TIIS, M D X C V I.
ptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Primam Partem NVMERORVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum Hispaniarum, & Indiarum Regem.

De la casa de Sevilla

de los clerigos menores

VENETIIS, MDXCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

corregido segun el indice de 1633.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

COMMENTARIORVM IN NVMEROS.

PRÆFATIO.

DEVS Abrahæ posteritatis suæ captiuitatem in Aegypto prædixerat, &
eorum admirabilem liberationem reuelauit, de quibus legislator quasi
per totam Genesim, & Exodum, vsque ad ca. 29. satis late tractauit, in
Genesi quidem de peregrinatione eorum nõ dura, & descensu in Ægy
ptum agens. In Exodo vero de durissima seruitute, & horrenda plaga-
rum inflictione, atq; ad vltimum admirabili liberatione cõplexus est.
In quo principaliter legislationi intẽdens, vt populus liberatus per Dei — *Cõtinuatio libri huius ad præcedentes.*
magnalia, per leges datas eius populus efficeretur. Incępit ergo Exodus post expletam libera-
tionem de legislatione agere, per quam tota Hebræorum progenies specialis domino popu
lus efficiebatur, nullam ergo post hoc Exodus currentis temporis historiam intertexuit legis- — *Series prę ceptorum vet. test. in tres partes scinditur.*
lationi solum vacans. Et qm̃ tota series præceptorum veteris testamẽti in tres partes scinditur,
moralia. s. legalia, siue cæremonialia, & iudicialia, de quibus omnibus in eodem Exodo incõ-
plete tractauerat: oportebat rursus explendæ legislationi de eis alium tractatum subiungere.
Prima autem quæ moralia nominantur, tanquã decem a naturalis rationis dictamine elici-
tæ conclusiones, cum ex seipsis, vel ex immediata principiorum practicorum reductione na-
turalem habeant euidentiam, non decuit per vlteriores multiplicari tractatus. Hæc quidẽ per
se cognita sunt, qm̃ & gentes, quæ legem non habent, ea quæ legis sunt naturaliter facientes,
ad ista se obligantes credunt, & efficiunt dictante illis conscientia. sic patet ad Roman. c. 2. s.
Cum. n. gentes, quæ legem non habent naturaliter ea, quæ sunt legis faciunt, eiusmodi legẽ
non habentes ipsi sunt sibi lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: testimo-
nium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut
etiam defendentium. hæc igitur pręcepta, qm̃ naturaliter cognita erant, non oportuit multo-
ties replicari. Et q̃q̃ non solum ista 10. ad ius naturale pertinent, cum infinitæ conclusiones — *Infinitę cõclusiones iuris naturalis sunt.*
iuris naturalis sint, & tot quot conscientia nobis in agendis sine lege dictat, de eis tamen ex-
primi nihil necesse fuit, quoniam ratio nostra simpliciter illa noscit, quamquam aliquando
de eis quædam interserantur, sicut patet Exo. 19. c. de hoc igitur genere moralium præcepto-
rum parum immorandum fuit. Secundum genus præceptorum cæremonialium dicitur, per
quæ in Deum ordinabatur totus ille Israeliticus populus, de quibus ex multiplici causa
specialem, & explicitã oportuit fieri mentionem, tum quia hæc a sola legislatoris voluntate

subsistant a naturalis rationis dictamine non habentia ortum, tū q̄a de eis maxime dubitari cōtingit, cum nullum naturale motiuum ad illa cognoscenda hēamus, sicut de moralibus, & aliqualiter de iudicialibus haberi potest. Item quia in Deum principaliter ordinant, in quibus error periculosissimus est. Item quia ista sunt per quæ specialius populus hebræorum Deo fœderatus est, quā per cætera, quamquam.n. per quamcunq; legē a Deo susceptā Israelitę Deo vnirentur in populum peculiarem de cunctis gentibus terræ, vt colligitur Exo. 9. c. magis tamen per iudicialia, & cæremonialia, quam per moralia, magis etiam per cæremonialia, quā per iudicialia, sicut satis declaratum est Leu. 1. c. De his autem cæremonialibus, quæ alio noīe legalia appellantur, siue legitima, prius & explicatius, quam de iudicialibus egit, quia ista ad sacerdotes qui specialiter populi rectores sunt, & medij inter Deū & hoīes, pertinent. In quibus ēt tota vita, & doctrina populi descripta est. De his.n. per totum Leuiticū sine vlla alterius generis præceptorum admixtione actum est. Nā & si quædam alia ibi sint, ita parua, & rarissima sunt, vt censeri noīe non mereantur. Ibi ēt nullam currētis temporis historiā intertexuit, sed simpliciter cæremonialium præceptorum explicationi vacauit. Consequenter aūt in hac quarta parte, vel distinctione pentateuchi Moysi de iudicialibus præceptis agitur aliquas tn̄ historias contexendo, quamquam dubiū sit quid in hoc libro præcipuum sit iudicandum an præcepta, vel historiæ. de vtroq;.n. satis magnus tractatus fit, nomen tn̄ libri obtinuit, vt magis ab historijs, quam a præceptis diceretur. nomē quippe libri huius Numerus est, vel Numeri pluraliter dicti, numeratio tn̄ quęcunq; ad historicā pertinet narrationē. Deus ergo populū suum sufficienter legibus informans, eumq; plene informatum ad terrā hostilē dudum promissam introducere volens, debuit eum ad seipsum, & in respectu ad hostes regulare. vnde in isto libro tria principaliter aguntur. Primo disponitur populus in monte Synai ad processum a princ. lib. vsq; ad c. 10. In secundo describitur processus populi euntis secundum varios euentus intermiscendo quędam iudicialia præcepta cum paucis cæremonialibus ex c. 10. vsq; ad 33. Tertio describitur modus populi ad terram promissionis accedentis, & in hoc totius libri cōsummatur historia. Nunc vero quærēdum est de noīe huius libri, qui tripliciter secundum linguā triplicem nomen sortitus est. Hebræi quidem eum Vaydaber appellant. i. locutus est. sic.n. incipit, qm̄ Hebræorum mos est libros suos a principiis denominare, sicut nos psalmos nūcupamus. Græce autem liber iste Arithmon dicitur. i. numerorum, qm̄ Arithmon genitiuus pluralis est, & inde arithmetica nomen accepit. Latini autem eum lib. Numer. ex gręca nuncupatione vocant. In quo aliquis quæret quare liber iste de Numeris dicitur. i. qualiter pluraliter Numeri appellatur. Cui rn̄dendum est hunc librum magis a Numeris appellari, q̄ a reliquis, quæ in eo sunt, qm̄ nihil est per quod specialius liber iste a cæteris differat, q̄ per numerationes. In eo quippe tria describuntur a quibus nomen accipere potuisset. s. præcepta, numerationes, & temporum historiæ. A præceptis quippe noīari non decuit, nam de præceptis hic nullis agitur, nisi de iudicialibus, quod principaliter dixerim, nā de cęremonialibus interdum interseritur, vt de purgatione & oblatione pro zelotipia, & obligatione, & ritu Nazaræorum, de quibus infra 5. & 6. c. de ritu oblationum in libamentis suis, infra 15. c. de crematione, & ritu vitulę rufæ, infra 19. c. Sed non debuit appellari a pręceptis iudicialibus, qm̄ plura traduntur in Deut. vbi tota lex repetitur. In Exodo quoq; multa traduntur iudicialia. vn̄ eodem noīe censeri poterat. Nō debuit ēt nomen accipere a cæremonialibus, qm̄ de his in Leuitico principalius agitur. Ab historijs quoq; nomen accipere non debuit, nam vt sunt in hoc libro, ita & in oībus alijs tribus. s. Genesi, Exodo, & Deuter. aliqui temporales narrātur euentus, cum quibus liber iste coincideret. Solæ igitur numerationes manent a quibus liber iste potuit nuncupari: qm̄ in aliis nō fiunt crebro numerationes sicut hic, de quibus infra dicetur, quia ergo in hoc differt per hoc nomen accipere debuit. Secundo quærebatur quare liber iste pluraliter Numeri nuncupetur. Cui respondendum est in hoc non vnam rem, sed plures numerari, nec vnam cōtinuatam fieri numerationem, sed plures, quatuor hic principaliter numerātur. s. omnes viri bellatores, de quo in hoc primo c. omnes primogeniti filiorum Israel, de quo infra 3. c. omnes Leuitæ, de quo in eo. c. habetur, omnes mansiones de quibus infra 33. c. debuit ergo pluraliter Numeri appellari.

De noīe libri huius qūo tripliciter noīetur, & quare de Numeris in plurali appelletur.

ALPHONSI

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN NVMERORVM PARTEM PRIMAM Commentaria.

CAP. I.

Numeratio populi infr. 26. c.

LOCVTVSQVE est dominus ad Moysen in deserto Synai in tabernaculo fœderis prima die mensis secundi anno altero egressionis eorum ex Ægypto dicens. Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israel per cognationes, & domos suas, & nomina singulorum, quidquid sexus est masculini a vicesimo anno, & supra omniũ virorum fortium ex Israel, & numerabitis eas p turmas suas tu & Aarõ. Eruntq; vobiscum principes tribuum, ac domorũ in cognationibus suis, quorũ ista sunt nomina.

Nomina principum 12. tribuũ.

De Ruben, Elisur filius Sedeur. De Simeon, Salamihel filius Suri Saddai. De Iuda, Nahason filius Aminadab. De Issachar, Nathanael filius Suar. De Zabulon; Eliab filius Helon. Filiorum autẽ Ioseph de Ephraim, Elisama filius Ammiud. De Manasse, Gamaliel filius Phadassur. De Beniamin, Abidan filius Gedeonis. De Dan, Azezer filius Ammisaddai. De Aser, Phegiel filius Ochram. De Gad,

A Heliasaph filius Duel. De Nephthali, Ahira filius Enan.

LOcutus. In hoc libro Numerorũ cum legislator de numeris agat, & de euentibus populi ad terram promissionis proceden
B tis, eos ordinare debuit, & hoc quãtum ad tria. Primo quantum ad habitudinem populi proficisci debẽtis. Secundo quantum ad ordinationẽ ipsius populi actu proficiscentis. Tertio quãtum ad dispositionem eiusdem ad terminum accedẽtis. de primo habetur, vsque ad finem 9. c. De secundo vsque ad finem 33. c. de tertio, vsque ad finem totius
C libri.

Circa primum autem cum populus deberet proficisci necesse erat, vt aliquis ordo esset inter ipsos ꝓficiscentes, scilicet, quòd sit aliqua habitudo superiorum, & inferiorum: prælatorum & subditorum. prima quippe negociatio circa omnem congregationẽ politicã est de habitudine principis, an vnus vel mul-
D ti, & in quo genere principatus præesse debeat, iuxta processum Arist. in omnibus libris Polit. & hoc quia, vt ait Salo. Prou. ca. 21. vbi gubernator deest populus corruet. Ideo primo agitur hic de numeratione, & ordine subditorum. Secundo de ordine principũ. ĩ. ca. 7. Diuisio totius libri.
Iterum prima diuiditur, quia primo ponitur ordinatio populi ſm legem cõem. deinde subditur ordina-
E tio quantum ad quandam legem, & obligationẽ specialẽ. ĩ. 6. c. vbi agitur de Nazareis. Prima in duas; qm̃ primo ponitur ordinatio populi subditi. Secundo exclusio immundi. ĩ. 5. c. vbi agitur de immundis excludẽdis a castris. Prima adhuc diuidit̃ in tres partes, ſm ꝙ dẽrent eẽ tres partes, vel ordines in populo. s. agricolæ. & bellatores, & oratores. Quã q̃ ãt ista distinctio apud oẽs populos sit, inter Iudeos locum nunc in de-

ſerto non habuit. q̄m ibi nulli agricolæ erāt cū a Deo panem de cęlo reciperent manducantes manna 40. annis per deſertum, vt patet Exo.16.& Deut.8.c. Ideo de duabus partibus harum agitur.ſ.primo de bellantibus.ſecundo de Deo miniſtrantibus. ſecunda. ĩ.3.c. Prima in duas, quia primo ponitur numerus bellatorū. Secūdo eorum ſitus reſpectu tabernaculi,& ſacerdotum,& p̄ diſpoſitionem vexillorum.ĩ.2.c. Prima in duas,quia primo ponitur præceptum diuinū. deinde executio principum.Secunda ibi. *Isti ſunt nobiliſſimi principes*. Poterat autē diuidi in plures partes,ſed hoc ſuffecerit.Circa primum. *Locutus eſt dominus*. Omnia iſta,quę in hoc libro iubentur, ſicut in pręcedentibus Deus locutus eſt Moyſi,quia ille erat principalis in tota congregatione hebręorum, & magis Deo familiaris,ſic patet.ĩ.12. c.ſ. ſiquis fuerit inter vos propheta dn̄i in viſione apparebo ei, vel per ſomniū loquar ad illum:at non talis ſeruus meus Moyſes, qui in oī domo mea fideliſſimus eſt, ore ad os loquor ei, & palā, & non per ęnigmata,& figuras Deum videt. ſic patet ad Heb.c.4.ſ.& Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius,tanquam famulus in teſtimonium eorum,q̄ dicenda erant.Ad hunc ergo Deus loquebatur oīa, q̄ Iſraelitę facere deberent,ipſe aūt illis poſtea hęc iubebat.Nam per ſe Deus nihil Iſraelitis loquebatur, neq; per angelum ſuum, niſi in mōte Synai in datione decalogi,de quo Exo.20.& Deut.5.c.

Quo tempore & loco iſta fuerint dicta Moyſi, & an immediate poſt ea, quæ habentur in Leuitico. Qō. II.

QVAERET aliquis de tempore quo iſta dicta ſunt Moyſi. Et ad hoc patet reſponſio in litera.ſ.ꝙ dicta fuerint anno ſecundo ab exitu de Aegypto menſe ſecundo,die prima menſis. eodem modo de loco quæretur.ſ.vbi iſta dicta ſint,& eodem modo reſponſio in litera patet.ſ.ꝙ dicta ſint in tabernaculo fęderis. Sed inquirendum eſt an iſta dicta ſint immediate poſt ea,quæ habentur in Leuitico. Reſpondendum eſt,ꝙ ex litera patere non poteſt an immediate, vel per interpolationem dicta ſint. Sed dicendū eſt, ꝙ quamquam aliqua interpolatio fuerit, illa fuit parui temporis. Nam omnia præcepta,quæ habentur in Leuitico incępta ſunt dari in menſe primo,anni ſecūdi ab exitu de Aegypto.Quod patet,quia illa data ſunt in tabernaculo fęderis,vt habetur Leuit.1.c.& tamen tabernaculum,nunquam fuit conſummatum, vſque ad annum ſecundum exitus de Aegypto menſe primo,die prima menſis,vt patet Exod.40.c. neceſſe eſt, ergo ꝙ præcepta Leuitica dari cępiſſent in prima die menſis primi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vel poſt:antea autem dari non potuerunt, ſed iſta p̄cepta, quæ habentur in hoc libro incępta ſunt dari prima die menſis ſecundi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto,vt patet hic in litera:ergo inter principium legiſlationis totius Leuitici,& legiſlationis huius libri ſolū intercidit vnus menſis. Et tamen adhuc non fuit iſte menſis diſtantia inter ea, quæ dicta ſunt in Leuitico ab his,quæ dicuntur in hoc lib. quoniam non omnia, quæ in Leuitico ſunt, dicta ſunt in prima die menſis primi, ſed per interpolationes aliquas in menſe illo data ſunt. Quod patet,quia præceptum de die expiationis,quod habetur Leui.16.c.neceſſe eſt,ꝙ fuerit datum poſt nonam diem,vel octauam menſis eiuſdem. Nam dicitur.eo.c.ꝙ illud pręceptum fuit datum poſt mortem Nadab,& Abiu,ſed iſti mortui ſunt die octauo, menſis primi, quod patet,quia conſecratio ſacerdotum incępta eſt in die prima,menſis primi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto,vt declaratum eſt. Leu.8. & 9.c.& iſta durauit per 7.dies,vt patet Leui.8.cap.&

F Exod 29.c.poſtea vero die octaua ſacerdotes nouiter conſecrati cęperunt miniſtrare, & in eadem die Nadab, & Abiu offerentes ignem alienum mortui ſunt, vt patet Leuit.10.c.neceſſe eſt igitur, vt adhuc illa die non eſſet finita legis datio Leuitici,ſed adhuc manerent aliquę leges dandæ. Vnde quamquam velimus ponere diſtantiam inter legiſlationem Leuitici,& huius libri,ad plus poterimus ponere 20. dies.ſ.poſt mortem Nadab,& Abiu, vſque ad finem menſis eiuſdem primi. Sed veriſimilius eſt,ꝙ fuerit quaſi continuata iſta legiſlatio,& ꝙ in toto menſe primo,anni ſecundi ab exitu de Aegypto per interpolationes dierum datæ fuerint omnes leges,quæ habētur in Leuitico. de- An legiſlatio fuerit cōtinuata.
G inde autem in principio menſis ſecundi anni eiuſdem inchoata fuerit legiſlatio huius libri.Fecit tamē Moyſes diſtinctionem inter ea, quę habentur in Leuitico, & ea quæ dicuntur in hoc libro, quoniam in Leuitico plura præcepta ponuntur: in hoc autem plures apponuntur hiſtoriæ. Item quia quamuis aliqua præcepta hic ponantur magis ad iudicialia pertinent: totus autem Leuiticus cęremonialium ordinem continet. Conuenienter igitur in his, quæ dicuntur in hoc lib. incępit quarta diſtinctio pentateuchi Moy.

Vtrum omnia, quæ hic dicuntur ad idem tempus referantur. Quæſt. III.

H NVNC vero inquirēdū eſt an ea,quę in hoc lib. dn̄r, & facta repetuntur ad idem tēpus pertineant, vel ſ̄m diuerſa t̄pa euenerint. Et rn̄dendum eſt, ꝙ in hoc lib.ſolum ponuntur geſta, & dicta duorum annorū. ſ.anni ſecundi ab exitu de Aegypto,& anni 40. De his quę dicta ſunt & facta in anno ſecundo hr̄,vſque ad finem.ca.19. ſ̄m ꝙ apparet ex litera in proceſſu huius libri. Ea vero,q̄ habentur a principio ca.20. vſque ad finem pertinent ad annum 40.quod patet,quia ibi agitur de tranſitu p̄ terram Idumęorum,& de pugna ꝯ reges Amorrhęos & morte Aaron, tamen oīa iſta pertinent ad annū 40. ab exitu de Aegypto.de morte Aaron patet ĩ.33. cap. Nam mortuus eſt anno 40. egreſſionis de Aegypto
I menſe quinto, die prima menſis. De pugna Amorrhęorum,& tranſitu per terram Idumęorum, & cæteris,ꝙ fuerint in anno 40.patet Deute.1.& 2.c.& 3. De annis vero intermediis inter ſecundum, & 40. nihil hr̄ in hoc lib. quid Iſraelitæ egerint,vel Deus ad illos. nullum tamen præceptum datum eſt, nam in omnibus præceptis ponuntur tempora quibus data ſunt,vel ibi colligi poteſt ex præcedentibus, vel ſubſequētibus. De his tamen annis intermediis nihil habetur in tota ſacra ſcriptura, ſed ſolum fuerunt vagi per deſertum poſtquam acceſſerunt ad Cadesbarne, vt patet infra 14.cap.cum dicitur. filii veſtri erunt vagi in deſerto annis 40.& portabunt fornicationem veſtram donec conſummantur cadauera patrum in deſerto iuxta numerum 40. dierum quibus conſideraſtis terram. Et
K quia toto iſto tempore nihil proficiebant ambulantes via recta,dicuntur nihil ambulaſſe, vel ſediſſe, ſicut patet Deu.1.c.cū dr̄ ſediſtis ergo in Cadesbarne multo tempore.Et tn̄ ea, q̄ dicta ſunt, & facta in ſecundo anno ab exitu de Aegypto diſtinguunt̄ hic.Nā a principio vſq; ad 10.c.incluſiue hn̄r ea, quæ dicta, & facta ſunt in 20.diebus a prima die, vſque ad 20.menſis ſecundi.Nam in die 20.receſſerunt Iſraelitæ de monte Sinai, vt patet ĩ.20.c.Ea vero,q̄ hn̄r a c.10.vſq; ad 20. ad eundē annū ſcd̄m ptinet, ſed in qua parte anni determinate iſta dicta,& facta fuerint nō patet.De eis vero,q̄ hn̄r a c.20.vſque ad finem libri conſtat, ꝙ illa incępta ſunt a principio anni 40.q̄m.ĩ.20.c. dr̄ q̄uo mēſe primo Iſraelitę venerunt in deſertū Syn,& mortua eſt

est ibi Maria. Est autem ille mēsis primus anni 40. durauerunt autem ea quæ in ipso habentur vsque ad mēsem 11. anni eiusdem. Nam mense 11. prima die mensis anni 40. incepit Moyses ea quę habentur in Deut. vt patet Deuteronom. 1. c. & sic habetur discursus temporum libri huius, quando ista dicta sunt, & facta. *Locutus est dominus*. Vocatur hic Angelus Dei Dominus, nam Deus non loquebatur, quia Deus loqui nihil potest. Omnia quippe quæ Deus facit necessario in instanti sunt, quia in Deo non est successio, si tamen aliquid faceret successiue in actu eius successio esset, & consequenter in eius esse, & sic esset Deus in potētia ad aliquam partem esse sui habendam quam nondū suscepisset, & illam habiturus erat per successionem, & tunc non esset in Deo æternitas, quę tamen est proprium ius deitatis. & hoc quia æternitas est interminabilis vitę simul tota, & perfecta possessio iuxta Boe. de consol. lib. 5. prosa vlti. necesse est ergo, vt Deus vocē in instanti formaret si eam formaturus esset; tamē nō potest in instanti formari vox, quia ipsa requirit successionem, & habitudinem prioris, & posterioris, cum sit constituta ex literis, & syllabis habentibus ordinem in prolatione. Item quia vox consistit in motu: motus tamen formaliter dicit successionem, ideo non poterit in instanti formari. Erit ergo impossibile, ꝙ Deus formet aliquam vocem, sed ille qui formabat eam Angelus erat quem scriptura Dominū vocat. Cuius causa est, quia hic agitur de legislatione, & si Israelitæ scirent, ꝙ iste qui loquebatur erat Angelus, putarent auctoritatē legis esse ab Angelo, & se obligatos ad obediendum Angelo, vnde possent per hoc faciliter induci ad colendum idola colentes Angelum. Deus ergo hoc vetuit faciēs, ꝙ Angelus nominaretur hic Deus: ita ꝙ Israelitæ intelligerent omnia ista a Deo fuisse dicta, & nō ab Angelis. Moyses qui ista audiebat cognoscebat Angelum esse cum qui loquebatur, ꝙ autem non posset Deus loqui, sed Angelus latius declaratū est Exo. 23. & 25. c. & Leui. c. 1. Angelo autem non repugnat loqui sicut Deo. Ipse enim potest formare vocem in successione, quia non est totū esse suum simul sicut esse Dei, sed intellectiones ei adueniunt quæ ante non fuerant, alioquin tollerentur reuelationes Dei factæ Angelis, quoniam per has nihil possent recipere quia totum esse suum iam præhabuissent: Etiam tollerentur tres actus hierarchici. s. purgare, perficere, & illuminare, quod ponit Diony. in lib. de Angelica Hierarc. esse in Angelis superioribus respectu inferiorum. Aduenit ergo Angelis esse suum per quandam successionem cui, cum in eis ęternitas non sit quę est tota simul, & Deo soli competit, & quia in esse eorum successio est, ita & in actu, quia actus ad esse rei pertinet nihil ergo repugnat, vt Angelus in assumpto corpore loquatur. Sed hoc, quod dictum est sępe, dicimus, ꝙ Deus non possit operari aliquid cuius substantia cōsistat in successione, & motu, sicut est loqui, & moueri, & huiusmodi. Ratio vr̄ esse multum suadens sic, an sit necessario concludens nunc non dicimus, quicquid tamen sit semper asserendum est, ꝙ Deus nunquam per se loquatur, neque locutus fuerit, sed semp ꝑ aliq̄ creaturam, id est per Angelum, vel hominē, quia istud conuenit diuinæ ordinationi, iuxta sententiam Dion. lib. de Ange. Hierarc. nisi in homine Christo, quia ille erat verus Deus & homo, & ibi vere Deus loquebat̄, id est filius Dei, quia illius suppositi erat iste actus, & non suppositi humani, quia erat ibi vnicum suppositum cum non distinguerentur ibi duo supposita, s. diuinum, & humanum, & illud vnicum suppositū erat diuinum, & non humanum, licet esset simul homo, & Deus, s. quia natura humana in Christo subsistebat per subsistentiam verbi, & non per aliam subsistentiā

Noīe Dñi intellige Angelum, quia Deus non loq̄t.

Moyses agnoscebat loquentē esse Angelum, q̄ quā scriptura vocet eū Deum.

A ab illa distinctā, quia tunc essent ibi duæ personæ, & duo supposita. quod falsum est, & verbum nō subsistebat per subsistentiam humanæ naturę, quia nullam accepit de nouo in Christo, vt non esset Christus purus homo, & persona distincta a filio Dei, & tamen quia actus sunt suppositorum iuxta Aristote. & in Christo est vnicum suppositum, s. diuinum, oportet, ꝙ dicatur ibi Deus loqui, & ambulare, & facere omnia alia quæ Christus facere dicebatur. *Ad Moysen.* Ad eum solum ista dicta sunt, quia ipse erat specialis famulus Dei, & consecretalis, vt patet inf. 12. c. & ad Hebr. 4. c. *In deserto Sinai.* In hoc significatur locus ī quo dicta fuerint ista. & quamquam hic dicatur, ꝙ ista dicta sunt in deserto Sinai, tamen non est intelligendum s̄m ꝙ de Leuitico dictum est, nam in principio dicebatur, ꝙ illa locutus fuerat Deus Moysi in monte Sinai in tabernaculo

B fęderis. Et postea dictum est, ꝙ omnia quę habētur in toto Leuitico dicta sunt in monte Sinai. De hoc t̄n q̄quam dicatur, ꝙ ea quæ h̄nt hic dicta fuerunt in monte Sinai, t̄n non est intelligendum, ꝙ omnia quæ in toto libro continentur dicta fuerint, vel facta in monte Sinai, quod patet quia inf. 10. c. dr̄ q̄n filij Israel recesserunt de monte Sinai. ergo oīa quæ postea habentur pertinent ad alias mansiones. Item patet hoc ex supradictis quoniam supra declaratum fuit, ꝙ ea quæ h̄nt a c. 20. vsque ad finem libr. pertinent ad annum 40. ab exitu de Aegypto, & tamen in anno 40. non erant Israelitę in monte Sinai, cum inde recesserint anno 2. egressionis de Aegypto mense secundo die 20. vt patet

C infra 10. cap. solum ergo intelligendum est, ꝙ dicta & facta fuerint in monte Sinai ea quæ habentur ab hoc loco vsque ad 10. c. inclusiue.

An ista fuerint dicta in deserto Sinai in castris, vel quando Moyses ascendebat montem. Quæst. IIII.

Circa hoc aliquis dubitabit cum dicatur, ꝙ ista fuerunt dicta in deserto Sinai, an fuerūt dicta super montem cum ascendebat Moyses ad Dominum, quoniam ibi multa alia dicta sunt ei. & Iudęi dicunt, quòd Moyses informatus fuit a Domino in monte Sinai de quæstionibus legis

D supra verticem montis.

Sed dicendum est, quòd nō fuerint ista dicta in vertice montis, quia hic dicitur, ꝙ fuerunt dicta in tabernaculo fęderis. constat tamen, ꝙ non erat tabernaculum supra verticem montis, sed in medio castrorum, vt patet sequen. cap. Castra tamen non erant in monte, sed in circuitu montis, vt patet Exodi 19. cap.

Item patet hoc, quia Moyses solum ascendit in mōtem Sinai ad standum cum Domino in primo anno ab exitu de Aegypto in mense 3. 4. & 5. cum stetit bis 40. diebus cum Domino, vt declaratum fuit Exo. 32. ca. & Deuteron. 9. c. Ista tamen verba fuerunt dicta in anno secundo ab exitu de Aegypto in mense secun-

E do, vt patet hic. non ergo fuerūt dicta super verticem montis, sed in castris in tabernaculo fęderis ad radicē montis.

In tabernaculo fœderis. Ponitur locus in quo dicta sunt verba hęc, scilicet in tabernaculo, quia ibi loquebatur Dominus ad Moysen. & vocatur tabernaculū fœderis, quia ibi erant tabulæ continentes fœdus Dei & Israel. Nam Deus promiserat Israelitis, quòd acciperet eos in populum peculiarem de cunctis populis terræ, & ipsi promiserunt, quòd obseruarēt præcepta Domini, & quia præcepta prima quę obseruare promiserunt erant in tabulis quæ manebant in tabernaculo, vocabatur ipsum tabernaculum fœderis.

Cur dr̄ tabernaculū fęderis.

In quo loco fuerint hæc dicta Moysi. Et quòd fuerunt tria loca in quibus Deus loquebatur Moysi.
Quæst. V.

QVAERET aliquis in quo loco fuerit dñs locutus ista Moysi. Et q̃q̃ hic dicatur, ꝙ fuerunt dicta in tabernaculo, tñ adhuc dubitabitur magis in speciali de loco, qm̃ erãt tria loca in quibus Deus consueuerat loqui Moysi. s. super propitiatorium, vt patet ĩ.7.c. & Exod.25. Alius locus erat ostium tabernaculi fœderis apud altare holocaustorum. Ibi.n. descendebat dñs, & loquebatur, vt patet ĩ.12.c. & magis Exo.29.c. Tertius locus erat columna nubis, vbi freque͂ter dñs loquebatur ad Moysen, sicut erat super montem Synai, qñ loquebatur de caligine. De hoc tertio loco manifestum est, ꝙ non fuerit Deꝰ locutus in illo, quia dr̃ hic, ꝙ fuerit locutus in tabernaculo: manent ergo alia duo loca. s. propitiatorium, & ostium tabernaculi, & de his dubium est in quo locutus fuerit: scriptura.n. non distinguit. Sed dicendũ videtur, ꝙ fuerit locutus super propitiatorium, & hoc ꝑꝑ duo. Primo, quia iste erat locus, vbi vt communiter, vel quasi semper Deus loquebatur Moysi, sic patet ĩ.7.cum dr̃. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculũ audiebat vocẽ loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcã testimonii, vnde & loquebatur ei. Secundo patet, qa dr̃ hic, ꝙ locutus fuit Deus ista in tabernaculo fœderis, & tñ ea quę dicebantur ad ostium tabernaculi nõ dicebantur in tabernaculo fœderis, sed extra tabernaculum in ostio eius: ea vero, quę dicebãtur super propitiatorium erant in tabernaculo fœderis, cum propitiatorium esset intra tabernaculum in sc̃tã Sanctorũ.

Prima die mensis secundi. Hic ponitur tempus quo ista verba dicta sunt. i. in mense secundo, & est iste mensis secundus, ꝭm computationẽ hebręorum q incipiunt menses a Martio, ideo Aprilem secundũ mensem vocant. nec ẽt est intelligendum, ꝙ ipsi incipiant Aprilẽ cum Aprili nostro, sed per lunationes faciũt, ita vt aliqñ in medio Aprilis nostri, vel circa finem incipiant Aprilem suum. modus aũt computandi menses istos declaratus fuit Exo. 12. & magis adhuc de eo dictum est. Leui.23.c. Sciendum aũt, ꝙ in die qua fuerunt dicta ista verba complebatur vnus mensis ab erectione sanctuarii. Nam fuit erectum sanctuarium prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet Exo.40. Ista autem dicta fuerunt prima die mensis secundi, eiusdem anni, vt patet hic in ista litera.

Anno altero egressionis eorum ex Aegypto. i. anno secundo, postquam Israelitę egressi sunt de Aegypto. Erat enim elapsus annus vnus, & 15. dies a die qua Israelitę exierunt de Aegypto, qñ ista dicta sunt, quod patet, qa quando exierunt Israelitę de Aegypto transierant 15. dies mensis primi, quod patet Exo.12. & ĩ.33.capitu. Nunc autem qñ ista verba dicta sunt transierat vnus mensis anni secundi, quia dicta sunt in prima die mẽsis secundi, subtrahantur ergo 15. dies de mense primo, anni secundi pro 15. diebus, qui fluxerant de mense primo, anni primi, quando fuit exitus de Aegypto, & tunc manebit vnus annus integer, & 15. dies ab exitu de Aegypto, vsque ad diem hanc. Et dicitur hic, ꝙ fuerit hoc in secundo anno. nam in primo manserunt Israelitæ in monte Synai, & constructum fuit tabernaculum, atque data est lex, fuit autem finita tabernaculi fabricatio in fine anni primi. Nam in prima die anni secundi fuit erectum tabernaculũ, vt habetur Exo. 40.cap. postea autem in mense primo anni huius sanctificati, & consecrati fuerunt sacerdotes, atque datæ sunt omnes leges, quę habentur in Leuitico. nunc vero volens Deus, ꝙ in mense secundo recederẽt Israe-

F litæ de monte Synai fecit, vt numerarentur. Durauit autem forte ista numeratio vsque ad diem qua recesserunt de monte eodem. nam die 20. recesserunt Israelitæ de Synai, vt patet ĩ.10.cap. & sic interciderunt 18. dies inter diem quo datum est hoc pręceptum, & diem recessus de monte eodem, per hos autem bene poterat durare ista numeratio, quoniam primo numerati sunt hic omnes viri bellatores in tribubus suis, & familiis, scilicet sexcenta tria millia virorum, & quingenti, & quinquaginta, vt patet ĩ. Etiã numerati sunt in his diebus omnes Leuitæ a mense vno, & supra vsque ad summam viginti duorum millium ducentorũ 73. vt patet ĩ.3.c. Etiam numerati sunt oẽs primogeniti Israelitarum, vt patet eodem cap. In his igitur ne-
G cesse erat, vt aliqui dies laberentur, & sic credendum est, ꝙ postquã cępta est ista numeratio fuit cõtinuata vsque ad diem recessus de monte Synai, & ea finita fuit recessus de eadem mansione.

Tollite summam vniuersæ congregationis. Iussit hic Deꝰ, vt numerarentur Israelitę.

Cur fiebat numeratio totius congregationis Israelitarum.
Quæst. VI.

CAVSA autem numerationis est, vt sint certi viri bellatores distincti in tribubus suis, vel vt alii dicunt fuit hoc, vt quilibet Israelita solue-
H ret dimidium siclum. Et dicit Rab. Salom. ꝙ Deus habebat Israelitas, tanquam populum dilectũ, & peculiarem sibi, vt patet Exod. decimonono cap. & sicut ille qui habet tale peculium frequenter ipsum numerat: ita Deus frequenter numerabat Israelitas. Et primo ponitur numerus eorum Exo. duodecimo capitulo, vbi dicitur, quòd erant fere sexcenta millia peditum. Iterum autem numerati sunt post fabricationem vituli, vt patet Exo. trigesimonono capitulo, vbi dicitur, quòd numerati erant sexcenti, & tres mille, & quingenti quinquaginta viri. Iterum autem facit eos Deus hic numerari. Iterum autem habetur numeratio eorum. ĩ.26.c.

I *An ista numeratio distinguatur ab illa, quæ habetur Exo. 39. & ab illa, quæ habetur infra 26. cap.*
Quæst. VII.

SED dubitatur an numeratio ista differat ab illa, quę habetur Exo.39.c. Aliquis dicet, ꝙ nõ differt, sed hic repetitur, secundum ꝙ multa alia repetuntur. Item dicet aliquis esse eandem numerationem, quia non videtur esse hic aliqua causa, quare ita breuiter fieret alia numeratio. Nam in primo anno ab exitu de Aegypto fuerat facta numeratio, q̃ hr̃ Exo.39.c. Ideo non videbatur conueniẽs fieri aliam numerationem in principio secundi anni. Itẽ patet hoc per similitudinem summæ inuentæ, quia Exo.39.c. inuenta est summa sexcẽtorum triũ milliũ
K quingẽtorũ quinquaginta: hic aũt eadẽ summa repetitur, vt hr̃. ĩ. nec vnus superat, aut deest: difficile tamẽ erat hoc reperiri: si nõ esset eadẽ numeratio. Sed dicẽdum est, ꝙ nõ fuit eadẽ numeratio, quod patet ex tp̃e numerationis. Nam illa numeratio quæ hr̃ Exod.39. c. necessario fuit facta ante fabricationem tabernaculi, qm̃ dicitur ibi, ꝙ argentum, & aurum ꝓ opere sanctuarii fuit oblatum ab his qui transibant ad numerũ. ergo iã transierant ad numerũ cũ incęptũ est tabernaculũ, & tñ tabernaculũ incęptũ, & finitũ est in primo anno egressionis de Aegypto, vt patet Exo.40.ca. Ista autem numeratio facta est in secundo mense, anni secũdi: ergo necessario istę numerationes sunt duę. Rõnes istæ in contrarium nihil obstant. Quando primo dicitur,

dicitur, ꝙ hic sit repetitio non p̃t stare, quia pertinent ad diuersa tempora. Cum aũt dr̃, ꝙ in tam breui tpe non videbatur conueniens, ꝙ iterum fieret alia numeratio. Rñdendum est, ꝙ siue esset ꝯueniens, siue non. constat eam fuisse factam. Ideo non multum arguendum est an conueniens, vel inconueniens sit, cum in hoc, siue vnum, siue alterum sit modicũ differat. Nõ tñ adhuc vr̃ inconueniens, ꝙ fieret numeratio, quia nunc volebat Deus, ꝙ Israelitæ procederẽt de monte Synai per mansiones suas, & oportebat, ꝙ acciperent locum ad castrametandum, & quia super hoc aliqñ oriretur discordia de modo castrametandi, distinxit Deus omnes Israelitas in quatuor partes singulas tres tribus sub vexillo vno, & ita sub quatuor vexillis erant omnes Israelitæ castrametantes in quadro. Sed adhuc poterat esse discordia de diuersis partibus, quia quidam vellent esse ad partem septentrionalem, & alii ad meridianam, & sic de cæteris positionibus. distinxit Deus positiones castrametationis. s. ꝙ vexillũ tribus Iuda cum ipsa tribu, & tribu Issachar, atque Zabulon esset ad partem orientalem. Vexillum autem filiorum Ruben cum ipsa tribu, & tribu filiorum Simeon, & tribu Gad esset ad partem meridianam. Vexillum autem filiorum Ephraim cum ipsa tribu, & tribus Manasse, & tribus Beniamin ad partem occidentalem. Vexillum autem filiorum Dan cum ipsa tribu, & tribus filiorum Aser, & Nephtalim ad partem septentrionalem, vt patet sequenti capitu. Poterat tamen adhuc esse discordia super magnitudine locorum ad castrametãdum quantum ad singulas tribus, & familias, quia quælibet vellet accipere maiorem locum, ideo Deus distinxit hoc per numerum, scilicet ꝙ numeraretur, quot viri erant in qualibet tribu, & familia, & domo, & secundum hoc daretur maior, vel minor locus ad castrametandum: decuit igitur valde sciri numerum virorum cuiuslibet tribus, & quia nunc Israelitæ erant progressuri per plures mãsiones: iussit Deus, vt numerarentur omnes ad hoc, ꝙ sciret modus castrametationis ipsorum, & sic ista fuit totalis causa, & conueniens quare fiat ista computatio.

Cur Israelitæ diuisi sunt in 4. partes.

Ad alterum argumentum quando dicebat, quòd esset eadem computatio ista, quæ habetur hic, & ea, de qua Exod. 39. cap. quia eadem summa colligitur in vtraque. Respondendum est nihil ex hoc probari. Nã inter vnam, & alteram computationem non intercidit vnus annus, quia illa fuit facta, quando fuit inceptũ tabernaculum ad fabricandũ ad hoc, ꝙ offerrent omnes transeuntes ad numerum dimidium siclum, & tñ tabernaculum fuit inceptum in principio sexti mensis, vel in fine quinti anni primi. Quod patet, quia incẽptum est, postquam Moyses descendit de monte secunda vice, quando steterat cum domino bis 40. diebus, & cum ipse ascenderit in 7. vel 8. die mensis tertii: necesse est, vt additis diebus. 80. perueniatur ad finem mensis quinti, vel principium mensis sexti. tunc autem Moyses descendens de monte fecit omnes Israelitas numerari, & dare dimidios siclos ad opus sanctuarii. Ista autem numeratio fuit facta in mense secũdo anni secundi: ergo ad plus distabat vna numeratio ab alia octo mensibus, & in his satis erit simile, ꝙ non defecerint aliqui Israelitæ: quoniam omnes erant sani etiam ꝙ non fuerint aliqui superadditi.

Sed contra hoc arguetur de occisione, quę facta est propter fabricationem vituli, quoniam 23. millia virorum occubuerunt gladio, vt patet Exod. 32. capitu. Respondendum est, ꝙ verum est aliquos defecisse, & tñ quot defecerunt, tot inuenti sunt nouiter transeuntes ad numerum. Nam a 20. annis computabantur hoĩes, & multi poterant esse in prima numeratione q non compleuerant 20. annos, & postea in secũda iam

A compleuerant cũ essent octo menses intermedii, & sic satis contingeret tot fuisse subrogatos ad numerũ, quot gladio perierunt. Sed an de iisdem tribubus adderentur ad numerum de quibus perierunt viri gladio non p̃t constare, quia in illa prima numeratione solum hr̃ summa totalis collecta. s. sexcenta tria millia quingenta quinquaginta, & non dr̃ quantũ haberet q̃libet tribus. hic aũt dr̃ de qualibet tribu quantus eẽt numerus. Sciendum aũt est, ꝙ qñ istę numerationes fiebant Israelitarum, quilibet de transeuntibus ad numerũ dabant dimidium siclum: alioquin facta numeratione, & non soluta pecunia morerentur illi, qui numerabantur, & ista pecunia erat ad vsum sanctuarii, sic patet Exo. 30. c. cum dr̃. Qñ tuleris summã filiorũ

B Israel, iuxta numerum, dabunt singuli precium ꝓ animabus suis, & non erit plaga in eis cum fuerint recensiti, hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, vel numerum dimidium sicli iuxta mensuram templi: susceptamque pecuniã, quæ collata est a filiis Israel, trades in vsus tabernaculi testimonii, vt sit monimentũ eorum coram domino, & propitietur animabus eorum. Et sic dicendum est, ꝙ in ista numeratione, quilibet de numeratis solueret dimidium siclum.

An ista numeratio differat ab illa, quæ habetur infra 16.c. Quæst. VIII.

C SED adhuc quæret aliquis an ista numeratio differat ab illa, quę hr̃. ĩ. 26. c. Dicẽdum est, ꝙ differat, & hoc ꝑ duo. Primo, quia ista numeratio fuit facta a Moyse, & Aaron, illa aũt fuit facta a Moyse, & Eleazaro cum iam Eleazarus esset sacerdos magnus succedens Aaron, vt patet eo. ca. Item differt ista ab illa, quia ista fuit facta in monte Synai, vt patet hic. Illa vero fuit facta in campestribus Moab super Iordanem, vt patet infra 26. c. Potest adhuc aliter probari, quia ista fuit facta, antequã Israelitæ murmurarent, & condemnarentur ad mortem, de quo infra 11. Illa quæ habetur infra fuit facta post mortẽ omnium istorum qui condemnati erant ne viderent terram promissionis, vt patet infra 26. c. cum dr̃, postq̃ noxiorum sanguis effusus est, &c. *Tollite summam vniuersæ congregationis filiorum Israel.* Hic iubet Deus tolli

D summam Israelitarum, & non accipitur summa Leuitarum cum his, vt patet infra in litera cum dicit: tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorũ cum filiis Israel. & sic nomine congregationis filiorũ Israel, vel nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitæ. Aliqñ tñ expresso nomine Israel intelliguntur Leuitæ, sicut patet Exod. 28. ca. vbi iubetur, ꝙ ponantur nomina filiorum Israel in 12. lapidibus rationalis, & ibi necesse est, ꝙ ponatur Leui cũ eis: alioquin non esset in recordatione coram domino, cum ibi dicat, ꝙ ponebantur illi lapides in rationali ad hoc, ꝙ esset recordatio Israelitarum coram domino. Item Apoc.

E 7. cap. cum beatus Ioannes numeraret filios Israel posuit inter eos vnam tribum filios Leui. In quo dicendum est, ꝙ Leuitæ aliquando comprehenduntur nomine Israelitarum aliquando non.

Quando nomine filiorum Israel intelliguntur Leuitæ, & quando non, & quæ sit regula ad cognoscendum. Et qui modus fuit numerandi populum. Quæst. IX.

PRO quo sciendũ, ꝙ qñ nominantẽ filij Israel, aut noĩant, q̃tum ad aliquid, qđ est spirituale, vel quantum ad aliquid, quod est pure tpale. Si autem nominentur quantũ ad aliqđ, qđ est spirituale, noĩe Israelitarum intelligunt Leuitę, & sic in positione noĩum Israelitarũ in lapidibus rõnalis

Leuitę intelliguntur, quia hoc pertinebat ad aliquid spūale.s.vt Deus recordaretur illorum, vt patet Exod. 28.c.& quando beatus Ioannes in Apo.agebat de cōuertendis ad Christum & saluandis, sub nomine filiorum Israel computauit ibi Leui eo, ꝙ conuersio, & saluatio aliquid spūale erant. Quādo autem agitur de aliquo temporali, nomine Israelitarum non intelligūtur Leuitę, & sic est hic, quia computabantur Israelitę tanquam viri bellatores.ad hoc autem nō pertinebant Leuitę cum non irent ad pugnam. Si autē aliqn̄ Leuitę pugnarent cum alijs Israelitis infra declarabit. sic etiam, qn̄ agebatur de diuisione terrę promissionis per omnes filios Israel, vt patet infra 26.c.nomine Israelitarum non intelliguntur Leuitę, quia isti non acceperunt possessionem inter alios, quia Deus erat sors illorum, vt patet infra 18.c.sed solum datę sunt eis vrbes 48.quasi in eleemosynam ab alijs Israelitis, vt patet infra 35.c. Sed adhuc aliquis arguet, ꝙ hic debeant intelligi Leuitę, quia non solum dr̄, ꝙ tollatur summa cōgregationis filiorum Israel, sed ēt, ꝙ tollatͬ summa vniuersę congregationis, sed in vniuersitate Israelitarum sunt Leuitę: ergo ipsi computandi sunt. Respondendum est, ꝙ cum agatur de temporalibus, quia non intelliguntur Leuitę nomine Israelitarum, etiam non intelligentur nomine congregationis Israelitarum, nec nomine vniuersę congregationis, qa cum de temporalibus agitur vniuersa congregatio filiorū Israel sunt 12. tribus pręter Leui per cognationes. Hic datur modus ad numerationem faciendā.s.ꝙ non fiat ista numeratio in toto Israel simul, ita ꝙ educatur vna summa solum de omnibus filijs Israel, quia hoc erat difficile, sed diuidebat totus Israel in tribus, & tribus per familias, & familię per domos. Modus ergo computandi erat, vt acciperetur vna tribus, & ꝯputarentur in ea quot essent familię: deinde in qualibet familia quot essent domus, & tunc computatis viris cuiuslibet domus, sciebatur quot essent viri in qualibet familia, & scito numero familiarum sciebatͬ quot erant viri in qualibet tribu, & isto mō non poterat effugere aliquis vir quin numerareţ: si tñ deberet haberi vna summa totalis non distribuendo ꝑ tribus familias, & domos: multi possent manere non numerati, & aliqui bis non numerarentur. fuit ergo iste modus a Deo impositus. Vocatͬ aūt hic cognatio tribus, & sic dñr 12. cognationes Israel.i.12.tribus, quia oēs qui erant de vna tribu specialiter erant cognati inter se.sub tribu immediate ponuntur familiæ, quæ sunt quidam speciales progenitorum ordines immediate a trunco descendētes, vel quasi immediate, velut vna erat tribus Leui. Sed quia tres filios habuit Leui.s. Caath: Gerson: Merari, vt patet Exo.6.c.Erant.n.tres familię Leuitarum.s.Caathitarum, & Gersonitarum, & Meraritarum, vt patet infra 3.& 4.c.sic ēt in alijs tribubus accipiuntur familię per numerum filiorum, vel nepotum ipsius a quo nominantur tribus, vt patet infra 26.c. *Et domos suas.* In qualibet familia erāt plures domus, & istę domus diuidebātur postea ꝑ capita virorum. Potest tñ domus accipi dupliciter. vno mō pro œconomia ita, ꝙ tot sint domus quot sunt congregationes viri, & vxoris, quia iuxta Arist.1. Poli. domus constat ex viro, & vxore, & boue aratore, vt ait Hesio. vel iuxta sententiam Arist.1.Poli.c.2.constat œconomia ex patre, & filijs: viro, & vxore: dño, & seruis, & q̄q̄ sint sex termini reducuntur ad quatuor personas, quia idem est pater, & vir, & dñs. Alio mō pōt accipi domus nō pro qualibet congregatione viri, & vxoris, sed pro quadam congregatione multorum, q̄ est specialior, quam familia, & adhuc sub domo sic dicta sunt multę œconomię, & isto modo accipitur Iudi.6.c.cum dixit Gedeon ad Angelum: ecce familia

Domus dupliciter sumitur, & q bus constituitur.

F mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris meis. Ecce enim dixit Gedeon se esse minimū in domo patris sui. non tamē est sensus, ꝙ ibi accipiatͬ domus pro vna œconomia, quia hoc modo nō erat Gedeon in domo patris sui, sed ipse per se faciebat œconomiam, quia habebat vxores, & concubinas, & 70.filios viros, vt patet Iudi.8.9.c. necesse est igitur, ꝙ accipiatur ibi domus pro quadam cōgregatione specialiori sub familia, quę tamen haberet adhuc plures œconomias, & sic accipitur hic, & generaliter in alijs locis, vbi dicitur de computatione Israelitarum per domos, & familias. *Et nomina singulorum.* Idest, ꝙ accipiebatur numerus domorum cuiuslibet familię, & inquirebatur quot viri essent in qualibet domo, & isti

G scribebantur nominibus suis, & per hoc colligebatur summa cuiuslibet familię, & cōsequenter cuiuslibet tribus.

Cur hic ponuntur ista quatuor ad conputandum numerum Israelitarum. Quæst. X.

Sed quęrit hic Augu.quare ponuntur ista quatuor.s.cognationes, domus, familię, nomina, & capita, quę ipse vocat propinquitates, populos, domos, familiarum capita, & numerum nominum. Respondet, ꝙ ista quinque idem signant, licet sint diuersa nomina, dicit tamen poni ista ad signan-

H dum aliquid, & hoc est ꝑ rationem numeri, quia ponuntur alia quatuor.s.sexus, ętas, virtus, recognitio.s. quia dr̄ in litera, ꝙ viri, & non fęminę, & magni, & nō paruuli.s.a 20.annis, & supra etiam, ꝙ sint viri fortissimi, etiam ꝙ essent ętatis discretę. Dicit autem Augu. ꝙ multiplicando quinque per quatuor, vel quatuor per quinque efficiuntur viginti, & ista est ętas in qua numerabantur viri. Sed dicendum, ꝙ istud non stat, nisi forte quis velit istum esse sensum mysticum in quo possumus dicere quicquid volumus: in sensu tñ literali non potest stare. Primo quia ista quinque sunt distincta.s.cognatio: familia: domus: caput: nomen cuiuslibet. Nam cognatio accipitur hic pro tribu, & tribus sunt duodecim, vt patet hic in litera: deinde quęlibet tribus diuiditur per familias. Nam habet tribus

I quęlibet quinque, vel sex aut pauciores familias. Nomina autem, & numerus oīum familiarum ipsarum tribuum ponuntur infra 26.c.deinde quęlibet familia diuiditur per domos, quę sunt congregationes minores, vt diximus supra deinde quęlibet domus diuidiť per viros, qui habebant nomen, idest qui erant a 20. annis, & supra, quia alii non habebant nomen, neque numerum in Israel, Exod.13.c. & quilibet istorum vocatur vnum caput: sicut etiam dicimus in pecoribus quot capita sunt hic. Et qa quodlibet caput horū est vnus homo habet nomen, & sic caput est ipsa ꝑsona: nomen est notificatio eius, vnde ista sunt inter se distincta, & vnum non est aliud. Secundo patet, quia si ista essent idem solo nomine differentia, non posset

K vnum diuidi per alterum, quia nō posset intelligi q̄uo nomen diuidatur per nomen: diuiditur tamen tribus per familias, & familia per domos, & domus per capita, siue viros, ergo differunt ista secundum rem. Tertio patet, quia Deus dabat istam diuisionem tanquā modum certissimū ad deprehendendum, vel inueniē dum vnum virum sorte in toto Israel, vt quando factum est furtum de anathemate Iericho, dixit Deus, quod diuideretur totus Israel per duodecim tribus, & sorte inuenta est tribus Iuda, & illa tribus diuisa fuit per familias suas, & inuenta est familia Zare, & ista familia diuisa fuit per domos, & inuēta est domus Zabdi, & dicendū, ꝙ ista diuisa fuit per capita siue viros, & inuentus est Achan, ille qui commiserat furtum de

anathe-

anathemate, & lapidatus est. hoc totum patet Iof.7.c. ergo sunt ista quinque distincta secundũ rem. Quarto patet, quia si ista quinque solo nomine differrent, & non ponerentur nisi ratione significationis ad multiplicandum per quatuor: ipsa quoque quatuor non differrent secundum rem, sed solum ponerentur ad multiplicationem, sed falsum est, quia ista multum differrẽt. Aliud namque est ętas, idest a viginti annis, & non infra: aliud sexus.i.ꝙ essent viri, & non fęminę, & sic de alijs.cum ergo ista quatuor differant realiter inter se, etiam illa quinque supra posita realiter differunt, sed illi, qui nesciunt modũ sacrę Scripturę, putant interdum multiplicari in ea nomina sine rebus, quod falsum est. Ad Aug.dicendum, ꝙ non intellexit ista prorsus non differre, sed voluit accipere sensum mysticum, qui consurgit multiplicando numerum per numerum, idest quinque per quatuor, qa similia sępe ipse facit. *Quidquid sexus est masculini.* i.ꝙ solum numerarentur hic masculi, fęminę enim non pertinent ad hanc numerationem, & ideò non ꝓpriè sunt fęminę partes politiarum, sed quędam adiuuamenta inquantum sine eis non potest generatio haberi per quam conseruetur status politicus: sunt tamẽ partes directę cõmunicationis naturalis: pertinent ẽt aliquomodo ad communicationem œconomicam, vt patet 1.Poli.capi.1.& 2.

Cur hic non computantur fœminæ, & an in recta politia debeat statui, quòd fœminæ pugnent: Et de Amazonibus. Quæst. XI.

CAVSA autem quare non computantur hic fęminę est, quia hic cõputantur bellatores, fęminæ tñ ad bellum ineptæ sunt. Aliqui tñ legislatores, & politiarũ ordinatores voluerunt fęminas similiter pugnare, vt viri pugnant, sicut est in animalibus brutis, quia masculus, & fęmella ꝓ cibo filiorum, & custodia ęqualiter pugnant, & in his duobus consistit vniuersa pugna brutorum. Ista fuit positio Socratis in politia sua, & recitat eam Aristo.2. Poli.c.2.sed dicit non esse conuenientem, quia nõ est simile in brutis, & in homine, nã inter bruta propter imperfectionem naturę nõ sunt distincta opera œconomię, sed eadẽ sunt masculi, & fęmellę. In viro aũt, & vxore, quia natura pfecta est, & multa sunt opera: habetur dictinctio secundum naturam. Nam ad q̃dã mulieres aptę sunt, ad quę non viri, vt ad obsequia domestica: viri autem sunt ad alia secũdum naturam, & non ad hoc, & cum ista opera bene se habeant inter virum, & vxorem permanebit amor iuxta Arist. 8. Ethi. In brutis aũt propriè accipiendo nõ est communicatio aliqua œconomica, sed solum naturalis ꝓpter simile tertium derelinquere. Et si dicatur, ꝙ in brutis est custodia natorum, & procuratio ciborum, quę ꝑtinent ad œconomiam, & non ad naturalem communicationem. Rñdendum est, ꝙ cum natura intendat res genitas cõseruare, quia frustra esset gigni, nisi genita permanerent, sicut ad communicationem naturalem pertinet ꝓlis generatio, ita ad illam pertinet eiusdem educatio, qñ in parua ętate est. Et sic, ꝙ bruta procurent cibos pro filijs non pertinet ad communicationem œconomicã, sed est pars naturalis communicationis. Signum aũt huius est, ꝙ in brutis nõ fit communicatio œconomica, quia q̃q̃ ibi masculus, & fęmella cibos procurãt simul, qñ proles paruulas hñt, cum tñ per se proles enutriri valent, masculus & fęmella seiunguntur de sc̃ inuicem amplius nõ curãtes. Nõ est ergo vlla pars cõicationis œconomicę in brutis, sed sola naturalis, &. ista adhuc non est pfecta, qm̃ nõ obseruãtur in ea eadem, quę homines obseruant

A quantum ad communicationẽ naturalẽ, vt patet in 1. œcono.c.2. Non erat, ergo ꝯueniens argumentũ de pugna bestiarum masculorum, & fęmellarum ad pugnam fęminarum in communicatione humana: potissime, quia non sunt ita aptæ fęminæ ad pugnam inter homines sicut fęmellæ inter bruta. Iõ si aliqñ fęminæ ducantur ad bellum nihil prosunt, sed omnia impediunt. In experientia habitum fuit hoc, vt patet 2.poli.c.de politia Lacedęmoniorum, quia Lacedæmonij semel vxores ad pugnandũ in exercitum secũ duxerunt, & non erant bene regulabiles, sed omnia castra vocibus ꝯturbabant, & in primo hostium certamine fugientes totum bellicum apparatum destruebãt. Fallit aũt hoc in Amazonibus, q̃ sunt fęminæ B sine viris versus glacialem polũ commorantes viriles animo, & robore: ideo notabilia bella facerent, de q̃bus Paulus Orosius primo de ormesta mũdi, & Isido. Etym.lib.9.

An hic computarentur omnes viri qui erant in exercitu Israel. Quæst. XII.

DICENDVM est etiam circa hoc, ꝙ non ꝯputabantur hic oẽs viri, qui erant in exercitu Israelitarum, ẽt si essent vltra 20.annos. Nã illi, qui erant de Aegiptijs ascendentes cũ Iudæis nõ computati sunt: illi tñ erant valde multi, vt patet Exo.12.c.vbi dr̃, ꝙ vulgus promiscuum infinitę C multitudinis ascendit cum Iudęis, & apparet hoc, quia hic accipitur summa cuiuslibet tribus per domos, & familias: Aegyptij tñ non pertinebant ad trib⁹ Israelitarum. Sed aliquis dicet, ꝙ forte non numerati sunt Aegyptij ascendentes cum Iudæis hic, quia iam oẽs mortui fuerant in fabricatione vituli, quia adorauerant eum, alioquin numerati fuissent, & vr̃ esse ꝓbabile, ꝙ ipsi omnes adorauerint vitulum, quia in Aegypto erant assueti ad colendum idola. Sed dicendum est hoc nõ posse stare, qa in adoratione vituli solum mortui sunt 23.millia virorum, vt patet Exo.32. c.& tñ erant Aegyptij multo plures, quia dr̃, ꝙ vulgus promiscuum infinitæ multitudinis ascẽdit cũ Iudęis, vt patet Exo.12.c. Sed adhuc rñderet aliquis, ꝙ 23. D millia virorum, qui dñr occubuisse gladio, erant de Israelitis, & Aegyptij omnes perierunt, tñ non numerantur. Respondendum est hoc non posse stare, quia post illam adorationem vituli, & post hanc numerationem, & recessum de monte Synai adhuc superstites erant Aegyptij ascendentes cum Iudæis in mãsione, quæ dicitur sepulchra concupiscentiæ, vt patet.Ṅ. 11.c.cum dicitur. Vulgus quippe promiscuum, quod ascẽderat cum eis, flagrauit desiderio carnium sedẽs, & flens iunctis sibi filijs Israel. Apparet igitur, ꝙ non fuerant mortui Aegyptij in fabricatione vituli, sed ẽt nunc permanebant, tamen non fuerunt computati, quia non pertinebant ad ipsos filios Israel. *A 20.anno.* Hic ponitur ętas numerandorũ.s.ꝙ accederent ad 20. annos, qui vero nõdũ attigerat ętatẽ illã nõ ꝯputabãt. E

Cur oportebat, quòd accederent ad viginti annos, qui computabantur. Quæst. XIII.

CAVSA huius est, qa cõputanẽ hic hoĩes bellatores cũ dicaẽ in lra.oĩum virorũ fortium ex Israel, & tñ hoĩes añ annum 20. non sunt animosi ad bellũ, & visa ꝯcussione armorũ terrerenẽ, atq; cito fugerẽt. Post annũ aũt 20. crescit animositas viro, & incipit aptus esse ad pugnandũ. Itẽ qa añ annũ 20. hoĩes sunt teneri ad tolerationem armorũ, & bellicorũ laborũ, ideo cito deficerent. Itẽ qa hoc redundabat in destructionẽ totius status politici

Si.n.ad 20. annos cogerent hoies ad labores bellicos postea ad nihil vtiles essent, quia magni labores suscepti in adolescentia faciunt homines corporibus, & viribus minores, & pulchritudine carentes. & ad generandū bonas proles ineptos, vt patet per Philosophū 7.Poli. ante annum ergo vicesimum non debuerunt computari viri bellatores. Sed dicit Isido. ꝙ numerātur isti a 20. annis, & supra. s. quia ab ista ętate incipiūt homines pugnare ꝯ vnum quodque vitium, & ideo ne superentur a vitijs pugnare debent. Dicendum ꝙ non est ista causa quare ab illa ętate fiat numeratio, quia non faciebat ad propositum nunc, ꝙ homines pugnent ꝯ vitia, vel superentur ab eis, sed solum volebat Deus ordinare hic statum populi Iudęorū in deserto, q non poterat ꝯuenienter ordinari nisi fieret ista numeratio. Cā aūt prima, vt dictum est quare a viginti annis, & supra, & non añ fiebat numeratio, erat quia isti accipiebantur ad opa bellica, & tñ añ vicesimum annum nō est homo sufficienter aptus ad ista. Secunda cā, & pręcipua erat, quia oēs isti, q numerabantur accipiebant nomen in populo, ita vt quilibet diceretur vnus vir, vel vnum caput, & tñ Deus vetuerat in Israel transire aliquem ad nomen, & numerū nisi completo anno vicesimo Exo. 13. c. Ideo isti non poterant cōputari infra annū vigesimum, quia fieret tunc ꝯ illam legē, quia transiret ad nomē, & numerū q nondum erat viginti annorum. Vñ dicendum, ꝙ etiā si Deus vellet numerari Israelitas ad aliquid aliud & non ad bellū, nō numeraretur aliquis minor anno vigesimo. Ad dictum Isido. dicendum, ꝙ non facit ad ꝓpositum. primo, quia Deus nihil intendebat nūc de pugna ꝯ vitia, sed de ordinatione politię Iudęorum. Secundo quia etiam pugna ꝯ vitia non incipit anno. 20. quia tunc incipere debet, qñ vitia incipiunt, & tñ incipiunt vitia añ istud tēpus, quia fere in omni ętate sunt vitia, sicut dr̄ Gen. 8. omnis ętas ab adolescentia sua prona est ad malum, ergo in omni ętate pugnādū est. Item quia dubitauerūt aliqui in qua ętate pueri incipiant peccare, & dixerunt, ꝙ in anno 14. sed Greg. dicit hoc esse falsum inquiens, ꝙ hoc esset verum si solus concubitus esset peccatum. Nam añ illam ętatē non exercetur: sunt tñ multa alia peccata, vt furta mēdacia, periuria, quę committūtur añ illam ętatē. patet extra de deli. pue. c. pueris. s. pueris grandiusculis peccatum volunt attribuere quidam nisi ab annis quatuordecim cum pubescere cęperit, quod merito crederemus si nulla essent peccata nisi, quę membris genitalibus admittuntur. quis vero audeat affirmare furta mendacia, & periuria non esse peccata, & his plena est puerilis ętas, ergo si de pugna contra vitia ageretur, non solum ab anno vicesimo, sed a puerili ętate inchoanda esset.

Qua ætate puer potest peccare.

De Isidoro dicendum, quòd ipse voluit asserere intelligi hanc literam de numeratione pugnatorum contra vitia, quia certum est alium esse sensum historicum eius, sed loquitur in sensu morali in quo licet nobis dicere quidquid volumus. Etiam voluit dare ipse regulam, qua ętate incipiat pugna contra vitia, quia certum est debere incipere ante annū vicesimū. Vt dictum est. Sed voluit facere applicationem ad literam. Et quia hic dicitur de anno vicesimo dixit ipse de bello contra vitia in hac ętate. Nam saltem contra libidinem est pugna fortis in illa ętate, & ita ipse dixit ad pugnam eliguntur, vt pugnam contra libidinem.

Et supra. Ista litera designat, quòd omnes, qui essent vltra viginti annos, computarentur ad exercitum.

F *An omnes, qui erant vltra 20. annos in quacunque ætate computarentur ad bellum, vel ad capiendum mansiones, vel solum illi, qui poterant pugnare. Quæst. XIIII.*

SED in hoc videtur esse dubium an computari debeant. Est autem in hoc occasio dubitandi, scilicet an isti computarentur ad bellum, vel solum ad accipiendum mansiones. Si autem computarentur ad bellum pręcise: manifestum est, ꝙ non deberent computari oēs, q erant vltra 20. annos, quia illi qui essent centum annorum, vel amplius inepti essent ad bellum, & isti iam vocantur emeriti. Si aūt accipiatur hic computatio ad solam castrametationem, non solum computarentur oēs, qui essent viri apti ad bellum, sed etiam quicunque excederent annos 20. etiam si inepti essent ad bellum. Sed dicet aliquis, ꝙ q̄q̄ dicantur isti viri pugnatores, tamen non sequitur ex hoc, ꝙ essent tales, qui possent ad bella ꝓcedere. Sic colligitur Deute. 2. c. quia ibi dr̄ ꝙ non trāsierunt Israelitę torrentem Zareth quousque mortui sunt omnes viri bellatores. Et isti sunt, qui murmurauerant contra Dñm, & Deus iurauerat, ꝙ non intrarent in terram promissionis, & tñ manifestum est, ꝙ isti non solum erant viri potētes procedere ad bellū, sed etiam omnes, qui essent vetustissimi. Nam Deus iurauerat, ꝙ omnes, qui viderāt magnitudinem eius, & murmurauerant in deserto perirent. nec potest solum hoc intelligi de illis, qui erāt iuuenes, quia magis deberet intelligi adhuc de senibus, quoniā isti magis peccarent murmurando cum vidissent plura mirabilia Dei, q̄ iuuenes, & tamen omnes isti vocantur bellatores Deute. 2. c. ergo bellatores non sunt soli illi, q ad bellum apti sunt, sed etiam illi qui iam viribus deficiunt, & sic videbitur alicui dicendum esse hic, ꝙ omnes, qui essent ab annis 20. supra etiam si essent vetustissimi numerarentur hic. Sed dicendum vr̄, ꝙ solum numerati fuerunt hic viri, qui erant apti ad bellum, illi autem, qui erant vetusti, & deficientes viribus non numerabantur, quod patet, quia dr̄ hic in litera omnium virorum fortium, & tamē manifestum est, ꝙ illi, qui sunt vetustissimi, & deficientes viribus non vocantur viri fortes. Item patet hoc, quia cum numerantur infra viri cuiuslibet tribus dicitur omnes, qui poterant ad bella procedere, & tamen, qui senes valde sunt, non possunt procedere ad bella.

G

H

I

Dicendum ergo videtur quibusdam, ꝙ cum hic dicit a 20. anno & supra per illud supra nō intelligunt omnes ętates maiores, sed solum illę ętates, quę sunt sufficientes ad pugnandum, & forte hoc est vsque ad annum 60. secundum, ꝙ nunc communiter determinatur: poterat tamen esse, ꝙ tēpore illo essent homines maioris durationis in robore. s. ꝙ duraret maiori tempore in eis secundum, ꝙ ętas erat maior in eis, q̄ in nobis. Et ideo eo tempore erant homines centum annorum, & amplius, & poterant procedere ad bellū: sicut patet de Moyse, qui erat centum, & viginti annorum, qñ mortuus est, vt patet Deu. 34. c. & tñ in ipso anno pugnauit ꝯ duos reges Amorrhęos, & occidit eos. Idem patet de Caleb filio Iephonne, qui erat 85. annorum, & erat potens ad bellum: sicut qñ erat 40. annorum, vt patet Io. 14. c. cum dr̄ hodie 85. annorum sum sic valens, vt eo valebam tempore, qñ ad explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseueratā ad bellandum, quam ad gradiendum. Postea autem diminuta ętate quotidie homines diminuūtur in robore. vnde Aristo. posuit ętatem conuenientem ad gignendum in viro vsque ad annos 70. & ad alia opera fortitudinis. vt patet 7. Polit. c. 15. nunc autem non est robur in homine vsque ad annos septuaginta, sed vsq; ad 60. & inferius,

K

quæ

quæ tñ fuerit ętas in qua determinabãtur hic viri fortes nõ patet, sed communiter dicitur, ꝙ erat ętas.60. annorum: tamẽ an ipsa sit, vel aliqua alia nihil ad nos. Prędicta habent aliquem colorem, & tamen nõ sunt vera, sed sciendum est, ꝙ isti, qui numerabantur erãt 20.annorum, & non infra, & tñ supra 20.annos quicunque esset, & in quacunque ętate computabatur. Primo patet, quia dicitur quidquid sexus est masculini a 20.anno.& supra: ergo quicunque masculus vltra 20.annos computabatur. Secundo patet, quia si Deus intendisset, ꝙ non numerarẽtur omnes in quacũque ętate vltra annum 20. sicut dixit, ꝙ infra 20.annum nemo computaretur, ita poneret ętatem aliam vltra, quam nemo computaretur, sed nullam posuit, ergo voluit, ꝙ omnes qui essent vltra 20.annum in quacũque ętate essent numerarẽtur. Tertio patet, qa Deus volebat hic ponere numerum Israelitarum ad ordinandum politiam, & tñ inter Israelitas quicunque erat vltra 20.annum trãsibat ad nomen, & numerum Exo.30.c. ergo Israelitę in quacunque ętate essent vltra annum 20.computabantur. Quarto patet, quia ista computatio fiebat ad ordinandum castrametationes, & tñ si illi, qui essent in magna ętate non computarẽtur: maneret magna pars populi cui non fieret locus ad castrametandum, quod est inconueniens. Quinto patet, & pręcipuè, quia infra 14.c.dr̃, ꝙ omnes, qui cõputati sunt in deserto Synai mortui sunt in solitudine, & postea soli paruuli introierunt in terram promissionis. Et tamen si illi, qui essent in magna ętate non computarentur maneret magna pars populi, qa si vetustissimi non numerarentur, non morerentur in deserto. cum Deus solum dixerit infra 24. ꝙ morerentur omnes numerati a 20.annis, & supra, sed certũ est mortuos fuisse ibi omnes vetustissimos, quia illud fuit a Deo inflictum pro murmuratione, & tñ vetustiores magis murmurabant, quam iuuenes: cum nõ inuenti fuerint ibi nisi duo.s. Iosue, & Caleb, qui haberent bonum spiritum. eodem c. ergo necesse est dici, ꝙ omnes quantuncunque vetustissimi numerati sunt, si excederent annũ vicesimũ. Sexto patet, quia dictum istorum haberet aliquem colorem si fuissent isti numerati ad eundum ad bellum, sed non fuit hoc, quia litera non dicit illud, nec Deus iussit illis facere nunc aliqua bella, sed ꝙ procederent ordinati per desertum, ergo nulla causa erat quare excluderentur aliqui a numero propter vetustatem. Cum autem obijciebatur, ꝙ isti numerabantur ad bellum negandum est, cum aũt dr̃ in litera, qui poterant ad bella procedere. dicendum ꝙ non dicitur, vt procederent ad bellũ, sed qui poterant procedere, & tunc intelligendum est, ꝙ omnes, qui sunt vltra vicesimum annum poterant ad bella procedere. i. nemo illorum erat, qui ꝑꝑ defectum ętatis paruę impediretur ire ad bellum: omnes quippe impleuerãt legitimam ętatem cum essent viginti annorum. Si aũt obijciatur, ꝙ non solum dr̃, q possent ad bella procedere, sed etiam, qui ad bella ꝓcederent, & aliquando dicitur procedentium ad bellum. Dicendum ꝙ idem significatur cum omnibus, sed causa est diuersitatis, quia illud sępe repetendum erat, & non debuit per eadem verba dici semper, quia esset vitium, ideo fit variatio. Non ergo significatur, ꝙ isti numerabantur ad bellum, sed solum, quod erant tales, qui poterant ad bella procedere. Sed obijcietur, quia dicitur sequen.c. ꝙ erant omnes isti pugnatores, & sic numerabantur ad pugnam. Dicendum ꝙ non potest intelligi nisi sicut supra, scilicet erant pugnatores, idest habentes ętatem legitimam ad pugnãdum, scilicet, quia non impediebantur pugnare propter defectum paruę ętatis. Secundo patet istud, quia sic dr̃ Deuter.2.s. tempus aũt quo ambulauimus de Ca-

A desbarne vsque transitum torrentis Zareth 38.annorum fuit donec cõsumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris sicut iurauerat Dominus, & etiam dr̃ ibi. postquam ceciderunt omnes pugnatores, & tñ isti sunt omnes numerati a 20.annis, & supra, quia illi sunt cõtra quos Deus iurauit. Nu.14. sed ibi perierunt omnes tam iuuenes, quam vetustissimi, quia potius veteres magis peccauerant. ergo nomine pugnatorum, vel bellatorum intelliguntur omnes, q sunt vltra 20.annum, quantumcunque sint vetustissimi. Adhuc aũt pręcedentia magis patent, quia si litera ista accipiatur ꝭm rigorem vocis, & non ꝭm consuetudinem locutionis, nõ solum excludentur ab ista

B numeratione aliqui propter vetustatem, sed etiam excludentur plurimi qui erant 20.annorum. quia dicitur in litera. quidquid sexus est masculini a 20.anno, & supra omnium virorum fortium ex Israel, sed certum est multos esse viginti annorum, & vltra, qui non sunt viri fortes, sed debiles, immo pauci sunt, qui sunt viri fortes accipiendo proprie virum fortem, & ita plures de illis, qui essent a viginti annis, & supra excluderentur, q̃ numerarentur, sed hoc est inconueniens, quia nemo concedit, ꝙ aliquis viginti annorum excluderetur, sed soli vetustissimi, ergo dicendum est, ꝙ non est accipienda litera ꝭm rigorem, sed secundum ꝯsuetudinem locutionis. Dicendum igitur, ꝙ isti, qui numerabantur erant bellatores, vel poterant ad bella ꝓcedere. s. quia propter defectum paruę ętatis non im-

C pedirentur ire ad bella, & hoc modo quilibet q̃tuncunque vetustissimus poterat ad bella procedere, vel erat bellator. s. quia non deerat ei ętas ad pugnandũ. Sed etiam oẽs isti, qui numerãtur vocãtur viri fortes, idest hñtes robur ad operandum, non quidem, ꝙ oẽs actualiter haberent robur, sed ꝙ omnes erant in tali ętate in qua robur habere possint, vel debeant, ꝙ vero accidat aliquem non habere robur nihil differt, cũ ętatem roboris habeat, & hoc modo quilibet q̃tuncunque vetustissimus erat vir fortis, quia ille propter paruam ętatem non impediebatur habere robur, sed vel erat, vel fuerat iam in tali ętate in qua robur habere posset. soli aũt qui sunt infra annum 20. dñr nõ esse fortes, quia nondum peruenerunt ad ętatem in qua

D fortes esse possint. De illis ergo, qui sunt vltra 20.annum accidit non esse fortes. illos vero, qui sunt infra vicesimum, necesse est non esse fortes. Ideo omnis, q est vltra annum vicesimum vocatur vir fortis, & ideo numerabantur hic. *Et numerabitis eos per turmas suas.* Determinatur modus numerandi. s. ꝙ numerarentur per turmas, & non simul: fiebat aũt hoc modo, vt diuiderẽtur filij Israel per turmas, & postea quęlibet illarum turmarum per se computaretur. Dicitur aũt turma ꝭm Isid.9.Ety. cuneus, vel congregatio 30. militum, & forte dicet aliquis, ꝙ sic computabantur isti diuisi per trigenas, sed non est iste sensus, sed accipitur turma large pro q̃tacunque congregatione, & hoc modo tribus, vel familię dñr turmę. Et hoc est, quod

E supra dicebatur, ꝙ numerarentur Israelitę per cognationes, & domos. s. ꝙ numeraretur quęlibet familia per se, & quęlibet tribus, & sic proueniret summa totalis omnium tribuum. *Tu, & Aaron.* Isti ponebant tanq̃ duo principales numeratores: alij aũt erãt cũ eis minus principales tribuum, vt patet. ꝟ. *Eruntque vobiscũ principes tribuum ac domorum.* Hic ponuntur coadiutores Moysi, & Aaron. s. principes tribuũ, qm̃ nõ possent eos numerare Aarõ, & Moyses in multis diebus, nec haberent ꝯuenientem modum ad numerandum, qa ipsi non cognoscebant eos, qui erant in singulis tribubus: principes autem tribuum cognoscebãt, ideo melius cum eis expleri posset ista numeratio: dicũtur hic principes tribuum, & domorũ ipsi numeratores.

In

Quot modi principum erant i qualibet tribu.

In quo sciendum est, ꝙ in qualibet tribu erant tres modi principum. Primus erat princeps, qui vocabatur princeps tribus, & iste erat primogenitus, qui veniebat directe per lineam primogenitorum deriuatorũ ab ipso capite tribus, & iste semper erat vnus in qualibet tribu sicut tribus erat vnica. Erant alij principes, q vocabantur principes familiarum, & isti erant multi sicut in qualibet tribu erãt multę familię, & dicebant principes familiarum illi, qui descendebant per lineã primogenitorum a capitibus primis familiarum per lineam, per quam venit princeps tribus, qui autem fuerint principes familiarum in qualibet tribu habet infra 26.c. Primogeniti aũt postea descendentes ab illis erant principes familiarum. Tertium genus principum in qualibet tribu erat in principibus domorũ, & dñr principes domorum illi, qui erant capita congregationum specialium in qualibet tribu, quę congregationes vocantur domus. Hic aũt fit mentio de principibus tribuum, & domorum, & intelliguntur etiam principes familiarum.

An omnes principes erant cum Moyse, & Aaron, & an isti fuerint soli principes tribuum. Quæst. XV.

SED aliquis dubitabit an cum Moyse, & Aarõ fuerint omnes principes tribuum, & familiarum, & domorum ad numerandum Israelitas, vel si fuerint soli principes tribuum. Et rñdendum est, ꝙ fuerint solum principes tribuum, quia hic ponuntur nomina eorum solum. Sed ꝯ hoc aliquis arguet, quia litera dicit. eruntque vobiscum principes tribuum, & domorum, ergo oportet principes domorum fuisse ibi. Rñdendum est, ꝙ non sequitur ex hoc: nam non vocantur hic principes tribuum, & domorum tanq̃ sint distincti, sed illi, qui sunt principes tribuum vocantur hic principes domorum, & satis patet, quia q est princeps in tota tribu est princeps in omnibus familijs, & domibus eiusdem tribus, sed nõ est princeps pręcisè familiarum, vel domorum, & sic accipitur hic, ꝙ isti 12. q hic nominantur, erãt principes tribuum, & domorum simul, & non veniebant cum eis alij, qui essent principes domorum specialius. Sed adhuc dicet aliquis, ꝙ hic intelliguntur oẽs principes tam tribuum, q̃ domorum, q̃ familiarum, & tñ ponuntur nomina principum tribuum, quia isti erãt nobiliores cęteris. Dicendum est non posse stare, sed isti ijdem erant principes domorum, & familiarũ, & tribuum, quod patet in litera cũ dr. eruntque vobiscũ principes tribuũ ac domorum in cognationibus suis: quorum ista sunt nomina. de tribu Ruben Elisur filius Sedeur, &c. sic vr̃, ꝙ isti idem sunt principes tribuum, & domorum, & isti soli adiuuerunt Moysen, & Aaron ad numerandum. *In cognationibus suis.* i. in tribubus. s. ꝙ quilibet istorum principum adiuuaret Moysen, & Aaron in tribu sua, & non potest hic accipi cognatio ꝓ familia specialiter, vel ꝓ domo, sed necesse est accipi ꝓ tribu, quia isti, qui nominantur hic principes non erant principes specialiter familiarum, vel domorum, sed tribuum.

Quomodo facta sit ista numeratio. Quæst. XVI.

CIRCA modum istius numerationis aliquis dubitabit quomodo facta fuerit. s. quomodo principes adiuuerint Moysen, & Aaron. Et dicendũ est, quòd quando Moyses, & Aarõ volebant cõputare q̃libet tribum, veniebat princeps illius tribus, & congregabat per domos, & familias tribum suam, & sic adiuuat Moysen, & Aaron. Alij autem principes reliquarũ tribuũ nihil tunc faciebãt.

F Cum vero Moyses, & Aaron peruenirent ad numerandum aliam tribum veniebat cum eis princeps illius tribus, & faciebat sicut supra dictum est, & sic per oẽs tribus quousque producta fuit summa totaliter oĩm tribuum Israelitarum, & hoc modo nunq̃ erant in numeratione omnes 12. principes simul cum Aarõ, & Moyse, sed vnus solum. s. princeps illius tribus, quę tunc numerabatur. patet aũt ordo iste ex litera cũ dr. eruntque vobiscum principes tribuum, & domorũ in cognationibus suis. i. singuli principes erunt ꝓ singulis cognationibus, & tñ si non fuisset iste modus, q nunc positus est, sed omnes principes simul numerarent cum Aaron, & Moyse, non essent singuli prin-

G cipes ꝓ singulis cognationibus suis, sed omnes essent pro qualibet cognatione simul, quod non vult litera.

An principes solum numerarent, vel Moyses, & Aaron. Quæst. XVII.

NUNC etiã dubitabatur de modo numerationis istius, an principes solũ numerarent, vel aliquid numerarent Moyses, & Aarõ. Aliqui dñt, ꝙ q̃libet princeps numerabat omnes, qui erant in tribu sua, & postea dabat summã eorũ Moysi, & Aarõ, & hoc modo nihil numerabãt Moyses, & Aaron, sed soli principes. Et si arguatur ꝯ eos, qa in litera dr, ꝙ Moyses, & Aaron numerarent,

H & tamen hoc modo non dabat qũo numerarent. Rñdent isti, ꝙ Moyses dicebatur numerare, quia summã totalẽ oĩm ex paruis summis colligebat quas a principibus tribuum assumebat. Sed adhuc non põt hoc stare, quia dr in litera. numerabitis eos ꝑ turmas suas tu, & Aaron. Ideo non debebat Aaron, & Moyses recipere summã a principibus, sed ipsi per se numerare debebãt per turmas: turma aũt parua multitudo est. Si. n. turma significaret multitudinem gentis, potuisset adhuc stare positio illorum, sicut si litera dixisset numerabitis eos ꝑ tribus suas: tunc potuisset intelligi, ꝙ principes numerabant singulos in tribubus suis, & postea Moyses, & Aaron reciperent ab eis summam tribuum, & postea colligebant ex eis summã totalẽ

I per summas ab alijs inuentas. Sed quia litera dicit, numerabitis eos per turmas suas, debet intelligi, ꝙ Moyses, & Aaron per se numerarent adiunctis secũ principibus ad facilius numerandum. Item quia dr. j. isti sunt quos numerauerunt Moyses, & Aaron & 12. principes Israel: singulos per domos, & cognationes, ergo principes adiuncti erant Moysi numerando, & non numerabat quilibet tribum suam, sicut dicebatur, sed Moyses, & Aaron numerauerũt omnia. *Quorum ista sunt nomina.* Hic ponuntur nomina principũ, qui numerauerunt cum Moyse, & solum ponuntur hic nomina principum maiorum, qui erãt principes tribuum. de principibus autem familiarum, & domo-

K rum nulli numerantur hic, quia illi non vocati fuerũt cum Moyse ad numerandum multitudinem populi, sed soli principes tribuum, vt supra probatum est. *De tribu Ruben Elisur filius Sedeur.* Hic ponuntur duodecim principes in 12. tribubus, & singuli per nomina sua.

An isti principes sint qui habentur inf. 7. c. Quæst. XVIII.

SED quęret aliquis de istis an sint illi, qui habentur infra 7. cap.

Et respondetur, quòd sic, quia agitur de oblatione facta in dedicatione tabernaculi, & istimet principes viuebant, quando fuit tabernaculum dedicatum: paruum enim tempus distabat inter ea, quę dicuntur hic, & dedicationem sanctuarii. Nam quamquam infra 7. capi. dicatur de dedicatione sanctuarij: tamen non

non fuit facta post hoc, sed per vnum mensem ante hoc: fuit enim tabernaculum erectum primo die mēsis primi, anni secundi egressionis de Aegypto, & tūc dedicatum est, ergo in prima die mensis primi fuit facta dedicatio, & tunc principes obtulerunt, sed ibi ponitur per recapitulationem: vnde eadem nomina ponuntur hic, quę ibi.

An ista sint nomina principum, qui habentur infra. Quæst. XIX.

QVAERET aliquis an ista sint nomina principum, qui habentur infra 34.c. vbi ponūtur principes 12. tribuum sicut hic. Dicendum est, quòd non sunt ijdem principes, quod patet ex nominibus eorum, quoniam ponitur hic princeps in tribu Iuda Naason filius Aminadab. Ibi autem ponitur princeps Caleb filius Iephone, & sic de omnibus aliis. non est ibi aliquod nomen principis, quod conueniat cum istis. Causa est, quia ibi ponuntur principes, qui erant in anno 40. exitus de Aegypto, & ingressuri erant terram Chanaan atque distributuri eam sorte, & hoc eis mandauit Deus, vt toti Israel diuiderēt terram. sic patet infra eo. 34.c. sed isti principes de quibus hic dicitur non ingressi sunt in terram Chanaan, nec sorte eam diuiserūt: immo nec viderunt, sed omnes mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, quia iurauerat Deus, quòd nullus eorū introiret in terram promissionis, quoniam contra ipsum murmurauerant, vt patet infra 14.c. vbi de omnibus numeratis ista sententia fertur, sed manifestū est, quòd principes, qui habentur hic fuerunt de numeratis cum numerus eorum ponatur hic, primo mortui sunt, ergo & filij eorum successerūt loco ipsorum atque transierunt in terram Chanaan.

An isti sint principes 12. tribuum, qui habentur infra. Quæst. XX.

QVAERETVR etiam an isti sint principes, vel viri 12. tribuum, qui habentur infra 13. c. vbi mittuntur 12. viri ad explorandū terram Chanaan singuli de tribubus suis. Et non potest aliquis respondere eo modo quo respondebatur supra in alijs principibus. nam isti non fuerūt in anno 40. exitus de Aegypto sicut illi, qui habentur infra 34. capi. sed fuerunt in anno secundo egressionis de Aegypto pauco tempore post recessum de mōte Synai. Nam Israelitę recesserunt de monte Synai die 20. mensis secundi, anni secundi exitus de Aegypto, vt patet infra 10. capit. & deinde venerunt in māsionem, quę vocatur sepulchra concupiscentię, vt patet infra trigesimo tertio capitulo, vbi ponitur cathalogus mansionum, & manserunt ibi per vnum mensem, & paucis diebus, vt colligitur infra vndecimo capitulo. Deinde venerunt in desertum Pharan, vt patet infra decimotertio capitulo, & deinde miserunt exploratores, vt patet eod. capit. paruo, ergo tempore post ea, quę dicuntur hic, fuit facta missio virorum duodecim, qui habentur infra decimo tertio capi. Respondendum est, quòd illi non sunt principes, qui nominantur hic, vt patet ex nominibus singulorum, quia de tribu Ruben nominatur hic princeps Elisur filius Sedeur, & infra decimotertio capitulo nominatur Semna filius Zechur. & sic de omnibus alijs. Nec illi sunt principes, sed solum fuerunt duodecim viri electi de 12. tribubus, vt irent ad explorandum terram Chanaan, sed manifestum est, quòd non conueniebat principes populi mitti in exploratores, sed alios viros.

A *De ordine tribuum, & principum, quomodo aliquādo ordinētur secundum ordinem natiuitatis, aliquādo secundum dignitatem, quandoque secundum vexilla, & alijs modis, & qui principes præcedant in quolibet istorū ordinum. Quæst. XXI.*

SCIENDVM autem, quòd hic nominantur semel principes tribuum, & bis nominātur ipsę tribus, sed non est idem ordo vtrobique in numeratione tribuum, vt patet ex litera, quia quidam anteriorantur in vna, qui posteriorantur in altera. In qua sciendum, ꝙ tribus possunt multipliciter ordinari in nominatione sua. vno modo pn̄t nominari
B sm̄ ordinem natiuitatis, vt priores prius ponantur, & posteriores in ortu posterius nominentur, & hoc mō Ruben ponetur primo. deinde Simeon, & Leui, & Iudas. postea vero Nephthali, & Dan., deinde Gad, & Aser. postea vero Ioseph, & Beniamin. Inter hos autē ante Ioseph, & Beniamin poni debuerunt Issachar, & Zabulō. Iste. n. fuit ordo in natiuitate, quia primo Lia peperit quatuor filios. s. Ruben: Simeon: Leui: Iudā. deinde Bala ancilla Rachel peperit duos. s. Nephthali, & Dan. de primis habetur Gen. 39.c. deinde peperit Zelpha vxor Iacob ancilla Lię duos filios. s. Gad, & Aser, vt patet e.c. Postea Lia peperit duos filios. s. Issachar, & Zabulon, vt patet e.c. postea peperit Rachel Ioseph, vt apparet e.c. deinde peperit Beniamin, vt hr̄ Gen. 35.c. Et secundum istum ordinem natiuitatis
C descripti sunt filij Iacob in 12. lapidibus rationalis, & in duobus onychinis, qui erant in superhumerali, vt patet Exo. 28.c. cum dicitur. sumes duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero: iuxta ordinem natiuitatis eorum. Alio modo possunt ordinari tribus istę secundum excellentiam, & isto mō deberet primo poni Iudas: deinde Ioseph: postea Ruben, & sic de cęteris. Causa huius est, quia erant filij Iacob excellentiores inter se secundum ordinem primogeniturę, sed Ruben, q̄q̄ secundum carnem esset primogenitus, tamen non manserunt in eo iura primogeniturę, vt patet Gen. 49.c. cum dr̄. Ruben primogenitus meus: tu fortitudo mea, & principiū doloris mei, prior in donis: maior in imperio: effusus es sicut aqua. non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & sic iura primogeniturę istius translata sunt ad alios. s. ad Iudam, & Ioseph. Consistebant enim iura primogeniturę in duobus. s. in imperio, & in donis, vt colligitur ex verbis Iacob ad Ruben, cum dixit. prior in donis: maior in imperio. etiam colligitur hoc ex benedictione, quam tanquā ius primogeniturę dedit Iacob pater suus Isaac, vt patet Gen. 27.c. vbi dixit, ꝙ cresceret, & incuruarentur ante eum omnes filij matris suę: vbi dedit ei imperium, & postea cum benediceret Esau repetiuit idem imperium pertinere ad Iacob dicens viues in gladio, & fratri tuo seruies. Quod autem esset primogenitus maior in donis patet, quia
E Deus mandabat, ꝙ cuilibet primogenito darentur duplicia, quā cęteris de hęreditate patris sui, vt patet Deute. 21.c. sed filium odiose agnoscet primogenitum, dabitque ei de eis, quę habuit cuncta duplicia. Iste est enim principiū liberorū eius, & huic debenē primogenita. Ista autem duplicia iura primogeniturę prouenire debebant Ruben, vt patet ex verbis patris sui ad eum: cum dixit prior in donis: maior in imperio, idest debebas esse excellentior inter fratres tuos in donis, & maior in imperio, & tamen non habuit aliquid horum, quia sequitur in eadem litera. effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Ista autem iura primogeniturę transire debebāt ad sequentē filium, scilicet ad Simeonem, quia indignus

In quo stabant iura primogenituræ in vet. test.

gnus fuerat Rubē, & tamen nō transierunt ad ipsum, quia indignus fuit. etiam non transierunt ad Leui, qui erat tertius. Nam vtrunque accusat Iacob pater eorū Gen.49.c.dicens. Symeon, & Leui fratres vasa iniq-tatis bellantia: in cōsilio eorū non veniat anima mea, &c. Debuerunt ergo transire iura primogenituræ ad sequentem quartum filium, scilicet ad Iudam, quia ipse non fuit indignus, & tamen non transierunt ad eum totaliter, sed diuisa sunt inter filios duarum vxorum liberarum, scilicet Lię, & Rachel. nam Iudę, qui erat filius Lię quartus datum est imperium, quod erat principum ius primogenituræ. sic patet Gen.49. c.s. non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat, qui mittendus est: & postea sic factū est, quia de tribu Iuda fuerūt reges. Primus filius secūdę vxoris liberæ fuit Ioseph, & huic traditū est alterum ius primogenituræ, scilicet duplex pars hęreditatis. Nam cū esset Ioseph vnus de filijs Iacob, deberet habere vnā sortem, sed Iacob tradidit ei duas faciens duos filios eius Manassen, & Ephraim esse duas tribus, vt patet Gen.48.c.cum dicitur. Duo igitur filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti antequam huc venirem, mei erunt Ephraim, & Manasses: sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi: reliquos autē quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. Isti ergo duo filij, scilicet Iudas, & Ioseph erant digniores cęteris propter iura primogenituræ. Computando ergo tribus secundum ordinem dignitatis primo debebat poni Iudas, & Ioseph, & consequenter cęteri, & tamē adhuc prius deberet poni Iudas, quam Ioseph, quia excellentius ius primogenituræ communicatum fuerat Iudę, quam Ioseph, & quia Ioseph non computabatur tanquam vna tribus, sed vt duę, debebat poni primo Iudas, & deinde nō duo filij Ioseph.s. Ephraim & Manasses, & postea cęteri, sed iste ordo nunquam seruatur in scriptura. De istis autem iuribus primogenituræ quomodo se habeant ad istas duas tribus, & an solus Ioseph habuit iura primogenituræ, & nō Iudas. tangitur primo Parali.5.c.& ibi latius dicitur. Aliqñ autem possunt numerari tribus secundum ordinem vexillorum: erant autem castra Israelitarum posita in quadro, & distincta per quatuor vexilla, & sub quolibet vexillo erant tres tribus secundum ordinem, qui habetur infra seq.c.& hoc modo nō numerantur tribus secundum ordinem natiuitatis, neque secūdum ordinem dignitatis. Iste modus numerationis fuit seruatus in oblatione principum, vt patet infra 7.c. Nam primo obtulit Naason princeps de tribu Iuda: Deinde omnes principes, qui erant sub vno vexillo: Deinde obtulit princeps filiorum Ruben, & postea alij principes, qui erant sub vexillo suo, & sic per ordinem omniū vexillorum. Hic aūt non obseruatur pfecte aliquis de istis tribus ordinibus. Non.n.obseruatū ordo natiuitatis, quia post Simeonem deberet poni Iudas numeratione, quę habetur infra, & ponitū Gad, & post Gad ponitū Iudas, & in numeratione ista post Iudā ponitur Issachar, & tñ deberet poni Nephthali, quia sic est ordo natiuitatis. Dicendum igitur, ꝙ non obseruatur ordo iste, quia hoc modo deberet poni Iudas ante alios, & tamen ponitur Ruben. Etiam non obseruatur hic ordo vexillorum, quia tunc deberet poni Iudas, & principes sub vexillo suo, & postea Ruben cum principibus suis, sed nō obseruatur iste ordo.

Determinatio. Est ergo dicendum, ꝙ in hoc capitulo bis nominantē tribus, & sm̄ diuersos ordines, quia aliter ordinantē cū nominant principes, & aliter cum nominant tribus sine principibus. Et primo nominantur hic tribus, & principes, & obseruatur in eis qdā ordo mixtus ex prioritate natiuitatis, & ex prioritate dignitatis, q̄q̄

F adhuc non totaliter obseruatē iste ordo, & declaratur hoc, quia filij Iacob erant ex eodem patre, & quatuor matribus, quarum duę erant dñę, & liberę: alię duę erant ancillę. Filij ergo liberarum q̄tum ad hoc erant digniores filijs ancillarū, erant aūt duæ vxores dñę.s. Lia, & Rachel, & harum filij primo ponuntur, erant duę ancillę.s. Bala, & Zelpha vxores, & filij harum postea ponuntur. Rursus obseruatur in istis ordo natiuitatis, quia q̄q̄ omnes filij liberarum sint ęquales q̄tū ad hoc, tñ obseruatur in eis ordo natiuitatis, & primo ponuntur filij Lię, qui primo nati sunt.s. Ruben: Simeon: Iudas: Issachar: Zabulon: deinde filij Rachel, q̄ postea nati sunt.s. Ephraim, & Manasses nepotęs Ra-

G chel, & postea Beniamin. Deinde ordinantur filij vxorum ancillarum, & in istis non obseruatur ordo natiuitatis, quia sic deberēt poni filij Balę ante filios Zelphę, quia primo nati sunt, vt patet Gen.30.c.sed non ponūtur immo miscentur, quia Dan filius Balę, primo ponitur. deinde interponuntur duo filij Zelphę.s. Aser, & Gad. deinde concluditur Nephthali, q̄ fuit filius Balę. Forte autem ista intermixtio fuit facta ne inuiderent sibi principes de filijs ancillarum si pponerentur filij vnius ancillę alteris. Postea vero in alia numeratione ponuntur tribus sine principibus & ibi obseruatur ordo vexillorū.s. ꝙ singuli tres principes, qui erant sub vno vexillo fuerunt simul ꝯputati non obseruando aliquem ordinem natiuitatis, vel di-

H gnitatis. Differt tamen ista computatio a totali ordine vexillorū, quia in ordine illo primo ponitur princeps de tribu Iuda, & alij sub vexillo suo. Hic tñ primo ponitur princeps in vexillo Ruben, & alij principes vexilli eius, & ꝯñr tenet ordo vexillorū. Aliqñ tamen ponuntur tribus non per aliquem ordinem istorum, sicut computantur Apoc.c.7. vbi non potest reperiri aliqua rō illius ordinis, & forte causa est, q̄a in veteri testamento debebat obseruari ordo in his tribubus sm̄ aliquem honorem, quia omnes, q̄ erant in veteri testamento de his tribubus erant, vel saltem pręcipui. In nouo aūt testamento iam omnia vetera cessauerant, ideo non curabatur de honore, vel ordine in anterioratione, vel posterioratione tribuum.

I

Cur non semper obseruatus fuerit ille ordo, vt bis ponerentur nomina tribuum. Quæst. XXII.

SED quęret aliquis cum in isto c.bis ponantur nomina tribuum, quare non fuit vtrobique obseruatus ille ordo. Respondendum est hoc rationabiliter factum fuisse. Nam in prima numeratione nominantur principes. In secunda aūt numerantur omnes de populo, qui erant in tribubus. Iō in prima debuit obseruari aliqs ordo inter principes q̄tum ad honorem, vt tolleretur locus ęmulationis. In secunda aūt non potuit, vel non decuit obseruari hunc ordinē, quia erat populus totus diuisus sub qua-

K tuor vexillis, & sub quolibet vexillo tres trib⁹, & vt ꝯuenientius fieret computatio numerabantur oēs, qui erant sub quolibet vexillo, añq̄ procederetur ad cōputationē eorum, q̄ erant sub altero, & sic in ꝯputatione totius populi nō decuit obseruari ordinē, q̄ obseruatus est in numeratione principum tribuum.

Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus, & cognationes suas, & capita exercitus Israel: quos tulerunt Moyses, & Aaron cum omni vulgi multitudine, & congregauerunt primo die mensis secundi: recensentes eos per cognatiōes, & domos ac familias, Numerātur per tribus Israelitę.

& capita,

A & capita, & nomina singulorum a vicesimo anno, & supra, sicut præceperat dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Synai

Tribus Ruben.

de Ruben primogenito Israelis per generationes, & familias ac domos suas, & nomina capitum singulorum omne, quod sexus est masculini a vicesimo anno, & supra, procedentium ad bellum: quadragintasex millia quingenti.

Tribus Simeon.

De filijs Symeō per generationes, & familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt per nomina, & capita singulorum. omne, quod sexus est masculini a vicesimo anno, & supra procedentium ad bellū: quinquagintanouem millia trecenti.

Tribus Gad.

De filijs Gad per generationes, & familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis, & supra: omnes, qui ad bella procederent quadragintaquinque millia sexcenti quinquaginta.

Tribus Iuda.

De filijs Iuda per generationes, & familias ac domos cognationum suarū: per nomina singulorum a vicesimo anno, & supra: omnes q̃ poterant ad bella procedere: recensiti sunt septuagintaquatuor millia sexcenti.

Tribus Issachar.

De filijs Issachar per generationes, & familias ac domos cognationum suarum: per nomina singulorum a vicesimo anno, & supra: oēs q̃ ad bella procederent: recensiti sunt 54. millia quadringenti.

Tribus Zabulon.

De filijs Zabulon per generationes, & familias ac domos cognationū suarū: recēsiti sunt per nomina singulorū a 20. anno, & supra: oēs q̃ poterant ad bella procedere 57. millia quadringenti.

Tribus Ephraim.

De filijs Ioseph filiorū Ephraim per generationes, & familias ac domos cognationū suarū: recensiti sunt per nomina singulorū a vicesimo anno, & supra: oēs q̃ poterant ad bella procedere: 40. millia quingenti.

Tribus Manasse.

Porro filiorū Manasse per generationes, & familias ac domos cognationū suarū, recensiti sunt per nomina singulorū a 20. annis, & supra, omnes, qui poterāt ad bella procedere 32. millia ducēti.

Tribus Beniamin.

De filijs Beniamin per generationes, & familias ac domos cognationum suarū, recēsiti sunt nominibus singulorū a 20. anno. & supra, oēs qui poterant ad bella procedere, trigintaquinque millia quadringenti.

Tribus Dan.

De filijs Dan per generationes, & familias ac domos cognationū suarū, recēsiti sunt noīb⁹ singulorū a 20. anno, & supra, oēs qui poterāt ad bella procedere 62. millia septingenti.

Tribus Aser.

De filijs Aser per generationes, & familias ac domos cognationū suarū: recensiti sunt per nomina singulorum a 20. anno, & supra: oēs qui poterant ad bella procedere 40. millia, & mille quingenti.

Tribus Nephthali.

De filijs Nephthali per generationes, & familias ac domos cognationū suarū, recensiti sunt noībus singulorū a vicesimo anno, & supra, oēs qui poterāt ad bella procedere 53. millia quadringenti.

B Hi sunt quos numerauerūt Moyses, & Aarō, & duodecim principes Israel, singulos per domos cognationū suarū.

Summa omnium.

Fuerūtque oīs numerus filiorū Israel per domos, & familias suas, a 20. anno, & supra, q̃ poterant ad bella procedere, sexcētatria millia virorū quingēti quinquaginta. Leuitę aūt in tribu familiarū suarū non sunt numerati cum eis.

Hi nobilissimi principes multitudinis. Isti 12. qui supra scripti sunt erant principes, & vocantur nobilissimi C principes ad differentiam aliorū principū minorū. s. principum familiarum, & domorū. Vocantur etiam principes multitudinis. i. totius multitudinis Israel. s. ꝙ omnes isti simul sumpti erant principes totius Israel, & in hoc significatur, ꝙ erant principes tribuum: nā si essent principes domorum, vel familiarum oēs simul non essent principes totius multitudinis, quia plures, q̃ 12. domus, & familię erant in toto Israel.

Qūo isti possint vocari Tribuni.

De istis principibus dicit Augu. ꝙ gręci vocant eos chiliarchos: latini aūt vocant eos tribunos, & circa hoc quęrit ipse qūo possint isti vocari tribuni, vel chiliarchi, quia chiliarchus significat pirncipem millenariū: tribunus aūt idem significat, quod patet Exo. 18. vbi Ietro dedit cōsilium Moysi, vt diuideret populū per D principes millenarios q̃ngenarios, & decanos, q̃libet aūt millenarius vocatur ibi in litera tribunus, & tunc si isti principes vocarētur chiliarchi, vel tribuni, quilibet eorum esset constitutus super mille. Sed non stat: primo, quia tunc cum isti sint 12. principes, vt patet in litera: sequeretur, ꝙ in toto Israel solum essent 12. millia virorum, sed falsum est, quia infra in litera ponitur tota summa, & sunt sexcentatria millia virorum, & quingenti, & quinquaginta. Secundo, quia tunc seq̄retur, ꝙ omnes tribus erant ęquales: cum princeps cuiuslibet tribus solum contineret sub se mille viros, sed falsum est, quia vt patet ex summis particularibus omnium tribuum, aliqua tribus est dupla, vel quasi tripla ad alteram. Dicit Augu. ꝙ nō vocantur tribuni quasi quilibet pręsit mille viris, sed quia quilibet p̄sit E multis millibus virorum: cum ait. nunquid, & hic sic accipiendi sunt chiliarchi, vel tribuni, ꝙ singuli essent super millenos, & respondet non. neque enim omnis populus Israel 12. millia tunc fuerunt. singulos enim elegit de singulis tribubus, qui non millenos, sed multa millia ꝯtinebāt. Nomē ergo commune est cū illis q̃ in exēplo appellātur chiliarchi, vel tribuni, ꝙ vnusquisque illorū esset mille hoīum princeps. istorū aūt, ꝙ vnusquisq; milliū princeps esset, quia siue a mille, siue a millib⁹ eadē ꝯpositio noīs resonat, vt vocent̄ chiliarchi, vel tribuni. Dicendū, ꝙ necessitas huius dubij nō oritur ex lr̄a, quia in litera nr̄a nō vocantur isti 12. principes chiliarchi, vel tribuni, sed Aug. dicit, ꝙ latini

vocant

Vocant eos tribunos : greci aūt chiliarchos. Et hoc p̄ſuppoſito dicendum , ꝙ pōt ſtare ſolutio Aug.& tn̄ patitur inconueniens,& poterit melius aliter dici.primo , quia Exo.18.vocantur tribuni illi quorum quilibet preeſt mille viris,& non multis millibus virorum. ſic Aug.vult hic ſignificare, quia ſi tribunus poſſet dici,qui preeſt multis millibus: ita poſſet centenarius dici,qui preeſt multis centum, & quinquagenarius,qui preeſt multis quinquaginta . Sed hoc nō recipit ꝯſuetudo latinitatis , iō neque tribunus dicetur, qui preeſt multis millibus,ſed q preeſt ſolū mille viris,& ita non poterunt iſti vocari ſic tribuni . Et hoc inconueniens tetigit Aug.cum dixit chiliarchos vocari a mille,vel a millibus,quia eadem ꝯpoſitio nominis eſt,& verū eſt, ꝙ q̄tum ad deriuationē nihil differt eſſe vnū mille,vel multa millia,quia origo eſt mille: tn̄ q̄tum ad impoſitionē nominis ſignificandū multum differt, quia tribunus , vel chiliarchus imponit̄ ad ſign̄andū eū , qui preeſt mille viris , & non ad ſign̄andum eum q preeſt multis millibus virorum. Secundo patet , quia poteſt tolli iſta difficultas ſine aliquo inconuenienti, & vſurpatione nominis dicēdo aliter,iō debet aliter dici. Pro hoc dicendum,ꝙ tribunus pōt accipi dupliciter . vno modo , vt dicatur tribunus.i.millenarius , vel chiliarchus,quod idem eſt apud grecos . Alio modo dicunt̄ tribuni a tribu , vel tribubus.ſ.quia quilibet preeſt vni tribui.ſi accipiatur primo mō nō eſt verum, ꝙ iſti ſunt tribuni,quia non preerat quilibet eorum ſolum mille viris,ſed multis millibus,vt patet in litera. Accipiēdo ſecūdo modo verum eſt, ꝙ ſunt proprie tribuni,quia tribubus preſunt,licet iſta ꝯſuetudo loquendi non inueniatur in biblia noſtra : eo ꝙ nunq̄ vocamus tribunos,niſi millenarios,ſicut accipitur Exo.18.& 1.Re.8.& 2.Re.18.poſſumus tn̄ vocare iſtos aliquo modo tribunos a tribubus,vt dictū eſt . Non tn̄ pñt vocari chiliarchi.ſicut dicit Augu.vocari eos a grecis , quia chiliarchos nō poteſt ſign̄are,niſi millenarium, quod apparet ex deriuatione nominis, & impoſitione eius . ſi tn̄ litera noſtra vocaret eos chiliarchos , vel tribunos, ideſt millenarios, non poterat alio modo ſolui difficultas, niſi ſicut dicit Aug.ſ.ꝙ quilibet eorum p̄eſſet non ſolum mille viris, ſed multis millibus virorum. *Per tribus , & cognationes ſuas.* i. iſti principes , qui dicti ſunt erant principes tribuum,& cognationum. Vocātur hic cognationes familie , vel domus, quod patet, quia diſtinguitur hic cognatio ꝯ tribum, & tn̄ nō pōt aſſignari,niſi triplex multitudo.ſ.tribus familia, & domus . Variatur tn̄ iſtud nomē cognatio,quia aliqn̄ accipitur cognatio pro tribu , vt patet infra immediate cum dr̄. recēſentes eos per cognationes, & domos ac familias, & ſic diſtinguitur ibi domus,& familia ꝯ cognationem,ſed preter domum,& familiam non manet alia multitudo,niſi tribus,& iſta neceſſario ſignificabitur per cognationem ibi. *Et capita exercitus.* i.iſti principes numerati ſunt per capita exercitus.nā quilibet horū principū erat caput vnius exercitus magni, ſcilicet vnius tribus . Sed melius vocant̄ capita ipſe pſone ſingulares , quia quilibet vir eſt vnum caput , & tunc eſt ſenſus , ꝙ fieret numeratio per capita exercitus.i.per viros ſingulos, qui erant in tota illa multitudine, que vocatur exercitus, quia erant congregati in caſtris. Nam accipiendo aliter principes tribuum cōputabūt per ſeipſos,cum ipſi ſint capita exercitus , ſed non eſt bene dictum, ꝙ idem ſit computans, & quod cōputatur. *Quos tulerunt Moyſes, & Aaron.* i. Moyſes,& Aaron primo numerauerunt iſtos principes per tribus ſuas , & acceperunt in ſummam , & in hoc ſolus Moyſes,& Aaron erāt numerantes:poſtea vero adiuuerunt eos principes tribuum ad numerandum reliquum populum. *Cum omni vulgi multitudine.* Ideſt cū

Tribunus dupliciter ſumitur.

F
toto populo.Iſta litera poteſt intelligi dupliciter. vno modo,ꝙ punctuetur ſic . Moyſes,& Aaron cum omni vulgi multitudine tulerunt ſummam principum, & tunc eſt ſenſus , ꝙ ad computandum principes totus populus conuenerit cum Moyſe , & quelibet tribus adiuuit Moyſen ad inquirendum principem ſuū. Ita,ꝙ ignoraretur de principe cuiuslibet tribus,& poſtea cōiungeretur quelibet tribus cum Moyſe ad inquirendum quis erat princeps ſuus ſecundum lineam cognationum,& domorum . Sed iſte ſenſus non ſtat, quia non eſt veriſimile,ꝙ ignoraretur quis eſſet princeps in qualibet tribu : potiſſime quia oblatio principum fuit facta per vnum menſem ante hoc , quia fuit

G
incepta in prima die menſis primi anni ſecūdi ab exitu de Aegypto,ſicut ſupra declaratum eſt , & tn̄ tunc diſtincte obtulerunt omnes principes omniū tribuū, vt patet.ĩ.5.c.ergo non cōiungebatur populus Moyſi ad inquirendum quis eſſet princeps in qualibet tribu. Alius ſenſus eſt, ꝙ Moyſes, & Aaron numerauerunt principes cū omni vulgi multitudine.i.numerauerūt ipſos principes , & omnem vulgi multitudinem . Et hoc patet , quia immediate ponit̄ numeratio omniū Iſraelitarum,tam principum, q̄ vulgariū . *Et congregauerunt primo die menſis ſecundi.* i. Moyſes, & Aaron fecerunt congregari omnes Iſraelitas in prima die menſis ſecundi:ad hoc , ꝙ tollerent numerum , & ſummam omnium . Fuit autem facta iſta ꝯgregatio,quia Moy-

H
ſes mandauit preconibus , vt clamarent per caſtra , vt coniungerentur omnes , & ſic coniuncti ſunt.tamen non eſt intelligendum,ꝙ fecerit Moyſes congregari totum Iſrael in vnum locum, & globum ad numerādum,quoniam ſic ſequeretur confuſio,ſed fecit ꝯgregari quamlibet tribum per ſe , & quamlibet familiā, & domum diſtincte , & ſic poterat agnoſci quot viri eſſent in qualibet familia, & quot domus:& quot familie,& viri,& domus in qualibet tribu . Hoc autem ſignat litera immediate cum dicitur.recenſentes eos per cognationes , & domos ac familias , & capita , & nomina ſingulorum,& tamen ſi omnes Iſraelite ꝯiūcti fuiſſent in vnum globum ad numerandum non numeraretur per familias , & domos. *Primo die menſis*

I
ſecundi. Non ponitur hic cuius anni fuerit iſte mēſis, quia ſupra dicitur in prin.quòd fuerit annus ſecundus egreſſionis de Aegypto , & fuit incepta numeratio iſta vno anno , & 15.diebus ab exitu de Aegypto , vt declaratum fuit ſupra . Et dicitur incepta numeratio prima die menſis ſecundi , non quòd in eodem die fuerit finita, ſed ſolum , quòd fuit incepta . Nam ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta viri non poterant numerari in eadem die a Moyſe, maxime cum deberet eos inuenire per tribus , & cognationes , & domos ſuas,& ſcribebantur nomina iſtorum omniū, atque reducebantur in ſumma . Sed durauit iſta numeratio vſque ad diem , quo mota ſunt caſtra de mōte Sinai.ſ.die 20.menſis huius ſecundi. facta nāque cō-

K
putatione hanc, & ſequentibus de quibus patet ĩ.3.c. *Receſſerunt inde recenſentes eos per cognationes , & domos ac familias.* Iſte eſt modus numerationis , vt leuior atque certior , & diſtinctior fieret numeratio . Nam ſi totus Iſrael fuiſſet in vnum cumulum conglobatus, vix potuiſſet haberi aliqua certitudo in numerando, quia aliquis bis numerarent̄, & aliq effugerent numerum,ſed primo diſtinctus eſt populus p duodecim tribus , que vocant̄ hic duodecim cognationes . deinde quelibet tribus in familias diſtributa eſt:deinde q̄libet familia in domos . poſtea vero q̄libet domus in capita virorum,vt patet ex verbis litere . Et ſimilis modus erat, quando aliqs peccabat ĩ toto populo , & neſciebat̄ qs eēt , qm̄ tūc applicabant̄ oēs tribus, & cadebat ſors ſup tribū illā in qua erat vir peccator , deinde ap-

plicabatur

plicabatur tribus illa distincta per familias,& cadebat sors super vnam familiam. deinde familia diuidebatur per domos. Postea domus diuidebatur per viros quousque caderet sors super virum illum qui peccauerat. sic factũ est qñ in Iericho peccauit Achã de tribu Iuda: accipiens pallium coccineum, & ducentos siclos,& regulam auream quinquaginta siclorum. Nam tunc ad dominum applicitæ sunt omnes trib⁹, & inuentum est peccatum in tribu Iuda,& diuisa illa per familias inuentum est peccatum in familia Zare, & sic ad vltimum quousque inueniretur in Achan, vt patet Iosue.7.cap. & erat iste modus facilis numerandi.

Et capita & nomina singulorum. Idest ꝙ ista computatio fiebat per capita.i. ꝑ singulos viros, quia quilibet vir est vnum caput.& hoc exponitur cum dicitur per nomina singulorum.s.ꝙ numerabantur singuli viri, & scribebantur nomina eorum, vt haberetur certitudo numeri, & personarum in qualibet familia & domo. *A 20.anno. & supra.* Ista erat ætas numeratorum.s. ꝙ ante vigesimum annum nullus numerabatur.de hoc supra dictum est.

Sicut præceperat Dominus Moysi. Istud præceptum habetur in principio cap. vbi dixit Deus, ꝙ numeraret Moyses omnem congregationem filiorum Israel in genere masculino,& vigesimo anno,& supra.

Numerati sunt in deserto Sinai. Non enim recesserunt filij Israel de deserto Sinai quousque fuit facta ista numeratio. finita autem numeratione mota sunt castra die 20.mensis,vt patet infra 10. cap. *De Ruben*. Hic incipit numeratio per singulas tribus.& obseruatur hic ordo quem habebant istę tribus sub vexillis suis:prętet hoc, ꝙ vexillum Ruben prius numeratum est cũ tribus principibus eius & tribubus ipsorum, & tamẽ in ordine primo erat vexillum filiorum Iuda, cum tribus principibus suis, & istud postea numeratũ est.

Primogenito Israelis. Idest ꝙ Ruben erat primogenitus Iacob,qui vocatur hic Israel, quia mutauit Dominus nomen eius, vt patet Gen. 32.& 35. cap. Est autẽ Ruben primogenitus Iacob secundum carnem.s. qa natus est ante alios:nõ tamẽ manserunt in eo iura primogenituræ,vt patet Gen.49.c.sed diuisa sunt per Iudam & Ioseph,vt supra declaratum est.& tamen obseruatus fuit hic iste honor tribui Ruben, ꝙ poneretur ante alios.

Per generationes & familias ac domos suas. Iste est modus computationis.s. ꝙ non computaretur tota trib⁹ simul:sed per diuisiones.s.in familias & domos.& ponuntur hic generationes & familiæ. Nec possunt hic accipi generationes pro tribubus: quoniam tribus Ruben non poterat diuidi in alias tribus cum esset vnica, sed dicitur ꝙ diuisa est per generationes.i.per maiores diuisiones familiarum. Nam non possunt distingui plures diuisiones sub tribu quàm in familias & domos,& tamen ponũtur hic generationes: ideo necesse est,ꝙ dicantur generationes maiores diuisiones & primæ familiarum. Familiæ autem dicantur diuisiones minores familiarum, vel ꝙ ponantur hic ista expositiue.s.ꝙ tribus Ruben cõputata est per generationes familias & domos.i. per gñationes q̃ sunt familię & domus.nam quęlibet cõgregatio istarũ dr̃ esse aliqua gñatio.& iste scd's sensus melior est,vt nihil videat̃ supfluũ in litera. *Et nomina singulorum*. Quia ꝯputatio ista facta est per noĩa oĩum virorũ scribẽdo illa. *Oẽ quod sexus masculini est procedentium ad bellum*.i. fuerũt numerati hic oẽs masculi, q poterant ꝓcedere ad bellũ. Ex quo sequit̃ qđ ſ̃dicebat f̃m quoidã.s.ꝙ non fuerunt cõputati hic oẽs, q erãt a 20.an. & s̃.sed solũ illi qui erant potẽtes ꝓcedere ad bellũ. Nã illi, q erãt valde veteres non cõputabant̃ hic,quia ad bellũ ꝓce-

A dere non poterant: & tamen secundum veritatem omnes,qui erant vltra vigesimum annum computati sunt. quia de omnibus erat verum secundum modum loquendi scripturæ ꝙ poterant ad bella procedere vt relatum fuit supra q.15.

Quadragintasex millia quingenti. Ista est summa tribus Ruben,& postea fuit numerata in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto cum ingressuri essent Israelitę terram Chanaan, & inuẽti sunt viri quadragintatria millia septingenti triginta, & deficiunt ad istã summam duo millia septingenti septuaginta. Nã ista tribus non creuit multum secundum ꝙ aliæ tribus,qa maledixerat ei Iacob pater suus,vt patet Gen. 49.cap.cum dr̃. effusus es sicut aqua nõ crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Idem patet in benedictione Moysi ad omnes Israelitas Deuter. 33.cap.s.viuat Ruben & non moriatur,& sit paruus numero. Quare tribus Rubẽ sẽper decrescebat.

B

De filijs Simeon. Hic ponitur secunda tribus quæ numerata est. & ponitur ista post tribum Ruben, qa erat sub vexillo suo,& computabatur secunda tribus in ordine. sic patet seq.cap. In ista tribu est idem modus computandi per familias & domos sicut in superiori tribu,& ita est in omnibus alijs.

Quinquaginta nouem millia trecenti. Ista est summa tribus Simeon: & ista erat in magno numero a principio, & tamen postea valde minorata est, nec fuit aliqua tribus ita parua. nam in cõputatione quæ facta fuit in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto inuenta sunt solum vigintiduo millia virorum & ducenti. sic patet infra 26.cap. & postea ista tribus semper mansit parua, & propter hoc non recepit sortem per se, sed suscepta est in tribu Iuda quæ erat habens magnam sortem. sic patet Iosue cap.19.cum dicitur. Hęc est hęreditas filiorũ Simeon iuxta cognationes suas, in funiculo & possessione filiorũ Iuda,quia maior erat,& idcirco possederunt filij Simeon iuxta cognationes eorum in medio hęreditatis eorum. Cur tribus Simeõ nõ habuit per se sortem.

C

De tribu Gad. Hic ponitur tertia tribus quæ erat sub vexillo Rubẽ: quoniam istę tres supradictæ habebãt vnum vexillum cuius princeps erat in tribu Ruben: & manebant ad partem meridianam, vt patet seq.c. Ideo descriptæ sunt hic simul.

D

Quadragintaquinque millia sexcenti quinquaginta. Ista est summa filiorum Gad. fuit Gad de filijs ancillarũ, scilicet, filius Zelphę ancillæ Lię, & numerus huius diminutus est: quoniam in numeratione quæ facta est in anno quadragesimo solum inuẽta sunt quadraginta millia quingenti. & sic deficiunt ad summam quæ habetur hic,quinque millia & cẽtum quinquaginta. Hoc autem est,quia in deserto mortui fuerãt omnes qui numerati sunt hic: quia murmurauerant contra Dominum. In numeratione autem illa quæ habetur infra 26.c. non fuit aliquis de numeratis hic: & quædam tribus multum creuerunt: aliæ autẽ paucum: etiam de quibusdam fiebat maior deuastatio q̃ in alijs propter murmurationes aduersus Deũ. sicut patet infra 11.cap. vbi populus murmurauit pro labore itineris, & combusta est magna pars eius. Item ibidem illi qui desiderauerunt carnes mortui sunt vt patet eod.cap.etiam cum iterum murmurauerunt ꝓ labore itineris misit Deus colubres ignitos & multi perierunt de populo,vt patet infra 21.cap. Item quando adorauerunt idola Moab & commixti sunt mulieribus Moabitarum & Madianitarum: multi valde perierunt.s.24 millia,vt patet infra 25.cap.& qñ iterũ murmurauit populus pro combustione eorum qui surrexerãt ꝯ Moysen & Aaron multi cremati sunt.sicut patet infra 18.c. In his aũt plagis de quibusdã tribubus plures moriebantur quàm de alijs maxime de tribu Simeon. nam in plaga illa quę fuit propter ado-

E

rationem Deorum Moab, plures perierunt de tribu Simeō quam de aliis, & dicitur, ꝙ fere omnes qui perierunt erant de tribu Simeon, ideo fuit tanta diminutio in eis. Nā in prima numeratione quæ habetur hic fuerunt 59. millia trecēti. & in secunda numeratione quæ facta est in anno 40. inuenta sunt 22. millia ducēti, & sic deficiunt 28. millia, & centum. *De tribu Iuda.* Hic ponitur quarta tribus filiorum Iuda, & ista faciebat vnum vexillum. erat autem vexillū huius ad partem orientalem, & sub eo erat ipsa tribus Iuda cum tribus Issachar, & Zabulon. Debebat autem primo poni ista tribus quam tribus Ruben, quia vexillum huius primum erat, etiam quia dignior est, tamen primo posita est tribus Ruben, & obseruatus fuit ibi solum ordo natiuitatis. *Septuagintaquatuor millia sexcenti.* Ista est summa tribus Iudæ, & est maior omnibus aliis tribubus, & in quacunque numeratione semper tribus Iuda fuit maior aliis tribubus, ideo accepit maiorem sortem quam ceteræ, vt patet Iosue 15. & 19. c. cum autem facta est computatio in anno 40. ab exitu de Aegypto inuēta sunt 70. millia quingenti, & sic deficiunt ad istam summā quæ habetur hic quatuor millia, & centū, vt patet infra 26. c. *De filijs Issachar.* Ista est secunda tribus quę erat sub vexillo Iudæ ad partem orientalem. Est autem Issachar filius Lię quintus, vt patet Gene. 30. ca. & positus fuit cum fratre suo Iuda. *Quinquaginta millia quadringenti.*

Quare quædam tribus quodam tempore magis crescebant, & aliæ alio tempore, & de causis eius. Et cur in deserto Hebræi non multiplicati sunt cum tantum ibi steterint.

Quæst. XXIII.

ISTA est summa in tribu Issachar, & postea in numeratione quę facta est 40. anno ab exitu de Aegypto fuit computata ista tribus, & inuenta sunt 64. millia trecenti. & sic creuit ista tribus ad omnes alias precedentes, quia aliæ habebant minus in cōputatione, ista vero habet amplius quam prius habuit. superat enim illa summa ad istam per decem millia demptis centum. Hoc autem erat, quia quibusdam tēporibus quædam tribus magis crescebant quam alię. Etiam fiebat hoc secundum, quòd plures de quibusdam tribubus condemnati sunt propter murmurationem ad non intrandum in terram promissionis. Illæ autem tribus quę habebant multos paruulos nondū attingentes vigesimum annum, quando ista computatio facta est magis creuerunt, quia de illis qui non attigerant vigesimum annum nullus condēnatus est, qui vero numerati fuerant hic cōpleto iam vigesimo anno mortui sunt. Et quia in exitu de Aegypto contigit quasdam tribus habere plures paruulos quā alias nondum attingentes annum vigesimum, istæ magis crescere potuerunt, & reperiri in maiori numero quam ante fuerant in hac prima numeratione. Vnde aliquis admirabit quare in quadraginta annis quibus fuerunt Israelitæ in deserto, non multiplicati sunt, ita vt essent multipliciter plures quam ingressi fuerant, sicut factum est in ingressu in Aegyptum, & egressu. Nam quando Israelitę ingressi sunt erant animę 66. vt habetur Gene. 46. cap. vel secundum aliam numerationem erant 70. animę, vt patet Exod. ca. 1. & Deuter. 10. cap. & hoc computando tam paruulos quā magnos, & tamen in exitu de Aegypto fuerunt plures quam sexcenta millia peditū, pręter senes, & paruulos, sed non manserunt in Aegypto nisi annis ducētis, & quasi 15. vt declaratū fuit Gen. 15. & Exo. 12. ca. ergo ꝓportionaliter debuissent in 40. annis quibus fuerunt in deserto, augeri ad valde magnam multitudinem,

F & tamen non aucti sunt, sed potius diminuti, quia minor summa inuenta est anno quadragesimo ab exitu de Aegypto q̄ anno secundo numerationis huius, vt patet comparando istam summam illi, quæ habetur infra 26. cap.

Sed dicendum est hoc factum fuisse propter maledictionem a Deo inflictam, quoniam omnes qui numerati sunt hic in deserto perierunt, & etiam multi de alijs qui non fuerūt numerati: alioquin excreuisset numerus Israelitarum in deserto ad valde maiorem summam quam fuerat cum ingressi sunt. Quod autē dicebatur, ꝙ nullus fuit condemnatus de his qui non attigerant annum vigesimum, Est verum per regulā generalem, s. quia infra 14. dicitur, ꝙ omnes qui erant

G a vigesimo anno, & s. condemnati sunt, ita ꝙ nullus de eis mansit ad intrandum in terram Chanaan. de illis autem qui erant circa vigesimum annum nō datr regula generalis, s. quòd omnes perierint, vel nullus perierit. Sed est certum, quòd omnes de ipsis qui murmurauerant morerentur in deserto, quia ista pęna inflicta fuit pro murmuratione infra 14. *De filijs Zabulon.* Ista erat tribus tertia existens sub vexillo Iudę: nam Iudas, & Issachar, & Zabulon erant habentes vexillum vnum, vt patet seq. ca. Est autem Issachar frater Iudæ, & Zabulon, & dicitur Zabulon esse filius Liæ sextus, vt patet Gen. 30. c. *Quinquaginta septem millia quadringenti.* Ista est summa in tribu Zabulon, & postea quando fuit computata ista tribus in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto fuerunt inuenta sexaginta millia vi

H rorum, & quingenti, & sic superat ad istam summam tribus millibus, & centum.

De filijs Ioseph. Hic ponuntur pertinentes ad vexillum tertium filiorum Ephraim, & istud erat ad partē occidentalem habens secum alias duas tribus, scilicet, Manassem, & Beniamin, quia oēs istę tres tribus pertinebant ad eandem matrem, scilicet ad Rachelem, quæ peperit filios duos Ioseph, & Beniamin. de Ioseph autem exierunt duæ tribus, de Beniamin verò vnica. Et quando dicitur hic de computatione filiorum Ioseph non est intelligendum, quòd computentur filij Ioseph, tanquam vna tribus, sicut filij Iudæ, vel Rubē,

I & sic de alijs, sed computantur in duas tribus, scilicet, in Manasse, & Ephraim. ponuntur tamen isti filij Ioseph ad signandum, quòd isti duo debebant facere vnam tribum cum essent filij Ioseph, qui erat vnus filius Iacob: transtulit tamen Iacob in Ioseph duplicem partem hereditatis quam in quemlibet alium filiorū suorum, quia istud erat vnum de iuribus primogenituræ quæ debebantur Ruben. Quia tamen ipse fuit demeritus transtulit Iacob ista iura in Iudam, & Ioseph, scilicet in Iudam potestatem regnatiuam, & in Ioseph duplicem partem hæreditatis, vt supra declaratum est. *Filiorum Ephraim.* Ioseph diuiditur in duas tribus, scilicet in Manassem, & Ephraim, & horū maior erat Manasses: Deus tamen voluit transferre primo-

K genituram in Ephraim, & maiorem multiplicationē in populo, & dignitate. Sic enim significauit Iacob in benedictione sua, vt habetur Gene. cap. 18: cum dixit Ioseph. Non ita conuenit pater, quia hic primogenitus est, pone dexteram tuam super caput eius, qui renuens ait scio fili mi scio, & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur, sed frater eius Iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes. Vnde semper fuit in maiori auctoritate tribus Ephraim quam Manasse, & vnum de quatuor vexillis erat tribus Ephraim. tribus autem Manasse erat sub eodem vexillo, sic etiam postea factum est. quoniam dux Israel. s. Iosue fuit de tribu Ephraim, vt patet infra 13. capit. & cum essent in terra promissionis de tribu Ephraim facti sunt reges, sicut de tribu Iuda. Nam Ieroboam qui

fuit

fuit primus rex in diuisione Israelis, fuit de tribu Ephraim, & consequenter omnes alij reges Israel descenderunt ab eo, vt patet 3. Reg. 12. c.

Quadraginta millia quingenti. Ista est summa filiorum Ephraim, sed postea in numeratione facta anno quadragesimo ab exitu de Aegypto inuenta sunt quadraginta quinque millia sexcenti, vt patet infra 26. cap. & sic excrescit illa summa ab ista in quinque millibus & centum.

Porro filiorum Manasse. Ista est secunda tribus, q̃ erat sub vexillo filiorum Ephraim, quia ambo erant filij Ioseph, qui erat filius Rachel, vt patet Gen. 30. cap.

Trigintaduo millia ducenti. Ista est summa filiorũ Manasse, & in minori numero, quàm omnes aliæ tribus quarum computationes hic ponuntur, & tamen in computatione facta anno quadragesimo ab exitu de Aegypto habuit valde maiorem summã. s. quinquaginta duo millia virorum & septingentos, vt patet infra cap. 26. & superant ad istam summam viginti millia quingenti, & sic tribus illa quæ fuit in minori numero in computatione hac magis creuit, quàm omnes aliæ tribus. Non quidem, quòd efficeretur maior quã omnes aliæ, sed quia in ipsa additi sunt & inuenti plures excreuisse in numeratione secunda: quã excreuerint in qualibet alia tribu. *De filijs Beniamin.* Ista erat tertia tribus, q̃ erat sub vexillo filiorũ Ephraim, & sunt omnes isti fratres ex eadẽ m͞re. s. ex Rachele: fuit. n. Beniamin filius secundus & vltimus Rachel. nam cum ipsum pareret mortua est, vt habetur Gen. 35. capitu.

Trigintaquinque millia quadringenti. Ista est summa filiorum Beniamin, & in computatione facta quadragesimo anno egressionis de Aegypto inuenti sunt isti 45. millia quingenti, vt patet infra 26. cap. & sic excreuerunt ad istam summam decemmillia & centũ. Isti filij Beniamin quamquam essent propinquiores in cognatione filijs Ephraim & Manasse, tamen magis dilexerunt filios Iuda, ideo quando facta est diuisio regni tempore Roboam filij Salomonis, recedentibus omnibus tribubus a tribu Iuda, mansit cum eis tribus Beniamin, vt patet 3. Reg. c. 12. *De filijs Dan.* Hic ponitur numerus tribus Dan, & pertinent iam tres tribus sequentes ad quartum vexillum, quod erat in parte septentrionali: princeps autem vexilli erat trib⁹ Dan, vt patet seq. cap. Est autem Dan filius Balæ ancillæ Rachelis, & cum eo sunt alij duo filij ancillarum. s. Nephthalim frater Dan filius Balæ, & Aser filius Zelphæ ancillæ Liæ. Alius autem filius ancillæ. s. Gad frater Aser fuit sub vexillo filiorum Ruben, vt patet sup. Et quamquam omnes isti tres essent filij ancillarum, tamen Dan habuit excellentiã inter alios, & hoc ꝓpter ordinem natiuitatis: tribus enim Dan excedebat tribum Nephthalim, quia quamuis ambo essent filij Balæ, tñ prior natiuitate erat Dan, vt patet Gen. 30. c. Excedebat ẽt Dan, & Gad, & Aser filios Zelphæ in duobus: primo in ordine natiuitatis, quia Dan, natus fuit anteq̃ nascerẽtur filij Zelphæ, vt patet Gen. 30. c. Item excedebat Dan, quia mater sua Bala primo tradita fuit in vxorem Iacob q̃ Zelpha mater Aser, & Gad, vt patet Gen. 30. c. Fuit ẽt excellens postea tribus Dan: qm̃ de ipsa exiuit Samson, qui fuit iudex in Israel, & liberauit populũ a Philisthæis, vt patet Iudi. c. 13. & hoc significauit Iacob, qñ benedixit ei Gene. 49. c. dicens Dan iudicabit populũ suum, sicut & alia tribus Israel. *62. millia septingenti.* Ista est summa filiorum Dan. postea autẽ qñ computati sunt in exitu de deserto inuenti sunt. 64 millia quadringenti, vt patet infra 26. cap. Et sic excrescunt ad istam summam mille septingenti. *De filijs Aser.* Ista est secunda tribus quæ erat sub vexillo filiorum Dan: fuit autem

De causis præcessionis in filijs ancillarum in alterutrũ.

A Aser filius Zelphę ancillæ Liæ, & fuit vltimus filius eius, vt patet Gen. 30. cap. & oẽs hi qui erãt sub hoc vexillo erant filij ancillarum, atque positi fuissent omnes filij ancillæ sub eodem vexillo, nisi quia quatuor erãt, s. duo filij Zelphę, & duo filij Balæ, & tamen sub quolibet vexillo erant solum tres tribus, vt patet seq. cap. Ideo vnus de filijs ancillarum, scilicet, Gad positus fuit cum filijs Dominarum, s. in vexillo tribus Ruben, vt patet supra. *Quadraginta millia & mille quingenti.* Ista est summa filiorum Aser, sed in cõputatione ab exitu de Aegypto maior inuenta est. fuerunt enim quinquaginta tria millia quadringenti, vt patet infra 26. cap. & sic crescit illa summa ad istã in duodecim millibus demptis centum. *De filijs Nephtalim.* Ista est

B tertia tribus, quæ erat sub quarto vexillo filiorum Dan, & est vltima in tota computatione tribuũ. Fuit aũt Nephtalim filius Balæ ancillę Rachel, & fuit secundus & vltimus, & ita hic coniunctus est fratri suo Dan. *Quinquaginta tria millia quadringenti.* Ista est summa filiorum Nephtalim, quæ postea inuenta est minor in egressu de deserto anno quadragesimo: fuerũt enim quadragintaquinque millia quadringenti, & sic deficiunt ad istam summam octo millia. *Hi sunt quos numerauit Moyses & Aaron.* Hic ponitur epilogus totus numerationis factę, & dicitur esse facta ꝑ Moysen & Aaron, quia isti sunt qui principaliter numerauerunt tribus istas, principes autem nõ fuerunt principales numerantes sed adiutores. Item quia Moyses & Aaron per se numerauerunt oẽs tribus, sed isti

C principes non adiuuerunt ad numerandũ oẽs, solum autem adiuuabat quilibet ad numerãdũ tribum suã: & sic quilibet de principibus numerabat vnã tribum vt supra declaratũ est. *Et duodecim principes Israel.* Dicũtur duodecim principes qui erãt principes tribuũ. Illi aũt qui erant principes familiarum non venerunt ad computationem faciendam, vt supra declaratum est. & hic satis apparet, cũ dicatur ꝙ duodecim principes Israel numerauerunt multitudinem hanc cum Moyse & Aarõ. *Singulos per domos cognationum suarum.* Idest numeratio ista facta est per domos & cognationes, i. per domos & familias. Nam non fuit facta ista numeratio confusa totius populi cõgregati in vnum, sed distinguebatur quęlibet tribus in familias, & familia in domos, & domus in viros, vt supra est dictũ.

D & sic nullus poterat sequi error. *Fueruntque omnes filij Israel.* Hic ponitur summa totalis omnium Israelitarum ex supra positis. Hoc tamen est intelligendum sine Leuitis, quia illi nõ computati sunt cum reliquo populo, vt infra iubetur. Etiam intelligendum est ꝙ in hoc numero comprehẽduntur principes multitudinis, siue principes familiarum, siue domorum, siue tribuũ. Omnes hi. n. tanq̃ quilibet viri de populo cõputabãtur. *Sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.* Ista est summa totalis collecta ex oĩbus summis partialibus quæ infra habentur.

E *An a sexto mense anni primi quando oblata sunt munera vsque ad secundum mensem anni secundi quando facta fuit ista numeratio fuerit mortuus aliquis de Israelitis. Et qui fuerint, qui occisi sunt in adoratione vituli.*

Quæst. XXIIII.

ET sciendum quòd ista summa & illa quæ habetur Exo. 39. cap. vbi ponitur alia computatio Israelitarum sunt totaliter æquales, ita quòd nec vnus superat aut deest. Ex quo quidam inferunt, quòd a principio mensis sexti anni primi ab exitu de Aegypto quando oblata sunt donaria & facta fuit numeratio, non fuit mortuus aliquis de Israelitis, qui esset vltra viginti annos. &

fuit hoc spatium octo mensium, s. a mense sexto anni primi vsque ad mensem secundum anni sequentis, & sic dicunt fuisse magnum miraculum, quòd in tanto tempore non fuerit mortuus aliquis in tam ingenti multitudine Israelitarum. Dicunt autem hoc fuisse specialiter factum a Deo qui omnibus sanitatem, & robur conferebat. sic habetur Psalm. 104. Eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.

Quod autem tempus istud intermediū inter duas numerationes fuerit octo mēsium, vel quasi, apparet quia fuit facta numeratio illa descendente Moyse secunda vice de monte, quod fuit in fine quinti mensis anni primi, vel in principio sexti, quoniam ipse ascendit in montem post datam legem, vel confirmatam, vt apparet Exo. 24. c. & hoc erat in 8. die, vel quasi mēsis tertii anni eiusdem, vt eod. c. declaratum est. Computando ergo 80. dies vlterius quibus Moyses fuit cū domino bis in monte cum aliquibus intermedijs in descensu primo, peruenietur vsque ad finem mensis quinti, vel principium sexti, & tunc in descensu locutus fuit Israelitis de fabricatione tabernaculi, & obtulerunt atque numerati sunt. fuerūt ergo mēses octo, vel quasi intermedij.

Sed dicet aliquis, ꝙ isti præsupponunt falsum, s. ꝙ nullus de viris numeratis mortuus fuerit inter primā numerationem, & secundam, quia perierunt 23. millia virorum gladio in adoratione vituli.

Ad hoc forte responderet aliquis, ꝙ ista 23. millia virorum de quibus Exo. 32. c. fuerunt de Aegyptiis ascendentibus cum Iudæis. Nam vulgus promiscuum infinitę multitudinis ascendit cum Israelitis de Aegypto, vt patet Exo. 12. c. Nullus tamen de Aegyptiis numeratus fuit Exo. 39. c. nec hic. Ideo quamquā perierint 23. millia virorum in adoratione vituli, tamē non sequitur ex hoc, ꝙ perierit aliquis de viris Israelitis numeratis.

Dicendum est, ꝙ non potest stare 23. millia virorū occubētium gladio in adoratione vituli fuisse de Aegyptijs solum, sed multi de Israelitis perierunt, quod patet ex verbis Moysi Exodi 32. capit. cum dicitur. Ponat vir gladium super femur suum, & ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisq; fratrem, & amicū, & proximū suum. Item patet hoc ex verbis eiusdē Moysi postquā ista facta sunt. Dixit. n. consecrastis manus vestras hodie Dño vnusquisq; in filio, & fratre suo, vt detur vobis benedictio. Manifestum tamen est non posse hoc intelligi de Aegyptijs, quia isti non vocantur fratres, & proximi Israelitarum, sed aduenæ, & peregrini, vt patet ex toto processu quatuor librorum vltimorū Pentateuchi. Item patet hoc Deuteronom. 33. c. cum dicitur in benedictione Leuitarum. Qui dixit patri suo, & matri suæ nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos. Et intelligitur hoc de occisione facta pro fabricatione vituli. Non ergo potest hoc intelligi, quòd Aegyptij soli perierint in fabricatione vituli.

Aliter tamen respondendum est, quòd occisio facta pro fabricatione vituli, non fuit inter istas duas cōputationes, sed ante. Quod patet, quia occisio adorantium vitulum fuit, quando primo Moyses descendit de monte, immo ad hoc descendit, quia totus populus erat in errore ꝓ fabricatione vituli. Et dixit ei Deꝰ. Descende, peccauit populus tuus quem adduxisti de terra Aegypti, vt patet Exo. 32. c. Et tunc descendit atque occidit 23. millia peccatorum: hoc autem facto redijt ad Dominum, vt patet eo. c. Et hoc ad orandum, vt remitteret peccatum Israelitarum, & mansit 40. diebus orando, vt patet Exo. 34. c. & Deute. 9. Quibus cō-

F pletis, descendit ducens secum tabulas secundas, & locutus est ad principes de fabricatione tabernaculi, & de oblatione, vt patet Exo. 34. & 35. c. Et tūc facta fuit numeratio soluentium dimidium siclum, quorū summa habetur Exo. 39. c. Nō ergo intercidit occisio idolatrarum inter computationem illam & istam, & cōsequenter non potest dici, ꝙ inter illam computationem, & hāc mortui sint de Israelitis 23. millia virorū.

Dicendum ergo est, ꝙ satis potest stare nullum de viris computatis in illa computatione fuisse mortuū vsq; ad tempus istius computationis. Et ex hoc sequebatur aliud corollarium: s. ꝙ tot fuerunt in computatione illa in qualibet tribu, sicut nūc inuenta sunt. Nā si nullus ab illo tempore vsque ad hanc computationem de viris numeratis mortuus est. ergo omnes qui

G nunc sunt viri numerati tunc erant. Ideo dabitur, ꝙ sicut æqualis est summa ista totalis illi summæ quæ habetur Exod. 39. c. Ita summæ partiales singulorum tribuum essent æquales.

Sed dicendum est, ꝙ quamquam ista stare possint, non sequuntur necessario. Quia licet tanta summa virorum esset nunc, sicut in prima illa numeratione, tamen poterant aliqui defecisse de illis, & alii postea subrogarentur qui crescerent, & sic contingeret tot esse subrogatos quot defecissent, & maneret semper summa ęqualis.

Sed dices non posse stare, quia in hoc paruo tempore non poterant subrogari aliqui loco eorum qui defecissent, solum enim fuerunt octo menses inter vnā

H numerationem, & alteram, vt supra declaratum est, sed non poterant aliqui in hoc tempore peruenire ad tantam ętatem, vt subrogarentur loco eorum qui defecissent. nam non computabantur aliqui immediate cum nascerentur, sed postquam vigesimum annum agerent, & hoc non poterat esse in tam paruo tempore.

Respondendum est istud argumentum procedere ex errore. Nam ad hoc, quòd aliqui subrogarentur in numerum loco mortuorū, non oportebat, vt post mortem vnius nasceretur alius, & tunc expectaretur vsque ad annum vigesimum suum. Sed quando facta

I est illa computatio quæ habetur Exo. 39. c. solum cōputati sunt viri a viginti annis, & supra. Si autē aliqui haberent 19. annos, & dimidiū, vel quasi viginti nondum completos non computabantur, & tamen isti post tres, vel quatuor menses, vel duos accederent ad annum vigesimum, & computarentur, & sic poterat esse, quòd quando facta est illa computatio erant plures adolescentes, s. tria millia, vel quatuor millia qui haberent 19. annos, & dimidium, & isti non computarentur, tamen post dimidium annum venirent ad numerum, & sic vsque ad quinque menses post factā computationē cresceret ista summa per quatuor millia virorum. & sic fieri potuit, quòd aliqui de numeratis in prima computatione morerētur, & alii nouiter

K excrescerēt subrogati ad summam. Et hoc modo maneret eadem summa hic, quæ fuerat ante per octo mēses. Amplius autem sciendum est, quòd ista computatio fuit facta quasi per triginta nouem annos ante illam quæ habetur infra 26. capitu. sed non manet eadem summa tam in partialibus numeris tribuum, quam in totali summa. Nam de quibusdam tribubus facta fuit diminutio, in alijs autē factum fuit augmentum, sicut apparet supra ex dictis cum conferebamus istas summas illis, etiā summa totalis discordat quando hic sunt sexcēta tria millia quingēti quinquaginta infra tamen 26. c. habentur sexcenta millia, & mille septingēti triginta. deficit ergo illa summa ad istā in mille octingentis octuaginta. De causa autē quare Israelitæ toto isto tēpore non multiplicati sunt, vt excrescerent

rent ad summam priorem s. dictũ est. *Leuitæ autem in tribubus familiarum suarum.* Hic ponitur exceptio a numero superiori. s. ꝙ non fuerunt numerati omnes Israelitæ. Nam Leuitæ non fuerunt computati inter ipsos. Causa autem huius est, quia illi, qui supra computati sunt erant bellatores, vt patet per totum capitulum, cum dicatur virorum procedentium ad bellum: Leuitæ tamen non procedebant ad bellum, sed erant ad ministerium Domini separati, non debuit igitur poni numeratio eorum cum numeratione bellatorum.

Quare sũma Leuitarum nõ fuit posita cum alijs Israelitis.

An sacerdotibus in uet. test. liceret pugnare. Et an esset differentia inter laicos Leuitas & sacerdotes quantum ad hoc, quòd est effundere sanguinem. Et cur Leuitæ non fuerunt numerati cum alijs Israelitis. *Quæst.* XXV.

Sed aliquis obijciet, quòd sacerdotes & Leuitæ pugnabant. Nam non solum Leuitæ, qui magis pertinebant ad vulgares, sed etiam sacerdotes, vt patet de filijs Heli sacerdotis magni qui iuerũt in pugnam cum alijs Israelitis & mortui sunt, vt patet 1. Regum. 4. cap. Idem patet in Machabæis. Nam isti erant summi sacerdotes: pugnauerunt tamen contra hostes manu sua, vt patet ex libris Machabæorum.

Respondendum est, quòd officium sacerdotum, vel Leuitarum non erat ire ad pugnam cum cæteris Israelitis, sed ministrare in his, quæ ad dominum pertinebant, vt patet infra in litera, & tamen ibant ad bellum aliqui de sacerdotibus non quidem, vt pugnarent, sed vt confortarent plebem. sic patet Deuteron. 20. cap. cum dicitur. Appropinquante autem prælio stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum. Audi Israel &c. Et hoc modo se habent sacerdotes nostri temporis: quoniam licitum est eis ire ad iusta bella ad confortandum pugnantes & prædicandum, atque audiendum confessiones. licuit tamẽ sacerdotibus veteris testamenti magis se immiscere vulgaribus actionibus quàm sacerdotibus noui testamenti, quia in eis non erat, ita proprie sacerdotium & ordo, sicut nunc est. Ideo in temporibus necessitatum sacerdotes magni pugnabãt, sicut patet de Matathia, qui erat sacerdos magnus, vt patet 1. Machab. cap. 1. & 2. Et tamen ipse pugnauit & hortatus est filios suos ad pugnam, & post eum fuit Iudas sacerdos magnus qui dicitur Machabæus, & frater eius Ionathas & Simon, & postea Ioannes Hyrcanus filius Simonis. De quolibet enim istorum dicitur, ꝙ erat sacerdos magnus, & tamen omnes pugnauerunt fortiter, & effuderunt sanguinem, vt patet ex duobus libris Machabæorum. Nunc autem non licet sic. Qñ autem supra arguebatur de duobus filijs Heli, qui in bello mortui sunt. poterat responderi, quòd ipsi non iuerunt in bellum ad pugnandum, sed ad exhortandum, & dicendum verba illa, quæ iubentur dicere sacerdotes pugnantibus, de quibus Deuter. 20. cap.

Vel potest dici, ꝙ isti non iuerunt ad pugnandum: sed ad portandum arcam in pugnam, vt clare demõstratur. 1. Regum. cap. 4. Nam primo cum iuerunt Israelitæ in pugnam cõtra Philisthijm non portauerũt secum Arcam & percussi sunt. Postea autem portata fuit Arca in castra. Et dicitur in litera. Tulerunt Arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubin: erantque duo filij Heli cum Arca fœderis Domini Ophni & Phinees. Non ergo iuerunt isti sacerdotes ad pugnandum, sed ad ferendum Arcam.

Si autẽ obijcias, quòd isti sacerdotes pugnauerunt quia in bello mortui sunt, vt patet 1. Reg. cap. 4. Respondendum est ꝙ non sequitur ex hoc. Nam isti sacerdotes iuerunt ad ferendum arcam, & quando capta est arca a Philisthijm, vt patet eod. cap. forte voluerunt isti defendere arcam & occisi sunt: & tamen quamquam isti pugnarent postquam semel ad bellum iuerunt non videbatur inconueniens. Nam etiam hoc dato semper stat, quòd non esset officium sacerdotum pugnare, ideo non numerati sunt.

Prædicta autem vera sunt in eo sensu in quo dicuntur, & tamen veritas est, quòd in veteri testamẽto nõ erat differentia inter Leuitas siue sacerdotes & pure laicos quantum ad hoc quòd liceret quibusdam pugnare & effundere sanguinem: alijs autem non, sed æqualiter licebat vtrisque. Causa est quia non fuerat sacerdotibus & Leuitis vetitum a Deo effundere sanguinem. Omnia autem quæ non sunt vetita licent. Nam nunc sacerdotibus nostris non licet effundere sanguinem, quia tã iura diuina quàm humana illud vetuerunt. cum dicat Apost. 1. ad Timo. 3. Oportet episcopum esse non percussorem, idest non effusorẽ sanguinis. Quod autem dicitur de episcopo intelligitur de omnibus constitutis in sacro ordine. De iuribus humanis nota est prohibitio. Si autem non esset prohibitum liceret illis indifferenter sicut laicis. Sed in veteri testamento non fuit vetitum sacerdotibus & Leuitis effundere sanguinẽ, ideo licebat illis.

Sed dicendum ꝙ quamuis liceret eis non fuit officium ipsorum sicut laicorum, quia Deus elegit eos in aliud ministerium, in quo sibi deseruirent loco totius populi. quod patet infra 3. & 18. cap. Ideo occupati in illo ministerio non poterãt vacare alijs necessitatibus populi, quia etiam nec accipiebant partem terræ & possessionem cum eis infra 18. & Deut. 18. c. sed loco possessionum habebant solum iura sanctuarij Iosue 13. cap. Quando tamen populus Israel pugnabat contra hostes, omnes sacerdotes & Leuitæ quotquot poterant adiuuabant eos in bello, & interdum ipsi erant præcipui pugnatores & duces bellorum sicut dictum fuit de Machabæis. cum nihil in hoc magis liceret laico quàm sacerdoti.

Causa autem vera quare Leuitæ fuerunt per se numerati non fuit quasi laici nunc numerarẽtur ad bellum, & ideo illi nõ deberent cum eis numerari, quia vtrumque est falsum, quia etiã laici non fuerunt nũc numerati, vt irent ad bellum sicut ostendimus supra q. 15. sed quia Deus voluit ordinare castrametationes ipsorum per desertum. Et ad hoc & ad multa alia oportebat quamlibet tribum esse numeratam, & ꝙ omnium fieret vna summa, ideo non excluderentur Leuitæ ab hac numeratione propter istam causam etiam si non liceret illis pugnare. Sed Leuitæ non debuerunt computari cũ reliqua multitudine, quia non faciebant cũ eis vnum populum. Omnes enim duodecim tribus erant vnus populus & communicabant in omnibus, scilicet, diuiserunt inter se totam terram & vacabant rebus pure secularibus: Leuitæ autem in nullo conueniebant cum populo, quia non accipiebant aliquam possessionem, nec partem terrę cum illis infra decimooctauo, & Deuteronomij decimooctauo. Etiam nõ habitabant simul sicut quælibet alia tribus, sed habitabãt dispersi per totam terram Israel in quadraginta octo ciuitatibus quæ datæ sunt eis a populo infra trigesimoquinto, & Iosue vigesimoprimo. Etiam non colebant terram, vt inde sustentarentur sicut laici, sed accipiebant ab illis reditus sanctuarij qui erant eis in sustẽtationem infra decimooctauo, & Iosue decimotertio capitulo, Etiam ministrabant isti soli in sanctuario, & nulli de laicis licebat illuc accedere infra in litera, & infra tertio, & decimooctauo. Ideo cum esset tãta differentia Leuitarum,

tarum, & aliarum tribuum non debuerunt poni sub vna numeratione, quia illi ponuntur sub vno numero qui ad aliquid commune pertinent, quod non erat Israelitis, & Leuitis.

Et istud patet, quia in litera exprimitur causa quare non numerarentur Leuitę cum alijs cum dicitur, tribum Leui noli numerare neque ponas summam eorum cum filiis Israel, sed constitues eos super tabernaculum testimonii, quasi dicat ex hoc, quòd constituendi erant Leuitæ supra tabernaculum, non erant computandi cum aliis tribubus.

Secunda causa erat, quia Leuitæ computandi fuerunt per alium modum. Nam omnes qui ponuntur sub eadem summa numerātur vno modo, sic fuit de duodecim tribubus, quia omnes viri computabantur ibi a viginti annis, & supra. vt patet supra in litera. Leuitæ tamen computati fuerunt ab vno mense, & supra. vt patet infra 3. cap. Ideo etiam si ipsi essent pure laici non possent computari cum alijs sub eadem summa, sed per se computarentur, sicut factum est.

Tertia causa fuit, quia Leuitæ, & laici distinguūtur quasi ex opposito. Nam fuerunt Leuitę oblati pro populo, & accepti a Deo loco primogenitorum, sed offerens, & oblatum condistinguuntur, & talia non connumerantur, ideo nō debuerunt Leuitæ sub vna summa poni simul cum populo, sed per se numerari, sicut postea factum est.

Leuitæ autem in tribubus familiarum suarum: Idest, in familiis suis, vel in cognationibus familiarum. Nam non potest hic accipi tribus proprie, quia Leuitæ non dicuntur facere tribum. Solum enim sunt 12. tribus Israel, inter quas non numerantur Leuitæ, vt patet hic, & in multis aliis locis veteris testamenti. Et tamen adhuc dato, quòd Leuitæ facerent vnam tribum, sicut quilibet alius de filiis Iacob, tamen inter Leuitas non essent multæ tribus. Sed hic dicuntur Leuitæ habere tribus cognationum, ideo accipitur tribus pro aliqua ꝯgregatione sub tribu. Et isto modo inter Leuitas sunt multę tribus, vel accipitur tribus pro cognatione, & sic quot sunt cognationes īter Leuitas tot sunt tribus. Et quia cognationes principales Leuitarum sunt tres, s. Meraritarum: Gersonitarum, & Caathitarum, dicentur esse tres tribus in Leuitis. Et hoc significat hic litera dicens. in tribubus familiarum, idest in familiis, quæ sunt tribus, scilicet cognationes.

Non sunt numerati cum eis. Idest Leuitæ non fuerunt computati cum aliis Israelitis. quod patet ex superioribus, sed solum alii filii Iacob. Et nō dicitur hic, quòd non computentur Leuitæ, sed quòd non computentur cum alijs Israelitis. Nam Leuitę computati sunt omnes ab vno mense, & supra, vt patet infra 3. c. Et tamen ista computatio non fuit cum computatione aliorum Israelitarum, nec summa Leuitarū est pars istius magnę summę, scilicet sexcentorum trium millium quingentorum quinquaginta.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens. Tribum Leui noli numerare, neque pones summam eorum cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonii, & cuncta vasa eius, & quicquid ad cæremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum, & omnia vtensilia eius, & erunt in ministerio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Cum proficiscendum fuerit depo-

F nent Leuitę tabernaculum, cum castra metandum erigent. Quisquis externorum accesserit occidetur. Metabuntur autem castra filij Israel, vnusquisque per turmas, & cuneos atque exercitum suum. Porro Leuitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorū Israel, & excubabunt in custodijs tabernaculi testimonii. Fecerunt ergo filij Israel iuxta omnia quæ præceperat dominus Moysi.

G *Locutusque est dominus*. Secundum quosdam incipit hic capit. 2. & sic assignat Nicolaus, tamen secundum communem assignationem in Biblijs non incipit hic sed infra. Nam totum secundum cap. est de dispositione castrorum sub quatuor vexillis.

Tribum Leui noli numerare. Non vetat Deus Moysi numerare tribum Leui cum infra 3. c. iubeat numerare, sed vetat numerare cū alijs tribubus propter causam supra positam. Non vocatur hic tribus Leui vna de tribubus Israel, quia tunc essent tresdecim tribus. Scriptura tamen nunquam posuit, nisi duodecim. Ideo quamquam aliquādo dicamus Leuitas esse vnam tribum, non tamen debemus confiteri esse de tribubus Israel.

H *Nec ponas summam eorum cum filijs Israel*. Hoc est quod supra dicebatur, scilicet, quòd quamquam Leuitæ computarentur, tū nō debebant computari cum alijs Israelitis, ita vt ex eis atque cæteris in vnum collatis efficeretur vna totalis summa, sed per se cōputati sunt Leuitæ. Et secundum, quòd factum est in ista numeratione, ita fuit factum in alia numeratione facta anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. Nam computatis omnibus Israelitis in vnam summam, postea Leuitæ per se computati sunt.

I *Et constitue eos super tabernaculum testimonij*. Hic ponitur causa quare non deberent numerari Leuitæ cum alijs Israelitis, s. quia ponendi erant super Sāctuarium, & conueniebat eis istud ministerium, ideo non poterant vacare bellicis operationibus, sicut alij qui computabantur inter filios Israel in summa superiori. Ista litera potest duobus modis intelligi. vno modo referendo ad omnes Leuitas, siue sacerdotes, siue non sacerdotes.

Et tunc est sensus, quòd Leuitæ constituebantur super Sanctuarium, idest sacerdotes qui erant partes Leuitarum constituebantur super Sanctuarium, scilicet, ad facienda ministeria in tabernaculo testimonij.

Erant namque quatuor ministeria sacerdotum in tabernaculo, & Sanctuario. Prima ministratio, vt offerrent quotidie in mane, & in vespere, vt patet Exo. capitulo 30. Quatuor ministeria sacerdotum in tabernaculo.

K Secunda, vt disponerent lucernas quotidie in candelabro aureo, vt patet Exodi vigesimo septimo cap. & 30. & Leuitici vigesimo quarto capitulo.

Tertia ministratio erat in disponendis panibus propositionis, vt patet Leuitici vigesimo quarto capitu.

Quarta ministratio erat in sacrificijs in altari holocaustorum. Sacerdotes autem soli poterant ista facere, vt patet infra tertio capit. Ideo quantum ad hoc dicebantur cōstituti super tabernaculum testimonij. Etiam potest hoc intelligi referendo ad Leuitas, s. ꝙ erant super tabernaculum testimonij, idest, positi ad portandum ea quæ erant in tabernaculo testimonij, & in toto Sanctuario.

Alio

Alio modo potest intelligi litera ista, vt solum accipiatur hoc de Leuitis minoribus,& non de sacerdotibus. Et tunc est sensus ꝙ constituantur Leuitæ sup sanctuarium.i. constituatur officium eorum in portando ea,quæ pertinent ad sanctuarium. Et iste sensus secundus conuenientior est. Quod patet ex duobus.Primo quia dicitur hic. constitue super tabernaculum testimonij. Et sic videtur, ꝙ isti qui constitui debebant nondum erant cõstituti. sacerdotes tñ iam erant constituti super sanctuarium,quia ipsi consecrati fuerant in mense primo præcedenti,& in hoc acceperant potestatem ministrandi in sanctuario. Non erant igitur nouiter constituẽndi super sanctuarium. Alij aũt Leuitæ nondũ fuerant cõstituti super opera sanctuarij: qm̃ officia eorum distincta sunt infra 3. ca. & consecratio eorum facta fuit post hoc,vt patet infra 8.cap.Nam in Leuitis ita fiebat consecratio, sicut in sacerdotibus,tñ non obseruabatur idem ritus, sed facilius fiebat,vt patet 2.Paralip.29.cap. De his ergo conuenienter dicitur, ꝙ cõstituerentur super sanctuario.

Item secundo qm̃ omnia opera, quæ hic ponũtur pertinent ad Leuitas simplices.s. portare sanctuariũ, & oĩa vasa eius,& erigere atque deponere.nihil tamẽ horum pertinebat ad sacerdotes. Dicendum ergo ꝙ intelligebãt hoc de solis Leuitis,q nõ erãt sacerdotes. Nã de sacerdotibus dubiũ nullũ erat,ꝙ nõ cõputarẽtur inter Israelitas, qa erãt assignati ad ministrationes in sanctuario. De Leuitis aũt.i. simplicibus erat dubium,an computari deberent cum Israelitis,quia illi nondum fuerant mancipati alicui officio sanctuarij. de eis ergo intelligitur.

Officia simpliciũ Leuitarũ tria erant.

Cuncta uasa eius, & quidquid ad cæremonias pertinet ipsi portabunt. In hoc designantur officia simplicium Leuitarum.Et ponuntur hic tres ministrationes eorum quas solum habebant.s.excubare in circuitu tabernaculi, ita ꝙ nullus accederet ad sanctuarium nisi ipsi. Secundum officium erat,ꝙ qñ castra mouẽda essent deponerent tabernaculum, & qñ figenda forent erigerent illud.Tertium officium erat, vt ipsi portarent de loco ad locum totum sanctuarium & vasa eius. De his tribus ministrationibus proprijs Leuitarum habetũ 3.& 4.c.& ibi magis dicetur.Prima aũt ministratio tangitur hic quam nos tertiam vocauimus, & est in portando sanctuarium,& vasa eius.

Pro hoc sciẽdum,ꝙ sanctuariũ & oĩa q̃ erant in eo diuidebantur in tres partes,& portabantur a tribus familijs Leuitarũ.s.Caathitis, Meraritis, & Gersonitis. Nã eorũ quæ erant in sanctuario quædã erant partes sanctuarij componentes ipsum: alia aũt erant vasa & vtensilia eius,& non partes. Ista secunda erant arca fœderis & altare thymiamatum, mensa propositionis, Candelabrum aureum, Altare holocaustorum, & labium Aeneum,in quo lauabantur sacerdotes. Singula autem hæc cum vasis suis, & omnia ista fuerũt tradita Caathitis ad portandum,vt patet infra 3.cap. De modo autem portationis horum habetur infra 4. ca. Eorum autem, quæ erant partes sanctuarij quædam erant duræ,& aliæ molles. Duræ erant tabulæ, cum vectibus & columnis, atque basibus & capitellis. & ista portabantur a Gersonitis, vt patet infra 3. & 4. Aliæ erant partes molles sanctuarij.s.cortinæ,& saga, & pelles rubricatæ,atque hyacinthinæ, & vela atque tentoria. Hæc autem tradebantur Meraritis ad portandum.Sed differebant isti, quia Caathitæ portabãt super humeros onera sua: Meraritæ autem & Gersonitæ super plaustra,vt patet infra 7.cap. Ista designantur hic cum dicitur,

Tractatus eorum q̃ erant in sãctuario.

Cuncta uasa eius. Per hoc signantur principalia vtensilia sanctuarij.s.Arca & altare thymiamatis & candelabrum atque mẽsa propositionis & labium æneum ad lauandum. *Et quidquid ad cæremonias pertinet.* Per hoc designantur minus principalia vasa sanctuarij.& dicuntur pertinere ad cęremonias, idest ad ministrationes quæ fiebant in istis vasis principalibus. omnis namque cultus Dei exterior cæremonia vocatur. Et quia vasa minora erant ad cultum Dei subministrando in vasis maioribus,dicebantur pertinere ad cæremonias.

De sex vasis principalibus sanctuarij. & eorum differentia in sanctuario. Quæst. XXVI.

In quo sciendũm quòd vasa principalia sanctuarij supra nominata cum erant in sanctuario non mouebantur. erant autem alia vasa minora, & ista mouebantur,quia fiebant cæremoniæ in eis: & hoc super vasa maiora.

Primum autem de maioribus vasis vel vtensilibus erat arca fœderis. Hæc autem non habebat aliqua vasa parua in quibus ministraretur super arcam.Nam nunquam fiebat aliqua ministratio super eam, sed solum in die propitiationis ingrediebatur sacerdos magnus in sancta sanctorum, & aspergebat sanguinem cõtra arcam & propitiatorium, super eam tamen nihil ministrabat,vt patet Leui.16. & ad Hebr.9.cap.

Erat secundum vas principale altare thymiamatũ, & super illud fiebat quotidie ministratio offerendo thymiama,vt patet Exo.30.cap. Istud altare habebat vasa pertinentia ad cæremonias eius, s. thuribula in quibus ferebantur prunæ de altari holocaustorum,& superponebatur thymiama. Ista vasa vocantur alio nomine ignium receptacula, & erant cum vasis altaris holocaustorum,vt patet Exo. 27.cap.

Tertium vas principale erat candelabrum aureũ, & in isto ministrabatur quotidie disponẽdo lucernas vt patet Exo.27.& 30.c.Habebat autem vasa minora ad ministrationem suam, s. emũctoria & vasa in quibus extinguebantur ea, quæ emuncta erant, vt patet Exo.35.c. Habebat etiã duo vasa olei pẽdẽtia in duobus rostris, & in his erat oleum,atque vocantur infusoria,vt patet Zach.c.4. Quartum vas principale erat mensa propositionis, & in hac fiebat ministratio per singula sabbata, ita vt ponerentur panes recentes & tollerẽtur duri,vt habetur Leui.24. & 1.Reg. 21.cap. Habebat autem ista mensa vasa minora ad suas cęremonias,s.acceptabula,& phialas, & thuribula,& cyathos,vt patet Exo.25.c. Quintum vas principale erat altare holocaustorum in quo quotidie fiebant sacrificia. Habebat autem vasa ad cæremonias suas,s.lebetes ad suscipiendos cineres,& forcipes,atque fuscinulas,& ignium receptacula,vt patet Exo.27.c.Sextum vas principale sanctuarij erat labiũ æneum, & in isto fiebat quotidiana ministratio, quia lauabantur ibi sacerdotes quandocunque deberent ministrare, vt patet Exo.cap.30. Istud non habebat aliqua vasa ad cæremonias suas,sed solum basim, quæ secũdum quosdam erat pars sua,secundum alios minime. de cuius fabricatione dictum est Exo. 30.cap. Omnia autẽ ista vasa,siue principalia,siue minora pertinentia ad cęremonias maiorum portabant Leuitæ. *Ipsi portabunt.* Istud verbum potest referri ad præcedentia vel subsequẽtia. Si referatur ad præcedentia,s.ad vasa & oĩa quæ pertinẽt ad cæremonias, intelligitur ista portatio solũ quãtũ ad Caathitas, qa ipsis cõueniebat hoc vt patet ex supra dictis. Si aũt referat̃ ad tabernaculũ quod infra ponitur, isti portantes sunt Gersonitæ & Meraritæ,quia ad eos hoc pertinebat,vt patet ex prędictis. *Tabernaculum & omnia vtensilia eius.* Hic ponit aliud qđ portabant Leuitæ,s.tabernaculũ. Et non solum

Quid sit tabernaculum.

lum accipitur hic tabernaculum pro domo illa constructa ex tabulis in tribus lateribus suis, & operta cortinis, sagis, & pellibus rubricatis atque hyacinthinis, quę proprie vocatur tabernaculum, vt patet ex discursu duorum librorum precedentium. sed vocatur tabernaculum totum Sanctuarium. Nam tabernaculū multipliciter accipitur, sicut declaratum est Leuitici 16. ca. Istud tabernaculum portabatur a Leuitis: nam quando castra mouenda erant nube recedente de super tabernaculum, vt patet Exod. 40. c. & infra 9. c. veniebant Meraritæ, & tollebant omnia operimenta Sāctuarii, siue de pellibus, siue de filo, & manebant solæ tabulæ, & columnæ cum vasis, & capitellis, & tūc veniebant Gersonitæ, & ferebant hæc, prius tamen Caathitę ferebant onera sua. de quo latius dictum est Iosue cap. 3.

Quid ītelligitur per vtensilia.

Et omnia vtensilia eius. Possunt accipi vtensilia eius dupliciter. Vno modo proprie pro aliquo vase in quo aliquid ministratur. Et sic dicuntur vtensilia ab vtendo, quia eis vtimur in ministrationibus.

Alio modo accipiūtur vtensilia pro partibus ipsius Sanctuarii, sicut erant operimenta vel columnæ. Accipiēdo primo modo erit hic repetitio eiusdem, quia non est aliquod vtensile in Sanctuario, nisi illa vasa de quibus supra dicebatur, & pertinebant ad Caathitas. Accipiendo secundo modo vtensilia dicuntur esse coincidentia cum tabernaculo, quia sunt partes tabernaculi, & portatio horum pertinebat ad Gersonitas, & Meraritas.

Et erunt in ministerio ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Hic ponitur alterum officium Leuitarum, s. quòd figerent castra sua in circuitu Sanctuarij ad hoc, quòd excubarent ibi, quia non licebat Israelitis accedere illuc. & dicitur hic, quòd erunt in ministerio, per hoc non intelligitur aliquid defectum ab eis quæ infra ponuntur, s. a portatione Sanctuarii, & despositione atque erectione, quia non erant alia ministeria Leuitarum præter hęc. Et ista copulatiua ac. non ponitur hic copulatiue, sed expositiue, scilicet pro, scilicet, vel idest. Et est sensus, quòd erunt in ministerio ac metabūtur per gyrum tabernaculi, s. quòd erunt in ministerio, quod ministerium est metari per circuitum tabernaculi.

Sed aliquis obijciet, quòd Leuitæ habebant alia ministeria, s. quòd quidam erant ianitores Sanctuarij. Alij vero erant cantores. Alij autem pręerant sacrificijs quæ fiebant in sartagine, & craticula, vt patet 2. Paralip. c. 25. & 26.

Respondendum est hic non posse intelligi aliqua ministeria pręter ea quæ explicantur in litera. Diuisiones autem cantorum, & ianitorum, & præsidentium super sacrificia sartaginis, & craticulæ non fuerunt factæ tempore Moysi, sed postea Dauid ordinauit hæc cum toto Israel, & sacerdotibus atque Leuitis, vt patet 1. Paralip. 23. & vsque ad 27. c.

Videī q̄to honore erat Sāctuarium.

Ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Idest Leuitæ figent tentoria sua in circuitu tabernaculi. Hoc autem fiebat, vt non accederent alij Israelitæ ad manendum circa Sanctuarium propter reuerentiam Sanctuarij, & si aliquis accederet occidebatur, vt patet infra in litera. Accipitur autem hic tabernaculum pro toto Sāctuario, sicut supra dictū est. Alioquin necesse erat, quòd Leuitæ essent intra atrium tabernaculi figentes tentoria sua in circuitu tabernaculi. Hoc tamen falsum est, quia tunc intra Sanctuarium essent fixa castra, & essent ibi sordes Israelitarum. quod falsum est.

Sed dicēdum est, quòd erant castrametationes Leuitarum in circuitu atrij in parte exteriori, & ibi arcebant omnes Israelitas ne accederent ad Sanctuarium. Et in ista castrametatione erat inter Leuitas differen-

F tia. Nam sacerdotes, & Moyses castrametabantur ad ostium atrij tabernaculi. Alij autem Leuitæ erant ad tria latera, s. ad occidentem, & Meridiem, & aquilonem. Nam Gersonitæ castrametabantur ad partem occidentalem Sanctuarij, Meraritæ autem ad partem Aquilonis, Caathitæ vero ad partem Meridianam, vt patet infra 3. cap. Et sic erant distincta castra Leuitarū in quatuor partes, sicut castrum Israelitarum sub quatuor vexillis de quibus dicitur sequenti capi. Et ponitur hic istud verbum metari. In quo considerandum est, quòd aliquando declinatur istud verbum metor metaris per se. Et tunc significat situare, vel ponere. & tunc dicitur castra metari, idest castra ponere, & sunt duæ dictiones. Alio modo declinatur simul, s. ca-

Metari q̄d significet.

G strametor castrametaris, & tamen communiter declinatur, quòd metor sit per se vnum verbum significans figere, vel ponere, vel situare.

Cum proficiscendum fuerit deponent Leuitæ tabernaculum. Hic ponitur aliud officium Leuitarum, s. depositio, & erectio tabernaculi. Nam in hoc nihil agebant sacerdotes, sed solum quādo erat recedendum de loco introibant in Sanctuarium, & velabant Arcam, & cętera vasa palliis suis, & deinde intrabāt Caathitę, & portabant ea sic velata, quia non licebat Leuitis illa videre nuda, vt patet infra 4. cap. Gersonitæ autem, & Meraritæ deponebant tabernaculum, s. quòd Meraritæ tollebant primo cortinas, & omnia operimenta, Gersonitę autem portabāt tabulas, & columnas ac bases, & sic nihil manebat de tabernaculo.

H *Cum castra metanda erigent*. Idest quando castra metāda fuerint, idest situanda ipsi erigent, idest erigent tabernaculū, quia tunc Gersonitæ ponebant tabulas, & columnas. Meraritę autem appendebant cortinas, & cetera operimenta. Et sic erat factum tabernaculum, & totum Sanctuarium.

Quisquis externorum accesserit occidetur. Idest si aliquis de extraneis qui non sit Leuita accesserit ad ministrādum in his, scilicet, quia vult castrametari in circuitu Sanctuarij, vel vult adiuuare ad deponendum, vel ad erigendum tabernaculum, morietur.

Qui dicantur extranei.

I Dicitur autem hoc de extraneis. in quo sciendum, quòd extranei, vel alienigenę dicuntur tripliciter. Vno modo omnes gentiles, vel conuersi ad Iudaismum respectu Iudæorum sic patet Exo. 12. c. & Leuitici 25.

Alio modo dicuntur omnes populares in comparatione ad Leuitas extranei. Et sic dicitur hic, q̄ si quis externorum accesserit, s. de illis qui non sunt Leuitæ. Tertio modo vocantur extranei, vel alienigenę omnes qui non sunt sacerdotes respectu sacerdotum. Et sic dicitur infra 3. Aaron autem, & filios eius constitues super cultum sacerdotii, externus qui ad ministrandum accesserit morietur. ibi enim etiam Leuitę vocantur extranei. Et dicitur hic, quòd occidetur ac-

K cedens. In quo notatur differentia, quoniam aliquando ponitur occidatur, & aliquando occidetur. Cū autem ponitur occidatur pertinet ad imperium. & tunc est sensus, q̄ talis deberet mori mādato iudicū. Aliq̄n aūt dr̄ occidetur. & tunc non est sensus, q̄ occideretur mādato iudicū sed Dei punitione, sicut sępe dr̄ in Leuitico de peccantibus, q̄ siqs talia, vel talia fecerit peribit aīa eius de populo suo. Ista tñ dr̄ia non obseruat semper, quia aliq̄n ponitur occidetur, & tñ pertinet pœnæ determinatio, & inflictio ad iudices, sicut patet in pręcepto de obseruatione sabbati. Dicitur enim, quod qui fecerit opus in sabbato occidetur, vt patet Exodi 31. & trigesimoquinto c. De hoc autem, quod hic dicitur intelligendum est, quòd illi qui accedebāt ad ministrandū cum Leuitis, aut admonebātur, vt desisterent, aut nō. Si non admonebantur, & nō desistebant

Differētia q̄ fit inter occidatur, & occidetur in cōmiōtionibus Dei ī lege veteri.

bant pœna non pertinebat ad iudices, ſed ad Deum. Si verò iſte qui miniſtrabat deſiſtere nollet admonitus, tamquam violator legis per ſuperbiam occidebatur mandato iudicum, ſi eſſet perſona cui iudices imperare poſſent, quod dicitur propter regem Oziam, quia ille nō habebat aliquem ſuperiorem cum eſſet rex. Et ideo quamquam admonitus fuiſſet a ſacerdotibus, vt deſiſteret a miniſtrando, noluit deſiſtere: iō Deus percuſſit eum lepra, nec inflicta eſt aliqua pœna per iudices cum ſolum Deum habet vltorem patet 2.Paralip.26.cap.

Quomodo extraneus, qui accederet ad Sanctuarium occideretur. Et quòd aliquæ res ſanctificabant tangentes, ſed aliquæ non. Et quòd nihil erat in Sanctuario ſanctius Arca. Quæſt. XXVII.

ALIQVIS quæret quomodo dicitur hic, ꝙ extraneus, qui accederet ad Sanctuariū occideretur, quia videtur ꝙ accedendo ad rem ſacram incidebat quis in mortem. Et tamen eſt inconueniens, quia potius tangendo rem ſacram debet quis ſāctificari, cum iſta ſit dignitas rei ſacræ, ꝙ non ſolum ipſa ſit ſancta, ſed etiam alias appropinquantes ſanctificet, ſic patet Leui.6.ſ. Quicqd tetigerit carnes eius, i.ſacrificium ſāctificabitur, ideſt ſanctum efficietur: hic autem eſt è contrario.

Dicendum ꝙ in veteri teſtamento erant quædam res ſanctæ, quæ ſanctificabant contingentes ſe: aliæ autem erant ſanctæ, ſed nō ſanctificabant. De primis patet, vt de carnibus, & ſanguine ſacrificiorum. De ſecundis patet, vt de toto Sanctuario, & generaliter de omnibus vaſis eius. Et patet hoc, qa ſolum Leui.6.inuenitur de carnibus, & sāguine ſacrificiorum, ꝙ ſanctificarent res contingentes ſe: de nullo autē alio quantumcunque ſacro inuenitur, ꝙ ſanctificaret cōtingentem. Nam nihil erat ſanctius in toto Sanctuario, quàm arca fœderis, & tamē illa non ſanctificabat tangentes ſe. Cauſa differentiæ eſt, quia nullum de ſacris in veteri teſtamento ſanctificabat aliquid per ſolum contactum, ſed per præſentiam, & inexiſtētiam ſuam, quando ipſum nō ſeparabatur a re, in qua erat. Cum autem ſepararetur ceſſabat res illa eſſe ſanctificata. Ex quo ſequitur, ꝙ illę res ſanctę, quę erāt durę, & aſperę, vel ſiccę, & molles, ita ꝙ nulla pars earū adhęreret tangenti, non poterant ſanctificare tangētem. Illę vero res ſacrę, quę eſſent molles, & humidę, de quibus faciliter ſepararētur aliquę partes, quę adhęrerent tangenti, & manerent cum ipſo, ſanctificabant tangentem.

De primo patet, vt in toto Sanctuario, & in omnibus partibus, & vaſis eius, quia omnino erāt dura, aut ſaltem ſicca, quod dicimus propter operimenta, quorum quædam erant mollia, & tamen erant ſicca, durorum tamen, aut ſiccorū nulla pars adhęret tangēti. Ideo licet arca fœderis eſſet vas ſanctiſſimum totius Sanctuarij, quia tamen erat durum, & nulla pars eius poterat adhęrere tangenti, non ſanctificabat tāgens.

De ſecundo patet, in carnibus & ſanguine ſacrificiorum. Nam ſanguis eſt humidus, & fluens; & faciliter adhæret cuilibet rei, & infunditur ei, vt patet in veſte, quæ aſpergit ſanguine. De carnibus ſacrificiorum patet, quia illæ erant coctę, ſi eſſent partes illæ, q̄ proueniebant ſacerdoti, & offerentibus, vt innuitur. 1.Reg.2. Et de his propter ſuam teneritudinē, & humorem viſcoſum ſibi inexiſtentem, poterat inhęrere pars aliqua tangenti in carne hoīs, aut in veſte eius, & in talibus, quia manebat actualiter ipſę partes rerum ſacrarum. ſ. partes ſanguinis aut carnium, dicebantur res ſic ꝯtingentes ſanctificatę, & quia non inueniunt

A nunc res ſacrę aliç huiuſmodi, ideſt humidę, & adhęſibiles, erant iſtæ ſolę per quarum contactum ſanctificabat̄ tangens, ſiue eſſet homo, ſiue vas, ſiue veſtes, ſiue quodlibet alterum, ſic dicitur Leui.6. Quicquid tetigerit carnes eius ſanctificabitur. Iſta ſanctificatio non manebat in rebus illis, niſi quamdiu adhærerent illis actualiter aliquæ partes rerum ſacrarum: ablatis autem illis ceſſabat ſanctificatio. Ideo ſi homo contingeret ſanguinem, vel carnes ſacras, cū aliqua parte corporis ſui nuda, lauabat & defricabat partem illam in aquis quouſque nihil ibi maneret de carnibus, aut ſanguine ſacro, & tunc ceſſabat pars illa corporis eſſe B ſanctificata. Sed illa defricatio non fiebat in quolibet loco, ſed ſolum in Sanctuario, quia in aqua illa videbatur manſiſſe pars illa carnis, aut ſanguinis ſacri, qui prius adheſerat corpori: ideo propter venerationem eius, debebat aqua illius lotionis fundi in Sāctuario. Si autem veſtis aſpergeretur ſanguine ſacro, aut contingeret carnes, lauabatur in Sanctuario, & tunc deſinebat eſſe ſanctificata, ſed aqua lotionis fundebatur in Sanctuario ſicut dictum eſt. Et quia iſtę carnes ſacrę coquebantur in vaſis aliquibus, ſanctificabantur illa vaſa, quia neceſſe erat adhęrere aliquid groſſum, aut ſubtile illis viſcoſum de carnibus, & quādiu illud haberent erant ſancta. Sed aut illa vaſa erant fictilia, aut ænea. Si fictilia, frangebantur ad hoc, ꝙ non poſſent poſtea ſeruire vſibus prophanis. Si autem erant C ęnea, non confringebantur, ſed lauabātur, & defricabantur fortiter in Sanctuario. De hoc patet Leui.6.ſ. Quicquid tetigerit carnes eius ſanctificabitur. Si de ſanguine illius veſtis fuerit aſperſa, lauabitur in loco ſancto: vas autem fictile, in quo cocta eſt confringetur. Quòd ſi vas ęneum fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua.

Conſiderandum tamen, ꝙ iſtud erat verum de tactu principali, ſed non de ſecundario, quia tunc non ſanctificaretur res contingens. Vt ſiquis cū veſte ſua tangeret carnes ſacras, & adhęreret veſti aliqua pars carnium, ſanctificabatur veſtis, & tamen ſi poſtea illa veſtis adhuc habens partem carnium ſacrarum con- D tingeret alias res, non ſanctificabat eas, ſic patet Aggęi.2.c.ſ. Hæc dicit Dominus exercituum. interroga ſacerdotes legem. Si tulerit homo carnem ſanctificatam in ora veſtimenti ſui, & tetigerit de ſummitate eius panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum; nunquid ſanctificabitur? Reſpōdentes ſacerdotes dixerunt non. Et iſtud ponitur ibi pro vero. ſ. quia erat ſecundarius contactus.

Nunc reſpondendum eſt ad id, quod petebatur, & dicetur, ꝙ quędam ſacra ſanctificabāt. ſ. quia poterāt inhęrere tangentibus, ſed tabernaculum, & vaſa eius, nullum tangentem ſanctificabant. Et ideo ſiue Leuitę, ſiue extranei contingerent iſta, non poterāt ſanctificari per contactum.

Sed cum dicitur, quare occidebatur extraneus accedens ad Sanctuarium? Dicendum ꝙ non fiebat, qa E tangebat rem ſacram, ſed quia per ſuperbiā faciebat contra prohibitionem Dei, vſurpando ſibi aliena. Nam nemo debet indifferenter ſibi aſſumere honorem, ſed qui vocatur a Deo ſicut Aaron. Ad Hebrę.5. Nam ſi cōtactus rerum ſacrarum, eo ꝙ ſacra ſunt, faceret quem dignum morte, non ſolū extranei, ſed etiam Leuitæ tangentes morerent̄. quod falſum eſt. Et hoc quia pertinebat ad officium iſtorum illa tangere. De hoc dicit Auguſt. Quærendum eſt, quomodo dixerit in Leuitico, qui tetigerit ſanctum ſanctificabitur, cum hic dicat, alienigena q̄ tetigerit morietur, volens intelligi eos, qui non eſſent de Tribu Leui. an forte hic tetigerit ad obſequium dicitur ſeruitutis, quod a ſolis Leuitis deberi tabernaculo præcepit.

Cur extraneus accedens ad Sāctuariū occidebatur.

Sed

Sed cōſiderandum, ꝙ vbi litera noſtra dicit externus, qui acceſſerit: dicit litera ſecundum Augu. alienigena: ideo ipſe petit, quomodo hoc poſſit ſtare, & dicit, ꝙ accipitur improprie, qa alienigena in Iudęis, dicitur reſpectu aliarum gentium, quæ non erant Iſraelitæ, laici tamen reſpectu Leuitarum non dicūtur proprie alienigenę. Concedendum eſt a nobis: ideo Biblia illa, quæ eſt ſecundum Augu. improprie dixit. Sed noſtra, quæ eſt ſecundum tranſlationem Hiero. proprie habet, quia nō dicit alienigena, ſed externus, ſcilicet, quiſquis externorū acceſſerit occidetur. Sic etiam infra 3. cap. vbi habetur eadem ſententia, dicit. Externus qui ad miniſtrandum acceſſerit morietur. *Metabuntur autem caſtra filij Iſrael.* Hic agitur de fixione caſtrorum: nam Iſraelitæ proceſſuri erant per deſertum: ideo Deus dabat eis leges caſtrametationis, tā pro Leuitis, quàm pro alijs Iſraelitis. Nam poſſet inſurgere contentio de caſtrametatione, tam in popularibus, quàm in Leuitis, niſi vtriſque puiſum eſſet. Quod autem dicitur hic filij Iſrael metabūtur caſtra, intelligitur de ſolis popularibus, qui vocantur filij Iſrael. De Leuitis autem infra ponitur regula, cum dicitur. Porro Leuitæ per gyrum Sanctuarij figent tentoria. dicitur hic metabuntur caſtra, ideſt figēt, vel ſituabunt caſtra ſua. Et ſignificat hic caſtrum multitudinem hominum diſpoſitorum ad bellum, ſecundū ꝙ manent in ſuis tentoriis, & vt melius dicamus multa tentoria ſimul vocantur caſtra. *Vnuſquiſque per turmas, & cuneos, atque exercitum ſuum.* Ideſt populares ponent ſua tentoria in multitudinibus ſuis, vbi ſunt loca eis aſſignata.

Et ponuntur hic tria nomina. ſ. turma, & cuneus, & exercitus: ad ſignificandum diuerſitatem multitudinum. Nam turma quamquam ſignificet proprie multitudinem. 30. virorum: tamen hic accipitur pro magna multitudine, vt pro vna multitudine tribus. Velut ſi diceretur, ꝙ Iſraelitæ figerent tētoria ſua ſinguli in tribubus ſuis. (Turma q̄d ſit.)

Cuneus ſignificat multitudinem non magnam. Et dicet eſſe vnus cuneus, multitudo vnius familiæ, vel vnius domus. Nam ſicut in bello vadunt diſpoſitæ acies per diuerſas multitudines, quæ vocantur cunei; ita in iſtis caſtrametationibus, ponebātur diſtinctę multitudines, ſ. ꝙ in qualibet Tribu ponebantur familię diſtinctæ, & in qualibet familia recipiebat domus loca diuerſa. Et quantum ad hoc dicebantur eſſe cunei. Et erit ſenſus, ꝙ quilibet Iſraelita nō ſolum caſtrametetur in turma ſua, ideſt in Tribu, ſed etiam in cuneo ſuo, ideſt in familia, vel domo, quia q erant de vna familia non poterant accipere locum ad caſtrametandū inter eos, qui erant de alia familia; quāquam vtrique eſſent de eadem Tribu. Dicuntur autem caſtrametari ſinguli p exercitus ſuos, quia quælibet harum multitudinum vocabatur exercitus, ex eo ꝙ erant diſpoſita in modum exercitus. *Porro Leuitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria.* Hic ponitur de caſtrametatione Leuitarum, quia ſicut populares habebant inter ſe ſuas leges ad caſtrametandum; ita & Leuitæ habere debuerunt ne eſſet inter eos contentio. Et aſſignatur hic locus caſtrametationis eorum, ſ. apud Sanctuarium, quod dicitur hic per gyrum tabernaculi; ita ꝙ inter eos, & Sanctuarium non erant alij medij, ſed ipſi erant tantum cuſtodes Sanctuarij. Et per hoc quod dicitur hic de Leuitis, intelligendū eſt etiam de ſacerdotibus: omnes enim Leuitę ſunt. Nam ipſi caſtrametabantur in circuitu Sanctuarij, ſicut alij Leuitę: immo in parte nobiliori, ſ. ad partem Orientalem in oſtio atrij, vt patet infra 3. cap. Et non ponitur hic modus caſtrametationis ſacerdotum, & Leuitarum, quia iſte habetur infra 3. cap. ſed ſolū ponitur locus, ſcilicet, quòd caſtrametarentur in circuitu tabernaculi. Et hoc ponitur ad differentiam popularium, qui non poterant caſtrametari apud ſanctuarium. (Quid cuneus ſignificet.) (F)

Ne fiat indignatio ſuper multitudine filiorum Iſrael. Subditur cauſa huius mandati, ſcilicet, quia ſi Leuitę non caſtrametarentur in circuitu tabernaculi, Iſraelitæ accederent ad figendum ibi caſtra ſua, & tunc oriret̄ indignatio Dei ſuper populum.

Cauſa huius eſt, quia Deus volebat haberi in magna reuerentia ſanctuarium ſuum. Si autem cuilibet liceret accedere ad ſanctuarium, non haberetur in reuerentia, ſed eſſet contemptibile. Deus autem volebat, vt homines cum timore accederent ad illud, vt patet Leuitic. capitulo vigeſimoſexto, cum dicitur. Cuſtodite ſabbata mea, & pauete ad ſanctuariū meū. Ob hoc igitur voluit, ꝙ ſolum liceret Leuitis accedere ad ſanctuarium, & ſic alii reuererentur. (Quare Deus nolebat ꝙ filii Iſrael appropinquarent arcę fęderis.) (G)

Alio modo dici poteſt, quòd Deus nolebat accedere aliquos ad ſanctuarium, niſi Leuitas, quantum ad miniſtrationem, & cuſtodiam, quia alii erant indigni. Nam in adoratione vituli omnes peccauerunt præter Leuitas. Ipſi autem exercuerunt vltionem in cęteros, vt patet Exod. capitulo trigeſimoſecundo. Et tunc elegit Deus Leuitas in miniſtros ſuos, vt aliqualiter colligitur, eodem capitulo, & ibi declaratum eſt. Et iſta fuit cauſa, quare Deus voluit accipere primogenitos Iſraelitarum in ſacerdotes, cum a principio primogeniti fungebantur ſacerdotio, ſed loco eorum iuſſit ſeparari Leuitas, vt patet infra tertio capitulo. Si igitur Iſraelitę, vel aliqui eorum accederent ad miniſtrandum, ſicut Leuitę, vel ad figendum tentoria in loco Leuitarum, oriretur indignatio Dei ſuper multitudinem. Nam ſi tota multitudo peccaret, rationabile erat ſuper eam totam oriri indignationē Dei, ſcilicet pœnam aliquam. Si autem aliqui de multitudine errarent in hoc, & non omnes: non puniretur tota multitudo, ſed illi ſolum, niſi forte tota multitudo conſentiens eſſet, quòd iſti accederent ad locū prohibitum. (H)

Et excubabunt in cuſtodijs tabernaculi teſtimonij. i. erunt cuſtodes vigilantes pro tabernaculo teſtimonii, ſcilicet, quòd ideo Leuitæ caſtrametabantur apud ſanctuarium, vt vigilarent, ne aliquis de popularibus auderet accedere ad tabernaculum teſtimonii. Si quis autem accederet, tam ipſi Leuitæ cuſtodes, quam populares accedentes, mortis rei erant, niſi forte populares præualuiſſent contra Leuitas: tunc enim totum ſcelus ingrauabatur ſuper populares. Secus autem ſi p negligentiam, vel conſenſum popularium hoc fieret. Nam tunc vtrorumque pęna erat. (I)

Fecerunt ergo filij Iſrael iuxta omnia quæ præceperat dominus Moyſi. Hic ponitur completio prędictorum, ſcilicet, quòd omnia fecerunt Iſraelitę, vt iuſſerat dominus. Hoc autem non poteſt referri, niſi ad ſeparationem caſtrorum a ſanctuario. Hoc enim pertinebat ad Iſraelitas. Non poteſt hoc intelligi de numeratione, quia illam non fecerunt filii Iſrael, ſed ſolum Moyſes, & Aaron, adiunctis principibus. Etiam non poteſt referri ad ſeparationem Iſraelitarum a populo, & caſtrametationem circa ſanctuarium, quia hoc non fecerunt Iſraelitæ, ſed Leuitæ ſolum: ergo refertur ad caſtrametationem Iſraelitarum per turmas ſuas. Niſi forte accipiantur hic filii pro omnibus, tam Leuitis, quàm popularibus, quia tunc omnia ſupradicta fecerunt filii Iſrael, cum etiam ipſe Moyſes dicatur hoc modo filius Iſrael. (K)

CAP.

CAP. II.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Singuli per turmas signa, atque vexilla, & domos cognationum suarum castrametabuntur filij Israel per gyrum tabernaculi foederis.

Summa eorũ quæ hic continentur.

LOCVTVSQVE, In superioribus agebatur de Israelitarum numeratione. Hic agitur de eorum castrametatione. Nam ad bellum procedentiũ iste est ordo, vt sciatur primo quot sunt bellatores, & qui sunt, & sub quibus principibus sunt. Secundo, vt sciatur qualiter ordinari debent in aciebus suis, & castrorum fixione. Ideo postquam supra dictum est de numero bellatorum, hic dicitur de castrametatione eorum. Erat autem duplex ordo Israelitarum, s. in procedendo, & in quiescendo. De ordine procedendi habetur infra 10. cap. De modo manendi habet hic. Et diuiditur in duas partes; quia primo ponitur præceptum de castrametãdo. Secũdo apponitur eius executio infra. *Feceruntque filij Israel.* Prima in duas: quia primo ponitur præceptum in generali: deinde in speciali. Secunda ibi. *Ad Orientem.* Ista secunda in quatuor, secundum ꝙ ponuntur quatuor loca castrametationum per quatuor vexilla. Secunda ibi. *In castris filiorum Ruben.* Tertia ibi. *Ad Occidentalem plagam.* Quarta ibi. *Ad Aquilonis partem.* Circa primum. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Hic ponitur de locutione Dei facta pro castrametatione.

An ista locutio fuerit facta post præcedentem immediate. Quæst. I.

IN qua quæret aliquis, an fuerit facta ista locutio post illam, quæ habetur præcedenti cap. immediate, vel fuerit aliqua interpolatio. Nam nemo potest dicere, ꝙ ea quæ habentur in toto isto libro fuerint dicta simul, vel facta. Nam quędam dicta & facta sunt in scđo anno egressionis de Aegypto: alia vero anno 40. sicut declaratum fuit pręcedenti cap. Nam ea quæ habentur vsque ad 20. cap. pertinẽt ad annum secundum: quæ autem habentur a 20. cap. vsque ad finem, pertinent ad 40. annum. Ideo interpolationes fiunt inter ea, quę in hoc libro habentur.

Sed dicendum est, ꝙ quamquam velimus ponere interpolationem inter ea quæ habentur hic, & quæ habentur pręcedẽti cap. non potest esse interpolatio nisi dierum 20. Nam a die quo incępta sunt ea, quæ habentur in principio huius libri, vsque ad diem quo expleta sunt ea, quæ habẽtur infra 10. transierunt solum dies 20. quia die primo mensis secundi incępta sunt hęc, vt patet pręcedenti cap. & finita sunt die 20. vt patet infra cap. 10.

Dicendum tamen est, ꝙ inter ea, quę habẽt hic, & pręcedenti cap. non fuit vlla interpolatio, sed sub eadem prolatione dicta sunt. Quia principium eorũ, quę hic habentur, positum fuit pręcedẽti cap. s. quòd Israelitæ castrametentur per turmas: hic autem ponitur modus eius. Non tamẽ est vllatenus rationabile, ꝙ præceptum in generali daretur vna vice, & altera præceptum in speciali: quoniam tunc per primum pręceptum, quod erat in generali, nihil intelligeret. Nam in moralibus, sermones vniuersales sũt minus vtiles, iuxta Arist. 2. Ethi. Dicẽdum ergo est, quòd illa quæ habentur supra de castrametatione, & quæ habentur hic, simul dicta sunt: fuit facta tamen ista interpositio, tamquam vnus articulus, eo ꝙ hic dicitur in speciali, quod supra ponebatur in generali. *Ad Moysen, & Aaron.*

A

Quando Deus loquebatur Moysi & Aaron simul, & quæ erat causa. Et in quo maior erat Aaron quàm Moyses. Nec ille habuit vllam potestatem in negocijs populi. Quæst. II.

HIc fuit facta locutio ad hos duos. Raro tamẽ fiebat locutio, nisi ad Moysen solum, vt patet ex discursu omnium quatuor librorum Pentateuchi. Quando tñ Deus loquitur Moysi, & Aaron simul, interdum apparet ratio quare hoc fiat: interdum autem nequaquam. Nam aliquando ea, quæ Deus dicit, pertinẽt valde ad Aaron, siue inquãtum est sacerdos magnus, siue inquantum persona priuata; & ꝙ tunc Deus loquatur Moysi & Aaron, rationabile valde est. Nam interdũ soli Aaron loquitur, sicut patet Leui. 10. cap. quando dixit ei, ne sacerdotes biberent vinum tempore ministrationis suæ.

B

Quare tamẽ Deus hic locutus fuerit Moysi & Aaron simul, non videtur esse ratio. Nam istud nõ pertinebat ad ministerium Aaron, inquãtum sacerdos, scilicet, quòd numerarẽtur Israelitę singuli in castris suis, & figerent tentoria in locis conuenientibus sibi. Hoc enim neque inquantũ sacerdos erat, neque persona priuata conueniebat ei, sed magis hoc ptinebat ad directionem populi, de qua nihil ad Aaron, sed ad solum Moysen. In quo intelligendum est, ꝙ quantũ ad ea, quæ pertinebant ad sacerdotium, & cultũ Dei, in sacrificijs & similibus, maior erat Aaron, q̃ Moyses. Nam Aaron erat summus sacerdos; Moyses vero simplex Leuita, neque habebat potestatem vllam faciendi sacrificia, vel accedendi ad altare, sicut nec alij Leuitæ.

C

Nec valet si arguas, ꝙ ipse fecerit omnia sacrificia tempore consecrationis sacerdotum. Nam tunc ex necessitate factum est, cum nõ esset aliquis, q posset cõsecrare sacerdotes, & in talibus necessitatibus Leuitę poterant supplere locum sacerdotum. Sic enim est factum tempore Ezechiæ regis, quando purgauit templũ a coinquinationibus, quas fecerant ibi reges Iuda, quia cum essent pauci sacerdotes, non poterant sufficere ad faciendũ sacrificia, & adiuuerunt eos Leuitę. Sic patet 2. Paralip. cap. 29. cum dicitur. Sacerdotes vero pauci erant, neque poterant sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent: vnde & Leuitę, fratres eorum, adiuuerunt eos donec impleretur opus, & consecraretur antistes.

D

Item poterat hoc facere Moyses; quia eo tempore prohibitum nõ erat facere sacrificium, non sacerdotibus. Quod patet. Nam in monte Synai, oblata sunt holocausta, & victimę pacificę in cõfirmatione legis, tamen non erat tunc aliquis sacerdos, cum nõdum esset consecratus Aaron, & filij sui, sed post mẽses nouem consecrati sunt. s. in primo mense anni secundi. Confirmatio autem legis facta est 3. mẽse anni primi. De hoc Exo. 24. c. Non igĩt arguitur aliqua potestas in Moyse, quia potuerit facere sacrificia tempore consecrationis Aaron, & filiorum suorũ. Erat igitur Aaron maximus, quantum ad cultum Dei, tñ quãtum ad regimen populi, Moyses erat maior; Aaron aũt nihil poterat. Qđ patet, quia solus Moyses sedebat ad iudicandũ, qñ venit Ietro socer suus de Madian, vt patet Exo. 18. c. Item patet hoc ĩ. 11. c. Nam cũ Moyses esset in sepulchris concupiscẽtiæ, & fleret populus ꝯ eum, vt daret sibi carnes, cõquestus est ad

E

Dominum dicens. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis mihi est. Sin aliter tibi videt obsecro, vt interficias me, & inueniã gratiam in oculis tuis. Et in eodẽm ca. ante hoc dicebat. Cur afflixisti seruum tuum, & quare nõ inuenio gratiam coram te, & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eã, vt dicas mihi porta eos in sinu tuo? Idem patet Deut. 1. cap. cum dicitur. Non possum solus sustinere vos, qa Dominus Deus vester multiplicauit vos, & estis hodie, sicut stellę cęli plurimi. non valeo solus sustinere vestra pondera, negocia, ac iurgia. Ecce enim qualiter conqueritur Moyses, se grauatum esse solum põdere vniuersi populi: & tamen non conquereretur hoc modo, si alius esset maior eo in regimine populi, vel æqualis sibi, vel saltem habens aliquantulam partem curæ: nam siquis partem curæ haberet, etiam si paruam, non recte diceret Moyses, quare imposuisti sup me pondus vniuersi populi huius? Nullam ergo curam, vel auctoritatem habebat Aaron, vel aliquis alius super populum, præter Moysen eo tempore quo ista dicta sunt. Sed dices, ꝙ quamquam tunc Aaron nõ haberet aliquam curã, vel iurisdictionem; postea tamen habuit. Respondendum est non stare. Nam quãdo Moyses conquerebatur Domino, vt supra dictum est, ꝓuidit ei dando coadiutores, quãtum ad expeditionem negociorum, vt non grauaret solus Moyses: illi tñ non habebant auctoritatem super populum mandãdi sicut Moyses, sed solum iudicandi in causis ſm legem, vt exprimitur Deut. 1. c. cum dicitur. Nõ valeo solus sustinere vestra negocia, & pondus. Et tunc subditur de constitutione iudicum adiuuantiũ Moysen, & de mandatis q̃ dedit illis Moyses dicens. Audite illos, & quod iustũ est iudicate, siue ciuis ille sit, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum. Ista aũt solũ sunt præcepta ad iudicantem, & non ad habentem potestatem simpliciter, sicut princeps, vel dux. Ergo q̃q̃ esset distributa pars quędam negociorum paruorũ ꝑ istos: tñ auctoritas pręcipiendi manebat apud solum Moysen. etiam isti non habebant simpliciter auctoritatem iudicãdi, sed solũ in paruis causis, vt patet Exo. 18. & Deut. 1. ca. q̃q̃ ergo Aaron esset vnus de istis 70. viris datis Moysi in coadiutores, non haberet cẽtesimam partem, neque millesimam auctoritatẽ, quã habebat Moyses. Item adhuc dicendum est, quantũ ad istum modũ, Aaron nullam potestatẽ habuisse super populũ, quia ipse non fuit vnus de 70. datis Moysi in coadiutores: nã illi de popularibus electi sunt, vt colligit. ỹ. 11. c. & Deut. c. 1. Aaron aũt non pertinebat ad hanc professionem: ergo non habebat aliq̃ auctoritatem super populũ. Quantum ad hęc igit quę pertinebãt ad directionem populi, nihil ꝑtinebat ad Aaron. Deus tñ locutus fuit ad ipsum, & ad Moysen, & q̃dã alia sunt, q̃ videntur pertinere ad Aaron: & tñ Deus non dixit ei, sicut de eiectione immũdorũ de castris, & de sacrificijs zelotypię, & Nazaręorum. Hęc. n. ad sacerdotẽ ꝑtinet. Deus tñ soli Moysi illa dixit, vt patet ỹ. 5. & 6. c. Dicẽdum ergo non apparere hic aliq̃ rõnem, quare Deus locutus fuerit ista ad Moysen, & Aarõ, nisi dicat ꝙ Aaron erat coadiutor Moysi, quãtũ ad executionẽ horum. Nã ꝑceden. c. dixerat Deus ꝙ Moyses, & Aaron numerarent oẽm populũ ꝑ tribus suas familias, ac domos: sicut ergo ad numerandũ traditus fuit Aaron socius Moysi; ita ad distribuẽdum ꝑ castra, & mansiones, s. ꝙ facerent quẽlibet figere tẽtoriũ suũ in tribu sua, & familia, ac domo. Et qa hoc aliquãti laboris erat, & nõ expleret illud ꝙue mẽter, & faciliter ꝑ se Moyses, datꝰ est igit sibi coadiutor Aaron: & ob hoc locutus fuit Deus ad vtrũq;.

Quare dicat Deum fuisse locutum Aarõ insimul cũ Moyse.

F *Vbi locutus fuerit Deus Moysi, & Aaron. Quæst. III.*

Sed nunc quęret aliquis: vbi locutus fuit Deus Moysi, & Aaron. Erant enim tria loca in quibus Deus solitus erat loqui Moysi. s. propitiatorium, & ostium tabernaculi, & columna nubis: de quibus dictum est pręce. c. Non tñ potest dici, ꝙ in quolibet horum fuerit Deus locutus Moysi, & Aarõ. Nam si Moysi soli loqueretur potuisset in quolibet horum loqui: tñ ad Aaron, & Moysen non potuit loq in propitiatorio: Causa est, quia licet Moyses introiret in sancta Sãctorum quandocunque vellet, vt colligit. infra 7. c. in fi. tñ nõ erat licitũ Aaron ingredi in sancta
G Sãctorum, nisi semel in anno in die propitiationis. Et si alio tẽpore ingrederetur moreretur, vt patet Leui. 16. & ad Hebr. 9. c. nunc tamen non erat simile. Aliqs tamen forte dicere poterat, ꝙ nunc erat dies ꝓpitiationis, qñ iussa est fieri numeratio, & sic potuit ingredi Aaron in sancta Sãctorum, & cum eo Moyses, & ibi Deus proponeret eis ista. Rñdendum est nõ posse stare. Nam dum Israelitę fuerunt in deserto nunquã fuit factum festum propitiationis, vt probatum fuit Leui. 16. circa principium. Item dato, ꝙ fieret quolibet anno in deserto festum propitiationis, nõ poterat dici, ꝙ nunc esset festum propitiationis, quando ista dicta sunt. Nam festum propitiationis erat mense 7. die 10. mensis, vt patet Leu. 16. & 23. c. & infra 29. c. Nunc tamen erat mensis secundus: ergo non poterat
H fieri festum propitiationis, quod patet, quia ea, q̃ hñr a principio huius libri incępta sunt prima die mensis secundi, vt patet pręce. c. & finita sunt 20. die mensis eiusdem vsque ad c. 10. vt patet infra c. 10. Item dato, ꝙ esset festum propitiationis hoc tempore quo facta fuit ista locutio: tamen Moyses, & Aaron non ingrederentur simul in sancta Sanctorũ, quia iusserat Deus, vt eo tpe quo intraret sacerdos in sancta Sanctorum, nullus hõ esset in sanctuario, vt patet Leui. 16. ca. ergo Moyses non intraret, & sic necesse est dici, ꝙ Moyses, & Aaron nõ introierunt simul in sancta Sanctorũ ad hoc, ꝙ Deus loqueretur eis. Itẽ quia nunq̃ ingrediebatur aliquis in sancta Sãctorũ, nisi cũ iret cũ proposito quærendi aliquid a dño. Hic tñ non vr̃, ꝙ Moyses, &
I Aaron iuerint ad consulendum dñm, sed ipse locutus fuerit eis, ergo erat alius locus. Scd̃s locus in quo loq poterat Deus Moysi, & Aaron erat ostium tabernaculi: ibi. n. aliqñ Deus loquebatur, vt patet Exod. 29. c. & ad ipsum locum non erat prohibitum Aaron accedere. Tertius locus erat colũna nubis, siue in castris, siue extra castra: ibi. n. Deus aliqñ loquebatur Moysi, vt patet Exod. 16. c. vbi apparuit gloria dñi in nube, & locutus fuit ad Moysen. Sed quis locus horũ fuerit, magis vr̃ ꝙ fuerit ostium tabernaculi: nam ibi iterum fuerat locutus Deus Aaron, & descendit in nube, vt patet ỹ. 12. c. cum dr̃. Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis. Cumque fuissent egressi descẽdit dñs in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariã. Quamquam poterat sa-
K tis dici, ꝙ locutio ista fuerit facta in nube extra sanctuarium. Nam infra c. 12. satis colligitur, ꝙ Deus locutus fuerit primo Marię, & Moysi, & Aaron extra sanctuarium deinde in sanctuario. *Singuli per turmas.* In ista parte ponitur pręceptum de castrametatione popularium, & iubetur, ꝙ singuli castrametentur per turmas cognationum suarum. Et ponitur hic turma significans multitudinem magnam, s. multitudinem tribus, vel familię proprie, tamen dicitur turma multitudo. 30. bellatorum. Et dicitur turma, quasi turba ad turbandum facta, quia sic dispositę sunt turmę, vt faciant impetũ in hostes, quamquã in his differentia est

In tribus locis solebat Deus loq Moysi.

Festũ propitiationis quo tpe fiebat.

est secundum Isido. in 9. Etym. & Vegetium in lib. de re militari, quia multitudo 20. bellatorum, si pedites sint, vocatur turma, si autem sunt equites vocatur ala. Et hoc potest intelligi hic pro diuersis multitudinibus, quæ erant in qualibet tribu. s. multitudines familiarum, & domorum; & quælibet illarum multitudinum erat disposita in vnum cuneum ad turbandum hostes, si esset dispositio bellica. Ideo litera nostra posuit nomina dispositionum bellicarum. *Per signa, atque vexilla.* Idest istę tribus ordinabuntur per signa, & vexilla.

Quomodo figuranda sint in quadro castra Leuitarum, Quæst. IIII.

PRo quo sciendum est, ꝙ secundum ꝙ ex litera patet castra filiorum Israel erāt disposita in quadrum, & ista est dispositio bellica. Nā dicit Vegetius in li. de re militari, ꝙ optimus situs castrorum est figura quadrata. Et sic semper debent situari, nisi forte dispositio loci impediat. Et in hoc accipienda est talis figura, ꝙ sit vnum quadratū ęquilaterum, & in medio eius sit vnus pūctus, in quo se intersecant diametri ducti a quatuor angulis, & ille punctus est quasi centrum. hac figura locata ponatur in centro eius tabernaculum testimonij, & ꝑ circuitum istius fiat vna dispositio quadrata, scilicet, ꝙ sit vnum quadratum paruum, inter quadratum magnum, & in isto paruo quadrato signentur quatuor puncta ad quatuor partes celi. s. Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septentrionem, & in ijs quatuor punctis disponant̄ quatuor mansiones. In parte Orientali, quæ est ad ostium tabernaculi atrij, erant sacerdotes & Moyses. Ad partem Meridianam castrametabantur Caathitę, qui erāt in prima familia Leuitarū. Ad partem vero Occidētalem castrametabant̄ Gersonitę, qui erant in familia secunda Leuitarum. Ad partem autem Aquilonarem castrametabantur Meraritę; & ista erat tertia familia Leuitarum. Ista est dispositio castrorum Leuitarum in figura quadrata ꝑ circuitum Sanctuarij. Figura autem castrametationis popularium erat in quadrato maiori; & in illo assignentur alia quatuor puncta, scilicet, Oriens, Occiden, Aquilo, & Auster. In puncto autem Orientali erat vnum vexillum filiorum Iudæ, & ibi erant tres Tribus, scilicet, Iudæ, & Isachar, atque Zabulon. In puncto Occidentali erat aliud vexillum filiorum Ephraim, & cū illo tres Tribus. s. Ephraim, & Manasse & Beniamin. In puncto Aquilonis erat aliud vexillū filiorum Dan: & in isto erant tres Tribus. s. Dan, & Aser, & Neptalim. In puncto Austri erat alterū vexillum filiorum Ruben, & cum eo tres Tribus erāt, scilicet, Ruben, & Symeon, & Gad. Ecce enim qualiter se habebat distributio castrorum Leuitarum, & Israelitarum in duobus quadratis maiori, & minori; quorum alterum erat in altero. De situatione Leuitarum habetur seq. c. De situatione autem populariū habetur hic. Totum autem patere potest in figura, quæ infra in margine describetur. *Signa, atque vexilla.*

Quid significet vexillum, & quid signum, & an signum, & vexillum sint idem. Et quæ sit opin. Iudæorum de figuris vexillorum, & quæ figuræ essent in quolibet vexillo. Quæst. V.

POTEST intelligi dupliciter hoc. Vno modo ꝙ ista ponantur tamq̄ duo, & hoc modo dicimus vexilla esse regū, & magnorū principum: signa aūt sunt quorumcunq; militū, siue per se, siue cū rege militantium. Alio modo pōt

A intelligi, ꝙ ponant̄ hic tamq̄ vnum, sed vnū sit expositiuum alterius. Primo mō erit sensus, ꝙ Israelitę distinguebant̄ per signa, & vexilla; ita ꝙ essent quatuor vexilla principalia, tāquam regalia; & sub istis essent Tribus. s. sub quolibet vexillo tres Tribus ſm assignationē s. factam, & quę. j. hr̄ in litera. Signum dr̄ esse vexillum paruū: & isto mō q̄q̄ tres Tribus essent sub vno vexillo, tn̄ credendum est, ꝙ q̄libet earū haberet ꝑ se vnum signum, ꝑter Tribū principalē, cuius erit ipsum vexillum distinctiuū castrametationis. Deinde q̄libet familia haberet ꝑ se vnum vexillū ꝯgregationis suę, & istud vocat̄ signum. Postea aūt quęlibet do

B mus sub familia haberet vnū vexillū, qđ est signū, & sic essent solum quatuor vexilla in tota ꝯgregatione Israelitarū, sed forte essent plura, quā mille signa. Sic aūt in bellis est, quia solū est vnum vexillū, sed plura signa sunt militū. Iste sensus est rōnabilis, & vr̄ velle hunc litera nostra distinguēs signa, & vexilla ſm morem latinum. Alio mō possunt intelligi ista duo, ita ꝙ vnum sit expositiuū alterius, & intelligetur ꝑ signa, & vexilla, i. per vexilla quę sunt signata, vel figurata. Et hunc sensum sequunt̄ Hebrei; dicentes, ꝙ in illis quatuor vexillis erant picturę notificantes Tribus, q̄ erant sub illis vexillis. Vn̄ dicit Rabbi Abra. Aben Azra, ꝙ erāt in istis vexillis illę figuræ, q̄ hn̄r Ezechi. 1. & 10. c. s. aquilę, & hominis, & Leonis, & tauri. In vexillo filiorum Iudę erat figura aquilę, quia excelle-

C bat alias Tribus in potestate regnatiua. In vexillo filiorum Ephraim erat leo, quia isti similiter regnauerūt, vt filij Iudę. In vexillo filiorum Ruben erat hō. In vexillo filiorum Dan erat figura bouis. Sed ista nō multum vnr, quia nondum fuerat facta reuelatio illa de quatuor animalibus: fuit. n. illa postea ꝑ multa tp̄a facta Ezechieli cum esset in Babylone apud fluuium Chobar, vt patet Ezeh. c. 1. Itē patet hoc, quia istę figurę non multū applicant̄ ad significandā ꝓprietatē repertā in his Tribubus si inquirat̄, qn̄ tn̄ fit aliqua figura distinctiua in vexillis semper figurant̄ ibi arma dn̄orum illius vexilli. Alij Iudei dicunt, ꝙ erāt in vexillis istis descripta alia signa. s. ī vexillo Iudæ fuit leo

D figuratus; quia p̄dixerat Iacob de illo, ꝙ esset leo, vt patet Gen. 49. c. s. Catulus leonis Iuda. In vexillo Ruben erat figura hoīs, qa ille fuit primus hō de semine Iacob, vt patet Gene. 29. c. In vexillo Ephraim fuit figuratus bos, qa in benedictione Ioseph dictū fuit, ꝙ esset taurus, vt patet Deuter. 33. c. s. Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius. In vexillo Dan erat figura serpentis, quia dictum est de eo Gen. 49. fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. Et ista figuratio videbatur adhuc conuenientior, quā prima. Verius tn̄ est, ꝙ accipiant̄ hic signa, & vexilla tāquā aliqua distincta sicut primo dicebat: & tn̄ adhuc existente hoc in signis, & vexillis essēt aliquę figurę distinctiuę locorū castrametationis, alioquin si essent omnia vexilla, & signa habentia eundem colorem, & non distincta in

E figuratione, non videret̄ aliquid, per qđ distingueret̄ castrametatio vnius tribus, vel familiæ ab altera.

An Aegyptij numerentur in hac summa, & an castrametarentur sub quatuor vexillis filiorum Israel. Quæst. VI.

ALIQVIS quæret circa Aegyptios ascendentes cū Iudęis, an numerarentur hic, in hac summa, quę hr̄ hic pręceden. ca. Nam Exo. 12. dr̄ ꝙ ascenderunt sexcenta millia Iudęorum peditum de Aegypto, & cum eis vulgus promiscuum innumerabile. Rn̄debit aliquis, ꝙ hic non fuerunt isti numerati, quia iam mortui fuerunt in adoratione vituli, quia credendū est, ꝙ omnes ipsi

perierunt;

perierunt; cum oẽs verisimile est adorauisse, q̃a erãt assueti in Aegypto ad idolatriam. Dicendũ non stare, quia post recessum de monte Synai in mansione, quę dr̃ sepulchra cõcupiscentiæ dr̃ de Aegyptijs ascẽdẽtibus cũ Israelitis, ꝙ desiderauerint carnes, vt patet ĩ. 11. c. vulgus quippe promiscuũ, qđ ascẽderat cum eis, flagrauit desiderio carnium sedens, & flens: ergo non fuerant mortui in adoratione vituli. Dicẽdum tñ est, ꝙ non fuerunt computati in hac summa, quia hic ponitur summa cuiuslibet tribus Israel determinatè: & postea colligitur ex eis vna totalis summa: si tñ in hac summa sexcentorum trium milliũ includerentur Aegyptij ascendentes; poneretur alia summa separata, quę coniuncta cum summis cuiuslibet Tribus faceret maiorem summam, q̃ sit ista, q̃a ista colligitur ex summis solis duodecim Tribuum Israel. Dicendum ergo ꝙ non fuerunt computati Aegyptij ascendentes cum Israelitis, sed soli Israelitæ; quia isti erant principales: alij autem erant aduenæ; ideo non curabatur de numero eorum. Et sic factũ est in exitu de Aegypto, quia dictum est, ꝙ Israelitæ erant quasi sexcenta millia, de Aegyptijs autem non fuit expressus numerus; sed dictum est, quòd erat vulgus promiscuum innumerabile.

An Aegyptij castrametarentur sub quatuor vexillis filiorum Israel. Quæst. VII.

QVAERETVR adhuc de castrametatione horum. s. an castrametarẽtur sub istis quatuor vexillis filiorum Israel. Rñdebit aliquis ꝙ non, quia iubebatur, ꝙ quilibet castrametaretur per familias, & domos patrum suorũ Aegyptij tamen non pertinebant ad Tribus Israel. Sed dicet aliquis ꝙ isti manebant extra castra Israelitarum. Rñdendum est falsum esse, quia. ĩ. 11. c. dr̃ ꝙ vulgus promiscuum Aegyptiorum flagrauit desiderio carniũ, & fleuit iunctis filijs Israel: si tñ esset extra castra eorum non staret hoc. Dicendum igĩ ꝙ erãt Aegyptij in castris Israelitarũ sub vexillis eorum, nec in hoc infringebaĩ p̃ceptum de castrametatione singulorũ p̱ vexilla cognationum, & domorũ suarũ, q̃a hoc intelligiĩ quantum ad Israelitas, sed nõ de Aegyptijs, qui de nulla Tribu erãt. *Et domos cognationum suarum.* i. quilibet castrametabatur in domo pertinẽte ad suam cognationẽ, s. ꝙ erãt distinctę tribus p̱ familias & domos, & quęlibet domus, & familia erat per se. Quilibet aũt de Israelitis ad castrametandũ debebat respicere tria signa. s. vexillũ principale Tribus, & vexillum familię, & vexillum domus, q̃ erat minor cõgregatio. *Castrametabuntur filij Israel per gyrum tabernaculi testimonij.* Contra hoc aliquis arguet, quia s̃. dr̃ ꝙ Leuitę figerent tentoria sua in circuitu tabernaculi, ne accederet aliquis de Israelitis, quia si accederet fieret indignatio super populum, vt patet pręce. ca. Rñdendum est, ꝙ tã Leuitę, q̃ Israelitę populares in circuitu tabernaculi castrametabanĩ, sed quidã figebãt castra coniuncta Sanctuario: alij vero castra distantia. Nam Leuitę ponebant tentoria sua in quadro minori immediatè in circuitu tabernaculi: Israelitę aũt populares ponebant castra in quadro maiori in circuitu Leuitarum & Sanctuarij: nam cũ circundarent Leuitas; necesse erat, vt ẽt circũdarẽt Sanctuariũ, qđ erat clausũ inter Leuitas; & hoc mõ Israelitæ erãt in circuitu Leuitarũ immediatè castrametãtes; & in circuitu tabernaculi mediatè. Aliq̃s forte poterit aliter rñdere, s. ꝙ p̱ filios Israel, q̃ hic noĩanĩ ĩtelliganĩ solũ Leuitę, & isti figebãt castra in circuitu tabernaculi immediatè. declaraĩ ista castrametatio, ꝙ intelligaĩ de 12. Tribubus Israel, cũ describaĩ modus eorum. ĩ. in lr̃a: de Leuitis aũt nihil tangitur hic, sed s̃. pręce. ca. & ĩ. seq;

F Ad orientẽ Iudas figet tẽtoria per turmas exercitus sui: eritque princeps filiorum eius Naason filius Aminadab. Et omnis de stirpe eius summa pugnantiũ septuagintaquatuor millia sexcenti. Iuxta eum castrametati sunt de tribu Issachar: quorum princeps fuit Nathanael filius Suar, & omnis numerus pugnatorum eius quinquagintaquatuor millia quadringenti. In tribu Zabulõ princeps fuit Heliab filius Helan: omnisque de stirpe eius
G exercitus pugnatorum quinquagintaseptẽ millia quadringenti. Vniuersi, qui in castris Iudę enumerati sunt, fuerũt centũoctoginta sex millia quadringenti: Et per turmas suas primi egredientur. In castris filiorum Rubẽ ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur, & cunctus exercitus pugnatorũ eius, qui numerati sunt quadragintasex millia quingenti. Iuxta eum castrametati sunt de tribu Symeõ: quorum princeps fuit Salamiel filius Suri Saddai, & cunctus exercitus
H pugnatorum eius, qui numerati sunt quinquagintanouem millia trecẽti. In tribu Gad princeps fuit Beliasaph filius Duel, & cũctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt quadragintaquinque millia sexcẽtiquinquaginta. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben centumquinquaginta millia, & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas, in secundo loco proficiscentur. Leuabitur autem tabernaculum testimonij per offi-
I cia Leuitarum, & turmas eorum. quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca, & ordines suos proficiscentur.

Ordo castrametandi.

Ad orientem Iudas figet tentoria. Hic poniĩ in speciali modus castrametationis Israelitarum, & ponitur primo vexillum ad partem orientalem, quia ista est pars dignior, & isti sunt, qui primo mouebant castra, qñ p̱gendum erat, vt patet infra 10. c. Et dicitur hic, ꝙ Iudas figet tentoria sua ad orientem non solus ipse, sed alię duę Tribus cum eo, scilicet Zabulon, & Issachar, vt patet immediatè. Et videtur, quòd fuerit facta ista
K castrametatio hoc modo. s. ꝙ Tribus Iudę esset directè ad frontem Orientis, & Tribus Issachar, & Zabulon ad duo latera, & sic de alijs vexillis Occidentali, & Australi atque Boreali. Et iste est modus quo disponimus in circuitu totius mundi 12. ventos. nam ponimus 4. vẽtos principales quatuor punctis mũdi Oriẽtali, Occidentali, Australi, & Aquilonari. cuilibet istorum damus duos ventos collaterales, ita quòd vnus sit ad vnam partẽ, & alius ad alteram. ita erat de quatuor vexillis, quatuor Tribuum principalium, quia ista erant in quatuor partibus mundi. alię autem Tribus minus principales erant collaterales istis. *Per turmas exercitus sui.* Hic ponitur modus castrametationis, & dicitur

Modus castrametationis Israelitarum in speciali.

Comparatio 12. tribuũ Israel ad 12. ventos.

& dicitur ꝙ erat disposita ista Tribus Iuda p turmas exercitus sui, idest, ꝙ tota ipsa Tribus erat quasi vnus exercitus, & habebat in se multas turmas, & hoc verum est, quia quęlibet Tribus habebat in se multas familias, & quęlibet familia habebat multas domos, & istę domus vocabantur turmę, quia erant paruę multitudines dispositę modo bellico; sicut in bello sunt turmæ, & ex hoc patet, ꝙ non erat tota Tribus posita in vno cumulo, sed erat diuisa in multas partes, & quęlibet harum partium vocatur turma. *Eritque princeps filiorum eius Naason*. Idest princeps filiorum Iudæ in exercitu suo erit Naason. Istę ponebatur princeps in Tribu Iuda; quia veniebat per lineam primogenitorum, computando a Iuda, vsque ad ipsum. Et dicit ꝙ iste erit princeps, s. tempore quo ista numeratio facta est: in alia tñ numeratione non fuit princeps. Nã iste mortuus est in deserto, sicut omnes alij q numerati erant a 20. annis s. de quo ĩ. 14. c. successit autem ei Salmon filius eius: & iste erat princeps, qñ Israelitę trãsierunt Iordanem, & ipse duxit in vxorem Raab, q̃ absconderat exploratores, & de Genealogia istius venit Saluator, vt patet Mat. 1. c. Iste Naason fuit frater Elisabeth vxoris Aaron, vt patet Exo. 6. c. de isto principe habetur. ĩ. 7. c. qm̃ iste fuit, qui primus obtulit inter omnes principes Israelitarũ in dedicationę Sanctuarij, vt patet. ĩ. 7. c. *Filius Aminadab*. Iste Aminadab mortuus fuit in Aegypto, ideo nunquam fuit princeps in Tribu Iuda: sed primus princeps in deserto fuit in hac Tribu Naason. *Omnis de stirpe eius summa pugnantium*. Hic ponitur numerus pugnatorũ in Tribu Iuda, & repetitur hic summa quę posita fuerat p̃ceden. c. In quo aduertendum est, ꝙ cum inter ea, q̃ dicta sunt pręceden. ca. & ea quę dñr hic non interciderit aliquod tempus; eędem summę ponuntur hic quantum ad oẽs Tribus, & superius, sed s. ponebãtur summę ad hoc, ꝙ sciret̃ numerus oĩum Israelitarũ: hic aũt ponitur summa ad sciendum quot erant sub quolibet vexillo. & cum dicitur hic. *Omnis de stirpe eius*. Summa non refertur ad Naason, de quo immediate dictũ fuerat; sed ad Tribum Iuda: qm̃ de linea Naason non erant omnes isti qui numerantur hic. *Iuxta eum castrametati sunt de Tribu Isachar*. Hic ponunt̃ bellatores secundæ Tribus, q̃ erat cũ Iuda. s. Tribus Isachar. Ista enim fuit simul cum Tribu Iuda ad partem Occidentalem ad vnum latus, & ponuntur hic tres fratres eiusdem matris qui nati sunt successiuè. Primò enim natus est Iudas, secundò Isachar, tertiò Zabulon, vt patet Gen. 29. & 30. c. Alij enim fuerunt ante istos. s. Ruben, Symeon, & Leui: & tamen nulli fuerunt medij inter istos, vt patet pręalle. ca. Ponitur tamen Iudas ante Isachar, & Zabulon, quia fuit prior dignitate, & natiuitate: ponitur aũt Isachar ante Zabulon, quia fuit prior natiuitate, vt patet Gene. 30. c. *In Tribu Zabulon*. Hic ponitur tertia Tribus, q̃ erat sub vexillo Iudæ, & ponuntur bellatores: tanta. n. summa eius est, quæ habetur hic sicut ea, quę habetur præce. ca. & idem princeps exercitus, quia totum fuit in eodem tẽpore, sed solum ibi numerabant̃ simpliciter: hic autem collocantur in castris, & repetit̃ numerus eorum. *Vniuersi qui in castris Iudæ annumerati sunt*. Hic ponitur summa omnium, qui erãt sub vexillo Iudæ, & ista est summa differens a modis summarum, quæ habentur pręceden. ca, quia ibi solum sumabat̃ quælibet tribus per se: deinde ab omnibus Tribubus eliciebatur vna summa. Hic autem numeratur per se quælibet Tribus, & postea ponitur vna summa omnium Tribuum: ponitur etiam tertia summa, q̃ est quarumlibet trium Tribuum manentium sub eodẽ vexillo: & ista tertia non habetur pręceden. cap. quia ista pertinent ad castrametationem, & dicuntur hic

A esse castra filiorũ Iuda tres Tribus, quia tam ipsa Tribus Iuda, q̃ alię duę computãtur in castris Iudæ, eo ꝙ Tribus Iudę esset principalior; & ita erat in alijs tribus castrametationibus, quia denominatur castrum, vel exercitus a Tribu illa, cui erat vexillum. *In castris filiorum Ruben ad Meridianam plagam*, Hic ponitur secũdum vexillum in castrametatione Israelitarũ, quod erat ad partem Meridianam, & erat filiorum Ruben.

Quare Ruben cum esset primogenitus non fuit positus ad partem Orientalem, sed Iudas. Et quare cum Ruben fuit Symeon & Gad. Quæst. VIII.

B NON fuit autem Rubẽ ita excellens sicut Iudas: quoniã perdidit primogenita sua, vt patet Gen. 49. c, ideo nõ positus fuit in parte Orientali, sed in meridiana; & tñ in exercitu suo triũ Tribuũ ipse fuit dux, s. in Symeon, & Gad. Et ratio huius est, quia Ruben excedebat in primogenitura secundum carnem Symeonem; etiã si non mãsissent iura primogeniturę in dignitate autem non erant inęquales, quia sicut Ruben vituperatus est, ꝙ maculasset cubile patris sui s ita & Symeon, ꝙ fuerit iniquus, vt patet Gen. 49. c. cum dr̃. Symeon & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia. Symeon autem fuit positus ante Gad, quia excedebat eũ in iuribus natiuitatis. Primo enim natus est, & quamq̃ iste
C ordo non traderet aliquid quãtum ad imperium, vel hęreditatem: tñ semper erant potiores, & honorabiliores, qui erant priores natiuitate: primogeniti autẽ in multis excedebant, de quibus pręceden. c. Itẽ excedebat quantum ad iura matris Symeon ipsum Gad; quia Symeon erat filius Lię, quę erat dña, Gad erat filius Zelphę, q̃ erat ancilla Lię, vt patet Gen. 30. ca. fuit autem positus Symeon in exercitu Ruben; qm̃ non erat cõueniens, ꝙ poneretur cum aliquibus alijs. Nã si poneretur in exercitu Iudæ poneret̃ maior sub minore, & hoc non fuit conueniens, sed fuit semper generale in ista situatione vexillorum, ꝙ nunq̃ ponant̃ Tribus denominatę a filijs antiquioribus sub vexillis
D Tribuũ denominatarum a filijs iunioribus, vt patet inquirendo per singulos exercitus, & quatuor vexilla. Conueniẽs ergo fuit poni Symeonem cũ Ruben. Post Symeonem ponitur Gad in eodem exercitu; qa iste fuit vnus de filijs ancillarum. s. de filijs Zelphę, & debet poni in isto vexillo, qa non potuerunt poni oẽs simul filij ancillarum, eo ꝙ erant quatuor, sed aliquis eorum cum filijs dñarum ponendus erat: fuerãt aũt positi tres filij ancillarũ sub vno vexillo. s. Dan, Aser, & Neptalim: ideo Gad, qui quartus erat, debuit poni sub altero vexillo, & fuit ɔuenienter sub vexillo Ruben. Ponitur autem esse tertius in isto exercitu, quia alij duo excedunt eum ordine natiuitatis. Primò. n. natus est Ruben & Symeon, quàm nasceretur Gad, etiam præcedũt eum ordine dignitatis, quia Ruben,
E & Symeon sunt filij Liæ, quæ erat dña, Gad est filius ancillę. s. Zelphæ, quę erat ipsius Lię ancilla, de hoc Gen. 29. & 30. c. *Iuxta eum castrametati sunt de Tribu Symeon*. Ista est secũda Tribus, quę erat in exercitu Ruben, eo ꝙ Symeon, & Ruben erant fratres immediati, & ponitur hic summa exercitus eius, & princeps, s̃m ꝙ habetur pręcedẽ. c. quia in eodem tp̃e istud, & illud factum est. *In Tribu Gad*. Ista fuit tertia Tribus in exercitu Rubẽ, & fuit Gad filius ancillę; ideo positus fuit tertio loco, qa non erat tantę dignitatis sicut Ruben & Symeon. Erant tamẽ in Tribu Gad fortissimi bellatores, pugnantes gladio, iuxta illud Deute. 33. c. benedictus in latitudine Gad quasi leo requieuit, cepitque brachium, & verticem, idest abscindebat vno ictu caput hoĩs cum brachio, & pectore, qđ pertinet

ad

ad robur magnum bellantis. *Omnes, qui numerati sunt in castris Ruben.* Ista est tertia summa, quæ nō habetur prece-c.s.quot essent viri sub quolibet 4.vexillorum, & hic ponitur nnmerus in exercitu Ruben quantum ad omnes tres tribus. *In secundo loco proficiscentur.* Hic ponitur ordo in mouendo castra. Habebat namque Israelitę duplicem ordinem.s.in castrametando, & in procedendo motis castris: non poterant autē habere eandem habitudinem in via sicut in castris, quia quādo castrametabantur, erant dispositi per quadrum. si autem sic se haberent, qn̄ procederent, nulla via eos caperet prę amplitudine, ideo debuerunt procedere longo,& recto agmine. Vn̄ filij Iudę, qui erant ad partem Orientalem primo mouebant castra, qn̄ nubes deferebat tabernaculum: sic dr̄ supra per turmas suas primi egredientur. Inter istos etiam erat ordo, quia nō procedebant simul tres Tribus, quę erant sub vexillo Iudę, sed primo Tribus Iudę: deinde Tribus Issachar, quę erat secunda. postea Tribus Zabulon, quę erat tertia. Deinde dicitur hic de existentibus in exercitu Ruben, ꝙ in secundo loco proficiscerentur.i. vexillum eorum erit secundum in ordine: non tn̄ in secūdo loco, idest post primam Tribum, quia ante eos ꝓcedebant tres Tribus in ordine, quę erant sub vexillo Iudę. *Leuabitur autem tabernaculum testimonij.* Hic ponitur modus procedendi Leuitarum portantium tabernaculū scilicet ꝙ isti procedebant in medio exercitus: sicut.n. castrametabantur, ita procedebant: castrametatio aūt sua erat intra totum exercitum Israelitarum. Nā isti figebant tentoria in circuitu sanctuarij, & Israelitę figebant in circuitu eorum, vt patet ex assignatione supra facta. Ita etiam, qn̄ procedebant erant Leuitę in medio portantes sanctuarium Primo enim procedebant omnes de vexillo Iudę, & Ruben. postea vero omnes Leuitę: deinde illi, qui erant in alijs duobus vexillis.s.Ephraim, & Dan. Dicitur hoc, ꝙ sanctuariū leuabitur, idest portabitur per officia Leuitarum, vel leuabitur.i.erigetur, sed melius accipitur hic pro portatione. *Per officia Leuitarum.* Idest Leuitę portabunt tabernaculum per officia sua, idest sicut eis competit ex officio, in quo significatē distinctio officiorum Leuitarum triplex in portando sanctuariū: nā Caathitę portabant omnia vasa, tam magna, quam parua sanctuarij, quę non erant partes eius, vt patet infra 4.c. Gersonitæ portabant omnia, quæ erant partes durę sanctuarii, scilicet columnas, & bases, & tabulas, vt patet infra 3. & 4. Meraritę portabant partes molles sanctuarii, scilicet cortinas, & omnia operimenta, atque velamenta in circuitu, vt patet infra 3. & 4. c. Cum aūt quilibet istorum portasset onera sua, iuxta officiū sibi assignatum, dicebatur portari tabernaculū per officia Leuitarum. *Et turmas eorum.* Dr̄ portari per turmas, quia isti Leuitę habentes diuersa officia nō miscebantur in procedendo, sed Caathitæ procedebant per se in vna turma, & in alia Gersonitę, & in alia Meraritæ, vt distinguerentē inter se diuersæ partes sanctuarii, quę portabantur, vel dr̄ ꝙ procedebant Leuitæ ꝑ officia, & turmas.i.ꝙ quælibet familia Leuitarum habēs vnū officiū distinguebatē in plures turmas. nā sub Gersonitis erant plures familiæ speciales, vt patet seq.ca. sic ēt sub Meraritis, & Caathitis, & qn̄ quęlibet harū familiarū ꝓcedebat distincta ab alia dicebatē officia Leuitarū ꝓcedere per turmas, quia q̄libet familia hn̄s officiū diuidebatur in plures turmas. *Qūo erigetur ita & deponetur.* Hic assignatur modus erectionis, & depositionis sanctuarii. Erat.n. domus portatilis, & aliquando erigebatur, aliqn̄ vero deponebatur: erat tn̄ idē ordo in vtroque. Nam qn̄ deponendū erat sanctuarium, recedente nube desuper sacerdotes introibant in illud, & velabant omnia vasa eius palliis, atque ligabant, vt

Modus ꝓcedendi Leuitarum portantiū tabernaculum.

F postea venirent Caathitę, & portarent illa, sicut inueniebant disposita; sic patet.ĩ.4.c.post istos veniebant Meraritę, & accipiebant pelles, & oīa operimēta Sāctuarij, deponentes ea, & coaptabant in onera sua, atque portabant: manebant aūt tabulę, & bases, & columnę: Gersonitę aūt venientes portabāt illas; & sic nihil manebat de Sanctuario. In erectione aūt erat ordo ꝯrius: nam illi qui posteriores fuerant deponēdo.s.Gersonitę erant priores erigendo: qm̄ ipsi figebant tabulas & columnas: deinde Meraritę superponebant cortinas, & cętera operimenta, & sic erat cōstructum, & erectum tabernaculum, tunc veniebant Caathitę, & ponebant interius onera sua, ligata sicut repererant: sacerdotes aūt introeuntes soluebāt illa,

G disponentes proprijs locis, quia non licebat Caathitis illa tangere nuda aut videre, alioquin morerētur, vt patet.ĩ.4.c. *Singuli per loca, et ordines suos proficiscentur.* In hoc significat quod s̄.dicebatur.s.ꝙ Leuitę portātes Sanctuariū non simul procederent mixti, sed singuli per loca sua, s.ꝙ Caathitis dabatur vnus locus, & Meraritis alius, & alius Gersonitis. Etiā dicitur, ꝙ per ordines suos, idest, ꝙ inter istos erat ordo procedēdi sicut in Israelitis, quorum exercitus Iudę pręcedebat & exercitus Ruben sequebatur: deinde Ephraim, & Dan; & istū ordinem quem semel habuerunt semper habebant, nō tn̄ constat quis fuerit ordo Leuitarum in procedendo, an Caathitę ꝓcederent alios, vel subsequerentur, & sic de alijs duabus familijs.

H Ad Occidētalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorū princeps fuit Helisama filius Ammiud. Cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt quadragintamillia quingenti. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur: cunctusq; exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt triginta duo millia ducenti. In tribu filiorum Beniamin princeps fuit Abdian filius Gedeonis, & cunctus exercitus pugnatorum eius,

I qui recēsiti sūt, trigintaquinque millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim centumocto millia centū, per turmas suas, tertij proficiscentur. Ad Aquilonis partē castrametati sunt filij Dan: quorum princeps fuit Azezer filius Ammisadai cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt, sexagintaduo millia septingēti. Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser, quorū princeps fuit Phegiel filius Ochran: cun-

K ctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt quadraginta millia, & mille quingenti. De tribu filiorū Nephthali princeps fuit Ahira filius Can, cunctus exercitus pugnatorū eius quinquagintatria millia quadringenti. Oēs qui numerati sunt in castris Dan fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti. Et nouissimi proficiscentur. Hic numerus filiorum Israel per domos co-

gnationum

gnationum suarum & turmas diuisi exercitus sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autem non sunt numerati inter filios Israel. sic enim præceperat Dominus Moysi. Fecerūtque filij Israel iuxta omnia, quæ mandauerat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas: & profecti per familias ac domos patrum suorum. A

Vexillum Ephraim ad occidentem.

Ad occidentalē plagā erunt castra filiorū Ephraim. Hic ponitur tertium vexillum Israelitarū, sub quo erant tres tribus: & erat vexillum Ephraim. ponebantur aūt hic tres tribus, quæ fuerūt ab eadem matre, s. Rachel, & sunt Ephraim, Manasses, atq; Beniamin. præcedunt autem Manasses, & Ephraim, Beniamin, quia fuerunt priores natiuitate: sunt enim Manasses & Ephraim filij Ioseph, & loco eius accipiunt sortē: fuit n. Ioseph prius natus, q̄ Beniamin, quia natus est in Mesopotamia. Beniamin autē postea cum rediret inde Iacob in terra Chanaā. De Ioseph hr̄ Gen. 30. c. De Beniamin 35. c. Inter Manassen & Ephraim adhuc est ordo: quia prius ponitur Ephraim, nō quidē pp fratrem, quia ambo loco eiusdē patris sortes accipiunt: neque pp matrem, quia mater sua fuit Aegyptia, s. Asenech filia Putipharis, vt patet Gen. 41. c. pp eam aūt nihil habebant in terra Chanaan, neque ēt præcedit Ephraim ordine natiuitatis, sed potius deberet præcedere Manasses. Ipse enim primogenitꝰ erat, sed ex electione Dei præcessit Ephraim, vt patet Gen. 48. Cum enim conquereretur Ioseph, ꝙ poneret Iacob manum dexteram super Ephraim, & conaretur transferre ad alterum: ait, non ita conuenit pater, qa hic est primogenitus: pone dexterā tuā super caput eius, qui renuens, ait: scio fili mi scio, & iste quidem erit in populos & multiplicabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes. Habuit etiam Ephraim semper postea excellentiam super Manassen. nam de tribu Ephraim fuerunt reges. de tribu autem Manasse nullus. primo ergo hic Ephraim fixit castra, & habuit vexillum ex noīe suo. *Et cum eis tribus filiorum Manassę*. Ista est secunda tribꝰ, quę erat in exercitu Ephraim, & conuenienter situatę fuerunt istę tribus sub eodem vexillo, quia omnes tres pertinebant ad eandem matrem: fuit autē Manasses ante Beniamin, quia iste successit patri suo Ioseph, sed Ioseph prior fuit natiuitate, quā Beniamin: ponitur autem hic numerus exercitus filiorum Manasse idē qui erat præced. cap. sicut in omnibus alijs. *In tribu filiorum Beniamin*. Ista est tertia tribus, quę erat sub vexillo Ephraim. Causa autem ordinis declarata est supra: habet autem eundem numerum bellatorū, & eundem principem hic, quem habebat præced. c. *Omnes qui numerati sunt in castris Ephraim*. Ista est summa tertia collecta ex his summis tribuum sub eodē vexillo: & non habetur præced. cap. quia ibi non agebatur de castrametationibus. *Per turmas suas proficiscentur*. Hic ponitur ordo istorum in procedendo, s. ꝙ post vexillum filiorum Ruben procederet vexillū filiorum Ephraim. & hoc erat s'm ordinem dignitatis. Nam filij Iuda, eo ꝙ omnibus digniores erant, præcedebant in motu castrorum. deinde autem filij Ruben pp ordinē natiuitatis: post istos aūt vexillum Ephraim. Deinde vexillum Dan, quia illi erāt filij ancillæ, & debebāt esse posteriores. dicitur ꝙ procederēt tertij, idest in tertio ordine vexillorum, & non tertij, i. in tertia tribu, qm̄ sex tribus præcedebant antequam moueret castra Ephraim, s. illæ quę erant sub duobus vexillis prioribus.

Vexillum Dan ad aqlonem.

Ad aquilonis partem castrametati sunt filij Dan. Hic ponitur vltimum vexillum filiorum Israel, & pertinet ad filios ancillarum. omnes enim tres hic positi sunt filij ancillæ & positi fuissent omnes quatuor simul, nisi quia erat contra ordinem castrametationis. ideo Gad, qui erat vnus de quatuor filijs ancillarum, positus est sub vexillo Ruben. Manserunt autem alij tres pro altero vexillo, & inter eos ponitur prius Dan: qa fuit prior ordine natiuitatis & dignitate matris. nam fuit assumpta in vxorem Iacob Bala ancilla Rachelis mater Dan antequam assumeretur Zelpha, quæ erat mater Aser. Etiam præcessit in natiuitate, quia sicut primo mater Dan assumpta est in vxorem quàm mater Aser, ita & prima genuit. de his Gen. 30. cap.

B *Cur Dan præcessit Nephtalim, & Aser Nephtalim, & de ordine inter eos. Quæst. IX.*

Cur primo ponitur Aser q̄ Nephtali.

SED dicetur quare præcessit Dan Nephtalim: cum ambo essent æquales ex dignitate matris, quia erant ab eadem, vt patet Gen. 30. cap. Respondendum est hoc fuisse propter natiuitatē: prius enim natus est Dan quàm Nephtalim, vt patet Gen. 30. cap. Sed adhuc quæretur, quare fuerit primo positus Aser quàm Nephtalim, cum præcederet duplicitet Nephtalim ipsum Aser, s. ex ordine natiuitatis, & ex dignitate matris, quæ prius assumpta est in vxorem a Iacob quàm Zelpha mater Aser. Respondendum est hoc fuisse ad tollendam ęmulationem, C scilicet, ne videretur tribus Aser cōtemptibilior omnibus, ideo cum in isto vexillo fuerit positus vnus de filijs Balæ tanquam caput, debuit poni alius in extremo, & ita medius foret Aser, qui erat filius Zelphæ, & non videretur contemptibilior omnibus. Sed dices idem argumentum manere de Nephtali qui ponitur in extremo. Respondendum est non esse idē, qa vnus de filijs Balæ positus est, tanq̄ capitaneꝰ, ideo alius debuit poni tanq̄ vltimus, nec in hoc cōtēnebāt.

Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser. Ista erat secūda tribus in castrametatione sub vexillo Dan: & habet eundem numerum bellatorum, & eundem principē quem supra habere dicebatur. Iste autem ponitur secundus ex causa supra assignata.

D *De tribu filiorum Nephtalim*. Ista est tertia tribus, quæ ponebatur sub vexillo Dan, & est Nephtalim frater Dan ex eadem matre, vt patet Gen. 30. cap. & ponitur hic nouissimus ex ratione supra posita.

Omnes qui numerati sunt in castris Dan. Hic ponitur summa totalis omnium tribuum, quæ erant in exercitu Dan. Et sciendum quòd secundum quòd tribus excedunt se in numero bellatorum, ita summæ istorum quatuor vexillorum non sunt æquales, quia in exercitu filiorum Iudæ fuerunt plures quàm in omnibus alijs vexillis, s. centum octoginta sex millia quadringenti: in exercitu autem vexilli filiorū Ephraim fuerunt pauciores quàm in alijs, s. cētum octomillia & centum. In exercitu autem vexilli filiorum Dan E fuerunt plures, q̄ in vexillo Ruben & Ephraim, sed pauciores q̄ in vexillo Iudæ, vt patet ex litera. *Nouissimi proficiscentur*. Hoc est de filijs Dan & alijs qui sunt sub vexillo eorū, quia isti sunt alijs minores in dignitate. *Hic numerus filiorum Israel*. Hic replicatur summa totalis omniū vexillorum & tribuū, & est eadem penitus quæ habetur præced. cap. *Leuitæ autem non sunt numerati inter filios Israel*. Hic excluduntur Leuitæ a numero cæterorum, eo ꝙ alij erant bellatores, Leuitæ aūt non, vt declaratū fuit præced. cap. & propter alias causas, sicut tactum est præced. cap. De numero tamē In q. 31. Leuitarum, & ordine, & officijs eorū habetur infra seq. cap. quia pertinebant ad alterum ministerium.

Dicit autem Rab.Sal.ꝙ Leuitæ non fuerunt numerati cũ alijs tribubus, quia Dominus præsciuerat oẽs numeratos hic cum bellatoribus perituros ꝑꝑ murmurationẽ, vt patet infra 14.cap. Si autem Leuitæ cõputarentur cum eis, etiam ipsi perirent, ideo nõ computati sunt. Item quia Dominus elegerat tribũ Leui ad ministrandum sibi, quia isti non peccauerant in fabricatione vituli sicut cæteri Israelitæ, ideo eos solos vocauit Moyses ad faciendum vindictam in oẽs peccantes, vt patet Exo.32.c. numerauit ergo per se Leuitas tanq̃ ministros suos, & Israelitas per se, quia nõ pertinebant ad eius minsterium. *Sicut præcepit Dominus Moysi*. Idest ꝙ mandauerat Deus ne Leuitæ numerarentur cum alijs, & sic nõ numerauit eos Moyses, de hoc patet præced.cap. *Feceruntque filij Israel iuxta omnia quæ mandauerat Dominus*. Duo enim mãdauit De⁹, scilicet, ꝙ Israelitæ numerarentur, & ponerentur sub vexillis suis: secundum erat quòd non appropinquarent ad castrametãdum circa tabernaculum. Hæc autem duo fecerũt ſm ꝙ declarat litera immediatè sequens. *Castrametati sunt per turmas suas*. Dr̃ hic castrametatio per turmas, idest per vexilla, s. ꝙ Israelitæ habuerunt quatuor vexilla, sub quibus manerent. Etiam dicũtur castrametati per turmas suas, i. in tribub⁹ suis, & familijs, & domibus: hęc aũt omnia fecerunt. *Et profecti per familias ac domos patrum suorum*. Istud pertinet ad alterum præceptum incidẽtale. Nam q̃q̃ principaliter describantur hic castrametationes: tñ etiam ponitur de profectione, & motu castrorum, s. qui mouerentur primi, & qui secundi: & sic de totali ordine, & hoc est proficisci per domos & familias patrum, i. ꝙ quilibet in motu castrorum proficiscerentur in loco tribus suę, & familiæ ac domus, quia oĩa ista erant distincta in locatione castrorum, & hoc erat proficisci per domos & familias suas.

Quid significet moraliter tota ordinatio castrorum. *Qõ. X.*

Circa ista quę dicta sunt de ordinatione castrorum & tabernaculi, q̃q̃ intentionis nostrę non sit allegorijs aut tropologijs insistere, potest tamen signari moralitas cõueniẽs. Ponitur enim tabernaculum in medio castrorum, & istud significat animam iusti, quę est in medio castrorum, i. intra corpus suum: aĩa aũt tabernaculum dicit̃, iuxta illud Eccl.24.cap. qui creauit me requieuit in tabernaculo meo. Aspectus autem huius est ad orientem, per quem intelligitur matutina illuminatio, vel purgatio per gratiam refulgentem. aspectus ad meridiem est mentis inflammatio, qm̃ tunc est sol in rota & feruore aspectus. ad aquilonem est resistentia cõtra principes & rectores & aereas potestates & colluctatio contra dęmonem qui per aquilonem signat̃: qm̃ ab aquilone pandetur omne malum, iuxta illud Hiere.1.c. Ad orientem autem tres tribus sunt, s. Iudas, Isachar, & Zabulon. Iudas interpretatur confessio vel laus: & intelligitur vera cõfessio: per Isachar, q ſm aliquos memorans Dñm interpretatur, intelligitur assiduitas orationis. per Zabulon, qui significat habitationem, intelligitur puritas cõuersationis. Hęc autem tria ad purgationem proficiunt animorũ vel illustrationem quæ significatur per orientem. Ad meridianã plagam Ruben, & Gad, & Simeon collocantur. Ruben qui visionis filius dicitur, veritatis fulgorem significat, quo mens humana inflammatur. Per Simeon qui audiens vel auditio dicitur, charitatis amor innuitur, qui omnibus obedit. Gad, qui fortunatè vel feliciter interpretatur, dulcorem mentis significat refectiuum. Hæc tria inflammatam animam consequuntur. Ad occidentalem plagam Ephraim

F Manasses, & Beniamin castrametãtur. Ephraim, qui accrescens dicitur, profectum in spiritualibus signat. ad quem Manasses, qui obliuio rerum temporalium dicitur, maxime incitat. Beniamin, qui filius dexterę dicitur, cęlestium amorem designat, ad quem eorum mouet æternitas. Hæc autem tria mortis mediationem non deserunt. Ad aquilonarẽ regionem Dan, Nephtalim, & Aser sua tentoria figunt: Dan, qui iudicium dicitur, vltimi iudicij terrorẽ denotat. Nephtalim, qui implicitus vel tortuosus dicitur, pudorem opprobrij designat, siquis peccato implicetur. Aser, q beatitudo siue fęlicitas dicitur, cęlestis pręmij amorẽ designat. Et hęc nos cõtra dęmonis insultus & versutias sufficienter defendunt, quæ per aquilonem de-

G signantur: contra hęc autem magna nobis, & quotidiana colluctatio est, iuxta Aposto. ad Ephes.6.c. non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus principes & potestates: aduersus mundi rectores tenebrarum harum cõtra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.

CAP. III.

Hæ sunt generationes Aaron & Moysi in die qua locutus est Dominus ad Moysen in mõte Sinai.

H Et hæc nomina filiorum Aaron. Primogenitus eius Nadab deinde Abiu & Eleazar & Ithamar. Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum qui vncti sunt: & quorum replete & consecratæ manus, vt sacerdotio fungerentur. Mortui sunt enim Nadab & Abiu cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai absq; liberis: functique sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre suo. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Applica tribum

I Leui & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis vt ministrent ei: & excubent & obseruent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi, seruientes in ministerio eius. Dabisque dono Leuitas Aarõ & filijs eius quibus traditi sunt a filijs Israel. Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij. Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur.

Leui.10 Infra 2[illegible]

21. dist. c. ver. Leuitæ.

31. dist. tenere ga ex tribu.

K Hæ *sunt*. Supra agebatur de numeratione Israelitarum laicorum. Hic agitur de numeratione Leuitarũ, & sacerdotum, & diuiditur in duas partes: quia primo describitur in gñali eorũ status. Scdo describit̃ tpe motus ĩ. seq.c. Prima in tres partes, quia primò agit de eorũ separatione. Scdo de eorũ numeratione. Tertio de eorũ cõmutatione. Scda ibi. *Locutusque est Dominus*. Tertia ibi. *Et ait Dominus*. Prima in tres partes. quia primo ponitur ratio separationis sacerdotum. Secundo separationis Leuitarum. Tertiò separationis vtrorumque. Secunda ibi. *Applica tribum Leui*. Tertia ibi,

Locu-

Locutusque est Dominus. Circa primum. *Hæ sunt generationes Aaron*. Hic intendit Dominus separare sacerdotes a toto populo,& istud fuit principium eorum: ideo ponitur hic, qui fuerint isti sacerdotes,& quia Aaron fuit principium omnium sacerdotum veteris testamenti, incipiunt generationes ab ipso describi. Primo enim erant generaliter sacerdotes omnes primogeniti: postea tamē cum elegisset Dominus Leuitas in sortem suam, omnes primogeniti caruerunt iure sacerdotali, & pro eis dabantur omnes Leuitæ secundum quòd patet infra.

Quare non computantur sacerdotes à Leui, sed incipit ordo in Aaron. Quæst. I.

ET quamquam Aaron descēderet a Leui, tamen nō describitur hic generatio Leui, sed solum Aaron. Causa huius est, quia alij priores, s. Amram, Caath, & Leui non functi fuerunt sacerdotio: cum nunq̄ fuisset institutum vsque ad Aaron, & Aaron non functus fuit sacerdotio semper, sed solum cum iam esset annorum octuagintaquatuor in deserto Sinai. Nam Aaron in exitu de Aegypto, & parum ante hoc, cum ingrederentur ipse & Moyses ad Pharaonem erat annorum octuagintatriū, & Moyses erat ann. 80. vt patet Exo. 7. cap. functus fuit sacerdotio in secūdo anno ab exitu de Aegypto. Nam in prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto fuit facta cōsecratio. Ideo vno anno post exitū de Aegypto incepit fungi sacerdotio, vt declaratum est Leuit. 8. & 9. cap. esset ergo tūc annorum 84. permansit autem in sacerdotio suo vsque ad annum 123. vitę suę. tanto enim tp̄e vixit, vt patet infra 33. cap. & sic fuit tempus totum quo Aaron fuit sacerdos ann. 39. vel vt verius dicamus 38. anno. & dimidij. Nam in quinto mense anni 44. ab egressione de Aegypto die prima mensis mortuus est, vt infra 33. cap. Ipse igitur ponitur hic tanq̄ caput, & nō Leui proauus eius. In applicatione tamen Leuitarum fit mentio de Leui: & causa est, quia oēs Leuitę distincti fuerunt hic per familias ad accipiendum varia officia: familiæ aūt distinguuntur per ipsos filios Leui immediatè, s. Caath, Merari, Gerson: & ab his descendunt familiæ, in quibus diuisa sunt officia Leuitarum: fuit ergo in applicatione Leuitarū facta mentio de patre eorum Leui, sed non in applicatione sacerdotum. *Hæ sunt generationes Aaron*. Possunt hic accipi generationes dupliciter. Vno modo pro filijs: & sic dicitur ꝙ generationes Aarō, i. filij sunt isti quatuor, qui habentur hic: Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. Alio modo accipiuntur generationes, idest cognationes vel familiæ: & isto modo dicuntur generationes Aaron familiæ deriuatæ a' filijs suis, s. ab Ithamar, & Eleazar. Sed dicendum est ꝙ accipiantur hic generationes, idest filij: quia referūtur istę generationes ad tempus, in quo facta est numeratio quę habetur hic. Sed manifestum est quòd hoc tempore ex filijs Aaron nondum ortæ fuerant familiæ, sed ipsi erant quasi soli, vel saltem habebant filios paruulos, alioquin fuissent consecrati in hoc secundo anno ab exitu de Aegypto cum patribus suis, sicut fuerunt filij Aaron consecrati cum eo. Nullus tamen fuit consecratus prēter Aaron, & filios suos Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar, vt patet Exo. 29. & Leui. 8. cap.

An Eleazarus tempore consecrationis suæ habuerit aliquem filium virilis ætatis. Quæst. II.

SED aliquis arguet ꝙ Eleazar iam haberet ad minus vnum filium virilis ętatis, s. Phinees. nam istæ

A transfodit Zamri principē tribus Simeon, & Madianitidem coeuntes, vt patet infra 25. c. Respondendū est ꝙ tp̄e consecrationis Eleazarus non habuit aliquē filium virilis ętatis: & forte Phinees nō erat tunc natus. Cum autem dicitur ꝙ erat virilis ętatis Phinees, quia pugione transfodit coeuntes. Respondendum est non sequi ex hoc. Nā cōsecratio sacerdotum fuit facta in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratū fuit Leui. c. 1. 8. & 9. percussio aūt coeuntiū facta a Phinees fuit in annó 40. ab exitu de Aegypto post mortē Aaron, cū iam essent Israelitæ apud Iordanem, vt colligitur ex ordine processus huius libri. nam ea quæ hn̄r a cap. 20. vsque ad finem fuerūt facta in anno 40. egressionis de Aegypto: & tn̄ ista confossio hr̄ infra 25. cap. ergo pertinet ad annū 40.
B & sic Phinees poterat esse tūc vir 30. vel 40. annorū: & tamen nondū esset natus tp̄e consecrationis factę. *Et Moysi*. Idest istæ sunt generationes Moysi.

Cur hic computantur generationes Moysi cum Aaron, cum non fuerint sacerdotes filij eius. Et an filij Moysi mortui fuissent tempore huius numerationis. Quæst. III.

DICET aliquis quare computantur hic generationes Moysi: cum filij sui non fuerint sacerdotes, sed habuerūt partem cum Leuitis, vt patet 1. Paralip. 25. c. Rn̄det aliq ꝙ factum est hoc, quia generationes Aaron vocātur generationes Moysi. Dicit. n. Rab. Sal. ꝙ Moyses docuit Aaron, & filios eius legē: & ob hoc reputatur pa-
C ter eorum, quia ita debebant habere eum in reuerentiam tanq̄ si esset pater. Sed magis dicendum est, ꝙ Moyses noīatur hic habere generationes, quia habebat filios, s. Gerson, & Eliezer, vt patet Exo. c. 2. Sed aliquis dicet ꝙ q̄q̄ Moyses habuit filios, tamen iam mortui erant: alioquin fuisset hic facta mētio de illis. Respondendum est ꝙ necesse est dici tunc Moysen habuisse filios, vel nepotes saltem, nam postea in distributione Leuitarum, quā fecit Dauid, computanē filij Moysi, vt patet 1. Paralip. 25. cap. hoc tamen erat impossibile nisi tp̄e huius numerationis viuerēt eius filij vel nepotes. Item patet ꝙ tunc habuit filios. nam hoc tp̄e cum Moyses esset in deserto Sinai, vbi facta est ista numeratio, Iethro socer Moysi duxit ad eum
D vxorem suā & duos filios, s. Gerson, & Eliezer, vt patet Exo. 18. c. ergo generationes habebat tunc.

Cur hic non fuerunt numerati filij Moysi. Quæst. IIII.

SED quæret aliquis, cum Moyses haberet tunc filios cum facta est ista numeratio, quare non fuerunt hic numerati? Responderi potest dupliciter. Vno mō ꝙ filij Moysi erant paruuli, quia forte vix haberent annos tres vel quatuor, saltē vnus eorum, s. Eliezer: quod patet, quia quando iuit Moyses in Aegyptum ad educēdum Israelitas in anno in quo exierunt inde, & veniret de Madian, in iti-
E nere circuncidit paruulum filium suum Eliezer, vt patet Exo. 4. cap. & sic non haberet tunc vnum annū, & tamen ab illo tempore vsque ad tempus huius numerationis vix transierat annus & dimidius. quod patet, quia pauco tempore postquam Moyses iuit in Aegyptum exiuit populus Dei inde: & tamen a tempore exitus vsque ad istam numerationem non transiuit vnus annus integer, sed deficiebant quindecim dies: qm̄ 15. die mensis primi exierunt Israelitæ, vt patet infra 33. cap. Et tamen in prima die anni secundi egressionis de Aegypto fuit inchoata ista numeratio, vt patet prȩced. cap. & sic non fuit vnus annus. Esset igitur Eliezer filius Moysi ad plus annorum

duorum, quando facta fuit ista numeratio. Et secundum quòd dicitur de Eliezer, ita etiam de alio filio eius, qui vocabatur Gerson, nam iste videtur fuisse paruulus tempore exitus de terra Madian, quia Moyses imposuit vtrumque filium super asinum & vxorem, & sic videtur quòd paruulus erat nō potens ambulare, & cum ab illo tempore vsque ad istā numerationem parum intercidisset spatium, esset Gerson paruulus sicut Eliezer, & sic neuter eorum erat vir, qui computari deberet expresso nomine suo, nam nullus de Israelitis transibat ad nomen nisi cum haberet annum vigesimum, vt patet Exo. 30. cap.

Et si obijciat aliquis quòd Leuitæ numerabantur ab vno mense, & supra, vt patet infra in litera.

Respondendum est quòd nō erat hoc, vt isti transirent ad nomen, & quilibet eorum haberet nomen tanquam vnum caput, sed solum numerabantur ad redemptionem primogenitorum. Et hoc modo non solum fiebat computatio in Leuitis ab vno mense, sed etiam in Israelitis laicis quantum ad primogenitos. Omnes enim primogeniti Israelitarum laicorum computati sunt, siue paruuli siue maiores, & pro eis dati sunt in partem Domini omnes Leuitæ, siue magni, siue parui. Ideo fuit facta computatio ab vno mense. Si tamen deberet fieri computatio simpliciter, & non ad commutationem, nō numerarentur Leuitę a mense vno & supra, sed magis numerarentur a vigesimoquinto anno ad officia sua, vt patet infra 8. cap. filij ergo Moysi, quia paruuli erant non poterant computari in numerum virorum.

Alio modo responderi potest, quòd filij Moysi computati sunt hic inter Leuitas, & fuit eorum computatio in familia Caathitarum, quoniam ipsi erant de genere Caath sicut Aaron, & tamen isti non nominabantur, quamquam essent viri & computarentur: solum enim computatæ sunt hic & nominatæ tres familiæ principales Leuitarum, scilicet, Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum, nominatæ sunt etiam aliæ familiæ speciales sub istis, quia quælibet habebat multas, vt patet in litera: tamen de istis familijs nullus virorum nominatus est, quamquam multi essent. Ideo filij Moysi qui constituebantur in familia Caathitarum, etiam non debuerunt nominari, alioquin peteremus de viris, qui erāt in qualibet aliarum familiarum, quare nominati non sunt.

Cur generatio Moysi describitur inter sacerdotes. Et cur exprimuntur hic nomina filiorum Aaron.
Quæst. V.

SED quęret aliquis, cum Moyses non esset de sacerdotibus, sed de Leuitis, quare generatio eius describitur hic inter sacerdotes.

Respondendum est ꝙ nihil de generatione Moysi describitur inter sacerdotes: quoniam non exprimitur aliquis de filijs eius: & si accipiantur tacitè filij eius in familia, in qua computantur, non dicentur computari inter sacerdotes, sed inter Caathitas, de quorum familia erant: solum est speciale hoc, quia ponitur hic in titulo. hęc est generatio Aaron & Moysi. quod non fuit factum de aliquo aliorum Leuitarum. Causa huius est propter excellentiam, quia fuit Moyses excellentior omnibus Leuitis, & sacerdotibus: si tamē filij sui deberent nominari explicitè non ponerentur inter filios Aaron, sed inter Caathitas. *In die qua locutus est Dominus ad Moysen.* Idest istæ sunt generationes vel filij quos habebāt Moyses & Aarō in die qua locutus est Dominus ad Moysen, q.d. omnes istos qui infra nominātur habebat Aarō in die qua locutus est Dominus ad Moysen de faciendo
F numeratione hanc. similis modus habetur Gen. cap. 2. Cum dicitur. istæ sunt generationes cęli & terræ, quando creatæ sunt in die qua fecit Deus cęlum & terram, idest istæ res genitæ sunt quæ erant in die illa qua Deus fecit cęlum & terram. *In monte Sinai.* Idest locutio ista de numeratione facta fuit a Dño ad Moysen in monte Sinai, & ibi etiam fuit facta ista numeratio, vt patet supra c. 1. *Et hæc nomina filiorū Aaron.* Hic numerantur sacerdotes distincti a Leuitis, & exprimuntur nomina eorum. Sed dicet aliquis quare exprimuntur hic nomina filiorum Aaron cum infra non exprimantur nomina Leuitarum? Respondendum est ꝙ Leuitæ erant valde multi, quia numerus omnium accessit ad vigintiduo millia, vt patet infra:
G ideo non debebāt numerari nominatim: filij autem Aaron erāt pauci, s. duo & ipse pater eorum. debuerunt ergo tres nominari. *Primogenitus eius Nadab.* Hic ponuntur nomina filiorum Aaron, qui iam mortui erant: Nadab enim & Abiu iam non erat, sed computantur hic vt sciatur quot fuerunt filij Aaron, & maximè vt cognoscatur quot fuerunt sacerdotes: nā isti duo consecrati sunt, & tamen cum ministrarent mortui fuerunt, vt patet Leuit. cap. 10. *Et deinde Abiu.* Hic ponitur ordo filiorum Aaron quantum ad natiuitatem, quia primogenitus fuit Nadab, & iste successurus erat ei in sacerdotio, nisi mortuus fuisset: successit autem Eleazar. post Nadab fuit Abiu, vt patet in litera. Alij autem duo minores erant, s. Eleazar, & Ithamar. Hoc autem patet ex honoribus, nam quando
H viuebant isti quatuor magis honorabātur Nadab, & Abiu, q̄ Eleazar, & Ithamar. qđ patet Exo. 24. c. vbi dictū est ꝙ Nadab & Abiu ascenderunt cū Aaron & cū 70. senioribus de Israel ad montē comitātes Moysen: tamen non fit aliqua mentio de Eleazar, & Ithamar. Item patet hoc ex tempore ministrationis suę in consecratione: nam Nadab, & Abiu acceperunt officia nobiliora, scilicet, offerre thymiama: Eleazar autem, & Ithamar non memorantur ea die accepisse aliquod officium, sed credendum est, quòd acceperint officia alia minora: si tamen ipsi essent maiores quàm Nadab, & Abiu datum fuisset eis, quòd offerrent thymiama cum esset honorabilius. Alij tamē acceperunt vt patet Leuit. 10. cap.

Et Eleazar & Ithamar. Isti fuerunt duo filij mino-
I res Aaron, qui non mortui sunt, & vnus eorum successit in pontificatu, s. Eleazar.

Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotis. Ad superiora refertur, quia illi quatuor superiores fuerunt filij Aaron: non enim habebāt alios, quando consecratus est: nec postea recolligitur habuisse alios. vocatur hic Aaron sacerdos, non ꝙ filij sui non essent sacerdotes, sed per excellentiā, qa ipse erat sacerdos magnus. *Qui vncti sunt.* In hoc significatur, ꝙ isti quatuor filij Aaron fuerunt consecrati in sacerdotes, quia hoc pertinet ad vnctionem.

Quòd duæ vnctiones minorum sacerdotum fuerunt.
K *Quæst. VI.*

DE modo autem istius vnctionis habetur Exo. 29. & Leuit. 8. cap. Erant enim duæ vnctiones minorum sacerdotum: quarū vna vocatur tinctio, & alia aspersio. tinctio est, quia extremum auriculæ dextræ cuiuslibet sacerdotis, & pollex manus dextræ, & pedis tingebantur in sanguine arietis: aspersio est, quòd ipsi sacerdotes induerentur vestibus suis, & super eos, & vestes funderetur oleum mixtum sanguini, aspergendo guttatim. Istæ duę pertinebant ad minores sacerdotes, & vocantur hic generaliter vnctio. In sacerdotibus

bus autē magnis fiebat triplex vnctio, scilicet, tinctio, aspersio, & effusio. Duę primæ erant sicut in minoribus sacerdotibus: tertia erat effusio, scilicet, quòd accipiebatur vas, in quo erat oleū vnctionis, & fundebatur per modum defluxus super caput sacerdotis, vt discurreret per capillos & barbam. de hoc est dictum Leuit.8.& 21.cap. Istę autem omnes signantur hic nomine vnctionis.

Et quorum repletæ sunt manus. Dicuntur manus sacerdotum repletæ, idest completæ, scilicet, quòd super manus eorum completæ sunt omnes cæremonię, quę pertinebant ad ritum consecrationis, quia fiebant aliquæ cæremonię in manibus eorum ad ministrandum. Nam cum sacrificia offerebantur pro sacerdotibus, super manus omnium ponebantur adipes, & armus dexter, & pectusculum, & eleuabant ea coram Domino, & hoc pertinebat ad consecrationem eorum. de quo Exo.29. & Leuit. 8.cap. Vel dicuntur esse manus eorum repletæ, quia tingebantur quando consecrabantur, scilicet, pollex manus dextrę. & per hoc dicebatur esse vtraque manus consecrata. Alio modo potest dici manus repleta in eo quòd accipit aliquid ad offerēdum, & hoc modo, quicunque accipiebat aliquem bouem, vel ouem, & offerebat faciens cæremonias, dicebatur replere manum suam & fiebat sacerdos. Sic patet 3.Regū 13.c. scilicet, quicunque volebat implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum. Ista autem repletio dicebatur esse in accipiendo aliquid ad offerendum, vt declaratur 2.Paralip.13.cap. quicunque venerit & initiauerit manum suam in tauro in bobus in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt dij.

Et consecratæ sunt. Ista consecratio refertur ad tinctionem factam in pollicibus dextris sacerdotum: nam per hoc consecratio erat in vtraque manu eorum: non enim requirebatur quòd vtraque manus eorum totaliter tingeretur sanguine ad hoc quòd esset consecrata, sed sufficiebat pollicem tingi dextrę manus. Causę autem horum positæ sunt Leuit.8.c.

Vt sacerdotio fungerentur. Idest ad hoc fuerunt manus sacerdotum consecratæ, vt fungerentur sacerdotali officio, non enim licebat ea, quæ sancta sunt manibus vulgaribus tractari, & nullo modo sanctificatis. Sic etiam factum est de vestibus, quoniam non ministrabant sacerdotes in vestibus vulgaribus, sed datæ sunt eis vestes sacrę ad ministrādum. sic dicitur Exo. 28.cap.

Mortui sunt autem Nadab & Abiu. Hic ponitur qui filij Aaron erant superstites, quia nō omnes qui consecrati sunt superstites fuerunt, sed duo primi mortui sunt.

Cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini. Scribitur causa mortis istorum, scilicet, quòd Nadab & Abiu in die primo ministrationis suæ obtulerūt thymiama, & ad hoc oportebat accipi ignē, nam in ministratione thymiamatis primò accipiebatur thuribulum, & ponebantur in eo prunæ de altari holocaustorum: & introducto thuribulo ad altare thymiamatis superponebatur thymiama prunis & ardebat. Nadab autem & Abiu errauerunt, quia cum debuissent sumere ignem de altari holocaustorum, tulerūt de alieno, qui non erat sacer, scilicet, de alio igne qui erat in atrio tabernaculi ad coquendas hostias pacificas: egressus autem tunc ignis a Domino de altari holocaustorum cōbussit illos. de modo & causa horum latè dictum est Leuit.10.cap.

In conspectu Domini. Ista determinatio localis potest referri ad illud verbum mortui sunt vel ad illud verbum offerrent. si referatur ad illud verbum mortui sunt: est sensus, quòd mortui sunt in conspectu Do-

A mini, s. coram altari holocaustorum. Nam cum Nadab & Abiu transirent ante altare holocaustorū portantes ignem alienum, egressus est ignis de altari & mortui sūt ibi, & quia in altari dicebatur esse Dominus specialiter, mortui coram altari, dicuntur mortui in conspectu Domini. Alio modo referri potest ad illud verbum offerrent: & tūc est sensus, quòd offerebant ignem alienum in conspectu Domini, s. coram altari thymiamatum. Nam ille ignis ferebatur ad altare thymiamatum, vt ibi arderet thymiama, & tamen nondum Nadab & Abiu accesserant ad conspectum Domini, s. ad altare thymiamatū, sed in introitu tabernaculi apud altare holocaustorum mortui sunt. *In deserto Sinai.* ibi. n. facta fuit consecratio sacerdotum, & ibi ministrauerūt atque combusti sunt.

B vltra montem Sinai in toto deserto non fuit factum aliquod sacrificium.

Absque liberis. Refertur ad illud verbum mortui sunt, s. ꝙ Nadab & Abiu nō habuerūt filios aliquos, quia preueniente morte habere non potuerunt. Ex hoc patet quod supra dicebatur, s. quòd in consecratione sacerdotum in monte Sinai solum fuit consecratus Aaron & quatuor filij sui. nullus quippe alius erat de stirpe eius, qui consecrari posset, & cum dicebatur, quòd Eleazar haberet tūc filium nomine Phinees, satis apparet non habuisse: quia duo fratres eius maiores, s. Nadab, & Abiu nullum habuerunt tunc. ergo minores fratres, s. Eleazar & Ithamar verisimile est nō habuisse filios. Et dicitur hic ꝙ mortui sunt

C sine liberis ad tollendum dubium. nam crederet aliquis subticeri hic & in alijs libris familias sacerdotales deriuatas a Nadab & Abiu, quæ non subticentur, quia nullæ fuerunt, cum mortui sint absque liberis.

Functique sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar. Isti duo fratres manebant mortuis alijs, & isti soli fungebātur officio sacerdotum coram Aaron. hoc autem intelligitur quantum ad tempus illud, in quo isti non habuerunt filios virilis ætatis. nam postq̄ habuerunt, illi effecti sunt sacerdotes sicut patres eorū, & potuerunt fungi sacerdotio.

Quo tempore functi sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram patre suo Aaron. Quæst. VII.

D SED dicet aliquis quo tempore functi sunt sacerdotio soli coram patre suo Eleazar & Ithamar: nam hoc non potest referri nisi ad tempus, quo fuerunt in deserto, quia ibi mortuus est Aaron ante ingressum in terram Chanaan, vt patet infra 20.& 33.cap. Si enim referretur ad tempus post ingressum in terram promissionis, manifestum est quod functi sunt sacerdotio. Nam Eleazar fuit summus sacerdos, & vixit magno tempore post ingressum in terram promissionis: mortuus quippe est post Iosue, vt patet Iosue cap.vlti. De Ithamar eodē modo dicendum est quòd functus fuerit sacerdotio post ingressum in terram Chanaan, sed hoc non est

E fungi sacerdotio coram Aaron, quia tunc nō supereminebat Aaron: solum igitur referēdum est ad tempus quo fuerunt Israelitæ in deserto. Sed hoc tempore non fuit facta aliqua ministratio sacrificiorū præterq̄ in deserto Sinai in consecratione sacerdotū: nō vr̄ ergo qūo fuerint functi sacerdotio Eleazar, & Ithamar. nam in cōsecratione sua non fungebantur ipsi sacerdotio, sed Moyses qui consecrabat eos. Rn̄dendum est ꝙ Eleazar & Ithamar functi fuerūt sacerdotio in monte Sinai & in alijs locis deserti. In monte Sinai functi sunt in sacrificijs, quia postquam consecrati sunt ministrauerunt, vt patet Leuit. cap.9.& 10. De die in qua ministrauerunt Aaron, & filij sui,

& combusti sunt Nadab & Abiu: erat autem hoc in die octaua mensis primi anni secundi, vt declaratum est Leuit. cap. 9. Manserunt tamen Israelitę toto ipso mense in monte Sinai & sequenti vsque ad diem vigesimum, nam die vigesima mensis secundi anni secundi egressionis de Aegypto mouerunt Israelitæ castra de monte Sinai, vt patet infra cap. 10. Videtur ergo ꝙ omnibus istis diebus facerent sacrificia, saltē matutinum & vespertinum holocaustum, quia habebāt ibi opportunitatem ad ista sacrificia, sicut habuerunt ad ea, quę facta sunt in consecratione sacerdotū. In hoc autem mense & dimidio functi sunt sacerdotio corā Aaron. Item functi sunt sacerdotio per totum desertum, quia licet non essent sacrificia in alijs mansionibus pręterquam in monte Sinai, tamen poterant ministrare in alijs locis, quia pręter sacrificia erant aliæ ministrationes, sicut patet in separatione leprosorum, & iudicando de lepra in vestibus & hominibus & domibus. Nam hoc pertinebat ad sacerdotes siue maiores siue minores, vt patet Leuit. 13. c. Et tamen in deserto mansit ista ministratio, quia iubebat Dominus vt omnes leprosi eijcerentur de castris, vt patet infra 5. cap. Ad hoc tamē ꝙ eijcerentur, oportebat vt primo sacerdotes iudicarent esse leprosos, vel non, vt patet Leuit. 13. cap. Et si aliquis sanaretur oportebat vt sacerdos cōtemplaretur eum, ad videndum si esset sanus, & reduceret eum in castra, vt patet Leui. 14. c. Et sic Eleazar & Ithamar per totum desertum functi sunt hac sacerdotali ministratione corā patre suo, quamquam magis intelligitur de ministratione sacrificiorum. *Coram Aaron patre suo.* Idest vidente Aaron patre suo, q. d. isti duo ministrauerunt in sacerdotio postꝙ̄ introierunt in terram Chanaan, non solum ibi, sed etiam coram patre suo viuente. Alio modo intelligitur, coram patre suo, i. ꝙ pater suus ministrabat principaliter, & ipsi subministrabāt ei, nam in holocaustis & hostijs pacificis ritus erat, vt ipse sacerdos, qui principaliter ministrabat, faceret omnes ceremonias: alij autem sacerdotes astarent ei, & subministrarent, offerentes sanguinem: & isti vocantur minores sacerdotes vel filij Aaron, vt patet Leui. c. 1. & 3. ita videtur factum fuisse in toto tempore quo manserunt Israelitæ in monte Sinai post consecrationem sacerdotum, s. ꝙ Aaron principaliter ministraret complens omnes cæremonias sacrificiorum, & filij sui subministrarent ei offerentes sanguinem: & hoc modo Aaron ministrabat, & filij sui corā eo fungebantur sacerdotio.

Locutusque est Dominus ad Moysen. Hic agitur de applicatione tribus Leui ad Dominum, & separatione ab Israelitis: non solum enim sacerdotes ministrabāt coram Domino, sed etiam Leuitæ habebant aliquas ministrationes in portando sanctuarium, ideo ipsi debuerūt segregari a cæteris Israelitis & ad Dominum applicari.

Applica tribum Leui. Vocatur hic Leui tribus, non ꝙ sit vna de duodecim Tribubus Israel, quæ acceperunt sortes hereditatum, nam in computatione harum tribuum nō ponitur Leui, vt patet duobus præcedentibus capitulis: accipitur tamen aliquando tribus Leui pro cognatione deriuata a Leui, & hoc modo quia descenderunt a Leui multæ familiæ & domus, sicut a cęteris filijs Iacob, vocatur Leui vna tribus, quando autē debeat vocari Leui tribus & quando non, & quomodo computentur semper duodecim tribus, siue inter eas, siue non, declaratum fuit Deuter. 27. & Iosue 3. cap. Iussit autem Deus quòd applicarentur hic Leuitæ, nam quamquam supra applicati fuissent sacerdotes, scilicet, Aaron, & filij sui: tamen tota alia tribus Leui non fuerat applicita ad

F Dominum: hic ergo iubet eam applicari: & dicitur quòd applicetur, scilicet, ad Dominū, quia ante erant sicut cæteri populares: nunc autem per istam separationem, & pręsentationem coram Aaron erant specialiter pertinētes ad Dei ministerium. vel dicitur applica tribum Leui, s. ad Aaron, quia principio solum consecrati fuerant sacerdotes, & ipsi habebāt curam de sanctuario, nunc autem appliciti sunt omnes Leuitæ ipsi Aaron ad hoc quòd ad mandatum eius ministrarent in rebus sanctuarij, vt patet immediatè, s. *Et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent & excubent.* Sciendum quòd Leuitæ, qui hic iubentur applicari, assumuntur dupliciter. vno modo vt Leuita dicit tribum, & isto modo siue sacerdotes siue omnes alij descendentes a Leui vocantur Leuitæ. &

G sic Aaron vocatur Leuita, vt patet Exo. 4. cap. Alio modo Leuita accipitur, vt est nomen officij: & isto modo dicuntur Leuitæ omnes, qui habebant officia minora sacerdotibus: & sic accipitur hic tribus Leui, non prout sunt Leuitæ de genere illo, quia hoc modo etiam intelligerentur Aaron & filij sui, sed falsum est.

Et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis. Quando appliciti sunt Domino Leuitæ steterunt coram Aaron sacerdote, & causa est quia dati sunt sibi, vt ei seruirent vt patet immediatè. sic dicitur infra, dabisque dono Leuitas Aaron, & filijs eius, quibus traditi sunt a filijs Israel. Idem patet infra 8. cap. dicuntur autem præsentari Aaron, quia ipse erat sacerdos magnus, & ad

H mandatum eius Leuitæ ministrare debebant.

Vt ministrent. Ista ministratio non est de ministrationibus, quæ fiebant intra sanctuarium, s. sacrificia faciendo, & offerendo thymiama, & ponendo panes propositionis, atque disponendo lucernas in candelabro aureo. Nam istæ ministrationes quatuor ad solos sacerdotes pertinebant, vocabatur tamen ministratio Leuitarum, custodiendo tabernaculum, excubando in circuitu eius, & deponendo illud cum castra mouenda forent, & erigendo, quando figebātur castra, atque portādo in profectionibus Israelitarum. sic patet supra primo cap. cum dicitur. Constitue eos super tabernaculum & cuncta vasa eius, & quidquid ad cæremonias pertinet: ipsi portabunt tabernaculū, & omnia vtensilia eius, & erunt in ministerio, ac per

I gyrum tabernaculi castrametabuntur, cum proficiscendum fuerit deponent Leuitæ tabernaculum, cū castrametādum erigent. de officijs etiam eorum habetur hic in litera.

Et excubent. Idest vigilent. istæ excubiæ erāt quantum ad castrametationem, scilicet, quod castrametarentur in circuitu tabernaculi, ne aliquis de Israelitis accederet ad sanctuarium, ingrediens illuc. vel castrametaretur ibi. nam ex hoc oriretur indignatio Dei super totam multitudinem, vt patet supra primo capitulo.

Accipiuntur excubiæ pro vigilijs, sed Augustinus dicit istud nomen non esse conueniens sicut nomen vigiliarum, & istud nomen prouenit a consuetudine Excubiæ Leuitarum quid.

K exercitus, qui diuidit noctem per quatuor partes ad vigilandum in illis, & quælibet pars continet tres horas, & quęlibet vocatur vna vigilia. pertinet etiam istud ad consuetudinem scripturæ. sic patet Exodi decimoquarto. scilicet, iamq; aduenerat vigilia matutina: ista est quarta & vltima vigilia noctis. Euangelistæ quoque istud obseruant, vt dicant noctem diuidi per vigilias. sic patet Lucæ secundo. scilicet & pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Vigiliæ quatuor.

Et istas quatuor vigilias aliquando exprimit Christus nominibus suis, vt patet Mar. 13. scilicet, vigilate ergo

te ergo nescitis an Dominus veniat sero, an media nocte, an galli cantu, an mane. vocauit sero primam vigiliam, quæ est ab occasu solis vsque ad tres horas sequentes. vocauit mediam noctem secundam vigiliam, quæ est a tertia hora noctis vsque ad alias tres horas, & finitur in media nocte, a qua nomen accipit. vocatur galli cantus tertia vigilia, quę incipit a media nocte & finitur tribus horis post mediam noctem. & vocatur galli cantus, quia hoc tempore cantant galli. vocatur mane quarta & vltima vigilia noctis, quę extenditur vsque ad ortum solis: & accipit nomen ex fine suo. De hoc dicit Augustinus, nostri custodias vel excubias interpretati sunt, sed nimirum vigiliæ minus dicuntur, quę solent in castris ternarum horarum obseruationem habere. vnde quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans supra mare Matth. 14. cap. infra post nonam horam noctis, post tres vigilias, & in multis locis scripturarum nostri vigilias interpretati sunt, quas greci philacas dicunt: vbi nulla dubitatio est spatia nocturni temporis significari; quod & hic accipiendum est.

Cur Hieron. potius dixit excubias quàm vigilias.

Dicendum quòd Hieronymus dixit excubias, & excubare, & nō vigilias, nec vigilare, quāquam idem significēt, scilicet, quia latini (sicut Augustinus dicit) in veteri testamento magis vtuntur vocabulo excubandi quàm vigilandi. in nouo autem testamento vtuntur nomine vigiliarum: vbi Christus magis hoc expressit sicut supra dictum est. Et sic Leuitæ excubabant in circuitu sanctuarij. idest vigilabant, ne accederet aliquis externus. Et tamen an distinguerent noctem per quatuor vigilias more exercituum. & sic Christus loquitur nominans eas Mar. 16. Et euangelista illud dixit Matth. 14. scilicet, venit ad eos in quarta vigilia noctis, vel tenerent alium modum vigilandi, non apparet.

Et obseruent quidquid ad cultum pertinet multitudinis. Idest Leuitæ obseruabunt omnia quæ pertinent ad cultum vel honorem Dei quem facere deberet multitudo. Est enim cultus honor vel labor, & secundū hoc potest intelligi litera dupliciter. Vno modo ꝙ Leuitæ seruabunt omnia, quæ pertinent ad cultum multitudinis, idest omnia quæ pertinent ad ministerium vel seruitium quod facere deberet multitudo. Et est sensus quòd si soli sacerdotes fuissent separati ad cultum Dei, ipsi deberēt ministrare in sanctuario solum in quatuor ministrationibus supra signatis. Portare tamen tabernaculum, & erigere, atque deponere non poterat ad eos pertinere, quia ipsi non sufficerent hoc facere, nec incumberet eis istud onus: cū non fuerit impositum a Domino, sed magis cederet multitudini, scilicet, quòd omnes populares deberēt facere hoc, tamen nunc quia Leuitæ dati sunt loco popularium, absoluti fuerunt populares ab isto onere portandi, & deponendi, atque erigendi tabernaculum. Et hoc est Leuitas facere omnia quæ pertinent ad cultum, idest ad seruitium quod tenebatur facere multitudo. Vno modo sumitur cultus pro honore: & dicitur cultus multitudinis honor exhibitus Deo a tota multitudine Israelitarum. Ea autem in quibus fiebat iste cultus erant sanctuarium & vasa sua. Leuitæ autem dicebātur obseruare omnia quæ pertinebant ad cultum multitudinis, idest omnia vasa vel apparamenta in quibus fiebat cultus Dei impensus a tota multitudine, & hoc erat, quòd ipsi obseruabāt tabernaculum, & omnia vasa eius: in his enim exhibebatur totus cultus multitudinis. Istum autem cultum soli sacerdotes impendebant, quia ipsi faciebant omnes ministrationes in sanctuario, tamen dicebatur esse cultus multitudinis, quia illa ministratio fiebat pro salute totius multitudinis, cum ibi sacerdo-

Quid sit cultus.

A tes quotidie orarent pro toto populo: obseruabant autem Leuitæ ista, eo quòd non pertinebat ad aliquem de popularibus accedere ad illa.

Coram tabernaculo testimonij. Idest Leuitæ obseruabunt ista manentes corā tabernaculo. in quo significatur locus castrametationis Leuitarum, secundum quòd ipsi figerent tentoria coram tabernaculo testimonij. idest in circuitu illius, & hoc modo cōuenienter obseruabant ipsi illa, quæ pertinebant ad cultum multitudinis, & vocatur hic tabernaculum, nō ipsum tabernaculum solum, sed totum sanctuarium, vt declaratum fuit supra 1. cap. in fi. nam non castrametabantur Leuitæ in circuitu tabernaculi intra atrium. Et accipitur hic coram pro in circuitu. Alio modo

B potest intelligi coram tabernaculo testimonij, quòd determinet illud nomen cultum cum quodam verbo subintellecto, scilicet, quòd Leuitę obseruabant quidquid pertinebat ad cultum multitudinis coram tabernaculo testimonij, idest omnia quę pertinebant ad cultum, qui impendebatur a tota multitudine coram tabernaculo testimonij. & tunc est sensus, quòd Leuitæ obseruarent altare holocaustorum, & omnia vasa eius, quia in illo impendebatur cultus Deo coram tabernaculo testimonij, quia erat istud altare apud ostiū eius. Sed primus sensus melior est; quoniam non solum custodiebant Leuitę altare illud cū vasis suis, sed etiam totum tabernaculum, & omnia vtensilia eius.

C *Et custodiant vasa tabernaculi*. Ista est explicatio sententiæ superioris, scilicet, quòd custodirent Leuitæ vasa tabernaculi, idest omnia vtēsilia eius tam magna quàm parua, quę non sunt partes, sed vocantur vasa, & ista includebantur in illa clausula. quidquid pertinēt ad cultum multitudinis. tamen hic superadditur ad explicationem.

Custodia autem istorum vasorum potest intelligi dupliciter. Vno modo custodire, idest portare in itinere, & sic non pertinebat custodia ad omnes Leuitas, sed solum ad Caathitas, vt patet infra in litera & sequen. cap. Alio modo accipitur custodire, idest obseruare ne aliquis de Israelitis accedat ad illa vasa, & sic pertinebat custodia ad omnes Leuitas. Omnes enim excubabant in circuitu sanctuarij, & siquis de laicis ingrederetur in suanctuarium omnes Leuitæ

D rei erant, nisi vetuissent resistentes. Vocantur hic vasa tabernaculi largè nō solum vasa, quæ erant intra tabernaculum, sed etiam ea, quæ erāt in atrio, s. altare holocaustorum cum omnibus vasis suis, & labium æneum cum vasis suis. Ista enim erāt in atrio tabernaculi, & non intra tabernaculum, & tamē custodiebant Leuitæ omnia ista.

Qūo intelligitur custodia vasorum.

Seruientes in ministerio eius. Idest Leuitæ seruiēt ministerio tabernaculi. non est intelligendum ꝙ Leuitę ministrarent in tabernaculo vel in atrio eius, quia oēs ministrationes ibi factę pertinebant ad sacerdotes, & siquis conaretur vsurpare aliquā illarū moriebatur, vt patet immediatè cū dr̄. Aaron aūt & filios

E eius constitues super cultū sacerdotij: externus qui ad ministrandū accesserit morietur. Leuitæ tn̄ extranei erant respectu sacerdotū, sed dicebantur Leuitæ seruire in ministerio tabernaculi, i. seruire quantū ad aliqua quæ subordinabātur ad cultum sanctuarij. Est namque differentia inter ministrare in sanctuario, & seruire ad ministeriū in sanctuario. nam facere ministrationem in sanctuario pertinebat ad sacerdotes, & solum est hoc in quatuor ministrationibus supra positis. Seruire autem ad ministerium in sanctuario, non est ministrare in sanctuario, sed facere aliquid quod subordinetur ad ministrationem factā in sanctuario, & hoc erat custodire vasa sanctuarij & portare

Ministrare in sāctuario & seruire ad ministerium in sāctuario differunt.

tare illa in itinere. sacerdotes autem in illis vasis ministrabant. Qui ergo aliquid faciebat, custodiens illa vasa, vel portans ad hoc quòd sacerdotes possent in eis ministrare, dicebatur seruire ad ministerium sanctuarij, idest facere aliqua quæ subordinabantur ad ministerium sanctuarij. hoc autem Leuitis pertinebat, sed nō ministrare in sanctuario: sacerdotibus autem pertinebat ministrare in sanctuario, sed non seruire ad ministerium in tabernaculo.

Dabisque dono Leuitas Aaron & filijs eius. Hic subijciūtur Leuitę sacerdoti magno, vt faciant ea quę iusserit: & dicitur ꝙ Moyses dabit eos dono Aaron, idest dabit gratis, sine aliquo precio vel conuentione ad omnia seruitia sanctuarij. Nam si non donarētur Leuitæ Aaron & filijs eius grauarentur ipsi in custodia sanctuarij, & erectione, atque depositione: & nō possent ea explere. Dati sunt ergo Leuitæ sacerdotibus vt faciant ea, quæ mandauerint sacerdotes circa vasa & sanctuarium, in quibus ministrant sacerdotes: dabat autem Moyses Leuitas sacerdotibus, quia ipse ex mādato Dei applicabat eos ad Aarō & filios eius, & per istam applicationem tradebantur illis. Nō est autem intelligendum quòd Moyses posset dare Leuitas Aaron vel alicui alteri, quia Leuitæ non erant sui, sed dedit eos illis, quia mandauit hoc Deus: fuit autem ista datio per pręsentationem factam ipsis sacerdotibus.

G

Quibus traditi sunt a filijs Israel. Idest Israelitæ tradiderunt Leuitas Aaron & filijs eius, idest omnibus sacerdotibus: quoniam ista donatio durauit toto tempore veteris testamenti: non solum enim fuit subiectio Leuitarum ad Aaron, sed etiam ad omnes posteros eius. dicit hic Deus, quòd traditi sunt Leuitæ a filijs Israel, idest a popularibus, quia refert ad ea quæ infra dicuntur. Nam omnes primogeniti erant obligati Domino ad ministerium, & quia inter Israelitas erant multi primogeniti: illi dederūt pro se Leuitas, scilicet, vt daretur vnus Leuita pro vno de primogenitis Israelitarum. Et quia fuerunt plures primogeniti Israelitarum quàm Leuitæ, datum est precium pro quolibet primogenitorum superexcrescentium, vt infra patet.

H

An Israelitæ tradiderint Leuitas Aaron vel Deus. Quæst. VIII.

SED obijciet aliquis cōtra istam literam, quòd Israelitæ non tradiderunt Leuitas Aaron & filijs suis, sed Deus tradiderit, vt patet infra 8.c. cum dicitur. & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorū Israel: tradidique eos dono Aarō & filijs eius de medio populi vt seruiāt mihi ꝓ Israel.

I

Rn̄dendum est ꝙ Deus tradidit Leuitas Aaron & filijs eius dono: & populus hoc idem fecit, sed Deus fecit ex auctoritate & ex debito sibi. nam omnes primogeniti Israelitarum erāt obligati Deo: voluit autem tollere Leuitas pro illis, & quia cōstituerat Aarō & filios suos principales ministros sibi, tradidit eis Leuitas subministrantes quantum ad quædam. populus etiā dicitur tradidisse Leuitas ex debito, quia erat obligatus ad tribuendum Deo omnia primogenita. Pro eis autem cōmutauit Leuitas & dedit eos Aarō & filijs eius: & populus dicitur proprie tradidisse Leuitas, quia erant in potestate totius populi, & poterat eos populus offerre pro seipso, nec in hoc grauabat eos, quia cum offerret illos Deo ad ministrandum, dabat eis victum de reditibus sanctuarij, qui omnes erant de his quę dabant Israelitæ.

K

F

Quomodo Israelitæ tradiderunt Leuitas dono Aaron & filijs eius cum obligarentur ad dandum eos. Et quæ essent officia sacerdotum & Leuitarum. Quæst. IX.

SED dicet aliquis quomodo Israelitę tradiderunt Leuitas Aaron & filijs eius dono. nam donatio est libera pręstatio ex nulla obligatione facta, vbi autem obligatio est ad dandum, donum non est sed solutio. Israelitæ tamen obligati erant Deo ad famulatum in omnibus primogenitis suis: offerentes igitur Leuitas pro primogenitis non dederunt donum, sed impleuerunt obligationē.

Respondendum est quòd donatio semper libera est, & vbicunque est aliqua obligatio ex ea parte non est donatio, sed eadem actio respectu diuersorum potest esse solutio & donatio. nam secundum ꝙ alicui obligamur pręstatio facta dicetur solutio, quantum ad eum vero cui nō obligamur pręstatio facta est donatio. Sic autem Israelitæ se habebant ad Deum & ad Aaron cum filijs suis. nam quantū ad Deum obligati erant, vt darent primogenitos vel æquiualentiā, ideo siue darent primogenitos siue Leuitas pro illis respectu Dei non erat donum, sed debiti solutio: sic significatur in litera, & infra 8.cap. ad Aaron autem Israelitæ non erant obligati ad aliquid, ideo cum ei darent Leuitas tanquam adiutores donabant, quia non erant obligati illi. Sic enim est de episcopis cōferentibus beneficia, quia ipsi tenentur tradere beneficia aliquibus ex necessitate iuris, cum non possint illa sibi reseruare: non tamē tenentur ex iure ad hāc vel illam personam determinatè, sed est in electione eorum, dum tamen semper idoneum eligant: non dicētur igitur episcopi simpliciter donare beneficia, sed dicentur donare huic vel illi vel saltē liberè conferre: & tamen respectu beneficiorum quæ cōferuntur non est libertas in collatione.

Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij. Idest pones Aaron & filios suos super ministrationem sacerdotalem, scilicet, vt ipsi soli habeant potestatem in illa: dicitur autem hoc ad tollendum dubium ortum ex superioribus. nam cum dictum fuerit Leuitas fuisse traditos Aaron, & filijs eius, vt ministrent vel seruiant. intelligeret aliquis, quòd possent Leuitæ ministrare in his, quæ pertinent ad sacerdotes supplentes vicem illorum, vel principaliter agentes, sicut ipsi. Et respondetur quòd non, quia solum Aaron & filij eius erant super cultum sacerdotij, idest super ministrationem sacerdotalem. cultus enim laborem vel seruitium notat.

Dicitur autem cultus sacerdotalis, idest labor vel seruitium quod faciunt sacerdotes, & iste cultus sacerdotij est distinctus a cultu Leuitico.

Ponuntur enim officia Leuitarum in excubando circa sanctuarium, erigendo, atque deponendo illud, & mouendo per loca in profectionibus Israelitarum, sic patet supra cap. 1. & hic in litera. Cultus autem sacerdotij ponitur principaliter in quatuor, quę erant intra sanctuarium, scilicet, in faciēdo sacrificia & offerendo thymiama, & disponendo panes propositionis in aurea mensa: & collocādo lucernas in candelabro, vt patet ex prædictis. Ista erant iura & cultus sacerdotum intra sanctuarium. extra autem habebant alia, scilicet, in vitula rufa cremanda, & immolāda patet infra 19.c. & in emūdatione leprosorū, atq; similibus cæremonijs, de quibus in Leuitico est dictum. Istæ solum committebantur sacerdotibus. s. Aaron & filijs suis. Leuitis autem non erat fas accedere ad aliquid istorum.

Externus qui ad ministrandum accesserit morietur. Ponitur hic pœna transgressorum. aliqui enim de Leuitis,

Quare alienigenæ accedétes ad ministerium sacerdotũ moriebantur.

tis, vel de alijs conarentur accedere ad aliquod ministerium sacerdotale, & sic vsurparent sibi omnia iura sacerdotalia. Deus autem ponit pœnam mortis infligendam si quis accesserit, & hoc siue accedens esset de Leuitis siue de laicis: quoniam omnes diceban tur esse extranei respectu sacerdotalis ministerij. De Leuitis autẽ, quòd aliquando eis fuerit inflicta mors pro vsurpatione sacerdotalis ministerij patet in Chore, & socijs eius. Erat enim Chore de Leuitis, & quidam combusti sunt pro hoc. Alij autem a terra absorpti sunt, vt patet infra 16. cap. ꝙ autem laici hoc præsumentes similem pœnam habuerint. patet in rege Ozia qui offerre thymiama conatus est coram Domino, & ipse erat laicus, quia erat de genere Iudæ. Cum autem non obediuisset sacerdotibus percussus est lepra in fronte, vt patet 4. Regum. 15. & 2. Paralipom. 26. cap.

82. dist. ca. proposuisti. & cap. plurimos. Leuitæ ꝓ primogenitis Israel cõputant. Exo 3. infra 8. cap. 15. q. 1. ca. nec is.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Ego tuli Leuitas a filijs Israel pro omni primogenito, qui aperit vuluam in filijs Israel, eruntque Leuitæ mei. Meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti: sanctificaui mihi quidquid primum nascitur in Israel, ab homine vsq; ad pecus mei sunt, ego Dominus. Locutusque est Dominus ad

C Numerant filij Leui. Moysen in deserto Synai dicens. Numera filios Leui per domos patrum suorum, & familias. omne masculum ab vno mense, & su

Filij Gerson. pra numerauit Moyses, vt præceperat Dominus, & inuenti sunt filij Leui per nomina sua Gerson & Caath & Merari. Filij Gerson: Lebni & Semei. Filij Caath: Amram & Iessaar Hebron & Oziel. Filij Merari: Moli & Musi. De Gerson fuere familiæ duæ Lebnitica & Semeitica: quarum numera-

D tus est populus sexus masculini ab vno mense & supra: septem millia quingenti. Hi post tabernaculum metabuntur ad Occidentem sub principe Heliasaph filio Lahel, & habebunt excubias in tabernaculo fœderis. ipsum tabernaculum & operimentum eius, tentorium, quod trahitur ante fores tecti fœderis & cortinas atrij: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrij tabernaculi, & quicquid ad ritum altaris pertinet: funes tabernaculi, & omnia vtensilia eius. Cognatio

E filij Caath. Caath habebit populos Amramitas, & Iessaaritas, & Hebronitas, & Ozielitas. Hæ sunt familiæ Caathitarum recensitæ per nomina sua omnes generis masculini ab vno mense, & supra, octo millia sexcenti. habebunt excubias Sanctuarij, & castrametabũtur ad meridianam plagam. Princepsque eorum erit Elisapham filius Oziel, & custo-

A dient arcam mensamque, & candelabrum altaria, & vasa sanctuarij, in quibus ministratur & velum: cunctamque huiuscemodi supellectilem. Princeps autem principum Leuitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis erit super excubitores custodes sanctuarij. At vero de Merari erunt populi Moolitæ & Musitæ recensiti per nomina sua: omnes generis masculini ab vno mense, & supra sex millia ducenti. Princeps eorum Suriel filius Abiaiel: in plaga Septentrionali castrametabuntur. Erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi, & vectes, & columnæ ac bases earum, & omnia quæ ad cultum huiuscemodi pertinent: columnæque atrij per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus. Castrametabuntur ante tabernaculum fœderis, idest ad orientalem plagam. Moyses & Aaron cum filijs suis: habentes custodiam sanctuarij in medio filiorum Israel. quisquis alienus accesserit morietur. Omnes Leuitæ quos numerauerunt Moyses, & Aaron iuxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense vno, & supra fuerunt vigintiduo millia.

Filij Merari.

B

C

Locutusque est Dominus. Hic ponitur tertium. s. ratio separationis sacerdotum & Leuitarum simul.

Ego tuli Leuitas a filijs Israel. Ista sunt verba Dei ad Moysen. Dicit enim fuisse Leuitas separatos a filijs Israel, vt ministrarent, & hoc quia alij erant obligati, vt patet infra. Accipiuntur autem hic Leuitæ non, vt Leuita signat officium, sed tribum, & hoc modo Aaron & filij sui Leuitæ vocantur. Quod patet, quia Leuitæ separati sunt loco primogenitorum Israelitarum, sed manifestum est Aaron & filios suos seruire pro primogenitis Israelitarum, secundum ꝙ omnes alij Leuitæ, immo magis: erant namque tanquam ordines inter Leuitas, quia ministerium sacerdotale differt a ministerio Leuitarum, ut hic patet, sicut in ecclesia ministerium presbyterorum differt a ministerio Subdiaconorum, & Diaconorum: Leuitæ tamen habebant in ueteri testamento eum locum, quem apud nos habent Diaconi & Subdiaconi, & Acolyti, quod patet ex similitudine officij. Nam in apportatione vasorũ est ministerium Diaconorum & Subdiaconorum. Ostiarij autem in arcendo ab ecclesia indignos officium habent: Lectores vero in legendo & canendo. Hæc autem omnia erant apud Leuitas in veteri testamento, quia ibi quidam erant ianitores, alii cantores, & portabant quidam vasa ministrationis sanctæ, sicut Caathitæ: omnes autẽ generaliter obseruabant ipsum sanctuarium, ideo si respiciantur omnia officia, quæ nunc habent Diaconi, Subdiaconi, Ostiarij, Acolyti, Lectores, & Exorcistæ, erant olim in Leuitis. Vnde ecclesia olim cõsueuit Diaconos & Subdiaconos Leuitas appellare. Sic patet de beato Laurentio, de quo dicitur. Leuita Laurentius &c. de his applicationibus & similitudine ministrationum in nouo & veteri testamento tangitur in 4. Senten. distinct. 15. *Pro omni primoge-*

Leuitarũ comparatio ad ministros noui testi.

D

E

mogenito. Ideſt Leuitæ non ſunt accepti a Domino, quia ſolum ipſe voluit accipere, ſed quia erant obligati: non quidem ꝙ Leuitæ eſſent obligati Domino, & non reliquus populus, ſed totus populus erat obligatus quantum ad primogenitos ſuos.

Cauſæ commutationis Leuitarum pro primogenitis totius Iſrael & quare pro primogenitis dati ſunt Leuitæ. Quæſtio. X.

EX conuentione autem Dei & populi cõmutati ſunt Leuitæ pro omnibus alijs. propter duas cauſas fuit facta iſta commutatio. Primo quia omnia primogenita filiorum Iſrael debebantur Domino, qui liberauit illa de terra Aegypti, cum exterminator occideret primogenita Aegyptiorum faciens nullum primogenitum de Iſraelitis perire, vt patet Exo. 12. cap. Sed quia primogeniti aliarum tribuum erant polluti in peccato adorationis vituli, elegit Deus omnes Leuitas, qui nõ peccauerant in hoc. Item quia a principio erat de iure primogenituræ ſacerdotium: vnde omnes primogeniti ſacerdotes erant, vt declaratum fuit Gen. 24. cap. in adoratione autem vituli deliquerunt primogeniti Iſraelitarum in officio ſacerdotali, ideo translatum eſt ſacerdotium ab omnibus tribubus Iſraelitarum ad ſolam tribum Leui; ſicut enim ſi non peccauiſſet Iſrael fabricando & adorãdo vitulum omnes primogeniti fuiſſent ſacerdotes, ita nũc eis cauſa legitima, & vrgenti impeditis Leuitis hoc prouenit. vnde in eorum officium ſucceſſerunt Leuitæ pereunte totali iure ſacerdotij: in alijs primogenitis prædicta ſunt ſecundum communem poſitionẽ, quam nos quoque ſæpe referimus & habent aliquẽ colorem. quid tamen ſit verum circa hoc dicetur infra quæſt. 18. vſque ad 29. *Qui aperit vuluam in filijs Iſrael.* Ideſt primogenitis qui dicuntur naſci & aperire vuluam.

Apertio vuluæ duplex. Et quomodo domina noſtra fuerit uirgo in partu. Quæſt. XI.

EST enim apertio vuluæ duplex. Prima eſt diſpoſitio ad conceptum, cum genitalia fœmina rũpuntur, & hoc tollitur virginitas. Sed hoc modo non accipitur hic apertio vuluæ, quoniam ſine filijs eſt talis apertio. Alia eſt autẽ apertio vuluæ, quæ eſt in exitu infantis ab vtero, & iſta eſt maior apertio. magis enim neceſſe eſt clauſtra fœminina rumpi cũ fœmina parit, quàm cum a viro carnaliter cognoſcitur, ideo ſicut in prima defloratione virginitas amittitur, ita & in emiſſione infantis ab vtero, & magis dicitur mulier perdere virginitatem, quę eſt integritas carnis, in pariendo, quàm in concipiendo, & poteſt alicui mulieri conſiſtere naturaliter pars virginitatis, quæ eſt integritas carnis, etiam ſi cognoſcatur a viro: non tamen poteſt manere eadem integritas cum parit. Ideo in præconiũ beatæ virginis ponitur ſpecialiter, ꝙ ipſa fuerit virgo in partu. ſ. quando pariebat non fuit facta aliqua violatio genitalium vaſorum, in qua cõſiſtit pars virginitatis, & ſolet hoc euenire omnibus parientibus ſecundũ naturam, immo neceſſe eſt, niſi aliter Deus egerit: De his apertionibus, & quando maneat virginitas, & de conceptu & partu, an poſſit naturaliter ſtare cum virginitate, & an vir exiſtẽs virgo gignere poſſit: latè dictum eſt in lib. de quinque figuratis paradoxis ad illuſtrem Reginam Caſtellæ, & in libello qui ſuper ecce virgo cõfectus eſt. Iſta autem apertio vuluæ in omnibus partibus fit: dicuntur tamen primogeniti aperire vuluam quaſi alij non aperiant, hoc autem eſt, quia ante nati-F uitatem primogeniti nulla talis apertio extiterat. Cũ verò primogenitus natus eſt apertio manet pro alijs.

Eruntque Leuitæ mei. Ideſt pertinebunt Leuitæ ſpeciali modo ad Deum quàm aliæ tribus. Non dicitur hic, ꝙ Leuitæ nunc efficiantur Dei, quaſi ante nõ fuerint: omnia quippe eius ſunt, ſed dicũtur fieri ſui, quia nunc ad eum ſpecialiter pertinent: ante enim pertinebant ſolum, vt Iſraelitæ: nunc autem pertinent, vt ſpeciales miniſtri, & hoc non erat in alijs Iſraelitis.

Meum eſt enim omne primogenitum ex quo percuſſi primogenitos in terra Aegypti. Dat hic Deus cauſam, quare & quomodo ad eum primogeniti pertineāt. ſ. ꝙ omnes primogeniti ſui ſunt ex tempore quo percuſſit primogenita Iſraelitarum.

G *Cur primogenita ſpecialiter dicuntur eſſe Dei, & obligantur Deo iure naturali. Quæſt. XII.*

SCIENDVM enim, quòd omnia tam primogenita quàm poſtea nata ad Deum pertinent, & ipſius ſunt, quia Domini eſt terra & plenitudo eius, vt patet Exo. 9. cap. & pſal. 23. Dicuntur tamen primogeniti eſſe ipſius Dei ſpecialius quã omnes alij: non tamen dicit omnes primogenitos ſuos eſſe, ſicut dicit Leuitas eſſe ſuos. Nam Leuitæ pertinent ad Dominum tanquam miniſtri. primogeniti autem Iſraelitarum non pertinent tanquam miniſtri, quia nullus de eis poterat accedere ad miniſtrandum, præter Leuitas. alioquin moreretur, ſed ſunt

H ſui primogeniti. i. ſpecialius obligati, quàm omnes alij, & hoc non fuit ex ſemper, ſed ſolum ex tempore quo percuſſit Dominus primogenita Aegyptiorum. Et quantum ad hoc non pertinent primogeniti Iſraelitarum ad Deum inquãtum eſt Deus, ſed magis de iure gentium. Nam quando aliquis eripit alterum a morte, vt ſi accipiat eum in bello, & ſeruet vitam eius, efficitur ſeruus illius. Sic autem Deus eruerat primogenitos Iſraelitarum, tam in hominibus ꝙ in pecoribus a morte: tenebantur ergo ſibi ad ſeruitutem, & hoc modo dicit ſuos eſſe primogenitos.

Et cum dicitur hic, ꝙ omne primogenitum eſt Dei: ſolum intelligitur hoc quantum ad Iſraelitas: nã in cæteris gentibus primogenita non ſunt obligata

I Deo, quia non eruit illa a morte. Iſta tamen obligatio pro liberatione a morte cauſata eſt. in nobis enim non ſunt nunc primogeniti magis obligati Deo quã cæteri, quia non fuit facta aliqua liberatio primogenitorum ſecundum carnem in nobis, ſed in Iſraelitis. ideo in nouo teſtamento, in quo intrauit plenitudo gentium, non fuit aliqua gens, vel natio hñs maiorem obligationem ad Chriſtum quàm alia, nec primogeniti quàm tertio vel quarto geniti. ideo nõ eſt aliqua Tribus vel gens determinata, de qua aſſumantur nunc miniſtri altaris & alij minores, ſicut erat in veteri teſtamento: ibi enim ſoli Leuitæ & Aaronitæ hoc poterant. Cęteris autem interdictum erat ſub in-

K terminatione mortis: nunc autem cuilibet licet aſſumere ordinem & miniſtrare in altari, niſi aliquã indignitatis habeat notam, propter quam eum iura repulerint.

Sciendum etiam quòd cum dicatur hic primogenitos Iſraelitarum obligatos Deo ex tempore percuſſionis Aegyptiorum: non debet accipi, ideo obligatos fore primogenitos Iſraelitarũ Deo, quia primogenita Aegyptiorum occiderit. nam obligatio cauſatur in aliquo propter aliquod bonum impenſum ei. Mors tamen primogenitorum Aegyptiorum, non fuit aliquod bonum collatum primogenitis Iſraelitarum: non ergo obligati ſunt Deo, quia liberauit eos Deus a morte; nam nocte qua exierunt Iſraelitæ de

Aegypto transiuit Angelus domini per omnes domos Aegyptiorum occidens primogenita. Cum vero accedebat ad domos Israelitarũ non sinebat Deus ingredi percussorem, & sic liberati sunt Israelitarum primogeniti: alioquin omnes perijssent: obligati sunt ergo propter hoc.

An conuersi ad Iudaismum tenerentur offerre primogenita, cum ipsi non fuerint liberati de Aegypto. Quæst. XIII.

SED nunc aliquis quæret cum ad Iudaismum conuersi fuerint multi de Gentilibus, vt Ammonitis, & Moabitis, Idumæis, cæterisque. An isti obligarentur ad offerendum primogenita sua & redimendum ea, sicut cæteri Iudæi faciebant, qui erant de genere Iacob, ut patet infra in litera, & infra 18. cap. Ratio huius dubitationis est, quia redẽptio primogenitorum fiebat propter primogenitos liberatos in Aegypto a morte. vt litera declarat hic, & Exo. 13. cap. Hoc tamen solum factum est in Israelitis ex genere. s. in illis, qui fuerunt in Aegypto, ideo posteri sui obligabantur ad hoc propter beneficium impensum patribus. Nam nisi Deus liberasset ibi primogenitos plurimi Israelitarũ, qui postea nati sunt, non fuissent nati, quia geniti sunt ab illis primogenitis liberatis, siue mediate siue immediate, & non possunt gigni ijdem filij sine identitate vtriusque parentis: naturaliter ergo obligabantur ad redemptionem: de Ammonitis tamen & Moabitis non erat sic, quia nec ipsi, nec patres eorum susceperant hoc beneficiũ liberationis, ideo non videbatur eadem ratio de conuersis ad Iudaismum, & Iudæis ex genere quãtum ad istud præceptum de redemptione primogenitorum.

Respondendum est, ꝙ conuersi ad Iudaismum tenebantur ad redemptionem primogenitorum suorum, sicut Iudæi ex genere: quamquam non susceperint ipsi neque patres eorum beneficium liberationis primogenitorum.

Causa huius est, quia ista redemptio data est Israelitis tanquam populo Dei specialiter obligato ꝑpter redemptionem primogenitorũ in Aegypto. Omnes autem, qui erant in populo Dei, obligabantur ad istã redemptionem faciendam, quia erant partes populi Dei: Moabitæ autem & Madianitæ & cæteri conuersi quando profitebantur ritum Iudaicum, non manebant, vt habentes iura Madianitarum, vel Moabitarũ, aut aliarum gentium, sed tãquam partes populi Dei, & quia totus populus Dei obligatus erat ad istam redemptionem primogenitorum, etiam conuersi ex Madianitis, Moabitis, vel alijs gentibus tenebãtur ad eam tanquam partes populi Dei. Simile autem patet in ciuitatibus, si aliquis fecerit beneficium ciuitati, & omnes de illa ciuitate obligentur illi ad aliquid: veneritque aliquis de extraneis, vt sit habitator ciuitatis illius, ad quem non pertinuit aliquid de beneficio collato: tenebitur tamen ad impendendum id, quod cæteri impendunt ad quos illud beneficium pertinuit, & hoc quidem non tanquam persona singularis, vel veniens aliunde, sed tanq̃ unus de ciuibus. ita & conuersi ad Iudaismum sunt incorporati populo Dei, iõ tanquam partes eiusdem populi tenebuntur ad omnia ad quæ tenetur populus Dei.

Item patet hoc ex alijs quæ fiebant in veteri testamento. nam celebratio phase in comestione agni paschalis fuit data propter liberationem Israelitarum de Aegypto. Constat tamen quod omnes tam Iudæi ex genere quam conuersi ad Iudaismum obligabantur ad hanc celebrationem phase. nam iubebat eos

A Dominus circuncidi, & quòd postea comederent: sic patet Exo. 12. cap. hoc autem erat, quia comestio agni paschalis erat recordatio beneficij collati a Deo Israelitis in exitu de Aegypto, & quia totus ille populus recepit hoc beneficium, omnes de illo tenebãtur ad recolendum quolibet anno in comestione agni paschalis: conuersi autem ad Iudaismum erant tanquã partes populi Dei, ideo tenebantur recolere istud beneficium.

Item patet hoc ex eo, quòd faciebant Israelitæ ex genere. nam ipsi redimebant omnes primogenitos suos: constat tamen ꝙ omnes qui postea redimebant primogenitos non erant filij primogenitorum liberatorum in Aegypto; sed plurimi erant filij aliorum

B tertio vel quarto, vel quinto genitorum, ad illos autẽ de beneficio nihil peruenit: solum tamen redimebãt ipsi primogenitos suos inquantum erant quædam partes populi Dei.

An Aegyptij conuersi tenerentur redimere sua primogenita cum tunc perierint. Et quòd differrent Aegyptij conuersi ab alijs gentibus. Quæst. XIIII.

SED nunc quæret aliquis de cõuersis de Aegyptijs, an tenerẽtur redimere primogenita sua, sicut Israelitæ.

Ad quod aliquis faciliter se putabit respondere posse. s. ꝙ sicut in alijs conuersis dictũ est ipsi redimerent primogenita, quamquam non peruenerit ad

C eos aliquid de beneficio saluatorum primogenitorũ. ita & de Aegyptijs dicendum sit.

Respondendum est non esse simile de Aegyptijs, & alijs conuersis. Nam in alijs non fuit participatum beneficium istud liberationis primogenitorum, quia non erãt simul cum Iudæis in Aegypto, & si fuissent ibi, & iam conuersi participassent beneficium hoc. Aegyptij autem non solum non participauerunt beneficium redemptionis, sed ecõtrario omnes primogeniti eorum tam in hominibus, quam in pecoribus mortui sunt, ita ut non esset in tota Aegypto aliqua domus, in qua nõ esset aliquis mortuus, vt patet Exo. 11. & 12. isti igitur, quando fuerunt conuersi non uidebatur, ꝙ deberent offerre precium redemptionis

D pro primogenitis.

Respondendum est differentiam esse inter Aegyptios conuersos, & alias gentes quãtum ad prædicta, tamen quomodocunque se habeant quando Aegyptij conuerterentur ad Iudaismum, iam non sortirentur aliquam conditionem Aegyptiorum, sed erãt tanquam partes populi Dei. ad eos, ergo sicut ad cęteros pertinebat recolere beneficium saluationis primogenitorum, quamquã nõ peruenerit ad eas aliqua pars huius beneficij, sed solum inquantum erat pars q̃dã populi Dei, qui erat obligatus ad recolẽdum istud beneficium. sit ergo generalis regula, ꝙ omnes, qui cõuerterentur ad Iudaismum de quibuscunque gentibus essent, tenerentur ad redemptionem primogenitorum suorum, quos haberent post cõuersionem ad

E Iudaismum: quamquam nihil peruenerit ad eos directè, vel indirectè de liberatione primogenitorum.

An aliqui de Aegyptijs fuerunt conuersi ad Iudaismum. Quæst. XV.

SED dicet aliquis nullos de Aegyptijs fuisse cõuersos ad Iudaismum, quia erãt hostes Iudæorum, & nunquam vellent eorum ritum sectari. sed falsum est. multi enim de Aegyptijs cõuersi fuerunt ad Iudaismum, ideo de nulla gente inueniunt aliqui conuersi prius ad Iudaismum, quam ex

Aegyptijs. isti autem ascenderunt cum Iudęis de terra Aegypti. Cum enim vidissent, ꝙ Deus percuteret Aegyptios, vt liberaret Israelitas, crediderunt ei, & ascenderunt cum eis in terram Chanaā, vt patet Exo. cap. 12. cum dicitur vulgus quippe promiscuum infinitæ multitudinis ascendit cum eis. isti tamen non ascendebant cum Israelitis, nisi confidentes de Deo ipsorum propter mirabilia quæ faciebat. ergo conuersi fuerunt ad ritum Iudaicum. Item patet, ꝙ aliqui de Aegyptijs conuersi fuerunt ad Iudaismum. Nam cū Deus dabat legem de conuersis, dixit, ꝙ Iudæi non essent molesti Aegyptijs conuersis, vt patet Deuteron. 23. cap. s. non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quia aduena fuisti in terra eius, qui nati fuerunt ex eis tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini. videtur igitur, ꝙ aliqui cō uersi fuerunt de Aegyptijs: alioquin Deus nō posuisset hanc legem.

Sanctificaui mihi quidquid primum nascitur in Israel. Verba sunt Dei. s. ego sanctificaui mihi. i. applicaui ad me quidquid primum nascitur. i. omne primogenitum in Israel. Dicitur enim Deus ista sibi sanctificare, qa applicat sibi, sed vario modo, quoniam primogenita hominum sanctificantur Deo, eo ꝙ redimuntur datis quinque siclis pro quolibet eorum pro ministris sanctuarij, & hoc si sint primogenita inter laicos. Si autem sint primogenita inter Leuitas applicātur domino ad cultum perpetuum. Si autem sint primogenita in pecoribus applicantur domino, quādo mūda sunt per immolationem. Si autem immunda sunt redimuntur, vt patet infra 18. capitu. Alia autem quæ non sunt primogenita nullo istorum modorum applicantur ad Deum.

Ab homine vsque ad pecus mei sunt. Idest omnia primogenita tam in hominibus, quā in pecoribus mea sunt, & hoc quia Deus non solum liberauit primogenita pecorum in Israelitis, & primogenita Agyptiorum tam in hominibus, quam in pecoribus occisa sunt, vt patet Exo. 11. & 12. cap.

Non tamen est intelligēdum, ꝙ primogenita omnium animalium Deus occiderit in Aegypto. nam de animalibus feris manifestum est, ꝙ non occiderit ea, quia ista occisio erat in pęnam Aegyptiorum, sed de feris nihil ad Aegyptios pertinebat. etiam de omnibus alijs animalibus non occidit Deus primogenita, sed in principalibus quæ vocantur pecora. s. boues, oues, capræ, & asini cum his quamquam non sint de pecoribus, ideo in redemptione primogenitorū non iussit Deus offerri vel redimi omnia animalia, sed solum oues, boues, capras, & asinos. de his tamen primogenitis quomodo redimantur, & quare hæc solū, latius dictum est Exo. 34. cap.

Ego Dominus. Idest omnia primogenita ab homine vsq; ad pecus mea sunt, quia ego sum dominus. Et nō intelligitur solum, ꝙ sit Dominus inquantum Deus est, sed magis de iure gentium, inquantum liberauit a morte omnia primogenita & obligabantur ei, sicut qui eripitur in bello.

Locutus est Dominus ad Moysen. Postquam dictum est de Leuitarum separatione: hic agitur de eorum numeratione. s. quot fuerint & qualitet distributi ꝑ officia sua. *In deserto Sinai.* Ista numeratio fuit facta in deserto Sinai, sicut omnes aliæ numerationes laicorum, quæ habentur supra 1. & 2. cap. & fuit facta ista immediatè post numerationem laicorum, vt supra habetur. *Numera filios Leui.* Hic ponitur præceptum ad Moysen de numeratione Leuitarum facienda, & non ponitur hic, ꝙ principes populi adiuuent eum, sicut supra dicebatur in numeratione popularium, vt patet præced. cap. Causa est, quia principes poneban-

F tur supra quilibet pro tribu sua, vt Moyses facilius cognoscere posset eos, qui erant in tribu illa. in tribu autem Leuitica Moyses cognoscebat omnes cum esset de eadem tribu, ideo non debuit dari aliquis de principibus populi adiutor, vt quidam uolunt, sed secus est, vt infra patet.

Cur Aaron non adiuuerit Moysen ad numerandum. Quæstio. XVI.

De Aaron autem dubium est quare non adiuuerit Moysen ad numerandum. Et forte dici potest hoc fuisse factum, quia numeratio Leuitarum non erat magni laboris, sicut numeratio totius Israelis, ideo non eguit Aaron

G adiutore, sicut eguerat ipso in numeratione populi.

Aliter forte dici potest, quòd Aaron non fuit hic adiutor ad numerandum cum Moyse, quia ipse erat de numerandis, & debebat esse differentia inter numerantem & numeratos. Sed ista ratio non tantum prodest, quia non solum Aaron fuit de numeratis, sed etiam Moyses: tota enim summa Leuitarum accepta est, sed Moyses vnus de Leuitis erat, ideo numerari debuit & numeratus est.

Sed dicendum est istas respōsiones peccare in fundamento: præsuppponunt enim ꝙ Aaron non adiuuerit Moysen ad numerandum. sed falsum est, quia infra dicitur in litera omnes Leuitæ quos numerauit Moyses & Aaron &c. Et si obijciatur, ꝙ hic non ex-

H primitur, nihil refert cum infra exprimatur.

An principes adiuuerint Moysen ad numerandum Leuitas. Quæstio. XVII.

Sed adhuc aliquis quæret, an principes adiuuerint Moysen ad numerandum Leuitas. Aliqs autem dicet, ꝙ non adiuuerunt, quia non exprimitur hic quidquam de hoc. Obiectio

Sed ad hoc obijcietur, ꝙ non obstat, ꝙ subticeantur, quia non omnia exprimuntur quæ fiunt. Item qa infra sequen. cap. dicitur, ꝙ omnes Leuitæ recensiti sunt per Moysen & Aaron & principes populi Israel. Respondendum est ad hoc, ꝙ non agitur ibi de hac

I numeratione omnium Leuitarum, sed solum de numeratione Leuitarum transeuntium ad officia. s. ab anno. 30. usque ad 50. ut ibidem patet. Hic autem agitur de computatione omniū Leuitarum ab vno mense & supra, commutandorum pro primogenitis Israelitarum.

Quid autem tenendum sit, dicendum conuenientius dici, ꝙ principes tribuum adiuuerint ad hanc cōputationem, adhuc magis, quam ad eam, quę habetur seq. c. quia hic computantur Leuitę, vt dētur pro primogenitis Israelitarum, & pro illis qui defuerint, vt non accedant ad summam primogenitorū Israelitarum dare debent Israelitę pecuniam, vt patet in lite

K ra. Nam pro quolibet de excrescentibus ad summam dati sunt quinque sicli, vt patet hic. debebant ergo videre Israelitæ, quot deerant de Leuitis ad summā primogenitorum suorum, vt sic scirent de quantitate pecuniæ supererogandа. in numeratione autem de qua seq. c. habetur, quæ erat quantum ad officia Leuitarū, qui non tantum pertinebant ad Israelitas, fuerunt numeratores principes populi, vt ibi patet, ergo hic.

Ad rationem in contrarium. s. ꝙ principes cuiuslibet Tribus ponebantur cum Moyse, quia ipse non cognoscebat eos, qui erāt illius Tribus, sed nunc cognoscebat Leuitas qui erant de Tribu sua, ergo non adiuuerunt eum principes populi. Respondendum est, ꝙ in hac numeratione non fuerunt principes ad notificandum

candum Moysi numeratos, sed quia ipsorum intererat numerare cum pro suis primogenitis traderentur isti Leuitæ. Dicuntur hic filii Leui non prout Leuita significat officium, sed etiam prout signat genus quoniam omnes tam Leuitæ minores, quàm sacerdotes numerati fuerunt, cum infra Ammonitæ ponantur in familia Caath. Amramitæ tamen sunt sacerdotes.

Per domos patrum suorum & familias. Ista numeratio facta fuit secūdum formam numerationis totius populi. Illa namque numeratio non facta fuit in tota multitudine sub vno globo, sed diuisa fuit in tribus, & quęlibet tribus in familias & familia in domos. Ista aūt numeratio Leuitarū est, qm̄ fuerūt distincti per familias, quia familia Caathitarum per se numerata est, & rursus familia Gersonitarum per se, & familia Meraritarum, quælibet autem istarum postea diuisa est in alias minores partes, quę possunt vocari familiæ, vel domus, & a minoribus illis partibus inchoata est numeratio. Omne masculinum ab vno mense. & supra,

Cur Leuitæ hic accipiuntur pro primogenitis, cum non sint primogeniti, & quare primogeniti non fuerunt assumpti ad ministerium Dei. *Quæstio.* XVIII.

SED quæretur quare Leuitæ accipiuntur hic ꝓ primogenitis. nam ipsi non sunt primogeniti. Aliqui dicunt, ꝙ nō debuerunt ipsi accipi pro primogenitis, sed vel debuerunt accipi personaliter omnes primogeniti Israelitarum, vel si aliqua Tribus debuit accipi pro primogenitis omnium Tribuum, illa debuit esse Tribus primogenitorum. s. Tribus Ruben. Dicunt quidam, ꝙ Leuitæ non sunt primogeniti secundum carnem, sed secundum reputationem Dei: ipse enim reputauit eos in primogenitos, licet non essent. Nam multa accipiunt esse ex sola Dei reputatione, quamquam in se non sint. sicut dicitur Malach. 1. & ad Rom. 9. antequam quidquam boni aut mali egissent Iacob dilexi, Esau odio habui. & hoc est, quia Deus vocat ea, quæ non sunt tanquā sint. i. per voluntatem suam dat illis esse. 1. ad Corint. 1. De hoc dicit Orige. Leuitę assumūtur pro primogenitis cum non sint primogeniti. Leui enim tertius nascitur de Lia, primus namque Ruben est, secundus Simeon, tertius Leui: sed apud Deum non habentur primogeniti qui corpore & natiuitate præcedūt, sed quos proposito mentis ipse in ordine primitiuorum iudicat assumendos: Iacob namque posterior primogenitus iudicatus est, & benedictionem primatus ꝓcurata diuinitus parentis cęcitate suscepit: ex proposito enim cordis, quod Deo patuit priusquam in hoc mundo nascerentur, aut aliquid agerent boni vel mali dictum est. Iacob dilexi, Esau autem odio habui filij ergo Leui primogeniti non sunt secundum carnem, sed pro primogenitis sumūtur, vt sit plus ꝓ primogenitis assumi q̄ primogenitum nasci. Et sic patet ex intentione Orige. ꝙ Leuitæ fuerunt accepti pro primogenitis nō quidem quasi eis competeret ex natura. i. ex ordine nascendi, sed ex proposito voluntatis Dei. Et dicit ꝙ istud Deus voluit antequam Leui & alij filij Iacob nascerentur. s. quia ipse potuit cognoscere merita & demerita istorum antequam nascerētur, & elegit illum habendum in primogenitum, qui in merito alios præcederet, & iste fuit Leui.

Dicēdum, ꝙ primum istorum est cōcedendum. s. ꝙ ex Dei proposito accepit tribus Leui, ꝙ esset loco primogenitorum, quia nihil potest accipere esse hoc vel illo modo, nisi ex Dei proposito, sicut dicit Apo. ad Rom. 8. de electis, ꝙ secundum propositum vocati sunt sancti. i. antequam sint actualiter vocantur sancti, quia sunt in proposito Dei, licet nō in propria existentia, & secundum illud propositum iam sunt sancti. quod propositum non incipit de nouo iuxta illud, elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati cum eo ad Ephe. 1.

De secundo dicendum, ꝙ non debet concedi. s. ꝙ Deus præcognouerat Tribum Leui futuram maiorum meritorum, ideo istam elegerit. & primo non stat, quia licet Deus præcognoscat omnia futura siue merita, siue quidquid aliud sit, non videtur tamē ista electio, vel assumptio facta fuisse pro meritis. nā non apparet quomodo Tribus Leui fuerit maioris meriti q̄ aliæ Tribus, cum in ipsa etiam fuerint viri peccatores, vt in alijs. Secundo non stat, quia etiam si pro maiori merito Deus vellet alicui Tribui dare, ꝙ esset ꝓ primogenitis, non deberet concedi hoc fieri, quasi Deus præuidisset illius Tribus merita, sed deberet dici, ꝙ Deus sine merito aliquo voluit misereri illi Tribui, & exaltare eam super alias, & ad hoc vt esset capax huius exaltationis proposuit illi dare maiora merita quàm alijs, quia sicut Deus præstituit rei finem, ita dat ei media perueniendi, quæ in hominibus sunt merita, ideo deberet dici, ꝙ antequam istę Tribus essent Deus dilexerat Tribum Leui super alias, & voluit illam exaltari, ita vt acciperetur pro primogenitis omnium Tribuum. Et ad hoc proposuit dare ei maiora merita quàm alijs tribubus, vt sic esset digna ista exaltatione. non ergo fuit causa huius assumptionis pro primogenitis illa quæ ponitur ab Orige.

Quæ fuit uera causa, ut Tribus Leui acciperetur pro primogenitis. Et quòd maxima immunditia apud Deum est idolatria. *Quæst.* XIX.

SED tunc quæretur quę fuerit vera causa quare Tribus Leui acciperetur pro primogenitis. Dicendum ꝙ fundamentum Dei, ut patet supra in litera fuit, ꝙ primogeniti totius Israel erant sui. i. pertinebant ad eum ex debito, & cum ipse vellet accipere aliquos homines de toto Israel, qui seruirent ei in pertinentibus ad cultum suum, iustè debuit accipere primogenitos, qui erant sibi debiti, vel si illos nollet posset accipere alios loco illorum, & quia nō voluit primogenitos, accepit Leuitas pro primogenitis.

Sed tunc quæretur, quare Deus non accepit primogenitos totius populi ad seruiendum ei, cum isti essent directe ei debiti.

Aliqui dicunt, ꝙ hoc fuit, quia immundi erant, volebat enim Deus applicare sibi rem mūdam, quia ipse mundus est. primogeniti autem polluti fuerant in idolatria adorando vitulum. Nulla autem apud Deū maior immunditia reputatur, quàm cultus idolorū: ideo propter istam immūditiam debuerunt omnes primogenti repelli, & accipi aliqui alij. ista causa solet communiter reddi, sicut nos sequētes communem positionem diximus supra q. 10.

Dicendum ꝙ illud habet aliquem colorem, & tamen non est vera causa. nam si propter hoc non acciperentur primogeniti omnium Tribuum, sequeretur, ꝙ nulla tribus deberet accipi, quia omnes fuerant pollutæ in illa idolatria, vt aliqualiter colligitur Exo. 32. Nam iussit ibi Moyses, ꝙ per omnia castra de porta ad portam occiderentur peccatores, & sic factū est. e. c. Cum ergo in omnibus partibus castrorum fuerint aliqui occisi, patet, ꝙ nulla Tribus erat in qua non fuissent aliqui idolatræ.

Secundo quia videtur, ꝙ etiam si peccassent omnes Tribus in idolatria, nō obstabat hoc eis ad accipi mini-

ministros Dei, quia iam peccatum illud fuerat ablatū occisis omnibus peccatoribus. s. viginti tribus millibus Exo. 32. Et in hoc satisfiebat pro peccato: reliquus etiam populus, qui non occisus est pęnituit de peccato. nam fleuerunt omnes & abiecerunt cultus optimos, & induti sunt vilibus vestibus Exo. 33. Ideo mundati videbantur iam ad hoc, ꝙ possent accipi in ministros.

Tertio quia si propter idolatriam repellerētur primogeniti, etiam repelleretur tribus Leui. nam de ista fuerūt etiam idolatrę. quod patet Exo. 32. cum Moyses applicuit sibi Leuitas ad faciendum vltionem peccatorum. nam dixit illis occidat vnusquisque fratrē suum, & amicum & proximum. Et sic præsupponebat Moyses, ꝙ in tribu Leui erant aliqui idolatræ, qa aliàs non diceret istud.

Item patet, quia sic factum est. nam dicitur. e. c. ꝙ facta vltione dixit Moyses, cōsecrastis manus vestras hodie Domino: vnusquisque in filio & fratre. i. occidendo filios & fratres, & tamen non occisi fuerant ibi, nisi idolatræ. ergo de tribu Leui multi coluerunt vitulum. Item patet, quia Deuter. 33. in benedictione Tribuum laudantur Leuitę, quia occiderūt filios & fratres & matres idolatras, nulli parcentes propter zelum Dei, cum dicitur, qui dixit patri suo & matri nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierūt filios suos. debebat ergo etiam repelli Tribus Leui.

Quarto quia si propter idolatriam repellerentur aliqui nunc a ministerio Dei, illi potissimè repelli debebant, quibus datus est principatus in istud ministerium. Nam summum sacerdotium datū est Aarō: & ista fuit maxima dignitas in toto ministerio Dei, & inter omnes Leuitas. Et tamen non solum peccauerunt aliqui de Leuitis, sed etiam ipse Aaron, cui datus est principatus sacerdotum, maximè peccauit, quia ipse fecit vitulum aureum petentibus Israelitis Exo. 32. Et Deus valde indignatus fuit contra ipsum: voluitque eum occidere, nisi quia Moyses orauit nimis pro eo Deuter. 9. Cum igitur tam grauiter peccasset Aaron, nō debuisset dari ei aliqua pars ministrationis huius, & tñ datus est principatus sacerdotij, ergo a fortiori, nec primogeniti, nec aliqui alij repellerentur ab administratione propter idolatriam. Dicendum igitur, ꝙ licet videatur motiuum coloratum idolatriæ ad repellendum primogenitos omnium Tribuū: nō est tamen illa causa vera.

Cur primogeniti non fuerunt assumpti ad ministerium Dei. Quæstio. XX.

TVNC ergo quæretur quare primogeniti nō fuerunt assumpti ad ministerium Dei.

Dicendum, ꝙ etiam si nō peccassent ipsi, neque aliqui Israelitæ, & etiam si primogeniti essent viri sanctiores omnibus alijs, nō reciperentur.

Et primo fuit hoc, quia Deus noluit accipere aliquem numerum ministrorum, qui sufficeret ad ministrandum sibi iuxta conditionem illius cultus, & illarum ministrationum, quas ipse voluit sibi fieri in veteri testamento, & nō debuit iste numerus ministrorum esse maior, quàm vt sufficeret ad illas ministrationes, quia aliàs daretur deordinatio. nam superfluū non potest esse ordinatum, sed est frustra. Deus tamē nihil facit frustra. 1. Polit. Si autem primogeniti sumerentur ad istam ministrationem, esset numerus valde superabundans, quia acciperentur omnes isti primogeniti, qui tunc erant etiam cum primogenitis Leuitarum, & omnes descendentes ab his, & etiā omnes primogeniti, qui postea nascerentur de reliquo populo, quia omnes illi pertinebant ad Deum

F quocunque tempore nascerentur, cum iuberet eos redimi precio dato infra 18. tanta autem multitudo nō poterat cōuenienter occupari ministratione Dei: ideo non debuerunt illi accipi.

Secūdo quia sequeretur sic quædam deordinatio in possessionibus. nam illi qui Deo ministrarent non debebant habere possessionem aliquam in terra Israel, sicut Deus iussit infra 18. & tamen cū quælibet Tribus haberet possessionem, si primogeniti applicarentur Deo deberent filij carere possessionibus patrum. s. primogeniti ipsorum, & hoc erat magnū inconueniens, quia cum omnes filij succedant patribus maxime succedebant primogeniti, quia quilibet eorum habebat duplum quàm alius filius de bonis patris Deuteron. 21. non ergo debuerunt primogeniti

G applicari Deo.

Tertio quia in hoc grauaretur valde populus. nam omnes Israelitæ debebāt prouidere ministris Dei de necessarijs, nam illi occupati ministratione, non poterant vacare agriculturæ, ideo constituerant quædam iura quæ solueret populus, de quibus sustentarentur ministri Dei. infra 18. & Iosue. 13. si tamen valde multi essent ministri, teneretur populus multum impendere, in quo grauaretur, ideo debuerunt esse pauci. Et tamen si primogeniti applicarentur Deo essent valde multi, quibus non sufficeret populus sustentationem impendere, vt valde grauaretur, ideo nō debuerunt illi accipi.

Quarto quia quantumcunque populus grauaretur

H soluendo magna iura non sufficeret tantæ multitudini ministrorum, quia populus nollet subire maiora onera solutionum quàm posset portare. Et si Deus imponeret illis, non tolerarent illam legē, ideo ministri quanto eēnt plures, essent pauperiores. nā & Leuitæ, qui pauci erant non sustentabantur sufficienter, aut saltem copiose, sed semper mendicabant, & dicebat Deus, ꝙ darentur eis elemosynæ, sicut personis miserabilibus. i. viduis, aduenis, & pupillis, & vocarentur ad conuiuia Deuter. 12. ergo a fortiori magis mēdicarent & minus possent sustentari omnes primogeniti, quorum erat magna multitudo. ergo non debuerunt accipi in ministros.

I *Responsio ad contra determinationem. Quæst. XXI.*

DICENDVM igitur, ꝙ nō debuerunt accipi in ministros Dei primogeniti omniū Tribuū, neque etiam aliqui alij qui essent de diuersis tribubꝰ, sed aliqua vna Tribꝰ debuit tota applicari ad cultum Dei, & illa semper maneret sic applicita. s. omnes illi qui essent de illa Tribu.

Et hoc debuit primo esse propter certitudinē. nā quando vna tota tribus Deo esset applicita: certum esset de omnibus descēdētibus de illa tribu, ꝙ ad Deū pertinerent, & illi noti erant. Si autem primogeniti &

K filij primogenitorum omnium tribuum applicarentur Deo, non esset sic certum quis deberet ad Deum pertinere, quia quotidie inciperent aliqui pertinere ad Deum, qui prius non pertinuerant.

Secundo propter concordiam, requiritur enim in cultu Dei magna attentio, deuotio, & diligentia, quæ omnia tollūtur per discordiam: homines autē vnius cognationis magis inter se concordant, siue in bono siue in malo, quàm homines diuersarum cognationum, quia omnes illi inter se sunt, quasi fratres, si tamen primogeniti omnes applicarentur Deo, essent de varijs cognationibus. s. de omnibus tribubus, ideo potius debuit accipi vna tota tribus.

Tertio propter vnitatem loci ministrandi, nam in veteri testō nō voluit Deus, ꝙ per singula loca fierēt

ministra-

ministrationes cultus eius, sed esset vnicus locus, in quo fieret tota ministratio, & illum locum Deus eligebat, extra quem non licebat fieri ministrationem aliquam Deut. 12. & Iosue. 22. & si quis extra locum illum vellet ministrare offerendo sacrificia erat reus mortis quasi sanguinem effudisset Leui. 17. Ad istam aũt vnitatem loci ministrationis magis conueniebat vnitas tribus, quàm ꝙ de omnib⁹ tribubus essent aliqui ministri, ideo debuit accipi vna tota trib⁹ & non primogeniti omnium Tribuum.

Quarto & præcipue, quia Deus voluit ꝙ ministri sui nullam haberent possessionem, & ꝙ reciperent sustẽtationem a populo, pro quo seruiretur per alias Tribus, & isti Tribui, quę applicabatur Deo, nulla pˢ possessionis daretur, & tunc non grauaretur populus dando sustentationem illi Tribui, quia accipiebat populus totam possessionem quam illa tribus acceptura erat si non applicaretur Deo, & de qua haberet fructus sufficientes ad sustẽtationem si terram coleret, & tunc aliæ tribus potius videbantur esse quasi coloni illius Tribus dando ei fructus quos ex possessione eius colligebant q̃ dare aliquid de proprio. Etiã erat cõueniens hoc pro ipsa Tribu, quæ applicaretur Deo, quia cum ipsa occupata diuinis ministerijs non posset terram colere, esset frustra si possideret, nũc vero cum nõ daretur ei possessio nihil manebat superfluum & incultum, sed cedebat reliquo populo id, quod ista Tribus habitura erat. Si aũt primogeniti de omnibus tribubus applicarentur Deo non posset sic fieri, quia tunc necesse erat terram diuidi per omnes Tribus cum nulla deberet totaliter applicari. Et tunc erat dubium qũo fieret, quia primogeniti q applicabantur Deo, aut deberent hr̃e possessiones, quæ competerẽt eis ſm diuisionem sortis suæ, & per successionẽ ꝓgenitorum suorũ, aut nullas possessiones haberent. Si haberent possessiones tunc sequeretur primum inconueniens. s. ꝙ illæ manerent incultæ, qa non poterant vacare agriculturæ occupati circa diuina ministeria. Secundùm quia tunc grauaret̃ populus dando istis sustentationem, cum ipsi haberent possessiones, & nõ acciperet populus possessiones quas isti accepturi erant, sicut fieret si tota vna tribus applicaretur Deo. Si aũt isti nullas haberent possessiones sequeretur inconueniens. Primo quia turbarẽtur successio. nam preiudicaretur valde istis, quia primogeniti debebant duplũ hr̃e de possessione paterna q̃ quilibet alius de fratribus Deut. 21. Et tunc ecõtrario fieret, quia priuarẽtur primogeniti omni iure successionis. Secundo quia ditarentur aliqui sine causa, scilicet quòd alij fratres acciperent, quod pertinebat ad primogenitos, quod erat inconueniens, cum non haberent ad hoc causam. Tertio quia maneret, tunc grauamẽ populi. nam oportebat prouidere istis cum non haberent possessiões, & tñ populus nihil habebat de bonis istorum, & ita essent ista inordinata. Dicendum ergo ꝙ non potuerunt conuenienter accipi primogeniti omnium tribuũ ad ministrandum Deo; sed debuit separari ad hoc tota vna tribus.

Cur potius fuit separata Tribus Leui ad cultum Dei quàm aliqua alia. Quæst. XXII.

SED quæritur dato, ꝙ deberet vna tota Tribus separari ad cultum Dei, & non primogeniti omnium Tribuum, quare potius separata fuit Tribus Leui quàm aliqua alia.

Dici potest primo, ꝙ fuit istud, quia ista tribus (ut quidam volunt) non peccauit in idolatria vituli, quæ paulo ante hoc commissa fuerat, ideo debuit potius eligi ista quàm alia.

A Sed dicendum, ꝙ non stat, quia etiam Leuitæ peccauerũt in idolatria, sicut aliæ Tribus, vt ostẽdimus. s.

Sed dici posset secundo, ꝙ istud fuit, quia ista Tribus exercuit vltionem in idolatras, ideo licet de hac tribu quidam peccassent, alij qui non peccauerant vlti sunt hoc crimen in peccatores de Tribu sua, & de alijs tribus occidẽdo 23. millia, vt patet Exo. 32. Et tñ qui vindicabãt Deum de offendẽtibus ipsum in idolatria merebantur accipere honorem ab ipso in cultu suo, sic fuit de Phinees qui zelo Dei occidit principem Tribus Simeon coeuntem publicè cum Madianitide. Nam Deus promisit tunc illi sacerdotiũ sempiternum in domo suą infra 25. & 1. Mac. 2. c. Et tñ ille vltus est in vnum hoĩem. isti aũt in totum populũ, B ideo meruerunt maiorem honorẽ. s. vt acciperent totam administrationem diuini cultus.

Tertio potuit hoc esse, quia isti ostenderunt ſpãliorem deuotionem ad Deum. nam qñ Moyses voluit punire idolatras clamauit dicens. si quis Dñi est iũgatur mihi. i. si aliquis est, qui pertinet ad Deum Israel, & diligit eum veniat mecum Exo. 32. & tunc sequit̃ ibi. congregati sunt ad eum oẽs filij Leui, & sic patet ꝙ oẽs Leuitæ habuerunt, tunc singularẽ deuotionẽ ad Deum, & nullus de alijs tribubus habuit illam, qa nemo de illis venit cum Moyse ad istam vltionẽ, iõ meruerunt honorem apud Deum.

Quarto quia habuerunt zelum feruentissimũ. nã non solũ vlti sunt in alios, qui non erant cognati sui, sed ẽt filios & fratres occiderunt ꝑp Deum Exo. 32. C & non miserti fuerunt eis. quasi non essent cognati eorum, qđ multum laudatur a Moyse Deut. 33. ideo debuit eis dari honor apud Deum.

Quinto quia videtur, ꝙ Moyses ꝓmiserat eis istud vel ꝑnunciauerat futurum esse, qñ vlti sunt in peccatores Exo. 32. s. consecrastis manus vr̃as hodie dño vnusquisq; in filio & fratre suo, vt detur vobis benedictio, sed consecratio pertinet ad ministros Dei. s. sacerdotes & Leuitas, vt patet Leui. 8. & 9. & Exo. 29. & ĩ. 8. c. ideo prenunciabat eis, ꝙ ministeriũ habituri eẽnt in quo cõsecrarentur. Etiam quia dixit eis, vt det̃ vobis benedictio. i. vos fecistis, qđ in vobis erat consecrando manus nr̃as in sanguine filiorũ & fratrũ: De⁹ autem dabit vobis benedictionem. i. administrationem cultus sui, in qua eritis benedicti.

D Istæ rõnes sunt aliqualiter conuenientes, sed non sunt necessariæ: essent aũt oĩno efficaces si aliæ tribus peccauissent in idolatria, & de tribu Leui nullus peccasset, tñ peccauerunt multi: peccauit ẽt Aaron, cui datum fuit postea summũ sacerdotiũ, vt ostendimus supra, ideo non cõcludunt necessario. Et tñ dicendũ ꝙ supposito, ꝙ deberet vna de tribubus Israel tota accipi ad ministrandum Deo, potius debuit accipi Tribus Leui q̃ aliqua alia, quia licet oẽs peccassent in idolatria, tñ ista minus peccauit, quia fuerũt in ea paucio res idolatræ, & ẽt quia ipsi soli habuerunt zelum vindicandi in oẽs alios idolatras, vt supra dictum est.

Sexto & præcipue dicendũ, ꝙ fuit tribus Leui potius accepta q̃ alia, qa erat valde minor qualibet alia, E istud tñ erat conueniens primo, quia ministri Dei debebant esse pauci: cum pauci sufficerent ad illam ministrationẽ, sed vna tribus tota sumẽda erat, ideo debuit accipi minima omnium Tribuum.

Secundo quia Israelitæ sustẽtaturi erant ministros Dei de sumptibus suis, ideo vt non grauaretur populus debuerũt esse pauci ministri, & si multi essent nõ posset sufficere populus ad sustentandum eos: debuit ergo minima Tribus accipi, vt sic facilius populus tolleraret sumptus illos.

Tertio ut melius prouideretur ministris, quia populus non poterat subire magna onera expensarum, si ergo

si ergo ministri multi essent, oporteret eos mendicare: quãto autem essent pauciores melius prouideretur eis, ideo minima tribus debuit eligi. Ad hoc autẽ fuit conueniens Tribus Leui, quia nulla fuit minor ea: immo quælibet aliarum fuit maior ea quincuplo, vel sexcuplo. quod patet, quia in alijs Tribubus computando a viginti annis, & supra inueniebantur multa millia. s. in quibusdam quasi octuaginta millia. in illa autẽ quæ fuit minor omnibus. s. in Tribu Manasse fuerant inuenta 32. millia & ducenti, vt patet sup. 1. cap. Et tñ in Tribu Leui computando a viginti annis & supra forte non inuenirentur sex aut septem millia virorũ, vt patet, quia in litera ponitur summa Leuitarum ab vno mense & supra, & tamen solum fuerunt. 22. millia ducenti & septuagintatres: tollendo autem omnes qui essent ab vno mense vsque ad annum vicesimum, quorum solet esse magna multitudo, forte non relinquerentur sex aut septem millia, ideo ista Tribus, tanquam valde minor qualibet alia, debuit eligi ad ministrandum, quia cum paucioribus sumptibus poterat prouideri huic Tribui, quam alicui alteri.

Tribus Leui minor inter oẽs alias.

An debuisset eligi Tribus Ruben. Et cur tribus Ruben non poterat applicari Deo. Quæst. XXIII.

ADHVC obijcietur, ꝙ non debuit Tribus Leui accipi, sed tribus Ruben, quia cũ vna tota deberet separari ad cultum Dei, & ista accipiebatur loco primogenitorũ, vt patet supra in litera: debuit accipi tribus illa, quæ esset a primogenito, quia ibi censerentur esse omnes primogeniti populi, sed Ruben fuit primogenitus Iacob Gen. 49. ergo Tribus Ruben debuit accipi loco omnium primogenitorum ad ministrandum.

Dicendum ꝙ Rubẽ fuit primogenitus ſm carnẽ. i. prior origine Genes. 29. & 49. & tamen dato, ꝙ deberet accipi ad cultum Dei Tribus primogenitorũ non posset accipi tribus Ruben, quia iam perdiderat Ruben istud ius. Pater enim eius Iacob priuauerat eum moriens Gen. 49. s. Rubẽ primogenitus meus tu fortitudo mea & principiũ doloris mei: prior in donis, maior in imperio: effusus es, sicut aqua. non crescas, quia ascendisti cubile patris tui & maculasti stratum eius. i. tu Ruben, qa eras primogenitus meus debebas esse maior in imperio & potior in donis, & tñ volo, ꝙ non crescas. i. non efficiaris in dignitate maior aliqua alia tribu, quia maculasti stratum patris tui.

Sed dicendum, ꝙ si tribus primogenitorum deberet applicari Deo, non poterat applicari tribus Rubẽ, quia perdiderat Ruben iura primogenituræ, & translata fuerant illa in aliam tribum. s. in filios Ioseph, vel vt alij volunt in tribum Iudæ. sic patet 1. Paralip. 5. ca. s. filij quoque Ruben primogeniti Israel ipse qppe fuit primogenitus eius, sed cum violasset thorum patris sui data sunt primogenita eius filijs Ioseph, & non est ille reputatus in primogenitum, & sic nõ potuit tribus Ruben accipi ad ministrãdum Deo loco primogenitorum totius populi.

An tribus Ioseph debuerit accipi loco primogenitorum totius populi. Quæst. XXIIII.

SED aliquis dicet, ꝙ cum translatum esset ius primogenituræ in filios Ioseph, vt dictum est præceden. q. ꝙ debuit tribus Ioseph accipi loco primogenitorum totius populi.

Dicendum ꝙ non debuit primo, quia vna sola tribus debebat accipi ad ministrandũ Deo, vt dictũ est. Et tñ filij Ioseph non faciebant aliquã vnicam tribũ,

F sed duas. s. Ephraim, & Manasses. Et ita cõputantͬ in tota scriptura, vt patet supra. & ĩ. 26. & 34. cap. iõ non debuerunt illi accipi loco omnium primogenitorũ.

Scđo quia vt supra dictum est debebat accipi tribꝰ minima oĩum ad istam ministrationẽ, & tñ de filijs Ioseph fuerunt nunc in ista numeratione a 20. annis, & supra vltra 72. millia virorũ. s. in Ephraim quadraginta millia & quingenti, & in Manasse trigintaduo millia & ducenti: tanta aũt multitudo non conueniebat ad ministrandum Deo, quia non posset sustentari a populo. Tertio quia tribus illa quæ ad hoc acciperetur deberet esse sine possessione, quia iura sanctuarij essent ei loco possessionis. ĩ. 18. & Iosue. 13. c. sed filij Ioseph non poterant esse sine possessione, qa fuerat de eis ꝑnunciatum ꝓphetice, ꝙ non solum hr̄ent

G possessionẽ, sed ẽt ꝙ hr̄ent sortes duarum possessionum, sicut duę tribus. i. sicut Ruben & Simeon, vt patet Gen. 48. cum dixit Iacob ad Ioseph. duo filij tui, q nati sunt tibi in terra Aegypti anteq̃ huc venirẽ mei erunt: Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi. i. habebunt duas sortes possessionum, sicut Ruben & Simeon, ideo Ephraim & Manasses, qui faciebant duas tribus, non acciperentͬ ambæ ad cultum Dei, sed poterat accipi vna eorum.

Dicendum ꝙ non stat, quia forte posset hoc cõcedi si solum illa rõ moueret ad hoc, & tñ manent aliæ duæ, ideo q̃cunq; tribus illarũ daretur nõ poterat accipi loco primogenitorũ. s. vtraq; qa habebat possessionem, ut dictum est. ẽt quia vtraq; earum erat valde magna. Nã minor earũ. s. Manasse habuit. 32. millia virorum & ducentos in ista numeratione. s. 1. c. &

H tñ tribus Leui non hẽbat forte. 7. millia a 20. an. & s. vt dictum est ꝑce. q. Scđo põt dici, ꝙ cum essent duæ tribus in filijs Ioseph, cum non esset maior rõ de vna q̃ de alia: non deberet potius vna accipi ad cultũ Dei quàm alia, ita neutra acciperetur.

An tribus Iuda debuerit accipi loco omnium primogenitorum. Quæstio. XXV.

ADHVC dicet aliquis, ꝙ deberet accipi tribus Iuda loco oĩum primogenitorũ, quia vt quidã dñt pars iuriũ primogenituræ ꝑtinebat ad istã tribũ, & pars ad filios Ioseph.

I s. imperium ad Iudã, & duplex sors ad Ioseph, & tunc non esset inconueniens, qa tribus Iudę erat vnica, & non sicut filiorũ Ioseph quorũ erant duæ tribus. Dicẽdum ꝙ nõ stat, quia si dẽret accipi ista tribus rõne primogenituræ non poterat ei hoc cõpetere: Quia non ꝑtinebant iura primogenituræ aliqualiter ad Iudam, sed totaliter ad filios Ioseph. 1. Paral. 5. s. Rubẽ fuit primogenitus Israelis, sed cum violasset thorum pr̄is sui data sunt primogenita eius filijs Ioseph, & nõ est ille reputatus in primogenitũ. & sic de solis filijs Ioseph dr̄, ꝙ habuerunt primogenita & nõ de Iuda. Aliqs dicet, ꝙ Iudas habuit principatũ regalẽ, qui ꝑtinebat ad

K primogenita, iõ partẽ iuriũ primogenituræ habuit.

Dicendum ꝙ non stat, qa principatus nõ ꝑtinet ad iura primogenituræ directe, sed duplicitas possessionis. sic patet expsse. 1. Paral. 5. qa cum dr̄ primogenita Ruben data sunt filijs Ioseph, & nõ est ille reputatus in primogenitũ. additur. Porrò Iudas, qui erat fortissimus inter fratres suos de stirpe eius principes germinati sunt: primogenita autẽ reputata sunt Ioseph. i. licet Iudas habuerit principatũ, tñ non habuit primogenita, qa illa reputata sunt in Ioseph. Scđo cum dñt aliqui tribus Iuda hẽbat possessionẽ, & valde magnã Iosue. 15. & tñ tribus q̃ acciperetur loco primogenitorũ non erat habitura possessionẽ. Sed dicendũ, ꝙ istud non cõcludit, quia si tribus Iuda acciperetͬ loco

primogenitorum, non daretur ei possessio, sed accipe-
ret iura Sanctuarij loco possessionis, sicut factum est
in tribu Leui Iosue 13. ca. Tertio, quia tribus Iuda erat
valde magna, s. maior qualibet alia. nam in ista nume-
ratione fuerunt in ea 74. millia virorum, & sexcenti. s.
1. c. & semper fuit valde magna. Nam in alia computa
tione ꝭ. 16. fuerunt in ea 75. millia, & quingenti. hoc
autem valde repugnabat, quia tribus quę ad hoc acci-
peretur debuit esse minima omnium, vt supra osten-
sum est, quia alias grauarentur alię tribus sustētando
illam: ista tamen erat maxima omnium, iō nulla min⁹
conueniebat ad hoc q̃ tribus Iuda. Quarto, quia de tri
bu Iuda pręnūciatum erat, ꝙ futuri essent reges Gen.
49. s. non auferetur sceptrum de Iuda, neq; dux de fę-
more eius. Et sic coinciderent tribus regalis, & sacer-
dotalis: sed hoc non debuit esse, quia regibus incūbe-
bat facere bella pro populo 1. Reg. 8. & regere in om-
nibus alijs, & tñ sacerdotes, & Leuitę nō poterant his
sufficienter intendere, cum vacarent diuinis ministe-
rijs, ideo non debuit esse eadem tribus regalis, & sacer
dotalis, & sic tribus Iuda non debuit accipi pro pri-
mogenitis.

Quod tribus Leui non debuit accipi pro primogenitis.
Quæst. XXVI.

SED adhuc aliquis dicet, ꝙ non debuit tribus Leui accipi pro primogenitis, quia accipienda erat tribus minima pp causas supradictas, & tñ Leui non erat minima tribus, sed aliæ quędam minores. Vnde aliqui dicunt, ꝙ debuit tribus Ruben accipi, quia erat minima. Sic patet Deu. 33. in benedictione tribuum, s. viuat Ruben, & non moriatur, & sit paruus numero. Alij dicunt, ꝙ debuit dari tribus Simeō, quia illa erat minor omnibus, & patet, quia tam parua fuit, ꝙ non accepit per se possessionem, sed in sorte tribus Iudę, vt patet Iosue 19.

Aliqui dicunt, quòd debuit accipi tribus Manasse, quia erat minor omnibus, sicut dixit Gedeon Iudic. 6. ecce familia mea infima est in Manasse. Dicendum, ꝙ causa potissima quare tribus Leui fuerit accepta ꝓ primogenitis fuit paruitas eius, quia erat minor omnibus, & sic posset sustentari facilius a populo, q̃ alia tribus, & nulla de allegatis est minor quam tribus Leui. Cum autem dicebatur de Ruben. Dicendum, ꝙ non erat minor q̃ Leui, sed forte erat maior quincuplo aut sexcuplo, quod patet, quia in ista numeratione fuerūt in tribu Ruben 46. millia, & quingenti supra 1. c. & in alia numeratione ꝭ. 26. fuerunt quadragintasex millia & septingenti & triginta. & tñ in tribu Leui computando ab vno mense, & supra fuerūt solum 22. millia ꝭ. in litera. in quibus forte non inuenirentur septē millia, si computarentur a viginti annis & supra: ideo magis conueniebat ad hoc tribus Leui. Secundo, quia tribus quę ad hoc acciperetur non erat habitura possessionem. ꝭ. 18. & tamen de tribu Ruben pręnūciatum erat, quòd habitura esset possessionem in terra Chanaan Gene. 48. ideo non debuit Ruben accipi pro primogenitis.

Solutio de tribu Simeon quæ obijciebatur.
Quæst. XXVII.

CVM vero obijciebatur de tribu Simeon. Dicendum, ꝙ nō debuit illa accipi, quia maior erat quā tribus Leui forte septuplo, vel octuplo, quia s. 1. c. ponitur in numeratione. fuerunt in tribu Simeon. 59. millia virorum, & trecēti, & tamen in tribu Leui si computarentur a viginti annis & supra forte non essent septem millia virorum, sicut dictum est pręced. qō. Secundo quia tribus danda pro primogenitis nō erat habitura possessionem, vt dictū est. & tamen de tribu Simeon pręnunciatum erat, ꝙ haberet possessionem in terra Chanaan Gene. 48. scilicet, Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, idest, habebunt Manasses, & Ephraim distinctas possessiones, & sortes, sicut Ruben, & Simeon.

Cum vero obijcitur, quòd tam parua erat tribus Simeon, quòd non accepit sortem, nisi partem quandā sortis Iudę.

Dicendum quòd non est verum, quia Simeon magna tribus erat, & etiam per se accepit possessionem, & hęreditatem distinctam a possessionibus aliarum tribuum Iosue 19. cap. scilicet egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas, fuitque hęreditas eorum &c. Etiā patet, quòd fuerit magna tribus, quia accepit multas ciuitates, & villas in sorte sua, & quædam aliæ tribus fuerunt quę acceperunt pauciores vrbes, vt patet comparando eas inuicem Iosue 19. capitulo.

Sed cum obijcitur, quòd Simeon propter paruitatem suam accepit partem sortis Iudę, vtrunque negādum est. nam neque erat Simeon parua tribus, neque etiam accepit partem sortis Iudę, sed per se, nam neutrum illorum dicit litera Iosue 19. sed dicitur fuit hæreditas Simeon in medio possessionis filiorum Iuda, & postea sequitur. Hęc est hæreditas filiorum Simeō, iuxta cognationes suas in possessione, & funiculo filiorum Iuda, & idcirco filij Simeon possederūt in medio hæreditatis eius, & sic non dicitur, quòd Simeon erat minor, vel paruus, sed dicitur in funiculo filiorum Iuda, quia maior erat, quod intelligunt aliqui, i. quia maior erat tribus Iuda. Verum est, quòd tribus Iuda erat maior quam Simeon, & quam quęlibet alia, vt patet supra primo cap. sed nō est ille sensus literę, quia tunc non faceret ad propositum. nam non deberet accipi aliquid de tribu Iuda, idest de possessione sua, quia tribus illa erat maior, sed potius è contrario, si maior erat, debebat sibi relinqui, quod habebat, aut aliquid addi.

Sed sensus est, quòd quando primum fuit separata quædam portio terrę pro Iuda, fuerunt sibi datę multę ciuitates quæ habentur Iosue 15. cap. Sed cum postea alijs tribubus deberet diuidi terra residua inuentum est, quòd Iudas acceperat plusquam sibi competebat, & quòd reliquę tribus non poterant tantum habere proportionaliter, ideo oportuit, quòd auferretur de possessione Iudæ tantum, quantum acceperat vltra debitum, & illud erat multum: ita quòd de illo solo poterat fieri possessio sufficiens pro vna tribu, & fuit totum illud datum tribui Simeon, vt possessio, & sors eius. Et quia istud fuerat plus quoddam partis Iudę cum illud accepisset Simeon dicebatur accipere hæreditatem in medio filiorum Iudę, ita innuit litera cum dicit. in funiculo filiorum Iuda, quia maior erat, scilicet ipsa possessio, vel funiculus sortis Iudę erat maior debito. & sequitur, & iccirco filij Simeon possederunt in medio hæreditatis Iuda, idest, quia sors Iuda erat maior debito, acceperunt filij Simeon partem illius, & ista erat inter filios Iuda, quod est esse in medio illorum.

Solutio de tribu Manasse. Et quod erant in tribu Manasse octo familiæ. Et cur potius tribui Leui data est administratio Sanctuarij. *Quæst.* XXVIII.

CVM autē obijciebatur de tribu Manasse, ꝙ dēret dari pro primogenitis, quia minor erat q̃ tribus Leui

Leui negandum est. nam in tribu Manasse fuerunt, nunc trigintaduo millia ducenti in numeratione s.1. c.& adhuc postea creuit viginti annis, vt supra dictum est, ideo esset tribus Manasse septupla, uel octupla ad tribum Leui, & sic magis pertineret ad Leui accipi ꝓ primogenitis. Secundo, quia tribus quę ad hoc acciperetur non erat habitura possessionem, vt dictum est. de Manasse tamen prenunciatum erat, ꝙ haberet possessionem, idest, ꝙ Ephraim, & Manasses essent duæ tribus, & haberent duas sortes Gen.48.s. Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi. ideo non debuit tribus Manasse accipi pro primogenitis.

Cum autem obijcitur, quòd erat minor Manasses alijs tribubus negandum est. nam non dixit hoc Gedeon, sed ait, ecce familia mea infima est in Manasse, & sic non dixit de tribu Manasse, quòd esset minima, sed ꝙ familia Gedeonis erat minima inter omnes familias tribus Manasse. Pro quo sciendum, ꝙ in tribu Manasse erant octo familię, quarum nomina ponunt̄ ꝟ.28. Erat autem Gedeon de vna istarum quę vocabatur Hiezeritarum Iud.6.c. & ista erat minor omnibus septem familijs tribus Manasse, sed non dixit Gedeō, quòd tribus Manasse erat minor alijs, quia non erat: sed quia familia sua erat minor inter omnes familias tribus Manasse, & hoc verum erat. Dicendum ergo, ꝙ sola tribus Leui erat cui potius competeret, ꝙ haberet ministrationem Sanctuarij, & daretur pro primogenitis quam quęlibet alia propter rationes positas. s. & potissime pp duas, quę potius inueniuntur in hac tribu. Prima est, quia de omnibus alijs tribubus fere p̄nunciatum erat, ꝙ aliquid possessurę erant, vt colligit̄ Gene.48.& 49. de Leui autem non habetur, ꝙ aliquid possessurus esset, sed potius, ꝙ dispergeretur in Israel, Gene.49. & habitaret dispersus non habens aliquam vnam possessionem. Et sic fuit, quia Leuitę non acceperunt possessionem cum alijs tribubus. ꝟ.18. sed datę fuerunt eis quadragintaocto vrbes ad habitandum. ꝟ.35.cap.& illę non erant simul, sed dispersę per totam terram Israel, quia quælibet tribus dabat aliquas, vt patet Iosue 21. Secundum, & pręcipuum fuit paruitas istius tribus: nulla enim erat minor, immo quęlibet erat maior ea sexcuplo, aut septuplo, vt patet ex comparationibus supra factis, & sicut nunc erat tribus Leui parua numero, ita mansit semper parua. Nam nunc fuerunt solum vigintiduo millia ducenti septuaginta tres Leuitę computando ab vno mense, & s. Ideo propter paruitatem suam poterat ista tribus conuenientius sustētari a populo quam quęlibet alia quę maior esset, cum isti Leuitę pauci numero vix possent sustētari de iuribus sibi constitutis, sed oportebat eos mendicare, vt colligitur Deuteron. 12.

In q̄ō 42.

Cur in nouo testamento non fit vna coadunatio hominum quæ habeat tantum seruire Deo, sicut erat in veteri.

Quæst. XXIX.

SED quęret aliquis, quare nunc in nouo testamēto nō fuit aliqua vna coadunatio hominum accepta ad hoc, ꝙ ministraret, & de alijs cognationibus terræ, nemo posset ministrare Deo, sicut tunc erat, ꝙ sola tribus Leui ministraret Deo, & alijs non liceret.

Dicendum, ꝙ nō debuit hoc fieri in nouo testamēto. Primo, quia iste modus ministrandi pertinebat ad cęremonialia, & tſi cęremonialia veteris testamenti, non debebant manere in nouo testamēto, immo neque licebat illa iam obseruari, vt colligitur ad Gala.4. ergo non debuit manere iste modus ministrandi.

Secundo, quia prenunciatum erat, ꝙ tempore Messiæ mutaretur modus sacerdotij veteris Psalm. 109.s.

F tu es sacerdos in ęternum secundum ordinem Melchisedech. quod Apostolus declarat ad Hebr.8. dicens quòd non deberet tempore Messiæ manere modus ministrādi Leuiticus, sed sacerdotium Melchisedech, & tamen modus Leuiticus erat, quòd vnica tribus, s. Leui ministraret, cęteris autem non liceret accedere, ideo non debuit nunc esse talis modus ministrandi.

Tertio, quia non debuit talis ministratio competere nouo testamento. nam in veteri testamento erant omnes ministrationes carnales ad Hebr.9. ideo determinabantur ministri secundum carnem, s. qui pertinerent ad vnam cognationem. in nouo autem testamēto debuit ministratio esse spiritualis. sic enim Christus dixit mulieri Samaritanę, Venit hora, & nunc est, quā
G do veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, & veritate: nam & Pater tales quærit qui adorent eum: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. & sic dixit, ꝙ iam non manere debebat adoratio, vel cultus carnalis, sed spiritualis: & tamē quòd determinetur minister huius, vel illius cognationis est aliquid carnale, ideo non fuit conueniēs in nouo testamento.

Quarto, q̄a illud potuit conuenire Iudęis, sed nunc non, quia tunc Iudęi erant vnicus populus, qui erant congregati in regione vna in terra Chanaan, & erant īter eos solum duodecim, vel tredecim cognationes,
H ideo poterat vna illarum accipi ad ministrandum Domino, & quòd de alijs nullus ministraret. Sed nunc in nouo testamento cultores Christi non sunt tantū aliquis vnus populus, sed omnes nationes, & non habitant in aliquo vno loco, sed sunt dispersi per totum orbem, ideo nō potest de eis accipi aliqua vna cognatio, vel gens, quæ sola Deo ministret, & cęteri non accedant ad ministrandum. Quinto, quia Iudei nō solum erant vnus populus, sed etiam tota ministratio illorū fiebat in vno loco quem elegisset Dominus Deuter. 12. & 16. in alijs autem non licebat ministrare Leuit. 17. & Iosue 23. ideo poterat vna cognatio hominum quantumcunque parua sufficienter ministrare. Nunc vero nō est sic, sed in omni loco ministratur Deo, vbi sunt Ecclesię constitutę in nomine eius, ideo non poterat aliqua vna cognatio, vel gens sufficere ad mini-
I strandum nūc, quia illa deberet ministrare per totum orbem, sed debuit licere omnibus hominibus cuiuscunque gentis posse ministrare Deo, & ista ratio est multum efficax. Nam etiam si Iudęi in quolibet loco terrę suę haberent vnum, vel multa oratoria, sicut nos habemus multas Ecclesias, & in quolibet illorum ministraretur, non posset sufficere aliqua vna tribus pro omnibus illis ministrationib⁹. Sed oportebat de multis tribubus esse ministros.

Sexto, quia oportet ministrum conformari his inter quos ministrat, cum positus sit inter Deum, & illos, & debeat compati infirmitatibus illorum ad Hebrę.5.& 8.& 9.capit. Si tamen nunc vni soli genti liceret ministrare, non posset illa cōformari omnibus ho-
K minibus dispersis vbique terrarum pro varietate morum, & gentium: ideo non debuit esse aliqua vna cognatio, vel gens, cui soli liceret ministrare in nouo testamento.

Septimo, quia in veteri testamento, sicut Deus determinauit sibi certum cultum, & noluit quòd aliq̄d plus aut minus fieret: sed pręcise illud determinauit Deuteronom.12. capit. ita etiam determinauit ministros, sed in nouo testamento non determinauit sibi aliquem cultum in oratione, vel in aliqua exteriori cęremonia, sed nobis reliquit, & Ecclesię suę pro tempore determinandū: ideo neque debuit determinare ministros, an essent de vna cognatione, vel de omnibus, aut qui & quales essent.

Octauo,

Octauo, quia Christus innuit, ꝙ in nouo testamento non essent ministrationes, saltem necessariæ quę requirerent determinatos ministros, sed tales quæ per quemlibet fieri possent, & in quolibet loco, s. orare, & adorare: sicut ipse dixit ad Samaritanam quęrentem, an adorandum esset in Ierusalem, vel in templo montis Garizim apud Sichem, & Christus dixit, quòd tempus veniebat in quo neque in Ierusalem, neq; in monte Garizim esset determinatus locus adorandi, sed spiritualiter Deus adorandus erat sine determinatione loci vbicunque quis vellet Ioã. 4. immo ita Apostolus diffiniuit dicens. volo ergo viros in omni loco orare leuantes puras manus sine ira. 1. ad Timo. 2. sicut ergo omnis locus erat licitus ad adorandum, ita omnis ministratio, & omnis minister esset conueniens, & non deberet distingui in his. Istud autem prænunciatũ fuerat, s. ꝙ in nouo testamento non essent illę determinationes ministrandi, & ministrorum, quæ erant in veteri testamento Malac. 1. s. nõ est mihi voluntas in vobis dicit Dominus, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad Occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda. & sic innuit, ꝙ non erat Deus suscepturus illas veteres ministrationes, sed alias, & illæ non essent in vno loco determinato, sicut in veteri lege, sed in omni loco orbis terrarum ab ortu solis vsque ad Occasum. Sed licet Christus legislator noster non diffinierit aliquas ministrationes quæ fierent in nouo testamento, sed solum ꝙ oraretur, & adoraretur, quod a quolibet fieri poterat, & debebat: reliquit tamen Ecclesię suę potestatem disponẽdi de his, & illa Spiritusancto directa instituit quasdam determinatas ministrationes, siue in verbo, siue in opere idest in orationibus, & quibusdam cęremonijs exterioribus, & tamen non determinauit ministros de aliqua vnà gente, vel cognatione, sed de omnibus gentibus possunt esse ministri.

Nota Ecclesiæ, seu cõcilii potestatem.

Cur ex tempore determinato, s. ex percussione primogenitorum, ideo appellauit Deus sua primogenita. Sed vide veram solutionem quæs. huius in quæstio. 35.

Quæst. XXX.

NVNC quæretur cum Deus dixerit in litera meum est omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti, quare dixit specialiter, ꝙ ex illo tempore erant sui primogeniti. Aliqui dicunt hoc esse pp significationem, s. quia per Aegyptios significantur dęmones, inter quos sunt aliqui primogeniti, idest præcipui, quos nisi Deus occiderit auferendo potestatẽ eorum, non possunt sanctificari primogeniti Israelitarum, i. illi qui volunt applicari Deo, sic exponit Origenes.

Sed dicendum istum esse sensum mysticum, & nõ literalem, quia necesse est, ꝙ Deus intenderit hic aliquid quoad literam, quod deberet intelligi ab Israelitis, quibus fiebat sermo; maxime cum hic reddat causa dicti. Est ergo dicendum, ꝙ Deus posuit istud hic ꝑ causa: dixerat enim meum est omne primogenitum, idest ad me pertinet, vel mihi est obligatum, & quia Israelitæ non viderent quomodo erat verum primogenita esse obligata Deo, addidit istud, s. ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti. Pro quo sciendum, ꝙ omnia quęcunque sunt ipsius Dei sunt, & possessio eius vocari possunt Psalm. 103. omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua. sic etiam Psalm. 23. dicitur domini est terra, & plenitudo eius. ideo nõ solum ipsius Dei sunt primogeniti hominum, sed ẽt omnes homines, & bestiæ, & quicquid est Psalm. 49. meę sunt ferę syluarum iumenta in montibus, & boues. & hoc modo Deus non loquitur, quia tunc nõ deberet dicere meum est omne primogenitum, sed diceret mea sunt omnia. & si illo modo diceret, nõ redderet causam, sicut reddit, s. ex quo percussi primogenitos, sed diceret mei sunt primogeniti, vel mei sunt omnes homines, quia creaui eos, & possideo atq; guberno. sic dicitur Deuteronom. 32. nunquid non ipse est pater tuus, idest Deus tuus qui possedit te, fecit, & creauit, sed quia voluit innuere primogenitos pertinere ad se quodam speciali modo, reddidit causam specialem dicens, ex quo percussi omnes primogenitos.

A

In quo aduertendum, quòd non dicit meũ est omne primogenitum, quia percussi primogenitos in terra Aegypti, sed ex quo percussi. Nam quòd Deus percuteret, idest occideret primogenitos Aegypti, non erat causa aliqua obligandi sibi primogenitos Israelitarum. Sed dicit ex quo percussi, idest ex illo tempore accidit aliquid, quod fecit primogenitos Israelitarum esse mihi debitos. nam in Aegypto morabantur mixtim Hebręi, & Aegyptij, s. in vna domo Hebręus, & in alia Aegyptius, & tamen Angelus percutiens, cũ transiret per domos Aegyptiorum, percutiebat in qualibet domo omnia primogenita, quę ibi erant, tam hominum quam pecorum, cum autem veniret ad domum Hebręi neminem percutiebat, sed transibat vlterius, quasi in illis domibus nullus esset: ideo ex illo tempore primogeniti Israelitarum fuerunt obligati Deo, s. quia percussi non sunt, sicut Aegyptij.

B

C

An fuerit ista causa sufficiens appellandi primogenita sua. Et quomodo intelligitur dictum percussit primogenita.

Quæst. XXXI.

ALIQVIS dicet non esse istam causam sufficientem, quia non fuit hic aliquid speciale beneficium, quia non fuit, nisi quòd non occiderentur primogenita Hebręorum, & tñ mortem non meruerant, cessare autem ab inferendo malum non causat obligationem, sed pręstat beneficium, hic tamen non fuit aliquod aliud beneficium pręstitum primogenitis: nisi ꝙ non occisi fuerunt. Dicendum, ꝙ non occidere, vel cessare ab occisione, qñ non subest causa occidendi, non est beneficium: liberare tñ aliquem a morte cum ille trahitur ad illam ab aliquo, etiam si iniuste trahatur, beneficium est. sic aũt fuit de Deo, quia non solum nõ occidit primogenita Hebręorum, sed liberauit illa a morte. Pro quo sciendum, ꝙ cum dr̃ hic. percussit primogenitos in terra Aegypti, non intelligitur, ꝙ Deus per se hoc faciebat, licet videatur scriptura hoc sonare, sed fecerunt illud Angeli Dei ex mandato, vel permissione eius, & quia isti Angeli erant mali, desiderabant occidere nõ solũ primogenita Aegyptiorum, sed ẽt Hebręorũ, & realiter illud fecissent, nisi Deus impediret eos hoc facere cohibendo ptãtem illorũ. Et sic impediendo istos Angelos malos, vt nõ possent occidere Hebręos, dicebatr liberare eos a morte, & hoc erat p̃stare illis beneficiũ, secus aũt si Deus per se occideret primogenita Aegyptiorum, qa tũc ꝙ cessaret occidere primogenita Hebręorum non erat p̃stare illis beneficium. Sed ꝙ isti executores essent Angeli, & non Deus, & ẽt ꝙ essent mali patet Psal. 77. s. misit in eos irã indignationis suę: immissiones per Angelos malos. sed Angeli mali desiderant mala, & cupiunt nocere cui potuerint: ideo certum est, quòd nocebunt, nisi a Deo arceantur, sic patet de Sathan Iob 1. & 2. Nam quando dixit Deus, quòd erat Iob bonus, dixit Sathã, istud esse, quia Deus vallauerat domum eius, non permittens, quòd noceretur ei, & ideo petiuit licentiã nocendi a Deo. Ille tñ a principio concessit, & tamẽ expresse vetuit tangere

D

E

ipsum Iob in persona sua Iob 1.cap.in quo innuitur, ꝙ Sathan non solum volebat percutere Iob in bonis, sed etiam ipsum occidere, nisi Deus expresse vetuisset per quod ipsum realiter impediebat, sic fuit in præsenti, quia isti Angeli mali transibant percutiendo per domos Aegyptiorum, & cum venirent ad domos Hebræorum, cupiebant etiam ibi percutere, sed Deus impediebat eos. Sic patet Exod. 12. s. nullus vestrum egrediatur ostium domus suæ vsque mane, transibit enim Dominus percutiens Aegyptios, cumque viderit sanguinem in superliminari, & in vtroque poste, transcēdet ostium, & non sinet percussorem ingredi domos vestras, & lędere. & sic videtur, quòd percussor intrare volebat, & percutere, sed Deus non permittebat, & ita prętabat beneficium Iudæis liberando eos a morte, & tunc stat causa conueniens, quòd erant sua primogenita. Et cum dicitur meum est omne primogenitum, intelligitur de solis primogenitis Israelitarum: non enim erant sua primogenita Aegyptiorum, quia illis non præstitit beneficium, sed pœnam, etiam non erant sua primogenita aliarum gentium, quia illis tūc neque beneficium præstitit, neq; pęnam intulit, solis autem Israelitis tunc gratiam fecit, ideo illos solos sibi obligabat. dixit tamen absolutè, meum est omne primogenitum, quia loquebatur solis Israelitis, & inter illos oē primogenitum erat Dei propter causam dictā.

Replicatio ad eandem obiectionem in contrarium, et solutio eiusdem. Quæst. XXXII.

SED adhuc aliquis dicet non esse istam causam sufficientem huius dicti, & pręcepti, quia Deus nō solum dixit suos esse illos primogenitos Israelitarum, q tunc erant, sed ēt omnes primogenitos, qui postea nascerentur. Nam dr̄ in litera, meum est enim omne primogenitū, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti, & sequitur. sanctificaui mihi quicquid primū nascitur in Israel ab homine vsque ad pecus. & ita iubebat eos redimi. ȷ̄. 18. & Exod. 13. Sed vr̄, ꝙ solum essent sui illi primogeniti, qui tunc erant, & exierant de Aegypto, quia quando quis liberat alterum de morte in bello, volens ꝙ ille viuat, efficitur ille seruus eius, ita fuit quantum ad primogenitos Hebręorum tp̄e exitus de Aegypto. nam illi liberati sunt a morte, vt ostensum est pręced. qō. ideo illi efficiebantur serui Dei, vel aliquid eius, cęteri tñ qui nondum erant nati, non liberati fuerunt a morte, & sic non receperunt beneficiū aliquod, & sic videtur, ꝙ non erant Deo obligati. Dicēdum, ꝙ s̄m rigorem istud est verum, sed non secundū quandam rationabilem institutionem, quam Deus fecit data ista causa, vnde poterant hic quatuor considerari, s. primogeniti, qui fuerūt tempore exitus de Aegypto, etiam totus populus qui nō erat primogenitorum, etiam filij, qui postea nascerentur de primogenitis illis, insuper & primogeniti nati de aliis qui nō erāt primogeniti. Quantum ad primum dicēdum certum est istos obligatos fuisse Deo, qa realiter liberauit eos, vt declaratum est præced. qō. ideo fecit Deus, ꝙ nunc loco cuiuslibet eorum daretur vnus Leuita ad ministrandum sibi, vt patet ȷ̄. in litera. De secundo, s. de reliquis de populo qui non erant primogeniti, & fuerunt in exitu de Aegypto, potest dici, ꝙ s̄m veritatem isti erant obligati Deo, quia obligatio ista orta est ex eo, ꝙ Angeli percutientes volebant occidere primogenitos Hebræorum, & Deus non permittebat: sed certū est, ꝙ non solum volebāt occidere primogenitos, sed quoslibet alios, & percussissent eos de facto, nisi Deus arceret ipsos Angelos, non permittens eis intrare domos Hebręorum. ergo etiam alii qui nō erant primogeniti erant tunc Deo obligati, quia liberabat eos, sicut, & primogenitos. De tertio, s. de filiis qui postea nascerentur a primogenitis, dici potest, ꝙ non erāt tam directe obligati Deo, neque ita expresse pertinebant ad ipsum, sicut patres eorum, quia patres fuerūt actualiter liberati a morte, isti autem non potuerunt liberari cum nondum essent: fuerunt tamen obligati Deo, quia si patres eorum non fuissent tunc liberati, nō potuissent isti nasci, & ita ex beneficio illo Dei pendebat vita, & esse istorum, ideo obligati erant Deo, & erant aliquid eius, licet minus directe quam patres. De quarto dicendum, ꝙ non videtur habere causam satis apparentem. nam primogeniti aliorum, qui non fuerant primogeniti in exitu de Aegypto non videntur obligati Deo: quia non per se, eo ꝙ non fuit eis in se pręstitum beneficium, cum non liberati fuissent ipsi in Aegypto, etiam non p̄p̄ patres, quia cum patres istorum qui exierant de Aegypto non essent primogeniti, nō dicebātur liberati, ideo multominus filij ipsorum. vnde non apparet causa euidens, quare primogeniti nati de non primogenitis essent aliquid ipsius Dei.

Cur Deus dixit solos Israelitas suos esse. Quæst. XXXIII.

NVNC autem dicendum, ꝙ circa primum quatuor membrorum. s̄. positorum, non est aliquod dubium quin rectè dicatur, ꝙ illi primogeniti erāt ipsius Dei: & ideo potuit illos sibi applicare, vel cogere eos ad dādum alios loco sui, sicut factum est, quia dati fuerunt Leuitę pro eis. Sed de secundo est dubium, qūo Deus non dixerit oēs tunc exeuntes de Aegypto, quia vere liberauerat eos, sicut primogenitos. Dicendum istud verum esse, tñ Deus noluit dicere oēs Israelitas suos esse, quia hoc modo cum oēs ęqualiter liberasset, oēs essent ęqualiter sui, & si applicare vellet ex ista causa aliquos sibi oportebat, ꝙ oēs applicaret, vel nullū, cum oēs ęqualiter ad eum pertinerent. Sed istud non erat conueniēs, quia Deus volebat aliquos nunc sibi applicare qui occuparentur in solo cultu eius, non potuit aūt fieri hoc de toto populo, quia tunc oēs ministrarent, & nemo esset q prouideret eis, & tñ oportebat prouideri ministris, qa illi non poterant colere terram: ad hoc, ꝙ sibi ipsis ꝓuiderent, dēbat q̄ri aliqua causa, q̄ extenderetur ad paucos, & non ad totū populū, vt illi pauci possent applicari Deo, tanq̄ sui, & istud fuit q̄tum ad primogenitos: ideo Deus dixit suos esse primogenitos, & de alijs tacuit, quasi non essent sui ex hac causa, & tñ vere sui erant. Secundo fuit hoc, qa soli primogeniti videbant liberati in Aegypto, qa ibi Angelus ꝑcutiens nō occidebat oēs Aegyptios, sed solū primogenitos eorū, iō videbatur, ꝙ ēt si Deus permitteret intrare Angelum ꝑcussorem in domos Hebręorū, nō occideret ibi, nisi primogenitos, cum non occideret alios in domibus Aegyptiorum, qui nō dicebantur liberari, ideo appareret solos primogenitos liberatos fuisse in Aegypto, & non reliquum populum, iō solos ipsos obligatos esse Deo. ista causa est satis apparens, qa non videbatur alios fuisse liberatos, & ita populus putabat, licet aliud fuisset verū. Tertio, vt nō viderent Israelitæ cōicare in aliquo beneficio cum Aegyptijs: & appareret, ꝙ Deus eis solis benefaciebat, & nō Aegyptijs. nā ꝙ cōe esset sibi cum Aegyptijs non putarent esse beneficium, in veritate autem erat, ꝙ Deus mittens Angelos ꝑcussores, non solum liberabat Hebręos, sed ēt Aegyptios, qa cum Angeli illi intrarēt in domos Aegyptiorū, non solū vellēt occidere primogenitos, sed oēs quotquot ibi essent, sed non occidebāt alios. ideo certum est, ꝙ non permittebant. Et sic licet primogenitis Aegyptiorū inferret Deus pęnam: tñ alijs Aegyptijs p̄stabat beneficiū, nō ꝑmittendo illos occidi. non voluit

voluit tamen Deus ostēdere, ꝙ fecisset tunc aliquam gratiam Aegyptijs; neque etiam conueniebat, quia tunc nō apparet, quomodo Hebręi erant populus peculiaris Dei Exo. 19. & Deute. 7. c. ideo sequebatur, ꝙ etiam Israelitis, qui non erant primogeniti, non præstabatur hic beneficium, quia illud idem erat in Aegyptijs, & si diceretur præstitū fuisse beneficium in hoc tam Israelitis, quàm Aegyptijs, innueretur vtrosque esse aliquid Dei, & debere sibi applicari peculiariter, & hoc erat maius inconueniens: ideo Deus tacuit beneficium esse præstitum alijs Israelitis, sed dixit de solis primogenitis, quasi soli illi liberati fuissent.

An filij istorum primogenitorum esset primogeniti: quod est tertium membrum quæstionis præcedentis. Quæst. XXXIIII.

De tertio membro, idest de filijs illorum primogenitorum est dicendum, ꝙ quidē filij istorum erant primogeniti, & de istis tā ratio, quàm lex Dei consonant: nā ratio ostēdit istos fuisse obligatos propter patres, qui realiter fuerant liberati, & nisi illi liberarentur, nō fuissent isti nati: ideo isti quoque erant aliquid Dei: lex etiam cōsonat in hoc, quæ applicuit omnes primogenitos Deo quandocunque nascerentur, ad hoc ꝙ redimerentur, vt patet infra 18. & Exo. 13. Alij autem filij istorum primogenitorum erant non primogeniti, & hic dissonant aliqualiter ratio & lex: nam ratio ostēdit eos obligatos propter patres, inquantum liberati fuerunt patres eorum, quod si nō fuissent, nō nascerentur isti: lex tamē non dicit istos esse aliqd Dei, neque obligari ei. Primo, quia non conueniebat hoc intentioni Dei, qa tunc maxima pars populi per successiones efficeretur Dei, & deberet redimi: hoc autem esset graue onus Israelitis, quod non possent portare: ideo Deus voluit innuere solos primogenitos sibi obligatos, vt non oporteret alios sibi applicari, aut redimi. Secundo, quia non censebatur beneficium præstitum istis, quia sicut supra dictū est, licet Deus in veritate liberasset in Aegypto, tam primogenitos, quàm non primogenitos, innuit solum se liberasse primogenitos; ita nunc, licet filij primogenitorum, tam primogeniti, quàm nō primogeniti ęquale beneficium recepissent liberatis patribus eorū, Deus tamen innuit istud beneficium pertinere, & deriuari solum ad primogenitos descendentes ex primogenitis, & non ad alios: ideo innuit alios non esse aliquid sui.

An illis esset aliqua obligatio ad hoc quòd dicantur specialiter esse Dei: quod est quartum membrum. Et respondetur in fine ad ipsam principalem quæstionem f. 30. Quæst. XXXV.

De quarto membro dicendum, ꝙ non videtur aliqua obligatio istorū ad hoc, ꝙ dicantur specialiter esse Dei, & hoc loquēdo de omnibus primogenitis. s. tā de primogenitis natis ex primogenitis, q̃ natis ex non primogenitis. Quia primogenitus natus ex nō primogenito, aut habet obligationem ex se, aut ex patre. non ex se, qa ipse non fuit in Aegypto, vt potuisset liberari, non etiā ex patre, quia cum ille esset non primogenitus, non erat obligatus Deo ad applicationem, neque ad redēptionem: ideo neque filius eius primogenitus poterat pp ipsum obligari. Dicendum, ꝙ hic non fuit obligatio ex ratione, sed ex lege: Deus enim qui liberauerat primogenitos in Aegypto noluit statuere, ꝙ omnes primogeniti, qui postea essent in populo illo, pertinerent ad Deū: nō quidē propter seipsos, sed quia liberauerat illos primogenitos, qui fuerant in Aegypto. sic innuit

A in litera, sanctificaui mihi quicquid primum nascit̄ in Israel ab homine vsque ad pecus, i. ego applicui mihi, s. non erant de seipsis appliciti, vel debiti mihi omnes primogeniti: ego tn̄ applicui eos. Dicendum tamen ꝙ ista lex rationem habuit, tam ex parte Dei, q̃ ex parte Hebræorū. De Deo patet, quia ipse liberauerat primogenitos Israelitarum in Aegypto, & vt maneret sempiterna memoria tanti beneficij voluit, ꝙ Hebręi in perpetuum offerrent sibi omnia primogenita, hoc patet Exo. 13. f. Omne primogenitum hominis de filiis tuis precio redimes: cumque interrogauerit te filius tuus cras dicens, quid est hoc? Respondebis ei, in manu forti eduxit Dominus nos de terra Aegypti de domo seruitutis: nam cum induratus esset Pharao, &
B nollet nos dimittere occidit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito hominis, vsque ad primogenitum iumentorum, iccirco immolo Domino omne, quod aperit vuluam masculini sexus; & omnia primogenita filiorum meorum redimo.

Ex parte autem Israelitarum fuit ista lex iusta, & potuit eis imponi istud onus, quia licet primogeniti, qui postea nascerentur ex personis suis non tenerentur Deo ad hoc, quòd applicarentur ei, vel redimerentur, tenebat̄ populus ad applicandū illos, vel redimēdum.

Pro quo sciendum, ꝙ quando Deus liberauit primogenitos Hebręorum in Aegypto, fuerunt ibi præstita duo beneficia distincta. vnum ipsis primogenitis, aliud vero toti populo Hebręorum. primum erat beneficium personale, quia cuilibet primogenitorū il-
C lorum per se istud præstabatur: nam si non fuissent liberati occideretur quilibet illorum. Secundum erat beneficium collatum cōmunitati: nam si Deus permitteret occidi primogenitos illos in Aegypto vltra hoc, ꝙ quilibet illorum moriebatur, fiebat magnum damnum populo, siue communitati Hebręorum, qa diminuebatur, cum communitas non consistat nisi ex singularibus. Pro vtroque beneficio fuit orta distincta obligatio. de primo patet, quia cum illi primogeniti fuissent personaliter liberati, fuerunt quoque ipsi personaliter, idest in se solis Deo obligati, & applicati fuerunt ei, & quia Deus nō voluit illos, dedit quilibet ipsorum per se vnum Leuitam, & tunc nō man-
D sit iam aliqua obligatio ꝓ illo beneficio personali, qa plenè fuit solutum pro ea applicando ipsas personas, quarum applicatio erat perpetua, idest, quamdiu ipsi viuerent. De beneficio collato communitati orta est obligatio in communitate, & quia communitas per successionē indiuiduorum semper manet eadem; potest manere semper in illa obligatio eadem: communitas autem Hebręorū, quę erat in exitu de Aegypto, mansit eadem numero semper: & tamē isti cōitati in Aegypto pręstitum fuit beneficiū, & illa fuit obligatio: ergo quādiu esset ista cōitas poterat esse obligata pro illo beneficio, quia beneficium collatū ei erat in liberatione primogenitorum ipsius communitatis, voluit Deus obligare communitatem ad hoc, quod offerret ei semper primogenitos suos. esset autem
E ista lex aliqualiter onerosa, vel sine causa, si alij essent quibus beneficium collatum erat, & alij qui soluerēt obligationem inde natam, sed non erat sic, immo illi ijdem, qui a principio verè obligati fuerāt soluebant. Et quia isti primogeniti, qui postea nascebantur non fuerant personaliter tempore exitus de Aegypto, nō obligabantur ex personis suis ad applicationem, vel redemptionem, sed quia iste idem populus Hebræorum, qui nunc erat, fuit in exitu de Aegypto, & tunc fuit obligatus soluebat nunc, & quia semper idem populus manebat semper soluebat. vnde ista lex nō fuit imposita personis priuatis, sed populo. & ideo iustam causam habuit Deus statuendi hoc, & etiam dicendi,

meum est omne primogenitum, ex quo percussi omnes primogenitos in Aegypto, idest, quia ibi liberaui omnes primogenitos vestros, sunt mei omnes primogeniti vestri, & quia omnes primogeniti qui ex vobis nascentur vsque in ęternum sunt primogeniti vestri omnes illi sunt mei. & iste est verus ĩtellectus ad hoc, quòd stet litera vera secundum rigorem.

Cur numeratio Leuitarum fuerit facta ab vno mense, & supra ad commutationem primogenitorum, & a trigesimo anno & supra ad ministrationem. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, quare facta fuerit numeratio Leuitarum ab vno mense, cum numeratio popularium fuerit facta a 20. anno & supra, vt patet supra 1. cap.

Dicẽdum est, quòd in Leuitis fuit facta duplex numeratio, vna fuit ad ęquandum numerum primogenitorum. Alia fuit ad distinguendum per officia. quãtum ad primam numerationem fuit assumpta summa ab vno mense, & supra, & causa est propter redẽptionem primogenitorum. nam debebant commutari hic Leuitæ pro primogenitis Israelitarũ, qui tunc erant, & quia redemptio primogeniti fit ab vno mẽse & supra, vt patet infra 18. cap. conueniens fuit numerari Leuitas ab vno mense, & supra. s. quòd Leuitæ ab vno mense, iam tantum valebant quantum primogenitum, quando Deo applicatur redimendum. Si autẽ ista numeratio fuisset facta ad aliquid alterum, erat ĩconueniens, quia homines vnius mensis, nondũ sunt apti ad aliquid, vt numerari debeant. Secunda numeratio fuit Leuitarum ad ministrationes suas, scilicet, vt sciretur quot erant potentes ministrare in officiis Sanctuarii, & ista summa accipiebatur in quibusdam a triginta annis, in quibusdam vero a vigintiquinque, vt patet infra 4. & 8. c. quòd autem Leuitæ fuerint numerati ab vno mẽse, & supra propter redemptionem primogenitorum patet in litera, cum Deus iubeat assumi omnes Leuitas pro primogenitis Israel.

Item ex hac litera patet, ꝙ fęminę quando erãt primogenitæ non redimebantur, sed solum masculi. qđ patet, quia solum numerãtur hic masculi pro primogenitis Israelitarum, si autem tam masculina quã fœminina redimenda forent, non solũ numerarent̃ hic masculi, sed etiam fęminæ, cum manifestum sit in tãta multitudine populi aliquam fęminam primogenitam fore.

Quare fœminæ non redimebantur quæ essent primogenitæ. Et quare primogenita fœminina in pecoribus non redimebantur & an aliquando fœmellæ immolarentur. Et quæ sacrificia erant maioris strictionis. Quæst. XXXVII.

SED ad hoc aliquis rñdebit, ꝙ non numerantur hic fęminæ, quia isti assumuntur ad ministeriũ loco primogenitorum Israel, qui ministraturi essent si Leuitę non ministrassent, quamquam tñ primogeniti Israelitarum ministrarent non essent ibi fęminæ ministrãtes etiam si primogenitę, ideo cũ separentur ad ministrationẽ primogeniti, & redimuntur, non debuerunt fęminæ numerari.

Sed adhuc non obstat ista rñsio, quia hic redimunt̃ primogenita Israelitarum in hominibus, & dant̃ pro eis Leuitæ. pro aliquibus aũt primogenitis excrescentibus in populo dant̃ pecunię. Fuerũt. n. in populo plures primogeniti q̃ essent Leuitæ oẽs numerati, & excessit summa in 273. & pro his iussit Dñs dari pecuniã vt patet ĩ. in litera. Si aũt fęminæ redimi deberent q̃q̃ non commutarentur pro eis Leuitę qui erãt ad ministrationem, tñ darentur pecunię. Sed non hr̃ hic, ꝙ p

F aliquibus fęminis datũ fuerit precium, sed solum pro illis viris, qui excreuerint in primogenitis Israelitarũ ad summam Leuitarum. Item patet hoc, quia Exo. 13. & 34. c. dr̃, quicquid masculini sexus fuerit sanctificabitis mihi. Ibi tñ loquebatur de applicatione primogenitorum quædã redimendo, & alia immolando. fęminæ ergo ad hoc non pertinent. Aliqui rñdent ad hoc, ꝙ intelligitur solum de pecoribus in quibus sola masculina primogenita immolabantur, vel redimebãtur. Sed non vr̃ esse maior ratio in hominibus quã in brutis, quia ẽt si lex hoc voluisset, distinxisset, nihil tamen tale distinctum est. Dicendum ergo, ꝙ fęminę, siue in hominibus, siue in brutis nõn redimebantur. Cõiter enim redditur ratio a doctoribus hoc fieri pp imper-

G fectionem sexus, qm̃ Deus ea quę perfecta sunt vult, vt patet Deut. 32. c. s. Dei perfecta sunt opera. Sexus autem fęmininus imperfectus est, ideo primogenita de illis non fuerunt redempta. Sed ꝯ hoc aliquis arguet, ꝙ oues fœminæ, & caprę offerebantur Dño, sicut patet Leui. c. 3. in sacrificijs pacificis. ergo poterant ẽt redimi. Rñdetur, ꝙ in sacrificijs quæ fiebant ad solã Dei laudem, vt sunt holocausta, offerebantur sola masculina, vt patet Leui. c. 1. & 22. Si aũt aliquis vellet offerre fęminam in holocaustum nõ reciperet, vel si fecisset votum de offerendo fęminam in holocaustũ, non tenebat votum quantum ad fęminam. sed obligabatur

H dare masculum non ex lege voti, sed ex cõditione holocausti, quod promissum erat, vt fuit declaratum Leuit. 22. c. Item in sacrificiis quę ex mandato Dei, vel necessitate fiebant masculi solũ offerebantur, sicut in sacrificiis pro peccato, vt patet Leui. 4. & 6. c. nisi aliquãdo pro leui peccato, vel paruarum personarum Deus acceptaret femellam, vt patet Leuit. 4. cap. in fi. & 5. in votis etiam si aliquis simpliciter voueret vnũ animal tenebatur offerre masculum, quamquam non expressisset de sexu. In sacrificiis autem quę fiebant totaliter ad libertatẽ offerentium, dabantur siue masculi, siue fęminæ, sicut in sacrificiis pacificis, vt patet Leui. ca. 3. & 22. Erat enim semper maior astrictio, quantum ad cęremonias in sacrificiis, quę erant ex necessitate quã in his quę libera. Nã poterat aliquis offerre libere animalia habentia caudam, vel aures amputatas, tñ nõ po-

I terat solui votum ex his, vt patet Leui. 22. c. cum dr̃ bouem, & ouem, aure, & cauda amputatis voluntariè offerre potes, votum autem ex his solui non potest. Ita autem videtur esse in redemptione primogenitorum quæ erat ex necessitate, quòd sola masculina suscipiantur.

Item dicunt doctores, quòd primogenita masculina propter fortitudinem sexus attestantur magnitudinem, & potentiam diuinam, liberãdo primogenitos ab Angelo percutiente, ideo sola masculina propter sexus perfectionem offerri debebant, vel redimi: ista enim est ratio communis. Sed non videtur facere posse, cum deficiat ex fundamentis suis. Volunt enim, ꝙ quia redemptio ista est ex necessitate fit ĩ maiori astri-

K ctione, ideo sola masculina redimãtur. Sed in hoc maiorem laxitudinẽ faciunt. Maior. n. esset strictio in redemptione primogenitorum, si primogenita, tã masculina q̃ fęminina offerrentur, vel redimerentur, quã si sola masculina redimantur. Hoc. n. modo contingit absolui Israelitas a medietate obligationis. Nã contingit tot fęminas primogenitas esse quot masculos, & quia fęminę, nunq̃ redimunt̃ erit ablata medietas obligationis, siue in primogenitis hoĩum siue pecorum. Non est ergo ꝯueniẽs modus iste ad fundm̃, sed si deberent offerri Deo ea quæ perfecta sunt, s. masculina, & istud sacrificium esset magnæ obligationis, vel redemptio hæc, deberet esse modus iste, vt omnia primogenita, tam masculina quam fœminina redimerentur,

rentur, & hoc siue in pecoribus, siue in hominibus, sed in hominibus darētur quinque sicli pro quolibet primogenito, siue masculino, siue fœminino. Non enim stat hic ratio inducta per istos, s. quòd Deus vult perfecta, & ista sunt masculina: posset enim hoc intelligi verum, si deberent ista primogenita applicari Domino per immolationem, cum tamen detur pro eis pecunia nihil est magis dari pro masculo quam pro fęmina. In pecoribus autem deberet esse modus, ꝙ si essent immunda, & redemptibilia, sicut asinus, siue essent masculina, siue fęminina redimerentur cōmutādo ouem pro quolibet illorum. Si autem essent primogenita pecorum immolabilium, & essent masculina deberent immolari. Si autem fęminina deberent dari masculi pro eis qui non essent primogeniti, & sic consisteret magna astrictio in redemptione primogenitorum, & applicarentur Domino masculina. Sed iste modus non fuit obseruatus cum sola masculina redimantur, ergo non est ista causa quæ assignata est a doctoribus.

Sola masculina primogenita pecorum, & hominum obligata erant Deo, quia ista solum liberata sunt in Aegypto, & ista solum occidebantur de Aegyptijs.

Quæst. XXXVIII.

SED dicendum est, quòd siue in hominibus, siue in pecoribus sola masculina primogenita, vel offerebantur, vel redimebantur, quia sola masculina ei erāt obligata, quia ista redemptio fit pro liberatione primogenitorum ab Angelo exterminatore in Aegypto, licet ibi sola masculina liberata sint. ergo sola masculina obligantur ad redemptionem.

Sed aliquis dicet hic præsupponi falsum. Nam non est vllo modo verisimile, quòd in tanta multitudine Israelitarum exeuntium de Aegypto, vbi erant sexcēta millia peditum armatorum præter senes, & pueros infra 20. annum, & fęminas, vt patet Exo. 12. c. non esset aliqua fęmina primogenita: immo forte tot essēt primogenitæ fœminę, sicut viri, cum videamus in populis tantam multitudinem fęminarum sicut virorū. Hoc ergo dato quęreretur de illis fęminis primogenitis an mortuę fuerint in Aegypto ab Angelo percussore, vel euaserint. Si autem dicas, ꝙ omnes fœminę primogenitæ Israelitarum morerentur esset magnus luctus in omnibus Israelitis, sīn ꝙ in Aegyptijs. sed falsum est, quoniam Israelitę magno gaudio, tunc exierunt sepelientibus Aegyptijs mortuos suos. Item patet hoc falsum esse, quia cum prędiceretur ista plaga Aegyptiis dictum est. eritque clamor magnus in vniuersa terra Aegypti, qualis nec antea fuit, nec postea futurus est. apud omnes autem filios Israel nō mutiet canis ab homine vsque ad pecus. non perierunt ergo apud Israelitas aliqua primogenita de fœmininis pro his. ergo videtur, quòd teneantur Israelitæ Domino ad solutionem primogenitorum.

Respondendum est, ꝙ quando Israelitæ exierunt de Aegypto erant ibi multi primogeniti, tam masculini quàm fœminini nullo pereunte: tamen primogenita fęminina nō fuerunt liberata. Causa est, quia non dñr fuisse liberata Israelitis aliqua primogenita, nisi illa quę apud Aegyptios occidebantur. Alioquin diceremus, ꝙ omnes Israelitę, tam masculi quam fęminę fuerunt liberati in Aegypto ab Angelo percutiente, quia cum ibi Angelus percuteret in qualibet domo Aegyptiorum, vt patet Exo. 12. c. nullus tamen de Hebręis mortuus est, nunquam tamen dicit scriptura Sacra fuisse liberatos omnes Israelitas ab Angelo percussore, sed solū primogenitos, quia inter Aegyptios non occidebantur omnes ab Angelo, sed soli primogeniti, vt patet Exod. cap. 11. & 12. Sed inter Hebręos soli primogeniti liberabantur.

Quod autem de Israelitis soli masculi primogeniti occiderentur, satis inducitur ex causa propter quam primogenita Aegyptiorum occidebantur: dicitur enim, quòd ideo Deus percussit omnia primogenita Aegyptiorum, quia Aegyptii necabant in flumine infantes Iudęorum: ista enim causa ab omnibus assignatur.

Sed manifestum est solos masculos fuisse, tunc occisos inter Iudęos, vt patet Exo. capitulo primo. cum dicitur. pręcepit ergo Pharao omni populo suo dicens, quicquid masculini sexus fuerit, in flumine pijcite, quicquid fœminei reseruate. Item quando locutus fuit Pharao ad obstetrices in eodem capit. dicitur, quando obstetricabitis Hebręas, & partus tempus aduenerit, si masculus fuerit interficite illum, si fœmina reseruate. Soli ergo primogeniti masculi inter Aegyptios perierunt. Consequenter igitur soli primogeniti masculini inter Israelitas liberati sunt, & hos mandauit Deus redimi. Hęc enim solida, & multum rationabilis causa est. Si autem in Aegypto occidisset Deus omnia primogenita, tam masculina, quam fœminina, iussisset sibi offerri, vel redimi omnia primogenita vtriusque sexus. Sola tamen masculina obligata fuerunt, quia ipsa solum liberauit.

Ab vno mense, & supra. Causa supra assignata est, quia infra vnum mensem non poterant offerri Domino primogeniti, cum fieret redemptio ista in die quadragesimo post natiuitatem infantis. Tunc enim purificabatur fœmina, & vadens in templum offerebat primogenitum suum dans quinque siclos. sic patet in purificatione beatę virginis: fuit enim facta die quadragesimo post natiuitatē Christi, vt patet numeratis diebus Natiuitatis Christi vsque ad festum purificationis: tūc enim Christum pręsentauit in templo offerens quinque siclos pro redemptione eius, & par turturum, vel duos pullos columbarum, vt patet Lucę capitu. secundo. & tamen ista faciens dicebatur facere secundum legem Moysi: dicitur enim Luc. 2. c. vt sisterent eum coram Domino secundum legem Moysi. de hoc etiam Leui. 12. cap.

In qō. 36. in princ.

Quare Leuitæ ad cōmutationē computabantur ab vno mēse, & supra.

Numerauit Moyses. Hic ponitur executio pręcepti Dei, scilicet, quomodo Moyses numerauerit omnes Leuitas.

Sicut præceperat Dominus. Idest numerauit per familias, & domos patrum suorum, quia sic iusserat Dominus numerari, vt patet supra.

Et inuenti sunt filij Leui. Hic ponitur summa, & modus computationis Leuitarum, & dicuntur hic filii Leui non solum illi qui erant Leuitę minores, sed etiam omnes qui erant de genere eius, siue sacerdotes, siue non sacerdotes, quia Leuita significat hic genus, & non officium. *Per nomina sua.* Quamquam essent paruuli plurimi istorum qui numerabantur, scilicet, ab vno mense, & supra, tamen ponebantur nomina illorum: aliter enim non poterant conueniēter numerari, nisi describerentur.

Gerson, Caath, & Merari. Isti sunt tres filii Leui, & poterat esse sensus huius literę, quòd filii Leui inuenti sunt per nomina sua, idest, quòd omnes filii Leui descendentes ab eo, tam magni, quam parui numerati sunt per nomina sua.

Alio modo potest esse sensus, quòd filii Leui inuēti sunt per nomina sua, idest, quòd computati sunt per nomina, & solum inuenti sunt isti tres qui habenē hic, s. Caath, Merari, & Gerson: hos enim tres solum genuit Leui, vt patet Exodi 6. ca. & tunc vocantur hic

filii Leui solũ illi qui nati sunt ab eo immediate, s. isti tres, & iste est sensus literæ, alias si accipiantur hic filii Leui pro omnibus qui descenderunt ab eo, frustra po nerentur hic Caath, Merari, & Gerson, quin non haberent aliquam sentẽtiam, nec aliquod verbum cum quo ordinarentur. Sed dicendum est, quòd referũtur ad illud verbum inuenti sunt, & tunc sit sensus qui di ctus est.

Cur numerantur hic Caath Gerson, & Merari, cum essent mortui, & an potuerunt viuere vsque ad tempus istud. Et si viuerent, an Aaron factus fuisset summus sacerdos, & Moyses dux. Quæst. XXXIX.

SED quæret aliquis, quare nominantur hic Caath, Merari, & Gerson, cum isti iam mortui fuissent a multis diebus.

Ad hoc aliqui respondebunt, quòd quamquam mortui essent, tamen conueniens fuit numerari. Sic enim factum est supra in litera de Nadab, & Abiu: isti enim mortui fuerant, vt patet ibi, tamen nominati fuerunt.

Respondendum est non esse simile, quia ibi Moyses volebat ponere summam omnium sacerdotum qui consecrati fuerant in monte Sinai, & quia inter eos fuerunt Nadab, & Abiu, quamquam mortui essent, debebant nominari. quòd autem ista fuerit intẽtio Moysi nominantis istos patet supra in litera cum dicitur. hæc nomina filiorum Aaron sacerdotis, quorum manus repletæ sunt, & consecratę, vt sacerdotio fungerẽtur, mortui sunt autem Nadab, & Abiu, &c. Ecce enim descripsit ibi omnes numeratos in consecratione de quibus fuerunt Nadab, & Abiu quamquam iam mortui: de Caath, tamen Gerson, & Merari nihil tale est, quoniam non volebat Moyses tollere omnem summam descendentium de Leui, sed solũ eorum qui tunc erant, & quia Caath, Gerson, & Merari mortui erãt, non conueniebat quantũ ad hoc numerari.

Alio modo respondebunt quidam istos tres fuisse numeratos, quia tunc viuebant. Sed falsum est, quia iam mortui erãt a multis diebus, quod patet, quia isti intrauerunt in Aegyptum, cum patre suo Leui, vt patet Gene. 46. cap. cum dicitur. filii Leui Gerson, Caath, & Merari. tamen ab illo tempore vsque nunc fluxerant plures quam 220. anni, quod patet, quia Israelitæ steterunt in Aegypto 215. annis, vt declaratum fuit Gene. 15. & Exodi 12. capit. Nunc autem erat secundus annus ab exitu de Aegypto cum facta est ibi numeratio, vt patet supra cap. 1. ergo a tempore quo introiuit Leui in Aegyptum cum his tribus filiis suis vsque ad tempus huius numerationis transierant anni 217. fere, vt patet ex inductione. Nemo tamen in illo tempore poterat habere tam grandem ætatem, cũ iam esset vita hominis ad centumdecem, vel ad centumuiginti annos, vt patet in Moyse, & Aaron, quoniam Moyses vixit annis 120. vt patet Deuteronom. 31. & 34. cap. Aaron 123. vt patet infra 33. cap. Ioseph. 110. vt patet Gene. vltimo cap. Isti igitur non accederent ad tantam ętatem, potissime quia quãdo isti tres ingressi sunt in Aegyptum cum patre suo Leui erant aliquantæ ętatis. Poterant enim esse viginti, vel pluriũ annorum, cum filii Iuda tunc temporis ad tãtam peruenissent ętatem, quia iam ipse poterat habere nepotes, vt declaratum fuit Gen. 38. cap. essent ergo filii isti Leui 10. vel 12. vel plurium annorum, & sic si possent superuiuere essent plurium quam 225. annorum, vel 230. hoc autem nullo modo dici poterat.

Item patet esse falsum, quia Caath qui ponitur hic. non peruenit ad tantam ętatem: vixit enim 133. annis

F solum, vt patet Exodi 6. cap. ergo quasi centum annis ante istam numerationem mortuus erat Caath. eodem modo de aliis duobus fratribus suis, scilicet Gerson, & Merari videbitur dicẽdum, quòd nullo modo viuerent.

Item patet hoc, quia sacerdos magnus assumebat de primogenitis descendentibus a Leui per lineam primogenitorum, & propter hoc Aarõ fuit sacerdos magnus, & non Moyses, quia ipse erat maior quam Moyses tribus annis, vt patet Exodi 7. cap. vbi dicitur, quòd cum esset Moyses annorum 80. erat Aaron 83. propter hoc etiam in familia Gerson, & Merari non fuit sacerdos magnus, sed in familia Caath, qa Caath erat primogenitus Leui, vt patet ex ordine nomina-

G tionis horum, vbicunque nominantur tres filii Leui quamquam præponitur Caath, sed Gerson, vt patet Gene. 46. c. & Exo. 6. & hic. si igitur superuiuerent isti nõ fuisset factus sacerdos magnus Aaron, sed Caath, ipse namque erat primogenitus Leui, & auus Aaron. Item si superuiueret Caath, & Gerson, & Merari non fuisset conuenienter factus dux populi Moyses. nam cum ipse prępesset omni multitudini, præesset etiam patri suo Amram, & auo suo Caath. hoc autem nullo modo est honestum, vt patres, & aui sint sub ducatu filiorum. ergo non viuebant tunc isti tres filii Leui.

H Aliter ergo dicendum est, quòd isti, non numerantur hic, quia tunc viuentes essent, sed quia Deus iusserat, vt numerarentur Leuitæ per familias, & domos patrum suorum, vt patet supra tamen non poterant computari familiæ, nisi nominatis istis, quia ab istis distribuuntur tres familiæ Leuitarum, primæ, s. Caathitarum, Gersonitarum, & Meraritarum. quòd autẽ ista sit intentio Moysi numerãtis patet, quia cum nominati fuerint isti tres immediate subiungũtur distinctiones per filios istorum distributorum per alias familias magis speciales.

Filij Gerson Lebni, & Semei. Hic numerantur nepotes Leui quantum ad omnes filios suos, & primo quantum ad Gerson in quo non tenetur ordo. cum primo nominetur Gerson quam Caath. Erat tamen Caath primogenitus, vt quidam volunt, & supra dictum est.

I Filii autem huius Gerson ponuntur duo, s. Lebni, & Semei. ab his autem descenderũt duæ familię, s. Lebnitica, & Semeitica, de quibus hic, & primo Paralip. cap. 24. isti duo nati sunt in Aegypto. nam Leui ingrediens in Aegyptum filios habuit, sed non nepotes, alioquin numerati fuissent cum eo Gene. 46. c. vbi ponitur numerus omnium animarum ingredientium in Aegyptum de fęmore Iacob. *Filij Caath Amram, & Iessaar Hebron, & Oziel.* Ab isto Caath deriuatæ sunt quatuor familiæ per istos quatuor filios, qui habentur hic. de generatione istorum habetur etiam Exodi 6. cap. *Filij Merari Mooli, & Musi.* Ab isto erat tertia familia Leuitarum qui vocantur Meraritæ, & ab his duobus filiis suis fuerunt duæ familię, vel domus minores intra familiam Meraritarum de quibus habetur

K infra. *De Gerson fuere familiæ duæ.* Hic describuntur officia Leuitarum, & locus castrametationis eorum. & primo dicitur de Gerson qui habet duas familias, s. Semeiticam, & Lebniticam secundum duos filios eius supra nominatos. Sciẽdum autem, quòd de Gerson dicuntur esse duæ familię quamquam ipsi Gersonitæ faciant vnam familiam. Nam familiæ quędã sunt maiores quędam minores, istę tres familiæ Caathitarum Meraritarum Gersonitarum dicuntur esse maximę, & comprehendunt totam progeniem Leuitarum, quoniam nullus Leuita erat extra has, cum Leui non habuit alios filios, nisi istos tres, a quibus nominantur istę familię, sub quolibet autem horũ sunt Fam. Gerson

minores

minores familię, secũdum filios deriuatos ab eis qui sunt nepotes Leui, & istę familiæ paruæ aliquãdo vocantur familiæ, & aliquando domus. *Quarũ numeratus est populus*. Scilicet istarum duarum familiarum Lebniticę, & Semeiticę quę faciunt vnam familiam totalem, s. Gersonitarum, summa autem omnium istorũ fuit septem millia quingẽti, vt patet hic. *Ab vno mense, & supra*. Computantur ab vno mense propter commutationem pro primogenitis Israel. Nam omnes Leuitæ dabantur pro primogenitis Israelitarum. Redemptio autem primogenitorum fit ab vno mense, & supra. vt declaratum fuit. ergo debuit fieri supputatio Leuitarum ab vno mense: nec enim magis valebat Leuita 30. annorum ad hanc commutationem, quam Leuita vnius mensis, quia quilibet sufficiebat pro primogenito redimendo. *Hi post tabernaculum castrametabuntur*. Hic ponitur locus castrametationis omnium Leuitarum.

Et sciendum, quòd sicut duodecim tribus Israel castrametabantur in quadro sub quatuor vexillis, vt pręced. capit. declaratum est: ita intra illud quadrum erant Leuitæ castrametantes in alio quadro in circuitu tabernaculi, & quia tabernaculum habebat quatuor latera, secundum quatuor puncta mundi, fuit facta castrametatio Leuitarum per istas quatuor partes. Nam ad Orientem Sanctuarii castrametati sunt sacerdotes filii Aaron, & cum eis Moyses. Ad Occidentem castrametati sunt Gersonitæ. Ad Septentrionem fixerunt tentoria Meraritæ. Ad Meridianam plagam castrametati sunt Caathitæ, vt apparet hic in litera. & sic erant duo quadrata castrametationum, quadratũ maius castrametationis Israelitarum, & quadratũ minus castrametationis Leuitarum.

Sub principe Heliasaph. Ponuntur hic principes in istis familiis, & castrametationibus, quia sicut dictum fuit in castrametatione Israelitarum, quòd in qualibet Tribu esset vnus princeps, & in qualibet familia, & domo vnus princeps, ita & inter Leuitas per singulas castrametationes familiarum ponebãtur singuli principes. Erant autem isti principes primogeniti, qui descendebant a capite illius familiæ per lineam primogenitorum, s. quòd iste Heliasaph qui ponĩt hic princeps descendebat directe de Gerson per lineam primogeniti filii Gerson.

Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis. Idest debebunt vigilare, vel custodire ipsum tabernaculum.

Quomodo excubiæ accipiuntur. Quæst. XL.

SCIENDVM quòd excubiæ accipiuntur dupliciter. vno modo solum pro vigilia, & dicuntur excubitores illi qui vigilant in aliquo castro, vel vrbe.

Alio modo dicuntur excubiæ quælibet cura custodiendi aliquid. Accipiendo primo modo omnes Leuitæ habebant excubias super Sanctuarium, quia ipsi erant castrametantes per latera eius, ne aliquis de Israelitis accederet ad illud, & hoc modo nõ accipitur hic, quia sic non distingueretur officium Gersonitarũ ab officio aliorum Leuitarum. Accipiendo secundo modo est sensus, quòd Gersonitę habebunt excubias super ista quæ sequuntur, s. operimenta, & cortinas, & c. quæ nominantur, quia ad istos pertinebat portare hęc, & quando mouenda erant castra, ipsi ea tollebant. Et dicitur, quòd habebunt excubias in tabernaculo fœderis, non quòd ipsi manerent intra tabernaculum ad custodiendum, quia nullus de Leuitis, vel sacerdotibus manebat intra illud. Sacerdotes autem ingrediebantur ad ministrandum interius cum necesse erat, de Leuitis tamen nullus intrabat in tabernaculum quandiu manebat erectum, donec Aaron, & filii eius cooperientes omnia vasa vocarẽt Leuitas ad portandum illa, vt patet cap. sequenti. Nec etiam est sensus, quòd Gersonitæ manerent intra atrium tabernaculi. Non enim possent capi intra, nec etiam licebat alicui manere, nisi ad faciendum sacrificia tpibus debitis, ne contaminaretur Sanctuarium, sed dicitur, ꝙ habebunt excubias in tabernaculo, idest habebunt curã custodiẽdi res quæ erant in tabernaculo q̃ sequunĩ.

Ipsum tabernaculum. Idest habebunt curam de ipso tabernaculo, scilicet, quòd ipsi portent illud, & nõ accipitur hic tabernaculum pro toto tabernaculo, nam tunc non distinguerentur officia Leuitarum si Gersonitæ portarent totum tabernaculum, tamen vt infra, patet pars petinebat ad Meraritas, & pars ad Caathitas. Item non potest accipi pro toto tabernaculo, quoniam distinguitur hic tabernaculum contra cortinas, & tectum, & tentorium, & alias partes tabernaculi, si tamen tabernaculum sumeretur hic pro toto tabernaculo non distingueretur contra partes quæ inf. ponuntur, quia totum nunquam ponit in numerum cõtra partes, nec è cõtrario, cum sint idem, sed accipitur tabernaculum pro quadam patre tabernaculi. Q̃ũo accipit tabernaculum multipliciter.

Quot modis sumitur tabernaculum. Quæst. XLI.

IN quo sciendum, quòd tabernaculum aliquando accipitur solum pro sancta Sanctorum, quę erãt quædam parua domus quadrata in secretiori loco totius Sanctuarij, & hoc modo accipitur Leuit. 16. cap. & Apostolus vocat istam partem interius tabernaculum aliquando, vt patet ad Hebr. c. 9.

Alio modo accipitur tabernaculum pro prima parte tabernaculi, s. ab introitu tabernaculi vsque ad sancta Sanctorum, in quo erat mensa propositionis, & cãdelabrum aureum, & altare thymiamatis. de isto loqtur Apostolus ad Hebræ. c. 9. dicens, quòd in primum tabernaculum introibant quotidie sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. & distinguit ibi istud tabernaculum contra sancta Sanctorum.

Tertio modo accipitur tabernaculum pro illa domo constante ex tabulis, & operimentis quæ continebat in se duas partes prædictas, & ista est propria acceptio tabernaculi: sic enim distinguitur tabernaculum contra atrium tabernaculi, quod erat in circuitu velatum, sed tectum non habebat.

Quarto modo accipitur tabernaculum large pro toto Sanctuario cum ipso tabernaculo, & atrio eius, & isto modo dicitur supra 1. & pręceden. cap. de Leuitis, quòd figebant tentoria sua in circuitu tabernaculi testimonii: tamen necesse est intelligi hic pro toto Sãctuario, quia in circuitu totius Sanctuarii castrametabantur.

Nullo autem horum modorum accipitur hic tabernaculum, non primo modo, quia tunc cum sancta Sanctorum quę est tabernaculum, constet ex tabulis, & ex operimentis, portarent Gersonitæ partem tabularum, & operimentorum: ad Gersonitas tamen nihil pertinebat de tabulis, sed solum ad Meraritas, vt patet hic, & capi. seq. Non potest accipi secundo modo tabernaculum, quia eodem modo constat prima pars tabernaculi, quæ vocatur hic tabernaculum ex tabulis, & operimentis, sed ad Gersonitas mille tabulæ ptinent, vt dictum est. Item non pertinet hoc ad tertiũ modum acceptionis tabernaculi, prout est domus cõstans ex tabulis, & operimentis propter rationem supra positam. Item quarto modo non potest accipi, qa tunc pertineret totum Sanctuarium ad Gersonitas, & nihil ad Meraritas, nec Caathitas, quod falsum est cũ distinguantur officia per has tres familias, etiam quia distinguitur hic tabernaculum a quibusdam partibus

San-

Sanctuarii, quod non esset si acciperetur pro toto Sanctuario.

Sed est quintus modus accipiendi tabernaculum, s. pro compositione facta de decem cortinis copulatis, quinque in partem vnam, & quinque in partem alteram, & deinde his duabus magnis cortinis copulatis sibi per annulos aureos, & ansulas hyacinthinas, & hoc totum erat ad operiendum tabulas tabernaculi, & vocatur tabernaculum Exo. 26. c. Cum dicitur. tabernaculum vero, ita fiet, decem cortinas de bysso retorta, &c. & postea concluditur, vt vnum tabernaculum fiat, & sic dixit, quòd ex istis cortinis 10. copulatis fiebat vnum tabernaculum, idest vnum operimentum totius tabernaculi, & hoc mō accipitur hic, s. ꝙ Gersonitę portarēt ipsas decem cortinas coniunctas quæ vocantur vnum tabernaculum, & tunc non stat aliquod inconueniens de supra assignatis, quia non sequitur, quòd Gersonitæ tollant officia aliorum Leuitarum, cum non accipiant ipsi totum tabernaculū in partem suam. Item non tollunt aliquid de officio Mераritarum, s. de tabulis, quia isto modo tabernaculum non dicit aliquam tabulam, sed cortinas.

Et operimentum eius. Idest operimentum tabernaculi: dicitur hic operimentum tabernaculi ipsum, quod operiebat cortinas, & non accipitur tabernaculū pro tabulis, vel pro domo cōstante ex omnibus istis, quia tunc ipsę cortinę vocarentur operimentum tabernaculi, cum ipsę immediate sint extentę super tabulas, vt patet Exo. 26. c. & hoc modo idem vocaretur hic tabernaculum, & operimentum tabernaculi, & idem poneret in numerum contra seipsum. Sed falsum est, dicendum ergo, ꝙ operimentum tabernaculi vocantur hic alia operimenta quæ erant super cortinas vocatas tabernaculum.

Descriptio tabernaculi quomodo constabat ex tabulis, & operimentis. Quæst. XLII.

CIRCA quod sciendum, quòd tabernaculum quod erat domus cōposita ex tabulis in circuitu per tria latera, s. Meridiem Occidentē, & Septentrionem in parte superiori non habebat tabulas, sed tegebatur operimentis factis de filo, & de pellibus, vt patet Exodi 26. c. habebat autem istud tabernaculum quatuor operimenta quorū vnū erat super alterum.

Primum erat operimentum cortinarum, s. ꝙ decē cortinæ iungebantur compositæ. primo in duas partes, quinque in vnam, & quinque in alteram per consuturas, & rursus his duabus partibus copulatis inter se per annulos aureos, & ansulas. Super istud operimētum, quòd erat immediate super tabulas, ponebatur secundum operimentum, quod erat de pilis caprarū, s. ꝙ quinque saga erant in parte vna, & sex in altera, & rursus copulabant istæ partes ꝑ ansas, & fibulas ęneas.

Erat tertium operimentum de pellibus arietum rubricatis, & istud ponebatur super operimentum de sagis. Erat quartum operimentum de pellibus hyacinthinis, quæ erant grossiores, & istud ponebatur super omnia operimenta. de his omnibus Exodi 26. ca. Fiebat autem ista multiplicatio operimentorum, quia vnum nō sufficiebat. Si enim poneretur primum, qđ erat de cortinis, illud quidem pulchrum erat, sed nō sufficeret ad resistendum pluuiis: idem de operimento secundo sagorum, quoniam non resisteret, fuerunt ergo addita duo alia, s. tertium de pellibus arietum rubricatis. & quartum de pellibus hyacinthinis, nec decebat, vt ponerentur per se operimēta de pellibus immediate super tabulas, quia illa non erant pulchra, sicut cortinæ quæ tegebant immediate tabulas. In Sanctuario tamen vtrunque considerabatur, s. pulchritū-

F do, & vtilitas, ideo debuerunt esse quatuor operimenta, vt magis declaratum fuit Exo. 26. cap. tunc ergo super cortinas, quę erat primum operimentum, & vocabantur tabernaculum, erant tria alia operimenta, quia cortinæ indigebant operiri ne madefactę a pluuiis deteriorarentur, & illa tria superiora operimenta vocabantur operimentum tabernaculi. Item patet, ꝙ accipiatur pro istis, quia omnia quæ erant in Sanctuario sufficienter distributa sunt per omnes Leuitas, tamen non reperietur in officio alicuius Leuitarū portari ista tria operimenta, nisi intelligantur hic nomine operimenti tabernaculi.

G Item quia ad Gersonitas pertinebat portare omnia quæ erant de filo, & pellibus, & tamen non exprimuntur in tota parte sua, nisi intelligantur hic. ergo necesse est intelligi hic. *Tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis*. Hic ponitur alterum pertinens ad Gersonitas, s. tentorium, quod erat ante tectum fœderis idest ante ostium tabernaculi.

Quomodo se haberet tentorium tabernaculi in ostio eius. Quæst. XLIII.

PRO quo sciendum est, quòd tabernaculum proprie accipiendo est domus constans ex tabulis, & erant istæ tabulæ in circuitu trium laterum, s. Meridiani Occidentalis Aquilonaris. Latus autem Orientale manebat sine tabulis, &

H tunc posito tecto tabernaculi desuper manebat apertio in latere Orientali, & illa vocabat ostiū tabernaculi, vt patet Exo. 26. & 36. c. In illo autē latere nō debuerūt poni tabulæ, qa tunc nō esset ingressus ad Sanctuarium, etiam non debuerunt poni cortinæ affixæ paxillis, & funibus, quia maneret idem inconueniens. Sed positum fuit vnum tentorium in toto illo latere, vel ostio tabernaculi, & istud erat quædam cortina facta de hyacintho, & purpura, & bysso coccoque bis tincta, secundum ꝙ erant aliæ cortinę. Ista tamen vocabatur tentorium, & non cortina ab extendendo, quia aliquando extendebatur, & aliquando colligebatur:

I pendebat enim in aliqua virgula, vel funiculo per annulos suos, & poterat aliquando extendi, & aliquādo colligi trahendo, sicut fit in operimentis lectorum in circuitu, quoniam per funiculos, & annulos extendūtur, & colligūtur, & hoc est, quod dicit litera, ꝙ trahitur ante fores, quasi dicat, illud tentorium, vel cortina non manebat affixum in ostio tabernaculi funiculis, & paxillis extendentibus, & retinentibus, quia tūc, vel nunquam esset apertum ostium tabernaculi, vel semper, neutrum tamen horum licebat, quia aliquando oportebat aperiri, vt sacerdotes intrarent ad ministrationes quotidianas: aliqñ autem non erat apertū, s. quando nullus erat in tabernaculo, sed quia istud tē-

K torium poterat impelli a vento, & paterēt faciliter ea quæ erant interius, fuerunt positę quinq; columnę in ingressu Sanctuarii, & in his pendebat tentorium, & ab his tenebatur ne impelleretur a vento. Dicitur autem hic tentorium, quod trahitur ante fores, idest ante ostiū tabernaculi, quia tota illa apertio lateris Orientalis tabernaculi vocabatur ostium eius, & ante istas fores trahebatur tētorium, idest mouebat aliquando ad tegendum, & aliqñ ad reuelandū ostium. *Tecti fœderis*. Dicitur ꝙ istud tētoriū est ante fores tecti fęderis.

Quid tectum fœderis. Et quod tectum diuersimode accipitur. Quæst. XLIIII.

PRO quo sciendum, ꝙ tectum fęderis accipitur dupliciter. vno modo pro 10. cortinis copulatis in vnum,

vnum, & positis immediate super tabulas tabernaculi, & dicitur tectum a tegendo, quia immediate tegit tabernaculum. Isto modo non potest accipi hic tectū fęderis, sed tectum tabernaculi fęderis cum illæ cortinæ non continerent fędus Dei, s. arcam cum tabulis legis, sed ipsum tabernaculum ista continebat. Item non potest accipi sic, quia dicitur hic, ꝙ tẽtorium trahebatur ante fores tecti fœderis, & sic ponitur habere fores ipsum tectum fęderis, accipiẽdo tamen pro cortinis operientibus non dicitur esse tectum habens fores. Alio modo accipitur tectum fęderis pro tota domo constructa ex tabulis, & operimentis, & dicitur tectum fœderis, idest tabernaculum fœderis. Et tunc verum est, ꝙ habet fores, quia latus Orientale eius est ostium ipsius, & ante istud trahitur tentorium. Vocatur autem tunc ipsum tabernaculum fęderis tectū, non a tegendo, quasi alia tegat, sed ab eo, ꝙ tegatur, vel sic habens operimẽtum. Diuersitas autem ista est ex consuetudine latinitatis. Aliquando enim assumūtur tecta pro ipsis operimentis domorum, sicut cum dicitur, sicut fęnū tectorum, quod priusquā euellatur exaruit, vt patet Psalm. 128. & alibi, sicut passer solitarius in tecto Psalm. 101. Hic enim accipitur pro parte domus. Aliquando accipitur pro tota domo, & iste modus magis vsitat⁹ est apud poetas, & antiquos scriptores, quam in vsu vulgari latinitatis nostræ. sic accipit Ouidius 1. Metá. dicens.

Est via sublimis cœlo manifesta sereno
Lactea nomen habet candore notabilis ipso,
Hac iter est superis ad summi tecta tonantis.

Ecce vocauit ibi tecta tonantis, i. domus Iouis. sic ēt dicitur vulgariter,

Christus amicorum cognoscit tectā suorum.

Idest domos. Ita accipitur hic pro tota domo quę vocatur tabernaculum fœderis.

Cortinas atrij. Idest etiam ad Gersonitas pertinet portare cortinas atrii; vel ipsi habebunt excubias super cortinas atrii.

Descriptio magnitudinis tabernaculi. Quæst. XLV.

PRo quo sciẽdum, ꝙ tabernaculum erat quædam domus constructa ex tabulis, & operimentis desuper, & in circuitu. Ista habebat in longitudine cubitos 30. in latitudine vero 10. vt supra declaratum est, & magis habetur Exo. 26. ca. In circuitu eius accipiebatur spacium magnū quadrangulum, continens in longitudine centum cubitos, & in latitudine cubitos quinquaginta, & vocabatur totum istud spacium in circuitu tabernaculi atriū tabernaculi. Istud fuit clausum per columnas, & cortinas, s. ꝙ in latere Meridiano, & Aquilonari, quæ erāt latera longiora, ponerentur columnæ 20. in quolibet. in latere autem Occidentali, & Orientali, quæ erant minora, ponerentur columnæ 10. in quolibet. istę autem columnę habebāt altitudinem cubitorum quinque, & in circuitu earum ponebantur cortinæ eiusdē altitudinis, & sic manebat totū atrium clausum cortinis, & columnis, ita quòd nullus posset illuc intrare, sicut nec in tabernaculum. Habebatque ostium suū in parte Orientali, & sic manebat tota ista magnitudo spacij in circuitu tabernaculi quæ vocatur atrium. de quo totaliter explicatur Exodi 27. capit. & ibi dictum est de causis huius atrii, vel ad quid proficeret. Cortinæ autem quæ erant in circuitu columnarum atrii portabantur a Gersonitis, & de his dicitur hic.

Tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrii tabernaculi. Istud autem pertinebat ad Gersonitas. & dicitur tentorium appensum in introitu atrii tabernaculi, idest quędam cortina posita in ostio atrii.

A *De figura, & circuitu atrij. Quæst. XLVI.*

PRo quo sciendum est, sicut supra dicebatur, quòd atrium erat magnitudo spatii quadranguli continentis in longitudine cubitos centum, & in latitudine quinquaginta, eratque clausa ista magnitudo columnis, & cortinis, sed non se habebant cortinæ eodem modo in omnibus quatuor lateribus eius. Nam in latere Meridiano Occidētali, & Aquilonari erant cortinę immobiles, s. ꝙ alligabātur capitibus columnarum per annulos, & vncinos, & affigebantur terræ per paxillos, & funiculos, ita vt nullo impetu ventorum moueri possent. Latus autē

B Orientale non habebat totaliter cortinas immobiles, quia sic nemini pateret ingressus ad atrium, nec ad tabernaculum, etiam non oportuit poni vnam cortinā mobilem, vel plures, quæ continerent totum latus Orientale, sic erat tentorium, quod appendebatur ante fores tabernaculi. Totum enim latus Orientale tabernaculi erat ostiū eius, & ante illud ponebatur vna cortina mobilis quæ traheretur per funiculos, quia spatium lateris Orientalis tabernaculi erat paruum, s. cubitorum 10. Si tamen totum latus Orientale atrii esset ostium, valde magnum esset, & indecens, quia latus istud cōtinebat quinquaginta cubitos. ideo distinguebatur in tres partes, s. pars vna quindecim cubitorum, quæ coniungebatur lateri Meridiano, tegebatur

C vna cortina immobili affixa paxillis, & funiculis, erat alterum spatium 15. cubitorum versus latus Aquilonare, & similiter tegebatur alia cortina immobili, & erant isti triginta cubiti simul. Manebant ergo 20. cubiti in medio huius lateris Orientalis, & ibi erat ostiū. Ante hos autem ponebatur vna cortina 20. cubitorū quæ vocatur hic tentorium, eo ꝙ extẽdebatur, & colligebatur trahendo per funes, & circulos, sicut in operimentis lectorum, & hoc, vt aliquādo clausum esset ostium atrii, & aliquando apertum. & hoc operimentum vocatur hic tentorium. Differebat autem istud tentorium a cortinis atrii, quia cortinæ solum erant de bysso retorta, vt patet Exodi 38. cap. Tentorium au

D tem, siue tabernaculi, siue atrii erat de filis quinq; colorum, vt patet Exo. c. 36. & 38. Item cortinę, siue atrii, siue tabernaculi ponebantur immobiles, vt patet in prędictis locis. tentoria autem mouebantur colligendo, & extendendo. de tentorio autem atrii habetur Exo. 37. c. quantum ad fabricationem, & positionem.

Et quicquid ad altaris ritum pertinet.

An Gersonitæ debuerint portare omnia quæ pertinent ad ritum altaris. Quæst. XLVII.

VIDETVR ista litera dicere, ꝙ Gersonitę portare deberent omnia quę pertinebant ad ritum altaris, idest omnia vasa altaris holocaustorum, vel altaris thymiamatum. Sed

E hoc falsum est, quia ad Gersonitas nihil pertinebat de vasis altaris, nec de aliis vasis tabernaculi, sed solum de supellectili de filo, & pellibus, non ergo portarent vasa altaris.

Item tres familiæ Leuitarum distinguebantur in tria officia secundum tria quæ erant in Sanctuario. Erant enim quędam quę non erāt partes Sanctuarii, sed vasa, vel vtēsilia, siue sint in atrio, siue sint in tabernaculo, & ista sunt arca cum propitiatorio, & Cherubim, & candelabrum aureum, & mēsa propositionis, & altare thymiamatis, & altare holocaustorum singula cum vasis suis: hęc enim non erant partes Sanctuarii, sed vasa eius, & pertinebant ad Caathitas. Alię autem erant res Sanctuarii quæ erant partes eius, & istę diuidebantur in duas partes, quia quædam erant molles,

les, s. ea quæ erāt de filis, vel pellibus, sicut omnia operimenta, siue cortinarum, siue tentoriorum, & similia, & ista pertinebant ad Gersonitas, vt patet hic, & seq. c. Erat alia pars Sanctuarii quæ consistebat in rebus solidis, s. in tabulis, columnis, & basibus, & pertinebat ista pars ad Meraritas, & sic erant distincta omnia quæ erant in Sanctuario, siue partes eius, siue non. patet ista distributio ex his quæ habentur hic, & sequenti capitu. ergo non pertinebat aliquid de ritu altaris ad Gersonitas cū omnia vasa pertineant ad Caathitas.

Item patet hoc, quia hic, & c. seq. cum assignantur officia Caathitarum ponunt, ꝙ ipsi portabunt altaria, & omnia vasa Sanctuarii. Non ergo possunt Gersonitæ portare aliquid de ritu altaris. nam dicunt pertinere ad ritum altaris omnia vasa parua in quibus ministratur in altari holocaustorum, & thymiamatum, si ergo portent Gersonitæ omnia quæ pertinent ad ritū altaris, necesse est, vt portent omnia vasa vtriusque altaris, vel saltem altaris holocaustorum, sed hoc est cōtra literā quæ dicit infra. ꝙ ad Caathitas pertinet portare altaria, & vasa Sanctuarii in quibus ministratur, vasa tamen altaris sunt in quibus ministratur: ergo nō portabunt hęc.

Obiectio ad prædicta secundum literam facta dissoluitur.
Quæst. XLVIII.

ALIQVIS forte respondebit defendens literam istam, ꝙ illud, quod infra dicitur de Caathitis, ꝙ ipsi portabunt altaria, & vasa Sanctuarii in quibus ministratur, non intelliguntur ibi vasa ministrationis pro vasis altaris, sed ꝓ vasis candelabri quæ erant emunctoria, & vasa in quibus extinguebantur quæ emuncta erant, etiam intelliguntur vasa mensę propositionis, s. mortariola, thuribula, phialę, cyathi, ītelligebatur etiam labium ęneū cum basi sua. Ista enim omnia erant vasa ministrationis, & possent ea portare Caathitæ, & tamen Gersonitis venirent vasa altaris.

Sed adhuc nō potest hoc stare, qa seq. c. vbi ista magis determinate ponuntur, declarantur vasa altaris per nomina sua, s. ignium receptacula, fuscinulę, & tridētes, vncini, & batilla. de his omnibus dicitur, ꝙ portarent ea Caathitę. ergo nihil de pertinentibus ad ritum altaris portabatur a Gersonitis, & sic est.

Sed adhuc aliquis vellet saluare literam dicens, ꝙ ad Caathitas pertinebat portare omnia vasa altaris, & generaliter totius tabernaculi, tamen ipsi grauabantur in portando. Ideo quandam partem vasorum suorum tradebant portandam Gersonitis, s. vasa altaris, & labrum ęneum. Cum vero erant castra figenda Caathitæ recipiebant vasa ista a Gersonitis, vt darent de eis plenam rationem sacerdotibus, sicut quilibet de Leuitis dabat de officio suo, & hoc modo dicetur hic, quòd Gersonitæ portent vasa altaris.

Sed adhuc non potest stare, quia sequent. cap. cum ponitur modus portationis omnium istorum vasorū in itinere, dicitur quòd quando castra mouenda sint intrabunt sacerdotes, & operient palliis suis singula vasa, & tradent ea Caathitis portanda, ergo portatio vasorum horum nullo modo pertinebat ad Gersonitas, nec principaliter, nec vt adiutores Caathitarum.

Dicendum est igitur, ꝙ ista litera habet sensum distortum, quia deuiat hic aliqualiter a litera Hebraica, & incipit deuiatio ab illo loco. tentorium autem, vsque ad illum locum, & omnia vtensilia eius. nam vbi nos dicimus.

Tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrij tabernaculi, & quicquid ad altaris ritum pertinet, funes tabernaculi, & omnia vtensilia eius. Habetur in Hebræo. F

Velum ostij, quod est super tabernaculum, & altare, & funes tabernaculi, & omnia vtensilia eius. Et tunc est sensus, ꝙ portabunt Gersonitæ velum ostii, idest tentorium, quod est in ostio, s. in ostio atrii.

Quod est super tabernaculum, & altare. Idest quòd illud velum est super tabernaculum, idest in circuitu, vel ante illud, & super altare, idest est ante altare holocaustorum.

Et funes tabernaculi. Idest etiam est ante funes tabernaculi. *Et omnia vtensilia eius.* Idest etiam illud velum, vel tentorium est ante omnia vtensilia, vel vasa altaris. Patent ista, quia tentorium, vel velum atrii est in

G parte Orientali atrii, & ad illam partem Orientalem est altare holocaustorum. Ideo dicitur esse velum illud super altare, idest ante altare, & super omnia vasa eius, idest ante omnia vasa eius.

Ratio autem deuiationis literæ nostrę a litera Hebraica fuit propter illam propositionem super, quæ aliquando facit sensum ambiguum. Nam cum dicitur velum ostii super tabernaculum, & altare. potest referri hoc ad pręcedentia, vt intelligatur sic, s. quòd Gersonitæ portabunt velum illud, & erunt super altare, idest habentes administrationem portandi altare, & quicquid ad ritum eius pertinet, idest erant super omnia quæ pertinent ad ritum altaris, s. quòd illa portabunt, & erunt super funes, & vtēsilia eius, idest erūt

H prępositi ad portandum funes altaris, & omnia vtensilia. similis modus loquendi habetur supra 1. c. cum dicitur. Noli numerare Tribum Leui cū filiis Israel, sed constitue eos super Sanctuario, idest da eis potestatem administrandi in rebus Sanctuarii. Hic tamen ista præpositio super nō potest trahi ad hunc sensum, ita quòd referatur ad Gersonitas, s. quòd ipsi sint super altare, & omnia vasa eius, sed refertur ad verbum intellectum, determinans illud nomen velum, vel tētorium, s. Gersonitæ portabunt velum super altare, & quicquid ad ritum eius pertinet, idest portabunt tentorium, vel velum, quod est super altare, & super omnia quæ pertinent ad altare. Modus huius supra decla-

I ratus est, & necesse est istam literam sic intelligi. Nā si forte non esset alia litera repugnans quando diceretur hic, quòd Gersonitæ portabunt tentorium atrii, & quicquid ad ritum altaris pertinet, deberet intelligi, ꝙ portarent Gersonitæ omnia vasa altaris, quia tamen repugnat litera quæ habetur infra, & etiam sequenti capitu. ita vt non possit vtrunque stare, necessario trahendum est ad istum sensum, vt ambę literæ concordent.

Sed adhuc dicet aliquis, istam non esse expositionem, sed extorsionem literę, quia infra 4. cap. habetur eodem modo cum dicitur, ꝙ Gersonitæ portabunt velum, quod est in introitu ante tabernaculū, & omnia quæ ad altare pertinent, & vasa ministerii iubente

K Aaron, & filiis eius.

Respondendum est, ꝙ eodem modo defecit ibi litera nr̄a, quia ibi magis clare habetur, ꝙ Caathitę portarent omnia vasa altaris expressis nominibus eorū, ergo nullum poterat pertinere ad Gersonitas. sed necesse est exponi eo modo quo dictum est. Et adhuc magis ibi clare patet expositio ista, quia litera dicit velum in introitu, quod est ante tabernaculum omnia quæ ad altare pertinent funiculos, & vasa. Nam ibi solum deficit copulatiua, vt dicatur. & omnia quæ ad altare pertinent, idest portabunt velum, quod est in introitu ante tabernaculum, & ante omnia quæ ad altare pertinent, & ante funiculos, & vasa, & dato, quòd illa litera etiam sic esset, vt ista, non propter hoc arguitur non fuisse conueniēter expositam, quia litera Hebraica

braica sic ait, vt expositum est. *Funes tabernaculi.* Secundum literam nostram videtur esse sensus, ꝙ Gersonitæ portent funes tabernaculi. & hoc verum est. Sed non est sensus iste, quia funes tabernaculi non erant aliquid per se existens quod per se portaretur, sed aliquid alligatum cortinis, & aliis operimentis. Ideo dicendo, ꝙ Gersonitæ portarent cortinas Sanctuarii, & alia operimenta eius, intelligebatur ꝙ portarent omnia quæ erant coniuncta eis, s. funiculos eorum, & paxillos. Ideo debet exponi magis secundum literā Hebraicam, vt referatur omnia ad illam propositionem super, s. ꝙ portabunt Gersonitæ tentorium, quod est super funes tabernaculi, & omnia vasa eius, s. ante funes tabernaculi, & omnia vasa altaris. Pro quo est sciēdum, ꝙ tabernaculum operiebatur cortinis 10. & postea aliis tribus operimentis, vt supra fuit declaratum. Vt autem ista operimenta manerent extenta, & non mouerentur ad impetum ventorum, alligabantur extremitatibus eorum quidam funiculi, & in funiculis ligabantur paxilli ęnei, vt figerentur terræ, & hoc modo extendebantur omnia operimenta tabernaculi, funes autem isti erant extenti in introitu tabernaculi, & magis appropinquabāt ad ostium atrii, & tentoriū eius quam altare, & vasa sua. Ideo cum diceretur tentorium atrii esse ante vasa altaris, diceretur esse eodē modo ante funes tabernaculi, & iste est conueniens sensus. *Et omnia vtensilia eius.* Secundum literam nostram deberet hic esse sensus, ꝙ Gersonitæ portarent omnia vtensilia tabernaculi. Sed hoc manifeste falsum est, quia tunc nihil maneret portandum Caathitis. Nam nomine vtensilium tabernaculi intelliguntur omnia quæ erant intra tabernaculum, & non erāt partes eius, s. arca cum Cherubim, & candelabrum aureum, & mensa propositionis cum vasis suis, & altare thymiamatum, sed his dēptis, & vasis altaris quæ supra ponebantur nihil omnino maneret familię Caathitarum portādum. quod patet, quia omnia ista portabant Caathitæ, & pręter hoc nihil, vt patet immediate in litera, & magis seq. c. Ideo nullo modo potest sic exponi, nec etiam potest hic r̄nderi sic, sicut supra conabantur quidam, dicentes ꝙ vasa altaris pertinebant ad curam Caathitarum, tamen quia ipsi nimis grauabantur portando tradebant ea in itinere Gersonitis, & postea recipiebant ab illis, vt darent sacerdotibus rationem de omnibus vasis suis. Hoc enim in illis vasis non poterat stare. nam si Caathitæ grauarentur valde in onere suo, ita vt portare non potentes, traderēt partem eius Gersonitis, congruentius fuisset, ꝙ a principio Deus diuisisset taliter ista quæ portanda erant, vt quælibet familia posset portare, quod ei iniunctū esset. ergo non potest dici, ꝙ Caathitæ grauarentur portando onera sua, & consequenter non darent partem eorum Gersonitis. Sed adhuc concesso hoc nullo modo potest stare, quia eodem modo diceretur hic, ꝙ ad Caathitas pertinebat portare omnia vasa, siue vtensilia tabernaculi, quia tamē dicitur hic, ꝙ Gersonitę portarent omnia vtensilia ista, exponeretur ꝙ ad Caathitas pertinebat cura horum portandorum, tamen quia grauabantur committebant ea portanda Gersonitis, & sic nihil maneret eis, cum pręter vasa interiora tabernaculi, & vasa altaris holocaustorum nihil habeant Caathitæ, vt patet ex descriptione officii eorum hic, & seq. c. ergo necessario reducenda est expositio literæ huius ad sensum literę Hebraicæ, s. ꝙ portabant Gersonitæ tentorium, quod erat ante altaris vasa, & ante funes tabernaculi, & ante omnia vasa eius. Nam cum esset tentorium atrii ante ostium tabernaculi, & funes qui exterius erant, necesse erat, ꝙ esset ante omnia vasa quæ erant intra ipsum tabernaculum, similis modus loquendi habetur supra c. 1. &

A 2. Nam supra c. 1. dicitur, ꝙ Leuitę excubabunt per gyrum tabernaculi, & postea secundo dicitur, ꝙ filii Israel figent tentoria per circuitum tabernaculi, & hoc solum est, quia Leuitæ erant immediate in circuitu Sanctuarii, & Israelitæ erant in circuitu Leuitarum, ergo erant in circuitu tabernaculi. *Cognatio Caath.* Hic describuntur officia Caathitarum: habebant enim distincta officia a Gersonitis & Meraritis, & primo declaratur qui comprehenderentur sub Caathitis. *Habebit populos Amramitas.* Idest cognatio Caath habebit sub se populos Amramitarum.

B *Cur Amramitæ ponuntur esse sub Caathitis. Et quomodo sacerdotes ponuntur sub Leuitis cum distinguantur ad inuicem isti.* *Quæst.* XLIX.

DICET aliquis quare hic ponitur, ꝙ populi Amramitæ sunt sub Caathitis, quia manifestum est, ꝙ Amramitæ pertinēt ad Caathitas, cum Amram sit filius Caath, vt patet Exo. c. 6. R̄ndendum est, ideo fuisse hoc positū, quia Amramitæ sunt sacerdotes. nam Aarō erat filius Amram, vt patet Exo. 6. c. & de Aaron erant sacerdotes. Cum ergo Caathitæ ponerentur tanquam Leuitę videbatur esse dubium, an deberēt sacerdotes poni sub familia eorum, & dicitur, ꝙ sic. Sed aliquis arguet, ꝙ sacerdotes, & Leuitæ distincti sunt, qūo ergo ponuntur hic sacerdotes sub Caathitis? Est respondendum, ꝙ sacerdotes, & Leuitæ considerantur dupliciter. aut quantum ad officia, aut numerum. si quantum ad officia, sacerdotes non ponuntur sub Caathitis, sed est distinctio ista prima, s. ꝙ ministrantium quidam sunt sacerdotes, & alii sunt Leuitæ, deinde distinguuntur Leuitæ per Caathitas, Gersonitas, & Meraritas, sed quantum ad numerum aliter est. Nam computabantur sacerdotes sub Caathitis ex eo, ꝙ erant de stirpe eorum.

Quomodo dicuntur hic populi Amramitæ cum solum essent tres sacerdotes qui vocantur Amramitæ, & qui computantur sub Amramitis. *Quæst.* L.

D SED adhuc dicet aliquis quomodo dicūtur hic populi Amramitę, q̄m nunc solum erant de sacerdotibus tres viri, s. Aaron, & Eleazar, & Ithamar, vt patet ex litera supra. Respondendū est, ꝙ nomine Amramitarum intelliguntur filii Aaron, & filii Moysi, quorum vtrique erat filius Amrā, & quia non pertinebant filii Aaron, & Moysi ad idē officium cum essent filii Aarō sacerdotes, & filii Moysi essent simplices Leuitæ, ideo debuerunt poni populi tanquam essent, duæ distinctiones istorum. Sed adhuc dicetur, ꝙ non poterant vocari isti populi, quia erant pauci. Nam quamquam Caathitæ facerent populos, tamen omnes Amramitæ simul non merebantur nomen populi, eo ꝙ erant valde pauci, s. Aaron, &
E duo filii sui, & Moyses cum duobus filiis suis, qui vix habebāt tres, vel quatuor annos, vt supra declaratum fuit, quamquam ergo omnes isti computarētur, quia erant sex animę solum, non faciebant populum.

Ad hoc respondendum, quòd Amramitę non vocantur populi pro illis indiuiduis, quæ tunc habebant, sed pro illis quę postea habituri erant, & in hoc est sensus, ꝙ non solum hic, sed etiam in aliis computationibus Amramitæ sub Caathitis numerabantur, sicut in numeratione illa quę habetur infra 26. cap. quæ facta est anno quadragesimo ab exitu de Aegypto.

Sed contra hoc arguetur, quoniam in libris Paral. sacerdotes computantur per se qui sunt Amramitæ, omnes alii Leuitæ per se, vt patet 1. Paralip. 33. & 34. c. Filii autem Moysi qui erant vnus de populis Amramitis

mitis computati sunt cum Leuitis, vt patet Paralip. cap.33. cum dicitur. Moysi autem hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Leui.

Respondendum est, quòd sacerdotes in omnibus computationibus pertinebant ad numerum Caathitarum, vsquequo facta est distinctio tempore Dauid. Ipse enim ordinauit sacerdotes in sortes suas, & Leuitas per se. Si tamen non fuisset facta illa distinctio semper mansisset computatio sacerdotum sub Caathitis, & sic essent populi Amramitarum sub cognatione Caath.

Iessaaritas Hebronitas, & Ozielitas. Istæ sunt aliæ tres familiæ Caathitarum denominatę a tribus filiis supra positis, & posset aliquis dicere ad quęstiones quæ supra fiebant, quia Amramitę non vocantur hic populi, sed omnes istæ quatuor cognationes simul vocantur populi, de quibus Amramitæ faciunt vnum populum.

Hæ sunt familiæ Caathitarum. Idest istæ quatuor quæ supra nominatæ sunt, quæ omnes deriuatæ sunt a Caath. *Recensitæ per nomina sua.* Potest dupliciter hoc intelligi. vno modo, quòd referatur ad familias, s. quòd istæ quatuor familiæ recensitę sunt per nomina sua, idest quando cõputabatur Tribus Leui istæ quatuor familiæ distinctæ per nomina sua computatæ sunt, vt supra habetur, s. quòd fuerunt posita eis quatuor nomina. Alio modo referri potest ad eos qui erant sub familia, & tunc est sensus, quòd istæ familiæ fuerunt per nomina sua recẽsitæ, idest omnes qui erant in istis familiis fuerunt recensiti per nomina, & hoc siue magni, siue parui, vt patet immediate, & computando eos qui sunt in familia computatur ipsa familia.

Omne generis masculini. Fœminæ inter Leuitas non computatæ sunt, nec etiam inter alios Israelitas. ratio est, quia alii Israelitæ numerabantur potentes procedere ad bellum, fęminæ autem non possunt procedere ad bellum, ideo non computantur, Leuitæ autem computabantur hic ad commutandum pro primogenitis Israelitarum, tamen fęminæ non poterant cõmutari pro primogenitis, cum primogenita fœminina non sint redemptibilia.

Ab vno mense supra. Causa supra assignata est, s. quia Leuitæ dabantur hic pro primogenitis Israelitarum, sed primogenita redimuntur post vnum mensem, vt patet infra 18. cap. ergo computatio istorum debebat fieri ab vno mense, & supra.

An filij Aaron computati fuerint cum Amramitis. *Quæst.* LI.

CONSIDERANDVM est circa ea, quæ supra dicta sunt de populis Amramitarum, quòd aliqui dicunt per Amramitas non intelligi hic filios Aaron, sed solum filios Moysi, & Marię sororis eius. In quo primo dubitatur, an filii Aaron computati fuerint hic sub Amramitis.

Dicunt quidam, quòd non, & hoc, quia filii Aaron erant sacerdotes, Amramitæ autem, qui hic computantur sub Caathitis, ad Leuitas pertinent, ideo non sunt sacerdotes. Ad hoc respondendum est filios Aaron computari hic sub Caathitis. Nam licet quãtum ad officia non pertineant filii Aaron ad Caathitas, pertinent tamen quantum ad numerum, quoniã in summa omnium qui ponuntur hic necessario includuntur sacerdotes.

Inconueniens autem, quod esse videtur si computentur sacerdotes sub Caathitis, est quia Caathitę destinantur ad portandum vasa Sanctuarii. vt patet hic, & infra 4. cap. sacerdotes tamen nihil horum portare debebant, sed solum ministrabant in Sanctuario, &

F quantum ad hoc dicitur non esse sacerdotes sub Caathitis, s. quantum ad officium, bene tamen sunt sub eis quantum ad numerum, & quòd fuerint sub eis patet, quia omnes Leuitæ assumpti sunt hic ad commutationem pro primogenitis Israelitarum, vt patet in litera. Sed ad hoc non solum alii Leuitæ proficiebãt, sed etiam filii Aaron cum essent de Tribu illa, & non videbatur esse aliqua causa quare magis abiicerentur isti a numero quã cęteri. Ideo rationabilius erat istos computari quam reliquos. quod patet, quia Leuitæ computantur hic, & commutantur, quia applicantur in cultum Dei, vt patet infra in litera. sed magis applicabantur Aaronitæ ad cultum Dei quam cęteri, cum isti essent sacerdotes, & ministrarent in Sanctuario,
G cęteri autem in aliis ministeriis minoribus, necesse ergo fuit computari hic inter Leuitas Aaronitas, sicut cęteros.

Hoc autem supposito necesse est, quòd computarentur sub Caathitis, quod patet, quia vel computati sunt sub Caathitis, vel Gersonitis, aut Meraritis, sed non sub Gersonitis, & Meraritis, ergo sub Caathitis. quòd sub istis duabus familiis non computarentur filii Aaron patet, quia non pertinebant ad eas quãtum ad officium, nec quantum ad genus. Ideo rationabilius erat sub eis computari, quòd autem necesse sit dici computatos fuisse sacerdotes sub aliqua istarum trium familiarum, patet, quoniam omnes Leuitę dati sunt pro Israelitis primogenitis, & summa eorum fuit vsque ad 22. millia. Summa autem primogenito-
H rum Israelitarum fuit 22. millia 273. & pro istis 273. qui superabant iussit pecuniam dari, vt patet infra ergo necesse est in ista summa includi Aaron cum filiis suis, alias daretur, quod non fuissent dati in commutationem pro primogenitis, sicut cęteri Leuitę, quod falsum est. Hoc patet, quia ista summa totalis colligitur ex omnibus istis summis partialibus Leuitarum, vt patet inducendo, sed in nulla earum poterant computari sacerdotes, nisi sub Caathitis. ergo sub eis computati sunt.

Dicendum igitur, quòd non solum vocantur hic Amramitę filii Moysi, & Marię, vt quidam dicebãt,
I sed vocabuntur filii Aaron.

An filij Mariæ sororis Moysi includantur sub Amramitis. *Quæst.* LII.

QVAEREBATVR secundo de filiis Marię sororis Moysi, an includerentur sub Amramitis. Et dicunt quidam, quòd sic. sed non potest stare, quia ipsa fuit accepta in vxorẽ a viro alterius Tribus, vt omnes confitentur. ergo filii sui non pertinebant ad Tribum Leui, sed ad alteram, quoniam filii semper denominantur de familia patrum, & non matrum. sic patet supra 1. & 2. c. s. per familias, & domos patrum suorum, de Maria, quòd cõ-
K traxerit cum viro alterius tribus declaratum est Exo. 35. c. & 18. Item licet Maria soror Moysi contraxisset cum aliquo Leuita, tamen ille non potuit esse de genere Amrã, quia ipsa erat filia Amram. vt patet Exo. c.2. & nõ contraheret cum fratre suo. Hoc enim semper fuit prohibitum, etiam in lege naturę nulli genti licuisse visum est, nisi in principio ętatum seculi propter necessitatem, cum non essent alię fœminę. Item quamquam Maria vellet contrahere cum aliquo fratre suo, tamen non habebat, nisi Moysen, & Aaron, cum nullo tamen horum contraxit, quia Aaron habuit vxorem Elisabeth de tribu Iuda. vt patet Exo. c. 6. Moyses autem habuit vxorẽ de Madiã, vt patet Exo. 2. c. vel Ethiopissam, vt patet j. 12. c. ergo non Mariã. Item dato, ꝙ Maria fuisset accepta in vxorem ab Aaron,

ron, vel Moysi, filii Mariæ essent filii Moysi, vel Aaron, & sic non distinguerētur populi Amramitę per filios Aaron, & Moysi, & Marię. Si autem dicamus Mariam ɔ̄xisse cum aliquo Leuita Caathita, Gersonita, vel Merarita, filii sui vocarentur Caathitę, Gersonitę, Meraritę, & non Amramitę, quia non dicerentur a nomine matris, sed patris, non stat ergo nominari filios Marię inter Amramitas, sed solum filios Aaron, & Moysi. *Habebunt excubias Sanctuarij.* Hic ponitur officium Caathitarum, & dicuntur habere excubias Sanctuarii, idest curam de custodiendo Sanctuarium, nō quantum ad omnes partes, sed quantum ad vasa, quæ ad officium eorum pertinebant, vel dicuntur habere excubias Sanctuarii, idest vigilare super Sanctuarium, ne aliquis de popularibus illuc accederet, hoc autem omnibus Leuitis commune erat: ideo primus sensus est melior. *Castrametabuntur ad Meridianam plagam.* Idest in latere Meridiano Sanctuarii, qm̄ Sanctuarium erat quadratum, & per quatuor latera eius Leuitæ ponebant tentoria sua ne accederet aliquis laicorum, istis autem dabatur Meridiana plaga. *Princepsque eorum erit Elisaphan.* Describuntur familiæ Leuitarum sub principibus suis, & isti erant ordinati fm, ꝙ principes populi, s. ꝙ illi qui veniebant per lineam primogenitorū ab ipso capite tribus, vel familiæ, essent principes tribus, vel familię: Elisaphan autem erat princeps, quia videbatur venire de primogenitis tribus illius, in qua erat. sed falsum est, quia Elisaphan erat filius Oziel, vt patet Exo.6.c. & adhuc non videbatur esse primogenitus eius, sed Misael, quia primo in ordine ponitur Misael, vt patet e.c. Et tn̄ dato, ꝙ esset Ozielis primogenitus, Oziel nō erat primogenitus patris sui Caath, sed vltimus. nam inter quatuor filios Caath, Oziel vltimus ponitur, vt patet Exo.6.c. & hic. Non erat ergo iste Elisaphan princeps Caathitarum, quia esset de linea primogenitorum, vt quibusdam videbatur. Sed quia sic ordinatum est, vt esset princeps, non tn̄ erat ipse princeps totaliter in illa familia. Nam Eleazarus erat princeps Leuitarum, vt patet ī. in litera. iste Elisaphan est qui eduxit Nadab, & Abiu mortuos de Sanctuario, vt patet Leui.10.c. qm̄ erant fratrueles Aarō Elisaphan, & Misael. *Et custodient arcam.* Hic ponuntur vasa pertinentia ad Caathitas, & dr̄, ꝙ custodiant ea, sed non intelligitur hoc qn̄ sunt in Sanctuario. nā tunc magis sacerdotes custodiebant, qui neminem permittebant intrare in Sanctuarium. vel si largius accipiatur, non solum pertinebat cura ista ad Caathitas, sed ad omnes de Leuitis, qui excubabant in circuitu Sanctuarii, vt patet in hoc c. sed dr̄, ꝙ custodient arcā, & alia vasa, s. in itinere, quia isti portabant, & non alii Leuitæ, cum autem isti portarent vasa, nō accipiebāt per seipsos, sed sacerdotes dabant ea illis inuoluentes primo pallijs, vt patet seq.c. *Mensamque.* Ista est mensa propositionis quæ erat in prima parte tabernaculi, in qua solum introibant sacerdotes, & ponebātur in hac mensa panes propositionis, qui semper ibi erant 12. & mutabantur per singula sabbata, vt patet Leui.24.c. erant ibi ēt vasa aurea mortariola, thuribula, phialę, & cyathi, vt patet Exo.25.c. *Et cādelabrum.* Istud erat cādelabrum aureum de cuius fabricatura hr̄ Exo.c.25. & sacerdotes ministrabāt in eo disponentes lucernas in mane, & vespere de quo Exod.27.ca. & 30. *Altaria.* Ista sunt duo altaria, quæ solum erant in Sanctuario, s. altare thymiamatum, quod erat intra tabernaculū coopertum auro, & cremabatur in eo quotidie thymiama in mane, & vespere, & nunquam fiebat ibi aliquod sacrificium, vt patet Exo.30.c. alterum erat positum in atrio tabernaculi ante ostium, & in hoc fiebant omnia sacrificia, nec permittebatur aliud esse in tota terra Israelitarum: de cuius fabricatura, & vasis

A hr̄ Exo.27.c. *Et vasa Sanctuarij in quibus ministratur.* Pertinebat ēt ad Caathitas portare omnia vasa ministrationis. Distinguuntur autem hic vasa ministrationis ab altaribus, mensa, & candelabro, & arca, qm̄ accipiūtur vasa stricte. Large enim omnia quæ erāt inter Sanctuarium, & non erant partes eius, vocabantur vasa. Sed proprie dnr̄ vasa ea, quæ ad ministrationem mouentur, & super quæ ministratur, ea aūt quæ non mouentur non vocantur vasa. Ideo arca fęderis non vocabatur vas, quia in ipsa nō fiebat aliqua ministratio, nec mouebatur. Altare quoque thymiamatis non mouebatur, nec erat vas, habebat tn̄ vasa, s. thuribula, siue

B ignium receptacula, in quibus ministrabatur in illo, & ista pēdebant in altari holocaustorum de quo Exo. 27.c. Candelabrum ex prædicta causa non erat vas, sed ministrabatur super illud, & habebat vasa, s. emunctoria, & ea in quibus extinguebantur emuncta, vt patet Exo.25.ca. Habebat etiam infusoria aurea pendentia in rostris, vt Zacha.c.4. mensa propositionis non erat vas, quia non mouebatur ad ministrationem, sed ministrabatur in ea, quia ponebantur ibi panes, habebat etiam vasa quæ s̄. dicta sunt, vt patet Exo.25.c. Altare holocaustorum non erat vas, sed ministrabatur super illud, & habebat vasa, s. igniū receptacula, & vncinos tridentes, fuscinulas, & lebetes, vt patet Exo.27.c. & seq.c. Hæc autem proprie vasa sunt, quia in eis ministrabatur per motum ipsorum atque in illis aliquid

C continebatur quę est proprietas vasorum. De labio ęneo, & basi sua nihil dictum est ad quos Leuitas pertineret portatio eius, & manifestum est, ꝙ pertineret ad Caathitas. Nam Gersonitæ, & Meraritæ portabant ea quę erant partes Sanctuarii, labium aūt ęneum nō erat de partibus Sanctuarii, sed de vasis: Ideo ad Caathitas pertinebat portatio illius, quia ipsi portabāt oīa vasa, de illo tn̄ nihil expressum est. Sed potest intelligi hic cum dr̄ omnia vasa Sanctuarii in quibus ministratur, vel potest intelligi per clausulam generalem quæ infra habetur, & velum, idest, ꝙ pertinebat ad Caathitas portare velum Sanctuarii. Dicit autem velum, illud quod pendebat ante sancta Sanctorum coram

D quatuor columnis, de quo Exo.26.ca. alia autem quæ pendebant, s. in introitu tabernaculi ante columnas quinque, & in introitu atrii, non vocantur vela, sed tētoria. Istud autem velum est de quo dicitur Matth.27. ca. velum templi scissum est in duas partes a summo vsque deorsum, s. ꝙ tunc reuelatus est locus sancti Sāctorum, quem tegebat velum.

Quomodo Caathitæ portabant velum Sanctuarij. Quæst. LIII.

Sed dicet aliquis quō Caathitæ portabant velum, cum ipsi nihil portarent de partibus Sanctuarii, sed de vasis, velū tn̄ de partibus tabernaculi erat. Itē quia dicebatur ad Gersonitas pertinere portatio omniū quæ erant in tabernaculo mol-

E lia, vt de pellibus, & filis, velum tamen de his est. Rn̄dendum est ad Caathitas nō pertinere velum tanquā aliquid, ꝙ ipsi per se portarent, sicut vnum de oneribus suis: sed portabant tanq̄ aliquid de quo ligabatur, & tegebatur vnum de oneribus suis. Nam cū deponebatur Sanctuarium, sacerdotes tollebant velum sancti Sanctorum, & operiebant arcā, & tunc cum Caathitę portarent arcā necesse erat, vt portarent velum. sic patet seq.c. non tn̄ distinguitur portatio veli ɔ̄ portationem arcę, sicut non distinguitur portatio funiculi a portatione oneris, qđ funiculo ligatur cum sit aliquid dispositiuū. Si tn̄ velum esset aliquid per se portabile, & non ad velandū, arcam non portarent illud Caathitæ, sed Gersonitę, sicut portabant cętero operimenta

menta Sanctuarii. *Cunctamque huiuscemodi supellectilem.* Ponitur hic clausula generalis omnium quæ portabantur a Caathitis, & per istam non potest aliquid addi ad superiora, nisi labium æneum cum basi sua. nã non fuit facta mentio supra de illo, nec inconuenienter intelligi potest per illud, quod dicebatur. Et vasa quibus ministratur in Sanctuario, quia labium æneum non dicebatur vas ad ministrandum cum in ministratione non moueretur, alias tamen bene vocabatur vas, quia in se continebat aquam ad lauãdum pedes, & manus sacerdotum, & hoc etiã ad Caathitas pertinebat, quoniam erat de vasis, vel pertinentibus ad vasa, & non erat pars Sanctuarii, & cum hic dicitur cunctam huiusmodi supellectilem, non est referendũ ad id, quod immediate dictum est, s. ad velum, quia tunc est sensus, quòd portarent Caathitæ velum, & omnia similia, s. cortinas, & alia operimenta. Hoc tamen falsum est, quia ad Gersonitas ista pertinebant, sed illud demonstratiuum, huiusmodi, refertur ad supellectilia superiora quæ sunt vasa, & tunc est sensus, quòd portabant Caathitę omnia superiora vasa, & similem supellectilem. *Princeps autem principum Leuitarum.* Supra ponebat in qualibet familia vnus princeps. hic ponitur super omnes principes alius princeps, vt iuberet eis quid pręcipere deberent familiis suis, & iste erat Eleazar filius Aaron.

Cur filij Aaron non ponuntur principes super principes populi, sicut ponebantur super principes Leuitarum. Quæst. LIIII.

SED dicet aliquis, quare nõ ponebantur filii Aaron principes super principes populi, sicut ponuntur super principes Leuitarum. Respondẽdum est hoc fuisse, quia licet cęteri Israelitę essent subiecti sacerdotibus quantum ad aliquid, inquãtum erant prelati sui, non erant tamen ministri eorũ, nec in aliquo seruiebant. Leuitæ autem erant ministri sacerdotum, & dati fuerant eis, vt seruirent ipsis. sic patet supra cum dicitur. applica tribũ Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent ei, & excubent, & postea dicitur. dabisque dono Leuitas Aaron, & filiis eius. debuit igitur constitui aliquis de filiis Aaron princeps super Leuitas, sed nõ super principes Israelitarum. *Eleazar sacerdos filius Aaron sacerdotis.* Fuit positus princeps Eleazar, quia ipse erat nũc succedens in primogenitura filiorum Aaron, cũ mortui fuissent duo priores, s. Nadab, & Abiu, & ipse erat futurus sacerdos magnus post patrem suum, vt patet infra cap. 20. Vocatur Eleazar sacerdos, non per excellentiam, sicut vocatur aliquando Aaron sacerdos, qa hoc pertinebat solum ad sacerdotem magnum, Eleazar tamen non erat nunc sacerdos magnus, sed Aarõ, sed dicit sacerdos, quia cõsecratus erat vt patet Exodi 29. & Leui. 8. c. & hoc modo Ithamar frater eius vocatur sacerdos.

Erit super excubitores custodij Sanctuarij. Idest iste Eleazar pręerit omnibus qui custodiunt tabernaculum. omnes Leuitæ custodiebant tabernaculum excubantes in circuitu eius, ideo qui cõstituitur princeps omnium excubitorum constituitur princeps omnium Leuitarum. Non erat tamen princeps super Aaron, & Moysen qui erant Leuitæ, quoniam isti erant maiores. *At vero de Merari.* Hic ponitur tertia familia Leuitarum qui vocãtur Meraritæ a tertio filio Leui, qui dicitur Merari. *Erunt populi Moolitæ, & Musitæ.* Istæ erant duæ familiæ minores sub familia Merari, denominatæ a duobus nepotibus Leui, s. Mooli, & Musi. dicuntur populi Moolitæ, & Musitæ, idest familiæ, vel turbæ, quia quælibet istarũ familiarum continebat mul-

F tos viros quoniã numerati sunt in eis 6200. vt patet ẽ.

Recensiti per nomina sua. Idest omnes qui erant in his duabus familiis Moolitarum, & Musitarum fuerunt numerati per nomina, & scripti sunt, siue magni, siue parui. *Omnis generis masculini ab vno mense, & supra.* De his duobus, s. quare ab vno mense computarentur, & quare soli masculi causa supra data est. *Princeps autem eorum Suriel.* Hic ponitur princeps omnium Meraritarũ, an vero iste esset de linea primogenitorũ Merari non constat, sed quamquam non sit, nihil differt, quia satis poterat constitui princeps super familiam Meraritarum, sicut Elisaphan filius Oziel erat princeps in familia Caathitarum, sed non erat de primogenitis. *In plaga Septentrionali castrametabuntur.* Ad Meraritas pertinebat castrametatio in plaga Septentrionali, idest ad latus Septentrionale Sanctuarii, erant quippe Leuitę distributi per castrametationes, & ad Meraritas pertinuit iste locus Septentrionalis. *Erunt sub custodia eorum.*
G
Hic ponitur quid pertineret ad officium Meraritarũ in portando. *Tabulæ tabernaculi.* Isti portabant omnes res duras quæ erant partes Sanctuarii, inter has primę erant tabulæ ex quibus construebatur tabernaculum, & a quibus denominabatur. Erat enim tabernaculũ domus portatilis cuius primum erant tabulæ: habebat enim tabulas 48. quia in tribus lateribus habebat tabulas, s. Occidentali Meridiano Aquilonari: Orientale autem erat apertum, in latere Aquilonari erant tabulæ 20. & in Meridiano totidem, in Occidentali autem octo, vt patet Exo. 26. ca. has portabant Meraritæ
H super plaustra, quia non poterant portare super humeros virorum, sic etiam de Gersonitis erat, vt patet infra cap. 7. *Vectes.* Idest Meraritæ portabant vectes. dicuntur esse vectes quædam ligna magna, & lõga, quæ erant posita transuersaliter in dorsis tabularum, & immissa per annulos aureos, vt tenerentur tabulę simul. nam ipsæ coniungebantur per incastraturas, & non habebãt aliud retinaculum, nisi vectes, qui erant in lateribus. isti vectes non erant aliquid portabile separatum a tabulis, sed necesse erat, vt portans tabulas, portaret quoque vectes, sicut non distinguitur funiculus ab onere, quod ligatur funiculo in portatione. Acci-
I piuntur hic vectes large: proprie enim dicuntur vectes ligna in quibus aliquid vehitur, vnde a vehendo vectes dicti sunt. & sic proprie altaria habebãt vectes, & mensa, & arca, quia portabantur in eis, tabulę tamẽ nõ portabantur in vectibus, sed erant ad continendũ ipsas tabulas sub eadem compage, vt patet Exo. 36. c. *Ac columnæ.* Hoc etiam ad Meraritas pertinebat. dicũtur hic columnæ Sanctuarii illæ in quibus pendebant vela, & tentoria ad tegendum in circuitu Sanctuarii. Erãt autem quædam istarum columnarum de lignis Sethim, aliæ erant æneæ. nã illæ quæ erãt in ostio tabernaculi, & ante sancta Sanctorum erant de lignis Sethim, quæ vero in circuitu atrii erãt ęneæ, totus au-
K tem numerus columnarum erat 69. nam in atrio erãt 60. columnæ ęneæ, s. 20. in latere Aquilonari, & totidem in Meridiano, in Occidentali autem 10. & totidem in Orientali. erant autem ad ostium tabernaculi quinque columnæ de lignis Sethim, & ante sancta Sãctorũ erãt quatuor, quæ simul faciunt 69. columnas, & has oẽs portabant Meraritæ. *Bases earum.* Idest bases columnarum, vel intelliguntur etiam bases pro basibus tabularum. Pro quo sciendum, ꝙ tabulæ tabernaculi ad hoc, ꝙ firmiter tenerent erectę cauabantur in parte inferiori qua adhęrent terrę, & ponebantur duæ bases argenteę in qualibet earum, quę erant in modũ paxillorũ acutorum, & infigebantur terrę, & sic tenebantur tabulæ ne ad alterutrum caderent. alię bases autem erant columnarum quę ponebãtur sub columnis, & non habebant figuram basiũ priorũ, sm ꝙ ali-

qui

qui dicunt, sed erant amplę, & rotundę, sed an verum sit Exo.27.c.& 36. declaratum est. hic tñ magis intelligitur de basibus columnarum, q̃ tabularũ. *Et omnia, quæ ad cultum huiuscemodi pertinent.* Idest portabunt etiã Meraritę omnia, quę pertinent ad similem ministrationem.s.ea, quę pertinent ad tabulas, vel colũnas, & bases. Erant enim aliqua ferramenta in Sanctuario ad figendum paxillos, & disponendum loca pro tabulis, vel basibus columnarum, & ista portabant Meraritę: Gersonitę, etiam figentes paxillos tentoriorum operimentorum, & cortinarum alijs instrumentis ferreis vtebantur, quę ad eorum portationem pertinebant, non enim poterant ista fieri sine instrumentis, & q̃quam talia non exprimantur, tamen intelliguntur, quod patet ex eo, quod habetur Iosue 6.c.s. ꝙ omne aurum, & argentum, & ęs, ferrum, &c. in thesauris Domini conseruata sunt: ecce enim ibi iussit reponi ferrum in thesauris Sanctuarij, ergo aliquis vsus ferri esset in Sanctuario: nulla tamen pars Sanctuarij aut vas ministrationis erat de ferro, vt declaratum fuit Exo.25.c. iõ necesse est intelligi, ꝙ Leuitę habuissent instrumenta ferrea ad figendum, vel deponendum Sanctuarium, vel dicitur hic omnia, quę ad huiusmodi cultum pertinent, idest omnia quę talia sunt qualia tabulę, & columnę, & bases. s. ꝙ essent partes sanctuarij, & essent durę. dr̃ hic, quę pertinent ad huiusmodi cultũ, idest ad huiusmodi ministrationem: signat enim cultus honorem, vel seruitium: hic autem non p̃t accipi ꝓ honore, sed ꝓ seruitio, vel ministratione, & tñ non ꝓprie dñr ea, q̃ sunt partes Sanctuarii ꝑtinere ad ministrationẽ. Sed solũ vasa, q̃ mouent in ministrando. *Columnæque atrij in circuitu.* Columnę superiores erant colũnæ tabernaculi. s. quinque in ostio tabernaculi, & quatuor añ Sctã sctõrum. istæ aũt q̃ hic dñr sunt columnæ in circuitu atrii, & erant 60. *Cum basibus suis.* i. ẽt portabant Meraritæ bases colũnarum cũ eis, qm̃ colũnæ ad hoc, ꝙ manerent fixæ in terra indigebant basibus, cũ nullum pondus eis immineret sustinens illas, ne in alterutrũ caderent, sicut erat de tabulis. *Et paxilli cum funibus.* Paxilli erant de rebus duris ꝑtinentibus ad partes Sanctuarii, sicut tabulę, & columnæ, & ad Meraritas pertinebat deportatio eorum, sed qũo portabant Meraritæ funes, quia isti erant de reb⁹ mollibus pertinentibus ad cortinas, & operimenta, q̃ sunt sub cura Gersonitarũ? Rñdendũ est, ꝙ aliq erant funes alligati cortinis, & religabantur postea paxillis, vt fortiter cortinæ tenerentur, alii aũt erant funes alligati paxillis, & inhęrentes illis, qui postea religabãtur ad cortinas, vel alia operimenta: funes aũt qui adhęrebant paxillis, & postea religabantur cortinis, ad vsum pertinent, & portationem Meraritarum, qui vero cortinis inhęrentes postea religabantur paxillis, vel colũnis, sequuntur officia Gersonitarum, & q̃q̃ ad Meraritas non pertineat portare aliquid, quod sit molle, vt funiculi, quia tñ adhęrent rebus portatis ab ipsis, ipsi portant, sicut dicebatur. s̃. de Caathitis. qui nihil portabant de partibus Sanctuarii: portabant tñ velum, quod erat ante Sancta sanctorũ, non quasi principale onus, vel per se, sed tanquam aliquid adhęrens oneribus eorum, quia inde velabatur arca, q̃ ipsi portabant.

Necesse est poni aliqua ferraměta in Sanctuario.

Quo Meraritæ portabant funes.

Castrametabuntur ante tabernaculum fœderis. i. ad orientalem plagam.

Moyses, & Aaron cum filijs suis. Posita fuerãt supra loca castrametationum trium familiarum Leuiticarũ. Manebat ergo quartum latus Sanctuarii non custoditum, scilicet latus orientale, ideo data est pars illa ad castrametationem Aaron & Moysi cum filiis suis.

Sed dicet aliquis, ꝙ isti iam susceperant locum castrametãdi inter Caathitis. nam supra probatum est, ꝙ numerarentur inter eos.

A Respondendum est, ꝙ quamquã Aaron & Moyses computarentur in familia Caathitarum, tamẽ officium Aaron, & filiorum suorum erat valde distinctum ab officio Caathitarum, vt supra declaratũ est: ideo dabatur eis locus diuersus castrametandi.

Quare Moyses cum filijs suis castrametabatur ad partem Orientalem tabernaculi cum sacerdotibus, cum ipsi non essent sacerdotes. Quæst. L V.

SED quęret quare Moyses, & filij sui castrametabantur ad partem Orientalem cum sacerdotibus, quia ipsi non erant de illis, sed magis debebant poni cum Caathitis? Rñdendũ est aliter esse de Moyse, & aliter de filijs suis: nam Moyses quamquã non esset sacerdos, erat tamẽ maior, & dignior sacerdotibus, qa ipse pręcipiebat sacerdotibus, & erudiebat eos in lege: ideo non debebat poni inter Caathitas, sed magis tãquam caput sacerdotum: filij aũt Moysi aliter se habebant, qm̃ ipsi nõ erãt alicuius dignitatis, vel officij excellentis, ꝑp quod segregarẽtur a Caathitis, & ponerentur cum sacerdotibus ad partem Orientalem, fiebat tñ hoc propter Moysen ne filij sui essent segregati ab eo: postea aũt crescente numero filiorum Moysi non manserunt cum sacerdotibus, sed cum Caathitis, sic patet 1. Parali.c.23. cũ dr̃. Moysi autẽ hominis Dei filij annumerati sunt inter Leuitas: ideo nunc, tã quia pauci erant, q̃ ꝑp patrem suum manere debebat ante ostium atrij ad partem Orientalem.

B

C

Cur pars Orientalis fuit data Aaron, & Moysi, aliæ autem alijs Leuitis. Quæst. L V I.

SED quęretur quare ista pars Oriẽtis fuit data Aaron, & Moysi, aliæ autem alijs Leuitis:

Respondẽdum est, ꝙ in parte Orientali erat ostiũ atrij, & non licuit ibi esse alios Leuitas: nam sicut interdictũ erat omnibus Israelitis accedere aliquo mõ ad Sãctuarium, ita interdictum erat Leuitis introire in illud potissime in tabernaculum; solis.n. sacerdotibus hoc conueniebat, si tñ fuisset alijs Leuitis datus locus Orientalis ad castrametãdum, potuissent intrare qñcunque vellent in tabernaculũ, & in sancta Sãctorũ nemine ꝓhibente. & hoc fuisset eis ad mortẽ: sacerdotibus autem non erat illicitum illuc introire: eis ergo conueniebat ista pars, sicut enim prohibebãt Leuitę Israelitas ne accederent ad Sanctuarium; ita sacerdotes prohibebant, ne accederent Leuitę ad introeundum in tabernaculũ, & iste fuit conueniẽs ordo castrorum. Item factum fuit hoc, quia Aaron, & filii sui introibãt quotidie in tabernaculum. Alii aũt Leuitæ non introibant: erat ergo conueniẽtius istos manere ad ostium atrii, q̃ reliquos. de Aaron, & filiis suis patet; quia tꝑibus suis oblationum ipsi offerebãt quotidie in mane, & in vespere sacrificia, & thymiama, atque lucernas componebãt, pro quibus multoties ingrediebãtur in tabernaculum: de Moyse autẽ ẽt dicendum est, ꝙ ipse intraret in tabernaculum, & sancta Sanctorum qñcunque vellet ad inquirendũ a Deo oraculum, vt patet ĩ.7.c. Itẽ fuit data istis pars Orientalis ad castrametandum, quia erat dignior, & excellentior: dignioribus ergo dari debuit. s. sacerdotibus, & Moysi. Item ista pars erat periculosior, quia per eam patebat introitus ad Sanctuarium, & nõ per alias: magis ergo debuit custodiri, & ab hominibus maioris intelligentiæ, & diligentiæ custodiẽda erat, cuiusmodi erant sacerdotes, & Moyses. *Ante tabernaculum fœderis.* Soli sacerdotes, & Moyses cum filiis suis dicebantur manere ante tabernaculũ, sed non in circuitu eius.

D

E

Sacerdotes non poterant castrametari intra atrium in circuitu tabernaculi, alioquin numquam commiscerentur vxoribus. Quæst. LVII.

INTELLIGENDUM tamen est, ꝙ isti non erant die ac nocte intra atriũ tabernaculi in circuitu ipsius tabernaculi, vel ante ostiũ eius. Nulli ergo hoĩ hoc licebat, nisi sacerdoribus tp̃e consecrationis suę, in qua per 7. dies manebãt intra atriũ tabernaculi non exeuntes nocte, ac die, vt patet Leui. 8. & 10. c. Si aũt sacerdotes, & Moyses castrametarẽtur in circuitu tabernaculi intra atriũ nocte, ac die manentes, necesse erat vt ibi manerent cõiuges & filij, alioquin nũquam vacarẽt generationi sacerdotes, & nũquã cum vxoribus suis cõicarent, quod est ꝯ modum ęconomicũ: oportet. n. ꝯuiuere viros vxoribus. Si aũt essent intra atriũ tabernaculi, fieret ibi cõmixtio maritalis, q̃ erat ibi illicita. Non. n. licebat coeuncti cum vxore sua accedere ad aliqua sãcta, donec lauaret corpus suũ aqua, & ẽt ipse summus sacerdos nõ poterat facere aliquã ministrationem sacram die qua cognouisset vxorẽ, donec lauaret corpus suũ aqua, vt patet Leui. 5. c. s. Vir, de quo egredit̃ semen coitus immundus erit vsq; ad vesperum. Et ex hoc infertur, ꝙ non faciebat summus sacerdos oĩa sacrificia quotidie, qa tunc sequeret̃, ꝙ numq̃ accederet summus sacerdos ad vxorẽ suã: nam quotidie fiebãt ad minus duo holocausta. s. matutinum, & vespertinũ, vt patet Exo. 29. & j̃. c 28. Et tñ aliqñ sacerdos magnus accedebat ad vxorem suã; alioquin. n. nõ gigneret filios sibi successores. Dicendum ergo est, ꝙ sacerdos magnus non immolabat quotidie, sed sacerdotes minores faciebãt sacrificia, & alia ministeria: sacerdos aũt magnus faciebat qñ volebat. Minores. n. erant distincti per 24. vices, & ministrabãt sorte, & vna pars illarũ ministrabat vno tp̃e, alia aũt ministrabat altero, & sic in quolibet anno ministrabãt istę 24. sortes sacerdotũ, de q̃bus 1. Paralip. 24. ca. & in qualibet harum 24. partium erant multi sacerdotes, & inter hos ponebãt sors quis ministraret, sicut patet de Zacharia patre Ioannis, qui sorte exijt, vt offerret incẽsum. Erat tñ de vice Abia, vt patet Luc. 1. c. & ista pars, quę vocatur Abia erat 8. inter 24. vices sacerdotum, vt patet 1. Paralip. 24. c. & hoc modo q̃q̃ elsẽt sacerdotes polluti coitu, vel alias non impediebãt ministrationes, quia alij multi erãt qui ministrarent. De ministrãtibus aũt dicitur, ꝙ illi nõ irent in domum suam toto tp̃e ministrationis, ne haberẽt occasionem accedẽdi ad vxores suas, & pollueren̄tur, & hoc satis patet Luc. c. 1. cum dr̃, & factũ est, vt impleti sunt dies officij eius abijt in domũ suã. & sic vr̃, ꝙ ante tẽpus impletionis sacerdotalis officij non licuit Zacharię redire in domum suã: patet ergo ꝙ non castrametarentur sacerdotes intra atriũ tabernaculi, ne ibi pollueren̄tur cum vxoribus. sed dicit̃, ꝙ castrametabantur ante tabernaculũ fęderis, i. in parte Oriẽtali atrij: qm̃ hic totum Sãctuarium vocatur tabernaculum, sicut dicebatur s̃. 1. c. s. ꝙ Leuitę figerẽt tẽtoria sua in circuitu tabernaculi, idest atrij. De alijs tamen non dr̃, ꝙ figerent ante tabernaculum, sed in circuitu: sacerdotes aũt ante, quia erãt in parte Oriẽtali. & Oriens vocatur ante, cum distinguatur quęlibet res p̄ sex positiones. s. ante, & retro; dextrorsum, sinistrorsum, sursum, & deorsum: in mundo aũt pars Orientalis dicitur esse ante: sacerdotes ergo qui ad illam erant dicebantur esse ante tabernaculum. *Moyses & Aaron cum filijs suis.* Aliqui dicunt, ꝙ filij qui hic nominantur, non sunt filij Moysi, sed Aaron, quia filij Moysi computabantur inter Caathitas, & manebant cum eis. Sed hoc non stat qm̃ filij Moysi erant tunc duo paruuli, qui vix haberẽt tres, vel quatuor annos:

F non ergo erant seiungendi a solatio paterno, & materno. Nam si dicatur, ꝙ filij Moysi non erant ad partem Orientalem tabernaculi cum ipso, diceretur eodem modo, ꝙ non esset hic vxor eius, & sic darentur diuersę castrametationes viris, & vxoribus, quod nequaquam licet, potissimè quia filij cũ non sunt emãcipati sunt in familia patrum: ideo vbi patres sunt ibi manere deberẽt: non solum ergo de filijs Aaron hoc intelligitur, sed etiam de filijs Moysi. *Habentes custodiam Sanctuarij in medio filiorum Israel.* Hoc potest referri ad immediata. s. ad Aaron, & filios suos, & ad Moysen, & filios suos, vel potest referri ad omnes tres familias Leuitarum. s̃. positas iunctis sacerdotibus. Primo modo est sensus, ꝙ Moyses & Aaron cum filijs

G suis habebant custodiam in medio filiorum Israel, i. ipsi custodiebãt Sanctuarium inter omnes Israelitas, ne accederent ad ipsum: nam quamquam ad omnes Leuitas pertineret onus Sanctuarij, tamẽ specialiter pertinebat ad sacerdotes, cum ipsi obseruarent ostiũ atrij, ne quis ingrederetur, ita vt alijs Leuitis etiam nõ pateret introitus: alij autem custodiebãt in lateribus vbi non erant portæ, ideo non erat ita specialis custodia, & tunc est sensus, ꝙ inter omnes filios Israel habebant isti curam Sanctuarij, scilicet, quòd vetabant ne q̃s de Israelitis, siue Leuitis accederet ad introeũdum. Alio modo est sensus, quòd referrentur ista ad omnes familias Leuitarum supra positas, & tunc est

H sensus, quòd ad illas pertinebat custodia Sanctuarij in medio Israelitarum, idest inter omnes laicos ne accederent ad introeũdum in Sanctuarium, nec castrametarentur iuxta illud. *Quisquis alienus accesserit morietur.* Idest quicunque de extraneis accesserit ad castrametandum cum istis morietur. ista litera intelligitur dupliciter, secundum quòd præcedens: si enim referatur solum ad Moysen, & Aaron cũ filijs suis est sensus, quòd quicunque accesserit ad ministrandum, siue excubandum in parte Orientali moriatur. Et vocantur hic alieni omnes, qui non sunt filij Aaron, & Moysi: ideo alijs Leuitis non licebat accedere ad castrametandum in parte Orientali cum sacerdotibus, & Moyse, alioquin morerentur. Si autem intelliga-

I tur alio modo, scilicet, pro omnibus Leuitis est sensus, quòd quicũque accesserit de extraneis ad castrametandum cum Leuitis in circuitu Sanctuarij morietur, & solum refertur hoc ad laicos, qui vocabant̃ hic alieni, sed sensus primus est conuenientior hic, & supra. Cum autem dicitur hic, quòd qui accesserit morietur. dubium est an Deus occideret illum, vel deberet occidi sententia iudicis: quid tamen horum sit supra cap. 1. declaratum est in fine.

Omnes Leuitæ quos numerauit Moyses, & Aaron. Hic ponitur summa omnium Leuitarum numeratorũ in tribus familijs suis, scilicet, quòd erant viginti duo millia, & dicitur quòd numerauerunt eos Moyses, & Aaron, supra tamen dicebatur, quòd Moyses nume-

K rauit Leuitas, & nihil exprimitur de Aaron, sed hoc nihil differt: nam cum hic exprimatur de Aaron numerante, satis constat quòd ipse numerauit.

Iuxta præceptum Dei. Hoc potest referri ad duo, primo potest referri ad Aaron, & Moysen numerãtes, scilicet, quòd isti duo numerauerunt iuxta pręceptũ Domini, idest, quia Deus præcepit eis, vt numerarẽt. Alio modo refert̃ ad inferiora, scilicet, quòd numerauerunt Moyses, & Aaron Leuitas per familias, & domos suas, sicut iusserat Dominus.

Per familias suas. Idest non fuerunt omnes Leuitę numerati simul in vno angulo, sed distincti fuerũt p̄ familias suas, & quælibet familia per se numerata est. *In genere masculino a mense vno, & supra.* Causa horum duorum iam posita est s̃. & erat hoc cõe quãtum ad omnes

oẽs Leuitas, ꝙ soli masculi,& ab vno mense, & supra computarentur. 22.*millia*. Ista est summa totalis omnium Leuitarum numeratorum superioribus.

An hic computentur omnes Leuitæ,& quare trecenti subticentur. Quæst. LVIII.

SED ꝯ hoc aliquis arguet, ꝙ maior sit summa Leuitarum, nam summæ superiores simul collectæ efficiunt maiorẽ summã,nam numerati sunt 7.millia & quingenta Gersonitarum, octo millia, & sexcenta Caathitarum,& sex milia & ducenta Meraritarum, q̃ simul sumpta reddunt 22.millia & trecenta,nõ est ergo hic summa totalis. Aliqs ad hoc rñdebit,ꝙ est modus loquendi scripturę,q̃ frequenter nõ curat de paruis numeris,sed solũ numerat maiorẽ summã, & integram,vt apparet in multis locis. Sed ista rñsio non ꝑt stare,quia hic ꝯputanẽ Leuitę,vt assumantur pro primogenitis oĩum tribuum Israel,& quia primogeniti totius populi erant 22. millia & ducenti 73. mandat dñs eos qui superant de primogenitis Israel.s. 273. redimi. si tñ numerarenẽ hic trecenti Leuitæ qui relinquunẽ, & superant ex summis superioribus ad istã excederet numerum Leuitarũ in 77.ergo nõ dimittunẽ hic 300. Leuitæ ex ista cã,sed ex alia : si.n.computari possent,vel debuissẽt isti 300.Leuitę nõ iuberet Deus redimi 273.primogenitos Israelitarum, qui superant ad hanc summã. Dicendũ est,ergo ẽm ꝙ dicit magister historiæ scholasticæ,& est valde ꝯsonum rõni, ꝙ isti 300.Leuitæ qui hic subticentur sunt primogeniti inter Leuitas,& quia hic ꝯputanẽ Leuitæ, vt recipiantur loco primogenitorũ totius multitudinis,& ẽt ipsi primogeniti Leuitarũ erant dño obligati pro tunc: oportebat ergo eos redimi,vel dño applicari. Vñ non poterant isti 300.Leuitę pro aliis obligari cum pro se essent obligati,sicut dr̃ Leu.c.vlt.de primogenitis, ꝙ primogenita, q̃ ad Deũ pertinẽt nemo sanctificare poterit,vel vouere,& hoc quia debenẽ ex rõne primogenituræ,debuerũt ergo isti 300.Leuitę subtrahi de summa aliorum Leuitarum, q̃ dabanẽ in cõmutatione ꝑ primogenitis Israelitarũ,& sic manent 22.millia Leuitarũ, & ista 20.duo millia cũ nõ eẽnt de primogenitis nõ erãt dño obligata,iõ poterãt obligari, & cõmutari ꝑ primogenitis Israelitarum.Vñ dicendum est,ꝙ Leuitæ applicati sunt dño gñaliter: non tñ oẽs fuerũt dati ꝑ primogenitis Leuitarum,qui tradendi erãt, & applicandi Deo,ẽt si primogeniti Israelitarũ oĩum applicarenẽ. Alii aũt fuerunt dati Deo non pro seipsis,sed pro Israelitis,quia ipsi non erant primogeniti, sed pro primogenitis traditi sunt, ideo quia non accesserunt Leuitæ non primogeniti ad summã Israelitarum primogenitorũ additi sunt in pecunia tot quot deficiebant in summa. Item pro quolibet horum darentur quinque sicli,sicut infra habetur in litera.

Nunquam fuit facta post hoc talis commutatio primogenitorum, & Leuitarum,sed quandocunque nascebatur aliquis primogenitus dabantur pro eo quinque sicli. Quæst. LIX.

SCIENDVM est, ꝙ ante istud tempus non fuerat aliqua lex de redemptione primogenitorum, eo quòd non fuerat causa præcedens ad illam:fuit enim causa liberatio primogenitorum Israelitarũ ab exterminatore in Aegypto, & quia ista a modico tempore pręcesserat non facta fuit redemptio. ista autem lex de redemptione non obligabat primogenitos iam natos,quia est generale in legibus, & constitutionibus, ꝙ non extendantur ad ꝑterita, nisi in eis expsse de ꝑteritis caueaẽ:Deꝰ aũt sic fecit hic,qa expssit oẽs primo-

A genitos Israelitarum,qui tunc erant,debere cõmutari,vel redimi:ideo fuerũt hic numerati oẽs primogeniti Israelitarũ,siue iuuenes,siue veteres,siue paruuli, & oẽs Leuitę tradidi sunt, partim pro se, partim pro illis : nũquam aũt postea talis redemptio totius Israelis simul facta est, sed qñ aliqs primogenitus nascebatur immediatè applicabatur Dño redimẽdo eum quinque siclis. Item erat dña quantum ad alterũ, qa nunc fuit facta commutatio primogenitorum Israelitarum dando pro eis Leuitas:postea verò nulla talis commutatio facta est, quia quamq̃ nascerẽtur plures primogeniti Leuitarum,& plures primogeniti Israelitarum, tñ non dabanẽ primogenti Leuitarũ pro aliquibus Israelitis. Rõ huius erat, quia postquam Dñs

B semel applicuit sibi hic Tribum Leui fuit semper ei applicita vsque in sempiternum,& obligata ad ministrandum, nunc aũt quia obligata non erat, poterant Leuitę commutari pro primogenitis Israelitarũ obligatis. Facta autẽ obligatione vniuersali post hoc in oĩbus Leuitis nullus eorum potuit dari pro aliquo Israelita,cum esset personaliter qlibet pro se obligatus, non poterat dari pro alio ꝓsonaliter, quia tunc quod meũ est ex vna causa totaliter efficeretur meũ ex altera, & numquam desijt esse meum, qđ est ꝯ regulã iuris.& hr̃ extra de fide instru.in ca.inter dilectos.necesse fuit igitur,ꝙ post istam primogenitorum commutationem, & redemptionem factã in mõte Synai quicunque primogenitus nascebatur, redimebaẽ datis quinque siclis,vt patet infra 18.cap.

C

An Moyses, & Aaron cum filijs suis computentur cum alijs Leuitis ad redemptionem primogenitorum. Quæst. LX.

CIRCA hoc considerandũ est, ꝙ aliqui dixerunt in ista numeratione Leuitarum.s̃.positorum non cõputari Moysen & Aaron,nec filios Aaron, sed filios Moysi. qđ probãt qa computando istam summã trium familiarum quę s̃. hr̃ producit ista magna summa 22.milliũ,& amplius trecentorum, tñ Moyses & Aaron,& filij Aaron nõ computanẽ in illis tribus familijs, a quibus producit ista summa. Declarãt hoc ex loco castrametationis: nã Gersonitę ad partem Occidentalem castrametati

D sunt:Caathitę verò ad Meridianam: Mereritę aũt ad Aquilonem fixerũt tentoria, & ex his tribus familijs collecta est sũma prior,sacerdotes tñ & Moyses nõn habuerunt castrametationem cum istis, sed in parte Orientali,vt patet in litera.Sed dicẽdum est hoc esse falsum.Nam tam Moyses,q̃ Aaron,quã filij vtriusq; s̃.cõputati sunt inter Caathitas, vt probatum fuit necessario. Cum autem isti dicunt Moysen & Aaron, & filios Aaron nõ fuisse numeratos cum Caathitis, arguunt hoc ex loco castrametationis,sed nõ est sufficiens argumentum, quia quantum ad numerũ positi fuerũt isti inter Caathitas, quia sic necesse erat nõ tamen quantum ad officium. Adhuc tñ isti errãt,qa dicunt filios Moysi fuisse cõputatos cum Caathitis,

E & non Moysen, nec Aaron, & hoc ipsi inducunt ex loco castrametationis,sed in hoc errãt, qa filij Moysi castrametati sunt cum eo,& cum sacerdotibus,vt supra declaratum fuit.

Cur Moyses & Aaron, & filij Aaron non computantur loco primogenitorum populi. Et an Aaron esset obligatus ad ministrandum, vel solum ministrauit,quia uocatus est a Deo. Quæst. LXI.

ALIQVI aũt q̃runt quare non cõputanẽ Moyses & Aaron, & filij Aarõ loco primogenitorum populi, cum primogeniti specialẽ Deo cultum perficerent, quod proprie conuenit Aaron,& filijs suis.

Respondent quidã causam esse, quia Leuitę dati ꝓ primogenitis populi ad magis seruilia officia sumebantur: Aaron autem ad excellẽtioria mysteria vocatus est cum filijs suis: iõ sine aliqua obligatione a Deo acceptus est, vt patet ad Hebrę.c.5. Item qa populus dabat istos Leuitas ad seruiendum loco sui: ideo alicui dari, vel mancipari debuerunt. Si autem Aaron, & filij eius darentur etiam pro primogenitis, nullus esset, cui traderentur: ideo decuit Aaron, & filios eius liberè ad Dei ministeriũ vocari, vt alij Leuitę eis dono a populo traderentur, vt patet s̃. isto c. Moyses autem pro nullo dari debuit, qa si pro aliquo datus fuisset alicui officio manciparetur, quod nõ decebat, qa toti populo præerat, & pro omnibus Dñm ꝯsulebat.

G Ad prędicta respondendum est quęstionem hanc superuacuã esse, qa innititur falso fundamẽto quærẽs rõnem, quare Moses & Aaron cum filijs suis, nõ fuerint dati pro primogenitis Israelitarum; cum tamen ipsi dati fuerint, vt supra probatum est: ideo responsiones ad quęsitũ pręsupponens falsum inutiles sunt: dato tñ, ꝙ pręsupponeretur verum in quæstione ista non essent conuenientes responsiones. Et primo, qñ dicebatur, ꝙ Leuitę dati pro primogenitis populi ad magis seruilia officia sumebantur: Leuitæ autẽ non dati erant ad maiora. Dicẽdum est hoc procedere ẽt ex errore, quia isti petunt, quod debent probare. s. esse distinctionem inter Leuitas, ꝙ quidã dati fuerint pro primogenitis Israelitarum, & alij non. hoc tamen nõ probãt, & est ꝯ rationes supra inductas. Cum autem dicunt, ꝙ Aaron a solo Deo vocatus est sine aliqua obligatione, falsum pręsupponunt: nam Aaron erat obligatus ad cultum Dei ẽt si nulla harũ applicationum facta fuisset, quod patet, quia Aaron erat de primogenitis. s. primogenitus Amram, & ex hoc obligatus erat Deo ꝓ liberatione primogenitorum in Aegypto sicut ceteri, & qñ dicunt non fuisse Aaron applicitum ad ministerium Dei, quia fuit vocatus. Rñdendum est falsum esse. ad auctoritatem Apostoli, in qua dr̃ fuisse Aaron vocatum a Deo, dicẽdum est, in vocatione Aaron, & applicatione duo esse. s. ministerium, vel laborem, & gradum excellentię in ministerio sibi commisso. Quantum ad primum, qđ est subire aliquod onus ministerij, erat Aaron obligatus Deo sine aliqua vocatione, sicut cęteri Leuitę, & hoc ex duobus: primo, quia erat de primogenitis, secũdo, qa erat de Leuitis. Quantum ad f̃m. s. ad gradum honoris ministerij commissi Aaron. Dicendum est, ꝙ fuit Aaron vocatus a Deo: cõmissum. n. fuit sibi summũ sacerdotium, qđ erat magni honoris immo maximi in populo, & ad istud Aaron non erat applicitus, nec poterat eum petere, nisi Deus eũ vocasset, qđ declaratur in auctoritate Apostoli ad Hebr. c. 5. s. Nemo sibi indifferenter assumat honorẽ, nisi qui vocatus est a Deo, vt Aaron: Ecce non dicit eũ vocatum quantũ ad onus ministerij, sed quantũ ad excellẽtiã honoris. Ad aliam rõnem, qñ dicebat̃, ꝙ populus dabat istos Leuitas, ideo debebant alicui mancipari, sed si Aarõ, & Moyses darentur pro primogenitis deberent mãcipari alicui: nullus tñ erat, ideo non debuerunt dari pro primogenitis. Rñdendum est istos errare. Nam Leuitę dati sunt dupliciter, primo dati sunt ꝓ primogenitis Israelitarũ, & ista datio fuit Deo, sicut patet in lr̃a. s. tuli Leuitas ꝓ oĩ primogenito, qđ aperit vuluã, & quantum ad istam dationẽ bene potuit dari Aarõ cum filijs suis, & Moyses ꝓ primogenitis Israelitarũ, nec oportebat, ꝙ alicui alteri darẽtur. Altera donatio est, qua dati sunt Leuitę minores Aaron, & filijs suis, de qua donatione s̃. patet in litera: ista aũt non fuit, ac si isti soli traderentur pro Leuitis cęteris non traditis, sed qa Deus volebat oẽm ministrationem suã com- F mittere Leuitis, & inter hos cõmisit eã principaliter Aaron, & filijs eius: iõ alios Leuitas fecit sibi dari tanquam subseruientes, hoc tñ nõ tollit oẽs fuisse datos ꝓ primogenitis Israel, siue maiores, siue minores: isti aũt errant, qa existimãt donationem Leuitarũ factã Aaron, & filijs suis fuisse solum pro primogenitis. Ad alteram rationem, cũ dr̃ de Moyse, ꝙ si fuisset datus pro aliquo de primogenitis Israel manciparet̃ alicui officio, qđ nõ decebat, quia erat princeps populi. Respondendum est fuisse datum Moysen ꝓ aliquo de primogenitis populi, nec fuit Moyses ita traditus vt Aaron, qa Aarõ erat primogenitus; iõ pro seipso, obligatus erat, ẽt non fieret ista applicatio, vt supra dictum est. Moyses aũt non erat primogenitus, sed natus post Aaron, iõ datus fuit non pro se, sed ꝓ aliquo primogenito Israelitarum. Cum autẽ dr̃ Aaron esse primogenitũ, non est sensus, ꝙ ipsum primo genuerit pater suus: primo. n. genita est Maria soror eius, qđ patet, qa Aaron excedebat Moysen solum tribus annis, vt patet Exo. 7. c. Maria tamẽ excedebat Moysen annis 10. vel 12. quia qñ Moyses nouiter natus, fuit positus in aquis, Maria soror eius obseruabat eũ prospiciens a longe, & locuta est cum filia Pharaonis de nutrice danda puero, vt patet Exo. c. 2. hoc tñ non pertinebat, nisi ad puellam iam discretam: ipsa ergo erat prior Aaron, & Moyse. Dr̃ tamen Aaron primogenitus in masculis. Et cũ dicebat̃, ꝙ Moyses applicaret̃ H alicui officio, si dat⁹ esset pro aliquo primogenito Israelitarum. Rñdendum est esse verum. Cum aũt dr̃, ꝙ non debuit hoc esse, quia pręerat toti populo, rñdẽdum est, ꝙ officium largè accipit̃ pro qualibet administratione gerendarum rerum, siue sit in dñando & regendo, siue in quibuscũque alijs ministerijs executiuis: Moyses autem habebat magnum officium. s. curam totius populi, in qua nimis grauabat̃, vt patet ĩ. 11. c. & hoc erat officium suum non magis, inquãtum Leuitę, quàm inquantũ laici. Habebat aũt aliud ministerium, qđ ꝑtinebat ad Leuitas, s. ꝙ doceret in cęremonijs legis, & ꝙ consuleret Dñm pro Israelitis & introiret in sancta Sanctorum: hæc enim ad ministrationem sanctam ꝑtinebãt, ideo verum est, quòd I Moyses habuit aliquod officiũ, & datus fuit pro aliquo primogenito de Israelitis.

Quare Leuitica tribus fuit minor inter omnes. Quæst. LXII.

SCIENDVM autem circa istam summam Leuitarum, quæ habetur hic, ꝙ nulla Tribus fuit in toto Israel, quę minoris numeri esset, q̃ Tribus Leuitarũ, & nulla Tribus maioris numeri fuit, q̃ Tribus deriuata a Ioseph, si cõputet̃ vna, sicut ipse est vnus filius Iacob. quod patet, quia summa Leuitarum est hic. 22. millium additis trecentis, q relicti sunt, & hoc computando ab vno mense & s̃. tã paruulos, q̃ iuuenes, q̃ vetustissimos, quę summa si forte reduceretur ad viros bellatores a 20. annis, & s̃. sicut K fiebat in alijs Tribubus Israel, vt patet s̃. primo, forte non essent octo millia virorum pugnatorum, quod patet, quia in populis plures cõsueuerunt esse de paruulis, q̃ de viris computando paruulos, vsque ad 20. annos: detractis ergo omnibus istis paruulis de sũma Leuitarum pauci manerent valde; ita vt fortassis nõ essent tertia, vel quarta pars summæ alicuius alterius Tribus. Et ista Tribus non solum sic se habuit in hac prima numeratione in deserto Synei, sed postea etiã eundem modum habuit. Nã in fine 44. anni ab exitu de Aegypto facta iterum compptatione Leuitarum inuenta est summa 23. miliũ ab vno mense, & supra. Quòd aũt Tribus Ioseph esset maioris numeri, q̃ oẽs aliæ Tribus, accipiendo vnam Tribum filios Ioseph: patet,

patet, quia q̃n hic computati sunt inuenta est summa filiorum Ephraim 40. milium quingentorum, & filiorum Manasse 32. millium ducentorum, qui simul sunt 72. millia septingentorum, & q̃q̃ hic istæ due tribus, q̃ faciunt vnã tribum Ioseph non fuerit maioris numeri, q̃ tribus Iuda, & q̃libet alia, fuerunt tñ valde maioris numeri in aliis cõputationibus, vt patet ĵ.26. c. vbi filii Ephraim, & Manasses si simul sunt faciunt summam 85. millium, & ducentorũ, ad q̃ summã nulla tribus accessit: erat tamẽ vnus de filiis Iacob, Ioseph sicut Iudas, & quilibet alius.

...mma fi-
...rum Le
...merant
...moge-
...i omnis
...ael.

Et ait dominus ad Moysen. Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israel ab vno mense, & supra. & habebis summã eorum. Tollesque Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel. Ego sum dominus. Et pecora eorum, pro vniuersis primogenitis pecorum filiorum Israel. Recensuit Moyses, sicut præceperat dominus primogenitos filiorum Israel, & fuerunt masculi p nomina sua a mẽse vno, & supra vigintiduo millia ducenti septuagintatres. Locutusq; est dominus ad Moysen dicens. Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Israel, & pecora Leuitarum pro pecoribus eorum. Eruntque Leuitæ mei, ego sum domin⁹. In pretio autẽ ducentorum septuagintatrium qui excedũt numerum Leuitarum de primogenitis filiorum Israel, accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram sanctuarii. Siclus habet viginti obolos. Dabisque pecuniam Aaron, & filiis eius precium eorum, qui supra sunt. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum, qui fuerant amplius, & quos redemerat a Leuitis pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexagintaquinque siclorum, iuxta pondus sanctuarii, & dedit eam Aarõ, & filiis eius iuxta verbum, quod præceperat sibi dominus.

...umerus
...moge-
...orum.
...li valor
...o 30.b
...u. 27. c
...e. 45. d

Et ait dominus ad Moysen. numera primogenita sexus masculini. Hic ponitur numeratio primogenitorum Israelitarum, vt commutentur pro eis Leuitæ, & quia vnus Leuita pro vno primogenito Israelitarũ dandus erat, necesse fuit, vt sciretur numerus primogenitorum Israelitarum, & numerus omnium Leuitarum simul, vt sic fieret ęqua commutatio. *Sexus masculini.* Hic cõputantur primogenita Israelitarũ, & solũ in masculis: fœminæ autem quamquam primogenitæ non coms putãtur hic, alioquin maior fuisset summa primogenitorum Israelitarum.

Quare non computantur primogenita fœminina, & an fœmina possit esse sacerdos. Et quòd in templo Apollinis fœmina virgo erat sacerdos, & non vir. Quæst. LXIII.

CAusa aũt quare nõ ꝯputant̃ primogenita fęminina inter Israelitas ponitur duplex. prima quia cõputantur hic primogeniti, vt cõmutent̃, q alias debebant esse sacerdotes, & Deo prohibente non fuerunt

A cum ab hoc pro redemptionem liberẽtur: fœminæ tamen non possunt esse sacerdotes, ideo non possunt obligari Deo ad tale ministerium, & consequenter nec redimi, quia vbi non est obligatio, non est redemptio.

Aliam causam dicũt esse huius redemptionis propter liberationem primogenitorum factã in Aegypto, & quantum ad hoc dicunt non magis obligari fœminas, quàm viros, cum omnes ibi fuerint liberati a percussore. sed dicũt Deum voluisse solos masculos, quia vult sibi perfectiora.

Dicendum tamen est non stare istas rationes: prima enim non stat de applicatione ad sacerdotium: nam hic non fit redemptio primogenitorum, vt solum applicarentur ad sacerdotium, sed magis qui obB ligati erant Deo ad ministrãdum, si autem obligatio aliqua in fęminis esse poterat, etiam ipsę redimerentur, ꝙ autem fœminę possent esse sacerdotes, vel non sint, ex sola institutione est. Nã apud Gentiles in templo Apollinis, in regione delphos fęmina virgo erat sacerdos, & nõ vir, vt patet p Luc. lib. 3. de bello plusquam ciuili: dato autem quòd Deus nollet fœminas sibi esse sacerdotes, tamen si obligatę sibi essent, inquantum primogenitæ poterat eas facere redimi, & decebat, sed non fuit factum: ideo non est causa hęc. Alia causa quam ponunt, scilicet, quòd erant obligati primogeniti, tam masculini, quàm fœminini Deo pro liberatione de Aegypto non stat: nam si obligatæ essent fœminę, quamquam non assumerentur in C sacerdotes, tñ daretur pro eis preciũ in redemptione, sicut dabatur ꝑ alijs masculinis primogenitis, qui excreuerunt ad summam primogenitorum Israelitarum, sed non fuit. Dicendum ergo causam fuisse huius redemptionis in solis masculis, quia soli primogeniti masculini liberati fuerunt a Deo in Aegypto ab exterminatore: ideo ipsi soli debuerunt redimi, quia ipsi soli erant obligati: quomodo autem hoc fuerit supra declaratum est. *Numera primogenita.*

De quatuor numerationibus Israelitarum: & quando qualibet fuerit. Quæst. LXIIII.

D SECVNDVM quosdam ista est quarta numeratio facta in Israelitis post exitum de Aegypto. Prima fuit in Aegypto ad demonstrandum beneficium Dei, qui tot de seruitute liberauit, scilicet sexcenta millia peditum, & computantur ibi pedites, scilicet viri fortes in ea ætate, qua ad bellum procedere possunt, vt patet Exod. 12. cap. Secunda computatio fuit in fabricatione tabernaculi, vbi numerati sunt omnes Israelitę a viginti annis, & supra ad hoc, quòd soluerent singuli dimidium siclum ad vsus Sanctuarij, de quo Exod. 30. & 38. cap. Tertia numeratio fuit quando computati sunt omnes viri bellatores in multitudine a viginti annis, & supra, non computati sunt Leuitæ, vt patet supra capitulo primo. Quarta computatio est ista, in qua omE nes fuerunt computati ad redimendum primogenitos inter illos.

Sed dicendum est istas non fuisse quatuor computationes populi totius, sed solum duas. Nam quando primo dicitur, quòd in exitu de Aegypto fuerũt quasi sexcenta millia peditum, non est sensus, quòd ibi fuerit facta computatio omnium Israelitarum: nam nulla talis opportunitas eis dabat, nec Deus hoc iussit, sed Moyses, qui Deo reuelante tunc cognoscebat summam Israelitarum, vel postea ex numeratione facta in monte Synai cognouit cum scripsit locum illum Exo. posuit ibi summam Israelitarum exeuntium de Aegypto,

Item iſta ſumma quarta, quę hic ponitur non fuit totius populi numerati: ad redemptionem quidē primogenitorū non fuerunt oēs Iſraelitę numerati, ſed ſolū primogeniti, & erat iſte modus, ꝙ diuidebatur totus Iſrael in Tribus, & quælibet Tribus in familias, & familia in domos, & tunc inquirebāt de primogenitis in qualibet domo, tñ ad habēdum numerū primogenitorum non oportebat haberi numerum omnium aliorum. Dicendum ergo, ꝙ prima, & quarta non fuerūt computationes totius populi, ſed ſecūda & tertia. *A menſe vno, & ſupra.* Cauſa huius computationis ab vno menſe erat, quia hic Iſraelitę nō computabantur ad bellum, vel ad caſtrametandum, ſicut ſupra 1. c. ſed ad hoc, ꝙ redimerētur primogeniti de illis, redemptio autem primogenitorū poſt menſem facienda erat, vt patet j. 18. c. *Tolleſque Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Iſrael.* Non eſt intelligēdū, ꝙ Leuitę ſoli tollerentur pro omnibus primogenitis Iſraelitarum, ſed ſinguli ꝓ ſingulis primogenitis, alioquin quamquam plures fuiſſent primogeniti Iſraelitarum, quàm Leuitę, non fieret aliqua erogatio pecuniæ pro his, qui ſuper excreſcebant, & tamē data fuit hic, vt patet infra in litera, ſed eſt ſenſus, ꝙ Leuitę ſinguli darentur pro ſingulis primogenitis Iſraelitarū, & ſi aliqui excreſcerent de Iſraelitis, quia illi non habebāt aliquem, qui pro eis commutaret dabant ꝑciū ꝓ ſeipſis. ſ. quinque ſiclos, ſi tñ ſuperexcreuiſſet ſumma Leuitarum ad ſummā Iſraelitarum, nihilominus Leuitę omnes applicarentur Deo, quia non ſolū applicabantur Leuitę in commutationem pro primogenitis Iſraelitarum, ſed etiā ex Dei ſpeciali volūtate, vt miniſtrarent ſibi. Iō qui ſuperexcreſcerent ad ſummam primogenitorum Iſraelitarum, ſine aliqua cōmutatione applicarentur Deo.

Quare Deus magis aſſumpſit Leuitas, quàm aliam Tribum ad miniſtrandum. Et quòd nulla eſt cauſa prædeſtinationis, & reprobationis extra Deum. *Quæſt. LXV.*

DE Leuitis autem quare magis ipſi fuerint applicati Deo, q̃ cæteri Iſraelitę ꝓ primogenitis eorū voluntas Dei in cauſa eſt. Nā ſi Deus voluiſſet Tribum Beniamin, vel Zabulon applicari ſibi, & cōmutari pro omnibus primogenitis Iſraelitarū, illa fuiſſent ei applicita: voluit tamen Tribum Leui. Quare autem magis iſtam, q̃ aliam voluerit dicunt quidam fuiſſe cauſam, quia Leuitę non peccauerāt in fabricatione vituli, & adoratione, aliæ autem Tribus aliqualiter peccauerant: iō elegit Deus Leuitas. an vero propter hoc factum ſit, vel ex altera cauſa nihil differt. Iſtud putant aliqui, & verum eſt in generali, ꝙ volūtas Dei eſt cauſa prima omnium rerum quæ ſunt extra ipſum, & tñ quando petimus cauſam in eis, quæ poſſunt habere cauſam, numquam proprie reſpondetur per voluntatē Dei, quia illa non eſt cauſa immediata, ſed prima & generalis, & ſemper reſpondendum eſt de cauſa immediata, quia iſta eſt propria rei, & res per id, quod propriū eſt differunt, & non per commune. iſtud eſt verū, niſi in illis, quæ non poſſunt habere, vel ſaltem nō habēt extra Deū, ſicut eſt de ꝑdeſtinatione, & reprobatione: nā iſta ſunt ab ęterno antequam, quicquā boni, aut mali faciat quis. Mala. 1. & ad Rom. 8. c. ideo nō ꝑt eſſe aliqua cauſa horum extra Dei voluntatē, ſicut ēt cum dicit Io. 5. nemo poteſt ad me venire, niſi pater meus traxerit eum, dicit Augu. quare iſtum trahat, & illum non trahat deſine quęrere ſi non vis errare, & ſic innuit, ꝙ non ſit aliqua cauſa horum extra Deum, quia ſi eſſet poſſet illa quęri, & quærēdo non eſſet error. De Leuitis nūc dicendum eſt iſtos fuiſſe aſſum-

F ptos ad miniſtrādū Deo potius, q̃ alium Tribum fuit a voluntate Dei, tāquam a cauſa prima & principali: fuerunt tamen alię cauſę extra ſatis rōnabiles ex parte rei, quare potius hoc fieret, quā aliud, de quibus dictum eſt ſupra q. 18. vſque ad viceſimamnonam.

Cur Leuitæ fuerint ſemper obligati Deo. *Quæſt. LXVI.*

QVAERET aliquis circa hoc, cū omnes Leuitæ, qui nunc nati erant tēpore huius numerationis dati fuerint pro primogenitis Iſraelitarū, & poſt hoc iuſſerit omnia primogenita Iſraelitarum redimi qñcunque naſcerent,
G quare Leuitæ fuerunt ſemper obligati Deo. ſ. illi qui poſtea nati ſunt. Nam illi non dabantur pro cōmutatione aliquorum primogenitorum Iſraelitarū, vel debuiſſent omnes, qui erant de Leuitis quandocunque naſcerentur accipi pro primogenitis Iſraelitarū, & non daretur precium pro Iſraelitis, ſicut hic non fuit datum precium pro illis Iſraelitis pro quibus cōmutatio Leuitarum facta eſt, ſed ſolum pro illis, qui ſupercreuerunt ad ſummam Leuitarum, vel qa hoc non fiebat, debuiſſent primogeniti Leuitarum quādocunque naſcerentur Deo applicari, & alij de ſtirpe eorū manerent liberi nō appliciti ad cultum Dei, ſm ꝙ erant in alijs Tribubus. Reſpondendū eſt, ꝙ Le-
H uitę fuerūt appliciti Deo dupliciter. Vno modo per viam commutationis. Alio modo per viam applicationis ſpecialis ad cultum Dei. Quantum ad primum modum cum eſſent obligati primogeniti Iſraelitarū & cōmutarentur pro eis Leuitę, tot debebant ſolum dari de Leuitis, quot erāt primogenita Iſraelitarū, & non amplius; & quantum ad hoc poſtq̃ fuit facta iſta commutatio, oēs qui naſcerentur de Leuitis præter primogenitos, liberi eſſent donec commutarētur, & quia nūquam poſtea fuit facta aliqua cōmutatio, ſed quilibet primogenitus inter Iſraelitas redimebāt, oēs qui deſcenderēt de Leuitis, pręter primogenitos, eſſent liberi a miniſterio Dei, ſicut cęterę Tribus. Fuit tñ ſecunda via applicationis ſpecialis, ſ. quia Deus applicuit ſibi illam Tribū Leuitarum ſpecialiter ad mi-
I niſteria ſua, & hoc ēt ſi nō fuiſſet facta aliqua cōmutatio primogenitorū Leuitarū pro Iſraelitis, & quantum ad hoc oēs, q deſcenderunt de ſtirpe Leui poſt hanc cōmutationē factā ſpecialiter fuerunt Deo appliciti, qa ipſe voluit illam Tribū totā ſibi applicare, ēt ſine aliqua commutatione: vnde ſi qñ computati ſunt Leuitę, & oēs primogeniti Iſraelitarum, fuiſſent plures Leuitæ, q̃ primogeniti Iſraelitarum, quando applicarentur omnes Leuitę Deo, & tunc illi qui ſuperexcreſcerent darētur ſine aliqua commutatione.

Quare redempti ſunt alij propter deſcendentes ab illis primogenitis liberatis. *Quæſt. LXVII.*

QVAERET aliquis cū iſta redēptio primo-
K genitorū fiat pp obligationem, quia liberauit Deus primogenita de terra Aegypti, quare fuerūt aliqua primogenita redēpta niſi illa, q̃ deſcendebant de ſtirpe primogenitorū liberatorum de Aegypto? Rō huius eſt: nā in exitu de Aegypto non fuerunt liberati ab Angelo exterminatore oēs Iſraelitę, ſed ſolum primogeniti, quia ſolum primogeniti moriebāt de Aegyptijs: iſti ergo ſoli tunc fuerunt Deo obligati, nam mortui fuiſſent, niſi liberarentur. Filij quoque deſcendentes ab iſtis ad hoc obligabantur. Nā ſi patres eorū mortui fuiſſent in Aegypto, ipſi numquam naſcerentur, cū ad identitatem rei genitę requiratur identitas principij materialis, & formalis: ſi tamen iſti haberent alterum

patrem,

patrem, vel matrem non esset identitas principii materialis. s. quia non erat idem semen. ergo non nascerentur isti qui nati sunt, quia ergo liberando patres a morte liberabantur filii postea nascituri obligabantur filii, sicut patres pro beneficio liberationis, ideo vr ꝙ soli primogeniti descendentes a primogenitis liberatis in Aegypto debuissent redimi, vel commutari.

Respondendum est, ꝙ si attendatur obligatio directa, soli descendētes a primogenitis liberatis in Aegypto debebant redimi, vel commutari, quia ad hos solum pertinebat beneficium liberationis: Deus tamē contulit istud beneficium illis primogenitis, non tanquam personis singularibus, sed tanquam toti populo, ideo voluit totum populum sibi obligari. s. non solum primogenitos illos, qui tunc liberati sunt, & filios descendentes ab eis, sed etiam omnes primogenitos totius populi, vt sic totus populus recoleret diuinum beneficium. Sic enim fuit quantum ad alias cæremonias, liberatio enim de seruitute Aegypti solum fuit in Israelitis ex genere, & tamē Deus voluit, ꝙ postea omnes Iudæi, siue ex genere, siue conuersi obseruarent cæremonias agni paschalis, & azymorum, quę recolebant exitum de Aegypto, sic patet Exo. 12. c. & ꝟ. c. 9. hoc autem erat, quia conuersi ad Iudaismum, inquantum conuertebantur, efficiebantur quædā pars populi Dei, & quia populus Dei erat obligatus ad faciendum istam memoriam beneficiorum collatorū per cæremonias, obligabantur etiam conuersi ad Iudaismum, qui erant partes eiusdem populi. Idem fuit quantum ad redemptionē primogenitorum, de qua agitur, quia etiam ipsi conuersi ad Iudaismū primogenita sua, quæ post conuersionem nascebantur, redimebant. Nō solum ergo pertinere debuit ista redemptio ad eos, qui descendebant de stirpe primogenitorum liberatorum in Aegypto, sed ēt ad oēs alios primogenitos Israel. Alia causa, & magis principalis est, qm̄ si solum attenderet oblō redimendi primogenita in illis in quibus directa erat cum primogeniti liberati in Aegypto essent obligati Deo, etiam erant obligati omnes filii, & filię eorum, siue essent de primogenitis, siue nequaquam, quod patet, quia sicut ipsi primogeniti in Aegypto liberati mortui fuissent, nisi Deus illos liberasset, ita postea omnes nati ab eis, nunquam fuissent nati, nisi patres eorum liberati fuissent in Aegypto, quia deficeret identitas materialis principii. Et quia hoc non magis erat ad primogenitos, quā ad alios daretur, ꝙ omnes nati de illis, siue filii, siue filiæ, siue primo, siue secundo geniti obligarent̄ Deo ad hoc, ꝙ applicarentur ei, vel redimerentur etiam si primogeniti, & tunc rediret, quasi in id quod prius, qa cum omnes de stirpe primogenitorum liberatorum in Aegypto redimerentur, siue essent primogeniti, siue non, tot redimerētur, quot alias cum redimuntur primogeniti omnium Israelitarum, & illud non fuit decens, quia tunc videretur diuinum beneficium ad illos solum pertinere, & non ad reliquum populum, quod erat causa æmulationis. Item perderetur conueniens significatio beneficii diuini. Ipse enim liberauit primogenitos, cum ergo redimerentur primogeniti omnium Israelitarum, euidenter notabatur istud beneficium, si tamen redimerētur de tribu illa omnes, siue primogeniti, siue non primogeniti descendētes a primogenitis liberatis in Aegypto, non pateret specialis rō significationis istius beneficii. Decuit ergo magis, vt primogenita totius populi, redimerentur, q̄ oēs qui descendebant ab illis primogenitis liberatis, sed de isto dubio magis declaratum fuit. s. q. 30. vsque ad tricesimamquintam. *Pro omni primogenito filiorum Israel.* Vocātur hic filii Israel solū illi, q sunt in 12. Tribubus: Leuitę autem non. cum dicatur, ꝙ Leuitę dabantur pro primogenitis Israel. *Ego sum Dominus.* Scilicet, qui mando fieri istam numerationem, & cōmutationem, ideo facere debetis. Vel ego sum Dn̄s, qui volo Leuitas ad seruitium meum applicari, ideo applicabuntur. *Et pecora eorum pro vniuersis primogenitis pecoris filiorum Israel.*

Primogenita hominum, & pecorum applicabantur Deo, sed diuersimodè. Et quomodo redimebant primogenita pecorum. Quæst. LXVIII.

LEVITAE habebāt hic pecora, & omnes alij Israelitę: nā de Aegypto multa pecora eduxerunt. s. omnia, quæ ipsi possidebant, & pro hoc litigabant cum Pharaone nolēte eis dimittere pecora, vt patet Exo. 10. cap. s. Ite sanctificate Dn̄o: oues tamen vestrę, & armenta remaneant, paruuli vestri eant vobiscum. ait Moyses hostias quoq; & holocausta dabis nobis, q̄ offeramus domino Deo nostro, cuncti greges pergent nobiscum, non remanebit ex eis vngula. Sic autē postea factum est, ꝙ Israelitę eduxerunt oīa pecora, q̄ habebāt in Aegypto, vt patet Exo. 12. c. s. Profectisq; sunt filij Israel de Ramesse in Sochot, & cū eis oues, & armenta, & animātia diuersi generis multa nimis: deinde aūt in deserto ista pecora multiplicata sunt cum essent eis loca pascualia: maxime tamē pecora Tribus Ruben, & Gad, & dimidiæ Tribus Manasse: ij enim petierunt a Moyse, vt daret eis terram Galaad ante Iordanem, q̄ erat valde pascualis, eo ꝙ haberēt pecora infinita, vt patet ꝟ. 32. c. cū dicitur filij autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substātia. Omnium autē istorum primogenita pecora obligabantur Deo, siue Leuitarum, siue non Leuitarū, quia Deus non solum liberabat primogenita Israelitarum in hoībus, sed etiam in pecoribus: ideo debebant applicari Deo primogenita pecorum, sicut ꝙ primogenita hominum. Erat tn̄ diuersus modus applicandi, quia primogenita pecorum applicabant̄ per immolationem: primogenita autem humana applicabantur per redemptionem, vel ad specialē cultum sempiternum. Nunc autem si locus esset sacrificiorū iussisset Deus, vt omnia primogenita pecorū immolarentur, & cederent in ius Leuitarum, vt patet ꝟ. 18. cap. dum tamen fuerunt Israelitę in deserto non vacauerūt sacrificiis, nisi tēpore, quo fuerūt sacerdotes consecrati, vt colligitur. ꝟ. 28. c. infra in monte Synai: in alijs aūt mansionibus nequaquā: ideo fecit Deus, vt primogenita pecorum redimerentur, non tamen occiderentur, sed sicut Leuitę applicabant̄ Domino, ita primogenita pecorum omnium Israelitarū applicarentur Leuitis. Et quia non fiebat hic sacrificium noluit Deus, ꝙ primogenita pecorum Israelitarum transirent in ius Leuitarum, sed ipsa pecora Leuitarum essent pro pecoribus Israelitarum: remittebat enim hic Deus Leuitis omnia pecora primogenita, & sic ipsi Leuitę remittebant eodem modo pecora Israelitis, & hoc modo redempta erant pecora primogenita omnium Israelitarum nullo dato, quod fit propter duo.

Primo, quia non poterāt cognosci omnia primogenita pecorum, sicut cognoscebantur primogenita humana, & hoc quia Iudæi ante hoc non attendebāt ad primogenita cū non cogerentur redimere, postea aūt Israelitę attendentes ad hoc cum aliqđ pecus primogenitum erat apponebāt ei pastores aliqua signa, vt cognosceretur tēpore, quo deberet Dn̄o dari, nūc autem erat impossibile Israelitis cognoscere pecorū suorum primogenita: ideo nec redimebāt, nec applicabant Dn̄o. Alia causa est, quia Israelitæ habebant nunc

nunc multa primogenita pecorũ, cũ a principio nũquam fuisset aliqua redẽptio facta in pecoribus, sed nunc incipiebat: ideo si simul cogerẽt dare omnia primogenita valde grauarentur diminuta eorũ substantia, sicut si aliquis solueret in vno anno decimas, quas soluturus esset in 7. vel 8. annis, quia fere daret oẽs fructus suos, in quo nimis grauaretur: leuius aũt fit cũ quolibet anno fructus decimãtur, ita cũ postea Israelitę darent primogenita octo diebus, postquam nascebantur, vel post mensem ad modicum plus, nõ grauabãtur, sicut si primogenita multorum tẽporũ in pecoribus simul redderent. Potest aũt tertia causa assignari. s. ꝙ hoc omissum fuit, quia primogenita pecorum mundorum immolabantur coram Dño, & cęterę partes proueniebant Leuitis præter adipes, & sanguinem, vt patet ĩ. 18. c. sed ista minus principalis causa est.

Quare fiebat ista commutatio pecorum opin. Rabbi Salomon. Et confutatio eiusdem. Quæst. LXIX.

RABBI Salomon dicit hic, ꝙ ista commutatio pecorum intelligitᷣ de pecoribus maculatis quę offerri non poterant, sed debebat pro eis preciũ dari, vt patet ĩ. 18. c. non autem de pecoribus mundis aliarum Tribuum.

Sed hoc nõ stat: qm̃ Rabbi Salomon vult ponere hic modum in applicatione primogenitorũ pecorũ ad Deũ, qui postea futurus erat in terra ꝓmissionis. s. ꝙ primogenita, quę mũda essent ad immolationem immolaretur, quę vero immũda essent redimerẽtur precio. Sed hoc non potest stare in ista applicatione pecorum Leuitarũ, & Israelitarum, quia ꝑsupponit impossibile, s. ꝙ cognoscerent omnia pecora in toto Israel, quę erant primogenita, & quæ non, vt tũc cognitis primogenitis distinguerentur quę erant munda, & quę immunda, nemini tamẽ Israelitarum hoc erat possibile cognoscere, cum a principio natiuitatis pecorum non attendissent apponentes signa pecoribus primogenitis: nisi ergo Deus reuelasset, q̃ erant primogenita quæ non, sicut nunc viso magno grege nemo poterat dicere, quę sunt ibi pecora primogenita, nisi a principio natiuitatis diligenter insignita fuerint. Item dato ꝓ possibili, ꝙ oĩa primogenita Israelitarum cognoscerentur distinctè ab alijs nõ primogenitis, tamen de illis non fierer, vt habetur ĩ. 18. c. sicut vult Rabbi Salomon. Nam tunc omnia, q̃ mũda essent immolarent, alia autem redimerentur, & non solum primogenita Israelitarum, sed ẽt Leuitarum. Sed hoc non stat, quia tũc iussisset Deus hoc de omnibus primogenitis mundis, ꝙ immolarentur nõ tñ iussit. Item dato ꝙ iuberet omnia primogenita munda immolari, tamen non videbatᷣ quomodo hoc cõuenienter contingeret: nam omnes carnes horũ primogenitorum cedebant sacerdotibus, solis adipibus datis Deo, vt patet ĩ. 18. c. nõ potuissent tñ sacerdotes comedere tot carnes sacrificiorũ. Nam forte essent plura, q̃ 22. millia, vel 30. millia pecorũ primogenitorum, q̃ offerri debebant, & comedi a sacerdotibus: sacerdotes tñ solum erant tũc tres. s. Aaron, & duo filij sui, non possent ergo isti ẽt in 40. annis comedere pecora primogenita, quę tunc offerrentur, & immolarentᷣ, nullũ ergo primogenitũ pecus tunc immolatũ est, sed oĩa cõmutata, itẽ si primogenita munda immolata fuissent, vt vult Rabbi Sa. & immunda redimerentᷣ, nõ darentᷣ primogenita pecorum Leuitarũ pro primogenitis immũdis Israelitarũ, sed primogenita Leuitarũ transirent cũ ipsis Leuitis in cultũ Dei: primogenita aũt immũda Israelitarũ redimerentᷣ pecunia, hic tñ nihil tale factũ est, sed fuerunt cõmutata

F primogenitã Israelitarum pro Leuitis. ergo non stat dictum Rabbi Salomon.

In commutatione pecorum Leuitarum pro primogenitis pecoribus Israelitarum non fuit facta commutatio ad æquandum unam summam cum alia, sicut in redemptione primogenitorum, et quare hoc. Quæst. LXX.

SCIENDVM est aũt, ꝙ in cõmutatione pecorũ Israelitarũ pro Leuiticis nõ fuerunt cõputata primogenita tã in Israelitis, q̃ ĩ Leuitis, an plura essent hic vel ibi, s. an essent plura primogenita pecorũ Israelitarum, q̃ oĩa pecora simul Leuitarum, siue primogenita, siue non, vt si superabundarẽt

G primogenita pecorũ Israelitarum ad oĩa pecora Leuitarum pro residuis darẽt ꝑciũ, sicut factũ est in cõmutatione Leuitarum pro Israelitis: vbi qa primogenita Israelitarũ in summa excedũt oĩum Leuitarũ, ꝓ quolibet excrescentiũ dantᷣ quinque sicli, vt patet ĩ. Dicunt aliq rõnem huius esse, qa Deo nõ est cura de bobus, sed de hoĩbus, vt patet 1. ad Cor. c. 9. & sic generaliter de alijs brutis: iõ nõ debuit fieri exactissima numeratio in brutis, sicut in hoĩbus. Sciendum etiã, ꝙ non fit in computatione pecorum Leuitarũ subtractio primogenitorũ ad ęquãdum cũ summa primogenitorũ pecorum Israelitarum, sicut declaratũ fuit s. in primogenitis ipsorũ Leuitarũ, & Israelitarũ. Nã

H de summa totali oĩum Leuitarũ detracti fuerunt trecenti primogeniti, qui nũc fuerunt cõmutati ꝓ Israelitis primogenitis, quia ipsi ꝓ se erãt obligati cum essent primogeniti, sed cęteri qui non erant primogeniti dati sunt ꝓ primogenitis Israelitarum: hic aũt siue pecora primogenita Leuitarum, siue nõ primogenita cõmutata sunt pro oĩbus primogenitis pecorũ Israelitarũ. Rõ aũt quare hoc factũ est, & ꝙ superius dicebatᷣ est, qa nõ poterant cognosci primogenita pecorũ, tã in Leuitis, q̃ in Israelitis, & ꝯsequenter nõ poterat sciri, an oĩa pecora Leuitarũ ęquarent summæ pecorũ primogenitorũ Israelitarũ: subtractio tñ primogenitorũ pecorum esset, qñ cognoscerentᷣ: iõ q̃q̃ opportunũ fuisset in pecoribus Leuitarũ fieri subtra-

I ctionẽ primogenitorũ, vt alia non primogenita commutarentᷣ, pro pecoribus primogenitis Israelitarũ tñ fieri nõ poterat. Alij aũt dant aliam rationem, s. quia primogeniti transeunt in ius cultus diuini. ideo quia primogeniti Leuitarum erant obligati Deo, sicut cęteri: ideo ne fiat fraus ei vult, ꝙ primogenita eorũ nõ accipiãtur pro primogenitis multitudinis, sed ꝓ seipsis. Alij autem Leuitæ, qui non sunt primogeniti accipiuntur loco primogenitorum populi: primogenita autem pecorum Leuitarũ erãt Domino obligata, sed quia Leuitę applicantur Deo remittit eis primogenita, & sic redeũt ad ius Leuitarũ, sicut alia pecora sua, quæ nõ sunt primogenita, & sic primogenita, vel non primogenita pecora Leuitarũ sunt totaliter iuris Leuitarũ: sicut ergo pecora non primogenita Le-

K uitarũ pro primogenitis accipi possunt Israelitarũ pecorum; ita & primogenita ꝓ primogenitis eorundẽ. Ista rõ cõueniens est, sed dato ꝙ vellent segregari pecora primogenita Leuitarum, vt illa non traderentur in commutatione, non possent segregari, quia nõ cognoscebantur, sicut nec primogenita pecorũ Israelitarum. Ideo stat prima ratio. Sciendum autem circa hoc, ꝙ in hac commutatione primogenitorũ fiebat magna gratia populo: tenebatur enim populus dare, vel redimere omnia primogenita sua, tã in hoĩbus, q̃ in pecoribus. Nunc aũt nihil dant de primogenitis suis, vel pecorum suorum: sed Leuitas cũ bonis suis dant sacerdotibus, nisi quantũ ad illos. 273. primogenitos, ꝓ qbus dedit populus pecuniã Leuitis, ẽt Deus gratiam

gratiam facit in hac commutatione, quia pecora sua sibi reseruant. Nam quia diuino cultui mancipantur, prouidet illis dãdo omnia bona eorum eis, cum Deo obligata essent ex traditione multitudinis, & quia ista non sufficiebant ad sustentationem Leuitarum dedit eis omnia iura quæ habentur infra 18.cap.

An Leuitæ post istam computationem redimerent primogenita sua, vel pecorum suorum, sicut populares. Et quod Leuitæ, quia erant ministri Dei, habebant multa priuilegia. Quæst. LXXI.

QVAERET aliquis circa prædicta, an Leuitæ redimerent primogenita sua, vel pecorum suorum.

Respondendum est de primogenitis Leuitarum non fieri illam redemptionem. Nam ideo primogeniti Israelitarum redimebantur, quia non poterant applicari ad cultum Dei, sed omnes Leuitæ, tã primogeniti quam non primogeniti, applicabantur ad cultum Dei: ergo non redimebantur, ideo quando nascebatur Leuita paruulus primogenitus non dabãtur pro eo quinque sicli in redemptionem, sicut pro primogenitis Israelitarum, vt patet hic, & infra decimo octauo cap.

Sed magis aliquis dubitabit circa primogenita pecorum Leuitarum, an illa Deo applicarentur, vel redimerentur.

Respondendum est, quòd Leuitæ erant ministri Dei, & non poterant vacare agriculturæ, vel alijs laboribus, sicut alij Israelitæ; ideo prouidit eis Deus dando multa iura vnde sustentarentur, vt patet infra 18. & Deuteronom. 18. c. & ista erant duplicia. Prima erant in remissione debitorum. nam Leuitæ si essent, sicut cæteri populares tenerentur ad soluendas primitias, & decimas, & redimendum primogenita, & faciendum alia, quæ faciebãt populares, Deus autem eis ista remisit donans bona ipsis, quæ ipsimet possidebant, & nunquam de illis aliqua iura soluent.

Secundi reditus, vel munera quæ Deus dabat Leuitis pro ministerio suo erant, quòd prouentus, quos daturi erant populares Deo, cederent in ius Leuitarum, s. decimæ, & primitiæ, & alia iura de quibus infra 18. capit. Cum ergo caderent in iura sacerdotum primogenita quæ offerebat populus Deo, vt patet preal. cap. quomodo verisimile esset, quòd ipsi sacerdotes, & Leuitæ offerrent primogenita suorum pecorum cum reciperent aliena? nam si offerrent, pro seipsis offerrent, quia ipsi comedere debebant carnes illorum.

Dicendum ergo, quòd Leuitę, & sacerdotes non offerebant Deo primogenita pecorum suorum, sicut populares, sed sibi reseruabantur. Sed dicet aliquis, ꝙ Deus nõ remittebat Leuitis iura quæ soluturi essent si populares forent. nam decimas soluebant sacerdoti magno de fructibus suis, sicut patet infra 18. cap.

Respondendum est, quòd Leuitæ non soluebant decimas, nec primitias, nec aliqua de pecoribus suis, vel alijs rebus. & cum dicitur, quòd dabant decimas sacerdoti magno, est sensus quantum ad decimas, quas recipiebant a popularibus, quia de illis dabant decimam partem, vt patet infra 18. c. de rebus tamen suis nihil. patet etiam hoc in sacerdotibus, qui nullo modo decimas dabant, nec de rebus susceptis, nec de populis, illæ tamen decimæ quæ dabantur a Leuitis, non erant propriè decimæ de rebus eorum, sed erant acsi vulgares darent Leuitis nouem partes decimæ, & decimam partem decimæ, s. cẽtesimam fructuum darent sacerdoti magno. manet ergo quòd Leuitæ, & sacerdotes non redimebant, nec offerebant primogenita pecorum suorum, sed sibi reseruabant.

A *Quare in toto deserto non fuit facta redemptio primogenitorum sicut in deserto Sinai. Quæst. LXXII.*

SCIENDVM autem circa istam redemptionem primogenitorum, quòd nõ fuit postea facta in deserto, sicut in monte Sinai. de redemptione autem primogenitorum pecorum satis patet, quia non poterant pecora redimi quæ munda erant, sed immolabantur, vt patet infra 18. cap. In toto tamẽ deserto non fuit locus immolationis, nisi in deserto Sinai, ideo non potuerunt alibi primogenita offerri quousque introierunt Israelitæ in terram Chanaan, vbi erat locus obseruandi omnes cæremonias. de primogenitis tamen Israelitarum magis erat dubium. B Nam isti poterãt redimi sine aliquo sacrificio, solum datis quinque siclis, & sic in quolibet loco deserti poterant redimi.

Dicendum tamen est, quòd primogeniti Israelitarum, nunquam fuerunt redempti in toto deserto dando pecuniam, quia hoc pertinebat ad obseruationẽ cæremoniarum veteris testamenti, quæ habuerunt obligationem post ingressum terrę Chanaan. ergo ante illam non fuit facta redemptio alicuius primogeniti post eã quæ fuit in monte Sinai. sic patet Exo. 13. ca. s. cumque introduxerit te Dominus in terram Chananęi, sicut iurauit tibi, separabis omne quod aperit vuluam Domino in pecoribus, quod primitiuum est, & postea sequitur. omne autem primogenitum de filijs tuis precio redimes. non igitur obligati sunt C ad istam redemptionem in toto deserto. Item nõ erat aliqua necessitas in sacerdotibus recipientibus ista iura. nam precium redemptionis primogenitorum cedebat in ius sacerdotum, vt patet hic, & infra 18. cap.

Nunc autem non indigebant pecunijs, nec eguerunt per totum desertum, quia Dominus prębebat illis cibum de cęlo, nec etiam indigebant ad vestimenta, quia vestes & calcei educti de Aegypto durauerũt eis per quadraginta annos, nunquam attriti, neque inueterati, vt patet Deuteronom. octauo capit. non erat ergo aliqua causa redemptionis primogenitorum Israelitarum in toto deserto.

D *Cur facta est redemptio primogenitorum in deserto Sinai. Quæst. LXXIII.*

QVAERET aliquis, quare cum in isto deserto non fuerit facta redemptio primogenitorum facta est in deserto Sinai?

Respondendum est, quòd Deus hoc voluit propter formam cæremoniarum, nam Deus elegerat Moysem, vt per eum daret Israelitis omnes leges, & informaret in cęremonijs, pręsciuerat autem, quòd Moyses moriturus esset ante exitum de deserto, ideo debuerunt informari de tota legislatione, & modo cæremoniarum in aliquo loco deserti, principales autem cęremonię consistebãt in sacrificijs, ideo in deserto Sinai post datam legem fuit tradita forma E sacrificiorum in executione, & sacerdotes consecrati sunt, ministraueruntque ibi vsque ad recessum de monte Sinai toto tempore post consecrationem suã, postquam autem hic semel informarẽtur in cęremonijs, non oportebat, vt replicarentur per totum desertum in aliquo loco, quia sacerdotes satis scirent facere omnia in terra Chanaan cum illuc venirent ex doctrina quam habuerant in mõte Sinai. ob hoc autem in toto deserto non fuerunt facta sacrificia, nec alię cęremonię, prętерquam in monte Sinai. Et quia cęremonię sacrificiorum requirunt ministros, & illi sunt specialiter applicati ad Deum cum sint medij inter Deum, & populum, vt patet ad Hebrę. 5. c. debuit hic agi

agi de separatione horũ ministrorum: isti autem erãt primogeniti qui specialiter ad Deum pertinebant. Ideo agitur hic de cõmutatione eorum, quõ pro ipsis Leuitæ dati sunt, & qui a cæteri primogeniti futuri non commutabantur pro Leuitis,& erant obligati Deo, oportebat dari formam redemptionis eorũ, & ista data est cum solutum est precium pro primogenitis superexcrescentibus ad numerum Leuitarũ. Primogenita quoque pecorum obligata erant Deo, ideo dedit, vt illa quoq; applicarentur ad ipsum per immolationem vel redemptionem, & de his debuit hic dari forma quõ applicarentur Deo, quod factum est dando oĩa pecora Leuitarũ pro primogenitis pecorum filiorũ Israel. nã si hic nõ fuisset semel obseruata cæremonia ista oblationis, atq; redẽptionis primogenitorũ, Israelitæ ĩtelligerẽt se postea nõ eẽ obligatos ad ea. viderẽt.n. eis graue. Debuit ergo hic dari forma ĩ obseruatione isti⁹ cæremoniæ, sicut ĩ cæteris.

F

G

Cur Deus non iussit solui summam superexcrescentem ad summam pecorum Leuitarum pro pecoribus primogenitis totius populi. Quæst. LXXIIII.

SED adhuc quæretur, quare Deus non iussit ꝓ pecoribus primogenitis totius populi solui summam superexcrescentem ad summam pecorum oĩum Leuitarũ. Nam in hoĩbus factũ est, quia pro ducẽtis septuagintatribus, qui supfuerũt in primogenitis Israelitarũ ad totũ numerum Leuitarũ solutum est preciũ.s. pro quolibet quinque sicli.

H

Aliqui dicunt istud esse dubium, sed nõ soluũt. Vñ Aug. illud mouet, sed non soluit dicẽs. quid est, ꝙ Leuitas pro primogenitis filiorũ Israel sibi deputat De⁹: ita vt primogenitis populi numeratis, qui plures inuẽti sunt q̃ erat numerus Leuitarum, argento redimerent quinq; siclis pro vno datis, qđ pro pecoribus nõ est factum, cum & pecora Leuitarum pro primogenitis pecorũ Israel sibi esse voluerit. Alij dicunt, ꝙ nõ iussit Deus dari aliqd ꝓ summa supexcrescente, eo ꝙ nõ fuit aliqua, sed maior fuit summa oĩum pecorum Leuitarũ, quam summa pecorum primogenitorum Israelitarum, aliàs autẽ solueretur superexcrescentia.

Dicendũ, ꝙ non stat primo, quia non est verisimile ꝙ essent plura pecora Leuitarũ q̃ primogenita totius populi cum Leuitæ essent pauci: iõ possiderent pauca: totus aũt populus erat multus & possidebat pecora multa, potissime, quia erãt quędam tribus.s. Rubẽ, & Gad quæ habebant pecora infinita, vt patet ĩ.32.c. iõ non est hoc verisimile. Scđo qa si hoc fuisset saltẽ lr̃a illud exprimeret dans illud pro cã, sicut exp̃ssit, ꝙ soluerẽt preciũ pro primogenitis supexcrescentibus, sed non factũ est, iõ credendũ est nõ fuisse. Tertio & principaliter, qa istud eẽt si pecora Leuitarũ numerarẽt, & primogenita pecorũ populi, sed De⁹ nõ iussit numerari pecora Leuitarũ, nec primogenita pecorũ multitudinis, sicut iussit numerari Leuitas, & primogenitos populi, vt patet in lr̃a. ergo nõ poterat sciri, an eẽt ęqualitas vel supexcrescẽtia, cũ nõ fieret numeratio. Aĩr ergo dicendũ est.s. ꝙ De⁹ iussit numerari oẽs Leuitas & numerari oĩa primogenita toti⁹ populi, & inuentũ est, ꝙ supexcrescerẽt primogeniti populi ad numerũ Leuitarũ, & ꝓ supexcrescẽtibus solutũ est p̃ciũ, sed nõ iussit Deus numerari pecora, iõ licet essent plura primogenita pecorũ populi q̃ oĩa pecora simul Leuitarum, quod verisimile est fuisse, nõ iussit Deus dari aliquid pro superexcrescentibus.

I

Cur Deus non iussit dari precium pro pecoribus superexcrescentibus. Quæst. LXXV.

SED aliquis q̃ret quare Deus nõ iussit dari preciũ pro pecoribus superexcrescentibus.

Aliqui dicunt hoc fuisse, quia Deo nõ est cura de pecoribus sicut dr̃.1.Cor.9. Deo nõ est cura de bob⁹.

Dicendum ꝙ hoc non potest stare si ita accipiatur large. nam habet Deus omnia sub sua prouidentia etiam minima: minus enim valẽt passeres quàm boues & pecora, & tamen de passeribus cura est Deo Matth.6. & 10.s. nonne duo passeres asse veneunt & vnus ex illis non cadet sine patre vestro, idest non potest occidi neque mori, nisi cum Deus iusserit. Item si non esset Deo cura de pecoribus non iuberet illa immolari neque redimi, & tamen iubet infra 18. & etiam commutat illa, s. pecora Leuitarũ pro primogenitis pecorum populi, vt patet in litera. ergo ita esset cura quãtum ad hoc ꝙ iuberet solui pro superexcrescentibus. Item non esset hoc habere curã de pecoribus, sed de hominibus, quia non fieret istud propter pecora, sed ꝑꝑ Leuitas, quia sicut p̃ciũ superexcrescentium primogenitorum datũ est Leuitis, vt patet in litera, ita precium pro superexcrescentibus pecoribus daretur Leuitis, sed Deo est cura de hoĩbus, ergo non fuit illa causa quare Deus non iusserit dari pro superexcrescentibus aliquod precium. Dicendũ ergo & primo ꝙ fuit hoc ꝑꝑ dignitatem humanam, quia licet Deus iusserit dari pecora Leuitarũ pro primogenitis pecorum Israelitarum, sicut iussit dari Leuitas pro primogenitis totius populi: ad ostendendũ tamen dignitatem humanam voluit ꝙ fieret diligentia exactissima, s. ꝙ nullus de primogenitis maneret ꝓ quo non daretur vnus Leuita, aut solueretur pro eo precium. de pecoribus aũt, quia nõ erant tantæ dignitatis, noluit Deus fieri talem diligentiam, s. ꝙ omnia numerarentur & daretur singulum pro singulo, sed quasi de reb⁹ paruæ dignitatis aut valoris dixit quòd tollerentur omnia pecora Leuitarum pro omnibus primogenitis pecorum Israelitarum, nõ attento quæ essent plura aut pauciora. Secundo & præcipue factum est, vt non grauarentur Israelitæ, quia primogenita pecorum suorum essent valde plura, q̃ omnia pecora Leuitarum, & si daretur superexcrescentia darent Israelitæ multa de eis quæ possidebant, quod esset eis durum, s. dare simul magnam partem facultatis: Deus aũt noluit eos nunc grauare, ne recederent a lege sua. Nam si numerarentur pecora & inuenirentur superexcrescentia, non daretur precium pro illis, sed darentur ipsa pecora, vt transirẽt ad Leuitas, quia non erat de eis sicut de primogenitis hoĩum, qui non poterant dari, sed precium pro eis dabatur: dare tamẽ nunc tot pecora durum esset Israelitis. Tertio & adhuc principalius fuit, quia non potuit inueniri ista superexcrescẽtia, quia ad hoc oportebat numerari omnia pecora Leuitarũ, & omnia primogenita pecorũ Israelitarum: poterãt quidem numerari pecora Leuitarum, sed non erat possibile numerari primogenita omniũ pecorum Israelitarũ, quia nemo posset illa cognoscere: & ista est causa vera, quia licet Deus voluisset quòd fieret diligẽtia exactissima in pecoribus & in hominibus, non potuissent illã facere Israelitæ: ideo nihil aliud potuit iuberi nisi ꝙ acciperent pecora pro pecoribus, & hoc Deus p̃cepit, vt patet in lr̃a.

K

Cur facta commutatione Leuitarum voluit Deus quòd primogeniti redimerentur & facta commutatione pecorum quòd primogenita offerrentur. Quæst. LXXVI.

ADHVC quæretur quare Deus voluit quòd facta ista commutatione Leuitarum pro primogenitis Israel redimerentur postea primogeniti qui nascerentur: & facta cõmutatione pecorum pro pecoribus, quòd offerrẽtur primogenita pecorum, quæ postea nascerentur, quia in hoc videbantur grauari Israelitæ infra 18. nam nũc dederant

dederant omnes Leuitas pro omnibus primogenitis. Ideo ſi aliqui poſtea naſcerentur,qui non eſſent redẽpti,nec commutati, ſuccedebãt loco illorum filii Leuitarum qui naſcerentur,& ſic de pecoribus, cum ſemel eſſent data pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum Iſraelitarum, videbatur non debere offerri primogenita pecorum quæ naſcerentur,quia pro illis eſſent pecora quæ naſcerentur de pecoribus Leuitarum. Dicendum,ꝙ hoc habet aliquem colorem.& tamen Deus non voluit ſic fieri. primo propter memoriam beneficii ab eo collati de liberatione primogenitorum in Aegypto tam in hominibus quam in pecoribus, in cuius memoriam voluit ab Iſraelitis fieri in ſempiternum oblationem,aut redemptionem primogenitorum Exo.12.Si autẽ iſta commutatio nunc facta ſuffeciſſet,& non fieret poſtea oblatio, aut redẽptio primogenitorũ, periret memoria beneficii, ideo debuit ſemper manere iſta oblatio, & redemptio.

Secundo fuit, quia Iſraelitæ non videbantur per iſtam commutationem abſoluti ab onere offerendi, & redimendi poſtea primogenita.nam omnia primogenita, tam pręſentia quam futura erant ipſius Dei, ſic ipſe dicit ſupra in litera. meum eſt omne primogenitum,& tamen per iſtam commutationẽ ſolum fuit ſolutum pro primogenitis qui tunc erãt, ideo illi qui poſtea naſcerentur non erant liberi ab oblatione.Cũ autem obiicitur, ꝙ ſuccedebant loco iſtorum omnes Leuitæ qui naſcerentur, & omnia pecora quæ naſcerentur de pecoribus eorum. Dicendum,ꝙ non eſt verum,quia cum Leuitę cum pecoribus ſuis ſemel tranſiſſent in ius Dei quicquid inde naſceretur ad Deum pertinebat. Vnde nõ poterat fieri ſibi ſolutio cũ hoc, quia ſuum erat, & quod meum eſt ex vna cauſa, non poteſt effici meũ ex alia cauſa,niſi deſierit eſſe meũ. Item Iſraelitæ non poterant ſoluere, niſi dãdo aliquid quod ſuum eſſet, quia aliena nemo dare poteſt, cum non habeat ius in eis, & tamen illi qui naſcerentur de Leuitis, & pecora quæ naſcerentur de pecoribus eorum non erant ipſorum Iſraelitarum, ideo non poterant illa dare in ſolutionem, aut commutationem loco primogenitorum ſuorum, aut pecorum ſuorum quæ poſtea naſcerentur,ſed oportebat illa offerri, aut redimi.De hoc dicit Auguſt. quomodo deinceps primogenita eorum, vel pecorum ſuorum pertinebant ad Deum vbi iuſſit immũda primogenita, vel humana mutari ouibus,& quomodo non, & pro iſtis deinceps primogenitis computabantur filii Leuitarum; manebat enim in poſteris eadem Tribus quæ poſſet pro primogenitis poſterioribus computari. Et reſpõdet dicens,niſi quia illud iuſtum fuit, vt qui naſcerentur de illis qui iam ad portionem Domini pertinebãt datam pro primogenitis,qui de Aegypto exierunt, iã Deus proprios haberet tanquam ſuos de ſuis, nec poſſent iuſte pro illis computari qui deinceps primogeniti Deo debebantur.De vniuerſo quippe populo, & de vniuerſis populi pecoribus data eſt portio Deo, de primogenitis, Leuitæ ſ.& pecora eorum, iam ſi quid genuiſſet Dei erat, non poterat hoc tanquam a populo dari, quod ideo alienũ erat ac per hęc debita deinceps primogenita Deo reddi oportebat, nec pro his computari poteſt Leuitarum, vel pecorum ſuorum.

An commutatio pecorum, & primogenitorum hominum fuerit facta in re,vel verbis tantum. Quæſt. LXXVII.

SED adhuc dicetur quare non fuit facta hic vera oblatio primogenitorum pecorum Iſraelitarum,vel redemptio ipſorum, quia iſta commutatio magis videtur eſſe facta in verbis quã in re. nam pro primogenitis pecorum Iſraelitarũ ni-

A hil Deus accepit,nihil etiam tributum eſt Leuitis, ẽt Iſraelitę nihil deberent, ſed manſerunt eis omnia pecora ſua tam primogenita quam non primogenita.

Dicendum, quòd in iſta continuatione aliquid fuit ſolutum ſecũdum veritatem, & aliquid per ſolam apparentiam: Deus enim dixit,quòd omnia primogenita erant ſua,tam in hominibus,quam in pecoribus, & ideo omnia ſibi danda erant.

Sed dicendum, quòd in primogenitis hominum vere facta fuit ſolutio, quia totus populus tenebatur ad hoc, & computatis omnibus primogenitis totius populi debebat eos dare populus Deo, noluit tamen Deus accipere illos, ſed pro quolibet illorum vnum Leuitam accepit, & pro ſuperexcreſcentibus accepit
B precium:ideo hoc recte ſolutum eſt, ſed de pecoribus non videtur ita factum, quia nihil dederunt Iſraelitæ.

Dicendum,ꝙ iſtud poteſt conſiderari,aut reſpectu Dei,aut reſpectu Leuitarum,ſ.quia quando offerebãtur, vel redimebantur primogenita partim proueniebãt Deo,& partim tribui Leui.nam omnia primogenita animalium quæ eſſent immunda & immaculata, & inſuper precium redemptionis primogenitorum humanorum dabatur ſacerdotibus.primogenita autẽ munda immolabantur Deo, & tamen carnes eorum totaliter proueniebant ſacerdotibus infra 18. Si nunc reſpiciatur,quod ad Deum pertinebat, videtur ꝙ fuerit ſolutio vere facta, quia ſicut pro omnibus primogenitis populi dedit populus omnes Leuitas Deo qui erant pars populi antequam ſepararentur,& Deus ac-
C cepit illos quaſi oblatos ſibi a filijs Iſrael, ita ꝓ primogenitis pecorum Iſraelitarum accepit Deus ab Iſraelitis omnia pecora Leuitarum, quia ſicut Leuitæ erant pars populi,& aliquid eius,ita pecora Leuitarum erãt aliquid ipſius populi, & poterat dare popul' illa Deo, & eſſet vera ſolutio, niſi quòd in pecoribus non fuit facta numeratio,ſicut in hominibus, ſed ſolum cõmutatio.cuius cauſa ſupra poſita fuit.

An comparando ad Leuitas fuerit facta ſolutio. Quæſt. LXXVIII.

SED comparando quantum ad Leuitas, non vi-
D detur facta eſſe ſolutio, quia Leuitis debebant dari primogenita pecorum ab Iſraelitis poſtquã ſemel cęperant eſſe miniſtri Dei.ĩ.18. nihil aũt datum eſt.Si autem dicatur,ꝙ accepta ſunt pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum Iſraelitarum.Dicendum quod iſtud non prodeſt,quia Leuitis non poteſt ſolui quod debitum eſt, cum eo quod ipſorũ eſt. Sed pecora ſua erãt vere ſua, ideo nihil ſoluebatur eis per hoc,quòd ipſi retinerent ſibi pecora ſua, ſecus aũt quantum ad Deum, quia videbatur aliquid ſibi ſolui ab Iſraelitis dando pecora Leuitarum, vt dictum eſt præcedenti qõ.Eſt autem dicendum, ꝙ Deus non voluit fieri vere iſtam ſolutionem.primo propter id, qđ pertinebat ad ipſum.Nam omnia primogenita pecorum ſi erant munda debebant offerri, & immolari
E Deo,vt patet infra 18. & tamen ſi nunc immolarentur omnia primogenita pecorum Iſraelitarum eſſent forte plura quam viginti,aut triginta millia, erat autẽ ſuperuacuum fieri tot ſacrificia, ſimul Deo, neque ipſe illa volebat. Secundo non conueniebat hoc ex parte Leuitarum, quia cum immolarẽtur omnia primogenita munda, cedebant carnes eorum totaliter ipſis ſacerdotibus infra 18.& tamen ſacerdotes nõ poſſunt nunc manducare tantam multitudinem carnium, nã ipſi erant nunc ſolum tres vel quatuor,ſ.Aaron, & filii ſui, & non licebat eis dare quicquam alijs de carnibus ſanctis,quæ eis proueniebant, vt patet Leuit. 6. & 9.& 21. etiam non poterant reſeruare ad multos dies,

quia

quia de carnibus sacrificij non poterat comedi, nisi in die quo offerebatur, & ad plus in sequenti die, & hoc de hostia pacifica. in tertio autem die nulli licebat mãducare de carnibus illis, quia reputabatur peccatum grauissimum, sed si aliquid de illis superesset cremandum erat Leui. 7. & 19. cap. cum ergo non prodesset nunc sacerdotibus, quòd ista offerrentur, non erant offerenda, quia ista non dabantur, nisi in fauorem eorum, & ad suam sustentationem infra decimooctauo, & Iosue 13. capitulo. Tertio non fuit factum, quia non erat aliqua causa faciendi, nam fieret ista oblatio primogenitorum propter legem: lex tamen de istis nondum erat statuta, sed postea fuit infra decimooctauo, ideo nondum poterat ligare ad hoc quòd fieret nunc immolatio primogenitorum. G Quarto quia Deus hoc diffinierat: nam cum in generali dixisset aliquid de primogenitis offerendis, & immolandis iussit, quòd illud fieret in terra Chanaã Exodi decimotertio, sed nondum Israelitæ introierant illuc, ideo nondum tenebantur nunc offerre primogenita ad immolandum. Quinto quia non potuit hoc fieri, quia dato quòd Deus vellet, quòd Israelitæ offerrent & immolarent ei omnia primogenita pecorum, nõ possent ipsi illud facere, quia nesciebãt quæ essent primogenita, quia ante hoc nunquam ad illud aduerterant: secus autem fuit postea, quando Deus iussit immolari primogenita pecorum infra decimooctauo, quia statim, vt nascebantur ponebantur eis aliqua signa per quæ cognoscerentur, & post paucos dies immolabantur, & ista fuit causa multum H efficax. Sexto quia dato quòd Israelitæ cognoscerent nunc omnia primogenita pecorum, Deus non præciperat illis, quòd illa immolarent, quia essent valde multa, & paterentur magnum damnum & diminutionem facultatum suarum, si omnia illa simul dare deberent, sicut si quis cogeretur in vno anno dare decimas fructuum pro decem annis præteritis, vel futuris, quia oporteret minui partem magnam facultatum suarum, & leuius erit alicui decimas triginta annorum in triginta annis, quàm soluere decimas decem annorum in vno anno: Deus tamen nolebat grauare Israelitas minuendo facultates eorum, vt nõ recederent sic a lege eius, ideo noluit quòd offerrent sibi ad immolandum omnia primogenita pecorum, I sed postea per singulos annos successiue, cum introierunt in terram Chanaan immolabant illa primogenita quę nascebantur, vt patet infra 18. & Exo. 13. & sic non erat inconueniens.

Cur Leuitæ transire debebant ad Deum sine aliqua commutatione. Quæst. LXXIX.

SED adhuc considerandum, quòd Leuitę, sicut omnes alij primogeniti tenebantur Deo, tanquam aliquid eius, & ideo transire debebant ad ipsum sine aliqua commutatione, quòd autem populus dederit eos Deo pro primogenitis suis fuit quantum ad illos, qui non erant primo- K geniti in Leuitis, & ideo solet dici, quòd cum ponantur hic fuisse Leuitę vigintiduo millia, & ex summis particularibus colligantur vigintiduo millia & trecenti, quòd illi trecenti erant de primogenitis Leuitarum. & ideo non numerantur in commutatione pro primogenitis populi. Si autem dicatur, quòd omnes Leuitæ tam primogeniti, quàm non primogeniti fuerunt numerati in illa commutatione, dicetur quòd Deus voluit se habere benigne recipiendo in solutionem id, quod aliàs erat suum.

Adhuc considerandum quòd cum populus daret Leuitas pro seipsis Deo, vt ministrarent loco totius F populi, debuerunt eis dare sustentationem, quia nemo cogitur suis stipendijs militare, ideo qui seruit altari viuit de altari. 1. Corin. 9. & in hoc videbatur quòd grauarentur Leuitæ, quia dederunt eos ad ministrandum, & non dederunt eis sustentationem, sed potius pecora quoque Leuitarum dederũt Deo pro primogenitis pecorum suorum supra in litera.

Dicendum ꝙ in hoc aliter se habebat Deus ad Leuitas, & aliter populus. De Deo dicendum, ꝙ nunc durante mansione in deserto videbatur dare aliquid Leuitis, licet nihil daret. Nã Israelitæ dederant Deo pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum suorum, vt patet in litera. & sic videtur quòd Deus poterat auferre illa Leuitis, & dare cui vellet, quia erant sibi data in solutum, sed non fecit, ideo dedit ipsismet Leuitis, & sic videtur quòd satisfaciebat eis pro ministerio quo sibi seruiebant.

Si autem accipiatur de tempore post introitũ Chanaan. Dicendum quòd Deus vere satisfaciebat Leuitis, quia dabat eis omnia iura, quę debebant ei a populo, & illa cedebãt in vsus Leuitarũ pro ministerio quo seruiebant Deo infra decimooctauo, & Iosue 13. cap. tunc enim vere dabat eis aliquid: & tamen dum essent in deserto nihil eis dabat, licet dare videretur: quia dãdo eis pecora sua nihil dabat, cum hoc suum esset. De Israelitis dicendum, quòd in deserto nihil dederunt Leuitis, sed eos dederunt pro seipsis, in quo videbatur eos grauare, sed post introitum in terram Chanaan dabant eis verè sustentationem. nã decimę & primitiæ, vota redemptionis, primogenitorum, oblationes, & omnia iura sacrificiorũ, de quibus sustentabantur Leuitæ, dabantur eis a vulgo infra decimooctauo. dicebatur tamen dari eis a Deo, & dari a populo. a Deo quidem dabantur, quia ipse illa dari instituerat. a populo autem dabantur, quia populus de facultatibus suis illa pręstabat.

Cur populus in deserto non dabat aliqua iura Leuitis. Et quòd eo tempore in quo cæremoniæ incæperunt iura soluta sunt. Quæst. LXXX.

SED quęretur quare populus in deserto nõ dabat aliqua iura Leuitis. Nam prętatio decimarum & primitiarum & cęterorum iurium de quibus infra 18. non incępit in deserto, sed post introitum in terram Chanaan Deuter. 12.

Dicendum quòd lex fuit in hoc multum iusta: posuit enim in quo deberent ministrare Leuitæ, & quæ iura deberẽt eis pręstari, & ista simul inceperunt, scilicet, quòd sicut cęremoniæ legis non incipiebant in deserto, sed post introitum in terram Chanaan Deuteronomij duodecimo, ita quoque non inciperent solui iura Leuitis, nisi post introitum in terram Chanaan, quia lex & obseruatio Leuitica simul currunt: & incipiente vno incipit aliud, & vno pereunte aliud perit. sic dixit Apostolus ad Hebr. 7. translato sacerdotio necessarium est, vt legis translatio fiat.

Sed objicietur quòd Leuitę ministrabant in deserto. nam quando mouenda erant castra deponebant totum sanctuarium & portabãt illud per partes & onera sua: & cum castra figerentur ipsi erigebant tabernaculum, vt patet supra in litera & sequen. cap. & cum manebatur in castris ipsi excubabant in circuitu sanctuarij, ne aliquis externus accederet supra 1. cap. & hoc fuit in toto deserto, ideo ibi ministrabãt, & debuerunt recipere aliqua iura.

Dicendum quod iuste factum fuit, quia Leuitę nõ ministrabant exercentes totum officium Leuiticum sed aliquid eius, scilicet, portationem onerum, ideo non debuerunt eis dari iura. si enim totam ministrationem

tionem exercerent,id est sacrificia,& omnes cęremonias: oportebat, ꝙ darentur eis iura,quia de his cedebant eis quędam partes Leui.5.6.& 7.c. Fuit tamen iustum,tam ex parte populi,quam ex parte Dei, ꝙ tunc nihil daretur Leuitis.De populo patet, quia principalia iura debita Leuitis, & sacerdotibus erant decimę, & primitiæ fructuum. ỹ.18. & tamen in toto deserto Israelitæ nullos fructus collegerunt,quia non colebãt terram,nec poterãt dare decimas,aut primitias. Alia iura erant quę proueniebant sacerdotibus ex ipsis sacrificijs,& oblationibus,sed in deserto nulla sacrificia facta sunt,nisi in monte Sinai,vt colligitur infra 18.& declarabitur seq.c. ideo non potuerunt dari eis huiusmodi iura,in monte tñ Sinai,quando fuerunt facta sacrificia, & cęterę cęremonię per aliquot dies habuerunt sacerdotes iura sua de sacrificijs, & comedebant illa,sicut eis pręceptum erat Leui.10. vnde & Moyses increpuit filios Aaron,quia non comederant hostiam pro peccato quæ eis debebatur.sed reliquerant eã cremari,eodem cap.

Ex parte Dei iustum fuit non dari tempore deserti iura Leuitis,quia ista dabantur eis in sustentationem, cum non possent aliunde viuere, & tamen toto tẽpore deserti Deus prouidit Israelitis de necessarijs.Nam dedit eis mãna in cibum per quadraginta annos Exo.16.& ille cibus nõ cessauit quousq; introierunt in terram Chanaan, & manducauerunt panes de frugibus terræ.Nam postea nunquam viderat manna Iosue ca.5.etiam prouiderat Deus in alijs necessarijs, s. in vestitu.nam vestes cum quibus exierunt Hebræi de Aegypto manserunt eis per quadraginta annos in eadẽ nouitate,in qua eduxerant eas de Aegypto, & nulla vetustas illas attriuit:calcei quoque nunquam rupti fuerunt Deuteron.8. Ideo cum Deus sufficiẽter prouideret,tam Leuitis,quã aliis Israelitis in omnibus necessarijs,non oportebat,ꝙ iura aliqua darẽtur Leuitis a populo.cum autem introierunt in terram Chanaan cessauit manna Iosue 5. calcei quoque rumpi ceperunt, & vestes consumi quadam vetustate,quia illud beneficium non durauit, nisi per quadraginta annos deserti Deuteron. 8. ideo Leuitæ incipiebant indigere rebus necessarijs, & consequenter erant nunc eis iura præstanda,cum Deus non prouideret miraculose.

An in deserto fuerint soluta iura Leuitica. Quæst. LXXXI.

SED obijcietur,quòd in deserto fuerũt soluta iura Leuitica,quia infra in litera ponitur,ꝙ mille & trecenti sexaginta quinque sicli pro redemptione primogenitorum fuerunt dati Aaron, & filijs eius ab Israelitis.

Dicendum,quòd tempore deserti non fuit generalis solutio iurium Leuiticorum, immo quasi realiter nihil tunc soluendum erat, accidit tamen, quòd aliqua eis soluerentur. nam propter aliquas causas speciales accidebat fieri aliquid in quo erant quædam iura Leuitica, ideo illa tunc præstabantur eis.Sic fuit de illis siclis.nam voluit Deus,ꝙ primogeniti Israelitarũ redimerentur in deserto, dando pro quolibet vnum Leuitam, & quia superfuerunt aliqui primogeniti, s. ducenti septuaginta tres vltra numerum Leuitarum, vt illi quoque viderentur redempti, iussit Deus pro quolibet illorum dari quinque siclos,qui fuerunt mille trecenti sexagintaquinque. Sed cum isti sic preciarentur oportebat eos dari Leuitis,& non aliis, neque etiam Deo, quia quædam dabantur Deo, & applicabantur Sanctuario ad vsus eius, sicut precium transeuntium ad numerum Exo.30.c. sed nunc non debebant isti applicari Sanctuario, sed Leuitis, quia dabantur pro redẽptione primogenitorum, & tamẽ Leuitę accepti fuerant pro primogenitis, & seruiebãt pro eis,vt patet in litera. ergo debuerunt dari Leuitis. Itẽ quia nunc iura Leuitarum,& sacerdotum erãt vnum ipsum precium redemptionis primogenitorum. infra 18.c. ergo eis debebat dari ista pecunia, quæ erat pro redemptione,quia alias violaretur illa lex, & quia precium redemptionis primogenitorum ad sacerdotes pertinebat,& non ad Leuitas infra 18. fuerunt dati isti sicli Aaron, & filiis eius,qui erant sacerdotes, vt dicitur in litera,& non fuerunt dati Leuitis.Sed dicẽdum,ꝙ fuit per accidens dari istos siclos Aaron, & filiis suis,quia non fuerunt dati,nisi quia facta fuit redẽptio primogenitorum, & illa non facta fuit ad hoc, ꝙ Leuitæ haberent istos siclos, sed vt commutarentur Leuitę pro primogenitis totius populi. volebat autẽ Deus statim in monte Sinai habere ministros, qui ei seruirent,nam dedit legem in mõte Sinai,& ibi oportebat incipere obseruationem eius, sed hoc esse non poterat si non darentur ministri cęremoniarum statutarum in lege,ideo debuit Deus eos ibi dare, erant autem ad hoc obligati primogeniti, ex quo liberati fuerunt de Aegypto,& Deus non volebat illos,sed ꝙ commutarentur pro Leuitis,ideo debuit fieri in monte Sinai commutatio Leuitarum, & inde per accidẽs venit,ꝙ darentur illi sicli redemptionis Aaron, & filiis eius. Sic etiam per accidens fuit, quòd aliqua iura Leuitica soluerentur in deserto, quia accidebat fieri illa, vnde iura ista proueniebant: erat enim generale, quòd lex non obligabat quantum ad obseruationẽ cęremoniarum Leuiticarum, nisi post introitum in terram Chanaan Deute.12. & tamen si aliquando fierent sacrificia in deserto, de quibus secundum legem prouenirent iura sacerdotibus,soluebantur eis, sicut quando in monte Sinai facta sunt sacrificia. nam dabantur partes sacerdotibus,vt patet Leui.10.

Cur Moyses scripsit excessum primogenitorum super numerum Leuitarum. Quæst. LXXXII.

ALIQVI quærunt circa hoc, quod dicitur de Leuitis, quòd fuerũt vigintiduo millia, & quòd numerus primogenitorum excessit ad istos in ducentis septuaginta tribus, quare Moyses hoc scripsit.

Aliqui dicunt,ꝙ Moyses fecit hoc propter occultã rationem numerorum. dicunt enim, ꝙ iste numerus vigintiduo in sacra scriptura commendatur,quia sunt vigintiduo elementa,id est literę apud Hebręos,etiam ab Adam vsque ad Iacob,ex cuius semine fuerunt 12. tribus,inueniuntur fuisse vigintiduo patres: etiam dicunt, ꝙ species omnium creaturarum Dei sunt vigintiduę,ideo concludunt,ꝙ Leuitę qui seruiũt Deo fuerunt intitulati hoc numero.Etiam dicũt, ꝙ de primogenitis Israelitarum superfuerunt ducenti septuaginta tres, quia per hoc significatur generatio hominis intra vterum.nam nouem mẽsibus dicitur esse fœtus in vtero qui continent dies ducentos & septuaginta, sed asserunt,ꝙ non statim mouetur fętus ad exitum, nisi transierint tres dies de mense decimo, & sic sunt dies ducenti septuaginta tres. Concludũt ergo,quòd isti duo numeri conueniebant ad cultum Dei,s. vigintiduo,in quo significantur species omnium creaturarum Dei,& ducenti septuaginta tres, in quo signatur formatio hominis in vtero, vt sic tam homo, quam omnis creatura Deo seruiat. ista est positio Origenis.

Sed dicendum, quòd iste non est sensus literę, neque istud asserit Origenes,neque etiam est causa quare Moyses istud scripserit. Primo quia non applicatur inquantum tota ratio posita in litera de numero, siue in patribus,siue in literis,siue in speciebus est de vigintiduo-

ti duobus,& non de vigintiduobus millibus: Leuitę tamen fuerunt vigintiduo millia. Secundo quia ista quæ allegantur nullam causam præstant, s. quòd literæ hebreæ sint vigintiduæ, & quòd patres ab Adam vsque ad Iacob sint vigintiduo, nihil facit ad hoc, ꝙ Leuitæ sint tot vel tot. Tertio quia præsupponitur falsum. s. quòd species creaturarum Dei sint solum vigintiduæ, quia multo plures sunt, cum in solis piscibus sint plures, quàm centum & viginti species, vt testantur auctores certissimi.

Dicendum ergo quòd ista nihil faciunt ad propositum, sed sunt solæ applicationes. Causa autem vera est, quòd Moyses scripsit sic, quia ita fuit in veritate, quòd Leuitæ computati ab vno mense & supra fuerunt solum vigintiduo millia, & primogeniti Israelitarum computati etiam ab vno mense fuerunt vigintiduo millia ducenti & septuaginta tres, quia Deus volebat quòd nunc computarentur primogeniti Israelitarum pro Leuitis iussit vtrosq; numerari, & sic Moyses expressit numerum eorum præcisum, & si plures, vel pauciores essent Leuitę vel primogeniti, illum præcisè numerum exprimeret. de significationibus autem numerorum, nihil faciebat ad propositum suum.

Recensuit Moyses, sicut præceperat Dominus. Hic ponitur executio præcepti huius de numeratione primogenitorum, & dicitur ꝙ hoc fecerit Moyses, an vero Aaron adiuuerit eum ad numerandum, non patet ex litera, sed solum loquitur de Moyse. *Primogenita filiorum Israel.* In istis primogenitis Israelitarum non cōputantur primogeniti Leuitarum, quia non erant redimendi, nec commutandi, sed Domino personaliter applicandi.

Et fuerunt masculi per nomina sua. Cōputati sunt omnes primogeniti Israelitarum, ita vt quęlibet tribus diuideretur in familias, & familia in domos vsque ad minimas diuisiones, & tunc inquirebatur quot erant primogeniti in qualibet domo vel familia, & scribebatur nomen cuiuslibet, cum nomine patris eius, vt sciretur quis esset quilibet. *A mense vno & supra.* Oēs primogeniti, siue paruuli, siue vetustissimi hic computabantur, quia nunꝗ ante hoc fuerunt redempti, postea aūt cum in terra promissionis redimebantur, non erat redēptio in veteribus & paruis, sed post vnū mensem redimebatur quilibet primogenitus, vt patet infra 18. cap. & colligitur hic cum dicatur ab vno mense & supra.

Vigintiduo millia ducenti septuaginta tres. Ista est summa omnium primogenitorum Israelitarum, præter Leuitas. & ponitur hic summa in masculis, nam in fęminis si adiungerentur maior esset summa. nā in tanto populo plures essent ꝗ vigintiduo millia primogenitorum, sed fortè fęminæ primogenitæ erant tot, sicut viriliç aūt non numerantur in primogenitis cōmutandis, sed soli masculi. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Hic ponitur summa Leuitarum, qui dandi erant pro primogenitis Israelitarum, & dr̄ hic. locutus est, non tamen est intelligendum propter hoc, ꝙ ista sit alia locutio distincta a superioribus. simul eñ Deus diceret Moysi, ꝙ tolleret summam primogenitorum Israelitarum, & oīum Leuitarū ad cōmutandum pro eis, sed aliqñ istæ distinctiones, locutus est, ponunt̄ non ad signādum diuersam locutionē, & interpolationem factam, sed ad notandum principia rationum diuersarum, sed quamꝗ dicatur, ꝙ ista fuerit alia oratio, & locutio a superioribus distincta nō multum differt. *Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Israel.* Non dicitur hic numera Leuitas, sicut iussum est de primogenitis Israelitarū, & hoc, qa Leuitæ, iam cōputati fuerant, vt s. patet. visa ergo sūma solū restabat, vt

F ipsi Leuitæ separarentur a popularibus, & darentur sacerdotibus. istud tollere, quod hic ponitur, significat separationem quantū ad officia, s. ꝙ iam non computentur Leuitæ cum cæteris Israelitis nec vadant ad bellum, vt ipsi, nec castra metentur in loco in quo cęteri Israelitæ, sed separati in circuitu atrij tabernaculi. ista oīa patent supra. Sciendum autem ꝙ cum hic dicitur tolle Leuitas, idest separa eos, non fecit hoc Moyses per se, sed significauit populo hanc esse voluntatem Dei, & tunc totus populus tanquam potēs aliquos pro seipso Domino obligare accepit omnes Leuitas, & loto corpore, & rasis omnibus pilis obtulit eos coram ostio tabernaculi, ponēs manum super capita eorum sicut cum offertur aliquod animal. Et

G tūc Aarō & filij eius acceperūt eos de manu multitudinis ad seruitium tabernaculi mancipādos, vt patet infra 8. cap. Moyses autem nō potuisset istos accipere propria auctoritate, nec donare, sed populus. sic patet supra in litera cum dicitur, dabisque dono Leuitas Aaron & filijs eius, quibus traditi sunt a filijs Israel. *Et pecora Leuitarum pro pecoribus eorum.* Idest etiā tolle pecora Leuitarum loco pecorum Israelitarum: non accipiuntur hic pecora Israelitarum simpliciter, sed solum pecora primogenita: illa enim erant obligata solum specialiter Deo, & quia debebant tribui ipsi in sacrificiū vel redimi, iussit Deus, quòd omnia pecora quę habebant Leuitę acciperentur pro omnibus pecoribus primogenitis Israelitarū: sicut enim

H Leuitæ applicabantur Domino pro omnibus primogenitis Israelitarum, & ita pecora omnia Leuitarum accipiebantur pro primogenitis pecorum Leuitarū; & in hoc fiebat magna gratia Israelitis, s. ꝙ ipsi tribuerent pecora Leuitarum, & ipsos Leuitas pro seipsis, nihil tribuentes de proprijs: cum tamen tenerent̄ dare omnes primogenitos de seipsis, & omnia primogenita pecorum suorum. Sciendū quòd in hac separatione pecorum Leuitarum pro primogenitis pecorum totius populi non fuit facta aliqua ceremonia, sicut in separatione Leuitarū ab Israelitis, sed solū ponuntur ista ad notificandum populo, ꝙ primogenita pecorum suorum erant obligata Deo, cum oīa pecora quæ habent Leuitæ tradātur pro eis, & sic est quòd Deus recepit omnia pecora Leuitarum pro se:

I quia tamen ipse debebat dare sustentationem Leuitis, quia erant ministri sui, donauit eis omnia pecora, quę olim fuerant sua, & tamen per traditionem populi efficiebantur Dei, velut si aliquis haberet debitorem, & reciperet ab eo debitum, postea autem illi donaret, erat velut si nunquam fuisset debitum, sed pura donatio. *Eruntque Leuitæ mei.* Idest cum sic Leuitę, & pecora eorum fuerint mihi applicita, erunt mei, idest specialiter pertinebunt ad me. *Ego sum Dominus.* Idest omnia ista fiant, quia ego sum Dominus, qui possum ista iubere & tenemini ea facere. *In precio autem ducentorum septuagintatriū qui excedunt numerum Leuitarum.* Hic ponitur finis commutationis Leuitarum pro primogenitis Israelitarum: dabātur enim

K singuli Leuitę pro singulis primogenitis Israel: & quia erat maior summa primogenitorum Israelitarum quàm numerus omnium Leuitarum pro Israelitis superexcrescentibus, cum non habeant commutationem, datur precium, vt patet hic.

Sciendum autem quòd non computātur hic trecenti primogeniti Leuitarum, quia illi non computabantur pro Israelitis, sed pro se dabantur. si autem computarentur hic, non oporteret dari aliquod precium pro Israelitis superexcrescētibus, quia nulli essent, sed magis ipsi Leuitę excederēt primogenitos Israelitarum infra 27. De istis 300. primogenitis Leuitarum supra declaratum est. Nam si colligantur tres

tres summę familiarum Leuiticarum supra positarũ inuenientur 300. vltra summam totalem quæ hic ponitur, & illi sunt primogeniti. *Accipies quinque siclos per singula capita*. Idest accipies a quolibet de superexcrescentibus quinque siclos, quilibet enim homo vocatur caput vnum. *Ad mensuram Sanctuarij*. Quia erant duplices sicli, & ne putarent Israelitæ hoc intelligi de siclis vulgaribus qui minores sunt. nam omnis ęstimatio siclo Sanctuarij appricianda erat, vt patet Leuit. ca. vlt. *Siclus habet obolos viginti*. Dixerat fieri debere ęstimationem per siclos Sanctuarij, & quia dubitaretur quantus est valor illorum. Respondetur, quod siclus continet obolos 20. Dicitur esse obolus moneta parua inter Israelitas, ideo per eam fit computatio maioris monetę. Nã semper minimum est mensura omnium aliorum, vt patet in 4. Physico. & 10. Metaph. ratio huius est, quia mensura habet naturam distinguentis, igitur in quo reperitur maior distinctio est magis mẽsura, huiusmodi autem est minimum, quia propter habere paruas partes est multum distinctum. *Dabisque pecuniam Aaron, & filijs eius*. Scilicet pecuniam 273. excedentium in primogenitis Israelitarum. dabatur ista sacerdotib[9] pro expensis eorum, & non cõuertebatur aliqua pars eius in vsus Sanctuarij, quin reditus ministrorum deberent esse distincti a reditibus Sanctuarij, & isti sacerdotum sunt. Non tamen est intelligendum, quod aliquis de ista redemptione primogenitorũ pertineat ad Leuitas minores, sed solum ad eos qui sunt sacerdotes. sic patet infra 18. capitu. vbi ponitur catalogus iurium sacerdotalium, inter quę ponitur hoc. ad Leuitas autẽ solum pertinet vnũ ius, s. omnes decimę totius Israelitis, vt patet eodem cap. *Precium eorum qui supra sunt*. Idest dabuntur isti sicli Aaron, & filiis eius in preciũ eorum qui sunt supra numerum Leuitarum: & rationabile erat, quòd daretur sacerdotibus, & non Sanctuario, quia isti Leuitę seruiebant pro illis quorum precium hic sumebatur. *Tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant amplius*. Idest, accepit Moyses pecuniam a primogenitis Israelitarum, qui superexcreuerunt ad numerum Leuitarum.

antum tinet us. olus d. io cur nsura per mi ium.

Qui erant illi qui dicebantur superexcrescere in numero Leuitarum, & primogenitorum Israel.
Quæst. LXXXIII.

Sed dicet aliquis cum essent Leuitę 22. millia, & primogeniti Israelitarum 22. millia 273. qui de istis dicerentur superexcrescere. nam quamquam in numero superexcrescerent 273. tamẽ non videbatur quare magis ponerentur isti quam illi superexcrescentes. cuicũque enim imponeretur onus soluendi, videretur magis grauari quam cęteri.

Respondet Rabbi Salomõ. quòd Moyses fecit 22. millia, & 73. cartularum, & in 22. millibus scripsit Leuitã in qualibet cartula: in 73. autem scripsit per quẽlibet quinque siclos, quę omnes mixtę fuerunt, & occultatę sub aliquo vestimento. & tũc quilibet primogenitus mittebat manum. Qui autem educebat cartulas in qua erat Leuita liber erat, quia pro ipso ponebatur vnus Leuita. qui aũt eduxisset cartulã, in qua dicebatur 5. siclos soluebat illos, & sic materia qõnis ablata est. nec iste modus sortiendi in veteri lege prohibitus erat. Nã iusserat Deus, quòd terra sorte diuideretur. vt patet infra 26. c. & 34. iussit etiam poni sortes inter Israelitas ad inuestigandum in eis peccatum anathematis Iericho, vt patet Iosue cap. 7. etiam in quolibet anno in die propitiationis ponebatur sors super duos hircos, s. quis esset hircus emissarius, & quis sacrificaretur pro peccato, vt patet Leui. capitu. 16. Quare autem sortes permissę fuerunt in veteri testamento, & in nouo non. declaratum fuit Leui. c. 16. *Et quos redemerat a Leuitis primogenitis filiorum Israel*. Isti ducenti septuagintatres qui super excrescebant in numero primogenitorum Israelitarum ad numerum Leuitarũ dicebantur redimi a Leuitis, s. quòd ipsi debebant esse cum Leuitis ad ministrãdum in operibus Sanctuarii, & quia ipsi non poterant, debebant dare pro se precium, & quoniam pro eis seruiebant Leuitæ, dicebantur redimi a Leuitis, quia eis obligati erant. *Mille trecenti sexagintaquinque siclorum*. Ista est summa siclorum, quæ data est sacerdotibus pro primogenitis Israelitarum, qui superexcreuerũt ad numerum Leuitarum. nam si multiplicent ducenti septuagintatres per quinque, proueniet ista summa quę hic habetur. *Iuxta pondus Sanctuarij*. Idest isti sicli erant de pondere Sanctuarii, continebat autem siclus Sanctuarii obolos 20. vt patet supra. ideo qui habebat siclum in argẽto dabat, qui vero non habebat, dabat valorem eius in moneta parua currenti, s. 20. obolos. vt supra patet. & iste erat siclus Sanctuarii.

Et dedit eam Aaron, & filijs eius. Scilicet ad vsus suos, eo quòd erat precium redemptionis primogenitorum, quod semper pertinebat ad sacerdotes, vt patet infra 18. cap.

Iuxta verbum quod præceperat sibi dominus. Idest Deus pręceperat sibi, quòd daret istam pecuniam Aaron, & filiis eius, & sic fecit.

CAP. IIII.

Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Tolle summam filiorum Caath de medio Leuitarum per domos, & familias suas a tricesimo anno, & supra, vsque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur, vt stent, & ministrent in tabernaculo fęderis. Hic est cultus filiorũ Caath. Tabernaculum fęderis, & sanctum Sanctorum ingredientur Aaron, & filii eius quando mouenda sunt castra, & deponent velum, quod pendet ante fores: inuoluentque eo arcam testimonii, & operiẽt rursum velamine hyacinthinarum pellium, extendẽtque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes. Mensam quoque propositionis inuoluent hyacinthino pallio, & ponent cum eo thuribula, & mortariola, cyathos, & crateras ad liba fundenda. panes semper in ea erunt: extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento hyacinthinarum pellium, & inducent vectes. Sument & pallium hyacinthinum quo operient cãdelabrum cum lucernis, & forcipibus suis, & emunctoriis, & cunctis vasis olei quę ad cõcinnandas lucernas necessaria sunt, & super omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium, & inducent vectes. Necnon & altare

Filij Caath quid portare deant.

altare aureum inuoluent hyacinthi no vesti mēto, & extēdent desuper operimentū hyacinthinarū pellium, inducentq; vectes. Oīa vasa quibus ministrat in sāctuario inuoluēt hyacinthino pallio, & extendent desup operimentū hyacinthinarū pellium: inducētq; vectes. Sed & altare mundabunt cinere, & inuoluēt illud purpureo vestimento: ponētque cum eo oīa vasa quibus in ministerio eius vtūtur.i. igniū receptacula, fuscinulas ac tridentes: vncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine hyacinthinarum pelliū, & inducent vectes. Cumq; inuoluerit Aaron & filij eius sanctuarium, & oīa vasa eius in cōmotione castrorū, tunc intrabunt filij Caath, vt portent inuoluta, & non tangent vasa sanctuarij ne moriantur. ista sunt onera filiorū Caath in tabernaculo fęderis, sup quos erit Eleazar filius Aarō sacerdotis: ad cuius curā pertinet oleum ad cōcinnandas lucernas & cōpositionis incēsum & sacrificium qđ semp offertur & oleū vnctionis, & quicquid ad cultū tabernaculi ptinet: oīumq; vasorum q̄ in sanctuario sunt. Locutusq; est Dn̄s ad Moysen & Aaron dicens. Nolite perdere populū Caath de medio Leuitarū, sed hoc facite eis, vt viuant, & nō moriātur si tetigerint sancta sanctorū. Aarō & filij eius intrabunt: ipsique disponent opera singulorū, & diuident quid portare quis debeat. Alij nulla curiositate videant, quæ sunt in sanctuario priusquā inuoluātur alioquin morientur. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens.

Officium Eleazar filij Aaron sacerdotis

Locutusque. Descripto in superioribus qđ pertineat ad quandā familiā Leuitarū. Hic assignat̄ modus exequendi officiū cuiuslibet illarū, & hoc tpe motus castrorū distinctio.s. in portandis oneribus. & diuidit̄ in duo, primo ponit̄ officiorū distinctio. scđo numerorum collectio. scđa ibi. *Recensuerunt.* Prima in tres, quia primo distinguunt̄ officia Caathitarum. secūdo Gersonitarum. Tertio Meraritarum. seccuda ibi. *Tollę summam.* tertia ibi. *Filiosquoque Merari.*

summa eorum q̄ hic cōmetur.

Circa primū dr̄. *Locutusq; est Dominus ad Moysen.* An ista locutio sit distincta tpe a superioribus nō patet. sed satis rōnabile est, ꝙ fuerit. Nā īmediatè, vt aliqđ p̄cipiebat Dn̄s Moysi ipse exequebat̄, sed s̄. fuerūt posita p̄cepta de cōputatione Leuitarū & primogenitorum filiorū Israel, & cōmutatio eorū adinuicē, q̄ satis distant ab his q̄ ponunt̄ hic. ergo satis dicendū est, ꝙ primo fuerit illa executioni tradita. deinde ista fuerint mandata, sed licet ꝯrium astruere velis nō multū differt. *Tolle summam filiorum Caath.* Tres erant familiæ Leuitarū, & cuilibet earū erat distinctū officiū suū. vt patet in superiorib᷒. hic aūt tollitur summa de eis, ad sciendū quot sunt, qui officijs mancipant̄ in qualibet earum.

F *Ad quid fuit ista numeratio cuiuslibet tribus.* Quæst. I.

SED aliquis arguet ad quid fit ista numeratio cuiuslibet tribus: cum immediatè supra fuerit facta numeratio oīum trium familiarū Leuiticarū. Respondendum est, quòd numeratio ista replicatur hic, qm̄ non est similis superiori numerationi. Nam supra computabantur Leuitæ ab vno mense & supra: hic aūt computantur a triginta annis vsq; ad quinquaginta, vt patet in litera. debuit ergo repeti numeratio. si tamen esset eadē quæ habetur supra non repeteretur. *De medio Leuitarum.* Idest de inter Leuitas, s. ꝙ oēs Leuitę erant quasi vnus magnus populus: & de medio eorū siue de eis accipiebatur quælibet familia ad numerandum. *Per domos & familias suas.* Idest familia Caathitarum, & quælibet
G alia numerabitur per familias, & domos suas, s. quòd nunq̄ accipiebatur tota familia simul ad numerādū, sed diuidebatur rursus quælibet familia in alias familias & domos. quòd autem diuidatur familia in domos satis planum est, eo quòd domus est minor diuisio quàm familia, sed quòd diuidatur familia in familias non videtur. Respondendum est, quòd istæ tres familiæ Leuitarū, s. Gersonitæ Meraritę Caathitæ erant familiæ magnæ continentes totam tribum Leui, sed sub qualibet harum erant aliæ familię minores, s. sub familia Caathitarū quatuor familiæ Amramitarum, Iessaaritarum, Hebronitarum, Ozielitarum. sub familia Gersonitarum erant duæ familiæ, scilicet, Lebnitica, & Semeitica. sub familia Merari-
H tarum erant duæ familiæ, s. Moolitæ, & Musitæ. vt patet præced. cap. & quādo computabatur quælibet illarum trium familiarum principalium subdiuidebat̄ in has familias, quas habebat sub se. & deinde familia quęlibet diuidebatur per domos quæ erat minor diuisio. *Vsque ad quinquagesimum annum.* Ministri isti q̄ hic assumebantur erant ętatis annorum triginta, & non excedebant quinquagesimum.

Cur hic numerantur Leuitæ a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum cum præced. cap. computentur ab vno mense & supra. Quæst. II.

I SED quęret aliquis quare numerantur hic Leuitę a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum, cum pręced. cap. computabātur ab vno mense, & supra. Respondendum est ꝙ Leuitę supra numerabantur ad cōmutandum pro primogenitis Israelitarū, ideo cōputabantur in ea ætate in qua primogeniti redimebant̄. fiebat aūt redēptio primogenitorū ab vno mēse & supra vt patet ꝭ. 18. c. & pręcedenti. ideo ab vno mēse, & supra recipiebant̄ ibi in cōmutatione. Etiā nō limitabatur ibi tp̄s in magnitudine ætatis, s. an esset ista cōputatio vsque ad quinquagesimum vel sexagesimum. Hic aūt dr̄ ꝙ computabantur isti, qui erāt solū vsque ad quinquagesimū. & rō est, qa isti assumebant̄ ad portationē sanctuarij, quæ erat laboriosa, & non poterat cōmitti valde par-
K uulis, vel valde senibus. redēptio tn̄ primogenitorū neminē excludebat. tm̄.n. valebat quilibet de Leuitis siue esset vnius mēsis siue vetustissimus q̄tū vnus de primogenitis Israelitarum. Nā etiā iste modus tenendus erat in applicatione primogenitorū Israelitarum, si personaliter applicarētur ad Deum, s. ꝙ in ista prima applicatione oēs tā paruuli q̄ vetustissimi applicarent̄, vel si debuisset fieri vniuersaliter ī pecunijs redēptio nō data aliqua cōmutatione Leuitarū, pro oībus darentur pecuniæ, quia ergo fiebat pro eis redemptio per commutationē Leuitarum oēs Leuitę tam magni q̄ parui ēt si vetustissimi accipi debebant,

Cur

Cur bellatores Israelitæ non assumantur ab anno 20. & supra. Et quòd operatio bellica, & Leuitarum portantium Sanctuarium differunt. Quæst. III.

SED adhuc quęret aliquis, cum supra 1.c. computarentur Israelitæ bellatores, & assumebantur ab anno 20. & supra, quare hic nõ assumuntur ab anno 20. Nec enim valet si dicas, sicut supra respondebatur, ꝙ Leuitæ supra dabantur pro commutatione primogenitorum, ideo in quacunque ętate poterant sumi, & non hic, quia computantur intrantes ad laborandum in operibus Sanctuarii: nam etiam bellatores, qui cõputantur supra 1. c. ad labores assumebantur cũ operatio bellica sit laboriosa.

Respondendum est, ꝙ operatio bellica, & Leuitarum portantium Sanctuarium multum differt. Nam licet labores bellici sint magni ex motu, & vigiliis, fame, & siti, frigore, & ardore: non tñ requiritur tantũ corporis robur, sicut in portantibus onera corporaliter. Huiusmodi autem erant omnes Leuitæ, qui hic computantur, ideo debebant isti computari ab ea ętate in qua homo est in maximo robore, & hoc est ĩ anno 30. Et quia postea non durat robur humanũ post tricesimũ annũ per totam vitã, cõputabantur solum, qui erant inter annum 30. vel quinquagesimum: nã vsque ad quinquagesimum annum, satis robustus est vir ad portanda onera, postea vero deficit paulisper fortitudo. Sed adhuc dicet aliquis, qũo iubẽtur hic cõputari Leuitæ ab anno 30. cum ĩ 8. iubeantur computari ab anno 25. Rñdẽdum est, ꝙ Leuitæ anno 25. incipiebant intrare in Sanctuarium, & doceri in officiis suis accipiendo experiẽtiam, postea qui aptus erat designabatur in officio illo, qui vero ineptus erat repellebat. & non decebat, ꝙ in anno 25. hoĩes manciparent valde magnis laboribus, quia nondum attigerunt totalis roboris cõplementum, ideo magnis & cõtinuis laboribus frangi non deberẽt, qui labores seruiles dñr iuxta Aristo. 7. Poli. Et forte aliquis dicet, ꝙ Leuitæ in anno 25. consecrabantur ad ministeria sua, de quibus hr ĩ 8. c. & in anno 30. incipiebant ministrare, ideo ponitur hic tempus ministrationis, ibi aũt tempus consecrationis, sed añ hoc verum sit. ĩ 8. cap. declarabitur. *Omnium qui ingrediuntur, vt stent, & ministrent in tabernaculo fœderis.* i. tolle summam oĩum filiorum Caath, qui ingrediuntur, vt ministrẽt in tabernaculo fęderis. q. d. non est ista summa Caathitarum vniuersalis, sicut in continuatione pro primogenitis Israelitarum, de quo præcedẽ. c. sed est summa Caathitarum solum ingredientium ad ministrandum.

Tres ministrationes fiebant in tabernaculo fœderis. Et quæ erat. Quæst. IIII.

SCIENDVM autem, ꝙ nõ intelligitur hic aliquos de Caathitis introire in tabernaculum fęderis, vt ibi ministrent, quia non erat ibi aliqua ministratio, q̃ eis ꝑpeteret. solum. n. fiebant tres ministrationes in tabernaculo fęderis. Prima erat ꝑpositio panũ, & ordinatio in mensa, vt patet Leu. 34. c. Secunda erat ordinatio lucernarum in cãdelabro, de qua Exo. 27. & 30. c. Tertia erat thymiamatis crematio in altari aureo, vt patet Exo. 30. c. hæc autem ad solum Aaron, & filios eius pertinebant, vt patet ex eisdem. Si autem aliquis ex Leuitis hoc attẽtaret moriebatur, vt patet de Chore, qui voluit thurificare in tabernaculo cum suis cõplicibus, & mortuus est, vt patet ĩ 16. c. Extra tabernaculum in atrio eius erat vnica ministratio. s. immolatio, & oblatio: intra Sancta sanctorum erat alia ministratio semel in anno. s. in die propitiationis in sanguine, vt expiaretur ante propitiatorium, & deinde fiebat

A egressus ad altare thymiamatum, & tingebantur cornua eius sanguine. hęc autem ministratio ad solum sacerdotem magnum pertinebat, vt patet Leui. 16. c. & ad Heb. c. 9. Immolatio autem hostiarum, quæ erat in atrio ad omnes sacerdotes pertinebat. ministeriũ igitur nullum manebat Leuitis in tabernaculo, nec in atrio eius. Nam iussit Deus, vt non ingrederentur in tabernaculum, sed soli sacerdotes, vt patet infra 8. cap. ministerium tamen Leuitarum erat in tabernaculo, quòd ipsi custodirent res tabernaculi. nam ad eos hoc pertinebat. Et non accipitur hic proprie ingredi pro intrare, sed pro incipere, & non refertur ingredi ad tabernaculum, sed ad ministrationem. ita vt dicatur, ꝙ Leuitæ ingrediebantur ad ministrandum, & non dicatur

B Leuitæ ingrediebantur in tabernaculum, & est sensus, Leuitæ ingrediebantur ad ministrandũ in anno 30. i. incipiebant ministrare. Et iste modus loquendi est vulgaris, vt cum dicimus, quòd aliquis ingreditur ad habitandum cum alio. i. incipit habitare cũ eo, & quia Leuitę ante annum 30. non ministrabat in rebus Sanctuarii, postea vero incipiebant ministrare, dicebantur ingredi ad ministrandum, & erat ministratio ista in tabernaculo fęderis. i. in custodiendo res tabernaculi.

Dicitur autem hic, quòd tollatur summa omnium Caathitarum ingredientium, vt ministrent. i. omniũ, qui ingredi debent ad ministrandum. Non. n. vocant ingredientes, quasi tunc actualiter ingrederentur, vel quasi haberent consuetudinem ingrediendi, quia an-

C te hoc nullus de Leuitis ministrauerat, sed ingredientes sunt, qui nunc ingredi debent, vel ad ingrediendũ eligebantur, & ministrandum.

Dicitur, vt stent, & ministrent, ministrare enim in tabernaculo fęderis est ministrare in portando res tabernaculi. Et hoc pertinebat ad Caathitas, & non potest accipi ministratio in tabernaculo fęderis. i. in portando tabernaculum, quia ista ministratio erat Gersonitarum, & Meraritarum, quorum quidam portabãt operimenta tabernaculi, alii vero portabant tabulas, vt patet supra præce. c.

Et dicitur, ꝙ ingrediuntur isti, vt stent, quod potest referri ad duo. Primum est, ꝙ Caathitæ dicantur in-

D gredi, vt stent super tabernaculum. i. incipere ad habẽdam ministrationem in Sanctuario. stare enim super tabernaculum est esse dominum ministrationis tabernaculi. sic dicitur supra c. 1. noli ponere summam Leuitarum cum filiis Israel, sed constitues eos sup tabernaculum fęderis. i. facies eos dños super ministratione tabernaculi. Alio modo põt accipi stare in tabernaculo. i. stare excubando in circuitu tabernaculi. Erat enim excubare vnum de officiis Leuitarum, vt patet supra 1. c. & hoc stando fit.

Sed dicet aliquis istud officiũ non solũ pertinebat ad Leuitas 30. annorum, sed ẽt oẽs minores: oẽs. n. castrametabantur in circuitu Sanctuarii. Respondendũ

E est, ꝙ quamquam oẽs Leuitæ manerent distincti ab Israelitis in circuitu Sanctuarii, tñ non erat omnibus officium excubandi, & obseruandi res Sanctuarii, sed solum his qui peruenerant ad annum 30. quibus alia officia committebantur. *Hic est cultus filiorum Caath.* i. ista est ministratio, vel seruitium, quod pertinet ad filios Caath. refertur ad ea, quę ĩ. ponuntur, & nõ intelliguntur hic per Caathitas oẽs de genere Caath, quia Aaron, & filii sui erant de genere hoc. tamen non habebãt aliquod officium inter Caathitas, cũ ministratio sacerdotalis eis data esset, quę differebat ab omnibus ministrationibus Leuiticis.

Posset tamen aliquis dicere, quòd per Caathitas intelligantur hic sacerdotes, etiã qa ponunt hic ministeria, q̃ ꝑtinent ad sacerdotes, vt patet immediate cũ dicatur,

tatur, ꝙ Aaron, & filii sui ingredientur in Sancta sanctorum, & disponent onera Caathitarum. Postea vero ipsi portabunt, & istum sensum videtur tenere Nicolaus.

Sed non multum conuenit, quia hic ponuntur omnia officia Gersonitarum, Caathitarum, Meraritarũ, & tamen non ponuntur hic omnia officia sacerdotũ: immo nec aliqua pars eorum, nisi inquantum pertinet ad dispositionem onerum Caathitarum. non igit intelliguntur hic sacerdotes per Caathitas.

Dispositio onerum Caathitarum.

Tabernaculum fœderis, & Sanctum sanctorum ingredientur Aaron, & filij eius. Hic ponitur dispositio onerũ Caathitarum. ipsi enim portabant vasa sacratissima Sanctuarii. s. arcam, & altare, & cætera. Ista tñ antequam portarentur erant in locis suis. s. in Sancta sanctorum, & in prima parte tabernaculi. Ad hæc autem loca nõ licebat alicui Leuitę ingredi, sed sacerdotibus solis, ideo oportebat, ꝙ primo ipsi sacerdotes disponerent onera eorum, educentes de locis suis, quam tangerẽt Caathitæ. Item ista vasa quando erant in Sanctuario, erant nuda prompta ad ministrationem. Caathitis tamen non licebat illa tangere, nec videre nuda, & si tangerent, aut viderent moriebantur, vt patet infra in litera. Ad hoc ergo oportebat, vt sacerdotes primo disponerent onera Caathitarum, quam ipsi portarent. & ad hoc ingrediebantur in Sanctuarium, & in tabernaculum fęderis Aaron, & filii sui.

Erat autem modus, vt quando castra mouenda essent sacerdotes introirent, & omnia vasa Sanctuarii operirent velamentis suis, & deinde traderent ea Caathitis portanda. Dicitur autem, ꝙ Aaron, & filii sui ingrederentur in tabernaculum fęderis, & in Sãcta sanctorum. quoniam per tabernaculum fęderis significatur hic prima pars tabernaculi, quę vocatur sanctum, vel Sanctuarium, per Sanctum sanctorum significatᷣ pars secunda. ad vtrunque autem ingrediebantur sacerdotes, quia in prima parte tabernaculi operiebant tria vasa. s. altare, thymiamatum, & candelabrum aureum, & mẽsam propositionis singula cum vasis suis. Hęc enim erant in prima parte tabernaculi. deinde ingrediebantur in Sancta sanctorum, & ibi velabant arcam cum propitiatorio Cherubin, & tribuebant ea velata Caathitis ad portandum.

Quomodo licebat filijs Aaron ingredi Sanctuarium, quoniam hoc tantum conueniebat sacerdoti magno. Quæst. V.

SED dicet aliquis, quomodo licebat filiis Aarõ ingredi in Sancta sanctorum: nam hoc solum sacerdoti magno conueniebat. patet Leuit. 16. & ad Hebr. nono capitulo. Et non solum non poterant ingredi sacerdotes minores in Sancta sanctorum, sed etiam non licebat eis manere in prima parte tabernaculi, quando sacerdos magnus introibat in Sancta sanctorum, & si ibi essent mouebantur, vt patet Leuitic. 16. capitulo, cum dicitur nullus sit hominum in tabernaculo, quando pontifex ingreditur Sanctuarium, vt roget pro se, & domo sua, & pro vniuerso cętu Israel, donec egrediatur.

Respondendum est secundum quosdam, ꝙ Aarõ ingrediebatur solus in Sãcta sanctorum, & filii sui ingrediebantur cum eo in primam partem tabernaculi, & si arguatur contra eos, quia dicitur hic tabernaculũ fęderis, & Sanctum Sanctorum ingredientur Aaron, & filii sui, respondebunt ꝙ istud verbum refertur simul ad Aaron, & filios suos quantum ad tabernaculũ fęderis, sed quantum ad Sanctum sanctorum refertᷣ ad solum Aaron. Sed hoc non pt stare, quia immediate dr, deponent velum, quod pẽdet ante fores, inuol-

F uentq; eo arcam testimonii: ecce necessario refertur hoc ad Aaron, & filios suos simul, & tñ nemo poterat inuoluere arcam, nisi introiret in Sancta sanctorũ, cum arca ibi maneret. Dicendum est igitur, ꝙ Aarõ, & filii sui, qui erant sacerdotes minores, introibant in Sancta sanctorum, quando mouenda erant castra, sicut hic iubetur, nec erat hoc contra aliquod pręceptũ Dei. Cum enim dicitur, ꝙ sacerdotes minores, nunꝗ poterant introire in Sancta sanctorum intelligitur de eo tempore, quo manebat Sanctuarium, & non mouebatur, sed cum castra mouenda forent licebat eis ingredi, vt hic dicitur. Patet autem hunc esse sensum. Nam si arguatur ex eo, quod habetur Leuiti. 16. & ad

G Hebr. ca. 9. ꝙ non possent sacerdotes minores ingredi in Sancta sanctorum, eodem modo arguetur contra summum sacerdotem. Nam dicitur Leuiti. 16. cap. ꝙ sacerdos magnus ingrederetur solum semel in anno, in die propitiationis, & tamen hoc dato nunquam ingrederetur in illud, quando castra mouenda forent, nisi forte mouerentur in die propitiationis. Hoc tamen falsum est, quia quotiescunque mouebantur castra ingrediebatur illuc summus sacerdos, vt patet hic. Item quando summus sacerdos ingrediebatur in Sancta sanctorum prius faciebat omnia illa, quę habẽtur Leuitic. 16. capitulo, cum dicitur. loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatᷣ Sanctuarium, quod est inter velum coram propitiatorio, nisi hęc ante fecerit, vitulum offerat pro peccato, &c. Idem patet ad Heb. 9. capit. s. ꝙ in secunda parte taber-

H naculi, quę erat Sancta sanctorum ingrediebatur semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, & populi ignorantia. manifestum tamẽ est, ꝙ quando castra mouenda erant non fiebant ista, cum solum pertinerent ad diem propitiationis: ergo necessario intelligi debent illæ auctoritates de ingressu in Sancta sanctorum, quando manebat tabernaculum, & non de ingressu, quando mouenda erant castra. sicut ergo specialiter licebat sacerdoti magno, non obseruatis legibus prędictis, ingredi in Sãcta sanctorum quotiescunque mouerentur castra: ita liceret sacerdotibus minoribus ingredi illuc in motu castrorum, pręter easdem leges, cum hic iubeatur eis a domino.

I Item si solum liceret ingredi summo sacerdoti in Sancta sanctorum, eo tempore & modo, quę declarãtur Leui. 16. & ad Hebræ. cap. 9. sequeretur, ꝙ quadraginta annis, quibus manserunt Israelitæ in deserto, nũquam ingressus fuerit sacerdos magnus in Sãcta sanctorum, sed hoc falsum est, quia quandocunque mouebantur castra ingrediebatur illuc, vt patet hic, & tamen castra fuerunt mota pluries, quam quadragesies cum mansiones sint plures, quam 40. in deserto, vt patet infra 33. cap. vel saltem pluries, quam trigesies cõputando mansiones, quę sunt a deserto Sinai, vbi factum fuit tabernaculum, vsque ad Iordanem, quę cõputatio habetur infra 33. c.

K Item quamquam non iuberetur hic, ꝙ summus sacerdos ingrederetur in Sancta sanctorum cum castra mouenda forent, tamen manifestum erat, ꝙ ingrederetur. alioquin non poterat dari modus quo disponerentur onera Caathitarum. nam si summus sacerdos, & alii minores non ingrederentur oportebat ingredi Caathitas, & tamen si ipsi viderent vasa nuda, vel tangerent morerentur, vt patet infra in litera. oportebat, ergo ingredi illuc sacerdotem magnum cũ alijs minoribus. Superior consequentia patet. s. quòd si summus sacerdos solum ingrederetur in Sanctuarium modo, & tpe, quæ exprimuntur Leu. 16. & ad Heb. 9. c. nũꝗ in 40. annis quibus fuerũt Israelitę in deserto fuisset ingressus illuc, qđ patet. nã Leui. 16. colligitur, quod

ꝙ nunquam ingrederetur summus sacerdos in Sanctuarium, nisi in die propitiationis facta illa celebritate, quę ibi hr̃. Nunquam tñ illa facta est in toto deserto, quia vt probatum est Leu. 16. c. festiuitas propitiationis non potuit celebrari in toto deserto. ea igitur, q̃ hñr Leui. 16. & ad Heb. ca. 9. de ingressu in Sancta sanctorum intelliguntur, qñ manebat tabernaculũ non motis castris. hic aũt dr̃ de motu castrorum, non licebat hic summo sacerdoti, & aliis ingredi in Sãcta sanctorum, quandocunque mouerentur castra, alias aũt, nunquam licebat minoribus.

Cur quando manebat Sanctuarium, non motis castris, non licebat minoribus, ingredi in Sancta sanctorum, sed bene quando mouebantur. Et quando licebat summo sacerdoti ingredi Sancta sanctorum.

Quæst. VI.

SED adhuc quæret aliquis, quare licebat sacerdotibus minoribus cum mouebãtur castra, & non qñ manebãt ingredi Sanctuarium. Rñdẽdum est, ꝙ summus sacerdos, & minores arcebantur ab ingressu Sancti Sanctorum propter magnam reuerentiam illius loci, & hoc erat, quia in Sancta sanctorum super arcã inter alas Cherubin erat vnus Angelus in corpore assumpto, & formato dę aere, & ibi formabat voces, atque loquebatur, respondens ad omnia quęsita Moysi ingredienti, & sacerdoti magno, sicut late fuit probatum Exo. 25. & Leui. 16. c. propter reuerẽtiam huius, raris licebat ingredi illuc: Moysi. n. qui erat consecretalis Dei, & specialis famulus, vt patet infra 12. cap. licebat ingredi qñcunque vellet ad inquirendum rñsum, vt patet ĩ. 7. in fi. & hoc, quia erat decẽs valde, & quasi necessarium, vt liceret ingredi Moysi illuc. Causę huius fuerunt declaratę Leui. 16. Summo aũt sacerdoti non licebat ingredi in Sancta sanctorum qñcunq; vellet, sed solum in die propitiationis, & tunc ferebat ante se vnum thuribulum plenum thymiamate, & prunis, vt sic grossus vapor inde ascendens operiret totũ propitiatorium, ne posset aliquid videre sacerdos, & hoc erat, quia ipse erat indignus videre corpus, illud formatum inter alas Cherubin in quo voces formabantur. Erat tñ dignus audire voces illius. Moyses aũt, quia reputabatur dignior, & Deo acceptabilior, cum ingrediebatur illuc nõ ferebat ante se thymiama, nec faciebat aliquam pręuiam dispositionẽ, eo ꝙ reputabatur dignus videre corpus illud formatũ, & audire voces illius. Sacerdotes aũt minores pp minorem gradum ministerii nõ reputabantur digni ad videndum illud corpus: ideo nunq̃ intrabant in Sancta sanctorũ, etiam non reputabantur digni ad audiendũ voces illius, ideo qñ summus sacerdos ingrediebatur in Sancta sanctorum in die propitiationis, non solum arcebãtur ab ingressu illuc, sed ẽt ne manerent in prima parte tabernaculi, eo ꝙ voces, quæ formarentur in Sãcta sanctorum audirentur in prima parte tabernaculi, cũ solum distinguerentur istę duę partes velo pendente ante quatuor columnas, vt patet Exod. 26. & sic iubẽt Leu. 16. c. ꝙ nullus hoĩum sit in tabernaculo, qñ Pontifex ingreditur in Sanctuarium. s. in Sancta sanctorũ donec egrediatur.

Cum autem castra mouebantur, nihil horum manebat, quia Angelus ille qui erat in corpore formato super propitiatorium inter alas Cherubin, exierat inde ad mouendum nubem, quæ erat super tabernaculum, & qñ castra mouenda erant Angelus ille mouebat nubem. Et sic iam sacerdotes scientes eũ nõ manere in Sancta sanctorum poterant intrare securè, & tunc nihil ibi videbant, nec audiebant, & operiebant vasa Sanctuarii, eo modo quo ĩ. dicitur.

A Erat autem iste ordo in motu castrorum, vt Caathitæ acciperent de manu sacerdotum onera operta. deinde Gersonitæ accipiebant onera sua, scilicet omnes cortinas, & operimenta Sanctuarii, & quidquid erat de pilibus, & pellibus, sicut præceden. cap. dictum est, denudantes tabulas Sanctuarii. tertio veniebant Meraritæ accipientes tabulas, & columnas, atque portabant, & sic nihil relinquebatur de Sanctuario. Cum autem accedebatur ad locum castrorum figendorum fiebat econtrario. quoniam vltimi in mouendo erant primi in situando. ideo Meraritæ, primo onera sua deponebant figendo tabulata, & columnas: secũdo Gersonitę ligando, & figendo omnia operimenta: tertio Caathitę deponendo omnia vasa, vel ornamenta, &
B quia Caathitę vasa ferunt, quæ non licet eis nuda tangere, nec videre, vt patet infra in litera, & octauo cap. Aaron, & filii eius tollebant vasa, quæ Caathitæ liquerant ligata, atque soluebant ea disponentes in locis suis.

Cur Aaron, & filij sui non ingrediebantur ad dandum onera Gersonitis, & Meraritis.

Quæst. VII.

SED quęret aliquis quare Aaron, & filii sui non ingrediebantur ad dandum onera Gersonitis, & Meraritis, sicut ingrediebantur ad disponendum onera
C Caathitarum.

Respondendum est, quòd onera Caathitarũ erant in locis ad quæ non licebat ingredi Caathitis, scilicet in Sancta sanctorum, & in prima parte tabernaculi. Ad ista tamen loca nulli licebat ingredi, nisi sacerdotibus: necesse ergo erat, quòd si sacerdotes cooperirent, & tribuerent Caathitis, onera autem Gersonitarum, & Meraritarum non erãt in loco sancto, ad quẽ prohibitum esset ingredi, cum essent parietes Sãctuarii, & operimenta eius: ergo ipsi per se poterant recipere sine sacerdotibus disponentibus.

Item onera Caathitarum erant talia, quæ non licebat ipsis videre, & si viderent morerentur, vt patet infra. Onera tamen Meraritarum, & Gersonitarum nõ
D erant talia, quæ deberent occultari cum essent operimenta Sanctuarii, quæ ab omnibus videbantur, ideo necesse erat, vt aliquis accederet primo ad onera Caathitarum velando ea, antequam acciperentur a Caathitis, & isti soli sacerdotes erant, quoniam nulli alteri liceret, ideo infra cum ageretur de oneribus istorum. dixit Deus nolite perdere populum Caath de medio Leuitarum, sed hoc facite eis, vt viuant, & non moriãtur: Aaron, & filii eius intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & diuident quid portare quis debeat. alii nulla curiositate videant, quæ sunt in Sãctuario, priusquam inuoluantur, alioquin morientur. De aliis tamen nequaquam dictum est, ideo ad sola horũ
E onera sacerdotes introibant disponenda.

Quando mouenda sunt castra. Et hoc, quia nunquam erat necessarium onera istorum componi, nisi cum castra mouebantur, sciebant autem sacerdotes, quando mouerentur, & hoc cognoscebant per motum nubis: toto enim tempore post factum tabernaculum cum essent Iudæi in aliquo loco deserti, manebat nubes super tabernaculum, & quanto tempore ibi maneret, siue per vnam diem, siue per vnam noctem, siue per multos menses, & annos, manebant Iudęi in eodem loco. Cum vero nubes inde recessisset Iudęi mouebant castra, vt patet Exod. quadragesimo capitulo, & infra nono capitulo, & cum ista nubes moueretur desuper tabernaculum tẽdebat ad primã partẽ exercitus, s. super vexillum filiorum Iudę, & tũc omnes

Signũ q[uod] castra e[s]sent mou[en]da.

tes Israelitæ incipiebant disponere castra ad motum, & sacerdotes introibant in Sanctuarium disponentes onera Caathitarum. signum igitur quo sacerdotes sciebant, quando castra mouenda forent, & disponenda onera, erat nubis motus.

Et deponent velum, quod pendet ante fores. Idest sacerdotes deponent velum, quod erat ante Sancta sanctorũ pendens in quatuor columnis, vt patet Exod. vigesimosexto, & hoc non erat, tanquam pertineret principaliter ad Caathitas portare aliqua supellectilia de filis, aut pellibus, sed quia inuoluebatur arca in hoc velo, istud pendebat ante fores, idest ante portam Sancti sanctorum.

Aliqui enim dicunt istud velum esse operimentũ, quod pendebat ante ostium tabernaculi, quia dicitur pendere ante fores. Sed falsum est, quia illud non vocatur velum, sed tentorium, vt patet Exo. 26. cap. & hic: semper enim obseruatur ista differentia, ꝙ operimentum pẽdens ante ostium tabernaculi vocaretur tentorium, & operimentum pendens ante Sãcta sanctorum vocaretur velum. hic tamen de velo dicitur. Item non stat, quia præcedent. cap. dicitur, ꝙ tentoriũ pendens ante fores tecti fęderis portabatur a Gersonitis, velum autem a Caathitis, ergo istud, quod hic dicitur non erat tentorium ante ostium tabernaculi, sed velum pendens ante Sancta sanctorum. dicebatũ tamen pendere ante fores, quia in domo illa facta ex tabulis, quæ vocatur Sanctuarium, fiebat distinctio ꝑ quatuor columnas positas inter primam partem tabernaculi, & ante illas quatuor columnas pendebat velum. dicitur, autẽ pendere ante fores, quia inter columnas illas erat ingressus in Sancta sanctorum, & ille introitus vocatur fores, & quia pendebat ante illum introitum velum dicebatur pendere ante fores.

Quid velũ. Quid tentorium.

Quare dr̃ pendere ante fores.

Inuoluentque eo arcam testimonij. Idest ponebant sacerdotes velum istud super arcam, vt non videretur, & super istud ponebantur alia operimenta, ligabant ẽt ea ne caderent cum portarẽtur a Caathitis, & ne vlla ex parte nuda viderentur. *Et operient rursum velamine hyacinthinarum pellium.*

Arca operiebatur pluribus velaminibus propter duo. Et pelles hyacinthinæ, quæ dicantur. Et vestis.
Quæst. VIII.

NON sufficiebat primum operimentum. s. velum pendens ante Sancta sanctorũ, & hoc propter duo, quia ipsum erat delicatũ, & læderetur si immediate esset discoopertum. Item quia eo solo posito viderentur tangere Caathitę arcam. erat autem istud velamen non de filis, sed de pellibus: ideo dicitur velamen hyacinthinarum pellium. i. factum de pellibus hyacinthinis. vocãtur enim pelles hyacinthinæ a quodã animali, quod hyacinthus dicitur, vt quidam volunt, sed hoc nihil est. nam pelles hyacinthinę vocantur pelles de bobus subtiliter operatæ, & rubricatæ, vel alio colore tinctę, quæ vocantur vulgariter guadamẽcil. nec est aliquod animal speciale cuius sint istę pelles, sed ex paratione dicuntur hyacinthinæ. s. propter colorem, quoniam in hyacinthino colore erãt. Nam quamquam possint istę pelles tingi in omnibus coloribus, tamen solum Deus volebat hic eas, quę erant hyacinthino colore tinctę. Dicitur hyacinthinus color aereus, vel cęlestis. de istis hyacinthis, quomodo sint pelles, habetur Ezechiel. decimosexto, scilicet vestiui te bysso, & calciaui te hyacintho, idest pellibus hyacinthinis. Istud opertorium de pellibus erat secundum, & conueniebat propter conseruationem veli, quod erat immediate super arcam.

F Deinde subditur tertium operimentum cum dicitur. *Extendentq; desuper pallium totum hyacinthinum.* Istud pallium non erat de pellibus, sed de pilis cum vocetur pallium, etiam quia dicitur totum hyacinthinũ, & non de pellibus hyacinthinis. Dicitur pallium hyacinthinum, idest de colore hyacintho. Est autem color hyacinthinus cœlestis, vel aereus, & erat pallium istud totum hyacinthinum, non habens aliquam varietatem coloris. Sic enim erat in veste quadam summi sacerdotis, quæ dicebatur tota hyacinthina. & sicut illa vestis dicebatur tota hyacinthina ad differentiam rationalis, super humeralis, & balthei, quæ erant de auro, & purpura, hyacintho, & cocco bis tincto, & bysso retorta, vt habetur Exod. vigesimo octauo capi-
G tulo, vestis autem hyacinthina erat tota de hyacintho. ita hic dicitur istud operimentum totum hyacinthinum ad differentiam alterius operimenti, quod erat vario colore factum. Nam velum quo nunc inuoluebatur arca erat de auro, & purpura, & hyacintho, coccoque bis tincto, & bysso retorta. vt patet Exod. vigesimosexto, & trigesimosexto cap. Istud operimentum tertium spandebatur super arcam, & non ligabatur. Alia autem duo erant ligata, & vt honestius apparerent extendebatur pallium hyacinthinum operiens reliqua, & vectes ipsius arcę.

Et inducent vectes. Vocantur vectes arcæ, quædam ligna longa affixa arcę per circulos ad portandum eã. vnde a vehendo vectes dicuntur. Isti non inducebantur in arcam, vt aliqui existimant, ita quòd ponerẽtur
H in ea, quando portanda esset, & educerentur, quando esset mansura in loco, & sic dicerentur hic induci, idest poni in circulis arcę. falsum enim est, quoniam vectes, nunquam extrahebãtur de annulis arcę, vt patet Exod. 25. c. sed inducuntur vectes. i. ponuntur. s. super portantium humeros.

Mensam quoque propositionis inuoluent in hyacinthino pallio. Dicitur mensa propositionis quędam mensa parua operta laminis aureis, & habens coronas de auro, de cuius fabricatura, habetur Exod. vigesimoquinto capitulo. Ista vocatur mensa propositionis, quia in ea proponebantur panes, scilicet semper duodecim panes in memoria duodecim filiorum Israel, & manebant ibi de sabbato ad sabbatum, postea vero tolleban
I tur, & ponebantur alii recentes, vt patet Leuit. vigesimoquarto, & primo Regum 21. De compositione panum, & ratione horum satis late dictum est Leuit. vigesimoquarto capitulo, ista mensa erat in prima parte tabernaculi coram domino, & quando portatum erat totum tabernaculi operiebatur ipsa tribus velamentis cum omnibus vasis suis interius positis, sicut arca, & primum velamentum erat pallium hyacinthinum. s. factum de filis hyacinthinis, eratque totum hyacinthinum.

Et ponent cum ea thuribula. Hic designantur omnia vasa ipsius mensæ propositionis, quę portanda erant cũ mensa, habebat enim quatuor vasorum genera, quæ
K continentur hic, & ista erant super mensam, atq; portabantur, & non collabebantur ad alterutrum, quia mensa habebat per circuitum labium aureum erectũ & coronas desuper, & intra concauitatem mensę ꝑ labium eminens continebantur interius oĩa vasa cum panibus, & desuper ponebatur operimentũ in portatione. ponitur autem hic primum vas. s. thuribulum. Vocatur aũt thuribulum, quoddam vas de auro purissimo in quo continebatur thus. nec tamen intelligendum est, ꝙ esset istud thuribulũ, in quo cremabatũ thymiama thuris super altare thymiamatum, qm̃ illa vasa erant, quæ vocantur ignium receptacula, & ista assumebantur de altari holocaustorum, erantque ænea, & tunc impositis prunis in eis supponebatur thy-

thymiama, & sic cremabatur. Deinde reducebatur illud thuribulum, quod vocatur ignis receptaculum ad altare holocaustorum. Istud autem thuribulum, quod hic dicitur, erat solum ad continendū thus semper in mensa propositionis. Nec etiam potest dici cōuenienter, quod istud esset ad cremandum thymiama, quia erat de auro purissimo, & ibi non ponerentur prunæ, de thure etiam quod ponebatur in thuribulis super istas, & panes mensæ propositionis. Dicendum est, ꝙ non sit illud de quo quotidie cremabatur in altari. quid ergo de isto thure fieret declaratum est Leuit. 23. & 24. c.

Et mortariola. Istud est alterum genus vasis, quod erat super mensam propositionis, & dicuntur mortariola vasa in quibus minuebantur thura, & alia dura aromatica, vt melius redolerent. Sic enim pertinebat ad confectionem thymiamatis cremandi in altari, de qua confectione conterenda, vsque ad puluerē habetur Exo. 30. c.

An istud vas, quod dicitur mortariola, pertineret ad mensam propositionis. Quæst. IX.

SED aliquis dicet, ꝙ tale vas non pertineret ad mēsam propositionis, sed ad altare thymiamatū, ideo videtur, ꝙ aliud vas sit.

Respondendum est non tenere argumentum, quia mensa non habebat aliquod vas proprium cum ipsa non esset ad aliquam specialem administrationē, sed erat tanquam repositorium vasorum, vtriusque altaris, quod patet hic cum dicantur cyathi, & crateræ ad liba fundenda, & tamen manifestum est, ꝙ superfundere aliquid in libis ad altare holocaustorū pertinet. Ibi enim cremabantur liba cum in singulis sacrificiis liba fiunt, de quo infra 15. c. & quasi per totum Leuiticum. Erat igitur mensa propositionis repositoriū vasorum vtriusque altaris, sicut in domibus magnorum dominorum, quando fiunt conuiuia, ponuntur quędam mensæ, vt super eas sumantur cibi, & alia mensa in qua solum ponuntur vasa aurea, vel argentea, vel cuiuscunque generis ad subministrationem aliarum mensarum. Ita ergo hic mensa propositionis erat repositorium vtriusque altaris, & solum hoc habebat proprium, ꝙ in ea ponebantur panes.

Alii enim dicunt, ꝙ mortariolum dicatur esse hic vas, quod alio nomine vocatur acceptabulum, quod patet, quia Exo. 25. c. & 37. ponunt quatuor vasa mensæ, secundum ꝙ hic, & tamē non ponitur ibi aliquod mortariolum, sed vocatur acceptabulum, vbi dicitur hic mortariolum. Satis enim poterat dici, ꝙ ista vasa essent distincta. s. ꝙ acceptabulum sit vas amplum ad suscipiendum farinam, quæ vocatur simila, & erat offerenda in altari, & ab accipiendo, vel capiendo acceptabulum nominatur. mortariolum autem dicatē esse alterum vas, sicut hic declaratum est, ꝙ autē sunt ista duo vasa distincta patet infra 7. c. vbi agitur de oblatione principum, & ponitur, ꝙ quilibet offerebat vnum acceptabulum, & vnum mortariolum. quodlibet autem acceptabulum appendebat centum, & triginta siclo, mortariolum autem solum appendebat decem siclos. Ista tamen erant vasa pertinentia ad mensam propositionis.

Cyathos, & crateras. Ista erant duo vasa pertinētia ad mensam, vt continerent in se liquores, quod patet, quia dicitur, ꝙ essent ad liba fundenda.

[Cy]athi, & [cr]ateræ, [in quo] diffe[run]t.

Differūt autem ista duo in figura. nam cyathi secūdum quosdam dicuntur esse vasa ampla in summitate. crateræ autem dicuntur vasa strictiora, & ista vocātur phialę, quod etiam nomen vasis vinarii est. vt patet Exod. 25. & 37. c. Ista possunt differre quantum ad

A id, quod continebant, scilicet, quòd in vno continere tur vinum, & in altero oleum. Nam ad facienda sacrificia requirebantur libamenta, quæ erant in vino, & oleo, & pane, vt patet Leuitic. capitulo secundo, & infra decimoquinto capitulo, cum autem populares offerrēt, ista sacerdotes recipiebāt apud altare animal viuens, quod offerebatur: similam autem, & vinum, & oleum non suscipiebant in eisdem vasis, in quibus obtulerant populares, quia illicitum erat super altare ministrare in vase non consecrato. Sed suscipiebatur simila in vase, quod vocatur acceptabulum, oleū autem in altero vase, vinum vero in reliquo, siue autem vinū in cyathis reciperetur, & oleum in crateris, vel econtrario nihil differt. sufficit enim, ꝙ oleum, & vinum erant in his vasis. differebant autem ista in figu-

B ra, sicut declaratum est Exo. 25.

Ad liba fundenda, i. ista vasa, quę dicta sunt hic erant ad fundenda liba ad ministerium altaris holocaustorum, in quo liba offerebantur, & cremabantur.

Pro quo sciendum modum fuisse hunc. s. ꝙ laici offerebant sacrificium, & cum illo libamenta panis, & vini, & olei, & insuper thuris, atque salis, vt patet Leui. c. 2. quamquam thus, & sal, non ita proprie vocantur libamenta, vel liba. deinde sacerdotes susceptis his debebant fundere vinum super similam oblatā, & aliquando oleum secundum diuersitatem sacrificiorum, & tunc cyathi erāt, & craterę, & acceptabula ad liba fundenda. Potest tamen hic esse duplex sen-

Modus ministerii altaris, & quo fiebāt oblatiōes, & libamēta.

C sus. secundum, ꝙ istud nomen, vel participium, fundenda, dupliciter accipitur. Vno modo dicitur ad fundenda liba, id est ad emittenda, & isto modo erant tria vasa ad liba fundenda. s. acceptabulum, in quo erat simila, & inde fundebat libum, idest emittebatur vna pars farinę ad cremandum super altare. Nam de simila oblata offerebatur semper vnus pugillus. reliquum autem manebat sacerdotibus ad cibos, vt patet Leui. c. 2. & infra 15. secundum, & tertium vasa erant craterę, & cyathi, & in istis fundebātur alia liba. s. vinum, & oleum. Nam fundebatur pars vini super similam, & pars olei interdum, & hoc modo omnia ista tria. s. panis, vinum, & oleum vocantur liba. Alio modo potest accipi, ꝙ fundere significet aspergere, siue effundere.

D Et tunc solum duo vasa istorum dicentur esse ad fundenda liba. s. craterę, & cyathi, quia de illis fundebatur oleum, & vinum super similam, & tunc vocatur simila sola libum, & dicuntur liba fundi, idest aspergi, vel superfundi vino, & oleo. vterque modus exponendi conueniens est, sed conuenientior iste secundus.

Panes semper in ea erunt. Scilicet in mensa propositionis. ponitur hoc ad tollendū dubium. Crederent enim Leuitę, ꝙ non oportebat semper esse panes super mensam. Nam quamquam Deus iusserat, vt semper essent panes in conspectu eius super mēsam, vt patet Leuiti. vigesimoquarto capitulo, tamen hoc

E videretur intelligendum, cum esset mensa in Sanctuario in conspectu Dei. Cum vero portaretur in itinere non apparebat necessitas ponendi panes super illam. Deus tamen iussit, quòd semper portarentur in ea.

An in deserto haberent semper Israelitæ panes propositiones super mensam, cum ibi nullam haberent farinam. Et quomodo mutabantur per singula sabbata. Quæst. X.

SED aliquis arguet, quomodo poterant isti panes semper esse in mensa. Nam Deus iusserat, quòd isti panes mutarentur per singula sabbata, scilicet, quòd tollerent duri, & ponerentur recentes, vt patet Leui.

Leui.24.In deserto tamen non habebant Hebręi farinam, quomodo ergo possent habere semper panes in mensa,& mutare per singula sabbata? Respōdendū est, ꝙ quamquam Iudęi non poterant semper per desertum habere farinam, quia via eorum erat distans a populis:potissime, quia populi timebant eos: tamen aliquando habebant a populis circunstantibus, sicut patet de monte Sinai, vbi sacerdotes consecrati sunt, & in eorum consecratione offerebantur quotidie ex necessitate panes diuersi generis, vt patet Exo.29.& Leui.8.c.tunc ergo potuerunt ponere panes super mensam cum recesserunt inde, & portarentur panes illi super mensam in itinere. Sed tunc aliquis quęret, quomodo ergo mutabantur panes per singula sabbata coram Domino, vt patet Leui.24.c.Nam tunc oportebat fieri in qualibet hebdomada nouos panes, & tamen non possent hoc Iudęi, cum non semper reperirent nouam farinam. Respondendum est,ꝙ Iudęi non potuerūt obligari ad impossibile,ideo cum poterant habere similam a populis faciebant ex ea panes ad ponendum super mensam. Cum vero non reperirent non ponebant, sed manebāt semper panes antiqui, ita vt hoc pręceptum de panibus mansuris super mensam nunquam infringeretur: pręceptum tamen de mutandis panibus per singula sabbata non semper poterat impleri in deserto. Sufficiebat enim istud obseruari in terra promissionis.

Opinio quorundam, quòd sacerdotes semper haberent panes super mensam, confutatur.

Quæst. XI.

Dicendum autem, ꝙ quidam ita putant, scilicet ꝙ Leuitę.s.sacerdotes semper haberēt panes super mēsam propter hoc, quod dicitur,& tamen non possunt illud sustinere, quia non poterant habere semper farinam ad formandum panes, & ob hoc dicunt, ꝙ quando Iudęi poterant habere farinam formabāt inde, & panes ponebant super mensam. cum vero non possent, non formabant panes, & remanebat mensa sine panibus.

Sed dicendum, ꝙ non stat primo, quia pręceptum aliquod non debebat ex parte seruari, & ex parte violari, quia quidquid de illo deficeret diceretur nō seruari, & tamen in deserto non poterant Israelitę totaliter seruare istud pręceptum, vt non semper haberēt farinam ad formandum panes, ergo non tenebantur ad illud in deserto. Secundo patet, quia etiam si Hebręi haberent semper farinam in deserto non possent seruare istud pręceptum, quia ad hoc oportebat manere fixum Sanctuarium, quia Leui.24.c.dicitur, ꝙ formarentur duodecim panes, & ponerentur ibi in sabbato, & manerent vsque ad aliud sabbatum,& tamen in deserto non poterat esse istud, quia sępe mouebatur Sanctuarium, & tunc mouebatur mensa, operiebatur, & ligabatur, & portabatur a Caathitis. ergo non poterant ibi manere panes, & sic non obligarentur sacerdotes eo tempore ponere illos ibi.

Tertio quia lex Moysi non obligabat ad custodiā sui in istis cęrimonialibus,nisi post introitum in terram Chanaan,Deuteronom. duodecimo. Et tamen erat istud pręceptum legis, ideo non obligabat ante introitum.

Quarto, quia si diceremus istud obligasse in deserto, etiam diceretur, quòd obligabat oblatio sacrificiorum, & appositio thymiamatis, quia ista erant cęremonialia per eundem modum, sed nullus dicit ista fuisse obseruata in toto deserto,nisi in solo monte Sinai, ergo nec appositio panum.

F Quinto,quia nullum pręceptum erat magis necessarium Iudęis ad obseruandum, quam præceptum de circuncisione,quia erat fundamentum totius status, & imponebatur pro eo magna pęna,Gen.17. & tamē istud non fuit obseruatum in deserto. nam in quadraginta annis,nemo circuncisus est Iosue.5.cap. Ergo a fortiori non obseruaretur pręceptum istud de ponendo panes super mensam.

Cum autem obiicitur,quia in litera dr̄,panes semp in ea erunt,intelligēdum est, postquam inciperet obseruari ista cæremonia, ꝙ fieret in terra Chanaan, qa tunc nunquam deesse debebant panes de mensa, sed ponebantur in sabbato,& durabant vsque ad aliud sabbatum,& statim ponebantur alii, quando isti auferen-
G di erant, Leuiti.vigesimoquarto.Et sic nunquam deficiebant panes de mensa.Simile autem est de igne altaris. Nam dicitur Leuit.6.ignis in altari meo semper ardebit,quem nutriet sacerdos, & postea dicitur ignis iste est perpetuus,qui nunquam deficiet in altari. qđ intelligitur ex quo semel inciperet seruari ista cæremonia sacrificiorum, quia tam per diem,quam ꝑ noctem semper ardebat. Sed certum est, quòd sacerdotes non nutriebant istum ignem, apponendo quotidie ligna in deserto,sicut iubetur Leuit.6.quia quādo procedebant in via portabatur altare ligatum super humeros sacerdotum, ideo non poterant poni ibi ligna,vt cremarentur.

An vero semper maneret ignis in altari illo etiam sine lignis, & cinere ex eo die quo cępit ibi esse ignis
H in deserto Sinai.declaratum est Leuit.sexto,& nono. Cum autem dicitur panes semper in mensa erant intelligitur,non quòd ideo panes semper essent in altari,quia sic indurarentur, & putrefierent,sed intelligūtur isti,vel illi,quia nunc erant quidam, & postea alii, cum nulli panes essent ibi,nisi per septem dies,scilicet de sabbato in sabbatum,Leui. 24. Sic dicit Augustin. scilicet,& panes qui semper super eam erunt non vtique ijdem sunt similesq; eorū, quia illi auferebantur, & recentes quotidie ponebantur: dum tamen sine panibus mensa non relinqueretur, ideo dixit qui semper super eam erunt, idest qui semper panes non,quia illi semper.

Extendentque desuper pallium coccineum. Istud erat ope-
I rimentum secundum mensæ propositionis, scilicet, quòd poneretur super eam vnum pallium de filis coccineis,idest rubeis. Ea enim, quę coccinea sunt,sunt nimis rubea,ita vt aliqualiter declinent ad obscurum propter intensionem rubedinis, & hoc propter duplicem tincturam, quoniam dicuntur esse de cocco bis tincto.

Quod rursum operient velamento hyacinthinarum pellium. Istud erat tertium operimentum arcæ, scilicet de pellibus hyacinthinis, idest tinctis colore hyacinthino: Erant enim istæ pelles grossę de coriis vaccinis, tamē artificiose dispositis, ita vt essent mollia, & vocatur gaudamencin. fiebat autem econtrario operimen-
K tum arcę, & mensæ, quia arca habebat in superiori parte pallium hyacinthinum, mensa autem in inferiori,scilicet immediate super ipsam,& arca in medio trium tegumentorum habebat pelles hyacinthinas. Mensa vero habebat eas in summitate omnium operimentorum.

Et inducent vectes. Scilicet ponent Leuitæ vectes super humeros suos ad portandum, quoniam humeris suis portabant, & non in plaustris, nam ista erant onera Caathitarum,Gersonitę autem,& Meraritę portabant super plaustra,vt patet infra 7.c.

Sument & pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum. Hic ponitur alterum vas principale, quod pertinebat ad Caathitas.s.cādelabrū,& istud operiebatur, sicut

ficut omnia alia.nam non erat aliquod vas,quod non operiretur,& hoc propter duo. Primo quia honestius ferebatur quodlibet vas opertum, quam non opertũ, cum ista essent aurea. Item quia in quolibet horum principalium vasorum erant alia minora vasa, sicut patet hic,& si sine operimentis ferrentur possent collabi. Secunda causa est, quia non licebat Leuitis videre ista nuda, alioquin morerentur. Operiebatur autẽ candelabrum duobus operimentis, in quo deficiebat a mensa,& arca quę habebant tria operimenta. Primum horum duorum erat pallium hyacinthinum.i. pallium factum de filis coloris hyacinthini.

Candelabrum cum lucernis. Candelabrum istud erat aureum totum, de cuius figura habetur Exod. 25. & 27. Lucernę eius non sunt de cera, vel sepo, sed dicuntur esse quędam vasa parua aurea, in quibus fundebatur oleum, & ibi posito lychno ardebat. vnde magis vocantur istę lucernę, lampades, quam lucernę, sic patet Zacha. ca.4. Cum dicitur, ecce candelabrum aureum totum,& lampas super caput eius. Istæ lucernæ, erant super extremitatem calamorum candelabri, & erant affixę ipsi candelabro. Ita per septem calamos eius essent septem lucernę, vt patet Exo.25.c.

Et forcipibus,& emunctorijs. Ista sunt vasa candelabri quę simul ferebantur cum candelabro, & dicuntur esse forcipes instrumenta ad scindẽdum lychnum ardens. Ponuntur autem hic duo vasa, scilicet forcipes, & emunctoria, vbi quę emuncta sunt extinguuntur. eadem autem sunt ista, sed vocantur forcipes hic ea, quę vocantur emunctoria Exod.25.ca.causa est, quia emunctorium dicitur ab emungendo, quod est abstergere sordes, iuxta illud Salomonis, qui multum emungit sanguinem elicit, quod pertinet ad forcipes, quia per eas emunguntur, siue absterguntur sordes lychni. Ea etiam, quę vocantur hic emunctoria vocãtur Exo.25.vasa vbi, quę emuncta sunt extinguuntur, & ista erant quędam vasa de auro parua in quibus erat aqua,& quando tollebatur sordes lychni ponebatur in aqua, vt ibi extingueretur sine fumo, alioquin cum extingueretur fumum emitteret, & hoc satis significatur Exod. capitulo vigesimoquinto, & trigesimoseptimo capitulo, cum dicitur, & vbi quę emuncta sunt extinguuntur. *Et cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt.* Idest etiam portabitur,& cooperietur cum ipso candelabro omnis apparatus vasorum,& ista dicuntur esse vasa olei, quę non nominantur qualia sint. Non enim potest intelligi, ꝙ forcipes, & emunctoria dicantur vasa olei. alia septẽ, quæ vocantur infusoria lucernarum. nam cum deficiebat oleum in lucernis fundebatur de illis infusoriis hoc patet Zachar.c.4. cum dicitur vidi,& ecce candelabrum aureum totum,& lampas eius super caput ipsius,& septem lucernę eius super illud,& septem infusoria lucernis super caput eius. pendebant autem ista infusoria in duobus rostris candelabri. sic patet eod.c. cum dicitur, quid sunt duę spicæ oliuarum, quæ sunt iuxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro. Ista vasa olei dicuntur ad concinnandas lucernas.i. ad componendas, vel sustentandas, quia concinare est multa signans. concinnabatur lucernæ per ista vasa olei, quia quando deficiebat oleum in lucernis fundebatur de vasis istis. *Et super omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium.* Istud erat secundum operimentũ candelabri,& ponebatur vltimate super ipsum, & vasa sua. quid autem sit operimentum de pellibus hyacinthinis, supra est dictum. *Et inducent vectes.*i.postquã fuerit candelabrum dispositum cum operimẽtis suis ponentur vectes in quibus portetur.

munctoria quæ vo ntur.

Quomodo portabatur candelabrum in vectibus. Quæst. XII.

SED aliquis dicet qũo portabatur candelabrum in vectibus, qm̃ non habebat vectes, sicut arca, & mensa,& altaria, in quorum fabricatione vectes quoque facti sunt. Cãdelabrum autem totum erat ex auro, ideo non poterant ibi fieri vectes, nec reperiuntur facti Exod. 25. & 37. vbi de hoc agit. Sed dicendum est, ꝙ vectes ponebantur in candelabro, postquam erat coopertum cum omnibus vasis suis,& tamen si aliquis consideret dispositionem candelabri,& vasorum suorum ligatorum, forte non videbit, qũo possent poni vectes. ad quod aliqui respondent, ꝙ erat aliquod vas magnum quadratum, vel oblongum, in quo ponebatur candelabrum cum vasis suis, postquam erat coopertum, & illud vas magnum erat ligneum, vel metallinum, ei autẽ satis poterant apponi vectes, vel poterat esse aliqua capsa de coriis grossis, & induratis ad formam candelabri, & vasorum suorum, sicut nunc fiunt ad mittendum cruces, vel alia ornamenta portatilia de loco ad locum. Isti modi satis conuenientes erant secundum se, tamen non videntur multum applicari ad literam. Nã si tale vas ligneũ, vel de coriis induratis fuisset ad portandum ista vasa candelabri, diceretur in litera. hoc tamen non habetur. etiam non videtur multum conueniens, ꝙ essent tot operimenta candelabri,& vasorum suorum si debuissent mitti in tali capsa, vel instrumento ligneo.

Magis ergo dicendum videtur, ꝙ ista inuoluebantur duobus operimentis, quæ habentur in litera, & deinde ligabantur duo vectes, vnus in dextra, & alius in sinistra,& sic portabantur. modus autem ligationis facilis est, ita ꝙ non rumperentur operimenta candelabri.

Necnon & altare aureum inuoluent hyacinthino vestimento. Hic ponitur quarta principalis supellex Sanctuarii, scilicet altare aureum,& vocatur altare aureum ad differẽtiam altaris ęnei, quod erat altare holocaustorum. nam altare thymiamatis habebat laminas aureas affixas per totũ, ideo videbatur totum de auro. altare autem holocaustorum erat opertum laminis ęneis, vsque ad medium, a medio autem, vsque ad pauimentum habebat craticulam reticulatam de ęre. ideo vocabatur æneum. de altari thymiamatis habetur Exo. 30.cap. de altari holocaustorum Exod.27.cap. hoc autem altare aureum inuoluebatur duobus operimentis, sicut candelabrum, scilicet hyacinthino vestimento, idest pallio facto de filis hyacinthini coloris. Accipitur enim hic vestimentum large pro omni tegumẽto de filis, vel pellibus.

Et extendet desuper operimentum hyacinthinarum pellium. Istud erat secundum operimẽtum altaris,& dr̃, ꝙ extendebatur.s. ꝙ non ligaretur, sed poneretur desuper extentũ, vt decentius appareret. *Et inducent vectes.* Nõ ꝙ vectes ponerentur nouiter in ipso altari, quia non educebantur vectes de altari, quando situabantur castra. semper enim in eo manebant, sed inducebantur super humeros portantium. *Omnia vasa quibus ministratur in Sanctuario inuoluent hyacinthino pallio.* Hic ponitur regula generalis quantum ad omnia vasa.s. ꝙ q̃q̃ differrent vasa per diuersa operimenta, quia aliqua habebãt operimentum coccineum, sicut mẽsa,& arca, & alia, non tamen generale erat, ꝙ oĩa inuoluerentur pallio hyacinthino pręter altare holocaustorum, quod solũ inuoluebatur purpureo vestimento, & pellibus hyacinthinis. vt patet infra. Alio modo potest intelligi hoc non de oĩbus vasis Sanctuarii, sed solũ de vasis altaris, qa ista sunt quibus ꝓprie ministrabãt in Sãctuario,

rio, sed primus sensus est verior. Nam de vasis altaris, & tegumentis eorum infra dicetur, sed hic ponitur regula generalis de vasis omnibus quantum ad duo operimenta, scilicet pallium hyacinthinum, & pelles hyacinthinas. vocātur hic vasa in quibus ministratur, non solum vasa parua in qubus proprie erat ministratio sicut vasa altaris holocaustorum, & mensę propositionis, sed etiam vasa maiora, quę non ita directe ꝑtinebant ad ministrationem, sed fiebat super illa sicut sunt duo altaria, & arca, & candelabrum, & mensa. nā super omnia hęc fit ministratio pręterquam in arca. de ministrationibus horum satis apparet ex supradictis, & maxime ex his, quę habentur Exod. vigesimoquinto, & 37.

Et extendent desuper operimentum hyacinthinarum pelliū. Ista duo operimēta, scilicet pallium hyacinthinum, & pelles hyacinthinę erāt generalia ad omnia vasa, ꝑter altare holocaustorum. solum autem operimentum coccineum erat speciale in mensa, & arca, vt patet supra, & pallium purpureum in altari holocaustorum, vt patet infra. *Et inducent vectes.* Etiam hoc erat generale quantum ad omnia vasa Sanctuarij, quòd portarentur in vectibus cum non deberent portari in plaustris, vt patet infra 7. capi. *Sed & altare mundabunt cinere.* Hic ponitur de modo portationis vltimi vasis principalis in Sanctuario, scilicet de altari holocaustorum, & vocatur hic altare generaliter, quod fit propter duo. Primo quia solum erāt duo altaria in Sanctuario, scilicet altare holocaustorum, & altare thymiamatum. Cum ergo supra dictum fuerit de altari aureo, quòd erat altare thymiamatis, & hic nominetur altare iterum: manifestum est, quòd assumatur pro altari holocaustorum, quia nullum alterum relinquitur. Secunda causa est, quia altare holocaustorum erat principale in Sanctuario, cum ibi fierent omnia sacrificia, in altari vero thymiamatum nullum sacrificium fiebat vllo tempore, vt patet Exo. 30. c. & quia altare erat ad sacrificia, principaliter istud, in quo omnia sacrificia fiebant, vocabatur altare principaliter, non adiuncta connotatione aliqua ad designandum, quòd altare esset.

Cur dr̄ altare holocaustorum & quid fiebat in eo.

Sed, & altare mundabunt cinere. Idest ad hoc, quòd altare portetur de loco ad locum debet mundari cineribus suis. fiebant enim sacrificia in altari, & manebant ibi cineres, ideo cum mouenda essent castra tollebantur cineres illi.

Modus, qui seruabatur circa altare holocaustorum, tam cum situabatur, quam cum mouebantur castra.
Quæst. XIII.

IN quo sciendum, quòd sic dictum est Exo. 27. c. altare holocaustorum erat quadratum habens quatuor latera tabularum. intrinsecus autē erat cauum, & inane. Cum vero situabatur in aliquo loco replebatur terra vsque ad magnam partem circa summitatem, & ibi ponebantur ligna ad cremanda sacrificia, & manebant ibi cineres.

Cum vero mouenda essent castra, totus cinis, qui erat in altari, expellebatur inde, & abstergebantur parietes illius si mansisset aliqua pars cineris in eis. Terra quoque, quę erat intra altare euacuabatur, & manebant solę tabule altaris. Et sic portabatur operiendo illud velamentis suis. Cum vero iterum castra mouenda essent, ponebatur altare atque replebatur terra vsque ad certam partem, & fiebant ibi sacrificia sicut supra dictum est.

F *An fieret sacrificium in toto deserto, præter quā in mōte Sinai.*
Quæst. XIIII.

SED dicet aliquis ex hoc innui, quòd in deserto fieret sacrificium in qualibet castrametatione: cum dicatur, quòd quando mouenda erant castra, mundabatur altare cinere.

Respondendum est, quòd per desertum non fuerunt facta sacrificia nisi in monte Sinai, & si forte alicubi facta fuissent non leguntur facta nisi in monte illo. tamen satis apparet dicendum ex eis, quę habentur infra 28. c. quòd in nullo loco fuerint facta pręter desertum Sinai, ideo cum Deus dedit hic legem de mundando altare cineribus, cum castra mouenda
G essent, non intelligitur, quòd sic fieri deberet in qualibet castrametatione, sed satis est, quòd aliquando fieret, & pro illa vice erit ista regula necessaria. hoc autē fuit in deserto Sinai, tunc enim facta sunt sacrificia in consecratione sacerdotum, & postea vsq; ad recessum de loco eodem, ideo cum castra mouenda erant, oportebat, quòd altare mundaretur cinere, & euacuaretur terra. Si autem in alijs mansionibus fieret sacrificium tenebatur ista regula de mundando altare. sin autem non tollitur, quin sit generalis, & saltem pro castrametatione in monte Sinai proficeret.

Nullibi oblata sunt sacrificia nisi in monte Sinai.
Quæst. XV.

H PRAEDICTA vera sunt, scilicet quòd in nullo loco in toto deserto oblata fuerint sacrificia, nisi in monte Sinai, patet quia infra 28. c. cum fit mentio de sacrificijs, & pręcipue de holocausto quotidiano dicitur, holocaustū iuge est, quod obtulistis in monte Sinai, & sic innuitur, quòd a tempore quo oblatum est sacrificium in monte Sinai vsque ad tempus quo facta est illa lex, non fuit oblatum sacrificiū aliquod in aliquo loco, quia alias non diceretur specialiter de monte Sinai, sed de alijs locis propinquioribus, vbi offerebatur sacrificiū: maxime si illud quotidie offerretur. sicut iubetur Leui. 6. Et tamen inter tempus montis Sinai, & huius legis datę, fluxit totum tempus transitus deserti, quia in
I monte Sinai fuerunt Israelitę in principio secundi anni ab exitu de Aegypto. Exo. 40. & supra 1. c. & ibi oblata sunt sacrificia, & recesserunt inde die vicesima mensis secundi anni eiusdem infra 10. c. sed illa lex infra 28. vbi fit mentio de monte Sinai fuit circa finē anni quadragesimi ab exitu de Aegypto in campestribus Moab super Iordanem, quod patet, quia numeratio secunda Israelitarum de qua habetur infra 26. fuit facta in campestribus Moab contra Iericho super Iordanem e. c. & ista fuit penultima mansio, qa non fuit postea nisi alia in planioribus locis terrę Moab circa Iordanem infra 33. Et ita totus processus deserti fuit inter monte Sinai, & locum vbi data est illa lex, quę habetur infra 28. Et tamē inter montē Sinai,
K & tempus datę legis huius non fuit factum sacrificiū aliquod, ergo per totum desertum non fuit factum sacrificium, & consequenter, quando mouebatur altare de mansione non erat mundandum cineribus, quia nullos cineres haberet, sed vacuum esset. dictum tamen fuit hoc propter montē Sinai, & ibi fecerunt sacrificia omnia, quę habentur Leui. 8. & 10. & consecrati fuerunt sacerdotes, & dedicatum fuit Sanctuarium infra 7. capi. Et tunc erat semper ignis in altari, & cinis. Leui. 6. capi. Et, quia nescirent sacerdotes quomodo portandum esset altare, quando primo mouerentur inde castra, dictum est, quòd mundabūt altare cinere, scilicet vt non maneat ibi cinis, neque ligna

gna ardentis, sed quòd altare vacuum portetur, quòd A autem postea aliqua fierent sacrificia, vel non, accidẽtale erat. Constat tamen, ꝙ non fuerunt facta, nisi in deserto Sinai, vt ostensum est.

Et inuoluent illud purpureo vestimento. Istud erat operimentum altaris. s. vestimentum purpureum, & differt in hoc a cęteris. nam alia solum habebant velum hyacinthinum, & pelles hyacinthinas pręter mẽsam, & arcam, quę habebant insuper vestimentum coccineum, vt patet supra, altare autem specialiter habebat vestimentum purpureum. differt autem iste color a prioribus, quoniam non est, sicut coccus bis tinctus, sed quidam color rubeus, qui vulgariter vocatur tenado.

B

An ignis in altari per desertum portaretur sic, vt non extingueretur pluuijs, vt dicunt Iudæi. Et an fuerit conseruatus in puteo 70. annis. Vestimentum rubeum quare ponebatur super altare. Et quòd ignis altaris nulla aqua extingui poterat. Et quid significatur cum dicitur Leuitic. 6. ignis iste est perpetuus. Et an semper fuerit in altari.

Quæstio. XVI.

DICIT Rab. Salom. quòd ponebatur vestimentum purpureum super altare ad signãdum esse ibi ignem latentem. Nam quando facta est in monte Sinai consecratio sacerdotum, descendit ignis de cœlo super hostias cremans illas, & mansit ibi semper, ideo quando moue- C bantur castra, & emundabatur altare cinere, manebat ille ignis intra concauitates latens, & dicit, ꝙ ponebatur desuper opertorium æneum, ne cremaret tabulas, & operimenta, & desuper ponebatur purpureum vestimentum. Erat autem iste ignis positus in altari quandocunque castra fixa essent, nec erat opertus tecto, sed aquæ pluuiarum, & venti veniebant super eũ, nunquam tamen extinguebatur, & si omnia flumina transirent per illum, quia opere Dei illæsus manebat. mansit autem sic toto tempore quo hebræi fuerunt in terra promissionis, vsquequo ducti sunt in Babylonem, tunc vero absc̃ōditus est in puteo, & latuit ibi per 70. annos. Cum vero redierunt Iudæi de Babylone requirentes eum in puteo illo inuenerunt aquã crassam, quam posuerunt super sacrificia, & surgens D inde ignis magnus combussit sacrificium, vt patet 2. Machab. c. 1. Deinde mansit ille ignis in altari toto tẽpore, vsque ad destructionem Ierusalem per Romanos, quando totaliter defecit Sanctuarium, & omnia quæ pertinebant ad illud, & iste ignis amplius non visus est, de hoc satis dictum est Exod. 29. & magis Leuitic. 6. cap.

Istud communiter tenetur a doctoribus Hebræis, & Latinis, sicut & nos tetigimus, Leuit. 6. & 9. Si quis tamen velit dicere, ꝙ non mansit ille ignis semꝑ, maxime quando mouebãtur castra per desertum, rationabilius dicet, quia alias ponerẽtur miracula sine necessitate, quod non est faciendum. s. ꝙ maneret ignis E sine materia aliqua combustibili, & tamen istud est magnum miraculum, quia ignis in sphęra sua est materia propria, quæ est pars essentiæ eius, cum ignis sit compositus ex materia, & forma, quæ est corpus: extra sphęram autem suam non est ignis in sola materia propria, sed exigit duas materias, vnã quę est pars eius, & alteram de qua gignitur, & ista secunda corrũpitur per actionem ignis, & illa corrupta definit esse ignis, cum non sit hic ignis in permanere, sed in fieri, vel gigni, isti tamen ponunt illum ignem manentem sine lignis, & qualibet materia combustibili.

Secundo, quia quando mouendum erat altare mũdabatur cineribus, & consequenter lignis, & prunis, vt patet hic in litera. non videtur ergo quomodo sacerdotes hoc possent facere, si ignis adhuc maneret intra altare, cum ille prius esset super prunas, & cineres, quos tollebant sacerdotes de altari.

Tertio, quia altare quando portabatur ligabatᷓ cũ operimentis suis, vt patet in litera. mirum ergo est, si ignis erat intra altare, quomodo nõ comburebat ista operimenta, quæ erant mollia.

Quarto, quia ponitur miraculum istud inutiliter. nam nõ proderat ad aliquid, ꝙ maneret ignis per 40. annos, vel saltem trigintanouem, latens intra altare, & ꝙ nihil deberet cremare, cum in toto tempore illo, nunquam fuit factum sacrificium aliquod, vt ostensum est præcedenti quæstione. Deus tamen non facit aliquid frustra.

Quinto, quia motiuum istorum ad asserẽdum hoc est valde debile, & nihil cõcludit, quia istud est, quod habetur Leui. 6. s. ignis iste est perpetuus, qui nunquã deficiet in altari, & ita putant, ꝙ ex quo incępit eẽ ibi, nulla dies fuit in qua deficeret, sed non est iste sensus, sed solum, ꝙ Deus volebat instruere sacerdotes, quòd iste ignis manere deberet per diem & noctem, & nõ extingueretur in aliqua parte diei, & postea succenderetur. hoc autem fieret, postquam semel inciperet fieri sibi sacrificia, quæ deberent continuari, sicut erat in terra Chanaan, postquam fixum est Sanctuarium, & cęperunt obseruari cæremoniæ: in deserto tñ transierunt trigintanouem anni sine sacrificio, ideo non oportebat, neque proderat ibi esse ignem.

Istud patet primo, quia litera ex qua mouentur repugnat istis. nam dicitur, ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies, & sic innuitur, ꝙ illo tempore quo non subiicerentur ligna non maneret, & tamen quando portabatur altare per desertum ligatum velamentis, non subiiciebantur ligna, quia non poterant cum eẽt altare ex omni parte opertum, & ligatum, immo excludebantur cineres de altari, antequam ligaretur, vt patet hic in litera. ergo non manebat ibi ignis.

Secundo, quod saltem illis septuaginta annis, quibus in Babylone manserunt Iudæi non fuit iste ignis in altari, quia secundo Machab. 1. c. dicitur, ꝙ sacerdotes absconderunt illum intra puteum, & ita manebat altare sine igne, & tamen Leuitic. 6. vbi est motiuum istorum dicitur, ignis iste perpetuus est, qui nunquam deficiet in altari. ergo nõ colligitur ex loco illo, quòd ille ignis esset simpliciter perpetuus, sed solum quando maneret in altari, & hoc est qñ sacerdos nutriet illum subiiciens ligna. Leu. 6.

Item ꝙ dicebant ignem istum durasse per septuaginta annos in puteo falsum est, quia litera contradicit eis. nam dicitur 2. Machab. 1. ꝙ quando sacerdotes iuerunt ad puteum non inuenerunt ignem, sed aquã crassam, & illam hauserunt, & perfuderunt carnes sacrificii, & ligna, & cum orarent sacerdotes accensus est inde ignis magnus. & sic patet, quod ille ignis nõ manserat, sed extinctus fuerat, & postea miraculose de aqua ortus est ignis.

Dicendum ergo videtur, quòd iste ignis incępit eẽ in altari in mõte Sinai, & durauit vsque ad diem quo mota fuerunt castra, quia fiebant quotidie sacrificia, & sacerdotes nutriebant illum subiiciendo ligna per singulos dies, vt dicitur Leui. 6. Cum autem castra mota sunt de monte Sinai, mundauerunt sacerdotes altare cineribus, & prunis, vt dicitur hic in litera, & tũc videtur, ꝙ cessauit ibi esse ignis, sed altare erat vacuũ, & ideo poterat operiri, & ligari. Et sic portatum est trigintanouem annis per totum desertum, quousque post incęperunt facere sacrificia, super illud in terra Chanaan, & tunc cępit ibi esse ignis, siue ille de cœlo venerit,

venerit, sicut in consecratione sacerdotum. Leui. 9. siue ab hominibus accensus fuerit, & continuatus fuit semper postea ignis in altari, ita vt non deficeret per diem, nec per noctem, nisi forte translatis aliquando Iudęis de terra sua, quia tunc mansit altare sine igne septuaginta annis, quia occultatus fuit in puteo 2. Macha. 1. postea vero accensus est ignis de aqua crassa, & semper fuit in altari, quia continue nutriebatur a sacerdotibus subijciendo ligna, & hoc modo videtur, ꝙ permanserit vsquequo deleta est Hierusalem per Romanos, & cessauerunt omnia sacrificia, & totus status populi Iudaici. Ista positio est multum rationalis, quia neque recedit a litera scripturę, nec a ratione, nec ponit miracula, nec sustinet aliqua inconuenientia, ideo ista videtur tenenda. Siquis tamen voluerit tenere aliam, quam supra tetigimus, & Leui. 6. non repugnamus ei, quia illa est communis. *Ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius vtuntur.* Idest omnia vasa quę pertinebant ad ministrationem altaris huius ponebantur cum eo inuoluta: habebat namque istud altare quatuor cornua, a quibus pendere poterant omnia hęc, quę autem sunt vasa ministrationis altaris immediate declaratur in litera cum dicitur. *Idest igniũ receptacula.* Istud est primum genus vasorum altaris, scilicet receptacula ignium, quę sunt vasa ęnea in altari holocaustorum, & tamẽ pendebant in altari hoc, non ad ministrationem suam, sed pro altari thymiamatum, quoniam in altari thymiamatum cremabatũ quotidie thymiama in mane, & in vespere, vt patet Exo. 30. c. quod ponebatur in quodam vase cum prunis sumptis de altari holocaustorum. Et istud vas aliquando vocatur thuribulum, inquantum cremantur ibi thura. aliquando vocatur ignis receptaculum, inquantum accipiuntur ibi prunę de altari holocaustorum. vnde quando agitur de crematione thuris, dicitũ ꝙ sacerdotes sumpserunt thuribula, vt patet Leui. 10. c. s. arreptis Nadab, & Abiu thuribulis, quando designantur ista tãquam vasa posita in altari holocaustorum vocantur receptacula ignium, vt patet hic, & Exo. 27. c. quia in eis de ipso altari prunę ad cremandum in eis thymiama assumuntur, & sic vocãtur hic.

Vasa ministrationis altaris.

Cur receptacula ignium ponebantur in altari holocaustorum, & an essent vasa altaris thymiamatum, vel holocaustorũ.
Quaest. XVII.

SED dicet aliquis, cum ista receptacula ignium sint vasa altaris thymiamatum, quare ponebãtur in altari holocaustorum.

Respondendum est, quòd propter duo. Primo, quia ista erant vasa ęnea, & altare holocaustorum erat ęneum, vt patet Exo. 27. Altare autem thymiamatis erat aureum, vt patet hic, ideo non conueniebant ęnea instrumẽta in aureo altari, sed magis in altari holocaustorum, quod erat ęneum. Similis causa fuit quare cyathi, & phialę, & acceptabula ponerẽtur super mensam propositionis, & non in altari holocaustorum. Erant enim ista vasa de auro purissimo, vt patet Exo. 25. c. Erant tamen vasa pertinentia ad altare holocaustorum, quia in eis fundebantur liba, vt patet supra in litera, & Exo. 25. capi. & tamen liba pertinẽt ad altare holocaustorum. ibi enim tam sacrificia, quam libationes cremantur, quia tamen altare holocaustorum erat ęneum pertinens ad ministrationem Banausam, non ponebantur ibi vasa aurea sua, sed reponebantur super mensam auream intra tabernaculum.

Alia causa est, quia ad ministrationem altaris thymiamatum promptius erant ista vasa in altari holocaustorum, quam thymiamatum. Causa est, quia

F prunę sumi deberent de altari holocaustorum, & si forte ponerentur talia vasa in altari thymiamatum, esset ingressus, & regressus inutilis in tabernaculum redeundo ad altare thymiamatum. de his etiam est dictum Exo 27. capi. *Tridentes.* Instrumenta sunt habentia tres dentes, ferreos, vel vncinos ad accipiendũ carnes de olla. coquebantur nanquam in atrio tabernaculi carnes sacrificiorum pacificorum, quę proueniebant sacerdotibus, & laicis offerentibus, & quando sacerdotes accepturi erant de olla partem suam mittebant tridentes.

Sciendum, quòd tridens est hic instrumentum distinctum a fuscinula, & est nomen substantiuum masculinum. aliquando tamen est adiectiuum coniunctum cum fuscinula. vnde dicimus fuscinulam tridẽtem, & idem significat, quod tridens solum, quando est substãtiuum. de hoc patet 3. Reg. c. 2. cum dicitur, & veniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridẽtem in manu sua, & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, & omne. quod leuabat fuscinula tollebat sacerdos sibi. *Fuscinulas.* Dicuntur fuscinulę instrumenta ad pręparandum carnes in olla, & non sunt recurua, vel habentia dentes, nisi dicantur fuscinulę tridentes, sed hic distinctę sunt a tridentibus, scilicet instrumenta habentia concauum in extremo, & amplum ad educendum brodium. *Et vncinos.* Dicuntur esse vncini instrumẽta ferrea pertinentia ad ollas, & sunt recurua in extremitate sicut tridentes, sed differunt a tridentibus, qa tridentes habent tres dentes, & vncini habent vnicũ. Et si aliquis obijciat, ꝙ Exo. 27. c. vbi computantur instrumenta altaris non numerantur hęc. Respondẽdũ est, ꝙ hoc fit propter duo. Primo quia nomine fuscinularum intelliguntur tridentes, & vncini, cum pertineant ad idem genus ministrationis, sed differunt ex figura, & aliquando coincidunt. Secundo non exprimuntur ibi, quia ponitur ibi postea particula generalis, scilicet omnia vasa altaris ex ęre fabricata, & ex illa particula intelliguntur ea, quę hic exprimuntur. Et iste est mos sacrę Scripturę, quòd alicubi aliquid imperfectè ponat, & postea illud alibi repetẽdo suppleat. sic patet Exo. 12. capi. vbi primo narrarur imperfecte ordo cęremonialis agni Paschalis, & postea in eo. c. supplẽtur relicta: eodem modo Exo. 25. & hic cũ ponuntur vasa candelabri non numerantur infusoria septem ex auro, & tamen illa ponuntur Zacha. cap. 4. *Et batilla.* Instrumenta sunt ad disponendum ignem. in altari enim holocaustorum debebant sacerdotes fouere ignem sempiternum apponendo ligna, & desuper carnes holocaustorum, quę necessario disponi debebant manibus sacerdotum, sed ne cremarentur habebant instrumenta ferrea, quibus disponerent, & vocantur hic batilla, sed Exo. 27. vocantur forcipes, & ad idem pertinẽt. dicuntur enim esse forcipes instrumenta ad capiendum facta, iuxta interpretationem nominis sui, & dicũtur vulgariter tenaculę, & magis conuenit dici forcipes, quam batilla. Conuenientius enim disponitur ignis forcipibus, q̃ batillo, vt satis apparet, ideo communius vocantur ista instrumẽta forcipes, q̃ batilla, sic patet Exo. 27. & 28. & Esa. 6. c. dicitũ. volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari.

Cuncta vasa altaris operient simul. Idest omnia vasa altaris holocaustorum, quia aliud altare non habebat secum aliquod vas. Et non est intelligendum, quòd omnia ista vasa per se velarentur, & ligarentur sine altari, sed intra concauitatem altaris ponebantur, sic patet supra, scilicet altare mundabunt cinere, & inuoluent illud purpureo vestimento: ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius vtuntur.

Vela-

Quid tridens.

G

Quid fuscinula.

H

Quid vncini.

I

K

Quid batilla.

Locus forsan tractandus.

Velamine hyacinthinarum pellium. Non est accipiendū, quòd istud solum velamen esset super vasa altaris, sed etiam ponebatur alterum, scilicet pallium purpureū. nam vasa ligabantur simul cū altari. Sed altare ipsum purpureo tegebatur vestimento, vt patet supra: ergo altare simul cum vasis tegebatur duobus operimentis, scilicet hyacinthinarum pellium velamine, & pallio purpureo.

Et inducent vectes. Idest ponent Caathitę vectes super humeros suos. Nam non erant nouiter apponendi vectes in altari, quia a principio illos habebat, sic patet Exo.27.capi.

Cumque inuoluerint Aaron, & filij eius tabernaculum. Hic ponitur executio Caathitarum portando onera sua disposita a sacerdotibus, & dicitur, quòd Aaron, & filij sui inuoluent tabernaculum.

Tabernaculū quomodo hic accipiat.

Accipitur hic tabernaculū varie ab omnibus modis supra positis. Non enim potest hic accipi pro tota domo Sanctuarij continente tabernaculum, & atriū, quia hoc non inuoluebatur, nec potest accipi pro illa, quę constabat ex tabulis, & operimētis, quę vocatur communiter tabernaculum. nec pro parte prima tabernaculi, quę vocatur Sanctum, vel Sanctuariū. Nec pro parte secunda, quę vocatur Sanctum sanctorum, sed pro aliquo alio. Nam nihil istorū poterat inuolui nec portari, quia erat domus, nec potest accipi hic tabernaculum pro operimento cortinarum sicut accipitur Exo.27.& supra pręcede.capi. quoniam nō pertinebat istud tabernaculum ad Caathitas, sed ad Gersonitas.

Cur dicit Sanctuarium.

Sed necessario accipitur hic tabernaculum pro aliquo de supellectilibus principalibus Sanctuarij, vel pro omnibus simul, scilicet pro arca, & altari holocaustorum, quod patet magis, quia litera communior habet hic Sanctuarium. Et potest vocari Sanctuariū a sanctificationibus, quia in arca erat omnis sanctitas, vel in altari, quia ibi fiebant omnia sacrificia, quę vocabantur sancta. Erit autem iste sensus, quòd Aaron, & filij sui inuoluent Sanctuarium, idest omnia vasa principalia Sanctuarij, siue tabernaculi, idest omnia vasa principalia eius, quod idem est, & sunt ista vasa arca, & altare thymiamatis, candelabrum, mensa, altare holocaustorum, & labium ęneum. *Et omnia vasa eius.* Idest omnia vasa Sanctuarij. Et quia vocātur hic Sanctuarium, vel tabernaculum vasa principalia Sanctuarij dicuntur hic vasa Sanctuarij vasa minus principalia, quę sunt vasa principalium vasorum, scilicet emunctoria, & infusoria, & ea vbi extinguuntur ea, q̄ emuncta sunt, quę pertinent ad candelabrum, cyathi, phialę, mortariola, & thuribula, quę sunt vasa mensę propositionis, forcipes, ignium receptacula, lebetes fuscinulę, quę sunt vasa altaris holocaustorum. Omnia enim hęc inuoluebant Aaron, & filij sui.

Vasa principalium vasorum.

Vasa mēsę propositionis.

Vasa altaris holocaustorū.

In commutatione castrorum. Idest quando mouenda erant castra. *Tunc intrabunt filij Caath, vt portent inuoluta.* Idest postquam sacerdotes inuoluerint intrabūt Caathitę ad portandum. Ante hoc enim non licebat eis intrare, & dicitur, quòd intrabunt, scilicet in tabernaculum, quia quando vasa ista ligabantur adhuc tabernaculum erat erectum, & postquam Caathitę eduxissent inde vasa, Gersonitę venientes tollebant cortinas, & alia operimenta, postea vero Meraritę tollebāt tabulas, & columnas.

Sciendum autem, quòd quando erant portanda vasa Sanctuarij intrabant Caathitę in tabernaculum, & in Sancta sanctorum ad educendum inde vasa sua. Nam sacerdotes solum velabant vasa non mouentes ea de locis suis, cum solum iubeatur eis hic, vt ea inuoluant, & de Caathitis dicitur, quòd ingrediebantur pro illis, sed ista vasa prius erāt intra tabernaculū,

A & in Sancta sanctorum, ergo illuc ingrediebantur Caathitæ.

Quomodo licebat Leuitis simplicibus introire in Sancta sanctorum, cum hoc esset proprium sacerdotum. Et quam magna esset reuerentia sanctuarij. Quæst. XVIII.

SED quęret aliquis quomodo licebat Leuitis simplicibus introire in Sanctuarium, & in Sancta sanctorum, cum iste introitus solum liceret sacerdotibus.

Rñsio.

Respondendum est, quòd nō licebat Leuitis Caathitis introire in Sancta sanctorum, vel in tabernaculum, B quando castra manebant, sed quando mouebantur. etiam non poterant introire illuc cum mouerentur castra, si adhuc vasa non essent inuoluta, nam tūc morerentur si ingrederentur, vt patet ꝭ. Cū autem essent vasa inuoluta omnis reuerentia Sanctuarij ablata erat, ideo licebat omnibus illuc introire. simile patet de sacerdotibus, quia quando castra manebant non licebat alicui sacerdoti minori introire in Sancta sanctorum, nec sacerdoti magno, nisi in festo propitiationis, vt patet Leui.16.& ad Hebrę.9.c. Et quod magis est, quando sacerdos magnus ingrediebatur in Sancta sanctorum non licebat alicui sacerdoti minori manere in prima parte tabernaculi, vt patet Leui.ca.16. in motu tamen castrorum licebat minoribus sacerdotibus, immo pręceptum erat, vt intrarēt in Sancta C sanctorum, & inuoluerent arcam, vt patet supra in litera. Causa huius est, quia in motu castrorum recesserat omnis gloria Sanctuarij Angelo mouente columnā nubis, vt supra declaratum est. Non tamen licebat eodem tempore minoribus sacerdotibus, & Caathitis introire in Sancta sanctorum, sed sacerdotibus postquam recessisset nubes de super tabernaculum. Caathitis autem cum inuoluissent sacerdotes omnia vasa. *Et non tangant vasa Sanctuarij,* Idest Caathitę non ingredientur in Sanctuarium quousque sint vasa inuoluta, vt non tangant ea immediate manibus suis, sed bene licebat tāgere mediantibus operimētis. Sciendum est, quòd non ponitur hoc solum pro causa superioris dicti, scilicet quòd non intrent Caathitę D in Sanctuarium quousque vasa sint inuoluta ne tangāt ea, sed etiam propter aliquid alterum hoc fiebat, scilicet quia non erat licitum Caathitis videre illa, vt patet infra cum dicitur. alij nulla curiositate videant, quę sunt in Sanctuario priusquam inuoluantur, alioquin morientur. Et adhuc magis est ista causa, quam vt non tangerent. poterant enim Caathitę ingredi in Sanctuarium nondum opertis vasis, & quòd non tāgerent ea: non poterant tamen ingredi quin viderent. Ista ergo erat principalior causa, & non exprimitur hic, sed infra.

Tangētes vasa nuda moriebātur.

Ne moriantur. Quasi dicat si tetigerint illa nuda morientur, & non solum hoc, sed etiam aliquando tangentes ea operta moriebantur. sicut patet de Oza sacerdote, E qui tetigit arcam Domini existentem super plaustrum inuolutam pannis, & mortuus est, vt patet 2.Re.7.c. Sed hoc ad alteram causam pertinet, vt ibi declarabitur. *Ista sunt onera Caath.*

Hic ponitur recapitulatio, vel epilogus superiorum, & dicuntur esse ista onera Caath, idest familię Caath. nam ad ipsum Caath non pertinebat aliquod onus cum iam mortuus esset.

Vt portent inuoluta. Idest, & debent ea portare inuoluta.

Et non tangant vasa Sanctuarij ne moriantur. Repetitio superioris est, & ponitur sępe hoc, vt admoneantur Leuitę ne transgrediantur in hoc.

An liceret Leuitis tangere vasa, cum essent cooperta vbique. Quæst. XIX.

CVM essent ista vasa operta licebat ea Caathitis tangere, quamquam aliqui dicunt, quòd non licebat tangere illa Leuitis, etiam operta, nisi per vectes, & istud videtur sentire beatus Thomas de Aquino in prima secundę vbi agit de ceremonijs veteris testamenti, & de tabernaculo, & dicunt isti, quòd ideo mortuus est Oza, quia tetigit arcam coopertam super plaustrum.

Sed an liceret Leuitis tangere vasa cum essent operta in quocunque loco, non apparet satis ex litera. Sed videtur dicendum, quòd liceret eis tangere illa inuoluta, alioquin daretur occasio, vt valde multi de Caathitis morerentur, quia cum portarent ea in itinere non respicientibus illis, contingeret, vt tangerent ipsa in alio loco preterquam in vectibus, & tunc morerentur. Sed non est vllatenus rationabile, quòd Deus poneret talem occasionem moriendi Leuitis. Item quando dicitur de Oza mortuo, nõ potest hoc stare, s. quòd mortuus fuerit, quia tetigit arcam in alio loco, quam in vectibus. Nam dato, quòd hoc esset in Leuitis, tamen in sacerdotibus non erat. Ipsi enim ingrediebantur in Sancta sanctorum, & operiebant arcam cum nuda esset, atque tangebant eam, sed nõ moriebantur: Oza autem non erat de Leuitis, sed de sacerdotibus, vt colligitur 2. Reg. c. 6. & 1. Para. c. 13. Alia igitur causa est mortis huius de qua loco suo dicetur. *Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis.* Frequēs repetitio est superiorum, & dicuntur esse onera in tabernaculo fœderis, idest de rebus pertinentibus ad tabernaculum fœderis, quia Caathitę portabant omnia vasa illius.

Super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis. Idest sup Caathitas erit princeps Eleazar ad dicendum, quid facere debeant, & quando mouere vasa, & vbi deponere.

An Eleazar filius Aaron esset princeps Caathitarum, vel Elisaphan. Quæst. XX.

SED aliquis arguet contra hoc, quia princeps Caathitarum nõ erat Eleazar, sed Elisaphan, vt patet pręce. c. cum dicitur de Caathitis, quid agere debeant, & postea subditur princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel. Ad hoc aliquis respondebit, quòd idem est Elisaphan, & Eleazar, sed est binomius, secundum quòd multi sunt in veteri testamento. sic patet de socero Moysi, qui aliquando vocatur Raguel, vt patet Exo. 2. c. aliquando vocatur Ietro, vt patet Exod. c. 3. & 18. aliquando Ieter, vt patet Exo. c. 4. Aliquando Obab, vt patet infra 10. c. ita ergo potuit esse de hoc.

Respondendum est non posse stare, quia Eleazar, & Elisaphan erant duo viri, quod patet, quia Eleazar erat filius Aaron, vt habetur hic, Elisaphan autē erat filius Oziel, vt patet pręc. c. Itē patet cū computatur genealogia Leuitarum ponuntur filij Oziel Misael, & Elisaphan, & Sechri, & ponuntur filij Aaron, Nadab, & Abiu, vt patet Exo. 6. c. Itē Oziel erat patruus Aarõ, vt patet Leui. c. 10. & Elisaphan erat filius eius, vt patet e. c. & hic. Eleazar autem filius Aaron, ergo non erant eadem persona. Rñdendum ergo est, quòd Elisaphan, & Eleazar erant duo viri, vnus Leuita simplex, & alius sacerdos, & vterq; erat princeps familię Caathitarum, sed diuersimode, quia vnus erat prelatus laicus, & tanquam ex genere, scilicet Elisaphan. alius erat prelatus spiritualis, siue q̃tū ad iurisdictionē Sanctuarii, & iste erat Eleazar, & hoc modo se hñt F apud nos reges, & epi. in eodem enim populo, & territorio principantur rex, & eps, sed rex ad secularem iurisdictionem, eps vero ad ecclesiasticam.

Quomodo Eleazar dicitur princeps Caathitarum, cum esset princeps principum Leuitarum. Quæst. XXI.

SED adhuc queret aliquis quomodo dicatur hic Eleazar princeps Caathitarum, quia non solum erat princeps eorum, sed etiam omniū Leuitarum, & princeps principum Leuitarū, vt patet pręce. c. cum dicitur. princeps autem principum Leuitarum Eleazar sacerdos filius Aaron sacerdotis. G Respondendum est, quòd Eleazar erat princeps Caathitarum, & etiam erat princeps principum Leuitarum, sed diuersimode, quia Eleazar habebat curā specialem de Caathitis, sicut habebat Ithamar de Gersonitis, & Meraritis, habebat autem rursus aliam curā de omnibus Leuitis, non quidem, quòd ipse precipe ret cuilibet de Leuitis particulariter, non enim precipiebat alicui Gersonitę, vel Meraritę, sed solum precipiebat principibus eorum, & compellebat eos ad faciendum aliquid in familijs sibi subiectis. Isto modo totaliter reperitur in nouo testamento quantum ad episcopos, & archiepiscopos: nam quilibet episcoporum habet specialiter curam de grege episcopatus sui. Archiepiscopi quoque habent specialem gregē H sibi commendatum sicut episcopi, & in hoc magis proprie dicuntur esse episcopi, quam archiepiscopi: rursus autem habēt curam super omnes diœcesanos episcopos existentes in sua metropoli, & possunt sup eos quantum ad aliqua, quę iura concesserunt: non tamen possunt super aliquem de subditis episcoporum, & si aliquid iubere velint grauant episcopos. sic patet extra de exces. prelą. c. sicut vnire. Ita autem erat in Eleazar, quia ipse habebat curā specialem de Caathitis, sicut Ithamar de Caathitis, & Gersonitis, & q̃tum ad hoc erat velut episcopus: habebat rursus curā de omnibus principibus Leuitarum, scilicet de Ithamar, quia erat princeps Meraritarū, & Gersonitarū, & de Elisaphan principe Caathitarū, & de Suriel princi-I pe Meraritarum, & de Heliasaph principe Gersonitarum, de quibus pręce. c. & in hoc erat Eleazar tanquam archiepiscopus.

Obiectio ad supradicta diluitur. Et redditur causa cur Eleazar præerat omnibus principibus sacerdotum. Et quod pluralitas principum Israel reducebatur ad Monarchiam. Quæst. XXII.

SED dicet aliquis, quòd Eleazar non habebat curā de aliquo principe, Leuitarum nisi de Ithamar, qui pręerat Meraritis, & Gersonitis. Nam si dicatur, quòd etiam pręerat principibus minoribus Leuitarum nõ solum dicetur, quòd pręerat principibus immediate, K sed etiam subditis principum. hoc autem non conceditur in ordine archiepiscoporum ad episcopos, cum non presit archiepiscopus subditis episcopi. Rñdedū est, ꝙ Eleazar non solum pręerat ipsi Ithamar, q erat immediate princeps Gersonitarum, & Meraritarum, sed etiam alijs principibus mediatis, & minoribus, scilicet principi Caathitarum, & principi Meraritarum, atque Gersonitarum: alioquin non diceretur preesse Eleazar principibus Leuitarū, sed solum vni principi Leuitarū. s. Ithamar. ipse. n. solus erat princeps immediatus sub Eleazar. Causa aūt quare pręerat Eleazar omnibus principibus sacerdotū erat, quia in rectissimis politijs debet esse vnus regens, vel multitudo regentium subordinatorum ad vnū, vt deducit Ari. 3. 4. & 5. Poli. Sic. n. est naturę principatus, q vnus est vltimate,

mate, licet enim plures agentes, & dominantes causę sint, vna tamen est simpliciter dominans, ad quam omnes reducuntur, vt patet in vltima propōne 12. Metap. Entia enim nolunt male disponi. mala est pluralitas principatus: bonus ergo vnus est princeps. Sic erat in toto populo Iudaico, in qualibet enim tribu erant multę domus, & familię, & singulę domus atque familię principes suos habebant super quos in qualibet tribu erat vnus princeps totius tribus, vt patet supra 1. & 2. c. In his quoque tribubus erant iudices, qui vocātur decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, siue millenarij, erant etiam 70. viri coadiutores Moysi. de his autem omnibus qualiter se haberent declaratum fuit Exo. 18. vltimate autem super omnes istos erat Moyses, quoniam pertinebāt ad eū causę totius populi dupliciter. s. si magnę erant, vel si pertinebant ad ritum colendi aut quomodocunque ad Deum, vt patet Exo. 18. & Deutero. c. 1. & sic pluralitas principum populi Israelitici reducebatur ad Monarchiam vltimate. Hoc autem erat quantum ad ordinem totius populi secularium. In Leuitis autem ꝯformis reductio erat plurium principum ad vnum. Nam tota tribus Leui erat diuisa in tres familias principales. s. Caathitas, Gersonitas, Meraritas, per tres filios immediatos Leui, & deinde istę tres familię diuidebantur in octo familias minores denominatas ab octo nepotibus Leui, de quibus preced. c. & illę duę familię diuidebantur per domos. In qualibet aūt domorum, & paruarum familiarum erat vnus princeps, & de his nullus nominatur in litera. In alijs autē tribus maioribus familijs erant tres principes, scilicet Elisaphan in Caathitis, Suriel in Meraritis, Heliasaph in Gersonitis, vt patet præce. c. deinde isti subijciebantur alijs maioribus principibus, qa duo principes Gersonitarum, & Meraritarum subijciebātur Ithamar filio Aaron, vt patet infra: princeps autem Caathitarū erat ipse Eleazar, & rursus omnes principes Leuitarū erant cum ipso Ithamar subiecti Eleazar: postea vero Ithamar, & Eleazar erant subiecti Aaron sacerdoti magno, quantum ad sacerdotalem ministrationem, & omnes isti reducebantur vltimate in Moysen q̄tū ad iudicia, & secularem iurisdictionem.

Cur solus Eleazar vocetur princeps Leuitarum.
Quæst. XXIII.

SED quęret aliquis quare Eleazar solus vocet̄ princeps Leuitarum cum etiam sit Ithamar princeps. Item magis videtur, ꝙ Ithamar dicat̄ princeps inter Leuitas, q̄ Eleazar: nā Ithamar pręerat Gersonitis, & Meraritis: Eleazar autem ꝑerat Caathitis, vt patet hic, & pręce. c. Respondendum est, ꝙ vocatur Eleazar princeps solus, quia licet Ithamar haberet sub se Gersonitas, & Meraritas, tamē Eleazar rursus pręerat ipsi Ithamar, & principibus Meraritarum, atque Gersonitarum. vnde principes harū duarū familiarum reddebant rationem ipsi Ithamar de omnibus, quę pertinebāt ad officia ipsarum familiarum: rursus autem ipse Ithamar cum eis reddebat rationē de omnibus Eleazar. familia autem Caathitarum soli Eleazar suberat, ideo ei soli rationem reddebat, & in hoc honoratur magis ista familia, quia Moyses, & Aaron erant de Caathitis. Eleazar autem habebat hic maiorem principatum super Leuitas, quam Ithamar, quia erat primogenitus, & successit postea patri suo Aaron in summo sacerdotio, vt patet infra 20. capi. & deinde sacerdotes magni de familia sua descenderūt, quia Phinees filius eius successit ei in sacerdotio, & deinde omnes de semine eius, sic patet infra 25. capi. Phinees filius Eleazari auertit iram meā a filijs Israel, quia zelo meo commotus est contra eos. iccirco loquere ad eum. ecce do ei pacem fęderis mei, & erit tam ipsi, quam semini illius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo: sic etiam hr̄ 1. Macha. 2. c. *Ad cuius pertinet curam oleum ad concinnandas lucernas.* Hic ponitur administratio ipsius Eleazar, non inquantum erat princeps Leuitarum, sed inq̄tum erat vnus de sacerdotibus.

Officium sacerdotum per consequens Eleazar de oleo lucernarū, & erat etiam in cura vnctionis, & incenso composito.
Quæst. XXIIII.

B IN quo sciēdum est, quòd sicut ad Leuitas minores pertinebat portare vasa Sanctuarij, & reliquas partes eius, ita ad sacerdotes pręter ipsam ministrationem sacerdotalem pertinebat habere curam de quibusdam, quę non poterant ad Leuitas pertinere. s. de oleo tam ad vngendum, quam ad cremādum in candelabro, & de thymiamate ad cremandū in altari, atque de panibus propōnis, & cęteris, quę ꝑtinent ad sacerdotalem ministrationem. hęc igitur distributa sunt inter sacerdotes, & quia soli filij Aaron, erant tunc sacerdotes minores. s. Eleazar, & Ithamar inter hos duos diuisa est tota sacerdotalis cura, quia ad Aaron non pertinebat habere curam de aliquo, sed iubere, vel ministrare cum vellet. Et ponuntur hic illa, quę pertinebant ad Eleazar. s. ꝙ haberet curam de
C oleo ad concinnandas lucernas. istud est vnum genus olei pro Sanctuario. quoddam enim erat ad ardendū in candelabro. alterum erat ad vngendum sacerdotes, & res Sanctuarij. Primo vocatur hic oleum ad concinnandas lucernas, idest ad sustendandas eas, ne deficerent. concinno. as. significat componere, miscere, sustētare, & sic accipitur hic, ꝙ lucernę concinnant̄, idest sustentantur ne deficiant. pertinebat ista cura ad Eleazar. Ipse enim prouidebat, ne deficeret oleum ꝓ lucernis. Istud autem erat in septem infusorijs aureis, quę pendebant de candelabro, vt patet Zacha. c. 4. & in eis semper tenebat Eleazar oleum. Non tamen est intelligendum, ꝙ ad solum Eleazar pertineret fundere oleum in lucernas candelabri, quia ista erat mini-
D stratio sacerdotalis, vna de quatuor, quæ non solum pertinebat ad Eleazar, sed etiam ad Ithamar, & ad Aaron. sic patet Exo. 27. c. cum dicitur, vt ardeat semper lucerna in tabernaculo testimonij, & collocabunt eā Aaron, & filius eius, vt vsque mane luceat coram domino, & Leui. 24. c. dicitur, quòd ista ministratio incendendi lucernas pertinebat ad Aaron. quantum ergo est ad ministrationem incendendi lucernas non erat determinata cura alicui sacerdoti, sed omnibus erat ministratio generalis, quantum tamen ad habendum curam de oleo, quod fundi debebat in lucernis pertinebat ad solum Eleazar.

Et compositionis incensum. Idest ꝑtinebat ad Eleazar habere curam de incenso compōnis, scilicet de incenso composito. Erat enim duplex genus incensi Duplex genus incēsi.
E in Sanctuario. vnum erat simplex, scilicet quod ponebatur super panes propōnis, vt patet Leuit. 24. capi. Aliud erat incensum compositum, quod conficiebatur ex multis simul positis, quę conterebantur, & reddebantur in puluerem minutissimum, & postea apponebatur de illo in thuribulo, vt arderet. de compositione autem hac, & ponderibus eorum, quę requirebantur ad eam, habetur Exo. c. 30. Istud incensum compositionis solum pertinebat ad cremandū coram Domino quotidie in mane, & in vespere in altari thymiamatum, vt patet Exod. 30. capi. & de hoc incenso nulli licitum erat accipere ad fruēdum odore eius, nec poterat facere similem compōni sub pęna

mortis,

mortis. sic patet e.c. Non est autem sensus, quòd ad solum Eleazar pertineret ministrare in incenso composito, scilicet quòd ipse cremaret illud solus coram Domino, quia hoc pertinebat ad sacerdotē magnū, vt patet Exo.30.c. pertinebat etiam ad omnes sacerdotes minores, vt patet Leui.21.c.cum dicit de omnibus sacerdotibus minoribus. sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius: incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt. ad omnes, ergo sacerdotes erat generalis ista ministratio: habere tamen curā ne deficeret istud incensum in Sanctuario, sed quando parum esset faceret plus de huiusmodi compositione ad solum Eleazar pertinebat: distincta enim ista duo sunt sicut formare hostias de massa, & consecrare eas.

Et sacrificium, quod semper offertur. Idest etiam pertinebat ad curam Eleazar ipsum sacrificium, quod offerebatur quotidie.

Quòd sacrificium quotidianum, & sacrificium a casu fuerint apud Israelitas, & illa, quæ essent, & quibus eorum curatio spectaret. Quæst. XXV.

IN quo sciendum est, quòd quędam erant sacrificia quotidiana, & regulariter facta. Alia autē erāt a casu: sacrificium autem quotidianum, & regulare erat, vt quotidie in aurora immolaretur vnus agnus anniculus in holocaustum, & alius per totam noctem. de cuius ritu late dictum est Leui.6.c.in diebus autem sabbatorum duplicabantur ista sacrificia, scilicet in aurora duo agni anniculi, & in vespere totidem, vt patet infra 28.c. Etiam in prima die cuiuslibet mensis erant determinata sacrificia etiam in festo azymorum, & in festo pentecostes, & clangoris, & ꝓpitiationis, atque tabernaculorum. In singulis enim erant determinata sacrificia, & ista erant regularia, ita quòd ex nulla causa mutari deberent, de ritu enim sacrificiorum per singula habetur infra 28. & 29. capi. in litera. Alia autem erant sacrificia, quę non erant regularia, sed offerebātur a popularibus ex deuotione, vel voto, vel alias, & ista aliquando erant holocaustum, aliquando victimę pacificę, & aliquando sacrificium pro peccato. De primis sacrificijs horum sacerdotes habebant curam, quia illa erant determinata, & sciebant sacerdotes quid, & quando offerri deberet. de sacrificijs autem, quę à casu offeruntur a popularibus sacerdotes non poterant habere curam, quia non erant determinata, sed dependebant ex voluntate laicorum, etiam quia precium pro his sacrificijs dabatur a laicis, & non poterant sacerdotes disponere de rebus laicorum eis non agentibus. In sacrificijs autem, quę regulariter fiebant secus erat, qa sumptus illorū erant penes sacerdotes. nam de precio, quod soluebāt transeuntes ad numerum dabatur ibi his sacrificijs, quia illud precium manebat ad vsus Sanctuarij, vt patet Exo.30.c. & est sensus, quòd pertinebat ad Eleazar sacrificium, quod semper fiebat, idest pertinebat ad eum habere curam de emendis animalibus, vel conseruandis ad sacrificium.

Nam non intelligitur, quòd ipse solus ministraret faciendo sacrificia in altari. Nam Aaron principaliter ministrabat sacrificando: filij autem sui etiam aliquādo sacrificia faciebant, & quilibet hoc facere poterat, vt patet Leui.7. c. vbi dicitur, quòd armus dexter, & pectusculum pertinebat ad quemlibet de filijs Aaron, qui fecisset sacrificium pacificum, & hoc verum est, nisi talis sacerdos haberet aliquādo maculam, vel incurrisset aliquam immundiciam. Hi enim arcebātur ab omnibus sacerdotalibus ministerijs, & solum relinquebantur eis iura percipienda sicut alijs sacerdotibus, vt possent sustētari, sic patet Leui.21.c. Cum dicitur. omnis, qui habuerit maculā de semine Aarō sacerdotis non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. vescetur tamen panibus, qui offerent in Sanctuario, ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare. Non igitur pertinebat ad solum Eleazar ministratio in sacrificijs, sed ad omnes sacerdotes, ad ipsum tamen solum pertinebat habere curam de animalibus, quę offerri debebant, & dare cuilibet sacerdoti animal, quando offerre deberet illud.

Sciendum tamē, ꝙ ista cura non semper pertinuit ad Eleazar, sed solum quandiu vixit pater eius Aarō, sub quo ipse ministrabat. defuncto autem illo factus est sacerdos magnus Eleazar, & desijt habere istam curam, quę pertinebat ad alios minores sacerdotes, & hoc fuit ante exitum deserti. Nam in monte Hor anno 40. ab exitu de Aegypto mortuo Aaron factus est pontifex Eleazar, vt patet infra 20. cap. iuncto 33.

An in deserto facta fuisse sacrificia possit inferri ex hoc loco. Quæst. XXVI.

SED considerandum est, quia dicitur hic, quòd habebat Eleazar curā de sacrificio, quod quotidie fit, in quo innuitur, ꝙ in deserto fiebant sacrificia: alioquin superflue traderetur ei cura de non ente. Respondendum est, ꝙ in deserto non fuerunt facta sacrificia in aliqua mansione, nisi in deserto Sinai, vt sępe dictum est, & ostensum est supra, & colligitur infra 28.c. ideo solum habuit curam Eleazar in monte Sinai quantum ad sacrificia. ibi enim facta sunt per mensem, & dimidium, scilicet a tempore consecrationis eorum, quæ incępit prima die mensis primi anni secundi egressionis de Aegypto, vsque ad diem 20. mensis secundi anni eiusdē: tandiu enim steterunt in monte Sinai post consecrationem sacerdotalem. pro hoc ergo tempore oportuit, vt daretur aliquis, qui haberet curam de animalibus immolandis, & si postea contingeret in deserto fieri immolationes, ad ipsum quoque cura prędicta pertineret.

Item dato, ꝙ in toto deserto nūquam futura esset aliqua immolatio debebat assignari ista cura alicui, & ꝙ omnia alia officia sacerdotalia, & Leuitica distinguerent in personas, vt postea in terra promissionis successores, qui ista frequentare debebant, scirent distinguere officia. si tamen Deus non dedisset distinctionem istorum officiorum sacerdotibus a principio consecrationis eorum posteri nescirent ista ordinare. decuit ergo, vt Deus distingueret hic ista officia in personas, & cum dicitur hic. *Sacrificium, quod semper offertur.* Ly semp pōt intelligi dupliciter. vno modo, ꝙ sacrificium istud semper offeratur, idest quotidie. Et tunc intelligetur de holocausto matutino, & vespertino, quę omnibus dieb⁹ offerri debebāt indesinēter. Alio modo potest intelligi semper immutabiliter, & tunc non solum intelligeretur de sacrificijs quotidianis, sed etiam de sacrificijs duplicatis, quę fiebant per singula sabbata, & de sacrificijs festiuitatis azymorū, & pentecostes, clangoris, propitiationis, atque tabernaculorum. hęc enim, quamquam non essent quotidie, sed solum semel in anno: tamen erant immutabilia sicut sacrificia quotidiana. quolibet autem, horum modorum potest hic intelligi, sed secundus sensus melior est, qui etiam comprehendit primum, scilicet quòd pertineret ad Eleazar cura sacrificiorum, quę semper offerebantur, idest, immutabiliter, & tunc intelligetur hoc tam de sacrificijs iugibus matutino, & vespertino, quia ista erant immutabilia, & sacrificia, quę fiebant in omnibus alijs festiuitatibus eodem modo

modo determinata erant, & patet hoc, quia ista sacrificia erant a Deo determinata, sicut sacrificia quotidiana cum de omnibus detur eadem lex infra 28. & 29.c.& ista omnia fiebant eodẽ modo de sumptibus Sanctuarij, sicut sacrificia quotidiana, ergo sicut habere curam de eo, quod pertinet ad quotidiana sacrificia pertinet ad aliquem sacerdotem, ita pertinebit habere curam de aliis sacrificijs festorum, quę erant immutabilia, alioquin dabitur, quòd nullus haberet curam horum, & consequenter perirent, vel nunquã fierent: cum necesse sit perire ea, quę nullius cura sustẽtantur. ad Eleazar, ergo omnia ista simul ptinebãt.

Et oleum vnctionis. Idest etiam pertinebit ad Eleazar cura de oleo vnctionis.

Duplex oleum in Sanctuario. Et Oleum compositionis ad quid erat. Quæst. XXVII.

IN quo sciendum est, quòd duplex erat oleum in Sanctuario. vnum pro lucernis, & alterum ad vnctiones. pro lucernis erat oleum simplex de arboribus, de quo Exo.27.c. dicitur pręcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus purissimum, vt ardeat semper lucerna in tabernaculo testimonij. Cura autẽ huius olei pertinebat ad Eleazar, & de hoc dicitur supra ad cuius pertinet curam oleũ ad concinnandas lucernas. Secundum oleum erat in Sanctuario, quod vocatur oleum cõpositionis, vel vnctionis, idest ad vngendũ, & erat istud pingue magis in modum vnguenti, quam olei, sic enim vocatur in Psal. 132. sicut vnguentum in capite, quod descẽdit in barbam barbam Aaron. Istud erat factum ex pluribus rebus, quibusdam liquidis, & quibusdam siccis. de qua compositione traditur modus. Exo.30.

Erat autem istud oleum a duo, scilicet ad vngendũ sacerdotes in consecratione sua secundum modum, qui habetur Exo.c.29.& Leui.8. Erat etiam secundo ad vngendum tabernaculum cum omnibus vasis suis antequam ministraretur in eis, vt patet Exo.31.c. de hoc vnguento habebat curam Eleazar, non quidem, quòd ipse ministraret in eo faciendo vnctiones per illud, quia hoc pertinebat ad alterum, sed quia ipse habebat curam de conficiendo, & conseruando illud ne vnquam deficeret. patent ista, quia sacerdotes in consecratione sua vncti sunt hoc oleo, & tamen non vnxit eos Eleazar, sed magis ipse cum reliquis vncti sunt a Moyse, vt patet Leui.8.c. etiam consecratio tabernaculi cum omnibus vasis in oleo vnctionis non fuit facta ab Eleazar, sed a Moyse, vt patet Exo.31.& infra 7.c. Pertinebat tamen ad Eleazar cura conseruandi, & conficiendi.

Et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet. Idest etiam Eleazar habebit curam de omnibus, quę pertinent ad tabernaculum. non est tamen intelligendum hoc, ꝙ ipse haberet curam de omnibus ministrationibus, quę fiebant in tabernaculo, quia istę communes erãt omnibus sacerdotibus. Sed prębere materiam ad omnes has ministrationes, & custodire illam pertinebat ad Eleazar.

Quòd Quatuor erant ministrationes in Sanctuario. Quæst. XXVIII.

ERANT enim in Sanctuario ministrationes quatuor, scilicet in cremando thymiama, & incendendo lucernas, & offerendo sacrificia, & disponendo panes ꝓpositionis in mensa. Ad omnia hæc parabat Eleazar materiam. Nam quãquam ipse non offerret solus thymiama, ipse tamen solus habebat curam rhymiamatis conficiendi, & cõ- A seruandi, ne vnquam deficeret ad cremandum in altari. sic supra dictum est, quòd ad Eleazar pertinebat incẽsum compositionis, idest thymiama compositũ. Secunda ministratio erat in candelabro disponendo quotidie lucernas, & ista ministratio non pertinebat solum ad Eleazar: tamen prouidere de oleo in infusorijs candelabri ad eum solum pertinebat. sic supra dicitur ad cuius pertinet curam oleum ad concinnãdas lucernas.

Tertia ministratio erat disponere panes propositionis super mensam auream in tabernaculo, & ista ministratio omnium erat: tamen prębere similam, & conficere panes pertinebat ad solum Eleazar.

B Quarta ministratio erat sacrificium, & ista ad omnes pertinebat: tamen prębere ea, quę immolari debebant pertinebat ad solum Eleazar sic dicitur supra, & sacrificium, quod semper offertur. de panibus autẽ ꝓpositionis nõ dictum est ad quem pertinet cõfectio eorum, & tamen intelligendum est, ꝙ pertineret ad Eleazar, & intelligitur per hanc clausulam generalẽ, scilicet quidquid ad cultũ tabernaculi pertinet, idest quidquid pertinet ad ministrationem faciendam in tabernaculo: panes tamen propositionis pertinebant ad hanc ministrationem.

C *Quòd panes propositionis conficiebantur ab Eleazar: Israelitæ vero dabant similam. Et libamenta sacrificiorum, quæ dicantur. Et quæ pertinent ad sacerdotes, & quæ ad Leuitas. Et An ad Eleazar pertineret cura omnium, quæ fierent in Sanctuario. Quæst. XXIX.*

SED arguet aliquis, ꝙ non conficiebat Eleazar panes propositionis, sed Israelitę: sic videtur Leui.24.c. cum dicitur de panibus his per singula sabbata mutabuntur suscepti a filijs Israel fędere sempiterno: ergo Israelitę dabant panes ꝓpositionis iam confectos, & nõ conficiebat eos Eleazar.

Respondendum est, ꝙ Eleazar sacerdos confecturus erat panes propõnis, & non Israelitę, sed dicebantur suscipi ab Israelitis, quia ipsi dabant similam ad faciendum istos panes, & hoc colligitur ex litera Leui. 24.c. cum dicitur. accipies similam. s. ab Israelitis, & co-
D ques ex ea 12. panes: ecce igitur panes coquẽdos esse iussit a Moyse, vel sacerdotibus, & non ab Israelitis.

Considerãdum autem vlterius, ꝙ pręter animalia, quę offerebantur in sacrificiis quotidianis, & regulariter factis, de quibus habebat curam Eleazar erant aliqua alia in sacrificijs necessaria. s. libamenta eorum. hęc autem sunt panis, & vinum, sal, oleum, & thus, vt patet Leui.2.c. nec erat aliquod sacrificium in quo nõ offerrentur libamenta ex necessitate, pręterquam in sacrificio pro peccato, de quo infra 15.c. vbi ponitur quantitas cuiuslibet libamentorum, secundum varietatem animalis oblati. De his autem omnibus curam habebat Eleazar. s. vt esset in Sanctuario semper simila, & vinum, & sal, atque oleum, & thus pro sacrificijs
E quotidianis, & ipse prębebat cuilibet sacerdoti immolanti omnia libamenta necessaria.

Considerandum autem, quòd quamquam nunc ista, quę dicta sunt pertinerent ad Eleazar, tamen postea tempore Dauid, non manserunt sic ordinata, sed quędam horum, quę pertinebant ad sacerdotem, postea pertinuerunt ad simplices Leuitas, quędam vero alia manserũt penes sacerdotes: ministrare enim in altari, & in toto tabernaculo, sicut a principio fuit Aaron, & filiorum eius, ita, & semper ad eos solos pertinuit, vt patet 1. Paralipo. capitu.6. cum dicitur. Aaron vero, & filij eius adolebant incensum super altare holocausti, & super altare thymiamatis in omne opus Sancti sanctorum, vt precarentur pro Israel,

iuxta

iuxta omnia, quę pręceperat Moyses seruus domini. alię autem ministrationes erant, quę præcedebant ad istas.s.pręparare materialia ad ministrationem, quam faciebant sacerdotes in Sanctuario, vt habere similā, & vinum, & alia libamenta parare, vnguenta, & thymiamata, & facere panes propositionis, & istarum ministrationū cura totaliter pertinuerat ad Eleazar. Quędam nunc manebant in sacerdotibus, sicut conficere oleum vnctionis, & facere thymiama. sic patet 1.Para.c.9.s.filij autem sacerdotum vnguenta, & aromata conficiebant, & vocantur ibi vnguenta oleum vnctionis, aromata autem dicuntur thymiamata ad cremandum super altare.

Alię autem harum ministrationū commissę erant Leuitis sicut frigere similam in sartagine, & conficere panes variorum modorum ad vsum sacrificiorū, de quibus habetur Leu.2.c.& in hac pręerant simplices Leuitę, scilicet filij Chore, vt patet 1.Para.9.c.s.& Mathathias Leuites primogenitus Sellum Chorite præfectus erat omnium, quę in sartagine frigebātur. Alij quoque Leuitę habebant curam de panibus propositionis, vt pararent similam, & conficerent eos sic patet 1.Para.c.9.s.porro de filijs Caath fratribus eorū super panes erant propositionis, vt semper nouos per singula sabbata prępararent. Alię etiam ministrationes erant sicut vinum, & oleum, & cętera libamenta parare ad sacrificia, & ista sub cura Leuitarum simplicium. sic patet 1.Para.c.9.cum dicitur de Leuitis subiungitur. pręerant similę, & vino, & oleo, thuri, & aromatibus. hęc tamen faciebant Leuitę ad pręceptū sacerdotum, vnde ipsi sacerdotes dicebantur pręesse his. sic patet 1.Para.23.c.s.sacerdotes autem super panes propositionis, & ad similę sacrificium, & ad lagana, & azyma, & sartaginem, & ad feruētem similam, & super omne pondus atque mensuram. Hęc quidē tempore Dauid sic distributa sunt, quia multiplicatus erat cultus Domini, & nō poterat vnus sacerdos, nec multi sufficere in his ministrationibus nisi diuiderent, & diuisę sunt per Leuitas.

Omniumque vasorum, quæ in Sanctuario sunt Idest pertinebit ad Eleazar cura omnium, quę sunt in vasis totius Sanctuarij. Non est autem ista litera per se intelligēda.s.φ haberet Eleazar curam omnium vasorum, quę erant in tabernaculo, vel in toto Sanctuario, quia tunc ipse deberet portare omnia hęc, sed falsum est, quia cura horum pertinebat ad totam familiam Caathitarum, sed referendum est hoc ad literam immediatam.s.φ ad Eleazar pertinebat quidquid ad cultū tabernaculi pertinet, idest omnia, quę pertinebant ad ministerium, quod fiebat in tabernaculo, & omnium vasorum eius, idest quidquid pertinebat ad ministrationem, quę fiebat in omnibus vasis Sanctuarij. Et tunc istę duę clausulę idem signant, quia in hoc pertinebat ad cultum, idest ministrationem Sanctuarij, quod non fieret in aliquo vase Sanctuarij, sed vna est expositiua alterius. Erat etiam quędam alia ministratio, quæ nō fuit hic expressa, & pertinebat ad Eleazar, scilicet habere curam de aqua ponenda in labio ęneo ad lauandum pedes sacerdotum, & manus cum ministrarent. Non enim poterant aliter ministrare, vt patet Exod.30.c.& tamē ista cura nulli alteri commissa erat, cum cura totius cultus Sanctuarij pertineret ad Eleazar, vt hic dictum est.

Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron. Hic ponit cautela de modo ministrationis Caathitarum ne moriantur, & Deus fuit ista locutus Moysi, & Aaron, quia sicut pertinebat ad Moysen sicut ad prophetam, & principem totius populi, ita pertinebat ad Aaron tanquam ad eum, qui exequi debebat hæc: nam hic dicitur, quomodo sacerdotes disponerent vasa San-

F ctuarij portanda a Caathitis tāquam ipsi ea tangerēt. Ista tamen dispositio principaliter erat ipsius Aaron. ad ipsum ergo fuit locutio. *Nolite perdere populū Caath.* Idest nō destruatis Caathitas. Nomine enim Caathitarum solum intelliguntur hic Leuitę simplices de familia illa, & non sacerdotes, quoniam illi sunt, qui solum perdi poterant si tangerent vasa: sacerdotibus enim licebat tangere illa. Aliquando tamen nomine Caathitarum intelliguntur sacerdotes sicut præce.c. cum numerabātur omnes de tribu Leui, & sacerdotes cum eis in familia Caathitarum, vt ibi declaratum est. Et dicitur, quòd non perderent Caathitas, quoniā si tangerent aut viderent vasa nuda, morerentur, &

G tunc Moyses, & sacerdotes dicebantur eos perdere, idest occidere, quia dabant illis occasionem ad moriēdum. Moyses quidem, quia nō iubebat sacerdotibus disponere vasa, & tegere antequam portarent ea Caathitæ, & ipsi sacerdotes, quia permittebant Caathitas accedere ad vasa nuda, & non prius ipsi tegebant ea. *De medio Leuitarum.* Idest de inter Leuitas.q.d.non faciatis perire omnes Caathitas de intra omnes alios Leuitas, quod dicitur, quia non erat periculum alijs vllo modo in oneribus suis videndis atque tangēdis, quomodocunque se haberent: Caathitis autem erat periculum, ideo cæteris manentibus Caathitæ morerentur, si tangerent onera sua nuda.

Sed hæc facite eis. Scilicet ea, quæ sequuntur, vt pri-

H mo tegatis vasa portanda ab eis, quam ipsi portent.

Vt viuant, & non moriantur. Eadem sententia est viuere, & non mori, sed ponitur ex superadditione, & est modus figuratus loquendi, sicut cum dicitur, quà poterant ibant, & quà non poterant non ibant, & tamen idem est vtrobique. *Si tetigerint Sancta sanctorum.* Idest morientur si tetigerint res sacras nudas, & non accipitur hic Sancta Sanctorum pro illa parte tabernaculi interiori vbi erat arca: nam non moriebantur Leuitæ eo, quòd tangerēt illa, sed quia tangebant vasa nuda. Item non potest accipi hic sensus vllus si intelligatur Sancta sanctorum pro illa parte domus. Nō enim poterit dicere aliquis tangere Sancta sanctorū, nisi tangat aliquam de tabulis, vel operimētis domus

I illius, quia nihil aliud erat tangibile ibi, & tamen licebat impunè omnia ista agi, cum Gersonitæ portarent omnia operimenta illius, & Meraritæ omnes tabulas, & columnas: tamen non moriebantur.

Item si accipiatur hic tangere Sancta sanctorum, idest introire illuc, non poterit stare, quia etiam licebat Caathitis introire illuc pro arca cum esset velata, vt supra declaratum est. Solum igitur illicitum erat tangere vasa nuda, vel videre.

Sed dicendum, quòd accipitur Sancta sanctorum pluraliter pro omnibus vasis Sāctuarij, quæ sunt multum Sancta. Et dicuntur Sancta sanctorum ad notandum sanctitatem excellentiæ sicut dicimus Cantica canticorum, vel flos florum, & sic erat de vasis San-

K ctuarij, quæ erant valde Sancta, & non licebat illa tangi: vestimenta autem facta ad tegendum vasa sancta erant, cum essent facta ad vsum sacrorum, sed non erant Sancta sanctorum, ideo licebat illa tangi, & non vasa contecta eis. similis modus loquendi habetur sæpe in Leuitico, vbi partes similę prouenientis sacerdotibus vocantur Sanctum sanctorum. Leui.c.2.

Item partes de hostia pro peccato prouenientes sacerdotibus vocantur Sancta sanctorum, vt patet Leui.capi.6.& 10.ita ergo hic.

Aaron, & filij eius intrabunt. Scilicet in atriū tabernaculi ad tegendum labium æneum, & altare holocaustorum, & in primam partem tabernaculi ad tegendum mensam propositionis cum vasis suis, & cādelabrum, & altare thymiamatis, & in Sancta sanctorum

rum ad tegendum arcam cum propitiatorio,& Cherubim. *Ipsique disponent.* Idest Aaron & filij sui ordinabunt opera istorum: non quidem ꝙ ipsi educerent vasa de loco suo extra sanctuarium, sed ꝙ ea velarēt atque ligarent: postea vero Caathitæ pro illis ingrediebantur, sicut supra declaratum est. Nec obstat si quis dicat, ꝙ non liceret Caathitis ingredi in sancta sanctorum ad educendum arcam. ad hoc enim supra est responsum.

Opera singulorum. Scilicet Caathitarum. Non enim intelligitur ꝙ sacerdotes disponerent ea, quæ portanda erant a Meraritis,& Gersonitis: quia ista ab omnibus clarè videbantur,& quomodocunque tangerentur non erat in eis periculum, sed in solis Caathitis.

Et diuident quid portare quis debeat. Idest isti sacerdotes diuident inter Caathitas onera portanda, vt non B sit contentio inter eos, quid a quibus portari deberet. Erant namque vasa principalia sex quæ supra numerata sunt, cum vasis suis paruis, & ista diuidebant inter Caathitas. Erant enim Caathitæ potentes portare onera a 30. annis vsque ad quinquagintaduo millia septingenti quinquaginta,& inter illos diuidebantur ista sex vasa,& hoc vt essent qui alternatim subijcerentur oneri. Nam qui incipiebant portare arcam in aurora, non poterant eam portare per totam diē, sed mutabantur per vices,& sic erat tolerabilis labor, & hoc cum à duobus millibus septingētis quinquaginta Caathitis. vt infra patet, sola sex vasa portarentur. Hoc autem quod dicitur de diuisione onerū magis pertinebat ad Eleazar, quàm ad alios sacerdotes, quia ipsi erat commissa cura omnium Caathitarum, cum esset princeps eorum, vt patet supra in litera.

Alij nulla curiositate videant quæ sint in sanctuario. i. alij tam Caathitæ quàm omnes alij Leuitæ, & populares non respiciant quid sit in Sāctuario antequam tegatur. Nam sicut Caathitæ morerentur si viderent vasa nuda, ita & omnes alij, imò magis alij quàm Caathitæ, quia Caathitæ magis applicabant ad res sacras, & dr̄. nulla curiositate. i. non cum intentione vidēdi, q. d. non intrent Caathitæ in Sanctuarium, vt videant vasa antequam tegantur. Curiositas autem tunc esset si vellent videre Caathitæ qualiter vasa erant fabricata, vel quæ figuræ erant in illis. vocatur enim curiositas cura vel desiderium sciendi, & hoc modo vocantur curiosi illi qui nimis interrogant, quia de multis curant. Et hoc modo Terētius in Eunucho introducit Chéream quærentem aliquem curiosum. i. aliquē qui inquireret ab eo de successu fortunæ suæ.

[Cu]riositas [qu]id.

Et videtur iam ex hoc quòd Israelitæ si viderent vasa ex aliqua curiositate antequam inuoluerentur morerentur. Si autem viderent a casu non intendētes videre, non morerentur, sed hoc falsum est, quia quomodocunque viderent vasa nuda morerentur, quod patet de Bethsamitibus, qui viderūt arcam Domini quādo veniebat de terra Philisthim super plaustrum,& mortui sunt quinquaginta millia virorum. & septuaginta viri de populo Domini,& tñ nō videntur illi respexisse arcam curiosè. Nam quamquam aliqui eorum vellent accedere ad eam curiosè, tamē non omnes, scilicet quinquaginta millia poterāt accedere: mortui ergo sunt solum, quia viderunt, sed dicitur hic, quòd alij nulla curiositate videant ea, quę sunt in Sanctuario, quia magis damnabile est videre ex curiositate quàm alias, vtrunque tamen inducit mortem.

[Si] Leuitę [vi]dētes vasa more[re]ntur.

Priusquam inuoluantur. Quasi dicat, cum fuerint ista inuoluta poterunt ea tangere, & videre Caathitæ, & quicunque, sed non ante. *Alioquin morientur.* Scilicet qualitercunque viderint. hæc autem fiebant, vt haberetur Deus in magna reuerentia. nam ministeria quę A fiebant in veteri testamento secundum se non habebant aliquam efficaciam, sed solum ex deuotione agentium, nisi quantum ad purificationem quarundā corporaliū irregularitatū,& immunditiarū, quas tollebāt istæ ministrationes ex ordinatione Dei statuentis legē,& hoc siue deuotè, siue nō deuotè sūt hr̄ent isti q suscipiebāt huiusmodi cæremonias, sicut est de baptismo, & de sacramentis noui testamenti imprimentibus characterem, quia siue suscipientes deuotè se habeant siue non, semper imprimetur character, dum tamen non renuant simpliciter suscipere sacra.

Ob hoc igitur si ministrationes veteris testamenti non ponerentur à Deo in magna reuerentia cōtemnerent illas, cum secundum se non essent alicuius vtilitatis. Et consequenter Deus in his contemneretur: posuit ergo ea in magna veneratione. Est autem veneratio per duo. s. per amorem, & timorem. Amor autem nō pertinet, nisi ad perfectos vel proficientes. Iudæi tamen erant in gradu infimo, quia nunc incipiebant assuescere iugo legis, ideo per timorem & nō per amorem moueri debuerunt. vnde omnia quæ in veteri testamento fiebant sub quibusdam terroribus & pęnis ponebantur. vt patet in datione legis, cum apparuit angelus Domini in caligine,& fumo, & tonitruis,& fulguribus coruscantibus, perterruitq; vniuersos Israelitas, ita vt dicerent se morituros si amplius audirent vocem Domini, vt patet Exo. 20. cap. & Deuter. 5. cap.

Veneratio ex duplici cā oritur.

In nouo autem testamento non fuit iste timor, sed C omnia per amorem fiunt. hanc differentiam declarat Apostolus ad Hebr. 12. cap. dicens non accessistis ad tractabilem & accessibilem ignem, & turbinem, & caliginem,& procellam,& tubæ sonum, & vocē verborum, quam qui audierunt excusauerunt se ne eis fieret verbum. Non enim portabant quæ dicebantur,& ita terribile erat, ꝙ dicebatur, ꝙ Moyses dixit exterritus sum & tremebundus, sed accessistis ad Siō montem, & ciuitatem Dei viuentis Ierusalem cęlestem, & multorum millium angelorum frequentiā & ecclesiam primitiuorum, qui scripti sunt in cęlis, & iudicem omniū Deum, & spirituum iustorū perfectorum,& testamenti noui mediatorem Iesum.

Testm̄ nouū, in quo differt a veteri.

Ecce igitur in nouo testō pax & trāquillitas: in veteri aūt terror. ideo admonuit Dn̄s, ꝙ Iudæi terrerentur D a tabernaculo suo non audētes accedere ad illud. sic patet Leui. c. 26. custodite sabbata mea & pauete à sanctuario meo, sed non erat maior terror q̄ inflictio mortis: ideo transgressoribus cæremoniarum veteris testamenti præcipuè in his quæ pertinebant ad Deū immediatè, sicut erant vasa ministrationis, imponebatur mors. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Hic ponitur officium Gersonitarum, qui erant in secunda familia Leuitarum.

Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias & cognationes suas a E triginta annis & supra: vsque ad annos quinquaginta. Numera oēs qui ingrediuntur, & ministrant in tabernaculo fœderis. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, vt portent cortinas tabernaculi & tectum fœderis operimentum aliud, & super omnia velamē hyacinthinum: tentoriumque quod pēdet in introitu tabernaculi fœderis: cortinas atrij & velum in introitu, quod est ante tabernaculū. Omnia quæ ad altare pertinēt funiculos

Officium filiorum Gerson.

niculos & vasa ministerij iubente Aaron & filijs eius portabunt filij Gerson, & scient singuli cui debeant oneri mácipari. Hic est cultus familię Gersonitarum in tabernaculo fęderis, eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis.

Tolle summam filiorum Gerson. Quia describitur hic officium Gersonitarum primo ponitur numerus eorũ qui in isto officio seruiunt.

Quare numerantur hic Gersonitæ cum præcedenti cap. numerati fuerint, & an sit eadem numeratio vel diuersæ. Et quis esset modus numerandi. Quæst. XXX.

SED dicet aliquis quare numerantur hic Gersonitæ cum iterum numerati sint præced. c. Forte aliquis respõdebit, ꝙ istæ numerationes factæ fuerint diuersis tẽporibus, & ideo quãquam numerati fuerint supra Gersonitæ, conueniens fuit iterum numerari hic. sic factum est de numeratione omnium Israelitarũ, qui numerati sunt in mõte Sinai, & iterum numerati sunt apud Iordanem. De primo habetur supra cap. I. De secundo habetur infra 26. cap.

Dicendum est non stare hoc, quia istæ duæ numerationes fuerũt in monte Sinai, quod patet, quia oĩa q̃ habentur a principio huius libri vsque ad 10. ca. facta sunt in monte Sinai a die primo mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto vsque ad diem 20. mensis eiusdem. Nam ea quæ habentur supra cap. I. dicuntur incepta in prima die mensis secundi, & ea q̃ habentur infra cap. 10. facta sunt die 20. mensis eiusdem. factæ sunt ergo istæ duæ numerationes eodem tempore.

Respondendum est, ꝙ ideo factæ fuerunt duæ numerationes simul, quia non est pertinens ad idem vtraque numeratio. Nam præced. cap. numerati sunt Gersonitæ, & omnes alij Leuitæ ad commutandum pro primogenitis Israelitarum. hic autem computãtur ad assignandum eis officia. hæc autem diuersa sunt. Nam pro commutatione in præced. computatione numerabãtur omnes Leuitæ a mense & supra vsque ad vetustatem. Hic autem numerantur soli habentes annum 30. vsque ad quinquagesimum, fuit ergo iterata numeratio.

Per domos atque familias & cognationes suas. Iste est modus numerandi, quia non computabatur tota familia Gersonitarum sub vno inuolucro, sed diuidebatur primo in duas familias. s. in Lebniticam, & Semeiticam quæ habentur præcedẽ. cap. & illæ diuidebantur postea in alias minores, quę vocantur domus. Nam nunquam accipitur hic domus pro vna œconomia: sed pro congregatione plurium eiusdem progeniei. dicitur etiam quòd fiebat ista numeratio per cognationes, quia hoc est expositiuum duorum, scilicet domorum & familiarum. vtraque enim harum est cognatio quædam.

A 30. annis & supra. Ante tempus istud nemo computabatur inter Leuitas. Causa est, quia ista computatio fiebat ad labores magnos subeundos: sed ante ætatem illam non sunt homines, habentes integrum robur: ideo non computabantur. & dicitur supra, non quòd omnes qui essent supra annos 30. computarentur, quia hoc modo veteres inepti ad laborẽ computarentur: sed solum eo modo quo immediatè dicitur.

Vsque ad annos quinquaginta. Et hoc quia ab anno

F 30. vsque ad quinquagesimum durat robur in homine ad opera dura, deinde incipit debilitari, ideo intra Leuitas ministrabant, qui nondum compleuerant quinquaginta annos: postea vero non ministrabant, sed efficiebantur custodes vasorum, vt infra 8. cap.

Qui ingrediuntur & ministrant in tabernaculo fœderis. Idest tolles summã omnium Gersonitarum, qui ingrediuntur & ministrant. Non dicuntur ingredi. i. intrare in tabernaculum ad ministrandum, quia hoc solis sacerdotibus licebat, & siquis extraneorum attẽtaret moriebatur, vt patet præced. ca. s. Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij: externus qui ad ministrandum accesserit morietur, sed dicebantur ingredi. s. incipere ministrare, vel ingredi ad ministrandum, sicut cum aliquis incipit seruire alicui domino dicimus, quòd intrat ad seruiendum illi domino, quia tunc est intra seruitium, & ante erat extra.

G *Vt ministrent in tabernaculo fœderis.* Non est intelligẽdum, ꝙ Gersonitæ ministrarent in tabernaculo fęderis, quoniam hoc erat officium sacerdotum, sed ministrabant in tabernaculo. i. ministrabant portando res tabernaculi, vt immediate patet. Nã ministratio in tabernaculo est duplex, s. ministrare intra tabernaculum, & hoc pertinet ad solos sacerdotes, aliud est ministrare in tabernaculo, i. portando ipsum tabernaculum vel custodiendo illud. Et sic primo modo ista præpositio, in, dicit habitudinem localem. Secundo modo dicit habitudinem materiæ.

H *Hoc est officium familiæ Gersonitarum.* s. istud quod sequitur, & pertinebat in gñali ad totam familiam: postea tñ diuidebatur per cognationes, & domos; & personas fm diuersa operimẽta, q̃ portabantur. sic patet. j. cum dr. & sciant singuli cui oneri debeãt mancipari.

Vt portent cortinas tabernaculi. Officiũ oĩum Leuitarum erat in portando aliquid pertinẽs ad tabernaculum. Sed Caathitæ portabant vasa tabernaculi, q̃ non erant partes illius: Gersonitæ aũt, & Meraritę portabant partes Sanctuarij: sed harum quædã erant molles, & istæ portabantur a Gersonitis. s. oĩa operimenta tam ex filis quàm ex pellibus: aliæ erant duræ, & istę portabantur a Meraritis, scilicet tabulæ & columnæ & bases.

I Dicuntur hic cortinæ tabernaculi primum operimentum ipsius. Erant enim quatuor operimenta extenta in transuersum super tabernaculum fm dispositionem quæ declarata est Exo. 26. c. Primum erat de cortinis. Secundum de sagis. Tertium de pellibus rubricatis. Quartum de pellibus hyacinthinis. Primum ponitur hic, & erant decem cortinæ, quarum quinq; coniungebantur in alterutrum per consuturam: aliæ quinque eodem modo. Et sic erãt factæ duæ magnæ cortinæ, quæ postea iungebantur per circulos aureos & ansulas hyacinthinas de quo Exo. 26. *Et tectum fœderis.* Istud est secũdum operimentũ tabernaculi, q̃d ponebatur immediatè super cortinas. Erat aũt de pilis caprarũ, & inde facta sunt 11. saga quorũ sex ligabantur per cõsuturã inter se: quinq; aũt alia identidẽ.

K & fiebant duo saga magna quæ postea iungebantur per fibulas æneas, & ansas de quo Exo. 26. cap.

Istud vocatur hic tectũ fęderis. i. tectũ tabernaculi fęderis, & nõ accipit tabernaculũ fęderis hic pro ipsa domo, quia tunc non magis esset tectũ tabernaculi istud scdm operimentũ q̃ alia tria. Nec accipitur, q̃ sit tectum tabernaculi. s. immediatè tegens tabernaculum, tunc enim primum operimentũ de cortinis vocaretur solum tectum, sed dr tectum tabernaculi, i. tectum cortinarũ: nam cortinæ erant pulchræ & delicatæ, & non debebant solæ poni sup tabernaculũ, sed sup eas positũ est opimentũ de sagis, & q̃a istæ cortinæ vo-

næ vocantur tabernaculum, vt patet Exo.26. Cum dicitur. tabernaculũ vero ita fiet.10. cortinas de byſſo &c.& poſtea ſequitur, quibus cortinarum vela iũgenda ſunt, vt vnum tabernaculum fiat. Ecce enim dicit fieri tabernaculum ex cortinis coniunctis. Et qa operimentum de ſagis erat operimentum immediatè ſuper cortinas, dicebatur tectum fęderis vel tabernaculi, quia erat tectum cortinarum.

Operimentum aliud. Iſtud eſt tertium operimentum tabernaculi, quod fiebat de pellibus arietum rubricatis, & ponebatur ſuper operimentum de ſagis, vt patet Exo.26. cap.

Et ſuper omnia velamen hyacinthinum. Iſtud erat quartum operimẽtum factum de pellibus hyacinthinis.i de pellibus groſſis artificiosè diſpoſitis, & tinctis colore hyacinthino, qui eſt color cęleſtis vel aereus. Et iſtud dicitur ſuper omnia, quia erat quartum operimentum & vltimum.

Tentoriumque quod pendet in introitu fœderis tabernaculi. Iſtud eſt quædam cortina poſita in oſtio tabernaculi quæ trahebatur extendendo, & dicitur quod pendet in introitu tabernaculi, quia aliud tentorium erat qđ pendebat in introitu atrij: vtrunque aũt a Gerſonitis portabatur. *In introitu fœderis tabernaculi.* Ideſt in oſtio tabernaculi fęderis, ſed litera mutata eſt. *Cortinas atrij.* Iſtæ ſunt cortinæ, quæ pendebant in circuitu columnarum atrij. Erat enim atrium ſpatium magnum habens in longitudine cubitos centum, & in latitudine cubitos quinquaginta: claudebatur aũt iſtud ſpatiũ columnis.ſ.20.colũnis poſitis in latere meridiano, & totidem in Aquilonari.& 10.columnis in latere Occidentali & totidem in Orientali. In circuitu aũt iſtarum columnarum ponebantur cortinæ de byſſo retorta, vt non eſſet introitus in tabernaculum, nec in atrium. Iſtæ autem cortinæ portabantur a Gerſonitis. *Et velum in introitu.* Ideſt etiam portabunt velum, quod eſt in introitu atrij. Accipitur hic velum largè: nam non ſolet vocari velum operimentum oſtij atri & tabernaculi, ſed vocatur tentorium. Illud autẽ, qđ eſt ante ſancta ſanctorum vocatur ſemper velum. hic autem non fuit ſeruata hæc differentia.& dicitur eſſe in introitu non determinando cuius ſit iſte introitus, quia refertur ad immediata.ſ.cortinas atrij. Et maximè declaratur per ea, quæ ſequuntur.ſ.qđ eſt ante tabernaculum, nam nullum velũ eſt in introitu ante tabernaculum, niſi tentoriũ, quod eſt in introitu atrij.

Quod eſt ante tabernaculum. Dicitur eſſe iſtud velum ante tabernaculum dupliciter. Primo modo, quia eſt ante oſtium illius. Eſt autem oſtium pars anterior domus. ideo quicquid eſt ante oſtium domus dicĩt eſſe ante domum. In tabernaculo autem ſic erat, ꝙ habebat oſtium contra illam partem, contra quã habebat atrium oſtium ſuum, ergo tentorium poſitũ in oſtio atrij dicebatur eſſe ante tabernaculum: cortinę autem atrij quæ erant in introitu totius tabernaculi non dicebãtur eſſe ante tabernaculum, ſed poſt tabernaculum, vel ad latera eius. Alio modo dicitur iſtud velum ante tabernaculum, quia in rebus q̃ non habent proprie ante & retro, aſſumitur ante & retro ſecundum reſpectum ad poſitiones mundi. Nam in quibuſdam rebus ſecundum naturam ſunt determinata ante & retro, ſicut in animalibus. naturaliter eñ eſt ibi ante facies, & cauda retro. Aliæ autem duæ partes dicuntur dextrum & ſiniſtrum, & hoc eſt ex aliqua virtute quæ eſt in iſtis membris. vnde motus animalium eſt ad vultum, & non ad caudam, nec in latera. Ideo quomodocunque ſe vertant animalia, ſiue habeant vultum ad Orientem, ſiue Occidentem, vel quamcunque partẽ mundi, ſemper anterior pars dicetur eſſe, vbi eſt facies animalis: aliæ res ſunt q̃ non

Velum eẽ ante tabernaculũ dupliciter intelligitur.

A determinant ſibi ante, & retro, dextrum, & ſiniſtrũ, quia non habent aliquam virtutem naturaliter magis in vna parte quàm in alia, ſicut lapides, & terra, & generaliter omnia homogenea: in his igitur non põt accipi ante & retro, niſi per comparationem ad nos, & tunc adueniunt eis iſti reſpectus mobiliter ẜm qđ nos mouemur, & ſic id, quod aliqñ eſt dextrum poſtea eſt ſiniſtrum, vel ante & retro nõ mutata re. Alio modo accipitur magis propriè in iſtis rebus ante, & retrò, dextrum, & ſiniſtrum ẜm comparationem ad poſitiones mundi. Nam in mundo determinãtur naturaliter iſtæ quatuor poſitiones. Nam in parte Oriẽtali eſt ante, quia ibi apparet magis motus mundi, q̃ in Occidente & alijs partibus, ſicut in animali dicitur ante facies ſua, quia ad illam partem mouetur: retrò

B in mundo eſt Occidens: Septentrio, & Meridies ſunt dextrum & ſiniſtrum mũdi, ideo ẜm ꝙ aliquæ res reſpiciunt iſtas partes mundi dicuntur hr̃e diuerſas poſitiones: nam pars rei reſpiciẽtis ad Orientem eſt anterior, pars vero ad Occidentem poſterior, & ſic de dextro & ſiniſtro reſpectu Septẽtrionis, & Meridiei. Ita autem erat in tabernaculo, ꝙ non determinabat ſibi naturaliter aliquam poſitionem, ſed ẜm partes mundi accipientur in eo ante, & retrò, dextrum, & ſiniſtrum.

Ideo pars illa tabernaculi, quæ fuerit verſus Oriẽtem erit anterior: huiuſmodi aũt erat oſtium tabernaculi. vt patet Exo.26.cap. ideo id, quod eſſet ante oſtium tabernaculi dicebatur eſſe ante tabernaculum:

C ſed oſtium atrij erat verſus partem Oriẽtalem tabernaculi, & oſtij ſui, ergo dicebatur eſſe ante tabernaculum. *Omnia quæ ad altare pertinent.* Secundum literam iſtam incipit hic verſus, & continuatur vſque ad illam partem. hic eſt cultus familiæ Gerſonitarum, & eſt ſenſus, filij Gerſon portabunt omnia quæ ad altare pertinent, & funiculos & vaſa miniſterij. Sed hoc non poteſt ſtare. Nam ſupra in litera dicebatur, ꝙ filij Caath portarent altare thymiamatis, & altare holocauſtorum cum oĩbus vaſis, & exprimuntur ibi illa noĩatim, nihil ergo manebat Gerſonitis de altari, qđ portare poſſent. Sed iſta lr̃a eſt deuians in ſnĩa à litera hebræorũ. hr̃.n. in hebræo, velum oſtij, qđ eſt ante tabernaculũ & altare in circuitu.& tunc eſt lr̃a clara.ſ.ꝙ illud velum atrij erat ante tabernaculũ, & ante altare

D in circuitu. Nam cum eſſet velũ ante tabernaculũ neceſſario erat ante altare, quia altare holocauſtorũ erat apud oſtium tabernaculi, vt patet Exo.29.& Leui.ca. 1. Eſt aũt hic corrupta lr̃a nr̃a in punctuatione, qa facit vnũ verſum ab iſto loco. *Omnia quæ ad altare.* Vſq; ad locum illum. *Hic eſt cultus.* Et tñ ẜm lr̃am hebraicã verſus debet incipere a parte ſuperiori.& hoc eſt cõtinuatũ cum verſu ſuperiori vſq; ad locũ illũ. *Hic eſt cultus.* Et eſt ſenſus, ꝙ Gerſonitæ portabunt velũ, qđ eſt in introitu ante tabernaculũ, & ante altare, & ante oĩa quæ ad altare pertinent, & ante funiculos, & vaſa miniſterij, & ſic erit verſus ab illo loco. hoc eſt officium Gerſonitarũ vſq; ad locum illũ. *Hic eſt cultus.* Et

Verſuũ hebræorũ diſtinctio.

E tunc eſt ſnĩa clara & vera nihil addẽdo. Sed obijcies, ꝙ non põt eſſe totus iſte vnus verſus, quia in vno verſu eſt vnicus cõtextus, & vnicũ verbũ principale, qđ dico ꝑ verbum relatiui. Hic aũt ponitur verbũ geminatum.ſ. *Vt portent.* & in fine. *Portabunt filij Gerſon.* Reſpondendum eſt, ꝙ iſtud ſecundum verbum, portabunt, non refertur ad ly oĩa q̃ ad altare ꝑtinent, ſed eſt q̃dã repetitio quaſi ex ſupabundãti. Et eſt ſenſus. Hęc oĩa ſupradicta.ſ. cortinas, & tectũ fęderis & operimentũ aliud, & operimentũ hyacinthinũ, & velũ, qđ eſt in introitu atrij ante altare, & ante oĩa quæ ad eum pertinent, portabunt Gerſonitæ. Et ſic ponitur tota iſta ſnĩa repetita propter verbum duplicatum.

Omnia quæ ad altare pertinent. Non refertur ad illud verbum inferius portabunt, sed ad præpositionem supra positam. s. ante tabernaculum & subintelligitur. & ante omnia, quæ ad altare pertinent. Ea enim quæ pertinebant ad altare erant simul posita cum ipso altari. Ideo velum pendens in ostio atrij erat simul ante ostium tabernaculi & ante altare, & omnia q̃ pertinent ad altare.

Funiculos & vasa ministerij. i. añ funiculos, & ante vasa ministerij. Est enim sententia suspensiua. & est sensus, quòd illud velum, quod erat in introitu atrij erat ante funiculos, & ante omnia vasa ministerij altaris. Funiculi qui vocantur. Vocantur hic funiculi illi, qui extendebant operimẽta tabernaculi. habebat namque tabernaculum quatuor operimenta loco tecti, vt supra positum est. & vt ista non contraherentur in rugam, & ineptè iacerent atque impellerentur a vento, extendebantur funiculis, quibus alligabantur paxilli ænei figendi in terra, sicut patet in omnibus tentorijs quæ portantur ad expeditiones bellicas. Isti autem funiculi extendebãtur versus omnem partem tabernaculi, ideo necesse erat, quòd quidam eorum essent ad partem Orientalem versus ostium tabernaculi apud altare holocaustorũ, & ante hos dicebatur esse velum pendens in ostio atrij, cum esset ante tabernaculum, & isti funiculi erant in parte anteriori tabernaculi.

Et vasa ministerij. Idest etiam erat istud velum ante vasa ministerij. ista sunt vasa altaris holocaustorum, quibus ministrabatur in eo, quæ supra in litera nominatim expressa sunt: ante hæc erat velum, quod pendebat in ostio atrij, quia atrium erat in circuitu tabernaculi & introitus atrij, qui erat in parte Orientali erat ante introitum tabernaculi, & consequenter ante altare, & omnia vasa quæ nominantur hic, cũ ista essent apud ostium tabernaculi.

Iubente Aaron, & filijs eius portabunt filij Gerson. i. omnia quæ supra posita sunt portabũt Gersonitę ad mãdatum Aaron, & filiorum eius. Et quamquam hoc verum sit, quòd sacerdotes imperabãt Leuitis faciẽtibus ista: tamen specialiter pertinebat cura iubendi Gersonitis ad Ithamar filium Aaron, vt patet immediate, sicut pertinebat ad Eleazar iubere Caathitis specialiter, vt supra patet.

Et sciant singuli cui oneri debeant mancipari. Idest cum iusserit sacerdos Gersonitis portare onera scient cui oneri debent mancipari. i. quilibet sciet, quod onus portare debeat. si autem ad præceptum nullius ipsi portarent onera contenderent de portatione onerũ, scilicet ad quẽ pertineret istud vel illud onus portare.

Hic est cultus Familiæ Gersonitarum. Idest istud est officium, vel labor Gersonitarum, scilicet qui supra positus est.

An sacerdotes disponerent onera Gersonitarum. Quæstio. XXXI.

DICET aliquis, an sacerdotes disponerent onera Gersonitarum, sicut onera Caathitharum, antequàm portarent. Nam non licebat Caathitis accedere ad onera sua, antequã sacerdotes illa inuoluerent, aliàs morerent.

Dicendum est, non esse sic de Gersonitis, quia onera eorum non erant aliqua vasa, quæ deberent inuolui, sicut onera Caathitarum.

Item onera Gersonitarum erant omnibus manifesta, scilicet operimenta Sanctuarij, & nulli erat periculum in videndo. de oneribus autem Caathitarum aliter erat, ideo non debebant hæc a sacerdotibus disponi.

Item quia dispositis oneribus Caathitarum introi- F bant ipsi pro illis sine aliquo periculo, ergo ita iã possunt Meraritæ, & Gersonitæ intrare in Sanctuarium, & tangere vasa sua.

Item nõ videtur rationabile, quòd sacerdotes deponerent operimenta tabernaculi, & mouerent tabulas, quæ pertinebant ad Gersonitas, & Meraritas, ideo dato, quòd vellent, non possent, quia quando data sunt ista præcepta, solum erant tres sacerdotes, scilicet Aaron, Eleazar, & Ithamar. alij duo namque filij Aaron Nadab, & Abiu mortui fuerant, vt patet præceden. cap. Isti ergo non possent facere hæc, sed faciebant Gersonitæ & Meraritæ.

In tabernaculo fœderis. Idest iste est cultus vel ministerium, quod fit a Gersonitis in tabernaculo. non est autem intelligendum, quòd aliquid facerent Gersonitæ in tabernaculo, quia non licebat eis ingredi illuc. G Sed dicebant habere cultum in tabernaculo. i. in portando operimenta tabernaculi, sicut supra declaratũ est de Caathitis.

Eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Hic ponitur ad cuius curam pertineant Gersonitæ, & dicitur, quòd ad Ithamar filiũ Aaron. Erant enim nũc duo filij Aaron Eleazar, & Ithamar, quibus erat commissa cura trium familiarum Leuitarum. s. Eleazar erat commissa cura Caathitarum: Ithamar autem erat commissa cura Gersonitarum, & Meraritarum.

Cur Eleazar habuit curam vnius Familiæ tantum cum esset maior: Ithamar vero duarum. Quæst. XXXII.

H SED circa hoc aliquis quæret, cum Eleazar esset primogenitus horum succedẽs in summo sacerdotio, quare dabatur Ithamar cura duarum familiarum, & Eleazar cura vnius?

Respondendum est, ꝙ Eleazar semper erat maior Ithamar. Nam licet haberet commissam vnicam familiam specialiter, habebat postea curam omnium Leuitarum in generali, & erat princeps eorum. sic dicitur præced. cap. princeps principum Leuitarũ Eleazar filius Aaron. & sic non solũ erat princeps familiæ Caathitarum, sed etiam princeps principum Gersonitarum, & Meraritarum, & princeps ipsius Ithamar. Vnde ipse cum principibus Gersonitis, & Meraritis I reddebat rationem de omnibus quæ fiebant in familijs suis ipsi Eleazar: maior ergo princeps erat Eleazar quàm Ithamar.

Quomodo Ithamar erat princeps Gersonitarum. Quæstio. XXXIII.

SED dicet aliquis quomodo erat Ithamar princeps Gersonitarum, quia præced. c. dicitur, ꝙ Heliasaph filius Iaiel erat princeps Gersonitarum.

Respondẽdum est Gersonitas habere plures principes: nam Heliasaph erat princeps familiæ ipsius, tãquam constitutus ex genere super familiam Gersonitarum, & erat de ipsamet familia. Ithamar autẽ erat K princeps Gersonitarum, non ꝙ conueniret ei ex familia, quia erat de sacerdotibus, & non de Gersonitis. Sed erat princeps in iubendo quid facere deberent inquantum subijciebantur sacerdotibus: fuerãt namque omnes Leuitæ traditi sacerdotibus, vt ministrarent coram eis ad eorum mandatum, vt præceden. capitulo. & infra octauo, ideo quamquam ipsi haberent principes familiarum inter se, tamen fuerunt traditi eis principes de sacerdotibus, qui iuberent quid facerent ministrando sacerdotibus, & hoc modo Eleazar, & Ithamar filij Aaron erant principes Leuitarum.

Filios quoque Merari per familias & domos patrum suorum recensebis a triginta annis & supra vsque ad annos quinquaginta: omnes qui ingrediuntur ad officium ministerij sui & cultũ fęderis testimonij. Hæc sunt onera eorum. Portabunt tabulas tabernaculi & vectes eius: columnas ac bases earum. columnas quoque atrij per circuitum cum basibus & paxillis & funibus suis. Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt. Hoc est officium familiæ Meraritarum & ministerium in tabernaculo fęderis, eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis.

Onera filiorũ Merari.

Filios quoque Merari. Hic describitur officium tertiæ familiæ Leuitarum. *Per familias & domos suas.* Idest debebunt cõputari omnes Meraritæ per familias & domos, quia quamquam Meraritæ facerent vnam familiam, tñ sub hac erant aliæ familiæ minores. s. Moolitæ & Musitæ, vt patet præced. ca. ideo familia Meraritarum diuidebatur primo in illas duas: deinde quælibet illarum diuidebatur in domos, quæ sunt minores congregationes, & sic computabantur distinctè viri in qualibet domo. *Domos suas & patrum suorum.* i. ꝙ cõputati sunt Meraritę ꝑ familias & domos suas atq; patrum suorũ, qđ dupliciter intelligitur. vno mõ, ꝙ Meraritæ computabãtur per domos suas & domos patrum suorum. s. ꝙ essent istæ domus distinctæ, & tunc domus patris significat magis q̃ domus sua, vel domus Gersonitarum, & hoc quia vocatur domus patris, qñcunque multi descendunt ab eodem patre, & congregatio illorum omnium vocatur vna dom⁹, quæ aliqñ vocatur familia. Domus sua dr̃ domus cuiuslibet Meraritæ, & iam ista est minima diuisio, cum domus solum contineat vnam œconomiam. Accipiendo tñ domum patris est maior cõmunicatio, q̃ vna œconomia: nam ſm Arist. 1. Polit. cap. 1. cõmunicatio ista vocatur homogalatharum, vel collactaneorum, & sic significabitur hic duplex domus. vna quæ est tanquam familia, & vocatur domus patrum. alia quæ est tanquam œconomia, & vocatur domus sua. Aliter potest intelligi, ꝙ non sint hæc tanquam distincta, sed vnum sit expositio alterius. s. per domos suas & patrum suorũ. i. per domos suas quæ sunt domus patrum suorum. Et tũc est sensus, ꝙ istæ domus Leuitarum sunt domus patrum suorum. i. nominatæ à patribus, quia à matribus non nominabatur aliqua generatio. & iste est sensus literæ. Nam supra 1. c. cũ dicebatur de his numerationibus semper dicebatur, ꝙ computabantur viri per cognationes, & familias, & domos cognationum suarum, vbi accipitur dom⁹ cognationum. i. domus patruum.

Quod est officiũ tertiæ Familiæ Leuitarum.

Recensebis a 30. annis & supra. Idest nullus erat hic numerandus, nisi iam complesset annum 30. ideo qui incipiebant non computabantur. *Vsque ad annos 50.* Vltra ad annum quinquagesimum nemo computabatur, quia hic assumebãtur viri fortes robore ad portanda onera. Et tamen istud robur integrum nõ est, nisi ab anno 30. vsque ad quinquagesimum.

Omnes qui ingrediuntur ad officium ministerij sui. i. numerabitis omnes, qui ingredi debent ad executionem ministerij sui. q. d. ministerium omnium Meraritarũ est portare tabulas Sanctuarij, & alia quæ infra habẽtur: omnes autem qui debebant ingredi ad istud mi-

A nisterium erant hic computandi. dicuntur autem ingredi ad ministerium. i. incipere ministrare, quia qñ facta fuit primo ista numeratio fuit inchoatio totius ministrationis sacerdotalis. *Et cultum fœderis testimonij.* Idest numerabitis omnes Meraritas, qui ingrediũtur ad cultum tabernaculi fęderis. Hoc autem idem est, quod superius. s. ad officium ministerij sui. Nam nõ habebant Meraritæ alium cultum tabernaculi, nisi ministerium suum, nec habebant aliud ministerium nisi cultum tabernaculi, sed vnũ exponit alterum. s. ꝙ ministerium Meraritarum erat cultus tabernaculi fęderis. dicitur cultus. i. labor vel officium, nec intelligitur, quod haberent cultum tabernaculi. s. ꝙ ministrarent in tabernaculo, & talis ministratio solis sacerdotibus conueniebat, sed habebant cultum taberna-

B culi fęderis. i. habebant officium suum, vel laborem in portando tabulas, & columnas tabernaculi. Accipitur hic largè tabernaculum fęderis pro toto Sanctuario. Non solum enim portabant Meraritę ea, q̃ erant in tabernaculo, sed etiam columnas atrij, cum basibus suis, vt patet infra, sed tam atrium, quam tabernaculum vocatur hic tabernaculum fęderis.

Hæc sunt onera eorum. s. ista quæ sequuntur. *Portabunt tabernaculi tabulas.* Hic accipitur propriè tabernaculum, quia non erant tabulæ in alia parte Sanctuarij, nisi in tabernaculo. has portabant Meraritæ. Erat nãque tabernaculum constans ex tabulis in circuitu: in superiori autem parte habebat operimenta de pellibus & filis. habebat autem in tribus lateribus tabu-

C las. s. in Aquilonari, Australi, & Occidentali, quæ simul erant tabulæ. 48. quia in Aquilonari erant 20. & in Australi totidem. In Occidẽtali autem octo, vt patet Exo. 26. cap. *Et vectes eius.* Portabant & Meraritæ vectes tabularum. i. quædam ligna quæ mittebantur per dorsa tabularum: nam tabulæ Sanctuarij non poterant simul teneri cum essent multæ, nisi esset aliqđ retinaculum vel compages eorum: habebat autem quælibet tabula duas bases argenteas in fundamẽto, quibus infigebatur terræ, & per has quælibet tabula tenebatur, ne caderet in terram, sed non tenebantur omnes in vnam compagem, ideo ad hoc fuerunt positi circuli aurei in dorsis tabularum, & per illos immittebãtur quædam ligna longa & magna, quæ cõtinebant tabulas, & ista vocantur vectes, non a vehen-

D do. i. portando, quia nihil portabatur in eis, sed continebantur tabulæ in vnam compagem. Cum autem tabulæ portandę essent, non manebant in eis vectes, sed educebantur, quia alias necesse erat simul portari multas tabulas. s. totum vnum latus Sanctuarij, qđ erat 30. cubitorum continens tabulas. 20. & tamen non posset moueri, ideo educebantur vectes de tabulis, & portabantur tabulæ per se, & sic erat facile.

Columnas & bases earum. Portabant etiam Meraritæ columnas. Erant autem columnæ in atrio, & in tabernaculo: vtræque tamen pertinebant ad Meraritas. Hic tamen vocantur columnę ipsæ, quę erant in tabernaculo: nam de columnis atrij immediatè se-

De figura columnarum tabernaculi & de basib⁹.

E quitur.

Erant enim in tabernaculo columnæ nouem. Scilicet quinque in introitu tabernaculi ante quas pendebat tentorium, & trahebantur aliæ quatuor in distinctione primæ partis tabernaculi, & Sancti sanctorum, & ante eas pendebat velum distinguens Sancta sanctorũ a reliquo tabernaculo. Nec erant istę columnæ, sicut columnæ atrij, quia columnę atrij erant æneę: colũnę autem tabernaculi erant de lignis Sethim, vt patet Exo. 26. iuncto 27. cap. Istę columnę habebant bases, quia figebantur in terra, vt tenerentur, nec habebant bases amplas, sicut columnę communiter in alijs ędificijs, sed acutas & infixas terrę.

Causa diuersitatis est, quia in alijs ædificijs columnæ sunt sustentamenta impositi oneris, ideo debent habere bases amplas, ne extremitates columnarum pressæ magno pondere terræ infigantur, & refugiente terra imposita onera ruant. Cum autem fuerint amplæ bases, hoc non contingit, quia amplitudo detinet ne columnæ terræ infigantur: in columnis autẽ Sanctuarij secus erat, quia nullum impositum pondus habebant, cum Sanctuarium non haberet tectũ de lignis, sed de operimẽtis pellium & filorum. Ideo ipsę cortinæ per se stare debebant, ad quod requirebatur eas infigi terræ, & hoc erat per quasdam bases acutas in modum paxillorum infixorum extremitatibus columnarum, & deinde infixorum terræ, sic enim columnæ tenebantur.

Columnas quoque atrij per circuitum. Idest etiam portabunt Meraritæ columnas, quę sunt per circuitũ atrij. Erant enim istæ columnæ æneæ, vt patet Exod. 27. Erantque 60.s.20. in latere Meridiano, & totidem in latere Aquilonari. & 10. in Occidentali. In orientali autem totidem, vt patet Exo. 27. cap.

Cum basibus & paxilis & funibus suis. Istæ columnæ habebant bases, sicut columnæ tabernaculi. s. quibus infigebantur terræ. vocantur autem paxilli, & funes columnarum, non ꝙ columnæ haberent aliquos paxillos ad hoc ꝙ figerentur, quia basibus suis tenebantur, sed erant paxilli & funes cum columnis atrij, qa in columnis illis pẽdebant cortinæ in circuitu totius atrij, & illæ affigebantur mediantibus paxillis & funibus religatis ad columnas, & quamquam ad Gersonitas pertineret portare cortinas, quæ erant in circuitu atrij, tamen paxilli & funiculi quibus affigebantur non pertinebant ad eos, sed ad Meraritas, & hoc quia adhærebant isti paxilli & funes columnis atrij, quia in columnis illis pẽdebant cortinæ in circuitu totius atrij, & illæ affigebantur mediantibus paxillis & funibus religatis ad columnas, & q̃q̃ ad Gersonitas pertineret portare cortinas, quæ erant in circuitu atrij, tñ paxilli & funiculi, quibus affigebantur non pertinebant ad eos, sed ad Meraritas. & hoc quia adhærebant isti paxilli & funes columnis pertinentibus ad Meraritas.

Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient. Hic ponitur modus quo portabant Gersonitę vasa sua & supellectilia. s. ꝙ recipient ea per numerum a principe suo Ithamar. Et sic postea darent ea per numerũ ipsi. Et dicitur hic omnia vasa accipiendo largè, quia non erant aliqua vasa quæ portarẽtur à Meraritis, sed Caathitę omnia portabant, tñ secundum morem hebraicum largè vocantur vasa omnia quæ pertinẽt ad aliquam ministrationem. Et sic vocant vasa belli ipsa arma, & vocant vasa carminis, siue vasa psalmi instrũ musica. sic patet Psal. 70. cum dicitur confitebor tibi in vasis Psalmi. i. in psalterio in quo canitur. Et sic ipsa quæ portant Meraritæ vocantur largè vasa. s. tabulæ & columnæ &c. vocantur etiam supellex, & quantũ ad hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ vasa & supellex distinguantur, & tunc aliqua de his q̃ portabant Meraritæ vocantur vasa. s. ea quæ magis pertinent ad ministrationẽ, sicut funiculi & paxilli, q sunt ad ministerium columnarum & tentorium: alia autem quæ magis stant, sicut tabulæ, & columnæ, vocabuntur supellectilia.

Vasa dicũtur oĩa q̃ pertinent ad aliquã ministrationem.

Alio modo potest intelligi, quòd vasa & supellectilia dicantur esse idem, sed duplicatur nomen ad magis exprimendum, sicut aliquando in vsu nostro est, & hoc conuenientius dicitur.

Hoc est officium familiæ Meraritarum. Idest ista portatio eorum, quæ supra dicta sunt, est officium pertinens ad Meraritas: nulla enim aliam ministrationẽ hẽbãt.

F *Et ministerium in tabernaculo fœderis.* Idest & hoc est ministerium vel officium eorum in tabernaculo fœderis, non quòd intrant in tabernaculum & ministrãt ibi, sed quòd ministrent in portando ipsas tabulas tabernaculi, & cætera quæ hic habentur. Vnde nõ dicit hic ista præpositio in habitudinem loci, sed materiæ.

Officium Meraritarum, an sit aliud quàm eorum ministerium. Quæstio. XXXIIII.

ALIQVI enim volunt ponere ista distincta. s. ꝙ aliud sit officium Meraritarum, & aliud sit ministerium eorum in tabernaculo fęderis. Dicunt enim ꝙ officium dicit aliquid laboriosum, & istud est in custodiendo res tabernaculi, & portando illas. Ministerium vel cultus dicit aliquid pertinens ad delectationem, & hoc est cantãdo vel pulsando. Vnde dicunt, quòd aliqui erãt de Leuitis Meraritis cantantes & pulsantes ad recreationem aliorum Leuitarum laborantium in portando res tabernaculi. Sed hoc non habet aliquem colorem, quia Meraritæ non laborabant in portando, cum ferrent onera sua in plaustris. sed Caathitarum labor erat qui portabant humeris suis. vt patet infra 7. cap. Item non diceretur talis esse ministratio, vel cultus in tabernaculo, quia nec fiebat intra tabernaculum, nec erat in portando aliquam rem tabernaculi.

Fundantur autem hic Iudæi super hoc, quod repetitur istud nomen. s. officium vel cultus, aut officium, & ministerium. Sed hoc nihil est, quia frequenter fit talis repetitio nominum in sacra scriptura. Haberent autem maiorem colorem si dicerent, ꝙ Meraritæ habebant officium pulsandi, & canendi in Sanctuario, sicut postea quidam Leuitæ habuerunt istud officiũ tempore Dauid, vt patet in distinctione officiorum q̃ habetur. 1. Paral. 25. cap. vbi ponuntur quidam cantores, & alij ianitores.

Sed adhuc hoc non stat, quia ista distinctio nõ fuit vsq; ad tempus Dauid. Item quia dato, ꝙ ista distinctio cantare & psallere in sanctuario fuisset tempore Moysi: tñ non pertineret ad Meraritas, sed ad Caathitas. sic patet 1. Paralip. 25. c *Eruntque sub manu Ithamar.* Idest familia Meraritarum pertinebit ad principatũ Ithamar. Erat autem alius princeps Meraritarũ. s. Suriel filius Abiael. vt patet p̃ced. c. sed Suriel erat princeps ex genere in ipsa familia, & Ithamar erat princeps quantum ad officia, sed non erat de ipsa familia, sicut declaratum fuit supra de principatu Gersonitarum.

Filij Aaron sacerdotis. Vocatur hic Aaron sacerdos, scilicet sacerdos magnus.

K Recensuerunt igitur Moyses & Aaron, & principes synagogæ filios Caath per cognationes & domos patrum suorum, a triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fęderis, & inuenti sunt duo millia septingenti quinquaginta. Hic est numerus populi Caath, qui intrant tabernaculum fęderis, hos numerauit Moyses & Aaron iuxta sermonẽ Dñi per manũ Moysi. Numerati sunt, & filij Gerson per cognationes,

tiones, & domos patrum suorum a triginta annis & supra vsque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur vt ministrent in tabernaculo fęderis, & inuenti sunt duo millia sexcenti triginta. Hic est populus Gersonitarum quos numerauerũt Moyses & Aaron iuxta verbum Domini. Numerati sunt & filij Merari per cognationes & domos patrum suorum a triginta annis & supra, vsque ad annum quinquagesimum: omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fęderis, & inuenti sunt tria millia ducenti, hic est numerus filiorum Merari quos recensuerunt Moyses & Aaron, iuxta imperium Domini per manum Moysi: Omnes qui recensiti sunt de Leuitis, & quos recenseri fecit ad nomen Moyses & Aaron, & principes Israel per cognationes & domos patrum suorum a triginta annis & supra vsque ad annum quinquagesimum ingredientes ad ministerium tabernaculi, & onera portanda: fuerunt simul octo millia quingenti octoginta. Iuxta verbum domini recensuit eos, Moyses vnumquemque iuxta officium & onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

Summa ministrantiũ. *Recensuerunt igitur*. Hic ponitur secundum principale huius. c. s. collectio numerorum, supra enim fuerant assignata officia Leuitarum. Hic ponitur summa omnium ministrantium in his officijs, & est summa ista distincta a summa quæ habetur præce. cap. vt infra patet. *Moyses & Aaron & principes Synagogæ*. Idest in numeratione Leuitarum fuit Moyses, tanquam principaliter numerans, & Aaron tanquam coadiutor cum principibus synagogæ, vocatur synagoga multitudo.

An synagoga sit multitudo Israelitarum, aut Leuitarum. Quæstio. XXXV.

Sed nunc hoc est dubium, an sit multitudo Israelitarum, vel Leuitarum: nam primo modo erit sensus, ꝙ principes totius multitudinis. s. principes. 12. tribuum adiuuerunt Moysen ad faciendum hoc. Si autem intelligatur secundo modo est sensus, ꝙ principes synagogæ. i. multitudinis Leuitarum adiuuerunt Moysen, & tunc fuerunt isti principes tres. s. Eliasaph princeps Gersonitarum, & Elisapham princeps Caathitarum, & Suriel princeps Meraritarum, vt præced. c. patet. Hi enim erant principes totius multitudinis Leuitarum.

Dicunt autem quidam, ꝙ principes Leuitarum solum adiuuerunt hic Moysen ad computandum multitudinem populi, ita principes Leuitarũ adiuuerint ad computãdum omnes Leuitas. Et primus modus conuenientior est. Primo quia dicitur hic, ꝙ fuerint in hac numeratione principes synagogæ. i. multitudinis, nunquam tamen congregatio Leuitarum vocatur synagoga, vel multitudo, sed congregatio totius populi. Item quia ad principes. 12. tribuum pertinebat ista numeratio. Nam ad quem pertinet aliquam rem donare, pertinet eam tradere ad numerum, sed principes multitudinis. 12. tribuum cum tota multitudine sua donauerunt Leuitas sacerdotibus, vt patet præced. cap. & infra 8. non tradiderunt eos pro seipsis ad ministrandum, ergo ipsi numerare debebant. Itẽ patet, quod intelligatur de principibus multitudinis Israelitarum, & non Leuitarum, quia infra in litera, cum ponitur epilogus numerationis omnium Leuitarum dicitur. omnes qui recensiti sunt de Leuitis, & quos fecerunt ad nomẽ Moyses, & Aaron, & principes populi Israel &c. non solum vocauit principes, sed principes populi Israel, quod non potest intelligi de principibus Leuitarum, quia isti non erãt principes populi. *Filios Caath*. Ista familia prius numerata est, quia erat dignior, & ad nobiliorem administrationem assumpta.

Per cognationes & domos patrum suorum. Vocantur hic cognationes familiæ minores: nam Caathitæ faciebant vnam familiam in Leuitis, sed adhuc erant quatuor familiæ sub eis. s. Amramitarum, Hebronitarũ, Ozielitarum, Iessaaritarum, vt patet præced. ca. & istæ vocantur cognationes, quia quælibet earum faciebat vnam specialem cognationem. domus patrum dicuntur minores diuisiones præter œconomias: sunt enim specialissimæ cognationes, sicut congregatio omnium descendentium ab eodem patre, vel auo superstite. & dicuntur domus patrum, quia semper cognationes denominantur a patribus. *A 30. annis & supra*. Quia ante istud tempus non erat perfectum robur in hominibus pro officijs istis ad quæ hic assumebantur. *Vsque ad quinquagesimum*. Si aliquis esset quinquaginta & vnius annorum non numerabatur, quia iam deficit robur ad magna onera & labores, quæ ptinebant his Leuitis.

Omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis. Idest numerati sunt omnes qui incipiunt ministrare in tabernaculo fęderis. i. in portando vasa tabernaculi: non autẽ in intrando & ministrando in ipso tabernaculo, quia hoc ad solos sacerdotes pertinebat.

Cur Leuitæ numerantur tot modis. Quæst. XXXVI.

Sed quæretur, quare Leuitæ numerãtur tot modis. i. tot terminis: Israelitæ autem numerãtur solum vno modo. s. numerantur Israelitæ a 20. an. & s. vt patet s. 1. ca. & infra 26 & nullo alio modo: Leuitæ autem numerantur quatuor modis, vel ex quatuor terminis. s. ab vno mense & supra, vt patet præced. c. & infra 26. Etiam à vigintiquinque annis. infra 8. cap. etiam a triginta annis, vt patet hic in litera. etiam vsque ad annum quinquagesimum, vt patet hic in litera, & infra octauo.

Dicendum quòd Leuitæ computantur pluribus modis, quia computantur ad plura, & secundum exigentiam rei ad quam fit numeratio accipitur alius & alius terminus numerandi. Computantur primo ab vno mense & supra, quando ipsi commutantur pro primogenitis Israelitarum præceden. cap. & ratio est, quia primogeniti redimi principiebantur, quando essent vnius infra decimooctauo, sed Leuitæ dabantur pro primogenitis Israelitarum præceden. capitu. & infra octauo, ideo ab vno mense & supra computari debebant.

Sciendum tamen, quòd ista computatio habebat terminum a parte ante, sed non a parte post, quia incipiebat computatio ab vno mense & supra, & non erat aliquis terminus, quia in quantacunque senectute esset aliquis Leuita, computabatur pro

pro vno primogenito Israel. Secunda computatio erat a vigintiquinque annis vsq; ad quinquagesimũ patet infra 8.c. Tertia erat ab anno tricesimo vsq; ad quinquagesimum, vt patet infra in litera.

Sed de istis duabus dubitant aliqui quomodo potuerint poni, quia non apparet aliquid propter quod differant, quia tam illi qui computantur a 25. annis vsq; ad quinquagesimum, quàm illi qui à tricesimo vsque ad quinquagesimum numerantur ad opera, vt patet hic. & infra 8. ideo deberet esse idem terminus tam a parte ante, quàm a parte post.

Aliqui dicũt propter hoc, ꝙ est error in litera per ignorãtiam librariorum, qui vnum vel alterum corruptè scripserunt.

G Dicendum ꝙ non stat, quia tam litera nostra tàm græca quàm hebræa generaliter habet istas duas differentias, ideo non licet concedere esse errorem, qa hoc modo tolleretur certitudo sacræ scripturæ, cum in multis alijs possemus dicere eē errorem librariorum, & hoc est valde periculosum.

Dicendum ergo ꝙ istæ duæ distinctiones ponuntur, & cõmuniter putatur, ꝙ a tricesimo anno vsque ad quinquagesimum computabantur Leuitæ ad portandum onera statim, quia ætati suæ hoc cõueniebat, sed a vicesimoquinto anno vsq; ad quinquagesimũ computabantur ad hoc, ꝙ addiscerent officia quæ facturi erant. s. ꝙ in illis quinque annis addiscerent officia sua, & statim in anno tricesimo inciperent portare onera vsque ad quinquagesimum annum, & tunc coinciderent ambæ ministrationes, sed de hoc quid sit verum dicetur latius infra 8. Quarta numeratio Leuitarum erat a quinquagesimo anno vsque ad mortem, & in ista accipiebantur Leuitæ ad custodienda vasa quæ alij portabant infra 8. cap. De Israelitis laicis non erat sic, quia non erant in eis tot diuersitates finium: ideò non erant tot numerationes, ideo numerabantur solum a vicesimo anno & supra.

Sed dicendum, ꝙ adhuc istud non est verum: nã non solum fiebat vna computatio, sed duæ in Israelitis laicis. Prima erat a viginti annis, & supra vsq; ad mortem, de qua supra 1. cap. & ista erat, quia Deus volebat ponere numerum illorum, qui debent habere nomen & numerum in populo, & tamen per legem Dei fiebat hoc a vicesimo anno, & supra tricesimo, ideo ab illa ætate iussit nunc numerari.

Secunda numeratio eorum erat ab vno mense & s̄. s. vsq; ad mortem. & ista nõ fuit numeratio omniũ Israelitarum, sed solum primogenitorum suorum. Nam fuerunt numerati omnes primogeniti Israelitarum ad hoc, ꝙ commutarentur pro eis Leuitæ præc. cap. & illi pro quibus nõ possent dari Leuitæ redimerentur. Certum est autem istos numeratos fuisse ab vno mense & supra. nam Leuitæ, qui pro eis dabãtur numerabantur ab vno mense & supra. s̄. cap. primo. Item primogeniti redimebantur generaliter ab vno mense & supra infra octauo capitulo. Sed isti redempti fuerunt, quia pro quolibet eorum fuit datus vnus Leuita, vel quinque sicli, sicut dantur infra 18. vt patet præced. cap. ergo fuerunt computati isti primogeniti Israelitarum ab vno mense & supra, licet præced. cap. non exprimatur, quia præsupponitur quasi notum, eo quòd lex erat omnes primogenitos redimi ab vno mẽse, infra decimooctauo cap. etiam quia Leuitæ, qui dabantur pro ipsis primogenitis numerabantur ab vno mense & supra præced. cap. non ergo debebat esse dispar conditio eorum, qui ad vnam rem numerabantur.

F *Quid fiebat de Leuitis, qui erant ab vno die vsque ad vnum mensem, & an fuerunt numerati. Et an in deserto fuerit facta redemptio. Quæst. XXXVII.*

SED quæretur occasione præcedentium, cum Leuitæ ad commutandum pro primogenitis numerati fuerint ab vno mense & supra, quid fieret de alijs Leuitis, qui erant ab vno die vsq; ad vnum mensem, quia certum est in tanto populo aliquos fuisse istorum?

Dicendum ꝙ illi non computati sunt, licet essent multi, sed transierunt in cultum Dei sine aliqua commutatione, quia non fuerunt ipsi dati pro primogenitis Israelitarum.

Sed tunc dicetur quid etiam factum est de primogenitis Israelitarum, qui erant infra vnum mensem. Dicendum ꝙ pro illis non fuerunt dati aliqui Leuitę nec fuerunt dati sicli, sicut pro illis, qui erant ab vno mense & supra, eo ꝙ nondum tenebantur ad redemptionem, nam ante mensem nullus primogenitus redimebatur infra decimooctauo.

Aliquis dicet, ꝙ hic fuit seruatus fauor Deo. Nam accepit aliquos Leuitas sine cõmutatione. s. vltra numerum sibi debitum. Isti enim erant omnes, qui erãt infra mensem, cum illi non commutati fuerint pro aliquo primogenito Israelitarum, vt dictum est. habuit tamen illos Deus sibi applicatos semper, sicut cęteros Leuitas, qui dati sunt in commutationem.

H Dicendum ꝙ non fuit hic seruatus fauor Deo, sed potius Israelitis, quia sicut aliqui Leuitæ erant. ĩ. mẽsem, ita etiam aliqui primogeniti Israelitarum essent infra mensem, & tamen pro illis non fuerunt dati aliqui Leuitę, nec etiam sicli, sed manserunt sine redemptione. Aliquis dicet, ꝙ istud nihil adiuuat, quia isti primogeniti Israelitarum, qui erant infra mensem, licet nunc non redimerentur, quia nondum venerat tp̄s redemptionis suæ: adueniente tamen mense redimerentur per legem generalem. ĩ. 18. Et ita nullus maneret sine redemptione: Leuitæ tamen qui erant infra mensem accipiebantur sine commutatione.

Dicendum ꝙ non est verum, quia isti primogeniti qui fuerunt nũc infra mensem nunq̃ fuerunt postea redempti. Etiam si viueret quilibet vltra centum annos, quia illud teneret si præsupponeremus, ꝙ oẽs

I masculi primogeniti Israelitarum redimerentur statim, vt complerent mensem.

Sed falsum est, quia illud solum fuit postq̃ Israelitæ intrauerunt in terrã Chanaan, & habitauerunt ibi pacificè, qa tunc fecit lex obligare Deute. 12. & tunc quotquot primogeniti nascebantur redimebant̃ post mensem, sed in toto deserto, cum lex non obligauerit, non fiebat redemptio primogenitorũ, sicut nec obseruabantur aliç cæremoniæ. Si aũt obijciat, ꝙ hic redempti sunt & cõmutati oẽs primogeniti Israelitarum. Dicẽdum ꝙ hoc fuit solum in monte Sinai, & non fuit factũ quasi Deus vellet, ꝙ ex tunc inciperet seruari lex de redemptione primogenitorũ, sed quia voluit assignare sibi ministros, & qa hoc fieri debebat

K cõmutando pro primogenitis facta fuit cõmutatio, & redẽptio eorũ qui supfuerunt: postea tñ nõ fuit facta aliqua redemptio in toto deserto. Simile patet de cæremonijs sacrificiorũ q̃ iubebantur a lege: nam in monte Sinai facta sunt sacrificia, & postea nunq̃ fuerunt facta, vt oñsum est. s̄. Et ita gñaliter de alijs cæremonijs. Apparet ergo ꝙ non fuit hic fauor aliqs seruatus Deo, neq; Israelitis, qa Leuitæ qui erant infra mensem non fuerunt cõmutati, sed sine cõmutatione appliciti Deo: primogeniti aũt Israelitarũ infra mẽsem non fuerunt tunc redempti, nec postea, cum in quadraginta annis deserti nulla fuerit facta redẽptio.

Aliquis

Aliquis dicet, quòd licet isti non fuerūt redempti in deserto, fuerunt redempti postquam introierunt in terram Chanaan, & ita redibat ad idem.

Dicendum quòd nō est verum, quia isti licet intrarent postea in terram Chanaan non tamen redimebantur, quia esset tunc quilibet illorum trigintanouem, aut quasi quadraginta annorum: lex tamen dicit redemptionē fieri statim post mensem Deutero. 12. ideo lex non obligaret eos ad redēptionem, quasi illa esset facta post natiuitatem ipsorum: nam leges aut constitutiones non extenduntur ad pręterita extra de consti. c. cognoscentes.

Obiectio refellitur quæ contra id quod dictum est supra quæst. 36. posset fieri. Quæst. XXXVIII.

Sed aliquis objiciet contra id quod dictum est supra q. 36. s. q̄ Leuitę cōputati fuerint ab vno mense, & supra ad faciendam commutationē pro primogenitis Israelitarum, nam infra 26. computantur Leuitæ iterum ab vno mense, & supra: & tamen ibi nulla fit commutatio ipsorum pro primogenitis Israelitarum. Aliqui dicunt quòd fuit facta numeratio ibi ab vno mense & supra, quia fuit facta iterū redemptio primogenitorum totius Israel, & fuerunt Leuitæ dati pro eis.

Dicendum quòd istud nō stat primo, quia scriptura nihil de hoc dicit: & tamen pręced. cap. quando factum est expressit illud, s. quòd numerarētur primogeniti Israelitarum, & omnes Leuitæ, & darētur Leuitæ ꝓ primogenitis Israel. ibi tñ nihil expressum est.

Secundo, quia si fieret ibi commutatio solueretur preciū pro illis qui superessent de primogenitis Israel sicut factum est præcedenti cap. & tamen ibi de nullo precio dicitur.

Tertiò & præcipuè, quia non poterat istud fieri, nā Leuitæ omnes fuerunt nunc dati Deo pro primogenitis Israelitarum: & per istam applicationem pertinebant in perpetuum ad Deum ipsi & omnes descendentes ab eis. Ideo iam non possent dari pro primogenitis Israel, quia tunc quod meum esset ex vna causa fieret meum ex alia: cum nondum desijsset esse meum, quod est impossibile.

Quarto, quia hoc modo nunquam daretur preciū pro aliquo de primogenitis Israel: quia quandocunque nasceretur aliquis illorum daretur pro eo vnus Leuita de illis qui iam pertinebant ad Deum. sed falsum est, quia regula generalis erat, quòd de cætero ꝓ quolibet primogenito darētur quinq; sicli infra 18.

Dicendum ergo q̄ non fuit ibi facta aliqua commutatio nec potuit fieri post hæc. Sed Leuitæ fuerunt ibi computati ab vno mense & supra 1. vt non coinciderent cum numeratione Israelitarum: nam fuerunt illi computati a viginti annis & supra eo. cap. vt ergo differret numeratio Leuitarū a numeratione populi, fuerunt computati Leuitæ ab vno mense & supra præced. cap. vt ergo videretur quòd habebant propriam computationem secundum quā soliti erāt computari fuerunt numerati ab vno mense & supra.

Sed aliquis dicet quòd potuerunt computari ibi a triginta annis & supra sicut computantur hic in litera, vel a vigesimoquinto anno, sicut infra 8. cap.

Dicendum quòd non fuit conueniens, quia istæ computationes fiunt pro Leuitis qui incipiunt portare onera, vt patet in litera: & tamen in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto quādo fuit facta cōputatio quæ habetur infra 26. non fuit facta aliqua applicatio Leuitarum ad portanda onera, sed manebāt sibi illa officia quæ tunc data fuerant, ideo non oportebat sic computari.

A *Cur Leuitæ non computantur a viginti annis & supra. Et quare tota multitudo Leuitarum aliquando non numeratur. Quæst. XXXIX.*

Adhuc quæretur, cum Leuitæ computentur tot modis, idest quatuor, vt dictum est supra q. 36. quare non computantur aliqñ à viginti annis & supra.

Aliquis dicet, quòd Leuitæ omnes nunquā computantur a viginti annis & supra, quilibet tamen illorum computatur quādo est viginti annorum ad hoc quòd transeat ad nomen & numerum Exo. 30.

Dicendum quòd etiam isto modo nūquam computabantur Leuitæ, quia qui sic computantur sunt

B Israelitæ, idest de populo vt colligitur eo. cap. Leuitæ tamen separati sunt a populo.

Item quia qui sic computantur soluunt dimidiū siclum eod. cap. & tamen Leuitæ nulla iura soluebāt, sed potius ipsi accipiebant iura a populis: ergo non numerabantur sic.

Sed adhuc manet semper dubium quare non numeratur aliquando tota multitudo Leuitarum a vigesimo anno & supra sicut alij Israelitæ supra 1. cap.

Alij dicūt quòd illa numeratio est bellatorum, vt colligitur ibidem, & nō pertinet pugnare ad Leuitas.

Dicendum quòd istud nihil facit, quia non numerati fuerunt ad bellandum illi qui numerantur supra 1. etiam Leuitis non erat licitum pugnare. vtrumque eod. cap. probatum est.

C Sed dicendum quòd hoc fuit, primo vt nunquā coinciderent Leuitæ cum Israelitis qui computabantur ab anno vigesimo: volebat autem Deus Leuitas separatos esse ab Israelitis, & nō poni simul cū Israelitis supra 1. ideo nūquam debebāt numerari eodem modo quo illi, sed illi numerabantur a viginti annis, & supra, ergo Leuitæ, nunquam sic debuerunt numerari.

Secundo, quia per numerationem quę fiebat a viginti annis, & supra constituebatur homo in statu politico, & incipiebat esse vnus de populo, qa tūc transit homo ad nomen & numerum Exo. 30. cap. Sed Leuitæ nunquam constituebantur in statu politico, ita vt quilibet illorum esset vnus de populo, ideo licet

D multis modis numerarentur, nunquam debuerunt numerari a viginti annis, & supra.

Cur Deus iussit numerari Leuitas ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum. Et quòd numerus trigesimus laudatur in sacra scriptura. Sic annus quinquagesimus in scriptura commendatur. Quæst. XL.

Sed quęretur quare Deus iussit numerari hic Leuitas ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum. Aliqui dicunt quòd istud fuit propter significationes istorum numerorum, & qa laudantur isti numeri in scriptura. nam Ioseph triginta annorum erat cum susceperit regimen Aegypti Gen. 41. Ezechiel autem propheta erat triginta an-

E norum quando vidit magnas Dei visiones, & incępit prophetare, vt patet Ezech. 1. cap. Dauid quoque triginta annorum erat quando factus est rex super Iudā 2. Reg. cap. 2. etiam in mēsuris ædificiorum laudatur iste numerus, nam tabernaculi longitudo triginta cubitos continebat, vt colligitur Exo. 26. & 27. arca ēt Noe totidē cubitos in altitudine habebat Gen. 6. & templū Salomonis eandem habebat altitudinis mensuram 3. Reg. 6.

De anno quinquagesimo dicunt similiter, quòd in scriptura commendatur & pertinet ad remissionem peccatorum. Nam Abraham quando petijt a Deo

non

non subuerti vrbem Sodomorũ incępit a quinquaginta iustis & peruenit vsque ad quinque non ausus infra descẽdere Gen.18. quinquaginta tamẽ & quinque ad eandem rationem pertinent, quia vnus ex alio nascitur: similiter quinquagesimus annus erat iubileus apud Hebręos, quia remittebantur debita, & liberabatur homo a seruitute, & reuertebantur possessiones venditæ ad pristinos dominos nullo dato precio Leuit.25. etiam Christus quando voluit ponere parabolam de remissione dixit, de duobus debitoribus quorum vnus debebat quingentos denarios, & alius quinquaginta Matth.18. sed quingenti & quinquaginta ad idem pertinẽt: etiam quinquaginta efficitur ex numero septenario in se ducto addita vnitate, quia septem septies sunt quadragintanouem, & addita vnitate completur quinquagenarius: septem tamẽ ad remissionem pertinet, quia in anno septimo fiebat remissio seruitutis, & debitorum inter Iudæos Exo.21. & Deut.15.

De vigintiquinque similiter dicunt quòd est perfectus numerus. nã per quinque signantur quinque sensus, & tamen quinque ductum in seipsum, idest quinquies quinque efficit vigintiquinque, qui est numerus perfectus, & signat perfectionẽ sensuum. istas & similes applicationes tenent Origenes & glo.

Sed dicendum quòd istud non est ad propositum, quia Leuitæ numerabantur hic ad exercendum officia sua, sed ad hoc numeri nihil conferunt quãtumcunque habeant perfectam significationem.

Dicendum quòd veritas est, quia Deus iussit numerari sic Leuitas, quia eligebat eos ad opera dura, s. vt portarent onera totius sanctuarij: & ad hoc oportebat eos esse robustæ ætatis, vt possent ista onera mouere, maximè autem in illis qui portabant onera super humeros, & non dabãtur eis plaustra, sicut erãt Caathitæ, vt patet infra 7.cap. Sed ętas triginta annorum est valde robusta, quia ante illud tempus non est completum robur alicuius, ideo nõ incipiebant portare Leuitę onera ante annum trigesimum, & quia istud magnum robur non durat semper in homine, sed solum ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum, iussit Deus quòd computarentur Leuitæ ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimũ, quia post quinquagesimum statim cessarent portare onera, & efficiebantur custodes vasorum infra 8.cap.

Cur non numerantur sacerdotes. Quæst. XLI.

Qvaeretvr cum computati fuerint Leuitæ quare non fuerunt computati sacerdotes, & quare non ponitur ætas à qua numerarentur sicut ponitur de Leuitis?

Dicendum quòd sacerdotes erant pars quædam Leuitarum cum essent de filijs Leui. ideo in computatione illa qua computati sunt omnes Leuitæ ad cõmutandum eos pro primogenitis Israelitarum fuerunt sacerdotes numerati cum Leuitis, & fuit quilibet sacerdos datus pro vno primogenito Israel, sicut quilibet Leuita: & ibi numerati sunt sacerdotes ab vno mense & supra, sicut numerabantur alij Leuitæ præcedenti cap.

Sed dicetur quare sigillatim nõ fuerunt postea numerati sacerdotes sicut fuerunt Leuitæ? Nam erant tres familiæ Leuitarum, s. Caathitæ, Meraritæ, Gersonitæ, pręced.cap. & cuiuslibet earum fuit positus numerus per se hic in litera. ergo ita debuit esse de sacerdotibus.

Dici potest quòd non est simile, quia istæ tres familię Leuitarum habebant officium portandi onera sanctuarij, & quia quælibet familia habebat distincta

F onera ab alia familia, debuit accipi numerus cuiuslibet familiæ per se, & ita accipitur hic in litera. Sed sacerdotes non portabant aliqua onera, ideo nõ oportuit eos sic numerari.

Sed dicitur quòd licet non portarent onera habebant ministrationes quę eis solis competebãt pręcedenti cap. & infra 18. ergo pro illis debebãt per se numerari.

Dicendum quòd sacerdotes per se debuerunt numerari sicut quęlibet alia familia Leuitarum, immo excellentius inquantum illi digniores erant, & ita factum est, quia non solum fuit positus numerus illorum, sed etiam fuerunt nominati per nomina sua; erant enim sacerdotes Aaron & filij sui solum, quia istos solos iussit Deus consecrari in sacerdotes. Exo.

G 29. & Leui.7. & istis solis dedit vestes sanctas. Exo.28. Aaron tñ habebat solum quatuor filios, s. Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. duo primi cremati fuerũt a Deo in die prima ministrationis suę Leuit.10. & sic manebãt alij duo soli, idest Eleazar, & Ithamar, & sic nunc erãt soli tres sacerdotes Aaron, & duo filij eius, & istud totum refertur pręced.cap. ideo non solum fuerunt numerati sacerdotes, sed etiam numerati & designati ex nominibus.

Cur non posita fuit ætas a qua numerarentur sacerdotes sicut ponebatur de Leuitis. Quæst. XLII.

H Sed quęretur quare non fuit posita aliqua ætas a qua numerarentur sacerdotes, sicut ponebatur de Leuitis hic in litera.

Dicendum quòd hoc fuit. primò, quia ętas ponitur pro numeratis quando debent repelli aliqui propter defectum ętatis, & tamen de filijs Aaron nemo repulsus est à consecratione & officio sacerdotali: ideo non oportuit poni ætatem aliquam.

Secundo, quia designatio ętatis est quando illi qui numerãtur multi sunt, & nescitur de omnibus cuius ætatis sunt, & per illam designationem scitur qui numerãdi sunt, & qui non. Et quia sic erat de qualibet familia Leuitarum quòd in ea erant valde multi, vt patet hic ex summis singularibus debuit poni ætas a qua numerarentur: sacerdotes autem erant nũc soli

I tres, scilicet, Aaron, Ithamar, & Eleazar, vt dictũ est. ideò non oportuit designari ætatem à qua numerarentur.

Tertiò, quia ꝓ Leuitis fuit assignata ætas, quia accipiebantur ad opera dura, s. ad portandum onera: sacerdotum autem administrationes non erant duræ: ideo nõ oportebat assignari eis ætatem saltem illam quæ assignabatur Leuitis, s. à trigesimo vsq; ad quinquagesimum.

Quartò dicendum & melius, quòd sacerdotibus aut erat assignanda ætas ad hoc, quòd essent sacerdotes, aut ad hoc, quòd consecrarentur & miñistrarent. pro primo non erat assignanda ætas, quia quicunque

K filius sacerdotis eo ipso erat sacerdos, & sicut natus de Leuita statim est Leuita, ita natus de sacerdote statim erat sacerdos, & non poterat non esse sacerdos. Et sic omnes filij Aaron, & descendentes ab eo a prima die natiuitatis suæ vsque ad mortem erant sacerdotes: nõ igitur poterat ad hoc assignari aliqua ętas.

De secundo dicendum, quòd licet quilibet filius sacerdotis est sacerdos: tamen nullus eorum ministrabat quousque esset cõsecratus, vt colligitur Exo. 29. & Leuit. 8.cap. vbi ponitur ritus consecrationis eorum.

Ad istam consecrationẽ requirebatur aliqua ętas: quia non licebat consecrari paruulos statim vt nascerentur, vel quando essent vnius anni, quia nõ possent tunc

tūnc ministrare. consecratio tamen fiebat ad ministrandum: de ista ętate nunc non fuit aliqua expressio facta, eo quòd isti erant tantæ ætatis vt conuenienter consecrari possint & ministrare.

qua ætate consecrabantur sacerdotes.

Si autem quęratur in qua ętate consecrabantur sacerdotes. Dicendum quòd non inuenitur expressim in veteri testamento. Certū est tamen aliquam fuisse ętatem in qua non possent consecrari: & aliquam vltra quam statim possent consecrari. Istud autem accipietur ex fine consecrationis, quia consecratio fiebat ad ministrandum, sed aliqua ætas est in qua non posset homo exercere sacerdotales administrationes propter impotentiam & defectum virium. Nam sacerdotes iugulabant animalia ad sacrificium, & decoriabant ea, & secabant in partes atque cremabant super altare, & alia huiusmodi. Leui. primo 3. & 4. c. tamen ista aliquod robur corporale exigunt. Ideo ante ætatem habentem tale robur, non debebat aliqs consecrari ad ministrandum.

Oportet sacerdotem habere scientiā, legem.

Secundo propter scientiam, quia oportebat sacerdotes habere sciētiam legis Dei Mala. 2. s. labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius exquirent, & Agge. 2. c. dicitur interroga sacerdotes legem. oportebat autem sacerdotes scire respondere ad dubia legis: & docere populum de his sicut dicitur Leui. 10. ad sacerdotes habeatis scientiam discernēdi inter sanctum & prophanum: inter pollutū & mundum, doceat quisque filios Israel omnia legitima quę locutus est Dominus. Prius tamen quā aliquis consecraretur in sacerdotem oportebat habere istam notitiam rerum, quia aliàs repelleretur à ministerio, qui esset ignarus, vt patet Oseę 4. c. s. quia tu repulisti sciētiam ego repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. ad sciendum tamen ista requirebatur aliquāta ætas, ideo non posset in quacunque ætate consecrari sacerdos, sed aliqua esset determinata ad hoc.

Est tamen dicendū quòd illa non esset tanta quanta assignatur hic Leuitis, s. ab anno trigesimoprimo vsque ad quinquagesimum, quia Leuitæ assumebant ad opera valde dura, idest ad portanda onera, quod requirit ætatem valde robustam. In administrationibus autem sacerdotalibus non erat tanta difficultas neque requirebātur tantæ vires, ideo minor ætas sufficiebat.

Secundò, quia inuenimus sacerdotes fuisse consecratos & ministre in minori ætatę, sic refert Iosephus libro de bello Iudaico: de filio Hircani sacerdotis magni fratre Marianes vxoris Herodis regis qui procurante Herode suffocatus est in Iericho. illum enim dicit anno 18. ætatis suæ ministrasse in summo sacerdotio: & sic videtur quòd in illa ætate vel paulo ante poterat quis consecrari & ministrare in sacerdotio.

Cur Leuitæ omnes computati sunt sub vna summa, & sacerdotes non. Quæst. XLIII.

Adhuc occasione prçcedētium quæretur cum sacerdotes per se computati fuerint prçced. cap. & quęlibet familia Leuitarum per se fuerit computata, vt patet hic in litera, quare Leuitę computati fuerunt omnes sub vna summa, scilicet vigintiduo millia?

Dicendum quòd hoc accipitur ex fine computationis, quando enim vnus finis est ad quem omnes cōputantur, ponūtur omnes numerati sub vna summa: quando autem sunt plures fines fiūt tot summæ quot sunt fines computationis. Quando autem numerati sunt hic Leuitæ, fuit accepta sūma cuiuslibet familiæ per se, eo quòd licet omnes tres familiæ portarent onera erant illa onera diuersa. Nam Caathitę

A portabant vasa sanctuarij, quæ non erant partes eius: Meraritæ autē, & Gersonitæ portabāt ipsum sanctuarium, idest omnes partes eius, sed in his differebant: quia Gersonitæ portabant partes molles, Meraritæ autem partes duras, vt patet hic in litera: ideo debuerunt accipi singillatim numeri istarum familiarum: & sic factum est.

Sed quando Leuitæ numerantur prçced. cap. fuerunt numerati vt commutarentur pro primogenitis Israelitarum: & hoc erat cōmune omnibus, scilicet, quia quilibet Leuita magnus, vel paruus de quacunque familia esset, dabatur pro vno primogenito Israelitarum, ideo debuerūt omnes poni sub vna summa, quia non erat aliqua causa differendi.

B Sic autem fuit infra 26. quando numerati sunt iterū Israelitæ in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto infra 26. nam omnes Leuitæ fuerunt positi sub vna summa: fuerunt enim vigintitria millia. Causa huius est, quia ibi non fuerunt numerati ad applicandum eos aliquibus oneribus, sed solum ad sciendum quot erant Leuitæ omnes: & sic sub vna summa esse debebant. Sic etiā fiebat de omnibus tribubus Israelitarum: quia quęlibet habebat multas familias, quæ nominantur infra 26. cap. nunquam tamen accipiebantur summæ particulares familiarum, sed tota tribus cōputabatur sub vna summa, vt patet supra 1. & infra 26. Et hoc erat quia omnes computabantur ad vnum finē, scilicet, vt sciretur quot viri essent in qualibet tribu, qui iam transissent ad nomen & numerū,

C & in isto conueniebant omnes de tribu: non fiebant summæ particulares familiarum, sed vna summa pro tota tribu.

Rationes positæ præcedenti quæst. examinantur, & vires earum ostenduntur. Et quòd fines fuerunt diuersi numerationis. Quæst. XLIIII.

Sed dicendum quòd rationes positæ prçced. q. ab illis qui hoc quęrebant sunt legitimæ: & tū quod prçsupponitur ab eis in q. est falsum. Nā petitur quare Leuitæ omnes præced. cap. numerati fuerunt sub vna summa, & hic ponitur pro qualibet familia vna summa: & tamē falsum est, quia

D tam hic quam ibi accipiūtur tres summæ pro tribus familijs. nam dicitur ibi quòd in familia Gerson fuerunt septem millia & quingenti. in familia autem Caathitarum fuerunt octo millia & sexcenti. in familia vero Merari fuerunt sexmillia & ducenti. & postea ponitur summa omnium Leuitarum simul, s. vigintiduo millia. ita autem penitus fit hic, quia cuiuslibet familię ponitur per se summa, & postea vna summa totalis collecta ex tribus summis partialibus, & non differt in aliquo hic & ibi, nisi quia ibi numerantur Leuitę ab vno mense & supra: hic autē computantur ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum.

E Sed dicendum quòd rationes assignatę prçcedenti quęst. sunt verę, s. quòd vbicunque est vnus finis numerationis ponuntur omnes numerati sub vna summa: cum autem sunt diuersi fines tot sunt summę, quot sunt fines numerādi: & ideo Israelitę pro qualibet tribu licet contineret multas familias, vnicam summam habebant supra 1. & infra 26. cap. Leuitę quoque quādo fuerūt numerati in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto infra 26. fuerunt omnes positi sub vna summa, & non fuit numerata quęlibet familia per se. causa erat, quia ibi solum numerati fuerunt ad sciendum quot erant. Israelitę quoque in tribubus suis ad idem numerabantur, vt dictū est prçced. q. ideo erat vnica summa pro qualibet tribu.

De

De numeratione autem Leuitarum facta præced. cap. vbi ponitur summa pro qualibet familia. dicendum quòd illa habuit aliquem finem communem omnibus Leuitis, & habuit alios distinctos competentes singulis familijs: finis communis erat quòd omnes numerabantur ad hoc, quòd commutarētur pro primogenitis Israelitarum, & propter hoc numerati fuerūt omnes ab vno mense, & supra, & quantum ad hoc differt illa numeratio ab ista, quia hic numerātur a trigesimo anno vsque ad quinquagesimū. Alij fines fuerūt distincti & proprij singulis familijs: & sunt tres fines, s. quia cuilibet familię datur princeps, & datur locus per se castrametandi, & assignatur quid de rebus vel partibus sanctuarij pertineat ad illā familiam, & ista tria differunt. nam de familia Gersonitarum dicitur quòd castrametabitur ad occidentē sanctuarij, & quòd habebit principem Heliasaph, & deinde ponuntur onera huius familiæ. de Caathitis dicitur quòd castrametabuntur ad meridiem, & quòd erit princeps eorum Elisaphan, & ponuntur vasa sanctuarij, quę isti portabant. de Meraritis dicitur quòd castrametabuntur ad septentrionē, & quòd erit princeps eorum Suriel, & ponūtur partes sanctuarij quas illi portabant. Et quia istæ familiæ habebant singulæ tres fines proprios quibus inter se differebāt, oportuit poni summam cuiuslibet earum per se, vt sic cuilibet familiæ assignarentur illa tria propria, in quibus differebat ab alijs duabus familijs.

Causa huius fuit, quia scriptura sacra voluit breuiter loqui: potuerāt enim ibi poni duæ computationes: vna in qua computarentur omnes Leuitę simul pro commutatione facienda pro primogenitis, & numerarētur ab vno mense & supra, & poneretur vna summa omnium: & hęc non esset distinctio familiarum. Alia computatio esset in qua numerarentur tres familię distinctę & ponerentur pro qualibet familia illa tria quę erant sibi propria, & cuiuslibet familię per se poneretur vna summa: scriptura tamen vt breuius ageret sub vna computatione seruauit ista duo: ideo numerauit ab vno mense & supra: & tamen posuit summas distinctas singularum familiarum.

An superflua fuerit vna istarum duarum numerationum. Et an secunda & tertia numeratio differant.
Quæst. XLV.

TVNC tamen dicitur quòd est superflua vna istarum duarū numerationum quæ habent hic & præced. cap. quia hic numerātur tres familiæ distinctim: & similiter præced. cap.

Aliquis dicet quòd non coincidunt, quia hic computātur a trigesimo anno vsque ad quinquagesimū; ibi autem numerantur ab vno mense & supra.

Respondebit aliquis quòd poterat hic fieri numeratio ab vno mense & supra, quia numerātur hic Leuitę ad portandum onera: & tamen ab vno mense nemo portat onera: ideo oportebat fieri istam numerationem a trigesimo anno vsque ad quinquagesimum, nec etiam poterat fieri præced. cap. numeratio a trigesimo anno, quia ibi fit numeratio Leuitarum ad hoc, quòd commutentur pro primogenitis Israelitarum, vt patet ibi in litera. & tamen redemptio vel commutatio primogenitorū fit post vnum mensem a natiuitate eorum infra 18. cap. ideo debuerunt computari ibi Leuitæ ab vno mense & supra.

Est ergo dicendum quòd neutra istarum duarum computationum est superflua, immo poterant fieri tres cōputationes distinctæ, & quòd nulla superflueret: vna enim fieret ad commutandum Leuitas pro

F primogenitis Israelitarum: & ista non esset distincta per familias, si essent omnes Leuitæ sub vna summa & computarentur ab vno mense & supra.

Secunda esset Leuitarum distinctorum per tres familias sub tribus summis ad dandum cuilibet familię proprium principem, & propriam castrametationē, & onera propria portanda, & essent tunc tres summę trium familiarum, & computabuntur isti Leuitæ ab vno mense & supra.

Tertia computatio esset Leuitarum qui inciperēt actualiter portare onera, & ista esset per tres familias, & sub tribus summis, & fieret ab anno trigesimo vsque ad annū quinquagesimum, sicut fit hic in litera.

De prima numeratione quòd differat ab alijs duabus non est dubium, sed de secunda & tertia aliquis G dicet quòd coincidant, quia in ista tertia poterant poni omnia quæ ponuntur in secunda, s. castrametatio, & princeps, & propria onera: & fieret computatio ab anno trigesimo, & sic superabundaret secunda numeratio.

Dicendum quòd istæ duæ differunt, & non potuit vtraque fieri ab anno trigesimo, neque vtraq; ab vno mense, quia illa tria quę ponūtur præced. cap. in secunda numeratione competunt Leuitis ab vno mense & supra: immo ex die natiuitatis, & manent eis semper vsque ad mortem: ista vero quæ ponuntur hic in tertia numeratione, s. actualiter portare onera: non competebant Leuitis nisi ab anno trigesimo: & non semper postea, sed solum vsque ad annum quin-
H quagesimum.

Ista patent, quia præced. cap. in secūda numeratione ponitur castrametatio singularum familiarum: & tamen castrametari ad talem vel talem partem sanctuarij conuenit Leuitis non solum ab anno trigesimo, sed a die quo nascuntur, quia omnes Leuitæ castrametantur in circuitu sanctuarij supra 1. cap. & nō commiscentur popularibus, & cōpetit cuilibet propria castrametatio præced. cap. ideo cuilibet Leuitæ etiam vnius diei competit illud, & non a trigesimo anno solum.

Item in illa numeratione ponuntur proprij principes familiarum, ad ordinandum autem aliquam multitudinem oportet nullam esse sine principe, ideo nō
I soli Leuitæ, qui erant ab anno trigesimo & supra debebant habere principem, sed etiam qui essent in anno 10. aut 5. vel 4. ergo numeratio ad habēdum principem non debebat fieri a trigesimo anno & supra, sed ab vno mense vel a die natiuitatis.

Item licet portare onera non conueniat ab vno mense, sed a magna ætate, s. ab anno 30. vt hic dicitur: tamen onera esse propria istius vel illius familiæ non conuenit solum ab anno trigesimo, sed etiam ex die natiuitatis, quia Leuitæ in septimo, vel octauo anno, licet non possent portare onera actualiter, tamē iam onera familiæ suæ erant ꝓpria eis, & dicebantur pertinere ad eos, ita quòd Leuitæ aliarum familiarum
K non poterant illa portare, neque ipsi onera alterius familiæ. Ideo dicendum quòd computatio quæ habetur præced. cap. differt ab ista, & neutra earum superfluit. Nam facta illa pro illis tribus finibus supra positis oportuit istam tertiam fieri in qua numerarētur soli Leuitæ qui actualiter portarēt onera, eo quòd nunc mouendum erat sanctuarium de monte Sinai per totum desertum, & oportebat designatum esse certum numerum Leuitarum qui illud portarent.

Inuenti sunt duomillia 750. Ista est summa Leuitarū Caathitarum ministrātium. Alia tamen summa est quę habetur præced. cap. s. octomillia sexcenti.

Causa diuersitatis est, quia ibi computātur omnes Caathitæ ab vno mense & supra ad commutandum pro

pro primogenitis Israelitarum. Ideo fuit magna summa. Hic autem computantur soli viri robusti ab anno 30. vsque ad quinquagesimum ad ferendum onera. *Hic est numerus populi Caath.* Scilicet, iste qui supra positus est: & magis propriè accipitur hic populus quàm preced. cap. vbi dicebantur populi Caathitarū & Gersonitarum, quia hic soli nominantur illi, qui transeunt ad numerum, s. vltra vigesimum annum. In priori autem computatione ponebantur plurimi, qui non transierant ad numerum, quia fiebat computatio ab vno mense & supra: tamen homo non transit ad numerū ad hoc quòd sit pars populi vsque ad annum vigesimum, vt patet Exo. 30. cap.

Qui intrat tabernaculum fœderis. Idest populus qui computatus est in Caathitis intrat tabernaculum fęderis, s. incipiens ministrare, & hoc quia omnes qui computati sunt hic erant ad ministrationem portandorum vasorum, sed non diceretur sic pręced. cap. de Caathitis numeratis ꝙ illi intrarēt in tabernaculum fęderis ad ministrandum, quia non omnes intrarent: cum fiat computatio ab vno mense & supra.

Hos numerauit Moyses & Aaron. Non solū intelligendum est de istis, sed etiam de principibus populi, qui cum eis numerauerunt, vt patet supra.

Iuxta sermonem Domini. Idest Deus mandauit quòd omnes isti numerarētur, vt patet supra in litera: *Per manum Moysi.* Idest Deus iussit hoc per Moysen, s. ꝙ denunciauit ipse sermonem Domini.

Dicitur. n. sermo Dñi fieri per manū Moysi vel in manu Moysi aut alteri⁹ ꝓphetę qñ verba dicta a Deo Moysi reuelat Moyses: & tātum est dici locutus est Dominus per Moysen sicut per manum Moysi, vel in manu Moysi. Fit autē talis modus loquendi, quia, per, vel, in, significant instrumētum actiuum, & quia manus est organum organorum, & instrumentum maximè operatiuum ponitur pro toto homine, qui talis locutionis instrumētum est. vel dicitur per manum Moysi aut in manu, quia verba Dei sunt in potestate Moysi cū ipsi reuelata sunt, sicut in manu nostra sunt ea quę nobis subijciuntur.

Numerati sunt & filij Gerson. Hic ponitur summa Gersonitarum potētium ministrare, & tota litera patet cum sit replicatio superiorum, quæ iam exposita sunt, & inuenti sunt duo millia 630. Ista summa Gersonitarum exceditur a summa Caathitarum in 120. vt patet conferendo illam summam isti.

Sed dicet aliquis quòd maior sit excessus: nā præced. cap. ponuntur de Gersonitis septem millia quingenti, de Caathitis autem octo millia sexcenti: & sic est excessus in mille & centum.

Respondendum est quòd Caathitæ semper excedunt Gersonitas: & tamen secundum diuersitatem numerationum est diuersitas excessuum. In computatione facta pręced. cap. sumebantur omnes Leuitæ ab vno mense & supra, ideo plures excederent ibi de Caathitis ad Gersonitas quàm hic vbi computantur soli a trigesimo anno vsque ad quinquagesimū: vnde est excessus pręced. cap. in mille & centum. hic autē in centum & viginti.

Hic est populus Gersonitarum. Scilicet ista multitudo quæ supra numerata est ad ministrandum.

Quem numerauit Moyses & Aaron. Scilicet, iunctis principibus populi. Nam cum dicatur supra, quòd numerati sunt Caathitæ à Moyse & Aaron & principibus populi. intelligendum etiam in computatione Gersonitarum. Nō enim fieret diuersitas. Et si velis proteruire dicens Gersonitas solum esse numeratos à Moyse & Aaron, quia de eis solum mentio fit, non potest stare, quia similis modus est supra de Caathitis. Nam a principio dicitur recensuerunt Moy- roba-

A ses & Aarō & principes synagogę filios Caathitarū: & postea subijcitur de eisdem. Hic est numerus populi Caathitarum: hos numerauit Moyses & Aaron idem patet infra de Leuitis. Nam a principio dicitur quòd omnes Leuitæ fuerūt computati per Moysen & Aaron & principes populi, & postea in fine subijcitur ꝙ Moyses numerauerit istos subticendo alios. Sic ergo est hic dicēdum de Gersonitis quòd fuerint numerati à Moyse & Aaron & principibus populi.

Numerati sunt & filij Merari. Hic ponitur summa Meraritarum. & litera patet ex dictis, quia est repetitio precedentium: *Omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi.* Dicuntur ingredi Meraritæ ad explendos ritus tabernaculi, idest ad faciendum opera in rebus sanctuarij. Non enim ingrediebantur ad

B faciendum aliquam ministrationem, sicut nec cæteri Leuitæ simplices, sed ritus eorum erant, vt portarent tabulas, & columnas, & bases, vt supra declaratū est. Tamen istud nomen ritus magis conuenit ad cæremonias quas sacerdotes faciunt in ministrādo, quàm ad id quod faciunt Meraritæ: illorum enim propriè est officium vel ministerium.

Inuenti sunt tria millia ducenti. Ista est summa Meraritarum, & excedit ad Caathitas in quadringentis quinquaginta, & Gersonitas in quingētis septuaginta, vt patet ex collatione summarum. in pręced. tamē cap. summa Meraritarum exceditur ab alijs, quia de Meraritis fuerunt sex millia ducenti. de Caathitis octo millia sexcenti. de Gersonitis septē millia quin- Quare in alia summa Meraritæ excedebantur in hac aūt excedunt.

C genti. Ratio huius veritatis est, quia in Meraritis erāt multi viri & pauci de paruulis. In Caathitis autem, & Gersonitis è contrario.

Hic est numerus filiorum Merari. Scilicet, qui supra positus est, & non est iste numerus omnium Meraritarum, sed eorum qui erant a triginta annis vsque ad quinquaginta: quos recensuerunt Moyses & Aarō. subintelligendi sunt etiam principes populi, quia omnes Leuitæ per eos numerati sūt, vt patet immediatè.

Iuxta imperium Domini. Idest isti Meraritæ numerati fuerunt, quia Deus imperauerat. *Per manum Moysi.* Hoc potest referri ad duo, s. quòd numerati sunt omnes per manum Moysi, vel quòd imperium Domini factum est per manum Moysi. sed secundus sen-

D sus est quem facit litera.

Non enim debet intelligi quòd numerati sunt per manum Moysi, quasi solum per eum numerati sint; cum dicatur hic immediatè quòd numerati fuerint per Moysen, & Aaron, & principes populi. sed refertur ad immediatum, s. quòd imperium Domini factum est per manum Moysi.

Omnes qui recensiti sunt de Leuitis. Hic ponitur epilogus omnium Leuitarum numeratorum ad officia: & non dicitur quòd omnes Leuitæ sunt octo millia quingenti octoginta, sicut infra dicitur. sed omnes Leuitæ recensiti: nam multi de Leuitis manserunt non numerati, cum fiat hic numeratio a trigesimo vsque ad quinquagesimum annum solum. Manebāt autem multi in alijs ætatibus. Summa autem omniū

E Leuitarum qui erant tempore huius numerationis fuit vigintiduorum millium trecentorum, vt patet præcedenti cap.

Et quos fecerunt ad nomen. Facere ad nomen est ponere aliquos viros in numero & nomine destinatos ad aliquod officium, sic erat de istis: quoniam omnes hi transibant ad aliqua officia, fecerūt eos ad nomen Moyses & Aaron, quia ipsi numerauerūt eos, & scripserunt nomina eorum. In Israelitis autem dicebatur aliquis transire ad nomen quando transibat ad officium & numerū bellatorum, & ideo inter Israelitas transibatur ad numerum anno. 20. vt patet Exo. 30. cap. Quid sit facere nomen.

30.cap. quia ab anno vigesimo computabantur bellatores, vt patet supra 1.cap, isti autem transibant ad numerum ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum, quia alijs temporibus non ministrabant in his officijs. *Moyses & Aaron*. Isti duo erant principales computatores. Moyses tanquam princeps totius populi & Aaron tanquam princeps Leuitarum. *Et principes totius populi Israel*. Scilicet, duodecim tribuum. Nam in toto Israel erãt solum duodecim tribus: principes ergo harũ dicebãtur esse principes totius Israel: & in hoc tollitur dubium quod supra ponebatur cũ dictum est quòd Moyses & Aaron & principes synagogæ numerauerunt Caathitas. Ibi enim quidam dicebant intelligi de principibus Leuitarum, quia illi faciebant vnam synagogam, idest multitudinem per se. hic tamen declaratur quid sit ista multitudo vel synagoga omnium Israelitarum. Ideo isti principes qui numerant non sunt principes Leuitarũ, sed duodecim tribuum. *Per cognationes & domos*. Ex præcedentibus patet hoc cum litera sequẽti, quia ibi expositum est.

Ad ministerium tabernaculi. Idest omnes isti Leuitæ qui supra numerati sunt ingrediebãtur ad ministeriũ tam Caathitæ quàm Gersonitæ quam Meraritæ. Nã omnes habebant aliquod officium in portatione vasorum sanctuarij, vt patet ex superioribus, & quãtum ad hoc ingrediebantur ad ministerium tabernaculi.

Et onera portanda. Non est istud aliquid distinctum ad ministerium, vt supra ponitur. nam præter portationem rerum sanctuarij non habebant isti aliquod officiũ, quod pertineret specialiter ad hos numeratos.

De excubatione in circuitu Tabernaculi. Et quòd excubare est officium commune non tantum Leuitarum. Et quòd erectio & depositio tabernaculi erat idem officium cum portatione.
Quæst. XLVI.

ALIQVIS tamen obijciet quòd debebant excubare in circuitu tabernaculi, vt patet supra cap.1.& 2. Et hoc non pertinebat ad alios Israelitas.

Respondendum est excubare non esse aliquod officium proprie dictum Leuitarum, quia non determinat sibi aliquam operationem, nec aliquam familiam, sed omnes Leuitæ excubabant, & si adhuc dicere velis ꝙ excubare sit officium Leuitarum, non stat, quia hic ponuntur officia Leuitarum numeratorum ab anno trigesimo vsque ad quinquagesimum: ad hos tamen nõ pertinebat specialiter excubare, sed ad omnes qui erant de genere Leuitarum siue magni siue parui ætate, siue masculi siue fœminæ: omnes enim castrametabantur in circuitu tabernaculi. hic tñ ponuntur officia istorum qui transibant ad numerum a trigesimo anno vsque ad quinquagesimũ: ergo non ponitur excubare tanq̃ officium eorum.

Sed dicetur ꝙ adhuc portatio onerũ & ministeriũ tabernaculi quod hic dr̃ nõ sit idem, quia præter portationem onerũ Gersonitæ, & Meraritæ deponebant tabernaculum, & erigebant, vt patet ex præced. cap.1.

Dicendum est ꝙ erectio & depositio tabernaculi computabatur idem officium cum portatione, quia non poterant portare nisi deponerent, nec de illo fit mentio: quod patet, quia Caathitæ non deponebant nec erigebant tabernaculum, sed solũ portabant vasa eius accipiẽtes ea a sacerdotibus, & post eadem reponentes: & tamen isti dicebantur habere ministerium in tabernaculo, & portare onera.

Fuerunt simul octomillia 580. Ista est summa omniũ Leuitarum a triginta annis vsque ad quinquaginta

F numeratorum ad ministrationem, vt patet colligendo summas superiores.

Iuxta verbum Domini recensuit eos Moyses. Idest sicut Deus iusserat ita Moyses numerauit. Non est autem intelligendum, quòd solus Moyses numerauerit, cũ supra dicatur quòd Moyses & Aaron & principes Israel numerauerunt. Sed variatur, quia aliquando dicitur de solo Moyse: aliquando de Moyse & Aarõ: & aliquando de omnibus, vt patet in litera. Nam cũ veritas manifesta sit, nihil refert, quòd sic vel aliter describatur. *Vnumquemque iuxta officium & onera sua.*

Officia non fuerunt distincta tantum in generali, sed etiam in speciali. Et quòd officium & onus differunt.
Quæst. XLVII.

G

POTEST hoc referri ad familias, s. quòd numerati sunt omnes Leuitæ, & non ad idem: sed vnaquęque familia ad officium suum & onera, sicut supra distinctum est, ideo nõ numerabantur omnes Leuitæ simul, sed quęlibet familia per se.

Alio modo potest hoc intelligi de personis singularibus, s. ꝙ fuerũt numerati Leuitæ vnusquisque iuxta officium suum & onera sua, idest quilibet de Leuitis ponebatur cum illis, qui pertinebãt ad officium, & onera sua. Nam non solum in generali numeratores distinxerunt officia: dicentes vasa pro Caathitis: operimenta pro Gersonitis: tabulæ & columnę H pro Meraritis. Sed dixerunt tales Caathitæ portent arcam: & tales portent altare holocaustorum: & hi altare thymiamatum, & sic de cęteris vasis. De Gersonitis autem idem fuit, scilicet, quòd dictum est. Isti Gersonitæ portent cortinas, & illi portent operimenta de sagis. Alij autem hyacinthina. Alij pelles rubricatas. De Meraritis idem modus est quantum ad tabulas, & columnas, vectes, & bases, quas portabant. & accipitur hic officium & onera pro eodem, sicut supra accipiebatur ministerium & onera pro eodem. Sed officium dicit obligationem & assuetudinem: onus dicit portationem & actualem laborem. Nicolaus aliter distinguit, scilicet, quòd officium & onera dicuntur esse pertinẽtia ad diuersa, s. officium ad can- I tãtes, & pulsantes in sanctuario: portare onera refertur ad laborem, & distinguebantur omnes Leuitæ per hoc quòd quidam canebant: Alij vero onera portabant. Sic enim erat tempore Dauid quãdo positi fuerunt multi cãtores & ianitores, vt patet primo Paralipo.25.c.

Dicendum tamen est hoc non stare, quia ille ordo nunquam fuit vsque ad Dauid, & hoc ipse expressit primo Paralip. 23.c.s. quòd Dominus dederat requiē Israeli, & iam nõ erat portãda arca, & vasa sanctuarij per diuersa loca, ideo iam non esset ministerium Leuitarum id quod ante erat, s. in portando, sed alia officia eis distribuit, vt patet c.23. & 25. & 26. videtur er- K go quòd ante Dauid non habuerunt Leuitæ officiũ canendi, sed solum portandi.

Item si fuisset officium Leuitarum vt cãtarent coram Domino exprimeretur alicubi de hoc: cum tamen sępe ponantur hic officia Leuitarum, nihil tale scriptura meminit. ergo non erat. sed intelligenda sunt officia & onera eo modo, quo supra declaratum est.

Sicut præceperat ei Dominus. Idest istę distinctiones factæ sunt sicut Dominus pręcepit, & numerationes, quod intelligitur tanquam ad numerantes quantum ad formam numerandi,

CAP. V.

LOCVTVS est Dominus ad Moysen dicens. Præcipe filijs Israel vt eijciant de castris omnem leprosum & qui semine fluit: pollutusque est super mortuo, tā masculum quàm fęminam, eijcite de castris, ne contaminent ea cum habitauerint vobiscum. Feceruntque ita filij Israel, & eiecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi.

LOCVTVS. Descripta in superioribus populi numeratione, & dispositione ad recedendum. Hic tollitur quoddam totius multitudinis infectiuum, s. de leprosis, & fluentibus semine, & immundis super mortuo. Ista enim populum inficiunt, quamquàm in hoc non sit ordo multum consequens, sed solum in superioribus fuerat posita numeratio omnium Israelitarū, & Leuitarum: & quia totus liber iste partim historias, partim pręcepta cęremonialia, & iudicialia continet, subiugūtur hic pręcepta: nec potest assignari ordo ita consequēs in hoc libro, sicut in illis qui pure historici, aut purę legales sunt, quia iste ex vtroq; mixtus est, & in mixtis non est ordo consequens. Et quia in hoc c. agitur de corruptione quæ duplex est, s. immunditiæ corporalis, & iniustitiæ, & suspitionis. primò tollitur corporalis immunditia. secundò corrigitur iniustitia. tertiò examinatur diffidentia. Secunda ibi. *Locutusque est.* Tertia ibi. *Locutusque Dominus.*

Circa primum ponitur pręceptum de excludendis immundis a castris, s. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Ad hoc enim quòd ista pręcepta darētur, oportebat quòd loqueretur Deus Moysi, quia non loquebatur populo per se nisi cum dedit legem in monte Sinai. Erat autem Moyses valde acceptus Deo, ideo loquebatur ei omnia quæ iubere volebat Israelitis.

De ista locutione an fuerit facta immediate post numerationes de quibus præce. cap. vel magno tempore post, aut aliquantò non apparet ex litera. Sed satis videtur dicendum, quòd parum post numerationem supra positam fuerit auditum hoc à Moyse. Nam hic disponebatur populus ad recedendum de monte Sinai: præceptum autem istud de eijciendis immundis extra castra ordinat populum quātum ad dispositionem castrorū, ideo ante recessum de monte Sinai videtur rationabiliter, quòd hoc pręceptum datum fuerit. Populus tamē recessit de Sinai pauco tempore post istam numerationem. Nam numerationes supra positæ inceptę sunt prima die mēsis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto: & tamen die vigesimo mensis eiusdē mota sunt castra de monte Sinai, vt patet infra 10. cap. Ista tamen præcepta data fuerunt ante recessum de monte Sinai, vt supra dicebatur. ergo pauco tempore post numerationē supra positam fuit datum pręceptum quod hic habetur.

Præcipe filijs Israel vt eijciant de castris. Hic pręcipitur exclusio immūdorum in lepra, & fluxu seminis, & tactu hominis mortui: & hoc quia causabatur in his immunditia magna.

A *Quare in veteri testamento multæ cæremoniæ immunditiarum obseruabantur. Et quòd multiplex immunditia esset. immunditia naturalis, immunditia secundum opinionem honestatis. Et quomodo purificabantur immundi.*

Quæst. 1.

PRO quo considerandum est, quòd in veteri testamento obseruabantur multæ cæremoniæ munditiarum corporalium quātum ad accedentes ad sanctuarium: & hoc quia ea quę fiebant in veteri testamēto per se non habebant aliquam reuerentiam, nisi Deus eis apposuisset: & hoc erat faciendo obseruari multas cæremonias in accedentibus ad sanctuarium. Erat autem generale B quòd nullus immundus tangeret res sacras accedendo ad sanctuarium vel introeundo.

Erat tamen immunditia multiplex, quarum quædam excludebant homines a cōsortio aliorum, & nō omnes. In omnibus tamen excludebantur ipsi immundi à rebus sacris.

Est autem intelligendum quòd immunditiarum quędam sunt naturaliter immunditiæ, aliæ autem per solam opinionē honestatis, scilicet, quòd quamquam non essent verè immunditiæ: tamen quia aliquo modo apparebant fęditates quædam, vt magis homines essent honesti cauebant illas: & qui inquinatus esset, arcebatur a rebus sacris. Exemplum primi est in leprosis, qui secundum naturam immundi sunt, & inficiunt eos quibus adiunguntur: sic etiā C in fluentibus semine, & in mulieribus menstruatis. hę enim immunditiæ ab intrinseco sunt: dicuntur autem naturales, quia non sunt ex aliquo exteriori, sed ex principio intrinseco, quod pertinet ad naturā: quia natura est principium motus & quietis eius in quo est iuxta Aristō. 2. Physic.

Aliæ immunditię sunt per contactum, sicut siquis tangeret animalia morticina, vel reptilia aut hominē fluentem semine, & similia. in his enim est immunditia, sed non ab intrinseco, sed per contactum.

Sunt autem multiplices immunditiæ per contactum. nam siquis tangat reptilia, siue viuentia, siue mortua immundus est, vt patet Leuit. 11. cap. & siqs tetigerit carnes morticini animalis, siue sit licitum D ad esum, siue non, immundus est, vt patet eod. cap. & qui tangit carnes animalis illiciti ad esum, siue cum occisum est, siue cum morticinum immundus est, vt patet eo. cap. & qui tangit leprosum, aut vestes eius vel intrat in domum, quæ propter lepram clausa est, immundus est, vt patet Leuit. 14. cap. qui tangit hominem fluētem semine, vel lectum eius, aut id super quo ipse sederit immundus est, vt patet Leui. 15. cap. & qui tetigerit mulierem menstruatam, siue cognoscendo carnaliter, siue solum tangendo manu carnē eius, aut vestes, vel lectum immundus est, vt patet eo. cap. & qui portabat caprum emissariū in solitudinē immundus erat, vt patet Leuit. 16. cap. & qui cremabat carnes sacrificiorum diei propitiationis immundus erat, vt patet eod. cap. & siquis cremaret carnes E vitulæ rufæ immundus erat, vt patet infra 19. cap. Idē siquis tetigisset hominem mortuum, vel sepulchrū eius, aut ossa arida reperta in agro, vel ingrederetē in tentoriū hominis mortui, aut iret ad funera immundus erat, vt patet eod. cap.

In omnibus his & alijs contrahebatur immūditia: tamen non purificabatur eodem modo, quia in quibusdam lauabantur vestes solum. in alijs autem lauabantur vestes, & carnes, vt patet Leuit. 11. & 15. & 16. cap. in alijs autem solum fiebat aspersio aquæ lustrationis, vt patet infra 19. cap. & 31. Eodem modo quædam erant immunditię, quę durabant maiori tēpore quàm

quàm aliȩ. nam communes immunditiæ durabant vſque ad ſolis occaſum: & tunc lotis veſtibus erat homo mundus, vt patet Leuit.cap.11. In quibuſdam autem durabat immunditia per ſeptem dies, ſicut in in illo qui tetigiſſet hominem mortuũ, & in eo qui cognoſcebat carnaliter mulierem menſtruatam. de primo habetur infra cap.19. de ſecundo habetur Leuit.15.cap.

Hoc autem eſt quantum ad immunditias quȩ cauſabantur per contactum. In illis autem quæ erant a principio intrinſeco non dabatur certum tempus expiationis,quamquam in hoc differt,quia aut erat mulier quȩ pateretur menſtrua temporibus determinatis redeunte menſe, aut erat quælibet alia immunditia de naturalibus. Si primo modo, quamquam fluxus menſtrualis duraret ſolum vna die vel minus, mulier erat immunda ſeptem diebus. Si autem eſſent aliæ immunditiæ, ſicut lepra, & fluxus ſanguinis tempore non menſtruali vel fluxus ſeminis ex ægritudine, non ponebatur tempus certum ad emundationem,ſed quamdiu manebant iſtȩ immunditiæ ſiue vno anno, ſiue pluribus, ſiue in æternum ſemper erat, qui patiebatur immundus. Deinde cum ſanarentur iſtæ immunditiæ manebat quilibet de pollutis per ſeptem dies in quibus fiebant aliquæ ablutiones. Deinde in octaua die offerebat,qui immundus fuerat ſacrificia. de lepra habetur Leuit. cap.14. De emundatione autem huiuſmodi in fluentibus ſemine,& in mulieribus fluentibus ſanguine habetur Leuit.15.cap.

Pro his autem immunditijs, quȩ erant naturales excludebantur homines a caſtris. pro alijs autem immunditijs quȩ veniebant ex contactu ſolum non eijciebantur de caſtris. Erant autem tres immunditiæ naturales pro quibus immũdi eijciebãtur de caſtris, ſcilicet,fluxus ſeminis,& fluxus ſanguinis,atq; lepra: non tamen pro omnibus immunditijs naturalibus extra caſtra ibant: quia qui cognoſcebat mulierem carnaliter immundus erat, vt patet Leuit.15.cap. Et tamen non ibat extra caſtra, ſed lauabat carnem ſuã, & immundus erat vſque ad veſperum. In immunditijs autem,quæ erant per ſolum contactum,& nullo modo ab intrinſeco,non eijcitur immundus extra caſtra, ſicut patet in eis, qui tangunt carnes animalium morticinorum, & ſimilium, vel veſtes pollutas, aut ſimilia polluta: nam iſti non vadunt extra caſtra.

Fallit tamen in quibuſdam,ſcilicet,in tangentibus hominem mortuum, vel aliquid pertinens ad illud: quia iſti immũdi ſunt, & extra caſtra vadunt, vt patet hic. ſic quoque de illo qui portabat in ſolitudinem caprum emiſſarium. Nam cum redibat lauabat veſtes ſuas, & in veſpere ingrediebatur in caſtra. Idem de illo qui cremabat ſacrificia diei propitiationis, vt patet Leuitici capitulo decimoſexto. Idem erat in ſacerdote qui immolabat vitulã rufam, & in eo qui cremabat illam.

Nam non poterant ingredi in caſtra vſque ad veſperam,& lotis veſtibus,vt patet infra decimooctauo capitulo.

Vt eijciant de caſtris. Hoc pertinet ad ea, quæ ſuprà dicebantur de caſtrametatione, quia quilibet erat caſtrametaturus ſub vexillo tribus ſuæ per domos & cognationes ſuas, vt patet ſupra ſecundo cap. Iſti tamen qui eijciebantur a caſtris non manebant ſub vexillis. nam Deus iuſſerat quòd non habitarent inter alios.

F *Quomodo eiecti a caſtris manebant extra caſtra. Et quomodo qui erant extra caſtra procedebant cum caſtra mouebantur. Quæſt. III.*

SED quȩretur de his quomodo manerẽt extra caſtra? Reſpondendum eſt quòd cum erant Iſraelitæ in terra ſua, illi qui huiuſmodi immundi erant habebant aliquas domos extra vrbes & oppida,in quibus manebãt ſegregati a conſortio cæterorum. Nunc tamen non erat talis modus quia non erant manentes, ſed ſequebantur columnam motam.

Et tunc dicet aliquis, quomodo illi qui erant extra caſtra,procedebant cum caſtra mouerentur?

Reſpondendum eſt quòd nõ mouebãtur ad mo-
G tum vexillorum ſuorum in tribubus ſuis, ſicut non manebant ſub eis cum caſtra manerent: mouebantur tamen ad motum aliorum Iſraelitarum, ſcilicet, poſtquam alij totaliter mouiſſent caſtra.

Quomodo ijdem habebant cibum cum eſſent extra caſtra. Quæſt. IIII.

SED quȩretur quomodo iſti habebant cibum cum eſſent extra caſtra? Reſpondendum eſt quòd dum fuerunt in deſerto comederunt manna, & ita poterant illi qui erant extra caſtra, ſicut qui erant in caſtris comedere. Nam manna cadebat in circuitu caſtrorũ, vt patet Exo. 16.cap.
H Ideo ita in circuitu eorũ, qui erant in caſtris cadebat manna ſicut in circuitu caſtrorum. Illi autem qui erant extra caſtra propter immunditiam non multũ diſtabant a caſtris, ideo accipiebant de manna, quod propinquum erat eis ſicut exiſtentibus in caſtris.

Triplex caſtrum à quo eijciebantur immundi licet diuerſimode. Quæſt. V.

CIRCA hoc quod dicitur de eiectione à caſtris dicit Rab.Sal. quòd caſtra erant triplicia, ſcilicet, caſtrum deitatis: & hoc erat ipſum ſanctuarium, quod ſic vocabatur, q̃a
I ibi habitabat deitas ſpecialiter & colebatur atque cũ Moyſe loquebatur.

Secundum caſtrum erat Leuitarum circundantiũ ſanctuariũ a quatuor partibus mũdi, vt patet s.3.cap.

Tertium caſtrum erat multitudinis Iſraelitarum diuiſum in quatuor partes ſub quatuor vexillis,vt patet ſupra cap.2. Et dicit quòd ab iſtis caſtris eijciendi erant immundi,qui hic habẽtur, ſed non eodem modo: quoniam a caſtris diuinitatis eijciendi erant immundi ſuper mortuo, & nõ a caſtris Leuitarum,nec populi. A caſtris autem Leuitarum eijciendi erant fluentes ſemine,& de caſtris deitatis.permittebantur autem in caſtris multitudinis, quia non eſt fluxus ſeminis morbus contagioſus, ſicut lepra, quæ inficiat
K accedentes: à Leuitarum tamen caſtris eijciebantur iſti, quia inter Leuitas requiritur maior munditia q̃ in laicis. Immundi tamen ſuper mortuo non eijciebantur a caſtris Leuitarum, quia iſti non cauſant immunditiam in alijs per contactum. nam ad ſanctuarium nulla immunditia accedere poterat. in Leuitis autem, & popularibus aliqua permittuntur. Iſta tenet Rabbi Sal. & videtur ſentire Nicolaus, ſed nihil ſunt: fundantur enim ſuper aliquid friuolum,ſ.quia dr̃ hic caſtra pluralr̃ ideo diſtĩguit illa in tria. Sed hoc falſum eſt. nã dato ꝙ ſolũ ponãtur caſtra multitudinis nõ vocabuntur caſtrũ,ſed caſtra.nã caſtrum ſi ſingulariter proferat̃ ſignificat munitionẽ ſiue caſtellũ. Cũ vero pluraliter ſignificat tentoria poſita: & iſto modo

modo accipitur semper hic. Nam dato quòd non esset tabernaculum cum Israelitis, nec essent Leuitæ adhuc tota multitudo non diceretur castrum, sed castra pluraliter, & non solum tota multitudo dicitur castra, sed etiam quælibet pars multitudinis quando per se consideratur. sic dicitur supra cap. 2. in castris filiorum Dan, & in castris filiorum Ruben, & sic de cæteris. ideo nunquam reperietur in tota sacra scriptura, nec in aliquo loco apud historicos, quòd congregatio plurium manentium in campo ad bellum vel alias vocetur castrum, sed castra pluraliter. sic etiā Leuitæ per se vocarentur castra.

An secundum Rab. Salom. quælibet immunditia respondeat vni de castris supra assignatis. Et quid sit eijci de castris. Et qui polluti eijciebantur extra castra. Quæst. VI.

MOVETVR etiam Rab. Salo. ex alio, s. quia hic dicitur de tribus immunditijs, & videtur ei, quòd quælibet immunditia correspondeat vni de castris assignatis. Sed etiā hoc nihil est, vt infra declarabitur. Sed sensus est, ꝙ castra vocentur hic tam ea, quæ sunt Leuitarum, quā ea quæ sunt totius populi, & omnia simul dicantur castra, & quilibet de his immundis expelleretur a castris, idest a tota multitudine tam Israelitarum quam Leuitarum. Et quando dicebat Rab. Salom. quòd eijcerentur de castris isti immundi non referebat ad idem, sed quosdam dicebat eijci de castris deitatis, & alios de castris Leuitarum, alios vero de castris populi. Sed hoc non stat. primo cum dicebat quòd polluti super mortuo eijcerentur de castris deitatis. nam non potest eijci de castris, nisi qui ibi est, sed intra sanctuariū nullus manet. ergo nullus inde eijci potest. Si autem respondere velit accipi eijci de castris, idest non permitti accedere ad ministrandum. dicendum est non stare, quia infra sequitur quomodo Israelitæ eiecerint omnes istos de castris. ergo sequitur quòd tunc aliquis erat immūdus extra castra deitatis, quod falsum est. debet igitur intelligi de castris pro tota multitudine Israelitarū simul, quia ab illis eijciebantur omnes immundi qui hic nominantur. Item patet hoc ꝙ quando iuerunt Israelitę in pugnā contra Madian iussit Deus, vt omnis qui occiderat hominē vel tetigerat cadauer occisi, maneret extra castra septem diebus, & lauaretur die tertio & septimo: postea autem intraret in castra, vt patet infra 31. cap. ecce igitur qualiter immūdi super mortuo manebant extra castra totius populi, & non solum extra castra deitatis. hoc autem erat, quia ista reputabatur magna immunditia. Similiter autem de fluentibus semine dicebat Rab. Salom. quòd non eijcerentur extra omnia castra, sed solum extra castra Leuitarum. Manebat tamen in castris multitudinis. Hoc tamen falsum est. nam non solum illi qui erant immundi per fluxum seminis ægritudinalem manebant extra castra, sed etiam illi qui erant immundi per pollutionem nocturnam eijciebantur de castris, vt patet Deuter. 23. cap. s. si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus somnio egredietur extra castra & nō reuertetur priusquā ad vesperum lauetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra, sed valde maior immunditia erat cum quis fluebat semine. per ægritudinem: ergo erat eijciendus extra castra. Ratio huius erat, quia si manerent isti in castris inficerent cæteros, & consequēter cultus Dei impediretur. quod patet, quia si aliquis tangeret hominem pollutum semine erat immūdus vsque ad vesperum, & si aliquis tangeret lectum huius vel locum in quo sedisset, aut

A alia pertinētia ad ipsum immundus erat, vt patet Exo. 15. cap. Sed hoc modo cum isti manerent in castris multi tangerent res eorum, & efficerentur immundi, & sic arcerentur a cultu Dei in sacrificijs, quia non poterant accedere ad sanctuarium. hoc autem erat inconueniens, ideo debuerunt viri isti fluentes semine eijci de castris, ne essent alijs occasio diminuendi cultum diuinum, ideo sensus est, quòd omnes isti eijciebantur de castris, idest a tota multitudine.

Omnem leprosum. Isti sunt qui magis arceri debent a castris, quia non solum ista est immūditia, sed est etiā morbus contagiosus, ideo periculosa est habitatio istorū cum alijs non infectis, & hoc obseruatur nunc non tanquam cæremonia veteris testamēti, sed tanquam aliquid conferens ad salutem. Manebant autē

B leprosi extra castra, & non solum hoc, sed vt cognoscerentur a cęteris immundis portabant os cōtectū, & vestimenta dissuta & caput nudum, vt patet Leui. 14. cap. hoc autem erat quousque sanarentur. deinde sacerdos ęgrediebatur extra castra, & cōperto quòd tales sanati essent, faciebat in eis cæremonias ablutionum & tinctionum, quæ habentur Leui. 14. c. *Et qui semine fluit.* Idest etiam eijciuntur de castris fluentes semine. Intelligitur hoc de illis, qui fluunt semine per ægritudinem, qui proprie dicuntur fluere, quia inuoluntarijs eis semen elabitur per singula momenta distillans, atque concretus carni, vt patet Leui. c. 15. Alij autem dicuntur effundere semen, & non fluere, scilicet, qui voluntarie hoc agunt, sicut in coitu & si- *Fluere & effundere semen differunt.*

C militer. de fluentibus tamē semine per coitum non intelligitur, quòd eijcerentur de castris, sed solum lauabant carnem suam, & erant immundi vsque ad vesperum, vt patet Leuit. 15. cap. Isti autem per ęgritudinem patiebantur, & inficiebant alios. & non solum eijciebantur de castris fluentes semine per ęgritudinem, sed etiam per somnium nocturnum. Nam qui taliter polluebatur exibat extra castra diluculo, & nō reuertebatur vsque ad vesperum post solis occasum cum lotus esset aqua, vt patet Deut. 23. cap.

Cur non iussum est, quòd patientes fluxum seminis per somnium eijcerentur extra castra. Et quòd fœminæ fluentes sanguine non eijciebantur. Quæst. VII.

D SED dicet aliquis quare non iussum est hic de fluentibus semine per somnium nocturnum, quòd eijcerentur de castris cum irent extra castra. Respondendum est hoc fuisse propter duo. primo, quia non poterat cognosci ab alijs Israelitis, quis fuisset pollutus semine nocturno, ideo non possent eum eijcere de castris. de alijs autem cognoscebant, s. quis esset leprosus, & quis fluēs semine per ægritudinem, ideo illos eijciebant. Item eiectio hominis polluti somnio nocturno erat breuis, scilicet, vsque ad occasum solis. Alię autem erant pollutiones maioris temporis, ideo de hac non iussum est, ꝙ

E polluti eijcerentur de castris, sed quòd ipsi egrederentur, & manerent vsque ad vesperum, vt patet Deute. 23. cap.

Per hoc etiam quod dicitur de fluentibus semine videbitur alicui intelligendum de mulieribus fluentibus sanguinem. Nam ad idē pertinet, & æqualiter efficitur aliquis immundus contingendo fęminam fluentem sanguine, vel virum fluētem semine, vt patet Leuit. 15. cap. Vt ergo non inficerent istæ fęminę cōmunicātes cum eis iustum erat ire extra castra.

Et si aliquis obijciat inconueniens esse mulierem manere extra castra.

Rñdendum est hoc non obstare, quia hic iubetur ꝙ immūdi tā masculi q̄ fęminæ eijciantur de castris,

ideo licet non exprimatur de fœminis fluentibus semine, satis videtur alicui intelligendum esse de eis. Sed hoc non multum differt, quia quamquam aliquando sit eadem ratio plurium, lex statuens de vno non statuit de alio: ideo si de feminis fluentibus sanguine statutum esset, quòd eijcerentur de castris, etiã exprimeretur de eis sicut de ceteris, sed nihil tale exprimitur.

Item videtur quòd non eijcerentur de castris tales feminæ, quia Iudei obseruabant ista precepta in veteri testamento tẽpore Christi, & tamen tunc erãt fœminæ fluentes sanguine in ciuitatibus. quod patet de illa que per duodecim annos passa fluxum sanguinis erogauerat omnem substantiam suam in medicos, & non potens curari, tetigit fimbriam Christi & sanata est, vt patet Luce 8.cap. tunc tamẽ Christus erat in vrbe Hierusalem, quia ibat in domum Archisynagogi, vt sanaret filiam eius, & multa turba cum illo: in medio tamen turbæ illa femina erat. ergo erat in vrbe, si tamen huiusmodi feminæ iuberetur eijci de castris non maneret illa ibi, cum manifestissimum esset illam laborare hac ægritudine, quia per duodecim annos patiebatur, vt patet eod. cap.

Item si femine fluentes sanguine extra castra ponerentur, eodem modo femine fluentes sanguine menstruali irent extra, quia eandem immunditiam habebant, & faciebant homines immundos, & quidquid tangerent tempore huius fluxus mẽstruorum, vt patet Leuit. 15. cap. sed hoc dato fere omnes feminæ essent semper extra castra, quia postquam femine perueniunt ad ætatem adultam in qua possunt concipere, patiuntur quolibet mense fluxum menstrualis sanguinis, & tunc per septem dies erunt separatæ, vt patet Leuit. cap. 15. & tunc quælibet femina quolibet mense esset septem diebus extra castra, quo dato plures femine habitarẽt extra castra quàm in castris, quod satis erat dissonum rationi & honestati. Ideo quamquam eandem immunditiam causant femine fluentes sanguine tam menstruali quàm non menstruali, quam causant viri fluentes semine, tamen viri eijciuntur de castris cum fluunt semine: feminæ autem non eijciuntur. Et ratio est, quia fluxus seminis ægritudinalis rarissimus est in viris. ideo quamquam isti eijciantur de castris rari essent. feminæ autem fluentes sanguine si eijcerẽtur esset eijci omnes feminas. Si autem esset generale, quòd viri fluerent semine, sicut fœmine fluerent sanguine menstruali, quamquam in vtroque immũditia esset: tamen neutri eijcerentur de castris. Et cum obijcitur tam virũ quàm feminam excludendum esse, dicẽdum est intelligi de leprosis & pollutis super mortuo. Ista enim rara sunt, & non sequitur idem inconueniens quod eijciendo feminas mẽstruatas de castris.

Pollutusque est super mortuo. Idest illi qui contrahebant immunditiam tangendo mortuum eijciebantur de castris.

Diuersimode ex tactu fiebat homo immundus. Et quòd maior erat immunditia in contactu hominis mortui quam aliorum. Quæst. VIII.

In quo sciendum est, quòd quicunque tangeret aliquam rem mortuam erat immundus, sed in hoc differebat, quia aut illa res mortua erat homo, aut aliud animal. Si esset homo quicunque tãgeret eum siue per se mortuũ, siue ab alio occisum erat immundus septem diebus, etiã qui tangebat sepulchrum, vel ossa arida reperta in agro, vel qui intrabat in tentorium hoĩs mortui vel ibat ad funera eius erat immũdus septẽ diebus, sic patet ĩ. c. 19. Si autem

F esset aliud aĩal aut erat reptile, aut non: si reptile qui tangeret illud siue viuens siue mortuum immunditiam ꝯhebat, quæ durabat vsque ad vesperũ, vt patet Leui. 11. cap. Si aũt esset aliud aĩal, aut esset licitum ad esum, aut non: si non, qñcunque tangeretur, siue per se mortuum, siue ab alio occisum causabat immunditiam, vt patet Leui. 11. c. Si aũt esset aĩal licitum ad esum, aut per se moriebatur, aut occidebatur. si per se moreretur non liceret illud tangi, quia causabat immunditiam. Si aũt occideretur ad cibũ licebat tangi, quia aliter comedi non poterat, vt patet Leui. 11. c. In his oĩbus immunditijs durabat contaminatio vsq; ad vesperum, & qui immũdus erat, lauabat vestimẽta sua, in sola aũt immũditia super hoĩe mortuo manebatur septem diebus. Cũ aũt hic dr̃ de contaminato

G super mortuo non intelligitur de quolibet aĩali morticino, sed solum de contaminatione super hoĩe mortuo, & ista durabat plusꝙ aliæ, & qui immundus erat aspergebat se die tertio & septimo aquis lustrationis, & sic mundus fiebat. In quo apparet maiorem esse immunditiam in tactu hoĩs mortui ꝙ aliorum aĩaliũ. Nam quanto aĩal sanctius est tanto causat maiorẽ immũditiã ꝙ cetera cũ mortuũ fuerit. Itẽ quia pro contactu hoĩs mortui eijciuntur extra castra tangentes, sed non pro cõtactu aliorum aĩalium mortuorũ. In istis aũt pollutis erat tp̃s determinatum qñ redituri erant in castra, s. post diẽ septimũ, & non facta aliqua alia ceremonia a sacerdotibus regrediebãtur. Polluti aũt lepra & semine fluente ꝗꝗ sanarent non reuerte-

H bantur in castra quousque sacerdotes facerent quasdam ceremonias in eis. de leprosis hr̃ Leui. cap. 14. de fluentibus semine Leuit. 15. c. *Tam masculum quàm feminam eijcite de castris.* Idest ista lex est pro feminis, & pro masculis, quod dr̃, quia aliquis dubitaret an femine deberẽt eijci de castris, eo ꝙ videbatur inhonestũ eis esse extra castra, sed dr̃ ꝙ etiã erant, & hoc solum intelligitur quantũ ad lepram, & ad pollutionẽ super mortuo. Nam secunda immunditia, quæ est in fluxu seminis non põt esse in feminis, nisi accipiat fluxus seminis, i. sanguinis, quia semen est sanguis decoctus, vt aliqui dicunt. sed hoc improbatum est. *Ne contaminent ea.* Idest ne contaminẽt castra, de oĩbus castris intelligitur quod patet ex eo, quod subditur. *Cum habitauerint vobiscum.* Quasi dicat si habitãt in castris pol-

I luẽt ea. ideo nõ debẽt habitare in illis, sed morabant extra castra. *Fecerunt que ita filij Israel.* Idest obedierunt mãdato Dei de eijciendo immundos de castris. ante hoc enim nunꝙ fuerunt eiecti: postea aũt fuit obseruatũ semper illud ꝑceptũ in deserto, nã paulo post Maria soror Moysi & Aaron incurrit lepram a Dño, quia obiurgata est ꝯ Moysen, & mansit septem diebus extra castra quousque sanata est, vt patet ĩ. 12. c.

An in deserto fuerit obseruatum præceptum de eijciendis immundis extra castra, & an lex Moysi obligaret in deserto Iudæos. Quæst. IX.

K Sed dicet aliquis, quòd istud non fuit obseruatum in deserto, quia erat cæremoniale, & cæremonie non obligauerunt vsque ad terram promissionis, vt patet Deutero. 12. cap. & ibi declaratum est.

Respondẽdum est, quòd cæremonialia precepta & quasi vniuersaliter tota lex non obligauit Israelitas in deserto, sed solum post habitam terrã promissionis. Si tamen Deus iubebat specialiter de aliquo præcepto, quòd obseruaretur in deserto obligabat, & sic fuit de phase quod iussit celebrari in monte Sinai, vt patet infra cap. 9. Idem de ritu consecrationis qui obseruatus est in eodem monte, vt patet Exo. 29. & Leui.

& Leui.8.cap.Sic autem fuit de isto præcepto, scilicet quòd eijcerentur immundi de castris,quia iussit illud obseruari in deserto.ideo ibi obligabat, immo maior causa erat obseruandi istud præceptum in deserto q̃ in terra promissionis. nam obseruabatur ne immundi manentes cum mundis inficerent eos. Sic dicitur hic in litera. eijcite de castris ne contaminent ea cum habitauerint vobiscum. In deserto tamen magis poterant Israelitæ pollui quam extra, quia ibi erat maior communicatio eorum cum essent tẽtoria simul. Ideo magis obseruandum erat ibi, quòd nõ essent immundi cum mundis, quàm postea in terra Chanaan.

An præcepta legis Moysi obligarent in deserto Iudæos. Quæst. X.

SED ad magis intelligendum, an præcepta legis Moysi obligarent Iudæos in deserto ad obseruationem sui, est considerandum, quòd vt cõmuniter dicitur erãt triplicia præcepta, scilicet moralia, iudicialia, cæremonialia, siue legalia.

Dicuntur moralia, quæ naturaliter sunt ad dirigendos mores etiam sine aliqua legislatione positiua, & ista vocantur pręcepta legis naturę, vel iuris naturalis, & insunt in principiis rationis practicę sine aliquo docente. de his dicitur ad Roman.2. quòd gentes quę legem non habent naturaliter ea quæ legis sunt faciũt, quia eiusmodi legem non habentes ipsi sunt sibi lex qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis consciẽtia ipsorum. de istis pręceptis dicendum, quòd obligant omnes homines etiam si nunquam dentur eis, eo quòd naturaliter insunt, & nemo potest illa ignorare, quia scripta sunt in cordibus nostris, & testimonium de illis reddit nobis conscientia nostra ad Rom.2. Item quia vt dicit Arist. 5.Ethic.iura naturalia sunt eadem vbique, sicut ignis ardet hic, & in persis, & tamen non essent vbique, nisi ligarent vbique homines ad obseruationem suam. ergo sine legislatione obligant. Nam si ex sola positione illa ligarent, non essent eadem vbiq; cum non fuerit vbique idem legislator qui illa statuerit.

Secunda erant iudicialia, & ista erant præcepta foralia per quæ iudicabatur de contentionibus Israelitarum inter se, & ista sunt illa præcepta quę dirigunt hominem ad hominem, sicut præcepta, de furtis, & de seruitutibus, de coniugiis, de iniurijs illatis, de damnis datis, de venditione, & redemptione possessionum, & huiusmodi: de quibus Exo.21.& 22.& 23. & ĩ multis alijs locis huius libri, & Deuteronom.

Tertia erant cęremonialia, siuę legalia, & ista erant quæ ordinabant hominem ad Deum, sicut præcepta de sacrificijs, & de obseruatione festorum, & solutione decimarum, & primitiarum votorum, & redẽptionum, & omnium oblationum atque purificationum ab immũditijs, quia omnia ista faciebat homo ꝓpter Deum, & non propter hominem, quia in nullo conferebant proximo, sed exhibebatur per hęc cultus Deo.

De primis dicendũ, ꝙ licet illa naturaliter obligarent & si non darentur, tñ Deus multa de illis dedit in lege Moysi, sicut patet ex decalogo Exodi 20. & in multis aliis pręceptis Leuit.19.& alibi. De istis est dicendum, ꝙ Iudęi ęqualiter obligabantur ad seruandum illa in deserto, & in terra Chanaan, & patet de blasphemia Dei quæ erat contra pręcepta moralia, & blasphemus lapidatus est in deserto Leui.13. sic etiam idolatræ occisi fuerunt ibi infra 25. Et si quis esset homicida, vel adulter, certum est, quòd occideretur, quia ista sunt contra ius naturale, quod exprimitur in decalogo.

De pręceptis iudicialibus dicẽdum est generaliter, quòd obligabant in deserto, sicut in terra Chanaan, quia ista erant in habitudine hominis ad hominem, vt dictum est. & tamen in deserto oportebat, quòd homo per aliquam regulam iuris se bene haberet ad hominem, quia si quilibet faceret, quod vellet nõ posset manere communitas, cum vt ait Aristo.1.Polit.in politia sit magis necessarium distributiuum iustitię, quã panis, idest iudex magis quam panis, sed nõ manet politia sine pane, ergo nec sine iudice. ergo aliquæ regulæ iuris essent, per quas Iudęi inter se regerentur in deserto. Deus tamẽ dederat eis præcepta iudicialia. ergo per illa potius regerentur, quam per alia quæ ipsi sibi fingerent. Item quia Moyses sedebat per totum diem iudicãs populum, & audiens negocia illorum, & non sufficiebat diffinire illa Exodi 18. & postea constituti sunt iudices, decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni qui similiter audiebant lites populi eodem ca. & Deuter.1.cap. & adhuc omnes isti non sufficiebant ad negocia populi, sed ad querelã Moysi dedit Deus alios septuaginta seniores. infra 11. & omnibus istis iubebatur, quòd audirent partes in deserto, & iustum iudicarent Deuteronom.1. ergo oportebat, quòd haberent leges per quas iudicarent, & ista erant præcepta cęremonialia.

Item si in terra Chanaan necessaria erant præcepta iudicialia, multo magis erant necessaria in deserto, qa in deserto erant omnes simul in castris. In terra autẽ Chanaan erãt diuisi per loca. vbi autem simul sunt, plures lites oriuntur, ideo ibi magis sunt necessariæ leges iudiciales. Non est igitur dubium, quin omnia præcepta iudicialia obligauerunt Iudęos in deserto, sicut postea in terra Chanaan.

De cæremonialibus autem dicendum est, ꝙ est aliquale dubium, an obligarent, & obseruarentur: & de his considerandum est, quòd quædam obligauerunt in deserto, & obseruatæ sunt. aliæ vero, nec obligauerunt, nec obseruatę sunt, nec potuerunt obseruari, sed solum in terra Chanaan.

Pro quo sciendum, quòd quædam pręcepta cæremonialia fuerunt quæ requirebant materiam quę nõ poterat haberi in deserto, nisi per accidens, & ista non obligabant, sicut præcepta de sacrificijs. nam requirebantur ibi animalia Leuitici 1.& 3.& libamenta sacrificiorum sine quibus non offerebantur sacrificia, quæ erant farina.& vina, & oleum, & sal, & thus, infra 15. cap.& ista non poterant haberi in deserto.

Ex quo sequitur, quòd nulla pręcepta in quibus aliquid de sacrificio agitur obseruabãtur in deserto, quia non poterant seruari, immo nunquam facta fuerunt sacrificia in deserto nisi in monte Sinai, vt colligitur infra 28. & declaratum est præcedenti cap. quæst.15. maxima tamen pars pręceptorum cęremonialium cõsistebat in sacrificiis.

Alia erant etiam pręcepta cęremonialia quę propter defectum materię non poterant seruari, sicut de dandis decimis, & primitiis fructuum: nam Hebręi in deserto non colebant terram, ideo non poterant soluere inde decimas neque primitias. Alia autem erãt quę seruari poterant, tamen non seruabantur, s.quia non manebat causa obseruationis eorum. Et ista sunt omnia pręcepta cęremonialia, de solutione iuriũ sacerdotaliũ, & Leuiticorum de quibus ĩ.18. Nam poterãt Hebręi dare decimas, & primitias de pecoribus, & offerre primogenita pecorũ, & redimere primogenitos suos, quia nõ deficiebat materia ad hoc, & tñ nõ faciebant, quia nulla iura soluebant Leuitis, nec sacerdotibus in deserto, vt ostensum est s̃.3.c. & hoc quia iura soluuntur pro ministratione: Leuitę tamen non ministrabant in deserto. Alia erant cæremonialia q̃ non poterant seruari in deserto ꝑ incertitudinem motus castrorum: non.n. sciebant Israelitę quandiu manere debe-

[Margin: ẽt in deserto fuerunt necessaria.]

deberent alicubi, aut quando mouenda essent castra, sed quandiu nubes manebat super tabernaculum erāt fixa castra, cum vero nubes eleuabatur inde moueban tur castra Exodi 40. & infra 9. cap. & propter hæc, licet Iudęi haberent omnem materiam conuenientem sacrificijs, nunquam illa facerunt, quia nesciebant, an tādiu maneret nubes, ꝙ compleri posset sacrificium, cremabatur quippe per diem, & noctem holocaustum iuge. Leui. 6. Et propter istam causam etiam non poterat seruari circuncisio in deserto, nullus quippe Iudęorum circuncisus fuit in quadraginta annis quibus manserunt in deserto, vt patet Iosue 5. cap. & hoc fuit propter incertitudinem motus. esset quippe periculū nouiter circuncisis si mouerentur statim, ideo ad vitādum periculum nemo circūcidebatur, vt declaratum est, eodem cap.

Erant autem alia cæremonialia quæ nullum impedimentum habebant ad hoc, quòd seruarenur, & ista obligabant ad obseruationem sui, & seruabātur, sicut erat discernere cibos, vel manducare de quibusdam animalibus, & alijs nō. nam nihil impediebat istam obseruationem, quia non consistit in faciendo, sed non faciendo. ponuntur autem cibi illiciti Leui. 11. & Deuteron. 14. cap. Etiam poterant obseruari cęremonialia immunditiarum, & purificationum, idest, ꝙ abstineret quis ab omnibus quę iudicabantur immunda secū dum legem, & omnia pręcepta quę cōsistebant in abstinendo ab aliquo, vel non faciendo obligauerunt in deserto, & hoc modo obligauit pręceptum de eijciendo leprosos de castris Leuit. 14. Nam Deus iussit illos, & fluentes semine, & pollutos super mortuo eiici de castris, vt patet in litera. etiam omnes immunditię cauebantur, scilicet, vt non tangeret fluentem semine, nec mulierem fluentem sanguine, aut menstruatam Leuitici decimoquinto cap. Sic etiam non licebat tangere mortuos infra 19. & obseruatum fuit istud in deserto, quia iussit Deus, quòd sacerdotes non tangerēt fratres suos mortuos, nec lugerent super eos Leu. 10.

De purificationibus ab immunditijs similiter dicēdum, quòd quędam obseruabantur in deserto, scilicet illę quę non habebant aliquod impedimentum, sicut siquis tangeret aliquid immundum lauabat vestimenta sua, & manebat immundus vsque ad solis occasum Leuitici vndecimo cap. Et tunc per se cessaret immūditia sine aliqua alia cęremonia. Sic erat de muliere menstruata quæ separabatur per septem dies, & in fine illorum munda erat Leui. 15.

Aliæ purificationes erant quę exigebant alias cęremonias sacrificiorum, sicut in purificatione leprosorū Leuitici decimoquarto cap. & in purificatione fluentis semine, & in muliere fluente sanguine extra tempora menstruorum Leuitici decimoquinto cap. Nam istę purificationes quantum ad istam partem, in qua requirebant sacrificia non poterant obseruari, sed cæterę cęremonię seruabantur. Alia quoque erant cæremonialia pręcepta de obseruatione festorum, & ista obligabant in deserto, vt patet de sabbatis. nam Deus faciebat illud ibi obseruari, & non voluit, quòd Iudæi colligerent manna in sabbato, sicut aliis diebus, sed die veneris colligebant pro sabbato Exo. decimosexto capitu. Et infligebatur mors non obseruanti, sicut fuit de colligente ligna in sabbato. Nam lapidatus est infra 15. cap.

Sed dicendum, quòd in festiuitatibus duo erant, vnum ipsa obseruatio diei abstinendo ab opere seruili. Aliud ipsa sacrificia vel oblationes diēi. Nam quodlibet festum habebat aliqua sacrificia, & oblationes, vt patet Leuitici 23. & infra 28. & 29. capitulo.

De primo dicendum, quòd omnia festa quę requirebant abstinentiam ab opere seruili, seruabantur in

F deserto, nisi forte accideret die illa moueri columnā nubis, quia tunc mouerentur Israelitæ, quia motus ille nubis erat quasi pręceptum speciale Dei ad Israelitas, quòd ambularent.

De secundo dicendum, quòd in quolibet festo erāt sacrificia, & cęremonię proprię, quarum numerus, & ordo ponitur infra 28. & vigesimonono capitu. & ista non poterant obseruari cum in deserto non fierent sacrificia.

Ex prędictis patet, quòd omnia pręcepta moralia, & iudicialia obligauerunt totaliter in deserto, sicut in terra Chanaan, & fuerunt ibi obseruata, pręceptorum autem cęremonialium quędam obligauerunt, & quędam non. & patet quę sunt vtraque.

G *Et eiecerint eos extra castra.* Idest eiecerint istos immūdos, & hæc expositio est pręcedentis, quia idem est facere, quod iussit Dominus, & eijcere immundos de castris, cum nihil aliud ibi iuberet Deus.

Sicut locutus fuerat Dominus Moysi. Idest Deus iusserat Moysi, vt eijcerentur isti de castris, & sic factum est.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel. Vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis quæ solēt hominibus accidere, & per negligentiam

H transgressi fuerint mandatum Domini, atq; deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddēt ipsum caput, quintamque partem desuper ei in quem peccauerint. Sinautem non fuerit qui recipiat, dabunt domino, & erit sacerdotis excepto ariete qui offertur pro expiatione, vt sit placabilis hostia. Omnes quoque primitiæ quas offerunt filij Israel ad sacerdotem pertinent, & quicquid in Sanctuarium offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.

I *Locutusque est Dominus.* Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, de excludenda iniustitia, quæ est in hoc, ꝙ aliquis vsurpat res alterius, & quia contingit hoc dupliciter, s. in rebus sacris, & non sacris, ideo de vtroque dicitur. & primo de accipiente rem non sacram. *Loquere ad filios Israel.* Quia alias nō poterat ad eos peruenire istud pręceptum, cum Deus non loqueretur illis, sed mediante Moyse. *Vir siue mulier.* Ponitur hic lex de accipientibus res alienas, & est lex ista tam ad virum quam ad fœminam. vterque enim peccat alienū vsurpans, & tenetur ad hanc legem. *Cum fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere.* Idest cum fecerint vnum de peccatis quę solent accidere. non enim est necessarium, ꝙ aliquis faciat omnia peccata, quæ

K hominibus accidere solent ad hoc, ꝙ teneat̄ hac lege. sed qn̄cunq; fecerit aliqd̄ de illis tenebit̄, & hoc significat litera dicens, ex oībus peccatis. & non dr̄ oīa pctā.

Quomodo fieri debebat restitutio, & sacrificium, quod iubetur hic, pro ijs qui tollebant res alienas. Quæst. XI.

SCIENDVM est, ꝙ ista lex non potest intelligi de quolibet peccato, qd̄ homini accidit. Nam si aliqs offendat Deum idolatrando, aut non colēdo sabbatū, vel deierando non tenet̄ hac lege, quia hic dr̄, ꝙ debet fieri satisfactio ipsius, quod ablatū est, & quintę partis insuper. Deo aūt non fit aliqua talis satisfactio, sed necesse est intelligi de peccatis factis in proximum.

Sed

Sed adhuc non potest intelligi de omnibus peccatis contra proximum, quia illorum quædam sunt in quibus non fit aliqua restitutio, sicut in adulterio, & iniuria, siue infamando, siue percutiendo, vel alias.

Et si aliquis obijciat, quòd iniuriæ possunt ęstimari pecunia non tenebit ista lex. Respondendum est non stare, quia dicitur infra, quòd dabitur caput rei, & quita pars insuper. sed hoc non potest intelligi de iniurijs quia ibi quamquam iniuriæ ęstimentur in pecunia datur precium ęstimatæ iniuriæ, & non caput rei, & quinta pars, quia nihil tale potest inueniri: sed hoc est cum aliquis surripuit alterius rem, & postea tenetur reddere eam cum quinta parte.

Quantum tenebatur reddere suo creditori negligens debitor, aut fur. Et an ista confessio, & pœna haberet locum in foro iudiciali. Quæst. XII.

ALIQVI enim dicunt circa istam literam, quòd solum intelligitur de illo, qui inueniebat rem alterius, & negligebat reddere tēpore debito, quoniā tenebatur postea reddere illud cum quinta parte.

Dicunt etiam, quòd non potest intelligi de furto, aut dolosa extorsione, vel quacunque ereptione rei alterius iniuste facta alio non intelligente, quod probāt quia dicitur hic, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Dei. isti tamen qui furantur, vel quouismodo illicite extorquent, non agunt per negligentiam; sed ex deliberatione iniqua, & proposito.

Item arguunt, quia si furtum esset non daretur res cum quinta parte sua, sed daretur duplum, aut quadruplum, aut quintuplum. nam in quibusdam duplum, & in alijs variè soluebatur, scilicet pro vno boue quinque boues, & pro vna oue quatuor oues, & in aliis rebus duplum, vt patet Exodi vigesimosecundo cap. Ergo debet intelligi de alio, scilicet de illo qui inuenit rē & non restituit.

Sed est dicendum hoc nō stare. nam qui furabatur rem non restituebat duplum quadruplum, aut quintuplum, nisi conuictus esset. Hic autem agitur, quando aliquis confitetur id quod furatus est, vt patet in litera cum dicitur. confitebuntur peccatum suum.

Sed forte aliquis dicet, quòd hoc intelligitur de cōfessione inuoluntarie facta in iudicio.

Respondendum est, quòd non stat, quia dicitur cōfitebuntur, & tamen in iudicio diceret conuincerentur de peccato suo. Item quia ponitur hic, quòd peccantes offerant arietem, & tamen quando agitur in iudicio solum imponitur pœna, quæ cedat in vtilitatem proximi, & nunquam pœna sacrificij, quia hoc pertinet ad forum conscientiæ, siue Ecclesiasticum, vt latè declaratum est Leuitici capitu. quinto. & patet Exodi vigesimosecundo cap. vbi cum ponantur leges quæ sunt pure forales, solum imponitur pęna in solutione facienda proximo, & nunquam in aliquo sacrificio. ergo non erat hic contentio in iudicio. Item magis patet, quia dicitur infra. si autem non fuerit qui recipiat dabunt Domino, & erit sacerdotis. in quo præsupponitur, quòd aliquando fieret confessio ista delicti, & tamen non esset cui solueretur hoc, quod oblatū erat. Si tamen iudicialiter cōtenderetur necesse erat, quòd esset aliquis qui hoc petere posset, & cui lucrum rei iudicatę proueniret. ergo non intelligitur hoc de confessione facta in iudicio, sed de ea quæ sponte fit.

Item quando dicebatur, quòd intelligeretur litera ista, quando aliquis inuenit rem, & tarde eam reddidit quòd teneatur reddere eam cum quinta parte, falsum est, quia si voluntarie confiteretur, secūdum quòd necesse est intelligi hic, solum reddebat totam rem sine quinta parte. Si autem inueniens negaret inuenisse, & conuinceretur soluebat rem cum quinta parte, vt habetur Leuit. cap. 5.

Cum vero arguebatur, quòd non posset hoc intelligi de re ablata furto, quia dicitur hic per negligētiam.

Respondendum est, ꝙ non vocatur hic negligentia omissio faciendi aliquid tempore debito, sed contemptus, quia vtrūque signatur in hoc verbo: quamquam magis proprie accipitur pro omissione, sed hic solum pro contemptu est, & patet, quia ista lex habetur Leuit. c. 5. vbi dicitur, anima quæ peccauerit, & contempto Deo negauerit depositū &c. Ecce posuit ibi Deū cōtemptum, idest neglectum, & tamen est eadem lex illa cum ista, quamquam illa complectitur plures clausulas. quod patet quia ibi ponitur tota res cum quinta parte soluenda sicut hic. Ponitur etiam aries pro peccato offerendus sicut hic. ergo ita accipietur hic per negligentiam sicut ibi; scilicet per cōtemptum. Est ergo sensus illius literę de illo qui peccat in aliquo ex omnibus quę solent hominibus accidere, idest, in peccatis quæ cōiter eueniūt, s. in furto, & in extorsione fraudulenta, aut violenta, & in calumnia, aut negatione depositi. In his enim omnibus, vel aliquo eorum qui peccat tenetur ad ea quę hic dicuntur. *Quæ solent hominibus accidere.* Non accipitur accidere hic proprie, quia dicunt aliqua accidere hominibus, quæ eis communiter eueniunt, siue ignorantibus, siue renuentibus tanquam a fortuna, vel aliquo agente extrinseco proueniant. Peccatum autem quodcunque sit, voluntarium est, ideo non accidit hominibus, sed fit ab hominibus. Accipitur tamen large accidere prout distinguitur cōtra necessarium esse, vel contra illud, quod rarissimum est.

Et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini. Ista est conditio legis, s. quando per negligentiam, idest negligendo, vel contemnendo mandatum Dei deliquerūt, quod est peccare quasi per superbiam, sicut dicitur Leui. cap. 5. anima quę contempto Deo. Si autem fieret aliquod peccatum non cōtempto Deo, sed alias ex quadam leui omissione, sicut in illo qui non reddidit depositum tempore suo, & tamen postea libenter reddit, non esset ista lex, sed solum solueretur res sine quinta parte. *Atque deliquerint.* Idest in negligēdo mandatum Domini, & transgrediēdo deliquerint. Sed non est hic delictum aliquid distinctū a transgressione, & negligentia: explicat tñ per plura verba idem sicut in mō loquendi vulgari. vel pōt intelligi, ꝙ ista sint distincta, s. ꝙ negligentia, & transgressio pceptorū referat ad actū cordis, qa in corde nr̄o ꝯtemnit Deus, & non p rē exteriorem, & delictum referret ad exteriora. s. ad ipsam ablationē rei. Et tunc est sensus, ꝙ ista lex non tenet, dato ꝙ aliqs transgrediat̄ pcepta Dei p cōtēptū, s. in corde, nisi deliquerit exterius, s. in opere, quantū ad ablationem rei alienę. *Confitebuntur peccatum suum.* Hoc intelligit, qñ aliquis furatus fuerat rem alienam, aut fraudulenter subtraxerat, vel quomodocunque illicite, & conterebatur de hoc volens restituere domino suo ad quod primo confitebatur peccatum suum, & deinde restituebat rem cum quinta parte. Delictum, & trāsgressio, an sint idem.

Confessio facienda in testamento veteri non est confessio sacerdotalis. Quæst. XIII.

NON est aūt intelligenda ista ꝯfessio de ꝯfessione sacrāli qualis est in nouo testō, qm̄ in veteri testamento nulla talis fuit, nec esse poterat, qa sacerdotes non habebant ibi claues ligandi, & soluendi, nec vllo modo habere poterant, nec Deus eis dare debuit, quia erat ꝯ statum veteris testamenti, vt fuit declaratū Leui. 16. c. fiebat tñ quędam figura confessionis sacramentalis, s. ꝙ semel in anno in die propitiationis sacerdos magnus cōfitebatur oēs iniquitates populi super caput

caput hirci, & postea mittebat eum in solitudinem. F
De hoc Leuitici capitulo 16. Sed tamen nec illa confessio proderat aliquid ad remissionem peccatorum, vt ibi declaratum est.

Sed dicendum istam esse confessionem quę fiebat ei cui res ablata fuerat, scilicet, quòd furans, aut extorquens quomodocũque indebite diceret domino rei: ecce ego abstuli tibi hoc: ideo accipias illud cum quinta parte insuper. vel intelligitur de confessione facta sacerdoti, scilicet, quòd si iste qui furatus fuerat, vel acceperat rem illicitè nolebat hoc confiteri ei, cui abstulerat, reuelabat illud sacerdoti dans ei rem cum quinta parte, vt restitueret ei, cui ablata fuerat. & hoc verisimile est, quia iste qui sic peccauerat offerebat arietem pro peccato sacerdoti, & illi manifestaret peccatum G
propter quod offerebat: quamquam in hoc nihil differebat, an sacerdoti, vel alteri hoc peccatum manifestaretur, quia ista confessio peccati, dato quòd fieret sacerdoti non erat sacramentalis, magis quam si fieret cuicunque laico, sed solum erat reuelatio amicabilis secreti sui.

Et reddent ipsum caput. Idest ipsam rem principalem quam isti furati sunt, vel quomodocunque illicitè surripuerunt. Vocatur autem res ablata furto caput, idest capitale, vel principale respectu quintę partis, quæ erat accessoria, & quasi ex superabundanti soluebatur. sicut in mercatoribus ipsa pecunia, quæ principaliter ponitur vocatur caput, vel capitale respectu lucri superuenientis inde. H

Quintamque partem desuper ei in quem peccauerint.

Triplex solutio ei fiebat, cui damnum fuerat illatum, quia ibi reperiebatur delictum tripliciter.

Quæst. XIIII.

Ista duo soluenda erant ei, cui damnum inflictum esset, scilicet tota res ablata, & quinta pars eius insuper, soluebatur autem tota res pro ęstimatione damni principalis: soluebatur autẽ quinta pars, vel pro dãno, quod sustinuit in absentia rei dominus eius, dum alius tenuit eam vsurpatam, vel magis quia offendit eum accipiendo rem suam, & fit hic ęstimatio offensæ, sicut damni.

In quo sciendum, quòd pro isto peccato fiebat triplex solutio. Prima erat, quòd dabatur totum, quod ablatum erat. Secunda, quòd superaddebatur quinta pars. Tertia, quòd dabatur domino aries. Causa huius est, quia in quolibet peccato necesse est assignari plura delicta, aut transgressiones.

Ideo secundum legem, nunquam aliquis surripiẽs aliquid ab altero tantum patitur solum quantum intulit, sed aliquid magis. Erat autem hic triplex transgressio, quia cum aliquis furabatur rem alterius, offendebat Deum qui iusserat nõ furari, nec decipere, ideo tenebatur ei ad aliquid. & hoc significatur hic cum dicitur. & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini. quod apertius dicitur Leuitici capit. 5. anima quæ peccauerit, & cõtempto Deo &c. Pro hac autem offensione dabatur aries Domino, qui dicitur pro peccato, de quo habetur infra in litera, & Exodi c. quinto. erat secunda transgressio contra proximum. damnificando eum, tantum quantum auferebatur ab eo, ideo reddebatur ęquale, quod vocatur hic caput. Pręter hoc erat tertia transgressio, inquantum isti offendebant eos quibus abstulerant res, quia ausi fuerãt accedere ad res suas eis renuentibus, & hoc in modum offensę, & iniurię cadit pręter damnum rei pro quo quinta pars datur.

Si autem non fuerit qui recipiat. In hoc declaratur quomodo istud non fit in iudicio. sed quia ille qui peccauerat conterebatur de malo facto volens reddere, qđ vsurpauerat. nam si in iudicio contenderetur necesse erat ibi esse aliquem ad quem ista pertinerent, scilicet dominum rei, vel procuratorem suum. hic tamen dicitur si non fuerit qui recipiat, quod intelligitur, quando ille cui res ablata est mortuus est, & nõ reliquit hæredes institutos, vel qui ei succedere possint ab intestato. Nam dato, quòd neminem instituisset hęredem: si tamen proueniret hęreditas eius alicui ab intestato, semper dicebatur manere qui reciperet. Cum autem non manebat aliquis horum, deuoluebatur istud debitum ad Deum, sicut nunc in non habentibus hęredes succedit Ecclesia, vel fiscus.

Et erit sacerdotis. Idest istud, quod dabitur Domino pertinebit ad sacerdotem. Omnia enim quę dabantur sacerdotibus dicebantur dari Deo, quia non dabatur illis aliquid, nisi vt ministris Dei, & Deus volebat, ꝙ ipsi haberent istos reditus pro ministratione quam faciebant. sic patet infra decimo octauo cap. & Deuteronomij 18.

Quæ dantur sacerdotibus dantur Deo.

Quæst. XV.

Dicitur tamen, quòd erit sacerdotis, quia cum primo dixisset dabunt domino intelligeretur, quòd veniret hoc in vsus Sanctuarij, sicut pecunia data in numeratione populi, vt patet Exodi 30. capitu. & alia quę similiter offerebantur, vt patet infra trigesimoprimo capitu. de auro, quod obtulerunt de thesauris Domini bellatores venientes de Madian: hoc tamen sacerdoti dabatur, idest ad vsus sacerdotum, ita quòd nulla pars eius cederet in vsus Sanctuarij. Erant namque distincta ea quæ proueniebant sacerdotibus, & quę proueniebant Sanctuario. de iuribus autem sacerdotum habetur infra capitulo decimo octauo. iura vero Sanctuarij pauca erant, de quibus habetur Exodi capitu. trigesimo, & quarto Regum, duodecimo cap. Dicitur autem, quòd erit sacerdotis, non quidem vnius sacerdotis, quia nõ erat aliquid, quare magis pertineret ad vnum quam
I ad alterum, nec etiam ad ipsum summum sacerdotem.

Nec valet si obiicias de sacrificijs, quia sacerdos qui faciebat victimam pro peccato, vel holocaustum, & offerebat libamenta eius, suscipiebat iura omnia prouenientia ex his, vt patet Leuitici capitulo sexto. & sacerdos faciens hostiam pacificam habebat pectusculum, & armum illius in partem suam, nihil dans alijs sacerdotibus, vt patet Leuitici capit. septimo. ergo sic posset hic esse.

Dicendum quòd non, quia in recipiẽdo pecuniam istam a peccante non erat aliqua ministratio specialis, quam faceret vnus sacerdos & non alij, sicut in explendo cęremonias sacrificiorum, ideo nõ erat causa quare magis pertineret ad vnum quam ad cęteros. Sed di-
K uidebatur inter omnes sacerdotes. Secus autem erat de sacrificio oblato pro isto peccante, quia ad sacerdotem qui faceret cæremonias, pertinebant omnia iura illius.

Excepto ariete qui offertur pro expiatione.

Secundum diuersitatem peccatorum, & peccantium debet fieri diuersa immolatio. Et aries quare non dicatur dari sacerdoti, sed pro expiatione.

Quæst. XVI.

In hoc duo dicuntur. Primum, quòd deberet iste offerens dare arietem pro peccato.

Secun-

Secundum quòd iste aries non pertinebat ad sacerdotem, sed ad Deum.

A De primo præsupponitur hic regula generalis, scilicet, excepto ariete, qui pro expiatione offertur, idest, quòd ad expiandum peccatum semper deberet offerri aries.

Hoc tamen non est intelligendum, quòd pro omnibus peccatis offeratur aries. Nam distinguendum est in hoc, an sint peccata per ignorantiam, vel alias. Si per ignorantiam debent distingui personæ peccantes, & secundum hoc fient diuersorum animalium immolationes, vt patet Leuit.4.cap. Si vero non sit peccatum per ignorantiam, adhuc non semper offertur aries, sed aliquando agna, & aliquando turtures, vel columbæ, & aliquando aries secundum regulas datas Leuit. ca.

B 5. Dicitur tamen hic, quòd debeat dari aries pro expiatione, & hoc præsupponitur tanquam regula, quia ista lex ponitur Leuit.capit.5. & ibi iubetur dari arietem. Ideo presupponitur hic generaliter, quòd debeat dari aries pro expiatione, s. pro tali expiatione qualis iubetur hic fieri. secundum erat, quòd iste aries non pertinebat ad sacerdotem. & dicitur hoc, quia superiora iubebantur dari sacerdoti loco Dei. ita intelligeretur, ꝙ deberet dari aries. ideo dicitur, quòd non dabitur aries sacerdoti, sed est ad expiandum pro peccato. In quo sciendum est, quòd quamquam Deus vetet prouenire sacerdoti arietem non tollitur: nam totus sibi prouenit, quia iste aries offerebatur pro peccato, & in talibus sacrificijs pro peccato solum dantur Domino adipes cum sanguine, vt patet Leui.cap.6. Omnes autem

C carnes sunt sacerdotis, vt patet ibidem, ergo ad sacerdotem pertinet aries.

Sed dicitur excepto ariete, quia alias intelligeretur, quòd iste aries daretur eis viuus, & non offerretur Domino, sicut cętera pertinebant totaliter ad eundem, & tunc non esset aliquod sacrificium in ariete isto, nec expiatio. Offertur tamen iste aries ad expiationem, & vt sit acceptabilis hostia, vt patet ī litera. & sic iste aries cum traderetur Domino nullo modo pertinebat ad sacerdotem. Sed postea ex lege sacrificij pro peccato pertinebat ad sacerdotem. Nam dicitur Leuit.capit.6. quòd hostia pro peccato, cuius sanguis non infertur

D intra Sanctuarium, a sacerdotibus comedebatur tota, illa vero de cuius sanguine inferebatur, non comedebatur, sed cremabatur. de sanguine tamen huius arietis non inferebatur ad expiandum intra Sanctuarium, quia solum in sacrificio facto pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi inferebatur sanguis illuc, vt patet Leui.cap.4. Iste autem aries erat pro peccato personæ priuatæ: ideo nō inferebatur de sanguine eius intra Sanctuarium, sed comedebantur omnes carnes. Hic tamen dicitur, quòd non pertinet ad sacerdotem, quia daretur iste aries sacerdoti directè sicut alia, quorum Dominus non reperiebatur posset vendere eum, vel comedere, aut conuertere in quoscunque vsus, nec cogeretur inde facere sacrificium, nunc vero cogitur immolare coram Domino, & dare ei sanguinem, & adipes, cætera sibi sumendo.

E *Qui offertur pro expiatione*. Idest iste aries offerebatur ad expiationem, vel redemptionem peccati. Nam offenderat Deum iste, qui abstulerat rem alienam, vt vero expiaretur, idest emundaretur istud delictum, & offensio dabatur aries Domino. an vero per istud sacrificium oblatum pro peccato tolleretur culpa peccantis, vel pœna, aut remitteretur aliqua pars eius, declaratum fuit Leui.cap.1. & 4.

Vt sit placabilis hostia. Idest iste aries offertur, vt sit hostia ad placandum Dominum, quasi dicat, non placaretur huic peccāti, nisi offerret aliquid. Ideo offert hunc arietem ad placādum sibi Dominum. Sic enim est in omnibus sacrificijs pro peccato, quòd illa sunt ad placandum Deum iratum pro peccatis.

Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filij Israel. Quia supra dicebatur de pecunia illa, quæ pertinebat ad sacerdotē, ponuntur hic incidentaliter aliqua iura sacerdotum. hæc magis habentur infra 18.cap. vbi est catalogus sacerdotalium iurium.

Quomodo in fructibus erant tria genera primitiarum, quæ quolibet anno offerebantur per tria tempora, & de significatione primitiarum, & cui dabantur; Et quæ omnino dicantur. Et quòd Leuitæ dabant decimam decimarum summo sacerdoti.

Quæst. XVII.

ET dicitur, ꝙ omnes primitię, quæ offeruntur ptinēt ad sacerdotes, scilicet, ꝙ de illis ad Deū non pertinet. In quo sciendum est primitias ꝓpriè sumptas dici de fructibus terrę, aliquādo tamen primitiæ dicuntur oblationes de omnibus alijs rebus, vt oblationes de auro, vel argento, aut vestibus, vel cęteris rebus, & sic dicitur Exo.25. & 35. quòd Israelitæ separent apud se primitias de auro, & argento, & hyacintho, & purpura, & cęteris, atque offerant Domino. Ibi enim non est aliquid in fructibus terræ, quod ad primitias pertineat.

Dicuntur tamen istæ primitiæ separationes, vel electiones, quia primitię dicuntur de primis, & primus significat prioritatem, & antecessionem, sed aliquando prioritatem temporis, aliquando prioritatem dignitatis.

Accipiendo primo modo dicuntur primitiæ illæ, quæ dantur de fructibus terrę, quoniam illæ offeruntur Domino antequam homines degustent aliquid de illis fructibus. vnde Leuit.23.capit. dicitur, quòd non deberent Israelitæ comedere de segetibus nouis panem, nec polentam, nec pultes vsquequo offerrent manipulum primitiarum Deo.

Secūdo modo primus significat antecessionem dignitatis, & sic dicuntur primitiæ quando partes rei meliores, quæ dicuntur esse priores alijs dignitate, offeruntur. Ideo cum quis separat aliquid de rebus suis specialiter ad offerendum Deo dicitur dare primitias. Vnde in Hebræo vbi nos dicimus primitias habetur separationes, vel electiones, idest res separatę, vel electæ ad offerendum Deo. Iubet autem hic Deus omnes primitias dari sacerdotibus, quia siue sint de terrę nascentibus, siue non, ad eos pertinent.

Erant autem de fructibus tria genera primitiarum. In fructib' tria genera primitiarum.
Primæ erant quæ offerebantur in festo azymorum in principio messis nouarum frugum. Tunc enim offerebantur Domino manipuli spicarum virentiū, quorum vnus eleuabatur coram Domino, & conuertebatur in farinam torrendo grana, cuius pugillus cremabatur super altare: reliquum autem eiusdem manipuli, & omnes alij manipuli cedebant in ius sacerdotum, vt patet Leui.23.cap.

Secundum genus primitiarum erat in festo Pentecostes, quando de qualibet domo offerebantur duo panes continentes singulas decimas, quoniam pars vnius cremabatur: reliquum autem proueniebat sacerdotibus, vt patet Leui.23.cap.

Erat tertium genus primitiarum, quod soluebatur in mense septimo in festiuitate tabernaculorum collectis omnibus terrę nascētibus. & istę vocantur propriè primitię, quia hic dabatur aliquid magnum, scilicet, quidam dabant sexagesimam partem fructuum. Alij vero dabant quadragesimam, vel medium inter 40. & 60. Sicut dicit Hiernoymus super Ezechielem, &ha-

& habetur extra de deci.capit.primo. De his primitiis dicitur Exodi 34. Et quando agitur de primitiis fructuum terrę absolute intelliguntur istę primitiæ. Pertinebant autem istę totaliter ad sacerdotes, sicut decimæ ad Leuitas, & de his nihil offerebatur Deo super altare, nec cedebat in vsus Sanctuarii: de his omnibus dicitur infra 18.cap.s. omnem medullam olei, & vini, atque frumenti quicquid offerunt primitiarum Domino tibi dedi, vniuersa frugum initia quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vsus tuos. Erant autem aliæ primitię quę vocantur separationes cuiuslibet rei, sicut quòd offerrentur primitię mellis, vel panum fermentatorum, idest, quòd eligerentur de his aliqua pars, & offerretur Domino, quę vocarentur primitiæ, & non cremabantur in altari istę, nec aliquid eorum. Sed totaliter cedebant in ius sacerdotũ, vt patet Leui.cap.2.s. nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini, primitias tamen eorum offeretis & munera, super altare vero non imponentur in odorem suauitatis. Etiam de pulmentis dicebantur Israelitę offerre primitias, & dabantur sacerdotibus sic patet infra ca.15.s. cum veneritis in terram quam dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias domino de cibis vestris, sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmentis dabitis primitias. Item proueniebant sacerdotibus in primitias omnes fructus arborum quarti anni, s. quòd quandocunque plantarentur arbores non comedebatur de fructibus eorũ tribus annis primis, in anno quarto omnes fructus dabantur domino. in quinto licebat comedere plantantibus, vt patet Leui. 19.cap. Et sic fructus anni quarti cedebat totaliter sacerdotibus, quia nihil de fructibus cremabatur super altare. Pertinebant autem primitiæ ad sacerdotes de omnibus alijs rebus quæ separabantur ad offerendum Domino, vt si quis separasset apud se aurum, & argentum, vel vestes, aut similia, & offerret in Sanctuario vocabantur primitię, & cedebant in ius sacerdotum. de hoc intelligitur id, quod habetur infra 18.cap.s. primitias autem quas vouerint, & obtulerint filii Israel tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis iure perpetuo: quod non potest intelligi de tribus generibus primitiarum quæ offeruntur de fructibus terrę, quia dicitur primitias quas vouerint. Et tamen manifestum est, quòd primitiæ trium generum de terrę nascentibus non cadũt sub voto, quia erãt positæ sub pręcepto. ergo istę erãt aliæ primitiæ spontaneę generaliter. ergo primitiæ ad sacerdotes pertinent. Et dicitur, quòd pertinent ad sacerdotem, non quòd pertineant ad vnum specialiter, sed ad totum ordinem sacerdotalem, nec potest accipi hic sacerdos specialiter pro summo sacerdote, quia non pertinebant ad eum omnes primitię, sed diuidebantur inter omnes sacerdotes. Decima tamen decimę pertinebat ad eum solum, quã suscipiebat de Leuitis, vt patet infra 18.cap. nec etiam accipitur hic, sicut in sacrificiis, quòd quicunque fecisset cęremonias alicuius sacrificii haberet omnia iura prouenientia ex illo. sic patet Leui.cap.6. quantum ad holocaustum, & hostiam pro peccato, & Leui.cap.6. quantum ad hostiam pacificam. Nam in primitiis non faciebãt sacerdotes aliquam cęremoniam specialem, sicut in sacrificiis. Ideo siue essent primitię de fructibus terrę, siue qualitercunque non pertinebant specialiter ad aliquẽ sacerdotem, sed diuidebantur ęqualiter inter omnes.

Leuitę dabant decimam summo sacerdoti decimarum.

Et quicquid Sanctuario offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis ipsius erit. Idest omnia quæ offeruntur in Sanctuario pertinent ad sacerdotes.

F *An omnia oblata in Sanctuario pertineant ad sacerdotes, & quid eis proueniebat de holocausto, & quid de hostia pacifica, & quid de hostia pro peccato. Et vota quomodo commutabantur. Quæst. XVIII.*

Sed hoc, quod hic dicitur diceret aliquis videtur esse falsum, quia animalia oblata pro sacrificiis holocaustorum, aut pro pacificis offerũtur in Sanctuario, tamen non pertinent ad sacerdotes, sed de holocausto omnes carnes Deo proueniẽt, & sola pellis sacerdoti, vt patet Leui.cap.6. De hostia pacifica solus armus dexter, & pectusculum, vt patet Leui.c.7. De hostia pro peccato varie proueniebant iura de quibus Leui.c.6. Non ergo omnia quę offerebã-
G tur pertinebant ad sacerdotem. Ad euidentiam huius considerandum est, ꝙ ea quæ offerebantur, vel proueniebant in iura Dei, aut sacerdotum quomodocunque, vel erant aliqua quę deberent offerri cremãdo super altare, vel non. Si vero offerrentur cremando, aut erãt sacrificia, aut libamenta ipsorum. Dicuntur enim sacrificia ipsa animalia oblata ad immolandum. libamenta vero dicuntur ea quę cum animalibus offerebantur, s. vinum, panis, oleum, & thus, & sal. Si autem accipiatur primo modo pro ipsis sacrificiis, aut erãt holocausta, aut hostia pacifica, vel pro peccato. Si erant holocausta, sola pellis proueniebat sacerdoti immolanti, vt
H patet Leui.ca.6. Si autem hostia pacifica, proueniebat pectusculum, & armus, vt patet Leui.c.7. & 10. Si vero esset sacrificiũ pro peccato, aut erat de illis de quorum sanguine inferebatur intra Sancta sanctorum. sicut erat sacrificium oblatum pro peccato summi sacerdotis, & peccato totius populi, & tunc nihil proueniebat sacerdotibus, quia omnia cremabãtur extra castra, vt patet Leui.cap.4. Si vero esset sacrificium cuius sanguis non inferretur intra Sancta sanctorum, sicut erat in omnibus aliis, omnes carnes animalis proueniebant sacerdotibus, vt patet Leui.ca.6. prӕterquam in hostia pro delicto in qua cremabatur animalis cauda cum adipibus domino, vt patet eod.c. Considerandum tamen est in his, ꝙ non semper quandocunque offerrentur animalia deberent immolari. Nam si aliquando laici simpliciter vouerent bouem, vel ouem
I Domino non exprimentes, ꝙ vouebant ad immolandum, cedebat illud animal in ius sacerdotum, & non debebat immolari, sed viuũ eis proueniebat, quia omnia quę reddebantur ex voto erant sacerdotum, vt patet infra 18.cap. cum dicitur. omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit. Si autem animal voueretur ad immolandum, vel voueretur simpliciter non determinando, an pro holocausto, vel victima pacifica, vel offerebatur in holocaustum. Si autem determinasset offerens genus sacrificii illud fiebat, sicut declaratum est Leui.cap.22. Sed quomodocunque se haberet semper proueniebant sacerdoti aliqua iura de illo animali immolato, siue vt holocaustum, siue vt victima pacifica. Aliquando autem offerebantur animalia,
K quę non dabantur in holocaustum, vel pro peccato, vel hostiis pacificis, sed dabantur, quia obligata erant Deo, s. primogenita, & tunc illa cum offerrentur proueniebant sacerdotibus totaliter pręter sanguinem, & adipem, vt patet infra 18.cap. Si autem ista quę cremabãtur super altare essent libamenta, sumebatur de eis vnus pugillus de simila cõspersa oleo, & cremabatur, reliquum autem sacerdotibus proueniebat, vt patet Leuitici cap.2. quantum autem de libamentis dandũ esset in quolibet sacrificio habetur infra 15.cap. Si autem id, quod offerebatur non erat aliquid quod deberet super altare cremari, aut erat datum ex necessitate, vel spõte. Si autem ex necessitate hoc dupliciter, quia tunc, aut pertinebat ad iura Leuitarum, aut sacerdotũ

vel

vel ad iura Sanctuarij. Si ad iura Sanctuarii erat preciũ quod dabat quilibet, quando transibat ad numerum, & erat dimidius siclus, vt patet Exod.30.ca. De hoc enim nihil pertinebat ad sacerdotes, sed cedebat in vsus Sanctuarii, vt patet eod.capit. Fiebant enim ex hoc ędificationes, & restaurationes in Sanctuario. sic patet 4.Reg.ca.12.& 2.Paralip.c.24. Si autem erant iura quæ nõ proueniebant Sanctuario, sacerdotibus, & Leuitis proueniebant. Leuitis enim dabantur decimę omniũ fructuum terrę, & pecorum, vt patet infra 18.ca. Et de his nihil habebant sacerdotes pręter sacerdotem magnum, qui suscipiebat decimam decimę a Leuitis, vt patet eod.cap. Alia autem iura proueniebant sacerdotibus, & in istis erant ex necessitate primitię, quia tenebantur Israelitę quolibet anno dare tria genera primitiarum de quibus supra dictũ est. & ista proueniebant sacerdotibus, vt fuit declaratum. proueniebant etiam ex necessitate redemptionis primogenitorum, vel oblationes.

[...]uo pcio [re]dimebã[tu]r primogenita.

In quo considerandum, ꝙ aut primogenitum erat hominis, aut pecoris. si hominis dabantur pro eo quinque sicli, qui proueniebant totaliter sacerdotibus, vt patet s.cap.3. & ĩ.18. Si esset primogenitum pecoris, aut esset immolaticium, aut nõ. Si immolaticium immolabatur, & omnes carnes proueniebant sacerdoti datis Deo solis adipibus, & sanguine, vt patet inf.c.18. Si autem esset animal non immolaticium commutabatur, vel dabatur pecunia pro illo, & cedebat ista pecunia in ius sacerdotum, quia generalis regula datur infra 18.cap.de redemptione primogenitorum, quòd totaliter pertineat ad sacerdotes, pręterquam cum offeruntur primogenita animalium immolaticiorum.

Si autem essent alia quę dabantur non ex necessitate, aut dabantur purè liberè, sicut dona, vel ex aliquali necessitate, sicut vota. nam votum quamquam a principio liberum sit, postea tamen non est liberum. Si vero ista quę dabantur erant vota, aut simpliciter vouebat se aliquis Deo, aut vouebat rem suam. si voueret se dabat certam pecuniam secundum diuersitates ętatum & sexuum, quia pro quibusdam dabantur tres sicli, pro alijs quinque, pro aliis decem, & sic vario modo. de quo habetur Leuit.27.c.in litera. & tunc ista pecunia data proueniebat sacerdotibus, quia isti promittebant se Deo ad seruiendum ei, & quia non poterant ipsi manere in Sanctuario ministrando ei, cum non ꝑtinerẽt ad genus Leuitarum, dabatur pro eis pecunia cedens sacerdotibus, qui loco eorum seruiebant, & de hac nihil proueniebat Sanctuario.

Si autem aliquis vouisset rem suam, aut illa erat animal, aut non. Si autem esset animal, aut tale quod posset offerri, vel non: si posset offerri, aut simpliciter offerẽs vouerat illud Domino, aut expresserat ad immolandum.

Si primo modo proueniebat in ius sacerdotum, & non immolabatur, quia omne quod ex voto reddebatur sacerdotum erat. Si autem exprimeretur ad immolandum, fiebat sacrificium, & proueniebant inde iura sacerdoti, sicut supra declaratum est. Si autem esset animal immundum ęstimabatur in pecunia, & si dominus qui vouerat redimeret, superaddebat partẽ quintam ad ęstimationem, & dabatur tota illa sacerdoti. Si autem alius emisset, proueniebat sola ęstimatio, vt patet Leuit.27.cap. Sed qualitercunque esset pecunia semper proueniebat sacerdoti, quia ista ex voto erant. Si autem quod voueretur non esset animal, sed esset ager, redimi debebat ante vnum annum, & si dominus redimerẽt dabat quintam partem super ęstimatam pecuniam: modus autem ęstimandi erat, vt videretur quot modios semẽtis capiebat ager. augebat, & diminuebat precium iuxta regulam datam Leu.27.c.

A Si autem non redimeret vouens agrum suum, vendebatur alteri secundum ęstimationem pecunię non addita quinta parte, & dabat pecunia sacerdotibus, ager autem manebat in potestate ementis vsque ad iubileum, postea vero redibat ad sacerdotes, & in ęternũ pertinebat ad eos. sic patet Leui.c.27. In hoc tamen distingui debet, an ille qui vouebat agrum, habebat eũ ex hereditate patrum suorum, vel emebat. si habuisset iure hereditario fiebant ista quæ dicta sunt. Si vero emisset non poterat transire ager in proprietatem sacerdotum in ęternum, quia vouens non possidebat eum in ęternum, sed vsque ad iubileum. Ideo cogeba-

B tur redimere de manu sacerdotum, & pecunia proueniebat illis, vt patet Leui.27.c. Idem autem quod dictum est de agris intelligendum est de domibus, & quibuscũq; possessionibus immobilibus, vt patet eo.c. Si autem aliquis vouisset res alias mobiles, & inanimatas, sicut pecuniam, aut vestes, vel similia, cedebant in ius sacerdotũ, nisi aliquis specialiter vouisset res suas pro thesauris Sanctuarii. vt si voueret aurum, vel argentum, vel aliquid simile de thesauris Domini, quia tunc cedebat thesauris.

Nec obstat si aliquis dicat, ꝙ omne, quod reddebãt filii Israel ex voto proueniebat sacerdotibus, vt patet infra 18.c. Quia hoc verum est cum generaliter vouebatur aliquid domino non exprimendo pro thesauris Sanctuarii, vel si offerret vouẽs Domino pro sacerdo-

C tibus. Si tñ exprimeretur, ꝙ esset pro thesauris Domini nihil proueniret sacerdotibus. quod patet, quia id, quod poterat aliquis facere simpliciter donans, & sine voto, potest facere donãdo votiue, sed simpliciter potest aliquis donare pecuniam pro Sãctuario Domini ad thesauros ei⁹, vt patet infra 31.c. De Israelitis qui intulerunt in tabernaculum testimonii omne aurum, quod acceperant in pręda Madian, & de hoc nihil habuerunt sacerdotes, sed de reliqua pręda hominum, & iumentorum, vt patet ibidem. poterunt ergo facere hoc ex voto. Si autem id, quod proueniebat Domino non erat ex voto, sed sponte donatum, aut inferebatur in gazophilacium Domini, aut non. Si infereba-

D tur in gazophilacium, sicut erat mos Israelitis in festiuitatibus offerre pecuniã in gazophilacium, vt patet Luc.21.c. proueniebat Sanctuario, & nullo modo cedebat aliquid sacerdotibus, sed ad ędificationem, & restaurationem, & reliquos vsus Sãctuarii proficiebat, vt patet 4.Reg.12.c.& 2. Paralip.c.24. Si autẽ non poneretur in gazophilacio, sed proueniret manibus sacerdotũ, quicquid illud esset, siue animal, siue res aliæ inanimitatę, vt supellectilia, vel pecunia, proueniebat sacerdotibus: & si non dicerent se offerre in holocaustum, vel hostiam pacificam, aut pro peccato proueniebat eis illud animal quodcunq; esset, nec immolabatur. hoc modo se habebãt iura sacerdotum. De fructibus autem quarti anni omnium laborum qui proueniebant sacerdotibus, vt patet Leuitici 19.cap. Di-

E cendum est, quòd pertineant ad iura, quę ex necessitate soluuntur, quia cogebantur Israelitæ dare istos fructus sacerdotibus.

De primitiis autem pulmentorum, & mellis, & fermentatorum etiam dicendum est, quòd ad hęc iura necessitatis pertineant, quia iusserat Deus hęc solui. de primitiis mellis, & fermentatorum habetur Leuitici capitu.2. De primitis pulmentorum habetur infra 15.capitu. & hęc totaliter pertinebant ad sacerdotes, & secundum hęc debet intelligi hęc litera de iuribus sacerdotum. Potest tamen ista litera coarctari ad vnum casum solum, quia dicitur. quicquid offertur a singulis in Sanctuarium, & traditur manibus sacerdotis ipsius erit, scilicet, quod quandocunque populares offerrent aliquid in Sanctuario, & non dicerent se offerre

ferre pro thesauris Sanctuarii, sed tradere manibus sacerdotum, pertinebat ad sacerdotes solum, & nihil ad Deum, & hoc, siue essent animalia immolaticia, siue quæcunque alię res. Erat tamen in animalibus attendendum, quòd aut exprimebant offerentes se offerre ad sacrificium, aut non. Si exprimerent, offerebantur in sacrificium secundum voluntatem offerentium, & cedebant inde sacerdotibus iura q̃ alias prouenire deberent. Si autem non exprimerent aliquid pertinebant illa animalia ad sacerdotes, & non immolabant. de aliis autem rebus quæ offerebantur manibus eorũ generale erat, quòd prouenirent eis.

Et traditur manibus sacerdotis. Hoc exprimitur ad differentiam eorum quæ in Sanctuario offerebantur, & non tradebantur manibus sacerdotum, sed mittebantur in gazophilacium Domini, quia illa non proueniebant sacerdotibus, sed erant ad vsus Sanctuarii.

Ipsius erit. Idest pertinebit ad sacerdotem. non est sensus, quòd ad illum sacerdotem cui offerebatur solum pertineret, sed diuidebatur inter omnes. nã omnia iura sacerdotum erant communia pręter iura quę proueniebant de sacrificiis, quia ibi quilibet sacerdos habebat integraliter omnia iura quæ prouenirent ex sacrificio illo cuius ceremonias ipse complebat, vt patet Leuitici cap. 6. & 7. Sed pręter hęc erant multa alia iura, scilicet omnia quęcunque offerrentur, & traderentur manibus eorum. ergo non pertinebant ad vnũ sacerdotem specialiter, sed ad omnes. Ponitur tamen sacerdos singulariter pro ordine toto sacerdotali, vel ponitur sacerdos prout distinguitur contra Sanctuarium. Nam eorum quę offerebantur quędam proueniebant Sanctuario vel Deo, alia proueniebant sacerdotibus. nominato ergo sacerdote singulariter, intelligitur, quòd ista iura non pertinent ad Sanctuarium, sed ad sacerdotes.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos. Vir cuius vxor errauerit maritumque contémnens dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiuerit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inuenta in stupro, si spiritus zelotypiæ concitauerit virum cõtra vxorem suam quæ, vel polluta est, vel falsa suspitione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinę ordeaceę. Non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypię est, & oblatio inuestigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram domino. Assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terrę de pauimẽto tabernaculi mittet in eam. Cumque steterit mulier in conspectu domini discooperiet caput eius, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationẽ zelotypię. Ipse autem tenebit aquas amarissimas in quibus cum execratione maledicta congessit, adiurabitque eam, & dicet. Si

Adulteræ deprehensio p aquã.

Maledictio adulteræ.

F non dormiuit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ in quas maledicta congessi. Sin autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero, his maledictionibus subiacebis. Det te dominus in maledictionem exemplumque cunctorum in populo suo. Putrescere faciat fęmur tuum, & tumens vterus tuus dirumpatur. Ingrediantur aquę maledictę in

G ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat fœmur tuum. Et respondebit mulier. Amen amen. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere. Quas cum exhauserit, tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram domino, imponetque illud super altare, ita dumtaxat, vt prius pugillum sacrificii tollat de eo, quod offer-

H tur, & incendat super altare, & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit si polluta est, & contempto viro adulterii rea est, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet fœmur, eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod si polluta non fuerit erit innoxia, & faciet liberos. Ista est lex zelotypiæ. Si declinauerit mulier a vi-

I ro suo, & si polluta fuerit maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in cõspectu domini, & fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt, maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam.

Locutusque est Dominus. Hic ponitur tertium principale, scilicet de examinatione suspitionis: dato enim pręcepto de restitutione rei alienę, quod omnes pacificat de communitate. Hic datur pręceptum de euitanda, & cognoscenda zelotypia vera, vt vir pacificetur vxo-

K ri. Rabbi Aben Ezra aliter continuat istam literam dicens, quòd post pręceptum de offerendis primitiis, & aliis iuribus sacerdotum ponitur de zelotypia, quia peccata adulterii, & suspitio sunt tanquam quædam pęnæ in viro, & ponuntur ad designandum, quòd ille qui defraudauerit sacerdotem detinendo primitias, vel alia iura punietur in hoc, quòd cum magna verecundia adducet vxorem suam coram sacerdote. Et quamquam non videatur multum in radice, tamen satis stat, quia propter peccata demeretur aliquis, quòd ipse anxietur, quia vxor eius adultera sit, vel saltem affligatur habens suspitionem de ea, & sic posuit Dominus in pęnam, vt patet Deuteronom. 28. & Osee cap. quarto, scilicet, vxorem ducas, & alius dormiat cum ea.

Loquere ad filios Israel. Quia necesse erat, vt exprimeretur

retur eis lex. alioquin nihil proficiebat, quod daretur A lex Moysi.

Vir cuius vxor errauerit. Ponitur forma quomodo vir cognoscere debeat vxorem quę adulterata sit, & dabat dominus hunc modum Iudæis, quia valde affligerentur suspicantes eam ab alio cognitam, nisi certificarētur hoc, vel alio modo. Et permittebat Dominus immo tradebat hāc purgationem vulgarem, sicut est probatio aquæ frigidæ, vel ferri candentis, quam nobis iura vetuerunt, vt patet extra de purga. cano. vel vulga. cap. I. Iudęis autem non erat illicita, quia erat gens imperfecta, & nisi daretur eis iste modus experiendi de vxoribus, an adulteratæ essent, vel non, occi- B derent eas, quod deterius esset, misit ergo Deus eis hoc malum minus. Nunc autem in nouo testamento, quia est lex perfectionis non permittuntur mala parua, nec maiora. Fuerunt quoque alia permissa eodem modo in veteri testamento, scilicet libellus repudii, vt quando vxor displiceret viro posset eam a se expellere, etiam non existente causa, & hoc, vt non occideret eam, sed quia ex imperfectione ipsorū habuit locum ista lex, Christus non consensit eam esse in nouo testamento dicens. Ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere Moyses vxores vestras, ab initio autem non fuit sic. dico autem vobis quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam superduxerit męchatur, vt patet Matth. 19. capit. Simile fuit de vsuris quę permissæ fuerunt Iudęis ad gentiles, C & ad conuersos ad Iudaismum, vt patet Deuterono. capitu. 34. tamen Christus exclusit eas, vt patet Lucæ capitulo sexto. scilicet mutuum dantes, nihil inde sperantes.

[margin: ...nouo ...õ nihil ...i pmit ...r, quia ...lex per ...ionis ...sic in ...eri.]

Vir cuius vxor errauerit. Non dicitur, quòd errauerit tanquam necesse sit, quòd errauerit ad hoc, quòd ista lex habeat locum, cum infra ponatur contrarium, scilicet, quòd si mulier polluta est contempto viro inflabitur venter, & putrescet fęmur. Si autem non declinauit a viro erit innoxia, & faciet liberos. sed dicitur, quòd vxor errauerit, idest, vel quòd errauerit, vel saltē pręsumatur de ea, quòd errauerit per aliqua signa probabilia aliqualiter, vt si vir mandauit vxori, quòd non D loqueretur tali, vel tali viro, & postea reperit eam colloquentem illi, & similes pręsumptiones. Non enim requiritur, quòd sciatur eam errauisse cum hic veritas huius rei dubia inquiratur, nec requiritur, quòd errauerit etiam si incognitum sit, vt dictum est. sed ponitur ad pręsumptionem. Lex enim aliquando loquitur de re quæ pręsumitur, sicut de re quæ vere est, vt patet Deuterono. 22. capit. cum dicitur de puella quę cognita est in agro: pręsumit enim lex eam clamauisse, & tamen nullum audiuisse voces illius, cum dicit, sola erat in agro clamauit, & nullus affuit qui liberaret eā. Poterat tamen esse, quòd puella ex industria iuisset in agrum, vt ibi secretius cognosceretur, vel vt posset accusare corruptorem, & ipsa esset innoxia: lex tamen quia contrariū pręsumit dicit eam clamauisse, & non E fuisse auditam.

Sciendum etiam, quòd non requiritur hic virum habere aliquas pręsumptiones, aut violentas, aut probabiles, vel saltem leuissimas, sed quomodocunque inciderit ei spiritus zelotypiæ poterit eā inducere ad subeundam istam experientiam. nam nisi permitteretur occidissent Iudęi vxores. lex tamen erat data in remedium earum. sicut ergo de libello repudii dictum est, quòd nō cogebatur dare vir aliquam causam quare repudiaret vxorem, sed solum si displicebat in oculis eius poterat dimittere, vt patet Deuteronom. 24. c. Ita si hic incidisset ei aliquis spiritus zelotypiæ, dato quòd non esset aliqua pręsumptio contra vxorem cogebatur ipsa ad subeundum hanc purgationem.

Maritumque contemnens dormierit cum altero viro. In hoc est totus error vxoris, & contemptus viri, quòd ipsa cum altero dormierit. Et dicitur mulier contemnens virum, quando dormit cum altero, quod dupliciter intelligitur.

Primo modo, quòd vxor habet virum qui videtur ei miserabilis, & despicabilis, ideo magis diligit adulterum, quia pulchrior, & sibi gratior est. Si autem virum non contempsisset putans eum despicabilē, non fuisset commixta alteri viro.

Alio modo potest intelligi, quòd mulier contempsit virum, s. quia obligabatur ei ad fidem pręstitam matrimonialem, quia cum alio nunquam commisceretur. Nunc autem, quia alteri se immiscuit contempsit pactum factum cum viro. & iste est conuenientior sensus, quia aliquando fœmina non contemnit virum primo modo. tamen inquirit sibi plures viros, vt sic satisfaciant suę libidini, vel ex aliis causis, & quocunque horum modorum contemnitur vir secūdo modo.

Et hoc maritus deprehendere non quiuerit. Ponitur hic casus in quo habet locum ista purgatio indicenda vxori, scilicet quando vir non potuit eam inuenire coeūtem cum adultero. Nam si vir hoc deprehenderit, & adulterium testibus argui potest, faciet eam lapidari, vt patet Leuitici capit. 20. nec erit expediens ista purgatio, habet tamen ista locum in defectum aliarum probationum.

In quo sciendum, quòd quando vir erat concitatus spiritu zelotypiæ super vxorem dicebat ei, quod subiret hanc purgationem, & tenebatur ad subeundam, quòd si fęmina recusaret mouebat eam coram iudicibus, quæ si ibi etiam recusaret habebatur tanquam conuicta de crimine. ideo mulieres quibus indicebatur, subibant hanc purgationem.

Sed latet adulterium.

Si vir admouerit vxorem subire istam purgationem coram iudicibus, & recusaret habebatur tanquam conuicta. Et quid dicant Iudæi quando vir inuenit fœminam coeuntem cum alio. *Quæst.* XIX.

HOc potest referri ad superiora, vel ad inferiora. Primo modo est sensus, quòd vir nō potuit deprehendere vxorem, idest nō potuit eam reperire cum adultero commiscētem. sed latet adulterium, idest latet ipsum virū, quia solum pręsumit nihil sciens.

Alio modo potest referri ad inferiora, cum dicatur testibus argui non potest, scilicet, quòd adulterium latet, idest non est manifestum ad hoc, quod vir possit illud probare in iudicio, quamquam ipse viderit vxorem adulterantem, & hoc erat, quia non poterat argui testibus, idest probari. Sed primus sensus melior est. Nam aliter non conueniret ista litera superiori, s. & hoc maritus deprehendere non quiuerit. debent ergo referri ad idem. Sed illa prima pars intelligitur, quā do vir non potuit deprehendere vxorem cum adultero fornicantem, ergo etiam ista aduersatiua, s. sed latet adulterium, debet referri ad idem, ita quòd adulteriū lateat virum. Item patet hoc ex eis quæ sequūtur, quia dicitur quòd non est inuenta in stupro, sed spiritus zelotypię concitauerit virum contra vxorem suam. si ergo non est inuenta vxor coiens cum altero, adulterium adhuc latet viro, & sic debet intelligi ista particula de viro, & non de iudicibus, scilicet, quòd lateat iudices, & tamen ad hoc, quòd ista purgatio non indicatur, sed habeatur alterum remedium, scilicet, vt vxor lapidetur, non solum requiritur, quòd ipse deprehenderit eam coeuntem cum adultero, sed etiam, quòd hoc

hoc probari possit testibus, quia non credetur viro cõtra vxorem, sufficiebat tamen, quòd testibus probari posset, dato quod vir nõ cognouisset adulterium, sed suspicaretur.

Hebręi dicũt, quod differentia esset quando vir inueniebat vxorem coeuntem cum altero, & non poterat probare testibus, vel si posset probari. nam si posset probari lapidabatur, vt patet Leuitici cap. 20. & Io. 8. capitu. Si autem vir reperisset eam fornicantem, & testibus conuincere non posset, dicunt, quòd non poterat lapidari, sed abiiciebat eam vir a se, & lucrabatur dotem, poteratque superducere aliam vxorem.

Sed hoc, quod dicitur non stat. Nam quòd vir possit a se repellere vxorem per libellum repudij secundũ legem veteris testamenti, etiam sine aliqua pręsumptione satis manifestum est. Quod tamen ipse lucraretur dotem si vidit vxorem fornicari, etiam si non probet falsum est. nam tunc quilibet repudians vxorẽ lucraretur dotem, obiiciens ei, quòd fuerat fornicata, cum non requireretur probatio huius obiectionis.

Dicendum ergo, quòd si vir videret vxorem fornicari, & posset probari testibus, habebat remedium legis, quòd accusaret eam de adulterio, & lapidaretur. Si tamen non conuinceretur testibus, siue vir vidisset eã fornicantem, siue non: non habebat alterum remedium, nisi quòd vel repudiaret eam simpliciter non obiecto aliquo crimine, vel quod faceret eam subire hanc purgationem.

Et testibus argui non potest. Ista est secunda particula quæ requiritur ad hoc, quòd lex ista non habeat locũ, vel saltem non sit necessaria, scilicet si testibus argui non potest. Nam dato, quòd non lateat adulterium ipsum virum, sed vidit, si tamen testibus non conuinci potest, lex ista adhuc erit necessaria, è contrario tamen esse potest, scilicet, quòd vir non vidit fornicantem vxorem, & tamen potest probari testibus, tunc subiiciet hoc, vt patiatur pęnam legis de adulteris.

Purgatio de adultera non dabatur, nisi in adultera occulta. Tamen aliquando Iudæi nolebant accusare fœminas adulterio, ne si deficerent in probatione punirentur.

Quæst. XX.

SCIENDVM tamen, quòd quamquam non esset necessaria ista lex de indicenda purgatione quando adulterium poterat testibus probari, tamen si vir vellet cogere vxorem ad subeundum hanc purgationem cogebat, & hoc poterat esse, quia vir volebat concludere clarius contra vxorem. Si enim testibus probaret forte dici posset, quòd testes erant corrupti precio, & sic esset aliqualiter obscura probatio, cum autem per hanc purgationem coram Deo factam conuinceretur adulterium, erat manifestior probatio, quia Deus mentiri non potest. Si tamẽ esset adulterium vxoris notorium., & vir vellet facere eam subire hanc purgationem, non permitterent iudices, quia in hoc videbatur contemni lex a Deo data, quæ solum fuerat posita ad hoc, quòd manifestarentur occulta. inducere ergo illã ad ea quę notoria erant contemptus erat, & non permitterent iudices, nisi ꝙ vel accusaret, vel relinqueret. Aliquando tamen viri habentes probationes de adulterio vxoris non accusabant, quia nisi essent probationes multũ lucidæ non condemnaretur vxor, & tunc vir deficiens in probatione criminis condemnaretur: quia in criminalibus qui accusat debet se inscribere, & non solum secundum leges humanas, sed etiam secundum legem diuinam criminaliter accusans si in probatione deficiat condẽ-

F natur, vt patet Deuteronom. 22. capi. de illo qui accusauit vxorem suam, dicens non inueni eam virginem. Nam si probasset puella se esse virginem per vestimẽtum, quod expandebant parentes puellæ coram iudicibus, flagellabatur vir accusans, & cõdemnabatur ad quinquaginta siclos patri puellæ, & etiam, quòd nunquam posset eam repudiare in ęternum. non confidẽtes ergo viri probationibus suis faciebant aliquando subire vxores hanc purgationem.

Quia non est inuenta in stupro. Istud ponitur tanquam declaratiuum superiorum, s. quòd non cognoscebat vir adulterium, nec poterat probari testibus, quia non fuerat inuenta fęmina cum adultero. & dicitur, quia non est inuenta in stupro accipiendo large. Nam pro-

G prie stuprum est defloratio virginum, ista tamen quæ hic cogitur subire purgationem hanc non est virgo, quia vxor est, & tradita viro. Sed tunc nulla fęmina virgo est, vel saltem non pręsumitur, accipitur ergo hic stuprum large pro adulterio.

An possit aliquis sponsus cogere sponsam nondum traditam ad istam purgationem. Et quod ipse sponsus habebat meliores probationes quam purgatio zelotypiæ.

Quæst. XXI.

SED forte aliquis dicet, quòd possit accipi proprie, vt si aliquis habens sponsam nondum sibi traditam concitetur contra eam spiritu zelotypiæ: poterat enim facere illam subire hanc pro-

H bationem.

Respondendum est non posse stare. Nam si vir nõdum accepta vxore hoc contra eam pręsumat, habet aliud conuenientius remedium, s. quòd accipiat eam, & si inuenerit virginem satis probatum est, quòd pręsumptio erat falsa: si autem non inuenerit virginem poterit accusare de adulterio, & non tenetur probare, sed solum puella ipsa debet probare se fuisse virginẽ, demonstrando signa virginitatis in vestimento, vt patet Deuteronom. 22. cap. Item non poterat hoc stare, quia ista purgatio inducta erat in defectum aliarũ pro-

I bationum, quòd tamen puella desponsata est nondũ tradita viro satis clare potest probari, an fuerit adulterata. nam pręter modum probationis qui est, quando vir cognoscit eam relictis signis in vestimento, vt supra dictum est, erat alius modus, scilicet, quòd matronæ inquirerent virginitatem puellæ per tactum, & visum, & tunc si probaretur non esse virginem, conuinceretur rea criminis, & lapidaretur. Si autem reperiretur virgo, manifeste erat suspitio falsa.

Secundum legem diuinam puella quæ prima nocte non cognoscebatur virgo, lapidabatur.

Quæst XXII.

K SED dicet aliquis, quòd non erat ista conueniẽs probatio, quia dato, quòd puella despõsata nõ reperiretur virgo, poterat obiicere se fuisse defloratam antequam acciperetur in sponsam, & sic non teneretur ad legem viri, nec ille coitus vocaretur adulterinus.

Sed respondendum est hoc tenere secundum leges humanas, & est valde rationabile. tamen secundum legem diuinam datam Hebręis secus est, quia si puella non reperiretur virgo cum primo cognosceretur a viro suo, lapidabatur, siue fuisset cognita, siue fuisset deflorata postquam desponsata fuerat, siue ante, vt patet Deuteronom. cap. 22. & hoc erat, quia quando puellæ accipiebantur in sponsas tanquam virgines sumebantur, nisi exprimerent se non esse virgines. Si ergo puella de-

la deflorata ante desponsationẽ subticeret se esse defloratam,& acciperetur tanquam virgo,tenebatur postea rea tanquam si deflorata fuisset post desponsationem: debuerat enim a principio declarare se fuisse defloratam, & sic semper tenebit modus supra positus in desponsatis mulieribus, & non erit necessaria ista purgatio.

Quid faciendum erat quando aliquis acciperet puellam traditam alteri, aut defloratam. Et zelotypia quare dicatur spiritus zelotypiæ. Quæst. XXIII.

SED adhuc inquiretur quid faciendũ esset quando aliquis acciperet in sponsam eam, quæ fuerat tradita alteri viro, vel puellam quę confitebatur se fuisse defloratam? Nam tunc si antequam traduceretur a viro est suspitio de ipsa,non posset vir probare contra ipsam per modum supra positum,sed videbatur necessarium esse,quòd haberet locum ista lex.

Respondendum est, quòd in hoc casu habebat vir remedium per repudiationem, vel quòd acciperet eã semel in vxorem, & postea cogeret subire hanc purgationem, & tunc manifestaretur non solum adulterium patratum post desponsationem, sed ante traductionem.

Si spiritus zelotypiæ concitauerit virum. Vocatur spiritus zelotypiæ ipsa zelotypia, siue prę sumptio concepta de maleficio vxoris. Et vocatur spiritus, quia secũdum communem locutionem sacræ Scripturæ omne principium actiuum, & motiuum, vel impulsiuũ dicitur spiritus. Nam spiritus proprie sumptus est flatus ventorum a spirando dictus,idest a flando.iuxta illud, spiritus procellarum quæ faciunt verbum eius, idest flatus ventorum,vt patet Psalmo 148.Gene.cap. 1.spiritus Domini ferebatur super aquas, idest ventus missus a Deo,& ab hoc anima nostra vocatur spiritus, quia ipsa est principium totius motus, & operationis nostrę, vel magis secundum modum vulgarem, quo creditur aerem inspiratum, & respiratum esse animã nostram. Ex hoc etiam omnia principia operandi, & mouendi, quæ habent aliquam impulsionem vocantur spiritus. De zelotypia autem sic est, quòd ipsa est quędam prę sumptio, vel instinctus cordis nostri, quo concitamur contra vxores in malum. Ideo spiritus vocatur.& sic quilibet instinctus dicitur spiritus, sicut dicimus qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege, idest qui mouentur instinctu diuino. Dicitur autem zelotypia quasi figura zeli.nam zelus zeli,& typus est figura, quia ille qui hãc suspitionem habet figuram habet zeli. Dicitur autem zelus amor priuatus nolens habere consortium in amato, & iste debet esse in omnibus coniugatis,alioquin agerent contra legem matrimonii, si aliter facerent, vel fieri consentirent. Vocatur tamen zelotypia non in omni qui habet zelum, sed solum in eo qui habet suspitionem de violato fœdere. Dicuntur tamen isti zelotypi, idest habentes figuram zeli, quoniam qui talia suspicantur de vxore vidẽtur amare, & ob hoc nolunt vxores aliis commisceri. Non tamen semper est zelotypia ex amore magno, quia frequenter qui minus diligunt, magis in suspitionem concitantur, sed ista zelotypia ex multis aliis causis prouenit, de quibus nihil ad nos.

Concitauerit virum contra vxorem suam. Dicitur vir concitatus, quando vehementer incitatur ad credendum, quòd vxor commiserit adulterium.

Quæ vel polluta est, vel falsa suspitione appetitur. Ponit hoc sub disiunctione, quia non constat de veritate quando inquiritur ista purgatio, & dicitur, vel pollu-

A ta est, idest, quòd commisit crimen. Est enim generale in omni crimine, quòd peccans polluatur, quia peccata sunt quædam sordes animæ. In fornicatione tamen magis proprie est pollutio, quia est secundum vtrunque. Licet oẽ peccãs polluatur, magis tñ pp fornicatio nem.

Ideo dicit Apostolus, quòd qui fornicatur in carnem suam peccat, idest cętera peccata sunt pollutiones animę, fornicatio autem etiam pollutio corporis est. dicitur mulier appeti falsa suspitione, idest inquietari, vel impugnari, quoniam vir molestus est ei propter hanc suspitionem.

Adducet eam ad sacerdotem. Scilicet ad experiendum,
B an suspicatio vera sit.

Alia purgatio suspitionis non tantum vulgaris, vt prima propter duo. Et modus similis in probatione periurii. Et iudæus cõmittens periurium coram altari moriebatur, vel eueniebat ei aliqua magna pœna. ita est qui iurat nunc super altare beati Petri Romæ. Quæst. XXIIII.

ET ista est purgatio vulgaris,sicut in ferro, vel aqua, aut cęteris generibus, quamquam ista non est ita proprie vulgaris,propter duo. Primo, quia a Deo habuit ortum, & non ab hominibus, sicut cęteræ vulgares.

Secundo, quia in aliis vulgaribus ex ipsa natura rei
C videtur manifestari delictum. Nam qui subit illas probationes, non posset euadere, nisi miraculose, sicut in ferro candenti, aut aqua feruenti, vel similibus. In hoc autem non erat tale, quia dato, quòd mulier biberet istas aquas quæ ei dabantur, tamen non sequebatur naturaliter ad periculum, etiam si mulier peccasset, sicut in purgationibus vulgaribus. Vocatur tamen aliquo modo vulgaris, quia inquiritur veritas rei non modo iuridico per probationes, sed per quædam alia experimenta.

Similis autem modus purgationis est si forte aliqua ecclesia, vel locus sit in quo qui periurium fecerit morietur immediate, vel post aliquod tempus certũ,
D aut accident ei aliqua manifesta infortunia, si voluerit aliquis alterum cogere subire purgationem hanc, scilicet, quòd ibi iuret, vt sic pateat veritas, probatio vulgaris est, ideo talis illicita est, & qui alterũ ad hoc cogit, siue iudex sit, siue pars, peccat. Consentiebatur tamen in veteri testamento talis purgatio, non solum quæ habetur hic quantum ad zelotypiam, sed etiam quantum ad iuramentum. Nam si aliquis Hebræus iurasset in templo coram altari Domini committens periurium moriebatur, vel eueniebat aliqua magna pęna, vt patet tertio Regum, capitu. octauo, in oratione Salomonis cum dicitur. Si peccauerit homo in proximum suum, & habuerit aliquod iuramentum, quo teneatur astrictus, & venerit propter iuramentum coram altari tuo in domum tuam, tu exaudies de cœlo,
E & facies, & iudicabis seruos tuos condemnans impiũ, & reddens viam suam super caput eius.

Nunc autem non sunt tales probationes, quia omnia ista permittebantur in veteri testamento propter imperfectionem Iudæorum. Quamquam ergo nunc sint aliquę Ecclesiæ, vel loca in quibus false iurantes mortem incurrerent, & hoc nobis cognitum sit, non debemus vti eis ad hãc experientiam: illicitum enim est. Dicitur autem hic, quòd vir adducebat fęminam ad sacerdotem, quia cogebatur ipsa venire, & si nollet admonita a viro iudices compellebãt eam subire purgationem, vel haberi pro conuicta de crimine, de quo erat suspitio, & dicitur ad sacerdotem, idest ad quemcunque sacerdotem. Poterat enim istam purgationem facere quilibet, quia non erat aliquod ministerium

rium pertinens specialiter ad sacerdotem magnum.

Et offerret oblationem pro illa. Adducebat enim vir vxorem suam ad sacerdotem ad ostium tabernaculi intra atrium, & ibi offerebat, quod sequitur. & dicitur oblatio pro illa, id est muliere, non vt Deus misereatur illius, sed vt demonstret, an fornicata fuerit, vel non.

Decimam partem sati farinæ. Ista est mensura farinæ quæ offerebatur, scilicet, quòd portaretur farina nondum cocta, nec aspersa oleo, vel aqua, & sic poneretur super manus mulieris, vt infra sequitur.

Satũ significat mensuram.

Dicitur decima pars sati, quia satum significat hic mensuram, sicut dicimus gomor, vel ephi. Et forte dicetur, quòd hic dicat decima pars, id est decima pars ephi, quoniam ephi est mensura magna, & diuiditur in decem partes, quarum quælibet vocatur Gomor, vel decima ephi. vt patet: Exodi 16. capitu. & sic potest hic accipi, quòd satum significet ephi, & tūc erit sensus, quòd portabat vir oblationem pro vxore sua decimam partem sati, id est decimam partem ephi, scilicet vnum Gomor. Aliquando tamen accipitur satū pro minori mensura, vt patet Genes. 18. capitu. cum dixit Abraham ad Sarram accelera fac tria sata simile, & commisce, & fac subcinericios panes. Ibi enim non poterat accipi satum pro mensura quæ dicitur ephi, quia non iuberet Abraham tria sata, id est tria ephi commisceri pro inuitatis, cum solum venissent ad eum tres viri, vt patet ibidem. Item quia dixit Abraham accelera tria sata cōmisce, sed si deberet Sarra commiscere tria ephi, & facere inde panes subcinericios, non poterat accelerare, id est breuiter facere. Item quia dicitur fac subcinericios panes, in quo videbat, vt tota farina trium satorum esset ad formandum panes subcinericios. Si igitur essent tria sata, tria ephi essent triginta Gomor, quia quodlibet ephi cōtinebat decem Gomor, vt patet Exodi decimosexto capitu. & vnum Gomor sufficiebat tota die vni homini ad cibum, quia tantum accipiebat quilibet de manna, vt patet Exodi decimosexto capitu. Commiscēdo ergo tria sata similę commiscebatur cibus pro triginta hominibus pro tota die in mane, & vespere. tamen Abraham iussit fieri cibos pro tribus viris venientibus ad eum. ergo non iuberet tria sata, id est tria ephi commisceri. Accipitur ergo ibi satum pro minori mensura, hic autem rationabiliter dicitur, quòd vnum satum esset vnum ephi, cum iubeatur solum decima pars illius offerri.

Farinæ ordeaceæ. Ista farina quæ hic offerebatur non erat de tritico sed ordeo, quod est contra communē legem aliorum sacrificiorum. Nam quandocunque offerretur aliquod sacrificium, in libamentis eius ponebatur simila, quę est farina delicatissima triticea, vt patet infra decimoquinto capitu. Si aliquis de pauperibus vellet per se offerre farinam semper offerebat similam. de ordeo autem nihil, vt patet Leuitici cap. secundo. Hic tamen iubetur farina ordeacea offerri, quia alia sacrificia erant pro causa honesta, istud autem pro causa vili. Et ponebatur ordeum, quia ordeū est cibus bestiarum. Sic autem inquirebatur hic crimen bestiale, scilicet, an fęmina sequens desideria bestialia declinasset ad alium virum.

Quare ordeum ponebatur in tali probatione adulteræ.

Non fundet super eam oleum. Etiam hoc est contra legem aliarum oblationum, quia semper ponebatur cum simila oblata oleum ad commiscendum eam, vt patet Leuitici capitu. 2. & infra decimoquinto cap. hic autem non ponitur. Causa est, quia oleum signat misericordiam, quæ non inquiritur in hoc sacrificio, sed zelotypia, scilicet, vtrum fuerit mulier fornicata ad puniendum eam. vel quia oleum est fomentum luminis, adulterium autem in abscondito tenebrarū

F perpetratur. oculus enim adulteri diligit caliginem, vt patet Iob. 24. cap.

Nec ponet thus. Etiam hoc vetatur hic, quia quandocunque fiebat aliqua oblatio offerebatur farina, cū illa si esset oblatio animalis. Erat autem farina libamentum, & cum farina oleum, thus, & vinum, & Sal, vt patet Leuitici cap. 2. & infra capit. decimoquinto. Et idem fiebat quando nō offerebatur sacrificium de animali, sed offerebatur per se farina, quoniam omnia ista veniebant cum illa, & ideo, quia iubendo, quòd offerretur farina, intelligerentur omnia ista, expressum est, quòd non offerretur thus, vel oleum. De thure causa specialis est, quia thus significat deuotionē, vel incensionem mētis in Deum iuxta illud. dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. hic autem non fiebat sacrificium pro deuotione, sed pro suspitione. Item quia thus flagrantiam denotat bonæ famæ, hoc autem sacrificium pro infamatione fit.

G

Quia sacrificium zelotypiæ est. Hic redditur causa quare non offeratur thus, nec oleum in hoc sacrificio, sicut in aliis, quia istud non erat ad id, quod alia, scilicet ad laudandum Deum, sed ad inuestigandum adulterium, & hoc est esse pro zelotypia, id est pro suspitione, quam habet vir de fœmina, quòd alteri viro commisceatur.

Et oblatio inuestigans adulterium. Idem est, quod superius, scilicet sacrificium zelotypiæ, quia offeret pro suspitione quam habet de vxore, quod est offerre pro zelotypia, vel offerre ad inuestigandum adulterium

H idem est. non dicitur inuestigare adulterium, quòd sit, sed inuestigare, an sit. Nam cum ista fiunt dubium est. an fuerit adulterium perpetratum. de ista oblatione dicendum est, quòd sola farina ordeacea offerebatur, & cum ea sal, quia omnia alia libamenta fuerunt prohibita, s. oleum, & thus. etiam vinum, quod erat aliud libamentum non offerebatur, quia solum offerebatur cum sacrificio carnium, vt patet infra capi. 15. De sale autem non fuit facta prohibitio. Ideo debebat offerri, potissime, quia Deus dixerat in omni sacrificio offeres sal. & iterum, quicquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio

I tuo.

Vocatur autem ista farina oblata sacrificium, quia offerebatur coram Domino. Nam cum mulier portasset istam farinam cum sale, sacerdos tollebat vnum pugillum de illa, & ponebat ad cremandum super altare, eleuans prius coram Domino. deinde reliquum ponet in vase super manus mulieris, dum sacerdos dicit ei verba maledictionis. tenebitque ipsa farinam in manibus. Cum vero sacerdos compleuerit verba maledictionis tollet de manu eius farinam, & dabit ei potandas aquas amarissimas, postea autem eleuabit partem residuam farinę coram Domino, & cedet in ius sacerdotum, de hoc patet hic.

Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino. Cum

K vir duceret vxorem suam in atrium tabernaculi ad sacerdotem, ipse accipiebat eam, & faciebat accedere apud ostium tabernaculi iuxta altare holocaustorum, & in hoc dicebatur eam offerre, & statuere, id est pręsentare coram Domino, tāquam si Deus esset aliquis vir manens intra tabernaculum, & applicādo ad ostiū tabernaculi aliquid applicaretur coram Deo. fiebat autem ista applicatio, quia illa mulier offerebatur specialiter Deo, vt declararet veritatem suam specialiter super illam, vel offerebatur, vt aliqui dicunt, ad hoc, quòd mulier timore ducta cum videret se adduci a sacerdote confiteretur peccatum suum, non fieret ista examinatio. sed primum est conuenientius dictum.

Non enim est verisimile, quòd mulier timore ducta confiteretur peccatum, quia nihil peius sibi esse

poterat

poterat, quàm cum confiteretur. nam si confiteretur adulterium, lapidaretur immediatè: hic autem quãquam esset rea sceleris, non immediate peribat, nec erat mors ita dura. magis ergo hanc vellet subire, quã alteram quæ erat si confiteretur.

Si mulier coram sacerdote manifestaretur peccauisse, an deberet ei infligi pœna per iudices, priusquam subiret istam purgationem. Et quòd mulier poterat subire pluries hanc purgationem si pluries esset suspecta. Quæst. XXV.

ALIQVIS quæret circa hoc si talis mulier ducta corã sacerdote manifestaretur peccauisse, an deberet ei infligi pęna aliqua p iudices. Ratio dubij huius est, quia si de crimine adulterij pateret ante purgationem istam, mulier lapidaretur, vt patet Leui. ca. 20. Si ergo hoc modo patuerit, videtur etiam punienda.

Aliquis respondebit, quòd quamquam manifestetur crimen mulieris hoc modo, non poterit sibi infligi pęna per iudices, quia duplex forus est. s. litigiosus, & conscientiæ vel diuinus: in foro autem consciẽtiæ, sicut in confessione quamquam crimina manifestentur non datur eadem pœna, quæ in iudicio sęculari, ita hic aliud iudicium erat cum agebatur coram iudicibus, & aliud cum agebatur coram Deo. ergo si claruerit crimen in iudicio coram Deo, non est danda pœna sæcularis.

Respondendum est, quòd postquam semel mulier præsentabatur ante sacerdotem, vt subiret hanc purgationem, iudices non poterant ei aliquam pœnam imponere, nõ quidem propter diuersitatem fori, quia non est talis diuersitas hic, sicut in foro conscientiæ, & litigioso. Nam forus conscientiæ & litigiosus sunt diuersi, nec introducitur vnus propter alterum. Ista tamen purgatio, quæ fiebat coram Deo, non erat distincta totaliter à foro litigioso, sed erat tanquam quædam pars eius, eo quòd solum erat introducta in defectum fori purè litigiosi. s. ꝙ quando vir non poterat probare adulterium testibus, recurrebat ad aliud genus probationis. s. ad istam purgationem: non est autem sic de foro pęnitentiali, quia nõ est propter defectum probationum, sed propter alteram rationem. Item in purgatione ista litigium est, quia fęmina compulsa ducitur a viro suo ad subeundam eam. In foro tamen pęnitentiali nemo dicitur compulsus ab aliquo accusatore, vt confiteatur. Ideo propter hoc non tollitur quin de criminibus illis, quę hoc iudicio manifestantur daretur pœna a iudicibus, sed propter alterum. s. ꝙ postquam aliqua mulier subijciebat se huic purgationi, siue rea esset, siue innocens, Deus dabat pœnam condignam, vel absolutionem. Ideo non erat conueniens, quòd iudices adderent alias pœnas, immo non poterat esse, quia quãdo mulier subibat hanc purgationem non patebat immediatè, an peccauisset, vel esset innocens, sed post aliqua tempora, & tunc si innocens esset faciebat liberos, & erat nimis fęcunda, si autem rea putrescebat venter eius & moriebatur. Erat autem crimen incognitum quousque putresceret venter mulieris, sed cum putrescit ipsa moritur. ergo iam non poterant iudices ei imponere aliquam pœnam, & sic mulier q̃ semel subibat istam purgationem non poterat puniri a iudicibus. Ideo dato ꝙ vir eius offerret se probaturũ crimina mulieris, non admitteretur postquam subiret hanc purgationem, quia certior probatio est, quę fit per Deum, quàm quæ per testes, cum testes aliq̃ corrupti falsa dicant: Deus autem nunquam errat.

A Ideo si illa rea esset Deus puniret eam, vel absolueret si innocens. vnde nõ recipiebatur alia probatio, quod verum est quantũ ad illa crimina, quæ diceretur mulier perpetrasse antequam subiret purgationem illã: secus autem si obijcerentur alia posterius commissa. nam tunc alia erat facienda probatio. nam si antequã mulier subiret hanc purgationem non peccasset, & post purgationem peccaret, ante tempus illud, quo solet apparere pęna mulierum peccantium, non puniret illam Deus, quia non poterat cadere purgatio præterita super ea quæ futura erant.

Item considerandum est, ꝙ postquam aliqua mulier subibat semel istam purgationem poterat etiam iterum subire. Nam quoties vir conciperet de ea spiritum zelotipię tenebatur subire hanc purgationem, B quod patet, quia ista lex est ad declarandam veritatẽ & falsitatem zelotypiæ, & non ponitur certus numerus quoties fieri debeat. ergo semper fiet quandocunque venerit zelotypia. Item fuit data ista lex in remedium ne viri cõcepta suspitione de vxoribus occiderent eas, cum non cognoscerent veritatem, sed hoc fieret quandocunque zelotypia veniret si subtraheretur ista probatio. ergo quotiescunque veniret cogebatur fœmina ad arbitrium viri subire eam. Item sciendum est, quòd quando mulier subibat hanc purgationem, non puniebatur a Deo pro quocunq; delicto facto in coitu, sed solum pro eo quod commisisset in potestate viri illius. nam si sub alio viro fornicata esset, aut antequam haberet aliquem virum, post- C quam vero suscepisset hunc nihil deliquisset, nõ monstraret Deus pœnam super eam, ac si nunquam peccasset.

Assumetque aquam sanctam. Istę sunt cæremoniæ quas facit sacerdos ad purgationem fœminæ, scilicet quòd primo accipiat aquam in vase, vt maledicat illam, & det potum fęminæ.

Quare dicatur sancta ista aqua quam mulier bibebat. Et quare vocatur aqua amarissima. Quæst. XXVI.

VOCATVR autem hic aqua sancta quæ secundum Rabbi Sal. erat de aqua sacrificiorum, scilicet de illa, quæ erat in labro æneo in atrio tabernaculi, in quo lauabanD tur sacerdotes, & vocabatur sancta, quia erat ad vsus sacros. vel secundum Iosephum, & historiam scholasticam vocabatur sancta, quia in ea diluebatur nomen Dei tetragrammaton, & sanctificabatur aqua ex eo.

Sed obijcietur contra hoc, quia infra dicitur. ipse autem tenebit aquas amarissimas, & intelligitur de ista aqua, quæ vocatur hic sancta. ergo non debet sic vocari.

Respondendum est, quòd aqua ista vocatur sancta ex ratione superiori, scilicet quia est ad vsus sacros. Vocatur autem amarissima, quia multæ maledictiones in ea positæ sunt, vt patet infra, vel quia causabat E amaritudinem in muliere bibente, scilicet quòd si rea esset, putresceret femur eius.

In vase fictili. Idest in vase terreo: dicuntur vasa fictilia a fingendo, quia manibus finguntur, quod est opus figulorum. Vasa autem metallina, lignea, aut lapidea non sic finguntur, sed per dolationem, vel sculpturam, aut conflationem figuram suscipiunt. Et dicitur in vase fictili. nam nisi hoc exprimeretur intelligeretur, quòd deberet poni in vase aureo: fiebant namque ministrationes sanctæ in vasis aureis, quia omnia vasa mensæ propositionis erant ex auro purissimo, scilicet phialæ, cyathi, mortariola, acceptabula,

bula, vt patet Exo. 25. Expressit tamen Deus, quòd fieret in vase fictili, & hoc ad vituperium criminis adulterij, de quo arguitur. vnde omnia quæ hic fiunt ponuntur in quadam vilipensione, scilicet vt fieret sacrificium de farina ordeacea, & quòd non poneretur ibi oleum, nec thus, sic etiam de aqua, quòd esset in vase fictili, & quòd poneretur in ea puluis.

Quidam Iudæi dicunt, quòd ideo ponebatur aqua in vase fictili, quia adultera plus alienum quàm virū suum diligens adultero in argenteo vase potum tribuit, viro autem suo in fictili.

Quare ponebatur in aqua puluis.

Et pugillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Idest etiam sacerdos ponet modicum de puluere in aqua illa, quod fit, vt potus iste horridior sit, quia ex vili causa accusatur, & hoc crimen turpe est, & vile, sicut puluis pedibus calcatus. vnde dicitur Ecclesia. ca. 9. mulier fornicaria, quasi lutum conculcabitur. & dicitur de puluere tabernaculi, idest Sanctuarij, scilicet atrij, quia quando sacerdos ista facit est in atrio ante ostium tabernaculi.

Cumque steterit mulier in conspectu Domini. dicitur stare mulier in conspectu Domini, quādo stat apud ostiū tabernaculi, quia Deus dicitur esse in tabernaculo. Et sic ponitur istud hic per recapitulationem. quia primo fiebat hoc, scilicet quòd mulier nudaret caput, quàm quòd assumeret sacerdos aquam, vel faceret aliquid alterum, quia immediatè vt staret mulier in ostio tabernaculi fieri debebant hæc.

Discooperiet caput eius. Idest tollet ei omnia ornamēta capitis relinquens illud nudum, quod fit ad vilipēsionem, sicut omnia quæ sunt in hac purgatione.

Aliqui dicunt hoc fieri, vt mulier magis timeat, & erubescens confiteatur. sed non stat, vt supra fuit declaratum. Dicunt autem aliqui hoc fieri, quia ipsa vt adultero placeret caput ornabat operiens ignominiam suam: nunc versa vice eius confusio reuelatur.

Et ponet super manus illius sacrificium recordationis. Iste qui ponebat erat sacerdos, & ponebat super manus mulieris: sacrificium autem quod ponebat erat farina ordeacea, quam obtulerat vir pro muliere, & de illa sacerdos acceperat pugillum ad cremādum super altare: reliquum vero in aliquo vase ponebat super manū mulieris, quę tenebat illud, dum sacerdos maledictiones poneret super aquas bibendas a muliere.

Sacrificium recordationis. Vocatur sacrificium farina ordeacea, quia de illa cremabatur pars super altare. & dicitur sacrificium recordationis, quia ponebatur ad recordationem præteriti criminis, scilicet vt Deus recordaretur illius criminis ad ponendam pęnam pro eo.

Et oblationem zelotypiæ, Ponitur & pro idest, quia nō erat ista oblatio zelotypiæ distincta a sacrificio recordationis. sed dicitur ad recordationem propter causam prædictam. & dicitur oblatio zelotypiæ, quia erat ad inuestigandam veritatem, vel falsitatem suspitionis conceptæ de muliere, quę vocatur zelotypia. nam quocunque modo eueniret ex hac purgatione mitigabatur zelotypia, & pacificabatur vir. Nam si mulier esset immaculata apparebat & cessabat præsumptio. Si aūt esset culpabilis puniebat a Deo, & cessabat pręsumptio, quia iam erat manifesta veritas.

Ipse autem tenebit aquas amarissimas. Scilicet sacerdos tenebit manibus suis in vase fictili aquas, dum ipsa mulier tenet oblationem. & hoc vt maledicat eis: vocantur autem hic aquæ amarissimæ, quæ supra vocabatur aqua sancta, & hoc quia maledictiones erant positæ in illa. vel vocatur amarissima, quia amaricaret mulieri si culpabilis esset. vnde in hebręo non dicitur aquas amarissimas, sed amaricantes.

In quibus cum execratione maledicta congessit. Dicebantur congeri, idest congregari maledicta, scilicet maledictiones super aquas, quia sacerdos proferebat multas maledictiones super eas.

F

Quæ maledictiones erant illæ quas sacerdos proferebat super aquas, & super fœminam. Quæst. XXVII.

De istis maledictionibus est dubium, an sint illæ, quæ infra habentur, scilicet det te Dominus in maledictionem &c. vel sint aliquæ aliæ.

Videtur quibusdam esse has eo, quòd non exprimantur aliæ quàm quæ habentur infra. Sed dicendū est non esse illas, quia istæ maledictiones referuntur
G ad fęminam, & nullo modo ad aquas, scilicet det te Dominus in maledictionem exemplumq; cunctorū in populo suo: putrescere faciat femur tuum &c. nihil tamen ad aquas referri potest. ergo aliæ, maledictiones erant quę congerebantur in aquis. Item quia in maledictionibus istis dicitur ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur. ergo necesse est iam aquas maledictas fuisse, quando proferebantur istæ maledictiones ad fœminam.

Dicendum ergo alias maledictiones poni super fęminam, & alias super aquam: hic autem solum ponitur de maledictionibus quæ sunt super fęminam. Quæ autem sint maledictiones super aquam, nō patet hic, sed videtur quibusdam, quòd sint in solo no-
H mine Domini tetragrammaton, diluendo in aquis. i. ꝙ acciperetur aliqua cartula, in qua scriberetur istud nomen, & tunc literæ recenter scriptæ diluerentur in aquis digito. De hoc autem, an fieret nihil differt: tamen qualitercunque sit, non potest poni hic esse maledictio, de qua hic dicit. Nam habet in litera in quas maledicta congessit. i. congregauit: si tamen solum dilueretur nomen Domini in aquis, non erat ibi aliqua congestio, quia non congregabatur vnum alteri. sed dicuntur congesta maledicta, quando sacerdos in voce sua addit vnam maledictionem alteri. Item patet hoc, quia dicitur, in quibus cum execratione maledicta congessit: diluere tamen nomen Domini in aquis non est congerere maledicta cum execratione.
I Dicendum ergo ꝙ maledictiones positæ super aquas dicuntur esse aliqua verba prolata a sacerdote super aquam, vt noceat mulieri, & dicuntur ista maledicta congesta cum execratione, idest cum imprecatione alicuius mali venturi super fęminam, si fecisset malū, vt si dicatur aqua maledicta sis in nomine Domini, & si mulier ista peccauit ingrediaris vterū eius, & dirumpas, atque putrescere facias femur.

Adiurabit eam & dicet. Postquam sacerdos malediceret aquas adiurabat fęminam, idest proponebat ei ista verba in modum execrationis, & non in modum iuramenti, quamquam aliquo modo pertinent ista ad cæremonias iuramenti, nam cum aliquis iurauit
K de veritate dicenda subiungitur, si sic feceris Deus, prosperet actus tuos, alioquin pereas, & talia sunt ista verba maledictionis, ideo vocantur adiuratio.

Si non dormiuit vir alienus tecum. Intelligitur hoc postquam fuit suscepta in vxorem ab isto viro. Nam si ante fuisset cognita ab alio, vel ab alijs viris non suis non nocebant ei aquæ istæ, quia non erat, tunc mulier alligata legi viri huius, qui cogit eam subire ad purgationem.

Et si non polluta es deserto mariti thoro. Idem est, quod superius. Ad idem enim pertinet, quòd aliqua mulier non dormiat cum viro alieno, & non polluatur deserto thoro viri, sed vnum est expositio alterius,

rius. nam in hoc magis declaratur quàm in superiori, scilicet si non polluta est deserto viri thoro, quia quamquam cognosceretur ab aliquo altero viro antequam haberet istum, non dicebatur polluta deserto viri thoro. Non enim deseruit thorum viri, quæ virum non habebat, & est hic metaphora. Nam non dicitur mulier deserere thorum viri, eo quòd commisceatur adultero in alio lecto quàm viri sui. nam si in lecto viri sui adulteretur, nihil de crimine diminutum est, sed potius augmentatum, sed thorus viri dicitur accessus carnalis ad virum suum, & si præter illum habet aliquem alterum accessum polluta dicitur.

Non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ. Grammatica antiqua est: deberet enim dici non tibi nocebunt: dicuntur autem nocere aquæ istæ amarissimæ, quia si mulier perpetrasset nefas, putrescebat femur illius bibitis aquis, quod est malum nocumentum mortis inductum. dicuntur aquæ amarissimæ, quæ solent amaricare mulieribus adulterij reis, & hoc non intelligitur quantum ad gustum, quia non sunt amaræ quamquam bibere eas horridum est propter puluerem positum in eis, vt supra patet. Sed dicuntur amarissimæ ab effectu, scilicet quòd dirumpebatur vterus mulieris reæ adulterij postquam bibisset.

De his tamen aquis dicendum est, quòd non erat in illis aliqua vis ad faciendum putrescere femur, vel rumpi vterum. sed Deus hoc faciebat in testimonium veri criminis: aquæ autem solum ponebantur ad cæremoniam, sicut in alijs cæremonijs veteris testamenti, quæ nihil effectus habent.

In quas maledicta congessi. Idest in quas congregaui maledictiones, scilicet quòd sacerdos multiplicauerat verba maledictionis super aquas istas.

Sin autem declinasti a viro tuo. Idest si recessisti ab eo coniungendo te carnaliter alteri quàm ei. *Atque polluta es.* Idest polluta fuisti, scilicet per adulterium, quod inducit duplicem pollutionem, scilicet interiorem & exteriorem, quia qui fornicatur in corpus suum peccat.

Et concubuisti cum altero. Repetitio est eiusdem sententiæ. Idem enim est concubere cum altero, quod declinare à viro, vel pollutam esse. *His maledictionibus subiacebis.* Idest venient super te maledictiones istæ quæ infra habentur.

Maledictiones & inferebantur, adulteræ in probatione.

Det te Dominus in maledictionem. Idest faciat te Deus esse maledictam, vel det te in maledictionem, idest tantum tibi maledicat, quòd faciat poni te in forma maledictionis. nam quando aliquis valdè maledictus est dicimus. maledicat tibi Deus, sicut maledixit illi. Sic enim dicitur de Sodoma, & Gomorra, & Dathan, & Abiron, quos exprimimus in maledictionibus, quia nimis ipsi fuerunt maledicti adueniente super eos horrenda indignatione Dei. de Sodoma, & Gomorra habetur Genes. 19. cap. de Dathan, & Abiron habetur infra 16. & 26. capitulo. Sic etiam erat de forma benedictionis, quia quando aliquis valdè benedictus erat benedicebantur alij expresso nomine eius, sicut cum dicitur. benedicat tibi Deus, sicut benedixit illi, sic habetur Genes. 48. capitulo, scilicet in te benedicetur Israel atque dicetur. faciat tibi Deus: sicut Ephraim, & Manasse, & hoc maius est quàm esse benedictum vel maledictum solum, quia talis maledictio importat excellentiam, & iste sensus est magis conueniens. quod patet per id quod sequitur, s.

Exemplumque cunctorum in populo suo. Idest Deus ponat te in exemplū, ita q̄ omnes de populo suo, qñ maledicere voluerint alicui proferant nomen tuū: aliter enim non est exemplum nisi in communi vsu loquatur, vnde si esset maledictio parua, quæ non cognosceretur a multis non esset vulgata, nec diceretur exemplum.

Putrescere faciat femur tuum. Hic ponuntur in speciali expressę maledictiones, & hoc quòd putresceret femur. Vocatur enim aliquando femur venter: aliquando autem crus, & non totum crus, sed partes, quæ adhęrent ventri circa genitalia: primo modo dicitur, quòd egressæ sunt de femore Iacob septuagintaquinque animæ vt patet Exodi capitulo primo: femur autem non potest accipi ibi nisi pro ventre vel lumbis. Accipitur autem pro crure, vt patet Genesis vigesimoquarto cap. quando Abraham adiurauit seruum suum Eliezer dicens. pone manum tuam subter femur meum, vt adiurem te per Deum cœli. Non enim potest accipi ibi pro ventre vel lumbis, quia non poterat ponere seruus manum subter lumbos, vel sub ventre, sed sub crure, ita vt supra sederet Abraham.

Hic autem potest accipi femur vtroque modo, scilicet pro ventre: & tunc erit sensus quòd venter huius fęminæ putrescat: & tunc quando sequitur tumens vterus tuus dirumpatur. est replicatio sententiæ eiusdem, sicut apparet sępe in istis superioribus. Et tunc rationabiliter dictum est, quòd putrescat femur, idest venter, qui ab adultero viro impregnandus erat.

Alio modo potest accipi pro extremitate cruris, vbi crus coniungitur genitali fęmineo: & tunc erunt diuersę sententiæ in his duabus clausulis, scilicet, quòd femur putrescat, idest illa pars coniuncta cruri, & vterus rumpatur. Causa autem femoris putrefaciendi est, quia partes femoris ad libidinem denudantur, vel quòd partes illæ, quæ in libidine delectatæ sunt computrescant, & iste est conuenientior sensus, scilicet, quòd primò femur computreat, & cum sit in parte inferiori ventris dirumpetur venter per locum femoris, & exibunt viscera carne putrida concisa, & sic moriebatur mulier.

Et tumens vterus tuus dirumpatur. Venter enim intumescit tanquam aquæ illæ inflarent eum, sed non efficiunt illud, vt declaratum est. Deus autem est qui istam pęnā sine aqua infligit, & vterus ad hoc quòd rumpatur primo inflatur, vt partes eius per violētiam inflationis ab alterutro discindantur. Si autem inflaretur venter non ita citò viscera exirent, quamquam putrescente femore, aliquando elapsura erant: venter autem tumescit, & dirumpitur, quia ibi fętus adulterinus suscipiendus erat, aut susceptus est, vel quia ibi delectatio fęminarum causatur in coitu, sicut ait Gregorius in homelia trigesimasecūda, scilicet, quòd libido virorum est in lumbis eorum, & libido fęminæ in vmbilico eius.

Ingrediantur aquę maledictæ in ventrē tuum. Non intelligitur quòd solum aquæ ingrederentur in vterum, quia siue esset fęmina rea adulterij, siue innocens, aquæ ingrediebantur in ventrem cum ipsa biberet, sed dicitur quòd ingrediantur in ventrem, scilicet, ad nocendum & faciendum quæ dicta sunt.

Et vtero tumescente putrescat femur. Idest si polluta es cum biberis istas aquas putrescat femur tuū, & venter intumescat, vt propter femoris putredinē, & ventris tumorem vterus dirumpatur effusis visceribus per locum femoris.

Et respondebit mulier amen amen. Tenebatur hoc respondere mulier ad istas maledictiones, sicut qui iurat de veritate dicenda tenetur respondere amen, ad imprecationes quæ fiunt super eum, scilicet, si sic feceris in omnibus prosperetis: sin autē illico pereas, & respondebat hic fęmina bis amen, quia amen pertinet ad affirmationem: qui autē bis affirmat magis affirmat.

affirmat. & ponitur duplicatio ista ad expressionem affectus, scilicet, quòd multum intendit confirmare qui sic loquitur. Sic Christus sępe dicebat. amen amen dico vobis, vel potest referri duplex amen ad duo, scilicet amen, idest si male feci veniant super me ista mala. & iterum amen, idest si non feci malum veniant super me omnes benedictiones. vel secundũ, quòd ait Rab. Salom. proferebatur bis amen ad designandum, quòd mulier inuocaret super se maledictiones istas, si concubuisset cum viro illo, de quo suspicabatur maritus suus, vel si cum aliquo alio.

Duplicatio amen significat maiorẽ affectũ cõfirmationis.

Scribetque sacerdos in libello ista maledicta. Idest sacerdos scribet omnes istas maledictiones in quadam parua carta ad delendum eas in aquis. Erat autem ordo iste, quòd primo sacerdos proferret maledictiones super aquas, quę non habentur hic. deinde proferret maledictiones istas quæ sunt in litera super fęminam, & ipsa respondebat, postea autem scribebat eas in parua cartula, & dabat bibere fęminæ aquam cum lauisset primo cartulam in aqua ad delendum maledictiones ibi, & non sunt maledictiones istæ quæ scribuntur illæ quæ fuerant prolatæ super aquas, sed quę prolatæ sunt super fœminam.

Et delebit ea aquis amarissimis. Idest postquam scripserit in cartula recenter lauabit cartam, vt maneant nomina in aquis. Iosephus autem dicit, quòd solum scribebatur in cedula nomen Dei tetragrammaton, & diluebatur in aquis. Cęteræ autem maledictiones, quæ hic habentur proferebantur verbo, sed non consentit litera, quę dicit, quòd scribet ea, idest maledictiones istas in libello, vocatur autem cartula illa libellus, quia paruus liber est. dicunt etiam aquæ istæ amarissimę ab effectu, vt declaratum est.

In quas maledicta congessit. Idest, quòd prius protulerat verba maledictionis super istas aquas. Aliæ namque erant maledictiones, quæ proferebantur primo super aquas, & alię quæ delebantur hic, quoniam istæ sunt maledictiones quæ proferuntur super fęminam, & distinguuntur a maledictionibus aquarum, vt declaratum fuit supra.

Et dabit ei bibere. Idest dabit sacerdos fœminę istas aquas maledictas ad bibendum, & tunc tollebat ei sacerdos vas cum farina ordeacea, quod tenebat in manu suscipiebatque aquas amarissimas, & bibebat, nec poterat effugere mulier quĩ biberet. nam si recusaret reputabatur adulterii rea, & lapidaretur.

Quas cũ exhauserit tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiæ. Idest, quando bibebat mulier istas aquas tollebatur sacrificium de manu eius, scilicet farina ordeacea. nec intelligendum est, quòd tollebatur postquam bibisset, sed quando bibitura erat. Nam non posset tenere aquas in manibus, vt biberet, & sacrificium simulę, quia illud erat aliquanta pars farinæ in vase, scilicet vnum gomor. Sed intelligitur cum, idest quando, scilicet, quòd quando mulier bibitura esset tolleretur ei sacrificium de manibus. Vocatur autem sacrificium ista farina ordeacea, quia de illa pars cremanda erat in altari, & non erat aliquod alterum sacrificium de animalibus, scilicet holocaustum, vel hostia pro peccato, quia sola farina ordeacea iubetur offerri.

Et eleuabit illud coram Domino. Idest, sacerdos eleuabit istam farinam coram Domino, scilicet coram altari holocaustorum, vel coram ostio tabernaculi; ibi enim erat Deus specialiter, & erat ista eleuatio cęremonia sacrificiorum. nam etiam in sacrificiis de animalibus fiebat ista eleuatio, sicut patet in hostia pacifica, vt patet Leuitici cap. 7.

Imponetque super altare. Istud sacrificium de farina ponebatur super altare holocaustorum super parietẽ

F eius, tamen non cremabatur totum, sed solum vnum pugillum de eo, vt patet hic cum dicitur. ita dumtaxat, vt prius pugillũ sacrificij tollat de eo, quod offertur. nam nunquam totum sacrificium de simila pertinebat ad altare, sed vnus pugillus cremabatur. reliquum autem cedebat sacerdotibus, vt patet Leuit. c. 2. Sed ista impositio fiebat, vt videretur sanctificatum id quod residuum erat.

Ita dumtaxat, vt prius pugillum sacrificij tollat de eo, quod offertur. Idest priusquam omnia ista fiant debet tolli vnus pugillus de illa farina, vt cremetur super altare, hoc autem fiebat antequam aliquid de istis cęremonijs fieret, scilicet, cum primo duceret mulier farinam
G in Sanctuario. & dicitur de eo quod offertur, idest de illa farina ordeacea quę offertur, quia nihil aliud offerebatur.

Et incendat super altare. Idest faciat sacerdos cremari pugillum farinæ ordeaceę in igne altaris holocaustorum, & quantum ad istam partẽ erat sacrificium ista farina quę offerebatur. Si enim nihil de illa cremaretur super altare, non proprie vocaretur sacrificium, sed largissime, sicut vitula rufa, de qua nihil offerebatur intra Sanctuarium, nec cremabatur, quia extra castra immolabatur, & tota exurebatur, vt patet infra decimonono cap.

Et sic potum det mulieri aquas amarissimas. Idest cum ista
H omnia fecerit dabit mulieri aquas amarissimas, vt potet, scilicet illas in quibus positę fuerunt maledictiones, & puluis, & in hoc declaratur id, quod supra dicebatur, scilicet, quòd prius sacerdos tulit sacrificiũ de manu mulieris, quam ipsa biberet aquas, quamquam litera superior videatur contrarium dicere, sed ista totaliter eam explanat.

Quas cum biberit. Hic ponitur pęna quę sequebatur in muliere bibente aquas, si esset rea adulterii, scilicet, quòd rumperetur venter putrescente fęmore.

Si mulier confiteretur peccatum suum postquam esset coram sacerdote antequam biberet de aquis, an cogeretur bibere, vel poterat recedere a viro solum perdens dotem.

I

Quæst. XXVIII.

SCIENDUM est, quòd aliqui dicunt, quòd quando diluebantur maledictiones in aqua, & nomen Domini, cogebatur mulier bibere aquas, & quamquam ipsa vellet confiteri non excusabatur quin biberet. si vero nondum essent deletæ maledictiones in aqua, & mulier vellet confiteri peccatum, non cogebatur bibere, nec etiam occidebatur pro confessione delicti, sed recedebat a viro perdens dotem poteratque alteri copulari, sicut cum apud nos aliqua fœmina fornicatur, & vir vult accusare eam de adulterio non ad mortem, sed ad thori separationem lucrabitur dotem, vt patet extra de dote
K post diuort. restit. per totum. Sed non potest vir copulari alteri matrimonialiter, nec fœmina, quia apud nos matrimonium ratum est, apud Iudæos autem, & infideles quamquam matrimonium verum sit, ratũ tamen non est, vt patet extra de diuortiis in cap. gaudemus.

Primum autem, quod dicunt Hebręi, scilicet, quòd postquam diluebatur nomen Domini in aquis cogebatur mulier bibere, & non poterat effugere etiam si confiteretur, dubium est: non. n. habet probationem. Nam satis fortè posset dici, ꝙ quandocunque mulier velit confiteri delictum, cessaretur ab his cæremonijs, quæ solum erant introductæ in defectum probationis criminis. de pœna tamen quæ daretur fœminæ, si

næ, si tunc confiteretur delictum non satis patet, sed possèt aliqualiter dici, quòd esset pœna lapidationis, sicut si probaretur delictum per testes, vel aliàs per confessionem suam sine hac purgatione. sed in hoc non est multum insistendum. Secundum dictum eorum, scilicet quòd mulier confiteretur delictum antequam dilueretur nomen Dei in aqua, quantum ad hanc partem satis rationabile est, sed quando adiungunt, quòd mulier sic confessa non occidebatur, sed recedebat à viro perdens dotem, non habet apparentiam. nam quantum ad hoc, quòd non occideretur satis est dubium, quamquam rationabiliter dici posset, quòd occideretur, sed dato quòd non occideretur non videtur verum, quòd ipsa perdens dotem posset recedere a viro & copulari alteri: hoc enim existeret si vir vellet lucrari dotem, & nollet vxorem. sed aliàs ipsa non poterat recedere, quia tunc sicut vir dat repudium vxori: ita vxor repudiaret virum. sed hoc non consentitur in lege. Solum enim permissum fuit viris ius repudiandarum vxorum, vt patet Deuter. 24. cap.

Occasione autem huius dicti Iudæi adiungunt alterum, scilicet quòd nullus in lege eorum occidebatur pro quocunque crimine etiam si confiteretur illud, nisi testibus probaretur, quod dicunt propter mulierem confitentem peccatum suum timore aquarum amarissimarum, quia illa si conuinceretur testibus de adulterio lapidaretur. Cum autem confessa est nullo teste conuicta, dicebant solum perdere dotem.

Sed hoc valde irrationabiliter dictum est. nam testes inducuntur in defectum probationis rectissimæ, quæ est confessio partis aduersæ. Nulla enim solidior probatio est quàm cum quis contra se deliberato animo aliquid confitetur: ista enim non potest præuaricari. Nam cum quilibet diligat se naturaliter in summo gradu, non confiteretur aliquid in dãnum suum, nisi cum veritatis vrgeret amor: testes autem corrumpi possunt, & errare multipliciter.

[Pr]opter so[la]m cōfes[si]onem p[ro]priā aliqs [con]demnat

Ideo est magis standum confessioni cuiuslibet contra se, quàm testibus contra ipsum deponentibus.

Item contrarium reperitur in veteri testamento, scilicet quòd aliquis occiditur ex sua sola confessione nullo teste adiuncto, sicut patet de illo iuuene Amalechite, qui dixit se occidisse Saul, & propter hoc occidit eum Dauid, & dicitur ibidem. os enim tuum locutum est contra te, dicens occidi Saul. falsum est igitur, quod dicunt, scilicet quòd nullus cōdemnetur de quocunque crimine, & si sponte confiteatur, nisi testibus conuictus fuerit.

Si polluta est. Idest si mulier illa fuit coinquinata dormiendo cum altero viro, quod dicit coinquinationem, eo quòd peccatum est, & quia infringuntur ibi iura matrimonialia.

Et contempto viro adulterij rea. Idest & si contempsit virum & incidit in adulterium, ista omnia idem sunt. nam fœmina quæ polluta est, vt hic dicitur, ipsa est quæ contempsit virum: ipsa quoque adulterij rea, sed sunt omnes istæ conditiones peccati illius. Nam fœmina quæ adulterata est polluta est: etiam dicitur contempto viro, idest quòd ipsa adulterando contēpsit virum: dicitur enim contempsisse, quia non curauit de obligatione quam habebat ad virum, nec de omnibus iuribus matrimonialibus; si enim curasset de viro obseruasset fędera mrīmonij. dicitur rea adulterij, quia verè adulterium perpetrauit.

Pertransibunt eam aquæ maledictionis. Ista pertransitio non solum est, quòd descendant aquæ in ventrē, quia in omnibus bibentibus hoc est, sed quòd tran-

A seant aquæ istæ per totum corpus, idest penetrent illud ad nocendum, sicut dicimus de venenis, quòd ipsa corpus penetrant, idest quòd per venas transeūt diffundendo se per corpus ad nocendum: ita de istis aquis fiebat, quia erant ad mortem fœminæ.

Et inflato ventre computrescit fæmur. Idest quòd si ista mulier erat rea adulterij inflabatur venter eius, sicut cum aliquis percussus est a vipera: totus enim inflatur fęmur etiam fęminæ, idest pars extrema veneris apud genitalia computrescebat atque putrebat, & viscera effundebantur. sic enim fęmina erat in maledictionem & exemplum, quia Deus eam occidebat.

B

Inflatio ventris mulieris an immediatè post aquæ potationem sequeretur. Quæst. XXIX.

De hac punitione an immediatè fieret postquam mulier bibisset aquas, vel post aliquantum tempus, quidam dubitant.

Dicit enim Iosephus quòd non fiebat immediatè inflatio ventris, & putrefactio fęmoris, sed vsque ad decem menses si mulier peccasset.

Alij autē dicunt quòd immediatè fiebat, & erumpebant viscera mulieris: hoc autem magis consonat miraculosę operationi, quia Deus subito operatur: natura autem per successionem, ideo si post decem menses consequeretur ista pęnalitas, aliqui forte dubitarent an prouenisset ex Deo, vel ex altera causa. poterat nāque aliquid naturaliter euenire per quod C putresceret fęmur, & inflaretur venter, atque viscera effunderentur, ideo putaretur a quibusdam naturaliter factum. Item dato quòd crederetur hoc venisse supernaturaliter, quia tamen tanto tempore proueniebat post factam purgationem non aduerteretur ad hoc, nec multum appenderetur diuinum miraculum: iam enim facta purgatio in obliuionem transisset. vnde non videretur esse conuenienter mulier illa posita in maledictionem, & exemplum omnium in populo Dei. supra tamen dicebatur quòd esset in exemplum. magis ergo videbatur quòd immediatè vel parum post bibitionem istarum aquarū mulieri pęnalitates istæ prouenirent.

Considerandum autem quòd Deus hic propter D duritiem cordis Iudæorum, & ad euitanda mala quæ ipsi facerent, puniebat quædam peccata, quæ aliàs nō puniret. Non enim Deus infligit punitionem quandocunque fœmina adulteretur: quandocunque tamen conciperet vir suspitionem adulterij de fęmina, si verum esset, & subiret hanc probationem, infligebatur pęnalitas, quæ supra posita est à Deo. nam nisi Deus sic faceret Iudæi concepta zelotypia de vxore non habētes aliquam firmam probationem, aliquando occiderent illas. prouidit ergo Deus melius esse, vt solum nocentes iudicio suo punirētur, quam tam nocentes, quam innocentes virorum suspitione occiderentur, & ob hoc verè dicitur de hac lege, quòd ad duritiam cordis Iudæorum data est, idest quia ipsi E erāt duri occisuri fęminas propter suspitionem, Deus permisit eis hanc purgationem.

An Iudæi cogentes vxores hanc purgationem subire peccarent. Et quare leges humanæ multa permittunt quæ peccata sunt. Quæst. XXX.

Sed quæret aliquis an Iudæi cogentes vxores suas hanc purgationē subire, peccarent mortaliter. Aliquis respōdebit quòd sic, quia hoc erat malum, scilicet, velle per diuinum iudicium examinare veritatem omnium scelerum: ergo peccabant hoc efficientes.

Respondebit aliquis, quòd hoc permittebat lex, ideo malum non erat, alioquin lex iniusta esset. Dicetur ad hoc, quòd non permittebat lex istud, & similia simpliciter, sed propter duritiam cordis Iudęorũ, scilicet ne occiderent vxores, sic dicitur de libello repudii, qui ad duritiam cordis eorum datus est, vt patet Matth. decimonono capitu. ideo malum esse videbatur. Item patet quoniam si ista mala non essent, nũc prohibita non forent, sed nunc prohibita sunt, quia non licent istę purgationes, nec libellus repudii, nec vsurę, & similia, quæ omnia erant in veteri testamento permissa.

Respondendum est, quòd ista mala sunt, & tamen permissa erant in veteri testamento, quia Iudæi erant viri imperfecti, & adhuc non assuefacti iugo legis spiritualis, quòd si omnia quæ mala erant prohiberentur eis, non possent sustinere legem, vnde ad maiora mala occasionem haberent. prouidit ergo Deus infirmitati eorum quædam eis mala permittendo, vt cętera bona quę iubebat obseruarent. lex autem noui testamenti non sic fuit, quia ipsa est pro viris perfectis. ideo omne malum eliminauit, nihil impium cõsentiens, & ideo bene arguitur, quòd vsura, & libellus repudii, & purgatio ista mala sint, quia in nouo testamento vetita sunt arguendo, simpliciter tamen ista Iudæis non erant mala quæ erant eis a Deo permissa.

Si tamen diceretur, quod permissa erant, & tamen mala erant, postquam permissa erant: sequeretur, quòd ista lex erat valde iniqua. deciperet enim homines, quoniam ipsi putantes se per legem facere peccarent mortaliter. nullus autem maior error est. nam si non esset ista lex posita, aliqui de Iudæis qui erant viri boni ne peccarent, non cogerent vxores suas subire aliquam purgationem, nec etiam eas occiderẽt, nunc vero, quia lex ista posita erat putantes sibi licere, cogerent vxores ad hanc purgationem, & peccarent mortaliter frequentissime, qui alias peccaturi non essent, nisi lege ista posita.

Opi. Doc. Ideo dicendum est, quòd quęcunque in lege erant permissa, quamquam ipsa secundum se mala essent, permissio tamen Dei ea licita faciebat, non quidem, quòd isti vtẽtes his legibus aliquod obsequium Deo per eas impenderent, magis enim Deo famularẽtur, si non vterentur eis, sed quòd isti non incurrerent aliquod peccatum vtendo his legibus.

Sic enim de vsura dicitur, quòd Iudæi dantes ad vsuram tempore veteris testamenti, scilicet vsque ad Christi mortem, & publicatum Euangeliũ, nihil peccarent, scilicet, si darent secundum formã quæ habetur Deuteronomij vigesimoquarto capitu. Nunc vero quęcunque ad vsuram dent, mortaliter peccant, quia illa lex iam expirauit. idem dicendum est de repudiantibus vxores.

Sed obiicietur, quòd quamquã ista permissa erant, non propter hoc erant licita. Nam leges humanæ permittunt fornicationem simplicem, & quędam alia, tamen ista illicita sunt.

Ad hoc responderi posset, quòd leges humanę rectę ista non permittunt tanquam approbent, sed ea non puniunt: nam si conarentur punire, totus status politicus breuiter subuertendus foret.

Aliter potest dici, quòd dato, quòd leges humanæ directe ista permittant, tamen non colligitur quin ista sint peccatum. Causa est, quia dispensare in eo, quod malum est, quòd non sit malum, pertinet ad illum respectum, cuius, quæ fiunt, bona vel mala sunt. Isti autem non sunt legislatores humani, quia quamquam ipsi non imputent hoc peccatum ad pœnam remittentes omnem eius punitionem, tamen non tollitur,

F quin Deus talia facta ad pęnam imputet pro futuro seculo, & aliquando pro pręsenti. ideo nullus est cui sit potestas faciendi actum alias illicitum esse licitum, nisi Deus qui legislator est habens punitionem hic, & in futuro, & respectu cuius actus boni, vel mali sunt, si igitur ipse per legem suam dispensauerit aliquem actum qui alias malus erat bonum esse, iam ille actus non erit malus, idest nõ offendetur Deus per illum, nec etiam imputabitur ad pęnam ęternam, vel temporalem. sed Deus hic per legem suam dispensabat in istis actibus, scilicet vsura, & libello repudii, & purgatione, quòd essent liciti. ergo facientes non peccarent. Et cum arguitur de dicto Christi, scilicet, ꝙ

G ad duritiam cordis Iudęorum ista permissa sunt, non est sensus ex hoc, quòd peccarent Iudæi in faciendo, vel quòd propter duritiem cordis sui ista facerent, sed est sensus, quòd Deus non permisisset eis facere ista, nisi essent duri corde, & hoc verum est: tamẽ quamquam a principio permissa sunt propter duritiã, postquam tamen permissa erant, ita licita erant ac si ex alia causa permitterentur.

Item patet magis, quòd vir cogens vxorem subire hanc purgationem nihil peccabat, quia dicitur infra. & fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt, maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam: ecce dicit esse maritum sine culpa cum cogit vxorem ad hanc purgationem.

H Et sciendum, quòd non solum vir erat sine culpa, quando fęminam cogebat subire purgationem hanc si vere peccasset, sed etiam si non peccasset, dum tamen vir haberet aliquam rationabilem præsumptionem, per quam concitaretur contra fœminam ad suspitionem, & tamen si aliquando leuis est suspitio, nõ propter hoc sequebatur virum peccare, quia ista lex data erat ad subleuandam infirmitatem Iudæorum.

Eritque mulier in maledictionem. Idest ista mulier erit maledicta. quilibet enim qui punitur vocatur maledictus, idest diminutus a bono. maledictio namque importat diminutionem. Et benedictio augmentum, vt patet secunda ad Corinth. capitulo nono. Et sic de omni pœna maledictionem prędicamus. sic dicitur

I Deuteronomij vigesimo primo capit. maledictus homo qui pendet in ligno. vel dicitur, quòd erit in maledictionem, idest in formã, vel exemplum maledicẽdi. sicut supra declaratum est. Nam illi qui valde maledicti sunt ponuntur in forma maledicendi, cum alicui maledicere volumus.

Et exemplum omni populo. Idest ista mulier sic punita erit in exemplum omni populo, idest omnibus alijs mulieribus, ne similia faciant propter pęnam Dei apparentem in ea.

Quod si polluta non fuerit. Idest, si non fuerit mulier rea adulterii, sicut vir suspicatur.

Erit innoxia. Idest non nocebunt ei istę aquæ, neque putrescet fœmur, nec inflabitur venter, sed vt prius erit.

K *Et faciet liberos*. Idest Deus dabit isti mulieri, quòd gignat filios, quasi dicat, si ante sterilis erat, vel rarissime concipiebat, Deus dabit ei, quòd multos concipiat.

An mulieribus quæ erant innoxiæ in hac purgatione, dabatur fœcunditas prolis, & an conciperent sine semine, vt Iudæi dicunt. Et quòd mulieres diceban tur fœlices per fœcunditatem,

Quæst. XXXI.

DABAT autem Deus mulieri hoc bonum, quia ipsa passa fuerat verecundiã, & dehonestationẽ in purgatione, quam subierat nihil horum merita &

A &hoc fiebat propter legem Dei. ideo Deus dabat in satisfactionem pœnæ præteritæ bonum fęcunditatis,& hoc conuenienter factum erat, quia si mulier peccauisset punienda erat in ventre, & femore, scilicet quòd femore putrescente, venter rumperetur. ideo rationabile erat, quòd si non peccasset haberet bonum in ventre, quod est bonum fœcunditatis.

Item Deus dabat fœcunditatem fęminæ isti, quia antiquitus nullum maius bonum reputabatur in fęmina, quàm quòd esset in prole fęcunda. Ex hoc enim fœminæ se fœlices æstimabant, quòd plurimos peperissent. Sic enim dixit Lia quando habuit quatuor filios suos,& duos de ancilla sua, quòd ipsa erat ex hoc beata. Vocauitque filium illum Aser, B qui hebraicè beatitudo dicitur, sic patet Genes. trigesimo capitulo, cum dicitur peperitque Zelpha alterum, dixitque Lia hoc pro beatitudine mea. beatam quippe me dicent omnes generationes propterea appellauit eum Aser.

Opinio Hebræorum, quòd mulier concipere potest sine semine. Quæst. XXXII.

HEBRAEI autem dicunt, quòd ista fœmina quæ innoxia erat postquàm subijsset hanc purgationem faciebat liberos, idest gignebat filios sine semine, vel saltem primum filiorum suorum post purgationem illam con C cipiebat sine semine.

Et hoc quidem Deo, neque impossibile, neque difficile est: sed nullo tempore tale fatebor, nec aliquis Christianus concedere debet, quòd aliqua præter Mariam sine semine conceperit. Nulla enim Hebræa muliercula Dominæ nostræ in hoc comparanda est, quia multum repugnat dignitati Messiæ, quòd aliquis ei æqualis in natiuitate fuerit. Item quia nos distinguimus quatuor modos humanæ generationis, siue formationis, quorum quartus est ex sola fœmina sine viro, & hunc soli Messiæ attribuimus. absit ergo vt diminuamus gloriam nostram, similia in alijs Iudæis constituentes.

Item repugnat hoc sacræ scripturæ, quæ solum D Messiam sic natum vult. vt patet Hierem. capitulo trigesimoprimo, scilicet nouum faciet Dominus super terram, fœmina circundabit virum. quod intelligitur de Christi conceptione. ipsum enim fœmina circundedit, idest totum esse secundum substantiam corporalem tribuit ei fœmina mater, & nihil suscepit a viro, sicut in alijs generationibus est.

Item repugnat hoc dicto Esa. capitulo septimo. vbi dixit. Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium. Dixit enim hoc signum esse,& aliquid valde speciale,& mirabile. Si tamen fœminæ quæ subibant hanc purgationem, & erant innocentes parerent filios sine semine, iam hoc in tanta temporum diuturnitate frequentissimè E euenisset. vnde nec esset signum, sicut ait Esa. nec aliquid nouum, sicut dicit Hieremia.

Item patet non esse verisimile, quia si Iudæi vidissent quomodo mulieres expertæ hanc purgationem innocentes conciperent filios sine semine, nulla sibi difficultas esset ad credendum, quòd Domina nostra virgo conceperit. huic tamen difficillimum assentire putant: ideo nihil tale vnquam viderunt. Sed ista sunt ridicula & ficta, sicut ipsi plurima alia confinxerunt. solum ergo fœmina dicebatur facere liberos, quia fœcundior erat quàm prius, vel si primo esset pure sterilis, nunc abundabat in fętu.

Ista est lex zelotipiæ. Hic ponitur epilogus præcedentium, & causa eorum, & dicitur quòd ista, scilicet, quæ preposita est lex zelotypiæ, idest lex per quã inquiri debet an vera sit suspitio, quam concepit vir de fęmina, quæ vocatur zelotypia.

Si declinauerit mulier à viro suo. Idest si fornicata fuerit, quod est declinare a viro. debent enim sibi coniuges fidem quantum ad carnalem commixtionem, ne alijs misceantur. Cum igitur fęmina alteri quàm viro suo commiscetur, dicitur ab eo declinare,& nõ solum intelligendum est quando fęmina verè declinauit a viro, sed quandocunque creditur declinasse. Nam hic non est manifestum an declinauerit, quia hoc inquiritur, ideo cum suspicatur vir eam declinasse, dicitur hic declinasse, & posset tamen intelligi hoc in casu, quando verè fęmina declinauit, & hoc propter clausulam, quæ infra habetur, scilicet, quòd maritus erit absque culpa & illa recipiet iniquitatem suam. Illud tamen de vero peccato intelligitur.

Et si polluta fuerit. Idem est declinare a viro & pollui. vtrumque enim significat fœminam adulteratam fore. Sed duplicantur verba, sicut supra dictum est.

Maritusque zelotypiæ spiritu concitatus. Idest & maritus fuerit concitatus contra ipsam spiritu zelotypiæ, idest suspitione de adulterio. vocatur enim spiritus quilibet instinctus vel pulsatio, & pertinet ad omnia quæ mouentur a seipsis, de quo supra magis declaratum est. zelotypia est ipsa suspitio, & dicitur figura zeli, idest figura amoris, quia qui suspicatur aliquid simile de vxore, & ex hoc anxiatur, videtur diligere: alioquin enim non curaret an fornicaretur. Non est tamen zelotypia semper verus zelus, idest amor. ideo vocata est typus zeli, idest figura, quia semper amorem figurat: licet illud non semper gerat.

Spiritus quid dicatur.

Adduxerit eam in conspectu Domini. Idest si vir propter zelotypiam adduxerit mulierem in conspectu Domini, idest intra atrium ad ostium tabernaculi, vbi dicitur esse Deus, & hoc vt præsentet eam sacerdoti ad faciendum cęremonias, quæ supra habentur, & dicitur quòd vir adducat eam, quia non erat in potestate fœminæ adduci vel non adduci. Sed vir poterat eam cogere ad eundum illuc. vel dicitur quòd vir adducet eam, quia fęminæ non ibant libenter ad subeundum istam purgationem. Nam si erant nocentes reperiebatur culpa earum: si autem innoxiæ saltem dehonestabantur, quia discooperiebantur capita earum in sanctuario, & dabatur illis aqua cum puluere ad bibendum, vt patet supra, ideo fęminæ non ibant, sed ducebantur a viris.

Et fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta sunt. Idest quòd sacerdos faciet pro purgatione huius fęminæ omnes cæremonias, quæ supra habentur.

Maritus absque culpa erit. Idest nihil peccabit vir, quamquam adduxerit fęminam, & ipsa mortua fuerit. nam Deus permiserat hanc purgationem,& ipse dabat pœnam quæcunque inde sequeretur. ideo ad virum nihil pertinebat. Si autem dicatur quòd ista illicita sunt nobis, ideo peccabant Iudæi faciendo. Respondendum est, vt supra fuit responsum.

Et illa recipiet iniquitatem suam. Idest fœmina tunc punietur pro peccato suo recipiendo a Deo punitionem iuxta ea quæ supra dicta sunt. Sciendum quòd tota ista litera ab illo loco.

Ista est lex zelotypiæ. potest dupliciter legi. Vno modo, quòd sit recapitulatio præcedentium: & tũc est sensus, quòd illa quæ supra fuit est lex zelotypiæ: & ista est, si declinauerit mulier a viro suo, & si polluta fuerit, quia tunc adducetur in conspectũ Dñi, &c,

Et sic continuetur tota litera. Alio modo potest esse sensus, quòd solum illa particula, scilicet. *Ista est lex zelotypiæ*. Sit epilogus prçcedentium, & omnia alia quæ sequuntur, scilicet, si declinauerit mulieri a viro suo vsque ad finem ca. pertineant ad quendam casum specialem declarandum.

Est autem casus, quòd cum vir cogat vxorem ad hanc purgationem, & ipsa aliquando moriatur, dubitatur an esset ibi peccatum viri, qui eam compulerit ad id per quod mortua est, & tunc respõdet Dominus in hac litera tota, scilicet, si declinauerit mulier a viro suo, idest si verum est, quòd declinauit, & polluta fuit, & maritus concitatus suspitione adduxerit eam ad sacerdotem, & ipse fecerit omnia quæ scripta sunt hic: quamquam mulier moriatur, maritus absque culpa est, & mulier recipit pçnam iniquitatis suç, & iste est proprius sensus literç.

Ratio huius est, quia quando obseruantur omnes istç cçremoniç, & mulier moritur nõ perit opere hominum, sed Dei iudicio. maritus ergo absq; culpa est. & hoc positum fuit specialiter magis hic, quam de vsuris, & de libello repudij, nam illa mala erant, & faciebant homines ea Deo permittente. dubitaret ergo aliquis, an peccarent, nihil tamen ibi ponitur, quia dare ad vsuram, vel repudiare vxorem non est de maximis nocumentis, mors autem quæ inducebatur per hanc purgationem est vltimum terribilium, ideo fuit hic maior causa determinandi, quam in aliis. & tamen etiam si hoc non poneretur manifestum erat virum non peccare, quia poterat vir facere vxorem lapidari si eam testibus conuinceret adulterii ream. Cum ergo nunc Deus permitteret hanc purgationem tanquam probationẽ criminis, licebat viro probare vxorem suam hoc modo ream, & si inde aliqua pçna sequeretur, non erat ei illicitum, quoniam alio modo licuisset.

CAP. VI.

Ritus Nazaræorũ. 35. di. §. 1. & c. vinolentum.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos. Vir siue mulier cum fecerint votum, vt sanctificentur, & se voluerint domino consecrare a vino, & omni, quod inebriare potest abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur non bibent, vuas recentes siccasque non comedent cunctis diebus quibus ex voto domino consecrantur, quicquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum non comedẽt. Omni tẽpore separationis suç nouacula non transibit per caput eius vsq; ad completum diem quo domino consecratur. Sanctus erit crescente cçsarie capitis eius.

L*ocutusque*. Positis quibusdam ad mali euitationem hic sequuntur quædam aliæ leges ad cultus diuini augmentationem, scilicet de voto Nazarçorum.

Nazaræi q dicebant.

Erant enim Nazarçi inter Iudæos specialiter Deo consecrati, & abstinentes a multis, sicut nũc in religiosis est qui strictiorem vitam habent, quam illi qui in

F seculo sunt. id autem, quod facere debebant Nazarçi habetur infra in litera.

Erant autem isti duplices, quia quidam habebant votum perpetuum, in alijs autem ista segregatio erat temporalis. in eis uero qui perpetuum votum obseruabant, non fiebant omnes cçremoniç quç hic habẽtur, sed in eis qui temporaliter obseruabant hoc. ista lex est proprie de Nazarçis temporalibus. dicũtur autem Nazarçi, idest segregati. descendit hoc nomen a vocabulo Hebraico, quod ipsi ponunt hic, scilicet nazir, idest segregatus. Cum autem vertitur in formam latinam, & declinationẽ dr̃ Nazarçus. Et ponũtur hic quatuor. primo ponitur modus promissionis. secũdo

G modus obseruationis. tçrtiò status professionis. quartò modus benedictionis. Secunda ibi. *Omni tempore*. Tertia ibi. *Ista est lex consecrationis*. Quarta ibi. *Locutus est*.

Circa primum. *Locutusque est dominus ad Moysen*. Ista lex fuit data in monte Sinai, & omnes quæ habent infra vsque ad decimũ capitu. non constat tamen, an ista immediate data fuerit post prçcedentes. Satis enim dici potest, quòd fuerit data immediate, quia cũ in monte Sinai facta, & dicta sint omnia quæ habẽtur a principio istius libri vsque ad decimũ capitu. inclusiue: & fiunt dicta, & facta in viginti diebus. nam a principio mensis secundi, anni secundi egressionis de Ae-

H gypto incçpta sunt quç habentur supra capitu. primo. & in die vigesimo recesserunt Israelitæ de Aegypto, vt patet infra decimo cap. non potuit ergo distare vna lex istarum ab altera multis diebus, sed fortè simul dictç sunt lex quç habetur hic, & quç habetur prçcedenti capit. Fuit autem data ista lex ad Moysen, quia Deus per se nihil populo loquebatur, sed mediante Moyse. petiuerat enim populus, vt nunquam amplius audirent vocem Domini ne morerentur, vt patet Exodi capitu. vigesimo, & Deuteronomii capitu. quinto. Et sic Deus eis concessit, vt patet Deuteronom. decimooctauo capit. Ratio autem quare non fuerit eis Deus locutus, nisi in datione decalogi, posita fuit Exodi capitulo 20.

Loquere ad filios Israel. Quia postquam Deus dicebat

I ista Moysi præponebat ipse toti populo. & dicitur ad filios Israel, idest ad omnes Israelitas, quia istud votũ Nazarçorum cuilibet de populo poterat conueniri, siue sacerdoti, siue non sacerdoti, siue viro, siue fœminæ. vt patet infra immediate. Aliquando autem dicitur in quibusdam legibus. loquere ad Aaron, & filios eius, quia ille leges solum conueniebant actibus sacerdotum. Cum vero totius multitudinis actus lex dirigeret dicebatur loquere ad filios Israel.

Vir siue mulier.

Nazaræi quomodo consecrabantur. Nulli fœminæ conceditur status ordinis ministrationis, nec prælaturæ. Et quòd secundum diuersitatem ministrationum poterant diuersi ad eas se vouere.

K *Quæst. I.*

IN hoc declaratur, quòd quilibet poterat facere istud votum Nazarçorum, se consecrando Domino, siue vir, siue mulier, quia non importat aliquem ordinem, vel specialem ministrationem aut prçlationem, nam hçc ad viros solos pertinent, nulli enim fçminæ character ordinis imprimitur, nec eis administratio ꝑmittitur. Et in veteri testõ non erat proprie ordo. ipsæ ministrationes sacerdotales, & Leuiticæ non ꝑtinebant ad fçminas, sed solis viris. Status ẽt prælationis nulli fçminç, tam in veteri, quã in nouo testamento concessus est. Nã claues ligandi & soluendi non fuissent datæ beato Petro a Christo in exordio

veteris

veteris testamenti, sed beatę Virgini, quæ erat excellentior, si licuisset fœminis habere statum ecclesiasticæ prælationis. sic habetur extra de pe. & remi. capitu. noua quædam. vbi Papa dicit se mirari de quadam Abbatissa, quæ monachas sibi confitentes absoluebat. Dicit enim quòd claues ligandi & soluendi non sunt apud fęminas. nam quamq̃ beata Virgo cũctis Apostolis sanctior fuerit: non tñ ei, sed beato Petro claues ligandi & soluendi collatæ sunt. hoc autem Nazaręorum votum non dicebat aliquã potestatem spiritualem, sed solam abstinentiam a quibusdam quæ alijs licita erant, & ad hoc quilibet sufficit, sicut quilibet potest vouere ieiunare vel ingredi religionem.

Cum fecerint votum sanctificentur. Idest cum vir vel mulier vouerent se sanctificare dicebatur, ꝙ vouebant se sanctificare. i. specialiter applicare ad cultum Dei.

Sed obijcietur ꝙ nemo posset vouere se sanctificare, quia sanctificatio erat ad specialem applicationẽ ad Deum: ista tamen non conueniebat omnibus, sed solis sacerdotibus, & Leuitis, qui ministrabant in aliqua speciali operatione.

Respondendum est, ꝙ aliquę erant ministrationes quæ solis sacerdotibus conueniebant, & ad istas nemo se poterat vouere, nisi esset sacerdos, sicut facere sacrificium, & offerre incensum, atque similã. ideo si quis conaretur accedere ad has ministrationes occideretur, vt patet supra 3. & infra 18. cap. Eodem modo de Leuitis erat, qui habebant alias speciales ministrationes, de quibus supra 1. 3. & 4. cap. Ad has autẽ nemo de popularibus se vouebant, nec votum Nazareorum erat ad hoc: sed cum quis se consecrabat in Nazareum applicabat se Domino non ad aliquam ministrationem sacerdotalem, vel Leuiticam, sed solum vt abstineret a quibusdam propter Deum, a quibus alij non abstinebant, quæ omnia habentur infra in litera. & nihil de his pertinebat ad ritum sacerdotalem, vel Leuiticum, sed ipsi sacerdotes vel Leuitæ poterant hoc vouere.

An qui se voto Nazareorum consecrabant debebant seruare istas cæremonias, vel poterant se redimere dando certam pecuniam, sicut in alijs votis. Et quòd votum tenebat si de conuenientibus factum esset, aliàs non. Quæst. II.

SED adhuc quæret aliquis de hoc voto Nazareorum, quia infra dicitur, ꝙ si se sic consecrabant debebãt obseruare quædam, quæ hic habentur. Et videtur ꝙ non: quia quandocunq; aliq̃s se vouebat Deo in veteri testamento non trãsibat in ministrationem eius, vel cultum aliquem specialem, sed esset de Leuitis: sed solum dabat pro se certam pecuniã, & redimebatur ab obligatione quã incurrerat per votum. sic patet Leui. 27. cap. vbi taxatur precium omnium se vouentium Deo secundum diuersitatem ætatum, & sexus. Nam pro quibusdam tres sicli, pro alijs 5. pro alijs 10. & sic vario modo dant. Sed illi qui efficiebantur Nazarei vouebant se Domino, vt patet hic. ergo non debebant obseruare aliquas cæremonias, sed dare pecuniam ad se redimendum.

Respondendum est, quòd quando aliquis se vouebat Deo in veteri testamento, aut vouebat se ad aliquem actum specialem siue tẽporalem, siue perpetuum, vel vouebat se simpliciter dicens, ego voueo me Deo nihil vltra addens. Si primo modo, aut ille actus erat talis qui conueniebat omnibus, siue sacerdotibus, siue non sacerdotibus. Si autem conueniebat omnibus, tenebatur quilibet illum exequi,

A vt siquis voueret se ad ieiunandum vel ad faciendum aliquem laborem similem: & isto modo erat votum Nazaręorum, quia committebatur ibi quidam actus, vel status, qui competebat omnibus siue sacerdotibus, siue non. Si autem ille actus esset talis qui soli sacerdoti conueniebat, non poterat eum vouere, nisi ille qui erat sacerdos: & dato quòd voueret non tenebat votum, nec admitteretur ad executionem eius, quamquam ipse impossibile vellet: velut si quis nunc pure laicus non habens aliquem ordinem voueret se ad dicẽdum hodie missam. Erat enim talis actus sibi illicitus, ideo nõ tenebat votum. Si autem ille qui se vouebat simpliciter se vouebat, dicens ego voueo me Deo, nihil addens: Aut erat

B Leuita, vel sacerdos, vel aliquis de popularibus. Si primo modo ille manebat in ministerio diuino specialius quàm ante, quia solum obligabantur ante huiusmodi Leuitæ vel sacerdotes ministrare corã Domino: non tamen semper, sed suis diebus. nunc vero obligabatur semper manere coram Domino. De hoc magis fuit declaratum Leuit. cap. vlt. Si autem ille qui se sic vouebat erat laicus, nõ poterat transire in aliquod ministerium Dei, sed dabat pro se certam pecuniam secundum varietatem ætatis, & sexus, vt patet Leui. cap. 27.

In voto autem Nazaręorum non erat sic: quia nõ vouebat se Nazaręus Deo simpliciter dicens. ego voueo me Deo, ad hoc quòd esset res vel possessio Dei, sicut dicimus: ego voueo istam domum Deo, sed

C promittebat vel dedicabat actum suum Deo, s. abstinentiam illam quam faciebat ab eis, quæ infra exprimuntur, ideo hoc licitum erat, nec erat mutãdum in pecunias, sicut vota quæ habentur Leuit. c. 27. immo si aliquis emisisset votum Nazaręorum in perpetuũ, vel pro aliquo tempore, & postea vellet dare pecuniam, vt non cogeretur implere votum, non recipiebatur commutatio, sicut siquis voueret se futurum religiosum non poterat commutari hoc votum in eleemosynas. Erat autem causa huius, quia illi qui se vouebant Deo redimebantur quando ipsi simpliciter erant obligati Deo, tanquam aliqua res, vel possessio eius, & non poterant transire in aliquem actũ conuenientem diuino cultui specialiter. Cum tamen aliquis emittebat votum Nazaręorum nõ erat

D ipse obligatus Deo, tanquam res, vel possessio illius, sed solum obligabat se ad actum illum, ideo non poterat fieri commutatio in pecunia pro isto voto.

Et se voluerint Domino consecrare. Idest si vir vel mulier voluerint se consecrare Deo, idest dedicare se, vel exponere se ad cultum illius: non tamen est intelligendum quòd consecrarent se ad aliquod ministerium speciale Dei, quia istud pertinebat ad solos sacerdotes & Leuitas, sed consecrabant se ad quendam statum, vel modum viuendi propter Deum, qui erat strictior modo viuendi laicorum, & cæterorum hominum. quælibet autem applicatio specialis ad Deum consecratio dicitur. *A vino & omni quod ine-*

E *briare potest abstinebunt.*

Nazarei abstinebant a vino. Et vini abstinentia quare iubebatur & omnium inebriantium. Et quòd Nazarei strictiorem habebant statum sacerdotibus veteris testamenti. Quæst. III.

PRIMVM quod obseruabant Nazaręi, erat quod toto tempore quo perseuerabant in hoc voto abstinerẽt a vino & ab omni inebriatiuo: & hoc siue votũ esset tẽpale, siue ad sempiternũ. Dicebat. n. supra ꝙ votũ Nazaręorum

cum erat temporale regulabatur his legibus.cum erat sempiternum habebat alias leges.

Dicendum tamen est,quòd istę conditiones quę pertinent ad abstinentiam,s.quod non bibat vinum,nec vuas comedat,nec radat capillos, & similia quæ habentur hic pertinebāt ad Nazareos,tam temporales quā sempiternos:sed sacrificia,& alia remedia quę infra habētur solum pertinebant Nazaręis temporalibus, eo quod illa fiebant cum complebatur votum.Sed in sempiternis nunquam complebatur,nisi per mortem: ea tamē quę ad statum pertinent,eadem illis sunt.

Iubetur autem hic abstinētia a vino, & ab omni inebriatiuo.cuius causa est, quia isti qui cōsecrantur Deo per votum Nazaręorū debent specialiter vacare Deo cauendo aliorum vitia, & contemplationi specialiter insistendo:vinum tamen vtrūque tollit, nam luxuriosa res est vinum,& contumeliosa ebrietas, qui his immiscetur non erit sapiens,vt patet Prouerb.20.cap. & Hieronymus ait, venter mero ęstuans cito despumat, in libidinem, & vbi ebrietas ibi libido dominatur, & furor.hæc autem vitia maxime cōmaculant,& hominem vilem faciunt, quod nō pertinet ad specialiter Deo consecratos,nec solum hoc, immo qui ebriosus est,vel qui luxurię vacat, & consequenti ex ebrietate, non potest alicui virtuti adhęrere, vt patet in prędicta auctoritate,s.qui his immiscetur nō erit sapiens.sumitur autem ibi sapiens pro virtuoso,sicut vtitur Aristo.in 2. Ethic.& ferè in omnibus moralibus libris, & Seneca vbicunque loquatur.

Item vinum tollit contemplationem.Nam cū contemplatio sit actus rationis mentis eleuatę in Deum, & vinum deprimat intellectum non poterit vino studens speculationi vacare, nec etiam solum in his prohibetur vinum propter luxuriam,vel ebrietatem,propter quę vetuit Apostolus ad Ephes.cap.6.s. nolite inebriari vino in quo est luxuria.Sed etiam quia abstinentes a vino acutiores ingenio sunt,quia est phātasia eorum semper temperata,sic dicitur Eccle.c.2.Cogitaui corpus meum abstinere a vino,vt animam meam trāsferrem ad sapientiam,& sic videtur,quòd per abstinentiam a vino sapientior homo sit, & aptior ad speculationem.

Causa tamen potissima est huius abstinentię a vino, quia qui nunquam bibit nō inebriatur, qui vero bibit, & si temperatus sit, aliquando tamē in ebrietatem incurrere potest. In hoc autem erat status Nazaręorum excellentior,aut saltem strictior statu sacerdotali,quia sacerdotibus licebat bibere vinum semper, nisi tempore quo ministrabant,& erant in Sanctuario. sic patet Leui.c.10.scilicet, dixit quoque Dominus ad Aaron vinum,& omne quod inebriare potest non bibetis tu,& filij tui,quando intratis tabernaculum Domini,ne moriamini,quia pręceptum sempiternum est in generationes vestras,& vt habeatis scientias discernēdi inter sanctum & prophanum,inter pollutū & mundum.Idem patet Ezech.44.cap.s.& vinum non bibet omnis sacerdos,quando ingressurus est atriū interius. Cum vero non ministrabant isti,licebat eis bibere vinum,& quicquid vellent: Nazaręis autem nunquam licebat toto tempore quo durabat votum, ergo erat strictior status eorum.

Inebriātia prçter vinū multa.

Et omni quod inebriari potest. Non solum Nazarçi cogebantur abstinere a vino, sed etiam ab omnibus inebriatiuis:quoniam quidam succi sunt,qui inebriant,sicut sicera,quę de pomis exprimitur. Sic autem,& de multis alijs rebus exprimuntur succi,qui vini similitudinem prçferunt,& ebrietatem causant.

Ab his ergo abstinere cogebantur Nazarçi. Sunt etiam cibi quidam ebrietatem causantes,sicut est palma Aegyptia.Fructus enim illius si comedatur nondū

F maturus tollit sitim,si autem post maturitatem sumatur tollit sensationem, & impedit ambulationem,linguam retardat, & ebrietatis vitium imitatur. sic ait Solinus in Polyhistorum, ca. de Aegypto.

Acetum ex vino,& ex qualibet alia potione. Idest, non bibēt Nazarçi acetum factum ex vino, & ex qualibet alia potione, quę habeat nomen, vel efficaciam aliam vini.acetum enim in specie differt a vino. fit tamen ex vino, quia vinum cum corrumpitur acetum fit, sicut homo cum moritur cadauer gignitur: & tamē manet differentia in specie,vel magis inter vinum,& acetum sicut inter hominem, & cadauer. prohibetur tamen acetum,quia licet non sit vinum, manēt tamen in eo

G aliquę qualitates vini. vnde inebriare potest. sicut in corpore viuo & mortuo, manent aliquę qualitates similes.nam in genito & corrupto manent symbola, i. quædam qualitates similes, iuxta Aristotel. secundo, de Generatione & corruptione. vetatur ergo acetum ne aliquam ebrietatem inducat, vel ne bibendo acetū inducantur ad bibendum vinum.

Et quicquid de vua exprimitur non bibant. Idest, siue aliquis succus exprimatur de vua, qui non sit ad faciendum vinum,sed ad aliqua alia condimenta, adhuc nō licebat sumere de illo,quia ibi maneret aliqua vis vini, vel ne inducerentur ad vinum bibēdum.in hoc enim multum insistitur, cum etiam acetum ex qualibet alia

H potione vetetur. quęlibet enim potio,quę vinum est, vel similitudinem vini in aliquo exprimit,quando est in suis qualitatibus habet nomen suum, cum vero mutatur ab illis acetum dicitur, quia transit in quendam saporem acutum, qui pertinet ad acetum. eodē modo si exprimeretur de vua antequam esset matura aliquis succus,qui non esset vinum,nec acetum:tamen adhuc illicitum erat Nazarçis talem succum bibere.

Vuas recentes siccasque non comedent. Hoc iubebatur ne daretur Nazarçis occasio ad infringēdum votum bibendo vinum. Nam capti dulcedine fructus inducerentur ad bibendum de vino. vuæ tamen, siue recentes, siue siccę non habent vim inebriatiuam, sed tollebatur occasio, sicut in fermentato, quantum ad obseruationem Paschalem. Iubebatur enim, quòd

I Iudæi in septem diebus non comederent de fermentatis, & quia si in domo esset panis fermentatus inducerentur aliqui ad comedendum de eo, vetitum est ne in diebus illis esset fermentum in domo, sed antequam inciperet solennitas Paschalis excludebant omne fermentatum de domo,vt patet Exodi capit. duodecimo.

Cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur. Idest omnia ista quę supra dicta sunt obseruabunt Nazaræi toto tempore consecrationis suæ,scilicet,quandiu durat votum. hoc videtur intelligi de temporali consecratione, sed non solum de hac, sed etiam de illa quæ erat sempiterna,intelligitur, & tamen isti rari erant.

K *Quicquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum non comedent*. Hic datur regula generalis circa ea quę nascuntur in vinea,scilicet, quod essent illicita Nazarçis,siue essent vuę,siue vinum,vel quilibet succus inde expressus. & vt videatur excludere omnia alia,quæ magis ad vinum pertinent, expressit de vua passa, & de acino. vua enim passa modicum habet vinositatis, cum iam sit desiccatus humor eius substantialis, qui defluxurus erat in vinum manēte sola carnositate eius, quæ ad cibum magis pertinet quàm ad potum, sed hæc quoque illicita erat Nazarçis; acinum autem dicitur folliculus vuæ, vel quicquid restat de ea, postquam totum vinum effluxerit, & hoc etiam non licebat Nazarçis in cibum, vnde in Hebræo dicitur.

A fol-

A folliculo vsque ad granula. Ideſt nec comedent Nazarei folliculum vuæ, nec granula eius, & hoc vt excludatur totum, quod in vua, & ab vua eſt.

A

Omni tempore ſeparationis ſuæ. Hic ponitur ſecundũ huius cap. de quadam ſeparatione ſpeciali Nazareorum in ritibus, & hoc non pertinet ad cibũ, ſed quantum ad alios actus, & dicitur omni tempore ſeparationis, ideſt omni tempore, quo iſte vouens ſeparatus eſt a ceteris hominibus in modo vouendi. Nazareus enim nihil aliud ſignat, niſi ſeparatum, & qa iſti obſeruantes ceremonias, quæ hic habentur erant a reliquo populo diſtincti in modo viuẽdi, dicebantur ſegregati, & totum tempus durationis voti vocabatur tempus ſeparationis. Eſt enim iſtud nomen commune apud Hebræos ꝓ omnibus rebus ſeparatis ab alijs, ſicut iſtud nomen ſegregatus apud Latinos, ſic patet Deuterono. capi, 33. vbi Ioſeph vocatur Nazareus inter fratres ſuos, ideſt ſegregatus ab eis in ſegregatione.

B

Nouacula non tranſibit per caput eius. Ideſt iſte, qui Nazareus eſt nõ tondebitur, nec abſcindetur aliquid de capillis eius.

Quare Nazaræus non tondebatur toto tempore voti. Et quòd in capillorum, et aliorum pilorum tonſione diuerſa obſeruantia erat Quæſt. IIII.

HOc autem fiebat, vt completo tempore cõſecrationis huius Nazarei cremarentur capilli eius ſuper altare. Nam ſicut cremabatur Domino ſacrificium de animalibus in altari, ita & capilli iſtius cremabantur, vt patet infra, vel fiebat hoc ad repugnandum ſpecialiter idolatriæ: nam idolatræ radebant barbam, & capillos capitis, vt patet in epiſtola Hieremiæ ad captiuos in Babylonia, quam continet ſextum ca. Baruch Prophetæ. ſed prima ratio melior eſt. Nam aliquando Deus mandabat tonderi caput, & omnes pilos corporis, ſicut in conſecratione Leuitarum, vt patet infra capitulo octauo.

C

Aliquando etiam Iudei totaliter radebantur quantum ad omnes pilos corporis, ſicut in leproſis, vt patet Leuit. cap. 14. Ceteri autem Iudeorum ex aliqua parte poterãt tondere capillos, & ex aliqua parte nõ, barbam autem radere non poterant, ſic patet Leuit. 19. cap. nec in rotundum tondetis comam, nec radetis barbam: idem autem iubebatur de ſacerdotibus, ſcilicet, quòd ipſi non nutrirent magnam comam, ſed tonderent eam ſcindentes forficibus: non poterant tamen radere nouacula, ſic patet Ezech. 44. cap. ſcilicet: Caput autem ſuum non radent, nec comam nutrient, ſed tondentes tondebunt capita ſua, & in hoc obſeruabatur ſpecialis ceremonia in Nazaræis quantum ad capillos, quàm in omnibus alijs Iſraelitis, quia omnibus alijs licebat tondere capillos, licet non in rotundum, necnon radere barbam, vt patet Leuit. cap. 19. iſtis tamen non licebat aliquem capillum tollere de capite radendo, vel tondendo: & hoc vt cremarentur capilli. Si vero aliquis de Nazaræis tonderet capillos ſuos, infringebat votum, & propter hoc defecit fortitudo Samſonis, quia Nazareus erat, & capilli eius attonſi ſunt, de hoc Iudic. capi. 16. non tamen ex hoc infertur, ꝙ eſſet fortitudo ſua in capillis, de quo magis ibi declarabitur.

D

Vſque ad completum diem, quo Domino conſecratur. Ideſt nouacula non tranſibit per caput Nazarei, vſque ad completionem temporis, quo erant conſecrati: & hoc quia tunc cremandi erant capilli ſuper altare holocauſtorum, vt patet infra, cum dicitur. Tunc radetur Nazareus ante oſtium tabernaculi fœderis ceſariæ conſecrationis ſuæ, tolletq; e capillos eius, & ponet ſuper ignem, qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum. & non ſolum vetebantur Nazarei radi aſcẽdente nouacula ſuper caput eorum, ſed etiam quòd nullo modo tollerent capillos de capite, quia omnibus alijs Iſraelitis erat vetita raſio in nouacula, ꝑmittebatur ſolum tonſio, vt patet Leuit. 19. capi. ſi ergo ſolum vetaretur in Nazareis nouacula aſcendere ſuper caput, & permitteretur tonſio non eſſet aliquid ſpeciale in Nazareis, & ceteris Iudæis. ideo nihil deberet hic poni, ſed exprimitur ſpecialiter de capillis Nazareorum: ergo oportebat, quòd non ſolum non raderentur nouacula, ſed etiam quòd non tonderentur capilli eorum vllo modo.

Sanctus erit creſcente cæſarie capitis eius. Ideſt Nazareus dicetur ſanctus, ideſt Domino applicitus quando creuerit ceſaries eius, ideſt capillatura, quaſi dicat, ꝙ ante hoc non cognoſcitur, an Nazareus ſit ſpecialiter Domino applicitus, quia non videntur ſigna in habitu. Cum verò permittitur creſcere omnes capillos non tondendo eos, ſicut omnes alij tondebãt, ſciebatur ꝙ eſſet conſecratus Domino.

Omni tempore conſecrationis ſuæ ſuper mortuum non ingredietur, nec ſuper patris quidem, & matris, & fratris, ſororiſque funere contaminabitur, quia conſecratio Dei ſui ſuper caput eius eſt. Omnibus diebus ſeparationis ſuæ ſanctus erit Domino. Sin autem mortuus fuerit ſubito quiſpiam coram eo, polluetur caput conſecrationis eius. Quod radet ilico, & in eadem die purgationis ſuæ, & rurſum ſeptima. In octaua autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ ſacerdoti in introitu fœderis teſtimonij, facietq; ſacerdos vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit ſuper mortuo. Sanctificabitque caput eius in die illo, & conſecrabit Domino die ſeparationis illius offerens agnum anniculum pro peccato; ita tamen vt dies priores irriti fiant, quoniam polluta eſt ſanctificatio eius.

Omni tempore conſecrationis ſuæ ſuper mortuum non ingredietur. Ideſt toto tempore, quo fuerit Deo conſecratus, durante iſto voto, non ingredietur ad locum, in quo aliquis mortuus fuerit.

E

Quare Nazaræus a quocunque mortuorum acceſſu abſtinere debebat. Et quòd mundi debent eſſe miniſtri Dei. Quæſt. V.

IN hoc enim vetatur omnis immunditia, quam poterat ꝯtrahere Nazareus accedendo ad mortuos, vel quomodocunque ſe habendo ad eos, contaminabatur autem aliquis ſuper mortuo, ſi tangeret cadauer, aut oſſa reperta in agro, vel ſi iret ad plangendum ipſum, aut introiret in domum, in qua ſtaret aliquis mortuus, vel tangeret aliqua vaſa illius. & pro quolibet horum incurrebatur immunditiã ſeptem dierum; de plangentibus mortuos, quòd contami-

contaminarentur patet Leuit.capit.10. nam ob hoc prohibitus est ibi Aaron cum filijs suis ne irent ad plangendum Nadab, & Abiu mortuos, qui erant filij Aaron: de omnibus autem alijs habetur infra 19. capit. ab omnibus ergo his abstinere debebat Nazaręus. Ratio huius est, quia Deus volebat in ministris suis, & alijs applicitis ad Deum munditiam. Vnde nullus ministrorum, nec alius de Israelitis poterat accedere ad Sanctuarium, aut aliquas res sacras, quando erat immundus, alioquin moreretur, vt patet Leuiti. cap.15. & infra 19. Sed Nazaræi erant consecrati Domino toto tempore, quo erant in hoc voto: ergo debebant abstinere ab immunditia, quæ contrahitur tangendo mortuos, vel quomodocunque se habendo ad illos. Etiam cauere debebant Nazaręi omnes alias immunditias: multiplex enim modus immunditiarum erat: de alijs tamen non exprimitur, sicut de immunditia, quę contrahitur super mortuo. Causa est, quia ista erat maior omnibus alijs, quę fiunt per simplicem contactum: ideo in alijs solum erat immunditia, vsque ad vesperum: in ijs autem durabat immunditia per septem dies, vt patet infra decimonono, vnde si pollueret aliquis Nazaręus super mortuo dies priores, quos habuerat in voto irriti erant, scilicet, quòd non computabantur, sed radebatur totum caput suum, & offerebat sicut iubetur infra, & tunc incipiebat iterum tempus voti: in alijs autē immunditijs, non sic fiebat, de quo infra dicetur.

Et dicitur hic, quòd non ingredietur super mortuo, scilicet super hominem mortuum. Nam quamquam tangeret cadauera brutorum non incurrebat immunditiam, quæ habetur infra, sed solum immūditiam simplicem, secundum quòd alij Iudęi: nec propter hoc repetebatur votum a principio: nam etiam in alijs Iudæis, qui non erant Nazaręi hoc obseruabatur, quòd quando tetigissent aliqua morticina brutorum, in quibus polluerent, durabat immunditia, vsque ad vesperum solum, vt patet Leuit.capit. 11. Si tamen aliquis pollueretur super homine mortuo manebat immūdus, vsque ad septem dies, vt patet infra cap.19.

Nec super patris quidem matris, sororisque funere contaminabitur. Idest non debet Nazaręus contaminari in morte patris, vel matris, fratris, vel sororis.

Nazaræorum multæ obseruantiæ. Et quòd Nazaræi habebant statum perfectiorem, quàm laici, & quàm sacerdotes minores vete.test. Quæst. VI.

NON contaminari in funere alicuius harū personarum est, quòd non tangat Nazaręus cadauer illius, nec stet in domo postquam decesserit, aut quando fuerit in articulo mortis, nec eat ad exequias plangentium: hæc enim omnia faciunt hominem contaminari super mortuo.

In hoc enim Nazaręus habebat strictiorem statū, quàm omnes laici Israelitarum. Cęteris enim licebat contaminari super quoscunque mortuos, scilicet, quòd quamquam esset contaminatio in faciendo prædicta super mortuos, tamen licitum erat popularibus: ideò in hoc exhibebant Deo speciale obsequium, & est de operibus misericordiæ mortuos sepelire. Postquam tamen hæc egissent, manebant septem diebus in immunditia, non accedentes ad Sanctuarium, non tamen peccabant, quia contaminati erant, sed magis è contrario peccassent, si noluissent contaminari in quibusdam mortuis, quos sepelire obligabantur. Item patet ex hoc quòd status Nazaręorum erat perfectior statu sacerdotum

F minorum, quantum ad quasdam cęremonias, licet non haberent eandem administrationem, quam sacerdotes, quod patet, quia sacerdotibus minoribus licitum erat contaminari super patre, & matre, fratre, & sorore. super alijs autem non, vt patet Leuiti. 21. capitu. Nazaręis tamen non erat licitum contaminari super aliquo: cum excludantur hic istę quatuor personę, quę sunt coniunctissimę: Causa autem est, quia quamquam sacerdotes essent ministri Dei, tamen non vouebant aliquem specialem statum pręter eum ad quem Deus obligabat ex lege sacerdotij. Nazaręi autem seipsos Domino vouebant ad aliquē specialem statum, ideo imponebatur istis maior strictio, quam sacerdotibus. Erat autem tanta strictio in

G Nazaręis quantum ad hoc, sicut in sacerdote magno, quia non poterat sacerdos magnus contaminari super aliquo mortuo, etiam super patre, & matre, vt patet Leui.capi.21. ita autem in istis.

Quia consecratio Dei sui super caput eius est. Idest, quia caput Nazaręi est consecratum Domino. non est autem intelligendum, quòd fieret aliqua vnctio in oleo, vel in sanguine super caput Nazaręi ad hoc, quòd esset consecratum, sed solum dicebatur esse consecratio Dei in illo, idest quia illud caput erat applicitum ad cęremonias cultus diuini, scilicet quòd propter Deum non radebatur nec tondebatur, sed crescebat capillatura. In sacerdotibus autem fiebat quędam unctio. nam sacerdos magnus vngebatur oleo in capite, quòd erat in modum vnguenti, & fundebatur super

H caput eius, vt patet Exo.29. & Leui.capi.8 In sacerdotibus autem minoribus non fundebatur oleum in capite, sed aspergebatur super eos, & vestes eorum oleū simplex mixtum cum sanguine, & tingebatur auris eorum dextra in sanguine, vt patet Leui.capi.8. ideo in capite istorum poterat dici esse oleum vnctionis, vel consecratio. nam per oleum consecrabantur. sic dicitur Leui.capi.10. vbi iubetur quòd non exeant sacerdotes ad plangendum mortuos, quia habēt oleū sanctum in capite infra, vos autem non egrediamini fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippè sanctę vnctionis est super vos. hic autem non dicitur de Nazaręis, quòd erat oleum sanctum super caput eorum, sed solum, quòd capita eorum erant conse-

I crata Deo, scilicet quòd propter eum non radebātur nec tondebantur.

Omnes dies separationis suæ sanctus erit Domino. Idest Nazaręus iste erit sanctus Domino, idest propter Dominum omnes dies separationis suę, idest in omnibus diebus quibus est separatus in hoc voto. Dicuntur autem dies separationis Nazaręi omnes dies, quibus tenet hoc votum, quia esse Nazeræus est esse separatū a modo communi, & habitu aliorum. omnibus autē his diebus erit Nazaræus sanctus Domino, idest sanctificatus propter Deum, & mundus. sanctus enim proprie mundus, vel incontaminatus dicitur. vnde in gręco pro sancto agios dicunt ab a, quod est sine, & ge, quod est terra, quia sine terra, idest terrena fece sit,

K ideo nihil iubetur hic nisi, quòd Nazaręi omnibus diebus quibus obseruant hoc votum sint mundi, cauentes omnes contaminationes. quędam namque contaminationes sunt in quibus infringitur votum Nazaręorum sicut declaratur infra. si Nazaręus viderit aliquem coram se mori, quia tūc omnes dies priores voti sui irriti sunt, & debet radi caput, vt ergo non incidat in fractionem voti, cauendę sunt omnes immunditię, & quamquam non omnes immunditię destruant votum Nazaręorum: tamen omnes repugnant aliquo modo, quia iste status est hominum valde mundorum, ideo debēt cauere omnem immūditiam.

si

Si autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo. Hic ponitur casus, in quo destruitur obseruatio Nazareorum, scilicet, quando moreretur aliquis coram Nazareis: nam debebant abstinere ab omni contaminatione: in mortuis autem erat contaminatio: ideo si moreretur aliquis coram Nazareis erant contaminati: ita quòd votum eorum non tenebat quantum ad obseruationem, scilicet, quòd obseruatio preterita nihil proderat.

Et dicitur hic si aliquis fuerit subito mortuus coram eis. non tamen intelligitur, quòd non pollueren-tur, si moreretur aliquis coram eis spectantibus ipsis, & ex deliberatione: nam magis hoc modo videretur, quòd deberent pollui, quàm alias. Nam cum quis ex deliberatione agit, si in actu illo aliqua macula, vel peccatum est, maior erit, quā si fiat sine deliberatione: ideo quomodocunque moreretur aliquis coram Nazareis contaminabantur.

Sed fuit positus iste casus, quia in hoc erat ratio dubitandi. Nam si aliquis moreretur coram Nazareis ipsis spectantibus mortem illam, non videbatur dubium, quòd deberent contaminari, quia ex culpa eorum hoc veniebat. sed cum ipsis non respicientibus, aliquis moriebatur, videbatur esse dubium, an contaminarentut, quia ipsi non fuerant in culpa. Ideo fuit hic determinatum de hoc, & non de alijs casibus.

An Nazaræus debebat repetere obseruationem voti sui in omnibus immunditijs, sicut in morte alicuius, & de diuersitate immunditiarum, & quæ illarum infringerent votum Nazaræi, & quæ non. Quæst. VII.

Quaeret autem aliquis cum hic dicatur, quòd Nazaræus debebat repetere obseruationem voti sui, quando moriebatur aliquis coram eo, vel alias contaminabatur in mortuo, an deberet sic esse in omnibus alijs immunditijs.

Respondendum est, quòd immunditiarum quædam sunt, quæ causantur per solum contactum, & a principio extrinseco: aliæ autem sunt naturales, & a principio intrinseco. In primis est contaminatio in tangendo aliqua morticina, vel hominem fluentem semine, aut mulierem menstruatam, & similia. Aliæ sunt pollutiones naturales ab intrinseco, quæ sunt morbi, & sunt immunditiæ, scilicet, hominem esse leprosum, vel fluentem semine. simile quoque si sit mulier menstruata, vel fluens sanguine. De primis immunditijs dicendum est, quòd in nulla immunditia, quæ est secundum contactum solum fiebat irrita obseruatio Nazareorum, præterquam cum aliquis polluebatur in mortuo homine: ista tamen immunditia non solum erat quando aliquis tangebat cadauer hominis, sed etiam si staret in tabernaculo, vbi moriebatur homo, quando ipse moriebatur. quod patet, quia hic dicitur, quòd si aliquis moreretur subito coram Nazareo fiebat immundus, & repetebatur votum suum a principio, vt patet hic. eodem modo si intraret Nazaræus in domum alicuius mortui existente ibi cadauere: incurrebat enim eandem pollutionem, quam primo, vel si tangeret tabernaculū in quo esset homo mortuus, vel aliqua vasa illius, aut si tangeret ossa, iam arida humana reperta in agro, aut si tangeret sepulchrum, vel si iret ad plāgendum mortuum: in omnibus enim ijs incurrebat fractionem obseruantiæ voti, ita vt dies priores irriti essent: nam omnia ista æqualia sunt quantnm ad immunditiam. Quicunque enim de nō Nazareis aliquod ho-

A rum tetigisset erat septem diebus immundus, vt patet infra decimonono capit. In alijs autem immunditijs, quæ sunt per contactum, si tangeret mulierem menstruatam, aut virum fluentem semine, vel animal brutum morticinum contrahebatur immunditia, tamen non fiebant dies priores obseruati in voto irriti.

De immunditijs autem, quæ erant secundum naturam, sicut esse mulierem menstruatam, aut fluentem sanguine, vel virum fluentem semine, dicendum est, quòd quamquam ipsæ secūdum se maiores sint, quàm quælibet immunditia, quæ est per contactum, tamen quamquam incideret Nazareus in aliquam harum immūditiarum non fierent irriti omnes dies

B priores consecrationis suæ, nisi illa immunditia talis sit, quæ directè repugnet statui Nazareorum. quod dicitur quia de statu Nazareorum est, quòd portent cesariem, & non radant capillos capitis sui, tamen aliquæ immunditiæ erant, in quibus necessario radebantur capilli, sicut in viro leproso. Si enim aliquis incurrisset lepram, quando sanaretur debebant omnes pili corporis sui radi, vt patet Leuit. cap. decimoquarto. Si tamen aliquis vouisset statum Nazaræorum, & incideret lepram, necesse erat, quòd ibi fierēt irriti dies obseruationis, quamdiu iste maneret in lepra. quod patet, quia aut iste sanaretur a lepra antequam finirentur dies voti, aut non. Si autem sanaretur a lepra prius erant radendi capilli capitis eius bis ad ritum emundationis suæ, vt patet Leuit. cap. deci-

C motertio, hoc tamen repugnabat statui Nazareorū, quia ascendebat nouacula super caput illius. ideo debebant dies obseruationis repeti ab eo tempore, quo rasisset pilos corporis sui, & tunc crescente cesarie esset sanctus Domino, vt dicitur in litera. & obseruaret votum Nazareorum. Si autem votum finiretur in viro leproso, antequam mundaretur a lepra necesse etiam erat, quòd isti dies nō tenerent, quia ad hoc, quòd votum Nazarei expleretur oportebat, quòd in die expletionis suæ raderetur cesaries eius, & cremarentur capilli coram Domino, & offerret holocaustum, tamen hoc facere non poterat priusquam emundaretur a lepra, quia capilli capitis leprosi im-

D mundi sunt, & non poterant radi in Sanctuario, sed debebant radi extra castra, vt patet Leuit. 14. capit. Et tunc infringebatur votum, quia non radebantur capilli coram Domino, & cremabantur: ergo non poterat Nazareus continuare votum suum, sed tenebatur repetere a principio, quia ascenderat nouacula super caput suum ante diem, qua cremandi erant capilli eius coram Domino.

Item non poterat intrare in Sanctuarium ad tondendum ibi capillos suos, quia erat immundus, & nō permitteretur accedere ad res sacras: ergo non poterat tondere capillos in Sanctuario, & consequēter non poterant fieri omnes ritus Nazareorum.

Sed dicet aliquis, quòd quamquam iste leprosus non poterat tunc intrare in Sanctuarium, tamen po-

E terat differre, vt postquam esse mūdatus a lepra scinderetur capillatura eius in Sanctuario, & sic explerentur ceremoniæ Nazareorum.

Respondendum est, quòd non poterat stare: nam ad hoc, quòd emundaret aliquis a lepra necesse erat, vt capilli eius bis raderentur, vt patet Leuit. 14. capit. ergo antequam iret in Sanctuarium necessario radebantur capilli pro emundatione a lepra. Quisquis ergo incepisset votum Nazareorum necesse erat, vt vel nunquam finiret, vel postquam sanaretur iterum repeteret ab exordio obseruationem voti: ita quòd dies quibus obseruauit in lepra, irriti essent.

De alijs immūditijs naturalibus, sicut est esse mu-
lierem

lierem menſtruatam, vel fluentem ſanguine, aut virum fluentem ſemine. Dicendum eſt, ꝙ iſtę non irritabant obſeruationem voti prioris. Sed differebant completionem.

Cauſa huius eſt, quia ad emundationem mulieris menſtruatæ, aut fluentis ſanguine, vel viri ſpermatici non radebantur aliqui capilli corporis, ſicut in emundatione a lepra, ſed ſolum lauabatur corpus, vt patet Leuit. decimoquinto cap. Lotio autem corporis non repugnabat voto Nazarę orum, ſicut raſio capillorum. ergo in lepra, cuius emundatio faciebat capillos radi, irritabantur omnes dies voti præcedentis. In alijs autem immunditijs non irritabatur, ſed differebatur expletio. quod patet, quia ſi aliquis vir, vel mulier vouiſſet Nazaræorum ſtatum, & vir incurriſſet ægritudinem fluxus ſeminis, fœmina autem fluxum ſanguinis, & votum finiretur dum iſti manerent in iſtis ægritudinibus, non poterant à voto abſolui, quia ad hoc, quòd expleretur votum oportebat, quòd Nazaræus iret in Sanctuarium, & ibi tonderetur coma eius, atque offerret ſacrificia, quæ infra habentur. Cum tamen maneret in aliqua harum immunditiarum non poterat introire in Sanctuariū. Ergo quæcunque harum immunditiarum impediebat expletionem voti differendi, tamen non irritabat dies priores.

Qñ aliquis manebat i immūditia numquam poterat emittere votum Nazaræorum.

Sed hoc generaliter dicendum eſt in omnibus immunditijs, quòd quandocunque eſſet aliquis immundus immunditia durante per aliquantum tēpus, non vouebat ſtatum Nazaræorum, quia ille qui Nazarę us erat ſpecialiter Domino conſecrabatur ad ſeruandum munditiam, magis quàm omnes alij populariter viuentes. Sed ille, qui erat in immunditia erat magis ſeparatus a Deo, quàm omnes alij, cum non liceret ei accedere ad res ſacras: ergo iſti non debebant vouere tunc ſtatum Nazaræorum, qui dicebat perfectionem ſuper omnem ſtatum vulgarē. ſi tamen aliquis vouiſſet Nazarę orum ſtatum, & inciperet obſeruare, poſtea autem incurreret aliquam immunditiam, durante magno tempore, omnes illi dies computabantur in voto, dum tamen non fieret aliquid contra ſtatum Nazaræorum, ſcilicet, quòd raderentur capilli, ſicut fiebat in purgatione lepræ.

Polluetur caput conſecrationis eius. Ideſt ſi aliquis fuerit mortuus ſubito coram Nazarę o polluetur caput conſecrationis eius, ideſt polluetur caput ſuum conſecratum Domino.

Sciendum, quòd non ſolum dicitur pollui caput Nazaræi in iſta immunditia, quę eſt mori aliquem coram ipſo, ſed etiam quandocunque incurrerit aliquam immunditiam, polluitur caput eius, quia ipſe totus polluebatur. Quod patet, quia in multis immunditijs ille, qui incurrebat eas lauabat totum corpus ſuum. ſed hoc non fieret, niſi totum corpus iudicaretur pollutum: ergo cum aliquis polluitur totus polluitur, & caput ſuum pollutum eſt. Quòd autem polluti aliquando lauent totum corpus ſuum aqua patet Leuit. vndecimo, & decimoquarto, decimoquinto, & decimoſexto capitulis. Sed dicebatur caput Nazaræi hic eſſe pollutum, quia non proficiebat conſecratio eius præterita, ſed oportebat repeti votum a principio: in alijs autem immunditijs, quamquam totum corpus ipſius Nazaræi immundum eſſet, & caput quoque, tamen non dicebatur pollui caput conſecrationis, ideſt non reputabatur ita pollutum, quòd dies pręcedentes in voto ſuo eſſent irriti, & repetendi ab exordio obſeruationis.

Caput pollui quare dicatur.

F *Cur quando Nazaræus incurrit pollutionem dicitur, quòd pollutum eſt caput conſecrationis ſuæ. Et quòd immunditia manente nihil computabatur ad obſeruationes voti.*
Quæſt. VIII.

QVAERET aliquis quare cum Nazarę us incurrit pollutionem dicitūr magis, ꝙ pollutum eſt caput conſecrationis ſuę, quam ꝙ aliquid alterum pollutum eſt, vel quòd ipſe pollutus eſt.

Reſpondendum eſt, ꝙ in voto Nazarę orum, quāquam multa eſſent ſubſtantialia, quę habentūr hic in abſtinendo a quibuſdam: nihil tamen erat magis neceſſarium, quam ipſa capillatura, ſcilicet quòd creſcerent capilli ſui, & non raderentur, nec tonderentur: G ideo conſecratio ſua dicebatur eſſe in capite, ſcilicet quòd id, per quod erat magis applicitus Deo erat obſeruatio capillaturę. Cum ergo obſeruatio pręterita Nazarę i irrita fiebat, dicebatur pollui caput, quod principale erat in conſecratione. Item quamquā alia pertinerent ad ſtatum Nazarę orum, habitus tamen ipſorum, & id per quod cognoſcebantur, erat capillatura, quia de quolibet alio obſeruato a Nazarę is poterat dari aliqua cauſa, quare obſeruaretur etiam ab hominibus, qui non eſſent Nazarę i: capillatura tamen ad nullos pertinebat niſi ad Nazarę os, ideo debebant denominari ab eo, quod erat principale, & hoc erat caput. *Quod radet illico in eodem die.* Ideſt ſi aliquis mortuus fuerit ſubito corā Nazarę o polluitur caput eius: H ideo debet radere immediatè, quia iam non proficit illa capillatura ad continuandum votum. Sed debet repeti ab exordio.

Item dato, quòd Nazarę us vellet repetere votum manente capillatura illa, fieri non debebat, quia iam polluta erat: ideo quidquid fieret ipſa manente, non computaretur ad obſeruationem voti, ſed eſſet totū irritum: ita ergo, vt votum proficeret debebat radi caput, & tunc creſcente noua capillatura, quę polluta non erat, obſeruaretur conuenienter votum.

In eadem die purgationis ſuæ. Immediatè enim, vt aliquis Nazarę us incurriſſet pollutionem pręd ctam debebat radi caput eius, & iſta dies vocabatur dies purgationis, quia in ea incipiebat purgari ab immūditia, I quam contraxit moriente aliquo coram ipſo, & iſta raſio erat purgatio, nam manente iſta capillatura, quę ſemel polluta fuerat ſemper eſſet Nazarę us pollutus. *Et rurſum ſeptima.* Ideſt etiam iſte Nazarę us raderetur in ſeptima die. in die enim qua incurrebat immunditiam radebatur, & deinde in ſeptima die computādo a die primę raſionis iterum radebatur, quia aliqui capilli interim creuerant, qui radendi erant, quod fiebat ad maiorem munditiam, & quia ſequenti die, ſcilicet octauo iturus erat iſte Nazarę us in Sanctuariū ad offerendum ſacrificium, vt immediate patet: illuc tamen ingredi non decebat niſi homines valde mundos. *In octauo autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ.* Iſte dies erat octauus computando a die in K quo Nazarę us incurreret immunditiam, & raſum eſt caput eius: offerebat aūt tūc turtures, vel columbas quaſi in emundationem peccati prioris, & ad ſolennitatem voti incipiendi. Si autem Nazaræus non incurriſſet hanc immunditiam, ſed a principio votum ſuū inchoaret, non debebat offerre aliquod ſacrificium. Nunc vero, quia fuerat votum interciſum propter pollutionem Nazarę i fiebat ſacrificium, vt ſolenniús inſtauraretur votum: iubebatur autem, quod efferret Nazarę us duos turtures, vel duos pullos columbarū, ideſt duos columbinos. erat enim ſacrificium illud de paruis, quia turtures, & columbę abundant in terra Chanaan, & ſunt ibi parui valoris. Iubetur autē, quod

offe-

offerantur turtures, & non pulli turturum, & è contrario, quòd offerantur pulli columbarum, & non columbæ. Causa est, quia Deus vult pro sacrificijs suis ea, quæ meliora, & pinguiora sunt, sicut nos volumus pro cibis nostris. Istam enim comparationẽ facit Deus Malac. cap. 1. vbi dicit, quòd offeruntur ei animalia clauda, & cęca, atque debilia, quæ non offerrentur principibus, vel ducibus hominum. In turturibus autem sic est, quòd maiores turtures sunt grossiores, & sapidiores. in columbis verò è contrario: pulli enim columbarum sunt pingues, teneri, & sapidi. Columbæ autem magnæ non. Causa est, quia columbæ libidini vacant nimis, & desiccatur tenerum, & humidum illarum, atque efficiuntur calidę, & siccę complexionis, vnde saporosæ non sunt: pulli autem columbarum, quia nondum libidini vacant, pingues, atque sapidi sunt: in turturibus autem è contrario: libidini enim non vacant, quia sunt aues castissimæ. ideo pinguedinem, & saporem proprium non perdunt.

turtures, ... columbarũ, ... Deo ... sunt & ipse ... & in ... taber culi.

Sacerdoti in introitu fœderis testimonij. Idest offeret iste Nazaræus duos pullos columbæ, vel duos turtures sacerdoti ante ostium tabernaculi fœderis. iste erat ritus omnium offerentium: intrabant enim in atriũ Sanctuarij, vsque ad ostium tabernaculi, & ibi erat sacerdos aliquis, q de manu eorum acciperet quodcunque offerre vellent. Fiebat autem oblatio hæc in ostium tabernaculi, quia istud offerebatur Domino, & Deus dicebatur habitare specialiter in tabernaculo: ergo vt coram ipso fieret oblatio fiebat in ostio tabernaculi. Alia causa est, quia ista quæ offerebantur cremanda erant in altari holocaustorum. Sed altare erat apud ostium tabernaculi, vt patet Leuit. capitulo primo, ergo apud ostium offerri debebat. Dicitur in introitu fœderis testimonij, idest in porta tabernaculi fęderis. ista locutio nõ est propria, quia testimonium, & fœdus idem sunt. Non enim vocatur tabernaculum testimonij, nisi quia erant ibi tabulæ, quæ erant testimonium, quomodo Deus dedisset legem Israelitis, sic patet Exod. vigesimoquinto cap. cum dicitur: Pones testimonium in arca, idest pones tabulas decalogi, quæ vocantur testimonium, fœdus etiam dicuntur ipsę tabulę, quia in eis continebatur fœdus Dei, idest id, quod pepigerat Deus cũ Israelitis, vt obseruarent. Sed debet dici in introitu tabernaculi fœderis: ponitur tamen iste genitiuus testimonij pro tabernaculi. Sic etiam patet supra 3. & 4. cap.

Facietque sacerdos vnum pro peccato. Idest offeret, vel sacrificabit sacerdos vnum de istis turturibus, vel pullis columbarum pro peccato Nazaręi: facere enim accipitur hic pro disponere, & sic dicitur aliquis facere capillos, idest ornare eos, vel scindere. Sic enim dicit Virgilius in Bucolicis Ecloga secunda,

Cum faciam vitulam pro frugibus ipse venito.

Idest cum ego coquam, vel disponam vitulam.

Quod peccatum erat, pro quo offerebat Nazaræus sacrificium. Quæst. I X.

SED dicet aliquis, quod peccatum erat istud, pro quo offerebat Nazaræus? Aliquis forte respondebit, quòd non erat istud aliquod peccatũ speciale, pro quo offerretur, sed offerrebatur pro peccato in generali, quia iste Nazaręus cuius caput fuerat coinquinatum peccauerat in aliquo, cum nemo a peccato immunis sit, & pro emundatione alicuius peccati fiebat sacrificium istud, sicut dictum est Leuit. decimosecundo cap. de mulieribus parientibus, quòd in die purgationis offerrent pro

A peccato: nullum tamen peccatum erat in pariendo, nec in concipiendo, sed offerebatur pro peccato in generali.

Respondendum est, quòd hic fiebat duplex sacrificium pro peccato. vnum in quo offerebatur vnus turtur, vel vnus pullus columbę, & aliud in quo offerebatur ouis immaculata, vt patet infra. De illo autem sacrificio nunc nihil dicitur, sed de isto, in quo offerebatur turtur, vel pullus columbæ, dicendum est, quòd nõ offerebatur pro peccato Nazaræi in generali, sed pro speciali peccato, scilicet, quia pollutus fuit super mortuo, vt patet immediatè cum dicitur. Et deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo. Sed de hoc infra ponetur veritas.

B *Et alterum in holocaustum*. Idest, & offeret alium turturem, vel alium pullum columbę in holocaustũ. Ritus autem istorum duorum sacrificiorum erant varij, quia turtur, vel pullus columbę, qui offerebatur in holocaustum, non debebat iugulari, sed retorqueri caput eius ad pennulas, & rupto vulneris loco decurrebat totus sanguis super altaris parietem: vesicula autem, & plumæ proijciebantur, & carnes eius non diuisę ferro cremabantur super altare, vt patet Leuit. cap. 1.

In pullo autem columbę, vel turture non erat differentia, quãdo offerebatur pro peccato, ab holocausto, quantum ad modum occisionis, sed quantum ad effusionem sanguinis, quia in turture oblato pro holocausto sanguis totus decurrebat super altaris crepidinem, siue parietem, vt patet Leuitic. capitulo primo, in turture autem oblato pro peccato aliquę guttæ sanguinis debebant distillare super parietem altaris, & reliquus sanguis ad basim illius, vt patet Leuit. capitulo primo.

C

Item differebant, quia in holocausto totus pullus columbæ, vel turtur cremabatur super altare, & nihil proueniebat sacerdoti, in sacrificio pro peccato totus turtur proueniebat sacerdoti, sicut in reliquis sacrificiis pro peccato, in quibus omnes carnes animalis proueniebant sacerdoti, oblatis solis adipibus, vt patet Leuit. cap. 6. in turturibus autem, & columbis non erant adipes, qui offerrentur: ideo nihil proueniebat Deo, nisi sanguis: carnes vero sacerdoti immolanti.

D

Et deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo. Idest sacerdos, qui fecerit sacrificium pro peccato, & holocaustum pro Nazaræo, deprecabitur pro eo, scilicet, vt Deus sibi remittat peccatum, quia peccauit super mortuo.

Quomodo peccauit Nazaræus, quia aliquis coram eo mortuus est. Et quando actus imputetur nobis tamquam culpabilis propter alium præcedentem actum, & an semper peccatum in sacra Scriptura accipiebatur pro offensa Dei. Quæst. X.

E CIRCA hoc inquirendum est, quomodo sacerdos orabat pro peccato Nazaręi contracto super mortuo, in quo inquirendum est primo, quomodo Nazaræus peccauerit si aliquis coram eo subito defunctus est, quia peccatũ non causant, quæ nobis nolentibus accidunt.

Aliqui respondent, quòd licet Nazaræus nõ peccauit in hoc, quòd aliquis ante eum mortuus est, peccauit tamen in alia re, propter quam Deus eum permisit cadere in talem euentum, & tunc pro illo peccato imputatur sibi iste actus ad malum, sicut aliquis actus malus, qui alicui imputabilis non est, quia non est a voluntate, imputatur propter aliquam causam præceden-

Qũo Nazarę⁹ peccabat viso mortuo inuolũtarie.

Præcedentem huius actus, quę causa fuit voluntaria, sicut patet de ebrietate Loth, coitus namque Loth cum duabus filiabus suis, qui est actus de se malus, nō fuisset in Loth culpabilis, qui non poterat cognoscere vtrum cum filiabus coiret, sed quia peccauit in bibēdo, plusquam debuerat, coitus qui inde secutus est, occasionaliter imputatur ei, & si non in toto: tamen in quanto, vt habetur per Magistrum sententiarum, & in decretis. 15. quęstione prima, capitulo inebriauerūt Loth. Si autem fuisset Loth in aliqua infirmitate, vel ignorantia inuincibili sine culpa sua, propter quam scire non posset, vtrum cum filiabus coibat non imputaretur ei ad culpam, sicut in illo, qui cognouit vxoris suę sororem, quæ intrauit in lectum viri, quam vir credidit esse vxorem, de hoc in decretis. 32. quęstione secunda, capitulo in lectum. De Nazaręo ergo isti dicunt, quòd cum ipse peccauerit in aliquo, propter qđ Deus permisit illum pollui moriente coram ipso aliquo, imputabatur hoc ad culpam.

Dicendum est hoc non stare, quia ad hoc, quòd imputetur aliquis actus in culpa propter actum præcedentem, qui fuit voluntarius, oportet quòd iste actus qui imputatur sit actio nostra, & non passio, & sit talis qui alias per se peccatum esset, si esset voluntarius. Si tamen fuerit aliqua pœna, quę nobis directe infligitur propter aliquod præcedens peccatum, quamquā peccauerimus in primo: tamen illa pœna non imputatur nobis ad peccatum: nam tunc si aliquis peccauisset, & propter hoc occideretur a iudice, vel a Deo, diceremus, quòd illa occisio, erat peccatum istius, qa sequebatur in eo propter peccatū, quod fecerat. hoc tamen purè est absurdum. Nam ista pœna non est peccatum illius, sed magis diminuit, vel consumit totam culpam, quia malum culpæ in bonum ordinatur per pœnam.

Ratio autem huius est, quia peccatum est actio nostra, ista autem pœna non est actio, sed passio. iō quantacunque peccata præcedant in nobis, quę sint causa pœnalitatis consequentis, nunquam illa pœna dicetur peccatum, ideo qualitercunque illa sit, siue voluntarie assumatur, siue inuoluntarie, nunquam imputatur ad peccatum. In coitu autem Loth cum filiabus suis aliter est, quia quamquam tunc peccatum non esset totaliter, eo quòd non fiebat ex aliqua deliberatione, nec ipse sciebat quid ageret: erat tamen actio eius, & non passio. Etiam erat talis actus qui si alias voluntarie fieret, erat grauis culpa, ideo cū secutus fuerit iste actus occasionatus ex quodam alio peccato, istemet actus imputabitur ad culpam præter ebrietatem, quæ erat præcedens, & erat verè peccatum.

De Nazaræo autem, coram quo moriebatur quisquam non erat sic, quia ex eo, quòd aliquis moriebatur coram Nazaræo incurrebat immunditiam, & irritabantur dies prioris obseruationis, quod pœna erat, scilicet, quòd rediret a principio in voto suo, & quòd offerret sacrificium, & non erat aliquis actus suus. ergo quamquā ista pœna euenisset ei propter aliquod peccatum, nunquam poterat ista imputari ad peccatum, quia passio erat, & pœna, & non actio. Etiam si dicatur de hoc, quòd erat mori aliquem coram Nazaręo, quòd esset peccatum Nazaręi. Nam aliquem alium mori non erat actus Nazaræi, nec pendebat ab ipso vllatenus, ideo quamquam propter peccatū eius eueniret: tamen pœna erat, & non culpa, ideo nō poterat dici peccatum, nec oportebat, vt oraretur pro illo, vel offerretur, sicut si aliquis suspenditur, quia furatus est, non funduntur preces pro eo, quia suspensus est, sed magis, vt Deus liberet illum ab aliquibus aliis, in quibus deliquit, quia suspensio potius facit in diminutione pęnę eius: non ergo offertur sacrifi-

F cium hic pro Nazaręo, & oratur tamquam peccauerit, eo quòd aliquis coram ipso mortuus est, vel quia incurrit immunditiam: Sed propter aliquid alterum.

Alia regula est, quòd quamquam aliquis faciat id, quod malum est si ageret deliberatè, tamen incidit in illud, quia permittitur cadere propter aliquod alterum malum quod fecit, illud non est imputandum ei ad culpam, quamquam actio sua sit, quia malum, quod ipse primo fecit, non est causa immediatè ad hoc, vt si aliquis peccauit in Deum, & propter hoc Deus permittat, eum occidere alterum inuoluntariè: ista occisio non imputabitur isti ad culpam, quāquam habet ortum ex peccato suo, vt si quis occiderit filium suum nesciens. Est enim ista occisio actio, & non passio occidentis, & esset mala simpliciter, si fuisset deliberata: fuit tamen ignoranter, & non imputatur aliquo modo ad culpam, quia dabitur talis casus, in quo iste non potuit hoc scire: habet etiam ista occisio ortum, eo quòd iste peccauit, quia Deus non fecisset, quòd iste occideret filium suum ignorāter, nisi in aliquo valde demeruisset, propter quòd mereretur nimis anxiari, sicut mortuo filio, tamen non est iste actus imputabilis ad culpam. Causa est, quia non habet depēdentiam immediatam directè, aut saltem occasionaliter euidenter ex aliquo peccato istius, sed solum ex hoc, quòd Deus permittit istū cadere in illud malum propter aliquod peccatū præcedens eius: quòd autem iste permittatur cadere, nō est actio sua, sed Dei. Non ergo propter hoc imputatur ad peccatum actus quem postea efficit, quia ille verisimiliter non sequebatur ex priori, sicut in Loth ex ebrietate, aut directè, aut occasionaliter fornicatio: ideo imputatur ei fornicatio aliqualiter, quamquam fuerit inuoluntaria, quia secuta est ex ebrietate, quæ erat voluntaria: in eo tamen qui permittitur a Deo occidere filium ignorāter, quia in aliquo alio deliquit, nō sequitur directè ex priori peccato, quòd iste filium occideret. Nam vnum per se non habet causalitatem ad alterum, sed solum Deus permittit vnum propter alterum. Si tamen ipse non ordinaret ex peccato priori non fuisset secuta occisio filij: per se tamen ex aliquali naturę consequentia ebrietas habet causalitatem super fornicationem: ideo in eis solum, quæ secundum naturam sic se habent, quòd vnum præstat causalitatem alteri directā, vel indirectam, actus malus præcedens facit imputari sequentem ad culpam, quamquam aliàs imputandus non esset: in his verò quorum vnum non sequitur ex altero directè, vel occasionaliter secūdum naturam, sed solum in ordine Dei, qui vult vnum propter alterum permittere, non imputabitur sequens actus ad culpam propter priorem, quia vnus non habet causalitatem ad alterum per se, sed solum ex ordine Dei.

Sic autem est in casu de Nazaręo, coram quo aliquis homo subito mortuus est, quamquam ergo ista mors esset actus aliquis Nazaręi, vtpotè si ipse occideret illum ignoranter, non erat imputandus Nazaræo ad aliquam culpam, quia nō sequebatur ex actu suo priori, sed ex causalitate Dei sic ordinatur. Non igitur incurrebat aliquod peccatum Nazaręus, si aliquis coram ipso moreretur, etiam si hoc euenisset propter peccatum suum, nec igitur pro eo preces fundendæ erant quantum ad istam partem.

Sed dicendum est, quòd peccatum accipitur hic largè pro immunditia: nam quæcunque contaminatio dicitur peccatum, idest quædam irregularitas corporalis. Nam sicut ea, quæ vera peccata sunt nos a Deo separant: ita irregularitates istę separabant a conta-

a contactu rerum sacrarum, ideo peccata vocabantur. vel potest vocari peccatum, quia erat aliquid contra statum Nazaræi: debebat enim Nazaræus obseruare omnem munditiam, sed hic incurrebat in quandam magnam immunditiam, quæ faciebat irritam totam præteritam obseruationem. ergo vocabatur peccatū, & dicitur, quòd iste Nazaræus peccauit sup mortuo, idest contaminatus est super illo. & tunc est sensus, ꝙ sacerdos faciens sacrificium deprecabitur pro isto, qa peccauit super mortuo, idest deprecabitur, quòd ista contaminatio, quam iste habuit super mortuo, non imputetur ei ad totalem destructionem status Nazaræorum, sed hoc non obstante possit nunc repetere a principio votum, & quòd valeat, ac si nūquam fuisset contaminatus. Secundum illos, qui ponebāt peccatum Nazaræi illud, per quod demeruit, ꝙ moreretur iste homo coram illo, exponendum erat aliter, scilicet, quòd deprecabitur sacerdos pro isto Nazaræo, quia peccauit super mortuo, idest rogabit, quòd Deus non imputet isti cōtaminationē preteritam, & magis, quòd nō imputet sibi peccatum, per quod demeruit cadere in cōtaminationem illam. sed primus sensus melior est.

Peccatum quatuor modis accipitur in sacra Scriptura, & quòd non semper accipitur peccatum pro eo, pro quo Deus offenditur. Et quod erat peccatum, pro quo mulier parturiens offerebat sacrificium: & etiam leprosus. Quæst. XI.

DICENDVM autem, quòd aliqui nescientes consuetudinē locutionis veteris testamenti, quandocunque dicitur de peccato, putant esse aliquod peccatum propriè dictū, quod nos vocamus peccatum, scilicet actionem peccantis contra legem Dei, per quam Deus offenditur, & ista est consuetudo locutionis in nouo testamēto: ideo quandocunque de peccato dicitur in veteri testamento putant esse aliquod verum peccatū, & quia interdum non inueniunt, vnde peccatum proprie dictum ibi esse possit, occurrunt eis multę difficultates.

Est tamen dicēdum, quòd peccatum accipitur aliquando in veteri testamento pro eo, quod est verum peccatum, vt illud Ezech. 18. cap. anima, quæ peccauerit ipsa morietur, idest occidetur a Deo pro peccato. Sed illud non est, nisi quando quis peccat mortaliter, quia pro hoc solo infligitur mors. sic accipitur Exod. 32. vbi vocatur peccatum magnum adoratio vituli, & verum est, quia idolatria, de qua ibi agitur est maximum omnium peccatorum.

Secundo accipitur peccatū pro aliqua offensa Dei faciendo cōtra aliquam de cęremoniis legis Dei, vel omittendo facere, quod præceptum est. sic accipitur Leuitic. quarto, scilicet: Anima cum peccauerit per ignorantiam, & de vniuersis mandatis Domini, quæ pręcepit, vt non fierent, quippiam fecerit: iste modus est magis communis accipiendi peccatum in libris Moysi.

Tertio modo accipitur peccatum pro ipsa re materiali, in qua committitur peccatum, licet ipsa in veritate non sit peccatum; ita posset homo occisus iniustè vocari peccatum, quia occisio eius fuit peccatū, & tamen homo mortuus nullum peccatum est, & sic Israelitæ fabricauerunt sibi vitulum aureum in Deū ad adorandum, quod erat peccatum, & tamē vitulus ipse aureus non erat peccatum, sed aurum: scriptura tamen vocat illum vitulum peccatum, sic patet Deuter. 10. s. peccatū autem vestrum, quod feceratis, idest vitulum arripiens igne combussi.

Quarto modo accipitur peccatum pro immunditia quadam legali, siue cum illa esset aliqua naturalis,

A siue esset sola legalis, & non erat cum tali immūditia aliquod peccatū, idest non sequebatur ex aliquo peccato, quod esset operatio hominis, neque ex peccato alicuius alterius. Sed fortè erat aliquod honestum, & licitum, vel aliquid dependens ex natura. sic accipitur Leui. 12. de muliere pariente: nam dicitur, ꝙ offeret pullum columbæ, siue turturē pro peccato, & sic innuitur, ꝙ quælibet mulier, quę peperit est in peccato, sed hoc non est verum, vel saltem partus nō causauit in ea aliquod peccatum. Et propter hoc doctores cōmuniter non possunt assignare, quod peccatum sit illud mulieris parientis, & ob hoc dicunt, ꝙ non sit aliquod peccatum speciale parientis, sed est peccatum aliquod in generali, vel confuso, quia nulla mulier, siue pariens, siue non pariens est sine peccato.

B Sed istud non conuenit, quia hoc modo non solū mulier pariens offerret sacrificium pro peccato, sed etiam quęlibet alia, cum partus nullum peccatum inducat. ergo oportet aliquid aliud esse peccatū ipsius mulieris parientis, quod inueniatur in omni pariente, & non in alijs mulieribus. Et dicendum, quòd istud non est, nisi immunditia causata per partum, qa fluxit sanguis, & aliqui alij humores, qui polluunt corpus realiter, & etiam si lauetur, lex judicat adhuc illud immūdum, vsque ad certum tempus, s. diem quadragesimum, vel octuagesimum Leui. 12. Et tunc offert sacrificiū pro peccato, idest pro immunditia mulieris parientis. Item patet istud, quia dicitur eod. cap. offeret pullum columbæ pro peccato, & tradet sacerdoti

C qui orabit pro ea, & sic mundabitur a profluuio sanguinis sui, & sic innuitur, ꝙ offerendo illud sacrificiū pro peccato mundaretur mulier a profluuio sanguinis, in quo significatur, ꝙ peccatum parientis nō erat aliud, nisi fluxus sanguinis, idest immunditia causata ex fluxu sanguinis, quā lex reputat manere vsquequo fiant illę cęremoniæ sacrificiorum.

Cum autem dicitur, ꝙ sacerdos orabit pro ea. est sensus, ꝙ orabit, vt Deus nō reputet iam illam mulierem immundam, & licitè ingrediatur in Sanctuariū.

Item patet hoc de leproso, quia si sanaretur offerebat sacrificium de peccato, siue pro delicto Leuit. 14. & tamen fuisse leprosum non erat aliquod peccatū,

D pro quo necesse est offerri. Et si dicatur, ꝙ iste incurrerat lepram ex peccato concedi potest, & tamē non est necesse, ꝙ iste maneret semper in peccato quousque sanaretur, immo verisimilius erat, ꝙ prius cessasset a peccato, & tamē pro quolibet sanato a lepra offerebatur sacrificium post emundationem. Itē quia si pro peccato, quod fuerat causa lepre, offerretur sacrificium deberet offerri ante sanitatem, vt sic sanaretur, & tamē numquam offerebatur sacrificium, nisi post mūdationem a lepra eodem capi. ergo non erat istud aliquod peccatum.

Sed dicendum, ꝙ erat peccatum, idest immūditia, quia cum lepra esset naturalis immūditia, postquam quis sanaretur ab illa adhuc iudicabatur immundus legaliter, & durabat ista immunditia quousque fierēt

E cęremoniæ per sacerdotem, & sic dicebatur offerri sacrificium pro delicto, vel pro peccato, idest pro immunditia illa legali, vt iam non reputaretur manere ille in immunditia. Sic etiam erat de viro fluente semine si sanaretur, & de muliere fluēte sanguine extra tempora menstruorum si sanaretur. Nam pro vtroque iubebatur offerri sacrificium pro peccato Leuit. 15. ibi tamen non erat peccatum aliquod, sed sola illa immunditia legalis, quæ vocabatur peccatum, & ab illa mundabantur isti per sacrificia; & iste modus accipiendi peccatum inuenitur sępe in Leuitico.

Ita fuit nunc de sacrificio pro peccato Nazaræi: nā non fuit hic aliquod peccatum eius, sed sola immunditia,

ditia, quam lex reputat eum incurrisse, eo quòd corã ipso mortuus est aliquis, & ita dicitur deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, idest contaminatus est propter mortuum, quia coram eo obijt, & sacerdos deprecabitur Deum, vt non reputetur iste Nazarȩus iam immundus, sed vt mundus existens possit continuare votum suum. nullum autem aliud peccatum hic intelligi potest, & sic sepe accipitur.

Sanctificabitque caput eius in die illa. Idest sacerdos faciet caput Nazarȩi in die illa esse sanctum. nõ est sensus, ꝙ tunc fieret aliqua cõsecratio in capite Nazarȩi, sicut fiebat in sacerdotibus: quoniã nũquam vngebãtur capita Nazarȩorum. Sed dicitur sanctificari caput Nazarȩi, idest applicari Deo, & hoc fit ex die illa cum offert oblationes supra positas, quasi dicat, ꝙ ante hoc non poterat Deo applicari caput Nazarȩi.

G Causa horum est, quia caput Nazarȩi quãdiu durat in statu illo est consecratum Domino ad obseruandũ speciales cȩremonias, & Deus acceptat illud ad completionem voti. Cum vero polluitur moriẽte aliquo coram eo, omnes dies prȩteritȩ obseruationis in voto illo sunt irriti, quia non computantur, & raditur. postea vero in octauo die fiunt oblationes, & tunc restituitur Nazarȩus pristinæ sanctificationi, & cõsecrationi, quia sicut ante omnes dies quos in voto ageret valerent, & acceptabãtur a Deo: ita erit post istã diem octauam, in qua fiunt oblationes pro eo. septem autẽ dies priores, quibus mansit in rasione capitis non cõputantur in voto, quia tunc caput immũdum esse dr̃. restitutio ergo ad pristinũ statum, quȩ fit in die octaua, vocatur sanctificatio capitis: proprie enim sanctificatio est mundatio, cum sanctum distinguatur cõtra pollutum, & sic dr̃ Leuit. 11. c. sancti estote, quia ego sanctus sum, idest estote mundi ab omni ꝯtaminatione. Nazarȩus autem sanctificatur in hoc die octauo, quia tũc caput eius mundum efficitur ad obseruationem voti, & valorem: ante hoc autem non erat. & dr̃ ꝙ sanctificabit eum sacerdos, quia ipse facit ritus immolationum, quibus expletis Nazarȩus mundus est.

H *Et consecrabit Domino dies separationis illius.* Istud est expositio prȩcedẽtis, s. ꝙ caput Nazaræi fuerat ante hoc sanctificatum, idest effectum mũdum ad obseruationem voti huius, & tunc consecrantur Domino dies separationis huius, & applicantur Deo, vel dedicant̃, quasi dicat, si ante istam purgationẽ vellet Nazarȩus ꝯtinuare votum suum viuendo in habitu Nazaræorum, & faciendo illa, quȩ faciunt cȩteri Nazaræi non acceptarentur a Domino illi dies obseruationis, quia fiebat ꝯtra ordinẽ Dei. Nunc verò expletis omnibus cȩremonijs, quas Deus iubet, acceptabantur dies sequentes in voto; & hoc est consecrati dies Nazaræi.

I *Offerens agnum anniculum pro peccato.* Præter sacrificia quæ supra fiebant in duobus pullis columbæ, vel turturibus, quorum erat vnus pro holocausto, & alius ꝑ peccato, adhuc fit hic aliud sacrificium pro pctõ.

Pro quo peccato Nazaræi fit hoc sacrificium. Quæst. XII.

SED dicet aliquis pro quo pctõ fit istud sacrificium? Posset enim responderi, ꝙ fiebat ꝑ immunditia expianda, quam incurrerat iste Nazarȩus moriente aliquo corã se, sicut dicebat supra de turture immolato pro peccato. s. deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, idest ꝯtaminatus est. ita potest hoc fieri ꝑ eadem ꝯtaminatione. Rñdendum est, ꝙ non fiebat pro ista ꝯtaminatione, quia non erat valde opportunum pro eadem contaminatione bis offerri. Sufficiebat enim semel ad cȩremoniarum expletionem: potissimè quia nõ dr̃ hic

F deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, sicut supra dicebatur, sed ꝙ immolabitur pro pctõ. Dicendum ergo, ꝙ hic fit immolatio pro vero pctõ Nazarȩi non determinate pro aliquo, quia non esset tũc aliquod, quod exigeret specialem oblationem, sed iubebat Deus cum alijs cȩremonijs fieri oblationem ꝑ peccato istius in generali.

An possit concedi, quòd Nazaræi sacrificium esset pro immunditia eius. Et quòd vnicum potest fieri sacrificium diuersis generibus animalium. Quæst. XIII.

ISTI si concedant sacrificium pro pctõ Nazarȩi esse pro immunditia eius, q̃ contraxit super mortuo, & non esse aliquod verum peccatum ipsius, quia tñ ponitur iterum sacrificium pro peccato turbantur. vnde non putant illud esse iam pro immũditia, sed pro aliquo alio, quia alias non repeteretur. Dicendum tñ, ꝙ istud non stat, quia tunc redirent eadem inconuenientia, quȩ allegata sunt prȩceden. q. scilicet quia oporteret dari in quolibet Nazarȩo aliquod peccatũ, qñ aliquis coram eo mortuus est, quod non est verum. Item nõ tenet, ꝙ dicatur offerri istud sacrificiũ pro pctõ in generali, quia istud non est sm consuetudinem legis, quȩ nunq̃ imponit sacrificium, nisi pro aliquo determinato pctõ. Itẽ quia istud quolibet alio tempore poterat imponi Nazarȩo, & cuicũque alteri, eo ꝙ in quolibet est aliquod peccatum, & tñ hoc non imponitur Nazarȩo, nisi cum aliquis mortuus est coram ipso, ergo non est hic pctm̃ ꝑ quo offertur aliquod pctm̃ speciale, neque etiam peccatũ in generali, sed est immunditia. Cum aũt obijcitur, ꝙ sunt hic multa sacrificia pro pctõ, ideo ꝙ oporteat esse multa peccata. Dicendum ꝙ nõ stat. vnicum est enim sacrificium pro pctõ, & tñ fit in duobus generibus animalium. s. in turture, & in agno, & non est inconueniens, quia licet regulariter detur vnum genus animalis in vno sacrificio, vt colligitur Leuit. 4. & 5. tamen aliquando in eodem sacrificio offerũtur multa animalia non solum similia, quod minus est, sed etiam diuersarum specierum, quod plus est, sic patet in fȩdere, quod pepigit Deus cum Abraam: nam ibi occisa fuit vacca, & capra, & aries, & turtur, & colũba, Gene. 15. & pertinuerunt ad eundem modum aries, capra, & vacca, quia ista tria diuisa fuerunt per mediũ e. c. ideo videtur, ꝙ vnum illorum sufficiebat: tamen ad maiorem solennitatem fȩderis posita fuerunt ista tria animalia. Item patet manifestius sequenti c. in sacrificijs dedicationis Sanctuarij, quia ibi in sacrificio pacifico cuiuslibet principis oblata sunt multa animalia, tam similia, q̃ diuersarum specierum in hostias pacificas, & in holocaustum. Nam quilibet obtulit in holocaustum tria animalia. s. bouẽ vnum, arietẽ vnũ, agnum anniculum vnũ, & obtulit quilibet in hostias pacificas decem, & septẽ animalia. s. boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Certum est autem, ꝙ holocaustum est vnum genus sacrificij, sicut sacrificium ꝑ pctõ, & sacrificiũ pacificũ est vnum genus sacrificij, sicut sacrificium pro peccato, quia ista ponũtur tanq̃ tria genera distincta, vt patet Leui. 1. & 3. & 4. ergo sicut in holocausto, & hostia pacifica offeruntur interdum multa animalia similia, & aliquando dissimilia ad solennitatem sacrificij, ita & in sacrificio ꝑ pctõ fiet aliqñ: ideo hic in sacrificio Nazarȩi factum est. Sed obijcietur, quòd nõ solum erãt hic duo sacrificia pro peccato, sed etiam tria. nam primo ponitur turtur, aut pullus columbȩ pro peccato, deinde agnus anniculus pro peccato, & postea ouis immaculata pro peccato, vt patet in litera.

K

Dicen-

Dicendum, quòd ista non referuntur ad idem tẽpus, neque ad eandem rem. Alius enim ritus erat, qñ polluebatur Nazarę͂us moriente aliquo coram eo, & tunc offerebatur turtur, & agnus anniculus. Alius ritus erat, quando complebatur tempus voti, & non inciderat Nazaræus in aliquam immunditiam, & tunc offerebantur sacrificia multum dissimilia pręcedentibus, & ibi erat pro peccato ouis immaculata, & sic non coincidit in tempore neque in re cum prioribus sacrificijs, sed de turture, & de agno anniculo ꝓ peccato erat ratio dubitandi, quia offerebantur simul, & pro eadem re, scilicet pro immunditia, quam contraxerat super mortuo, sed sunt vnicum sacrificiũ, sicut dictum est.

Aliter posset dici, quòd ibi fuerunt duo sacrificia pro peccato, quæ vocantur duo, quia non fuerunt simul oblata, sed diuersis temporibus, scilicet vnum in mane diei octaui, & aliud ad vesperum eiusdem diei, vt aliqualiter innuitur ex litera, scilicet in octauo die offeret duos turtures, vel duos pullos columbarum sacerdoti: facietque sacerdos vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit super mortuo, & sequitur. sanctificabitque caput eius in die illo offerens agnum anniculum pro peccato. inquãtum enim dixit sanctificabit in die illo signatur, quòd isti actus non fuerũt continui, scilicet offerre duos turtures in holocaustum, & pro peccato, & postea dicitur, quòd offeretur agnus anniculus ꝓ peccato, quia si in eodem tempore ista fierent, nõ diceretur. sanctificabitque in die illo, sed solum diceretur sanctificabit, vt significarẽt vnus actus continuus, & ita si discontinuè istud fieret, vocarentur duo sacrificia pro peccato. si autem simul, etiam si multa animalia dissimilia offerantur, erit vnicum sacrificium. satis posset teneri, quòd fuerint duo, idest in duobus temporibus facta: melius tamen est, quòd sit vnicum sacrificium, idest ambo animalia simul oblata.

Ita tamen, vt dies priores irriti fiant. Idest etiam cum istis omnibus cęremonijs stat hoc, quòd dies priores habiti in voto sint irriti, idest non computentur: vtpote si aliquis stans in voto Nazaræorum magno tempore, scilicet duobus, vel trib⁹ annis, & post 10. vel 15. dies consummãdum esset si moreretur aliquis homo corã eo, omnes illi tres anni nihil valerent, sed a principio repetendi erant, & non solũ dies pretęriti vsque ad diem quo mortuus est aliquis coram Nazaræo irriti sunt, sed etiam septem dies, qui computantur ex tunc vsque ad diem octauum, in quo fiunt sacrificia pro Nazaræo. nam in die illo octauo incipiebant dies computari.

Quoniam polluta est sanctificatio eius. Idest omnes dies priores irriti sunt, quia sanctificatio Nazarę͂i, idest caput suum sanctificatum pollutum est. non enim poterant computari dies voti, nisi quando Nazarę͂us esset sanctus, vel incontaminatus. Cum vero incidisset in pollutionem pręposita iam immundus fiebat, ideo quidquid obseruabat, super quod cadebat ista contaminatio reddebat pollutum, sed dies cum pollutione non computantur. ergo nec dies pręcedentes cõputabantur: postea verò cum mundus esset incipiebant computari. In quo sciendum, ꝙ si Nazaræus multoties pollueretur erat repetenda multoties ista purificatio, & toties fiebant dies irriti. vnde posset aliquis Nazarę͂us vouens vnum annum in voto Nazaræorũ in 20. annis non finire si acciderent sibi frequentes cõtaminationes, propter quas deberet votum repeti ab exordio.

Ista est lex consecrationis. Cum dies quos ex voto decreuerat complebuntur, adducet

A eum ad ostium tabernaculi fęderis, vt offerat oblationem eius Domino, agnũ anniculum immaculatum in holocaustum, & ouem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatum hostiam pacificam, canistrum quoque panum azymorũ, qui conspersi sunt oleo, & lagana, absq; fermento vncta oleo, ac libamina singulorum, quæ offeret sacerdos corã domino, & faciet tam pro peccato, quàm in holocaustũ. Arie-

B tem vero immolabit hostiam pacificam domino, offerens simul canistrum azymorum, & libamenta, quæ ex more debentur. Tunc radetur Nazarę͂us ad ostium tabernaculi fęderis cæsarie consecrationis suæ. Tolletque capillos eius, & ponet super ignem qui est suppositus sacrificio pacificorum, & armum coctum arietis, tortamque absque fermento vnam de canistro, & laganum azymũ vnũ, & tradet in manus Nazarę͂i, postquã rasum

C fuerit caput eius. Susceptaque rursum ab eo eleuabit in conspectu domini, & sanctificatã sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari iussum est, & femur. Post hæc potest bibere Nazaræus vinum. Ista est lex Nazaræi cum vouerit oblationem suam domino tempore consecrationis suę exceptis his, quæ inuenerit manus eius. Iuxta quod mente deuouerat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suę.

D *Ista est lex.* Hic ponitur tertium huius c. s. status professionis qui consistit in complemento voti: nã sicut cum aliquis Nazarę͂us polluebatur faciebat aliqua sacrificia, ita cum finiret votum suum faciebat alia. *Ista est lex consecrationis.* i. ista est lex quam obseruant Nazarę͂i consecrati domino, quando explent votum suũ. *Cum dies quos ex voto decreuerat complebuntur.* Idest ista, quæ sequuntur debet facere Nazaræus, quando explet votum. si enim vouisset manere vno anno in voto Nazarę͂orum, expleto illo non obligabatur vltra obseruare cęremonias illas, sed faciebat sacrificia ista, & erat liberatus a voto. in hoc autem patet, ꝙ votum Nazarę͂orum non erat perpetuum de se, sed quilibet poterat in eo manere quanto tempore voluisset.

Nazaræus quæ facturus sit qñ explet votum.

Adducet eum ad ostium tabernaculi fæderis. Istud verbũ

E p̃t referri ad Nazarę͂um, vel ad sacerdotẽ. Primo modo est sensus, ꝙ adducet eum. i. Nazarę͂us adducet seipsum, vt vr̃ dicere litera hebraica, vel refertur ad sacerdotem. s. ꝙ ipse adduceret eum, quasi inuitum, q̃a si aliquis de Nazarę͂is completo tp̃e suę consecrationis vellet bibere vinum, & radere capillos relicta obseruatione Nazarę͂orum nulla facta solennitate sacerdos violenter adducebat eum ad Sanctuarium, ne p̃deret sacrificiorum partes, quæ sibi inde ꝓueniebãt. vel accipitur adductio. i. pręsentatio ad Sãctuariũ. s. ꝙ sacerdos præsentaret eum ad ostium tabernaculi fęderis. nam quamquam laici possent introire in atriũ tabernaculi liberè ad offerendum, tñ ad ostiũ taber-

naculi accedere non poterant, nisi sacerdotes eos ducerent,& iste est hic sensus.s. ꝙ in die expletionis voti Nazaræus portaret oblationem suam in Sanctuariū, & tunc sacerdos acciperet eum cum oblatione sua, & duceret coram domino ad ostium tabernaculi.

Et offeret oblationem eius domino.i.sacerdos præsentabit totam oblationem Nazaræi coram domino ad ostiū tabernaculi,siue coram altari holocaustorum, & ponuntur hic sacrificia de omnibus generibus, tā in carnibus,quam in panibus propter magnam solennitatē expleti voti. Nicolaus dicit,ꝙ fiebat oblatio de omnibus generibus ad signandum, ꝙ Nazareus debet esse prōptus famulari domino omnibus modis. Sed hoc non pertinet ad sensum literalem, quia tunc a principio debuissent offerri ista sacrificia. Nam in toto tempore quo obseruabat votum Nazaræi erat specialiter Deo applicitus. Cum vero desinebat obseruare rediēs ad vitam secularem, non erat ita applicitus, ideo magis conueniebat a principio voti, quòd signaret se eē promptum ad obediendum Deo in omnibus, quam in fine voti,ideo stat prima causa assignata. *Agnum anniculum immaculatum in holocaustum.*

Sacrificia,quæ faciebat Nazaræus, & quare de istis animalibus. Et quòd meliora debent offerri Deo.
Quæst. XIIII.

DECLARANTVR hic sacrificia, quæ faciebat Nazaræus. Et primum erat holocaustū pro quo offerebat agnum anniculum. De istis enim fiebat communiter holocaustū, quia sacrificia sunt,sicut cibus noster, ideo Deus altare suum vocat mensam,tanquam aliquid ibi ponatur ad cibum eius, vt patet Malach. cap. 1. sed in cibis nostris nos eligimus ea, quæ teneriora,& sapidiora sunt: ita ergo Deus in sacrificiis, & hoc quidem non quasi magis proficeret in sacrificium ipsi Deo vnū animal, quam alterum, quoniam secundum veritatem, nihil horum sibi proficit,quia bonorū nostrorum nō indiget,vt patet Psal.15.Sed offerri debebant ea, quæ meliora erant,vt sacrificia Dei non haberentur tanquam despicabilia, ideo Deus conqueritur de sacerdotibus per Malachiam, quòd contemnerēt sacrificia illius, & dicerent esse polluta,vt patet Malach.cap.1.scilicet, dixit dominus exercituum ad vos ò sacerdotes q despexistis nomen meum, & dixistis in quo despeximus nomen tuum? offertis super altare meum panem pollutum,& dicitis in quo polluimus te? in eo, ꝙ dicitis mensa domini despecta est, si offeratis cęcum ad immolandum nonne malum est? & si offeratis claudum,& languidum? offer illud duci tuo si placuerit ei,aut si susceperit faciem tuam dicit dominus, & nūc deprecamini vultum domini,vt misereatur vestri, de manu.n.vestra factum est hoc, si quō suscipiat facies vestras. ecce qualiter conqueritur Deus, ꝙ sacrificia sua despecta sint, ideo ea quę meliora apud nos sunt offerenda sunt illi.

Cur Nazaræus offerebat holocaustum. Et quòd nullum sacrificium est ita ad laudem Dei sicut holocaustum. Et quid hostia esset. *Quæst.* XV.

QVAERETVR in hoc, quare Nazaræus offerebat holocaustum.

Et respondetur, ꝙ ipse offerebat omnia genera oblationum istarum in solennitatē expleti voti.in sacrificijs tñ nullum est, quod ita directe ad laudem Dei sit,sicut holocaustum. Nam istud est ad laudem Dei totaliter non habens alium aliquē finem principalē. si aūt consequenter inde fiat expia-

F tio,sicut patet Leuit.c.1.vbi dr̄,ꝙ holocaustum ꝓdest in expiatione,non est hoc ex prima intentione offerētis,sed solum laudare,vel honorare Deū.alia aūt sacrificia, q̄q̄ sint ad honorem Dei generaliter, sicut sunt oēs cęremonię, tam noui, q̄ veteris testamenti: tñ in speciali pro quibusdam aliis causis fiunt.s.hostia pacifica ad pacificandum nobis Deum, vt aliquid tribuat quod optamus,vel ad reddendum ei gratias, quia fuit nobis pacificatus reddendo,quod petebamus, vt fuit declaratum Leui.c.3.& 7. hostia autem pro pc̄tō, q̄q̄ ad laudem sit: tamen in speciali est ad emundationē delicti,vt patet Leuit.c.4.& 5. ergo cum ad honorem Dei aliqua sacrificia facimus, maxime debet fieri holocaustum,quia directius proficit in laudem Dei, quā

G cętera. *Et ouem anniculam immaculatam pro peccato*. Istud erat secundum genus sacrificii.s.pro pc̄tō,& offerebatur ouis annicula.i.ouis,quę nondum excessit vnū annum. Nec accipitur stricte annicula.i.ꝙ in die illa, in qua offerretur compleret vnum annum,quia difficile erat hoc mō inquiri ouem anniculam. raro.n.reperirentur tales, vel saltem non oī tpe. Sed vocatur ouis annicula, postquam compleuerit dies septem, vsque ad annum completum. Nam ante septimum diē offerri nihil poterat, postea vero qn̄cunque, sic patet Exo.c.22.& Leu.22.c.cum dr̄,bos,ouis, & capra cum genita fuerint 7.diebus erūt sub vbere matris suę. die aūt octauo,& deinceps offerri poterunt dn̄o. Causa

H aūt quare offerebatur ouis pro peccato, & non aries, erat quia fęmina est minus sacrificium,quam masculus. vnde pro peccatis magis debet offerri masculus, pro peccatis autem paruis offertur fęmella,hoc obseruatur Leui.cap.4. vbi pro peccato summi sacerdotis per ignorantiam, & pro peccato totius populi offerebatur vitulus,quia ista sunt magna peccata. pro peccato autem principis populi offerebatur hircus, q̄a istud licet non sit ęquale duobus pręcedentibus, est tñ satis magnum. pro peccato autem personarum priuatarū quod minus est,offerebatur capra.

Quomodo offerebatur hic pro peccato Nazaræi. Et quòd non cogitur aliquis offerre pro peccato, nisi illud sciatur.

I *Quæst.* XVI.

SED quęretur quō offerebatur hic pro pc̄tō Nazaræi:non.n.est dicēdum,ꝙ offerretur pro peccato, quod iste habuit super mortuo.i.pro contaminatione,de qua supra dicebatur.s.& deprecabitur pro eo,quia peccauit sup̄ mortuo:illud.n.peccatum erat, qn̄ repetebatur votum Nazaræi a principio propter aliquam contaminationem superuenientem:nunc aūt erat expletio voti Nazaræi. Sed dicēdū est, ꝙ fiebat istud sacrificium pro pc̄tō Nazarēi in generali.s.ꝙ Nazarēus in aliquo peccauerat, q̄q̄ nō esset illud determinatum, & ideo vt remitteretur offerebatur sacrificium.

K Aliter & melius dici potest, quòd offerebatur pro peccato Nazaræi,scilicet,quòd Nazarēus obseruauerat votum toto tpe quo ꝓmiserat. in hoc aūt nesciebat an Deū offendisset.s.agendo aliquid, qđ eēt ꝯ statutū voti per quod Deus non acceptaret votū.ideo vt oīa talia remitterētur, & votū acceptabile esset fiebat sacrificium pro pc̄tō. Istud vltimum aliqualiter erat rōnabile,eo ꝙ Nazaræus poterat per ignorantiā omisisse aliquam cęremoniam de illis, ad quas tenent̄ Nazarēi tpe quo durat votum,& pro illa omissione, quæ erat peccatum,poterat nunc offerre.

Sed dicendum,ꝙ non est verum, quia nunquā aliquis cogebatur offerre pro peccato, nisi quando sciebat se peccasse, ēt si a principio qn̄ peccauit, nesciret se peccare, & tñ nunc Nazarēus nō erat sibi conscius

alicuius

alicuius violationis voti. ergo non tenebatur offerre hoc ſacrificium.

Item quia ſi pro pctō ſub dubio deberet Nazaręus offerre ſacrificium, teneretur offerre illud, antequam moreretur aliquis coram eo, quia tunc idem dubium habebat.ſ.an peccaſſet omittendo aliquid de voto, & tñ nō tenebatur offerre aliquid, anteq̄ incideret in iſtã immunditiam, ergo non offerebat nunc ꝓ tali pctō.

Sed dicendum eſt, ꝙ iſtud pctm̃ erat immunditia, quam incurrerat ſuper mortuo, quę expiabatur ꝑ iſta ſacrificia. vt oſtenſum eſt ſupra 11. & 13. q. *Et arietem immaculatum hoſtiam pacificam*. Ideſt etiam offeret arietem in hoſtiam pacificam.

Hoſtia pacifica, quare a Nazaræo offerebatur.
Quæſt. XVII.

ISTA conditio, quę eſt eſſe immaculatum nō eſt conditio magis vnius ſacrificii quam alterius, in nullo.n.ſacrificio poterat offerri, niſi immaculatum, vt patet Leui.c.22. offerebatur hic hoſtia pacifica pro pace habita, vel habenda, nam ſemper pacifica hoſtia a pacificando Deum dr̄, vt declaratum eſt Leui.c.7. Nazaręus autem poterat offerre hoſtiam pacificam ad vtrunque horum. Primo ad pacificandum Deum.ſ.ꝙ ſi aliquid peccauerit propter hoc, qd̄ demereretur acceptari votum a Deo, Deus pacificaret ei, & acceptaret votum ſuum expletum, & tunc quaſi in idem redit ſacrificium pro pctō, & hoſtia pacifica. hic p̄t intelligi hoſtia pacifica pro Deo pacificato.ſ.ꝙ Nazaræus intelligeret Deum ſibi eſſe pacificatum, eo ꝙ perduxerat illum ad completionē voti, & pro hac pace offert ei hoſtias pacificas, quæ dicuntur pro pace habita, vel in gratiarum actiones. Adhuc autem alia cauſa eſt, quare offerat Nazaręus hoſtias pacificas, ſcilicet propter gaudium completi voti. Nam hoſtia pacifica cedebat pro maiori parte offerentibus, cũ Deo ſolum prouenirent adipes, & ſanguis, vt patet Leuiti. c.3. ſacerdotibus autem de iſtis hoſtiis proueniebat pectuſculum, & armus dexter, vt patet Leui.c.7. Ceteræ autem carnes offerentibus proueniebant. victimæ ergo pacificę erant ad gaudium ipſorum offerentium, quia comedebant partes earum, holocauſtum vero, & hoſtia pro pctō totaliter proueniebat Deo, & ſacerdotibus, offerentibus autem nihil. Et de his hoſtiis pacificis comedebant offerentes intra Sanctuarium in atrio eius, & lętabantur coram domino, vt patet Deu. 12. & 16.c. & Ioſue, c.8. poterant etiam conuocare oẽs amicos ſuos ad comedendum de his victimis, dum tñ eſſent mundi, qui poſſent intrare in Sanctuarium, qd̄ patet Deut.c.12. vbi qui offerunt hoſtias pacificas cõuocant filios, & ancillas, ſeruos domus ſuę, peregrinos, & aduenas, & pauperes Leuitas ad comedẽdum de illis. De ritibus autem horum ſacrificiorum, nihil hic dr̄, quia prçſupponuntur ea, quę hñr in Leuitico. de ritibus horum.ſ.de hoſtia pacifica, quid proueniat Deo, & quid ſacerdotibus, & quid offerentibus, & de mō immolationis, & cremationis hr̄ Leu.c.3. & 7. de toto ritu holocauſti hr̄ Leui.c.1. de ritu autem ſacrificii pro pctō hr̄ Leuit.c.5. & 6. ideo hic nihil repetitur.

Caniſtrum quoque panum azymorum qui conſperſi ſint oleo. Hic ponuntur libamenta iſtorum ſacrificiorum, ſemper.n. holocauſtum, & hoſtia pacifica offeruntur cum libamentis, vt patet ĩ. 15. ſunt autem libamenta ſimila, oleum, vinum, ſal, & thus de quibus ibi, & Leu.c.2. ſacrificium aũt pacificũ, qñ erat pro gr̄arum actione habebat p̄ter hoc ſpecialia libamenta.ſ. ꝙ offerebant panes cum illo, erant autem iſti panes conſperſi oleo, abſque fermento, & lagana, azyma vncta oleo, & ſimila cocta, atque collyridæ conſperſæ, & cõmixtę oleo, panes etiam fermentati, de quibus omnibus hr̄ Leui. c.7. Hic autem ponuntur aliqui de iſtis panibus, & dr̄ ꝙ portabit Nazaręus caniſtrum panum azymorũ.i. panes azymos. in caniſtro portabantur azymi, quia ad ſacrificium non pertinent panes fermentati, quia nihil de fermento, & melle cremandum eſt ſuper altare, ideſt quamquam tradantur manibus ſacerdotis panes fermentati, ſuper altare tñ offerendi non ſunt ad cremandũ, vt patet Leui.c.2. ſed hic debebat pars iſtorum cremari, ideo azymi neceſſario eſſe debebant.

ibamẽta torum ſa rificiorũ. panis cõ tiones.

Qui conſperſi ſint oleo. Dñr panes ꝯſperſi oleo, quãdo in ſua formatione, ſiue maſſatione oleo commiſcent̄, ſicut erant commiſcendi aqua, & ita quidam pañes in formatione ſua butyro ꝯſperguntur, qui oſomogari dñr: ibi aũt offerebant̄, & pars eorum cremabat̄, reliquũ aũt ſacerdotibus proueniebat. *Et lagana abſque fermento*. Iſtud eſt ſecundum genus oblationis in pane, quod offerebat Nazaręus, & eſt cum maſſa coquit̄ in aqua, & poſtea frigitur in ſartagine. Erant ẽt iſta lagana ſine fermẽto, quia de eis aliquid cremãdum erat: ſuper altare tñ de fermentis nihil cremabatur. *Vncta oleo*. i. iſta lagana debebant vngi, vel ſuperfundi oleo, & hoc eſt, quod vocat̄ alio noīe oleo litum. Differt.n. eſſe vnctum, vel litum oleo, & eſſe ꝯſperſum. Nã conſperſum oleo dr̄ id quod cum formatur in panem cõmiſcetur oleo, ſicut cum farina commiſcetur aqua ad formandum panes. oleo litum, vel vnctum dr̄ id qd̄ non commiſcetur oleo, qñ formatur in panē, ſed poſtea ei ſuperfunditur, & ſic erat de laganis, ideo nõ vocantur conſperſa oleo, ſed oleo vncta. per iſtos duos mõdos panum intelliguntur omnes alii panes qui offeruntur cum hoſtia pacifica.ſ.ſimila, cocta, & collyridę, atque panes fermentati, quia omnes hi iubentur offerri cum hoſtia pacifica, vt patet Leui.c.7. ad quem autem pertinerent iſtę oblationes panis declaratur.ĩ. in litera. *Ac libamina ſingulorum*. Ideſt prçter hęc debent offerri libamina, in quolibet iſtorum: refert̄ hic ad ſacrificia ſupra poſita.ſ.cum quolibet ſacrificiorum offerentur libamina ſua, quę autem ſint libamina, infra 15. c. datur regula generalis pro omnibus animalibus, quantum de vino, pane, & oleo habere debeãt, quę vocantur libamina. in ſacrificio tamen pro pctō libamina nulla dantur, ideo cum hic dicitur libamina ſingulorum: non intelligitur, ꝙ omnia iſta habeant libamina, ſed ſolum illa quibus alias debẽtur ex iure, & iſta ſunt holocauſtum, & victima pacifica, pro quibus prçſupponitur, id quod habetur. ĩ.15. in quo patet, ꝙ non fuerunt iſta omnia eo ordine ſcripta, vel acta quo hic narrantur, cum illa, quę habentur infra 15.c. p̄ſupponantur hic, & alibi in Leuitico. *Quæ offeret ſacerdos coram domino*. i. omnia prędicta, ſiue panes, ſiue ſacrificia, ſiue libamenta offeret ſacerdos, quia ipſe in manibus ſuſcipiebat, & prçſentabat coram domino. *Et faciet tam pro peccato, quam in holocauſtum*. Ideſt iſte ſacerdos faciet vtrunqne ſacrificium.ſ. pro pctō, & in holocauſtum, & non intelligitur hic de libamentis, quia pro pctō non offerebantur libamenta, ſed in holocauſtũ ſolum, & victimam pacificam, vt patet infra 15.c. Sed dicitur facere pro pctō, & in holocauſto.ſ. facere pro his cęremoniis, quæ requiruntur in ſacrificando, & patet, quia immediate ſubditur de alio tertio genere ſacrificii.ſ. de hoſtia pacifica, cum dicitur.

Arietem vero immolabit hoſtiam pacificam. Ideſt etiam immolabit arietem pro hoſtia pacifica. q.d. pro peccato, & in holocauſtum offerebat agnum anniculum, & ouem anniculam, in hoſtiam tamen pacificam offeret arietem. Sic enim ſupra iuſſum erat. Tertiũ genus ſacrificii.

Offerens ſimul caniſtrum azymorum. Dixit per ſe de hoſtia pacifica, quia ipſa habebat ſpecialia libamenta: nã offerebatur ibi ſimila, vinum, oleum, thus, & ſal, ſicut in

in ſacrificio holocauſti, & pręter hoc offerebant alia libamenta. ſ. panes alterius modi, qui ponunt hic, & ſ. dicti fuerũt. Et dr̃, ꝙ offerretur caniſtrum azymorũ. i. caniſtrum cum panibus azymis: multi. n. ibi erant, offerebantur ẽt reliqui panes, de quibus ſupra eſt dictũ. *Et libamenta, quæ ex more debentur*. i. cum hoſtia pacifica, ꝑter hos panes offerentur libamina, q̃ debent ex more. i. quę alias conſuetũ eſt dari in cęteris ſacrificiis pacificis, quod poteſt intelligi dupliciter. vno modo pro ſimila, & oleo, vino, ſale, & thure, quę in oĩbus hoſtiis pacificis offerri ſolent, nunq̃. n. ſine his licebat offerri hoſtiam pacificam, vt patet. ĵ. 15. c. Alio modo poteſt intelligi de libamentis, quæ ſunt ſpeciales modi panum. ſ. de laganis, & collyridis, & panibus fermẽtatis, quę oĩa ſunt tanquam libamenta hoſtiæ pacificę, iuſſum. n. erat in hoſtiis pacificis hęc offerri, va patet Leuit. c. 7. *Tunc radetur Nazaræus.* ſ. poſtquã fuerint facta ſacrificia quæ dicta ſunt, radetur Nazarçus oĩbus pilis capitis ſui. Ante hoc enim toto tempore, quo manebat Nazaræus in voto ſuo, nutriebat capillaturam, & non licebat ei radere vllum de capillis, vel tondere. tẽpore ergo completi voti erat magna cęſaries eius, & tota radebatur nouacula.

Quomodo licebat Nazaræis radere caput cum faciebant ſacrificia cum in lege vetita eſſet raſio.
Quæſt. XVIII.

SED arguet aliquis hoc non licere, quia Leuitic. c. 19. iuſſum erat, ne quis tonderet in rotundũ comam ſuam, nec raderet barbam, hic tamen iubebatur totum radi, tam in barba, quam in capillis capitis. Reſpondendum eſt, ꝙ regulariter Iudęis non licebat tondere totam comam ſuam. Radere autem nihil licebat, vt patet Leuit. c. 19. & Ezec. cap. 44. Erant tamen aliqui caſus ſpeciales in quibus radebantur, non quia ipſi vellent, ſed quia lex hoc iuberet. Sic erat in leproſis, qui pilis totius corporis denudabãtur in emundatione ſua, vt patet Leuit. c. 14. & hoc, quia plaga leprę adhęret pilis, & vt homo perfecte mundatus eſſet, radebantur omnes pili eius. Etiam Nazaræi quando polluebantur ante finitum votum, debebat radi tota coma ſua ad purgandum eum, & coma, quę poſtea creſceret eſſet ſanctificata. ſic patet ſupra in litera. radebantur etiam capilli Nazaræorum, quãdo finiebant votum, & hoc vt cremarentur corã domino capilli ſui. Cauſa huius eſt, quia conſecratio Nazaræi erat in capillis, vt patet ſupra. ſ. ſanctus erit creſcente cęſarie capitis eius. Et iterum, quia conſecratio Dei ſuper caput eius, & iterum. polluetur caput conſecrationis eius, expleto autem voto Nazarçus rediturus erat ad cõmunicationes ſeculares relictis prioribus obſeruantiis. Si autem capillos ſuos ſecum portaret reduceretur ad vſus ſeculares id, quod domino conſecratum fuerat, vel ſi tonderentur ab aliis vulgaribus haberentur capilli illi nullius momenti, & conculcarentur: tamen non erat decens, quia iſti capilli Deo conſecrati fuerant. Ad honorandum ergo diuinum miniſterium, & cultum cremabantur iſti capilli coram domino, & erat valde rationabile, quia ſicut animalia, quę Deo offerebantur cremabantur coram ipſo, ita capilli Nazarçorum cum domino eſſent conſecrati cremari debebãt. *Ante oſtium tabernaculi fœderis.* Ideſt ſacerdos radet iſtum Nazarçum coram oſtio tabernaculi. ſ. apud altare holocauſtorum in quo erant cremandi capilli, vel coram oſtio tabernaculi, vt viderentur eſſe cremati corã domino, qui ſpecialiter erat in tabernaculo. *Cæſarie conſecrationis ſuæ.* Ideſt radet ſacerdos Nazaræum Cęſarie conſecrationis, ideſt cęſarie conſecrata. vocatur cęſaries tota capillatura, tam

F capitis, quam barbę, & genarum. & iſta vocabatur cõſecrata, quia erat dedicata Deo toto tempore, quo iſte obſeruabat votum Nazaræorum. Cum autem Nazaræus radebatur iam deſinebat eſſe Nazaræus.

Tollet que capillos eius. Ideſt ſacerdos radens Nazarçũ accipiet oẽs capillos eius, ita vt nihil de eis perdatur, quia debebant omnes cremari coram domino cum eſſent ſacri.

Et ponet ſuper ignem qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorũ. Ideſt ponentur iſti capilli in igne altaris, in quo cremãtur ſacrificia pacifica.

G *An capilli Nazaræorum cremarentur ſuper ignem ſacrum in altari holocauſtorum, vel in alio igne prophano. Et quæ erant cæremoniæ, quæ fiebant in raſione Nazaræi.*
Quæſt. XIX.

ALIQVI enim errauerunt in hoc exiſtimãtes, ꝙ cremabantur iſti capilli non in igne altaris holocauſtorum, quia dr̃ hic qui ſuppoſitus eſt ſacrificio pacificorũ. Sed in quodam alio igne prophano, vbi coquebantur carnes pacifici ſacrificii pro ſacerdotibus, & popularibus offerẽtibus. Sed hoc non ſtat, quia tunc non viderent pertinere capilli Nazarçi ad aliquam cõſecrationem, ſicut cremabantur aliæ res prophanæ in illo igne. Item quia dicitur hic ſuper ignem, qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum. ergo cremabantur capilli iſti in igne, in quo ſacrificia cremabantur. Sed idẽ ignis erat in quo
H cremabantur omnia ſacrificia, ſcilicet ſuper altare holocauſtorum. ergo in illo altari cremabantur capilli Nazarçi. Dicitur autem hic qui ſuppoſitus eſt in ſacrificio pacificorum, ideſt tunc quando cremabantur capilli in igne altaris erat ſuper illum ignem ſacrificium pacificum. Nam hic offeruntur tria ſacrificia, ſcilicet holocauſtum, & victima pacifica, & pro peccato. Primo autem offerebatur ſacrificium pro peccato, quia iſtud ſemper eſt primum apud omnes offerentes, deinde offerebatur holocauſtum, & cremabatur in eodem altari, poſtremo autem ſacrificium pacificũ adolebatur, & cum cremaretur iſtud ſacrificium cremabantur capilli, ideo dicitur, ꝙ ille ignis erat tunc ſuppoſitus ſacrificio pacificorum: ſi autem tũc cremaretur
I holocauſtum diceretur, quòd ille ignis erat ſuppoſitus holocauſto.

Et armum coctum arietis. Hic ponuntur quædam aliæ cęremoniæ, quæ fiebãt in raſione Nazarçi. ſ. ꝙ acciperentur quidam de panibus quos offerebat Nazarçus, & armus arietis coctus, & ponebantur ſuper manus Nazaræi iam raſi, vt poſtea ſacerdos inde ſumens eleuaret illa coram domino, & dicitur ꝙ ſumet armum coctum arietis. Solum. n. offerebatur hic vnus aries in hoſtiam pacificã, & armus illius coquebatur, deinde ponebatur ſuper manus Nazarçi ad faciendum cæremonias, quæ hñr hic. pertinebat autem iſte armus ad ſacerdotem, quia de hoſtia pacifica, tã armus dexter,
K quam pectuſculum ſacerdotis facientis ſacrificium erant, vt patet Leui. ca. 7. Hic autem ſumebatur ad faciendum iſtam cæremoniam in manibus Nazarçi: cedebat tamen in partem ſacerdotis, vt patet infra. *Tortamque abſque fermento vnam de caniſtro.* i. ẽt accipiet ſacerdos vnã tortã de caniſtro ad ponendũ ſuper man9 Nazarçi. iſta torta eſt de panibus azymis, quos. ſ. iuſſerat portari in caniſtro, cum dictum fuiſſet, caniſtrum quoque panum azymorum, qui conſperſi ſunt oleo offeret. vocãtur tamen iſti panes tortæ, vel ex vſu vulgari, vel ex latina origine a torquendo dictæ, quoniam quidam panes ſunt, qui in extremitatibus contorquentur. Et dicitur hic tortam abſque fermento, quia Nazarçus offerebat quoſdam alios panes, qui erant

erant fermentati: sic enim iubebatur Leui.c.7.vbi ponuntur panes oblati cum hostia pacifica.

Et laganum azymum vnum. i. etiam ponebat sacerdos vnum laganum super manus Nazaręi ad cæremoniã explendam,& istud etiam erat azymum,quia nihil de laganis fermentabatur. *Et tradet in manibus Nazaræi.* Idest ponet super manus illius, & hoc vt ipse Nazarę⁹ specialiter offerre videretur: deinde sacerdos tollebat sibi. *Postquam rasum fuerit caput eius.* Erat enim iste ordo, quòd Nazaræus primo duceret in Sanctuarium oblationem suam: deinde sacrificia ista fierent, scilicet ꝙ cremarentur super altare successiue, primo sacrificium pro peccato, deinde holocaustum, postea victima pacifica, & cum cremabatur istud vltimum sacrificium radebatur Nazaręus, quod patet, quia supra dr̃ ꝙ capilli Nazaręi cremabantur in igne, qui erat suppositus sacrificio pacificorum, post hęc cum essent cocte carnes sacrificii pacifici extrahebatur armus dexter, & ponebatur super manus Nazaręi iam rasi.

Sed arguet aliquis cũ dicatur hic, ꝙ armus dexter coctus ponebatur super manus Nazaręi: nam supra dr̃, ꝙ sacrificium pacificum erat in altari super ignem. Respondendum est, ꝙ quamquam cremaretur sacrificium pacificum, tamen nõ cremabantur omnes carnes eius: solum enim proueniebat domino de hostis pacifica adeps, & sanguis, carnes autem proueniebant partim sacerdotibus, & partim offerentibus, vt patet Leui.c.3.& 7.cum ergo dicitur, ꝙ cremabatur sacrificium pacificum.non est sensus, quòd cremabãtur omnes carnes illius, sed solum, quòd cremabatur adeps eius: cætera autem coquebantur pro sacerdotibus, & offerentibus.

Susceptaque rursum ab eo eleuabit in conspectu domini. i. sacerdos recipiet iterum ista de manibus Nazaręi, & eleuabit coram domino. Et dicitur hoc, quia primo Nazaræus offerebat omnia ista sacerdoti: deinde coctis carnibus sacerdos ponebat in manu Nazaræi armum dexterum arietis, & tortam cum lagano. Cum vero nunc reciperet ab eo dicebatur recipere rursum, qa iam bis eadem recipiebat. dicitur ꝙ eleuabit corã domino, quia sacerdos pręsentabat ista super altare, quãquam non ad cremandum, & eleuabat versus sex partes positionis. s. ante, & retro, supra, & deorsum, ad dextrum, & ad sinistrum, vt significaretur, ꝙ Deus cui eleuabantur ista, erat dominus omnium rerum, q̃ sunt sub istis positionibus, de quo magis fuit declaratum Leui. cap.7. *Et sanctificata sacerdotis erunt.* Idest ista quę eleuabat sacerdos per istam eleuationem sanctificabãtur, & pertinebant ad ipsum: sic enim in omnibus sacrificiis pacificis eleuabat sacerdos pectusculum, & armum, & pertinebant ad eum, vt patet Leui.c.7. torta autem, & laganum, quę hic simul eleuabãtur pertinebant ad sacerdotem. *Sicut pectusculum, quod separari iussum est, & fæmur.* i. pertinebunt ad sacerdotem ista, q̃ eleuabat in manibus, sicut pectusculum, quod Deus iussit separari in hostiis pacificis, & fęmur.

Opin. Nicolai, quòd in isto sacrificio Nazaræi esset aliquid speciale, quam in aliis sacrificiis, & an sit verum. Et quare vocatur pectusculum separationis, & non armus. *Quæst. XX.*

Dicit enim Nicolaus, & quidam alii, ꝙ in isto sacrificio erat aliquid speciale, quia in aliis sacrificiis pacificis solum separabatur pectusculum, vt habetur Leuit. c.7. hic autem fęmur additur. Sed hoc stare non potest, quia Leuit.cap.7. & 10. de hostiis pacificis iubetur tolli armus dexter, & pectusculum pro sacerdote. cum dicitur pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius, armus

A quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis, & iterum, pectusculum. n. eleuationis, & armum separationis tuli a filiis Israel de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & Leuit. c. 10. dr̃ pectusculum quoque, quod oblatum est, & armũ, qui separatus est edetis in loco mũdissimo tu, & filii, ac filiæ tuę tecum: non habebãt ergo solũ sacerdotes pectusculum de hostia pacifica, sed pectusculum cum armo dextro. Qui tamen existimant solum pectusculum prouenire sacerdoribus de hostiis pacificis habẽt occasionem errandi, eo ꝙ in hostiis istis vocatur semper pectusculum separationis, quod non dicitur de armo dextro. Existimant ergo solum pectusculum esse separatum pro sacerdotibus, sed errant, vt declaratum

B est. Causa tñ quare vocatur pectusculum separationis, & non armus est, quia armus eleuabatur coram dño semper de hostiis pacificis, & ꝑꝑ hoc non erat dubiũ quin pertineret ad sacerdotem, quia per istam eleuationem efficiebatur specialiter illius: pectusculum aũt non eleuabatur, vt patet Leui.c.7. ideo dubitaret an ꝑtineret ad sacerdotẽ, quia cętere carnes, quę non eleuabantur non pertinebant ad eum, vt ergo in pacificis hostiis semper intelligeretur pertinere pectusculum ad sacerdotem, vocauit illud Deus pectusculum separationis, idest separatũ pro sacerdotibus de omni hostia pacifica.

Secundum dictum Nicolai, & aliorum erat, ꝙ speciale erat in hoc sacrificio pacifico Nazaręi. s. ꝙ ꝑueniebat hic fęmur sacerdoti, & non in aliis. Sed ɔ̃rium

C euidenter patet ex litera, quę signat, ꝙ sacerdoti prouenire dẽbant hęc, sicut in oĩbus aliis sacrificiis pectusculũ, & fęmur separari iussa sunt, qđ patet cum dicat, & sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculũ, qđ separari iussum est, & fęmur. ergo refertur hic ad iussionẽ, quę alibi facta erat, & non ad iussionem, quę fit hic, & sic significatur, ꝙ in omnibus aliis sacrificiis pacificis dabantur pectusculum, & fęmur.

An in omnibus sacrificijs pacificis dabantur pectusculum armũ, & fæmur sacerdoti. *Quæst. XXI.*

Sed tunc quęretur quomodo possit hoc stare: nam non apparet alibi, ꝙ iussum fuerit dari fę-

D mur in hostia pacifica sacerdoti, sed solum pectusculum, & armum, vt patet Leui. c.7. & 10. vbi ponuntur iura hęc.

Dicendũ est, ꝙ forte aliquis respondere posset plura prouenire sacerdotibus de hostia pacifica: nã Deut. 18.c. dicitur, ꝙ cum quis obtulerit victimas, siue ouẽ, siue bouem dabit sacerdoti armum, & ventriculum in primitias, & ibi intelligitur de hostia pacifica. ergo pręter armum, & pectusculum aliquid alterum dandum erat. Dicendum est, ꝙ ex hoc non tenet argumẽtum: nam ventriculus qui ibi ponitur non distinguit a pectusculo, & armo dextro, vt fuit ibidem declara-

E tum. Hic aũt dicendum est, ꝙ per pectusculum, & fęmur significantur pectusculum, & armus dexter, aliqñ tñ ex ęquiuocatione hebraici sermonis ponĩt vnũ loco alterius. Nam in quibusdam aliis multũ improprie interdum fit assumptio vnius pro altero, ideo dicendum erit, ꝙ quantum ad hoc non erat aliquid speciale in sacrificio pacifico Nazaręorum, & in aliis, qa hic non dabatur fęmur magis, quam in cęteris.

Post hoc potest bibere Nazaræus vinum. Hic ponitur iam absolutio Nazaræi a voto suo: toto. n. tempore pręterito non poterat bibere vinum, nunc autem raso capite iam sibi incipiebat licere, quia non durabat votũ post capitis rasionem, ideo in die illa octaua cum offerebat Nazaræus sacrificia poterat bibere vinum, & comedere vuas, atque contaminari in mortuis, & facere

facere cętera, quę alijs licebant. In hoc enim, quod de vino dicitur intelliguntur omnia alia cum essent omnia sub eadem obligatione voti. dicitur tamē de vino, quia hoc erat communius, & in quo magis peccare posset Nazaręus, quam in cęteris cum sit quotidianū. contaminari autem in mortuis, & comedere vuas, & cętera, quę ad istum modum pertinent, non erant quotidiana. magis ergo de hoc expressum est. ideo Nazaręus consummatis istis cęremonijs cū comederet de partibus prouenientibus sibi de hostia sua pacifica in eadem die octaua bibebat iam vinum. *Ista est lex Nazaræi.* s. ista quæ suprapofita est quātum ad obseruationem voti, & expletionem cum sacrificiis.

Cum vouerit oblationem suam domino tempore consecrationis suæ. i. iste ritus superior sacrificiorum est quem dēt obseruare Nazaræus cum vouerit oblationem suā. i. cum vouerit dño offerre, & hoc in die consecrationis suę. i. qñ primum consecratur in Nazaręum. Est dies consecrationis Nazaręi prima dies in qua vouet obseruare statum Nazaræorum aliquanto tpe, & tūc dicebatur vouere istam oblationem, quia dato, ꝙ nihil exprimeret de his intelligebatur. Nam cum aliquis vouebat statum Nazaræorum vouebat oīa essentialia illi voto. Istæ aūt oblationes suprapositę sunt essentiales voto Nazaræorum ex lege data. ergo tenebatur quilibet Nazaræus ad illas ēt si in prima die consecrationis suę, nihil de eis expressisset, sicut si quis vouisset regulam beati Francisci, ēt si nō expresserit de paupertate, cum vouerit tñ ad illam tenetur ex conditione necessaria regulę. *Tempore consecrationis suæ.* Dicitur tempus consecrationis dies illa, qua primo vouet statum Nazaręorum, quia tunc consecratur dño. i. applicatur ei specialiter recedens a cōicatione populari ꝑ Deum. *Exceptis his, quæ inuenerit manus eius.* i. istę oblationes superiores fient pręter eas, quas potuerit ipse Nazaręus facere. Est sensus, ꝙ superiores oblationes tenebatur facere Nazaræus ex conditione status Nazaręorum, alias tñ faciebat gratis, quæ non computabantur in illis, & istę erant ſ'm facultatem ipsius Nazaręi, ideo dr̄ exceptis his, q̄ inuenerit manus eius. i. his, q̄ poterit ipse, vltra prædicta offerre, & dr̄ non inuenire manus alicuius qñ non potest hr̄e id, quod vult, sic hr̄ Leui. c. 5. vbi dr̄, ꝙ si nō inuenerit manus eius duos pullos columbę offerat pro peccato similam, idē patet Leui. c. 12. Intelliguntur aūt ista verba ciuiliter, nō ꝙ offerret quantum posset manus eius, quia tunc teneretur offerre oīa, quę haberet, sed dr̄ quilibet offerre, quod potest, qñ ſ'm diuersitatem facultatum oblationes fiunt differentes. Dicunt hebręi, ꝙ in sacrificiis gratuitis Nazaręi attenditur tp̄s voti, quia maiora sacrificia gratis offerebat, qui fuisset quinque annis Nazaręus, quam qui fuisset vno anno, sed in hoc nō multū differt. maxime quia immediate dr̄. *Iuxta quod mente deuouerit ita faciet.* i. quantum ad ista sacrificia, ita se habebit Nazaręus, sicut vouerit: si. n. multum offerre vouerit multum offeret. *Ad perfectionem sanctificationis suæ.* i. omnia ista erant ad cōplendum cęremonias sanctificationis suæ in voto Nazaræorum, sicut. n. requirebatur, quòd offerrentur ea, quę supra dicta sunt ad completionem voti Nazaręorum: ita ēt offerri debebant ea, quæ Nazaræus sponte dedisset, & oīa offerebantur in hac die, in qua fiebant alię cęremoniæ, & rasio capillorum Nazaræi. Dñr ista esse ad perfectionem sanctificationis. i. ad explendam, vel finiendā sanctificationem. Erat aūt sanctificatio consecratio Nazaræi toto tpe quo durabat in illo voto, & non cōplebatur ista sanctificatio, donec fierent oblationes supra positę. Nam dato, ꝙ aliquis vouisset manere quinque annis in statu Nazaræorū, & complesset illos annos, atque raderet caput: non dicebatur cōpleuisse votum,

Manus alicuius inuenire quid dicatur.

F nisi faceret istas oblationes, quia istę erant essentiales voto, ideo adhuc manebat aliquid de voto, quousque istæ fierent. consummatis autem illis dicebatur perfecta sanctificatio. Circa votum Nazaręorum considerandum est, ꝙ in veteri testamento non fuit sub pręcepto, sed q̄ volebat vir, siue mulier obseruabat illud.

Quare Deus voluit istam obseruantiam Nazaræorum esse in veteri testamento, & an esset, tanquam præceptum, vel consiliū, & quare lex vetus erat imperfecta, & quæ erant imperfectiones quas permittebat. In omni lege fuerunt consilia pro perfectis. Et lex noua, quare dicatur perfectionis lex. Et quod multa quæ alias vitia erant permittebantur in veteri testamento, & quare. *Quæst.* XXII.

G

CAVSA autem quare Deus posuit istā obseruationem in veteri testō fuit, quia ipse omni tempore voluit ad se applicare aliquos homines specialiter: per legem autem datā applicabat sibi totum populū Iudęorum, tanquam peculiarem sibi gentem, vt patet Exo. c. 19. & Deute. 7. Adhuc tñ erant quidam alii modi specialiores applicādi ad Deū, & strictiores, sed isti non debuerunt dari in lege toti cōitati, ne nimis stringeretur, quin potius ꝓ viris, qui specialiter Deum colere vellent relinquendi erant, nec tñ prorsus Deus debuit illos in lege subticere, quia si tacuisset aliqui forte vellent applicari Deo, & nescirent modum. Expressit ergo Deus hic de statu Nazaręorum, qui erat quidā modus specialis adhærendi Deo, & tñ non posuit sub ꝑcepto, sed reliq̄t, tanquam consilium oībus volentibus sequi: sic. n. & in lege euangelica est. Nam licet ista sit lex perfectionis, tñ nō obligauit hoīem ad oēm perfectionē, cuius cā est, quia lex euangelica danda erat toti mundo. Oēs autē hoīes nō poterant esse perfecti, vel saltē nō erāt dispositi ad perfectionem, ideo non debuit eis dari lex continens oēm gradū, & modū perfectionis. Vocatur tñ lex euangelica lex perfectionis, non ꝙ oēm perfectionē iubet, sed quia oēm imperfectionē prohibet. s. oē pctm̄. Nullum. n. vitium in toto nouo testō permittit. lex aūt vetus non vocabatur lex perfectionis, quia nec oēm gradum, & modū perfectionis iubebat, nec oēm imperfectionem prohibebat. nam multa, quę alias vitia essent permittebantur in veteri testō. nam permittebatur libellus repudii, vt patet Deu. c. 24. & tñ ſ'm se illicitus erat, vt patet Mat. 19. c. permittebantur vsuræ, & tñ simpliciter erant illicitę. Quod permitterent patet Deut. 24. c. Quod sint illicitæ, patet Luc. c. 6. ꝑmittebatur ēt purgatio vulgaris. s. ꝙ viri adducerent vxores suas coram dño, & compellerent eas bibere aquas maledictas, & sic cognosceretur an fornicatæ essent, vt patet pręced. ca. Permittebatur ēt vindicta. s. ꝙ posset quis occidere hostem suum manu sua, & non puniebatur in casu, qui habetur infra 35. c. vindicta tamē illicita est cum ēt ira sit illicita, purgatio ēt vulgaris illicita est. Omnia. n. iura illam interdixerunt. ergo imperfectionis lex erat vetus testm̄. Etiam vocabatur lex euangelica lex perfectionis, quia erat tota spūalis, lex autem vetus magis considerabat temporalia, & de temporalibus bonis loquebatur ponens præmia. Ergo quantum ad hoc non vocabatur spiritualis, nec lex perfectionis. Ista autem lex euangelica, quāquam esset lex perfectorum eo mō quo dictum est, nō vrgebat ad oēm perfectionem, cum non possent subiecti hoc tolerare, vt igit̄ in ea homines applicarent̄ Deo specialius ponebant̄ quędā doctrinæ, in quibus hoīes applicabantur Deo speci●us, q̄ per ipsam legē, & istę non vocantur præcepta, sed consilia, & hoc modo ponimus multa consilia euangelica. Sic aūt erat, qd̄ dixit Christus, Mat. 19. c. si vis esse perfectus vade, & vende vniuersa

H

I

K

vniuersa quæ habes,& da pauperibus. Sic est consilium de virginitate seruanda,vt patet.1.ad Corin.c.7. & multa,tam in euangelio,quàm in epistolis, in veteri autem testamento simile erat in voto Nazaręorũ, nam ad illud nemo obligabatur, sed obseruabant volentes,vt specialius applicarentur Deo.

An obseruantes votum Nazaræorum mererentur aliquid per hoc. *Quæst.* *XXIII.*

Circa hoc quęret aliquis, an illi qui obseruabant votum Nazarçorum, per hoc aliqd mererentur. Et respondendum est,ꝙ sic: nã q̃q̃ obseruatio Nazarçorum cõsistat in quibusdam cęremoniis pure corporalibus. s. ꝙ nutriret aliquis comam,& ꝙ abstineret a vino, & a similibus, tñ meritorium erat:nam abstinentia ista erat quidam modus ieiunii longęui: ideo sicut ieiunium acceptat̃ a Deo, ita acceptabãtur Nazarçorum obseruationes. Item ea quæ in veteri testõ erant q̃q̃ de se non iustificarent,tñ iustificabant ex deuotione facientium. Sic aũt de voto Nazarçorum erat: nã pertinebat ad cæremonias veteris testamenti,ergo cum aliquis deuote assumeret illud,& obseruaret merebatur. Item non erat votum Nazarçorum minoris conditionis, q̃ omnes alii actus,sed in cęteris actibus non prohibitis,sic est ꝙ quicunque fecerit aliquem eorum propter Deũ mereretur faciendo.ergo de voto Nazarçorum, sic erit, ꝙ merebuntur omnes qui illud deuote obseruant.Itẽ adhuc habet aliquid maioris perfectionis votum Nazarçorum, quia nõ solum est actus dirigibilis in Deũ, & potẽs esse meritorium, sed etiam est a Deo approbatum,& datum in consilium, velut quidam modus specialis quo homines in tempore veteris testamenti Deo applicari possint. Aliquid ergo boni consequitur in Deo, quod est a Deo traditum magis, quã aliæ morales traditiones,quæ sunt per hominem inuentę. vnde scriptura laudat Nazaræos, sic patet Threnorũ c.4.cum dicitur: candidiores Nazarçi eius niue: nitidiores lacte:rubicũdiores ebore antiquo: saphyro pulchriores, denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis,adhæsit cutis eorum ossibus aruit,& facta est,quasi lignum. si tamen non essent alicuius meriti in hac obseruatione, nec scriptura laudaret illos, nec Deus iussisset aliquid laboriosæ obseruationis,& nullius vtilitatis.

Erat igitur magni meriti in veteri testamento obseruare votum Nazarçorum, sicut nunc in nouo testamento magni meriti est obseruare consilia euangelica,illud enim etiam consilium erat, sed secũdum ꝙ lex se habebat,ita erant consilia. erat autem lex vetus aliquid carnale.s.in obseruationibus corporalibus, ideo consilia in illa lege fuerunt pertinentia ad obseruationes corporales, sicut est in voto Nazaræorum. Oẽs.n.cęremonię eius corporales sunt:lex aũt euãgelica est spũalis, ideo consilia eius ptinentia ad superogationem sunt spiritualia:rara tñ consilia reperiunt̃ in veteri testamento,in nouo autem multa.

Locutusque est dominus ad Moysen, dicens. Loquere Aaron,& filiis eius. Sic benedicetis filiis Israel,& dicetis eis. Benedicat tibi dominus,& custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi,& misereatur tui. Conuertat dñs vultum suum ad te,& det tibi pacem. Inuocabuntque nomen meum super filios Israel,& ego benedicam eis. Ecc.36.

A *Locutusque est dominus ad Moysen*. Hic ponitur quartum huius c.s.benedictionis modus, & iste fiebat sup omnes Israelitas offerentes, specialius tamen super ipsos Nazaręos,& est hic forma totius benedictionis. Forma benedictiõis super Nazaræos. *Loquere Aaron & filijs eius*. Hoc solum dicitur ad Aaron,& filios eius, quia est ista lex de officio sacerdotali,scilicet de benedicendo Israelitis, ideo soli Aaron, & filiis suis ista dicta sunt. *Sic benedicetis filijs Israel*. Scilicet quãdo obtulerint aliquid, vel quandocunq; propter alteram causam benedici debuerint. *Benedicat tibi dominus*. Idest det tibi gratiam gratum facientem. per hanc enim homo benedictus est, quia omnia opera sua Deo placent. Si autem in gratia non simus, nihil quod egerimus Deo acceptabile est, habere tñ istam B gratiam non possumus,nisi Deus infuderit. ergo hãc infundendo benedicere dicitur. *Et custodiat te*. Scilicet ne perdas gratiam, quam susceperis. parum enim prodest gratiam ex Dei beneficio suscepisse, si eã nostris demeritis amittamus: melius enim est viam domini nõ cognoscere,quam post agnitam retroire, sic patet 2. Petri c.2. & pro hoc valde orandum est, vt sicut Deus nobis gratiam donauit gratis,ita & ex beneficio suo eam in nobis conseruet. *Ostendat tibi dominus faciem suam*. Illustrando intellectum tuum ad cognitionem sui. dicitur Deus demonstrare nobis faciem, quandocunque seipsum nobis manifestat: ideo petebat Moyses a domino, vt ostenderet ei faciem suam ad sciendum ipsum,vt patet Exo.33.c.

C *Quomodo Deus ostendit nobis vultum suum cum vultum non habeat. Et quid significetur.* *Quæst.* *XXIIII.*

Causa huius est, quia q̃q̃ Deus faciẽ nõ habeat cum non sit aliquid corporeum,sed purus spiritus: tamen cognitio eius significatur in nobis per transumptionem ad ista corporalia,in corporalib9 aũt sic est, ꝙ ipsa maxime cognoscuntur p faciem. nam plures partes distinctionũ sunt ibi,q̃ in reliquo corpore, in significatione enim reliq corporis ferè oẽs cõcordant in eadem specie, q̃q̃ differat magnitudo membrorum, in vultu aũt nulli hoĩ D totalis similitudo est ad alterũ, ideo in hoc magis cognoscuntur in quo magis differunt. Sic etiam Deus cum dat nobis aliquam intellectionem, vel virtutem intelligẽdi dicimus,ꝙ dat nobis aliquid de vultu suo. Sic patet Psal.4. cum dicitur, signatum est super nos lumen vultus tui.i.in corde nostro insita est virtus cognoscendi,quæ est a vultu Dei. Oratur autem hic,vt Deus conuertat vultum suum ad nos.i. vt det nobis intellectionem de seipso.s.qualiter ei placere debeamus: magnum est.n.hoc.s.ꝙ Deus illustret vultũ nostrum ad intelligendum modum adhęrendi illi. nam nisi ipse direxerit nos nescimus, directio autem illius in hoc est efficax. Nam si perfecte nos illustrat sine E dubio sequimur eum. *Et misereatur tui*. Peccatorũ tuorũ pęnas debitas remittendo. Non.n.est aliquis hõ,q non peccet,iuxta illud 1.Io.1.c.Si diximus,ꝙ peccatum non hẽmus ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. nec solum est hoc de peccato veniali, de quo ista auctoritas a sanctis doctoribus intelligit̃, sed ẽt de pctõ mortali intelligit̃,ꝙ rari sunt qui effugiant, sic dicit Salomon.3.Regum,ca.8.nec est enim homo in terra,qui faciat bonum,& non peccet. pro peccatis tñ a Deo pęnas durissimas meremur, & nisi benigne tractare vellet pro quolibet peccato mortẽ iustè posset infligere, quia vero non infligit,miseretur, & pro hoc assidue orandum est, vt misereatur nostri: nam cum sępe delinquamus,nisi semper misereretur,breuiter deleremur. Non est hõ q non peccet, ideo orandum est.

Conuertat Dominus vultum suum ad te. Scilicet consolationem tibi impendendo, vt cum in aliquibus amaritudinibus fuerimus Deus nobis consolationem impendat. Aliud enim est ostendere vultum, & aliud cõuertere. Ostendere enim est cum aliquis vultum velatum habebat, quamquam contra nos conuersum haberet, contemplari non possemus: tunc enim si detegitur vultus dicitur ostendi, vel reuelari, & hoc pertinet ad cognitionem: nam semper Deus vultum suũ contra nos habet, est tamen nobis inattingibilis, quia habitat lucem inaccessibilem sicut ait Apostolus 1. ad Thimo. capitulo quinto. Cum autem a nobis intelligi debet ostendit se. Conuersio vultus est quandocunque Deus deflexerat a nobis vultum suum, & postea redit, vt nos recto vultu conspiciat, & ista sunt per transumptionem. nam cum Deus vultum non habeat, nec illum vnquam a nobis deflectit, nec ad nos aliquando conuertit, sed quia omnia quęcunque nobis prospera siue aduersa eueniunt Deo actore, & disponente fiunt, quando prospera elargitur dicitur habere vultum suum ad nos. Cum vero aduersis nos premit, dicitur a nobis vultum deflexisse. in tribulationibus ergo constituti petimus, vt ad nos vultum conuertat, scilicet vt aduersitatem in prosperitatem mutet, quod est ad nos iam vultum conuertere.

Vultum ostendere aliud est, q̃ illum conuertere.

Et det tibi pacem. Scilicet perturbationis materiam auferendo. Est autem pax tranquillitas quædam animi cum nullis infestantibus agitamur, & ista est de maximis bonis, & quæ facit maximè ad fruitionem. Nam sine pace nullius rei est perfecta iocunditas. Vltimum, ergo petitur hoc tanquam in quo omnia cõsummantur bona.

Pax quid.

Ista expositio pertinet ad modum doctorum nostrorum, qui secundum morem noui testamenti ad spirituale bonum omnia referunt: Iudæis tamen non fiebant promissiones secundum istum modum: nam quamquam implicite eis vita ęterna promitteretur, atque daretur pro deuota legis obseruatione: promissiones tamen explicitę de bonis temporalibus semper fiebant, ideo videtur, quòd ista forma benedictionis, quam hic Deus tribuit magis intelligeretur de bonis temporalibus. & hoc modo intelligendum est. Sic enim exponit Rab. Abra. Aben Ezra.

Benedicat tibi dominus. Idest repleat te bonis temporalibus. Benedictio enim semper augmentum signat, maledictio vero diminutionem. sic patet Deute. 28. c. scilicet benedicta horrea tua: benedictus fructus iumentorum tuorum: benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. in quo significat augmẽtum omniũ illorum pro obseruationibus legis. Maledictio autẽ ibidem significat diminutionem cum dicitur. maledictum horreum tuum: maledictę reliquię tuę, quod patet immediate, scilicet mittet Dominus super te famem, & esuriem, & increpationem in omnia opera tua. Nec solum ibi significabat benedictio abundantiam rerum temporalium, sed etiam secundum modum loquendi noui testamenti. sic patet 2. ad Corin. capi. 9. scilicet qui seminat parce metet parce, & qui seminat in benedictionibus de benedictionibus metet. Ecce fecit ibi opponi parcitatem benedictioni, sed parcitas pertinet ad diminutionem, ergo benedictio ad augmentationem, & patet magis, quia dicitur ibidem, & pręparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic quasi benedictionem, & non quasi auaritiam. Cum ergo opponatur ibi benedictio auaritię manifestum est, ꝙ benedictio aliquid magnum notat. hanc aũt imprecabantur sacerdotes super offerentes, quia primum, & maximum, quod erat apud antiquos, erat abũdantia in rebus temporalibus, quia in his comprehendebantur omnia bona pertinentia

F ad vitam humanam. *Et custodiat te.* Scilicet ne incidas in aliquas aduersitates, vel ne res illas perdas quas a Deo susceperis, quia nihil accepisse ꝓdest si perdideris. *Ostẽdat dominus faciem suam tibi.* s. demonstrando se tibi hilarẽ. facies. n. multipliciter accipitur, & vnus modus est, ꝙ accipiatur facies pro vultu grato, & sic dicĩt aliquis monstrare faciem suam alteri quandocunque se ei lętum ostẽdit. sic patet Ecclesiastici c. 7. si filij tui sunt erudi illos, & curua illos a pueritia eorum: filię tibi sunt serua corpus illarum, & non ostendas faciem tuam ad illas. i. non ostendas te eis hilarem. rogamus aũt hoc modo Deum, vt ostendat nobis vultum suũ, idest vt det nobis prosperitatẽ in omnibus, quę egerimus, & per hoc cognitum sit vultum eius esse nobis

Facies multipliciter accipitur.

G hilarem. *Et misereatur tui.* scilicet tibi fauendo, & ab omnibus malis te conseruando, aut ab angustijs eripiendo. proprie enim misericordia de miseris est, & quia illi dñr miseri, qui sunt calamitatibus pressi, cum aliquis eruit illos dicitur misereri. Si vero quis benefaciat alicui non existenti in aduersitate non dicĩt misereri, sed liberaliter operari. *Conuertat Dominus vultum suum ad te.* s. ꝙ teneat super te fixum vultum suum, vt nunquam te deserat, sed tibi semper benefaciat, vel si aliquando te punierit discedens a te rursus conuertat vultum suum ad te miseratus tui. *Et det tibi pacem.* s. tranquillitatem cum omnibus, vt iocunde semper viuere possis. Aliter exponit Rab. Sal. qui valde Iudæus est in modo intelligendi. *Benedicat tibi Dominus.* i. det tibi multos filios. *Et custodiat te.* s. ne habeas filias. Sed

H hoc ridiculum est. nam Deus, qui hanc formã benedictionis dedit non intellexit talia: cum filia aliquid bonum sit, & a Deo sit, sicut & filius, ideo ista expositio omittenda est. *Inuocabunt nomen meum super filios Israel.* Idest sacerdotes inuocabunt nomen meum super Israelitas. s. ad benedicendum eis. inuocatio autẽ est cum dicitur hic benedicat tibi Dominus, &c. ibi enim sacerdos inuocat Dominũ, quia rogat, ꝙ Deus benefaciat his quibus benedicit. *Et ego benedicam eis.* i. ego conferam bona, quæ sacerdotes imprecantur super populares.

Benedictio ad solum Deum pertinet, licet eius inuocatio ad sacerdotes. Quæst. XXV.

I In quo innuitur, ꝙ benedictio ad solum Deum pertinet: inuocatio autem super benedicendos pertinet ad sacerdotes. Causa huius est, quia benedictio accipitur hic pro effectu. s. efficere id, quod dicitur, & hoc nõ pertinet ad aliquem hominẽ, sed ad solum Deum. Benedictio tamen quę est imprecatio pertinet ad homines: differt tamen, quia aliqñ maiores benedicunt minoribus, & aliqñ e contrario. Si vero minores maioribus est sola imprecatio bonorum. sic dicitur de Iacob, ꝙ benedixit Pharaoni regi, vt patet Gene. c. 47. Si autem maiores minoribus benedicant etiam ibi imprecatio est: tamẽ pertinet istud ad auctoritatem maiorum, ideo quamquam non cõ-

K feratur ꝑ illã benedictionem id, quod oratur in ea: tñ confertur aliquod alterum bonum, quia est ab illo, qui habet auctoritatem benedicendi. cum autem homines Deo benedicunt aliud est, quia ibi non imprecantur Deo euenire aliqua bona, quæ non habeat, cũ in ipso sit totius boni complementum, sed magis ad nos pertinet benedictio ista, ad declarandum affectũ nostrum erga Deum, quam ad aliquid alterum. De differẽtia autem harum benedictionum, scilicet hominis ad Deum, & Dei ad homines, & maiorum ad minores, minorumque ad maiores, & quid in his cõferatur declaratum fuit Leui. capi. 9.

CAP. VII.

FACTVM est autem in die qua cõpleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud vnxitque, & sanctificauit cum omnibus vasis suis, altare similiter, & omnia vasa eius, obtulerunt principes Israel, & capita familiarum, quæ erant per singulas tribus præfecti eorum, qui numerati fuerant munera coram domino sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Vnum plaustrum obtulere duo duces, & vnum bouem singuli. Obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. Ait autem dominus ad Moysen. Suscipe ab eis, vt seruiant in ministerio tabernaculi, & trades ea Leuitis iuxta ordinem ministerij sui. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra, & boues, tradidit ea Leuitis. Duo plaustra, & quatuor boues dedit filijs Gerson, iuxta id quod habebant necessarium. Quatuor alia plaustra, & octo boues dedit filijs Merari, secundum officia, & cultũ suũ, sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Filijs autem Caath non dedit plaustra, & boues, quia in Sanctuario seruiunt, & onera proprijs portant humeris.

[Margin: Exo. 40.b — Oblatiões Israelitarũ in tabernaculũ.]

F*Actum est*. In superioribus descripta ordinatione quantum ad omnem populum hic agitur de ordine, & oblatione principum: vel aliter supra dictum est de oblatione Nazareorum, hic autem incidenter ponitur de oblatione principum. Nam principes tempore consecrationis Sanctuarii obtulerunt singuli oblationes suas, & quia nõ fuerat alibi scriptum, posuit illud hic Moyses continuando oblationẽ oblationi, & diuiditur in duas partes. Primo describitur oblatio principum. Secundo sacerdotum, & Leuitarum, quoddam officium sequẽti cap. Prima in duas. primo ponitur oblatio principum combinata. secundo oblatio singulariter a quolibet facta. Secunda ibi. *Igitur obtulerunt*. Circa primum. *Factum est autem*.

De duodecim Principum oblatione. Quæst. I.

HIC interponitur de oblatione duodecim principum Israel: erãt enim in singulis tribubus principes, & iuxta duodecim trib' erant duodecim principes, & quoniam isti erant capita totius populi, atque maior illis debebatur honor, obtulerunt ipsi in dedicatione Sanctuarii ante omnes alios populares, & quilibet offerebat die sua, vnde pro duodecim principibus, fuerunt duodecim assignati dies iuxta ordinem, qui infra patet. Et quãquam fuerat facta ista oblatio in dedicatione Sãctuarii: tamen non fuerat alicubi enarrata, ideo ponit eam hic Moyses.

Sciendum autem, quòd fit hic recapitulatio. Non enim fuit iste ordo oblationum post aliqua eorum, q̃ in hoc libro narrantur. nam fuerunt factę istæ oblaA tiones in erectione tabernaculi, vt patet hic in litera. Erectio tamen fuit anno secundo ab exitu de Aegypto mense primo die prima mensis, vt patet Exo. cap. 40. sed ista quæ habentur in hoc libro, vsque ad 10. c. facta sunt in mense secundo anni secundi. Nam numerationes Israelitarum fuerunt primæ in hoc libro, vt patet supra c. 1. Illę tamen inceptę sunt mense secũdo anni secundi ab exitu de Aegypto die prima mensis, vt patet eod. c. ergo per mensem integrũ præcessit erectio Sanctuarii, & oblatio principum ad omnia, quæ habentur hic.

Cur fiat hic ista recapitulatio, & quare non tenetur rectus ordo. Quæst. II.

B QVAERET aliquis, quare fit ista recapitulatio. debuisset enim poni in ordine suo, scilicet post erectionem tabernaculi in fi. Exod. Respondendum est, quòd erectio tabernaculi, & consecratiõ sacerdotum, atque oblatio principum simul fuerunt, non tamen scribuntur simul. nã sacra scriptura in istis libris Moysi præcipuè in quatuor vltimis magis est legis positiua, quam enarratiua gestorum, sed vtrunque facit, quamquam non æqualiter. ideo necesse est fieri anticipationes, & recapitulationes: nam si tota continentia esset historica, aut tota legis positiua posset obseruari ordo, quia tamen præceptis miscentur historiæ nõ bene sibi cohęrent, C quia nõ est ordo temporis pręcepti ad historiam, vel historiæ ad præceptum, sed bene historiæ ad historiã, ideo scriptura sacra non tantum curauit obseruare in rebus enarratis ordinem temporis, quam ordinẽ materiæ: nam secundum ordinem temporis erectio tabernaculi, sacerdotum consecratio, principum oblatio simul fuit: tamen non exprimuntur simul, q̃a non pertinent ad eandem materiam. si enim omnia, quę ad idem tempus pertinent simul scriberentur, necesse erat omnia esse particulata, & pręcisa, vnde cõfunderetur intellectus legentium, quia non inuenirent ea, quę pertinent ad eandem materiam simul. Voluit ergo magis Sacra scriptura confundere ordinem temporum, quantum ad aliquid per anticipationem, & re- D capitulationem, obseruando vnitatem, & integritatẽ materiæ, quam obseruato ordine temporis singulas materias minutatim concidere modo non intelligibili. Cum ergo ista tria pertinerent ad diuersas materias, scilicet erectio tabernaculi, sacerdotum consecratio, & oblatio principum, quamquam in eodem tempore facta fuissent, tamen diuersis locis descripta sunt. In fine enim Exo. de erectione tabernaculi agitur, q̃a de fabricatione totius tabernaculi, & partibus eius totaliter fuit descriptum in Exodo, in Leuitico autẽ agebatur de omni ministratione pertinente ad sacerdotes. ideo de eorum cõsecratione ibi interpositum est, scilicet in c. 8. Oblatio autem principum pertinebat ad laicos, ideo fuit descripta in hoc libro, vbi potissime agebatur de rebus eorum, & quia supra dictũ fue- E rat de oblatione Nazareorum præced. c. subiunctum est hic de oblatione principum.

Factum est autem in die qua compleuit Moyses tabernaculũ. Idest in die qua tabernaculum completũ est fuit hoc quod sequitur. s. q̃ obtulerunt principes Israel. Dicitur Moyses compleuisse tabernaculum, non q̃ ipse aliquid in eo construxerit, aut fabricauerit, quia Beseleel, & Ooliab cum sociis suis ista fecerunt, vt patet Exo. 31. & 35. c. Sed ipse dr̃ compleuisse, quia pręerat artificibus iubens eis qualiter deberẽt fabricare, iuxta exemplar, quod datum fuerat Moysi in monte, vt patet Exo. 25. c. Etiam Moyses erat, quasi dominus artificum, quia ad mandatũ eius omnia hęc fiebant, ideo ipse

ipse facere diceretur. sicut dicitur de Salomone, quòd ipse fecerit domum Domini, & domum saltus, vt patet 3. Regum, c. 6. & 7. tamen ipse nihil construxit manibus suis, sed iussit illud artificibus facere, & sicut dicitur de Moyse, ꝙ ipse construebat tabernaculũ Domini, ita de eo dicetur, ꝙ compleuerit. cui enim competit facere competit incipere, & finire. Et dicitur hic tabernaculum, idest totum Sanctuarium, scilicet tabernaculum cum atrio eius. Nam non fuit erectum tabernaculum quousque complerentur cortinę atrij, & columnę, vt essent in circuitu tabernaculi: principes etiam non obtulerunt quousque omnia consummata sunt, siue in atrio, siue in tabernaculo. Nã prius vnctum est tabernaculum cum omnibus vasis suis, q̃ offerrent principes, vt hic patet: tamen vnctio fuit simul tabernaculi, & atrij, atque omnium, quę in eis sunt, vt patet Exod. 30. c. Sed accipitur large tabernaculum pro toto Sanctuario. *Et erexit illud.* Non erat tabernaculum aliqua domus facta, & manens sicut domus nostrę, quia tunc non esset portabile per desertum: Leuitę tamen portabant illud, vt patet supra 4. c. sed erat quędam domus constans ex tabulis, & operimentis, cuius partes poterant ab inuicem segregari, & singulariter portari. Cum vero segregatę erãt non erat tabernaculum: etiam dato, quòd essent simul non facerent tabernaculum, nisi erigerentur tabulę in ordine suo, & columnę superpositis operimẽtis. Cum vero deponebatur non erat tabernaculum, sed tabulę, & pelles: sicut patet in tẽtorijs nostris, quę portãtur ad bellicam expeditionem. nam cum extẽta sunt vocantur tentoria, cum vero colliguntur nihil huiusmodi sunt. dicitur hic, ꝙ Moyses erexit tabernaculum: non tamen est intelligendum, quòd ipse erexit, sed magis artifices, qui illud fecerant erexerunt. ipse tamen dicitur erexisse, quia erudiuit alios de modo erigendi, vel iussit, quòd erigerent, & hoc fuit in prima erectione tabernaculi postquam factum est. nam tunc nemo sciret erigere nisi ipsi, qui construxerant: postea vero non erigebatur ab artificibus, sed a Leuitis. Erat enim officium Meraritarum, & Gersonitarum tabernaculum erigere atque deponere, & portare in via, vt patet supra c. 1. cum dicitur cum ꝓficiscendum fuerit deponent Leuitę tabernaculum, cum castra metanda erigent, sed in ista erectione nihil fecerunt Leuitę, quia nondum erat datum eis hoc officium, sed postea fuit assignatum cum fuit populus numeratus, vt patet supra capi. 1.

Vnxitque, & sanctificauit. Idest Moyses vnxit tabernaculum, & sanctificauit illud. ad idem pertinẽt ista duo. vnctio dicitur, quia de oleo vnctionis, quod vocatur vnguentum liniebatur totum Sanctuarium, vt patet Exo. c. 30. sanctificatio dicitur applicatio ad Deum, & istam contrahebat Sanctuarium cum vngebatur. nã antequam vngeretur erant partes eius indifferentes ad vsus humanos, & ad diuinum cultum. Cum vero vnctum est Sanctuarium applicitum fuit ad Deum specialiter, ita vt non liceat conuerti ad vsus humanos: sicut illi, qui ordinantur, & vnguntur contrahunt quandam sanctificationem: ita ꝙ non liceat eis redire ad seculum. fuit autem ista vnctio facta consummato tabernaculo, & erecto, quia tũc Moyses liniuit partes tabernaculi tangendo digito suo tincto in oleo. de cuius ritu declaratum est, Exo. c. 30. *Cum omnibus vasis suis.* Idest etiam fuerunt omnia vasa tabernaculi hoc oleo vncta, & sanctificata. dicitur hoc, quia nomine tabernaculi non intelliguntur vasa, sicut nomine domus non intelliguntur supellectilia, quę in ea sunt. fuerunt autem hic sanctificata vasa Sanctuarij, quia illa erant ad vsum sacrum, sicut & ipsum tabernaculum. Sunt autem hęc vasa arca cum Cherubim, & ꝓ-

F pitiatorio, altare thymiamatum, mensa propositionis, & candelabrum. Erant etiam extra tabernaculum alia vasa, scilicet altare holocaustorum cum omnibus vasis suis, & labium ęneum in quo lauabantur sacerdotes. omnia hęc oleo vncta sunt. *Altare similiter.* i. etiam altare vnctum est. duo altaria erant in Sanctuario, scilicet holocaustorum, & thymiamatum. hic autem accipitur altare pro solo altari holocaustorũ, & hoc, quia dictũ fuit supra, ꝙ omnia vasa tabernaculi fuerunt sanctificata, & nomine huius intelligebantur arca, candelabrum, altare thymiamatum, & mensa: manebat altare holocaustorum, quod non erat intra tabernaculum, & tamen istud fuit consecratum, ideo

G subditur hic de eo specialiter.

Et sciendum est, quod ad consecrationem altaris holocaustorum fuerunt plures cęremonię quantum ad omnia alia vtensilia Sanctuarij. nam in cęteris solũ fuit facta quędam tinctio in oleo vnctionis, in altari autem holocaustorum fuit facta ista tinctio, & pręter hoc per septem dies expiabatur in sanguine, & vngebatur, vt patet Exo. 29. c. & Leui. 8. mundabisque altare cum immolaueris expiationis hostiam, & vnges illud in sanctificationem 7. diebus expiabis altare, & sanctificabis, & erit Sanctum sanctorum.

Et vasa eius. Idest etiam vnxit vasa altaris. dicebant vasa altaris ea, quæ erant ad ministrationem eius, scilicet lebetes, & fuscinulę, forcipes, & ignium recepta-

H cula, vt patet Exo. 27. & supra c. 4. intelligitur etiã per hęc labium ęneum in quo lauabãtur sacerdotes. Nam istud pertinebat ad ministrationem sanctam, & fuit sanctificatum: nunquam tamen exprimitur per se, & hoc, quia intelligitur nomine vasorum altaris, quia sicut alia vasa, quæ erant in altari ad ministrationem altaris proficiebant: ita, & labium ęneum. Nam cum aliquis deberet ministrare in altari, primo lauabatur in labio ęneo, vt patet Exo. 30. c. & quamquam ad cęteras ministrationes etiam lauabantur sacerdotes: tamẽ magis communis erat ista, ideo magis dicebatur labiũ ęneum esse inter vasa altaris, quam cum cæteris vtensilibus. *Obtulerunt principes Israel.* Idest in die in qua Moyses compleuit tabernaculum, & erexit, atque vn-

I xit illud principes obtulerunt. s. 12. principes Israel, qui erant capita omnium Israelitarum in tribubus suis.

Qua die principes Israel inceperunt offerre, & quomodo se habet ad eam consecratio sacerdotum. Et quomodo potuit Moyses solus facere sacrificia principum, & an cogamur dicere, quòd sacerdotes erant consecrati, quando incæperunt offerre principes.

Quæst. III.

QVAERENDVM nunc est circa hoc, quod hic dicitur de die in qua obtulerunt principes Israel, & nemo nos existimet quærere de die in qua omnes principes obtulerunt,

K vt patet hic. Sed quæstio est de tempore quo inceperunt offerre, & quia hic dicitur, ꝙ obtulerunt in die qua Moyses erexit tabernaculũ, & vnxit. dicendum est, ꝙ prima dies, qua obtulit primus de principibus fuit illa in qua erectum est tabernaculum, sed tunc de ista erectione dubitatur, quando fuerit: dicitur autem Exo. c. 40. ꝙ die primo mensis anni secundi ab exitu de Aegypto fuit tabernaculum erectum. ergo oportet, ꝙ in hac die obtulerit primus istorũ principum. Sed circa hoc dubitant aliqui an fuerit ista erectio de qua hic dicitur. Et dicendum est, ꝙ sic, scilicet quod in prima die mensis primi anni secundi egressionis de Aegypto fuit prima oblatio primi principis horũ, & ea die fuit erectio tabernaculi. prima etiam ipsa die inceperunt sacerdotes consecrari, vt fuit declaratum

Leuit.

Leuit.c.8.atque durauit per dies 7.vt patet e.c.oblatio autem principum durauit 12.diebus, ideo in primis septem diebus fecit Moyses oblationes principum offerendo eorum sacrificia.In die autem octauo cum obtulit princeps filiorum Manasse, scilicet Gamaliel fecit Aarō sacrificia illius, quia iam in die illo octauo inceperunt ministrare sacerdotes finita eorum consecratione. vnde Moyses fecit sacrificia 7.principum: Aaron autem fecit sacrificia quinque principum, & sic in eodem die erectionis tabernaculi fuit sacerdotum consecratio incępta, & oblatio principum, & ad hanc positionem non sequitur aliquod inconueniēs. Alij autem dicunt aliter.s.ꝙ prima dies erectionis huius fuit in qua principes inceperunt offerre, & fuit prima dies anni secundi egressionis de Aegypto, & dñt, quòd ista prima dies fuit octaua dies consecrationis sacerdotum:septem autem dies priores quibus fiebat Aaron consecratio,erant de mense vltimo primi anni:quo dato Aaron, & filij sui fecerunt omnia sacrificia principum, & nullum illorum Moyses.Et arguūt isti contra positionem supra assignatam. Dicūt enim, quòd si fuisset eadem dies in qua cępta est consecratio sacerdotum, & oblatio principum, nō potuissent Aaron,& filij sui ministrare in his sacrificijs,quia nondum erant consecrati, & sicut in sacerdotibus nostris nemo potest ministrare donec ordinetur, ita illi non poterant donec expleretur eorum consecratio, quę in die 7.finiebatur. in octauo autem ministrabant,ergo in his septem diebus solus Moyses facere deberet sacrificia principum, sed hoc nō videbatur possibile, quoniam quotidie offerebantur multa animalia.s.21. tot enim quilibet princeps offerebat, scilicet bouem vnum,& arietem vnum, & agnum anniculum in holocaustum,& hircum pro peccato.in sacrificio pacifico boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque, vt patet infra:non posset ergo Moyses hoc. facere fecerunt igitur Aaron,& filij sui,sed non poterant nisi essent cōsecrati.ergo dies prima erectionis tabernaculi, quia fuit oblatio prima principum, erat ad minus octaua dies consecrationis sacerdotum.Ad hoc respondetur,ꝙ in septem diebus quibus consecrabantur Aaron, & filij sui non poterāt ministrare tanquam habentes ordinem, sed poterant tanquam adiuuantes Moysen ad ministrandum,quia aliter non possent hęc complere. similis modus erat in sacerdotibus:nam ministrare in officio sacerdotali, vt faciendo sacrificia, & similia ad solos sacerdotes ꝑtinet, & siquis tentaret de alienis hoc efficere moriebatur, vt patet supra 3.c.Aaron, & filios eius cōstitues super cultum sacerdotij: externus vero, qui ad ministrādum accesserit morietur. Si tamen aliquādo esset maximus defectus sacerdotum consecratorum poterant Leuitę adiuuare eos ad officia sacerdotalia,vt patet 2.Paralipo.c.29.sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent.vnde, & Leuitę fratres eorum adiuuerunt eos donec impleretur opus,& sanctificaretur antistes.Sic ergo hic potuerunt Aaron, & filij sui adiuuare Moysen saltem ad detrahendum pelles sacrificiorum: in cęteris autem cæremonijs Moyses sufficeret.

Positio autem illorum non stat, scilicet quòd dies prima erectionis tabernaculi esset dies octaua consecrationis sacerdotum. nam sacerdotes non poterant consecrari nisi in sanctuario, vt patet Exo.29.& Leui. capi.8.ergo erectum erat tabernaculum, quando incępit eorum consecratio.Sed die prima erectionis tabernaculi fuit incępta oblatio principū, vt hic patet. ergo ante oblationem incęptam principum non potuit esse aliquis dies consecrationis sacerdotum.

Ad istud argumentum conantur respondere Iudęi A sicut Rab.Sa.& etiam Nicolaus dicentes, quòd duplex est erectio tabernaculi, scilicet vna quotidiana qua tabernaculum mane erigebatur,& in vespere deponebatur. alia est stabilis secundum, quam erigebatur tabernaculum in locatione castrorum,& deponebatur in eorum motione, vt patet supra capi.1.& 4.& dicunt, quòd in septem diebus quibus Aaron, & filij sui consecrabantur, erigebatur tabernaculum mane, & deponebatur in vespere. In octaua autem die erectum est ad manendum, ideo quando dicitur in litera, quòd istę oblationes incæperunt fieri in die quo erectum fuit tabernaculum: intelligunt de erectione ad manendum, quæ primo facta fuit octaua die consecrationis Aaron, quando ipse, & filij sui poterant B ministrare in officio sacerdotali.

Sed hoc dictum videtur esse inconueniens propter duo. Primò quia ista positio non satis consonat rationi.Secundo quia posito,quòd consonaret non coguntur ex textu ad talem positionem. Quod autem positio ista sit rationi dissona patet, quæ enim necessitas cogebat, vt tabernaculum per continuos septē dies erigeretur quotidie, & deponeretur: penitus frustra videtur, & aliquid confictum esse.

Item non videtur hoc esse satis possibile secūdum ea, quæ presupponuntur, quòd qualibet die erigeret̄, & deponeretur tabernaculum, quia si aliquis consideret multitudinem columnarum, vasium, tabularū, vectium, paxillorum,cortinarum,tentoriorum,velo- C rum, operimentorum, & dispositionem vasorum: forte non sufficit vna dies ad erigendum,& collocandum atque deponēdum: maxime quia ista cum quadam modestia, & reuerentia tractari debebant non tanquam res prophanę. Item quia eodem die deponebatur, & erigebatur secundum istam positionem, quod satis est inconueniens, cum vtrumque fieret in quadam mora satis magna. Sed adhuc dato hoc pro possibili accedit aliud, qđ impossibile facit,quia quolibet dierum istorum fiebat solennitas consecrationis, quæ requirit satis magnam moram, vt patet Exo. 29.& Leui.capi.8.

Item non potest stare,quia quolibet istorum dierū fiebat iuge sacrificiū, scilicet quòd offerebatur vnus D agnus anniculus in aurora holocaustum, & alius in vespere: sacrificium autem,quod fiebat in aurora erat oriente sole, & tunc necesse erat esse erectum tabernaculum,& atrium,quia nūquam fiebat sacrificium, nisi intra atriū tabernaculi ad ostium eius. ergo ante diem erigeretur tabernaculum.Item necesse erat tota nocte a solis occasu vsque ad auroram esse erectum tabernaculum, quia sacrificium vespertinum cremabatur per totam noctem vsque ad mane, vt patet Leui.c.6.sed non poterat esse nisi in atrio tabernaculi. ergo erectum erat per totam noctem: non poterat ergo dari, quòd in quolibet septem dierum erigeret̄, & deponeretur tabernaculum etiam si daretur,quòd erigeretur, & deponeretur, non solum hoc fieret semel in die, sed necesse esset fieri bis, quod patet, quia E isti dicunt quotidie erigi,& deponi. Sed necesse erat, ꝙ in vespere iterum erectum esset ad cremandū ibi sacrificium per totam noctem,ergo bis fieret erectio qualibet die, & depositio, quod impossibile est,& absurdum.

Item totaliter falsum est, quia Leui.capi.8.dicitur, quòd Aaron, & filij eius in 8.diebus consecrationis suæ non exirent de Sanctuario, sed semper intra manerent custodiendo vigilias Domini.si tamen tabernaculum quotidie deponeretur, & erigeretur non possent esse sacerdotes intra Sanctuarium, quia sicut domus prostrata ad solum non est domus, ita tabernaculum depositum non erat tabernaculum. ergo non

non fuit sæpe erectum, & depositum tabernaculum in illis septem diebus, sed mansit erectum sicut manere consuetum erat.

Secundo isti erāt, quia dato, quòd ista positio esset bona, tamen non coguntur ex textu ad eam sicut ipsi se cogi putant, quia non dicitur, quòd in die quo erexit Moyses tabernaculū facta sunt ista, sed in die quo erexit, & consecrauit atque sanctificauit, & ista omnia facta sunt eodem die. nam completo tabernaculo cū erectum est, consecratum est faciendo in eo vnctiones quasdam in oleo sancto, & illę non requirebant aliquorum dierum durationem, sed breuiter factę sunt, & sic eodem die quo primo erectum est tabernaculum fuit cōsecratio sacerdotū incępta, & oblatio principum. Ad inconueniens autem, quod supra ponebatur, scilicet quòd non possent Aaron, & filij sui facere sacrificia in septem diebus, & Moyses non posset illa per se explere supra responsum est.

Alij enim respondent aliter, qui dicunt 7. diebus ante cępisse consecrationem sacerdotū, quam oblationem principum ad hoc, quòd potuissent facere sacerdotes omnes oblationes principū. Dicūt enim, quòd oblationes principum non fuerunt incęptę primo die quo erectum est tabernaculū, sed primo die quo fuit erectum, sanctificatum, & vnctum. ista autē fuit dies octaua consecrationis Aaron, quia intelligit hoc non de prima erectione, sed de vltimo die completionis erectionis, vnctionis, & sanctificationis Sanctuarij. Cum ergo durauerit ista consecratio per multos dies non dicitur erectum, & vnctum, atque sanctificatum quolibet horum dierum, sed solum die vltimo, quo omnia ista finita sunt, & sic est modus loquēdi apud artifices, scilicet in die qua compleueris omnes parietes domus, & totum tectum dabo tibi pecuniam. Sed manifestum est, quòd non eadem die consummantur omnes parietes eiusdem domus, & tectū, sed in die refertur ad vltimam diem consummationis horum, scilicet vltimę rei, quę fit in his, & sic est prior completio totius Sanctuarij quantum ad fabricationem, deinde erectio, post vnctio, & sanctificatio, & sic illa dies est in qua Moyses compleuit tabernaculum, & erexit, & vnxit, in qua consummata fuit sanctificatio, & vnctio, & patet, quòd erant omnia ista ad terminum vltimę rei referenda, quia omnia ponūtur sub eadem clausula. Dicetur ergo dies completionis, erectionis, & vnctionis dies in qua fuit consummata sanctificatio. Sed ista responsio non stat: pręsupponit enim, quòd post erectionem tabernaculi durauit consecratio per aliquot dies, sed falsum est, quia solum fieri debebant quędam liturę in oleo super aliquas partes Sanctuarij, & vasorum eius, sicut fit in ecclesia, quando consecratur, quia fiunt cruces in angulis domus. hoc autem paruo tempore indigebat, ideo eadem die factum est.

Item sicut oblationes principum non incęperunt secundum, quòd isti volunt antequam finiretur consecratio Sanctuarij, ita & oblationes, quę fiebant in consecratione sacerdotum non debebant incipere antequam finiretur consecratio. Non enim licebat ministrari in domo illa ante sanctificationem, & consecrationem, quia non videbatur applicita esse Deo, nisi per consecrationem, ergo iam finitum erat tabernaculum in consecratione sua, quando sacerdotes incęperunt consecrari in eo, & sic referretur necessario consecratio sacerdotum, & oblatio principum ad idē tempus, scilicet quòd in eodem die cępta fuerint. Isti tamen recusant hoc, quia existimant esse incōueniēs eadem die inceptum esse vtrunque, quia tunc non possent sacerdotes ministrare in 7. diebus primis oblationis principum, sed hoc non est inconueniens, vt

F supra declaratum est. Dicendum igitur, quòd dies ista in qua dicitur tabernaculum erectum, consecratum, & vnctum, fuit dies prima mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, & tunc simul incęperunt consecratio sacerdotum, & oblatio principum.

Obtulerunt principes Israel. isti sunt 12. principes tribuum, & quia erant excellentiores, & oblationes suę magnæ, fuerunt eis assignati dies ad offerendum pro quolibet dies vnus: populares autem obtulerunt, sed quia oblationes istorum erant paruæ, nec erat distinctio excellentiæ inter eos, sicut inter principes, nec fuerunt eis assignati dies, nec descriptæ eorum oblationes. Sunt autem isti principes illi, qui nominantur
G supra c. 5. quod patet ex nominibus eorum, & patrū suorum: eadem enim sunt hic, & ibi, & hoc satis facile est, quia ista oblatio, quæ hic enarratur fuit facta primo die mensis primi anni secundi, vt supra declaratū est, & computatio, quæ habetur supra 1. c. fuit incępta die primo mensis secundi anni secundi, ideo intercidit vnus mensis inter vtranque nominationem principum. Et sic ijdem fuerunt principes vtrobique nominati. Vocantur isti principes Israel, quia erant principes totius multitudinis. Nam cum essent principes 12. tribuum, & in toto populo erant istę solę tribus dicebantur principes totius Israel. *Et capita familiarum.*

H *An obtulerint principes tribuum, & principes familiarum hic, vel solum principes tribuum. Quæst. IIII.*

PER hoc aliqui intelligunt principes familiarum. nam in qualibet tribu erāt multę familiæ, sicut patet infra 26. capitulo, & sicut in qualibet tribu erat vnus princeps, ita & in qualibet familia, & sicut obtulerunt principes tribuū, ita & principes familiarum, & isti vocantur capita familiarum. s. principes illarum. Erant etiam in qualibet familia multæ domus, & quælibet earum habebat vnum principem, sicut tribus, & familiæ, & isti significantur cum dicitur infra, & præfecti eorum, qui numerati fuerant, & sic volunt isti comprænhendere oēs principes hic, sed litera ista solum intelligitur de 12.
I principibus quorum oblationes infra narrantur. Si autem alij principes obtulisse dicerētur, etiam describerentur eorum oblationes, sed nihil tale fit. Etiam qñ ex litera arguunt dicentes poni hic principes tribuum, & familiarum. Respondendum est solum intelligi hic de principibus tribuum, & cum dicitur ibi, & capita familiarum. nō est sensus, ꝙ ista capita familiarum sint alia, q̃ 12. principes Israel, sed istimet principes sunt capita familiarum, quia cum sint principes totius Israel erunt principes familiarum. similis modus loquendi habetur supra 1. c. cum dr̄ hi nobilissimi principes multitudinis per tribus, & cognationes suas, & capita exercitus Israel: constat tñ, ꝙ ibi solum dicitur de duodecim principibus, & patet etiam
K hoc ex litera cum dicitur, & capita familiarum, quæ erant per singulas tribus. Non enim dixit, & capita familiarum, quæ erant per singulas familias, quia tunc intelligeretur de principibus familiarum, sed dixit ꝑ singulas tribus. ergo necessario referēdum est ad 12. principes, qui dicentur capita familiarum. Dicet aliqs posse intelligi de principibus familiarum. Nec obstat ista litera, quia in tribubus erāt familiæ, ergo in tribubus erant principes familiarum. Dicendum est non stare, ꝙ non solum dr̄ per tribus, sed ꝑ singulas trib⁹. s. ꝙ in qualibet tribu esset vnus princeps. hoc tñ referri non p̄t ad principes familiarum, quia non erant singuli per singulas tribus, sed multi in qualibet tribu s'm numerum familiarū. *Præfecti eorum qui numerati fuerant.* Hoc referunt quidam ad maiores principes. s. qui erāt prin-

principes domorum, & minorum congregationum, sed non stat, quia soli principes 12. hic numerantur, sed isti vocantur præfecti eorum, qui numerati sunt, idest principes numeratorum. ista numeratio, quę hic dicitur est illa, quę habetur supra 1. c. hi autem 12. dicuntur esse principes omnium illorum numeratorũ, quia erant principes omnium tribuum, & non erant aliqui numerati nisi de tribubus. Et ex hoc patet, ꝙ nõ intelligatur de principibus minoribus, qui sunt principes domorum, quia isti non erant præfecti eorum, qui numerati sunt, nam multi numerabantur quorũ isti principes domorum non erant principes, scilicet principes familiarum, & principes tribuum, & quamquam hic dicantur isti 12. principes præfecti eorum, qui numerati sunt: non tamen est intelligendum, ꝙ ipsi non sint numerati, ita enim numerabantur, sicut cæteri. *Munera coram Domino.* Idest obtulerunt principes munera coram Domino. ista munera sunt, quæ infra habentur.

An principes obtulerunt de expensis cumulatis ab omnibus oblationes istas, vel de sumptibus suis.
Quæst. V.

DICVNT quidam, quòd principes 12. quamquam obtulerunt ista munera, non tamen de expensis suis, sed omnes principes familiarum, & domorum, qui minores erant conferebant partem expensarum, & sic in qualibet tribu omnes principes domorum, & familiarum cũ ipso principe tribus, offerebant de proprijs expensis ad cumulandum oblationem, quam offerebat princeps tribus: offerebat tamen ille nomine suo, & aliorum, quia maior eorum erat. Sed hoc non habet aliquam euidentiam, quia ista dicentes mouentur, quia dicitur hic de principibus Israel, & capitibus familiarum, atque præfectis numeratorum, quos existimant esse principes tribuum familiarum, & domorum, & quia solum fit mẽtio infra de oblatione 12. principũ dicunt, quòd isti omnes principes contribuebant ad oblationem illam, quam offerebant principes tribus. Sed hoc improbatum est: solum enim intelligentur ista de principibus tribuum, vt fuit declaratum. nullũ est ergo motiuum ad dicendum hoc. Dicuntur isti principes obtulisse coram Domino, idest apud Sanctuarium, quoniam pecora, quę obtulerunt fuerunt introducta ad ostium tabernaculi, sicut erat de omnibus oblationibus. de plaustris autem non videtur dicendum, quòd introducta fuerint in atrium tabernaculi. Satis enim est, ꝙ fuerint ducta ad ostium atrij, & ibi etiam diceretur offerri coram Dño. *Sex plaustra tecta.* Idest obtulerunt principes sex plaustra. s. quadrigas opertas aliquibus velamentis. principes enim offerebant plaustra Dño, quia intelligebant ea necessaria esse ad vsum Sanctuarij. Cum enim sanctuarium esset domus portilis, & non posset totaliter portari humeris hominum propter magnitudinem tabularum, & columnarum, necessaria erãt plaustra in quibus hęc portarentur. Moyses tamen non dixerat eis, quòd offerrẽt plaustra. nam cum ipsi obtulerunt dubitabat Moyses an accipere deberet, iussit aũt Deus, quòd acciperet, vt patet infra. Si ipse tamen dixisset eis, quòd offerrent non dubitaret, an suscipienda essent plaustra, ipsi tamen principes moti fuerũt ad hoc, & cum dicitur, quò principes obtulerũt sex plaustra. nõ est sensus, quòd quilibet de principibus obtulisset sex, sed omnes simul obtulerunt sex, scilicet quia duo principes simul offerebant vnum plaustrum. Dicunt ista plaustra tecta, idest operta velamentis, quod fuit ad totalem apparatum portandorum, nam illa plau-

Oblatiões plaustrorum.

A stra offerebantur, vt aliquid in eis portaretur, & quia honestius portarentur quæcũque velata, quam nuda, obtulerunt principes velamenta cum plaustris, vt nihil deficeret ornatui eorum.

Cum 12. bobus. Sex plaustra habebant 12. boues, vt cuilibet correspponderent duo. Ex hoc etiam intelligendum est, quòd Israelitę portabant res suas per desertum in plaustris. Conuenientius enim sic portabãtur, quam super animalia solũ. An vero de Aegypto Israelitę eduxerint plaustra, vel postea in deserto fabricauerint, vt conuenientius rès suas deportarent, non multum differt: vtrunque enim satis esse potuit. forsitan enim magis dicetur, quòd de Aegypto non eduxerint plaustra, ne viderentur totaliter recedere, sed
B etiam hoc nõ multum agit, quia alia signa apparebãt manifesta in Israelitis de recessu suo.

Vnum plaustrum obtulerunt duo duces. Cum enim solũ sex plaustra offerrentur a 12. principibus: necesse erat, vt quidam eorum offerrent plaustra, & alij non, vel ꝙ nullum eorũ oblatum esset ab vno principe, sed duo intelligebantur ad offerendum vnum plaustrum, nec fiebat ista coniunctio duorum principum ad vnum plaustrum propter auaritiam, vel paupertatem, quia munera, quę per se quilibet obtulit præualebant, quã multa plaustra, vt patet consideranti pondus argenti in vasis, & animalia oblata, sed ista coniunctio fuit ex magna concordia, ne vnus excellẽtior alio appareret, quia inuidi, & inanis glorię appetitores volũt in publi
C co super alios dare, vt alijs maiores videantur. Ne ergo quęstio, vel murmuratio inter eos oriretur, ita cõuenerunt: ipsi etiam offerentes prius coniuncti sunt, vt scirent, qui erant oblaturi, & quid, & verisimile est, quòd ex aliquot diebus facta inter eos concordia de rebus offerendis quilibet apparauerit vasa ad oblationem suam faciendo illa fabricari: obtulerunt autem plaustra ad deportationem rerum Sanctuarij, & quia considerabant, ꝙ si quilibet vnum plaustrum cum bobus offerret superabũdarent, & si forte vnus offerret plaustrum, & alius non, dissensionis materia pullularet, ita cõuenerũt, vt duo vnum plaustrũ offerrẽt. *Et vnum bouem singuli.* Idest quilibet de principibus obtulit vnum bouem. nam cum essent plaustra sex 12.
D boues necessarij erant, ita vt cuilibet principi competeret vnus, & non offerebantur isti boues ad sacrificium, sed ad portandum plaustra. *Obtulerunt ea in aspectu tabernaculi.* Idest præsentauerunt ista plaustra cum bobus ante tabernaculum, non quidem intra atrium tabernaculi sicut erat de animalibus immolaticijs, q̃ ducebãtur ad ostium tabernaculi, quia illa ibi cremãda erant. Plaustra autem ad nihil expediebant intra atrium tabernaculi, sed sufficiebat, quòd offerrentur ad ostium atrij versus tabernaculum, & hoc erat esse in conspectu tabernaculi. Vnde differt esse apud ostiũ tabernaculi, vel ante ostium, & etiam in conspectu tabernaculi. Primum dicitur de omnibus, quę immolabantur. Secundum dicitur hic de plaustris oblatis.
E sic etiam dicebatur de vitula rufa, quòd ipsa immolaretur contra fores tabernaculi, & aspergeretur versus tabernaculum sanguis eius: constat tamen, quòd ipsa immolabatur, & cremabatur extra castra, sed quia sacerdos, quando aspergebat sanguinem eius conuertebat se versus partem in qua erat ostium tabernaculi, dicebatur aspergere contra ostium tabernaculi, vt patet infra 19. capi.

Ait autem Dominus ad Moysen suscipe ab eis. Cũ Moyses videret offerri plaustra, quę non pertinebant ad sacrificium, dubitauit an accipienda forent, & consuluit Dominum super hoc, qui respondit, quòd acciperet. nam Moyses quandocunque volebat introibat in Sancta sanctorum, & ibi audiebat à Deo solutionem

tionem

tionem dubiorum suorum, vt patet infra in litera. Et sic factum est hic: Deus enim non notificauerat hoc Moysi prius: mouerat tamen principes ad offerendũ, quia plaustra erant necessaria in Sanctuario.

Vt seruiant in ministerio tabernaculi. Idest ista plaustra erant, vt proficiant in ministerio Sanctuarij. nam tabernaculum accipitur hic large, quia non solum erãt plaustra ad portandum ea, quę erant in tabernaculo, sed etiam pro cortinis, & velis, atque columnis atrij tabernaculi: dicuntur ista seruire in ministerio Sanctuarij non, quòd essent plaustra ad aliquam ministrationem in Sanctuario, quia omnes illæ ministrationes fiebant per manus hominum: sed quia seruiebãt in ministratione, quæ est portari ipsum Sanctuarium, & sic dicebantur Leuitæ seruire in tabernaculo fęderis: non quòd intra tabernaculum haberent aliquam ministrationem, quia ista solum pertinebat ad sacerdotes, vt patet supra 3.c. Sed quia ipsi ministrabant in portando tabernaculum cum vasis suis, vt patet supra capi.4. *Et trades ea Leuitis.* Sacerdotes non indigebãt his, quia plaustra solum erant ad portandum res Sanctuarij. sacerdotes autem nihil portabant, sed Leuitę, ideo ad Leuitas plaustra pertinebant patet supra 3.& 4.c. vbi sacerdotibus solum datur ministratio in Sanctuario, Leuitis autem datur ministratio in portando ipsas res Sanctuarij.

Iuxta ordinem ministerij sui. Idest Leuitis dabis hęc secundum, quòd conuenit ministerio suo. q.d. non eodẽ modo conuenit omnibus Leuitis, sed quibusdã non conuenit habere plaustra, quibusdam vero conuenit. sicut patet de Caathitis quibus non dabantur plaustra, vt patet infra. etiam dicitur secundum ordinem ministerij sui. q.d. non conuenit omnibus Leuitis ęqualiter portare plaustra. quidam enim magis indigebant, quam alij, & sic Deus distribuit, quia Meraritis tradidit quatuor plaustra, & octo boues. Gersonitis autem solum duo plaustra, vt patet infra.

Itaque cum suscepisset Moyses plaustra, & boues. Scilicet ꝙ Moyses recepit ab Israelitis ista plaustra cum offerrent. Causa est, quia ipse ministrabat, quãdo ista plaustra oblata sunt: Aaron autem, & filij sui nondum ministrbãt principaliter, sed solum adiuuando Moysen, quia nondum fuerat consecratio eorum expleta.

Plaustra 6. & boues 12 simul oblata sunt eodem die. Quæst. VI.

SCIENDVM est, ꝙ ista plaustra, & boues fuerunt oblata simul. s. in prima die qua cęperunt offerre principes, quamquam ista plaustra pertinerent ad omnes principes, & quilibet offerret die suo. Causa huius est, quia oblationes istę non erant diuisibiles, sicut oblationes aliç, quę infra habẽtur. nam duo principes offerebant vnum plaustrum, ideo nullus illorum offerebat illud in die suo, quia tunc videretur pertinere ad eum solum, vt ergo non magis viderentur plaustra ista ad vnũ de principibus, quam ad alium pertinere, simul oblata sunt, ideo infra cum agitur de oblatione cuiuslibet die suo, non fit mentio de his plaustris, & bobus. Fuit autem iste modus, ꝙ in die prima dedicationis Sãctuarij sex plaustra cum bobus suis fuerint portata ad officium atrij tabernaculi, nomine omnium principum Israel: & ibi Moyses suscepit ea. Postea vero Naason princeps de tribu Iuda, qui fuit in offerentibus obtulit munera sua die eadem, & consequenter alij principes diebus suis. *Cum suscepisset Moyses plaustra, & boues.* Scilicet tanquã sacerdos faciens sacrificia diei illius.

Tradidit eos Leuitis. Scilicet plaustra, & boues. modus distributionis habetur immediate. *Duo plaustra, &*

F *quatuor boues dedit filijs Gerson.* Gersonitę autem erant portantes cortinas atrij, & omnia operimenta, & qdquid pertinebat ad supellectilem pelliceam, atque de filis: his dedit duo plaustra solum, quia minora erant onera istorum, quam Meraritarum.

Iuxta id, quod habebant necessarium. Idest iuxta quantitatem necessitatis dabat eis multa, vel pauca plaustra: non est sensus, quòd daret Moyses tot plaustra Gersonitis quot necessaria erant. Sed dabat eis secundum necessitatem, idest secundum proportionem necessitatis. s. ꝙ, quia Meraritæ in duplo plus agebant, quam Gersonitæ dedit eis duplo plura plaustra: non tamen dedit eis tot plaustra quot indigebant. Non est enim
G verisimile, ꝙ tot genera cortinarum, & velorum tentoriorum, & cęterorum operimentorum, quæ erant in Sanctuario tam in tabernaculo, quam in circuitu atrij portarentur in duabus quadrigis: nequaquã enim caparentur, & dato, quòd omnia, quæ pertinebant ad Gersonitas in duobus plaustris possent portare: tamẽ ea, quæ pertinebant ad Meraritas non poterant portari in quatuor, vt siquis consideret sexaginta columnas magnas ęneas, quę erant in circuitu atrij, scilicet 20. in latere aquilonari, & totidem in meridiano, & 10. in latere orientali, totidem autem in occidentali: etiam siquis consideret columnas 9. de lignis Sethim quarum erant quinque in introitu tabernaculi, & quatuor vbi erat velum Sancti sanctorum. Item erant
H multę tabulę ex quibus constabant tria latera tabernaculi, scilicet 48. cũ vectibus suis atque basibus. Non poterant ergo ista portari in quatuor quadrigis, sed plurium opus erat. nisi forte quis dixerit tabulas istas esse parui ponderis, sicut sunt parię tabulę ferratiles apud nos. Sed falsum est, quia quęlibet harum continebat in altitudine cubitos 10. & in amplitudine cubitum, & dimidiũ, vt patet Exo.26.c. in grossitie quoque satis magnę erant secundum correspondentiam altitudinis, & latitudinis. Nam quidam Iudæi dixerunt quamlibet earum habuisse dimidium cubitum latitudinis, sed etiam si hoc non sit, satis apparet, ꝙ habuerint aliquantam grossitiem cum cuilibet earum infixę essent duę bases argenteę, vt patet Exo.26.
I Item non poterit aliquis dicere, quòd 60. columnæ quas habebat atrium in circuitu erat aliquid paruũ. nam altitudo cuiuslibet earum erat cubitorum quinque, vt patet Exo.c.27. Etiam satis magnę grossitiei essent, quia ad fabricandum eas fusa sunt 72. millia talenta ęris, vt patet Exo.c.28. Etiam capita earum, quę erant de argento satis magnę quantitatis erant, nisi forte quis dixerit talentum esse aliquod paruum pondus. Sed hoc falsum est. nam de vno talento auri fabricatum est totum candelabrum cum omnibus vasis suis, & partibus diuersis. multæ tamen diuersitates erant in eo, quę non poterant fieri ex vno talento auri, quod patet, quia erãt multi calami, & sphęrulæ, & lilia, atque vasa, & omnia hæc solid, vt patet Exo.cap.
K 25. Oportet igitur, ꝙ talentum sit aliquid habens magnam quantitatem, & consequenter columnæ, & bases, quæ portabantur a Meraris erant magni ponderis, & quantitatis. vnde nõ sufferent plaustra quatuor. Sed dabantur solum quatuor, quia principes nõ obtulerant, nisi sex plaustra, de quibus conueniebant duo Gersonitis. manebant ergo sola quatuor Meraritis, & dicebantur ista dari eis secundum, quòd habebant necessarium, idest non secundum sufficientiam necessitatis, sed secundum proportionem, quia sicut indigebant Meraritæ quatuor plaustris, ita Gersonitę duobus.

Quatuor alia plaustra, & octo boues dedit filijs Merari. Isti receperũt in duplo plura plaustra, quia erat in duplo maior necessitas Meraritarũ, Gersonitarũ, cũ essent onera

onera eorum plura, & maioris ponderis. *Secundum officia sua.* Ideſt ſecũdum exigentiam officiorum ſuorum.q.d.officium Meraritarum exigebat plauſtra in duplo plura, quam officium Gerſonitarum: vel poſſet hoc referri ad diuiſionem, quę fiebat inter Meraritas, ſcilicet quòd fuerunt eis data iſta plauſtra, ideſt diuiſa inter illos ſecundum officia ſua, ideſt ſecundum partē rerum portabilium traditarum aliquibus de Meraritis. nam ſupra 4.c. fuit declaratum, ꝙ familia Meraritarum, q̃q̃ eſſet vnica diuidebatur in partes, & vni parti eius aſſignabantur talia, vel talia vaſa portanda, & alij parti alia, & quia quędam iſtarum partium maiorem onerum portationem ſuſceperant dabatur eis de quadrigis excellentia. Sic etiam videbatur debere fieri inter Gerſonitas, quamquam fieri non potuit, quia ſolum data ſunt eis duo plauſtra, quæ non poterant diuidi, niſi in duas partes ęquales. *Et cultum ſuum.* i. ſm miniſterium, quod habebant. iſta duo ad idem pertinent, ſcilicet cultus, & officium, ſed interdum fit replicatio ex vſitato modo loquendi etiam ſi non importentur diuerſę res per ipſas voces. *Sub manu Ithamar filij Aaron.* Hoc refertur ad iſtas duas familias Leuitarum.ſ.ad Gerſonitas, & Meraritas, ꝙ erãt iſtę duę familię ſub manu Ithamar, ita enim fuit ſupra diſtributum. nam iſtę tres familię Leuiticę habebant principes ſuos, qui erant principes ex genere, ſecundum quòd aſſignabãtur principes in tribubus pręter hoc, quia iſtę familię Leuiticę erant applicitę ad communes miniſtrationes Leuitarum: oportebat, vt de ſacerdotibus pręponerentur eis aliqui, qui dirigerent eos in his, quę facere debebãt: ideo familiæ Gerſonitarũ, & Meraritarum erant ſub Ithamar ſacerdote filio Aaron. familia autem Caathitarum erat ſub Eleazar filio Aaron, & rurſus principes iſtarum trium familiarum Leuiticarum erant ſub Eleazar, vt patet ſupra c.2. & 4. & hoc ſolum erat quantum ad miniſtrationes. nam non erant principes ipſarum familiarum q̃tum ad genus, cum eſſent Eleazar, & Ithamar de familia Caathitarum ſolum: etiam non erant directè principes Caathitarum, quia inter Caathitas diſtinguebantur alię quatuor familiæ, ſcilicet Amramitarum, Hebronitarum, Ozielitarum, Ieſſaaritarum, vt patet ſupra 3.c. filij autem Aaron erant de Amramitis ſolum, ideo non veniebat eis directe principatus totius familiæ, ſed tanquam ſacerdotibus habentibus poteſtatem ſuper Leuitas ad iubendum eis in officijs ſuis. *Filij Aaron ſacerdotis.* Dicitur Ithamar filius Aaron ſacerdotis ad differentiam aliorum, qui in populo hoc nomine vocabantur, & dicitur Aaron ſacerdos.i.ſacerdos magnus. nam quantum ad eſſe ſacerdotem non excedebat filios ſuos.

Filijs autem Caath non dedit plauſtra, & boues. Fuerunt data ſex plauſtra a principibus, de quibus quatuor diſtributa ſunt Meraritis, & duo Gerſonitis. nullum ergo manebat pro Caathitis: hoc tamen ex induſtria factum eſt. Nam ſi indiguiſſent plauſtris ſicut Meraritæ, & Gerſonitę fuiſſet eis aliquid datum, ſed miniſtratio eorum non debebat eſſe in plauſtris, ſic enim Deus iuſſerat. *Quia in Sanctuario ſeruiunt.* Ideſt non habẽt Caathitæ plauſtra, quia ſeruiunt in Sanctuario, ideſt in portando res Sanctuarij, nam portabant vaſa omnia Sanctuarij, quæ non erant partes illius, & non dicuntur ſeruire in Sanctuario, ideſt facere aliquam miniſtrationem in Sanctuario. Nam nihil horum ptinebat ad Leuitas, ſed omnes miniſtrationes Sãctuarij ad ſacerdotes: ſeruiebant autem Leuitæ omnes in Sanctuario, ideſt in portando ipſum Sanctuarium, & vaſa eius. Et ſciendũ, ꝙ non eſt iſta cã quare non data ſunt plauſtra Caathitis. nam ita ſeruiunt oẽs alij Leuitæ in Sanctuario ſicut ipſi, vt patet.ſ.3.& 4.c.tñ data

A ſunt plauſtra alijs, ſed refertur hoc ad ea, quæ habẽt immediate. *Et onera proprijs portant humeris.* Ideſt non dabantur ſibi plauſtra, quia portant, ideſt portare debent onera proprijs humeris.

Caathitæ portabant onera humeris proprijs, ideo non indigebant plauſtris. Quæſt. VII.

Non intelligitur, ꝙ Caathitæ portarent onera humeris ſuis.i.hẽrẽt conſuetudinẽ ad portandum, vel ꝙ portarẽt actualiter, quia nondum portauerant Leuitæ aliqua onera. nam tabernaculum fuit factum in mõte Sinai, & ex ipſo loco cęperunt portare onera. Sed nunc erãt B in monte eodem, vt patet infra 10.c. ergo nondum portauerant quidquam humeris ſuis, ſed dicitur, ꝙ portare debeãt humeris ſuis, quia Deus iubet, ꝙ portent humeris ſuis: nec eſt alia cauſa niſi voluntas Dei. Nam ita potuiſſent portari ea, quæ portabant Caathitæ in plauſtris, ſicut Gerſonitarum onera, & Meraritarum. Sed poterit dici aliter.ſ.ꝙ Deus volebat portari iſta humeris hominum, quia maior erat reuerentia, ꝙ portarentur humeris hominum, quam in plauſtris, & quia inter omnia, quæ portabant Leuitæ excellentiora erant, quæ portabant Caathitæ.ſ.arca cum propitiatorio, in qua erat maxima ſanctitas, & omnia alia vaſa in quibus fiebant miniſtrationes ſacræ. ea autem, quę portabant alij Leuitæ non erant vaſa miniſtrationis, C ſed ſolum partes ex quibus conſtruebatur Sanctuarium. ad Caathitas igitur magis pertinuit portare humeris ſuis propter excellentiam vaſorum, quam ad Gerſonitas, & Meraritas. Aliter dici poteſt, ꝙ Deus volebat omnia, quæ erant in Sanctuario, & partes illius portari humeris hominum, vt in maiori reuerẽtia portarentur, ſed non potuerunt omnia ſic portari: quoniam onera Meraritarum, & Gerſonitarum erãt valde magni ponderis, quæ nõ poſſent portari humeris, ideo indiguerunt plauſtris: onera autem Caathitarum minoris erant ponderis, vnde potuerunt portare ſuper humeros, & propter hoc in oneribus Caathitarum Deus iuſſerat fieri vectes, quando fabricabantur ſcilicet in arca, & in mẽſa, & in altaribus. in oneribus D aũt Gerſonitarum, & Meraritarum nõ fuerunt facti vectes. Et ſi aliquis obijciat, ꝙ tabulę Sanctuarij habebant vectes, vt patet Exo.26.c. Reſpondendum eſt, ꝙ non erant iſti vectes ad portandum tabulas, ſed ad cõtinendum eas, vt patet Exo.c.26.& 36.ſ.quia plures tabulæ ponebantur ſimul erectæ in ſublime, & niſi eẽt aliquid, quod eas teneret in vna compage diffugerẽt abinuicẽ, & caderent: fuerunt ergo poſiti vectes.ſ. q̃dam ligna longa tranſuerſalia per dorſa tabularum, vt ſic continerentur: vectes tamẽ, qui fiebant in arca, & altaribus tanquam menſa, ad portandum erant, & non ad continendum, vt patet Exod. vigeſimoquinto capitulo.

E Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris die qua vnctum eſt, oblationem ſuã ante altare. Dixitque dominus ad Moyſen. Singuli duces per ſingulos dies offerant munera in dedicationem altaris. Primo die obtulit oblationem ſuam, Naaſon filius Aminadab, de tribu Iuda. Fueruntque in ea acceptabulum argenteum, pondo cẽtum triginta ſiclorum, phiala argentea habens ſeptuaginta ſiclos, iuxta pondus Sanctuarij, vtrũq; plenum

Munera in dedicatione altaris. Iudas offert.

plenum simila conspersa oleo in sacrificiũ: mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso. Bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircũque pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Naason filij Aminadab. Secundo die obtu-

Oblatio Issachar. lit Nathanael filius Suar dux de tribu Issachar, acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, iuxta pondus Sanctuarij, vtrunq; plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum habens decem siclos plenum incenso, bouẽ de armento, & arietem, & agnum anniculũ in holocaustum, hircumq; pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Nathanael filij Suar. Tertio die princeps filiorum Zabulon,

Oblatio Zabulon. Heliab filius Helon obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificiũ, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, & bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinq;, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Heliab filij Helon. Die quar-

Oblatio Ruben. to princeps filiorum Ruben Elisur filius Sedur, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pō dus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in sacrificio pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hęc fuit oblatio Elisur filij Sedur. Die quinto prin-

Oblatio Simeon. ceps filiorum Simeon Salamihel filius Surisaddai, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad

F pondus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hęc fuit oblatio Salamihel filij Surisaddai. Die sexto princeps filiorum Gad, Heliasaph filius

G Duel, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentẽ septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorũ boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit ob-

H latio Heliasaph filij Duel. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama filius Ammiud, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum aureum appendens decem siclos plenũ incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircũ-

I que pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinq;, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elisama filij Ammiud. Die octauo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, mortariolum

K aureum appendens decem siclos plenum incenso, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato. Et in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hęc fuit oblatio Gamaliel filij Phadassur. Die nono princeps filiorum Beniamin, Abidan filius Gedeonis, obtulit acceptabulum argenteum appen-

appendens centumtriginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarij vtrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtũ: hircumque pro peccato. Et in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.

[Oblatio ...an.] Hæc fuit oblatio Abidan filij Gedeonis. Die decimo princeps filiorum Dan Abiezer filius Amiſaddai obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum appẽdens decem ſiclos plenum incenſo, bouẽ de armento, & arietem, & agnum anniculũ in holocauſtum, hircumq; pro peccato. Et in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.

[Oblatio Abiez.] Hæc fuit oblatio Abiezer filij Amiſaddai. Die vndecimo princeps filiorũ Aſer Phegiel filius Ochrã obtulit acceptabulũ argenteũ appendens centũtriginta ſiclos, phialam argẽteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificiũ, mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum, hircumque pro peccato. Et in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.

[Oblatio Nephthalim.] Hæc fuit oblatio Phegiel filij Ochran. Die duodecimo princeps filiorum Nephthalim Ahira filius Henan, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum ſimila oleo conſperſa in ſacrificium, mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum, hircumque pro peccato. Et in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hęc fuit oblatio Ahira filij

A Henan. Hæc in dedicatione altaris oblata ſunt a principibus Iſrael in die qua conſecratum eſt, acceptabula argentea duodecim, phialæ argenteæ duodecim, mortariola aurea duodecim. ita vt centumtriginta ſiclos haberet vnum acceptabulum, & ſeptuaginta ſiclos vna phiala id eſt in commune vaſorum omnium ex argento, ſicli duomillia quadringenti pondere ſanctuarij, mortariola aurea duodecim plena incenſo, denos ſiclos appendentia pondere ſanctuarij idest ſimul auri ſicli centum viginti, boues de armento in holocauſtum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum, hirci duodecim pro peccato, in hoſtias pacificorum boues vigintiquatuor, arietes ſexaginta, hirci ſexaginta, agni anniculi ſexaginta. Hęc oblata ſunt in dedicatione altaris quando vnctum eſt. Cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt conſuleret oraculũ, audiebat vocem loquẽtis ad ſe de propitiatorio, quod erat ſuper arcam teſtimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei.

[Numerus rerũ oblatarum.]

[Loquebatur Dñs Moyſi de tabernaculo fœderis.]

Igitur obtulerunt duces. Hic ponitur ſecundum huius cap. ſcilicet, oblatio principum diuiſim facta. nam ſupra dictum fuerat quomodo obtulerant principes ſex plauſtra, & hoc ſimul, ſcilicet, die prima dedicationis ſanctuarij: nunc ponuntur oblationes eorum quæ non fuerunt ſimul, ſcilicet, omnia quæ habentur infra, vnde de plauſtris & bobus ſupra poſitis non fit infra aliqua mentio. [Oblatio principum diuiſim facta.]

D *Igitur obtulerunt*. Non ponitur hic igitur tanquam notans conſequentiam, ſed ſolum vt principium alicuius rationis, & ſic interdum in principio locutionum noſtrarum ponimus igitur: nunquam tamen ponitur tanquam ſignum conſequentiæ niſi aliquid pręceſſerit.

Obtulerunt duces. Vocantur hic duces ſoli principes tribuum. nam de principibus familiarum & domorum nihil hic agitur cũ ſolum deſcribatur oblatio duodecim principum. vocantur iſti excellenter duces, quia erant totius multitudinis duces, & quilibet ſub ſe habebat valde magnam multitudinem.

E Alij autem erant minores principes.

In dedicatione altaris die qua vnctum eſt. Ideſt oblatio iſtorum fuit in die dedicationis altaris. Non eſt autem intelligendum quòd omnes principes in aliquo die obtulerint, quia obtulerunt in duodecim. Sed dicuntur obtuliſſe in die dedicationis altaris, ideſt incęperunt offerre in die prima dedicationis altaris. Erat autem dedicatio altaris conſecratio eius. nam vngebatur oleo vnctionis, ſicut & cętera vaſa ſanctuarij, vt eſſet applicitum ad Dei cultum. Aliter enim viderenter omnia illa prophana, cum non haberent aliquid per quod ſpecialiter in Deum tenderent. [Dedicatio altaris q d.]

Quomodo stat, quòd fuerit facta oblatio die qua vnctum est tabernaculum, cum etiam fuerit facta die qua erectum est. Et quòd altare habebat duas dedicationes. *Quæst. VIII.*

SED arguet aliquis, quia supra dicebatur quòd ista oblatio principum facta est die quo tabernaculum erectum est, vnctum, atque sanctificatum. Hic autem dicitur quòd fuit facta in die dedicationis altaris.

Respondendum est vtrumque pertinere ad idem & factum esse eodem die. tabernaculum enim vnctum est in oleo sancto die qua erectum est, factis quibusdam lituris intincto digito in oleo per omnes parietes eius, & per singula operimenta atque vasa, & cetera quę erāt in sanctuario sicut iusserat Deus Exodi capitulo trigesimo: fuit autem facta ista vnctio satis breuiter, quia nullæ cæremoniæ fiebant præter lituras in oleo, & tunc ipsum altare cum cæteris vnctum est, & ista vocatur dedicatio eius, in eodem enim die tabernaculum, & altare dedicata dicuntur, sicut patet supra in litera cum dicitur: factum est in die qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud, vnxitque & sanctificauit cum omnibus vasis suis altare similiter, & vasa eius, obtulerunt principes &c. Cum ergo ad eandem diem ista pertineant nihil magis differt dici fuisse factā oblationem principum die qua erectum est tabernaculum & vnctū, quàm in die qua altare dedicatum est.

Considerandum tamen quòd altare habebat duas dedicationes, vnam generalem cum cæteris vasis sanctuarij, scilicet, quòd vnctum est in oleo sancto factis in eo quibusdam lituris: & ista fiebat in eodem die in quo omnia alia vasa sanctuarij sanctificata sunt. fiebat autem alia dedicatio altaris, quæ durabat per septem dies quotidie offerendo sacrificia & vngendo, vt patet Exodi capitulo vigesimonono, & Leuitici octauo. Causa autem huius specialis dedicationis erat, quia specialius pertinebat altare holocaustorum ad cultum Dei quàm cætera, cum in eo offerrentur omnia sacrificia. sed quamcunque harum dedicationum assumpserimus, dicendum est, quòd ad eandem diem pertinent, scilicet, quia eodem die inceptę sunt, sed prima quæ erat generalis finita est immediatè. Secunda autem durauit ex tunc per septē dies, ideo vtroque modo est verum, quòd fuit oblatio principum in die dedicationis altaris.

Die qua vnctum est. Vnctio & dedicatio idem sunt. nam dedicare est aliquid applicare specialiter ad cultum Dei: & hoc fiebat per vnctionem. intelligitur autem ista vnctio de illa quę facta est in prima die: quia tunc inceperunt principes offerre, & obtulerūt per septem dies, in quibus altare quotidie dedicabatur, & consecrabantur sacerdotes.

Oblationem suam ante altare. Idest quilibet de principibus obtulit munera sua coram altari, scilicet, holocaustorum. Erat autem alterum altare, scilicet, thymiamatum, sed in illo nihil offerebatur, nec ante illud, quia in eo non cremabantur aliqua sacrificia, vt patet Exodi cap. 30. Item quia altare thymiamatum erat intra tabernaculum apud velum sancti sanctorum, vt patet pręallegato capitulo. illuc autem nemo de popularibus ingrediebatur, sed soli sacerdotes ad aliquas ministrationes quotidianas. nam si introiuissent morerentur, qa viderent vasa sanctuarij nuda, vt patet supra quarto capitulo. sacerdotibus autē quotidie licitum erat illuc introire, vt patet ad Hebræos cap. 9. Ad altare autem holocaustorum licebat popularibus accedere ad offerendum sacrificia sua, & hoc quia accedere debebant vsque ad ostium taber-F naculi, vt patet Leuit. cap. 1. & 3. & vbicunque dicitur de oblatione sacrificiorum. dicitur autem quòd pręsentauerunt principes oblationem suam ante altare, ad differentiam oblationis primæ, scilicet, plaustrorum, & boum, quia non introierūt ista vsque ad ostiū tabernaculi in atrium eius, sed manserunt extra sanctuarium. ipsi tamen principes cum vasis argenteis, & animalibus oblatis intrauerunt in atrium tabernaculi ante altare holocaustorum.

Dixitque Dominus ad Moysen: singuli duces per singulos dies offerant. Obtulerant duces sex plaustra simul cum bobus, & hoc in eadem die. Nunc vero de alijs oblationibus sic facere volebant, vt simul offerrent, & non videretur aliqua excellentia in vno super alios, G scilicet, vt sicut erant æquales in oblationibus, ita essent æquales in tempore. Dominus autem prohibuit vt solennius fieret, & pro singulis diebus essent sufficientes oblationes, ideo dixit Moysi quòd iuberet principibus singulis offerre per singulos dies, & sic factum est.

Offerant munera in dedicatione altaris. Idest offerant ad honorem dedicationis altaris, siue ad maiorem solennitatem. in quo Deus non imponit principibus necessitatem offerendi, quia tunc iuberet eis quid & quantum offerrent quod non ponitur, sed dicit vt offerant per singulos dies, scilicet, quòd ipsi oblaturi erāt antequam Deus quidquam mandaret, quia tamen volebant offerre simul iussit Deus, vt offerrent singuli per singulos dies. si tamen ipsi nihil offerre destiH nassent Deus nihil iussisset offerri. Et dicitur quòd isti offerant in dedicatione altaris, non quidem in die dedicationis solum, sed quòd offerant ad solennitatem vel honorem dedicationis. Nam dedicatio altaris si accipiatur pro vnctione illa generali ad altare, & omnia vasa sanctuarij, in vna die & per vnicam cæremoniam facta est. Si autem accipiatur pro dedicatione speciali altaris durauit per dies septē, oblatio tamen principum per duodecim dies continuata est. ergo non intelligitur, quòd solum in diebus dedicationis altaris offerretur, sed ꝙ offerretur ad honorem dedicationis. nam quamquam duraret ista oblatio vltra dies dedicationis, quia tamē incepta est prima die dedicationis altaris, & durauit omnibus ilI lis diebus, dicebatur ad solennitatem dedicationis fieri. Cum enim altare dedicatū est quotidie offerebantur sacrificia etiam sine sacrificijs principum. Nam dedicatio per septem dies durauit. cōsecratio etiam sacerdotum per totidem, & illi ijdem dies in quibus sacerdotes consecrati sunt, fuerunt in quibus fuit altare dedicatū, vt patet Exo. cap. 29. & Leuit. 8. Sacerdotes tamen offerebant sacrificia quolibet horum septem dierum, vt patet præalleg. cap. ergo dato ꝙ non offerrēt principes in dedicatione altaris essent sacrificia: maior tamen erat solēnitas cum principes offerrent, quia quilibet eorum offerebat 21. animalia vt patet infra. *Primo die obtulit oblationem suam Naason.*

Quomodo principes obtulerunt æquales & similes oblationes:
K *& de multiplici ordine qui obseruari poterat inter eos, & quis obseruatus est.* *Quæst. IX.*

PRINCIPES isti diuisi fuerunt per dies ad offerendum, & erat in hoc aliqua dignitas, scilicet, quis præcederet alterum: ne tamen in hoc esset aliqua æmulatio conuenerunt quantum ad aliquid in æqualitate, scilicet, quantum ad oblationes. Nam siue in vasis aureis siue argenteis siue animalibus omnes principes obtulerunt æqualiter, vt patet infra in litera. & oēs obtulerūt vasa eiusdē modi & numeri, & aīalia earūdē speciei, & nu-

& numeri, & ad similia sacrificia. in quo videtur quòd per aliquot dies ante hoc cõuenerunt inter se quid & quantum quilibet eorum offerre deberet: in tempore etiam offerendi ęquales futuri erant, scilicet, omnes in eadem die nisi Deus vetuisset: datus est autem eis ordo non secundum natiuitatem, quia tũc primo debuisset offerre Ruben, deinde Simeon & postea Iudas. Primò tamen obtulit princeps filiorũ Iuda, deinde Isachar, postea Zabulon.

Fuit tamen obseruatus ordo natiuitatis inter eos in scriptura facta in lapidibus rationalis, & in duobus onychinis qui erant in ephod, vt patet Exo. cap. 28. Et ratio est, quia ibi scribebantur quantum ad aliquid spirituale, scilicet, vt essent in memoria Dei, vt patet eo. cap. & quantum ad hoc non est vna tribus nobilior alia, nisi secundum quòd Deus acceptat magis vnam quàm alteram, & quia necesse erat describi secundum prioritatem natiuitatis, quæ est à natura & non secundum aliquam excellentiam temporalem. Hic autem, s. quòd vnus princeps pręcederet alterum in offerendo, pertinebat ad quendam honorem temporalem, ideo datus est eis locus pręcessionis & successionis secundum ordinem dignitatis temporalis: & quia tribus Iuda erat maioris dignitatis super omnes alias, princeps eius prima die obtulit. In cæteris autem fuit hic obseruatus ordo secundum habitudinẽ vexillorum: iusserat enim Deus, quòd essent omnes tribus Israel distinctæ per quatuor vexilla, & sub quolibet essent tres tribus, vt patet supra 2. cap. ideo secundũ quòd se habebant in illis vexillis, ita habuerunt hic ordinem in offerendo. nam prima die obtulit princeps tribus Iuda, & quia sub vexillo suo erãt Isachar, & Zabulon post principẽ Iudæ obtulit princeps Isachar: & post eum princeps tribus Zabulon. deinde obtulerunt illi, qui erant sub vexillo filiorum Ruben, s. primo ipse princeps tribus, deinde princeps Simeon, postea princeps tribus Gad. deinde obtulerunt qui sub vexillo erant filiorum Ephraim, s. primo ipse princeps filiorum Ephraim, deinde princeps tribus Manasse, ad vltimum princeps tribus Beniamin, ad vltimum obtulerunt, qui erant sub vexillo Dan, s. ipse princeps tribus Dã, deinde princeps tribus Aser. Postremo princeps tribus Nephtalim, sicut apparet ex litera. Et non fuit hic obseruatus per omnia ordo dignitatis, sed magis ordo vexillorum. Quòd enim princeps tribus Iuda offerret ante principes omnium aliorum vexillorum pertinebat ad dignitatem. Nam quamquam teneretur ordo vexillorum poterat fieri inchoatio à vexillo filiorum Ruben, sicut inchoatũ est a vexillo filiorum Iuda, sed dignitas tribus Iudę fecit, vt ipsi esset prima dies assignata: in alijs autẽ obseruabatur ordo vexillorum. nam si esset pręcessio secundum dignitatem post tribum Iuda nõ offerret princeps tribus Isachar, sed tribus Ruben: & deinde princeps tribus Simeon, sed nõ est factum sic. etiam primò obtulissent oẽs filij Lię & Rachelis qui erant filij dominarum, deinde filij Zelphę & Balę qui erant filij ancillarum, sed non fuit obseruatus iste ordo. Nam tribus Gad erat de filijs ancillarum, cum esset Gad filius Zelphę, vt patet Genesis trigesimo cap. immediatè tamen post Simeonem obtulit Gad ante principes Ephraim Manasse & Beniamin, qui erãt filij Rachelis, vt patet infra in litera. fuit ergo in hoc solus ordo vexillorum.

Sed quantum ad hoc, quòd illi qui erant sub vno vexillorum offerrẽt primo quàm qui erant sub alio, scilicet, quòd inciperetur a principe istius tribus, & non a principe alterius erat ordo dignitatis, scilicet, quòd incępta est oblatio in vexillo filiorũ Iuda, quia erat dignior princeps illius vexilli omnibus alijs prin-

A cipibus. Consummato vexillo isto incepit princeps vexilli tribus Ruben, & nõ princeps vexilli Ephraim vel Dan, quia erat dignior Ruben alijs duobus principibus tribuum. postea obtulit princeps filiorum Manasse, quia iste erat dignior principe vexilli Dan, eo quòd erat de filijs Rachelis. Dan vero erat de filijs Balæ, & sic comparando principes vexillorum ad seipsos fuit ordo dignitatis: comparando tamen omnes alios qui erant sub vexillis ad seipsos vel principes erat ordo vexillorum.

Obtulit oblationem suam Naason filius Aminadab. Oblatio Naason fuit, quæ habetur infra, & iste erat princeps in tribu Iuda cui debebatur primò offerre, quia tribus Iuda erat tribus regia, sicut prædixerat Iacob Gen. 49 fuerat autem assecuta istam dignitatẽ quan-
B do cęteris tribubus formidantibus introire in mare tribus Iuda prima introiuit, sicut dicebatur a quibusdam de quo dictum est Exo. 14 cap. Etiã correspondebat isti tribui locus excellentior in castrametatione. nam ad partem oriẽtalem erat semper vexillum filiorum Iuda, vt patet supra cap. 2. iste Naason fuit princeps in toto deserto in tribu Iuda. Pater autem eius Aminadab mortuus fuerat in Aegypto: alioquin ipse fuisset princeps tribus huius, & nõ Naason filius eius: fuit tamen principatus Naason ex primo anno egressionis de Aegypto. Nam prima dies anni secundi ab exitu de Aegypto erat in qua obtulit Naason, & iam erat princeps tribus Iudæ. iste habuit sororem nomine Elisabeth, quæ fuit vxor Aaron, &
C peperit ei Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar, vt patet Exo. cap. 6. fuit autem mortuus iste Naason in deserto, quia omnes viri bellatores qui computati fuerant in principio anni secundi ab exitu de Aegypto mortui sunt ante exitum de deserto, vt patet infra decimoquarto capitulo. fuit tamen vnus de numeratis iste Naason, vt patet supra capitulo primo, & sic dicitur infra vigesimosexto capitulo, quòd quando in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto computati sunt omnes Israelitę, nullus fuit ibi de his qui fuerant in prima numeratione. ergo nõ erat ibi Naason. Item patet ex nominibus principum qui assignabantur eo tempore. nam Salmon filius Naason erat princeps tribus Iudæ in exitu de deserto, scilicet, in fine
D quadragesimi anni: & ipse accepit in vxorem Raab Iericontinam, vt patet Matth. cap. 1.

Fueruntque in ea acceptabulum argenteum. Isti principes offerebant sacrificia & munera. Sacrificia erant in animalibus, vt patet infra, quia de omni genere sacrificiorum obtulerunt: munera vero erant in argento & auro, scilicet, quia obtulerunt vasa: & ista erant talia qualia vasa sanctuarij, quæ ponebantur super mensam propositionis: & hoc vt proficerent ista vasa ad ministerium Domini, & offerebat quilibet tria vasa, scilicet, acceptabulum, phialam, & mortariolum. similia nominantur Exodi capitulo vigesimoquinto.

E Acceptabulum dicitur scutella argentea ampla, & vt aliqui dicunt, erat ad continendum incensum. Sed non videtur, quia supra tertio capitulo dicitur, quòd phialæ, & mortariola, & cyathi, & crateræ erãt ad liba fundenda, & tamen per illa intelliguntur acceptabula. *Acceptabulũ quid.*

Dicendum ergo, quòd acceptabulum est scutella ampla facta ad recipiendum similam, & communiter scribitur cum p, ita vt dicatur acceptabulum, & deriuatur ab accipiendo, quia est vas amplum & capax, vt in eo ponatur farina. Alij autem scribunt sine p, dicentes acetabulum ab aceto, sed non erat vsus aceti in toto sanctuario, ideo primo modo verius se habet.

Siclus quid. *Pondo centum triginta siclorum*. Id est acceptabulum argenteum appendebat centum triginta siclis. Est enim siclus pondus vel moneta, & accipitur hic pondo indeclinabile, & sic sępissime habetur in his libris.

Phiala cuius figuræ esset. *Phialam argenteam habentem septuaginta siclos*. Istud erat secundum vas quod obtulit Naason, & vt communiter dicitur, est vas vinarium: in figura tamen erratur a multis. Dicunt enim esse strictum in collo sicut apud nos sunt phialæ vitreę. Sed hoc non stat quia tunc non possent poni in eo farinæ. Dicitur tamen infra quòd acceptabulum & phiala erant plena simila. ergo non fuit figura eius stricta in collo, sed alterius modi in quo non multum differt: tamen quamquam dicatur infra, quòd phiala erat plena simila, non sequitur ex hoc quòd vsus eius in sanctuario esset ad ponēdum similam, sed magis erat ad fundendum vinum. principes tamen vsi sunt illis nunc ad ponendum similam, quia offerebant pro sacrificijs suis.

Iuxta pondus sanctuarij. Dicitur hoc de siclis. nam erat diuersitas siclorum. quidam erant pertinentes ad sanctuarium. alij vulgares. Sicli autem sanctuarij erant maiores, ideo quandocunque agitur hic de siclis exprimitur quòd sint de pondere sanctuarij. Nā si non exprimeretur intelligeretur de alijs siclis minoribus.

Vtrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio. Id est acceptabulum & phiala replebantur simila, & hoc ad sacrificium: quilibet enim istorum principum offerebat holocaustum & hostias pacificas, & sacrificium pro peccato: in duobus autem primis semper offerebantur libamenta, quamquam de eis sperare non iuberetur, quia erant concomitantia ex lege, vt patet infra cap. 15. offerebantur autem simila, & oleum, & vinum, & thus, & sal in libamēta de quibus patet Leuit. cap. 2. Dicitur de ista simila quòd erat conspersa oleo, id est quando commiscebatur, fundebatur oleū super ipsam, sicut solet farina conspergi aqua. & ex hoc patet quòd ista simila non erat panis coctus, sed solum farina nondum formata in panem. quod patet, quia dicitur, quòd phiala, & acceptabulum erant plena simila. de pane tamē formato non diceretur hoc. Et dicitur hic ꝙ erat simila in sacrificio, i. pro sacrificio, s. pro sacrificio carnium. nam iussum erat quòd cum quolibet holocausto & hostia pacifica offerrentur libamenta: de quibus præcipuum erat simila, & ista erat pro sacrificio, i. vt esset libamētum duorum sacrificiorum. Alio modo potest intelligi sacrificium nō pro ipsis animalibus, sed pro libamentis. nam Leuit. cap. 2. & infra 15. simila vocatur sacrificium, i. libamentum, & hoc modo poterit intelligi quòd oblata est simila conspersa oleo in sacrificium, id est vt ipsa esset sacrificium, s. libamen.

Mortariolum quid. *Mortariolum ex decem siclis aureum plenum incenso*. Istud erat tertium vas quod offerebat Naason & erat ex auro. dicitur autem mortariolum vas ad continendum thus, quod patet ex eo quòd iste Naason obtulit illud incenso plenum, sed nō manifestatur ex hoc sufficienter. Nam de phiala & acceptabulo supra dictum est, quòd offerebantur plena simila: & tamen phiala vas vinarium est. ex alio autem patet hoc magis, scilicet, ex paruitate vasis, quia erat factum ex decem siclis ex quibus satis paruum vas fieret, vnde nō proficiebat ad vsum similæ cōtinendæ, nec ad vinum vini aut olei pro sacrificio, sed ad continendum incensum quod in quantacunque quantitate proficiebat. *Bouem de armento & arietem, & agnum anniculum in holocaustum*.

F

Quæ fuerunt sacrificia oblata a Naason.
Quæst. X.

Hic ponuntur sacrificia oblata a Naason & ponuntur omnia genera sacrificiorum, scilicet, holocaustum, hostia pro peccato, & victima pacifica. in holocausto autē ponuntur hic tria genera animalium, & hoc quia solum erant ista tria immolaticia, & vt videretur esse complementum quantum ad omnia obtulit de omnibus de quibus offerri poterat. Inter pecora autem de nullis alijs poterat offerri, vt patet Leuit. cap. 1. vbi distinguitur de holocausto, quòd aut erit de auibus, aut de pecoribus. Si de pecoribus, vel de bobus, vel de ouibus, aut de capris: & sic videtur nulla alia permitti offerri pecora pręter hæc, cum detur ibi diffinitio sufficiens: etiam quia in toto discursu veteris testamenti non reperiretur de aliquo alio animali oblato. G

Cur principes isti non obtulerunt sacrificium de auibus, cum obtulissent de cæteris alijs animalibus.
Quæst. XI.

Sed quæret aliquis cum isti principes obtulerint sacrificia omniū generum, & in quolibet sacrificio ponerent de omnibus animalibus, quę licebat offerri, quare non obtulerunt sacrificium de auibus. nam ita potest offerri holocaustum de volucribus, sicut de pecoribus, vt patet Leui. cap. 1. H

Respondendum est, quòd holocaustum offerebatur Deo in pecoribus directè: oblatio autem volucrū non fuit inuenta a Deo posita nisi propter pauperes, qui non poterant offerre pecora, sicut patet Leuitici cap. 5. 12. & 14. s. cum dicitur, quòd si non potuerit manus eius inuenire agnum anniculum, siue arietem offerat par turturum, aut duos pullos columbæ. isti autem principes erāt valde diuites. quod satis significatur in magnificis eorum sacrificijs auri & argenti & pecorum, ideo non obtulerunt turtures, vel pullos columbæ qui pertinebant ad sacrificia pauperum.

I

Cur isti principes non obtulerunt hircos in holocaustis.
Quæst. XII.

Item aliquis quæret quare non obtulerunt hic principes in holocaustis suis hircos. Nam ita poterant offerri hirci sicut oues & boues, vt patet Leuit. cap. 1.

Respondendum est, quòd quamquam posset de hircis offerri holocaustum, tamen nunquam reperitur aut rarissimè huiusmodi oblatio, quia magis hirci pertinebant ad sacrificium pro peccato: ideo principes non obtulerunt hic, quia poterant animalia de tribus speciebus offerri in holocaustum. obtulit hic quilibet princeps tria animalia, scilicet, bouem, & arietem, & agnum anniculum. de ritu autem horum patet Leuitici capitulo primo, scilicet, quòd omnes carnes istorum animalium cremabantur, quia erat holocaustum: pelles vero eorum cedebant sacerdoti, vt patet Leuitici capitulo sexto, quia tamen Moyses fungebatur hic vice sacerdotis, cum nondum essent consecrati Aaron & filij sui recipiebat ipse iura horum sacrificiorum. sic patet de alijs iuribus quæ recipiebat tempore quo consecrabantur sacerdotes de sacrificijs eorum, vt patet Exodi capitulo vigesimonono. *Hircum pro peccato*, K

Tra

Pro quo peccato principes obtulerunt sacrificia. Et quòd sacrificium pro peccato erat primum in ordine. Quæst. XIII.

OBTVLERVNT isti principes quilibet in die sua sacrificium pro peccato, non quidem pro peccato in speciali tanquam quilibet eorum esset conscius sibi alicuius peccati propter quod teneretur offerre secũdum legem hęc sacrificia, sed fiebat hoc magis ad solennitatem, scilicet, quòd cum nunc offerrent principes ad honorem dedicationis, debebant offerre solennius quo poterant. Sed erat solennius offerri in omnibus generibus sacrificiorum, quàm si omitteretur sacrificium pro peccato, ideo obtulerũt pro peccato. Item poterat hoc esse ad offerendum pro peccato, ita vt proficeret ad aliquam expiationem: non tamen offerebant pro aliquo peccato in speciali, sed in generali, vt expiarentur: sic enim erat in die propitiationis quando offerebatur pro omnibus peccatis totius populi, vt patet Leuit. cap. 16. De isto sacrificio pro peccato dicendum est quòd Moyses offerret illud ante holocaustum & hostias pacificas. nam quandocunque offerretur sacrificium pro peccato cum alijs sacrificijs ipsum erat primum, ad hoc quòd Deus per sacrificium pro peccato placaretur ei pro quo offertur: & deinde cætera sacrificia essent acceptabilia Deo iam reconciliato nobis. sic patet Leuit. cap. 16. de ritu diei propitiationis. de hoc etiam dictum est Exo. cap. 29.

Cur in sacrificio pro peccato tantum offerebatur hircus, cum possent offerre alia animalia: & an offeratur hircus ad memoriam venditionis Ioseph secundum Hebræos. Quæst. XIIII.

CIRCA istud sacrificium pro peccato oblato a quolibet principe aliquis quęret quare offerebatur solum hircus, cum in hostijs pacificis in holocausto offerrentur multa animalia.

Aliquis forte respondebit quòd solum offerebatur hircus, quia non licebat offerri aliquod alterum pecus.

Sed falsum est, quia licebat offerri bouem, & capram, vt patet Leuitici capitulo quarto. licebat etiam offerri arietem, & turtures, vel pullos columbæ, vt patet Leuit. cap. 5.

Sed dicendum est, quòd non offerebatur nisi hircus. nam quamquam alia animalia possent offerri in sacrificio pro peccato: tamen non conueniebat principibus istis offerentibus. Non enim obtulerunt turtures vel pullos columbæ, quia ista oblatio erat pro peccato pauperum, cum non poterant offerre aliquid alterum, vt patet Leuitici capitulo quinto. principes autem erant diuites: ideo non obtulerunt hęc. Aliquando offerebatur bos pro peccato, sed hoc solum erat cum peccaret per ignorantiam summus sacerdos, vel totus populus, vt patet Leuitici cap. 4. Non ergo conueniebat his oblatio bouis pro peccato. Aliquando offerebatur capra fęmella, sed hoc erat solum pro peccato personarum priuatarum, vt patet Leuitici capitulo quarto, cum dicitur: si peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ. Isti autem non erant personæ priuatæ, sed principes populi, ideo non offerebant capram. Item non offerebant arietem, quia aries erat offerendus pro peccato cum aliquis abstulerat quidquam de rebus sacris, vel inuenerat rem, & non reddiderat tempore debito, A & sic de multis alijs casibus, qui habentur Leuitici capitulo quinto, & supra quinto cap. principes autem non erant sibi conscij alicuius talis criminis, ideo non conueniebat offerre arietem. Manebat ergo solus hircus, quia Leuitici capitulo quarto iubetur, quòd cum princeps populi peccauerit offerat hircũ: isti autem erant huiusmodi. ergo sola oblatio hirci eis conuenit.

Iudęi autem dicunt quòd offerebatur hircus ad memoriam venditionis Ioseph, ad quam occultandam iugulatus est quidam hędus vt in sanguine eius tingeretur tunica Ioseph, vt sic significaretur patri suo mors eius, vt patet Genesis vigesimo septimo capitulo.

B Sed hoc satis friuolum est. nam hic non fiebat oblatio pro peccato vẽditionis Ioseph, ideo nõ oportebat illam significari. Item in omnibus sacrificijs pro peccato cuiuslibet principis terræ offerebatur hircus, vt patet Leuitici capitulo quarto. non tamen in omnibus, nec in aliqua eorum designabatur peccatum venditionis Ioseph.

Si enim in hoc intẽderetur, vt in sacrificio pro peccato fieret memoria alicuius pręteriti peccati, magis fieret memoria de peccato immolationis vituli, vel murmurationis in deserto, quam de venditione Ioseph, quia ista fuerunt maxima peccata cum propter immolationem factam vitulo perierint vigintitria millia in deserto, vt patet Exo. cap. 32. & propter murmurationem factam in Cadesbarne omnes qui numerati fuerant a viginti annis, & supra adiudicati sunt C vt morerẽtur in deserto, & nemo introiret in terram promissionis, vt patet infra decimoquarto cap. nihil ergo illud casualitatis confert, vt offeratur hircus pro peccato principum, sed magis id quod supra positum est.

Et in sacrificio pacificorum. Istud erat tertium genus oblationis quod offerebant principes. Erat autem hostia pacifica ista quasi pro gratiarum actione, scilicet, quia Deus eduxisset illos de Aegypto, & dedisset eis legem atque sacrificia, & fecisset compleri sanctuarium, & quoniam hæc non conferrentur eis, nisi Deus esset illis pacificatus, ergo obtulerunt hostiam pacificam, scilicet, pro pace habita. Hic autem quamquam ponantur ista sacrificia non ponitur aliquid de D libamentis eorũ: subintelligendum est tamen quòd in quolibet animali oblato pro holocausto, & in quolibet oblato pro hostia pacifica fuerũt data libamenta, scilicet, vinum, oleum, simila, thus, & sal. De quantitate autem horum pro quolibet animali oblato habetur infra decimoquinto capitulo, vnde secundum ea quę ibi habentur multum de simila, oleo, & vino videtur hic fuisse oblatum cum cuilibet istorum animalium corresponderet certa pars libamentorum.

Boues duos, arietes quinque, agnos anniculos quinque. Ista sunt animalia quæ offerebantur pro hostia pacifica, & sunt omnia simul vigintiunum. Ponuntur autem E hic de omnibus speciebus animalium immolandorum in hostia pacifica. Nam quamquam hirci raro offerantur in hostia pacifica, tamen hic oblati sunt: & hoc ad magnam solennitatem oblationis.

Cur in sacrificio pacifico non offerebantur volucres. Quæst. XV.

IN quo aliquis dicet quare non offeruntur hic volucres in sacrificium pacificum cum offeratur de omnibus speciebus pecorum immolaticiorum?

Rñdendũ est, ꝙ in sacrificio pacificorũ nõ licebat offerri volucres, vt patet Leuit. cap. 3. vbi ponitur tota doctri-

doctrina de hostijs pacificis, & ponitur diuisio, scilicet, quòd si aliquis obtulerit hostiam pacificorum, aut offerret de bobus, aut ouibus, aut capris. ergo videtur, quòd non licebat de alijs. in solo autem holocausto & hostia pro peccato licebat offerri pro pauperibus volucres. de quo Leuitici capitulo primo, & quinto.

Et si dicas quòd ita poterant pauperes offerre hostiam pacificam sicut holocaustum & pro peccato. ergo debuit eis dari aliquid correspondens eis, quòd possent offerre, scilicet, volucres.

Respondendum est quòd fuissent aues datæ in sacrificio pacificorum, sed ad hoc repugnabat lex hostię pacificæ, quia debebat hostia pacifica diuidi, scilicet, vt adipes eius darentur Domino ad cremãdum in altari, vt patet Leuitici cap. 3. pectusculum, & armus dexter dabantur sacerdoti facienti sacrificia, vt patet Leuitici cap. 7. Cętere autem carnes proueniebant offerentibus. Hoc autem fieri non poterat in volucribus, quia non habent adipes, qui solum prouenturi erant Domino de hostia pacifica: etiam nõ possunt fieri diuisiones alię carnium inter sacerdotem & offerentem, ideo conuenit pro hostia pacifica offerri volatilia. in sacrificio autem pro peccato & in holocausto conueniunt, quia carnes holocausti totaliter cremantur, in sacrificio autem pacifico totaliter proueniunt carnes sacerdoti, vt patet Leuitici capitulo sexto. nec fit diuisio inter eum & offerentem: ideo volucres non fuerunt pro sacrificijs pacificis.

Cur quilibet princeps in sacrificio pacifico tot animalia obtulit. Quæst. XVI.

ITEM quæret aliquis quare oblata sunt in sacrificio pacifico tot animalia a quolibet de principibus, scilicet, decemseptem: in holocausto autem solum tria: & in sacrificio pro peccato vnum.

Respondendum est quòd sacrificium pacificum fiebat ad exultationem, & de hoc licebat ipsis offerentibus comedere. De holocausto autem & sacrificio pro peccato non licebat: & quia volebant offerentes gaudere comedendo de sacrificijs suis coram Domino, offerebant multa animalia, vt sufficienter inde epularentur. Non enim solum quilibet horum principum comedebat de partibus sacrificiorum pacificorum sibi prouenientibus, sed etiam multi alij de tribu sua. Nam quilibet istorum erat princeps vnius tribus, & conuocaret secum ad cibos saltem principales illius tribus, scilicet, principes familiarum & domorum: & pro his erant necessaria multa animalia: offerebat ergo quilibet multa, scilicet, decemseptem. De numero autem istorum, scilicet, quare offerrentur boues duo, & arietes quinque: & quare non erãt quinque boues, sicut quinque arietes, ratio reddi nõ potest, sed sola voluntas offerentis erat causa. Vocantur autem hęc duo boues, idest duo tauri non castrati. & quandocunque dicitur de bobus offerendis vel occidendis sic intelligitur. Nam nullum animal castrari debebat inter Israelitas, vt patet Leuitici capitulo vigesimosecundo, cum dicitur, omne animal quod sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino: & in terra vestra hęc omnino non facietis, idest non secabitis vel amputabitis testiculos animalium.

Ponuntur etiam hic quinque arietes, & quinque agni anniculi, quia isti differunt secundum ætatem, nam dicuntur agni anniculi a septem diebus vsque ad vnum annum completum: toto enim illo

F tempore intermedio agnus vocabitur anniculus. Cũ vero compleuerit annum, aut excesserit iam non vocabitur agnus, sed aries: ideo quandocunque iubetur in veteri testamẽto offerri arietem, intelligitur quòd ille compleuerit annum, & non satisfit si offeratur aries nondum completo anno.

Hæc est oblatio Naason filij Aminadab. Iste est epilogus pręcedentium, scilicet, quòd ista quæ dicta sunt, & enumerata supra, pertinent ad oblationem Naason.

Secundo die obtulit Nathanael. Hic ponitur quid in secunda die oblatum sit: & est ista oblatio secundi principis. Nam quilibet die sua offerebat. fuerunt autem oblationes omnium principum æquales tam Quid cuncti obtu[lerint] a Naa[son et Natha]nael.

G in muneribus auri, & argẽti quã in animalibus oblatis: & hoc videtur fuisse factum ex conuentione inter ipsos, ne aliquis appareret cæteris gloriosior, & ex hoc haberetur occasio æmulationis: si tamẽ non conuenissent super hoc, aliquis eorum vellet cæteros superare addẽs muneribus eorum: & dato quòd non æmularentur in alterutrum gloriam desiderantes in super, excellentia tamen nõ contingeret quòd omnes æqualiter offerrẽt, quia aliquis eorum a principio apud se offerendorum quantitatem disponens plus aut minus quàm alij apparasset: ideo contingeret alterum ab altero in quantitate munerum superari, sed omnes fuerunt ęquales per omnia. ergo ex conuentione mutua & priori deliberatione ista sic facta sunt.

H *Nathanael filius Suar dux de tribu Isachar.* Iste princeps est, qui fuit princeps in eadem tribu tempore numerationis, vt patet supra 1. & 2. cap. & hoc quia in eodem tẽpore quasi ista oblatio & illa numeratio facta sunt. pręcessit enim oblatio principum ad numerationem vno mense, quia primo die mẽsis primi ab exitu de Aegypto cępit oblatio principum in anno secundo egressionis. numeratio autem inchoata est die prima mensis secundi eiusdem anni, vt patet supra capitulo primo. Iste princeps de tribu Isachar obtulit post principem tribus Iuda: quia erat in eodem vexillo, vt patet supra capitulo secundo. obtulit autem ante principem tribus Zabulon, quia Isachar erat prior natiuitate Zabulon. Erant enim am-

I bo filij Liæ, vt patet Genesis capitulo trigesimo. & quamquam sub eodem vexillo essent, præcessit tamen Isachar propter natiuitatem. ea autem, quæ iste princeps obtulit sunt talia penitus, qualia obtulit Naason, ideo litera plana est ex præcedentibus.

Tertia die princeps filiorum Zabulon Heliab. Iste princeps est qui habetur supra capitulo primo & secundo. Et sic est de omnibus principibus qui habentur hic. Tertius princeps offert...

Nam habentur etiam supra capitulo primo, & secundo, ex causa supra assignata, iste princeps tribus Zabulon obtulit die tertia non quidem, quòd ipse excelleret omnes principes posteriores dignitate, vel natiuitate: quia in vtroque excellebatur a quibusdam eorum, sed ideo obtulit tertia die, quia erat ter-

K tius sub vexillo tribus Iudæ, & postquam incipiebãt offerre principes qui erant sub vno vexillo, non offerebant aliqui alij prius, quàm ipsi omnes obtulissent.

Die quarto princeps filiorum Ruben. Iste erat princeps secundi vexilli quod erat ad partem meridianam, vt patet supra capitulo secundo. & oblaturus erat immediatè post principem tribus Iuda, quia a nullo excedebatur in dignitate, nisi ab illo: non obtulit tamen, vt seruaretur ordo vexillorum: postquam tamen obtulerunt omnes de vexillo Iudæ, incœperunt offerre principes sub vexillo Ruben.

Et causa est, quia tribus Ruben erat dignior principibus aliorũ duorum vexillorum, scilicet, Ephraim, & Dan: ideo fuit prior. etiam fuisset ante tribum Iuda nisi perdidisset iura primogenituræ, quæ diuisa sunt inter Ioseph, & Iudã de quibus Gen.48. & 49.c. in litera & commento.

Sciendum autem quòd in oblationibus istorum principum vsque ad septimum inclusiue Moyses fecit sacrificia, quia sacerdotum nondum erat completa consecratio, & ipse percipiebat omnia iura prouenientia ex sacrificijs eorum, scilicet, de holocausto accipiebat omnes pelles animalium, quæ proueniunt sacerdoti immolanti, vt patet Leuit. cap.6. datis omnibus carnibus Deo, vt patet Leui.cap.1. de sacrificijs pro peccato proueniebant sibi omnes carnes & pelles pręter adipes, vt patet Leuit.cap.6. de sacrificijs pacificis proueniebat sibi de quolibet animali pectusculum & armus dexter, vt patet Leuit.cap.7. hæc autem iura prouenientia Moysi comedebat ipse cum familia sua. Nam sacerdotibus & filijs & filiabus suis comedere licebat de hostia pacifica, vt patet Leuit.c.10. familiæ etiam sacerdotis, scilicet, seruis empticijs licebat hoc, vt patet Leuit.22.

Simeon quare obtulit ante Gad.

Die quinto princeps filiorum Simeon. Iste obtulit post principem tribus Ruben, quia erat sub vexillo eius, & obtulit ante principem tribus Gad, quia quamquam essent isti tres principes sub eodem vexillo: tamen princeps tribus Simeon excedebat principem tribus Gad in duobus. primo in ordine natiuitatis, quia Simeon natus est antequam nasceretur Gad, vt patet Gen.cap.29. & 30. Secundo excedebat in dignitate, quia Simeon erat filius Liæ quæ erat domina: Gad vero erat filius ancillæ, scilicet, Zelphę, vt patet pręalleg.cap.

Die sexto princeps filiorum Gad. Iste erat de filijs ancillarum: obtulit tamẽ ante filios Rachelis qui erãt sub vexillo Ephraim, quia iste erat in vexillo tribus Ruben: & omnes qui erant sub vno vexillo postquam semel offerre cępissent offerebant primo quam alij qui erant sub reliquis vexillis. fuit autem iste princeps de filijs ancillarum positus cum princibus, qui erant filij dominarum propter ordinem & æqualitatem vexillorum: erat enim totus Israel diuisus per quatuor vexilla, & sub quolibet erant tres tribus. Si autem filij ancillarum potuissent poni simul sub vno vexillo, positi fuissent sicut fuerũt collocati tres, s. Dã, Nephtalim, & Aser. deficiebat autẽ quartus, scilicet, Gad, fuisset autem iste positus cum illis, sed excederet istud vexillum reliqua, quia essent sub eo quatuor tribus, & in aliquo alio vexillo essent solum duę. fuit ergo iste positus cum filijs dominarum, s. cum Rubẽ & Simeon.

Tertium vexillum.

Die septimo princeps filiorum Ephraim. Istud erat tertium vexillum sub quo erant tres principes tribuum pertinentium ad Rachelem, scilicet, Ephraim, Manasse, & Beniamin. Princeps aũt vexilli erat Ephraim: ipse enim excedebat in natiuitate Beniamin, quia quamquam descenderent ex eadem matre ambo, quia tamen Ephraim & Manasse successerunt loco Ioseph, qui erat prior natiuitate Beniamin, pręcedebant Ephraim, & Manasse ipsum Beniamin. rursus Ephraim pręcedebat Manasse: quia quamquam esset Manasse prior natiuitate: Deus tamen benedixerat Ephraim magis quam Manasse. sic enim prędixerat Iacob auus istorũ Gen.48. quòd Manasses cresceret in populos, & Ephraim cresceret in gentes. data est ergo excellentia semper tribui Ephraim, ita vt ipse esset princeps in vexillo filiorum Rachelis.

Ista dies septima in qua obtulit princeps filiorum Ephraim fuit, in qua finita est consecratio sacerdo-

A tum. Septem enim diebus durabat consecratio eorum, vt patet Exodi vigesimonono, & Leuitici capitulo octauo, & in his non ministrabant principaliter, sed solum adiuuabant Moysen quantum ad aliqua parua quæ ipse cõplere non poterat: nondum enim eis licebat facere sacrificia. post hoc autem licuit finita consecratione.

Die octauo princeps filiorum Manasse. Iste erat secundus sub vexillo filiorum Ephraim & pertinebat ad Rachelem: obtulit autem ante Beniamin, quia erat ipso natiuitate prior. Nam licet secundum veritatem Beniamin natus fuisset prius quàm Ephraim & Manasses, cum isti fuerint nati in Aegypto, & Beniamin erat iam vir integrę ætatis habens decem filios quando descendit in Aegypto, vt patet Genesis quadragesimo sexto capitulo: Ephraim tamen & Ma-
B nasse non computantur tribus nisi inquantum successerunt patri suo Ioseph cui duplicem partem hæreditatis dedit Iacob, vt patet Genesis quadragesimo-octauo cap. Ioseph vero erat antiquior ætate ipso Beniamin. ergo filij sui debebant poni tanquam priores Beniamin.

An in die octauo quo obtulit Manasse cæperint sacerdotes ministrare. Et quòd octauo die fuit solennior oblatio propter nouitatem sacerdotum.

Quæst. XVII.

C SCIENDVM tamen quòd dies octauus iste in quo obtulit princeps filiorum Manasse fuit in quo cęperunt sacerdotes ministrare finita eorum consecratione: & iam Moyses non obtulit amplius sacrificium, sed Aaron & filij sui, quia Moyses ministrabat propter defectum sacerdotum. cum vero iam fuerunt sacerdotes sufficientes ministrare, non debuit ministrare, nec ministrauit Moyses.

In hac die populus ad solennitatem nouę ministrationis sacerdotalis, iubente Domino, obtulit ea, quæ habentur Leuitici capitulo nono. & factæ omnes ipsę cęremoniæ, quę habentur ibidem. ideo in principio capituli dicitur: facto autem octauo die, scilicet, à principio oblationis principum & consecra-
D tionis sacerdotum, & est octauus dies qui hãbetur hic.

Fuit autem iste dies octauus solennior in oblationibus cęteris diebus pręcedentibus & subsequẽtibus. Nam in prioribus septem diebus solum erat solennitas oblationis principum: In hoc autem octauo die fuit solennitas oblationis vnius principis æqualis pręcedentibus: & pręter hoc fuit solennitas oblationis populi ad gaudium nouæ ministrationis sacerdotalis: & hęc omnia sine sacrificio iugi matutino & vespertino, vt patet Leui.cap.9. In hac etiam die ad gloriam nouę ministrationis venit ignis de cęlo ad cremandum sacrificia, vt patet pręalleg.cap. fuit etiam
E in hac die mors Nadab & Abiu. Nam cum nouiter ministrarent erant inexperti, & errantes in oblatione ignis, cum obtulissent ignem alienũ combusti sunt, a Domino, vt patet Leuit.cap.10.

Die nono princeps filiorum Beniamin. Iste erat vltimus in vexillo Ephraim, quia erat vltimus filius Rachelis. fuerunt autem isti tres positi sub eodem vexillo, quia pertinebant ad eandem matrem, scilicet, ad Rachelem, & vt melius conuenirent propter dilectionem decuit eos simul poni, magis quam quòd ponerentur aliqui de filijs Rachelis cum filijs Liæ: præsertim cum filij Rachelis tot essent, quot sufficiebant ad vnum vexillum, & non amplius.

Die decimo princeps filiorum Dan. Isti pertinebant ad ve-

Die decimo pertinentes ad quartũ vexillum.

ad vexillum quartum, & fuerunt vltimi, quia erant dignitate posteriores cum essent filij ancillarum. Omnes enim qui sub hoc vexillo erant pertinebant ad ancillas, s. Dan, Aser, & Nephtalim, duo enim erant filij Balę ancillę Rachelis, scilicet, Dan & Nephtalim, Tertius erat filius Zelphæ ancillę Liæ, s. Aser, vt patet Gen. cap. 30. in his fuit datus principatus vexilli tribui Dan. Excedebat enim Dan alios duos in natiuitate. ipse enim fuit primus filius Balæ: & quantum ad hoc solum excedebat Nephtalim. ipsum autem Aser in duobus excedebat. primo, quia erat prior natiuitate, secundo quia mater eius fuerat in vxorem suscepta prius à Iacob quàm mater Aser. Nam cum Rachel parere non posset dedit viro suo ancillam in vxorem, vt saltem ex ea susciperet filios, vt patet Gen. cap. 30. deinde Lia videns concepisse ancillam Rachelis, & quòd ipsa parere desijsset, dedit in vxorem viro suo ancillam suam nomine Zelpham, vt patet eod. cap. Erat ergo dignior Dan: & de tribu ista fuit iudex in Israel Smson, vt patet Iudic. cap. 13.

Die vndecimo princeps filiorum Aser. Iste erat secundus in vexillo filiorum Dan: & quamquam esset posterior natiuitate ipso Nephtalim: tamen fuit positus ante eum. quod patet, quia primò peperit Bala ancilla Rachelis duos filios, s. Dan & Nephtalim, quàm Zelpha ancilla Liæ traderetur in vxorem Iacob, vt patet Gen. cap. 30. Erat ergo posterior natiuitate Aser ipso Nephtalim: pręcipuè quia Aser erat secundus filius Zelphę, vt patet pręalle. cap. fuit tamen positus Aser ante Nephtalim, ne videretur totaliter cōtemptus Aser, qui pertinebat ad Zelpham ancillam, sed sicut frater eius Dan excedebat cęteros filios ancillarum, quia erat princeps vexilli, ita frater eius Nephtalim esset extremus.

Die duodecimo princeps filiorum Nephtalim. Iste fuit vltimus in vexillo Dan & in omnib⁹ principibus Israel: quia erat de filijs ancillarum & de vltimo vexillo: quamquam autem ipse debuerit pręcedere principē tribus Aser: tamen non pręcessit propter causam supra assignatam.

Hæc in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israel. Hic ponitur epilogus pręcedentium quãtum ad omnia quę principes obtulerunt: & hoc tam in animalibus pro sacrificijs quàm in auro & argento. Et istud pronomen demonstratiuum non demonstrat superiora, sicut supra fiebat in oblatione cuiuslibet principis, quia ponebatur epilogus in fine, sed refertur ad ea quę infra ponũtur quæ per singula enumerantur. Dicuntur autē ista oblata in dedicatione altaris, idest ad honorem dedicationis altaris, vt solennius fieret: vel in die qua dedicatum est altare. non quidem ꝙ omnia in eadem die oblata essent, sed inchoata est oblatio principum prima die dedicationis altaris & durauit per duodecim dies. dedicatio autem solum per septem, vt patet Exo. 29. cap. Et dicitur hic in dedicatione altaris cum supra in principio cap. dicantur istæ oblationes factæ in die qua sanctificatum & vnctum fuit tabernaculum, sed idem ista sunt, quia tabernaculum cum omnibus vasis suis & altari holocaustorum sanctificatum est. dicitur tamen specialiter de dedicatione altaris, quia durauit per septem dies. Sanctificatio autem sanctuarij & omnium aliorum vasorum in vna die & satis breuiter facta est.

In die qua consecratum est. Idest facta fuit ista oblatio in die qua cōsecratum est altare: non quidem quòd fuerit aliqua vna dies in qua fierent omnes istæ oblationes cum dicantur factę per duodecim dies, sed ꝙ cępit in die qua consecratum est altare. Est autem cōsecratio id quod dedicatio: & significat quasdam cęremonias vnctionis quę fiebant in parietibus altaF ris in sanguine & oleo de quibus Exodi capitulo vigesimonono.

Acceptabula argentea duodecim, phialas duodecim, mortariola aurea duodecim. Hic ponitur numerus vasorum oblatorum & erant de quolibet genere duodecim vasa: quia quilibet princeps offerebat vnum acceptabulum, & vnam phialam, atque mortariolum vnum.

Ita vt centum triginta siclos argenti haberet vnum acceptabulum. Hic ponitur pōdus vasorum. Erant enim acceptabula maiora vasa, & cōtinebat quodlibet eorum centum triginta siclos: summa autem siclorum istorum erat mille quingenti & sexaginta, vt patet si multiplicentur duodecim per centum triginta.

Et septuaginta siclos, vna phiala. Erant phialæ mi-
G nora vasa, scilicet, sub duplo minora, vel quasi, & quodlibet continebat septuaginta siclos. Erat autem summa omnium siclorum octingentorum quadraginta.

Idest in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti. Ista est summa siclorum ponderis phialarum & acceptabulorum. quod patet ex summis duabus pręcedentibus, scilicet, si coniungantur mille quingenti sexaginta sicli acceptabulorum & octingenti quadraginta phialarum erunt duo millia quadringenti sicli.

Pondere sanctuarij. Idest per pondus sanctuarij, quasi dicat sicli quos appendebant ista vasa non erant de siclis minoribus & vulgaribus, sed de siclis sanctuarij qui erant maiores.

H *Mortariola aurea duodecim*. Non ponebatur summa istorum & pondus cum acceptabulis & phialis, quia illa erant argentea. mortariola autem ex auro sunt, vt patet hic.

Plena incenso. Idest ista mortariola oblata fuerunt a principibus plena incenso pro victimis suis, sicut phialæ & acceptabula erant plena simila conspersa oleo, vt patet supra.

Denos siclos appendentia. Idest quodlibet mortariolum habebat decem siclos auri in pondere.

Idest simul auri siclos 120. Hoc patet multiplicando decem per duodecim, quodlibet namque mortariolum decem siclos appendebat.

Summa animalium oblatorum.

Boues de armento duodecim in holocaustum. Hic poni-
I tur summa animalium collatorum, & quia animalia oblata sunt ad diuersa sacrificia, ponitur numerus animalium cuiuslibet sacrificij. & primo de holocausto, scilicet, quòd erãt duodecim boues: & hoc quia principes duodecim obtulerunt, & quilibet ferebat bouem vnum. Non computantur autem hic boues oblati cum plaustris, alij duodecim boues cum sex plaustris: quia illi non erant ad holocaustum, sed ad ferenda onera, vt patet supra.

Arietes duodecim, agni anniculi duodecim. Isti arietes, & agni erant ad holocaustum sicut boues, quia quilibet princeps offerebat holocaustum de bobus arietibus & agnis de quolibet vnum animal.

Et libamenta eorum. Idest cum istis animalibus oblatis in holocaustum offerebantur libamenta. erant
K autem libamenta simila, vinum, oleum, thus, & sal. In thure & sale non ponebatur mensura. nam de sale tantum dabatur quantum sufficeret alias in condimento, ac si offerretur cibus super altare, & non sacrificium. De thure mensura nulla erat, sed quilibet offerebat quantum vellet. In oleo autem, vino, & simila erat mensura, nam pro bobus dabatur maius libamen, & pro arietibus, quam pro agnis. nam pro quolibet boue dabantur tres decimæ similę conspersæ oleo, idest tria gomor, & de oleo medietas mensurę hin. & de vino medietas mensurę hin. per arietes autē dabatur minus, s. duæ decimę similę conspersæ

ſperſæ oleo,& tertia pars hin de oleo ad conſpergendum & de vino tantundem.pro agnis anniculis dabatur vna decima ſiue vnum gomor de ſimila, & quarta pars menſuræ hin de oleo: tantundem de vino, vt patet infra 15.cap.

Hirci duodecim pro peccato. Solum fuerunt oblati hirci pro peccato, & nõ fuit factum ſacrificium de multis animalibus propter cauſam ſupra poſitam. Erant autem duodecim hirci, quia duodecim principes obtulerunt pro peccato,& quilibet vnum hircum.

Hoſtiæ pacificorum boues 24. Hic ponitur quot fuerint animalia in hoſtia pacifica omnium principũ. Habuit enim maiorem numerũ iſta victima quàm aliæ duæ ex cauſa ſupra aſſignata, & erant iſtæ de tribus generibus animalium, ſicut holocauſtum. de bobus autẽ erant 24. quia quilibet princeps obtulit duos boues ad hoſtiam pacificam.

B

Arietes 60. *hirci* 60. *agni anniculi* 60. De iſtis animalibus plura oblata ſunt quàm de bobus, eo ꝙ erant minora & fuerunt 60. de quolibet genere, quia quilibet princeps obtulit quinque arietes ad hoſtiam pacificam,& quinque hircos,& quinq; agnos, ſed ſi principes erant 12. eſſent ſimul arietes 60. & totidem hirci atque agni, vt patet multiplicando quinque per duodecim.

Hæc oblata ſunt in dedicatione altaris. Ideſt iſta omnia ſacrificia,& munera auri& argenti fuerunt oblata in dedicatione, ideſt ad honorem dedicationis Sanctuarij & altaris: non ſolum fierunt oblata in iſtis diebus ea, quæ principes obtulerunt, ſed etiam quotidie offerebatur holocauſtum matutinum & veſpertinum, quod non coincidebat cum alijs ſacrificijs, & ex nulla cauſa dimittendum erat, vt patet Leui. cap.9. fuerunt etiam ſacrificia, quæ obtulit populus in die qua cœperunt miniſtrare ſacerdotes, de quibus præalleg. cap. Sed de his non fit mentio, quia nõ fuerunt oblata ad honorem dedicationis altaris, ſed ſacrificium iuge matutinum & veſpertinum offerebatur ex neceſſitate legis, & non propter dedicationem, vel miniſtrationem ſacerdotum nouam.

C

Oblatio populi nõ fuit ea ratione qua principũ.

Oblatio autem populi, quæ fuit die octaua a principio conſecrationis ſacerdotum nõ fuit in honorem dedicationis altaris, ſed ad honorem nouæ miniſtrationis ſacerdotum, quia ipſa die cœperũt nouiter miniſtrare: ſacerdotes quoque per ſe obtulerunt ſacrificia de expenſis ſuis die eadem, vt patet Leui.cap.9.

D

Cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis. Cum ſupra dictum fuerit de conſecratione Sanctuarij, & omnium vaſorum eius, & de oblatione facta ad honorem illius conſecrationis. Hic agitur de cultu Dei qui fiebat in ipſo Sanctuario,& ponitur id quod pertinebat ad Moyſen. ſ. ꝙ ingrederetur in Scta ſanctorum ad inquirendum oraculum. Poſtquam enim ſacerdotes conſecrati ſunt, non manebat Moyſi aliqua miniſtratio in Sanctuario. Omnes enim pertinebant ad ſacerdotes, niſi ꝙ ingrederetur in Sancta ſanctorũ ad conſulendum Dominum quando vellet.

E

Qui erant qui ſolum ingrediebantur in Sancta ſanctorum. Et quòd ſacerdos magnus tantum ſemel in anno ingrediebatur in Sancta ſanctorum. *Quæſt. XVIII.*

IN quo conſiderandum eſt, quòd Sancta ſanctorum erat locus ſecretiſſimus in toto Sanctuario. nam erat in extrema parte tabernaculi. ibi enim erat arca fœderis,& ſuper eam Cherubim de medio quorum audiebatur vox reſpondens ad inquiſita vt infra dicetur. In iſtum locum non licebat alicui ſacerdoti minori ingredi vllo tempore, vt patet ad Hebr. cap.9. Sed ſolus ſummus ſacerdos ingrediebatur illuc ſemel in anno in die expiationis, ferẽs in manu ſua craterulam ſanguinis ad aſpergendum coram propitiatorio, & thuribulum plenum prunis, & thymiate exhalante craſſum vaporem, vt patet Leui. 16. cap.9. & ad Hebr. 9. Non ingrediebatur autem illuc ſacerdos magnus, niſi ſemel in anno propter magnã reuerentiam loci: non enim eſſet tantum venerabilis ſi liceret ſacerdoti magno quotidie illuc introire. Non enim reputabat Deus illum dignum ad ingrediendum, niſi ſemel in anno quando fiebat expiatio pro toto populo, & tunc ſacerdos magnus ferebat ſecum thymiama emittens craſſum vaporem, vt non videret ea, quæ erant in propitiatorio, vt patet Leui. cap.16.& hoc quia Deus reputabat illum indignum hac viſione.

De Moyſe autem ſecus erat, qa licebat ipſi introire in Sancta ſanctorum quandocunque vellet, vt innuitur hic. Non enim erat ei poſita lex ad ingrediendum ſemel in anno, ſicut erat impoſita ſacerdoti magno: etiam ipſe non ferebat ſecum thymiama, cum ingreſſurus eẽt in Sancta ſanctorũ. ſicut ſũmus ſacerdos, & hoc qa ſacerdos portabat thymiama ad hoc quòd operiret propitiatoriũ ne videret corpꝰ, in quo angelus formabat vocem inter alas Cherubim, & hoc quia indignus erat videre, Moyſes autem reputabatur a Deo dignus ad videndum hæc, ideo non erat neceſſe, vt portaret ſecum quicquam, vt inde operiretur corpus, in quo formabantur voces in propitiatorio. Obſeruabat tamen Moyſes, vt nemo eſſet in prima parte tabernaculi, cum ipſe ingrediebatur in Sancta ſanctorum, ne audiret voces formatas de propitiatorio, ſicut obſeruabat ſummus ſacerdos cum illuc introibat, vt patet Leui.cap.16. Item ꝑmittebatur Moyſi, quòd introiret in Sancta ſanctorũ quandocunque vellet: ſummo ſacerdoti autem non niſi ſemel in anno. Cuius cauſa eſt, quia Moyſes erat princeps populi Dei. ideo debebat reſpondere ad omnia quæ eſſent neceſſaria populo, ſed frequenter neſciebat reſpondere, ſicut patet in quæſtione filiarum Salphaad. bis enim interrogauerunt eum,& nunquã reſpondere ſciuit. De primo habetur infra 27. cap. De ſecundo habetur infra 36.c. & tunc oportebat, vt Moyſes inquireret diuinum oraculum, quod fiebat ſuper propitiatorium inter duo Cherubim: vnde ſi non liceret ei ingredi in Sancta ſanctorum quando vellet, multoties populus quæreret diuinum reſponſum,& habere nõ poſſet. decuit ergo vt liceret Moyſi introire in Sancta ſanctorum quandocunque vellet, & ſic frequenter introibat quærens diuinum reſponſum: propter hoc etiam non obligabatur facere aliquas cęremonias antequam introiret, ſicut ſummus ſacerdos. de quo Leui. capit.16. quia hoc modo aliqualiter impediretur ingreſſus ſuus in Sancta ſanctorum, quia non occurreret ei ſemper citò facere ſacrificia & alias cæremonias.

Tabernaculum fœderis. Accipitur hic tabernaculum ſtrictè pro ſancta ſanctorum, ſicut accipitur Leui. capit.16. quia non audiebat Moyſes vocem, de qua hic dicitur in prima parte Sanctuarij quæ vocatur tabernaculum, ſed in Sancta ſanctorum in propitiatorio, vt patet infra.

Vt conſuleret oraculum. Ideſt introibat Moyſes, vt q̃reret reſponſum.& dicitur oraculum reſponſum, quod datur in voce, ſic erat intra Sancta ſanctorum, qa audiebat ibi Moyſes vocem loquentem ad ſe de propitiatorio. vnde dicitur oraculũ ab ore, quia in ore formatur.

Audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio. Ideſt formabatur

Quõ formabat vox super propitiatoriũ. mabatur quædam vox in propitiatorio, quæ audiebatur a Moyse tanquam veniens de propitiatorio, quia ibi erat vera formatio eius, & in voce est motus cum sit aer fractus per collisionem loquentis, & venit ab vno loco in alterum. mouetur enim ille aer fractus ad modum vndarum aquæ per circulos, & peruenit ad aures audientis. & ista est causa quare non auditur vox immediatè, vt formata est. s. quia est motus eius a loco formationis, vsque ad organum auditus.

De ista formatione vocis dicendum est, ꝙ non poterat esse a Deo, vt sæpe probatum est. de quo Exodi cap. 23. & cap. 25. & Leui. cap. 1. Et hoc quia Deus nõ potest agere per successionem, cum totũ eius eẽ sit simul. Vox tamen non potest formari, nisi per successionem, cum consistat in ordine partium syllabarũ & literarum, ideo creabilis non est, quia ea quæ creantur in instanti fiunt. Oportet igitur dari aliquid quod illam vocem formet & operetur in successione. Sic enim est de angelo qui successiuè operari potest, & huiusmodi super propitiatoriũ inter alas Cherubim erat quidam angelus qui formabat vocem auditam à Moyse. Iste autem non poterat eam formare simpliciter in esse suo, quia esse angeli est incorporale: voces tamen sine corpore non formantur: assumebat igitur iste angelus quoddam corpus de aere, & in illo formabat voces. Esset autem illud habens organa similia corpori humano, vt similes voces formare posset, quia voces articulatæ quales sunt voces humanæ non possunt formari in quolibet organo, sed solum in humano aut quasi simili. Manebat iste angelus in propitiatorio quamdiu manebat erectum Sãctuarium, ideo tunc quandocunque introiret Moyses poterat habere responsum. Cum vero mouerentur castra per desertum recedebat angelus de propitiatorio ad mouendam nubem, & manebat locus sine angelo, ac si tunc quisquam quæreret nullum inueniret responsum. Et ista est causa quare licebat sacerdotibus minoribus introire in Sancta sanctorum, cum sacerdote magno ad deponendum ipsum Sanctuariũ, scilicet vt tegerent arcam & vasa, tunc enim nõ erat aliquid quod videre possent in Sancta sanctorum respectu cuius essent indigni. si tamen maneret angelus in corpore illo formato, non liceret istis ingredi.

Dicitur ista vox de propitiatorio, quia propitiatorium est tabula aurea operiens arcam super quã erãt duo Cherubim, & inter alas eorum erat corpus formatum de aere, de quo voces resonabant.

Non est autem intelligendum, ꝙ semper quando Moyses quæreret a Deo responsum introiret in Sancta sanctorum. Nam aliquando hoc inueniebatur ad ostium tabernaculi apud altare holocaustorum, vt patet Exo. cap. 29. aliquando etiam extra Sanctuarium. Sed vt communiter vox ista audiebatur intra Sancta sanctorum in propitiatorio.

Quod erat super arcam testimonij. Idest istud propitiatorium erat super arcam testimonij. Erat enim quædã tabula de auro purissimo facta ad tegendum arcam. nam non habebat aliud opertorium arca.

Propitiatorium quid. Et duo Cherubim, an essent quid separatum a propitiatorio. *Quæst.* XIX.

De hoc autem plurimi dubitant. Quidam enim dicunt, ꝙ propitiatorium non sit tabula aurea quæ erat opertorium arcæ, sed aliqua alia q̃ erat eleuata inter manus duorum Cherubim. Veritas tamen est, ꝙ propitiatorium erat ipsa tabula qua operiebatur arca, & ex ea p̃ malleationem formabãtur Cherubim. s. ꝙ extremitates illius tabulæ, quæ erant quædam grossa materia percutiebantur malleo, & extendebantur ex ea Cherubim opere ductili. Vnde litera hebraica secundum punctuationem quæ in omnibus libris eorum est, dicit, ꝙ de propitiatorio erunt Cherubim, & ad hoc facit, quòd quando inuoluebatur arca non fit mentio de ipsis Cherubim. si tamen esset aliquid separatum, quod non esset de tabula propitiatorij fieret mentio de illis, quia per se inuoluerentur. litera etiam nostra satis ad hoc concordat Exodi 25. capitu. dicens facies duos Cherubim ductiles ex vtraque parte propitiatorij, idest ꝙ duo Cherubim producerentur de duabus partibus propitiatorij. Sed id quod habetur Exo. cap. 37. videt̃ aliqualiter deuiare. dicitur enim fecit duos Cherubim de auro ductili, & posuit eos in vtraque summitate propitiatorij. Si enim Cherubim de propitiatorio producerentur non propriè diceretur fecit duos Cherubim, & fecit eos in extremitatibus, vel summitatibus propitiatorij, quia quod ex aliquo est non ponitur in eo, sicut pars non ponitur in toto, cum poni in aliquo locationem dicat, quod semper rebus extrinsecis conuenit, quia totum non locat partem, & sic videtur ꝙ Cherubim non erant producti de propitiatorio, sed positi super illud.

Dicendum tamen est, ꝙ erant producti de extremitatibus propitiatorij, & cum dicitur. posuit eos in vtraque summitate, non accipitur propriè posuit, sed posuit, idest fecit. & hoc signat litera ibidem cum dixerit de auro ductili. de hoc latius dictum est Exodi 25. cap. & 37.

Inter duos Cherubim. Non intelligitur, quòd esset propitiatorium inter duos Cherubim. s. ꝙ ad vnam extremitatem arcæ esset vnus Cherub. & ad aliam extremitatem alius. propitiatorium autem inter illos, sed de ipso propitiatorio erant fabricati duo Cherubim de extremitatibus suis, eo modo quo supra est dictũ. Dicebatur tamen esse propitiatorium in medio Cherubim, quia de duobus extremitatibus propitiatorij erant facti Cherubim productiles, ac si esset propitiatorium positum inter illos: non erat tamen propria positio, quia totum non ponitur inter partes, vel in partibus, nec partes locantur in toto.

Vnde & loquebaur ei. Idest de medio duorum Cherubim loquebaur angelus ad Moysen, & ob hoc extendebant illi duo Cherubim alas suas super propitiatorium extendendo alas vnius contra alas alterius, vt tegeretur in medio corpus formatum, in quo angelus loquebatur, & cum Moyses oraculum vellet proponebat quæstionem suam coram propitiatorio in voce, & angelus qui erat habens corpus formatum de aere inter alas Cherubim respondebat ei ad quæsita.

CAP. VIII.

De situ & ordinatione candelabri & consecratione Leuitarum. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Loquere Aarõ, & dices ad eum. Cum posueris septem lucernas candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe, vt lucernę contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis contra eam partem quam candelabrum respicit lucere debebunt. Fecitque Aaron, & imposuit lucernas super cãdelabrum, vt prę-ceperat Dominus Moysi. Hæc autem erat factura

ctura candelabri ex auro ductili: tã medius stipes quàm cuncta quę ex vtroq; calamorũ latere nascebantur. Iuxta exemplum, quod ostendit dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

LOCVTVS QVE. Dicto in superioribus de oblatione principum, hic agitur de officio vel dignitate pontificum. Nam quamquam de solo Aaron dicatur hic, quia tamen ipse pontifex erat de omnibus pontificibus intelligitur. Vel potest aliter continuari. s. ꝙ supra dictum est de officio Moysi. s. quomodo introiret in Sancta sanctorum. hic agitur de quibusdam pertinentibus ad officium sacerdotum maiorum. Erat namque Moyses, quasi caput omnium sacerdotum tam summi sacerdotis q̃ minorum, ideo post eius officium dicitur de officio aliorum, & diuiditur in duo, quia primo agitur de ordinatione & compositione lucernarum. Secundo de consecratione Leuitarum ibi.

Locutus est Dominus. Ista secũda in duas, quia primo ponitur ordinatio Leuitarũ quæ pertinebat ad summi pontificis officium. Secundo officiorum executio ibi.

Locutus est Dominus. Iterum in duas. Primo ponitur præceptum Domini. Secundo impletio mandati. ibi. *Feceruntque.* Circa primum. *Locutusque est Dominus.* Hic ponuntur præcepta duo. s. de compositione lucernarum, quæ pertinebat ad Aaron, & præceptum de consecratione Leuitarum.

Quando data fuerint hæc duo præcepta, scilicet de incensione lucernarum, & consecratione sacerdotum.

Quæst. I.

AN vero ista duo præcepta data fuerint hic. scilicet post ea, quæ supra posita sunt, vel ante illa, non patet ex litera. Si enim dicamus, ꝙ hic teneatur rectus ordo cum ea quæ habentur a principio libri cœperint die primo mensis secũdi anni secundi egressionis de Aegypto, vt patet e.c. sequeretũ, quòd ista fuissent facta post primam diem mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto.

Sed fortè hoc non videbatur, quia consecratio sacerdotum fuit præcepta per vnum mensem antequã inchoarentur ea, quæ habentur in principio libri huius. Sed ista duo videntur pertinere ad tempus consecrationis sacerdotum. ꝙ autem sit hic recapitulatio satis est verisimile, quod apparet ex præcedentibus. nam ea quæ habentur in præcedenti cap. per recapitulationem dicta sunt. Cum enim ea, quæ habentur in principio libri huius inchoata fuerint in principio mẽsis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, oportebat vt cætera quæ habentur in eo essent post principium mensis huius, & tunc oblatio principum, de qua habetur præced. cap. incępisset post principium mensis huius.

Sed falsum est, quia dicitur præced. cap. ꝙ oblatio illa facta est in dedicatione altaris, & cępit in die quo consecratum est Sanctuarium, & omnia vasa eius, atque erectum. Sed ista erectio facta est prima die mensis primi anni secũdi ab exitu de Aegypto. ergo oblatio principis eodem die cœpit. vnde necessario per recapitulationem ponetur hic. Similiter de his, quæ habentur in hoc c. dici posset, ꝙ per recapitulationẽ posita sint, fuerintque facta in mense primo anni secundi antequam fierent ea, quæ habentur in principio libri huius de compositione lucernarum. patet primo. Hæc enim dabatur regula de modo incendendi lucernas in candelabro intra Sanctuarium. Sed ista ministratio erat quotidiana in sacerdotibus, vt patet Exodi cap. 27. & 30. & Leui. 24. ergo oportebat, ꝙ daretur antequã sacerdotes inciperent ministrare: alioquin si ministrassent aliquanto tempore antequam daretur istud præceptum ex doctrina, vel illo tempore semper bene administrassent, aut semper male. Si vero semper bene superfluum erat adiungi præceptum de modo ministrandi. Si autem dicatur, quòd semper male ministrassent est magnũ inconueniẽs, quia cum hoc fieret propter defectum legis, quæ ab eo dari debebat, poneretur aliquod inconueniens in ordinatione Dei.

Dicendum est, ergo quòd lex ista fuerit data antequam ministrare inciperent sacerdotes. sed ministratio sacerdotum cępit die octauo mẽsis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit præced. capit. & Leui. cap. 8. & 9. ergo ante octauum diem mensis primi anni secundi datum fuit præceptum istud de compositione lucernarum, & sic ponitur hic per recapitulationem, cum ea quæ habentur in principio libri huius inchoata fuerint die primo mensis secundi anni secundi, vt patet supra cap. 1. Si autem non esset aliqua recapitulatio necesse erat, vt transisset vnus mensis, aut plus sacerdotalis ministrationis, in quo non fuisset datum præceptum de modo ministrandi in candelabro, quod est inconueniẽs. De consecratione Leuitarum eodem modo dicendum est, scilicet quòd ponatur hic per recapitulationem.

Sed adhuc in hoc aliquis dicet, consecrationẽ Leuitarum esse antiquiorem consecratione sacerdotũ, quia Leuitæ dicunt minores gradus. sacerdotes autẽ habent maiora ministeria. In ordinibus autem conferendis sic est, quòd minores conferantur ante maiores. ergo Leuitæ ante sacerdotes consecrati sunt.

Respondendum est, quòd non potest stare: quoniam Leuitæ consecrati sunt postquam traditi sunt Aaron & filijs eius, & separati a multitudine populi, sed quando separati sunt Leuitæ, Aaron erat iam cõsecratus in sacerdotem, vt patet supra cap. 3. vbi ei & filijs suis oblati sunt Leuitæ. ergo consecratio Leuitarum non fuit antequam finiretur consecratio sacerdotum. Item licet Moyses consecrauerit Leuitas, tamen Aaron fecit aliquid de consecratione, vt patet infra. s. quia eleuauit Leuitas coram Domino, & orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia sua. Si tamen Aaron non esset consecratus non posset facere aliquam talem ministrationem consecrando alterum. ergo iam expleta erat consecratio sacerdotum, cum inchoata est consecratio Leuitarum.

Dicendum tamen est, ꝙ hoc non obstante sit hic recapitulatio quantum ad consecrationem Leuitarum. Erant enim necessarij Leuitæ ad subministrationem sacerdotum in multis, ideo non est verisimile, ꝙ post consecrationem sacerdotũ aliquandiu moratum sit, quin consecrarentur Leuitæ, vt possent habere subministrantes, nec oportebat multis diebus manere in consecratione Leuitarum, sicut septem diebus manebatur in consecratione sacerdotum, quia Leuitæ faciliori ritu consecrantur, quam sacerdotes, vt patet 2. Paralip. cap. 29. Sed in vna die consecrarentur, ita vt sacerdotes semper haberent subministrantes. Hic tamen posita sunt per recapitulationem, quia in locis suis poni non debuerunt, ne intricarentur diuersæ materiæ. Nam si non fuisset aliqua recapitulatio,

tio,sed rectus ordo temporis, oportebat vt in principio Leuitici ageretur de consecratione sacerdotum, & de oblatione principum, & de præceptis istis datis pro compositione candelarum, & consecratione Leuitarum.vt tamen non diuideretur atque intricaretur id quod tractabatur de officio sacerdotum in principio Leuitici,ista non posita sunt, quia pertinebant ad quendam alium modum,ideo pro alio loco seruanda fuerunt,sicut hic,vt non perturbarent ordinem materiæ quamquam perturbaretur in eis ordo temporis.Et sic dicēdum est de eo, quod habetur supra 3.& 4.cap. vbi agitur de oblatione Leuitarum, quæ præcessit ad istam consecrationem. Idem etiam patet de celebratione paschali,de qua seq.cap. Nam illa fuit in mense 1.die 14.mensis, vt patet ibidem. Si tamen nō esset recapitulatio oportebat, vt fuisset mēse 2.cum ea,quæ habentur in principio lib. huius,cęperint mense 2.vt patet supra cap.1.

Loquere ad Aaron. Hic non dicitur, quòd loquatur Moyses ad omnem Israel, sicut in quibusdam legibꝰ dicitur. & hoc secundum diuersitatem legum. nam quædam leges sunt quæ pertinebant ad totum populum,& in his dicebatur,ꝙ Moyses loqueretur ad omnem Israel. Lex autem ista de compositione lucernarum solum pertinebat ad sacerdotes, quia ipsi ministraturi erant, & non populares. ideo non dicitur, quòd loquatur Moyses ad Israel.

Quare dicitur hic, quòd loquatur Moyses ad Aaron, & non ad alios sacerdotes, & an incensio lucernarum pertineat ad solum summum sacerdotem. Et quòd ministrationes sacerdotales in Sanctuario erant quatuor tantum. Quæst. II.

SED quæret aliquis quare dicatur hic,ꝙ loquatur Moyses ad Aaron, & non fit mentio de alijs sacerdotibus cum videatur ad eos pertinere.Respondet Ra. Abra. Aben Ezra ꝙ incendere lucernas pertinebat ad solum Aaron.ideo ad eū locutus est Moyses.

Sed hoc falsum est. nam tam ad Aaron quàm ad sacerdotes minores pertinebat compositio lucernarum. Nam si ad solum Aaron pertineret sequeretur, quòd multis diebus non incenderentur lucernæ in candelabro, vel ꝙ aliquis immundus intraret intra Sanctuarium:vtrunque est falsum. Nam quotidie iussum erat in mane & in vespere collocari lucernas, vt patet Exo.30.& Leui.24. Quòd autem nullus immūdus introire deberet in Sanctuarium patet Leui. cap. 15. vbi dicitur,ꝙ siquis immundus ad illud accesserit morietur.idem infra 19.cap. Quòd autem ista sequerentur patet, quia sacerdos magnus habebat vxorem & filios gignebat, qui ei succederent in sacerdotio. necesse ergo erat, ꝙ aliquando accederet ad vxorem suam,& tunc erat immundus per totam diem sequētem,vt patet Leui. cap. 15. tunc de illa die quæretur, an introiret ad incendendum lucernas in tabernaculum vel non. Si autem dicas,ꝙ introiret.ergo immūdus introibat in tabernaculum, quia quamquam lauaret carnem suam,& vestes,tamen non poterat esse mundus vsque ad vesperum,vt patet præall.c. Si vero dicatur,ꝙ cessabat ab ingressu in tabernaculum, dabitur quòd in illa die non accederet quisquam ad cōponendum lucernas in candelabro, & quia in multis diebus contingeret sacerdotem magnum pollui accedēdo ad vxorem suam, multi essent dies,in quibus non componerentur lucernæ in candelabro. falsum tamen est, quia quolibet die lucernæ componendæ erant,vt patet Exo. cap.30.& Leui.24. Oportet ergo ꝙ in his diebus aliquis alius lucernas incēderet, & sic

F pertineret etiam ad sacerdotes minores. Item patet hoc quia offerre thymiama coram Domino erat æquale ei,quod est componere lucernas in cādelabro. Sed offerre thymiama pertinebat etiam ad minores sacerdotes,ergo pertinebit incensio candelarum. patet hoc nam Exo.c.30. æquiparantur incendere thymiama,& componere lucernas. Dicitur enim quòd quando Aaron componet lucernas in mane, & in vespere vret thymiama perpetuum. Quòd autem sacerdotes minores incenderent thymiama apparet Leu. cap. 21. cum dicitur, incensum Dei sui & panes offerent, & intelligitur de sacerdotibus minoribus,vt patet ibidem. Item patet Luc.cap. 1. vbi dicitur de patre beati Ioannis Zacharia, ꝙ incenderit coram Domino thymiama:ipse tamen erat de minoribus sacer-

G dotibus de vice Abia,vt patet ibidem. Item apparet hoc ꝙ offerre thymiama & incendere lucernas pertineat ad eundem sacerdotem, vt patet Exo. c.30.cū dicitur,ꝙ Aaron vret thymiama in mane & in vespere, quando componet lucernas. Sed incendere thymiama pertinebat ad minores sacerdotes.ergo eodē modo incendere lucernas.Item patet hoc,quia ministrationes sacerdotales in Sanctuario solū erant quatuor præter illam ministrationem quam habebat semel summus sacerdos in anno ingrediens in Sancta sanctorum die expiationis. Prima erat facere sacrificium, de qua patet in omnibus libris legalibus veteris testamenti.Secunda erat offerre thymiama. Tertia erat ponere panes propositionis coram Domino.

H De prima harum Exo.c. 30. de vtraque Leui. 24.cap. Quarta ministratio erat componere lucernas de qua hic.Sed primæ tres pertinebant ad sacerdotes minores,ergo & ista quarta, quia non erat maioris dignitatis. De prima quæ est in faciendo sacrificia apparet Leui.cap. 7. vbi dicitur,ꝙ quilibet de filijs Aaron poterat offerre sacrificium pacificum. De oblatione panum propositionis super mensam,& de crematione thymiamatis simul habetur Leui. cap. 21. vbi dicitur de sacerdotibus minoribus. incensum.n. Dei sui & panes offerent, ideo Sancti erunt. Accipitur ibi incensum pro thymiamate,& panes pro panibus ꝓpositionis.manet ergo de incensione candelarum,& collocatione earum, ꝙ pertineret ad omnes sacerdotes minores, quia non erat ista excellentior ministratio

I omnibus alijs. Item patet hoc, quia tempore Dauid cum sacerdotes diuisi sunt fuerunt factæ.24.sortes & quælibet earum ministrabat tēpore suo,vt patet 1. Paralip.c. 24. Et quando ministrabat vna pars sacerdotum illa faciebat omnes ministrationes Sāctuarij,sed non poterat summus sacerdos esse in qualibet harū sortium,cum solum esset vnus summus sacerdos. ergo alij præter summum sacerdotem componebāt lucernas in candelabro.Item patet hoc expresse in litera Exo.ca.27. vbi dicitur. vt ardeat semper lucerna in tabernaculo testimonij extra velum, & collocabunt eam Aaron & filij sui, vt vsque mane luceat coram Domino. Ergo non solum pertinebat ad Aaron ista

K ministratio,sed etiam ad filios suos, qui erant minores sacerdotes. Et hoc modo non stat aliquod de inconuenientibus quæ sequebātur si summus sacerdos solum ministraret incendendo lucernas. Nam poterat ipse accedere ad vxorem vacans generationi:non tamen cogeretur introire immundus in Sancta sanctorum,quia alij sacerdotes ministrarēt, & sic nō maneret aliqua dies, in qua non fieret collocatio & incensio lucernarum in candelabro.

Cum autem dicitur hîc, ꝙ loqueretur Moyses ad Aaron de incensione lucernarum non tollitur, quin ad eum & filios suos simul loquerēt, & sic videtur ꝙ locutus

locutus fuerit: multa namque facta sunt, quæ sacra scriptura referre non curat: præsertim vbi colligi potest ex his quæ facta aut dicta referuntur, quid aliud dictum aut factum fuerit, & dato φ Moyses non loqueretur, nisi ad solum Aaron de lucernarum compositione ipse erudiret filios suos, quia functuri erant officio sacerdotali coram ipso, vt patet supra cap. 3.

Cum posueris 7. lucernas super candelabrum. Istud est candelabrum aureum, quod fabricatum est in monte Sinai totum de auro, cum omnibus vasis suis. de cuius figura habetur Exo. cap. 25. & 37. & hic infra.

Tantum vnum candelabrum erat in toto Sanctuario, quia nullum erat in Sancta sanctorum, nec in atrio. Quæst. III.

NEc erat aliquod alterum candelabrum in toto Sanctuario, ideo de eo scriptura loquitur appellando candelabrum, & nihil vltra determinando, quia si esset aliud candelabrum, aut esset intra Sancta sanctorum, vel in prima parte tabernaculi, aut extra tabernaculū in atrio eius. Solū enim erant istæ tres partes in Sanctuario. Non erat aliquod candelabrum in atrio tabernaculi, quia illa pars erat non habens tectum, sed patens soli, & lunæ, & toti cęlo: vnde non egebat alia luce, nec ibi erat. Intra Sancta sanctorum non erat aliquod candelabrum, quia Deus volebat, vt esset illa pars multum secreta atque obscura ne videri possit corpus formatum de aere, quod erat super propitiatorio inter alas duorum Cherubim. nam & quando sacerdos magnus illuc introibat, vt nihil videre posset, ferebat coram se thuribulum plenum prunis & thymiamate exhalante crassum vaporem, vt inde operiretur propitiatorium, vt patet Leui. cap. 16. Non ergo poneretur ibi aliquod candelabrum, quia sic manifestaretur id quod erat in propitiatorio.

Item nō erat aliquod alterum candelabrum in prima parte tabernaculi, quia ibi erat istud candelabrū, de quo hic dr̄. & sufficiebat ad illuminandā totā partem cum essent in eo septē magnæ lucernæ, vt patet hic, & magnitudo spatij partis illius nō erat valde excedens. solum. n. habebat cubitos. 20. in longitudine, & in latitudine. 10. vt colligitur Exo. 26. c. & ibi declaratum est. Et dr̄ hic. cum posueris septem lucernas, non est intelligendum, φ istę lucernę essent factæ de sepo vel de cera, nihil, n. tale cremabatur in Sāctuario cuius causa posita est Exo. c. 25. sed solum oleum cremabatur. Vocātur aūt hic lucernæ quædā vasa de auro, in quibus fundebatur oleum, & in quolibet eorū ponebatur lychnū, vt sic arderet, & hoc modo lucernæ erant partes ipsius candelabri, atque fortè cum ipso candelabro: aliàs non diceretur, φ Beseleel fabricauerit lucernas qñ fabricauit candelabrum. Nam si de cera & sepo essent ad alium artificem minorem ptinebat earum fabricatio. dicebantur tñ poni lucernæ super candelabrum impropriè, sicut dicebatur, quòd erant duo Cherubim positi super propitiatorium, vt patet Exo. cap. 37. Erant namque producti de ipso ꝓpitiatorio, vt præcedenti cap. declaratum est. Sic tamē non accipitur hic, quia sacerdos magnus & alij minores, nec propriè, nec impropriè ponebant lucernas quæ erant vasa aurea in candelabro. Sed accipiuntur hic lucernæ pro lychnis. Dicebatur. n. sacerdos ponere septem lucernas. i. disponere septem lychna in vasis aureis oleum continentibus, & ad hoc ingrediebatur sacerdos quotidie in mane & vespere. s. vt disponeret lychna, alioquin possent extingui lumina consumptis lychnis. sic patet Exo. cap. 30. cum dr̄. quādo componet lucernas incendet illud, & qñ collocat eas ad vesperam. Ecce. n. componere lucernas & collo-
care idem sunt: nihil tamen horum intelligitur de lucernis quæ sunt vasa aurea, de quibus Exo. 25. & 37. c. sed de lucernis quæ sunt lychna. *Candelabrum in australi parte erigatur.* Hic datur locus candelabri.

De habitudine mensæ propositionis & candelabri, & quare sic erant disposita. Quæst. IIII.

PRo quo sciendū, φ vasa principalia Sanctuarij erant arca fęderis: altare thymiamatum, candelabrum, mēsa propositionis: altare holocaustorum, & labium æneum. Primum horum. s. arca ponebatur intra Sancta sanctorum in parte secretiori Sanctuarij, in qua nullum vas erat. in prima parte tabernaculi erant tria vasa. s. mensa propositionis: candelabrum, & altare thymiamatum. Extra Sanctuarium in atrio erant reliqua duo vasa. s. altare holocaustorum, & labium æneum. In tribus aūt vasis quæ erant in prima parte tabernaculi erat ordo, φ altare ponebatur ante velum Sancti sanctorum, quasi in medio domus illius. mensa aūt propositionis in latere aquilonari: candelabrum vero in latere australi.

Causa dispositionis huius erat, quia per mensam propositionis, in qua erant panes, significatur pars illa mundi, in qua est terra quæ colitur & facit fructus, & hoc est ad partem septentrionalem mundi, quia ista est habitata. Alia autem pars, quæ declinat ab æquinoctiali in meridiem non habitatur: ideo non producit fruges. Nam illa ex maiori parte mari operta est. Candelabrum aūt ponitur in parte meridiana. In eo enim sunt septem lucernæ quæ repræsentant septem planetas per quos principaliter tota mundi machina in regione elementali, quātum ad naturales generationes & corruptiones, disponitur. Isti licet æqualiter declinent ab æquinoctiali versus vtrunque polū mūdi, magis tñ a nobis recedunt quā accedant, eo φ nos habentes magnam obliquitatem sphęrę ad polū mūdi arcticum multū accedimus. lux ergo nobis de parte meridiana est, & nunq̄ sup capita nostra: maxime in regione hac, & in alijs bene habitabilibus, quæ pro maxima parte sunt extra tropicum cancri. Candelabrum igitur erectum est in parte australi, vt luceat ex aduerso ad mensam existentem in parte septētrionali. *In australi parte erigatur.* Idest ponatur candelabrum intra tabernaculum apud latus eius australe. *Hoc igitur præcipe.* Hoc dixit Dñs Moysi, vt pręcipiat Aaron ea. s. quæ ī. habentur. *Vt lucernæ contra boream e regione respiciant.* Idest vt lucernæ taliter disponantur, φ lumē earum emittatur ꝯ partem borealē. i. ꝯ latus septentrionale. Erat. n. candelabrum in parte australi positum. Mensa aūt propositionis in latere aquilonari, & iubebatur, φ lumen candelarum emitteretur ꝯ boream. i. ꝯ latus oppositū. hoc aūt dr̄, quia lucernæ istæ nō erāt de sepo vel de cera, nam illæ cum erigūtur diffundūt lumen suum vndique, & non magis ad vnam partē q̄ ad alteram. Istæ aūt lucernæ erant quædā lychna posita in vasis olearijs, & poterant inclinari ꝯ vnam partem vel ꝯ alteram, & sic inclinarentur ꝯ latus septentrionale illuminarent illud magis q̄ latus meridianū, & dr̄ φ è regione lucebunt. i. ad cōtrariam partem. s. erat candelabrum in parte australi, & debebat lumen emitti contra partem borealem.

Quare lucernæ contra boream disponebantur. Quæst. V.

CAvsa huius erat, vt mensa esset luminata, & totum medium tabernaculum. Poterant enim sacerdotes, si nihil eis diceretur, inclinare lychna cōtra latus meridianum, & sic pauca lux, vel quasi nulla esset in Sanctuario, idem poterant

poterant inclinare contra latus orientale vel contra occidentale,& tunc pauca lux esset in Sanctuario,quia solum ad illa latera, versus mensam autem pauca lux dirigeretur,quia erat in latere aquilonari,& tamē magis erat necessaria lux versus illam partem quàm versus alias, quia ibi ponebantur panes & vasa multa, quę erant necessaria ad quotidianam ministrationem, cū illa mensa esset repositorium duorum altarium. Iussit igitur Deus, vt lucernæ taliter disponerētur, quòd emitterent lumen suum contra boream.i. contra latus septentrionale,quia versus illam partem erat mēsa propositionis. Et propter hoc magis conueniebat poni candelabrum in latere meridiano, quàm iuxta mensam in latere australi.nam si esset iuxta mensam, & inclinaretur lumen illius versus latus septentrionale, non esset lux in alijs partibus versus latus meridianū. Cum autem esset in latere meridiano apud parietem tabernaculi,& essent inclinatę lucernæ versus boream,totum medium erat illuminatum.Et ista est causa magis literalis, quare candelabrum poneretur in vno latere, & mensa in alio, quàm ea,quæ supra data est: quamquam illa aliqualiter sit literalis.

Ad mensam panum propositionis. Idest istæ lucernæ respiciant siue inclinentur versus mensam propositionis.Ista mensa erat in latere aquilonari,ideo candelabrū, qđ erat in latere maridiano inclinabatur versus mensam,cum lucernæ illius inclinarentur ad partem mensæ.Ratio huius inclinationis supra posita est.Vocat hic mēsa ꝓpositionis illa in qua ponebant panes.

De mensa propositionis,cum panibus suis. Panes propositionis, quare vocantur panes facierum. Quæst. VI.

HABEBAT enim ista mensa duo officia. Primum ꝙ in ea ponerentur panes. 12. in memoriam filiorum Israel, vt patet Leui. cap.24.& isti ponebantur in quolibet sabbato recentes, & mutabantur in alio, vt ponerentur noui,vt patet ibidem. Vocantur hic panes propositionis a proponendo, quia proponebantur corā Domino ordinatim super mensam illam. Litera hebraica vocat illos panes facierum. & dicunt Iudæi,ꝙ vocabantur panes facierum, quia habebāt duas facies.s. ꝙ tales erant in parte superiori, sicut in inferiori. & hoc volunt, quia dicunt illos formari in quibusdam vasis aureis positis ad ignem, sicut hostiæ fiunt in vasis ferreis,& vtrobique possunt habere faciem. Panes autem nostri qui coquuntur in clibano vnicam faciē habent, quia pars illa quæ adhæret pauimento clibani denigratur aliqualiter & contrahitur in rugam,vel fiunt in ea aliquæ diuisiones.

Sed dicendum est non stare hoc. nam non poterant panes tantæ quantitatis coqui intra vasa aurea, aut ferrea. quilibet enim panis horum habebat duas decimas similæ.i.duo gomor,vt patet Leui.cap.24.& sic erant tantæ quantitatis quantum comedere possent duo homines in die tota.Sic enim fiebat de manna:pro quolibet namque homine dabatur vnum Gomor ad totam diem,vt patet Exo.ca.16. tanta autem quantitas panis non poterat coqui intra vasa ferrea, vel aurea. Prius enim verteretur in carbonem ex alterutra partium quàm mediū eius coqueretur. Ideo non formabantur sic,sed coquebantur in clibano, sicut panes nostri. Exemplum autem de hostijs non habet aliquam similitudinē, quia hostiæ sunt tenuissimæ, & quantumcunque paruus calor sit, potest eas coquere.

Sed dicendum, ꝙ isti panes vocantur facierum.i. faciei,quia in hebræo ponitur plurale, pro singulari: maxime in isto nomine, facies:quia semper dr̃ facies Domini in plurali, & vocantur panes faciei.i. panes

F positi coram facie Domini. Hoc autem signat litera nostra vocans illos panes propositionis. i. panes positos ad conspectum Domini in tabernaculis.nam Leui.c. 24. iubetur, ꝙ illi panes semper sint coram Domino.Istud erat vnum officium mēsæ propositionis: in quo ipsa distinguebatur ab omnibus alijs vasis Sanctuarij: nullum quippe erat vas Sanctuarij pertinens ad hanc ministrationem.Aliud ministerium erat mēsę propositionis. s. ꝙ in ea ponebantur multa genera vasorū,vt thuribula,phialę,cyathi, acceptabula, vt patet Exo,25.& 37.cap. Et quantum ad hoc mensa nō habebat aliquam specialem ministrationem distinctam ab alijs vasis Sanctuarij, sed erat repositorium duorum altarium,quia ibi erant quædam vasa altaris holocaustorum,& alia pro altari thymiamatum.

G *Contra eam partem quam candelabrum respicit lucere debebunt.* Idest lucernæ debebunt lucere.i.emittere lumē suum contra partem, quam respicit candelabrum.i. contra partem oppositam candelabro, & ista est pars aquilonaris,in qua erat mensa propositionis, cū candelabrum esset in parte australi.

Fecitque Aaron. Idest Moyses locutus fuit ista de cōpositione candelarum: Aarō ipse vero fecit illa inclinando lychna lucernarum contra partem aquilonarem, & hoc intelligitur de prima die,in qua cœpit ministrare.s.die octaua mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto. Ante hoc enim non ministrauerat ipse,nec aliquis de filijs suis, cum nullus esset consecratus.

H *An hoc necessario intelligatur de prima die ministrationis sacerdotum. Quæst. VII.*

ET necesse est, quòd intelligatur hoc de prima die ministrationis sacerdotum. nam nisi sic fecissent errarent, & Deus illos puniret, sicut occidit Nadab, & Abiu cū obtulissent ignem alienum,vt patet Leui.ca. 10. sed non factum est,ergo in hac die bene ministrauerunt, sed non poterant bene ministrare,nisi sic agerent, ergo sic egerunt.Non tamen ex hoc sequitur, ꝙ in hac die prima octaua Aaron incenderit lucernas candelabri, quia frequenter ponitur Aaron, & intelligitur ipse vel filij sui,vt patet Exo. cap.30.vbi dicitur,ꝙ quando Aaron

I in mane & in vespere collocat lucernas vret thymiama: sed non solum ipse vrebat thymiama & incendebat lucernas,sed interdum filij sui, & sic intelligi potest hic,ꝙ fecit Aaron quod dictum est.s.inclinare lucernas contra partem aquilonarem. i. fecerūt hoc filij sui. An vero in die illa octaua, quæ erat prima dies ministrationis Aaron lucernas parauerit, vel filij sui non constat,tamen cōstat ꝙ filij sui.s.Nadab & Abiu oblaturi erant thymiama super altare thymiamatū, & tunc peccauerunt sumētes de igne alieno,& mortui sunt.si autem nō fuissent mortui illi cremauissent thymiama,& incendissent lucernas, quia ambæ ministrationes fiebāt simul,& ab eodem.sic patet Exo.

K cap.30.s.quando componet Aaron lucernas incēdet illud, & qñ collocat eas ad vsperam coram Domino vret thymiama: quis tamē postea suppleuerit officiū illorum duorum nondum finitum.s.an Aarō vel alij duo filij sui Eleazar, & Ithamar non constat:ideo nō potest apparere sufficienter quis ea die lucernas collocauerit.

Et imposuit lucernas super candelabrum. Istud est expositio præcedentis.s. fecit Aaron. Nam nihil aliud fecit, nisi ꝙ lucernas incendit inclinando contra mensam, dicitur ꝙ imposuit eas super candelabrum, non ꝙ ipse nouiter eas imponeret, quia positæ erant a prioribus diebus. nam si accipiantur hic lucernæ pro vasis

suis

A ſuis, in quibus erat oleum in extremitatibus calamorum candelabri: falſum eſt, ꝙ Aaron impoſuerit. lucernæ.n. illæ erant pars ipſius candelabri: fecitqne eas Beſeleel, vt patet Exo. ca. 25. & 37. Si autem accipiantur lucernæ pro lychnis poſitis in vaſis illis: falſum eſt, ꝙ Aaron poſuerit eas ſuper candelabrum. Nam in præcedentibus diebus 7. in quibus miniſtrauerat Moyſes vrebatur thymiama & incendebantur lucernæ. nihil tamen horum fecerat Aaron. manerent igitur lychna poſita ex eo tempore, & Aaron nõ imponeret ea nouiter. Sed dr̃ impoſuiſſe. i. collocauiſſe ſup candelabrum, ita ꝙ qñcunque incendebat lucernas inclinabat eas ꝯ latus aquilonare, in quo erat menſa.

Vt præceperat Dominus Moyſi. Ideſt ſic diſpoſuit lucernas in candelabro, ſicut dñs iuſſerat Moyſi. ſ. inclinãdo illas contra partem ſeptentrionalem.

B *Hæc autem erat factura candelabri.* Hic tangitur in gñali figura cãdelabri. erat.n. vnicum, vt ſupra declaratũ eſt.

Ex auro ductili. Iſtud pertinet ad modum fabricationis candelabri. ſ. ꝙ eſſet ex auro puriſſimo, vt patet Exo. cap. 25. nihil habens argenti, aut ferri, vel alterius metalli, vt dixit Ioſephus. ſ. ꝙ haberet quaſdam partes ferreas. Etiam erat iſtud aurum ductile. ſ. per extẽſionem fabricatum. habebat quippe multas partes. ſ. ſeptem calamos cũ ſtipite, & ſphęrulas, & lilia. Iſta tamen non erant facta in partes diuerſas, ita ꝙ per ſe fabricaretur quælibet pars, & poſtea affigerentur atq; componerent ipſum candelabrum, ſicut fit in crucibus noſtris, quæ ex multis partibus componuntur. illud autem non ſic, ſed ductile erat. i. per malleationẽ

C extendebatur, & formabantur omnes partes eius, ita vt nulla alteri affixa vel coniuncta eſſet, & hoc modo non poterat candelabrum eſſe intus inane, ſed totum ſolidum, & ex hoc erat difficilis fabricatura huius candelabri. *Tam medius ſtipes.* Ideſt haſtile medium candelabri erat ex auro ductili.

Quàm cuncta quæ ex vtroque latere calamorum naſcebantur. Ideſt non ſolum ſtipes medius erat de auro ductili, ſed etiam omnia quæ naſcebantur de vtroque latere eius.

Figura candelabri & calamorum eius. *Quæſt. VIII.*

PRo quo ſciendum figuram candelabri eſſe huiuſmodi, vt in principio haberet quandã

D baſim amplam ſuper quam ſederet ne in alterutrum caderet, & ex illa naſcebatur vnũ haſtile groſſum de auro, quod erigebatur in ſublime. In lateribus autem illius haſtilis naſcebantur ſex calami: tres in latere vno, & tres in alio latere oppoſito, & hoc per tria loca. ſ. vt duo calami naſcerentur in loco vno, & totidem in alio, & in tertio totidem. In medio autem calamorum in quolibet eorum erant fabricati cyphi, ſphęrulæ, & lilia. In extremitate aũt cuiuslibet calami. ſ. in capite eius erat vnum vas de ipſomet candelabro factum, & in illo ponebatur oleum, & lychnum. Erant autem iſta vaſa ſeptem, quia erãt ſex calami, & vnus ſtipes medius: in quorum quolibet erat vnum vas. de iſta fabricatura, & de ſphęrulis,

E cyphis, & lilijs qũo collocarẽtur in ſtipite medio atq; calamo latius fuit declaratum. Exo. cap. 35. & dicitur hic. *Cuncta quæ ex vtroque latere calamorum naſcebantur.* Ideſt cuncti calami, qui naſcebantur ex vtroque latere. ſ. haſtilis: hẽbat.n. haſtile duo latera oppoſita, in q-bus naſcebantᷓ ſex calami, vt patet Exo. c. 25. calami autẽ non habebant aliqd quod naſcereᷓ ex lateribus ipſorum, nec valet ſi arguas de cyphis, ſphęrulis, & lilijs quæ erant in quolibet calamorum, quia iſta nõ erant in vtroque latere. i. in duobus lateribus calamorũ, ſed in circuitu cuiuslibet calami. In haſtili autem ècõtrario, quoniam ex vtroque latere. i. ex duobus lateribus oppoſitis naſcebantur calami.

Iuxta exemplum quod oſtendit Dominus Moyſi, ita operatus eſt candelabrum. Ideſt Moyſes fecit fabricari candelabrum ſm̃ exemplum ſiue ſimilitudinem, quam dedit ei Deus. nam in candelabro erant multæ particulæ, & iſtæ non poterant intelligi qũo ſe haberent in candelabro, niſi videretur figura earum, ideo poſtq̃ Deus dixit oĩa iſta Moyſi in voce monſtrauit ſimilitudinem omnium temporum, vt ſic melius contemplari poſſet & facere figuras ſimiles coram Domino ab artificibus. & ſic dr̃ Exo. c. 25. fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. dr̃ hic Moyſes operatus candelabrũ, non ꝙ ipſe fecerit, ſed quia fieri iuſſerit, & facientes in modo fabricãdi erudierit.

Et locutus eſt dominus ad Moyſen dicẽs. Tolle Leuitas ex medio filiorum Iſrael, & purificabis eos iuxta hunc ritum. Aſpergantur aqua luſtrationis, & radant omnes pilos carnis ſuæ. Cumque lauerint veſtimenta ſua, & mundati fuerint: tollent bouem de armentis & libamentum eius ſimilam oleo cõſperſam: bouem autem alterum de armento accipies pro peccato, & applicabis Leuitas coram tabernaculo fęderis conuocata omni multitudine filiorum Iſrael. Cumq; Leuitæ fuerint coram Domino, ponent filij Iſrael manus ſuas ſuper eos, & offeret Aaron Leuitas munus in conſpectu Domini a filijs Iſrael, vt ſeruiant in miniſterio eius. Leuitæ quoq; ponent manus ſuas ſuper capita boũ, e quibus vnum facies pro peccato, & alterũ in holocauſtum domini, vt depreceris pro eis. Statueſque Leuitas in conſpectu Aaron & filiorum eius, & conſecrabis oblatos domino, ac ſeparabis de medio filiorum Iſrael, vt ſint mei, & poſtea ingrediantur tabernaculum fœderis, vt ſeruiant mihi. Sicque purificabis & conſecrabis eos in oblationẽ domini: quoniam dono donati ſunt mihi a filijs Iſrael. Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vuluam in Iſrael accepi eos. Mea ſunt enim omnia primogenita filiorum Iſrael tam ex hominibus quàm ex iumentis. Ex die quo percuſſi omne primogenitum in terra Aegypti ſanctificaui eos mihi & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Iſrael: tradidique eos dono Aaron, & filijs eius de medio populi, vt ſeruiant mihi pro Iſrael in tabernaculo fœderis, & orent pro eis: ne ſit in populo plaga ſi auſi fuerint accedere ad Sanctuarium. Feceruntque Moyſes & Aaron, & omnis multitudo filiorum Iſrael ſuper Leuitis, quæ præceperat dominus Moyſi: purificatiq; ſunt & lauerunt veſtimenta

Supra 3. Exo. 13. & 33.

Luc. 2.

Exo. c. 3. Sup. c. 3.

ſtimenta ſua. Eleuauitque eos. Aaron in cõſpectu Domini & orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia ſua in tabernaculum fęderis coram Aaron & filijs eius. Sicut præceperat Dominus Moyſi de Leuitis, ita factum eſt. Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen dicens. Hæc eſt lex Leuitarum. A viginti quinque annis, & ſupra ingredientur, vt miniſtrent in tabernaculo fœderis. Cumque quinquageſimum annum ætatis impleuerint, ſeruire ceſſabunt. Eruntque miniſtri fratrum ſuorum in tabernaculo fœderis, vt cuſtodiant quæ ſibi fuerint commendata: opera autem ipſa non faciant. Sic diſpones Leuitas in cuſtodijs ſuis.

Et locutus eſt Dominus ad Moyſen. Hic ponitur ſecundum principale huius cap. ſ. de conſecratione Leuitarum, ſicut enim erant neceſſarij ſacerdotes ad miniſtrationes Sanctuarij, quæ erant intra ipſum Sanctuarium. ſ. facere ſacrificia: offerre thymiama: ponere panes ſuper menſam propoſitionis, & lucernas collocare, quę pertinebant ad officium ſacerdotale. ita erãt neceſſarij Leuitæ ad quaſdam alias miniſtrationes. ſ. vt erigerent & deponerẽt tabernaculum cum caſtra mouenda eſſent & figenda, & ꝙ portarent oĩa, quæ erant in Sanctuario, vt patet ſupra cap. 1. fuerunt igĩt conſecrati Leuitæ, ſicut ſacerdotes, licet non ad eaſdem miniſtrationes, nec eodem ritu conſecrandi.

Tolle Leuitas de medio filiorum Iſrael. Ad hoc ꝙ Leuitę ſanctificarentur oportebat, vt ſepararentur a reliqua multitudine, quia totus populus non erat deditus miniſtrationi ſpeciali Dei, ſed aliqui qui erant ſingulariter miniſtri, ideo illi ſeparari debebant à multitudine. ſ. vt nõ eſſent tanquam vna pars multitudinis, ſed quædam alia iura & ſpecialia officia haberent. Non eſt autem intelligendum, ꝙ Moyſes quaſi propria auctoritate tulerit Leuitas de populo ad applicandum Deo. hoc enim totus populus fecit, ſed ſolum Moyſes ſignificauit populo quid Deus iuſſerit, & tunc totus populus ſeparauit de medio ſui Leuitas applicans illos ad Aaron, vt patet infra.

An ea quæ habentur hic, & ſupra cap. 3. & 4. pertineant ad idem tempus. *Quæſt.* IX.

SCIENDVM autem, ꝙ ea quæ dicuntur hic, & ea quę habentur ſupra 3. & 4. cap. ad idem tempus pertinent. Nam ſupra capit. 3. dicitur ꝙ Leuitæ fuerint ſeparati de medio Iſraelitarum & applici ti Aaron & filijs ſuis ad ſubminiſtrandum eis. Ita autem dicitur infra in litera. ſed hæc non potuerunt bis fieri: ſemel enim ſeparandus erat Leuitarum cætus de medio Iſrael. Cum vero ſemel ſegregatus eſſet, amplius ſegregari non potuit.

Dicendum eſt, ergo ꝙ ad idem tempus pertinent & idem ſunt. ſed fuerũt hic, & ibi deſcripta, quia hic agitur ſolum de ritu conſecrationis Leuitarum ſup. 3. cap. agitur de officijs eorum in Sanctuario: vtrunque autem præſupponit ſeparationem a populo. nã non poterant Leuitę conſecrari Domino ſpecialiter niſi ſeparati eſſent a reliqua multitudine, nec etiam poterant deſignari ad officia ſanctuarij, niſi eſſent ſeparati a reliqua multitudinę, quia toti multitudini

F non competebant aliqua officia Sanctuarij. vtrobíq; expreſſum eſt de hac ſeparatione: fuiſſent autem poſita iſta ſimul, niſi pertinerent ad diuerſa, quia ſupra cap. 3. & 4. agitur de ſolis officijs Leuitarum. hic autẽ agitur de conſecratione eorum, & quia iſtæ ſunt diuerſæ materiæ ſeiunctim deſcribendæ erant. *Et purificabis eos iuxta hunc ritum*. Ideſt mundificabis eos hoc modo qui ſequitur.

Leuitæ ante conſecrationem generali immunditia purgandi erant. *Quæſt.* X.

LEVITAE ante hoc fuerant in medio populi. nunc autem ſegregabantur, vt eſſent ſpeciales miniſtri Dei, & quia videbatur, quòd ali-
G quas ſordes contraxiſſent in conuerſatione populari, purificandi erant, vt nihil in eis maneret ſordis. non eſt tamen intelligendum, quòd in Leuitis eſſet aliqua ſordes ſpecialis, quam Deus per iſtam purificationem tollere intenderet. nam tunc fieret in eis purificatio quam requirebat talis ſordes, ſicut alia purificatio eſt, quæ fit in contaminatis ſuper mortuo, & alia in leproſis, alia in fluentibus ſemine, alia in cõtingentibus morticinia brutorum. Et ſic de alijs modis purificationum & cõtaminationum, vt patet Leui. 11. 14. 15. cap. & infra 19. nam ſi eſſent Leuitæ immundi aliqua harum immunditiarum, daretur eis purificatio quæ conueniebat ſecundum illam immũditiam, quam contraxiſſent, & non iſta purificatio, ꝗ
H habetur hic. nam non eſt aliquod genus contaminationis cui debeatur iſta purificatio, vt patet ſi inquirantur omnia quæ habentur in Leuitico, & in hoc libro de purificatione immundorum. Solum igitur eſt dicendum hic non eſſe aliquam de immunditijs quę aliàs purgandæ erant, ſed iſta fiebant ad maiorem ſanctificationem. Item omnes Leuitæ purificabantur hic qui erant vigintiduo millia & amplius, vt patet ſupra cap. 3. non tamen eſt veriſimile, quòd omnes iſti incurriſſent aliquod genus immunditiæ. Poſſet autẽ dici ſi forte pauci de illis purificarentur: de omnibus tamen non erat veriſimile.

Item dato quòd diceremus omnes Leuitas incurriſſe immunditiam, non tamen contingeret omnes incidere in idem genus contaminationis. ergo fierẽt
I in eis diuerſę purificationes, ſed hic eadem fit in omnibus. ergo ſi immunditiam contraxerunt ſignificatur eſſe eadem immunditia, nulla tamen fuit, ſed fit in eis hic purificatio non ad abſtergendam aliquam labem ſpecialem, ſed vt puriores ſint, & per hoc magis applicentur ad Deum, ſicut interdum fiunt ſacrificia pro peccato, & tamen nõ eſt aliquod peccatum ſpeciale propter quod ipſi offerentes offerant, ſicut patet præceden. cap. de duodecim principibus, qui in dedicatione altaris obtulerunt omnia genera ſacrificiorum, & ibi erant ſacrificia pro peccato, tamen nõ videbatur aliqua cauſa, aut peccatum ſpeciale, ꝓpter quod ipſi offerrent, ſed ſolum offerebant ad ſolenni-
K tatem dedicationis altaris. Dicitur hic, ꝙ purificaret eos Moyſes: non quidem ꝙ ipſe fecerit omnes ritus qui hic habentur. nam Aaron fecit partem eorũ, cum obtulerit Leuitas coram Dño eleuans eos, & orans ꝓ illis, vt patet infra. Sed dicĩt Moyſes purificaſſe illos, quia ipſe fecit ritum, qui propriè pertinebat ad purificationem. ſ. aſpergere aqua luſtrationis.

Aſpergantur aqua luſtrationis. Iſtud erat primum, quod requirebatur in purificatione Leuitarum, ſcilicet quòd aſpergerentur aqua. & iſtud faciebat Moyſes.

An Le-

An Leuitæ aspergerent seipsos aqua, vel Moyses aspergeret eos, & qualiter aqua lustrationis conficiebatur, & quid significet lustrum. Et quod ciuitas Romana purgabatur. *Quæst.* XI.

QVAMQVAM forte ex litera ista aliquis diceret non constare, an Moyses purificauerit, sed satis stare posse, quòd Leuitæ purificarent seipsos aspergendo aquas, cum dicatur aspergantur. Sed dicendum est non posse stare, quia qui immundus erat nũquam aspergebat seipsum, sed homo mundus aspergebat immundum, vt patet infr. 19. sed Leuitæ erant hic tanquam immundi, cum iuberentur aspergi, ergo non aspergebant seipsos, sed alius eos aspergeret, & iste erat Moyses.

B Quod si forte dicere vellemus Moysen non aspersisse Leuitas intelligeretur illa litera superior, s. purificabis eos, idest mandabis, quòd purificentur. Similis modus loquendi habetur multoties in sacra Scriptura. sic patet Exodi cap. 19. cum dixit Deus Moysi, sanctifica eos in diem tertium, quod intelligitur de Israelitis, & tamen sanctificatio illa solum erat in hoc, ꝙ lauarent vestes suas, & abstinerent ab vxoribus, vt patet ibidem. hoc autem non poterat facere Moyses in Israelitis, sed ipsi facturi erant. Dixit tamen Deus, quòd purificarentur, & sanctificaret eos Moyses, s. quòd iuberet eos sanctificari. Sed primus sensus conuenientior est, s. quòd Moyses asperserit super illos aquam lustrationis.

C De aqua ista considerandum est, quod fiebat ex cõmixtione cinerum. occidebatur enim vitula rufa ętatis integræ a sacerdote extra castra, vt patet infra cap. 19. & cremabatur tota, ita vt verteretur in cineres, qui sumebañt, & positi in loco mundo extra castra erant ad mundificationem a contaminationibus. accipiebatur enim aliqua pars eorum, & miscebatur aquę, atq; inde fiebat aspersio super hominem immundum, & mundabatur. vocatur ista aqua lustrationis, idest purgationis, quia lustrare significat circundare, purgare, illuminare, & omnia ista possunt descendere ab isto nomine lustrum. tri. pro quinquennio, quoniam ciuitas Romana de quinquennio in quinquennium, vt q̃dam dicunt purgabatur, circundabatur, & illumina- D batur. fiebant autem ista simul, quia totus populus in Calendis Februarii sumptis facibus circuibat totam vrbem, & tunc dicebatur ciuitas purgari. Vocatur autem apud Romanos istud festum arnabale, idest ambitus ciuitatis per partem exteriorem in aruis. Vocatur etiam festum illud Februa. idest purgationes, quia fiebant illo die purgationes mortuorum. de ritibus horum ponit Ouidius in 2. lib. Fastorum.

Secūs ritus erat rasio pilorum.

Et radant omnes pilos carnis suæ. Iste est secundus ritus qui fiebat in purificatione Leuitarum. An vero ipsi Leuitę raderent seipsos, aut in alterutrum aliqui raderent alios, vel alij de popularibus raderent Leuitas, nõ constat.

Satis tamen manifestum est, quòd Moyses non rasit illos. Non enim poterat ipse videre tot. Esset enim E hoc multorum dierum opus. De aqua lustrationis secus erat, quia poterat eã breuiter aspergere super omnes Leuitas. Fiebat rasio omnium pilorum, quia totalem munditiam significat: pilis enim sordes inhęrent qui cum ablati fuerint nihil sordis relinquitur, vel iõ raduntur, quia pili nascuntur de sordibus, idest, de superfluitatibus exeuntibus per poros. Est autem ista purificatio leprosorum. Nam cum cessasset lepra radebantur omnes pili corporis leprosi, vt non esset aliquid in quo posset manere lepra, vt patet Leuit. capit. 14. Leuitæ autem non erant leprosi, sed fiebat talis ritus ad significandum totalem munditiam inducen-

A dam. Dicit Rabbi Moyses, quòd Leuitæ purificabãtur modo leprosorum, quia ipsi offerebantur Domino loco primogenitorum Israelitarum qui peccauerant in vitio idolatriæ, ponendo vitulum fabricatum, & inducẽdo Aaron, vt fabricaret. idolatria autem est quædam lepra spiritualis, ergo fieri debebat in eis purificatio quæ debebatur leprę, scilicet radere pilos carnis totius, vt postea noui pili crescerent.

Cumque lauerint vestimenta sua. Istud pertinebat ad purificationem, scilicet, quod lauarentur vestimenta, & est generale ad multas purificationes. Sic enim purificabantur qui erant leprosi, & fluentes semine, & polluti effusione seminis, & in multis alijs, prius tamen aspergebatur aqua lustrationis super Leuitas quã eorum vestes lauarentur.

Et mundati fuerint. Ista munditia non erat aliquid distinctum a cęremonijs supra positis, scilicet, quòd lauarentur, & aspergerentur aquis, atque raderent pilos, sed dicitur, quòd in his cęremonijs consummabatur eorum purificatio. Cętera autem non pertinebant ad purificationem, sed magis ad quandam solennitatem.

Tollant bouem de armentis. Hic ponũtur sacrificia duo quæ faciebant Leuitæ, scilicet pro peccato, & in holocausto: & quamquam dicatur hic, quòd tollant bouem, tamen intelligendum est, quòd duos tollerent hic tamen dicitur de primo eorum, qui erat in holocaustum.

Et libamentum eius. Idest etiam tollant Leuitæ libamentum debitum cum boue. Isti duo boues offerebantur de expensis Leuitarum, quia erãnt in solennitatem consecrationis eorum.

Leuitæ offerebant boues, sed quæ sit ratio inquiritur. *Quæst.* XII.

DICVNT Iudæi, quòd offerebant Leuitę boues in memoriã peccati vituli fabricati ab Aaron petẽte toto populo. Sed istud nihil est, quia in multis alijs sacrificijs offeruntur boues, & non fiunt pro peccatis illis, sed pro peccato speciali personarum, vel ex aliqua alia causa. Item hoc staret aliqualiter si offerretur iste bos pro peccato, sed non solum offertur pro peccato. nam etiã in holocaustum offertur alius bos. Non enim propter hoc offerẽt sed ad maiorem solennitatem, quia bos est hostia solẽnior, quam aries, vel agnus cũ sit maior, & sumptuosior, & quia offerebatur hic pro omnibus Leuitis debuit offerri hostia solennis. Dicitur autem, ꝙ offerrẽt cum libamine suo, quia in omnibus sacrificiis holocaustorum, & hostiarum pacificarum offerebantur libamina, s. simila, oleum, vinum, thus, & sal, vt patet Leuit. c. 2. quantitas autem libaminis debiti pro boue nõ ponitur hic, quia infra 15. capit. habetur regula generalis de omnibus libamentis, scilicet, quòd cum quolibet boue offerantur tres decimæ similę conspersæ, idest tria gomor, & medietas mensuræ hin de vino, & tantundem de oleo ad conspergendam similam.

Similam oleo conspersam. Declaratur hic aliquid de libamine, scilicet, quòd offeratur simila cõspersa oleo, non tamen totum declaratur, quoniam superadditur vinum, thus, & sal. de quantitate horum nihil ponitur hic, sed habetur infra 15. cap.

Bouem autem alterum de armento tu accipies. De boue superiori non dictum fuit ad quid esset, sed intelligendum est, quòd erat in holocaustum, quia hic iubentur offerri in holocaustum, & pro peccato, vt patet infra. Sed bos iste erat pro peccato, ergo bos de quo supra dicebatur erat in holocaustum, sed nõ fuit expressum, quia ĩ. exprimitur. De isto boue dicitur, ꝙ acci-

acciperet illum Moyses de armento.non est intelligẽdum,quòd de expensis suis offerretur iste bos, sed de expensis Leuitarum, quia pro eis fiebāt ista sacrificia, & non pro Moyse specialiter. Dicũtur autem boues tolli de armento.quia armentum significat congregationem magnorum pecorum, s. boum, sicut grex significat congregationem minorum,s.ouiũ, & caprarum. vnde boues nunquam,nisi de armento tolli possunt,nisi solitarij sint.& sic ista additio est,quasi ex superabundanti.*Et applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis.* Iste erat ritus oblationum, quòd quādo aliquid offerebatur,ipsa oblatio, & offerens ducerẽtur ad ostiũ tabernaculi,quia omnes oblationes fiunt Domino.Ipse autem specialiter esse dicebatur in tabernaculo.

G Ad hoc ergo,ꝙ offerrentur coram eo oẽs oblationes ducebātur ad ostium tabernaculi. Erat enim hic duplex oblatio,s.boues duo oblati pro Leuitis, & ipsi Leuitæ qui non erant hic,tanquam offerentes,sed tāquam oblatio,ideo sicut res oblata eleuatur corā Domino,ita & Leuitæ,eleuabantur, vt patet infra. Nam Israelitę offerebant eos pro seipsis, vt essent in ministerio Sanctuarij,sicut siquis offerat Deo aliquod sacrificium, & sicut cum quispiam offert portat oblationem suam coram Domino, ita Leuitæ portati sunt a filijs Israel. Moyses autem quasi nomine totius Israel applicabat istos Leuitas coram Domino.ideo dicitur hic,ꝙ Moyses applicaret Leuitas coram tabernaculo. Si autem Leuitæ essent hic tanquam offerens,& non tanquam oblatio,non diceretur,quòd Moyses applicaret eos ad ostium tabernaculi, sed ipsi illuc irent.Dicitur hic tamen quòd Moyses applicaret eos. *Conuocata omni multitudine filiorum Israel.*Idest Leuitæ isti offerebantur coram ostio tabernaculi pręsenti omni multitudine Israelitarum.

An omnes Leuitæ fuerint introducti ad ostium tabernaculi. Quæst. XIII.

AN vero omnes Leuitæ introducti fuerint ad ostium tabernaculi intra atrium non cõstat. Satis enim videbatur sufficere,ꝙ aliq nomine omnium offerrentur. Si autem velimus dicere,ꝙ omnes fuerint oblati, etiam satis stat. nam quamquam nō caperentur omnes Leuitę intra atrium tabernaculi,poterant recipi successiue, vt quidam primo offerrentur,alij vero posterius.

De alijs tamen cęremonijs,s. de lotione vestium,& rasione pilorum,atque aspersione aquarum lustrationis,dicendum est, quòd in quolibet Leuita facta fuerit,quia in hoc non sufficiebāt quidam pro omnibus, cum requiratur in quolibet actus determinatus purificationis. Dicitur, quòd fiebant ista congregata omni multitudine Israelitarum, quia ipsi erant offerẽtes. Nam Leuitæ offerebantur pro primogenitis Israelitarum,vt patet inf.in litera. Et sicut totus Israel oblaturus erat primogenitos suos, ita nũc obtulit Leuitas pro primogenitis suis. fuit autem cõgregata ista multitudo non, quòd omnes essent intra atrium tabernaculi,sed quidam erant exterius, alii vero interius. Illi enim qui erant principales in populo repræsentantes personam totius populi introierunt in atrium tabernaculi, tanquam ipsi offerrent Leuitas illos, alii vero manserunt exterius. Sed adhuc, an fuerit hic congregata tota multitudo populi non constat, quia aliquando ipsi qui sunt principales in aliqua multitudine vocantur tota multitudo. sic poterat esse hic de Israelitis. *Cumque Leuitæ fuerint coram Domino.* Idest, quādo Leuitæ fuerint pręsentati ad ostium tabernaculi, quod est esse coram Domino.

Ponent filij Israel manus suas super eos. Hoc fiebat ad mo-

F dum sacrificiorum. Cũ enim aliquis offerret aliquod animal ducebat illud ad ostium tabernaculi, & ponebat manus suas super caput illius tradens sacerdoti, s. quia ille qui offerebat tradebat rem domino, qui morari dicebatur specialiter in tabernaculo. Ponebantur autem ibi manus super caput animalis ad renunciandum proprietati animalis,quoniam ista impositio manus significat emissionem a domino, & sic vocantur serui liberati manumissi, quia domini sui liberantes illos a manu sua eos emittebant. Leuitæ autem erant hic oblatio Israelitarum,quia Israelitæ offerebant eos ad ministrandum coram Domino loco primogenitorum suorum. ideo manus super eos imponere debebant,vt significaretur, quòd renunciabant Deo ꝓprietatem ipsorum.

Et non accipitur hic impositio manuum,vt significetur,quòd imprecabantur Israelitæ peccata sua euenire super capita Leuitarum,sicut in sacrificijs fiebat. nam imponebantur manus ad renunciandum ꝓprietati animalis,& ad imprecationem,quòd Deus transferret peccata offerẽtis super ipsum animal. Sic enim fiebat in die propitiationis,quando cõfitebatur sacerdos omnia peccata Israelitarum positis manibus super caput capri emissarij, vt portaret omnia peccata Leuitarum,vt patet Leuit.cap.16. nam non imprecabātur Israelitæ peccata sua venire super Leuitas. cum

H autem dicitur hic, quòd filij Israel ponent manus sup capita Leuitarum,non erat intelligendum,quòd quilibet de filijs Israel poneret manum,sed solum illi qui erant maiores, scilicet principes populi qui repræsentarent totius populi personam.

Et offeret Aaron Leuitas munus coram Domino. Idest Aarõ obtulit Leuitas in munus,scilicet, quòd sicut cum offertur aliquod sacrificium offertur munus,ita Leuitę quia erant aliquid quod dabatur Deo erāt munus. Dicitur autem obtulisse Aaron, quia postquam Israelitæ pręsentauerunt Leuitas,tāquam oblationẽ suam Aaron qui erat sacerdos, ipse Aaron obtulit eos præsentans coram Domino. fuit autem ista oblatio quædam eleuatio. eleuauit enim quosdam de Leuitis coram Domino,vt patet infra,& istud erat, sicut in aliis

I sacrificijs.nam postquam offerebat quispiam oblationem suam, sacerdos accipiens illam eleuabat coram Domino,sicut patet Leuit.7.cap. & alibi sępius.

A filijs Israel. Idest istud munus,quod offerebat Aaron coram Domino erat oblatum a filijs Israel.*Vt seruiant in ministerio eius.* Idest ad hoc obtulerunt Israelitę Leuitas,vt ministrarẽt Dño:non quidem quòd ministrarent in tabernaculo vel in atrio eius, quia omnes tales ministrationes pertinebāt ad sacerdotes,sed ministrabant Domino erigendo,& deponendo Sāctuarium,& portando illud in via, atque in circuitu illius castrametando ad custodiam,vt patet supra cap.1.

Leuitæ quoque ponent manus suas super capita boum. Leuitę erant offerentes,& erant oblatio. ipsi enim erāt oblatio filiorum Israel,& erant offerẽtes duos boues, &

K sicut Israelitę posuerũt manus super Leuitas, quia obtulerunt eos, ita Leuitę posuerunt manus super boues,quos ipsi obtulerunt ad renunciandum proprietati, quia non erat aliqua oblatio super quam offerentes manum non ponant.

Ex quibus vnum facies pro peccato. Idest de istis duobus bobus offeres vnum pro peccato, faciendo in eo cæremonias quæ fiunt in sacrificijs pro peccato.ponitur hic præpositio pro,ex,vel,de. Et dicitur,quòd de istis bobus fiet vnus pro peccato, scilicet iugulabitur, & disponetur secundum cæremonias sacrificij pro peccato.

Pro quo peccato Leuitarum offerebatur vitulus. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis pro quo peccato Leuitarum offerebatur iste vitulus. Posset aliquis respondere, quòd hic non accipitur peccatum propriè pro culpa, sed pro quadam immunditia. sic accipitur supra ca.6. ꝙ sacerdos offerret vnum turturem, vel pullū columbæ pro peccato Nazaræi, quando aliquis moritur coram ipso: & subditur ibi causa, quia peccauit super mortuo, idest cōtaminatus est. Et sic peccatum vocabitur cōtaminatio sola, & quia Leuitæ purificabantur hic, quasi haberent aliquam immunditiam, dicebatur offerri hostia pro peccato pro illis, s. pro eorum immunditia, & hoc satis stare potest. Alio modo responderi potest, quòd Leuitæ non habebant aliquod speciale peccatum, propter qđ secundum legem tenerentur offerre, sed fiebat oblatio pro peccato in generali, quia semper homo habet ad purgandum dum viuit. Vel potest dici, ꝙ offerebatur sacrificiū pro peccato non ad emūdationem aliq̄, sed magis ad solēnitatem consecrationis Leuitarum, sicut principes obtulerunt tempore dedicationis altaris, sed duæ primæ responsiones meliores sunt.

Quis ritus erat in sacrificio pro peccato. Quæst. XV.

QVAERET aliquis de ritu istius sacrificij ꝓ peccato. Et respondebit aliquis, ꝙ fieri debet, sicut in aliis sacrificijs ꝓ peccato, quod verum est. Sed nihil in hoc determinat, qa in sacrificijs pro peccato non est vna regula pro oībus sicut in sacrificijs holocaustorum, & hostiarum pacificarum, sed habent duas regulas, secundum ꝙ patet Leui.6.c. Quædam enim totaliter cremabātur quorū sanguis inferebatur in Sanctuarium. Alia vero quorū sanguis nō inferebatur illuc cedebant totaliter in ius sacerdotum. de boue autem oblato pro peccato Leuitarum non constat, an sanguis introduceretur intra Sanctuarium, vel non: ideo nō videtur manifestè, secūdum quod genus cęremoniarum fuerit factū istud sacrificium. Et dicet aliquis, ꝙ fuerit bos totus combustus præter adipem, & sanguinem, ita ꝙ nulla pars illius prouenerit sacerdotibus, sicut patet de sacrificijs pro peccato, quę habentur Leui.c.4. Nam ibi bos oblatus crematur extra castra. hircus autem & capra oblati a sacerdotibus comeduntur. Dicendum est hoc non obstare: nam ad hoc, ꝙ cremaretur bos non solū requirebatur, ꝙ offerretur pro peccato bos, sed etiam ꝙ sanguis eius inferatur in Sanctuarium. Nam offerri bouem nihil differt ad hoc, ꝙ carnes eius crementur extra castra, sed ꝙ sanguis inferatur in tabernaculum. ideo. Leui.c.6. quando ponitur regula de varietate sacrificiorum pro peccato, non fit mentio de boue, vel hirco, sed solū dicitur, ꝙ si hostia fuerit cuius sanguis introducitur in tabernaculum, non comedetur, sed exuretur igni. si autē non introducitur sanguis in Sanctuarium cedet tota in ius Sacerdotum. Item patet, ꝙ esse bouem, vel hircum oblatum pro peccato nihil differt ad hoc, ꝙ crementur carnes, vel comedantur. Nam Leuit.c.16. dicitur de hirco oblato pro peccato populi, ꝙ cremaretur extra castra, & hoc quia fuerat sanguis eius introductus in tabernaculū, vt patet ibidē. ergo bos oblatus pro peccato Leuitarum ꝓpter hoc, ꝙ erat bos non magis videtur, an fuerit totus crematus extra castra, vel cesserit in ius sacerdotum. Itē nō stat, ꝙ iste bos fuerit crematus extra castra, quia non est simile ei, quod habetur Leui.c.4. nam ibi solum iubetur, ꝙ sanguis hostiæ pro peccato summi sacerdotis, & totius populi introducatur in Sanctuarium, &

A carnes eius crementur extra castra. bos autem iste nō offertur pro peccato summi sacerdotis, nec totius populi, sed pro peccato Leuitarum. ergo non debebat cremari extra castra. Item illud, quod hr̄ Leuit.c.4. intelligitur, ꝙ esset aliquod peccatum speciale ꝑ ignorantiam, vt patet ibidem. Hic autem non offert pro aliquo peccato determinato, sed offertur in generali pro omnibus peccatis, vel pro peccato, i. pro immunditia, aut ad solēnitatem cōsecrationis Leuitarū. ergo non cremabatur bos oblatus pro eis, sed fiebat in eo secūdum cęremonias aliorum sacrificiorum, s. ꝙ immolaretur effuso sāguine eius ad basim altaris. primo tinctis cornibus altaris sanguine cremabat̄ adeps: carnes vero totaliter proueniebant in ius sacerdotum.

B *Alterum in holocaustum Domini.* Idest occides aliū bouē in holocaustum, quia duo erant boues pro duobus sacrificijs, vt patet hic. In isto boue pro holocausto fiebant cęremoniæ holocaustorum, quæ habentur Leui.c.1. & in his non est aliqua variatio. *Vt depreceris pro eis.* Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ vt non dicat causam finalem, sed consecutionem, s. offerent Leuitæ duos boues, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecaberis pro eis. dicebat̄ deprecari pro eis Moyses, quia ipse offerebat eos coram Domino. potest intelligi alio modo, ꝙ vt dicat causam finalem, s. ꝙ Leuitæ ad hoc offerant duos boues, vt oret pro eis Moyses, quasi dicat, nō haberet occasionem orandi pro eis secundum formam offerētium, nisi aliquid offerrent. Cum vero obtulerint, tenetur orare pro eis, quia in quocunque sacrificio tenetur sacerdos orare pro ipso offerente: sicut apparet Leui.c.5. & 14.

Vt potest duo dicere.

C

An Moyses, vel Aaron fecerit sacrificia Leuitarum. Quæst. XVI.

SED ex hoc videtur dubium, quis fecerit sacrificia Leuitarum, an Moyses, vel Aaron. Et aliquis dicet, ꝙ Moyses, qa dicitur hic, vt depreceris pro eis: sacerdos tamen faciens sacrificiū erat, qui orabat pro offerente. Item posset hoc cōuenienter stare si dicamus, quòd fuit facta ista cōsecratio Leuitarum, dum fiebat consecratio sacerdotum
D nondum illa expleta, quia tunc non posset Aaron facere sacrificia, sed Moyses illa faciebat. Sed non stat hoc, quia hic dicitur, quòd Moyses applicaret Leuitas ad ostium tabernaculi, & sic ipse offerebat eos, nūquam tamē est idem offerens, & faciens sacrificium. ergo offerebantur ipsi Aaron, tanquam facienti sacrificium, vel recipienti oblationem ab ipso Moyse, quā ab offerente nomine totius populi. Item patet, quòd Aaron fuerit hic tanquam sacerdos, & fecerit sacrificia, quia dicitur infra, quòd Moyses statuit Leuitas in conspectu Aaron, & filiorum eius: ergo Aaron, & filij sui erāt hic tanquam sacerdotes, & non Moyses: & consequenter ipsi facerent sacrificia. Item patet, quia eleuatio hostiæ coram Domino pertinet ad sacerdotem, vt patet Leui.cap.7. Aaron tamen eleuauit Leuitas coram Domino, vt patet infra, ergo ipse erat tanquam sacerdos suscipiens oblationem.
E

Item Aaron præsentauit Leuitas coram Domino, postquā suscepit eos de manu Moysi, vt patet supra. Ista tamen præsentatio pertinet ad recipientem oblationem. ergo Moyses erat hic, vt sacerdos suscipiens oblationem.

Sed obijcietur, qa dicitur hic ad Moysen è quibus vnum facies pro peccato, & alterum in holocaustū, idest de istis duobus bobus vnum immolabis pro peccato, & alterum in holocaustum: ergo ad Moysen pertinebat ista immolatio.

Ad hoc respõderi potest, quòd accipitur ibi facies, idest offeres, & verum est, quòd Moyses offerebat vnum istorum boum pro peccato, & alterum in holocaustum, quia ipse obtulit Leuitas coram Aaron, & sic obtulit sacrificia eorum: Aaron tamen immolauit boues.

Vel potest accipi, quòd facies vnum pro peccato, idest facies, quòd Aaron faciat vnum pro peccato, & alterum in holocaustum: & quãdo obijcitur, quòd orabat pro eis Moyses: non sequitur ex hoc, quòd orabat pro eis, tanquam sacerdos faciens sacrificia. Nã etiam Aaron orauit pro Leuitis, vt patet infra, cum dicitur. eleuauitque eos Aaron in conspectu Domini, & orauit pro eis. Ergo ex hoc nihil magis sequitur, quòd fecerit sacrificia Moyses quam Aaron.

Ex prędictis patet, ꝙ Aaron immolauit istos duos boues oblatos a Leuitis, si tamen velimus tenere, ꝙ Moyses illos obtulerit satis potest teneri, cum litera dicat hic, vt depreceris pro eis: etiam quia dicit quòd ipse Moyses faciet vnum bouem pro peccato, & alterum in holocaustum. istud tamen facere significat immolare.

Ad argumenta in contrarium responderi potest faciliter, quòd quamquam Leuitæ fuerint oblati Aarõ, & ipse eos coram Domino obtulerit atque eleuauerit, & orauerit pro eis, non fecerit hoc tanquam sacerdos tunc faciens sacrificia, sed tanquam persona singularis, cui offerebantur Leuitæ, vt ministrarent coram eo. nam Deus imposuerat onus Sanctuarij super Aaron, & filios eius, & ad hoc dedit eis Leuitas tanquam subministrantes: ideo Moyses obtulit eos ipsi Aaron ex pręcepto Dei, dato quòd nondum esset sacerdos.

Statuesque Leuitas in conspectu Aaron, & filiorum eius. Idest, quòd Moyses portabat Leuitas in Sanctuarium ꝑsentans eos coram Aaron, & filijs suis, & hoc siue accipiantur Aaron, & filij sui, vt sacerdotes facientes sacrificia, siue vt personę singulares accipientes Leuitas, qui debebantur eis ad subministrationem. Satis videtur, quòd fuerit Aaron, vt sacerdos.

Et consecrabis oblatos Domino. Idest offeres eos Domino atque consecrabis, ad Moysen ista referuntur: ipse enim omnia faciebat. Dicebatur consecrare Leuitas Domino, idest applicare eos ad cultum diuinum, nec accipitur hic consecrare pro aliqua vnctione olei Sancti, vel in sanguine, sicut fiebat in sacerdotibus, aut ꝑ aliqua alia cæremonia, quia nullæ cęremoniæ fiebant in sanctificatione Leuitarum præter eas quæ habentur hic expresse.

Sed dicebantur Leuitæ consecrati per istam applicationem ad Dominum, quia sicut cum quis offerebat coram Domino quippiam per applicationem ad ostium tabernaculi, renunciabat proprietati rei transferens eam ad Deum, ita vt non liceret iam conuerti illam rem ad vsus prophanos, & per hoc Deo dicebatur consecrata, ita Leuitæ antequam offerrentur Domino erant liberi ab omni onere ministrandi in rebus Sanctuarij, postquam vero appliciti sunt ad ostium tabernaculi fuerunt Deo traditi ad ministrationem. ergo ista applicatio erat consecratio eorum, & obligatio ad ministrandum.

Ac separabis de medio filiorum Israel. Idest Leuitę separandi erant post istam consecrationem ab Israelitis, non quidem, quòd essent separandi quantum ad locum castrametationis, ita quòd non manerent inter alios Israelitas, vel quòd non cõuersarentur cum eis, nam hoc non erat eis interdictum, sed potius ipsi manebant in medio aliorum filiorum Israel quãtum ad castrametationem & communicationem. solum autem erat vetitum non accedere alios Israelitas ad ministeria Leuitarum. ideo dicebantur separari ab alijs,

F quia separabantur ad speciale officium ministrandi in Sanctuario, quod non conueniebat alijs.

Vt sint mei. Idest separabis Leuitas, vt sint mei, scilicet ministri, & accipitur hoc, vt sint specialiter immo specialissime ipsius Dei. nam tota terra est Dei, populus autem Iudaicus erat specialiter populus Dei, vt patet Exodi capitu. decimonono. cum dicitur. mea est omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta, & in peculium de cunctis populis. postea autem specialissime inter Iudæos pertinebant ad Deum sacerdotes, & Leuitæ, quia isti ministrabant, & nulli alij.

Et postea ingrediantur tabernaculum fœderis. Idest postquam fierent omnia ista licebat Leuitis introire in Sã

G ctuarium. ante enim quam ista fierent Leuitæ erant sicut cęteri de populo, & non licebat eis accedere ad aliquam ministrationem sanctam, postquam vero fiebant ista, licebat eis accedere, sic etiam erat quantum ad sacerdotes. Nam antequam Aaron, & filij sui consecrarentur, illicitum eis erat ministrare. postquam vero consecrati sunt ministrauerunt, ita etiam est apud nos de omnibus ordinatis, quia ante susceptos ordines non ministrant, postea autem ministrare licet.

Tres ministrationes tantum fiebant in tabernaculo, quarum nulla pertinebat Leuitis. Quæst. XVII.

H

ET dicitur hic, quòd ingredientur Leuitæ in tabernaculum. non est sensus, quòd ipsi ingrederentur ad faciendum aliquas ministrationes intra tabernaculum, quia ibi solum fiebant tres ministrationes, scilicet incendere thymiama super altare thymiamatum, & ponere panes in mensa propositionis, lucernas quoque in candelabro disponere. Non enim erant plura vasa, neque ministrationes in toto tabernaculo, etiam si inquirantur omnia quæ habentur in Exodo de fabricatione tabernaculi, & vasorum eius, & omnia quæ habentur in Leuitico de ministrationibus, sed nulla istarum triũ ministrationum pertinebat Leuitis: solus enim Aaron, & filij sui illas faciebant. De prima patet Exodi

I capitulo trigesimo, & Leuitici vigesimoprimo. De secunda habetur Leuitici, capitulo vigesimoprimo, & cap. vigesimoquarto. De tertia habetur Exodi vigesimoseptimo capit. Item patet hoc, quia quando Apostolus ad Hebræo. capitu. nono, distinguebat partes tabernaculi, & ministrationes quæ fiebant in eis, dixit quòd in primã partẽ Sanctuarij quę vocatur primum tabernaculum introibant sępe sacerdotes.

In secundam vero partem quę vocatur Sancta sanctorum solus pontifex introibat. ergo in primam partem solis sacerdotibus licitum erat introire. Item patet hoc, quia supra capitu. tertio, & quarto. describuntur omnia officia Leuitarum, & quid debet facere quęlibet familia, sed nulla ministratio eis ponitur, nisi in portando tabernaculum & vasa eius. & in cu-

K stodiendo illud, ergo nõ pertinebat ad eos aliqua ministratio in Sanctuario.

Sed aliquis dicet, quòd accipitur hic large tabernaculum fœderis pro toto Sanctuario, ideo quamquam non haberent aliquam ministrationem Leuitæ intra tabernaculum, poterant eam habere in atrio eius, quod vocabatur Sanctuarium.

Dicendum est, quòd etiam Leuitę non habebant aliquam ministrationem in Sanctuario, in atrio tabernaculi, quia solum fiebat vna ministratio in atrio scilicet offerre sacrificia, cum altare holocaustorum esset extra tabernaculum.

Ista tñ nõ ꝑtinebãt ad Leuitas. soli. n. sacerdotes sa-

crificia

crificia faciebant, & siquis de Leuitis auderet vsurpare aliquem de ministrationibus sacerdotalibus moriebatur, vt patet supra cap.3. Sed accipitur hic ingredi in tabernaculum fœderis, idest ingredi, vel incipere portare tabernaculum fœderis, & vasa sua. hoc enim erat Leuitarum officium, vt Sanctuarium erigerent, atque deponerent, & in via portarent cum castra mouenda forent, & excubarent in circuitu Sanctuarij, ne aliquis de popularibus accederet, vt patet supra ca.1. & 3. & 4. & ad istud non licebat eis accedere, sicut nec alijs popularibus antequam consecrarentur, nunc vero licebat. sic etiam dicebatur supra præcedenti capit. quòd plaustra oblata a principibus, & boues seruiebant in ministerio tabernaculi, tamen plaustra non introibant in tabernaculum, sed solum seruiebant ad hoc, quòd portabatur in eis ipsum tabernaculum. & accipitur hic tabernaculum fœderis large pro toto Sãctuario, quia non solum seruiebant Leuitę portando res tabernaculi, sed etiam portando ipsum atrium cũ omnibus partibus suis, vt patet supra capitulo tertio, & quarto.

Vt seruiant mihi. Idest ingredientur Leuitæ in Sanctuarium ad seruiendum mihi, scilicet portando Sanctuarium cum omnibus vasis suis. Erat enim ista ministratio facta Deo, licet non de principalibus.

Sicque purificabis, & consecrabis eos. Iste est epilogus præcedentium, scilicet, quòd Leuitæ purificarentur, & consecrarentur per istum modum qui supra positus est. Hic ponuntur duo, scilicet, purificatio, & consecratio. purificatio pertinet ad cęremonias quę primo fiebant, scilicet ad aspersionem aquę lustrationis, & lotionem vestium atque rasionem pilorum totius corporis, ista fiebant extra Sanctuarium, & dicebãtur pertinere ad purificationem, quia quando ista fiebant videbantur esse Leuitę tanquam immundi, & per istã purificationem disponebantur ad hoc, quòd possent applicari ministrando, & ista consecratio vel applicatio dicit omnes cæremonias, quæ fiebant postquam introducebant Leuitæ in Sanctuarium, scilicet, quòd præsentarentur Aaron, & quòd ipse eos coram Domino offerret atque eleuaret, & oraret pro eis, fieretque sacrificia duo pro eis, scilicet pro peccato, & in holocaustum.

An omnes Leuitæ tam magni quam parui radebantur in omnibus pilis, vel si sufficiebat in quibusdam. Et quòd in quibusdam actibus cæremonia facta in vno sufficit ad multos: in alijs vero requiritur, quòd fiat singulariter. Quæst. XVIII.

QVAERET aliquis circa purificationem quæ fiebat in Leuitis radendo omnes pilos corporis, an esset generalis in omnibus Leuitis, ita vt magni, & parui filij Leuitarum raderentur.

Forte aliquis dicet, quòd non erat necessarium radi omnes Leuitas, quia sicut non erat necesse, quòd super omnes Leuitas imponerentur manus, sed sufficiebat imponi super quosdam nomine omnium, ita sufficeret, quod raderentur aliqui nomine omnium Leuitarum.

Sed non potest stare, quia quilibet de Leuitis, siue magnus, siue paruus accipiebatur loco vnius primogeniti Israelitarum ad ministrandum in Sanctuario, ergo quilibet debebat purificari, vt ministraret, sed ad purificationem erat necessaria rasio omnium pilorũ, ergo oportebat quemlibet Leuitam radi. Item rasio ista Leuitarum, & omnia quæ hic fiunt erãt quędam pertinentia ad consecrationem Leuitarum, sicut er-

A go in ministris Ecclesię, quando ordinantur cęremoniæ illæ, quæ pertinent ad collationem ordinis debẽt super quemlibet replicari specialiter, & non sufficit, quòd fiant super aliquos nomine aliorum, quando multi sunt, quia illi non dicerentur sic consecrati. ergo sic in Leuitis fieri debebat, quòd quilibet eorum raderetur.

In sacramentis etiam sic est, quia non sufficit, quòd vnus pro multis baptizetur, aut suscipiat Eucharistiam, sed quilibet per se recipere debet. Nec est simile de purificatione Leuitarum, & de oblatione eorum, quia cum offerrentur quidam applicando B illos ad ostium tabernaculi, etiam si alij non applicarentur, causabatur in illis obligatio ad ministrandum coram Domino, solum enim fiebat ista applicatio ad hoc, quòd per eam Leuitæ viderentur obligati ad ministrandum coram Domino, & quia obligatio causatur in nobis in mente, dato quòd non applicarentur ad ostium tabernaculi si vellent obligari obligabantur. Applicatio autem solum erat propter formam cæremoniarum, ideo sufficiebat, quòd in quibusdam obseruaretur ista cęremonia cum constaret de omnibus aliis, quòd vellent obligari.

De purificatione autem, & suscipiendis ordinibus non est sic, quia obligatio, ad seruiendum in nobis, quando sumus liberi, inducitur solum per actum nostrum, scilicet, per hoc, quòd volumus obligari. C dato ergo, quòd non interueniat aliqua alia cæremonia fiet obligatio solida. cæremoniæ autem solum pertinent ad solennitatem. purificatio autem, & susceptio ordinum non est per actum nostrum, quia cum ego volo obligari sum obligatus: tamen quando volo habere ordinem, non immediate habeo ordinem, nisi interciderint actus, quos facit conferens ad tribuendum ordinem. ita de purificatione. non est enim per actum nostrum, quia non sumus purificati ex hoc, quòd volumus purificari, sed requiruntur actus cæremoniales purificantes. ideo in ordine, & oblatione requiritur replicatio actuum cæremonialium super quemlibet, ad hoc D quòd quilibet sit ordinatus, & purificatus: ideo aliquis potest se obligare per procuratorem, & vnus nomine multorum potest se obligare obligando illos, constito tamen prius de voluntate ipsorum, scilicet, quòd obligari volunt: nemo tamen potest ordinari per procuratorem, nec vnus potest nomine multorum ordinari, ita vt illi multi recipiant ordinem per receptionem vnius, quia collatio ordinis habet determinatas cæremonias, & requirit materiam determinatam in quam fiant, nec est actus transsumptibilis ab vno in alterum per voluntatem.

Hæc autem omnia vera sunt, scilicet, quòd quilibet de Leuitis per se purificaretur radendo omnes capillos corporis: tamen non fuit facta purificatio omnium Leuitarum tunc. Erant enim quidam paruu- E li, scilicet vnius mensis, quod patet, quia supra capit. tertio. dictum est, quòd omnes Leuitę ab vno mense & supra acciperentur loco primogenitorum Israelitarum, sed isti erant teneri valde, & non poterat fieri in eis rasio, ita vt pili penitus tollerentur, quoniam periclitarentur, quia in paruulis pars superior capitis est valde mollis, & leui contactu morientur si premantur.

Ad hoc tamen, quòd raderentur pili omnes partis illius oportebat fortiter premi cerebrum. vnde necessario periclitarentur, Deus autem nihil tale iuberet.

Omnes Leuitæ qui poterant purificari sine periculo fuerunt purificati. Et quòd quamquam quilibet eo quòd esset filius sacerdotis habebat ius ministrandi, tamen non poterat ministrare quousque consecraretur. *Quæst.* XIX.

DICENDVM est ergo, quòd omnes Leuitæ ab vno mense, & supra fuerūt separati pro primogenitis filiorum Israel, & obligati ad ministrandum coram Domino: non tamē omnes immediate purificati sunt, sed solū illi qui poterant sine periculo purificari. alij autem manebāt purificandi in alijs temporibus. Nam non est intelligendum, quòd solum nunc fuisset facta purificatio ad Deum. Eodem modo non est intelligendum, quòd sacerdotes solum nunc fuerunt consecrati: postea vero nunquam. Sic enim quidam intelligunt, s. quòd Leuitæ tunc fuerunt appliciti Deo, vt ministrarēt ei, & fuerunt factæ istę cæremonię, quia ante hoc nūquā ministrauerant Leuitæ corā Domino, sed postea omnes Leuitæ qui nascerentur ministrabant nulla facta in eis cæremonia, sed quia filij Leuitarum erant, poterant ministrare, ita & de sacerdotibus intelligunt, ꝙ antequam Aaron, & filij sui applicarentur Domino nulli erant sacerdotes, cum vero appliciti sunt Deo factæ sunt cęremoniæ consecrationis, quę habentur Leuitici cap. 8. & Exodi capi. 29. sed postea, quòd nullus sacerdos consecraretur, sed solū ex eo quòd erant filii sacerdotum liceret eis ministrare in ordine sacerdotali.

Sed falsum est, quia ad hoc, quòd aliquis haberet potestatem, & ius ministrandi, sufficiebat, quòd esset de filiis sacerdotum, nunquam tamen permittebatur ministrare vsquequo consecrarēt, secundū ritum cōsecrationis Aaron, & filiorum suorum, & sic sępissime fiebant consecrationes sacerdotum inter Iudeos, sicut inter nos sępissime fiunt collationes ordinum, cum omnis qui ministrare debet, ordinetur.

De sacerdote magno, quòd inter Iudęos consecraretur quandocūque suscipiebatur in summum sacerdotem patet Exod. cap. 29. cum dicitur. vestem autem sanctam qua vtetur Aaron habebunt filij eius, vt vngantur in ea, & consecrētur manus eorum: septē diebus vtetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filijs eius. simile patet Leuit. ca. 6. cum dicitur. hęc est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent in die vnctionis suæ, & postea sequitur. offeret autem eam calidam in odorem suauissimum Domino sacerdos qui patri iure successerit. ergo sacerdotes magni succedentes Aaron consecrabātur sicut ipse. De sacerdotibus minoribus, ꝙ consecrarentur antequam ministrarent, patet secundo Paralipom. cap. 29. vbi cum Ezechias rex cultum Domini derelictum à parentibus suis restauraret, obtulit sacrificia multa ipse, & princeps eius. & dicitur ibi, quòd sacerdotes nō sufficiebant ad detrahendum pelles holocaustorum, quia pauci consecrati erant, sed Leuitæ adiuuerunt eos, & hoc non quasi deficerent viri de genere sacerdotali, sed quia pauci consecrati erant: sic enim dicitur. vnde & Leuitę fratres eorum adiuuerunt eos donec impleretur opus, & sanctificaretur antistes. Apparet igitur, quòd singuli sacerdotes qui inter Iudęos erant, quamquam de genere sacerdotali essent, nō poterant ministrare donec consecrarentur.

De Leuitis autem similiter dicendū est, quòd non solum nunc fuerunt purificati, vt applicarentur Domino, sed etiam quandocunque aliquis Leuita nascebatur, quamquam propter hoc, quòd erat filius Leuitæ habebat ius ministrandi: tamen nunquam ministrabat donec purificaretur, & fierēt cæremonię quæ

F habentur hic, quod patet secundo Paralipomen. cap. 29. cum dicitur, quòd sacerdotes non poterant detrahere pelles holocaustorum, & adiuuerunt eos Leuitæ, quia Leuitæ faciliori ritu sanctificantur quam sacerdotes. in quo manifeste innuitur, quòd de sacerdotibus pauci erant consecrati, eo quòd consecratio eorum est difficilis.

De Leuitis autem erant multi consecrati, ideo potuerunt ipsi adiuuare sacerdotes, & subditur causa, scilicet, quia Leuitæ faciliori ritu sanctificantur quam sacerdotes, ergo cōsuetum erat purificari Leuitas antequam ministrarent, alioquin nihil ibi diceretur, sed suffecisset, quòd applicati essent Deo ex prima vice, qua obtulit eos Moyses coram Aaron, & filiis suis.

G Ita ergo dicendum est hic, quòd Leuitæ qui potuerunt purificari secundum omnes istas cęremonias purificati sunt. qui vero non potuerunt quamquam ex nunc appliciti essent Deo, tamen non fuerunt purificari, sed manserunt purificandi ad alia tēpora, & tunc obseruarētur in eis cęremonię de quibus hic quę obseruatę sunt in alijs, qui hic consecrati sunt & purificati, & sic successiue Iudęi Leuitæ cōsecrarentur, cum peruenirent ad ætatem in qua possent ministrare.

Quamquam satis poterat dici hic, quòd non fuerunt purificati hic omnes Leuitę in quibus poterat sine periculo obseruari ista purificatio, sed quòd solum purificati sunt illi qui fuerunt assumpti immediate ad ministrandum. Isti autem erāt solum octomillia quingenti octoginta, vt patet supra capit. 4. omnes autem
H Leuitę simul ab vno mense & supra, qui Domino appliciti sunt erant viginti duo millia & trecentum, vt patet supra capit. 3. sed de istis solum erant octomillia quingenti octoginta in ętate, quæ conueniebat ministrationi. & de his dici potest, quòd isti soli fuerūt purificati, quamquam in hoc non multum differt, scilicet, an dicamus omnes potentes ministrare fuisse purificatos, vel omnes alios qui poterant sine periculo purificari, dato quòd non possent ministrare.

Et consecrabis eos in oblatione Domini. Idest consecrabis siue applicabis eos Domino faciendo illos oblationē,
I quasi dicat, quòd per hoc, quòd Moyses offerebat Leuitas coram Domino, erant consecrati, idest appliciti Deo.

Quoniam dono donati sunt mihi a filijs Israel. Idest filij Israel donauerūt mihi istos Leuitas in donum, vel munus, ideo offeras eos mihi, tanquam donum datum a filiis Israel.

An Leuitæ fuerint donati Deo. *Quæst.* XX.

SED videtur, quòd non fuerint donati Leuitæ, Deo, quia donatio est libera datio, vbi autem aliquis obligatur ad dandum non est donatio, sed solutio. filii tamē Israel obligabantur Deo dare omnia primogenita sua, quia redemerat ea de Aegypto. ergo cum darent illa, vel aliquid pro illis,
K non donabant, sed soluebant. sic autem fuit cum darentur Leuitæ pro primogenitis, ergo non fuerunt donati.

Respondendum est, quòd accipiēdo donationem proprie non fuerunt donati Leuitæ Domino, sed dati in commutationem. sic enim significat litera ista cum dicat, quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel pro primogenitis qui aperiunt omnem vuluam; sed donatio large dicitur, idest dare vel soluere. Vel potest dici, quòd quamquam Israelitę tenerētur dare Domino primogenitos suos, vel Leuitas pro illis, qa tamen libenter soluerunt, Deus acceptauit illam solutionem, tanquam donationem sponte factam, tñ secundū veritatem magis Deus donabat hiē Israelitis, quam

quam Israelitæ Deo. tenebantur enim Israelitę dare omnes primogenitos suos Deo. quòd autem Deus acceptaret commutationem, s. quòd darentur Leuitæ pro primogenitis bonum erat Israelitis, qui autem benefacit, quantum ad id in quo benefacit, donare dicitur.

A filijs Israel. Licet Moyses offerret Domino Leuitas, tamen non dicebatur ipse donare illos, sed Israelitæ, quia nomine Israelitarum donabantur, ideo ipse Moyses erat vnus de Leuitis datis in commutationẽ, sed ipse faciebat ista, quia erat legislator referens intẽtionem Dei ad populum.

B *Pro primogenitis qui aperiunt omnem vuluam*. Idest pro omnibus primogenitis Israelitarũ. Illi enim tenebantur Deo ad ministrandum coram illo, tanquam serui sui, quia redemit eos a morte. voluit tamen commutare, vt acciperet sibi tribum Leui totaliter, quæ non fuerat maculata labe idolatriæ, reliquis tribubus maculatis in fabricatione, & adoratione vituli in monte Sinai, idest solum Leuitæ fuerunt vltores huius sceleris cum Moyse, occidentes omnes in quibus apparebat signum idolatriæ, vt patet Exodi capitu. 32. ista est positio communis, scilicet, quòd Leuitæ quasi non peccauissent in idolatria fuerint a Deo electi. sed an peccauerint ipsi, sicut aliæ tribus in idolatria, vel quãtum, & quare Deus non accepit primogenitos omnium tribuum, sed aliquam vnam tribum totam, & quare potius totam tribum Leui quàm aliquam aliã: fuerunt positę causæ verę satis late supra 3. cap. q. 18. vsque ad 30.

C De ista redemptione primogenitorum & commutatione, & quomodo omnes primogeniti qui tunc erant in Israel, & postea futuri essent, deberẽtur Domino, & an omnes siue primogeniti, siue non primogeniti descendentes de genere illorum primogenitorũ liberati fuerant in Aegypto deberentur Domino, vel soli primogeniti descẽdentes ex eis, & de multis aliis in hunc modum, satis late dictum est supra cap. 3. vbi agitur de ista commutatione, & redemptione primogenitorum.

Primogeniti quare dicti aperiri vuluã.

D *Qui aperiunt omnem vuluam in Israel*. Idest, qui primo egrediuntur de vtero inter filios Israel. Dicũtur enim primogeniti aperire vuluam, quia quamquam aperta fuerit ad cognitionem carnalem cum susciperetur semen, tamen apertio quæ est in effusione infantis ab vtero maior est. Ideo dicitur tũc aperiri, quia claustra virginea necessario rumpuntur, nisi miraculum adsit. In conceptione autem, & suscipiendo semen non semper rumpuntur claustra. satis enim faciliter cum omni carnis integritate, & virginitate mentis ac corporis mulier cõcipere potest suscepto semine. de quo satis dictum est in libro nostro de quinque figuratis paradoxis. Et accipitur hic aperiri omnem vuluam, s. in hominibus. Nam pro primogenitis qui aperiunt vuluam brutorum non fuerũt dati Leuitę, sed solum pro primogenitis hominum, pecora autem sola data sunt ipsorum pro omnibus pecoribus primogenitis Israelitarum, vt patet supra cap. 3.

E *Mea sunt omnia primogenita filiorum Israel*. Hic redditur causa superioris dicti, scilicet, ideo accepi Leuitas pro omnibus primogenitis Israel, quia mea sunt omnia primogenita, & non solum in hominibus, sed etiã in iumentis. & ista primogenita non solum dabantur Deo pro tunc, ita quòd Leuitæ darentur pro omnibus primogenitis qui tunc erant, sed etiam omnia primogenita quæ post essent redimebantur, vt patet supra capitulo tertio. debebant enim pro quolibet dari quinque sicli.

A *Tantum primogenita in filijs Israel, et non in alijs gentibus sunt Dei. Et quomodo erant applicati ei.* *Quæst.* XXI.

ET cum dicitur hic, ꝙ omnia primogenita in filiis Israel sunt Dei intelligitur, ꝙ non in alijs gentibus. Non erant enim in aliis nationibus primogenita obligata Deo. Nam quamquã omnes, tam primogeniti quam non primogeniti possessio Dei sit: tamen hic intelligitur de speciali modo pertinendi ad eum ſm aliquam obligationem, & hoc non erat in aliis hominibus, nisi in primogenitis, quia Deus solum redemerat primogenitos de Aegypto, cum ipsi soli occiderentur ab Angelo exterminatore vt patet Exo. c. 12. In alijs autem gentibus primogeniti necnon primogeniti non erant Deo obligati, quia non redemerat eos a morte, sicut primogenitos Israelitarum in Aegypto. Ideo quãtum ad ipsum modum obligationis, etiam si Deus accepisset aliam gentem, sicut Iudęis tribuit, non poterat eis imponere, ꝙ primogeniti redimerentur, vel applicarentur ei, quamq̃ absolute, vel ex alia causa poterat hoc fieri. Item in nouo testamento non potuit ista lex poni ex eadem causa, nam quamquam nos per Christũ redempti sumus, & propter hoc ei teneamur in immẽsum: tñ non magis tenentur primogeniti quam non primogeniti, cũ omnes ęqualiter participent redemptionem, quantũ ad sufficientiam non quantũ ad efficientiã. Primogenitis igitur nulla debuit imponi super hoc maior difficultas quam cæteris. Item quia Israelitę dabant preciũ pro primogenitis, quia liberati fuerãt a morte corporali, nos autem non fuimus liberati a morte corporali, sed a spirituali: ideo non conueniebat talis lex. Item quando dicitur hic de primogenitis Israelitarũ, quòd erant redimendi, quia pertinebant ad Deum, non solum intelligitur de primogenitis Israelitarum ex genere, sed etiam de primogenitis conuersorum, sicut fuit declaratum supra cap. 3. & hoc siue essent de Aegyptijs, siue de alijs gentibus conuersi. causæ horum ibidem positæ sunt, vocantur autem hic primogenita filiorum Israel, idest omnium qui erant in ritu Iudaico, siue essent Iudęi ex genere, siue non, nã ex hoc quòd conuersi erant subijciebantur legibus Israelitarum. *Tam in hominibus, quam in iumentis*. Idest non solum ista primogenita data sunt de hominibus, sed ẽt de animalibus brutis, & etiam post hoc danda erant. causa huius erat, quia non solum Deus eripuit a morte in Aegypto primogenita Israelitarum, sed etiã primogenita pecorum suorum. quamquam autem dicatur hic, quòd primogenita iumentorum redimenda erant, non est intelligendum de omnibus iumentis, sed solum de tribus speciebus pecorum immolaticiorum, scilicet de ouibus, bobus, & capris. Quare autem reliqua non redimerentur, aut offerrẽtur declaratum fuit Exodi 34. & supra cap. 3. asinus vero his superadijciebatur, quia primogenita asinorum quamquam nõ essent immolaticia redimebantur, scilicet, quòd commutabantur oue, vt patet Exodi cap. 13.

Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti. Idest, quãdo Deus percussit primogenitos Israelitarũ & primogenita pecorum suorum, quia non solum liberati sunt viri, sed etiam pecora. fuit autem ista ꝑcussio die quo exierũt Israelitę de Aegypto, quia occidit tunc Deus omne primogenitum in terra Aegypti, vt patet Exodi c. 12. fuit ista plaga vltima propter hoc, ꝙ Aegyptij occiderant filios Israelitarũ in flumine suffocantes, vt patet Exodi cap. 1. *Sanctificaui eos mihi*. idest applicui ad me. quoniam sãctificare est aliquid ad dominum applicare, & nõ est ista sanctificatio, ita quòd primogeniti essent applicati Deo ministrando aliquando, sicut postea fuit in Leuitis, nunquam enim

post illam obligationem Deo ministrauerant. Sed erant applicati Deo, quantum ad hoc, ꝙ essent obligati Deo ministrare, vel dare alios ministros loco sui, & istud non erat in aliis Israelitis postquam applicari sunt Leuitæ Deo loco omnium primogenitorum Israel, fuerunt etiam sanctificati Deo omnes primogeniti, quia quamquam non essent iam appliciti Domino quantum ad hoc, ꝙ obligarentur dare pro se ministros, vel ipsi ministrare, erant tamen obligati ad hoc, ꝙ soluerent singuli quinque siclos pro seipsis, vt patet supra capit.3. ad quod non erant obligati alii de populo.

Et sciendum, ꝙ isti primogeniti a Deo accepti fuerant, vt ministrarent sibi ex die quo percussit primogenita Aegyptiorum. quod intelligendum est quantum ad obligationem, quæ tunc nouiter innascebatur, tamen sine obligatione aliqua a principio primo geniti Domino ministrabant: ipsi enim erāt sacerdotes, sicut fuit declaratum Gene.14.cap. de Melchisedech qui erat sacerdos Dei, eo ꝙ esset primogenitus Noe, tunc tamen non sanctificabat Deus sibi primogenitos, sed ipsi se sanctificabant Deo, cum libere offerrent nondum obligati, nunc vero Deus sanctificabat sibi primogenitos, quia erant iā sibi obligati propter susceptum beneficium, ideo quamquā ipsi nollent, Deus illos ad se applicaret.

Et tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel. Id est accepi Leuitas in commutationem pro omnibus Israelitis, quia quamquam alii deberent ministrare: Deus tamen non acceptauit eos, sed solum Leuitas, quod fuit facilius populo. Nam si omnes primogeniti Israelitarum fierent ministri Dei, cresceret numerus ministrorum in immensum, datis autem Leuitis solis, & ꝙ postea alii primogeniti Israelitarum redimerentur dato precio, & non applicarentur Deo, nō cresceret numerus ministrorum ad tantam multitudinem. Conuenientius ergo fuit accipi Leuitas pro omnibus primogenitis, quam accipi ipsos primogenitos Israelitarum in singulis tribubus, & familiis.

Tradidique eos dono Aaron, & filijs eius. Idest Leuitas acceptos pro primogenitis Deus tradidit Aaron, & filiis suis. non solum alii Leuitæ fuerant accepti pro primogenitis, sed etiam Aaron, & filii sui, & Moyses, vt declaratum fuit supra c.3. omnes autem hos Leuitas non potuit Deus dare Aaron, & filiis suis, quoniā ipse Aaron, & filii eius erant de istis Leuitis, sed dedit omnes alios eis propter ipsos, & dicitur, ꝙ tradidit eis dono, idest donando, quia Deus imposuerat onus totius ministerii super Aaron, & filios suos. Cum autem dederit eis Leuitas, vt adiuuarēt ipsos, dicebatur dono dare.

De medio populi. Idest dedit Leuitas Aaron educendo eos de medio populi, quasi dicat prius erant Leuitę, sicut populares non habentes aliquam specialem Dei ministrationem. postea cum Deus fecit illos esse suos ministros. dicitur separauisse eos de medio populi, idest ab aliis popularibus distinguendo eos in diuersitate ministrationis eis traditę quam non habebant alii Israelitę. *Vt seruiant mihi pro Israel.* Idest vt seruiant loco primogenitorum Israel. nam quamquam totus Israel deberet dare Deo ministros, tamen non accepti sunt hic Leuitæ pro toto populo, sed loco primogenitorum, vt supra patet. tamē cum acciperentur pro primogenitis dicebantur accipi pro Israel, quia totus Israel tenebatur dare primogenitos suos ad ministrandum.

In tabernaculo fœderis. Idest, vt seruiant Leuitę in tabernaculo, non quidem, quòd facerent aliquam ministrationem in tabernaculo, sed quòd seruirent portando tabernaculum, & vasa eius, sicut supra declara-

F tum est, nulla enim alia ministratio competebat Leuitis, & accipitur tabernaculum fœderis pro toto Sāctuario, quia non solum ministrabant Leuitę portando tabernaculum, & vasa eius, sed etiam portando totum atrium cum vasis quę in eo erant, vt patet supra cap.3. & 4.

Et orent pro eis. Idest Leuitæ orabunt pro filiis Israel, quia seruiebant loco eorum, & sustentabantur de iuribus, & reditibus receptis ab Israelitis.

Ne sit in populo plaga si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium.

G *Accedentibus Israelitis ad ministrandum in officio sacerdotali, vel Leuitico quomodo punirentur vtrique. Et Deum tulisse Leuitas pro primogenitis Israel quomodo intelligitur. Et quomodo Moyses & Aaron non omnino potuerunt resistere Chore.*

Quæst. XXII.

ISTA litera potest dupliciter legi. vno modo per se, & tūc refertur ad literam superiorem, scilicet tuli Leuitas pro primogenitis Israelitarum, quasi dicat, ideo accepi Leuitas pro primogenitis Israel, quia non erant mihi grati, & si accederent ad Sāctuarium meum occiderem eos.

Sed iste sensus non est conueniens, quia si Deus semel accepisset primogenitos Israelitarū in ministros non occideret eos, quamquam accederēt ad Sanctuarium, nisi in aliquo alio delinquerent, alioquin Deus

H esset valde irrationabilis si acciperet eos ad occidendum ipsos, iubens illis id, per quod necessario mortē incurrerent. Adhuc est inconueniens, quia dicitur in litera. si ausi fuerint accedere, ille autem qui audet accedere contra prohibitionem audere dicitur. si tamē primogeniti Israelitarum acciperentur a Deo in ministros non dicerentur audere accedere, quia non esset prohibitum eis, ideo iuberetur, quòd accederent cum mandarentur, quòd ministrarent, ideo secundū istum sensum deberet dici si accesserint, & nō si ausi fuerint accedere. legatur continuata cum superiori sub eadem clausula, s. quòd Leuitæ orent pro Israe-

I litis ne sit in populo plaga, si ipsi fuerint ausi accedere ad Sanctuarium.

Et adhuc secundum hunc modum potest intelligi dupliciter. Primo modo, quòd Leuitæ orarent pro Israelitis, quòd quamquam aliquando accederent ad Sanctuarium Deus nō occideret illos. Sed iste sensus non stat, quia cum aliqui de Israelitis accederent ad Sanctuarium, aut hoc fieret per negligentiam Leuitarum, s. quia ipsi consentiebant, quòd populares accederent, vel non curabant prohibere, aut esset per potentiam ipsorum popularium inualentium cōtra Leuitas. Si primo modo, tam Leuitę quam ipsi Israelitę introeuntes rei mortis erant, & super Leuitas prin-

K cipaliter veniebat illud peccatum, sicut veniret super sacerdotes si permitterent alios non sacerdotes ministrare in ordine sacerdotum, sic patet infra 18. ca. cum dicitur. dixit Dominus ad Aaron, tu & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarij, & tu & filij tui, simul substinebitis peccata sacerdotij nostri, idest omnia peccata, vel errores qui fierent in Sanctuario volentibus accedere ad faciendum aliquid de officio sacerdotali vel Leuitico, sustinebunt ipsi Leuitæ, & sacerdotes, si ipsis volentibus, aut ex negligētia hoc fieret, & si aliquis de Leuitis negligentia sacerdotum intromitteret se ad ministrandum in ordine sacerdotali, peccabat ipse Leuita, & sacerdotes quorum negligentia hoc accideret, atque puniretur simul. sic patet eod.c. cum dr. excubabunt Leuitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita dumtaxat,

taxat, vt ad vaſa Sanctuarii, & altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis ſimul.

Si autem accederẽt populares ad miniſtrationem Leuitarum per potentiam opprimentes Leuitas, peccatum non eſſet Leuitis, ſed in popularibus, & ipſi ſoli perirent, ſicut patet de rege Ozia qui offerre voluit thymiama coram Domino, & reſiſtentibus ei ſacerdotibus cum conaretur ſemper offerre percuſſus eſt lepra in fronte, vt patet 3. Reg. capit. 15. & non ſolum punirentur illi qui vellent miniſtrare, ſed etiam populus ſi conſentiret, vel non prohiberet illos a præſumptione ſua, & propter hoc cum populus Iſrael non repreſſiſſet Chore, & ſocios eius volentes miniſtrare in ordine ſacerdotali, ſed potius contra Moyſen, & Aaron inſurrexiſſet dicens, ꝙ ipſi occiderant eos qui cremati fuerant offerendo thymiama, vaſtatus eſt ex magna parte, quoniam combuſti ſunt 14. millia & ſeptingenti ex eis, vt patet infra 16. cap.

Sed dicet aliquis quomodo ergo Moyſes, & Aarõ permiſerunt facere officia ſacerdotalia Chore, & ſocijs ſuis. debuiſſent enim reſiſtere, & tamẽ ex hoc nõ fuerunt a Deo puniti. Reſpondendum eſt, ꝙ Moyſes, & Aaron ſatis reſtiterunt Chore, & ſociis ſuis, vt deſiſterent ab hoc incępto, ſed noluerunt. per potentiam autem nequibant illos comprimere, quia illi erãt valde multi. Ideo Moyſes motus a Domino, vt ipſe daret ſignum manifeſtum quos elegiſſet ad ſacerdotiũ dixit, quòd ſepararetur Aaron cum filijs ſuis in partẽ vnam, & Chore cum ſocijs in partem alteram, & offerrent thymiama: tunc enim videretur quos Deus acceptaret: non ergo peccauerunt, quia iuſſu Dei credendum eſt hoc fuiſſe factum, vt manifeſtaretur miraculum eius, ſicut immediate comprobatum eſt. de hoc infra 16. cap. ſi tamen Aaron ſimpliciter permiſiſſet Chore cum ſociis ſuis accedere ad miniſtrandum, ſiue cum ipſo Aaron, ſiue ſine ipſo, grauiter peccauiſſet, & eſſet reus mortis.

Licebat populo aliquibus temporibus accedere ſine plaga ad Sanctuarium. *Quæſt.* XXIII.

SCIENDVM, quòd quando hic dicitur, quòd erit plaga in populo ſi auſi fuerint accedere ad Sanctuarium. non eſt intelligendum, ꝙ quandocunque accederet populus ad Sanctuarium eſſet plaga, quia non ſolum licebat accedere, immo etiam introire in atrium vſque ad oſtium tabernaculi omnes quippe offerentes perueniebãt vſque ad oſtiũ tabernaculi, oblationem ſuam ibi Domino pręſentãtes, vt patet per totum Leuiticum.

Item licebat popularibus, quando offerrẽt hoſtias pacificas comedere intra Sanctuarium partes ſibi ꝓuenientes ex eis. ſic patet Deuteron. 12. c. & 16. ſ. ꝙ offerentes comederent coram Domino, & lętarentur, hoc autem erat coram tabernaculo intra atrium. Itẽ patet hoc, quia carnes hoſtiarum pacificarum deditæ offerentibus coquebantur intra Sanctuarium, vt patet 1. Regum c. 2. vbi filii Heli accipiebant de caldaria, vel lebete de inter partes prouenientes offerentibus, & propter hoc conquerebantur offerẽtes, ergo intra Sanctuarium comedebantur carnes iſtę, quia non conquerentur ibi, niſi comederentur: ergo non erat illicitum popularibus accedere ad Sanctuarium. Sed eſt ſenſus, ſi auſi fuerint accedere ad Sanctuarium, ideſt, ad aliquam de miniſtrationibus Sãctuarii, ſiue ad miniſtrationes Sanctuarii, ſiue ſacerdotales, ſiue Leuiticas. vnde nemo de popularibus poterat ſe intromittere ad erigendum, & deponẽdum tabernaculum, nec ad portandum vaſa illius, aut ad excubandum, & caſtrametãdum in circuitu illius. Hęc enim omnia per-

A tinebant ad miniſtrationes Leuiticas, vt patet ſup. c. 1. non ergo tenet iſte ſenſus, ſ. ꝙ orarẽt Leuitæ, vt Deus non puniret Iſraelitas, ſi aliquando auderent accedere ad Sanctuarium ad miniſtrandum, quia in hoc daretur audacia ipſis popularibus. Sed eſt ſenſus, ꝙ orent pro Iſraelitis ne ſit plaga in eis ſi auſi fuerint accedere ideſt orent, vt Deus non permittat illos incidere in hãc præſumptionem, vt accedere velint, quia ſi acceſſerint morientur. Et iſte eſt ſenſus conueniens. Aliquando enim Deus permittit aliquem cadere in peccatum, quia nec ipſe, nec alius orauit pro eo, vt non ꝑmitteretur cadere. Cum autem oratur pro aliquo inſtãtiſſime ne cadere permittatur Deus placatus exaudit, & non permittit cadere. ſic autem de Iſraelitis, niſi B enim pro eis orauerint Leuitæ, forte aliquando exigẽtibus peccatis ſuis permitterentur accedere ad Sãctuarium, & morerentur. Leuitis autem exorantibus non permittebantur.

Feceruntque Moyſes. et Aaron, & omnis multitudo filiorum Iſrael ſuper Leuitas quæ præceperat Dominus. Hic ponitur epilogus præcedentium, ſ. ꝙ Iſraelitæ fecerũt omnia quæ fieri iuſſa erant circa Leuitas: ſupra enim ſolum mandatum poſitum fuerat, hic autem eſt executio, & ne repetantur omnia ſuperiora ponuntur ſub epilogo: & dicitur quòd Moyſes & Aaron, & Iſraelitę fecerunt ſuper Leuitas, ideſt de Leuitis quæ iuſſerat dominus. ſinguli enim iſtorum aliquid fecerũt, qa Moyſes accepit Leuitas de medio Iſrael, & portauit eos ad Sanctuarium, ac obtulit corã Aaron, & filiis eius duos C boues cum eis, vnum in holocauſtum, & alterum ꝓ peccato: Aaron quoq; aliquid fecit, quia ſuſcepit Leuitas de manu Moyſi, & Iſraelitarum, eleuauitq; eos coram Domino atque pro illis orauit, vt purificati accederent ad miniſterium tabernaculi. Iſraelitę etiam aliquid fecerunt, ſ. ꝙ cum Moyſe obtulerũt ipſos Leuitas in cõmutationem pro primogenitis ſuis, & manus impoſuerunt eis, quando oblati ſunt.

Purificati ſunt, & lauerunt veſtimenta ſua. Hic declarãt, quod fuerat dictum ſub epilogo. purificatio enim ſignat tres ritus, ſ. lotionem veſtium, & aſperſionem aquæ luſtrationis, & raſionem pilorum totius corporis, vnum tamen eorum exprimitur hic. ſ. de lotione D veſtium, ideo purificare ſignat alia duo: quamquam aliqui volunt, quòd purificatio etiam ſignet ritum oblationis factæ pro Leuitis, non ſtat, quia hic ponit litera duo, ſ. purificationem, & conſecrationem: purificatio pertinet ad illa quæ facta ſunt antequam introirẽt Leuitæ in Sanctuarium. Cõſecratio autem ad ea quæ facta ſunt poſt introitum in Sanctuarium. *Et lauerunt veſtimenta ſua.* Iſta lotio intelligitur in aquis viuẽtibus, quamquam aliqui dicere volũt, quòd intelligatur de aquis luſtrationis. — Purificatio ſignificat tres ritus.

Sed hoc nullo modo ſtat, qa aquæ luſtrationis erãt ſolum ad aſpergendum, & non erant ad lauandum, ideo quandocunque dicitur de aquis luſtrationis nõ dicitur, quòd lauabitur aliquis, ſed quòd aſpergetur aquis, ſic patet ſupra de Leuitis cum dixit, quòd aſper E gentur aqua luſtrationis. Idem patet infra cap. 19. vbi de iſtis aquis fit mentio: nec enim poterant accipi conuenienter aquę luſtrationis ad lauandũ, quia erãt ipſę commixtæ cineribus, vt patet infra cap. 19. Ideo magis veſtes coinquinarentur in illis ſi lauarentur, quam abluerentur. Ad aquas ergo viuẽtes pertinebat iſta ablutio.

Eleuauitque eos Aaron in conſpectu Domini. Ideſt eleuauit Leuitas. non eſt intelligendum, quòd omnes Leuitas eleuauerit Aaron: non enim poſſet eleuare, potiſſime quia erant valde multi. Sed eleuauit aliquos eorum nomine omnium: non enim requirebatur, quòd fieret iſta eleuatio in quolibet, quia non erat ali-

quis

quis actus purificationis Leuitarum, ſed erat quędã cęremonia oblationis, & quia per oblationem Leuitæ applicabantur Deo, & obligabantur ad miniſtrandum, ſufficiebat conſtare de eis, quòd volebant obligari, & nulla alia exiſtente cęremonia obligarentur. fiebat tamen iſta eleuatio propter formam oblationis, ideo in quibuſdam ſufficiebat obſeruari. fiebat autem iſta eleuatio in conſpectu Domini, ideſt coram oſtio tabernaculi, quia ibi fiebant omnes oblationes, & erat ad figuram aliarum oblationum, quia quandocunque offerebatur aliquid, ſacerdos eleuabat illud coram domino, quia erat iſta cęremonia quædam, vt Deus accepraret oblationem, & quia Leuitæ erant dati tanquam quædam oblatio, conueniens erat, vt eleuarentur coram domino. *Et orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia ſua.* Ideſt Aaron, quando ſuſcepit Leuitas de manu Iſraelitarum orauit Dominum, vt ingrederentur ad officia ſua purificati, ideſt, vt acceptaret eos tanquam purificatos. non eſt ſenſus, quòd Aaron oraret, vt eſſent purificati Leuitæ. Nam antequam ipſe oraret iam purificati erant, non ergo oraret pro hoc cum iã eſſet, pręcipuè quia iſtud dependebat ex actu noſtro, ſ. purificare, vel non purificare Leuitas, nemo autem oraret pro eo, quod totaliter in ſua poteſtate ſitum eſt. ſed orauit, vt ingrederentur purificati, ideſt, quòd facta iſta purificatione Deus acceptaret Leuitas tanquam perfecte purificatos ad miniſtrãdum. Quia quamquam eſſet facta iſta purificatio in Leuitis neſciebat Aaron, an ſufficeret, ideo orat Deum, vt facta ſolum hac purificatione acceptet Leuitas tanquam perfecte purificatos, & non infligatur eis aliqua pęna propter imperfectam purificationem.

Ingrederentur ad officia ſua. Ideſt inciperent facere officia ſua, quia non ingrediebantur ad locum aliquem ad miniſtrandum, ſed accipitur hic ingredi, ideſt incipere.

In tabernaculum fœderis. Ideſt, quòd ingrediantur ad officia ſua in tabernaculum. vocauit officia plura, quia non erat eadem miniſtratio omnium Leuitarum, ſed ſecundum, quòd erant tres familię, ita erant diſtincta tria officia, vt patet ſupra ca.3. & 4. vel accipiuntur officia pro diuerſis actibus, qui omnibus Leuitis conueniebant, ſ. erigere tabernaculum, & deponere, atque portare, & in circuitu illius excubare, quilibet enim de Leuitis hęc omnia faciebat. ſic patet ſupra cap.1. Sed ſolum diſtinguebãtur in hoc, quòd portatio quarundam partium Sanctuarii pertinebat ad quoſdam Leuitas, & portatio aliarum partium pertinebat ad alios. ſic patet ſupra cap.3. & cum dicitur, quòd ingrediantur in tabernaculnm fęderis. non eſt ſic intelligẽdum, ſed quòd Leuitæ ingrediebantur ad officia ſua, ideſt incipiebant miniſtrare in officiis ſuis, & hoc in tabernaculum fęderis, ideſt iſta officia erant in tabernaculo, ſ. in portando res tabernaculi, intra tabernaculum autem nihil faciebant, nec ingrediebantur vnquam illuc, immo ſi ingrederentur morerentur. ſic patet ſupra cap.4. vbi dicebatur, quòd ſi viderent nuda vaſa Sanctuarii morerentur, & tamen ſi ingrederentur in tabernaculum neceſſe erat, quòd viderent vaſa nuda, ergo morerentur. & accipitur large tabernaculum fęderis pro toto Sanctuario, quia ita portabant Leuitæ partes atrii, ſicut partes tabernaculi.

Coram Aaron, & filijs eius. Ideſt, quòd miniſtrarent Leuitæ coram Aaron, & coram filiis ſuis, ſ. iubentibus eis: nam Eleazar erat princeps familię Caath, & ad pręceptum eius mouebantur omnes Caathitæ in officiis ſuis. Ithamar autem erat princeps ſuper familiam Gerſon, & Merari, & ad pręceptum eius miniſtrabant omnes qui de his familiis, ideo coram Aarõ,
F & filiis eius dicebantur miniſtrare, quia ad eorum pręceptum, & propter hoc dicebatur ſupra, quòd Leuitæ fuerant donati Aaron, & filiis ſuis, ſ. vt ſeruirent eis in illis quæ iuberent, vel dicitur. coram Aaron, & filiis ſuis, ideſt in pręſentia eorum, quia videntibus ipſis faciebant Leuitę omnia miniſteria ſua.

Sicut præceperat Dominus Moyſi de Leuitis, ita factum eſt. Iſte eſt epilogus omnium pręcedentium. Poſtquam enim aliqualiter in ſpeciali declarata eſt executio mãdati, ſubditur hic generaliter, quòd omnia quæ præcepit Dominus de Leuitis facta ſunt.

Locutus eſt Dominus ad Moyſen. Supra fuit poſita applicatio Leuitarum ad Dominum, vt miniſtrarent. hic autem ponitur quædam regula de ętate miniſtrã-
G tium. *Hæc eſt lex Leuitarum.* Ideſt iſta lex eſt diſtinctiua Leuitarum ſecundum officia quãtum ad ętates ſuas.

A 25. annis, & ſupra ingredientur, vt miniſtrent. Ideſt poſtquam compleuerint annum 25. & vſque ad quinquageſimum ingredientur, vt miniſtrent, ideſt miniſtrabunt, vel incipient miniſtrare.

Quo anno debebant Leuitæ miniſtrare.
Quæſt. XXIIII.

SED dicet aliquis quomodo iubetur hic, quòd Leuitæ ab anno 25. miniſtrarent, quia ſupra 4.
H cap. dicitur quòd inciperent miniſtrare ab anno trigeſimo.

Reſpondendum eſt, quòd miniſtratio Leuitarum incipiebat in anno 30. vt patet ſupra cap.4. tamen poſt completum annum 25. incipiebant Leuitę aſſuefieri ad miniſtrationem, vt videretur, an eſſent apti, vel inepti ad hoc, & cum perueniſſent ad annum 30. ſi reperirentur idonei miniſtrabãt principaliter, alioquin expellebantur. hic autem computatur tempus in quo incipiebant aſſuefieri ad miniſtrandum.

Quare Leuitæ tempore Dauid cæperunt miniſtrare anno. 20.
Quæſt. XXV.

SED dicet aliquis, quòd Leuitę miniſtrabant ex anno 20. vt patet 1. Paralip.23. Sic enim ordi-
I nauit ibi Dauid.

Reſpondendum eſt, quòd ante tempus Dauid Leuitæ ſemper miniſtrauerunt ab anno. 30. vſque ad quinquageſimum. Dauid tamen in ſenectute ſua ſtatuit cum toto Iſrael, vt Leuitę miniſtrarent ab anno 20. & redditur cauſa in eo. c. ſ. quòd iam Dominus dederat requiem Iſrael, & non erat officium Leuitarum vlterius portare Sanctuarium de loco in locum, ideo ſufficiebat, ꝙ Leuitæ ad miniſtrandum computarentur ab anno 20. quaſi dicat, ꝙ quando erant Leuitæ portantes Sanctuarium de loco in locum erant officia eorum oneroſa, vnde non ſufficerent ad illa iuuenes teneri qui erant in anno 20. ſed requirebatur robur maioris ętatis, ſ. 30. anni. Cum vero ceſſatum eſt a portatione Sanctuarii manentibus ſolum officiis ia-
K nitorum, & cantorum atque ſimilium ſufficiens erat a 20. anno computari Leuitas, & propter hoc Dauid ad ampliandum cultum Dei mutauit Leuitarum ętatem pro miniſtrantibus. Cum dicitur hic a 25. annis, & ſupra, non eſt intelligendum, ꝙ in toto tpe ſ̃. 25. annum miniſtrarent Leuitę, quia cũ perueniebant ad annũ quinquageſimũ miniſtrare deſinebant, vt patet ſ.

Cur numeratio Leuitarum aliquando fit ab anno 30. aliquando a 25. Quæſt. XXVI.

SED adhuc dubium eſt circa id, quod aliqui dixerũt ſupra de numeratione Leuitarum, quia ſupra 4. cap.

4.cap. iubentur numerari ab anno trigesimo hic vero a 25. A

Aliqui dicunt, quòd istud fuit, quia supra 4.cap. ponitur numeratio Leuitarum ad portādum onera. hic autem ponitur numerus eorum ad commutandum pro Israelitis, & ideo accipitur alia ętas.

Dicendum, quòd non stat. primo quia Leuitę semel numerati fuerant ad commutandum pro Israelitis supra 4.capit. ideo non oportebat iterum ad hoc numerari. Secundo quia Leuitę ad commutandum pro primogenitis computati fuerunt ab vno mense, & supra, vt patet supra 3.cap. Sed hic computantur ab anno 25. ideo non numerantur ad commutationem. Tertio quia dicitur hic: hęc est lex Leuitarum a 25.annis, & supra ingredientur, vt ministrent. ergo ista nu- B meratio non erat ad commutandum Leuitas pro primogenitis, sed ad laborandum in operibus Sanctuarii. Quarto quia in numeratione illa quę fit ad commutandum Leuitas non ponitur aliquis terminus a parte post, sed dicitur ab vno mense, & supra, vt patet supra 3.cap. sed in ista numeratione ponitur terminus a parte ante, & a parte post, quia dicitur a 25.anno vsq; ad 50. vt patet in litera. ergo nō est ista numeratio ad commutationem Leuitarum.

Alii dicunt, quòd fit ista computatio ad sciendum, numerum Leuitarum, illa autem quæ habetur supra 4. fiebat ad inueniendū eos qui portarent onera, ideo est diuersa.

Dicendum, quòd etiam istud non stat. primo, quia siquis vellet stare numerum Leuitarum simpliciter C deberet computare eos a primo die natiuitatis suæ, quia illi iam erant Leuitæ, & tamen hic non computantur sic.

Secundo, quia siquis vellet numerare Leuitas ad sciendum quot sunt, quando illi habent nomina, & numerum iuxta cōsuetudinem Israelitarum deberet eos numerare ab anno vicesimo, quia illo tēpore trāseunt Israelitæ ad nomen, & numerum Exodi 30.ca. & tamen numerantur hic a vigintiquinque, ergo nō fit ad hoc.

Tertio quia Leuitæ habent propriam numerationem, ideo etiam si numerentur ad inueniendū quot sunt non numerabuntur a viginti annis, & supra, sed D ab vno mense, & supra. sic patet infra 26. vbi in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto numerati fuerūt omnes Israelitæ a viginti annis, & supra ad sciendum quot erant. Leuitæ autē numerati fuerunt ibi ab vno mense, & supra, & non fuerunt numerati ad commutandum pro primogenitis Israelitarum, quia iam fuerat facta ista commutatio, nec etiam ad portandum onera, quia non conuenit illi ętati, sed solum numerati sunt ad sciendum quot erant, quasi illa numeratio sit propria Leuitis. sic Israelitis est proprium numerari a viginti annis, & supra, ad hoc, quòd sciatur quot sunt. supra 1.cap. quia illo tempore transeunt ad nomen, & numerum Exodi 30.

Quarto, quia dicitur hic in litera, quòd Leuitę a vigesimoquinto anno, & supra ingredientur, vt mini- E strarent. ergo non erat ista numeratio ad sciendum, quot erant, sed ad signandum ministrationis tēpus.

Quinto quia si numerarentur ad sciendum quot erant poneretur terminus a parte ante quicunque ille esset, sed nullus poneretur a parte post, quia postquam aliquis incipit esse de populo, vel habere nomē, & numerum, nunquam desinit habere vsque ad mortem, & tamen hic dicitur, quòd fieret ista numeratio ab anno vigesimoquinto vsque ad quinquagesimū, ergo non fiebat ad sciendum quot erant Leuitæ.

An numeratio Leuitarum fiebat ad ministrandum. Quæst. XXVII.

DICVNT alii, quòd fiebat ista numeratio ad ministrandum, & etiam illa quæ habetur supra 4.cap. & tamen ibi numerantur Leuitæ a 30.anno, quia accipiuntur ad operationes duras, s. portando onera, hic autem numerantur ad operationes faciliores, in quibus sufficit minus robur, ideo numerantur ab anno 25.

Sed dicendum, quòd non stat. primo quia si numerarentur ad tales ministrationes nō fieret numeratio a 25.anno, sed potius a vicesimo, quia ita Dauid numerauit Leuitas ad officia Sanctuarii, quando iam cessauerant portare Sanctuarium 1. Paralip.23.cap. & declaratum est supra quęst.26. & tamen hic numerātur ab anno 25. ergo non erant istę ministrationes faciles sed durę.

Secundo quia pręsupponitur falsum, s. quòd essent aliquę alię ministrationes, vt cantorum, ianitorum, thesaurariorum, quia istę ministrationes non fuerunt institutę tempore Moysi, sed postea Dauid distinxit omnia hęc officia, vt patet 1. Paralip.14.cap. vsque ad 27. sed tempore Moysi Leuitæ solum habebant officium portandi Sanctuarium, vt patet supra 3. & 4. ergo ista numeratio non fieret ad aliquas faciles ministrationes, sed ad portandum Sanctuarium.

Tertio quia ista numeratio, & illa quę habetur supra 4.cap. habent eundem terminum a parte post, s. annum 50. ergo videtur, quòd ad easdem ministrationes fit, & tamen numeratio facta supra 4.cap. fit ad portandum onera, ergo etiam ista.

Quarto quia si fieret ista numeratio ad ministrationes faciles, sicut habet alium terminum a parte antę quam nnmeratio ad dura quæ habetur supra 4.capit. ita haberet alium terminum a parte post, s. sexagesimum, vel 70.annum, & tamen ponitur annus 50. terminus a parte post, sicut in numeratione posita supra 4.cap. ergo non erat numeratio ista ad ministrationes faciles.

Quinto quia quando Dauid numerauit Leuitas ad ministrationes faciles quę non erāt portatio Sanctuarii numerauit eos a viginti annis, & supra, & non fuit positus aliquis terminus a parte post 1. Paralip.23. & tamen hic ponitur terminus, s. annus 50. ergo nō ministrabant isti in ministrationibus leuibus, sed in difficilibus.

An numeratio Leuitarum quæ hic fit, differat ab ea quæ habetur supra 4.cap. Quæst. XXVIII.

ALII dicunt, quòd differt ista numeratio ab illa quę habetur supra 4.cap. quia licet tā hic quam ibi numerentur Leuitę ad portāda onera, tamen Leuitę qui erant triginta annorum portabant statim onera, qui autem erāt 25. annorum non portabant onera statim, sed a 25. vsque ad trigesimum annum ministrabant in officiis portandorum onerum, sed nondum illa portabant, cum autem peruenirent ad annum tricesimum portabant statim onera.

Dicendum, quòd non stat, quia opus portandorum onerum non erat alicuius difficultatis ad sciendum illud, sed solum opus erat robore ad executionem.

Secundo quia dato, quòd aliquod tempus esset necessarium ad instruendum in illis, tamen illud esset paruum, non autem quinque annorum, s. a vicesimo quinto vsque ad tricesimum. ergo ad aliud fiebat ista differentia.

Tertio

Tertio quia tunc illi qui essent triginta annorum, & vltra tempore quo facta est numeratio in monte Sinai ipsorum Leuitarum ad portandum onera, non statim portarent illa, sed per quinque annos instruerẽtur in officijs suis, quia non erat facilius homini triginta annorum scire officium portãdorum onerum quam homini vigintiquinq; annorum, sed iuxta istã positionem homini 25. annorum dabantur quinque anni ad addiscẽdum istud officium. ergo etiam quinque anni concederentur hoĩ triginta annorum. Hoc autẽ dato, sequeretur quòd quando castra mota sunt de monte Sinai nullus portaret Sanctuariũ, quia omnes Leuitæ addiscerent portare onera, & nemo portaret adhuc, quod est falsum, quia statim post istã numerationem, non per viginti dies portauerunt Leuitę Sanctuarium. quod patet, quia numeratio tam Israelitarum quam Leuitarum cępit prima die mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto supra 1. ca. recesserunt autem Israelitæ de monte Sinai die vicesimo mensis secundi eiusdem anni infra 10. capitu. & portatum fuit tunc Sanctuarium a Leuitis eod. cap. ergo non fuerint viginti dies intra numerationem Leuitarum, & portationem Sanctuarii. non igitur concessum fuit Leuitis 30. annorum aliquod tempus ad addiscendum officium portandorum onerum, & cõsequenter neque concederetur tẽpus aliquod Leuitis qui erant 25. annorum.

Quarto quia si statueretur tempus aliquod in quo inciperent Leuitę addiscere officium portandi onera non esset ab anno 25. sed a vicesimo, vel prius, quia licet tunc non possent portare onera, possent tamen addiscere officium portandi.

Quinto quia videtur, quòd nullum tempus debuit assignari in quo Leuitæ inciperẽt addiscere officium suum, quia per hoc potius prestaretur illis causa ignorandi. Nam inter Leuitas erant iam distincta officia, & onera per familias suas supra 3. & 4. cap. ideo certũ erat quid competeret cuilibet Leuitæ statim a natiuitate sua de oneribus Sanctuarii, propter quod statim, vt essent pueri alicuius discretionis incipiebant addiscere ea quę pertinebant ad officium suum. si autem statueretur eis terminus a quo inciperent, non inciperent prius instrui, & sic periret multum de tempore. non igitur iussum est, quòd a 25. anno Leuitæ inciperent instrui ad portandum onera.

Sed qui tenent istam positionem mouẽtur ad hoc, quia dicitur in litera a 25. annis, & supra ingrediẽtur, vt ministrent, s. quia dicit. ingredientur vt ministrent, & non dicitur ministrabunt, vel portabunt onera, & illud ingredi intelligunt esse quãdam dispositionem pręuiam ad ministrãdum, scilicet instrui in officio ministrandi.

Sed dicendum, quòd non stat, quia potius ista litera signat contrarium, quiá ingredi significat incipere, & dicitur ingredientur, vt ministrent, idest incipiant ministrare. Secundo quia sic dicitur supra 4. cap. quòd numerati a triginta annis vsque quinquaginta ingrediuntur, vt ministrent, & tamen certum est, quòd illi portabant actualiter onera, ergo etiam isti qui numerantur a 25. annis non instruuntur in portandis oneribus, sed ad aliud numerantur.

An ista numeratio Leuitarum fieret, vt videretur an essent apti, vel inepti ad ferenda onera.
Quæst. XXIX.

DICVNT alii, quòd ista numeratio fiebat pro Leuitis, vt in anno vigesimoquinto inciperẽt portare onera, & videretur si erant apti, vel inepti ad istud, qui enim essent apti reciperentur ad hoc cum
F essent annorum triginta. qui vero essent inepti repellerentur tunc.

Sed dicendum, quòd non stat. primo quia istud officium erat tale in quo nõ erat opus inquiri, an aliquis esset aptus, vel ineptus, quia non requirebatur hic aliquod ingenium, aut industria, sed vires corporales. Ideo statim posset ex habitudine corporis cognosci, sine aliquo experimento quis esset aptus, vel ineptus ad hoc.

Secũdo, quia dato, quòd requireretur aliquod experimentum esset illud duorum, vel trium dierum, non autem quinque annorum, scilicet ab anno 25. vsque ad tricesimum.

Tertio quia eodem modo cũ Leuitę essent trigin-
G ta annorum si ante hoc nunquam portauerant onera deberet similiter experiri de eis, an essent apti, vel inepti ad hoc, quia ita poterat aliquis triginta annorum esse ineptus ad portanda onera, sicut aliquis vigintiquinque annorum. Sed de homine trigenario nemo concedit, quòd fieret experimentum, an esset aptus, vel ineptus, ergo etiam non fieret de illo qui erat 25. annorum.

Quarto quia fieret ista experientia, an quis esset aptus, vel ineptus si deberet quis repelli a ministerio propter ineptitudinem, sed nemo repellebatur, quia non erat istud officium, quod requireret aptitudinẽ
H aliquam pręter vires corporales, quilibet autem habet aliquas quidam maiores alii minores, ideo quilibet est aptus ad portanda onera.

Quinto quia repellitur quis propter ineptitudinẽ ab officio, vel dignitate, quando illa pertinent ad honorem personæ. Secus autem quando pertinent ad onus, & seruitutem quandam, portare tamen onera, quod erat officium Leuitarum non erat aliquid pertinens ad honorem, sed ad subiectionem, & seruitutem quandam. ergo nemo repelleretur propter ineptitudinem.

Sexto quia ad sacerdotes pertinebat officium magnę dignitatis, scilicet ministrare in Sanctuario, ideo Deus requirebat in eis magnam aptitudinem, & propter multas maculas repellebãtur a ministrando Leuitici 22. scilicet si fuerit cęcus, vel claudus, si habens
I paruum, vel grãdem, vel tortum nasum, si pedem fractum, vel manum, si esset gibbus, vel lippus, vel albuginem habens in oculo, vel si scabiem iugem, vel impetiginem in corpore, vel si esset herniosus. De Leuitis autem non inuenitur, quòd aliqua macula, vel ineptitudo repelleret eos a ministrando. ergo istud officium non requirebat aliquam aptitudinem, vel dignitatem personæ, quia si aliquam exigeret exprimeretur illa, quia in lege Moysi Deus nihil volebat fieri nisi quod ipse expresserat Deute. 12. s. quod pręcipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quicquã, neque minuas. Septimo, quia si aliquis inter vicesimumquintum, & tricesimum annum propter ineptitudinem repelleretur, ita & aliquis ĩ anno tricesimo posset esset ineptus, & repelleretur. sed falsum
K est, quia omnes qui erant ab anno tricesimo numerati sunt sup. 4. ca. ergo nemo repellebat̃ propter ineptitudinẽ siue in 25. siue ĩ 300. anno. Octauo quia si propter ineptitudinem repellerentur aliqui daretur occasio, quòd multi se fingerent ineptos, vt non cogerentur portare onera quod esse nõ debet. Nono quia esset hoc in pręiudiciũ illorum qui essent apti, s. q̃ soli cogerentur portare omnia onera, quod est inconueniens.

Dicendum ergo, quòd propter ineptitudinem nemo repellebatur, idest propter paucas vires, quia & si non tantum portare possent quam illi qui apti, idest robustiores erant, adiuuarent saltem eos in aliquo,

quod

quod erat conuenientius quam, ꝙ robusti soli onera portarent.

Determinatio auct. ad q. 26. de numeratione Leuitarum a 25. anno vsque ad quinquagesimum. Quæst. XXX.

DICENDVM ergo videtur, ꝙ numeratio Leuitarum a 25. anno vsque ad quinquagesimum fiebat ad ministrandum in portandis oneribus, sicut illa quæ facta est supra 4. ca. & patet primo, quia dicitur hic, quòd Leuitæ a 25. annis ingrediuntur, vt ministrent, & supra 4. cap. dicitur de omnibus numeratis ibi, ꝙ ingrediebantur, vt ministrarent.

Secundo, quia dicitur hic, ꝙ a vigintiquinque annis vsque ad quinquaginta ingrediebātur ad ministrādum. Et tamen si non esset istud in portatione onerū, quæ sunt opera dura non poneretur annus quinquagesimus, vt terminus huius laboris, sed vel nullus terminus poneretur, vel saltem poneretur vlterius, s. in septuagesimo, vel octuagesimo anno.

Tertio quia termini ijdem ponuntur hic, & supra 4. cap. a parte post, s. annus quinquagesimus, quod nō fieret nisi esset eadem ministratio, sed supra 4. ca. facta est numeratio ad portandum onera, ergo etiā hic numerantur Leuitæ ad onera portanda.

Quarto patet, quia dicitur hic, ꝙ Leuitę a 25. annis ministrabant, & cum implerent annum quinquagesimum cessarent seruire, custodientes solum quæ sibi commendarentur, opera autem non facerent, & sic patet, ꝙ isti numerati ministrabant a vigintiquinque annis.

Quomodo differt numeratio Leuitarum facta hic, & supra. Et quod erant Leuitarum tres differentiæ. Quæst. XXXI.

SED tunc manet difficultas cum istę duæ numerationes sint Leuitarum ad portanda onera, quomodo differunt numeratio quæ habetur hic, & quæ habetur supra 4. capit. ita vt vna sit ab anno vicesimo quinto, & alia ab anno tricesimo?

Dicendum, quòd non satis constat, quia scriptura non continet aliquid vnde euidenter colligamus differentiam istorum.

Sed potest dici, quòd illa numeratio quæ habetur supra 4. cap. fuit facta pro Leuitis qui statim actualiter portaturi erant onera, ista autem fuit facta pro Leuitis qui purificati, vel consecrati fuerunt ad portanda onera. Pro quo sciendum, quòd in Leuitis erant tres differentiæ. Quidam erant deputati ad portanda onera, sed non actualiter consecrati, & purificati. quidam erant qui consecrati erant, & actualiter deputati ad portanda onera. quidam vero ad portandum illa consecrati, vel purificati erant, non tamen statim portabant, licet tenerētur pro aliquo tempore portare onera. Amplius considerandum est, quòd cum Leuitę distincti essent per familias, & cuilibet familiæ data essent certa onera supra 4. cap. de quolibet Leuita a prima die natiuitatis suę constabat quę onera pertinerēt ad eum. Sed dicendum, quòd non statim, vt Leuita esset potens ad onera portanda portabat illa, sed necesse erat prius consecrari, vel purificari, & tunc licite accedebat ad portanda onera. istud patet quia 2. Paralip. 29. dicitur de Leuitis, ꝙ consecrantur ad ministrandum, & etiam sacerdotes consecrantur ad ministrandum, & aliter non ministrant. Et quamuis certum sit de primogenito sacerdotis magni, quod ille successurus sit patri in dignitate, & ministratione Leui. 21. ta-

A men nunquam ministrat in summo sacerdotio, si habet aliquas maculas propter quas prohiberet̄ de quibus habetur Leui. 21. & tamen non poterant actualiter ministrare, neque recipiebantur ad hoc nisi prius consecrati essent, vt patet Exo. 29. & Leui. 8. de Leuitis, ita erat, ideo antequam sequeretur aliqua ministratio ipsorum consecrati sunt, vt patet hic. nam fuit ista consecratio facta in monte Sinai vbi fabricatum est Sanctuarium, & post hæc mota sunt castra, & ceperūt Leuitę portare Sanctuarium infra 10. c. & sic consecratio pręcessit ministrationem.

Et tunc dicēdum, ꝙ Deus voluit prouidere de Le-
B uitis, vt essent qui possent portare onera Sanctuarii, & ad hoc statuit, ꝙ soli illi qui erant ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum portarent onera, qui vero essent infra 13. vel vltra quinquagesimum nihil portarent, & quia statim mouēda erant castra de mōte Sinai, & portandum Sanctuarium, fecit Deus numerari omnes Leuitas qui erant ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimū, vt illi statim portarent Sanctuarium, & ista numeratio est quæ habetur supra 4. ca. quia cum isti cito deficerent nisi haberent alios adiutores, fecit Deus, ꝙ consecrarentur, siue pacificarentur multi alii de Leuitis qui post paucum tempus possent istos adiuuare, & ita iussit, ꝙ omnes Leuitæ qui erant ā vigintiquinque annis, & supra consecrarentur nunc, quia licet non tenerentur statim portare onera,
C tamen adueniente anno tricesimo erāt dispositi portare illa, quia nihil dederat eis ad hoc, ꝙ statim ministrarent. Motiuum autem huius est, quia scriptura posuit ista simul: nam postquam scripsit ritum purificationis Leuitarum adiunxit. Hęc est lex Leuitarum a vigintiquinque annis, & supra ingredientur, vt ministrent, idest a vigintiquinq; annis numerabuntur nūc ad hoc, ꝙ consecrentur omnes qui sunt vigintiquinque annorum, vt possint ministrare quando venerit tempus suum, s. annus tricesimus, & non videtur aliquid aliud, quod verisimilius dici possit ad hanc literā.

D *Obiectio contra prædicta. Et quare Leuitæ ante tempus portandi onera sunt consecrati. Quæst. XXXII.*

SED aliquis dicet, ꝙ istud erat superfluum, quia cum non deberet aliquis Leuita portare onera quousq; esset triginta annorum, frustra erat consecrari nunc omnes Leuitas a vigintiquinque annis, & supra, cum per quinque annos non deberent portare onera, sed satis erat, ꝙ qñ quilibet perueniret ad annum tricesimū consecraretur, & statim portaret onera. Dicendum, ꝙ non fuit sic factum. primo quia tunc in mōte Sinai erat opportunitas ad cōsecrandum Leuitas qñ fuerunt sacerdotes consecrati, quia ibi erat populus quietus, & exercebantur sacrificia, postea aūt forte non occurreret in breui talis opportunitas, fuit igitur conueniens nunc anticipari cō-
E secrationem istorum, & fuit magna multitudo Leuitarum ꝯsecrata. Secundo erat hoc cōueniens pp minores sumptus, quia in consecratione Leuitarum offerebantur duo boues cum libamentis suis, vt patet hic in litera: Si autem quilibet Leuita per se consecraretur, vel pauci simul, fierent eis magni sumptus. potissime, quia Leuitæ erant pauperes, quibus Deus iubebat eleemosynam fieri Deut. 12. ideo voluit Deus, ꝙ multi consecrarentur simul, ēt si nondum veniret tp̄s ministrandi ipsorum, s. omnes qui erant a 25. anno vsq; ad 50. Et non solum vr̄ istud tunc fuisse, sed ēt, ꝙ sic fieret in terra Chanaan postq̄ ibi essent Israelitę, s. ꝙ non consecraretur quilibet Leuita per se, sed oēs qui essent intra 25. & 30. annum consecrarentur simul, & isti essent multi: nam postq̄ erat Leuita triginta

ginta annorum non licebat ei manere sine consecra-
tione, quia statim ministraturus erat, & prȩiudicium
aliorum esset si non esset tunc consecratus, quia non
posset adiuuare illos ad ministrandum, ad quod tamē
tenebatur. Et ista videtur fuisse consuetudo consecra-
tionis Leuitarum vsq; ad tempus legis Dauid, quia
ille ordinauit aliter Leuitas diuidendo eos per officia,
& computando ab anno vicesimo ad ministrandum
1. Paral. 23. sed Leuitæ consecrabantur antequám mi-
nistrarent, ergo qui ministrabant in anno. 20. oporte-
bat, quod consecrarentur ante annum vicesimum,
& forte consecrarētur simul omnes qui erant ab an-
no quintodecimo vsque ad vicesimum.

An post vnam consecrationem Leuitarum fuerit facta alia, & quando. Et quod Leuitæ 30. annorum etiam non consecrati portabant onera. Quæst. XXXIII.

ADHVC aliquis dubitabit de tempore quo
fuerunt Israelitæ in deserto, an post istam
consecrationem fuerit facta alia. nam ista
duraret vsque ad quinque annos, ita vt nō
esset opus fieri aliam, quia consecrati fuerunt omnes
a 25. annis, & supra. & tamen non erant portatnri one
ra vsque ad annum 30. nisi manerēt quinq; anni post
istam consecrationem, in quibus non erat necessaria
alia consecratio Leuitarum. & satis videtur dicendū,
ꝙ in illis quinq; annis non fuerit facta alia consecra-
tio Leuitarum. Sed tunc quæritur, an post illos quin-
que annos fuerit facta statim alia consecratio Leuita-
rum. Aliqui dicunt, ꝙ statim post illud quinquenniū
fuit facta alia consecratio, quia alias multi Leuitȩ ac-
cederent ad annum 30. & non consecrarentur, esset
autem istud in prȩiudicium aliorum Leuitarum qui
portabant onera, ꝙ isti in ȩtate legitima constituti nō
adiuuarent eos in officio suo. Istud patet, quia qñ tunc
in monte Sinai facta est consecratio Leuitarum ab
anno 25. essent aliqui propinqui illi anno quibus for-
te soli tres, vel quatuor menses deficerent, & isti post
quinquennium essent triginta annorū. Si igitur post
illud quinquennium non fieret alia consecratio mul-
ti accederent ad annū 30. & non ꝯsecrarentur, & sic
non portarent onera, qđ erat in prȩiudicium aliorū.
Dicendum, ꝙ non fuit facta alia consecratio Leuitarū
post quinquennium, immo forte vsq; ad 40. annos,
quia toto tpe deserti non facta fuit: nam consecratio
ista non fit sine sacrificiis, quia offeruntur duo boues,
vnus pro peccato, & alius in holocaustū, vt patet hic
in litera. & tñ in toto deserto nunquam fuerunt facta
sacrificia nisi in monte Sinai, vt colligitur ỹ. 28. & pro
batum est s̃. 4. c. quæst. 15. ideo nō potuit fieri post hoc
alia consecratio in toto deserto quȩst. 35. Sed tunc di-
cetur, qũo ergo se haberent Leuitȩ illi qui peruenirēt
ad annum 30. nam vr̄ in eis necessario sequi vnum de
duobus inconuenientibus, s. ꝙ nunc ministrarent si-
ne consecratione, aut adueniente ȩtate legitima non
ministrarēt, qđ erat in prȩiudicium aliorum qui por-
tabant onera, & non haberent adiutores. Dicendum
certum esse, ꝙ nunquam fuit alia consecratio Leui-
tarum in deserto, & tñ Leuitæ qñ perueniebant ad an
num 30. ministrabant portando onera etiam si non
essent consecrati. primo quia maius inconueniēs erat,
ꝙ Leuitæ in ȩtate legitima non ministrarent, quam
ꝙ ministrarent nondum consecrati: nam vtrunque
Deus iusserat, s. ꝙ portarent onera ab anno 30. s̃. 4. ca.
etiam, ꝙ consecrarentur ad portanda onera, vt patet
in litera. magis tñ necessarium erat, ꝙ portaretur Sā-
ctuarium etiam a non consecratis, quam ꝙ cessaret
portari propter quosdam non esse consecratos. Secū-
do, quia portari Sanctuarium a non consecratis nul-
F lius prȩiudicium erat, sed ꝙ Leuitæ in ȩtate legitima
non addiuuarent alios ad portandum propter non es-
se consecratos, esset præiudicium portantium, cum
omnes Leuitæ ab anno tricesimo tenerentur statim
ministrare supra 4. ca. ergo potius fieri debuit, ꝙ non
consecrati portarent onera, quia hoc nulli erat præiu-
dicium. Tertio quia si daretur, ꝙ non consecrati non
portarent onera sequeretur, ꝙ aliquod tempus esset
in deserto, in quo nemo posset portare aliquid de San
ctuario, & patet hoc, quia ista consecratio facta est in
principio secundi anni ab exitu de Aegypto: nam fa-
cta est in monte Sinai, & de illo recesserunt Israelitæ
die vicesima mensis secundi anni secundi ỹ. 10. ca. &
sic manebant 39. anni vsque ad introitum in terram
G Chanaan, & in toto isto tpe nunquam facta fuit con-
secratio, quia non potuerunt fieri sacrificia neq; facta
sunt, vt ostendimus prȩced. quȩst. Et tamen ista conse
cratio Leuitarum fiebat ab anno 25. & qui consecra-
bantur portabant onera solum vsque ad annum quin
quagesimum, vt patet hic in litera, & sic nemo illlorū
qui nunc consecrarentur, poterat portare onera, nisi
vsque ad vigintiquinque annos post hoc, quia tunc
necesse esset, quòd omnes isti numerati compleuis-
sent annum quinquagesimū, & sic nemo illorū tene-
retur ad portanda onera, immo Deus iubebat, quòd
non portarent ea, vt patet hic in litera, sed isti viginti,
& quinque anni complerentur in anno 26. aut 27. ab
exitu de Aegypto, cum ista consecratio facta fuerit
in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt nūc
H ostensum est. ergo in quatuordecim annis vsq; ad exi-
tum de deserto, & introitum in Terram Chanaan se-
quentibus, nemo esset qui posset portare Sanctuariū.
Sed falsum est, quia illud fuit portatum, ergo necesse
est, ꝙ multi Leuitæ non consecrati ministrarent por-
tando onera, & ista ratio necessario concludit.

Quarto quia non erat inconueniens, ꝙ Leuitæ nō
consecrati portarent onera, quia ad hoc non fuit obli-
gatio nisi ex lege Dei, quæ voluit fieri certas cȩremo-
nias sacrificiorum ad hoc, ꝙ Leuitæ consecrarentur,
& tamen ista lex de sacrificiis non obligauit in toto
deserto, nec obseruata fuit, vt patet Deuteronom. 12.
I ideo Leuitæ non obligabantur tunc consecrari, sed
licite ministrarent non cōsecrati, quia ministratio ista
portandorum onerū erat simpliciter necessaria, con-
secratio autem ista non erat necessaria.

Cur hic non fuit posita summa Leuitarum a 25. vsque 50. annum, vt supra. Quæst. XXXIIII.

ALIQVIS quæret, quare non fuit hic posi-
ta summa istorum Leuitarum a 25. anno vs
que ad 50. sicut fuit posita supra 4. summa
illorum qui numerabātur a triginta annis?
Dicendum, ꝙ non fuit posita hic aliqua summa, quia
nec poterat poni, quia summa non est, nisi numera-
K torum. Hic autem nulla fit numeratio: nam Deus nō
iussit hic numerari aliquos, sed solum mādauit, quòd
Leuitæ a 25. anno ingrederentur, vt ministrarent, id-
est consecrarentur ad hoc, ꝙ possent ministrare, vn-
de est lex, & non numeratio. sic patet cum dicitur in
litera. locutus est Dominus ad Moysen dicens, hæc
est lex Leuitarum, a viginti, & quinque annis ingre-
dientur, vt ministrent, &c. sed supra 4. cap. iussit Deus
numerari omnes Leuitas qui erant triginta annorū,
ideo ibi potuit poni summa, & hic non, vt sciretur
quot erant qui ministrare debebāt in singulis modis
onerum, sed hic Leuitæ non fuerunt appliciti ad ali-
quam ministrationem, sed solum fuerunt consecrati
ad hoc, quòd quando essent ȩtatis legitimæ mini-
strarent, ideo non debuit poni aliqua summa eo-
rum.

rum, quia ad nihil proderat cum nulli officio applicarentur.

Quare nullus Leuita infra 25. annum consecrabatur, omnes tamen supra. Quæst. XXXV.

CONSIDERANDVM vlterius, ꝙ licet hic dicatur de Leuitis a 25. anno vsque ad 50. & dixerimus, ꝙ istud fuit ad consecrandū omnes Leuitas qui erant 25. annorum. non est intelligendum, ꝙ soli illi qui essent inter 25. & 50. cōsecrarentur. Sed dicendum est, ꝙ nullus infra 25. annum consecrabatur, omnes tamen qui erāt supra 25. consecrabantur etiam si esset annorum centum. Causa huius est, quia licet soli qui erant intra 30. & 50. annum portabant onera, vt patet supra 4. cap. tamen qui erant vltra 50. annum vsque ad mortem suam ministrabant in aliquo, non quidem portando onera, sed custodiendo illa quæ portarentur ab aliis, quando eis commendabantur post portationem, vt patet hic in litera. Consecratio tamen Leuitarum fiebat ad ministrationem, sed isti vltra 50. annum ministrabant cum dicatur in litera. erunt ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis. ergo oportebat istos consecrari, sicut, & cęteros. Sed dicetur quare ergo litera expressit hic de 25. anno vsque ad 50. quia videtur innuisse, ꝙ post 50. nullus consecraretur. Dicendum, ꝙ scriptura sacra est breuis, & vult multa comprehēdere sub vno. facit enim hic duo. Vnum est, ꝙ ponitur lex de consecratione Leuitarum. Aliud est, ꝙ iubetur quid facere debeant Leuitæ in singulis ętatibus, s. quid a 25. vsque ad 50. & quid a quinquagesimo vsque ad mortē, si solum primum ponere vellet diceret. hęc est lex Leuitarum, ꝙ a vigintiquinque annis ingrediantur, vt ministrent, idest consecrentur ad hoc, ꝙ ministrare possent, & tunc nihil deberet addi de anno 40. vel de alio, sed diceretur absolute a 25. annis, & supra, idest ab illo anno vsque ad mortem omnes Leuitę quotquot tunc essent consecrarentur. Si autem solum secundum dicere voluisset diceret. hęc est lex Leuitarū a 30. anno ingredientur, vt ministrent. & quando cōpleuerint annum 50. cessabunt portare onera, & erūt ministri aliorum Leuitarum custodiendo onera portata ab eis. sed scriptura voluit complere vtrunq; sub vna locutione propter breuitatem, ideo posuit duos terminos, s. 25. annum propter primum, idest propter consecrationem Leuitarum, & quinquagesimū propter secūdum, s. quia tunc cessant portare onera. Sed obiicietur, ꝙ superuacuo fuerit facta ista mixtio, sed sufficiebat poni solum primum de consecratione Leuitarum: nam secundum iam fuerat positum supra 4. cap. vbi numerati sunt omnes Leuitæ ab anno 30. vsque ad quinquagesimum ad portanda onera. Dicendum, ꝙ fuit conueniēs ista mixtio duorum pręceptorum hic facta, quia licet supra 4. c. fuerit positum mandatum de operatione Leuitarum, tamen non sufficiēter, quia solum dictum fuit, quòd ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum portarent onera, sed postea quid facerent non fuit expressum. hic autem additum fuit, s. ꝙ post quinquagesimum annum non portent ipsi onera, sed custodiant illa quæ portata fuerint ab aliis Leuitis, & sint ministri eorum, ideo conueniens fuit fieri hic istam mixtionem duorum præceptorum.

An Moyses fuerit consecratus cum alijs Leuitis. Quæst. XXXVI.

NVNC est dubium de Moyse, an fuerit consecratus cum aliis Leuitis. Dicendum, ꝙ de ipso solo

A est dubium. nam de omnibus aliis quid factum fuerit certum est. Leuitarum namque quidam erant filii Aaron alii filij Moysi, omnes alii erant distincti in tres familias, s. Gersonitarum Meraritarum, & Caathitarum supra 3. De Aaron, & filiis eius patet, quòd fuerint consecrati, vt fungerentur sacerdotio Exodi 29. & Leuitici 8. & 9. & supra 3. cap. de filiis autem Moysi, licet duos haberet, s. Gerson, & Eliezer, Exodi 2. ca. tamen certum est, quòd nullus eorum fuit consecratus, quia fuerunt Leuitæ consecrati ab anno 25. vt patet hic in litera, & tamen filii Moysi erāt paruuli, quia maior eorum vix erat annorum sex, aut septem. Nā
B quando Moyses reuersus de Madian in Aegyptum tulit duos filios suos, & posuit eos super asinam, Exo. 30. c. in quo innuitur, quòd erant paruuli nondum potentes itinerare peditando cum imponerentur asino. etiam satis erant parui cum ambo in eodē asino possent ire ī itinere, sed statim, vt intrauit Moyses in Aegyptum cum istis secutæ sunt plagę, & egressus est Israel de Aegypto, quia ad faciendū hęc mittebat Deus Moysen in Aegyptum Exodi 3. & 4 cap. & consecratio Leuitarum fuit facta in principio secundi anni ab exitu de Aegypto, vt supra ostensum est, & sic illo tēpore filii Moysi vix essent ad plus octo, vel nouem annorum, vnde non possent consecrari. de omnibus autem Leuitis trium familiarū dicendum, quòd illi qui erant a 25. annis, & supra fuerunt consecrati, cęteri vero minores non fuerunt consecrati, & sic manet du-
C bium de solo Moyse, an fuerit consecratus cum ipse esset ętatis legitimæ, idest annorum quasi octoginta, nam quādo Moyses faciebat prodigia in Aegypto erat annorum octoginta Exodi 7. ca. consecratio autem fuit quasi duobus annis post.

Aliqui dicunt, quòd Moyses non debuit consecrari, quia hic dicitur de Leuitis a 25. anno vsque ad 50. & agitur de consecratione eorum, & tamen Moyses erat vltra annum quinquagesimū, scilicet, octogintaduorum annorum, vt dictum est, ideo non poterat cōsecrari.

Dicendum, quòd Moyses poterat consecrari, quia
D nulla lex hoc prohibebat. Et cum obijcitur de anno 50. Dicendum primo, ꝙ illud fuit ad ostendendum tēpus ministrationis, & non consecrationis, vt ostēsum est pręced. quæst. Cōsecratio autem poterat fieri a 25. anno vsque ad mortem, vt ibi dictum est. poterat ergo Moyses consecrari, licet esset octogintaduorum annorum.

Secundo patet, quia licet vsque ad quinquagesimū annum esset ministratio in portando onera, erat post illum annum ministratio in custodiendo onera, vt patet hic in litera. & tamen ad quamlibet ministrationem Leuiticam requirebatur cōsecratio. ergo Moyses poterat consecrari. ergo videtur, quòd erat sibi necessarium consecrari, cum maneret sibi aliqua ministratio, s. custodia vasorum.

E Tertio patet, quia Aaron erat antiquior Moyse tribus annis, quia quando fiebant prodigia in Aegypto erat Moyses annorum octoginta, & Aaron erat octoginta trium, Exodi 7. cap. Et tamen Aaron consecratus est postea in anno secundo ab exitu de Aegypto Exod. 29. & Leui. 7. ergo Moyses qui minor ętate erat poterat consecrari.

Moyses non fuit consecratus, sed consecrans. Et quod Consecratio non fit a minori, sicut & iuramentum. Quæst. XXXVII.

SED nunc manet dubium cum Moyses potuerit consecrari, an fuerit consecratus? Aliqui putant, ꝙ sic, quia Deus iussit hic omnes Leuitas cōsecrari, sed ipse

ipse erat vnus de eis, ideo ꝯsecraretur, qa nollet transgredi legem. Sed dicendum, ꝙ Moyses non fuerit cõsecratus. primo quia inter consecrantem, & consecratum est dictinctio personarum, sed Moyses fuit hic cõsecrans Leuitas, ergo ipse non consecrabatur. patet quia dr̃ in litera locutus est Dominus ad Moysen tolle Leuitas de medio filiorũ Israel, & purificabis eos, & postea dicitur. statues Leuitas in conspectu Aaron, & consecrabis oblatos Domino. Etiam ibi apparet qũo Moyses immolauerit illos duos boues pro Leuitis, ergo non fuit ipse consecratus. Secundo, quia Leuitæ non fuerunt consecrati, nisi quia lex hoc iussit, & tñ ex lege hac non colligitur, ꝙ deberet consecrari Moyses inquantum Deus dicit Moysi, ꝙ consecret Leuitas: ergo ipse non fuit consecratus, quia nolebat aliquid facere vltra necessitatem legis. Tertio quia Deus voluit facere differentiam inter Leuitas, s. vt alii qui ministrarent post consecrationem in gradu inferiori, alii autem post consecrationem ministrarent in gradu superiori, alii vero sine consecratione ministrarent in gradu superiori, & consecrarent alios ad ministrandum tam in superiori quam in inferiori gradu. In primo modo fuerũt Leuitę de quibus hic dicitur, quia illi consecrati fuerant ad hoc, ꝙ ministrarent in officio portandorum onerum, quod erat minor gradus ministrandi. In secundo modo erat Aaron, & filii sui qui soli ministrauerunt in officio sacerdotali supra 3. & infra 18. & erat iste gradus excellentissimus, ad quem non licebat alicui accedere, nisi Aaron, & filiis eius, & tñ isti non ministrauerunt quousque consecrati sunt Exo. 29. & Leui. 8. In tertio gradu erat Moyses qui ministrauit in officio sacerdotali faciens sacrificia Exo. 19. & Leui. 8. & ipse consecrauit tam sacerdotes quam Leuitas, vt possent ministrare. De sacerdotibus patet Leui. 8. De Leuitis patet supra in litera. differret ergo iste gradus a primo, sed in primo gradu erant Leuitæ qui consecrati sunt, vt ministrarent, ergo Moyses qui erat in tertio gradu nõ consecraretur ab aliquo, vt ministraret. Quarto quia si Moyses deberet ab aliquo consecrari non esset ille, nisi Aarõ, quia ille erat maximus omnium Leuitarum, & sacerdotũ præter Moysen, & tñ non consecraretur Moyses ab Aaron, quia Moyses erat maior: consecratio autem consistit in quibusdam benedictionibus, sed maior non benedicitur a minori, sed è cõtrario minor a maiori benedicitur. sic dicit Apostolus ad Hebrę. 7. ergo non poterat consecrari Moyses ab Aaron. Sed dato, ꝙ Moyses ministrare deberet, necesse erat, ꝙ aut non consecratus ministraret, aut a seipso consecraretur, cũ a minori non posset consecrari. Sic est de iuramento, quia homines per maiorem suum iurant ad Hebræ. 7. & tamen cum Deus nõ habeat aliquem maiorem se, necesse est, ꝙ aut non iuret, aut per seipsum iuret, & quia Deus voluit aliqñ iurare in veteri testamento iurauit per seipsum, Gen. 22. Et istam rationem ponit Apostolus ad Heb. 7. dicens, ꝙ per seipsum iurauit, qa non habuit alium maiorem se, sed in Moyse non fuit tanta necessitas consecrationis, ꝙ ipse seipsum consecraret, cum multi Leuitæ ministrarent, sine consecratione, sicut fuit in deserto, vt supra ostensum est. dato ergo, ꝙ Moyses ministraturus esset, sicut alii Leuitæ non consecraretur a se, nec ab alio, sed ministraret nõ consecratus. Quinto quia non videtur eadem necessitas consecrationis in Moyse quæ in aliis Leuitis, quia ij consecrabantur ad portandum onera; Moyses aũt etiam si non esset excellentior aliquo Leuita, non teneretur portare onera, quia ista obligatio erat in Leuitis ab anno tricesimo vsque ad quinquagesimum supra 4. ca. Moyses autem erat nunc octogintaduorum annorum, quia in exitu de Aegypto fuit annorum

F octoginta. Exo. 7. ca. ergo non tenebatur portare onera. Sexto quia dato, ꝙ consecratio Leuitarum fieret non solum ad portanda onera, sed etiam ad custodiẽdum illa, & ideo Leuitæ qui erant vltra annum quinquagesimum consecrarentur, tamen Moyses non debuit consecrari, quia in nullo ministraturus erat, s. in portando onera, neque custodiẽdo illa, quia ipse erat princeps totius populi cum omnes iudicaret, & omnibus imperaret Exo. 18. & infra 27. & Deut. 1. c. etiam erat princeps super omnes sacerdotes, idest super Aaron, & filios eius, cum ipse cõsecrauerit eos Exo. 29. & Leui. 8. & ipse pręciperet eis, quicquid acturi essent supra 3. cap. ergo nullam ministrationem iste habiturus erat, nisi solum pręcipiendi omnibus, & tamẽ prę-
G cipere non est ministrare, consecratio autem fit pro ministratione, ideo Moyses non debuit consecrari.

Dicendum, ꝙ ista est vera causa: nam si Moyses nõ esset princeps totius populi Dei, & haberet aliquem maiorem a quo posset consecrari, cum ille esset de familia Caathitarum consecraretur, & ministraret, sed quia fuit maior, & princeps omnium non fuit obligatus alicui ministrationi, nec etiam potuit ab aliquo consecrari, ideo neque consecratus est, neque ministrauit, cęteri autem Leuitæ de tribus familiis a viginti quinque annis, & supra consecrati sunt, & ministrauerunt.

Ingredientur, vt ministrent. Idest incipient ministrare, & hoc in portando vasa Sanctuarii, & ipsum Sanctuarium.

H *In tabernaculo fœderis*. Idest istæ ministrationes pertinent ad tabernaculum fœderis, non quòd in illo fierent, sed quòd consistebant in portando illud.

Cumque quinquagesimum annum ætatis impleuerint seruire cessabunt. Idest ministratio Leuitarum cessabit quando peruenerint ad annum quinquagesimum. hoc intelligitur quantum ad portationem onerum, & erectionem atque depositionem Sanctuarii. hæc enim, erant opera dura, & non sufficerent Leuitæ quinquagenarii ad illa, quia illa ętas iam incipit declinare ad defectum, tamen isti seruiebãt in hoc, quòd castrametabantur in circuitu Sanctuarii, sicut cęteri, & erat
I istud vnum de officiis Leuitarum, vt patet supra capitul. primo.

Eruntque ministri fratrum suorum. Idest Leuitæ postquam excesserint annum quinquagesimum erũt ministri aliorum Leuitarum qui sunt fratres sui, idest de familia sua.

Et non est intelligendum, quòd essent ministri illorum, idest seruirent eis, quia cum ipsi liberati essent a ministratione propter ętatẽ non fierent ministri aliorum incidentes in aliam seruitutem, sed erant ministri fratrum suorum in custodiẽdis oneribus eorum. Erant enim Leuitæ obligati ferre onera, & custodire illa, nunc verò iuuenes ante annum quinquagesimum ferebant onera. Senes autem qui excessissent annum quinquagesimum habebant curam de custo-
K diendis vasis. & in hoc erant ministri fratrum suorũ, idest seruiebant illis.

In tabernaculo fœderis. Non quòd isti Leuitæ ministrarent pro fratribus suis in tabernaculo fœderis, sed erant ministri in tabernaculo fœderis, idest in custodiendo res pertinentes ad tabernaculum.

Vt custodiant quæ sibi fuerint commendata. Idest Leuitæ isti senes custodiebant ea quæ alii iuniores ferentes onera commendabant eis, nam cum mouerentur castra, & in aliquo loco sedissent portitores onerum Leuitæ succedebant in custodia iunioribus potentibus iam vacare aliis operationibus.

Opera autem ipsi non facient. Idest Leuitæ senes non facient opera laboriosa quæ sunt portando tabernaculum,

culum, erigendo atque deponendo, sed solum custodient sibi commendata, quod est leuissimum, & ob hoc cum castra essent fixa, & erectum tabernaculum Leuitæ tenebantur excubare in circuitu eius ne accederent populares. Poterant tamen istas excubias commendare Leuitis senibus, & ipsi tenebantur eas suscipere ex hac lege. *Sic dispones Leuitas in custodijs suis.* Verba sunt Dei ad Moysen. s. sic ordinabis Leuitas, quantum ad ea, quæ facere debent, & accipitur hic custodia large pro omni officio. Aliter enim solum diceretur de Leuitis senibus, qui ponebantur in custodiis. de omnibus tñ intelligitur, nam Leuitæ iuniores habebant custodias. i. curam, vel officium portãdorum onerum: Leuitę autem senes habebãt custodiam de conseruandis eis, quæ commendata essent, & sic cuilibet competebat sua custodia. s. suum officium per singulos Leuitas.

CAP. IX.

Phase primum celebratur.

LOCVTVS est dominus ad Moysen in deserto Synai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Aegypti, mense primo, dicens. Faciant filij Israel phase in tempore suo quartadecima die mensis huius ad vesperam, iuxta omnes cæremonias, & iustificationes eius. Præcepitque Moyses filijs Israel, vt facerent phase. Qui fecerunt tempore suo quartadecima die mensis ad vesperam in monte Synai. Iuxta omnia, quæ mandauerat dominus Moysi fecerunt filij Israel.

L*ocutus*. In superiori dictum est de consecratione Leuitarum, & quodam officio sacerdotali. Hic consequenter agitur de celebratione paschali.

Quæ sit huius cap. intentio opinio Nic. Et an aliquo modo pertineret immolatio phase ad summum sacerdotem.

Quæst. I.

NICOLAVS aliter dicit. s. ꝙ supra descriptũ est officium pontificis in dispõne lucernarum, & quantum ad Leuitarum consecrationem. hic agitur de eius officio q̃tum ad paschalem celebrationẽ. Sed non multum videtur, quia ad põtificẽ nihil facere pertinebat de celebratione paschali, sed singuli per domos suas immolabant agnum anniculum, & comedebant secundum omnes cęremonias, quę habentur Exo. capi. 12. inter quas nulla erat, quę pertineret ad pontificem, vel ad aliquem de sacerdotibus.

Magis ergo dicendum est, quòd in isto libro non oportet semper poni continuationem gestorũ, quia ea, quæ habentur hic non sunt scripta in ordine consequenti, sed magis per recapitulationem cum pertinerent ad tempus, quod pręcessit, antequam fierent ea, quę habentur in principio huius libri. ne illa tamẽ simpliciter omitterentur qualicunque ordine scripta sunt in hoc libro in quo recolliguntur omissa, & multoties non est aliquis ordo consecutionis inter ea, quę scripta sunt, vt patet supra capi. 6. & 7. quia 6. capi. dicitur de voto Nazaręorum, & statu eorum. In 7. descriptum est de oblatione principum facta in dedicatione altaris, sed ista nihil sibi attinent, sed solum po-

A nuntur ne omittantur, ita celebratio paschalis facta in monte Synai nihil attinebat ad consecrationem Leuitarum: tamen quia iubente Domino facta fuerat, ne videretur omissa descripta est, tanquam quidam casus incidentalis, & diuiditur in tres partes. nam primo describitur tempus, & modus celebrationis. Secundo casus dilationis. Tertio reatus transgressionis. Secũda. ibi. *Ecce autem quidam.* Tertia ibi. *Siquis autem mundus est.* Circa primum. *Locutus est Dominus.*

In isto libro multa recapitulantur, quæ fuerant omissa & fit cõmutatio ordinis, & quòd ista facta sunt ante ea, quæ habentur in principio libri huius.

Quæst. II.

B ISTA non ponuntur hic continuato ordine, sed per recapitulationẽ. prius enim dictum, & factũ est id, quod habetur hic quantum ad id, quod habetur supra cap. 1. Nam ea, quę facta sunt in principio huius libri incepta sunt die prima mensis secũdi anni secundi egressionis de Aegypto, vt patet supra cap. 1. ea autem, quę habentur hic, facta sunt mense primo anni secundi egressionis de Aegypto, scilicet die 14. vt patet in litera. ergo ante hoc saltem per vnũ, vel duos dies dicta sunt, scilicet die 12. vel 13. mensis eiusdem. necessario igitur est hic ordo turbatus: incęptus tamen fuit liber a computatione Israelitarum in deserto Synai, quia illud principalius erat, quam hęc omnia. An vero inter hęc, & ea, quę habentur pręce.

C cap. sit ordo consequens, ita quòd illa dicta fuerint ante ista non patet, quia illa dici potuerunt in fine consecrationis sacerdotum, scilicet die octauo mẽsis primi cum finita est consecratio Aaron, vel potuerunt dici postea circa finem mensis primi. De eis autem, q̃ habẽtur hic dici potest, ꝙ fuerint dicta tempore quo consecrabantur sacerdotes, vel postea aliquibus diebus, vsque ad diem 12. vel 13. mensis, postea vero dici non potuerunt, q̃a die 14. mensis primi ista facta sunt, vt patet in litera, non potest ergo apparere quid istorũ duorum prius fuerit.

D Satis tamen rationabile est, ꝙ prius fuerit id, quod habetur præced. c. s. immediate post consecrationem sacerdotum. Ista vero, quæ habentur hic, tunc vel postea aliquibus diebus facta fuerunt, & dicta. *In deserto Synai.*

Quantum tempus steterunt Iudæi in monte Synai. Et lex quo tempore data est Moysi. Et Sanctuarij fabricatio quando fuit denunciata.

Quæst. III.

ISTA locutio fuit facta in deserto Synai, quia ibi erãt Israelitæ in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, venerunt in montẽ Synai tertio mẽ

E se egressionis, vt patet Exod. capitulo decimonono, manserunt autem in eodem loco a prima die mensis tertii anni primi, vsque ad diem 20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, in eadẽ quippe mota sunt castra de monte Synai, vt patet seq. cap. Et sic mansio Israelitarum in monte Synai fuit vnius anni demptis decẽ diebus, vt patet colligendo. s. si mãsissent Israelitæ, vsque ad primam diem mensis tertii anni secundi fuisset annus integer, defecerunt autem decem dies ad hoc cum recessierint Israelitæ 20. die mensis secundi, toto autem hoc tempore quo fuerũt Israelitę in monte Synai, fuerunt occupati circa aliquid. Nam in eadem die qua venerunt Israelitę in Synai ascendit Moyses in montem, & descendens ad populum purificauit eos, vt in die tertio lauarent vesti-

menta sua,& tunc data est lex. in eadē autem die ascē-dit Moyses ad Dominum vocatus ab ipso, vt patet Exod.c.20.& suscepit precepta cęremonialia, & iudicialia, quæ habentur à fine, siue medio 20.c.vsque ad c.24.& immediate descendens de monte annunciauit populo oīa verba legis, & confirmata est corā toto populo factis sacrificijs, vt patet Exod.c.24.Deinde eadem die qua lex confirmata est, Moyses ascendit in montē, & stetit ibi 40.diebus, & 40.noctibus,& audiuit omnia,quę scripta sunt de fabricatione tabernaculi a principio c.25.vsque ad principium c.32.Exod. Die autem 40.descendebat de monte portans duas tabulas, & cùm audiuisset vocem Israelitarum cantātium, atque adorantium vitulum fregit tabulas in radice montis, & veniens ad populum occidit 23. millia idolatrarum,vt patet Exod.c.32. Iterum autem reuersus est post interfectionem istam in mōtem,& stetit aliis 40.diebus cum domino.suscepitque tabulas legis secundas,& venit ad populum, vt patet Exo. c.34. & Deute.c.9.tunc iussit populo.ꝙ offerret denuncias fabricationem Sanctuarii, quam Deus imperauerat, vt patet Exod.35.& tunc congregatis artificibus inceptum est opus Sanctuarii,vt patet Exo.c.35.& 36. fuit autem ista inchoatio Sanctuarii, in principio mensis sexti, vel circa finem quinti in anno primo egressionis de Aegypto,vt declaratum est Exod.c.24.Durauit autem ab eo tempore, vsque ad vltimum diem anni primi fabricatio tabernaculi.s.per menses 7. Prima autem die anni secundi fuit erectum tabernaculum, vt patet Exod.c.40.& in eadem die cępit consecratio sacerdotum,vt probatum est Leuit.c.9. incępit quoque oblatio principum, quę durauit 12.diebus, vt patet s̄. c.7.deinde in die 14. mensis eiusdem facta est celebritas paschalis,vt patet hic,& datæ sunt leges totius Leuitici in hoc mense durāte celebratione paschali, vsq; ad 22.diē mensis eiusdē. Deinde in primo die mensis secundi iussit Deus Moysi, vt numeraret Israelitas, & numerati sunt in eodem mense, factis autem his numerationibus, & dispositionibus Israelitarum per vexilla sua recesserunt die 20. mensis eiusdem, vt patet seq.c.& sic non fuit aliquod tempus superfluū Israelitis,dum manserunt in monte Synai.

Anno secundo postquam egressi sunt de terra Aegypti. Quamquam istud non fuisset positum, satis tn̄ apparebat, ꝙ nō potuissent Israelitę celebrare pascha aliquo anno in monte Synai, nisi in secundo ab egressione de Aegypto,nam in primo anno non poterant ibi facere pascha,quia in Aegypto illud fecerāt, immo eadem die qua egressi sunt de Aegypto fecerant pascha occidentes per singulas domos agnum immaculatū, vt patet Exo.12.& infra 33. non poterant etiam in anno tertio egressionis de Aegypto facere Israelitę pascha in monte Synai,quia secundo mense anni secundi ab exitu de Aegypto recesserunt de monte Synai,vt patet sequen.c.ergo solum erat annus secūdus in quo possent Israelitę facere pascha in monte Synai.

Postquam egressi sunt de terra Aegypti. Non est sensus ꝙ completus esset vnus annus, postquā Israelitę exierant de Aegypto, & iam inciperet currere secundus, quia nondum fuerat consummatus vnus annus: nam die 15.mensis primi exierant Israelitæ de Aegypto,vt patet infra 33.ca. quando tamen ista verba sunt dicta, nondum erat dies 15.mensis primi anni secundi.quia fuit factum pascha die 14.& ante hoc per aliquot dies saltem per vnum dicta sunt ista,quę habentur hic. ergo aliqui dies deficiebant ad completionem vnius anni,sed dicitur, ꝙ iste erat secundus annus, postquam exierant de Aegypto non computando a die quo cęperat annus in quo Israelitę exierunt de Aegypto.cęperat autem diebus 15. ante exitum eorum cum ipsi

F egressi fuerint die 15. mensis primi anni illius, vt patet infra 33.c. *Mense primo.* In hoc mense fuit Deus locutus de celebratione paschali. Nam ante hunc loqui potuerat de hac celebratione. Et post hunc mensem non poterat, quia non stat celebrari pascha post mensem primum cum data sit lex,ꝙ in hoc mense celebraretur,vt patet Exo.cap.12. sed in quo die mensis illius fuerint dicta verba ista non constat, necesse tamē est, ꝙ fuerint dicta ante diem 14. cū in eo fuerit paschalis celebritas.

Faciant filij Israel phase in tempore suo. i.celebrēt pascha tempore statuto.s.die 14.mensis primi.

Et si cæremoniæ non obligabant in deserto bene tamen paschalis
G *obseruantia. Quæst. IIII.*

CONSIDERANDVM est circa hoc, ꝙ in deserto non obligabant cæremonię legales,sed postquam introirēt in terram promissionis, vt patet Deuteron.c.12. cum dicitur non faciatis ibi,quæ nos hodie hic facimus singuli,quod sibi rectum videtur. Nondum enim venistis ad requiem, & possessionem,quam dominus Deus daturus est vobis. ideo neque pascha, nec alia festiuitas, aut aliqua de cæremoniis habebat obligationem in deserto, & sic Deus quando dabat leges istas frequenter dicebat. cum ingressi fueritis terram Chanaan, vel cū ingressi fueritis terram possessionis vestrę ad innuendum, ꝙ ante non obligabant cęremonię. sic patet Leuit. cap.
H 14.& infra 15.

Celebritas tamen paschalis in deserto Synai obligauit, quia dominus specialiter iusserat de isto loco, ꝙ ibi celebrarēt pascha,& si ita iussisset expresse de omnibus aliis cæremoniis,ꝙ obseruarentur in toto deserto obligassent,tamen non iussit. Quando autem dicitur hic,ꝙ faciant Israelitæ phase tempore suo,non intelligitur,ꝙ istud pręceptum erat generale,sed erat tēporale,scilicet solum obligans pro ista vice, quod patet, quia dicitur hic faciant filii Israel phase in tēpore suo 14.die mensis huius. Si tamen intellexisset Deus, vniuersaliter non diceret 14.die mensis huius, sed diceret mensis primi.

I *Quæ fuerit causa quare non obligabantur Israelitæ in deserto, facere cæremonias. Quæst. V.*

CAVSA autem quare Israelitę non obligabātur in deserto facere cæremonias erat, quia erant in motu,& incerti,quando nubes moueretur,ad cuius motum ipsi mouebātur, & sic aliqñ inciperentur cæremoniæ, & relinquerentur infectę,& pp hoc non fiebat circuncisio in deserto, vt declaratum fuit Deut.12.c.& Iosue 5. Item quia non habebant Iudęi in deserto omnia necessaria ad explēdum cæremonias,potissimè in sacrificiis,in quibus requirebatur vinum,& oleum,thus,& sal, & farina. Iudęi tamen hęc habere non poterant cum nulla gens
K communicaret eis,quia erant hostes oīum,& ob hoc Deus dederat eis manna,quia non poterant hr̄e cibos a populis: sacrificia tamen sine his non fiebant, ergo non obligabantur ad hęc.

Cur iussit Deus,vt in deserto obseruarent phase, cum cæremoniæ legis ibi non obligarent. Et quare non obseruatæ sunt in Synai aliæ cæremoniæ legis,vt circuncisio, & simila. Quæst. VI.

QVAERET aliquis cum in toto deserto nō obligarentur Iudęi ad aliquas cęremonias, quare Deus iussit,vt obseruaretur ibi phase.

Respon-

Respondendum est, ꝙ in deserto Synai non obligabantur Iudæi obseruare phase, sicut nec in aliis locis deserti, obseruauerunt tamen, quia Deus iussit specialiter.

Causa præcipiendi fuit, quia Deus volebat Iudæos assuefacere cęremoniis legis, & quia Moyses erat legislator cui Deus omnia loquebatur, illo viuēte Deus voluit informari Iudęos in lege, & quia si relinqueretur hoc pro terra promissionis Moyses nō posset erudire Iudæos, quia ipse non erat illuc ingressurus, sicut postea patuit, & Deus hoc pręcognouerat, voluit igitur, ꝙ erudiret illos in deserto assuefaciendo eos ad custodiam cęremoniarum, & quia in toto deserto non erat aliquis locus ita conueniens ad quietem Iudęorū cum non haberent ibi aliquos hostes, poterant ēt ibi habere necessaria ad cæremonias, quia erat coniuncta terra Madian, & illi erant Iudæis mittentes necessaria cum socer Moysi Ietro esset de terra Madian, & ipse venisset ad Moysen, vt patet Exod. cap. 18. voluit ergo Deus, ꝙ obseruatio cęremoniarum in monte Synai inciperet. Ideo postquam data est lex consecrati fuerunt ibi sacerdotes, & factum est Sanctuarium, & sacrificia, per multos dies facta sunt. s. in consecratione sacerdotum, & in oblatione principum, fuit etiam ibi obseruata cęremonia de redemptione primogenitorum, & dati sunt Leuitę pro omnibus primogenitis filiorum Israel, & pro residuis fuit datum pretium ꝓ quolibet quinque sicli, vt patet supra c. 3. manebat autem cęremonia de obseruatione paschali, nam aliæ solennitates non poterant obseruari. Et ista fuit obseruata secundum omnes cęremonias suas, quæ fuerant positæ Exo. c. 12.

An esset necessarium obseruari phase in monte Synai. Quæst. VII.

Sed dicet aliquis, ꝙ non erat necessariū obseruari phase in monte Synai, nam iam fuerat assuefactus populus per phase, quod fuit celebratum in Aegypto die egressionis Iudęorū inde. Respondendum est, ꝙ non fuit hic iussum, vt obseruaretur phase principaliter, vt assuefierent Iudęi ad cæremonias illius, quia iam istas cognouerant in Aegypto, sed vt crederent se esse obligatos ad hanc obseruationem, nam si obseruando cæteras cæremonias in monte Synai nō fuisset obseruatum phase, non crederent se Israelitæ obligatos ad illud, nec erat arguendū de phase obseruato in Aegypto, quia illud non fuerat obseruatum, tanquam cæremonia veteris testamenti, sed potius omnes celebritates paschales postea factæ ad memoriam illius fuerunt, ideo debuit obseruari in monte Synai, vt ibi tanquam cęremonia legalis inciperet obseruari.

Cur in monte Synai non fuit obseruata circuncisio. Quæst. VIII.

Sed quæret aliquis cum omnes cęremoniæ in monte Synai obseruari cęperint, quare nō fuit obseruata circuncisio, nemo enim ibi circuncisus est, & tñ non est verisimile, ꝙ in tanta multitudine populi, vbi erant plura, quam 60. millia virorum Iudęorum pręter conuersos de Aegyptiis ascēdētes cum Iudæis, nemo natus fuerit.

Aliquis forte dicet, ꝙ multi nati fuerunt, & omnes circuncisi, scriptura tamen subticet. Sed dicendū est, ꝙ nemo fuerit circuncisus in monte Synai, neque in toto deserto, quod patet Iosue c. 5. cum dicitur, populus autem qui natus est in deserto per 40. annos itineris latissimæ solitudinis incircuncisus fuit, donec consumerentur omnes qui non audierant vocem domini quibus ante iurauerat, vt ostenderet eis terrā lacte, & melle manantem, horum filii successerunt loco patrum, & circuncisi sunt a Iosue, quia sicut nati fuerant in pręputio erant, nec eos aliquis in via circunciderat: non potest ergo dici, ꝙ aliquis fuerit in monte Synai circuncisus. Causa huius erat periculum motus, quia circuncisi si mouerentur in itinere, quousque sanarentur periclitarentur, ideo Israelitę, postquam circuncisi sunt in Galgalis manserunt in eodem loco, donec sanarentur, vt patet Iosue c. 5.

A Ad hoc aliquis dicet non stare, quia in deserto Synai manserunt Israelitę per vnum annum integrum demptis diebus decem, vt supra est probatum. Poterāt B ergo in illo vno anno circuncidi plurimi sine periculo itinerationis.

Ad hoc respondetur, ꝙ quamquam ibi manserint per annum vnū, non erant certi an deberent manere saltē per duos dies, vel tres, aut plures, quia quotidie ipsi expectabant columnam mouēdam, ad cuius motū ipsi moueri debebant, incertitudo ergo excusabat. Sed arguetur adhuc, ꝙ illi qui erant in monte Synai erant certi, ꝙ manerent ibi multis diebus, ergo poterant circuncidere pueros natos, quod patet, quia iussit ibi dominus Sanctuarium cōstrui, & omnia vasa eius. Istud autem erat opus multorum dierum, & durauit magno tempore: nam etiam cum magna velocitate artificium non potuit consummari, vsque ad 7. mēses C .s. a principio mensis sexti, vsque ad finem anni, vt supra declaratum est. ergo certi erant, ꝙ hoc tpe manerent ibi. Respondendum est, ꝙ licet Iudęi nouissent constructionem tabernaculi esse opus multorū dierum, tamen non erant certi an omnibus illis diebus mansuri essent in deserto Synai, poterat enim ibi Sanctuarium incipi, & alibi consummari, vnde non erant certi saltem de aliqua die, ꝙ ibi mansuri essent, ideo excusabantur a circuncisione.

Cur in monte Synai non fuerunt obseruata alia festa præter phase. Quæst. IX.

D Quaeret aliquis quare in monte Synai nō fuerunt obseruata alia festa præter phase. Nā erāt multa alia. s. pentecostes, festum clāgoris, dies propitiationis, solennitas tabernaculorum. De die autem sabbati, ꝙ obseruaretur satis apparet, quia quidā lapidatus est eo, ꝙ colligeret ligna in sabbato, vt patet ĩ. 15. c. de aliis tamen nō apparet, ꝙ obseruatę fuerint. Sed potius videtur, ꝙ non, cum nihil de eis iussum sit. Respondebit aliquis ad hoc, ꝙ non fuerunt obseruatæ aliæ festiuitates in monte Synai præter pascha, quia non fuit tempus ad obseruandum illas: festum enim pentecostes secundum Iudęos, semper est quinquaginta diebus post solennitatem phase, vt patet Leuit. E 23. cap. Ideo necessario euenit semper in tertio mense, cum phase sit die 14. mensis primi. Sed non steterunt Iudæi hoc tempore in monte Synai, nam die 20. mensis secundi, inde recesserunt, vt patet seq. c. consequenter aūt, nec obseruari potuerunt alię tres solēnitates. s. clangoris, propitiationis, & tabernaculorū, quia istę sunt in mēse 7. vt patet Leu. c. 23. Sed ꝯ hoc dicet, ꝙ ista responsio procedit de obseruatione festorū secundo anno ab exitu de Aegypto, sed poterant obseruari omnes in monte Synai, anno primo egressionis de Aegypto, quod patet, quia Iudęi celebrant diē pentecostes, die 6. mensis tertii, venerunt tamen in montem Synai die prima mensis tertii, vt patet Exo. c. 19. De aliis tribus solennitatibus, quæ sunt mense septimo, satis apparet, ꝙ ibi potuerint obseruari, quia fuerunt Israelitæ mense illo in monte Synai, & toto ipso

anno,vſque ad diem 20.menſis ſecundi, anni ſequen-
tis. Dicendum eſt,ꝙ non potuerunt obſeruari aliæ fe-
ſtiuitates in monte Synai præter ſabbatum & phaſe,
ſabbatum quidẽ non requirebat aliquam cęremoniã
ad obſeruationem, ſed ſolum ꝙ vacaretur a laborib⁹,
& hoc ● quolibet loco haberi poterat. Vñ dicendum
eſt,ꝙ toto tpe quo manſerunt Iſraelitę in monte Sy-
nai obſeruauerunt ſabbatum,qa pceptum de ſabbato
fuit datum ante montẽ Synai.ſ.in deſerto Syn. Et iſta
manſio eſt ante Synai per manſiones tres.ſ.halus, de-
pheca,& raphidim, vt patet ĩ.33.c. in manſione.n.illa
datum eſt primo manna,& præceptum de ſabbato,vt
patet Exo.16.c.ꝙ autem phaſe fuerit obſeruatum pa-
tet hic. Alię quatuor ſolennitates non potuerunt ob-
ſeruari anno primo pp duo. primo,quia nondum fue
rat data lex de obſeruatione illarum.hr̃.n.lex de obſer
uatione earum Leuit. c.23. Et tñ illa non fuit data,vſ-
que ad ſecundum annum ab exitu de Aegypto,quod
patet, quia oẽs leges Leuitici fuerunt dictæ Moyſi a
dño in tabernaculo fęderis,vt patet Leui.c.1.taberna-
culum tñ nunquam fuit erectum,vſque ad primã diẽ
anni ſecundi egreſſionis de Aegypto, vt patet Exo.c.
40.ergo non potuerunt dari leges de his feſtiuitatibus
ante principium anni ſecundi, & conſequenter, nec
potuerunt obſeruari anno primo. Alia cauſa eſt,quia
dato,ꝙ fuiſſent leges de his ſolennitatibus datę in an-
no primo,non potuiſſent obſeruari,quia exigebãt iſtę
feſtiuitates multas cęremonias ſacrificiorũ, de quib⁹
patet Leu.c.23.& ĩ.c.28. & 29. hęc aũt fieri non pote-
rant ſine Sanctuario, ſed nondum factũ erat Sanctua-
rium, vſque ad principium anni ſecundi cum erectũ
eſt tabernaculum. ergo non potuerunt obſeruari in
monte Synai alię ſolennitates pręter phaſe, & ſabba-
tum. *Decimaquarta die menſis huius ad veſperum.* Dr̃ de die
14.quia in hac fiebat ſemper phaſe,vt patet Exo. c.12.
dr̃ menſis huius,quia quando Deus iſta loquebãt erat
menſis primus anni ſecundi,vt patet ſupra.

An in deſerto Synai fuerint obſeruati dies azymorum, ſicut feſtum phaſe. Et an iſta differant tanquam duo feſta.
Quæſt. X.

QVAERET aliquis circa hoc an in deſerto
Synai fuerint obſeruati dies azymorũ: qui
erant ſeptem.ſ.a die 15. menſis primi, vſq;
ad diem 22. menſis eiuſdem incluſiue,vt
patet Exod.c.12.Reſpondebit aliquis,ꝙ fuerint obſer
uati,quia feſtiuitas paſchalis, & azymorum erat eadẽ:
iubendo ergo ꝙ fieret phaſe iubebatur,ꝙ obſeruaren
tur azyma per ſeptem dies. In contrarium dicetur,ꝙ
iſtæ erant duę ſolennitates,ideo cum de vna ſola iube
tur,non intelligitur de alia,ſed oportet exprimi.
Dicendum eſt,ꝙ iſtę erant duæ ſolennitates diſtin-
ctę ſecundum dies,& ſecundum cauſas,& ritus obſer-
uationum,& ſic ponuntur duæ Leuit. c.23. cum dici-
tur,menſe primo 14. die menſis ad veſperũ phaſe do-
mini eſt, & decimaquarta die menſis huius eſt ſolen-
nitas azymorum.ecce qualiter duo feſta illa dixit. Itẽ
diſtincta ſunt in die,quia ſolũ decimaquarta die men
ſis primi dicitur eſſe ſolennitas phaſe. Deinde in 15.
die erat ſolennitas azymorum,vſque ad diẽ 22. eiuſ-
dem menſis. Item diſtinguebãtur obſeruationes iſtę,
quia phaſe ſolum inducebat comeſtionem agni cum
cęremoniis ſuis in die decimaquarta, & non preſup-
ponebat aliquod ſacrificium. feſtiuitas tamẽ azymo-
rum habebat alias ſolennitates.ſ.ꝙ offerrentur mani-
puli nouarum frugum in die ſecunda azymorum, &
ꝙ fierent ſacrificia quotidie,de manipulis hr̃ Leuitic.
c.23.de ſacrificiis habetur ĩ 28.c.
Item differebant iſtæ duæ feſtiuitates, quantum ad

F cauſas.Nam phaſe celebratur propter tranſitum ange
li exterminatoris vltra domos Iudęorum, quia quan-
do percutiebat primogenita in domibus Aegyptiorũ
veniens ad domum in qua maneret aliquis Iudęus trã
ſibat percutiens Aegyptios,& liberans Iudæos.ſic pa-
tet Exod.c.12.cum dicitur, & cum dixerint vobis filii
veſtri,quæ eſt iſta religio diceris eis, victima tranſitus
domini eſt, quando trãſiuit ſuper domos Iſrael in Ae-
gypto percutiens Aegyptios, & domos noſtras libe-
rans.obſeruatio autem azymorum fuit, quia cũ egre-
derẽtur Iſraelitę de Aegypto mortuis primogenitis
Aegyptiorum fecerunt Aegyptii feſtinare Iudęos ad
exeundum,quia putabant ſe morituros,ſi ibi vltra ma
nerent,ideo non potuerunt fermẽtare maſſas hebręi,
G ſed ligauerunt in palliis ſuis,& comederunt in itinere
panes azymos,vt patet Exod.c.12.Ad memoriam au-
tem huius egreſſionis feſtinatæ de Aegypto, & panis
non fermentati faciebant feſtum azymorum, quoli-
bet anno,ſic patet Deuteronom. c.16.ſ.ſeptem diebus
comedes abſque fermento afflictionis panem, quo-
niam in pauore egreſſus es de Aegypto,vt memineris
diei egreſſionis tuę de Aegypto omnibus diebus vitę
tuæ.In omnibus ergo erant diuerſæ iſtę duę ſolennita-
tes,ideo poterat obſeruari vna ſine alia.& cum hic ſo-
lum dictũ fuerit de obſeruatione phaſe, ſatis dici po-
terat,ꝙ non fuerit facta obſeruatio azymorum, nihil
enim de ea tangitur in toto iſto c.
Sed dici poteſt etiam ſatis rationabiliter, ꝙ fuerit
obſeruata iſta feſtiuitas. Nã ſicut fiebat phaſe ad me-
H moriam liberationis primogenitorum ab angelo p-
cuſſore in Aegypto, ita feſtum azymorũ erat ad me-
moriam egreſſionis feſtinatę de Aegypto, vtrunque
autem erat beneficium Dei, & de vtroque vellet fieri
memoriã,q̃q̃ ergo non fuerit expreſſum de feſto azy-
morum,tamen ſatis rationabiliter intelligi potuit.
Item Iudęi vtrãque harum feſtiuitatum, ſimul ob-
ſeruant;ideo cum iuberetur, ꝙ obſeruarent phaſe in-
telligi poterat etiam de feſto azymorum. Quid autẽ
horum verius,aut rationabilius ſit dicendum videtur,
ꝙ Iſraelitę ſolum phaſe obſeruauerint. de azymis au-
tem nihil. Et cauſa huius eſt,quia ad obſeruationem
azymorum requirebatur, quòd totus populus come-
deret azymos panes per ſeptẽ dies, ſed pro tanta mul-
I titudine Iſraelitarum, & Aegyptiorum aſcendentiũ
cum eis virorum,& fœminarum paruulorum,& ma-
iorum vix poſſet haberi copia panis pro ſeptem die-
bus.ergo non poſſet ibi obſeruari feſtum azymorum.
de phaſe autem aliud eſt,quia obligabantur Iudæi co-
medere fermentatum. non tamen obligabantur co-
medere azyma,ideo poſſet fieri phaſe ſine azymis, &
dato quòd obligarentur Iudęi comedere azyma,hoc
tamen ſolum erat pro vna cęna, ſcilicet die 14. ad ve-
ſperum, & pro illa vice haberi azyma pro toto popu-
lo,quamquam difficile eſſet non tamen nimis.haberi
autem pro diebus ſeptem.erat difficillimum. poterat
ergo obſeruari phaſe, ſed de azymis ſeptem dierũ nó
videbatur. Et iſta videtur cauſa quare cum Deus iuſ-
K ſerit obſeruari azyma,nec includebat aliquod incon-
ueniens obſeruari phaſe non obſeruatis azymis cum
eſſent iſtæ duæ feſtiuitates differentes ex multis,vt ſu-
pra declaratum eſt.
Iuxta omnes cæremonias,& iuſtificationes eius. Ideſt ob-
ſeruabitur phaſe, ſecũdum omnes cæremonias ſuas,
non replicantur hic cæremonię,quia Exod. 12. capit.
deſcriptę ſunt,& Iudæi ſatis illas nouerant cum obſer-
uauiſſent in Aegypto die qua inde exierant, vt patet
Exo.cap.duodecimo,ponuntur hic cęremonię, & iu-
ſtificationes phaſe, & vtrunque ſignat cęremonias,
ſed accipiuntur cęremoniæ conditiones, quę conſide-
rantur ex parte agni comedendi. ſ. quòd ſit annicu-
lus,

lus, immaculatus, assus igne. iustificationes vocantur cæremoniæ, quæ pertinent ad ipsos comedentes. s. ꝙ comedant festinantes, & calciatis pedibus, habentes baculos in manibus, & accincti lumbos, & ꝙ comedant in vna domo, & non comminuant ossa, & nihil reseruent in crastinum, & sic de omnibus aliis cæremoniis, quæ habentur Exo. c. 12. Omnes. n. illæ distinguuntur in cæremonias, & iustificationes.

An azyma, quæ comedi debebant in agno paschali die 14. obseruata fuerint in deserto, & an potuerint habere farinā pro azymis. Et quòd non obligabantur comedere azyma in diebus azymorum, sed obligabantur non comedere fermentatum.

Quæst. XI.

DE omnibus cęremoniis, ꝙ obseruatæ fuerint in hac paschali celebritate non vr̄ dubium, quia facile erat obseruari. De solis azymis dubium est, nec dubitamus hic de azymis, idest de festiuitate azymorum per septem dies, quia de hoc iam expeditum est, sed de azymis, quæ comedi debebant die quartadecima cum ipso agno paschali, sicut iubetur Exo. cap. 12. scilicet edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Ad hoc responderi poterat, quòd siue Iudæi comederent azyma cum agno paschali, siue non, nihil differebat, quia non obligabā tur comedere fermentata, vt declaratum fuit, Exo. 12. cap. nam nisi fuisset hoc expressum intellexissent Iudæi, quòd licebat eis comedere fermentatos panes, sicut semper comedebant: dictum est autem, quòd comederent cum azymis, idest non comederent cum fermentatis, vel si comedere volebāt panem nō esset fermentatus. In deserto autem Iudæi comedebant manna, & illud non erat panis fermentatus, nec sine fermento, ideo sufficiebat ad hoc, ꝙ non comederēt azyma. Sed adhuc dato, ꝙ obligarentur Iudęi comedere azyma, tamen videtur, ꝙ non comederint, quia solo manna vescebantur pro pane. panem autem nō habebant, & hoc quia ipsi non seminabant, nec metebant, cum essent in motu, nec poterant habere a gentibus vicinis, quia non audebant ad eas accedere, omnes quippe eorum hostes erant, sed via deserta gradiebantur, & ideo hic quando expressum est, ꝙ obseruaretur phase non fuit dictum cum azymis, & lactucis agrestibus, sed in generali cum omnibus cęremoniis, & iustificationibus suis. s. quæ poterant seruari secundum conditionem temporis, ad impossibile autē non obligabantur, ideo Exo. c. 12. cum agebatur de solennitate, prout obseruata erat in Aegypto, & postea in terra Chanaan nominati sunt azymi, & lactucę agrestes, qa facile erat in Aegypto haberi, & in terra Chanaan. hic autem non fuerunt ista nominata.

Si autem dicas, ꝙ Iudæi habebant farinam ductam ex Aegypto ex qua azymos conficerent. Non stat, qa Exo. c. 16. dicitur, ꝙ mense secundo ab exitu de Aegypto defecit panis, & omnia alimenta adducta ex Aegypto, & datum est manna, vt patet Exod. capit. 16. ergo non poterant ꝯficere panes de farina adducta ex Aegypto. Si autem dicatur, quòd ex gentibus vicinis Iudęi habuerunt farinam pro azymis. non videtur, ꝙ ꝑ tanta multitudine potuisset haberi, quia terra deserta erat, & ciuitates multum distabant, & Iudæi expectabant motum columnæ, vt ipsi mouerentur. Posset tamen columna moueri, dum aliqui profecti fuissent pro alimentis.

Item quia Iudæi nesciebant viam deserti, nisi colūna præcederet. Vnde Moyses dixit socero suo Ietro vade nobiscum, quia tu scis loca, vbi per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster, vt patet

A sequenti cap. ergo nescirent ire Iudęi ad ciuitates pro cibis. Item quia hostes dare nollent, sed potius desiderarent eos fame perire, tanquam inuasores terrarū suarum.

Si autem dicas, ꝙ ex miraculo potuit haberi farina ad conficiendos azymos. Non videtur, quia non apparebat alicuius necessitatis esse, ꝙ miraculum fieret ad obseruationem paschalem, quia hoc obseruari ex se non proderat, sed ex intentione obedientium, satis autem eorum obedientia monstrabatur, quia alias cęremonias obseruantes hanc quoque seruassent si facultas occurrisset. maxime quia aliquando Deus faciebat eos non obseruare alias maiores solennitates, vt sabbatum, quia aliquādo mouebatur nubes, & ambulabant diebus sabbatis secundum motum nubis, vt ipsi Iudæi confitentur.

B

Sed his non obstantibus adhuc dici posset, ꝙ Iudęi habere potuissent aliquam farinam in deserto ad conficiendos azymos, sed an habere possent tantum quātum necessitas totius multitudinis exigebat dubium est, ꝙ autem habere potuissent, patet quia sacerdotes consecrati sunt in monte Synai in isto mense primo, & durauit consecratio eorū per dies octo, & tunc offerebantur panes, & simila: sic habetur Exo. 29. & Leuit. c. 8. Item in isto mense primo obtulerunt principes duodecim Israelitarum per dies 12. & quilibet offerebat vnum acceptabulum, & phialam cum simila, vt patet supra 7. c. ergo erat simila in monte Synai, sed

C ad hoc parua erat necessitas similæ. pro celebrandis autem azymis magna requirebatur multitudo, ideo faciliter potuisset haberi pro oblatione principum, & consecratione sacerdotum, tamen pro conficiendis azymis erat difficilius, an tamen habuerint non multum differt.

Præcepitque Moyses filijs Israel, vt facerent Phase. Supra fuerat positum præceptum a Deo, & datum Moysi. hic autem ipse recitat Israelitis, vt parent se ad faciendum pascha.

Qui fecerunt tempore suo. Ista est executio mandati. s. ꝙ Israelitę fecerunt phase tempore suo. i. tp̄e debito ad hoc ꝯstituto. s. in die 14. vt patet immediate, & hoc fuit s̄m cæremonias quas Deus iusserat obseruari.

D *Decimaquarta die mensis ad vesperum.* Istud erat tēpus determinatū pro phase. s. in 14. die, & in vespere diei illius, quia non durabat phase in tota die, sed solum in vespere diei 14. cum solum esset vna cęna, & vocatur vesperum Solis occasus, quamquam enim possit vocari vesperum, postquam Sol declinat a circulo meridiano versus occasum, tamen solum accipitur pro tēpore occasus Solis, quia in hoc iubebatur immolari phase, sic patet Deut. c. 16. cū dicitur immolabis phase vespere ad Solis occasum, qn̄ egressus es de Aegypto: fiebant tn̄ aliquę ꝑparationes pro ista solennitate post meridiem: nam immediate tollebatur oē fermētatum de domo, quia nō poterat immolari phase existente fermento, vt patet Exo. c. 23. & 24. cum dicitur,

E non immolabis super fermento sanguinem hostiæ meę. *In monte Synai.* Ibi datum est præceptum de celebrando pascha, & ibi celebratum est, qa non recesserunt inde Israelitæ, vsque ad diē 20. mensis 2. vt patet seq. c. *Iuxta omnia quæ præceperat dominus Moysi fecerunt filij Israel.* Iste est epilogus p̄cedentium. s. ꝙ Israelitæ fecerunt oīa, q̄ pręceperat dn̄s. i. obseruauerunt oēs cęremonias quas Deus iusserat, non quidē quas iusserat in monte Synai, quia forte non potuerunt omnes illas obseruare, sed iussit obseruare eas, quas natura loci obseruari patiebatur. An vero potuerint ibi obseruari omnes, quę fuerunt obseruatę in Aegypto dubiū est, de quo supra dictum fuit.

Ecce autem quidam immundi super aīa hominis, qui nō poterant facere phase in die illo accedētes ad Moysen, & Aaron, dixerūt eis. Immūdi sumus super aīa hoīs, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre dño in tpe suo inter filios Israel? Quibus respondit Moyses. State, vt consulam quid precipiat dñs de vobis. Locutusque est dñs ad Moysen, dicens. Loquere filijs Israel. Homo q̄ fuerit immūdus super aīa., siue in via procul in gente vestra faciat phase dño in mense secundo, quartadecima die mensis ad vesperam, cum azymis, & lactucis agrestibus comedent illud. Non relinquent ex eo quippiá,
Ioan. 19. vsque mane, & os eius non confringent. Omnem ritum phase obseruabunt.

Ecce autem quidam immundi. Hic ponitur secundum principale huius c. s. casus dilationis. Nam licet regulariter deberent Israelitę celebrare phase 14. die mensis primi, aliquando poterat extendi ad mensem secūdum, & de hoc ponitur hic casus. s. quādo aliquis erat immundus, & non potuerat celebrare, vel si erat peregrinus extra terrā promissionis, & ponitur hic casus, vt sequatur determinatio, & dicitur, ꝙ quando Israelitæ celebrauerunt phase in deserto fuerunt inter eos, aliqui immundi, & cum non permitterentur celebrare accesserunt ad Moysen, dicentes quare non celebrabant, & fuit responsum, sicut hic dicitur.

(Quare aliqñ differebatur phase.)

Super animam hominis. i. quidam erant immundi, quia contigerāt hominem mortuum, & dicuntur immundi super animam. i. mundi propter contactum hoīs, siue corporis mortui. Accipitur. n. aīa multipl'r aliqñ ꝓ toto homine. sic dr̄ Gene. 46. c. & Exod. c. 1. ꝙ egressę fuerunt de femore Iacob animę 70. i. homines. Aliqñ ponitur anima pro vita. sic accipitur Io. 12. c. & Matth. 16. c. vbi dr̄, ꝙ qui animam suam perdit inueniet eam, & qui animam suam custodit perdet illam, quę de vita intelliguntur, quę tunc perditur in hoc seculo, qñ in laboribus ducitur, & tūc inuenitur qñ deliciosa est. Alio modo accipitur anima ꝓ corpore, & sic est hic, scilicet, ꝙ quidam erant immundi super animam hominis. i. super corpus hominis mortui. Non pōt. n. intelligi anima pro spiritu, quia nemo polluitur contingendo spiritum cum nec contingi possit. nec accipitur anima pro homine, quia contingendo hoīem nō est immunditia, nisi forte sit leprosus, aut fluens semine, & tunc non diceretur super animam hominis, sed super hominem leprosum, aut fluentem semine. ergo necesse est accipi animam pro corpore.

Qui non poterant facere pascha. i. isti immundi super animam accesserunt ad Moyses, quia non poterant facere pascha, & hoc est, quia alii non permittebant eos comedere cum essent immundi.

Cur immundi non poterant comedere cibaria paschalia, seu phase. Quæst. XII.

Sed quæret aliquis quare non permittebantur comedere isti, qui immundi erant. Non potest dici, quòd hoc sit propter legem, quę infra habetur, quia illa fuit data ad consultationē Moysi proposito casu de istis viris immundis, nec potest dici, quòd fuerit propter legem, quę habetur Exo. c. 12.
F quia ibi non dicitur quidquam de immunditia comedentium, sed solum, quòd agnus debebat esse immaculatus, nec etiam hoc videtur propter formā obseruationis factæ in Aegypto, non enim est verisimile, ꝙ omnes Iudęi tunc essent mundi, omnes tamē comederunt de phase, vt patet Exo. c. 12.

Sed dicendum est, quòd isti prohibebantur comedere cum essent immundi, quia victima paschalis erat sacrificium, & nullum sacrificium poterat gustari ab immundo. Si autem immundus comedisset peccabat, sic patet Leu. cap. vigesimosecundo, quòd autem agnus paschalis esset sacrificium, patet ex confessione istorum immundorum, dixerunt enim quare fraudamur, vt non valeamus offerre oblationem domino in
G tempore suo inter filios Israel? Si autem oblatio vocari potest, ergo & sacrificium, quia omnis oblatio de animalibus vocabatur sacrificium. Et sic infra vocatur sacrificium.

An in Aegypto obseruatum fuit, vt comedentes phasen essent mundi. Quæst. XIII.

Quaeret aliquis, an in Aegypto fuit obseruata ista cęremonia. s. ꝙ omnes comedētes essent mundi. Et dicendum ꝙ non: primo, quia nihil tale iussum est illis, Exo. c. 12. vbi data est tota lex de agno paschali: ipsi tamen nesciēt facere aliquid vltra ea, quæ iussa sunt, quia illa, quę cęremonialia sunt dependent ex præcepto, & non ex ra
H tione. Cum ergo præceptum deficit nulla est obseruatio. Item non poterat iuberi, ꝙ omnes comedētes essent mundi, quia in hoc præsupponebatur cognitio de mundo, & immūdo. s. per quod efficeretur homo immundus contingendo, sed istę leges non erant datæ Iudęis, quia postea fuerunt datę in Leuitico. ca. 11. 13. & vsque ad 16. & ĩ. 19. Ergo non poterat eis dici, ꝙ soli mundi comederent.

Sed aliquis arguet, ꝙ Deus poterat dare eis aliquā cognitionem, secundum quam homines essent mundi, vel immundi, & tunc possent scire ad quos pertinebat. Respondendum est non posse stare, quia ad hoc, ꝙ darentur regulę de munditia, & immunditia oportebat, ꝙ dicerentur omnia, quæ habentur infra 19. sed
I non poterant dici, nec Iudæi poterant ea capere. ergo non data est lex de munditia, & immūditia. Item omnes Israelitæ comederunt phase in Aegypto, quando inde exierunt, sed non poterant comedere omnes si soli mundi comedere deberent. ergo non data est lex de munditia, & immunditia, scilicet, quòd soli mundi comederent.

Item si daretur regula, ꝙ soli mundi comederent, forte nullus in toto populo comederet. Nā cum prius non habuissent Iudęi leges de cauendo a morticinis, & ab alijs rebus, quorum tactus immundus est, & de distinguendis cibis, non est verisimile, ꝙ in toto populo esset aliquis, qui non haberet aliquem modū istarū immunditiarum, siue in tactu, siue in gustu. ideo nul
K lus comederet, sed hoc manifeste est falsum. Item nō poterat dari ista lex, scilicet, quòd soli mundi comederent, quia tunc sequeretur, ꝙ aliqui erant in populo mundi, & aliqui immundi. Sed hoc non stat, quia si aliqui essent immundi, hoc erat, quia non cauerent a quibusdam, a quibus alii cauebant, sed non erat aliquid tale per cuius accessum homines contraherent immunditiam, cum nulla esset facta prohibitio. ergo nulli erant, qui possent esse immundi.

Item non poterat dari lex, ꝙ soli mundi comederent, quia mundi, & immundi considerantur respectu ad Sanctuarium, vt non accedant ad illud, qñ fuerint cōtaminati, sed cū erant Israelitę in Aegypto nō erat aliquod

aliquod Sanctuarium, ergo non poterant esse mundi, vel immundi. Et ideo toto tempore quo fuerũt in deserto, sine Sanctuario. s. anno primo nõ fuit aliqua lex data de munditia, & immunditia, nec fuerunt cibi aliqui vetiti, sed licuit eis comedere quidquid volebant. Cum vero Sanctuarium erectum est in principio anni secundi inceperunt dari leges de abstinendo ab immunditia, & in quibus rebus contrahatur, vt patet Leuit. c. 11. non ergo debebat dici existentibus in Aegypto, ꝙ soli mundi comederent. Item dato, ꝙ esset eis data lex de munditia, & immunditia, qñ Iudæi erant in Aegypto, & obseruassent ea aliquo tpe, nisi in exitu de Aegypto cum celebratum est phase non debẽt soli mundi comedere, quia istud phase fiebat, vt poneretur in porta cuiuslibet Iudæi aspersio in sanguine, vt cum angelus percutiens veniret non intraret in domum illam ad percutiendum. Si tñ non inueniret sanguinem in porta introiret, vt patet Exo. c. 12. Volebat tñ Deus liberare oẽs primogenitos Israelitarũ a morte. ergo debebat quilibet de Israelitis, siue mundus, siue immundus comedere de phase, & linire portã suã sanguine agni illius, vt sic videretur particeps beneficii, quod induci debebat per significationem sanguinis agni paschalis. s. liberari ab angelo exterminatore. Dicendum est igitur, ꝙ Israelitæ in Aegypto celebrauerunt phase, & nemo fuit qui non comederet de illo. Non tamen dictum est, quòd comedentes essent mundi, vel immundi, sed eorum nullus immundus fuit, nec esse poterat, quia immunditia erat contingẽdo aliquid, quod erat vetitum, sed nihil tunc erat vetitum Israelitis. ergo non poterant aliqui eorum eẽ immundi. tempore tamen celebrationis phase in deserto Synai poterant multi de Iudæis esse immũdi, quia habebant iam leges, secundum quas distinguebat mũdum, & immundum, vt patet in Leuitico. Habuerũt ergo rationabilem causam inquirendi isti, qui erant nunc immundi, an liceret eis comedere phase, vel qd remedium daretur.

Qui non poterant facere pascha in die illo. Non dicitur de immundis, ꝙ nullo modo possent facere pascha, sed ꝙ non poterant in die illo. quamcunq; enim immunditiam incurrissent si illo die incurrissent non poterãt facere phase, quia nulla minor immunditia erat, quã vsque ad vesperum. s. vsque ad solis occasum. ista tamen quam contraxerant hi maior erat. s. quia polluti fuerant super mortuo, & durabat per 7. dies, vt patet infra 19. c. & sic cum non finiretur in die illa tẽpus immunditiæ non poterant celebrare phase eodẽ die. vñ nõ conquerebantur principaliter isti immundi, ꝙ nõ possent celebrare die eodem, sed petebant an possent alia die celebrare, & ad hoc responsum est illis, ꝙ possent celebrare mense secundo, die 15. vt patet ĩ.

Accedentes ad Moysen, & Aaron dixerunt. Ad istos duos accesserunt viri immundi, quia erant principes. Moyses enim erat princeps totius populi in directione tẽporali, & in consulendo dominum. Aaron vero erat princeps sacerdotum, & quantum ad omnia, quæ pertinebant ad Sanctuarium. ad vtrunque autem accesserunt. s. vt si quęstionis determinatio ptineret ad Moysen haberent diffinitorem, si vero ad Aaron eodem modo haberent iudicem, pertinebat tamen quæstio ad Moysen, quia Aaron solum pręerat quantum ad ea, quæ erant in Sanctuario. Respondere autem ad dubia, & consulere dominum non pertinebat ad eũ, nec ad aliquem de iudicibus populi, sed ad solũ Moysen, vt patet Exod. 18. & Deutero. c. 1. ideo proposita quęstione non respondit Aaron, sed Moyses, vt patet infra cum dicitur, quibus respondit Moyses.

Immundi sumus super animam hominis. Ista sunt verba immundorum, qui confitentur se immundos, quia

A tetigerunt hominem mortuum. *Quare fraudamur, vt non valeamus offerre oblationem domino.* Ideſt quare nos priuamur iure nr̃o. s. ne possimus offerre dño oblationem occidendo agnum paschalem, & comedendo?

Dicebant autem se fraudari, quia putabant multis bonis priuari cum non offerrent oblationem agni paschalis, multa enim bona promissa erant obseruatoribus legis, vt patet Leuitic. cap. 25. & Deuteronom. 28. Et multa mala non obseruantibus econtrario. Nam qui operaretur secundum legem merebatur, quòd viueret, sic patet Leui. cap. 18. s. custodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis. Illud patet ad Roman. capit. 10. cum autem isti non obseruarent phase in tempore suo putabant se priuari his bonis, &
B erat quidam modus querelæ, scilicet quare nos propter bonum, quod fecimus priuamur isto bono? forte enim isti sepeliuerant aliquem mortuum, quod licitum, & meritorium erat, & tamen propter hoc priuabantur iure celebrandi phase. Vel aliter, forte isti contigerant mortuum non attendentes, ita vt nihil fieret ex deliberatione, quare ergo cum nõ peccauissent, priuabantur iure suo?

Vt non valeamus offerre oblationem domino. Agnum paschalem vocant oblationem, quia erat sacrificium, vt patet infra. Omnia autem sacrificia domino offerri dicebantur. Etiam quia de agno paschali accipiebatur adeps & cremabatur coram domino. sic videt Exod. c. 34. carnes autem non cremabantur, sicut in aliis sacrificiis, sed comedebantur. Etiam quia Israelitę im-
C molabant istam victimam paschalem propter pręceptum Dei, dicebantur offerre illi.

Aliqui autem dicunt, ꝙ tempore paschali quilibet ex deuotione aliquid offerebat, sicut patet de venientibus in Hierusalem qui offerebant turtures, & columbas, quę vendebantur in templo ad oblationem, vt patet Matth. 21. c. Hoc quidem verum est, ꝙ non solum in phase, sed etiam in aliis festiuitatibus Iudęi venientes in Sanctuarium offerebant sacrificia, vel aliqua dona in pecuniis, sicut patet Luc. c. 21. de illis qui mittebant munera in gazophilacium. sed hic non intelligit de tali oblatione, sed solum de ipso agno paschali.

In tempore suo. i. in die 14. mensis in qua alii celebra-
D bant phase, & sic non conquerebantur isti totaliter sibi esse ablatum ius celebrandi phase, sed ꝙ nõ possent tempore illo celebrare in quo alii.

Inter filios Israel. Ideſt sicut omnes alii Israelitæ faciebant. licebat enim cęteris in illa die quartadecima celebrare pascha, ideo cogebantur, nisi haberent duas causas, aut alteram earum, scilicet quòd peregrini essent, vel immundi.

Quibus respondit Moyses. Quamquam proposuerint quæstionem coram Aaron, & Moyse, solus Moyses respondit, quia ad eum pertinebat determinatio. potissime, quia iste casus, non erat expressus in lege, sed oportebat dominum consuli super eo, ad Moysen au-
E tem pertinebat consulere dominum, Aaron autẽ nunquam consulebat viuente Moyse, quia ipse pro omnibus consulebat. post mortem tamẽ Moysi, & Aarõ filii sacerdotes magni consulebãt dominum, sicut patet de Eleazaro filio Aaron. de quo iussit Deus, quòd quandocunque aliquid agendum esset Eleazar cõsuleret dominum, vt pro Iosue, vt patet ĩ. 27. cap. hoc autem erat, quia fuerat iam mortuus Moyses, & nõ manebant alii consulentes.

State vt consulam quidquid præcipiat dominus. Nesciuit Moyses respondere in hoc casu, quia non erat determinatus a lege, nec audebat quidquam dicere, etiam si sibi bene, vel male appareret, quia in his, quæ pertinebant ad pręceptum, nihil diffinire volebat, sed relinquere domino diffinitionẽ, sic. n. in mul-

tis alijs factũ eſt, vt patet infra 27.& 36.c.leges enim,
quia particulariter regulant,quotidie habent caſus no-
uiter emergentes: ideo nullus homo legiſlator vnq̃
legiſlationẽ perfectam dare potuit, ſed quotidie no-
ua fit legum mutatio, & appoſitio. *Quid præcipiat Do-
minus de vobis.* Ideſt quid pręcipiat fieri in hoc caſu.
Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen. Quomodo enim
fuerit locutus dubium eſt, quia multis modis poterat
Deus loqui Moyſi. Aliquando enim apparebat ei in
nube extra caſtra, & ſic locutus eſt in monte Sinai, vt
patet Exo.24.c.& 33. Aliquãdo loquebat̃ ei ad oſtiũ
tabernaculi in colũna nubis, vt patet Exo.c.29.& non
ſolum ipſi, ſed etiam Aaron, & Marię ad oſtium ta-
bernaculi locutus eſt, vt patet infra 12.c. Aliquando
loquebatur intra Sancta ſanctorum ſuper propitiato-
rium,& iſte erat modus communior,vt patet ſupra c.
7.cum dicitur, ꝙ cum Moyſes vellet conſulere ora-
culum audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiato-
rio de medio Cherubim. quocunque autem iſtorum
modorum poterit dici, ꝙ cõſuluerit hic Moyſes Do-
minũ, ſed tertius veriſimilior eſt,quia magis vſitatus.
Loquere filijs Iſrael. Moyſes ſolũ quęſiuit in caſu iſto-
rum hominum immundorum cum dixit. ſtate, vt cõ-
ſulam quid pręcipiat Dominus de vobis: reſpondit tñ
Deus generaliter dans legem pro toto Iſrael, vt patet
hic, ideo dixit loquere filijs Iſrael.i.nõ ſolum ad iſtos
in quo eſt caſus iſte, ſed etiam ſit lex ad omnes alios
in futurum. *Homo, qui fuerit immundus ſuper animam.* i.ſi
aliquis homo fuerit contaminatus tangendo cadauer
hominis.

*De immunditijs, quæ impediebant hominem a celebratione pa-
ſchali, & de illo, qui ſecũdo menſe erat immundus qualiter
celebraret phaſe. Quæſt. XIIII.*

PONVNTVR hic duo caſus in quibus dilata-
batur celebratio paſchalis, & eſt primus ſi ſit
aliquis immundus, & quamquam hic dicat
ſolum immundus ſuper animam .i.in conta-
ctu cadaueris,tamen etiam intelligendum eſt de om-
nibus alijs immunditijs: nemo enim immundus po-
terat manducare paſcha, quia illud erat ſacrificium,vt
patet infra, & non licebat contingi ab immundis.ma-
ximè,quia iſta immunditia, quę eſt contingere mor-
tuos non eſt omnium maxima. ſunt enim maiores
immunditię in lepra, & fluxu ſeminis, atque ſangui-
nis, & mulieribus mẽſtruatis. ſi ergo iſta impediebat:
ergo,& reliquę impedirent. Nec ſolũ magnę immũ-
ditię impediebãt, ſed etiam paruę a celebratione pa-
ſchali,vt patet Io.18.de Iudęis, qui noluerunt introire
in prætorium Pilati ne fierẽt immundi ad manducã-
dum paſcha. cum dicitur, & ipſi non introierunt in
prętorium, vt non contaminarentur, ſed mãducarẽt
paſcha. introire tñ in pretorium de minimis immun-
ditijs erat. Omnes igitur alię immunditię in quibus
aliquis exiſteret die quo paſcha celebrandũ erat im-
pediebant eũ ne poſſet celebrare. Sed diſtinguendũ
eſt, quia quędam erant immunditię naturales manẽ-
tes magno tpe, ſicut lepra, & fluxus ſeminis, vel ſan-
guinis in muliere cũ eſſet extra tpa menſtruorum, &
in his dicendum eſt, ꝙ qui erat immundus tpe cele-
brationis paſchalis, ſi non eſſet mundus menſe ſcdo
ab immũdicia illa ñ celebrabat phaſe. Si vero poſtea
efficeretur mũdus in tertio, vel quarto mẽſe nõ pote-
rat illud celebrare nec in toto illo anno celebrabat. Si
aũt eſſent immunditię p cõtactũ paruo tpe durabãt.
nã q̃dam durabant diebus 7. ſicut hominis, qui pol-
luebatur in cadauere,aut in aliquo alio,quod ptineret
ad morticinum humanũ ſm formã, q̃ habet. j.26.c.
Item ſi quis cognouiſſet carnalr mulierẽ menſtruatã
F erat 7.diebus immundus. In alijs aũt pollutionibus
erat minor immunditia, iõ ſolum erat per diem vnũ,
ſcilicet vſque ad ſolis occaſum, & iſtę oẽs ablatę eẽnt
iam in mẽſe ſecundo, & ob hoc non fuit locutus hic
Deus, ꝙ oẽs immundi celebrarent phaſe menſe ſecũ-
do, vt excluderentur illi, qui habebant immunditias
multũ durantes, ſicut leproſi,& fluentes ſemine,quia
forte non eſſent iſti immundi in menſe ſecundo. de
omnibus aũt alijs, qui immundi erant p contactum,
manifeſtũ eſt, ꝙ eẽnt mũdi ante mẽſem ſcđm, q̃a nõ
poterat durare immũditia illa ad plus, q̃ per 7 dies. De
illis aũt, q̃ immundi erant in ęternum, ſicut leproſi di-
cendũ eſt, ꝙ nunq̃ celebrarent phaſe,& ſiqui inciden-
tes in ęgritudinem fluxus ſeminis nunq̃ ſanarent, nõ
G licebat eis vnq̃ celebrare phaſe. ſic quoque de mulie-
ribus ſi incurrerent fluxũ ſanguinis ppetuũ, aut valde
magni tporis. ſicut patet de muliere illa, quę 12.annis
paſſa eſt fluxum ſanguinis, & a Chriſto ſanata eſt, vt
patet Luc.c.8. nam toto illo tpe nunq̃ celebrauit pha-
ſe,& ſi aliquis dicat, quare ergo dictum eſt hic ſolũ de
immundis ſup aĩam cum alię pollutiones impediant?
R̃ndendum eſt, ꝙ interrogatio fuerat facta in caſu de
pollutione ſuper animam, ideo rñſum eſt in eodem.
voluit tñ Deus extendi iſtam legem ad oẽs caſus im-
munditiæ, cum ſimilis cauſa eſſet. *Aut in via procul in
gente veſtra.*

*Qui peregrini excuſabantur a celebratione phaſe. an illi qui pe-
regrinabantur in terra Chanaan, vel qui ibant in terram
H Gentilium. Et an poſſent extendere celebrationem,
vſque ad alium menſem. Et an in loco San-
ctuarij poterat celebrari.
Quæſt. XV.*

ALIQVI intelligunt iſtam lr̃am, ꝙ ſi aliq̃s
de Iudæis iuiſſet in longam peregrinationẽ
in Terram Chanaan, ita vt non poſſet veni-
re ad paſchalem celebrationem, ꝙ in mẽſe
ſecundo rediret, & celebraret phaſe. Aliquis dicet ꝯ
hoc, quia ſi Iudæi eſſent viatores intra terram ſuã, q̃
non impedirentur a celebratione phaſe, quia in quo-
libet loco terræ promiſſionis poterat celebrari phaſe.
Sed ſolum ſi eſſet viator in terra gentilium nõ poſſet
I celebrare illud, & expectaret ad mẽſem ſcđm, ſed iſta
ratio non pcedit. præſupponit enim falſum.ſ. ꝙ poſſit
celebrari phaſe in quolibet loco terræ promiſſionis.
Sed falſum eſt, quia ſolum celebrabatur in loco San-
ctuarij, vt patet Deuter.c.6.ſ.immolabiſque Domino
de ouibus, & de bobus in loco quem elegerit Domi-
nus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi. Sed ẽt hoc
non obſtante non ſtat iſta expoſitio, quia tunc ſeque-
retur, ꝙ ſi aliquis eſſet viator extra terram promiſſio-
nis, ꝙ non excuſaretur a celebratione phaſe, & ꝙ ille
qui erat viator intra terram promiſſionis excuſaretur,
ſed hoc valde irrationabile eſt. nam longior peregri-
natio eſſet Iudęorum extra terram promiſſionis, q̃ in-
tra illam. Cum ergo pro minori peregrinatione excu-
K ſarentur a celebratione paſchali menſe primo, magis
excuſarentur pro longiori peregrinatione. Ideo non
debet exponi ſi fuerit aliquis in via procul in gente ve-
ſtra.i.intra gentem veſtram. Sed ordinetur aliter lite-
ra.ſ.ſi aliquis in gente veſtra.i.de gente veſtra, ſcilicet
de Iudæis, vel conuerſis ad Iudaiſmum fuerit in via p-
cul.i.iuerit in longinquam regionem, ita vt non poſ-
ſit redire ad celebrationem phaſe, & hoc modo non
limitatur magis peregrinatio pro terra Iudęorum, q̃
extra illam, ſed vbicunq; dicatur in via procul excu-
ſaretur viator a celebratione phaſe, & hoc ſatis litera
innuit, quæ non dixit, ſiue in via procul in terra veſtra,
ſed in gente veſtra.

Si

Si enim primo modo diceretur, intelligeretur de peregrinatione, quæ erat in terra promissionis. Dr tñ in gente. i. refertur ad genus. f. si quis de gente vestra fuerit in via procul.

An peregrinantes in terra promissionis excusarentur a celebratione paschali mense primo. Et quòd non erat dispensabilis, vt alia festa. Et quòd omnes de terra premissionis obligabantur ter in anno ascendere ad locum Sanctuarij. Quæst. XVI.

ET tunc est dubium an qui peregrinabanť intra terram promissionis excusabantur a celebratione paschali mense primo.

Et dicendum est, quòd non, quia omnes de terra promissionis obligabantur ter in anno ascendere ad locum Sanctuarij, vt patet Exod. c.23.& 34.& hoc erat in tribus festiuitatibus. f. in phase, & pentecoste, & festo tabernaculorum, vt patet in eisdem eo. cap. si igitur obligabantur venire omnes, qui essent in extremitatibus terræ promissionis, magis obligarentur illi, qui erant viatores per ipsam terram. De his tribus festiuitatibus dicunt Iudæi, quòd erant duo dispẽsabilia. f. pentecostes, & festum tabernaculorum, festũ autem phase non erat dispensabile, ideo omnes qui in terra promissionis essent, siue peregrini, siue nõ peregrini, qui pertinerent ad ritum, & cæremonias hebræorum cogebãtur venire. sola autem peregrinatio, quæ erat extra terram Chanaan excusabat a celebratione paschali in mense primo. Nec tamen est intelligendum, ꝙ omnis peregrinatio extra terram ꝓmissionis excusaret a celebratione paschali, sed solum illa, quæ esset procul, ita quòd non posset peregrinus redire in terram promissionis, siue in locũ Sanctuarij. Aliquæ tamen peregrinationes erant in terra Gentilium ipsis Iudęis breuiores, quam peregrinationes intra terram promissionis: sicut cum Sanctuarium staret ad vnum latus terræ Chanaan, illi qui habitabant circa Sanctuarium breuiorem peregrinationem haberent si irent in terram Gentilium sibi coniunctam, quam si irent in extremitatem oppositam sibi in terram Chanaan, sed non excusabantur propter peregrinationem, quæ erat in terra Chanaan. ergo nec propter peregrinationem breuem, quæ esset in terram Gentilium, sed propter longinquã de qua redire non possent ad tempus celebrandi phase, & hoc significat litera cum dicit, siue in via procul.

Faciat phase domino mense secundo. Dilatabatur per vnũ mensem celebritas paschalis. f. per vnam lunationẽ, quia Iudęi menses computant per lunationes, scilicet quòd si non posset, in 14. die lunationis primę celebrare phase in 14. die lunationis secundę celebrabit.

An peregrini impediti possent celebrare in alio mense. Quæst. XVII.

SED tunc quęret aliquis de istis peregrinis si forte non venirent ad mensem secundum, an celebrare possent in alio mense. Respondendum est, ꝙ cum lex daret peregrinis spatiũ celebrandi phase in mense secundo, obligabat eos ad tunc celebrandum, ideo si voluntarie morarentur, ne redirẽt ad celebrandum phase mense secundo. f. ex causa lucri, peccabant, ideo tenebãtur omissis omnibus lucris venire ad mensem secundum celebraturi phase. Si tamen aliqua infirmitate, vel alio casu impedirentur, ita vt nequaquam possent venire in terram Chanaan erat dubium, an deberent celebrare phase alio tempore.

A *An immundi possent extendere celebrationem ad alium mẽsem. Et quod phase celebrari non poterat, nisi 14. die 1. vel 2. mensis, aliter in toto anno non celebrabatur. Quæst. XVIII.*

EODEM modo quæreretur si aliqui essent immundi mense primo contactu cadaueris, vel alio modo, & deinde mundati inciderent iterum immunditiam, ita vt contingeret 14. die mensis secundi eos immundos esse, an deberent celebrare phase, vel ad alium mensem extendere, vel simpliciter omittere.

B Respondendum est, quòd illi qui erant immundi non poterant in secundo mense celebrare phase: nã si in primo mense non celebrabant, quia immundi erant, sed differebatur ad secundum: eodem modo in secundo non celebrarent. Item dicendum est, ꝙ nunquã possent celebrari phase, nisi in die 14. lunationis. Nam si aliis temporibus posset phase celebrari nõ diceretur, quòd ille qui non potuit 14. die mensis primi celebrare, in mense secundo 14. die celebraret, sed ꝙ quamquam citius posset celebraret. f. in 20. vel 25. primi mensis. aut quandocunque. Solum tamen dictum est, ꝙ celebraret die 14. mensis sequentis. ergo qui immundus erat in die 14. mensis secundi non poterat in toto ipso mense celebrare phase, sed vel extenderetur ad mensem tertium, vel simpliciter omitteretur.

C Dicendum igitur, quòd in his omnibus qualitercunque eueniret, vt ille qui immundus erat, vel in via 14. die mensis primi, si in secundo mense esset impeditus. ita vt non posset celebrare phase, in toto illo anno non celebrabat. Nam sicut contigit, ꝙ in mense secundo esset immundus, ita posset contingere in tertio mense in die illo 14. & sic in quarto, & in cęteris, ita vt contingeret, quòd in die tabernaculorum celebraret quis festiuitatem phase, quod patet, quia festũ istud incipit mense septimo, die 14. mensis ad vesperum, sed durat per septem dies, sicut festum azymorum. Si autem celebratio phase extenderetur semper vlterius quandocunque, vt contingeret aliquem immundum esse, fieret, vt in tempore illo aliquis celebraret phase, & tunc non distinguerentur phase, & festum tabernaculorum, quod est absurdum.

D Item ista festa erant signa rememoratiua exitus de Aegypto, si autem multum longe fierent a tempore egressionis de Aegypto viderẽtur aliquid perdere de perfecta significatione, & propter hoc cum diceba-tur supra de illo qui erat immundus die 14. mẽsis primi cum erat celebrandum phase, non fuit respõsum, ꝙ cum ille primo mundatus esset ab illa pollutione celebraret phase, sed ꝙ expectaret ad 14. diem mensis sequentis, vt semper fieret celebritas illa in 14. die, sicut in exitu de Aegypto facta est die 14. vt patet Exo. ca. 12. Si autem attenderetur emundatio a pollutione non diceretur, quòd expectarent, vsque ad mensem secundum, quia non poterat immunditia istorum du-

E rare, nisi per septem dies ad plus dato, quòd in eadem die 14. incurrissent hanc immunditiam, & sic celebrarent phase die 21. mensis primi, iussum tamen est, vt expectarent ad 14. diem mensis secundi. Ergo conformiter non poterat extendi celebratio phase ad tertiũ, vel quartum mensem, quia sicut si fieret extra 14. diẽ perderetur ratio significationis, ita si vltra secundum mensem, scilicet in tertio vel quarto, aliqualiter diminueretur significatio.

Sed dices, ꝙ etiam diminuebatur cum extenderetur ad mensem secundum, quia eductio Israelitarum de Aegypto in primo mense fuit.

Respondendum est, quòd aliqualiter diminuebatur significatio facta mutatione de primo mense ad secun-

ſecundum.lex tamen permittebat ex cauſa. Si autem ad tertium, vel quartum menſem differretur magis perderetur ſignificatio, & hoc lex non permiſit.

An immundi celebrauerint phaſe menſe 2. in deſerto. Quæſt. XIX.

CIRCA iſtos viros immundos inquiretur an celebrauerint phaſe mēſe ſecūdo. Et reſpōdebit aliquis, quòd ſic, quia propter eos data fuit iſta lex. Dicendum eſt, quòd quamquā quæſtio fuit facta propter illos: tamen lex iſta data eſt vniuerſaliter, nec diffiniuit quidquam de illis, ideo quamquam obligaret in terra promiſſionis, in deſerto tamen non obligabat, & ſic ex viribus iſtius legis dicendum eſt, quòd non obligati fuerunt iſti viri immundi celebrare phaſe, quia lex non fuit data ſpecialiter pro illis, vt omnes leges, quæ dabantur generaliter, ſolum obligauerunt pro terra promiſſionis.

Si autem obijcias, quòd Iſraelitæ in monte Sinai obligati fuerunt celebrare phaſe, vt patet hic.

Reſpondendum eſt, quòd non fuit illud ex lege data vniuerſaliter de celebratione phaſe, quia alias quolibet anno in deſerto phaſe celebraſſent, & obſeruaſſent omnes cęremonias. Sed falſum eſt. Sed ſolum fuerunt obligati ex lege aut potius mandato ſpeciali, quia dixit eis Deus. faciant filij Iſrael phaſe tempore ſuo 14. die menſis huius. de immundis tamen non fuit determinatum ſic ſpecialiter, quòd in menſe ſecundo celebrarent phaſe. Sed data eſt lex vniuerſaliter, ideo ex viribus legis non obligabantur pro tunc celebrare. Sed credendum eſt, quòd celebrauerint, quia Moyſes eis mandaret ſpecialiter, cum iſta lex occaſione eorum data fuerit.

An liceret immundo celebrare phaſe menſe tertio die 14. ſi contingeret eum eſſe immundum 14. die menſis ſecundi. Et an impeditus facere phaſe menſe ſecundo poſſet facere tertio. Quæſt. XX.

CIRCA hoc, quod dicitur hic in litera de mēſe ſecundo dubitant aliqui ſi contingeret eſſe aliquem immundum 14. die menſis ſecundi an liceret ei celebrare phaſe menſe tertio die 14.

Dicendum, quòd Deus volebat celebrationem phaſe non omitti à Iudęis propter magnam ſignificationem, & memoriam beneficiorum eis pręſtitorū: ideo ſi tempore conſtituto a Deo pro hac ſolennitate eſſent aliqui impediti celebrare phaſe, ſcilicet propter immunditiam, vel peregrinationem, iubebat, ꝙ alio tempore celebrarēt. Conſiderādum tamē, quòd non licebat quolibet die ceſſante impedimento celebrare, vt ſiquis die quartadecima menſis primi in qua fit phaſe eſſet immundus aut peregrinus, & poſt decem dies ceſſaret immunditia, vel peregrinatio, nō licebat ipſo die celebrare phaſe, ſed volebat Deus, ꝙ celebraretur in 14. die menſis ſecundi, vt patet in litera. Cauſa huius erat, quia Deus volebat retineri ſignificationem huius ſolēnitatis. fiebat enim phaſe in memoriam liberationis exitus de Aegypto. fuit autem liberatio die quartadecima, & exitus die quintadecima, ideo voluit Deus, quòd in menſe primo die quartadecima fieret iſta feſtiuitas. ſic dicitur Deutero. 16. obſerua menſem nouarum frugum, & verni primi temporis, vt facias phaſe Domino Deo tuo, quoniam in iſto menſe eduxit te de Aegypto.

Ex hoc patet, quòd ſi propter aliquam cauſam deberet celebrari phaſe extra tempus ſuum ſemper celebraretur die quartadecima, ideo qui in primo mēſe

F non potuit celebrare phaſe die quartodecimo celebrabat illud ſecundo menſe quartodecimo die, & ita ſi propter aliquam cauſam poſſet, aut deberet phaſe fieri vltra menſem ſecundum quocunque menſe fieret, ſemper fieret die quartodecimo. Et tunc manet dubium ſi impediretur quis facere phaſe menſe ſecūdo, an poſſet illud facere menſe tertio die quartodecimo, ſiue teneretur ad hoc.

Aliqui dicunt, quòd ſic, quia eadem ratio eſt, quòd mutetur de ſecundo in tertium, vel de primo in ſecūdum, & tamen lex voluit, quòd cum eſſet tempus determinatum pro phaſe dies quartadecima menſis primi, Exo. 12. & Leui. 23. mutaretur ad ſecundum menſem propter impedimentum, vt patet hic, ergo eadē G ratione de ſecundo menſe fiet mutatio in tertium. ſic dicit Auguſtinus, ſed ſi quęratur quid facerent ſi forte talis immundus ad ſecundum etiam menſem occurreret. puto quod dictum eſt de menſe ſecundo tanquam regulariter fuiſſe retinendum, vt tertio mēſe phaſe obſeruarent.

Quare non licebat tertio menſe, vel alio a primo, & ſecundo celebrare phaſe. Quæſt. XXI.

SED dicendum, quòd non ſtat, immo ſi accideret aliquem in ſecundo menſe immundū eſſe, vel peregrinum non licebat ei iam in anno illo H celebrare phaſe. Primo quia tunc daretur abſurdum, ſcilicet quòd celebraretur phaſe in ſexto aut ſeptimo menſe, vel quocunque. nam ſicut accidebat immundum eſſe aliquem ſecundo menſe, accideret etiam immundum eſſe tertio menſe, & tunc celebraret in quarto, & ſic fieret de ſexto, & ſeptimo, & omnibus alijs. nemo tamen concedet, quòd phaſe, quod erat primum feſtum anni, celebraretur in fine eius. ergo nec in tertio aut quarto menſe, & tamen ſi det idētitas rationis, oportebit iſtud concedi, quod etiam Auguſtinus vult dicens, quod dictum eſt de menſe ſecundo tanquam regulariter fuiſſe tenendum, ſcilicet vt non celebraretur in alijs menſibus.

Secundo, quia recederetur a ſignificatione. nam I fiebat phaſe ad memoriam exitus de Aegypto, & tamen fuit iſte exitus determinato tempore anni, ideo ſi mutaretur feſtiuitas ad aliud tempus, videretur iam aliud ſignificare, quod non conuenit. ſic dicitur Deuter. 16. quòd facerent Hebręi phaſe mēſe primo, quia in illo exierunt de Aegypto.

Tertio, quia accideret, quòd feſtum phaſe coincideret cum alijs feſtiuitatibus, ſcilicet cum feſto tabernaculorum, quod fiebat menſe 7. die 14. & celebrabatur per 7. dies Leui. 23. & patet hoc, quia ſi poſſet transferri phaſe de menſe ſecundo in tertium, & quartum, & ita de alijs. accideret transferri ad ſeptimum, vt ſiquis in alijs menſibus eſſet immundus, & in ſeptimo eſſet mundus, & celebraret tunc phaſe die quartodecimo. K Nam tunc feſtum phaſe eſſet omnino idem cum feſtis tabernaculorum, quia illud celebratur per ſeptem dies, ſcilicet a quartodecimo vſque ad viceſimum ſecundum, Leu. 23. feſtum autem phaſe, & azymorum durat ſimiliter a quartodecimo vſque ad viceſimum ſecundum, Exo. 10. cap. Ideo eſſet tunc omnino idem feſtum, quod eſt valde abſurdum. nam diuerſæ erant cęremonię horum feſtorum, & diuerſę cauſę celebrandi illa, vt patet Leui. 23. ideo non licebat transferri phaſe ſemper de menſe in menſem propter impedimentum.

Quarto, quia celebratio phaſe erat aliquid cæremoniale, ſed in cęręmonijs, quę fiebant ad cultum Dei nō licebat aliquid fieri vltra id, quod iuſſum erat, Deuter. 12. ſcilicet, quod præcipio tibi hoc tantum facito

Domino

Domino Deo tuo, neque addas quidquā nec minuas. Deus tamen iussit celebrari phase mense primo, Exo. 12. Et si adesset impedimentum præcepit transferri ad mensem secundum. Et tamen etiam si esset impedimentum in mense secundo, non dixit, quod transferretur ad mensem tertium, & ad alios, ergo nō licebat transferre: sed illi quibus accidebant impedimenta in secundo mense, non poterant celebrare phase in toto illo anno.

Obiectio ad supra dicta ponitur, & soluitur. Quæst. XXII.

SED adhuc obijciunt, quòd deberet mutari in tertium mensem, & ad alios propter identitatem rationis, quia cum esset tempus phase mēsis primus licebat propter impedimentū trāsferri ad secūdum, vt patet in litera, ergo similiter manente impedimento in secundo mense transferretur ad tertium, & ita de alijs.

B Secundo, quia rationes, quę ostendebant non debere fieri mutationem non tenent. nam dicebatur, quòd periret significatio festiuitatis data mutatione, & tamen quando celebratur in mense secundo fit mutatio quia in mense primo liberati fuerūt Israelitę de Aegypto, Deuter. 16. ergo non perit significatio mutato tēpore, vel dato, quòd pereat licitum est mutari: ita mutando in tertium, vel quartum mensem, vel manebit significatio, vel dato, quòd pereat, licebit mutari.

C Dicendum, quòd ista non stant, sed solum fiebat mutatio de primo in secundum mensem, sed non de secundo in tertium, vel in alios, vt dictum est præcedenti q. Ad primam rationem in contrarium dici potest. vno modo, quòd etiam si esset hic identitas rationis non teneret argumentum, quia illud non tenet in eis, quę pure dependent a voluntate, & tamen sic erat de cęremonialibus, quia dependebant ex sola Dei voluntate, ideo non teneret ibi identitas rationis cum ex ea arguitur.

Secundo potest dici, & melius, quòd non est hic identitas rationis, quia aliquid est, propter quod mutetur de primo mense in secundum, & illud non est ad hoc, quòd mutetur de secundo in tertium, & in

D alios, quia mutando de primo in secūdum non ocurrit aliqua festiuitas, cum qua coincidat phase, quia in secundo mense Hebręorum nulla festiuitas erat, nisi sabbatum, quod est in qualibet hebdomada, si tamen mutaretur de secundo in tertium, & ita in alios menses accideret celebrari phase mense septimo die quartodecimo, & ita coincideret totaliter cum festo tabernaculorū, vt ostensum est præc. q. ideo licebat mutari de primo in secundū, sed non de secūdo in alios.

Tertio, quia non tenet identitas rationis in cęremonijs, quia Deus iusserat nihil fieri, nisi quod ipse iuberet de his, quę pertinerent ad cultum suum, Deuter. 12. quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quidquam, neque minuas.

E Deus tamen iussit mutari de primo in secundū mensem existente impedimento, sed non de secundo in alios, ergo non licebat mutari de secundo.

Quarto, quia hic non est aliquod argumentum ex identitate rationis, sed est lex pura. nam si Deus instituisset celebrari phase solum mense primo, & nos diceremus, quòd propter aliquod impedimentum licebat etiam celebrari mense secundo: deberemus etiā concedere ex identitate rationis, quod mutaretur ad tertium, & quartum, & alios, sed nō est sic, quia Deus dedit legem de celebrando phase mense primo, & secundo, ideo non est sic, vnde nos extendamus hoc ad alios menses.

A *Alia obiectio ad eadem soluitur. Et quod festa Hebræorum erant duplicia: quædam semel in anno accidentia: alia vero sæpe. Quæst. XXIII.*

ADHUC diceret aliquis, quòd quamuis non liceret transferri phase per omnes menses tamen saltem liceret transferri de secundo in tertium, & vsque ad sextum, quia dicebatur, quòd si transferretur per omnes mēses accideret festum phase, & tabernaculorum esse idem omnino, & tamen hoc nunquam accideret, nisi cum celebraretur phase in secundo mense, quia in alijs non est aliquod festum die quartodecimo.

B Dicendum quòd non licebat transferri in aliquem mensem nisi de primo in secundo, quia licet non existeret illud incōueniens nisi celebrato phase in 7. mēse, tamen existebant alię, & illę accidebāt in omnibus mensibus, nisi in secundo, ideo conuenienter de solo primo ad secundum concessit Deus fieri mutationē. Istud patet, quia turbaretur aliter ordo festorum: nā primum festum anni totius erat phase, quod fiebat mense primo. secundum erat pentecostes. deinde festum clangoris, & propitiationis, & tabernaculorum Leui. 23. & infra 28. & 29. festum autem pentecostes erat quinquaginta diebus post festum phase. ideo vocatur pentecostes, idest quinquagesima Leui. 23. Ex quo apparet, quòd cum phase celebraretur quartodecimo die mensis primi, quòd pentecostes celebrarēt

C die quinto mensis tertij, quia in hoc tempore sunt quinquaginta dies.

Ex his apparet, quòd cū festum phase transferretur de mense primo in secundum, non mediabat aliqua festiuitas inter ista tempora, quia inter phase, & pentecosten nulla festiuitas est, vt patet Leui. 23. & ita mutando phase ad quartumdecimum diem mensis secundi non fiebat aliqua deordinatio festorū. Si autē mutaretur phase de secundo mense in tertium celebraretur die quartodecimo mensis ipsius, & ita fieret maxima deordinatio festorum, quia prius celebrarēt pentecostes, quam phase, quia pentecostes erat die quinta mensis tertij, vt dictum est, & tunc phase die quartodecimo mensis tertij, & ista ratio est multum

D concludens. Et quod dicitur de mēse tertio a fortiori dicetur de alijs mensibus sequentibus, quia quanto magis elongabitur phase a mense secundo, tanto erit maior deordinatio festorū, quia posteriorabitur phase ad pentecostē, ideo non potuit fieri mutatio in aliquem mensem, nisi in secundum sine turbatione festorum, & hoc solum Deus concessit.

Sed obijcietur, quod adhuc non euitatur inconueniens, quia mutando phase de primo mense in secundum turbatur ordo festorum. nam prima die mensis secundi celebrabatur festum calendarum, quod erat festum apud Hebręos, vt 1. Re. 20. scilicet ecce calendæ sunt crastinæ, & 4. Reg. 4. c. 1. quā ob causam vadis ad eum hodie non sunt calendę neque sabbatum. Si

E autem mutaretur phase ad quartumdecimum diem mensis secundi, turbaretur ordo inter phase, & festū calendarum secundi mensis, quia cum præcedere deberet phase, subsequeretur nunc.

Dicendum quod istud nihil facit, quia turbatio festorum, nō dicitur nisi in comparatione illorum, quę semel in anno accidebant. non autem in comparatione ad alia, quę sępe eueniebant. Pro quo sciendum, quod quędam festa erant inter Hebręos, quę solum semper in anno accidebant, & sunt quinque, scilicet phase, pentecostes, dies clangoris, dies propitiationis, festum tabernaculorum, & ista habebant determinata tempora in anno Leui. 23. 28 & 29. Erant autē duo festa, quæ sæpe in anno accidebant, idest sabbatum, &

neomenię

neomenię siue calendę. sabbatum enim erat qualibet hebdomada. neomeniæ autē, idest calendę quolibet mense, scilicet prima die mensis infra 28.& sic non poterat esse turbatio inter phase, & calendas secundi mensis, quia phase erat semel in anno: calendę autem erant in quolibet mense, ideo siue esset phase primo mense, siue secundo semper essent aliquę calendę ante phase, & aliquę post phase. secus autē esset de phase, & pentecoste, quia phase semper est ante pentecosten. Si autem transferretur phase ad tertium mensem pręcederet pentecostes ad phase, quod nō fieret trāsferrendo ad secundum mēsem, ideo non debuit trāsferri ad alios menses.

Ad secundam rationem quæst. 22. respondetur.
Quæst. XXIIII.

NVNC respondendum est ad secundam rationem positam supra q.22. de mutatione significationis. Dici potest vno modo, ꝙ transferendo ad secundum mensem nō peribat significatio, quia Deus faciebat istam mutationem, ideo retineretur significatio, quam ipse vellet haberi ex illo festo. secus autem facta mutatione ex ratione nostra ad alios menses, quia nos non possumus dare festiuitati significationem.

Secundo potest dici, & melius, quòd mutando ad secundum mensem nō peribat significatio, quia phase fiebat ad signādum liberationem de Aegypto, quę facta est in principio veris, Deuter. 16. Si autem mutaretur ad secundum mensem parua differentia erat, quia manebat idem tempus, scilicet ver cum habeat ver tres mēses. Si autem transferretur ad tertium, vel quartum mensem exiret tempus veris, & ita non maneret significatio, ideo neque Deus statuit mutari ad alium mensem, nisi ad secundum.

Cum autem obijciebatur supra q.20. de dicto Augustini. Dicendum est, quòd Augustinus non tenuit determinate, quòd transferretur phase ad mensem tertium, & ad alios, sed sub disiunctione, scilicet quòd, qui erat immundus mense secundo celebrabat phase mense tertio, vel non celebrando non incurrebat culpam aliquam cum ait. quid facerent si forte talis immunditia ad secundum etiam mēsem occurreret: puto, qnod dictum est de mense secundo, tanquam regulariter fuisset retinendum, vt tertio mense obseruarent: aut forte si pascha non egissent ad culpam nō pertineret. Et hoc verum est, quia vel celebrarent phase in alijs mensibus, vel non essent in culpa non celebrando, quia alias obligarentur ad incompossibilia, & tamen vnum istorum erat determinate verum, scilicet quòd Iudæi non tenebantur celebrare phase mēse tertio, neque in sequentibus: immo non licebat eis etiam si vellent, quia erat istud extra tempus statutum.

Aliter etiam potest dici, quòd ex illa auctoritate Augustini, nihil sequitur cum non loquatur asserēdo, sed sub dubio dicens. puto quod dictum est, &c.

Decimaquarta die mensis ad vesperum. Et in secūdo mēse non poterat celebrari phase extra diem 14. quia in illa die fuerat in Aegypto phase in cuius memoriam fiebant omnes posteriores celebrationes, & si mutaretur ista dies 14. perderetur ratio significationis.

Cum azimis, & lactucis agrestibus comedent illud. Idest comedēt phase cū lactucis, & azymis. Accipitur autē hic phase non pro celebratione, vel festiuitate, sed pro ipso agno, quia de ipso verum erat, quòd comederetur.

F *An in deserto obseruata fuerint azima, & lactucæ agrestes, & quæ azyma erant ista.* *Quæst.* XXV.

ET positę fuerunt hic istę duæ cęremonię: nō quòd istę solę obseruari deberent, quia iubet infra, quòd omnes obseruentur, sed commemorauit aliquas specialiter, vt daret postea generalem limitationem de omnibus.

Aliqui dicunt, quòd positæ sunt istę duę, quia in celebratione facta in deserto non potuerunt obseruari cum non essent ibi azyma, nec lactucę agrestes, ad innuendum, quòd quamquam ibi non obseruabāt istę duę cęremonię: tamen in terra promissionis obG seruandę erant, & satis rationabile erat, si de his duabus solum diceretur, sed etiam de alijs subiungitur, ideo tenendum est primum. Quare autem comederetur phase cū lactucis agrestibus, & quare cum azymis, Exo. 12.c. declaratum est.

Et non sunt ista azyma, quę durabant per 7. dies. nam ista non incipiebant die 14. sed 15. vt patet Leui. cap. 23. s. mense primo 14. die mensis ad vesperum phase domini est, & 15. die mensis huius solennitas azymorum. Sed ista sunt azyma de quibus hic comedebatur die 14. ergo non pertinent ad festiuitatē azymorum, sed ad solennitatem phase, & ex alia causa comedebantur, quam azyma septem dierum sequentiū. Diuersitas horum declarata est, Exo. capi. 12. *Non re-*
H *linquent ex eo quippiam.*

Quomodo cæremoniæ in veteri testamento habebant duas causas literales: vnam referendo ad vetus testamentum: aliam ad statum noui testamenti. Et quod lex debebat intelligi in sensu literali.
Quæst. XXVI.

OMNES istę cęremonię, q̄ dabantur cū agno paschali habebāt duplices causas literales. Vna erat per comparationem ad tempus illud secundum statum Iudęorum, quem tunc habebant. Alia causa est secundum comparationem ad Christum, qui significabatur per istum agnū
I paschalem, & Deus dans hanc legem intendebat eū significare, nec quidem in sensu allegorico, sed in literali, quia beatus Ioannes allegat istam particulam c. 19. de Christo dicēs, vt impleretur, quod in lege scriptum est. os non comminuetis ex eo. Euangelistę tamen nunquam allegant aliquid in sensu allegorico, quia nunquam est argumentum solum in sensu allegorico, analogico, vel tropologico, sed solum in literali. Sic enim ait Dionysius, quòd mystica theologia non arguit, idest de sensu mystico nunquam sumitur argumentum, necesse est igitur, quòd secundum sensum literalem etiam de Christo ista intelligantur. vnde erit duplex causa literalis cuiuslibet harum cæremoniarum, sicut est duplex sensus literalis.

K Prima causa assumitur ex comparatione ad Christum secundum ea, quæ considerantur in passione Christi, & in sumptione Eucharistię, ad quæ duo pertinet significatio agni paschalis, & tunc non confringebatur os ex agno paschali, quia de Christo in ara crucis immolando, nihil confractum est, sed cum fracta fuissent crura latronum, & peruentum esset ad Iesum repertus est mortuus, & non fuerunt fracta crura eius, vt patet Iosue 19.c. subditur ibidem. hoc aut factum est, vt impleretur scriptura, os non comminuetis ex eo. alia cæremonia, quod non relinqueretur quicquam ex illo inquantum refertur ad Christum signat sumptionem corporis eius, scilicet quod nihil esset relinquendum de eo, sed quicunque Christum sumit totum sumit, ideo quandocunque aliqua particula

cula sumitur a recipientibus Eucharistiam: etiam si illa parua sit, totus Christus ibi sumitur, & si sit maxima non potest sumi, nisi totus Christus: nec magis habet, qui parum sumit, quam qui multum, quia vtrobique totus Christus est, sicut erat de manna, quia qui multum collegerat, non reperiebat magis, quam qui parum, sicut patet Exo. capi. 16.

Si autem referantur istę duę cęremonię ad statum Iudęorum fiebant sic, quoniam in Aegypto fuerant, ita obseruatę: ad nihil enim obseruabātur, nisi vt esset memoria celebrationis phase in Aegypto, & quia sic fuerat in Aegypto, vt patet Exo. c. 12. sic postea obseruatę sunt. Causa autem quare in Aegypto sic fuerunt obseruatę, est quia cum festinatione recessuri erāt, & non erant comesturi sequenti die in Aegypto, ideo nocte illa in qua fiebat phase comedi debebat totū. Si autem aliquid relinqui possit haberēt adhuc spem comedendi iterum de illo in Aegypto, & ex hac eadem causa iubebatur, quòd si aliquid superesset cremaretur igni, ne iterum redirent ad comedendum de illo. Iussum est autem, quòd non confringerent ossa, sed relinquerent ea integra, & solas carnes comederēt ad signandam velocitatem egressus de Aegypto, quia qui illius ossa frangunt, & medullas eius bibunt, morantur sugendo, qui vero solas carnes comedit velociter finit.

Et os eius non confringent. Idest non frangent ossa illius, & sic obligabantur Iudęi non sugere medullas ossium agni paschalis, quia non possunt bibi, nisi fractis ossibus.

C

Quid fiebat de ossibus agni paschalis. Quæst. XXVII.

SED queret aliquis quid fiebat de ossibus agni paschalis? forte respondebit quisquam, quòd comburebantur simul, sicut dicitur de carnibus, scilicet si quid residuum fuerit igne comburetis, vt patet Exo. c. 12. ossa tamen erant residua, qa nunquam comedebantur, ergo cremabantur.

Respondendum est, quòd quamquam ossa semp essent aliquomodo residua, tamen non potest intelligi de illis, quòd cremarentur, quia dicitur si quid residuum fuerit. in quo ponitur in dubium an esset aliqd residuum. manifestum tamen est, quòd ossa semper erant residua. ergo si illa deberent comburi non diceretur, quòd si aliquod residuum fuerit. Sed diceretur non remanebit ex eo quidquam, & quod residuum est igni comburetis. Dicendum ergo, quòd solę carnes erant, quę comburebantur, quando supererant. ossa vero non comburebantur, sed proijciebantur.

Omnem ritum phase obseruabunt. Subditur hic generaliter de omnibus alijs cęremonijs, quia erant obseruandę omnes cęremonię, quę erant pertinentes ad phase, idest ad modum celebritatis paschalis de qbus Exo. capi. 12.

An omnes cæremoniæ dictæ de phase obseruari deberent in posteris. Quæst. XXVIII.

NON tamē est intelligēdum, quòd omnia, quę ibi dicta sunt obseruari deberēt in posteris. Nam iubetur, quòd decima die mēsis primi sumeretur agnus anniculus, & obseruaretur vsque ad diem 14. ad immolādum. postea tamen non obligabantur Iudæi sumere agnum illum a die 10. vsque ad 14. sed quòd immolarent in 14. siue ante sumerent, siue nō. Causa huius fuit, quia Hebræi nunquam celebrauerant phase, ideo oportebat, vt præmonerētur in cæremonijs eius, ita vt parati

A essent per aliquot dies ante. Item Hebręi recessuri erāt de Aegypto in nocte diei 14. & hoc eis ante fuerat nūciatum, vt patet Exo. c. 12. Si autem non acciperent agnum anniculum ante diem 14. occupati circa alia, quę parare debebant pro recessu, obliuiscerentur cæremoniarum, ideo decuit per aliquot dies, quòd quilibet eorum haberet agnum in domo, & sic non obliuiscerentur celebrare phase. Nunc autem in posteris Iudæis non existebat aliqua causarum istarum, ideo non oportebat, quòd sumerent agnum anniculum ante diem 14.

Item in Aegypto obseruauerunt Hebręi cęremoniam sanguinis liniendo portas domus, scilicet superliminare, & vtrunque postem, vt patet Exo. 12. Iudæi
B tamen non obseruauerunt, nec cogebantur obseruare, quia illud erat extra cæremonias agni paschalis. solum enim fuit, quia nocte illa qua Iudæi comederunt phase in Aegypto, angelus percussurus erat omnia primogenita Aegyptiorum, & transibat per omnes domos, quia vero Iudæi habitabant inter Aegyptios, vt non percuteret angelus in domibus Hebræorum ponebatur sanguis in porta, vt angelus videns transiret. postea autem in terra promissionis nihil tale euēturum erat, ideo Iudæi non liniebant portas suas sanguine. non enim erat ista propriè cęremonia phase, ideo cum positæ essent cęterę, quę pertinebant ad ritum comedendi agnum, ipsa non fuit cum illis posita, sed postea descripta, vt patet Exo. c. 12. tanquam aliquid, quod specialiter pertinebat ad celebrationem phase, quę fiebat illa vice. Cum autem dicitur, quòd omnes cęremonias phase obseruabunt. nō est sensus, quod obseruarent omnia, quę seruata sunt in Aegypto, sed solum ea, quę proprie pertinebant ad phase. Aliquę enim in Aegypto obseruatę fuerant, quę non erant cęremonię phase.

Si quis autem, & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phase: exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium domino non obtulit tēpore suo. Peccatum suum ipse portabit. Peregrinus quoq;
D & aduena si fuerint apud vos, facient phase domino iuxta cęremonias, & iustificationes suas. Prçceptum idem erit apud vos tam aduenę, quam indigenæ. Igitur die qua erectū est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tētoriū erat quasi species ignis vsque mane. Sic fiebat iugiter. Per diē operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Cumque ablata fuisset nubes,
E quę tabernaculum protegebat: tunc proficiscebantur filij Israel, & in loco vbi stetisset nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium domini proficiscebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculū manebāt in eodem loco. Et si euenisset, vt multo tempore maneret super illud: erant filij Israel in excubijs domini, & non proficiscebātur quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculum

Exo. 40.

berna-

bernaculum. Ad imperium domini erigebāt tentoria, & ad imperium illius deponebant. Si fuisset nubes a vespere vsque mane, & statim diluculo tabernaculū reliquisset, proficiscebantur. Et si post diem, & noctem recessisset, dissipabant tentoria. Si vero biduo aut vno mense, vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filij Israel in eodem loco, & non proficiscebantur. Statim autem vt recessisset, mouebant castra. Per verbum domini figebāt tentoria, & per verbum illius proficiscebantur. Erantque in excubijs domini iuxta imperium eius per manum Moysi.

Qui nō celebrabant phase qua pęna puniebātur.

Si quis mundus est. Hic ponitur pęna non celebrantiū phase, scilicet quòd perirent de populo suo.

Erat enim phase rememoratiuum cuiusdam beneficij, per quod cęperit gens Hebræorum esse populus Dei. inceperunt enim pertinere ad Deum specialiter, quia eduxit illos de Aegypto, faciens miracula. hoc autem fuit significatum in phase, ideo volebat Deus, vt celebrarent phase, quia sic recolerent semper beneficium a Deo pręstitum. repetūtur autem hic duę conditiones eorum, qui excusantur a celebratione phase in mense primo, scilicet si non est mundus, & si est in itinere. Primum autem est si non sit mundus, & ponitur hic generaliter, supra autem ponebatur specialiter, scilicet si immundus est super animam, idest in contactu alicuius cadaueris. Ex hoc autem patet, ꝙ non solum, qui sic immundus est, sed quamcunque aliam immunditiam habēs, siue naturalem, siue per contactum non poterit celebrare phase, quia dicitur si mundus est, qui tamen in aliqua harum incurrit nō est mundus, & ex hoc sumpserūt auctoritatem Iudęi illi, qui ducentes Christum ad Pilatum noluerunt introire in prætorium ne contaminarentur, sed manducarent pascha, vt patet Ioan. 18.c. supra tamen respōsum est in casu illo, quia de ipso quærebatur.

Et in itinere non fuerit. Iste est alius casus in quo excusantur a celebrando phase mense primo intelligēdo, sic fuit supra declaratum, scilicet quòd esset illa via extra terram Chanaan, quia in terra ipsa cum eēt terra Iudęorum omnes obligabantur venire ad Sanctuarium. Sed intelligitur de via in terram Gētilium, & ꝙ illa esset ad partes longinquas. non enim excusabat quælibet peregrinatio in terram Gentilium, vt supra declaratum est.

Et tamen non fecerit phase. Idest si non fuit impeditus per aliquam istarum duarum causarum, & non obseruat phase, omittit illud ex negligentia, ideo infertur pęna, quæ sequitur tanq̄ in contemptorē legis.

Alia excusatio non celebrandi phase, scilicet ægritudo. Quæst. XXIX.

SCIENDVM tamē est, quòd præter istos duos casus poterant esse alij in quibus non obseruaretur phase, velut si quis esset valde ęger: huic enim cibus carnium est nociuus. impossibilitas autem eum excusat. de his autem, quamquam lex nunquam exprimat, semper intelligitur, quia lex rationabilis est, & non debet obligare ad impossibile, vel ad id, quod mortem, aut periculum mortis inducit.

F *Si quis vouisset apud Iudæos anno integro abstinere a carnibus an obligaretur vesci carnibus in festo phase. & si quis voluerit ieiunare omnem sextam feriam, & fuerit Natalis Domini die illa non cogetur ieiunare, & tamen potest, & quare magis in hoc, quam in phase. Quæst. XXX.*

SED quęret aliquis an si vouisset quis manere vno anno in abstinentia sine cibis carnium teneretur celebrare phase. Erat enim inter Iudęos modus vouendi ieiunia, vel quamcūque carnis macerationem ad cultum Dei, vt patet infra 30.c. Cum dicitur. si vouerit, & iuramento se astrinxerit, vt per ieiunium, vel cęterarum rerum abstinentiā G affligat animam suam, &c.

Aliquis dicet, ꝙ liberum erat cuilibet non comedere carnes per votum, quia comedere carnes est nobis indultum. Possumus autem renunciare ei, quod pro nobis introductum est. Sic autem de celebratione paschali, quia licebat ibi singulis comedere carnes agni immolati, si tamen vellet renunciare priuilegio suo, obligando se ad macerationem carnis, vel sponte faciendo, videbatur, quòd posset.

Simile est in ecclesia de die Natalis Domini, quia propter reuerentiam festiuitatis Saluatoris nostri indulsit ecclesia, vt quamquam accideret dies illa in 6. feria liceret carnes comedi, vt patet extra de obser. ie- H iu. in c. vltimo. si tamen aliquis ex deuotione vult illa die ieiunare nō astringitur comedere carnes. si tamē vouerit omnibus sextis ferijs ieiunare, & acciderit Natalis Domini in 6. feria non obligatur ieiunare. si tamen ex deuotione voluerit laudabile est. Sic autem in celebratione phase, si aliquis vouisset nunquam comedere carnes inter Iudæos non obligabatur abstinere a carnibus in die phase, nisi forte expresse de illa die meminerit in voto. Si tamen vellet alias sine voto videbatur, quòd posset.

Respondendum est, quòd inter Iudæos nemo ex voto, vel ex deuotione poterat abstinere a carnibus in die phase, quia erat lex iubens comedi carnes. nec est simile de Natiuitate Domini in ecclesia, & de phase inter Hebręos, quia quòd liceat comedi carnes die I Natalis cum accidit sexta feria ex indulto, vel quasi priuilegio habetur. licet autem cuilibet renunciare priuilegio suo, quòd vere aliquis non comederet carnes in die phase non erat facere contra indultum, sed contra necessitatem pręcepti. nam fuerat impositum sub necessitate, vt quilibet comederet de phase, nisi haberet aliquam de causis excusantibus, ideo nec per votum, nec per deuotionem contrarium effici licebat: immo si aliquis voueret expresse non comedere carnes in die phase peccabat, quia vouebat non facere, quod Deus iusserat, velut si quis voueret nunquam colere Deum, vel non honorare parentes.

Exterminabitur anima illa de populo suo. Idest homo ille K peribit de reliquis popularibus.

Animam perire de populo quomodo intelligitur, & quomodo Deus exterminat quemquam. & quod casualia nobis euenientia respectu Dei efficientis illa sunt a proposito. Quæst. XXXI.

ACCIPITVR hic anima pro homine, & dicitur perire anima, quando homo morit, quia tunc ipse perit, & dicitur de populo suo perire, quia iam non manet in populo, idest inter reliquos Hebręos. In quo significat, quòd Deus huiusmodi contemptorem legis occideret tradendo in manus aduersariorum aut bestiarum, vel in aliquod genus mortis. Hęc enim omnia infortunia, quæ

quę nobis accidunt, Deo disponente eueniunt, vnde cum aliquis grauiter coram eo peccauerit interdum tradit illũ in manus alicuius, vt occidatur. alius tamen ignorat quid agat, sicut est in occidente a casu, quod tamen nobis est casus, Deo non est casus, sed ab intẽtione factum, quia ipse taliter direxit hunc, & mouit, vt exigentibus demeritis suis incideret in manus alterius ignorantis. sic patet Exod. capitulo vigesimoprimo. Cum dicitur. siquis autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manu eius constituam tibi locum, quo fugere debeat, & sic significat, quòd ipse Deus tradit manibus nostris, vt occidantur illi, qui a casu pereunt.

B Et iste modus loquendi est frequens in lege veteri, & est ad incutiendum timorem, vt homines caueant infringere præcepta Dei. in lege autem noua nihil tale dicitur, sed veraciter sic fit. nam Deus tradit eos, qui peccant nunc interdum in magna infortunia, interdũ in mortem, ponitur autem ista clausula, quando pęna infligenda non pertinet ad iudices, sed ad Deum.

Quam pænam incurrebat non celebrans phase, & quomodo erant puniendi a Deo, & a iudicibus. & alius sensus quomodo quis dicatur perire de populo. Quæst. XXXII.

SCIENDVM tamen est, quòd ille, qui noluit celebrare phase tempore suo, aut hoc fecit occultè, ita vt non constaret iudicibus ne deduceretur causa in iudicium: aut fecit hoc publicè. Si autem aliquis publicè, cęteris phase celebrantibus, noluit celebrare tanquam contemptor, & destructor manifestus legis, occidi debebat per iudices: peccatorum autem occultorum, solus Deus est vltor, & in hoc casu peccantes sibi faciebat perire de populo.

C Alio modo poterat quisquam intelligere, ꝙ anima illa peribit de populo, idest peccat mortaliter ille, qui facit, & anima sua peribit in ęternum. dicitur autem perire de populo suo, idest de populo iustorum, qui erant in lymbo. Sic dicitur de Abrahã, quòd mortuus est, & applicatus ad populum suũ, vt patet Gen. ca. 25. Vocatur ibi populus suus populus iustorum. sic etiã de Iacob Gen. 49. capi.

D Sed iste sensus non conuenit, quia non dicitur hic peribit anima illius, sed peribit anima illa in quo significatur homo, & non anima. Item quia dicitur de populo suo, qui autem de populo perit in populo erat, sed isti transgressores legis nunquam fuerunt in populo Dei in lymbo. ergo non possunt de illo perire.

Item in veteri testamento, nunquam est consueta poni talis pęna, quia secundum quãtitatem promissorum bonorum debet esse qualitas infligendarum pęnarum, sed omnes promissiones de bono, quę erant in veteri testamento saltem in cortice literę de bonis terrenis fiebant in pręsenti statu, ergo pęnę infligẽdæ in temporali calamitate esse debuerunt. necessario ergo intelligetur hoc de morte temporali infligenda.

E Itẽ quia populus ille erat adhuc rudis, & imperfectus valde: nec satis spiritualia, & ęterna cõcupisceret, nec pęnas ęternas post translatam vitam formidaret. animalis enim homo, idest rudis, & imperfectus ignorat, quę Dei sunt, vt patet 1. ad Corin. capitu. 2. debuerunt, ergo pęnę in pręsenti statu comminari, quę infligendæ timerentur.

Quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo. Idest peribit anima ista de populo suo, quia non obtulit sacrificium, scilicet agnum paschalem, qui vocatur sacrificium.

A *In quo genere sacrificiorum sit agnus paschalis. Cum tria genera sacrificiorum essent. Quæst. XXXIII.*

QVAERET aliquis cum agnus paschalis sit sacrificium in quo genere sacrificiorum sit, sunt enim solum tria. s. holocaustum, hostia pro peccato, victima pacifica, vt patet ex processu totius Leuitici.

Non potest autem dici, quòd pertineret ad holocaustum, quia in holocausto omnes carnes cremabãtur in altari, hic autem nullæ, sed omnes cõmedebantur ab ipsis Iudęis facientibus phase. Item non poterat dici hostia pro peccato, quia ista est duplex, quędã enim est cuius sanguis infertur intra tabernaculum, & de hac nihil comeditur, sed carnes cum pelle, cornibus, & fimo cremantur extra castra, vt patet Leuit. ca. 6. Aliud erat sacrificium pro peccato, cuius sanguis non inferebatur intra Sanctuarium, & omnes carnes huius proueniebant sacerdotibus pręter adipem, qui cremabatur in altari, & sanguinem, qui fundebatur ad basim eius, vt patet Leui. c. 6. iuncto c. 4.

Non poterat etiam vocari hostia pacifica, quia in hostijs pacificis pars quędam proueniebat Deo, scilicet adipes, sacerdotibus autem pectusculũ, & armus, offerentibus vero cętere carnes, vt patet Leuit. cap. 7. in agno tamen paschali nõ cremabantur omnes carnes, sicut fiebat interdum in hostia pro peccato, nec proueniebãt omnibus sacerdotibus, vt fiebat aliquãdo in victima pro peccato: nec etiam diuidebatur inter sacerdotes, & offerentes, sicut in victima pacifica, ergo non erat holocaustum, nec hostia pro pecato, nec victima pacifica, & consequenter nec sacrificium, cum nulla sint sacrificia præter hęc.

De quinque similitudinibus quas habet agnus paschalis cum sacrificio, & quomodo reducitur ad holocaustum: Et quòd vitula rufa est magis participans rationem sacrificij, quam agnus paschalis. Quæst. XXXIIII.

RESPONDENDVM est, quòd agnus paschalis non erat proprie sacrificium, cum non esset sub aliquo istorum trium, sed vocabatur large sacrificium, quia habebat aliquas proprietates sacrificij. Prima quia adipes agnorũ immolatorum in phase cremabantur super altare, vt colligitur Exo. c. 33. cum dicitur. immolabis super fermẽto sanguinem victimę meę, nec remanebit adeps solennitatis meę vsque ad mane: ibi vocatur agnus paschalis victima Dei siue sacrificium, & immediatè subditur de adipe eius, quòd non remaneret vsque mane, idest ad auroram sequentis diei, sed in ipsa nocte diei 14 cum immolabatur agnus cremandus erat adeps super altare, sicut cremabantur adipes holocaustorum vespertinorum tota nocte, vt patet Leu. c. 6. Et ista videtur esse causa quare Deus iusserit fieri phase solum in loco, vbi est Sanctuarium, vt patet Deutero. 16. capi. scilicet vt ibi possent cremari adipes immolatorum agnorum. Si autem in alijs locis fieret phase, cum in nullo alio esset Sanctuarium, non possent cremari adipes, nec esset sacrificium.

Secunda conditio similitudinis est, quia sicut nemo poterat comedere de sacrificijs, nisi mũdus esset, & arcebatur etiã ab ingressu Sãctuarij: ita & de agno paschali nemo poterat comedere, nisi mundus, & ex hac causa data est dilatio immundis, vt celebrarent phase mense secundo, vt patet in litera.

Tertia conditio similitudinis est, quia sicut sacrificia non poterant fieri, nisi in loco Sanctuarij, & si aliquis alibi faceret merebatur mortem: ita non poterat celebrari phase, nisi in loco Sanctuarij. patet hoc de

alijs

aliis sacrificijs Deutero.c.12.s.caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in eo quē elegerit Dominus Deus tuus in vna tribuum tuarū. idem Leui.c.17.de celebrādo phase in loco Sanctuarij habetur Deutero.c.16.s.immolabisque phase Domino Deo tuo de ouibus, & de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.

Quarta similitudo est, quia sicut carnes sacrificiorum cremabantur, vel secundum totum, vel quantū ad aliquid, ita carnes agni paschalis cū residuę essent, cremabantur igni, vt patet Exo.capi.12.non tamen cremabantur in igne altaris, sed in quodam alio igne prophano, vt declaratum est e.c. Potest autem conuenientior comparatio haberi carnium residuarum de agno paschali ad carnes residuas de hostia pacifica. Nā si sacerdotes, vel offerentes non possent die oblationis comedere omnes partes sibi prouenientes, vel in secundo die in quibusdam hostijs pacificis, cremabantur igne residuę carnes, vt patet Leui.cap.7.& 19.

Quinta similitudo potest esse quantum ad causam iubētem. omnes enim carnes quas Iudęi comedebāt, aut propter seipsos, vt delectarentur, & cibarentur comedebant, aut vt Deum colerent. Si primo modo nō vocabantur sacrificia, nec obseruabantur aliquę ceremonię ex parte comedentium, siue essent mundi, siue immundi, nec ex parte animalium, siue essent maculata, siue immaculata, sed qualitercunque manducari licebat, vt patet Deutero.capi.12.

Si autem immolarent, vel manducarent carnes aliquas propter pręceptum Domini, obseruabantur in illis cæremoniæ, tam ex parte immolatorum animalium, quam ex parte comedentium, vt patet Deute.c.12.& ista vocantur ibi largo modo holocausta, sed sic erat de agno paschali, quòd debebant obseruari in eo, ceremonię, & propter Deum immolabatur. ergo includebatur nomine holocaustorum generaliter dictorum. sic autem vocatur hic sacrificium: propriè tamen non erat. sic autem erat de vitula rufa, quę iubēte Domino immolabatur, & comburebatur extra castra, vt patet infra 19.c.tamen ipsa non pertinebat ad aliquod genus sacrificij: non enim erat holocaustum, quia illud totum in altari crematur. vitula autem rufa tota cremabatur extra castra. Item non erat hostia pro peccato, quia in hoc semper sanguis fundebatur ad basim altaris, siue introduceretur in tabernaculū, siue non, vt patet Leui.capi.4.5.& 6.in hac autem, nec adipes Domino offerebantur, nec sanguis fundebatur ad basim altaris, sed totū extra castra cremabatur.

Item non erat hostia pacifica, quia ista semper diuidebatur inter Deum, sacerdotes, & offerentes. vitula tamen rufa nulli horum in parte, vel in toto prouenie bat, sed cremabatur, vt patet infra capi.19.vocatur tamē sacrificium, quia habebat aliquas similitudines ad sacrificium, scilicet quia iubente Domino immolabatur; & in loco Sanctuarij contra fores tabernaculi extra castra, & quòd esset munda, & multę alię cæremonię.

Erat tamen magis participans rationem sacrificij vitula rufa immolata, quam agnus paschalis. Primo quia ipsa vitula rufa immolabatur a sacerdote, vt patet infra c.19. Eleazarus enim filius Aaron immolauit illam. De agno autem paschali an immolaretur a sacerdotibus, vel a popularibus comedentibus non cōstat, quamquam satis dici posset, quòd immolabatur a sacerdotibus, cum adipes sumendi essent ad cremandum in altari, vt supra dictum est.

Item similabatur vitula rufa sacrificio pro peccato, quia sicut in quibusdam sacrificijs pro peccato aspergebatur septies sanguis contra velum Sanctuarij, vt

F patet Leui.capi.4.ita, & de sanguine vitulę rufę septies aspergebatur contra fores tabernaculi, vt patet infra 19.capitu.

Item similabatur sacrificio pro peccato, quod erat pro toto populo. Nam cum totus populus peccabat offerebatur pro eo vitulus, & cremabatur extra castra, vt patet Leui.capi.4.ita autem ista vitula rufa cremabatur pro toto populo extra castra, scilicet vt de cineribus eius commixtis aqua totus populus aspergeret ad expiationem immunditiarum, vt patet infra 19.c.

Item vitula rufa dicebatur sacrificium pro peccato, quia in veteri testamento contaminatio exterior secundum quam aliquis prohibebatur accedere ad
G Sanctuarium, vocatur peccatum, vt patet supra c.7.de Nazaręo, qui dicitur peccauisse super mortuo, idest contaminatus fuisse: vitula autem rufa erat, vt de cineribus eius expiarentur omnia ista peccata, siue contaminationes. ergo vocaretur sacrificium pro peccato maiorem ergo, similitudinem habet vitula rufa ad sacrificium, quam agnus paschalis, quia agnus iste solū habet similitudinem quandam generalem, nō determinando se ad aliquod genus sacrificij. ad nullum.n. eorum specialiter habet similitudinem: vitula autem rufa similitudinem magnam habet ad sacrificiū pro peccato, vt supra declaratum est. scriptura tamen loquens generaliter vocauit agnum paschalem sacrificium: ideo illi, qui non celebrant phase, dicuntur non
H offerre sacrificium tempore suo, idest in tempore determinato ad istam celebritatem die 14.vt supra patet. Vnde non solum puniuntur omittentes paschalē celebritatem, quia non immolant, sed quia non faciūt tempore suo. vnde si aliquis de Iudęis cum proposito celebrandi phase mense secundo, omisisset illud celebrare mense primo incurrebat hanc pœnam, ac si nunquam celebraret, nisi detineretur aliqua duarum pręcedentium causarum: ideo si in mense secundo celebraret iam in hoc peccabat, quia faciebat extra tempus determinatum a lege non habens aliquam causam faciendi.

Peccatum suum ipse portabit. Idest qui nulla causa impeditus de pręcedentibus non celebrauit phase por-
I tabit peccatum suum, idest super eum veniet iniquitas sua, & hoc est repetitio præcedentis cum dictum fuit. exterminabitur anima illa de populo suo. nihil quippe aliud importatur per hoc.

Dicitur aliquis portare peccatum suum, idest super se recipere pœnam debitam pro delicto, sicut est in oneribus, quę super nos ferimus. *Peregrinus quoque, & aduena si fuerint apud vos,*

Quare non solum Iudæi, sed etiam gentiles conuersi tenebantur celebrare phase alij autem non. Et quod Iudæi non cogebant gentiles ad cæremonias suas, sed cogebant ad non agendum contra illas, & cum puniebant eos pro hoc non puniebant tanquam legis violatores, sed tanquam illatores iniuriæ.

K *Quæst. XXXV.*

HIc declaratur ad quos extendatur ista lex, quia cum daretur Israelitis putaret aliquis solos ipsos obligari. Respondetur tamen non solum ipsos, sed etiam conuersos ad Iudaismum de gentilibus obligari ad hanc legem, & isti vocantur hic aduenę, & peregrini.

Aliqui existimant hic distingui aduenas, & peregrinos, qui solum sunt aduenę, qui conuersi sunt ad Iudaismum, & manent in terra Hebręorum, & quòd peregrini vocentur gentiles, qui transibāt peregrinādo per terram Hebræorum, sicut faciunt mercatores, qui tēdunt de vna terra in alteram ad negociationes. Sed hoc falsum est: soli enim, qui sunt sub aliqua lege obligantur

obligantur ad obseruandum illam, qui vero non sunt sub ea ad nihil necessitantur, vt ait Apostolus ad Ro. ca.3.s.scimus autem q̃m quęcunque lex loquitur his qui in lege sunt loquitur. Isti tñ peregrini, vt isti assignant non erant sub lege hebręorum cum essent gentiles.ergo non obligabantur ad obseruandum illam, sed solum cogerent Iudęi illos, vt non facerent aliqd, quod redundaret in iniuriam legis ipsorũ, vt ꝙ non colerent idola in terra sua,& similia. non tamen cogerent eos circuncidi, nec facere aliquas cęremonias. Cum vero aliquis cogeretur non colere idola,& occideretur, si faceret aliquem cultum manifestum non erat hòc,tanquam directe obligarentur ad legem,sed quia facientes illud irrogabant iniuriam Iudęis colendo Deos alienos in terra Dei sui, & tunc plecterẽt hmõi peccantes non tanquã legis violatores, sed tanquam vltores iniuriæ sibi irrogatę, faciendo in terra sua,quod non licebat.s.colendo Deos alienos. hic tñ vocãtur peregrini isti, qui obligati sunt ad obseruandum legem. ergo non sunt gentiles peregrini nondũ conuersi. Sed aduenæ, & peregrini accipiuntur hic ꝓ eisdem, & sunt illi, qui conuersi sunt ad Iudaismum, vel filii conuersorum.vocantur autem isti aduenę, qa de terra aliena ad terram Iudæorum venerunt, & de cultu Deorum alienorum ad cultum veri Dei. vocantur autem isti peregrini, quia nunc qñ manent in terra Iudæorum non manent,vt in terra sua, sed vt in terra aliena, quicunque autem in terra aliena moratur, quantumcunq; magno tempore moretur in ea, semper vocatur peregrinus: sicut Abraham, quamquam manserit magno tempore in terra Chanaan.s.ex anno 75.vitæ suę, vsq; ad mortem cum iam esset annorum 175.vt patet Gen.c.12.iuncto 25. semper tñ vocatus est peregrinus in terra illa. sic enim ipse vocauit se,vt patet Gen.23.c.s.aduena sum, & peregrinꝰ apud vos,& tunc est sensus, ꝙ illi,qui erant conuersi ad Iudaismum qui vocabantur peregrini, & aduenę ex causis dictis,debebant obseruare istam legem, sicut Israelitę.

Cur peregrini conuersi compellebantur obseruare legẽ de phase celebrando, cum ipsi non recepissent beneficium cuius memoria agebatur. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, quare compellebantur peregrini obseruare istam legem de phase celebrãdo, quia lex fuit introducta ad memoriam beneficii pręstiti Israelitis in exitu de Aegypto cũ celebrauerunt phase. conuersi tamen ad Iudaismum de gentilitate non participauerũt hoc beneficio, nec eorum priores. ergo non erat aliquid, quare deberent obligari.

Respondendum est, ꝙ Iudęi non celebrabant phase, tanquam ipsi suscepissent beneficium liberationis de Aegypto, quia illi qui celebrabant postea magno tempore non cõicauerant hoc beneficio in seipsis.solum tñ obseruabant,quia erant quędam partes populi Dei.Ita autem de conuersis erat, quia ipsi non cõicauerant partem pręstiti beneficii in se,nec in prioribus suis: erant tñ partes populi Dei, & quia populus Dei obligatus erat cum liberatus esset de Aegypto, ipsi quoque obligabantur ad celebrandum phase, & ista fuit causa, quare expressum est, ꝙ peregrini etiã obligarentur, quia dubitaretur de ipsis cum non pertineret ad eos beneficium.

Eodem modo dicendum est de redemptione primogenitorum: fiebat enim propter liberationẽ eorũ ab angelo exterminatore in Aegypto, & quia nõ fuerant ibi liberati aliqui primogeniti de genere conuersorum,non videbantur obligati,quia erant pars popu-

A li Dei.Beneficium autem istud non erat collatum singulariter personis, sed magis toti populo, cuius pars quędam erant conuersi,obligabantur ergo, sicut declaratum est supra tertio cap. *Faciant phase domino.* Idest celebrent festiuitatem paschalem,ita ꝙ quilibet de cõuersis in domo sua occideret agnum ad immolandũ secundum formam,quę habetur Exo.c.12. sicut tenebatur facere quilibet Iudęus.

Iuxta cæremonias,& iustificationes eius. Idest quilibet de conuersis debebat obseruare omnes cęremonias phase quas obseruabant Iudęi. Dicuntur cęremonię, & iustificationes, quia cęremonię pertinent ad ritum ipsius agni,quantum ad cõditiones eius, iustificationes considerantur quantum ad cæremonias ipsorum co-
B medentium, sicut supra declaratum est.

Præceptum idem erit apud vos,tam aduenæ, quam indigenæ. Idest lex erit communis pro Iudæis, & pro conuersis ad Iudaismum. intelligitur de hac lege celebrãdi phase,vocantur aduenę conuersi. indigenę dicuntur ipsi Iudæi,idest geniti,vel naturales de terra.Dicitur enim indigena quasi inde genitus, & isti vocantur alio nomine ciues,vt patet Leuit.c.24.vbi dicitur, ꝙ erit iudicium ęquum,siue ciuis,siue peregrinus sit. nec accipitur hic indigena respectu alicuius terrę, sicut ipsum nomen signat, sed respectu legis.s.ꝙ Iudęi erant nati de lege, quia ipsimet eam primo susceperunt, & posteri eorum in lege nascebantur: gentiles autem non nascebantur in lege, sed ad eam veniebant, tanquam
C peregrinantes.Et cum dicitur,quòd erit eadem lex solum intelligitur in illis, in quibus est obligatio, quia ęqualiter obligabantur vtrique,in suscipiendis tamen honoribus,& quibusdam priuilegiis non erant æquales,pręcellebant quippe Iudęi, cum nũquam assumerentur principes, vel homines ad dignitatem de conuersis,sicut declaratum fuit Deuteronom.cap.23.

Igitur die qua erectum est. Supra dictum fuit de dispositione populi proficisci volentis: hic agitur de his, quę pertinent ad eius ordinem actu proficiscentis, & diuiditur in duo.primo ponitur profectionis directio. secundo ipsa profectio quasi in medio cap.sequentis ibi. *Anno secundo.* Prima in duas. Primo ponitur directio facta ministerio angelico. Secundo directio facta
D ministerio humano, & agitur hic de nube dirigente Israelitas in itinere. Cuius causa est,quia sequenti cap. dicendum erat quomodo Israelitę recesserũt de mõte Sinai per mansiones suas, & quia dirigebantur in isto itinere per nubem pręcedentem, ponitur hic de illa quomodo mouebatur,& dicitur,ꝙ in die qua erectum est tabernaculum,nubes impleuit illud sedẽs super illud,& ista est, quæ dirigebat Israelitas in itinere, vt patet infra.

Erectio tabernaculi,de qua hic quando fuit. Et an nubes,& columna sint idem.Et quomodo differant. Quæst. XXXVII.

E FVIT autem erectio tabernaculi de qua hic dr̃ anno secũdo ab exitu de Aegypto die primo anni,vt patet Exo.c.40. Antea vero, quam tabernaculum esset erectum nubes ista erat super tabernaculum Moysi,quod erat paruum tabernaculum,vt patet Exo.cap.33.Nam cum posuisset tabernaculum extra castra nubes erat super illud. descẽdebat.n.columna nubis ad ostium tabernaculi, & ibi loquebatur Deus cum Moyse. Cum vero tabernaculũ istud magnum erectũ est cessauit nubes desuꝑ tabernaculũ paruũ, & cępit eē suꝑ tabernaculũ testimonii, qđ erexerat Moyses. Erat aũt ibi cũ castra ꝯsistere debebant, cũ vero mouenda essent,recedebat ad vexillũ filiorum Iuda,qui ꝓcedebant.& sic mouebantur.

De ista nube aliqui dubitant an esset eadem, quę vocatur nubes, & quæ vocatur columna, & an esset vna columna nubis ad directionem in via, & ad defensionem a calore alia, quę vocaretur nubes, & non columna. de his declaratum est Exo. c. 13.

Operuit illud nubes. i. sedit nubes super illud eleuata, vt patet infra cum dicitur, a vespere super tentorium erat quasi species ignis, vsque ad mane, & ista dicitur impleuisse tabernaculum, non quidem ꝙ esset intus, sed intra Sanctuarium erat quędam nebula replēs omnia, vt patet Exo. 40. c. nubes autem erat supra pendēs, vt patet in prę alleg. c. Ista vocatur hic nubes: alibi tamen vocatur columna nubis, vt patet Exo. c. 14. & 33. Differunt autem ista duo per figuram, quia nubes dicit figuram extensam, & non eleuatam. Columna autem dicit magnam longitudinem, & paruam latitudinem, hmōi autem erat illa nubes, quæ dirigebat Israelitas, & ob hoc vocata est hic nubes non designando figuram, sed naturam, quia siue nubes, siue columna nubis, vtraque est nubes.

A vespere autem super tentorium erat, quasi species ignis, vsque ad mane. i. in vespere cum sol occumberet apparebat columna in figura ignis, vsque mane, in aurora autem incipiebat apparere in specie columnę albæ.

An columna esset verus ignis, vel solum species ignis. Et quòd nubes quamuis non esset verus ignis, erat tamen vera eius species. Quæst. XXXVIII.

ET dicitur hic, ꝙ erat species ignis. i. similitudo, ita ꝙ non esset verus ignis: vocatur tamen ignis Exo. c. 40. cum dicitur, per diem incubabat nubes tabernaculo, & ignis in nocte: alibi autem vocatur columna ignis. i. ignis formatus in modum columnæ, sic patet Exo. c. 13.

Dicendum tamen est, ꝙ ista columna non erat verus ignis, sed species ignis, sicut hic dicitur. Nam si diceremus, ꝙ erat verus ignis, non posset stare ista litera, quę vocat nubem illam speciem ignis, cū species non dicat rem, sed similitudinem rei. Cum autem vocatur ignis Exo. 40. c. vel columna ignis Exo. 13. c. non dicitur, tanquam aliquid de vero igne esset in illa, sed quia Israelitis apparebat, quasi esset verus ignis, & hoc quantum ad fulgorem: non tamen quātum ad ardorem: nihil enim exurebat, & cum illa columna non esset verus ignis fecit Deus, vt appareret ignis, vt sic Israelitę dirigerentur in via, cum ambularent per noctem, vel cū starent essent lucida omnia castra, quod non fieret si maneret columna in similitudine nubis. Et dicitur hic, ꝙ operiebat nubes per diem, & per noctem, quasi species ignis, non ꝙ esset ibi species ignis, & non species ignis: immo erat ibi vera species ignis, quamquam non esset ignis verus: multum. n. differt esse veram similitudinem, vel veram rem. Nam figura hominis est vera figura hominis: non tamen est verus homo. Aliud enim requiritur ad veritatem rei, & aliud ad veritatem similitudinis rei, sic erat de igne, quamquam non esset illa columna verus ignis: erat tamen vera species, vel similitudo ignis, quia veritas speciei non est in essendo, sed in apparendo, veritas autē rei est in essendo. De hoc an esset ista columna verus ignis, vel similitudo solum, & quō concordentur scripturæ loquentes de hoc, declaratum fuit latius Exod. cap. 13.

Et sic fiebat iugiter. i. quotidie accidebat mutatio nubis. quia per noctem apparebat figura ignis, per diem vero figura nubis lucidę.

Per diem operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Satis enim apparet, ꝙ non fuerit ibi ignis, sed figura eius.

F *An erat eadem columna nubis, & ignis. scilicet in die, & nocte, vel essent duæ. Quæst. XXXIX.*

QVIA tamen dicitur, ꝙ erat ibi nubes per diem, & per noctem species ignis, videtur esse dubiū an fuerit eadem nubes, quę erat per diem, & quæ per noctem, vel si per noctem veniebat aliqua nubes, quæ haberet figuram ignis, & in aurora illa recederet, & subintraret alia, quæ esset nubes columnaris lucida apparens per totum diem.

Respondendum est, ꝙ eadem erat columna ignis, & nubis, & non eleuabatur, nec deprimebatur, sed manebat in eodem loco: in nocte tamen apparebat velut ignis. per diem autem, tanquam nubes lucida: eadem tamen erat, quod satis apparet Exo. c. 14. cum dicitur. iamque aduenerat vigilia matutina, & ecce respiciens dominus super castra Aegyptiorum per columnam ignis, & nubis interfecit exercitum eorum. Ecce ibi respexit dominus per columnam ignis, & nubis. ergo eadem erat columna, alioquin non diceretur per columnam, sed per columnas. Item quia iste respectus, siue aspicere Dei non fuit diuersis temporibus, sed simul: necesse ergo erat, quòd tunc esset vna columna, siue nubis, siue ignis, & non ambæ: & tū dr respexisse per columnam ignis, & nubis. ergo erat vnica. antecedens patet, quia si duæ columnę essent, nunquam essent simul, sed columna nubis solum in die, columna autem ignis solum per noctem.

H Item in tempore quo Deus respexit nō poterat esse, nisi vna, & ista esset columna ignis, quia hoc erat p noctem in vigilia matutina, vt patet prælle. capitulo. Dicitur tamen, quòd tunc respexit per columnā ignis & nubis, vnica ergo erat, quę per noctem apparebat, quasi ignis, & eadem per diem velut lucida nubes. De probatione huius satis dictum est Exod. capitulo decimotertio, & ibi de tota materia columnæ pręcedentis Israelitas. de hoc etiam Exod. cap. 40. aliquid declaratum est.

An ista columna cum dicatur columna ignis, & nubis, esset columna ignis, vel columna nubis. Quæst. XL.

I SED tunc cum constet istam nubem esse vnam, & dicatur, ꝙ erat columna nubis, & ignis, dubitaretur quid horum erat: nam poterat esse vtrunque.

Respondēdum est, ꝙ erat vera nubes, & hoc significat litera cum dicit, ꝙ per diem operiebat illud nubes, & per noctem, quasi species ignis: de nube. n. simpliciter locuta est scriptura, de igne vero nō dixit simpliciter, sed nominauit speciem ignis, quod signat solam similitudinem, quot autem miracula sequerētur si poneretur ignis verus, & quot si esset nubes, & similitudo ignis declaratū est Exod. c. 13. *Quasi species ignis.* Potest accipi dupliciter hic species ignis. vno modo

K pro igne. Alio modo pro similitudine. Si primo modo est sensus, quasi species ignis. i. quasi ignis, de hoc est verum, quia videbatur illa nubes esse ignis, sed non erat: si secundo modo ponitur quasi improprie, quia non erat ibi, quasi species ignis. sed vera species ignis: nam licet verus ignis non esset ibi, erat tamen vera similitudo ignis cum appareret, vt ignis. Iste modus loquendi est hebraicus, & patitur multas calumnias, si in verbis instare velimus: sensus tamen solus tenendus est cum apparet quid litera intendat. *Cumque ablata fuisset nubes.* Ponebatur supra de modo apparitionis nubis super tabernaculum. Hic ponitur de motu eius scilicet quomodo ipsa mota mouebantur castra, & ipsa stante pariter stabant.

Motus

Motus columnæ non erat naturalis, sed ab angelo.
Quæst. XLI.

AVFEREBATVR autem ista nubes, scilicet ab alio mota. Non enim mouebatur naturali motu, aut intrinseco, quia non correſponderet ei motus, velut progressiuus, ſicut eſt in animalibus, ſed magis aſcenderet in ſublimi ad locum aliarum nubium, cum omnia, quę ſunt extra loca ſua naturali inclinatione ferantur in illa.

Item quia ſi motu naturali moueretur non ſtaret aliquando, & moueretur interdum, ſed ſemper moueretur donec perueniret in locum ad quem ferebatur. Item quia dirigere vias, & loca caſtrametationum non pertinet ad agens naturale, ſed ad agens, quod ſecundum rationem operatur, ſed columna iſta faciebat hęc. ergo non mouebatur naturaliter.

Item quia quandocunque Iſraelitæ caſtra figebant aut mouebant dicebantur facere mandato Dei, vt patet infra cum dicitur. per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiſcebantur. Erat tamē profectio, & caſtrametatio ſecundum motum, & ſtationem nubis. ergo nubes non mouebatur naturaliter, ſed per mandatum Dei. ſ. ab aliquo miniſtro eius: angelus enim quidam erat in nube illa mouens ipſam facienſque ſtare cum vellet, vt patet Exo. c. 14. ſcilicet tollenſque ſe angelus Domini, qui pręcedebat caſtra Iſrael abijt poſt eos, & cum eo pariter nubes, & iſte poſſet mouere nubem ſecundum actum rationis: vnde motus nubis non dicebatur naturalis, ſed violentus ab agente extrinſeco. de iſto motu declaratum eſt Exo. 40. capi. *Quæ tabernaculum protegebat.* i. iſta nubes operiebat tabernaculum: protegere enim, & obumbrare idem ſunt, quia protegere a tegendo dicitur.

Aliqui ponebant duas nubes fuiſſe.
Quæſt. XLII.

ET ex hoc dicunt quidam, ꝙ erat duplex nubes. Vna quę tegebat tabernaculum, & erat in figura columnari. Alia vero erat extenſa ſuper oīa caſtra ad defendendum Iſraelitas ab eſtu, & iſta erat ampla, & longa ſm magnitudinem caſtrorum, & hæc non vocatur columna, quia non erat erecta in ſublime in forma columnari, ſed expanſa ſuper omnia caſtra, & hoc quia dicitur hic quæ protegebat tabernaculum. q. d. ꝙ alia erat nubes protegens tabernaculum, & alia protegens omnia caſtra.

Iſtud argumentum præſupponit, ꝙ aliqua eſſet nubes tegens caſtra, & hoc diſtinguit inter nubē tegentem caſtra, & tegentem tabernaculum, ſed an fuerit aliqua nubes tegens omnia caſtra, aut partem eorum ſatis dubium eſt, & videtur, ꝙ non fuit, ſicut declaratum eſt Exo. c. 13. & de hoc dicetur infra c. 14. Item argumentum iſtud peccat: non enim ſequitur, ꝙ operiret iſta nubes tabernaculum, & non operiret caſtra.

Nunc proficiſcebantur filij Iſrael. i. nube mota incipiebant moueri.

Quomodo mota nube caſtra mouebantur. Et quantum durauit iſta profectio, & directio nubis. Et quare vltra Iordanem nubes non direxit Hebræos.
Quæſt. XLIII.

PRIMO enim nubes eleuabatur de tabernaculo, & ſedebat ſuper vexillum tribus Iudæ, q̄ erat prima in motu, & tūc clangebāt ſacerdotes duabus tubis argenteis facientes clāgorem longū, & concilum, & tunc parabant ſe ad recedendum oēs qui erant in caſtris deponentes tentoria ſua, & componentes ſarcinulas. In primo aūt clangore ꝓcedebant qui erant ſub primo vexillo filiorum Iuda. ſ. tres tribus. In ſecundo clangore procedebant, qui erant in ſecundo vexillo filiorum Ruben. In tertio clāgore recedebāt manētes ſub vexillo filiorū Ephraim. In vltimo clangore mouebant caſtra, qui erant in vexillo filiorum Dan, & tunc incipiebant proficiſci dirigente nube, vt patet ſeq. c.

Durauit aūt iſta profectio dirigente nube, vſque ad tranſitum Iordanis, ſiue vltimā manſionem filiorum Iſrael. Cum aūt tranſierunt in terram vltra Iordanem non habuerunt columnam pręcedentē, ſed arca Dei pręcedebat illos per duo millia paſſuum ad diſponendum locū caſtrorum, vt patet Ioſue c. 3. nam antequā tranſirent Iordanem dixit Iſraelitis Ioſue, ꝙ arca Dei pręceſſura eſſet, & nullus propinquaret ad eam, vt patet eo. c. Non fuit aūt conueniens, ꝙ in terra vltra Iordanem nubes dirigeret Iſraelitas, ſicut in deſerto direxerat. Cauſa eſt, quia deſertum erat terra ſine itinere, & ſine habitatore, & nemo ſciebat per illam ꝓgredi, niſi Deus dirigeret, vt patet Hiere. c. 2. Cum dr̄, q traſduxit vos per deſertum per terram inhabitabilē, & inuiam, per terram ſitis, & imaginem mortis, per terrā in qua non ambulauit vir, neque habitauit homo. Potiſſime autem de Iudęis, qui nunquam in terra illa fuerant, neque reperiebant aliquando a quo quærerent, quà eis progrediendum eſſet: Gentiles aūt qui habitabant in circuitu illius deſerti aliqualiter cognouerant loca deſerti, & quo eundum eſſet. Sic dr̄ infra 10. c. de Ietro ſocero Moyſi, qui erat Madianita, ꝙ ipſe dirigeret Iſraelitas in deſerto. ſ. noli inquit nos relinquere, tu enim noſti in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus, & eris ductor noſter. In terra autem vltra Iordanem non erat hmōi, quia tota erat populata, & habens vias, quocūque autem irent Iſraelitę nō poterant errare, quia totam terram acquirere debebant. ideo nihil differebat an primo irent ad iſtū locū, vel ad illum. in deſerto autem multum differebat, qa ſi non haberent aliquem directorem poſſent viā carpere ad ingrediendum in terram Madian, Amalech, vel Moab aut Amō, & ſic de alijs populis cōtra quos Deus non iuſſerat, vt pugnarent, ſed contra Chananęos: incidentes tamen in gētem aliquam huiuſmodi neceſſe erat, vt pugnarent. ergo oportuit haberi directorem eſſe Deum, & hoc per columnam nubis, q̄ eſſet ſignum viſibile demōſtrans iter, & tempus manendi atque mouendi caſtra. Item decuit propter alterum haberi columnam nubis pręcedentem. Nam ſi Iſraelitę mouerētur, quando vellent, aut haberēt aliquem de gentilibus directorem ſtarent in māſionibꝰ tanto tpe, quanto vellent, & aliqñ mouerentur ante tempus a Deo determinatum: Deus autē volebat detinere Iſraelitas in deſerto annis 40. propter murmurationes ipſorum, vt patet infra 14. ca. Si autem nō eſſet nubes dirigens, ſed mouerētur ad libitum citò introirent in illam, dedit autem Deus nubem, vt nō mouerentur qñ vellent, ſed ad motum ipſius, ideo ſi nubes maneret per duos annos cogebantur quoque ipſi manere, & hoc modo per 40. annos ſteterunt. In terram autem Chanaan vltra Iordanem non erat neceſſariū aliquid hmōi, quia Iudæi non erant manſuri in aliquibus locis magno tēpore, ſed quanto velocius poſſent capere debebant terram Chanaan.

Item non fuit conueniens nubes ad directionē vltra Iordanem, quia actus pręcipuus Iſraelitarum erat ibi pugnare contra hoſtes. Sed ad hoc non conueniebat motus nubis, quia pugnantes debent moueri ſm habitudinem motus hoſtium huc, vel illuc perſequēdo, vel retrocedendo. Si tamē attendere deberent ad

nubem, nihil facerent de pertinentibus ad bellicā directionem. Ideo valde esset eis nubes impeditiua. cessauit igitur, antequam transirent Iordanem, & tūc fecerunt arcam domini directricem viarum. s. vt ipsa pcederet, & in loco in quo sederet, castra figerentur, prius tamen concordabatur inter Israelitas, vel saltem disponebatur a Iosue in quo loco castrametandū foret. hoc cognito sacerdotes portabant arcam praecedentes populum duobus millibus passuum, & vbi mā sissent figebantur castra, hoc autem erat cum totaliter castra mouenda forent: secus autem quando solū mouebantur aliqui bellatores ad aliqua loca, qa tunc non oportebat pręcedere arcam, sed ipsi inquirebant vias ad loca illa: semper. n. ad propinqua oppida mouebantur, de his declaratum fuit Ios. c. 13.

Cum autem dicitur Exo. 13. nunquam defuit colūna nubis per noctem coram populo, intelligendū est de toto tempore quo fuerunt in deserto, vsque ad trāsitum Iordanis, vt satis potest colligi ex eadem litera cum dicitur. Dominus pręcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris, vtroque tempore. ergo solum fuit columna illa dirigens dum erat necessaria in terra vltra Iordanem. ergo nec fuit ibi columna. Item patet hoc ex similitudine ad manna: nā manna fuit datum Israelitis in defectum ciborū suorum mense secundo, postquam egressi sunt de Aegypto, vt patet Exo. c. 16. Durauit autem per totum desertum, quia ibi non poterant haberi cibi. Cum vero introierunt Israelitę in terram vltra Iordanem, & inceperunt comedere de frugibus terrę, cessauit māna, vt patet Ios. c. 5. eo ꝙ non erat iam necessarium aduenientibus aliis cibis. ita cum data est columna ad dirigendum viam, & iam non esset necessaria viarum directio, cessare debuit nubes, & dicitur, ꝙ cum moueretur nubes proficiscebantur filii Israel: non solum, ꝙ ipsi proficiscerentur, sed etiam alii conuersi ad Iudaismum, qui ascenderant ex Aegypto proficiscebantur cum eis. nam illi manebant in castris, sicut Israelitę, vt fuit declaratum supra 2. c. ergo cum ipsi mouerentur mouebantur quoque conuersi ad Iudaismum. sed nomine Israelitarum isti intelliguntur. *Et in loco vbi stetisset nubes castrametabantur.* Idest quando nubes cessaret figebant castra.

Castra non figebantur propter quemcunque motum columnae, nec vocabatur omnis locus mansio.
Quaest. XLIIII.

Hoc autem non est intelligendum, ꝙ semp figerent castra, qñcunque staret nubes, qa tunc quotidie figerent bis castra. Nō. n. poterant Iudaei, & aīalia eorum moueri per totum diem sine cibo, & potu, sed necesse erat, ꝙ sederent ad sumendos cibos. nemo. n. posset laborē itineris si continuus esset, per totam diem tolerare.

Item necesse erat, vt in qualibet nocte cessaret nubes a motu, vt sic Israelitae possent vacare sopori: alioquin nube mota ipsi manere nequibant. Nemo tñ dicet eos per noctes, & dies ambulauisse, quia hoc intolerabile erat, ideo oportet, ꝙ quotidie quiesceret aliquantulum ad tempus sumendorum ciborum, & quietem animalium, & per noctem ad recreationē, & somnum: tñ non figebantur castra qñ manebat nubes solum ad sumendos cibos in die, nec etiam si ad Solis occasum cessaret a motu non figebantur castra propter hoc, sed si nubes resideret in aliqua parte diei, & continuaret, vsque ad noctem: videbatur, ꝙ ibi aliquantulum mansuri essent, & figebant castra. Si tñ cōtingeret, ꝙ sequenti aurora moueretur nubes, castra

F quoque cū illa mouebantur. Non est ergo intelligendum, ꝙ vbicunque nubes maneret castrametarent. i. figerent castra, nisi exponatur eo mō quo dictum est. Alio modo pt accipi castrametari. i. manere, & tunc verum est, ꝙ in quocunque loco mansisset nubes castrametabantur. i. manebant Israelitae, & hoc mō non solum fuerunt 42. mansiones, sicut describūtur infra 33. capi. in catalogo mansionum, sed valde plures. s. ꝙ qualibet die qua mouerentur ad minus facerent duas mansiones. *Ad imperium domini proficiscebantur.* i. Israelitae nunquam mouebantur, nisi cum Deus mandaret. non est autem intelligendum, ꝙ Deus semper daret mandatum expressum de motu castrorum, qñcunq; essent mouenda. Sed dicebantur moueri per mandatum

G domini. i. per columnam nubis, & illa ad mandatum Dei mouebatur, quia angelus Dei erat in nube mouens illam, vt patet Exo. c. 14. Angelus autē nunquam sine Dei mādato mouebat. i. sine hoc, ꝙ cognosceret determinate Deum velle, ꝙ mouerentur.

Et ad imperium illius figebant tabernaculum. i. etiam per mandatum Dei figebantur castra. idem sensus est hic. s. ꝙ non Deus iuberet semper qñ mouenda eēnt castra, sed per motum nubis mouebantur. dicebantur tamen moueri ad mandatum domini, & locari, quia sicut angelus sine Dei speciali mandato non moueret castra, ita nec figeret dando signum ad hoc per motum, & stationem nubis, ideo per mandatum Dei et figebantur castra. Aliquando tamen fuit speciale mandatum Dei de motu castrorum, sicut patet infra 14

H cum dicitur, quoniam Amalechites, & Chananaeus habitant in vallibus, cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem. hic tamen non dicitur, nisi pro mādato, quod est per motum nubis, & cum dicitur, ꝙ figebant tabernaculum, non solum intelligitur de tabernaculo testimonii, sed etiam de tabernaculis Israelitarum, quia tunc figebantur castra, leuius tamen erat figere tabernacula Israelitarum, quam tabernaculum domini.

Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum manebant in eodem loco. Istud erat signum Israelitis ad manendum. s. statio nubis. ideo si valde magno tpe stetisset, ipsi quoque manebāt, quia non habebant aliū directorem, & si pauco tempore eodem modo imme-

I diate recedebant, cum tñ ad motum nubis castra figēda essent, tabernaculū erigebatur sub illo loco in quo nubes staret, in circuitu autem illius Leuitae figebant tentoria sua cum iussum esset illis, vt excubarēt in circuitu tabernaculi, vt patet supra c. 1. Deinde totus populus Israelitarum diuisus per turmas suas figebat castra sub vexillis suis secundum ordinem datum. s. c. 2. Et sic ipsa nubes dabat modum castrorum locandorum. Dicitur autem de nube, ꝙ erat super tabernaculum, quia erat eleuata, & pendēs super illud, quod fiebat ad attestationem diuinae glorię. Erat. n. gloria Dei in nube, & quia in Sanctuario erat etiam gloria Domini, quia ibi colebatur, sedebat nubes super Sāctua-

K rio. Item quia nubes ista per noctem apparebat in specie ignis videntibus omnibus Israelitis de mansionibus suis, vt patet Exod. c. 40. vt ergo ęqualiter luceret in omnibus castris debuit poni in medio, tabernaculum autem erat in medio Israelitarum, vt declaratum fuit supra c. 2. ergo super illo esse debebat. Itē fuit hoc, vt non videretur Deus magis acceptare aliquam de tribubus Israelitarum, quam alias, sicut acceptauit tribum Leui faciendo florere virgam tribus eius, vt patet infra 17. capit. debuit ergo esse super Sanctuarium, quia ille locus erat sibi acceptabilis cum ibi coleretur: ante vero, quam esset tabernaculum factum, sedebat nubes super paruum tabernaculum Moysi, qđ tenderat extra castra in monte Synai, quia etiā ille locus

cus erat acceptabilior cęteris propter Moysen, sic patet Exo. c. 33.

Ista nubes, quę super Sanctuarium erat erecta aliqñ humiliabatur descendens ad ostium tabernaculi, vt ibi Deus loqueretur, sic factum est infra 12. ca. vbi ad ostium tabernaculi descendit dominus in columna nubis, & locutus est ad Aaron, & Mariam, & in hac nube descendente frequenter loquebatur Moysi, siue quando habebat tabernaculum suum extra castra, vt patet Exod. c. 33. siue cum esset constructum tabernaculum magnum, vt patet Exo. 29. vbi dicitur, ꝙ ad ostium tabernaculi constituet dominos, vt loquatur Moysi, & præcipiat filiis Israel. *Et si euenisset, vt multo tempore maneret super illud.* i. si contingeret, ꝙ nubes stetisset magno tempore super tabernaculo, Israelitæ manere debebant, sicut in monte Synai, vbi steterũt vno anno demptis diebus 10. s. a primo die mẽsis tertii anni primi egressionis de Aegypto, vsque ad diem vigesimam, mensis secundi, anni secundi, vt declaratũ fuit supra, & patet Exo. c. 19. iuncto cap. seq. fuerunt etiam multo tempore in Cadesbarne, vt patet Deuter. c. 1. s. sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore: nam ibi steterunt, quasi in medio anni secundi ab exitu de Aegypto, ibi quoque in anno 40. mense 1. sicut declarabitur infra 13. c.

Tabernaculum etiã in deserto fuit erectũ.

Ex hoc apparet, ꝙ q̃q̃ in deserto Israelitæ non facerent cæremonias sacrificiorum, quia erãt in motu, & non habebant materiam istorum cęremonialium, tñ tabernaculum semper erectum erat: hoc aũt, vt sacerdotes introirent in illud ad faciendum preces coram dño, vt possent ẽt populares conuenire ad orandũ coram illo, & vt vasa Sanctuarii honorabilius essent posita in domo illa, q̃ si non esset erectum Sanctuarium, ideo in qualibet castrametatione tenebantur erigere tabernaculum intelligendo, vt supra declaratum est. *Erant filij Israel in excubijs domini.* i. manebant Israelitæ vigilando, vel excubãdo, qñ Deus iuberet, vt recederẽt. Accipitur. n. proprie excubia. i. vigilia ad conseruandũ aliquid, & sic sunt excubiæ in castris cum custodiunt ne hostes illa accipiant, & sic dicebantur Leuitę excubare in circuitu tabernaculi, quia vigilabant solicitè custodientes ne aliquis de Israelitis accederet ad Sanctuarium, vt patet supra c. 1. hic autem non dicebant Israelitæ sic excubare, quia ipsi non erant in excubijs Sanctuarii, sed dicebantur esse in excubiis domini. i. expectando Deum, qñ iuberet, ꝙ recederent de loco illo castrorum mouendo nubem. *Et non proficiscebantur quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculum.* i. non mouebant castra omnibus diebus quibus manebat nubes, & hoc quia si mouerent illa sine motu nubis, crederent se facere ꝯ voluntatem Dei, & peccarent.

Item quia ipsi nescirent viam si mouerentur sine nube, oportebat ergo, ꝙ expectarent eam. Item quia ipsi non habebant aliquem cibum, nisi manna. Si aũt recederent non mota nube, cum manna solum caderet in circuitu castrorum forte non haberent illud, aut non crederent, ꝙ possent habere, ideo timerent moueri. *Ad imperium domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant.* Erigere tentoria erat, ꝙ Israelitæ castrametarentur, & extenderent tentoria sua, & ipsum tabernaculum Dei, deponere autem tentoria erat, ꝙ ipsi tollerent illa ad motum, vtrunque autem fiebat ꝑ imperium domini, quia siue castra moueri deberent, siue stare, Deus illud iubebat, non quidem proferẽdo, aut reuelando Moysi, aut alicui alteri, sed solum mouendo nubem in quo sufficienter apparebat, ꝙ Deus iubebat moueri castra. idem autem de locatione, quia cum nubes staret, non poterat stare, nisi Deus iuberet angelo, ꝙ non moueret eam. *Si fuisset nubes a vespere, vsque ad mane, & statim diluculo*

A *tabernaculum reliquisset proficiscebantur.* i. qñ solum manebat nubes super tabernaculum per vnam noctem, & recessisset in aurora, mouebatur tabernaculum.

An nube stante stare deberet, & tabernaculum. Quæst. XLV.

De hoc non erat aliquod dubiũ, ꝙ mota nube moueri deberet tabernaculũ, siue stetisset nubes magno tempore, siue pauco: etiã si solum dimidia hora, sed an stante nube deberet tabernaculum stare erat dubium. Vr̃ autem hic, ꝙ qñcunque tabernaculum in vespere collocaretur nube stante deberet erigi, quia alias non diceret,

B ꝙ manebat nubes solum a vespere, vsque in mane super tabernaculum, nisi illud erectum esset. ergo cum cessaret moueri nubes in vespere debebat immediate erigi tabernaculum. Respondendum est, ꝙ non erigebatur tabernaculum, qñcunque nubes maneret, sicut supra dictum fuit: nam cum maneret ad sumendos cibos, vel ad aliquam quietem per diem, non figebatur tabernaculum, nec etiam tentoria hebręorum, iõ autem sicut supra dictum est, necessarium erat, vt qualibet nocte cessaret motus nubis, vt Israelitę quiescerẽt vacantes sopori: nam nec ipsi, nec animalia eorũ possent tolerare laborem vię si per noctem, & diẽ durarent, sed mouebant̃ qualibet nocte, & quia ipsi nõ poterant stare, nisi stante nube, stabat quoque nubes, nõ

C tamen erigebant tabernaculum in ipsa nocte, sed si viderent, ꝙ sequenti aurora non mouebatur nubes erigebant tabernaculum, quia credebant se ibi mãsuros aliquanto tempore. Cum autem dicitur hic si mansisset nubes a vespere, vsque mane: non est accipiendũ pro Solis occasu, quia si in Solis occasu quieuisset nubes non erigebatur tabernaculum, quia non erãt certi de futura mansione, si tamen nubes post meridiem ante Solis occasum quieuisset, intelligebant non fieri hoc, vt quiescerent per noctem, sed vt manerent ibi aliquanto tempore, ideo erigebant tabernaculum, & tentoria sua: si fuisset nubes a vespere solũ. i. a Solis occasu non erigebant, & in illo casu intelligitur hic lr̃a. *Et post diem, & noctem recessisset dissipabant tentoria.* i. si non

D maneret columna nubis super tabernaculũ, nisi vna nocte, & die, immediate mouebantur castra, & dissipabantur tentoria. i. deponebantur. Consistunt enim tẽtoria in erigendo, quia quando sunt erecta sunt domꝰ vel tentoria, cum vero colliguntur, & deponuntur nihil horum sunt, sed sunt dissipata, sicut domus, quę ad terram diruuntur. *Si duobus, aut vno mense.* i. si stetisset columna super tabernaculum duobus mensibus, aut vno mense. q. d. non habebant Iudęi tempus determinatum, siue multum, siue paucum ad recedendum de castris, nisi cũ columna moueretur, ideo si valde magno tempore stetisset ipsi quoque stabãt, si vero post paruulam moram moueretur, ipsi pariter tẽtoria dis-

E sipabant.

Vel longiori tempore fuisset super tabernaculum. Dicebatur esse longiori tempore, vt cum esset vno anno, sicut fuit in monte Synai demptis decem diebus, vel si fuisset valde magno tempore, sicut in Cadesbarne, vt patet Deuteronom. cap. 1. *Manebant filij Israel in eodem loco, & non proficiscebantur.* Idest toto illo tempore Israelitæ erant in castris, vbi fuisset columna, & non poterant inde moueri, quia nesciebant contra quam partem mouerentur, etiam quia in hoc putarent se offendere Deum.

Statim autem, vt recessisset mouebant castra. Sicut cõpellebantur manere in castris qñ columna manebat, ita cõpellebantur mouere castra cũ illa mouebatur: nam si non mouerentur sequentes illã postea nescirent viã

qua pergendum esset. Item quia columna nubis mouebatur per mandatum Dei ab angelo, qui erat cũ ea, cum ipsa mota non mouerentur Israelitę putarent se agere ꝯ mandatum Dei, & vere agerent, atque offenderent. Item fortassis timerent, ꝙ non possent habere manna in cibũ, si non sequerentur columnam, quia Deus dabat manna Israelitis ex beneficio: si autem nõ sequerentur pręceptum eius in motu castrorũ, rationabiliter crederent, ꝙ Deus non daret eis manna, & cum dicitur, ꝙ statim, vt recessisset mouebant castra. intelligendum est, ꝙ prius sacerdotes clangebãt buccinis ad conuocandum multitudinem, vt moueret castra, & tunc mouebant primo, qui erant sub vexillo tribus Iudę, & incipiebant proficisci, sicut s̃. declaratũ est, & patet sequenti cap. *Per verbum domini figebant tentoria.* Idest per mandatum Dei figebant tentoria castrametantes.

In præceptis domini non est vox, nec verbum.
Quæst. XLVI.

NON est intelligendum, ꝙ esset ibi verbũ, siue vox in iubendo. Erat tamen verum mandatum Dei, quia mouebantur Iudæi ad motum nubis: nubes autem ab angelo impellebatur. Angelus vero sine pcepto Dei nõ mouebat, ideo verum mandatum erat ad mouendum, & ad figendum castra: non tñ erat ibi verbum dñi. i. aliquod mandatum in voce, quia non mandabat Deus angelo in voce, cum nec angelus audiat, vt vocibus percipiat, nec Deus habeat organa vocatiua, sed in sola simplici intellectione iubet causando in angelo cõceptum eius rei, quam vult fieri. Non erat ẽt verbum dñi in reuelatione facta Moysi: nam licet aliqñ reperiatur, ꝙ Deus iusserit moueri castra, sicut patet Exo. 14. c. qñ erant super mare rubrum, & ĩ. 14. c. cum erant in Cadesbarne, sed hoc rarissimum est. Scriptura tamen loquitur hic de eo, quod semper erat. ideo vocat verbum domini large. i. pręceptum factum ad angelũ de mouendo nubem, vel faciendo eam stare. Alio modo potest intelligi, ꝙ mouebantur Iudæi per verbũ dñi. i. ꝙ a principio qñ nubes primo venit super Israelitas ad dirigendum viam Deus iusserit eis, ꝙ quandocũq; columna moueretur ipsi mouerentur, & qñcunq; staret ipsi quoque starent. verisimile. n. est hoc dictũ fuisse, quia alias nescirent modum in procedendo, & quia propter illud pręceptum datum in voce Iudęi mouebantur quandocunque mouerent: ergo erat illis motus, & statio per verbum domini. *Et per verbum illius proficiscebantur.* i. mouebantur qñ Deus iuberet. intelligendum est, vt in prædictis. *Erantque in excubijs domini.* Idest isti erant excubando. s. obseruando, vel expectando dominum, qñ iuberet, vt mouerentur, vel starent. *Iuxta imperium eius.* i. mouebantur Israelitę per imperiũ domini. s. quando iubebat, ꝙ mouerentur, vel starent. Videbatur. n. Deus habitare in illa nube, ideo quandiu manebat nubes Deus videbatur cum illis manere, cũ vero moueretur nubes, videbatur, ꝙ Deus recederet ab eis. ideo sequebantur eum recedentem. Sic dicit Iosephus lib. 3. Antiquit. s. quoties vero super tabernaculum stare nebulam contingebat, tanquam ibidem Deo commorante quiescebant. cum vero conuerteretur procedebant. *Per manum Moysi.* Idest istud imperium domini erat per manum Moysi. Ista litera videtur in superficie significare, quòd quandocunque mouerentur castra, vel figerentur fiebat hoc per imperiũ dñi, & hoc per manũ Moysi. i. per Moysen. s. ꝙ Deus loqueretur Moysi, & ipse significaret populo. Sed nõ est sic intelligendum. Nam si nubes erat Iudęis signũ certissimum mouendi castra, & figendi, nõ oportebat

F dari aliquod alterum signum, vel pręceptum, esset. n. superfluum. Sed dr̃ verbũ factum per manũ Moysi. i. ꝙ Deus a principio qñ venit columna nubis dedit pręceptum in verbo, vt mouerentur Israelitæ mota colũna, & illa manente castra figerent, & istud fuit per manum Moysi. i. per illum, quia Deus fuit locutus ipsi, & ipse populo.

CAP. X.

LOCVTVSQVE est dominus ad Moysen dicens. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus cõ- *De tubis argenteis & earum varia pulsatione.*
G uocare possis multitudinem quando mouẽda sunt castra. Cũq; increpueris tubis, cõgregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. Si semel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Israel. Si autem prolixior, atque concisus clangor increpuerit, mouebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem, & iuxta hũc mo-
H dum reliqui facient vlulantibus tubis in profectionem. Qñ autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non conciso vlulabunt. Filij autem Aaron sacerdotis clangent tubis: eritq; hoc legitimũ sempiternum in generationibus vestris. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant aduersum vos clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram domino Deo vestro, vt eruamini de manibus *Sacerdotes clãgẽt tubis.*
I inimicorum vestrorum. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationẽ Dei vestri. Ego dominus Deus vester.

LOcutusque. In superioribus dictum est de directione Israelitici populi per desertum proficiscentis ministerio angelico. Hic agitur de eadẽ profectione directa humano ministerio, & diuiditur in duas. quia primo ponitur dispositio p- *De directione & breuiori p deserto humano ministerio.*
K cedendi. s. tubæ ad conuocandum populum. Secundo describitur ipse motus in procedendo infra. *Anno secundo.* Ista secunda in tres, quia primo describitur motio castrorum, & exercitus ordinatè progrediens. Secundo adiungitur socius in itinere expediens. Tertio insurgit casus in processu impediens. Secunda ibi. *Dixitque Moyses.* Tertia in c. seq.

Circa primum. *Locutus est dominus ad Moysen.* Hic volebat Deus disponere Israelitas in processu per desertum, vt ordinate procederent, & ad hoc oportebat, vt omnes scirent quando procedendum esset, vt sic quilibet teneret ordinem suum in procedendo, & ad hoc iussit fieri tubas, vt sic congregarentur Israelitæ, vel cõ mouerentur ad castrorum motum.

An

An hæc fuerint immediate dicta post ea, quæ dicta sunt.
Quæst. I.

IN hoc dubitabit aliquis an fuerint ea, quę dicunt̃ hic immediate post ea, quæ supra descripta sunt. Et respondendum est, ꝙ non potest hic assignari certus ordo, sed omnia, quę hñr vsq; ad c. sequēs sunt posita ẜm recapitulationem, & anticipationem. Nam id quod hr̃ præc. c. & supra c. 7. prius factum est quam id quod hr̃ s̃. 1. c. vt in eisdem declaratum est. Ideo non potest in his cognosci ordo temporis, nisi in quibusdam in quibus innuitur ex aliquibus signis. De hoc autem an dictum fuerit ante celebrationem phase, de qua dictum est, vel postea, non potest constare, vtrunque enim satis esse poterat, nec tamen ponuntur hic secundum istum ordinem, quasi ista habeant ordinem temporis ad pręcedentia. Sed quia in isto c. dicendum erat de recessu Israelitarum de monte Synai, & hoc fiebat per nubem, vt dictum est de motu, & statione nubis præced. c. & quia non solum mouebantur Israelitę ad motum nubis, sed etiam ordinabantur in motu per clangorem tubarum, dictum est hic de fabricatione earum. Satis tñ potuerunt fabricari in anno primo egressionis de Aegypto, qñ fabricata sunt alia vtensilia tabernaculi. Ad sacerdotes. n. pertinebat clangere in his buccinis, vt patet infra in litera, & Iosue c 6. sicut igitur cętera, in quibus ipsi ministrabāt fabricata sunt cum Sanctuario, ita & istę tubę fabricari potuerunt, sed in hoc nihil differt.

Fac tibi duas tubas argenteas. Debebant fieri istę tubę de argento, quod offerebatur in Sanctuario ab Israelitis, multa enim reseruabantur in thesauris domini, sicut patet de dimidiis siclis argenti, quos offerebant, q transibant ad numerum a 20. anno, & supra, vt patet Exod. c. 30.

Tubæ erant ad multos vsus. Et quòd plures, quam duæ erant tubæ, quæ postea factæ fuerunt, nec in hoc repugnabant præcepto Dei. *Quæst.* II.

FVERVNT autem istę tubę ad multos vsus, ẜm ꝙ hr̃ j̃. s. ad conuocandum multitudinē, & ad mouenda castra, & ad festiuitates, & epulas, atq; sacrificia, & ad bella. Dixit. n. ꝙ eēnt duæ, non quidem ꝙ non fuissent factę plures. Sed quia istę duæ sufficiebant pro tunc, postea tamen ad maiorem solennitatem factæ sunt multæ. Nam Iosue. c. 6. dr̃ ꝙ sacerdotes clangebant 7. buccinis iubileorum, & hoc qñ circundabant Iericho, sed illæ sunt de buccinis, de quibus hic dicitur: nam hr̃ j̃. ꝙ ad bellum vterentur Israelitæ his buccinis, & ita factum est apud Iericho, quia totus Israel armatus circundabat vrbem, & sacerdotes clangebant buccinis. Septem tamen erant ibi, ergo multę factę sunt, quamquam Deus iusserit solū de duabus, siue autem fuerint factæ multæ nunc, quādo Deus iussit fieri duas, siue postea, non differt, nec repugnabant præcepto Dei Israelitæ si facerēt plures tubas argenteas, quia ipse iubebat fieri duas, ne grauarentur Israelitę dando multum de argento. si autem ipsi libenter vellent plures tubas facere, nihil perturbabant diuinū pręceptū, sed potius augmentabant cultum diuinum. Sic enim fuit de principibus 12. tribuum, iusserat autem Deus fieri acceptabula phialas, & mortariola in Sanctuario, vt patet Exo. 25. c. & facta sunt, vt patet Exod. c. 37. pręter hæc tamen quilibet de 12. principibus obtulit vnam phialam, vnum acceptabulum, & vnum mortariolum ad vsus Sanctuarii, vt patet supra c. 7. de tubis ergo cōformiter fieri potuit. Iubetur etiam ꝙ sint argenteæ, quia maioris pulchritudinis erunt, quam alias si essent de rudi metallo. Itē

A quia argentum est metallum valde sonorum conueniens ad talia instr̃a. *Ductiles.* i. sunt istę tubę ductiles, vocantur ductiles. i. factę per extensionē malleatoriā, & non opere fusili, ducere. n. est producere, vel extēdere, & hoc proprie qñcunque aliqua grossa materia ꝑ malleationem extenuatur in laminas. sic accipiebat̃ ꝑ fabricatione tubarū magna massa argenti, & illa extenuabatur in tubam, ita ēt dictū est de cherubim, ꝙ essent productiles ex vtraque parte propitiatorii. i. ꝙ extenderentur per malleationem, vt patet Exod. c. 25. & 37. Itē tubę erant magnę, quia audiri debebant ꝑ totū exercitum hebręorū, qui erat valde magnus cū essent ibi plura, q̃ sexcenta millia peditum hebręorū ꝑter senes, & paruulos, & fęminas, & ꝑter innumerabile vul-

B gus promiscuum Aegyptiorum, quod ascendit cum Israelitis, vt patet Exo. c. 12. magnum. n. valde spatium tenerent castra horum. *Ad conuocandam multitudinem, quando mouenda sunt castra.* In hebręo hr̃ hic coniunctio media. s. *Ad conuocandum multitudinem, & quando mouenda sunt castra.* ẜm literam nostram esset sensus, ꝙ qñ castra mouenda essent clangeretur ad conuocandū totam multitudinē, vt venirent ad Moysen, ẜm literam hebraicam est sensus, ꝙ ista sunt duo. s. conuocare totam multitudinem, & clangere, qñ mouenda erāt castra, sed conuocatio multitudinis non erat, qñ mouēda erant castra, sed ad aliquid alterum.

Multitudo an conuocaretur per tubam, quando recedebant castra. Et quis erat vsus tubarum.
C *Quæst.* III.

ET videtur ista litera rationabilius stare, quam nostra, quia qñ mouenda erant castra nō erat aliquid, ad quod conuocarentur oēs Israelitę, sed si forte non esset aliquod signū, ꝑ qđ mouerentur ꝑconizaretur per castra, sicut Iosue fecit, qñ mouenda erant castra de Bellethin, vsque ad Iordanē fecit ꝑconizari per castra diebus tribus ante, vt se pararent ad recedendum, non tñ ꝯuocauit totā multitudinem, vt patet Iosue capit. 1. Hic aūt potuisset sic facere Moyses dato, ꝙ nulla signa haberet ad hoc, ꝙ moue-rentur castra, habebat tamen duplicia signa. s. motum

D columnæ nubis, & clāgorem tubarum post motum columnę, ideo non oportebat, vt conuocaret multitudinem, qñ mouenda essent castra. Item quia. j̃. dicit, ꝙ qñ clangeretur prolixe, & concise vlulātibus tubis mouerent castra, qui erant in vexillo tribus Iudæ, & in secundo clangore qui erāt in vexillo tribus Rubē. & sic de aliis duobus vexillis, non. n. veniebant isti audito clangore ad Moysen, vel ad Sanctuarium, sed incipiebant mouere castra, secundum ordinem suū. Non est igitur dicendum, ꝙ quando castra mouenda eēnt conuocaretur multitudo ad aliquid.

Secundum literam hebraicam nō videtur aliquod inconueniens, sed ponuntur hic duo vsus tubarum. s. ad conuocandum multitudinem, & ad mouendū ca-

E stra. primus vsus erat, qñ stantibus castris Moyses volebat iussu Dei conuocare multitudinem ad aliquid. secundus vsus erat excitare multitudinem ad procedendum. & hoc modo dicetur, quòd Hieronymus bene transtulit, scriptores tamen postea vitiauerunt omittentes illam coniunctionem, &, quod facillimum erat: potissime, quia videtur esse sententia conueniēs, vt dicatur ad conuocandum multitudinem, quando mouenda sunt castra. Alio modo adhuc dici posset tenendo literam nostram, quòd in nullo sit defectuosa, & quando dicitur, ꝙ istę tubę erant ad conuocandam multitudinem, qñ mouenda erant castra, nō intelligitur, ꝙ deberet conuocari ad congregandū eā in vnum, vt aliquid deliberarent, sed erat ad conuocā-

dum multitudinem.i.ad concitandam eam, vel commouendum, vt mouerent castra, quia anteꝗ̃ audirent clangorem buccinæ diuertebant ad alios actus. Cum vero audirent clangorem concitabant ad mouendũ castra, & hoc est conuocare, & tũc dicetur ad lr̃am hebraicam, ꝙ ibi ponitur. & ex superabundanti, sicut sępe solet poni in ea aliquid additum superflue, & aliqd diminutũ ex improprietate idiomatis, quasi barbarici conferendo ad proprietatem latini sermonis. Et aliq probant, ꝙ iste sensus lrę nr̃ę sit conuenientior, quia ſm lr̃am hebraicam pręsupponitur, ꝙ vocaretur multitudo per clangorem tubarum aliqñ ad faciendũ ꝗppiam, sed hoc non ꝯsonat lrę, quia ĩ. datur modus clãgendi in buccinis istis, & datur quidã modus ad ꝯuocandum principes, & alius ad mouendum castra, si tñ aliqñ ꝯuocaretur multitudo in clangore tubarum daretur aliquis modus ad conuocandum eam distinctus ab aliis modis, sed nullus talis est. Ergo intelligẽdum est, ꝙ tubę erant ad conuocandũ principes, & ad mouendum castra. hic tamen solum ponitur de motu castrorum, quia ad hoc principaliter fuerãt factæ tubæ, & ista est causa quare positum est hic de tubis. Sed falsum est, quia infra ponitur, ꝙ aliquando vocaretur populus, & aliquando principes: hoc tamen non obstante melior est litera nostra. Si tamen aliquis vellet tenere sensum, quẽ videtur facere litera hebraica, posset dicere, ꝙ hic ponitur duplex officium tubarum. s. conuocare multitudinem sine motu castrorũ, & concitare ad mouendum castra, & cum dicitur, ꝙ nõ erat aliquis modus conuocare multitudinem. Respondẽt quidam, ꝙ per multitudinem non intelligunt hic omnes de populo, sed soli principes qui vocantur eminẽter multitudo, cum contineant totam multitudinem in virtute. Sed non stat, quia ipsa multitudo vocabãt aliquando, vt ĩ. patet, sed melius est ſm sensum, quem facit litera nostra, ꝙ non ponatur hic coniunctio.

Cur Deus iussit fieri tubas ad vocandam multitudinem, quia videbatur ad hoc sufficere nubes, & de tribus generibus clangendi cum tubis, quomodo distinguebantur, & ad quid proficiebant.
Quæst. IIII.

QVAERET aliquis circa hoc quare Deus iusserit fieri tubas ad conuocandum multitudinem in motu castrorum: videtur enim esse superfluum, quia columna nubis erat signum sufficiens ad mouendum castra, & ad locandũ, illa enim mota mouebantur Israelitę, & illa stante pariter stabant, vt patet pręced. c. Videretur igitur totus populus qñ mouendum, aut standum esset, nec indigebant tubis.

Respondendum est, ꝙ non factæ sunt tubę ad dandum signum de motu populi, quia per nubẽ cognoscebatur hoc, & si non staret nubes, nihil proficerent tubæ, nisi forte in qualibet castrametatione, aut motione Deus loqueretur Moysi, & ipse per tubas daret signum mouendi, vel standi, sed hoc non erat. tubę igitur non proficiebant ad assignandum tempus mouẽdi castra, sed ad designandum ordinem mouendi, qui non poterat cognosci per motum nubis, ideo quantũ ad id in quo deficiebat nubes adiunctę sunt tubę. Nã quando nubes mouebatur erat omnibus signum mouendi castra. Si tamen non daretur aliquis ordo in ꝓcedendo, commisceretur, & perturbaretur totus populus. Deus autem dederat ordinem, quia volebat, ꝙ distincte castrametarentur, & procederent. Ideo iussit vt distinguerẽtur per quatuor vexilla, & sub quolibet eorum essent tres Tribus, vt patet supra 2. c. Ita etiam iussit, vt in motu castrorum primo inciperent procedere, qui erant sub vexillo tribus Iudę, postea qui sub

F vexillo filiorum Dan. Iste tamen ordo procedendi ꝑturbaretur, nisi esset aliquod signum distinctiuum ordinis procedendi. Contingeret enim, vt qui erant in vexillo filiorum Ruben inciperent mouere castra, antequam finiuissent mouere omnes qui erant sub vexillo filiorum Iuda, & sic miscerentur, & perturbaretur totus ordo populi procedentis. Idem autem de filiis Ephraim ad filios Ruben, & de his qui erant sub vexillo Dan ad eos qui mouebant sub vexillo filiorũ Ephraim, ne ergo totus ordo a Deo traditus in castrametando, & procedendo perturbaretur, datę sunt tubæ. s. vt postquã nubes mota dedisset omnibus signũ mouendi castra clangeretur in buccinis, & in illo primo clangore oẽs qui erant sub vexillo filiorum Iuda

G incipiebant deponere tentoria, & mouere castra, atq; procedere secundum ordinem suum, finito autẽ isto & inchoato scđo clãgore incipiebãt mouere castra q erant sub vexillo filiorum Ruben, & procedebant sequentes alios de primo vexillo: inchoato autem tertio clangore mouebant castra, qui erant sub vexillo filiorum Ephraim: inchoato autem quarto clangore mouebant castra extremi, qui erãnt sub vexillo Dan. Erat autem hoc inter eos, ꝙ in primo clangore dum mouerent castra, qui erant sub vexillo Iudæ, omnes de aliis vexillis manebant nihil mouentes. Cum vero in secundo clangore mouerent castra, qui erant sub vexillo Ruben, qui erant sub duobus reliquis vexillis consistebant, & sic per ordinem suum: hoc autẽ modo non commiscebantur in procedendo illi, qui erãt

H sub vno vexillo eis, qui erant sub alio: hoc autem non poterat fieri conuenienter, & faciliter, nisi per distinctos clangores, quod erat vsus tubarum: & sic erant ad conuocandum multitudinem in motu castrorũ, idest non ad excitandum, vt mouerentur, sed ad ordinandum processum eorum per prius, & posterius, & hoc significatur infra cum dicitur, ꝙ in primo clangore, & vlulatu tubarum congregarentur, & mouerent castra, qui erant ad partem orientalem sub vexillo filiorum Iudæ. In secundo sonitu mutabunt tentoria, qui habitant ad meridiem, scilicet qui sunt in vexillo filiorum Ruben, & sic de cæteris. Ideo non erat superfluum habere tubas, quia sine eis nõ potuissent Israelitę moueri ordinate cum castra mutabantur.

I *Cumque increpueris tubis congregabitur ad te omnis turba.*

De tribus generibus clangendi in tubis. Et quæ erant signa distincta, quæ dabantur per clangorem tubarum.
Quæst. V.

HIc ponitur signum quomodo per clangorem tubarum conuocarentur populares, vel principes, & quomodo mouerentur castra. Et quia ista erant tria ponuntur hic tria signa ad hęc distincta in modo clãgendi: Assignari autem potest diuersimode iste clangor secundum literam nostram, & hebręam propter hoc, quod infra dicitur si semel clanxeris, & in Hebræo habetur si in

K vna clãxeris, quod potest intelligi de vna tuba, vel de vna vice: si autem intelligatur de vna tuba secũdum positionem hebraicam dabitur differentia sic, ꝙ qñ conuocare debebat Moyses populum, clangebat sine vlulatu, & concisione prolixa. Cum vero castra mouenda essent, erat clangor prolixus, & concisus, & vocatur vlulatus. Differebat autem inter vocationem principum, & vocationem populi, quia populus vocabatur clangendo tuba duplici: principes autem vocabantur clangendo vnica tuba: semꝑ tamen, siue in vocatione principum, siue in vocatiõe totius populi erat clangor planus voce continuata, sine eleuatione, & depssione vocũ minutissimarũ, q vocatur vlulatus.

Se-

Secundum lrãm latinam,quę ponit semel eē clangendum in vocatione principũ debet aliter assignari iste modus diuersus clangendi.s.ꝙ qñcunq; ꝫuocabat populus, vel principes erat clangor planus, sicut ante dicebatur. Cum vero conuocabantur ad mouendũ castra,erat clangor concisus, qui vocatur vlulatus. In vocatione autem principum,& populi erat differẽtia, quia cum vocaretur populus clangebatur multoties voce ęquali, & in duabus tubis. Cum vero conuocabantur principes,solum semel clãgebatur, siue clãgeretur in vnica tuba, siue in duabus.

Dicitur hic cum increpueris tubis: intelligitur qñ esset iste sonitus non in vlulatu conciso vocum minutissimarum eleuando, & deprimendo, sed cum clangeretur in voce plana. & dicitur increpare, idest sonare. increpare enim arguere est. increpare vero est sonare,& pertinet ad instrumenta vocatiua,& non dicitur hic an semel, vel pluries increparetur,idest sonaretur in tuba: ideo magis conuenit hoc literę hebraicę, quam nostrę, quę ponit differentiam vocationis multitudinis a vocatione principum, in hoc, quòd clangebatur duabus tubis in vocatione populi. Cum vero principes vocabantur clangebatur in vna tuba: nos tamen tenentes istam literam cogimur dicere,ꝙ intelligatur hic clangere, idest multoties clangere. Sed tunc dicetur. quomodo ergo differret vocatio populi a clangore, quando castra mouebantur, quia in motu castrorum clangebatur quater, & in quolibet clangore mouebatur tutba, quę erat sub vno vexillo,& sic in alijs clangoribus, vt patet infra.

Dicendum est, quòd differebat in hoc, quòd cum conuocabat populus erat clangor continuatus, & nõ vlulabatur eleuando, & deprimendo in voces minutissimas.Cum autem castra mouenda erant:erant voces clangoris minutæ in eleuatione, & depressione, vt patet infra.

An deberet esse vnus tantum clangor in vocatione principum. Quæst. VI.

SED dicet aliquis,quòd non stat expositio secũdum literam nostram, scilicet quòd in motu, & vocatione principum deberet esse vnicus clangor multiplex. Nam infra dicitur, quòd quando populus congregandus est,simplex tubarum clangor erit:ergo vnicus, quia simplex vnum notat.

Respondendum est, quòd simplex aliquando distinguitur contra pluralitatẽ, vel diuersitatem in qualitate, quamquam non sit diuersitas in numero: hic autem simplex non opponitur pluralitati in substantia, sed diuersitati in qualitate soni.nam immediatè declaratur in litera cum dicitur, quòd simplex erit clangor tubarum, & non concisè vlulabunt.Opponitur, ergo hic simplex conciso,& non pluralitati, quãquam ergo in conuocatione populi pluries clangeretur:si tamen ille clangor non erat concisus vocabatur simplex clangor: vnde satis stat quantum ad hoc litera nostra.

Congregabitur ad te omnis turba. Rarò Moyses cõgregabat totam multitudinem. Aliquando tamẽ cõgregauit, sicut patet, quando recitauit Deuteronomium coram toto Israel, vt patet Deutero.c.29.Item aliquãdo ad dandas aliquas leges vocabatur tota multitudo, sicut patet in Leuitico sępe.Item congregata est,quãdo obtulerũt Leuitas ad ostium tabernaculi, vt patet supra cap.8.& in quibusdam alijs.

Ad ostium tabernaculi. Iste est locus ad quem congregabatur multitudo, quando veniebat ad Moysen, & ponitur de ostio tabernaculi propter duo. Primo vt esset locus determinatus ad quẽ veniret tota mul-

A titudo,quando vocaretur a Moyse, & non vagaretur inquirendo eum. Secundo ponitur, quia iste erat locus sanctus, & quando Moyses vocabat totam multitudinem, vocabat illam ad hoc, quòd audirent verba Dei, vel facerent aliquas ceremonias pro quibus maxime conueniebant ad ostium tabernaculi.

Potest autem hic accipi tabernaculum large,& tũc vocabitur ostium tabernaculi introitus atrij,quia totũ atrium cum tabernaculo vocatur tabernaculum, & tunc multitudo tota deberet congregari ad ostium atrij,& ibi loqueretur Moyses illis. Alio modo potest accipi tabernaculum proprie,& tunc est sensus,quòd congregarentur ad ostium tabernaculi, idest intra ipsum atrium, & hoc modo non poterat dici de tota multitudine,quòd esset intra atrium ad ostium tabernaculi. Sed solum de quadam parte,quia non poterãt omnes capi intra atrium,& hoc sufficiebat,quòd eēnt intra atrium, qui capi possent: alij vero essent circunfusi in gyro tabernaculi. Tabernaculum dupliciter dicitur. B

Si semel clangueris venient ad te principes. Idest quando erat clangor vnicus,ita tamen, quòd non esset concisus veniebant principes. Si enim clangor esset vnicus, prolixus tamen, & concisus mouerent castra,qui erãt ad partem orientalem sub vexillo tribus Iuda,vt patet infra in cõuocatione,ergo principum, & populi semper esse debebat clangor simplex: ita quòd non esset concisus: differebat tamen a clangore, qui fiebat ad vocãdam multitudinem, quia ille erat multiplex, iste autem vnicus. In litera autem hebraica habetur si in C vna clanxeris,& potest referri ad tubam,vel vicem,scilicet si clanxeris in vna tuba, vel si clanxeris vna vice: accipiendo autem, quòd esset vna tuba tenebat assignatio, quam primo fecimus in differentia clangorũ. si autem accipiatur in vna, idest in vna vice tenebit assignatio secundo facta, & hoc litera nostra secuta est cum dixit: si semel, idest si in vna vice, & non si in vna tuba: satis tamen conueniebat alio modo,qui dicebatur supra si clanxeris tubis,idest in duabus:hic autem dicebatur si in vna, quod videtur intelligi de vna tuba cum supra diceretur de pluribus.

Ista conuocatio principum fiebat a Moyse ad iniẽdum aliquod consilium, vel ad sciendum de statu populi, quia cum quilibet princeps haberet curam specialem de tribu sua magis cognoscere poterat quid D fiebat in ea,quam Moyses,qui erat super omnes principes, vt ergo informaretur ab eis circa ea,quę fiebant in populo vocabat illos. *Venient ad te principes,& capita multitudinis.* Principes vocantur hic illi, qui erant in 12.tribubus principales.

Habebat enim quęlibet tribus vnum, qui veniebat a capite ipsius per lineam omnium primogenitorum, & isti principes ponuntur supra 1.& 2.& 7.c.vocantur hic capita multitudinis alij principes,qui erant sub istis, scilicet principes familiarum,& domorum,cum enim consilium iniẽdum erat, quamquam principes tribuum essent nobilissimi: non tamen ipsi soli vocabantur, sed etiam principes alij minores. multi enim E erant,qui ad consilium vocabantur, sic enim patet infra 16.c.de.250.viris qui coniurauerunt cum Chore, quando surrexit contra Aarõ, & Moysen. Erant enim isti proceres, & tempore consilij per nomina vocabãtur. Isti tamen non erãt principes tribuum:ergo pręter illos vocabantur alij principes minores, vt illis vocatis videretur vocata tota multitudo.

Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit. Hic ponitur modus clangendi ad mouendum castrum,& dicitur, quòd erat prolixus, & concisus.In hoc differebat a clangore quo vocabatur multitudo, & quo vocabantur principes, quia alius erat simplex: iste vero concisus, & prolixus.Dicitur prolixus, quia magis durabat Modus clã gendi in mouendo castra.

durabat, quam cum vocarentur principes, vel multitudo. dicitur conciſus, ideſt ciſus in partes minutiſſimas ad differentiam clangoris, qui eſt in voce vna cõtinuata. Iſte autem eſt per eleuationem, & depreſſionem, & ſunt voces minutiſſimę, quantum ad hoc autem conciditur ille clangor, ſcilicet quòd non eſt vnus continuatus, ſed diuiſus in voces paruas, quod in clangendo ſatis apparet.

Mouebunt caſtra primi, qui ſunt ad orientalem plagam. i. in primo clangore conciſo mouebantur, qui erant in parte orientali, ſcilicet qui mouebanť ſub vexillo filiorum Iudę. Erant enim quatuor vexilla, & ſub illis erat diuiſus totus populus ſub quolibet vexillo tres tribus: in caſtrametatione enim non commiſcebantur, qui erant ſub vno vexillo his, qui erant ſub alio. ergo in procedendo quodlibet vexillum per ſe procedebat, & dum mouerent caſtra, qui erant ſub vno vexillo non mouebant, qui erant ſub alio, vt ſic eſſent incommixti, & ad hoc fiebant quatuor clangores, vt in primo clangore mouerent caſtra, qui erant ſub vno vexillo, & in quolibet aliorum clangorum mouerent, qui erant ſub alio, & alio vſque ad vltimum.

Clangor an duraret quouſque mouerentur caſtra. Quæſt. VII.

AN vero duraret clangor dum mouebantur caſtra, & incipiebant procedere omnes, q̃ erant ſub vno vexillo, vel ſolum clangeretur ad dandum illis ſignum recedendi non apparet. Satis dici poſſet, quòd incipiebat clangor primus poſt motũ nubis, & tunc, qui erant in primo vexillo incipiebant mouere caſtra: non tamen durabat clangor vſquequó totaliter caſtra mota eſſent illius vexilli. Non tamen propter hoc incipiebant, qui erãt ſub ſecundo vexillo mouere caſtra ſua, quamquam deſiſſet clangor primus, niſi inciperet ſecundus clãgor. Eo autem inchoato mouebantur, & ſic erat ordo in cæteris.

In ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tubæ. Fiebat ſecundus clangor, vt mouerent caſtra, qui erant ſub ſecũdo vexillo. In primo enim erat tribus Iuda, Iſſachar, & Zabulon ad partem orientalem, & iſti mouebanť in primo clangore. in ſecundo mouebantur, qui habitabant in vexillo ſecundo, & dicitur iſtę ſecundus clãgor par vlulatus, quia erat conciſus eleuando, & deprimendo voces in acutas, & graues, ſicut in primo fuerat. Et fiũt iſtę voces multiplici impetu: non enim poſſunt fieri minutiſſimę voces in tubis, niſi ſint multi flatus, ſcilicet tot quot ſunt ipſę voces formatę. Cũ vero clangor planus eſt vnico impetu magna pars vocis formatur, & iſti nunquam vocantur vlulatus, quia ad modum vlulantium animalium in acutum, & grauem formatur conciſus clangor, & dicitur vlulatus tubæ, non quòd eſſet vnica tuba, quia in motu caſtrorum vtraque tuba clangebatur, vt patet infra, & iuxta modum hunc reliqui facient vlulantibus tubis in ꝑfectione, ſed intelligitur plurale pro ſinguiari, quia ſemper clangebatur in duabus tubis in motu caſtrorum.

Et iuxta hunc modum reliqui faciant. Ideſt ſicut fecerũt illi; qui erant ſub duobus vexillis mouendo caſtra in duobus clangoribus, ita facient reliqui, ideſt qui ſunt ſub alijs duobus vexillis, ſcilicet qui habitant ad partẽ ſeptentrionalem ſub vexillo filiorum Ephraim; quia iſti mouebunt caſtra in tertio vlulatu tubarum, & qui habitant ad partem occidentalem ſub vexillo tribus Dan in quarto clangore mouebunt caſtra, & hoc mõ nõ cõmiſcebunť, q̃ ſunt ſub vno vexillo, his q̃ ſunt ſub altero: ꝯmiſcerenť: tñ ſi nõ dareť eis ordo ĩ ꝓcędẽdo.

F *Leuitarum ſeparatio quare facta fuit. Et an fuerit aliqua tribus ablata. Quæſt. VIII.*

PONITVR hic de 12. tribubus Iſrael, quę erant ſub quatuor vexillis, vt dicitur ſupra 2. capi. & Leuitæ non erant ſub aliquo illorũ vexillorum, ſed erant in circuitu Sanctuarij. Ideo quando nunc fit mentio de motu caſtrorum ꝑ ordinem iſtorum quatuor vexillorum, non intelligitur, ꝙ ibant Leuitæ ſub aliquo iſtorum, ſed per ſe ibãt portantes Sanctuarium, vt patet infra in litera vbi ponitur ordo quo proceſſerunt Iſraelitæ de mõte Synai.

Aliqui autem dicunt, ꝙ iſta ſeparatio Leuitarum

G fuit, quia tribus Iſrael debebant eſſe 12. propter 12. filios Iacob, ſiue Iſrael. Et tamen, quia Ioſeph, qui erat vnus filius fecit duas tribus, ideſt Ephraim, & Manaſſe Gen. 48. eſſent iam tribus 13. voluit Deus ſeparare Leuitas ad ſe, vt non facerent aliquam tribum in populo, & ſic manerent ſolę 12. tribus. Dicunt autem, ꝙ in iſta ſeparatione fuit tribus Leui ablata pro Manaſſe, vel potius tribus Manaſſe fuit ſubrogata, vt eſſet vna tribus in populo propter tribum Leui, quæ ſeparabãt a populo, vt applicaretur Deo. De hoc dicit Ioſephus lib. 3. antiqui. ſ. pro Leui tamen elegit inter principes tribum Manaſſe filij Ioſeph, & Ephraim pro ipſo Ioſeph: hoc autem fuit ſupplicatio Iacob ad Ioſeph cum feciſſet filios eius ſibi pręberi.

H Non eſt autem intelligendum, quòd tribus Leui applicita fuit Deó pro ſola tribu Manaſſe, quia data fuit pro omnibus primogenitis Iſraelitarum, vt patet ſupra 3. & 8. c. Etiam non eſt putandum, quòd ideo Manaſſe cępit eſſe tribus, quia Leuitarum tribus applicita fuiſſet Deo, quaſi aliter non eſſet Manaſſe futura vna tribus. Primo quia antequam fieret iſta ſeparatio Leuitarum ab alijs Iſraelitis, erant Ephraim & Manaſſes duæ tribus, quia hoc factum eſt in Aegypto viuente Iacob, & ipſo iubente Gen. 38. ſ. Ephraim, & Manaſſes, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, ideſt erunt duę tribus, ſicut ſunt Ruben, & Simeõ: Leuitę autem multo poſt ſeparati ſunt, & applicati Deo, ſcilicet nunc in deſerto Synai.

I Secundo quia iſtud haberet aliquem colorem ſi neceſſe eſſet tribus Iſrael eſſe determinate 12. ideſt ꝙ non poſſent eſſe ſolum 11. nec poſſent eſſe 13. quod falſum eſt. Poterat namque ſeparari Leui ab alijs, & applicari Deo ita, vt deſineret eſſe vna de tribubus populi. Potuiſſet etiam Ioſeph non diuidi, ſed ꝙ eſſet vnica tribus, & tunc eſſent ſolę vndecim tribus Iſrael. Poterant etiã eſſe tribus tredecim. ſ. ꝙ Leui non applicaretur Deo, ſed maneret, vt vna tribus in Iſrael. Et etiam, quòd Ioſeph ex priuilegio diuideretur in duas tribus, ideſt Manaſſe, & Ephraim, ſicut factum eſt, & tunc eſſent tribus tredecim. Tertio, q̃a ſubrogatio Manaſſe non fecit, ꝙ Leui deſineret totaliter eẽ tribus, quia aliq̃n vocať tribus. ſ. in ſpiritualibus, vt q̃n

K ponuntur noĩa 12. tribuum, vel duodecim filiorũ Iſrael in 12. lapidibus ipſius rõnalis poniť Leui, vt vna tribus, & nõ ponunť Ephraim, & Manaſſe, ſed Ioſeph tribus eorũ, vt patet Exo. 28. Sic ẽt, q̃n fuerũt poſitę ſex trib⁹ ad maledicendũ, & ſex ad bñdicẽdũ ꝓ violatorib⁹, & obſeruatorib⁹ legis: fuit Leui vna trib⁹, & Ioſeph alia, & non nominantur ibi Ephraim, & Manaſſe, vt patet Duetero. 27.

Nulla tribus fuit ſubrogata. Et Ioſeph quare diuiſus ſit in duas tribus. Quæſt. IX.

DICENDVM ergo, ꝙ non fuit aliqua tribus alteri ſubrogata ad ſupplendum numerum, ſed accidit, ꝙ ſeparata tribu Leui a populo, & diuiſo Ioſeph in duas

duas tribus ma[...]nerent 12.tribus, iuxta numerum 12. filiorum Iacob, ficut [...]turum erat si nulla mutatio fieret in eis, scilicet si Leui non [...] separaretur ab alijs,& si Ioseph non diuideretur in duas tribus [...] Istud autem non fuit vnum propter alterum, sed quodlibet [...]abuit per se causam. Nam quòd Leui separaretur a reliquis tribubus fuit ad cõmutandum pro omnibus primogenitis Israel supra 3.& 8.capi.

Quare autem tribus Leui potius, quam aliqua alia acciperetur pro omnibus primogenitis Israelitarum satis fuit declaratum supra 3.capi.q.18.vsque ad 30.

De Ioseph autem, quòd diuideretur in duas tribus causa fuit, quia Iacob voluit illi dare ius primogenituræ: pertinebant enim primogenita ad Ruben, quia ille erat prior natiuitate Gen.29.Sed quia offendit patrē maculando cubile eius, priuauit eum primogenitura iubendo, ꝙ non cresceret Gen.49.capi.Et quia inter gentes illo tempore consuetum erat, quòd primogenitus haberet duplum de bonis patris, quam quilibet aliorum fratrum, & sic etiam postea Deus statuit illud in lege sua Deutero.21.voluit Iacob transferre ista primogenita, idest duplum de possessione in aliquem alium de filijs suis.& transtulit in Ioseph,& tūc duo filij sui Manasses, & Ephraim cęperunt esse duę tribus, ita vt acciperēt duas sortes, sicut q̄libet alię duę tribus Gen.48.& istud patet primo Para.1.c.5.Ruben fuit primogenitus Israelis, sed cum violasset thorum patris sui data sunt primogenita eius filijs Ioseph. Sed his factis accidit, quòd tribus manerent duodecim, sicut manerent si nulla mutatio fuisset facta, & tunc Iosephus dicit, quòd tribus Manasse fuit data pro Leui.i.ista compleuit numerum pro Leui, vt manerent 12.tribus.

Poterat autem dicere hoc de qualibet alia tribu, qa ablato Leui quæcunque alia tribus complebat locum duodecimum, & non potius vna, quam alia. Sed Iosephus dixit de Manasse, quòd rationabilius dicebatur de Manasse, & Ephraim, quā de alijs, quia in alijs nulla mutatio facta est, sed manebat quęlibet tribus naturaliter vna, sicut erat propter patrem. in tribu autem Ioseph fuit facta mutatio, quia fuit Ioseph diuisus in duas tribus,& quia vna istarum videbatur esse addita, illa debebat dici potius supplere pro Leui, quam alia.

Cur potius dixit, quòd Manasse acceptus est pro Leui, quam Ephraim. Quæst. X.

SED tunc petetur quare potius dixit, quòd Manasse acceptus est pro Leui, quam Ephraim. Dicendum, quòd vna istarum tribuum erat addita, & alia supplebat loco patris sui Ioseph, qui facturus erat vnam tribum etiam si nulla mutatio fieret,& tamen Ephraim suppleuit loco Ioseph.& nō Manasse, ideo debuit dici, quòd Manasses acceptus est pro Leui, quasi solus ille esset additus.

Istud autem fuit, quia Ephraim licet non esset primogenitus Ioseph, ex diuina dispositione reputatus fuit, vt primogenitus eius. vnde accepit maiores benedictiones,& Iacob auus eius posuit manum dextrā super eum, & sinistram super Manassen Gen.48.Item Iacob prænunciauit ibi maiora de Ephraim, quam de Manasse cum dixit scio fili mi scio, & iste quidem.i. Manasses erit in populos,& multiplicabitur. Sed minor frater eius maior illo erit, & semen eius crescet in gentes.

Item semper fuit postea sic obseruatum, quòd tribui Ephraim deferretur maior honor, quam tribui Manasse. nam fuit Ephraim constitutus, vt princeps vnius vexilli in castrametationibus, & sub vexillo suo

A castrametata fuit tribus Manasse supra 2.capi.etiam in dedicatione Sanctuarij prius obtulit munera sua princeps de tribu Ephraim, quam de tribu Manasse supra 7.capi. Secundò fuit hoc propter conuenientiā tribus Leui cum tribu Manasse. Erat enim tribus Leui minima omnium in numero, vt patet conferendo su[m]mas positas supra 1.& 3.capi.Sed tribus Manasse erat mi[n]or, quam tribus Ephraim, vt patet supra 1.c. Ideo potius p[o]ni posset Manasse pro Leui, quam Ephraim pro Leui.

Ex quo proueniebat iste ordo mouendi castra. Et quomodò erant ordinata. Quæst. XI.

B CONSIDERANDVM etiam, quod iste ordo mouendi castra, & procedendi proueniebat ex ordine castrametationis. nam sicut erat ordo in castrametando ne miscerentur inter se qui erant de diuersis tribubus, ita fuit ordo in procedendo, vt non fieret aliqua mixtio, vel confusio.

Erant autem castra ordinata eo modo quo habetur supra 2.capi.scilicet tabernaculum Dei erat in loco, vbi quieuisset columna nubis, & statim in circuitu eius erant omnes Leuitę, ne laici accedere possent ad illud: non erant tamen isti confusè, & inordinatè, sed castrametabantur per quatuor latera Sanctuarij, scilicet Moyses, & Aaron, & filij eorum castrametabant̄ in latere orientali Sanctuarij: familia Gersonitarum C castrametabatur ad latus occidentale eius: familia autem Caathitarum castrametabatur in latere meridiano: familia autem Meraritarum in latere aquilonari supra 3.capi.& ita erat Sanctuarium ex omni parte clausum a Leuitis.

Deinde in circuitu Leuitarum disponebantur castra Israelitarum per quadrum, quasi essent duo quadrata,& amborum idem centrum, scilicet tabernaculum Domini erat centrum totius castrametationis,& in circuitu eius erat vnum quadratum paruum castrametationis Leuitarum, sicut nunc dictum est: in circuitu autem illius erat quadratum castrametationis totius populi, & erat populus diuisus per quatuor vexilla, & sub quolibet vexillo erant tres tribus cuius D modus patet supta 2.capi.

Non erant autem illę tribus castrametatione omnino coniunctę, sed disponebantur tali modo, vt eēnt vię, & plateę dispositę per medium, quia proderant istę vię ad faciliorem progressum ipsorum Israelitarū quandiu manebant castra: etiam plateę proderant, vt fierent conuentus Israelitarum, & essent aliquę res venales, quemadmodum fit in ciuitatibus, nam alio modo non disponerentur conuenienter aliqua magna castra.

De hoc dicit Iosephus lib.3.antiqui.figentes autem castra tabernaculum, in medio statuebant, & ternæ tribus per latera singula tabernaculi manebāt,& plateas per medium habebant. Eratque platea quasi fori E rerum venalium singulis in ordine constitutis,& opifices artium singularum in stationibus erant: nullique alii loco, quam ciuitati competenter edificatę,& collocatę similis erat: ea siquidem, quæ circa tabernaculū erant, sacerdotes tenebant, deinde cuncti Leuitę.

Vlulantibus tubis in profectione. Idest quandocunque proficiscentur Israelitæ mouentes castra tubæ vlulabunt, idest clangent concise in voces minutissimas eleuando, & deprimendo in acutas, & graues, & ab hac proprietate vocatur vlulatus, quia animalia bruta cum vlulant non tenent ęqualitatem vocis, sed aliq̄n eleuant,& aliquando deprimunt: in vocatione autem principum,& populi aliter erat.

Quando autem congregandus est populus. Quia dixerat supra

supra de modo clangendi in vlulatu quantum ad perfectionem castrorum, ponitur hic quomodo distinguatur clangor iste a clangore quo conuocatur populus,& principes,& dicitur,quòd quando conuocatur populus erit clangor tubarum simplex, idest non eleuando, & deprimendo in acutum,& grauem quemadmodum fit in motu castrorum vlulando, & intelligitur hic per congregationem populi, tam congregatio multitudinis,quam congregatio principum:in vtraque enim erat clangor tubarum simplex, & non vlulabatur concise, quamquam istę duę differrent inter se, quia in clangore conuocationis populi clangebatur pluries: in clangore autem conuocationis principum solum semel, vt apparet supra.

De differentia clangoris quo vocabantur principes ab isto populi. *Quæst.* XII.

SI autem dicere vellet aliquis, quòd etiam in clangore,quo vocabantur principes clangebatur vlulantibus tubis cum solum dicatur hic de clangore conuocationis populi, quod esset simplex,nō poterit facere differentiam inter clangorem conuocationis principum, & motionis castrorum. nam vtrobique clangebatur vlulando.

Et si dicatur in quo differebant, quia in motu castrorum quater clangebatur ad motum quatuor vexillorum: in motu autem, & conuocatione principum erat vnicus clangor.

Respondebitur non posse etiam per hoc differre, quia cum vlularetur in clangore vnico, quo conuocabant principes putarent se vocari ad mouendum castra, qui erant ad partem orientalem in vexillo tribus Iudę, quia ipsi in primo clangore vlulatus mouebant castra, vt supra patet.Et sic dubitaretur an in illo primo clangore conuocarentur illi ad mouendum castra,vel principes ad veniendum ad Moysen,ideo cōputaretur vsque ad secundum clangorem ad sciendum differentiam, & tunc si esset clangor motus castrorum iam esset ordo perturbatus, quia in secundo vlulatu non debebant mouere castra, qui erant sub vexillo filiorum Iuda ad partem orientalem, sed qui erant ad meridiem sub vexillo filiorum Ruben. Ideo dicendum est, quòd in vocatione principum non vlulabatur,sicut in motu castrorum, sed clangebatur simpliciter, sicut in motu, & congregatione populi ad Moysen.

Et non concise vlulabunt. Idest, quando congregatur populus, & principes,non fiet vlulatus concisus, idest non fiet pluralitas vocum, quod est esse concisum. idest diuisum in voces minutas, nec fiet eleuatio,& depressio in grauē sonum, & acutum, qnod vocatur vlulatus,sed erit plana vox, & vnicus tenor clangēdi.

Filij Aaron sacerdotis clangent tubis. Hic ponitur ad quem spectet clangor tubarum, & dicitur, quòd ad sacerdotes filios Aaron, ita quòd quandocunque clāgendum esset ipsi clangerent,siue in motu castrorum siue alias.

Et causa huius est, quia istę buccinę videbantur pertinere ad vsum sacrum, sed sacerdotes soli ministrabant in vasis sacris. Ad eos igitur pręcisè iste clangor pertinebat, & ex hoc patet,quòd sacerdotes ire debebant ad bellum tempore veteris testamenti, quia quādocunque ad bellum eundum erat, clangebatur in his buccinis, vt patet infra. Soli tamen sacerdotes poterant in eis clangere, vt patet infra: ergo ipsi cogebantur ire ad bellum. Dicitur hic filij Aaron sacerdotis,idest sacerdotis magni, quoniam ipse tunc erat summus sacerdos,& iste clangor fiebat semper per filios Aarō, siue esset in conuocatione principum, siue populi, siue in motu castrorum.

F *Eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.* Idest ista lex semper durabit dum generationes vestrę durauerint.

Quomodo lex data de tubis erat sempiterna. Et quare vocetur æterna. *Quæst.* XIII.

IN quo significatur, quòd non erat mutanda ista lex apud Iudæos ex aliquibus accidentibus inter eos.Non potest autem intelligi hoc quantum ad clangorem tubarum in motu castrorum, & vocatione principum,quia hoc pauco tempore duraturum erat, ideo lex data de illo non erat sempiterna.

G Sed intelligitur de alijs, quæ infra habentur.s. quod erit legitimum sempiternum, idest durabit ista lex pro semper, quia infra dicitur, quòd quando Iudęi haberent calendas, aut epulum, vel festiuitates clangerēt tubis super holocausta sua.Hoc autem toto tempore quo status Iudaicus duraret erat duraturum, ideo quantum ad hoc intelligitur, quòd esset lex sempiterna, non tamen quantum ad modum castrorum,& vocationem principum atque multitudinis, quę pauco tempore duratura erat, scilicet dum transiretur per desertum.

Potest tamen referri ad ista, quia quamquam non essent duratura valde magno tempore: tamen quia lex mansura erat toto tempore quo illa manerent

H vocabatur lex ęterna.nam ad hoc,quòd aliqua lex vocetur sempiterna non requiritur, quod illa omni tempore maneat, sed satis est, quod dum manserit ipse materia, de qua datur lex maneat lex:illa vero cessante nō stat lex, non quidem, quod per aliam aboleatur, aut per contrariam cōsuetudinem,sed ex defectu materię ipsius, ideo lex non desinit esse sempiterna, sed materia de qua datur non est sempiterna.

Et quantum ad hoc etiam respondebitur si aliquis dicat, quòd non fuit lex ista sempiterna,quia cessauit tempore sequenti post Christi mortem. nam postea non fuerūt holocausta, nec festiuitates in quibus clāgeretur tubis.

I Respondetur legem hanc non propter hoc desijsse esse ęternam, quia ipsa non directe cessauit,sed materia de qua dabatur scilicet holocausta,& festiuitates: si tamen manerent post Christi mortem solennitates, & holocausta adhuc lex ista de clangendo maneret: velut si in aliquo populo essent leges datę,vt semper manerent, si deleretur populus ille ab hostibus, ita vt non manerent reliquię, leges quoque peribant, quæ sine materia de qua sunt, & sine subditis, quos obligant,esse nequeunt:si tamen populus ille in ęternum maneret,leges quoque mansissent. *Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes.*

Quomodo buccinæ essent ad vsum bellorum. Et sacerdotes quare ibant ad bellum. *Quæst.* XIIII.

K HIc ponitur quomodo istę buccinę essent etiam ad vsum bellorum.Nam omnes bellatores habent buccinas ad conuocandum exercitum, vt sic detur signum parandi se ad bellum, vel incipiendi pugnare, aut mouendi castra, & sic de cæteris bellicis apparatibus. Iudæi ergo buccinas habere debuerunt in bello ad omnia hęc, & dicitur,quòd ferrent istas tubas argenteas ad bellum. Sacerdotes autem ibant illuc ad clangendum in eis, quia nemo de alijs poterat se intromittere de clangore tubarum cum esset officium sacerdotum, vt supra dictum est.

Et non solum ibant sacerdotes ad bellum, vt clangerent, sed etiam aliquando, vt portarent arcam Domini

mini illuc. sic patet de duobus filijs Heli, qui portauerunt eam in castra cū delata est in terram Philisthijm, vt patet 1. Reg. capi. 4.

Aliquando etiam sacerdotes ibant ad pugnandum si esset magna necessitas, sicut factum est tempore Machabęorum. Ipsi enim erant duces, vt patet in primo, & secundo Machabęorum, & tamen erant sacerdotes magni, quia Mathathias pater Machabęorum erat sacerdos magnus, vt colligitur 1. Macha. c. 1. & 2. filij etiam sui, scilicet Iudas, Ionathas, & Simon fuerūt sacerdotes magni successiuè, vt patet ex processu. 1. Macha. Ipsi tamen agebant maxima bella.

Ibant etiam sacerdotes ad bellum semper ad confortandum pugnantes, ne pauerent, & fugerent, vt patet Deutero. c. 20. & loquebatur sacerdos in cōspectu totius exercitus dicens. vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis nō pertimescat cor vestrum: nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos, quia Dominus Deus vester, in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt patet eod. cap.

Dicitur hic, si exieritis ad bellum de terra vestra: nō solum est hoc cum exibant, sed etiam cum manebāt in terra sua Chanaan, quia solum dicebantur isti exire, quando ibant extra terram Chanaan, quia illa terra erat sua. Aliquando tamen non exeuntes clangebant buccinis, vt patet in Iericho, vbi sacerdotes 7. clāgebant in 7. buccinis iubilęorum lustrando ciuitatē cum pugnaturi erant contra illam, vt patet Iosue c. 6. Iericho tamen in terra Chanaan erat, sed dicitur, qñ exieritis ad bellum de terra vestra, quia hoc communius fiebat. causa tamen eadem subsistit in omnibus bellis, siue in terra sua, siue extra, quia dicitur infra ꝙ hoc fiebat, vt essent in recordatione Dei ad hoc, quod erueret eos de manu hostium; sed hoc ipsi indigebāt siue essent in terra sua pugnantes, siue in aliena. ergo vbique erat clangendum tubis.

Item si solum clangeretur, quando Iudæi exirent de terra sua in valde paucis bellis clangeretur. nam plurima bella erant ipsis Iudæis cum habitatoribus terræ Chanaan, vt patet ex processu libri Iosue, Iudicum, & Regum. Rarò autem extra terram illam ibāt ad clangendum in bellis, ideo etiam intelligendū est cum irent ad pugnandum contra hostes in terra sua Chanaan. Nisi forte dicatur hic. si exirent de terra sua, idest de vrbibus suis, & tunc etiam si pugnarent in terra Chanaan, aut in quacunque alia dicebantur exire de terra sua ad pugnandum, & debebant clangere tubis. *Contra hostes, qui dimicant aduersus vos.* In hoc videtur, quòd solum Iudæi deberent clangere tubis, qñ hostes dimicarent contra ipsos, idest non mouerent ipsi bellum, sed alij. non est tamen sensus iste, sed siue Iudæi aggrederentur siue hostes aggrederentur ipsos dicebantur dimicare hostes contra ipsos Iudæos. nam in eo, quòd resistebant illis non se tradentes eis dicebantur dimicare. Ideo deberent Iudæi clangere ad inuocandum Deum suum contra illos.

Clangetis vlulantibus tubis. Hic nō erat determinatus numerus tubarum, sicut dictum fuerat supra, quòd fierent duę tubę, quoniam poterant multę tubę portari ad bellum, sicut patet contra Iericho, vbi septem tubas tulerunt sacerdotes ad clangendum, vt habetur Iosue c. 6. & hic vlulabant tubę, sicut in motu castrorū, vt supra patet.

Quō Deus p clangorē tubarū recordaretur Iudęorum.

Erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro. i. Deus recordabitur vestri ad eruē[ndu]m vos de manu hostiū. Non est intelligendum, quòd Deus per clangorē tubarum recordaretur benefacere Iudæis liberando illos, quia Deus nihil recordari potest cū omnia semper, & simul intelligat, quia ei nihil nouiter aduenit,

A nec recedit, cum status eius ęternus, & pręsentatiuus sit. Itē dato, quòd Deus posset alicuius recordari: nō tamen poterat moueri ad recordationem per clangorem tubarum, quoniam Deus, nec tubas audit, nec habet potentiam, aut organa auditiua: nihil enim magis per clangorem tubarum, quam per lapidem intelliget, quia ista solum mouent animalia habentia vires sensitiuas. Deus igitur, & angeli, & animę nostrę a corporibus separatę his non immutantur, quamquam tñ Deus non immutetur audiendo clangorem intelligit quid sit ille clangor, & quando sit, & ad quid. Ponitur tamen, quòd Deus recordaretur Iudæorum per clāgorem comparando ad modum humanum, quia homines per aliqua signa data recordantur eorum, quæ

B aliquando cognouerant, & nunc actualiter non intelligebant: Iudęi autem erant rudes non cognoscentes modum status diuini, ideo vt ipsi intelligerent, quòd Deus volebat eis benefacere adiuuando in bello posita sunt ista, quæ sunt signa hominibus rememoratiua, vt intelligerent Deum per illa recordari ipsorū, quod alias non intelligerent.

Vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Idest ad hoc erit ista recordatio, vt eruam vos ab hostibus. & iste est proprie modus humanus, quia sicut homines auditis tubis mouentur ad bellum incitati ad iram ex natura soni, qa tales tubę, quę longę, & strictę sunt ex modo percussionis iratum sonum reddunt, vt ponit Aristoteles 8. Politico. Sic Deus auditis tubis dicitur

C ad miserendum incitari: est autem hic mutatio personę, quia cum supra dictum fuerit, vt sit recordatio vestri coram Deo vestro, deberet hic subiungi, vt eruat vos, & dicitur, vt eruam, & ista mutatio frequenter fit in scriptura, vt patet Psalmo. 3. vbi fit transitus de tertia persona ad secundam cum dicitur. Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua: debuisset autem dici Domini est salus, & super populum suum benedictio sua.

Si quando habebitis epulum. Hic ponuntur alij vsus tubarum, scilicet, ꝙ quando Iudęi haberent epulum, scilicet solennes epulas clangerent, quod intelligitur si interdum facerent magnam solemnitatem in cibis, vel conuiuijs, & tunc offerrent aliqua holocausta: de-

D bebant enim ad istorum solennitatem clangere buccinis. *Et dies festos.* Idest ꝙ in diebus festiuis magnæ solennitatis clangerent tubis, quod dupliciter intelligitur. vno modo, ꝙ in festiuitatibus ordinatis a Deo clangerēt tubis. s. in festo azymorum, & pentecostes, & festo tabernaculorum, atque clangoris de quibus Leui. c. 23. Nam iste clangor fiebat sup holocausta, vt patet. ꝟ. 1ñ in festiuitatibus istis fiebant multa sacrificia, vt patet. ꝟ. 28. & 29. c. Alio modo intelligiť de diebus festis. i. si Iudęi facerent aliquam festiuitatem valde solennem pręter eas, quas Deus instituit, sicut pro lętitia de victoria belli, vel ꝓ principe nouiter assumpto, & in similibus faciebant sacrificia multa, & clangebāt tubis, & adhuc magis videtur intelligi de istis,

E ꝙ̄ de festiuitatibut ordinatis a Deo. nā dr̄, siqñ habueritis epulum, & dies festos, quod poniť sub dubio: si tñ intelligeretur de festiuitatibus institutis a Deo non poneretur sub dubio, sed diceretur. si habueritis epulum, & qñ habebitis dies festos. *Et calendas.* i. ꝙ in calendis debebant clangere tubis.

Calendæ, quæ dicuntur, & vnde hoc nomen venit.
Quæst. XV.

DICVNTVR calendæ principia mensium. nam in exordio cuiuslibet mensis ponuntur primę calendæ: istud nomen venit a gentilibus: dicuntur. n. calendæ a calando, idest vocando, quia gentiles in principijs

cipijs mensium toties vocabant, quot festa in mense obseruanda erant, & quia in alijs diebus mensium dicitur 2. vel 3. vel 4. calēdas. & sic cōsequenter: in principijs autem mensium dicitur calendas absolutè: vocantur apud nos principia mensium calendę, vel capita calendarum. Apud Iudæos autem non rectè vocantur exordia mensium calendę, quia apud eos, nec calendę, nec idus, nec nonę sunt, sicut in vsu latinorū: potissimè, quia ipsi non incipiunt menses in capitibus calendarum, sicut nos inchoamus, sed in principijs lunationum, cum apud eos vna lunatio facit vnum mēsem, & istę aliquando incipiunt in medio mensium, vel circa fines, & vario modo. Sed magis secundum eos vocantur principia mensium Neomenię, idest nouę lunationes, sic dicitur Psalmus 80. buccinate in Neomenia tuba. Erat autem apud Iudæos festum in qualibet noua lunatione, sicut patet hic, & offerebāt sacrificium, cum dicatur, quòd in calendis canerent super holocausta, & victimas pacificas, sic etiam patet infra 29. c. ꝙ in die clangoris deberet offerri sacrificiū præter sacrificiū calendarum, & in hac die fiebat solennitas in lętitia magna, & clangebatur tubis, vt patet pręallega. Psalmo, scilicet buccinate in Neomenia tuba insigni die solēnitatis vestrę, idest quòd ista dies erat insignis, idest solennis inter cęteras solennitates Iudęorum.

Canetis tubis super holocaustis, & victimis pacificis. Idest in die ista solenni calendarum, vel quando habebitis epulas, aut in alijs festis canetis tubis super sacrificia ipsorum dierum, quia in calendis fiebant holocausta, & hostię pacificę, vt patet hic. de sacrificijs tamen calendarum magis patet infra capi. 28. vbi dicitur, quòd offerrentur duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi immaculati in holocaustum cum libamentis suis: offerebatur etiam hircus pro peccato de victimis pacificis. non dicitur ibi: eo quòd illę non fiebant ex necessitate, nec de iuribus Sanctuarij, sed de oblationibus popularium. Ipsi enim ad solennitatem dierum istorum offerebant victimas pacificas: tempore quoque aliarum festiuitatum, & solennium conuiuiorum fiebant holocausta, & victimę pacificę, & in omnibus his clangebatur buccina, scilicet quòd sacerdotes intra atrium tabernaculi clangerent buccinis, dū cremarentur holocausta ad solennitatem illorū: alijs autem diebus profestis, quamquam fierent holocausta quotidiana: non tamen clangebatur tubis, quia iste vsus erat ad solennitatem magnam sacrificiorū: ideo non conueniebat, nisi diebus festis. sic enim nunc est in ecclesia, quia quamquā quotidie fiant diuina officia, crepitus tamen organorum est in solis festiuitatibus, & ibi fit specialis sonitus cymbalorum.

Dies calendarū erat solennis.

Vt sint vobis in recordatione Dei vestri. Idest, vt sint istę victimę ad memoriā, quòd Deus recordetur vestri, ꝗ offertis. hoc intelligendum est, sicut supra dicebatur de crepitu tubarum in bello. nam Deus non recordabatur specialiter per istas voces. Sed quia ipsis videbatur, quòd cum clangerent Deus audiret, & recordaretur eorum: ideo clangebant. nō tamen fiebat aliqd, quia si per hęc Deus recordaretur non solum clāgēdum erat in festiuitatibus, sed etiam in omnibus alijs diebus, cum fierent quotidiana sacrificia, quia alias nō proficerent, cum Deus non recordaretur. ergo non erat hoc, vt Deus recordaretur, sed magis ad solennitatem: cum tamen ipsi clangebant buccinis in festiuitatibus istis, Deus acceptabat sacrificia eorum, quia obediebant buccinando, sicut ipse iusserat, & omnia ista magis proficiebant ex deuotione, & obedientia operantium, quam ex seipsis. Nam, quæ erant in veteri testamento non iustificabant pręter circuncisionem, sicut Apostolus probat latè in epistola ad Ro-

F manos, & in epistola ad Hebræos. Si autem Iudęi non clanxissent in his festiuitatibus non acceptarentur sacrificia eorum a Dęo, & sic cum ista facerent dicebantur esse in recordatione Dei, idest quòd acceptabat opera eorum.

Ego Dominus Deus vester. Idest debetis facere, quę iussi, quia ego, qui iubeo sum Deus, & obligamini facere, quę iubentur.

Ad quid fuere factæ istæ tubæ, & de numero, & magnitudine, & figura ac vsu, & vtilitate earum, & an clangeretur ambabus tubis simul, vel aliqua tantum. Quæst. XVI.

G Circa istas tubas poterat dubitari de quatuor. s. de numero earum, & de magnitudine, & de figura, & de vtilitate, siue vsu earum. De primo, idest de numero earum videtur hic respondere scriptura dicendo fac tibi duas tubas argenteas, & sic solas duas fieri pręcepit.

Dicendum ꝙ Deus solum obligauit nūc Moysen ad faciendum duas tubas, & tamen Israelitę fecerunt plures. Istud patet, quia in introitu in terram Chanaan in primo loco, scilicet in vrbe Iericho iussit Deus, ꝙ sacerdotes septem clangerent in septem buccinis iubilęorum Iosue 6. & istę buccinę sunt, quæ vocantur hic tubę ductiles. Et patet, quia iubetur, quòd quando **H** eundum esset ad bellum, ꝙ clangeretur in istis buccinis, & tamen ibi ad bellum ibatur, quia illud fuit primum bellum in terra Chanaan, ergo in his clangi deberet, & sic saltem septem buccinę iubilęorum tunc erant, & forte plures essent, sed sacerdotes solum acceperunt septem, quia Deus solum iussit, ꝙ clangerēt septem sacerdotes.

De istis buccinis necesse est dici, quòd factę fuerint in deserto. Nam statim post transitum Iordanis clanxerunt sacerdotes in eis Iosue 6. Ideo oportuit, quòd faceret illas Moyses, qui vixit toto tempore deserti cum mortuus fuerit in vltima mansione apud Iordanem, vt colligitur Deuter. 31. & 34. c. & tunc manet dubium an Moyses fecerit eas, aut in monte Sinai, **I** vel postea procedente tempore in deserto.

Dicendum quòd vtraque esse poterat cum Israelitę manserint quadraginta annis in deserto: credibilius tamen est, quòd nunc eas fecerit in monte Sinai, vbi fabricata sunt omnia, quę pertinebant ad Sanctuarium. tunc enim erat copia materię, & artifices erant in continuo opere. eratque opportunitas ad hęc faciendum, quia omnia non se ita bene habuerunt, sequenti tempore in deserto, ideo verisimilius est in monte Sinai factas fuisse multas tubas argenteas, licet Deus solum iusserit de duabus. Sed Deus voluit solum exprimere de duabus, quia tetigit id, quod erat necessarium, non autem, quod erat pulchrum, & ad maiorem solennitatem, & quia istę tubę erant ar- **K** genteę requirebant expensas, noluit Deus nunc obligari Iudæos, nisi ad id, quod solum erat necessariū, & paucum erat.

Erant autem necesse saltem duę buccinę, quia in vnica non poterant fieri istę differentiæ quas Deus hic fieri iubebat in clangendo, & maxime iuxta expositionem literę hebraicę, quę significat, quòd aliquando clangeretur in vna buccina, & aliquando in alia, siue in duabus, vt supra tactum est.

Cur Deus iussit istas buccinas fieri argenteas. Et quare non fuerunt de auro. Quæst. XVII.

Sed quęretur quare Deus iussit istas buccinas fieri argēteas. Dicendum ꝙ fuit primo propter honorem

rem ipsius. Nam pertinebant istę tubę ad Deum inquantum dicitur, ꝙ quando clangeretur in eis Deus recordaretur Iudęorum, vt erueret eos de manibus hostium: ad Deum autem pertinent res honorabiles. argentum vero est metallum preciosum. ideo de argento fieri debuerunt, & non de communi metallo de quo fiunt alię tubę.

Secundo fuit hoc propter excellentiam ministerij, quia applicabantur istę tubę ad diuina ministeria, scilicet quando erant dies festi ad Deum, & sacrificia solennia clangebatur in his tubis, vt patet in litera, sed ministerium, quod Deo pręstatur est excellentissimū. ideo tubę quibus erat vsus in illo ministerio debebāt esse insignes: ideo fuerunt argenteę.

Tertio fuit hoc propter ministros. nam in his tubis non clangebant populares, sed soli filij Aaron, vt dicit̄ in litera, & tamen isti erant ministri excellentissimi, qui ministrabāt intra Sanctuarium, ideo competebāt eis instrumenta, vel vasa excellentissima. sic autem erant tubæ argenteę: ideo tales factę sunt.

Quarto & pręcipue fuit hoc propter sonoritatem: fuerunt enim istę tubę, vt audiretur clangor eorum, sed nullum metallum sonorius est, quam argentum: ideo de hoc fieri debuerunt. Ista fuit causa quare non fierent de auro. excellentius quippe erat aurum, & multa alia vasa in templo Domini erant de auro purissimo, sicut candelabrum, & mensa, & propitiatorium, & duo cherubim, & altare thymiamatū, & alia de quibus Exo. 25. & 30. c. & ita poterat esse de istis tubis, ꝙ fierent de auro purissimo, sed non fuit conueniens tales fieri illas, quia essent maiorum expensarū, & minoris vtilitatis, scilicet quia non essent, ita sonorę, sicut de argento, cum argentum sit sonorius inter alia metalla: aurum vero raucum est. ideo de argento fieri debuerunt.

Quæ vtilitas erat ex vsu tubarum. Et quare super hostia non clangebatur. Quæst. XVIII.

Deinde queritur de vtilitate, & vsu istarū tubarum. Dicendum ꝙ ista sunt duo. Vtilitas est, ad quod proderant, vel in quo seruiebant istę buccinę. Vsus est ipse modus vtendi eis.

Ad primum dicendum, quòd istæ tubę proderant ad quatuor, vel ad plura. vnum erat conuocare multitudinem. secundum vocare principes. tertium erat vti eis in bello. quartum erat ad solennitatem festorū, vel epularum. quintum erat ad sacrificia.

De primo dicitur in litera fac tibi duas tubas quibus conuocare possis multitudinem, & sequitur. cūque increpueris tubis cōgregabitur ad te omnis turba. De secundo patet, quia dicitur in litera si semel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis Israel.

De tertio patet, quia dicitur in litera. si exieritis ad bellum contra hostes clangetis vlulantibus tubis.

De quarto patet, quia dicitur in litera. si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis. Et istum quartum diuidebatur in tria, scilicet in epulas, & dies festos, & calendas. In epulis solennibus quas celebrare vellet populus, vel principes fiebat aliqua memoria Dei, & ideo poterat ibi clangi conuenienter in istis tubis, quę ad Deum pertinebant. nam & gentiles quibus minor cura de Deo erat hoc interdum faciebant. s. ꝙ adueniēte aliqua prosperitate quasi illa collata esset a dijs suis faciebant eis magna sacrificia, & celebrabant magnificas epulas. sic patet de Philisthinis, quando tenuerunt Samsonem, vt patet Iudic. 16. s. principes Philisthinorum conuenerunt in

A vnum, vt immolarent hostias magnificas Dn̄o Deo suo, & epularentur dicentes. tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. a fortiori, ergo Iudæi quibus maior cura erat de cultu Dei facerent tales epulas, in quibus esset memoria de Deo. Et ista est causa quare in illis epulis poterat clangi his buccinis, quia istæ erant sanctę, & pertinebāt ad Deū, & soli sacerdotes clangebant in eis. Si igitur nō essent istæ epulæ pertinentes ad Deum non clangerent ministri Dei in illis. Ideo dicendum, ꝙ si fierent aliquę epulę, vel conuiuia magnifica, in quibus nulla memoria haberetur de Deo, neque exhiberetur ei aliquis fructus, non erat clangendum in his tubis, sed qn̄ fiebant conuiuia simul cum sacrificijs, clangebatur in

B his tubis, quia sacrificia illa pertinebant ad Deū. Istud patet in litera. s. si qn̄ habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis, & sic id super quo canebant erant holocausta, & non principaliter epulę. Secūdum istorum erant dies festi, quia etiam si Hebręi nō facerent epulas. i. cōuiuia magna, si haberent dies festos clangebant in his tubis, & intelligitur tam de festis ordinarijs, quę erant statuta ꝑ legem, q̄ principaliter de festiuitatibus, quas Hebræi sponte faciebant propter aliqua prospera, quę accidebant. nam in illis faciebant sacrificia, & tunc clangebant tubis. Tertium istorum erat calendę, & posuit Deus specialiter de calendis, quia licet esset quædam festiuitas calendarum erat magnæ celebritatis plusq̄

C quædam aliæ. vnde scriptura specialiter sæpe eam nominat. sic patet primo Reg. 20. c. Cum dixit Dauid ad Ionatham. ecce calendę sunt crastinę, & ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vescendum, & sic patet, ꝙ in die calendarum Saul solitus erat facere magna conuiuia, & Dauid sedebat ibi iuxta eum. Sic etiam dr̄. e. c. cras calēdę sunt, & requireris: requiretur enim sessio tua vsque perēdie. Item patet, quia maritus mulieris Sunamitis, qn̄ petiuit ab ea cur iret ad Heliseum dixit ei, q̄ ob causam vadis ad eum: hodie non sunt calendę, nec sabbatum, & sic non fecit memoriam de alijs festiuitatibus, sed solum de calendis, & sabbato. Et licet esset magnum festum calendarum: tn̄ adhuc pręcipuum erat in clangendo tubis. quare magis in

D hoc festo, q̄ in alijs clangeretur, vt patet Psalmus 80. scilicet buccinate in Neomenia tuba insigni die solēnitatis vestrę. i. in Neomenia, siue calendis buccinate tuba. i. clangite tubis. insigni die solennitatis vestrę. i. quia ista dies est insignis. s. excellens inter solennitates vestras. De quinto patet, quia dr̄ in litera. clangetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis. Istud s̄m veritatem non differt a quarto, quia id super quo clāgebatur in epulis, & festis, & calendis erant sacrificia, vt litera signat, & non clangebatur super ipsis epulis. Dr̄ aūt super holocaustis, & pacificis victimis, quia licet essent tria genera sacrificiorum. s. holocaustum, pacifica victima, & hostia ꝑ pc̄ō; super solis holocaustis, & pacificis clangebatur. nam clangor erat ad so-

E lennitatem, & exultationem. Hostia aūt ꝑ pc̄ō regulariter erat ad mędrorem, & nō ad exultationem, ideo super ea non clangebatur, sicut super holocausto, & pacifica hostia. interdum tamen licet raro erat hostia pro peccato ad solennitatem, & non ad mędrorem, & tunc non erat sola, sed cum holocaustis, & pacificis, ita fuit in oblatione principum in dedicatione Sanctuarij supra 7. capitulo. & ibi declaratum est. Et tunc clangebatur tubis super his sacrificijs, quia non erant sola sacrificia pro peccato, sed cum his holocausta, & pacifica, quæ erant sacrificia exultationis.

Qua-

Qualiter ſacerdotes clangebant in tubis. Quæſt. XIX.

DICTVM eſt de vtilitate tubarum,& ad quid erãt. nunc dicendum eſt de vſu earum. qualiter clangebant ſacerdotes in eis. Et dicendum, ꝙ in hoc voluit Deus deſcribere rem multum particulariter.ſ.ponendo modũ quo clangebatur in tubis, & præſupponendum eſt, ꝙ in hoc videtur aliqua diuerſitas inter lrãm noſtram, & hebraicam: ſaltem in cortice literę. nam ſm̃ literam noſtram innuitur, ꝙ ſemper clangebatur in duabus tubis, ſed erat iſta differentia, ꝙ aliqñ erat clangor ſimplex.i.planus, & quaſi vnius modi, & tunc conueniebant principes ad Moyſen. aliquando erat clangor prolixus, & conciſus diuiſus in multas voces acutas, & graues, & tunc erat ſignum mouendi caſtra. Sed ſm̃ literam hebraicam vr̃ eſſe differentia in alio.ſ.quia aliqñ clangebatur in vna tuba aliqñ in duabus, qñ in duabus congregabatur multitudo ad Moyſen. Adhuc tñ iſtud apertius ponit Ioſephus li.3. Antiqu.ſ.ꝙ eſſent duę tubæ, & vna erat ad ꝯgregãdũ principes, qñ deberent cogitare de rebus neceſſarijs. alia erat ad iuſſionem, & collectionem.ſ.ad mouendum caſtra,qñ aũt clangebatur in ambabus conuocabatur totus populus ad Moyſen, & ſecundum hoc p̃ſupponendum eſt, ꝙ illę duę tubę differebant in magnitudine, vel figura, ita vt facerent ſonum differentem,& de vtraque earũ etiã ſi ſola audiretur agnoſceretur, quę erat, quia aliter non diſtingueretur inter duos modos vocandi. Dicendum ꝙ ſatis innuitur ex litera, ꝙ eſſent tres modi vocandi. primus ad congregandam totam multitudinem ad Moyſen cum dr̃.cũque increpueris tubis congregabitur ad te omnis turba, & ſic innuitur, ꝙ ad congregandam multitudinẽ clangebatur duabus tubis ſimul. Secundus modus erat ad conuocandos ſolos principes, vt tractaret cũ eis Moyſes de aliquibus pertinentibus ad populum, & de hoc dr̃ ſi ſemel clangueris venient ad te principes,& capita multitudinis. Et in hoc eſt differentia,qa vbi litera noſtra dicit.ſi ſemel, dr̃ in Hebræo ſi in vna clãxeris.i.ſi in vna tuba.litera aũt noſtra dixit ſi ſemel, quia ſemel,& vnum ad idem pertinent. Tertius modus erat ad mouendum caſtra, & de hoc dr̃ in litera.ſi autem prolixior clangor increpuerit mouebunt caſtra. Aliqui tamen volunt,ꝙ ad mouẽdum caſtra clãgebatur hoc modo, ꝙ ſonante prima buccina mouebant caſtra, qui erant ad partem orientalem: ſonante aũt tertia mouebant caſtra, qui erant ad occidentem, & quarta ſonante mouebant caſtra,qui erant ad aquilonem, ita dicit Ioſephus lib.3.Antiqu.

An eſſent quatuor tubæ. Quæſt. XX.

SED ex hoc videtur innui, ꝙ ſaltem eſſent quatuor buccinę: Deus tñ iuſſit hic fieri ſolum duas,& ita non conuenit. Aliquis dicet,ꝙ non obſtat, quia licet Deus ſolas duas fieri iuſſerit Moyſes fecit multas, vt ſupra oſtendimus.q.16.quia ſaltem erant ſeptem. Dicendum ꝙ illud non ſufficit, quia etiam ſi Moyſes feciſſet mille tubas Deus non iuſſerat fieri,niſi duas, ideo oportebat, ꝙ præceptum Dei poſſet compleri in duabus, ſed ipſe ponebat hic iſtos diuerſos modos vocationis: ideo oportebat, ꝙ poſſent fieri in ſolis duabus tubis, & ita non eſſent ibi tertia, & quarta tuba. Eſt dicẽdum, ꝙ duæ tubæ ſufficiebant ad iſtas differentias vocationum, & quãdo Ioſephus dicit de tertia, & quarta tuba non intelligit de numero tubarum, ſed de numero clangorum. nã primo clangebãt in prima tuba, & mouebãt,q erãt ad orientem. ſecundo in ſecunda tuba, & mouebãt, qui erant ad auſtrum. tertio in prima tuba,& moue-

F bantur, qui ad occidentem erant. quarto in ſecunda tuba, & mouebantur qui ad aquilonem erant,& ita in duabus tubis clangebatur quater, vnde non erãt quatuor tubæ,ſed quatuor tubationes.

Tres modi clangendi. Quæſt. XXI.

DE iſtis modis clangendi inquantum attinet ad literam noſtram iuxta communiorem ſententiam dictum eſt ſupra in expoſitione literę, & tamẽ poſſet adhuc dici magis planè ad intellectum literę noſtrę.ſ.ꝙ hic ſignantur tres modi clangendi. vnus ad conuocandum totam mul-
G titudinem, alius ad conuocandum ſolos principes, tertius ad mouendum caſtra. De primo dicendum,ꝙ clangebatur in duabus tubis, & tñ non dicitur an ſemel, vel pluries clangeretur. Nam per hoc,ꝙ in duabus clangebatur qualitercunque clangeretur ſignũ erat, ꝙ cõuocabatur multitudo, ideo litera de illo nihil diſtinxit, ſed ſolum ait, cumque increpueris tubis congregabitur ad te omnis turba. Sed dicendum, ꝙ hoc non eſt verum: nam ad conuocandam multitudinem non ſolum clangebatur in duabus tubis, ſed etiam ſemel tantum clangebatur,& erat clangor planus. nam dr̃ in litera, iuxta hũc modum reliqui faciẽt vlulantibus tubis in profectione. qñ autem congregandus eſt populus ſimplex tubarum clangor erit,&
H non conciſè vlulabunt.Secundus modus erat ad conuocandum principes, & de iſto dicit litera noſtra, ſi ſemel clangueris venient ad te principes,& nõ innuit an in vna, vel in duabus tubis clangeretur, & ideo nõ poteſt bene ſignari differentia inter primum,& ſecũdum modum. Nam in primo clangebatur in duabus tubis. ſi autem in ſecundo in duabus quoque clangeretur nõ erat per quid differret:niſi forte diceremus, ꝙ ad conuocandum multitudinem clangebatur pluries, & ad vocandum principes ſemel tm̃, ſicut hic dicit litera. ſ. ſi ſemel clangueris venient ad te principes. Dicendum tñ,ꝙ iſtud non ſtat,quia in ꝯuocatione multitudinis ẽt ſemel tm̃ clangebatur, quia dr̃ in litera.qñ aũt congregandus eſt populus ſimplex tuba-
I rum clangor erit.i.vnicus.ergo non poterat differre a primo modo vocationis. Eſt igitur dicẽdum,ꝙ differebant, quia primo modo.i.ad vocandam multitudinem clangebatur duabus tubis. ſecundo modo.i.ad vocandum principes clangebatur ſolum in vna tuba. & hic videtur defeciſſe litera noſtra ab hebræa, quia vbi dicit hic litera noſtra ſi ſemel clangueris, dicit litera hebręa ſi in vna clangueris.i.in vna tuba, & tunc eſt differentia plana.

. Tertius modus erat ad mouẽdum caſtra, & de hoc non dicit litera an in vna,vel in duabus tubis clangeretur. Aliqui ergo dicunt,quòd clangebatur in duabus tubis,vt differret modus tertius a ſecundo,in quo clãgebatur in vna tuba. Sed obijcietur,quòd non ſtet,ga
K tunc non differret modus tertius a primo, in quo etiã clangebatur in duabus tubis.

Aliquis dicet, quòd differebat, quia in primo modo clangebatur duabus tubis, ſed tñ clangebatur etiam ſemel tantum. In tertio autem clangebatur etiam in duabus tubis, ſed ſæpe, quia pro quolibet vexillo ſemel clangebatur, & hoc innuitur in litera cum dicitur,& iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectione, quando autem congregandus eſt populus ſimplex tubarum clangor erit, & ſic dixit,quòd in profectione, ideſt in motu caſtrorum vbi eſt tertius modus vocandi vlularent tubæ, & ſic non erat vnica tuba. Cum autem populus congregatus, quod eſt in primo modo, dixit clangorem tubarum eſſe ſimplicem, & ſic tam in primo, quam in tertio modo

modo multæ tubæ sunt. sed in primo est vnicus clangor,& in tertio sunt multi. Alii dicunt, quòd in tertio modo clangebatur in vnica tuba.

Sed tunc petitur,quomodo differat tertius modus a secundo, quia etiam in secundo clangitur in vna tuba.

Respondendum,quòd differt,quia in secundo modo clangebatur in vnica tuba, & erat vnicus clangor. in tertio autē clangebatur in vnica tuba, sed erant plures clangores, quia pluries clangebatur, iuxta numerum vexillorum.

An ambabus tubis,simul clangeretur,uel aliqua tantum. Quæst. XXII.

De vtraque positione dici potest,quòd est satis rationabilis, & tamen magis teneri debet ista secunda, quia magis consonat literæ.Iosephus quoque lib.3. Antiquita.istam tenet dicens, quòd in motu castrorum clangebatur vna tuba, & deinde alia: & ita non clāgebatur in duabus simul.

Sed obiicietur, quòd non stet, quia non posset distingui secundus modus a tertio. nam cum in secundo clangatur vnica tuba,& in tertio similiter: dato, quòd in secundo semel tantum clāgatur, & in tertio pluries, tamen in prima vice clangendi non poterat esse differentia, quia nesciretur, an vocabantur principes, vel dabatur signum ad mouendum castra.

Aliqui respondent, quòd vna tuba erat qua vocabantur principes, & alia ad mouendum castra, & ita differebant.

Sed dicendum,quòd nō stat,quia vt vult Iosephus libro tertio Antiquitatum. aliquando clangebatur in vna,& postea in alia,sicut supra diximus. & ita manebat semper illud dubium cum alternarentur tubæ. Alij dicunt,quòd in primo clangore non poterat hoc cognosci,sed expectabatur secundus, & si ille sequeretur erat signum mouendi castra, si autem non sequeretur secundus, erat signum conuocationis principum. Sed dicendū,ꝙ non stat,quia est contra signū datum in litera de mouēdo castra, quia dicitur quòd in primo clangore mouebūt castra,qui sunt ad Oriētalem plagam.in secundo autem sonitu,& pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem. si autem deberet expectari, sicut illi dicebant, non inciperent castra moueri vsque ad secundum clangorem, vel vlulatum,quod est contra literam,quia ante secundum clangorem debebāt esse mota castra, quæ erant ad orientem,& in ipso secundo mouebātur castra quę erant ad meridiem.

In vna tuba ne an in duabus clangeretur in tertio modo, quo mouentur castra. Et quis erat clangor concisus. Quæst. XXIII.

Aliter igitur dicendum est, quòd secundum veritatem in tertio modo,quo mouētur castra, clangitur in vna tuba, & non in duabus,sicut in primo modo.& patet quia dicitur in litera.in secundo autem sonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria qui habitant ad meridiē, & sic dixit vlulatum tubæ,& non tubarum, & ille est tertius modus clangendi.

Cum autem petitur, quomodo cognoscetur tunc in primo clangore, idest in prima vice clangendi, an conuocentur principes, vel detur signum mouendi castra, quia vtrobique clangebatur in vna tantum tuba?

Dicendum quòd erat differentia,quia quando vo-

A cabantur principes erat clangor paruus,i. pauco tempore durabat.Cum autem dabatur signum mouendi castra erat clangor ille primus valde longus, ideo antequam finiretur ille primus clangor erat notum, an principes vocarentur,vel castra mouenda essent.Si vero castra essent mouenda, fiebat clāgor primus valde longus,& interim incipiebant mouere castra qui erāt ad Orientalem plagam,& finito illo clangore,& data pausatione incipiebat secundus clangor similis primo in tuba secunda, & tunc mouebāt castra qui erant ad meridiem.similiter quoque dato interuallo sequebatur tertius clangor similis in prima tuba, & tunc mōuebant castra,qui erant ad Occidentem. idem erat de quarto clangore qui fiebat in secunda tuba,& tūc mouebant castra qui erant ad Aquilonem, ita vult Iosephus libro 3. Antiquit.Ista omnia colliguntur ex litera cum dr̄,si autem prolixior atque concisus clangor

B increpuerit, mouebunt castra primi qui sunt ad Oriētalem plagam.dixit autem, ꝙ esset clangor prolixior. & istud est in quo differt a vocatione principum,& significatur,ꝙ in illa debebat esse clāgor breuis,iste autem qui erat ad mouendum castra esset prolixus, siue longus,& per hoc in primo clāgore appareret statim an erat ad vocandum principes, vel ad mouēdum castra,& tunc si esset longus durante ipso primo clāgore mouebant castra qui erant ad Orientem.

Dicitur atque concisus: vocatur concisus, idest diuisus,quia clangor ad mouendū castra non erat vnicus, sed diuidebatur in quatuor clangores, pro quatuor castris,vel vexillis castrorum mouēdis, & in hoc differt

C tertius modus,tam a primo quam a secundo, quia in primo erat vnicus clangor,licet fieret ī duabus tubis, in secundo ēt erat vnicus clāgor,& in vna tuba.in tertio vero erant multi clangores,ideo vocatur iste clangor concisus,idest diuisus,quod non dr̄ de primo,nec de secundo modo.Et litera dixit, si aūt prolixior atq; concisus clangor,& non dixit prolixior, atque concisior faciēdo in vtroque comparationē. causa est,quia in comparatione propria vtrunque extremum participat illa qualitate in qua fit comparatio: tertius autē & secundus modus participant in aliquali prolixitate clangoris,sed tertius est longior.ideo dixit si autē ꝓli-

D xior,s. in esse concisum non participant secundus, & tertius modus,quia solus tertius modus est concisus, idest diuisus. primus aūt & secundus est simplex, ideo dr̄ atque concisus clangor,& non dicitur concisior.

Alij exponunt s̄m communem sn̄iam quę fuit posita exponendo literam, ꝙ clangor concisus dicat̄ diuisus in voces minutissimas, quę pluribus flatibus, & spiritibus mittuntur,quarum quędam sint acutę, & q̄dam graues, & ideo licet sit iste clangor vnicus per ꝯtinuitatem clangendi, dicunt ꝙ est concisus, idest diuisus in plures voces & tonos,& distinguunt istū contra clangorem simplicem & planum, qui nō dr̄ in voces acutas & graues. Et secundum hoc differunt secūdus & tertius modus,quia in secundo erat vox plana, & ęqualis.in tertio autem erat vox non simplex, neq;

E ęqualis,sed diuisa per acutas & graues, & ita per hoc in principio ipsius clangoris statim cognosceretur,an vocarentur principes,vel castra mutanda essent.Dicēdum ꝙ istud aliqualiter staret, & sufficeret ad faciēdū dr̄iam inter secundum & tertium modum, & tn̄ non conuenit literę quę diuidit secundum & tertiū modū & prolixum,& concisum: & concisus nō est proprie nisi diuisus in multos clangores.Secundo,quia innueretur hoc modo,ꝙ tam in secundo, quā in tertio modo erat vnicus clangor. Sed falsum est, quia oportebat in tertio modo esse saltem quatuor clangores pro motu quatuor vexillorum, ideo non est tenenda ista expositio,sed pręcedens.

Quare dicatur in secundo sonitu,& pari vlulatu. Et quòd quatuor clangores erant, vt ordinate procederetur.
Quæst. XXIIII.

DICITVR vltra in litera, in secundo autem
sonitu,& pari vlulatu tubæ leuabunt tento
ria qui habitant ad meridiem,scilicet,quan
do dabatur signum mouēdi castra erat pri-
mus clangor prolixus, & tunc mouebant castra qui
erant ad Orientem,cessante autem illo clangore post
aliquantulum temporis incipiebat secundus clāgor,
ad hoc quòd mouerent castra qui erāt ad meridiem.
& de isto dicitur in secundo sonitu, quia non erat idē
sonitus continuus ad mouendum omnia castra. Sed
iuxta numerum quatuor vexillorum fiebāt quatuor
clangores, quia si esset clangor vnicus, & continuus
mouerentur castra inordinatè, quia vel mouerentur
omnia simul,vel nescirent, quando deberet incipere
moueri quęlibet pars. dando autem quatuor sonitus
pro quatuor vexillis sciretur, quòd in principio cuius-
libet sonitus,vel clangoris erat mouendum vnum ve
xillum,& ita non fieret mixtio neque confusio in mo
tu. Et dicitur in secundo sonitu,& pari vlulatu,i.equa-
li clangore, s. quia quanto tēpore clangebatur ad mo
uendum primum vexillum tanto tempore clangeba-
tur ad mouendum secundum,& ita erat par vlulatus,
idest ęqualis sonitus.

Aliqui volunt vlulatum dici pro inęqualitate vo-
cis,idest quia quædam erant acutæ,& quędam graues
iuxta expositionem communem, & istum vlulatum
vocabant clangorem concisum. Dicendum, quòd
potest concedi talem diuersitatem vocū fuisse in mo
tu castrorum,& tamen litera non significat hoc, nec
potest dici, sicut isti volunt, quòd sit vlulatus clan-
gor cōcisus,quia dicitur concisus,idest diuisus in plu-
res clangores. vnde secundum veritatem poterant es-
se omnes tres modi clangēdi plani, vel quòd quilibet
haberet diuersitatem vocum, quia non est istud per
quod litera facit differre istos modos,sed per aliquod
vt dictum est.

Sequitur & pari vlulatu tubæ in quo patet manife-
ste,ꝙ in motu castrorū non clangebatur simul in dua
bus tubis,sed in vna tantum,quia non dicitur vlulatus
tubarum,sed tubæ. Dicitur leuabunt tentoria qui ha-
bitant ad meridiem,idest eleuabunt,vel mouebūt ca-
stra qui sunt ad meridiem, s. sub vexillo filiorum Ru-
ben,quod erat ad meridiem supra 2.ca. & ponitur ha-
bitare large,idest castrametari, quia nemo ibi habita-
bat,cum non haberent domus, neque figerent tento
ria intentione manendi,sed statim mutādi illa ad mo-
tum nubis.

Dicitur,& iuxta hunc modum reliqui facient,idest
reliqua duo vexilla,s.sicut pro primo vexillo fuit vnus
sonitus ad mouendum, & cessante illo post aliquan-
tum tempus cępit secundus clangor,& moueri cępe-
runt castra secundi vexilli, idest, filiorum Ruben qui
erant ad meridiem. deinde finito illo incipiebat ter-
tius clangor, & mouebant castra quæ erant ad Occi-
dentem sub tertio vexillo filiorum Ephraim. & isto
clangore cessante incipiebat quartus sonitus,& in isto
mouebant castra qui erant sub quarto vexillo filiorū
Dan ad Septentrionem. & iste erat modus mouendi
omnia castra. Sed etiam Leuitæ mouebantur por-
tantes Sanctuarium, sed ibant isti in medio vexillo-
rum,& non fiebat pro istis aliquis clangor, sed post-
quam mota erant duo vexilla,s.filiorum Iudæ,& filio
rum Ruben, incipiebant moueri Leuitæ portantes
Sanctuarium. deinde mouebantur alia duo vexilla,id-
est filiorum Ephraim,& filiorum Dan, & sic Leuitæ
ibant in medio exercitus in progressu, sicut in castra-

F metatione erant in medio castrorum, vt patet infra
in litera.

Quòd in primo modo clangebatur duabus tubis simul,in alijs autem vna tantum. Quæst. XXV.

SED obijcietur,quia supra asseruimus, quòd in
tertio modo vocationis clangebatur in vna tu
ba.& tamen litera videtur dicere,quòd clange
batur in multis tubis,s. iuxta hunc modum re-
liqui facient vlulantibus tubis in profectionem, idest
tubæ vlulabant ad mouendum castra, & progredien-
dū. Dicendū,ꝙ in solo primo modo clāgebatur dua-
G bus tubis simul. In secundo autem & tertio vna tātū,
sed differebat,quia in secundo modo erat vnica tuba,
& vnicus clangor. In tertio autem modo erat vnica
tuba,sed multi clāgores,quia saltem quatuor,ideo vo
cantur tubæ, idest tubationes, sicut aliquando quod
vnum solū est propter varios actus suos vocatur plu-
raliter,sicut sol vnicus est: & tamen quia per singulos
dies facit singulas circulationes dicuntur soles plura-
liter,sicut Virgil. primo Aene. dixit soles Hybernos,s.
Quid tantum Oceano properent se tingere soles Hyberni.
Ita tuba, licet esset vnica, tamen quia clangebatur in
ea quater dicebantur quatuor tubæ, idest quatuor tu
bationes. & hoc consonat literę cū dicitur, iuxta hūc
H modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectio
ne,& ita dixit reliquos,s.illos qui erant de alijs vexillis,
& tamen ad motum plurium vexillorum erant plu-
res clangores.

Secundo patet,quia dr̄ in litera, quando autem cō-
gregandus est populus simplex tubarum clāgor erit,
& non concise vlulabunt: & ita significatur,ꝙ differē
tia inter primum, & tertium modum vocandi erat,
quia in primo erat vnicus clāgor,& erat in duabus tu-
bis. In tertio autem erat clangor cōcisus,idest, diuisus
in multos clangores,s. in quatuor, & tamen tuba erat
vnica cum dicatur in litera. in secundo autem sonitu,
& pari vlulatu tubæ,& sic dixit vlulatum tubæ,& non
tubarum. Tertio adhuc posset dici iuxta sententiā Io-
sephi lib.3. Antiquit.ꝙ clangebatur ad motum castro
I rum in duabus tubis,sed non simul,sed ad motum pri
mi vexilli clangebatur in prima tuba. ad motum secū
di clangebatur in secūda tuba. ad motum tertij vexil-
li clāgebatur rursus in prima tuba. ad motum autem
quarti clangebatur iterum in secunda, & ita simul nū
quam clangebatur in duabus tubis,sed per successio-
nem clangebatur in illis.

Quam figuram et magnitudinem habebant tubæ. Quæs. XXVI.

NVNC superest dicere de figura,& magnitu
dine tubarum. Dicendū ꝙ scriptura de his
nihil expressit,sed hoc relinquebat Moy-
si.& hoc potuit esse primo, quia Deus di-
ceret Moysi determinate, tam figuram q̃ magnitudi-
K nem,& tñ scriptura non expressit illud,qa multa fiunt
quę scriptura non refert sic dr̄ Io.20.c. multa alia fecit
Iesus quę in hoc libro scripta non sunt. similiter in ve
teri testamento multa fuerunt quę non scribūtur, &
maxime in historijs Regum,& ideo fit sæpe remissio
ad alios libros,sicut per totum tertium, & quartum li
bros Regum fit sępe remissio ad librum verborū die-
rum regum Israel & Iuda. & per totum secundum li-
brum Paralip. fit remissio ad multos libros Propheta-
rum,quorum nullus est apud nos.

Sed potest dici,ꝙ Deus non dixit Moysi aliquid de
magnitudine & figura istarum tubarum, ostendit tñ
ei in visione aliquas tubas,& ex illis potuit Moyses ad
discere magnitudinem,& figuram harum tubarū, &
iste

iſte modus planior eſt ad inſtruendum, quam ſolum dando regulam faciendi in voce. vnde Deus quando inſtruxit Moyſen de fabricatione Sanctuarij, non ſolum dixit ei de ſingulis rebus, quomodo fieri deberẽt, ſed etiam oſtendit ei vnam ſimilitudinem omnium, vt videret ibi Moyſes Sanctuarium totum erectum, & partes eius quaslibet per ſe, & per hoc etiam ſi nõ daretur ei aliqua regula faciendi poterat plene fabricare totum illud de materijs ſuis. & ideo quãdo Deus iuſſit Moyſi conſiderare fabricationem ſingularum rerum non dixit, quòd attẽderet ad verba, quæ ab eo audierat, ſed ad exemplar, ideſt figuram quam ei mõſtrauerat, vt patet Exo. 25. ſcilicet inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. ita ergo poterat fieri de tubis.

Tertio poteſt dici, quòd Deus nihil dixit Moyſi de figura, & magnitudine tubarum, nec etiam oſtendit ei exemplar aliquod, ſed reliquit iſtud ingenio Moyſi. Iubebat enim Deus fieri iſtas tubas ad clangendũ. Moyſes autem viderat multas alias tubas in Aegypto vbi fuerat dux belli cõtra Aethiopes, ideo nouerat ipſe quales oportebat eſſe tubas ad hoc, quòd clangeretur in eis, & ſic non oportebat, quòd Deus diceret aliquid Moyſi de figura, & magnitudine tubarum.

Quomodo poterimus habere notitiam de magnitudine tubarum. Et figura qualis fuit. Quæſt. XXVII.

SED dicendum, quòd licet ſcriptura de magnitudine, & figura tubarum illarum nihil dixerit, poſſumus nos habere notitiam earum teſte Ioſepho. Nam temporibus ſuis durabant tubæ iſtę, vel multæ aliæ eiuſdem magnitudinis, & figuræ, quia Deus iuſſerat, quòd quando exirent ad bellum clangerent his tubis, etiam ſi quando haberent epulas, aut dies feſtos, vel calendas clangerent his tubis. & dixit, quòd iſtud eſſet eis legitimum ſempiternum in generationibus ſuis, tempore tamen Ioſephi durabat ſtatus gentis illius. ideo clangebatur in bellis contra Romanos, & cõtra alios hoſtes Iudęorum tempore illo his tubis. Erant autem illæ tubę paruæ magnitudinis minores noſtris, ſcilicet, quaſi vnius cubiti: figura autem erat, quòd eſſent ſtrictę paulo capaciores quàm calamus, & locum conuenientem habebant ad poſitionem oris. durauit autem iſta forma tubarum quandiu durauit ſtatus Iudaicus, cum tales eſſent tempore Ioſephi.

De his tubis dicit Ioſephus libro tertio Antiquitatum, adinuenit autem modum tubæ ex argento factæ quæ eſt huiuſmodi, longitudinem quidem habet pęnè cubitum, eſt autem anguſta fiſtula cantatoria calamo capacior, præbens latitudinem quæ conueniat ori ad ſuſceptionem ſpiritus, & claſſico ſono vicina: factæ ſunt tales duæ, & vna quidem vtebantur ad iuſſionem, & collectionem populi in Eccleſijs celebrandam. altera vero cum oporteret ad cogitandum de rebus neceſſarijs principes conuenire. ambabus autem multitudo colligebatur, cumque tabernaculum moueretur hæc fiebant, inſonante priore qui habitabant ad Orientalem tabernaculi partem ſurgebant, cum vero ſecunda ſonuiſſet qui ad Auſtrum reſidebant apparabantur. Et ita in theca inuoluta tabernaculi medietate præcedentibus ſex tribubus portabatur, & alia media ſequentibus ſex. Leuitæ vero omnes circa tabernaculum erant. tertia vero ſonante, pars q̃ conuerſa erat ad Occidentẽ ferebatur, & quarta quę circa Septentrionem, vtebantur autem his tubis etiam in ſacrificijs hoſtias offerentes, & ſabbatis cæteriſque diebus,

Anno ſecundo menſe ſecundo, viceſima die menſis, eleuata eſt nubes de tabernaculo fœderis. Profectique ſunt filij Iſrael per turmas ſuas de deſerto Sinai, & recubuit nubes in ſolitudine Pharan. Moueruntque caſtra primi iuxta imperium Domini per manum Moyſi. Filij Iuda per turmas ſuas, quorum princeps erat Naaſon filius Aminadab. In tribu filiorum Iſſachar fuit princeps Nathanael filius Suar. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon. Depoſitumque eſt tabernaculum, quod portantes egreſſi ſunt filij Gerſon, & Merari. Profectique ſunt & filij Ruben per turmas & ordinem ſuum, quorum princeps erat Eliſur filius Sedeur. In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamihel filius Suriſaddai. Porro in tribu Gad erat princeps Heliaſaph filius Duel. Profectique ſunt, & Caathitæ portantes Sanctuarium. Tandiu tabernaculum portabatur donec venirẽt ad erectionis locum. Moueruntque caſtra, & filij Ephraim per turmas ſuas, in quorum exercitu princeps erat Eliſama filius Ammiud. In tribu autem filiorum Manaſſe princeps fuit Gamaliel filius Phadaſſur, & ĩ tribu Beniamin erat dux Abidan filius Gedeonis. Nouiſſimi caſtrorum omnium profecti ſunt filij Dan per turmas ſuas, in quorum exercitu princeps fuit Abiezer filius Amiſaddai. In tribu autem filiorum Aſer erat princeps Phegiel filius Ochran. Et in tribu filiorum Nephtali princeps fuit Ahiram filius Henan. Hæc ſunt caſtra, & profectiones filiorum Iſrael per turmas ſuas, quando egrediebantur.

Prima ꝓfectio filiorum Iſrael poſt factũ tabernaculũ & ordo.

Menſe ſecundo. Hic ponitur ſecundum huius capituli, ſcilicet proceſſus ordinatus Iſraelitarum. nam in ſuperioribus dictum fuerat de quibuſdam præparatorijs ad recedendum de monte Sinai. hic agitur de ipſo receſſu, & fuit in anno ſecundo egreſſionis de Aegypto, nam in principio eiuſdem anni ſteterant in eodem monte numerantes populum, & prius conſecrantes ſacerdotes, vt declaratum fuit præcedenti capitulo.

Menſe ſecundo, vigeſima die menſis. Tunc enim fuerãt expleta omnia quæ fieri debebant in monte Sinai, ideo fecit Deus, vt recederet nubes de loco ipſo. Nam a principio egreſſus de Aegypto vſquequo eſt peruentum in Cadesbarne, non morabantur Iſraelitæ in manſionibus, niſi quandiu expediebat illis morari ad recreationem, vel ex alijs cauſis. In monte autem Sinai magno tempore fuerunt morati, ſcilicet anno vno demptis decem diebus, quia primo anno egreſſionis de Aegypto, menſe 3. die prima mẽſis venerunt in montẽ Sinai, vt patet Exodi cap. 19. & receſſerunt inde in anno 2. menſe 2. die 20. vt hic patet.

ergo solum deficiebant dies decem, scilicet vsque ad
mensem tertium in quo compleretur annus integer.
Dato tamen tempore isto morati sunt vtiliter Iudæi
in monte Sinai, quia semper habebant aliquid agen-
dum, vt declaratum fuit præcedenti cap. in principio.
Cum vero omnia expedita sunt recessit inde nubes,
& sic velociter pertransitum est vsque in Cadesbar-
ne, & breuiter transituri erant atque intraturi in ter-
ram Chanaan, nisi murmurassent, pro quo datum est
eis, quòd manerent quadraginta annis in deserto, vt
patet infra 14. capit. Cum autem steterunt in Cades-
barne, iam non morabantur in mansionibus solum
quantum expediebat eis, sed in pęnam manebant ma
gno tēpore donec consumerentur qui peccauerant.
ideo dicitur mansistis in Cadesbarne magno tempo-
re, vt patet Deuter. cap. 1.

Eleuata est nubes de tabernaculo fœderis. Toto tempore
præterito fuerat nubes super tabernaculum, nunc au-
tem recessit, quia quantocunque tempore Iudæi mā-
suri erant in aliqua castrametatione, nubes stabat su-
per tabernaculum, vt patet præcedenti capit. Cum ve
ro castra mouenda erant nubes eleuabatur, incipiens
moueri contra illam partem versus quam Israelitæ
profecturi erant, & tunc ipsi sequebātur eam, & cum
ipsa requiesceret, ipsi quoque figebant castra.

An de nocte colūna moueret.

An vero per noctem Iudæi aliquando sequerētur
columnam. dicendum est, quòd nunquam columna
mouebatur per noctem, nisi cum trāsierunt mare ru-
brum persequentibus Aegyptiis, vt patet Exo. ca. 14.
alias autem semper per diem mouebatur, quia nulla
erat necessitas ambulandi per noctem. De motu etiā
columnæ per diem declaratum est Exo. ca. 13. & prę-
ceden. c. quod non semper castrametarentur Israelitę
quando columna cessabat ad sumendū paulisper quie
tem, vel cibos, quod quotidie necessarium erat, tamē
non erant figenda ibi castra. Quomodo autem scire-
tur vbi erant figenda castra, & vbi non, supra declara-
tum est.

*Profectique sunt filij Israel per turmas suas de monte Si-
nai.* Idest mouerunt castra, quia nubes mota erat, &
hoc per turmas, idest secundum ordinem turmarum
suarum. non enim ibat populus confusus, & mixtus,
sed distincti erāt per vexilla quatuor, vt patet infra. &
supra 2. c. & sicut castrametabantur distincte, ita mo-
uebantur distincte. Si enim in mouendo castra misce-
rentur, ita postea mixti essent in castrametando, ideo
turbato altero ordine vterque confunderetur.

Et recubuit nubes in solitudine Pharan. Idest nubes non
quieuit ad desertum Pharan. Est enim magnum de-
sertum Pharan in latere Meridiano terræ Chanaan in
quo est Cadesbarne. & de hoc dicitur Abacuc capit.
tertio. dominus ab austro veniet, & sanctus de mōte
Pharan.

*An post desertum Sinai nubes primo requieuerit in deserto Pha
ran, vel post in aliqua alia mansione. Et quod solitudo
Pharan in qua primo recubuit nubes, continet mul-
tas mansiones. Quæst. XXVIII.*

SED dicetur, quòd non recubuit primo nubes
in solitudine Pharan, quia primo recubuit in
aliis mansionibus, s. post mōtem Sinai sedit in
sepulchris concupiscentiæ, vt patet seq. c. dein-
de venerunt in aliam mansionē quæ dicitur Aseroth,
vt patet eod. c. deinde venerunt in solitudinē Pharan,
vt patet infra 13. c. ergo non venerunt post montem
Sinai immediate in solitudinem Pharan. Rñdendum
est, ꝙ solitudo ista est valde magna, & continet in se
mansiones multas, atq; appropinquat lateri australi
terræ Chanaan, sunt tñ aliquę partes eius quæ nō pro-
F prie vocantur desertum Pharan, & in his sunt duę mā
siones Iudæorum, s. Sepulchra concupiscentię, & Ase
roth, deinde reliquæ partes deserti illius vocātur pro-
prie solitudo Pharā: ideo infra c. 13. dicitur, ꝙ venerūt
in solitudinē Pharan post Aseroth, & Sepulchra con-
cupiscentię, quia accipitur ibi pro partibus illis, vbi vo
catur proprie solitudo Pharan. hic autē pro terra illa
vbi vocatur large solitudo Pharan, & includūtur istæ
duę mansiones, s. Sepulchra concupiscentiæ, & Ase-
roth infra tñ 24. c. vbi ponitur catalogus mansionum
nulla istarum vocatur solitudo Pharan, nec etiam illa
quę habetur infra 13. c. sed designātur mansiones istæ
nominibus suis. *Moueruntque castra primi.* Isti sunt filii
G Iuda, & cęteri qui erant sub vexillo suo, & castrameta
bantur in parte Oriētali. isti enim semper primo pro-
cedebant, ideo supra dicebatur, ꝙ in primo vlulatu tu
barum mouebant castra filii Iuda. *Iuxta imperium Do-
mini in manu Moysi.* Idest sic imperauerat Dominus,
& hoc per manum Moysi, idest per Moysen, s. loquēs
per illum. Hoc potest intelligi dupliciter. vno modo
de motu castrorum absolute, s. ꝙ Israelitæ mouissent
castra, & tunc est sensus, ꝙ mouerunt castra iuxta im-
perium Domini, idest, ꝙ mouerunt castra, sicut Do-
minus imperauerat. Ipse enim dixerat, ꝙ mota nube
mouerentur Israelitæ, ipsi autem sic fecerūt. ergo iux
ta imperium Domini mouerunt castra, & istud impe
rium fuit per manum Moysi, s. quia Deus locutus fue
H rat ei verba hęc. Alio modo potest intelligi referēdo
ad ordinem mouendi castra, s. ꝙ filii Iuda procederēt
primi, & filii Ruben secundi, & sic consequenter. mo
uerunt autem hoc ordine castra, ideo dicunt fecisse
iuxta imperiū Dñi, quia Deus iusserat, vt primo mo-
uerentur filii Iuda, & consequenter alii, vt patet supra
in litera, & s̃. 2. c. & fuit datū istud imperium per ma-
num Moysi, idest per Moysen, quia ipse annunciauit
hoc Israelitis. *Filij Iuda per turmas suas.* Scilicet, ꝙ isti
mouerunt castra primo in clangore primo tubarum.

Per filios Iuda duo possumus intelligere. Quæst. XXIX.

I QVOD autem dicitur per turmas suas potest
dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ dicantur
hic filii Iuda solum qui erant de tribu illa,
& tunc est sensus, ꝙ ista tribus erat distincta
per familias, & familiæ per domos, vt patet s̃. c. 1. & 2.
& sicut erāt distincti, ita processerūt, quia illi qui erant
de vna familia non miscebantur procedendo eis qui
erant de alia, vt patet s̃. c. 2. Alio modo potest intelligi
vt dicantur filii Iuda oēs qui erant sub vexillo tribus
Iudæ, & tunc filii Issachar, & Zabulon vocabūtur filii
Iuda, & dr̃, ꝙ ibant distincti filii Iuda per turmas suas,
quia primo mouebantur ipsi qui erant de tribu Iuda.
secundo ipsi qui de tribu Issachar. tertio q de tribu Za-
bulon, & adhuc quęlibet istarum tribuū erat distincta
in familias, & domos in procedendo, & quęlibet di-
stinctio vocabatur vna turma. Primus tamen sensus
K conuenientior est, s. ꝙ accipiantur filii Iuda pro solis,
qui erant in tribu illa. quod patet, quia dicitur imme-
diate quorū princeps erat Naason filius Aminadab,
& tamen iste solum erat princeps in tribu Iuda.

Sed dicet aliquis ex hoc nō sequi, quia sicut tribus
Iuda erat principalis inter has tres, ita princeps tribus
Iuda diceretur princeps omnium trium tribuum.

Dicendum est, ꝙ non stat, quia ponuntur immedia
te principes aliarum duarum tribuum, s. Issachar, &
Zabulon distincti contra principem tribus Iuda. ne-
cesse est igitur, quod solum accipiatur hic primus sen
sus, scilicet, quòd ipsi filii Iudę de tribu illa procede-
bant distincti per turmas suas, idest per familias, &
domos.

Quorum

Quorum princeps erat Naason filius Aminadab. Iste est qui fuit princeps in numeratione facta in eodem mõte Sinai, vt patet supra c. 1. & nunc in recessu de Sinai erat princeps, sed non est ingressus in terrã promissionis, vt declaratum est s̃. c. 7. & sic fuit de omnibus principibus tribuum, qui numerãtur hic, cum soli Caleb, & Iosue illuc introierint de computatis a 20. anno, & s̃. vt patet infra c. 14. & 26. *In tribu filiorum Issachar princeps fuit Nathanael*. Ponitur hic de istis principibus ad notandum ordinem procedendi ipsarum Tribuum, quia sub vexillo Iudæ erant tres Tribus, & non procedebant simul. Sed primo tribus Iuda, deinde tribus Issachar, postea tribus Zabulon, ideo ponuntur hic principes hoc ordine. iste princeps Issachar est qui positus fuit supra 1. & 2. cap. quia in eodem tempore factum est hoc, & illud. Incepit enim illa numeratio mense 2. in principio, vt patet supra cap. 1. & recessus iste fuit die 20. mensis eiusdẽ, vt patet hic. *In tribu Zabulon erat princeps Eliab*. Ponitur iste princeps tertius, quia post duos illos superiores mouebatur tribus Zabulon, cũ esset sub vexillo filiorum Iuda. *Depositumque est tabernaculum*. Hic ponitur de motu Leuitarum portantium Sanctuarium: nam ipsi progrediebantur inter Israelitas. & dicitur quòd depositum est, quia toto tempore quo nubes stabat super Sanctuarium illud erat erectum. Cum vero recessisset nubes deponebant illud Leuitæ. nam Aaron, & filij sui ingrediebantur in Sancta sanctorum operientes arcam, & cętera vasa Sãctuarij velamentis suis, vt patet supra 4. cap. & tradebant ea Caathitis portanda. deinde Gersonitę & Meraritę venientes deponebant velamenta Sanctuarij; & tabulas & portabant singuli tabulas suas.

Quomodo procedebant Leuitæ portantes Sanctuarium, an omnes simul, vel diuisim intermixtis alijs tribubus, & de ordine procedendi totius exercitus, & eius figura. *Quæst.* XXX.

De ordine tamen procedendi erat dubium. Aliqui enim volunt, quòd sicut locabãtur castra, ita mouerentur, s. quòd essent dispo sita in quadro, non quidem in quadrato directo, sed in quadrato circuli, vt siquis circulũ faciens diuidat illum duobus diametris se ortogonaliter secantibus, in extremitatibus duorum diametrorum ꝑtrahantˉ lineæ quatuor quæ sunt cordę circuli, & fient in modum quadrati locati intra circulum, & iste est modus quo castra disponebantur. In centro autẽ circuli, vbi erat intersectio duorum diametrorum ponebatur Sanctuarium. patet ista dispositio per denominationem partium mundi, contra quas locabantur vexilla cum Oriens, Occidens, Septentrio, & Meridies sint quatuor opposita puncta secundum duos diametros circuli, & in his partibus erant vexilla castrorum. Dicunt autem isti, quòd secundum istum modum mouebantur castra; scilicet, vexillum tribus Iudę in parte Orientali, & vexillum tribus Rubẽ in parte Meridiana, & vexillum tribus Ephraim in parte Septentrionali, vexillum autem tribus Dan in parte Occidentali.

Sed non poterat esse iste modus, quia cum Leuitæ essent in medio, & ad duas extremitates latitudinis essent, tribus Ruben, & tribus Ephraim occuparent valde magnam latitudinem, & nulla eos viarum amplitudo capere posset. Item quia aliquãdo oportebat eos subire loca angusta inter montes, & impossibile erat castra sic moueri, sed necesse esset illa commisceri, quod inconueniens est.

Ideo dicendum est, quòd ordo in procedendo erat alius quam in castrametando. nã in procedendo erãt in longo agmine, in castrametando autem erant in modo quadrati, ideo non obseruabantur differentiæ istæ Orientis, & Austri, & Septentrionis in procedendo, sed tribus Iudę prima procedebat in ordine Oriẽtalis partis. deinde tribus Issachar, postea tribus Zabulon. ad extremum autem aliæ tribus secundum ordinem suum in longitudine, & isto modo non sequebatur aliquod inconueniens, nam quando Israelitæ trãsirent per aliquam viam angustam quęlibet tribus in seipsa coangustabatur, & non fiebat mixtio, sicut si ꝓcederent castra in quadro, sicut locata erant.

Item videtur necessarius iste ordo, ex eo quòd habetur s̃. ca. 2. s. quòd primi in ordine mouerent castra, qui erant sub vexillo Iudę. deinde secundi mouerent, qui sub Ruben. deinde tertij qui sub Ephraim. postea quarti qui sub vexillo Dan. hoc autem impossibile est si ponatur tabernaculum in medio, & Rubenitæ, & Ephraitę ad duo latera, quia tunc neuter illorum pręcedet.

Leuitæ quo ordine progrederentur. *Quæst.* XXXI.

Et dicitur ibi de progressu Leuitarum cũ Sanctuario, quia ipsi mouebantur inter Israelitas portantes Sãctuarium, sed videtur esse dubiũ in qua parte mouebantur, quia dicitur hic, ꝙ filij Gerson, & Merari portauerunt tabernaculum, & fit mentio de his post tres tribus, quæ erant sub vexillo Iuda; Caathitę autem portabant vasa sua, & fit mẽtio de eis post castra trium tribuum, quæ erant sub vexillo Ruben, & sic erant diuisi Leuitę intercedẽtibus alijs tribubus. Sed hoc non videtur esse rationabiliter dictum, quoniam Leuitæ mouebãtur, sicut castrametabantur, sed ipsi in medio omnium Israelitarum castrametabantur. ergo quando mouerentur deberent moueri ipsi in medio omnium Israelitarum secundũ longitudinem profectionis castrorũ. Sic enim erat in omnibus aliis tribubus, quia quęlibet mouebatˉ in ordine quo castrametabatur. vnde sicut filii Iuda castrametabantur in parte anteriori, s. ad orientem, ita mouebant castra in parte anteriori, & sicut tribus Dã habebat locum castrorum in vltimo, s. ad Aquilonẽ, ita mouebatur in vltima parte Aquilonis castrorum. Itẽ quia sicut non licebat alicui castrametari inter Leuitas cum castra consisterent, & si aliquis accederet moreretˉ, vt patet s̃. ca. 1. ita siquis conaretur misceri inter eos cum proficiscebantˉ, idem esse debebat: potissime quia tunc vasa sacra portabant. Si tñ esset iste ordo, s. ꝙ Gersonitę, & Meraritę procederent post tres tribus vexilli Iudæ, & Caathitæ procederẽt post vexillum tribus Ruben, intercederent tres tribus inter Leuitas, iõ dicendum est, ꝙ simul irent sic patet supra c. 2. cum dr̃ de ordine profectionis Israelitarum. & cum fuerĩt positæ sex tribus sub duobus vexillis subiungitur ibi de Leuitis, s. leuabitur autem tabernaculum testimonij per officia Leuitarum, & turmas eorum, & qũo erigetur, ita deponetur. ergo simul proficisci debebant Leuitę. & non in anteriori parte post vexillũ tribus Iudę sed in medio castrorum post sex tribus. Rõnes aũt eorum qui dicunt Gersonitas, aut Meraritas processisse post vexillum tribus Iudę, & Caathitas post vexillum tribus Ruben nihil habent efficaciæ, s. quòd diuiderẽtur Leuitæ ne occuparẽt magnam latitudinem, si mouerentur simul, sed hoc nihil est, quia sicut cęteræ tribus extendebantur in longum, & poterant capi ꝑ viã quantumcunq; strictam, ita & Leuitæ extẽdebantˉ in longam seriem, ideo nihil magis obstabat procedere omnes simul quam per partes. Item qñ dr̃, ꝙ ista diuisio fiebat, quia portabant Meraritæ, & Gersonitę res minus sacras, scilicet operimẽta Sãctuarij, & tabulas,

Caathitæ autem res magis sacras, s. vasa, ideo mouebantur in loco tutiori, s. in medio castrorum, sed hoc nihil agit, quia nulla necessitas est quę cogeret moueri Gersonitas, & Meraritas ĩ parte anteriori. ideo siue portarent res magis sacras, siue minus, nihil differebat, cũ possent omnes moueri in medio castrorum. Nec etiã timebatur magis de rebus Sanctuarij sacris, quam nõ ita sacris, quia ipsa arca erat magis sacra quam omnia quæ erant in Sanctuario, cum super ea esset specialiter gloria Domini, vt patet Exodi capit. 25. ipsa tamen mouebatur pręcedens castra per tres dies, vt patet infra in litera, ergo non fiebat ex causa.

Si autem dicas, ꝙ non erat illa arca Sanctuarij, sed aliqua alia, vt a multis asseritur. Adhuc non tollitur argumentum, quia arca Sanctuarij pręcedebat Israelitas per duo millia passuum cum intrarent in terram Chanaan contra Iericho. ibi tamen erat maius periculum hostium quam in deserto. Idem patet, quia quãdo Iudæi erant in terra promissionis, portabant secum arcam in bellum, vt patet primo Regum capit. 4. ergo non ponebatur in medio exercitus procedentis, quia talis erat ordo procedendi, qualis ordo castrametandi. hic autem ponuntur diuisi isti Leuitæ, non quòd ipsi diuisi procederent, sed quòd aliquando scriptura non seruat ordinem rei.

Et si dicas scriptura ponit hic diuisos Leuitas in ꝓcedendo, ergo erant diuisi, cum procedebant.

Respondendum est, quòd si scriptura assereret fuisse Leuitas diuisos: necesse est, quòd diceremus eos diuisos, quia tunc arguitur ex ipsa scriptura, & nõ ex ordine eius. aliud autem est, quòd scriptura diuise ponat Leuitas in procedendo, scilicet, quòd primo dicat de processu Gersonitarum, & Meraritarum. deinde progressu trium tribuum quæ erant sub vexillo Ruben. postea de processu Caathitarum. nam iste ordo enarrandi non probat, quòd sic fuerit ordo in faciendo, secus autem si scriptura assereret, quòd iste erat ordo Leuitarum in procedendo. Nam si argueretur ex ordine scripturæ sequeretur, nunquam esse anticipationem, neque tamen recapitulationem. ista tamen frequentissime sunt, ergo non est necessarium argumentum ex ordine literæ: potissime cum colligatur contrarium ex ipsa sacra Scriptura supra cap. 2.

Quod portantes egressi sunt filij Gerson, & Merari. Idest, Gersonitæ & Meraritę portauerũt tabernaculum. istę duę familię Leuitarum portabãt omnes partes tabernaculi & atrij. Caathitæ autem solum portabant vasa Sanctuarij quæ non erãt partes tabernaculi, nec atrij, sed aliquid positum intra tabernaculum, & atrium, sicut vtensilia in domo. Recte ergò dicitur, quòd istę duæ familię portarent tabernaculum, cum nihil de illo portarent Caathitæ.

Et accipitur large tabernaculum pro ipso tabernaculo, & atrio eius, quia totum hoc portabant istæ duę familię, vt patet supra capit. tertio, & quarto. Item apparet hoc ex litera superiori, quia dicitur. depositum est tabernaculũ, quod portantes egressi sunt filij Gerson, & Merari. ergo Gersonitæ & Meraritæ, non portauerũt aliud tabernaculum, nisi quod deponebatur, & hoc solum pertinet ad operimenta, tabulas, & columnas, quia ista erant erecta & extenta. vasa autem Sanctuarij non erant aliquando erecta, nec extẽta, cũ non construeretur ex ipsis aliquid, ideo non intelligit de illis. De Caathitis autem dicitur infra, quòd portarent Sanctuarium, & istud est in vasis, quæ nec sunt tabernaculum, nec pars eius.

Profectique sunt filij Ruben per turmas. Isti sunt qui mouebantur sub secundo vexillo, & erant tres tribus, scilicet Ruben, Simeon, Gad. In his tamen primo mouebatur tribus Ruben. deinde tribus Simeon, postea tri-
F bus Gad, sicut patet ex nominatione, & ordine principum hic. & dicuntur hi filij Ruben solum qui erant in tribu illa, & non omnes qui erant sub vexillo Ruben, cum infra exprimantur aliæ tribus distinctę.

Per turmas, & ordinem suum. Idest tribus Ruben quãquam esset vnica non mouebatur tota simul in vno cuneo, vel turma, sed diuisa erat per turmas, quia ipsa erat diuisa in familias, & singulę familię ĩ domos, cuilibet autem domorum, & familiarum dabatur certus ordo procedendi. Et dicitur hic per ordinem suum, quia non solum erant distinctę istę familię, & domus sed etiam dabatur cuilibet earum certus ordo in procedendo, & hunc tenebat quęlibet turma ad hoc, ꝙ quidam pręcederent, & alij subsequerentur. Totus au-
G tem iste processus turmarum erat ordinatus per Moysen, & principes populi, quando fuerunt cõputati omnes Israelitæ per familias, & domos suas, quia sicut ibi datus est ordo in castrametando, ita datus est ordo in mouendo castra.

Quorum princeps erat Elisur. Iste princeps fuit nominatus supra capit. 2. in castrametatione, & totius populi supputatione. & hoc quia pertinebat ad idem tempus id quod dictũ est ibi, & hic, scilicet in eodem mense facta sunt, & sic est de omnibus alijs principibus q̃ habentur hic. *In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamihel*. Ponitur nomen principis istius tribus ad
H notandum ordinem quem habebat ista tribus ad alias in procedendo. nam sicut computatur post tribum Ruben, ita post illam mouebat castra.

Porro in tribu Gad. Ponitur hic princeps tribus Gad, quia ista tribus mouebatur post tribum Simeon. Et erat sexta in motu castrorum.

Quomodo possit stare, quòd tribus Iudæ quæ erat in parte Orientali primo moueretur, quia tunc videtur, quòd semper mouerentur versus Orientem.

Quæst. XXXII.

Circa hoc aliquis dubitabit cum dictum fuerit s̃. ꝙ semper in primo clangore mouerent castra qui erant ad partem Orientalem. hic enim videtur si semper Israelitæ mouerent
I contra Orientem, quia ipsi essent primi secũdum sitũ versus Orientẽ. aliquando tñ mouebantur versus Aquilonem, aut Meridiem, aut versus Occidẽtem, sicut patet cum Israelitę introierunt in terram Chanaan. per partem enim Orientalem eius introierũt. Nam Iordanis est in parte Oriẽtali terrę illius, vt patet Ĩ. 32. & 34. c. Isti tamen transierunt Iordanem, quando introierũt in terram illam. ergo non debebant semper pręcedere filij Iuda, sed quando mouerentur contra Orientẽ, videtur ꝙ deberent ipsi pręcedere. cum vero ꝯ Occidentem, ꝙ pręcederent filij Ephraim. cum autem cõtra Meridiem, quòd pręcederent filij Ruben, versus Septentrionem autem ꝙ pręcederent filij Dan. Dicẽdum est, ꝙ in motu castrorum semper pręcedebãt filij Iuda, & ipsi in primo clangore castra mouebant, &
K sic per ordinem alij, vt supra dictum est. Si vero aliqñ ꝯ Occidentem castra mouenda essent quamquam filij Ephraim essent magis propinqui illi parti, tamẽ ipsi stabant, & mouebãtur filij Iuda, & postea cęteri, ad vltimum ipsi filij Dan, quamquam isti essent magis ꝓpinqui Aquiloni, q̃ omnes alię tribus. & ita erat si fieret motus contra Septentrionem, vel cõtra Meridiẽ, & non turbabatur ordo castrorum. *Profectique sunt Caathitæ portantes Sanctuarium*. Dicebatur supra de motu Israelitarum, hic dicitur de motu Leuitarũ, s. ꝙ mouebantur post sex tribus duorum vexillorum de quibus supra. Et quamquam dicatur hic de solis Caathitis: tñ intelligendum est de omnibus aliis Leuitis. Omnes enim simul pergebant, vt s̃. declaratum est. Dr̃ tamen supra

supra de motu Gersonitarum, & Caathitarum solũ, quia ibi dicebatur, quòd depositum est tabernaculũ, & portabatur a Leuitis, sed portare illud non pertinet nisi ad Meraritas, & Gersonitas, ergo illi soli nominati sunt. Caathitæ autem non portabant aliquam partẽ Sanctuarij, sed solum vasa eius, vt patet supra capi. 4. A

Dicitur hic, quòd portabant Caathitæ Sanctuariũ, non Sãctuarium, vt solet accipi pro domo sancta, vel loco sancto. sed Sanctuarium, idest vasa sancta, quia sola vasa Sanctuarij ipsi portabant, partem vero nullam, sed Gersonitę, & Meraritæ.

An omnes Caathitæ ibant post sex tribus. Et an sacerdotes portabant arcam, quando præcedebat Israelitas, vel Leuitæ. *Quæst.* XXXIII.

CVm autem diceret de Caathitis, quòd procedebant post sex tribus præpositas, non est intelligendum, quòd omnes Caathitæ hic ꝓcederent, quia aliqui ibant cum arca, quæ ꝓcedebat per tres dies populum mouentem castra, vt patet infra in litera. & siue intelligatur de arca Sãctuarij, siue de aliqua alia, quæ haberet aliquam sanctificationem. B

Dicendum est, quòd illa portabatur a Caathitis, q̃a non licebat popularibus tangere illam, cum esset aliquid sanctum: vocatur enim arca Domini, vt patet infra. Nisi forte dicas, quòd sacerdotes illam portabant, sicut portauerunt in transitu Iordanis, & præcedebãt per duo millia passuum, vt patet Iosue cap. 3. Portauerunt etiam cum iuerunt ad lustrandum vrbem Iericho, vt patet Iosue cap. 6. & alias sæpe. C

Sed non stat, quia sacerdotes erant tunc valde pauci, scilicet solum tres Aaron, & duo filij sui Eleazar, & Ithamar, cum mortui essent Nadab, & Abiu, vt patet supra cap. 3. Sed isti non poterant portare cum esset longa via, quia ipsi præcedebant per tres dies omnia castra, vt patet infra. Item quia dato, quòd esset leuis labor non poterant portare arcam pauciores quatuor viris, quia illa portabatur ꝑ quatuor extremitates duorum vectium. Item quia non est verisimile, quòd Aaron qui erat summus sacerdos subiret laborẽ portandi humeris suis arcam quotidie per viam. manebant ergo solum duo filij eius, & isti nequaquam poterant portare. D

Item quia in motu castrorum semper erat necessarius clangor tubarum, vt patet supra cum esset legitimum sempiternum, vt patet supra. & per hoc distinguebantur profectionum ordines secũdum quatuor clangores, sed sacerdotes hoc facere debebant cũ iussum esset, quòd filij Aaron facerent, vt patet supra. ergo oportet, quòd facerent Eleazar, & Ithamar, quia tunc non erant plures, & consequenter non portarent arcam ante motum castrorum, sed Caathitæ iuxta ordinem suum.

Si autem dicas, quòd erant plures non stat, quia supra tertio c. probatum fuit, quòd soli Eleazar, & Ithamar erant tempore huius numerationis de filijs Aaron. aliqui igitur de Caathitis præcedebant castra cũ arca, reliqui vero intra ipsa castra mouebantur præcedentibus sex tribubus, & alijs sex sequentibus, vt sicut in castrametando erant in medio, ita in procedendo in medio essent. E

Sed hoc quod dicitur de Caathitis portantibus arcam, quòd nõ irent in medio omnium Israelitarum, sed præcederent, debet intelligi de illo tempore quo arca præcessit: an tamen hoc fuerit semper quandiu in deserto manserunt Israelitæ, & mouebant castra, vel solum fuerit in sola ista mutatione castrorum de monte Sinai, infra declarabitur.

Tandiu tabernaculum portabatur donec veniret ad erectionis locum. Idest Leuitæ semper portabant tabernaculum, idest partes tabernaculi, & nunquam situabant, neque figebãt quousque veniretur ad locum erectionis, idest, vbi erigendum erat, & iste erat locus vbi castra figenda essent.

Est autem sensus, quòd quamquam Israelitę quiescerent aliquando stante nube, vt ipsi sumerent cibos vel modicum recrearentur, aut si requiescerẽt per noctem cum dormiendum erat, non figebatur tabernaculum, sed manebant partes illæ in sarcinulis dispositæ, sicut eas Leuitæ iuxta officia sua aptauerant, quia nondum deuẽtum fuerat ad locum erectionis. Cum autem perueniretur ad locum castrametandi eleuabatur Sanctuarium.

Et ex hoc sequitur, quòd Iudei non poterant obseruare leges cæremoniarum in deserto, quamquã vellent, quia iussum erat, quòd quotidie ferretur holocaustum matutinum, & vespertinum, vt patet infra vigesimo octauo capit. tamen non poterat in deserto fieri, multi tamen dies transibant in quibus non erigebatur tabernaculum, ad hoc quòd ibi fierent cęremoniæ, quia erant Israelitæ in motu. Iudæi non poterãt obseruare cæremonias in deserto.

Sed adhuc dato, quòd quiescerent castra non fiebant sacrificia, quia non habebantur libamina, & alia necessaria ad cæremonias illas. litera Hebræa aliter habet hic.

Et eleuabunt tabernaculum vsque ad aduentum ipsorum. Quod exponunt aliqui, scilicet, quòd Gersonitæ, & Meraritę pręcedebant Caathitas, quia erant post vexillum tribus Iudę, Caathitæ autem post vexillum tribus Ruben. & dicitur quòd Gersonitę, & Meraritę eleuabant tabernaculum vsque ad aduentum, idest vsque ad aduentum Caathitarum. nam cum pręcederent eos intermedijs tribubus poterant interim eleuare tabulas Sanctuarij erigendo, & supponendo operimenta. tunc cum venirent Caathitæ inueniebant erectum Sanctuarium, & ponebant ibi vasa sua, sacerdotes vero introeuntes disponebant ea in locis suis.

Sed non stat, quod dictum est, quia non præcedebant Gersonitę, & Meraritę alios Caathitas, sicut ipsi supponunt, sed simul ibant.

Item dato, quòd pręcederent ista litera nõn significat hoc, sed ꝙ ipsi non eleuabant vsque ad euentũ ipsorum, idest vsquequo ipsi venirẽt, s. ad locum ad quẽ venturi erãt. & hoc manifestius signauit litera nostra dicens, tandiu tabernaculum portabatur, donec veniret ad erectionis locum. *Mouerunt castra filij Ephraim per turmas suas.* Ista fuit septima tribus in ordine mouendi castra, & erat sub vexillo tertio ad Septentrionem, atque mouebatur in tertio clangore tubarum.

Dicitur moueri per turmas suas, quia erat distincta per familias, & per domos, & quęlibet harum congregationum dicebatur esse turma, & per se procedebat. Exprimendo autem de filijs Ephraim intelligitur ẽt de omnibus qui erant sub vexillo eorum, ideo nõ exprimuntur tribus, sed principes earum, & sunt ijdem principes qui ponuntur s̃. c. 2. *In tribu autem filiorum Manasse.* Isti procedebãt immediate post tribũ Ephraim, & erant octaui in motu castrorum. *Et in tribu Beniamin dux Abidan.* Ista erat nona tribus in procedẽdo, & erat tertia sub vexillo Ephraitarum. *Nouissimi castrorum omnium profecti sunt filij Dan.* Idest in vltima parte mouebant castra illi qui erant sub vexillo Dan. ita enim in castrametando erat, quòd ipsi vltimi castrametarentur. Causa erat, quia omnes tres tribus huius vexilli erant de filijs ancillarum, & ob hoc erant indigniores alijs, ideo in vltimo loco castrametabantur, & castra mouebant.

Opinio de his qui vltimo mouebant castra. Et quòd erat talis ordo mouendi castra qualis erat in locando. Quæst. XXXIIII.

ALIQVI circa istum motum castrorum erant putantes, quòd illi qui erant ad Occidentem deberent ad vltimum mouere castra. eorum motiuum est, quia sicut prima pars castrorum erat Oriens: ita vltima erat Occidens cum esset sibi opposita, & tamen qui erant ad Orientem mouebant primo castra, vt patet supra in litera. ergo qui erant ad Occidentem deberent vltimo mouere.

Sed dicendum, quòd falsum est, quia tunc qui erāt sub vexillo filiorum Ephraim deberent vltimo mouere castra, eo quòd isti castrametabantur ad Occidētem, vt patet supra 2. ca. & tamen falsum est, quia filij Dan, & qui erant sub vexillo suo mouebant castra vltimo, vt dicitur hic, & tamen filij Dan castrametabantur ad Septentrionem.

Dicendum, quòd talis erat ordo mouendi castra qualis ordo in locando illa. locabantur autem vexilla tribuum secundum dignitatem, quia vexillum tribus Iuda locabatur primū, quia erat dignior tribus, & sub eo aliæ tribus. deinde vexillum filiorum Ruben, quia non videbatur alia tribus dignior post Iudam. deinde situabatur vexillum tribus Ephraim cum eis qui sub eo erant. vltimo locabatur vexillum filiorum Dan, vt patet supra cap. 2.

Et ordo quantum ad loca erat iste, quòd vexillum filiorum Iuda erat ad Oriētem, vexillum filiorum Ruben ad Meridiem: vexillum autem filiorum Ephraim ad Occidentem, sed vexillum filiorum Dan ad Septētrionem. sed vexillum istud erat vltimum, & in hoc erant illi qui putant Occidentem esse vltimum, quia oriens fuit principium, sed non est talis ordo, immo incipiendo ab Oriente fit finis in Septentrione, cum non fiat motus per lineam rectam, sed per circulum, vt redeatur de puncto ad pūctum. & ita cum incipiat motus ab Oriente debet finiri circa Orientem, & hoc est in Septentrione.

Ex hoc patet ordo in mouēdo castra, scilicet, quòd primo mouetur vexillum Iuda, quod erat ad Orientem. Secundo vexillum Ruben, quod erat ad Meridiem. Tertio vexillum Ephraim, quod erat ad Occidentem. Quarto vexillum Dan, quod erat ad Septentrionem. & iste ordo, tam in locando castra, quam in mouendo ea ponitur supra 2. cap.

Per turmas suas. Idest per familias, & domos distincti, vel per turmas, idest per tribus si accipiantur hic filij Dan pro omnibus tribubus, quæ erant sub vexillo eorum.

In quorum exercitu princeps fuit. Ponuntur hic nomina principum, & in omnibus superioribus, quia dicūtur diuisæ profectiones vexillorū per turmas. dicitur autem turma vna multitudo, & quia nō potest esse vna, nisi per comparationem ad aliquid vnum, & isti sunt principes, ponuntur nomina principum. *In tribu autem filiorum Aser*. Ista erat secunda tribus sub vexillo filiorum Dā, & erat vndecima in profectione. *In tribu filiorum Nephtalim princeps*. Ista erat tertia tribus vexilli filiorum Dan, & erat duodecima, atq; extrema in motu castrorum, cum esset magis aquilonaris.

Hæc sunt castra, & profectiones filiorum Israel. Hic ponit epilogus prędictorū, i. ista, quę dicta sunt, sunt castra, i. modi castrametandi, & profectionis, idest modi proficiscendi, quasi dicat. in superioribus data est doctrina de modo figendi castra, & de modo mouendi illa. vtrobique enim erat quidam ordo, nam cum figerent castra quilibet debebat esse sub vexillo suo per fami-

F lias, & domos patrum suorum, vt patet supra capit. 2. In proficiscendo erat ordo, quia quidam debebant pficisci in primis, alij in extremis. *Per turmas suas, quando gradiebantur*. Idest istum modum habebant in processu per distinctionem turmarum, quando gradiebantur, s. mouentes castra. *Dixitque Moyses*. Hic ponitur socius in itinere expediens, s. Ietro socer Moysi, quem rogauit ipse Moyses, vt iret cum Israelitis, & doceret eos de locis castrametationum, quod valde cōueniebat Iudeis, & ponitur quomodo Moyses deprecatus fuerit, sed non acquieuerit Ietro.

G Dixitque Moyses Obab filio Raguel Madianitę cognato suo. Proficiscimur ad locū quem dominus daturus est nobis, veni nobiscum, vt benefaciamus tibi, quia dominus bona promisit Israeli. Cui ille respondit. Nō vadam tecum, sed reuertar in terram meam in qua natus sum. Et ille. Noli inquit nos relinquere. Tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster. Cumq; nobiscum veneris quic-
H quid optimum fuerit ex opibus quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi. Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos per dies tres prouidens castrorum locum. Nubes quoque domini super eos erat per diem cum incederent. Cumque eleuaretur arca, dicebat Moyses. Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te a facie tua. Cum autem deponerent aiebat. Reuertere Domine ad multitudi-
I nem exercitus Israel.

Moyses cognatus, hoc est, cum cilio. Psal.

Dixitque Moyses Obab. Iste est Ietro qui multa habet nomina.

Quomodo Ietro haberet multa nomina, & an iste esset qui erat socer Moysi. Quæst. XXXV.

VOCATVR enim Ietro, vt patet Exo. ca. 3. & 18. vocatur Ieter Exodi capit. 4. vocatur Raguel Exodi cap. 2. vocatur Obab hic. Et sic multi habent plura nomina, secundum quòd reperitur, tam in nouo quàm in veteri testamēto, vt patet de beato Petro qui vocatur Bariona, & Cephas, & Simon, vt patet ex processu Euangeliorum.
K Aliqui autem volunt, quòd iste Obab nō fuerit Ietro socer Moysi, sed filius eius, & probāt quia dicitur hic cognatus Moysi, idest affinis, quia de ipso Ietro nō diceretur, quòd erat cognatus, quē nos vocamus leuirum, vel sororium, s. fratrem vxoris, & ob hoc non vocatur hic Ietro, sed Obab.

Dicendum tamen, quòd iste fuit Ietro, nam ipse venit ad Israelitas in deserto, vt patet Exodi c. 18. & cum arguitur, quòd vocatur cognat9, nihil differt, quia cognatus accipitur non pro cognatione, sed pro affinitate, & ipse socer affinis est. Et vocatur sic Ietro cognatus Moysi, Exo. c. 18. In Hebręo tamē magis clare ponitur cū dicatur hic Obab socero Moysi. *Filio Ragueli*. Iste Raguel erat auus vxoris Moysi.

An

An per Obab intelligatur Ietro, vel filius eius. Et quæ miracula faciebat Deus, vt ostenderet se bellare pro Iudæis.
Quæst. XXXVI.

SED ex hoc aliquis adhuc conabitur probare, quòd non sit Ietro, sed filius eius, quia ipse Ietro vocabatur Raguel, vt patet Exodi cap.2. cũ dicitur, quòd sacerdoti Madian erant filiæ septem. & postea dicitur de istis, quę cum reuersę essent ad Raguel patrem suum. Ecce enim vocauit ipsum Raguel Ietro. non potest tamen dici, quòd iste Raguel erat pater Ietro, quia de vtroque dicitur, quòd erat sacerdos Madiã. & dicitur de vna illarum filiarũ, quòd accepta sit in vxorem a Moyse, vt patet Exodi capitu.2. Et tamen propter illam vocatur Ietro socer Moysi, vt patet Exodi cap.3. & 18. Quod autem vocetur hic Raguel pater Obab, nihil obstat, quia hic non accipitur Raguel pro ipso Ietro, sed pro patre eius, & frequenter vocantur filii nomine patrum, sicut patet Luc.2.cap. Cum dicitur de Ioanne Baptista, quòd vocabant eum Zachariam nomine patris sui.

Madianitæ cognato suo. Idest de terra Madian, erat iste Ietro Madianites, sicut patet Exodi cap.2. vbi dicitur. sacerdos terræ Madian, & cap.3. eiusdem. & dicitur, quòd iuit Moyses in terram Madian, & ibi accepit vnam de filiabus eius in vxorem. loquebatur autem Moyses Ietro, quia ipse venerat de terra Madian ad montem Sinai cum essent ibi Israelitæ ferens vxorẽ Moysi, quæ manserat in terra Madian, & duos filios eius, vt patet Exodi cap.18. & ipse fecerat ordinari in populo iudices qui adiuuarent Moysen, sicut habetur eod. cap. Nunc autem cum stetisset cum Israelitis in eodẽ monte, & vellent inde recedere petiuit Moyses, vt iret cum eis qui noluit, vt patet infra. Vocatur hic cognatus Moysi, idest affinis, quia erat socer eius.

Proficiscimur ad locum quem Dominus Deus noster daturus est nobis. Idest nunc recedimus hinc, vt vadamus ad terram illam, quam Dominus dabit nobis, ideo vade nobiscum. & dr̃ ad locum, i. ad terram, vel regionem, quia non erat aliquis locus, vel ciuitas, ad q̃ ipsi determinate irent. sed vocatur gñaliter locus, & dr̃, ꝙ Deus daturus erat terram illam, quia q̃q̃ Iudæi pugnantes occiderint Chananęos, non tamen ipsi fecerunt aliquid horum viribus suis, sed omnia virtute diuina, sicut patet Deut.8.ca. vbi dicitur. ne dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meę hæc mihi omnia præstiterũt, sed recorderis Domini Dei tui, ipse enim tibi vires prębuit, vt impleret pactum suum. & patet hoc maxime in operationibus miraculosis. Nam cũ Iudæi vincerent, Deus pręmittebat aliquas operationes, per quas bellum magis erat Dei quam Iudæorũ, sicut cum diruit muros vrbis Iericho, vt patet Iosue capit.6. Et cum iecit lapides magnos grandinis super Chananęos, qui occiderent plures de ipsis quam Iudæi occiderant. fecit etiam solem stare, vt reliqui qui superfuerant morerentur, vt patet Iosue capit.10. ipse ergo daturus erat, & non erant acquisituri Iudæi.

Veni nobiscum, vt benefaciamus tibi. Idest, vade in terrã illã, & ibi dabimus tibi sortem nobiscum, & de diuitijs terræ illius. nam quicquid optimum in terra illa esset ei dare promittebant, vt patet infra, cum dr̃. cumque nobiscum veneris quicquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus dabimus tibi. Intelligebat autem Moyses, quòd ipse transiturus esset in terram Chanaan, qui illa propinqua erat: potissime quia Deus iusserat ei, vt introduceret Israelitas in terram Chanaan, vt patet Exodi cap.33. & Deuter. 10. nesciebat tamen mala quæ ventura erant super totum populum, s. quòd condemnaretur ad manẽdum

A annis quadraginta in deserto, vt patet infra 14.c. & malum futurum ipsi, s. quòd murmuraret, vel non benediceret Domino ad aquas contradictionis, & quod condemnaretur ne intraret in terram Chanaan, vt patet infra cap.27. & Deuterom.4.

Quia dominus bona promisit Israeli. In hoc declarat quomodo possent benefacere ipsi, quia Deus daturus eis erat bona cum promisisset, & promissio Dei certa est. De illis autem poterant dare ei, tanquam directori viarum.

Cui ille respondit, non vadam tecum. Nolebat ire Ietro in terram Chanaan, quia tenebatur desiderio terræ natalis, ideo licet venisset ad Moysen in deserto Sinai, vt daret ei duos filios, & vxorem, quos reliquerat in terra Madian, vt patet Exodi 18. capit. nunc tamen volebat manere, & dixit nõ vadam tecum. ad ipsum enim solum loquebatur, quia dato quòd iret cum Israelitis non faciebat, propter eos, sed propter Moysen generum suum, & propter filiam, & nepotes.

B

Sed reuertar in terram meam in qua natus sum. Idest reuertar in terram Madian. nolebat enim aliquatenus ire cum eis detentus affectione patrię, sed mori volebat vbi nat⁹ fuerat. Est enim amor natalis patrię tenerrimus, potissime cum quis inter suos viuere desiderat, nam iuxta Ouid.

Mollius ossa cubant manibus tumulata suorum.

Est enim amor natalis patrię tenacissimus etiã a mentibus perfectorum hominum sero recedens, sicut patet de beata Maria Aegyptiaca, quæ ꝑ multos annos in desertis locis habitans fere incibata manebat, vestibus carens, magnos perpessa labores, sed adhuc Aegyptum natalem patriam cupiebat. *Et ille, noli inquit nos relinquere.* Idest, Moyses dixit ad Ietro noli derelinquere nos.

C

An Ietro esset conuersus ad Iudaismum.
Quæst. XXXVII.

EX hoc arguunt quidam, quòd esset Ietro conuersus ad Iudaismum. nam alias non multũ institisset Moyses, vt iret cum eis, quia gentilibus cum Iudæis parua erat communicatio,
D nec congrua habitatio.

Dicendum est, quòd nondum fuerat conuersus ad Iudaismum Ietro, quia conuersio, & introitus in cęremonias veteris testamenti est per obseruationem cęremoniarum circuncisionis: ibi enim est ianua, sicut est baptismus ianua in nouo testamento, sed non fiebat tunc aliqua circuncisio, quia in toto deserto nullus circuncisus est, vt patet Iosue cap.5. ergo, nec ipse Ietro, nec etiam fuit eruditus in alijs cęremonijs, de quo declaratum est late Exodi 18.ca. Rogabat tamen Moyses, vt iret cum eis, quia intelligebat, quòd conuerteretur ad ritus Iudaicos cũ maneret inter Iudæos.

Tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus. Idest, quia cognoscis loca castrametationum, quod nobis valde conueniens est, noli nos derelin-
E quere.

An Moyses superflue diceret Ietro, quòd ipse dirigeret Israelitas per desertum cum nemo vnquam ambulasset per vias illas. Et quod terra deserti inhabitabilis facta est habitabilis per fontem Moysi.
Quæst. XXXVIII.

SED arguet aliquis ꝯtra hoc, quòd ista verba Moysi essent superflua. nam ipse volebat habere Ietro, vt erudiret eos de locis castrametationum per desertum. sed videtur, quòd nemo hoc sciret, quia nullus ambulauerat per terram illam. ergo non poterat dirigere.

gere. patet quia habetur Hiere.capi.2. qui tranſduxit vos per deſertum per terram inhabitabilem, & inuiã, per terram ſitis, & imaginem mortis, per terrã in qua non ambulauit vir, nec habitauit homo.

Reſpondendum eſt, quòd terra deſerti per quam ibant Iudæi quæ eſt Arabia, non erat tunc habitata. Erat enim inconueniens habitationi cum eſſet deficiens aquis, & aliis commodis humanæ vitæ. fuit autẽ facta habitabilis poſtquã in Raphidim factus eſt fons erumpens de petra percutiente Moyſe, vt patet Exo. cap.17. Irrigat enim ille fons totam terram illius vallis magnæ in qua ſunt multa oppida Arabum. idem factum eſt in Cades deſerti Sin, de quo infra 20.capit. & terra quoque fuit conueniẽs habitationi, & poſtea reddita eſt habitabilis, atque nũc habitatur. vt patet in lib. de diuiſione Terrę ſanctæ. Ante tranſitum tamen Iſraelitarum per terram illam, quamquam non eſſet habitata, Gentiles vicini cognoſcebant loca, & receſſus deſerti. Nam cum eſſet Moyſes apud Ietro ſocerum ſuum in terra Madian, veniebat ad interiora deſerti paſcens gregem in monte Sinai, vt patet Exodi cap.3. Cum ergo Moyſes qui erat aduena in terra Madiã cognoſceret aliquid de viis deſerti, magis cognoſceret Ietro, qui in terra Madian natus fuerat, & licet illa non haberet vias publicas, quia non multum frequentabatur tranſitus per eam, habebat tamẽ aliquas ſemitas quibus ipſi qui habitabãt in locis vicinis poſſent ad alterutrum ire, ideo cognoſcebant ipſi loca deſerti, & maxime hoc erat in paſtoribus. ideo recte dixit Moyſes. Cum autem dicit Hiere. quòd in terra illa non habitauit vir. verũ eſt cum dicitur, quòd non tranſiuit per eam homo, intelligendum eſt large, ſ. quòd non erat frequentata in tranſitu hominum, ita vt eſſent viæ patentes, multi tamen homines per eã tranſierant.

Et iſte modus loquẽdi eſt in ſacra Scriptura, quòd interdum plus dicat, & minus ſignificet, ſicut in locutionibus parabolicis, vt cum dicitur. omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent eſcas, vt patet Gene.cap.41. manifeſtum tamen eſt, quòd non veniebat medietas prouinciarum, nec ſaltem tertia pars in Aegyptum, ita hic in negãdo, ſicut enim affirmantur omnes exiſtentibus paucis, nec in hoc eſt falſitas ſacræ Scripturæ, quia modus locutionis eſt iſte, vt interdum plura dicantur, & pauciora ſignificentur. ſic etiã apud Poetas, & alios ſcriptores vſitatum eſt, vt cum dicitur Alexandreidis lib.3.

Aurea fœmineus perſtringit ſydera clamor.

Ideſt, quòd clamor mulierum de ciuitate Tyri perueniebat vſque ad cœlum cum capiebatur ciuitas. hoc tamen falſum eſt, ſed conſueuimus ſic loqui.

Cur Moyſes petebat Ietro ire cum illo ad demonſtrandam viam cum per nubem dirigerentur. Et quod Ietro non direxit Hebræos per viam, ſed aſſignabat loca conuenientiora caſtrametandi. *Quæſt.* XXXIX.

QVAERET aliquis, quare Moyſes petebat Ietro ire cum illo ad monſtrandam viam, & caſtrametandi loca, quia dato, quòd ſciret nõ attinebat ad eum directio. ſed mota nube mouebãtur, & in quo loco quieuiſſet quieſcebãt, vt patet præcedenti capit. cum ergo illa aſſignaret locum non expediebat, quòd aſſignaret Ietro. Item nõ ſe compatiebantur hæc, quia aliquando Ietro cognoſceret locum caſtrametandi conuenientem, nubes tamen non ſtabat ibi. ideo cum procederet nihil prodeſſet, quòd Ietro diceret hic, vel ibi eſt modus conueniens caſtrametationis. Item habebant Iudæi arcam directricem populi præcedentem ad ſignandum ca-

F ſtrorũ locum, vt patet infra. quia præcedebat per dies tres ad inquirendum locum caſtrametationis, datis autẽ his ſignis nullo modo erat neceſſarium, ꝙ Ietro oſtenderet eis loca.

Reſpondendum eſt, quòd Moyſes nõ hortabatur Ietro ire cum eis, vt ipſe ſignaret caſtrorum loca, quia nubes, & arca hoc ſignabant, ſed poſtquam eſſet datus locus caſtrorum poterant Iudæi adhuc declinare ad dextram, vel ſiniſtram non procedendo vlterius, ſi forte eſſent loca amęniora, & abundãtiora aquis. hoc autem nouerat Ietro qui ambulauerat per deſertum, ideo poterat eos docere de locis caſtrorũ. Vnde non dixit hic Moyſes, quòd erudiret eos de via per quam ire deberent, quia hoc totaliter pertinebat ad nubem, G ſed quòd aſſignaret eis cõuenientiora loca figẽdo caſtra ad vnam partem, vel alteram, hoc autem non poterant ſcire Iudæi, quamquam nubes non pręcederet eos: petebant igitur a Ietro.

Et eris ductor noſter. Ideſt diriges nos, non quidem in procedendo, ſed in caſtrametando ad vnam, vel alteram partem manentis nubis.

In Hebręo autem, & Chaldaica litera aliter habetur, ſ. (tu fuiſti conſiliator, vel pręceptor noſter) & poteſt referri ad ſenſum literę noſtrę, quia quamquam ponatur fuiſti, non obſtat, nam litera Hebraica ſępe mutat tempora ex improprietate ſermonis, ſicut patet Ioſue cap.10. ſ. tunc locutus eſt Ioſue domino in die qua tradidit Dominus Amorrhęum in conſpectu filiorum Iſrael, ſol contra Gabaon ne mouearis. In li- H tera autem Hebraica habetur ibi tũc loquetur Ioſue. ſed manifeſtum eſt, quod de pręterito debet ibi eſſe ſermo, & non de futuro, ita hic è contrario. Et dicitur pręceptor, vel conſiliator, quod ad idem pertinet, quia conſiliaretur Iudæis in quibus locis caſtra figerent.

Alio modo poteſt litera illa intelligi referendo ad ea quæ infra habentur, ſ. cumque nobiſcum veneris. quicquid optimum fuerit de cunctis opibus quas nobis Dominus traditurus eſt, dabimus tibi, & cauſa illius ponitur hic, ſ. tu enim fuiſti præceptor, vel conſiliator noſter, ideſt tu docuiſti nos qualiter conſtitue- I remus iudices ad regendum populum, ſine magno labore, & turbatione. de hoc patet Exodi cap.18. nam die qua venit Ietro ad Moyſen videns eum tota die ſedere ad iudicandum, & non poſſe explere cauſas populi dixit. ſtulto labore conſumeris tu, & populus qui tecum eſt. & poſtea ordinauit ibi iudices, pro hoc autem tenebantur ei ad valde magna bona, nec quidem ſolus Moyſes quem eripuerat a labore graui, ſed etiã totus populus cui dederat optimam normam viuendi. ideo recte diceretur, quòd de optimis opibus terræ daretur illi.

Obiectio reprobatur quòd Ietro nullo modo poſſet aſſignare loca in quibus Iſraelitæ caſtrametarentur. *Quæſt.* XL.

K

SED adhuc aliquis dicet, quòd non poteſt ſtare id quod dictum eſt præcedenti quęſt. quia Ietro nullo modo poterat aſſignare loca in quibus Iſraelitæ caſtrametarentur, quia nubes faciebat omnia hęc.

Aliqui dicunt iſtud eſſe verum, & tamen procedit hoc ex errore literę noſtrę. nam litera Hebraica aliter habet, ſ. fuiſti conſiliarius noſter, vt nunc dictum fuit.

Dicendum, quòd etiam ſi concedamus debere poni iuxta literam Hebraicam, & non iuxta literam noſtram adhuc non tollitur inconueniens, quia dicitur tu noſti in quibus locis per deſertũ caſtra ponere debeamus. & ſic innuit, quòd Ietro debebat prodeſſe Iſ-

raelitis

raelitis in aliquo,quantum ad hoc, quòd nouerat loca in quibus ponerent castra,ideo ex hoc patet, quòd litera nostra magis proprie posita est, quam Hebræa quantum ad corticem, quia si solum diceretur veni nobiscum, vt benefaciamus tibi, quia fuisti consiliarius noster,posset aliqualiter stare,s.quod vellent retribuere pro beneficio,quod receperant, & tamen dicitur,tu nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus. si autem sequatur, quia fuisti consiliarius noster,nihil facit ad propositum.si vero dicatur, & eris ductor noster,sequitur ex præcedenti,quia qui nouit vias potest dirigere.

Et tunc manet dubium,quod prius, s.ad quid dixit Moyses homini Ietro eris ductor noster. Aliqui dicunt,ꝙ volebat Moyses,ꝙ dirigerentur in via per doctrinam Ietro,quia ipse nouerat in deserto loca aquosa,& arida, & vbi possent conuenienter castra figere.

Sed dicendum,ꝙ non stat, quia Israelitæ figebant, & mouebant castra stante,& mota colũna,ideo oportebat,ꝙ sequerẽtur illam, & forte columna moueret ad alium locum, quam ad illum quem Ietro putaret esse conuenientẽ castrametationi,ideo non prodesset doctrina sua.

Aliqui dicunt,ꝙ postea,ita factum est,ꝙ per motũ nubis figerentur,vel mouerentur castra,& ita non poterat in aliquo prodesse doctrina Ietro. & tamẽ nunc in recessu de monte Sinai nõdum Moyses cognouerat istud,sed putabat,ꝙ modo humano possẽt dirigi, ideo petiuit istud a Ietro.

Dicendum,ꝙ non stat,quia istud posset concedi, si ante hoc nunquam Israelitæ directi fuissent in figendo castra,& mouendo illa per nubem, & tamen semper ex exitu de Aegypto directi sunt a columna, & illa docebat loca castrametationis Exodi 13. & nunc vsque ad montem Sinai fuerant 12. castrametationes, vel mansiones infra 33. Et in omnibus his directi fuerant per columnam nubis Exodi 40. & præcedenti c. ideo non poterat tunc Moyses istud credere.

Quid est id in quo Ietro poterat dirigere Israelem. Quæst. XLI.

ALIQVI dicunt,ꝙ doctrina Ietro in aliquo prodesse poterat ad castrametationes, & iõ hoc petiuit ab eo Moyses. Dicendum hoc non esse negandum. nam dato, ꝙ nubes dirigeret,adhuc posset esse aliqua directio vlterior,quia alias Moyses non peteret istud,& patet hoc,quia non obstante motu nubis adhuc arca dirigebat ad castrametationem, quia dicitur infra in litera. arca fœderis Domini præcedebat eos per dies tres prouidẽs castrorum locum, ideo & Ietro in aliquo poterat dirigere, quia Moyses non loqueretur superflua. Sed petimus quid est illud in quo poterat dirigere.

Aliqui dicunt,ꝙ id in quo dirigebat Ietro erat post stationem nubis, s.quia faciebat, ꝙ castra locarentur ad partem dextram,vel sinistram,vel modicum ante, & retro,vbi esset facilius habere aquam,aut vitare incommoda loci. sicut dictum est supra quæst.39.

Sed obiicietur,ꝙ etiam istud non poterat facere Ietro,quia nubes dirigebat castra,& vbi illa stetisset figebantur castra,& non poterant mutari ante, neque retro,ad dextram, nec ad sinistram, eo ꝙ Sanctuarium Domini figebatur sub columna nubis stante. nam illa manebat toto tempore castrametationis super Sanctuarium,vt patet præced.c.& Exo.40.& inde descendebat ad ostium Sanctuarii quando loquebatur cum Moyse,vt patet seq.c.sed posito Sanctuario non poterat in aliquo mutari castrametatio, quia Leuitæ omnes erant iuxta ordinem suum in circuitu Sanctuarii

A supra 3.c.& Israelitæ per quatuor vexilla locabant castra sua in circuitu Leuitarum supra 2.ca. ideo stante nube non poterant mutari castra ad ante,& ad retro, dextram,& sinistram.

Cum nubes omnino dirigeret Israelitas, quomodo etiam Ietro eosdem dirigeret, vel ad eundum, vel ad standum. Quæst. XLII.

ALIQVIS dicet aliter, ꝙ nube stante erat signum castrametationis, ita ꝙ Israelitę nõ possent vltra procedere,& tamen poterãt modicum ante, aut modicum post,ad dexteram,aut sinistram locare castra.

B Cum autem obiiciebatur de columna nubis,ꝙ stabat semper super Sanctuarium dicunt verum esse, & tamẽ postquam illa stetisset in aliquo loco ante fixionem castrorum,si vellent Israelitæ vltra, aut retro, ad dextrum, vel sinistrum figere castra reuertebatur columna, & stabat super Sanctuarium vbicunque Israelitę illud posuissent. Et isto modo poterat doctrina a Ietro prodesse Israelitis ad locãdum castra hic, vel ibi vbi commodius eis esset.

Sed dicendum, ꝙ non stat, quia istud nullo modo est verisimile,ꝙ postquam columna quæ dirigebatur a Deo staret in aliquo loco, si Israelitę alibi ponerent Sanctuarium, quod illa moueretur ad standum super Sanctuarium,& tamen necesse est cõcedi,ꝙ illa semper staret super Sanctuarium præced.c. & Exo.40.

C Secundo, quia ista videretur magna audacia, s. ꝙ homo vellet dirigere vltra id, quod dirigebat Angelus Domini. nam Angelus erat qui mouebat columnam Exodi 14. ergo postquam ille posuisset columnam in aliquo loco, ꝙ vellent homines ponere alibi Sanctuarium ad hoc, ꝙ Angelus moueret colũnam ad standum super Sanctuarium, magna insania erat, quia vellent,ꝙ Deus obediret homini.

Tertio non stat,quod dicunt, s.ꝙ postquam nubes stetisset in aliquo loco, Israelitę per doctrinam Ietro irent ante,vel retro, ad dextram,vel ad sinistram ad loca magis aquosa, vel vbi conuenientius locarentur castra,quia in hoc significabatur,quòd homo melius di-
D rigeret ad ea quę cõueniebãt toti populo quam Deus, vel Angelus eius.

Quarto, quia quando Deus non iubet aliquid specialiter homini, debet homo viuere per prudentiam suam,quando tamen Deus circa aliquid hominem dirigit, non solum non debet homo agere per prudentiam suam,immo peccat si velit agere per illam.sic patet de Apostolis,quibus Christus dixit,ꝙ quando traherentur ante reges, & pręsides non cogitarent quid loquerentur, quia Spiritus sanctus loqueretur in eis. Mat.10.& Luc.21.cap. & ita isti si vellent cogitare qđ responderẽt peccarent,quia non confiderẽt in Deo. Sic erat in præsenti,quia Deus dederat nubem,& Angelum motorem eius ad ostẽdendum loca vbi castrametari deberent Israelitę, & tẽpus recedendi,& quan-
E tum progrederentur, ideo quod postquam Angelus faciendo stare columnam signaret locum castrametãdi,vel etiam homines vltra, vel retro,ad dextram,vel ad sinistrã locare castra quasi ibi commodius essent, erat repugnare diuinæ directioni, quasi Deus erraret quod blasphemia est.

Quinto, quia etiam præiudicaretur Deo qui videbatur specialiter esse in arca. nam præcedebat arca Domini per tres dies ad prouidendum castrorum locum,vt dicitur in litera.quod ergo postquam illa prouidisset locum castrorum vellent Israelitę mutare aliquid inde ad vnam partem,vel ad aliam,error erat.

Deter-

Determinatio quæst. 39. Et consilium Ietro ad quid proderat. Quæst. XLIII.

ALITER ergo dicendum est, s. quòd cum nubes extitisset non procedebant vltra, vel retro Israelitæ ad locandum castra, quia nõ auderent, nec ad hoc proderat eis doctrina Ietro, sed sub columna figebatur Sanctuarium, & deinde castra in circuitu, vt patet supra 2. & declaratum est præced. cap. quia nemo poterat melius assignare locum castrorum quam Deus. Sed postquam sic locata erant castra forte nesciebant Israelitæ vbi essent propinquiores aquæ, vel pascua, aut alia commoda castrorum, & in isto doceret eos Ietro. Istud est conuenienter dictum, quia locatis castris forte Israelitæ non viderent aquas cum nescirent vbi essent, etiam necessaria erant ligna Israelitis, quia erat populus multus, & semper erant aliqui qui de castris exibant ad portandum ligna, & aquas pro castris, & istud officium, ita erat necessarium omni tempore, ꝙ etiam ad res summe necessarias specialiter non vocarentur illi qui ista officia exercebant, sicut fuit in confirmatione legis. Nam Moyses vocauit omnes Israelitas exceptis istis, ad audiendam legem quę nouiter dabatur Deute. 29. s. vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro principes vestri, ac tribus, & maiores natu, atque doctores omnis populus Israel liberi, & vxores vestræ, & aduenæ qui tecum morantur in castris, exceptis lignorum cęsoribus, & his qui comportant aquas, vt transeas in fœdere Domini Dei tui. Erant enim necessaria pascua Israelitis, quia habebant pecora multa, & iumenta, sicut dicitur infra 32. cap. quòd tribus Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Et ita ad omnia hęc poterat prodesse Ietro, quia locatis castris poterat ostendere in quibus locis essent propinquiores aquę, & ligna, & pascua. Et tunc erit sensus, tu nosti loca in quibus per desertum castra ponere debeamus, idest positis castris in deserto, tu nosti loca in quibus sunt ipsę humanitates castrorum, s. aquæ, ligna, & pascua.

Cum autē obiicitur, ꝙ Deus dirigebat hic per Angelum suum, ideo non debebat recurri ad directionē humanam. Dicendum, ꝙ in eis in quibus dirigit, stultum est velle vti prudentia humana, sed vbi Deus cessat dirigere, ad humanam prudentiam recurrendum est. ita erat nunc, quia quantum ad ostendendū locum castrametandi sufficienter Deus prouidebat faciēdo stare columnam in aliquo loco, in quo ostendebatur, ꝙ ibi erat locus conueniens castrametandi, vel saltem ille erat a Deo volitus. & hoc satis erat, sed columna nubis, aut Angelus, qui erat in columna, vel ipsa arca, quæ aliquando præcedebat nihil loquebantur, vt dicerent in tali, vel tali loco est copia aquarum, vel sunt pascua, aut ligna, ideo ad hoc necessaria erat, vel saltē vtilis humana doctrina, vbi Deus specialiter non prouidebat. Et quantum ad hoc erat conueniens Israelitis doctrina Ietro, & pro hoc dixit ei Moyses, quòd ipse nouerat loca, in quibus castrametandum erat ꝑ desertum, & dirigeret eos. & ista est positio conueniens.

Cur Ietro noluit ire cum Moyse cum instanter peteret. Quæst. XLIIII.

SED quæretur quare Ietro noluit ire cum Moyse cum instanter peteret hoc Moyses.

Dici potest, quod fuit primo ex desiderio terrę natalis, quia illa allicit omnes. ideo licet multas opes promitteret Moyses ipsi Ietro noluit ire. sic colligitur in litera, s. cui respondit Ietro, non vadā, sed reuertar in terram meam in qua natus sum,

F Secundo, quia Ietro erat senex, & sciebat, quòd Israelitę progrediētes per desertum multos labores toleraturi essent, noluit autem ipse ista sustinere, sed viuere quietus in terra sua. Tertio quia iste nouerat, ꝙ Israelitę ibant in terram Chanaan quam non possent acquirere, nisi per multos labores, & bella cõtra Chananæos. noluit autem ipse ire ad videndum bella, & sustinendum mala quæ in bellis accidunt, sed voluit reuerti in terram suam. Quarto dicunt aliqui, ꝙ fuit, quia Ietro nõ credidit verbis Moysi. dixit enim Moyses, quòd ibant in terram, quam Deus daturus erat eis, & quicquid optimum esset in opibus quas ibi haberent darent ei. Ietro autem qui gentilis erat forte nō credidit dandam esse terram illam Israelitis, ideo noluit illuc ire.

G Sed dicendum, ꝙ non stat, quia Ietro audiuit omnia bona quæ fecit Deus Israelitis, & propter hoc motus est ad veniendum in desertum ad Moysen. Exodi 18. Etiam ibi dicit, ꝙ lętatus est Ietro super omnibus bonis quę fecerat Deus Israeli, eo quòd eruisset eum de manu Aegyptiorum, & ait. benedictus Dominus qui liberauit vos de manu Pharaonis. Item patet, quia Ietro agnouit ibi virtutem Dei, & laudauit eum, obtulitque sibi sacrificia eod. c. s. nunc ergo cognoui, ꝙ magnus est Dominus super omnes Deos, eo quòd superbe egerint contra illos: obtulit ergo Ietro cognatus Moysi holocausta, & hostias Deo. & sic Ietro qui tanta de Deo cognouerat non diffideret verbis eius, vt putaret non introducendos esse Israelitas in terrā

H Chanaan. Quinto potest dici, quòd fuit hoc, quia Deꝰ posuit in corde Ietro, vt non iret cum Moyse. nam frustraretur intentio Moysi: volebat enim Moyses, quòd Ietro iret cum eis, quia putabat, quòd statim ingrederentur in terram Chanaan, cum non longe essent ab ea, & ibi habituri essent opes multas, de quibus, quod optimum esset, darent Ietro. Deus autem aliter prouiderat, s. ꝙ Israelitæ mansuri essent in desert 40. annis, & ibi quoque Moyses moreretur cum eis infra 14. & 27. & Deut. 4. & 24. c. Et sic Ietro si iret cum Moyse moreretur quoque in deserto, quia erat iam senex. Deus autem noluit hoc, quia erat Ietro bo

I nus vir, vt colligitur Exodi 17. ideo mouit cor eius ad non eundum cum Moyse, sed vt reuerteretur in terram suam, & ibi moraretur in pace.

Cur Ietro noluit cum Moyse ire cum quo non vocatus optabat esse secum in deserto. Et quare Ietro venit ad Moysen in desertum. Quæst. XLV.

ADHVC quæretur, quare Ietro noluit ire cū Moyse cum motus fuerit tāto desiderio veniendi ad ipsum in desertum Sinai non vocatus ab eo? Exodi 18.

Dicendum, quòd non est mirum Ietro noluisse ire cum Moyse, licet ad eum venerit, quia non venit desi

K derio eūdi cum ipso, sed propter alia. Primo venit Ietro ad Moysen in desertum, quia gauisus est de omnibꝰ bonis, quę audiuit facta esse Israeli a Deo, voluitque videre Moysen, & Israelitas Exo. 18. Sed ad hoc satis fuit stetisse cum Moyse in deserto Sinai. nam ibi laudauit Deum, obtulitque ei sacrificium, vt patet eo. cap. ideo noluit vltra procedere.

Secundo, quia Ietro venit in montem Sinai manentibus ibi Israelitis, & non ad aliquam aliam mansionem, quia iste locus erat propinquus terræ Madian in qua morabatur Ietro. Et patet hoc, quia quādo Moyses pascebat oues Ietro in terra Madian, intrabat aliquando Moyses ad interiora deserti Sinai, & ibi pascebat gregem. Exodi 3. cap. ibique locutus est ei Deus. & ita apparet, quòd desertum illud erat iuxta terram Madian,

Madian, ideo non valde fatigaretur Ietro eundo ad Moysen in montē Sinai. Secus autem si cum eo pergeret in terram Chanaan, ideo noluit ire.

Tertio, quia causam rationabilē habebat Ietro eundi ad Moysen in mōte Sinai. sciebat enim quòd Moyses ibat in terram Chanaan, & nunquam reuersurus esset in terram Madian. Erat autem Moyses gener Ietro, ideo voluit eum videre Ietro priusquam recederet. nam Moyses non poterat honeste venire ad visitandum Ietro in terram Madiā, quia sic desereret populum in via, quod non licebat.

Quarto, quia habuit Ietro causam valde necessariā ad veniendum ad Moysen. Acceperat enim Moyses Sephoram filiam Ietro ī vxorem, ex qua habuit duos filios, scilicet Gerson, & Eliezer. Exodi secundo cap. quando autem iubente Deo iuit Moyses de terra Madian in Aegyptum portabat secum vxorem, & filios, sed propter discordiam circuncisionis reuersa est vxor cum filijs, Exodi quarto capit. Moyses autem iuit solus in Aegyptum, mansitque ibi quousque eduxit Israelitas. Cum autem maneret in Aegypto Moyses, non curauit Ietro mittere ei vxorem, & filios. Cum vero egressus est de Aegypto factus princeps totius Israel, voluit Ietro reducere ei vxorem, quia erat sibi magnus honor, quòd haberet talem generum, ideo antequam elongaretur ab eo cum adhuc esset in mōte Sinai, voluit ire ad ipsum ferens ei vxorem, & filios. Et ista est causa præcipua aduentus Ietro, vt innuitur Exodi decimo octauo capit. scilicet, cum audisset Ietro sacerdos Madian cognatus Moysi omnia q̄ Deus fecerat Moysi, & Israel populo suo tulit Sephoram vxorem Moysi, quam dimiserat, & duos filios eius, & postea sequitur. & mandauit Moysi dicens. ego cognatus tuus Ietro venio ad te, & vxor tua, & duo filij eius cum ea. sed hoc expleuit Ietro veniendo in montem Sinai, ideo noluit vltra ire cum Moyse.

Quinto fuit, quia licet Ietro veniebat ad Moysen propter causam prædictam, tamen Deus faciebat eū venire propter aliam causam, scilicet, vt per manum eius ordinaret statum populi Israel. Quia sicut dicitur Exodi decimo octauo cap. ipse dixit Moysi, quòd stulto labore consumebatur volens audire omnes lites populi, & eo monente ordinauit Moyses populum distribuendo per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, vt ipse min⁹ occuparetur, sed istud expleuit Ietro in monte Sinai, ideo noluit vltra ire, quia Deus qui mouerat ipsum ad veniendum in mōtē Sinai, non mouebat eum ad eundum cum Moyse in terram Chanaan.

Iudæi si non peccassent cito ingressi essent terram promissionis. Quæst. XLVI.

Aestimabat enim Moyses, quòd immediate introituri essent in terram Chanaan, & possent dare Ietro de opibus terræ, & sic futurum erat, nisi peccassent Israelitę, quia terra promissionis non multum distat a deserto Pharan, de quo missi sunt exploratores, vt patet infra 13. cap. Quod autem prope esset, patet quia ipsi adduxerunt vnam racemum cum vite sua pendentem in vecte inter duos viros de terra promissionis ad Iudęos in desertum Pharan, quod non esset si multum inde distaret terra illa. Item quia exploratores missi solis quadraginta diebus morati sunt eundo, & redeundo, & lustrando terram Chanaan, vt patet infra 14. capit. si tamen valde distaret maiori tempore indigerent. Item Iudęi erant in Cadesbarne, quando missi sunt exploratores, vt patet Deuteronom. capit. 1. & tamen Cadesbarne est coniuncta terræ promissionis, scilicet

A in latere suo Meridiano. nam desertum Sin est principium lateris Meridiani, vt patet infra trigesimoquarto cap. sed in deserto Sin est cadesbarne. ideo aliquando vocatur Cadesbarne, & aliquando Cades deserti Sin, vt patet infra vigesimo capi. Quod autem Cadesbarne sit coniunctissima terrę Chanaan, patet Iosue cap. 10. vbi dicitur, quòd a Cadesbarne vsque Gazam cepit Iosue vno impetu. Item Iosue capit. 15. ponitur Cadesbarne terminus sortis filiorum Iuda a parte Meridiana. parum ergo distabat, sed quia Iudęi peccauerunt in eadem mansione, impediti sunt vsque ad quadraginta annos non intrare, vt patet infra 14. ca.

B *An si Ietro iuisset cum Iudæis obligaretur mori propter sententiam datam in Cadesbarne. Et numeratos a vigesimo anno non posse ingredi in terram promissionis de quibus intelligitur. Quæst. XLVII.*

Vnde si Ietro iuisset cum Iudęis de deserto Sinai, sicut Moyses petebat, & aliqui concedūt, quòd iuisset, moreretur in deserto, nec transiret in terram illam. Et probant hoc aliqui, quia de his qui erant numerati a vigesimo anno, & supra nullus introiret in terram Chanaan, vt patet infra decimoquarto capitu. Ietro autem erat plurium quam viginti annorū, quia erat iam senex, ideo non introiret illuc.

Respondendum est hoc nihil obstare, quia illa sen-
C tentia solum intelligitur de numeratis a vigesimo anno. Isti autem erant soli filij Israel de duodecim tribubus. Vnde Leuitæ non fuerunt hac sententia puniti, quia ipsi non erant de computatis a viginti annis. Item mulieres non includebantur directe in hac sententia, quia non fuerant computatæ. de quo declaratum fuit Iosue capitulo quinto. sic autem erat de Ietro. ipse enim non erat computatus cum illis qui dicebantur computati a viginti annis, & supra, cum nō pertineret ad Israelitas, ideo non ligabatur hac sententia.

Sed hoc non obstante dicendum, quòd si ipse iuisset cum Israelitis in deserto moreretur, quia a tempore quo recesserunt Israelitæ de monte Sinai vsque ad
D ingressum in terram Chanaan transierunt anni quasi trigintanouem, sed non viueret tanto tempore Ietro. Erat enim iam senex cum haberet filias septem, quarum vnam accepisset Moyses in vxorem, & tamen Moyses non intrans in terram vltra Iordanem vixit annis centum & viginti, vt patet Deuteronom. capit. 31. Ergo Ietro qui senior esset non posset viuere tanto tempore, vt ingrederetur in terram post quadraginta annos mansionis deserti, ideo moreretur in deserto.

Quicquid optimum fuerit ex opibus quas nobis Dominus traditurus est. Vocat hic opes, ipsas vrbes, & oppida, & rusticas possessiones, scilicet vineas, & agros. De his autem erant daturi Israelitæ Ietro si illuc iuisset. Vel possunt accipi opes pro ipsis diuitiis ī pecuniis, & aliis
E rebus mobilibus. Nam etiam de his promiserat Deus Israelitis, vt patet Deuteron. cap. 6. s. & dederit tibi ciuitates magnas, & optimas, quas non ędificasti, & domos plenas cunctarum opum quas non extruxisti, cisternas quas non fodisti, vinea & olıueta, quę non plātasti &c. De omnibus autem his diuitiis potest intelligi. *Dabimus tibi.* Nomine totius populi loquebatur hic Moyses, quia nō solum ipse erat obligatus Ietro, quia instituerat modum quo releuaretur a labore, sed etiam totus populus tenebatur illi, quia instituerat eorum politiam. nam licet Deus dedisset leges, politiam tamen ordinauit Ietro.

Ietro ordinauit politiam Hebræis: Deus aūt dedit legem, ſed non ordinauit politiam, & quomodo ſe habeat ordo politicus ad legis dationem, & quid præſupponat alterum.
Quæſt. XLVIII.

DIfferunt enim iſta, quia politia dicit habitudinem plurium qui conueniunt ad ſimul manendum, & hoc quantum ad ſuperioritatem, vel inferioritatem, aut ęqualitatem, & iſte eſt ordo neceſſarius immediate, vt aliqua multitudo conuenit. nam non ſolum non eſt poſſibile manere aliquam multitudinem non habentem inter ſe aliquem ordinem politicum, ſed etiam impoſſibile eſt eſſe vnam multitudinem, quia illi qui ſunt ſimpliciter multi non poſſunt reduci ad aliquam vnitatem, niſi ſecundum aliquem ordinem, per quem referantur ad aliquod vnum, & illa eſt habitudo politica. ſine legibus autem quamquam populus non bene manere poteſt, conuenire tamen poteſt, & effici vnus. ideo eſt magis neceſſaria politia quam lex, & eſt prior naturaliter. Ordinauit autem inter Iudæos politiam Ietro cum ipſe conſtituerit iudices, qui præeſſent diſtinguens illos ſecundum varia officia. vt patet Exodi cap. 18. & non poſuit aliquam legem de modo iudicandi iſtorum, ideo ordinauit politiam, & non leges, pro quo debebatur ei valde magnus honor a toto populo, & volebant ſibi regratiari dando poſſeſſionem inter eos, & opes multas in terra Chanaan.

Quomodo Moyſes potuit hæc dicere Ietro, quia videtur, quòd fuerit reuerſus in terram ſuam ante datam legem.
Quæſt. XLIX.

QVæret autem aliquis quomodo Moyſes potuerit iſta dicere Ietro, quia ipſe venit ad Iſraelitas in montem Sinai, vt patet Exo. capit. 18. & ibi dicitur, quòd reuerſus eſt in terram ſuam. ſed illud dicitur ante legis dationem, vt patet ibidem ex ordine literæ. ſed data eſt lex in principio menſis tertii anni primi ab exitu de Aegypto. Nam prima die menſis huius tertii venerunt Iſraelitæ in montem Sinai, vt patet Exodi ca. 19. & poſtquā purificati ſunt per tres dies data eſt lex, vt patet ibidē. ergo non ſtaret Ietro in monte Sinai quando recedere volebant Iſraelitæ de monte Sinai, quod fuit anno ſecundo egreſſionis de Aegypto menſe ſecundo die 20. menſis, vt patet hic. & tunc dicta ſunt iſta verba, non tamen poterat hoc tempore ſtare hic Ietro cum iam receſſiſſet.

Ad hoc Nicolaus dicit ſuper 18. cap. Exodi. quòd Ietro venit ad Moyſē primo anno egreſſionis de Aegypto, & dicit, quòd non rediit in terram ſuam vſque ad annum ſecundum egreſſionis de Aegypto, ſ. quando dicta ſunt verba iſta quæ habētur hic, & quòd per anticipationem ponatur de receſſu eius ibidem, & dicit hoc eſſe probabile, quia Ietro erat conuerſus de nouo ad fidem, ideo debebat plenius informari, & maxime, quia illo anno erat danda lex, tum quia videns generum ſuum in tanta gloria, & filiam ſuam, non eſt veriſimile, quòd ita cito recederet. Hic autem ſuper iſtud cap. dicit, quòd fuerat cōuerſus Ietro ad iudaiſmum, & ad preces Moyſi generis ſui conſentit ire cum Iſraelitis in terram Chanaan, prius tamen abiit in terram ſuam, quæ non multum diſtabat a deſerto Sinai, vt diſponeret domui ſuę, & poſtea iret cum Iſraelitis. Quod autem dicitur hic de precibus Moyſi ad ipſum, tactum eſt tempore quo fuit conuerſus ad iudaiſmum, & iſta conuerſio fuit poſt datā legem, & ante receſſum populi, & tanto tempore, ꝙ

F poſſet ſe conuenienter diſponere ad recedendum cū filiis Iſrael.

Sed quædam iſtorum non ſtant conuenienter. Primo quia dicitur hic, quòd Ietro venit ad Moyſen primo anno egreſſionis de Aegypto. Sed hoc probatum eſt totaliter eſſe falſum Exodi capi. 18. Non enim potuit venire tempore illo, ſed venit poſt datam legem, circa finem primi anni egreſſionis de Aegypto, vel in principio ſecundi, vt probatum eſt ibidem.

Quo tempore Ietro reuerſus eſt in terram ſuam.
Quæſt. L.

G ET cum dicit Nicolaus, quòd non rediit Ietro in terram ſuam vſque ad annum ſequētem, ſed ſtetit quaſi per annum cum Iſraelitis in monte Sinai, dependet ex hoc, quòd præſupponit ipſum veniſſe in primo anno. ſed falſum eſt. Cum autem probat dicens, quòd erat conuerſus Ietro ad iudaiſmum, & debebat erudiri in ritibus legis, falſum eſt, ſicut probatum fuit Exodi 18. capit. Cum autem dicit hic, quòd Ietro conſenſit precibus Moyſi, vt iret cum Iſrael, ſed prius rediit in terram ſuam, non patet ex litera, ſed magis contrarium, cum ſemper dicatur hic, quòd Ietro nolebat ire cum Iſraelitis.

Et ſi aliquis diceret, ꝙ quamquam hic ponatur, ꝙ repugnaret Ietro precibus Moyſi, tamen poſtea conſenſit, & hoc ſubticet litera. ſed hoc quamquam poſ-
H ſibile ſit, tamen non eſt rationabiliter dictum, quia vel totum ſcriptura ſubticuiſſet, vel cum expreſſit, ꝙ Ietro repugnaret precibus Moyſi, ſubiungeret ꝙ ad vltimum conſenſiſſet, ſed non facit. Item non eſt verum, quòd dicitur, quia Exo. c. 18. habetur, ꝙ in terrā ſuam rediit. coniungantur ergo ea quæ habentur hic eis quæ habentur Exo. c. 18. & cum hic dicat Ietro ſe nolle ire cum Iſraelitis, ſed redire in terram ſuam, & illic dicatur, ꝙ iuit in terram ſuam, ſatis videtur ſequi, ꝙ non redierit. Si enim ſolum diceretur, ꝙ iuit in terram ſuam, & non ponerentur ea quæ habentur hic, colorem aliquem haberet, quod dicitur: ſed cum hic
I exprimatur, ꝙ Ietro nolebat ire cū Iſraelitis videtur, ꝙ redierit in terram ſuam animo nunquam reuertēdi ad Iudęos.

Si autem dicas, ꝙ adhuc poſtea redire potuerit nō negatur, ſed non eſt rationabiliter poſitum, ꝙ redierit. Item ſi diceretur, ꝙ Ietro redierit in terram ſuam, & poſtea ad Hebręos reuerſus ſit, ſic pręſupponūtur aliqua quę ſunt difficilia, aut ſaltem non multum veriſimilia, ſ. ꝙ cognouerit Ietro, & Moyſes tēpus quo receſſura erat nubes de monte Sinai, alioquin nō poſſet ire tali tempore in quo cognoſceret, an redire poſſet ante motum nubis. Sed hoc non eſt veriſimile, quia Iudęi ſemper erant expectādo quando mouerentur nubes, ideo dicebantur eſſe in excubiis Domini, vt patet pręced. c. Si tamen cognoſcerent tempus re-
K ceſſus nubis non eſſent expectantes. Item non conuenit hoc literę, quia dicitur proficiſcimur in terrā quā Dominus Deus daturus eſt nobis. ergo tunc erant in profectione, vnde non poſſet Ietro in terram ſuam redire, & poſtea venire ad Iſraelitas, quia neſciret vbi eſſent. Item quod dicit Nicolaus, ſ. ꝙ iſta verba dicta fuerint ipſi Ietro ante dationem legis, non ſtat. Primo quia pręſupponitur, ꝙ venit Ietro ad Moyſen ante dationem legis. Sed falſum eſt, vt probatum fuit Exodi cap. 18. Item non ſtat, quia iſta verba referuntur neceſſario ad tempus quo Iſraelitę mouebant caſtra de mōte Sinai, cum dicatur. proficiſcimur in terram. ſed data lege adhuc ſteterunt in monte Sinai quaſi per vnū annum, ergo non fuerunt data ante.

Dicen-

Dicendum igitur, quòd Ietro venit ad Moysen in deserto Sinai post datam legem quasi in principio anni secundi, vel in fine primi, & stetit ibi per duos menses, aut parum plus, quousque recesserunt Israelitę de monte Sinai. Tunc ergo petiit Moyses, vt iret cū eis. ipse autem noluit respondens ea quæ habentur hic. subticuit tamen scriptura de recessu eius cum recesserit post verba ista, quia Exodi c. 18. dictum fuerat, ꝙ recessit in terram suam.

Obiectio contra conclusionem auctoris. Et eius solutio. Et quod filij Ietro post magnum tempus venerunt ad Israelitas. Quæst. LI.

CONTRA hoc aliquis arguet, ꝙ Ietro iuerit cum Israelitis, quia de filiis eius dicitur, ꝙ habitauerint in terra promissionis in sorte filiorum Iuda. ergo pater iuit. Hoc habetur Iudi. c. 1. s. filii autem Cinei cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius, & habitauerunt cum eo. Iste autem Cineus est Ietro qui vocatur cognatus Moysi, idest socer. Idem patet Iudicum capi. 4. scilicet Aber autem Cineus recesserat quondam a cęteris fratribus suis Cineis filiis Obab cognati Moysi. Iste autem est Ietro, vt patet hic. Et tamen illi Cinei filii eius habitabant in sorte Iuda, & Nephtali. ergo Ietro iuit cum Israelitis alioquin non essent in terra promissionis filii eius.

Respondendum est, quòd Ietro non iuit cum Israelitis reuersus in terram suam, vt dictum est. filii tamen sui magno tempore postea videntes Israelitas appropinquare terræ Chanaan iuerunt ad eos, vt ingrederentur cum eis expectantes, quòd daretur eis, quod fuerat promissum patri eorum, & factum est, quia in sorte Iuda recepti sunt, vt patet Iudicum cap. primo.

Nec potest dici, quòd isti filii Ietro iuerint in terrā Chanaan postquam illuc Israelitæ ingressi sunt, quia ante ingressum pugnauit Israel contra Madianitas, & occidit omnes masculos eorum, vt patet infra 31. ca. Ante hoc igitur bellum venerūt filii Ietro de Madian ad Israelitas. fuit enim bellum istud quasi in fine anni quadragesimi ab exitu de Aegypto paulo anteꝗ̃ moreretur Moyses, vt patet infra 31. ca. scilicet vlciscere filios Israel prius de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. ante finem ergo anni 40. venerunt filii Ietro ad Israelitas.

An Ietro iuerit in terram Chanaan. Quæst. LII.

SED aliqui dicunt circa præcedētia, quòd Ietro iuit in terram Chanaan, quia licet hic dicatur, quòd ipse dixit reuertar in terram meā in qua natus sum. non dicitur, quòd reuersus est, & forte Moyses rogauit eum, & tādem exorauit, quòd iret cum eis. Secundo cum inueniantur postea filii eius in terra Chanaan Iudicum primo. & quarto capit. filii tamen non irent, sine patre, quia non desererent eum.

Dicendum, quod Ietro non iuit cum Moyse, sed rediit in terram Madiā, quia ipse, ita dixit hic. & postea non habetur contrarium, ideo videtur, quòd redierit in terram Madian.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd licet non habeatur hic, an Ietro redierit. habetur tamen Exodi 17. scilicet dimisit Moyses Ietro cognatū suū, qui reuersus abiit in terram suam, scriptura tamen tacuit istud hic. quia ibi illud dixerat, & ibi tacuit istud, quod dicit hic, quia consuetudo scripturę est, quòd sit breuiloqua, & tamen idem in pluribus locis narratu-
A ra sit in nullo plene narrat, sed ex narrationibꝰ imperfectis, quæ fiunt in diuersis locis fit vna plena narratio, & ista est hic, quia coniungendo ea quę habentur hic, & Exodi 18. colligitur plena veritas de eo, quod pertinet ad Ietro, & tamen id, quod ponitur hic, quòd Moyses rogaret Ietro ire cum eo, & ille non assenserit, non potuit conuenienter poni Exo. 18. quia istud fuit tempore recessus de mōte Sinai, vt patet in litera. sed quod habetur Exo. 18. significat ex ordine literæ fuisse in aduentu in montem Sinai, & ita non debuerunt ibi poni ista. Ad secundum dicendum, ꝙ filii Ietro introierunt in terram Chanaan, & habitauerunt ibi postea cum Hebreis, semperq; ibi fuerunt. nā post mortem Iosue in principio temporis iudicum erāt
B filii Ietro, qui vocantur Cinei, in terra Chanaan. nam dicitur Iudi. 1. ꝙ filii Cinei cognati Moysi ascenderūt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius. Erant quoque postea tempore iudicum sub iudice Delbora, & Barach Cinei cum Israelitis. Nam dicitur Iudi. 4. Aber autem Cineus recesserat quondam a cęteris Cineis fratribus suis filiis Obab cognati Moysi, vxor autem istius nomine Iahel occidit Sysaram principem exercitus Iabin regis Asor, vt patet eod. c. Isti quoq; Cinei manebant cum Iudæis tempore Saulis regis. nam quando iuit Saul ad percutiendū Amalechitas, iuxta quos in terra Israel habitabant Cinei, dixit eis Saul, ꝙ recederēt inde, vt patet 1. Reg. 15. s. dixit Saul Cineo recedite ab Amalech ne forte inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam
C cum omnibus filiis Israel cum ascenderent de Aegypto, & recessit Cineus de medio Amalech. Ita autem mansit populus Cineorum inter Israelitas quousque per quandam captiuitatem perierunt, de quo prenunciauit Balaam infra 24. s. vidit quoque Cineum, & assumpta parabola ait. Robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cin quandiu poteris permanere. Assur enim capiet te.

Quomodo filij Ietro potuerunt intrare in terram Chanaan. Quæst. LIII.

D SED nunc est dubium cum Ietro redierit in terram Madian, quomodo filii sui potuerūt intrare in terram Chanaan?

Aliqui dicunt, quòd Ietro de monte Sinai rediit in terram suam Madian, sed postea cum filiis suis reuersus est ad Moysen in desertum, & sic potuerunt filii eius intrare in terram Chanaan.

Sed dicendum, quòd hoc non est verisimile, quia cum Ietro oratus a Moyse noluerit ire cum eo in terram Chanaan, multominus vellet postea reuerti ad ipsum tolerando superuacuos labores. Secundo quia hoc erat minus verisimile. nam quando Ietro erat cū Moyse in monte Sinai putabat, quòd statim ingressuri essent Israelitæ in terram Chanaā, quę satis erat propinqua, quod etiam putabat Moyses, qui promisit da-
E re illi optimum, quod Israelitę haberent inter omnes opes, quas Deus eis daturus esset, & tamen tunc noluit venire, multominus ergo vellet venire postea, qa statim cęperūt Israelitę impediri in via in deserto Pharan, vbi prenunciauit Deus, quòd 40. annis manerent Israelitæ in solitudine.

Dicendum ergo, quòd Ietro rediit in terram Madian, & nunquam postea reuersus ad Moysen, neque ingressus est in terram Chanaan, sed mortuus est in terra sua. filii autem eius venerunt ad Moysen, & illi introierunt in terram Chanaan, habitaueruntque ibi posteri eorum, vt dictum est quęst. pręced.

Quomodo filij Ietro venerint cum Moyse, cum pater eorum noluerit venire. Quæst. LIIII.

NVNC queretur quomodo filii Ietro venerunt cum Moyse, cum pater eorum Ietro noluerit ire cum eo, sed redierit in terram suam.

Dici potest vno modo, quòd Ietro cum esset iam senilis ętatis noluit ire cum Israelitis ad tolerandum labores, sed rediit in terram suam, quia tamen Moyses promiserat Ietro dare quicquid optimum esset de cunctis opibus terrę Chanaan, & hoc credidit Ietro confidens, ꝙ non mentiretur ei Moyses, qui erat vir Dei, etiam erat cognatus eius, voluit quòd filii sui irēt cum Moyse ad hoc, quòd reciperēt illa bona, quę ꝓmittebat Moyses Ietro, & tunc commendaret eos illi atque recederet. Istud est satis verisimile, licet scriptura illud non dicat, quia multa subticet. Sic enim fuit de Berzellai Galaadita qui fuit vir diues, & largitus est alimenta multa regi Dauid, quando erat profugus a facie filii sui Absolō. Cum autem reuerteretur Dauid in Hierusalem volēs dare vicissitudinem ei dixit. veni mecum, vt requiescas securus in Ierusalem. Berzellai autem, quia erat senex noluit, sed ait. quot sunt dies annorum vitæ meę, vt ascendam cum rege in Ierusalem, octogenarius sum hodie, nunquid vigēt sensus mei ad discernendum suaue, vel amarum, aut delectare potest seruum tuum cibus, vel potus, vel audire possum vltra vocem cantorum, atque cantatricum, nec indigeo hac vicissitudine, sed obsecro reuertar seruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & sepeliar iuxta sepulchrum patris mei, & matris meæ. & sequitur quomodo commendauit ei filium suum dicens. Est autem seruus tuus Chamaan vadat tecum Domine mi rex, & fac ei, quod tibi bonum videtur. dixit itaque rex ei, mecum transeat Chamaan, & ego faciā ei quicquid tibi placuerit, & omne, quod petieris a me impetrabis. sic poterat esse de Ietro, quòd ire nollet propter senectutem, & mitteret filios suos cum Moyse.

Secundo potest dici, quòd quando rediit Ietro in terram Madian manserūt filii sui cum eo in terra sua, quia Ietro noluit, quòd aliqui de suis irēt cum Iudęis. Etiam ipsi noluerunt deserere patrem suum, quia esset sibi vita difficilis, & cum tędio, si in senectute sua a filiis desereretur, sed manserunt filii sui cum eo in terra Madian quandiu ille vixit, & mortuo eo iuerunt ad Moysen cognatum suum, in quo spem habebant, vt benefaceret eis. vel forte Ietro moriturus dixit filiis suis, quòd post mortem eius irēt ad Moysen, recepitque eos libenter Moyses.

Tertio potest dici, quòd post mortē Ietro, vel forte viuente eo Moyses misit ad ipsum, & filios suos, vt venirent ad eum in desertum. esset autem hoc quando Israelitæ pugnaturi erāt contra Madianitas. Deus enim iusserat. hostes vos sentient Madianitæ, & percutite eos infra 25. capitu. Deus autem noluit, quòd Moyses moreretur quousque istud faceret infra 31. c. Locutus est Dominus ad Moysen vlciscere pri⁹ filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuū. Moyses autem, quia intendebat delere omnes Madianitas tam viros quam fęminas vsq; ad paruulos vnius diei, sic factum est infra 31. cap. cupiens ne cognati sui filii Ietro delerentur cum reliquis Madianitis, verisimile est, quòd miserit, & vocauerit eos pręnuncians mala ventura toti terræ Madian, illi autem tunc venirent. Istud est satis verisimile, & si tunc viueret Ietro certum est, quòd veniret suadente Moyse; & tamen credibile est, quòd non viueret, quia illud fuit anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, & nō viueret tā-

F to tempore Ietro qui erat senex. si autē ille mortuus esset, saltem filii eius, & tota cognatio eorum venirēt ad Moysen, & sic mortuo Moyse intrarēt cum Israelitis in terram Chanaan.

An Israelitæ seruauerint filijs Ietro, quod eis Moyses promiserat in omnibus, & per omnia. Quæst. LV.

SED quæretur, an Israelitæ seruauerint filiis Ietro id, quod Moyses promiserat Ietro, scilicet, quòd daret ei quicquid optimum erat in omnibus opibus, quas Deus daret eis in terra Chanaan.

G Aliqui dicunt, quòd non, quia non obligabatur ad hoc Moyses neque Israelitæ. Nam Moyses offerebat istud Ietro, vt iret cum eis in terra Chanaan, sed Ietro noluit ire dicens. non vadam, sed reuertar in terram meam in qua natus sum. Ideo si postea Ietro, vel filii sui post multa tempora reuerterentur ad Moysen, nō tenebatur Moyses ad aliquid, quia Ietro non acceptauerat promissionem quam fecerat Moyses.

Secundo, quia ista promissio fiebat pro opere determinato, quod facturus erat Ietro. Sed illud neque facere voluit, neque fecit, ideo non tenebatur ei Moyses neque Israelitæ ad aliquid, patet quia dicitur in litera. noli nos relinquere. tu enim nosti in quib⁹ locis per desertum castra ponere debeamus, & eris noster ductor, cumque nobiscum veneris quicquid optimū H fuerit ex opibus quas daturus est Dominus, dabimus tibi.

Tertio, quia dato, quòd illa promissio obligaret non fuit facta filiis Ietro, sed patri. Ille autem non venit, sed filii, ideo non obligabantur Israelitæ ad dandum eis bona quæ promiserant patri eorum.

Quarto, quia istam promissionem fecit Moyses, & non Israelitæ, vt patet in litera. Moyses autem non potuit illam complere, quia mortuus est in deserto. ideo non tenerentur Israelitę ad aliquid, dato quòd illa ꝓmissio secundum se esset obligatoria.

I Quinto, quia etiam si Israelitæ hoc promisissent, & obligarentur, verisimile est, ꝙ non complerent, quia viuente Moyse propter reuerentiam eius cum essent filii Ietro cognati ipsius benefacerent illis. mortuo tamen Moyse non esset ad quem respicerent, ideo nollent complere.

Sexto quia difficile erat compleri istud. nam promiserat Moyses Ietro, ꝙ daret ei quicquid optimum esset in omnibus opibus, quas habituri erant in terra Chanaan Israelitę, vt patet in litera. Sed difficile erat hominibus auaris dare meliora quę habebant in omnibus rebus suis, ideo non complerent illud.

Quod Israelitæ impleuerunt filijs Ietro, quod promissum fuerat patri per Moysen. Et quod priuilegium habuerunt. Quæst. LVI.

K SED dicendum, ꝙ non obstantibus pręcedentibus Israelitę impleuerunt id, quod promiserat Moyses in filiis Ietro. nam promiserat, ꝙ quicquid optimum esset in opibus, quas habituri essent darent ei, sed nomine opum intelligebant vrbes, castra, possessiones ad habitandum, & bona mobilia. Circa bona mobilia quō se habuerint Israelitę cum filijs Ietro, i. an de spoliis Chananęorum darent eis partes magnas, aut paruas non apparet. Credēdum tñ est ꝙ se haberent ad eos bene, quia cum id quod maius erat impleuerint, verisimile est, ꝙ implerent minora. De bonis immobilibus, idest possessionibus terræ, & locis ad habitandum dicendum, quòd Israelitę compleue-

pleuerunt promissionem, dando quod optimũ erat, & non potuerunt plenius hoc facere, quàm ꝙ ponerent in arbitrio filiorum Ietro, quam partem terræ illi vellent habere, i. in qua vellent habitare, & tunc secũdum proportionem paucitatis, aut multitudinis eorũ ad Israelitas dabatur eis magnitudo terrę in loco vbi elegissent. Istud autem apparuit, quia statim vt introierũt Israelitę in terrã Chanaan, acceperunt filij Ietro optimã partem illius: nã non est in tota terra Chanaã aliqua ęqualis in naturali bonitate ad terrã vrbis Iericho, & Ierusalem. Sic dicit Iosephus lib. 5. Antiquit. s. natura, namque terrę Chananęorum hmõi est, vt & planiciem magnã habeat, & fructibus terræ sit copiosa, q̃ comparata alij terrę creditur esse fęlix: cum locis autem Ierichontinis, & Ierosolymorum ęstimata putatur esse valde vilissima, sed istã terram vrbis Iericho quæ vocatur alio nomine ciuitas palmarũ acceperũt filij Ietro concedentibus Israelitis: ideo optimã terrã habebant. patet hoc Iudic. 1. c. s. filij autẽ Cinei cognati Moysi ascẽderunt de ciuitate palmarum, i. Iericho, & sic habitabant ibi. Aliud quoque priuilegium habebant, quia si semel habitassent in terra alicuius Tribus Israel, & postea placeret eis magis terra alterius Tribus, vel conuersatio gentis illius, poterant trãsire ad illã, & ibi accipiebant locum habitandi. patet hoc, quia a principio introitus in terrã Chanaan filij Ietro elegerunt habitare in vrbe palmarum, i. Iericho, & ibi manserunt, vsque ad principium temporis Iudicum, tũc aũt voluerũt ire ad habitandũ in sorte filiorũ Iudę & ibi habitauerunt. sic patet Iudi. 1. s. ascenderunt filij Cinei cognati Moysi de ciuitate palmarum cum filijs Iuda in desertum sortis eius, qđ est ad meridiẽ, & habitauit cũ eo, & sic transierunt ibi de sorte vnius Tribus in aliam, quia Iericho erat in sorte Beniamin Ios. 18. cap. & transierunt ad habitandum in sorte Iudæ. Sed adhuc post hoc si placeret eis dimissa sorte Iudæ ire ad habitandum ad aliam sortem permitterent, & daretur eis ibi locus ab Israelitis; sic patet de Aber Cineo, qui voluit recedere ab alijs fratribus suis Cineis, & habitauit in sorte Nephthali, vel Zabulon occupans de terra quãtum voluit Iudi. 4. s. Aber aũt Cineus recesserat quondã a cęteris Cineis fratribus suis filijs Obab cognati Moysi, & tetenderat tabernacula, vsq; ad cõuallem, quę vocatur Sennim, & est iuxta Cedes, & tamen Cedes est ciuitas in sorte Nephthali Iosu. 19. ideo licebat istis trãsire de Tribu in Tribum habitando vbi vellent. Et non solum in hoc benefaciebãt eis Israelitę, sed etiam diligebant eos, & cauebant, inferre eis mala, sicut fecit Saul rex, qñ percussurus erat Amalechitas. Nam dixit Cineis, qui erant apud Amalechitas, ꝙ recederent inde ne perirent cũ illis. 1. Reg. 15. c. Dicendum ergo, ꝙ Israelitę impleuerunt circa filios Ietro omnia, quæ promiserat ei Moyses, & in nullo defecerunt etiam post mortem Moysi.

Solutio rationum in oppositum positarum supra quæstione quinquagesimaquinta. Quæst. LVII.

NVNC respondendũ est ad rationes positas supra quęst. 55. Ad primum dicendũ verum esse secundum rigorẽ, ꝙ Moyses nõ obligabatur ad promissionem factam Ietro, cum ille non acceptauerit eam, & tamen credendum est, ꝙ reformauerit eã Moyses, qñ filij Ietro mãserunt cum eo, vel qñ redierunt ad ipsum mortuo Ietro, siue qñ vocauit eos ante destructionẽ Madianitarum, vt dictum est s̃. quęst. 54. & sic manebat obligatio volente hoc Moyse. Ad secũdum dicendum, ꝙ Moyses volebat, ꝙ Ietro dirigeret eos per desertum, & tamen non propter hoc principaliter promisit ei dare bona, vt patet hic ex ordine literæ. Nam dicitur. dixit Moyses Obab Madianiti cognato suo ꝓficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis. veni nobiscũ, vt benefaciamus tibi, quia Dominus bona ꝓmisit Israeli. Et sic patet, ꝙ Moyses absolutè promittebat benefacere Ietro non adiuncto aliquo opere. Sed postea cum Ietro diceret non vadã, sed reuertar in terram meam, in qua natus sum, adiunxit Moyses, noli nos relinquere: tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster, cũque nobiscum veneris, quicquid optimum fuerit ex opibus, quas daturus est Dñs dabimus tibi, & sic manet prior obligatio: puta qa facta est sine adiunctione alicuius operis. Item patet, quia etiam si Ietro in nullo iam cõferret Israelitis, tenebantur ei pro beneficio p̃terito, s. quia ordinauerat totam politiam Exo. 18. qđ fuerat magnũ beneficium, & pro hoc poterat Moyses absolutè promittere aliquid ipsi Ietro, ẽt si nihil vltra facturus esset. Item patet, ꝙ Israelitę crederent se obligatos ipsi Ietro pro illo beneficio, quia licet nunc non direxerit Ietro Israelitas, neque noluerit ire cũ illis, cõfessi sunt se recepisse beneficium ab eo. sicut patet in Saule. 1. Reg. 15. s. dixit Saul Cineo recedite ab Amalech ne forte inuoluam te cũ eo. tu enim fecisti misericordiam cum oĩbus filijs Israel cũ ascenderent de Aegypto. Ad tertium dicendum, ꝙ ꝓmissio facta est Ietro, & tñ vtilitas ex illa proueniens pertinebat ad filios eius, qui succedebant ei in oĩbus bonis: ideo si ex hac promissione aliquid erat debitũ Ietro, deberetur quoque filijs eius. Aliter etiam põt dici, ꝙ licet ista promissio non transiret in filios ex viribus suis, tñ Moyses voluit, ꝙ extenderetur ad filios, qñ accepit filios Ietro commendatos sibi recedente patre, vel qñ postea ad eum redierunt. Ad quartũ dicendum, ꝙ ista promissio non fuit solius Moysi, sed totius Israel, quia licet solus Moyses locutus est, fuit tñ nomine totius populi, eo ꝙ erat princeps multitudinis, & repręsentabat personã eius. Item patet ex verbis Moysi, ꝙ non fuerit ipsius, sed totius populi, & iõ locutus est semper pluraliter cũ ait. proficiscimur ad locum, quem Dñs daturus est nobis. veni nobiscũ, vt benefaciamus tibi, quia Dñs bona promisit Israeli. & sic non dixit benefaciã tibi, sed benefaciamus tibi: vñ totum onus posuit s̃. populũ, sed populus manebat: ideo manebat obligatio. Ad quintum dicendum, ꝙ licet viuente Moyse magis mouerentur Israelitæ ꝑꝑ reuerentiam eius ad honorandum filios Ietro: tñ adhuc eo mortuo nihil defuit de eo, qđ promissum erat illis. Hoc aũt esset, quia Moyses moriens commẽdaret istud Israelitis, & illi ꝑꝑ reuerentiam eius facerẽt. Et principaliter hoc fieret propter bonos successores Moysi. Nam successit ei Iosue puer eius Exo. 33. Iste diligebat valde Moysen, & zelabat pro honore eius plusquã volebat Moyses sequen. ca. & hunc instruxit Moyses, & constituit eum principẽ, deditq; sibi partẽ glorię suę adhuc viuens. J. 27. & Deute. 31. iõ iste vellet complere oĩa, quę dixit ei Moyses: maximè quia mortuo Moyse Deus apparuit Iosue præcipiens ei, ꝙ obseruaret omnia, q̃ dixerat Moyses, vt patet Ios. 1. c. iste igitur Iosue quamdiu vixit honorauit valde filios Ietro, & dedit eis locum ad habitandum vbi voluerũt in terra Chanaan, s. vrbem palmarum, i. Iericho: nã istã tenebant post mortem Iosue ante tẽpora Iudicũ, vt patet Iudi. 1. c. & postea principes populi, qui secuti sunt, eadem fecerunt circa filios Ietro. vnde vsque ad tempora Saulis regis perseuerabat iste honor, & memoria præstiti beneficij a Ietro: nam dixit Saul ad Cineum, tu fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel cum ascenderent de Aegypto. Ad sextum dicendum, ꝙ durum est dare optimum, qđ quis habet

in rebus suis, & tñ quia istud, qđ accepturi erant filij Ietro non erat valde magnum cõparatum ad ea, quæ ipsi possidebant, potissimè moti propter reuerentiã Moysi, & promissionis suę compleuerunt illud. *Profectique sunt de monte viam trium dierum.*

An Israelitæ ambulauerunt viam trium dierum in die, qua mouerunt castra de Synai, vel ambulauerunt tribus diebus continuis sine interpolatione.
Quæst. *LVIII.*

Rabbi Salomon dicit, s. ꝙ die qua mouerunt castra Israelitę de Synai ambulauerũt viam trium deitarum, vt demõstraret Dominus, quòd cito eos in terrã promissam introduceret, nisi ipsi obijcem parauissent.

Sed non multum consonat: nam fieri nequisset, ꝙ tota multitudo Israel cum pecoribus, & paruulis suis viam trium dierum ambulasset, nisi Deo mouente illo totaliter, quin potius ille populus viam trium dierũ in decem vix conficere posset. Si autem diceretur, ꝙ multitudo tota Deo mouente ambulauerit die vna spatio trium dierum, nõ sequeretur inde fatigatio, sed sequenti cap. dicitur populum cõquestum fuisse propter laborem itineris.

Aliqui autem dicunt, ꝙ ambulauerunt viam dierũ trium, scilicet, cõtinuè; ita ꝙ non quieuerunt per tres dies. Sed etiam hoc non conuenit, quia nullus posset sustinere continuam viam trium dierum non sumpto cibo, nec sopore. si autem somnum caperent necesse erat nubem quiescere, quia ipsa mota, ipsi quoque mouebant.

Sed dicendum est, ꝙ Israelitę mouebant castra, & ambulauerunt viam trium dierum, idest, quòd nõ fixerunt castra vsque ad diem tertium. In quolibet tamen horum trium dierum quiescebant paululum ad sumendos cibos per diem. In nocte autem nubes stabat, vt caperent somnum: fuerunt tamen conquesti de labore itineris, vt patet sequẽti cap. ꝙ istę dietę fortè erant magnę, & non sufficiebant paruuli Iudæorũ, & mulieres ad istum motum. Vel conquesti sunt, ꝗa per tres dies ambulauerunt non habentes aliquã viã quietis intermediam. In alijs autem mansionibus, cum ambularent per vnum, vel duos dies quiescebãt. Rarò enim ambulabant pluribus diebus: nam non reperitur, nisi Exod. capitulo decimoquinto, vbi cum recessissent Israelitę de mari Rubro processerunt diebus tribus per desertum, nõ inuenientes aquas vsque in Marath. Erat autem difficile hoc Iudęis, ideo conquesti sunt: die autem tertio profectionis huius, venerunt in sepulchra concupiscentię, de qua mansione patet sequenti cap.

An in his tribus diebus fecerint mansiones.
Quæst. *LIX.*

Aliqvis autem forte dicet, quòd in his tribus diebus Iudęi fecerũt mãsiones tres. Prima die venerunt in Sepulchra cõcupiscentiæ. Secunda die in Aseroth. Tertia in desertum Pharan. Sic enim ordinantur istæ mansiones, vt patet sequenti cap. & infra 12. & 13. Et aliqualiter apparet hoc ex litera. Nam hic dicitur, quòd recubuit nubes in deserto Pharan, ergo ibi fuit mansio. Sed ante desertum Pharan sunt duę mansiones, scilicet, Sepulchra concupiscentiæ, vt patet sequenti cap. & postea Aseroth, vt patet eodem, & infra 12. c. deinde desertum Pharan, vt patet infra 12. cap.

Respondendum est, quòd isti tres dies non fuerũt per tres mansiones, sed vltimo die eorum venerunt in mansionem, quæ dicitur Sepulchra concupiscen-F tiæ. Non enim poterat dici, quòd tribus diebus, postquam recesserũt de Synai venissent in desertum Pharan, de quo infra 13. cap. Nam cum primo venissent in Sepulchra concupiscentiæ, manserunt ibi diebus aliquot, scilicet, per vnum mensem, vt aliqualiter patet sequenti capit. Deinde cum venissent in Aseroth manserunt ad minus diebus septem, quibus Maria soror Moysi fuit leprosa, vt patet infra capitulo duodecimo. Postea autem venerunt in desertum Pharan, vt patet infra capit. 13. ergo non venerunt illuc tertia die post recessum de Synai. Aliter tamen nequibant in tribus diebus facere tres mansiones.

Sed dicendum est, quòd ambulauerunt via trium dierum post recessum de Synai non faciẽdo aliquam
G castrametationem. Nam si intelligeretur, quòd quælibet castrametatio erat vnus dies, non solum diceretur, quòd ambulauerunt itinere dierum trium, sed etiam dierum viginti, vel triginta, cum post montem Synai fuerint plures, quàm triginia mansiones, vt patet infra 33. cap. Et cum dicitur, quòd nubes recubuit in deserto Pharan, non intelligitur de deserto Pharan eo modo, quo habetur infra 13. cap. differentiam autem hanc supra assignauimus. Item magis ex litera illa contrarium apparet, quia nubes requieuit in deserto Pharan, vt patet supra, sed antequam nubes requiesceret non poterat fieri aliqua mãsio. ergo in istis tribus diebus, vsque ad solitudinem Pharan, non
H fuerunt factæ tres mansiones. Item cum nubes requieuerit in deserto Pharan post recessum de monte Synai, illa erat prima mansio, quę fieret post illum montem, sed ante mansionem factam in solitudine Pharan, de qua dicitur infra 13. capi. fuit duplex mansio, scilicet, Sepulchra concupiscentię, & Aseroth, vt patet sequenti cap. & infra duodecimo. Ergo non est ista solitudo Pharan, de qua dicĩ hic, sicut illa, de qua dicitur infra 13. cap. *Arca Domini præcedebat eos per dies tres.* Idest arca fœderis, in qua erant tabulę præcedebat Israelitas diebus illis tribus, quibus peruenerunt, vsque ad mãsionem primam, quæ vocatur Sepulchra concupiscentiæ.

Quomodo arca potuerit præcedere populum; cum dicatur, quòd
I *totum tabernaculum portabatur in medio castrorum.* *Quæst.* *L X.*

Circa arcam istam dubitatur, quomodo potuerit præcedere populũ, quia dicitur, quòd Gersonitę, & Meraritę, & Caathitę portabãt vasa sua in itinere in medio Israelitarum, scilicet, ꝙ pręcedebant aliquæ Tribus, & aliquę sequebantur, vt patet supra 2. cap. & declaratum fuit hic.

Rabbi Salomon respondet, quòd ista arca nõ erat arca fœderis, in qua tabulę positę fuerant, & seruabatur in Sanctuario, sed quędam alia arca, in qua seruabantur primę tabulę fractę a Moyse, de quibus Exod. capitulo trigesimosecundo, & ista quamquam non esset in Sanctuario, tamen in magna reuerentia ser-
K uabatur, & præcedebat populum apparente nube super illam.

Sed hoc non conuenit, quia non est verisimile, ꝙ tabulę illę fractę a Moyse obseruatę fuerint in aliqua arca, sed magis, quòd fuerint occultatę in terra. Nam ad nullum vsum erant vtiles, quia tabulę solum proficiebant, vt præstarent testimonium legis datæ: propter hoc enim eas Deus vocauit testimonium, & iussit poni in arca, vt patet Exo. cap. 25. sed istę tabulæ fractę non proficiebant ad aliquem vsum testimonij sicut instrumenta rupta, vel cancellata: ergo non erãt conseruandæ. Item potissime hoc tenet secundum positionem Hebręorum.

Quomodo

Quomodo Moyses ausus fuerit frangere tabulas à Deo scriptas. Quæst. LXI.

QVAERIT enim Rabbi Abra. Aben Ezra, quomodo Moyses prorupit in tantam audaciam, quòd auderet frangere tabulas a Deo scriptas.

Respondet. aliquos antiquos Hebręos, & satis rationabiliter sensisse, quòd postquam peccāte populo descenderet Moyses de monte, eo vidente cęperunt literę de tabulis euolare, ita vt nihil scriptū in eis maneret. Videns autem illas totaliter rasas, & inutiles, tanquā ad nihil aptas confregit, hoc autem dato non erant ponendę in aliqua arca. Item dato quòd istę tabulę fractę fuissent conseruatę, nō poterat vocari arca, in qua erat arca fœderis. Vocatur tamen hic, quod patet, quia fędus dicitur esse pactum initum a Deo cum Israelitis, & arca dicebatur fœderis, quia cōtinebat tabulas habentes illud pactum. Sed tabulę fractę non continebant aliquod pactum, quia erant diuisę in particulas, ita vt nihil legi posset, sicut est de literis ruptis. & dato quòd possent congregari particulę tabulæ ad hoc, quòd legeretur scriptum, non facerent fidem, sicut instrumenta rupta, & cācellata: nō essent igitur tabulę fęderis, & arca, in qua essent non vocaretur arca fœderis. Item adhuc patet, quia fędus, & testimonium idem sunt. Vocantur autem tabulę testimonij, quia certitudinem testimonij perhibēt: hoc autem tabulę fractę non facerent: ergo nec vocarentur tabulę fęderis. Item propter hoc Moyses iterum ascendit in montem ad habendum secundas tabulas, quia primę fractę fidem non faciebant. si autem fidē fecissent frustra ascendisset in montem. ergo nō vocabantur tabulæ fęderis. Item sicut domus ad solum prostrata non est domus: ita tabulæ fractę, & instrumenta rupta non sunt instrumenta, nec tabulæ, sed arca continens vocabatur arca fœderis propter tabulas contentas: ergo illa, in qua essent huiusmodi tabulę non vocaretur arca fœderis. De hac tamen dicitur, quòd erat arca fœderis. ergo ista erat quæ continebatur intra Sancta Sanctorum, in qua recondebantur tabulæ secundæ.

Opinio Nicolai de ista arca, quæ præcedebant populum refellitur. Quæst. LXII.

NICOLAVS autem dicit, quòd ista erat arca fœderis cōtinens tabulas secundas, quę seruabatur intra Sancta Sanctorum. Cōsueuerat autem semper portari in medio castrorum a Caathitis: nūc autem præcedebat, in quo facit differentiam dicens, quòd quando arca ducebatur per loca hostilia propter timorem hostium ibat in medio castrorum. Cum vero ducebatur per loca secura præcedebat. Item dicit, quòd Deus voluit nūc gloriam arcę. Ista enim fuerat prima mutatio castrorum post fabricationem arcę: ideo voluit eam ostendere gloriosam, dirigendo in via cum præcederet, & assignando castra.

Sed non stat illud, quod dicitur, s. ꝙ cum essent loca hostilia arca erat in medio. Cum vero loca ab hostibus tuta, præcedebat: nam nulla erat maior hostilitas contra Iudæos, quàm cū ingrederentur terram Chanaan Iordane pertransito, ibi tamen arca Domini pręcedebat castra Israelitarum per duo millia passuum contra Iericho, vt patet Iosue, capitulo tertio, ita & cū procederetur ad alia loca. Item non poterant esse loca magis hostilia, quàm cum Iudæi ibant ad pugnandum contra hostes, sed multoties portabant arcam in bellum, vt patet primo Regum quarto capit. ergo

A non desinebat præcedere arca Israelitas propter timorem hostilem.

Contra Nicolaum. Quòd arca præcedebat Israelitas in omni motu. Quæst. LXIII.

SED dicendum est, ꝙ arca Domini, in qua erāt tabulę secundæ præcessit hic Israelitas, & non magis curabatur, an esset in locis hostilibus, quàm in locis tutissimis, vt supra inductū est. An tamen arca præcederet semper Israelitas per desertum in motu castrorum nō patet, quia hic dicitur, quòd arca pręcedebat eos per dies tres, quod refertur ad istos tres dies, quibus ambulauerunt Iudæi, vsque

B ad primam castrametationem post montem Synai. Satis tamen videtur dicēdum quibusdam, quòd præcederet arca Domini Israelitas in omni motu castrorum, quia infra dicitur, quòd cum eleuaretur arca dicebat Moyses; Surge Domine, & dissipentur inimici tui. Cum autem deponeretur dicebat; Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. Sed hoc significat consuetudinem, & non vnicum actū ex modo verborum. ergo non solū dixit Moyses hoc semel, sed semper aut pluries dicere consuetus erat, & consequenter multoties pręcedebat arca, & semper Israelitas procedentes.

Nisi forte aliquis dicat, quòd ista dicebantur semper in eleuatione arcę, & depositione, etiam si ipsa esset in medio castrorum. vnde non probabitur, quòd

C ipsa multoties pręcesserit.

Respondendum est non posse intelligi de arca, si moueretur in medio castrorum, quia dicitur in verbis Moysi, quando deponebatur arca, reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. Si tamen arca esset in medio non diceretur, ꝙ reuerteretur Deus, qui significabatur esse super arcam, quia qui reuertitur pręcedebat. ergo oportet, ꝙ intelligatur de motu arcę in præcessione castrorum, & sic dicetur, ꝙ ipsa postquā facta est semper pręcessit castra. non tamen erat ipsa, quæ principaliter dirigebat in via, sed ipsa columna sedens super illam dirigebat, & quādo stetisset colūna stabat arca. Erat igitur ista præcessio arcę non ad aliquem fructum directionis, quem non sequerentur

D Israelitæ per motum nubis, sed solum ad gloriā arcę, vt videretur dirigere, & ad maiorem securitatem Iudæorum, quia ipsi intelligebāt gloriam Domini esse in arca. vnde cum ipsa pręcederet credebant se tutos ab hostibus a parte anteriori. Quòd autem arca præcesserit semper in motu castrorum aliqualiter colligitur infra cap. 14. cum dicitur de Israelitis, qui contra præceptum Domini voluerunt ascendere contra terram promissionis per locum Amalechitarū, & Chananęorum. Et dicitur ibi. arca autem testamenti Domini, & Moyses non recesserunt de castris, in quo significatur, quòd ipsa præcedere consueuerat, & tunc non præcessit, si tamen in medio castrorum ipsa moueri consueuisset cum cęteris apparamentis Sāctua-

E rij, non diceret, ꝙ arca non recessit de castris, sed Sanctuarium non recessit. De arca tamen sola dicitur. ergo ipsa aliter se habebat in motu castrorum, quàm reliquum Sanctuarium. Item quia dicitur, quòd non recessit de castris. Si enim arca moueretur in medio castrorum, numquam deberet moueri, nisi cum mouebantur castra tota. Innuitur tamen, quòd ipsa moueretur non motis castris, cum dicatur, quòd non recessit de castris, quasi dicat, quòd aliquando consueuerat recedere de castris, & hoc erat in præcessione motus castrorum.

Determinatio quæst. præcedentis. Et quomodo portabatur arca, & a quibus. Quæst. LXIIII.

PRAEDICTA videntur esse quibusdam vera, & continent aliquid erroris. Nam quod dictum est de ista arca, an esset arca fœderis, vel alia arca.

Dicendum est, ꝙ erat arca, quę erat intra sancta Sanctorum, in qua erāt tabulę, & manna, & virga Aaron, quæ frōduit, vt dicitur ad Hebre. 9. & nullam aliam arcam habebant Iudæi, in qua essent aliquę alię tabulę, quia tabulę fractę ad nihil proderant, vt dictum est supra quæst. 61. & 62. Dicendum etiam, ꝙ ista arca fœderis pręcessit nunc Israelitas cum mouerunt castra de monte Synai, vt dicitur in litera. Sed tunc est dubium, quomodo illa portabatur, vel a quibus.

Dicunt quidam, ꝙ portabatur a sacerdotibus propter honorem eius, quia istud erat vas sanctissimum in toto Sanctuario. Sed dicetur, ꝙ non stat. Primo, quia ad sacerdotes nō pertinebat portare aliqua onera. Nam Deus distinxerat officia inter sacerdotes, & Leuitas: sacerdotibus autem commiserat, quòd ministrarent in Sanctuario, & nō quòd portarent aliqua onera supra 3. & infra 18. cap. Leuitis autem commiserat, ꝙ portarent onera supra 3. capit. ideo sacerdotes non portarent arcam. Secundo, quia Deus pręceperat specialiter familiæ Caathitarum portare arcam s̃. 3. & 4. cap. ideo nullo modo pertineret ad sacerdotes.

Sed aliqui obijciunt, quòd sacerdotes portarent illam: nam sic portauerunt in transitu Iordanis, vt patet Iosue 3. cap. ita ergo portarēt nunc. Secundo, quia dicunt, quòd quādo arca portanda erat in medio castrorum portabatur a Caathitis, tamen quando portabatur extra castra pręcedendo, illa nō portabatur a Leuitis, sed a sacerdotibus, sicut fuit in transitu Iordanis, & introitu in terram Chanaan. Nam pręcedebat arca per duo millia passuum ad totum populum, vt patet Iosue tertio cap. & tunc portabatur a sacerdotibus. eodem cap.

Dicendum, quòd arca non portabatur tunc a sacerdotibus, sed a Leuitis propter causas supra positas. Secundo, quia dato ꝙ pertineret ad officium sacerdotum portare arcam, & vellent illam portare non possent: quia erant soli tres sacerdotes, scilicet, Aaron & duo filij eius Eleazar, & Ithamar supra 3. cap. & tamen tres non poterant portare arcam, quia saltē erāt necessarij quatuor, qui portarent eam per quatuor extremitates duorum vectium. Exo. 25. cap. Tertio, quia Aaron, qui erat vnus istorum trium, non est verisimile, ꝙ portaret arcam, quia ipse erat summus sacerdos; ideo non portaret aliqua onera.

An pertineret ad sacerdotes portare arcam. Et quare portarunt arcam per Iordanem. Et quòd etiam alijs portauerunt. Quæst. LXV.

CVM autem obijcitur, ꝙ pertineret ad sacerdotes portare arcam, quia portauerunt eam per Iordanē. Dicendum, ꝙ illud fuit aliquid speciale. Nā ibi Deus volebat diuidere Iordanem manente arca intra aquas, & nūquam aliquid tale factum est: ideo ad exaltationem huius miraculi voluit Deus specialiter, ꝙ sacerdotes portarent arcā; hic autem nihil tale fuit: ideo nō portabant sacerdotes arcam, sed Leuitę, ad quos pertinebat. Item istud non fuit non portare arcam per viam, sed fuit tenere eam in aquis Iordanis, quousque transiret populus, vt colligitur Iosue 3. portatio autem magis ꝑtinebat ad Leuitas, quàm ad sacerdotes. Ad secūdum cum dicebant, quasi regulam dando, ꝙ quando ibat arca in

F medio Israelitarum portabatur a Leuitis, cum autem præcedebat castra portabatur a sacerdotibus, non est concedendum, quia scriptura nō ponit aliquā distinctionem talem, sed absolutè officium portandi arcā tribuit Leuitis, vt patet supra 3. & 4. cap. Dicendum tamen est, ꝙ aliquando inueniunt̄ sacerdotes portasse arcam, & hoc numquam fuit, nisi in aliquo opere speciali, & mirabili: sic enim fuit quando Iosue cū Israelitis de vltima mansione deserti venturi erant ad Iordanem. Nam tunc ex ipsa mansione, vsque ad Iordanem sacerdotes portauerunt arcam pręcedentes populum per duo millia passuum Ios. 3. c. cum etiam diuidendus fuit Iordanis introierunt sacerdotes portātes arcam in aquas Iordanis, & tamdiu steterunt ibi

G quousque transiuit totus populus per alueum arentē, & postea ascenderunt sacerdotes de alueo portantes arcā Ios. 4. c. an tamen post exitū de Iordane, vsque ad locum castrametationis, vsque ad Galgalā, vbi illa nocte castrametati sunt Israelitę portauerunt semper sacerdotes arcā, vel successerint in hoc Leuitę, nō satis patet Iosue 4. Iterum autem sacerdotes portauerunt eam, quando debuerunt corruere muri Iericho: nam istud erat opus admirabile, quod numquam auditum fuerat, s. ꝙ muri totius vrbis nullo impellente ꝑ seipsos corruerint, & quia hoc factum est in pręsentia arcę, voluit Deus, ꝙ tūc arca portaretur a sacerdotibus,

H quia hoc pertinebat ad maiorem honorem. istud patet Ios. 6. Sed post hoc non legitur, ꝙ sacerdotes portauerint arcā, sed soli Leuitę portabant eam, ad quorum officium pertinebat. Sic patet 1. Paralipo. 15. vbi Dauid volebat magnā festiuitatem celebrare trāsferēdo de domo Obethedom arcā Dei in domum suā, & ad hoc non fecit, ꝙ portaretur a sacerdotibus, sed a Leuitis: ideo dixit illicitum esse portari ab alijs, propter quod fecit consecrari Leuitas, vt possent portare illam cum dicitur. eod. cap. tunc dixit Dauid illicitum est, vt a quocunque portetur arca Dei, nisi a Leuitis, quos elegit Dominus ad portandum eam. & postea dicitur, eo. cap. cumque adiuuisset Deus Leuitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur septem tauri, & septem arietes. ita ergo in pręsenti cū non fieret aliquid admirandum, non portarent sacer-

I dotes arcam, sed Leuitæ.

Soli Leuitæ portabant arcam: sacerdotes autem non nisi propter aliquid valde admirandum. Et quòd Oza inordinatè portauit arcam. Quæst. LXVI.

ADHVC obijcietur, ꝙ alijs tēporibus sacerdotes portabāt arcā, s. qn̄ ibatur ad bella, vt 1. Reg. 4. c. ibi duo filij Heli sacerdotis magni portauerunt arcā. Secundo, quia qn̄ arca mota fuit de Gabaa in Ierusalem, & posita est in domo Obethedom, sacerdotes portabāt arcā: nā Oza sacerdos filius Aminadab portabat arcā. 2. Reg. 6. c. & 1. Paralip. 13. ergo licebat sacerdotibus alijs tēporibus portare arcā. Dicendum est, ꝙ arca non portabatur

K a sacerdotibus, sed a Leuitis, quia Deus statuerat eos ad portandū arcā, & nō sacerdotes s̃. 4. c. nisi esset aliquid valde admirādū, sicut fuit in diuisione Iordanis, & in casu murorū Iericho: alias aūt solis Leuitis licebat portare eā, sicut dixit Dauid 1. Parali. 15. Ad primū in ꝯrium dicendū, ꝙ falsum pręsupponit: nā filij Heli summi sacerdotis non portabāt arcā, nec poterāt portare, quia erāt soli duo, s. Ophni, & Phinees. 1. Reg. 2. & 4. c. & tn̄ arca nō poterat portari, nisi saltē a quatuor ꝑ extremitates duorū vectiū, vt innuit Exo. 25. Scđo quia litera, q̄ allegatur 1. Reg. 4. c. nō innuit, ꝙ isti duo sacerdotes portabant arcā, sed potius, ꝙ custodiebant eā tanq̄ principes, cum essent filij summi sacerdotis, quia

quia dicitur eod.cap.erant duo filij Heli cum arca fœderis Domini. Et sic non dicitur, ꝙ portabant eam, sed quòd erant cum ea, ideſt in cuſtodia eius.

Ad ſecundum, quod dicebatur de Oza ſacerdote, quod portabat arcam. Dici poteſt vno modo, quòd ille non erat ſacerdos, ſed Leuita. quia 2.Reg.6.& 1. Paralipo.13.cap. vbi de hoc agitur, non ſatis oſtenditur an eſſet ſacerdos, vel Leuita, licet quid horum fuerit ibi declarabitur. Secundo, quia dato quòd ille eſſet ſacerdos nihil inde probatur, quia ex eis, quæ fiunt inordinatè non probatur aliquis ordo, & tamen illa portatio facta per Ozam fuit inordinata. Sic enim innuit Dauid 1. Paralipome.15. cum ait. vos qui eſtis principes familiatum Leuitarum, ſanctificamini cum fratribus veſtris, & afferte arcam Dei Iſrael ad locum qui præparatus eſt, ne vt a principio, quia non eratis præſentes percuſſit nos Dominus, ſic & nunc fiat; & ita innuit, quòd illicitè fuit portata arca, quando portauit eam Oza, eo quòd non fuit tunc portata a Leuitis. Tertio, quia ibi fuit etiam alius error, quia arca portata eſt ſuper plauſtrum. 2. Regum 6.& 1.Paralipome.13. Iſtud autem erat illicitum, quia arca portari debebat humeris hominum, & non ſuper plauſtra, quia portabatur a Caathitis ſupra tertio, & quarto capitulo, & illis non erant data aliqua plauſtra ad portandum onera ſua, ſicut alijs Leuitis, ſed iuſſum eſt, quòd portarent onera humeris ſuis ſupra ſeptimo capitulo: ideo licet portaretur a Leuitis, vel a ſacerdotibus, aut quibuſcunque alijs neceſſe erat portari illicitè: vnde ex hoc non poteſt ſumi aliquod argumentum, qualiter arca portaretur, vel portari deberet.

Opinio quorundam, quòd Moyſes portabat nunc arcam. Sed quòd Moyſes numquam portauit arcam probatur. Quæſt. LXVII.

ALIQVI dicunt, quòd Moyſes portabat nunc arcam. Motiuum iſtorum eſt, quia dicitur infra in litera, cumque eleuaretur arca dicebat Moyſes; Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, cum autem deponerent dicebat, reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael.

Dicendum, quòd non eſt verum, quia Moyſes nũquam portauit arcam. Nam ſi ex litera illa arguatur dicetur, quòd ſolus Moyſes portabat arcam, quod falſum eſt, quia non poterat portari a paucioribus, quàm a quatuor, vt ſupra dictum eſt. Secundo, quia Moyſes erat princeps totius populi: ideo non pertineret ad eum officium portandi onera, ſed ſolum iubendi, & ordinandi de rebus totius populi. Tertio, quia etiam ſi Moyſes nullius dignitatis eſſet, ſed ageretur cum eo ex vigore legis, non deberet portare arcam, quia portare onera Sanctuarij nõ pertinebat, niſi ad Leuitas, qui erant inter annum triceſimum, & quinquageſimum ſupra quarto, & octauo capitulo. Moyſes tamen erat nunc annorum octuagintaduorum, quia in anno, quo eduxit Iſraelitas de Aegypto erat annorum octuaginta Exod. 7. capit. & nunc erat ſecundus annus ab exitu de Aegypto, vt patet hic in litera, & ſupra primo capitulo: ideo non pertinebat ad eum portare arcam. Quarto, quia iſtud motiuum nihil facit, ſed potius ex verbis literę ſignatur, quòd Moyſes non portabat arcam, ſed alij, quia dicitur: cumque eleuaretur arca dicebat Moyſes, ideſt cum eleuaretur per alios Moyſes dicebat, ſurge Domine. non ergo portabat Moyſes arcam, nec erat vnus de portantibus, ſed erat pręſens cum ea quando portabatur, & ideo loquebatur ille, ſurge Domine, &c.

A Quomodo arca portabatur cum præcederet Iſraelitas. Et quòd ſacerdotes ibant cum ea, & etiam Moyſes. Quæſt. LXVIII.

SED quæretur nunc cum arca pręcederet Iſraelitas vadẽs extra caſtra, quomodo portabatur? Aliqui dicunt, ꝙ arca erat vnum de vaſis Sanctuarij, cuius portatio pertinebat ad Caathitas ſupra 3.& 4. capitu. ſed ipſi quoque portabant omnia alia vaſa Sanctuarij, quæ non erant partes eius. eodem cap. ergo ſimul alij Caathitę portarent onera ſua cum Leuitis, qui portabant arcam, & ſic tota familia Caathitarum præcederet caſtra cum vaſis ſuis. Item dicunt, ꝙ cum totum Sanctuarium deberet portari ſimul, vt non diuiderentur res ſacræ inter ſe, quòd non
B ſoli Caathitæ, ſed etiam omnes alij Leuitę portantes aliqua onera Sanctuarij irent ſimul cum arca præcedendo caſtra.

Dicendum, quòd non eſt verum, quod dictum eſt ſed ſola arca præcedebat caſtra. Cętera autem vaſa Sanctuarij, & partes eius manebant in ordine ſuo in medio Iſraelitarum. Item quia de arca erat aliquid ſpeciale, ſcilicet, qa apparebat ibi gloria Domini, & loquebatur ſuper eam Deus in medio duorum Cherubim ſupra 7. capit. quod non fiebat in aliquo de vaſis Sanctuarij: ideo erat aliqua cauſa, ꝙ ipſa pręcederet, ſed de nullo aliorum vaſorum erat talis cauſa, cũ non appareret in eo aliqua ſpecialis ſanctitas.

C Dicendum autem, ꝙ arca cum præcederet caſtra portabatur a Leuitis Caathitis, & ſaltẽ illi eſſent quatuor, quia non poterat portari a paucioribus, vt dictũ eſt: cum illis autem irent multi alij Caathitę ad hoc, ꝙ mutarent vices portandi arcam: quia ijdem Leuitę non poterant ſemper portare onus, ſed aliquãdo pauſarent ſuccedentibus alijs in portatione oneris. De ſacerdotibus etiam, ideſt de Aaron, & filijs eius dicendum, ꝙ irent ſimul cum arca; licet ipſi non portarent eam; quia ſacerdotes procedebãt in via cum Leuitis, qui erant de Tribu ſua, ſed nullus locus cõuenientior erat, in quo ipſi procederent, quàm ſimul cum arca: ideo irent cum ea. Item patet ex ordine caſtrametandi, quia cum caſtra fixa eſſent Leuitæ manebant in circuitu Sanctuarij, & tamen ad oſtium eius erat Aa-
D ron cum filijs ſuis ſupra tertio capitudo, & iſtud erat ad maiorem cuſtodiam Sanctuarij. ergo cum arca eſſet vas optimum Sanctuarij irent ſacerdotes cum ea ad honorem, & cuſtodiam eius. Item patet ſimile, quia quando arca portabatur ad bella, licet a Leuitis portaretur, tamen ſacerdotes honorabiliſſimè ibant cum illa ad cuſtodiam eius. Sic fuit quando portata eſt ad bellum contra Philiſthinos 1. Reg.4.c. cum dicitur, ꝙ duo filij Heli ſummi ſacerdotis erant cum arca, & quando Saul iterum iuit cõtra Philiſthinos ibat arca cum eo, & cum arca erat Achias ſacerdos, qui ibi conſuluit Dominum 1.Reg.14. & ille dicebatur eſſe ſummus ſacerdos. ergo nũc omnes ſacerdotes, quotquot eſſent, irent cum arca, cum nihil aliud faciendũ
E haberent. De Moyſe quoque dicendũ eſt, ꝙ ipſe iret cum arca. & patet primo ex eo, quod dr̃ in litera, ſ. cũ eleuaretur arca dicebat Moyſes; Surge Dñe, & diſſipentur inimici tui, cum aũt deponeretur dicebat, reuertere Domine ad multitudinẽ exercitus Iſrael, ſed non poterat Moyſes eſſe præſens arcę, quando eleuabatur, & deponebatur, niſi iret cum illa. ergo ẽt Moyſes ibat cum arca. Secundo, quia videtur, ꝙ cũ Moyſes eſſet princeps, tam ſacerdotum, quàm Leuitarũ, & nihil eſſet ſanctius in omnibus vaſis Dei, ꝙ̃ arca, nõ habebat Moyſes cauſam eundi in alio loco, niſi cum arca. Tertio, quia videtur, ꝙ iſta erat conſuetudo de motu arcę, ſcilicet, quòd illa nũquam moueretur ſinę

Moyse, neque Moyses sine illa ad progrediendum in via. Sic colligitur infra quartodecimo, cum dicitur, ꝙ totus populus recessit de castris ad eundum in terram Chanaan. Et quia Moyses noluit ire, non fuit mota arca: cum dicitur. eodem cap. scilicet, arca autẽ testamenti Domini, & Moyses nõ recesserunt de castris. De omnibus aũt alijs Caathitis, & Meraritis, & Gersonitis dicendum, ꝙ non ibant cum arca, sed procedebant in medio Israelitarum in ordine suo. Ad duas rationes in contrarium respondebitur quæstio. sequenti.

An sit verum, quòd arca præcedebat Israelitas per tres dies, & an iret cum nube, vel sine illa, aut distans a castris, vel coniuncta. Et an Leuitæ irent simul omnes. Quæst. LXIX.

SED aliquis dicet, quòd ista litera non potest stare, cum dicitur. Arca Domini præcedebat eos per tres dies, quia significatur, quòd ibat extra Israelitas. Deus tamen statuerat, ꝙ in motu castrorum esset iste ordo, scilicet, ꝙ primo procederent tres tribus, quę erant sub vexillo Iudę: deinde tres Tribus, quæ erant sub vexillo Ruben: deinde omnes Leuitę portantes Sanctuarium iuxta officia sua, postea tres Tribus, quæ erant sub vexillo filiorum Ephraim. vltimo illi, qui erant sub vexillo filiorum Dan. supra secundo cap. ergo teneretur ille ordo, & procederet arca in medio Israelitarum, & non præcederet.

Secundo, quia lex illa fuerat ordinata in monte Synai, vt patet supra 1. & 2. cap. Sed nunc recedebant Israelitę de monte Synai, vt patet hic in litera. ergo nõ est verisimile, ꝙ statim violaretur antequã inciperet obseruari: nõ ergo p̃cederet castra, sed iret in medio.

Aliquis dicet, ꝙ illa lex fuit aliquando seruata, & vt communiter seruabatur, & tamen nunc ex aliqua causa speciali non fuit seruata, & pręcessit arca.

Sed objicıetur, ꝙ etiam nunc fuerit seruata, quia supra in litera ponitur ordo recedendi de monte Synai, & dicitur, ꝙ mouerunt castra primi illi, qui erant sub vexillo filiorum Iudæ: deinde qui erant sub vexillo Ruben, & tunc sequitur. profectique sunt Caathitę portantes Sanctuarium. tamdiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum, & postea dicitur, ꝙ processerant, qui erant sub vexillo filiorum Ephraim, & ad vltimum, qui erat sub vexillo Dan. Et sic Caathitæ cum Sanctuario ibant in medio, sed Caathitę portant arcam supra 3. & 4. cap. ergo non pręcedebat arca, sed ibat in medio.

Dicẽdum, ꝙ arca præcessit hic omnes Israelitas in motu, quasi dirigens in via, & necesse est hoc concedi, cum litera dicat hic. arca fœderis Domini pręcedebat eos per dies tres.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, ꝙ ordo procedendi positus supra 2. cap. fuit ılle, qui semper seruabatur per desertum, & tamẽ nunc in recessu de mõte Synai propter aliquam causam specialem, de qua infra dicetur, præcessit arca. Sic etiã erat lex, ꝙ arca portaretur a Leuitis supra 3. & 4. cap. & illicitum erat portari eam ab aliquo alio. 1. Paralip. 15. ca. tamen interdum ex aliqua speciali causa portabatur a sacerdotibus, sicut fuit in transitu Iordanis, & in casu murorum Iericho Iosue 3. & 6. cap.

Ad secundum dicendum verum esse, ꝙ ista lex dę ordine procedendi facta est in monte Synai, & seruata fuit ibi quantum ad omnia, s. quantum ad ordinem procedendi omnium Israelitarum, etiam quantum ad ordinem procedendi omniũ Leuitarum, pręterquam in arca, quę non iuit in medio, sed præcessit p̃pter aliquã causam specialem, de qua infra dicetur,

F Ad tertiam rationem cum objicitur, ꝙ hic etiã arca iuit in medio. Dicendũ, ꝙ non est verum: & quando dicitur in litera, ꝙ post duo vexilla, & tres Tribus profecti sunt Caathitæ portantes Sanctuarium. Dicẽdum, ꝙ verum est, sed ipsi non portabant arcam.

Et cum objicitur, quòd Caathitę portabãt arcam, Dicendum, quòd Caathitę erant multi, & portabant omnia vasa Sanctuarij, quę non erant partes eius, & nominantur supra 3. & 4. cap. Arca autem erat vnum de his vasis, & sic Caathitæ qui portabant arcã pręcedebant nunc omnes Israelitas. Illi vero, qui portabãt cętera vasa Sanctuarij ibant in medio Israelitarum in ordine suo. Cum autem dicitur in litera: profecti sunt Caathitę portantes Sanctuarium, intelligitur de om-
G nibus alijs Caathitis, qui portabãt cętera vasa Sãctuarij præter arcam. Et propter hoc dicitur absolutè portantes Sanctuarium, quasi totum portarent, quia nõ deerat nisi arca. Ex pręd ictis potest respõderi ad duas rationes factas pręcedenti quęst. quę innuebant, ꝙ arca cum toto Sanctuario præcesserit castra cum omnibus Leuitis.

Ad primam dicendum verum esse, ꝙ Leuitę portabant, tam arcam, quàm reliquum Sanctuarium, & vt communiter omnes ibant simul, & arca cũ cęteris vasis, & tamen nunc ex causa speciali pręcessit sola arca: alia autẽ vasa Sanctuarij manserunt in ordine suo.

H Ad secundam dicendum, ꝙ licet Leuitę diuiderẽtur in tres familias, & haberent onera trium modorũ, vt patet supra 3. & 4. capi. tamen omnes familię Leuitarum ibant simul in procedendo; ita ꝙ nullus de Leuitis misceretur eis, quamquam ipsi non miscerẽtur inter se, sed quęlibet familia per se ibat: & iste erat ordo eorum procedendi supra secundo cap. Aliqui autem putant, ꝙ non irẽt simul, sed ꝙ in motu castrorum præcederent tres Tribus, quę erãt sub vexillo Iudæ, & statim procedebant Gersonitę, & Meraritę portãtes onera sua: deinde sequebantur tres Tribus, quę erant sub vexillo Ruben, & postea sequebantͣ Caathitę portantes vasa sua. Iste ordo innuitur in litera, & tamen verum est, ꝙ omnes familię Leuitarum simul ibant in medio castrorum, vt innuitur supra 2. cap. vt supra declarauimus: & tamẽ siue vno modo, siue alio
I dicatͣ non pręcedebat aliquis Leuita Israelitas in motu: ideo neque aliqua pars Sanctuarij: nunc tamen ex causa speciali pręcessit arca.

An semper arca præcesserit in deserto Israelitas, vel solum nunc. Quæst. L X X.

QVAERETVR cum dicatur hic, ꝙ arca Domini pręcedebat Israelitas per tres dies. An istud fuerit semper quamdiu Israelitæ fuerunt in deserto, vel solum fuit nunc.

Aliqui dicunt, ꝙ istud fuit per totũ desertum: & patet primo, quia dicitur hic. Arca Domini præcedebat eos: & istud significat consuetudinem: nam si vna vice tantum fuisset factum, non diceretur præcedebat
K eos, sed præcessit eos. Secundo patet, quia dicitur in litera, ꝙ cum eleuaretur arca dicebat Moyses; Surge Domine: cũ aũt deponeretur dicebat, reuertere Dñe ad multitudinem exercitus Israel, & tñ si arca iret in medio castrorũ non diceret Moyses, reuertere Dñe, quia nõ reuertitur ad aliquos, nisi qui p̃cessit eos, vel recessit ab eis, ergo extra castra ibat arca, qñ Moyses ista dicebat. Si aũt objiciatͣ, ꝙ hoc fuit semel, qñ arca p̃cessit de monte Synai: nã tunc potuit dici, reuertere Domine, eo ꝙ arca præcedebat, & videbatur Deus esse extra castra. Dicendum, quòd non stat, quia dicitur in litera: cumque deponeretur dicebat Moyses, reuertere Domine, sed deponeretͣ, significat cõsuetudinem,

dinem, quia si esset vnicus actus diceretur cum deposita fuit. ergo videtur, quòd semper præcedebat arca, & ita consuetum erat, ꝙ Moyses diceret quandocunque deponebatur, reuertere domine, &c.

Tertio, quia si istud non esset consuetum nõ videretur, ad quid cur nũc præcederet arca recedendo de monte Synai: sed dicitur, ꝙ pręcedebat. ergo videtur, quòd ista erat consuetudo, & regula, vt deberet arca præcedere per totum desertum, & poneretur hic potius quàm alibi, quia ista fuit prima mutatio castrorum post factam arcam, ponitur hic de ordine procedendi eius. Nam in monte Synai arca fabricata est, & cum hic in prima mutatione dicatur, quòd arca præcesserit, intelligẽdum videbatur, quòd postea semper ita fuerit.

Quarto, quia manebat causa pręcessionis arcę. nam dicitur, quòd pręcedebat ad disponendum locum castrorum, & tamen conueniens erat Israelitis, quòd semper disponeretur eis locus castrorum: ideo conueniens erat pręcedere semper arcam.

Quinto patet, quòd ita semper factum fuerit per desertum: nam etiam in vltima castrametatione deserti, quando transierunt Israelitæ Iordanem pręcedebat arca per duo millia cubitorum, Iosue 3. cap. de toto ergo tempore intermedio videtur ita iudicandũ esse, & istud tenent aliqui pro firma veritate.

Opinio quorundam, quòd arca non præcedebat semper Israelitas per desertum. Quæst. LXXI.

In contrarium videtur, quòd arca non pręcedebat semper Israelitas per desertum, sed solum nunc pręcessit. Primo patet, quia Deus dedit ordinem locandi castra supra secundo cap. & ponitur arca cum Sanctuario in medio: ideo in processu talis debet esse ordo, quòd arca, & Sanctuarium sint in medio. Secundo, quia etiam supra secundo capit. ponitur ordo procedendi, & dicitur, quòd qui erant sub vexillo Iuda prius mouerunt castra: deinde qui erant sub vexillo Ruben: & postea sequitur: leuabitur autem tabernaculum testimonij per officia Leuitarum, & turmas eorum. & ponitur de toto tabernaculo, quia nulla pars eius excipitur: & postea dicitur de alijs duobus vexillis, quòd sequerentur: ideo ordo datus ad procedendum erat, quòd totum Sanctuarium cum arca procederet in medio. Tertio patet, quia Iosephus lib. 3. Antiquita. Ponens ordinem procedendi, dixit arcam ire in medio sex Tribubus præcedentibus, & totidem sequentibus. Quarto, quia videtur litera significare istud hic, inquantum dixit arca fœderis Domini pręcedebat eos per dies tres, & sic innuit, quòd non præcessit arca, nisi in istis tribus diebus primis post recessum de monte Synai, quia si generale esset, quòd arca pręcederet Israelitas non diceretur, quòd pręcedebat per dies tres, sed absolutè, ꝙ præcedebat: scriptura tamẽ limitauit tempus: ergo videtur, quòd non præcesserit, nisi in his tribus diebus, & postea semp ierit in ordine suo in medio castrorum. Nisi forte aliquis dicat, quòd præcedebat per dies tres, idest semper recedebat de castris tribus diebus. antequam mouerentur castra, & ita præcedebat per tres dietas. Sed hoc falsum est, sicut infra declarabitur.

Dicendum, quòd istæ duæ positiones habent satis de apparentia propter aliqua motiua earum, tamen secunda est vera, scilicet, quòd arca non præcesserit semper, sed solum nunc, vel si aliquando fuisset aliqua causa specialis pręcedendi, de quo nõ legitur in toto deserto.

A *Responsio ad rationes primæ positionis, scilicet, quòd præcesserit arca per totum desertum. Quæst. LXXII.*

Nunc responderi potest ad motiua cõtrariæ positionis, quæ sunt supra quæst. 70.

Ad primum dicendum, quòd istud verbum pręcedebat signat actum, qui continuatur, & nondum est completus, non tamen innuitur, quòd erat consuetum in omni mutatione castrorum præcedere arcam: sed dicitur hoc, quia ille actus durauit per tres dies, & quia tres dies non sunt simul extendebatur iste actus præcedẽdi per eos: & dicitur quòd præcedebat per tres dies, idest in omnibus illis tribus diebus.

B Ad secundum dicendum, quòd istud potest significare consuetudinem, & non illam significat, scilicet, quòd non solum in hac mutatione prima castrorum Moyses dixit istud, sed etiam in omnibus: nam quandocunque eleuabatur arca, vt portaretur dicebat Moyses. Surge Domine, & quando deponebatur dicebat. reuertere Domine. Cum autem obijcitur, quòd non poterat dici reuertere, nisi arca esset extra castra. Dicendum, quòd intelligitur reuertere Domine, idest iam non procedas, sed sta, quia quamdiu mouebat arca videbatur, ꝙ Deus moueretur, & si nõ cessaret moueri cessante arca videretur, ꝙ ibat extra multitudinem Israel, & recedebat ab eis: ideo dicebat Moyses reuertere, idest non procedas vltra, sed mane, & patet quòd sic intelligatur, quia alias, siue semel tãtum arca pręcesserit, siue semper procedere oportebat dicit eam elongatam esse a castris, iuxta illos, qui C dixerunt, quòd pręcedebat per tres dietas. Sed falsum est, quia arca ibat in fronte castrorum, quia non potest aliter poni, & sic non erat extra castra. Dicebatur tamen, quòd Deus reuerteretur: ideo non potest accipi, quòd arca esset elongata, nec in ista vice, quę pręcessit, neque in alijs, sed semper competebat hoc, siue arca iret in medio exercitus, siue in fronte, ꝙ reuerteretur Deus, idest non procederet, sed staret.

Ad tertium dicendum, quòd aliqua causa specialis fuit, quare præcederet nunc, & non semper, vt dicetur sequenti quæst. ideo non ponitur hic istud pro regula, quòd semper sic præcesserit, sed pro vna vice D tantum. cum dicatur, quòd præcedebat per tres dies, idest non præcessit, nisi in illis tribus diebus.

Ad quartum dicendum, quod non mansit semper ista causa præcessionis arcæ, quia licet nunc præcesserit ad prouidendum locum castrorum, non fuit postea necessaria talis prouisio, vt infra dicetur.

Ad quintum dicendum, quòd illud nihil probat: nam ibi fuit causa specialis, & necessaria, vt arca deberet præcedere, quę tamen non erat in deserto, vt dicetur quęst. sequenti.

Quare nunc arca præcessit, & non post. Et duæ causæ quare arca præcedebat. Quæst. LXXIII.

E Sed quęretur cum generale esset, quòd arca cum toto Sanctuario procederet in medio exercitus, quomodo nunc pręcessit Israelitas.

Aliqui dicunt, quòd non fuit propter aliquam causam, neque aliquid conferebat, sed solum fuit ad gloriam arcę.

Dicendum, ꝙ non stat, quia in litera ponitur aliqua causa pręcessionis, scilicet arca Domini pręcedebat prouidens castrorum locum: sed istud erat aliquid facere. ergo non erat verum, quod sine causa pręcedebat. Tenendum est, quod fuit aliqua causa specialis, quare pręcesserit nũc, quia ita fieri solet, quòd agatur

interdum cōtra regulam propter specialem causam, sicut ad solos Leuitas pertinet portare arcam supra 3. & 4. cap, aliquando tamen portauerunt illam sacerdotes propter aliquid speciale, sicut in transitu Iordanis, & casu murorum Ierico Iosue 3. & 6. capit. Sic igitur erat generale, quòd arca procederet in medio: aliquando tamen ibat in principio, sicut fuit ad transitum Iordanis, & ibi fuerunt duæ causę, quare arca præcederet. Prima, quia volebat Deus diuidere Iordanem ad transitum Iudæorum; sed hoc facere volebat per pręsentiam arcæ: ideo voluit, quòd arca præcederet intrando prius in Iordanem. Secundo, quia erat arca necessaria ad dirigendum Israelitas in motu, cessauerat enim ibi columna nubis, quæ solebat præcedere Israelitas in deserto. Nam sicut cessauit manna statim, vt introierunt Israelitę in terram Chanaan Iosue quinto cap. ita cessauit columna nubis antequā intrarent in terram Chanaan iuxta Iordanem: ideo oportebat, quòd haberent iam aliud directiuum loco nubis: & istud fuit arca. patet hoc Iosue tertio, scilicet, quando videritis arcam, & sacerdotes portantes eam, surgite & sequimini, sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duorum millium, vt possitis procul videre, & nosse, per quam viam ingrediamini, qa prius non ambulastis per eam.

Ita in præsenti erant duæ causæ ad hoc, quòd arca pręcederet. Prima fuit ad disponendum locum castrorum, sicut in litera dicitur. Arca Domini præcedebat prouidens castrorum locum. & forte fuit hic aliqua specialis causa prouidendi locum castrorum. quod nō fuit in alijs castrametationibus: ideo solum nunc præcessit. Secunda fuit ad ostendendum Israelitis excellentiam arcę, vt putarent ibi esse diuinā virtutem, & consolarentur, atque confiderent habendo illam secum, sicut è contrario Philisthini quando viderunt arcam Dei venisse in castra timuerunt valde dicentes. Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicētes. veh nobis, quis nos liberabit de manu deorū sublimium istorum 1. Reg. 4. ca. Et ad hoc volebat Deus innuere Israelitis, quòd per pręsentiam arcę conferebantur eis bona multa: & quia nunc arca nouiter facta fuerat, voluit quòd pręcederet castra, quasi per virtutem illius disponeretur locus castrorum, & liberarentur Israelitę ab omnibus malis. Postea autem non fuit istud necessarium, cum semel arca haberetur in honore: ideo postea non pręcessit.

Quomodo arca prouidebat locum castrorum.
Quæst. LXXIIII.

ADHVC quæretur quomodo arca prouidebat locum castrorum. Aliqui dicunt, quòd illa pręcedebat ad signādum locum castrametationis, scilicet, quòd vbi illa staret figerentur castra, & per locum per quem illa moueretur, procederent Israelitę.

Sed obijcietur, quòd arca non proderat ad istud, qa hoc faciebat columna nubis, quæ mouebatur ab Angelo, & pręcedebat in fronte exercitus, & assignabat locum castrametandi, & tempus recedendi.

Aliquis dicet, quòd nunc non erat nubes, quę dirigeret: ideo fuit arca necessaria ad dirigendum in via.

Dicendum quòd non stat, quia nubes semper dirigebat, siue per diem, siue per noctem, Exod. 13. capit, scilicet: Dominus pręcedebat eos ad ostendendum viam per diem in columna nubis, & per noctē in colūna ignis, vt dux esset itineris in vtroque tempore, numquam defuit columna nubis per diem, neque columna ignis per noctem coram populo. Item patet specialiter in isto recessu de monte Synai, quòd

F fuerit columna dirigens, vt patet supra in litera, scilicet, anno secundo eleuata est nubes de tabernaculo fœderis, profectique sunt filij Israel de deserto Synai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. & sic apparet per totam viam de deserto Synai, vsque ad desertum Pharan, vbi castrametati sunt, direxit eos nubes. Item patet hic in litera, quia cum dicitur arca Domini pręcedebat eos prouidēs castrorum locum, sequitur. nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederent. ergo nubes pręcedebat, & illa prouidebat locum castrorum.

Adhuc dicūt isti, quòd arca prouidebat locum castrorum, quia dirigebat ad illum. Sic enim Iosue 3. iubetur, ꝙ Israelitę sequerentur arcam, quæ præcederet G eos, vt scirent viam, per quam deberent ingredi: ita ergo esset hic.

Dicendum quòd non est simile, quia ibi iam defecerat nubes iuxta Iordanem, & numquam vltra eam viderunt Israelitę: ideo oportuit, quòd daretur eis alterum directiuum, & istud fuit arca. Sed hic erat nubes, quæ dirigeret, vt dictum est. ideo non erat necessaria arca ad prouidendum loca castrorum.

Dici potest, quòd pręcedebat arca disponēs castrorum locum non quasi necessarium esset, sed quia vere illud faciebat. Et hoc quia arca ibat in fronte exercitus, & super eam ibat columna nubis, per cuius motum H sciebatur via, & locus castrametandi: ideo arca, quæ ibat simul cum nube dicebatur idem facere, qđ nubes, scilicet, quia vbi illa stetisset figebantur castra. Et ideo secūdum illos, qui dicunt, quòd arca semper præcedebat, dicetur quòd illa semper prouidebat castrorum locum. secundum illos autem qui dicunt, ꝙ solum nunc præcesserit debet dici, quòd solum nunc arca ꝓuidit locum castrorum: postea autem semper columna nubis prouidit locum castrametandi.

Per tres dies, per quos arca præcessit quid intelligatur. Et ista quæstio satis tibi notum est, quòd differt a quæst. 58.
Quæst. LXXV.

I DE istis tribus diebus, ꝑ quos dicitur arca hic pręcessisse Israelitas est dubium, quomodo accipiantur.

Aliqui dicunt, quòd sunt tres dies, idest tres dietę, scilicet quòd tribus diebus pręcedebat arca mota de castris antequam castra mouerentur, & veniebat per tres dies prius ad locum castrorum.

Sed dicendum, quòd istud non stat. Primo, quia innueretur, quòd in omni motu castrorum pręcedebat arca, & tamen falsum est, quia solum præcessit nunc recedendo de mōte Synai, vt supra dictum est.

Secundo, quia non poterat fieri, quòd arca præcederet per tres dies, neque per vnam, quia tunc oportebat pręsciri locum castrorum per tres dies, sed falsum est, quia non sciebant Israelitæ, sed erant semper expectantes motum nubis: ideo dicebantur esse Israeli- K tæ semper in excubijs Domini præcedenti capitulo, & Exod. quadragesimo. non poterat ergo sic præcedere arca.

Tertio, quia etiam si sciretur prius motus castrorū non poterat portari arca præcedendo, quia illi, qui portarent nescirent, per quam viam ituri erant, neque etiam vbi mansuri essent, quia hoc sciebatur per solā columnam præceden. cap. Nisi forte dicatur, quòd cū arca ibat columna, quia tunc sciretur via, & locus castrametandi.

Sed hoc nō stat, quia Israelitę, qui manebant in castris nescirent tempus mouendi castra, & dato quòd diceretur eis recedite post triduum nescirent viam, quia non habebant directorem.

Quarto

Quarto quia istud videbatur prorsus inutile, quòd arca præcederet per tot dies, quia in hoc nihil conferebat Israelitis cum non viderent eam, & tamen non est ponendum aliquid in operibus Dei sine ratione.

Quinto, quia istud esset ponere arcam in periculo, & eos qui portabant illam, vt posset capi ab hostibus nam aliquando capta est ab hostibus existens cum toto exercitu, vt quando ceperunt eam Philisthini 1. Regum 4. cap. a fortiori capi posset si sola esset, idest cum paucis distans ab exercitu per tres dietas.

Sexto quia gentes quæ habitabant in lateribus deserti oderant Hebræos transeuntes per illud, & insidiabant eis si forte posset inuenire aliquos paucos quos occiderent, aut prædarentur, vnde extremitates exercitus intuebantur si aliqui manerent tardi, & illos capiebant. Sic fecerunt Amalechitę Deuter. 25. memēto quid fecerit tibi Amalech quando egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi in via, & extremos agminis tui qui lapsi residebant occiderit. a fortiori ergo occiderent eos, qui per tres dietas distabāt ab exercitu.

Nisi forte dicas, quòd arca defenderet se, & portitores suos.

Sed istud non erat semper verum, cum ipsa capta fuerit a Philisthinis, & manserit in potestate eorum longo tempore 1. Reg. 4. & 5. cap. sed periculum non erat ponendum, sine necessitate.

Septimo quia per hoc nocebatur manētibus in castris: habebāt enim magnam confidentiā in arca Dei, ideo quanto illa magis elongaretur ab eis magis timerent, cum autem esset pręsens confiderent. nam propter hoc portabant eam secum in bella, vt adiuuarentur per eam 1. Reg. 4. & 14. cap.

Octauo quia illi qui portarent arcā hoc modo non haberent cibos. nam Israelitæ in deserto non manducabant, nisi manna Deuteronom. 8. istud tamen solū cadebat in circuitu castrorum Exodi 16. & sequenti cap. ideo non haberent cibos illi qui per tres dietas distarent a castris: non est ergo dicēdum, quòd per tres dies, idest per tres dietas pręcederet arca motum castrorum.

Alia opinio de tribus diebus de mente auctoris.
Quæst. LXXVI.

ALITER dicendum est de istis tribus diebus, s. quòd non pręcederet arca Israelitas per aliquem diem, sed iret in fronte castrorum coniuncta Israelitis, vel parum distans ab eis, ita vt videretur. Sed sunt isti tres dies in quibus processerunt Israelitę de deserto Sinai vsque ad desertum Pharan, s. quòd præcessit in his tribus diebus vadens in fronte castrorum, & postea nunquam præcessit, sed iuit in medio exercitus cum reliquo tabernaculo.

Sed obiiciunt, quòd arca iret elongata a castris per tres dietas, quia simile habetur Iosue tertio. scilicet, quòd arca pręcederet Israelitas per duo millia passuum. Dicendum, quòd non est simile, primo quia ibi non elongabatur arca ab Israelitis per tres dietas, neque per vnam, sed solum elongabatur tantum, vt possent Israelitę videre arcam, & ipsa esset separata ab eis, & sic erat inter eos, & illam spatium duorum millium cubitorum, scilicet sit inter vos, & arcam spatium cubitorum duorum millium, vt possitis procul videre, & nosse per quam viam ingredimini eod. cap. Sed hic non erat sic, quia si præcederet arca per tres dies, non viderent eam Israelitæ, & ita non prodesset eis ad aliquid. Secūdo, quia ibi fuit conueniens, quòd arca præcederet, & esset aliqualiter elongata a populo. nam tunc non erat columna quæ dirigeret eos, quia iam cessauerat ante transitum Iordanis, & sic indigebant alio directiuo, & istud fuit arca, non debebat tamen esse coniuncta populo, quia tunc non viderent eam, sed si aliquantulum distaret. ideo debuit esse aliqua distantia, & non valde magna, sicut dicitur Iosue tertio. sit inter vos, & arcam spatium cubitorum duū millium, vt possitis procul videre, & nosse per quam viam ingrediamini. & sic propter hoc erat aliquantulum procul, vt videri posset, in præsenti autē non erat sic, quia Israelitę habebant aliud directiuum pręter arcam, scilicet nubē quæ erat in principio castrorum: & dato ꝙ pręcederet arca solum in fronte exercitus, & nō distaret, aliqualiter posset dirigere, & videri, eo ꝙ super illam erat eleuata columna nubis, quæ videretur propter altitudinem suam, dato quòd nō distaret a castris. non erat sic de arca, quando ibat sola in transitu Iordanis, quia non poterat ipsa eleuari, ideo non videretur si non distaret aliquātulum, & propter hoc debuit distare spatio duorum millium cubitorum, vt sic videri possit Iosue 3.

Per dies tres. Idest, quòd arca Domini pręcedebat Israelitas per tres dies, quod dupliciter ītelligi potest. Primo modo, quòd pręcederet per tres dies, idest per illos tres dies quibus iuerunt Israelitæ de monte Sinai vsque ad primam māsionem de qua supra dicebatur, quòd profecti sunt de monte Domini viam trium dierum.

Alio modo intelligitur, quòd præcedebat per tres dies, idest in recedendo de monte Sinai arca Domini præcedebat Israelitas, & hoc per tres dies, idest, quòd tribus diebus, antequam recederent Israelitæ recesserat arca, & venit in locum castrorum tribus diebus priusquam ipsi.

Sed hoc non stat, quia sequuntur ad hoc aliqua, quæ non sunt verisimilia. Primum est, quòd recederet arca per tres dies ante Israelitas, & cognosceretur tribus diebus ante quàm motus castrorum fieret, sed hoc non stat, quia semper erant incerti, quousque viderent moueri columnam.

Item si arca pręcederet per tres dies ante motum castrorum, per quid dirigerentur portantes arcam ad locum castrametationis? Non potest dici, quòd per motum nubis, quia cum mota nube mouerentur Israelitę nō posset arca pręcedere Israelitas per aliquod tempus in motu.

Item dato, quòd recedente columna cum arca manerent Israelitę in castris vsque ad dies tres sine colūna, sequeretur, quòd cum recederent nescirēt locum quo ire deberent, nec quā transeundum erat, quia nullum habebant signum itineris directiuum, ideo non poterat dici, quòd moueretur columna cum arca tribus diebus ante motum castrorum, & tunc non poterit dari quomodo illi qui portarent arcam pręcederent castra tribus diebus, quia nescirent viam, nec castrametandi locum.

Dicet aliquis, quòd arca præcedebat Israelitas per dies tres, sicut in terra Chanaan cessante nube præcedebat duobus millibus passuum, vt patet Iosue capitulo tertio.

Sed dicendum est non esse simile, quia quando Israelitę transierunt Iordanem mouebātur per terram populatam habentem vias, & Iudęi non habebāt determinata aliqua loca ad castrametandum, sed vbicūque vellent illa figebant. Cum tamen arca pręcedere deberet determinabat Iosue de loco vbi vellet fieri castrametationem, & vsque ad ipsum locum Iudęi pcedentes sistebant portantes arcam, & hi erant sacerdotes, vt dicitur. reliqua vero multitudo cum peruenisset ad ipsum locum, castra figebat. In deserto autem

tem non poterat ſic eſſe, quia loca caſtrametationum erant eis incerta, & via qua procedendum eſſet, cum ad omnia hęc dirigeret colūna nubis: ideo nō poſſent ſacerdotes moueri conuenienter per tres dies cum arca, vel Caathitę ante motum caſtrorum. Item dato quòd mouerentur portantes arcam, neſcirent tamen locum caſtrametationis, quia ſiue hic, ſiue ibi, ipſi ſtarent, niſi ibi quoque columna conſtitiſſet, non figebantur caſtra, cum ad motum, & ſtationem columnę hęc dirigerentur, vt patet ſupra præcedenti capitulo. Item litera dicit hic, quòd arca præcedebat ad diſponendum caſtrorum locum, ſed ipſa nō poterat diſponere, niſi etiam columna diſpoſuiſſet. ergo ipſa cum columna mouebatur, ſed columna non præcedebat Iſraelitas vadens in fronte exercitus. ergo pariter arca in principio caſtrorum præcedebat. Item dato, quòd arca dirigeret portantes ſe, & aliqua virtute diuina ipſi mouerentur per locum per quem ituri erant, & cōſiſterent in loco vbi conſiſtere debebāt, & nubes erat recubitura ad fixionem caſtrorum, tamen erat ſuperfluum hoc fieri, quòd enim fieri poſſet ſatis apparet. Sic enim factum eſt, quando Philiſthini immiſerunt arcā Domini de terra ſua impoſitam plauſtro, quod portabatur a duabus vaccis fętis, & aſcendebant contra terram Iudæorum, nec declinabant ad dexteram, nec ad ſiniſtram mugientes, nemo tamen eas dirigebat, vt patet 1. Regum. capitu. 6. Quod autem eſt ſuperfluum eſſe virtutē talē, quę dirigeret portantes arcam quantum ad viam, & quantum ad locum caſtrametādi manifeſtum, quia tunc ſuperflueret ipſa columna nubis, vel arca. Poterant enim per quodlibet iſtorum ſignorum ſufficienter dirigi Iſraelitæ. Nō ergo oportebat multiplicari illa. Item adhuc nullo modo erat vtile Iſraelitis, quòd arca pręcederet per tres dies antę motum caſtrorum, quia tunc ad nihil proficeret cum non viderent eam Iudæi.

Ideo dicendum, quòd arca nō pręcedebat per tres dies, ita quòd receſſiſſet de caſtris diebus tribus ante motum caſtrorum, ſed præcedebat tribus diebus. i. in illis tribus diebus quibus peruenerunt Iſraelitæ de monte Sinai ad primam manſionem præcedebat arca, ſcilicet, ꝙ mouebatur in fronte caſtrorum, & ſup illam erat nubes.

Prouidens caſtrorum locum. Ideſt arca præcedebat ad hoc, quòd ipſa primo aſſignaret caſtrorum locum, quàm Iſraelitæ venirent, & hoc erat, quia nubes mouebatur ſuper arcam. vbi autem ſtetiſſet nubes pariter arca ſtabat, & quia nubes deſignabat caſtrorum locū, arca quę ſimul mouebatur, dicebatur etiā prouidere locum caſtrorum.

Nubes quoque domini ſuper eos erat per diem cū incederent. Hoc intelligitur de nubecula, quę dirigebat Iſraelitas in via præcedens in fronte caſtrorum ſuper arcam. dicebatur tamen eſſe ſuper eos. i. ſuper Iſraelitas, quia iuxta eos erat in fronte caſtrorum.

Aliqui autem intelligunt hoc de nube quadā magna, quæ dicebatur eſſe extenſa ſuper omnia caſtra, quando mouebantur ad protegendum Iſraelitas ab æſtu, & iſta non erat in modum columnæ, quia erat valde lata tegens omnia caſtra. de hac tamen an ſit, dictum eſt Exo. capitulo 13. & dicetur infra 14. capitu. Hoc autem ſolū de nube columnari intelligitur. Et dicitur, quòd erat ſuper eos per diem, quia apparebat per diem in colore nubis, per noctem vero in colore ignis, & luce, vt patet præcedenti capi. Si autē aliquādo per noctem ambularēt, non dicebatur moueri ſup eos nubes, ſed ignis, ſicut fuit cum tranſierunt mare rubrum, vt patet Exo. capi. 14.

Cumque eleuaretur arca dicebat Moyſes. Hoc intelligitur de eleuatione eius ad motum caſtrorum.

F In quo ſciēdum quòd ſignum mouendi caſtra nō poterat eſſe per arcam, ſed per nubem, quia arca erat in ſanctuario. Erat tamen modus quòd cum receſſiſſet nubes quę erat ſuper ſanctuario introibat Aaron cum filijs ſuis, & diſponebant vaſa ligantes ea operimentis ſuis, vt patet ſupra cap. 4. tunc Caathitæ accipiebant illa ad portandum. Gerſonitę autem & Meraritæ venientes deponebant Sanctuarium, & procedebant ad primam partem caſtrorum, ſ. ad vexillum filiorum Iuda. diſpoſita autem arca & ligata operimentis ſuis Caathitæ mouebantur ad illam partem, in qua erat nubes, vt pariter mouerētur cum nube in fronte caſtrorum. Cum vero ipſi moueri inciperent Moyſes dicebat iſta quæ infra habētur, quia tūc mouebatur arca.

G *Surge domine & diſſipentur inimici tui.* Loquebatͬ Moyſes ad Dominum, vt faceret iter ſuū proſperum depellendo omnes aduerſitates hoſtiles, & quæcunque alia incommoda viarum, & loquebatur quòd ſurgeret velut ſi Deus eſſet in arca fęderis, & hactenus recubuiſſet cum manebant caſtra: nūc vero procedendum erat, ideſt ſurgere debebat. vel dicitur ſurgere, ideſt parare ſe ad bellum contra hoſtes ſuos: tales enim metaphoras frequenter ſcriptura facit de Deo, vt patet Exo. cap. 15. Dominus quaſi vir pugnator. & dicebat Moyſes potius iſta verba in motu arcę fęderis quàm nubis, vel alicuius rei ſanctuarij, quia in arca erat ſpecialiter gloria Domini.

Et diſſipentur inimici tui. Ideſt diſſipa inimicos noH ſtros qui ſunt inimici tui. Deus enim nullum habet propriè inimicum, quia qui inimici ſunt oderunt ſe. Deus autem nihil odio habet eorum quæ ſunt, quia ſi aliquid odio haberet illud conſiſtere non poſſet, vt patet Sap. cap. 11. ſ. ſed miſereris omnium, quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pęnitentiā: diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: nec enim odiens aliquid conſtituiſti aut feciſti: quomodo autem poſſet aliquid permanere niſi tu voluiſſes? aut quod a te vocatum non eſſet conſeruaretur? Dicitur tamen Deus habere inimicos, quia illi qui erant inimici Iudęorum erant inimici Dei, ſi Iudęi colerent Deum. ſic patet Exo. cap. 23. ſ. quòd ſi audieris vocem eius, & feceris I omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Dicebat autem Moyſes quòd diſſiparētur inimici Dei, ideſt populi aduerſantes Iudęis, qui ſunt inimici Dei, iuxta illud Pſalm. 88. nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. & alibi, qui vos tangit me tangit.

Ex iſtis autem verbis Moyſi inoleuit in Eccleſia cōſuetudo quæ iam pro lege ſuſcepta eſt, ſ. vt in principijs canonicarum horarum dicatur. Deus in adiutorium meum intende &c. In quo petimus vt Deus ſurgat ad adiuuandum nos, ſicut Moyſes petebat hic in principio cuiuslibet profectionis caſtrorum, quòd Deus ſurgeret ad diſſipandum hoſtes. Etiam dicebat hoc, vt gloria Domini, quæ erat ſuper arcam diſponeret viam, tollendo ſerpentes, & beſtias, & cęteK ra incommoda viarum: & hoc eſt prouidere caſtrorum locum. Vnde aliqui Iudæi dixerunt quòd arca pręcedebat, vt omnem montem, & viam abruptam planam redderet ſicut legitur infra cap. 21. de ſcopulis Arnon. Sed iſta poſitio irriſio eſt. Quod autem dicitur de ſcopulis Arnon, non fuit ſine ſpeciali cauſa de qua ibi dicetur. Si tamen arca feciſſet hoc quod dicunt, expreſſum foret quia magnum erat miraculum.

Et fugiant qui oderunt te. Ideſt fugiant qui oderunt nos, & propter hoc dicuntur odiſſe te, ſicut inimici noſtri vocantur inimici tui. Nulla enim gens eſt quę Deum

Deum directe odisse possit, cum enim sit summum bonū non potest ab aliquo apprehendi in ratione mali cui debetur odium, & ipsi quoque qui ab eo puniūtur, licet dicantur eum odisse non tamen directe oderunt. Sed accipitur odium Dei pro odio, quod gentes habebant ad Iudæos. constituebant enim Iudæi Deū tanquam ducem exercitus ipsorum, vnde vocabant se castra Dei viuētis, sicut dixit Dauid, vt patet primo Regum capitu. decimoseptimo. Et quia quicunque oderit aliquem exercitum ducem etiā exercitus exosum habet, gentes quæ habebant Iudæos exosos dicebantur odisse Deum, etiam serpentes, & bestię dicebantur odisse Deum inquantum volebant lędere Iudæos transeuntes per desertum, nisi Deus tolleret.

A facie tua. Idest fugiant ante te. Deus vbique erat, & nihil ante ipsum, & post ipsum fugere poterat. Sed dicebatur Deus esse specialiter in arca fœderis, quia ibi apparebat gloria eius, ideo quādo aliquid fugeret visa arca fœderis, dicebatur fugere a facie Domini. & ista erat causa quare præcedebat arca in fronte castrorum, scilicet, vt in præsentia arcę omnia nociua fugerent.

Cum autem deponeretur. Idest quando arca consistebat in loco figendorum castrorum, dicebatur arca deponi, quia portabatur in via super humeros Leuitarum. Cum vero consistendum esset, deponebant eam de humeris, & vbi stetisset arca Sanctuarium construebatur erigendo, & ibi manebat nubes super illud, nec mouebatur vsque ad aliam profectionem castrorum.

Aiebat. Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel. Hoc loquebatur tanquam si Deus esset in arca, & quia precedebat arca castra, & tunc consistendum erat orabat, quòd reuerteretur Deus in castra quę posteriora erant. Orabat autem hoc Moyses, quia sicut indigebant, quòd Deus pararet viam antequam mouerentur, ita indigebant, quòd castra locata a malis ingruentibus custodiret. dicitur ad multitudinem exercitus, quia Israelitæ in procedendo erant dispositi in modum castrorum, nam per vexilla, & turmas suas procedebant, vt patet supra in litera.

CAP. XI.

INTEREA ortū est murmur populi quasi dolentium pro labore contra dominum. Quod cum audisset iratus est, & accensus in eos ignis domini deuorauit extremam castrorum partē. Cumque clamasset populus ad Moysen, orauit Moyses ad dominum, & absorptus est ignis. Vocauitque nomen loci illius incensio, eo quòd succēsus fuisset contra eos ignis Domini.

I*nterea*. Dicto de multitudine Israelitarum progrediente. Hic agitur de casu a progressu impediente, & ponuntur multi casus impediētes progressum. Primo de obiurgatione populi. Secundo de murmuratione Mariæ, & Aaron fratrum Moysi. Tertio de separatione exploratorum. Quarto de seditione Core, & sibi adiunctorum. Quinto de commotione populi propter penuriam aquarum. Secunda in capitu. sequenti. Tertia in capit. decimotertio. Quarta in capit. decimosexto. Quinta in capitulo vigesimo. potest autem adhuc poni sexta, scilicet de inuasione aduersariorum in eodem capitu. ibi. *Misit interea.* Prima in duas, quia primo ponitur murmuratio ex impatientia laboris. Secundo ex concupiscentia saporis ibi. *Vulgus quippe.* Illa secunda diuiditur in quinque partes, quia primo ponitur dicta murmuratio. Secundo Moysi afflictio. Tertio Domini consolatio. Quarto promissi impletio. Quinto peccati punitio. secunda ibi. *Audiuit ergo Moyses.* Tertia ibi. *Et dixit Dominus.* Quarta ibi. *Venit ergo Moyses.* Quinta ibi. *Adhuc carnes.* Circa primum. *Interea ortum est murmur.*

An quæ sequuntur continuentur supradictis. Et quando murmurauerunt Hebræi. Et quòd incensio, & sepulchra concupiscentiæ sunt idem. Quæst. I.

QVAERET aliquis, an ista se habeant continuate ad ea quæ supra dicta sunt.

Et respondendum est, quòd sic, quia supra dicebatur de profectione Israelitarum per dies tres quousque venirent ad locum castrorum. hic autem dicitur de murmuratione orta ex labore itineris illorum dierum. Etiam hoc significatur per istud aduerbium temporale, interea, quod tollit anticipationem, & recapitulationem, & sic faciunt omnia aduerbia limitantia tempus, & dicitur, quòd interea ortum est murmur populi, idest, quando venerunt in locum castrametationis inceperunt murmurare, quia vexabantur nimis in via. non enim fuit hoc ante castrametationem, sed cum iam castra fixa essent.

Sed aliqs arguet, quòd si esset istud murmur postquam Israelitę castra fixerunt, cum ista castrametatio est in sepulchris concupiscentiæ, quia nulla mansio est inter montem Sinai, & sepulcha concupiscentię, vt patet infra trigesimo tertio capi. vocaretur mansio illa incensio. sicut infra, dicitur, quòd vocauit Moyses nomen loci istius incensio, quia ibi incensus est ignis contra Israelitas, vt patet infra. & tamen non fuit vocata ista mansio incensio, sed Sepulchra concupiscentiæ, vt patet infra trigesimotertio capitu. ergo non est idem locus, nec fixerant adhuc castra Israelitæ, quando murmurauerunt, & incensus est ignis.

Respondendum est, quòd idem locus est incensio & Sepulchra concupiscentiæ, & iam erant in castris Israelitæ, quando murmurauerunt, & facta est incensio. Nam cum hic dicatur de murmuratione, & incensione: immediate subditur, quòd vulgus promiscuum Aegyptiorum desiderauit carnes. & nihil inter hęc ponitur per quod videatur pertinere ad diuersa loca.

Sed cum desiderauerunt carnes Aegyptij erant Israelitæ in castris, vt patet infra eodem ca. ergo cum murmurauerunt propter laborem itineris, erant in castris in loco qui dicitur Sepulchrum concupiscentiæ. & vocatus est locus iste a principio incensio propter incensionem ibi factam, & illud nomen semper mansisset, nisi superuenisset casus alius: superuenit tamen postea casus de occisione Israelitarum qui desiderauerant carnes, & quia fuit iste casus posterior, & maior, fuit denominatio ab eo, & cessauit primum nomen.

Ortum est murmur quasi dolentium. Idest fuit murmur inter Israelitas, non principaliter tanquam murmurādo, sed tanquam dolendo, & fuit ordo, quòd primo populus doleret pro labore itineris, ambulauerant ꝗppe tribus diebus, non interposita aliqua die quietis, & forte dietę istę magnę erant: ideo paruulis, & mulieribus

ribus eorum non potentibus tolerare laborem itineris, murmurauerunt contra Dominum dolentes.

Et non fuit murmur istud, sicut cum aliqui ex maliuolentia repugnant, quod est proprie murmurare, sed fuit quedam conquestio, quòd columna multum procederet, & fatigaret eos ambulando. Istud autem murmur minus est, quam cum aliqui murmurant ex mordacitate: ideo positum est hic ad diminuendum, quòd fuit murmur istud quasi dolentium, idest non propriè in modum murmuris, sed magis in modum doloris, & conquestionis.

Cum Deus magis puniat peccata maiora, quam minora, quare puniuit murmurationem istam, & non puniuit alias maiores. Et quòd Deus sæpe pœnas multorum peccatorum reseruat ad vnum tempus, vt simul puniat, & tunc videtur crudeliter punire. Quæst. II.

SED tũc quęretur cum Deus magis puniat peccata maiora, quam minora, & Israelitę murmurauerunt contra Dominum cum defecit panis, vt patet Exo. 16. capi. & cũ defecit aqua in Marath, vt patet Exo. capi. 15. & in Raphidim Exo. capi. 17. & ibi non dicitur, quòd murmurauerũt, quasi dolentes, sed quòd murmurauerunt. quare ibi Deus non dedit pœnam, & dedit hic.

Responderi posset, quòd forte hoc fa ctum est, qa Iudæi tunc non viderant tot miracula Dei, & beneficia, sicut nunc, ideo magis ingrati erant nunc, & merebantur magis puniri. Sed in hoc non est insistendũ: tot enim viderant tunc Israelitę miracula tã in Aegypto, quam in mari rubro, vt sufficeret ad faciendum eos ingratos, si non crederent, & murmurarent contra Dominum.

Sed ideo factum est, quia Deus secũdum altissimã dispositionem suam interdum peccatorem non punit, reseruans ad alia tempora puniẽdum. Nam si immediate, quòd quis peccat vniuersam delicti sui pœnam lueret, non punirentur peccata patrum in filios, vsque in tertiam, & quartam generationem: peccata tamen postquam semel perfectè punita sunt, nunquã amplius puniuntur, quia non iudicat Dominus bis in idipsum, vt patet Naum. capi. 1. non ergo puniuntur peccata immediatè, vt facta sunt semper, sed interdũ reseruantur ad alia tempora punienda. Sic igitur de murmuratione triplici Israelitarum in Marath, & deserto Syn, & Raphidim factum est, quòd quamquam eas Deus non puniuit immediate ad alia tempora puniendas reseruauit. Et forte tunc in incensione facta pro murmuratione punita sunt partim illa peccata, hęc enim Dei conditio est, vt hominem peccantem non tangat: postea vero cum semel peccauerit omniũ præteritorum malorum simul pœnas luere cogat, sicut declaratum est late Iosue capi. 6.

Aliter responderi potest, quòd pro his murmurationibus Deus pœnam immediate inflixit, quia cum positæ fuerint illę tres murmurationes Exo. capitulo decimoquinto, decimosexto, decimoseptimo. In eodem decimoseptimo subiungitur quomodo Amalechitę venerint super Israelitas, & occiderint quosdam illorum. hoc tamen non fuit, nisi pro peccato pręterito: alioquin eis nocere non potuissent.

Aliter autem adhuc responderi posset, quòd peccata illarum murmurationum non fuerunt maiora hac murmuratione, sed minora, qa minor causa erat ibi murmurandi, quam hic, quia ibi deficiebat panis, & omnia cibaria, & potus aquarum, tam pro hominibus, quam pro iumentis, quod rationabilius erat ad formãdum querelam, quam laborare in itinere: ideo si magis puniantur hic, quam ibi non erit admirabile.

F *Pro labore contra Dominum.* Idest murmurauerunt pro labore itineris, quia multum cogebantur ambulare, & ista murmuratio fut contra Dominum. non erat autem in potestate Iudæorum quòd ambularẽt multum aut paucum. Nam mouebantur ad motum nubis, & si nube mota velociter, ipsi pigrè mouerentur antecederet eos nubes, ita vt non viderent illam, nec haberent itineris directiuum. cogebantur igitur festinare si nubes velociter moueretur, & ex hoc innascebatur querela contra Dominum mouentem nubem. credebãt enim Israelitæ quòd angelus moueret nubem præcepto Dei, quia sic dicitur Exodi capitulo decimoquarto. Cum ergo moueretur nubes velociter arguebant, quòd Deus hoc iuberet,
G vnde querela de festinatione in itinere contra Deum erat.

An Israelitæ in itinere ambulando fatigarentur, & an beneficium de permansione vestium, & calceorum, & de pedibus non subterendis fuerit in solis bonis, vel in omnibus. Et subteri pedes quid significet. Quæst. III.

SED aliquis dicet quòd Israelitæ non fatigarentur labore itineris, quia Deuteronomij capitulo octauo dicitur: vestimentum tuum quo operiebaris nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus. ergo non laborabant, quia in labore itineris pedes subteruntur.

H Ad hoc respondet Nicolaus, quòd illud intelligebatur de viris iustis, quibus Dominus multa dabat priuilegia. iniustis tamen non accidebat illud, sed laborabant, & non subterebantur pedes eorum. Ponit exemplum de manna quod viris bonis conuertebatur ad omnem saporem quem voluissent, vt patet Sapientię capitulo decimosexto. malis vero sapor erat malus, ita vt nausearet anima eorum, vt patet infra vigesimoprimo capitulo, & dicerent animam suam aridam, vt patet hic.

Sed istud non stat. primo, quia beneficium illud quod habetur Deuteronomij capitulo octauo, non solum bonis, sed etiam malis commune erat. quod patet, quia omnes Iudæi siue boni siue mali in vesti-
I bus, quas de Aegypto eduxerunt, manserunt vsque ad mortem suam in deserto, vel vsque ad introitum in terram Chanaan. alioquin plurimi eorum nudi essent, cum vestes eorum pauco tempore durare possent naturaliter: maximè ex motu itineris, quo vestimenta facilius valde atteruntur.

Item ex sudore & puluere putrefacientibus. vnde ante duos annos aut tres plurimi de Hebræis nudi essent, sed falsum est, quia omnes habebant vestes.

Item ista beneficia narrabat Moyses toti populo, scilicet, manna de cœlo datum, & vestes, & calceos vetustate non consumptos, & pedes itinere non subtritos, sed tria prima erant communia bonis & malis, ergo & quartum.

K Item Moyses narrabat ista beneficia toti populo tributa. si tamen solis bonis tributa essent non narraret illa toti populo, cum esset speciale priuilegiũ. ergo toti populo hoc collatum est, quòd pedes eorum non subtererentur.

Item hoc confirmatur per saporem datũ in manna, quia viris bonis conuertebatur ad omnem saporem quem voluissent, malis autem non. ideo scriptura quamquam posuerit de manna collato, & hoc beneficium sępe Moyses populo retulit, nunquam tamen de sapore, qui in bonis efficiebatur, locutus est, sed magis dixit de sapore quem habebat manna ex seipso, & quem experiebantur mali, scilicet, quòd

esset

esset quasi panis oleati, vt patet infra. scilicet, & faciebant ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. si ergo sic fuisset de subtritione pedum non retulisset Moyses illud beneficium maxime toti populo. Item respōsio ista non stat, quia dato, quòd soli boni non subterentur in pedibus, mali verò sic, nemo nos cogebat ad istam distinctionem, quòd aliud est subteri pedes, & aliud laborare in itinere. nam quamquam secundū proprietatem latinæ dictionis subteri significet percuti, vel fustigari ex contactu durorum qui fit in motu itineris, tamen secundum proprietatem Hebrææ vocis hic est verbum, significans inflari, scilicet, quod pedes Hebræorum nunquam inflati sunt. sępe enim in ipsis itinerantibus propter complexionem, & mala calciamenta vessicę turgentes causantur in pedibus. De Israelitis autem dicitur, quòd pedes eorum nunquam fuerunt inflati. poterant tamen laborare in itinere, quia ex magno motu fatigarentur, & dicebat illud Dominus, quia vessicę potissime fiūt propter defectum calciamentorum, & quia dixerat, quòd vestes Hebræorum attritæ nunquam fuerunt, nec calciamēta, addidit de pedibus, qui nunquam fuerant inflati, quia si concederentur inflati, diceretur quod aliquando non habuissent subtulares, vel haberent eos fractos.

Dicendum ergo, quòd nullius Iudęi, siue boni, siue mali pedes per desertum subtriti sunt, idest inflati in vessicas turgentes. omnes tamē laborabant ex magnitudine itineris. Et sic nihil obstat ad hoc, id quod habetur Deuteron. cap 8.

Quod cum audisset iratus est. Idest, quando Deus audiuit, quòd murmurabant Iudęi propter laborem itineris, iratus fuit contra illos immittens ignem qui cōbussit multos eorum.

Quòd licet Deus non audiat, nec irascatur, conuenienter tamen figuratiue ei hæc attribuuntur. Quæst. IIII.

ET ponit scriptura hic Deum in modo humano, velut si aliquis audiret, quòd alij murmurant de ipso, & irasceretur: Deus tamen nec audit, nec irascitur. Audire quippe ad sola animalia pertinet, quæ habent organum & potentiā auditiuam: Deus autem animal non est, quia non est corporeus. irasci etiam pertinet ad affectiones virtutis sensitiuę quę diuiditur per irascibilem, & concupiscibilem. in Deo tamen non est sensitiua virtus, cum solius animalis sit.

Est autem hic anthropospatos, idest conuersio humanæ passionis in Deum, & non frustra scriptura vtitur talibus locutionibus, quia cum velit nobis de Deo indicare, quomodo intellexerit murmurationem de se factam, & punierit murmuratores, demonstrat eo modo, quo nos intelligere possumus, quia vt est commune semper receptio fit secundum naturam, & modum suscepti. Cum ergo intellectus noster naturaliter cognoscere non potest, nisi ex maiori lumine res maiores se, sed solum minores. seipsum etiam directe cognoscere non potest, sed secundum quandam reflexionem, quæ de Deo dicuntur ab eo, secundum ꝙ sunt cognosci non possunt. oportet ergo, quòd dicantur eo modo quo cognosci possint, scilicet, secūdum similitudinem alicuius rei minoris intellectu nostro. Et quia corpora habent gradum sub intellectum quē intellectus naturaliter cognoscit, ideo scriptura sępius me quę Dei sunt sub imagine corporum manifestat: pertinet autē ad res corporeas, vt ad homines, quod aliquid intelligant, quia vident, vel quia audiunt: quia ergo Deus intellexit, quòd murmurauerant de ipso Iudęi, dicitur, quòd audiuit murmurationem, non tamen audiuit. Item quia nos quando punimus aliquē irati sumus illi, ita cum Deus puniebat Israelitas dicebatur eis iratus, non tamen erat.

A

Et accensus est in eos ignis Domini. Idest quidam ignis causatus est a Deo nouiter qui combureret Israelitas, siue magnā partē eorum, & dicitur ignis Domini, qa a Deo causatus est, nec erat ibi prius.

Et dicendum est, quòd iste ignis fuit erumpens de terra, & non venit de cœlo secundum quòd tempore Heliæ, quando combusti sunt duo quinquagenarij, & centum viri cum eis, vt patet quarto Regum. cap. I. ibi enim de cœlo ignis descendit.

B

Deuorauit extremam partem castrorum. Idest combussit vnam extremitatem in castris, scilicet eos qui erant posteriores. extremum enim potest dici anterior pars vel posterior, quia in vtraque est quidam finis, vel extremitas, sed magis hic intelligitur de extremitate posteriori, & hoc, quia ista accensio fuit pro murmuratione ex labore itineris, ibi tamē qui posteriores erāt magis erant fatigati, & ob hoc residebant in posterioribus. ipsi ergo magis murmurarent, & succenderet ignis in illos. Aliquis dicet ex hoc nihil probari, quia castra erant ordinata secundū modum positum præcedenti capitu. ita quòd illi qui erant sub vno vexillo non possent misceri eis, qui erant sub altero, quamquam ergo fatigati essent qui procedebant sub vexillo primo, non possent manere in posteriori parte exercitus.

C

Respondendum est, quòd quamquam essent ordinata castra, vt dictum est, tamen illi qui multum fatigati erant residebant in posterioribus, & sequebantur vestigia pręcedentium resumptis spiritibus, & quamquam non viderent nubem, vel exercitum, per vestigia tanti populi, & quadrigarum deprehēdebant viā. Quod autem interdū sic manerent Iudæi patet Deuteronom. capit. vigesimosexto. scilicet memēto quid fecerit tibi Amalech cum egrediebaris de Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui qui lassi residebant ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus.

D

Cumque clamasset populus ad Moysen. Cum viderunt ignem exortum, & comburi quosdam clamauerunt ad Moysen, vt oraret pro eis. Intelligebant enim, quòd ad clamorem Moysi Deus faceret stare ignem.

Orauit Moyses dominum, & absorptus est ignis,

An fuerit magna combustio propter murmurationem eorum. Et an omnes principes combusti sunt & iudices in ista incensione, quia non represserunt murmur populi. Quæst. V.

NON fuerunt hic multi combusti, quia scriptura posuisset numerum eorum, sicut īfra decimoquinto cap. quando combusta est quędam pars populi murmurans contra Moysen dictum est, quòd essent 14. millia, hic autem nihil. fuit ergo parua cōbustio, & hoc quia murmuratio parua erat, scilicet propter dolorem. infra autem cap. 16. fuit magna murmuratio, ideo maior plaga, & consequenter expressus est numerus combustorum.

E

Dicūt aliqui, quòd extremum potest accipi hic dupliciter. Vno modo prout extremum significat circūstantiam loci. Alio modo vt signat circunstantiam dignitatis. primo modo est sensus qui s. positus est. Accipiendo secundo modo dicuntur extremi qui supra omnes præsunt in dignitate, vel qui infra omnes, s. maximi, & minimi, & potest de vtroque accipi, s. ꝙ extremi combusti sunt, idest minores qui de ipsis murmurauerunt, vel extremi, idest principes. Sed non intelligitur de principibus tribuū qui iidem manserunt postea,

ſtea,ſed principes, ideſt iudices, qui conſtituti ſunt a Moyſe, vt patet Exod. capitulo decimo octauo, & conſumpti ſunt,quia murmurauerunt, vel quia murmurantes non correxerunt, quod pertinebat ad eorũ officium,& hoc tenent quidam, ſicut videtur tenere Nicolaus.

Sed non ſtat,quia hic extremum non poreſt ſignificare,niſi circunſtantiam loci,quia non dicitur,ꝙ deuorauit extremos, ſed extremam partem caſtrorum. ergo habitudinem loci caſtrorum dicit. Item non poteſt intelligi, quòd iudices conſtituti in monte Sinai cremarentur hic, quia non repreſsiſſent murmurantes. Nam iſtud fuit factum ſubito.ſ.quòd cum murmurauerunt Deus, ſuccendit ignem in illos,nõ potuerant autem iudices comprimere murmurationẽ, nec deliquerunt nõ comprimentes, quia delictum in iſtis eſſet ex negligentia: non cauſatur tamen negligentia ſi immediate, vt aliquis peccat, vel cũ eſt in ipſo actu peccandi prælatus non corrigit, ſed cum cognouerit ſi differat correctionem per aliquod tẽpus inutiliter. iſti ergo non neglexerunt, quia ſubito hęc facta ſunt, nec peccauerunt,ideo nec combuſti ſunt.

An iudices,& Nadab,& Abiu perierint in iſta incenſione, quia viderunt dominum ſuper montem Sinai, vt dicit Rab. Salom & vnde venit iſte ignis incendens eos. Et videre Deum an eſſet peccatum.

Quæſt. *VI.*

RAB. Salom.dicit,quòd hic mortui ſunt iudices conſtituti in populo,quia viderũt dominum in monte Sinai in igne, & mortui ſunt per ignem.Sed Deus noluit immediate illos occidere, ne gaudium legis nouiter datę in lachrymas verteretur:de iſta viſione Dei Exod. cap. 24. & dicit idem Rab.Salomo. quòd Nadab,& Abiu,qui ibi Deum viderunt, igne cremati ſunt in Sanctuario, vt patet Leuitic. capitulo decimo, & ſupra tertio capitulo, ſeptuaginta autem ſeniores, qui ibi Deum viderunt, dicit hic incendio periiſſe in iſta combuſtione.

Sed iſta valde falſa ſunt, quia non fuerunt mortui Nadab,& Abiu, quia viderunt Dominum, ſed quia obtulerunt ignem alienum,vt patet prællega. capitu. Item falſum eſt,quod dicitur, ſcilicet quòd omnes, ꝗ viderunt dominum mortui fuerint. nam Moyſes,& Aaron viderunt dominum,ſed non mortui ſunt. Reſpondet de Moyſe,quòd ei licebat videre dominum, ideo non fuit mortuus. De Aaron autem dicit,quòd non fuit mortuus,quia orauit pro ipſo Moyſes, vt patet Deute.c.9.Sed hoc nihil eſt,quia non orauit Moyſes,vt non occideret dominus Aaron,quia viderat ipſum,ſed ne occideret ipſum,quia fabricauerat vitulũ, vt patet eod.c.

Si autem adhuc arguas, ꝙ fuit mortuus Aaron in monte Hor,vt patet infra c.20.

Reſpondendũ eſt,ꝙ illa mors fuit naturalis, & non pœnalis,ſicut incenſio filiorum ſuorum. Et ſi adhuc dicas,ꝙ in pœnam data eſt ſibi illa mors. Reſpondendum eſt, ꝙ mors a natura erat. modus etiam mortis non erat pœnalis: leuiter enim mortuus eſt, ſed ſolũ fuit pęna,ꝙ mors anticipata fuerit. hęc autem anticipatio fecit ne introiret in terram promiſsionis, quod fuit propter peccatum,alioquin introiſſet. nec tamen fuit,quia dominum viderit in monte Sinai, ſed qa peccauit ad aquas contradictionis non benedicens domino,infra vigeſimo capitulo, cum dicitur: pergat inquit Aaron ad populos ſuos: non enim intrabit terram,quam dedi filiis Iſrael, eo quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. Item falſum eſt,ꝙ

F omnes tunc videntes Dominum mortui fuerint, quia totus populus vidit Dominũ ibi, vt patet Exodi cap.24.ſcilicet, videruntque Dominum, & comederũt,atque biberunt. ergo totus populus moreretur. ſed falſum eſt.

Ad hoc dici poſſet, quòd totus populus mortuus eſt,quia omnes qui erãt a viginti annis, & ſupra condemnati ſunt,ne intrarent in terram Chanaan, vt patet infra capitulo decimoquarto, & mortui ſunt omnes per deſertum.

Reſpondendum eſt non ſtare, quia illi non cõdemnati ſunt,quia viderunt Dominũ, ſed quia murmurauerunt,vt patet infra cap.14. Item non ſoli illi, qui erant a viginti annis & ſupra viderunt Dominũ,
G ſed etiam omnes iuniores, cum eſſet ſpecies gloriæ Domini ſuper eos in Sinai: non tamen fuerunt condemnati minores viginti annis, vt patet eodem cap. Item non ſolum populares qui numerati erant a viginti annis viderũt Dominum, ſed etiam omnes Leuitæ: & tamen non fuit ſententia illa contra Leuitas,cum non eſſent numerati inter Iſraelitas a viginti annis & ſupra, vt patet ſupra capitulo primo. Item mulieres viderunt Dominum in Sinai,ſicut viri, non tamen fuit contra eas ſententia data, quia ipſę non numerabantur. non igitur venit pœna illa in mortuos,eo quòd Dominum viderint. Item videre Deũ non erat peccatum. ergo nec punitio danda.

Nec obſtat ſi dicas quòd videre vaſa Sanctuarij erat peccatum, & ſiquis de Leuitis,vel de vulgaribus
H videret illa,moreretur,vt patet ſupra capitulo quarto. ergo magis videndo Deum.

Reſpondendum eſt, quòd videre vaſa nõ erat peccatum,nec cauſabat mortem,niſi cum quis ex curioſitate illa videret,ſcilicet,data opera ad videndum. Si tamen aliquis non attenderet ad hoc, & alius ſubito monſtraret ei vaſa Sanctuarij nuda non moreretur. Et ſic dicitur ſupra capitulo quarto. quòd nulla curioſitate Leuitę viderent ea, quæ erant in Sanctuario prius quàm tegerẽtur. ſic autem erat de viſione Dei quantum ad Iudæos, quia Deus apparuit ſuper eos, vt patet Exodi capitulo vigeſimoquarto. & ſub pedibus eius quaſi opus lapidis ſaphyrini, & quaſi cœlum cum ſerenum eſt. in poteſtate ergo ipſorum nõ
I erat videre,vel non videre, ſicut cum aliquid coram nobis ponitur ſi oculos apertos habuerimus, neceſſario illud videmus. nihil ergo peccabant cum viderunt, & ſi ex hoc Deus puniuiſſet, non eſſet iuſta pęnæ inflictio, ſed occaſionem quæreret contra illos.

Item Deus iuſſit,quòd Moyſes, & Aaron,Nadab, & Abiu,& ſeptuaginta ſeniores ex Iſrael aſcenderent ad Dominum, & adorarent procul, vt patet Exodi capitulo trigeſimoquarto. & ſic factum eſt. nihil ergo peccauerũt implentes iuſſa Dei. ergo nec ob hoc puniti ſunt. Manet ergo, quòd propter viſionem illam Domini in mõte Sinai nemo aut mortuus, aut punitus eſt. Nec etiam extrema pars caſtrorum dicuntur ipſi iudices, vel principes populi. Sed ſolum illi qui erant in extremitate caſtrorum ad partem
K occidentalem.

Et abſorptus eſt ignis. Ideſt cum orauiſſet Moyſes ad Dominum abſorptus eſt, ideſt conſumptus quia nõ fuit viſus amplius, & pertinet proprie hoc ad ea quæ totaliter conſumuntur: ſicut dicimus aliquem abſorptum eſſe a terra,quia ille ignis erumpebat de terra, & cum ceſſauit, occultauit ſe infra terram ſulceptus ab ipſa,& non veniebat de cœlo ſicut ignis tempore Heliæ.

Quare iste ignis non venit de cælo, sicut quando inuocauit Helias. Et quod ignis iste a Deo dupliciter fieri potest, & similiter qualibet res materialis. Quæst. VII.

A QVAERET aliquis quare iste ignis non venit de cælo, sicut ignis quem inuocauit Helias super quinquagenarios duos, & centum viros illorum.

Respondendum est, quòd Helias erat homo, & volebat se comprobare seruum Dei ad laudē ipsius Dei, quo despecto rex Ochozias miserat ad consulēdum Deum Acaron, quasi non esset Deus in Israel, & ob hoc voluit manifestare Helias potentiam Dei, & inuocauit ignem de cęlo. quantum enim ad Deum erat, nihil difficilius continebat de cęlo ignem descendere, aut de terræ visceribus erumpere, vel in ipsis corporibus hominum causari. Si tamen de terra erumperet, vel in hominibus causaretur, nō appareret manifeste Dei potentia. nam magi artibus dęmonum ista efficiunt. Qui enim potuit serpentes coram Moyse subito ponere, potuit & ignem pręsentare. serpentes tamen, & alia quę fecerunt sapientes Pharaonis magico ritu facta sunt. potuisset ergo sic de igne. crederēt autem maxime illi qui habitabant in terra Chanaan, quia gentes quæ prius ibi habitauerant, augures diuinos incantatores, & omne genus maleficorum suscipiebant, vt patet Deuter. ca. 18. & postquam terra capta est a Iudæis, adhuc residui de illis populis, s. Philisthiim his artibus vacabant, quia augures, & alios maleficos habebant, vt patet primo Reg. c. 6. vbi dicitur, quòd Philisthiim vocauerunt sacerdotes, & diuinos suos, quod patet Isa. c. 2. s. augures habuerunt, vt Philisthiim: vt ergo non crederetur, aut suspicari posset ignem qui combussit quinquagenarios fuisse malefica arte, aut causatum, aut aliunde adductum, vt manifestaretur diuina potentia inuocauit Helias ignem de cęlo, quòd autem ad istum finem fecerit patet ex verbis suis. 4. Regum, cap. 1. s. si homo Dei sum descendat ignis de cęlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. hic autem nō erat necessaria manifestatio diuinę potentiæ mittendo de cęlo ignem, quia qualitercunque incandesceret ignis in Iudæos, crederent esse a Deo. maxime, quia cum murmurauissent sciebant hoc esse in vltionē sceleris, & patet, quia immediate clamauerunt ad Moysen, vt oraret ad Dominum, & consumptus est ignis.

Vocauitque nomen loci illius incensio. Idest Moyses appellauit partem illam solitudinis, in qua tunc erāt, incensionem. ponuntur enim ista nomina ab euentu, sicut infra nominātur Sepulchra cōcupiscentię, quia in ipso loco sepultus est populus, qui concupiuit carnes, vt patet infra in litera. & sic locus vbi apparuit dominus per noctem innixus scalę Iacob, vocatus est Bethel, idest domus Dei, Gene. 28. Et locus vbi vidit Angelum luctantem secum Iacob dictus est Phanuel, idest facies Dei, Gene. cap. 32. Iste modus frequentatus est in sacra Scriptura, quòd locorum nomina ab euentu imponantur. Sciendum, quòd idem locus est iste qui vocatur incensio, & qui vocatur infra Sepulchra concupiscentiæ, & istud primum nomen mansisset, nisi propter casum secundo euenietem qui maior erat, vt supra declaratum est.

Eo quòd succensus fuisset contra eos ignis Domini. Ponitur causa nominis, scilicet, quòd in eodem loco succensus est contra Iudæos ignis Domini, idest ignis a Domino concitatus, quia sin[e] ministerio humano ille ignis causatus est.

Dicendum est de isto igne, quòd a Deo fuit factus, sed poterat dupliciter fieri. vel sine materia pręiacente, & sic creabat, vel pręsupposita aliqua materia, & tunc faciebat. Deo autem vtrunque ęqualiter conuenit. Nam quamquam ex materia ignem produceret non pręsupponebat qualitates aliquas symbolicas ad hoc, quòd fieret facillime transitus in naturam ignis, quia vbi sunt symbola est facilis transmutatio iuxta Aristotel. secundo de Generatio. sed ita agit in materiam indispositam, sicut in materiam dispositā, quod est super virtutem agētis naturalis. Illud enim solum agit supposita dispositione in materia, vel si non sit prius illam causat, deinde formam inducit.

Quare iste locus vbi facta est incensio non nominatur mansio. Quæst. VIII.

B QVAERETVR de isto loco quare non nominatur inter mansiones.

Aliqui dicunt, quòd nō debuit nominari, quia non fuit ibi mansio, sed accidit hoc dum Israelitæ irent per viam. nam ibi poterant murmurare pro labore itineris, & Deus faceret erumpere ignem de terra qui cremaret aliquos, & postea venirent ad locum mansionis.

Alii dicunt, quòd ista fuit mansio, & accepit hic nomen a Moyse, & tamen aliquæ mansiones tacentur, quia scriptura non numerat omnia.

Dicendum, quòd non stat, quia in fra trigesimotertio capitu. posuit Moyses catalogum omnium mansionum, quæ fuerunt de Aegypto vsque ad Iordanē, & incipit. hę sunt mansiones filiorū Israel qui egressi sunt de Aegypto, sed ibi non ponitur iste locus tanquam mansio. nam dicitur egressi de solitudine Sinai venerunt ad Sepulchra concupiscentiæ, & ita nō est aliqua mansio inter desertum Sinai, & Sepulchra cōcupiscentię. Et tamen iste locus qui vocatur incensio nominatur hic ante Sepulchra concupiscentiæ, quia infra in litera fit mentio de Sepulchris concupiscentiæ. ergo non est locus iste aliqua mansio, quæ fuerit inter desertum Sinai, & Sepulchra concupiscentiæ. Dicunt ergo aliqui, quòd iste locus non fuit mansio aliqua, sed inter duas mansiones. nam de monte Sinai vsque ad Sepulchra concupiscentię, vbi vocatur desertum Pharan, fuerunt tres dietę, vt patet pręced. cap. Et in aliqua parte illius itineris populus dolens, & quasi murmurans pro labore itineris cremaretur a Deo, & vocaretur locus ille incensio, non manerent tamen ibi, sed procederent vltra venientes ad locum qui postea vocatus est Sepulchra concupiscentiæ, & ibi figerent castra.

Dicendum, quòd non est verum, sed iste locus quę vocatur incensio est mansio, & est ipsa quæ vocatur Sepulchra cōcupiscentię. istud patet primo, quia postquam venerunt ad hunc locum non fit mētio aliqua, quòd ambulauerint, sed quasi continuata narratione referuntur illa quæ acciderunt in loco, qui vocatur Sepulchra concupiscentiæ, & ita innuitur, quòd sit idē locus in quo accensus est ignis, & qui vocatus est Sepulchra concupiscentię.

E Secundo, quia non potest dici, quòd ista acciderint in via, sed oportet poni, quòd fuerit hoc locatis iam castris, quia dicitur supra in litera. accēsus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem castrorum. Et sic iam erant in castris, & non in via. nisi forte aliquis dicat, quòd accipitur extremitas castrorū pro extremitate exercitus procedentis in via.

Sed dicendum, ꝙ non stat, quia populus procedēs non vocatur castra, sed exercitus, vel agmen. Sic accipitur Deuteronom. 25. capit. Memento quæ fecit tibi Amalech in via quādo egrediebaris ex Aegypto, quo modo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebant, occiderit. & sic non fuit hoc in via, sed iam

iam locatis castris, & tunc necesse est dici, quòd ista sit alia mansio distincta a sepulchris concupiscentię, vel ambo sint vna mansio. Non potest dici primum, quia inter desertum Sinai, & sepulchra concupiscentię non ponitur aliqua mansio. Sed dicitur profecti sunt filij Israel de deserto Sinai, & venerunt in sepulchra concupiscentię. ergo oportet poni, quòd iste locus, qui vocatur incensio, & sepulchra concupiscentię sint eadem mansio. Tertio patet, quia est communis positio. sic enim tenet historia scholastica, & alij doctores.

Est ergo dicendum, quòd sit eadem mansio, & habet duo nomina. nam primo vocatus est ille locus incensio: deinde vocatus est sepulchra concupiscentiæ. De primo patet, quia dicitur. vocauitque nomen loci illius incensio. De secundo dicitur infra in litera. vocatusque est locus sepulchra concupiscentię. Sed primũ nomẽ positum est a Moyse, quia dicitur in litera. orauit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis. vocauitque nomen loci illius incensio. secũdum nomẽ videtur magis positum a toto populo, quia dicitur. vocatusque est locus sepulchra concupiscentię, & non ponitur a quo vocatus fuit sic.

Quare iste locus cũ haberet duo nomina, idest incensio, & sepulchra concupiscentiæ, vltimum solum remansit.
Quæst. IX.

SED quęretur cum ista mansio haberet duo nomina: quare non mansit ei postea, nisi nomen sepulchrorum concupiscentię. nam vbicũque fit mentio de hoc vocatur locus sepulchra cõcupiscentię. nam infra 33. cap. vbi ponitur catalogus mansionum vocatur sepulchra concupiscentię, & nõ incensio.

Dicendum quòd fuit primo, quia vnum nomen impositum fuit a Moyse, scilicet incensio, & aliud a toto populo, scilicet sepulchra concupiscentię, vt dictum est, q. pręcedenti. Et sic pręualuit nomen impositum a toto populo, quasi esset maioris auctoritatis. Secundo quia istud nomen sepulchrum concupiscẽtię fuit datum loco propter casum posterius accidentem: ea tamen, quę posteriora sunt magis denominãt rem quasi magis in memoria imprimantur. Tertio & principaliter, quia ista duo nomina fuerunt hic imposita loco propter duo mala, quę acciderunt Iudęis, scilicet duas combustiones eorum, sed in prima pauci combusti sunt. in secũda autem valde multi, ideo debuit imponi nomen ab eo, quod maius erat, & ista est vera causa. Istud patet, quia supra in litera dicitur. accẽsus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem castrorum, & non dicitur quot erant, quasi non essent valde multi, quia alias fieret vnum de duobus, scilicet vel exprimeretur numerus eorum, sicut infra 16. ponitur numerus eorum, qui combusti sunt propter murmurationem, vel poneretur aliquid denotãs magnitudinem rei non expresso numero. Combustio autem facta in sepulchris concupiscentię fuit valde magna, vt patet infra in litera, scilicet & ecce furor Domini concitatus in populum percussit eum plaga magna nimis, ideo debuit vocari locus sepulchra concupiscentię, & non incensio.

Vulgus quippe promiscuum, quod ascẽderat cum eis flagrauit desiderio carnium sedens, & flens, iunctis sibi pariter filijs Israel, & ait. Quis dabit nobis ad vescẽdum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus

Petit populus carnes.

F in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres & pepones porrique cepe & allia. Anima nostra arida est: nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man. Erat autem man quasi semen coriãdri coloris bdellij. Circuibatque populus: & colligens illud frangebat mola, siue terebat in mortario: coquens in olla & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. Cumque descenderet nocte super castra ros: descendebat pariter & man.

Exo. 16

G Audiuit ergo Moyses flentem populum per familias singulos per ostia tentorij sui. Iratusque est furor Domini valde, sed & Moysi intoleranda res visa est, & ait ad Dominum. Cur afflixisti seruum tuum? Quare non inuenio gratiam coram te? Et cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem vel genui eam, vt dicas mihi, porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum,

Querela Moysi populo flente.

H & defer in terram pro qua iurasti patribus eorum? Vnde mihi carnes vt dem tantæ multitudini? Flent contra me dicentes. Da nobis carnes, vt comedamus. Non possum solus sustinere omnem hunc populum quia grauis est mihi. Sin aliter tibi videtur, obsecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Et dixit Dominus ad Moysen. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel,

I quos tu nosti, quòd senes populi sint ac magistri, & duces eos ad ostium tabernaculi fęderis: faciesque ibi stare tecum, vt descendam & loquar tibi, & auferã de spiritu tuo, tradamque eis, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Populo quoque dices. Sanctificamini. Cras comedetis carnes, Ego enim audiui vos dicere. Quis dabit nobis escas carnium? Bene nobis erat in Aegypto. Vt det vobis Dominus carnes & comedatis non vno die, nec

Leui. 26. Iosue 3. 1. Reg. 16.

K duobus vel quinque aut decem, nec viginti quidem sed vsque ad mensem dierum: donec exeat per nares vestras & vertatur in nauseam, eo quòd repuleritis Dominum qui in medio vestri est, & fleueritis coram eo dicentes. Quare egressi sumus ex Aegypto vt periremus in solitudine? Et ait Moyses ad Dominum. Sexcenta millia peditum huius populi

populi sunt. Et tu dicis dabo eis esum carnium mense integro. Nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient? Cui respondit dominus. Nunquid manus domini inualida est? Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur.

Esa.56.

2. murmuratio.

Vulgus quippe promiscuum. Hic ponitur secunda murmuratio, scilicet ex concupiscentia saporis, quia peccauerunt, tam Israelitæ, quam Aegyptii desiderando carnes. Ista pars diuiditur in multas, sed ista diuisio supra posita est. Et dicitur hic, quòd vulgus promiscuũ desiderauit comedere carnes. Intelligitur autem dupliciter vulgus promiscuum. Vno modo pro populo commixto ex maribus, & fęminis. Alio modo pro populo venienti ex commixtione Iudęarum fęminarũ, & Aegyptiorum virorum, vel econtrario. sic enim aliq erant inter Israelitas, vt patet de illo viro qui blasphemauit nomen Domini in castris Leuiti. 24.c. De quo dicitur, quòd erat filius Salumith de genere Dan, quẽ peperit ex viro Aegyptio. Sed primus sensus est quẽ facit hic litera, quia dicitur, quòd ascenderat ex Aegypto ad differentiam Iudæorum, qui quamquam ascendebant de Aegypto, tamen non videbantur ascendere de terra sua, sed de aliena. Etiam quia dicitur, quòd vulgus istud promiscuum iunctis sibi filiis Israel desiderauit carnes: si tamen illi promiscui pertinentes essent ad Israel ex vno latere non distinguerentur ab Israelitis: oportet ergo, quòd istud vulgus promiscuũ sit distinctũ a genere Israel, & isti sunt Aegyptii ascendentes cum Israelitis. Sic dicitur Exod. cap. 12. vulgus quippe promiscuum innumerabile ascendit cum eis, & isti adhuc manebant.

Vulgus promiscuum dupliciter intelligit.

Quod ascenderat cum eis. i. quod ascendit cum Iudęis de Aegypto: nã cum exituri essent Israelitę de Aegypto prædixerunt quibusdam Aegyptiis: illi autem credentes domino propter mirabilia facta ascenderũt cũ Israelitis, & isti vocantur vulgus promiscuum, quia tã masculi, quàm fęminę erant.

Quare Aegyptij vocantur vulgus promiscuum. Quæst. X.

Sed dicet aliquis cum non solum in Aegyptiis ascendentibus essent masculi, & fœminæ, sed etiam in Israelitis, quare Aegyptii vocantur vulgus promiscuum?

Respondendum est Aegyptios sic vocari in comparatione Israelitarum, quia in Israelitis non vocabatur populus, nisi ipsa multitudo virorum numeratorum transeuntium ad nomen. Et ideo postquam aliquis erat viginti annorum dabat dimidium siclum, & transibat ad numerum, vt patet Exod. capitulo trigesimo, inter Aegyptios autem, tam viri, quàm fœminę computabantur populus, ideo Israelitę non vocabantur promiscuum vulgus: Aegyptii vero sic, & patet hoc Exod. capitulo duodecimo, vbi cum primo positus fuit numerus populi Iudaici egredientis de Aegypto dictum est, quòd erant sexcenta millia peditum. De Aegyptiis vero nõ facta est computatio per viros, sed dictum est, ꝙ ascenderat vulgus promiscuum.

Flagrauit desiderio carnium. i. desiderauerunt isti Aegyptii comedere carnes: ponitur isti, quia quamquã desiderium fuerit in omnibus, vt infra patet: tamẽ primi fuerunt Aegyptii murmurantes, ideo in eis peccatum maius fuit, & perierunt plurimi eorum in loco

A ipso. Nam vt infra dicitur ibi sepultus est populus, qui desiderauit comedere carnes.

An desiderium Aegyptiorum conuenienter dicatur fuisse carnium, & quomodo Hieron. hic, & interdum in litera nostra addit aliquid ad literam hebraicam, quando colligitur ex sensu literæ hebraicæ. Et quòd non vocatur additio, quando exprimitur, quod necessario subintelligitur. Quæst. XI.

In Hebręo non dicitur desiderio carnium, sed flagrauit desiderio. etiam in quibusdam libris nõ habetur hoc. Et est satis conuenienter dictum,
B quia desiderium Aegyptiorum non fuit hic determinatè de carnibus, sed de multis gustabilibus: petierunt enim pisces, cucumeres, pepones, porros, allia, & cępas, vt patet infra. Fuit tamen additus iste genitiuus carnium forte ab aliquibus scriptoribus, cum esset interlinearis expositio, & postea in textu positus est. aut si velimus dicere a Hieronym. fuisse factum satis rationabiliter dicetur, quia cum litera dicat Aegyptios flagrasse desiderio, & non exprimat quid est, qđ desiderauerunt: oportet quòd intelligamus aliquid hoc fuisse, & illud litera nostra vocauit carnes, quod apparet ex verbis istorum immediatè, scilicet quis dabit nobis ad vescendum carnes, quamquam autem pisces, cucumeres, & cætera desiderauerint, non tamen
C men ita exarserunt desiderio cæterorum, sicut carnium, quod patet ex verbis suis: de carnibus enim dixerunt quis dabit nobis ad vescendum carnes? de cæteris autem non expresserunt magnitudinem desiderii. Sed dixerunt, recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones. Rationabiliter ergo additus fuit iste genitiuus carnium, quia desiderium istorum fuit de carnibus. Et istum modum addendi, aliquando habuit Hieronym. in litera nostra, quæ non quidem est additio, quia id quod necessario subintelligitur non deest, vt ait Priscianus in secundo maioris, sed ex hac litera colligebatur quid desiderauissent Aegyptii. Cum ergo poneretur non erat additio. sic
D patet Genesi. capitulo quarto, vbi dicit litera nostra: dixit Cain ad Abel fratrem suum egrediamur foras: cumque essent in agro, & cætera. In hebræo habetur dixit Cain ad Abel fratrem suum: cumque essent in agro, & cætera: addidit ergo litera nostra illam particulam, s. egrediamur foras, quia necessario intelligebatur ex litera: nam cum dicatur ex litera, quòd dixerit aliquid Cain ad Abel, & subiiceatur quid illud fuerit, & postea subiungatur: cumque essent in agro, videtur quòd quando locutus fuit Cain ad Abel non erat in agro, sed litera dicit, quòd aliquid dixerat Cain ad Abel. ergo nihil poterat conuenienter intelligi dixisse Cain, nisi quòd exirent in agrum, vel foras, sicut
E litera expressit. Similis modus habetur infra capitulo vigesimo, quia in litera hebraica habetur, quòd Moyses, & Aaron clamauerint ad Dominum. Sed non habetur quid clamauerint. In nostra autem exprimitur oratio eorum, & dicitur hic, quòd flagrauerunt desiderio, idest exarserunt ad signandum magnitudinem desiderij, quia non solum erat desiderium, sed quasi succensio ignis.

Sedens & flens. Idest isti Aegyptij, qui desiderabant carnes sedebant, & plorabant: ex quo apparet, quòd iam erant in castris sic patet infra, & ex hoc videtur qũo isti desiderabãt, quia quando in aliquo est species querelę, vel iracundię magnę, efferatur vultus eius, & non potest quiescere. De istis autem dicitur, ꝙ erant sedentes, quia desiderium istorum erat molle, & tran-

R quil-

quillum, ficut in eis qui fufpirant ex defiderio aliquorum relictorum bonorum,& tunc in iftis fequitur fletus,quia lachrymę ex impotentia veniunt,vt cum aliquis,quod defiderat, adipifci non valet, defluit in lachrymas,iftis autem hoc acciderat. Reliquerãt enim carnes,pifces,& fimilia,quæ defiderabant valde, & qa nequaquam habere poterant flebant,qui autem vehementer irafcuntur non flent, quia ira accendit in vindictam,quam profequuntur irati,& quia fperant fe illam habituros non flent,qa nõ eft ibi impotentia. Cũ vero aliquis defperat fe confecuturum vindictam ꝓfluit in lachrymas,& fic ira digeritur, & emittitur ille impetus concitatiuus,quo fit, vt fi aliqui irati plorauerint, iam non poffit in eis manere impetus irę prior, quia vacuata eft materia iracundię, ideo cum ira diuidatur in paffionem fpei,& defperationis,ad iram, quę eft cum fpe,nunquam lachrymę veniunt, iram vero cum defperatione profequendi quod petitur, lachrymę confequuntur, caufa eft ipfa impotentia caufans fletum,ideo Boetius de confolat. lib.3. metro vltimo ponens cõnotatum fletus vocauit eum impotentem dicens,& quod fletus dabat impotens.

Lachrymãdo ira digeritur.

Iunctis fibi pariter filijs Ifrael. i.etiam Ifraelitę fleuerũt defiderantes carnes:nam cum vidiffent Aegyptios ex hac caufa lachrymãtes faciliime, ipfi quoque in hanc querimoniam inducti funt, quia ipfi etiam comederant in Aegypto carnes,pifces,& pepones, & cætera, quæ defiderantur hic.

An defiderium Aegyptiorum fuerit carnium tantum. Quæft. XII.

QVAERETVR quare dicitur hic, quòd flagrauit populus defiderio carnium, quia videtur non debere fic dici. Primo,quia populus non folum defiderauit manducare carnes,fed etiam multa alia,fcilicet pepones,cucumeres, pifces,& allia,porros,atque cępas. Secundo,quia querela vulgi non fuit hic principaliter pro carnibus, fed pro quibufdam alijs cum dicatur. recordamur pifciũ, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres,& pepones, porri, & cępę, & allia.

Dicendum,quòd Aegyptii non defiderauerunt folas carnes,fed multa alia,quæ ponũtur in litera, & hoc fignificauit fcriptura,quę non pofuit carnes. Nam in hebræo non dicitur flagrauit defiderio carnium, fed folum flagrauit defiderio,fcilicet tam carnium,quam pifcium,cucumerum,peponum, porrorum, & alliorum,quæ omnia exprimuntur in litera, & tamen litera noftra addit iftum genitiuum carnium, fiue fit a Hieron.pofitus,fiue ab aliquo alio, vt dictum eft præcedenti quæft.

Aliter poteft dici, quòd iftud fuit rationabiliter dictum. primo,quia licet Ifraelitæ defiderauerint omnia hęc: tamen principaliter defiderauerunt carnes, ideo de illis fpecialiter dici debuit. Secundo,quia populus non videtur defideraffe, nifi carnes, quia illud defiderauerunt,quod petiuerunt, & tamen nihil petiuerunt,nifi carnes,quia dicitur.quis dabit nobis ad vefcendum carnes? & non dicitur. quis dabit nobis ad vefcendum pifces,cucumeres,& pepones,porros,cępas,& allia? Tertio,quia Moyfes non dixit populũ petere, nifi carnes, infra in litera.f.vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini, flent coram me dicentes. da nobis carnes,vt comedamus. Quarto,quia Deus volens fatisfacere defiderio populi,nunc dedit ei carnes: fi tamen aliquid aliud defideraffent, etiam illud dediffet,vt patet infra in litera,fcilicet populo dices. fanctificamini,cras comedetis carnes: ego enim audiui vos

F dicere,quis dabit nobis efcas carnium? Quinto patet, quia fi populus defideraffet aliud,quam carnes,peccatum fuum fuiffet non folum in defiderio carniũ, fed etiam aliarum rerum. videtur tamen,ꝙ peccauerint in folo defiderio carnium. ergo nihil aliud defiderabãt. hoc patet infra in litera, vocatufque eft locus fepulchra concupifcentię,ibi enim fepelierunt populũ, qui defiderauerat carnes.

Dici ergo poteft,quòd populus nõ defiderauit hic, nifi carnes. Et cum obiicitur,quòd multa alia ponant in litera. Dicendum quòd non ponuntur illa, tanquã defiderata a populo, fed ponuntur in confirmatione præfuppofiti Iudęorum. Eft autem fenfus,quòd populus defiderabat carnes, & quia non poterant habere
G illas,flebant,& deteftabantur defertum,in quo erant, vbi non poterant haberi carnes,ficut in Aegypto, vnde exierant, & ob hoc dicebant melius fuiffe manere in Aegypto,& ad hoc oftendendum inducebant multa quę habebantur in Aegypto copiofe, & in deferto nullo modo erant,cucumeres,pepones,pifces,porri, cępe,& allia, & patet ifte fenfus ex modo loquendi literæ.nam de carnibus dicitur:quis dabit nobis carnes ad vefcendum? de cæteris autem non dicitur. Sed dicitur recordamur pifciũ quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, ideo quafi ifta non defideraret populus, fed folas carnes, refpondit Deus ad carnes, & iftas dedit illis, & non aliquid de cęteris nominatis, & fic patet,quia alibi populus non petiuit, nifi carnes, neq;
H fignificauit fe aliud velle Exod.decimofexto, fcilicet vtinam mortui effemus per manum domini in terra Aegypti, quando fedebamus fuper ollas carnium, & comedebamus panem in faturitate.

Sed obiicietur, quòd hic pifces defiderabant, quia Moyfes non folum fecit memoriam carnium, fed ẽt pifcium,infra in litera dicens.nunquid ouium,& boũ multitudo cædetur, vt poffit fufficere ad cibum, vel omnes pifces maris in vnum congregabuntur,vt eos fatient?

Dicendum, quòd ibi non fignificatur populũ defideraffe pifces,fed Moyfes refpondet ad id quòd Deus dixerat, fcilicet, quòd fatiaret populum carnibus vno menfe.Moyfes autem nefciens,quomodo hoc fieret,
I & reputans valde difficile dixit ifta, fcilicet nunquid ouium,& boum multitudo cędetur,aut congregabũtur omnes pifces maris? nõ ergo dixit hoc defideraffe eos,fed expreffit difficultatem fatiandi tantum populum,de quocunque cibo fatiaretur.

Ad fecundum dicendum, quòd querela non fuit proprie de pifcibus, cucumeribus,. & peponibus,fed folum fuerunt ifta inducta ad oftendendum meliorẽ effe terram Aegypti,& melius ibi fuiffe eos,quam in deferto,& hoc fignificauit Deus infra in litera dicens. ego.n.audiui vos dicere quis dabit nobis efcas carniũ? bene nobis erat in Aegypto.

Quis dabit nobis ad vefcendum carnes. Ifta poteft effe oratio defiderantis, vel defperantis. Primo modo eft
K fenfus. vtinam aliquis daret nobis ad vefcendum carnes. Secundo modo eft fenfus,ꝙ ipfi erant defperantes poffe habere carnes ad vefcendum, ideo dicebant quis dabit nobis ad vefcendum carnes, ideft quis eft, qui poffit nobis tribuere carnes in hac folitudine? Et fic locuti funt Ifraelitæ pro manna dicentes. nunquid poterit Deus parare menfam populo fuo in deferto? vt patet Pfa.77. Sed primo mõ magis intelligitur.f. ꝑ modũ defiderãtis, quia dictum fuerat hic,ꝙ vulgus promifcuum flagrauit defiderio carnium.

Quomodo Aegyptij petierunt carnes, cum in Aegypto eas non comederent, nec ibi sit esus carnium, & de ritibus Aegyptiorum, & quibus carnibus vescuntur, & quibus non, & quibus piscibus, & quid colunt. Quæst. XIII.

QVAERET aliquis quõ Aegyptii petierunt carnes ad vescendum, quia in Aegypto dicitur de eis, ꝙ non comederent carnes, sic videtur innuere Iuuenalis in Satyra penultima, ꝙ comedant Aegyptii fructus, & non carnes, & incipit Satyra.

Quis nescit volusi bithynice qualia demens.

Item videtur aliqualiter hoc ex text. Sacræ scripturę Exo. c. 8. vbi dixerunt Israelitę, ꝙ non poterant immolare domino in terra Aegypti, quia si ibi immolarent ea, quæ Aegyptii colebant, lapidibus eos obruerent. Ipsi tamē immolaturi erant oues, boues, & hircos. ergo Aegyptii ista colebant, & consequenter non comedebant. Item patet Gene. c. 47. vbi dicitur, ꝙ Aegyptii detestantur oēs pastores ouium, & hoc est, quia pastores percutiunt pecora. Aegyptii autem cum illa colant, detestantur pastores.

Respondendum est, ꝙ Aegyptii comedebant carnes cum essent in Aegypto, nec enim colebāt omnia animalia, sed solum pecora habentia lanam, alia autē sunt pecora, quibus vesci poterant. Sic enim dicit de Aegyptiis Iuuenalis in pręalle. Satyra.

O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in hortis
Numina, lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa, nephas illic fętum iugulare capellæ.

Poterant igitur Aegyptii comedere de aliis pecorib⁹, quæ non habent lanam. Maxime, quia quamquā inter Aegyptios esset, tanquam nephas comedere carnes, aliqui tamen comedebant, sicut inter Sarracenos potus vini vetitus est. multi tamen ipsorum bibunt. ita isti Aegyptii non obseruarent ritū aliorū Aegyptiorum, sed vellent comedere carnes, sicut assueti erant.

Item adhuc ipsa animalia, quæ a quibusdam Aegyptiis colebantur ab aliis comedebantur, quia non obseruabant omnes eundem ritum, sicut patet de piscibus. Nam dicunt Aegyptii se comedisse pisces in Aegypto. s. recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis. Et tamen Aegyptii colebant pisces, vt patet per Iuuenalem in Satyra allegata. nā in Thebis, quę est ciuitas principalis Aegyptiorum colebantur pisces cum dicit,

Atque vetus Thebe centum iacet obrupta portis
Illic ceruleos hic piscem fluminis: illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Aegyptii tamen comedebant pisces. Itē apud quosdā Aegyptios adorabantur in Deos porri, cępe, atque allia, quę nascuntur in hortis, & nephas erat siquis comederet de eis, vt ait Iuue. ī eadē Sat. de Aegyptiis. s.

Porrum, & cæpe nephas violare, ac frangere morsu.
O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in hortis. Numina.

Multi tamen de Aegyptiis comedebant porros, & cępas, atque cucumeres. Sic enim confitentur hic dicentes in mentem nobis veniūt cucumeres, & pepones. porri, cępę, & allia, i. veniebat eis in mentem, quõ comedissent ista in Aegypto. non ergo obseruabatur, vt animalia quę a quibusdam colebantur, ab aliis non comederentur. Item si Aegyptii nullo modo comederent carnes, sed colerent ipsa animalia, non permisissent Iudęos comedere carnes in Aegypto, comedebant tamen, vt patet de agno paschali, qui per singulas domos Israelitarū in Aegypto immolatus est. Sed ad hoc posset responderi, ꝙ factum est in vltima nocte, qua recesserunt Israelitæ de Aegypto, & non habuerunt Aegyptii spatium puniendi eos, alioquin pu-

A niuissent. Arguetur tñ aliter, ꝙ erant consueti Iudæi comedere in Aegypto carnes, vt patet Exo. c. 16. cum dr̄. vtinam mortui essemus in Aegypto, qñ sedebam⁹ super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate, & tunc nō puniebant eos Aegyptii. ergo licitum erat in Aegypto comedi carnes.

Dicendum est ergo aliqua aīalia fuisse quorum carnes licitę erant in Aegypto, & de aīalibus, quæ cōiter non comedebantur, adhuc non erat vniuersalis obseruatio, sed aliqui comedebant, alii aūt non, ideo in deserto potuerunt desiderare carnes.

Quomodo Iudæi desiderauerunt carnes, cum haberent pecora secum, & an desiderauerint carnes teneras, & delicatas. s. auium. Quæst. XIIII.

B QVAERET aliquis quõ Israelitę desiderauerunt hic carnes dicentes quis dabit nobis ad vescē dum carnes? videbat desiderium istud irrationabile, quia ipsi pecora hēbant de quibus comedere possent. Aliqui rñdēt, ꝙ Aegyptii ascendentes cū hebręis, & hebręi pauperes non hēbant pecora, ideo desiderabant carnes. Sed vr̄ hoc non sufficere, qa non solum desiderauerunt pauperes Iudęi, sed ēt multi de aliis, cum dicatur de filiis Israel generaliter: ipsi tamen Israelitę multa pecora eduxerant de Aegypto. nam Moyses petiit a Pharaone, vt permitterentur ire Iudęi cū pecoribus suis, & non remaneret ex eis vngula in

C Aegypto, vt patet Exod. c. 10. & postea subiungit quõ eduxerint omnia hęc Exo. c. 12. s. oues, & armenta, & animantia diuersi generis multa. nimis ergo pauci essent, qui desiderarent comedere carnes, quia oēs alii haberent. Ad hoc respondent quidam, ꝙ oīa pecora Israelitarum mortua fuerant in deserto, præter pecora tribus Ruben, & Gad. Istæ enim duę tribus habebant valde multa pecora, vt patet infra 32. cap. sed dicunt, ꝙ propter auaritiam dare nolebant aliis, nec ipsi comedebant. Sed hoc non multum stat, quia non apparet aliqua ratio quare dicere debeamus, ꝙ pecora aliarum tribuum fuerant consumpta. hoc autem solum dicunt quidam, quia de pecoribus tribus Ruben, & Gad fit solum mentio infra c. 32. de aliis nequaquā.

D Sed hoc, nec concludit, nec est verisimile, sed solū ponitur ibi de his duobus tribubus, quia ipsę petierūt terram Galaad, quia abundabant in pecoribus, vt patet ī. c. 32. sed ex hoc non infertur, ꝙ alię tribus non haberent pecora, sed solum, ꝙ nō ita abundarent. Nicolaus aūt dicit, ꝙ non conquerebantur Iudęi, ꝙ non hērent carnes pecorum, sed quia non habebant carnes delicatas. s. auium, ideo Deus dedit eis tales carnes. s. coturnices, vt patet ī. Sed hoc nō multum stat, quia carnes auium ita haberi poterant in solitudine, sicut in Aegypto, & forte magis, quia in montanis, & locis separatis ab humana communicatione plures aues nidificant, sed non poterant habere pecora, sicut in Aegypto,

E vel aliis locis humanæ habitationis. ergo magis conquererentur pro defectu carnium pecoralium, quam pro defectu auiū. Quòd vero Deus miserit coturnices Iudæis in cibum, non ideo est, quia ipsi desiderauerunt coturnices specialiter, sed quia apud mare rubrū circa ipsos Iudęos erant coturnices innumerabiles, & dominus eas in vento fluxit, vt roderēt in circuitu castrorum, vt patet infra.

Dicendum est igitur, ꝙ Israelitę habebant pecora, nec fuerunt mortua specialius pecora decē tribuum, quam pecora Gad, & Ruben. Sed hebræi petebāt carnium comestionem ad sufficientiam. omnia autem pecora, quę habebant forte non sufficerent eis ad vnā diem si comedere vellent ad saturitatem. Sic enim patet ex verbis Moysi, infra. s. sexcenta milliū peditum

huius populi sunt. Et tu dicis dabo eis esum carnium mense integro, nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibū, vel oēs pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient? si tñ sufficerent pecora, quæ habebant Iudęi ad cibum ipsorū, non diceretur nunquid ouium multitudo cędetur. ergo quamquam hērent pecora, tñ non comedebāt ea, nec faciebant hoc ex auaritia. nam si aliquot diebus carnibus saturari voluissent, non mansisset in pecoribus, nec vngula: reseruabant aūt pro futuris temporibus, cum introirent in terram eis promissam, vt inde haberent pecorum successionem propagando.

Recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis. Hoc potest referri, tam ad Aegyptios, q̄ ad Hebræos: magis tamen est verbum hebræorum, quia Aegyptii dicerent recordamur piscium, quos comedebamus gratis in terra nostra. & non est intelligendum, quòd Iudæi comederent gratis pisces. i. pro nullo precio, qa Aegyptii non darent eis, cum paleæ ad conficiendos lateres eis gratis non darentur, quanto magis non darētur pisces? de paleis, vt patet Exod. cap. 5. sed dicitur gratis. i. pro paruo precio, quasi pro nihilo, & hoc est, quia terra Aegypti nimis abundat in piscibus propter Nilum fluuium, & pisces illius sunt saporosiores omnibus aliis piscibus, quia est aqua illius temperatissima & saluberrima, cum de fonte paradisi procedat, & patet hoc in vita Beatę Marię Aegyptiacæ, quę postquā in deserto quasi incibata 30. annis, & sine vestibus mā serat, adhuc piscium Aegypti recordabatur dicens.

Pisces Nili saporosiores aliis.

Pisces Aegypti, vinique cupido relicti,
Me miseram tangunt, & ea vehementius angunt.

De his ergo spāliter recordabātur Iudæi, & Aegyptii.

In mente nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, cæpæ, & allia. Ponunt Israelitæ, & Aegyptii omnia alia, quibus delectabiliter vescebantur in Aegypto. s. cucumeres, &c. quia isti fructus erant illis sapidi, & ponuntur hic omnia delectabilia Aegypti, de quibus nihil habebant in deserto. Cucumeris fructus communes sunt, qui ibi habentur, & nomen eorum notum est. Aliqui dicunt cucumeres esse cucurbitas, sed falsum est. multum enim differunt. pepones, secūdum Nicolaum sunt melones. est tamen alterum genus. Differūt enim, tam a cucumeribus, quam a melonibus, sed minores sunt, & grossiores cucumeribus, & medii sūt in figura, & colore inter cucumeres, & melones. nomen autem eorum in vulgari nostro modicū discrepat a latino. Sed hebręi pepones vocant quoddam genus magnorum cucumerū, qui insipidi sunt, & quasi pro nihilo habentur. vulgariter autem vocantur badefas. Porri, & cępę, & alia cōmuniora sunt, & p hęc intelliguntur omnia terræ nascentia, quæ plantantur in hortis. Nicolaus dicit, ꝙ per ista intelliguntur cibaria illa, quæ comedebantur cum his, quia ista sunt velut salsamenta, & sic dicimus aliquando sal pro oībus cibis, qui sale condiuntur, vt patet 1. Esdræ c. 4. memores salis, quod in palatio comedimus. i. ciborum sale conditorum. sed non differt: magis tamen vr̄, ꝙ ponuntur, tanquam cibi per se distincti.

Quare magis desiderabantur carnes, quam cæpe, porri, &c. Quæst. XV.

SED quæretur quare Aegyptii non petiuerunt hic cucumeres, & pepones, pisces, porros, cępas, & allia? Nam ista potius debuerunt desiderari, quam carnes, quia desiderium est de eis, quæ non habentur. Carnes autem habebant Israelitæ in deserto. pisces vero ad sufficientiam, vt supra dictū est. cucumeres autem, pepones, porros, cępas, & allia: nullo modo habebant, ideo ista magis desiderari de-

F berent. Dicendum verum esse, ꝙ in deserto ista non erant, quia nemo ea ibi seminauerat, vel plantauerat. Iudæi autem, quia erant semper incerti de motu non seminabant illa.

Dicendum est verum esse, ꝙ ista nullo modo habebantur, & tñ magis desiderabant Israelitæ carnes, quia erant sapidiores, & magis conueniebant nutritioni. Cætera vero ex accidenti se habent, ideo quando hebræi cęperunt murmurare contra Moysen, ꝙ eduxisset eos de Aegypto de solis carnibus locuti sunt Exo. 16. s. vtinam mortui essemus per manum dñi in terra Aegypti, qñ sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panes in saturitate. ibi. n. de fructibus nulla mētio facta est. Est tñ dicendum, ꝙ aliquando hebręi lo-

G quebantur de istis non ad desiderium ipsorum saturādum, quasi hęc valde cuperent, sed aliquando ad ostēdendum meliorem fuisse terram Aegypti, quam illa in qua erant, cum ibi non essent, nec esse possent fructus aliqui: in Aegypto autem essent multi. Sic dicitur infra 20. c. s. quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, neque vineas, neque malogranata? Aliquando autem ponuntur ista, tam ad comparandum terram Aegypti ipsi deserto, quam ad ostendendum meliores fuisse cibos in Aegypto, quā in deserto, quia erat in Aegypto diuersitas ciborum, & varietas saporum: in deserto autem non erat, nisi vnus cibus, & ille erat Iudęis aridus, & insipidus, & ad hoc ponuntur in litera. Dixit enim populus, recordamur

H pisciū, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porri, cępæ, & allia. Et sequitur: anima nostra arida est, & nihil aliud vident oculi nostri, nisi man, & infra 21. dixerūt: nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. hebręi ergo nō ponuntur ibi, nec alibi desiderasse, & petiuisse fructus, vel pisces, sed solas carnes, & panē, eo ꝙ ista sunt necessaria ad nutritionem, & sapidiora: illa vero sunt ex superabundanti ad demulcendum gustum varietate saporum.

Anima nostra arida est. Supra ponebatur murmuratio propter defectum ciborum, quos desiderabant. hic ponitur alia propter præsentiam ciborum, quos horrebant, scilicet propter manna, & si non subiun-

I xissent murmurationem istam, prior non erat valde magna, sed ista est directius in Deum, quam prior. Nā alia erat, quia deficiebant eis necessaria: ista vero, quia contemnebant ea, quę Deus dederat, in quo Deus videbatur contemni, cum ipse dedisset eis cibum istum de cœlo, tanquam aliquid excellens, quod nec ipsi, nec patres eorum gustauerant. Illi tamen contemnebant, & ista fuit causa, quare Deus valde iratus est, vt patet infra. Et dicitur anima nostra arida est, scilicet pars animę vegetatiuę. Nam de parte rationali intelligi non potest, cum ipsa, nec cibis egeat, nec alatur. vegetatiua vero variis ciborum saporibus, & qualitatibus nunc siccis, nunc humidis, nunc diuersimodè se habentibus delectatur. In deserto autem conquere-

K bantur Iudęi, quia anima eorum arida esset. s. quia nūquam mutabant qualitatem cibi, semper comedētes manna, quod eis pro pane, carnibus, & piscibus, & cæteris alimentis erat, & desiccabantur per accidens ex defectu cibi, quia horrebant manna pp saporem. ideo parum de eo comedebant, & consequenter parū nutriebantur. *Nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi manna.* i. in Aegypto hēbamus multos cibos, in quibus possemus facere mutationem, vt non fastidiremus. Nunc vero solum habemus manna, ideo quantumcunque sit saporis delectabilis, non possumus delectabiliter, & sufficiēter nutriri, qa natura nr̄a, sicut mutabilis est, tā in cibis, q̄ in omnibus, q̄ facit, mutationem desiderat. vnde

Alia murmuratio.

Natura nostra gaudet varietate in cibo, & in oib', & quare.

vnde Arist. in si. 7. Ethi. dicit, ꝙ quia natura Dei est simplex, eadem actio est sibi delectabilissima. vnde semp gaudet vnica, & simplici delectatione: nobis aût trãsmutatio omnium dulcissimum est s'm poetam, ꝓpter malitiam quandam, quemadmodum hõ facile transmutabilis malus, & natura, quę indiget transmutatione, non est enim simplex, nec epiebes.

Quare in manna dedit Deus varietates odorum, & saporum viris bonis, & an esset varius sapor in manna, vel alias, & quare Iudæi illum horrebant & cur erat eis dulcis, & prouocatiuus ad nauseam, & de figura, quantitate, ac colore eius.

Quæst. XVI.

Et ex hac causa Deus dedit varietatem saporum in manna, in priuilegium ipsis bonis, vt patet Sapien. cap. 16. vt sicut sumentes cibos varios experiuntur sapores, ita & ipsi in vnico cibo quoscunque vellent sapores mutabãt. Sed adhuc non videbatur hoc cęteris paribus sufficere, sicut diuersitas ciborum, quia varii cibi, varios habent sapores, varias etiam qualitates dẽsitatis, & raritatis. varios etiam odores, qui multum demonstrant circa saporem ciborũ, quia sapor, & odor cognata sunt, secũdũ naturam, tam quantum ad causam efficiẽtem, quam aliquo modo circa materialem. In manna autem non erant istę varietates, quia q̃q̃ sapores essent diuersi, tñ color vnicus erat. s. color bdellii, & figura semper eadem. s. quasi semen coriandri, vt patet infra. etiã odor non erat diuersus cum potius videretur non emittere odorem: manna autem non erat potens emittere odorem, quia causatur odor ex resolutione calidi agentis in siccum. In manna autem nõ erat calor, sed potius ad calorem Solis in humorem aquaticum conuertebatur, vt patet Exo. 16. c. Ista tamen in cibis multum immutant appetitum nostrum: quidam. n. ꝓpter odorem mouentur, etiam si sapor non sit notabilis, alii autem ꝑꝑ colorem, sicut Esau desiderauit lenticulam rufam, & designauit, ꝙ moueretur ꝑꝑ colorẽ cibi, cum dixit, da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum, vt patet Gen. cap. 25. Alii vero cibos abhorrent, quia rari, vel densi sunt, ẽt si eorum sapor conueniens sit. q̃q̃ ergo esset sapor manna conueniẽs, q̃a tñ erat semper idem cibus abhorrebant illum Iudæi. Potissime autem, quia sapor iste bonus in manna non erat generalis, sed solum quantũ ad viros bonos, malis autem videbatur esse malus sapor, & hoc propter duo. Primo, quia Deus in pœnam ipsorum dabat fastidium illis, & posset hoc euenire dato, ꝙ cibus esset bonus. Secundo Iudęi horrebant manna, quia quamquam bonis verteretur ad omnem saporem, hoc tñ non erat ex natura cibi, ita ꝙ ille haberet omnes sapores, quia tunc quicunque posset experiri omnes sapores in illo, sed falsum est.

Item impossibile est, ꝙ aliqua vna res habeat in se ipsa sapores diuersos, quia sapor est quædam qualitas consequens digestionem humidi a calido, sicut ergo in qualibet re est vnus determinatus modus digestionis humidi, ita erit vnicus & determinatus sapor, nec est vllatenus possibile aliq̃ rem manentem in complexione eadem habere diuersos sapores.

Manna immutare gustum bonorum Iudæorum potuit dupliciter.

Quod autem manna immutaret gustum Iudęorũ bonorum poterat esse dupliciter. vno mõ, ꝙ illa varietas saporum simul, vel successiue, non esset in ipso mãna, sed in ipso organo gustatiuo, sicut põt Deus facere, ꝙ nos videamus coram nobis, id quod non est ante nos, sed solum in oculis nostris, & hoc erit causando in pupilla nostra aliquas species rerũ, quibus immutetur actualiter potentia visiua, sicut si obiectum prius

A esset a quo actualiter defluerent species ad oculum. Est enim generale, in qualibet mutatione organica, quod non requiratur pręsentia obiecti ad immutandum, si possit esse species in organo. Non enim immutatur potentia, nisi cum tangitur, quia omnis actio naturalis est per contactum. iuxta Aristot. 2. de Generatione. Obiectum autem non tangit ipsam potentiã, maxime in visiua, ideo fit immutatio per contactum speciei pręsentis in organo, dato quòd obiectum non sit pręsens immutabitur potentia. Et isto modo in potentia gustatiua poterat esse immutatio multorum saporum, dato quòd realiter in cibo non essent multi sapores, si Deus vellet causare species saporum in organo gustatiuo Iudęorum. Alio modo poterat esse, ꝙ
B manna immutaret gustum, secundum diuersos sapores. quia Deus causaret, nunc vnum saporem in illo, postea vero alterum, ita vt cum Deus cognosceret, ꝙ aliquis de Iudæis bonis desiderabat talem, vel talem saporem in manna, causabat illum ibi, & immutabatur secundum illum: alias tamen nunquam erat ibi ille sapor.

Habebat autem manna vnum saporem specialem consequentem modum determinatum compositionis suæ. s. saporem mellis, vt patet Exod. c. 16. Et tñ iste sapor prouocat hominem ad nauseam, de dulcibus. n. possumus paucum gustare, & delectant, si vero multũ in cibum sumpserimus nauseabimus. sic patet de ipso melle Prouerb. 25. c. cum dicitur, mel inuenisti comede, quod sufficit tibi, ne forte satiatus euomas illud. Et
C sic conquerebantur ipsi Iudęi, ꝙ comedentes semper istum cibum prouocabantur ad nauseam, vt patet ĩ. 21. c. s. nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Item sapor manna declinabat aliqualiter ad saporem olei, vt patet infra. s. saporis, quasi panis oleati, & tamẽ sapor iste etiam nauseam gignit, & hoc propter duo. Primo, quia est aliqualiter dulcis, & dulcia nimium sumpta prouocant nauseam. Secundo, quia est de re pingui, & pinguia magis prouocant ad vomitum, quã cętera, ideo siue esset sapor mellis, siue sapor similę cũ oleo, semper erat prouocatiuus nauseæ cum sumeret in quotidianum cibum. vnde satis Iudæi habebant occasionem nauseandi. Nec tamen iste sapor erat totaliter
D prouocatiuus ad nauseam, quia tunc etiam ipsi boni nausearent cum natura cibi eadem esset illis, & malis, sed adhuc dato, ꝙ cibus aliqualiter præberet occasionem nauseandi, tñ non nausearent boni, q̃a ex priuilegio mutabatur in illis ad omne genus saporis, siue carnium, siue piscium, vel aliorum ciborum, aut condimentorum. In malis autem accidebat sapor peior naturali ex miraculo, vt in hoc punirentur, & non solum propter malos manna erat mali saporis, sed etiã si manna haberet suum naturalem saporem communem bonis & malis, sicut nunc in oĩbus cibis contingit, quia tñ dulcis saporis erat prouocatiuum ad nauseam: nam licet dulcia naturę conuenientia sint, tamẽ
E in magna quantitate sumpta nauseam causant, vt de melle dictum est. Et si aliqua dulcia sint, quæ nauseã non prouocant ꝑꝑ aliquem modum specialem cõpositionis, tñ fastidium causant, & modicũ de eis comedere possumus. Et ista fuit causa, quare Deus mutauerit saporem manna in viris bonis ad omnem modũ, quod ante non fecerat, nec nunc facit in oĩbus cibis, quia si mansisset sapor naturalis manna, necesse erat ẽt ipsos bonos ad nauseam prouocari, & fastidire, quia virtus non põt regulare modum immutationis potẽtiarum passiuarum, quia ista sunt naturalia, virtus autẽ solum dirigit actus liberos, ideo sicut non est in potestate voluntatis nostrę, quibus visis tangamur, iuxta Augustinum, ita non est in nostra potestate, qualiter a saporibus, vel quantum immutemur.

Erat autem Man, quasi semen coriandri. Hic determinatur qualitas ipsius mannę quantum ad quatuor.s.in quantitate granulorum, in figura, in colore, & sapore.

De quantitate & figura mannę, & colore. Prima duo determinantur in hoc, ꝙ dr̃, ꝙ erat quasi semen coriandri.s.quantum ad magnitudinem granulorum, & quantum ad figuram, quia erant granula rotunda, sed non in sapore, nec in colore. Est.n.color coriandri niger, color autē in manna erat albus, ideo posita sunt ista duo magis distinctè Exod. ca.16.s.erat manna, quasi semen coriandri album, idest erat manna album, & quantitas eius erat, sicut semen coriandri. fiebat autem manna ex quadam congelatione in aere, quasi vna de impressionibus metheoricis, sed talem natura facere non potest. Angeli autem faciebant, ideo vocatur panis angelorum Psalm.77. panem angelorum manducauit homo, idest panem factū ministerio angelorum. An vero manna naturaliter fieri potuisset declaratum est Exod.cap.16.& cum dicatur hic, ꝙ erat quasi semen coriandri, dicitur Exo. cap.16. ꝙ erat quasi pilo tōsum.i.percussum pilo: qđ est baculus ad frangendum triticum, qñ volumus illud decorticare, & percutiendo decorticamus. Cum vero fuerit decorticatum apparet album cum prius esset coloris flaui. & hoc pertinet ad colorem, vt non videatur esse manna nigrum, sicut semen coriandri.

Et coloris bdellij.i.manna erat coloris albi, sicut bdellium. Est enim bdellius arbor babylonica, de qua succus manat preciosus, qui bdelliū dicitur. sed hic bdellium pro lapide sumitur, quoniā arbor illa non est coloris albi, & dictio hebraica posita hic signat berillū, vel crystallum, vtrunque autem albi, vel lucidi coloris est, sic habetur Gen.capitu. 2. s. ibi inuenitur bdellium, & lapis onychinus. bdellium ibi lapidem nō arborem significat.s. ꝙ in flumine illo sunt lapides dicti bdellium, & lapides onychini.

Circuibatque populus colligens illud. Idest Israelitę ambulabant in circuitu castrorum ad colligendum māna, quia non cadebat intra castra, cum essent ibi loca immunda, & conculcata ab hominibus. si autem in locis illis fętidis cecidisset, populus horreret comedere illud, ideo dicitur Exod.cap.16.quòd cadebat in solitudine, idest extra castra in deserto, & quamquam dicatur infra, quòd descendebat ros per castra, & pariter descendebat manna. non est intelligendum, quòd super ipsa castra caderet, sed quia cadebat prope illa dicebatur cadere super ea, ideo populus per solitudinē circuibat colligens, quantum sibi sufficeret singuli, iuxta mensuram Gomor, vt patet Exo.c.16.

Manna vbi colligebatur.

Frangebat mola, siue terebat in mortario. Idest manna habebat aliquam duritiem, ideo populus cum vellet facere cibos ex illo frangebat mola: velut siquis frangeret lapillos olearū in molari lapide. vel terebat populus in mortario, sicut nunc ea, quæ dura sunt conterimus, & vtrunque pertinebat ad idem, comminuebatur enim manna, sicut far molendo illud. Nam cum esset minutum, & durum, non poterat sumi in cibū sub ea forma in qua erat, sed conterebatur, sicut triticum in farinam, vt postea formaretur in pastam.

Māna quō aptabatur ad comedendum.

Coquens in olla. Idest cum populus contriuisset in mortario coquebat in̄ olla, quia ibi cōmiscebatur, velut siquis farinam ponat in olla cum aqua ad faciendū pultes. & condensabatur ibi, ita vt fierent panes ex eo, & possent comedere Iudęi, frangendo partes panum.

Et faciens ex eo tortulas. Idest postquam coquebatur in olla fiebant tortulæ ex illo. Non enim erat ista decoctio ad id, ad quod sunt alię decoctiones: nā in aliis fit decoctio, vt humiditas superflua per calorem in re cruda digeratur, & fiat conuenientior cibus, quia calor stomachi non potest digerere rem crudam in cibum sumptam, & propter hoc carnes decoquuntur,

F manna autem nō coquebatur, vt melius digereretur, quia modico calore Solis, si liquefieret vertebatur in aquam, vt patet Exod.c.16. Si tamen esset durę substātiæ, & indigestæ, non posset ad paruum calorem resolui. Coquebatur tamen, vt ex eo formarentur panes, sicut farina, quamquam sit satis delicata, nisi conspergatur aqua non poterit formari in pastam, & tūc cum educeretur manna de olla formabatur in tortulas, velut siquis farinam coctam in olla ad pultes, & nimis densatam formaret in panes.

Saporis quasi panis oleati. Idest sapor mannę erat quasi sapor panis mixti cum oleo, sicut interdum, quādo pasta commiscetur aqua ponitur oleum loco aquę, & tunc quando panis fuerit decoctus est sapor illius

G specialior saporibus aliorum panum propter specialē commixtionem humidi dulcis. Nam dicitur panis oleatus, idest quasi panis frixus in oleo, & iste delectabilior adhuc est, quam si in pasta commisceatur oleum, quia fit ibi maior commixtio, & fortior digestio. Sed Exo.capitulo 16.dicitur, quod sapor mannę erat, quasi similę cum melle, idest velut siquis comederet panem cum melle: simila enim panis delicatus est, sed in idē redeunt isti sapores, quia sunt dulces. In hebręo dicitur sapor eius, sicut humiditas olei. Sed Rab.Salom. & alii hebręi communiter diuidunt dictionem, quæ significat humiditatem, & faciunt signare mel, & panem, & exponunt, quòd sapor mannę erat, tanquam sapor panis cum melle, & oleo. litera tamē nostra magis adhęsit significato primo.

H

Quamquam manna haberet aliquas qualitates naturales, tamen aliquas habebat non naturales, sicut quòd ad Solem liquefieret, & ad ignem indurarETUR. Qō. XVII.

CONSIDERANDVM est autem circa istas qualitates, quæ erant in manna, quòd quamquam necessario cōsequeretur aliquis sapor & color, & magnitudo, atque figura ipsum manna: tamen erant in eo qualitates quædā, quæ nullo modo per naturam existere poterant. Erat enim manna corpus habens qualitatem elementalem, vel similem elementali, scilicet quandam humiditatem: deinde quandam duritiem, ita vt teretetur mola, vel

I in mortario, & adhuc postquam coquebatur habebat aliquam duriciem, quia compingebatur in tortulas. Sed sicut ipsum manna erat voluntate Dei ab angelis causatum sine operatione alicuius agentis corporei naturalis, ita istę qualitates erant in manna modo supnaturali.s.ꝙ videbantur operari ad oppositum. Nam manna liquefiebat incalescente Sole. Si ergo hoc naturaliter efficeretur oportebat, vt quocunque calore apposito q esset ęqualis caloris Solis, māna liquesceret. ergo qñ poneretur in olla ad ignem liquefieret, & non possent postea ex eo cōpingi tortulę cuius ꝯtriū est hic. Vtrunque ergo fiebat.s.ꝙ liquefieret in calescente Sole, & cum poneretur in olla condensabatur, vt fierent tortulę. Non est autem sic de aliqua re natu-

K raliter eliquabili, vt de butyro congelato, aut oleo, vel niue, melle, cera, siue gelu, & sic de cęteris. Nam licet ista aliquando nimis condensata sint, & dura frigore constringente, tamen ad calorē Solis posita resoluuntur: idem si igni coniungantur, aut si ponantur in olla, sed māna ad Solem liquefiebat, ad ignem autem, vel in olla indurabatur. Non ergo erat illa qualitas in māna naturaliter, quia tunc posita identitate agentis in specie poneretur identitas effectus. Sed cum posuerimus manna ad calorem Solis liquefieri, & non ad calorem ignis: necesse est, vt non esset illa qualitas ibi naturaliter, sed ab aliqua superiori causa sic dirigente. In nulla.n. re naturali sic reperietur.si ergo il'ę

istę qualitates reperiebantur in manna non naturaliter, non consequebantur naturam temporis.

Sed tunc dices, quare ergo liquefiebat cum Sol incaluisset? Respondetur ꝙ hebræi in aurora, quolibet die accipiebant manna, quod pluerat de cęlo, secundū mensuram assignatam, & ne maneret in crastinum, & conculcaretur, comederet urque in sequenti die, liquefiebat adueniente solis ardore.

Cumque descenderet nocte super castra ros descendebat pariter, & man.

Modus quo descendebat manna. Et an pruina, quæ cadebat cum manna, gigneretur quotidie naturaliter, vel supernaturaliter. Et an posset manna de die cadere. Et an essent tria in descensu mannæ.

Quæst. XVIII.

ISTE est modus quo cadebat per noctem manna. Non enim cadebat per noctem, quasi non possit per diem cadere. Si enim naturaliter gigneretur solum per noctem caderet, sicut est de rore, qui nunquam per diem cadit, nisi forte manna esset de impressionibus metheoricis accedentibus ad duritiem, & valde magnum frigus, sicut sunt grandines, & nix, quę etiam per diem cadunt. Sed cadebat per noctem, quia angeli conficientes illud tunc formabant, & cadere faciebant.

Et forte aliquis dicet, ꝙ licet manna non formaretur naturaliter: tñ pruina, quæ descendebat cū māna, vt dr̄ Exo. c. 16. siue ros, vt dicitur hic non poterāt causari, nisi per noctem, ideo necesse erat, vt etiam ipsum manna per noctem caderet, sed ēt hoc non stat. Nam sicut manna non gignebatur naturaliter, ita nec ros poterat quotidie naturaliter gigni. nam ꝙ sępissime gignatur manifestum est, sed ꝙ nulla esset dies ꝑ 40. annos in qua non caderet ros non videtur naturaliter: potissime in terra illa, quę valde calida est. Item adhuc difficilius erat, quia licet vocetur hic ros, tñ erat pruina congelata, & dura super quā caderet manna, vt colligitur Exod. c. 16. & ibi declaratum est, pruina tamen non gignitur, nisi in temporibus valde frigidis, & consequenter solum in terris aliqualiter frigidis: terrę autem multum declinantes ad ęquinoctialem, sicut sūt Aegyptus, & Arabia non habent tales impressiones, aut rarissime ibi euenient, ꝙ ergo quotidie eēt pruina non erat naturale, sed a causa supernaturaliter agēte. Dicendum igitur, ꝙ poterat cadere manna per diem & pruina cum eo: nolebat tñ Deus, ꝙ caderet, sed solū in tenebris cum Iudæi non viderent illud, sed solum reperirent in aurora paratum sibi a Deo. Modus autē quo cadebat manna per singulos dies erat, ꝙ primo veniret quidam ventus missus a Deo purgans superficiem terrę, ita vt nulla sordes maneret qua manna descendens commaculari posset: deinde descendebat pruina, quę est gelida valde, & formata in granula: postea manna, & ista duo signantur hic. s. cumque descē deret ros descendebat pariter, & man. i. super rorem, qui pruina erat descendebat manna, & hoc fiebat, vt esset ad hoc mundius ipsum manna, q̃ si immediate faciei terrę adhęreret. Alij vero dixerunt tria fuisse in descensu manna. s. ꝙ primo descenderet ros. deinde manna. tertio loco pruina. Sed ista positio improbata fuit Exo. c. 16. Solum ergo erant ista duo, quæ ponunt̄ hic. Nō tñ accipitur ros propriè pro rore, sed pro pruina, quia modicum proficeret ros cum sit quasi aqua. pruina vero est dura. Ideo ↄ̨uenienter substerneret̄ ipsi manna, & dicitur hic, ꝙ cum descenderet ros. i. pruina descēdebat pariter manna. i. immediate descendebat, & tamen prius descendebat pruina tanquam stramētum manna.

A *Audiuit ergo Moyses.* Hic ponitur Moysi afflictio, affligebatur autem, quia ipse erat princeps populi, & nō poterat sufficere illi in omnibus, quę volebat, ideo plorabant coram ipso petentes ab eo carnes. Intantū aūt afflictus est, ꝙ petiit, vt moreretur, & dicit̄, quod audiuit Moyses populum flentem, quia magna pars populi flagrauerat desiderio carnium, & oēs hi plorabant ponentes querimoniam, quę supra hr̄, & hoc est verisimile, quia vulgus promiscuum Aegyptiorum incępit primo lugere flagrās desiderio, & postea adiūcti sunt sibi filii Israel, vt patet supra. Erāt autem Aegyptii diffusi per omnia castra, quia vt supra 2. c. declaratum est ipsi castrametabantur sub vexillis quatuor Israelitarū non habentes castra per se distincta, aut vexilla, sed si-
B cut Israelitę in quatuor turmas vexillorū diuisi sunt, ita & Aegyptii in quatuor partes, & sub quolibet vexillo Israelitarum erat vna pars Aegyptiorum. Cum ergo ipsi primo incępissent flere potuerunt similiter oēs qui erant in castris, flere, quod non accidisset si haberent Aegyptii distincta castra, vbi ergo erat Moyses audiuit vocem plorantium. *Per familias.* i. tā Aegyptii, quam Israelitę plorabāt per familias suas. hoc est quia erant distincti Israelitæ in castrametando per tribus 12. & quęlibet tribus ꝑ familias suas, quælibet autem familia per domos, ita vt sicut erant distincti per familias, ita quęlibet familia per se ploraret.

Singulos per ostia tentorij sui. i. & quilibet erat ad ostiū tentorii sui, & ibi plorabat: ita vt quamquam quęlibet
C familia haberet distinctum ploratum ab alia, tamen adhuc quęlibet distincte plorabat a cæteris cum esset in ostio tentorii sui. Moyses vero procedens per castra vidit singulos plorantes in tentoriis suis.

Iratusque est furor domini valde. Idest Deus fuit valde iratus contra Israelitas, quia conquerebantur de ipso, & erant ingrati de pręstito beneficio, nam cum dicerent se recordari de piscibus Aegypti, & cucumeribus, atque peponibus, significabant se magis velle ibi stare, quam in deserto, quod erat directè contra beneficium liberationis de Aegypti seruitute, & dicit̄ Deꝰ valde iratus. i. valde disposuit punire, quia periit populus qui desiderauerat carnes, vt patet infra.

Sed & Moysi intoleranda res visa est. Idest etiam Moysi
D visum est hoc valde difficile, & nullo modo tolerabile. non refertur hoc ad iram Dei, scilicet, quòd Moyses iudicaret esse intolerabile, quia Deus irascebatur contra populum pro murmuratione, cum potius esset rationabile, sed refertur ad ploratum populi, ita ꝙ Moyses iudicauerit intolerabile esse totum populum clamare desiderio carnium, & potest hoc dupliciter intelligi. Vno modo ꝙ videretur intolerabile, quia cōtra dominum murmurabant petentes carnes, & ipse zelaret pro eo. Alio modo, quòd Moysi videretur intoleranda res, quòd totus populus contra eum clamaret, & ploraret ꝓ carnibus, quia ꝓpter hoc erat vnusquisque in ostio tētorii sui, vt eos Moyses videret plo-
E rantes, qui de eis curam habebat, & in hoc ploratu de eo conquerebātur. Etiam videbatur sibi intolerabile, quòd Deus imponeret sibi totam curam populi dicens, quòd portaret omnes in sinu suo, sicut solet portare nutrix infantulum, & quòd incumberet ei onus dandi carnes populo lugenti, & iste est sensus quem facit litera, vt apparet ex sequentibus verbis querimoniæ Moysi, & non zelat hic Moyses pro Deo. Et est sensus, ꝙ non solum Deus iratus est, quia contra eum murmurabant Israelitę, & Aegyptii, sed etiam Moysi visum est durum, & intolerabile, ꝙ omnes istę querelę ad eū dirigerentur, & hoc signat ista dictio. *Sed &.* i. etiam. *Et ait ad dominum cur afflixisti seruum tuum?* Erat. n. Moyses angustiatus, vsque ad summum, ita vt potius eligeret mori, q̃ sustinere talem laborem illius popu-

li,vt patet infra cum dicit. non possum solus sustinere omnem hunc populum,quia grauis mihi est. sin aliter videtur,obsecro,vt interficias me, & inueniã gratiam in oculis tuis,ne tantis affligar malis. Ideo non potuit continere verba sua,sed aliqualiter conquestus est Deo, quòd eum ab hoc labore eriperet, & dixit. Cur afflixisti seruum tuum? in quo aliqualiter innuit, quòd ista afflictio ex aliqua parte erat iniusta, quasi dicat. Domine ego sum seruus tuus, inquantum valeo seruiens tibi:cur ergo imponis mihi onus intolerabile populi huius,quod morte grauius est?

Quare non inuenio gratiam coram te. Idest quare non habeo ego gratiam,vel beneficium aliquod coram te,sicut alii habent? quasi dicat non videtur esse iustum,& dicebat Moyses, quare non inuenio gratiam.i.quare non facis mecum hanc misericordiã, vt auferas a me vniuersi populi onus, vel quare non inuenio gratiã, vt me interficias,si non videtur tibi bonum, ꝙ auferatur a me labor iste?

Moyses ex afflictione locutus, & conquestus est non potens continere dolorem, & quid sit loqui ex abundantia cordis. Et inuenire gratiam coram aliquo quid sit. Quæst. XIX.

SATIS apparet ista esse verba viri afflictissimi. Nam si Moyses integra mente, & tranquillus consisteret sciret placitum esse coram Deo, ꝙ ipse sustineret laborem istum, cum non venerit a casu,sed Deus ei imposuerit,sed quia afflictus valde erat,non potuit tantum continere dolorem, quin potius ex abundantia cordis locutus est. Sic enim in omnibus est,quòd quando cor abundat coguntur loqui,iuxta illud Luc.6. c. ex abũdantia cordis os loquitur,idest quando cor abundat valde, ita quòd interior conceptus, vel impetus mouet ad loquendum,nõ potest homo continere verba, sed loquitur, & hoc est loqui ex abundantia cordis,& sic aliquando habet homo impulsum interiorem ad loquendum, ita vt durum esset ei tacere, & dicitur ęstuare verbum in corde eius, sicut dixit Heliu, quando volebat loqui contra Iob,& non poterat continere verba sua indignatione & zelo Iob 32. c.s.plenus enim sum sermonibus, & coarctat me spiritus vteri mei, en venter meus, quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit,loquar,& respirabo paululum,ita & in Moyse factum est, ꝙ per verba sua dolor ipsius aliqualiter lenitus est. Si vero laborasset continere verba effectus fuisset amarissimus dolor.

Dixit hic, ꝙ non inueniebat gratiam coram Deo. Est.n.inuenire gratiam coram aliquo, ꝙ omnes actus nostri videantur ipsi boni, & tunc benefaciat nobis, ita & dicimur esse in gratia Dei, quando in charitate sumus,quia tunc oẽs actus nostri quicũque sint, Deo videntur acceptabiles. videbatur aũt Moysi, ꝙ nõ inueniret gratiam coram Deo, quia si actus ipsius eẽnt acceptabiles,aut Deus ei laborem hunc maximũ, aut vitam adimeret,quorum neutrum faciebat.

An Moyses sciret se habere gratiam Dei, & inuenire gratiam coram Deo. Quæst. XX.

SED arguet aliquis, ꝙ Moyses inueniret gratiã coram Deo,& ipsemet confiteretur, vt patet Exo.c.33.cum ait Moyses.si ergo inueni gratia in conspectu tuo ostende mihi viam tuam, & postea dr̃.inuenisti gratiam coram me, & teipsum noui ex nomine. Hoc tamen sciebat Moyses,cum Deus fuisset ei locutus. ergo non poterat dicere, ꝙ non inueniebat gratiam coram domino. Aliquis forte dicet

F ꝙ Moyses gratiam inueniebat, & sciebat se inuenire, nunc tamen quia erat turbatus non iudicabat hoc, sicut accidit hoĩbus passionatis,quod satis stare possit.

Sed aliter dicendum est.s.ꝙ Moyses sciebat se inuenire gratiam coram Deo in multis aliis.s.quia acceptabat eum ad specialem collocutionem, & demonstrauerat ei lumen gloriæ suę in mõte Sinai, vt patet Exo. 33.c. Dicebat tamen se non inuenire gratiam.s.in isto negotio de auferendo labore,aut vita adimenda.

Et cur imposuisti pondus populi vniuersi huius super me? In hoc dicebat se non inuenisse gratiam, quia imponebatur super eum labor totius populi. Nec considerabat Moyses, quantum honorem ei Deus contulisset, cum fecisset eum rectorem tanti populi, ita vt omnia

G manu eius gererentur, sed attendit ad laborem, quia gens illa valde grauis sibi erat cum flerent contra ipsum dicentes,da nobis carnes,ideo libenter hunc magis gloriosum,quam delectabilem honorem cuilibet alteri renunciasset,nisi Deus id prohiberet. Et videtur hic, ꝙ Moyses non cõquerebatur fuisse aliquod onus impositum super ipsum, sed quia erat onus vniuersi populi,sic patet infra.s.nõ possum solus sustinere omnem hunc populum, & Deus ei sic prouidit non adimendo curam totius populi, sed ei adiungendo coadiutores.s.70.viros,de quibus infra. *Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem,vel genui eam?*

Quare Moysi videbatur grauis impositio oneris pro populo. Et de cura paterna ad filios, & rectorum politiarum

H *& quòd non sufficit vnus prouidere multis, tanquam pater, sed potest prouidere, tanquam rector. Qõ. XXI.*

HIC ponitur causa, quare videretur aliqualiter grauis impositio oneris,quia tantam curam,& tam vigilem imposuit Deus Moysi pro omnibus Israelitis, quantum haberet si genuisset eos,vel si concepisset,quia dixerat illi.porta eos in sinu tuo.Sed hoc videbatur difficile,quia tanta cura non pertinet,nisi ad patrem,vel matrem. Rectores.n.ciuitatum, q̃q̃ habeant curam de toto populo,vt iuste viuant s̃m leges politiæ, tñ non habent cu-

I ram de singulis personis de populo an habeant cibos, vel vestimenta,& an sint sani, vel ęgritudine laborẽt, & an lętentur,vel amaro animo sint. Cura ergo rectoris ciuitatum facilis est in comparatione oĩum harũ, quia est vnica, ideo vnus homo potest habere curam magnę ciuitatis. Cura aũt materna,vel paterna longè differunt, quia pater curam habet filii, vt rectè viuat, ne efficiatur turpis in ignominiam patris sui. Curat ẽt de cibo,veste,ęgritudine,anxietate, cęterisque humanis incommodis, & necessitatibus, & ista intensa est cura valde. Nec sufficit hoc modo vnus homo prouidere multis,vel curam eorum gerere: talis autem cura fuerat imposita Moysi. Dixerat enim illi Deus porta eos in sinu tuo,sicut portare solet nutrix infantulũ,

K non ergo dabatur Moysi cura principis, vel rectoris, sed cura patris,& matris pro toto populo, ad quã impossibile erat ipsum sufficere,& ob hoc dixit. nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem.i.nunquid ego sum mater oĩum istorum, quia concipere ad matrem pertinet. vel genui eam.i.nũquid ego sum pater totius multitudinis? gignere enim ad patrem ptinet. q.d. Domine tu non imponis mihi curam, tanquam principi,vel rectori,quia hoc faciliter tolerarem. Sed imponis mihi curam paternam,& maternam, tamen ego non cõcepi hanc multitudinem,nec genui.quòd autem imperaretur ei cura paterna patet, quia ad principem,vel rectorem ciuitatis nõ pertinet dare singulis

lis cibos,& vestes, sed solum prouidere, ne iniustè viuant. a Moyse autem non solum hoc expectabant Israelitæ, sed etiam ꝙ daret eis carnes, quod pertinet ad curam paternam.

Vt dicas mihi porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum. Non apparet vbi dixerit Deus Moysi verba tam efficacis,& solertis curę. satis tamē manifestū est, quod dixerit cum Moyses referat illa fuisse dicta, & in hoc significabatur intensissima cura. Non enim potest esse vigilantior atque magis solicita cura, q̄ ea, q̄ habet nutrix de infantulo, quē portat in sinu, quia de omnibus prouidere debet, & etiam ipsum gestare cum moueri nequeat, atque diligenter attendere ne aliquo incommodo inducatur ad planctum: talem volebat Deus Moysen habere curam de tota multitudine Hebręorum: non quidem, quòd ita intensam, vel singularē haberet, quia impossibile erat circa singulos de multitudine talem ipsum exhibere curam, cum vix vni soli impendere posset, sed incitabat eum quantum posset impendere curam diligentem, & dixit ei porta eos in sinu tuo, idest inter brachia tua, quia sinus est spatium contentum inter brachia nostra, q̄n aliquid complectimur, & sic dicitur Deut. cap. 13. & vxor, q̄ est in sinu tuo, idest inter brachia tua, sic portat nutrix infantulum in sinu, idest inter brachia. *Et defer in terram pro qua iurasti patribus eorum.*

An Moyses iurauerit patribus Israelitarum eos portare in terram Chanaan, & si non quare hoc dixit. Et an Moyses debebat paternam, & maternam habere curam circa populum, & non deberet conqueri.

Quæst. XXII.

IN hoc Deus imponebat curam Moysi inducendi Israelitas in terram Chanaan. Sed hoc Moyses facere non poterat, nisi Deus illud faceret, quia non poterat superare hostes, & magis conquerit cum dicat, in terram pro qua iurasti patribus eorum, ac si Moyses iurasset, & teneretur ducere illuc Israelitas, sed nihil tale iurauerat, quomodo ergo Moyses dicit hic, quòd Deus dixerit ei, quòd ipse iurauerat patribus Israelitarum.

Respondeti potest ad hoc, quòd non loquebatur sic Deus Moysi, sicut Moyses locutus est Deo, sed dixerat Deus duc eos in terram pro qua iuraui patribus eorum. Moyses tamen, quando conquerebatur Deo dixit, quòd Deus iuberet ei dicens. porta eos in sinu tuo, & defer in terram pro qua iurasti patribus eorū.

Sed tunc dicet aliquis Moysen fuisse mentitum, q mutauit sententiam verborum Domini. Respondeti potest, quòd Moyses ista scribens nō asserit hic, quòd Deus ista iusserit. Sed asserit, ꝙ ipse dixerit illa Deo, quando conquerebatur de ipso, & verum est, quòd dixerit. an tamen cum conquestus est verum dixerit. est dicēdum, quod perturbato animo loquebatur, tāquam vir valde afflictus: proprium autem est afflictorum verbis exaggerare dolorem: ideo quamquā esset impositum onus satis magnum ipsi Moysi, ille tamē adhuc maius expressit dicens, quòd Deus dixerat ei in terram pro qua iurasti patribus eorum. multa autem nobis permittuntur, cum animo perturbato loqmur, quæ non licerent si integro animo diceremus: ideo postea Moyses nunquam illud asseruit. Sed cum scripsit hic retulit tāquam historicus, scilicet quòd olim perturbatus dixerit: non tamen, quòd sic fuerit. Alio modo dici potest, vera esse quę hic Moyses protulit, quamquam vt afflictus loqueretur, & quòd Deus ei dixerit defer illos in terram pro qua iurasti patribus eorum. nec tamen iurauerat Moyses, sed Deus. Dixit tamen Deus hoc Moysi, quia faciebat eum substitu-

A tum suum in negocio portandi Israelitas in terram promissionis, & sicut Deus iurauerat, & videbatur hoc iuramento astrictus: ita Moyses cum esset procurator suus, tenebatur ad omnia, ad quę Deus virtute iuramēti. Et quantum ad hoc censebatur iurasse. vtrūque autem satis potest stare.

Sciendum quòd licet Moyses conquereretur hic dicens, quòd non erat pater, nec mater populi, nec deberet impendere curam, quę dicitur hic. tamen secūdum veritatem ipse cēsebatur, tanquā mater, & pater populi, quia erat prelatus, & populus iste adhuc erat rudis indigens beneuola, & materna tractatione. sic prelati ad infirmos, & adhuc teneros in mansueta, &

B materna tractatione, & supportatione se habere debent, ne deficiant, vel scandalizentur, & tenere eos diligere. Sic enim Paulus eos quibus prędicabat filios vocat dicēs. filioli mei quos ego semper parturio donec formetur in vobis Christus, & iterum, per euangelium ego vos genui. & ob hoc oportebat eum de salute eorum esse solicitum, & necesse est vitam prelati esse omnium miserrimam si sibi commissa recte dispenset, quia quotidiana fluctuantium curarū immensitate vastatur, vt ait Gregorius primo dialogo. Vnde quòd afflictus esset à prelatorum beneficiorū conditione alienum non est.

Vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini? Quasi dicat ipsi petunt a me carnes, tanquam sim pater, & mater ipsorum, & debeam illis in omnibus prouidere, & si

C pauci essent aliquo modo tolerabile foret, vt eis carnes daret, sed tantę multitudini erat sibi impossibile, & in hoc iustificat querimoniam suam, quia Deus imposuerat ei curam de populo maternam, & paternam, & tamen pater de filio curam habere debet q̄tū ad alimenta.

Flent contra me dicentes. da nobis carnes, vt comedamus. In hoc patet miseria Hebręorum. nemo enim tanti populi poterit excusare vilitatem. nam & pro paruulis planctus iste ignominiosus est: quanto fortius pro populo? nam & si fame perirent plorandum non erat: nunc tamen deficientibus carnibus plurimi de populo plorauerunt, & quod amplius est ad maiorem huius populi ignominiam publicè plorare non erubuerunt: quilibet enim in ostio tentorij sui querimoniam lachrymabilem emittebat, vt patet supra. Si tamē omnes cibi eis defecissent, ita vt fame pereundum esset, vel siti omnes exarescerent, querimonia quidem iusta aliqualiter videretur: nec tamen cum lachrymis proponenda. Non enim viros lachrymę decent, & cū hic dixit, ꝙ plorabant dicentes ipsi da nobis carnes. potest dupliciter intelligi. Vno mō, ꝙ solum plorarēt singuli per ostia tentoriorum suorum desiderantes carnes, & non ꝓponerent aliquid Moysi: cum tamen coram ipso plorarent satis innuebatur, ꝙ ab ipso peterent, quia erat dux, ideo ipse recurrit ad Dn̄m. Alio modo potest intelligi, ꝙ Israelitę existētes in ostijs tētoriorum suorum clamabant cum lachrymis dicētes.

Inuectiua contra hebræos, q a flebant ꝓ carnibus.

E da nobis carnes. *Non possum solus sustinere omnem hunc populum.* Non dixit Moyses, ꝙ nō poterat sustinere populum, sed ꝙ non poterat totū simul. vnde adiutoribus indigebat, & Deus ei in hoc prouidit dans 70. adiutores, vt patet infra.

An soli Moysi conueniret cura totius populi, & quare conqueritur cum essent multi alij iudices.

Quæst. XXIII.

SED dicet aliquis quomodo Moyses dicit se sustinere solum onus totius populi? Alii enim cum eo principes erant. s. decani, quinquagenarii, cēturiones, & tribuni, qui suggerente Ietro fuerant constituti super

per populum,vt patet Exod.c.18. Ad hoc reſpondent
quidam hebrei, ꝙ rectores populi mortui fuerant in
incendio,quando dicitur ſupra, ꝙ ignis vorauit extre-
mam partem caſtrorum, ideſt digniorem, & hoc, ꝗa
iſti murmurauerant,vel murmurantes nō repreſſerāt.

Sed hoc falſum eſt, & ſupra improbatum. Item ſi
omnes iudices conſtituti mortui fuiſſent ſupra in in-
cendio, nunquam tā grauis afflictio Iudæis accidiſſet
in deſerto, plures enim hic mortui fuiſſent, quam in
omnibus aliis plagis,eſſent enim quaſi 80. millia viro-
rum de his iudicibus, quia de ſexcentis millibus viro-
rum eſſent ſexcenti tribuni, & centuriones ſex mille
quinquagenarii duodecim millia, decani ſexaginta
millia, qui perueniunt fere ad octoginta millia viro-
rum, fuiſſet igitur expreſſus numerus occiſorum,in
tam graui plaga,ſed nihil dictum eſt. ergo non fue-
runt iſti mortui.

Alii enim,qui dicunt fuiſſe populares ſuccenſos in
ſuperiori combuſtione, aſſerunt quòd omnes iſti iu-
dices manebant: tamen non curabant de ſpirituali-
bus, ſicut Moyſes, ſed ſolum de foralibus, vel cor-
poralibus.

Sed non multum videtur, quia dare cibū aliquem
corporale erat, erudire autē in queſtionibus legis,vel
conſulere dominum erat ſpirituale:hic autem non in-
quirebatur de ſpirituali, cum populus peteret carnes
a Moyſe,ſed de corporali. Item dato,ꝙ aliqui princi-
pes alii, ſiue iudices populi ſe intromitterent in ſpiri-
tualibus,& temporalibus,tota afflictio integra rediret
ad Moyſen,quia in principatibus monarchicis,qualis
iſte erat,pluralitas rectorum eſt ſubordinata, & redu-
cta ad vnum, qui totum regimen eminenter cōtinet.
Sic autem erat in hebręis, quia omnes principes con-
ſtituti reducebantur in Moyſen, quia ipſe curabat de
rebus magnis,illi vero de paruis,etiam per appellatio-
nem ad ipſum deuoluebantur cauſæ. Vnde aliis non
potentibus iudicare,vel prouidere, omnes cauſę, cu-
rę,& labores deuoluebantur ad ipſum. Si autē fuiſſet
principatus ariſtocraticus,vel oligarchicus, vbi plures
ęqualiter dominarentur,non fieret vltimatè deuolu-
tio cauſarum ad vnum,ſed ad multos ſimul. Ideo ꝗꝗ
eſſent iſti iudices Moyſes poterat dicere,quòd erat ſu
per eum onus totius populi, quia iſta,quę inquirebāt
ab ipſo populares,non poterant fieri per aliquem alte-
rum,quia nō erant cauſæ forales.Item quia valde ma-
gnę erant, & pertinebat ad ipſum Moyſen de magnis
dare remedium. Et ſciendum,quòd quamquā Moy-
ſes motus fuerit ad dicendum iſta nunc, quādo petijt
populus carnes ab eo: tñ non propter hoc ſolum di-
xit, ſed quia multis alijs occupationibus impediebat,
non poterat ſolus ſuſtinere. Nam ſi propter iſtum ca-
ſum ſolum petijſſet poſtꝗ prouiſum eſſet in eo non
darentur coadiutores Moyſi: fuerunt tamen dati 70.
viri in adiutorium eius, & iſti tollebant cauſam que-
relę Moyſi.ideo in omnibus 40.annis quibus Iſraelitę
in deſerto fuerunt, nunꝗ Moyſes conqueſtus eſt, ꝙ
grauaretur numeroſitate negociorum populi.

Quomodo datis 70.ſenioribus tollebatur querela Moyſi, & non tollebatur exiſtentibus prioribus iudicibus conſtitutis conſilio Ietro. Et quæ eſſent differentiæ iuriſdictionis Moyſi, & aliorum iudicum conſtitutorū conſilio Ietro. Quæſt. XXIIII.

QVAERET aliquis cū iſti 70. ſenes dati fue-
rint Moyſi in adiutorium quomodo tolle-
batur querela eius,& non tollebatur exiſtē-
tibus omnibus alijs iudicibus, decanis, qn-
quagenarijs,centurionibus.& tribunis.Reſpondendū
F eſt,quòd tribuni,quinquagenarij,& cæteri iudices,nō
habebant aliquam poteſtatem in eis, in quibus Moy-
ſes grauabatur, nec erat poteſtas delegabilis, quam-
quam Moyſes eam illis admittere vellet.

Pro quo ſciendum eſt, quòd iuriſdictio Moyſi, &
omnium iſtorum iudicum conſtitutorum conſilio
Ietro,de quibus Exo.cap.18.non erat eadem,quia ha-
bebāt iuriſdictionem diſtinctā a iuriſdictione Moyſi,
ſecundum ſpeciem, & ſecundum quantitatem. Pri-
mò differebat ſecundum ſpeciem, quia Moyſes prę-
erat in his,quæ ad Deum pertinebant,cęteri autem in
his quæ ad populum. ſic patet Exo.c.18.cum dicitur.
eſto tu populo in his, quę ad Deum pertinent.vt refe-
G ras,quę dicuntur ad eum, oſtendaſque populo cære-
monias,ritumque colendi, viamque per quam ingre-
di debeant,& opus,quod facere debeant.& quantum
ad hoc tota iuriſdictio ſpiritualis reſidebat in Moyſe.
etiam aliquid alterum,quod nō pertinebat ad iuriſdi-
ctionem,ſed ad propheticum vſum,ſcilicet inquirere
aliquid a Domino,vel reſpondere ex verbis eius:om-
nibus autem alijs iudicibus iuriſdictio erat in ſolis tē-
poralibus.

Adhuc erat ſecunda differentia iuriſdictionis Moy
ſi a cæteris ſecundum quantitatem, quia alij ſolum
poterant negocia parua iudicare. Ipſe vero iudicabat
de magnis: ideo quando aliqua cauſa magna perue-
niſſet ad eos,deuoluebant illam ad Moyſen Exo.c.18.
H ſcilicet quidquid autem maius fuerint referant ad te,
& ipſi minora tantummodo iudicent. idē patet Deu.
ca.1. Item differebat iuriſdictio Moyſi a cæteris ſecū-
dum excellentiam, quia per appellationem poterant
ad ipſum deuolui cauſę, & hoc innuitur Deutero.c.1.
cum dicitur,quòd ſi difficile vobis aliquid viſum fue-
rit,referte ad me, & ego audiam.

Nūc autem quantum ad hęc, quæ erant foralia, &
in quibus iudices conſtituti ſubordinabantur Moyſi
ſufficienter prouiſum erat: nec vnquam Moyſes con-
queſtus eſt poſt conſtitutionem illorum iudicum ſe
vexatum negocijs foralibus populi. Erat tamen pri-
ma iuriſdictio in qua differebat Moyſes a cæteris ſecū
dum ſpeciem, ſcilicet in ſpiritualibus, in quibus non
I habebat aliquem iudicem ſibi ſubordinatum, ſed ip-
ſe ſolus expedire debebat. Etiam manebant nogocia,
quę erant valdè magna, quamquam non eſſent ſpiri-
tualia:de quibus nullus de iudicibus conſtitutis conſi-
lio Ietro ſe poterat intromittere Exo.18.& Deut.c.1.
& iſta multa erant.ergo in his indigebat adhuc Moy-
ſes coadiutore propter pluralitatem: nec fuerat ſuffi-
cienter prouiſum per ordinationem Ietro. Ideo dicē-
dum, quòd quantum ad illa negocia, quæ Ietro diffi-
nierat debere pertinere ad iudices conſtitutos,nō for-
ta eſt aliqua mutatio, ſed māſit eis ſemper ſua iuriſdi-
ctio nō impedita per iuriſdictionē 70. ſeniorum: nec
iuriſdictio ſeniorum impediebatur per iuriſdictionē
illorū iudicum prius conſtitutorum, ſicut iuriſdictio
K decanorum, quinquagenariorum, centurionum, &
tribunorum non impediebat iuriſdictionem Moyſi,
nec econtrario, ſicut late declaratum eſt Exo.cap.18.
ſed commiſſa ſunt 70.ſenioribus ea, quę Moyſes ſpe-
cialiter habebat, ſcilicet quòd iudicarēt de cauſis ma-
gnis, ſicut Moyſes, quod non faciebāt iudices conſti-
tuti conſilio Ietro,etiam quòd conſulerent Dominū,
& reſponderent de quęſtionibus legis, ſicut Moyſes,
& ſic erat diſtributa nunc mandato Dei iuriſdictio,q̄
olim pertinuerat ſoli Moyſi cōſilio Ietro in 70.viros:
nec propter hoc Ietro male diſpoſuit: quin potius ſi
diſpoſuiſſet, ita vt nunc Deus diſpoſuit, male diſpo-
ſuiſſet,qa iſta iuriſdictio circa maxima negocia,& po-
tiſſime in referendo ad Dominum quęſtiones popu-
li,& referendo, quæ Deus dicebat, ſolum pertinebat
ad

ad virum habentem ſpiritum propheticum, Ietro autem nõ credidit alium eſſe in populo præter Moyſen: ideo ei ſoli credidit. Deus etiam, quando nunc dedit 70.viris partem iuriſdictionis, quam habebat Moyſes non reperit eos in populo tales quales ad hoc neceſſarij erant, ſed ipſe eos fecit dando illis propheticum ſpiritum, & faciendo eos viros nouos, quod patet ex eo, quod habetur infra. Si autem Ietro potuiſſet alicui dare ſpiritum prophetiæ non conſtituiſſet ſolum Moyſen in cauſis magnis, ſiue in his, quæ ad Deum pertinent, quia tamen non poterat, ſoli illi quem cognoſcebat eſſe prophetam hanc iuriſdictionem commiſit.

Iudices 70 dati a Deo erant prophętę, non tñ dati a Ietro, & quare.

Quod autem 70.viri nunc accepti a Domino iuriſdictionem Moyſi, quantum ad cauſas magnas, & quantum ad ſpiritualia acciperent, patet ex eo, quod habetur in litera. & primo quantum ad cauſas magnas, cum dicitur. tradam eis, vt ſuſtentent tecum onus populi, vt non tu ſolus graueris. ergo de cauſis magnis partem accipiebant, alioquin non tolleretur onus populi a Moyſe. Quòd etiam acciperẽt partem iuriſdictionis quantum ad ea, quæ pertinebant ad Dominum, ſcilicet in conſulendo Deum apparet, quia dicitur, & auferam de ſpiritu tuo tradamque eis, ideſt ego dabo partem ſpiritus prophetici illis viris, vt ſciãt reſpondere ex parte Dei, & conſulere ipſum, ſicut & tu. Item patet, quia dicitur infra, quòd cum aſſumpti eſſent iſti 70.viri requieuit in eis ſpiritus, & prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt. ergo ſpiritus prophetiæ eis datus eſt. Item patet hoc de duobus iudicibus illorum, qui relicti fuerant in caſtris, ſcilicet Heldad, & Medad, quia etiam iſti prophetabãt in caſtris, vt patet infra. de alijs iudicibus electis conſilio Ietro non legitur, quòd vnquam prophetauerint, ſed quòd erant viri bonę conuerſationis. de iſtis autem dicitur, quòd prophetauerunt. Ideo ſi aſſumpti fuiſſent, & non ꝓphetauiſſent nihil proficiebat eos aſſumptos eſſe, quia nequaquam tollerent onus Moyſi.

Cauſa autem quare Deus dedit iſtis ſpiritum prophetię, fuit quia volebat Moyſen liberare a magnitudine oneris populi, ipſe autem non grauabatur circa negocia parua foralia, quia in iſtis erant iudices conſtituti primo, qui omnia expedirent. Sed grauabatur circa negocia magna, quorum nullum licebat expedire illis, ſed ſoli Moyſi. grauabatur etiam circa ſpiritualia referendo ad Dominum tot querelas populi, & in iſtis dati ſunt ſibi coadiutores. Sed iſta negocia non poterant expediri ſine ſpiritu prophetico. datus eſt ergo. hoc patet, quia illa in quibus quęſtiones populi deferri deberent ad Dominum non pertinebant, niſi ad virum, cui Deus loqueretur, & iſte eſſet propheta. certificare etiam de quęſtionibus legis non pertinebat, niſi ad prophetam. Item negocia magna, quamquam non eſſent ſpiritualia; quia dubitabant in eis, referebant ad Dominũ, ſicut patet de quęſtione ſucceſſionis hęreditariæ filiarum Salphaad, vt patet infra vigeſimo ſeptimo capitulo. & de quæſtione contractus matrimonij inter viros, & fęminas diuerſarum tribuum: in quibus Moyſes reſpondere non potens conſuluit Dominum, oportebat igitur, quòd iſtis viris, qui dabantur Moyſi in coadiutores daretur ſpiritus propheticus, & ex hoc etiam patet, quòd ipſi nõ fuerũt aſſumpti ad paruas cauſas ad quas fuerant aſſumpti priores iudices cõſilio Ietro, quia nõ erat neceſſarius ad illas ſpiritus propheticus, cum illæ diffinirentur ex lege poſita, vel prudentia ipſorum iudicum, aut ſi aliquando dubitarent referebant ad Moyſen, ſed iſti acceperunt ſpiritum propheticum, vt eſſent iudices. ergo ad maiora aſſumpti ſunt.

A *An per electionem iſtorum iudicum 70. euacuata fuerit poteſtas priorum aſſumptorum conſilio Ietro, & quanto tempore manſerint vtrique inter Iudæos. Quæſt. XXV.*

QVAERET aliquis an per electionem iſtorũ iudicum 70. euacuata fuerit poteſtas priorũ iudicum aſſumptorum conſilio Ietro.

Et dicet aliquis, quòd ſic, quia ſi illi fuiſſent vtiles non eligerentur alii: fuerunt tamen alii electi, quia illi, vt inutiles reprobati ſunt.

Reſpondendum eſt, ꝙ ſemper manſerunt priores iudices, nec fuit quiſquam de eis ablatus: nam officia
B ad quæ aſſumebantur erãt diuerſa, quod patet ex differentia iuriſdictionis Moyſi, & aliorum iudicum, differebat enim iuriſdictio Moyſi a cęteris ſecundũ ſpeciem. ſ. quia ipſe iudicabat de ſpiritualibus. ſ. de cęremoniis legis. de ritu colendi, & de oĩbus, quę ad Deũ pertinent. Alii autem de ſolis foralibus. differebat etiã ſm quantitatem, quia Moyſes iudicabat in rebus magnis. alii autem in ſolis paruis.

Item differebat ſecundum excellentiam, quia cauſę per appellationem ab aliis deuoluebantur ad Moyſen. ita etiam differebat iuriſdictio 70. virorum, nunc electorum a iuriſdictione iudicum electorum conſilio Ietro, quia iſti 70. dati ſunt coadiutores Moyſi, & ſuccedebant in iuriſdictionem eius iudicando de his, quæ ad Deum pertinent, & de cauſis magnis foralibus,
C & recipiendo cauſas deuolutas per appellationem ab aliis. Ideo ſicut iuriſdictio Moyſi non impediebat iuriſdictionem illorum iudicum, quia erant diſtinctę: ita & iuriſdictio ipſorum 70. nouiter acceptorum nõ impediebat iuriſdictionem priorum, quia erat ſubordinata illis. ſed durauit vtraque: immo ſi iudices conſtituti conſilio Ietro ablati fuiſſent, iſti 70. nouiter electi non potuiſſent prouidere toti populo, & magis iã grauaretur Moyſes, quam primo. prius enim grauabatur magnis cauſis populi: iſtę tamen non erant valde multæ: nunc autem ablatis iudicibus prioribus nullus eẽt finis in cauſis, quia omnes cauſæ paruę totius populi deuenirent ad audientiam Moyſi, & 70. iudicum, iſtæ autem quamquam difficiles non eſſent, erant tamen
D propter infinitatem ſuam inextricabiles per iſtos paucos viros, & ſic maior eſſet iam turbatio Moyſi propter cauſarum pluralitatem aſſumptis iſtis 70. iudicibus, quam prius fuiſſet propter cauſarum magnitudinem illis non aſſumptis: oportuit igitur, quòd cũ iſtis iudicibus nouiter electis manerent etiam priores. Si autem fuiſſent aſſumpti ad idem genus iuriſdictionis, ſecundum ſpeciem, & ſecundum magnitudinem: nõ oportebat priores exiſtere iſtis electis, quia non grauabatur Moyſes, quia illi erant pauci iudices, ſed qa non habebant poteſtatem iudicandi in omnibus cauſis ad hoc, ꝙ releuarent Moyſen.

An iudices ordinati conſilio Ietro manſerint in toto deſerto. Quæſt. XXVI.

E

QVAERET aliquis an iſti iudices ordinati ꝑ Moyſen conſilio Ietro manſerint in toto deſerto 40. annis.

Reſpondendum eſt, quòd ſic, quia in toto deſerto fuit congregatio populi in modum caſtrorũ, & erant diſtincti per vexilla, & turmas: poterant ergo diuidi ꝑ millenarios, cẽtenarios, quinquagenarios, & decanos, quod requirebatur ad hoc, quòd eſſent iſti iudices: nã de decem viris eligebatur vnus decanus. de quinquaginta eligebatur vnus quinquagenarius. de centum ſumebatur vnus centurio. de mille ſumebatur tribunus, vel millenarius, quod fieri non poſſet, niſi populus ſic

esset diuisus.fuerunt etiam isti iudices necessarij in toto deserto, quia erat ibi eadem causa, quæ in monte Sinai cum ordinati sunt, scilicet pluralitas causarum quotidianarum ad quas sufficere non poterat Moyses,nec etiam alij iudices, nisi valde multi essent, qui omnes causas faciliter audire possent.Sic erat accipiẽdo de decem viris vnum, & de quinquaginta vnum, &c. Oportebat ergo,vt vel isti iudices semper manerent in toto deserto, vel statuerentur alij, qui sufficiẽtius, aut æquè sufficienter vniuersas causas dirimerẽt, vel populus esset inordinatus non habens iudicem, quod non concederetur, quia in quacũque communicatione politica, qualis erat communicatio Israelitarum in castris, est necessarius distributiuus iustitiæ, idest iudex tantum quantum panis, iuxta Aristo3.Politico. Quod autem pluralitas causarum non cessaret manifestum est. nam si reduceretur tota illa multitudo ad statum perfectissimum. ita vt nequaquam contenderent, non cõtingeret hoc, sed Iudæi semper erãt imperfecti, immo in plerisque irrationabiles,vt patet ex petitionibus, & querimonijs suis. ergo causarum pluralitas non erat adempta. Item nõ erat prouisum de iudicibus,qui possent sufficienter dirimere omnes causas populi si priores auferrentur, quia 70.nouiter assumpti non electi sunt ad causas paruas,quas iudicabant iudices prius existentes, vt supra declaratum est, & dato,quòd eligerentur ad easdem causas non sufficerent,quia erant in populo plures,quam sexcẽti mille viri præter Aegyptios,qui etiam causas haberent,& præter senes, qui non computantur in sexcentis millibus. ad hos autem non videbatur possibile sufficere 70.viros si in quibuscunque etiã minimis causis diffinire deberent. Necesse est igitur, vt dicamus, quòd manserunt in toto deserto per 40.annos iudices, qui electi fuerant in monte Sinai consilio Ietro. De istis iudicibus dicendum est, quòd erant per electionem, vt patet Exo.cap.18.quia populus eligebat illos, & Moyses confirmabat, & cum aliquis istorum moreretur eligebatur alius loco eius, qui iudicaret in eadẽ auctoritate. De modo autem subordinationis istorum iudicum inter se, & de modo subordinationis eorũ ad Moysen: late declaratum est Exo.18.c.

An isti iudices manserint in terra Chanaan. Et quòd in terra Chanaan Israelitæ habuerunt duplicem statum pacis, scilicet, & belli, & qualem. Quæst. XXVII.

QVAERET aliquis an isti iudices manserint in terra Chanaan post ingressum Iudæorum illuc.

Respondendum est, quòd Israelitę in terra Chanaan habuerunt duplicem statum. vnus fuit status bellicus, cum totus Israel erat in castris,& vagabatur per diuersa loca pugnando ad expellendum, & delendum Chananęos de terra, & iste status mansit toto tempore quo Israelitæ fuerunt in acquirẽdo terram Chanaan,quousque eam diuiserunt,& incęperũt habitare per loca, quando tribus Gad, Ruben, & dimidia pars Manasse redierunt in terram suam data requie Israelitis,de quo Iosue capitu.22. quod fuit spatium forte 10.annorum, aut plurium.nam in sola pugna ad accipiendum terram de manu hostium fluxerunt anni quasi 7.vt declaratum fuit Iosue capi.9.& iste totus status fuit, sicut in deserto, quia erant Israelitę congregati in castris, & mouebantur de loco ad locum non habitantes in oppidis, & ciuitatibus, vt postea habitauerunt: nec obligabantur custodire cęremonias legis, nec custodiebant, sicut in deserto.

Secundus status fuit in terra Chanaan aliqualiter pacificus,postquam terra capta de manibus hostium,

F & forte diuisa cęperunt habitare Iudęi diuisi per singula loca. Quantum ad primum statum dicẽdum est, quòd fuit idem modus, qui erat in deserto,quantum ad omnia, & etiam in iudicibus, quia ibi cum totus populus esset congregatus, poterat diuidi in millenarios,centenarios,quinquagenarios, & denarios,& secundum hunc modum acciperentur iudices, nec videbatur alius modus conueniens accipiendi iudices, cum nec lege diffinitum esset, nec ipsi possent reperire:mansit ergo toto illo tempore,quod fuit 14.annorum, vt quidam dicunt, ordo prior iudicum secundũ ordinationem Ietro. nec de isto tempore multum est dubitandum.

G De secundo autẽ statu,qui erat pacificus,postquam Israelitæ habitauerunt diuisi per loca terræ Chanaan magis dubitatur. Et dicendum est,quòd non manserunt iudices,decani,& quinquagenarij,& cęteri quos instituit Ietro, & hoc, quia non videbatur modus ad assignandum. nam quando Israelitę erant in deserto erat vnus populus, & accipiebant iudices, quasi vnus populus.Sed quia valde multi erant assumebantur iudices secundum denarios, quinquagenarios, & centenarios. In terra autem Chanaan postquam cęperũt habitare per loca, non fuit totus Israel quasi populus vnus, ideo non poterat diuidi cõuenienter per denarios,centenarios, millenarios: nam dato, quòd computarentur omnes habitatores terrę, & per eorum H numerum sciretur, quot erant quinquagenarij assumendi,centuriones,& millenarij:tamen non poterãt isti iudices conuenienter poni in locis, vt si aliquis locus esset habens octingentos viros, ille non posset habere vnum tribunum, siue millenarium, quia nõ erãt ibi mille viri, & si in aliquo loco essent mille, & nongenti viri solum esset ibi vnus millenarius, & pro nõgentis non poneretur aliquis millenarius, ita quantũ ad omnes alios iudices, vt si in aliquo essent nonaginta viri, non poterat ibi poni centurio aliquis, quia nõ erant centum viri:non igitur potuit vllatenus esse iste ordo iudicum in terra Chanaan,postquam habitauerunt diuisi per loca. Item patet hoc, quia si esset diuisus sic totus populus Iudæorum per millenarios, cen-
I tenarios,&c.ad ponendum iudices esset cognitus numerus omnium virorum totius populi per numerũ iudicum, sed non erat cognitus,quia propter hoc misit Dauid Ioab principem militię suę, vt numeraret omnes viros Israel, & Iuda,vt patet 2.Regum cap.24. Ergo tunc non erat ordo iudicum tribunorum,quinquagenariorum, centurionum, & decanorum: alioquin non opus esset,vt Dauid mitteret ad sciendum numerum virorum. Item patet hoc, quia Moyses in anno 40.ab exitu de Aegypto prope mortem suam, cum iam ingressuri essent Israelitę in terram Chanaã statuit de modo iudicum dicens, quòd si iudices, qui essent per singula loca dubitarent in iudicio, vel non viderentur bene sententiare recurreretur ad sacerdo-
K tem magnum, qui in tempore illo esset iudex, & ille diffiniret causas, vt patet Deuter.17.capi.Si tamẽ existeret ordo priorum iudicum non recurreretur immediatè ad smmum sacerdotem, sed a decanis, qui erant primi iudices deuoluerentur causę ad quinquagenarios,& ab eis ad centuriones: ab his autem ad tribunos, siue millenarios: postea ad vltimum ad sacerdotem: non tamen erat talis ordo.ergo non consistebant priores iudices, quòd autem hoc modo fieret deuolutio causarum inter iudices ordinatos consilio Ietro satis declaratum est Exo.capi.17.Ideo dicendũ est, quòd modus iudicum inter Iudęos fuit, sicut ait Iosephus,scilicet quòd in quolibet loco esset vnus iudex, vel si essent loca magna erant plures iudices, & cuilibet istorũ assistebant duo Leuitę, tanq̃ assessores, quia

quia isti erant magis instructi in lege, & consulebant A iudici quomodo sententia et. Si autem aliquando isti dubitarent in iudicio deuoluebatur tunc ad summum sacerdotem, vel si appellaretur ab eis. sacerdos autem summus habebat secum 70. iudices, qui etiam consulebant ei, & ipse nunquam sine propheta iudicabat, ideo quidquid ille determinasset, ratum erat, nec habebatur locus appellandi, & hoc conuenit literę, quę habetur Deut. 17. capi.

An 70. iudices semper manserunt in deserto, & quomodo assumerentur aliqui loco istorum. *Quæst.* *XXVIII.*

QVAERET adhuc aliquis de istis 70. senioribus, qui nunc assumpti sunt in iudices, an B semper manserint in deserto.

Et respondēdum est, quòd sic, quia existebat causa semper propter quam assumpti sunt. nam ideo dati sunt Moysi in coadiutores, quia grauabatur nimis in causis magnis populi, quas solus non poterat sustinere, & in his, quę pertinebant ad Dominum, sed semper manebant multę causę in populo difficiles, in quibus oportebat consuli Dominum, & non poterat Moyses ad omnia hæc. Ideo necesse erat, vt manerēt iudices coadiutorees ad istas causas, & isti erant 70. viri nunc electi. Alioquin quotidie haberet Moyses causam conquerendi, quòd non posset solus sustinere totum laborem tanti populi: nunquam tamen postea conquestus est. ergo semper manserunt. Et dicendum C est de istis 70. viris, quòd quandocunque aliquis eorū moreretur eligebatur alius, & ille accipiebat spiritum propheticum: sicut priores acceperant, & sic poterant Moysen liberare a magnitudine curarum. Si autem solum eligerentur viri loco priorum, & non veniret in eos spiritus propheticus, non possent iudicare de causis magnis, nec de his, quæ pertinebant ad Deum, & tunc nihil differrent a prioribus iudicibus electis consilio Ietro, & consequenter non liberarent Moysen ab aliquo onere magnarum causarum, nec ab his, quæ pertinebant ad Deum, sicut nec priores iudices. Ideo dicendum necessario, quòd quicunque postea assumpti fuissent in iudices tempore Moysi loco aliquorum de 70. defunctorum acceperunt spiritum prophetię, & in istis qui primo assumpti sunt, spiritus pro- D phetię semper mansit, quia si a principio habuissent hunc spiritum, postea vero nequaq̄, nō potuissent iudicare de magnis causis, & de his, q̄ ad Deum ptinēt recedēte ab eis spiritu prophetico, & ob hoc dicitur infra in litera de istis 70. quòd cum requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt nec vltra cessauerunt, idest in tota vita sua habuerunt spiritum prophetandi.

An 70. seniores manserint in terra Chanaan vsque ad Christū, & an essent tunc prophetæ, sicut in deserto, & quam habitudinem habebant ad Moysen, & ad iudices electi consilio Ietro in deserto, & postea ad summum sacerdotem in terra Chanaan.
Quæst. *XXIX.* E

QVAERETVR adhuc de istis 70. viris an māserint in terra Chanaan postquam Iudęi illuc introierunt. Et forte de istis posset dici, sicut de alijs iudicibus constitutis tempore Ietro, scilicet quòd fuerint necessarij in deserto, & tamen postea non manserint in terra Chanaan. Et videtur hoc satis rationabile, quia 70. seniores erant dati in subsidiū Moysi ne solus ipse grauaretur, vt patet hic, sed cum introierunt Israelitæ in terram Chanaan, iam Moyses mortuus erat: ergo non erant necessarii 70. seniores.

Respondendum est, quòd quantum ad hunc finē ad quem assumpti sunt primo seniores, non erat necesse illos manere in terra Chanaan: tamē manserūt, quia sicut ait Iosephus, & videtur satis concludi ex sacra Scriptura, in terra Chanaan cum Iudæi ibi habitauerunt, erant ordinati iudices per singula loca, & cuilibet dabantur duo Leuitę. Prẹter hos erant alij iudices in loco Sanctuarij, qui erant iudices appellationū, & magnarum causarum, & isti vocabantur domus iudicij. In his autem dicit fuisse caput summum sacerdotem, sicut apparet Deuter. 17. capi. Cum eo autem erant 70. seniores, & quandocunque aliqua sententia erat proferenda iniebant cōsilium omnes isti, & summus sacerdos proferebat in sententia, id quod omnes seniores, vel maior pars eorum terminasset: hoc etiā colligitur Matth. 26. & 17. capi. & Marci. 14. & 15. cap. vbi dicitur de principe sacerdotum, & senioribus, q̄ conuenerunt in vnum, & inierunt consilium quid facerent de Christo, & ad vltimum dicitur, quòd omnes condēnauerunt eum. Marci. 14. capitu. summus tamen sacerdos principaliter loquebatur quasi nomine omnium, vt patet eo. capi. & Matth. 26. capitulo. Ergo etiam in terra Chanaan manserunt isti septuaginta seniores: non tamen habuerunt postea spiritū propheticum, sicut acceperant isti, qui electi sunt tempore Moysi, quia hoc factum est, vt Moyses releuaretur, ne ipse cogeretur consulere Dominum in omnibus causis magnis populi. postea autem non fuit aliq̄s quē Deus vellet specialiter reseruare ab hoc labore, sicut reseruauit Moysen. Sed eligebantur illi septuaginta viri de populo etiam si non haberent spiritum ꝓpheticum, quod patet, quia tempore Christi fuerunt isti septuaginta seniores: ergo fuerunt etiam temporibus prẹteritis, & tamē aliqua tempora fuerunt priora in quibus nullus erat propheta, vt patet primo Macha. capitulo. 4. vbi dicitur, quòd cum Iudas Machabeus mundauit domum Domini, & altare, quod a gētibus erat prophanatum, non ausus est restituere lapides altaris in locum suum, sed reseruauit eos in mōte Sancto, donec veniret propheta, & responderet quid de eis faciendum esset. ergo illo tempore non erant prophetæ, & tamen erant semper septuaginta seniores. ergo non habebant spiritum propheticum. Tempore autem Moysi habuerunt, vt eum a laboribus releuarent, quod fieri nequibat, nisi haberent spiritum propheticum ad respondendum de his, quę pertinebant ad Deum.

Quam habitudinem haberent ad inuicem iudices electi consilio Ietro, & septuaginta seniores.
Quæst. *XXX.*

QVAERET aliquis cū iudices, qui electi fuerant tempore Ietro manerent toto tempore quo manserunt isti septuaginta seniores in deserto, quam habitudinem habebant ad inuicem.

Respondendum est, quòd isti septuaginta seniores erant superiores iudicibus electis consilio Ietro, quod patet ex iurisdictione commissa illis: fuit enim commissa illis iurisdictio, quam habebat Moyses, quia nō poterat ipse prouidere in omnibus casibus toti populo. ideo tam causæ magnæ forales, quam causę pertinentes ad Deum solum, quam illę, quę per appellationem deuoluebantur, commissę erant senioribus, & in omnibus his aliquo modo subordinabantur iudices ordinati per Ietro ad 70. seniores.

Primo quantum ad spiritualia, quia si aliqua causa præsentaretur in iudicio istorum iudicum Ietro, quæ esset spiritualis, non cognoscebant de ea, sed remitte-

bant

bant ad Moyſen, vel ad vnum aliquem de ſenioribus, quia non pertinebat ad forum ipſorum. Etiam ſi eſſet aliqua cauſa foralis magna, vel ambigua, etiam ſi non eſſet magna deuoluebatur etiam ad ſeniores. Item ſi quando iſti iudices aliquid iudicarent, quod videretur grauare alterum de litigatoribus, erat ei ius appellãdi ad Moyſen, vel ad aliquem de ſenioribus. Iſti confirmabant, vel approbabant ſententiam, quod vero iſti iudicaſſent ratum habebatur, nec appellabatur ab aliquo eorum ad alterum, vel ab omnibus eis ad aliquẽ alterum, & hoc propter duo. primo quia appellatio ſemper eſt ad ſuperiorem, ſed iſtis non erat poſitus aliquis iudex ſuperior.

Secundo, quia ius appellandi introductum eſt ne partes iniuſte grauentur a iudice. ſi autem conſtaret manifeſte, quòd non erat grauamen, non erat locus appellationi, & ob hoc appellationibus friuolis deferendum nõ eſt, ſed quodcunque iſti iudicauiſſent cõſtabat eſſe iuſtè factum ergo, conſtabat neutram partium grauari, & conſequenter appellationi deferendum non erat, quòd autem conſtaret patet, quia iſti iudicabant ſpiritu prophetico, vt patet infra cum dicitur, quòd quando aſſumpti ſunt iſti requieuit ſuper eos ſpiritus, & prophetauerũt, & nũquam vltra ceſſauerunt. Si autem in aliquibus iudicibus ſic eſſet, quòd conſtaret eos habere ſpiritum propheticum, etiam ſi eſſent infimi iudices, nunquam permitteretur ab eis appellatio.

Dicendum eſt igitur generaliter, quòd iudices cõſtituti conſilio Ietro habebant eãdem ſubordinationem ad ſeptuaginta ſeniores, quam habebãt ad Moyſen, quia illis commiſſa erant omnia, quæ pertinebant ad iuriſdictionem Moyſi, vt ſic facilius toleraret laborem eius Moyſes, vt ſupra declaratum eſt, ſed ad Moyſen erant ſubordinati iſti iudices facti conſilio Ietro, quòd ab ipſis deuoluerentur cauſę ad eum in caſibus ſupra poſitis. ergo eodem modo deuoluebãtur ad ſeptuaginta ſeniores: nec in hac parte erant minoris auctoritatis ſeptuaginta ſeniores, quã Moyſes.

An ſeptuaginta Iudices eſſent ſubordinati Moyſi.
Quæſt. XXXI.

QVAERETVR adhuc de iſtis ſeptuaginta ſenioribus an haberent aliquam ſubordinationem an Moyſen.

Reſpondendum eſt, quòd ex litera non apparet aliqua ſubordinatio, ſed magis, quòd iſti fungerentur eadem iuriſdictione qua Moyſes fungebatur, quia dati ſunt ſibi in coadiutores, nec eſt de iſtis, ſicut de alijs iudicibus, quos ordinauit Ietro, quia de illis dicitur, quę eſſet poteſtas eorum, vt patet Exo. 18. capitu. Et ibi habetur quomodo ſubordinentur Moyſi. hic autem nihil dicitur de iſtorum iuriſdictione, ſed ſolum, quòd erant coadiutores Moyſi ne ipſe nimis grauaretur: non tamen tollerent eius grauamen ſi forte maneret aliqua ſpecies iuriſdictionis Moyſi, quę non pertineret ad iſtos iudices ſeniores, vel ſi eſſet ſubordinatio eorum ad Moyſen, quia tũc deuolutis cauſis ab iſtis ad Moyſen maneret idẽ grauamen in Moyſe, quod prius erat cum deuoluebantur cauſæ a iudicibus ordinatis per Ietro ad ipſum

Item patet, quòd habebant totaliter eandem iuriſdictionem, quam Moyſes, quia dixit Deus, auferam de ſpirito tuo, & dabo illis. Cum ergo per eundem ſpiritum iudicarent per quem Moyſes: de eiſdem iudicarent de quibus Moyſes. Ideo dicendum eſt, quòd non erat aliqua ſubordinatio iſtorum ad Moyſen: ita quòd Moyſes eſſet maior, ſiue in aliqua ſpecie iuriſdictionis, quam haberet ipſe, & non ſeniores, quia

F tam ſpiritualia, quam temporalia eis commiſſa erãt, cum datus eſſet eis ſpiritus propheticus, per quem de omnibus difficilibus iudicare poterãt: nec etiam erat maior Moyſes quantum ad excellentiam iuriſdictionis in ſubordinatione, quia non erant ei ſubordinati iſti ſeniores quantum ad aliquid. Nam cum aliqua cauſa deuoluebatur a iudicibus minoribus, quos Ietro conſtituerat: non erat aliquis ordo an ad Moyſen illa deuolueretur, vel ad aliquem de ſenioribus. Item ab ipſis ſenioribus nunquam appellabatur ad Moyſen, quia ita erat iuriſdictio ipſorum excellens, ſicut iuriſdictio Moyſi, & iudicium eorũ, ita erat certum, ſicut iudicium Moyſi quia ipſi ſpiritu prophetico iu-
G dicabant cum dicantur accepiſſe de ſpiritu Moyſi. nõ erat igitur aliquid cauſę quare ab eis ad Moyſen appellaretur: fieret tamen ſi non accepiſſent ipſi ſpiritũ propheticum, quia eſſent eorum iudicia adhuc incerta.

Nec debet hoc videri cuiquam irrationabile, quòd iſti efficerentur ęquales Moyſi. nam non erat iſta iuriſdictio contentioſa, ita quòd Moyſes contenderet ſe habere iuriſdictionem maiorem, & alij dicerent ſe habere iuriſdictionem ęqualem ei, quia tunc non fuiſſet datum aliquid de iuriſdictione ſenioribus: nec ęqualiter, nec inęqualiter, ſi eam Moyſes in ſolidum voluiſſet, ſed data eſt iuriſdictio illis ad petitionem Moyſi, ne ipſe grauaretur. Et tamen ſi non conſtitue-
H rentur ei ęquales in iuriſdictione reſeruata Moyſi aliqua ſpecie iuriſdictionis, quę non eſſet pęnes ſeniores, vel aliqua ſubordinatione in deuolutione cauſarum, ſemper maneret Moyſes in grauamine, quia in illo in quo excederet alios iudices ipſe ſolus poſſet iudicare, & ibi pluralitate cauſarum turbaretur, non ergo fuit iniuſtè factum contra Moyſen, quòd alij iudices fuerint ſibi ęquales facti, ſed magis in hoc gratiã ſuſcepiſſe dicitur. Nec erat inconueniens fieri hic plures iudices ęquales, quia non eſſet æqualitas occaſio contendendi, cum nullus inuideret alteri, quia erant omnes prophetę, & quilibet ſatis gauderet, quòd quilibet aliorum ſibi totam iuriſdictionem acciperet. Item non erat periculum, quia quilibet habebat ſpiri-
I tum propheticum, & poterat iudicare de cauſis quãtumcunque difficilibus,

Septuaginta ſeniores non ſe habebant ſic ad ſummum ſacerdotem in terra Chanaan, ſicut ſe habuerant in deſerto ad Moyſen, & quare hoc. Et quid notandum pro intellectu euangelij paſſionis Domini.
Quæſt. XXXII.

CONSIDERANDVM autem, quòd nõ erat de iſtis ſeptuaginta ſenioribus, ſicut fuit poſtea de eis in terra Chanaan cum erant in domo conſilij, ſcilicet in congregatione iudicum cum ſacerdote magno, quia nunc poterant p
K ſe iudicare ſine Moyſe: poſtea vero in terra Chanaan nequibant. Et cauſa eſt, quia iſti fuerant dati in ſubſidium Moyſi, vt releuaretur a laboribus. Si tamen non poſſent iudicare ſine Moyſe, intereſſet Moyſes omni iudicio, & tunc iam nihil tolleretur de grauamine, quia ipſe ibi poſſet per ſe iudicare. Nec enim dati ſunt ſibi ſeniores illi tanquam conſulentes, quia non indigebat, cum haberet ſpiritum propheticum, ſed tanquam adiutores, vt ipſi quoque in cauſis iudicarent, & tamen non poſſet hoc fieri, niſi ipſi per ſe iudicare poſſent: etiam ex parte ipſorum non erat aliquod periculum, quòd quilibet eorum per ſe iudicare poſſet, quia quilibet habebat ſpiritum propheticum, & poſſet dicere verum in quacunque cauſa quantumcunque ardua.

In

In terra autem promissionis nõ debuit esse sic, quia apud summum sacerdotem residebat maxima auctoritas iudicandi Deute.16.capitulo. ipse tamen nõ erat propheta: ideo indigebat consiliarijs ad proferendas sententias. dati sunt autem sibi septuaginta seniores, qui assisterent ei, & illi omnes simul vocabantur domus iudicij. Senioribus etiam non debuit licere per se iudicare, quia tunc non erant ipsi prophetę, sicut fuerant tempore Moysi, vt supra declaratum est. ideo assistebant ipsi sacerdoti magno, & cum eo dicebantur sententiare, vt patet Marci.14.capi. vbi dicitur, ꝙ sacerdos magnus, & seniores condẽnauerũt Christũ, & hoc inquantum sacerdos magnus sentẽtiam, quã proferre debebat, de eorum consilio, & auctoritate prius habebat formatam. Solus tamen summus sacerdos proferebat sententiam, & dicebatur iudex tempore suo.

Non possum solus sustinere omnem hunc populũ. Dicebat hoc Moyses, quia tunc non erant aliqui, qui possent eum adiuuare in causis magnis, & in his, quę per appellationem deuoluebantur ad ipsum. vnde solus sustinere dicebatur totum populum.

Quare grauis mihi est. Idest est mihi insupportabilis cum haberet multas causas in quibus oportebat ipsum Moysen iudicare. vel dicitur grauis mihi est, scilicet quia petit irrationabilia, sicut hic cum flebant omnes petentes ab ipso carnes.

Sin aliter tibi videtur obsecro, vt interficias me. Idest si nõ videtur tibi bonum, quod peto, sed magis contrariũ iudicas, scilicet vt non debeam liberari a labore huius populi: obsecro, vt interficias me tollendo animam meam ad te, quia melius est mihi semel mori, quam quotidie.

An Moyses peccauerit petendo mortem a Deo, & an liceat alicui propter desiderium Dei, vel quia non credit se vtilem proximis: aut ne præoccupetur a peccatis, vel quia est in angustia passionali: aut propter mala, & incommoda, quæ patitur hic temporaliter, mortem appetere, & quis rationabilius mortem petierit Ionas an Moyses.

Quæst. XXXIII.

QVAERET aliquis an peccauerit Moyses petens mortem, nisi leuaretur ab isto labore.

Respondendum est, quòd petere mortem a Deo stat dupliciter, quia vel petimus eam, vt cum ipso gaudeamus, vel vt ab aliquo malo, & labore pręsenti eruamur. Si enim primo modo nõ est inconueniens petere. sic enim petijt Apostolus ad Colo.2.capitu. cupio dissolui, & esse cum Christo.

Nec tamen insistendum est determinate huic orationi, ita vt omni modo velimus migrare de hoc seculo, quia forte ille, qui similia petit vtilis est populo Dei ad aliquid, & Deus ipsum seruat ad fructum populi sui, quòd ergo ipse velit totaliter mori repugnat voluntati diuinę, ideo magis petere debet cum conditione, scilicet quòd vellet migrare de seculo ad vitam ęternam: si tamen aliter videtur Deo, quòd fiat voluntas eius. immo, qui recte sapiunt, non debent ista petere, sed desiderare, & adhuc, non omnimode desiderare. Sic enim patet de verbis Apostoli ad Philippen. capi.1. scilicet quòd si viuere hic in carne mihi fructus est operis, & quid eligam ignoro: coarctor autem è duobus desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo enim magis melius: permanere autem in carne necessarium est propter vos, & hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum, & gaudium: ita etiam patet de beato Martino, qui cum in articulo mortis peteret se liberari de hoc seculo, adhuc non determinate hoc petijt subiungens. domine si adhuc populo tuo necessarius sum, non recuso laborem.

Sed aliquis dicet hoc verum esse in illis, qui in statu pręlationis, aut in doctrina verbi, vel exemplo vitę vtiles sunt populo Dei, aut esse possunt. De his tamẽ, qui in tali statu sunt, vt horum nihil conueniat, videbitur aliter dicendum.

Respondendum est, quòd nemo habens rectum desiderium in Deum debet totaliter determinate petere, vt de hoc seculo migret ad Christum, quia nullus tam imperfecti status est si aliquid boni desiderij habeat, quem Deus facere non possit excellentissimũ virorum in ecclesia sua: non enim hoc nobis prouenit, aut ex natura, aut ex labore, vel ex diligentia operationis circa aliquid, sed Dei solius volentis munus est nos effici excellentes ministros suos, ita vt recte dicat Apostolus ad Rom.capi.9. non est currentis, nec volentis, sed Dei miserentis. ideo licet nullus se dignũ illa misericordia estimare debet, nemo tamen de illa debet desperare. Paulus enim erat velut non ens persequens ecclesiam Christi, sed Deus illum excellentissimum virorum, doctorem gentium, & vas electionis fecit. Petrus quoque rusticus, & piscator erat cui fortè vix capiendorum piscũ inerat peritia, sed Deus illum totius ecclesię principem in summum pontificatum elegit: quis ergo desperare debeat cum hęc stupenda nobis infinitæ indignationis munera altissima Dei prouidentia contulerit? nemini igitur de celsitudine ministerij Dei pręsumendum est, nec rursus desperandum.

Item dato, quòd ille, qui nec prelationis, nec doctrinę officium habet, nec magno exemplo prodest. dum tamen desiderium bonum habeat, ad maiorem statũ non assumatur potest esse proficuus ecclesię Dei, quia Deus vtitur nobis, vt ministris, & nemo tam inutilis esse potest, vt summa sapientia Dei eo ad aliquod bonum eliciendum vti non possit. Si tamen determinatè eligeremus mori, & esse cum Christo, subtraheremus proximis fructum, qui ex nobis prouenire poterat, & Deo ministerium, quod per nos exercere posset: ideo nulli licet determinatè velle mori, & esse cũ Christo, sed vel sub dubio, & electione Dei ponat, vel solum desideret, & non petat: nec dico, quòd non petat, scilicet in voce, quia sola voluntate petere quantũ ad Deum satis est, sed quòd non petat, idest nõ se determinet ad vnam partem, sed sit in eo quędam inclinatio, sicut interdum quædam desideramus, & alia eligimus, & vtraque bona sunt.

An liceat mortẽ appetere, vt liberetur a malo præsenti. Et quòd Deus magnam gratiam facit alicui eum eripiendo de hoc seculo nequam ne præoccupetur peccatis.

Quæst. XXXIIII.

ALIO modo desiderat aliquis mortem, vt liberetur ab aliquo malo pręsenti, & si non licet primo modo petere mortem simpliciter, minus licebit isto secũdo modo. Sed adhuc subdiuiditur iste modus, quia quidam mortem appetunt, vt liberentur a malo pręsenti, quod est peccatum. Alij vero, vt liberentur a malo pręsentis temporis, quod est tribulatio, & omnia humanę vitę aduersa, & incommoda. Si autem aliquis modus esse potest in quo petere mortem in istis casibus liceat: semper erit magis licitum petere mortem, vt a peccato, quod superuenire nobis potest, eruamur. nam istud desiderium ex fundamento charitatis aliqualiter prouenit, qui enim Deum non diligit, non desiderat mori, vt a peccatis eruatur, sed magis desiderat frui præsenti luce, in qua amatoribus huius seculi totum gaudium

gaudium est, cum nihil eis post funera restet, nisi ęter-
na, & intoleranda tribulatio. Qui tamen huiusmodi
desiderat plenam fidem non habet, quoniam confi-
dere debemus, quòd si habuerimus bonum deside-
rium, Deus non permittet nos incidere in peccatum,
nec patietur tentari vltra id, quod possumus. sic patet
prima ad Corinth. capi. 10. scilicet fidelis est Deus, qui
non patietur vos tentari super id, quod potestis, sed fa-
ciet cum tentatione etiam prouentum, vt possitis su-
stinere. Etiam qui sic desiderat eripi á seculo ne inci-
dat in peccatum, tollit Deo ministerium, quod potest
per ipsum exercere ad vtilitatem ecclesię suę: ideo
nulli determinate petere licet, quòd Deus eũ ab hoc
seculo migrare faciat ne eum peccata pręoccupent,
sed magis confidat in Domino, quoniam ipse dabit
bonitatem. Si autem petere voluerit non determina-
te petat, sed conditionaliter dicens. Domine si tibi bo-
num videtur, vt ab hoc seculo migrem ne peccatis
pręoccupet, desidero illud. si vero aliter iudicas fiat
voluntas tua. Sciendum tñ, ꝙ quamquam nulli liceat
petere a Deo simpliciter, vt eum eruat ab hoc seculo
ne ipsum peccata grauent: Deus tamen magnam gra-
tiam facit si nos velociter de hac luce subtrahit, ne an-
te mortem superuenientibus pręgrauemur peccatis.
sic patet Sapien. 4. capi. scilicet placens Deo factus est
dilectus, & viuens inter peccatores translatus est: ra-
ptus est ne malitia mutaret intellectum illius: aut ne
fictio deciperet animam eius: fascinatio enim nuga-
citatis obscurat bona, & inconstantia concupiscen-
tię transuertit sensum, siue malitia: cõsumatus in bre-
ui expleuit tempora multa: placita enim erat Deo ani
ma illius: propter hoc properauit educere illum de
medio iniquitatum. Non est autem simile Deo, & no-
bis, quia Deus scit quid nobis futurum est: nos autem
nescimus quid superueniet, ideo cum ipse nos eripit
ne nos peccata surripiant gratiam facit. cum vero nos
petimus migrare de hac luce, nescimus qd petamus.

*An liceat appetere mortem, vt liberemur a laboribus, & tribu-
lationibus huius vitæ. Quæst. XXXV.*

ALIO modo petit aliquis mortem, vt libe-
retur a solis laboribus, & incommodis hu-
ius vitę, & tunc nunquam licet, sed graui-
ter peccat, qui talia petit. nam non de fun-
damento fidei, nec de radice charitatis hoc procedit,
sed ex maxima inconstantia, & mollicie cum labores
sufferre impotentes tędio vitę hoc petimus, & in tan-
tum quidam molles sunt, vt cum eis magnę aduersi-
tates ingruerint, tędio vitę affecti mortem sibi indu-
cant, & isti valde damnabiles sunt. nam & leges ipsæ
humanę valde puniunt eos, qui se occiderunt, &
quia non possunt pœnas eis infligere cum sensu ca-
reãt exanimata corpora, irrogatur quędam inhono-
ratio, scilicet, quòd non sepeliantur, & alię inhonora-
tiones, & figurę pœnalitatum circa talium corpora
fiunt. Sic enim ait Aristo. 5. Ethico. quòd iniustum fa-
cit ciuitati, qui seipsum occidit, ideo inhonoratio ad
est seipsum corrumpenti, idest infligitur dedecus ho-
mini occidenti se, sed hoc autem extremum malo-
rũ est. Cum vero aliquis mori petit, sed non occidẽs
malum quoddam habet, quicũque tamẽ hoc delibe-
rate petit mortaliter peccat, & valde grauiter.

*Moyses non peccauit appetendo mortem. Et quòd eis, qui sunt in
passione multa non imputatur ad peccatum, appetitio
mortis. Quæst. XXXVI.*

DE Moyse autem dicendum est, quòd quamquã
ipse mortem petierit, tamen non peccauit. nam

F scriptura eum non arguit hic peccasse, nec alibi. Si ta-
men peccasset aliquando fieret mentio, & daretur
pœna, sicut infra 27. capitu. dicitur, quòd non introi-
bit in terram Chanaan, quia peccauit non benedicẽs
Dominum ad aquas contradictionis. Si tamẽ hic pec-
casset peccatum istud esset maius, & infligeretur ali-
qua pœna, fieretque mentio, sed nihil tale scriptura
meminit, ideo firmiter dicendum est non peccauisse
illum in verbo hoc. multa enim eũ excusant. Primò
quia non petiuit directe mortem, sed cum quadam
conditione dicens. non possum solus tolerare om-
nem hunc populum, quia grauis mihi est, sin aliter ti-
bi videtur obsecro, vt interficias me. Item excusatur,
G quia non petijt hoc deliberate, sed ex magna afflictio-
ne, & ira succensus, vt patet supra, scilicet, & Moysi
intoleranda res visa est, & ait ad Dominum. cur affli-
xisti seruum tuum? eis autem, qui sunt in passione
multa non imputantur, quę imputarentur si aliter ꝑ-
ponerent, & hoc, quia fortis passio maxime ira perfe-
ctam deliberationem tollit.

Similiter autem, & Ionas propheta mori concupi-
uit cum vidit, quòd non subuertebatur ciuitas Nini-
ue, quod ipse prædicauerat, vt patet Ion. capit. 4. scili-
cet, & nunc Domine tolle quęso animam meam a
me, quia melior est mihi mors, quam vita, & cum
postea iterum irasceretur valde propter hederam co-
mestam a verme dixit Dominus ad Ionam, putas ne
H bene irasceris tu super hedera, & dixit Ionas bene
irascor ego vsque ad mortem. hæc autem dicebat Io-
nas commotus ira, & plenus afflictione magna, vt pa-
tet pręallega. capitu. cum dicitur, & afflictus est Ionas
afflictione magna, & iratus est, & orauit ad Domi-
num, &c. De Iona autem an peccauerit in eis, quę pe-
tijt loco suo dicetur. quidquid tamen sit magis valde
imputabile erat Ionę, quam Moysi, quia Ionas desi-
derauit, vt destrueretur ciuitas Niniue, vt verum vide-
retur verbum de ore eius, & præelegit mori omnes
Niniuitas, quam retractari verbum suum, quod satis
militabat contra fraternam charitatem: quòd vero
ista fuerit intentio Ionę, & causa irę suę apparet Ionę
capitu. 4. scilicet obsecro Domine nunquid non hoc
I est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea?
propter hoc pręoccupaui, vt fugerem in Tharsis, scio
enim, quia tu Deus clemens, & misericors es, patiens
& multę miserationis, & innocens super malitiam, &
nunc Domine tolle quęso animam meam a me, quia
melior est mihi mors, quam vita. Moyses autem non
petijt mortem, quia aliquid desideraret contra frater-
nam charitatem, sed quia erat in labore maximo: pa-
tet autem ex prioribus, quod non peccauerit hęc
petens.

Et inueniam gratiam coram oculis tuis. Scilicet si occi-
deris me, vt eruar a tanto labore, quia in vno istorum
duorum putabat sibi Moyses gratiam fieri, scilicet si
tolleretur ab eo tanta regiminis solicitudo, vel si Do-
K minus tolleret animam eius, quia vtrunque erat erue-
re a labore.

Ne tantis afficiar malis. Scilicet quibus quotidie affi-
cior. afficiebatur enim corporali labore, & vexabatur
continuis turbulentis solicitudinibus, timebat etiam,
quod maius est, ne impotens ad eorum mala toleran-
da impatiens fieret, vel aliquam Dei offensam incur-
reret, sicut factum est postea ad aquas contradictio-
nis, vt patet infra capi. 20.

Afficere accipitur hic pro cruciari. tria enim signat,
scilicet punire, informare, & desiderare. Primo mo-
do dicimus aliquem corporaliter afficiendum, velut
tędio affectus veniat responsurus. Secundo modo di-
citur, quòd in sacramento Eucharistię accidentia nõ
afficiunt corpus Christi, idest nõ informant illud exi-
stendo

ſtendo in eo ſubiectiue. Sic dicitur extra de celebratio. miſſarum. cap. cum Marthę. In tertia ſignificatione vocamus affectiones vel affectus deſideria, & venit de afficere, ideſt deſiderare.

Et dixit Dominus. Hic conſequenter ponitur Domini cōſolatio, & quia duplex fuerat querimonia Moyſi, ſcilicet de labore ſuo, & de cōqueſtione populi pro carnibus, ideo ponitur duplex prouiſio. Prima quantum ad curam populi. Secunda quantum ad prouiſionem cibi.

Populo quoque. Circa primum dicitur. *Congrega mihi ſeptuaginta viros.* Quamquam Deus prouidere vellet vtrique: primo tamen prouidit Moyſi, quia rationabilior erat ſua querimonia. & ad hoc voluit ſibi dare coadiutores, & non tollere penitus ſibi curam ab eo. ſic enim petierat cum dixerit, non poſſum ſolus ſuſtinere, & ad hoc dedit ſibi ſeptuaginta viros coadiutores, qui haberent omnem ſpeciem iuriſdictionis & excellentiam quam nunc habebat Moyſes, vt ſupra declaratum eſt, quoniam alioquin non poſſent eum excuſare a maximis curis, & fuit hoc in fauorem Moyſi.

Iſti ſeptuaginta ſeniores prius electi fuerunt quā congregarentur coram Domino ad oſtium tabernaculi, ſicut hic dicitur. de modo tamen electionis eorum infra dicetur.

An ſeptuaginta ſeniores primum habuerint aliquod regimen, & an eſſent iſti præpoſiti Iudæorum in Aegypto.
Quæſtio. XXXVII.

DICVNT aliqui de iſtis ſenioribus, quod iſti regebant prius populum ſub Moyſe, & ſolum in temporalibus: nunc autem in ſpiritualibus & temporalibus regere inceperūt dato ſibi ſpiritu prophetico.

Sed nō multum concordat literæ, quia textus vult ſignare hic nouam electionem, & ſubiungit conditiones eligendorum, ſcilicet ſeptuaginta de ſeniorib⁹, quos tu noſti, quod ſenes populi ſunt ac magiſtri. Si tamen iſti prius rexiſſent populum non oportebat, ꝙ ponerentur conditiones eorum, immo non ponerentur, quia eſſet ſuperfluum, quia conditiones non ponuntur, niſi pro eligendis. Cum vero aliqui iam aſſumpti ſunt, non oportet poni conditionem. ſi igitur iſti ſenes eſſent, qui primò regebant populum nō ponerentur nunc conditiones eorum, ſed diceretur. cōgrega ad me ſeptuaginta ſeniores. Item iſti fundantur ſuper aliquid, quod non facit probationem, ſcilicet quia dicitur Exo. cap. 24. Moyſi autem dixit Dominus. Aſcende ad Dominum tu & Aaron Nadab & Abiu, & ſeptuaginta ſenes ex Iſrael, & adorabitis procul. ergo videtur, quod iam eſſent iſti ſeptuaginta ſeniores. Dicendum nihil induci ex loco illo, quia ibi non aſſignantur aliqui certi ſeniores, ſed dixit Dominus Moyſi, quòd aſſumeret ſecum ſeptuaginta de ſenibus Iſrael. Si autem eſſent iſti ſenes determinati non diceretur, quòd aſſumeret ſeptuaginta de ſenibus Iſrael, ſed ſeptuaginta ſenes Iſrael. multum enim differunt iſtæ locutiones, quia eſſe de ſenibus Iſrael dicit multitudinē ſenum, & de eis aſſumptos aliquos. Dicere autem ſenes Iſrael dicit quandam determinationem ſenum, ita quod eſſent aliqui ſpeciales ſenes electi ad aliquid. ibi tamen non dicitur, quòd eſſent ſeptuaginta ſeniores Iſrael, ſed ſeptuaginta de ſenioribus. ideo non præfuerunt iſti in gubernatione populi ante tempus hoc.

Item dicit Rabbi Sal. quod iſti ſeptuaginta ſeniores erant, qui erant præpoſiti de filijs Iſrael in Aegypto qui flagellati ſunt a miniſtris Pharaonis, quia populum

A pulum non grauabant cogendo ad complendū quotidie numerum laterum, & ideo meruerunt habere ſpiritum prophetiæ, & hoc dicit Rabbi Sal. quia in litera ſubditur. quos tu noſti, quod ſenes populi ſunt, ac magiſtri quos ipſe vocat præpoſitos.

Sed non eſt iſte ſenſus, quia non vocantur hic magiſtri quaſi præfuerint in Aegypto, ſed magiſtri populi, ideſt magis eruditi inter reliquos de populo, vt ſciant dare conſilium in his quæ agenda ſunt. *Septuaginta viros de ſenibus Iſrael.* Iſti ſeniores non erant in numero determinato, ſed omnes veteres magni conſilij, atque prudentiæ vocantur ſeniores, nec ſolum vocatur aliquis ſenior, quia ætate ſenex eſt: multi enim in ſenectute conſtituti ſimilia pueris patiuntur, ita vt nihil differat iuuenis ſecundum tempus, vel ſecun- Qui uocari debent ſenes.
B dum morem iuuenilis iuxta Ariſtotel. 1. Ethicorum. Sed dicuntur ſeniores, quia eorum iudicium magnū & inueteratum eſt, ſicut in ſenibus eſſe deberet. iuxta illud Sapient. 4. cap. ſenectus enim venerabilis eſt non diuturna, nec annorum numero computata: cani ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata.

Quos tu noſti. Moyſes debebat iſtos accipere, & præcognoſcere eos, difficile enim eſt & periculoſum hominem incognitum aſſumi in principatum. Nam principatus eos, qui olim cogniti fuerant alterius modi cognoſci facit iuxta dictum Biantis, & habetur ab Ariſtotel. 5. Ethicor. ſcilicet principatus oſtendet virum: quanto magis de hominibus, qui prius incogni-
C ti fuerant: quomodo autem ſtet iſta aſſumptio cum ſortibus quæ poſitæ ſunt, infra declarabitur.

Quod ſenes populi ſint ac magiſtri. Ideſt non debes aſſumere aliquos, niſi de quibus tu cognoueris, ꝙ ſunt ſenes populi, ideſt homines ſenſati inter totum populum, & ſint magiſtri, ideſt per excellentiam prudētiæ eorum ipſi alios erudiant in agendis. nam ad iſtum principatum non oportebat aſſumi, niſi viros prudentes, cum deberent regere totum populum.

Quare Deus iuſſit, quòd ſeptuaginta ſeniores ſumerentur de viris prudentibus, cum eſſent futuri prophetæ. Et an ſemper haberent ſpiritum propheticum, & iudicarent propheticè, & quomodo Deus in miniſtris vete. ac nouæ legis ſemper ele-
D *git honeſtatem. Et quid ſit ſpiritus prophetiæ.*
Quæſtio. XXXVIII.

QVAERET aliquis quare iuſſit Deus, vt aſſumerentur iſti viri prudentes. Nam non erant iudicaturi ſecundum humanam peritiam, ſed ſecundum ſpiritum Dei, ideo datus eſt eis ſpiritus propheticus immediate, vt electi ſunt, vt patet infra, ſed dato ſpiritu prophetico, ita poterat iudicare ſecundum certitudinem ille qui ante fuerat ruſticus, ſicut qui fuerat ſapientiſſimus.

Reſponderi poteſt ad hoc dupliciter. vno modo, quod ideo fuerunt iſti viri prudentes aſſumpti, quia
E quamquam ſecundum ſpiritum propheticum prophetarent: aliquando tamen iudicare deberent non habentes ſpiritum propheticum, ſicut patet de Moyſe, qui habebat ſpiritum propheticum, & tamen bis interrogatus eſt, & neſciuit reſpondere, vt patet infra vigeſimoſeptimo, & trigeſimoſexto capitulo. Si tamen tunc actualiter habuiſſet ſpiritum propheticū, reſpondiſſet ſicut poſtea, cum a Domino quæſiuit habuit reſponſum, vt patet in quolibet prædallegatorum capitu. Eſt enim ſpiritus prophetiæ aliquod lumen raptim tranſiens, & non manet in intellectu nrō per modum habitus, quia ſic licitum eſſet prophetæ, qñcunque vellet prophetare. non tñ eſt verū, qa ali- Spūs prophetiæ quid.

quando veniebat super eos spiritus prophetię, & prophetabãt. Aliquando autem nihil poterant dicere. sic patet multoties in prophetis cum dicitur. factus est spiritus Domini super talem, aut talem prophetam. Si tamen esset per modum habitus nõ veniret in certis temporibus: sed postquam semel in aliquo esset semper esset, sic patet de Heliseo à quo cum quæsiuissent tres reges de euentu belli nesciuit respõdere, quousque coram eo caneretur in psalterio, & tunc venit super eum spiritus Domini, & prophetauit, sic patet. 4. Reg. cap. 3. s. nunc autem adducite mihi psaltem: cumque caneret psaltes facta est super eum manus Domini & ait. hæc dicit Domin⁹, facite in alueo torrentis huius fossas & fossas &c. & iterum Helise⁹ cum videret ad se venientem mulierem quandam, & tetigisset pedes eius dixit se nescire ad quid veniebat, vt patet 4. Reg. 4. ca. s. cumque venisset ad virum Dei in monte apprehendit pedes eius, & accessit Giezi, vt amoueret eam, & ait homo Dei: dimitte illã; anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, & non indicauit mihi. Accidebat etiam interdũ vt prophetæ non habentes actualiter spiritum ꝓphe‑ticum loquerentur aliqua quæ videbantur eis bona, & postea superueniente spiritu Dei in eos contrariũ dicebant, quia primum fuerat secundum humanam prudentiam: secundùm autem ex Dei consilio. sic patet de propheta Nathan à quo cum quæsiuisset Dauid, an deberet facere domum Domino, respondit omne quod est in corde tuo vade, & fac, quoniã Dominus tecum est, & in nocte illa factum est verbum Domini ad Nathan, vt iret ad Dauid dicens, ꝙ non ædificaret ipse domum Domino; sed filius qui nasciturus esset ex eo. Ecce qualiter iste propheta quando non habuit spiritum Domini errauit, ita igitur cõtingeret istis viris assumptis cum Moyse, quia aliqñ non haberent spiritum Domini, & tunc nisi haberẽt humanam prudentiam nescirent iudicare: decuit ergo esse prudentes.

Sed contra hoc dicet aliquis non stare ista, quia isti septuaginta seniores, postquam habuerunt spiritum propheticum, semper illum habuerũt: ideo per eum possent semꝑ iudicare, nec erat necessaria aliqua prudentia. patet hoc, quia infra dicitur. cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt, nec vltra cessauerunt.

Respondendum est ad hoc, ꝙ isti iudices septuaginta assumpti receperunt spiritum propheticum cũ electi sunt, & iudicabant aliquando spiritu prophetico: interdum tamen non habebant spiritum propheticum, & sola humana prudentia iudicabant. Et cum dicitur, ꝙ prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. est sensus, ꝙ prophetauerunt tunc, quando spiritus propheticus fuit in eis nouiter datus. & non cessauerũt, idest quamquam aliquando cessarent prophetare, tamen postea redibant ad prophetandum, & nunc ita cessauerunt, quin aliquando postea prophetare possent, nec est possibile aliter intelligi. quod patet, quia cum dicitur, ꝙ non cessauerunt, aut dicitur, ꝙ nõ cessauerunt secundũ habitum, aut secundum actum. Si dicas, ꝙ nunquam cessauerunt secundum actum, est impossibile, quia tunc nunquam dormissent, nec comedissent, aut quicquam operis haberent, sed semper loquerentur: hoc tamen est falsum, quia non poterant sine his viuere. Item non decebat, ꝙ semper loquerentur, quamquam possent, quia tunc non possent audire venientes ad se ad iudicium, nec iudicare si ipsi semper loquerentur. oportebat igitur, vt non semper prophetarent actualiter. Item nõ potest hoc intelligi secundum habitum. s. quod nunquam cessaret in eis habitus propheticus, quia prophetia spiri-

F tus propheticus non dicit aliquẽ habitum, sed quoddam lumen raptim transiens per modum actus fluxus, vt supra declaratum est. Apparet igitur, quod isti indigebant prudentia magna, vt quando non haberent actualiter lumen propheticum per humanam prudentiam iudicarent.

Secundo responderi potest, quod hoc factum est propter honestatem. nam quamquam isti haberent spiritum propheticum, qui semper in eis maneret, tamen non erat honestum, quod si prius fuissent rudes & indocti atque inhonestę conuersationis assumerentur ad hunc statum, quia populares videntes illos in statu prælationis, cum prius vidissent eos & rudes & inutiles scandalizarentur, etiam haberentur contemptui, nec eis vlla præstaretur auctoritas. Hoc autem Deus cauebat, quia non solum volebat facere bonum, quod esset bonum iure, sed etiam quod appareret recte factum. Et ob hoc tam in nouo, quàm in veteri testamento obseruata est magna honestas in ministris, vt non contemnatur ministerium ipsorum. De ministris legis veteris patet Leui. c. 21. scilicet, quod nullus accederet ad ministrandum si esset cęcus, vel claudus, si paruo vel grandi, & torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si habẽs albuginem in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus, & postea dabatur regula generalis, quod omnis qui habuerit maculã de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. In nouo etiam testamẽto obseruatur secundum decreta patrum, quod si aliquis fuerit leprosus, vel enormiter læsus, & deformiter, aut habeat aliquam magnam deformitatem: etiã si non sit plaga, non possit promoueri ad sacros ordines, & si postea inciderit in hæc remouetur ab administratione, vt patet extra de corrig. viti. per totum.

Eodem modo de officio prædicationis dicendum est, quod non admittantur ad illud habentes læsiones enormes, vel quascunque magnas deformitates, vel si fuerint primo infames, aut inciderint in aliqua valde horribilia: ideo dato, quod aliquis qui primo fuit infamis, siue de facto, si de iure postea redeat ad sanctissimam conuersionem, nõ debet recipi ad statum prælationis, vel officium prædicandi, & propter hoc Christus repulit a comitatu suo quendam virum, quem sanauerat a dęmonio, & ille a multis temporibus tenebatur a dæmonibus, & non induebatur a vestimento, nec manebat in domo, sed in monumentis, & cum arriperetur fortissimè, quamquam custoditus catenis & compedibus, rumpebat vincula, & agebatur a dæmonio in deserto. Cum autem sanatus est dicit litera, quòd vir a quo exierant dęmonia rogabat Iesum, vt esset cum eo: dimisit autem eum Iesus dicens. redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit Dominus, vt patet Luc. capitu. 9. Nec enim ob aliud repulit eum Christus ne esset suus discipulus, nisi quia propter infamiam præcedentem, quamquam nunc esset vir bonus, non erat aptus ad prædicationem: esset enim scandalum, & contemnerentur verba in ore eius. Sic autem de istis septuaginta viris fuisset nisi eligerentur viri magnæ auctoritatis & prudẽtię, quos etiam pro præterito statu reliqui venerarentur.

Quòd senes populi sint ac magistri. Non erant omnes isti senes ætate, quia Heldad, & Medad non erant senes ætate, sed consilij maturitate, vt infra dicetur.

An om-

An omnes isti septuaginta iudices electi a Moyse potuerint esse iuuenes secundum ætatem, vel oportebat necessario omnes esse senes, & an liceat aliquando assumi iudices ex iuuenibus, & quæ requiruntur in bono iudice, & ad prudentiam diuinam, an requiratur senectus. *Quæst. XXXIX.*

SED adhuc quæretur, an omnes isti septuaginta, qui nunc electi sunt, & congregati a Moyse fuerint necessario senes secundum ætatem, vel potuerint omnes esse iuuenes.

Aliquis dicet, ꝙ erant aliqui eorum iuuenes, ideo ꝙ nihil impediebat omnes istos esse iuuenes secundũ ætatem. Causa est, quia isti eligebantur nunc ad iudicandum, & oportebat eos esse prudentes, & honestæ conuersationis. Sed hoc potest reperiri in iuuenibus, & multi sunt senes secũdum ætatem suam, qui nec prudentes sunt, nec honestæ conuersationis, ideo nõ quæreretur hic ætas: sed ista dispositio, quæ etiam in iuuenibus reperitur.

Aliqui dicunt in contrarium, ꝙ oportebat esse senes ſm ætatem, & non solum senes, sed valde senes, quia dicitur in litera. congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, & iterum dr̃. ĩ. narrauit Moyses populo verba Domini congregans septuaginta viros de senioribus Israel. ergo sicut Deus iussit accipi valde senes, ita Moyses fecit. Item patet, quia dr̃ in litera cõgrega. septuaginta viros de senioribus Israel. ergo sicut Deus iussit accipi valde senes, ita Moyses fecit.

Secundo patet, quia dr̃ in litera. congrega septuaginta viros quos tu nosti, quòd senes sint. ergo nemo poterat eorum esse iuuenis.

Dicẽdum ꝙ an oporteret omnes istos, vel aliquos eorum esse senes ſm ætatem apparet ex fine, ad quẽ eligebantur: sumebantur. n. ad hoc ꝙ essent iudices principales in populo, & haberent eãdem iurisdictionem, & officium cum Moyse. Ad hoc aũt tria requirebantur. s. prudentia, recta conuersatio, & quædam grauitas siue reuerentia personæ.

Primum autem est maxime necessarium, quia qui iudicat debet discernere inter cãm & cãm: sanguinẽ & sanguinẽ: lepram & lepram Deute. 17. cap. & quãto fuerint iudicia difficiliora tanto requiritur maior prudentia, & ideo in illis debet recurri ad maiores iudices & prudentiores. e. c.

Sed ista prudentia, vel petitio requisita in his, quæ eligebantur debebat esse duplex. s. vna humana, vt homo tantũ esset instructus ex literis, vel ex assuefactione rerum, quantum fragilitas humana sinit ad posse iudicare de negocijs. Secunda est diuina per quam habetur determinatio quorũdam dubiorum, in quibus non posset responderi humanitus, vel saltem hoĩes qui sunt non habent actualiter talem cognitionem, licet habere possint, vel aliqui homines alibi existentes illam habeant. De prima prudẽtia vel peritia erat cura Moysi inquirere, ꝙ tales essent illi quos congregaret, vt singuli haberent talem prudentiam. De secunda non pertinebat ad ipsum, quia non poterat ipse largiri alicui dona Dei: sed Deus prouidit in hoc. nam congregatis istis viris Deus dedit eis de spiritu Moysi ad hoc ꝙ prophetarẽt, & incẽperunt prophetare, & nunquam cessauerunt, vt patet ĩ. in litera.

Secundum erat honesta conuersatio, quæ valde requiritur in iudicibus, & principibus populi. Parum enim prodest, ꝙ quis recte dicat, & doceat, si ipse iniuste viuat & turpiter, quia in moralibus magis mouent facta ꝙ verba, vt colligitur 10. Ethic. in princ. vbi Aristo. inducit Eudoxum dicentem delectationẽ esse malam & fugiendam, quia tñ ipse prosequebatur delectationes contempta fuit doctrina eius. Et non solũ

A propter honorem doctrinæ: sed etiam propter periculum subditorum oportet iudicem, & principem esse honestæ conuersationis: qm̃ si ipse peccauerit trahit peccatum eius a reliquis in exemplum. vnde nõ põt ipse peccare, quin multos trahat in pecatum. ideo dicitur Leui. 4. quod si sacerdos summus peccauerit facit delinquere populum.

Tertium erat grauitas quædam vel reuerentia psonæ, quia multum necessaria est in iudice & principe: nam si istud defuerit cõtemnetur tam ipse, quàm ea quæ fecerit, aut saltem non tam vtiliter gubernabit, sicut reuerendus existens. Nũc per prædicta põt iudicari an oporteret omnes istos esse senes ætate, vel possent esse iuuenes.

De primo. s. de prudentia vel peritia, dicendum, ꝙ
B illa erat duplex. s. humana & diuina. de diuina. n. quę pertinet ad spiritum propheticum, vel ad cognitionẽ habitualem infusam, patet ꝙ non requirebatur senectus. nam in quacunque ætate põt Deus dare spiritũ suum cui voluerit. De spiritu habituali. i. notitia semper manente patet in Salomone, cui data fuit sapientia magna a Deo per noctem. 3. Reg. 3. & 2. Paralipo. 2. c. Erat tñ tunc Salomõ puer. 3. Re. 3. s. ego aũt sum puer paruulus & ignorãs ingressum meum, & exitũ. De spiritu non habituali qualis est spiritus propheticus patet, ꝙ Deus interdum det illum iuuenibus, sicut fuit de Daniele, qui erat de pueris iudæorum, qui erant ante regem Nabuchodonosor. Danielis. 1. Deꝰ tñ dedit ei tunc cognitionem propheticam Dan. 13. s.
C suscitauit Dñs spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen est Daniel. & nõ solum paruis ætate, sicut Danieli Deus dat spiritum propheticum, sed ẽt aliqñ existentibus in vtero, sicut Ioannes Baptista, cum esset in vtero prophetauit ostendens venisse Christũ Luc. 1. cap. Danieli aũt non solum dedit Deus spiritũ propheticum, sed etiam spiritũ habitualẽ. i. scientiã manentem Dan. 1. s. pueris autem illis dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & in omni sapiẽtia: Danieli aũt intelligentiã oĩum visionum & somniorum. quantum ad hanc cognitionẽ, ergo non requirebatur, ꝙ isti qui eligebantur essent senes, quia poterant esse in quacunque ętate, in qua Deus vellet dare illis spiritum propheticum.

Erat alia prudẽtia, vel peritia humana, & de ista di-
D cendum, ꝙ põt haberi aliqualiter ex literis, quia iudicia seruiunt ex legibus: leges aũt scriptæ sunt, & circa talia possunt iuuenes esse periti propter studium adhibitũ illis. Sed vltra hoc requiritur prudentia, quia non possunt omnia determinari per legem & rationem vniuersalem, quæ oporteat facere iudicem, vel principantem, & circa hęc debet esse prudentia, quæ est directiua agibilium. 6. Ethic. ista autem nõ potest faciliter inueniri in iuuenibus, quia ista indiget experientia & tempore. 1. Ethicorum. cap. 2. & 3. Et quãtum ad hoc dicendum, quod conueniebat istos qui eligebantur esse senes ætate, eo quod prudentia multa requirebatur, quæ non potest haberi, nisi per lon-
E gam experientiam, sed longa experientia non potest haberi, nisi in magno tempore, & ob hoc non solum iudices non debent esse iuuenes, ideo nec auditores moralium qualia oportet iudicem, & prudentem diffinire non debent esse iuuenes primo Ethicorum capit. 3. scilicet. politicę non est proprius auditor iuuenis: inexpertus enim est eorum qui secundum vitam sunt actuum. dicit quoque Aristotel. iuuenes fieri interdum sapientes, sed non prudentes, scilicet Geometrici quidem iuuenes, & disciplinati fiunt, & sapientes talia: prudens autem non videtur fieri. Causa autem, quoniam & singularium est prudentia, quæ fiunt cognita ex experientia:

rientia: iuuenis autem expertus non est: multitudo enim temporis facit experientiam. 6. Ethic. c. 9.

Secundum erat honesta conuersatio, & quantum ad hanc poterant isti esse senes, vel iuuenes, cum in vtrisque contingat inueniri honestam conuersationem, sed facilius est hoc reperiri in senibus, quàm in iuuenibus, quia iuuenes propter feruorem sanguinis, & magnas mutationes naturæ, quæ in eis fiunt, sunt valde persecutores passionum: vnde facilius est eos temperatos esse, & non persecutores passionum. vnde Aristotel. dicit iuuenes & melācholicos semper indigere delectationibus: iuuenes quidem quamdiu durat iuuentus: melancholicos autem per totam vitam; & iuuenes indigent propter magnam mutationem: quæ fit in eis propter augmentationem; melancholici autem indigēt propter malitiam complexionis, quia corpora eorum, quasi quodam morsu consumuntur semper, & ideo sunt in continuo appetitu, & delectabilia sibi sunt velut quædam medicina. 7. Ethicorum cap. vltimo. Dicendum ergo ꝙ quantum ad hoc, licet possent tam de iuuenibus, quàm de senibus accipi isti septuaginta, tamen conuenientius erat de senibus accipi, quia in istis facilius inuenitur vitæ honestas, & non esse persecutores passionum.

Tertium erat maturitas quædam & grauitas siue reuerentia, & ista possunt inueniri tam in senibus, quàm in iuuenibus, quia reuerentia & grauitas præstantur a virtute, cum honor sit exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis, 1. Ethicor. Sed contingit iuuenes habere virtutem, sicut & senes, ideo in vtrisq; potest esse reuerentia & grauitas. Est tamen dicendū, ꝙ ex hac parte, licet possent iuuenes eligi a Moyse: magis tamen conueniebat accipi senes, quia vltra reuerentiam debitam virtuti in quocunque illa sit, debetur quædam reuerentia propria senectuti. sic Deus iussit fieri Leui. 19. f. coram capite cano consurge, & honora personam senis. Idem autem sensit Aristot. 9. Ethicor. cap. 2. vbi distinguit honores secundū diuersas personas quibus debentur, & dicit de honore senis. s. & eum qui secundum ætatem est in assurrectione & inclinatione & talibus, cū ergo senibus vltra virtutem debeatur quædam alia reuerentia, sequitur quòd existentibus tam senibus quàm iuuenibus in virtute magis reuerendi sint senes quàm iuuenes.

Sed nunc dicendum, quod Moyses circa istos septuaginta viros tenuit modum, quod elegit senes ętate, eo quòd ista plenius in eis inueniri verisimile erat, quàm in iuuenibus, & tamen an omnes fuerint senes ætate non constat: potuit quoque eligere aliquos iuuenes.

Aliqui enim dicunt, quod erant quidam istorum iuuenes, & specialiter illi duo, scilicet Heldad & Medad qui manserant in castris. Nam dicunt, ꝙ propter hoc non iuerunt cum alijs quamquam vocati essent, quia cum essent iuuenes erubuerunt accipi ad illum statum, ad quem accipiebantur senes. Sed an hoc verum sit non satis patet. motiuum tamen istorum satis est rōnabile. 1. quia nō vocantur isti seniores, vel senes, sicut alij, sed vocantur viri, vt patet infra in litera, scilicet remanserant autem in castris duo viri quorū vnus vocabatur Heldad & alter Medad. Quod autē potuisset Moyses eligere, qui essent iuuenes, vel viri, idest triginta vel quadraginta annorum, qui nondum vocantur senes: patet, quia eligebantur isti qui essent prudentes, & essent magistri in populo. Contingeret tamen de istis esse plures forte in ætate. 30. vel 40. annorum, quàm in ætate 80. annorū, vel maiori, in qua tunc dicebātur senes, ideo eligerentur fortè q essent iuuenes, vel viri, & non qui essent senes.

F Secundo quia apparet, ꝙ Deus non loquatur hic de senectute, quæ est secundum ætatem, sed secundū prudentiam & virtutē, & patet quia Deus iussit Moysi congrega mihi septuaginta viros quos tu nosti, ꝙ senes sint. Si tamen loqueretur de senectute sm̄ ætatem nō loqueretur quos tu nosti, ꝙ sint senes, in quo significatur aliqua specialis inquisitio relicta Moysi. Senectus tamen secundum ætatem ex aspectu nota est, & quilibet eam cognoscit.

Tertio & præcipue, quia isti nō vocantur senes absoluti, sed senes populi. nam dr̄ congrega mihi 70. quos tu nosti, ꝙ senes populi sint. i. reputati a populo, vt senes, & vocantur senes populi illi quos populus propter prudentiam, & virtutem veneratur, & petit

G ab eis consilium, quasi essent senes, qui aūt sunt senes secundum ætatem nihil aliud habentes, vocantur quidem senes, sed non senes populi.

Quarto quia ita Gregorius exponit, dicens vocari hic senes non quidem sm̄ ætatem, sed sm̄ grauitatē morum, & vult ꝙ hoc modo multi iuuenes vocent senes cum ait. congrega mihi septuaginta &c. sicut plerunque iuuenes dicuntur qui nulla consilij grauitate præeminent, ita senes nō eos scriptura vocat, qui sola grauitate tp̄um, sed morū grauitate maturi sunt: vnde senectus venerabilis est nō diuturna, nec annorum numero computata. hinc ad Moysen dr̄ cōgrega mihi 70. viros de senioribus Israel, quos tu nosti, ꝙ senes populi sint. in quibus verbis senectus cordis notatur, cum tales iubētur eligi senes qui sciuntur. si cor-

H poris senectus quæreretur a tantis sciri poterat a q̃tis videri. Cum vero dr̄ quos tu nosti, ꝙ senes populi sint, patet, ꝙ senectus mentis, & non corporis eligatur. Dicendum ergo sine dubio, ꝙ poterat Moyses eligere multos de istis. 70. qui non essent senes ætate, sed forte triginta vel quadraginta annorum, in quibus inueniretur prędicta dispositio, ad hoc, ꝙ essent iudices, & forte aliqui tales fuerunt inter istos 70. sed de nullius eorum ætate constat. Nunc vero respondendum est ad obiecta posita supra.

Ad primum dicendum, ꝙ Moyses elegit oēs istos septuaginta, vt essent senes accipiendo senem, eo modo quo accipit hic scriptura, & quia senex & iuuenes opponuntur, nullus istorum erat iuuenis, eo modo

I quo scriptura accipit hic iuuenem. Pro quo sciendū, quòd senex propriè dicitur secundum ætatem, quia est nomen ætatis ex origine sua, quia tamen senibus conueniunt quædam, scilicet prudentia, reuerentia, & virtus, & ista conueniunt sibi quasi ex conditione ætatis, scilicet prudentia propter longam experientiam, quæ requiritur ad prudentiam, & ista est in senibus, & non potest esse in iuuenibus. 1. Ethicor. 3. & 6. Ethic. 10. cap. Virtus autem, quia iam cessauerunt in eo passiones, & non est illa ætas persecutiua passionum, sicut iuuentus. 7. Ethic. cap. vltimo. Reuerentia autem competit tam propter duo præcedentia, quàm propter ipsam ætatem. solet dici tam ex cōsuetudine hominum, quàm sacræ scripturæ illos esse senes, qui sunt maturi in prudentia, & virtute, etiam si

K sint in ætate iuuenili, & illos esse iuuenes, qui nec prudentiam habent, nec virtutem, & passionum persecutores sunt, licet sint in ætate senili. Et vtrunque istorum tam scriptura, quàm modus loquendi communis ait: vocat enim scriptura senes ipsos prudētes, & honestæ conuersationis in virtute maturos: etiam si sint paruæ ætatis Sapient. 4. c. scilicet senectus enim venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata: cani enim su[n]t sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. è contrario aūt vocatur in scriptura puer, aut iuuenis ille, qui est magnæ ætatis, si nec virtutem, nec prudentiam habet. sic accipit Esa. 65.

Puer quis dicatur. Esa.65.c.s.puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. Ibi enim vnū declarat alterum, quia puer centum annorum vocatur,qui est peccator centum annorum.i. qui in anno centesimo,ita prosequitur delectabilia, sicut puer in ætate puerili, cui ætati conuenit imprudentem esse, iuxta id quod dixit Salomon. stultitia colligata est in corde pueri.competit etiam prosequi passiones,& facere turpia, ideo in iuuenibus, & pueris verecundia laudabilis est, quia propter eam abstinent a turpibus, 4. Ethic. cap. 16. Quod autem accipiatur sic puer & senex in modo nostro patet,quia Aristo.1.Ethic.c.3. æquiparat iuuenes secundum ætatem & senes, quorum cōditio est iuuenilis cum ait. differt autem nihil iuuenis secundum ętatē, aut secundum morem iuuenilis, nō enim a tempore defectio est, sed propter secundum passiones viuere,& prosequi simul.

Dicendum ergo, ꝙ isto modo non accepit Moyses hic aliquos de septuaginta, qui non essent senes: omnes quippe erant senes.s. maturitate cōsilij & grauitate morum, licet secundum ætatem essent iuuenes,& nullus erat iuuenis. s. persecutor passionū, aut imprudens.Sic dicit Gregorius.s. sicque plerunq; iuuenes dicuntur, qui nulla consilij grauitate præeminent,ita senes non eos scriptura vocat,qui sola grauitate temporum, sed morum grauitate maturi sunt. Vnde senectus venerabilis est non diuturna, neq; annorum numero computata.

Cum autem dicebatur, ꝙ non solum deberent isti esse senes,sed etiam valde senes,quia dicitur in litera. cōgrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel. Dicendum est,ꝙ nihil ex hoc probatur,immo potius ex isto loco potest colligi, ꝙ isti non erant senes sm ætatem,& magis cōcluderetur eos esse antiquos ætate,si vocarentur senes, quàm si vocarentur seniores.

Senior dupliciter accipitur. Pro quo sciendum, ꝙ senior accipitur dupliciter. vno modo,vt est nomē comparatiuū de senex,& vocantur seniores illi,qui sunt valde senes.Sed tunc necesse est,ꝙ ponantur extrema comparationis.i. ꝙ aliquis dicat senior alio. Alio mō accipitur senior absolutè,& est nomen dignitatis importans quandam auctoritatem & prudentiam,& aliquando potestatem, & hoc modo non ponitur aliquod extremum cōparationis,cum sit nomē absolutum: iste modus est frequentatus in veteri,& in nouo testamento: vnde iudices qui habebant summam potestatem in populo vocabantur seniores, & ita oēs Euangelistæ accipiūt. Sic accipitur Mat.26.l.duxerunt eum ad Caiphā principem sacerdotum,vbi Scribæ,& seniores conuenerant. Sic etiam accipitur Luc. 23. & sæpe apud Euangelistas, & ibi seniores vocantur absolutè, quia non comparantur ad aliquem quo sint seniores. Sed dicuntur seniores ipsi qui sunt maximi iudices in populo cum summo sacerdote. Sic accipitur in præsenti, quia vocantur isti seniores.s.homines honorabiles,& magnæ prudentiæ, qui in populo iudicarent, vt rectores,& iudices,& ad quos alij recurrerent, licet nōdum esset eis data ista potestas, & hoc aliquomodo colligitur ex litera cum dicitur. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti,ꝙ senes populi sint ac magistri,& sic isti, vt magistri reputabantur in populo,licet nondum esset eis attributa aliqua potestas iudicandi.

Alij etiam dicunt, ꝙ istud nomen senior quando accipitur absolutè, pro quo græci presbyterum dicunt, nunquam accipitur in scriptura, nisi prq illo qui sanctus est, & virtutibus plenus. Etiam si non sit in ætate longæua, sic dicit Adamantius.presbyteri, & seniores non pro longæua vita dicuntur, sed pro maturitate sensus,& grauitate vitæ veneranda: maxime

A cum additur plenus dierum. Si enim pro vitæ prolixitate senior quis diceretur, primus Adā, vel Mathusalem, vel Noe, qui plus quàm alij vixerunt, hoc nomine censerentur. Sed Abraham, qui minus vixit primus in scripturis presbyter, vel senior appellatur. dixit enim Dominus Moysi elige tibi ab omni populo presbyteros,quos tu ipse nosti, quod senes sint populi. obserua etiam sicubi inuenias aliquem peccatorē vocatum seniorem,& plenum dierum. Et isto modo oportebat omnes istos esse viros sanctos, & prudentia maturos.

Ad secundum cum obijciebatur, scilicet quos tu nosti, quòd senes sint. dicendum quod ex hoc loco magis accipitur contrarium. Primo quia isti non vocantur senes absolutè. Sed dicitur.quos nosti, quod
B senes populi sint. Vocantur autem senes populi, qui à populo reputantur valde reuerendi pro grauitate morum,& maturitate consilij, & istud contingit inueniri in iuuenibus secundum ætatem, & multos esse longæuos,in quibus ista non sint. Secundo quia dicitur.quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri, & sic pro eodem accipitur esse senes populi, & magistros populi. istud tamen non conuenit secundum ætatem,sed ex sola prudentia & virtute. Senes populi & magistri ꝓ eodem accipiuntur.

Item hoc tenet Gregorius ex hac litera.ostendens ꝙ non accipiantur hic senes pro ætate, sed pro consilij maturitate cum ait:hinc ad Moysen dicitur cōgrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti,ꝙ senes populi sint. in quibus verbis senect⁹
C cordis notatur cum tales iubentur eligi senes q sciuntur.Si enim senectus corporis quæreretur a tantis sciri poterat a quantis videri.Cum vero dicitur quos tu nosti,ꝙ senes populi sint: patet ꝙ senectus mentis nō corporis eligatur.Dicendum ergo, ꝙ licet isti septuaginta forte pro maiori parte essent senes ætate,tñ poterant aliqui vel multi ipsorum accipi qui non essent senes,dum tñ prudentia maturi & virtute graues essent.

Et duces eos ad ostium tabernaculi fœderis. Postquā electi sunt eo modo quo. ꝭ. ducti sunt ad ostium tabernaculi,vt ibi acciperent spiritum prophetiæ. & sic factum est, quia descendit ibi spiritus Dñi super singulos eorum & prophetauerunt.Item factum est, vt cū maiori auctoritate reciperentur in iudices:nulla autē
D poterat esse maior auctoritas, quàm vt in Sanctuariū ducerētur.Item factum est, vt totus populus videret quō accipiebentur in iudices,& non crederetur,ꝙ ipsi se ingesserant,aut vsurpauerant iudicis officiū, sed Dei mandato suscipiebant ad honores. n. nemo aspirare debet,nisi a Deo vocetur,vt patet ad Hebr.c.5.s. nemo indifferenter sumat honorem,sed qui vocatus est a Deo,vt Aaron.

Faciesque stare tecum ibi,vt descendam & loquar tibi. Ista dicebat Deus Moysi extra sanctuarium, quia quamquam haberet tria loca principalia, in quibus Deus loqueretur ei,vt declaratum est Leui.c.1. tñ vbicunq; vellet audiebat sermonem Domini. Cum autem di-
E citur hic.faciesque eos stare ibi tecum, & dicitur, ꝙ duces eos ad ostium tabernaculi: videtur quòd non staret in tabernaculo,quia tunc diceretur,faciesq; eos stare hic & duces eos huc,& dicitur,ꝙ Deus descenderet ad loquendum Moysi ibi.& est sensus,quod columna nubis inclinabatur vsque ad ostium tabernaculi, & ibi loquebatur. Erat autem iste descensus, vt vox melius audiretur, & ne sonaret de excelso, quia tunc audirent populares, qui erāt extra sanctuariū.sic patet ꝭ.12.c.l.egredimini vos tñ tres ad tabernaculū fęderis.Cumque fuissent egressi descēdit Dominus in colūna nubis,& stetit in introitu tabernaculi vocās Aarō & Mariā. Alij aūt volūt intelligere hoc

Q̃sio De⁹ dicebatur descendere ad loquẽdum, & quomõ Deus dicatur descẽdere, qñ se facit intelligibilem, vel qñ eleuat intellectũ nostrũ ad notitiam sui.

quantum ad descensum intellectus.s. ꝙ Deus descenderet conformans se intellectui nostro, & non esset ibi aliquis alius descensus.

Est autem modus huius, quia Deus tenet summũ gradum in entibus, & ab intellectu nostro naturali lumine sicuti ipse est intelligi non potest, quia nulla intelligentia naturalem capacitatem habet eorum quę eam excedunt ſm gradum essendi. Et sic angeli naturali lumine non cognoscunt ea, quæ de Deo sunt, nisi valde imperfectè, & ista fuit occasio peccati, & obstinationis quorundam ipsorum, sicut in nobis error intellectus practici.

Cum ergo Deus alicui creaturæ se reuelare vult: necesse est, ꝙ a sua perfectione ad gradum inferiorẽ descendat: non quidem ſm esse, sed ſm modum immutationis. s. ꝙ quamq̃ Deus immutet intellectum nostrum ad intelligendum aliquid de ipso, non ĩmutat ad intelligendum sub tanta perfectione sub quanta ipse est, quia cum sit immutans liberum, immutabit intellectum creaturæ, ſm quemcunque gradum voluerit, sicut si ignis esset agens voluntarium calefaceret ſm quẽ gradum vellet. i. virtutẽ suam vltimã. s. quia naturale agens est agit ſm vltimũ de potentia. vel Deus dr̃ descendere, quia creaturã a gradu capacitatis suæ naturæ ad vlteriorem eleuat, & non põt eleuare, nisi descendat: hoc aũt nunquã contingit viatori, nisi ad horam rarò & in paucissimis: in prima autẽ cuilibet dabitur ſm meritorum gradum, ideo de cõi lege oportet, ꝙ qñcunque Deus alicui se intelligendum dat descendat, & ob hoc scriptura istum modũ loquendi proprijssime seruat.

Iste sensus verus est: litera tñ solũ facit primum. s. ꝙ descenderet Deus in columna nubis ad ostium tabernaculi, vt loqueretur Moysi: ea aũt quæ Deus loqui debebat Moysi erant aliqua pertinentia ad officium illorum iudicum, vel saltem proponeret ibi, ꝙ vellet illos assumi iudices. *Et auferam de spiritu tuo.* i. dabo istis viris spm̃ ꝓpheticũ, sicut tibi, vt sciant regere populũ.

Causa huius erat, quia isti viri sumebantur ad magna negocia, vt essent coadiutores Moysi: hæc autẽ non poterãt iudicari, nisi ab hoĩe hñte spiritum Dei, cum nõ essent positæ leges de oĩbus, ideo oportebat vt iudex a Deo illustratus esset ad cognitionẽ istarũ causarum, vel si aliqñ ignoraret, ꝙ posset inquirere a Deo, & rñdere sibi, sed adhuc non ꝑtinebat hoc nisi ad prophetas: cuicunque.n. aliquid Deus loquitur ꝓpheta vocatur, cum illud alijs postea retulit. Si verò istis non esset datus spũs propheticus, nihil tolleretur de onere Moysi, quia non possent iudicare de causis magnis pertinentibus ad Moysen. Nam si sine spiritu ꝓphetico potuisset quisquã de his iudicare, sufficissent oẽs iudices populi, qui positi fuerant consilio Ietro. s. decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni qui erant quasi octuaginta millia virorum, vt s̃. declarauimus Exo. c. 18. Sed non tollebant illi onus Moysi, nec isti si non haberent spiritum propheticum.

An aliquid fuerit ablatum de spiritu prophetico Moysi pro septuaginta senioribus. Et habitus scientificus quomodo sit diuisibilis, vel indiuisibilis *Quæst.* XL.

Et cum dicitur hic auferam de spiritu tuo. nõ est sensus, ꝙ aliquid fuerit ablatum de spiritu Moysi. s. de lumine suo prophetico quo cognoscebat difficultates causarũ, & sciebat ad oĩa rñdere, quod patet, quia si aliquid fuisset ablatum de lumine Moysi cũ de eius spiritu daret 70. viris modicũ, aut nihil remaneret Moysi. Et sic nesciret rñdere vel iudicare in causis, sicut ante faciebat. Sed falsũ est, qa postea ita ꝑfectè rexit populũ, sicut pri⁹ rexerat.

F Item isti iudices assumebantur, vt Moyses aliqualiter relaxaretur a priori labore. Si aũt spiritus Moysi diuideretur, paucum remaneret ei, & sic non esset relaxatio, sed aggrauatio. Nam vni homini ignorãti ita difficile est regere vnum virum, sicut homini prudẽtissimo regere decẽ millia. sicut igitur erat prius difficultas Moysi regere totum populum, quantũ ad causas arduas, cum esset prudẽtissimus, hñs magnum lumen propheticũ, ita esset ei nunc difficile regere aliquam partẽ populi, cum esset effectus minus sapiẽs.

Item sequeretur, ꝙ nec ipse, nec alij seniores possent regere totum populum, aut aliquã partem populi, quia Moyses & seniores assumpti erant solum ad causas magnas, sed tantam difficultatem requirebat vna causa ardua, sicut millæ causæ arduæ intensiuè,
G quamquam maiorem laborem iudicantis requirunt mille causæ, quàm vna. Si ergo ad hoc, ꝙ Moyses iudicaret oẽs causas difficiles populi habuerat prius magnum spiritũ, ita ad hoc, ꝙ iudicaret vnam de difficillimis requirebatur in eo tantus spũs propheticus, sicut prius: velut si sint mille propositiones æqualiter difficiles, tm̃ ingenium requiritur in aliquo ad intelligendũ vnam earum, sicut ad intelligendũ oẽs: quãquam necessario erit maior discursus intelligẽdo plures quàm vnã: si tñ fuisset spiritus Moysi diuisus, qa de eo daretur 70. viris, non esset ita magnus vt prius. Ideo non sufficeret ad diffiniendũ aliquã causam de difficillimis: nullus quoq; de senioribus ad hoc sufficeret, quia ipsi haberẽt valde minorẽ spm̃, quã Moy-
H ses, cum darentur eis particulæ quædã spiritus Moysi, & sic nemo esset in populo qui sufficeret ad iudicandũ de magnis causis, ideo non fuit aliquid ablatũ de spiritu, quia nec senioribus sufficeret, quod auferebatur, nec Moysi satis esset quod maneret.

Item quia populus non bene regeretur: melius.n. vnus rector perfectus populum reget, quã multi imꝑfecti, vt si sciẽtia alicuius vnius pluribus diuideretur, vt vnus vnam propositionem sciret, alius aliam, & sic consequenter, nullus eorũ sciens esset: vnus aũt hñs totum sciens esset, & si vnus perfectus rector oĩa negocia magnæ cõitatis agere non posset, tñ ea quæ ageret perfectè ageret. Si aũt essent plures rectores imperfecti in quolibet negocio errarent, quod non expe-
I dit multitudini, quia virtus vnita fortior est seipsa diuisa. Item quia etiam si daretur, ꝙ plures melius regerent habentes vnum spiritum particulatim, quàm vnus totaliter, tamen spiritus qui vni datus est alteri dari non potest, & esset magna difficultas vtrum habitum scientificum vel moralem, quem aliquis habet, possit Deus de anima vnius ad alteram transmutare animam, & dato ꝙ transmutaret, sicut corporalia accidentia absoluta, tunc non maneret in alio. Si ergo diceremus, ꝙ spiritus Moysi ad alios translatus est. ergo non mansit in Moyse, quod est absurdissimum, & contra literam. consequentia patet, quia habitus in simplicibus, vel totum tollitur, vel nihil: habitus autem simplex est cum sit subiecto non extenso.

Sed ad hoc respondetur, quòd licet habitus scien-
K tificus, vel spiritus cognitiuus sint indiuisibiles quantum ad extensionem, tamen diuisibiles sunt quantum ad pluralitatem, quia habitus theologicus dicit aggregationem plurium habituum particularium, cum cuilibet propositioni correspondeat vnus habitus, & isti particulares habitus diuidi non possunt in alios habitus; est etiam scientia, vel spiritus maior in aliquo propter maiorem certitudinem, quę gradus habet, quorum vnus sine alio haberi potest, vt patet in gradibus albedinis.

Sed quantum ad neutrum istorum modorũ fuit facta diuisio, quia quãtũ ad primũ sequeretur, ꝙ Moyses ma-

ſes manebat valde minus ſapiens, q̃ prius, cum de ſpi-
ritu eius datũ eſſet ſeptuaginta viris, ideo illa quę da-
ta eſſent illis, non manerent apud Moyſen. Secundus
modus dari non põt, quia gradus ſignificat terminũ,
cum dicat menſuram quãdam, & non poſſent diuidi
gradus, niſi diuidatur res menſurata, vel terminata, &
hoc eſſe non poteſt, quia repugnat cum ſit quilibet
habitus ſimplex. Item ꝙ ſi fieri poſſet non debuiſſet
fieri, quia diminui ſpiritum alicuius eſt tolli ſibi gra-
tiam gratis datam. Iſta tamẽ ſine demeritis nõ debe-
ret auferri: ſed Moyſes nihil demeruerat, vt tollerẽt
de ſpiritu ſuo. ergo non debebat tolli: potiſſime quia
gratia gratis data non conſueuit tolli hominibus, etiã
ſi demereantur, ideo etiam ſi Moyſes peccaſſet, qđ
non fuit, non auferretur ei pars ſpiritus.
Quomodo ergo ablatum eſt de ſpiritu Moyſi ad
dandum alijs, cum litera dicat hoc factum?

Quomodo intelligitur quòd Deus auferat de ſpiritu Moyſi, & det ſeptuaginta, in quo determinatur ſuperior quæſtio.
Quæſtio. XLI.

DICENDVM quòd ſpiritus Moyſi non fuit
minoratus aliquo modo. ſed Deus dedit
ſimilem ſpiritum alijs, vt regerent, ſicut
Moyſes, & tunc erit ſenſus, auferam de ſpi
ritu tuo. i. auferam de ſpiritu, de quo dedi tibi, quaſi
dicat, ego dedi tibi ſpiritum propheticum, & de ſpi-
ritu prophetico etiam dabo iſtis, vel accipitur tuus.
ideſt ſimilis, ſic enim habetur in litera chaldaica, aug-
mentabo vel multiplicabo ſpiritum, ſcilicet faciam,
ꝙ non ſolum in te ſit iſte ſpiritus regendi, ſed in mul
tis. Alio modo poterat intelligi, ꝙ ſpũs Moyſi multi-
plicaretur, vel augmentaretur in ſe, ita ꝙ Moyſes co-
gnoſceret q̃ ante, vel clarius illa intelligeret. Sed iſte
ſenſus non facit ad propoſitum.
Alij dicunt, ꝙ hoc factum eſt, ſicut in candela, ꝙ
ex eadem candela acquiritur lumen in pluribus ſine
diminutione in priori. Sed non tenet iſtud exemplũ,
quia cum illuminantur multæ lucernæ ab vna, nulla
earum accipit particulam luminis eius, quod erat in
priori lucerna. Sed ignis prioris lucernæ gignit ignẽ
in ſecũda, & in omnibus alijs lucernis: nõ poterit aũt
ſic fieri in aqua ſi ſit in vno vaſe, & pars eius transfun
datur ad alterum vas, quia tunc aut nihil manebit in
priori aut minus. Cauſa eſt, quia aqua quæ eſt in vno
vaſe non põt gignere aquam in alio vaſe appoſito:
ignis aũt gignit in quamcunque materiam appoſitã
ſibi ignẽ, cum ſit facilior gñatio ignis, q̃ aquæ. de ſpũ
aũt prophetico exiſtente in Moyſe non põt dici, ꝙ
eſſet, ſicut de lucerna, quia ille nõ poterat gignere ſpi
ritum propheticum in mentibus aliorum, quia vnus
habitus nunq̃ gignit alterum: maxime de ſpũ prophe
tico, quia ille eſt per infuſionem, & non pertinet ad
habitus, nec ad conditionẽ eorum. Nicolaus dicit, ꝙ
acceperunt ſeniores de ſpũ Moyſi promeritoriè. ſ. ꝙ
Moyſes orauit pro illis, & promeruit, vt daretur ipſis
ſpiritus propheticus.
Sed hoc nõ valde ſtat, quia anteq̃ Moyſes peteret
vel determinaret aliquem modum, Deus dixit, ꝙ de
ſpũ ſuo auferret ad dandum ſenioribus. Item non eſt
proprie dici, ꝙ de ſpũ Moyſi fuerit datum alijs ꝑme-
ritoriè. i. ꝙ Moyſes orauerit pro illis, & meruerit, ꝙ
daretur eis ſpũs propheticus, quia dato ꝙ mereretur
dari illis ſpm̃ propheticum cũ ſpũs Moyſi nihil age-
bat ad merẽdum, ideo ꝑꝑ hoc non diceret auferã de
ſpũ tuo: ſed diceret dabo illis de ſpũ propter te. Sed
intelligendũ eſt eo mõ quo ſupra dictum eſt. ſ. ꝙ de
ſpiritu Moyſi daretur eis. i. de ſimili ſpũ prophetico.
Et ſi obijciatur, quia dr̃. ĵ. ꝙ Deus abſtulit de ſpiri-

A tu qui erat in Moyſe & dedit 70. viris, in quo videtur,
ꝙ de ipſomet ſpũ in numero acciperetur. Rñdendũ
eſt eſſe impoſſibile, vt ſupra declaratum eſt: ſed redu-
cẽdum eſt ad ſenſum ſupra poſitum. ſ. abſtulit de ſpi-
ritu, qui erat in Moyſe, ideſt de ſimili ſpiritu ei quem
habebat Moyſes.
Tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi. Ideſt da-
bo iſtis ſpm̃ propheticum, vt habeant partem oneris
populi: non ſolum iſti cum Moyſe habebãt onus po
puli, ſed etiam oẽs alij iudices conſtituti conſilio Ie-
tro, quia illi iudicabant omni tp̃e, vt patet Exo. c. 18.
& ſi ceſſaret officium illorum non potuiſſet Moyſes
cum omnibus 70. ſibi adiunctis ſufficere, quia illi iu-
dicabant in cauſis paruis populi, & illæ erãt plurimę.
dr̃ tamen de iſtis ſolis, ꝙ ſuſtentarent onus, quia alij
B non poterant tollere partem laboris Moyſi, cum nõ
poſſent iudicare in magnis cauſis, nec in his, quæ ad
Deum pertinebant: iudices aũt nunc dati poterant,
ideo tollebant iſti labores Moyſi, & quia ipſe dixerat
ſupra, ꝙ non poterat ſolus ſuſtinere oẽm huius popu
li curam, dati ſunt qui diminuerent, ideo hi ſoli dice-
bantur portare ſecum onus.
Et non tu ſolus graueris. Ideſt adiũguntur tibi iſti ne tu
ſolus habeas omne põdus populi, & in hoc valde gra-
ueris. Sic enim dicebat ſ̃. Moyſes, non poſſum ſolus
ſuſtinere omnem hunc populũ, quia grauis mihi eſt.

Quare dixit Deus auferam de ſpiritu tuo, & an fuerit neceſſe, quòd auferret. *Quæſt.* XLII.

C SED adhuc eſt dubium circa id, quod Deus di-
xit ſ̃. in litera. ſ. auferam de ſpiritu tuo tradam-
que eis. ad quid neceſſe fuit, ꝙ Deus auferret
de ſpiritu Moyſi, & daret iſtis ſeptuaginta vi-
ris. Dicendum, ꝙ Moyſes conqueſtus fuerat, ꝙ non
poſſet ſuſtinere põdus totius populi: Deus aũt voluit
ei prouidere dando ei conſortes, qui in aliquo alleuia
rent laborem eius, ſed hoc non poterat eſſe, niſi dan-
do ſe ſpiritu illius, ideo dixit, quòd auferret de ſpiritu
eius & daret illis.
Pro hoc conſiderandum, vt ſupra dictum eſt, ꝙ in
populo Iſrael erant multi iudices ſub Moyſe. ſ. deca-
ni, quinquagenarij, centuriones, & tribuni qui ali-
quo modo alleuiabant laborem Moyſi. nam a princi
D pio ſolus Moyſes audiebat cauſas, & lites totius popu
li Exo. 18. dixit autem ei Ietro, quòd ſtulto labore cõ-
ſumeretur, nec poſſet ſolus iſtud tolerare: tunc enim
cõſilio eius Moyſes diuiſit populum per decanos,
quinquagenarios, centuriones, & tribunos qui audie
bant etiam lites populi, & ſic minor erat labor Moy-
ſi quàm prius. Sed adhuc per hoc non tollebatur to-
tus labor Moyſi, quia illi iudices ſupradicti ſolum iu-
dicabant in paruis cauſis: maiores autem referebant
ad Moyſen, ẽt paruæ cauſæ aliqñ per appellationẽ de-
uoluebantur ad Moyſen. inſuper illa quæ pertinebãt
ad Deum, & ad ritum colendi, ſiue parua, ſiue magna
eſſent, ad ſolum Moyſen pertinebant Exo. 18.
E In iſtis autem tribus quæ ad ſolum Moyſen perti-
nebant grauabatur valde Moyſes, quia erãt hic multa
& magna, quæ nõ poterat ipſe ſolus ſuſtinere, & pro
hoc petiuit releuari. Deus autem dedit ei ſeptuaginta
viros, qui eum adiuuarent. Si autem iſti deberent in
ſolis paruis rebus iudicare, non oportebat dari eis de
ſpũ Moyſi: ſed ſufficiebat cuilibet ſpiritus ſuus. nã &
illis iudicibus, decanis, quinquagenarijs, cẽturionibꝰ,
& tribunis, qui habentur Exo. 18. non legitur datum
fuiſſe aliquid de ſpiritu Moyſi, quia non indigebant
eo: iſti autem aſſumpti erant ad eaſdem res ad quas
Moyſes, quia aliter non poſſent releuare laborem
eius, ſed eſſent ſicut decani, & quinquagenarij,

cum oportuit ꝙ isti haberent equalem spiritum cum Moyse,& tamen non habebant illum ante hoc,ideo Deus voluit eis dare,& ad hoc dicitur.auferam de spiritu tuo tradamque eis.s.per hoc scies, ꝙ poterunt releuare te a parte laboris, quia auferam de spiritu tuo, & dabo eis,ideo poterunt ea,quæ tu potes.

Quis erat iste spiritus de quo daturus erat Deus istis 70. viris. Quæstio. XLIII.

SED quæretur quis erat iste spiritus, de quo daturus erat Deus istis septuaginta viris?

Aliqui dicunt,ꝙ erat spiritus sapientiæ,vel prudentiæ,quia isti assumebãtur nunc ad magnas causas,in quibus opus erat magna prudentia, & non habebant tantam isti viri, ideo voluit eis dare illam nunc,& ista dona animæ vocantur spiritus,ideo dicitur dedisse illis de spiritu .s.de prudentia, vel scientia, aut sapientia. sic accipitur Esa. 11. s. requiescet super eum spiritus Domini:spiritus sapiẽtiæ & intellectus: spiritus consilij,& fortitudinis: spiritus scientiæ & pietatis,& repleuit eum spiritus timoris Domini. Et nõ solum vocatur spiritus cognitio data alicui ad intelligendum in moralibus vel speculatiuis, sed etiam cognitio artis ad operãdum aliquid manualiter. sic fuit quando Deus voluit ꝙ fieret sibi sanctuarium in deserto,quia ad illud requirebatur multa peritia, vocauit ipse Beseleel de tribu Iuda, & huic dedit spiritum ad sciendum ista facere Exo.31.s.impleui eum spiritu Dei sapientia,& intelligentia,& scientia in omni opere ad excogitandum fabre, quicquid fieri poterit ex auro,aut argento, & ære, & marmore, & gemmis & diuersitate lignorum. Ita poterat esse ꝙ istis seniorib⁹ daretur nunc spiritus prudentiæ.

Sed dicendum,ꝙ non stat conuenienter,quia tunc intelligeret, ꝙ Deus daret illis de prudentia Moysi, vel similem, aut æqualem prudentiam, cum dicatur auferam de spiritu tuo. Et tamen hoc non proderat, quia prudentia quam Moyses habebat etiam si esset propheta Dei & valde acceptus illi, non erat maior, quam prudẽtia aliorum hominum, ideo multi excedebant eum in prudentia,sicut fuit de Ietro,qui ordinauit totam politiam Iudæorum, quam Moyses nesciuit ordinare dixitque ei.stulto labore consumeris tu & populus qui tecum est.Moyses autem obediuit ei accepitque ordinem ab eo datum diuidendo populum in decanos,quinquagenarios,centuriones,& tribunos Exo.18.Erat tñ Ietro gentilis vir sacerdos Madiam,& non erat propheta Dei,& fuit valde prudentior Moyse. non ergo oporteret dari istis viris de spiritu.i.prudentia Moysi, quia forte isti erant prudẽtiores eo,vel saltem æqualiter prudentes.

Dicendum ergo, ꝙ iste spiritus qui datus fuit illis erat spiritus propheticus,& patet primo,quia accipiebãtur isti ad releuãdum laborem Moysi in rebus magnis quæ ad Deum pertinent,& tñ homo non habet participationem a Deo,nisi per spiritum propheticũ, secundum quem Deus loquitur homini,& homo est particeps sermonis eius.ideo ad hoc ꝙ isti possent releuare Moysen in rebus magnis,quæ ad Deum pertinebant,oportebat ꝙ daretur eis spiritus propheticus. Secundo patet, quia litera hoc exprimit.ꝟ. s. descendit Dominus per nubem, & locutus est auferens de spiritu,qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris: cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. & sic patet, ꝙ ille erat spiritus prophetiæ, quia statim vt requieuit in eis dicitur, ꝙ prophetauerunt.si tñ esset spiritus prudentiæ, vel alicuius alterius doni,aut perfectionis, non sequeretur ad illum prophetare, sed secutum est. certum est er-

F go,quòd erat iste spiritus prophetiæ, qui datus est illis septuaginta.

Sed adhuc quæretur quomodo potuit dari istis septuaginta de spiritu prophetico Moysi, quia dicitur. auferam de spiritu tuo tradamque illis?

Dicendum ꝙ aliqui putant istum spiritum esse animam Moysi, quia in scriptura accipitur spiritus pro anima,vt Matth.27, inclinato capite emisit spiritum, idest animam.& de anima Moysi dicunt aliquid datũ esse istis septuaginta viris, quia in anima Moysi erat omnis perfectio eius, & dando illis de anima Moysi dabatur de omnibus perfectionibus, quæ erant in ea.

Sed dicendum,ꝙ non stat,quia anima est immaterialis cum sit spiritus: immaterialia autem non diui-
G duntur: ideo non poterat secũdum particulas anima Moysi diuidi,vt aliqua pars esset in eo, & aliæ partes in septuaginta viris. Secundo quia anima est forma compositi vel compositionis,& vbi est eadem forma est idem indiuiduũ.essent ergo omnes isti septuaginta viri ipsa persona Moysi,quia habebant animã eius, quod absurdum est. Tertio quia anima cum sit forma substantialis dat esse actu, & non possent plures formæ substantiales vltimæ esse in eodem, quia cum quilibet earum det esse,& constituat vnum ens, esset vnum indiuiduum multa indiuidua. Sed dicendum, ꝙ iste error processit ex parua cognitione eorum,qui in natura nihil sapiunt. vnde non solum contra veritatem sacræ scripturæ isti errant, sed etiam contra veritatem naturæ.

H Alij autem dicunt,ꝙ dicatur hic spiritus Moysi aliqua perfectio,vel donum eius,quia omnia dona spiritualia, quæ sunt in anima nostra, siue sint in intellectu,siue in voluntate, vocantur spiritus secundũ consuetudinem scripturæ, sicut dicitur Esa.11.Spiritus sapientię,& intellectus,spiritus consilij,& fortitudinis, spiritus scientiæ,& pietatis,& spiritus timoris Domini,ipsa quoq; cognitio artis ad fabricandũ templũ vocatur spiritus scientiæ, sapientiæ, & intelligentiæ, sicẽt dicitur Psal. 57. spiritum rectum innoua in visceribus meis,& iterum,spiritumsanctum tuum ne auferas a me.ibi de pfectionibus voluntatis agitur. Item patet,quia supra ostẽdimus, ꝙ spũs qui datus fuit istis, fuit spũs propheticus. diceretur ergo auferam de spi-
I ritu tuo, idest de spiritu prophetico, qui est in te, & dabo illis partes aliquas.

Sed dicendum,ꝙ non stat.primo quia spiritus, qui erat in Moyse erat quædam qualitas spiritualis, & nõ potest diuidi:ideo ipse solus haberet eam, & non haberent alij partem. Secundò quia ille spiritus erat accidẽs quoddam, siue esset manens,siue non manens: accidentia tamen non possunt migrare de subiecto in subiectum,quia accipiunt esse in eo,& indiuiduantur p illud,ideo cum semel esset illa qualitas in Moyse non posset pars eius, vel tota trãsire ad alios. Tertio quia si auferretur aliqd de ea, & daretur alijs, quantũ illis daretur tm̃ deficeret Moysi, & ita efficeret Moyses minus prudens q̃ prius,& magis ineptus ad regendũ populũ.qđ est absurdũ. Quarto quia istud esset ad-
K magnã pęnã Moysi.s. ꝙ Deus dedisset ei prius aliquã magnã perfectionẽ,& nunc auferret partẽ illius: hoc aũt esset ꝯ intentionẽ Moysi: petebat.n.ipse releuari a laboribus, & tñ per hoc cõstituebatur in maiori labore,cũ efficeret minus sapiens, & minus potens regere populũ.Quinto quia hoc esset iniustũ. Deus.n. nõ infligit alicui pęnã, nisi pro peccato: Moyses autem in nullo peccauerat nunc: auferri tamen aliqd de spiritu eius erat sibi magna pœna, diminuendo maximum bonum eius, ideo non fieret hoc. Sexto quia per hoc non prouideretur alijs viris. nam si illa perfectio cognitionis, quæ erat in Moyse diuideretur

deretur ſm intenſionem per ſeptuaginta viros, ita vt aliquid maneret Moyſi, daretur tam paucum cuilibet ipſorum, ꝙ videretur ad nihil prodeſſe. Deus tamen intendebat nunc prouidere populo per ſpiritum quē dabat iſtis viris: ergo non erat de ſpiritu Moyſi. Dicendum non poſſe ſtare, quòd ſpiritus propheticus, qui erat in Moyſe vel aliqua alia qualitas animæ eius diuideretur nunc per iſtos ſeptuaginta viros, & ita diceretur dari illis ſpiritum Moyſi.

Determinatio totius quæſtionis, & quare dixit de tuo.

Dicendum igitur quòd iſte ſpiritus qui datus fuit nunc iſtis ſenioribus, non erat aliquid quod fuiſſet in Moyſe, quia etiam ſi poſſet dari de eo quod ille habebat non daretur, ſed daret Deus illi ſpiritum de nouo, vt Moyſi nihil deeſſet de illo quod habebat: & alijs daretur quantum eis opus erat. Eſt autem intelligendum quòd Moyſes habebat ſpiritum propheticum, & iſti ſeptuaginta viri indigebant nunc ſpiritu prophetico, vt poſſent regere populum: hunc autem dedit Deus illis nunc, ſicut prius dederat Moyſi, ſed vnus ſpiritus non erat pars alterius, ſed ſicut erant diuerſi homines, ita diuerſi ſpiritus.

Aliqui tamen intellexerūt quòd de ſpiritu Moyſi non fuit aliquid datum illis, ſed dicitur dari ad modū quo de lumine vnius candelę datur alteri, ſ. gignendo lumē in ea, & non deficit per hoc aliquid de lumine prioris candelæ.

Sed dicendum quòd non ſtat, quia iſtud fit per generationem, inquantum ignis qui eſt in candela agendo in materiam alterius candelæ gignit ſe in ea, ideſt alterum ignem ſibi ſimilem, ſed ſpiritus propheticus qui eſt in aliquo, nō poteſt gignere in anima alterius, quia reſpectu harum perfectionum ſolus Deus eſt actiuus.

Dicendum igitur, quòd nihil de eo, quod erat in Moyſe fuit ablatum ad hoc, quòd daretur alijs, ſed dicitur auferam de ſpiritu tuo. Primo propter conſuetudinem loquendi, quia ſimplices putant iſta ſpiritualia diuidi & tranſmigrare, quemadmodum naturalia, quæ diuiduntur: & ſcriptura vult condeſcendere iſtis modis loquendi. Secundò & pręcipue, quia Deus volebat conſolari Moyſen dicendo, quòd dabat ei adiutores ad reuelandum laborem eius, & qa non poterat fieri hoc, niſi per ſimilitudinem virtutis alicuius, & nō poteſt eſſe maior ſimilitudo quā identitas, dixit Deus auferam de ſpiritu tuo, vt ſic Moyſes intelligeret vere ſibi futuros ſocios in labore cum haberent de ſpiritu eius.

Tertiò & principaliter fuit ad honorem Moyſi, vt non inuideret alicui. nam cum nunc conquereret, quòd nō poſſet ſuſtinere onus totius populi, & Deus ad prouidendum ei daret viros, qui regerent: putaret forte quòd illi erant excellentiores Moyſe cum poſſent id quod ille non poterat. Sed Deus volebat ꝙ non crederetur hoc, vt videretur Moyſes ſemper manere, vt maior in populo, ideo non dixit dabo eis de ſpiritu meo: ne per hoc intelligeretur quòd dabat eis aliquem nouum ſpiritum, vel maiorem quàm eſſet in Moyſe, ſed dixit auferam de ſpiritu tuo, quaſi dicat tu eris principalis, quia de tuo illi accipient, & iſta eſt veritas. Sic enim quando Deus miſit Moyſen & Aaron ad Pharaonem, vt educerent Hebræos de Aegypto, volebat quòd iret ſolus Moyſes Exo. 4. & quia ille ſe excuſauit dicens ſe eſſe impeditæ linguæ dedit Deus ei Aaron in ſocium eod. cap & tamen ne videretur quòd Aaron erat maior quia loquebatur ad Pharaonem, & non Moyſes: abſtulit Deus illam dubitationem Exo. 7. dicens. ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus: non dixit erit propheta meus. Certum eſt tamen ꝙ quicunque propheta eſt propheta Dei, quia nullus

A poteſt ei dare ſpiritum niſi ipſe: Deus tamen dixit Moyſi, Aaron erit propheta tuus, vt intelligeretur ꝙ eſſet minor eo, ſicut propheta eſt minor Deo.

De his dicit Auguſtinus: putari enim poteſt dictū eſſe auferam de ſpiritu tuo, ideſt de ſpiritu hominis quo humana natura completur corpore adiuncto, q conſtat ex corpore & ſpiritu, quem etiam animā dicunt. vnde Paulus. quis hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ſic & quæ Dei ſunt, nemo ſcit niſi ſpiritus Dei. & quod adiungit: nos autem non ſpiritum huius mundi accipimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, oſtendit alium eſſe ſpiritum Dei cuius particeps ſit ſpiritus hominis per gratiam Dei. quamuis poſſit etiam, ſicut alij interpretati ſunt, intelligi ſpiritus Dei, hoc eſt de ſpiritu tuo,

B qui in te eſt, quia fit etiam noſter, qui Dei eſt cum accipimus eum, ſicut de Ioanne dicitur in ſpiritu & virtute Heliæ. Non enim anima Heliæ in eum fuerat reuoluta, quod ſi quidam hęretici ſic opinantur, qui dicunt in eo quod ſcriptum eſt ſpiritus Heliæ requieuit ſuper Heliſeum, cum iam ille haberet animam ſuam, niſi quia dictum eſt ſpiritu Dei, vt etiam per illum operaretur talia qualia per Heliam operabatur, non ab illo recedens, vt iſtum poſſet implere, aut partitus minor eſſet in illo, vt poſſet eſſe in omnibus tantus, in quibus per illam gratiam eſſe voluit: nunc autem cum ſcriptum ſit auferam de ſpiritu, qui eſt in te, nec dictum ſit de ſpiritu tuo, facilius ſoluitur, quia

C intelligimus nihil aliud ſignificare voluiſſe, niſi ex eodem ſpiritu gratiæ illos quoque habituros ad adiutorium ex quo habebat Moyſes; & vt iſti haberent quantum Deus vellet: non vt ideo Moyſes minus haberet.

Sed dicendum quòd Auguſtinus non tenet literā Biblię noſtrę, quia in Biblia quam ipſe ſequitur, dicit, auferam de ſpiritu, qui in te eſt. in noſtra dicitur, auferam de ſpiritu tuo: & tamen vtroque modo ipſe reſpondit, & bene, non intelligi de ſpiritu Moyſi, ſed de ſpiritu Dei qui fuit tā in Moyſe quàm in ſeptuaginta viris. Sed glo. iuxta literam noſtram in qua innuitur fuiſſe aliquid datum de ſpiritu Moyſi, dicit nō

Aug. tenet Bibliā ſeptuaginta interpretū.

D fuiſſe hoc per diuiſionem ſpiritus ſui, ſed per modū lucernę de cuius lumine alię accipiunt, cum ait. ideo eſt intelligendum quaſi materialem, & corpoream ſubſtantiam in ſeptuaginta portiones ſecuerit, & vnicuique particulam dederit: impium eſt enim intelligere hoc de natura Spiritusſancti. ſed Moyſes & ſpiritus qui erat in eo, quaſi clariſſimi luminis lucerna fuit, ex qua ſeptuaginta Deus accēdit, ad quos principalis luminis ſplendor aduenit, & origo ipſius nihil damni ex deriuatione accepit.

Sed dicendum, quòd hoc non multum facit, quia ſi de ſpiritu Dei accipiatur, nemo dubitaret, quòd Deus dando deficeret, vel minueretur in ſe, ſed dubitaretur hoc in Moyſe. Secundo, quia hoc non facit ad literam in qua dicitur, auferam de ſpiritu tuo.

E & non dicitur, auferam de ſpiritu meo. Si tamen de ſpiritu Moyſi accipiatur, non eſt bona comparatio lucernæ, quia illa dat lumen alijs gignendo aliquid in eis: ſpiritus tamen Moyſi non poterat gignere aliqd in ſeptuaginta viris, quia reſpectu huius non erat ille aliqua cauſa efficiens, ſed ſolus Deus, ideo accipiatur ſicut ſupra declarauimus.

Populo quoque dices. Hic ponitur ſecunda prouiſio, ſcilicet, ad defectum cibi, quia populus fleuerat deſiderio carnium, & Deus primò ſatisfacit eis, vt poſtea pęnam infligat, & dicitur, populo quoque dices, ideſt denunciabis populo hoc, quod ego dico.

Sanctificamini. cras comedetis carnes. Ideſt parate vos ad comedendum carnes mane, quia cras vobis dabuntur.

buntur. Sanctificatio secundum proprietatem Hebraici nominis significat apparationem ad aliquid, & sic dicitur Exodi capitulo decimonono, ꝙ Moyses sanctificaret populum in diem tertium, idest diceret eis, quòd pararent se ad diem tertium, vt susciperent legem, & iste modus est communis, vt patet Iosue cap.3. & 7. Alio modo accipitur sanctificare, idest applicare ad cultum Dei, & sic dicitur, quòd sanctificandum est sabbatum, & sanctificanda sunt primogenita, idest applicanda Domino. Aliquando sāctificare accipitur, idest occidere siue apparare mortem, & sic accipitur Hieremię cap.12. Sic etiam Micheę tertio, scilicet, prędicant pacem, & siquis nō dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum pręlium, idest denunciant sibi quòd parent se ad bellum, idem Iohelis cap.3.

Sāctificatio quid.

Et secūdum duos sensus istorum potest accipi hic in secundo sensu intelligetur sanctificamini, idest parate vos ad punitionem quæ veniet, quia cràs dabo vobis carnes secundum magna desideria vestra: punitio autem infra subditur. Sed primus sensus est melior.

Ego audiui vos dicere. Ista sunt verba reprehensoria Dei, quę loqui debebat Moyses ad populum nomine Dei. Et dicit hic Deus. ego audiui vos dicere: non quòd ipse audiret quicquam, quia Deus nihil audire potest cum non habeat potentiam auditiuam nec organa, sed loquitur secundum modum humanum, scilicet, quòd intellexit ea, quæ ipsi loquebantur ac si audiret.

Quis dabit nobis escas carnium. Hoc dixerant Aegyptij iūctis sibi filijs Israel, scilicet, quis dabit ad vescendum carnes? nec solum petierunt carnes, sed etiam alia quæcunque comedebant in Aegypto, scilicet, cucumeres, pepones &c.

Bene nobis erat in Aegypto. Hoc non est expressum supra. Satis tamen apparet, quòd dixerint cum hic referatur, quòd dixerint: potissime cum alias dixerint hoc Exodi capitulo decimosexto, scilicet, vtinā mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate. etiam ex verbis eorum colligitur hic quòd vellent esse in Aegypto cum dixerint. recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones: anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi manna.

Vt det vobis Dominus carnes. Ista litera est suspensiua ex superioribus, scilicet, sanctificamini, vt det vobis Dominus carnes. Alio modo potest intelligi, scilicet, quia vos murmurastis dicētes quis nobis dabit carnes? etiam bene nobis erat in Aegypto fuit causa, vt Deus ad malum vestrum det vobis carnes.

Et comedatis, non vno die vel duobus vel decem aut viginti, sed vsque ad mensem dierum. In hoc satisfacit Deus desiderio Aegyptiorum & Israelitarum, quia ipsi petierant, vt aliquis daret eis ad vescendum carnes, & si solum semel daretur sufficeret ad petitionem eorū, vt magis tamen Deus eorum desiderio condescenderet, voluit dare per mensem integrum carnes, quia coturnices quę venerunt super castra suffecerunt eis per vnum mensem, cum quilibet collegisset multas valde, quia qui parum collegit habuit decem choros, vt patet infra, & ob hoc apparet, quòd saltem steterunt Israelitæ in sepulchris cōcupiscentiæ per vnum mensem, quia ibi venerunt eis coturnices, quas per vnum mensem comesturi erant.

Nausea vñ causetur.

Donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam. Idest tantam multitudinem carnium dabo vobis, vt vos saturati nimis in nauseam prouocemini.

F Est enim nausea interdum ex abominatione stomachi, vt quia aliquis cibus est, quem stomachus valde horret, & non potest eum in se continere. Aliquando tamē fit nausea ex maxima repletione, cum cibus nequaquam capi potest in stomacho, & sic istis prouenturum erat. nam non esset in eis nausea, quia abominarentur cibum, cum esset eis valde delectabilis. Sed quia erant valde voraces, credentes se nunquam saturandos, comedebant ardentissimè, & vertebatur in nauseam propter superabundantiam.

Et non solum erat ista nausea per illorum os, sed etiam per nares, & hoc quia sunt duo spiracula narium ad partem interiorem oris, & per illa interdum exeunt partes ciborum. Cum autem maxima fuerit nausea vtraque replētur spiracula oris & narium,
G & hoc erat ad magnum vituperium voracitatis Iudęorum.

Eo quòd repuleritis Dominum qui in medio vestri est. Nō dicebantur repellere Dominum directe, quia petebant carnes quas non habebant. Sic enim interdum petebant aquas. sed dicebantur repulisse, quia oderāt cibum quem Deus eis dederat, despicientes manna in quo, & ipse Deus despiciebatur. nam qui contemnit munus, contemnit etiam muneris largitorem. Item directius adhuc repulerant Dominum, quia pęnitebat eos egressos esse de Aegypto. Deus tamen tanquam in maximum beneficium eos inde eduxerat. Contēnebant igitur Deum non solum munus eius contemnentes, sed etiam a se reijcere volentes si
H possent.

Et fleueritis coram eo dicentes quare egressi sumus ex Aegypto? Dicebantur isti fleuisse coram Domino, idest publice, quia quilibet flebat per ostium tentorij sui, & Moyses hoc audiuit. vel dicebātur coram Domino fleuisse, quia omnia conspicit Deus. In omni enim loco oculi Domini contemplantur bonos & malos, Prouerbiorū decimoquinto capitulo, & hoc quia omnia sunt nuda, & aperta oculis eius ad Hebręos capitulo quarto. Dicebantur tamen repulisse Dominum qui erat inter eos, quia quamquam vbique sit, inter eos tamen specialius erat, scilicet faciendo eis specialiora beneficia, & sic dixerunt Israelitę in Raphidim, est ne Deus inter nos an nō? idest nun-
I quid habitat Deus inter nos specialiter ad faciendum mirabilia pro nobis? quòd autē dicitur quare egressi sumus ex Aegypto dicebant Iudęi, quia existimabant melius sibi esse in Aegypto quàm in deserto, cum non haberent in cibum nisi manna quod iam abhorruerant.

Et ait Moses. Hic ponitur responsio Moysi ad Dominum super his quæ dixerant.

Sexcenta millia peditum huius populi sunt. In quo dicit esse difficile posse dari carnes tantæ multitudini, quia erant sexcenta millia peditum, nec tamen computauit hic Moyses fœminas tam veteres quàm puellas, quæ essent plures ꝙ mille millia. Ipsis tamen carnium
K particula prouentura erat sicut & viris. Non computauit etiam senes & paruulos, quia nomine peditum non comprehenduntur isti.

Sunt enim pedites ad bellum expediti, ideo collecta summa omnium non solum essent sexcenta millia peditum, sed essent plus quàm ter millies millia hominum, quorum cuilibet aliquid de petitis carnibus prouenturum erat. Moyses tamen solos viros bellicos computauit.

An Moyses sufficienter computauerit summam virorum. Quæst. XLIIII.

SED adhuc dicetur quòd non sufficienter computauerit Moyses, quia supra capitulo primo vbi colligitur

ligitur summa virorum pugnatorum, ponuntur sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.

Ad hoc forte aliquis respondebit quòd tempore intermedio illius numerationis, & istius defecerunt de Israelitis tria millia quingenti quinquaginta, qui superexcrescebant. Sed non videtur rationabiliter dictum, quia inter finem numerationis illius & istud dictum Moysi solum interciderunt dies tres, quod patet, quia numeratio illa facta est in monte Sinai, & incepta die primo mensis secundi anni ab exitu de Aegypto: durauit autem ista numeratio fere viginti diebus, quia populus magnus erat: die autem vigesimo mensis eiusdem mouerunt castra Israelitę de monte Sinai, vt patet præcedenti capitulo. Ita vt idē esset tempus finitæ numerationis, & motus castrorū, sed post recessum de monte Sinai vsque ad tres dies venerunt Israelitæ in sepulchra concupiscentię, quæ est mansio immediata ad montem Sinai, vt patet infra trigesimoprimo capitulo. Quòd autem fuerit iter trium dierum apparet præcedenti capitulo, scilicet, profectique sunt de monte Dei via trium dierum, & hoc fuit vsque ad sepulchra concupiscentiæ, vt ibi declaratū est: & tamen immediate vt accesserunt Israelitę ad sepulchra concupiscentiæ, factus est planctus iste, & locutio Dei ad Moysen atque responsio ista. ideo non stat quòd mortui fuerint in illo tempore intermedio tres mille quingenti quinquaginta viri.

Aliter autem respondet ad hoc Nicolaus, quòd isti qui excedebant ad sexcenta millia in numeratione illa quę facta est supra capitulo primo, mortui sunt in combustione de qua habetur supra. Quòd autem ibi aliqui combusti fuerint necesse est dici. Sed quòd comburerentur viri de computatis, vel tot quot superexcrescebant ad sexcenta millia, non constat.

Ideo dicendum est rationabilius, quòd hic ponuntur sexcenta millia peditum, non quòd tot essent precisè, sed quia Moyses nō curauit determinare numerum taxatum, quia nihil referebat ad propositum suum. Satis enim erat dici sexcenta millia. similis modus habetur sępe in scriptura ponente aliquos numeros, & tamen subintelliguntur alij maiores, & aliquando minores, sicut dictum est Genesis decimoquinto capitulo, peregrinum erit semen tuum quadringentis annis in terra non sua, & tamen fuerunt anni quadringenti quinque, vt probatum est Exodi capitulo duodecimo, & Genesis decimoquinto. Sed subticuit scriptura illos quinque annos. sic etiam in exitu de Aegypto voluit Moyses exprimere multitudinem populi exeūtis, & dixit, quòd erant fere sexcenta millium peditum Exodi capitulo duodecimo. Plura tamen erant. nam ibi computantur Leuitæ, qui nondum erant separati a reliquo populo Israel: sicut fuerunt postea in monte Sinai. Omnes tamen collecti plures essent pedites, quàm sexcenta decem millia.

An Leuitæ computentur in hoc numero sexcentorum millium peditum multitudinis. Quæst. XLV.

QVAERET aliquis an computentur hic Leuitæ inter sexcenta millia peditum. Respondebit quisquam quòd non, quia Leuitæ non computabantur inter multitudinem Israel, vt habetur supra primo cap.

Ad hoc posset responderi quòd non computabantur Leuitæ inter multitudinem cum fiebat computatio ad bellum, vel ad similia negocia. Hic autem computabat Moyses ad comedendum: Leuitæ autē cibo indigebant, sicut alij, ideo computantur hic. Ad hoc diceret aliquis quòd non posset stare, quòd populus computabatur hic, vt bellatores. quod patet, quia dicitur sexcenta millia peditum: pedites autem genus pugnantium sunt. Ad hoc respondendum est, quòd non solum populares, sed etiam Leuitæ pedites dicuntur, quia quando exierunt ab Aegypto cum nondum Leuitæ separati essent a reliquo populo, dictum est, quòd erant sexcenta millia peditum illius populi.

Fortè aliquis dicet, quòd ibi non numerantur Leuitæ, quia summa aliarum tribuum erat tanta, & maior, vt patet supra cap. 1. quia ab illa numeratione quę fuit in exitu de Aegypto vsque ad istam quæ habetur in principio huius libri, solum fuit vnus annus, & tamen in solis Israelitis sine Leuitis reperta est maior summa quàm ibi dicatur.

Respondendum est, ꝙ Leuitę computati sunt in numeratione illa, quæ fuit in exitu de Aegypto, quia non erat aliqua causa quare magis computarentur aliæ tribus relicta illa, quàm quòd adimeretur tribus Iuda vel Ruben, & computaretur tribus Leuitica, quia nondum erat facta distinctio. Dicendum ergo quòd sub hoc numero intellexit Moyses omnes Israelitas & Leuitas. Intellexit etiam omne vulgus promiscuum quod ascenderat de Aegypto cum Iudæis, & dicitur esse innumerabile, vt patet Exodi cap. 12. Omnes enim hi petierant carnes, & omnibus erant dandę. Expressit tamen Moyses istam summam, quia si erat difficile tantę multitudini dari carnes, difficilius tamen esset dari pluribus: intelligebat etiam Moyses dandas esse carnes, sed numerando numerum peditum intelligebatur, quòd etiam magna esset multitudo mulierum, & paruulorum indigentium carnibus.

Et tu dicis dabo eis esum carnium mense integro? Admiratur Moyses de locutione Dei, scilicet, quòd dixerit se daturum carnes toti illi populo mense vno, quia videbatur esse difficillimum. Ista verba Moysi ex seipsis videntur aliqualiter dura, quia significant diffidentiam de completione diuini promissi. Vnde doctores Hebræi variè sentiunt hic. Rab. De quibus, dicit quòd Moyses dubitauit hic vel desperauit de impletione verbi huius qōnis dicens impossibile esse hoc in tempore illo, in quo Deus dixit, & dicit, quòd tantum vel maius peccatum fuit istud, quantum peccatum ad aquas contradictionis, de quibus habetur infra cap. 20. dicēs esse mortale, vt probat per id quod sequitur in responsione Domini, scilicet, nunquid manus Domini inualida est? quæ est responsio ad dubitantem vel desperantem de impletione facti. Dicit tamen quòd non fuit Moyses hic punitus, sed in aquis contradictionis, quia istud peccatum fuit occultum, cum nemo de populo astiterit quādo ista dixit Moyses: peccatum autem ad aquas contradictionis fuit publicum, ideo ibi pęna data est. Aliter enim peccata manifesta, & aliter occulta punienda sunt.

An Moyses dubitauerit de impletione diuini promissi.

Alij Hebrœi dicunt, sicut Rab. Simeon & communiter omnes quòd Moyses non peccauit hic: & inducunt quod habetur sequēti cap. qui in omni domo mea fidelissimus est, quod dicebat ibi de Moyse. Idem autem dicunt Doctores nostri quòd Moyses non peccauit hic, quia non discredidit potentię diuinę. satis enim credidit Deum hoc posse. Sed de modo impletionis dubitauit, quia nondum fuerat ei modus reuelatus.

Forte Moyses putabat, quòd Dominus iuberet omnia pecora, quæ in exercitu erant occidi, & quòd inde Iudæi comederent ad saturitatem, & ad hoc respondet Moyses, quòd non sufficiunt, quia populus multus est, & etiam maior multitudo pecorum non sufficeret, & hoc sonant verba literæ, scilicet, nūquid ouium,

ouium, & boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient. & isto modo saluantur multa in scripturis de multis sanctis, qui de potentia Dei dubitare visi sunt. Sic de Domina nostra, quæ dixit Lucæ 1. cap. quomodo fiet istud quia virum nō cognosco? & tamen non dubitauit ipsa quòd Deus posset facere illud. Sed dubitauit de modo faciendi dicens. quomodo fiet istud? ideo non peccauit hic mortaliter nec venialiter, quia nullatenus Deo discredidit. Etiam Moyses non miratus est, quia Deus dixit, quòd daret toti populo carnes, sed quia dixit ꝙ daret mense integro. Nā forte pro vna die aut duobus sufficiebant carnes pecorum quæ habebant Israelitę, sed non pro vno mense, sed de his quid verius sit late disputabitur postea in quæstionibus.

De dubio virginis in cōceptione.

Nunquid ouium & boum multitudo cædetur. Idest Domine scio, quòd potes saturare hunc populum, sed modum nescio, ideo nunquid facies hoc cędendo multitudinem ouium & boum? quamquam ista verba de modo inquirant, sed Moyses non solum inquisiuit, ideo etiam videbatur vel totaliter non aduertere, vel aliqualiter dubitantis habere modum. Nam si nequaquam haberet modum dubitandi, non diceretur ei. nunquid manus Domini inualida est?

Aut omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient? Quasi dicat tanta est multitudo quòd si deberent saturari piscibus, oportebat congregari omnes pisces maris. Ista verba Moysi hyperbolice sonant. nam ad satiandum Iudęos piscibus non oportebat congregari omnes pisces maris, nec millesimā partem piscium. Sed quędam pars quasi minima in comparatione omnium piscium maris satiaret eos, vsitata tamē est hyperbole in sacra scriptura, maximē pro hominibus stupidis.

Manus Domini inualida quare dicatur.

Cui respondit Dominus. nunquid manus Domini inualida est? Idest quare quæris de modo, quia qui inquirunt de modo desiderant scire possibilitatem rei. Deo autem quodcunque est possibile, ideo sicut satiare totū illum populum carnibus, aut piscibus erat Deo faciliter possibile, ita satiandi modus quilibet esset ei possibilis, quem vellet, quia manus Domini, idest potestas eius non est inualida, idest deficiens circa aliquid, sed quodcunque vult hoc potest: accipitur manus pro potestate, quia in nobis potentię operatiuę in manibus sunt, cum manus sit organum organorum iuxta Aristotelem secundo de Anima. Et non est inualida, quia non est apud Deum impossibile omne verbum Gen. 17. cap. & Luc. c. 1.

Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur. Idest immediate videbis quomodo completur meus sermo. Non dicebatur ad Moysen hoc tanquam ad conuincendum eum de incredulitate per ipsam rei experientiam, sed quia quæsiuerat de modo, respondit Deus quòd immediate videret modum completionis. nam sequenti die completum est promissum venientibus coturnicibus super castra.

Venit igitur Moyses, & narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cumque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Remanserant autem in castris duo

Septuaginta seniores dantur in auxilium Moysi.

F viri, quorum vnus vocabatur Heldad, & alter Medad, super quos requieuit spiritus, nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum. Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer & nunciauit Moysi dicens. Heldad, & Medad prophetant in castris. Statim Iosue filius Nun minister Moysi, & electus è pluribus, ait: Domine mi Moyses prohibe eos. At ille, quid inquid ęmularis pro me? Quis tribuat vt

G omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum? Reuersusque est Moyses & maiores natu Israel in castra.

Venit igitur Moyses & narrauit populo verba Domini. Hic ponitur executio eorum, quę Deus dixerat, & quia illa erant duplicia ponitur duplex executio. & dr̄ ꝙ narrauit Moyses populo verba Domini, scilicet, tam illa quæ dicta sunt de prouisione iudicum, quàm de comestione carnium: vtrumque enim ad populum pertinebat. Nam poni iudices super populum pręter eos, qui erant, intererat populi, ideo narratum est de omnibus. *Et congregans septuaginta viros de senioribus Israel.* Idest congregauit Moyses se-

H ptuaginta seniores.

An electio septuaginta seniorum fuerit per sortem.
Quæst. XLVI.

Opinio

CONGREGATIO ista secundum quosdam fuit non per voluntatem Moysi, sed per sortem. Ipse enim volebat tollere omnem seditionem & contentionem in populo. Si igitur elegisset, quos voluisset, reliquus populus contenderet, sicut tumultuabatur cōtra ipsum & Aaron, vt patet infra decimosexto capitulo, quamquam ipsi de voluntate Dei, & mandato pręessent populo. Et accepit Moyses istos seniores de omnibus tribubus,

I vt esset ęqualitas, & non videretur aliqua contemni; septuaginta tamen non poterant accipi ęqualiter de omnibus tribubus, sed de qualibet assumpti sunt sex viri, qui erant simul septuagintaduo: iusserat autem Deus accipi septuaginta solum, ideo vt prouenirent sex cuilibet tribui, saltem in electione Moysi quæ faciunt septuagintaduo, totidem viri assumpti sunt. Vt autem vtrique pareretur, accepit Moyses septuagintaduas cartulas & in septuaginta earum scripsit zaquem, quod hebraicè dicitur senex, & duas dimisit non scriptas: inuoluens autem eas prędixit, quòd qui literas scriptas extraherent iudices essent: qui autem non scriptas, non essent iudices, & sic nulla tribus in-

K dignaretur: quod factum est, & septuagita iudices constituti sunt.

Ista est positio quorūdam Hebręorum, & aliquorum latinorum sine vlla causa, & ideo non est tenenda. Primò, quia litera nihil tangit de hoc: non enim dicitur, quod ponerentur sortes pro istis septuaginta viris: error enim est asserere aliquid sine causa.

Secundo, quia videtur hoc repugnare intentioni Dei: volebat enim ipse quòd acciperentur hic viri meliores in populo, vt possent pręesse, & tamen sors non elegit bonum & malum.

Tertiò, quia videtur hoc contrarium literæ. nam dicitur congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sint, & ita distri-

districtioni Moysi incumbit istud onus, scilicet, quòd A ipse ducat illos quos nouerit dignos, & non tribuitur aliquid sorti.

Quartò, quia si sorte agendum esset, quælibet tribus duceret ad Moysen aliquos viros de suis, vt inter illos poneretur sors. Sed nō fuit, immo Moyses congregauit eos, vt dicitur in litera. ergo non fuit sors.

Quintò, quia si sors esset, istam deberet Deus facere, & nihil deberet poni coram eo, vt videretur quòd id quod eueniebat sorte proueniebat de voluntate eius, sicut fuit quando fuerunt positæ sortes pro diuisione tantum inter tribus. nam fuerūt positę coram Domino in Silo Iosue 18. & 19. sed hic nihil factum est coram Deo. nā dicitur infra in litera quòd Moyses cōgregauit septuaginta viros, quos fecit stare circa tabernaculum, & tunc Dominus descendit in nu- B be dans illis de spiritu Moysi, & ita antequam venirēt coram Deo erant septuaginta. Nihil ergo actum est coram Deo sorte ad hoc, quòd essent isti vel illi viri.

Sextò quia si deberent eligi per sortem de populo oporteret congregari coram Domino omnes tribus, & ibi sors deprehenderet illos viros, qui deberent esse de septuaginta, sicut fuit quando deprehensus est Achor per sortem in furto. nam omnes tribus applicatæ fuerunt tunc coram arca Domini Iosue 7. cap. sed hic nihil tale fuit. Dicendum ergo quòd ista sunt penitus facta a Iudęis: putauerunt enim quòd esset inuidia, & querela in populo si acciperentur iudices de quibusdam tribubus, & nō de alijs, vel plures C de quibusdam quàm de alijs, ideo dixerant quòd sorte factum fuisset, quasi sors tollat inuidentiam. Addiderant etiam tot iudices debuisse esse de vna tribu, quot de alia, & quia non erat possibile nisi essent septuagintaduo finxerunt cedulas scriptas, & non scriptas. Sed ista puerilia sunt, & de se apparent ficta.

Est autē veritas, quòd Moyses elegit istos septuaginta viros inspiciens illos, in quibus inuenirētur cōditiones requisitę ad regendum populum, & non petiuit aliquos ab Israelitis, sed ipse pro se fecit istam inquisitionem, & quos voluit congregauit, quia dixerat ei Deus congrega mihi septuaginta viros, quos tu nosti, & quia ei soli hoc relinquebatur, solus ipse fe- D cit, nec fuit aliquis in populo qui murmuraret.

Aliquod autem motiuum Hebræorum fuit ad assignandum istud, quia dicitur infra in litera. remanserant autem in castris duo viri super quos requieuit spiritus. nam & ipsi descripti fuerant, quod intelligunt isti, idest prouenerant eis cartulæ scriptæ. Sed illud nihil est, vt infra dicetur, sed dicitur quòd erant descripti, quia Moyses quando elegit istos septuaginta viros scripsit nomina omnium illorū, & super omnes, quos Moyses scripsit ad istud officium, descendit Spiritus Domini, licet nōdum venissent ad Sanctuarium. Sed quod dicunt Hebræi de murmuratione si non acciperentur viri de omnibus tribubus, non valet, quia hoc posset stare si acciperentur ad hoc, quod darentur eis aliquæ dignitates populares, quæ E humanitus haberentur, aut si diuideretur aliqua vtilitas humana inter eos, sicut fuit in diuisione terræ. nam cum murmuratio sequeretur si quibusdam daretur plus quàm alijs: nunc tamen isti septuaginta assumpti fuerunt non ad aliquam dignitatem popularem, sed ad hoc quòd Deus daret eis de spiritu suo, & constitueret illos prophetas, sicut factum est, ideo nemo Israelitarum poterat inuidere, vel cōqueri quòd acciperentur isti vel illi: quia alias diceretur quòd Israelitę conquererentur si Deus faceret plures prophetas de vna tribu quam de alia, quod nemo vnquā dixit, neque habet colorem.

An Moyses diffidendo de saturatione populi dubitauerit de impletione verbi Dei, vel de modo implendi. Et an in hoc peccauerit mortaliter. Et rem esse impossibilem dupliciter intelligi.
Quæst. XLVII.

QVAERET aliquis circa superiora de dubitatione Moysi, an dubitauerit de modo vel de impletione verbi Dei? Et dicetur forte quòd non dubitauit de modo, quia si dubitasset solum de modo impletionis non dixisset ei Deus, iam videbis vtrum sermo meus opere compleatur. Sed respondere per vtrum est respondere de substantia facti, & non de modo. si autem dixisset, iam nunc videbis qualiter sermo meus opere compleatur: posset intelligi, quòd fuit facta quæstio de modo, & non de facto.

Respondetur quòd res dupliciter impossibilis est, Vno modo, quia res in se impossibilis est, vt hominem fieri asinum, vel quia licet contradictionem nō includat, tamen nulli potentiæ subditur secundum Philosophum 2. de cęlo & mundo, ideo terra non mouetur, quia nullum est agens expellere potens eā de medio mundi. Secundo modo res dicitur impossibilis non quòd ipsa in se sit impossibilis per aliquem dictorum modorum: sed quia modus per quem fieri debet impossibilis est, vt aliquem perfectè docere alium grammaticam possibile est, sed per solam figurationem corporalem est impossibile, si verbum non intercidat: quolibet ergo modo res dicetur impossibilis, quia siue ex seipsa, siue ex modo impossibilis est, & nunquā deducetur ad effectum. Dicendo igitur quòd aliqua res deducta fuit ad esse demonstratur, quòd nec fuit impossibile ipsam rem fieri, nec modus factionis. sic ergo dicebat Dominus. iam nunc videbis vtrum sermo meus opere compleatur, idest videbis quòd complebitur realiter, & sic non dubitabis de facto, nec de modo: non tamen ponitur hic vtrum ad quærendum magis de substantia rei quam de modo.

Et ita vt ꝙ tam de facto ꝙ de modo dubitauit.

Sed restat adhuc dubium circa id, an peccauit hic diffidendo vel dubitando de saturatione populi quā Deus dixerat.

Aliqui dicunt vt tactum est in expositione literæ, ꝙ non peccauit Moyses hic: quia statim seq. cap. laudatus fuit valde a Deo, & condemnati sunt Maria & Aaron, quia murmurauerunt contra eum: si tamen hic peccasset non laudaretur ibi, ergo non peccauit, Secundo, quia si Moyses in hoc peccasset, esset peccatum suum valde magnum, scilicet, diffidentia de potestate Dei, & esset maius quā peccatum ad aquas contradictionis, quod fuit solum inquantum non laudauerunt Dominum, & tamen ibi Moyses & Aaron fuerunt puniti infra vigesimo cap. hic autem nulla pęna inflicta fuit, ergo videtur quòd nō peccauit hic Moyses.

Prima opinio, quòd peccauit & est ista opinio Rab. De quibus, vt tetigit auctor supra in expositione literæ q. 45.
Quæst. XLVIII.

DICENDVM quòd si solum attendantur ea quæ habentur hic in litera, oportebat dici, vt tetigimus in eiusdem literæ expositione, quòd Moyses peccauerit, & fuerit in eo quidam modus diffidentiæ: putando ꝙ fieri non posset id, quòd Deus dixerat de saturatione populi in carnibus. Primò, quia Moyses ostendit difficultatem esse satiando populum istum propter multitudinem: inquantum dixit sexcenta millia peditum huius populi

puli ſunt q.d. quomodo erit poſſibile ſaturari tantam multitudinem? ſi enim Moyſes non putaret preſtari aliquam difficultatem ad ſaturationem, quam Deus permittebat ex multitudine populi non diceret ſexcenta millia peditum huius populi ſunt. Secundo & pręcipuè, quia Moyſes non ſolum oſtendit iſtud eſſe impoſſibile, ſed quaſi innuit Deū erraſſe promittendo iſtud quod compleri non poſſet, & de iſta promiſſione eum arguit dicens, ſexcenta millia peditum huius populi ſunt, & tu dicis dabo eis eſum carniū menſe integro? quaſi dicat non bene dicis. nam verba iſta non poſſunt ſonare niſi in redargutione. Tertiò, quia Deus increpauit Moyſen pro eis quæ dixit. & innuit Moyſen putaſſe fuiſſe impoſſibile quod promiſerat, cum dicitur in litera. cui reſpōdit Dominus nunquid manus Domini inualida eſt? & ita innuit ꝙ Moyſes putabat manum Dei eſſe inualidā, quia alias non rectè Deus eum argueret. Quartò, quia Deus innuit quòd Moyſes dubitauit de ſaturatione a Deo promiſſa, & hoc ſiue quia putabat eam eſſe impoſſibilem, ſiue quia credebat nō eſſe futuram, vtrumque tamē erat peccatum, quia per primum negabatur poteſtas Dei, per ſecundum bonitas, quaſi putaretur ꝙ licet Deus poſſet, nollet tamen complere quod promiſerat. quòd hoc Moyſes putaret patet, quia dicitur in litera, iam nunc videbis vtrum meus ſermo opere compleatur, id eſt tu putas ꝙ ſermo meus non poteſt compleri vel ſaltem nō complebitur? & tamen nunc videbis ꝙ complebitur. Dici ergo poſſet ex pręcedentibus, niſi aliquid alterum aduertere deberemus, quòd Moyſes peccauit hic & valde grauiter.

Prima cōcluſio auctoris apparens ex cortice literę, & in hac vltimo videt ſtare.

Ad rationes autem in contrarium facile eſſet reſpondere. Ad primum cum dicitur quòd Deus laudauit eum. dicendum ꝙ iſtud nihil facit, quia quādo Moyſes laudatus fuit a Deo erat ſine peccato. Nam licet nunc peccaſſet potuit ſtatim dolere de peccato, & eſſet Deo acceptus ſicut prius. & ad hoc erat ſatis motiuum conueniens, ſ. cum Moyſes peccauit non aduerteret ad hoc: poſtea autem cum Deus increpuit illum, dicendo nunquid manus Domini inualida eſt? &c. Moyſes rediret ad ſe, & de peccato doleret, & ſic rediret ad Dei gratiam. Item Deus laudauit ſeq. cap. Moyſen non quaſi tunc eſſet ſanctior ꝙ prius, ſed quia ibi occurrit cauſa quia murmurabant contra eum Aaron & Maria, & volebant quaſi deijcere eum a ſtatu, in quo Deus illum poſuerat: Deus autem tunc defendit eum dupliciter. primò puniendo Mariam reddendo eam leproſam. Secundo laudando Moyſen, vt videretur non eſſe verū quod Maria & Aaron dixerant contra Moyſen, ideo iſta laus Dei non probat Moyſen non peccaſſe ante hoc.

Ad ſecundum dici poſſet, quòd illa ratio nihil facit: licet enim nunc Moyſes peccaret non oportebat, quòd ſtatim puniretur, quia non puniuntur homines quandocunque peccant, quia alias non diceretur Deus longanimis & miſericors infra 14. & Exodi 34. Eſt tamen longanimis diu expectando nos ad pœnitentiam per miſericordiam ſuam, vt non puniat nos ſi pęnituerimus Eſaiæ 30. cap. ideo expectat nos Deus, vt miſereatur noſtri. Et ſic Deus forte non puniret nunc Móyſen peccantem expectando ipſum, & quia poſtea peccauit ad aquas contradictionis puniuit ipſum infra 20. cap. Et cum obijcitur ꝙ ſi peccaret Moyſes, eſſet maius peccatum quàm illud quod commiſit ad aquas contradictionis, ideo magis puniretur. Dicendum quòd non ſtat, quia accidit quòd homine committēte aliquod graue peccatum Deus non puniat ipſum, & poſtea cum commiſerit paruum peccatum punit ipſum. & cauſa eſt, quia tūc non punit pro illo peccato paruo ſolo, ſed pro omni-

F bus quæ pręceſſerant in homine illo, quæ Deus reliquerat impunita, & quia per multa peccata creuerat indignatio Dei, puniuit nunc in paruo peccato, quod non punierat in magno. Certum tamen eſt, quòd iſtud peccatum paruum in fine commiſſum ſimul cum omnibus pręcedentibus, maius eſt, quàm illud peccatum magnum, quod a principio iſte commiſerat. Simile Chriſtus dixit Lucę decimotertio cap. quando aderant quidam nunciantes de Galilęis quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificijs eorū. Nam dixit nūciantibus. putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilęis peccatores fuerunt, quia talia paſſi ſunt? non dico vobis. ſed niſi pęnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis. Et ſic innuit, quòd non punitur aliquis pro peccato, quia magis peccauit, vel

G quia maior peccator eſt, ſed quia diutius expectatus non redijt ad pęnitentiam. vnde concludit Chriſtus niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis. Ita poterat dici nunc de Moyſe, quòd maius peccatum eſſet nunc ab eo commiſſum, quam ad aquas contradictionis. Deus tamen puniuit eum tunc, & non nunc, quia tunc retribuit ei pro ambobus. Erat autem maius peccatum vtrumque ſimul quam primū per ſe. ideo puniret pro vtroque ad aquas contradictionis. Prędicta diximus non quaſi nunc aſſeramus Moyſen peccaſſe, ſed quia ſi reſpiciantur ſolum ea, quæ habentur in litera, apparebit Moyſen grauiter peccaſſe, nec rationes quæ videntur eū excuſare ſufficiant ad illud.

H

Secunda opinio tenens Moyſen non peccaſſe & eſt Rab. Simeon & Auguſtini & communiter omnium catholicorum.

Queſt. XLIX.

Aliqvi tamen dicunt quòd Moyſes non peccauit hic, & erāt verba ſua vera, ſcilicet, quòd non poſſit fieri talis ſaturatio de carnibus in populo. Dicūt enim quòd Moyſes putabat iſtam ſaturationem ſibi imponi, ſcilicet, ꝙ ipſe deberet ſaturare populum de carnibus. & certum eſt, quòd Moyſes hoc non poterat. Et ſic verū erat, quia iſta ſaturatio eſſet impoſſibilis.

Eſt autem motiuū ad hoc, quia moyſes aſſerebat

I peti carnes à ſe, & non a Deo, ideo quod ipſe deberet facere iſtam ſaturationem, quia dicitur ſupra in litera. num ego concepi omnem hanc multitudinem, vt dicas mihi porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iuraſti patribus eorum? vnde mihi carnes, vt dem tātæ multitudini? flent coram me dicentes da nobis carnes, vt comedamus. Si autem ita accipiatur, vt iſta incumberent Moyſi rectè ipſe dicere, & non peccaret diffidendo, & aſſerendo ſaturationem iſtam eſſe impoſſibilem.

Sed non ſtat, quia iſta ſaturatio non fuit hic impoſita Moyſi, nec etiam Moyſes credidit iſtud. Sed ꝙ

K Deus deberet dare iſtam ſaturitatem. primò patet, quia quando Moyſes conqueſtus eſt Deo, quia populus petebat carnes, & quod nō poterat ſuſtinere onus tanti populi, Deus dixit quod in vtroque prouideret loquens ſtatim de ſeptuaginta ſenioribus, & de ſaturatione pręſtanda. non ergo poterat Moyſes putare, quod hoc ad ipſum pertineret. Secundo, quia Moyſes expreſsè dixit, quod Deus promiſerat ſe hoc facturum cum ait. ſexcenta millia peditum huius populi ſunt, & tu dicis dabo eis eſum carnium menſe integro? & ſic Moyſes imponebat iſtud Deo & non ſibi.

Tertio patet ex verbis Dei ad Moyſen, nam dixit nunquid manus Domini inualida eſt? ſi tamē Moyſi incum-

incumberet illa saturatio, non esset ad propositum istud verbum Dei. Sed potius diceret Deus Moysi nunquid manus tua inualida est?

Quartò, quia dixit Deus: iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur. ergo quod dictum fuerat de saturitate non erat sermo Moysi, sed Dei: & ad ipsum pertinebat impletio, & non ad Moysen. Dicendum ergo quòd ista excusatio nihil valet, quia non est vera.

Alij dicunt quòd Moyses nō peccauit hic, & licet dixerit impossibilem esse saturitatem non errauerit, quia putabat, quòd ista saturitas deberet esse de illis carnibus, quas habebant Hebręi. Nam habebant pecora aliqua, & tunc Moyses sciens quòd de pecoribus illorum non poterat fieri tanta saturitas, dubitabat an esset possibile. Et videbatur non peccare, quia pecora Israelitarum non sufficiebant pro tanto tempore. Motiuum autē huius positionis patet inquantum dicitur in litera. sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carnium mense integro? quasi dicat possent quidē pecora Hebręorum sufficere eis pro paucis diebus: & tamen quòd pro vno mense integro omnes Hebręi saturarentur videbatur esse impossibile. Secundò quia in litera dicitur. nunquid ouium & boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibum? idest tota multitudo omnium boum, & ouium quæ possidentur ab Israelitis, quasi dicat adhuc ista non sufficerent, & tunc Moyses poterat dicere quòd istud erat impossibile, scilicet, quòd tantò tempore saturarētur Israelitæ de carnibus quas habebant.

Sed dicendum quòd hoc non stat. Primò, quia Deus ad ostendendum magnitudinem suam dixit, ꝙ saturaret Israelitas carnibus, non solum vno die, vel duobus, aut quinque, vel viginti, sed per vnum mensem integrum quousque exiret per nares eorum. in quo significauit excessum potestatis, & tamen si de carnibus pecorum, quæ possidebant Hebræi ista saturitas futura esset, nulla potentia ostendebatur, quia in potestate Hebręorū erat comedere de eo quod possidebant.

Secundò, quia Moyses conquestus de magnitudine curæ huius populi dixit. vnde mihi carnes, vt dem tantę multitudini? flent coram me dicentes, da nobis carnes vt comedamus. & tamen si ista saturitas futura esset de carnibus pecorum quæ possidebant Israelitæ, non diceret Moyses. vnde mihi carnes, vt dem tantę multitudini? quia iam ipsa multitudo haberet vnde cibaretur. Etiam non dicerent Israelitæ ad Moysen da nobis carnes, vt comedamus, quia de eo quod ipsi habebant nihil peterent, sed petebant aliquas carnes, quas ipsi non habebant, de quibus possent saturari ad sufficientiam, non perdendo ea quæ possidebant.

Tertio patet ex verbis Moysi. nam dixit nunquid ouium & boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum cōgregabuntur vt satient eos? Si tamen de pecoribus quæ Israelitæ possidebant futura esset satietas, non diceretur vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, quia pisces non possidebantur ab Israelitis.

Quarto quia Deus respondit Moysi nunquid manus Domini inualida est? & tamen si intelligeretur futura saturatio de pecoribus populi diceretur. nūquid pecora populi non sufficiunt ad saturationem istam? Dicendum ergo quod ista positio non stat. Sed necesse est quod Moyses intellexerit de saturatione futura a Deo de quibusdam carnibus, quę non possidentur ab Israelitis.

Alij dicunt, quòd Moyses non peccauit hic, quia non dubitauit de potestate Dei, an ipse posset saturare totum istum populum quantocunque tempore ipse vellet. Sed dubitauit de modo quo istud fieri posset: talis autem dubitatio non facit incredulitatem neque diffidentiam, quia talis inuenitur in illis, qui nunquam peccauerunt, sicut patet de Domina nostra, de qua certum est, quòd nunquam peccauit. Et tamen quando Angelus nunciauit ei, ecce concipies in vtero, dixit illa ad Angelum. quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Lucæ primo capitulo: illa autem non dubitauit, quòd posset concipere, & parere, sicut Deus iubebat, sed de modo quo Deus hoc fieri vellet, stante virginitate eius, incerta erat, quia Deus poterat hoc facere quot modis ipse vellet, & ipsa nesciebat quem modum Deus eligeret: & quoniam ipsa proposuerat non cognoscere virum, voluit certificari an Deus vellet quòd ipsa cōciperet per hunc modum, vel per alium. de Moyse ita esse poterat, quòd ipse non dubitaret de saturitate quā Deus promittebat, sed de modo illius, ideo non peccaret.

Dicendum quod hoc non stat: quia videtur quod Moyses non dubitauit hic de modo, sed de ipsa re, quasi putaret istam saturationem esse impossibilem. Primo, quia dixit sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carnium mense integro? quasi dicat non bene dicis, quia tantæ multitudini non potest dari saturitas carnium tanto tempore. si tamen Moyses dubitaret de modo, non poneret ista, quę negant possibilitatem facti nominando multitudinem populi, & magnitudinem temporis, quo duraret saturitas.

Secundò, quia dicitur in litera, nunquid ouium & boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibū? vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient? & sic Moyses negauit hic possibilitatem rei, quia dixit, quòd siue de carnibus, siue de piscibus saturandi essent, non esset possibilis ista saturatio, quia neque pecora, neque pisces maris ad hoc sufficerent.

Tertiò patet, quia Deus respondens Moysi dixit nunquid manus Dn̄i inualida est? Et ita videtur, ꝙ Moyses negabat potestatem Dei ad faciendum hoc. Nam si concederet, quòd Deus poterat hoc facere, & tamen de modo dubitaret, non rectè responderet Deus dicens. nunquid manus Domini inualida est? ergo videtur quòd Moyses non dubitauit hic de modo faciendi, sed de ipsa re an fieri posset.

Dici ergo posset aliter, tenendo quòd Moyses nō peccauerit hic. & primo quia secundum regulam iuris debent fauores ampliari, & odia restringi. fauorabile autem est, quòd Moyses non peccauit, cum esset vir sanctus, potius quàm quod peccauerit, ideo si potest aliquo modo excusari, debet excusari. Secundo, quia doctores nostri, & etiam Hebræi communiter tenent quod Moyses nunc non peccauerit, ideo si potest defendi hoc debet teneri. Tertio, quia Moyses statim post hoc laudatus fuit a Deo sequenti capitulo. Et tamen si peccaret, & maxime si peccaret grauiter, non laudaretur a Deo, ideo videtur quòd non peccauit vel parum peccauit. Quarto quia si peccaret hic Moyses videretur quod deberet sequi aliqua pœna, & tamen nulla secuta est. ideo apparet quod non peccauit.

Secunda conclusio auctoris, quòd non sit certitudo quòd peccauerit. Et an Moyses dixerit diffidendo vel quærendo.

Quæst. L.

DICENDVM quod in hoc non est certitudo an Moyses peccauerit, & si peccauit non est certum,

ſum, an multum vel parum peccauit, propter diuerſum modum loquendi.

De hoc aliqui dicunt, quòd Moyſes dixit iſta per modum quęrentis de dubio, & non per modum diffidentiæ, & tunc videretur non eſſe peccatum, & iſtud redit ad id, quod dicebatur, ſcilicet, quòd Moyſes dubitauit de modo, & non de re. ſed iſtud ibi improbatum eſt, quia tota litera repugnat huic ſenſui.

Alij autem dicunt, quòd ſi aſpiciantur verba Moyſi, iudicandum eſt ipſum peccaſſe, & etiam valde grauiter: reſpiciendo tamen ad intentionem eius non peccauit, quia non fuit intentio ſua dicere ea quæ ſignificantur per iſta verba, quæ ipſe expreſſit, ideo licet iſta verba ſignificent quandam diffidentiam de poteſtate Dei ad faciendum hoc, dicunt, quòd non fuit intentio Moyſi ſignificare iſtud, ſed aliquid valde minus, in quo non eſſet peccatum.

Et ad hoc dicunt, quòd debet attendi finis rei. nam vbi aliqua verba ſonant in bonum, & tamen ſequitur ibi punitio vel redargutio Dei, debet intelligi, quòd non fuerunt dicta bono animo, vel ibi interciderit aliquid propter quod peccauit, qui illa dixit. Cum autem aliqua verba ſonant in malum, & tamen poſtea non ſequitur ibi aliqua punitio Dei: innuitur quòd illa verba non fuerunt dicta malo animo, & ille qui ea dixit non ſignificauit ex animo id quod per ea videtur ſignificari.

Et ponunt ad hoc exemplum in factis Moyſi. nam infra vigeſimo capitulo ponitur, quid locutus fuerit Moyſes ad Iſraelitas murmurantes pro aqua, ſcilicet, audite rebelles, & increduli: num de petra aquã poterimus vobis elicere? & ſequitur quomodo percuſſa petra exierunt aquæ. & ita nihil ibi videtur, quod pertineat ad peccatum, vel incredulitatem: & tamen ſequitur ibi pœna, quia Deus dixit quòd propter hoc Moyſes & Aaron non intrarent in terram promiſſionis. Hic autem videtur econtrario. nam Moyſes dixit aliqua verba quæ ſignant diffidentiam, & incredulitatem: & tamen non fuit ſecuta aliqua pœna ad illa, ideo debet putari, quòd non fuerint dicta animo diſcredendi.

Iſta eſt poſitio Auguſtini volentis excuſare hic Moyſen, quæ eſt aliqualiter rationabilis cum ait. ſexcenta millia peditum &c. Quęritur vtrum hoc Moyſes diffidendo dixerit an quærendo? ſed ſi putauerimus eum diffidendo dixiſſe, quæritur cur hoc ei nõ exprobrauerit Dominus, ſicut quando ad petram, vnde profluxit aqua, videtur de Domini poteſtate dubitaſſe? Si autem dixerimus eum modum quæſiuiſſe quo fieret, reſponſio Domini, qua dicitur. nunquid manus Domini non ſufficiet? quaſi redarguentis videtur quòd ille non credidiſſet. ſed melius puto intelligi Dominum ita reſpondiſſe tanquam modum, quem ille quęrebat dicere voluerit, ſed potius opere ipſo potentiam ſuam demonſtrare: poterat etiam Mariæ dicenti quomodo fiet iſtud quoniam virum nõ cognoſco? à calumniantibus obijci quòd minus crediderit: cum illa modum quæſierit non de virtute Dei dubitauerit. quòd autem reſponſum eſt illi, Spiritusſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. poterat etiam ſic reſponderi quomodo hic. nunquid Spirituiſancto impoſſibile eſt qui ſuperueniet in te? ac ſi idem ſenſus conſeruaretur. Sed Zacharias talia dicens incredulitatis arguitur, quam ob rem pœna plectitur. Deus enim non de verbis ſed de cordibus iudicat.

Alioquin poterat Moyſes excuſari, niſi in eum clara eſſet Dei ſententia, quòd diffidendo talia dixe-
F rit. Audite me increduli, nunquid de petra iſta vobis aquam educimus? deinde ſequitur. & eleuata Moyſes manu ſua percuſſit petram &c. ad hoc illam virgam in qua tanta miracula fecerat ſumpſit: eaque petram percuſſit, atque inde ſolitę virtutis eſt conſecutus effectus. verba ergo quibus ait. nunquid ex hac petra educimus vobis aquam? poſſent accipi ſic tanquam diceretur. nempe ex hac petra ſecundum veſtram incredulitatem aqua educi non poteſt: vt denique percutiendo oſtenderetur diuinitus potuiſſe fieri, quod illi in infidelitate non crederent: maxime, quia dixerat audite me increduli. Sed Deus qui inſpector eſt cordis quo animo dicta fuerint iudicauit. ait enim quoniam non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me in conſpectu filiorum Iſrael? &c. ac
G per hoc intelligit Moyſen ita dixiſſe tanquam ad incertum percuſſerit, vt ſi non ſequeretur effectus, hoc prædixiſſe putaretur cum ait, nunquid ex hac petra educimus vobis aquam? quod in animo eius omnino lateret, niſi Dei ſententia prodidiſſet. econtrario ergo debemus hic intelligere verba Moyſi de promiſſis carnibus quęrentis, quomodo fieret, non diffidentis fuiſſe, quando ſententia Dei ſecuta non eſt, quę vindicaret, ſed potius, quæ doceret.

Ex prædictis apparet quòd intentio Auguſtini fuit nunc non peccaſſe Moyſen, licet verba dixerit, quę ſignificarent incredulitatem & diffidentiam, quod fortaſſis concedendum eſt. multa tamen tanguntur in eadem auctoritate, quæ forte non debe-
H rent concedi, & maximè quod dicitur de incredulitate Moyſi ad aquas contradictionis, ſed tam de hoc quam de alijs in eadem auctoritatę contentis ad pręſens nihil dicimus.

Tertia concluſio & vera determinatio auctoris, & vltima reſolutio. Et quòd poteſt teueri, quòd Moyſes peccauerit, minus tamen quàm verba ſonant.

Quæſt. LI.

SED poteſt dici, quod Moyſes peccauit aliquo modo: & tamen minus, quàm ſignant verba ab eo prolata. cauſa huius erat turbatio
I magna Moyſi: quia ex magnitudine curarum populi, & tędio propter rationabiles querelas, tantum erat commotus, quod vix conſiderabat quid diceret.

Et patet hoc, quia in nullo loco inuenitur Moyſes dixiſſe verba cum tanta amaritudine. Nam petiuit a Deo quod occideret ipſum ſi non auferebat curam huius populi, vt patet in litera. Et tamen ea quę dicuntur cum perturbatione animi, quantumcunque mala ſint, non imputantur, ſicut ea quæ deliberato animo dicuntur, ſicut in Loth quando dixit Sodomitis, quòd daret eis duas filias ſuas virgines ne abuterentur viris: licet malum iſtud eſſet, quia tamen
K turbatus, & non ex deliberatione dixit, nihil aut parum ei imputatur. ſicut dixit Auguſtinus, & habetur decimaquarta diſtinctione, capitulo quòd ait. nunquam autem fuit maior turbatio Moyſi quam nunc: ideo nunquam minus ei imputaretur aliquid, licet in ſe videretur eſſe graue.

Secundo fuit, quia Moyſes non dixit aliquid nunc coram populo, ſed ſolum ad Deum: peccata autem tanto ſunt maiora quanto manifeſtiora, & maxime in prelatis, quorum actus trahuntur ab alijs in exemplum. non parum imputatum fuit Moyſi ex hoc.

Tertiò, quia ex iſto malo, quod nunc dixit Moyſes, non fuit ſecutum aliquid malum in populo,

Nam

Nam in peccato Moysi ad aquas contradictionis, etiã si ex parte sua aliquid paruum esset secutum est occasionaliter in populo, ꝙ populus non laudaret Deum increpitus a Moyse, ideo reputatum est peccatũ Moysi graue, nunc autem cum esset peccatum Moysi in occulto, quia hæc verba non audiuit populus, sed solus Deus, non fuit secutum scãdalum in populo, ideo minus imputatur Moysi.

Quare Moyses locutus est de piscibus, cum tamen tam Aegyptij quam Hebræi non peterent nisi carnes.
Quæst. LII.

SED adhuc quæretur, cum Hebręi, & Aegyptij peterent hic carnes, dicendo quis dabit nobis ad vescendum carnes? quare Moyses loquens de saturitate istorum nominauit etiam pisces, cum dicatur in litera, nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibũ, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt satient eos? Aliqui dicũt, quòd Moyses hoc dixit, quia Hebræi non solum carnes, sed etiam pisces desiderauerũt, vel petiuerunt, quia dicitur supra in litera. recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis.

B

Dicendum quòd Hebręi, & Aegyptii non petiuerunt hic pisces, sed solas carnes, nam quoties litera de desiderio, & petitione istorum dicit, de solis carnibus loquitur. Nam dicitur vulgus promiscuum flagrauit desiderio carnium. Et iterum dicitur quis dabit nobis ad vescendum carnes. & postea in querela Moysi dicitur, vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini? flent coram me dicentes, da nobis carnes, vt comedamus. postea quòd in prouisione Dei de solis carnibus dicitur, s. sanctificamini. cras comedetis carnes: ego enim audiui vos dicere, quis dabis nobis escas carniũ? bene nobis erat in Aegypto, vt det vobis Dominus carnes. Secundo, quia cum Deus prouiderit hic, tam Moysi quam populo, vt cessaret querela eorum dedit omnia quę petita sunt, dedit autem carnes, & nihil de piscibus. ergo non fuerunt petiti pisces. Tertio, quia si putaretur pisces fuisse petitos inquantum dicitur, recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis, diceretur etiam quòd petiuerunt cucumeres, pepones, porros, cępas, & allia, inquantum adiungitur in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, & tamen ista non petiuerunt, quia si petiuissent dedisset eis Deus ad complementum desiderij eorum, quod non factum est.

C

D

Sed dici potest, ꝙ Moyses expressit hic de piscibus, quia populus petiuerat carnes, quia nomine carnium intelliguntur pisces. sic dicit Apost. 1. Corin. 15. c. non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominum, alia autem pecorum, alia volucrum, alia aũt piscium. Et sic accipit Arist. lib. de animalibus sæpe dicens, esse carnem in piscibus, ideo saturando de piscibus videbatur esse impletum desiderium, s. quòd fieret saturitas de carnibus.

Secũdo potest dici, quòd hoc dixit Moyses ad ostẽdendum modum humanę nutritionis, qui cõsistit in cibo & potu. cibus autem diuiditur in panem & condimentum, ipsum autem condimẽtum est cibus melior pane, s. carnes, & loco earum pisces accipiuntur, quia non multum differunt in nutritione, quæcũque autem alia in cibum veniunt sunt, vt irritamentum aliquod, & non vt principales cibi, sicut sunt fructus: ideo in illis non fit saturatio, & quia nunc Moyses volebat loqui de saturatione populi in cibo, & habebant aliquid loco panis, s. manna, debuit dicere de alio adiũcto, scilicet de carnibus, vel eo quod loco carnium accipitur. pisces autem sunt huiusmodi, & non fructus

E

A

aliqui, ideo de carnibus, & piscibus dixit hic, scilicet nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satient? Et ista est causa quare licet populus fecerit memoriam de piscibus cucumeribus, peponibus, porris, cępis, & allis, Moyses non dixit nunc, nisi de carnibus, & piscibus, quia ista sunt proprie materia humanæ nutritionis, & præstant saturitatem, fructus autem non sunt materia solida ad saturandum, sed adhibentur ad irritamentum saporis vltra saturitatem.

An principes populi constituti consilio Ietro durarent nunc, cum non fiat de eis mentio. Et an huiusmodi principes fuerint constituti. Et ad quid essent vtiles principes electi per Ietro. Et an iudicarent in aliquibus causis. Quæst. LIII.

QVAERVNT aliqui de principatibus qui cõsilio Ietro constituti sunt, scilicet de centurionibus, tribunis, quinquagenarijs, & decanis, an nunc durarent? Quærunt etiam, an constituti sunt, quia non reperitur de talibus principatibus in serie historiarum facta mentio.

Respondebit aliquis, quòd principes quos Ietro ꝯsuluit poni non fuerunt positi, sed populus fuit iudicatus per septuaginta viros, qui fuerunt etiam ante hoc de quibus dicitur Exodi vigesimoquarto capit. quòd ascenderunt cum Moyse in montem.

Sed hoc falsum est, quia Exodi capit. decimo octauo. dicitur, quòd Moyses fecit omnia quæ Ietro suggesserat illi, & electis viris strenuis de cuncto Israel constituit eos principes populi, tribunos, cẽturiones, quinquagenarios, & decanos, qui iudicabãt populum omni tempore.

Dicendum igitur, quòd constituti sunt principes quos suggessit Ietro, & habebant officium suum. Posset autem aliquis dicere, quòd illi septuaginta viri de quibus dicitur Exo. c. vigesimoquarto. essent tribuni, & centuriones, quinquagenarij, & decani, & præter eos non essent electi alij iudices, in quibus saluaretur consilium Ietro, & id quod habetur Exodi capitu. decimo octauo.

Respondendum est, quòd hoc est falsum, quia decanus dicitur qui præest decem, tribunus vero qui p̄est mille, quinquagenarius qui pręest quinquaginta, centurio qui pręest centum, sed in toto populo Israel præter vulgus promiscuum Aegytiorum, & præter Leuitas, qui etiam iudicibus indigebant, erant sexcenta millia virorum, & vltra, ideo ad minus essent sexcenti tribuni, centuriones sex mille, quinquagenarij duodecim millia, decani sexaginta millia. ergo non erant isti septuaginta viri decani, vel quinquagenarij, centuriones, aut tribuni.

Item implicat contradictionem, quòd isti haberent omnia officia hæc. Nam decanus est qui solum habet decem, tribunus vero qui solum præest mille. ergo qui pluribus quam decem præest non est decanus, vnde quinquagenarij, centuriones, & tribuni non sunt decani. quodcunq; ergo daretur de istis maneret, quòd non eligerentur alij iudices. esset enim solum vnum genus iudicum, de his quę Ietro consuluit accipi. sed falsum est, quia omnia quæ Ietro dixit facta sunt, vt patet Exo. c. 18. Errãt etiam isti, quia existimant illos 70. seniores esse seniores, de quibus hic dicitur. sed falsum est, vt supra fuit declaratum, quia illi non habebant aliquod officium, vel dignitatem in populo, sed solũ erant viri honorabiles, & iussit Deus Moysi accipere septuaginta de senibus, vt ascenderẽt cum ipso ad honorandum eum, pręter illos tamẽ septuaginta senes multi alij erant.

Ad secundam quæstionem, scilicet, an principatus illi electi consilio Ietro durauerint in deserto supra responsum est, quòd semper durauerunt, siue ante constitutionem istorum septuaginta, siue post, & hoc, quia per quadraginta annos durauerunt in deserto etiam in terra promissionis toto tempore, quo Israelitæ fuerunt in bellis nondum diuisa terra, postea cessauerũt, vt supra dictum est.

Aliqui tamen nesciunt ordinare ad quid essent vtiles principatus electi per Ietro, existimant enim quòd septuaginta viri abstulissent omnem iurisdictionem illorum. Dicunt ergo, quòd isti septuaginta viri erant de illis centurionibus, vel tribunis qui prius fuerant, & data est eis iurisdictio iudicum prius electorum per Ietro. Erat enim modus, quòd Moyses regebat in his quæ ad Deum pertinebant, & in causis magnis, vel dubijs quas alij iudicare non valebant: septuaginta autem viri, nunc electi de iudicibus prioribus erant totius multitudinis iudices, audientes omnia negocia foralia, circa contractus, vel humanas commutationes, aut distributiones, in quibus duobus totus iuris status vertitur. Alij autem principes, s. decani, quinquagenarij &c. nullas causas audiebant, sed solum in tribubus suis tenebant subditos in pace, cauentes ne aliqua seditio esset inter eos, & assignabant castrorum loca, & tentoriorum pro quolibet, & regulabant eos in motu castrorum, & in via ne miscerentur, & quantum ad similia, ideo isti septuaginta releuabãt Moysen ab omni onere. Alij autem non, & ob hoc dicunt fieri mẽtionem de his, & non de alijs.

Sed ista non tenent. primo quia Moysi dantur omnes causæ spirituales, s. quę ad Deum pertinent, & omnes causę arduæ forales, & tũc semper maneret Moyses grauatus onere totius populi, quia ipse non posset omnes istas expedire, & ob hoc clamauit hic se nimis grauari.

Item irrationabile valde est, quòd non committeretur septuaginta viris nunc electis aliqua causa spiritualis, & de magnis, quia ipsis datus erat spiritus propheticus, vt patet hic. per quem possit iudicari de difficilibus, quòd autem solæ paruæ causę forales cõmitterentur eis, sicut iudicibus pedaneis, & ad hoc daretur eis spiritus propheticus, irrationabile est, quia leuiter humana prudentia iudicari hæc poterant.

Item istę causę forales quas isti dicunt datas septuaginta viris fuerunt prius in decanis, centurionibus, & tribunis electis consilio Ietro, & non fuit eis datus spiritus propheticus sicut istis. de vtroque patet Exo. ca. 18. ergo superfluum erat his dari si aliquid alterũ non habebant difficilius iudicare, habebãt igitur alias causas maiores iudicandas.

Item si septuaginta viris solum datę sunt paruę causę quas habebant iudices electi consilio Ietro, ita poterat Moyses releuari per illos, sicut per septuaginta viros, & adhuc melius cum essent plures, ad quid ergo electi essent septuaginta?

Item non poterit dari aliquis modus per quem grauamen Moysi ablatum esset, quia nihil magis faciebant septuaginta viri, quam priores expositione istorum. Sed ante constitutionem septuaginta Moyses conquestus est se grauari, postea vero nõ. ergo aliquis ordo causarum mutatus est, qui non fuerat in prioribus iudicibus, scilicet, quòd aliquid pertinens ad Moysen, nunc pertineret ad septuaginta seniores. Itẽ non potest stare quod dicunt, s. quòd septuaginta seniores iudicarent de omnibus causis foralibus. nã in tanta multitudine non possent ipsi sufficere. Oportebat enim esse plures quam mille iudices ad expediendum omnia negocia populi. ideo dicendum, vt prius dixeramus, s. quòd iudices electi per Ietro manerẽt semper in suo prin-

F cipatu, & iudicarent causas forales paruas. Isti autem septuaginta iudices sententiarent in eisdem causis in quibus poterat Moyses, s. in spiritualibus, & in foralibus magnis, & tunc non manebit aliquod incõueniẽs de supra assignatis. *Quos fecit stare circa tabernaculum.* Scilicet intra atrium tabernaculi apud ostium: sic enim supra iussum fuerat, causa huius supra declarata est.

Descenditque Dominus per nubem. Idest per columnam nubis: erat enim columna nubis super tabernaculum toto tempore quo manebant castra, & cum Deus vellet interdum loqui Moysi ad ostium tabernaculi inclinabatur columna illa vsque ad ostium, & ibi loquebatur voce summissa. Si autem fieret locutio de excelso audiretur exterius. sic factum est sequenti ca. vbi

G vt loqueretur Deus Marię, & Aaron descendit colũna nubis, & quando dicitur hic, quòd Dominus descendit in columna, vel Dominus locutus est, semper intelligendum est de Angelo, quia Deus per se horũ nihil faciebat, sed Angelus vt declaratum est Exod. cap. 23. & 25. Nam etiam dato pro impossibili, quòd vellet non posset, quia includerent contradictionem positis perfectionibus diuinis, vt multi cogitant.

Et locutus est ad eum. Scilicet ad Moysen, quid autem fuerit locutus non constat, sed videtur quòd locutus fuerit aliquid pertinens ad officium istorum iudicum vel saltem dixerit, quòd constituebat eos iudices.

H *Auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris.* Idest Deus dedit de spiritu prophetiæ, vel regiminis istis septuaginta viris, & dicitur dedisse de spiritu Moysi, scilicet de eodem in specie, quia sicut Moyses habebat a Deo spiritum ad faciendum hęc, ita & ipsis datum est, sed non fuit de spiritu Moysi in numero aliquid datum, quia erat impossibile, vt supr. declaratum est. *Cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt.* Idest venit super eos spiritus prophetiæ, & incęperunt prophetare.

Prophetare quid sit. Et prophetia de quibus esse potest. Et quomodo intelligitur, quòd nunquam cessauerunt septuaginta prophetare. Quæst. LIIII.

I ERAT autem istud prophetare dicere aliqua occulta, & tunc isti incęperunt dicere aliqua de futuris, vel aliquas veritates absconditas, in quo declararetur eorũ animos a Deo fuisse motos. sic dicitur de Saule, quòd insiliit in eum spiritus Domini, & prophetauit. primo Regum capitu. decimo. Iste modus est quantum ad omnes qui dicuntur prophetare, & sic dicebatur de Leuitis, quòd prophetabant in organis, citharis, & psalteriis, idest canebãt aliquid spirituale ad quod Deus mouebat eos, & nõ sciebatur illud humano ingenio. de quo primo Paralipomen. 25. capitu. & illi Leuitæ componebant psalmos.

Poterat autem manifestari prophetia istorum, siue

K ue in pręteritis, siue futuris, siue præsentibus, quia de quolibet istorum est prophetia. vt ait Gregori. super Ezechielem. Nam quòd aliquis enarret veritates pręteritarum rerum, quæ nulla historia, aut humana cognitione sciri possunt, propheticum est, in præsenti quoque veritates abscondite sunt quę pertinent ad prophetiam, vt quòd aliquis dicat nobis conceptus nostros. de futuro autem contingenti manifestius est esse prophetiam. Quid autem isti dixerint nihil refert. De spiritu prophetico dato istis, dicunt aliqui, quòd fuit ad demonstrationem acceptationis diuinæ ad regimen multitudinis. quod quidem satis staret si isti solum prophetassent, quando assumpti sunt, sed etiam postea semper prophetauerunt

cum

cum dicat hic litera, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. ideo dicendum quòd spiritus propheticus datus est eis, vt bene explere possent iniunctum officium, quia committebantur eis causæ arduę quę sine prophetia non poterãt expediri, potissime illę quę ad Deum pertinebant, & hoc erat quia isti iudices suscipiebant onera Moysi, qui spiritu prophetico iudicabant, & in hoc excedebant iudices priores, qui nõ susceperunt propheticum spiritum.

Et vltra non cessauerunt. Idest, postquam semel isti pphetassent, nunquam cessauerunt prophetare vsque ad mortem.

Dictio Hebraica quæ hic ponitur est ęquiuoca, signans cessare, vel addere, & poterit esse sensus, quòd isti prophetauerunt, & vltra non addiderunt, idest nũquam prophetauerunt vltra istam vicem, & tunc intelligeretur, quòd fuit ista prophetia ad ostensionem solum: litera tamen nostra sequitur alium sensum, dicens, quòd nunquam cessauerunt: sic enim exponũt omnes Hebręi. Sed tunc non potest intelligi, quòd non cessauerunt secundum actum: necesse enim erat quòd aliquando cessarent prophetare, alioquin nec viuerent, nec iudicare possent.

Dicunt autem quidam, quòd non cessauerunt secundum habitum, sicut cum semel suscepimus habitum geometricum, quamquam desinamus speculari actualiter secundnm illum, tamen non desinimus habere habitum geometricum. Sed non est similitudo, quia geometria potest haberi secundum habitum, & omnes artes, prophetia tamen non habetur, quia non est aliqua qualitas manens in intellectu nostro ad modum habitus, sed quædam illustratio transiens ad modum actus fluentis, ideo dum illa manet possunt prophetæ annunciare secreta. Cum vero cessauerit nihil annunciare possunt, etiam si conentur ad hoc: sed dicitur quòd non cessauerunt, idest quamquam cessarent actualiter prophetare, tamen cum necessariũ eis esset ad iudicandum veniebat super eos spiritus propheticus, & nunquam desinebant prophetare, quia nunquam sic cessauerunt prophetare, quin postea pphetare possent, cum vellent, & opus esset, sed de hoc quomodo fit disputabitur in quęstionibus.

Remanserunt autem in castris duo viri. Hic ponitur de duobus iudicibus istorum, qui non iuerunt cum cęteris ad ostium tabernaculi, vt approbarẽtur a Deo per missionem spiritus prophetici super illos.

In quo est sciendum, quòd cum isti viri septuaginta fuerunt assumpti per modum qui supra positus est erant in castris, ad confirmationem autem iuerunt ad ostium tabernaculi, quod significatur hic esse intra castra, non quòd esset totaliter extra illa, sed erat in medio castrorum, distans tamen a qualibet parte castrorum, quia non audebant populares accedere ad illud, & Leuitæ in circuitu illius erant, vt patet supra capitũ. primo. & cum iuissent illuc omnes seniores assumpti in iudices, duo illorum qui iuniores erant, scilicet Heldad, & Medad ex humilitate se ad tantum officiũ indignos iudicantes non iuerunt cum alijs, nolentes in iudices confirmari, vel vt alij dicunt, nondum fuerant datæ cartulę scriptæ, & non scriptæ, sed solum electi fuerant septuaginta duo viri, vt inter illos per sortes cartularum videretur, qui iudex futurus esset, & qui non: & tunc dicunt, quòd isti duo volebant, vt cæteri septuaginta euntes in tabernaculum acciperent septuaginta cedulas scriptas, & ipsis duobus relinquerentur cedulæ non scriptæ, & non fierent iudices. Dominus tamen respiciens humilitatem istorum fecit, quòd literæ non scriptæ euenirent aliis, & manserunt pro eis duæ cartulæ scriptæ, & facti sunt iudices. Quis autem istorum duorum modorum verus sit, vel an alius præter istos sit verus, infra dicetur.

Quorum vnus vocabatur Heldad, & alter Medad. Ponuntur nomina istorum ad laudem ipsorum, cũ propter humilitatem noluerint fieri iudices.

Super quos requieuit spiritus. Idest etiam descendit super istos spiritus propheticus, sicut super alios, qui ierunt ad ostium tabernaculi. & dicitur, quòd requieuit, quia non stetit in eis spiritus ad momentum, sed semper mansit. sic dicitur de aliis, quòd prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Et recte dicitur, quòd super istos requieuit spiritus Domini, quia super humiles, & timentes verba eius requiescit spiritus, vt patet Esaiæ 66. cap.

Quo isti viri dicant descripti.

Nam & ipsi descripti fuerant. Idest ceciderunt eis in sortem cartulæ scriptæ, sed non consonat multum literæ iste sensus, quia ad hoc deberet dicere litera, nã & ipsi de scriptis erant, idest de habentibus literas scriptas. hic autem dicitur, quòd ipsi descripti fuerant, ita quòd nomina eorum in aliquibus cartulis scripta sunt, ita quia id quod dicitur, & non exierunt ad tabernaculum, videtur esse posterius ad descriptionem nominum. Hoc autem quod est eis accidisse cartulas scriptas, posterius fuit, quòd non bene congruit.

Modi de electione 70. an sint veri.

Ideo dicendum, quòd vterque de modis supra positis patitur aliquam calumniam.

Primus modus qui dicebat, quòd scriptę fuerant septuaginta cedulę nomine zaquen, & septuaginta duo viri acceperant eas, duæ autem quæ erant insuper inter eas non scriptę, prouenerunt duobus illorũ, & illi non fuerunt iudices. Deinde qui in iudices assumpti sunt per hunc modum, exierunt ad tabernaculum, vt ibi confirmarentur, sed huic non consonat litera, quia dicitur, quòd isti duo viri Heldad, & Medad descripti erant, tamen hoc modo nullus erat descriptus, quia nullius horum ponebatur nomen specialiter.

Alius modus assignandi, scilicet, quòd Moyses assumpsisset septuagintaduos viros portãs eos ad ostiũ tabernaculi, vt ibi prouenirent eis literę, vel cedulæ non scriptæ, patitur calumniam.

Primo quia dicitur, quòd isti descripti erant, & tamen hoc modo, nec ipsi erant descripti, nec etiam prouenerunt eis aliquæ cedulæ de scriptis. Item patitur calumniam, quia secundum modum superiorem assignabatur aliqualiter, quomodo dicerẽtur isti descripti, & propter hoc vocari deberent ad Sanctuarium, secundum istum modum non assignatur, quia posterius fuerunt cedulæ prouenientes, quam id quod dicitur hic, scilicet, quòd ipsi descripti erant.

Ideo alius modus conuenientior est, scilicet, quòd Moyses contemplatus est primo qui essent conueniẽtes ad prædictum regimen, & scripsit septuaginta sex de qualibet tribu, & tunc misit per scriptum aliquod denunciari cuilibet eorum, quòd veniret mittens eis modum qui in assumptione illa ad dignitatem obseruari debebat, inter quos scripti sunt Heldad, & Medad, quibus nuncius Moysi denunciauit, quòd electi erant inter illos septuaginta, vt irẽt ad tabernaculum ad videndum vtrum Deus eos inter iudices adnumerari vellet, qui ex causis supra assignatis non iuerunt, cæteris euntibus. Nam & ipsi descripti fuerant, idest quia descripti erant, & sciebant se designatos in iudices, nec tamen acceptabant ex humilitate, venit super eos spiritus Domini.

Et non exierant ad tabernaculum. Iusserat Moyses omnibus istis quibus destinauerat nuncios, quòd exirent ad tabernaculum, scilicet, quòd exirent de castris ad tabernaculum, quod erat separatum a castris, in medio tamen ipsorum castrorum secundum modum assignatum supra 2. cap.

Cumque prophetarent in castris cucurrit puer, & nunciauit Moysi. Manserant isti duo viri in castris ex causa supra assignata, & Deus respiciens eorum humilitatem misit in eos spiritum propheticum, qui prophetauerunt sicut cęteri, qui erant apud ostium tabernaculi, & cũ illi qui erant in castris vidissent eos prophetantes mirati sunt, & cucurrerunt nuncii ad Moysen qui erat apud ostium tabernaculi.

Quare isti duo viri ex septuaginta cum ex humilitate noluerint cum alijs accedere ad ostium tabernaculi, etiam non tacuerunt. Quæst. LV.

SED quæret aliquis cum isti viri ex humilitate noluissent ire ad ostium tabernaculi, ad videndum, an super eos veniret spiritus propheticus vel assumerentur in iudices, sicut cęteri, quare ex humilitate nõ tacuerũt, licet venisset super eos spiritus prophetiæ, & sic non cognosceretur, an deberẽt assumi in iudices?

Respondendum est, ꝙ dato, quòd isti vellent tacere existente in eis prophetico spiritu, tamen non possent, quia spiritus propheticus mouet hominem inuitum ad loquendum, & non solum, vt loquatur cõtra ea quę vult, sicut patet de Balaam qui erat propheta Domini, & tamen iniquus, volens maledicere Israel per artem suam ariolãdi, sed Deus prohibuit. Et cum faceret sacrificia, vt posset maledicere, & conaretur ad hoc, Deus mouebat linguam eius, & benedicebat, vt patet infra 23. & 24. cap. Ita ergo de istis spiritus propheticus cogebat eos ad loquendum, etiam si ipsi ex humilitate subticere vellent, & nõ solum erat hoc ex conditione generali spiritus prophetici, sed etiam qa Deus volebat sublimare istos duos viros ad potestatẽ iudiciariam. Si tamen tacuissent non fuissent sublimati, coegit ergo Deus illos loqui. Quid autem isti ꝓphetauerint, non habetur manifeste, sicut nec de alijs, qui prophetauerunt apud ostium tabernaculi. Sed Rabbi Salom. ex verbis Iosue aliqualiter coniectat, quòd ꝓphetauerint isti Moysen moriturum in deserto, & ꝙ Iosue introduceret Iudęos in terram promissionis. iõ Iosue videns hoc dixit Moysi, quòd prohiberet eos.

Male dicunt Hebræi, quòd de qualibet tribu essent sex, ex illis septuaginta. Et quare Moyses scripsit nomina septuaginta senum. Quæst. LVI.

SED circa istos septuaginta viros non sunt concedenda quæ dicuntur ab Hebręis, s. quòd de qualibet tribu essent sex, & ita essent septuagĩtaduo. nam fuerunt solum septuaginta, vt in litera dicitur. ideo non potuerũt esse sex de qualibet tribu. Secundo patet ex hoc fictum esse quod Hebræi dicunt, scilicet datas fuisse septuagintaduas cartulas, duas quidem non scriptas alias vero scriptas. Nam si Deus voluisset, quòd de qualibet tribu darẽtur aliqui istorum iudicum daret numero pares de qualibet tribu ad tollendam inuidiam, sed non fecit, sed iussit esse septuaginta, ideo nulla sors hic erat, sed relinquebatur iudicio Moysi, vt eligeret quos ipse ad hoc idoneos putaret, cum dicatur. cõgrega septuaginta viros, quos tu nosti, quòd senes sint populi, & magistri. Cũ autem dictum est de istorum descriptione non est intelligendum sicut Iudęi putauerũt, s. esse quasdam cartulas scriptas, & alias non scriptas ad ponẽdum sortes, sed omnes isti iudices fuerunt scripti.

Causa fuit prima, quia Deus iusserat Moysi cõgregare viros quos ipse nosset esse senes populi, & magistros. Cogitauit autẽ apud se quos eligeret, ne in opere Dei erraret. potissimè, quia isti sumebantur, vt sem-

F per essent iudices populi, ideo cum de aliquo deliberasset esse conuenientẽ ad hoc scribebat nomen eius, & ita quousque inuenisset omnes septuaginta, quorũ nomina scripsit ne aliquis a memoria laberetur. Secũdo, quia postquam Moyses istos elegisset congregaturus erat eos ad ostium tabernaculi, sicut Deus iusserat, & ad hoc deberet eos vocare, quod faceret ꝑ nuncios, vt autem illi scirent quos vocarent scripti fuerũt omnes.

Tertio, quia isti mansuri erant, postea in officio iudicum, & quia erant præcipui in toto populo, non erant vocandi vocatione generali sub nomine populi, sed per nomina sua, sicut de alijs minoribus dicitur, G quòd per nomina vocarentur infra 16. scilicet, surrexerunt contra Moysen alij ducenti quinquaginta viri proceres, qui tempore concilij per nomina vocabantur. Oportebat igitur omnium istorum nomina esse scripta. Sic fuit de istis duobus Heldad, & Medad, qa Deus iussit Moysi eligere septuaginta viros ad hoc, ꝙ daret eis spiritum propheticum, & essent iudices populi. Moyses autem elegit omnes istos scripsitque nomina eorum, veneruntque ad ostium tabernaculi, vbi acceperunt spiritum propheticum. Duo autem istorum nondum venerant, quia tamen electi fuerant a Moyse, descẽdit quoque in eos spiritus propheticus, sicut in alios, licet in castris manerent. ideo dicitur, ꝙ erant descripti, scilicet erãt electi a Moyse, & ob hoc H venit spiritus propheticus super eos. ad ostendendum autem, quòd fuerant electi dicitur, quòd fuerant descripti, scilicet, quia Moyses scripsit nomina illorum quos elegerat.

Quare Beldad, & Medad postquam electi sunt non iuerunt cum alijs septuaginta ad Sanctuarium. Et quid prophetauerunt in castris. Quæst. LVII.

QVAERETVR de istis duobus viris, quare non iuerunt cum alijs septuaginta ad Sanctuarium cum electi essent a Moyse?

Aliqui dicũt, ꝙ hoc fuit ex magna humilitate. Erant enim isti humiles, & cum viderent se assumi ad tam excellens ministerium, recusauerunt I assumere istam dignitatem, ideo non iuerunt cum alijs in Sanctuarium.

Alij dicunt, quòd fuit ex quadam verecundia, cæteri enim erant senes, qui ad istud officiũ assumpti erãt, & cum isti essent iuuenes, vel saltem non essent senes erubuerunt poni in numero senum. Istud tenẽt multi, & est motiuum, quia Deus iussit Moysi accipere de senioribus populi, & putant, quòd erant omnes senes secundum ętatem. de istis dicunt, quòd non erant senes, & hoc quia dicitur in litera, remanserant autem in castris duo viri.

Dicẽdum quòd istud motiuum nihil valet, neque infertur istos non fuisse senes, quia licet litera vocet illos viros poterat esse, quòd essent senes, quia vir acci-K pitur multipliciter, aliquando vt est nomen ętatis, & distinguitur contra senem, & iuuenem. aliquando vt est nomen coniugij, & est vir, idest maritus, aliquando, vt est nomen sexus. sic dicimus virum & fœminã, idest, masculum, & fœminam. hic autem accipitur vir pro sexu, & non pro ætate, & sic poterant esse senes.

Secundo, quia vbi isti vocantur seniores vocantur viri, sic dicitur supra in litera, scilicet, congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel. Si ergo vir accipiatur pro ætate nullus istorum septuaginta erit senex, cum omnes dicantur viri, & ita licet isti duo Heldad, & Medad vocentur viri, non sequitur quòd non erant senes, non est ergo motiuum conueniens.

Aliter

Aliter ergo potest dici, s. quòd isti duo viri, nondũ fuerant vocati, sed soli sexagintaocto, ideo non iuerũt in Sanctuarium, quia non erant ituri, nisi vocarentur. nam non scirent se esse de numero septuaginta quousque vocarentur, quia Moyses elegerat omnes istos secrete penes se, nulli dicendo, sed scribendo nomina illorum quousque vocaret eos, ideo non poterant isti ire, nescientes, an ipsi essent de numero electorum.

Alij dicunt, quòd isti vocati fuerant, & ire volebãt, & tamen non ita cito iuerunt sicut alij, ideo quando spiritus propheticus descendit super alios ad ostium Sanctuarij, descendit similiter super istos manentes in castris.

Sed quæretur quis modus istorum duorum sit conuenientior. Aliqui dicunt, quòd secũdus. Primo, quia certum est, quòd Moyses vocaret omnes istos septuaginta, quia Deus iusserat illud, ideo non potest dici, ꝙ isti duo non fuissent vocati. Secundo, quia Moyses duxerat alios ad ostium Sanctuarij, sed iubebat Deus, ꝙ duceret septuaginta, ideo non omitteret duos. Tertio quia in litera innuitur, quòd Moyses istos vocauerit cum dicitur venit Moyses, & narrauit populo verba Domini congregans septuaginta viros, ergo nullus fuit non vocatus.

Dicendum, quòd prima positio est rationabilior, & est sic intelligendũ, quòd Moyses proposuerat omnes vocare, & de facto miserat ad vocandum. forte tamen nuncij qui vocaturi erant istos duos, obliti sunt vocare eos, vel non ita cito iuerunt ad vocandum. vnde venerunt prius sexagintaocto quam isti vocarent, & descendit super illos spiritus propheticus manentes apud Sãctuarium. Istud patet, quia si dicatur, quòd isti vocati essent, & non venirent, siue ex humilitate, siue ex verecundia hoc facerent, non euadebant culpam, cum Moyses iuberet venire, essentque inobediẽtes, quod non conceditur, cum præsupponatur de eis, quòd erant viri boni. Secundo, quia si isti vocati per Moysen ex parte Dei nollent ire ad Sanctuarium peccarent grauiter, & ita non descẽderet spiritus Dei super eos, & tamen descendit super illos, & prophetauerunt, ergo nondum fuerant vocati.

Ad rationes respondetur. Ad primam dicetur, ꝙ Deus iusserat vocari istos septuaginta, ideo Moyses non omitteret aliquem istorum neque omisit. Accidit tamen, quòd non vocarentur ita cito sicut alij, & quòd antequam isti vocarentur descenderet spiritus Dei. Ad secundum dicendum, quòd Moyses iusserat vocari istos ad Sanctuarium, sicut cęteros, & tamen nondum vocati fuerãt propter causam supradictam.

Ad tertium dicendum, quòd illa litera debet intelligi non ad rigorem verborum, sed ad intentionẽ Moysi, s. quòd congregauit septuaginta viros, idest, quòd congregari illos mandauit, & tamen nuncij non vocauerunt istos duos, siue ex obliuione, siue quia tarde iuerunt. siue autem velis insistere, quòd intelligatur litera secũdum rigorem non poterit stare, quia dr̃. cõgrega. septuaginta viros de senioribus Israel quos stare fecit circa tabernaculum. certum est tamen quòd istos duos non fecit stare circa tabernaculum, cum dicatur, quòd manserunt in castris, ideo debet intelligi, sicut supra, s. congregans eos, idest congregari mandauit, & quòd fecit eos stare circa tabernaculum, idest ad standum ibi illos congregari mandabat.

Quid isti duo prophetarunt. *Quæst.* *LVIII.*

SED quæretur de istis duobus, quid prophetarẽt in castris?

Aliqui Hebręi dicunt, ꝙ prophetabant de morte Moysi in deserto, & de successione Iosue in principatu, motiuum autem istorum est, quia dicitur, quòd Iosue dixit Moysi prohibe eos, scilicet prophetare.

Sed dicendum quòd non stat. primo quia non habet hoc fundamentum aliquod ex litera, ideo videtur esse fictum. Secundo, quia est verisimile, quòd Deus nunc istud non prædiceret per ora istorum, quia istud erat ad maximam afflictionem Moysi. Deus tamen nunc volebat releuare Moysen a laboribus dando ei istos septuaginta in socios, sed prenunciando nunc de morte eius, magis eum affligeret, quã releuaret, ideo primo prænunciaret istud. Tertio, quia istud erat pro peccato, quod Moyses commisit ad aquas contradictionis, infra 20. & 27. capitu. & fuit illud quasi trigintanouem annis post hoc, quia istud fuit in principio secundi anni exitus de Aegypto, illud vero in anno quadragesimo, vt colligitur, infra vigesimo, & vigesimoseptimo, & 33. non tamen prænunciaret Deus pœnam Moysi trigintanouem annis, antequã peccaret. ergo non fuit nunc istud prænunciatum.

Sed dicet aliquis hoc nõ stare, quia multorum culpa, & etiam pœna prenunciatur longo tempore antequam fit, sicut fuit de Nabuchodonosor Esaiæ 13. & 14. sed multo tempore post illud fuit Nabuchodonosor. Dicendum istud verum esse, quando prænunciatur pœna alicuius, & tamen non reuelatur ei ad hoc, quòd incipiat iam de illa tristari. Sed quando latet eũ quid de ipso prænunciatum sit, & istud fuit in Nabuchodonosor. Secus autem esset nunc in Moyse, quia cum ei reuelaretur istud, tristaretur valde. Et sic per trigintanouem annos puniretur, antequam peccaret quod est inconueniens.

Sed adhuc obijcitur, quia Christus prænunciauit Iudæis destructionem vrbis suæ, & templi multo tempore antequam fieret Matthę. 24. cap. & de hoc Iudęi tristarentur. Dici posset vno modo, quòd non erat sic in Moyse, quia Moyses crederet quicquid de eo prenunciaretur, cum sciret istos viros a Deo inspiratos, & tristaretur de malo, quod sibi prenunciabatur. Iudęi tamen non credebant Christo, ideo non tristarentur de prenunciatis ab eo putantes non esse vera.

Aliter potest dici, quòd etiam si Iudæi crederent, quòd Christus prænunciabat, & tristarentur de eo, non erat inconueniens, quia in Iudęis præcesserat culpa, scilicet, occiderant prophetas, & persequebantur Christum quotidie, & discipulos eius, & statim ante sex dies occisuri erant ipsum, ideo non erat inconueniens, quòd inciperent tristari de pœna quę eis prenunciabatur, sed Moyses nondum peccauerat, sed post hoc quasi per trigintanouem annos peccauit, vt dictum est, ergo non debuit sibi nunc istud prænunciari.

Quarto, quantum ad principale, quia si nunc prenũciaretur non oportebat, quòd postea illud Deus diceret, sed Deus dixit illud Moysi. infra 20. & 27. ca. ergo non fuit nunc prenunciatum.

Quinto quia si prenunciaretur illa pena Moysi adiungeretur causa, quare ita fecit Deus inf. 20. & 27. & tamen nunc non poterat prenunciari causa, idest peccatum, quia nondum commissum fuerat, vel si prænũciaretur antequam committeretur, Moyses caueret illud, & non incideret in ipsum, cum sibi expresse dictum fuisset, vel si incideret ĩ illud videretur aliquo modo preiudicare libertati arbitrij, ideo non erat cõueniens hoc prenunciari ei, licet aliquando ꝓpter causam aliquam specialem prenunciantur alicui peccata quę facturus est, & tamen facit illa, sicut fuit de Petro cui prenunciauit Christus, ꝙ ipsa nocte negaret eum ter antequam cantaret Gallus Matt. 26. Et ita factum est statim. Petrus tamen peccauit negando Christum.

Sexto, quia si hoc prænunciatum fuisset de Moyse inciperet rogare Deum ne hoc fieret, sicut postea sępe legitur fecisse Deuteronom. 3. & tamen toto illo tempore vsque ad annum quadragesimum exitus de Aegypto non legitur super hoc rogasse Deum, ideo nihil tale fuit pręnunciatum.

Dicendum igitur, quòd prędicta non stant: non.n. prophetauerunt isti aliquid de morte Moysi, sed prophetabant aliquid tale, quale illi sexaginta octo, qui erant ad ostium Sanctuarij, quid autem isti prophetarent, dicetur sequen. quæst.

Ad motiuum Hebręorum dicendum, quòd illud nihil facit. primo quia si verum esset, quòd Heldad, & Medad prophetarent de morte Moysi, & exaltatione Iosue, nō diceret Iosue Moysi prohibe eos, sed potius erubesceret audire ista, vel timeret. Et ita nihil loqueretur, cum res pertineret ad eum. Secūdo patet ex eo, quod Moyses dixit, s. quid ęmularis pro me, idest, quare inuides istis duobus qui prophetant, & sic innuitur, quòd Iosue nō dixit Moysi, ꝙ prohiberet illos, nisi qa inuidebat zelando honorem Moysi, quasi detraheretur ei prophetantibus alijs. si tamen prophetarent illi de morte Moysi non esset inuidia ad illos, sed timor vel odium. Tertio patet ex eo, quia addidit Moyses. siquis mihi det, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus spiritum suum, & sic apparebat Iosue non fuisse motum ad dicendum Moysi, ꝙ prohiberentur illi, nisi quia inuidebat, ꝙ tāta multitudo prophetaret, quia alias Moyses non responderet ad propositum dicens. quis mihi det, vt omnis populus prophetet?

Aliud motiuum esse poterat, s. quia Iosue potuit ꝓhibere istos, qui prophetabant apud tabernaculum quasi isti non prophetarēt aliquod malum, & illi qui erant in castris malum pręnunciarent. Dicendum tamen, quòd neuter pręnunciauerunt aliquid de statu Moysi, & tamen habuit Iosue causam dicendi contra istos duos, & non contra alios, vt infra tangetur.

Quid prophetabant omnes isti septuaginta seniores simul, & de quo, & an per hoc constaret eos esse aptos ad regimen.

Quæst. LIX.

QVAERETVR quid prophetabant isti viri. Dicendum est, ꝙ omnes, tam duo qui erāt in castris quā sexagintaocto qui erant apud tabernaculum prophetabant de eisdem rebus, quia licet per eundem spiritum possent diuersa prophetare, quia idem spiritus operatur varia in diuersis, distribuens cuicunque, sicut vult 1. Corint. 12. cap. tamen vt viderētomnes istos assumptos fuisse ad idē officium debuerunt prophetare idem. Nam si de alijs rebus prophetarent duo qui erant in castris, quam alij sexagintaocto, putaretur quòd non erant assumpti ad idem officium, quod erat contra intentionem Dei.

Aliqui ergo dicunt, ꝙ isti prophetabant aliquid de eo, quod pertinebat ad gubernationem populi, quia ista prophetia dabatur nunc ad ostendendum, ꝙ isti essent apti ad illud officium ad quod assumebantur, & quia ad regimen populi cum Moyse accipiebantur, debuerunt de eis quę pertinebant ad populi regimen prophetare.

Dicendum quòd istud nō stat, quia prophetare de eo quod pertinet ad regimen populi est ꝯsulere Deū super aliquo dubio de eis quę pertinent ad populum, sicut in Moyse sępe factum est. Et patet bis in quęstionibus filiorum Salphaad. nā dubitauit Moyses, & retulit ad Deum a quo responsum habuit inf. 27. & 26. c. & sic faciebat quandocunque dubitabat de aliquo, nam ibat cōsulturus oracula, & intrabat in Sācta sanctorum supra 7. cap. Sed nunc non erant aliquæ dubitationes quę istis occurrerent circa regimen populi, cum nondum incepissent gubernare, ideo non poterant prophetare de eo, quod pertinebat ad statum populi.

Sed dicendum, quòd prophetabant aliquid de eo, quod pertinebat ad diuinas laudes. Nam prophetare sic accipitur sępe in scriptura, sicut patet de cantoribus templi Heman, & Ethā, & alijs socijs eorum, qui prophetabant in citharis, & psalterijs, & cymbalis, primo Paralipom. 16. & 25. sic etiam fuit de Saule, quando insiliit in eum spiritus Dei, & prophetauit subito, primo Regum 10. c. & iterum cum vellet capere Dauid qui erat cum Samuele, factus est super eum spiritus Dei, prophetauit per totam viam, & postea nudauit se coram Samuele, & ibi tota die, & nocte nudus prophetauit. primo Regum 19. cap. sed omnes isti nihil prophetabāt, nisi laudes Dei, ad quas solus spiritus Dei mouebat eos, vt illas dicerent, sicut fuit de Dauid qui reputatur maximus prophetarum, & tamen ipse non prophetabat aliqua futura, sed componebat psalmos de diuinis laudibus. sic apparet ex toto libro suo. Cum autem objiciebatur, quod isti deberent prophetare de pertinentibus ad regimen populi, ad ostendēdum, quòd Deus fecerat eos aptos ad hoc regimen.

Dicendum quòd non erat necessarium, quia satis erat, ꝙ prophetarent in quocūque genere rei, quia solum erat necessarium, quòd cōstaret istos esse prophetas. nam si prophetę essent, possent consulere Deum quandocunque vellent, & ita responderent in dubijs populi. Ostendit tamen aliquando esse prophetam, & sufficienter per quemcunque actum propheticum, iō satis erat, quòd isti prophetarent quicquid esset illud, quod prophetarent, quia per hoc populus sciret eos esse aptos ad gubernationem.

Quomodo constabat eos esse aptos ad regimen populi, dato quòd prophetarent. Et ad esse prophetam quid requiritur. Et an illi haberent responsum quandocunque vellent. *Quæst.* LX.

DATO quòd isti prophetarēt nunc, quomodo per hoc constabat eos esse aptos ad regimen populi? quia non poterant esse apti ad hoc, nisi Deus responderet eis quandocunque ipsi vellent consulere eum super aliquo dubio, & tamen prophetæ non possunt hoc, nisi raro, quia non pertinet ad officiū prophetę, quòd ipse loquatur Deo quando voluerit, sed quòd Deus loquatur sibi, quādo ei placuerit, & sic propheta aliquādo volet habere cognitionem de aliqua re, & Deus non inspicit ei, etiam si pro hoc anxietur. sic fuit de Helisęo, quando venit ad eum Sunamitis. Nam dixit ad Giezi puerum suū, dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, nec indicauit mihi quarto Regum quarto cap. Et iterum quando voluit scire respōsum super statu trium regum, & non potuit quousq; cantauit psaltes coram ipso, quarto Regum, quarto ca. Item quidam prophetant aliquando, & postea cessant, nec reuertitur ad eos spiritus propheticus, ideo etiam si isti nunc prophetarent nō sequebatur, quòd essent apti ad regimen populi, quia poterat cessare in eis spiritus propheticus, vel saltem non responderet eis Deus quandocunque ipsi vellent.

Dicendum est, sicut supra tangebatur, quòd ad esse prophetam nihil aliud requiritur, nisi quòd Deus loquatur homini, vel aliquid inspiret ei per aliquem de modis, qui tangentur seq. c. Et dato, quòd istud semel fiat est propheta ille, cui facta est locutio Dei. Et si pluries fiat ista locutio, non oportet, ꝙ fiat aliqñ, qñ voluerit

A voluerit propheta, sed solum, quòd Deus inspiret ei aliquid, quando ipse nihil de hoc cogitat, nec putat futuram sibi inspirationem. Et hoc modo multi de prophetis famosis volebant habere respōsum a Deo super aliqua re, & non poterant, etiam si super hoc multum insisterent. sic fuit de Ieremia, qui volebat habere responsum a Deo super statu Iudęorum, an descendere deberent in Aegyptum, vel non. Orauit autem Ieremias Dominum, & ieiunauit, & post decē dies respondit ei Dominus, vt patet Iere.42.c. sic etiā erat de Daniele, qui orabat Dominum pro intelligētia visionis, ieiunauitque tribus hebdomadis, non gustans panem desiderabilem, nec carnes, neque vinum bibens, & post tres hebdomadas fuit ei responsum, vt patet Daniel.10.cap.

B De istis prophetis poterat esse sic, s. ꝙ cessaret in eis prophetia, vel saltem, ꝙ non responderetur eis a Deo quandocunque vellent. Dicendum tamen est, ꝙ non fuit sic, quia isti habuerunt nūc spiritum propheticū, & non cessauit in illis, sed postea semper habuerunt, & hoc expresse dicitur in litera, s. cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerūt, nec vltra cessauerūt, idest non cessauit in eis spiritus propheticus.

De alio autem manet dubium, scilicet dato ꝙ non cessauerit spiritus, an haberent responsum q̄n̄cunque vellent, vel solum quando Deus inspiraret eos? Dicēdum ꝙ cum isti viri assumpti essent ad gubernationē populi, & acciderent multa dubia quotidie, super quibus oportebat consuli Deum, si statim non haberent responsum, C sequeretur magnum inconueniens, s. ꝙ non possent expediri negocia populi: Deus tamē hoc valde cauebat: nam propter hoc dederat nūc istos septuaginta in socios Moysi, vt id quod ipse non posset explerent alij, & tamen si non responderetur eis quādocunque vellent, non alleuiaret per hoc onus Moysi, neque prouideretur populo: ideo oportet dici, ꝙ isti habebant responsum a Deo q̄n̄cunque volebant. Sed obijcietur, ꝙ isti non haberent responsum quandocunque vellent, etiam si curam negociorum populi haberent. Nam Ieremias super statu totius populi consuluit Dominum, & tamen non habuit respōsum vsque ad decem dies Iere. 42. Dicendum, ꝙ non fuit simile de Ieremia, & de istis: quia Ieremias, licet tunc D consuluerit Dominum pro populo, nō erat officium suum consulere, neque respondere in rebus pertinētibus ad populū, sed solum Deus inspirabat ei, quod volebat, & quando volebat: nunc tamen populus rogauit Ieremiam, ꝙ ipse oraret Dominum, vt responderet eis pro hoc, & factū est post decem dies. de istis viris secus erat, quia assumpti fuerant ad regimen populi in omnibus arduis negocijs, & potissime in eis, q̄ non poterant diffiniri, nisi per diuinum responsum: ideo oportebat, ꝙ cū negocia populi essent plurima, & quotidie acciderent, ꝙ quotidie possent isti habere responsum a Deo, & sic haberent quādocunque vellent. Secundo, quia isti assumebantur, vt socij Moysi in eodem officio, & ad releuandum labores eius, vt patet in litera: Moyses tamen habebat responsum a E Deo quandocunque volebat supra 7.cap. ergo isti sic haberent.

Vbi & quando septuaginta seniores consulebant Dominum ad hoc, vt eis responderet, & quomodo respondebat eis. Quæst. LXI.

ADHVC quæretur, cum isti quotidie consulerent Dominum, & Deus respōderet eis vbi consulebant ipsum?

Aliquis dicet, quòd intrabant in Sancta Sanctorum, & respondebatur eis super propitiatoriū inter alios Cherubim, & patet q̄a isti erant socij Moysi, & assumpti ad idem officium, & tamen Moyses consulebat Dominum inter Sancta Sanctorum, & respondebatur ei de propitiatorio supra 7.capit. ergo sic etiam responderetur istis.

Dicendum, quòd nō debet hoc concedi. Primò, quia Sancta Sanctorum erat locus secretissimus intra Sanctuarium, ad quem non licebat accedere etiam sacerdotibus, & tamen isti iudices erant laici cum dicatur congrega septuaginta viros de senioribus Israel: nomine tamen Israel soli laici intelligi solent, & non Leuitæ. non licebat ergo eis illuc intrare.

Secundò, quia etiam summo sacerdoti non licet intrare in Sancta Sanctorum, nisi semel in anno, pręmissis multis cęremonijs Leuiti.16. multominus, ergo liceret istis intrare quotidie illuc.

Tertiò cum in Sancta Sanctorum soli sacerdoti magno liceret intrare in primam partem Sanctuarij, quæ vocatur tabernaculum, vel sanctum, non licebat intrare, nisi solis sacerdotibus ad Hebrę.9. cap. tamen non poterat intrari in Sancta Sanctorum, nisi per primam partem Sanctuarij, vt colligitur Exod.26.& 27. cap. ergo non liceret istis, qui erant laici intrare illuc, etiam si essent Leuitę, cum certum sit, quòd non essent sacerdotes, quia soli tres sacerdotes erant tunc, idest Aaron, & duo filij sui, vt colligitur supra tertio capitulo.

Quartò patet, quia prohibitum erat omnibus hominibus intrare in Sancta Sanctorum, nisi summo sacerdoti, ergo non debet concedi de aliquo alio, quòd introiret illuc, nisi expressum inueniatur, & tamen de istis septuaginta viris non inuenitur, quòd aliquando illuc intrauerint. ergo non debet concedi, quòd intrarent.

De Moyse secus est. Primo, quia de illo inuenitur expressum, quòd intraret quandocunque vellet supra 7.capit. de nullo tamen alio sic inuenitur. Secundo, quia Moyses erat excellentior toto populo Hebræorum: ipse enim consecrauerat sacerdotes, & fabricauerat Sanctuarium, eratque dux totius populi: ideo debebat licere ei aliquid, quod non liceret alijs, & sic fuit intrare in Sancta Sanctorum, quia nullam aliam excellentiam habebant, nisi quòd nunc assumpti fuerant in iudices.

Aliqui ergo dicunt, quòd licet isti viri non consulerent Dominum intra Sancta Sanctorum: haberent alia loca determinata, in quibus consulerent Dominum: vnus enim locus erat, in quo Deus solitus erat loqui ad ostium tabernaculi Exod.29.

Secundus locus erat tabernaculum paruum, quod habebat Moyses procul extra castra Exod. trigesimotertio.

Tertius locus erat propitiatorium intra Sancta Sanctorum supra 7.cap.

Quartus locus erat columna nubis descendens ad ostium Sanctuarij sequenti cap. Dicūt ergo isti, quòd licet septuaginta viri non possent consulere Dominum in tertio istorum, idest intra Sancta Sanctorum, poterant consulere in quolibet aliorum trium locorum, & ibi responderetur eis.

Sed dicendum, quòd nec etiam in istis locis consulebant Dominum. De primo patet, quia illud erat intra atrium Sanctuarij ad ostium tabernaluli, & tamen illuc nō intrabant laici, nisi statutis temporibus, quando offerebant sacrificia, quia ducebant animalia ad locum illum Leuiti. primo, & tertio capit. Isti tamen erant laici: ideo non intrarent illuc.

Secundo, quia locus ille soli Moysi fuit assignatus ad respondendum ei. Exodi 29.s. sacrificium est Domino ad ostium tabernaculi, vbi cōstituam, vt loquar

[illegible] re, ibique præcipiam filijs Israel, ideo de solo Moyse dictum est, quòd loqueretur ibi ei Deus. Tertio, quia non erat conueniens, quòd aliquis vnus locus assignaretur, in quo omnes isti consulerent Dominum, quia sequeretur ex hoc quædam confusio, cum isti diuersi essent, & super rebus diuersis peterent.

De secundo dicendum, quòd non poterant isti cõsulere Dominũ in illo tabernaculo paruo, quod erat extra castra, quia illud iam non erat. Solum enim durauit antequam fabricaretur Sanctuarium. nam tunc Moyses manebat in illo tabernaculo extra castra Exodi 33. ca. postquam autem fabricatum est Sanctuariũ Moyses non morabatur extra castra, sed ad ostium atrij Sanctuarij cum Aaron & filijs suis supra 3. cap. Et sic cessauit tunc tabernaculum paruum, quod erat extra castra, cũ Moyses non moraretur in eo. & ista fuit causa quare fabricato Sanctuario Deus dixit Moysi, quòd loqueretur ei ad ostium tabernaculi: Exo. 29. s. quia cessaret tunc loqui ei in paruulo tabernaculo, in quo prius loquebatur, assignauit ei locum in quo de cętero ei loqueretur. Secundo, quia etiam si istud tabernaculum paruũ adhuc maneret, non consulerent ibi isti Dominum, quia non erat ille aliquis locus cõmunis, sed erat proprium tẽtorium Moysi, in quo ipse morabatur Exodi 33. c. Moyses ergo consuleret ibi Dominum, sed alij non consulerent.

De quarto dici potest, idem quod de primo loco, s. quia columna nubis descendebat ad ostium Sãctuarij seq. ca. & tamen laicis non licebat illuc intrare, nisi quando offerebant sacrificia, vel si specialiter vocarẽtur, vt dictum est. Secundo quia consulere Deum, vel audire ipsum descendente columna nubis non videtur pertinere, nisi quando Deus vocabat aliquos, vt loqueretur cum eis ibi. sic dicitur seq. cap. s. quòd Deus dixit ad Moysen, Aaron, & Mariam. egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis, cumque fuissent ingressi, descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi. sed isti consulebãt sępe Dominum non vocati ab eo, ergo non erat ille locus conueniens eis.

Nõ erat locus determinat⁹ 7o. consulẽdi Dominũ.

Dicendum, quòd non fuit aliquis vnus locus de p̃cedentibus, nec alius vltra istos assignatus illis viris ad consulendum Dominum, sed vbicunque volebant ꝯsulere respondebat eis Deus. Primo patet, quia vnus locus conuenienter assignaretur si esset vnus qui consuleret, & ita quando Moyses solus cõsulebat Dominum pro populo, habebat loca determinata, quia solus erat. nunc vero cum essent pręter eum alij septuaginta, non erat conueniẽs esse aliquem vnum locum pro omnibus.

Secundo, quia dato vno loco sequeretur confusio, & impedimentum expediendorum negociorum. nã ideo isti erant septuaginta, vt quilibet per se posset audire causas, & sic sufficerẽt omnibus causis populi, & quia non erat eadem causa omnium, sed quilibet audiebat sigillatim causas, occurrerent eis diuersa dubia, & quilibet pro suo deberet consulere. & sic accideret quòd multi concurrerent in eundem locum ad consulendum Dominum, & sic impedirent se, quia quando vnus consuleret, non poterat alius consulere, etiã quia non expediebat, quòd vnus audiret id super quo alius consulebat Dominum, neque responsum ad illud, cum per se quilibet consuleret, ideo ad hoc quòd se non turbarent, oportebat, quòd sigillatim consulerent, & quilibet sua vice, & dum vnus consuleret expectarent alij, quia aliter sequeretur inordinatio. nam in prophetis prophetando potest sequi confusio, licet omnes loquantur per spiritum Dei, ideo Apostolus 1. ad Corinth. 14. dixit quòd quando essent in Ecclesia simul plures prophetę non prophetarent omnes

F simul, sed vnus loqueretur, & alij tacerent, & ita sigillatim, & successiue omnes prophetarent, sed istud nõ erat conueniens, quia sic impedirentur aliqualiter negotia populi non habita a quolibet statim responsione. Si autem poneretur, quòd non essent loca determinata in quibus isti consulerent Dominum, sed quilibet vbi vellet, non sequeretur istud inconueniens, s. quia non concurrerent omnes in eũdem locum, sed quilibet per se consuleret Dominum, & tunc Deus simul responderet illis existentibus in diuersis locis, nec expectaret vnus alium.

Tertio, quia si isti consulerent Deum in aliquo de quatuor locis supra positis, cum illa pertinerent ad Sã-

G ctuarium præter tabernaculum paruum, quod iã cessauerat, non possent consulere Dominum, nisi erecto tabernaculo, & tunc impedirentur multa negocia, quia accidebat aliquando per tres dies ambulare, sicut ambulauerunt Hebræi de monte Sinai vsque ad desertũ Pharan præced. cap. nunc tamen non poterat erigi Sãctuarium. acciderant tamen aliqua in quibus necesse esset consuli Dominum. ergo oportebat, quòd vel populus impediretur, quod Deus nolebat, vel alibi consuleretur.

Sed obijcietur de Moyse qui consulebat Dominũ intra sancta Sanctorum supra septimo cap. Nam non poterat ille consulere, nisi quando esset erectum Sanctuarium.

H Dicendum, quòd Moyses consulebat Dominum intra Sancta sanctorum supra 7. ca. & tamen non erat astrictus ad semper ibi consulendum, sed consulebat vbi volebat, sic innuitur supra 7. cap. s. cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, idest quando volebat ingredi illuc audiebat ibi vocem. & tamen si alibi vellet consulere Dominũ poterat hoc facere, & patet, quia interdum loquebat̃ Deus ad ostium tabernaculi, Exodi 29. & interdum in columna nubis sequen. ca. quod non fieret si astrictus esset ad consulendum in Sancto sanctorũ, & sicut nõ erat Moyses astrictus ad Sancta sanctorum, ita nec ad aliquem alium locum, sed vbicunque vellet consulere, consulebat.

I Quarto patet, quia isti duo viri in castris prophetauerunt tunc, cum tamen alij sexagintaocto eodẽ tempore prophetarent ad ostium Sanctuarij. Cum ergo in prima vice qua isti prophetauerunt, & Deus voluit ostendere per hoc, quòd erant apti ad gubernandum populum, descenderit simul super eos spiritus Dei, & tamen non in eodem loco, signum erat, quòd postea vtendo officio ad quod assumebantur, poterant consulere Deum in diuersis locis vbicunque vellent.

Quomodo septuaginta consulebant Dominum, & qualiter Deus eis respondebat. Quæst. LXII.

K QVAERETVR de istis septuaginta viris, quomodo consulebãt Dominum, & qualiter Deus eis respondebat? Dicendum quòd isti poterant consulere Dominum proponendo dubia quę habebãt, & ista propositio poterat fieri, siue in voce, siue in solo animo, habendo voluntatem, quòd Deus responderet, quia Deus ęqualiter intelligit quæ in animo sunt, & q̃ in voce proponuntur, cum non accipiat intelligere p̃ auditum, neque per visum, sicut animalia quæ sensibus vtuntur.

De responsione autem Dei ad quęstionem eorum dicendum, quòd respondebatur istis, sicut prophetis. Erant autem isti prophetæ, quia descendit super eos spiritus Dei, & prophetauerunt, sicut patet in litera.

Sed

Sed prophetis multis modis Deus reuelabat aliquid, vt ostendetur sequen.ca.ideo per quemlibet illorum poterat Deus istis respondere. Et saltem poterat respondere per duos modos, quos Deus expressit in litera,s.quòd Deus appareret per somnium, vel loqueretur in visione,idest vigilando, quia isti erant duo modi communiores prophetarum.

De somno autem poterat intelligi,quòd responderetur istis,s.quòd quando isti haberent aliqua dubia per diem de quibus cuperent, quòd Deus respõderet eis, veniebat Deus per noctem immutando phantasiam eorum. Et sic eos certificabat de dubijs suis.

Iste modus aliqualiter conueniens est. Sed in eo oportebat dari modicam dilationem,s. vsque ad noctẽ sequentem. De vigilia autem posset dici,quòd isti certificarentur apparente eis Angelo Dei, & loquente, siue viderent aliquam effigiem,siue nullam viderent, sed solum audirent vocem alicuius loquentis ad se,& iste modus erat,quòd quandocũque isti de aliquo dubitarent,diuerterent ad aliquem locum in quo soli essent,& ibi proposita dubitatione audiebãt vocem alicuius respondentis sibi.dixi autem quòd diuerterent, quia nolebat Deus,quòd in publico peteretur aliquid ab eo,ad hoc quòd vox respondentis audiretur a multis,qa Deus non iudicabat multos dignos esse,vt istud audirent.sic patet sequen.cap. quando Deus voluit loqui ad Moysen Aaron,& Mariam de columna nubis. nam dixit egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis,scilicet,quia nolebat,quòd aliqui alij audirent id quod Deus loqueretur eis.

Iste modus videretur, quòd magis conueniret istis septuaginta viris.primo quia hoc magis conueniebat intentioni Dei, s. vt facilius expedirentur negotia diuertentibus istis ad quemcũque locum, ad hoc quòd haberent responsum a Deo,quam quòd expectarent, quòd per somnium Deus illis responderet.

Secundo, quia videtur, quòd Moyses in dubitationibus populi isto modo vtebatur,s. quòd audito dubio diuerteret ad aliquem locum,& ibi proponeret atque responderetur sibi,sicut colligitur infra 27.ca.vbi posito dubio filiarum Salphaad sequitur.retulit Moyses causam earum ad iudicium Domini, qui dixit ad eũ, iustam rem postulant filiæ Salphaad. & sic ex modo loquendi literæ innuitur, quòd Moyses audito dubio referebat Deo in voce. Deus autem respõdebat ei in voce,siue intra Sancta sanctorum,siue alibi. Iste ergo modus videtur multum conueniens istis septuaginta viris,quia erat multum facilis.

Aliquis autem dicet,quòd Deus aliter respõdebat istis,s.inspirando mentibus eorum determinationem illius rei,quam petebant sine aliqua locutione, & visione,vel apparitione loquentis,& hoc quia ita fuit in principio officij sui,s.descendit super eos spiritus nulla voce eis facta,& prophetauerunt,vt patet in litera. Dicendum quod illud non est simile. nam ibi non proderat quòd aliquis appareret,vel loqueretur ad illos,quia ipsi tunc nullum dubium proponebant, de quo posset eis responderi, sed Deus volebat ostendere illos esse prophetas,vt per hoc pateret eos esse aptos ad statum & officium,ad quod Deus assumebat illos, & ad hoc fecit, quòd ipsi prophetarent inspirando mẽtibus eorum aliqua quæ tunc dicerent,vt sic appareret verum esse,quod Deus dixerat,scilicet auferã de spiritu tuo, & dabo illis,supra in litera. postea autem secus erat, quando ipsi cõsulerent Dominum super negociis populi,& tunc ipsi aliquid proponebant,& ad respondẽdum eis audiebant vocem alicuius loquentis sibi,& iste est modus conueniens.

A *Quomodo spiritus requieuit in septuaginta senioribus, cum nunquam in aliquo requieuerit, nisi in Christo, & quomodo nunquam cessauerunt prophetare.*

Quæst. LXIII.

NVNC quęretur, quomodo est verũ, quod dicitur in litera de istis. cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerunt,nec vltra cessauerũt. quia videtur quòd in quolibet propheta cessat aliquando spiritus propheticus.

Aliqui dicunt,quòd nunquam in aliquo requieuit spiritus,nisi in Christo a quo nunquam recessit. sicut
B dicitur Isa.11.requiescet super eum spiritus Domini. De omnibus autem aliis dicendum est secundum illos, quòd aliquando spiritus illorũ mutatus est in spiritum malum, sicut dicunt in Moyse, & etiam in Salomone, qui prius habuit spiritum Dei, & tamen postea construxit templa idolis. in aliis autem cessat spiritus,quia postquam prius fuerit,desinit postea esse,& non prophetant. Alii autem sunt in quibus,& si quasi semper videatur esse spiritus Dei, & tamen ad quosdam actus non est in eis spiritus, quia sunt tales actus, in quibus spiritus Dei non tangit corda hominum,sicut est in actu coniugali, quia licet isti non sint mali actus,tamen sunt tales, quibus non est decens spiritũ ĩteresse,quia sunt omnino carnales. De hoc dicit Origenes.istud de solo saluatore posse dici qui peccatum
C non fecit.in illo solo mansit,& permansit spiritus,cõstat reliquos omnes fuisse sub peccato, nec congruit, vt tempore peccati dicamus spiritum mansisse in eis. ipse enim Moyses cum iam spiritũ accepisset seipsum peccasse testatur cum diceret.audite me increduli,nũquid de petra ista producemus aquam vobis? In his enim dictis non sanctificauit Deum, idest non confisus est in virtute Dei. cum ergo hęc loqueretur non confisus de Spiritu sancto,sed de spiritu peccati loquebatur. certum est ergo alios prophetas aliquando habuisse spiritum Dei,aliquando non habuisse. hinc & Dauid ait. & Spiritum sanctũ tuum ne auferas a me. in quo ostendit, quia potest auferri.in sequentibus vero
D tanquam ablatum reposcit, s. redde mihi lętitiam salutaris tui. Salomonem quoque nemo dicit, nisi in Spiritu sancto iudicia iudicasse, vel templum Domino construxisse. Aut rursus in Spiritu sancto dęmonibus templa fecisse dicetur, aut impiis mulieribus latera flexisse? propheta quippe etiam a Domino Abdo missus est in Bethel,ideo occisus est a leone. Et tunc sequitur determinatio Origenis, s.ego autem, dicit, non vsquequaque pronunciem hoc. puto esse etiam quędam communia hominum gesta quę quãuis peccato careant,non tamen digna videntur,quibus intersit Spiritus sanctus,vt connubia legitima, carent quidem peccato, non tamen quando actus coniugales gerũtur Spiritus sanctus datur,etiam si propheta operatur. Alia enim plura sunt in quibus sola sufficit vis
E humana,neque res indiget,neque decet Spiritus sancti adesse præsentiam,& secundum hoc debet dici, quod quamquam dicatur hic,& nunquam cessauerunt. nõ debet intelligi, quod nunquam cessauerunt prophetare, vel nunquam recessit ab eis spiritus propheticus,quia saltem in multis actibus ipsorum non erat præsentia Spiritus sancti,sed debet intelligi large, eo quòd habebant spiritum istum,vt communiter.

An in Christo fuerit spiritus propheticus. Et modus quo 70. non cessauerunt prophetare. Et quod prophetia nunquam cessat actualiter quin cesset habitualiter.

Quæst. LXIIII.

SED ad maiorem euidentiam horum dicendum, quòd hic litera dicit de spiritu prophetico. & cũ Orige-

Origenes dixit, quòd in Christo requieuit sp nunquã recedendo ab eo,nõ debet, nec potest intelligi de spiritu prophetico,quia Christus nõ poterat esse propheta,cum esset Deus,quia Deus, & propheta Dei distinguũtur,cum propheta accipiat a Deo reuelationem, sicut Deus dixit Moysi, Exodi 7.cap.ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus.licet mulier Samaritana vocauit Christũ prophetam Io.4.cap. & Iudęi,ita dixerint,s.propheta magnus surrexit in nobis Luc.7. & discipuli sui aliquando eum sic vocauerint Lucæ 24. s. de Iesu Nazareno qui fuit vir propheta potens in opere, & sermone. Isti tamen dicebant hoc,quia non cognoscebant Christũ quis esset in veritate,tamen Christus non erat propheta,sed Deus.nam si de Ioãne Baptista dixit ipse, quòd non erat propheta,sed plusquam propheta Matth.11. a fortiori Christus non esset propheta: aliquando tamen ipse condescendens infirmitati,& ignorantię Iudęorum vocabat se prophetam, vt patet Luc.13. s.ite, & dicite vulpi illi.ecce dęmonia eiicio, & sanitates pficio hodie, & cras, & tertia die consumor, veruntamen oportet me hodie, & cras,& sequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Ierusalẽ, idest ego non possum occidi extra Ierusalem.

Dicendum ergo, quòd Christus non erat propheta.& quando dicitur de eo Isa.11.quòd requiescet super eum spiritus Domini. non intelligitur de spiritu prophetię, quia statim sequitur ibi quis spiritus esset ille,s.spiritus sapientiæ,& intellectus,spiritus consilii, & fortitudinis,spiritus scientiæ, & pietatis, & spiritus timoris Domini. Hic autem de spiritu prophetiæ intelligi necesse est,cum dicatur,quòd abstulit Deus de spiritu qui erat in Moyse, & dedit septuaginta viris, cumque requieuisset in eis spiritus prophetauerũt, & vltra non cessauerunt. ideo non est aliqua comparatio de his,vel aliis ad Christum.Sed quia litera dicit, quòd prophetauerunt,& vltra non cessauerunt,oportet illam veram esse, ideo dandus est aliquis modus, quo isti nunquam cessauerint prophetare.

Ad hoc autem dicendũ,quòd potest intelligi multipliciter, quòd aliquis nunquam cessauerit prophetare.Primo modo quantum ad actum,s.quòd aliquis nunquam actualiter cesset prophetare,sed semper pphetet. Secundo modo quãtum ad habitum, s.quòd licet aliquis cesset actualiter prophetare manet in eo habitus, vel aliqua vis per quam postea possit prophetare.Tertio modo dicitur de aliquo, quòd nunquam cessauit prophetare, idest a nullo actu prophetãdi dato in esse, fuit verum,quòd postea nunquam prophetauerit, sed postea habeat aliquem, vel aliquos actus prophetandi antequam moreretur.

De primo modo dici potest, quòd in nullo homine fuit talis prophetia nec esse potest, & si esset non prodesset, quia tunc sequeretur, quòd ille nunquam manducaret,aut biberet, aut dormiret, siue requiem aliquam acciperet,sed semper loqueretur, & hoc nõ cõuenit alicui homini, cuius actus oportet esse diuersos,& non potest mouere semper vnus,& idem.Item specialiter hoc erat quantum ad istos septuaginta viros.nam ipsi audituri erant negocia populi, & determinaturi, & quando in aliquo dubitarent consulerẽt Dominum. Si tamen semper essent in actu prophetandi nulla negocia audirent, neque diffinirent, sed semper loquerentur, ideo non prophetabant semper actualiter.

De secundo modo dicendum, quòd de nullo propheta erat verum,quòd nunquam cessaret prophetare habitualiter, sed quicunque cessabat prophetare actualiter,cessabat habitualiter, quia nullus est habitus prophetię.

F Ad hoc intelligendum est,quòd iste modus loquẽdi prouenit ex modo scholastico,in quo datur aliquid intelligere secundum actum,& aliquid secundum habitum, vt dicitur 7.Ethic. quicunque enim habet habitum dialecticum, vel musicum,cõsiderat aliquãdo secundum illum habitum, & aliquando cessat considerare,scilicet,quando diuertit ad alios actus, nunquã tamen cessat scire habitualiter,quia si cessaret nõ posset postea iste intelligere aliquid dialectice, aut musice,nisi rursus de nouo addisceret. potest tamen quandocunque voluerit considerare de his, licet aliquando cessauerit considerare actualiter, eo quòd manẽbat sibi habitus per quem possit intelligere quando vellet.

G De prophetia putant aliqui sic,s.quòd cessat actualiter,& tamen non habitualiter.sed falsum est, quia phetia non est aliquis habitus acquisitus, vel infusus, sicut scientia, vel qualitas, sed est quædam illustratio a Deo facta in intellectu prophetæ raptim transiens, per quam propheta intelligit dum illa actualiter manet,& cum illa trãsierit, propheta nihil plus intelligit quam alii homines, & si conetur intelligere nihil poterit.Istud patet fere in omnibus prophetis: nemo.n. fuit qui aliquando non cessaret prophetare, & postea vellet prophetare,& non sciret,vel non posset.sic patet de Moyse quo non surrexit aliquis maior propheta Deuter.34.& tamen ille sæpe nesciebat respondere ad ea quæ petebantur ab eo quousque actualiter consuleret Dominum, sicut Leuitici 24.de viro blasphe-

H mo,de quo Moyses nesciuit quid iuberet, ideo incarcerauit eum quousque sciret quid Deus iuberet.Simile quoque fuit de viro qui colligebant ligna in sabbato:nam dicitur infra 15.ca.quòd obtulerunt eũ Moysi,& Aaron,& vniuersæ multitudini, qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super hoc facere deberent,dixitque Dominus ad Moysen morte moriatur iste homo. Sic etiam bis Moyses nesciuit respondere ad ea quæ proposuerunt filiæ Salphaad, & tribus Manasse infra 27.& 36.cap. de Helisęo quoque propheta magno qui acceperat spiritum duplicẽ He-

I liæ 4.Regum 2.cap.sic erat, quòd aliquando volebat prophetare,& non poterat 4. Regum 4.cap.s. dimitte illam,quia anima eius in amaritudine est, & dominus celauit a me,neque indicauit mihi. Si tamen haberẽt isti prophetiam habitualiter,prophetarent quandocũque vellent,sicut est de quocunque habente habitum alicuius scientiæ, qui intelligit per illum quandocunque vult,& tamen prophetæ non poterant,sicut ostẽsum est. immo & aliquando post decem dies non poterat propheta incipere intelligere quod volebat, sicut de Ieremia fuit, vt patet Ierem.42.c. & aliquando post tres hebdomadas, sicut de Daniele fuit, vt patet Dan.10.c.ergo non habebant isti aliquem habitũ per quem prophetarent.

Sed dicẽdum,quòd prophetia est illustratio actua-

K lis raptim transiens, quæ postquam transierit non est in potestate prophetę,quòd aliquid intelligat prophetice quousque iterum Deus illustret illũ,& sic in scriptura prophetia significatur per modum raptus, & transeuntis, sicut dicitur ad Saulem 1. Regum 10.ca. insiliet in te spiritus Domini,& prophetabis,quasi dicat,spiritus ille non est manendo, sed saltando. quod est aliquid valde transiens,& de Helia dicitur 4. Reg. 4.cumque caneret facta est super eum manus Domini.& aliquando dicitur, factum est verbum Domini. & sicut fere in omnibus prophetis minoribus dicitur. & iste etiam modus loquendi est in nouo testamento Luc.3.s.factum est verbum Domini super Ioannem filium Zacharię.patet ergo ex dictis,quòd in nullo est prophetia habitualiter semper,sicut nec actualiter,idõ non

non est verum de aliquo, quòd nūquam cessauit prophetare habitualiter.

De tertio modo dicendum, quòd verum est de aliquibus prophetis, quòd nūquam cessauerint prophetare, quia quocunque actu prophetandi dato in illis non cessauerunt ibi, sed postea prophetauerunt vsq; ad mortem in temporibus opportunis. De istis 70. viris isto tertio modo intelligendum est, ꝙ nunquam cessauerunt, idest post quemcunque actum prophetandi adhuc alium habuerunt, quia durauit in his prophetia vsque ad mortem, vt dicetur quæst. seq.

Quare scriptura expressit in septuaginta, non cessare a spiritu prophetandi. Quæst. LXV.

ADHVC aliquis quęret, quare scriptura voluit exprimere de istis, ꝙ nunquam cessauerunt prophetare.

Dicendum; quòd fuit ad tollendum dubium, & ad ostendendum istos esse aptos ad regimē populi, ad quod assumebantur. Nam accipiebantur ad causas arduas, quæ vt communiter non poterant, sine Dei reuelatione diffiniri considerata ignorantia temporis illius, & incredulitate gentis. Ad hoc autem qui in talibus deberet semper regere populum oportebat, ꝙ semper haberet spiritum propheticum, quia alias vellet iterum respondere ad aliqua dubia, & non posset, quia non fieret sibi reuelatio. Isti autem nunc prophetauerunt quando descēdit spiritus super eos, putaret tamen aliquis, quòd ista prophetia statim cessaret, vel non continuaretur, & sic essent isti insufficientes ad istud officium, ideo scriptura volens ostēdere eos esse sufficientes, dum viuerent, dixit quòd requieuit super eos spiritus, & prophetauerunt, & nūquam vltra cessauerunt, & ita cum non cessarent prophetare semper poterant respondere ad dubia in negociis populi. Et quia ista certificatio erat necessaria, voluit scriptura exprimere, quòd nunquam cessauerunt.

Dicendum, quòd de istis dicitur, quòd requieuit super eos spiritus Domini, idest spiritus prophetię, nō quidem, quòd actualiter semper illum habuerint, vt supra dictum est. sed quia non cessauit statim, immo sępissime prophetabant quasi semper maneret in eis spiritus prophetiæ actualiter. Dicitur autem de istis, ꝙ prophetauerunt, & nunquam cessauerunt, idest prophetauerunt in ista vice in qua Deus misit eis spiritū suum, & non cessauerunt, idest, licet sępe interrumperetur actus prophetandi, tamen nunquam cessauerunt totaliter, ita quòd postea non redirent ad actum prophetandi, sed quādocunque opus erat, ꝙ prophetarent occurrente aliqua dubitatione cōsulebant Dominum fiebatque eis reuelatio, & sic prophetabant, & quia ab isto die vsq; ad mortem istorū semper fuit in eis, ꝙ regerent populum, & ꝙ Deus respōderet eis ad dubia quandocunq; consulerent ipsum, dicitur ꝙ nunquam cessauerunt prophetare. Et sic dicimus de illo qui facit aliquem actum temporibus ordinatis, ꝙ semper facit illum, vel nūquam cessat ab illo actu. sic dicit Hiero. ad Rusticum monachum. & in Decretis de consecrat. dist. 5. c. f. nunquam de manu, aut oculis tuis liber Psalterii discedat, & exponitur ibi, idest horis constitutis, quia certum est, quod aliter nemo posset facere, neque tenetur.

Quare Deus voluit seniores eligi septuaginta, & non plures neque pauciores. Et an simul cum Moyse iudicarent. Quæst. LXVI.

NVNC est dubiū de istis senioribus, quare Deus voluit, quòd essent tot, idest septuaginta, & non

A plures neque pauciores? Aliqui dicunt, quòd Deus voluit, quòd iudicia quæ per istos fierent essent iusta, & certa, & ad hoc voluit esse multos, vt quando omnes, vel plures eorum in vnum concordarent certū esset iustum esse, quod ab illis diffiniebatur. Secūdo, quia in iudicijs id, quod timetur, vt in plurimum, est fauor, siue acceptio personarum, ideo Deus illud valde prohibuit Deute. 1. ita magnum iudicabis, vt paruum, neque erit apud te acceptio personarum, quia iudicium Domini est. Cum autem vnus solus iudex est potest personam accipere, & iniuste agere. cū autem multi sunt non possunt omnes cōcordes esse ad B malum, ideo conueniens est multos iudices simul esse, & ita factum est hic.

Dicendum, quòd istud non stat, quia isti pręsupponunt, quod isti omnes septuaginta simul de qualibet re iudicarent, & tunc petitur, an iudicarent simul cū Moyse, vel ipsi omnes per se, sine Moyse. Si autem simul cum Moyse non stat. primo quia tunc non releuaretur Moyses in aliquo, quia ita esset nunc vnicum consistorium omnium causarum magnarum, sicut quando solus Moyses iudicabat, dati fuerunt tamen isti sibi ad releuandum laborem. ergo non iudicarēt simul cum eo. Secundo, quia videtur, ꝙ è contrario magis impediretur Moyses: nam adiunctis istis sibi non solum deberet Moyses audire omnes causas ma-C gnas populi, sed etiam deberet audire quid isti sentiebant super singulis causis, ne viderentur inutiliter sibi esse adiuncti, & sic plus de tempore consumeret, quod est inconueniens. Tertio quia si isti simul cum Moyse iudicarent, non videtur ad quid prodessent, nisi dicatur, quòd esset ad maiorem certitudinem rei iudicatæ, quasi verius, & certius iudicare posset Moyses cum illis quam solus. Sed hoc non conuenit, quia si Moyses dubitaret in aliquo, consulebat statim Dominum, & non erat opus, ꝙ conferret cum aliis.

Si autem dicatur, quòd isti sine Moyse iudicarent, petēt an omnes simul, vel singillatim? Si primo modo non stat. primo quia tunc essent solum duo consistoria, idest vnum Moysi, & aliud istorum virorum. D Sed non stat, quia duo consistoria non sufficerent pro omnibus magnis causis Israelitarum, potissime quia consistorium istorum virorum non expediret tot causas quot Moyses, eo quòd omnes ipsi deberent super singulis rebus conferre in quo periret multum de tēpore. Secundo, quia istud videbatur esse superfluum, quia ꝙ iudices inter se conferant, est propter aliquod dubium, quod a pluribus simul melius diffinitur, quā ab vno. Et istud non est necessarium in istis septuaginta, quia si in aliquo dubitarent statim poterant consulere Dominum, & responderet eis, & poterat quilibet per se, ita consulere, sicut omnes simul, immo nō erant necessarii multi ad simul consulendum, ideo quilibet poterat per se iudicare secundum certitudinem, sicut omnes simul.

E Dicendum igitur, ꝙ non iudicabant omnes isti septuaginta simul, nec multi eorum simul, sed quilibet per se, quia cum cuilibet occurreret aliqua causa iudicabat in illa, & si aliquod dubium ei esset consulebat Dominum, qui statim respondebat, & sic non poterat dubitari, an verum, vel iustum esset id, quod per istum vnum diffiniebatur, ac si per mille viros diffiniretur, cum a Deo dictum esset, quod iste iudicabat. Sed hoc verum est tempore Moysi, quando ipse accepit istos in socios ad releuādum laborem, & quilibet istorum erat propheta, quia per se poterat quilibet ꝯsulere Dominum, secus autē fuit post mortem Moysi tempore summorum sacerdotum, quando etiam mansit consistorium septuaginta seniorum, quia tūc non iudicabat quilibet istorū per se, sed omnes simul

cum

cum summo sacerdote, quia illi non erant prophetæ
neque summus sacerdos erat propheta, ideo cum hu
mano iudicio agendum esset, oportebat omnes con-
currere ad hoc, ꝙ firmius esset iudicium, sicut iura hu
mana dicunt, quòd firmum est iudicium quod pluri-
morum sententiis confirmatur.
Sed tunc manet dubium, quod prius, s. quare erãt
isti 70. & quare non plures neque pauciores?
Dicendum, quòd debuerũt esse multi, quia fuerũt
dati Moysi in adiutores propter multitudinem cau-
sarum populi, in quibus Moyses solus non poterat ꝓ-
uidere, sicut ipse dixit. non possum solus sustinere om
nem hunc populum, quia grauis mihi est, vt patet in
litera. & postea Deus dixit tradam eis de spiritu tuo,
vt sustentent onus populi tecum, & non solus tu gra-
ueris. Si tamen isti essent pauci, etiam si quilibet eorũ
audiret per se causas, & diffiniret, sicut Moyses, vel nõ
sufficerent omnes simul, vel quilibet grauaretur. Ad
hoc ergo, quòd nullus grauaretur debuerũt esse mul
ti, vt sic distribuerentur negocia totius populi in mul
tos. Sed cur specialiter septuaginta, & non plures ne-
que pauciores, non potest determinate reddi causa,
quia sicut septuaginta conueniebant, ita poterant cõ-
uenire septuagintaunus, vel septuagintaduo, quia nõ
abundarent, ita etiã poterant sufficere sexagintaocto,
vel sexagintanouem, ideo non potest specialiter dici,
quare fuit potius iste numerus quã aliquis alius. Sed
potest dici de magno, & de paruo excessu, aut defe-
ctu. s. quòd non darentur ducenti, aut trecenti senio-
res in socios Moysi, quia isti valde superabundarent,
nec debuerant dari soli sex, aut septem, quia illi non
sufficerent, dedit autem Deus illum numerum iudi-
cum quem sufficientem reputauit.

*Quare Iosue dixit Moysi, quòd prohiberet istos duos propheta-
re, & an peccauerit. Quæst. LXVII.*

QVAERETVR quare Iosue dixit Moysi, ꝙ
prohiberet prophetare duos viros qui erãt
in castris.
Dicendum, quòd hoc fuit propter quan
dam inuidiam, diligebat enim Iosue valde Moysen,
vt dominum suum. nam vocatur supra in litera famu
lus Moysi, & aliquando puer eius Exodi 32. & 33. vide
rat autem, ꝙ ante hoc solus Moyses prophetabat, &
gubernabat populum, nunc autem cum isti propheta
rẽt videbatur minui aliqualiter honor Moysi, de quo
valde dolebat Iosue, ideo vt prouideretur contra hoc
desiderauit, quòd prohiberent illi prophetare, & quia
Moyses erat princeps populi, qui de omnibus dispo-
nebat poterat prohibere, ideo ad eum recurrit, vt pro
hiberet.
Sed aliquis dicet, quòd Iosue non inuideret, quia
erat vir bonus. Inuidia autem peccatum est, ideo non
esset in Iosue, patet hoc, quia dicitur in litera, quòd Io
sue erat electus ex pluribus. Itẽ Iosue erat plenus Spi-
ritu sancto, vt colligitur infra Deut. 34. c. & tamen vbi
est spiritus Dei nõ est inuidia, quæ est peccatum, ideo
Iosue non inuideret.
Dicendum, quòd Iosue ex quadã inuidia dixit hoc.
quod patet primo, quia Moyses respondit ei quid ę-
mularis pro me, idest quare inuides, & sic ex inuidia
dicebat. Secũdo, quia Moyses addidit, quis mihi det,
vt omnis populus prophetet, & det eis Deus spiritum
suum? in quo patet, quòd Iosue inuidebat, quod mul-
ti iam prophetarent præter Moysen. Ipse autem Moy
ses dixit è contrario se cupere, quòd totus populus
prophetaret, & in omnibus esset spiritus Dei. Tertio
quia Iosue tacuit quando Moyses dixit quid ęmula-
ris pro me. Et tamen si non diceret ex inuidia respon-
F deret, quòd non inuidebat, sed propter aliam causam
dicebat. tacuit tamen licet increparetur, ideo ostẽdit,
quòd ex inuidia dixerat. Ad duas rationes in contra-
rium respondebitur quæst. sequen.

*Iosue peccauit peccato inuidiæ, licet non magno Et respondetur
ad rationes dubij quæstionis præcedentis.
Quæst. LXVIII.*

SED quæretur, an peccauit Iosue petẽdo a Moy
se, quòd prohiberet illos viros prophetare.
Sed dicendum, quòd si nesciremus causam
quare Iosue hoc petiuit, possemus dicere, ꝙ nõ
peccauit, interpretãdo in bonum eo, quòd Iosue erat
G vir iustus, tamen cum sciamus, quòd dixit hoc ex in-
uidia, vt asseruit Moyses, & patet pręced. quęst. opor-
tet dici, quòd aliquo modo peccauerit, quia inuidia,
& ęmulatio ponuntur inter opera carnis ad Galat. 5.
capit. & omnia illa mala sunt, quia repugnant spiritui.
eod. cap.
Dicendum tamen, quòd istud peccatum non fuit
magnum. primo quia Iosue non inuidebat pro se, sed
pro Moyse, magis autem deordinatur affectus in eis
quæ aliquis vult pro se quam in eis quæ vult pro alio.
Secundo, quia Iosue non inuidebat in mala re, sed
aliqualiter motus a ratione, s. vt illa gloria singularis
quam Deus dederat Moysi, non minueretur.
Tertio quia ista inuidia non surrexit cum magna
deliberatione, neque diu durauit, quæ ostendunt pec-
H catum nõ esse magnum, & parum inhęrere affectui.
Primum patet, quia statim, vt puer nunciauit Moysi
duos viros prophetare in castris, dixit Iosue. domine
mi prohibe eos. Secundum patet, quia statim, vt Moy
ses dixit ad Iosue, quid ęmularis pro me? tacuit Iosue,
& tamen si inuidia esset magna non taceret, sed insi-
steret, vt illi prohiberentur prophetare.
Ad rationes duas positas pręced. quæst. Respondẽ-
dum est ad primam, cum dicitur, quòd erat Iosue vir
sanctus: concedẽdũm, quòd esset vir bonus, & iustus,
& etiam sanctus, si ita dicere velimus, cũ statim post
hoc ipse solus cum Caleb inter omnes exploratores
I secutus fuerit Dominũ infra 13. & 14. c. Sed hoc non
obstat, quia viri iusti, & sancti aliquando peccant. Erat
enim sanctior Moyses, sed peccauit ad aquas contra-
dictionis, & prohibitus est intrare in terram Chanaã
infra 20. cap. facilius ergo posset peccare Iosue. Cum
allegatur, ꝙ Iosue erat electus ex pluribus, non intelli
gitur hoc quantum ad sanctitatem, sed quantum ad
esse ministrum, vnde licet multos alios ministros ha-
beret Moyses, nullum habebat, ita sibi acceptum, &
familiarem, sicut Iosue, & ista fuit causa quare potius
Iosue inuidit pro Moyse, & petiuit prohiberi viros ꝓ-
phetantes quam aliquis alius.
Ad secundum dicendum, ꝙ licet Iosue haberet spi
ritum Dei poterat peccare, quia magis plenus spiritu
Dei erat Moyses qui peccauit, vt dictum est. Aliter
K potest dici, quòd etiam si non possent peccare illi, q
habent spiritum Dei, adhuc potuisset peccare nunc
Iosue, quia spiritus Dei multo post hoc fuit datus Io-
sue, s. post mortem Moysi Deute. 34.

*Quare Iosue petijt à Moyse, vt duo viri prohiberentur prophe-
tare cum non esset in sua potestate. Et quòd in prophe-
tæ potestate est dicere de eo, quod reuelatur.
Quæst. LXIX.*

ADHVC quæretur, quomodo Iosue dixit
Moysi, quòd prohiberet illis duobus viris
prohetare? quia non erat in potestate illorũ
virorum cessare, cũ spiritus veniret in eos,
&

& patet hoc de Saule qui compulsus est prophetare, & nō potuit cessare, sed per diem, & noctem prophetauit nudus coram Samuele 1. Reg. 19. ca. Dici potest, ꝙ Iosue ideo petiuit hoc, quia putauit posse prohiberi illos viros, & esse in potestate eorum cessare a prophetando qñ prohiberentur. Ad rationem in ꝯrium posset dici vno modo, ꝙ Iosue nesciebat conditionē spiritus prophetici, putabat enim ꝙ nemo ex necessitate prophetaret, sed adueniente spiritu Dei poterat prophetare, vel cessare a prophetando, & ita licet isti haberent spiritum propheticum, poterāt cessare a ꝓphetia, & cessarent si prohiberentur a Moyse. hoc autem putauit Iosue, quia paucum tempus erat, quod ipse agnouerat aliquos prophetantes: nam ante diem istum nullum viderat prophetare, nisi Moysen, qui aliqñ prophetabat, & aliquando cessabat, ita putabat esse de omnibus aliis, ideo putauit, ꝙ poterant cessare. Secundo potest dici verum esse, ꝙ sit in potestate ꝓphetæ cessare a prophetia. & veritas est, ꝙ non est in potestate alicuius prophetare, qñ voluerit, sed est in potestate eius cessare quando voluerit. De primo patet, quia non potest quis prophetare, nisi adueniente spiritu prophetico, cum non sit prophetia aliquid habitualiter manens, sicut scientia, vel prudentia, sed aliqua illustratio actualis raptim transiens, vt supra ostēsum est. & quia spiritus iste est a Deo, & non ab homine, non est in potestate hominis quando ille spiritus veniat, sed quando Deus voluerit illum dare. vnde aliquando prophetę desiderabant prophetare, & non poterant, sicut Ieremias per decem dies non potuit habere reuelationē Hiere. 42. & Daniel per tres hebdomadas ieiunans non potuit vsque ad finem illarum obtinere reuelationem Dan. 10. ca. De secundo patet, quia prophetia facit cognitionem in propheta sicut scientia, vel sapientia, nisi ꝙ scientia, & sapientia sunt aliquid habituale, prophetia autem est per modū actus, sicut ergo per scientiam, vel sapientiam intelligit habens aliquid actualiter, quando vult, & tamen potest tacere, quod intelligit, vel dicere illud, ita adueniente spiritu prophetico intelligit propheta aliquid actualiter, poterit tamen dicere illud, vel tacere. Et ad hoc est intelligendum, ꝙ adueniente spiritu prophetico non est in potestate prophetæ intelligere, vel nō intelligere actualiter, sed necesse est, ꝙ intelligat, quia includit contradictionē, ꝙ spiritus Dei actualiter illustret intellectum prophetæ, & tamen, ꝙ propheta nihil intelligat, quia esset hoc simul intelligere, & non intelligere. Sed est dicendum, ꝙ est in potestate prophetæ dicere statim id, quod intelligit, vel tacere, & causa est, quia ista sunt multum distincta. Illustratio enim prophetica non pertinet neque prouenit ad organum vocatiuum, sed ad intellectum. ideo sicut stat, ꝙ aliqua actualiter intelligamus, & tñ nō loquimur. ita stat, ꝙ propheta habeat actualiter aliquam reuelationem, & tñ illam taceat. Istud patet in omnibus ꝓphetis, quia quandocunq; aliquid reuelabatur eis ad dicendum aliis, non statim dicebant, cum non essent præsentes illæ personę, quibus hoc dicendum erat, & patet maxime in Paulo qui reuelationem acceptam tacuit per quatuordecim annos, & postea illam dixit, vt patet 2. Cor. 12. cap. Sic ergo in potestate prophetæ erat tacere, quod sibi reuelatur. Et sicut est in potestate prophetę tacere, idest non incipere dicere, quod sibi reuelatum est, ita est in potestate eius, postquā incęperit dicere id, quod ei reuelatum est, cessare non explendo totam reuelationem. hoc patet 1. Corinth. 14. cap. vbi ponit ordinem quando multi concurrunt in ecclesia, & prophetant simul. Nam dicit quando vnus debeat tacere, & alius loqui, vult enim quòd si quis incępit dicere, quod sibi reuelatum est, & alteri

A interim aliquid reuelatur, quòd taceat ille qui incępit loqui, & loquatur alius. Hoc tamen non iuberet Apostolus, nisi esset in potestate prophetę cessare ab eo, quod incępit dicere, ergo potest quilibet cessare prophetare postquam incęperit.

Secundo patet ex eo, quòd pręsupposuit Moyses: nam cum dixit Iosue, domine mi prohibe eos. si esset verum, quòd non esset in potestate istorum cessare a prophetia, diceret Moyses nō possunt prohiberi, neque cessare, ideo petis impossibile. Sed dixit, quid tu ęmularis pro me? quasi dicat, hoc quod petis fieri potest, s. vt isti prohibeantur, & cessent, tamen nō est iustū fieri, quia petis ex mala causa, s. ex inuidia, possunt

B ergo prophetę cessare a prophetando, idest a dicēdo id, quod eis reuelatur.

Ad id, quod obiicitur de Saule dicendum, quòd ibi erat aliquid vltra prophetiam, nam ad prophetiam solum pertinet, quòd fiat illustratio in intellectu prophetę per spiritum Dei, & ita propheta cognoscat aliquid actualiter, quòd prius nō cognoscebat, sed quòd illud voce exprimat non pertinet ad prophetam, sed ad libertatem naturalem prophetæ inquantum organa vocatiua seruiunt intellectui, & voluntati. In Saule autem fuit, quòd Deus illustrauit intellectum eius, ita vt intelligeret, quod prius non intelligebat, quasi esset alter homo, vt dicitur 1. Regum 10. capit. s. insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis, & mutaberis in

C virum alterum. fuit etiam vltra hoc, quòd Deus voluit cogere eum ad loquendum, mouēdo organa sua vocalia, vt diceret id, quod nolebat dicere. Et istud nō est inconueniens, quia in potestate Dei est omne, qđ ipse formauit in nobis, ideo cum linguam formauerit potest eam mouere, sicut voluerit, etiam repugnante homine.

Secundo patet, quia dęmones, qui sunt minoris potestatis hoc faciunt, vt patet in arreptitiis, quorum linguas mouent dęmones, & per eos loquuntur quicquid volunt. Et nunc intelligendum, quòd Deus volebat cogere Saulem ad prophetandum, ita vt loqueretur id, quod ipse nolebat. Et sic impediretur occisio

D Dauid, quam procurabat Saul. Nam non poterat illā exequi dum prophetabat. Istud patet, quia Saul prius misit in Ramatha ad capiendum Dauid, & nūcii qui iuerunt statim prophetauerunt, quando steterunt circa Samuelem, & Dauid, & sic non potuerunt capere Dauid, & cum hoc dictū fuisset Sauli misit alios nuncios, & etiam illi prophetauerunt, deinde misit tertios, & etiam prophetauerunt 1. Regum 19. cap. certum est autem, quòd isti nolebant prophetare, sed potius capere Dauid, quod eis imperatum fuerat, Deus tamen coegit illos prophetare, vt sic impediret, quod volebant, tunc autem Saul iracundia plenus, voluit ire ad capiendum Dauid quasi ipse non cogeretur ꝓphetare, & antequā illuc veniret coactus est prophetare. eod. cap.

E Et in hoc intelligendum, quòd Saul non solū cogebatur prophetare veniente super eum spiritu Dei, sed etiā mutabatur, & turbabatur tota dispositio eius, quasi oblitus esset suiipsius, & nesciret ad quid venisset, quod patet, quia si solum compelleretur ad loquē dum maneret sibi voluntas prior, & potestas, posset que capere Dauid, vel occidere cum videret sibi pręsentem, & tamē postquam incipiebat prophetare statim desinebat conari aliquid contra Dauid sibi præsentem, quasi nihil mali contra eum ante hoc voluisset, ideo non solum cogebatur loqui, sed etiam mutabatur voluntas eius, vt tunc non vellet, quod prius volebat, & turbabatur intellectus eius, quasi oblitus esset ad quid venerat, vel quis esset.

Itē patet hoc, quia Saul fecit tunc aliqua quę erant contra

contra honestatem personę suę: nam nō solum pro-
phetabat, sed etiam nudauit se vestimentis suis, & sic
nudus manens prophetauit tota nocte, & die 1.Reg.
19.cap. sed hoc non faceret, nisi satis esset alienatus a
mente sua.

Secundo patet, quia Saul patiebatur ibi aliquid cō-
tra conditionem humanam, s. manens per totam diē,
& noctem, sine cibo, cum per totam diem, & noctē
prophetauerit. eod. cap.

Dicendum igitur, quòd si in prophetis solum sit
id, quod est de conditione prohetica, erit in potestate
eorum tacere, quod eis reuelatum est, postquam in-
cęperint illud dicere poterunt cessare antequam ple-
ne dicant, potest tamen aliquid euenire eis, per quod
cogantur non solum dicere, quod eis reuelatur, sed
etiam facere, vel pati multa alia, sicut fuit in Saule, &
quantum ad hoc magis vocantur isti arreptitii, quam
prophetæ, quia talia patiuntur qualia arreptitii.

An puer qui nunciauit Moysi Heldad, & Medad prophetare peccauerit. Quæst. LXX.

QVAERETVR de illo puero, qui nunciauit
Moysi, quòd Heldad, & Medad propheta-
bant in castris, an peccauerit.

Aliqui dicunt, quòd sic, quia eandem rē
faciebant ipse, & Iosue, s. quòd impedirentur illi viri
prophetare, & tamen Iosue peccauit, vt supra osten-
sum est, ergo etiam iste puer.

Dicendum, quod de affectu huius pueri non con-
stat, ideo neque potest determinate dicere quisquam,
quòd peccauerit, vel non peccauerit. Dicendum ta-
men potius est, quòd non peccauit, quia de nullo de-
bet pręsumi malum, nisi constet, & tamen de isto pue
ro non inuenitur, quòd aliquod malum fecerit, aut
dixerit, ideo non debet asseri, quòd peccauerit. patet
primo, quia in litera solum dicitur de isto puero, cu-
currit puer, & nunciauit Moysi dicens Heldad, & Me
dad prophetant in castris. Secundo, quia ipse non peti
uit prohiberi illos prophetare, sicut petiuit Iosue. Ter
tio, quia forte puer executus fuit officium suum, vt si
relictus erat in castris ad annunciandum quicquid ac-
cideret, vel dato, quòd non esset ei imperatum istud,
cum vidit aliquid nouum, putauit iustum esse, quòd
annunciaret illud Moysi, & forte imputaretur ei in
culpam si non annunciaret. Quarto, quia Moyses nō
increpuit eum quare hoc nunciasset, & tamen si pec-
casset nunciando, argueret eum Moyses, sicut arguit
ipsum Iosue.

Cum autem obiiciebatur, quòd iste puer, & Iosue
idem faciebant, negandum est, quia puer solum nun-
ciauit, Iosue autem petiuit illos prohiberi. Secundo,
quia Iosue inuidit illis prophetantibus. Nam dictum
est ei quid tu ęmularis pro me? puer autem non inui-
dit, quia nihil ei dictum est, ideo puer neque inuidit
neque peccauit.

Quare Moyses dixit Iosue quid æmularis pro me. Quæst. LXXI.

SED quærēt quare Moyses dixit ad Iosue quid
tu ęmularis pro me?

Dicendum, quòd primo fuit hoc ad osten-
dendum, quòd Iosue nō petebat rem iustam,
Nam ipse petiuit, quòd prohiberentur illi duo viri ꝓ-
phetare, Moyses autem noluit hoc facere ad osten-
dendum, quòd ex causa iusta cessabat, Ostendit, quòd
Iosue iniustum petebat, ideo dixit quid tu ęmularis ꝓ
me, idest quare hoc petis, quia ex inuidia petis, volen-
do, quòd ego solus gloriam temporalem habeam,
F sed hoc non est iustum, sed id, quod Deus vult, sci-
licet, quòd habeant gloriam illi quibus ipse dederit.

Secundo fuit ad hoc, quòd Moyses ostenderet in-
tentionem suam bonam esse. Nam Iosue suadebat ei,
quod pertinebat ad honorem eius. Rari autem sunt
qui in talibus non assentiant fauentibus sibi, cum ho-
mines a seipsis soleant ad talia inclinari, Moyses autē,
quia vir sanctus erat noluit vsurpare sibi honorem
quem Deus ei non dabat, & quia Deus non dederat
sibi hunc honorem, vt ipse solus esset propheta, sed
voluit etiam aliis communicare, Moyses non voluit
inuidere illis quibus Deus hoc cōmunicabat, & sicut
ipse non inuidebat, ita volebat, quòd nullus loco eius
inuideret, ideo dixit ad Iosue quid tu ęmularis ꝓ me?
G idest non debes inuidere, quòd alius habeat istam
gloriam, quia ego non inuideo, sed placet mihi de
illo.

Tertio fuit, quia istud erat in fauorem Moysi: nam
Moyses conquestus fuerat Deo, ꝙ non poterat solus
sustinere onus huius populi, Deus autem dedit alios
qui eum adiuuarent, & ad hoc fecit, ꝙ propheterent
isti septuaginta viri. ergo Moyses non debebat inui-
dere istis, cum ipse hoc procurasset, & consequenter
non debebat velle, ꝙ aliquis loco eius inuideret, quia
talis impediret eum in desiderio suo, & propter hoc
ipse ostendit, ꝙ cuperet non istos solos septuaginta
prophetare, sed etiam omnes qui erant in populo cū
ait, quis mihi tribuat, vt omnis populus propheret, &
det eis Deus spiritum suum? quasi dicat, non displicet
H mihi de hoc, ꝙ isti septuaginta viri prophetent, sed
vellē, quòd omnes qui sunt in populo propheterent,
& daret Deus cuilibet eorum spiritum suum prophe-
ticū. Quarto fuit, quia Moyses sciebat, ꝙ Deus voluit
istis 70. viris dare spiritum propheticum, & pręnun-
ciauit ei, ꝙ congregaret 70. viros, quibus ipse daret de
spiritu Moysi, sed iniustum erat, ꝙ Moyses inuideret
contra id, quod Deus faciebat, ideo non solum non
inuidit, sed etiam voluit satisfacere illis qui in hac par-
te pro eo inuidebant. Talis autem erat Iosue, ideo di-
xit ei Moyses, quid tu ęmularis pro me? idest nolo, ꝙ
I inuideas, quia non placet mihi, ꝙ in hac parte aliquis
inuideat pro me, cum Deo non placeat.

Heldad, & Medad qui erant, & an essent fratres Moysi. Et quod pater Moysi accepit in vxorem amitam suam. Quæst. LXXII.

ADHVC quęretur de istis duobus viris Hel-
dad, & Medad qui erant? Aliqui Hebręi di-
cunt, ꝙ erant fratres Moysi ex matre, sed
non ex patre. Sed Hiero. secundum quos-
dam alios super Paralip. dicit, quòd isti duo erant fra-
tres Moysi ex patre, sed non ex matre, quia post legē
acceptam Amram pater Moysi iubente Moyse dimi
sit matrem eius quę erat amita eius, & accepit aliam
K in vxorem, de qua genuit istos duos Heldad, & Me-
dad. Sed dicendum, ꝙ ista duo dicta non habent suf-
ficiens motiuum. De primo patet cum dicunt qui-
dam Hebręi, ꝙ isti duo fuerunt fratres Moysi ex ma-
tre, sed non ex patre, quia nullum motiuum apparet
ad hoc, ꝙ Moyses esset frater eorum ex patre, aut ex
matre. Nam scriptura nihil istorum dicit. Est autem
error asserere aliquid non stante causa, vel non appa-
rente. Secundo, quia potius scriptura innuit contra-
rium: nam si isti duo essent fratres Moysi certum est,
quòd illud cognosceret Iosue, q erat familiarissimus
Moysi, immo nullus de populo posset hoc ignorare,
ideo Iosue non peteret a Moyse, ꝙ prohiberet istos
prophetare, quia potius erat honor Moysi, quòd fra-
tres sui propheterent, ideo Iosue procuraret, quòd ꝓ-
phetia

phetia istorum omnibus notificaretur, non autem ꝙ prohiberetur, sed petiuit istos prohiberi, cum non petiuerit de aliis 68. viris. ergo isti non erant fratres Moysi. Aliud dictum, s. ꝙ essent fratres Moysi ex patre, & non ex matre, etiam nō habet colorem propter duas rationes supra positas, quia siue ex patre, siue ex matre essent fratres Moysi vrgerent duæ rationes supra positę. Additur etiam causa huius dicti, s. ꝙ post legē datam Moyses dixit patri suo Amram, quòd dimitteret vxorem suā quę erat mater Moysi, & accepit tunc aliam ex qua genuerit istos duos.

Dicendum autem, quòd forte aliqui negarēt istud pręsuppositum, scilicet, quòd pater Moysi accepit in vxorem amitam suam. Est dicendum, quòd non potest negari, quin Amram accepit vxorem cognatam sibi Exodi 2. cap. scilicet egressus est vir de domo Leui accepta vxore stirpis suę, sed in quo gradu consanguinitatis se habuerint Amram pater Moysi, & Iocabeth mater eius patet Exodi 6. scilicet accepit Amrā Iocabeth patruelem suam, quę peperit ei Aaron, & Moysen: patruelis autem vocatur filia patrui, & tunc patrueles sunt filij duorum fratrum, quia patruus est frater patris, & isti secundum legem Moysi poterant copulari matrimonialiter, quia non erat eis prohibitum Leuitici 18. cap. Si autem accipiatur patruelis large, idest soror patris quę deberet vocari patrua, si hoc haberet vsus latinitatis, erat illicitum secundum legē Moysi copulari in tali gradu Leuitici 18. cap. Et ista vocatur amita, sed dato, quòd Iocabeth esset mater Moysi, & amita Amram, non iuberet Moyses patri suo, quòd separaretur ab ea post legē datam. Primo quia lex non obligabat ad hoc, quia lex, vel constitutio obligant ad futura, quę sunt postquam datur ipsa lex, non autem ad pręterita, nisi expresse caueatur in ea, vt patet extra de constit. cap. cognoscentes. sed pater Moysi contraxerat ante legem datam Moysi. ergo cum in ea non exprimeretur de pręteritis, sed solum de futuris, nō tenebatur Amram dimittere vxorem suam propter legem.

Secundo, quia si Amram pater Moysi dimitteret vxorem suam, non videtur, quòd acciperet alteram, ex qua gigneret istos duos Heldad, & Medad, sed vel mortuus erat, vel nullam vxorem acciperet, istud patet, quia hoc tempore necesse erat esse ad minus centum, & viginti annorum, vel quasi. ad talem tamen ętatem, vel homines non perueniebant, vel si peruenirent, essent ita dispositi, vt iam vxores accipere nō possent, vel saltem non possent gignere. Istud patet, quia tempore Abrahę erāt homines maioris vitę cū Abraham vixerit annis centum septuagintaquinque Gen. 25. cap. Isaac autem filius eius vixit annis centū octoginta Gene. 35. tempore tamen Moysi nemo excedebat annos centum viginti, quia de nullo inuenitur maior ętas, nisi de Aaron qui vixit centum viginti tribus annis infra 33. ca. & tamen tempore Abrahę quando homines viuebant centum, & octoginta annis erat mirabile, quòd homo centenarius posset gignere, sicut mirata est Sarra, & putauit esse impossibile Gene. 18. c. & scriptura approbat illud dicens, corpus Abrahę tunc esse emortuum, idest non habens virtutem ad gignendum, sicut si esset mortuus ad Roma. 4. ca. ergo a fortiori tempore Moysi non posset aliquis gignere anno centesimo, & multo minus cum esset annorum cētum viginti. Sed quòd Amram pater Moysi esset hoc tempore centum viginti annorum patet, quia Moyses erat nunc octogintaduorum annorum cum in exitu de Aegypto esset annorum octoginta Exodi 7. cap. & nunc erat secundus annus ab exitu de Aegypto pręceden. cap. ergo erat Moyses octogintaduorum annorū. Sed Moyses habebat sororem quæ

A esset maior eo annis quindecim, vel plus, ergo pater eius iam a nonaginta septem annis saltem inceperat gignere. Sed certum est, quòd ipse esset plusquam viginti annorum, quando inciperet gignere secundum consuetudinem accipiēdi vxores illo tempore, & potissime, quia pater Moysi quando accepit vxorem vocabatur vir Exodi 2. capit. Et ita complerentur saltem centum, & viginti anni vitæ patris Moysi hoc tempore, & tamen in tali ętate homines non viuebant, vel nullo modo gignere poterant. Sed patet pręsuppositum, scilicet, quòd quando Moyses natus est haberet sororem 15. annorum, vel plus, quia quando Moyses

B natus est fuit positus in flumine, & soror eius seruabat eum de longinquo, & locuta est multum prudēter cum filia Pharaonis, ad hoc, quòd Moyses daretur nutriendus matri suę Exodi 2. capitu. Sed istam astutiam non poterat tenere, nisi puella adulta, ideo esset saltem annorum quindecim, vel quasi, quia minori ętate non solet aduenire tanta prudentia, & sic patet, quòd pater Moysi hoc tempore, vel non viuebat, vel non poterat accipere aliquam vxorem, cum esset centum viginti annorum, vel quasi.

Quare Iosue non petijt prohiberi omnes prophetantes, sicut in duobus. Quæst. LXXIII.

C ADHVC aliqui, quærunt quare Iosue non petiuit prohiberi omnes prophetantes in castris, sicut petiuit prohiberi duos, idest Heldad, & Medad.

Aliqui dicunt, quòd petiuit prohiberi omnes cum esset eadem ratio, licet de solis duobus expresserit.

Sed dicendum, quòd non stat, sicut dicetur quæst. sequen. immo istos duos solos prohiberi petiuit. Causa huius est, quia licet Iosue pro omnibus inuideret, non tamen pro omnibus ausus est petere, quòd prohiberentur. Inuidebat quippe Iosue, quia ante hoc solus Moyses habuerat istam excellentiam singularē, quòd solus prophetaret in toto Israel, nunc vero inci-

D piebant alii prophetare, in quo minuebatur excellentia Moysi, quia iam non erat solus, ideo voluisset Iosue, quòd omnes prohiberentur prophetare, sed non ausus est petere hoc de omnibus, petiuit autē de his duobus.

Primo quia alii videbantur prophetare de voluntate Moysi, quia ipse duxerat eos ad ostium tabernaculi, & ibi ceperunt prophetare supra in litera, isti autem duo non videbantur prophetare de intentione Moysi, cum non prophetarent cum aliis, sed in castris.

Secundo, quia super alios constabat, quòd Deus misisset Spiritum sanctum, quia erāt ad ostium tabernaculi, & ibi subito prophetare ceperunt. Sed contra id, quod Deus expresse faciebat nō auderet quicquā loqui Iosue, de duobus viris qui erant in castris non

E fuit sic, quia non apparebat quomodo ipsi cepissent prophetare, vel quomodo spiritus descendisset super eos, ideo de illis ausus est petere Iosue, & non de aliis.

Tertio quia poterat putari, quòd isti non vere prophetarent, sed fingerēt se prophetare, sicut multi erāt qui dicebant aliquid ex parte Dei, & tamen Deus nō mittebat illos Eze. 13. c. motiuum ad hoc erat, quia illi duo non prophetabant cum aliis apud tabernaculum, sed in castris, vbi Moyse non vidente poterāt fingere, quod non erat. Et non erat sic de illis qui prophetabant ad ostium tabernaculi coram Moyse, ideo de istis non fuit petitum, quòd prohiberentur.

Quarto fuit propter periculum, quia putauit Iosue, quod si isti duo qui in castris prophetabant, permitterentur

rentur

rentur prophetare, poſſent multi alii ſimiliter facere, & ita minueretur tota gloria Moyſi, ideo putauit, ꝙ oportebat illos duos prohiberi, ne cęteri exēplo ſuo ad ſimilia mouerentur, & ad hoc dixit Moyſes quis mihi det, vt omnis populus prophetet? quaſi dicat, id qđ tu putas eſſe inconueniens non eſt inconueniens, quia ego vellem, ꝙ totus populus prophetaret.

Ex prędictis patet, ꝙ iſti duo Heldad, & Medad nō erant fratres Moyſi, quia aliàs non peteret Ioſue contra illos, ꝙ prohiberentur prophetare. Et vltra rationes poſitas præced. quæſt. adhuc patet, ꝙ non erāt iſti fratres Moyſi, quia tunc non haberent ętatem vnius anni quando prophetauerunt, quod patet, quia quando Moyſes dixit hoc erat ſecundus menſis anni ſecundi ab exitu de Aegypto, ſ. ſtatim poſt receſſum de mōte Sinai, cum non fuit aliqua manſio intermedia inter deſertum Sinai, & Sepulchra concupiſcentiæ vbi nunc erat populus infra 33. cap. & tamen in anno ſecundo, & menſe ſecundo receſſerunt Iſraelitę de deſerto Sinai pręced. ca. lex tamen fuit data anno primo ab exitu de Aegypto menſe tertio, vt patet Exo. 19. c. ergo non erat annus integer ex quo lex incęperat dari. Si igitur poſt hoc Moyſes diceret patri ſuo, ꝙ recederet ab vxore, & ille acciperet aliā ex qua poſtea gigneret iſtos duos, cum non eſſet vnus annus, ꝙ ille accepiſſet vxorem, aut iſti duo non eſſent nati, ſed vnus tantum eorum, vel ſi ambo eſſent nati eſſent gemelli, & dato, ꝙ eſſent Gemelli, nō eſſent ad plus, niſi triū menſium, & ſic nō poſſent prophetare, potiſſime cū dicatur ſupra in litera, ꝙ iſti erāt viri qui deſcripti fuerant cum aliis. Sed ad hoc reſpondet hiſtoria ſcholaſtica, ꝙ lex fuit prius data per cogitationem quam realiter, ideo licet per vnum annum tātum ante hoc fuiſſet data realiter, potuiſſet per triginta, vel quadraginta annos prius data eſſe. Et tūc ſepararetur pater Moyſi ab vxore ſua, & acciperet aliam ex qua gigneret iſtos duos qui poſſent eſſe 30. vel 40. annorum, & ſic poſſent prophetare.

Sed dicendum, ꝙ iſtud eſt omnino fictum, & nihil rationis habet, quia lex nō datur, niſi vno modo, ſ. realiter cum promulgatur populo, cui datur, alias autem nihil eſt dicere, ꝙ lex detur. Secundo, quia ſi concederetur legem dari per cogitationem, illa nō obligaret, quia lex nō obligat, niſi cum promulgatur, ideo licet Moyſi daretur lex per cogitationem multo tempore ante, non obligaretur pater eius ad dimittendum vxorem, neque dimitteret. Item totum hoc, quod aſſeritur, ꝙ pater Moyſi dimiſerit vxorem quæ erat mater Moyſi, & acceperit aliā de qua genuit iſtos duos eſt impertinens, & non neceſſarium, quia poterat dici, ꝙ pater Moyſi habuit duas vxores. ex vna genuit Moyſen, & Aaron, & Mariam Exo. 6. ca. Ex alia autem genuit iſtos duos Heldad, & Medad, & non ſequeretur tunc aliquod inconueniens. Sed iſti, quia neſciunt dare modum rei, fingunt multa impertinentia, & non poſſunt euadere inconuenientia. *Cucurrit puer, & nunciauit Moyſi.* Non eſt iſte puer Ioſue, quamquam ipſe vocatur puer Moyſi. Exo. 33. c. & aliquando famulus eius, quia infra dicitur, ꝙ ſtatim Ioſue dixit Moyſi, vt prohiberet illos viros prophetare, ſ. poſtquam iſta verba audita ſunt a puero nunciante. Sed dicunt quidam Iudæi, ꝙ iſte puer fuit Gerſon filius Moyſi qui puer erat ętate, & manſerat in caſtris.

Heldad, & Medad prophetant in caſtris. Iſta fuerunt verba pueri nunciantis, putauit enim cum vidit illos prophetare abſente Moyſe, ꝙ forte inde aliquod ſcandalum ſequebatur, vel damnum Moyſi, ideo feſtinus denunciauit. *Statim Ioſue filius Nun miniſter Moyſi.* Ponitur hic de Ioſue qui cum audiſſet verba pueri cōmotus eſt zelo contra prophetantes, & dixit Moyſi, vt pro-

F hiberet eos prophetare. vocatur Ioſue miniſter Moyſi, quia erat ſeruiens illi, & ſemper manebat cum eo, & aliquando vocatur puer nō ſecundum ętatem, ſed propter ſeruitium, quia erat famulus Moyſi. *Electus e pluribus.* Ideſt Ioſue erat inter multos miniſtros electus: nam licet Moyſes haberet alios miniſtros, tamē nullus, ita bonus erat, vt Ioſue, nec placens in oculis Moyſi. Erat enim ſtrenuus vir in bellis, ideo elegerat eum Moyſes tanquam ducem belli in primo bello facto in deſerto, ſ. contra Amalech, vt patet Exo. c. 17. & iterum quando pugnatum eſt ꝯ Madianitas factus eſt dux belli infra 31. capi. Erat etiam familiariſſimus Moyſi ſuper omnes. etiam magis quam Aaron frater Moyſi. Nam abſente Moyſe manebat Ioſue in taber-
G naculo paruo, quod tetenderat Moyſes extra caſtra, & nemo illuc ingrediebatur prętet Moyſen, & Ioſue, ibi enim deſcendebat columna nubis ad oſtium, vt loqueretur cum Moyſe, vt patet Exo. c. 33.

Item cum aſcenderet Moyſes in montem Sinai aſcenderunt cum eo 70. ſeniores, & Aaron, & Nadab, & Abiu, vt patet Exō. c. 34. ſteterunt tamen procul adorantes, Ioſue vero aſcendit ad altiorem partem mōtis, vt ibi colligitur.

Item alii reuerſi ſunt in caſtra, Ioſue autem manſit 40. diebus, & 40. noctibus expectans Moyſen vſquequo deſcenderet, & in 40. die deſcendit cum ipſo ferente tabulas, vt patet Exo. c. 32. & ob hoc Moyſes ex nimia dilectione mutauit nomen eius, cum miſſus eſt in exploratorem in terram Chanaan, vt patet in-
H fra c. 13. Volebat autem Deus, vt Ioſue maneret cum Moyſe, & erudiretur ab eo, quia elegerat eum, vt eſſet dux populi ſui, ideo conueniens erat, vt eſſet alumnus Moyſi cum ei ſucceſſurus eſſet, & hoc, vt mores eius diſceret, etiam vt haberet teſtimonium boni viri in oculis totius populi, quia ſecurius eum acciperent in ducem, cum ſcirent eſſe alumnum boni viri, & iuſti, quam ſi fuiſſet apud quemcunque alium nutritus.

Domine mi Moyſes prohibe eos. Ideſt iube ne loquantur. Intelligebat enim Ioſue, quòd hoc erat in diminutionem ſtatus Moyſi, & quia diligebat eū dicebat, vt pro-
I hiberet eos. in Hebræo litera ſonat hic.

Incarcera eos. Et dicebat hoc Ioſue, quia illi prophetauerunt de morte Moyſi, & exaltatione Ioſue, quomodo moriturus eſſet Moyſes, & Ioſue principatur populo, credebat autē Ioſue, quòd Moyſes pręſumeretur ei placere de dicta prophetia ſi tacuiſſet, & ſic poſſet eum odio habere, vel alio modo, quia Moyſes erat iudex in populo quantum ad omnia maxima, vt in diuinis, ideo videbatur derogari eius dignitati, quòd alii pręter eum prophetarent.

At ille quid inquit æmularis pro me? Ideſt Moyſes dixit ad Ioſue quare tu inuides illis, vel piget te de eorum prophetia propter me? quia in hoc nō iuſte me amas, ego enim vellem, quòd omnis populus haberet ſpiritum Dei ad prophetandum.

K Et iſta expoſitio videtur melior quam alia, ſcilicet, quòd dixiſſet Ioſue hoc, quia prophetabāt illi de morte Moyſi. Nam tunc impertinens eſſet dici quid ęmularis pro me, & id, quod poſtea dicitur, ſcilicet quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus ſpiritum ſuum. de ſolo igitur ſpiritu prophetico communicato aliis præter Moyſen dolebat Ioſue. ſic enim doluerunt Iudęi, quando prędicante beato Petro venit Spiritus ſanctus ſuper Gentiles audientes verbum. Et reſpondit Petrus, quòd nemo poterat prohibere Spiritum ſanctum qui fide purificauerat corda illorum, & baptizat[illegible]unt. De hoc Actuum ca. decimo, & vndecimo. ęmulari dicitur inuidere, vel amare, aut imitari, vel ſuperbire. vnde verſus.

Aemulus inflatur, amat, inuidet, atque imitatur. Hic

Hic autē accipitur pro inuidere Apostolus autem 1. Cor. 14. accipit pro imitari dicens, ęmulamini charismata meliora.

Quis tribuat, vt omnis populus prophetet. Quasi dicat in hoc nihil mihi subtrahitur, quòd omnes prophetent, sed desiderem, quòd omnes prophetarent. Et non ponitur hic quis, interrogatiuè, quasi pro dubio: nam sciebat Moyses, quòd nemo poterat hoc dare, nisi Deus, sed ponitur optatiuè, scilicet quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet, idest vtinam omnis populus habeat spiritum propheticum. Et sic accipitur supra cum dixerunt Aegyptii, quis dabit nobis ad vescendū carnes, idest vtinam darent nobis carnes ad vescēdū, & ex hoc etiam patet, quòd non stet prima sententia de prenunciatione mortis Moysi, quia ęmulari inuidere est, quod pertinet ad honorem ablatum, non autem propter malum prenunciatum, quia ad malū prenunciatum sequitur timor, vel odium enunciātis, non autem inuidia, quę semper est de bono alterius, prout est nostri boni diminutiuum, quantum ad esse, vel apparere.

Quare Iosue non petijt prohiberi alios prophetantes.
Quæst. LXXIIII.

Qvaeret aliquis cum Iosue dixerit Moysi, quòd prohiberet duos viros prophetantes in castris, quare non dixit, quòd etiam prohiberet alios, qui prophetabant apud ostiū tabernaculi, quia ex prophetia illorum, ita diminuebatur status Moysi, sicut ex prophetia duorum existentium in castris.

Posset responderi, quòd quando dicitur, ꝓhibe eos non solum intelligitur de Heldad, & Medad, sed etiā de omnibus aliis qui prophetabant, sed non consonat hoc seriei textus, qa immediate, vt nunciatū est Moysi, ꝙ Heldad, & Medad prophetabant dixit Iosue prohibe eos: de aliis autem forte diceret aliquis, ꝙ Iosue non vidit eos prophetantes, nec audiuit, ideo nō dixit, ꝙ prohiberentur.

Sed non stat, quia Iosue erat cum Moyse, vt patet hic, quia cum puer cucurrit ad Moysen, immediate locutus fuit ista Moysi: melius ergo videtur dicendū, ꝙ Iosue non dixit, quòd prohiberentur prophetantes ad ostium tabernaculi, quia credidit, quod illi venerunt ante tabernaculum de voluntate Moysi, & eo volente prophetauerunt, alii autem qui erant in castris non. Item quia timebat, quòd simili exemplo alii ad prophetandum insurgerent, quod videbatur derogare excellentię Moysi, sed ista intentio Iosue non stabat. Dixit enim quòd prohiberet eos Moyses, & tamen nō poterant prohiberi, quia dato, quòd iuberet ne loquerentur non possent facere si spiritus Dei vrgebat eos ad loquendum, sicut dictum est supra de propheta Balaam, qui quamquam vellet dicere malum non poterat, quia Deus vrgebat eum ad bonum dicendum. Item quia verbum domini non est alligatum, vt patet secundo ad Timoth. capitulo secundo, ideo non potest per preceptum alicuius cessare. Item cum esset intentio Iosue prohiberi duos viros prophetantes in castris, ne alij simili exemplo mouerentur non stat, quia prophetia non venit hominibus, quia ipsi volunt, & quamquam conentur prophetare non prophetabunt, sed spiritu Dei homines efficiuntur prophetę, vt patet secunda Petri, capitulo primo, scilicet non enim voluntate humana allata est aliquādo prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti, ideo quamquam illi prophetarent, non propter hoc insurgeret quisquam alius ad prophetandum. Si tamen multis daretur spiritus prophe-

A ticus nō posset Moyses ꝓhibere eos prophetare.

Et det eis Dominus spiritum suum. Idest det eis spiritum propheticum, qui dicitur spiritus suus, quia a nullo dari potest nisi a Deo, cum nō constet prophetia aliquando voluntate humana, sed diuina, vt in præallegata auctoritate.

Reuersusque est Moyses & omnes maiores natu Israel in castra. Idest priusquā completa est ordinatio iudicum per missionem spiritus diuini super eos reuersus est Moyses in castris cum omnibus maioribus natu. & dicitur reuersus in castra, quia ante hoc erat ad ostiū tabernaculi cum senioribus. tabernaculum autem erat extra castra, scilicet separatum ab omni latere castrorum, in medio tamen quatuor vexillorum ip-

B sorum castrorum. & dicitur reuersus cum omnibus maioribus natu, idest cum omnibus senibus qui dicuntur maiores natu, quia primo nati sunt. & vocabātur hic maiores natu ipsi seniores electi in iudices, quia cum his reuersus est in castra Moyses, vel vocantur maiores natu, idest maiores genere, scilicet nobiliores in populo. sed primus sensus est melior.

Ventus autem egrediens a Domino arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra, itinere quantum vno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum: volabantque in aere duobus cu- (Coturnices dantur populo.)

C bitis altitudine super terram. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero congregauit coturnicum, qui parum decem coros, & siccauerunt eas per gyrum castrorum. (Psalm. 77.)

Ventus autem egrediens. Hic ponitur prouisio & promissi impletio quantum ad cibum, quia promiserat Deus dare carnes mense integro: fuerunt autem istę carnes coturnices, quæ in circuitu castrorum ceciderunt de quibus Iudæi acceperunt ad saturitatem.

An potuerint angeli portare coturnices ad castra, sicut portauit eas ventus. Et an requirebatur pro qualibet coturnice

D *vnus angelus, vel potuisset vnus portare omnes. Et quòd conuenientius à vento quam ab angelis portatæ sunt.*
Quæst. LXXV.

Et dicitur ventus egrediens a Domino ad inducendas coturnices, quia istę coturnices nō venerunt proprio motu vel inclinatione in castra, sed ventus eas appulit illuc, & iste ventus non fuit veniens naturaliter, sed Dominus misit illum ad inducendum coturnices in castra: erant.n. distantia castra a loco coturnicum, & ipsę non irent illuc propria inclinatione. coegit ergo Deus illas.

Et potuisset hoc facere per angelos ducētes eas de locis in quibus manebāt, vel per ventum flantē, quia

E iste modus facilior erat, nam si angeli debuissent ducere coturnices in castra oportebat, vt tot essent angeli, quot coturnices veniebant in castra, nā non posset angelus multas simul ferre coturnices, non quidē ꝙ non sufficeret ad impellendam vnam, & omnes simul, sed non posset impellere propter discontinuitatem. nam cum aliquod continuum est durum cū virtus motiua applicetur vni particulę mouebuntur oēs alię, quia vna trahit alias ꝑ continuitatē soliditatis. Si tamē sit aliquid discontinuū q̄q̄ moueatur vna pars, non mouebuntur alię, quia non tangit vna alteram nec impellit, ideo siquis debet mouere multa discontinua, oportet vt a quolibet eorū habeat specialē appli-

applicationem virtutis motiuę. Angelus autem non potest facere huiusmodi: nam cum ipse sit simpliciter vnus, non potest applicare virtutem, nisi vni rei. Et si illa valde magna fuerit, & continua, mouebit eam, quia mota vna parte mouētur alię. Si autem fuerint plures discontinuę res, oportet quòd plures Angeli moueant illas, & vnus non poterit. nam quæretur de Angelo, an ipse applicet virtutem suam rei aliqualiter diuisibiliter, vel in magna extensione. Si autem parum diuisibiliter mouebit id, quod adiunctum est, quamquam non applicetur virtus sua toti illi rei, sed mota vna parte mouebuntur alię. Si autem applicatio virtutis Angeli ad mouēdum fiat in magna extensione non poterit etiam applicari, nisi vni rei: nam quamquam sufficeret illa extensio virtutis Angeli applicare se multis rebus, tamen si discontinuę sunt nō poterit, quia non fit deriuatio virtutis, nisi per continuum.

Fundamentum est, quia virtus illa est vnica, & mouere debet vnico impulsu, ergo oportet, quòd omnia quibus applicatur sint vnum. Si autem plura sint necesse est esse plures applicationes, quod non potest facere virtus quę vnica est, posset autem aliquomodo Angelus hoc facere, si esset corporeus, qa posset mouere res discontinuas simul, scilicet applicando vnam partem corporis vni, & aliam alteri, sicut nos alia mouemus pede, & alia mouemus manibus, eadem tamē virtus motiua est in toto corpore nostro, tunc tamen quamquam non sit continuitas in rebus motis, quia tamen est in motore applicabitur vnum continuum propter esse applicitas eidem continuo in quo est virtus motiua, sicut est de granulis arenæ: non enim nos poterimus multa granula arenarum ferre simul, quia discontinua sunt, & dispergentur. Si tamen posuerimus ea in aliquo continuo, scilicet intra aliquod vas quantæcunque capacitatis, poterimus illa ferre, & tunc virtus nostra motiua applicatur illis pluribus discontinuis simul, & mouet vnico impetu; quia sunt quasi vnum continuum propter esse in vno cōtinuo, Angelus autem non est corporeus, ideo non potest applicare virtutem suam multis rebus discontinuis, quia non habet in se aliquam solidam continuitatem in qua multa discontinua continuentur, & nos hoc facere poterimus, ideo si Angeli ferrent plura discontinua necesse erat, vt tot applicationes virtutis facerent quot erant ipsæ res discontinuę, & consequenter tot essent Angeli quot res motę, cū non posset vnus Angelus facere multas applicationes virtutis, cum applicationes virtutis totaliter distinctę sint a principiis totaliter distinctis.

Sic autem erat de angelis si mouerent coturnices, quia illæ non erant aliquod continuū, sed tot discontinua mobilia, quot coturnices. Cum ergo Angeli mouerent illas necesse est, vt cuilibet applicarēt virtutem impulsiuam, vt violenter mouerentur contra castra Hebreorum, non tamen poterat vnus extendere virtutem suam per multas, quia erant discontinuę, & non poterant moueri aliquo impetu vno, nisi ab aliquo continuo solido, vt si in aliquo corpore essent, quod multas moueret simul, quia tunc virtus impellēs mouebit illud corpus vnico impetu, quia est vnū, discontinua autem quæ intra ipsum sunt mouebuntur per accidens ad motum illius. vnica tamen virtus non poterit immediate mouere multa discontinua.

Nec valet si obiiciatur, quòd virtus Angeli poterat extendi per medium continuū, scilicet per ipsum aerem, & applicaretur vni magnitudini continuæ aeris, intra quam essent multæ coturnices, & mouendo illam mouerentur omnia quę intra sunt,

F Sed non potest stare, quia ad hoc, quòd applicetur virtus ad mouendum aliquod vnum continuum, & alia discontinua intra ipsum, oportet quòd illud continuum sit solidum, alioquin non solum discontinua quę intra ipsum sunt non mouebuntur, sed nec etiam ipsum cōtinuum mouebitur, sicut patet in aqua, quæ quamquam continua sit, tamen nos ferre non poterimus aliquam eius magnitudinem, nisi intra aliquod continuum solidum claudamus, scilicet in vrceo, aut alio vase, alioquin defluet, aer tamen rarior est, ideo non poterit moueri ab aliqua virtute impellente illū, nisi ponatur aliud cōtinuum solidius cui applicetur virtus ad mouendum. Ideo Angeli non solum non possent mouere ipsas coturnices, quę erant discontinuæ G intra aliquam magnitudinem continuam aeris, sed etiam non possent mouere ipsum aerem continuum, nisi applicarent virtutem suam alicui alteri cōtinuo solido, & mouendo illud per se mouerent aerē per accidens: ideo si angeli mouerent coturnices nō poterat quilibet mouere, nisi vnam. Hoc autem non erat difficile Deo per Angelos facere, quia magna est multitudo Angelorum, & forte magis quam coturnicum adductarum ad Iudęos, sed dato, quòd non esset tanta multitudo, pauci angeli potuissent breuiter ferre omnes coturnices illas ad castra Iudęorum, quia velocitas naturę Angelorum magna est. Erat tamen leuius, & naturalius moueri corpus a corpore, ideo suscitauit H Deus ventum a parte illa mundi in qua erant coturnices, & vnico impetu flatus ducebat eas in castra.

Nec restat hic argumentum, quod fiebat de angelis, quia totus ille ventus erat vnum continuū, & poterat simul applicari multis coturnicibus, atque mouere eas, sicut si clauderentur coturnices multę intra vnum aliquod vas, & ad motum illius portarentur.

Nec restat argumentum de aqua, & de aere, ista enim non possunt moueri a nobis, nisi per aliquod cōtinuum solidum; ventus autem non est huiusmodi. ergo poterat mouere coturnices. Nam non est, sicut aer, quia aer est substantia quędam valde rara, & non potest aliquid impellere, ventus autem non est de natura aeris, sed est de natura terrę cum sit fumositas valde I grossa; & vaporata a terra, & ista quamquam non habeat soliditatem magnam, habet tamen maiorem quam aer, ideo quamquam intra ipsum vētum nihil contineri queat propter paruam soliditatem, tamen impetu suo omnia mouet, & ob hoc quanto impetuosius flat, tanto magis mouet res solidas concutiendo eas. Sic enim arbores, & interdum ędificia magna diruit, vt patet in terręmotu qui fit ex impulsu grossę ventositatis inclusę intra viscera terrę. Sic enim, & de coturnicibus factū est, quia ventus flabat contra eas, ipsę vero non potentes sustinere impetum flatus volitabant contra eam partem, ad quā spiritus venti eas deducebat, vt peruenirent in castra Hebræorum.

Ventus autem egrediens a Domino.

K *Quis ventus fuit qui impulit coturnices, & quare dicebatur egredi a Domino, & quoties egressus est. quid significatur a domino egrediens. Et an coturnices venerint de insulis Ortigijs græciæ, vel de mari rubro. Et huius tractus qualis sit.*

Quæst. LXXVI.

DICEBATVR iste ventus mouens coturnices egredi a Domino quasi ipse concitasset illum. & sic fuit, quia non surrexit ex causis naturalibus, sed Dei voluntate, vt moueret coturnices versus illam partem. Sic etiam factum est qn̄ ventus missus a Domino desiccauit mare, vt patet Exo.

Exo.14.ca.Sic etiam quando dominus induxit vētum vrentem in Aegypto,& venerunt locustę.

Iterum autem ab occidente fecit flare ventum validissimum, & arripiens oēs locustas proiecit in mare rubrum, vt patet Exo.c.10.sic etiam a principio conditi mundi Deus induxit magnum ventum super terram in die secunda creationis sęculi, qñ ablatę sunt aquæ de superficie terræ,& ille desiccauit totā terram, ita vt appareret arida, & ob hoc vocatus est ventus ille ventus dñi,vt patet Gen. c.1.s.spiritus dñi ferebatur super aquas.i.ventus missus a dño. Et nō solum Deus misit huc ventum flantem ab illa parte,de qua coturnices ducendę erant, sed etiam abstulit omnes alios ventos,ne tunc flarent,quia impedirent coturnices venire in castra, si flarent contra illam partem ad quam moueri deberent coturnices,sic patet Psalm. 77. s. & abstulit austrum de cęlo, & induxit in virtute sua africum,& pluit super eos,quasi puluerē carnes, & quasi arenam maris volatilia pennata:ecce qualiter duo vēti nominantur: vnus quem Deus abstulit de cęlo.1.fecit,ꝙ non flaret in aere pro tunc, & alius quem induxit in virtute sua faciendo flare ad ferendum coturnices,& tunc sequitur,ꝙ pluit, sicut puluerem carnes. Ex illo autem versu apparet de qua parte venerunt coturnices.s.aliqualiter de parte aquilonari: nam Deus abstulit austrum de cęlo.s.ne impediret coturnices venientes in castra hebręorum, ergo auster flabat ꝯ illā partem de qua coturnices veniebant. Sed auster flat de puncto meridiano, ergo veniebant coturnices de parte aquilonari,& ventum venientem de parte aquilonari ad ducendum coturnices in castra vocauit scriptura africum, quamquam africus secūdum proprietatem suam austro collateralis est, & vocatur ventus libycus,sed nomina ventorum varie imponuntur.

Arreptas trans mare coturnices detulit,& dimisit in castra. Idest ventus ille arripuit coturnices trans mare,& duxit eas in castra hebræorum.

Aliqui dicunt, ꝙ istæ coturnices venerunt ab Insulis Ortigiis,in quibus multum abundant,& ideo vocantur in Græco coturnices Ortigometrę,vt patet Sapien.16,c.vbi dr̄,ꝙ Deus dedit Iudęis manna, & Ortigometram.i.coturnices,sicut dr̄ Exo. c.16. ꝙ venerūt ad vesperam coturnices,& in aurora venit manna.

Sed non stat, quia Insulæ Ortigię non sunt in Arabia,vnde venerunt illę coturnices, sed sunt apud Græciam:terra autem Gręcorum valde distans est a desertis Arabicis,in quibus tunc erant hebræi. Etiam,quia non est cōsonantia in ventis,quos ponit scriptura flasse ad inducendas coturnices:nam si de parte Gręcorū venissent coturnices, ventus qui eas ducere deberet non erat aquilonaris,sed ille quem nos vocamus Galletum,& alio nomine vocatur Corus, vel esset quasi ventus occidentalis, & tunc non oportebat auferri austrum de cœlo,sicut dicit litera Psalm.77. ad impediendas coturnices ne venirent in castra,sed magis vētum subsolanum, vel collateralem eius a parte meridiana.Dicitur tamen,ꝙ ablatus est auster ne flaret:ergo videtur, ꝙ coturnices non venerunt de terra Gręcorum in deserta Arabica. Et quando dicitur,ꝙ Insulę Ortigiæ dicuntur sic, quia Ortigometrę.i.coturnices ibi abundant,vel Ortigometræ sic vocantur, qa abundant in Insulis Ortigiis. Dicendum magis vocari Ortigomètras coturnices,quia primo apud Gręcos in Insulis visę sunt.Dicendum autem coturnices istas venisse trans mare,vt litera dicit hic, & intelligitur hic mare pro mari rubro, quod erat propinquum Iudęis. Nam ipsi multoties fuerunt apud mare rubrum in progressu de Aegypro in terra Chanaan.Primo,quādo transierunt per illud,vt patet Exod.decimoquarto capitulo.Iterum fecerunt aliam mansionē apud mare Rubrum post Helin, vt patet infra 33.cap. Iterum autem steterunt apud mare Rubrum cum fuerunt circa montem Seir,vt patet Deuter.cap.2. Et quādo Moyses dixit antequam moreretur verba Deutero. erant Israelitæ apud mare Rubrum, vt patet Deuter. cap.1. Etiam ipsa terra Chanaan dicitur habere mare Rubrum pro termino orientali Exo.23.cap.s.ponam terminos tuos a mari Rubro vsque ad mare Palestinorū, & a deserto vsque ad fluuium, & ibi mare Rubrū ponitur pro termino orientali, vt in eodem cap. probatum est. Erat autem mare Rubrum aquilonare respectu Iudęorum existētium in desertis arabicis, quia cum veniat a parte orientali fluit iuxta montes longissimos Taurum & Caucasum. Deinde descendit versus Aegyptum quę est multum australis,& adhuc transit per partem orietalem desertorum arabicorum,& arcuat se descendens versus occidētem,ita vt tangat caput terrę Chanaan. Cum ergo essent Iudęi infra mare rubrum,s.quia nunꝗ transierunt vltra illud versus aquilonē,vt fuit declaratū Exo.c.14.& ipsum tāgit caput terrę Chanaan Exo. c.23. Israelitæ ēt intrauerunt per caput terrę Chanaā. necesse erat igiť vt haberēt ipsi mare Rubrū semper ad partē septentrionalem. Sed hic dicit litera ꝙ coturnices venerūt trans mare Rubrum. ergo veniebant de parte septentrionali.sic.n.dicit Ioseph⁹ ꝙ in desertis arabicis apud mare Rubrū abundant nimis coturnices, & inde delatę sunt a vento.

Videť hoc hoc contradicere prima frō te Ptolomeo, sed veritas si bene aduertas hęc est.

Et dimisit in castra. Idest ventus ille dimittebat cadere coturnices in castra. in hoc apparet quòd ventus ille egrediebatur a Domino, i. flabat sola voluntate Dei: nam si naturaliter flasset non dimisisset coturnices cadere in castra Hebręorum, sed detulisset eas ad longinquas partes mūdi, versus meridiem,s.ad interiorem Aethiopiam,quę est valde australis: & tñ cū peruenisset in magno impetu vsque ad castra Hebręorum confestim cessabat ibi, & non transibāt coturnices vlterius, vt sic non possent euadere manus Hebręorū.Et cum dicitur hic ꝙ dimisit in castra.non est intelligendum ꝙ oēs coturnices cecidissent inter castra,cum immediate dicatur ꝯrium,s.ꝙ in circuitu castrorū itinere diei vnius, sed intelligitur in castra,i. apud castra. sic enim dr̄ Iosue cap.5. cū esset Iosue in Galgalis dicit litera Hebraica ꝙ erat in Iericho. litera autem nostra dicit in agro Iericho,quia accipitur ibi esse in Iericho,idest apud,& sic accipitur hic, q̄q̄ satis dici potest ꝙ aliquæ de coturnicibus ceciderunt inter castra apud tabernacula ipsorum Hebræorūm. sic dicitur Psal.77. & pluit super eos quasi puluerem carnes,& quasi arenam maris volatilia pennata,& ceciderunt in medio castrorum, & in circuitu tabernaculorum ipsorum. plurimę tamen de coturnicibus ceciderunt in circuitu castrorum.

In accipitur pro apud.

Itinere quantum vno die confici potest ex omni parte castrorum per circuitum. Idest coturnices istæ ceciderunt in circuitu castrorum ad omnem partem castrorum occupantes spatium vnius dietæ, & Iudæi exibant de castris atque colligebant: fuit autem magnum spatium istud quod repleuerunt coturnices: nam a puncto in punctum contineret plures quam viginti leucas, siue in longitudine, siue in latitudine, quod patet qa ex oī parte castrorum repleuerant coturnices tantum spatium quantum vno die confici posset. Et erat tanta magnitudo, quia valde multus populus erat in castris Hebræorum. & omnibus promiserat Deus dare saturitatem carnium mense integro, vt patet supra. nisi autem tanta copia esset coturnicum non posset satiari multitudo Hebræorum.

Volabantque in aere duobus cubitis altitudine super terram. Ventus impellebat istas vsque ad castra, & ibi

ibi cadere dimittebat, tunc ipſę volitabant, nec effugerent, cum non poterant ſe eleuare, niſi duobus cubitis a terra, ita vt eſſet facile Iudæis capere quotcunq; vellent, ſi vero multum eleuarentur in aere nullam caperent, aut rariſſimas.

Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero. Promiſerat Deus dare carnes. & immediate, vt venit Moyſes de tabernaculo, vbi elegerat ſeptuaginta ſeniores in iudices, venerunt coturnices, & collegit populus toto die illo, & ſequenti, atque nocte ipſa, quia erat tanta multitudo coturnicum, quòd breuiter colligi non potuit, & quamquam ſoli mali fuerunt q deſiderauerant carnes & fleuerant, non ſoli ipſi collegerunt, ſed etiã boni, ita vt nullus eſſet in caſtris, qui non colligeret, quia licet boni a Deo hoc petere non deberent, tamen a Deo gratis datum ad malorum inſtantiam recipere decebat, ideo poſt comeſtionem carniũ fuit ſecuta pœna in comeſtoribus, ſed in ſolis malis fuit, vt patet infr. ſ. vocatuſque eſt locus ille ſepulchra concupiſcentiæ: ibi enim ſepelierunt populum qui deſiderauerat carnes, ſed ſoli mali hoc fecerunt.

Congregauit coturnicum, qui parum decem coros. Ideſt, Iſraelitę congregauerunt multitudinem illam coturnicum cadẽtium, ita vt nullam reliquerint, quia adhuc intelligebant ſe ſic non ſatiandos, & quidam magis, q dam minus collegerunt, ſed qui minus collegerunt habuerunt decem coros, dicitur corus menſura magna apud Hebręos, ſed quantitas eius ſecundum tempus illud ignoratur, quia quantitates menſurarum minorum ignorantur. continet enim corus decẽ ephi. & quodlibet ephi continet decem gomor. De primo patet Ezech. 45. cap. De ſecundo, Exodi 16. ſed de gomor neſcitur quantitas determinata, ſed ſecundum Iſidorum, & Papiam gomor continet tantum quantum quarta & dimidia pariſienſis, & conſequenter vnum ephi continet quindecim quartas pariſienſes, & vnus corus continebit centum quinquaginta quartas, ſed non poteſt cognoſci, an hoc verum ſit, quia quantitates menſurarum ſecundum temporum varietatem mutantur.

Quare Deus non fecit, quòd coturnices colligerentur ſicut manna, ita vt omnes æqualiter reciperent.
Quæſt. LXXVII.

QVAERET aliquis, quare non factum eſt hic ſicut in manna, quia de manna illi qui magis collegerunt nihil magis habuerũt quã qui parum, & qui parum nihil minus, quã qui multum.

Reſpondendum eſt, quòd Deus monſtrauit miraculum iſtud in manna ad tollendum contẽtiones Hebręorum. Nam cum eſſent voraces Hebręi, maiores ipſorum, & potentiores conarentur accipere totum manna non permittentes minoribus quicquam accipere, ex quo naſcerentur quotidianæ diſſenſiones, & mors multorum de populo, ideo prouidit Deus huic faciendo, vt illi qui multum de manna ſuſceperant nihil magis haberent, quam illi qui parum collegerant, & hoc modo non deſiderabant homines colligere in ſuperabundantia, ſcientes nihil ſibi proficere, & tollebatur omnis diſſenſio.

In coturnicibus autem nõ eſt factum ſic, ſed aliqui magis, aliqui minus collegerunt de illis. Cauſa eſt, qa non dabãtur coturnices in cibum quotidianum. Sed nunc ſemel datæ ſunt, & iterum in deſerto Sin, Exodi cap. 16. & pro vna vice non poterat eſſe contentio. Si autem quotidie in cibum darentur ſicut manna, feciſſet Deus, quòd nullus alio magis colligere poſſet, ſed ſiue multum, ſiue parum quis collegiſſet, ęqualiter haberet cum cęteris.

F *Et ſiccauerunt eas per gyrum caſtrorum.* Multas enim habebant coturnices Iudæi, nec poterant ſimul comedere, ideo ſiccabant eas, vt manerent per multos dies non putrefactę. & dicitur per gyrum caſtrorum, quia intra caſtra non poterant conuenienter ſiccari, cum indigerent latitudine magna, ſicut ipſę multę erant, extra caſtra autem poterant conuenienter hęc fieri.

Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſcemodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis. Vocatuſque eſt ille locus Sepulchra concupiſcẽtiæ, ibi enim
G ſepelierunt populum qui deſiderauerat carnes. Egreſſi autem de Sepulchris concupiſcẽtiæ venerunt in Aſeroth, & manſerunt ibi.

Adhuc carnes erant in dentibus eorum. Hic ponitur q̃ntum, ſ. peccati punitio. Peccauerant enim Iudęi, quia deſiderauerant carnes, & grauius adhuc peccauerant, quia repulerant manna, & ob hoc iratus fuerat Deus. Cum vero dedit eis cibum carnium multis diebus, ſ. menſe integro voluit exercere in eos pęnam debitã peccato ſuo. Et dicitur, adhuc carnes erant in dentibus eorum, ideſt ſemper comedebant de iſtis carni-
H bus vtentes hoc cibo continue, cum Deus miſit in eos vindictam, & hoc erat in fine mẽſis a datione carnium, quia Deus dixit, quòd duraret cibus huiuſmodi non vna die, nec quinque nec 10. nec 20. ſed menſe dierum, ideo tanto tempore comederunt, & tunc ſecuta eſt punitio quæ hic ponitur.

Nec defecerat huiuſmodi cibus. Ideſt ſemper habebant iſtum cibum coturnicum, quia pro mẽſe integro dederat eis, & nondum tranſierat menſis cum venit iſta punitio. *Et ecce furor Domini concitatus in populo percuſſit eũ plaga magna nimis.* Ideſt cum nõdum finiuiſſent adhuc cibum carnium qui per menſem durabat, furor Domini contra eos concitatus eſt, ideſt incenſus, nec eſt intelligendum, quòd nunc nouiter cõcitaretur, quia a principio cum petiuerunt carnes Aegyptii, & Iſrae-
I litæ dicentes quis dabit nobis ad veſcendum carnes, iratus fuit Deus nimis, vt patet ſupra cum dicitur, iratuſque eſt furor Domini valde, ſed nunc dicitur concitatus, quia nondum incanduerat ad puniendum, q̃a non erat tempus determinatum puniendi. Cum vero tempus illud aduenit furor Domini cõcitatus eſt, id eſt incępit ardere contra populum inferẽdo actualiter ſupplicia, quę pertinent ad hominem iratum, velut ſi aliquis haberet iram in poteſtate ſua, ſ. ꝙ non inſurgeret, niſi quando ipſe vellet, ſi aliquod malum ei infligeretur, pro quo iudicaret rationabiliter eſſe iraſcendum iraſceretur, & tamen ſi iudicaret nondum eſſe tempus vindictæ contineret iram, adueniente autem tempore laxaret habenas, ita de Deo, quia ira in eo fuerat a principio cum petierũt Iſraelitę, & Aegy-
K ptii carnes, quia tamen voluit eſſe aliud tẽpus puniendi, continuit iram ſuam, & nunc inſurrexit laxatis habenis ad puniendum, quomodo autem in Deo ira ſit ſupra dictum eſt. Dicitur, ꝙ punitus eſt populus plaga magna, & nõ exprimitur quę fuerit iſta plaga. ſed credendum eſt, ꝙ fuerit incenſus ignis cõtra eos, ſicut in ſuperiori, qñ murmurauerũt pro labore itineris, & ob hoc non exprimitur, ſed iſta punitio fuit maior quam illa, quia ſupra facta eſt punitio ſolum propter murmurationẽ, ſed iſta propter querelam Iudæorum, hic autem propter quia Dñm contemnebant. ſic enim dictum fuerat ſupra, ꝙ iſti repulerant Dñm qui erat inter eos, ſed non fuit hoc dictũ, quando doluerunt pro labore itineris.

Voca-

Quare vocatus est hic locus sepulchra concupiscentię.

Vocatusque est locus ille sepulchra concupiscentiæ. Ponitur nomen loci huius ex euentu, vt infra dicitur, scilicet quia ibi sepelierunt populum, qui desiderauerat carnes. Si autem aliquis quęrat, quare vocatus est locus iste sepulchra ɔcupiscentiæ ex vltimo euentu, & non fuit vocatus incensio ex primo euentu, vt supra dicit litera: supra responsum est.

Ibi enim sepelierunt populum, qui desiderauerat carnas. Ista est causa nominis impositi. s. quia ibi sepultus est populus desiderans carnes, & nō dicitur, quòd ibi sepultus est populus comedens carnes a Deo datas, sed desiderare illas, ideo desiderium fuit in solis malis, & qhierela pro defectu cibi: boni autem non petiuerunt, sed comederunt, & non fuerunt sepulti ibi, sed aliq de malis qui peccauerunt ibi mortui sunt, atque sepulti.

Egressi autem de sepulchris concupiscentiæ venerunt in Aseroth. Idest postquam recesserunt de mansione, quę vocatur Sepulchra concupiscentię venerunt in mansionem, quę vocatur Aseroth, quia istæ sunt coniunctę, vt patet infra 33. cap. egressus autē de Sepulchris concupiscentię non apparet quo tempore fuerit. s. an fuerit immediate post plagam factam, vel aliquanto tempore post. Sed rationabile est dici, ꝙ immediate post plagam finitā recesserunt de loco ipso, vt aliqualiter declaratur infra 13.

Et manserunt ibi. i. manserunt in Aseroth. Non. n. ponitur hoc, tanquam aliquid speciale, quia in qualibet mansione Israelitę manebant, & ob hoc vocantur mansiones. Sed dr̄, ꝙ manserunt ibi. i. ꝙ aliquanto tempore quieuerunt in loco ipso: nam ad minus necesse est, ꝙ quieuerint octo diebus in Aseroth, nam Maria, & Aaron murmurauerunt contra Moysen in Aseroth, & Maria percussa est lepra, vt patet sequ. c. mansitque septem diebus leprosa. & in illis non fuerunt mota castra, vt patet infra eo. c.

Quare Deus non dedit Iudæis pisces, sed carnes. Et cur potius dedit de auibus, quam de pecoribus, & quare potius coturnices. Quæst. LXXVIII.

Adhuc quæretur cum Deus voluerit saturare Israelitas, quare nō dedit eis pisces, sed carnes? Dicendum, ꝙ hoc fuit, quia Deus voluit hic consentire desiderio Israelitarū. Sed ipsi petiuerunt carnes, & non pisces, ideo Deus dedit eis solas carnes. Sed obiicietur, ꝙ etiam pisces petiuerint, quia dicit̄ supra in litera: recordamur pisciū quos comedebamus in Aegypto gratis. Secundo patet, quia Moyses fecit memoriam de piscibus, dicens: nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnū congregabuntur, vt eos satient? Dicendū, ꝙ Israelitæ non petiuerunt pisces, sed carnes, cum dixerint, quis dabit nobis ad vescēdum carnes? Deus igitur carnes dedit.

Secundo, quia dato, ꝙ non potius carnes, q̃ pisces peterent: Deus daret eis carnes, quia volebat satisfacere desiderio eorum, vt delectarentur. Carnes tñ delectabiliores sunt, q̃ pisces, & magis conueniunt nutrimento. Ad primam rōnem in oppositum dicendū, ꝙ ibi non petiuerunt pisces, sed solas carnes, cū dixerint: quis dabit nobis ad vescendū carnes? pisces autē non ponuntur, tanquam aliquid petitum, sed ad ostendendum differentiam terrę Aegypti, de qua exierant ad desertum in quo nunc erant, ideo non debuit dari eis quod non petebant. Secundo, quia si propter illud deberent eis dari pisces in hac saturitate, etiam darentur cucumeres, & pepones, porri, cępę, & allia, quia dicit̄ in lr̄a: recordamur pisciū, quos comedebamus ĩ Aegypto gratis, ita sequit̄, in mēt̄e nobis veniunt cu-

A cumeres, & pepones, porri, cępę, & allia. & tamen de illis nihil datum est in saturitate. ergo nec pisces dari debuerunt. Ad secundum dicendum quòd Moyses fecit ibi memoriam de piscibus, non quasi ostendēs quòd Hebręi peterent saturari de piscibus, vel de carnibus, & piscibus disiunctim, sed innuens quòd ista saturatio erat quasi impossibilis, siue de carnibus, siue de piscibus fieret sicut supra deductum est.

Quare dedit Deus Israelitis potius de auibus quā de pecoribus. Quæst. LXXIX.

Nunc quęretur cum Israelitæ petiuerint carnes quibus Deus consentire volebat, & posset dare de pecoribus, vel de auibus,
B quare potius dedit de auibus, quàm de pecoribus? nam coturnices eis dedit. Dicendū ꝙ fuit primò, quia abundanter satisfacere voluit desiderio eorum. petiuerunt enim carnes ad hoc, quòd delectarentur in gustu: sunt tamē sapidiores carnes auiū quàm pecorum, ideo dedit carnes auium. Secundò, quia dare volebat Deus Hebræis, quod ipsi non habebāt, sed habebant pecora de quibus comedere possent, licet non ad sufficientiam, & forte aliquando comedebant: non habebant tamen aues, magis ergo illas desiderarent, & sic dedit eis carnes auium. Tertio, quia voluit Deus satisfacere gustui Hebręorum, & non auaritiæ ipsorum: Deus quippe daturus erat animalia viuentia, quæ Israelitis daret. Nam coturnices
C viuentes misit & volantes, vt patet supra in litera. si autem daret pecora viuentia, scilicet, boues, vel capras, forte Israelitæ non manducarent de his, sed reseruarent ex auaritia, sicut multa pecora ipsi habebant in deserto, vt patet de tribu Ruben & Gad, quarum erat infinita substantia in pecoribus infra 32. cap. & tamen non comedebant de illis ex auaritia, vt reseruarent: dedit igitur Deus illis nūc animalia, quæ non reseruarent, sed manducarent, s. volatilia. Quarto fuit hoc, vt auferretur Iudęis labor, quia si pecora darentur, oportebat ea occidi, & decoriari, & cęteras præparationes fieri, quod non esset sine labore: visis autem volatilibus nihil horum fiebat, sed colligebantur, & siccabantur per gyrum castrorum: & tunc co-
D medebantur, vt patet supra in litera. Quinto ad tollendum contentionem, quia si mitterentur pecora a Deo, vt boues, & arietes, cum ista sint animalia magna non proueniret cuilibet Israelitæ vnum, & ideo contenderent de illis quis cāperet ea: nunc vero cū miserit Deus animalia parua, s. coturnices cuilibet Hebręo proueniebant multæ, quia qui minus habuit collegit decem coros, vt patet supra in litera. ideo fuit conuenientius dari volatilia quam pecora. ista ratio & tertia sunt conuenientiores quàm aliæ.

Quare de auibus Deus misit potius coturnices quàm alias aues. Quæst. LXXX.

E Sed quęretur posito quòd Deus voluerit dare volatilia, & non pecora, quare potius misit coturnices quam alias aues? Dici potest vno modo ꝙ fuit hoc, quia De⁹ voluit dare Iudęis carnes delectabiles, sed in regione illa coturnices erant valde sapidę, ideo illas dedit. Secundo dici potest quòd hoc fuit, quia istę poterant haberi facilius, & in maiori copia quam aliæ aues. Erant enim Iudęi nūc apud mare rubrum, & vltra iuga illa, vel brachiū maris rubri erant coturnices in maiori copia, quam aliæ aues, ideo illas misit Deus. hoc colligitur in litera cum dicitur. vētus aūt egrediens arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra. signum autem

huius est, quia quandocũque dedit Deus Hebræis car
nes semper dedit coturnices,nam solum bis dedit eis
carnes in deserto. primo paucis diebꝰ post exitum de
Aegypto, quando defecerunt panes quos inde tule-
rant,s.triginta diebus post exitũ Exodi 15.Tunc enim
Deus promisit manna in cibum,& carnes,& venerũt
coturnices super castra, de quibus saturatus est popu-
lus,Exo.16. Iterum autem nunc in sepulchris concu-
piscentiæ,siue in Aseroth,vbi petiuerũt carnes, & de-
dit illis Deus coturnices,vt patet hic in litera. Sed nõ
est intelligendum,quòd Deus dederit Israelitis cotur
nices potius quam alias carnes,quasi esset hoc facilius
Deo,cum nõ sit aliquid Deo facilius quam aliud, sed
omnia sint æqualiter in potestate eius, cum nihil pos-
sit ei resistere, & tam facilę erat Deo creare de nouo
quæcũque animalia in castris Hebręorum, de quibus
ipsi saturarentur,quam mittere coturnices quæ erant
propinquę eis, s. vltra brachium maris rubri, licet ex
parte rei facilius esset mitti coturnices quę iam erant,
quam creari aliqua animalia de nouo.Deus tamen li-
cet vtrunque ęqualiter facere posset, voluit facere id
quod secundum rem facilius erat.

Quare Deus voluit dare carnes per mensem, & non vltra, nec quotidie? Quæst. LXXXI.

Aliqvi petunt, quare Deus voluit nunc
saturare Israelitas carnibus per vnum men-
sem,cum ipsi non petiuissent hoc, sed solũ
ꝙ darentur eis carnes? Dicendũ ꝙ fuit hoc.
primo ad ostendendum liberalitatem,& magnificen
tiam Dei,s.dando plus quam petatur. Nam cum He-
bręi dixissent quis dabit nobis ad vescendum carnes,
supra in litera. satisfiebat petitioni eorum si darentur
eis carnes vna die tantum:Deus autem vt abundantis
sime ageret,dedit per mensem integrũ. Secundo fuit
ad ostendendum magnitudinẽ potestatis suæ, de qua
multum dubitabant Hebręi. Nam dicebant nunquid
poterit Deus parare mensam populo suo in deserto?
Psalm.77. Et ad hoc voluit Deus ostendere magnitu-
dinem potestatis suæ ne de ea possent dubitare Iudęi,
vt patet ex modo loquendi eius in litera, s. sanctifica-
mini.cras comedetis carnes: ego enim audiui vos di-
cere,quis dabit nobis escas carnium?& comedatis nõ
vno die,nec duobus,vel quinque,aut decẽ, nec vigin-
tiquinque,sed vsque ad mẽsem integrũ, donec exeat
ꝑ nares vestras.Tertio quia Deus volebat punire abun
danter Israelitas pro cõcupiscentia carnium, ideo de-
dit eis lõgo tempore carnes,quia pęna magna futura
erat.vnde ex modo loquendi vr̃ potius Deus, vt iratus
dedisse carnes Israelitis quam placatus, cum dicatur
in litera vsque ad mensem dierum, donec exeat ꝑ na-
res vestras,& vertat̃ in nauseam, eo ꝙ repuleritis Do-
minum qui in medio vestri est,& fleueritis coram eo
dicẽtes quare egressi sumus de Aegypto. Quarto fuit
ad ostendendum abundantius potestatem suam quã
in vna die. Nam qñ Hebręi murmurauerunt die trice
simo ab exitu de Aegypto, i. die quintodecimo men-
sis secundi Exo.15.petiuerunt carnes,& dedit eis Deꝰ
coturnices vna die solum ad vesperũ Exo.16.s. vespe-
re comedetis carnes, & sequitur. factum est vespere,
& ascendens coturnix operuit castra, putarent aũt Iu-
dæi,quòd non posset Deus dare Israelitis carnes, nisi
vna die,sicut prius dederat. voluit ergo dare per vnũ
mensem integrum, in quo apparebat, quòd poterat
dare maiori tempore si vellet.

Quinto erat ad certificandum aliquo modo Moy-
sen.Nam ipse quoque videbatur dubitare,an tanto tẽ
pore posset populus saturari carnibus. Deus autem
certificauit eum ex ipso opere. Et patet hoc in lite-
F ra. nam dixit Moyses ad Deum sexcenta millia pedi-
tum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum car-
nium mense integro? quasi dicat, non potest fieri,
& sequitur. nunquid ouium,& boum multitudo cę-
detur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces
maris in vnum congregabuntur,vt eos satient? Deus
autem r̃ndit.Nunquid manus Dñi inualida est, quasi
dicat,nõ:& sequit̃, iam nũc videbis vtrũ meus sermo
opere compleatur, quasi dicat certificaberis per effe-
ctum, sed conueniens, fuit certificari de hoc Moy-
sen,ideo bonum fuit per mensem integrum dari car-
nes populo.

Sexto fuit,quia Deus voluit alleuiare labores quo-
rundam bonorum, quia inter Hebræos erant aliqui
G viri iusti,& licet illi non peterent carnes,recrearentur
tamen datis carnibus, & quia dari ad vnam diem par-
ua recreatio erat, voluit Deus dare carnes ad mẽsem
integrum.

Quare non dedit carnes vltra mensem viris bonis. Quæst. LXXXII.

Sed queretur cum Deus voluerit in hoc proui
dere aliquibus viris bonis inter Hebręos, qua-
re non dedit carnes vltra mensem?Dicendum,
ꝙ carnes non dantur in cibum necessarium,
H sed ad delectationem, cibum autem necessarium lo-
co panis dedit Deus manna, quod nunquam defuit
in aliquo die per 40. annos Exo.16. & Deut.8. carnes
autem,quia non erant necessarię non fuerunt datę Iu
dęis, nisi quando Deum tentabant, quod fuit solum
bis,s.semel hic,& iterum Exo.16.Secundo fuit, quia
ista saturitas carniũ fuerat petita a peccatoribus. Deus
autem, licet vellet in aliquo consentire desiderio eo-
rum ad ostendendam magnificentiam suam,& pote-
statem, non tamen, vt prorsus satisfaceret desideriis
eorum,sed hoc fieret si longissimo tempore Deus da
ret istis carnes, ideo non dedit plusquam per men-
sem.

Tertio fuit, quia cũ peccassent isti petendo carnes,
qui repellebant Deum,qui inter se erat, vt dr̃ in litera.
volebat Deus inferre eis grauem pęnam, pro hac vo-
I lebat diu expectare, & tñ quando pęna inferretur de-
bebat cessare beneficium pręstitũ, s. saturitas carniũ,
sed vltra mensem volebat Deus differre pęnam isto-
rum,quia non merebatur amplius expectari,ideo ne-
que debuit saturitas carnium durari vltra mensem.
Quarto, quia ẽt si Deus dedisset carnes pro longiori
tpe Iudæi non manducassent illas.Nam cũ Deus post
mensem afferret pęnam peccantibus,cęteriq; mane-
rent, non auderent quicq̃ gustare de carnibus, etiã si
multas haberent, sed post mensem debuit dari pęna,
ergo non debuit saturitas durare maiori tempore.

Quare Deus non dedit carnes Israelitis quotidie in deserto. Quæst. LXXXIII.

K Sed quæretur quare Deus non saturabat Israelitas
carnibus quotidie in deserto cum hoc posset. Ali
qui dicunt verum esse,& tñ quia non poterat hoc fie-
ri,sine miraculo,& non sunt miracula,sine necessita-
te facienda,non faciebat illud Deus. Sed obiicietur,
ꝙ dare Iudęis manna in deserto miraculum erat,& ta
mẽ Deus dabat illud quotidie Iudęis ad saturitatem,
& dedit per 40. annos quousque intrauerunt in terrã
Chanaan Exo.16.& Deut.8.c.

Dicendum,ꝙ miracula fiũt ad necessitatẽ, & quia
non poterant Israelitæ viuere,sine cibo, quem nõ ha-
bebãt,dedit Deus illis miraculose mãna,qđ erat loco
panis,vel cibi necessarii, carnes aũt nõ erãt necessariæ
ad

ad sustentationem, sed erant ad sapidiorē nutritionē, ideo Deus non dabat eis carnes miraculosè.

Sed adhuc obiicietur, quia Deus pascebat miraculosè quotidie Heliam prophetam tēpore famis, apud torrentem Carith, dans ei panem, & carnes in mane, & panem, & carnes in vespere, quæ quotidie portabātur ei per coruos, quousque defecit aqua torrentis. 3. Reg. 17. c. ita igitur poterant quotidie saturari Iudæi carnibus.

Aliqui dicunt, ꝙ nō debuit hoc fieri, quia hic erant multi, & ibi erat vnicus. s. Helias, quē facile erat quotidie saturare carnibus. Dicendum ꝙ istud non stat. Primo, quia non est Deo maior difficultas saturare vnū, quam multos, cum potentia Dei nō sit limitata, ideo nihil plus est Deo saturare totum mundum, quā vnū hominem. Secundo, quia sicut est in bellis, ꝙ non est difficilius Deo pugnare contra hostes cum paucis, q̄ cum multis. 1. Reg. 14. scilicet non est domino difficile saluare, vel in multitudine, vel in paucis, ita erit in saturando, ꝙ non erit Deo difficilius saturare multos, q̄ paucos, quia facile, & difficile dicuntur respectu potētiæ limitatæ, sed Deo omnia sunt æqualiter facilia.

Tertio, quia aliqua similitudo erat inter saturationem hebræorum, & saturationem Heliæ, sicut enim Helias quotidie saturabatur pane diuinitus. 3. Reg. 17. c. ita hebræi quotidie saturabantur panibus. i. manna Exod. 16. quod scriptura vocat panes. eo. c. & Psal. 77. Sicut ergo quotidie Deus miraculose saturabat hebræos panibus, poterat saturare illos carnibus.

Quarto, quia Deus saturauit nunc totam illā multitudinem carnibus vno mense, sicut saturabat quotidie Heliam, sed qui saturabat per mensem omnes hebræos poterat ipso modo saturare toto tempore. non est ergo dicendum, ꝙ saturauerit Heliam, & non hebræos, quasi vnum esset difficilius alio.

Alii dicunt, ꝙ nō debuerunt Israelitæ saturari quotidie carnibus, licet darentur Heliæ quotidie carnes, quia Heliç dabatur panis, & carnis. & vnum nō supplebat saporem alterius, ideo erat vtrunque conueniens, hebræis autem dabatur manna in quo erat omnis sapor, tam panis, quam carnium Sapien. 16. ca. ideo non oportuit dari eis carnes.

Sed dicendum, ꝙ istud non stat. Primo, quia non erat verum, ꝙ in māna esset omnis sapor, nisi ex quodam priuilegio pro viris iustis, sapor tamen determinatus in manna erat sapor mellis Exo. 16. vel potius sapor panis oleati, idest mixti cum oleo, vt patet supra in litera. Et ita non supplebat saporem carnium.

Secundo, quia si in manna fuisset sapor carnis. ita vt gustare manna esset, sicut gustare panem, & carnes, non petiuissent hebræi carnes, cum quotidie saturarentur manna. petebant tamen carnes, & flebant dicētes. quis dabit nobis ad vescendum carnes? vt patet supra in litera. ergo non supplebat manna saporem carnium. Tertio, quia si Iudæi experirentur in manna saporem carnium, & aliarum rerum delectabilium gustui, non abominarentur manna, & peterent alios cibos: vtrunque tamen faciebant. nam dicebant anima nostra arida est, & nihil vidēt oculi nostri, nisi māna. & iterum dicebant, nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo, infra 21. c. ꝙ vero peterent alios cibos, patet quia vltra carnes, quas cum lachrymis petebant dixerunt, recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem veniunt nobis cucumeres, & pepones, porri, cepæ, & allia. non habebat ergo manna saporem istarum rerum.

Quarto, quia si manna suppleuisset saporem carniū non daret Deus aliquando Israelitis carnes in deserto, sed bis dedit, scilicet semel hic, & iterum Exod. 16. ergo manna, non supplebat sufficienter saporem car-

A nium. non est ergo verum, quòd propter hoc quòd manna supplebat saporem carnium nō dabantur Hebręis quotidie carnes in deserto, & Heliæ darentur quotidie carnes cum pane, quia nō dabatur ei māna.

Aliter ergo dicendum est, quòd Deus voluit magis prouidere Heliæ quàm Hebreis. dabat ergo illi quotidie panem & carnes. Hebręis autem non dabat nisi manna, quod erat loco panis: & fuit hoc primò, quia Helias erat vir sanctus, de quo Deus voluit habere specialem curā, ideo prouidebat ei sufficienter non solum ad necessitatem, sed etiam ad saporē. Hebræi autem pro maiori parte erant viri imperfecti & peccatores: ideo Deus non prouidebat eis tam delicatè saltem in sapore. Istud patet in manna, quia

B viris bonis conuertebatur manna ad omnem saporē quem vellent Sap. 16. malis autem non fiebat hoc, sed manebat sapor naturalis mannæ, quem ipsi sępe abominabantur.

Secundo fuit, quia Helias nihil petiuit a Deo, sed commisit se ei. Deus vero dixit, quòd volebat ei dare panem, & carnes: Iudæi autem non commiserunt se Deo, sed expresse petebant carnes, dicentes quis dabit nobis ad vescendum carnes? ideo Helias meruit accipere quod non petebat. Hebræi autem non meruerunt accipere quod petebant, ideo nō habuerunt carnes.

Tertiò & principaliter, quia Hebręi non solum petiuerunt carnes, sed etiam murmurauerunt pro eis

C contra eum dicentes. vtinam mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate. cur eduxisti nos in desertum istud, vt occideres omnem multitudinem fame. Exodi 16. Item contemnebant Deū abijcientes dona eius. nam abominabantur manna dicendo anima nostra arida est. & iterū. nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Item dicebant quòd melius erat in Aegypto vnde Deus eos eduxerat, quàm in deserto, ad quod illos adduxerat. in quo Deus indignatur dicens se repelli ab illis supra in litera. ideo cum tam grauiter concitarent eum ad iracundiam, non merebantur accipere quod petebant. Helias autem non murmurauit cum nihil petiuit, sed accepit quod illi præstitū

D est, ideo datę fuerunt ei quotidie carnes, & panis. Hebræis vero datus fuit quotidie panis, idest māna, quia erat ad necessitatem, sed carnes non fuerunt datæ quotidie.

An omnes Israelitæ comederint coturnices, vel solum mali qui eas petiuerant, & an peccauerint omnes etiam iusti manducando de eis. *Quæst.* LXXXIIII.

SED quęretur cum Deus miserit coturnices an oēs Israelitę comederint de illis, vel soli mali, qui carnes petiuerant? Aliqui dicunt, ꝙ soli mali, quia si oēs Israelitę petiuissent carnes, & darentur eis coturnices, oēs comederent de illis. &

E tamen non omnes petiuerunt hoc, sed soli mali qui murmurabant, & flebant pro carnibus. ergo nō oēs comederunt. Secundò, quia peccatū fuit petere nūc carnes. ergo videretur peccatū esse comedere de eo, quod per pctm̄ impetratum fuerat, & hoc non facerent boni. Dicēdū ꝙ oēs Hebręi manducauerūt nūc de coturnicibus, & intentio Dei fuit ꝙ omnes manducarēt de illis. Et patet primò propter multitudinē coturnicū. nā misit tantā multitudinē, vt occuparēt in circuitu castrorū ex omni parte spatiū vnius dietę. nā dr̄ in litera. ventus aūt egrediens arreptas trās mare coturnices detulit, & dimisit in castra itinere quantum vno die confici potest ex omni parte castrorum

V 4 per

per circuitum, si tamen solis malis Deus vellet prouidere de coturnicibus non mitteret tantam multitudinem, ideo pro toto populo misit. Secundo quia Deus promisit nunc toti populo cibum carnium, licet soli peccatores illū peterent. sic patet supra in litera, s. populo quoque dices, sanctificamini, cras comedetis carnes, & non dixit. Deus ait istis petētibus carnes, ꝙ cras comedent illas, sed dices populo quasi totus populus comesturūs esset. Tertio quia alias viderētur mali habere quoddam priuilegium, s. ꝙ eis petentibus carnes Deus illas daret, & non daret bonis: peccatum tamen nulli præstat fauorem, ergo licet soli mali illas peterent, omnibus tam bonis quam malis dari debuerūt. Quarto, quia si solis malis darentur sustinerent iusti grauem molestiam, videntes quotidie malos saturari carnib⁹ ipsos vero affligi ex inopia, & desiderio, quod forte esset occasio bonis ad murmurādum, qui prius non murmurauerant, sed hoc esse non debuit, ideo omnibus datæ sunt. Quinto quia non videbatur quomodo solis malis possent dari carnes, qa nemo illos posset distinguere a bonis, ideo oportebat, ꝙ vel nullę carnes darentur, vel omnibus indifferenter darentur. Sexto quia si Deus vellet, ꝙ soli mali manducarent de his carnibus, admonerentur omnes boni, idest qui putabant se non murmurasse, vt non irēt cum illis ad manducandum carnes, neque ad colligendum illas. nulla tamen admonitio talis facta est. ergo Deus voluit, quòd omnes manducarent de his carnibus. simile patet infra 16. cap. de Dathan, & Abiron qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron, nam cum illi absorbendi essent a terra dixit Moyses toti populo, recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum, & ita factum est.

Aliquis tamen dicet, quòd licet esset intentio Dei, quòd manducarent omnes de populo de illis carnibus, tamen boni nescientes hoc non auderent manducare, & sic soli mali comederent. Dicendū, ꝙ non stat. primo quia istud est verum quando intentio Dei non est manifesta, sed nunc fuerat manifestata, quia Deus dixerat Moysi, quòd diceret toti populo, quòd cras comederent carnes. ergo sciebant omnes, quòd Deus concesserat eis hoc, & ita non timerent comedere. Secundo patet, quia litera ostendit, quòd omnes comederent de illis carnibus. cum dicitur, surgens ergo populus toto die illo, & nocte, & die altero congregauit coturnicum multitudinem, & sic totus populus fecit hoc, & non soli peccatores. Tertio patet, quia dicitur, congregauit coturnicum multitudinē, qui parum decem coros, & siccauerunt eas per gyrū castrorum, idest omnes congregauerunt coturnices, & qui inter omnes minus congregauit collegit decē coros. Dicendum igitur, ꝙ nullus fuit in populo, qui non manducaret de istis carnibus, & etiam Moyses, & Aaron, & omnes quantumcunque sancti, quia sciebant istud beneficium præstitum esse a Deo, vt omnes illo cōicarent, ideo nemo fuit qui non manducaret. Sed nunc quæretur, an Israelitæ viri iusti peccauerunt manducando de his carnibus. Dicendum putāt quidam, ꝙ sic, quia fuerunt impetratæ per peccatum, & a peccatoribus, ideo sine peccatis esse non poterat cibari de illis. Et dicendum non esse verum. Primo, quia id, quod Deus cōcedit aliquibus est eis licitum. Deus tamē concessit omnibus Israelitis carnes, vt supra ostensum est. ergo licitum erat mādučare de carnibus. Secundo patet, quia si peccauissent Israelitę boni manducando puniti fuissent a Deo, & tamen non puniti fuerunt, nisi soli murmurantes, ideo non peccauerunt alii comedendo.

Amplius dicendum, quòd comedendo de istis car-

F nibus nullus Israelitarum peccauit, idest nec mali, nec boni, de bonis notum est cū vsi fuerint priuilegio cōcesso sibi a Deo. de malis etiam patet, quia Deus dedit istos cibos toti populo, vt manducarent, si autem peccatum esset manducare, tenerentur non manducare, quia quilibet tenetur ad nō peccandum, sed hoc est absurdum, s. quòd Deus daret supernaturaliter cibos: & tamen quòd nullus manducaret de eis: immo teneretur ad non manducandum, ergo non peccabāt manducando, siue boni, siue mali.

Secundo, quia ita fuit de manna, nam Israelitę obtinuerunt illud per murmurationem Exodi 16. c. Et tamen postea licuit omnibus manducare de illo, quia alias toto tempore quadraginta annorom essent om-
G nes Israelitę in peccato manducando de māna, quod est absurdum. Cum autem obijcitur, quòd peccauerunt mali Israelitæ circa istas carnes, verum est quòd peccauerunt petendo illas: non tamen peccauerunt manducando de illis. istud colligitur ex litera, quia cū fuit data pœna peccatoribus, dicitur in litera, ibi sepelierunt populum qui desiderauerat carnes, & non dicitur qui comederat carnes, quasi dicat, quòd in comedendo non fuit peccatum, sed in desiderādo illas.

Nunc respondendum est ad rationes positas in cōtrarium. Ad primam dicendum, quòd nō soli qui petiuerunt carnes manducauerunt de illis, sed omnes q
H bus datę sunt. fuerunt tamen carnes datę toti populo, vt patet in litera, vt supra ostensum est, ergo omnes comederunt.

Ad secundum dicendum vno modo, ꝙ carnes istę petitę fuerunt in peccato per murmurationem, & fletum, & abominationem manna, ideo non comederētur sine peccato, nisi Deus concessisset illas. concessit tamen omnibus Israelitis manducare de eis, ideo nō peccauerunt manducando. Secundo potest dici, & verius, ꝙ etiam si petendo istas carnes fuerit peccatum, nullum tamen erat manducando de illis, etiam si non esset expressa concessio Dei, quia hic erant duo distincta, & vnum non dependebat ex alio, s. fuit desideriū, & petitio Israelitarum. fuit aliud, s. prętatio coturnicum. non dependebat secūdum ex primo, quia primū fuit aliquid humanum, secūdum fuit opus diuinum:
I si enim secundum depēderet ex primo, sicut erat primum malum, ita iudicaretur secūdum malum, & tā non fuit dependentia nec connexio, ideo secundum non fuit malum, ideo consequenter licuit vesci carnibus sic datis. Tertio, quia nullus poterit ponere peccatum in opere Dei, sed ipse carnes dedit populo, & cōsequenter fuit sine peccato, ideo non erat aliquid propter quod illicitum iudicaretur mādučare de illis carnibus. Quarto, quia ita fuit de manna, nam petēdo panes peccauerunt Hebręi, qui murmurabant Exo. 16. Deus autem dedit illis tunc manna, quod vocat panes eo. c. certum est tamen, quòd nullus Hebręorum peccabat manducando manna, siue murmurasset ad hoc ꝙ haberetur manna, siue non. Quinto, quia id quod p̄supponitur in ista ratione non est verum, s. ꝙ istæ car-
K nes fuerint nunc impetratæ per peccatum. nam verū est, quòd fuerunt petitæ per peccatum, sed non impetratæ per peccatum, quia licet peccatores murmurādo hoc peterent, forte Deus non concessisset illis, sed solum puniret eos ꝓ malo desiderio & murmuratione, quia tamen erant multi viri boni in populo voluit Deus compati eorum infirmitati, & dedit illis carnes, & sic peccatū fuit in petendo, causa tū impetrandi nō fuit peccatum, sed potē.s bonitas quorundam nō petentium, quibus Deus voluit cōpati. De hoc dicit Rabanus. carnalis populus Iudęorum spreto cęlesti cibo carnes desiderauit, sed Deus ita iudiciū ɔtēperauit, vt puniret malos, nec fragilibus alimoniam denegaret.

Quare

Quare Iosephus in sua historia aliter scribit de his, quæ ponuntur in hoc cap. quàm veritas se habeat, & cur multa sæpe tacet, quæ sacra Scriptura dicit.
Quæst. LXXXV.

Sciendvm autem, quòd Iosephus lib. 3. Antiquita. multo dissimiliter loquitur de his, quæ habentur in hoc cap. nam multa tacet, quæ hic habentur, & alia dissimiliter ponit. de septuaginta quidē viris, quomodo prophetauerint, & Deus dederit eis de spiritu Moysi omnino tacuit. quomodo etiā quidam pro labore itineris doluerunt, & ignis accensus a Domino cremauerit extremam partē castrorum, nihil dixit. De petitione autem carnium, & de eis, quę inde secuta sunt aliquid tetigit, & valde dissimiliter. Dicit enim Rabbi Salomon: multitudo seditionem fecit accusando Moysen, & necessitate sui profectus, dicendo ꝙ de terra eis bona suasisset exire, & cum illa perdiderint pro fęlicitate, quam se promiserat prębiturum diuersis miserijs tenerentur astricti, & aqua priuati, & sic contingeret, vt essent sine cōsolatione perituri. cumque multa sęuiora in illum virū dicerent: vnus quidem mouebat eos, vt neque Moysi, laborumque eius exhibitorum pro salute cunctorū immemores esse deberēt, neque de Dei adiutorio desperarent. plebs ad hoc potius est commota, & cōtra Moysen maior turba consurgebat: Moyses itaque cōfortās eos tali desperatione deiectos, licet turpiter ab eis fuisset contumeliam passus, tamen promisit eis se carnium multitudinem prębiturum, nō vno die, sed plurimis: illis autem non credentibus, & dicente quodam, vnde posset hęc tantis millibus, quæ prædixerat ministrare, Deus inquit, & ego, licet mala audientes a vobis, tamen non recedimus operantes pro vobis, & istud tarde nō prouenier. cumque dixisset hęc coturnicibus repletus est omnis exercitus, colligebantque eas circum astantes. Deus autem non tarde hanc reddit Hebræis iniuriam, & maledictum in se cōmissum, non parua siquidem multitudo eorum mortua est. Sed in his nō est admirandū de Iosepho, ipse quippe multa solet tacere, & multa dissimiliter dicere: alia vero quasi in contrarium, quā Scriptura sacra habeat: nihil tamen istorum sine causa facit. Quędam enim tacet, quia putat esse incredibilia eis, quibus scribit. Nam Iosephus scripsit gentilibus librum Antiquitatum, qui paucam fidem rebus diuinis accommodāt, ipse tamen ideo scripsit, vt aliqua fides dictis eius attribueretur: ideo illa quę putauit, non credibilia gentibus, tacuit, aut si necesse esset, ibi quædam illorum scibere cum quadam, quasi protestatione scribebat, s. ꝙ crederet qui vellet, & ꝙ nemo eum accusaret talia dicentem, quasi nō ex se, sed ex literis sacris scriberet. Sic autem fuit de septuaginta senioribus prophetantibus, & de spiritu Moysi eis dato, quia talia apud gētiles non sunt credibilia, tacuit illa Iosephus.

Eadē ratio fuit de crematione extremę partis castrorum pro dolore itineris: nā putauit non esse causam satis sufficiētem ad hoc, ꝙ crematur populus, dolere pro labore itineris: etiam quia istud a Deo factū refertur, s. ꝙ Deus cremauerit istos dolentes, apud gentiles tamen inconueniens reputatur multas tales operationes Deo tribuere: ideo tanquam rem nō satis credibilem tacuit.

Alia autem sunt, quæ tacet Iosephus, quia sunt ad ignominiam gentis suæ, quam ipse intēdit extollere, vel saltem excusare apud gētiles. sic fuit de adoratione vituli, & occisione viginti trium millium in monte Synai, Exo. 32. Nam istud totaliter tacuit Iosephus lib. 3. Antiquit. Alia autem non tacet, sed dissimiliter dicit, & ita fuit nunc de petitione carnium, & pœna

A inde secuta, vt ex verbis eius apparet pręcedēti quęst. istud facit ad occultandum confusionem gentis suæ, quia magna erat ignominia dicere eos plorasse pro desiderio carniū, quod ad paruulos pertinet, scriptura tamen ita asserit. sic de multis alijs vbicunque aliquid ignominiosum, vel ostendens paruitatem gentis Iudæorum ponitur in scriptura, sicut quòd principes gentis Iudæorum equitarent super asinos, vel pascerent boues, sicut erat in iudicibus, & regibus Iudæorum, Iosephus tacuit quędam, & alia excellentius dixit, scilicet, fuisse equos, & excellentem exercitū, vbi scriptura asinos ponit, vt patet quinto, & sexto libro Antiquita. & multa sunt huiusmodi. hæc dicta sunt, vt nemo miretur modum loquendi Iosephi, & propterea dubitet aliquid in literis sacris, quando viderit

B eum, vel tacere, vel dissimiliter, aut contrarie dicere ad illa, quæ habet scriptura. Nam & totum, quod habetur sequenti capit. de murmuratione contra Moysen, & de lepra Marię tacuit, quia putauit pertinere ad ignominiam principum gentis suę, & quia sępe introducitur diuina operatio de locutione Dei, & prophetia, quæ apud gentiles non sunt satis credibilia.

C A P. XII.

Locvtaqve est Maria, & Aaron contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, & (Maria murmurans cōtra Moysē lepra percutitur. Deut. 4.)

C dixerunt. Num per solum Moysen locutus est Dominus? Nonne & nobis similiter est locutus?

Locvtaqve. Dicto de murmuratione populi cōtra Dominum agitur hic de murmuratione contra Moysen seruum suum, quia propter vtrunque impeditus est populus ab itinere. Nam quia supra murmurauerunt petentes carnes, Deus dedit eis per vnum mēsem carnes, & ad extremum puniuit peccatores, si tamen ipsi non pe-

D tierant non oportuisset ibi manere per vnū mensem ad comedendum carnes; ita hic murmuratio fuit cōtra Moysen obiurgantibus Maria, & Aaron, propter quod secuta est lepra in Maria, & populus mansit septem diebus in castris non recedens ob hoc solum, vt patet infra, & diuiditur in tres partes. Primo ponitur obiurgatio. Secundo obiurgatorum reprehēsio. Tertio illata punitio. Secunda ibi. *Cum audisset.* Tertia ibi. *Iratusque.* Circa primum. *Locutaque est Maria, & Aaron contra Moysen.* Solum agitur hic de murmuratione istorum duorum in Moysen, & de verbis Domini contra eos: & dicitur. Locutaque est, in quo ponitur copulatiua, & videtur referri ad præcedentia, & sic est, ꝗa principiū rōnis incipit ibi, egressi de Sepulchris concupiscentię venerunt in Aseroth, & manse-

E runt ibi. Locutaque est Maria, idest, & in eadem māsione Aseroth, Maria locuta fuit contra Moysen. Alio modo potest continuari per istam coniunctionem, scilicet, quòd non solum locutus est populus contra Dominum in Sepulchris concupiscentiæ, sed & Maria locuta est etiam cōtra Moysen in Aseroth, & dicitur, quòd Maria, & Aaron locuti sunt: quid autem dixerint, infra dicetur. Sciendum quòd ista Maria erat soror Moysi, & Aaron, vt patet Exod. capitulo decimoquinto.

Quare

Quare Maria præponitur hic Aaron, & postea præponitur Aaron Mariæ. *Quæst.* I.

SED quæret quare ponatur hic Maria ante Aaron? quia vr̃, ꝙ prius debebat poni Aaron, cũ ipse sit vir etiam honorabilis valde, quia erat in summo sacerdotio.

Dici potest vno modo, ꝙ istud verum est, si in omnibus attẽderetur ordo dignitatis, vel rationis ad proponendum, vel postponendum: interdum tamẽ scriptura non curat de isto ordine, dum nõ recedat a veritate, istud patet in quibusdam alijs. nam Abraham, Isaac, & Iacob habent se per ordinem natiuitatis, & paternitatis: & hunc sequitur communiter scriptura dicens. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, vt patet Exod. 3. & 4. & Matth. 22. & fere vbicunque in scriptura de his dicitur, & tamen aliquando ponũtur per ordinem contrarium, s. Leuit. 26. recordabor fœderis mei, quod pepigi ad Iacob, & Isaac, & Abrahã. & forte non inuenitur alibi: sic etiam scriptura vti potuit hic, ꝙ licet deberet præponi Aaron fuit præposita Maria.

Secundo potest dici, ꝙ fuit propter ordinem natiuitatis: licet enim Maria non esset dignior Aarõ, erat eo natiuitate prior, & aliquando seruatur solus ordo temporis, sicut in multis in iure, qui prior est tẽpore potior est iure. De Maria ꝙ esset antiquior, quàm Aaron patet, quia Aaron erat antiquior Moyse tribus annis. Nam in exitu de Aegypto erat Moyses octuaginta annorum, & Aaron octuagintatrium. Exod. 7. cap. Maria tamẽ erat antiquior Moyse quindecim annis, vel quasi, quia illa erat puella adulta, & satis prudens, quando Moyses trium mensium existens fuit expositus in flumine, Exo. 2. cap. ideo esset maior Maria, quã Aaron duodecim annis, vel quasi; & ita potuit ei pręponi. Tertio, & principalius, quia scriptura ponit hic de Maria, & Aaron, ꝙ peccauerint murmurando cõtra Moysen, & vult eos arguere de hoc: ideo sicut qñ agitur de rebus pertinentibus ad excellentiam, vel dignitatem debet pręponi ille, qui est maior honore, vel dignitate: ita quãdo agitur de aliquo peccato, vel opere vituperabili debet pręponi ille, qui fuit turpior, aut magis deliquit, sed hic Maria magis peccauit, quã Aaron: ideo in ista narratione peccati debuit pręponi Maria, quasi maior: & ista est causa vera. & ex hoc sumitur documentum, ꝙ si aliquando bonum nostrũ, & alterius simul recitemus, alterum nobis præponamus. si autem contingat, quod de aliquo digniore nobis, & de nobis aliqua peccata, vel turpia fateamur, nos tãquam culpabiliores pręponamus. si autem nos de alijs crimina aliqua enunciemus, semper criminosiores in narratione præponamus.

Quarto fuit, quia non solum videtur Maria hic magis peccasse, quàm Aaron: immo sola Maria videtur peccasse, & murmurasse, & ꝙ Aaron non murmurauerit, sed quasi adiuuerit Mariam, vel dederit ei fauorem: ideo cum actus pertineat ad Mariam, & non ad Aaron debet pręponi ipsa tanquam operans, & Aarõ sequi tanquam fauens. hoc innuit litera ex modo loquendi, cum dicit. Locuta est Maria, & Aaron cõtra Moysen, & non dicitur locuti sunt Maria, & Aaron: nam si diceretur locuti sunt Maria & Aaron, significaretur actus esse communis, & non innueretur, ad quem magis, vel minus pertineret. Cum vero dicitur locuta est Maria, & Aaron, significatur totus actus ptinens ad Mariam, quia forte more mulierum multa procaciter cõtra Aaron locuta fuerat, & ꝙ Aaron sit concomitans solum, vel fauens. debuit ergo pręcedere Maria: & ista etiam est ratio efficax.

F *Quare posteá præponitur Aaron Mariæ in relatione, quam facit litera.* *Quæst.* II.

SED quęretur cum hic pręponatur Maria ipsi Aaron, quare postea in litera pręponitur Aaron Mariæ? Nam dicitur in litera. Locutus est Deus ad Moysen, & Aaron, & Mariam. Dici potest, ꝙ scriptura interdum nõ curat de ordine, sicut dictum est pręcedenti quęst. in ratione prima: ideo cũ supra præposuerit Mariam ipsi Aaron postea facit ẽ contrario.

Secundo dicendum & melius, ꝙ si aliquando scriptura mutat ordinem dignitatis vel rationis istud est raro, ꝙ autem seruet est, vt in plurimũ, sed supra scri-
G ptura mutauerat ordinem pręponendo Mariam ipsi Aaron: ideo nunc seruãdo ordinem pręponit Aaron Marię, & istud sępius facit: nam semel tantum pręposuit supra Mariam ipsi Aaron, & postea bis in isto capi. pręponitur Aaron Marię: nam dicitur semel locutus est Deus ad Moysen, & Aaron, & Mariam. iterum dicitur postea stetit in introitu tabernaculi vocãs Aaron, & Mariam. sic patet in exemplo allegato pręcedenti quęst. de Abraham, Isaac, & Iacob: nam rectus ordo est sic nominari: ideo quasi semper tenetur ille ordo: est autẽ ordo peruersus, vt dicatur Iacob, Isaac, & Abraham, & hoc videtur solum semel inueniri, s. Leuit. 26. cap.

Tertio fuit, quia ibi ponebatur Aaron, & Maria, & non Moyses. Hic autem ponitur etiam Moyses, & si
H Maria simpliciter præponeretur etiam deberet præponi Moysi, sed hoc erat inconueniens: ideo pręponitur Moses, & sequitur Aaron, & Maria.

Quarto fuit, quia Maria pręposita fuit ipsi Aaron in principio capituli ad ostẽdendum, ꝙ ipsa erat maior in peccato. post ea vero non agitur de peccato eorũ: ideo non pręponitur Maria, sed seruatur ordo debitus ipsorum. ista est causa vera, & patet hoc, quia in principio literę dicitur. Locuta est Maria, & Aaron cõtra Moysen, sed in loquendo contra Moysen erat peccatum: ideo Maria quæ grauius peccauit præponitur. postea autem agitur de locutione Dei ad istos, in qua non erat peccatum: ideo præponitur Aaron Mariæ cum dicitur. statim locutus est Deus ad Moysen, &
I Aaron, & Mariam. etiam postea dicitur de vocatione Dei, in qua similiter nõ erat peccatum: ideo pręponitur Aaron, cum dicitur stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam, & ista est causa præcipua. *Contra Moysen.* Grauiter peccabant Maria, & Aaron murmurando contra Moysen. Primo, quia erat proximus. Secũdo, quia erat seruus Dei, & durius est malum dicere de seruis Dei, quàm de alijs. Tertio, quia non erat in Moyse aliquid, propter quod de ipso fieri possit murmuratio. Quartò, quia erat frater Mariæ, & Aaron, & magis aliquis peccat cęteris paribus cũ nocet fratri suo carnali, quàm cum alicui alteri. *Propter vxorem eius Aethiopissam.* Idest occasio murmurandi de Moyse fuit vxor eius Aethiopissa. Quomodo autem ipsa fuerit occasio est dubium. Pro hoc sciendũ
K quantum attinet ad expositionem literę, quòd circa istam partem doctores Catholici, & Hebręi variè sentiunt: nam Iosephus, Eusebius, & Isidorus, & alij Historiographi communiter cũ Latinis expositoribus referũt, quod ista vxor Moysi Aethiopissa fuit Tharbis filia regis Aethiopum, quia dum Moyses iuuenis esset filia Pharaonis rogatu patris sui misit Mosen, quem in filium adoptauerat ducem bellatorũ contra Aethiopes, quia in omnibus prospere se habebat. Cũ autem obsideret Aethiopum fortissimam ciuitatem nomine Saba, q̃ inexpugnabilis videbatur, iniecit oculos suos in Ezu Tharbis filiã regis Aethiopum iã defuncti:

Historia Moysi accipientis uxorem de Aethiopia

functi: erat enim Moyses decorus, elegantis formæ, & in factis strenuus, & ei ciuitatẽ sub conditione tradidit, ꝙ eam acciperet in vxorem, qui vt militiæ suæ finem bonum acciperet eam in vxorẽ duxit. Cũque in Aegyptum Moyses redire vellet, nec ipsa cũ eo venire vellet, nec eum inde abire permitteret, Moyses fecit duc annulos opere naturali, quibus duas gẽmas inseruit. are vna memoriam. obliuionem vero altera aff bat: annulum vero obliuionis vxoris suę tradidit tero sibi retento, quę cępit Moysi obliuisci, & sic libere Moyses in Aegyptũ reuersus est: postea autem nõ legitur istam vxorem ad eum redijsse: ideo post eam alteram superduxit, quod illo tẽpore licitũ erat; & secundum hoc exponunt quidam literã dicẽtes, quod Aaron, & Maria locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, idest murmurauerunt cõtra ipsum, quia acceperat vxorẽ de Aethiopia, & reliquerat eam. Sed nullo modo consonat literę sequenti hoc, vt latius disputabitur infra in quæstionibus. Sed dicendum, ꝙ ista vxor Aethiopissa erat Sephora Madianitis. de vxore autem quã Aethiopissam dicũt, s. de filia regis Aethiopum historici sic locuti sunt, sed an fuerit, inferius in quęstionibus dicẽt, sed dato ꝙ fuerit non vocatur illa hic vxor Moysi, sed Sephora Madianitis, quia Madianitę erant de genere Ismael, a quo est quędam generatio nigrorum, & vocantur aliquo modo Aethiopes, & sic Sephora dicũt aliqui erat Aethiopissa, vel vocatur Aethiopissa, quia nigra erat accidentaliter. Et hoc posito aliqui dicũt, ꝙ Maria soror Moysi, & Sephora Aethiopissa ex more mulierum iurgatę sunt, quia aliqualem familiaritatem habebant. causa autem iurgij deducta ante Moysen defendit Moyses partẽm vxoris suæ: Aaron autẽ defendit Mariam sororẽ suam, & tunc Maria, & Aaron contra Moysen locuti sunt.

Sed adhuc non consonat literę inferiori, quia isti adduxerunt in confirmatione verborum suorum, ꝙ non fuerat Deus locutus per solum Moysen, sed etiã per ipsos, qđ non habebat causam ex dicto superiori. Item Deus respondit defendens Moysen, & distinxit de modo prophetandi, dicens ꝙ non erat idem modus prophetãdi in Moyse, & in alijs. ergo necesse est, ꝙ iurgium nasceretur ex aliquo alio, quod pertineret ad prophetiam.

Ideo aliter dicunt quidã, s. quòd in die, qua Heldad, & Medad prophetabant in castris, Maria, & Sephora erant simul, perueniṫque ad eas rumor de prophetia illorum. tunc dixit Sephora bñ illis, sed vęh vxoribus eorum, quia separabantur ab eis, sicut separauit se vir meus a me a die, qua loquitur cũ Domino, & ista est sententia Rabbi Salomon. Et quãtum ad hoc aliqualiter pręsupponit verum, quia licet actus matrimonialis licitus sit ad debitum finem, sed quia anima in eo totaliter efficitur caro, hebetatur acuties eius ad spiritualia contemplanda: ideo quãdo aliqui orationi vacare debent a matrimoniali actu abstinere decet, vt patet 1. ad Corin. cap. 7. quanto magis, qui Deum vident in actu prophetię: ideo Moyses qui speciali modo, & continuè Deo loquebatur, totaliter a coitu abstinebat cõiugali, vt semper ad Dei vacationem esset paratus, & tunc secundum Rabbi Salomon. Maria & Aaron iuerunt ad Moysen, & dixerunt ei, quare separabat se ab vxore sua, vel quòd Maria, & Aaron corã Sephora dixerunt contra Moysen loquentes. Moyses iniquè agit, nunquid ad eũ solum locutus est Dominus? etiã nobis locutus est, quare ergo specialiter se vult habere priuando te debito matrimoniali?

Aliter dicit Rabbi Abraham Aben Ezra, ꝙ quando Sephora dixit, quod Moyses ex die, quo loquebatur ad Dominum non adhęrebat vxori suę: responderunt Maria & Aaron dicentes. deciperis: non enim propter locutionem cum Domino hoc agit, quia ẽt nos cum Domino loquimur, & a matrimoniali opere non abstinemus, sed magis abstinet a te, quia nigra es, & deformis velut Aethiopissa. & hęc murmuratio & impositio falsitatis erat, ꝙ vir sanctus, sicut Moyses abstineret ab vxore, quia nigra, vel deformis erat, quasi appetens pulchritudinem ad incitamenta, & illecebras veneris: & sic exponitur litera. Locuta est Maria & Aaron cõtra Moysen, s. dicentes, quòd iniquè ageret abstinendo ab vxore. Quamquam isti modi supra assignati secundum mentem istorum conuenientes sint, nihil tamen differt, an sic vel aliter fuerit, sed solũ oportet, ꝙ esset aliquod negocium, in quo incidentaliter, vel directè tangeret de prophetia Moysi, & aliorum; ita vt propter hanc haberent occasionem Aaron & Maria loquendi contra Moysen verba, quę habentur hic, s. nunquid per solum Moysen locutus est Dominus, & Deus respõderet distinguens de modo prophetandi Moysi, & aliorum. Sed de his satis dictum sit pro breui expositione literę, quia veritas infra in quęstionibus dicetur, vbi latissime de istis opinionibus disputabitur.

Et dixerunt. num per solum Moysen locutus est Dominus? De istis verbis non constat, an dicta fuerint corã Moyse ad ipsum, vel solum ad vxorem suam: magis tamẽ videtur ex modo literę, ꝙ fuerunt dicta ad vxorem Moysi. Sed intelligendum, ꝙ non sunt ista prima verba iurgij: non sunt enim talia, quę a principio proponi deberent, sed alia fuerunt exordia iurgij: deinde ad confirmationem dictorũ suorum induxerunt Maria, & Aaron, ꝙ non solum per Moysen locutus fuerat Dominus, sed etiam per eos, & hoc solum scriptura enarrauit, quia alia verba iurgij fortè non multum attinebant, nec grauabant Moysen. ista autem fuerũt satis grauantia, quia ęquauerunt se Moysi dicẽtes esse prophetas, sicut Moyses erat. etiam contra Dominũ in hoc loquebantur, quia non dederat Deus illis spiritum suum, sicut Moysi. Ad hoc ergo solum respondet Deus. de cęteris vero, quæ forte puerilia, aut magis muliebria verba essent scriptura subticuit. *Nobis quoque similiter locutus est.* Sunt verba ad Sephorã vxorem Moysi, s. non est Moyses solum propheta, quia etiam nos prophetæ sumus, cum Dominus fuerit locutus nobis, & tamen non agimus ea, quæ Moyses, s. abstinendo a matrimoniali actu, sicut ipse abstinere vult, & tamen iniustè agit.

Modus respondendi Dei, & enarrandi hic factum fuit valde conueniens, & artificialis, sicut cum aliquis arguit in aliqua arte, & confirmat argumentum suũ, si illa confirmatio non suscipiatur, totum argumentum infirmatur, & in respondendo satis est demonstrare illam confirmationem non esse solidam, vel negare eam, & non oportebit replicari argumẽtum: sic enim factum est hic, quia in confirmatione ista, s. num per solum Moysen locutus est Dominus? nobis quoque similiter locutus est hic pręcedebat tota vis obiurgationis; ideo destruendo istam confirmationẽ sufficienter est responsum nihil amplius replicando. Etiam fuit specialiter facta replicatio huius dicti Marię & Aaron, quia propter istud secuta sunt verba Domini, quæ infra habentur de distinctione modi ꝓphetandi, quæ pertinent ad magnum documentum, & quia illa non ponerentur, nisi exprimeretur hic occasio ponendi illa expressa est confirmatio. Id autem super quo principaliter iurgium erat forte non pertinebat ad aliquam doctrinam moralẽ, vel ad aliquod documentum sacræ Scripturæ; ideo non fuit expressum.

An

An Aaron & Maria erant Propheta. *Quæst.* III.

CONSIDERANDVM autem circa id, quod Maria,& Aaron dixerunt hic, s. nobis etiam similiter locutus est, in quo innuunt se esse prophetas,& si forte ipsi non essent prophetæ,nulla erat melior increpatio, quàm eos mendaces comprobare, & tunc daretur eis maior pœna a Deo. non tamen arguit Deus eos ex hac parte, sed solum ꝙ non erant ipsi prophetę eodem modo, quo Moyses: ideo videtur concedere id,quod ipsi dixerunt, scilicet quòd Deus eis similiter locutus sit.

Et verum est, ꝙ tam Moyses, quã Maria erãt prophetę,ad quod solum requiritur, ꝙ Deus loquatur illis; non tamen ita frequenter loquebatur,sicut Moysi.etiam non erat idem modus loquendi ad eos, & ad Moysen. ꝙ autem Marię Deus locutus fuerit,patet, quia ipsa vocatur prophetes,Exo. c.15.s.sumpsit ergo Maria prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua. quamquam autem non appareat quid ei Deus locutus fuerit,& etiam an locutus fuerit,quia tamen dicitur, ꝙ erat prophetissa sufficienter dictum est. De Aaron autem, ꝙ esset propheta magis apparet, quia aliquando loquebatur ei Deus soli,& aliquando ei,& Moysi, ꝙ autem loqueretur ei soli,patet Leui.cap.10. vbi ad solum Aaron dixit Dominus,vinum, & omne quod inebriare potest,non bibetis tu, & filij tui. Aliquando loquebatur Deus ad Moysen,& Aaron,vt patet Leui.c.11.& in alijs locis: ideo propheta erat.

An Moyses habuit in vxorem filiam regis Aethiopum, & an habuerit simul Sephoram filiam Ietro, & quo ordine. *Quæst.* IIII.

SED est quæstio nunc pro ampliori declaratione textus de vxore Aethiopissa Moysi, quæ esset ista.

Aliqui dicunt,quòd esset filia regis Aethiopum nomine Tharbis, de qua supra in expositione literæ dictum est, & ista potest recte vocari Aethiopissa,quia erat de Aethiopia, vt sunt isti Aethiopes propinqui Aegyptijs ex parte Meridiana. Sed aduertendum,quòd hic possunt duo considerari. Vnum est an Moyses habuerit talem vxorem Aethiopissam. Secũdo an ea, quę dicuntur hic intelligantur de illa vxore Aethiopissa, vel de aliqua alia. De primo dicendum, quòd non est dubium, quin Moyses habuerit in vxorem Tharbis filiam regis Aethiopum, quia Iosephus lib.2.Antiqui.refert latissime, quomodo Moyses dux belli Aegyptiorum contra Aethiopes accepit in vxorem filiam regis Aethiopum,sed in his,quę sunt pure historica, & non repugnant sacrę Scripturę credendũ est Iosepho, qui fuit vir harum rerum peritissimus. Etiam doctores nostri,vt Isidorus, & quidam alij, qui historias referunt,dicunt Moysen habuisse filiã regis Aethiopum in vxorem, quod partim dicunt moti ex auctoritate Iosephi, qui illud prius scripsit: partim autem propter sacram Scripturam, quæ hic dicit,quòd Moyses habuit vxorem Aethiopissam.

Sed tunc quæretur cũ præter istam habuerit Moyses aliam, scilicet, Sephoram filiam Ietro sacerdotis Madian. Exod.2.capit. quo ordine accepit eas in vxores,id est, quam prius, & quam posterius, & quomodo se habebant istę duę vxores ad Moysen. De primo dicunt aliqui,ꝙ non potest cõstare,quo ordine Moyses accepit istas, quia de vna earum, id est Sephora habetur in scriptura. s.Exod.cap.2. quando accepit eam Moyses.de alia nihil dicitur, quando aut qũo accepit.

Sed dicẽdum, ꝙ de isto ordine non est dubiũ,quin Moyses acceperit filiã regis Aethiopum: deinde acF cepit Sephoram; hoc patet ex Iosepho lib.2.Antiqui. nam Moyses cum esset in gratia Pharaonis regis Aegypti adoptatus a filia eius misit eum Pharao contra Aethiopes,in quo bello accepit Tharbim filiam regis Aethiopum in vxorem: deinde reuersus in Aegyptũ occidit ibi quendam virum Aegyptium propter quẽ & propter inuidiam quorundam principum, & consiliariorum regis tẽdebat insidias Pharao Moysi, quas cum cognouisset Moyses timuit, fugitque in terram Madian. hoc autem partim expressit sacra Scriptura, s. ꝙ Moyses timuit regẽ Aegypti propter Aegyptiũ quem occiderat, & fugit de Aegypto in terram Madiã,Exo.2.c.sed postea numquã reuersus est in Aegyptum, vsquequo liberauit inde Hebręos, & cum maneret in terra Madian accepit in vxorem Sephoram
G filiam Ietro. eod.cap. Etiam satis apparet ex ratione, ꝙ Moyses primo acceperit filiam regis Aethiopum, quàm Sephoram,quia postquam acceperit Sephorã, non videtur ꝙ potuerit accipere filiã regis Aethiopũ, & patet,quia si acceperit Moyses filiam regis Aethiopum, non erat alius modus,nisi ille quem refert Iosephus,s. ꝙ Moyses dux Aegyptiorum contra Aethiopes illã acceperit: Moyses tamen non potuit esse dux Aegyptiorum, nisi antequam fugeret de Aegypto timens Pharaonem, sed prius fugit, quàm acceperit Sephoram filiam Ietro in vxorem,Exo.2. Ergo prius accepit filiam regis Aethiopum,quàm Sephoram filiam Ietro.

Item quia quando Moyses fugit de Aegypto erat
H annorum 40.vt patet Act.7.cap.mansit autem in terra Madian cũ Ietro socero suo pascens oues eius alijs quadraginta annis.eod.cap. & interim numquam recessit de terra Madian, quia nõ audebat redire in Aegyptum, quousque Deus iussit ei ire ad liberandum Israelitas,Exo.3.& 4.& tunc erat annorum octuaginta, Act.7. & Exod.7.cap. post hoc autem non potuit accipere in vxorem filiam regis Aethiopum, quia iã non mitteretur a Pharaone cõtra Aethiopes,sed potius ipse iuit ex parte Dei contra Pharaonem, & Aegyptios ad flagellandum eos omni plaga: ideo necesse fuit,quòd vel Moyses non accepit in vxorem filiam regis Aethiopum, vel accepit eam priusquam Sephoram.

I

Quomodo Moyses fouebat duas vxores. *Quæst.* V.

SED tũc manet dubium cum Moyses haberet istas duas vxores: quomodo se habebat ad illas,& quomodo volebat habere duas vxores?

Aliqui dicũt, quòd istud nullum incõueniens erat,quia illo tempore licitum erat: siue enim accipiatur tempus ante legem, siue post legem datam,licuit haberi duas, vel plures vxores. de tempore ante legẽ patet in Iacob, qui fuit pater omnium Hebræorum: nam ille habuit quatuor vxores, Gene.29. & 30.cap. Abraham quoq; primus Patriarcha Hebræorũ duas vxores simul habuit, s. Sarram,& Agar,Gene.16.cap.
K de tempore post legem,patet quia Helcana pater Samuelis habebat simul duas vxores,primo Reg.1.cap. & Dauid habebat multas.2.Reg.3. & 5.cap.& ideo licebat Moysi nunc habere duas: potissimè quia erat ante legem datam, quando non astringebatur Moyses ad aliquid, sed poterat tenere consuetudinẽ aliorum hominum. Dicunt ergo quòd Moyses habebat simul istas duas vxores, quia licitum erat eas habere, & etiam cohabitabant ei, sicut Iacob simul habebat quatuor vxores, quæ morabantur cum eo, & pater Samuelis simul habebat duas, & vna aliã affligebat, 1.Reg.1.cap.

Sed

Sed dicendum, quòd istud non est verum: Moyses enim numquam habuit istas duas simul, sed postquã desijt habere vnam, habuit aliam. nam filia regis Aethiopum noluit redire cum Moyse in Aegyptum, & ipsum Moysen apud se detinebat. Dicũt igitur multi antiqui, ꝙ cum opus esset ipsi Moysi redire in Aegyptum, nec vellet vxor sua redire cum illo, nec ipsum dimittere, vt rediret: ipse vt peritus astrorũ duas imagines sculpsit modo, quo supra tactum est in expositione literę, & ille libere in Aegyptum reuersus est.

Sed ista multi antiqui asserũt, & historia scholastica, sed non Iosephus: quicquid tamen fuerit certum est, ꝙ ista vxor Moysi non redierit cum eo in Aegyptum, quia illa erat regina Athiopum. nollet ergo deserta regione sua ire in terrã Aegyptiorum, qui erant hostes Aethiopum, & sic Moyses sine cõiuge, & spe coniugis rediret.

Sed obijcietur, ꝙ cum adhuc viueret prima, q̃ erat legitima vxor, quomodo Moyses accipiebat aliam? Dici poterat vno modo, ꝙ fortè illa iam non viuebat; & hoc notum erat Moysi: ideo poterat accipere quãcunque aliam. Secundo & præcipuè, quia dato quòd illa viueret, poterat Moyses illam repudiare, quia secundum legem licebat viro repudiare vxorem, Deut. 24. cap. & antequã esset lex Moysi similiter inter gentiles repudiabantur vxores, sicut etiam iura humana postea illud habuerunt, & ita ante legem Dei poterat Moyses iuxta consuetudinem omnium gentium repudiare vxorem. Tertio fuit, quia ipsa noluit venire cum Moyse: vnde potius ipsa repudiabat eum, & sic Moyses habuit iustissimam causam accipiendi aliam vxorem. Credẽdum est enim, ꝙ si illa voluisset sequi Moysen, etiam si liceret ei accipere aliam, numquam acciperet, quia tamen illa noluit sequi eum, & Moysi nõ expediebat esse sine vxore, accepit filiam Ietro in vxorem.

An ista vxor Aethiopissa, propter quam orta est murmuratio Mariæ, & Aaron contra Moysen sit Tharbis filia regis Aethiopum, vel Sephora Madianitis.
Quæst. V I.

CVM ostensum fuerit, ꝙ Moyses acceperit in vxorem Aethiopissam, idest filiã regis Aethiopum: manet nunc secundum dubium, quod tãgebatur supra, s. an ista sit, de qua fit hic sermo, & vocatur Aethiopissa?

Aliqui dicunt ꝙ sic, quia nõ habuerat Moyses aliã vxorem Aethiopissam. Sed dicendum videtur ꝙ nõ, primo quia scriptura non faceret mentionem de aliqua vxore Moysi, de qua non pręcessisset sermo, vt constaret, ꝙ esset vxor Moysi, & tamen de ista filia regis Aethiopum non pręcessit sermo, ꝙ Moyses accepit in vxorem. ergo nõ vocabitur ipsa Aethiopissa. Secũdo, quia litera innuit, ꝙ ista erat vxor Moysi. certum est tamen, ꝙ filia regis Aethiopum nõ erat vxor Moysi, quia licet aliquando fuisset iam non erat, cum noluisset venire cum Moyse, & ob hoc Moyses accepisset aliam. Tertio, quia dicitur hic, ꝙ Aaron, & Maria locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam. Cum ergo illa nunc pręstaret causam loquendi cõtra Moysen, oportebat ꝙ nunc esset vxor Moysi, & actualiter maneret cum Moyse in deserto: & inde esset occasio Marię, & Aaron loquendi contra Moysen. nã si illa esset absens, sicut filia regis Aethiopum non poterat pręstare aliquã causam loquendi contra Moysen. Quarto, quia dato ꝙ Maria, & Aaron vellent loqui de illa Aethiopissa, quę fuerat aliqñ vxor Moysi, nõ videtur quid possent loqui, quod faceret ad propositum, quia illa nullam causam pręstabat

A ad hoc. Dicendum igitur, ꝙ non est ista vxor Aethiopissa Moysi, filia regis Aethiopum. Alij dicunt, quòd ista fuit vxor Moysi aliqua femina de Aethiopia, quã Moyses accepit in vxorem, cum liceret simul plures habere, & sic vocabitur Aethiopissa. Dicendum ꝙ non stat. Primo, quia scriptura de nullo tali facit mẽtionem, & non est asserendum, ꝙ non habet fundamentum. Secundo, quia non est verisimile, ꝙ Moyses posset habere aliquam vxorem de Aethiopia. nã Aethiopes distant a regione, in qua nũc erat Moyses. Sed dicendum, ꝙ ista vxor Aethiopissa erat Sephora filia Ietro. nam nullam aliam vxorem legit habuisse Moyses, & non est ponenda pluritas sine causa.

Sed obijcietur, ꝙ ista nõ esset Aethiopissa, quia ista B erat de terra Madian, vbi morabatur Ietro pater eius. Exo. 2. & 3. sed illa terra multum distat a regione Aethiopum magis, quàm Aegyptus, cũ sit apud deserta Arabię circa montem Synai, & non lõge a mari rubro, vt dicit Iosephus lib. 2. Antiqui.

Dicunt quidam, ꝙ vocatur Aethiopissa, non quasi esset de Aethiopia, sed quia erat nigra, sicut mulierès Aethiopissę: ita & nos vocamus aliquos Aethiopes, quia nigri sunt, licet ad Aethiopiam non pertineant. Sed dicendum, ꝙ istud non conuenit, quia scriptura non habet nigra, sed sicut Aethiopissa. tñ cõstat, quòd scriptura non vocaret eam Aethiopissam, vel nigrã, quia non exprimeret hunc defectum eius sine causa: nihil enim ad propositum istud facit. Dicendum igitur, ꝙ vocatur Aethiopissa, i. de terra Madian, q̃a Ma- C dianitę solebant vocari Aethiopes, vt colligitur. 2. Para. 20. c. vbi rex Iosaphat dicitur ꝑsecutus Aethiopes, & tñ illi non poterant esse, nisi Madianitę, vel populi propinqui, considerando loca, in quibus Iosaphat persecutus fuit illos. Ista est sententia August. s. de vxore Moysi Aethiopissa, vtrum ipsa sit filia Ietro, an alterã duxerit, vel superduxerit, & respondet ipsam fuisse, credibile est. de Madianitis quippe erãt qui in Paralip. Aethiopes dicunt, q̃ñ contra eos pugnauit Iosaphat. nam in his locis dicitur eos persecutus populus Israel vbi Madianitę habitant, qui nunc Saraceni vocantur, sed nunc eos Aethiopes ferè nemo appellat, sicut solent locorum, & gentium nomina, plerũque vetustate mutari. & ista videtur esse intentio scripturæ. D

Quid locuti sint Maria, & Aaron contra Moysen.
Quæst. V I I.

SED quęretur cum Maria, & Aaron locuti fuerint, nunc contra Moysen quid locuti sunt? Aliqui dicunt, ꝙ non constat, quia multa facta sunt, quæ scriptura non refert.

Sed dicendum ꝙ non stat, quia scriptura expressit hic, quid dixerint, s. & dixerunt num per Moysen solũ locutus est Dominus? nonne & nobis similiter locutus est? an vero aliquid aliud pręter istud dixerint, non constat, neque opus est constare, quia propter istud solum indignatus est Deus, & istud est, ad quod solũ E respondet: vnde si multa alia essent, quę isti dixissent contra Moysen, scriptura non curaret de alijs, quia non erat opus responderi ad illa; & oportet hoc, quia tota locutiõ Dei ad Mariã, & Aaron fuit ꝑpter istud, quod dixerunt, & ad istud respondet Deus ostendẽs, ꝙ non dixerint verum, quia nõ erat aliquis propheta, sicut Moyses, si tamẽ aliquid aliud fuisset dictum dignum responsione Deus ad illud responderet, quod non fecit. Ideo dicendum, ꝙ vel istud solum dictum est contra Moysen, vel si aliqua alia dicta fuerunt, illa parum tangebant ipsum: ideo Deus non curauit respondere, nisi ad hoc.

Quomodo

Quomodo Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, seu Madianitidem, & quæ fuit occasio murmurandi, & quæ verba dixerunt contra eum. Quæst. VIII.

ADhuc quæretur quomodo Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen ꝑpter vxorem eius Aethiopissam? Aliqui dicunt, ꝙ murmurauerunt de Moyse, quia dimiserat filiam regis Aethiopum, quam accepit in vxorem, & postea duxit Sephoram. Sed dicendum, ꝙ non stat. Primo, quia non habebant aliquam causam murmurandi: cũ Moyses nihil iniquum egisset. nam ipse non dimisit filiã regis Aethiopum, sed dimissus est ab ea, quia illa noluit sequi eum, & dato ꝙ dimissa illa, vel retenta accepisset Sephoram non peccabat, quia licebat tunc repudiare vxores, vel non repudiando habere multas simul. Secundo & præcipuè, quia istud nõ facit ad propositum. nam dicitur, ꝙ locuti sunt cõtra Moysen, & dixerũt. num per solum Moysen locutus est Dñs? ꝙ tñ per eum solũ, vel per alios simul loqueretur, non erat ad propositum de vxore Aethiopissa dimissa, vel repudiata a Moyse, & Sephora supducta. Tertio, quia videtur, ꝙ vxor Moysi Aethiopissa erat præsens, quando dicebantur ista verba, & ꝙ dirigebãtur ad eum, quia nõ fuerunt dicta ipsi Moysi cum dicatur. num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter locutus est? & ita apparet ex modo verborum, ꝙ Aaron, & Maria dicebant istud vxori Moysi, respondendo ad aliquid, quod illa dixerat, sed illa vxor Aethiopissa non erat pręsens, nec esse poterat: ideo non fuit dictum propter illam. Quarto, quia ostensum est supra, ꝙ vxor Aethiopissa, quę hic nominatur non est filia regis Aethiopum, sed Sephora filia Ietro. ergo non poterat esse ista murmuratio propter filiam regis Aethiopum, ꝙ relicta, vel repudiata esset. Dicendum est, ꝙ loquebantur cum vxore Moysi, vel contra illam. De illo, ꝙ loquebantur cum vxore Moysi, non constat hic, siue illud esset in offensam mulieris, siue non, & istud est, de quo quæritur. aliud est, quod dictum fuit contra Moysen, & istud expresserit litera, s. num per solum Moysen locutus est Dominus? sed quicquid fuerit illud, quod dictum est ad vxorem Moysi, vel de illa, constat, ꝙ ex illo habuit originem, id quod dixerunt contra Moysen: ideo dr̃ ꝙ locuti sunt contra Moysen ꝑpter vxorem eius Aethiopissam. & ista est causa quare omnes, qui exponũt istam literam, & conantur inuenire, quid est, quod dictum fuerit ad vxorem Aethiopissam, vel de illa, introducunt talia, quę possint conuenire his verbis dictis cõtra Moysen. s. num per solum Moysen locutus est Dominus? & rectè agunt.

Dixit ergo propter hoc Rabbi Salomon, ꝙ Maria & Aaron, & Sephora vxor Moysi simul loquebantur die, quo prophetauerũt Heldad, & Medad in castris, & dixit Sephora bonum est illis, sed malum est vxoribus eorum, quia separabunt se ab eis, sicut meus non copulatur mihi, postquam incępit prophetare, & tũc Aaron, & Maria indignati dixerunt, ꝙ non rectè agebat Moyses, quia non erat causa sufficiens ad hoc locutio Dei. nam ad ipsos etiam loquebat̃ Deus, & tñ nõ abstinebat ab vxoribus suis, nec Maria a viro suo.

Sed contra, quia illud asserit Rabbi Salomon dictum esse die, quo prophetauerũt Heldad, & Medad, sed fuit postea plusquam per mensem, vt dicet̃ infra.

Concedendum est nõ posse stare dato illo pręsupposito, sed poterat dici, ꝙ nõ fuisset illo die, sed postea fuisset, tamẽ illa causa, s. loquendo de Heldad, & Medad. Sed adhuc dicendum, quòd istud nõn satis stat. Primo, quia non est verisimile, ꝙ Moyses abstineret F ab vxore sua, ex quo cęperat Deus loqui ad illũ, quia prophetia non inducit tale onus. nam licet verum sit, ꝙ spiritus prophetię non tangit corda prophetarum, dum manent in isto actu coniugali, nec etiam mouet ad illum, tamen non est necesse, ꝙ abstineat propheta per aliquantum tempus a copula coniugali ad hoc, ꝙ recipiat reuelationem a Deo, maximè quantũ ad redditionem debiti, quę non est in potestate coniugati. 1. ad Cor. 7. nam Origenes cuius est istud dictum, nõ dixit, nisi ꝙ in isto actu coniugali, idest, quamdiu durat, non tangit spiritus propheticus corda prophetarum; & hoc satis concedendum est. Secundo, quia non est verisimile, ꝙ ẽt si Moyses abstineret ab vxore sua illa diceret Marię, & Aarõ fratribus Moysi, quòd G Moyses non copulabatur ei, quia istud nulla mulier diceret, nisi valde impudens, quod non est credendũ de vxore Moysi. Tertio, quia non est satis probabile, ꝙ Aaron, & Maria respõderent tunc, sicut pręsupponitur, s. per nos loquitur Deus, & tamen nos non abstinemus a copula coniugali: nõ enim erant isti in tali ætate, & maxime Maria, ꝙ de eis putaretur, quòd vacarent operę carnali. nã Aaron erat octuagintatriũ annorum, quando exijt de Aegypto, Exo. 7. & quia nunc transierãt duo anni ab exitu de Aegypto supra 10. cap. esset octuagintaquinque annorũ, in qua ętate dubium est an venereis vacaret, vel de eis loqueretur, sed quicquid sit de Aaron. de Maria saltem certũ est, ꝙ non vteretur venereis, etiam si haberet virum, quia ipsa esset nunc quasi centum annorum, quod patet, H quia Moyses erat nũc octuagintaduorum annorum, sed Maria excederet Moysen quindecim annis, vel quasi. ergo ipsa esset nonaginta septem annorum. Primum patet, quia Moyses erat octuaginta annorũ in exitu de Aegypto: nunc autem erat secundus annus ab exitu de Aegypto, supra 10. ca. ideo erat octuagintaduorum annorum. Secundum patet, quia qñ Moyses natus est. Maria esset quindecim annorũ, vel quasi, quia erat puella astuta potens loqui prudenter dissimulando veritatem; ita ꝙ non perciperetur intentio eius ad hoc ꝙ Moyses trium mensium existens liberatus de flumine redderetur matri suę quasi alienę. Exo. 2. cap. quod non posset facere, nisi puella adulta, scilicet quindecim annorũ, aut quasi, & ita esset, nunc I Maria annorũ nonagintaseptem, in qua ętate certũ est, ꝙ non vacaret venereis. Istud patet, quia tempore Abrahę, viuebant homines, vsque ad centum, & octuaginta annos. nam Abrahã vixit annis cẽtum septuagintaquinque, Gen. 25. Isaac vero filius eius vixit cẽtũ, & octuaginta annis, Gen. 35. & tamen tunc Sara vxor Abrahę risit, quando dictum est ei per Deum, ꝙ conciperet existens nonaginta annorũ, Gen. 18. quasi reputans hoc impossibile. & dicitur eod. cap. ꝙ desierant ei fieri muliebria: & Apostolus dixit, tunc emortuam esse vuluam eius, ad Rom. 4. cap. ergo a fortiori tempore Marię, & Moysi, quando vita hominum solum extendebatur, vsque cẽtum & viginti annis, mulier nonaginta annorum nõ esset apta ad venerea, & multominus mulier nonagintaseptem annorũ, sicut K erat nunc Maria. ergo non diceret illa, ꝙ vacabat copulæ coniugali, licet haberet spiritum prophetię; & ita positio ista Rabbi Salomon, non est satis verisimilis. Alij præsupponunt id, quod Rabbi Salomon, l.q. Sephora vxore Aaron, & Maria loquebantur cum Sephora vxore Moysi propter Heldad, & Medad prophetantes, dixeritque Sephora, ꝙ abstinebat ab ea Moyses, ꝑpter collocutionem Dei, & tũc Aaron, & Maria dixerint: decipĕris, quia non propter hoc abstinet a te, sed quia es nigra, sicut Aethiopissa; & ad hoc inducunt id, quod dicitur in litera, quòd locuti sunt Aaron, & Maria cõtra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, idest nigram,

3. Opin. Abul... ra.

nigram, cum alibi non soleat vocari Aethiopissa. Sed dicendum, ꝙ ista positio non est rationabilis, cũ præsupponat id quod illa, quę improbata est præcedenti quęst. Primo, quia non est credibile, quòd Moyses abstineret ab opere cõiugali propter collocutionẽ Dei. Secundo, quia dato ꝙ abstineret non erat verisimile, ꝙ vxor sua, quę erat mulier pudica diceret, quòd vir suus non copulabatur ei. Tertio, quia non est credibile, ꝙ Aaron, & Maria dicerẽt se vacare copulę, licet Deus ei loqueretur ꝓpter illa, quę dicta sunt. Quarto, quia adhuc concessis pręcedentibus non erat credendum, quòd Maria, & Aaron dicerent vxori Moysi, ꝙ Moyses non copulabatur ei, quia erat nigra. nam ista verba nõ essent, nisi hominum leuissimę auctoritatis, & inuidorum, qui loquerentur ad nocendum, & sine causa, quod non est concedendum de Aaron, & Maria. Quinto, quia dato quòd vxor Moysi esset ita nigra sicut isti dicebant, quod non est satis verisimile, non abstineret nunc Moyses ab ea propter nigredinem, quia istud pertinebat ad homines amatores carnis, q pulchritudinem corporis sequuntur, quòd non esset in Moyse, qui erat vir sanctus, & abstractus a carnalibus. Sexto, quia si propter hoc Moyses abstineret ab vxore multomagis abstinuisset, quando erat iunior. nam Moyses erat nunc octuagintaduorum annorũ, vt ostensum est pręcedenti quęst. quãdo autem accepit Sephoram in vxorem erat annorum quadraginta. nam statim, vt iuit in terram Madian accepit illam in vxorem, vt colligitur Exo. 2. cap. sed quando illuc iuit erat annorum quadraginta, Act. 7. ergo, vel tunc non erat Sephora nigra, sicut Aethiopissa, & consequẽter nec postea esset, vel si tunc erat nigra nõ obstãte hoc placuit Moysi eam accipere, & a fortiori quando ipse esset annorum octuagintaduorum, non abstineret ab ea propter nigredinem. Septimo, quia siue esset nigra, siue non, Moyses ante hoc cũ esset in terra Madian copulabatur ei, genuitque ex ea duos filios, scilicet, Gerson, & Eliezer, Exod. 2. cap. ergo nunc senior existens non abstineret ab ea.

Ad motiuum huius positionis dicendum, quòd nõ est conueniens, quia Sephora vxor Moysi nõ vocatur ibi Aethiopissa, idest nigra, sed Aethiopissa, i. de terra Madian, vt supra expositum est. Secundo, quia dato ꝙ Maria, & Aaron vocassent vxorem Moysi Aethiopissam, idest nigram, non diceret sic scriptura, s. locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius Aethiopissam, sed propter vxorem eius, quam dixerãt esse Aethiopissam. nam iuxta tenorem literę scriptura asserit eam esse Aethiopissam, & non illi.

Dicendum igitur, quòd pręcedens positio nõ stat, sed fuit aliquid alterum, quod Aaron, & Maria locuti sunt cum Sephora vxore Moysi. Et videtur dicendũ, ꝙ isti tres colloquerentur, s. Aaron, & Maria, & vxor Moysi, quia erant propinquissimi in cognatione, & cum sępe colloquerentur accidit, quòd vxor Moysi muliebriter extolleret seipsam super Mariam sororẽ Moysi, & istud esset ꝓpter dignitatem viri sui Moysi, quã dicebat esse in eo, ꝙ Deus loquebatur cũ eo, vel incideret sermo, in quo fieret comparatio horũ triũ fratrum, s. Moysi, Aaron, & Mariæ, & vxor Moysi extolleret valde Moysen super Aaron, & Mariam, & tunc indignati Aaron, & Maria dixerunt, ꝙ non erat Moyses maior eis, qa illa laudabat Moysen, ꝙ loqueretur cum Deo, & tamen ipsi ita loquebantur cum Deo, sicut Moyses. istud est valde verisimile, quia scriptura in tota responsione Dei non introducit aliquid quod pertineat ad copulam carnalem, sed factum est ad ostendendum Moysen esse excellentiorẽ ipsis Mariæ, & Aaron, & omnibus de populo: ideo videtur, ꝙ ista verba, q̄ fuerunt Marię, & Aaron ad vxorẽ Moysi

A non fuerunt super aliquo pertinente ad venerea, sed super contentione de excellentia, scilicet, quis alteri pręponeretur, & licet hoc posset fieri duobus modis, sicut supra tactum est. Vno modo, quòd esset cõtentio inter Mariam sororem Mosi, & vxorẽ eius, & vellet vxor Moysi pręponere se Marię, quasi esset excellẽtior propter virum suum, cũ quo Deus loquebatur. Alio modo, ꝙ sermo esset de tribus fratribus Moyse Aaron, & Maria, & vxor Moysi diceret esse Moysen excellẽtiorem, videtur quòd magis fuerit primo modo; & hoc quia consuetum est, quòd fęminę leuitate muliebri cõtendant de excellentia, & vxor pręponat se sorori viri sui, vel soror vxori fratris sui. nunc vero Sephora pręponeret se Marię sorori Moysi.

B Secundo patet hoc, & fortius, quia litera innuit, ꝙ ista contentio licet pertineret ad Aaron, & Mariam simul cũ ipsi dixerint, quòd ad eos loquebatur Deus, sicut ad Moysen: magis tamẽ pertineret ad Mariam, quia ipsa grauius locuta est contra Sephoram, & contra Moysen, & patet hoc ex pœna inflicta, quia Maria fuit percussa lepra, Aaron autem nõ fuit factus leprosus, neque inflicta fuit ei alia pœna, vt patet in litera. si tamen Aaron in hoc magis contenderet ipse grauius peccaret, & durius puniretur. ergo magis peccauit Maria. Sed si esset cõtentio secundo modo, scilicet, quòd loquẽdo de tribus fratribus pręponeret Sephora Moysen ipsi Aarõ, & Marię, magis pertineret ista contentio ad Aaron, quia erat maioris dignitatis, quam Maria, cum esset vir, & summus sacerdos, C & sic magis loqueretur cõtra Moysen: vnde grauius peccaret, & durius puniretur, quod non factum est, pertinebat ergo cõtentio ista ad Mariam, & vxorem Moysi.

Tertio patet ex eo quòd dicitur propter vxorẽ eius Aethiopissam, idest Madianitidẽ, scilicet, quia nõ dixit scriptura absolutè, quòd locuti sunt ꝯtra Moysen propter vxorem eius, sed dixit propter vxorem eius Aethiopissam, idest Madianitidẽ, quasi innuat, ꝙ esse vxorem Moysi Madianitidem faciebat aliquid ad istam contentionem. Istud autem esset, quia cũ Maria, & vxor Moysi contenderent, quę esset excellentior diceret vxor Moysi, quòd erat excellentior pro- D pter virum suum, cui soli Deus loquebatur. Maria autem obijceret duo contra hæc. Primum quòd nõ solũ nõ erat excellentior, immo non erat æqualis, quia Maria erat de populo Dei, & genere electo, scilicet, de Israelitis. Sephora autem erat de gentilibus, qui non pertinebant ad Deum, quia erat Aethiopissa, idest de Madian. Secundum erat, quia licet Moyses esset propheta, nõ erat propter hoc vxor eius excellentior alijs mulieribus, quia etiam alij erant prophetę, s. Maria, & Aaron. Ista sententia videtur multum conuenire literę, & non pręsupponit aliqua, quę non sint verisimilia.

Quomodo Aaron immiscuit se isti contentioni. *Quæst.* IX.

E SED quæretur si cõtentio erat solum inter Mariam, & vxorem Moysi, quomodo Aaron immiscuit se isti contentioni? nam dicitur in litera, quòd Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen propter vxorem eius.

Dici potest vno modo, ꝙ ad illas duas pertinebat, & tamen Aaron, qui erat pręsens tempore cõtentionis, voluit potius fauere sorori suę, quam vxori fratris sui, quia erat propinquior ei: ideo simul cum sorore sua dixit aliquid contra Moysen.

Secundo & præcipuè, quia ista cõtentio quantũ ad aliqd pertinebat ad Aaron. nã dixerat vxor Moysi, ꝙ illa

illa erat excellentior, quã Maria, quia erat vxor Moysi ad quem solum loquebatur Deus, & in hoc directè offendebatur Maria, qua se ostendebat excellentiorẽ vxor Moysi: pertinebat autem indirectè ad Aaron, cum ille videretur excludi a prophetia, inquãtum dicebat Sephora, quòd ad solum Moysen loquebatur Deus, sed ad Aaron etiam loquebatur Deus. ideo ꝑ hac parte, qua eum pungebat ista responsio Sephoræ locutus fuit contra eam, & contra Moysen, quia tamẽ principaliter, & directè pertinebat ista quæstio ad Mariam ipsa grauius respondit quàm Aaron, & magis peccauit.

Quid intellexerunt Maria, & Aaron per illa verba, num per solum Moysen, &c. Quæst. X.

ADhvc quæretur quid voluerunt intelligere Aaron, & Maria dicẽtes. num per solum Moysen locutus est Dominus? Dicẽdum ꝙ istud dictũ fuit ad negandum quãdam singularem excellentiam, quam Sephora volebat attribuere Moysi, scilicet, quòd ipse solus colloqueretur Deo. Nõ enim dixit, quòd Deus loquebatur Moysi, vel Moyses loquebatur Deo, sed quòd ad solũ Moysen loquebatur Deus. nam si primum diceret Sephora verum dicebat, & non offenderentur per hoc Aarõ & Maria, nec excluderentur a prophetia, sed cum dixit, quòd ad solum Moysen locutus est Deus, exclusit eos: ideo ipsi negauerunt hoc dicentes, num per solũ Moysen locutus est Dominus, sicut tu dicis? quasi dicat non, quia etiam nobis locutus est. Et istud patet ex verbis Dei infra in litera, scilicet, quare non timuistis detrahere seruo meo Moysi, sed detrahere est diminuere aliquid de excellẽtia, vel fama; & hoc faciebant, inquãtum auferebant Moysi istam singularem excellentiam prophetiæ.

Sed licet istud esset, quod intendebant per hęc verba, tamen ad duos fines dixerunt illa. Primus fuit ad excludendum intentionem vxoris Moysi, quia illa volebat ostendere se esse excellentiorem Maria propter virum suum, cui dicebat, quòd loquebatur Deus solum. isti autem dicunt, quòd non loquebatur ei soli, cum etiam loqueretur ipsis, & ita non ostẽdebat sufficienter Sephora se esse excellentiorem Maria. Secundus erat ad ostendendum gloriam suam negãdo singularem excellentiam Moysi. nam si ad solũ Moysen loqueretur Deus, non haberent Aaron, & Marię aliquam partem prophetiæ: nolebant tamen carere hac gloria. ideo dixerunt, quòd non per solũ Moysen loquebatur Deus, sed etiam loquebatur per eos.

An Maria, & Aaron peccauerunt loquendo contra Moysen. Quæst XI.

ADhvc quęretur an Maria, & Aarõ peccauerunt nunc loquendo contra Moysen? Aliqui dicunt ꝙ non, quia nihil falsum dixerunt, s. num per solum Moysen locutus est Dominus? nobis quoque similiter locutus est. nã verum erat, quòd Deus non loquebatur per solum Moysen cum loqueretur per septuaginta viros, qui prophetabant, & non cessabant pręcedenti ca. etiam locutus fuit Deus ad Mariam, & Aaron. De Maria patet, quia vocatur prophetes, idest prophetissa, Exo. 15. De Aaron patet, ꝙ sępe loqueretur ei Deus, vt Leuit. 10. & supra 4. cap.

Dicendum quòd isti peccauerunt, quia murmurauerunt cum dicatur, quòd locuti sunt contra Moysen. Secundo patet, quia Deus vocauit istos ad incre-

F pandum eos. nemo tamen iustè increpatur, nisi peccauerit. Tertio, quia dixit Deus. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi. ergo detractio fuit ibi, quę est peccatum. Quarto, quia Deus puniuit Mariam grauiter perfundẽs eam lepra, vt patet in litera. pœna tamen numquam infligitur, nisi pro peccato. ergo peccauerunt.

Ad rationem in contrarium dici potest vno modo, quòd licet isti verum dicerent poterant peccare, quia fortè dicebant prauo animo, sed animus dicendi facit interdum peccatum, quod in verbis non esset.

Secundo potest dici, quòd isti non dixerunt verũ. Et patet primo, quia Deus non arguit hic principaliter intentionem dicendi istorum, sed dictum ipsorũ ostendens, quòd non bene dixerint loquẽdo de differentia prophetiæ.

G Tertio, quia isti dixerunt duo. Primum est num per solum Moysen locutus est Dominus? & istud verum erat, quia non loquebatur per eum solum, sed etiam ad aliquos alios. Secundum erat, scilicet, nonne, & nobis similiter est locutus? & istud est falsum, quia non locutus est eis, similiter sicut Moysi, idest eodem modo; & hoc est, quod Deus ostendit distinguẽs de prophetia, scilicet, siquis fuerit inter vos Propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad illum. at non talis seruus meus moyses. nõ ergo loquebatur similiter alijs, & Moysi. Sed Maria, & Aaron voluerunt vsurpare istam ęqualitatem: ideo falsum dixerunt.

H Et istud patet, quia ad Moysen, & Mariam pertinebat asserere istud, quia aliàs non excluderent intẽtionem Sephoræ. nam si cõcederent, quòd moyses erat specialior in prophetia, & habebat quẽdam modum loquendi ad Deum, quem non habebant alij, maneret quòd deberet præponi Moyses, Aaron, & Mariæ, & etiam quòd Sephora, quia erat vxor viri tam excellentis, deberet præponi Mariæ, sed voluerunt Aaron, & Maria excludere istud: ideo debuerunt dicere, quòd Moyses non erat maior alijs in prophetia, neque habebat specialem modum prophetandi, sed quòd ipsi prophetabant similiter, idest taliter, sicut Moyses, & hoc falsum erat; & ita peccauerunt non solum malo animo loquendo, sed etiam falsum dicendo.

I *An ista murmuratio fuerit in conspectu Moysi. Quæst. XII.*

SEd quæretur an Moyses audiuit murmurationem istam, quæ fiebat, idest an dicebantur ista verba in pręsentia eius.

Respondendum videtur, quòd non. Primo, quia non conuenit pręsupposito murmurationis. nã quocunque modo dicatur cępisse ista murmuratio, non videtur, quòd erat præsens Moyses: siue enim dicatur secundum Hebræos, quòd vxor Moysi dixerit, quòd separabuntur prophetantes ab vxoribus suis, sicut vir suus abstinuit ab ea, certum est, quòd non diK ceret hoc vxor Moysi in pręsentia eius, siue dicatur iuxta præsuppositum nostrum, quòd vxor Moysi, & Maria contenderent super prælatione, idest, quæ deberet alteri pręferri, & super hoc allegaretur, quòd Moyses erat excellentior, quàm Maria, & Aaron. certum quoque est, quòd vxor Moysi non auderet ista dicere pręsente Moyse, quia ipse compesceret eam. Secundo, quia hic fuit murmuratio contra Moysen, credendum est autem, quòd si Moyses pręsens esset erubescerent Aaron, & Maria murmurare contra ipsum: in absentia autem non esset sic, quia non erubescerent, & data aliqua occasione murmurarent.

Tertio

Tertio,& fortius patet ex litera,quia dixerunt Maria,& Aaron,num per solum Moysen locutus est dñs? tunc tñ si Moyses esset presens non fieret de eo mentio in tertia persona,sed dirigerētur verba ad Moysen. ergo videtur,ꝙ erat absens.

Quod cum audisset dominus, iratus est valde. Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines,qui morabantur in terra. Statim locutus est dominus ad eum,& ad Aaron,& Mariam. Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis. Cumque fuissent egressi: descendit dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocās Aaron,& Mariam.

Quod cum audisset dominus,iratus est valde. Metaphora est,quia dominus nihil audit, nec videt, cum non habeat potentias organicas, nec ipsa organa conuenientia ad hęc,sed dicitur audire, quia quamquam non audiat omnia, quæ audiendo intelligere poterat,nō audiendo intelligit abundantius, quam si audiret, idem de uisione, & cęteris actibus sensitiuarum potentiarum.dicitur Deus iratus valde, quia ad puniendū pro peccato isto se disposuit,vt patet infra. *Erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines,qui morabantur in terra.* i. Moyses erat valde mansuetus magis, quam omnes alii homines, & subiungitur.ista litera ad superiorem, quia aliquis diceret quomodo Moyses sustinuit istas iniurias sibi illatas, vel saltem non correxit cum prælatus esset, & competeret ei ex officio, redditur causa,quia mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terra, & proprias iniurias patienter tolerabat,sed non iniurias Dei: ideo in fabricatione, & adoratione vituli 23. millia hominum interfecit Exo. 32.Dicitur autem mitis.i.māsuetus, & pertinet ad eū qui virtuose se habet circa tolerationem iniuriarū.s. tolerando quas oportet,& propter quā causam oportet, & quando oportet, & sic de aliis circunstantijs, & puniendo quando oportet: nam mansuetus medius est inter iracundum qui irascitur, quando non oportet,vel propter quam causam non oportet, & sic in aliis circunstantiis,& inter agrestem, vel insensibilem, qui in nullo irascitur. Moyses autem irascebatur aliquando,& fortissime circa iniurias Dei, sed circa suas nequaquam,ideo tenebat medium:magis tamen mansuetus se habet ad remittendum, quam ad puniendū. de his Arist. 4. Ethi. c. de mansuetudine.

An Moyses hic scripserit laudes suas,vel Esdras. Et an fuerit ad hoc coactus spiritu prophetico. Quæst. XIII.

Considerandum circa hoc, ꝙ aliquibus videtur ista non fuisse scripta a Moyse, quia Moyses erat vir valde virtuosus:repugnat autem virtuosis de se quicquam iactare, & dato,ꝙ boni sint,nunquam id clamant, sed potius humiliantur ad considerationem suorum defectuum, nec solum ipsi de se quicquā iactarent, sed ēt laudes suas ab aliis quocunque zelo prolatas, si coram ipsis ꝓponantur sine rubore audire non possunt.quō ergo tam excellentem laudem de se Moyses scripsisset. i. ꝙ erat vir mitissimus super omnes qui morabantur in terra? Dicunt ergo hoc non fuisse positum a Moyse, sed quòd alii scriptores, & translatores, sicut Esdras interposuerint.

A Sed hoc non stat,quia nemo quantęcunquē auctoritatis esset sacrę Scripturæ aliquid addere, vel detrahere præsumeret,quia hoc vetitū erat,vt patet Deute. c. 4. s. non addetis ad verbum, quod vobis loquor,nec auferetis ex eo,& Apo.c.vltimo. Contestor ego omni audienti verba libri prophetię huius: siquis apposuerit ad hęc apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto, & siquis diminuerit de verbis libri prophetię huius,auferet Deus partem eius de libro vitę, & de ciuitate sancta.heretici autem solum hoc facere conati sunt in quibusdam libris sacrę Scripturę addētes,& diminuentes,sed catholicorum omnium fides, & auctoritas illos condemnauit: non auderet igitur Esdras, qui erat verus, & catholicus translator apponere quidquam de his, quę primo non fuissent in sacra Scriptura. Ideo dicendum, ꝙ ista verba a Moyse dicta sunt: sic etiam de se aliquando loquitur in tertia persona, sicut hic in plerisque alijs locis cum dicatur, locutus est dominus ad Moysen, & non dicatur locutus est dñs ad me, sed ista ex diuersis causis eueniunt, quia dr̄ de Moyse in tertia persona, q̄q̄ ipse loquat̄, qa ipse non loquitur,tanquam principalis persona,sed velut historicus refert ea,quę facta sunt. ꝙ autem posuit hic magnam laudem suam non fecit solum, vt historicus,quia si fuisset ipse liber in scribendo, nō scripsisset talia de se,sed erat Moyses propheta historicus, inquantum historicus est narrabat gesta temporum nō

C magis de se loquens,quam nomine aliorum, inquantum vero propheta non erat ei liberum scribere hoc, vel illud, sed sicut spiritus propheticus eum incitasset ita scribere cogebatur, sicut dictum est de Balaam ꝓpheta cuius Deus mouebat intellectum lumine prophetico,& cogebat dicere ꝯrium eius,quod dicere ꝓposuerat, & quamquam sępe conaretur illud dicere non valebat,vt patet ĩ.23.& 24.ca. conformiter aūt q in scribendo mouentur spiritu prophetico non pñt scribere aliud, quā quod eis spiritus propheticus scribendum dictat.Cum autem Moyses cognosceret cōditionem spiritus prophetici nolebat ei repugnare,qa erat manifeste repugnare Deo,& graue delictum,sed quidquid ei Deus scribendum dictaret scribebat, siue in laudem,siue in vituperium eius esset, sed Deus im-

D pulit eum ad scribendū,ꝙ esset mitissimus inter omnes homines, qui morabantur in terra, ideo scripsit: sic etiam de vituperio suo sine culpa, vt mitius dicamus scripsit, scilicet quomodo peccauerit coram domino ad aquas contradictionis, vt patet infra 27.ca.& Deuteronom. 3. atque 32. Si tamen esset historicus ꝓpria voluntate scribens, nec proprias laudes, nec rursus vitia scripsisset.ꝙ vero magnam de se laudem scripserit,nequaquam ei ad iactantiam imputandum est, quia inuitus id egit, de inuoluntariis autem, nec laudem,vel vituperium promeremur, iuxta Aristotel. in principio 3. Ethicorum.

E Causa autem quare Deus eum defendit,& eum ad scribendum istam laudem coegit fuit, quia ipse cum esset mitissimus virorum proprias iniurias indefensus tolerabat. Deus autem merito huius mansuetudinis eum indefensum esse passus non est.

In quo Moyses esset mitissimus. Et quòd esse mitem consistit in duobus. Quæst. XIIII.

Adhuc quęretur quomodo, & in quo est verum,ꝙ Moyses erat mitissimus,cū dicatur in litera: erat.n. Moyses vir mitissimus super omnes hoīes qui morabant̄ in terra.

Dicendum, quòd de Moyse poterat cōstare an esset mitis ex opere suo,scilicet remittendo iniurias,vel non respondendo iniuriantibus,& tamen an Moyses

esset valde mitis, vel aliud esset magis mitis, nemo auderent asserere, nisi sacra Scriptura hoc diceret, quia tamē illa dicit certum est, ꝙ non solum super omnes hebręos, sed etiam super omnes alios hoĩes erat Moyses mitissimus: cum dicatur, ꝙ erat mitissimus super omnes hoĩes qui morabantur in terra. Dicendũ autē, ꝙ Moysen esse mitem consistebat in duobus. Primo in remittendo iniurias, vel non referendo vicem pro eis: nam cum Maria, & Aaron ꝯ eum murmurassent, ille non murmurauit ꝯ eos, sicut de dño nostro legitur, ꝙ cum malediceretur non maledicebat, & cũ pateretur non comminabatur. 1. Pet. 2. c. Nam non legitꝛ ꝙ Moyses hic responderit murmurationi Marię, & Aaron, immo præsupponendum est, ꝙ non rñderit, quia aliàs non haberet locum, quę dñr in litera. Secundo orando pro maledicentibus, quia Maria murmurauerat contra ipsum, & tamen ille orauit pro ea, vt liberaretur a lepra, infra in litera.

Quare scriptura expressit Moysen esse mitissimum.
Quæst. XV.

Sed quęretur, quare scriptura expressit, ꝙ Moyses erat mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra, quia multa sunt vera, quę tamen non exprimuntur: immo nunquam ponitur aliquid expresse in sacra Scriptura, nisi sit aliqđ motiuum ad illud dicendum.

Est dicendum, ꝙ fuit primo ad laudem Moysi: nã Deus voluit laudare hic Moysen ex aliquibus causis, quæ tangentur infra: pertinebat autem ad magnã laudem eius, ꝙ esset mitis, ideo scriptura non solum dixit eum esse mitem, sed etiam mitissimum super omnes homines, qui morabantur in terra.

Secundo fuit ad oñdendum, ꝙ valde iniuste mouebantur Maria, & Aaron ꝯ ipsum: nam si Moyses esset vir iracundus solitus inferre aliis iniurias, non erat mirum, ꝙ Maria, & Aaron dicerent aliquid ꝯ ipsum. erat tñ Moyses vir tam mitis, ꝙ nulli maledicebat, neque iniuriam inferebat, ideo iniuste valde agebant Maria, & Aaron murmurando contra ipsum.

Tertio, vt quidam volunt, ponitur ad ostendendũ, qũo Maria, & Aaron ausi fuerunt murmurare cõtra Moysen, quia timere debebant, ꝙ Moyses redderet eis vicem maledicendo illis, aut cũ esset princeps populi inferendo eis pęnam pro hac murmuratione, & dr̃, ꝙ non timuerunt, quia cũ Moyses esset vir mitissimus, neque malediceret, neque murmurantes puniret, si tñ scirent eũ non esse mitem, non auderēt murmurare contra ipsum timentes vicissitudinem.

Quarto ad reddendum rõnem literę, quia ponitur hic murmuratio Marię, & Aaron ꝯ Moysen, & non ponitur responsio aliqua Moysi reddēdo maledictionem pro maledictione, sed solum excusando se ꝯ ea, quæ illi dixerant, de quo aliquis miraretur, quomodo hoc fuerit, & dr̃, ꝙ fuit, quia Moyses erat mitissimus super omnes homines: ideo etiam si malediceretꝛ, neque malediceret, neque responderet.

Quinto ponitur ad instructionem inferiorum: nã habetur infra qũo Deus responderet contra Aaron, & Mariam pro Moyse. Aliquis autem diceret, vnde hęc nouitas, ꝙ Deus respondeat pro offensis, alicuius ꝯ offendentes? & dr̃, ꝙ hoc fuit, quia Moyses erat mitissimus. s. tam mitis erat, ꝙ non respondebat offendētibus se, ideo Deus respondebat pro eo.

Sexto, vt reddatur causa eius, quod dicitur in litera. s. quod cum audisset dominus iratus est valde. Aliquis diceret, quare iratus est? respondetur ꝙ erat, quia Moyses erat, tam mitis, quòd indignum erat inferri ei aliquam iniuriam: si autem inferretur alteri, qui seip-

F sum defendere vellet reddendo vicem non irasceretur Deus. quia Moyses, tam mitis erat, quòd non respondebat maledicentibus: iratus est, ꝙ murmuraret de eo, & hoc innuit litera ponens istud pro causa cũ ait, quod cum audisset dominus iratus est valde. erat enim Moyses vir mitissimus, idest propter hoc iratus est Deus contra Aaron, & Mariam, quia erat Moyses vir mitissimus.

Quomodo poterat Moyses vocari mitissimus, quia non respondit cum esset absens.
Quæst. XVI.

G Aliqui quęrunt propter id quod dictum est pręcedenti quęst. in ratione quarta qũo poterat vocari Moyses mitissimus, quia nõ respondit murmurationi contra se factæ. nam Moyses non fuit pręsens, quando facta est murmuratio, vt ostensum est supra, ideo non poterat respondere etiam si esset valde impatiens. Dicēdum, ꝙ licet Moyses non fuit tunc pręsens, audiuit postea oĩa quę dicta fuerunt, quia cum ista contentio fuerit contra vxorem Moysi ea pręsente referret illa Moysi, qd'quid dictum esset, & tunc poterat Moyses reddere vicem maledicendo Marię, & Aaron, vel puniēdo eos, tanquam princeps, & tamen neque postea maledixit, neque puniuit, ideo mitissimus fuit, licet eo præsente non fuit facta murmuratio.

Considerandum est, ꝙ cum dr̃ Moyses erat mitis-
H simus super omnes homines: non est intelligendum absolute, ꝙ excesserit omnes hoĩes in mansuetudine, & patientia: fuit enim magis mitis Stephanus: nam licet habitum animi, ſm quē dicitur quis mitis, vel iracundus nemo videre posit, tamen ex actu Moysi hic, & ex actu Stephani apparet Stephanus incomparabiliter magis mitis, quam Moyses, vt infra declarabitur, sed intelligitur hoc de hominibus illius tēporis, ꝙ super omnes illos erat mitis. Et sic fit sępe, quando scriptura aliquem laudat, quòd comparet eum ad homines sui temporis, sic patet Genesi. 7. cum dicitur de Noe, quòd Noe fuit vir iustus, atque perfectus in generationibus suis, idest inter omnes homines illius temporis, vel illarum generationum, & hoc innuit litera
I hic cum dicit. erat Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. i. qui illo tempore morabantur in terra: non tñ super omnes homines, qui postea moraturi erant in ea. Si tamen scriptura vellet innuere Moysen simpliciter esse mansuetissimum super omnes homines qui erant, & fuerant, & futuri erant, exprimeret illud, quia aliquando similiter solet ponere, sic patet de Salomone cuius sapientiam scriptura laudare voluit, & dixit, ꝙ fuit sapiētior omnibus hominibus. 3. Reg. 4. c. & nõ solum hoc, sed etiam ꝙ nullus pręcesserit eum ęqualis in sapientia, neque futurus esset. 3. Reg. 3. ca. s. dedi tibi cor sapiens intantum, vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te futurus sit, & idem dicitur. 2. Paralipom. 1. c. Simili-
K ter autem de locustis quas Deus fecit ascendere super Aegyptum dicitur Exod. 10. c. ꝙ ascenderunt sup vniuersam terram Aegypti, & sederunt in cunctis finib' Aegyptiorum innumerabiles, quales ante illud tēpus non fuerant, nec postea futurę sunt: hic tñ nõ dicitur, nisi ꝙ erat Moyses mitissimus super oẽs hoĩes q morabantur in terra, ideo significatur solum de hoĩbus illius temporis, postea aũt alii fuerunt multo mitiores.

Statim locutus est ad eum, & ad Aaron, & Mariam. Cum isti obiurgassent contra Moysen, Deus voluit eos immediate punire, tum quia erat Moysi offensio, tũ quia magis de dono a Deo dato, q̃ ęquũ esset p̃sumebant, & non fuit ęquantes se Moysi in spiritu prophetico, dilata

dilata ista punitio, sed statim vocauit Deus Moysen, Aaron, & Mariam ad conuincendum obiurgatores de peccato suo, hos autem tres vocauit, quia ad eos solum pertinebat istud negotium, cum duo essent offensores, & vnus offensus.

Ex hoc concluditur, ꝙ non stet expositio Rab. Salom. de obiurgatione Aaron, & Marię contra Moysen. Dixerat enim, ꝙ in die qua prophetauerunt Heldad, & Medad fuerat istud iurgium, dicente Sephora vxore Moysi bonum eis, sed malum est vxoribus eorum: tamen non stat, quia illud factum est in sepulchris concupiscentiæ, antequam venirent coturnices, & postea steterunt ibi Israelitæ per vnum mẽsem comedentes coturnices, sed obiurgatio ista facta est in Aseroth, quia postquam venerunt in Aseroth, vt ponebatur in fine præced, capitu. subiunctum est in principio huius, quòd Maria, & Aaron locuti sunt contra Moysen.

Nec potest aliquis respondere, ꝙ ista oĩa facta sunt in sepulchris concupiscentię, vbi prophetauerũt Heldad, & Medad, & ꝙ ponatur hic per recapitulationẽ, quia in fine huius literę ponitur, ꝙ Maria percussa est lepra in Aseroth, & manserunt ibi omnes Israelitæ 7. diebus, donec sanaretur. ergo non facta sunt in sepulchris concupiscentiæ.

Sed adhuc respondebit aliquis, ꝙ obiurgatio contra Moysen facta est in sepulchris concupiscentiæ in die prophetiæ Heldad, & Medad, sed non fuerunt immediate puniti obiurgatores. Nam mensis vnus primo elapsus est in quo coturnices comederunt, & postea venientibus in Aseroth Maria percussa est lepra, mansitque ibi populus diebus septem.

Sed hoc non stat, quia punitio huius delicti facta est immediate post ipsum delictum, quod patet hic cum dicitur. statimque locutus est dominus ad eũ, & Aarõ, & Mariam: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis, sed cõstat Mariam percussam fuisse lepra in Aseroth, ergo ibi eadem die facta fuit obiurgatio, quod aũt dr̃ Heldad, & Medad prophetãtibus fuit pluribus, quam 30. diebus ante hoc, iõ nõ tenet illa expositio, sed melior est expositio Ra. Abrahã Abẽ Ezra. *Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fæderis.* Quando ista locutus fuit Deus erant omnes isti tres simul, & apparuit eis loquens in figura aliqua assumpta. s. ꝙ angelus domini loqueretur, & vocauit eos, vt irent in tabernaculum: dixit autem, ꝙ irent solũ tres, quia volebat increpare Mariam, & Aaron, quia contra Moysen murmurassent, & si publice reprehendisset vilesceret eorum auctoritas, maxime in Aaron qui pontifex erat, & aliorum crimina corrigere, atque pro eis orare ex officio tenebatur, vt satis patet in toto Leuitico, ideo in ecclesia pęnitentia solennis sacerdotibus non imponitur, ne vituperetur ministerium eorum in eis. Maria quoque prophetissa erat, & si publice fuisset reprehensa vilesceret eius auctoritas. factum est igitur secrete in Sanctuario.

Opin. Ra. Salom. quare statim vocauit Deus Mariam, & Aaron & an coacti fuerint petere aquam lustrationis, quando vocati sunt ad tabernaculum.

Quæst. XVII.

ET dicit Rab. Salom. ꝙ statim, vt peccauerunt, dominus vocauit eos, vt confusibiles eos demonstraret in quo Moysen arguebant, quia accidit, ꝙ Aaron ex accessu ad vxorem suam immundus erat, similiter Maria ex accessu ad virum: vnde coacti sunt petere aquam lustrationis a Moyse, vt dñs in hoc demonstraret, ꝙ bonum erat continere a coitu, sicut faciebat Moyses.

A Sed ista sunt fictitia, ponit enim hoc Rab. Sal. in fauorem Moysi. s. ꝙ alii essent polluti coitu, & ob hoc peterent aquam lustrationis, in quo præsupponit, ꝙ hominibus pollutis coitu debet adhiberi mundificatio per aquam lustrationis: est tamen mundificatio ipsorum per aquas viuentes, totum enim corpus suum lauare debent in aqua, & vestes, quas tunc habuerint, vt patet Leuit. capitu. 15. an vero aqua lustrationis necessaria sit non constat, sed eam non sufficere manifestum est, vt declaratum fuit Leuit. capitulo decimoquinto. Item quòd dicit Aaron, & Mariã esse immundos per coitũ sola opinione dicit, quia non est ad hoc aliqua verisimilitudo, sed dato hoc videbatur procedere positio eius. s. quòd cogerentur saltem lauari, cũ B deberent ire ad Sanctuarium, quia nullus immundus poterat illud intrare, & si expectasset per diem non cogerentur petere aquam lustrationis, quia essent sequẽti die mundi, & reciperent aquam a quocunque vellent, nec erubescerent coram Moyse. Sed non potest stare ista positio, quia aut Maria, & Aaron erant immũdi, quia nocte pręcedenti, vel in die ipso habuerant cõtaminationem aliquam, vel in coitu, vel ante noctem pręcedentem: si vero ante noctem pręcedentem, iam non durabat immunditia, quia ista solum erat, vsq; ad Solis occasum Leui. c. 15. si vero in nocte pręcedenti, vel in ipsa die contaminati fuerant, non poterant introire in Sanctuariũ, vsque post Solis occasum, q̃q̃ la- C uarẽtur aqua lustrationis millesies, vel aquis viuentibus, adueniente autem Solis occasu erant mundi, vt dr̃ Leui. c. 15. s. vir de quo egreditur semen coitus lauabit aqua oẽ corpus suum, & immundus erit, vsque ad vesperum, vestem, & pellem, quam habuerit lauabit aqua. ergo quamquam peterent aquam lustrationis a Moyse, non erant mundi ad ingrediendum in Sãctuarium, quousque veniret occasus Solis.

Si autem dicas, ꝙ Deus dispensaret in hoc, vel ꝙ pp mandatum eius tenebantur ire immediate non expectantes Solis occasum, quamquam essent immundi. Respondẽdum est, ꝙ ẽt pręceptum Dei excusaret eos ab aquis lustrationis, & a qualibet alia cęremonia. Iõ dicendum verba Ra. Sal. esse quandam fictionem, qa si erant isti polluti mandatũ Dei eos excusaret ab om- D nibus cęremoniis, vel si non excusabat ab aqua lustrationis ẽt non excusaret ab expectatione, vsq; in vesperum, & sic non possent ire illuc ad mãdatum Dei, nec cogerentur petere aquam a Moyse.

Cumque fuissent egressi descendit dominus in columna nubis. Dicuntur egressi de tentoriis suis, quia ibi Deus apparuerat illis, & cum irent descendit in columna. Erat enim columna super tabernaculum eleuata toto tempore quo stabant castra, vt patet supra c. 9. & de illa columna loquebatur dominus: si autẽ staret illa in sublimi audirentur voces a manentibus extra Sanctuariũ: Deus tamen volebat secrete increpare Mariã, & Aaron: ob id enim dixerat, vt ipsi solum tres egrederent̃ E euntes in tabernaculum, cum autem columna descẽderet voces erant summissiores, & non audiebant̃ extra Sanctuarium: sic descendit nubes ad loquendum cum Moyse pręce. cap. cum electi sunt in iudices 70. seniores. Et dr̃ descendere dñs in nube. i. angelus eius, quia Deus nec loquitur, nec descendit, sed angeli hęc omnia faciunt, & erat iste angelus qui mouebat nubẽ illam applicans virtutem suam ei, sicut dr̃ Exo. c. 14. & cum ipse volebat eam mouere supra, vel infra, vel ad omnem differentiam positionis, mouebat. *Et stetit in introitu tabernaculi.* i. nubes illa stetit apud ostium tabernaculi intra ipsum atrium. *Vocans Aaron, & Mariam.* Oẽs. n. iuerant ad Sanctuarium, sed non accesserat ad ostium tabernaculi, quia non erat eis iussum, ꝙ starẽt spãliter in aliquo loco, & tũc vocati sunt solũ Aaron

& Maria, quia dominus reprehẽsurus erat illos, & laudaturus Moysen, ideo nolebat eum pręsentem extollere, quia virtuoso viro laudes in pręsentia prædicatę sunt dura quædam verbera.

Quomodo Moyses sciuit verba dicta Aaron, & Mariæ per angelum. Quæst. XVIII.

SED dices cum Moyses non astiterit colloquio in quo sunt dicta ista, quæ infra habentur, quõ sciuit, quid dictum esset?

Respondendum est Moysen sciuisse spiritu prophetico, qa diuino spiritu afflatus omnia hęc scripsit, & sic de creatione rerum disseruit, quamquã non astiterit illi, ita & de his, q̃ dicta sunt poterat verè scribere, licet tunc non audiuisset.

Quare Deus locutus est tantum Moysi Aaron, & Mariæ, & quid locutus est, & cur primo voluit vocare omnes tres, cum tamen nollet Moysen audire. Quæst. XIX.

QVAERETVR cum dicatur in litera, ꝙ vocauit, vel locutus est Deus ad Moysen, Aarõ, & Mariam, quare ad istos tres locutus est?

Dicendum, ꝙ fuit primo ad innuendũ, ꝙ pertinebat causa ad istos tres, nam vocabantur pro murmuratione facta contra Moysen, sed hoc pertinebat ad Mariam, & Aaron, quia ipsi murmurabant: pertinebat etiam ad Moysen inquantũ ꝯ ipsum murmurauerant, ideo istos tres vocauit Deus.

Quid locutus est De⁹ eis. s. Mariç, & Aaron.

Sed dicetur, ꝙ cum scriptura dicat Deum locutum esse ad eos quid locutus est? Aliqui dicunt, ꝙ omnia q̃ habentur infra ab illo loco: audite sermones, vsq; ad finem verborum.

Sed dicendum, ꝙ non stat, quia illa verba solũ fuerunt dicta coram Aaron, & Maria. Nam dicitur in litera, ꝙ cum iuissent isti tres ad tabernaculum fęderis vocauit Deus Aaron, & Mariam, & dixit: audite sermones meos, ad illos ergo solos dicta fuerunt verba Dei. Dicendum igitur, ꝙ Deus locutus fuit ad istos tres: non quidem illa verba obiurgatoria, quę infra habentur, sed locutus est iubendo eis, ꝙ irent ad Sãctuarium, vbi volebat loqui, & patet quia dicitur locutus est ad Moysen, & Aaron, & Mariam: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis: postea autem sequit̃, ꝙ verba Dei fuerunt dicta solum ad Mariam, & Aaron.

Quare dicatur, quòd statim locutus est eis. Quæst. XX.

ADHVC quæretur, quare dr̃, ꝙ statim locutus est Deus ad Moysen, & Aaron, & Mariã. Dicendum, ꝙ istud intelligitur referendo ad murmurationẽ factã ꝯ Moysen. s. ꝙ facta illa statim Deus vocauit istos: & dicendũ, ꝙ fuit primo ad inferendum pęnam, peccauerant. n. isti grauiter murmurando ꝯ Moysen: Deus aũt non solum voluit eos punire, sed ẽt voluit diu expectare, iõ dr̃, ꝙ statim locutus est, quędã. n. peccata pp cõditionẽ suã exigunt, ꝙ Deus pęnã non differat, sed statim illã inferat. Secundo, quia illis q̃ Deũ oderunt Deus pęnã infert statim, sed isti videbant Deũ odisse inquantũ murmurabant iniuste ꝯ virum Deo dilectissimũ, iõ statim voluit Deus punire, sic dr̃ Deut. 7. c. reddens odiẽtibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat: protinus eis restituens, qđ merent̃. Tertio, & principaliter fuit ad oñdendum conditionem irati: nã dr̃. s̃. in lr̃a, ꝙ cũ audisset dñs iratus est valde. i. iratus est ꝑ murmu-

F rationẽ: pertinet aũt ad iratos, ꝙ statim velint retribuere: nam inter oẽs passiones ira est velocior, iõ licet audiat rõnem: tñ modicum audit, sicut ministri puolantes, & canes qui cum audiuerint pulsari ad ostium statim latrant nõ inquirentes prius, an dñs sit, vel alius: sic dicit Arist. 7. Ethi. c. 8. hoc aũt fit pp caliditatem, & velocitatem naturæ ipsius irę, ideo licet secundum veritatem in Deo non sit ira, nec alia passio: tñ inquantum dicitur iratus, oportet ꝙ attribuantur ei cõditiones irę, & quia potissima conditio irę est velocitas punitionis propter caliditatem irę 7. Ethic. c. 8. & a Deo dictum sit, ꝙ iratus est valde, velociter pęnam infligeret, & hoc fuit, ꝙ statim loqueretur.

G

Quare Deus dixit egredimini tantum vos tres. Quæst. XXI.

QVAERETVR quare Deus dixit egredimini vos tantum tres? Dicendum, ꝙ Deus volebat nũc loqui super murmuratione facta cõtra Moysen, & tamen ad solos tres istud pertinebat, quia duo coutra vnum murmurauerãt, iõ superuacuũ erat alios vocari. Deus tñ nihil superfluum facit, ideo ipse solos tres vocauit. Secundo fuit pp honorem istorũ, quia licet Deus istos punire vellet non volebat, ꝙ vilescerẽt in cõspectu populi, quod fieret si populus audiret verba obiurgatoria, q̃ Deus ꝯ illos dicebat, ideo non debuerunt interesse alii coram quibus isti vilescerent. Tertio fuit pp aditionem loci ad quẽ vocabant̃: nã
H ibant ad ostiũ tabernaculi, & ibi erat locus sanctus, ad quem non ascendebat tota multitudo, patet hoc cũ dr̃: egredimini vos tm̃ tres ad tabernaculum fęderis. Quarto fuit pp res quas Deus dicturus erat. Nã protulit res excellẽtes. s. de distinctione prophetię, & de dñia Moysi ad alios: talia autem pauci suscipiunt, ideo pauci digni sunt audire: istos ergo solos vocauit. Quinto, & principaliter fuit, quia ad istos qui morabantur, vel ibant ad tabernaculum debebat fieri sermo Dei. De⁹ tñ paucissimis loquitur, quia istud est quoddam principium prophetiæ, vnde licet Deus velit referri verba sua oĩbus, non tñ vult per se loqui oĩbus, sed paucis: iõ non vocauit, nisi istos, quibus alias Deus loquebatur, sicut ipsi dixerunt. nonne & nobis silr̃ est locutus?

I

Quomodo Deus seruauerit istis honorem cum tamen dederit pœnitentiam. Quæst. XXII.

SED dicet aliquis quõ est verum, quod dr̃ pręce. q. in ratione secunda, ꝙ Deus voluerit, ꝙ isti non erubescerent, & ꝙ voluit eis seruare quendam honorẽ: nam intulit eis pęnam, ergo non seruauit honorem. Secundo, quia Marię dedit Deus pœnam publicè perfundendo eam lepra, in qua mansit per septem dies, ergo non solum non seruauit illis honorem, sed etiã publicè confudit eos. Dici potest, ꝙ Deus seruauit hic quendam honorem, non quidem Marię, sed ipsi Aaron: ambo quidem peccauerant, & digni erant pęna, sed non manifestauit Deus peccatum Aaron: si tñ
K verba ista obiurgatoria Dei ad Mariam, & Aaron dicerentur coram multis illi viderent confusionẽ Aaron, ideo non dicere coram aliis fuit seruare quẽdam honorem Aaron. Secundo, quia etiam Mariæ fuit quędam honor seruatus: nam licet non fuerit in totũ iste honor seruatus, ꝙ ipsa excusaretur ab omni pęna: fuit tamen quantum ad aliquid: nam maior pœna erat, ꝙ Maria perfunderetur lepra publicè, & etiã Deus obiurgaret eam publicè, quam ꝙ solum perfunderetur lepra, quia aliquam grauitatem pęnę addebat ista obiurgatio Dei. ꝙ ergo non fieret publicè erat quædam alienatio pęnę, & confusionis.

Et

Et ꝙ Deus voluerit in aliquo honorare Mariam, licet eã puniuerit patet, quia ipsa mansit 7. diebus leprosa extra castra, & fecit Deus, ꝙ per illos 7. dies nõ mouerentur Israelitæ de loco illo, sed expectarẽt quousq; sanaretur Maria, & reduceretur in castra, vt patet ĩ. in lra: & tñ non fiebat hoc in aliquo alio leproso omnes quippe erant extra castra, & nullus expectabatur quousque mundaretur, iõ sicut in ira sua Deus seruat aliq̃ misericordiam, sicut dr̃ Psal. 76. ꝙ non continebit in ira sua misericordias suas, ita aliquando puniendo honorem quendam seruat eis quos punit, & per hoc patet ad ea, quę dicuntur in contrarium. A

Quomodo stat, quòd Deus vocauerit Aaron & Mariam, & tamen dicitur. quòd locutus est Moysi Aaron, & Mariæ. Quæst. XXIII.

QVID est, quod dr̃, ꝙ descendit dñs in colũna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam, & qũo p̃t stare? Nam supra dr̃, ꝙ locutus est ad Moysen, Aaron, & Mariam, qũo ergo statim dr̃, ꝙ vocauit Aaron, & Mariam? Quidam dicunt, ꝙ oẽs tres vocauit, & tñ scriptura tacuit de Moyse qui dẽt subintelligi. Dicendum, ꝙ non stat si deberet subintelligi Moyses: iõ poneretur aliqua distinctio, sed cum dictum esset supra, ꝙ Deus locutus est ad istos tres, ꝙ venirent ad tabernaculum sequitur audire sermones meos, & tamẽ ponitur distõ, quia postq̃ dictum est, ꝙ vocauit istos tres ad tabernaculum, sequitur ꝙ dixerit, ꝙ venirent Aaron, & Maria, & audirent sermones eius, ergo voluit aliquid nouum sigñare, iõ cum supra de tribus dictum fuerit, noluit postea sigñare de tribus scriptura, sed ad duos retulit: est aũt sic intelligendum, ꝙ Deus a principio locutus fuerit tribus dicens, ꝙ venirent ad tabernaculum fęderis, deinde cum ibi essent descẽderit columna ad ostiũ tabernaculi. s. quia prius erat eleuata, & tunc humiliauit se versus terram, & ꝑ hoc dr̃ Deus descendisse in columna nubis, & stetisse in introitu tabernaculi. Dr̃ aũt, ꝙ vocauit Aaron, & Mariã. Primo ad distõnem, quia prius fuerant vocati tres. s. Moyses, Aaron, & Maria, & si Deus non vocaret nũc specialiter aliquẽ, vel aliquos ipsorum oẽs tres accederent simul: Deus tñ volebat, ꝙ duo soli accederent, iõ vocauit ex nomine quos voluit. Secundo fuit, vt auderent accedere. quia ex priori vocatione introierant isti tres in Sanctuarium, sed procul erant a loco in quem descendit columna, & nõ auderent accedere ad locũ illum. Expediebat tñ, ꝙ accederent ne fieret vox alta ad eos, quę posset ab aliis audiri, ideo vocati sunt, ꝙ accederent. Tertio fuit ad hoc, ꝙ posset fieri sermo his duobus, & non audiret illum Moyses. Cum. n. omnes tres simul essent intra atrium Sanctuarii, si sermo fieret audirẽt omnes tres, vel nemo eorum: voluit tamẽ Deus, ꝙ Moyses non audiret hoc, ideo vocauit Aaron, & Mariam iubens, ꝙ accederent, vt Moyses maneret aliquantulum procul, vel ipse se elongaret sciens, ꝙ Deus volebat ista non audiri ab eo, & ita soli duo audirent. Causa autem quare isti tres procul essent non audentes accedere erat quędam reuerentia ad Deum. Sciebat enim esse in columna nubis, & propter illius excellentiam non audebant appropinquare: maxime autem, quia Deus ita iusserat. Cum enim Moyses videret rubum ardentem, & accedere vellet dixit Deꝰ. Moyses non appropies huc: solue calciamenta de pedibus tuis, locus. n. in quo stas terra sancta est. Exo. 3. c. ita ergò nunc scientes Deum esse in columna non auderent appropinquare, nisi Deus illos vocaret.

Quare non vocauit etiam Moysen. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR quare vocauit nunc Deus Aaron, & Mariã solos, & exclusit Moysen. Dicendũ ꝙ fuit primo, quia ista verba Dei, quæ secuta sunt pertinebant ad solũ Aarõ, & Mariam: nam erãt verba increpatoria pro murmuratione: Moyses tamen non erat increpandus, ideo neque oportuit esse præsentem. Secundo fuit, & principalius ne Moyses superbiret ex his, quæ dicebantur. Nam omnia quę dicta fuerunt in verbis Dei pertinẽt ad laudem Moysi, vt patet in litera, sed non expediebat Moysi audire laudes proprias, quia forte inflare-
B tur, potissime, quia istæ erant magnæ laudes, ideo voluit Deus illum esse absentem. Aaron autem & Maria debuerunt ista audire, quia per hęc ostendebatur illos falsa fuisse locutos, & vt de cætero non murmurarent contra Moysen scientes illius excellentiã, ideo Aaron, & Maria debuerunt esse præsentes, & hęc audire, sed non Moyses.

Quare in principio vocauit omnes tres cum tamen nollet Moysen audire. Quæst. XXV.

SED quęretur ad quid vocauit Deus a principio istos tres dicẽs: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis, cum postea vellet, quòd Moyses non esset præsens eis, quæ dicerentur?
C Dicendum, ꝙ intelligitur hoc modo, ꝙ fuerunt vocati isti tres ad Sanctuarium, vt ibi manerent dum Deus loquebatur, & tamen antequam inciperet loqui separarentur duo. i. Maria, & Aaron accedentes ad audiendum verba domini: Moyses autem maneret aliquantulum procul non audiens verba ista, esset tamen intra Sanctuarium, & fuit primo ad confusionem Aarõ & Mariæ, vt scirent, ꝙ increpationem illam, quam faciebat eis sciebat Moyses cui detraxerant. Secundo ad consolationem Moysi, vt saltem sciret, ꝙ isti vocabantur ad sustinendum increpationem pro murmuratione contra eum. Tertio, & præcipue ad hoc, ꝙ Aaron, & Maria non viderentur consecuti excellentiam ali-
D quam ex peccato, quod commiserant. Si enim soli Aaron, & Maria vocarentur non vocato Moyse, posset putari, quòd Deus accipiebat istos ad aliquam specialem familiaritatem, quod erat inconueniens, & contra intentionem Dei, quia videretur despici Moyses, qui erat singularis, & familiarissimus Deo, ideo non fuerunt vocati sine illo. Quarto fuit, & etiam præcipue ad hoc, ꝙ Moyses oraret pro Maria, quando percuteretur lepra, sicut factum est: nam statim, vt percussa est, Aaron petiuit a Moyse, quòd oraret pro ea, & ille rogauit Deum dicens, Deus obsecro sana eam. Sed non potuisset hoc fieri, nisi Moyses esset propinquus loco, scilicet intra Sanctuarium, ideo de-
E buit ibi esse.

Quomodo Moyses profuit Mariæ orando pro ea. Quæst. XXVI.

SED dicetur quomodo potuit Moyses prodesse ad hoc, ꝙ oraret pro Maria, quia non obstante, ꝙ ibi fuerit, percussit eam Deus lepra.

Aliquis dicet, ꝙ profuit, quia orauit pro ea, & Deus concessit, ꝙ solum esset septem diebus leprosa. Si autem non oraret pro ea Moyses, forte maneret leprosa per totam vitam.

Sed obiicietur, ꝙ non fuit ad hęc necessaria pñtia Moysi, qa licet tunc Maria persunderetur lepra existẽte Moyse extra Sanctuarium, posset Aaron egressus

de Sanctuario petere a Moyse, ꝙ oraret pro ea, & illo
orante concederetur, ꝙ solum per septem dies ma-
neret leprosa.

Dici potest, ꝙ non fuit conueniens, quia si Moyses
esset extra Sanctuarium, Aaron forte non iret ad petẽ
dum hoc ab eo. Primo, quia erubesceret, nam si Moy-
ses foris mansisset posset putare Aaron, ꝙ ille nesciret
ad quid vocati fuissent Maria, & Aaron, & an ibi actũ
esset, & sic erubesceret ei pandere hoc, nunc vero cũ
esset intra Sanctuarium, constabat ipsum scire ad quid
vocati essent Maria, & Aaron, ideo non erubesceret
pandere ei, & petere ab ipso, quòd oraret. Secundo,
quia si Moyses mansisset extra Sanctuarium non vo-
catus nunc a Deo, putaret forte Aaron istam rem nõ
multum pertinere ad eũ, ideo quòd deprecatio eius
parum valeret ad liberationem Mariæ, ideo nihil pete
ret ab eo, & sic non oraret pro Maria, maneretque illa
in perpetuum leprosa. Debuit igitur Moyses propin-
quus esse loco, vt crederet Aaron, quòd ad satisfacien
dum ei Deus percusserat Mariã, & sic posset prodes-
se oratio eius ad liberandum Mariam, vnde peteret ab
eo, ꝙ oraret.

*Quare Deus voluit deprecari pro Maria cum vellet eam puni-
re. Et quòd Deus vult punire, & orari, vt cesset punitio.
Et quantum ei profuit oratio Moysi.*
Quæst. XXVII.

SED adhuc aliquis dicet istud videri inconue-
niens: ipse enim volebat punire Mariam, quõ
ergo procuraret esse præsentem Moysen, vt o-
raret ne percuteretur Maria, quia in hoc vide-
retur velle contraria?

Dicendum, ꝙ Deus non volebat orari, vt non per-
cuteretur Maria, quia antequam oraretur punierat
eam, & impossibile erat, non esse eam iam percussam
lepra, sed volebat orari super duobus. Primo, vt libe-
raretur Maria a plaga inflicta. Secundo, vt non fieret
ista plaga durior.

Est autem iste modus Dei, ꝙ ipse vult punire, & tñ
vult orari, vt cesset punitio sua, vel vt puniat minus. Et
si aliquis oret pro hoc placet Deo, & interdum exau-
dit deprecantem, & dato, ꝙ non exaudiat placet sibi,
ꝙ oretur pro hoc, & si nõ oratur indignatur, quia ne-
mo est qui oret, iuxta illud Ezec. non fuit qui se oppo-
neret murum pro domo Israel. i. quando ego volui pu
nire, nemo fuit qui oraret interponendo se in medio,
idest inter Deum, & illos, quos volebat punire, quasi
esset murus intermedius resistens hosti volenti intra-
re. Causa autem quare Deus hoc dixit est, quia Deus
non punit ex ira, sed mouẽte ratione, qui aũt punit ex
ira non vult, ꝙ aliquis sibi resistat impediẽdo de facto,
vel orando ne faciat, qui autẽ punit ex rõne pt dupłr
facere: aliquando vt satisfaciat rationi inferendo poe-
nas ei qui meruit illas: aliquando autem propter ho-
norem suum. s. quia forte fuit sibi facta offensa, & erit
sibi dedecus, si non retribuat, vel saltem oret, vt ces-
set a retributione, & interdũ qui sic offenditur iubet
non retribuere poenam, sed ꝙ orarẽt remittere iniu-
riã, vt sic impenderet ei aliquis honor, orando ipsum,
aut saltẽ non videret ꝯtemni. De Deo sic est cum ipse
non puniat ex ira, sed ex rõne infert interdũ pęnas, qa
iudicat sic expedire pp aliquas causas, & tunc ẽt si ore
tur non cessabit, sed potius reuelat interdũ orantibus,
ꝙ non orent vlterius, quia non exaudiet eos super hac
re. sic fuit in Samuele, qui orabat, & lugebat pro Sau-
le, vt Deus non auferret ei regnum, quousque dixit
Deus Samueli, ꝙ non oraret vltra pro hac re, quia ip-
se proiecerat Saulem, & eligerat Dauid. 1. Reg. 16. cá.
Sic etiam fuit de Moyse, cui pręnunciatum erat, ꝙ nõ

F intraret in terrã Chanaan, ĩ. 20. & 27. Moyses autem
orabat assidue Deum, vt concederet ei intrare illuc,
quousque Deus dixit illi, ꝙ non oraret ipsum vlterius
super hoc Deut. 3. Aliqñ autem Deus comminatẽ pę-
nas, quia videtur fuisse offensus, & non inferret illas,
vel saltem, non tam graues, quantum pręnunciat: vel-
let aũt orari, vt sic per hoc videretur sibi impendi ho-
nor, & esset ei causa remittendi pęnas cõminatas. Siqs
autem nunc se opponat orando Deum placet valde
Deo de hoc, & cessat inferre pęnas, vel mitigat illas: si
autem nemo se interponat orando indignatur Deus
contra illos ad quos pertinebat orare, quòd non se in-
terposuerint, sicut dixit Deus per Ezechielem, quòd
non fuit qui se interponeret, vt murum pro domo
G Israel.

De Maria punita, ita fuit in præsenti, ꝙ Deus voluit
punire illam, & tamẽ voluit, ꝙ oraretur pro ea. Signi-
ficabat enim Deus Aarõ, & Mariam grauiter peccasse
murmurando contra Moysen, & innuebat ex modo
indignationis, quam monstrabat, ꝙ volebat eos gra-
uissime percutere, quia tamen non desiderat Deus, tã
dure percutere, quantum foris ostendebat, volebat ꝙ
oraretur ne magnam pęnam inferret. Et quia hoc nõ
poterat fieri, aut saltem non expediebat, nisi per Moy
sen, procurauit Deus, quòd esset pręsens Moyses, &
oraret.

Istud vero profuit ad duo, quæ exprimuntur supra.
Primum erat, vt liberaretur a poena, quę inflicta erat. s.
a lepra. s. quia forte Deus innuebat, aut imprimebat
H menti Aaron, quòd Maria, iuxta id quòd peccauerat
semper futura erat leprosa, vt autem Deus non vide-
retur per seipsum cessare ab ista poena, quam innue-
bat, voluit quòd oraretur per Moysen, & tunc quasi
placatus abbreuiauit tempus, faciens quòd solum es-
sent septem dies, & istud quasi cum quadam difficul-
tate, & indignatione fecit, quasi multum diminueret
de eo, quod proposuerat.

Secundum fuit, vt poena non fieret grauior. Deus
enim percusserat Mariam lepra, quę est morbus cor-
rosiuus, & videbatur, quòd si perseueraret grauitas
nocumenti illius plagę post pauca moreretur Maria
consumpta carne eius: fuit autem conueniens, quòd
Moyses oraret pro illa, vt non cresceret grauitas nocu
I menti istius plagæ, quia si cresceret cito periret, & da-
to, quòd non oraret Moyses pro liberatione a plaga,
saltem orare debebat, vt nocumentum staret. i. non
procederet magis corrodendo carnem, vt maneret
in gradu, in quo fuerat plaga inflicta. Et ista fuit causa
potissima, quare Deus voluit Moysen esse pręsentẽ. s.
vt posset statim Aaron petere ab eo, vt oraret pro Ma-
ria: nam plaga incęperat, tam grauiter corrodere car-
nem, ꝙ si Moyses esset extra Sanctuarium, dum iret
Aaron ad rogandum ipsum, vt oraret, videbatur tota
caro Marię consumenda, debuit ergo præsens esse, vt
statim orare posset.

Et istud apparet ex litera, cum dicitur, quòd cum re
spexisset Aaron, Mariam, & vidisset eam perfusam le-
K pra, ait ad Moysen: obsecro dñe ne imponas nobis
hoc peccatum, ne fiat hęc, quasi mortua. & sequitur,
ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra. i. si
subito medium carnis Mariæ deuoratum est lepra, qd
fieret si aliquandiu expectaretur? tota quippe caro cor
roderetur a lepra: fuit igitur conueniens Moysen esse
pręsentem, licet non audiret verba, quę dicebantur ad
Mariam, & Aaron, & forte ista fuit causa pręcipua, vt
vocaretur cum illis ad Sanctuarium.

Qui cum issent, dixit ad eos: Audite ser-
mones meos. Siquis fuerit inter vos pro-
pheta

Heb.3. Exod.33. pheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses: qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquar ei. Palam & non per ęnigmata, & figuras dominum videt.

Moysi dignitas.

Cumque issent dixit ad eos. Audite sermones meos. Cum vocati fuerunt Aaron, & Maria accesserunt soli ad ostium tabernaculi, & quia volebat Deus eos increpare fecit illos attentos ad alia verba sua.

Siquis inter vos est propheta domini. Hic respondet ad verba murmurationis Marię, & Aaron cum dixerūt, num per solum Moysen locutus est dominus? nobis quoq; similiter locutus est. & dicit vos dixistis, quòd Moyses non bene agebat abstinendo ab vxore ꝑpter collocutionem cum Deo, quia etiam vobis loquitur Deus, qui non continetis. ego dico vobis, ꝙ non est simile de Moyse, & vobis, quia aliquis inter vos cum propheta est apparebo ei in visione. s. demonstrando aliqua sensibilia signa, aut per somnium loquar ad illum, immittendo ei aliquas phantasticas imagines, non est autem sic de Moyse, quia ego loquor ei quodam speciali modo, scilicet ore ad os: videt Deum, & non per aliquam obscuritatem, sicut vos videtis, sed clare. ideo speciali modo debet munditiam carnis seruare abstinendo ab actu coniugali. Sic enim quando populus erat auditurus vocem domini per tubā in receptione legis super montem Sinai, ab vxoribus abstinere iussus est, vt patet Exo. 19. c. Non solum hoc mō introduci potest ista litera fundando super murmurationem factam propter abstinentiam Moysi ab vxore, sed etiam propter quodcunque alterum. Nam de principali non curabatur, sed de confirmatione istarum. s. num per solum Moysen locutus est dñs? & hāc solā scriptura recitat, ideo ex quacunque causa ipsi dixerint, ꝙ nō per solum Moysen loquebatur dñs volebant se ęquare Moysi, & Deus tollit in responsione sua similitudinem istam dicens, aliter esse de Moyse, quam de cæteris, quia alii Deum vidēt solum in visione, vel per somnium, & iste est modus imperfectus videndi Deum, Moyses autem videbat clare. s. ore ad os & non per ęnigmata, ideo nullus erat ei ęqualis.

Nota bene introdu. & quę huic literæ.

An Moyses fuerit maior Dauid, & alijs prophetis, & quomodo magnitudo prophetiæ aliquando accipitur a rebus reuelatis, aliquando a modo reuelandi. Et in quo magis prophetæ distinguuntur.

Quæst. XXVIII.

ET hic videtur insurgere dubium de prophetia Moysi an ipse fuerit maior omnibus aliis prophetis, de quo tactum est Deute. capitulo vltimo?

Et ex hac litera videtur, quòd fuerit maior, quia dicitur, quòd si aliquis fuerit propheta inter Iudęos apparebit ei in somno, vel vigilia per aliquam speciem sensibilem, sed non erat sic de Moyse, quia Deum clare videbat. Item Deuterono. ca. vltimo, dicitur, ꝙ non surrexit vltra in Israel propheta, sicut Moyses, quem nosset dominus facie ad faciem. ergo nullus de posterioribus fuit ei ęqualis, nec Dauid, nec Esaias, nec cęteri. In contrarium posset dici, quia nos communiter vocamus Dauid maiorem prophetarum, ideo per excellentiam eum prophetam appellamus non expresso proprio nomine.

Respondendum est, ꝙ maiorem esse prophetam consideratur dupliciter, vel quantum ad ea, quę reue-

A lat, vel quantum ad modum cognoscendi illa. dicit̃. n. primo modo aliquis propheta esse excellens propter ea, quę reuelat esse excellentissima, sicut dicimus de omnibus habitibus speculatiuis, ꝙ sunt perfectiores, secundum ꝙ sunt de obiecto perfectiori, sic ait Arist. 3. de Anima, secantur scientiæ quemadmodum ea ex quibus fiunt, idest scientię habent inter se diuisionem sicut habent obiecta de quibus sunt, & ita perfectionē differentem, sicut obiecta imperfectionem, & ob hoc cognitio, quam de Deo habemus pertinens ad habitū theologicum, est perfectior cognitione habita de rebꝰ naturalibus, & hoc nō ex natura potentiæ, quia ab eadem potentia intellectiua nostra cognoscitur Deus, & res naturales, sed solum ex dr̃ia obiecti: ita erit in ꝓ-

B phetis dr̃ia prophetię, ſm perfectionem eorum, quæ reuelantur prophetę, & quia aliquando quibusdā prophetis reuelabantur quędam parua, aliis vero quædā magna dicebantur magis, vel minus excellentes, sicut excellentior erat propheta ille cui reuelabantur mysteria Christi, quam cui reuelabatur destructio Chaldęorum, vel Idumeę.

Et quantum ad hoc Moyses non est excellentior aliis prophetis, sed multi sunt excellentiores ipso: nam Esaias de Christo reuelauit multa nobis, & clarissime; sic & alii. Dauid etiā multa de eo dixit, & ob hoc Esaias, & Dauid excellētiores sunt, quam Moyses in prophetia, & quia Dauid pluries adhuc tangit de mysteriis redemptoris nostri, eum ecclesia prophetarū ex-

C cellentissimum vocat, appellans eum prophetam nō expresso nomine proprio. Secundo modo dr̃ aliquis propheta excellentior ex modo reuelationis: nam cognitio non solum differt ſm perfectionem ex conditione obiecti, sed ēt ex conditione potentię: nā quamquam sit perfectior cognitio de luce ex natura obiecti, quam cognitio de nigredine, tñ si per intellectum nigredinem, & per visum solum intueamur lucē ꝑfectior est cognitio de nigredine, quam de luce, & hoc quidem ꝑp perfectionem potentię intellectiuę super visiuā, ita & in prophetis si alicui prophetę reuelentur magna mysteria mō sensitiuo, & alteri reuelenṫ parua mō intelligibili, ex parte modi cognoscēdi perfectior est iste cui reuelantur minora mysteria. Et hanc diffe-

D rentiam tangit hic litera. s. ꝙ prophetis communibus loquebatur dñs in visione. i. apparendo eis in aliqua corporali figura, & loquendo, vel per somnium. i. causando imagines phantasticas per noctem: Moysi autē dicitur loqui ore ad os, & non per ęnigmata, & figuras. ergo alius modus est perfectior modo sensitiuo, & iste est modus intellectiuus, quando aliquis immutatur in intellectu a Deo non immutatus in phantasia, vel in sensibus exterioribus ad intelligendam aliquā veritatem. Etiam quantocunque Deus alicui se magis, vel minus reuelat, dicitur esse modus ille cognoscendi perfectior. hoc autem non stat in apparitione sensitiua in assumpta imagine, & locutione, qa quan-

E tum ad imaginem assumptam, quilibet cui Deus appareat æqualiter immutabitur, quantum ad locutionem aūt dr̃ia est, sed parua, nisi assumatur ex parte immutationis intellectus, in intellectu autem multum differt, quia quidam parum immutantur, & obscurè intelligunt, & pauca, alii autem magis immutantur, & isti clarius considerant, & plura intelligunt.

In hoc autem est gradus multiplex, secundū quòd apparet in hominibus quantum ad differentiam naturalis ingenii, quia aliqui magis de lumine, alii vero minus habent. Maximus autem gradus reuelationis propheticæ est, quando Deus alicui se reuelat non per aliquam figuram, vel speciem abstractiuam causatam ab intellectu eius, sed per essentiam suam, sicut reuelat se beatis, & non p̃t dari iam excellētior cogni-

tio, qui vero ad hanc peruenerit excellentissimus prophetarum est.

Hanc tamen non asseruimus fuisse in aliquo, præterquam in Paulo, & Moyse. Ideo quantum ad hoc excellētior erat Moyses omnibus aliis prophetis, nec Dauid, nec Esaias vllatenus ei comparandi sunt, quia isti mutabantur a Deo mō intellectiuo, vt cōiter sine aliqua figurali apparitione, aut formata voce, vel causatis phantasmatibus, & iste modus cognoscendi perfectus est, sed nondum peruenerunt ad cognitionem Dei per essentiam, in qua est gradus excellentissimus prophetię. Cum autem sunt isti duo modi differendi in prophetis, quantum ad magis excellens, & minus excellens: Deus non posuit drīam aliquam ex parte obiecti, sed ex parte modi cognoscendi, nō tñ tollitur quin differentia ex parte obiecti faciat differentiam in prophetis.

Causa aūt quare magis distinguuntur prophetę ex modo cognitionis, quam ex rebus cognitis est, quia prophetæ dicuntur propter cognitionem alicuius rei supernaturalis, sed res ipsæ, quæ reuelantur cum futuræ sunt, quamquam tunc excedant potentiam nr̄am: tamen aliquando eas naturaliter cognoscemus. s. cum conditio temporis eas fecerit esse pręsentes. de Deo tamen nihil clare possumus naturaliter cognoscere, siue nunc, siue postea, nisi eleuauerit intellectum nostrum, ideo in cognitione Dei, nunc magis est prophetica cognitio, quam in cognitione reuelatarum rerū. Item cum prophetia dicatur esse cognitio de re supnaturali, quanto res fuerit magis supernaturalis erit modus prophetię excellentior, sed Deus est ens maxime supernaturale. ergo magis differrent prophetę ex modo diuersę cognitionis, quam de Deo habent, quā ex natura rerum reuelatarum, ideo nō dixit hic Deus, ꝙ reuelabat excellentiora Moysi, quam aliis, sed ꝙ clarius manifestabatur ei. cęteris autem per figuras in vigilia, vel in somnio.

Et quantum ad hoc dici potest ad quæstionem. s. qs fuerit excellentior inter prophetas, ꝙ quantū ad omnia non est aliquis excellentior aliis, quia Dauid, & Esaias excellentiores sunt ex conditione mysteriorū reuelatorum: Moyses aūt est excellentior ex mō cognitionis. s. quia per excellentiam Deum cognouit.

Quis propheta, vel secundum quem modū dicatur excellentior.

I Si autem queratur quid horum excellētius sit simpliciter? Respondendum est excellentiorem esse ꝓphetam quantum ad diuersum modum cognoscēdi, quam secundum mysteria reuelata. Et ob hoc si queratur quis est excellētior simpliciter Moyses, vel Dauid, aut Esaias? Respondendum est excellentiorem eē Moysen, quia differt a cęteris, per id quod est excellentius. s. per modum diuersum cognoscendi, cum aliqñ per essentiam cognouerit. Si tamen aliquis contēdat Dauid esse excellentiorem, non est multum contendendum: nam procedit qō per ęquiuocationē, nemo enim dicere potest Dauid esse excellentiorē, nisi quātum ad mysteria reuelata, & hoc mō concedendum est, ideo non est admirandum, si aliqñ dicatur Dauid esse excellentiorem simpl̄r, & aliqñ esse Moysen excellentiorem, quia intelligitur per istam distinctionē. Ad argumenta responderi pōt pro vtraq; parte. Si. n. dicatur Dauid esse excellentiorem. Respondebitur ad primum argumentum sumptum hic ex lr̄a, ꝙ ex viribus verborum lr̄ę non concluditur Moysen eē excellentiorem Dauid aliquo mō, quia dr̄. siquis fuerit inter vos propheta. in quo loquebat̄ ad eos qui ipso tp̄e erant. s. ꝙ de illis non erat quisquam cui, ita Deus se ꝑfectè reuelaret, sicut Moysi. Si tñ in futuro fuerit non negat̄ ex lr̄a. Dauid aūt fuit multo tp̄e post Moysen: ideo non infertur ex hoc Dauid, & Esaiā, & reliquos posteriores non fuisse ęquales Moysi, sed solū de præ-

F sentibus agit, inter quos Moyses excellebat. Alio mō responderi pt̄, ꝙ q̄q̄ sit solida pręcedens responsio: tñ nos tenemus nullum de prophetis cognouisse Deum per essentiam pręter Moysen, ideo quantum ad hoc excellentior est, & tunc respondebitur ad literam, ꝙ ipsa probat Moysen esse excellentiorem aliis prophetis, non quidem quantum ad mysteria reuelata, sed q̄tum ad modum cognoscendi, & hoc conceditur.

Ad aliud cum arguitur ex litera Deut. c. 34. respondendum est, ꝙ cum dicatur ibi, ꝙ non surrexit vltra maior propheta in Israel. non intelligebatur quātum ad magnitudinem rerum, quas prophetabat, sed quātum ad magnitudinem signorum, & portentorum, q̄ faciebat dn̄s per manum Moysi, & non per manū Dauid, vel aliorum prophetarum, vel quantū ad magnā familiaritatem, quam cum Deo habebat, cum dixisset Deus illi. inuenisti gratiam coram me, & te ipsum cognoui ex nomine Exo. c. 33. Et hoc patet ex eadem litera Deuter. cum dr̄, & non surrexit vltra propheta in Israel, sicut Moyses quem nosset Dn̄s facie ad faciem in oībus signis, atque portentis, quę misit per eum, vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, non tñ dicit hic, ꝙ ipsi fuerint reuelata maiora, q̄ aliis, & hoc modo Dauid, & alii potuerunt esse superiores Moyse in prophetia. Si autem diceretur esse Moyses excellentior propheta aliis, respondendū esset modo contrario.

H *Quare Deus dixit nunc Mariæ, & Aaron: siquis fuerit inter vos propheta, &c. & an fuerit ad propositum.*
Quæst. XXIX.

Adhvc quęretur, quare Deus dixit Marię, & Aaron: siquis fuerit inter vos propheta dn̄i, &c. quæ sequuntur in verbis suis? Dicendum, ꝙ istud fuit. Primo ad ostendendum Aaron, & Mariam falsa dixisse. Nā dixerant, nobis quoque similiter locutus est. i. taliter Deus loquitur nobis, sicut Moysi. Deus autē vult ostendere istud esse falsum, distinguens modos quibus Deus se habet ad eos quibus aliquid reuelat. Secundo ad ostendendum iustam esse pęnam, quam inferret. Deus. n. volebat punire Mariam, sicut fecit. vt ergo pateret iustam esse pęnam, immo & minorem peccato: voluit Deus dicere ista per quę ostēditur in quo peccauerūt Aarō & Maria. Tertio fuit ad ostendendum excellentiam Moysi: nam Maria, & Aaron æquauerant se Moysi, quasi non agnoscentes excellentiam eius. Deus autē ostendit hic singularem excellentiam eius, vt de cętero Maria, & Aaron nō audeant se comparare ei, & ita non murmurent.

Quare Deus voluit hoc tempore dicere illa verba, & non alio. *Quæst.* XXX.

K Sed quæretur dato, ꝙ verba Dei possent ꝓdesse ad ea, quę dicta sunt præce. q. quare Deus voluit nunc specialiter illa dicere, quia poterat dicere alio tempore, & sequeretur idem ex illis. Dicendum, ꝙ fuit. Primo propter conditionē iræ. Deus enim licet non puniat iratus, quia nulla passio est in eo, scriptura tamen innuit eum irasci, & ex ira punire, sicut dr̄ hic in litera, ꝙ cum audisset dominus iratus est valde, pertinet autem ad iratum non esse insidiosum, vt dicitur 7. Ethicorum, cap. 8. Etiam quòd non puniat, nisi prius obiurgauerit, & admonuerit ipsum quem punit, vt dicit Aristote. 2. Ethicorum, quia in hoc putat iratus sibi esse vindictam si prædicat malum, quod inferre vult, & statim inferat. de Deo autē dicitur hic, quòd iratus, ideo ad hoc, ꝙ puniret debuit prius

prius obiugari, & istud fuit, quòd prędiceret aliqua mala Aaron,& Marię, & statim inferret pęnam. istud ostendit litera,quia post ista verba sequitur. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi, & statim sequitur, quòd maria fuerit perfusa lepra.

Secundo fuit hoc, vt Maria, & Aaron agnoscerent pœnam esse iustam antequam inferretur:nam si non agnoscerent forte murmurarent, & mererentur grauiorem pœnam,nunc vero cum pręcognouerūt pœnam futuram esse iustam,tacuerunt, & sic non fuit ilgrauata.

Tertio fuit, vt esset locus orandi pro pęna inflicta, & mitigaretur,atque abbreuiaretur.Si enim Maria,& Aaron non pręcognouissent pęnam futuram esse iustam, forte murmurarent, & non peterent a Moyse, quòd oraret pro eis.nunc vero cum pręcognouissent humiliati sunt, & orauerunt, ideo fuit conueniens prius eos instrui per hęc verba Dei.

Dixit enim Deus. siquis fuerit inter vos propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum,quasi dicat modus communis omniū prophetarum,qui fuerint inter vos,est iste, quòd vno de duobus modis eis aliquid significem. vno modo apparendo eis in aliqua figura,& loquendo. Alio modo loquendo solum per somnium,& non apparendo quasi dicat non est aliqua maior excellentia prophetarum, qui sunt inter vos. sed Moyses non est talis,qa per alium modum specialem loquor ei, quo non loquor alicui prophetę,& istud signat inquantum dicit, ore ad os loquor ei, & palam, & non per ęnigmata,& figuras Deum videt. Quid autem ista significent infra declaratur, & tamen licet dicamus hic aliqua de modis propherandi, & de gradibus prophetię sunt ista pauca, quia abundantius dicetur.1.Cor.12.vel 14.cap. vbi scriptura agit de prophetia.

Siquis fuerit inter vos propheta Domini. Loquitur hic Deus ad eos, qui tunc erant, nam de futuris nihil significabat, ideo poterat esse alius post excellentior Moyse quantum ad ea in quibus Deus laudat Moysen, nobis tamen constat nō fuisse alium prophetam postea, cui Deus fuerit reuelatus per essentiam, sicut Moysi,iō simpliciter excedit oēs prophetas in hoc.nisi forte dicamus Paulum esse prophetam. Ipse enim cognouit Deum per essentiā,vt colligitur 2.ad.Cor.c. 12.in quo erat ęqualis Moysi:cognouit etiam maiora mysteria,siue de Christo, siue de vita ęterna. Dicit.n. se raptum in Paradiso audiuisse archana, quæ non licet homini loqui.Moyses tamen nihil tale cognoscebat, quia solum se Deus reuelabat ei ad legislationē, & ad directionem illius populi Israelitici.De Paulo tamen non dicimus, ꝙ sit propheta, sed Apostolus, & tamen secūdum veritatem ipse est propheta, nam declarauit aliqua de futuris, sicut & alij prophetę declarauerunt.sic patet 2.ad Thimo.cap.3.vbi dicit de temporibus periculosis, quæ erunt ad finem seculi: idem reuelauit de futuro iudicio, & de modo resurrectionis, & aduentu Antichristi, & quibusdam operationibus eius de quibus in epistola 1.ad Thes.c.4. & 5.& 2. ad Thes.capi.1.& 2.

Etiam propheta est, quia vocamus prophetas eos quibus Deus loquitur, Paulo tamē Deus locutus est, immo totum, quod Paulus sciuit, non didicit ab homine,sed a Deo reuelatum accepit, vt patet ad Galat. capi.1.s.notum vobis facio fratres euangelium,quod euangelizatum est a me, quia non est secundum hominem.nec enim ego ab homine accepi illud,nec didici,sed per reuelationem Iesu Christi. nos tamen ꝓphetam eum non vocamus, quia habet aliquid maius,quam propheta,scilicet quòd Apostolus est.Inter omnes autem dignitates, & pręeminentias ecclesię

A nulla est maior,quam esse apostolum.Sic enim declarat ipse ad Ephe.cap.4.ponens omnes dignitates ecclesię,scilicet & ipse dedit quosdā Apostolus,quosdā autem prophetas,alios vero Euāgelistas, alios autem pastores, & doctores ad consummationem sanctorū in opus ministerij,in ędificationē corporis Christi ecce,quia Apostolos omnibus pręposuit, ideo ecclesia vocans eum a nomine principali,non vocauit eum ꝓpheram, sed Apostolum. *In visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.*

B

Tres sunt modi prophetiæ. Et quòd per visum, & per auditum potest aliquis esse propheta,sed non potest per solam apparitionem sine locutione:potest autem per locutionem sine apparitione, & quomodo hoc sit cum visus sit perfectior auditu.

Quæst. XXXI.

ISTI sunt duo modi prophetię minores.Tertius autem infra ponitur, qui est maior.

Et dicitur Deus apparere in visione demostrādo ei in aliqua corporali specie, vel forma angelum suum repręsentantem ipsum. Nam Deus nunq̄ apparet, nec loquitur, nec corpus sumit,nec quidquā horum agit,quæ ad motum pertinent, sed faciunt angeli. Et dicitur apparere in visione,nō quidem,quòd visio illa sufficiat ad constituendum aliquem prophetam, nam si nihil audiretur non esset propheta ille, q

C videret imaginem corporalem, nihil enim per illam intelligeret, sed prophetia intellectionem pręsupponit, sed quandocunque fit apparitio in figura corporali angelus in assumpta effigie loquitur, reuelās mysteria,quę Deus iusserit. Solum tamē dicitur in visione apparebo ei,quia satis intelligitur, quòd si angelus appareret homini,vel Deus,aliquid ei diceret, alioqn vana esset apparitio.Nec dici potest,quòd per visionē sine aliqua locutione propheta immutaretur in intellectu, scilicet ꝙ appareret angelus, & nihil loqueretur homni, sed moueret intellectum suum illuminando,& consumaretur sic prophetia sine locutione.

Respondendum est per solam immutationem intellectus posse fieri aliquem prophetam, sine aliquo

D signo visibili apparente,& sine aliqua locutione,& sine imaginibus aliquibus cātis in phantasia. Nam intellectus nō dependet ex his, nisi inquantum accipit imagines corporalium obiectorum, per organa corporalia, & potentias organicas, sed Deus non cognoscitur per sensum, quia non est aliquid corporale, sed subito immutabit intellectum nostrum cum voluerit. Et iste est vnus modus propheticus, & pertinet etiam ad eum,qui videt Deum per essentiam,quia ibi non fit aliqua immutatio in potentijs organicis, ideo est impossibile, ꝙ tunc sit aliqua operatio potentiarū organicarum,vel naturalium. Aliquando autem potest mutari prophetia per auditum facta aliqua locutione, & non apparente aliqua figura corporali, sicut

E fiebat, vt communiter ad Moysen, quia loquebatur Dominus in nube, sicut etiam cum locutus est Dominus toti populo in monte Synai, quia audiuerunt vocem, & non viderunt aliquam figuram, vt patet Deute.capi.4.scilicet locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. vocem verborum eius audiuistis, & formam penitus non vidistis, & iterum ibidem, non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est Dominus vobis in Oreb de medio ignis. per visionē, aut sine locutione non potest fieri aliqua immutatio prophetica,& in hoc visio est imperfectior auditu, & propter hoc dicunt physici auditum esse ianuam intellectus. Causa diuersitatis est, quia per visum nō potest nobis significari, nisi aliquid incompletū.s.color,

& figuræ

[Auditus quare dicatur ianua intellectus] & figuræ, & aliç proprietates corporum visorum. hęc autem omnia cum incomplexa sint non possunt immutare nos ad aliquam complexionem, scilicet, vt per ea habeamus aliquam intellectionem, quę est proprie de complexis. per auditum autem possumus recipere propositiones, & consequentias, quę dicunt omne genus complexorum, & sic ista intellectui repręsentabuntur complexe, sicut ipsa complexa sunt, ideo faciet magis auditus ad intellectionem, quam visus.

Et si obijciatur, quòd sensum visus plus diligimus, quia plures rerum nobis differentias ostendit, iuxta Aristo. 1. Metaph.

Respondendum est, quòd visus plures differentias ostendit in rebus incōplexis, cum ostendat nobis ipsam rem corporalem cum omnibus partibus suis distinctè, & fere cum omnibus proprietatibus corporis, quod non faciunt alij sensus. Sed obiectum ipsum magis confuse repręsentant: visiua tamen non repręsentat nobis aliquid complexum, sed solum incomplexa. potentia autem auditiua repręsentat omnia cōplexa, & de his proprie est intellectio.

Cū vero dicitur, quòd appareret angelus in assumpta figura, & illustraret intellectum eius, cui apparet, vt sic consummaretur prophetia.

Respondendum est, quòd tunc sola erat immutatio in intellectu. Visio autem nihil proficiebat, quia impossibile erat, quòd ipsa forma visa repręsentaret prophetę aliquid complexum: prophetia tamen non est de incomplexis, sed de complexis, & sic esset frustra illa apparitio, cum per solum intellectum fieret immutatio, Deus tamē nihil facit frustra, nec ipsa natura, vt patet 1. Poli. Sed erat superfluum esse effigiem sine locutione. ergo non faceret Deus, quòd Angelus assumeret talem effigiem. Ideo dicendum, quòd quādocūque apparebat Angelus in visione alicui prophetę loquebatur illi, & tunc proficiebat visio, vt cognosceret propheta, quòd verba erant ab illo, qui apparebat.

Sciendum autem, quòd non solum intelligitur per hoc prophetia, quę fit in visione, & locutione simul, sed etiam prophetia, quę fit in sola locutione. Sępe enim prophetę audiebant vocem Domini, nihil videntes, vt supra probatū est. Idem fuit in Apostolis cū Christus transfiguratus est, quia audiuerunt vocem, scilicet hic est filius meus dilectus, &c. & nihil viderunt, vt patet Mat. 17. capi. & non potest intelligi per literam sequētem, scilicet aut per somnium loquar ad illum. Nam in somnio nō fit aliqua locutio, quia ad locutionem requirebatur auditio, sed dormientes cum dormiunt nihil audiunt. ergo non est ibi locutio. Sed aliud intelligitur, vt infra dicetur. oportet ergo, vt intelligatur hoc de visione cum locutione, vel de locutione per se sine visione. Vocatur autem locutio apparitio, quia nō accipitur hic apparitio strictè pro manifestatione facta in potentia visiua, sed pro quacunque manifestatione facta in sensu exteriori. *Aut per somnium loquar ad illum.*

Secundus modus prophetiæ, qui est per somnium. Et quomodo prophetia fit in somnijs & quòd dormientes non audiunt Deum ad se loquentem, nec Deus loquitur, & quomodo mutantur phantasmata.

Quæst. XXXII.

Hic ponitur secundus modus prophetiæ, quę fit in somnis, scilicet quando homini dormienti fit reuelatio Dei.

Et non est intelligendum, quod Deus loquatur homini per somnium, vel Angelus eius, quia locutio percipitur per organum auditiuum, & non potest esse in somnis, quia tunc nihil percipit animal per

F potentias sensitiuas, sed solæ naturales potentię operantur. Si autem aliquis audiat, iam non est in somnis. verba tamen non fiunt, nisi ad audientem, alioquin valde frustra fient, ergo in somnis non loquitur angelus prophetis. Dicitur tamen loqui, idest quia, sicut per locutionem res differuntur, ita est quidam alius modus differendi veritates in somnio, & hoc est immittendo aliquas species in phantasia nouiter factas, vel immutare eas, quę iam sunt ibi ad aliquem specialem modum coniunctionis, vt speciale aliquid significet, sicut homo in somnis etiam si non moueatur a Deo per mixtionem variam specierum varia somniat. Cū ergo ista naturaliter fiant Deus poterit specialius, vel

G noua phantasmata causare, vel iam causata specialiter mouere, & tunc loquitur Deus prophetę, quia sicut si loqueretur ei faceret eum intelligere ea, quę loquitur, ita cum tunc mouens phantasmata illius faciens intelligere ipsum aliquid speciale, dicitur ei loqui. sic enim videtur ipsi prophetę somnianti, quòd Deus ei loquatur. Nam sępe in somnis videmur nobis alicui colloqui, aut quòd alius nobis sermonem faciat. Ita ipsi prophetę repręsentat Deus in phantasia similitudinem alicuius loquentis, & ipsa colloquitur. Et videt sibi, quòd vere ad eum locutio fiat, nam maior est immutatio facta in prophetis in somnis, quam immutatio, quę fit in somniantibus non motis a Deo. ideo quādo ad prophetas fit aliqua talis reuelatio, dicunt se audi-

H uisse aliquid a Deo, vel uidisse.

De auditione patet in rege Abimelech Gen. 20. c. cum dicitur. venit autem Dominus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi. en morieris. ecce dicitur, quòd Deus locutus fuerit illi per noctem, sed nō loquebatur. De visione patet Danie. cap. 7. scilicet videbam in visione noctis, & ecce quatuor venti pugnabant in mari, & iterum ibidem. aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce cum nubibus cęli, quasi filius hominis. pertinent igitur omnes immutationes factæ in phātasia ad istam locutionem, quę dicitur fieri in somnis. [Duo modi prophetici]

Et in hoc distincti fuerunt duo modi prophetici, scilicet vnus, qui fit in sensibus exterioribus in visu, vel auditu, cum dicitur in visione apparebo ei.

I Secundus est immutando phantasiam, & iste tangitur cum dicitur, vel per somnium loquatur ad illū. de hoc Iob. cap. 33. scilicet per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & instituens eos erudit disciplina.

Tertius modus tangitur immediate cum dicitur. at non talis seruus meus Moyses, quasi dicat non debuistis vos ęquari Moysi dicentes vobis loqui Deum, sicut Moysi, quia ipsi non loquitur in appariti⟨o⟩ne, vel in somnio, sicut vobis, sed quodam alio modo, scilicet ore ad os, vt patet infra.

Sed dicet aliquis hoc esse falsum, quia etiam Deus loquebatur Moysi de columna nubis, sicut cum de-

K scendit columna ante ostium tabernaculi loquens ad eum, vt patet capi. pręcedenti. quòd autem in somnio locutus fuerit non apparet, sed satis constat primum, & sufficit.

Respondendum est, quòd Moysi aliquando loquebat Deus, sicut alijs prophetis, scilicet in visione apparens ei, vel in locutione sine visione, sicut in propitiatorio, quando audiebat vocem de medio cherubim intrās in Sancta sanctorum, vt patet supra capi 7. Sed pręter istos modos erat alius specialior in Moyse quantum ad immutationem intellectiuam, & hunc non percipiebant alij prophetę, ideo quamquam Moyses haberet aliquid commune cum alijs prophetis, scilicet, quòd aliquando per modum eorum intelligeret, quia tamē habebat aliquando id, quod nunquam alij habebant

dicebatur

dicebatur non esse talis, sicut alij. *Qui in omni domo mea fidelissimus est.* Idest Moyses est mihi fidelissimus in toto populo. vocat Deus populum Israel domũ suã, & in toto isto populo non erat aliquis, ita fidelis sicut Moyses, quia eum ad maiora bona elegerat. Omnes enim alij claudicauerãt aliqualiter a Deo pręter Moysen. *Ore enim ad os loquor ei.* Idest quodam speciali modo quem non habeo ad vos, quia sicut, quando aliqs alteri ore ad os loquitur clare intelligi potest, sic Deus magis clare Moysi, quam alijs prophetis loquebatur. Et non est intelligendum sic ad literam, quòd Deus loqueretur ei ore ad os, quia iste nõ erat specialis modus prophetię Moysi, quia iste modus coincidit cum primo, scilicet quando Deus aliquid loquebatur in sola voce non apparens sub aliqua imagine, vel cum apparebat in imagine, & loquebatur. Ad alterũ ergo referendum est, scilicet quòd intelligatur per hoc q̃dam visio, vel ostensio magis clara, quia Deus manifestabatur Moysi in solo intellectu sine mutatione exteriori, & per illam excellentiam magis Deum cognoscebat, quam cognoscerent alij prophetę per locutionem, & visionem.

Quo est intelligendũ q ore ad os Deus loqueretur Moysi.

Quomodo Moyses excellebat alios prophetas in quatuor, & ob hoc dicebatur loqui Deo ore ad os. Et quòd habuit multas cellentias super alios prophetas.
Quæst. XXXIII.

ET quamquam dicatur ore ad os loquor ei. non est intelligendum, quòd sit aliqua locutio in tali manifestatione, quia reuelatio prophetica in locutione, & visione pertinet ad primum gradũ prophetię, qui est imperfectissimus. sed sine locutione fiebat. ponit tamen scriptura ore ad os loquor, idest me ei manifestissime declaro. sic enim frequenter scriptura dicit esse locutionem, vbi locutio nulla est, & visionem vbi nihil videtur per figuram. de locutione patet hic cum dicitur, aut per somnium loquar ad illum, & tamen in somnio non est aliqua locutio, nec auditio. de visione patet Danie. capi. 7. scilicet videbam in visione noctis, idest videbã in somnis, & tamen nihil videtur in somnis.

Intelligitur autem excellentia immutationis intellectus Moysi per locutionem istam, quę est ore ad os, excellebat enim Moyses alios prophetas in isto modo, quamquam non semper excelleret, quia aliqñ loquebatur ei Deus, sicut cęteris: habuit etiã Moyses alias excellentias super cęteros prophetas. Primo qa alij prophetę speciebus imaginarijs, vel visibilibus, siue audibilibus mouebantur: Moyses autem aliquãdo solo intellectu apprehendebat, vt quando vidit diuinã essentiam, sicut dicit Augu. super Genesim ad literã.

Secũdo qa imaginaria visio promptior erat Moysi, quam alijs prophetis, quia cum volebat Deus eum interius docebat. etiam videbat, & audiebat vocem angeli quandocunque de aliquo dubio inquirere vellet, quia intrabat tunc in Sancta sanctorum, & audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, vt patet supra capi. 7.

Tertio quia iste annunciauit primo legem toti populo. Alij autem prophetę hortabantur ad obseruantiam legis datę, vt habetur Mala. c. 3. scilicet mementote legis Moysi serui mei.

Quarto quantum ad miraculorum operationem: fecit. n. mirabilia magna, & multa Deus per ipsum, vt patet discurrenti quatuor libros legis vltimos, & sic habetur Deute. 34. cap. non surrexit vltra maior propheta in Israel quem nosset Dominus facie ad faciẽ in omnibus signis atque portentis. *Palam, & non per ænigmata, & figuras Deum videt.*

A *An Moyses videbat Deum per essentiam in omni actu prophetico etiam in monte Sinai, quando dixit, quòd demonstraret ei totum bonũ suum. Et an dici possit, quòd nunquam vidit diuinam essentiam. Et quomodo dicatur videre Deum palam:*
Quæst. XXXIIII.

EX hoc videtur, quòd Moyses vidit Deum per essentiam, sed quando viderit non est certũ. Et si forte aliquis dicat, quòd Moyses quoties Deum videbat eum, per essentiam videbat, quia in litera dicitur, quòd palam videt, hoc autẽ verbum videt continuationem dicit: non enim dicit
B litera vidit in pręterito, ita quòd notaretur semel, vel non pluries Deum per essentiam vidisse, sed in præsenti loquitur quasi innuens, quòd semper sit assuetus sic videre.

Respondetur quòd non videbat Moyses semper Dei essentiam, vel sępe, quia quando dicitur in libro isto, vel in Leuitico, quòd loquebatur Deus Moysi nõ ostendebatur ei diuina essentia, quia ille, qui loquebatur angelus erat cum diuina essentia loqui nõ posset, & hoc, siue ista locutio sit in nube, siue in propitiatorio. Item etiam visio illa, quæ fuit in monte Sinai tantis precibus impetrata non fuit per essentiam, sed in quadam corporali effigie multum excellenti, & delectatiua: in tantum, quòd Deus noluit priorem partẽ eius Moysi demonstrare, de quo Exo. cap. 34. Non. n.
C potest dici, quòd illa fuerit visio per essentiam, quia ipso posito in foramine petrę trãsiuit ante ipsum lux quędam magna, & obturauit foramen petrę ne Moyses videret, & moreretur. Sed diuina essentia transire non potest, quia hoc pertinet ad motum, qui non est in Deo.

Item quia ad videndum diuinam essentiam non oportebat claudi oculos, quia nec clausis quidquam videmus, nec apertis, sed tempore illius manifestationis posuit se Moyses in foramine petrę. ergo nõ erat visio Dei per essentiam.

Item quia nunc clamauit Deus post Moysen vt patet in eadem litera secundum veritatem hebraicam, & tamen Deus voces formare non poterat. non fuit
D ergo visio illa per essentiam.

Sed cũ doctores sancti dicant Moysen vidisse Deũ per essentiam. aliud tempus erit dandum in quo viderit, quod nos assignare nescimus, quia non habemus pro hoc aliquem locum sacrę Scripturę.

Si tamen adhuc quisquam vellet inniti literę isti posset dicere, ꝙ Moyses non vidit aliquando Deum per essentiam, sed quandocunque videbat clarius videbat, quam alij prophetę, & tunc stabit propriè istud verbum videt, scilicet ꝙ Deus loquebatur Moysi per angelum suum, & hoc erat commune ei cum alijs ꝓphetis, & cum angelus loqueretur Deus demonstrabat se Moysi clare illustrans intellectum eius modo quodam excellenti, qui non erat in alijs, nec tamen
E erat visio per essentiam, sed per speciem abstractiuam multum perfecte significantem, & hoc signat litera cum dicit. ore ad os loquor ei, idest quandocunque aliquid reuelari debet Moysi ego loquor ei ore ad os, scilicet per angelum meum, quia Deus nõ loquitur: verũ tamen est, quia iste, qui nunc loquebatur Marię, & Aaron non erat Deus, sed angelus, & ipse est, qui consuetus erat loqui Moysi. Etiam palam, & non ꝑ ęnigmata Deum videt, quia illustrat Deus cor eius, & quantum illustratur tantum dicitur videre Deum, & non per ęnigmata videbat, quia ista illustratio, quę in eo fiebat, ita erat excellens, ꝙ non videbatur fieri per ipsam similitudinem, sed per rem, quamquam non esset per ipsam rem. Et in hoc differebat ab alijs, quia

in

In alijs quandocunque Deus loquebatur eis fiebat locutio ore ad os, quod ad primam conditionem pertinebat, sed non fiebat palam: immo per ęnigmata cũ Deus nõ multum eleuaret intellectum eorum in cognitionem sui, sed solum eleuabat, vt intelligere possent illa verba, quę dicebantur.

Et iste sensus multum cõuenit literę, nec fit aliqua mutatio in proprietate verborum literę. Sed non consonat dictis antiquorum, ideo eorum auctoritati aliquando cauendũ est, potissimè, quia magni viri sunt, siquis tamen hoc teneret voluerit solidum habet fundamentum.

Iudęi autem tenent, ꝙ Moyses speciali modo Deũ vidit, quam alij prophetę, sed non per essentiam, quia dicitur Exo. capi. 33. non videbit me homo, & viuet. Et si obijciatur eis de ista litera dicitur, ꝙ non habent ipsi sic punctatam, vt nos. vnde dicit litera eorum.

Ore ad os loquor ei palam, & non per ænigmata. Et hic fit punctus, & tunc sequitur alia clausa.

Et figuram Domini considerat. Et tunc est sensus, quod Moyses non videbat Deum per ęnigmata, quę sunt quędam obscurę imagines, vel repręsentatiua, sed figuram Domini considerat, idest quandam effigiem, quę specialissime Deum repręsentabat, quę nulli alteri apparebat, & hoc est valde bene dictum secundũ eorum literam, quę multum differt in isto passu a nostra in punctuatione.

Posset tamen dici, ꝙ etiam secundum illam literã intendatur, ꝙ Moyses videbat Deum per essentiam, quia figura Domini non signat in scripturis aliquam lineationem, vel protractionem alicuius corporis, vel quasi. Sed significat aliquid, quod est in diuinis, vt patet ad Heb. capi. 1. vbi loquitur Apostolus de filio, & vocat eum figuram substãtię patris cum perfectę exprimat patrem, ita vocabitur hic figura Dei ipsa diuina essentia, vt est ratio cognoscendi seipsam, ita ꝙ Deus per seipsum cognoscatur, ideo nõ innuetur esse aliquam figuram corporalem, sed diuinam essentiã.

De tribus gradibus seu immutationibus propheticis, & an illa, quæ est in Ecstasi sit perfectior alijs, vel econtrario. Et quòd ad hoc, quòd aliquis sit propheta requiritur, quòd intelligat. Et poni in Ecstasi an sit eleuari ad maiorem gradum prophetiæ.

Quæst. XXXV.

De ista materia de raptu. vide tneo. in 4. dist. 49 & B. Th. 2. 2. q 171. & 176.

Circa id autem, quod dictum est de prophetia, & raptu diffusa materia est, sed quantum attinet ad pręsens, litera ponit hic tres gradus prophetię secundum quos propetia est excellentior, vel minus excellens.

Et ad hoc notandum, ꝙ omnis, qui propheta dici debet oportet, ꝙ habeat intelligentiam de re prophetabili, vt habetur Danielis cap. 10. intelligentia opus est in visione. Si autem alicui a Deo pręsententur coram oculis aliquę species, vel res figuram signantes, licet hoc ad prophetiam pertineat: si tamen non intelligit rem signatã prophetã non est. vnde Balthasar, ꝗ vidit tres digitos scribentes in pariete mane. thetel, phares, quod ad futuram significationem pertinebat, vt patet Danie. capi. 5. quia tamen non intellexit propheta non fuit, sed a propheta prędictorum interpretationẽ quęsiuit. Item Pharao cui Deus species imaginarias in somnijs monstrauerat fertilitatis, & sterilitatis significatiuas, vt patet Gen. 41. capi. quia tamen non intellexit non fuit propheta. hoc supposito notandum, ꝙ tres sunt gradus prophetię. primus est eorum, qui aliquid extra a Deo missum vident, cuius signatum intelligunt, secundum ꝙ aliqui volunt, sed maior gradus prophetię est iste, quam uisio, quę fit in

F ecstasi, uel in somnijs, ideo oportet alterum gradum premitti.

Et ratio est, quia cum prophetia sit quædam cognitio veritatis supernaturaliter reuelatę, quando repręsentatiua sunt intensiora, tunc repręsentatio est altior, quia fortius immutatur intellectus prophetæ. vnde potest dici de prophetia, sicut de corporali visione, vel qualibet naturali intellectione. Visio enim, vel intellectio dupliciter perfectior dicitur. vno modo ex obiecto viso, vel intellecto a quo actus perfectionem recipit: perfectior quidem actus intelligendi est, qui est de homine, vel angelo, quam de lapide intellecto, & perfectius quietat intellectum atque delectat cognitio de rebus altissimis, quam de infimis, ideo de al-

G tissimis causis, vel per altissimas causas sapientia est, ꝗ sapida scientia dicitur. sic est de prophetia si alicui reueletur, quòd anno futuro erit fertilitas, & alteri reueletur, quòd tres homines assumẽtur ad vitam ęternam, vel quòd isti, aut illi infideles ad Christum conuertentur, quomodocunque hęc fiat, nobilior est, quam alia.

Amplius autem, quia actus non solum perficitur ab obiecto, sed etiam a potentia, ideo potest dici aliqua visio esse perfectior, vel intellectio, secundum ꝙ est a potentia melius disposita, vel melius immutata, quod pertinet ad gradum obiectorum paucum, vel multum mouentium: perfectior enim visio, vel in-

H tellectio est, quę est ab oculo, vel intellectu optime dispositis circa aliquod obiectum, quam ab intellectu, vel oculo male dispositis circa idem obiectum, quia melius, & fortius recipient immutationem. sic autẽ est de prophetia.

Et secundum istum modum, qui se tenet ex parte fortioris immutationis potentię intellectiuę, siue propter maiorem potentię dispositionem, siue ex fortiori impressione obiecti assignãtur tres gradus. Primus qui in ecstasi, vel somnio, & iste est minor, quia obiectum intelligibile facilius mouere potest animam in somnis, quam in vigilia. Et sic ab obiecto minus immutante potest immutari, sicut oculus bene dispositus est bene passiuus, ideo ab aliqua re minoris colo-

I ris quantum ad gradus moueri potest. Si tamen daretur, quòd species, quę datur in vigilantibus non est maioris potentię ad immutandnm, quam ea, quę datũ dormientibus. vel existentibus in ecstasi, sequeretur, ꝙ perfectius cognosceret, qui esset in somnis, quam qui esset in vigilia, quia anima tunc magis disposita est, sicut apposito albo ęqualis gradus, & in ęquali distantia, magis immutabitur, qui bonos habet oculos, quã qui malos, sed aliquando alicui in somnis a Deo immittebatur species designatiua futuri, per quam immutabatur interius cum diuino lumine supernaturali, & si alicui vigilanti in phantasia illa species tantę, & non maioris actiuitatis imprimeretur, forte non sufficeret ad immutandum eum, quod patet, quia ali-

K quis color est, qui in ęquali distantia ab habente oculos bonos videtur, & non videtur ab habente oculos male dispositos, quia a maiori potentia iste, quam ille debet immutari. In potentijs autem passiuis indispositio est quoddam impedimentum ad patiendum, sicut in alijs bona dispositio est ratio bene recipiendi. maioris enim virtutis debet esse agens, quod agit, & remouet prohibens, quam solum id, quod agit, quia id, quod agit totam virtutem expẽdit in agendo, & nullam in remouendo prohibens, & sic est ibi virtus vnita, quę fortior est. Ex his forte dicet aliquis interri maiorem esse gradum prophetię in positis in raptu, vel ecstasi, quam in omnibus alijs, quia maior est immutatio per quam homo vigilans, & vtens omnibus sensibus priuatur vsu omnium, & solam veritatem intelligibilem

gibilem contemplatur, quam illa immutatio per quã aliquis vigilans per ſpeciem viſibilem, vel audibilem, vel per ſolam intelligibilem ſpeciem ſine aliqua ſenſibili, vel phantaſtica ſpecie cum ſupernaturali lumine non priuatus ab opere ſenſuum exteriorum occultã veritatem contemplatur. Sic autem eſt in ecſtaſi. ergo eſt gradus ſuperior.

Reſpondetur quòd cognitio prophetica, quæ eſt in ecſtaſi eſt infima omniũ, nec eſt poſſibile aliquam minorem ea dare, quantum attinet ex parte maioris, vel minoris immutationis. Et ratio eſt, quia accipiendo prophetiam, quę fit in vigilante non abſtracto a ſenſibus ſunt duo impedimenta ad intelligere, ſcilicet diuagatio ſenſitiua in quolibet actu alicuius ſenſus. Itẽ diuagatio circa operationem naturalium virium, ideo anima non faciliter redit ad contemplandam veritatem ſupernaturaliter cognoſcibilem. Item in prophetia, quę fit per ſomnium. nam occupatur multum circa actus naturales, & imaginatiua eſt aliqualiter indiſpoſita propter motum continuum, qui fit in ea a fumis aſcendentibus, & ab alijs naturalibus tranſmutationibus, ideo ſpecies debet eſſe ſatis immutatiua. In poſitis autẽ in ecſtaſi nihil horum eſt, quia anima non diuagatur in actu ſentiẽdi cum ſit abſtracta a ſenſibus, nec circa naturales actus niſi valde debiliter, & ideo in ecſtaticis, vel raptis non percipiuntur motus vitales, ſunt tamen aliqui, & debiliſſimi, quaſi nihil impedientes: vnde nõ eſt aliqua cognitio, quę minus differebat a cognitione animæ ſeparatę, quam illa, & ſic a minimo mouente poteſt moueri: quare neceſſario inter omnes minima erit.

Quando autem dicitur, quòd eſt perfectiſſima, qa fit ex maxima immutatione totaliter abſtrahẽte. Rñdetur quòd ſi a Deo aliqua ſpecies nobis immitteretur, ſiue viſibilis, ſiue audibilis, quę ex ſuę immutationis magnitudine animam totaliter ad ſe conuerteret ab exterioribus abſtrahendo, illa cauſaret maximum gradum prophetię, ſed non datur talis in ecſtaſi, quia raptus, vel abſtractio a ſenſibus quędam paſſio eſt per q̃ anima optime diſponitur ad intelligendum, cum totaliter virtus eius vniatur ad ſolum intelligere, ideo quantum ex ſe eſt a minimo motiuo moueri poteſt, & ſic minimus gradus prophetię eſt, vel intellectionis ex ſe, licet aliquando per accidens maximus gradus eſt, vt ſi aliquis deberet videre diuinam eſſentiam, cũ ſit maxima inter omnia intelligibilia, maximam requireret attentionem, & virtutis intellectiuę vnionem, ſicut patet in naturalibus cognoſcibilibus, quæ dum maiora fuerint, maiori indigent attẽtione, & ab exterioribus vacatione. Nullus ergo intentus alijs ſenſitiuis operationibus diuinam poterit videre eſſentiam, cum etiam ſi a ſenſibus abſtraheretur naturaliter cognoſcere non poſſet, niſi ei ex gratia donaretur. oportet ergo, quòd ad videndam eſſentiam diuinam in via fiat a ſenſibus abſtractio, vt anima noſtra tantum lumẽ capere poſſit, ideo quando Paulus diuinam eſſentiam vidit in raptu fuit, vt patet 2. ad Cor. capi. duodecimo. De Moyſe autem de quo communiter dicitur, ꝙ vidit diuinam eſſentiam, credendum eſt rationabiliter, ꝙ eſſet abſtractus a ſenſibus, ideo non videtur modus per quem non abſtractus a ſenſibus Deum viderit.

Si autem dicatur quomodo ergo ſcriptura de hoc non facit mentionem. Reſpondetur ꝙ ſcriptura demonſtrat de Paulo, quando Deum viderit, & quoties, ideo modum expreſſit. De Moyſe autem licet videatur dicere litera, ꝙ Deum per eſſentiam vidit: tamen non determinat quando, nec quoties, ideo nec modus aſſignatur.

A *Secundus gradus prophetiæ. Reuelatio quæ fit in ſomnis inter quos gradus ponitur. Quæſt. XXXVI.*

SECUNDUS gradus prophetię eſt, quando aliquis in vigilia per ſpeciem viſibilem, vel audibilem in ſenſibus factam, mediante lumine ſupernaturali aliqua occulta cognoſcit, vel per ſpeciem impreſſam a Deo immediate in imaginatiua ſine exteriori ſenſatione, & iſte eſt maior, quam primus quantum eſt ex ſe, quia maiori motiuo indiget anima, quę diuagatur circa ſenſibilia, vel naturales operationes, quam quę ab omnibus requieſcit. Inter iſtos duos gradus ponitur reuelatio, q̃ fit in ſomnijs, B quia aliquo modo excedit eam, quæ eſt in raptu, vel ecſtaſi, quia habet impedimẽtum aliquod. ſ. naturales interiores tranſmutationes in cerebro, quæ autem fit in ecſtaſi nullum impedimẽtum habet. Etiam aliquo modo exceditur ab ea, quę in vigilia fit, quia quę in vigilia eſt duo habet impedimẽta, vt ſupra diximus hęc autem vnum. Tertius gradus eſt in eis, qui per ſolam ſpeciem intelligibilem in vigilia ſine aliqua ſenſatione in viſu, vel auditu, nec per aliquam impreſſionem ſpeciei in ſenſibus interioribus fit, & iſte eſt gradus maior, quam ſecundus, quia magis immutatiua ſpecies intelligibilis eſt, quę ſe ſola ſine actu exteriorum potentiarum, & interiorum ſenſitiuorum operatur, quam quę cum illis, cum in qualibet alia ꝓphetia, ſiue per ſolas phantaſticas imagines, ſiue etiam ex- C teriores ſenſatas requiratur ſpecies intelligibilis.

Conſiderandum autem circa ſupradicta, ꝙ iſti tres gradus prophetię non aſſignantur, ſicut tres ſuperiores, quia ille q̃ in iſtis eſt imperfectior, dicebatur eſſe perfectior ſecundum priorem aſſignationem. Ratio diuerſitatis iſtarum aſſignationum eſt, quia prima accipitur pęnes dignitatem potentiarum per quas cognoſcitur. Secunda aſſignatio accipitur per maiorẽ, & minorem impreſſionem: nam in aſſignatione iſta ſecunda ſemper attenditur ad intellectum, & ſecundum maiorem, vel minorẽ eius immutationẽ differt gradus prophetię. In priori autem aſſignatione non ſemper attenditur ad intellectum, quinimmo accipiuntur tria diſtinctiua graduum prophetię ſecũdum D tria genera potẽtiarum. ſ. ſenſitiuas exteriores, & ſenſitiuas interiores, & intellectiuam. Alij multi modi graduum poſſunt aſſignari in prophetis, ſed de eis nihil ad pręſens.

Quare Deus tam excellenter laudauit Moyſen hic, & de quo laudatur. Et quomodo Deus laudat aliquem. Quæſt. XXXVII.

SED reſtat dubium circa ſupradicta, quare in pręcedentibus Deus laudauit Moyſen tam excellenter. Dicendum putant quidam, ꝙ hoc fuit, quia Moyſes erat dignus hac laude. Deus autem perhibet teſtimonium veritati. Dicendum ꝙ non ſtat. primo quia E ſi propter hoc fieret multo ante hoc laudauiſſet Moyſen, quia ante hoc erat dignus eadẽ laude, qua nunc, ſed ante hoc non laudauit eum. ergo non fuit ꝓpter excellentiã Moyſi. Secundo quia tunc laudaret Deus in ſcriptura eos, qui ſunt digni maiori laude, ſed non facit: nam Mater Chriſti fuit digniſſima ſuper omnes alios, & ſcriptura non laudat eam: laudauit tñ Chriſtus valde Ioan. Bapt. Mat. 11. Conſiderãdum aũt, ꝙ Deus nunq̃ laudat aliquem, niſi ſit dignus laude: tñ nõ laudat ꝓp hoc, quia laude dignus eſt, ſed ꝓp aliquam aliã cauſam mouentem. cũ ergo aliquis dignus laude eſt: ſi non ſub eſt aliqua cã quare laudet non laudabitur. De Moyſe dicendũ, ꝙ ipſe dignus erat laude, cũ eſſet vir ſanctus, & tñ ante hoc Deus nunq̃ laudauit illum;

nunc

nũc vero, qa causa de nouo accidit laudauit eũ Deus. Aliqui dicunt, ꝙ ista causa fuit pro solatio Moysi si passus fuerit iniuriam in quo tristatus erat: voluit ergo Deus eõrio consolari eum laudando ipsum. Iste est modus per quem iudices quorum Arist. regulas notat 5. Ethi. adęquant mala facientes, & mala patiẽtes, qui enim malum fecit habuit plus de lucro, qui vero mala passus est habuit plus de damno. Iudex ergo dat tunc plus de lucro patienti malum, & plus de damno facienti malum, & sic adęquãtur, ita fuit hic. nã Moyses passus fuerat plus de malo inquantum contra eum murmurauerant Aaron, & Maria, & illi habuerant plus de lucro inquantum secuti sunt propriam volũtatem, extollendo se, & deprimendo Moysen, nunc vero eõrio Deus cõsolatur Moysen laudando ipsum, & contristat Mariam, & Aaron obiurgando eos, & sic redduntur ad ęqualitatem. Sed dicendum, ꝙ non est ista causa motiua, quia si istę laudes essent ad consolationem Moysi dicerentur pręsente eo: voluit tñ Deus, ꝙ esset absens, nam coram Maria, & Aaron solis dicta sunt hęc. Secundo fuit hoc ad ostendendum peccatum Marię, & Aaron, & ad non inferendũ eis iustam pęnam: murmurauerant proprie ipsi contra Moysen asserentes quędam falsa: Deus autem voluit ostendere illa esse falsa, & iniustè dicta, quod fieri nõ potuit, nisi dicendo laudes Moysi, ideo oportuit illas dici; & ista est vera causa. Tertio fuit ad auferendum Marię, & Aaron de cętero materiam murmurãdi. Nã nunc murmurauerant contra Moysen ęquando se illi quasi nescientes singularem excellentiam Moysi, q̃diu autem manerent in hac ignorantia possent similiter murmurare. Deus autem laudauit nunc Moysen ostendẽs per hoc quantum Moyses excelleret eos, & sic cessaret illis occasio murmurandi. Quarto fuit, qa Moyses erat vir mitissimus super omnes, qui morabantur in terra. Vnde non se defendebat quasi non respiciens proprias iniurias: Deus autem voluit propter hoc defendere illum, & hoc fuit laudãdo ipsum, in quo magnum bonum contulerunt ei Maria, & Aaron murmurando, quia fuerunt causa, vt Deus ipsum laudaret, vnde plus contulerunt ei maledicendo ipsi, quam si laudarent eum. Deo hoc dicit Orige. audite quantum beneficij conferant obtrectantes, nunquã enim inuenimus Dominum tantum laudasse Moysen quantum nunc, cum detrahitur ei. vide quid sibi pœnę obtrectantes contulerint. quid illi laudis, sibi turpitudinem, illi splẽdorem, sibi lepram, illi gloriam.

De quibus laudetur Moyses. Et quòd dupliciter aliquis dicitur seruus Dei. *Quæst.* XXXVIII.

NVNC est videndum in quo laudetur hic Moyses. Dicendum ꝙ in multis. primo qa dicitur, ꝙ erat mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. Secundo in excellentia prophetię, quia dicit de alijs prophetis, ꝙ Deus apparebat eis in visione, vel loquebatur per somnium, sed in Moyse non erat sic, quia loquebatur ei Deus ore ad os, & videbat Deum palam, & non per figuras aut ęnigmata. Tertio laudatur, quia vocat seruus Dei. s. non talis seruus meus Moyses. Quarto, quia vocat fidelissimus in tota domo Dei. quodlibet autem istorum est magna laus, potissime, quia laudes istæ proferuntur a Deo, qui nunquam adulatur, neq; mentitur. De prima laude. s. ꝙ Moyses esset vir mitissimus super omnes homines iam declaratum fuit, quomodo erat verum, & quare dictum est. De secũda laude, scilicet de differentia prophetiæ quantum ad diuersos modos, & diuersos gradus prophetandi dictum est supra declarando in litera, & magis declarabitur 1. Corin. 12. vel 14. capi. De tertia cum dicitur ꝙ erat seruus Dei est intelligendũ, ꝙ sit magna laus. dupliciter enim dicitur aliquis seruus Dei. vno modo, quia vere est seruus, & seruire tenetur. Alio modo quia seruit, & bene seruat. Accipiendo primo modo omnis homo est seruus Dei cuiuscunque status sit, & professionis, sectę, vel religionis, quia Domini est terra, & plenitudo eius, & ipse fecit nos, & possidet nos, ideo nemo potest sic excipi quin sit seruus Dei, & nõ solum seruus Dei, immo etiam hominis Christi. nam pręter hoc, quòd omnes sunt serui eius naturaliter inquantum ipse est verus Deus: adhuc inquantũ ipse est homo sunt omnes serui eius, quia acquisiuit eos sanguine suo Actu. 20. c. hoc modo nihil laudis pręstat esse seruum Dei, quia commune est omnibus, cum omnia seruiant ei Psal. 118. Accipiendo secũdo modo est magna laus esse seruum Dei, quia ille est seruus Dei, qui vere Deo seruit, & cuius opera Deo accepta sunt, nec potest alicui esse maior fœlicitas, q̃ ꝙ de hoc certus sit, nam qui nouit se esse seruũ Dei scit opera sua Deo accepta esse, & se ei placere in omnibus, sed istud est magnũ priuilegiũ, quod rarissimis conceditur: nam nemo scit an odio, vel amore dignus sit, sed cuncta in futurum reseruantur incerta Eccle. sia. 9. c. nunc autem Moyses certificabatur de hoc, cũ Deus assereret eum seruum suum, ideo magna laus erat ei, & grandis consolatio.

Quare dicitur in litera si quis fuerit propheta Dei, & non dicitur meus cum Deus loquatur, & an sit mutatio personæ. *Quæst.* XXXIX.

QVAERETVR quare dicitur in litera. si quis fuerit inter vos propheta Domini, quia vr̃, ꝙ deberet dici. si quis fuerit inter vos ꝓpheta meus, vel propheta absolute, quia Deus est, qui loquitur hic. Dicendum, ꝙ est mutatio ꝑsonę ex consuetudine loquendi sacrę Scripturę, quia aliqñ de prima persona mutat in tertiam, & patet, ꝙ fit hic ista mutatio personæ, quia dicitur in litera. si quis fuerit inter vos propheta Domini in visione apparebo ei, & tñ si non mutaretur persona deberet dici in visione apparebit ei. Aliqui dicunt, ꝙ non est hic aliqua mutatio personę, & quando obijcitur, ꝙ transitur de persona tertia in primam dicunt, ꝙ non est idem loquens. nam qñ dicitur. si quis fuerit inter vos propheta Domini dicunt, ꝙ intelligitur de Deo cuius sunt oẽs prophetæ. Cum vero dicitur, in visione apparebo ei dicunt, ꝙ non intelligitur de Deo, sed de angelo, qui erat in columna nubis: nam certum est, ꝙ erat angelus, & non Deus Exo. 14. s. tollens se angelus Domini, qui præcedebat castra Israel abijt post eos, & cũ eo pariter columna nubis priora dimittens post tergum stetit. De isto angelo dicunt, ꝙ loquebatur prophetis, quia ille loquebatur in nube, & cum ipse non esset Deus, prophetæ non erant sui, sed erãt prophetę Dei. ipse tamen est, qui loquebatur, & non Deus, & tunc stat litera proprie, quod angelus dicat ista ad Mariam, & Aaron, si quis fuerit inter vos propheta Domini, & propheta Dei in visione apparebo ei, idest ego apparebo, & non Deus. Istud adhuc confirmatur, quia litera continua t istum modum loquendi de prima, & tertia persona: nã dicitur. non talis seruus meus Moyses: ore enim ad os loquor ei, & palam, & nõ per ęnigmata, & figuras Deum videt. ecce dixit loquor ei, & deberet adiungi palam, & non per figuras videt me. dixit tamen videt Deum. in quo innuit, quòd iste, qui loquitur non est Deus: ille tamẽ quem videbat Moyses erat Deus.

Dicendum quòd ista positio est multum rationabilis,

bilis, & eſt vera ſi non habeatur reſpectus ad iſtam literam. nam certum eſt, ꝙ ille, qui loquebatur pphetis, & apparebat eis non erat Deus, ſed angelus eius. Cum enim Deus habeat miniſtros, quia angeli ſunt miniſtri ad Heb.1.c.& Pſal.103.per illos, & non per ſeipſum facit iſta, quia vt dicit Dionyſius iſta eſt lex diuinitatis.vt infima per media in Deum reducantur. Deus tamen eſt, cuius ſunt prophetę, quia licet mediantibus angelis accipiant reuelationē, a Deo illam accipiunt, quia angeli non a ſeipſis veniunt,ſed a Deo miſſi ad quem vadant,& quid faciant,aut dicant,ideo rectè dicitur,ꝙ angelus ſit, qui loquitur ad prophetas. Deus tamen eſt cuius ſunt prophetæ. Sed dicendum, ꝙ quantum ad pręſentem literam iſtud non poteſt ſtare,ſed neceſſe eſt accipi mutationem perſonæ: nā licet verum ſit, ꝙ iſte, qui loquebatur erat angelus,& non Deus: tamen loquitur hic, vt Deus, & ſcriptura innuit illum eſſe Deum, vt ſtatim oſtendetur. ideo ſi aliquando loquatur in prima perſona, & aliquando in tertia,intelligendum eſt fieri mutationem perſonę & tamen eandem ſignificari per vtranque locutionē. Neque eſt mirandum de iſta mutatione perſonę, qa ſacra Scriptura multum illam frequentat.

Sed motiua illius opinionis non ſtant. vult enim illa mutationem perſonæ non fieri, & eſſe quaſi rem alienam a ſacra Scriptura, quod tñ non eſt, ſed potius conſuetum, & patet primo, ꝙ non poſſit eſſe alius,& alius iſte, qui loquitur, & Deus de quo loquitur, ſed oporteat intelligi ipſum eſſe Deum. Nam dixit iſte,q loquitur.at non talis ſeruus meus Moyſes: ſi tamē iſte ſignificaretur eſſe angelus nō vocaret Moyſen ſeruū ſuum,quia Moyſes nullius erat ſeruus,niſi Dei:homo autem non eſt ſeruus angeli, ſed ſocius eius, & ambo ſunt ſerui Dei, & inter ſe conſerui, ſicut dixit angelus ad Ioannem, quando cecidit ad pedes angeli, & adoraret eum.caue ne feceris:conſeruus enim tuus ſum, & fratrum tuorum Apo.19.c.nō ergo vocaret iſte, q loquitur Moyſen ſeruum ſuum, niſi ſignificaret ſe eſſe Deum. Secundo quia iſte loquens dixit de Moyſe,qui in omni domo mea fideliſſimus eſt, vt patet in litera, & vocauit domum ſuam totum populum Iſrael,& iſtud erat adhuc deterius,quia totus Iſrael non erat alicuius,niſi Dei: cum Deus vocaret illos populū peculiarem ſibi Exo.19.& Deu.7.Erat ergo Deus, vel ſignificabat ſe eſſe Deum iſte,qui loquebatur.Tertio quia continuatur iſte modus loquendi: cum poſtea dicatur in litera. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi, & hoc dixit loquens. ergo ſignificauit ſe eſſe Deum. Quarto quia continuata locutione dicitur de iſto loquente. iratuſque contra eos abijt, & tamen iſte,qui iratus eſt oportet,ꝙ intelligatur eſſe Deus, quia dicitur ſupra in litera, ꝙ cum audiſſet Dominus iratus eſt valde:ergo Deus ſignificatur eſſe iſte qui loquebatur.Quinto,qa lr̄a expreſſe ponit, ꝙ iſte q loquebatur eſſet Deus: nam dicitur, quòd dominus iratus eſt valde, & ſequitur, ꝙ ſtatim locutus eſt ad Moyſen Aaron, & Mariam. Sexto patet adhuc manifeſtius,quia litera innuit,ꝙ ille, qui loquebatur in columna nubis erat Deus, & non angelus, quia dicitur. deſcendit dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi, vocans Aaron, & Mariam,& dixit ad eos,audite ſermones meos: ſiquis fuerit inter vos propheta domini in viſione apparebo ei. ergo litera ſignificat, ꝙ Deus erat, qui dicebat ſiquis fuerit inter vos propheta domini. Septimo quia dato præſuppoſito illius opinionis diceretur, ꝙ iſte angelus,qui erat in colūna nubis eſſet, qui loquebatur ad omnes prophetas, & faciebat omnes apparitiones, & reuelationes quęcunque fierent. Sed hoc non eſt verum, quia iſte angelus erat vnicus, ſicut patet Exo.14.vbi vocat

A angelus ſingulariter.Deus tamen non habet vnicum angelum miniſtrum, ſed omnes ſunt miniſtri eius.ſic patet ad Hebre.1.capi.ſcilicet omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi. non igitur eſt verum,ꝙ iſte angelus diceret ſe loqui ad omnes prophetas, ſed ſignificatur eſſe Deus, qui loquitur omnibus prophetis, non per ſeipſum, ſed per miniſtros ſuos.

Dicendum ergo ſine dubio, ꝙ hic eſt mutatio perſonę,& pręſupponitur,ꝙ iſte,qui loquitur ſit Deus,& tunc intelligitur litera. ſiquis fuerit inter vos ppheta domini, ideſt propheta meus, qui ſum Deus,in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loqūar ad illum,i, ego apparebo in viſione,& ego loquar per ſomnium,
B quia Deus ſignificat ſe omnia iſta facere, licet non faciat ipſe, ſed angeli: hoc tamen volebat Deus intelligi per Hebręos ſaltem per populares, & ſimpliciores. Et iſto modo applicatur litera ſequens.ſ.at non talis ſeruus meus Moyſes: ore ad os loquor ei, ideſt ego,q ſum Deus loquor Moyſi ore ad os, & poſtea cum dr̄. palam, & non per ęnigmata Deum videt.intelligitur, ideſt videt me, qui ſum Deus.

Iſte modus eſt frequentatus in ſcriptura. nam etiā pręce.cap.Deus cum promittit dare carnes populo loquitur de ſe quaſi de alio: nam dicitur. dixit dominus ad Moyſen ſanctificamini.cras comedetis carnes: ego enim audiui vos dicere quis dabit nobis eſcas carnium?bene nobis erat in Aegypto, & ſequitur, vt det vobis dominus carnes. cum deberet dicere,vt dē ego
C vobis carnes, & ſtatim etiam dicitur eo, ꝙ repuleritis dominum, qui in medio veſtri eſt, & fleueritis corā eo dicentes, quare egreſſi ſumus ex Aegypto?& tñ deberet dici eo, ꝙ repuleritis me, qui ſum in medio veſtri,& fleueritis coram me. Et iſta mutatio perſonę non ſolum eſt conſueta in Deo,ꝙ ipſe loquatur aliqñ in prima aliquando in tertia. Sed etiam homines, qui loquuntur ad Deum aliquando loquuntur in ſecūda, & aliquādo in tertia,vt dicitur Pſal.3.domini eſt ſalus, & ſuper populum tuū benedictio tua. deberet enim dici domini eſt ſalus, & ſuper populum eius benedictio eius.mutatur tamen perſona,quia cum propheta loqueretur ad alios de Deo in tertia perſona, conuertitur ad loquendum cum Deo, & ſic eſt ſecunda per-
D ſona: taliter eſt hic, & non eſt mirandum de iſtis mutationibus perſonę,quia frequenter eſt in ſcriptura.

Quid Deus intelligat hic per domum ſuam, & quomodo intelligitur, quòd Moyſes erat fideliſſimus in omni domo ſua.
Quæſt. XL.

SED quæretur cum Deus dixerit hic de Moyſe in omni domo mea fideliſſimus eſt, quid vocauit Deus hic domum ſuam.Dicēdum,ꝙ domus proprie accepta iuxta ſuam primariam ſignificationem eſt ędificium in quo homo habitat. Sic accipitur Eccleſia.29.c.initiū vitæ hominis aqua, & panis, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem.Accipiendo iſto modo Deus non habet do-
E mum,quia domus eſt ad habitādum,& habitans clauditur intra domum: Deus tamen non clauditur in loco aliquo,ſicut dixit Salomon. ſi enim cęlum, & cęli cęlorum te capere non poſſunt, quāto magis domus hæc quam ędificaui tibi 3.Re.8.c.& apertius dicit 2. Para.6.c.ergo,nec credibile eſt, vt habitet Deus cum hominibus ſuper terram,ſi cęlum,& cęli cœlorum te non capiunt, quanto magis domus iſta, quam ędificaui?proprie ergo accipiendo non habet domum.

Sed accipiendo large poteſt dici habere domum, & dupliciter poteſt accipi. vno modo domus Dei, ideſt Sanctuarium.ſic accipitur Io.2.ſcilicet ſcriptum eſt, quia domus mea domus orationis vocabitur, &

loque-

loquebat̃ ibi de templo in quo colebatur. Isto modo accipitur domus Dei non per proprietatem quasi Deus ibi habitet, sed per appropriationem, scilicet ꝙ pro ipso solo sit, & ei consecratur, vt ibi laudetur, & inuocetur nomen eius, & impendantur sibi cęremonię cultus. sic accipitur 3. Reg. 8. & 2. Para. 6.

Secundo modo potest vocari domus Dei tota cōgregatio Israelitarum, quia sic consuetum est tam in scriptura, quam in vulgari vocari domum aliquam multitudinem descendentem ab vno, vel dependentem ab eo. sic vocantur domus Israel: domus Iacob: domus Aaron: domus Leui: Psal. 113. & Psal. 117. Et fere in tota scriptura. sic etiam Virg. li. 1. Aenei. vocauit domum Assaraci omnes Romanos, qui descendebant ab Assaraco Troiano.

Isto modo omnes Israelitę vocabuntur multum conuenienter domus Dei, quia licet non descenderāt ab eo per propagationem carnis, habebant habitudinem, vel dependentiam ab illo tanquam a rectore, & domino specialiter eis prouidente, nam etiam in domo illa, quæ accipitur apud homines non descendūt secundum carnem omnes, qui dicuntur de domo, ab ipso cuius dicit̃ esse domus. sic patet in œconomia, q̃ est minima, & prima domus, & illa constat ex sex extremis, scilicet patre, & filio, domino, & seruo, viro, & vxore, vt patet 1. Polit. ibi tamen ab eo cuius est domus vnus solus, scilicet filius descendit, omnes tamen alij dicuntur de domo, idest de familia, quia habent dependentiam ab illo, cuius est domus tanquam a rectore, & prouidente, atque imperante eis in omnibus. sic erat de Deo respectu Israelitarum, quia licet de quolibet populo posset Deus dicere, ꝙ est domus eius, quia dependet ab ipso prouidendo, gubernando, & conseruando, tamen specialiter pertinebant Israelitæ ad eum, quia licet de omnibus gentibus curam haberet, specialiter tamen de Israelitis Psal. 147. non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, ideo iustè vocauit Israelitas populum sibi specialem, vel peculiarem Exo. 19. c. si custodieritis pactū meum eritis mihi in peculiū de cunctis populis. mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Istis duobus modis potest accipi hic domus Dei, sed in quo eorum accipiatur dicetur statim.

Moysen fuisse fidelissimum an intelligatur de omnibus tam præsentibus, quam futuris. Quæst. XLI.

ADHVC quęretur cum Deus dixit, ꝙ Moyses erat fidelissimus in omni domo sua, quomodo erat istud verum, & de quo intelligitur?

Dicendum certum esse Moysen esse fidelissimum omnium Israelitarum, cum Deus illud asserat de cuius verbis non est dubitandum. Est tamen intelligendum referendo ad illud tempus in quo ista verba dicebant̃, sicut supra dictum est, ꝙ Moyses erat mitissimus sup omnes homines, & tñ fuit declaratum, ꝙ intelligebat de hominibus, qui erant illo tempore, & non de futuris, quia aliqui fuerunt postea magis mites. Aliqui tñ dicunt, ꝙ non est verum, sed ꝙ absolute Moyses fuit fidelissimus Deo inter omnes homines tam præsentes, quam futuros. Et cum obijcitur de eo, quod supra dicitur, ꝙ erat Moyses mitissimus dicunt, quòd nihil probat, quia ibi ponitur determinatio quędam, scilicet erat mitissimus, per quod refertur ad illud tēpus, etiam aliud magis vrgens, scilicet quia dicitur super omnes homines, qui morabātur in terra, & sic refert ad illud tempus, hic autem absolute dicitur, ꝙ Moyses fidelissimus est, ideo non est simile. Dicendū ꝙ ēt ponit̃ hic limitatio cum dicat̃ in omni domo mea fi-

F delissimus est, & sic non extenditur istud, nisi ad id, quod Deus vocat hic domum suam, & tamen quocunque modo accipiatur domus Dei non extenditur nisi ad illud, quod erat illo tempore, ideo non fuit absolute fidelissimus super omnes homines. Simile aūt est de Noe, de quo dicitur Gen. 6. c. ꝙ fuit vir iustus in generationibus suis. i. respectu hominum, qui fuerūt tempore illo. Dicendum autem, ꝙ licet possit hic vocari domus Dei ipsum Sanctuarium: tamen secundū veritatem vocatur domus Dei populus Israel, & in toto populo erat Moyses fidelissimus sic dr̃ ad Hebre. 3. scilicet Moyses quidem fidelis erat in tota domo Dei tanquam famulus: Christus vero tanquam filius, & in G domo sua, quę domus sumus nos. sicut ergo nos vocamur domus Christi: ita Israel vocabatur domus Dei tempore Moysi.

Quomodo Moyses erat fidelissimus in omni domo Dei. Et fidelis dupliciter accipitur. Item Deus quomodo potest vocari fidelis. Quæst. XLII.

ADHVC quęretur quomodo Moyses erat fidelissimus in omni domo Dei? Dicendū ꝙ accipitur omnis, idest tota: cum domus sit totum integrale, & in tota illa domo dr̃ Moyses fidelissimus, quia nulla pars domus erat fidelior eo. Sed considerandum, ꝙ fidelis potest dici H dupliciter. s. a fide, vel fidelitate. primo modo dicitur fidelis, qui fidē tenet, idest credit ea, quę credenda sunt. sic potest accipi Apoca. 3. esto fidelis vsque ad mortē, & patet eo. c. quia dicitur tenes nomen meum, & nō negasti fidem meam, & magis clare accipitur Io. 20. c. cum dixit Christus Tho. noli esse incredulus, sed fidelis. Et sic opponit̃ incredulus fideli, sed incredulus est, qui non credit, ergo fidelis est, qui credit, & fidem habet. Secundo modo fidelis a fidelitate, idest legalis, & est ille, qui seruat veritatem in promissis. Et sic primo modo fides est in credendo. secundo modo in seruando veritatem, & non recedendo a promissis. hoc modo Deus potest vocari fidelis, & vocatur aliquādo scilicet quia fidem seruat. i. promissionem, quia nunq̃ I mentitur Psal. 144. fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, idest Deus seruat veritatem in omnibus, quę promittit. sic etiam dicitur 1. ad Thi. 2. c. s. fidelis est, & seipsum negare nō potest, idest Deus in omnibus, quę promittit seruat fidem, & non potest illam negare, & 1. Cor. 10. dr̃. fidelis autem Deus est, qui non permittet vos tentari. i. seruat veritatem promissorum, & non permittet vos tentari vltra id, quod potestis, quia ita facere promisit. Non potest tñ vocari Deus fidelis a fide, quasi aliquid credat, quia impossibile est, ꝙ aliquid credat cum omnia sciat. hoc modo sępe accipitur fidelis in scriptura. sic patet Mat. 24. cum Christus dixit. quis putas est fidelis seruus, & prudens. i. quis est dispensator, qui K seruet fidem domino tractando vere, & legaliter bona eius? sic ēt accipit̃ 2. Cor. 4. hic iam quęrit̃ inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. i. legalis nō mētitus dño in aliquo. De Moyse posset dici, ꝙ accipitur fidelissimus a fide, quia nemo erat, qui tantam fidem de Deo haberet, vel ita pure de Deo crederet omnia, quę credenda erant: nam cęteri aliqñ credebant eis, q̃ dicebantur a Deo, & aliqñ non credebant recedentes a fide. Aliquis tñ posset dicere, ꝙ nō accipitur hoc modo, ꝙ sic fidelis non accipit magis, & minus, vt dicat̃ aliquis fidelior altero, vel minus fidelis, quia fides nō pōt haberi nisi tota, & ille in quo aliquid deficit de fide, vel saltem in aliquo dubitat, iam non vocatur fidelis, sed infidelis, vt patet extra de hęre. c. dubius. i. dubius in fide infidelis est. Dicendū ꝙ fm̃ rigorē istud est

est verum, sed large accipiendo potest aliquis vocari fidelior altero, quia firmius aliquid credit permanendo in eo, quod semel credit, & sic Moyses poterat vocari fidelior alijs, quia non fuit aliquis perseuerantior in fide de Deo: cęteri autem mobiles erant, vel aliquãdo dubitabant.

Adhuc accipi pōt fidelis, idest legalis, s. seruans veritatem non eis quę promittebat vel quæ iubebat ei Deus seruare. & tunc patet quòd Moyses erat fidelissimus in tota domo Dei accipiendo domum vtroque modo. nam accipiendo domum pro Sanctuario verũ est ꝙ erat Moyses fidelissimus, quia in Sanctuario soli sacerdotes & Leuitę ministrabant supra 3. & infra 18. cap. & inter omnes istos Moyses erat fidelissimus, quia nullus seruabat Deo tam plene veritatem inter omnes Leuitas, & sacerdotes, quàm Moyses. B Accipiendo alio modo domũ pro toto Israel, etiam verum est ꝙ Moyses erat fidelissimus, quia in toto populo nullus erat, qui magis Deo seruaret veritatem, & seruauit eam vsque ad mortem. Cęteri autem in aliquo deficiebant, & istud colligitur ex litera inquantum dr̄. qui in oī domo mea fidelissimus est, i. in tota domo. & ita significat aliquid valde magnum, quod non pōt cōpetere solis ministris Sanctuarij, qui pauci erant. Etiam efficacius hoc patet, quia esset tunc parua laus Moysi si solum diceretur fidelior Leuitis, qui pauci erant, & maneret totus populus Israel quo non diceretur Moyses fidelior, sed posset credi ꝙ erat aliquis fidelior in populo illo. Dicendum aũt ꝙ Deus vocauit Moysen fidelissimũ in tota domo sua, i. in toto populo Israel: & dr̄ fidelissimus, non solum ꝙ magis fidelitatem seruaret, sed ꝙ Deus magis cōfidebat ei q̃ alicui in toto populo. & iste est sensus verus. fuit enim in toto populo illo magna multitudo, vt patet s̄. 1. & 2. c. Deus aũt voluit eligere vnum hoīem de toto populo, cui loqueretur, & iuberet oīa quę populus facturus esset: nullum aũt alium elegit nisi Moysen, in quo signauit ꝙ magis confidebat isti q̃ oībus alijs cum nulli alteri commisisset id qđ cōmisit isti. Istud significatur ad Heb. 3. c. vbi Aplˢ cōparat Christũ & Moysen dicens, s. sicut & Moyses in oī domo eius fidelis est, & Moyses quidē fidelis erat in tota domo eius tanq̃ famulus, in testimoniũ eorum quę dicēda erant. Christus vero tanq̃ filius in domo sua, quę domus sumus nos, & sic fidelitas Moysi erat in testimonium eorum quę dicenda erant, i. Deus magis confidebat Moysi ea quę dicenda erant, vt ipse esset testis inter Deum & Israelitas q̃ alicui alteri, & ista est veritas de hoc ꝙ Moyses esset fidelissimus.

Quare ergo non timuistis detrahere seruo meo Moysi? Iratusque contra eos abijt. Nubes quoque recessit, quę erat super tabernaculum. Et ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cũque respexisset eã Aarõ, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen Obsecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuũ quod proijcitur de vulua matris suæ. Ecce iã medium carnis eius deuoratũ est a lepra. Clamauitque Moyses ad Dominũ dicens. Deus obsecro sana eam. Cui respondit Dominus Si pater eius spuisset in faciem illius, nonne A debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaq; Maria extra castra septem diebus, & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

Quare ergo non timuistis detrahere seruo meo Moysi. Idest cum sic sit, ꝙ ipse excellat oēs alios prophetas in modo reuelationum quare nō timuistis detrahere ei? qa per hoc ꝙ sciebatis eum a me dilectũ, & valde familiarem debuissetis timere offendere eũ murmurãdo, quia poterat vobis malum inde infligi. Accipitur detrahere, i. diminuere famam alicuius verbis, & sic faciebãt Maria & Aarõ dicentes. num per solũ Moysen locutus est Dn̄s? nobis quoque similiter locutus est. quia in hoc diminuebãt perfectionē eius æquãtes eũ alijs minoribus. *Iratusque contra eos.* Idest punire paratus. quod patet, quia immediate apparuit Maria perfusa lepra. vel dr̄ iratus, quia sic apparebat ex verbis eius, licet in eo nulla esset ira. *Abijt.* Idest recessit de loco in quo erat loquēs Aaron & Marię. nam nubes recessit, vt patet immediate, & ipse cũ nube ascendit. vel dr̄ abijt, i. cessauit loqui & disparuit, & iste est proprie modus iratorũ, ꝙ proponant querelã suã alicui verbis duris, & rn̄sionē nullã expectēt abeũtes, quia ira nō sinit eos auscultare, & in hoc volebat se demōstrare iratũ. maxime, qa non oportebat expectare cũ C Aaron & Maria nihil deberēt rn̄dere, quia erant sibi conscij criminis, nec ad hoc vocati fuerant, vt rn̄derent, sed vt ista increpatio esset eis pars pęnæ infligendę. Nam Aaron locutus est contra Moysen, sed nullã aliam pęnam suscepit pręter istam increpationem Dei. *Nubes quoque recessit quæ erat super tabernaculum.* Non est sic intelligendum vt nubes recederet desuper tabernaculum, quia quandocunque illa recederet castra moueri deberēt, vt patet supra cap. 9. sed non fuerunt nunc mota cum Maria steterit septē diebus leprosa & expectauerunt Israelitę illis diebus, vt patet infra. Sed dr̄ ꝙ nubes q̃ erat super tabernaculũ recessit referendo ad diuersa, s. ꝙ nubes q̃ esse consueuerat super tabernaculum toto tp̄e quo manebãt D castra recessit nunc: non quidem ꝙ recesserit de tabenaculo, sed ꝙ recessit de loco in quo loquebãt angelus Aaron & Mariæ. nam ad locutionem descenderat desuper tabernaculum ad ostium illius: nunc finita locutione recessit inde ascendens super tabernaculum.

Et ecce Maria apparuit candens lepra sicut nix. Idest immediate vt recessit nubes apparuit Maria tota leprosa, & color illius erat candidus sicut nix. iste est color leprę. facit enim variari carnem a naturali colore in quendam candorem lucentem, qui non est albedo E carnis, sed vocatur albor, vt patet Leuitici capitulo decimotertio.

Cumque respexisset eam Aaron & vidisset perfusam lepra. Hoc fuit antequã recederēt Maria & Aaron de ostio tabernaculi, vbi locutus fuerat eis Deus, ideo Aaron solus vidit tunc lepram: Moyses autem non accesserat ad locum illum ad collocutionem, ideo non videbat.

Ait ad Moysen. Aaron fuit locutus ad Moysen, & non Maria, quia ipsa videns se leprosam erat stupida non potens loqui: vel potest dici ꝙ ipsa verecũdabat, quia pp pc̄m̄ suum in Moysen sustinebat pęnas istas, ideo non audebat attollere oculos suos ad eum, nec loqui prę rubore, sed locutus fuit Aaron, qui nō tantum peccauerat. *Obsecro Domine mi.* Vocat hic Aaron

Moyſen Dominum quem alias non erat ſic vocare
conſuetus. timor tamen eum lepidum faciebat:nam
timebat forte,quòd ei aliquod malum adhuc futurũ
eſſet: ideo valde cum reuerentia loquebatur.

Imponere peccatum dupliciter contingit.

Ne imponas nobis hoc peccatum. Ideſt non conſentias
nos pati pro iſto peccato. Imponere peccatum du-
pliciter eſt. vno modo pro diffamare aſſerendo ali-
quem commiſiſſe quod non commiſit: & iſti vocan
tur criminatores,ideſt inuentores vel impoſitores cri
minum, & eſt valde illicitum. de hoc Leuit.19.cap.
non eris criminator,nec ſuſurro in populis. hoc mo-
do non imponebat Moyſes crimen Aaron & Mariȩ,
quia nihil de eis locutus fuerat. Secundo modo di-
citur imponere crimen, ideſt imputare ad pœnam:
& hoc modo Deus nobis imponit crimina, quia dat
pȩnas pro eis,& hoc modo rogabat Aaron ne impo-
neret eis Moyſes hoc peccatum, ideſt non conſen-
tiret imponi eis pȩnam: iam enim Deus pȩnam im-
poſuerat. Si autem Moyſes taceret non orans pro
ablatione pȩnȩ conſenſiſſet impoſitæ pȩnæ, & dice-
retur quòd ipſe imponebat. & dixit hic Aarõ ne im-
ponas nobis,quia ipſe cõfitebatur ſe peccauiſſe,vt pa-
tet immediate,ſ.quod ſtulte commiſimus in te, & ti-
mebat pȩnam ſibi futuram,ideo non ſolum dixit nõ
imponas huic, ideſt Mariæ peccatũ iſtud,ſed non im
ponas nobis,ſ.vtrique. nam quamquam non fuiſſet
punitus,non credebat ſe penitus euaſurum.

Quòd ſtulte commiſimus. Iſta clauſula poteſt duplici-
ter induci. vno modo quòd cõfiteantur culpam ſuã
in hoc fuiſſe grauem,& ſic facilius veniam mererent
a Moyſe. & eſt ſenſus ſtulte commiſimus,ideſt tota-
liter contra rationem egimus, vel mala intentione.
Alio modo poteſt poni ad diminuẽdum peccatum,
ſcilicet,quod ſtulte commiſimus, ideſt non fecimus
hoc ex malitia, ſed ex animo indeliberato ſolum per
motum leuem paſſionis, quod eſt ſtulte agere, quia
ſtulte fit quod ſine rationis perquiſitione fit & quaſi
indeliberate.

Ne fiat hæc quaſi mortua. Ideſt ne maneat iſta ſoror
noſtra quaſi mortua. Dicit hoc, quia ſi in lepra ma-
nere deberet, eſſet velut mortua: reputantur enim
leproſi mortui, quia expellebantur a caſtris, & priua-
bantur a communicatione aliorum, quod eſt contra
inclinationem humanam, cum ſit homo animal ci-
uilitatem diligens,vt patet 1. & 3.Polit. ideo talis pri-
uatio dicitur mors ciuilis,& ipſi qui lepram incurrũt,
dicuntur tunc mori. ſicut dicit Eſa.cap.6. ſ.in anno
quo mortuus eſt rex Ozias vidi Dominum ſeden-
tem,&c. & tamen non accipitur ibi mors pro morte
naturali,ſed pro incurſu in lepra, quia incidit in leprã
cum vellet offerre thura coram Domino,vt patet 4.
Reg. cap.15. quòd autem de lepra & non de morte
intelligatur verbum Eſaiæ ſententia eſt Iudæorum.
de quo etiam ibidem dicetur. *Vt abortiuum quod proij-
citur de vulua matris ſuæ*. Quia ſicut fȩtus abortiuus nõ-
dum maturus,nec perfectus,ſed adhuc membris im-
perfectus eſt,ita Maria erat imperfecta,qa medietatẽ
corporis eius operuerat lepra, & illã deſiccando con
ſumpſerat niſi ſanaretur,& hoc ſignat litera ſequens,
ſcilicet,ecce medium carnis eius deuoratum eſt a le-
pra. Alio modo poteſt intelligi ne fiat quaſi aborti-
uum,quod proijcitur de vulua,quia abortiuum venit
ad eſſe: & tamen non manet in luce, quia non viuit:
& tantum eſt quaſi ſi ſemper manſiſſet in vtero ma-
tris. ſic & de Maria ipſa videbatur eſſe, ſed non erat:
quia ſi leproſa maneret q̃q̃ eſſet, tamen ita eſſet ac ſi
nõ eſſet. & hoc tetigit litera ſupra,ſ.ne fiat hæc quaſi
mortua: non dixit ne fiat mortua,quia non vere mo
riebatur,ſed quaſi mortua,quia licet ſit, tamen ita eſt
ac ſi non eſſet. ſicut abortiuum in lucem exit, ſed ita

F eſt ac ſi non exiuiſſet. Nam ſicut illud nunquam in-
ter homines communicabit,ſed de vtero transfertur
ad tumulum,ita & iſta leproſa effecta in æternum ca-
ritura eſſet humana communicatione. *Ecce iam me-
dium carnis eius deuoratum eſt lepra*. In hoc Aaron inci-
tat Moyſen ad orandum pro ipſa velociter dicens.
Ecce iam. Ideſt in iſto paruo tempore ex quo percuſſa
eſt,lepra peruenit vſque ad medietatẽ corporis eius,
& deſiccãdo conſumpſit, ideo ſi modicum expectas
non orando pro ipſa velociter conſumetur, ideo de-
precare immediate, & in hoc etiã proſequitur ſimili-
tudinẽ de abortiuo, quia ſicut illud imperfectum in
partibus ſuis eſt, quia interdum medietatem ſolam
habet,ita & Maria ſolam medietatẽm corporis habe-
G re cenſebatur quæ à lepra nõdum cõſumpta fuerat.
Clamauit itaque Moyſes ad Dominum. Scilicet pro illa quȩ
contra eum murmurauerat in quo patet mitiſſimus.
nam ſi vindictam expeteret non oraſſet.

*Moyſes an debeat dici mitiſſimus, quia orauit pro Maria quæ
contra eum murmurauerat,& an fuerit æqualis beato
Stephano. Quæſt. XLIII.*

SED adhuc non accedit in hoc ad perfectionẽ
ſanctorum noui teſtamenti, quia beatus Ste-
phanus pro lapidãtibus eum orauit poſitis ge-
nibus dicens. Domine ne ſtatuas illis hoc pec
catum: quia neſciunt quid faciunt, vt patet Act.7.ca.
Nam Moyſes pauca tolerauit, ſ.verba detractionis.
Stephanus autẽ mortem acerbiſſimam perferebat.
H Item Stephanus orauit pro lapidatoribus cum eum
actualiter lapidarent. Moyſes autem orauit pro de-
tractoribus cum iam detractio præterijſſet: & in hoc
in infinitum differt. Nam cum aliquis actualem per-
fert iniuriam inſurgit in eo quædam dura paſſio ap-
petitus vindictæ propter malum præſens, & eſt diffi-
cillimum, vt quis tunc remitteret ei a quo patitur,
quanto magis ꝙ pro eo oraret. Cum vero illatio iniu
riæ tranſierit facilius fit,quia mitigantur paſſiones,&
homo iam remittere põt.ſic enim fuit in Moyſe:iam
enim tranſierat murmuratio facta de ipſo. Item Ste-
phanus orauit pro lapidatoribus nemine petente, ꝙ
oraret,ſed ipſe flexis genibus hoc petijt. a Moyſe aũt
Aaron petijt ꝙ oraret pro Maria,ideo minus erat. Itẽ
I Stephanus orauit pro perſecutoribus, qñ nondũ ſta-
tuebatur illis ad peccatum nec puniebantur. Moyſes
vero orauit pro Maria cum pȩna iam illata fuiſſet, &
in hoc nimis differt. nam cum aliquis videt eum qui
iniuriam ſibi intulit pro hoc patientem dignas pȩnas
habet aliquid per quod flectatur ad miſericordiam:
& ſic fit in multis qui primò accuſauerũt aliquos ad
mortem: poſtea vero cum eos dãnatos vident miſe-
rentur eorum,& pro eorum exorant liberatione. ſic
namque ipſe infȩliciſſimus Iudas fecit qui q̃q̃ Dñm
ex auaritia vendidiſſet: cum tamẽ videret ꝙ cõdem
natus eſſet ad mortẽ pȩnitentia ductus retulit argen-
teos 30.ſacerdotibus Matth.27.c.Cum aũt qui ſuſce-
pit iniuriã nõdũ videt iniuriatorẽ pati aliquid, nõ hẽt
per quod flectatur ad miſericordiã. Si ergo tũc miſe-
K reatur maior miſeratio eſt.ſic ſe habuit Stephanus ad
Moyſen. ergo incõparabiliter fere in iſto actu excel-
ſit Stephanus Moyſen. Chriſtus aũt idẽ egit quia pro
ſuis crucifixoribus exorauit vt teſtantur Euangeliſtæ
nec ſolũ ipſi,ſed etiam Eſa.c.53. ſed nõ eſt comparan
dus aliquis actus Chriſti ad noſtros,ſicut non eſt pro-
portio finiti ad infinitum. *Domine Deus obſecro ſana eam.*
orauit Moyſes vt ſanaretur. Habebat.n.inductiuũ ad
hoc, qa ſoror ſua erat, & q̃q̃ fratres in alterutrũ inter-
dũ leuiter offendãt nõ manet offenſio. ſanguis.n.co-
gnatus tollit eam: potiſſime, quia ipſa cuſtodiuerat
Moyſen quãdo erat expoſitus in flumine,& procura-
uit

uit salutem eius coram filia Pharaonis, vt patet Exo. cap. 2.

Cui respondit Dominus. si pater eius spuisset in faciem eius nonne debuerat saltem septem diebus rubore perfundi. Respondet Dominus petitioni Moysi non negans eius sanationem, sed dicens quòd non erat immediate sananda & inducit rõnem, quia si pater eius spuisset in faciem ipsius septem diebus perfunderetur rubore, ita cum Deus eam puniuisset saltem septem diebus debebat esse extra castra. in hoc patet quòd Moyses petebat eam sanari immediate: Dominus tamẽ non cõcessit hoc, sed fecit per septem dies expectare. ideo subintelligendum est quòd Moyses sic orauerit: Domine sana eam immediatè, quia tota consumitur, & habebat iste modus orandi colorem ex eo quòd dixit Aaron. ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra, idest in hoc paruo spatio medietas corporis eius deuorata est: quanto magis si manserit vltra in lepra, & respondit Deus ad partem secũdam orationis. Ponit litera comparationem de patre nostro ad Deum: si enim pater Mariç expuisset in faciem eius quod erat signum vituperij, vel indignationis: ipsa abscondisset se septem diebus non apparens prę verecundia vel rubore: hoc est propter magnam reuerentiam patris, quia contumelia ab ipso illata magna est: sicut enim cum aliquis honoratur a magnis viris honor magnus est, ita cum dehonoratur ab eisdem magna est dehonoratio. patrem autem in magna reuerentia habere debemus, quia dijs & patribus non possumus redde ęquiualẽs, iuxta Arist. 8. Ethic. ideo cum ipse nos dehonorauerit magna est dehonoratio, propter quod erubescendum est si ipse nos dehonorauerit. de Deo autem magis est qui est maximę reuerentiæ, ideo magis erubescendum est, cum ipse propter peccatũ nos percusserit: ponit de sputo misso in faciem, quia assimilatur leprę: vtrumque enim facit hominem immundum.

Separetur septem diebus extra castra. Habens lepram separabatur septem diebus & recludebatur: & post illos sacerdos inquirebat an esset lepra mundata: si autem reperiretur sanata, reducebatur ad communicationem aliorum, de Maria sic apparuit. de hoc Leuit. cap. 13.

Et postea reuocabitur. Idest post septem dies reuocetur in castra. istam pęnam dabat Deus Mariæ ad ruborem, & non vt maneret in lepra. erat autem rubor quòd septem diebus separaretur a cõmunicatione omnium Israelitarũ. cessauit autem lepra post illos septem dies.

An cæremoniæ leprosorum hic seruatæ fuerint, quæ erant duplices. Quæst. XLIIII.

QVAERET aliquis an hic seruatę fuerint cæremonię quę seruabantur circa leprosos Leuit. cap. 13. Et dicendum quòd duplices erant cęremonię ad leprosos. quædam erant ad inquirendum an esset vera lepra. aliæ erant ritus circa ipsum qui sanabatur a lepra, cum constaret verè sanatum. de primis habetur Leuit. cap. 13. De primis respondendum est, quòd in Maria poterant dupliciter obseruari. Primo modo ad sciendum an esset vera lepra in Maria quando apparuit candens. Secũdo de inquisitione post septem dies cũ reduceretur in castra, an esset ibi vera lepra. De primo dicendum ꝙ non oportebat obseruari cęremonia in inquirendo, quia satis apparebat Mariam esse leprosam, cum omnia signa leprę essent in ea. Item apparebat hoc ex testimonio Dei. dixit enim ꝙ expelleretur de castris vsque ad septem dies. si tamen nõ fuisset leprosa non iuberet. Item de cęremonijs quæ erant in inquisitione apparet ꝙ erant pp dubiũ, vt patet Leuit. c. 13. Sed hic constat de Maria ꝙ erat leprosa. frustra ergo erat inquirere. De cęremonijs autem inquisitionis quas faciebat sacerdos post diem septimũ reclusionis dicendum est ꝙ non fuerint obseruatę in Maria, quia in septima die inquirebatur rursus de leproso an apparerent in eo aliqua signa, quia dubitabatur. de Maria tamen post septem dies manifestum erat, ꝙ non erat leprosa, quia Dominus iubebat eam reduci in castra: non tamen iuberet si leprosa maneret. Dicendum ergo de cęremonijs quę fiebant ad inquirendũ veritatem leprę nullam fuisse obseruatam in Maria.

Quæret aliquis de cęremonijs quę fiebant post redditam sanitatem, an fuerint in Maria obseruatę, s. de rasionibus pilorum, & lotionibus corporis atque sacrificijs. Respondendum est ꝙ non, quia Deus iubebat quòd esset septem diebus extra castra, & immediatè reduceretur. si tamen deberent obseruari in ea omnes cęremonię non rediret immediate in castra: alioquin ista iussio Dei de reducendo eam in castra nihil operaretur. Item non stat, quia ad hoc ꝙ obseruarentur cæremoniæ mundificationis oportebat fieri sacrificia pro mũdatione hac, s. turtures, vel columbas, & agnos anniculos, & passeres mũdos, & vinum oleum, & farinam, vt patet Leuit. cap. 14. Item in deserto non obligabantur Iudæi obseruare cęremoniã de mundificatione: quamquam ergo habuisset Maria conuenientem locum ad hanc mundificationem non curaret cum sine hac munda esset. Item nõ potest stare, quia immediate vt Maria mũdata est recessit populus de Aseroth: si tamen debuissent obseruari in ea cęremoniæ quæ habẽtur Leuit. cap. 14. non recessisset populus immediate vt Maria redijt in castra. primum patet quia dicitur hic, & non est populus motus de loco illo donec reuocaretur Maria. ergo videtur quòd immediate motus est, vt redijt Maria in castra, sed ipsa in septima die redijt. ergo immediate recesserunt. Secundo patet, s. ꝙ non immediate recessissent si obseruaretur purificatio illa quę habetur Leuit. cap. 14. nam postquam aliquis esset mundatus lauabatur & reducebatur in castra, & tunc rasus toto corpore manebat septem diebus in castris, ita quòd nõ iret in tabernaculũ suum, septima die iterũ radebatur: die vero octaua conferebat sacrificia de quibus eo. cap. oportuisset ergo populum expectare saltem octo dies postquã rediret Maria in castra. ergo non fuit facta purificatio leprosorũ de qua Exo. c. 14.

Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus. Ex præcepto Domini sustinuit istam pęnam Mariam septem diebus manens sola extra castra, neque oportebat quòd essent aliqui famulantes ei, quia nõ indigebat aliquo ministerio cũ extra castra haberet omnia necessaria, s. manna, & aquam. nam mãna non cadebat intra castra, sed in circuitu castrorũ, vt patet Exo. 16. & preced. cap. & ibi ipsa haberet manna. *Et populus non est motus de loco illo donec reuocaretur Maria.*

Quomodo manserint castra septem diebus in Aseroth propter honorem Mariæ leprosæ, & quomodo poterat moueri extra castra: & quomodo mouebantur alij leprosi. Qõ. XLV.

QVASI dicat Israelitę recessuri erant de Aseroth parum postquam illuc accesserunt, sed morati sunt pp Mariam. nam Deus volebat eos festinare ad ingrediendum in terrã Chanaan, ideo nihil causę erat quare morarent̃ 7. diebus in Aseroth: manserunt tamen ibi nõ ex necessitate, quia non erat necessarium expectare leprosos, licet. n. castra recederẽt, poterãt ipsi postea recedere, quia cũ Israe-

Israelitę essent magnus populus, & habebant pecora multa atq; iumēta, & plaustra portantia vtēsilia sua, manifesta via fieret transitus castrorum. nam saltem orbitę rotarum hoc proderent, ideo etiam si per aliquot dies morarentur leprosi post transitum castrorum, non possent errare viam transitus castrorum. Difficilius tamē erat quantum ad cibos, quia manna quod solum eis erat cibus, cadebat dumtaxat in circuitu castrorum. si ergo aliquis distaret a castris per duas aut tres leucas non posset habere manna, sed quantum ad hoc prouisum erat, quia leprosi quamquam essent extra castra, tamen cōiuncti erant castris scilicet in paruā distātia, ita vt habere possent de manna quod cadebat apud castra, & tunc cum castra mouenda essent ipsi audiebant vocem tubarum, & pariter mouebantur, licet non miscerentur alijs euntibus sub vexillis. ita ergo Maria facere poterat, ꝙ quamquam exclusa esset a castris mansura septem diebus extra castra: tamen recedere poterāt ipsa die castra, Maria sequeretur castra non introiens in illa per septem dies. Sic enim omnes alij leprosi faciebant, nam non solum Maria exclusa est in deserto propter lepram, sed etiam omnes alij qui leprosi erant, quia sic Deus iusserat supra cap. 5. & executio eius ibi subditur, s. quòd Israelitę eijcerēt de castris omnes leprosos & fluentes semine, sed propter istos nūquam expectabat populus quin moueretur, sed mouebantur suis temporibus, & leprosi aliqualiter distantes a castris mouebantur, fuit tamen honor factus Mariæ, vt non mouerentur castra quousque ipsa reduceretur: ita vt moueretur ipsa intra castra.

Et dicunt aliqui quòd hoc fecerit populus propter reuerentiam Moysi & Aaron qui erant principes populi: Maria aūt erat soror eorū & erat prophetissa.

Sed dicendum est quòd in hoc nullam reuerentiā exhibuit populus Moysi & Aaron. Nam quæretur an nubes mota fuerit in istis septem diebus antequā Maria reduceretur ad castra vel non fuit mota. si dicatur quòd fuit mota necesse erat quòd mouerentur Israelitæ, vt patet supra cap. 9. & dato quòd ipsi ꝓpter reuerentiam Mariæ nollent recedere quousque ipsa sanaretur: tamen cognoscerent se offendere Deum, qui dabat eis signum recedendi per motum nubis. Item dato quòd non curarent de offensa Dei, tamen si nubes semel moueretur, & ipsi non expedirentur in motu ad motum illius, postea nescirēt locum ad quem mouerentur cum semel effugisset nubes ab oculis eorum, cum nullum itineris maneret vestigiū. non ergo expectarent Israelitæ Mariam si antequam sanaretur moueretur columna nubis. Si autem dicas quòd non fuit mota nubes vsquequo Maria reducta est in castra, nullam reuerentiam exhibuit populus Moysi expectando reductionem Mariæ in castra, quia etiam si nollent cogebantur manere in castris quousque nubes moueretur, quia alias offenderent Deum si mouerentur, antequam nubes daret signum mouendi. Item nescirent quo eundem esset, cum ibi non esset via, & eos nemo dirigeret. Item quia forte non haberent manna: priuaret enim illos Deus beneficio hoc si contra volūtatem eius mouerentur de castris. manet igitur, quòd populus non exhibuit reuerentiam aliquam Moysi, sed Deus honorauit maxime Moysen in hoc, quia nubes recessura esset, & populus secuturus eam, si Maria non fuisset eiecta de castris, vt significat litera quæ ponit populum prȩstolantem reditum Mariæ in castra. fecit tamen Deus ꝙ nubes non recederet quousque rediret Maria, & hoc propter honorem solius Moysi, Erat enim Maria soror eius, & pro nullo alio leproso hoc factum est quamquam multi essent.

F *Cur dixit Deus quare non timuistis detrahere seruo meo Moysi. Quæst. XLVI.*

ADHVC circa dicta in textu quæretur quare postquam Deus finiuit verba sua, in quibus laudabat Moysen dixit. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi?

Dicendum quòd hoc fuit, quia ante hoc Deus loquebatur Marię & Aaron ostendens ei excellentiam Moysi, & ante illum nescirent ipsi quantum peccauerant, vel saltem Deus nōdum ostenderat eis quantum peccassent. nunc vero finierat plene ostendere excellentiam Moysi? ideo dixit. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi? idest cum istud
G sciretis vel scire deberetis, quare non timuistis detrahere illi, q.d. timere debueratis dicere mala de viro tantæ excellentiæ, Dicuntur autem isti detrahere Moysi, idest diminuère aliquid de excellentia eius. nam ipse erat tam excellens quantum ostensum est, & Maria & Aaron diminuebant aliquid de excellentia eius æquantes se ei cum dixerint. nonne & nobis similiter locutus est Deus? idest æqualiter locutus est nobis sicut Moysi. Sed falsum est, qa Moyses erat excellentior omnibus, vt ostensum est. ideo isti ęquando se ei detrahebant illi, idest minuebant honorem, & excellentiam eius, quæ secundum veritatem ei debebatur.

Quare dicitur quòd Deus iratus est nunc contra Mariam &
H *Aaron, & iratus recessit. Quæst. XLVII.*

SED queretur cum Deus finiuit verba ad Mariam & Aaron, quare dicitur, quòd iratus est contra eos? Dicendū ꝙ in Deo nō est ira neq; aliqua passio, quia Deus nullo modo est mutabilis loco neque desiderio Iaco. 1. c. scilicet, apud quem non est transmutatio neque vicissitudinis obūbratio, sed Deus est semper in delectatione, & habet vnicam & simplicem delectationem, vt dicit Arist. 7. Ethi. cap. vlt. Dicitur tamen Deus aliquādo irasci modo humano, scilicet quia facit ea, quę homines irati faciunt. irati autem pęnam inferunt si possunt, & quia Deus interdum pęnas infligit hominibus, dicitur eis
I iratus esse. nunc autem qn̄ Deus finiuit verba sua ad Mariam & Aaron puniuit statim Mariā perfundens eam lepra. ideo dicitur tunc iratus, quia tunc ostendit signum irę, idest pęnam.

Quare non dicatur Deus iratus antequam finietit verba. Et ira quando conuenienter ostenditur. Quæst. XLVIII.

ADHVC quæretur quare non vocatur iratus ante hoc, sed tunc quando finiuit verba dicitur iratus.

Dicendum quòd istud ponitur multum artificiose, primo, quia ita conuenit Deo. Nam Deus secundum veritatem non habet iram, sed ira sua est inflictio pœnę, ideo tunc solum Deus dicetur iratus vel irasci quando pęnā infert, sed quando Deus
K loquebatur Mariæ & Aaron omnia quæ supra habentur, nullam pęnam inferebat, ideo non diceretur tunc iratus vel irasci. cum autem finiuit verba intulit statim pęnam, ideo tunc dicebatur irasci.

Secundo, quia hoc etiam competit modo humano, quia siquis vult alicui pœnā inferre, & prius vult ostendere ei secundum rationem quantum peccauerit ad hoc quòd pęnam inferat: tandiu quandiu ille manet probando delictum per rationem, non ostendit signa irę.

Cū aūt putauerit sufficienter ꝓbatū esse delictū, & quātitatē ei9: tūc cessans arguere ex rōne ōndit vultū iratum,

iratum, & obiurgat peccantem, atque pœnam infert. ſic autem Deus prius voluit oſtẽdere peccatum Mariç & Aaron, & poſtea punire: oſtenſio autem peccati fuit per omnia iſta quę dicuntur hic, ideo quãdiu durauit Deus dicẽdo iſta nõ dicitur quòd iratus eſt; ſtatim autem vt illa cõpleuit dicitur, quòd iratus eſt.

Tertiò, quia vt dicit Seneca vtendum eſt ira vt milite, & non vt duce, ideſt quandiu manet conſilium & deliberatio quę pertinent ad ducem, nunquam debet ineſſe ira, quia illa impediret animum in conſideratione veritatis, ſicut dixit Cato. poſtquam autẽ deliberatum eſt, ira conueniens eſt; ſicut miles ad executionem belli. & tamen quamdiu Deus loquebatur pręcedentia erat ſicut cõſilium ad deliberationem de puniendo iſtos, quia per rationem oſtendebatur delictum ipſorum, & ad illud non debebat dici quòd Deus erat iratus, quia ira impedit cognitionem veritatis, ſed finita illa inquiſitione conuenienter dictum eſt, quòd Deus iratus fuit, quia nõ reſtaret niſi executio ad quam ira prodeſt in homine.

Quare bis dicatur Deum eſſe iratum. Quæſt. XLIX.

QVAERETVR quare dicitur hic in litera bis quòd Deus iratus eſt pro iſta murmuratione contra Moyſen. nam a principio dicitur ꝙ cum audiſſet Dominus iratus eſt valde, & poſtea in fine verborũ dicitur. iratuſque eſt Dominus. quia cum ſit vnicum factũ, ſcilicet murmuratio contra Moyſen ſolum ſemel deberet dici Deus iratus.

Dicendum quòd in Deo non eſt vere ira, ſicut ſupra dictum eſt. & tamen ſi eſſet ſolum fuiſſet hic vnica ira, quia nõ accidebat aliquid de nouo propter quod eſſet alia ira. Sed dicitur bis in litera Deus iratus, quia ita conuenit ſcripturę inquantum oſtendit nobis res ab eo factas, & modum faciẽdi humanum. Et fuit conueniens poni in iſta narratione bis quòd Deus iratus fuerit, ſcilicet in principio & in fine. in principio quidem tanquam motiuum, in fine autem vt executio. nam quando Deus audiuit murmurationem contra Moyſen, quia ipſe ſciebat hanc eſſe iniuſtam, etiam ſi nondum probaſſet illud Mariæ & Aaron, dicitur ꝙ iratus eſt valde. poſtea vero oſtẽdit per rationem longam cõtra Mariam & Aaron quòd peccauerant, & tunc rurſus dicitur ꝙ iratus eſt Deus, ſcilicet, quia probato illis peccato ſuo nõ reſtabat niſi vt inferretur eis pœna, quod per iram fieri ſolet.

Aliter põt dici quòd ponitur hic Deus bis iratus, ſ. in principio & in fine. primo dicitur Deus iratus vt innuatur, ꝙ hoc totum quod hic contra Mariam & Aaron fecit, fuit ex motiuo irę: quia ſtatim vt audiuit murmurationem contra Moyſen iratus eſt, quia ſciebat iſtam eſſe iniuſtam: & mouente ira, licet nondum oſtenderet Deus ſigna eius, vocauit Aaron & Mariam ad Sanctuarium & locutus eſt omnia, quæ habentur in litera. Completis autem verbis cum ſufficienter oſtendiſſet peccatum Mariç & Aaron dicitũ ꝙ iratus eſt, quia tunc oſtendit iram exterius in ferendo pęnam, & ſic poteſt dici ꝙ dicatur bis iratus, quia primo eſſet ira interius, ſecundo eſſet ira exterius in ſignis & executione.

Quare dicitur quòd iratus Deus abijt. Quæſt. L.

SED adhuc quęretur. quare dicitur, iratuſque contra eos abijt, ideſt ſtatim vt iratus eſt Deus contra Mariam & Aaron receſſit de loco in quo erat?

Dicendum quòd Deus dicitur receſſiſſe non quidem quòd vere receſſerit, quia non poteſt cum vbi-

A que ſit, quia terram & cęlum implet Hiere. 23. ſ. cœlum & terram ego impleo. & cęlum & cęli cęlorum eum capere non poſſunt 3. Reg. 8. & 2. Paralipomen. ſexto capitulo. non poteſt tamen recedere de aliquo loco, niſi qui deſinit ibi eſſe, ideo Deus non poteſt recedere de aliquo loco, neque venire ad illum, ſed iſta omnia dicuntur modo humano, quia ſimplices aliter intelligere non poſſunt. ſic dicitur Gen. 11. quòd deſcendit Deus, vt videret turrem quam ędificabant filij hominum. ſic etiam dicitur in Symbolo de filio Dei, quòd deſcendit de cęlis: & tamen filius Dei nondum habens vnitam ſibi naturam humanã, neque aſcendere neque deſcẽdere dicitur, cum vbique ſit.

Dictum eſt tamen hic, vt aliqui putant de Deo, ꝙ

B receſſit, quia iſte qui vocatur hic Deus eſt angelus, qui erat in columna nubis. angelus autem venire & recedere poteſt, quia non eſt vbique.

Dicendum verum eſſe quòd iſte qui dicitur receſſiſſe erat angelus, & non Deus, ideo poterat recedere. tamen ſcriptura non loquitur hic de eo tanquam de angelo, ſed tanquam de Deo cum dicatur. iratuſque Dominus abijt, ideo debet de eo talia dicere qualia de Deo dici debẽt. & tamen dixit quòd abijt, ideo ſcriptura concedit, quòd Deus venit, & Deus recedit. Sed dicendum quòd iſtud dixit ſcriptura propter duo. primo, quia Deus dicitur eſſe alicubi, quia ibi operatur, & quia ante hoc in preſentia Mariç & Aaron loquebatur Deus dicebatur ibi eſſe:

C ceſſauit autem poſtea loqui, ideo debet dici ꝙ tunc receſſerit. Secundo & pręcipuè, quia licet Deus ſit vbique, tamen videtur determinari ad aliquem locum per aliquod ſignum exterius, ita erat hic columna nubis, in qua Deus dicebatur eſſe, ideo vbicunque illa eſſet, dicebatur eſſe Deus, & quando illa moueretur diceret quoque moueri Deus, & quia nunc finitis verbis iſtis receſſit columna de loco in quo erat, dicitũ quoq; Deus receſſiſſe. & iſtud patet in litera, ſcilicet iratuſque contra eos abijt, & nubes quoque receſſit quę erat ſuper tabernaculum.

Quare dicatur quòd receſſit Deus. Quæſt. LI.

D ET tunc manet dubitatio, ſcilicet quare Deus iratus receſſit? Dicendum quod hic poteſt eſſe duplex dubitatio. vna eſt quare Deus iratus eſt. alia eſt, quare ſtatim vt iratus eſt, receſſit. De prima dubitatione iam ſupra reſponſum eſt. De ſecunda dicendum quod fuit primo, quia de Deo nihil aſſeritur ſuperuacue: ante hoc enim erat coram Maria & Aaron, quia loquebatur eis. ſed ceſſauit loqui, cum igitur nulla cauſa eſſet manendi ibi vlterius, dicitur quod receſſit. Secundo fuit conueniens hoc ex conditione irę, quia cum quis iraſcitur alteri nollet eum videre, ſed nunc dicitur quod Deus

E iratus fuit Mariç & Aaron, ideo conueniens erat, ꝙ nunc recederet ab eis, & hoc ſignificat litera cum dicit. iratuſque contra eos abijt, ideſt quia erat iratus contra eos noluit manere cum eis, ſed receſſit. Tertio fuit ad innuẽdum quod Deus non volebat rogari ſuper hoc, ſed quod pęna ab ipſo inflicta maneret. nam ſi Deus completis verbis, & inflicta pęna Mariç diceretur manere cum eis, nil aliud videbatur innuere, niſi ꝙ vellet rogari, vt remitteret pęnam. Deus tamen nolebat hoc innuere, ſed potius oſtendere ſe difficilem ad remittendum etiam ſi rogaretur, ſicut poſtea fecit, quia adhuc orante Moyſe vix voluit iſta concedere. debuit ergo dici quòd receſſerat.

Quomodo intelligitur quòd nubes recessit. Quæst. LII.

SED quęretur quare dicitur, nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum. Dicendum quod non debet intelligi quod nubes recesserit tunc desuper tabernaculum, quia sic mouerentur castra supra 9. & Exo. 40. cap. non tamē mota fuerunt, quia manserunt per 7. dies quousque Maria reuocata est in castra, vt patet infra in litera. sed intelligitur, vt supra declaratum est, quòd ante hoc nubes erat cum Maria & Aaron, & nunc recessit ad hoc quòd esset super tabernaculum.

Est ergo dicēdum quòd fuit primo, quia Deus dicebatur esse in columna nubis vel angelus eius, ideo quandocunque moueretur angelus siue Deus oportebat moueri nubem. istud patet Exo. 14. scilicet, tollens se angelus Domini, qui præcedebat castra Israel abijt post eos, & cum eo pariter columna nubis priora dimittens post tergum stetit. sed nunc Deus motus fuerat cum dicatur in litera iratus cōtra eos abijt. debuit ergo moueri nubes, & sic additur. nubes quoque recessit, idest quia Deus recessit, etiam nubes recessit.

Secundò fuit, quia non erat ille locus proprius nubis, sed venerat illuc ad aliquid faciendum, ideo illo expleto debuit redire ad locum priorem. istud patet, quia nubes semper erat super tabernaculum fœderis supra 9. & Exo. 40. cap. Quando tamen Deus voluit loqui Mariæ & Aaron descendit columna de loco in quo erat, vt esset intra Sanctuarium circa pauimentum eius, vt ibi posset Deus loqui quasi secretè Marię & Aaron, vt innuitur supra in litera, scilicet, descēdit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocās Aaron & Mariam; nunc autem erat expletus sermo ille, ideo nubes debuit redire in locum priorem, & ad hoc dicitur quòd recessit: non quidem de tabernaculo, sed de loco in quo erat nūc, ad hoc quòd esset super tabernaculū vbi esse solebat.

An Maria fuerit percussa lepra in toto corpore vel in parte, & quare Aaron petiuit à Moyse vt oraret pro ea. Quæst. LIII.

ADHVC quæretur an Maria fuerit tota percussa lepra, vel solum aliqua pars corporis eius? Aliqui dicunt quòd totum corpus opertū fuit lepra, quia dicitur in litera. cum respexisset eam Aaron, & vidisset eam perfusam lepra. sed perfundi significat extensionem per totum.

Dicēdum quòd solet dici communiter quòd Maria fuit tota cooperta lepra, sicut & nos tetigimus supra in litera. & tamen videtur magis tenēdum quòd non fuerit totum corpus eius opertum lepra, sed solum aliqua pars vtpote si operiretur facies, & maneret reliquum corpus mundum. Sed adhuc videtur quòd non fuit tota facies Mariæ operta lepra, sed aliqua pars eius, quia quando Aaron clamauit ad Moysen dixit. ecce iam medium carnis eius deuoratum est lepra. oportet autem quòd Aaron loqueretur solum de eo quod videbat, nam de eo quod erat sub vestibus nesciebat Aaron an lepra perfusum esset: dixit tamē dimidium carnis eius deuoratum esse lepra. ergo dimidium eius quod videbat Aaron discoopertum in Maria erat solum opertum lepra: in Maria tamen cum esset fœmina honesta non esset nisi vultus nudus. ergo ad plus medietas vultus eius erat operta lepra, quia aliter non potest intelligi litera illa. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum est lepra.

Nisi forte dicatur quòd nō intelligatur hoc secun-

F dum superficiem, sed secundum profunditatem, scilicet, ꝗ tota superficies corporis Mariæ esset operta lepra. esset tamen ista lepra ita corrosiua quòd penetraret versus interiora, & de grossitie corporis siue profunditate penetrasset iam medietatem.

Sed dicendum quòd non stat. primo, quia tunc Aaron pręsupponeret totū corpus Marię perfusum esse lepra, sed hoc non est conueniens dici cum ipse nesciret ea quæ sub vestibus latebant. Secundo & fortius quia etiam si Aaron istud præsupponeret vtpote quia Maria quæ poterat seipsam interius tangere illud sibi diceret, adhuc non poterat Aaron asserere quòd lepra deuorasset medietatem carnis secundū profunditatem. Tenendum est ergo quòd Maria non fuit tota operta lepra, sed solum in facie, & non
G in tota facie, sed quasi in medietate eius quod signat litera dicens, quod dimidium carnis eius deuoratū erat a lepra, sic autē erat de quibusdā alijs quos Deus percussit lepra, & tamen non percussit in toto corpore, sed in quadam parte, sicut dicitur de rege Ozia ꝗ percussus fuit a Deo lepra in fronte 2. Paralipo. 26. in quo innuitur, quod erat lepra in sola fronte, sed an in alijs partibus corporis eius fuerit lepra, dicetur eo. ca. & 4. Reg. 15.

Aliquis dicet quod quando Aaron istud dixit, scilicet, dimidium carnis eius deuoratum est, solū erat lepra in medietate vultus Mariæ, sed postea illa creuit, ita vt se extenderet per totum corpus eius.

Sed dicendum quod non est istud verisimile. pri-
H mo, quia non habet aliquod motiuum ex litera, neque ex ratione, ideo contemnendum est. Secundo, quia potius videtur contrarium ex litera. nam quando istud dixit Aaron, orauit Moyses pro Maria ad Deum vt sanaretur. Deus autem dixit quod maneret sic per septem dies, & sic innuitur quod lepra non processit vltra, sed stetit in loco vsque ad quem processerat, & mansit Maria sic septem diebus. Tertio patet adhuc clarius quia Deus loquens de lepra Mariæ dixit. si pater eius spuisset in faciem illius. ergo lepra Mariæ nō erat nisi in facie, & erat sicut sputum, quia non perfuderat totam faciem.

Quare Aaron petijt à Moyse vt oraret pro Maria. Quæst. LIIII.

I NVNC quæretur quare Aaron petiuit a Moyse vt oraret pro Maria. Dicendum quod fuit primo, quia Aaron vidit Mariã leprosam, & putauit non posse liberari nisi per Deum, ideo voluit quod oraretur Deus. Secundo, quia timebat Aaron quod plaga Marię magis cresceret cum dixit. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum est a lepra. vt autem occurreretur ne vltra cresceret putauit necesse esse orari Deum. Tertio, quia Aaron viderat quod Deus erat iratus, & a seipso intulerat hanc plagam, ideo credebat quod non moueretur ad sanandum, sed oportebat quod oraretur ab alio, sicut irati non placantur nisi sufficien-
K ter retribuerint, vel ab aliquo exorati fuerint.

Quare Aaron non orauit Deum. Quæst. LV.

ADHVC quæretur quare Aaron nō orauit per se Deum, sed petiuit a Moyse quòd oraret? Aliqui dicunt quod hoc fuit, quia non pertinebat ad Aaron orare, neque erat officium eius, sed Moysi. ideo non orauit.

Sed dicendum ꝗ non stat, quia potius pertinebat ad Aaron orare pro toto populo, eo ꝗ erat summus sacerdos, & in vna die anni orabat pro toto populo Leuit.

Leuit. 16. Et ista est conditio summi sacerdotis quòd sit inter Deum & populum ad orandũ, sic dicit Apostolus ad Hebræos 5. scilicet, omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus cõstituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. vnde magis pertinebat ad Aaron qui erat pontifex orare pro alijs quàm ad Moysen. sic patet infra 16. vbi Deus volebat cremare totum populum Israel pro murmuratione, & iam cremauerat quatuordecim millia. dixit autem Moyses ad Aarõ quòd sumeret thuribulum & imposito thymiamate staret inter mortuos & viuentes, quod cum fecisset placatus est Deus, & cessauit incendium.

Dicendum igitur quòd ad Aaron pertinebat orare: nunc tamen non orauit. primo quia sciebat aliũ esse digniorem, qui facilius hoc impetraret, scilicet, Moysen. Secundo, quia ipse erat quasi tremens, & non poterat colligere seipsum ad deuotionem. sicut dixit Leuit. 10. quomodo potui placere Deo in cęremonijs mente lugubri? Tertiò & pręcipue, qa Aarõ peccauerat simul cum Maria: ideo erat ipse indispositus ad orandum, quia non exaudiretur oratio eius pro alio cum ipse Deo displiceret. Quartò, quia non solum pro Maria orandum erat, sed etiam pro ipso Aaron, cum ipse peccauisset, & pœnam timeret. non erat ergo ipse aptus orare pro Maria cum opus esset, quòd aliquis nunc pro eo oraret.

Quare petijt Aaron Moysen, & non alium, vt oraret. Quæst. LVI.

ADHVC quęretur quare specialiter petiuit Aaron a Moyse quòd oraret, quia etiam poterat aliquis alius orare?

Dici potest primo, quòd fuit quia istum inuenit ibi promptiorem ad hoc. Nam erat Moyses intra Sanctuarium cum Maria & Aaron, quia tres simul venerant, & nullus alius cum eis, vt patet supra in litera. ideo licet quilibet aliorum vtiliter orare posset promptius inueniebatur ibi Moyses. Secundo propter necessitatem velocis remedij. Nam Maria inceperat percuti lepra, & illa subito discurrebat per carnem. Si autem Deus non placaretur statim oratione operiretur lepra totũ corpus Mariæ, ideo oportebat, quòd statim oraretur pro ea. nam si expectaretur ad eundum in castra, & quòd aliqui de castris orarent pro illa, prius tota perfunderetur lepra quàm pro ea oraretur, & sic parum prodesset oratio, quia intentio Aaron erat, quòd occurretur ne lepra vltra cresceret, sed Moyses erat ibi præsens, scilicet, intra Sanctuarium, ideo etiam si in castris essent alij potentes æqualiter impetrare hoc sicut Moyses, debuit potius rogari Moyses, vt oraret, quàm aliquis alius, & patet hoc, quia Aaron dixit, ecce iam dimidium carnis eius deuoratum est lepra, idest si statim non occurritur orando tota caro deuorabitur. Tertio quia credidit Aaron esse Moysen potentiorem ad impetrandum, quàm esset aliquis alius in toto populo, quod colligeret ex laudibus, quas nunc proxime Deus dixerat de Moyse, scilicet, at nõ talis seruus meus Moyses qui in omni domo mea fidelissimus est. ideo ab isto specialiter peteret Aaron quod oraret. Quartò & adhuc magis principaliter, quia ista causa tota videbatur pertinere ad Moysen, scilicet, quòd propter ipsum percussa fuerat Maria, quia murmurauerat, ideo ipso orãte facilius remitteretur & staret plaga, etiam si alij essent digniores ad orandum quàm Moyses.

A *Quare Aaron non dixit Moysi quòd oraret, sed visus est alijs verbis. Quæst. LVII.*

SED quęretur cum intentio Aaron esset quòd Moyses oraret pro Maria, quare non dixit ꝙ oraret, sed dixit obsecro Domine ne imponas nobis hoc peccatum. Dici potest vno modo quòd Aaron erat turbatus pręe timore, cum videret Mariam subitò lepra percussam, ideo non potuit exprimere omnem conceptum suum, sed dixit istud quomodo potuit, intendens plus dicere quam dixerit, & ad hoc adiuuat quòd Moyses statim orauit dicens. Deus obsecro sana eam, quasi intellexerit ꝙ hoc volebat Aaron, licet non expresserit. Secundo potest dici & melius quòd Aaron non petiuit a Moy
B se quòd oraret Deum pro Maria, ideo non ostendit illud verbis, sed solum petiuit ne indignaretur eis: præsupponebat enim Aaron, quòd Deus inflixerat hanc pęnam Marię pro murmuratione contra Moysen, quia Deus dixerat supra in litera. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi? & iratus contra eos recessit. putabat ergo Aaron quòd cum totum hoc fieret in fauorẽ Moysi si ipse placaretur, statim esset Deus placatus & cessaret plaga. Tertio potest dici, quòd forte Aaron credebat Moysen commotum esse ira contra ipsum & Mariam, & orasse a Deo pro plaga, vt veniret super eos, ideo quòd plaga ita crescebat perfundendo carnem, sicut procedebat oratio Moysi, & ad hoc Aaron voluit placare Moysen rogans vt non indignaretur eis, ac si diceret, quòd
C si ille cessaret indignari cessaret plaga extendi, & ad istud consonant verba Aaron in superficie. Quarto quia Aaron non tantum pro Maria percussa petebat quantum pro seipso timebat, & quia nondum pœna ei fuerat inflicta, & timebat infligendam, quod fieret si perseueraret contra ipsum indignatio Moysi, ideo non petiuit quòd pro eis Deum oraret, sed quòd cessaret indignari, quia si hoc faceret nõ infligeret Deus pœnam.

Quomodo sunt accipienda verba Aaron ad Moysen. Quæst. LVIII.

D ADHVC petetur de istis verbis, quę dixit Aarõ ad Moysen quomodo accipiuntur? Dicendum quod dixit, obsecro Domine mi ne imponas nobis hoc peccatũ. Aaron loquebatur hic ad Moysen cum magna humilitate, quasi ad Deũ dicens. obsecro Domine mi. quod erat propter duo. primo quia valde timebat: putauit enim quod non solum Maria puniretur, sed etiam ipse. ideo timor faciebat eum humilem. Secundo ad facilius impetrandum, quia qui se humiliat impetrat. iuxta illud. cor contritum & humiliatum non despi-
E cies Psal. 50. humiliauit ergo se Aaron quantum potuit, vt facilius impetraret. Et dixit obsecro Domine mi. ante hoc ipse fecerat se ęqualem Moysi loquens cum superbia, scilicet, nonne & nobis similiter Deus locutus est? nunc vero Dominum suum vocabat, & si aliquid maius dicere posset dixisset. sequitur. ne imponas nobis hoc peccatum, in quo aliquis dubitaret cur dixit hoc Aaron, quia pro Maria videbatur petere, ideo deberet dicere ne imponas ei hoc peccatum? Dicendum quòd Maria percussa erat iam lepra. Aaron autem timebat quòd etiam ipse percuteretur, cum sibi esset cõscius peccati, ideo pro vtroque orauit. pro se quidem, vt non puniretur: pro Maria autem vt cessaret plaga.

Dixit aũt ne imponas nobis hoc pc̃m, idest nõ reputes

putes nobis illud ad pęnam: peccauimus quidem cõtra te, sed oramus, vt non velis quod inferatur nobis pęna digna pro isto peccato, & addidit, quod stultè commisimus, idest verum est quod peccauimus; & profitemur peccatum nostrum: tamen non fecimus ex malitia & deliberatione, sed ex quodam impetu indeliberato quod est stultè facere.

Quare Moyses non orauit pro Maria antequam Aaron peteret. Quæst. LIX.

SED quæretur quare Moyses non orauit hic pro Maria prius quàm Aaron peteret ab eo id quod hic habetur?

Aliqui dicunt quòd fuit quia Moyses erat indignatus pro murmuratione contra se facta, ideo non moueretur ex seipso ad orandum nisi prius fieret ei aliqua satisfactio, vel impenderetur quidam honor. nam ita soluitur ira. cum autem Aaron cum magna humilitate petiuit hoc a Moyse, placatus est ille & orauit Deum.

Sed dicendum quòd hoc non est verisimile, quia scriptura dicit supra in litera quòd Moyses erat mitissimus inter omnes homines, qui morabantur in terra, sed ad mitem pertinet remittere iniuriam, & non expetere vindictam, ideo Moyses, qui mitissimus erat non expectaret quòd fieret sibi aliquis honor, vel rogaretur ad hoc, quòd cessaret ab indignatione & oraret Deum.

Dicẽdum igitur quòd Moyses ex se ipso oraturus erat Deum pro Maria etiam nõ petente Aaron, quia tamen Aaron pręuenit dicendo, quę habentur in litera, non potuit iam Moyses orare nisi rogatus. Secundò & pręcipuè, quia Moyses nondum videbat aliquid propter quod oraret. Nesciebat enim an Maria percussa esset lepra, quia ipse non erat cum Aaron & Maria: licet enim omnes tres simul introissent in Sanctuarium: tamen Deus vocauit seorsum Aaron & Mariam, vt loqueretur eis, & tunc mansit Moyses aliquantulum distans ab eis, sed finitis verbis inflicta fuit lepra Marię, ideo Moyses non potuit illud videre, quia distans erat. Aaron autem vidit illud, quia erat iuxta Mariam, ideo statim locutus est ad Moysen. istud patet, quia dicitur. cumque respexisset eã Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen. obsecro Domine mi &c. Et sic statim vt Aaron vidit lepram in Maria locutus est ad Moysen, sed non potuit Moyses qui erat absens, ita cito videre sicut Aaron, ideo non potuit orare antequam ille loqueretur. Item patet, quia dixit Aaron. ecce iam mediũ carnis eius deuoratum est lepra. ergo innuitur quòd Moyses non videbat istud, quia aliàs non diceret ei Aaron. ecce iam medium carnis, idest vide quia caro eius deuorata est lepra, quod non diceret Aaron si Moyses illud per se videret.

Quare Maria per seipsam non est locuta ad Moysen vt oraret pro ea. Quæst. LX.

QVAERETVR quare Maria nõ locuta est per seipsam ad Moysen, vt oraret pro ea, vel vt non imputaret ei hoc peccatum, sicut fecit Aaron. Aliqui dicunt quòd fuit ex superbia, quia ipsa est quæ valde murmurauerat contra Moysen, & sic etiam nunc non voluit humiliari.

Dicendum nõ esse verisimile, quia non habet motiuum aliquod ex litera nec ex ratione. ideo contemnendum est. Sed potius credendum est quòd quando ipsa sciret se percussam humiliaretur valde. prius enim cum non sentiret neque timeret pęnam super-
F biuit leuitate quadam muliebri contra Moysen. nũc
autem verè sentiens seipsam a Deo percussam humiliaretur, cum posset rationabiliter timere grauiorem pęnam sibi superesse. Secundo quia si Maria persisteret adhuc in superbia Deus non misereretur ei, etiam si Moyses oraret. misertus tamen est, quare non processit vltra plaga. Etiam quia cõcessit ꝙ statim post septem dies sanaretur. ergo non manebat Maria in superbia. Dicendum aliter. primo ꝙ Maria neque orauit neque locuta est pro se, quia tanta turbatione tenebatur, ꝙ neque loqui poterat. istud verisimile est, quia inflictio pęnę tãtum poterat eam alterare ꝙ ad loquendum & cogitãdum efficeretur impotens. Secũdo fieret hoc ex verecũdia propter
G Moysen, quia in hoc manifestabatur quòd ipsa grauiter peccauerat contra Moysen, cum Deus propter illum puniuisset eam sic, ideo erubesceret loqui ei. vnde non peteret præ verecundia ꝙ pro ipsa oraret. Tertiò fieret propter verecundiam plagæ. erat enim lepra immundissima omnium plagarum, cũ propter eam repellerentur homines de consortio aliorum, ideo Maria sciens se prius fuisse tantæ dignitatis in populo, scilicet, ꝙ esset soror Moysi & prophetissa. nũc vero se esse abiectissimam omnium mulierum propter lepram, erubesceret maxime ita vt nulli auderet loqui, & ad hoc adiuuat, quia postquam Maria percussa est lepra non inuenitur hic fuisse quidquam locuta. Quarto potuit esse, quia forte Maria quando percussa est lepra non vidit, neque sensit plagam. cer-
H tum est quòd non poterat videre, quia illa lepra fuit in vultu, vt supra ostensum est. nemo tamen videt vultum proprium, etiam forte non sentiret, quia inflicta fuit ista lepra a Deo. Deus autem potest infligere insensibiliter, quia lepra non est vulnus, sed morbus, & ita Aaron videret prius lepram Mariæ quam ipsa agnosceret se esse leprosam, & sic oraret pro ea ad Moysen prius quam ipsa loqueretur. Sed præcedentia magis tenenda sunt, quia licet potuisset Maria percuti insensibiliter: est credibilius ꝙ statim sentiret, quia ita fuit de rege Ozia qui percussus fuit a Deo lepra in fronte 2. Paralipo. 16. cap. & tamen statim illud sensit, scilicet, sed & ipse perterritus accelerabat egredi, eo quòd sensisset illico plagam Domini co.c.
I de Maria igitur ita credibile est.

An peccauerit Aaron in tali murmuratione, & an licuit ei confiteri peccatum etiam pro Maria. Quæst. LXI.

NVNC petitur an Aaron peccauit hic in murmuratione facta contra Moysen? Aliqui dicunt quòd non, quia si peccasset & puniretur, sicut punita fuit Maria: & tamen nulla pęna ei inflicta fuit. ideo non peccauit. Dicendum quòd non peccauit sola Maria, sed etiam Aarõ. Primo patet, quia dr̃. locuta est Maria & Aarõ contra Moysen. ergo ambo peccauerunt. Secundo quia illud verbum iniuriosum, & superbum contra Moysen ambo dixerunt, vt patet in litera, scilicet,
K num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Tertio quia si non peccasset Aaron, nõ vocauisset illum Deus cum Maria ad increpandum eos, sed vocauit cum dicitur. descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam & dixit ad eos. audite sermones meos. ergo ambo peccauerũt. Quartò, quia finitis verbis dixit Deus ad Aarõ & Mariam. quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Moysi? ergo ambo detraxerant ei. Quintò quia dicitur statim in litera. iratusque contra eos abijt, idest iratus cõtra Mariam & Aaron. non tamen irasce-

irasceretur contra ambos, nisi ambo peccarent. ergo ambo peccauerunt. Sexto patet ex verbis Aaron ad Moysen. dixit enim obsecro domine ne imponas nobis hoc peccatum. non dixit ne imponas Mariæ, quasi illa sola peccasset, sed ne imponas nobis. ergo innuebat etiam se peccasse. Septimo & apertius, quia dixit ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus. ergo confessus est, ꝙ ambo illud commiserant. non potest ergo negari quin Aaron peccauerit in murmuratione facta contra Moysen. Ad rationem in contrarium respondebitur in sequentibus.

Quare Aaron confessus est peccatum suum. Quæstio. LXII.

SED quæretur quare Aaron confessus fuit peccatum suum, & Mariæ dicens, quod stulte commisimus in te.

Dicendum ꝙ fuit primo, quia iam non poterat occultare illud. Deus enim manifestauerat illud infe rendo pęnam pro eo, ideo ꝙ Aaron illud vellet tacere non reddebat illud occultum. ideo confessus est. Secundo & præcipuè, quia istud videbatur nunc necessarium: volebat enim Aaron petere veniam, sed non poterat, nisi exprimeret illud, de quo veniam petebat, & hoc non poterat eē, nisi peccatum. ideo con fessus est peccatum.

Tertio quia Aaron ad hoc, ꝙ nunc exaudiretur a Moyse debebat humiliter petere: sed non esset humiliatio, nisi confiteretur peccatum, in quo impēdebat quendam honorem Moysi, ideo confessus est.

Quarto fuit, quia istud non erat principaliter ad cō fusionem, sed potius ad quandam alleuiationem peccati. nam dixit. ne imponas nobis hoc peccatum, qđ stulte commisimus in te. dicendo autem stultè commisimus alleuiatur aliqualiter peccatum, quia innuitur non fuisse factum ex malitia & deliberatione, sed ex quodā impetu inconsulto, ideo conueniens erat confiteri peccatum ad hunc finem.

An licuerit Aaron confiteri peccatum etiam pro Maria. Quæstio. LXIII.

SED obijcietur quomodo licuit Aaron confiteri peccatum Mariæ? nam proprium peccatū laudabile erat confiteri. alienum vero confiteri illicitum est.

Dicendum ꝙ non fuit illicitum, ꝙ Aaron istud cō fiteretur. Primo quia illud esset si peccatum Mariæ esset occultum: erat tamen publicatum per pœnam, immo magis publicatum quàm peccatum Aaron, cum ille nondum fuisset punitus. ergo licebat illud confiteri. Secūdo quia istud peccatum erat commune: si enim esset peccatum solius Marię, etiam si esset manifestum non deberet illud confieri Aaron: erat tamen commune, quia ambo simul illud commiserant, & Aaron confitebatur peccatum suum, ideo simul liceret ei confiteri peccatum Mariæ. Tertio & præcipuè, quia istud fiebat ad vtilitatem Mariæ, s. vt mitigaretur pęna eius, quod non poterat fieri, nisi cō fitendo peccatum Mariæ, ideo Aaron confessus est illud. Quarto quia potius videtur confessus fuisse peccatum suum propter Mariam: ipsa enim magis indigebat remedio quàm Aaron, cum illa punita esset, & non Aaron, & pro illa sola postea locutus est Aaron dicens. ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum, qđ proijcitur de vulua matris, ideo potius Aaron videbatur grauare se propter Mariam quàm econtrario. Quinto quia non fuit confessus Aaron peccatū Ma-

A riæ ad accusandum illud, sed ad excusandum & alleuiandum, cum dixerit. quod stulte commisimus in te.

Quare Aaron non fuit a Deo percussus lepra, sicut Maria, & an fuit ei inflicta aliqua pœna, cum ambo peccauissent, & quæ pœna. Quæst. LXIIII.

ADHVC quæretur quare Aaron non fuit pcussus lepra a Deo, sicut Maria cum ambo peccauerint in eo pro quo Maria percussa est: s. in murmuratione, vt ostensum est supra quæst. 58. Secundo quia videtur, ꝙ adhuc grauius debuisset in hoc puniri Aaron, quia peccabant in eo-
B dem peccato, & tamen cæteris paribus magis peccat vir quàm femina.

Dicendum ꝙ etiam si Aaron peccasset grauissime non percuteretur lepra, quia Aaron erat summus sacerdos Exo. 28. & 29. & Leui. 8. & requirebatur in eo maxima mundicia intantum, ꝙ neque deberet lugere mortuos etiam si essent filij, vel pater aut mater, vt dicitur Leui. 10. & 21. etiam requirebatur magna excellentia. s. vt non acciperet pontifex in vxorem aliquam viduam, neque repudiatam, sed virginē & non quamlibet. s. de media plebe, sed de magno genere Leuit. 21. & lepra tamen erat maxima omnium immundiciarum, ita ꝙ repellebat homines a consortio aliorum Leui. 13. & 14. cap. ideo si efficeretur lepro-
C sus Aaron saltem per vnam horam redderetur quasi infamatus, & vilis, ita vt iam non posset cōuenienter esse in tanta dignitate. non debuit igitur Aarō percuti lepra etiam si grauissime peccasset. Secundo quia dato, ꝙ Aaron non esset summus sacerdos, neque haberet aliquid excusans, non debebat percuti lepra, qa licet peccauerit fuit peccatum suum paruum, & non dignum tam graui pœna. Istud patet ex modo loquēdi scripturæ, quia supra dr̄ locuta est Maria & Aaron contra Moysen. & ita innuitur, ꝙ locutio totaliter ptineret ad Mariam: esset autem Aaron, vt fauens ei, & non vt principaliter loquens, ideo illa dignè percussa est lepra. ipse vero non debuit illa plaga puniri.

D *Quare Aaron nulla pœna est inflicta, cum tamen peccauerit. Et quòd non sunt æqualiter puniendi, qui non sunt in æquali dignitate. Quæst. LXV.*

SED dices dato, ꝙ Aaron nō percuteretur lepra, quare non fuit ei inflicta alia pœna, quia non potest negari quin Aaron in aliquo peccauerit. ergo aliqua pœna parua, vel magna debuit ei infligi.

Dicunt quidam, ꝙ Moyses orauit pro Aaron, & non fuit punitus. Aliter autem inferretur ei pœna grauis. istud autem videtur verisimile, quia Aaron alibi peccauerat grauius quàm nunc. s. quando fabricauit vitulum Exo. 32. cap. & tunc Deus iratus contra il-
E lum voluit eum conterere, sed Moyses orauit pro illo & placatus est Deus, neque puniuit illum Deuter. 9. cap. illud fuit nunc leuius peccatum, ideo facilius remitteretur orante Moyse.

Sed dicendum, ꝙ non est satis verisimile, quia si p orationem Moysi euitaretur pœna Aaron, ita etiam euitaretur pœna Mariæ. sed non fuit, quia postquam orauit Moyses pro Maria adhuc illa mansit leprosa per septem dies, vt patet in litera. ergo nō liberaretur totaliter Aaron a pœna orante Moyse. Secundo quia in litera exprimitur, ꝙ Moyses orauerit pro Maria, & tamen non exprimitur de Aaron. Nam dixit Deus obsecro sana eam. ergo non orauit pro Aaron. Tertio quia in fabricatione vituli exprimitur, ꝙ Moyses

orauerit

orauerit pro Aaron ne Deus contereret eum Deu. 9.cap.hic autem nihil exprimitur, ergo videtur ꝙ nō orauerit pro eo. Quarto & præcipuè, quia non videbatur adhuc causa, vt oraret Moyses pro Aaron.nam Mariam sciebat esse leprosam, ideo orauit pro ea: in Aaron autem nulla plaga adhuc fuerat,ideo non orabat pro eo.

Alij dicunt,ꝙ Aaron fuit punitus pro hac murmuratione; & tamen punitio eius fuit solum in hoc, ꝙ Deus increpuit Aaron per verba ista, quę dixit cōtra eum & Mariam. & ista fuit sufficiens pęna in Aaron propter duo. Primo quia Aaron minus peccauit quā Maria,ideo forte ista pęna obiurgationis fuit sufficiēs pro quantitate peccati sui, & ita nihil plus debuit sibi inferri,neque oportuit ꝙ Moyses pro ipso oraret, q̄a iam sufficienter sustinuerat pęnam pro delicto.Secūdo vt aliqui putant,& supra tetigimus,erat Aarō maior Maria, ideo etiam si æqualiter delinquerent minor pęna in quātitate iudicaretur maior in Aarō, q̄ magna fm̄ quātitatē in Maria ꝯsiderata dignitate & statu Aarō.s.q̄a erat summus sacerdos, & nō erat aliqua maior dignitas inter Israelitas: Maria aūt nō erat talis dignitatis,ideo poterat inferri pro eodē peccato magna pęna secundum quantitatem Marię,& parua pęna secundum quantitatem Aaron, qui tamen in eo secundum qualitatem reputaretur æqualis ad illam pęnam quam sustinebat Maria in lepra.istud patet ex conditione iuris humani. nam episcopus & presbyter in eodem delicto minus puniuntur secundū quātitatem, scilicet si sint venatores. nam diaconus a toto officio suspenditur. presbyter autem solum per duos menses abstinet a communione extra de cleri. vena.ca.episcopum. & hoc est,vt dicit ibi gl. quia maior pęna secundum quantitatem reputatur minor in eo, qui est minor secundum statum, & minor pęna secundum quātitatem reputatur maior in eo,qui est maioris status. Istud etiam conuenit sententiæ Arist. 5.Ethicor. vbi loquitur de contra passo. ostendens,ꝙ non sit simpliciter iustum, quia si repercusserit rusticum non est iustum, neque æquale eum percuti: si autem rusticus percutiat regem nō solum debet repercuti, sed etiam occidi, vt scilicet quia inæqualitas dignitatis facit inæqualitatem iniuriæ circa eandem rem,ideo poterat esse sufficiens pęna Aaron pro peccato suo, ꝙ solum obiurgaretur, & Mariæ non esset sufficiens pęna illa,ideo fuit percussa lepra. Secundo quia etiam si non esset differentia status inter Mariā & Aaron,forte sufficeret ista pęna in Aaron,quia peccatum eius fuit valde minus quàm peccatum Marię, quia contentio ista solum erat inter Mariam & vxorem Moysi, ideo Maria principaliter murmurauit. Aaron autem solum fuit, vt fauens Mariæ in aliquo, & sic peccatum eius fuit valde paruum. vnde pęna debebat esse minor, & sic satis fuit,ꝙ obiurgaretur a Deo,& nihil aliud pateretur.

Sed obijcietur, ꝙ ista non stent, primo quia si illa obiurgatio fuisset pœna sufficiens Aaron, postquam illam sustineret,satisfecisset, & non irasceretur Deus cōtra eum,& tamen post hoc dicitur, ꝙ Deus iratus fuit contra Aaron, quia expletis omnibus verbis Dei dicitur in litera.iratusque contra eos abijt.i.cōtra Mariam,& Aaron. ergo manebat adhuc aliquod peccatum in Aaron, de quo non esset satisfactum, & pro quo Deus irasceretur. Secundo quia post omnia illa Aaron locutus ad Moysen dixit. non imponas nobis hoc peccatum,quod stulte commisimus, & ita Aarō rogabat Moysen, ne pro peccato isto puniretur. ergo innuebat, ꝙ nondum pro illo satisfecerat, & pœna sibi posset inferri, nisi Moyses illud remitteret, & oraret Deum pro eo & Maria.

F Dicendum ꝙ his non obstantibus potest vera esse
sententia præcedens. Et ad primum dicēdum, quòd
Deus non erat iratus cōtra Aaron post illa verba, sed
solum contra Mariam,ostendebat tamen signa iracū
diæ cōtra vtrunque,& sic debuit scriptura dicere, q̄a
cum ostēdisset supra, ꝙ peccauerant Maria,& Aarō,
& tamen nulla pęna adhuc fuerat inflicta alicui ipsorum,oportebat ꝙ scriptura significaret neutri remissum esse peccatum,& ita contra vtrunque Deus irasceretur,licet in veritate contra alterum tantum esset
ira ad punitionem.

Ad secundum dicendū, ꝙ illud nihil probat. Aarō
quidem sciebat se peccasse, quia Deus increpauerat
eum & Mariam, & ostēderat eos inique fecisse murmurando contra Moysen, ideo ex hoc sciebat Aarō
G se peccasse.Nesciebat autem,an Deus reputaret satis
factum esse per illam increpationem,aut vellet inferre aliam pęnam,ideo timēs orauit ad Moysen,ne imponeret sibi & Mariæ hoc peccatum.

Aliter potest dici, ꝙ Aaron peccauit murmurādo
contra Moysen,& licet in obiurgatione illa die sustinuerit aliquam partem pęnæ pro hoc delicto, tn̄ non
sufficienter. residuum autem pęnæ Deus reseruauit
ei pro alio tempore, siue nunc,siue in futurum.Istud
est satis verisimile,quia multa alia similia sunt.nā certum est, ꝙ Deus non punit sufficiēter hic quemlibet
hominem pro peccatis suis, quia si hoc fieret non relinqueretur aliqua pęna pro futuro sæculo, quod falsum est.sic ergo esset de Aaron.Secundo, quia ita di-
H ximus præceden.c.de Moyse,ꝙ aliquo modo peccauerit,qn̄ dubitauit de saturatione populi de carnibus,
sed non fuit sibi inflicta,tunc aliqua pęna. mansit aūt
infligenda postea. Tertio quia Aaron simile fecit qn̄
peccauit fabricando vitulum Exo. 32. & Deus voluit
conterere illum,sed ad preces Moysi cessauit Deute.
9.c.sed certum est, ꝙ per illas preces Moysi impetratum est,ne occideretur Aaron: non tn̄ fuit satisfactū
pro peccato Aaron. Deus tamen nullam pęnam intulit tunc Aaron,ideo relinquebatur, ꝙ postea toleraret illam, & forte sustinuit illam in crematione duorum filiorum suorum,quos Deus cremauit coram altari Leu.10.Nam ibi non peccauit Aaron,sed filij sui,
& tamen vltra pęnam quam illi sustinuerunt ꝓ pec-
I cato proprio sustinuit Aaron aliam pœnam dolendo
de morte filiorum, & istud esset non pro aliquo peccato filiorum,sed pro aliquo peccato,quod ipse commisisset.Quarto quia Deus ita solitus est facere. nam
pro adoratione vituli in Israelitis fecit Deus occidi viginti tria millia ipsorum Exo.32.sed quia nō fuit hęc
sufficiens pœna pro omnibus qui peccauerāt,aut pro
tota magnitudine peccati: reliquit Deus aliquid huius
pęnæ pro alio tempore cum dicatur. e.c. scilicet ego
autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum,& tamen hoc dixit postquam occisi fuerant viginti tria millia virorum, ita poterat esse de Aaron, ꝙ
peccatum eius fuerit in aliquo punitum per istā ob-
K iurgationem, sed non sufficienter, & residuum huius pœnæ relictum fuerit pro alio tempore. vnde
omnes afflictiones, & labores quos postea tolerauit
Aaron in deserto, & quod moreretur in ipsa solitudine non veniens in terram Chanaan, potuit esse ad
quandam satisfactionem pro hoc peccato. Ad quod
adiuuat id, quod dicitur in litera.s. ꝙ post verba Dei
qui licet obiurgauit Aaron & Mariam, dicitur quod
adhuc iratus erat contra eos:non tamen esset iratus
contra ambos, nisi adhuc maneret peccatum amborum, ergo peccatum Aaron aliquomodo manębat
& postea puniendum erat.

Quare Aaron dixit de Maria ne fiat hæc quasi mortua. Et abortiuum fieri intelligitur dupliciter. Quæst. LXVI.

SED quæretur quare Aarõ dixit de Maria. ne fiat hæc quasi mortua,& vt abortiuum, quod proijcitur a vulua matris suæ?

Dicendum, ꝙ in hoc orabat Aaron,vt plaga Mariæ non procederet vltra:lepra enim operuerat quasi medietatem vultus Mariæ, sicut dixit Aaron. ecçe iã medium carnis deuoratum est à lepra.i. dimidiũ carnis apparentis, si aũt procederet ista lepra, aut perseueraret,esset Maria vt mortua, & hoc potest intelligi dupliciter. vno modo accipiendo lepram in statu, in quo erat siue maneret,siue vltra ꝓcederet. quia quocunque modo Maria maneret leprosa, esset vt mortua,quia repelleretur ab humana conuersatione manendo extra castra,& ista erat mors ciuilis. Alio mõ ꝙ vocaretur mortua si ꝓcederet lepra vltra, sed quia nunc erat operta quædã pars carnis eius lepra,& non tota caro,ideo manebat aliquid sanũ in carne. si autẽ tota caro operiretur,nihil maneret sanũ in ea, & tũc diceretur esse,sicut mortua, quia in ægris relinquitur aliquid boni q̃diu viuunt, & potentia ad sanitatem.in mortuo aũt iam nihil sanũ est,neq; relinquitur potẽtia ad vitam. Dicendum aũt,ꝙ licet vtroq; mõ accipi possit:tñ debet accipi in secundo, quia hoc vult litera cum dicat.ne fiat hæc quasi mortua. & ita nondũ facta erat,vt mortua. Erat tñ leprosa, quia dimidiũ carnis eius deuorauerat lepra. ergo non dicebatur quasi mortua propter habere leprã in aliqua parte corporis,sed si tota operiretur lepra.

Cum aũt dicitur de abortiuo, quod proijcitur de vulua matris, põt dupliciter intelligi iuxta quæ supra dicebantur. vno mõ accipiendo de Maria inquantũ solum quædam pars corporis eius erat perfusa lepra, & tunc dicetur,ꝙ illa erat quasi abortiuũ,quod ꝓijcitur de vulua.i.non sicut fętus integer,sed sicut abortiuum,qđ est imperfectũ:abortiuum.n.est,qđ ante tp̄a egreditur de vtero, propter aliquã violentiã factã naturæ, aut propter aliqđ incõmodũ, quod est præter naturã, ideo illud cũ non expleuerit mẽses legitimos in ventre non est perfectũ in sua formatione, sed desunt interdum quædã mẽbra, vel nõ plenè formata sunt,ita erat de Maria,quia cum quædam pars corporis eius esset leprosa,& alia sana: pars leprosa erat cõsumpta,& quasi non esset,cum dixerit Aaron mediũ carnis eius deuoratum est a lepra. Erat ergo quasi haberet quædam membra,& alia non,& in hoc conueniebat cum abortiuo, qđ in quibusdã membris imꝑfectum est. Accipiendo autẽ alio mõ.s. ꝙ tota Maria operiretur lepra vocaretur quasi abortiuum, quia licet abortiuum habeat oĩa membra, nullum tñ eorũ habet naturalem perfectionem, neque alia accidẽtia. sic aũt est de eo, cuius totum corpus lepra perfundit. nam omnia membra corporis habet, nullum tñ eorum hẽt naturalem statum & perfectionẽ, sed degenerant in colore,& in naturali dispositione, & ita eẽt de Maria si tota operiretur lepra. Posset vterque sensus stare, & tñ magis cõuenit literæ iste secundus inquantum sub vna clausula ponitur totum illud. s. ne fiat hæc quasi mortua,& vt abortiuum. & tñ illud,qđ dr̃ de mortua debet intelligi in secundo sensu, vt dr̃ ꝑceden.q.ergo ẽt id,quod dr̃ de abortiuo intelligetur in secundo mõ. Dr̃ aũt de abortiuo, qđ proijcitur de vulua matris. in quo significatur drĩa fętus legitimi & abortiui.nam fętus legitimus exit tp̄e debito. ideo dr̃ nasci.Et hoc est,quia natura impellente exit,& nasci a natura dr̃,vel natura a nascendo.fętus aũt abortiuus non exit tp̄e legitimo,sed prius,ideo nõ dr̃ nasci,

A sed proijci, quia ꝓijcere significat violentiã quandã, quia abortiuum non exit mouente natura, sed impellente aliquo incommodo, quod est præter naturam, ideo non dicitur, sicut abortiuum, quod nascitur, sed sicut abortiuum, quod proijcitur de vulua matris suę.

Quare Moyses clamauit obsecro Domine sana eam. Quæstio. LXVII.

QVAERETVR quare dicitur,quod Moyses clamauit Domine Deus obsecro sana eã? Dicendum ꝙ fuit ad ostendendum magnitudinem desiderij, cum enim vidit Mariã sororem suam leprosam doluit valde, & ex magnitu
B dine doloris clamauit, quia magnitudo affectionum cogunt hoĩes prorumpere in diuersos actus exteriores,qui videntur aliqñ immoderati, siue in clamorẽ, siue in fletum, siue in exultationem. Dixit aũt Moyses. Deus obsecro sana eam:pro Maria enim sola orauit.nam Aaron nondũ fuerat percussus aliqua plaga, ideo pro eo non orabat, etiam dixit sana eam.i. tolle totam plagam:duo enim mala erãt in plaga illa. Vnũ quod videbatur illa futura perpetua, quia cum semel Maria facta esset leprosa,ita maneret in perpetuũ,nisi Deus eam miraculosè sanaret. Aliud erat ipsa grauitas morbi:nam crescebat, cum enim Maria a princi pio fuit percussa lepra,paruum locum occupauit pla-
C ga.Deinde aũt paulatim se extendebat, ita vt viderẽt, ꝙ in breui totam carnem Mariæ operiret. pro vtroq; aũt orauit Moyses.nam inquantũ dixit sana eam,orauit,vt non extenderetur plaga magis nocendo, & ẽt ꝙ hoc, quod erat statim cessaret.s.vt desineret Maria esse leprosa antequam exiret de Sanctuario,vt nullus Israelitarum videret eam cum lepra.

Quòd iustum fuit Mariam alio tempore puniri, & percuti lepra. Quæst. LXVIII.

SED quæretur quid voluit Deus innuere cũ dicit, si pater eius spuisset in faciem illius nõne debue
D rat saltem septem dierum rubore suffundi?

Dicendum ꝙ Deus ostendit se nolle consentire Moysi in toto,quod petebat,sed in aliquo, & ad hoç ostendit petitionem Moysi iniustam. Moyses enim petebat,quod Maria totaliter liberarẽ a lepra,& hoc fieret statim antequam exiret de Sanctuario, vt nemo eam videret leprosam. Dixit autem Deus,quod istud erat iniustum,quia etiam si Maria nihil peccasset,sed solum pater eius spuisset in faciem illius debebat infundi rubore septem dierum, idest septem dies debebat verecundari, & præ verecundia recedere ab alijs,& non eleuare oculos suos,sed Maria nunc peccauerat in aliquo offendendo Deum, ideo etiam si minima pœna ei daretur non debebat dari minor, quàm pœna septem dierum. Ex hoc autem Deus
E ostendit, quod Maria debebat saltem septem diebus manere in pœna lepræ, & in hoc innuit,quod multum cõdescendebat petitioni Moysi quantum iuste poterat condescendere, quia si ille, qui nihil peccat solum si pater spuerit in faciem eius debet perfundi rubore septem dierum: a fortiori,qui peccauit in aliquo debet pluribus, quàm septem diebus erubescere,vel puniri. Deus tamen solum septem diebus voluit punire Mariam,quę tamen peccauerat:magnam ergo gratiam faciebat Deus Mariæ, & multum condescendebat Moysi petenti pro ea.

Quid

Quid intelligitur per spuere in faciem alicuius?
Quæst. LXIX.

ADHVC petetur quomodo applicatē istud
quod dicitur de sputo faciei? Dicendum,
ꝙ spuere in faciem alicuius significat de-
spici illum. & per hoc designatur ille tan-
quam vilis & abiectissimus. sic patet de illo, qui vole-
bat suscitare semen fratri suo mortuo. nam vxor de-
functi ad ostendendum ignominiam illius tollebat
calceum de pede viri, & spuebat in faciem eius dicēs.
sic fiet homini, qui non ędificat domum fratris sui, i.
ista ignominia fiet ei, & vocabitur nomen illius in Is-
rael domus discalciati Deuter. 25. & ita dicit gl. signū
repudij est in faciem conspui. vnde proximus qui re-
pudiat coniugium in facie conspuitur. Et ita quando
pater spuebat in faciem alicuius filij, vel filiæ suæ in-
nuebat, ꝙ despiciebat eum, & etiam ille quem pr̄ de-
spicit despectus est in domo sua, quia cum pater sit ca
put domus potest honorem, vel ignominiam in do-
mo sua dare alicui, sicut rex, quia maior est in toto re
gno suo potest dare honorem & pœnam cui volue-
rit. sic patet Hester. *6*. cap. qn̄ clamabatur coram Mar-
docheo, sic honorabitur quemcunque rex voluerit
honorare. & ob hoc quilibet filiorum quem pater in
facie conspuerat iudicabat se abiectum, & despectū
in domo patris sui, ideo præ verecundia abscondebat
vultum suum, & durabat ista verecundia saltem se-
ptem diebus. De Maria ita erat, quia videbatur pater
spuisse in faciem eius. Deus enim pater omnium est
Deuter. 32. s. nunquid non ipse est pater tuus, qui pos-
sedit te fecit & creauit te? Deus autem spuerat in fa-
ciem Mariæ inquātum lepram dederat in vultu eius,
& illa potest vocari sputum in præsenti propter duo.
Primo quia sicut sputum inquinat faciem, & non in-
fert ei aliud nocumentum, ita lepra in facie maculat
eam, & turpem reddit, tamen mortem non infert. Se
cundo & præcipue propter modū quo se habet spu-
tum ad faciem, quia cum facies conspuitur non per-
funditur tota sputo, sed in aliquibus partibus suis in-
quinatur. sic fuit in lepra Mariæ, quia nō fuit tota eius
facies operta lepra, sed ad plus medietas eius. nam ita
dixit Aarō iam dimidium carnis eius deuoratum est
lepra. & loquitur de carne nuda. s. de solo vultu, vt su-
pra ostendimus. ideo erat facies Mariæ vt consputa,
quia non totam perfuderat lepra, sed partem illius. Ex
hoc autem Deus continuauit similitudinem. s. quod
sicut ille cuius vultus consputus erat, septem diebus
saltem præ verecundia se abscondebat, ita Maria se-
ptem diebus tanquam leprosa separaretur extra ca-
stra, & tunc reuocaretur curata a lepra.

Quare Moyses non continuauit orationem pro Maria orando iterum, & iterum quousque impetraret.
Quæst. LXX.

SED quæretur cum Deus non exaudiuerit Moy-
sen pro toto, quod petebat. s. quia nō sanauit sta-
tim totaliter Mariā. quare non continuauit ora-
tionem orādo iterum & iterum pro eadem re?
sic enim facere soliti erant illi, qui non exaudiebātur.
nam Deus condemnauerat Moysen, vt non intraret
in terram Chanaan: ipse tamen continuè orabat post
hoc, vt permitteretur illuc intrare: quousque Deus
dixit ei, quod non loqueretur vltra de hac re Deuter.
3. c. Sic etiam Deus proiecerat Saulem condemnan-
do eum ne regnaret super Israel. 1. Reg. 15. Samuel
tamen propheta lugebat & orabat pro eo continuè
quousque Deus dixit ei, quod cessaret lugere & ora-
re. 1. Regum 15. & 16. cap. ita nunc licet Moyses non
F fuisset totaliter exauditus, poterat iterum, & iterum
orare quousq; exaudiretur, vel Deus diceret ei, quod
cessaret orare.

Dici posset vno modo, ꝙ Moyses orauit postquam
Deus istud dixit, & tamen etiam Deus noluit cōsen-
tire, & dixerit ei, quòd non oraret vltra pro hoc, licet
scriptura istud taceat.

Sed dicendum, ꝙ istud non est satis conueniens.
nam si aliquid tale accidisset scriptura illud expri me-
ret, sicut fecit in Moyse quando pro seipso orauit, &
in Samuele orante pro Saule, vt supra dictum est, &
tamen scriptura nihil hic expressit. ergo videtur non
fuisse factum.

Dicendum igitur aliter, vt quando Deus dixit, ꝙ
Maria separaretur extra castra septē diebus, non ora-
G uit vltra Moyses pro hac re, sed statim separauerunt
Mariam extra castra, & hoc fuit primo, quia cū Deus
iussisset, ꝙ post septem dies Maria esset munda, non
curauit Moyses vltra orare, quia iam non erat pericu-
lum aliquod, sed pœna septem dierum. Secundo quia
periret oratio. nam cum oraret Moyses transirent isti
septem dies, quia aliquando orātibus viris sanctis pro
aliquo transibant multi dies, sicut quādo Hieremias
orabat sibi responderi pro populo, & vsque ad decē
dies non fuit responsum, vt patet Hierem. 42. cap. sic
etiam quando Daniel petebat declarationem visio-
nis transierunt tres hebdomadæ in ieiunio & oratio-
ne, vsque ad finem quarum non fuit sibi responsum
Dan. 10. cap. vt ergo non esset oratio in vacuum, quia
H forte prius complerentur septem dies a Deo præfixi,
quàm responderetur Moysi super hoc, noluit Moy-
ses vltra orare. Tertio quia visum est Moysi, ꝙ Deus
valde iuste loquebatur, & ostenderat illud ex ratione.
nam dixit, ꝙ si pater Mariæ spuisset in faciem eius, p
hoc solo debuisset septem diebus saltem erubescere.
nunc autem peccauerat, ergo saltem septem diebus
volebat, ꝙ erubesceret separata extra castra. cum er-
go tam iustum istud esset non ausus fuit Moyses vl-
tra orare. Quarto quia sic fecerant prędecessores sui.
nam Abraham orauit pro Sodomitis ne subuerterē-
tur si inuenirentur ibi quinquaginta iusti, quod Deus
concessit, deinde dixit de quadraginta & quinque, &
paulisper descendit vsque ad decem, & Deus etiam
I concessit, ꝙ non deleret ciuitatem si essent ibi decē
iusti, sed infra decem non ausus est Abraham petere
licet Deus nihil adhuc negasset Gen. 18. cap. hæc au-
tem fecit timens ne offenderet Deum, quia putabat,
ꝙ si peteret infra decem erat iniustū. sic igitur Moy-
ses videns iustissimam fuisse pęnam a Deo taxatā nō
ausus est vltra orare. Quinto quia Deus in verbis istis
non solum ostendit intentionem suam, sed etiā man
dauit aliquid, scilicet ꝙ separaretur Maria per septem
dies, & tamen oportebat obediri mandato Dei. ideo
statim exclusa est Maria de castris. multum enim in-
ter hæc differebat. nam si diceret Deus, quod volebat
Mariam esse septem diebus leprosam, ostendebat vo-
K luntatem suam, sed nihil iubebat, ideo adhuc liceret
Moysi petere, ꝙ non duraret tanto tempore. Cum au
tem Deus diceret, ꝙ separaretur Maria septem die-
bus extra castra iubebat aliquid, ideo non licebat resi-
sti, sed statim executioni tradi, & sic factum est. Sexto
quia fuisset istud contra conditionem omnium oran
tium. nullus enim expectat a Deo, nisi secundum re-
sponsum, in quo videtur determinari tota voluntas
sua, & vltra illud iudicauerunt sancti nephas esse ali-
quid petere, sic patet de Samuele. dixerat enim Deus,
quòd abstulerat regnum Israel a Saule. 1. Regum 15.
& fuit istud primum verbum, vel responsum Dei, &
post istud adhuc orabat & lugebat Samuel pro Sau-
le. e. c. deinde dixit Deus ad Samuelem. vsquequo tu

luges

A iuges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel. 1. Reg. 16. & post istud non orauit, neq; luxit Samuel pro Saule. sic etiam fuit de Moyse quem Deus condemnauit ne intraret in terram Chanaan, infra vigesimo cap. & istud fuit primum verbum, vel responsum Dei, & post istud adhuc continuè orabat Moyses, ꝙ permitteretur illuc intrare quousque dixit ei Deus. nequaquam loqueris vltra de hac re ad me Deuter. 3. istud fuit secundum respōsum Dei, & post illud Moyses nūquam orauit, vt permitteretur intrare in terram Chanaan, sed habuit certissimum, ꝙ nō transiret in eam, & sic dixit statim Israelitis Deuter. 4. cap. s. iratus est Dominus cōtra me propter sermones vestros, & iurauit vt non transirem Iordanē, neq; ingrederer terram optimā quam daturus est vobis. B ecce moriar in hac humo, & non transibo Iordanē: vos transibitis & possidebitis terrā egregiam. in præsenti sic erat: Deus enim postquā locutus est ad Aarō & Mariam ostendens eos peccauisse percussit Mariā lepra, & istud fuit primum verbū, vel responsum Dei in quo ostendit aliqualiter volūtatem suam, sed post istud adhuc Moyses orauit dicens. Deus obsecro sana eam. deinde Deus respondit, quòd separaretur septem diebus extra castra, & post illos esset libera a plaga, & reduceretur in castra, & istud fuit secundum respōsum, ideo post istud nō licuit Moysi aliquid a Deo petere, quia videbatur esse nephas petere aliqd a Deo post cognitam voluntatem eius determinatam, cum C ipse non moueatur, neque mutet propositum. ꝗ. 23. & 1. Reg. 15. ca. Septimo quia non fuit hoc simile ad illa, in quibus leguntur viri sancti petiuisse aliquid a Deo post determinationem suam. nam nunquam petebant, nisi vbi erat malum, vel impedimentum perpetuum, non autem vbi esset malum pauci temporis. Sic patet de Moyse cui Deus dixerat, ꝙ nunꝗ intraret in terram Chanaā, & quia istud erat perpetuum orabat, vt permitteretur intrare. sic etiam Deus dixerat de Saule, ꝙ sciderat regnum Israel ab eo, & tradiderat alteri meliori. 1. Reg. 15. in quo significaret, quòd nunquam rediturum esset regnum ad Saulem, neq; ad posteros eius, sicut completum est, ideo adhuc D orabat Samuel pro contrario. si tamen Deus dixisset Moysi non intrabis in terram Chanaā, vsque ad duos annos, forte non curasset orare in contrarium, sed qa dixit quod nunquam intrabit, orauit. sic etiam si dixisset Deus de Saule, quod priuaretur regno Israel ꝑ vnum annum, & postea rediret ad regnandum forte non oraret Samuel pro illo, sed quia in perpetuū auferebatur, orauit. In præsenti sic erat, quia si Deus respōdisset, quod volebat Mariam manere leprosam in ꝑpetuum forte liceret Moysi orare, vt remitteretur, vel minueretur ista pęna, quia tamē dixit, quod solis septem diebus esset leprosa, quod erat paucum tempus, non debuit Moyses vltra orare pro hac re: simile patet sequen. cap. quando murmurauerunt Israelitæ nolentes ire in terram Chanaan, sed redire in Aegyptum. E nam condemnauit Deus illos, vt manerent quadraginta annis in deserto, & Moyses non orauit, vt Deus remitteret hanc pœnam: si tamen fuisset ꝑpetua orasset pro illa. Et ibi videtur esse exemplum conuenientissimum ad hoc. nam cum murmurarēt Israelitæ, & vellent occidere Moysen lapidibus. dixit Deus ad Moysen, quod volebat percutere pestilentia omnes Israelitas, & ipsum Moysen constituerat ducem super aliam gentem robustiorem, & quia istud erat malum perpetuum, & maximum. s. ꝙ deleretur populus, & nūquam vltra esset, orauit valde Moyses ne istud fieret, & tandem Deus placatus dixit, ꝙ non occideret omnes, sed ꝙ manerēt in deserto. 40. annis. Cum autem hoc dixisset non orauit Moyses, vt remitteretur ista pœna. ita ergo in præsenti, quia pœna erat temporalis. s. 7. diebus non debuit Moyses orare pro illa cum pro pœna. 40. annorum quibus in deserto manere condemnabantur Israelitæ, non orauerit Moyses.

CAP. XIII.

PROFECTVSQVE est populus de Aseroth fixis tentorijs in deserto Pharan. Ibique locutus est Dominus ad Moysen dicens. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filijs Israel: singulos de singulis tribubus ex principibus. Fecit Moyses, quod Dominus imperarat, de deserto Pharā mittens principes viros, quorum ista sunt nomina. De tribu Ruben, Semmua filium Zechur. De tribu Simeon, Saphat filium Vri. De tribu Iuda, Caleb filium Iephone. De tribu Issachar, Igal filium Ioseph. De tribu Ephraim, Oseæ filium Nun. De tribu Beniamin, Phalti filium Raphu. De tribu Zabulon, Geddihel filium Sodi. De tribu Ioseph, sceptri Manasse, Gaddi filium Susi. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli. De tribu Aser, Sethur filium Michael. De tribu Nephthali, Hahabi filium Vaspi. De tribu Gad, Guhel filium Machi. Hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandum terram: vocauitque Oseæ filium Nun Iosue. Misit ergo Moyses ad considerandam terram Chanaan, & dixit ad eos. Ascendite per meridianam plagam. Cumq; veneritis ad montes, considerate terrā, qualis sit, & populum qui inhabitator est eius, vtrū fortis sit, an infirmus, si pauci numero an plures. ipsa terra, bona an mala: vrbes quales: muratæ, an absque muris: humus, pinguis an sterilis: nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando iam præcoquę vuę vesci possunt. Cumq; ascendissent explorauerunt terram a deserto Syn, vsque Rohob intrantibus Emath. Ascēderuntque ad meridiem & venerunt in Hebron, vbi erant Achiman, & Sisai & Tholmai, filij Enac. Nam Hebron septem annis ante Tanim vrbem Ægypti condita est. Pergentesque vsque ad torrentem botri, absciderunt palmitem cum vua sua, quem portauerunt in vecte duo viri. De malis quoq;

Exploratores mittuntur vnus de singulis tribubus.

Conditiones terræ Chanaan.

granatis,

granatis, & de ficis loci illius tulerunt qui appellatus est Nehelescol, idest torrens botri, eo quod botrum portassent inde filij Israel.

PROFECTVSQVE. Posito impedimento itineris propter verba murmuratorũ. Hic consequenter ponitur aliud impedimẽtum propter verba exploratorum, & conuenit superiori, quia sicut Maria male locuta est cõtra Moysen, & populus moratus est septem diebus in castris, ita exploratores male locuti sunt, & morati sunt Israelitę propter hoc in deserto fere quadraginta annis, vt patet sequenti cap. & diuiditur in duas, scilicet in partẽ principalem & incidentalem. Secunda infra cap. 15. prima in duas. primo ponitur transgressio exploratorum. Secundo subditur præuaricatio quorundam aliorum sequẽ. cap. Prima in duas. primo ponitur exploratorum missio & itineratio. Secunda factorum & visorum relatio ibi.

Diuisio. *Locuti sunt eis.* Circa primum. *Profectusque est populus de Aseroth.* Mãsio in qua Maria percussa est lepra erat Aseroth, vt patet præceden. capit. & ibi mansit populus quousque sanaretur, tunc mota sunt castra. & dicitur, ꝙ profectus est populus de Aseroth, quasi dicat, quod ante hoc fuerat detentus propter Mariam sororem Moysi.

Fixit tentoria in deserto Pharan. Idest postquam recessit de Aseroth populus castrametatus est in Pharan.

An Pharan sit vna mansio vel plures, & an Iudæi venerint ad Pharan de Aseroth, vel de monte Synai. Et Pharan cuius sit nomen. *Quæst.* I.

NON est tamen intelligendum, ꝙ Pharan sit nomen alicuius mansionis, sicut Aseroth, vel Sepulchra concupiscentiæ. Sed est nomen cuiusdam magnæ solitudinis pertingentis vsque ad latus meridianum terræ Chanaan. quod patet, quia in deserto Pharan est Cadesbarne, sed ipsa est terminus terræ Chanaan. Primum patet sequen. cap. Secundum infra 34. ideo in isto deserto sunt mansiones multæ.

Aliquis autem obijciet, ꝙ Israelitæ non venerunt de Aseroth in Pharan, sed de monte Sinai venerunt immediate in Pharan. cum dicatur supra cap. 10. ꝙ nubes recedens de monte Sinai recubuit in solitudine Pharan. ergo nulla fuit mansio inter montem Sinai & desertum illud.

Respõdendum est, ꝙ Pharan non est aliquis locus certus, sed quædam magna solitudo, & accipitur dupliciter. Primo modo large, & tunc cito post montẽ Sinai dicitur incipere solitudo illa, & sunt ibi mãsiones duæ. s. positæ. s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth. Alio modo accipitur strictius, & non incipit computari in loco illo, de quo supra dicebatur, sed magis distanter a monte Sinai, & tunc istæ duæ mansiones, s. Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth sunt ante solitudinem Pharan inter montem Sinai, & ipsam, & hoc modo accipitur hic. s. ꝙ post Aseroth venerint in desertum Pharan.

Sed considerandũ est, ꝙ quomodocũque accipiatur Pharan non est aliquis locus determinatus, sed cõtinet multas mansiones, ideo in catalogo mansionum. j. 33. cap. non ponitur, quod sederint in deserto Pharan, sed ponuntur specialiter mansiones, & prima mansio quam inuenerunt Israelitæ post Aseroth fuit Rethma, vt patet infra 33. capitulo, & ibi fixerunt tentoria.

F *In qua mansione fixerunt tentoria.* *Quæst.* II.

SED cum dicatur hic, quod fixerunt tentoria in deserto Pharan, & illud non habeat vnicam mãsionem, sed plurimas. s. omnes quæ sunt ab Aseroth vsque ad Cadesbarne, & terram Seyr, quæ sunt mansiones ferè. 20. vt patet præalleg. cap. non cognoscetur, de quo istarum intelligatur, quod fixerũt ibi tentoria.

Dicet autem aliquis, quod erat mãsio Rethma, quæ erat prima post Aseroth, cum per omnes mãsiones illas continuè transierit.

Respondendum est, ꝙ non intelligitur hoc, nisi de vltima mansione deserti Pharan. s. de Cadesbarne. nã hic dicitur, ꝙ fixerunt tentoria in deserto Pharan, &
G inde miserunt nuncios in terram Chanaan. Fuerunt tamen missi nuncij de Cadesbarne, vt latius demonstrabitur in quæstionibus. Nam ad illam redierunt lustrata omni terra Chanaan post dies quadraginta, vt patet infra.

Sed dicet aliquis non tenere argumentum, quia quamquam redierint exploratores ad Israel in mansionem Cadesbarne, tamen non constat, ꝙ inde missi fuerint: quadraginta nanque diebus morati sunt exploratores lustrando terram, vt patet infra in litera. & in istis potuerunt Israelitæ transire omnes mansiones quæ habentur a Rethma vsque ad Cadesbarne. sunt enim quasi 20. vt patet infra cap. 23. & in paucioribus quàm quadraginta diebus poterant eas pertransire.
H ideo licet miserint exploratores ex prima mansione deserti Pharan. s. ex Rethma, dum ipsi lustrauerunt terram quadraginta diebus, poterant eas pertransire, & venire in Cadesbarne.

Respondendum est, ꝙ exploratores missi fuerint de Cadesbarne, & hic accipiatur necessario solitudo Pharan, in qua fixerunt tentoria pro Cadesbarne, qđ patet, quia si misissent Israelitæ exploratores ad terrã Chanaan ex mansione prima deserti Pharan, scilicet ex Rethma, nesciuissent ire illuc. magnum enim desertum est inter hæc, & via mansionum quasi 20. vt patet infra 33. cap. exploratores autem nesciebant terram istam, quia nũquam per eam ambulauerant, nec habebant nubem pręcedentem cum maneret illa cũ
I alijs Israelitis. ergo non mitteret eos Israel ex deserto Pharan in mansione prima eius, sed de Cadesbarne quæ erat vltima, & tunc non erat aliquod inconueniens. nam Cadesbarne est coniuncta terræ Chanaan, cum sit terminus eius a parte meridiana, vt colligitur infra 34. cap. & Iosue 10. ideo ibi non indigerent aliquo directiuo, neque possent errare in via.

Et si aliquis obijciat, quod exploratores eodẽ modo nescirent ambulare lustrando terram Chanaan. Dicendum quod non, quia erat tota habitata, & habens vias, ideo per quamcunque partem ambularẽt non errabant: maxime, quia ipsi ascendebant in montes, & inde considerabant dispositionem terræ, vt pa-
K tet infra in litera. & sciebant per quam partem egressuri essent, aut transituri. In deserto autem Pharan in quo sunt mansiones quasi viginti hebręorum, nõ erat terra habitata, ideo non possent sine ducatu exploratores hebræorum per eam ire: non igitur miserunt Israelitæ exploratores suos de prima mansione, quæ est Rethma in deserto Pharan, sed de vltima. i. de Cadesbarne.

Item si postquam Israelitæ miserunt exploratores mouissent castra nescir[illegible] exploratores redire ad eos. ergo oportet quod dicamus castra Israelitarum non fuisse mota diebus quadraginta, quibus manserunt exploratores lustrando terram, vt scirent redire in locum castrorum. Sed ipsi redierunt ad Israelitas in

Cades-

Cadesbarne, vt patet infra in litera. ergo videtur, ꝙ de loco ipſo miſſi fuiſſent. A

Item Iſraelitæ iuſſerunt exploratoribus, vt ducerẽt eis de fructibus terræ Chanaan, ſcilicet de vuis, & cæteris. ergo videtur, quod propinqui erant terræ Chanaan. Si tamen eſſent in manſione Rethma adhuc diſtarent quaſi per viginti manſiones a Cadesbarne, quæ eſt coniuncta terræ Chanaan, & tunc nõ poſſent portare de fructibus, quia non videbatur rationabiliter dictum, quod in tanta diſtantia iuberent Iſraelitæ ſibi afferri fructus: potiſſimè quia exploratores duxerunt vnum botrum pendentem inter duos viros in vecte, vt patet infra, tamen non poterat portari in magna terræ diſtantia botrus ſic pendens. ergo fuit portatus in parua, & hoc erit ponendo fuiſſe miſſos exploratores de Cadesbarne. B

Item patet hoc ſolidius, quia Ioſue cap. 14. Caleb dixit ad Ioſue, quod miſerat eum Moyſes & alios exploratores de Cadesbarne. neceſſe eſt igitur, vt manſio iſta deſerti Pharan, de qua dicitur hic, ꝙ fixerunt ibi tentoria, ſit Cadesbarne. De manſionibus autem medijs non fit aliqua mentio, quia non accidit in eis aliquid notabile. liber tamen iſte non computat hic omnes manſiones ſecundum continuationem ſuã, ſed ſolum illas, in quibus fuerunt facta aliqua narratu digna, ſic etiam in Exodo. nam inter deſertum Sinai, & manſionem Helim ſubticentur duæ manſiones Exo. cap. 16. ſ. Halus & Dephca. poſtea tamen exprimuntur omnes iſtæ in catalogo manſionum. infra 33. cap. & ibi ponuntur quaſi viginti manſiones inter Aſeroth & Cadesbarne, quæ hic ſubticentur. C

Ibi locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens. Locutio iſta fuit de eo, quod habetur immediate, ſcilicet de miſſione exploratorum, quod mitteret eos ad conſiderandam terram.

In quo ſciendum, quod Iudæi erant increduli verbis Domini, qui dixerat eis, quod introirent in terrã Chanaan, vt patet Deuteron. c. 1. ſ. ſufficit vobis manſiſſe in monte hoc: reuertimini & venite ad montẽ Amorrhæi, ideſt ad totam terram Chanaan, vt ibi declaratur, & cum ſtetiſſent Iſraelitæ in Cadesbarne locutus fuit Moyſes Iſraelitis ex parte Dei, ꝙ introirent in terram Chanaan, ſine timore de nullo alio curantes, vt patet Deuteron. cap. 1. tunc Hebræi non perfectè confidentes verbo diuino volebant magis certificari humana prudentia, ideo infeſtauerunt Moyſen vt mitteret exploratores, vt patet Deuterono. cap. 1. Ibidem dicitur, quòd placuit ſermo Moyſi & elegit duodecim viros de ſingulis tribubus vnum, & miſit eos ad explorandum terram. D

Eſt tamen intelligendum, ꝙ non placuerit ſermo Moyſi immediate, vt iſti dixerunt, cum hoc videretur contra confidentiam diuini verbi, ſed magis dubitans quæſiuit a Domino, an mitti deberent exploratores, & tunc reſpondit Deus, ꝙ mitterentur, ſicut habetur hic. non tamen eſt intelligendum, ꝙ iſta locutio fuerit facta immediate a Deo nihil poſcentibus Iſraelitis. magis enim placuiſſent Deo ſi non petiuiſſent exploratores, ſed confiderent verbo eius qui dixerat. ego ero ductor veſter, vt patet Exo. cap. 33. ſed victus eorum inſtantia Moyſes conſuluit Dominum an mitti deberent exploratores, & reſpondit Deus, quod habetur hic. E

Ideo ſi obijciatur ad hæc de his, quæ habẽtur Deuteron. cap. 1. ſ. ꝙ populus petierit exploratores, & iuſſerit Deus, ꝙ mitterentur. Reſpondendum eſt debere illa præmitti ad intellectum huius, ſcilicet quod primo Iſraelitæ petierunt, & poſtea Deus conſultus a Moyſe ad inſtantiam illorum dixit, quod mitterẽtur exploratores. ſed de hoc dicetur magis in qõnibus.

A *Mitte viros, qui conſiderent terram Chanaan*. Iſta fuit vltima determinatio per quã Moyſes motus eſt ad mittendum exploratores. Nam licet cum magna inſtantia petiuiſſent Iudæi mitti viros, nunquam conſenſiſſet Moyſes, quia videbatur eſſe diffidere verbo diuino, niſi Deus determinaſſet. In hoc, ꝙ dicit ad conſiderandam terram intelliguntur omnes conditiones quas expreſſerunt Iſraelitæ. ſ. vt ſcirent, an eſſet terra fructifera, vel ſterilis: munita, vel ſine muris: multorum habitatorum, vel paucorum, vt patet infra.

Quam daturus ſum filijs Iſrael. Ideſt videant primo terram quam daturus ſum ſcientes cõditionem eius, antequam ingrediantur in illam.

Singulos de ſingulis tribubus. Ideſt mittentur ſolum duodecim viri, de qualibet tribu vnus. Cauſa autem B ſpecialis quare miſſi ſunt duodecim, cum ſufficerent fortè. 8. vel 10. fuit, vt de qualibet tribu eſſet vnus, qđ non contingeret, niſi mittendo duodecim. fuerũt autem exploratores de omnibus tribubus, quia terra ad quam luſtrandam mittebantur ad omnes tribus pertinebat, ideo non decebat de vnica tribu mitti omnes exploratores, vel ſi de quibuſdam tribubus mitterentur, & de alijs non, imputarent illæ tribus ſe contemni, & oriretur diſcordia quam intẽdebat Deus tollere in populo.

Quot miſſi ſunt ad exploran- dam terrã Chanaan.

De tribu tamen Leui non miſſus fuit aliquis explorator, quia Manaſſe, & Ephraim ponuntur hic tanquam duæ tribus. ſi autem Leuitæ computarentur eſſent 13. C

Et ſi obijciatur, quod dicitur hic de ſingulis tribubus mittendos exploratores, ſed cognatio Leuitarũ erat tribus. ergo de eis mittendus erat explorator aliquis. Reſpondendum eſt, ꝙ tribus accipitur dupliciter. Vno modo denominatur tribus a perſona deſcẽdente immediate a Iacob, & ſic ſunt 12. filij eius ſm quos aliqñ ſcriptura vocat tribus 13. & hoc modo cũ Leui dicatur eſſe vnus de filijs Iacob ab eo nominabitur tribus Leuitarũ vna, ſicut a quolibet alio filio Iacob. Et ſic accipit interdum ſcriptura, vt patet Exo. cap. 28. & Deuter. 27. vbi ponitur Leui in numerum 12. tribuum.

Tribus dupliciter.

D Aliquando accipitur tribus pro cognatione denominata ab aliqua perſona deſcendente immediate a Iacob, & ꝙ cõpetat ei determinata hæreditas, & iſto modo ſm 12. ſortes factas in terra Chanaã in diuiſione eiuſdem dicuntur 12. Tribus in quibus Leui partẽ non accepit, ſed loco eius tribus Ioſeph diuiſa eſt in duas, vt patet Ioſue ca. 14. ideo nõ vocabitur Tribus, nec de ea aliquis accipiẽdus erat in exploratorẽ. nam vocantur Leuitæ tanquam vna tribus qñ id, quod dr̃ eſt aliquid pertinens ad ſpiritualia, in quibus ipſi partem habebant, ſicut oẽs alij Iſraelitæ, cum tñ erat aliquid temporale non vocabantur ipſi tribus, ſicut declaratum eſt Ioſue cap. 3. & 4. & Deut. c. 27. *Ex principibus.* Ideſt iſti 12. viri ſumantur de principibus duodecim tribuum.

E Non tamen eſt intelligendum, vt dicetur in qõnibus, ꝙ iſti 12. viri eſſent principes Tribuum, quia ſupra cap. 1. fuerunt poſiti principes. Sed nullus eorum ponitur hic, cum exprimuntur nomina ipſorum.

Duodecim viri, an fuerint de principibus 12. Tribuum.

Dicendum igitur, ꝙ iſti non vocantur ex principibus, ita ꝙ eſſent principes vel filij principum, ſed ex principibus. i. principalibus viris populi, & verum eſt ꝙ erant iſti exploratores de magnis viris in qualibet Tribu, non tñ erant de linea principum. Alio modo dici põt, ꝙ erant de principibus. i. de illis qui fuerant conſtituti iudices & principes populi conſilio Ietro, de quo Exo. c. 18. & eſſent forte iſti de tribunis, vel cẽturionibus qui erant maiores principes.

Fecit Moyſes, quod Dominus imperarat. Scilicet ꝙ elegit

12. viros

12. viros de principalibus populi, & misit ad explorandam terram Chanaan. *De deserto Pharan mittens principes viros.* Dicitur misisse de deserto Pharan, s. de Cadesbarne quæ erat mansio vltima in terra Pharan iuxta latus terræ Chanaan. & nõ potest accipi aliqua alia mansio, vt supra dictum est. dicitur, ꝙ erãt isti principes viri. i. de principalibus populi intelligendo, vt supra declaratum est.

Quorum ista sunt nomina. Hic ponuntur nomina. 12. virorum electorum de 12. Tribubus, qui fuerunt simul in terram Chanaan lustrantes eam, & cum venissent omnes mortui sunt propter murmurationẽ præter Caleb, & Iosue, qui erant de Tribu Iuda, & Ephraim, vt patet in litera & seq. cap. *De Tribu Ruben.*

In computatione duodecim virorum electorum, an seruetur ordo secundum ordinem Tribuum. Quæst. III.

IN computatione ista ponitur primo Ruben, qa ipse erat primogenitus Iacob secundum carnẽ, & sic in numeratione principũ supra cap. 1. princeps Tribus Ruben primo ponitur, non tamen erat in honore prima Tribus ista, sed Tribus Iuda. nã in motu castrorum Tribus Iuda præcedebat, vt patet supra cap. 2. & 10. quando etiam accepta fuit summa omnium tribuum primo sumpta est de tribu Iuda, vt patet supra cap. 1. & iste idem ordo erat in principibus quantum ad honores, sicut cum obtulerunt in dedicatione tabernaculi. s̃. cap. 7. ibi. n. prima die obtulit princeps de Tribu Iuda. hic aũt non obseruatur totaliter ordo vexillorum, quia tunc princeps tribus Iuda deberet primo poni, postea Issachar & Zabulõ, sicut patet supra cap. 2. & 10. nec etiam est hic ordo ſm natiuitatem, quia tunc non poneretur post Issachar Ephraim & Beniamin, deinde Zabulon, & postea Dan, cum sit contrarius ordo natiuitatis eorum, vt patet Gen. cap. 29. & 30. Nec ẽt ponitur hic ordo, qui est in principibus noĩandis. s̃. c. 1. & hoc, quia scriptura non multum curat de ordine isto. *De Tribu Iuda Caleb filium Iephone.* Iste erat explorator missus de Tribu Iuda, qui postea fuit vnus de duodecim diuisoribus terræ Chanaan, & præcipuus eorum, vt patet. ĩ. 34. c. & isti postea data est in possessionem ciuitas Hebron, qui deleuit inde gigantes. fuit aũt in eo aliquid satis admirabile. s. ꝙ erat annorum. 85. & erat ita fortis ad pugnandum & gradiendũ, sicut cum esset quadraginta annorum, vt patet Iosue cap. 14. & 15.

Ruben.

Caleb.

De Tribu Ephraim Oseæ filium Nun. Iste est Iosue, qui prius vocabatur Oseæ, sed Moyses mutauit nomen eius addendo vnam literam, vt ĩ. declarabitur. Et erat iste minister Moysi electus ex millibus, vt patet sup. c. 11. vnde ei semꝑ erat familiaris, vt patet Exo. c. 33.

De tribu Ioseph sceptri Manasse. Non ponitur hic trib⁹ Ioseph tanquam computetur velut vna tribus, quia tunc oportebat computari Leui, vt aliam tribum, sed non computatur. Item quia qñ Ioseph computatur vna tribus, non ponuntur Manasse & Ephraim tanq̃ distinctæ cognationes, quia sunt sub eadem tribu, sicut duæ familiæ. s̃. tñ posuit Ephraim per se. ergo nõ est accipiendus hic pro tribu Ioseph propriè, sed accipitur pro tribu Manasse. Iõ dictũ est de tribu Ioseph sceptri Manasse. i. de tribu Ioseph quantum ad partẽ de principatu Manasse. Eodem modo dici poterat de tribu Ioseph sceptri Ephraim. i. quantum ad principatum Ephraim. Si vero acciperetur quantum ad oẽs partes tribus Ioseph diceret absolute de tribu Ioseph.

Vocauitq; Oseæ filium Nun Iosue. Hic ponitur mutatio nominis Iosue. Prius enim vocabatur Oseæ, vt patet hic: postea autem dictus est Iosue. hoc fecit Moyses ex nimio amore; desiderabat enim eius salutem ani-

Mutatio nominis Iosue.

F mæ & corporis, & pro eo specialiter Dominum orauit, vt sanus rediret, & ad hoc addidit nomini eius vnam literam de nomine Domini tetragrammaton, quia secũdum scripturam hebraicam Iosue addit ad Oseæ solam Ioth, quæ est prima litera nominis tetragrammaton, nõ enim vocat̃ sic Iosue apud hebręos, vt apud nos, cum nos corrumpamus, vt in plurimũ nomina hebræorum. Sed primo vocabatur apud hebræos Osua: postea dictus est Iosua addendo vnam literam.

Sed arguetur, ꝙ nõ fuerit facta hic mutatio nominis Iosue, quia supra 11. cap. vocatur Iosua, ideo ex regressu de Aegypto vbicunq; fiat de ipso mẽtio vocat̃ Iosue, vt patet Exo. ca. 17. & 24. & 32. & 33.

Respondendum est, ꝙ ista dicuntur per anticipa-
G tionem, quia primum fuit murmurationem Iosue, quàm scriberentur omnia, quæ dicta sunt, licet enim omnia priora fuerint facta ante mutationem nominis Iosue, tamen non fuerunt scripta ante illam mutationem, quia non scribebantur singula, vt immediate fiebant, sicut quidam arbitrati sunt; & hoc modo cum scriberentur ea quæ habentur in Exodo, erat facta mutatio nominis Iosue, licet nondum de illa aliquid erat scriptum. & hoc modo antequam dicatur de hac mutatione reperitur mutatum nomẽ. Ista est causa quare in Genesi factæ sunt multæ anticipationes & recapitulationes, qa nõ scribebant̃ res qñ factæ sunt, sed postea valde multo tpe, non tamẽ posset fieri aliqua, si res immediate scriberentur, vt fiunt.

H *Et dixit ad eos ascendite per meridianam plagam.* Scilicet per meridiem terræ Chanaan, & non per meridianã plagã exercitus, quia meridiana plaga exercitus erat contra Aegyptum: ipsi vero non tendebant contrã Aegyptum cum inde venirent. nam ascendentes hebræi ad terram promissionis de austro ad aquilonarẽ partem ascendebant, quia Aegyptus magis meridiana est, quàm terra Chanaan, quod patet per latitudinem ab æquinoctiali. Nam latitudo Aegypti est. 30. graduum: latitudo terræ promissionis est. 32. graduũ. Et accipitur ista latitudo nõ quidẽ ſm totã Aegyptũ, nec ſm totã terrã Chanaan, quę non hẽt vnũ Zenith, sed ſm aliquas ciuitates. i. ſm Alexandriam in Aegypto, & secundum meridianam Ierusalem in terram
I Chanaan, & valet ista probatio, quia ciuitates magis meridianæ minorem habent latitudinem & eleuationem poli, donec deueniatur ad aliquam ciuitatẽ, quæ nullam habet latitudinem, sicut est Arin quam asserunt esse sub æquinoctiali. Et ista non solum sunt referenda ad introitum terræ Chanaan. s. ꝙ ascenderent ad eam per partem meridianàm, sed etiam magis ad ipsam progressionem per terram Chanaan. s. quod per partem meridianam inciperent ambulare.

Sic in ca. gra

De situ Cadesbarne & terræ Chanaan, & quomodo Aegyptus est magis meridiana quàm terra Chanaan, & per quam partem intrauerunt & exierunt exploratores.
K *Quæstio. IIII.*

IN quo considerandum secundum quosdam, ꝙ quando Iudæi erant in Cadesbarne, de qua missi fuerunt exploratores, erant in latere meridiano terræ Chanaan, vbi coniungitur lateri orientali. Nam desertum Sin, in quo est Cadesbarne, vt patet infra vigesimo cap. est prima pars lateris meridiani terræ Chanaan, vbi coniunguntur meridianum & orientale, vt patet infra trigesimoquarto cap. cum dicitur. pars meridiana incipiet a deserto Sin, & Cadesbarne, quæ est in isto deserto, est circa terminum orientalem terræ Chanaan. ideo cum poneretur longitudo terræ Chanaan Iosue cap. 10. dictum est a Cadesbar-

desbarne vſque Gazam cepiſſe Ioſue, & tamen Gaza eſt in termino Occidētali, ergo Cadesbarne eſt in termino quaſi Orientali.. Intrātes igitur exploratores Iſraelitarum per Cadesbarne introibant aliquo modo per partem Meridianam, & aliquo modo Oriētalem terræ Chanaan, & quantum ad hoc non erat dubium quin ipſi aſcenderent per partem Meridianā, ſed magis hoc dicitur de progreſſu per terram Chanaan, ſ. ꝙ aſcenderēt ipſi per partem Meridianam, ſ. directe verſus Aquilonarem, & in hoc erant erudiendi. nā ſi non diceretur eis iſtud quamquam ingrederentur per partē Meridianam, tñ non aſcenderēt per meridiem, ſed magis forte declinarent per latus Meridanum ad partem Occidentalem: & poſtea circueuntes terram Occidentalem peruenirent ad latus ſeptentrionale, & perambularent illud redeuntes ad Orientem, & tūc mouerentur per extremitates terræ Chanaan totam terram circueuntes. Sed tunc non aſcendebant, quia ſiquis ſtet in parte Meridiana, & debeat aſcendere non declinabit in Occidentem, nec tendet in Orientē, ſed dirigetur in Aquilonem, & iſte eſt proprius aſcenſus. hoc autem iubebatur eis, ſ. cum intrarent in terram Chanaan aſcenderēt per Meridianam partem eius directe. dicunt iſti verſus Aquilonem, vt ſic conſiderarent totam magnitudinem terræ conuenientius, quā ſi circuirent per latus Occidentale Septentrionale, & Orientale. Et apparet, ꝙ ſit iſte ſenſus. Nā ſic fecerunt ipſi exploratores, vt patet ĩ. cū dicitur. aſcenderuntq; ad meridiem, & explorauerunt terram a deſerto Sin vſq; Roob intrantibus Emath, & tamen iſti termini ſunt meridiani, & Aquilonares, quia deſertum Sin eſt in parte Meridiana terræ Chanaan, vt patet ĩ. 34. Ciuitas autem Emath eſt in latere aquilonari terrę eiuſdē. qui ergo ingreditur a deſerto Sin vſq; Emath ingreditur a parte Meridiana directe in ſeptentrionem. de Emath, ꝙ ſit in latere Septentrionis patet ĩ. 34. ca. Hoc ergo iuſſum eſt exploratoribus, alioquin nō feciſſent, ſed quid tenendum ſit dicetur ĩ. in q̄onibus. *Cumque veneritis ad montes conſiderate terram*. Inſtruebant eos in modo explorandi, ſ. ꝙ cum ad montem venirent inde conſiderarēt terram, quia inde poſſent iudicare de habitudine terræ, & non facerent hoc in vallibus. nā inde viderent ciuitates, & oppida, & locorum ſitus, & an multa vel pauca eſſent, & an haberent loca arborū vel eſſent ſterilia, qñ autē aliquis eſt in plano ſi videt ciuitatem ex vna parte non poteſt videre ex alia. *Qualis ſit*. Non ſignificatur per hoc aliqua diſpoſitio ſpecialis terræ, ſed ſignificantur omnes quæ ĩ. habentur. niſi forte dicatur, ꝙ ſignificatur robur terræ quātum ad ſitum, ſ. an ſit nimis montuoſa, vel nimis plana, qđ in conditione terræ conſiderandum eſt, quantum ad conſtructionem vrbium iuxta Ariſtotelem ſexto Politicorum.

Ad iſtud motiuū reſpondet in ... q. 29.

Et populum qui habitator eſt eius vtrum fortis ſit, an infirmus. Ideſt, non ſolum de ſitu terrę, ſed ēt de conditione populorum conſiderabitis. hoc tamen melius conſideraretur, cum eſſent exploratores in vrbibus, quam cum eſſent in montibus. nam inde non viderent gentes, vt ſcirent de robore populi, vel de infirmitate, ſed ſolas vrbes viderent. Cum vero eſſent in vrbibus poſſent ſcire ſtatum, & conditionem populorum, quātū ad robur in armis. Poteſt tñ intelligi, ꝙ conſiderarent de montibus fortitudinem populi, ſed tunc non accipitur fortitudo, vel infirmitas ex parte populorum, ſed propter ciuitates, ita vt cum viderent vrbes multas, & valde munitas iudicarent populum fortem, vel è contrario iudicarent infirmum.

Pauci numero an plures. Etiam hoc conſiderare debebant melius in vrbibus, quam ex mōtibus, quia inde non viderent gentem, ſed terræ ſitum. Cum vero intrarent vrbes, & oppida cognoſcebant populoſitatem terræ, vel raritatem. Poterant tamen cōſiderare ex montibus, & tunc iudicarent eſſe multum populū, ſi viderent vrbes multas, vel eſſe paucum, ſi viderent loca pauca, & ſatis ſic cognoſcebatur. magis tamē determinate hoc ſcirent introeuntes vrbes, quia frequēter magna loca raræ populationis ſunt.

Ipſa terra bona, an mala. Ideſt etiam conſiderabitis de conditione terræ quantum ad ſalubritatem aeris, & diſpoſitionem, vel ſitum cœli. nam multæ terræ quæ abundantes ſunt non ſunt ſalubres propter aquas, vel ex conditione aeris, & tūc terra eſt malæ habitationis.

Vrbes quales muratæ, an abſque muris. Hoc poterant videre ex montibus: differebat enim nimis eſſe vrbes muratas vel non. nam ſi eſſent nō muratæ faciliter caperentur ab Iſrael, ſi autem fortiter munitę, eſſet difficile.

Iſta melius conſiderarent Iſraelitæ ex vrbibus ipſis quam ſuper montes: tamen non auderent iſta inueſtigare apud vrbes. Cum enim Chananæi viderent eos alienigenas, & diligenter intuentes ſitum murorum cognoſcerēt eſſe exploratores, qui veniſſent in firma terra conſiderare, & occiderent eos, vel incarcerarēt; ideo ex montibus magis conſiderabāt, vnum autem erat, quod melius cognoſci poterat ex montibus quā apud vrbes, ſ. de multitudine ciuitatum, & raritate, & de nemoroſa terra, aut ſine arboribus, & an multa terra eſſet habitata, vel multa ſine populis.

Sciendum autem, quod cōſiderare iſta pertinebat aliquo modo ad infidelitatem. Nam quid differebat terram habere populum fortem, vel infirmū, eſſe ſterilem, vel pinguem. munitam vel ſine muris? Nam iſta proficiebant ad hoc, quòd Iſraelitę conſideratis his iudicarent, an introirent in eā, vel derelinquerent. Sed iam non erat deliberatio aliqua cum Deus iuſſiſſet, quòd irent illuc. Non ergo proficiebant iſta quæ inquirebantur, quia in quacunque parte euenirent oportebat, quòd ipſi illuc irent. vnde iſta inquiri magis fuit de intentione popularium diffidentium verbo diuino, quam de intentione Moyſi.

Conueniebat autem mitti exploratores ad hoc ſolum, quòd cognoſcerent viam terræ per quam aſcendere deberent, vel cōtra quas ciuitates primo pugnādum eſſet, & hoc ſolum exprimitur Deuteron. cap. 1. ſcilicet mittamus viros qui conſiderent terram, & renuncient ꝑ quod iter debeamus aſcendere, & ad quas pergere ciuitates. ſubintelligendū tamen eſt id quod dicitur hic, quia ibi Moyſes refert iſta breuiter.

Humus pinguis, an ſterilis. Ideſt, quòd conſiderarent de conditione terræ, an eſſet pinguis, ſcilicet ad ferendum fructus, vel eſſet ſterilis nihil potēs gignere. hoc autem ipſi cognoſcere poſſent in multitudine ſegetum, vinearum, & locorum cultorum. nam ſi terra eſſet ſterilis in raris locis iſta eſſent: magis autem adhuc conſiderare poſſent hoc ex magnitudine fructuum, vel paruitate: terra enim ſterilis, vel debilis, licet aliquid gignat, fructus tamen ſunt valde parui. Terra autem pinguis magnam fructuum quātitatem profert: & ad hoc probandum portauerunt viri botrum vnum pendentem cum vite ſua in vecte inter duos viros, vt patet infra. & Deuteronomij capitulo primo. Poterant etiam cognoſcere ex colore terræ, & ex habitudine faciei eius, ſed ſolidior probatio eſt in fructibus.

Pinguedo terræ ex quibus cognoſcitur.

Dicitur autem terra pinguis, vel ſterilis, quia pinguedo denotat humidum nutrimentale fructuum. Sunt enim fructus ex materia terrea commixto humido aqueo, humido terreo nutrimentali, & illud dr̄ eſſe pinguedo, quia manet quaſi quędā vnctuoſitas in terra quę trāſit in naturam fructuum. Cū vero de-

fecerit illa vnctuositas terra modicum gignit de fructibus. Cum autē perueniatur ad totalem siccitatem terræ non poterit fieri germinatio, quamquam commisceatur humidum aqueum terrę, sicut fit in arenis, quæ etiam si sæpissime irrigentur, iacta semina ibi nūquam germinabunt, quia non est aliquid ibi de nutrimentali substantia arborum. propriè autem vocatur illa pinguedo, & opponitur siccitati. terra autem nimis sicca sterilis est, sicut arenę ex cōditione sua sunt steriles.

Nemorosa an absque arboribus. Idest considerate, an terra ipsa sit habens arbores, vel non. nemus enim ꝓprie est multitudo arborum, & nō vt aliqui accipiunt nemora esse colles, vel mōtes excelsos. & sic dicitur Gene. c. 20. quod plātauit Abraham nemus in Bersabee, idest plantauit ibi multas arbores.

Cur quæsierunt de nemorositate. Et si aliquis diceret cur hoc inquiritur, quia sufficiebat inquiri de terræ pinguedine, vel sterilitate. Respōdendum est, quòd terræ steriles non sunt nemorosę, & tamen non sequitur terram esse nemorosam, idest habentem arbores fructiferas si eam pinguem esse dicamus. nam quędam terrę segetibus ferēdis pingues sunt, arboribus autem nō conueniunt, vel forte quāquam feraces arborum sint plantatę non extiterunt ibi plantę.

Confortamini. Idest, non timeatis ambulare per terrā illam hostilem, quia Dominus est protector vester. *Et afferte nobis de fructibus terræ illius.* Dicebat hoc Moyses ad lętificandum populum illum: quamquā enim nunquam intrauisset terram Chanaan sciebat eam esse pinguissimam, cum Deus sępissime vocaret eam fluentem lacte & melle, cui ipse firmissime credebat, & sic factum est, nam fructus illius fuerunt admirabiles. Et sciendum, quòd Moyses non iussit, vt portarēt de fructibus, nisi cū iam essent in extremo terrę Chanaan. Nam non poterant portare duo viri botrum pēdentem inter se in vite per terram Chanaan, quia videntes Chananęi comprehenderent eos inquisituri quid hoc esset, & sic deprehenderent eos esse exploratores. Sed cum totam terrā lustrauerunt peruenientes ad extremum eius cum discederent, acceperūt de fructibus in torrente botri, & nemo de Chananeis potuit eos videre exeuntes cum pendēte botro. hoc autem magis erat, quod Israelitę desiderabant de terra, s. quòd pinguis esset, quia inter cetera bona quæ ciuitas habere debet fertilitas maximū est: licet enim sit salubrium aquarum, & optimi aeris, & fortis situs, si tamen sterilis sit ab omnibus refugitur: multæ enim pestiferæ terræ, quia fertiles sunt incolūtur. de his Philosophus 7. Politic. *Erat autem tempus, quando iam præcoquæ vuæ vesci possunt.* Hoc ponitur hic ad declarandum esse rationabiliter dictum supra positum, s. ꝙ ferrent de fructibus terræ. Et dicitur, quòd erat quando sunt vuæ præcoquæ ad vescendum, idest, quando est tempus primarum vuarum. Illę enim vocātur pręcoquę, quia primo, vel ante alias coquuntur, vel digeruntur, & maturantur. Etiam de ficubus dicimus quasdam p̄coquas esse, idest quæ ante omnes alias maturantur. poterant ergo conuenienter ducere exploratores de fructibus.

Quo tempore missi fuerunt exploratores. Et quòd terræ habentes duplicem declinationem solis s. Aquilonarem, & Meridianam habent ver, & hyemem duplicem, terræ vero habentes vnicam habent tempora simplicia. Quæst. V.

IN quo patet, quòd tempus in quo missi fuerūt exploratores erat ante medietatem anni secundi ab exitu de Aegypto. nam terra illa est calida nimis, ideo

F fructus sunt priores quam in terra ista. Et sic generaliter est de omni terra habitabili declinante versus ęquinoctialem, quia dum magis Meridiana est prius fructus digerit, donec perueniatur ad terram, quæ bis in anno fructificat in messibus, & in vino. & hoc est, qa habet duplex ver, duplicem ęstatem, duplicem autūnum, & duplicem hyemem in quolibet anno, dum nos habemus ista tp̄a simplicia, & istę terrę sunt quæ habēt duplicem declinationem solis, s. Meridianam, & Septentrionalem. nos aūt solam Meridianam declinationem habemus, ideo sunt nobis tp̄a simplicia. & istæ gentes sunt quæ habitant intra tropicum tauri, & æquinoctionalem, & inter æquinoctialem, & tropicū capricorni, si aliquæ ibi sint. Terra autem Chanaā nō

G est de his. solum enim habet vnam declinationem solis, s. Meridianā, quia tamen ipsa magis appropinquat æquinoctiali quā terra ista, necesse est fructus ibi pri⁹ maturari. De vuis. n. non habemus manifestum testimonium, sed solum de segetibus. Nam in primo mēse anni ad medietatem mensis incipiebant colligi fruges iam maturæ in terra Chanaan, & offerebatur manipulus spicarum in festo azymorum, quod erat die 15. mensis primi, & tunc erat tempus messis nouę de quo Leu. c. 23. Est autē mensis primus apud eos Martius, sicut ergo procedūt fruges terræ illius in prioratē maturationis fruges terrę huius, ita erit de vuis ꝓportionaliter. Vnde satis dici potest, ꝙ in principio Iu

H nij, vel in medio essent pręcoquæ vuæ. Iunius tn̄ apud Hebręos quartus mensis est. ergo vr̄ ꝙ in principio mensis quarti, vel quasi missi fuerunt exploratores in terram Chanaan, & sic transierat solum vnus annus, & quasi, quatuor menses ab exitu de Aegypto, & tūc introituri essent Israelitæ in terram Chanaan, nisi eorum murmuratio distulisset. *Cumque ascendissent explorauerunt terram.* Dicebantur ascendere, quia veniebant a latere Meridiano, & terra Meridiana humilior est terra Septētrionali, vel Aegyptus, & deserta Arabica habent situm humiliorem quam terra Chanaan, ideo euntibus ex Aegypto in terram Chanaan ascēsus est, & non solum dicuntur ascendisse, quantum ad hoc, quòd venerunt de terra Arabum in terram Chanaā,

I sed magis postquam introierunt in terram Chanaan ascendebant, s. a latere Meridiano eius in Aquilonare vt supra declaratum est, & patet immediate, & tunc explorabant transeuntes per terram, & inquirentes ea quæ dicta sunt. *A deserto Sin vsque ad Roob intrantibus Emath.* Hic ponitur processus quem fecerūt isti per terram Chanaan, s. a latere Meridiano in Septentrionale. Nam desertum Sin est latus Meridianū terræ Chanaan, vt patet infra capit. 34. & per ipsum intrauerunt exploratores, ideo in ipso erant Israelitę, quando miserunt exploratores, quia erant castra in Cadesbarne, vt supra probatum est, & Cadesbarne est in deserto Sin, vt patet infra c. 20.

Et dicitur, quòd explorauerunt vsque Roob intrātib⁹ Emath. Est enim Roob aliqua regio parua apud terram Emath, & est magis Septentrionalis Emath, quam Roob. ideo de Roob itur in Emath, quod si- Roob q.

K gnificat litera, dicens vsque Roob intrātibus Emath, idest, ꝙ post Roob intratur in terram Emath eundo a Meridie in Septentrionē. Et iste progressus erat conueniens exploratoribus, quia eundo a meridie in Septentrionē ibant p mediū terrę Chanaan, & cū ascenderent in montes poterant considerare terram, tam ꝯ Orientem quam ꝯ Occidentem. Si autē circuirent terram Chanaan p latera, vt p Orientale, vel Occidentale, solum possent respicere ad vnum latus, quia alterum esset extra terrā Chanaā, & viderent solas extremitates terrę, non videntes medium, nunc aūt trāseūtes per mediū terrę videbant mediū, & extremitates

Exploratores nō conuenienter terrā Chanaā & ambulās runt

Non

Non est autem intelligendum, ꝙ Israelitæ exploratores iussent a Meridie in Septentrionem, quia nō morarentur 40. diebus eundo, & redeundo, sed declinabant nunc versus occidentem, nunc versus Oriētem, vt melius contemplarentur terram. *Ascenderunt ad meridiem, & venerunt in Hebron.* Aliqui dicunt esse hic rectum ordinem, s. ꝙ post illa superiora ascenderent in Hebron exploratores, & ꝙ fuerit hoc in regressu, qa mandatum fuerat eis, ꝙ totam terram Chanaā lustrarent, & ingressi sunt per meridiem atq; exierunt per meridiem. Vnde vr̄ istis, ꝙ intrantes per meridiē declinauerunt ad partem occidentalem: deinde peruenerunt ad Septentrionalem in Roob, & Emath: deinde euntes contra Orientem ad Meridiē cōuersi sunt in Hebron. Est. n. Hebron in medio possessionis filiorum Iuda, vt hr̄ Iosue c. 15. possessio autem eorū incipit a Meridie versus Orientem, vt patet eo. c. Sed non potest stare hoc. Primo quia dicunt, ꝙ ascēderunt exploratores in Hebron in regressu, nam nō poterat dici, ꝙ ascenderent, siue venirent de latere Aquilonis versus Meridiem, siue de latere Orientali. nā pars Meridiana est declinior. venientibus aūt a Septentrione in Meridiem descensus est. venientibus ēt ab Oriente est descensus, ideo non diceretur, ꝙ ascenderūt in Hebron, sed ꝙ descenderunt illuc. Item cum dr̄, ꝙ isti intrantes per latus Meridianū declinauerunt versus Occidentem, postea per Septentrionem transeuntes in Orientem non pōt stare. nam in litera ponitur terminus explorationis, s. a deserto Sin vsque in Emath. Si tñ esset modus explorandi circuire per latus Occidētale, & Septentrionale atq; Orientis, non esset terminus in Roob, & in Emath, quæ sunt quasi in medio lateris Septentrionalis terræ illius, vt patet ī. 34. c. & tñ ponitur ibi terminus cum dicatur. a deserto Sin vsq; in Emath, sed magis diceretur, ꝙ erat terminus in deserto Sin, quia ibi finiebatur, & incipiebatur, aut diceretur ꝙ non est aliquis terminus, cum ibi fiat motus per circulum, & in circulo non est principium, nec finis, vel si in aliquo alio loco vellemus ponere terminum explorationis non erat maior causa quare poneretur in Occidente quam in Oriēte, vel in Aquilone, vt ita diceretur. lustrauerūt a deserto Sin vsque Acaron, vel Sidonem, vel Iordanem. sed dr̄ specialiter de Emath. ergo videtur, ꝙ ibi fuit finita exploratio. Dicendum igitur, ꝙ modus procedendi fuit, vt ipsi exploratores Israelitarum introirent per partē Meridianā, & ascenderent versus Septentrionem, non circueuntes per latus Occidentale, & Orientale, & tunc est terminus in Emath, quia desertum Sin est in parte Meridiana terræ Chanaan, Roob, & Emath sunt quasi in medio lateris Septentrionalis, & cum peruenissent illuc exploratores pergentes per medium terræ Chanaan accesserunt vsque Roob, & non transeuntes vltra regressi sunt per medium terræ Chanaan, licet non per eandē viam, & venerunt in Cadesbarne, vbi erant castra, & tunc rationabiliter dr̄, ꝙ explorauerunt vsque Roob, quia illuc accesserunt non transeuntes vlterius. Quod autem dicebant, s. quòd in regressu venerunt exploratores in Hebron non stat, quia si circuirent terram, vt isti dixerunt, venientes per latus orientale ad locum vnde exierant, non poterant venire in Hebrō. nam ipsi ingressi sunt in terram Chanaā per Cadesbarne, & secundum positionem istorum declinauerunt per latus Meridianum, & Occidentale, vt circueuntes latus Septentrionale, & Orientale redirent ad locum vnde exierant, sed ipsi exierant de Cadesbarne. ergo cum illuc accederent circueundo non transirent vltra. Si tñ aliquis per latus Orientale circuiret, primo veniret in Cadesbarne quam in Hebrō, quia Cadesbarne est in ꝯfinio lateris Orientalis, & Meridiani terræ Chanaan:

A quod patet Iosue c. 10. vbi cum vellet ponere scriptura longitudinem terræ captę a Iosue ab Oriēte in Occidentem dixit. a Cadesbarne vsq; Gazam. Sed Gaza est in parte Occidētali apud mare Palesthinorum. ergo Cadesbarne est in parte Orientali. non poterit igitur dici, ꝙ circueuntes venerunt in Hebron in regressu. Sed magis dicendum erat s̄m eos, ꝙ cum incęperunt circuire exploratores per latus meridianum versus Occidentale, descenderunt a Cadesbarne versus Hebron. Aliter tñ dicendum est s̄m veram positionē, s. quòd exploratores iuerunt a Cadesbarne versus Hebron, & inde transierunt per medium terrę Chanaan vsque Roob, & Emath. ideo non iuerunt in Hebron in regressu, sed in prima vice, & tunc ascendebant. nā

B totum latus meridianum habet ascensum cum perueniatur versus Septentrionem, & non obstat, ꝙ ponatur hic posterius, s. ascenderunt in Hebrō, quia ea quæ primo fiunt semper ponuntur posterius per recapitulationem, & anticipationem. Vel poterat dici, adhuc s̄m positionem istam, ꝙ in regressu ascenderūt in Hebron, quia licet regularius terra sit altior versus Septētrionem: tamen Hebron est in mōtibus, ideo illuc poterant ascendere venientes de Septentrione. Sed dicetur ad quid fit hic mentio de ascensu in Hebron, quia nihil specialius erat ibi quam in aliis vrbibus? Respōdendū est, ꝙ fit mentio de Hebron, quia erant ibi tres gigantes de quibus immediate dicitur. & de his volebat facere mentionem. Causa autem quare expressit de gigantibus illis est, quia vult declarare fundamen-

C tum murmurationis exploratorum. dixerūt enim infra. vidimus ibi mōstra quędam filiorum Enach, quibus comparati quasi locustæ videbamur, & illa monstra erant isti tres gigantes, sed de modo lustrandi terram, & per quas partes terræ Chanaan fuerint exploratores, dicetur veritas infra quęst. 44. & 45.

Vbi erant Achiman, & Sisai, & Tolmai filij Enach. Propter hoc ponebatur de ascensu in Hebron, s. quia ibi erant isti tres gigantes, & propter hos fuit murmuratio exploratorum. Isti gigantes fuerunt postea deleti de vrbe Hebron per Caleb, cui data est illa vrbs, vt patet Iosue cap. 15.

De tribus gigātibus existētibus in Hebrō

Filij Enach. Non est Enach nomen proprium alicu-

D ius viri, sed est commune, & signat gigantem. vnde Enach cum Ain in Hebręo gigas est. & dicuntur filii Enach. idest filij Gigantum. & patet, quia istud nomen accipitur aliquando in plurali, vt patet Deut. c. 2. s. populus magnus, & validus, & tam excelsus, vt de Enachim stirpe quasi gigantes crederentur, & essent similes filiorum Enachim. Idē patet Iosue ca. 14. s. Adā maximus ibi inter Enachim situs est. *Nam Hebron septē annis ante Taphnim vrbem Aegypti condita est.* Hic tollitur dubiū de gigantibus istis, quomodo poterant esse gigantes in Hebron, quia Hebręi viderant gigantes in Thaphni vrbe Aegypti qui rari erant. diceret ergo aliquis quomodo esse poterant in Hebron? Respondet litera, quòd Hebron facta est septē annis ante Thaphnim.

E Vnde aliqui dicunt, quòd ab ista ciuitate dicuntur gigantes Titanes, sicut vocant eos poetę. Sed falsum est, quia vt ait Lactantius de natura Deorum, libr. primo. dicuntur enim gigantes Titanes, quia cum Titane patruo Iouis contra Iouem pugnauerunt, vt ibidē Lactantius. Item quia male formatur possessiuum Titanes de Thaphni. Sed dicuntur Thannii de Thāni, & ista est quædam ciuitas in Aegypto in qua habitauerunt aliqui de Iudæis, & fecit Deus mirabilia ibi ad eductionem Israelitarum de Aegypto, vt patet Psal mo 77. scilicet coram patribus eorum fecit prodigia in terra Aegypti, & in campo Thaneos.

Gigantes vnde dicantur Titanes.

An Israelitæ peccauerint mittendo exploratores in terram Chanaan. Quæst. VI.

AD huc circa præcedentia quæretur, an peccauerint Israelitæ mittendo exploratores in terram Chanaan?

Aliqui dicunt, ꝙ sic, quia istud fiebat ex quadā diffidentia. Deus enim dirigebat Israelitas continue manens cum eis, & Angelus eius præcedebat illos in columna nubis seq. ca. & Exo. 14. non ergo indigebant maiori directione, recurrentes ergo ad humanā prudentiam vltra diuinam determinationem videbātur peccare.

Alij dicunt, quòd nō fuit peccatum mittere exploratores, quia Moyses misit illos, & mandauit quid facerent, sed Moyses erat vir sanctus, & non iuberet ista si esset peccatum, ergo nō fuit peccatum mittere exploratores. Dicendum certum esse, ꝙ non fuit peccatum, immo fuisset peccatum, si non mitterētur, quia illud quod Deus iubet non solum est licitum, sed etiā est necessarium, vt fiat. Deus tamen iussit mitti exploratores. ergo non fuit peccatum mitti illos. patet hoc quia dicitur supra in litera. locutus est Dominus ad Moysen, mitte viros qui considerent terrā Chanaan, quam daturus sum filijs Israel, & postea sequitur, fecit Moyses quod Dominus imperarat mittens viros de deserto Pharan.

An Deus miserit exploratores. Quæst. VII.

SED quæretur, quomodo est verū, ꝙ Deus iussit hic mitti exploratores, quia potius videtur, ꝙ Israelitæ petierunt illos mitti, & ad ipsorum instantiam misit illos Moyses? Sic patet Deut. 1. c. accessistis ad me omnes, atque dixistis. mittamus viros qui considerent terram, & renuncient, ꝑ quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates; cumque mihi sermo placuisset misi ex vobis 12. viros singulos de tribubus suis. Dicendum, vt tactum est in expositione literæ, ꝙ veritas huius rei debet accipi ex suppletione literæ, & concordando istam literam cum ea quæ habetur Deut. 1. Nam ista est cōsuetudo sacræ scripturæ, quòd si aliqd bis, aut pluries narrat nō refert illud vbique complete, sed aliquid deest in vno loco, quod habetur in alio, & ē cōtrario. & ita ex illis pluribus narrationibus colligitur vna perfecta. Ita autem est hic, quia istud de missione exploratorū non narratur hic complete, neque etiam narratur ꝑfecte Deuterono. 1. c. sed ex ambobus locis colligitur perfecta narratio.

Est autem veritas, quòd Deus volebat Israelitas ire in terram Chanaan, non mittendo exploratores aliquos, quia ipse dirigebat eos, sicut vsque nunc venerant. Ipsi tamen ex parua confidētia ad Deum, voluerunt habere maiorem certificationem, & ad hoc voluerunt mittere exploratores. hoc innuitur Deutero. 1. cum dicitur. cumque venissetis in Cadesbarne dixi vobis, venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus vester daturus est vobis, vide terram quam dominus Deus tuus dabit tibi ascēde, & posside eam, noli timere, nec quicquā paueas, & accessistis ad me omnes atque dixistis, mittamus viros qui considerēt terram, & sic principium fuit ex petitione Israelitarū, quia Deus non volebat, quòd mitterentur exploratores, nisi petiuissent Israelitæ. Deinde debet intelligi, ꝙ petentibus Israelitis Moyses noluit statim concedere videns istam esse rem nouam, & forte præiudicātem diuino honori, ideo consuluit illum, sicut in cæteris dubijs consulebat, & tunc Deus ostendit consentiendum esse Israelitis, & præcepit Moysi, quòd mitteret
F exploratores, qđ ille fecit, sicut patet hic. & ita in hac litera non ponitur, nisi finis huius rei, & Deuter. 1. ponitur principium, & deficit finis, quia ibi non habetur ꝙ Deus iusserit mitti exploratores, & ita ex his duobus locis colligitur plena veritas, vt s. tactum est. q. 5.

An Israelitæ peccauerint exploratores petendo. Et quòd a Deo non est petendum aliquid, nisi in generali. Quæst. VIII.

SED quæretur, an peccauerunt Israelitæ petēdo a Moyse, ꝙ mitteret exploratores. Aliq dicunt ꝙ non. primo quia si peccarēt punirentur, vel saltem obiurgarentur a Deo, & tñ hic non fit
G mentio de aliqua pęna, vel obiurgatione facta eis, sicut fit in alijs locis, qñ peccabant, vt patet seq. c. ergo non peccauerunt. Secundo, quia si peccarent petēdo exploratores Deus non iuberet illos mitti, & tamen iussit, vt patet hic in litera. ergo non peccauerunt petendo. Dicendum, ꝙ peccauerunt Israelitæ petendo exploratores, & hoc fuit, qa faciebāt ex quadā diffidētia. putabant enim non sufficere diuinā prouidentiā, quæ gubernabat eos dirigens per desertum, & dans omnia necessaria ad hoc, ꝙ intrarent secure, & conuenienter in terram Chanaan. Nam dato ꝙ directio illa qua vsq; nunc dirigebantur Israelitæ in deserto non sufficeret ad introeundum in terram Chanaan, nō de-
H bebant ipsi petere aliquam aliam ꝑ duo. Primo quia aliquo modo diffidebāt diuinæ prouidentiæ. Deus. n. acceperat in speciali curam istius populi gubernādo, & cibando, & dirigendo in nube. iō confidere dēbant ꝙ si quid aliud deesset ipse suppleret illud. Sicut igit est circa generalem prouidentiam ſm quā gubernat omnia ꝙ illi qui habent magnam solicitudinē de rebus futuris quasi opere eorū acquirenda sint, errāt: & Deus increpat illos Matt. 6. nolite soliciti esse dicētes. quid manducabimus aut quid bibemus, aut quo operiemur: hęc enim oīa gentes inquirunt: scit enim pater vester, ꝙ his omnibus indigetis. & sic licet Deꝰ velit cuilibet homini inesse quandam solicitudinem de necessarijs ad vitam, & Apostolus iusserit manibus
I laborandum esse dicens, qui non laborat non mānducet. tñ nimiam solicitudinem reprobauit, qa qui multum de his solicitus est, innuit ꝙ Deus nullā curā hēt de eo, sed ꝙ ipse solo opere suo ista debet acqrere, qđ Christus negat dicens. scit. n. pater vr̄, ꝙ his omnibus indigetis: ita est in prouidentia speciali: Deus enim acceperat specialem gubernationem huius populi, quasi ipse solus esset particulariter rector, & princeps huius populi, hñs curam de cibis, quia dabat eis quotidie manna in cibū Exo. 16. ēt de vestibus, & calceis eorū faciens ne rumperenī in via per 40. annos Deut. 8. c. ēt ostendebat eis viam per quam irent per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. s. 9. & Exo. 13. & Deuter. 1. c. ideo ēt si essent aliqua alia particularia necessaria ad gubernationem istorum, non debe-
K bant isti nimis solicitari de illis, sed iactare curā suam in Domino, qui susceperat specialem gubernationē ipsorum. Si igitur ipsi vellent intēdere circa quędam alia particularia in quibus Deus, nondum prouiderat ex quadam diffidentia agebant, & peccarent: ita fuit nunc, quia cum Deus suscepisset curam Israelitarum ad introducendum eos in terram Chanaan, debebāt ipsi confidere Deo, quòd ille daret omnia necessaria, & opportuna ad illuc eundum, & introeūdum, quòd igitur vltra ea quæ Deus dabat ad illuc introeundum, peterent isti mitti exploratores in terram Chanaā, ad videndū per quod iter deberent ascendere, & ad quas pergerent ciuitates, quædam diffidētia erat, & ita peccabant,

Secun-

Secundo non debuerunt petere isti aliquid in particulari, quia forte istud non erat conueniens eis, & De⁹ sciebat aliud sibi esse conuenientius, & forte si faceret id quod ipsi petebant sequeretur eis malum, vnde melius erat ipsis, quòd peterēt a Deo aliquid in generali, s. ꝙ dirigeret eos, sicut dixit Dauid Psalm. 5. dirige domine Deus meus in cōspectu tuo viam meam, quam ꝙ peterent in particulari istam vel illam directionem quæ forte non conueniebat eis, sicut quando duo filij Zebedęi per matrem petiuerunt, quòd vnus eorū sederet ad dexteram eius, & alius ad sinistram. Nam Christus dixit illis, nescitis quid petatis. Matthæ. 20. & ita fuit in Hebræis qui voluerunt petere exploratores quos Deus eis non dabat. nam isti fuerunt eis occasio pereundi, ipsi quippe fecerunt murmurare totum populum, & condemnati sunt, vt morerentur omnes in deserto seq. ca. patet ergo, quòd peccauerint petendo exploratores mitti.

Nunc respondendum est ad duas rationes positas ī contrarium pręceden. qō. Ad primam potest dici vno modo, ꝙ illa non tenet, quia si quandocunque hoīes peccant Deus inferret eis pęnam, diceretur ꝙ quādocunque scriptura referret peccatum alicuius adiūgeret similiter pęnam, sed Deus non punit homines qn̄cunque peccant reseruans quædam pro alio tempore vel pro alio sęculo, ideo etiam si non exprimatur pęna pro peccato non sequitur, ꝙ non fuerit cōmissum peccatum. Alio modo potest dici, & melius in præsenti, ꝙ hic non potuit, nec debuit poni aliqua pęna Israelitarum pro petitione exploratorū, quia adhuc oportebat, quòd diceretur hic de petitione exploratorum, & tamē hic non dicitur, quòd Israelitę petiuerint mitti exploratores, sed quòd Deus illos misit. ideo nō poterat scriptura ponere hic pœnam quam meruerunt Israelitæ petendo exploratores mitti. & ista est vera responsio. Sed posset fieri istud argumentum contra ea quæ habentur Deuter. 1. vbi dr̄, quòd Israelitæ petiuerunt mitti exploratores.

Ad secundum cum dr̄, quòd Deus concessit mitti exploratores. Dicendum quòd hoc non facit actum esse sine peccato, quia Deus non cōcessit hoc, nisi ad importunitatem ipsorum, & propter suam incredulitatem, sicut Christus dixit Pharisæis Matth. 19 ad duritiem cordis vestri libellus repudij datus est. Si enim Hebræis non petentibus Deus concessisset eis mittere exploratores non esset ibi peccatum aliquod, quia tamen eis petentibus cōcessum est potuit esse ibi peccatum.

Secūdo potest dici, & adhuc melius, quòd hic fuerint duo, s. ꝙ Israelitæ peterent exploratores mitti, & quòd Deus concederet illos mitti. Secundū erat actus Dei, ideo missio ipsa exploratorum quę erat post Dei concessionem non poterat esse mala, nec peccatum. petitio tn̄ quæ præcessit concessionem Dei cum non habeat aliquid, quod faciat eam licitam, potuit esse illicita, cum illa non dependeat ex cōcessione Dei, sed præcesserit eam. Sic enim fuit de constitutione, & petitione regis inter Israelitas, quia cum primum petiuerunt sibi dari regem peccauerunt, & dixit Deus, quòd contemnebant eum. 1. Reg. 8. ca. & tamen petentibus eis Deus dedit regem. eo. c. & ita Deus concessit illud in quo ipsi grauiter peccauerunt petēdo, & magis patet 1. Reg. 12. s. scietis & videbitis, quia grande malum feceritis in conspectu Domini petētes super vos regē. Et sic quod Deus cōcesserit eis regem nō fecit, quòd ipsi non peccarent petēdo regem, ita fuit hic, quia peti mitti exploratores fuit peccatum, sed mittere illos non fuit peccatum, quia Deus illud concessit. Ex hoc patet responsio ad id quod obijciebatur supra qō. 17. quòd mittere exploratores fuerit peccatum, quia ꝓ-

A cessit ex quadam diffidētia. Nam verum est, ꝙ petitio processit ex diffidentia, ideo in ea fuit peccatum. Sed missio non fuit ex diffidentia, immo ex mādato Dei. ideo non fuit ibi peccatum.

An Moyses peccauerit mittens exploratores. Quæst. IX.

ADhvc quæretur, an Moyses peccauit mittendo exploratores. Aliquis dicet, ꝙ nō, quia ipse fecit mandato Dei, cum dicatur s̄. in litera. locutus est Dominus ad Moysen, mitte viros qui considerēt terram Chanaā, & sequitur, fecit Moyses, quod dominus imparat, mittens viros de deserto Pharan, sed quod Deo B iubente fit non est illicitum. Sed obiicietur, ꝙ peccauerit, quia non solum qui mala faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus digni sunt morte ad Rom. 1. cap. Hebręi tamen peccauerunt petēdo exploratores mitti. Moyses autem consensit eis, & placuit ei, id qđ illi petebāt, ergo peccauit, sicut & illi. De primo s̄. ostēsum est. De secundo patet Deute. 1. s. accessistis ad me omnes, atque dixistis. mittamus viros qui considerēt terram, & sequitur. cumq; mihi sermo placuisset, misi ex vobis 12. viros. Dicendū ꝙ si petentibus Hebręis mitti exploratores statim Moyses ꝯcessisset illos mitti, & ita placuisset ei sermo illorum, tanquam bonus: peccaret Moyses consentiendo, sicut & illi petendo, & tamen non fuit sic, quia alia interciderunt, nā litera quæ habetur Deut. 1. non refert plene omnia, sed dēt C suppleri per istam literam. Est autem ordo rei, ꝙ Israelitæ a se ipsis moti fuerunt ex quadam diffidētia, vt peterent a Moyse mitti exploratores. Moyses autem nō statim concessit, sed consuluit Dominum, an hoc fieri deberet, & Deus dixit, quòd mitteret illos, sicut patet hic. ideo Moyses non peccauit, quia nō secutus est arbitrium proprium, sed Dei sententiam, Israelitę aūt peccauerunt, quia non petiuerunt mouente Deo ad hoc, sed mouente propria diffidentia. Cum autem dr̄ Deut. 1. cumque mihi sermo placuisset, non debet intelligi, quòd statim placuit, vt illi petiuerunt, sed postquam Moyses consuluit Dominum, & Deus pręcepit mitti exploratores.

D

Quomodo Deus consensit exploratores mitti. Et quòd quædam mala Deus permittit petentibus, aliqua non. Quæst. X.

ADhvc quęrer̄, qūo Deus consensit Israelitis petētibus mitti exploratores cum hoc malum esset. Dicendū, ꝙ quædam mala sunt q̄ Deus interdū ꝯcedit hoībus petētibus. alia aūt non ꝯcedit. Si. n. sint mala q̄ ex sui natura mala sunt, & non pn̄t aliquo mō fieri bona: Deus nunq̄ concedit hoībus illa facere, licęt petāt, sicut est colere idola, & adulterari, & alia hmōi. Causa huius est, qa Deus ꝯcedēdo aliqd fieri reddit actum in se materialiter licitū, sed ea q̄ sunt ꝑ se mala Deus non vult reddere licita, qa repugnat eis bene fieri, cū mox noīata sint cū malitia inuoluta, vt dicit Ari E stot. 2. Ethi. Alia aūt sunt mala nō, ꝙ ex natura sua mala sint, sed qa sunt vetita a Deo, vel qa Deo non placet de illis, vel qa ondunt paruū honorē hoīs ad Deū, & paucā ꝯfidentiā de ipso. talia aūt aliqn̄ ꝯcedunt a Deo petētibus hoībus, qa illa pn̄t materialiter reddi licita, s. quantū ad ipsum actū, cum non sint per se mala. Sic fuit in Israelitis petere regē. hr̄e namq; regem nō erat per se malū, quia cęteræ nationes illum hēbāt. 1. Reg. 8. c. Deo tamen non placebat, ꝙ Israelitæ haberent regem, sed ꝙ ipse dominaretur particulariter ipsorum, sicut rector alicuius politiæ. & dixerat Gedeon Israelitis, qn̄ dixerunt ei, dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui, quia liberasti nos de manu Madian.

& ille ait, non dominabor vestri, neque dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur super vos dominꝰ Deus, i. ipse erit princeps vester in particulari, & non aliquis alius. Hoc autem suadebat Samuel Israelitis, s. vt non peterent regem, quia per hoc Deum videbantur contemnere. 1. Reg. 8. ipsi tamē semper voluerūt regem. ideo concessit eis Deus. eo. ca. & post hoc habuerunt semper illi regem, & non peccabant habendo illum, sed potius peccarent si vellent recedere ab eo, tamen a principio petendo, peccatum valde magnum commiserant, sicut dixit Samuel. 1. Reg. 12. nō erat tamen malum per se habere regem, immo Deus ostenderat licitum esse Israelitis, & quòd aliquādo habituri essent regem, quia dederat leges per quas reges se haberent ad Deum, & ad populum Deuteron. 16. iō Deus concessit regem Israelitis petentibus. In pręsenti ita fuit. mittere quippe exploratores ad considerandum terram non erat per se malum, sed pertinebat ad quandam prouidentiam humanam, & si Israelitæ nō dirigerentur a Deo speciali gubernatione, sicut a principe singulari illius populi, nihil peccarent mittendo exploratores: quia tamen Deus habebat in particulari curam ipsorum, erat quędam diffidentia in eis, ꝙ ipsi vellent vltra diuinam gubernationem cōfidere humanæ prouidentiæ, quia tamen Deus cōspiciebat infirmitatem hebręorum, condescendit petitioni eorū, iubens mitti exploratores.

An Deus intulerit aliquam pœnam Hebræis pro petitione exploratorum. Et quòd nunquam est peccatum sine pœna.

Quæst. XI.

SED quæretur, an Deus intulit aliquam pęnam hebręis pro peccato petitionis exploratorum? Dicēdum ꝙ in scriptura non habetur expresse & determinate pęna pro hoc peccato. ideo non possumus asserere, an fuerit inflicta vel non. Sed cōsiderandum, quòd nullum peccatum committit quis vnquam, pro quo non debeatur ei aliqua pœna, sed ista interdum infertur homini a seipso voluntarie, interdum autem infligitur sibi a Deo. Si enim homo puniat in seipso sufficienter id quod peccauit, non punietur a Deo pro illo peccato, sicut dicitur. 1. ad Corin. 11. si nosmetipsos diiudicaremus non vtique iudicaremur, dum iudicamur autem a Domino corripimur. Si autem homo non inferat sibiipsi pęnam pro peccato, certum est, ꝙ Deus illam inferret, siue in hoc sęculo, siue in futuro, quia tamen Deus non statim punit homines, vt peccant, nescimus, quando infert pęnam pro isto peccato vel pro illo, licet nobis certū sit, ꝙ omnia mala, & pœnæ quæ nobis quotidie eueniūt, sunt pro quibusdam peccatis nostris, sed nescimus quæ pęnæ sint pro quibusdam peccatis, & quæ pro alijs. In præsenti ita fuit, quando enim Hebræi peccabant valde grauiter, inferebat eis Deus statim quasdam pęnas, vt cognoscerēt quòd non dimittebantur impunita illa peccata, sicut fuit in adoratione vituli Exo. 32. & in murmuratione magna volentium redire in Aegyptum seq. cap. & in quadam alia murmuratione, quando Deus misit serpentes ardentes inf. 21. c. Alia autem peccata erant minora, & quamquam expresse illa ponantur, non sequebatur statim aliqua pœna, sicut fuit in multis murmurationibus, quas fecerunt Israelitę nouiter exeūtes de Aegypto, vt patet Exo. 14. & 16. & 17. ca. nam in nulla istarum ponitur, ꝙ puniti fuerint. certum est tamen ꝙ pœnam aliquam sustinebant, vel tunc, vel postea, vel reseruabatur pro alio sęculo, & poterat esse, quòd qn̄ Israelitæ puniebantur pro alijs delictis, simul etiā puniebantur pro illis de quibus prius non fuerant puniti, quia Deus expectat nos, vt misereatur nostri. Esaiæ

F 30. c. & si nos non punierimus in nobis peccata præterita, infert nobis Deus simul pęnam pro pręteritis, & pro illo quod de nouo committimus. Ita potuit esse nunc de isto peccato petitionis exploratorum, quòd Deus non punierit Israelitas pro eo statim, sed postea in punitionibus aliorum peccatorum punierit etiam istud. Nam 40. anni fuerūt dati Israelitis in pęnā murmurationis suæ seq. c. & in illis poterant sustinere pęnam pro hoc peccato, & pro omnibus alijs, quę ante hoc commiserant. maxime quia istud peccatum fuit paruum in comparatione ad alia peccata Iudęorum. signum huius est, quia statim, vt hebręi petiuerunt mitti exploratores Deus concessit. non fuit autem sic de
G petitione regis, quia cum illum petiuerūt dissuasit Samuel eis valde hoc. 1. Reg. 8. c. & tamen ibi Deus non intulit eis statim aliquam pęnam, sed ostendit, ꝙ grauissime peccauerant. 1. Reg. 12. c. hic autem neque pęnam statim intulit, neq; etiam fecit aliquid ad ostendendum, ꝙ grauiter peccauissent, in quo innuitur, ꝙ valde minus peccauerunt petendo mitti exploratores quam petendo regem supra se.

An conuenienter missi fuerint exploratores in terram Chanaan.

Quæst. XII.

H QVAERETVR an fuit conueniens mitti exploratores in terrā Chanaā, sicut nunc missi sunt? Aliqui dicunt, quòd sic, quia Deus iubebat talia fieri, & Iosue interdum illud faciebat. Sic patet Iosue 7. vbi misit Iosue viros ad explorandum vrbem Hay. Item quia Deus quoque iussit Hebręis pugnaturis contra vrbem Hay ponere insidias post vrbem Iosue 8. c. Item quia ista pertinent ad prudentiam humanā, & omnia huiusmodi licita sunt nisi a Deo expresse prohibeantur, sed istud nō erat vetitum, ergo bonum erat.

Dicendum, ꝙ hic poterant esse duo dubia. Vnum an licitum esset mitti exploratores Iudęis. Aliud an in se bonum erat, siue proderat ad aliquid. De primo iā ostensum est, ꝙ Israelitę peccauerunt petendo mitti exploratores, quia ex diffidentia quadam petiuerunt.
I De secundo dicendum, ꝙ licet non esset malum, non videbatur tn̄ esse vtile hebręis. Primo patet, quia si esset in hoc aliqua vtilitas, sicut Deus prouidebat in cæteris, ita prouideret in hoc, sed non prouidit, ꝙ mitterentur exploratores, sed potius videtur istud negasse, & iussisse, ꝙ irent non pręmittendo exploratores, vt dicitur Deuter. 1. s. cumque venissetis in Cadesbarne dixi vobis venistis ad montem Amorrhęi, quem Dn̄s Deus vester daturus est vobis, vide terram, ascende, & posside eam, noli timere, nec quicquam paueas, & accessistis ad me omnes atque dixistis mittamus viros, qui considerent terram. & sic innuitur, ꝙ Moyses ex parte Dei pręcipiebat Hebręis intrare non præmittendo aliquos exploratores. ipsi tamen timuerūt, licet dixerat eis Moyses, ꝙ non timerent neque pauerent, &
K pp hoc petiuerant mitti exploratores. Secundo quia res non videbatur in se vtilis, quia isti exploratores non poterant annunciare aliquid Israelitis explorata terra, quod eis prodesset. Nam si esset in potestate Israelitarum ire, vel non ire in terrā Chanaan, bonum erat pręmitti exploratores, vt ex conditione terrę agnoscerēt an expediret eis ire illuc, vel non ire, sicut fecit tribus Dan, quando misit quosdam viros ad explorandū terram Roob, & inuenerunt ciuitatem Lais, quam poterant faciliter capere, quod renunciauerunt toti tribui Dan, & tunc euntes illuc ceperunt eam Iud. 17. c. non erat autem nunc sic, quia siue terra Chanaan esset bona, siue mala, oportebat Israelitas illuc ire, quia Deus istud iusserat, ideo non proderat mitti exploratores.

Tertio,

Tertio, quia qcquid nunc exploratores visuri erant scilicet qualis esset terra, & quales habitatores, & quales vrbes, & omnia quæ habentur supra in litera per se ipsos visuri essent, postea Israelitæ, & cognitio istorũ non causaret in eis, nunc aliquam præparationem ad bellum, ideo non erat expediens mitti exploratores. A

Quarto, quia potius poterat esse occasio desperationis & timoris, sicut factum est, quia exploratores nunciauerunt Israelitis esse Chananæos viros fortissimos, & ibi esse gigantes, quibus Iudęi comparati videbantur locustæ, & vrbes esse muratas vsque in cęlum: hęc autem audientes Hebræi murmurauerũt & fleuerũt, fuitque eis occasio pereundi, quod non fuisset si non mitterent exploratores, ideo ad nihil proderat illos mitti.

Sed obijcietur, quòd ad aliquid proderat, quia dicitur Deuteron. 1. quòd dixerunt Israelitæ, mittamus viros qui considerent terram, & renuncient per quod iter debeamus ascẽdere, & ad quas pergere ciuitates. Etiam Moyses mittens istos exploratores iussit eis qd facerent. ergo ad aliquid proderat mitti exploratores. Dicendum, quòd ad hoc respondebitur quęst. seq. B

Nunc soluendę sunt rationes. Ad primam dicendũ quòd non est simile. Ibi enim Iosue erat iam in terra Chanaan, & circa ciuitatem Hay contra quam volebat pugnare, ideo conueniens erat mitti viros qui cõsiderarent situm vrbis, & magnitudinem, & an esset ibi populus multus vel paucus, vt sic Iosue sciret qualiter deberet ire ad bellum contra illam vrbem, & ꝓfuit ad hoc, quia exploratores redeuntes nunciauerũt non conuenire, quòd totus populus fatigaretur eundo contra illam vrbem, in qua erant viri paucissimi, sed satis erat mitti duo, vel tria millia pugnatorum Iosue 7. ca. nunc autem non erat sic, quia Israelitæ erant extra terram Chanaan, & non erant pugnaturi cõtra aliquem locum, ideo mitti exploratores nihil proderat ad hoc. C

Ad aliud cum dicebatur, quòd Deus similia iubebat Iosue 8. Dicendum quòd ibi agitur de insidiis. iussit enim insidias post vrbem ponendas. hic autem de exploratoribus agitur, & non de insidijs, & tamẽ nũc neque exploratores, nec insidiæ erant opportunę, cũ Israelitæ nondum essent inter hostes, sed in deserto. D

Prudentia humana aliqñ nõ vtendum.

Ad aliud cum dicebatur, quòd licitum est vti prudentia humana. dicendum verum esse, nisi a Deo circa aliquid sit prohibitum vti illa, vtpote quando ipse dat certam regulam agendi circa aliquid, & tunc non est respiciendum quid suadeat humana prudentia, iõ nephas esset illud aspicere, quia per hoc innueretur melius hominem dirigi per humanam prudentiam, quam per diuinam regulam, sicut pertinet ad humanam prudentiam, quòd quis cogitet ea quę responsurus est, quãdo de rebus magnis ab eo quæritur, ne qd falsum, aut inconsideratum dicat. Christus autem iussit discipulis suis, quòd quando ducerẽtur ante reges, & præsides non cogitarent quid responsuri essent, qa daretur eis in illa hora quid responderent Matth. 10. & Lucę 21. cap. Si autem isti considerare vellent quid responderent, certum est, quòd peccarent volẽtes agere per humanam prudentiam, vbi Deus aliam regulã agendi constituerat. Ita in proposito cum Deus suscepisset regimen hebręorum in particulari, peccabãt illi volendo per humanam prudẽtiam agere aliquid vltra id, quod Deus constituerat, quia erat quędam diffidentia. Sed dato quòd Deus non vetuisset hic agi aliquid humana prudentia. dicendum ꝙ non erat cõueniens mitti exploratores, quia humana prudentia nõ iudicat agendum quod inutile est, & superuacuũ, sed tale erat mitti exploratores, vt præced. quæst. ostendimus. ergo non conueniebat illos mitti. E

Ad illud quod dixerunt hebręi mittendo exploratores, vt nunciarent per quod iter ire deberent, & ad quas pergere ciuitates. Dicendum quòd istud nõ erat nunc conueniens, quando erant in deserto. expediret autem quando essent in terra Chanaã, nisi aliter Deus disponeret, vt infra, magis ostendetur cum quęretur de hoc.

Ad aliud cum Moyses iussit exploratoribus quędã agere. dicẽdum quòd nihil illorum erat necessarium, aut vtile Iudæis, ita quòd propter illud expediret mitti exploratores, quia tamen missi sunt. debuit Moyses aliquid mandare eis, & mandauit illa quæ habentur in litera.

An isti duodecim exploratores fuerint duodecim principes tribuum. Quæst. XIII.

QVAERETVR de istis exploratoribus q erãt? Aliqui dicunt, ꝙ erant principes tribuum, quia dicitur supra in litera. fecit Moyses qđ Dominus imperarat mittens principes viros. Dicendum, ꝙ non sunt isti principes tribuum. Primo quia ponuntur hic nomina omnium istorũ principum, & etiam ponuntur s̃. 1. c. & tamen non cõcordant ista cum illis. Aliqui dicunt, ꝙ forte erant mortui quidam de illis principibus, & successerant alij, ideo nomina non sunt eadem. Dicendum quòd non stat Primo quia istud posset aliquo modo concedi si forte quorundam ipsorum nomina essent alia, quia tunc diceremus illos successisse loco mortuorum, tamen nullum nomen manet hic idem cum illis quæ habentur s̃. 1. cap. Secundo, quia sicut est mutatio in nominibus principum, ita est mutatio ĩ nominibus patrum, quia in nullo concordant, ergo non sunt isti principes tribuum de quibus s̃. 1. ca. Alij dicunt, ꝙ isti erant principes tribuum, sed non erant illi qui nominati sunt s̃. 1. c. quia omnes illi mortui erant, & successerãt alij, & sic nomina non sunt eadem. Dicẽdum, ꝙ ista positio non est rõnabilis, & satis vr̃ ficta, qa a tpe quo facta est illa numeratio. s̃. 1. c. vsq; ad tempus istud non transierant tres menses, vt colligi põt ex litera, & patet, quia recesserunt Israelitę de monte Sinai die 20. mensis 2. vt patet s̃. 10. c. & tunc completa fuit numeratio populi, vt declaratum est s̃. in 1. ca. cum aũt missi sunt erant vuę maturę, & in terra illa quæ est multum calida inter tertium, & quartum clima erant vuæ forte in medietate Iunij, quod patet ex mensibus, vbi principium metendi est in Martio, & in terra ista non vsq; ad Iunium: cõformiter ergo tp̃s pręcoquarũ vuarũ ꝓcidet duobus vel tribus mẽsibus, & tñ Iudęi non recesserũt de monte Sinai tribus mensibus ante principiũ Iunij cum recesserint die 20. mensis 2. s̃. 10. c. & incipiũt mẽsem primum in Martio. in hoc ergo paruo tpe nõ est verisimile dici, quòd duodecim principes qui erãt in monte Sinai iam essent mortui, quòd autem aliquis illorum principum hoc tempore moreretur nõ erat mirandum, quòd tamen dicamus in tribus mensibus principes omnium tribuum fuisse defunctos fictum esse vr̃. Secundo & pręcipue, quia etiam si omnes illi principes morerentur vtpote in aliqua plaga, vel aliàs, quod aliquis calumniari posset dicens fuisse mortuos in sepulchris concupiscentię, vbi multi perierunt supra 11. ca. adhuc non stat quod isti tenent, quia succederent filij eorum in principes tribuum, quia iste principatus erat secularis, eratque per lineas primogenitorum cum dicantur principes tribuum, ideo si morerentur illi succederent filii eorum, & ita ponerentur hic nomina defunctorũ. tamen hic nominando principes, & patres eorum non nominatur aliquis de illis qui noĩantur s̃. 1. c. ergo non erãt isti principes tribuũ.

Alij dicunt, quòd erant isti illi principes tribuum q nominantur supra 1. capit. quòd nemo eorum fuerat mortuus, sunt tamen nomina alia, eo quòd isti erant binomij, sicut de multis est in scriptura, sicut Iacob vocatur Iacob, & Israel. Gene. 35. cap. & Esau vocatur Esau, Seir, & Edom. Genes. 25. capi. ita de istis esse poterat.

Dicendum, quòd non stat, sed est fictum, quia si vnus, vel duo istorum ponerentur binomij posset aliqualiter concedi, quòd tamen omnes duodecim principes sint binomij, & nullius eorum ponatur nomen, quod ponitur supra 1. c. non est verisimile.

Secundo, quia etiam si poneretur omnes istos duodecim principes esse binomios, quod non erat probabile, saltem non diceretur, quòd pariter omnes duodecim patres eorum erant binomij, quòd tamen oporteret concedi ad istam positionem, quia sicut non manent eadem nomina principum quæ habentur supra 1. capit. ita nec nomina patrum suorum. ideo istud est fictum.

Alij dicunt, quòd isti sunt principes tribuum, non tamen sunt illi qui nominantur supra 1. capit. sed sunt illi qui habentur infra 24. capi. nam ibi ponitur Caleb filius Iephonne princeps in tribu Iuda, & ita ponitur hic in litera.

Sed dicendum, quòd non stat. Primo quia non cōsonant nomina quæ habentur hic cum illis quæ habentur infra 34. ca. nec est aliquis qui concordet in nomine hic cum illis qui habentur ibi. Secundo, quia sicut hic ponuntur nomina istorum, & patrum suorū, ita ponuntur infra 34. nomina illorum principum, & patrum suorum, & tamen sicut non concordant nomina principum, ita neque concordant nomina patrum. vnde non possunt esse ijdē principes isti & illi.

Tertio, & pręcipue, quia hic ponūtur nomina duodecim principum de duodecim tribubus, vt patet in litera. & tamen infra 34. ponuntur solum nomina decem principum de decem tribubus, quia non ponuntur ibi principes de tribu Ruben, & de tribu Gad.

Quarto, & efficacius, quia isti principes qui hic nominantur mortui erant, quādo nominati sunt illi qui habentur infra 34. cap. quia illi nominati sunt in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, vt diuiderent terram Chanaan sorte, vt patet eodem ca. isti autem qui nominantur hic fuerunt mortui sequenti mense post istam nominationem. Nam statim, vt nominati sunt iuerunt ad explorandum terram Chanaan, & in hoc transierunt quadraginta dies, vt patet hic in litera. Sed statim, vt redierūt mortui sunt omnes isti duodecim præter Caleb, & Iosue sequen. ca. ergo non venerunt duobus mensibus post istam nominationē, & sic non possunt esse illi qui nominantur infra 34. quia illi fuerunt in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. isti autem in anno secūdo. Quinto, quia de illis qui nominantur infra 34. capit. certum est, quòd introierunt in terram Chanaan, quia Deus dixit eodem cap. quòd illi diuiderent terram sorte. Sed de istis duodecim certum est, quòd non intrauerunt illuc, tamen quia erāt exploratores, & omnes mortui sunt coram domino seq. cap. tamen quia erant de numeratis cum vocentur viri supra in litera. omnes tamen numerati mortui fuerunt in deserto præter Caleb, & Iosue seq. ca. ergo non erant isti illi principes qui nominantur infra 34.

Exploratores non erant principes.

Cum autem obijciebatur precedē. quæst. quòd isti essent principes. Dicendum, quòd illud nihil probat. Primo, quia dicitur ibi in litera. mitte viros qui considerent terram Chanaan singulos de singulis tribubus ex principibus, & sic non dixit eos esse principes, sed ex principibus. in quo multum differt, quia si diceretur principes non poterāt accipi, nisi illi qui vere erāt

F principes in aliquo genere principatus. Cum autem dicitur ex principibus possunt accipi quicūque essent de familia, vel cognatione principum, vel quomodocunque pertineret ad eos, etiam si ipsi non essent principes, & cum dicitur, quòd Moyses misit viros principes, dēt intelligi iuxta id quod dixerat Deus, s. ex principibus.

Secundo, quia dato quòd diceretur absolute, mitte viros principes. adhuc nō sequeretur, quòd isti qui mittebantur essent principes tribuum. Hoc enim fieret si nulli alij principes essent inter Israelitas, nisi principes tribuum. quod falsum est, erant namque inter Israelitas tribus, & familiæ, & domus, & ita erant principes tribuum, familiarum, & domorū, vt colligitur
G supra 2. c. & Iosue 7. ideo poterat esse, quòd isti essent principes aliquarum familiarum, vel domorū, & non essent principes tribuum.

Tertio, quia non erat verisimile, quòd duodecim principes tribuum qui erāt maximi, & nobilissimi in toto populo mitterentur in exploratores, quia isti necessarij erant semper in castris ad bonum regimen, & statum tribuum suarum, ideo non mitterentur ipsi, sed satis erat mitti aliquos alios, & missi sunt aliqui de principibus familiarum, vel domorum, vt deductum est in expositione literæ.

H *Quare Deus iussit mitti de principibus. Quæst. XIIII.*

SED quæretur, quare Deus iussit mitti de principibus in exploratores, quia videtur quòd sufficiebāt quicunque alij?

Dicendum quòd fuit primo, quia negocium explorationis secundum opinionem Hebręorum erat aliquid magnum, cū ipsi illud valde procurassent, vt colligitur Deuteronom. 1. licet secundum veritatem ad nihil prodesset, ideo debuerunt mitti viri de principalibus.

Secundo fuit, vt facilius conuenirēt ad nominationem istorum, quia pauci erant principes, quod nō fieret si de tota tribu vnus vir accipiendus esset.

Tertio, quia Hebręi volebant informari de veritate eorum quæ erant in terra Chanaan per exploratores, ideo debuerunt mittere viros tales de quorum fi-
I de non dubitaretur. isti autem erāt viri de principibus quorum auctoritas erat maior in populo.

Quarto fuit, quia isti exploratores aggrediebantur aliquid durum, s. intrare in terram hostilem, & perambulare eā, quod non auderet quilibet, ideo debuerunt mitti tales qui auderent, & hoc magis credebatur de principibus quam de alijs, quia solent isti propter honorem stirpis suæ magis procurare ne committāt aliquid turpe, quam illi quibus ex parentibus nulla necessitas nobilitatis eos ad hoc inducit.

An populus elegerit, & nominauerit istos exploratores. Quæst. XV.

K ADHVC quæretur de istis exploratoribus, an populus elegit & nominauit illos, vel Moyses misit quos voluit.

Aliqui dicunt, quòd populus nominaret illos, & hoc quia dicitur in litera, quòd fuerunt de singulis tribubus, & ita quęlibet tribus nominaret vnum de se. Secundo, quia dicitur Deuteronom. 1. c. accessistis ad me atque dixistis, mittamus viros qui considerent terram. ergo populus volebat illos mittere, & nō dixerunt, mitte viros quasi Moyses illos mitteret, ipsi igitur illos nominauerunt.

Dicendum, quòd nō patet clare ex litera quid istorum fuerit: tenendum tamē est, quòd Moyses nominauit

nauit quos voluit,& misit,& non populus. Primo patet,quia dicitur supra in litera locutus est dominus ad Moysen mitte viros,qui considerent terram. soli ergo Moysi iussit hoc Deus, ideo ipse solus faceret, & non se intromitteret populus. Secundo,quia dicitur supra in litera. fecit Moyses,quod Dominus imperarat mittens viros. ipse ergo misit,& nō populus. Tertio quia etiam dicitur in litera. hęc sunt nomina virorū quos misit Moyses ad considerandam terram Chanaan. nihil ergo popul⁹ de hoc fecit, sed solus Moyses misit, & elegit.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd ratio non tenet, quia licet essent de singulis tribubus non elegit quęlibet tribus vnū, neq; nominauit, sed Moyses elegit quos voluit, sed accepit singulos de singulis tribubus propter aliquas causas quæ infra tangentur.

Ad secundum dicendum, quòd Israelitę dixerunt, mittamus viros, quasi nomine totius populi mittendi essent, & tamen quādo missi sunt nō fuerunt missi neq; nominati a populo, sed a Moyse, & patet Deuteron. 1. quia cum dicitur, mittamus viros qui considerent terram sequitur, cumque mihi sermo placuisset misi ex vobis duodecim viros singulos de tribubus suis, & sic non nominauit illos populus neque misit, nisi Moyses.

Quare non fuerunt missi plures neque pauciores quam duodecim exploratores? Quæst. XVI.

Sed quæretur quare missi fuerunt duodecim exploratores, & non plures neque pauciores?

Dicendum, quòd non debuerunt mitti valde pauci, idest vnus, vel duo soli. Primo ꝑpter timorem, quia vnus, aut duo soli non auderent intrare in terram hostilem ad perambulādum eam. sic patet Iudicum 7. cum iussit Deus Gedeoni descendere in castra Madian ad audiendum quid ibi diceretur, s. surge, & descende in castra, quia tradidi eos in manu tua, si autem solus ire formidas descēdat tecum Phara puer tuus. Si ergo ille qui vocatus fuerat a Deo vir fortissimus Iudi. 6. cap. timebat descendere solus ad videndum castra, & dixit ei Deus, quòd descenderet cū eo Phara puer eius. a fortiori illi de quibus non asseritur, quòd essent fortissimi, timerent intrare in terram hostilem si pauci essent, idest vnus, vel duo soli.

Secundo, quia si pauci essent posset accidere eis aliquod incommodum, s. ęgritudo, vel mors, aut capi ab hostibus, & tunc nullus rediret ad nunciādum Hebreis quicquam de terra Chanaan. cum essent plures, idest 10. vel 12. si quibusdam acciderent incommoda predicta, non erat verisimile, quòd acciderent omnibus, & sic poterant alii redire ad nunciādum Hebræis quid vidissent. sic patet Exodi 32. c. de Moyse. Nā ex eo, quòd solus ascendit in mōtem postquam aliquot diebus expectauit eum populus, & non veniebat dixerunt. Moysi huic viro qui nos eduxit de terra Aegypti ignoramus quid acciderit, si tamen fuissent alii cū Moyse non teneretur populus dubia expectatione, qa licet aliquid accidisset Moysi propter, quod redire nō posset, alii redeuntes renunciarent populo, debuerūt ergo esse multi exploratores.

Tertio propter consolationem ipsorum, nam vnus aut pauci non consolātur. cum autem plures sunt melius consolantur, quia adiacet vnicuique particula boni alterius, vt dicit Arist. 3. Politic. & ista est causa quare politia est perfectior alijs communicationibus, & simpliciter perfecta, vt dicitur ibidem, & 1. Politicor.

Quarto, vt melius capere possent consilium, quia cum essent in terra hostili, multa acciderent in quibus opus esset consilio, sed firmius est cōsilium, quod est multorum, sicut dixit Salomō. multitudo prudētum sanitas est orbis terrarum. etiam iura humana dicunt integrum esse iudicium, quod plurimorum sententijs confirmatur, ideo debuerunt esse multi exploratores.

Quinto, quia mittebantur exploratores, vt certificarentur Hebręi de eis quæ erant in terra Chanaan, sed quanto essent plures isti exploratores tanto firmior fides eis adhiberetur, ideo debuerunt esse multi, & sic saltem vsque ad duodecim.

An debuerint esse plures. Quæst. XVII.

Adhuc aliquis dicet, quòd debuerunt esse plures, quia omnes causæ positæ præced. q. ostendebant debere esse multos exploratores. ergo si melius erat esse multos quam paucos, quanto plures essent tanto melius res fieret, iuxta illam regulam Aristot. si simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime, idest, si aliquid calefacit, quia est calidum, si fuerit calidi⁹ magis calefacit, & si fuerit calidissimum maxime calefaciet, ita si propter esse exploratores multos bonum erat, quanto essent plures tanto res melius se haberet.

Dicendum quòd non fuit conueniens mitti valde multos, vtpote centum vel ducentos, aut aliam maiorem multitudinem. Primo quia esset hoc supuacuū, nam illi nihil plus facerent quam duodecim, ideo superfluum esset mitti tantam multitudinem. Si enim pugnaturi essent isti contra Chananęos, quāto plures mitterentur tanto melius esset, non tamen erant pugnaturi, sed solum exploraturi terram, ideo non erat conueniens mitti tantam multitudinem. Secundo, & pręcipue, quia potius erat valde nociuum intentioni Iudæorum, si enim pauci mitterentur possent latere, & nō cognosceretur a Chananęis, an isti essent hostes, cum autem esset tanta multitudo statim cognosceretur, & perirent, & non compleretur negocium. Tertio, quia cum esset tanta multitudo difficilius cōcordarētur quam si essent decem, vel duodecim. ideo non debuerunt plures mitti cum isti sufficerent.

Ad rationem in contrarium dicendum, quòd illa non stat, quia exploratores non explerent opus suum bene, quia multi essent absolute, sed quia essent multi in numero determinato, quando ergo excederent illum numerum non essent conuenientes ad opus. Sic enim dicit Aristot. 9. Ethicor. quòd ciuitas non fit ex decem hominibus, neque ex decem miriadibus, sed medium quoddam inter hæc determinatur, quasi dicat, decem homines non sufficiunt ad constituēdum ciuitatem, & decem miriades sunt plus quam ciuitas quia nulla ciuitas tantum numerum cōtinere potest eo quòd ibi esset prouincia, & non ciuitas. ita in exploratoribus, neque vnus sufficiebat, aut duo, neque mille erant conuenientes, sed oportebat medium accipi inter hoc. Cum autem dicitur de regula Aristotel. si simpliciter ad simpliciter: concedendum est, quando absolute conuenit aliquis actus alicui propter esse tale, sicut propter esse calidum competit calefacere, qa tunc quando fuerit magis tale, magis calefacit, non erat sic de multitudine ad exploratores, nam conueniebat multos esse exploratores, & tamen non erat absolute bonum illos esse multos, sed in determinato numero, ideo non sequebatur, quòd quanto plures essent tanto melius se haberent in opere explorādi. Sic patet de ciuitate, quia ad esse ciuitatem oportet esse multos, sed tamen non sequitur, quòd quanto plures fuerint melius se habebit ciuitas, immo aliqua poterit esse multitudo in qua non poterit consistere ciuitas, vt si essent decem miriades. Sic dixit Aristot. in 9. Ethic.

Si simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis &c. quo limitatur.

Et hic non ergo oportebat esse valde multos exploratores, sed satis erat esse decem, vel duodecim.

Quare fuerunt duodecim. & non decem, vel quatuordecim.
Quæst. XVIII.

ALIQVIS quæret quare specialiter fuerunt 12. & non plures neque pauciores?

Dici posset primo, quòd de taxatione numerorũ non potest reddi aliqua causa præcisa, sicut est de iuribus humanis, quòd dantur decem dies ad appellandum, & tamen dari possent nouem, vel vndecim, & certum est, quòd nouem sufficerent, & vndecim nõ superabundarent, distinxit tamen lex decem dies, q̃a hoc placuit, quia sicut etiam dicit lex humana non omnium quę a maioribus nostris condita sunt ratio reddi potest, sic Deus pręcepit esse duodecim exploratores, quia ei placuit, poterant tamen esse vndecim, vel tredecim.

Secundo potest dici, quòd fuit hoc ex causa speciali, s. quia Deus voluit, quòd de omnibus tribubus mitterentur exploratores, & quia tribus erant duodecim, voluit quòd essent duodecim exploratores. Si autem essent tribus plures, vel pauciores faceret Deus exploratores esse plures, vel pauciores. Sic enim fuit quando Deus dedit diuisores pro terra Chanaan, quæ erat vltra Iordanem contra occidentem. nam dedit decẽ infra 34. cap. & hoc fuit, quia solum supererant nouẽ tribus, & dimidia, quæ nondum acceperant sortem. Aliæ autem duæ tribus, & dimidia iam illam acceperant infra 32. capitu. nunc vero erant duodecim tribus, ideo pro illis erant dandi duodecim exploratores.

Quare pro qualibet tribu dabatur vnus explorator.
Quæst. XIX.

SED adhuc quæretur quare pro qualibet tribu dabatur vnus explorator, & non dabantur plures quam essent tribus, vel pauciores, aut quare non dabãtur omnes, aut multi de vna tribu, aut de quibusdam, & non de omnibus.

Dicendum, quòd fuit primo, quia res ista erat cõmunis ad omnes tribus cum exploraretur terra quæ omnibus danda erat, ideo de qualibet tribu debuit dari aliquis. Secundo fuit, quia exploratores mittebãtur, vt facerent fidem de eis quę erant in terra Chanaan, sed quęlibet tribus magis crederet viro, aut viris de ipsa tribu quam de aliis, ideo de qualibet debuit aliquis mitti. Tertio vt quidam dicunt, quòd cum hoc esset in fauorem tribuum, debuit de qualibet earum mitti aliquis qui attenderet ad ea quæ pertinebant ad fauorem illius tribus. sic enim fuit in diuisione terrę Chanaan, quia de singulis tribubus mittebantur viri cum singulis dandæ essent partes, vel sortes Iosue 18. & 19. capitu.

Sed dicendum, quòd nõ stat, quia hic nullus fauor attendebatur, quia nulli tribui acquireretur hic aliq̃d aut periret mittendo, vel non mittendo exploratorem, quia non erat hic terra diuidenda, nec pars alicui danda, ideo tribubus de quibus mitterentur exploratores nihil acquirebatur, & tribubus de quibus non mitterentur nihil peribat, ideo non fuit ista causa.

Quarto dicendum, quòd causa pręcipua fuit ad seruandum honorem cuiuslibet tribus, & ad tollendum inuidiam, Si enim de quibusdam tribubus mitterentur exploratores, & de aliis non, illę de quibus non mitterentur viderentur contemni, & illę de quibus mitterentur viderentur valde honorari, quod esset ad magnam inuidiam. Deus autem volebat hanc tollere

F de populo, ne sequeretur inde seditio, voluit ergo tã in hoc quam in aliis vbi erat aliquid, etiã quòd de singulis tribubus essent aliqui qui intenderent in illo, ne aliqua tribus videretur contemni, & alia præhonorari.

De qua mansione missi sunt exploratores.
Quæst. XX.

ADHVC aliquis quęret de quo loco, vel mansione deserti missi sunt isti exploratores?

Aliqui dicunt, quòd missi sunt de mansione quæ vocatur Rethma, & ista est quintadecima in numero mansionum, vt patet infra 33. capit. in catalogo man-
G sionum, & hoc dicunt, quia pręced. cap. dicitur, quòd fuerunt in Aseroth Israelitę, & sequitur in principio huius cap. quòd profectus est populus de Aseroth, & fixit tentoria in deserto Pharan. Sed prima mansio post Aseroth est Rethma. ergo ista est quæ vocatur desertum Pharan, & tamen de deserto Pharan missi sunt exploratores, vt dicitur hic in litera. ergo de mãsione quæ vocatur Rethma missi fuerunt exploratores.

Dicendum, quòd non fuerunt missi de mansione Rethma, sed de mansione quę dicitur Cadesbarne, vt sufficienter deductum est in expositione literæ. Istud patet primò, quia exploratores redierunt ad eãdem mansionem de qua missi fuerant, & tamen ipsi redierunt in Cadesbarne. ergo de mansione illa missi
H fuerunt. patet hoc, quia dicitur in litera. venerunt ad Moysen, & Aaron in desertum Pharan, quod est in Cades, idest in Cadesbarne. ergo de loco illo missi fuerant.

Secundo patet hoc, & clarius Deuteron. 1. c. vbi ponitur locus de quo missi sunt cum dicitur, cumque venissetis in Cadesbarne dixi vobis venistis ad montem Amorrhęi quem dominus Deus vester daturus est vobis, vide terram ascende, & posside, & sequitur, & accessistis ad me omnes atque dixistis mittamus viros qui considerent terram, & sic de Cadesbarne missi sunt.
I
Alii dicunt, quòd missi sunt de mansione, quę vocatur Asiongaber, quę est in deserto Pharan, & est 32. mansio solitudinis infra 33. ca. & redierunt dum esset populus in Cadesbarne quę erat mãsio sequens. Hoc tenet Histo. schola. & aliquo modo conueniret literę istius cap. quia nõ ponitur locus determinatus de quo missi sunt exploratores, sed ponitur locus in quem redierunt, s. in Cades infra in litera. Et tamen qui hoc dicunt non viderunt literam Deute. 1. vbi ponitur expresse, ꝙ missi fuerant exploratores de Cadesbarne, ideo illud tenendum est.

Sed dicendum, quòd ista dubitatio prouenit ex eo, quod dicitur hic in litera, quòd missi sunt exploratores de deserto Pharan. certum est autem, quòd desertum Pharan nõ est aliqua vna mansio, sed est vna ma-
K gna solitudo, in qua fuerunt multę mansiones, s. 18. vel 19. Nam statim, vt exierunt Hebręi de Aseroth dicuntur venisse in desertum Pharan, vt patet supra in litera, & etiam quando erant in Cadesbarne dicebantur esse in deserto Pharan, vt patet infra in litera. ergo saltem omnes mãsiones quę sunt ab Aseroth vsq; Cadesbarne inclusiue sunt in deserto Pharan, & istę sunt 18. vt patet infra 33. cap. & ob hoc non ponitur ibi desertum Pharan in nominibus mãsionum, quia ibi ponuntur mansiones determinatæ. non est autem desertum Pharan aliqua vna mansio, ideo nec ibi nominatur. Hic autem in litera non fuit intẽtio scripturę narrare omnes mansiones, quia de plurimis earum nulla mentio fit, eo quod non acciderunt ibi aliqua notabilia,

ta, quę ad historiam pertineant. dicitur ergo, ꝙ de Aseroth venerunt in desertū Pharan, quia sequēs mansio post Aseroth fuit Rethma, & ista fuit in deserto Pharan, & Cadesbarne etiam fuit in deserto Pharan.

Aliter dici posset, quòd post Aseroth non ventum est statim in desertum Pharan. Sed in quasdam alias mansiones quæ sunt ante desertum Pharā. de Cadesbarne autem constat, quòd erat in deserto Pharan, vt patet infra in litera. Hoc quidem teneri posset, quia forte locus iste de quo hic fit mentio in deserto Pharan non est aliqua alia mansio, nisi Cadesbarne, cum de illa missi fuerint exploratores de quo hic agitur.

Pharan qs locus sit.

B Dicendum tamen melius esse, & verius desertum Pharan sequi statim post mansionē Aseroth, & istud oportet concedi. primo patet, quia supra 10. cap. dicitur, quòd profecti sunt filii Israel per turmas suas, & recubuit nubes in solitudine Pharan. Sed certum est, quòd non venerunt de deserto Sinai in Cadesbarne, quia desertū Sinai est mansio duodecima, & Cadesbarne tricesimatertia, vt patet infra 33. cap. ergo mansiones intermediæ erant in deserto Pharan. Secundo patet, quia ista est communis positio, quòd incipiat desertum Pharan post Aseroth. sic dicit Rabbanus, s. notandum, ꝙ Pharan non est speciale nomen mansionis, sed solitudinis plures mansiones continentis. Sic in Catalogo mansionum demonstratur, cum dicitur, profecti filii Israel de Aseroth castrametati sunt in Rethma, deinde in Remonphares, sic omnes per ordinem vsque ad Asiongaber vsque ad 32. mansionem sub Pharan solitudinis nomine mansiones cōprehensę sunt, a Rethma igitur quę fuit in ordine 14. vsque ad 32. hęc continentur.

C Ad rationem in contrarium dicendum, quòd illa procedit ex errore, credendo quòd desertum Pharā sit aliqua vna mansio, & tamen non est, vt supra dictū fuit.

Pharan an sit post Aseroth. *Quæst.* XXI.

SED adhuc obiicietur, quòd desertum Pharan non incipiat statim post Aseroth, sed ipsa mansio Aseroth sit in deserto Pharan, quod patet, quia statim post desertum Sinai venerunt Hebręi in desertum Pharan, vt dicitur supra 10. capitu. s. profecti sunt filii Israel per turmas suas in deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan, sed post desertum Sinai venerunt in Sepulchra concupiscentiæ, & deinde in Aseroth, vt patet supra 11. & preced. c. & magis infra 33. ergo Sepulchra concupiscentiæ, & Aseroth erant in deserto Pharan.

D Dicendum ad tollēdum istam diuersitatem, quòd desertum Pharan accipitur dupliciter. Vno modo stricte, & tunc dicendum, quòd incipit a mansione quintadecima quę vocat Rethma. Alio modo large pro extremitatibus, & quibusdam adiacentibus illi deserto quę non sunt proprie de ipso deserto, & tunc statim post desertum Sinai computatur desertum Pharan, idest non est aliqua mansio media, & sic Sepulchra concupiscentię dicuntur esse in deserto Pharan. Accipiendo primo modo est intelligenda ista litera, ꝙ populus profectus de Aseroth fixit tentoria in deserto Pharan, & sic Aseroth ponitur extra desertum Pharan, & Rethma est prima mansio in deserto Pharan. Accipiendo secundo modo intelligitur litera supra 10. capit. quòd profecti sunt filii Israel de deserto Sinai, & nubes recubuit in solitudine Pharan, s. in Sepulchris concupiscentię, quia de deserto Sinai statim ventum est in Sepulchra concupiscentiæ infra trigesimotertio cap.

E

Quare de tribu Leui non fuit missus aliquis explorator. *Quæst.* XXII.

ADHVC quęretur circa id, quod supra dicebatur, an de tribu Leui missus fuerit aliquis explorator?

Dicendum, quòd non, & patet hoc in litera, quia cum nominentur omnes tribus, non nominatur tribus Leui, & pręter illa sunt 12. tribus, & 12. exploratores, vt diximus in expositione literę.

Sed quęretur quare de ista tribu non fuerit missus aliquis explorator. Dicendum, ꝙ primum fuit, quia Deus iussit de singulis tribubus mitti exploratores, sed Leui non computatur, vt tribus, quia pręter Leui sunt 12. tribus, vt patet supra 1. & 2. cap. ergo de Leui non debuit mitti explorator.

Secundo, quia de illis tribubus debuerunt mitti exploratores, ad quas pertinebat possidere terram, quę explorabatur, sed Leuitæ non erant accepturi partē, aut possessionem in terra Chanaan, ideo non debuit mitti de eis explorator.

Sed obiicietur, ꝙ dēret mitti explorator de eis. Primo quia Hebręi mittebāt exploratores, vt ɔsiderarēt terrā contra quam pugnaturi erant, & tamen Leuitę pugnaturi erant contra Chananęos, sicut cęteri Hebręi. ergo ad eos pertinebat, sicut ad alios mitti exploratores. Secundo, quia licet Leuitę non accepturi essent partem hęreditatis cum aliis Hebręis, habitaturi tamen erant in terra Chanaan, & habituri in ea 48. ciuitates infra 35. ca. Sed istas non poterant habere, sine bello, ad quod erant conuenientes exploratores, ideo etiam de Leuitis debuit mitti explorator.

Dicendum, ꝙ non debuit mitti explorator aliquis propter supra posita, quia non erat Leui, vt tribus Israel, sed quędam gens separata ad cultum Dei. Vnde in his quę erant pure temporalia non incumbebant sibi onera, neq; proueniebant honores sub nomine tribus. Ad primum in contrarium dicendum, ꝙ Leuitę cum cęteris Hebręis pugnaturi erant cōtra Chananęos, quia nemo eximebatur ab hoc cum ad Leuitas pertineret pugnare, sicut ad cęteros alios, vt ostēsum est supra ca. 1. non tamen propter hoc competebat mittere exploratorem, quia hoc fiebat sub nomine tribus, quod non competebat Leuitis. Ad secundum dicendum, ꝙ Leuitæ habituri erant vrbes in terra Chanaan non in sortem, nec in partem possessionis, sicut cęteri Israelitę, sed vt nō essent extra terram Israel, ideo cum nō competeret illis eo iure quo aliis Hebręis habitare in terra illa, neq; competebat explorator ē mittere, quod ad tribū popularem pertinebat.

Propter quid missi sunt exploratores ab Hebræis. *Quæst.* XXIII.

QVAERETVR ad quid voluerunt Hebręi, ꝙ irent exploratores in terrā Chanaā. Aliqui dicunt, ꝙ ierunt ad cōsiderandum terrā qualis esset, & habitatores eius, an essēt fortes, vel infirmi, pauci numero, an plures, vrbes muratę, an sine muris. nā ista iussit eis Moyses videre, vt patet infra in litera. Dicendum, ꝙ Hebręi non petiuerūt ad hoc mitti exploratores, sed solum, vt viderent per quod iter melius ascenderent in terrā Chanaan, & ad quas ciuitates irent primo ad pugnandum. sic dicitur Deuter. 1. mittamus viros qui considerent terram, & renuncient, per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere ciuitates. Et tunc dicetur, quòd Moyses non misit exploratores ad id, ad quod populus volebat eos mitti, sed iussit alia facere quę habentur hic in litera.

Alio

Alio modo potest intelligi, ꝙ idem iusserit Moyses, quod populus voluit, sed habẽt se ista per additionem, s. ꝙ vnum suppletur per alterum, populus enim peteret id, quod habetur Deute. 1. Moyses vero adderet id, quod habetur hic, & vtrunque iuberet exploratoribus considerare, & debet ex ambobus locis accipi vna perfecta narratio, sicut in multis aliis fit. Sed melius videtur dicendum, ꝙ Moyses non misit exploratores ad id, ad quod populus volebat mitti, quia forte illa non erant conuenientia, siquis tamen vellet tenere contrarium non est repugnandum.

An explorari possent quæ volebant Hebræi. Quæst. XXIIII.

Adhvc quæretur, an id, quod volebant Hebrei explorari p exploratores fieri posset? Dicendum, quòd duo petiuerũt, vnum est per quod iter ascendere deberent. aliud ad quas ciuitates ire deberent.

De primo dicendum, quòd non conueniebat, quia non erat in potestate Hebręorum, per quod iter ascẽderent, sed columna nubis dirigebat eos, quam oportebat eos sequi. Non ergo considerarent id, quod nõ erat in potestate ipsorum. istud verum est, nisi accipiatur iter pro via quam haberent postquam intrarent in terrã Chanaan. nam vsque ad Iordanem vbi incipit terra Chanaan infra 34. cap. pręcessit nubes Israelitas, & ita vsque illuc non potuerunt sequi aliam viã. In transitu autem Iordanis non pręcedebat nubes, sed arca Iosue 3. cap. Ita postea in terra Chanaan nunquam pręcessit eos nubes, sed ibant quo volebant, iõ si isti peterent de itinere ante terrã Chanaan, petebãt quod non erat in potestate ipsorum. Si autem dicerẽt de itinere postquam essent in terra Chanaan petebãt rem superfluam, quia istud melius ipsi possent considerare postquam essent in terra Chanaan, respicientes quid eis expediret secundum ea quæ eis particulariter acciderent, potius quam quòd nunc in generali illud quærere vellent, quia non potest sic haberi conueniens consilium, neque determinatio de particularibus.

Aliud erat ad quas pergere deberent ciuitates, idest ad quas ire deberent primo. Sed dicendum, quòd ẽt istud non erat in potestate eorum. volebant enim ipsi scire quas ciuitates facilius esset capere, & ad quas primo ire deberent, vt inde haberent principium pugnandi contra reliquas vrbes. Sed hoc non erat in potestate eorum. nam vsque ad terrã Chanaan dirigeret eos columna nubis, & tunc necesse erat, quòd irent ad proximas ciuitates: sic enim postea factum est. nã vsque ad Iordanem pręcessit eos nubes, & statim iuerunt in vrbem Iericho quæ proximior erat Iordane Iosue 6. cap. ideo non erat conueniens, quod petebãt Hebræi considerare ab exploratoribus.

Quare Moyses iussit exploratoribus considerare quicquid poterant. Quæst. XXV.

Sed quæretur quare Moyses iussit exploratoribus considerare, ea quæ habentur hic in litera? Dicendum, quòd Moyses iussit considerare exploratoribus quicquid poterant cõsiderare: sciebat enim ille superfluum esse mitti exploratores, neque ille voluisset, nisi ad importunam petitionem Hebręorum: melius enim fuisset illos non mitti, quia tamen petente populo concessit Deus illos mitti, pręcepit Moyses, quòd considerarent ea quę habentur in litera, licet nullum istorum esset multum vtile. Erant autem ista, an habitatores terrę essent pauci, vel multi, essent

F fortes, vel infirmi, vrbes essent murate, vel sine muris, terra esset pinguis, vel sterilis: nemorosa, vel sine arboribus, omnia autem ipsi Israelitæ per seipsos visuri erant, & non conferebat eis, quòd nunc illa scirẽt, quia siue esset terra pinguis, siue sterilis, siue habitatores essent pauci, siue multi, non erant mutaturi consilium de eundo illuc, sed necesse erat ire, cum Deus hoc iussisset, non inuenit tamen Moyses aliquid, quod magis conueniret, ideo ista pręcepit considerari.

An exploratores missi sunt ad consolationem Hebræorum. Quæst. XXVI.

Adhvc quæretur quid proderat, quòd exploratores ista considerarent?

G Dicendum, quòd Moyses iussit hoc ad consolationem Israelitarum: sciebat enim Moyses, quòd terra Chanaan erat pinguis, fluẽs lacte, & melle, licet eam non vidisset, quia Deus talem esse dixerat Exodi 3. & 4. capi. Et cum hoc nunciarent exploratores Israelitis lętarentur, & desiderarent magis ire in eam, ideo ad acuendum desideria eorum, voluit quòd ista referrentur eis, vnde Moyses iam iussit hoc exploratoribus cõsiderare, quasi ipse nesciret, sed vt populus certificaretur per eorum relationem. Sed quod dixit de vrbibus muratis, vel non muratis nondum sciuerat Moyses, quia Deus non dixerat ei istud, sed per exploratores nunc cognoscendum erat, similiter autem, quod dixit de habitatoribus terrę, an essent multi, vel pauci.

H Sed omnia hęc putauit Moyses futura esse ad consolationem Israelitarum, quia qualiscunque, aut quantuscunque esset populus terrę Chanaan confidere debebant Hebręi in Deo suo, quòd subiiceret sibi gentes, sed fuit è contrario, quia auditis istis turbati fuerunt Israelitæ, & murmurauerunt nolentes ire in terrã Chanaan Deut. 1. f. quo ascendemus? nuncii terruerunt cor nostrum, dicentes maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cęlum vsque muratæ.

I *Quomodo exploratores iuerunt, sine nube dirigente, & sine manna. Quæst. XXVII.*

Qvaeretvr de istis exploratoribus quomodo poterant ire non dirigẽte eos nube? nam manebat nubes in castris dirigens Israelitas, & non ibat cum exploratoribus.

Dicendum, quòd isti exploratores ambulaturi erãt per desertum, & postea per terrã Chanaan, de deserto autem erat difficultas, eo quòd erat terra, sine habitatore, & sine via, sicut dicitur Hiere. 2. ca. duxi vos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, in qua non ambulauit vir neque habitauit homo. Dicendum tñ, ꝙ non obstabat desertum istis exploratoribus, quia per illud quasi nihil ambulauerũt, eo ꝙ de vltima mãsione de-

K serti quę est Cadesbarne recesserunt exploratores, & tñ iuxta istam mansionem sunt Chananæi, qđ patet, quia die quo recedere voluerunt Israelitæ de Cadesbarne Chananęi, & Amalechitę percusserunt eos, vt patet seq. c. non poterat tñ hoc esse, nisi Chananęi essent iuxta Cadesbarne. Item patet hoc manifestius, quia infra 34. c. vbi ponuntur termini terrę Chanaan ponitur Cadesbarne, vt vnus de terminis terrę huius in latere Meridiano, nulla ergo distantia erat inter Cadesbarne, & terrã Chanaan, cum Cadesbarne esset terminus terrę ipsius, ideo exploratores nihil ambulaturi erant per desertum, ita vt indigerent columna dirigẽte. De terra Chanaan dicendum, ꝙ non indigebãt columna per illam, quia erat terra populosa, in qua nõ posset

possset esse error viarum: potissime, quia non ibant ad aliquem locum certum, sed lustrabant hinc, & inde euntes quo vellent, & postea redierunt per eandem partem per quam introierunt, s. in Cadesbarne, vnde non fuit necessaria istis columna dirigens.

Quomodo exploratores iuerunt, sine manna. Quæst. XXVIII.

ALIQVIS quçret quõ isti exploratores potuerunt ire non habentes manna quo alerentur? Dicet aliquis, ꝙ habebant manna, quia multa facta sunt quæ non scribuntur. Sed dicetur, ꝙ non stat. primo quia isti ambulauerũt per terrã Chanaan, & tñ ibi nunq̃ cecidit manna, sed solum in deserto, vsque ad terminos terrç Chanaan Exo. 16. c. Secundo, quia manna non cadebat, nisi in circuitu castrorum, siue super castra, vt dr̃ supra. 11. & Exo. 16. c. exploratores tñ isti ibant extra castra, quia castra manserunt fixa in deserto toto tp̃e, quo exploratores ambulauerunt per terram Chanaan, ideo nõ cadebat manna in locis vbi exploratores possent mãducare de illo. Dicendum, ꝙ in istis 40. diebus quibus exploratores lustrauerunt terram, non manducauerunt manna, sed aliis cibis vsi sunt, quod poterat fieri dupliciter. vno modo, ꝙ cum irent per terram Chanaan emerent cibos a Chananęis, licet istud non est securum, quia isti exploratores non se ostendebant Chananæis, quia occiderentur ab eis si agnoscerent. Alio modo, ꝙ isti non introirent in loca Chananęorum, nec acciperent cibos ab eis, sed euntes per agros inueniebant cibos, quia erat tunc tempus fructuum maturorum, cum ipsi de fructibus illis attulerint postea in castra, vt patet in litera. Sed melius est dici, ꝙ accipiebant aliquãdo cibos a Chananęis, quia per 40. dies non vterentur solis fructibus inuentis in agro.

Quomodo exploratores lustrauerunt terram Chanaan, & an intrarent in singula loca, vel videbant de longe. Quæst. XXIX.

QVARETVR quõ exploratores lustrauerũt terram Chanaan? Aliqui dicunt, ꝙ ambulauerunt per singula loca terrç Chanaan videndo illa, vt possent cum certitudine referre omnia Hebręis. Sed dicendum, ꝙ istud non stat. primo quia solum 40. diebus fuerunt exploratores in hoc opere, tñ si ad singula loca irent, non explerẽt istud forte in centum, vel ducentis diebus. Secundo, quia litera vr̃ innuere, ꝙ viderint quçlibet loca, s. a deserto Sin vsq; Roob, & terram Emath. Tertio, quia esset hoc periculosum. nam si ad singula loca declinaturi essent cito viderentur a Chananæis, & inciderent in suspitionem atq; occiderentur. Alii dicunt, ꝙ iuerunt exploratores solum per lineam rectam incipiendo a Meridie vsq; ad Aquilonem ad punctum oppositum, vt patet in litera. cum dr̃, cumque ascendissent explorauerunt terram a deserto Sin vsq; Roob intrãtibus Emath, & tñ desertum Sin est in latere Meridiano terrç Chanaã. Terra autem Roob est in latere Aquilonari eius infra 34. c. ideo vr̃, ꝙ exploratores non iuerint, nisi per lineam rectam de Meridie in Aquilonem non declinando ad vnam partem, neq; ad aliam, & istud tenent multi, sicut s. in expositione literæ tetigimus. Sed hoc non stat. primo quia isto modo parũ viderent de terra Chanaan cum de latitudine eius nihil viderent. Secundo, quia exploratores expenderũt 40. dies lustrando terram, vt patet hic in litera, & seq. c. si tñ irent per lineam rectam, non declinando ad vnam partem, neque ad aliam, explerent hoc forte in paucioribus quam in 20. diebus cum haberent se solicite in hoc. ergo nõ iuerunt solum per lineam rectã. Tertio quia isti exploratores redeuntes narrauerunt situm terrç, & populorum, dicentes. Amalech habitat in Meridie: Ethęus, & Iebusęus, & Amorrhęus in mõtanis, Chananęus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis, & ita vr̃, ꝙ isti perambulauerant istas partes terrç, & tñ mare est ad occidentem terræ Chanaan, Iordanis autem est ad orientem, vt patet j. 34. c. ergo non iuerunt per lineam rectam de Meridie in Aquilonem nihil declinando. Quarto, quia dr̃ in litera. reuersi sunt exploratores terrç post 40. dies omni regione circuita, ergo circuierũt totam terrã Chanaan, sed ire per lineam rectam a Meridie in Aquilonem non erat circuire totam terram Chanaan. ergo non iuerunt sic. Dicendum, ꝙ modus lustrandi terrã fuit, ꝙ exploratores intrarent per latus Meridianum terrç Chanaan, & procederent contra Aquilonem, sed non via recta, immo aliquando declinabant contra occidentem, & aliquando contra orientem, vt viderent populos, & vrbes, & terram, an esset pinguis, vel sterilis, & sic processerunt vsq; ad extremitatem Aquilonis terrç Chanaan. Cum autem obiicitur, qa dr̃ in litera, ꝙ explorauerunt terrã a deserto Sin vsq; Roob, non est sensus, ꝙ per lineam rectã iuerint, sed intelligitur, ꝙ totum, quod explorauerunt fuit inter desertum Sin, & Roob, quia istç sunt duç extremitates maxime distantes in terra Chanaan, s. Meridies, & Aquilo. vnde totum, quod erat ad orientem, & ad occidentem terrç Chanaan erat inter istas duas extremitates, & perueniendo ab vna in aliã poterat discurri totum, qđ erat in terra Chanaan, non est tñ intelligendũ, ꝙ ad singulas vrbes, vel loca declinarent, quia non erat istud necessarium, & ẽt nimis morarẽtur in hoc.

An exploratores ingrederentur vrbes. Quæst. XXX.

EST dubium qũo exploratores isti explorauerunt terram Chanaan, an intrabant in vrbes, vel solum videbant eas de longe, aut quid faciebant? Aliqui dicunt, ꝙ isti non intrabant in aliquam vrbem, quia timerent Chananęos, sed videbant eas de longe, s. de montibus, & hoc innuitur in litera cum dr̃. cumq; veneritis ad montes considerate terram qualis sit, & ita de montibus iubebantur hęc oĩa considerare, & nõ intrare in vrbes. Dicendũ, ꝙ ille modus explorandi non est verus. Primo quia non possent sic scire exploratores oĩa quæ iussit eis Moyses, s. an habitatores terrç essent pauci, vel multi, & an essent fortes, vel infirmi, quia ad hoc oportebat videre ipsos hoĩes intrando in loca. Secundo, quia certum est, ꝙ intrabant in aliquas vrbes, sicut patet saltẽ de vrbe Hebron, vt in litera dr̃. Tertio quia ipsi videbant Chananęos, cum dicant, ꝙ viderunt in Hebron quędã monstra filiorum Enach, quibus comparati videbanẽ locustę. ergo sicut illos videbãt, ita & cęteros Chananęos in aliis vrbibus videbant. Dicendũ igitur ꝙ modus erat, ꝙ isti ibant ad ciuitates terrç Chanaã, non quidem ad omnes, vt dictum est pręced. quæst. sed ad multas, & introibant in illas, & considerabant populũ atq; dispositionem terrç, & tunc poterant agnoscere, id quod Moyses eis iusserat, s. considerare, an habitatores essent multi, vel pauci, & robusti, vel infirmi. Cum autẽ obiicitur. cumq; veneritis ad montes considerate terrã, dupliciter intelligitur. habent. n. quędam Biblię ad montem, sicut Biblia quam sequebatur August. & dicit, ꝙ per montem intelligit terra Chanaan, & hoc forte, quia illa est montuosa, & non est plana, sicut Aegyptus, vt patet Deut. 11. & sic dicetur. cumq; veneritis ad mõtem, idest ad terram Chanaan,

naan, quę est montuosa, cōsiderate terram qualis sit, idest ipsam terram Chanaan. Alio modo accipitur, & melius. cumq; veneritis ad montes, s. montes terræ Chanaan, quia ista terra alicubi habet montes, idest colles excelsos, alicubi valles, & planities, iubebat Moyses, ꝙ ascenderet in montes, quia non poterant discurrere singulas partes terrę, quia istud esset opus infinitum. de collibus autem excelsis poterat videre signum regionis ad iacentis, & illud satis erat, & sic poterant videre totam terram Chanaan non ambulantes per illam totam. Sed non est intelligendum, ꝙ totum quicquid acturi erant exploratores esset vidēdo de montibus, sed solum dispositionem terrę inde visuri essent, populositatem tñ vrbium, & robur, vel infirmitatem habitatorum non videbant de montibus, sed videbant introeundo in aliquas vrbes, cū aūt dicitur. cumque veneritis ad montes, &c. non est tota litera legenda sub vna clausula, sed illud solum, cūque veneritis ad montes, considerate terrā qualis sit. quia hoc poterant de montibus considerare, reliquū autem, quod sequitur, & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit, an infirmus, pauci numero, aut plures, non poterant exploratores videre de montibus, sed introeundo in vrbes. De hoc dicit August. ostendite de ista eremo, & videbitis terram quæ sit, & populus qui insidet super eam, si fortis est, an infirmus, si pauci sunt, an multi. exposuisse intelligitur secundum, ꝙ dixerit, si potens est, an infirmus, hoc est si pauci sunt, an multi: quomō enim possent de montibus prospicientes sentire humanarum virium fortitudinem, & alius sensus multo esse congruētior veritati, quod ait, ascendetis in montem, in ipsam terrā dixit, quam explorare volebant.

Quomodo poterant intrare secure in terram Chanaan. Quæst. XXXI.

SED aliquis dicet, quomodo poterant isti exploratores intrare secure in terram Chanaā, quia duo exploratores, quos misit Iosue in vrbem Iericho fuerunt in magno periculo, nisi eos abscondisset Raab. Iosue 2. c. Aliqui dicūt propter hoc, ꝙ isti exploratores non intrabant in vrbes, sed solum de montibus considerabant terram, vt dicitur in litera. ideo non erant in periculo, exploratores vero missi a Iosue introierunt in vrbem Iericho, ideo fuerunt in periculo. Dicendum, ꝙ non stat, quod isti præsupponunt, quia vt ostensum est pręced. quęst. isti exploratores intrabant in vrbes, cum litera hoc significet, non tamen fuerunt in periculo, quia putabantur esse peregrini, cū multi alii peregrini essent in terra Chanaan, & transirent per eam, vnde non potius ad istos quam ad alios respicerent Chananęi: potissime, quia isti nō intrabāt in omnia loca, sed in pauciora. De hoc dicit August. nō enim possent facile exploratores intelligi, vbi tanquam peregrinantes omnia perquirebant. nam si de vertice montis eos putauerimus conspexisse terram & explorasse, qūo intrarent ciuitates, quas leguntur intrasse, & ex illa valle botrum tollere propter quem vallis botri dicitur? Cum obiicitur de exploratoribus, quos misit Iosue. dicendum, ꝙ non est simile, quia erant tunc Hebręi iuxta Iordanē, cui est propinqua ciuitas Iericho, timebant valde Ierichōtini, vnde erat ciuitas clausa atq; munita Iosue 6. c. ideo suspicati sunt valde cōtra eos Ierichontini, nō fuit autem sic de exploratoribus missis a Moyse, quia tunc Chananæi non sic timebant Hebręos, ēt nō intrauerūt exploratores isti in loca propinqua, sed in loca remotiora a castris Israelitarū, & ita non esset suspitio cōtra eos. vnde potuerunt securi lustrare terram.

F *Quomodo sciuerunt redire in castra. Quæst. XXXII.*

SED quęretur quomodo sciuerunt exploratores redire in castra de quibus recesserant? quia dum ipsi lustrarent terram forte mouerentur castra ad alia loca, & nescirent exploratores illuc ire.

Dicendum, ꝙ exploratores quando exierūt de castris certificati fuerunt, ꝙ ad eadem castra redire deberent, & poterat hoc sciri primo per quandam cōiecturam humanam. nam castra erant in Cadesbarne quando missi sunt exploratores Deut. 1. Erat autē Cadesbarne terminus terrę Chanaan infra 34. c. ideo verisimile erat, ꝙ castra non mouerentur inde, quia si mouerentur esset hoc ad intrandum in terrā Chanaan, & tamen non intrarent in eam, quousq; reuerterentur exploratores. nam ad hoc mittebantur, vt
G nunciarent Hebręis ea quę vidissent antequam intrarent. Secundo poterat esse ista certificatio a Deo, nam Deus iussit Moysi mittere exploratores, vt dicitur supra in litera. & ita ipse certificaret Moysen quo modo manere deberent castra ibi, vsque ad reditum illorum.

An notum fuit exploratoribus, quod castra non mouerentur vsque ad reditum eorum. Quæst. XXXIII.

ADHVC quæretur cum Hebręi nescirent quanto tempore mansuri essent exploratores lustrando terram, quomodo potuerunt mittere eos, quia nescirent vbi inueni-
H rent eos in reditu? Dicendum, ꝙ ex dictis in præced. quęst. resultat solutio. nam Hebræi certi erāt per modos ibi dictos, ꝙ non recederent de Cadesbarne vsq; ad reditum exploratorum, iō poterāt eos mittere secrete, iubentes ꝙ redirent ad eundem locum, de quo nunc exibant. Aliter potest dici, ꝙ etiam si Israelitæ non essent certi de motu castrorum, vel statione, nō erat inconueniens aliquod mitti exploratores, quia cum castra Israelitarum essent tam magna, non poterat incognitum esse vbi illa essent, sed per famam lōge inde sciretur, ideo exploratores per hanc famam
I redire poterant in castra vbicunque illa essent.

Quare Moyses iussit afferri de fructibus terræ. Quæst. XXXIIII.

QVAERETVR quare Moyses iussit istis exploratoribus, ꝙ adducerent de fructibus terrę Chanaan? Dicendum, ꝙ Moyses sciebat terram esse propinquā, iō cum pauco labore poterant adduci fructus aliq inde, voluit aūt Moyses hoc primo ad ostendendū excellentiā terræ Chanaan: sciebat enim fructus terrę illius esse valde magnos, cum Deus dixisset ei, terram illā esse fluentē lacte, & melle, iō vt constaret Hebręis terrā illam ta-
K lem esse, iussit de fructibus illius adduci. sic patet ī. in līa cum dixerunt exploratores, venimus in terrā ad q̄ misisti nos, q̄ reuera fluit lacte, & melle, vt ex his fructibus cognosci pōt. Scđo fuit ad acuendū desideriū Hebręorū eundi in terrā Chanaan, qa cū viderent tales fructus terrę quales nō viderāt in Aegypto, cuperēt valde introire in terrā illā, & possidere eā, & dispo nerent ad quęcunq; pericula, & difficultates, vt eā hērēt, q̄q̄ non sic accidit, qa tāta fuit pusillanimitas Hebręorū, ꝙ post fleuerūt volētes redire ī Aegyptū, vt ñ cogerent sustinere bella Chananęorū, vt patet seq. c.

An Moyses præfixerit dies exploratoribus. Quæst. XXXV.

ADHVC quæretur de istis 40. diebus post quos redierūt exploratores, an Moyses iussit, ꝙ redirent

rent post illos 40.dies,vel acciderit,ꝙ sic redierunt? Aliqui dicunt, ꝙ Moyses præfixerit eis istū terminū, vt castra non manerent diu in loco illo. Dicendum,ꝙ Moyses nullum terminum præfixit istis exploratoribus.nam litera non exprimit illud,etiam non erat cōueniens præfigi terminum,quia istud erat opus incertum, de quo non constabat in quot diebus fieri posset,ideo non assignaret terminum. Item quia hoc esset inconueniens,& ꝯ intentionem Moysi,quia forte in illis 40. diebus nō possent complere opus sibi iniūctum,& redirent illo non facto,& sic missio esset inutilis.Dicendum igitur,ꝙ nullus terminus fuit eis præfixus,sed ꝙ facerent hęc citius quam possent. Accidit autem,ꝙ compleuerunt illud post 40.dies,ideo tunc redierunt.sunt autē intelligendi isti 40.dies a die quo exierūt de castris, vsque ad diē quo reuersi sunt in ea.

Terra Chanaan quantæ magnitudinis sit, & de hoc opinio Iudæorum de laude terræ suæ, quòd esset quatuorcentum leucarum. Quæst. XXXVI.

CONSIDERANDVM autem, ꝙ aliqui Hebrei dicunt de magnitudine terrę Chanaā, ꝙ sit quadringentarum leucarum, & mouētur ad hoc,quia dr̄ hic in litera, ꝙ redierunt post 40.dies.Sed ddm falsum esse, magnitudo.n. tota terrę Chanaan consideratur. Sic est.n.longitudo eius a Meridie in Aquilonē, & latitudo eius ab oriente in occidentem,idest a Iordane vsq; ad mare mediterraneum,& hoc est non cōputando terram duarum tribuū,& dimidiæ, quia illa non vocatur terra Chanaā. Est aūt longitudo terrę prędictę 85.vel 90.leucarum, latitudo aūt non peruenit ad 30. vel quasi, vt patet ex scriptis illorū,qui diligentissime ista retulerunt,iō tota longitudo terrę Chanaan non est decē dietarum. Ad motiuum aūt Hebręorum dicendum,ꝙ nullum est,cum dr̄, ꝙ redierunt post 40.dies. Primo quia isti 40.dies computantur a die quo exierunt de castris, vsquequo redierunt in eadē castra, & iuerunt ab extremo terrę Chanaan in extremum, a Meridie in Septētrionem,& rursus redierunt, ideo saltem bis ambulauerunt idē iter:vnde 40. dies facerēt solum 20. dietas ad plus. Secundo, quia non iuerunt isti exploratores solum per lineam rectam a Meridie in Septentrionē, sed aliqñ declinabant ad occidentem,& aliqñ ad oriētem,vt viderent vrbes,& regionem, vt ostendimus s̄. quęst.44. ergo in multis diebus pertransirent primū iter fm̄ longitudinem, & forte non esset decem, aut vndecim dietarum. Tertio quia etiam hoc t̄pe quo exploratores procedebāt, non pergebant expediti sicut cęteri viatores, vt conficerent de itinere quātum possent,sed ascendebant in montes,& inde prospiciebant regionem,sicut Moyses dixerat eis s̄.in litera, & introibant in vrbes,manebantq; ibi,vt diligentius cōsiderarent conditionem populorum, ideo non est arguendū de diebus,in quibus isti lustrauerunt terram, ꝙ sint tot dietæ,s.40.in longitudine terrę Chanaan, quia in lustrando terram cuius esset longitudo 80.aut 90.leucarum poterant expēdere tot dies,quot hic expenderunt in lustrando terram Chanaan. Nō sunt ergo quadringentę leucę in longitudine, vel latitudine terrę Chanaan,nec esse possunt, sicut mentiūtur quidam Hebręorum.

Quare Iosue mutatum est nomen, & addita vna litera de nomine Domini tetragrammaton. Et quare Hiero. non appellauit Iosue Iesus cum sic appelletur in Hebræo. Quæst.XXXVII.

ADHVC est dubium de mutatione nominis Iosue qñ nūc missus est, vt explorator. nam prius

A vocabatur Osee,& tunc vocatus est Iosue, vt patet s̄. in litera.Dicendum, ꝙ non fuit proprie mutatio nominis,sed fuit additio vnius literæ. in principio nominis,s.Ioth, & ista addita efficitur Iosue, vel Iosua fm̄ morem Hebraicū, vbi prius dicebat̄ Osee, vel Osua. Causa additionis nominis huius putat̄ fuisse beneuolentia Moysi ad Iosue, fm̄ quam cupiebat illi bona. Erat.n. familiarissimus ei, ita vt vocaretur puer eius Exo.33.& 34.& licet multos alios,vel familiares, vel ministros hr̄et Moyses, iste dicebatur electus ex millibus s̄.11.c. iō nullius de exploratoribus mutauit nomen Moyses,nisi ipsius Iosue, quia cum fuerit signū

B beneuolentiæ,& nullum aliū ęqualiter diligebat,nulli ostendit signa beneuolentiæ,sicut isti. Istud aūt putatur esse vno de duobus modis. primo quia lr̄a addita nomini antiquo Iosue est prima in nomine Dn̄i tetragrammaton, idest quatuor literarum. nam prima istarū est Ioth.addit ergo Moyses istam literam,vt esset idem principiū nominis Dei,& nominis Iosue,innuens per hoc,ꝙ Deus daret ipsi Iosue de magnis bonis suis, cum daret ei primā literā nominis sui. Alio mō potest hoc intelligi factum esse pp̄ significationem, quia istud nomen cum hac litera signat saluatorem,vel saluatum,s.liberum ab omni malo, & nō significabat hoc nomen antiquum Iosue,& istud idem omnino est nomen Christi,s.Iesus. nam licet vr̄ differre est hoc pp̄ modum scribendi, & pronunciandi in

C Gręco,& Latino, tñ in Hebræo vocatur Christus Iosua,& iste Iosue in Gręco, & in antiquis Bibliis, quæ non sunt de trāslatione Hiero. vocatur Iesus, vbi nos Iosue dicimus, qđ multo rationabilius factum est, vt illud nomen soli Deo nostro relinquatur,qui vere saluator est. ergo hic impositum est nomen pp̄ veritatē rei significatę,sicut præcepit Angelus Ioseph,ꝙ vocaret puerum nasciturum Iesum,quia ipse saluū faceret populum suum a peccatis eorum Matth.1.ca. cęteris autem istud nomen a casu,vel volūtate impositū est, nulli aūt ꝓpter rem significatam,quia nullus illā efficere potuit. Sed ī Iosue fuit per Moysen datum istud

D nomen,primo ex desiderio salutis significatæ, & hoc competit, quia mittebat eum Moyses in terrā hostilem, vbi poterant accidere multa pericula, cupiebat aūt Moyses, ꝙ ab omnibus illis saluus esset Iosue, iō imposuit ei nomen salutis. Secundo potest accipi dictum esse pręnunciando,s.ꝙ Moyses pręnunciauerit Iosue saluū fum esse ab oīb⁹ incommodis huius explorationis, qđ ita fuit.nam in reditu mortui sunt decē exploratores,solus aūt Iosue cum Caleb vixerunt, vt patet seq.ca. Tertio potest accipi hoc factum ad signandum,ꝙ Moyses pręficiebat istum Iosue aliis vndecim exploratoribus,ideo vocauit eum saluatorem, idest,ꝙ hr̄et curam de salute aliorum,& bona dispositione ipsorum in via, quod multi tenent,& satis rōnabile est,quia ante hoc in bello ꝯ Amalechitas constituerat Moyses ipsum Iosue ducem oīum bellatorū

E Exo.17.a fortiori ergo constituerat eum nunc principem 11.exploratorum, & quælibet istarum triū causarum teneri potest,sed prima est aliqualiter verisimilior. *Pergentesque vsque ad torrentem botri.* Istud fuit in regressu cum erant exploratores in exitu de terra Chanaan,quod patet, qa si fecissent in introitu per totam terram Chanaan ambulassent pendente botro inter duos viros,quod non est rationabiliter dictum. Nec etiam fuit in exitu de terra priusquam essent in termino nam si regredientes abscidissent botrum ante exitum de terra Chanaan, viderent ipsi Chananæi botrū pendentem,& comprehenderent viros,sed fecerunt hoc cum essent in extremitate terrę,& non erant trāsituri per aliquem locum Chananęorum, ex quo sequitur, ꝙ torrens botri est circa locum Cadesbarne, Qñ absciderunt botrum.

in

in exitu de terra Chanaã, cum ipſi perduxerint iſtum
botrum pendentem in Cadesbarne, vbi erant caſtra.
Iſte torrens non vocabatur torrens botri, ſed ex euen-
tu ſic vocatus eſt, quia abſciſus fuit inde botrus cum
palmite, vt declaratur immediate. *Abſciderunt palmi-
tem cum vua ſua.* Ideſt non portauerunt vnum racemũ
per ſe, quia non poterat cõuenienter portari, ſed por-
tauerunt in vite: magis enim ſic cõſeruaretur ne mar-
ceſceret, q̃ ſi portaretur abſciſus a palmite, ſicut triti-
cum magis conſeruatur ſi cum ſpicis recondatur in
horrea, q̃ ſi excuſſum fuerit a foliculis, etiam quia por-
tabant iſti viri botrum pendentem in vecte, ſed non
poterat conuenienter pendere, niſi haberet palmitẽ,
quo teneretur ligatus ad vectem. Et dr̃, ꝙ abſciderũt
palmitem, cum vua ſua, ideſt palmitẽ cum omnibus
racemis, quos habebat, qui erant tota vua quam ger-
minauerat palmes, & tunc intelligetur, ꝙ non porta-
uerint vnum racemũ, ſed multos, ſ. totam vuam pal-
mitis. Alio modo poteſt accipi vua pro vno racemo,
ſicut eſt conſuetudo quibuſdam dicere vnam vuam
vnum racemum. Ipſam autem vuam nõ vocant vuã,
ſed granum, & iſte modus conuenientior eſt hic, qa
vocatur torrẽs botri, in quo ſignificatur vnus botrus.
Si tñ portarentur multi racemi in palmite, non voca-
retur torrens botri, ſed torrens botrorum, vel vocare-
tur a palmite, ſ. torrens palmitis. *Quem portauerunt viri
duo in vecte.* Iſte botrus fuit portatus in admirationẽ,
& ſignum vbertatis, atq; pinguedinis terræ. nã ſi ter-
ra non fuiſſet pinguiſſima nõ potuiſſet fructus tantæ
magnitudinis producere. Et ſic dixerunt ipſi explora-
tores, ꝙ terra ad quam iuerant vere fluebat lacte, &
melle, ſicut colligi poterat ex illis fructibus.

*An exploratores peccauerunt accipiendo botrum de vineis Cha-
nanæorum. Et an peccet quis nunc botrum accipiendo de
vineis. Quæſt. XXXVIII.*

QVARET aliquis circa hoc, an peccauerunt
ipſi exploratores abſcindendo botrum de
vineis Chananæorum, & ducẽdo in caſtra?
Alicui videbitur, ꝙ ſic, qa abſciderunt vuas
non ſuas ↄ̃ voluntatem dñorum. ergo peccauerunt:
Chananæi enim nullo modo permitterent, ꝙ illi ab-
ſcinderent vuas de vineis eorum, ſed maxime impu-
gnarent. Rñdebit forte aliquis, ꝙ non peccauerunt,
quia ſcriptum erat in lege Deut. 23. c. ingreſſus vineã
proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit. er-
go poterant iſti accipere botrum vnum. Rñdendum
eſt, ꝙ non iuuantur ex illa lege, quia nondum fuerat
data. leges enim Deut. datæ ſunt anno 40. ab exitu de
Aegypto menſe 11. vt patet Deute. c. 1. miſſio autem
exploratorum fuit anno 2. ante medietatẽ anni, vt ſ.
declaratum eſt. ergo non iuuabãt ſe ex lege. Item lex
illa dato ꝙ iã eſſet facta non iuuaret eos, quia lex non
ligat, niſi eos, quibus data eſt, ſed ſolum fuit iſta data
Iudæis, ergo ſolum obligabat eos. Ideo Chananæi nõ
obligarentur obſeruare illam, & Iudęi non poterant
ſe tueri in terra eorum. ꝙ autẽ lex ſolum obliget eos,
quibus datur, patet ad Roma. c. 3. ſ. ſcimus, ꝙ quæcun-
que lex loquitur, his qui ſub lege ſunt loquitur. Item
dato, ꝙ lex iſta, & omnes alię obligarent Chananęos,
tñ non liberarentur exploratores per eam, quia ibi dr̃
ingreſſus vineam proximi tui comedes vuas quantũ
tibi placuerit, foras autem ne efferas tecum, ſed iſti at-
tulerunt ſecum foras de vuis, vt patet hic, quia botrũ
inter duos viros pendentem portauerunt in caſtra. er-
go non licebat eis illa lege. Rñdendum eſt, ꝙ in iſtis
rebus paruis ex conſuetudine terrarum ſiquis accipe-
ret de vinea alterius pauca grana vuarum, ſi crederet
dñm permiſſurum, non incurreret aliquam pęnam.

F Chananęi tñ aliter ſe habebant ad Iudęos, quia erant
hoſtes eorum, ideo non poterant informare conſciẽ-
tiam ſuam, ſ. ꝙ Chananęi permitterẽt ſi viderent, ſed
magis, ꝙ prohiberent illis, & ipſos occiderent, ideo ↄ̃
conſcientiam agerent cum ſumerent botrum illum,
quia omne, quod non eſt ex fide peccatum eſt, ideſt,
quod agitur contra conſcientiam eſt peccatũ ad Ro-
ma. c. 14. Dicendum igitur, ꝙ iſti exploratores nõ pec-
cauerunt, quia amputabant palmitem de vineis ſuis,
& nihil alienum vſurpabant, Deus enim tradiderat
eis terram iſtam, & habitatores eius, ideo poterant li-
cite vti rebus illius, qũocunq; vellent. Item dato, ꝙ
non eſſet eis terra tradita, licite faciebant, quia hoc
Moyſes iuſſerat qui erat propheta, & credebant, ꝙ ip-
G ſe a Deo accepiſſet mãdatum hoc, Dei autem præ-
ceptum efficeret licitum actum eorum, ſicut fuit de
auro, & argẽto, & veſtibus acceptis in Aegypto, quæ
petierunt Hebræi ab Aegyptiis tanquam accommo-
data, & expoliauerunt Aegyptum, vt patet Exo. ca. 3.
& 12. Illud autem licitum erat ex mãdato Dei, cuius
omnia ſunt, & poteſt attribuere rei proprietatem cui
voluerit. in hoc igitur ſecuri erant, ſe nihil mali age-
re, etiam ſi plura accepiſſent. *Quem portauerunt in vecte
duo viri.* Scilicet botrum illum portauerunt in vno ve-
cte. Eſt autem vectis lignum longum, quod in hume-
ris duorum ponitur ad portandum aliquid, vt patet
in Exodo. de vectibus altarium, & tabulatorum, & ar-
cę. ꝙ autem iſti duo viri portarent in vecte botrũ erat
ſignum magnitudinis eius, quia non ſufficiebat por-
H tare vnus vir manu ſua, & portabatur pendens inter
duos.

De malis quoque granatis, & de ficis loci illius tulerunt.
Iuſſerat Moyſes, vt portarent de fructibus terrę, quam
explorabant, & quia apud torrentem illũ inuenerunt
vuas, ficus, & malogranata, de eis omnibus tulerunt
in ſignum vbertatis terrę. De ficubus etiam, & de ma-
logranatis credendum eſt, quòd eſſent magnę quan-
titatis proportionaliter, ſicut botrus, alias nõ tuliſſẽt.
nam exploratores non ferebant de fructibus illis, vt Iſ-
raelitę comederent, quia nihil hoc erat inter tantos,
ſed vt cognoſcerent terrę pinguedinem. Si tamen nõ
I eſſent ficus, & malogranata in excedenti magnitudi-
ne ad terram Aegypti non probarent inde fertilitatẽ
terrę, nec adducerent. Item patet ex verbis explorato-
rum: dixerunt enim venimus ad terram ad quam mi-
ſiſtis nos, quę re vera fluit lacte, & melle, vt ex his fru-
ctibus cognoſci poteſt. Si tamen ſolus botrus haberet
magnitudinem exceſſiuam, non diceretur ex his fru-
ctibus, ſed ex hoc fructu, vel ex hoc botro.

Qui appellatus eſt Nehelescol, ideſt torrens botri. Hoc vl-
timum non habetur in Hebræo, ſed eſt expoſitio lite-
rę noſtrę, quia Nehelescol in Hebręo ſignificat torrẽ-
tem botri, & eſt iſtud nomen corruptum ſecundum
proprietatem Hebraicę vocis, in qua dicitur. Nahas
eſtol: Nahas enim flumen, vel torrentem ſignat, eſtol
K vero racemum.

Eo quod botrum inde portaſſent filij Iſrael. Subditur cau-
ſa huius nominis, & iſtud eſt agnomen, quia ab euen-
tu impoſitum, ſcilicet, quia inde abſciſus eſt pal-
mes cum botro. ex quo patet, quòd non vocabatur
iſte torrens apud Chananęos, ſed Iſraelitæ impoſue-
runt hoc nomen.

Reuerſique exploratores terræ poſt qua-
draginta dies, omni regione circuita, vene-
runt ad Moyſen, & ad Aaron, & ad om-
nem cętum filiorum Iſrael in deſertum Pha-
ran, quod eſt in Cades. Locutique eis, &
omni

ad.8. Explorato res detra- xerunt ter promis- sionis.

omni multitudini ostenderunt fructus ter- A
ræ,& narrauerunt, dicentes, Venimus in terram, ad quam misistis nos, quæ re vera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognosci potest. Sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes, atque muratas. Stirpem Enach vidimus ibi. Amalech habitat in Meridie Hethæus, Iebusæus, & Amorrhæus in montanis. Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis. Inter hæc Caleb compescés murmur populi, qui orie- B
batur contra Moysen, ait. Ascendamus, & possideamus terram: quoniam poterimus obtinere eam. Alij vero qui fuerant cum eo, dicebant. Nequaquam ad hunc populũ valemus ascendere, quia fortior nobis est. Detraxeruntq; terrę, quá inspexerant apud filios Israel, dicentes. Terra, quam lustrauimus, deuorat habitatores suos. Populus, quem aspeximus, procerę staturæ est. Ibi vidimus monstra quędam filiorum Enach de C
genere giganteo, quibus comparati, quasi locustæ videbamur.

Reuersiq; exploratores terræ post quadraginta dies. Fuerũt exploratores quadraginta diebus in explorando eundo,& redeundo, quia licet breuiori tempore possent transire de Cadesbarne in Roob, & Emath: & inde redire in Cadesbarne, tamen nõ redierunt ante quadraginta dies, & hoc propter duo. Primo, quia non semper ambulabant, sed ingrediebantur in loca aliqñ ad considerandum gentes, & iterum cum viderent montem aliquem altissimum ascendebant in illum, vt contemplarentur inde omnem regionem, sicut eis fuerat iussum supra, scilicet, cumque veneritis ad mõ- D
tes considerate terram,& in hoc magnam morã contrahebant. Secundo morati sunt, quia licet tetendissent a deserto Syn, vsque in introitũ Emath: solum tamen aliquando declinabant versus Occidentem, & aliquando versus Orientem, vt magis considerarent regionem.

Quare nõ redierunt ante 40. dies.

Omni regione circundata. Idest circuiuerunt omnem regionem terræ Chanaan. non est sensus, quòd circuirent totam regionem, scilicet, per totum latus Meridianum, & Occidentale peruenientes in latus Septẽtrionale, & Orientale, nam hoc supra improbatum est. sed dicuntur circundedisse omnẽ regionem, idest vidisse omnem regionem, quia procedentes a Meridie in Septentrionem, aliquando declinabant versus E
Occidentem, & aliquãdo versus Orientem; ita vt videre possent totam terram.

Venerunt ad Moysen, & Aaron, & ad omnem cætum filiorum Israel. Exprimuntur isti duo proprijs nominibus, quia erant excellentiores. Moyses enim totius populi dux erat, & propheta: Aaron autem summus sacerdos, vterque autem erat magnus principatus: cęteri vero nomine congregationis intelliguntur.

In desertum Pharan, quod est in Cades. Idest redierunt isti exploratores ad Israelitas manẽtes in deserto Pharan in loco, qui dicitur Cades.

Et debet conuerti ista litera, scilicet, quòd venerũt

exploratores in Cades, quæ est in deserto Pharan, quia non est desertum Pharan in Cades, sed Cades in deserto, cum desertum Pharan sit aliquid valde magnũ, & Cades aliquid paruum. nisi forte accipiatur, quòd venerũt in desertum Pharan, quod est in Cades, idest quantum ad illam partem, in qua est Cades; & hoc est tollere dubium. Nam si diceretur, quòd venerunt in desertum Pharan, & nõ exprimeretur de loco specialiter, esset magnum dubium, quia istud desertum est valde magnum. nam a monte Synai incipit computari desertum Pharan, vno modo cum dicatur supra capit. 10. quòd nubes recedens de monte Synai recubuit in solitudine Pharan, & tamen inde vsq; in Cadesbarne sunt plures, quàm viginti mansiones. Dicendo ergo quòd venerunt exploratores in desertum Pharan, non intelligeretur, de qua parte deserti: ideo expressum est, quod est in Cades, idest venerunt in desertum Pharan in partem illam, in qua est Cades.

Cades est paruus locus deserti Pharan.

An desertum Syn, & Pharan idem sunt. Et q̃ Cadesbarne, & Cades Syn idem sunt. Et quòd Cades vocatur etiam fons Masphat. Quæst. XXXIX.

SCIENDUM est, quòd desertum Syn, & desertum Pharan idem sunt. quod patet, quia dicitur hic, quòd Cades est in deserto Pharan, & infra capit. 20. dicitur quòd est in deserto Syn. nec valet si aliquis dicat, quòd duplex est Cades. nam infra trigesimotertio capit. narrantur omnes castrametationis Israelitarum per desertum, sed non ponitur ibi Cades, nisi semel; & hoc in deserto Syn. Etiam satis patet, quòd ista duo deserta sint idem, quia desertum Syn est a parte Meridiana terræ Chanaan, vt patet infra capitulo trigesimotertio, desertum autẽ Pharan eodem modo, vt patet Abacuc, capitulo tertio, scilicet, Dominus ab austro veniet, & sanctus de monte Pharan.

Item sciendum, quòd Cadesbarne, & Cades deserti Syn sunt idem: quod patet, quia Israelitæ dicuntur aliquando fuisse in deserto Syn in Cades, vt patet infra vigesimo, & trigesimotertio capit. & aliquãdo dicuntur fuisse in Cadesbarne, vt patet Deutero. cap. 1. sed solum fuit vnica mansio dicta Cades. ergo eadem est Cadesbarne, & Cades deserti Syn. Item patet, quia exploratores missi fuerunt de Cades deserti Syn, siue deserti Pharan, & illuc redierunt, vt patet hic in litera. sed Iosue, capitulo decimoquarto, dicitur, quòd missi fuerunt de Cadesbarne. ergo idem est Cadesbarne, & Cades deserti Syn, & Cades deserti Pharan, vsque ad istam mansionem ambulauerunt Israelitæ in anno secundo ad mensem quartum anni, vel quasi, vt supra dictum est. postea autem non potuerunt procedere, vsque ad annum quadragesimum, quia in principio illius fuerunt in Cades, vbi mortua est Maria soror Moysi, vt patet infra capitulo vigesimo. Maxima igitur mansio Israelitarum fuit in Cadesbarne: non quidem quòd semper ibi starent, sed vagabantur non procedentes vltra, & fuit tempus istud annorum trigintaseptem, vel quasi trigintaocto tollendo annum quadragesimũ, in cuius principio inde recesserunt, & primũ annum, in quo venerunt de Aegypto in mõtem Synai, & manserunt ibi, & quatuor menses, vel quasi anni secundi, in quibus venerunt a deserto Synai in Cadesbarne, s. non transeuntes vltra, & sic dicitur Deut. cap. 1. sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

Aliqui dicunt, q̃ exploratores recesserunt de deserto Pharan de mansione, quæ vocatur Asiongaber, & ambulauerũt 40. diebus, & cũ redierunt inuenerũt

Israelitas

Iſraelitas in Cadesbarne. Eſt autem Aſiongaber mã- F
ſio precedens Cadesbarne, vt patet infra 33.cap, ita ꝙ
Iſraelitę mutauerunt vnicam manſionẽ diebus illis,
quibus ambulauerunt exploratores luſtrantes terram
Chanaan, ſed ſupra declaratum eſt, ꝙ de manſione
Cades receſſerunt, & ad eãdem redierunt: aliter enim
neſciuiſſent redire in locum caſtrorum. Conſiderandum
ꝙ iſte locus vocatur Cades, & fons Maſphat, vt
habetur Gene.c.14. & iſta idem ſignant: dicitur enim
Cades, ideſt ſanctitas Hebraicè, qa ibi ſanctificatus eſt
Dominus educendo aquam de petra, vel puniendo
Moyſen, & Aaron, vt patet ĩ.20.c. ſ. hęc eſt aqua purgationis,
vbi purgati ſunt filij Iſrael contra Dominũ,
& ſanctificatus eſt in eis. vocatur fons Maſphat, quia,
vt aliqui dicunt, iudices terrę illius apud fontem illũ G
iudicabant, & ſic ſignificatur, ſ. Maſphat, ideſt fons iudicis,
vel vocat fons iudicij, quia ibi iudicati ſunt Moyſes,
& Aaron, vt patet infra 20.cap. & Deutero.3.cap.
Locutique eis, & omni multitudini. Ideſt exploratores locuti
ſunt eis, ideſt Moyſi, & Aaron, & omni multitudini.
Iſta locutio ſimul erat, quia cum exploratores
loquerentur Moyſi, & Aaron audiebat reliqua multitudo:
quia tamen ipſi principaliter loquebantur expreſſi
ſunt ipſi nominatim. hoc patet in ſupradictis, ſ.
quòd venerunt exploratores ad Moyſen, & Aaron, &
omnem cętum filiorum Iſrael. & tamen idem aduentus
fuit ad omnes. Quid autem locuti fuerint iſtis, dicendum
eſt, ꝙ fuit relatio eorum, quæ fuerant, & viderant H
in terra Chanaan. *Oſtenderunt fructus terræ.* Scilicet,
ficus, vuas, & malogranata, quia de his tribus portauerant,
vt patet ſupra. *Et narrauerunt dicentes.* Scilicet,
expoſuerunt legationem ſuam. immediate ſubditur.
Venimus ad terram, ad quam miſiſtis nos. Quamquam loquerentur
principaliter ad Moyſen, tamen iſta verba
dirigebantur ad eum, & Aaron, & totam multitudinem:
omnes enim eos miſerant, qa petente tota multitudine
Moyſes miſit illos, vt patet Deut.cap.1. & ſupra
declaratum eſt. *Quæ re vera fluit lacte & melle.* Ideſt
ſecundum veritatẽ terra iſta fluit lacte, & melle, quaſi
dicat, Deus ſępe dixerat, ꝙ volebat nos introducere
in terram fluentem lacte & melle, & quãtum ad hoc,
dicebant exploratores, verum eſſe. nam re vera fluit
lacte & melle, ideſt ſine aliqua fictione in veritate ſic I
eſt; hoc autem dixerunt exploratores: non quidẽ Caleb,
& Ioſue, ſed alii decem, vel aliquis de eis. nam ipſi
detraxerunt terrę, ſed non Caleb, & Ioſue: verba tamẽ
quæ ſequuntur ad detrahentes pertinent. Et primo
confeſſi ſunt veritatem de terrę ſtatu, vt magis crede-

Narratio cõditionis terrę Chanãa, & populorum.

retur eis, quando inciperent murmurare. *Vt ex his
fructibus cognoſci poteſt.* Ideſt ex quantitate exceſſiua:
non enim probauerunt per multitudinem, quia paucos
fructus attulerunt, ſed per inſolitam magnitudinem.
Nunquam enim tantę magnitudinis fructus viderant
Iſraelitę: vnde ſufficiebat vnam ficum attuliſſe,
aut vnum botrum, vel malogranatum, cum quodlibet
eẽt exceſſiuę magnitudinis, deſignãs terrę vbertatem:
in nulla enim terra ſaltem vnus botrus illorum
gigni potuiſſet, niſi eſſet pinguiſſima: ſufficienter er- K
go probabatur eſſe terram pinguẽ ex fructibus illis.
Nec tamen cõcluditur, quod ipſi dicunt, ſ. ꝙ terra re
vera fluat lacte & melle. nam ad hoc requirebatur, ꝙ
eſſent aliqui fontes habentes lac, & mel ꝓ loco aquarum;
ſed hoc nunquam fuit: ipſi tamen loquuntur ſecundum
metaphoram, ſ. ꝙ terra illa tãtę erat pinguedinis,
vt patebat ex fructibus, ꝙ videretur vere fluere
lacte & melle. *Sed cultores fortiſſimos habet.* Hic incipiunt
detrahere terræ, ſ. ꝙ quamquam eſſe terra fluẽs
lacte & melle, tamen non expediebat eis ire illuc, qa
erant cultores fortiſſimi, ideſt habitatores, quibus nõ
poterant eſſe ęquales ad pugnandum. Cultor enim
æquiuocum eſt ad amatorem; honoratorem, ſiue decoratorem,
agricultorem, & habitatorem, quia omnia
iſta ſignificat iſtud verbũ colo. ſic dicit Ebrardus.

Cultor æquiuocum.

Agros, rus, formam, ſuperos colit atque parentes.
Hos arat, hoc habitat, ornat, honorat, amat.

Accipitur aũt hic cultor ſolũ pro habitatore. ſicut dicimus
colonũ aliqñ habitatorem, vt patet Exo.ca.12.
ſcilicet, quòd ſiue ſint peregrini, ſiue coloni, quòd faciant
phaſe, & vocantur coloni habitatores. *Et vrbes
grandes, atque muratas.* Iſtud erat aliud impedimentum,
ſcilicet, ex multitudine habitatorum, & robore præſidiorum.
nam quia dicitur, quòd erant vrbes grandes,
colligitur eſſe multos habitatores terrę illius, qa vero
dicitur eſſe muratas: innuitur quòd erant fortia præſidia:
ideo quamquam poſſent præualere Iſraelitę cõtra
gentem robuſtiſſimam, tamen non poſſent præualere
contra fortes muros. *Stirpem Enach vidimus ibi.*
Hic ponitur aliud impedimentum ingrediendi, ſcilicet,
quia viderant ibi homines de genere giganteo, &
illi ſicut cęteris hominibus corpore maiores ſunt, ita
& viribus robuſtiores, & animoſitate præſtantiores, ſed
cum quibus Iudęi pugnare, nequaquam poterant, ſed
magis comparati eis videbantur, vt locuſtę, vt patet ĩ.
iſti autem de genere Enach erant tres viri, ſ. Achimã,
& Siſai, & Tolmai, vt patet ſupra, quos viderunt exploratores
in Hebron. & iſta eſt cauſa, quare ſupra dicebatur,
ꝙ aſcenderunt in Hebron, & viderunt ibi ſtirpem
Enach; non eſt hic Enach nomen proprium viri,
ſed commune, ſignificans gigantem, vt ſupra declaratum
eſt. & iſtud maxime terrebat eos, quia non poterant
pugnare contra viros tantæ magnitudinis.
Amalech habitat in Meridie.

Quare hic fit mentio de habitatione Amalechitarum, & aliorum populorum. Quæſt. XL.

Hic ponuntur alia impedimẽta ad introeundum in terram illam, ſcilicet, propter habitatores,
quia non permitterent ingreſſũ.
Diceret enim aliquis, ad quid ponitur hic
de habitatione Amalechitarum, & aliorum populorum,
quia nihil ad propoſitum. Forte aliquis reſpondebit,
ꝙ cum hic agatur de terra Chanaan, & in illa
habitarent ſeptem populi, ponitur de habitatione cuiuslibet
eorum.

Sed hoc non ſtat, quia non ponitur hic de ſeptẽ populis,
ſed de quatuor, ſ. de Hethęis, Iebuſęis, Amorrhęis,
& Chananęis. Item quia hic ponitnr de habitatione
Amalechitarum, ſed Amalechitę non erant de
populis Chananęorum, nec habitabant in terra Chanaan.
ergo non ponitur ad deſignandum habitationẽ
populorum terrę Chanaan. Sed dicendum, ꝙ ponitur
ad ſignandum difficultatem introeundi in terrã
Chanaan, quia ſi illuc ingrederentur Iſraelitę, oportebat
ingredi per latus Orientale, vel Meridianum, aut
Septentrionale. nam per Occidentale ingredi nõ poterant,
cũ eſſet Mare Mediterraneum terminus Occidentalis
terrę Chanaan, vt patet Deut.c.11. & & Ioſ.
c.1. ipſi tamen non habebant rates ad nauigandũ. ergo
oportebat per alterum de tribus lateribus introire:
probãt autem exploratores eſſe difficile, quia in quolibet
latere iſtorum erant hoſtes duriſſimi: & primo
probant de latere Meridiano dicentes, Amalech habitat
in Meridie, i. non poteritis ingredi per latus Meridianum,
quia ibi habitant Amalechitę. nam iſti erant
primi hoſtes Iudęorum, qui pugnauerũt ꝯ eos in Raphidim.
vt patet Exo. 17.c. & pręualuit Iſrael, atq; cõfregit
Amalechitas. Nunc ergo magis mouerent ad
perſequendũ Iſraelitas, & reſiſtẽdũ eis, ꝗ aliç gẽtes. &
ſic factũ eſt, qa cũ poſt paucũ facta murmuratione, &
data

data sententia Domini contra murmuratores, cum voluissent ascendere Israelitę in terrā Chanaan: descē derunt Chananęi, & Amalechitę de mōtibus, & percusserunt Israelitas occidentes multos ex eis, vt patet sequen. cap. Dixerunt autem primo de Amalech, qa latus propinquum ad ascendendū erat Israelitis apud terram Amalechitarū, cum essent in latere Meridiano, s. in Cadesbarne, & in latere illo habitabant Amalechitę. *Hethæus, & Iebusæus, & Amorrhæus habitant in montanis*. Hic ponitur impedimentum a latere Septētrionali, s. ꝙ non possent Israelitę ingredi per illud. qa habitabant ibi Hethęi, Amorrhei, & Iebusęi, & non solum isti, sed etiam Pherezęi, vt patet Iosu. ca. 11. s. & Amorrhęum, atque Hethęum, & Pherezęū, & Iebusęum in montanis. dicuntur autem esse montana magis ad partem Septentrionalem terræ Chanaan, quā ad Meridianam, vt declaratum est, Ios. cap. 11. & versus istud latus, atque ad Orientem habitabāt isti quatuor populi, qui non permitterent Israelitas ingredi p illam partem. *Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis*. Hic ponitur impedimentum introitus a parte Orientali, s. ꝙ habitabant isti Chananęi, & isti erant populi fortes, qui non permitterent transire Israelitas; & patet hoc, quia Iordanis erat in parte Oriētali terrę Chanaan, vt habetur. ꝟ. 32. & 34 cap. Chananęi ergo habitantes ibi erant Orientales, & dicitur, ꝙ habitant iuxta mare, & fluenta Iordanis. Mare potest accipi dupliciter. Vno modo pro mari Mediterraneo Occidentali, & tunc erat sensus, ꝙ Chananęi habitabāt in parte Orientali terrę Chanaan, & perueniebat etiam habitatio eorum ad Occidentē apud mare Mediterraneum. & iste sensus patet Ios. 11. cap. cum dr̄. Chananęum quoque ab Oriente, & Occidente, idest vocauit Chananęos habitantes in parte Oriētali terrę Chanaan, & in parte Occidentali: sed Occidens est apud mare Mediterraneum, vt supra probatum est. ergo apud istud mare ēt habitabant Chananęi. Alio mō accipi potest mare pro mari solitudinis, quod vocāt mare salsissimum, vel mare mortuum, vt patet infra 34. & Ios. ca. 3. Vel potest accipi pro mari Cenereth, & ista duo maria non sunt vere maria, sed lacus magni, & ambo sunt in parte Orientali terrę Chanaan, vt patet infra 24. cap. mare tamen solitudinis est in Oriente, vbi coniungitur Oriens lateri Meridiano, & mare Cenereth, est in latere Orientali, vbi ipsum coniungit lateri Septentrionali præallegato cap. & apud quodlibet istorum poterat dici, ꝙ erat Chananæus. nā Chananęi erant apud Iordanem, vt patet hic, & Iordanis erat apud mare salsissimum cum trāseat per illud declinans ad partem Meridianam, vt patet Ios. cap. 3. & sic qui habitabat iuxta Iordanem, habitabat iuxta mare. Etiam Iordanis est apud mare Cenereth, cū veniat a parte Septentrionali declinādo in Meridiem, vbi est Cenereth, & vt aliqui dicunt, & verum est, trāsit Iordanis per illud mare. ideo habitare apud Iordanem est habitare apud mare, & quāquam sensus superior sit verus, s. ꝙ Chananęi pertingāt a Iordane, qui est in latere Orientali, vsque ad latus Occidētale, vbi est mare, tñ magis accipitur hic pro mari Orientali, quod est apud Iordanem. *Inter hæc Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen*. Fuerant duodecim exploratores, & duo illorum secuti sunt Dñm, s. Caleb, & Iosue, decem autem murmurauerunt dicētes, quòd terra illa erat sibi difficillima ad capiēdum, & nequaquam capere possent. Alij autem duo nō murmurauerunt, sed magis prohibuerunt murmurantes. nam audito robore hostium, totus populus clamabat, ne illuc irent, & ꝙ dolerent exiuisse de Aegypto, vt patet seq. c. Caleb autē qui bonus erat, nec consenserat malitię aliorum exploratorum sedabat murmurationē.

Mare dupliciter.

A idem intelligendum est de Iosue, qm̄ ipse bonus erat vt Caleb, & reprimebat murmurantes. dr̄ ortū murmur populi cōtra Moysen, quia totus popolus maledicebat Moysi, quia eos eduxerat de Aegypto ad pugnandum cum tali gente, vel conquerebātur de ipso dicentes. cur eduxisti nos de Aegypto, vt moreremur in manu hostium? sicut murmurati sunt. ꝟ. 20. & 21. cap. *Ait ascendamus, & possideamus terram*. Ista sunt verba Caleb reprimentis murmur populi. & in hoc apparet, quid murmurati fuerint populares. nam ipse contraria dicebat popularibus: sed illi dixerunt, ꝙ nō ascēderent. quod patet, quia dixit Caleb, ꝙ ascenderent, & possiderent, i. ꝙ ascenderent ad terram illā ad possidendam eam. dicitur ꝙ ascenderent, quia terra illa
B altior erat, q̄ desertum Pharan, in quo ipsi erant: pergentibus enim ab Aegypto in terram Chanaan ascēdere est, & sic dictū fuerat supra exploratoribus, ascendite per partem Meridianam. *Quoniam poterimus obtinere eam*. Idest non debemus formidare, vel dubitare, ascendere ad gentem istam, quia poterimus ꝯtra eos. *Alij vero qui fuerant cum eo*. Idest alij exploratores, q iuerant pariter ad lustrandum terram Chanaan: & nō intelligitur de omnibus alijs, quia Iosue nō dicebat ista, quæ sequuntur, cum non murmurauerit, vt patet sequen. c. sed magis increpabat murmurantes: fit tamē mētio specialiter de Caleb, quia ipse erat principalior tunc, cum esset explorator Tribus Iudæ. Postea tamē de vtroque dr̄. vt patet sequen. ca. s. ꝙ Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua cum audierunt populum di-
C centem, ꝙ vellet reuerti in Aegyptum: vtrunque aūt voluit populus lapidibus opprimere. *Dicebant nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est*. Isti confirmabant murmur populi, s. ꝙ nullo modo possent acquirere terram Chananæorum. & dicitur, ꝙ non possent ascendere: non quidem ꝙ illuc ire non possent. sed quòd illuc euntes non proficerent. nam gens erat fortissima, & non possent pugnare cōtra eam, sed magis corruerent in manus illius. ascēdere autem, & nihil ascendendo proficere, æquiparatur ei, quod est non ascendere. *Detraxeruntque terræ, quam inspexerant apud filios Israel*. Debet istud casuale ordinari cum primo verbo, scilicet, detraxerunt apud filios Israel terrę, quam inspexerānt. detrahere est diminue-
D re, cum aliquis famæ partem alterius tollit, vt si quis nō possit totaliter alterius famam elidere, & conetur diminuere eam dicitur detractor, sic fecerunt isti, scilicet, quòd dixerunt de ipsa aliquod bonum, vtpote quòd flueret lacte & melle, & tamen voluerunt ei tollere quandam partem famæ, dicentes quòd terra illa habitatores suos deuoraret, vt patet immediate. & quantum ad hoc detrahere est, nec pōt accipi proprie detractio hic, nisi quantum ad istam partem. Inquātū vero dixerunt esse ibi vrbes muratas, & populum magnæ staturæ de genere Enach, non detrahebant terrę, quia in hoc non tollebatur fama illius, sed murmurabant contra Deum, vel contra Moysen, vt non ascenderent: & dicitur, quam inspexerant, quia isti qui mur-
E murabant erant exploratores, & viderant terram Chanaan.

Detrahere quid sit.

Dicētes terram, quam lustrauimus deuorat habitatores suos. Ista erat magna detractio, quia dicebant terram illā esse valde pestiferam, & quòd multi morerentur peste, quæ venerat super eos. quod autem ista pestis fuisset satis est probabile. nam si mentirentur isti exploratores, alij duo, scilicet, Caleb, & Iosue comprobarent eorum mendacium, cum vidissent terram, & tamen quamq̄ esset pestis ista non proponebant eam isti exploratores, nisi animo detrahendi. nam si voluissent proponere a principio proposuissent, cum dixerunt, quòd ipsa erat fluens lacte & melle, sed subti-

Deuorare habitatores quid.

cuerunt, vsque cum populus concitatus est murmurare, & tunc ad fauendum sententię populi, dixerunt terram esse pessimam, quia deuorabat habitatores suos.

Et forte de ista peste, q̄ venerat super Chananęos cum introierunt exploratores. dicendum esset, quòd Deus induxisset illam propter grauia peccata populi, qui omnibus immunditijs, & execrationibus traditus est, quousq; terra euomeret habitatores. sic patet Leuit. ca. 18. s. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolę terrę, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam; cauete ergo ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomuit gētem, quę fuit ante vos. Et ista pestis venerat propter bonum Hebręorū, vt haberent pauciores hostes, ipsi tamen imputabāt hoc malę dispositioni terrę, dicētes eam esse pestiferam, & ꝙ morerentur si illuc introirent.

An tempore quo iuerunt exploratores in terrā Chanaan esset ibi magna pestis, pp bonum Iudæorum.

Dicūt enim quidam Iudæi, ꝙ tanta erat occupatio indigenarum terrę illius circa funera propinquorū, & amicorum, ꝙ licet viderent exploratores in terra sua non curarent, sicut dictum est de Aegyptijs, qui tanto defunctorum primogenitorum tenebātur dolore, ꝙ videntes Hebręos recedere non petebant ab eis vasa aurea, & argentea, quę commodauerāt. & dr̄, ꝙ terra deuorabat habitatores suos, idest, ꝙ ipsa occideret eos subito. nam cum aliquis deuorat alterum transglutit eum subito; ita vt de eo nihil appareat, ita terra ista deuorabat omnes habitatores, s. subito occidendo eos, quod videbatur esse a pessima dispositione terrę. *Populus quem aspeximus proceræ staturæ est.* Ista est murmuratio ad non ascendendum in terram illā, & semper isti exploratores ampliant verba ad modū rhetoricorum, qui cum viderint auditoribus complacere, quod dicitur materiam exaggerāt. Primo enim non dixerant, ꝙ erat populus iste magnę staturæ, sed ꝙ solum viderant ibi quosdam gigantes in Hebron, & illi erant solum tres, vt patet supra in litera. & Iosu. c. 15. nunc autem ampliando dicunt totum populum esse procerę staturę, sed quantum ad omnes alios dicendum est, ꝙ non essent maioris staturę, q̄ Hebręi: possunt autem ista esse verba timentium, nam timentibus omnia maiora videntur, quàm sint. *Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach de genere giganteo.* Idest vidimus ibi quosdam gigantes, isti erant solum tres, de quibus supra dictum est, & propter eos vocabant totum populum procerę staturę.

Qui dr̄r de gn̄e Enach Monstrum quid dicat.

Dicuntur de genere Enach, idest de genere gigantum; & hoc declaratur in litera nostra, cum dicitur. de genere giganteo. vocauerunt autem istos monstra quædam: quia dicitur esse monstrum aliquid insolitum naturę, vt cum aliqua animalia nascūtur cum maiori membrorum numero, quàm alia eiusdē speciei nasci soleant, vel cum paucioribus membris; & istud est proprie monstrum.

Aliquando autem vocātur mōstra magis largè cū habent magnitudinem insolitam, licet in membris, quantum ad numerum non varientur a naturę consuetudine; & hoc est in gigantibus, qui vltra omnem consuetam magnitudinem nascuntur. Idem autē est propter insolitam paruitatem. nam tunc monstrum est, vt si aliquod animal nimis deficiat a magnitudine communi. sed magis vocatur monstrum pp excessū, quàm propter defectum, quia deficere a cōi magnitudine facile est, cum sit ex paruitate materiæ decisæ a generante: excedere tn̄ insolito modo maiorem potētiam requirit: ideo istud est magis insolitum. vnde magis dicitur de gigātibus, quòd sint monstra, quàm de hominibus valde paruis. in Hebręo dicitur. *Vidimus Nephilin.* Vbi nos dicimus mōstra, & dicuntur cadentes secūdum proprietatem Hebraicam. ratio nominis huius erat, ꝙ isti gigantes ita erāt magni, quòd videntes eos ex terrore cadebant.

F

Dicit autē Rabbi Salomon, ꝙ vocantur cadētes, qa gigantes erant de genere duorū Angelorū cadentiū de cęlo, s. Aza, & Azael. Sed hoc nihil est, qa Angeli gignere non possunt, cum non sint animalia, nisi referatur ad modum incuborum, & succuborum, de quo satis dictum est Gen. c. 6. *Quibus comparati tanquam locustæ videbamur.* Idest talis proportio magnitudinis videbatur esse inter ipsos, & nos, qualis est inter nos, & locustas, in quo significabat̄ magnitudo insolita illorū. Sed adhuc iste modus loquendi hyperbolicus est, qa non erat talis proportio gigantum ad Iudęos, qualis erat Iudęorum ad locustas. nam quilibet Iudęus erat maior millesies qualiter locusta, cum mille locustę simul non acciperent magnitudinem vnius hominis, sed nullus gigas erat millesies maior aliquo Iudęo: nullus enim homo vnquam tātus fuit, vt esset maior alijs hominibus saltem decies, nec quinquies: quāto magis ad tantam proportionem, nec erat possibile aliquem talem hominem esse, quia nulla anima posset vegetare tantam magnitudinem, & si Deus vellet alicui animę rationali tribuere tantum vigorem, vt vegetaret corpus, ita magnum in quantitate, iam illa excederet secundum substantialem perfectionem oēm animam, & non esset in specie humana: ideo nō pōt aliqua talis anima esse, nec aliquis homo tantę quantitatis, qui saltem per modicum tēpus viuere possit, vt si caro mille hominum coniungeretur ad faciendum vnum. Nec valet si aliquis obiiciat intelligi hic de locustis marinis, quę sunt valde maiores locustis, quæ depascūtur segetes. nam etiam de his falsum est, quia quilibet homo est maior plus, quàm decies qualibet locusta, sed nullus gigas est maior plus, quàm decies quolibet alio homine: ideo nō potest intelligi aliquo modo secundum literam, sed in parabola, s. ꝙ Iudæi comparati illis gigantibus erant quasi locustæ, idest erant valde parui, licet non ad talem proportionem.

Gigantes quare cadentes.

G

De magnitudine gigantum cōparatione ad Hebræos.

H

Quare dicantur exploratores venisse ad Moysen Aaron, & cætum filiorum Israel, & an peccauerint ista referendo. Quæst. XLI.

I

SED quęretur, quare dicitur, ꝙ exploratores venerunt ad Moysen, & Aaron, & ad omnē cętum filiorum Israel. Dicendum ꝙ de Moyse causa nota est. Primo, qa ipse erat princeps populi: ideo in omnibus debebat nominari, & preponi. Secūdo & pręcipuè, quia Moyses miserat istos exploratores, & pręceperat eis quid facerent, vt patet hic in litera. ideo ꝙ nunc venirent redituri rationem de eo, quod facerent, oportebat ꝙ diceretur, ꝙ venirent ad Moysen. De cętu filiorum Israel notum est, ꝙ fieri deberet mentio, quia licet Moyses ista faceret, non tamen illa faciebat propter se, sed propter populum, & pręponderabat totus populus, q̄ Moyses, quia nō erat populus propter Moysen, sed Moyses propter populum: ideo debuit nominari populus, licet præponitur Moyses, inquātum ipse erat princeps. Sed de Aaron quare hic nominetur non apparet causa, cum ipse nō esset princeps. Aliqui dicunt fuisse hoc, quia Aaron, & Moyses miserunt simul istos exploratores: ideo reuertebantur ad eos reddituri rationē. Dicendum ꝙ nō stat, quia solus Moyses misit istos exploratores, & patet, quia Deus illi soli hoc iussit facere, cum dicat s. in litera. Locutus est Dominus ad Moysen, mitte viros, qui considerent terram. Secundo, quia litera exprimit, ꝙ solus Moyses ista fecerit, s. fecit Moyses, qd Dominus imperarat, mittens viros, & postea dicitur, hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad conside-

K

considerandum terram. Tertio, quia si Moyses, & Aaron mitterent exploratores, ambo præciperent eis quid facerent, solus tamen Moyses præcepit, cum dicatur in litera. misit eos Moyses ad considerandum terram Chanaan, & dixit ad eos, ascendite per Meridianam plagam, &c. & sic solus Moyses misit illos, qa solus ipse præcepit eis quid facerent. Quarto & præcipuè patet, quia quando exploratores fuerunt corā Moyse, & Aaron, & populo, soli Moysi rationem dederunt dirigentes ad eum verba, s. narrauerunt dicentes. Venimus in terram, per quam misisti nos. & tamē si Aaron simul misisset eos cum Moyse, quia ipse erat nūc præsens, dirigerent verba simul ad eum, & Moysen: ad solum tamen Moysen locuti sunt: ideo solus Moyses miserat illos.

De Aaron autem dicendum, ꝙ hic fuit nominatus propter duo. Primo, quia post Moysen ipse erat principalior in toto populo, cum esset pontifex: ideo debuit expresse nominari. Secundo, & præcipuè fuit hoc, quia ex istis verbis exploratorum secuta est murmuratio in populo, in qua murmuratione multum fecerunt Moyses, & Aaron, vt auerterent illam, vt patet sequen. cap. ideo debuit fieri mentio hic de Aarō cum hic inciperent verba exploratorū, & ista est causa vera. nam in multis alijs nominatur Moyses, & tacetur Aaron, scilicet, quia res, quæ narratur nullo modo pertinet ad eum.

An exploratores peccauerunt hoc referendo, & in quo pecauerunt. *Quæst.* XLII.

SED quæretur de istis exploratoribus an peccauerint referendo ista quæ retulerunt?

Aliqui dicunt, ꝙ sic. Et patet primo, quia dicitur infra in litera. detraxerūt terræ, quam inspexerant apud filios Israel. detrahere tamen peccatū est. Secundo, quia isti terruerunt populum immittendo eis timorem; ita vt non auderent ire in terram illam, Deutero. 1. cap. scilicet, quo ascendemus? nuncij terruerunt cor nostrum dicentes. maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cœlum vsque muratæ.

Tertio, quia isti exploratores habuerunt prauā intentionem: vnde laudatur Caleb, qui è contrario habuit bonum spiritum, & secutus est Deum inducendo populum, vt ire vellent in terram Chanaan, sicut dicitur sequen. ca. s. seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quasi dicat, alij non habuerūt bonum spiritum, & tamen habere prauam intētionem peccatum est: ideo peccauerunt exploratores.

Quarto, quia Deus statim occidit decē de istis exploratoribus sequen. cap. sed hoc nō est, nisi pro peccato graui: ideo peccauerant nimis.

Quinto, quia isti murmurare fecerunt populū, sed qui præstat alteri scādalum peccat grauiter, & melius esset ei, quòd suspenderetur ei ad collum mola asinaria, & proijceretur in profundum maris, quàm quòd præstaret alicui scandalum, Matth. 18. quanto magis si quis scandalizet vnum magnum populum. sed ita fuit hic, quia isti murmurare fecerunt totam multitudinem: ideo nimis peccauerunt. patet hoc sequen. cap. scilicet, igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerunt contra eum omnem multitudinem detrahentes terræ, quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini.

Dicendum exploratores illos decem grauiter peccauisse, sed in quo verbo, vel facto peccauerint non est omnibus notum.

A Aliqui dicunt, ꝙ exploratores non peccauerunt. Primo, quia ipsi nō dixerunt aliquod falsum, vt patet ex verbis eorum. nam laudauerunt terram, dicētes ꝙ flueret lacte & melle: laudando autem illam non poterant peccare, quia fauebant Deo: dixerunt etiam ꝙ habebat cultores fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas, & quòd erant ibi filij Enachim, & habitabat Amalech in Meridie, Hethæus, Iebusæus, Amorrheus in mōtanis, & Chananæus iuxta mare. Sed omnia hæc sunt vera: ideo non peccabant ea referendo.

Secundo, quia cum obijcitur, ꝙ isti fecerunt murmurare populum, videtur fuisse sine culpa eorum, qa ipsi vera dicebant, & talia ad eos dicere pertinebat: iō si inde scandalizarentur populares non peccabāt ipsi;

B & patet hoc Deute. 1. quando Hebræi dixerunt, quo ascendemus: nuncij terruerunt cor nostrum. nam sequitꝰ ꝙ dixerint: maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cœlum vsque muratæ: filios Enachim vidimus ibi. sed hæc omnia pro quibus dicebant Hebræi se territos vera erant, vt nūc dictū est. ergo non peccabāt exploratores dicēdo ista.

Sed aliquis dicet, ꝙ peccauerunt, quia licet ista vera essent, debuissent potius illa tacere, vt non scandalizaretur populus, cum agnoscerent esse populum cordis pauidi, debet tamen valde caueri scandalum pusillorum. Dicendum ꝙ etiam loquendo ista non peccabant, quia Moyses illis hoc præceperat. nam iussit eis, ꝙ omnia ista explorarent, & tamē reddituri erant rationem de omnibus, quæ eis mandata fuerant, & hoc

C referendo illa: ideo dicendo hæc non peccauerunt. Istud patet, quia exploratores dixerunt hic quinque. Primum ꝙ terra fluebat lacte & melle. Secundum ꝙ habebat habitatores fortissimos. Tertio, ꝙ habebat vrbes grandes, atque muratas. Quartum ꝙ viderant ibi stirpem Enachim. Quintum quòd Amalech habitabat ī Meridie, Hethæus, Iebusæus, & Amorrhæus in montanis. Chananæus vero iuxta mare, nihil aliud est in verbis eorum, vt patet hic in litera. Sed omnia hæc ꝯsiderare iusserat Moyses, vt patet ex verbis eius supra in litera, s. cumque veneritis ad montes cōsiderate terram qualis sit, & populū, qui habitator est eius, vtrum fortis sit an infirmus, pauci numero an plures, ipsa terra bona, an mala, vrbes quales muratæ, an absque muris. Et sic apparet, quomodo applicari possint

D singula, quæ dixerunt exploratores ad ea, quæ præcepit illis Moyses. Nam primum, quod dixerunt, s. terram fluere lacte & melle, ptinet ad illud, quod dixit Moyses. considerate terram qualis sit. Secundum quod dixerunt, s. ꝙ habebat habitatores fortissimos, pertinet ad illud, quod dixit Moyses, s. & populum qui habitator est eius, vtrum fortis sit an infirmus. Tertium dictum exploratorum. s. habet vrbes grādes, atque muratas, pertinet ad id quod dixit Moyses. vrbes quales muratæ, an absque muris. Quartum dictum ipsorum, scilicet, stirpem Enachim vidimus ibi, pertinet ad id, quod dixit Moyses. populum qui habitator est terræ, vtrum fortis sit an infirmus: tamē Enachim sunt for-

E tissimi omnium hominum, & pro hac fortitudine nominauerunt eos exploratores. Quintum. s. Amalech habitat in Meridie ad illud idem pertinet, qa de habitatoribus terræ loquuntur: ideo nihil dixerūt hic exploratores, nisi id quod præceperat eis Moyses inquirere, & ita non peccarent obedientes præcepto.

Dicendum quòd exploratores peccauerunt, vt diximus supra, & fuit primo peccatum eorū, quia malo animo dixerunt, quicquid dixerunt, siue illud verum esset, siue falsum: sic innuitur sequen. ca. cum dr̄. Seruum meū Caleb, q plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terrā hanc. iste erat explorator: & dicitur plenus alio spū, quasi dicat, alij exploratores pleni erāt malo

malo spiritu, & istud erat, inquantum dissuadebāt populo transitum in terram Chanaan, quod erat contra voluntatem Dei: ideo etiam si bona dicerent, & terrā illam laudarent, dum tamen hac intentione agerent peccabant. Secundo, quia isti mentiti sunt, & hoc in multis. Primo, quia asseruerūt tam potentes Chananęos, ꝙ nullo modo Israelitę pręualerent contra eos, vt patet infra in litera, s. alij vero, qui fuerant cum eo dicebant. nequaquā ad hunc populum valemus ascēdere, quia fortior nobis est: pręualuerunt postea contra eum, ideo isti mentiti sunt. Secundò mentiti fuerunt imponendo falsa crimina terrę Chanaan, s. quòd esset pessimę habitationis, vt patet infra in litera, s. detraxerūt quoq; terrę, quā inspexerāt apud filios Israel dicētes. terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos. Tertio, quia circa illa, quæ viderant magnificabant vltra veritatem, id quod videbatur esse nociuū, aut distrahēs ab introitu in terram Chanaan. nam ibi erant quidam gigantes magni, quos timere poterant Hebręi, & tamen exploratores attribuerent eis maiorem quantitatem, quàm haberent. nam dixerunt ibi vidimus monstra quædam filiorum Enach, de genere giganteo, quibus comparati quasi locustę videbamur. sed hoc falsum est, quia nullus homo etiam recenter natus potest videri in comparatione alterius hominis, quasi locusta; sed hoc dicebāt isti ad terrendum. Quarto, quia etiam in hoc tacuerunt aliquid, quod poterat minuere timorem Iudęorum. nā si isti gigantes essent multi, possent rationabiliter timere Hebręi: erant tamen soli tres, vt patet supra in litera. sed isti tacuerunt numerum illorum, dicentes solum. vidimus ibi quędam monstra filiorum Enach, quasi innuerent istos esse multos: ideo peccabant. Quinto, quia asseruerant aliud falsum, s. omnes Chananæos esse maioris staturæ excellenter, quàm Hebręi, cum dixerint. populus quem aspeximus procerę staturæ est: Chananæi tamen regulariter non erant maiores corpore, quàm Aegyptij, & Hebræi, & alij populi illarum terrarum, & videtur ꝙ mentiti sunt isti magnificando staturam eorum.

Cum autem obijciebatur supra, ꝙ isti verum dixerunt in omnibus. Dicendum non esse sic, quia in multis mentiti sunt, vt dictum est. sed est considerandum, quòd in quibusdam verum dixerunt exploratores, in alijs autem falsum: ea enim quę dixerunt, antequam Caleb inciperet compescere murmur populi, vera sunt quantum hic in litera apparet. & illa allegabantur supra, vt dicta ab exploratoribus: alia autem dixerunt postquam incępit Caleb compescere populū murmurantem, & ista non sunt vera; & hęc habentur circa finem capituli, & sunt quę pręcedenti quæst. in contrarium allegata sunt, & sic intelligendum, quòd exploratores a principio incęperūt verum dicere: postea tamen vel videntes populum inclinatū ad aliud, vel propter aliam causam multa dixerunt falsa.

Cum autem dicebatur supra, ꝙ si murmurauerūt Israelitę audito, eo quod dicebant exploratores, non peccauerint exploratores, quasi dixerint vera in omnibus. Dicēdum falsum esse, quia multa falsa asseruerunt, sicut supra ostendimus; & in hoc mouebāt populum ad murmurandum: & patet hoc Deut. 1. cum dixerunt Israelitę, quo ascendemus? nuncij terruerūt cor nostrum, dicentes maxima multitudo est, & nobis statura procerior, vrbes magnæ, & ad cœlum vsq; muratę. Ecce duo erant hic falsa, primum quòd tota multitudo Chananęorum esset procerior in statura Hebręis; sed hoc falsum erat, nisi quantū ad illos tres gigantes, qui erant in vrbe Hebron, de quibus supra in litera. Secundum erat; quia dixerunt vrbes, vsque in cœlum esse muratas, quia licet hoc posset dici per

F hyperbolem ad signandum muros excelsos: tamē in ex modo loquendi voluerunt rem nimis magnificare, vltra id quod erat, in quo scandalizabant Hebræi.

Cum autem obijciebatur supra, ꝙ isti nihil dixerūt vltra id, quod Moyses ab eis petiuerat, falsum est, quia id quod petitum est dixerunt isti magis magnificando, s. Moyses petiuit considerari, an vrbes essent muratę, vel sine muris: isti autem dixerunt, ꝙ erāt vrbes muratę, vsque ad cœlum, quod erat aliquid vltra veritatem, etiam alia dixerunt, quę Moyses non petiuit, vt est illud infra in litera, scilicet, terra, quā lustrauimus deuorat habitatores suos. ideo non possunt excusari a peccato.

G *Quare dixerunt, ꝙ lacte, & melle manabat. Et quòd exploratores dixerunt aliqua, vt remouerent Iudæos a desiderio intrandi terram promissionis. Quæst. XLIII.*

ADHVC quæretur quando exploratores dixerūt, venimus in terram, ad quam misisti nos, quę re vera lacte & melle fluit. qua intentione hoc dixerunt?

Dicendum, ꝙ hic dixerūt exploratores aliqua, quæ erant in fauorem terrę Chanaan, s. ꝙ fluit lacte, & melle, & incitare poterat Israelitas ad volendum ire illuc, alia dixerunt quæ videbantur vera, tamē aliquo
H modo distrahebāt Iudęos a desiderio intrandi in terram Chanaan, & istud est cum dixerunt, cultores habet fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas, stirpem Enachim vidimus ibi. Ista tria aliquo modo erāt vera, & tamen distrahebant Israelitas a desiderio terrę Chanaan, quia ostendebant quandam difficultatem acquirendo illam. nam habitatores fortissimi defenderent eam, etiam vrbes muratas non possent irrumpere Iudęi, gigantes quoque valde nocerent eis, quibus erant viribus impares.

Dici autem potest, ꝙ ista dixerūt exploratores malo animo, s. intētione dissuadendi Hebręis introitum in terram Chanaan. Quod patet primo, quia dicitur sequen. ca. ꝙ Caleb plenus alio spiritu secutus est Dominū. in quo innuitur, ꝙ alij exploratores nō habuerunt talem spiritum, qualem Caleb, sed ille habuit bo-
I num: ideo alij exploratores habuerūt malum spiritū, scilicet, desiderium dissuadēdi Israelitis introitum in terram Chanaan. Secundo patet, quia dicitur infra in litera. alii vero, qui fuerant cum eo dicebant, nequaq̃ ad hūc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. & sic innuitur, ꝙ omnia quę ante hoc dixerāt eo animo dixerant, vt distraherent Hebręos a desiderio intrandi in terram Chanaan.

Sed obijcietur, ꝙ isti laudauerunt terram illam dicentes. ꝙ flueret lacte & melle. Dicendum, ꝙ hoc nō tollit prauam intentionem eorū, sed factum est propter duo. Primo, quia non poterant negare pinguedinem terrę: portabant enim secum fructus, qui ostēdebant illam pinguedinem: ideo non negauerunt illam. Secundo, vt magis suaderent populo, quod vo-
K lebant: non poterant autem suadere, nisi crederetur eis, si tamen omnia dicerent contra terrā Chanaan, forte essent suspecti, ꝙ odissent: ideo dixerunt aliquid ad laudem eius, & hoc fuit in principio, vt ea quæ postea dicerent in odium illius crederentur.

Quare primo laudem terræ Chanaan dixerunt, postea vero detraxerunt ei. Quæst. XLIIII.

ADHVC quæretur, quare istud de laude posuerūt ante cætera, quæ erāt in odium terræ Chanaan? Dicendū primo fuisse ad habendū fidē, quia si statim dicerent ea, q̃ pertinebant ad odiū, forte nō crederet

eis

eis continuantibus semper in eis, quę ad odium pertinebant: cum autem dixerunt istud ad laudem, acquisiuerunt sibi fidem pro sequentibus, quę dicerent. Secundo, quia oportebat aliquando dici istud, quod pertinebat ad laudem, cū portarent secum fructus ostendentes terrę laudem, & tamen non conueniebat dici istud in fine, quia intentio exploratorum erat concludere in odium terrę Chanaan, sed laudare eam erat contrarium huic: ideo non debebat dici in cōclusione, vel in prosecutione rationis, sed in principio. Tertio quia, qui suadet debet incipere a notissimis, cum in ipsis sit maior fides: nihil tamen poterat esse manifestius, quàm id quod exploratores in manibus portabant, s. pinguedo terrę Chanaan: ideo de illa dicere inceperunt. Quarto & præcipuè, quia videbantur in hoc respondere ad quęsita Moysi: ille enim dixerat, cumque veneritis ad montes, considerate terrā qualis sit. & quia istud erat primum, quod Moyses iussit inquiri, responderunt exploratores primo ad hoc dicentes, de pinguedine terrę, quia istud petebat Moyses, cum dixit. considerate terrā qualis sit, idest an pinguis, aut sterilis, licet illud postea magis declarabit.

Quid nuncij intendebant narrando habitationem Amalech, & aliorum. *Quæst.* XLV.

SED quæretur quid intendebant exploratores cum dixerunt: Amalech habitat in Meridię. Hethęus, & Iebusęus, & Amorrhęus in montanis. Chananęus vero iuxta mare.

Aliqui dicunt, ꝙ per hoc respondebant ad quoddā dictum Moysi, qui iusserat inquiri de habitatoribus terrę, an essent pauci numero, vel plures: ideo narrauerunt, qui essent omnes habitatores terrę Chanaan, & dixerunt esse istos, s. Amalech, Hethęum, Iebusęum, Amorrhęum, & Chananæum, quasi nulli alij habitarent in terra. Sed dicendum, ꝙ nō stat. Primo quia hic ponitur Amalech, & tamen Amalechitę nō habitabant inter terram Chanaan, sed extra illam. Secundo, quia non poterant esse isti omnes habitatores terrę Chanaan, quia in terra illa habitabant septē populi, s. Hethęi, Heuęi, Chananęi, Iebusęi, Amorrhæi, Gergesęi, & Ferezęi. hic tamen soli quatuor illorum ponuntur: non ergo intendebant isti ponere, quot & qui essent habitatores terrę. Tertio, quia si hoc intendissent exploratores ponerent habitatores in omnibus partibus terrę Chanaan, & tñ solum ponitur hic de quibusdam, qui nō sunt oēs partes terrę Chanaan: ideo non intēderunt hoc exploratores. Aliqui dicūt his non obstantibus fuisse illam intentionem exploratorum: & cum obijcitur primo, ꝙ Amalechitę nō habitabant in terra Chanaan, concedunt illud. sed dicunt, ꝙ exploratores nesciebant, an Amalechitę essēt pars quędam terrę Chananęorum, cum essent piuncti terrę Chanaan: ideo nominauerunt eos inter populos terrę Chanaan. Ad aliud quod obijciebatur de septem populis Chananęorum. dicūt verū esse fuisse septem populos: sed respondent ad hoc dupliciter. Vno modo, ꝙ exploratores nesciebant oēs populos terrę Chanaan: iō potuerunt credere illos solos quatuor esse; & ita asseruerunt. Alio modo dicunt exploratores sciuisse populos terrę Chanaan esse septē: noluerunt tamē exprimere omnes proprijs nominibus, quia intelligunt nomine Chananęi, quod est nomen generale ad omnes.

Sed dicendum, ꝙ ista non stant: cum enim dicunt primo exploratores credidisse Amalechitas eē de populis terrę Chanaan. dicendum non esse verū. Primo, quia apud oēs Israelitas certum erat, ꝙ Deus solū promiserat eis septem populos terrę Chanaan, qui sępe

A nominant, Exo. 3 & 4 & Deut. 7. c. & promiserat illos Deus Israelitis tradere, antequā exirent de Aegypto, Exo. 3. ita vt nullus posset de his dubitare, sed inter illos non est Amalech. ideo nō poterant exploratores credere Amalechitas esse de Chananęis. Secundo, quia ad exploratores pertinebat considerare diligēter omnia, quæ pertinerent ad terram Chanaan, quia ad hoc mittebantur. ꝙ tñ vnam regionem magnam, s. Amalechitarum, quę non erat de terra Chanaan, putarent esse de illa, magna ignorantia erat, quæ non pōt stare cum diligenti, vel mediocri, aut aliquali consideratione terrę.

Cum autē respondebatur, ꝙ isti putauerunt solum esse quatuor populos terrę Channan, qui nominant

B hic. Dicendum, ꝙ non stat. Primo, quia vt dictū est oēs Hebręi nouerant septem populos esse terrę Chanaan: non ergo poterant exploratores illud ignorare. Secundo, quia sic nō sufficienter ipsi explorassent terram, cum populi essent septem, & ipsi solos quatuor vidissent, & tamen diligenter considerare terram iuerant. Tertio, quia si istud dicerent, statim Moyses, & cęteri Israelitę scirent eos mentitos esse, & in nullo crederent illis, quia ipsi nouerāt esse septem populos Chananeorum.

Cum vero dicebāt exploratores sciuisse esse septē populos, sed nō expressisse oēs, quia intelligebāt eos nomine Chananęi. dicendum non stare. Primo, quia Chananaus accipitur dupliciter. Vno modo, vt est nomen vnius populi; & distinguitur contra alios sex po-

C pulos terrę Chanaan: aliqñ autem accipit, vt nomen generale, signans omnes populos existentes in terrā illa. Accipiendo secundo modo, bene intelligunt oēs populi nomine Chananęi, & tamen tunc Chananęus non distinguitur contra alios populos, quia significat illos, & tamen hic distinguitur Chananęus ꝯ Amorrhęum, Iebusæum, & Hethæū. ergo non accipitur, vt nomen generale, & sic erunt hic soli quatuor populi terrrę Chanaan. Secundo, quia non pōt accipi Chananæus, vt includit alios populos, qa tunc Chananęus occuparet totam terram Chanaan, & tamen ponitur hic, quòd Chananæus habitabat solum iuxta mare, & fluenta Iordanis: ideo oportet, quòd sit iste vnus specialis populus, cum habeat determinatum locum.

D Tertio, quia dato quòd isti possent nomine Chananæi intelligere alios populos, non facerent, sed potius exprimerent eos ex nomine, quia intēdebant incutere timorem Hebræis, vt non irent in terrā Chanaan, sed quanto plures populos habitatores terrę eis nominarent, tanto eos plus terrerent: ideo si intenderent nominare habitatores terrę Chanaan, omnes illos exprimerent, & nō solum istos quatuor populos. Dicendum quòd exploratores non intenderunt per hoc nominare omnes habitatores terræ Chanaā: immo neque aliquos illorum, sed solum ostendere difficultatem introeundi in terram Chanaan, & ad hoc nominauerunt illos populos, qui erant in lateribus terræ Chanaan, per quæ erat introitus, & quia omnes

E istæ erant gentes fortissimæ, innuebant quòd non erat possibile, aut saltem facile introire in terrā Chanaan. Et istud patet, quia solum nominauerunt hic illa latera, per quæ erat introitus, scilicet, Meridiē, & Orientem. nam ex alijs lateribus non poterat esse introitus: totum enim latus Occidentale terrę Chanaā circundabatur a mari magno infra 34. cap. latus vero Aquilonare erat maxime distans a loco, in quo nunc erant Hebræi, quia erant ad partem Meridianam terræ Chanaan, scilicet, in Cadesbarne, quæ est in latere Meridiano infra 34. capit. ideo per illud latus certum est, quòd non intrarent. manebant ergo duo latera, scilicet, Meridianum, & Orientale, per quæ Hebræi

possent intrare, & de istis ponitur difficultas intrandi, & ponuntur gentes, quę habitabant in istis lateribus. nam Amalechitę erant ad Meridiem: Ethęus autem Amorrhęus, & Iebusęus erant in montanis, quę sunt circa Meridiem terrę Chanaan contra Orientem, & contra Occidentem: Chananęus autem habitabat in latere Orientali, cū dicatur, ꝙ habitabat iuxta mare, & fluēta Iordanis. est aūt mare Sodomorū, vel aliud, qđ vocat̄ mare Cenereth, & vtrūq; est in latere Oriētali terræ Chanaan. ꝟ. 34. c. istę aūt gētes cū essent robustę impedirent introitum Iudęorum in terrā Chanaan. Et ista est vera causa, quare nominantur hic istæ solæ gentes de terra Chanaan, s. quia per istas solas erat introitus. Si autē per omnia quatuor latera esset ęqualiter facilis introitus, nominarentur omnes gentes, quę erant apud illa latera, & sic nominarentur omnes septem populi Chananęorum.

Quare nominauerunt Amalechitas, qui non sunt de terra Chanaan. Quæst. XLVI.

SED quęretur cū exploratores vellent designare ista latera terrę Chanaan, quare nominauerunt Amalechitas, qui non sunt de terra Chanaan? Dicendum, ꝙ hoc fuit, quia exploratores voluerunt hic ostendere difficultatem introeūdi in terrā Chanaan, & quia quędam difficultas præstabatur ad Amalechitis, nominati fuerunt illi; hoc autē erat, quia licet Amalechitę nō sint in terra Chanaan, sunt iuxta illam ad latus Meridianum eius, & cū nūc Hebręi venirent de Aegypto, vt intraturi essent in terrā Chanaan, quia veniebant per partem Meridianam, oportebat, ꝙ transirent per terram Amalechitarum, sed Amalechitę resisterent eis ad transitum, quia erāt hostes eorum, & iam iterum pugnauerant cōtra eos, Exo. 17. c. ideo ponuntur Amalechitę, quasi aliquod impedimentum ad intrandum in terram Chanaan.

Et non est intelligendum, ꝙ exploratores dixerint Amalechitas esse intra terrā Chanaan: sed dixerunt Amalech habitat in Meridie, idest ad partē Meridianam iuxta terram Chanaan, sed non intra terram ipsam. & ista est causa, quare prius nominauerunt hic Amalechitas, quàm aliquos de populis Chananęorū: non quidem quasi ipsi essent amici Chananęorum, vel adiuuare vellent eos contra Israelitas, sed quia ad transeundum in terram Chanaan, ituri erant per terram Amalechitarum, resisterent illis in primis Amalechitæ. & ita factum est, quia sequenti die post hoc facta murmuratione cęperūt Hebręi ire in terrā Chanaan, & in ipso die occurrerunt eis Amalechitæ occidentes multos de ipsis sequen. c.

Propter quid insurrexit murmur in populo, quia nuncij adhuc nihil ad hoc incitans dixerant. Et quòd quatuor difficultates intrandi in terram Chanaan videbantur. Quæst. XLVII.

QVAERETVR cum post predicta verba exploratorum dicatur. inter hęc Caleb compescēs murmur populi, qui oriebatur: quō erat istud murmur: vel vnde insurrexerat, quia nondum dixerant aliquid exploratores, propter quod populus murmurare deberet? Aliqui dicunt, ꝙ hic est anticipatio: nō enim fuit murmuratio aliqua, quousque exploratores dixerunt omnia verba sua, q̄ habentur in hoc cap. & murmuratio facta est sequen. cap. cum dicatur in principio eius. igitur omnis turba vociferans fleuit, & tunc erat aliqua causa murmurādi, quia exploratores dixerant multa contra terram illam, quę habentur hic in litera.

F Dicendum, ꝙ non est hic anticipatio, sed rectus ordo. Primo, quia ex modo loquendi apparet cum dicatur inter hęc Caleb compescēs murmur, idest donec fierent, vel dicerentur incępit murmur, & illud compescebat Caleb. Secundo, quia necesse est dici, quòd ante expleta omnia verba exploratorū incępit murmur. Et patet quia statim post verba Caleb sequitur obiectio aliorum, s. alij vero qui fuerant cum eo dicebant, nequaquam ad hunc populum valemus ascendere. & sic Caleb incępit compescere murmur, antequam exploratores dicerent omnia, quę habent̄. ꝟ. in litera. Tertio, quia non potest poni esse eadem murmuratio, quę habetur hic, & in principio sequen. cap. Primo, quia dicitur hic, ꝙ oriebatur murmur contra

G Moysen, & sequen. ca. dictum est, ꝙ murmurati sunt contra Moysen, & Aaron. Secundo apparet ex modo locutionis, qa hic innuitur, ꝙ incipiebat murmur, cum dicatur murmur populi oriebatur, sed sequenti ca. innuitur iam esse magnum murmur, cum dicitur. Igitur omnis turba vociferans fleuit nocte illa. Istud tamen est maximum in murmure, s. ꝙ totus populus murmuret, & non quidē voce summissa, sed clamando, & vociferando: fuit ergo principium murmuris istud, quod hic compescebat Caleb: deinde autem exploratores dixerunt alia deteriora contra terrā Chanaan, & tunc creuit murmur, & vociferatus est totus populus, vt dicitur sequen. cap. non ergo fuit hic anti-

H cipatio, sed rectus ordo, & verè incępit murmur antequam exploratores dicerent omnia verba, quæ habentur in hoc cap.

Sed tunc manet dubitatio, quę prius, s. quomodo potuit insurgere murmur, cum exploratores nondū dixissent aliquid, propter quod populus deberet murmurare? Dicendum ꝙ istud fuit propter cor pauidū Iudęorum: paucis enim auditis statim turbabantur. vnde cum dixerint exploratores, ꝙ regio illa habebat cultores fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas conterriti fuerunt Hebręi: nam ponebantur hic quatuor difficultates ad intrandum terram Chanaan. Prima, quia dicitur, ꝙ habebat cultores, idest habitatores fortissimos, & quia tales erant fortiter repugnarent Hebræis, vt non intrarent in terram suā. Secun-

I da erat cum dicitur. vrbes grandes, atque muratas, in quo innuitur, ꝙ non possent eas capere Hebręi, qa cum magnę essent, habebant multos habitatores, qui eas defenderent, & cum essent valde muratę nō essēt faciliter expugnabiles. Tertia erat, s. stirpem Enachim vidimus ibi, & tamen Enachim, idest gigātes magnū timorem eis inferrent. Quarta erat, s. Amalech habitat in Meridie, &c. vbi nominantur populi illi, per quos oportebat esse introitum, & erant fortes, nimisque resisterent Hebręis. ideo omnia hęc tantam difficultatem ingerebant Hebręis, ꝙ verisimiliter possent pro his murmurare. Item patet istud apertius Deut. 1. vbi ista sola ponuntur, & tamen Iudęi dicunt se propter hęc territos, s. quo ascendemus. nuncij terruerūt cor nostrum, dicētes maxima multitudo est, & nobis

K statura procerior, vrbes magnę, & ad cęlū vsque muratę: filios Enachim vidimus ibi. & sic nuncii p ista sola verba terruerant eos, licet postea plura dixerūt, per quæ creuit terror, scilicet ea, quæ habentur, vsque ad finem. cap.

Quid dicebant Hebræi murmurando. Quæst. XLVIII.

SED adhuc quęretur quid erat istud, quod Israelitæ dicebant murmurātes. Dicebant, ꝙ multa erāt, licet tēderent ad diuersa: aliqn̄. n. dicebāt, impossibile esse, ꝙ p̄ualerēt ꝯ Chananęos: iō ꝙ nō expediebat ire illuc, & istud est primum, qđ dicebant, vt colligitur

colligitur ex verbis Caleb: nam dicitur, ꝙ Caleb cõpeſcebat murmur populi dicens. aſcendamus & poſſideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. non tamen faceret hoc ad propoſitum murmuris, niſi murmurantes dicerent, quòd non expediebat ire, quia non poterant obtinere terram. hoc igitur eſt, qđ dicebant. Secundo patet, quia poſt verba Caleb ſequitur, ꝙ alii dixerunt, nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt. ſed conſtat, ꝙ hoc dicebant in fauorem murmurantium, & contra Caleb compeſcentem murmur. igitur murmurãtes illud dicebant. Aliud quoque dicebant, ſ. Deus odit nos, ideo vult, ꝙ eamus in terrã Chanaan, vt pereamus, ſic dicitur Deut. 1. ſ. murmurati eſtis in tabernaculis veſtris, atque dixiſtis, odit nos Dominus, & iccirco eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet in manu Amorrhei atque deleret: iſta eſt praua murmuratio cum aſſerant, ꝙ Deus eos oderit, Deus tamen nihil odit eorum quę fecit Sap. 11. etiã innuebant, ꝙ Deus non poterat occidere eos aliter, aut alibi, niſi per manum Amorrhęorum, quod nefandum eſt cogitari. Alii autem murmurabant aliter dicentes. vtinã mortui eſſemus in Aegypto, & non in hac vaſta ſolitudine, vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram iſtam. ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi noſtri ducantur captiui ſequen. ca. & ſic varie murmurabant, ſecundum ꝙ incidebat eis varius affectus, & nulla expreſſio verborum ſufficiebat magnitudini doloris ſui, ideo oportebat, vt varie loquerentur, nũc vno modo, nunc alio.

Quomodo murmurauerunt contra Moyſen, & quare. Quæſt. XLIX.

ADHVC quęretur quomodo dicitur hic, ꝙ murmurati ſunt contra Moyſen, & quare contra Moyſen? De primo aliqui dicunt, ꝙ non fuit murmuratio contra Moyſen, ſed contra Deum, quia dicitur Deut. 1. murmurati eſtis atq; dixiſtis odit nos Dominus, & iccirco eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet nos in manu Amorrhęi.

Dicendum, ꝙ ſiue verba directe dicerentur contra Deum, ſiue contra Moyſen ſemper erat murmuratio contra Deum, quia Moyſes non erat, niſi vt miniſter Dei, & nihil faciebat, niſi quod Deus iubebat. Sic. n. dixit Moyſes iterum cum murmurarent Iſraelitę ꝯ eum, & contra Aaron infra 16. ſ. quid eſt enim Aarõ, vt murmuretis contra eum? quaſi dicat, ipſe nihil eſt, & murmuratio veſtra non eſt ꝯ eum, ſed contra Deũ. Adhuc tamen dicendum, ꝙ hic dicebantur murmurare Iſraelitę ꝯ Moyſen, quia verba ſua dirigebant cõtra eum, & hoc faciebant propter duo. Primo quia licet voluntas ſua eſſet praua contra Deum, tamen forte nõ audebãt loqui ꝯ ipſum, timentes eum, ſed Moyſen non timebant, ideo contra eum loquebantur. Secundo potuit eſſe hoc, quia hoc malum totum, quod patiebantur Iſraelitæ putabant eſſe a Moyſe, nolebãt enim ꝙ egreſſi de Aegypto veniſſent in hanc ſolitudinem, Moyſes tñ eduxerat illos de Aegypto, & induxerat in hanc ſolitudinem, ideo indignati in eũ murmurabant contra ipſum. Adhuc quęretur cum dicat, ꝙ alij dicebant, nequaquam ad hũc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt, an iſti peccauerint?

Dicendum ꝙ ſic. primo quia iſti erant ꝯ Caleb: ipſe enim Caleb compeſcebat murmur populi dicẽs. aſcẽdamus, & poſſideamus terram, qm̃ poterimus obtinere eam: iſti ẽ ꝯrio dicebant, nequaquam ad hũc populum valemus aſcendere. Secũdo, quia iſti qui hęc dixerunt erãt exploratores, cũ dicatur in litera. alii vero qui fuerant cum Caleb dicebant, nequaquam ad hũc

A populum valemus aſcendere, & tamen alii exploratores mortui ſunt, quia murmurare fecerant populum ſequen. cap. ergo peccabant in his verbis.

Sed obijcietur, ꝙ non peccarent, quia verum dicebant, ſ. quòd iſte populus fortior erat eis. ſic enim Deꝰ dixit Deut. 9. audi Iſrael, tu tranſgredieris hodie Iordanem, vt poſſideas nationes maximas, & fortiores te, populum magnum atque ſublimẽ, filios Enachim, q̃bus nullus poteſt ex aduerſo reſiſtere. vtrunque ergo iſtorum verum erat. ſ. quòd non valerẽt aſcendere ad populum iſtum, & ꝙ iſte populus fortior eis erat.

Dicendum iſtud verum eſſe, & tamen adhuc peccabant dicendo hoc, quia diffidebant bonitati Dei, & faciebant ipſum mendacem. promiſerat enim introducere eos in terrã Chanaan, & ſubijcere eis populos

B illos, ideo etiam ſi fortiores eſſent, nõ debebant timere, cum Deus mentiri non poſſet. Sic dicitur Deut. 7. c. ſ. ſi dixeris in corde tuo, plures ſunt gẽtes iſtę quam ego, quomodo potero delere eas? noli metuere, ſed recordare quæ fecerit Dominus Pharaoni, ſic faciet cunctis populis quos metuis.

Quid fuit iſtud detrahere de terra. Quæſt. L.

ADHVC quæretur, cũ dicatur ꝙ iſti detraxerunt terræ, quam inſpexerant apud filios Iſrael, quid fuit iſtud detrahere. Dicendum, ꝙ detrahere eſt diminuere famam, vel honorem alicuius, & hoc putãt quidam fuiſſe inquantum dixerunt exploratores, ꝙ il

C la terra habebat habitatores fortiſſimos, & vrbes grãdes. Sed dicendũ, ꝙ iſta aliquo modo pertinent ad incitatiuum murmurandi, vt ſupra declarauimus. ſed non pertinent ad detractionem, cum detrahere ſit famam vel honorem minuere, & tamen dicendo hoc non minuebatur fama terrę Chanaan, ſed potius extollebatur. ſ. quòd haberet habitatores fortiſſimos, & vrbes grandes atque muratas.

Eſt ergo intelligẽdum, ꝙ aliquod aliud malum, & falſum dicerent exploratores contra terrã Chanaan: hoc eſt, ꝙ terra illa erat mala ad habitandum, & ꝙ homines pauco tempore viuebãt in ea. iſtud patet, quia litera illud expreſſit, ſ. detraxerunt terræ dicentes. ter

D ra quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos. & ita iſtud dicentes detrahebant, & non in aliquo alio.

Quid intelligitur per terram deuorare habitatores ſuos. Quæſt. LI.

SED quæritur quid intellexerunt iſti dicendo, terra quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos. Aliqui dicunt, ꝙ intelligitur de mala complexione terræ, ita vt homines pauco tp̃e poſſent ibi viuere, & paterẽtur ibi peſſimas ęgritudines. Alij dicunt, ꝙ intelligitur de bonitate terrę, ſ. ꝙ terra erat tam fertilis, & opulenta, ꝙ ab omnibus deſiderabatur, ideo habitatores eius nunquam erãt in pace, ſed cum quidam eam poſſiderent, ſuperueniebant alij pugnãtes ꝯ priores, & eijciebant eos de regione, vel in ipſa occidebant eos. Alij di

E cunt, ꝙ intelligitur, ꝙ terra deuorabat habitatores, ſ. ꝙ oẽs qui in ea naſcebantur moriebantur in ea: tam bona enim erat, ꝙ nullus volebat exire, vel peregrinari ex ea, ideo qui ibi naſcebatur ibi moriebatur, & ſic terra deuorabat eum. Dicendum, ꝙ ſecunda iſtarum poſitionum non tenet. Primo quia exploratores dixerũt hoc ad malum, illud tñ pertinet ad laudem. ſ. ꝙ terra ſit tam bona, ꝙ homines concupiſcant eam. Secũdo quia non applicatur ad propoſitum, nã ſi ſuperuenientibus aliis expelluntur habitatores de terra, nõ diceretur terra deuorare eos, ſed potiꝰ euomere, ſ. expellere de ſe, quia deuorare eſt includere in ſe. ſic patet Leui.

18. ſ.

18.s.cauete ne terra vos euomat, cum paria feceritis, sicut euomuit gentem, quę fuit ante vos.i.expulit eā a se. Tertio, quia ēt si habitatores terræ ab aliis superuenientibus occiderentur in ea,& non eijcerentur de illa, adhuc non diceretur, ꝙ terra deuorat habitatores suos, quia hoc est, ꝙ terra aliquid faciat, quia qui deuorat aliquid facit: tñ hoc mō terra nihil faceret, sed hostes superuenientes, ideo terra non diceret deuorare habitatores. De tertia positione dicendum ēt, ꝙ non stat, quia dr̄ hic, ꝙ exploratores detraxerunt hic, & tñ dicendo istud non detraherent, sed potius laudarent, quia ad laudem terrę pertinet, ꝙ nemo velit exire de ea. Secundo, quia dr̄ deuorat habitatores, deuorare autem significat aliquod malum, sed ꝙ homo velit semper manere in aliqua terra propter bonitatem eius,& ibi vitam compleat, non est aliquod malum, quod terra ei facit, ideo non dicetur istud deuorare habitatores. Sed dicendum est primam positionem esse verā: asseruerunt enim exploratores, ꝙ terra illa erat malæ complexionis, & quòd homines ibi cito moriebantur,& ex pessima ęgritudine, & quia nō proueniebat hoc, nisi ex praua qualitate terræ, dicebatur terra deuorare habitatores.quasi ipsa eos occideret. Istud autem dixerunt exploratores, quia forte, quādo ipsi iuerunt in terram Chanaan erat ibi aliqua grauis pestis, in qua moriebantur plurimi: ipsi vero voluerūt istud attribuere malę qualitati terræ, quasi illa semper esset talis, & in hoc minuebant honorem illius, quia non erat istud verum.

Quare dixerunt homines esse staturæ proceræ,&c. Et quòd per hoc detraherent terræ. Quæst. LII.

SED dicetur cum addatur in litera: terra deuorat habitatores suos, populus quem aspeximus procerę staturæ est, ibi vidimus quędam monstra filiorum Enach: quomodo est verum, quòd dicendo hæc detrahebant terræ?

Dicendum, ꝙ istud non fuit detrahere, sed magis est laus quędam, licet non fuerit dictum ad laudem, nam ꝙ regio aliqua gignat homines magnæ staturæ laus eius est: etiam ꝙ gignantur in ea gigantes, siue filii Enachim, non est vituperium terrę, sed potius si terra non potest gignere, nisi homines paruæ staturæ, & viribus infirmos est ignominia terræ. Dicendum igitur, ꝙ non fuit istud detrahere terræ, sed erat incitare ad murmurandū, quia exploratores non intendebant detrahere terræ absolute, quasi iste esset finis ad quem loquebantur, sed finis erat, vt distraherent populum a desiderio eundi in terram Chanaan, quod facerent tā maledicendo terrę, quam ponendo difficultates possidendi eam, ideo aliquando detrahebant, sicut in verbo illo, terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos. Aliquando autem ponebant difficultates, sicut dicēdo populus quem aspeximus procerę staturę est, vidimus ibi monstra filiorum Enach. Et cum obijcitur, quòd in hoc detraxerunt terræ negandum est, quia id quod in litera dicitur, detraxerunt terrę dicentes, debet intelligi de litera sequenti, scilicet terra, quā lustrauimus deuorat habitatores suos, reliquum autem, quod sequitur non copulatur cum illo verbo detraxerunt, sed facit alias clausulas,& contextum p se.

Considerandum autem, cum dicitur populus quē aspeximus procerę staturę est, & quod sequitur. ibi vidimus monstra quędam filiorum Enach: putant quidam pertinere ad idem,& quasi vnum sit expositiuum alterius.s. vt per totum illud nihil significetur in se, nisi ꝙ viderunt quosdā gigantes in terra Chanaan: & tamē volēdo hoc magnificare, quasi plures essent

F gigantes, dixerunt populus, quem aspeximus, s. multi sunt isti gigantes, ita vt populus vocari possint. Dicēdum tamen magis consonare literę ꝙ sint duæ clausulę,& duo sensus distincti. Cū enim dr̄ populus quē aspeximus. intelligunt de tota gente Chananęorum, & illos dicunt generaliter procerę staturę. cū autem dicunt ibi vidimus mōstra quędam filiorum Enach: intelligunt solum de tribus gigantibus nominatis supra in litera. tamen non exprimūt numerum illorū. & patet ꝙ iste sit sensus, & non pręcedens, quia alias litera discordaret inter se, quia si vellent innuere tot gigantes esse ibi, vt populus dici possent, non diceret statim vidimus monstra quędā filiorū Enach, in quo significātur esse pauci. distinguere ergo ista voluerūt.

G *Quare dixerunt quòd Chananæi essent proceræ staturæ, cum tamen falsum esset. Quæst. LIII.*

SED nunc quęretur cum Chananęi gn̄aliter nō essent procerę staturę, neq; maiores Hebręis, aut Aegyptijs, vel alijs populis vicinis, quare dixerūt isti gn̄aliter populus quem aspeximus procerę staturę est? Dicendum ꝙ potuit primo dici ex intentione mentiendi, ad suadendum quod volebant, nam intendebant isti detrahere populum a desiderio eūdi in terram Chanaan: fieret autem hoc incutiēdo timorē,& ponendo difficultates, sed hoc maxime fieret dicendo, ꝙ oēs habitatores terrę Chanaā erant magnę staturę, quasi essent fortiores eis, ideo licet in hoc mentirentur, dicere illud voluerunt. Scdō
H potuit esse ex timore ipsorum explorator ū: timentibus enim oīa videntur maiora, & peiora q̄ sint, & qa exploratores cęperant timere Chananęos pp aliqua quæ viderant vel ęstimauerant, videbatur iam populus eis esse procerę staturę, licet in veritate nō esset.

An solus Caleb compescebat murmur. Quæst. LIIII.

ADHVC est dubium cum dicatur hic de Caleb ꝙ compescebat murmur, an solus ipse faciebat, vel etiam Iosue cum illo. Aliqui dicūt ꝙ solus Caleb, quia litera de illo solo expressit: ideo non est causa aliqua, vt nos subintelligamus etiā
I Iosue, quia eodē modo possemus subintelligere Moysen & Aaron, qui zelabāt pro Deo, & ita nulla firmitas maneret in scriptura. Secundo, quia cum dicatur ꝙ Caleb cōpescebat murmur, dicens ascendamus & possideamus terrā sequitur. alij vero, qui cū eo fuerant dicebāt: nequaq̄ ad hunc populū valemus ascendere, quia fortior nobis est, & ita innuitur ꝙ omnes alij qui iuerant cum Caleb ad explorandum dicebāt nequaquam ad hunc populum &c. Alij dicunt, ꝙ Iosue simul cum Caleb istud faciebat, scriptura tamen tacuit de Iosue, sicut quædā alia fiunt, quæ scriptura non refert,& ad hoc mouentur, quia Iosue nō poterat esse hic de ꝯdicentibus ipsi Caleb. ergo fauceret ei, compescens cum eo murmur populi. Dicendum ꝙ Iosue non cōpescebat nunc murmur populi,
K sed solus Caleb, sicut scriptura ipsum solū expressit. quia tamen confirmabatur cum dr̄, alij vero qui fuerant cum eo: non est intelligendum ꝙ Iosue fuerit de illis, quia illi incitabant populum ad murmurandum loquendo ꝯ Caleb: qui tamē de exploratoribus fecerunt murmurare populum, statim mortui sunt, vt patet seq.cap. Iosue vero non perijt, sed introiuit in terram Chanaan, ergo non murmurauit. vnde fuit hic medius, scilicet, neque murmurauit neque murmur compescuit.

Quare

Quare Iosue non compescuit murmur cum Caleb. Et quòd Caleb excellentius se habuit quam Iosue in pacificando. Quæst. LV.

SEd quæretur, quare Iosue non cõpescuit hic murmur, cum Caleb? Aliqui dicunt ꝙ compescuit, tñ scriptura non expressit, quia Moyses scripsit istud, & noluit ponere laudes Iosue, ne esset suspectus de falsitate, cum esset Iosue familiaris eius. Dicendum ꝙ nõ stat, quia pp hoc non taceret Moyses. Primo, q̃a istud in illis qui scribunt humanitus haberet locum, ꝙ de eis suspitio haberi possit, non aũt in illis qui diuinitus scribunt, sicut sunt prophetæ. Secundo, quia Moyses de seipso scribebat laudes, vt patet s̃. 12. ca. s. erat autẽ Moyses mitissimus super oẽs homines qui morabantur in terra, sed magis suspectum est, ꝙ quis de seipso laudes scribat, q̃ de quolibet alio. Tertio, quia Moyses statim seq. ca. scripsit de Iosue, ꝙ ipse simul cum Caleb compescerent murmur populi, sicut ergo ibi nõ tacuit, ita nec taceret hic. Alij igitur dicunt, ꝙ Iosue non compescuit nunc murmur populi cum Caleb, quia non erat pręsens, postea tñ in alia murmuratione, cum pręsens esset ipse, & Caleb compescuerunt, vel conati sunt cõpescere murmur populi. Alio modo potest dici, ꝙ Iosue ẽt nunc esset pręsens, quia non erat verisimile, ꝙ esset absens, cum oẽs exploratores venissent nunc ad exponendum ea quæ viderant, sed credi põt, ꝙ Iosue ẽt si nunc esset pręsens, non ausus fuerit ꝯdicere populo, vel forte expectabat super hoc iussionem Moysi. Caleb aũt forte erat in hoc animosior, ideo ille nihil aliud expectans statim compescuit murmur loquens ꝯ populum, postea vero in sequenti murmuratione Iosue factus aĩosior, vel forte cognita intentione Moysi simul cum Caleb opposuit se populo seq. c. Sed dicendum, negari non posse quin Caleb se habuerit excellẽtius circa istas murmurationes compescẽdas quam Iosue. Primo patet ex diuinis laudibus, Deus quippe laudauit eum super hac re, & non Iosue seq. ca. cũ dicitur. neq; quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam, seruum meum Caleb, q̃ plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, in quo laudat eum multipliciter. Primo, quia de eo solo loquiẗ nullũ ei adiungens in hoc. Secundo, q̃a vocat eum seruum suum, & hoc ad laudẽ magnã ptinet: sic. n. Deus, qñ voluit Moysen laudare super ceteros, vocauit eum seruum suũ dicens. at non talis Moyses seruus meus, qui in oĩ domo mea fidelissimus est pręced. ca. Tertio, quia dixit illum hẽre spiritum suũ, sed magna laus est, ꝙ quis habeat spiritum Dei, quia qui hẽt spiritum Dei filius Dei est ad Ro. 8. sed nihil excellẽtius est quam esse filium Dei. Quarto, quia Caleb non solum habuit spũm Dei, sed ẽt ad plenitudinem habuit illum cum dicaẗ. seruum meũ Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me &c. pauci aũt dñi spiritum Dei hẽre ad plenitudinem. Aliud aũt pertinẽs ad excellẽtiam Caleb fuit in diuinis promissionibus, quia non solũ Deus laudauit ipsum, sed ẽt promisit ei quandã partem terrę Chanaan sub iurõ. hoc innuiẗ in litera cum dr̃, inducam eum in terrã hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eã seq. c. sed magis patet Iosue 14. qñ Caleb petiuit a Iosue ciuitatẽ Hebron in possessionem, dicẽs ꝙ Deus promiserat eam illi cũ ait, da mihi mõtem istum quem pollicitus est Dominus mihi, te quoque audiẽte, in quo sunt Enachim, & vrbes magnæ atq; munitę si forte sit dñs mecum, & potuero delere eos, sicut promisit mihi: & sequiẗ. benedixit ei Iosue, & tradidit ei Hebron in possessionẽ, quia secutus est dominum Deum Israel.

Item colliguntur prędicta, quia nõ euasit solus Caleb de exploratoribus, sed etiam Iosue, & introiuit in

A terram Chanaan, & tamen nullę laudes ei a Deo sup hoc datæ sunt. satis ergo innuitur, ꝙ circa explorationem, & compressionem murmuris, atque resistentiã ad alios exploratores Caleb non solum excessit alios, sed etiã excessit ipsum Iosue, ideo circa ipsum Deus specialiter locutus est.

CAP. XIIII.

IGITVR vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysẽ, & Aaron cũcti filii Israel dicentes. Vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitu-
B dine: vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio; & vxores, ac liberi nostri ducantur captiui, nonne melius est reuerti in Aegyptum? Dixeruntque alter ad alterum. Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Quo audito Moyses, & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israel. At vero Iosue filius Nũ, & Caleb filius Iephonne, qui & ipsi lustraue-
C runt terram, sciderunt vestimenta sua, & ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt. Terra quam circuiuimus valde bona est. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte, & melle manantem. Nolite rebelles esse contra Dominum, neque timeatis populum terræ huius, quia sicut panem, ita eos possumus deuorare. Recessit ab eis omne præsidium, Dominus nobiscum est, nolite metuere. Cumque
D clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis filiis Israel.

Murmur populi pp exploratorum relationem.

Iosue & Caleb laudant terrã.

Ecc. 40. 1. Mach. 21.

IGITVR. Posita in superioribus exploratorum transgressione. hic agiẗ de totius populi murmuratione, & diuiditur in duo. primo quantum ad eorum desperationem. secundo quantum ad inconsideratam pręsumptionem ibi. *Et ecce mane*. Prima in duas. primo ponitur transgressio. secũdo transgressionis punitio ibi. *Et dixit dominus*. Circa primum. *Igitur vociferans omnis turba*.

E *Ordo murmurationis Hebræorum, Et quare Deus voluit Hebræos perire in deserto. Quæst. I.*

SCIENDVM, ꝙ ordo murmurationis fuit iste, ꝙ exploratores videntes terram detraxerũt de ea, dicentes ꝙ deuoraret habitatores suos, & potissime, ꝙ essent ibi viri de genere gigãteo, contra quos pugnare non possent. tũc populus timore compressus concitatus est in murmurationem, ipsi tñ nõ murmurassent, nisi propter exploratores. sic patet Deut. c. 1. s. odit nos dominus, iccirco eduxit de terra Aegypti, vt traderet in manu Amorrhęi atq; deleret. quo ascendemus? nuncii terruerunt cor nostrũ, dicẽtes maxima multitudo est, & nobis statura procerior,

rior, vrbes magnę, & ad cœlum vſque munitę. Fuit autem in populo primo murmuratio, & poſtea ſecutus eſt fletus, & dr̄, ꝙ omnis turba vociferans fleuit, quoniam non poterant tollere malum, quod imaginabantur. ad impotentiam autem ſequitur fletus. Sed in hoc euidenter apparet Hebręorum puſillanimitas, quia nondum viſo aliquo malo plorabant, & quod turpius eſt tota turba flebat, in quo, & infames ſunt. nam virum lachrymę non decent, niſi cum interdum ex amoris teneritudine erũpunt, vt in mortibus amicorum, ſed hę rarę quidem, & breuiter finiendę, ex timore autem, vel dolore lacrymari viros nefas eſt: nã ſi Amorrheis pręſentibus Iudęi vno quaſi impetu delerentur, lacrymandum non erat, q̃to magis cũ nõdũ aliqua hoſtilia pericula ſibi ingruerent. Nec.n. diffiteri poſſumus Iudęos illos valde ſeruilis fuiſſe cordis, & nimium puſillanimes: nunq̃.n. in virilem animoſitatem eruperant: ideo ad quęcunq; ęſtimata mala ſolo timore ꝯcuſſi, muliebriter lachrymas effundebãt. Et iſta eſt vna de cauſis, quare Deus voluit, vt tota illa gens periret in deſerto, nec introirent in terram Chanaan, qm̃ oẽs in ſeruitute Aegypti fuerant enutriti: ſerui aũt, quia ſub iugo dominorum ſunt, ſemper eis timendum eſt, & nunq̃ audent. Ideo neceſſe eſt, vt iſti naturaliter magis timidi ſint, quia in eis animoſitates dñorum frãguntur imperio, manente corde edomito ad obediendum, & ſuccumbendum, ideo ad opera bellica inepti ſunt, in quibus pręcipuè animoſitas requiritur. Si aũt Deus introduxiſſet iſtos Iſraelitas immediatę in terram Chanaan, vt exierunt de Aegypto, H ſ. poſt vnum annum, aut paulo plus: ita eſſent corde timidi, ꝙ nemo auderet ſtare ꝯ faciem Amorrheorũ: tenuit aũt Deus oẽs hos 40. annis in ſolitudine, & ibi mortui ſunt omnes, q de Aegypto exierant in aliq̃ra ętate. ſ. in 19. anno, & vltra, quibus ſucceſſerunt filij, & hi in deſerto ſub nullius fuerunt imperio, quadraginta annis, in quo animoſitatẽ receperunt, ſicut cętere gentes, q̃ in libertate naſcuntur, & tũc fuit ꝯueniẽs tempus ad introducendum eos in terram Chanaan, quia iam non ita formidarent faciem Amorrheorũ, vt patres eorum, q nondum viſis hoſtibus flebant. Et cum dr̄ hic, ꝙ tota turba fleuit. non eſt intelligendum vniuerſaliter. ſ. ꝙ nemo eſſet in toto populo, q nõ fleret, & murmuraret; nam Moyſes non murmurauit, I nec Aaron, ſed potius ꝯ eos fuit murmuratio, vt patet hic. Ioſue quoque, & Caleb non murmurauerũt, ſed magis populus murmurans eos lapidare voluit, vt patet immediate. Item quia oẽs murmuratores perierũt in deſerto, ꝯſtat tñ, ꝙ ſnĩa data hic ꝯ murmuratores non ligabat Leuitas, cum dicat. j. de hoĩbus numeratis a 20. annis, &. ſ. Leuitarum tñ nullus ſic numeratus eſt. Si tñ ipſi vniuerſal̃r murmurauiſſent perijſſent, ſicut cęteri, ideo non murmurauit totus populus, ſed quia maxima pars populi fleuit, dicunt̃ murmuraſſe omnes, vel tota turba. *Fleuit nocte illa.*

Quomodo intelligitur, quòd populus tota nocte fleuit. Quæſt. II.

Hoc põt intelligi dupliciter. Vno mõ, ꝙ tota nocte fleuit, & tota nocte vociferata eſt ſ. murmurauit. Alio mõ, ꝙ primo turba murmurauit, qñ venerũt exploratores, q̃a forte venerunt ipſi ſero paulo ante ſolis occaſum, & tunc propoſita legatione murmurauit totus populus, ſiue vociferatus eſt ex ira ꝯcitante, poſtea aũt in nocte ſequenti fleuerunt oẽs. Et iſte ſenſus eſt ꝯuenientior, quod patet, quia pręcedenti. c. dr̄ ꝙ cũ venerũt exploratores ortũ eſt murmur populi ꝯ Moyſen. deinde dr̄ hic. ꝙ in nocte fleuerunt, & iſte eſt ordo ſ̃m naturam,

F quia hoĩes conſiderantes mala ſua, ſi culpa alicuius vel malitia proueniant, primò exardeſcunt in iram contra eum, qui horum malorum cauſa eſt: deinde impetus ille irę ſoluitur in lachrymas, & ſi mala conſiderata auferri non poſſunt, luctus conſequitur in remedium, & iſte diutius eſt, ſicut ipſa conſiderata mala, & ſic Iſraelitę habita priori murmuratione contra Moyſen ceſſante illo impetu incęperunt lachrymari, & ex impotentia, & amaritudine cordis durauit eis fletus per totam noctem. *Et murmurati ſunt contra Moyſen & Aaron cuncti filij Iſrael.*

Alia murmuratio contra Moyſen & Aaron. Quæſt. III.

G Iſta eſt alia murmuratio ab ea de qua præced. cap. quia illa erat in principio legationis exploratorum. iſta autem fuit poſt fletum. Item illa fuit contra Moyſen ſolum: iſta autem contra Aarõ & Moyſen. ſic enim eſt conditio iratorum, vt quia impetus irę fortis eſt, diu manere non poteſt, ſed cũ ſemel incãduerit, atque per verba, aut vindictam, vel lachrymas effundatur, deficit. Si vero adhuc doloris ſuperſit materia, nouas reſumit vires, ita vt prius incandeſcens. Sic fecerunt Iſraelitę, quia cum primo ex forti impetu contra Moyſen murmurati fuiſſent, pauliſper impetus ille in lachrymas ſolutus eſt. iterũ autem poſt longum fletũ nondum exhauſto dolore, in iram incanduerunt aliam fortiorem quam prius murmurationem inchoantes. nam primo nondum H conſiderauerant omnia mala, poſtea autem ſuggerente dolore hanc duriſſimam reputantes ſortẽ, fortiſſime contra Moyſen, & Aaron murmurati ſunt, dicentes ſe velle reuerti in Aegyptum. & ſi forte aliquid durum eis locutus fuiſſet Moyſes lapidaſſet eũ tota turba, vnde ſupplex genibus aduolutus corã tota multitudine in terram ſe proſtrauit. idem quoque fecit Aaron, & quia Ioſue & Caleb aliqualiter repugnauerunt eis in ſermone hoc, dolore ſtimulati lapidare eos voluerũt, vt patet infra, & dicitur quod cuncti filij Iſrael murmurati ſunt, ideſt plurimi de multitudine eorum, ſed non omnes vt ſupra dictum eſt, & magis infra declarabitur. *Dicentes. vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & in hac vaſta ſolitudine.* Iſta ſunt verba I deſperantis & amari cordis: omnem.n. ſortem quantumcũque duram fęliciorem hac reputabãt: & forte motiuum eorũ erat, quia in Aegypto erant ſine bellis: nunc vero caderent manibus hoſtium. ſed hoc magis pertinet ad clauſulam ſequentem.

Quòd Iſraelitæ murmurauerunt, eo quòd cibos habebant nunc in penuria. Quæſt. IIII.

Dicendum ergo alio modo, ſ. ꝙ in Aegypto ſaturabantur Iſraelitę cibis: nunc vero habebant eos in penuria, & ſic murmurauerũt Exo. 16. cap. ſ. vtinã mortui eſſemus per manũ Dñi in terra Aegypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſatu- K ritate: cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud, vt occideretis oẽm multitudinẽ fame? Et non ſolũ fuit hoc cũ deficiebant eis oẽs cibi, ſed etiã poſtq̃ habuerũt manna. nam tunc dixerunt, quare nos feciſtis aſcendere de Aegypto, & adduxiſtis in mõtem iſtum peſſimũ, qui ſeri non põt, qui nec ficum gignit, nec vineã, nec malogranata, vt patet j. 20. c. idẽ 21. c. Sed errabant in hoc Iudęi: nã ſi moriendũ erat: melius erat eis mori in ſolitudine, q̃ in Aegypto: nam in ſolitudine erãt liberi: in Aegypto aũt magna premebãtur ſeruitute. quilibet aũt generoſus animus ſuper oẽ humanum bonũ libertatẽ deſiderat, ideo multo melius eis eueneral

nerat gloriosam, et si duram accipere mortem liberam, quam in seruili pace degere, sed totaliter erāt viri inutiles, ideo delicias ciborum Aegypti libertati, & omnibus honestis bonis preferebant. *Et in hac vasta solitudine.* s. vbi nullum solacium est, sicut dr̄ ĵ.20.c. cur eduxistis nos in montem istum pessimum, qui nec ficum gignit, nec vineam, nec malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum, & ĵ.21.c. cur eduxistis nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine. deest panis, non sunt aquę, anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Et dr̄ vasta solitudo, idest ampla, vel magna, quia Arabia quæ cōtinet a mari rubro vsq; Idumęam, & terrā promissionis, ante ingressum Hebręorum in terram Chanaā tota depopulata erat, est enim magna terra, quia in ea sunt omnes mansiones filiorum Israel preter mansiones, quas habuerunt ante mare rubrum, nunc autem desertū illud ex maiori parte populatum est, vt patet in libro de diuisione terrę sanctæ.

Vasta solitudo qd.

An Hebræi petierunt mori in hac solitudine. Quæst. V.

IN Hebræo habetur. *Vel in hac vasta solitudine.* Et tūc est alius sensus, s. ꝙ dicerent Hebręi. vtinam mortui essemus in Aegypto, vel moriamur nūc in hac solitudine, & non eamus ad hostes illos durissimos, & satis concordat litera sequens, s. vtinam pereamus, & nō inducat nos dominus in terram istam, & refertur istud mori ad presens, s. in hac solitudine. litera tñ nostra secuta est aliū sensum, quia verbum illud ponitur in preterito, s. mortui essemus, & pertinet ad Aegyptum de qua iam dudum exierant. Si aūt intelligerēt de solitudine dicerent de preterito, vel de futuro, s. vtinā moriamur in hac vasta solitudine, sicut dr̄ immediate, vtinam moriamur, & nō inducat nos Dominus in terram istam. Nicolaus aūt magis consentit literæ Hebraicę probans sic debere haberi, quia ĵ. dr̄, sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis, in solitudine hac iacebunt cadauera vestra, ex quo innuit, ꝙ petierunt mori in hac vasta solitudine. Sed nihil ex hoc ꝯ literam nostram sequitur, quia verum est, ꝙ Deus fecit Israelitis, sicut petierant, & ipsi petiuerunt in hac solitudine mori, non tñ in his verbis, sed per sequentia cū dr̄, vtinam pereamus, & non inducat nos dn̄s in terram istam. Sed tunc dicetur. qūo ergo stabunt istę literę cum hic petant non mori in solitudine, & immediate dicāt se desiderare mori ibi? R̄ndendum est, ꝙ isti sunt gradus desiderii f'm gradus malorum ęstimatorum ab eis, ideo dixerunt vtinā mortui essemus in Aegypto, & nō in hac vasta solitudine, idest melius nobis erat mori qn̄ eramus in Aegypto in seruitute, vel qn̄ Pharao venit ꝯ nos super mare, vt patet Exo. c.14. q̄ mori in hac solitudine, quia non affecti fuissemus tā duris, & assiduis malis, sicut passi sumus in hac solitudine, sed quia iam mori necesse est, vtinā pereamus, & non inducat nos dn̄s in terram istam, idest magis vellemus mori hic q̄ introire in terram Chanaan, vbi hostili manu cadamus. *Vtinam pereamus.* Idest vtinam moriamur nunc in hac solitudine. *Et non inducat nos dominus in terram istam.* Idest in terrā istā, de qua fit sermo: licet enim non viderint Iudęi terram Chanaā, tñ loquebantur de ea, demonstrantes tanquam præsentem, & hoc, quia presens sermo erat de illa.

Per istam terram quid demonstrabant Hebræi querentes. Et quare petierunt magis mori in deserto quam ingredi terram Chanaan. Quæst. VI.

VEL fit ista demonstratio ad intellectum, sicut dicimus. hic est vere martyr. nihil tamen demonstratur ibi ad sensum, sic etiam de relationibus

A est, quoniam quędam dicuntur relationes meditatæ, quæ non habent aliquod antecedens in voce, sed in intellectu nostro, sicut dixit Magdalena. Domine si sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego eum tollam. nullum enim antecedens posuerat, & relatiua plurima enunciabat, quoniam erat sibi notissimum antecedens in animo, & ita putabat ei esse notum, a quo quęrebat. de hoc Io.c.20. Istæ aūt relationes non fiūt, nisi ab illis, qui sunt passionati, s. multum amantes, vel nimis irati, & sic patet in his duob' exemplis, nam Magdalena nimis diligebat, Iudęi vero intense irati erant, & de his duobus modis ponit exemplum Alexander in doctrinali, scilicet.

Inuenies positum sine præcedente relatum.
Ipsa petenda mihi Iuno de pollice dixit,
B *Plorans Magdalena quærit si sustulit illum.*

Cum aūt Iudęi dicunt hic vtinam pereamus, & non inducat nos Dn̄s in terram istā, intelligebant ꝙ Deus duceret eos quasi violentos, nam f'm eorum voluntatem, nunquam illuc irent. hoc patet, quia pręcedebat columna nubis illos, & quocunq; dirigeret ibant, nec poterant tendere ad alia loca, cum nec quo eundū esset scirent, nec qua transeūdum foret. Si tñ Deus vellet mouere columnam versus Aegyptum, vt reuerterentur illuc, libentius illuc irent, quam in terram Chanaan, vel si manere vellet columna in solitudine, magis ipsi manere cuperent, q̄ tēdere ad Chananęos. Et desiderauerunt hic Iudęi mori dicentes, vtinam peamus ne inducerentur in terram Chanaan, quod licet
C irrationabile sit: tñ rationabilius est, quàm id quod s. dicebant, & patet ex his quę exprimūt, s. ne vxores, & filij ducantur captiui: existimabant. n. ꝙ eundo in terram Chanaam sibi necessario moriendum erat: pręeligebant ergo mortem in deserto, q̄ in terra Chanaā, quia in deserto oēs deficerent sine gladio hostili. inter Chananęos aūt viri bellatores caderent gladio, & viderent vxores suas, atq; filios duci captiuos, quod eis ad maximum dolorem erat, sed hęc omnia procedebant ex magna diffidentia, s. ꝙ Deus non posset eos eruere de manu Chananęorum. *Ne cadamus gladio,* s. ꝙ viri terræ illius inibunt ꝯ nos bella, sicut ꝯ inuasores, & cademus gladio ipsorum. *Et vxores atque liberi nostri*
D *ducantur captiui.* Magnus enim dolor erat hebręorum charissimas vxores, & dulcissimos filios post mortē eorum transire in manum alienorum, qui premerēt eos durissima seruitute, & abuterentur vxoribus eorū ad oēm turpitudinem: magis. n. eligerent, ꝙ ipsi morientes in deserto coram se filios, & vxores mori viderent, nullum vlterius prestolaturi dolorem, quàm ꝙ post mortem ipsorum magna illis manerēt supplicia in gente aliena, & hostili. *Nonne melius est reuerti in Aegyptum.* Quasi dicat nunquid non est melius redire in Aegyptum, & viuere ibi sub seruitute, qua olim premebamur, quā tolerare omnia mala hęc? quasi dicat, melius est. In hoc enim nimis dominum concitabāt ad iram, quia ei ingrati erant, & directe ipsum contēnebant. eduxerat eos de Aegypto, quod de maximis
E beneficijs erat, quia abstulerat durissimam seruitutē, ipsi tamen cum vellent reuerti in Aegyptum, contēnebant beneficium illud, ideo exosum habebant, & ingrati erant: nihil enim Deo pro hoc regratiabantur, sed potius volebant, quòd non eduxisset eos inde; non erat autem aliquid quo Deus magis cōcitaretur in iram, quam cum dicerent se velle reuerti in Aegyptum, ideo supra capitulo vndecimo, cum dixerant se recordari ciborum Aegypti: Dominus iratus contriuit eos plaga magna. Hic autem fuit maxima, quia pro hac murmuratione quadraginta annis fere manserunt in deserto, & omnes murmuratores gladio corruerunt.

Dixe-

Dixerunt alter ad alterum. constituamus nobis ducem, & revertamur in Aegyptum. Iste est iam gradus maioris malitię. nam ꝙ ipsi dicerent, nonne melius est reuerti in Aegyptum, erat ex quadam ira, & sub dubio proponebant, & sic interdum homines irati dn̄t aliqua, quę nullo modo facere intendunt, nec facerent etiam si nimis premerentur, velut cum dr̄ melius nobis mori est, q̄ sustinere hoc, & tn̄ præeligunt sustinere hoc, q̄ mori, aut vulnerari: nunc tn̄ Iudęi deliberatiue loquebantur inientes consilium de reuertēdo in Aegyptū, & dixerunt. constituamus nobis ducem. sciebant.n. ꝙ vbi rector non est, populus corruit: potissimè, quia multitudo non dr̄ vna, nisi secundum relationem ad aliquid vnum, & istud est dux, ideo vt esset vna multitudo, volebant sibi vnum præficere principem.

Quare dixerunt constituamus nobis ducem cum haberent Moysen. Quæst. VII.

QVAERET aliquis quare Israelitæ dixerunt constituamus nobis ducem? nam habebāt duces. s. ꝙ in qualibet tribu erat vnus maximus princeps, & ille vocabatur dux. sic patet supra c. 1. s. isti sunt nobilissimi duces. Nec obstat si aliquis dicat istos esse mortuos, quia licet morerent̄ filij succederent eis. Sed dicendum est, ꝙ isti erant 12. ad hoc autem, ꝙ populus totaliter vnus sit, requiritur vnitas principis, siue simpliciter vnius, siue per subordinationem multorum ad vnum, ideo oportebat aliquem constitui ducem. Sed obijcietur, ꝙ Moyses tūc viuebat, qui erat Dux eorum. quō ergo alium ducē eligere volebant? Respondendum est ꝙ Moyses erat dux datus a Deo, & per omnia sequebatur voluntatē Dei, sed existimabant Deum nolle, ꝙ redirent in Aegyptum, ideo non credebant, ꝙ Moyses cum eis ire vellet, alium igitur ducem volebant, vel forte dato, ꝙ Moyses ire vellet cum eis, non acciperēt eum in ducem, quia eis fuerat obuius increpās peccata eorum, & ante hoc contra ipsum murmurati fuerant, ꝙ eduxisset eos in solitudinem, ideo nollent eum in ducem habere, quia exosus erat. de alio igit̄ constituendo faciebant.

An Hebræi possent redire in Aegyptum, vt ipsi dicebant. Quæst. VIII.

QVAERET adhuc aliquis cum Hebręi dicāt hic velle reuerti in Aegyptum, an possent illuc redire? Et respondendum est, ꝙ non videbatur quomodo possent: etiam si totaliter super hoc deliberassent. Primo dicūt aliqui, quia nescirent viam, nam in deserto ipsi nesciebant moueri, nisi ad directionem columnę, antecedebat enim illos in via, vt patet supra c. 9. si tamen reuerterentur, nō antecederet eos, quia columna mouebatur iussu Dei, vt patet supra c. 9. & hoc, quia angelus domini mouebat illam, qui erat in ea Exo. 14. capi. Deus tamen non iubebat, quòd reuerterentur in Aegyptum. ergo columna non comitaretur redeuntes, ita vt redire nescirent.

Sed hoc non est nimis difficile, quia licet non esset via aliqua in deserto, tamen per vestigia sua priora redirent, quia orbitæ rotarum mostrarent viam, & limites facti ad transitum tantę multitudinis, & gregū, atque iumentorum.

Ideo aliter dicendū, ꝙ nō possent redire in Aegyptum propter defectum ciborum, quia solo manna cibabantur in deserto, sed hoc nō habebant, nisi Dei speciali priuilegio: cū esset cibus factus ab angelis, vt patet. ps 77. s. panē angelorū mādu cauit hō. ideo si isti

F rebelles essent repugnantes Deo in reditu ad Aegyptum, cibum non daret, vnde & fame confectos perire necesse erat. nulla enim gens cibos ministraret quia desertū habitatore carebat, & si ad aliquam gentem declinare vellent, sentirent eam sibi hostilem: ideo non erat eis remedium ad cibos. Item non poterāt ire in Aegyptum via qua venerant. nam per illam necesse erat quod transirent mare rubrum, cum venientes de Aegypto via eadem non potuissent transire, nisi aperto eis mari. nec erat hoc ex errore vię ita quod ipsi nescirent qua eundū esset. nam Pharao dixit. coarctati sunt in terra, & cōclusit eos desertum vt patet Exo. cap. 14. ergo non poterant transire nisi per mare, sed in reditu non pateret eis via per mare

G quia illud ex magno Dei miraculo fuit, qui eis tunc propitius erat, nunc autem iratus esset si reuerterentur, ideo nō aperiret mare, nec transire possent. Si aūt dicatur quod redire vellent per aliam viam, necesse erat, ꝙ declinarent ad gentes incognitas, sed omnes erant eis hostiles & non permitterent trāsitum, ideo erat impossibilis eis regressus. Sed dicēdum quod q̄q̄ Israelitæ deliberarent hic de regrediēdo in Aegyptū, nondum deposuerant omnem amaritudinem cordis, & concitationem spiritus, animi autem concitati interdum aliqua eligunt quę aut impossibilia, aut difficillima sunt, non considerantes difficultatis causas, & sic fecerunt isti. Ideo cum complerent consilium, & inquirerent magis particularia, inuenirent sibi esse impossibile redire in Aegyptum, ideo nec regredi in-

H choarent. sed cum magis eis de diuina clementia diffidendum videretur, morerentur vt infęlices in illa vasta solitudine, formidantes ascendere ad Chananęos. *Quo audito Moyses & Aaron ceciderunt proni in terrā coram omni multitudine filiorum Israel.*

Quare Moyses & Aaron ceciderunt in terram audito tali murmure populi. Quæst. IX.

ISTI duo erant maximi zelatores Dei contra populum rebellem, & competebat eis ex officio, quia erant principes populi, dirigentes tam in spiritualibus, quam in temporalibus. & dolebant maxime de hac murmuratione, & dicto Hebręorū,

I nunquam enim tale audierant, nec peius audiri posse credebant, ideo corruerunt in facies suas, tanquam attoniti audito quodam execrabili, & sicut apud antiquos mos erat, audita Dei blasphemia, scindere vestes, sicut patet de summo sacerdote Matth. 26. c. & hic fecerunt Iosue & Caleb, vt patet infra: ita Moyses & Aaron in signum maximi doloris corruerunt in terram. Alio modo potest intelligi, quod ceciderunt in terram coram multitudine, ad supplicandū eis ne aliquid tale facere vellent, vt si saltem non possent, vt pręlati eos errātes corrigere, supplicibus precibus exorarent, nec enim erat nunc locus corrigendi, quia totus populus erat concitatus in iram, & cito ipsum Moysen lapidassent, si forte quidquam durū loqueretur, sicut lapidare volebat Iosue & Caleb, &

K eos iam lapidassent, nisi apparuisset gloria Domini super tectum fęderis vt patet infra.

Vel potest dici, quod Moyses & Aaron ceciderūt proni coram tota multitudine, scilicet ad orandum Deum ne subitò iram suam effunderet super iniquā illam multitudinem. Cum enim tā dura verba protulissent contra Dominum, timebant quòd totam gentem delere vellet, & iste est conueniens sensus. sic enim fuit in adoratione vituli, quia Deus delere voluit totum Israel, nisi Moyses corruisset corā Domino orans quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt patet Exo. c. 32. & Deut. cap. 9.

Quare

Quare Moyses non puniuit hic populum pro iniquitate, sicut in monte Sinai fecit. Quæst. X.

QVAERET aliquis quare Moyses non puniuit hic populum pro iniquitate hac, sicut puniuit in monte Sinai pro peccato vituli? Respondebit forte quisquam, hoc fuisse, quia ista iniquitas erat minor quam illa.

Sed dicēdum est, quòd quamquam ex genere forte idolatria maior sit, tamen murmuratio ista aliquid simile idolatriæ habebat, & ęqualitatem quādam in reatu. nam hic cōtempserunt beneficia Dei, & ingrati erant ipsi durissime murmurantes: quod etiam mōstrat pęna secuta. tota enim illa multitudo iniqua, quę murmurauerat in deserto periit, & nemo de viris pugnatoribus tanti populi, qui tunc erant, ingressus est terram Chanaan. non igitur cessauit Moyses a punitione, quia culpa parua foret, sed cessauit propter duo. Primo propter indispositionem populi: nam tunc totus populus erat concitatus ira magna, & si aliquis nō solum in re, sed etiam si in verbo parum repugnaret, delerent eum, sicut patuit de Caleb, & Iosue, qui licet non dicerent verba aspera, quia tamen non consentiebant sententiæ totius populi, voluit eos multitudo illa lapidare, similiter autem, & de Moyse fuisset, si quicquam attentaret contra populum. In adoratione autem vituli non fuit sic, quia populus peccauerat, & de peccato suo erubescebat, atque timebat, ideo non audebat resistere Moysi. quod patuit, quia licet pauci Leuitę essent cum Moyse, tamen occiderunt de populo vigintitria millia transeuntes per medium castrorum. Exodi 32. cap. & nullus in hoc ei restitit, nec saltem dure locutus est.

Secundum erat, quia Moyses, & alii viri sancti ad gerenda valde magna negocia non mouebantur sine speciali mandato Dei, vel instinctu eius mouēte cor. In adoratione vituli mouerat Deus Moysen ad punitionem populi, proponens ei peccatum illud grauissimum, cum circunstantiis suis. Exodi capitu. 32. & ibi confortauit spiritum eius ne timeret multitudinem illam, sed sumeret vindictam de iniuria facta Deo. nunc autem Deus nihil iusserat Moysi, etiam nō mouerat spiritum eius ad faciendum talia, ideo non puniuit populum.

Potest addi tertia ratio, scilicet, quòd Moyses conspexit non esse conueniens punire hic peccatores: nā in monte Sinai non peccauerat totus populus in idolatria, ideo illi pauci poterant conuenienter castigari, nunc autem tota fere multitudo peccauerat, quod patet ex sequenti pęna, nam nullus a viginti annis, & supra de duodecim tribubus pręter Iosue, & Caleb euasit. Si igitur Moyses deberet nūc punire istam iniquitatem populi, oportebat vt omnes illos occideret, sed hoc, nec fieri poterat, nec decebat, quia hoc non esset corrigere, sed delere totam multitudinem. magna igitur differentia erat hic, & in adoratione vituli, ideo ibi Moyses puniuit, hic autem solum ne Deus puniret orauit.

At vero Iosue filius Nun, & Caleb filius Iephonne, qui & ipsi lustrauerant terram sciderunt vestimenta sua. Præter Moysen, & Aaron non videbantur esse alii zelatores Dei in populo, qui se auderent opponere multitudini, nisi Iosue, & Caleb, redarguentes populum de hac rebellione, & dicitur, quòd ipsi lustrauerant terram, idest fuerant de exploratoribus: nam Caleb de tribu Iuda missus est, Iosue vero de tribu Ephraim, vt patet pręcedenti capi. & ponitur hoc ad signandum, quod isti possent conuenienter resistere populo, qui viderant terram, populus autem commotus erat verbis aliorum exploratorum. Isti autem poterant re-

A uocare populum, dicentes non esse verum, quod alii dixerant, sed magis terra ipsa erat bona, ideo quòd non timerent ascēdere illuc, nec populus erat, ita fortis, vt dixerant exploratores.

Isti primo sciderunt vestimenta sua ad signandum doloris magnitudinem pro Dei iniuria, & damno, quod in populo sequi poterat ex hac murmuratione. & maxime conueniebat hoc, quando audiebatur aliqua blasphemia, vt patet de summo sacerdote Matt. vigesimosexto capitu. & ita erat hic blasphemia cum isti repugnarent mandato Dei, & contemnerent beneficium eius, ideo recte prę nimio dolore vestes scindebant Caleb, & Iosue, nec solum propter iniuriam Dei antiqui scindebant vestes, sed etiam si quando peccauissent, & dolerent de peccatis, scindebant

Quare Iosue, & Caleb sciderūt sibi vestimenta.

B vestes suas in signum doloris, sed hoc Deus per prophetam vetuit, iubens huiusmodi dolorem in corde esse, & non in vestibus, vt patet Iohel. capitul. secundo. scilicet scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.

Et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt. Tota enim multitudo iniebat consilium de reuertendo in Aegyptum, & erant congregati apud tabernaculum fœderis sequenti die, postquam venerunt exploratores, & ibi isti duo locuti sunt ad totam multitudinem reprobando consilium eorum, & quia Israelitę propter duo abominabantur ire in Chananęos, scilicet propter malitiā terrę deuorantis habitatores, & propter robur hostium, vt suaserant alii decem ex-

C ploratores, isti duo suadebant propter hoc non esse timendum, quia falsa erant.

Dicentes terram quam circuiuimus valde bona est. Hic excludunt primum, quod dixerant alii exploratores de malitia terrę, & non detraxerant illi de terra, quòd esset infructifera: nam testati sunt eam fluentem lacte, & melle, vt patet pręcedenti capitu. sed dixerunt, quòd deuorabat habitatores suos.

Isti autem dicunt, quòd valde bona est, idest non deuorabat habitatores, vel si pro tunc deuorabat, non erat ex conditione terræ, sed magis, quia Deus adiuuabat illos minuendo hostes eorum peste, & dicitur, quam circuiuimus, quia isti erant exploratores,

D & non circuierunt accipientes circuitum pro quadā circulatione a Meridie per Occidentem, & Septentrionem vsque in Orientem, & iterum in Meridiem, vt aliqui posuerunt, quod pręcedenti capitul. improbatum est, sed dicitur circuiuimus, idest perambulauimus transeuntes totam latitudinem eius, scilicet a Meridie in Septentrionem, aliquando declinantes versus Occidentem, & aliquando versus Orientem, vt patet pręcedenti capitu. Sed de hoc quid sit verum supra dictum est.

Si propitius fuerit Dominus inducet nos in eam.

Caleb, & Iosue hortabantur populum ad desiderium intrandi terram Chanaan, & quomodo ratio eorum conuincebat Iudæos tam ex parte diuinæ potentiæ quam bonitatis. Quæst. XI.

E

PONEBANT hic bonitatem terrę pro qua erat desiderabilis, & auferebant immediate difficultatem habendi illam, scilicet, quòd Deus leuiter illis daret eam si propitius esset eis, idest si misereretur eorum. nam sine eius auxilio in gladio paucorum caderent.

Et ista ratio erat conuincens, quia aut multitudo Iudęorum credebat, quod Deus posset eis dare terram illam, subiiciendo illis hostes, aut non, si non crederent diffidebant potentię Dei, in quo non solū erant

erant increduli, ſed etiam irrationales. nam ipſi maiora viderant Deum facere, ſcilicet quòd aperuiſſet mare rubrum ad trāſitum eorum, & quòd induxiſſet ſuper Aegyptios plagas duriſſimas, quę maiora erant, quam ſe bijcere quamcunque gentem eis: nam ſubijcere magna regna, atque delere, interdum poteſtatis humanę eſt: talia tamen effeciſſe miracula, nunquā ad hominem pertinuit, ideo non debebant de potentia dubitare. Si autem credentes Deum poſſe hoc, dubitarent an facere vellet, irrationabiliter dubitabant. quia ipſe eis hoc promiſerat, & cōtinue dirigebat eos per angelum ſuum ad perueniēdum in terram illam: ideo non erat quod dubitarent, pręcipuè, quia alia maiora beneficia Deus eis paulo ante hoc contulerat, ſcilicet liberans eos de Aegypto per plagas magnas, atque portenta, & aperiens mare rubrum ad tranſitum eorum, & ſubmerſionem Aegyptiorū, nec erant minora quotidiana beneficia, quę eis exhibebātur: nā angelus Domini pręcedebat eos in columna nubis per diem, & in columna ignis per noctem deſignans caſtrorum loca, & mouendi tempora, vt patet Exo. capi. decimoquarto, & ſupra nono.

Item ad quotidianum cibū Deus eis panes de cęlo mittebat, ſcilicet ipſum manna, angelorum manibus confectum, vt patet Pſal. 77. Erat adhuc amplius maxima Dei familiaritas in populo illo, qualis non erat ad aliquam gentem. nam habitabat in tabernaculo in medio eorum, & ad omnes quęſtiones eorum immediate reſpondebat, vt patet, ſupra capite ſeptimo. & hoc pro maximo beneficiorum, & maiori laude hebraici populi Moyſes retulerat Deute. capi. quarto, ſcilicet nec eſt alia natio tam grādis, quę habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt Deus cunctis obſecrationibus noſtris. Quid ergo infelices Iudæi de diuino beneficio paruo conferendo dubitare poſſent, cum quotidie eis, tam grandia exhiberentur? Recte igitur dixerunt Ioſue, & Caleb, ſcilicet ſi propitius fuerit Dominus introducet nos in terram iſtam, nec poſuerunt hoc tanquam ſub dubio, quia tunc coinciderent aliquo modo cum incredulitate multitudinis, ſed ponebant ad tollendam dubitationem, quam alij videbantur de potentia Dei habere, & volebāt iſti ſic arguere. ſi Deus propitius fuerit nobis poteſt faciliter nos introducere in terram iſtam, ſed manifeſtum eſt, quòd Deus erit nobis propitius, cum quotidie nobis tanta bona impendat. ergo introducet nos in terram iſtam.

Et tradet nobis humum lacte, & melle manantem. Ideſt non ſolum inducet nos illuc, quia hoc paruum erat, ſed etiam tradet eam nobis, dando poſſeſſionem eius nobis, deletis hoſtibus noſtris. vocant eam manantē lacte, & melle ad magis inducendum eos, vt deſiderent terram illam. nam & hoc alij exploratores, qui murmurauerunt, confeſſi ſunt.

Nolite rebelles eſſe contra Dominum. Poſita facilitate intrandi, & acquirendi terram, admonentur ne repugnent mandato Dei, quia Deus dixerat, quòd irent illuc, & ipſe ſubijceret hoſtes manibus eorum. Cum autem ipſi vellent regredi in Aegyptum erant rebelles mandato, & ingrati beneficio: in quo non erat dubium illos nimis peccare, & aliquam pœnam inde ſecuturam.

Nec timeatis populum terræ huius. Hic excluditur maximum retractiuum Iudæorum ad eundum in terram illam: timuerunt enim valde hoſtes terrę illius, quos crediderunt eſſe fortiſſimos, referentibus decem exploratoribus. Iſti dicunt non eſſe timendos, quia pugna non conſiſtit in fortitudine exercitus, aut multitudine gentis, ſed ſicut voluntas eſt in cęlo ita fit: ſic dixit Ionathas ad armigerum ſuum, quando ipſi ſoli

F tranſierunt ad pugnandum contra magna caſtra Philiſthinorum. vt patet primo Regum cap. 14. ſcilicet dixit Ionathas ad adoleſcentem armigerum ſuum, veni, & tranſeamus ad ſtationem incircunciſorum horum, ſi forte faciet pro nobis Dominus, quia non eſt difficile ſaluare Deo vel in multitudine vel in paucis. ſic dixit Iudas Machabęus ad exercitum ſuum. primo Machabęorum cap. 3. facile eſt concludi multos in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cęli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus eſt victoria belli, ſed de cęlo fortitudo eſt. cum ergo Iudęi ſentirent ſibi Deum adiutorem non debebant formidare gentes iſtas. *Quia ſicut panem ita poſſumus eos deuorare.* Ideſt ſicut ſine labore panē deuoramus, ita eos poſſumus

G deuorare, ſubito deſtruentes, Deo propitio.

Receſſit ab illis omne pręſidium. Declarant magis qđ dixerunt, ſcilicet quod faciliter caperent populum, quia receſſerat ab eis omne pręſidium, ideſt non habebant aliquem adiutorem, ideo multitudo gentis, & fortitudo nihil proderat.

Dicitur receſſiſſe pręſidium, ſcilicet, quia Deus non defendebat iam populos illos Chanaan, ſicut alias gentes, ſed magis perterruerat eos, & diſſoluerat cor illorum, vt caderent manibus Iſrael, miſſurus enim erat timorem ſuum ſuper eos vt patet Exo. cap. 24. ſcilicet terrorem meū mittam in pręcurſum tuum, & occidam omnem populum ad quem introieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram

H te terga vertam. poſt hęc non manebat pręſidium vllum Chananęis. ſic enim iam iterum fecerat Deus in eadem terra Chanaan cum filij Iacob occiderunt Sichimatas delentes vrbem, & miſit Dominus terrorem ſuper omnes populos Chananęorum habitantes in circuitu, & non auſi ſunt irruere ſuper Iacob & domum eius, vt patet Gen. cap. 35. In Hebręo habetur.

Receſſit ab eis vmbra. Et ad idem pertinet, quia ſicut vmbra nos a ſole protegit in feruore, ita & pręſidium protegit a periculis.

Iob de quo genere fuerit & an eſſet in terra Chanaan tempore quo iudæi ingreſſuri erant. Vide etiam infra latius q. 39.

I *Quæſt.* XII.

ET dicunt aliqui Iudęi, quod Iob, qui erat de genere Eſau viuebat in terra Chanaan, & illo tempore mortuus eſt, erat autem vir ſanctus cuius meritis, & precibus eripiebat Deus gentem illam a multis malis, nunc autem illo mortuo receſſerat vmbra protegens. Sepulchrum autem beati Iob alte ſtructum in planicie, quā ſecat fluuius Dan a quo Iordanis dicitur, in magno honore à Græcis & gētibus vſque hodie permanet, vt patet in libro de diuiſione terræ Sanctæ, ſed ſenſus litteræ noſtrę eſt melior.

Dominus nobiſcum eſt nolite metuere. Ideſt quia Deus eſt nobiſcum adiuuando nos, non eſt nobis ab aliquo

K metuendum; quia ipſe pro nobis contra hoſtes dimicabit, ſicut factum eſt ſuper mare rubrum, cum dixit Moyſes, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

Iſtud autem eſt pręſidium quod receſſerat a Chananęis, & dicitur Dominus nobiſcum eſt, non quod eſſet magis cum Hebręis, quam cum alijs gentibus: quia vbique eſt, & extra vbique. cum in omni loco non comprehendatur, ſed dicitur Dominus nobiſcum eſt, ſcilicet ad nos adiuuandum, & non eſt cum Chananęis ad adiuuandum, quanquam alias ſit.

Cumque clamaret omnis multitudo. Iſti duo viri increpabant

pabant populum, tanquam rebellem, ideo tota multitudo concitata in iram lapidare eos voluit, & lapidauisset, nisi dominus defenderet. *Et lapidibus eos vellet opprimere.* s. quia contra totius populi sententiam loquebantur. *Apparuit gloria domini super tectum fœderis.* i. columna nubis, quę stabat super tectum fęderis, idest super tabernaculum testimonii apparuit plus solito fulgens, vel monstrata sunt in ea aliqua signa ad terrorem populi, ne occideret istos viros, alioquin certissime lapidassent eos. Ille autem fulgor, vel signa apparentia vocantur gloria domini, quia demonstrabatur magnitudo Dei in illa: quodlibet enim manifestatiuũ magnitudinis alicuius dicitur gloria eius: nam ꝓprie gloria est diuulgatio nominis alicuius, cum magnitudine laudis.

Per tectũ fęderis qd intelligit.

Vocatur hic tectum fęderis ipsum tabernaculum, & potest accipi dupliciter. s. vel pro toto ipso tabernaculo, vel solum pro operimento. Primo modo accipitur communiter. Secundo modo accipitur. s̃. 3. cap. vbi vocatur tectum fęderis cortinę positę super tabulas tabernaculi, & ex hoc apparet, ꝙ congregatio multitudinis erat apud tabernaculum, nam qñ Moyses cõgregabat totam turbam, siue solos principes ad ostiũ tabernaculi, veniebant, vt patet s̃. c. 10. ibi autem nunc conuenerant omnes, quasi inituri consilium.

Videntibus cunctis filijs Israel. i. omnes viderunt qũo apparuit gloria domini super tabernaculũ, & ob hoc cessauit lapidatio, quam intendebant.

Ira dñi in populum murmurantem.

Moyses orat pro populo. Exo. 32.

Et dixit dominus ad Moysen. Vsquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi in omnibus signis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem, quã hęc est. Et ait Moyses ad dominum. Vt audiant Ægyptii, de quorum medio eduxisti populum istum, & habitatores terræ huius qui audierunt, quòd tu domine in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedat eos per diem, & in columna ignis per noctẽ, quòd occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem, & dicant. Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in solitudine. Magnificetur ergo fortitudo domini, sicut iurasti dicens. Dominus patiens, & multæ misericordiæ, auferens iniquitatem, & scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem. Dimitte, obsecro, peccatum populi tui huius, secundum magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto, vsque ad locum istum. Dixitque dominus. Dimisi iuxta verbum tuũ. Viuo ego, & implebitur gloria domini vniuersa terra. Attamen oẽs

A hoĩes qui viderunt maiestatem meã, & signa quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per deceẽ vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terrã pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quã circuiuit, & semen eius possidebit eam. Qm̃ Amalechites, & Chananęus habitant in vallibus, B cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam maris rubri. Locutusque est dñs ad Moysen, & Aaron dicens. Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Querelas filiorum Israel audiui. Dic ergo eis. Viuo ego ait dñs, sicuti locuti estis audiẽte me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Oẽs qui numerati estis a 20. annis, & supra, & murmurastis cõ C tra me, nõ intrabitis terrã, super q̃ leuaui manum meam, vt habitare vos facerem præter Caleb filium Iephonne, & Iosue filiũ Nun. Paruulos aũt vestros de quib⁹ dixistis, ꝙ prędæ hostibus forent, introducã, vt videant terrã, q̃ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis 40. & portabunt fornicationẽ vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum 40. dierũ, D quibus considerastis terram: annus pro die imputabitur. Et 40. annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam. Qm̃ sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit aduersum me, in solitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem detrahentes terræ, quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu E domini. Iosue aũt filius Nun, & Caleb filius Iephonne vixerunt ex oĩbus, qui perrexerãt ad considerandam terram. Locutusque est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel. Et luxit populus nimis.

Deu. 1. Iosu. 14.

Inf. 35. g. & 32. b.

Nullus eorũ qui numerati fuerunt ingredietur terrã promissionis.

Ezec. 4.

Exploratores mortui sunt.

1. Co. 10.

Et dixit dominus. Hic consequenter ponitur trãsgressionis punitio. & primo ponitur comminatio: secũdo pęnę quantum ad aliquid relaxatio. ibi. *Dixitq; dominus.* Circa primum.

Qũo locutus est dominus ad Moysen.

Et dixit dominus ad Moysen, vsquequo detrahet mihi populus iste? Ista locutio fuit facta paulo post apparitionem gloriæ domini, sed non constat qualiter Deus

locutus fuerit: poterat enim loqui mouendo ſolũ intellectum Moyſi, quia eſt vnus de modis propheticis, vt ſupra cap.12.declaratum eſt, vel poterat ei angelus domini loqui in columna nubis, ſicut loqui conſuetus erat: non tamen eſt dicendum, quòd locutus fuerit intra Sancta ſanctorũ de propitiatorio, quia Moyſes introibat illuc, quando a domino volebat inquirere de dubiis, vt patet ſupra cap.7. nunc autem non inquirebat Moyſes a domino, ſed Deus ei locutus eſt, iõ in columna nubis conuenientius fieret, quia aliqñ vocabat inde Deus eos quibus loqui volebat, vt patet ſupra c.12.cum vocauit Aaron, & Mariam ad loquendũ eis. *Vſquequo detrahet mihi populus iſte.* q. d. nunquã ceſſauit ab egreſſu de Aegypto, vt patet Exo.cap.14. nec ceſſat, nec videtur, ꝙ ceſſabit, niſi finiam eos, ideo ſequitur infra. feriam eos peſtilentia, atque conſumam. & accipitur hic detrahere.i.murmurare: nam ſemper conquerebantur de Deo, vt patet ex proceſſu Exodi, & libri huius, & hoc eſt murmurare. detrahere tamẽ proprie ſumptum ſignat diminuere famam, vt cũ qs de alio aliqua mala dicit, vel facta eius tergiuerſat, ita vt non videatur bonus, vel famoſus, ſicut eſt, & hoc non faciebant Iſraelitę de Deo, niſi dixerimus, ꝙ non credere potentię Dei, & bonitati eius erat diminuere Dei famam, vel Dei bonum: nam Deus omnipotens, & ſummè bonus eſt, qui autem non aſſentit omnipotentiæ eius, dubitans de aliquo an poſſet, vel diſcredẽs bonitati eius, diminuit bonum Dei: ſed magis ꝓpriè eſt murmurare, quam detrahere hic.

Quouſque non credent mihi in omnibus ſignis, quæ feci corã eis. Ad idem pertinet iſta querela, ſicut ſuperior.ſ.ꝙ non credebant Iudęi Deo per omnia ſigna, quæ fecerat. Et non eſt ſenſus, quòd Iudęi non credebant Deo in ſignis, quę faciebat: nam ipſi videbant fieri illa, ideo non ſolum credebant, ſed etiam cogebantur ſcire per certitudinem magnitudinẽ Dei, ſed eſt ſenſus, quòd Iudęi non credebant Deo in ſignis, ideſt non confidebant Deo, quantum ad omnipotentiam ſuam, & ſuã bonitatem per omnia ſigna, quæ fieri viderunt: volebat enim Deus, quòd cum ſemel demonſtraſſet, coram eis omnipotentiam ſuam in operatione miraculorum, & ſummam potentiam ſuam in exhibitione magnorum beneficiorum, crederent ei quantum ad omnia alia, quę diceret, etiam antequam in opere cõpleta monſtraret. Et erat medium inducendi, ſcilicet ꝙ ſicut alias fecerat mirabilia atteſtantia omnipotentiam, ita & nunc facere poſſet, & ſicut olim eis ex nimia largitate prouiderat, ita & nunc prouideret: volebat etiam Deus, ꝙ ſi aliquando Iudæi in magno periculo, aut neceſſitate conſtituerentur, de qua nondum dixiſſet eis Deus, an liberaturus eſſet illos, ꝙ crederẽt Deum poſſe eos liberare, & ꝙ certiſſime vellet eos liberare, in quo magis merebantur, quam cum eis diceret, ꝙ liberaret eos, & hoc non quantum ad fidem de omnipotentia eius, ſed quantum ad confidentiam de ſumma bonitate illius: omnipotẽtia enim ęqualis eſt, & nos de ea certi ſumus, ſiue promittat nobis facere, ſiue non: & tamen an faciat ex ſumma bonitate, magis dubium eſt, ideo cum dixit nobis ſe facturum, qa ſcimus ipſum veracem eſſe, non eſt difficile credi ipſum facturum, ſed cum nihil dixit de liberatione noſtra, & nos per certitudinem confidimus, quòd liberabimur per ipſum, maior confidentia eſt de bonitate illius, & maioris meriti. Sic autem Iudęi facere debuiſſent: pręcipue cum Deus eis multa ſigna omnipotentię, & ſummę bonitatis demonſtraſſet, ideo conqueritur, ꝙ in omnibus illis ſignis, nondum crediderunt.i. nondum cõfidebant de ſumma bonitate Dei, nec credebant eius omnipotentiam.

Quõ dicebatur Iudæos non credere Deo in ſignis.

F *Deus vult, quòd quandocunque fuerimus in aduerſitate confidamus, quòd liberabit nos etiam ſi ipſe non eſſet nos liberaturus. Et ideo ab oratione non eſſe ceſſandum.*

Quæſt. XIII.

SCIENDVM autem, ꝙ Deus vult de nobis qñcunque ſumus in aliqua anguſtia, & eleuamus in eum mentem noſtram petendo liberari, ꝙ credamus nos liberandos ex ſumma bonitate illius indeficiente: etiam ſi ipſe nõ ſit liberaturus nos. Quod forte alicui dubium videbitur: nam cum Deus ex bonitate ſua liberaturus eſt nos, ꝙ credamus nos liberandos per ipſum rationabile videtur, & ꝙ ipſe hoc velit, ſed quòd velit nos confidere liberandos per ipſum, ſi ipſe non ſit liberaturus, videtur irrationabile. G Reſpondendum eſt, ꝙ aut totam Dei bonitatem tollemus: ita ꝙ nunquam de ea confidamus, aut ſemper de ea confidendum eſt, quantumcunq; iniqui ſumus: nam nos per certitudinem de Deo neſcimus quid ipſe velit, & ſtatuerit de nobis, ideo vel ſemper confidẽdum eſt bonitati credẽdo, ꝙ liberabit, quia bonus eſt, vel nunquam, quia nunquam nobis notum eſt certiſſime an liberare velit, donec liberet, ſed nullus dicet, nunquam eſſe confidendũ bonitati diuinę: ergo ſemper confidendum eſt, donec ipſe determinauerit an facere velit, vel non.

Et adhuc ſi determinauerit, ꝙ non vult facere, qđ petimus, non eſt deſiſtendum ab oratione, vt faciat, qa neſcimus an hoc dixerit per comminationem, vel ſe-
H cundum certiſſimam ſententiam, & ſic Niniuitę fecerunt, quia quamquam prædixiſſet eis Deus per Ionam prophetam, vſque ad 40.dies Niniuem ſubuertendam, conuerſi ſunt ab iniquitate ſua, & clamauerunt ad dominum dicentes inter ſe, quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & reuertatur a furore iræ ſuę, & non peribimus? vt patet Ionæ, capitulo tertio, & ſic factum eſt, quoniam non perierunt. Nec ſolum Niniuitę qui inſipientes erant hoc dixerunt, ſed propheta Iohel cum denunciaſſet iram magnam Dei vẽturam ſuper Iſraelitas: admonuit flere coram domino, & ieiunare, vt remitteretur eis dicens, quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem?

I Idem Moyſes fecit, nam cum ſemel oraſſet ad dominum, vt introduceret eum in terram Chanaan trãs Iordanem, & Deus dixiſſet, quòd non ingrederetur illuc, adhuc appoſuit orare, quouſque Deus ei iterum dixit, ne oraret, quia iam determinatũ erat, quòd nullo modo introiret illuc. ſic patet Deuteronom. capitulo tertio, ſcilicet iratuſque eſt dominus mihi propter vos, nec exaudiuit me, ſed dixit mihi: ſufficit tibi nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et ita ẽt nobis faciendum eſt, quòd quamquam Deus ſemel diceret ſe non facturum, quod promiſit: tamen non erat ceſſandum ob hoc, donec iterũ dicat nullo modo pro hac re orandum eſſe, quia tunc cõſtat dictum illud non eſſe ſecundum comminationem, ſed ſecun-
K dum certam ſententiam, quę immutabilis eſt. Quãto magis confidendum ſemper eſt, qñ Deus nondũ declarauit nobis an facere vellet, vel non.

An ſemper Deus vult nos confidere eius bonitati.

Quæſt. XIIII.

SED adhuc aliquis dicet, ꝙ q̃q̃ nobis qui de diuina ſententia incerti ſumus confidendum ſemper ſit, ꝙ nos liberabit: tñ Deus qui ſcit an liberabit, vel non: non videtur, ꝙ velit, vt nos ſemper confidamus nos liberandos per eius bonitatem.

In quo dicendum eſt, ꝙ non ſolum Deus vult nos con-

confidere bonitati eius, ꝙ liberabimur quando intendit liberare nos, sed etiam cum disposuit non liberare, & hoc quia Deus vult sic nos confidere de bonitate eius, vt eam intelligere possimus, sed nō possumus cognoscere quando nos liberare velit, an quando nō: nisi cum actualiter liberauerit, ergo vel vellet, ꝙ semper confidamus per bonitatem eius nos liberandos, vel nunquam: cum ipse nolit nobis dare aliquam regulam, quam cognoscamus, quando nos liberabit, an quando non. nec oportet dari: nam si daretur iam nō esset confidentia, sed certa cognitio. In omnibus ergo Deus vult, vt confidamus nos liberandos per ipsum, qualitercūque eueniat in quo nimis mereremur, nec magis meremur cum confidimus nos liberari, & liberamur, quam cum confidimus, & non liberamur, qa confidere ad actum nostrum pertinet. liberare vero ad actum Dei, & est posterior actu nostro, nunquã tñ posteriora immutant priora. Item quamquam aliquando nos confidamus liberari a Deo, & non liberet: si iterum in angustia simus non est diffidendum bonitati eius, sed semper confidendum, ꝙ liberabit; quia manus dñi nō est abbreuiata, vt saluare nequeat, & quanto sępius fuerimus in periculis, & non liberemur, & postea confidamus in aliis periculis de Dei bonitate, tanto magis meremur, quia difficiliora faciunt actum magis virtuosum. Item licet aliquando speremus per Dei bonitatem liberari, & non liberemur, nō est existimandum per hoc Dei bonitatem esse diminutam, aut potentiam inualidam, ideo enim non liberat, quia iudicat nobis melius esse non liberari, quam liberari: errabant igitur Iudęi isti pessimi, quibus Deus potentiam suam monstrauerat in multis signis, & ꝓmiserat eos introducere in terram Chanaan, & tamē adhuc non credebant, ꝙ introduceret.

Feriam igitur eos pestilentia atque consumam. Idest, quia non crediderunt mihi, nec videt̄, quòd credituri sint, feriam eos peste in hac solitudine, non relinquendo ex eis quenquam in vindictam huius sceleris. non dicebat hoc Deus denunciando quid facturus esset, qa tunc certissime percussisset eos peste, nihil relinquēs: non tamen fecit, licet quantum ad aliquid factum est, quia omnes illi qui murmurauerant perierunt in deserto, vt patet infra, dixit tamen Deus hoc, vt iratus, sed Moyses orauit ne fieret: si tamen non orasset fieret: ipse tamen Deus qui pręuiderat hoc non futurum, mouit Moysen, vt oraret pro illis, & sic nō factū est: peccata tamen Iudęorum meruerant hoc fieri.

Te autem faciam in gentem magnam. i. constituam te ducem super magnam multitudinem gentilium, q meliores, & fortiores sint.

An Deus vellet occidere omnes hebræos, & facere Moysen ducē gentilium. Et quamquam Deus diceret, quòd faceret Moysen in gentem magnam tamen non erat facturus, quia alioquin fuisset impossibile mutari.
Quæst. XV.

NON est intelligendum solum, quòd Deus faceret Moysen principem super gentem magnam, & occideret oēs alios hebræos: nam non erat occisurus illos, qui non peccauerant: potissime, quia aliqui ibi erant pro ipso valde zelātes, sicut Caleb, & Iosue quos lapidare voluerant nunc Israelitæ, quia zelabant pro domino: nullus ergo credere posset hos cum reliquo populo pestilentia feriendos: locutus tamen fuit Deus hic ad Moysen qui erat princeps populi, & magis zelans pro Deo, atque orans pro hebręis, quòd ipsum faceret principem magnum: & tamen etiam intelligitur de Iosue, & Caleb, qui zelabant pro Deo, ꝙ eos liberaret faciens esse

A sub ducatu Moysi in gente illa, super quam constitueret Moysen principem.

Sciendum autem, quòd licet ista dicerentur: tamē Deus non erat constituturus Moysen principem super gentem magnam aliam, quia tunc constituisset, & impossibile fuisset hoc mutari: Deus enim ex sola bonitate sua præordinauerat hebręos non delere, consequenter ordinauerat Moysen super gentem aliã ducem non constituere, sed si Deus hebraicam gentem ex suis demeritis delere pręordinasset, Moysen quoque super aliam gentem ducem constituisset, sicut in propositione sua significauit, sed primū non factū est. ergo nec secundum. Iterū aūt Deus sibi a ꝓmisit Moysi Exo. 32. c. cum delere vellet Israelitas pro pc̄tō idolo-
B triæ. dixit. n. faciamque te in gentem magnã, sed magis hic declarauit, quia ibi non videbatur de gēte illa, an de ipso nascitura esset, vel ꝯstitueret eū Deus principē super aliã gentem, q̃ non esset ab ipso: hic autē declaratum est, ꝙ ista gens daretur ei per modū ducatus, & non per modum deriuationis seminalis ab eo, cum dicatur: te autem faciam principem super gentē magnam: istę tñ auctoritates eundem sensum faciūt, quamquam aliqñ sacra Scriptura magis exprimat, & aliquando minus non curans de quibusdam.

Quæ esset ista gens magna, super quam Deus constituturus erat Moysen deletis hebræis.
C *Quæst. XVI.*

QVAERET aliquis, quæ esset gens ista magna, & fortior gente hebręorum, super quã Deus constituturus erat Moysen si deleret hebręos?

Respondetur, quòd nō est danda illa gens, nec obligamur dare talem, quia Deus ordinauerat, nunquam sic futurum, vt Moyses pręficeretur alteri gēti, sed soli genti hebraicę, sed intelliguntur hęc conditionaliter, scilicet, quòd Deus non erat deleturus hebraicã gentem ex bonitate sua, ideo nec constituturus erat Moysen super alias gentes, sed si delere debuisset hebręos ex aliqua causa, constituisset Moysen super aliã
D gentem, & tunc daretur illa gens, super quam Deus eum constituturus erat: nunc autem non erat danda.

An obligemur dari aliquam gentem super quam constitueret Moysen. Quæst. XVII.

QVAERET adhuc aliquis, quòd quamquam non obligemur dare determinate gentem illam, cum non esset futurum, sicut Deus dicebat: tamen an esset aliqua de gentibus, quę tunc erant.

Respondetur, quòd non erat impossibile, aut includens contradictionem, Moysen constitui principem super quamcunque gentem signatam de eis, quę tūc
E erant, vel super aliquam gentem de tunc existētibus, licet illa non determinetur. Erat tamen impossibile verba ista Dei intelligi de aliqua gente earum, quę tunc erant, quia de qualibet gente omnium tunc existentium in simplicitate æternitatis diuinę prouidentiæ sancitum erat, quos principes habitura esset, vsque in ęternum, & ista erat dispositio de his, quæ fieri debebant. Quod autem dicebatur de Moyse constituendo super aliquam gentem magnam, non erat futurū, licet erat possibile, iō nulla gens istarū erat sup q̃ De' constituturus erat Moysen principem, qa de qualibet gentiū tunc existentiū pręfinitum erat, qui futuri essent principes eius de quibus nullus erat Moyses, alioquin fuisset. cum prouidentia Dei non fallatur. includit ergo cōtradictionē in diuina dispōne, ꝙ de ali-

quæ gente tunc existentium loqueretur: non tamen includeret si non esset prouidentia Dei ab æterno de omnibus, quę futura sunt, sicut nos non habemus ꝓuidentiam rerum, quę per nos fient, & dependent a nobis, ideo possemus disponere aliud facere, q̃ facturi sumus, & faceremus id quod disponeremus, & nõ id quod nunc facturi sumus, cum nihil disponimus: in Deo tamen repugnat hoc fieri, cum de omnibus, quę futura sunt, ab ęterno disposuerit.

Sed dicendum est, ꝙ sicut deleri hebręos totaliter, non erat aliquid futurũ, licet esset possibile, ita ꝯstitui Moysen super aliq̃ gentem, non erat futurũ, sed possibile, ideo gens illa super q̃ constitui poterat non erat, sed esse poterat. Si aũt constitui Moysen super aliquã gentem esset futurum, ita gens illa, quæ erat possibilis, & non erat futura, tunc esset.

An Moyses esset constituendus dux super aliqua de gentibus, quæ tunc erant. Quæst. XVIII.

SED aliquis dicet, ꝙ aliqua de gentibus, quę tunc erant poterat esse, super quam Moyses esset in ducem constituendus: nam licet non esset realiter constituendus super aliquam illarum, cum pro qualibet illarum essent determinati duces pro omni tempore de quibus non erat Moyses: tamen erat possibile aliud fieri de qualibet illarum gentium, quòd futurum non erat.

Respondendum est, ꝙ ẽt non stat, ꝙ intelligeretur Moysen posse constitui ducem super aliquam illarũ gentium, quę tunc erant. nam pp possibile positũ in esse, nullum sequitur inconueniens: si tñ poneretur in esse, ꝙ Moyses constitueretur dux super aliquam illarum gentiũ daretẽ inconueniens. s. ꝙ mutaretur dispositio Dei, quæ immutabilis est. consequentia patet, qa Deus ordinauerat ab æterno de qualibet illarũ gẽtiũ, qui essent duces, de quibus non erat Moyses, quod rei euentus demonstrauit. si ergo poneretur in esse, ꝙ ipse esset dux alicuius de gentibus tunc existẽtibus, mutaretur ordo ille. s. quòd aliquis esset dux, qui non erat præordinatus in ducem, & aliquis qui erat ordinatus in ducem tolleretur. Non est igitur possibile intelligi de aliqua gente, quę tunc erat, aut postea fuerit, sed necesse est intelligi, solum de gente, quæ erat possibilis esse.

An illa gens super quam Moyses poterat constitui esset futura ab eo per propagationem, vel non. Quæst. XIX.

QVAERET adhuc aliquis de gente ista, super quam Moyses constitui poterat in ducem, an illa esset a Moyse per generationem seminalem, vel solum cõstitueretur sup eos in ducem, & non pertinerent ad eum ſm genus.

Respondendum est, ꝙ secundum istam literam satis apparet, quòd constituendus erat Moyses super gẽtem magnam, quę non esset de genere eius, cum dicatur. faciam te principem super gentem magnam: si tamen essent de genere eius, non poneretur ipse velut princeps super eos, & tamen quia illa litera, & illa quæ habetur Exod. 32. capitulo, pertinent ad idem, cum similia ibi Deus promiserit, & illa videatur indifferẽs ad signandum Moysen constituendum in ducem super gentem alienam, vel exituram de lumbis suis: nam dicitur ibidem. te autem faciam in gentem magnam, & potest intelligi per generationem, sicut dicebat Iacob Gen. 48. capitulo, de Manasse, & Ephraim. hic quidẽ erit in populos, sed frater eius minor crescet in gẽtes. esse autem Manasse in populos erat per generationẽ,

F & non per principatum, quia non erant constituendi ipsi super gentes, & populos, sed erant nascituri de eis gentes, & populi. Potest aliter intelligi, scilicet te autem faciam in gentem magnam, idest super gentem magnam. Primo modo, in, significat defluxionem, vel conuersionem. Secundo modo significat superioritatem. vtrunque autem Deo erat possibile: poterat enim aliam gentem facere, super quam Moysen pręponeret ducem, vel faceret, quòd de eo deriuarentur filii multi, & sic esset in gentem magnam, sicut Abraham in gentes multas dilatatus est, vel quilibet filiorum eius.

G *Quæ responsio sit verior præcedentium. Quæst. XX.*

QVAERET autem aliquis, cũ Moyses vtroque modo posset fieri in gentem magnã: quis sit modus verior horum, aut rationabilior. Respondendum est rõnabilius videri, ꝙ si Deus deleuisset hebręos constituisset Moysen super gentem magnã, cuius ipse esset princeps, & non pater. & patet primo, quia Deus loquebatur Moysi ad satisfaciendum ei, & hoc ſm conditionem temporis, in quo loquebatur: dicebat. n. ꝙ delere vellet hebręos: ad quod sequebatur, ꝙ Moyses qui ante præerat tantæ multitudini, iam nulli viro pręesset, cum oẽs delerentur, ex quo saltem poterat habere motiuũ ad orandum pro eis ne maneret solus: respondet aũt Deus, ꝙ H licet illam gentem super quam erat dux Moyses deleret: tñ non maneret solus, quia faceret eum super gentem magnam, quę fortior sit, quam hęc. Item satisfactio fieri debebat per similia, vt sicut tollebatur ei ducatus magnę gentis, ita daretur alius ducatus magnæ gentis. Si autem Deus faceret Moysen in gentem magnam. i. ꝙ nascerentur de eo multæ gentes non satisfaciebat ei, quia tunc maneret ipse sine aliquo ducatu tota vita sua, & non esset satisfactio pro ablato ducatu. Item dato, ꝙ Moyses futurus esset in gentem magnam per deriuationem seminis, tamen quia iam senex erat. s. annorum 80. & modicum victurus erat. s. annis quadraginta solum vsquequo Israelitę fuerunt in exitu de deserto, & in ingressu terrę Chanaan. ergo I paucos de semine suo videre poterat, scilicet solum nepotes aliquot, quod non correspondebat intentioni Dei commutanti statum, quẽ nunc habebat Moyses, in alium statum.

Item dato, quòd gẽtes multę de semine Moysi exiturę essent: tamen non haberet Moyses in vita sua aliquam prosperitatem mundanę dominationis, aut honoris, quia manebat solus, quousque gigneret nouas proles, & in tota vita sua paucos de filiis suis videret. multiplicatio autem futura post mortem eius non faciebat ad prosperitatem, & gaudium præsentis vitæ, in qua ipse paucos haberet de suis, quia quando Moysi proles ad aliquantam ætatem deuenirent, eẽt Moyses propinquus morti, quia a tempore quo ista dicta K sunt, vsque ad mortem Moysi non fuerunt quadraginta anni integri. Item dato, ꝙ Moyses a tẽpore iuuẽtutis gignere inchoasset, vtpote quia Deus cũ ad hoc deducere intendisset, vt esset super gentem magnam: tamen non poterat tot posteros in vita sua videre, vt diceretur factus in gentem magnam. ergo non potest intelligi per generationem futurus in magnam gentem. Item quia si Moyses multos filios genuisset ante tempus hoc, illi essent de populo hebręorũ, sicut & ipse Moyses. Sed Deus volebat totum illum populum delere, quia durę ceruicis erat. ergo filios Moysi, ibi etiam deleret, & staret multiplicatio per generationem.

Item

Item nõ poteſt intelligi, quòd eſſet per generationem conſtituendus in magnam gentem, quia hic dicitur. faciam te principem ſuper gẽtem magnam, fortiorem quã hæc ſit, in quo diſtinguitur gens illa a gente Iſraelitarum, ſed gens futura de ſemine Moyſi nõ poteſt diſtingui a gente Iſraelitarum: ergo non poteſt intelligi, ꝙ futurus eſſet in gentem magnam, ab ipſo per generationem deriuandam. patet antecedẽs, quia totum, & pars ſua non condiſtinguuntur, ita ꝙ ponãt in numerum. ſ. ꝙ per ſe ponatur pars, vt vna res, & totum per ſe, vt altera res: impoſſibile eſt. n. hoc, cũ vnũ ſit intra alterum, & ſi totum ꝯ partem ſuam diſtingueretur, & connumerarentur, tanquam duo: oporteret ꝙ idem ꝯ ſeipſum connumeraretur, & idem bis numeraretur, & diſtingueretur. ſ. quia acciperetur pars in ſe ſola, vt vnum: deinde iterum acciperetur in toto, cum totũ dicatur, quod ex partibus ſuis oĩbus ſimul ſumptis conſtat, quia totum aliquid perfectum eſt, vt ait Ariſt. 1. de cęlo, & mundo. c. 1. ſed gens, q̃ de Moyſe per generationem exitura eſſet, pars erat populi Iſraelitici, cùm ex illo deriuaretur, & ipſe Moyſes pars eſſet populi illius. neceſſe eſt ergo, ꝙ eſſet iſta de qua dr̃ aliqua gens, quę non naſceretur ex Moyſe, nec ꝑtineret vllatenus ad gentem hebręorum, vt eſſet talis, quę poſſet diſtingui ab illa, & ponere in numerum ꝯ illam, & tunc neceſſarium erat, ꝙ Moyſes poneretur, tanquam dux gentis iſtius, & non tanquam pater.

Et fortiorem quam hæc eſt. i. gens illa ſuper quam te faciam principem erit fortior iſta. ſ. numero maior, & viribus robuſtior, & hoc, quia Deus nolebat diminuere ſtatũ Moyſi, cũ nihil demeruiſſet, ſed ſi occiderent̃ hebręi, auferebat̃ ei ducatus magnę gentis, ideo dandus erat ei ducatus maior, aut ſaltem ęqualis, & dicit Deus eſſe nobiliorem ducatum, quia gens illa erat viribus infirma, & corde puſillanimis.

Quare Iudæi hic murmurauerunt contra Aaron, cum ipſe non eſſet princeps eorum, ſed Moyſes. Quæſt. XXI.

CIRCA ea, quę tanguntur in textu, in princ. c. quęretur quare dr̃, ꝙ murmurati ſunt cõtra Moyſen, & Aaron: nam videtur, ꝙ ſolũ deberent murmurare ꝯ Moyſen: ipſe quippe ſolus erat princeps? Aliqui dicunt, ꝙ fuit primo, qa licet ꝯ Moyſen principaliter murmurarent, tñ ẽt ꝯ Aaron aliquo modo murmurauerunt, inquantum ipſe erat frater Moyſi, & conſentiebat ei in oĩbus, quę ille faciebat. Secundo, quia licet Aaron non eſſet princeps populi, erat tñ quidam magnus princeps, inquantũ erat princeps ſacerdotum, & omnium Leuitarum, ideo ſi aliqua mala erant in populo, erat querela aliquo modo contra ipſum, licet principalius ꝯ Moyſen. Tertio, quia videbatur Aaron velle malum populi, & conſpiraſſe cum Moyſe ad malum illius: erat aũt malum populi, vt ipſi putabant eſſe in ſolitudine, vel ire in terrã Chanaan: bonum autem ipſorum fuiſſet manere in Aegypto: non videbatur autem alicui eſſe vtilitas ex hoc, ꝙ populus eſſet in deſerto, vel iret in terram Chanaan, niſi Moyſi, & Aaron. Moyſi quidem, quia ipſe erat princeps populi, & imperabat in omnibus. Aarõ vero, quia erat princeps ſacerdotum, & Leuitarum. & vltra hunc honorem accepturus erat multa iura, & reditus de toto populo, vt patet infra 18. ideo putabat populus, ꝙ iſti duo inter ſe conſpirabant contra totũ populum, vt tenerent eum in ſolitudine, vel ducerent in terram Chanaan, quia vtrobique dominarent̃ eorum, quod nõ feciſſent in Aegypto, quia ibi nullus dominabatur, ſed hebręi erant ſubiecti Aegyptiis, & licet iſtud eſſet falſum, quia Moyſes, & Aaron, non vſurpa-

A uerant ſibi aliquem principatum, ſed Deus ita inſtituerat: populus tñ maligno animo credidit, aut credere ſe finxit, ꝙ Moyſes, & Aaron iſtud fecerant, & dominabantur eorum ex quadam colluſione, quam inter ſe habebant. Simile patet infra 16. cum dicitur de Chore, & ſociis ſuis, ꝙ ſurrexerunt contra Moyſen, & Aaron. & dicitur: cumque ſtetiſſent aduerſum Moyſen, & Aaron, dixerunt: ſufficiat vobis, quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt dominus, cur eleuamini ſuper populum dñi. dixerunt autem cur eleuamini. i. quare accepiſtis principatum, quaſi ſitis dñi, & princeps populi, & hoc dixerunt, quia Moyſes erat princeps populi, Aaron antem erat princeps ſacerdotum, & Leuitarum, & dicebant illi, ꝙ Moyſes, & Aa-
B ron propria auctoritate vſurpauerant ſibi iſtos principatus, quouſque Moyſes voluit, ꝙ iudicio Dei cõprobaret̃ an Moyſes, & Aaron vſurpaſſent ſibi iſtos principatus, vel illos Deus elegiſſet. eod. c. ita ergo nũc putarent, ꝙ animo dominandi tenebánt totum populũ in deſerto, vel volebant inducere in terram Chanaã, ideo contra ambos murmurarent. Quarto fuit, quia cnm hebręi viderent ſe conſtitutos in malo, murmurarent contra illos, qui fuerant ſibi cauſa mali: huiuſmodi autem fuerunt Aaron, & Moyſes, ideo contra eos erat murmuratio, patet hoc, quia malũ hebręorũ, vt ipſi putabant, erat exiuiſſe de Aegypto, quia ipſi dicebant, ꝙ bene erat eis in Aegypto Exod. 16. & ſupra
C 11. c. & nunc etiam volebant reuerti illuc, vt patet ſupra in litera. Moyſes tñ, & Aaron eduxerãt eos de Aegypto, ideo ẽt ſi Moyſes, & Aaron dolerent de hoc, & vellent reuerti in Aegyptum, adhuc indignarẽtur hebræi contra ipſos, quia fuerant ſibi cã exeundi, patet illud, quia licet Moyſes ſimpliciter dr̃ eduxiſſe hebręos de Aegypto, ſicut ipſi confeſſi ſunt Exod. 32. dicentes. Moyſi viro huic qui eduxit nos de Aegypto neſcim⁹ quid acciderit: Aaron tñ dicebatur aliquo modo eduxiſſe hebręos de Aegypto, quia Moyſes, & Aaron ſimul fecerunt aliquid ad educendum eos: nam Moyſes faciebat ſigna: Aaron autem loquebatur ad Pharaonem regem Aegypti, & ambo ſimul ingrediebant̃ ad Pharaonem Exo. 4. & 5. & 7. c. ideo ꝯ iſtos duos ſolos, tanquam cauſas totius mali ſui murmurabant he-
D bræi: nullus autem alius fuit qui feciſſet aliquid ad eductionem hebręorum de Aegypto, niſi iſti duo, ideo contra iſtos duos ſolos murmurauerunt, & iſtę duę vltimæ ſunt cauſę verę.

Quare ſupra dicitur, quòd murmurauerunt contra Moyſen, & non dicitur contra Aaron. Quæſt. XXII.

SED quæretur quare pręce. c. dr̃, ꝙ hebręi murmurati ſunt contra Moyſen, & non contra Aaron?

Aliqui dicunt, ꝙ non erat prę ſens Aaron, ſed ſolus Moyſes, ideo contra eum fuit murmuratio.

Dicendum, ꝙ non ſtat, quia ambo erant pręſentes:
E nam pręcedenti capitulo, dicitur, quòd exploratores venerunt ad Moyſen, & Aaron, & omnem cętum filiorum Iſrael, & expoſuerunt ea, quæ viderant, & tamen ſtatim fuit murmuratio, vt patet ibi in litera. ergo erat pręſens Aaron.

Secundo, quia etiam, & ſi præſens non eſſet potuit eſſe murmur contra eum, immo iſtud pręſtabat maiorem audaciam ad murmurandum, quia nemo reſiſteret, aut reſponderet.

Alii dicunt, ꝙ ẽt illa murmuratio fuit ꝯ Aaron, & Moyſen ſimul: ſcriptura tamen tacuit de Aaron, ſicut multa alia facta ſunt, quæ tacentur.

Dicendum, quod non ſtat, quia cum ſcriptura dixerit hic murmuratum eſſe contra Moyſen, & Aaron: ita ibi dixiſſet ſi contra ambos eſſet murmuratio:

ratio: tn̄ hic dixit de vtroque: ibi autem de solo Moy- F
se. Ideo tenendum est contra solum Moysen ibi murmuratum esse, hic autem contra vtrunque.

Cum autem quæritur quare hic contra ambos, & ibi contra solum Moysen? dicendum de primo. i. quare contra ambos reddita est causa præc. q. de secūdo. i. quare preced. c. murmuratum est contra solum Moysen: dicendum ꝙ contra ambos murmurari poterat, cum esset ibi, & hic eadem causa murmurādi, & post illam primam murmurationem, vsque ad istam nihil innouatum est. Sed vr̄, ꝙ ibi contra solum Moysen fuit murmuratio. Primo pp inconsiderationem doloris, quia cum subito oritur dolor, non considerat dolens quid iuste dicere posset, aut vellet, sed prorumpit
G in querelas, aut lachrymas, aut verba inordinata, ideo cum populus auditis, & nondum plenè verbis exploratorum doluerit se exisse de Aegypto, & esse in solitudine, vel ire in terram Chanaan, non plene considerando in quem posset retorquere querelas suas, cępit murmurare contra solum Moysen, quia de hoc notū erat, ꝙ esset causa horum malorum, nec poterat esse aliquid notius, aut quod magis occurreret cogitanti, quam Moyses qui erat princeps totius populi.

Secundo potuit esse, quia tunc verba exploratorū dirigebantur ad solū Moysen, licet esset præsens Aaron, & totus populus, quia dicitur pręced. c. quia dixerunt exploratores, venimus in terram ad quam misisti nos. tunc ergo recenti dolore cum verba exploratorum ad solum Moysen dirigerentur, contra eū solū fuit murmuratio. Tertio potest dici, ꝙ fuit hic duplex
H murmuratio. Prima fuit, quia cogebantur hebræi ire in terram Chanaan. Secunda, quia educti fuerant de Aegypto, & tenebantur in hac solitudine. Prima fuit pręceden. ca. in aduentu exploratorum, quia illi missi fuerant ad hoc, ꝙ irent hebręi in terram Chanaan. Secunda fuit hic in litera: nam postquā doluerunt Israelitæ se cogi ire in terram Chanaan, quia viderunt, ꝙ hoc dependebat ex eo, ꝙ exierant de Aegypto, doluerunt quoque, ꝙ inde educti essent, & ista fuit secunda murmuratio, sed primę rei. s. ꝙ irent hebræi in terram Chanaan solus Moyses fuit causa, quia ipse solus misit exploratores, & nihil in hoc fecit Aaron, ita confessi sunt exploratores, dicentes Moysi, venimus ad terram ad quam misisti nos pręce. c. ideo ꝯ solū Moysen fuit, & debuit esse illa murmuratio: secundę aūt rei, tam Moyses, quam Aaron fuerūt causa, quia ambo simul eduxerunt hebręos de Aegypto, ideo contra ambos fuit murmuratio, & ista videtur esse causa vera.

Quomodo hebræi murmurauerunt contra Moysen, & Aaron cum potius videatur, quòd murmurassent contra dominum Quæst. XXIII.

ADHVC quęretur quomodo hebręi murmurati sunt hic contra Moysen, & Aaron, quia non videntur murmurasse contra eos, sed potius ꝯ Deum, vt patet ex verbis murmurationis: nam dicit, ꝙ murmurati sunt dicentes: vtinam mortui essemus in Ae-
K gypto, & in hac vasta solitudine, & in omnibus sequētibus verbis, nullum verbum dr̄ contra Moysen, sed aliquod dicitur contra Deum. s. vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam.

Dicendum, ꝙ fuit murmuratio contra Moysen, & Aaron, & etiam erat murmuratio ꝯ Deum, quia nihil poterant dicere contra Moysen, & Aaron, quod non dicerent ꝯ Deum, cum illi nihil facerent, nisi Deo iubente, sed quia hoc notum est, scriptura nō exprimit illud, sed pręsupponit, declarat autē id de quo potest esse dubium. s. an sit murmuratio contra Moysen, vel Aaron, vel contra ambos.

F Est autem intelligendum, ꝙ hic fuit murmuratio contra Moysen, & Aaron, sed verba non apparent directe continere murmurationem, & hoc quia quedā sunt verba solum murmurantis, alia sunt verba murmurantis, & dolentis. Primo modo sunt verba pungitiua directa ꝯ illum, contra quem est murmuratio. Secundo modo sunt verba, quæ non diriguntur contra aliquem, sed solum dolens, & plangens ostendit in eis dolorem suum, & planctum: hic. n. fuit secundus modus. s. quia hebręi dolentes plangebant malum suum principaliter, & murmurabant aliquo modo, iō verba magis signant dolorem, quam murmurationem, ideo dr̄: vtinam mortui essemus in Aegypto, vtinam pereamus, & non inducat nos dn̄s in terram istam, in
G hoc enim propria mala plangūt, & istud patet ex principio literę. s. igitur oīs turba vociferans fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen, & Aaron, & ita prius ponitur flere, quam murmurare, quasi esset principalius, & sic verba non sonant directe murmurationem, sed planctum dolentium. Secundo potest dici, ꝙ erat murmuratio, quia licet nō dicatur hic aliquod verbum contra Moysen, & Aaron: tamen dicebant Israelitę mala sua, quorum causa fuerant Moyses, & Aaron, ideo dicendo hęc coram eis dicebantur murmurare contra ipsos.

Quare Iudæi dixerunt, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac solitudine, & quo in hoc errabant. Quæst. XXIIII.

H
SED quęretur quare dixerunt hebręi, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine?

Aliqui dicunt, ꝙ hebręi nouerant se morituros in solitudine ista, ideo tāquam malum detestabant hoc, & sic fuit, quia omnes isti qui dixerunt hoc mortui fuerunt in solitudine, vt patet ī. in litera. Sed dicendū, ꝙ hebręi non nouerunt hoc, quia istud fuit datum in pęnam murmurationis, quæ nunc fiebat, ideo nō poterant scire, quæ pęna inde sequeretur, Secundo, quia ista pęna fuit imposita a Deo post murmurationem, & dependebat ex voluntate eius, ideo non poterāt ipsi nunc scire illas. Tertio, & pręcipue, quia si scirent
I istam pęnā futurā, cum ista esset pro murmuratione nō murmurarent, & tn̄ murmurauerūt, & patet hoc, quia qn̄ per Moysen fuit eis denunciata ista pęna, dixerunt se velle obedire Deo, & parauerunt se ad ascēdendum in terrā Chanaā, vt patet infra in litera, a fortiori ergo si scirent hoc, antequam murmurarent, nō murmurarent: non est ergo verum, ꝙ sciebant se morituros in solitudine, licet postea sic acciderit.

Cur hebræi tunc dixerunt in hac vasta solitudine, cum id tamen nescirent. Quæst. XXV.

ET tunc manet dubium cum isti nescirent se morituros in solitudine, quo dixerunt, & nō in hac vasta solitudine?

Dici pt̄ vno mō, ꝙ ista sunt verba lugētium propria mala, & qui luget, vel conquerit abundantius exprimit malum, quam habeat, vt sic satisfaciat dolori suo, & quia isti sentiebant mala in deserto lugebant illa, tanq̄ mortem, licet nescirent se in deserto morituros. Secundo dicunt aliqui, ꝙ fuit, quia in deserto patiebantur quædam mala, quæ non in Aegypto, nam in Aegypto saturabuntur carnibus, hic vero nihil horum habebant Exod. decimosexto. s. vtinam mortui essemus in terra Aegypti, quando sedebamus sup ollas carniū, & comedebamus panes in saturitate, cur eduxisti nos in desertū, vt occideres omnem multitudinem

dinem fame? & de hoc sępe conquerebantur, vt patet supra 11. & infra 21. c.

Tertio dici potest & melius, quia omnes in malis semper eligunt, quod minus est, & tamen putabant se hebræi morituros in solitudine, sed mori ibi erat peius, quā mori in Aegypto, ideo potius voluissent mortui esse in Aegypto. istud est, quia si in Aegypto mortui fuissent expleuissent mala sua, & nō superesset eis aliquis sensus doloris, nunc vero post exitum de Aegypto multa mala tolerauerant, & adhuc plura se passuros timebant, ideo præeligebant, ꝙ fuissent mortui in Aegypto, & ista est veritas. Sed dicendum, ꝙ in hoc errabant Iudæi, & habebant corda misera, & ignobilia, nam si in Aegypto morerentur esset mors eorum in seruitute, nunc vero quandocunque morerentur in deserto, morerentur in libertate, sed libertas omnibus delitiis, & diuitiis melior est. Considerandum, ꝙ hebręi putabant se morituros in solitudine, quia ipsi nolebant ire in terrā Chanaan, ideo necesse erat, ꝙ si in solitudine diu manerent, ibi morerentur, & hoc reputabant ad miseriam.

Quare post petierunt mori in solitudine.
Quæst. XXVI.

SED quęretur quare dixerunt hebræi, vtinam pereamus, & non inducat nos dñs in terram istam? nā videntur repugnare hic dicto suo præcedenti. s. vtinā mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, nunc vero petunt hic mori in solitudine.

Dici potest vno modo, ꝙ istud pertinet ad inconsiderationem doloris, lugentes enim cum moueantur ex magnitudine doloris, non considerant qd dicant, sed solum dolor impellit eos, vt aliquid dicant expressiuum malorū suorum, iō interdum ꝯria sibiipsis dicunt, & transeunt de vna sñīa in aliam. Secundo pt dici & melius, ꝙ ista ponuntur hic, vt diuersi, & inæquales gradus malorum, & transeunt ordinati de vno in alium, mori quidem malum est, tñ aliquod est eligibilius alio, quia est cum paucioribus incōmodis: hebræi enim qui misera corda habebant, & nullum bonum sperabant, vbique putabant sibi moriendū esse, distinguunt aūt triplex mori. s. in Aegypto, in deserto, in terra Chanaan, minus malum iudicabunt esse mori in Aegypto, quia illud iam transisset, & non superesset illis aliqs sensus doloris, si aūt in deserto morerent̄ adhuc supererant aliqua mala toleranda, & pro hoc dixerunt, vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, sed putabant peius esse mori in terra Chanaan, q̄ in solitudine, quia plura incommoda superessent. Primo, quia ad moriendum in deserto non oportebat ire ad alia loca, si vero in terra Chanaā moriendum esset, adhuc illuc eundum erat, & multa toleranda. Secūdo, & potissime, quia si in deserto morerentur hebręi perirent sine hoste, quia nemo eos ibi impugnabat, & ita in pace morerentur. Si aūt morien dum erat in terra Chanaan perirent gladio hostili, qa hostes non permitterent eos diu viuere, hoc autem reputabant esse infelicitatem. Tertio, quia si morerētur in deserto, nemo noceret vxoribus, & filiis eorum, sed ipsi ibi viuerent, & postea morerentur in pace, in terra autem Chanaan, tam vxores, quam filii hebręorū ducerentur captiui occisis hebręis, & hoc reputabant ad magnam calamitatem, ideo potius eligebant mori in deserto, quam in terra Chanaan. Ista duo vltima erant vera motiua hebręorum. & patet, quia ipsi exprimūt illa in litera. s. vtinam pereamus, & nō inducat nos dominus in terram istam, ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi nostri ducantur captiui.

A *Quare optabant mori dicendo ne inducat nos dominus in terram istam. Quæst.* XXVII.

ADHVC quęretur, quare dixerunt, vtinā pereamus, & nō inducat nos dominus in terrā istam, & non dixerunt, & non eamus in terram istam?

Dicendum, ꝙ hebręi significauerunt hic aliquā necessitatem eundi in terram Chanaan: & hoc quia ipsi non dirigebantur a seipsis, sed a Deo qui pręcedebat eos in columna nubis, & ostendebat eis tempora ambulandi, & loca castrametandi, supra 9. c. ideo non poterant ipsi ire quo vellent, sed si Deus dirigeret eos in terram Chanaan, oportebat illuc ire.

B Sed obiicietur, ꝙ poterant ipsi manere, ēt si colūna moueretur, & poterant ire ad alium locum, quam ad illum. ad quem columna dirigebat eos.

Aliqui dicunt, ꝙ forte hebręi putabant se nō posse moueri, nisi ad partem ad quam ibat columna. Quia sicut illa mouebatur Deo mouente illam, ita Deus cōpelleret Iudæos ire ad partem, ad quam ibat colūna. Dicendum, ꝙ istud non erat verum, nec ēt Iudæi illud putabant, sed ꝙ possent libere ire quo vellent, & patet quia ipsi dixerunt statim, nonne melius est reuerti in Aegyptum? ēt dixerunt, constituamus nobis ducē, & reuertamur in Aegyptum, sed hoc non dicerent, nisi putarent, ꝙ poterant ire sine columna, quia certum eis erat, quòd Deus qui direxerat eos exeuntes de Ae-
C gypto per columnam, ad reuertendum in Aegyptum per columnam nō dirigerentur: putabant ergo, quod sine columna, & contra motum illius ire possent quo vellent.

Dicendum non esse dubium in hoc, hebręi quidē pro certo habebant, ꝙ columna non mota poterāt ipsi ire quo vellent, & ēt illa mota, & procedente, poterant manere in loco, vel ire ad aliū, sed hoc nolebāt, quia non audebant offendere Deum tam grauiter, cū columna ab eo moueretur, & vellent ipsi, ꝙ Deus cōcederet eis non ire in terram Chanaan.

Secundo, quia si conarentur moueri contra motū columnę, timebāt ꝙ Deus inferret eis grauissima mala, & forte potius vellent ire in terram Chanaan, quā sustinere illa mala.

D Tertio, & pręcipue, quia in deserto non habebāt cibum hebræi, nisi diuinitus, quia aliunde habere non poterant, & cadebat cibus iste in circuitu castrorum, & non alibi, supra vndecimo, & Exo. decimosexto capitulo, credebant autem hebręi. quòd si vellent ire cōtra motum nubis, vel manere nube recedente, Deus non daret eis manna, quia faciebant expresse contra pręceptum Dei. cessante tamen manna illico morerentur, quia nullus alius cibus eis erat, ideo non auderent hoc facere. Et sic loquebantur de hoc, quasi de illo, quod non erat commode in potestate eorum, ideo dicebant, vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam. nam si esset in pote-
E state eorum non dicerēt, vtinam pereamus, quod importat desiderium sine potestate: sic etiam fuit in eo, quod primo petiuerunt. scilicet, vtinam mortui essemus in Aegypto, & in hac vasta solitudine, quia non erat in potestate eorum mortuos fuisse in Aegypto, quia pręteritum erat, quòd non essent mortui in Aegypto, sed pręterita impossibile est non pertransisse 6. Ethicorum, ideo non poterant isti habere illud, sed desiderabant.

Si autem obiiciatur, ꝙ post hoc dixerunt, quòd reuerterentur in Aegyptum, in quo neque aduertebāt ad pęnas, quę poterant a Deo infligi, neque ad manna quod eis deficeret.

Dicendum, ꝙ istud est contra oīa pręsupposita ꝑcedentia hebręorum, nec poterant illud facere, etiam si vellent,

vellent, qui tamen stimulantur magno dolore interdum aliqua dicunt, & proponunt, quę impossibilia eis sunt, vt ostendimus supra q.7.

Quare Moyses, & Aaron ceciderunt proni in terram. Quæst. XXVIII.

SED quęretur quare Moyses, & Aaron audito isto verbo. s. ꝙ volebant redire in Aegyptum, ceciderũt proni in terram?

Aliqui dicunt hoc fuisse, quia erat magna murmuratio hebręorum contra ipsos in eis, quæ dicta fuerãt, ideo orabant ne murmurarent.

Sed dicendum, ꝙ non stat, quia cũ multa murmurãdo dixissent, cecidissent a principio murmurationis in terram Aaron, & Moyses, sed non fecerunt.

Dicendum, ꝙ audito isto verbo de reditu in Aegyptum, ceciderunt in terram, & non prius, quia licet cętera mala essent: tñ aliquo modo corrigi poterãt. hoc vero, quòd dictum est de reditu in Aegyptũ erat execrabilius omnibus, quæ dici poterant, & quia nihil tale vnquam audierant Moyses, & Aaron, & putabant, ꝙ nunquam hebręi istud conciperent, aut proponerent quantacunque mala eis euenirent, ideo nunc audito illo corruerunt, in cęteris autem non corruerunt in terram.

Quid voluerunt facere ex eo, quòd in terram corruerunt. Quæst. XXIX.

ADHVC quęretur quid facere voluerũt Moyses, & Aaron per hoc, ꝙ corruerunt in terram?

Dici potest vno modo, ꝙ non intenderunt per hoc aliquid facere, sed audientes verbum tam execrabile, ita vehementer turbati sunt, ꝙ non potentes consistere, corruerunt in terram.

Secundo dicunt aliqui fuisse ad orandum Deum pro Israelitis, quia audito verbo tam execrabili putauerũt, ꝙ Deus non contineret iram suam, sed subito occideret omnes. Ceciderunt ergo in terram ad orandũ Deũ pro Israelitis ne illos occideret.

Tertio, vt putant aliqui fuit ex timore, nam Aaron, & Moyses videntes prorumpere hebręos in verba, tã execranda contra Deum, & ꝙ reuerti vellent in Aegyptum timuerunt, quòd vellent occidere ipsos, quia illi eduxerant eos de Aegypto. Vt autem placarent indignationem eorum ceciderunt in terram, quasi orantes ne eos occiderent.

Quarto dicunt aliqui fuisse ad ostensionem doloris, quia sicut alii scindebant vestimenta sua ad ostendendum dolorem, vt fecerunt Caleb, & Iosue, sicut patet supra in litera, ita & nunc Moyses, & Aaron dolentes nimis, audito illo verbo ceciderunt in terrã ad significandum dolorem.

Quinto fuit, quasi ad rogandum Israelitas ne facerent, quod proposuerant: dixerant enim cõstituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: Moyses, & Aaron timuerunt, quòd hebręi istud facerent, ideo voluerunt orare humiliter, ne fieret, & ad illud ceciderunt in terrã. istud quintum, & secundum sunt aliqualiter verisimilia, sed istud quintum magis, quia dicitur. ceciderunt proni in terram coram tota multitudine filiorum Israel: si autem cecidissent ad orandũ pro Israelitis, dicerentur cecidisse coram domino, qa ad orandum ipsum cadebant. dicitur tamen, ꝙ ceciderunt coram multitudine filiorum Israel. ergo cadebant ad orandum ipsos, ne reuerterentur in Aegyptũ, potius quam ad orandum dominum pro eis.

F *Quare Moyses non increpauit populum de murmuratione. Quæst. XXX.*

QVAERETVR quare Moyses, & Aaron nõ locuti fuerunt, nunc ad populum increpando eos ob murmurationem, vel ostendendo, ꝙ non euenirent mala, quę ipsi putabãt, sicut Iosue, & Caleb locuti sunt ad populum.

Dicendum, ꝙ fuit primo, quia putauerunt nõ prodesse verba illorum: erant enim Israelitæ, ita indispositi, & turbati, ꝙ non aduerterent ad ea, quę sibi dicerẽtur, ideo non voluerunt perdere verba. Secundo fecerunt ex timore, quia cum viderent populum tanta indignatione concitatum timuerunt, quòd si talem G vnum verbum dicerent occiderent eos, ideo tacuerunt, quia non erat tempus obiurgandi, nisi quando cessasset indignatio.

Sed dicetur, ꝙ licet non increparent. quare saltem non loquebantur consolando eos ostendentes, quòd non euenirent eis in terra Chanaan illa mala, quæ ipsi timebant?

Dicendum, ꝙ populus erat concitatus in iram contra Moysen, & Aaron, & murmurauerant contra eos, si autem nunc ipsi vellent loqui aliquid, quidqd illud esset populus non attenderet, sed prosequentes indignationem suam irruerent in eos, atque occiderẽt ipsos: ipsi agnoscentes statum populi indignati, nihil loqui voluerunt, sed potius corruerunt in terram, quasi supplicantes, & humiliati, sed postea quando cessauit H indignatio populi, Moyses increpuit eos dure, vt patet infra in litera.

Quare Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua. Quæst. XXXI.

QVAERETVR quare Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua, & quomodo ausi fuerant loq ad populum? De primo dicendum, ꝙ hoc fecerunt ex magno dolore, quia audierant rẽ execrandam, & vsque huc non fuerat audita, neque cogitata, & quia ꝯsuetudo erat antiquis in magno dolore scindere vestimẽta sua, sicut Iacob audito, ꝙ fera pessima deuorasset Ioseph, scidit vestimenta sua Gene. 37. Da-I uid quoque, & omnes viri eius audita morte Saulis sciderunt vestimenta sua. 2. Regum. 1. cap. nunc igitur Iosue, & Caleb, quia doluerunt audito hoc verbo sciderunt vestimenta sua. Secundo forte fecerunt hoc non solum præ dolore, sed magis, vt hebręis ostenderent dolorem, & per hoc mouerent eos ad cognoscẽdum malum, quod dixerant, scilicet, quòd reuerterentur in Aegyptum.

Quomodo Iosue, & Caleb magis ausi sunt increpare hebræos, quam Moyses, & Aaron. Qõ. XXXII.

K DE secundo dubitant aliq, quomodo potuerunt esse Iosue, & Caleb audaciores, quam Moyses. & Aaron, qui tamen nõ ausi sunt loqui nunc ad populum?

Dicendum, ꝙ magis cõueniebat nunc istis loqui, q̃ Moysi, & Aaron. Primo, quia pertinebat ad officium, vel conditionem ipsorum: tota enim ista murmuratio facta fuerat, quia exploratores quidam detraxerãt terræ Chanaan, & populus eis credẽs nolebat ire illuc. Iosue autem, & Caleb voluerunt contrarium suadere, affirmãtes falsum dixisse alios exploratores, & istis etiam credi poterat, sicut prioribus, quia ipsi viderant terram Chanaan: Moysi autem, & Aaron non conueniebat istud, quia ẽt si bona dicerent de terra Chanaã non crederetur eis, quia ipsi non viderant illam, sicut explo-

exploratores, ideo Iosue, & Caleb rectè potuerunt loqui, licet Moyses, & Aaron tacerent. Et fuit causa, quod isti soli loquerentur, quia non erant plures qui loqui possent: soli enim exploratores poterant testimonium perhibere de terra Chanaan, quia soli eam viderant, sed preter istos duos cęteri exploratores detraxerunt terrę Chanaan, vt patet infra in litera. ita isti soli poterant loqui contra multitudinem.

Secundo ausi fuerũt Caleb, & Iosue loqui ad multitudinem, & non Moyses, & Aarõ, quia Caleb, & Iosue nihil mali suspicabantur si loquerentur: Moyses vero, & Aaron mortem timebant, si aliquid dicerent, & ista est causa pręcipua. nam contra Moysen, & Aaron erat murmuratio totius populi, & querela, quia eduxerant eos de Aegypto, ideo sciebant Moyses, & Aaron, quòd si tunc quidquam loquerentur cęderet eos populus: vnde non locuti fuerunt: contra Caleb autem, & Iosue nulla querela aut murmuratio populi erat, quia in nullo nocuerant ipsi populo, sed potius petente populo ierant ad explorandum terram, ideo scientes nullam indignationem populi conceptam contra eos ausi fuerunt loqui.

Quomodo Iosue, & Caleb potuerunt scindere vestimenta sua, cum Deus ea seruaret supernaturaliter, & an peccauerint in hoc. Quæst. XXXIII.

SED quęretur quomodo Iosue, & Caleb sciderunt vestimenta sua: nam videtur, quod non poterant, quia Deus seruabat illa supernaturaliter, vt non rumperentur Deutero. 8. cap. ideo non poterant ipsi ea rumpere?

Dicendum quod vere sciderunt illa, sicut in litera dicitur, nec obstat, quod habet Deutero. 8. quia ibi Deus non seruabat vestem ab omni ruptura, vel scissione, sed seruabat eam a corruptione, quę accidit propter vetustatem, sicut dicitur e. c. s. vestimẽtum tuum quo operiebaris nequaquam vetustate defecit. poterat ergo deficere alio modo, scilicet siquis sponte illud rũperet. Secundo quia Deus custodiebat vestimenta, & calceos Hebræorum in fauorem ipsorum. Si autem ipsi vellent renunciare huic fauori, rumpendo vestes, vel abijciendo eas, & nudando seipsos: planum est, quod facere possent, sicut pedes Hebræorum in quadraginta annis non fuerunt subtriti, & calcei non fuerunt rupti Deute. 8. c. si quis tamen Hebræorum voluisset conterere pedes suos lapidibus, vel rumpere calceos: certum est, quod facere posset, quia Deus prouiderat eis contra vetustatem, & non contra voluntatem.

An peccauerint in scissione vestimentorum. Et quòd non potest quilibet renunciare fauori suo, quomodo intelligatur. Quæst. XXXIIII.

SED tunc quæretur an Caleb, & Iosue peccauerint rumpendo vestimenta sua?

Aliqui dicent, quòd sic, quia Deus miraculosè seruabat vestes Hebræorum, ne deficerẽt, sed qui rumpebat eas faciebat illas deficere, & sic repugnabat diuino miraculo, quod sine peccato fieri non potest.

Sed aliquis dicet, quòd poterat esse sine peccato, quia quod vestes Hebræorum non rumperentur erat in fauorem Hebræorum, quilibet tamen potest renunciare ei, quod in fauorem suum introductum est, ideo cum quilibet rumperet proprias vestes nõ peccabat.

Dicendum quod cum apud Iudæos cognitum esset istud miraculum, scilicet quòd Deus conseruabat supernaturaliter vestes eorum, si quis illas rumperet, aut scinderet, vel in aliquo lęderet nulla existente causa,

A sed pro sola voluntate, peccabat: eo quòd videbatur contemnere diuinum miraculum, & repugnare prouidentię Dei facienti ad supernaturalem conseruationem illarum vestium, sicut si quis Hebræorum abijceret manna, nolens manducare de eo, vel detraheret illi, sicut cum dixerunt Hebręi. anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. infra 21. primo peccaret, sed idem erat de vestibus, & calceis Hebræorum, quia sicut dabat mãna miraculosè ad cibum Hebręorum, ita seruabat calceos, & vestimenta sua miraculosè ad ornatum, & necessitatem corporis eorum, ideo sicut, qui contemneret, vel abijceret manna peccaret, ita & qui pro sola voluntate rumperet vestes, vel calceos peccaret.

B Cum autem obijciebatur, quòd potest quilibet renunciare fauori suo. dicendum quòd non est verum generaliter, sed tenet hoc si sit introductum in fauorem solius personę, & non sit fauor communis principaliter, quam personę singularis, quia tunc non potest renunciari: immo, & interdum peccat, qui renunciat, sicut est de priuilegio clericorum, quilibet enim ipsorum priuilegiatus est, & tamen non potest renunciare priuilegio: immo peccat si vult renũciare, subijciendo se iudici seculari, vt per eum de criminibus condemnetur, & hoc est, quia licet cuilibet clerico competat hoc priuilegium, non competit inquãtum est hęc priuata persona, sed inquantum habet ordinẽ clericalem, ita erat in pręsenti, quia fauor iste, quod vestes non rumperentur, non erat specialis ad istũ, vel

C ad illum Hebręum, sed erat fauor totius gentis Hebręorum, ideo non licebat cuilibet renunciare illi fauori. Secundo & pręcipue, quia licet istud esset ad vtilitatem omnium Hebręorum, & cuiuslibet ipsorum: tamen erat principaliter ad honorem Dei inquantũ omnes gentes audiebant ista mirabilia, quę Deus faciebat inter Hebręos, vt patet infra in litera, quod autem vellet aliquis renũciare huic fauori, erat velle minuere gloriam Dei, idest quòd Deus non faceret istud miraculũ, vel non appareret, ideo qui sic faceret peccaret, sicut Deus volens ostendere gloriam suam dando aliquod signum dixit regi Achaz. pete tibi signũ a domino, siue in profundũ inferius, siue in excelsum

D supra, & quia Achaz dixit, quod nolebat petere signum, iratus est Deus quasi cõtemneretur. vnde dixit Esaias, nũquid parum est vobis domus Dauid molestos esse hominibus, quia molesti estis, & Deo meo? Esa. 7. cap. De Iosue, & Caleb dicendum, quod non peccauerint scindendo vestes, quia fecerunt illud propter causam honestissimam, scilicet propter zelum eius, dolendo de illius iniuria, vt sic ostenderent dolorem suum, vnde non solum non peccauerunt in hoc, sed potius pstiterunt Deo obsequium faciendo istud.

Quomodo induti sunt Iosue, & Caleb scissis vestimentis eorum. Quæst. XXXV.

E ADHVC quęretur cum isti ruperint vestimenta sua, quo induerentur postea, quia in deserto non poterant habere alias vestes, cum non haberent commercium cum aliquibus gentibus, aut istę vestes ruptę quomodo se haberent?

Dicendum quòd forte Caleb, & Iosue habebant alias vestes præter istas, & induerentur illis, & in ipsis seruaretur, quod habetur Deute. 8. scilicet quod nunquam atterrerentur vetustate, & durarent eis per totũ desertum. illis autem vestibus, quas ruperant, nunquã postea induerentur.

Istud autem erat verisimile. primo quia viri honorabiles quales erãt Iosue, & Caleb, qui erant de principibus tribuum, vt patet pręcedent. capit. non haberẽt

sim-

ſimplices veſtes,ſed etiam mutatoria. ideo ruptis,vel abiectis quibuſdam induerentur alijs.

Secũdo quia Deus ſpecialiter prouidit in hoc Hebræis,iubens, ꝙ quando exirent de Aegypto peterent ab Aegyptijs vaſa aurea, & argentea, & veſtes plurimas, & promiſit, ꝙ daret eis gratiam coram Aegyptijs ad hoc,ꝙ commodarent eis omnia, & ſic ſpoliarent Aegyptum, vt patet Exo.3.& 11.& ita poſtea fecerunt Hebræi in receſſu ſpoliantes Agyptios veſtibus Exo.12.c.de his ergo veſtibus haberent multas,& ſic Ioſue, & Caleb ruptis quibuſdam veſtibus poterãt habere alias. Tertio quia non ſolum in iſtis,ſed etiam in toto populo videbatur generale, ꝙ omnes haberẽt veſtes mutatorias, quia quando Deus iratus fuit populo propter adorationem vituli,mutauerunt omnes veſtes ſuas Exodi.33.cap.ſ.audiens populus ſermonẽ hunc peſſimum luxit, & nullus ex more indutus eſt cultu ſuo, ideſt nullus indutus eſt veſtibus precioſis, ſicut prius, ſed alijs groſſioribus, & pertinentibus ad luctum. ſic etiam Deus iuſſit eo. c.ſcilicet iam nunc depone ornatum tuum, vt ſciam quid faciam tibi, & ſequitur,depoſuerunt ergo filię Iſrael ornatum ſuum a monte Oreb.& ſic quilibet de populo habebat multas veſtes, cũ poſſet mutare illas. a fortiori ergo Caleb,& Ioſue,qui erant viri honorabiles haberẽt veſtes multas. Aliter poteſt dici,quòd etiam ſi ſimplices veſtes haberent, non deeſſent propter hoc veſtes illis,qa nunc ſolum ſciderant,vel ruperant veſtes,& nõ comminuerant illas: poterant autem conſuere illas,& tũc maneret in eis,quod in alijs veſtibus,ſcilicet quòd nũquam attererentur vetuſtate. vnde ita prodeſſent eis, ſicut veſtes,quę non fuerunt ſciſſæ.

Quid voluerunt perſuadere populo Ioſue, & Caleb. Quæſt. XXXVI.

QVAERITVR quid voluerunt Caleb,& Ioſue in verbis, quę dixerunt ad populum?

Dicendum quòd intentio eorum fuit diſſuadere populo id,quod ſuaſerant alij exploratores.erat enim intentio populi ire in terrã Chanaan,antequam redirent exploratores.Cum vero redierunt turbauerunt populum,& ſuaſerunt,quòd nõ irent in terram Chanaan, ſed potius reuerterentur in Aegyptum: Caleb aũt, & Ioſue, qui ẽt exploratores erant voluerunt contrarium ſuadere, ideo ad hoc debuerunt oſtendere falſa eſſe,quę illi dixerant.Erãt aũt duo,quæ dixerãt exploratores. primum,ꝙ terra Chanaan erat mala,ſcilicet ꝙ deuorabat habitatores ſuos. ſecundum ꝙ habitatores terrę illius erãt fortiſſimi. & non poſſent ꝗ eos prequalere Hebrei ad obtinendum terram. Iſta duo Ioſue, & Caleb oſtendunt eſſe falſa, De primo dicunt terra, ꝗ circuiuimus valde bona eſt: non ſolum dixerunt bonam, ſed valde bonam,vt per hoc oſtenderent eam nimis appetibilem, & dr̃ valde bona.ſ. opulenta,& pinguis,fluens lacte,& melle. etiã valde bona in aere ſalubri, ita ꝙ non deuoraret habitatores ſuos, ſicut falſe confinxerant alij exploratores. De ſecundo dicunt ſi propitius fuerit dominus inducet nos in eam.i.non timeatis habitatores fortiſſimos,quaſi non poſſitis obtinere terram,quia etiam ſi fortiores ſint obtinebitis eam, quia Deus, qui propitius eſt nobis tradet illam: cui non poterunt reſiſtere habitatores regionis quantumcunque fortiſſimi.

Quare non dixerunt abſolute eos habituros terram Chanaã, ſed ſi propitius fuerit Deus. Quæſt. XXXVII.

SED quęretur quare dixerũt iſti ſi propitius fuerit dominus inducet nos in eam, & non dixerũt di-

F rectè contra id, quod dicebant alij exploratores, ſcilicet nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt præcedenti capi.

Dicendum quòd fuit primo,quia non poterant dicere totaliter contrarium, quia alij exploratores in aliquo dixerant verum, ſcilicet quòd habitatores terræ Chanaan eſſent fortiores eis:nam Deus idem aſſerebat Deuteron.9. ideo poſſent dicere, ꝙ poſſent obtinere terram: tamen non contradicere totaliter verbis aliorum exploratorum.

Secundo fecerunt ad oſtendendum veritatem, qa non ſolum Chananæi erant fortiores Hebræis, ſed etiam per ſeipſos nunquam poſſent obtinere terram

G illam,ſed Deus per multa mirabilia daturus erat eam illis,vt patet Deutero.7.& 9.capi.ideo ad oſtendendũ, quòd totum hoc eſſet ex beneficio Dei, & non ex viribus Hebræorum dictum fuit ſi propitius fuerit dominus inducet nos in eam. Aliter tamen dixit Caleb loquens contra exploratores, ſcilicet aſcendamus,& poſſideamus terram,quoniam poterimus obtinere eã præcedent.capit.ſed intelligendum eſt poterimus obtinere eam, non quidem ex viribus noſtris, ſed ex beneficio Dei,qui nobis illam tradet.

Cum autem dicitur,ſi propitius fuerit nobis dominus. non ponitur iſtud hic tanquam conditionale,& ſub dubio, quia licet verum ſit, quòd non poſſent iſti obtinere terram, ſi dominus non eſſet eis propitius:

H tamen non ponebatur hoc pro dubio, quaſi incertũ eſſet an Deus propitius eſſet ad tradendum terrã,quia Deus mentiri non poteſt: ipſe tamen promiſerat tradere terram Exo.23.capi.ideo neceſſe erat, quòd ita fieret,& quòd Deus eſſet eis propitius.

Cur dixerunt Chananæos non eſſe timendos. Et quòd ſi Hebræi reuerſi eſſent in Aegyptũ fuiſſent rebelles contra Dominũ? Quæſt. XXXVIII.

SED quęretur quare dicitur, nolite timere populũ terrę huius?

Dicendum, quòd inſiſtunt in ſecundo, quod ſupra tetigimus, ſcilicet quòd terra Chanaan habebat habi-

I tatores fortiſſimos, & quia propter hoc Iudæi timerent illos,dicunt, quòd non timeant, & licet duo diſtrahebant Iudæos a deſiderio eundi in terram Chanaan,ſcilicet quòd terra erat mala,deuorans habitatores ſuos, & quòd erant habitatores fortiſſimi. circa primum magis citò potuerant Iudæi reduci ad veritatem,ſcilicet quòd terra non eſſet mala,neque deuoraret habitatores, ideo in hoc non inſiſtunt Ioſue, & Caleb, quia tamen Iudæi erãt timidi nõ poterat diſſuaderi eis faciliter, quin populi terrę Chanaã eſſent fortiſſimi, ideo ſemper timebant eos. propter quod Ioſue,& Caleb multum inſiſtunt in hoc, volentes oſtẽdere,ꝙ non debeant illos timere. Et dicunt,nolite rebelles eſſe contra dominum. iſtud eſt, quia dixerant

K Hebrei conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum, quia in hoc erant directè rebelles contra Deum:Deus quippe eduxerat eos de Aegypto ꝑ multa miracula, volens eos collocare in terra Chanaan, vt haberet per ſe populum ſpecialem Exo.19.& Deute.7.capi. Si autem Hebræi nunc reuerterentur in Aegyptum,perijſſent omnia hęc: nam ceſſabant miracula quibus Deus eduxerat illos de Aegypto, cum contẽnerẽt ea, redeundo ſponte in Aegyptum: etiam honor Dei ceſſabat, quia iam non poterat eos habere in populum ſpecialem, quia redeundo in Aegyptum efficerentur ſerui Pharaonis, & non Dei:contemnebatur etiam valde Deus, quia redeundo in Aegyptũ innuebant melius eſſe nunquam inde exiuiſſe, quam eductos fuiſſe per mirabilia Dei.in quo ſignatur error, & igno-

&ignorantia in opere Dei. iſtud autem valde repugnat Deo, ideo ſupra 11.capi.valde conqueritur de eis,quando dixerunt,bene nobis erat in Aegypto,ſed ibi adhuc non rebellabant, quia licet vellent eſſe in Aegypto, non proponebant illuc reuerti,nunc vero proponebant diſponentes ſe ad illud, & dicentes conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: iſtud autem erat vera rebellio, & peſſimũ omnium, quę vſque nunc Hebręi dixerant: ideo dixerũt Ioſue,& Caleb,nolite rebelles eſſe contra dominum, quaſi dicat in hoc aperte rebellatis.

Quare non eſſent Chananæi timendi cum eſſent fortiſſimi.
Quæſt. XXXIX.

ADDIDERANT autem Caleb,& Ioſue,neque timeatis populum terræ huius, quia ſciebant, ꝙ valde timebant Hebręi Chananęos, & ex hoc timore proueniebat rebellio ipſorum contra Deum, ſcilicet ꝙ potius volebant reuerti in Aegyptum, quam ire ad Chananæos dixerunt, neque timeatis populum terræ huius, quaſi dicat non recte agitis timendo illos,quia per iſtum indebitum timorem incurretis in multa mala. Non dixerunt tamen non eſt populus iſte fortis,vt timere illum debeatis.quia falſum erat cum eſſet populus fortiſſimus reſpectu Hebræorum, ſicut Deus dixit Deutero.9.ſcilicet audi Iſrael tu tranſgredieris hodie Iordanem.vt poſſideas nationes maximas,& fortiores te: populum magnum,atque ſublimem filios Enachim, quibus nullus poteſt ex aduerſo reſiſtere,ſed dixerunt non timeatis eos, quaſi dicat, licet ſint terribiles, vos non debetis eos timere, quia dominus vobiſcum eſt, & tranſibit ante vos ſubijciens vobis nationes illas Deutero.7.& 9.capitu.Dixerunt etiam, quia ſicut panem, ita poſſumus eos deuorare.in hoc nituntur auferre omnem timorem, oſtendẽdo facilitatem ſubijciendi gentes illas. nihil autem facilius eſt, quam manducare panem. dixerunt ergo,ꝙ poterant eos,ſicut panem deuorare. Et quia iſtud videretur eſſe falſum, abſolutè prolatum, cum præſupponeretur Chananæos eſſe fortiſſimos, ſicut Deus dixit Deutero.9. ꝙ nullus poterat illis ex aduerſo reſiſtere. additur,receſſit ab illis omne præſidium, dominus nobiſcum eſt.ſ.duo ſunt, propter quæ poſſumus deuorare populum iſtum. Primum quia licet ſint fortiſſimi.receſſit tamen ab eis prę̨ſidium,& cum non habeant fauorem Dei ſuccũbent. nobis autem è contrario eſt,quia dominus nobiſcum eſt, fauendo nobis, & ſic quantum illis perit tantum nobis creſcit.non ergo timẽdi ſunt.

Conſiderandum ꝙ vbi dicit litera noſtra, receſſit ab eis omne præſidium, aliqua litera habet receſſit vmbra,alia litera,receſſit tempus. Aliqui dicunt illam vmbram fuiſſe beatum Iob, qui fuit in terra Chananæorum,& illum tunc fuiſſe defunctum,cuius meritis Deus ſuſtinebat Chananæos: mortuo autem illo non eſſet aliquis,propter quem Deus ſuſtineret Chananæos, ideo perirent ſtatim.

Alij dicunt receſſit ab eis tempus,& iſtam litteram ſequitur Auguſt.& dicit, ꝙ receſſit ab eis tempus, qa etiam impijs occulta diſpenſatione datur tempus florendi,& regnandi,& iſtud tempus iam finitum erat in Chananæis, inquãtum dicitur, receſſit ab eis tempus, ideo non erant timendi. Dicit etiam Augu.quòd iſti ſubtiliter hic diſtinxerunt,nam cum dixerint receſſit ab eis tempus, non dixerunt nobis venit tempus, ſed dixerunt dominus nobiſcum eſt,vt innuatur,ꝙ impijs datur aliquis fauor ad tempus,& poſtea ſemper malũ habent, cum bonis autem nòn eſt Deus ad tempus, ſed in perpetuum,vnde ait. dominus autem in nobis:

A non dixerunt tempus receſſit ab eis, & noſtrum ſucceſſit, ſed dominus in nobis non tempus. illi enim tẽpus habuerunt: iſti dicuntur temporum creatorem, & ordinatorem, & omnium diſpenſatorem habere, ſed iſtud eſt ſequendo literam Aug,noſtra tamen litera magis proprie habet, ſcilicet receſſit ab eis præſidium,idest fauor Dei,& ita poterimus contra eos prę̨ualere.

Quid dicat Ioſephus hiſtoriographus Iudæus de miſſione exploratorum, & de conſequentibus, & in quo diſcordet a veritate. Sed vide pro intellectu huiuſmet do. Abul. Ioſue 3.ca.q.39.quia mirabiliter loquitur.
Quæſt. XL.

B

CONSIDERANDVM ꝙ circa iſtã miſſionẽ exploratorum, & quæ inde ſecuta ſunt Ioſephus lib.3. Antiq. in quibuſdam aliter dicit, ſcilicet ducens autem eos Moyſes in terrã, quæ vocatur conuallis, iuxta Chananę̨orum terminos, exiſtentem populum in eccleſia congregauit,eiſque in concione locutus eſt. iſta conuallis eſt manſio Cadesbarne, & eſt iuxta terminos Chananæorum, qa eſt in latere meridiano terrę Chanaan infra 34.capi. Et ait,cum Deus nobis duo bona promiſit libertatẽ, ſcilicet & fę̨licis terrę poſſeſſionem, aliud eo dante iã poſſidetis, aliud eſtis percepturi celeriter. in finibus namque ſedemus Chananæorum facietque nos de cę̨
C tero procedentes, quod neque rex, neque ciuitas, ſed neque omnis eorum exercitus obſtabit: ergo prę̨paremur ad bellum, nõ enim ſine labore nobis hęc terra conceditur, ſed maximis eam prę̨lijs obtinebimus. Verum autem dixit Ioſephus, quia Deus promiſerat duo, idest liberare de ſeruitute Aegypti, & dare terrã Chanaan. primum iam factum fuerat. ſecundum de propinquo erat, quòd autem dixit, quòd pararentur ad bellum, & nõ obtinerent terram ſine magnis bellis ſcriptura non expreſſit,veriſimile tamen eſt,quòd ſuaſerit Moyſes populo parari ad bellum. Quod tamẽ diceret terram non ſine magnis bellis obtinendam, non eſt veriſimile, quia per hoc incuteret timorem populo pauido,ſicut fecerũt exploratores,quod Moy-
D ſes non faceret,qui nouerat cor populi, ſed potius diceret facile eſſe capi terram Deo dante illam. Sic patet Deuter.primo, ſcilicet cumque veniſſetis in Cadesbarne dixi vobis. veniſtis ad montem Amorrhęi, quem dominus daturus eſt vobis: vide terrã aſcende, & poſſide eam,noli timere,nec quidquam paueas.Ioſephus tamen, qui loquebatur gentilibus, voluit facerem rem illis credibiliorem: ideo non inducit Deum in omnibus,ſed loquitur modo humano.

Adiunxit Ioſephus,mittamus exploratores,qui huius terræ bona conſiderent, & quę virtus ſit habitantium in ea: elegitque notiſſimos viros exploratores duodecim. vnum de vnaquaque tribu, qui circueuntes omnem terram Chananę̨orum a partibus circa
E Aegyptum iacentibus, vſque ad ciuitatem Emachim peruenerunt naturamque terræ, & incolarum conſiderãtes validam, reuerſi ſunt quadraginta diebus omne opus explẽtes: inſuper & fructus quos proferebat illa terra portantes, eorum abundantiam per multitudinem bonorum,quę terra illa haberet,narrabant.

In his verum dicit Ioſephus, & innuit, quòd Moyſes procurauerit mitti exploratores, ſicut innuit litera pręcedenti capi.veritas tamen eſt, quod Hebręi hoc procurauerunt Deutero.1.capi.& ita fuit declaratum pręcedenti.ca.dixit exploratores miſſos fuiſſe viros notos, quos ſcriptura vocat viros principes pręcedẽti capi.principes tamen notiſſimi ſunt in populo. dixit ẽt exploratum eſſe a partibus iacentibus circa Aegyptum

F ptum, vsque ad ciuitatem Emachin, quod verum est, & loco huius dicitur pręcedenti.c. explorauerunt terram a deserto Syn, vsque Roob intrantibus Emath. est autē desertum Syn circa Aegyptum. Emath est, q̄ vocat Iosephus ciuitas Emachin, & ibi est mons Libanus.

Quod fuit suasum Hebræis ad non pugnare propter paupertatem. Quæst. XLI.

ADDIDIT Iosephus, a voluntate tamē bellandi populum suspendebant, metuenres paupertatis suę inopiam, dicentesque flumina impossibilia transituros, & esse montes insuperabiles iter agentibus, & ciuitates muris valde fortissimas. in Hebron autem gigantum prolē se inuenisse dicebant: exploratores quidem videntes, quòd cunctis quos ab Aegypto egredientes inspexerant maiores essent Chananæi, & ipsi tabuerunt, & multitudinem hoc credere compulerunt.

In istis Iosephus ponit aliquid contra veritatē scripturę, dicens quòd exploratores dissuadebant populo pugnare propter paupertatem: nam istud neque populus expressit, neque exploratores, vt patet pręcedē. capit. Deuteron.1. vbi ponuntur omnia dicta ipsorū, quòd etiam dixit de fluminibus impossibile transiri, non dixerunt exploratores, sed Iosephus illud posuit propter Iordanem, cuius transitus postea non fuit sine miraculo Iosue 3.& 4.capi. nunc tamen si intrarēt Hebræi per mansionem Cadesbarne non essent trāsituri Iordanem, quia intrarent per meridiem, vt dicit̄ pręcedent.capit. Iordanis tamen est in parte Orientali terræ Chanaan infra 34.capi. quod autem dixit de gigantibus, & de statura Chananęorum, hoc expresserunt exploratores.

Sequitur: illi autem ex his, quę audierant, possessionem terræ illius sibi difficilem iudicabant; solutoque concilio cum vxoribus, & filijs lugentes dicebant, tāquam Deus nihil eis opere, sed tātum verbo promitteret. Ista vera sunt, & continentur pręcedent.capit. nam propter illa, quę audiuerunt ab exploratoribus putauerunt, q̄ nūquam possent obtinere terram, ideo fleuerunt ipsi, & filij, & vxores eorum, vt dicitur supra in litera, & non solum dixerunt, quòd nihil Deus promittebat eis in opere, sed in verbo, sicut dixit Iosephus, sed aliquid peius, scilicet odit nos Dominus, icirco eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet in manu Amorrhei, atque deleret.

Quod fecerunt consilium interficiendi Moysen, & Aaron. Quæst. XLII.

SED additur rursum Moysen increpabant, & inclamabant ei eiusque fratri pontifici, & pessimam quidem, licet cum illorum blasphemijs, habuerunt noctem. mane vero ad ecclesiam ꝯcurrerunt deliberationem habentes interfecto Moyse, & Aaron ad Aegyptum denuo remeare. Istud verū est, quòd contra Moysen, & Aaron fratrem eius pontificem murmurabant Hebręi, vt dicitur supra in litera. culpabant autē eos, quòd eduxissent illos de Aegypto. de alia autem murmuratione, quę fuit contra solum Moysen, de qua præcedent.capit. nihil dixit Iosephus, sed de sola illa, quę fuit cōtra Moysen, & Aarō, de qua supra in litera. dixit etiā, quòd habuerūt pessimam noctem, licet cum blasphemijs Moysi, & Aarō, quia tota illa nocte fleuerunt miseriam suam, & maledicebant Moysi, & Aaron, qui videbantur esse causa malorum suorum, educendo eos de Aegypto.

Cum autem dixit, quòd mane concurrerunt ad ecclesiam deliberātes reuerti in Aegyptum, verum est, vt patet supra in litera, sed quod dicitur, quòd proposuerant occidere Moysen, & Aaron, antequam reuerterent, non habetur in litera. satis tamen colligitur inquantum dixerunt constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: Moyses quidem ante hoc dux erat: inquantum igitur volebant alium ducem, innuitur, quòd proponebāt occidere Moysen, & Aaron: hoc autem forte esset, quia isti fuerant sibi causa malorum, & in vindictam illos occidebant, vel quia resistebant eis ne redirent in Aegyptum.

G Sequitur. vnus autem exploratorum Iosue, & Caleb metuentes, in medium processerunt, tenebātque multitudinem confidere, supplicantes, & neque Deū falsitatis arguere, neque credere his, quę pro terrore non vere de Chananęis dicta videbantur, sed sibi potius, quòd ad fęlicitatem, & possessionem bonorum eos decentius inuitarent, quando neque montium magnitudo, neque altitudo fluuiorum virtutem conātibus, effectum poterat impedire: maxime cū Deus securitatem prębeat, & eorum propugnator existat. pergamus ergo dicebant simul ad hostes, nullam timoris habentes suspitionem. sed duci credite Deo, vosque sequimini quo vocamur. Iosephus non facit mentionem, quando solus Caleb restitit exploratoribus pręcedent.capit. sed solum, quando Caleb, & Iosue simul se opposuerunt populo scindentes vestimenta sua, quod Iosephus tacuit, quia forte non erat consuetudo talis apud Romanos, quibus Iosephus ista scribebat. dixit autem, quòd tenebāt multitudinem, scilicet ne reuerterentur in Aegyptum, suadentes nō timere flumina, quod tamen non dixerunt Caleb, & Iosue, sed Iosephus iuxta pręsuppositum suum prosequitur: dixit etiam, quòd non arguerent Deum falsitatis. hoc est, quod in litera dicitur. nolite rebelles esse contra Dominum.

H Additur, & illi quidem dicentes hęc nitebantur irā populi mitigare. Moyses autem, & Aarō in terra prostrati, Deum rogabant non pro salute, sed vt quiescere faceret ignorantem plebem, eorumque sedaret animos excitationis passione turbatos.

I De Moyse, & Aaron certum est in terram fuisse, pstratos, sed scriptura non asserit ad quid. Iosephus aūt dicit, quòd fuit ad rogandū Deum, vt mitigaret ignorantiam populi, & praua desideria eorum, & tamen an fuerit ad hoc, vel ad aliquid aliud declaratum fuit supra q.29.

Quare Iudæi voluerunt lapidare Caleb, & Iosue, cum tamen non offendissent populum. Quæst. XLIII.

SED quęretur circa hoc, quod dicitur in litera. cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus vellet eos opprimere, quod intelligitur de Caleb, & Iosue, quomodo populus hoc voluit: nam Caleb, & Iosue non offenderant populum.

K Dicendum quòd vsque nunc Iosue, & Caleb non offenderant populum, neque populus murmurabat de eis, sed solum de Moyse, & Aaron. vt patet supra in litera. ideo isti ausi sunt loqui ad populum: Moyses autem, & Aaron non fuerunt ausi: vnde ceciderunt in terram, & nihil locuti sunt. Sed nunc Iosue, & Caleb videbantur offendisse populum: ideo populus cōcitatus voluit eos lapidare. primo quia videbantur dixisse verba iniuriosa ad populum, scilicet nolite esse rebelles contra Dominum: in quo innuebatur, quòd rebelles erant, & hoc erat apponere eis crimen. Scdo quia resistebant desiderio populi. totus enim populus deliberauerat reuerti in Aegyptum: isti autē duo resistebant desiderio populi, ostendentes illud nō esse rectum,

ructum, & istud satis erat motiuum ad hoc, quòd populus indignaretur, licet non esset iustum motiuum. nam videbatur populus contemni, quòd duo vellent se opponere toti populo.

Quare potius volebant eos lapidare, quam inferre aliud genus mortis. *Quæst.* XLIIII.

ADHVC quęretur cum populus vellet istos occidere, quare potius voluerunt eos lapidare, quam inferre aliud genus mortis?

Dicendum quòd fuit primo, quia populus ex ira mouebatur ad hoc. ira autem propter caliditatē naturę vult inferre statim punitionē 7. Ethico. capi. 8. ideo populus volebat statim illos occidere, sed nihil promptius occurrebat ad occidēdum illos, quā lapidare eos, quia lapides pręsentes habebat, ideo hoc elegerunt. B

Secūdo quia totus populus offensus fuerat ab istis duobus. ideo omnes volebant sumere vindictam de illis, sed non erat alius modus per quem a toto populo sumeretur vindicta, nisi per lapidationem, quia tūc quilibet de populo se vindicaret mittendo lapides in istos, ideo iste modus esset conuenientior.

Tertio fuit, quia iste modus puniendi erat secundū legem, quando delictum alicuius se extendebat in p̄iudicium multorum, quòd a toto populo lapidaretur peccans, sicut erat de colente idola Deute. 17. & de filio cōtumace, & ebrioso Deute. 21. & quia ista offensio ad totum populum extēdebatur, omnes voluerūt eos lapidare. C

Quarto, quia quādo Deus volebat, quòd homines valde timerent committere aliquod delictum faciebat, ꝙ peccans lapidaretur a toto populo, vt sic totus populus videret, & timeret similia committere. Sic patet de adulterio, quia lapidabatur adultera secundū legem Ioan. 7. sic etiam, qui violabat sabbatum: sic q inuentus est colligens ligna in sabbato lapidatus est sequenti. c. sic etiam, qui blasphemauit nomen domini a toto populo lapidatus est Leui. 24. & hoc erat, qa delicta ista nimis displicebant Deo, & volebat, ꝙ omnes timerēt illa committere, & ad hoc faciebat, ꝙ totus populus pœnam istam inferret, ita nunc populus volens innuere omnibus, ꝙ non liceret alicui contēnere totam multitudinem voluit, ꝙ pęna ista ab omnibus inferretur, lapidando istos. D

Quinto, quia pœna, quę danda erat istis non erat iusta, ideo non poterat diffiniri per legem, sed solum ex quadam indignatione inferebatur, ideo debuit esse talis, quę irę competeret, & subito inferretur: talis autem fuit pœna lapidationis, ideo ista cōueniebat nūc, sed primum, & secundum sunt veriora.

Per gloriam Domini, quæ apparuit tunc quid intelligitur. *Quæst.* XLV.

QVAERETVR quid est, quod dicitur, ꝙ cum multitudo vellet istos lapidare apparuit gloria domini? E

Dicendum ꝙ gloria, vel maiestas signat apparatum aliquem magnum, per quem manifeste cognoscitur excellentia illius, cuius est, quia nulli alteri competit istud, quod vocatur gloria, vel maiestas: fuit autem istud aliquod signum excellēs, quod Deus ostendit, per quod monstrabatur pręsentia eius circa populū, sed quid istud fuit, dici potest, ꝙ non expresse ponit illud scriptura. intelligendum tamen est, ꝙ fuit aliquis splendor insolitus in columna nubis. nam columna illa apparebat per diem in colore nubis, & per noctem in colore ignis. supra 9. cap. habebat autem

A determinatum fulgorem, quem nunquam excedebat. nunc vero apparuit plus de lumine, vel mutatum est aliquid de figura, ita vt mirarētur Hebræi, & timerent, & illud vocatur gloria domini, quia talem excellentiam nullus poterat monstrare nisi Deus.

Sed quidquid istud fuerit aut qualitercūque factū: constat, ꝙ fuit in columna nubis. primo quia dicitur in litera. apparuit gloria domini super tectum fęderis, sed tectum fęderis est tabernaculum testimonij, ad cuius ostium erat columna supra 12. & Exo. 29.

B Secundo & clarius, quia infra 16. ponitur simile cū dicitur, Moyses, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fęderis, quod postquā ingressi sunt operuit illud nubes, & apparuit gloria domini, & sic patet, quòd gloria domini nihil aliud erat nisi nubes, quādo in ea apparebat aliquid insolitum, per quod populus manifeste cognoscebat specialem Dei pręsentiam. Tertio patet per Iosephum li. 3. Antiqu. nam vbi litera nostra dicit apparuit gloria domini: dicit ille. astitit autem nubes, & stans super tabernaculum significauit Dei præsentiam.

Ad quid Domini gloria apparuit. *Quæst.* XLVI.

SED quęretur ad quid apparuit nunc ista gloria Domini? Dicendum ꝙ fuit primo ad liberandum Caleb, & Iosue a morte: volebat enim populus eos lapidare, & non cessarent, nisi viderēt aliquid fortissimum, quod eos impediret, ideo ostendit Deus nunc gloriam suam, de qua Hebręi nō possent dubitare, vt sic timentes cessarent ab eo, quod proposuerant, & istud innuitur inquantum dicitur. apparuit gloria domini super tectum fęderis cunctis filijs Israel, & sic pp illos apparebat. Est autem intelligendum, ꝙ cum Caleb, & Iosue viderunt, ꝙ populus volebat eos lapidare, timentes fugerunt ad Sanctuarium, vt saltem propter loci sanctitatem populus non auderet nocere eis. tunc autem apparuit gloria Domini in nube, & populus timens cessauit a proposito suo. simile patet infra 16. quando multitudo Hebręorum murmurauit contra Moysen, & Aaron dicēs. vos

D interfecistis populum domini. orta autem seditione Moyses, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fęderis, & dicitur, ꝙ postquam ingressi sunt illuc operuit illud nubes, & apparuit gloria domini, & tunc non ausi fuerunt Hebręi nocere eis, quia potius intelligēdum est, ꝙ tantum terrorem incussit eis gloria domini ꝙ ipsi potius timuerunt occidi, quasi Deum offendissent, sicut ergo tunc non ausi fuerunt Hebręi tangere Moysen, & Aaron propter gloriam domini apparentem, ita & nunc non ausi fuerunt lapidare Caleb, & Iosue propter eandem gloriam apparentem.

Secundo fuit ad tollendum Hebręis propositum de redeundo in Aegyptum. nam ante hoc deliberauerant illuc redire dicētes. cōstituamus ducem, & reuertamur in Aegyptum, supra in litera. nunc autem

E videntes gloriam domini, quę necessario appareret, & cum quodam terrore, agnoscerent se offendisse eum, & cessarent a proposito. hoc autem patet inquantum Israelitę, qui ante hoc illud decreuerant post hęc nihil de hac re locuti sunt, neque murmurauerunt contra Moysen, & Aaron, sicut prius, sed hoc non facerēt, nisi aliquid magnum apparuisset eis, quod a proposito eos reuocaret, & istud fuit agnoscere per gloriam domini apparentem, ꝙ eum offendissent.

Tertio fuit, vt Moyses acciperet audaciam loquendi ad populum. nam ante hoc Moyses, & Aarō timētes occidi deciderunt in terram, & nihil locuti sunt, vt patet supra in litera, post hoc aūt Moyses increpuit consi-

confidenter populum predicens ei omnia mala,& populus non ausus fuit respondere. hoc autem non fuit nisi,quia timuit valde populus ex gloria domini apparente: Moyses autem cepit audaciam ad loquendum.

Quarto fuit, & pręcipue ad hoc, ꝙ mitigaretur ira Dei,& non deleret populum. nam per istam murmurationem meruerant deleri, sicut Deus dixit supra in litera.s.vsquequo detrahet mihi in omnibus signis, q̃ feci coram eis populus iste? feriam igitur eos pestilentia atque consumã.istud facturus erat Deus,nisi Moyses oraret pro populo, & populus doleret de peccato, sed non poterant dolere, nisi agnoscerent peccatum non poterant autem agnoscere illud, nisi aliquid mutaret intellectum eorum. istud aũt fuit gloria domini apparens,quę ostendit eis errorem suum,& timorem incussit, & tunc doluerunt Hebręi valde de peccato suo: non solum cessantes a desiderio priori de eundo in Aegyptum, sed etiam volendo statim ascendere in terram Chanaan. sic patet infra in litera.s.locutus est Moyses vniuersa verba hęc ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis, & ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt, parati sumus ascendere ad locum de quo dominus locutus est, quia peccauimus, & sic patet, ꝙ agnouerunt peccatum suum inquantum murmurauerunt, & dixerãt se velle reuerti in Aegyptum, & hoc totum fuit propter apparitionem nubis. conueniens ergo fuit,ꝙ appareret gloria domini in nube. *Et ait Moyses ad dominum.* Hic ponitur oratio Moysi ne destruerentur Iudei. semper.n.pro eis exorabat, licet immeriti essent: Deus tamen eum ad hoc incitabat, vt non deleret Israelitas: nã statuerat delere illos,nisi precibus alicuius viri sancti placaretur: mouebat ideo virum sanctum Moysen ad orandum pro eis: nam nisi ipse mouisset, non potuisset Moyses orare pro eis, vt patet Ioan.15. cap,sine me nihil potestis facere,idest si ego non mouero vos ad operandum nullum opus meritorium facietis. *Vt audiant Aegyptij de quorum medio eduxisti populum istum.*

Quibus rationibus rogabat Moyses Deum ne deleret Israelitas. Et quo modo persuasionis Moyses ad Deum, est vsus, & cautela,quædam de modo suadendi.
Quæst. XLVII.

Hic ponuntur rationes quas Moyses allegabat contra Deum, vt non deleret Israelitas, & vt essent fortiores rationes, nõ procedebat implorando misericordiam ex parte Hebræorum,sed inducendo, ꝙ Deo nõ erat honor aliquis, sed magis dedecus ista facere. Et sunt ista argumenta fortissime persuasiua, apud rhetoricos tũ persuasio fieri debet ex ea parte,qua homo magis suasibilis est. diligunt autem homines naturaliter magis bonum suum, quam aliorum, & impensius laborant effugere damna sua, quam proximorum, ideo si aliqs orauerit alterum pro eo, quòd est honor, vel vtilitas sui,[illegible] alterius,facilius suadebitur ei si dicatur,ꝙ in illo actu peruenit honor sibi, quam si rogetur,ꝙ faciat,qa est honor alterius. idem de malo euitando. Ita se habebat Moyses ad Deum, quia in ista deletione Hebræorum non solum dicebat esse malum eis, sed videbatur malum etiã Dei, scilicet dedecus.ideo Moyses non orauit Deum ne hoc faceret,quia erat damnũ Israelitarum, sed quia erat damnum Dei,scilicet quia dicerent Aegyptij, & omnes habitatores terrę, Deus Hebræorum eduxit eos de Aegypto, & quia non poterat introducere in terram, quam promiserat eis occidit illos in montibus.in quo videbatur nimis detrahi glorię diuinę, quia erat locus verisimilis arguendi calumniatoribus contra Dei potestatem. Similis ratiõ habetur Exo.capi.32.quam iterum fecit Moyses contra Deum,cum delere vellet Israelitas pro idolatria.

F De quo habetur optimum documentum rhetoricum, quòd cum quis vult alteri suadere exorando ad faciendum aliquid, & ex actu sequitur aliquod bonũ, quod est commune ipsi, qui exoratur,& exoranti,vel ei pro quo oratur: non sunt inducendę rationes ex bono,quod consequitur exoranti, vel ei pro quo orat, sed ex bono, quod consequitur ei,qui exoratur etiã si illi minima pars boni eueniat.

Et istud est generale documentum pro omni suasione. Sed adhuc magis tenet cum inducimus aliquẽ
G ad non faciendum, quod facere volebat confirmãdo, ꝙ inde sequatur damnum, vel dedecus, quam cum exoramus, vt aliquid faciat.Et cum exoratur quisquã, vt aliquid faciat,erit generalius si arguatur,quòd inde sequitur honor, quam si vtilitas.nam ad honorem rari sunt,qui non moueantur. ad vtilitatem autem non mouentur omnes: potissime quia vtilitas interdum inhonesta est.s.quia modus acquirẽdi est illicitus.honor autem eis,qui vulgariter sentiunt,semper videtur esse honestus. *Vt audiant Aegyptij.*

Quot modis possit intelligi verba, vt audiant Aegyptij. Quæst. XLVIII.

H Potest ista litera induci dupliciter propter istam coniunctionem, vt, quę potest dicere causam, vel finalem, vel consecutionem. si dicat causam finalem est sensus iste increpatorius,sicut cum aliquẽ partim irridemus,& partim increpamus, dicentes hoc facis, vt ab omnibus vituperis.q.d.cum hoc feceris omnes te vituperabunt, & tunc ex modo prolationis apparet irrisio. Sic autẽ erit sensus, ꝙ Moyses aliquo modo quasi increparet dicens. domine tu vis delere populũ istum, vt Aegyptij, & habitatores terrę huius dicant, ꝙ eduxisti populum istum de Aegypto ad introducendum in terrã promissam, & quia nõ potuisti introducere,occidisti illos.q.d.nõ sequetur alius finis ex hoc facto,nisi istud
I crimen,quod tibi imponent Aegyptij, & habitatores terrę huius.Alio modo potest significare,vt consecutionem, & est sensus, quamquam tu deleas populum istum ad bonum finem,scilicet vt incredulitas eorum puniatur: tamen non consequetur ex hac punitione aliquid alterum, nisi ꝙ Aegyptij, & habitatores terrę huius dicent,ꝙ non poteras implere,quę iurasti: ideo occidisti hanc multitudinem. hoc tamen est incõueniens:ideo non licet,ꝙ occidatur hęc multitudo.

Vt audiant Aegyptij de quorum medio eduxisti populum istum. Idest vt audiant Aegyptij de quorum terra eduxisti Israelitas,ꝙ occideris eos, & murmurabunt contra te dicentes, ꝙ non poteras eos introducere.quęlibet enim gens hoc dicere poterat. maxime illi,qui de
K Hebræorum prosperitate dolebant atque timebant.

Gentes, quæ inimicabantur Israelitis, & cum quibus pugnauerunt. Quæst. XLIX.

Istae autem erant multæ gentes,scilicet Amalechitę,qui primo contra eos bellum gesserunt, & iam victi fuerant, vt patet Exo.c.17.Erant etiam Madianitę,qui propinqui erant terrę illi, per quã transibant Israelitę, & machinati sunt qualiter eos delerent hostiliter se contra eos gerentes.ideo eos postea Israelitę deleuerunt, vt patet infra 31.ca.Erant etiam Moabitę, qui eorum impetum ferre non potentes machinati sunt dolos, conuocantes Balaam ariolum de Aram, vt malediceret Israelitis, vt patet infra

infra cap.22.ideo postea in maledictionem datum est ne intrarent ecclesiam Dei, vt patet Deuter.23.capi. Erant etiam Ammonitę,qui in eadem machinatione cum Moabitis fuerunt, & eadem pœna puniti sunt, vt patet pręallegato.capi. Erant quoque Chananæi,& Amorrhei, cęterique populi,quorum virtus elanguit auditis his, quę faciebant Israelitę in alias gentes, & q̃ miracula pro eis Deus faceret,vt patet Iosue capitu.2. timuerunt,& Philisthijm.timuerunt etiam omnes vicinę gentes de hoc Exo.15.c.s.ascenderunt populi,& irati sunt, & dolores obtinuerunt habitatores Philisthijm. tunc conturbati sunt principes Edom, & robustos Moab obtinuit tremor,& obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

Quamquam igitur omnes gentes, & pręcipue habitatores terrę illius, in qua erant Iudęi possent calũniari: Aegyptij tamen maiorem habebant causam calumniandi. ipsi enim grauiores sustinuerũt pœnas super gentes alias. nam Aegyptiorum serui erant Iudęi,a quibus in seruitijs, & tributis magnum lucrum acquirebant. Cum autem educti sunt de Aegypto grauem rerum suarum Aegyptij iacturam passi sunt, tanquam si medietas bonorum totius Aegyptij perderetur: pęnas etiam durissimas luerunt, vt patet in plagarum 10.inflictione, & miserabili earum tolerãtia,& quod cęteris grauius fuit,pręcipua pars virorum Aegypti, & equites, & equi, & currus cum rege suo, profundo Maris rubri gurgite absorpti sunt. Aegyptij ergo,qui omnia hæc inuaserãt, si audirẽt Hebręos propter quos tanta cruciamina, iacturamque rerum suarum tolerauerant in deserto deletos fore, vt gauderent, & de Deo illorum mordaciter detraherent, dicentes ꝙ non potuerit eos introducere in terram pro qua iurauerat, ideo deleuerit eos in montibus.

Et habitatores terræ huius. Idest etiam habitatores terrę in qua tunc erant Iudæi cognoscentes mortem eorum detraherent de Deo.

Quomodo dixit Moyses habitatores terræ illius cum essent in solitudine. Quæst. L.

SED dicetur quomodo Moyses dixit habitatores terrę illius, quia ibi erant deserta magna, & nullus habitator, sicut dictum est hic.s.vtinam mortui essemus in Aegypto,& in hac vasta solitudine. Respondendum est,ꝙ in terra illa,in qua tunc Iudæi erant,non erant aliqui habitatores, sed erant in circuitu.s.Amalechitę Chananęi,Idumęi, Moabitę,& Ammonitę.maxime aũt Amalechitę,&Chananęi.nã cũ sequenti die ascendere vellent Iudęi in terrã Chanaan,descenderunt Amalechitę,& Chananæi de mõtibus,& percusserunt eos, vt patet infra: etiã qa Deus iussit Moysi, vt moueret castra de loco in quo erant, quia erant vicini Chananęis,& Amalechitis, vt patet infra, & isti etiam calumniarentur dicentes, ꝙ Deus non potuisset introducere Israelitas in terram, quam iurauerat dare, ideo occidit illos. *Qui audierunt, quòd tu Domine in populo isto sis.* s.specialius, quam in alijs populis:nam Deus vbique est.specialius tamen operabatur apud Iudęos, quam apud alias gentes:nam respondebat ad omnia quęsita eorum in voce intra Sancta sanctorum: in quo specialius erat aliquid Iudęis, quam cęteris populis.sic patet Deutero.c.4.s.gens magna,& nõ est alia natio tam grandis,quę habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest Deus noster cunctis obsecrationibus nostris.

Ponit autem Moyses hic q[illegible]sdam conditiones ad fortificandum argumentũ contra Deum.nam respõderet aliquis pro Deo, quòd non possent gentes de Deo dicere verisimiliter, quòd occiderat Israelitas,

A quia non poterat eos introducere, sed quòd occidit eos,quia habebat illos exosos. Ad hoc Moyses arguit non esse opinabile apud gentes, quia ipsi audierant,ꝙ Deus in populo isto specialius apparebat, quã in alijs, & ꝙ loquebatur eis facie ad faciem, protegebatque eos columna nubis,& ignis per diem, & noctem,quę sunt signa magni amoris, qualia nulli populo monstrata fuerant. ergo cum occideret eos,apparebat, ꝙ non occideret tanquam exosos, sed quia non poterat introducere, & ob hoc antequam esset in actu introducendi, ne tunc cũ committerent bellum, nõ posset eos eruere de manu hostili,elegit magis eos nunc occidere, vt non crederetur fecisse ex impotentia. si tamen Deus non monstrasset Iudęis tanta signa amoris,quę hic apparent,posset dici, ꝙ occidisset eos,quia habebat exosos, & ob hoc Moyses inducit ista ad tollendam responsionem,quę daretur pro Deo.

B

Et facie ad faciem videaris. Idest audierunt Aegyptij, & habitatores terrę huius, ꝙ tu videris in populo isto facie ad faciẽ, quod est maximi amoris signum.

Quomodo intelligitur, quòd Deus videbatur facie ad faciem,& ore ad os loquebatur. Quæst. LI.

DICITUR hoc propter prophetas,q nõ videbãt facie ad faciem, sicut dicitur de Moyse supra c.12.s.ꝙ ore ad os loquebatur ei dominus, & Exo.33.c.s.ꝙ loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.Sed magis proprie dicitur,ꝙ videbatur Dominus facie ad faciem.s.quia repręsentabat se clarius gẽtibus istis, quã alijs.s.in figuris assumptis,vel in angelo repręsentante se in voce procedente de nube, & potissime cum erant aliquę figurę,quę multum repręsentabant gloriam Dei, & sicut cum visus est super mõtem Sinai,& sub pedibus eius quasi opus lapidis Saphyrini, & quasi cęlum cum serenum est,& ibi dicitur, ꝙ totus populus vidit Dominum & comederunt atque biberunt,vt patet Exodi.34.c.Iste sensus est conuenientior superiori,quia hic dicitur, ꝙ audierunt Aegyptii, & habitatores terrę, ꝙ videretur Deus in populo, quod est videri a popularibus, & tñ secundum sensum superiorem non videbatur a popularibus, sed a prophetis, nec ab omnibus,sed a solo Moyse, vt patet supra ca.12.Item quia dicitur, quòd Aegyptij, & habitatores terræ audierant hoc:non poterat tamen vulgari apud gentes alienas aliquid de populo Hebræorum, nisi inter Hebræos esset valde notum, sed quod videretur Deus facie ad faciem a Moyse etiam inter Hebræos non erat valde notum, quia istud erat in quo differebat Moyses a cęteris prophetis, quod vulgares distinguere nescirent, nam & prophetis alijs incognitum erat, nisi cum Deus dedit differentiam prophetiæ inter Moysen, & reliquos, vt patet supra 12.c.non ergo intelligitur de visione qua Moyses Deum videbat, sed de ea, quæ pertinebat ad totum populum.

C

D

E

Adhuc autem de ista dicendum, quòd non intelligitur de aliqua speciali visione, quæ aliquando fuerit, sed de visione, quæ semper duraret, quia dicitur hic, & facie ad faciem videaris, quod significat consuetudinem, scilicet quòd erat in consuetudine apud Iudæos videre Deum facie ad faciem,& non conuenit, nisi pro visione columnę, quia ibi Deus apparebat specialiter, cum scirent illam nubem moueri ad pręceptum Dei, & quòd angelus Domini esset in ea, vt patet Exo.capi.14.

Aliquando etiam inde audiebantur voces, sicut cũ totus populus audiuit voces angelorum in monte Sinai, quas scriptura vocat voces Dei: videri autem illã

nubem

nubem in quā Deus demonstrabat specialiter aliqua opera sua, erat videre Deum facie ad faciē, quod audiuerant Aegyptij esse apud Iudæos, quia nihil apud illos manifestius erat, & semper fuit ex quo recesserūt de Aegypto, vsquequo introierūt in terram Chanaā, vt patet Exo.13.capi. scilicet non defuit columna nubis per diem, & columna ignis per noctem coram populo.

Et nubes tua protegat illos. Idest audierunt Aegyptij, & cęteri habitatores terræ, quòd nubes tua, idest nubes a te missa, vel data protegat Israelitas, idest cooperiat eos, & hoc est signum dilectionis, ex quo arguit, quòd non occideris eos, quasi haberes exosos, sed qa non potuisti introducere in terram pro qua iurasti.

An fuerit vna nubes protegens Israelitas, & alia, quæ præcederet in via, vel vna tantum.
Quæst. LII.

DE ista nube protegente Israelitas apud multos dubium est.

Quidam enim volunt, ꝙ esset solū vna nubes in populo Hebręorum, & illa esset in figura columnari ad pręcedendū in via, & cum castra figerentur, sedebat super Sanctuarium, vt patet supra 9.cap. & hanc aliquando vocant nubem, aliquādo columnam.

Alij dicunt duas fuisse nubes in populo Hebręorū. vnam, quę erat parua, & in modum columnę erecta in sublime, & erat ad monstrandum viam, de qua nūc dictum est. alia erat nubes magna, quę erat extensa super omnia castra Hebręorum ad protegendum eos a feruore solis in desertis Arabię, vbi est terra valde calida, & ista vocatur nubes, & non columna, quia non erat erecta in sublime modo columnari, sed erat extensa, quod proprie pertinet ad nubem, & de hac dicunt intelligi, quod habetur hic.

An nubes fuerit distincta a columna.
Quæst. LIII.

SED dubium est an ista nubes fuerit. videtur autem ex litera, ꝙ sic, quia dicitur hic de nube ꝓtegente, & postea de columna: vnde distinguūtur in numero, quia duplicatur de eis sermo, & distinguuntur in proprietate, quia vna vocatur columna, & alia nubes. si tamen essent idem non fieret hoc. Item quia dicitur hic, quòd nubes protegebat Israelitas, & columna pręcedebat eos. in quo distinguitur proprietas istarum nubium: nam columna nubis non poterat protegere, idest operire castra, sed de nube dicitur, ꝙ protegebat: necesse est igitur poni diuersas nubes, vna quę vocetur nubes, & alia, quę vocetur columna.

Respondendum est, quòd de ista columna, & nube Exo.18.c. argutum est vbi sufficienter probari videtur solam nubem fuisse apud Hebręos columnarem, & nullam, quę tegeret omnia castra, & apparet hoc, qa quando Aegyptij super mare rubrum irruebāt super Hebręos castrametantes in littore, columna nubis, q̄ erat in parte anteriori reliquit illam, conuertens se ad posteriora, & angelus cum ea, vt esset tenebra inter Aegyptios, & Israelitas. si tamen fuissent duę nubes apud Hebræos, scilicet vna, quę pręcederet, & alia, quę operiret castra, non oportuisset fieri mutationem istā nubis ab anteriori parte ad posteriorem: maxime qa hoc erat contra conditionem communem præcedētis nubis, quę semper erat in parte anteriori. ergo non erat ibi alia nubes, quę protegeret castra: potissime qa si aliqua talis nubes fuisset, magis cōueniret illi velare

F posteriorem partem exercitus, quàm nubi, quę pręcedebat: nam nubes columnaris præcedens erat paruę quantitatis: ea autē, quę tegebat castra si daretur, esset valde magnæ quantitatis. posset ergo melius apposita inter Israelitas, & Aegyptios velare posteriorem partem castrorum, quam nubecula præcedens, sed non fuit ipsa interposita. ergo non erat. multa quoque inconuenientia sequuntur, posita ista nube operiente castra, de quibus dictum est Exo.c.13. Et quamquam ad effugiendum istam literam, quæ videtur ponere duas nubes, aliqui conantur respondere ad inconuenientia illa: tamen non est sufficiens responsio. ideo dicendum est, ꝙ in populo Israel erat solum vna nu-
G bes columnaris, & parua, ad præcedendum Israelitas in via, & lucendum eis per noctem in castris, & ista aliquando vocatur nubes, aliquando columna: nubes autem vocatur secundum substantiam, quia erat de natura aliarum nubium. vocatur columna secundum figuram, quia erat facta modo columnari, scilicet magis habens de longitudine, quàm de latitudine, & ista præcedebat Israelitas, nec habebant aliquam nubem tegentem castra: nam Deus refrigerabat illos, & non erat necessaria nubes, quę eis multa solatia tolleret, vt declaratum est Exo.capi.13.

Ad rationes positas in principio præceden.q. Et ad quid proficiat repetitio sententiæ per synonima, quæ in scriptura
H *sacra sæpe ponuntur, vt & Moyses hic vtitur.*
Quæst. LIIII.

AD argumenta in contrarium respondetur, ad primum, cum dicitur, ꝙ ponitur hic bis de nube, & columna. dicendum est non sequi ex hoc esse duas: nam fit repetitio eiusdem, modo carminum, & poetarum, qui ad pulchritudinem repetunt eadem per diuersa verba, & tamen eadem sententia penitus est. Scriptura sacra etiam idē obseruat repetens verba, & pertinet hoc ad iratos, vel ad valde iocundos. sic patet 3.Regum.c.12.s. quæ nobis pars in Dauid, & quæ hęreditas in filio Isai: ad idē pertinent istę duę clausulę: nam idem significat habe-
I re partem in Dauid, & hęreditatē in filio Isai, qui est ipse Dauid, & hoc frequentissime fit in prophetis, & in Psalmis. sic Psal.113. in exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro. idē est.n. exitus Israel de Aegypto, & exitus domus Iacob de populo Barbaro, quia domus Iacob, & Israel idem sunt: Aegyptus ēt & populus Barbarus idem sunt. replicatur tamen ex modo carminis, & ad quendam decorem rhetoricū, ita hic bis ponitur de nube, & columna, non ꝙ diuersa sint, sed ad ornatum. Et quando confirmatur, ꝙ hic distinguuntur istę duę nubes in figura, cum vna vocet nubes, & altera columna. Dicendum est non fieri ꝓpter hoc, sed magis ad ponendum vtrumque nomen istius nubis ꝓcedētis. ponit aūt nomen figuræ eius in-
K quantum vocatur columna, & nomē naturæ inquātū vocatur nubes. sic ēt est de tabulis in quibus scripta est lex. nam aliquando dicitur lex scripta in duabus tabulis, aliquando dicitur scripta in lapidibus, sed idem est: tabula tamen dicit ibi figuram, & lapis dicit naturā.

Confirmatur autem magis in hoc responsio supra posita, scilicet quòd ista repetitio fiat propter ornatum, quia quandocunque sic repetuntur sententię nunquam eadem verba repetūtur, quia ista esset inutilis repetitio, & contra ornatum rhetoricum, sed per diuersa verba idem primo significantia, aut aliqualiter æquiualentia, vt patet in duobus suprapositis exēplis, vt cum vocatur Dauid, & postea filius Isai, & vocatur Aegyptus, & postea populus Barbarus, ita hic vocata est primo nubes ista, quæ præcedebat, secundo

vocatur

vocatur columna, ne repetatur idem nomen. Et adhuc magis apparet veritas huius, quia isti confirmāt per hoc, ꝙ dicitur nubes, & columna, asserentes nubem semper esse eam, quæ operiebat castra Israel, & columnam solum esse præcedentem castra. Sed hoc falsum est, quia columna quæ præcedebat castra vocatur aliquando nubes, vt patet supra cap. 9. & 10. vbi necesse est intelligi de nube columnari, quæ præcedebat castra. ita ergo accipietur hic pro eodem nubes & columna.

Ad secundum argumentum, cum dicitur, ꝙ nubes protegebat, & tamen columna non poterat protegere, ergo diuersæ sunt. Respondendum est, ꝙ argumentum istud concluderet si probaretur, ꝙ ista nubes, de qua hic dicitur, tegebat omnia castra. sed hoc falsum est, nec potest patere ex litera. dicitur tamē, ꝙ nubes protegebat eos. i. tegebat aliquid de castris, qa saltem protegebat tabernaculum. sic patet supra cap. 9. s. cumque ablata fuisset nubes, quæ tabernaculum protegebat. & ibi necesse est intelligi de nube colūnari, præcedente castra. operiendo autem tabernaculum dicebatur operire Israelitas, vt patet supra c. 10. s. nubes quoque Domini super eos erat per diem, cum incederent: posuit tamen Moyses protegere, & postea præcedere, vt sicut non repetebatur sentētia per eadem nomina, ita nec repeteretur per eadem verba. & est tunc pulchrior locutio, cum fuerit maior abundantia synonymorum.

Sed dices, quare Moyses vtitur huiusmodi locutione? Respondendum est, ꝙ valde ei cōuenit: volebat enim suadere Deo, ne occideret Israelitas. Suasio aūt rhetoricorum actus & finis est, ideo Moyses debebat sequi modum rhetoricum quantum posset. Est autē quidam modus suasionis, cum materiam exaggeramus repetendo eandem sentētiam per multa verba: nam quidam faciliter permoueri nequeūt audita semel eadem sententia, cum autem crebro insonuerit auribus eorum, permouentur, non tamen decet eisdem verbis repeti, quia hoc fastidium generat. necesse est igitur per alia verba æquiualentia repeti. Et istū modum suasionis sequitur Isidorus in libro Synonymorum, vbi incitat hominem ad plangendū de peccato per repetitionem eiusdē per voces synonymas: tantæ autem efficaciæ est modus iste suadendi, vt Isidorus vir clarissimus lecto illo libro Synonymorum dicat se fuisse motum in lamentum, quod profecto magna efficacia suasionis est. sic autem faciebat hic Moyses.

Et in columna nubis præcedas eos per diem. Dicebatur Deus præcedere Israelitas in columna, quia illa colūna, quæ dirigebat eos in via, non mouebatur naturali motu, sicut declaratum est satis Exodi cap. 40. sed mouebatur mouente angelo Dei, vt patet Exodi 14. cap. ea autem quę angeli faciunt dicitur Deus facere, quia iussu eius faciunt, & quia lex vetus non multum distinguit de angelis & Deo, de cuius causa dictū est Exo. 19. c. ista nubes quæ præcedebat Israelitas erat illa, quæ vocatur supra nubes, licet hic vocetur columna, vt supra declaratum est. erat autem processio ista columnæ ad demonstrandum viam, vt patet Exodi cap. 13.

Et in columna ignis per noctem. Idest etiam audierunt, quod præcedis populum illum per noctem in colūna ignis, ad monstrandam viam per noctem, & in vtroque magni amoris signum demonstratur, ideo dicetur, quod non occideris hanc multitudinem, nisi quia non poteras introducere in terram pro qua iurasti.

A *Conueniens fuit, vt columna diei esset nubes & noctis ignis, & non econtrario. Et quòd Hebræi non leguntur ambulasse in deserto per noctem.*
Quæst. LV.

DICITUR quòd Deus pręcedebat in colūna ignis per noctem, & in columna nubis per diem, quia nec colūna nubis per noctē aliquid proficeret, nec columna ignis per diem. ignis enim positus in manifesto ad solem videri non posset, ideo si columna præcedens esset ignis, nullum signum per eam haberent. Si vero per noctem esset nubes, identidem non appareret. fuit igitur conueniens nocti ignis, & diei nubes. de ista columna ignis dicendum est, quod nō erat verus ignis, B sed similitudo ignis, sic patet supra cap. 9. cum dicit, quod per noctem erat super tabernaculum species ignis, & per diem nubes. de hoc etiam magis declaratum est Exo. cap. 13. Item quamquam dicatur hic de columna ignis per noctem, & nubis per diem: nō est intelligendum, ꝙ essent duæ columnæ, sed vnica, & illa erat columna nubis & ignis, & secundum veritatem erat columna nubis, tamen apparebat ignis per noctem, & hoc sufficiebat ad hoc, quod luceret Israelitis. nam calore eius non indigebant. Si autem fuisset eis calor necessarius, sicut lumen, non suffecisset similitudo ignis, sed requireretur verus ignis, quia similitudo ignis non calefacit. de his Exo. cap. 13. declaratum est.

C Dicitur hic de ista nube, quod præcederet per diē, & columna ignis, quod præcederet per noctem, nō tamen erat eis hoc æquale, quia ad quamlibet mutationem castrorum signum dabat, & præcedebat columna nubis, sed non faciebat hoc columna ignis, qa per noctem nunquam mouebantur Iudæi. non enim leguntur ambulasse per noctem, nisi cum transierūt mare rubrum sequentibus Aegyptijs a tergo, vt patet Exodi capitulo decimoquarto, tunc enim necessitas vrgebat: præstabat tamen columna ignis ministerium suum quotidianum, sicut columna nubis, quia per quamlibet noctem lucebat illuminans omnia castra, & hoc erat magnum beneficium Iudæis: erat autem nubes eadem, quæ per diem præcedebat, vel apparebat super tabernaculum, & columna ignis D quæ lucebat per noctem, sed per diem videbatur nubes lucida, sicut erat: per noctem autem videbatur ignis, quamquam non esset.

Quod occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem. Idest audient habitatores terræ istam magnam destructionem, & mirabuntur, atque calumniandi occasionem habebunt, quod tantam multitudinem Deus occiderit.

Et dicitur quasi vnum hominem ad fortificandū argumentum Moysi. nam si Deus occideret magnā partem populi, etiam si medietatem, vel vltra, dum tamen relinquerentur aliqui, in quibus possent compleri promissiones de introducendo in terram Chanaan, posset præsumi, quod occideret Deus illam multitudinem propter peccata. cum tamen occidis- E set omnem multitudinem nullo penitus relicto, in quo possent compleri promissiones, non videbatur hoc factum in pœnam peccatorum, sed quia non poterat implere quæ promiserat, vt non incurreret verecundiam. & rectissimum argumentum istud est, scilicet quod occideris tantam multitudinem, quasi vnum hominem, idest ita occidisti illos, ac si occideris vnum hominem, quasi dicat pro peccatis vnus homo aut pauci consueuerunt puniri: tota autem multitudo nequaquam, quia illud non esset punire, sed delere.

Et dicant non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat. Idest sequetur ex isto facto, ꝙ Aegyptij, & habitatores terræ dicant hoc. nam habebant verisimiles rationes ad concludendum.s.istas quæ positæ sunt a Moyse.

Dicitur autem in terram pro qua iurauit, quia iurauerat Deus Abrahæ dare semini eius totam terram Chanaan Genes.15.c.& sub hac forma promisit alijs patriarchis. s. in virtute iuramenti præstiti Abrahæ, de quo Genes.26.c.cum fit promissio ad Isaac.audierant enim Aegyptij,& alij habitatores terrarum referentibus Iudæis,ꝙ promisisset eis Deus terram Chanaan. Sic enim dixerunt Gabaonitæ cum reddiderūt causam,quare fefellerant Israelitas.s.ꝙ audierāt Deū promisisse Moysi tradere Israelitis omnem terram Chanaan,ideo timentes venerunt ad eos,vt confœderarentur,vt patet Iosue c.9.

Iccirco occidit eos in solitudine. s.in hoc deserto Pharā apud Cadesbarne,quæ erat magna solitudo,vt ipsi dixerunt,s̄.s.& non in hac vasta solitudine, habebāt autem gentes motiuum ad dicendum hoc, opinantes de Deo,velut de viro.s.ꝙ Deus cognoscens fortitudinem Chananæorū,aut aliqua alia impedimenta sciebat ꝙ non posset introducere eos in terrā promissam: ideo præoccupauit occidere eos in solitudine, qa minus verecundum erat nunc eos delere, q̄ cum cępissent bella Chananæorum, non potens eos eruere de manu hostili, succumbere permitteret genti Amorrhæorum: præcipuè quia nunc præsumi poterat aliqualiter,ꝙ occidisset illos aliqua iusta causa. Cum vero permitteret in manu hostili, manifestum erat, ꝙ ex impotentia ageret, ideo voluit præoccupare,vt occideret.Istam autem cōtumeliam nomini suo Deus cauere debebat,ideo non erat expediens, quod occideret omnem multitudinem simul.

An ista subsannatio Gentilium contra Deum procederet, vt dicebat Moyses. & an tempore eius essent bella deorum & figmenta poetarum,& qui fuerunt primi poetæ in orbe, & quo tempore incœperunt. Quæst. LVI.

CIRCA hoc sciendum est, ꝙ Moyses similia argumenta fecit ad suadendum Deo, cum iterum voluit delere totam gētem Hebręorum pro idolatria,vt patet Exo.cap.32. & tñ id,quod gentes dicturæ erant si Deus tunc occideret Israelitas contrario modo se habet, ad id, quod dicit hic. nam ibi dicitur.ne quæso dicant Aegyptij, callidè eduxit eos,vt interficeret in montibus, & deleret de terra.sensus aūt illius est,ꝙ Deus eduxerat fraudulenter Iudæos de Aegypto.s.ꝙ habebat eos exosos & volebat interficere, & tñ quia non poterat occidere in Aegypto,eduxit frauduleter in desertū, vt occideret in montibus.hic aūt innuitur, ꝙ Deus volebat introducere Israelitas in terram Chanaan, & ob hoc eduxit eos de Aegypto,cum tñ postea vidit, ꝙ nō posset eos introducere,occidit eos.

Et verum est,ꝙ licet ista includant ꝯdictionem,tñ vtrunque dicere poterant gentes: est tñ vtraque subsannatio falsa.de illa quæ habetur Exo.c.32.ibi late dictum est, & illa adhuc erat irrationabilior quàm hęc.

Contra positionem, quæ habetur hic dicendū est, ꝙ non procedit rationabiliter:non est.n.verisimile,ꝙ Deus Hebræorum non posset introducere Israelitas in terrā promissam, quia si ipse poterat occidere sexcenta millia virorum,quasi vno impetu, posset occidere hostes eorum siue peste, siue quodam alio mō. Item cum potuerit mare rubrum diuidere, vt transirent Hebræi per illud, potuisset quamcūque gentem delere,quod facilius erat.

F Sed ad hoc respondebunt Gentiles ex fundamento suo non valere.ipsi.n. ponunt deorum pluralitatē, & ꝯrietatem & mutuam pugnam,vt patet per Virgilium.2.Aeneidos, vbi introducuntur quidam dij pugnantes pro Troianis,& alij pro græcis. nam & ipsa dea venus quæ Troianorum partem fouebat a Diomede percussa fertur,cum erueret Aeneam de manibus eius.In 10. etiā Aeneidos inducit Virgilius deos congregatos in consilium pro bello, quod gerebat Aeneas in Italia ꝯ regem Rutulorum,& quidam defendebant partem Troianorū veniētium, cū Aenea alij vero partem Italorum. de eisdem Ouid. Metamor.lib.12. Et Aug.in 3.de ciuit. Dei.hoc supposito dicerent Gētiles,ꝙ Deus Hebræorum habebat potestatem super cultores suos,sed non super alias gētes, ideo dato,ꝙ vellet percutere alias gentes, non pmitterent eum dij illarum gentium. G

An tempore Moysi essent figmenta poetarum, & qui fuerunt primi poetæ in orbe, & quo tempore incœperunt. Quæstio. LVII.

DICERET autem aliquis, ꝙ Gētiles nō ponerent hanc excusationem. nam tunc erāt adhuc sęcula rudia,& gentes nondū introductæ erant circa pugnas deorum, sed ingenijs poetarum ista introducta videntur.

Respondebit aliquis etiam fuisse hæc apud gentes antiquitus. nam tpe regis Ezechiæ Sennacherib rex
H Babylonis dixit, ꝙ non posset Deus Hebræorum eripere Iudæos de manu Nabuchodonosor, sicut nō potuerunt dij aliarum gētium liberare cultores suos de manu regum illorū, vt patet 4.Reg. c.19. in quo manifeste ponit,ꝙ singuli dij habeant curam de cultoribus suis,& pugnēt pro eis inquantum possunt,liberare eos.

Sed adhuc dicetur, ꝙ ista erant tempora multum noua in comparatione vetustissimi sæculi tpe Moysi,in quo nondum inualuerant poetæ ad ponenda figmenta deorum,& pugnas atque consilia:tempore tñ Senacherib iam fuerant multi poetæ græcorum, qui omnia hæc adinuenerant, de quibus nullus fuerat tēpore Moysi.incęperunt aūt poetæ tempore Troiani
I belli. nam tūc Musæus, Linus, Anphion in arte musica claruerunt.de quibus Iosephus in Antiquitatibus: ipsi tamen non fuerunt poetæ famosi:fuerunt tamen paulopost Orpheus, & Homerus maximi inter græcos, sed Homerus maior, & isti inuenerunt omnem pugnam,& figmenta deorum. Tempore igitur Senacherib regis iam a poetis introducta erant figmenta,sed nondum tempore Moysi. ideo videtur, quod non posset dici a Gentilibus, ꝙ dij pugnarent pro cultoribus suis, & quod quidam aduersus alios præualerent.

Sed dicendum hoc non obstante, quod tempore Moysi ista figmenta iam in orbe fuerant, quia colebatur deorum pluralitas, & pugnæ eorum credebantur nam non multis temporibus post hoc ante bellum
K Troianum,cum nondum inualuissent poetæ græcorum, similia dixit Iepte Galadites regi Moab,vt patet Iudicum cap.11.scilicet,nonne ea quæ possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedēt possessionem? in quo Iepte præsupponebat deos pugnare & vincere: non quidem secundum intentionem suam,sed secundum positionem Gētilium quibus loquebatur.

An Iu-

An Iudæorum Deus posset percutere cultores aliorum Deorum. Et quòd data positione Gentilium de dijs cogerentur fateri, quòd Deus Hebræorum poterat super alias gentes.
Quæstio. LVIII.

SED adhuc his datis non stat ista responsio, quia non solum Deus Hebrçorum poterat super cultores suos, sed etiam super quoscũque. Aegyptij enim non erant cultores eius: eis tamẽ magnas plagas inflixit, quas si inflixisset Chananæis morerentur. nam quælibet de plagis Aegyptiorum occidere eos suffecisset, & certissime occidisset, nisi Deus illã cito propitiatus auerteret. nunquid qui primogenitos omnes tam hominum quàm iumentorum vna nocte occiderat, non poterat occidere omnes alios in Aegypto? nullus enim hoc dubitat, nisi insanus, B nec enim hoc ipsi Aegyptij, dum ab ipso paterentur dubitauerunt, sed potius timuerunt, vt patet Exo. ca. 12. cum dicitur. vrgebant Aegyptij populum exire de terra velociter, dicentes. omnes moriemur. Etiam qui Mare rubrum aperuit videntibus, atque dolentibus Aegyptijs, cum super eos apertum concluderetur, non potuit claustra terræ aperire, & omnes habitatores Chanaan submergere? nulli enim rationabiliter dubitari potest. Leuiter ergo poterat Deus gentes terræ Chanaan disperdere, & Hebræos in terram promissam introducere. male ergo iudicabant dicentes, ꝙ quia non potuisset introducere Israelitas in terram Chanaan, occidit eos in montibus.

Rectius autem in hoc sensisse videntur ipsi populi Chananæorum, in quorum terrã populus Hebraicus introducendus erat. nam videntes hæc, quæ alijs facta sunt, timuerunt sibi similem cladem affuturam, & non dixerunt, ꝙ non posset Deus introducere Israelitas in terram illam, sed certissime formidabant malum sibi affuturum, vt patet Iosue capitulo secundo ex verbis Raab Ierichontinæ ad exploratores. s. noui, ꝙ tradiderit vobis Dominus terram, & enim irruit in nos timor vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. audiuimus ꝙ siccauerit dominus aquas Maris rubri ad introitum vestrum, & quid feceritis duobus regibus Amorrhæorum, qui sunt trans Iordanẽ, & hæc audientes pertimuimus & elanguit cor nostrum, & non remansit nobis spiritus ad introitum vestrum.

Euasio Gentilium, quòd plagæ Aegyptiorum non fuerint ex potentia Dei, reprobatur.
Quæst. LIX.

SED adhuc forte dicent Gentiles, quod plagæ venerunt super Aegyptios, & tamen non fuerunt ex potentia Dei Hebræorum, sed ex conditione vel influentia speciali temporis, & sic videntur sensisse sacerdotes Philisthinorum de percussione facta murium in terra sua: nam dubitabant an plaga illa fuisset inducta a Deo hebræorum, vel venisset a casu, & ob hoc fecerunt experientiam de duabus vaccis, portantibus arcam Domini in curru, vt patet primo Regum capitulo sexto, scilicet, & si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames ipsa fecit nobis malum hoc grande. sin autem minime, sciemus, quia manus eius non tetigit nos, sed casu accidit nobis.

Ad hoc respondendum est non posse stare, quia si plagæ istæ de conditione temporis inferrentur, & nõ de potestate Dei Hebræorum, non potuisset ipse eas tollere, & tamen cum oraret Pharao Moysen, vt recederet plaga, ipse petebat a domino, & recedebat, vt A patet Exo. cap. 8. 9. & 10. Si tamen non habuisset ipse potestatem infligendi, non habuisset potestatem tollendi, quia nemo potest tollere actum naturæ, sicut nemo potest cęlum impedire ne moueatur, aut facere, quod ignis applicitus non comburat.

Sed adhuc aliquis dicet, quòd ista non faciebat Deus Hebræorum ex potestate sua, sed quando sciebat, quod cessatura erat plaga secundum conditionẽ temporis, dicebat quod auferebat eam. Respondendum est non stare, quia multoties quando Pharao petebat auferri plagas a se Moyses dicebat: cõstitue mihi diem, in quo orem pro te, vt patet Exo. capitu. 9. Cum ergo Pharao ad voluntatem suam constitueret diem, & in illo die, & eadem hora tollebatur plaga, videtur quod non fieret ex natura temporis, sed ex potestate Dei Hebræorum. poterat ergo, qui hæc fecit delere omnes Chananæos, ideo non poterat rationabiliter obijci, quod Deus occidisset totam illam multitudinem, quia non poterat introducere eos in terram promissam, quia tamen habebat aliquem colorem: non videbatur conueniens, quod Deus occideret totam multitudinem.

Magnificetur ergo fortitudo tua. Idest appareat fortitudo tua magna. magnificari duo signat, scilicet magnum fieri, vel magnum apparere: non intelligitur in primo sensu, quia Moyses non petebat, vt Deus fieret maior, quia Deus habet omnem perfectionem possibilem & imaginabilem, & vltra quam imaginari potest, quia infinite perfectus est ideo ei nihil addi C potest, sed accipitur in secundo sensu, scilicet magnificetur fortitudo tua, idest appareat magna inter omnes gentes. fortitudo enim tua magna est introducendo populum istum in terram promissam. Si autem omnes occideres, non appareret fortitudo tua, quia dicerent quod eras Deus potens facere malum, & non bonum, sicut Gentiles ponebant aliquos deos qui poterant solum malum facere, sicut rubigo, timor, & discordia, pallor, & febris. his enim dedicauit honorem diuinum tertius rex Romanorum, qui dicitur Tullus hostilius ne ipsum premerent, de quibus Ouidius in libris Fastorum, & August. 6. de ciuitate Dei, & Titus Liuius primo ab vrbe condita. Alio modo potest intelligi. magnificetur fortitudo tua, idest appareat adhuc maior bonitas tua & virtus, D scimus enim quod potens es ad puniendum, si autem remiseris, apparebit magna clementia, quæ est magna bonitas, & non posset apparere si punires. præclara enim virtus est in eo, qui offensam recepit si punire potens non puniat. & tunc non accipitur hic fortitudo proprie, quæ est circa vltimum terribilium, sed large pro omni bonitate. sacra enim scriptura interdum non obseruat magnam differentiam in his.

Magnificari Deum quo intelligitur.

Sicut iurasti dicens Dominus patiens. Idest facias hoc remittendo peccata populi, & introducendo eos in terram promissam, quia tu iurasti, quod eras Deus patiens. Potest enim ista litera intelligi dupliciter. Vno modo, quod hic sit clausula, s. sicut iurasti, & sequentia pertineant ad alium sensum. & tunc intelligitur E magnificetur fortitudo tua, idest appareat magna fortitudo tua, introducendo gentem istam in terram promissam, & hoc sicut iurasti, idest sicut iurasti patribus eorum, scilicet quod introduceres eos illuc. In sequentibus autem est alia sententia, in qua non arguit Moyses ex virtute iuramenti præstiti, sed ex misericordia Dei, scilicet, quod dixerat se esse patientem, & multæ misericordiæ, ideo quod monstraret nunc illam magnam misericordiam. sed litera non recipit istum sensum, cum velit ponere totũ sub vna clausula. s. sicut iurasti dicens Dñs patiens, & mul-

tæ misericordiæ. ergo videtur, quòd ista verba .s. Dominus patiens &c. erant verba iuramenti, & tunc erit sensus, quod Dominus iurauerat, vel dixerat se esse patientem, & multæ misericordię: ideo petebat Moyses, vt secũdum illam misericordiam remitteret peccatum Israel & introduceret in terram promissam, & ista litera procedit secundum modum literæ hebraicæ Exo. 34 ca. vbi dicitur, ꝙ Dominus inuocauit coram Moyse in his nominibus .s. Deus patiens, & multæ misericordiæ &c. litera tamẽ nostra habet ibi, ꝙ Moyses inuocauit coram Domino. & secundum istum modum, videtur dicendum ꝙ ly dicens nõ refertur ad immediate sequentia, quæ sunt verba Moysi: sed ad verba per quæ iurauit Deus Abrahæ, vel alijs patriarchis, & tunc est sensus. *Sicut iurasti*. s. Abraham & Iacob dicens. s. ea quæ in Genesi continentur, ꝙ semen tuum possidebit portas inimicorum suorum, vt patet Gen. 22. cap. vel ꝙ in quarta generatione redirent ad terram Chanaan, vt habetur Gen. 15. ca. & cũ subditur. *Dominus patiens &c.* Sunt verba Moysi, & cõtinuantur cum inferiori litera. s. *Domine Deus patiens*. Vsque ibi. *Dimitte obsecro*. Et ista expositio habet satis fulcimentum. quia dicitur. *Sicut iurasti dicens Deus patiens*. Et tamen quando ista dicta sunt non interponitur aliquod iuramentum, vt patet Exo. 33. & 34. cap.

Sed adhuc qnamquam ista expositio aliqualiter videatur, tamen distorta est quantum ad intentionem literæ, quia tota litera continuatur sub vna clausula propter illud participium, dicens: & referũtur omnia ista verba ad Deum. s. ꝙ ipse dixerit Dominus patiẽs, & multæ misericordiæ. & cum arguebatur, ꝙ litera nostra Exo. 34. c. dicit, ꝙ Moyses inuocauerit & non Deus. Dicendum est, ꝙ ibi fuit declaratum, ꝙ Deus inuocauerit secundum literam hebraicam.

Et cum obijcitur, ꝙ non interponitur ibi aliquod iuramentum, & hic dicitur, sicut iurasti. respondendũ est, ꝙ accipitur iurare. i. testificari. s. ꝙ Deus iurauit. i. testificatus est se esse Deum patientem, & multæ misericordiæ, & auferentem scelera, ideo petit Moyses, vt nunc monstret illam magnam misericordiam, sicut ibi testatus est. *Dicens Dominus patiens*. Idest quod Deus dixit se esse Dominum patientem. hæc autẽ habentur Exo. c. 34. ideo ibi plura nomina sunt quã hic, quia solum posuit Moyses ea quę principaliter faciebant ad prouocandum ad misericordiam: litera tamẽ nostra dicit ibi, ꝙ Moyses inuocauerit, & non Deus. hebraica autem econtrario dicit, ꝙ inuocauerit Deus. Ista autem litera approbat veritatem hebraicam ibi, dicens ꝙ Deus iurauerit, dicens Dominus patiens, & multæ misericordiæ. ergo Deus ista locutus est.

Dicendum igitur literam hebraicam continere veritatem in ea parte. nostra autem potest concordari cum hebræa, quia quamquam dicat hebraica Deũ inuocauisse, & nostra dicat, ꝙ Moyses: erit intelligendum, quod Deus primo inuocauerit, & dederit modum inuocandi Moysi: postea autem Moyses inuocauerit in eisdem nominibus. de his magis dictum est Exo. cap. 34. *Dominus*. Ponuntur hic aliquæ proprietates Dei, & prima est, quod vocatur Dominus, quia omnia sunt in potestate eius, & licet secundum ordinem naturæ, prius sit esse Deum quàm Dominum, primum tamen omnium nominum est Dominus, quia sic est in cognitione nostra: non enim cognoscimus Deum a priori, sed a posteriori per aliquos effectus, sicut cognoscimus causas naturæ. In his autem sic est, quod cum nos dicamus Deum maximum bonum, non possumus eum deprehendere, nisi per maximam operationem, & potentiam super omnes res, sed ista pertinent ad Dominum vniuersalem. Primum ergo quod cognoscimus de Deo est,

Aliquæ proprietates Dei.

F quod sit Dominus. Hic autem ponitur vnum nomen, sed Exodi cap. 34. ponuntur tria, scilicet dominator domine Deus. Dominator dicit actum dominij. Dominus dicit potentiam dominandi. Deus dicit naturam vel substantiam Dei.

Patiens. Peccantes ad pęnitentiam multo tempore spectando, vel dicitur patiens, idest non inferens pœnas, sed magis stat primum Exodi 34. cap. ponuntur alia nomina, scilicet misericors, & clemens, & patiẽs de quibus ibi dictum est. Hic autem omnia intellexit per patiens.

Et multæ misericordiæ. Scilicet pœnas debitas relaxãdo, vel aliter vocatur patiens, quia peccata dimittit. multæ misericordiæ, quia nõ quascunque pęnas, sed

G magnas etiam dimittit.

Auferens iniquitatem. Idest remittens peccata facta contra proximos. *Et scelera*. Idest remittens peccata facta contra Deum. Aliter potest intelligi auferens iniquitatem, idest remittens peccata parua, & scelera, idest peccata valde magna, & potest intelligi hoc quantum ad culpam. superiora autem quantum ad pœnam, vel quod Deus dicitur patiens, & magnæ misericordiæ expectando hominem ad pęnitentiã: immediate enim, vt peccat mortem æternam meretur, & si Deus nõ punit eum immediate, miseretur eius, dans spatium pęnitendi, & cum pęnituerit remittit, & dicitur tunc misereri, sic patet Esa. cap. 30. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. vocatur auferẽs iniquitatem, & scelera quantum ad hoc, quod remit-

H tit peccata tam ad pęnam quàm ad culpam, & hoc maius est, quàm esse patientem, & magnæ misericordiæ.

Nullumq; innoxium derelinquens. Idest quod omnes respectu Dei sunt peccatores, vel melius, quod omnes ei sunt obligati propter peccatum, quia omnes veniale, vel actuale agunt, vel originale contrahunt exceptis eis, quos fides & pietas adimendos suadent. Alio modo est sensus.

Nullum innoxium derelinquens. Idest nullum noxium sine pęna relinquens, vt aliqui exponunt, sed multum est extorta expositio.

Item quia falsa est, si enim diceretur in litera nullũ innoxium derelinquens, bene staret, sed dicitur inno-

I xium, & tunc esset sensus, quod Deus nullum hominem innoxium relinqueret sine pęna, quod est absurdum. ideo prima expositio consonat, & patet manifestissime Exo. cap. 34. vbi ista verba ponuntur. in eadem quippe serie verborum, vbi dicitur hic.

Nullum innoxium derelinquens. Dicitur ibi. nullus apud te per se innocens est. & est sensus, quod Moyses velit inducere Deum ad misericordiam, quia quod Hebræi peccauerint, non est admirabile, cum nullus apud Deum innocens sit.

Vel alio modo ponitur hic ista clausula, non quod agat aliquid specialiter ad probationem Moysi, sed quia ipse allegabat verba, quæ habentur Exo. cap. 34. in quibus ponitur istud verbũ, & dicitur, quod Deus non derelinquit aliquem innoxium, quia tanta est

K mundicia, quam homo deberet habere erga Deum, quod nullus homo eam habet. magis autem declaratur hoc Exodi cap. 34. cum dicitur nullus apud te per se innocens est, idest quamquam aliquis sit apud Deum simpliciter innocens, mundus ab originali, & actuali labe, tamen hoc non est per se, idest non habet aliquid a seipso, sed a Deo, & ita dicitur de beata Virgine, ꝙ licet ipsa sit simpliciter innocẽs apud Deũ, idest nullam labem actualem habuerit, nec originalẽ ϸxetit, tñ non est per se innocens. i. non habuit a seipsa hoc, sed quia Deus illi spẽali priuilegio hoc tribuit, alioquin peccatum originale, sicut cæteri cõtraxisset.

Virgo fuit sine originali ... Beata ... (marginal note, partly cut off)

Qui visitas peccata patrum in filios. Ideſt tu Deus puniſ peccata patrum in filios eorum.ſ. filios non peccantes pro peccato patrum puniendo.

Propter quid Moyſes dixit hæc verba. qui viſitas peccata patrum in filios,& an orauerit,quòd non occideret hebræos, ſed quòd poſtea occideret filios eorum pro eis.
Quæſtio. LX.

Ista particula non ponitur hic tanquam fulcimentũ probationis Moyſi. nam ex hoc non ſuadebat aliquid, ſed magis inducebat cõtrarium.ſ. ꝙ puniret peccatum Iudæorum, ſed poſuit hic verba iſta tanquam recitans ea,quæ Deus dixiſſet ꝑꝑ vnam de illis particulis, ſicut interdum aliqui ad probationem dictorum ſuorum allegant aliquem textũ recitantes illum, & tamen in vnica clauſula adiuuat: in cæteris aũt non facit ad propoſitum, ſed interdum aliqualiter videtur repugnare. Sic Moyſes allegat verba Dei. dixerat enim Deus Exo.34.cap. ꝙ erat Dominator & Dominus, patiens, & multæ miſericordiæ, puniẽs peccata patrum in filios &c. vnica autem iſtarum particularũ faciebat ſolum ad propoſitũ Moyſi.ſ.patiens,& multæ miſericordiæ, propter illam tamen recitauit omnia verba Dei, in quibus erant aliqua quæ nihil ad hoc faciunt, & ſi quiſquam voluerit ex qualibet iſtarum particularum aſſumere fundamẽtum arguendi, ex quibuſdam earum non concludet, ſed magis inferet oppoſitum intentionis Moyſi.

Poterat tamen aliquis dicere, ꝙ hoc ad propoſitũ Moyſi faceret.ſ.ꝙ peteret Moyſes, ne tota illa multitudo peccatorum occideretur ſimul, & ſic totus ille populus eſſet deletus,ſed ꝙ transferrentur peccata patrum in filios.i.non morerentur patres peccãtes, ſed filij eorum poſtea punirentur, & hoc videtur confirmari ex litera, cum Deus reſpõdet dicens.dimiſi iuxta verbum tuum.i.ego remiſi iniquitatem populi,eo modo quo tu oraſti, & tamen Deus non occidit immediate omnes peccãtes, ſed pauliſper quaſi per 38. annos deleuit eos, ita ꝙ in anno 40. cum facta eſt iterum numeratio nullus ſupererat de his, qui peccauerant,vt patet infra cap.26. & filij eorum paſſi ſunt pro hac iniquitate,manentes annis 40.in deſerto,quia patres peccauerant. Sic dicitur infra.ſ. veſtri filij erunt vagi in deſerto annis 40.& portabunt fornicationem veſtram,donec conſumantur cadauera patrum in ſolitudine. videtur ergo ꝙ Moyſes hoc petierit, & ad hoc inducatur iſta particula.

Reſpondendum eſt, ꝙ Moyſes non induxit iſtam particulam ad aliquem ſenſum ſpecialem, ſed recitauit eam cum alijs, vt ſ. dictum eſt. Et cum obijcitur, ꝙ ita factum eſt,vt Moyſes orauit, & tamen translata ſunt peccata patrũ in filios. ergo Moyſes hoc petijt. Dicendum eſt,ꝙ Moyſes nihil tale orauit, ſed ſimpliciter petebat,ꝙ non deleretur totus populus,nec em̃ conueniebat talis oratio Moyſi. nam licet ad Deum, qui eſt regula prima non potens deficere, & cognoſcit quid vnicuique conueniat,pertinet interdum ex altiſſima prouidentia ſua transferre peccata patrum in filios, quoniã ſic iudicat expedire ad gloriam ſuã, vel decorem vniuerſi: ad nullum tamen hominum pertinet orare,vt peccata alicuius transferantur in totam ſuam ꝓgeniem, vel in aliquos poſteriores. ideo ſatis mortale videtur, & contra ordinem charitatis. nam ſi peccatum eſt,ꝙ nos petamus a Deo, vt puniat aliquem,quia peccauit: quanto magis ſi petamus, vt puniat eum qui nõ peccauit? Sic autem eſt ſi quis cognito peccato alicuius,oret dicens. Domine non punias hunc,ſed transfer in poſteros eius punitionem. iſte enim innocentes petit puniri,ideo graue peccatũ

A eſt,maxime quia cum ſit charitas, ꝙ nos oremus pro eo,qui peccauit ne puniatur: quomodo conueniet,ꝙ pro eo,qui non peccauit oremus,vt puniatur? non ergo petiuit hoc Moyſes.

Item ad quandam magnam imprudẽtiam, & diffidẽtiam de diuina bonitate hoc pertinebat. Si enim Deus nunquam remitteret peccatum alicuius, niſi tranferret in poſteros eius, & hoc, vel quia non poſſet aliter facere, vel quia nunquam eſſet aliter facere conſuetus. Adhuc quamquam iniuſtum erat peti, ꝙ transferrentur peccata patrum in filios, tamen non erat imprudens,nec diffidentiam importans,quia miſericordia Dei non ſe extendebat ad magis. cum tamen notum ſit Deum poſſe remittere peccata ſimpliciter,non transferendo punitionem in poſteros,&
B multoties hoc agat,cum ipſe dicat ſe eſſe patientem, & multæ miſericordiæ,vt patet hic.imprudentia magna erat.ꝙ Moyſes peteret remitti peccata iſtorum, & transferri in tertiam, & quartam generationem. non ergo petiuit ſic.

Item cum dicebatur, ꝙ Deus tranſtulit peccatum ab iſtis in filios ſuos, falſum eſt.nam ipſi pro peccato ſuo mortui ſunt,vt patet infra cum dr̃, ꝙ nemo de illis qui murmurauerunt videbit terram promiſſam, ſed ꝙ cadauera eorum iacebunt in ſolitudine. *Iudæi in peccato ſuo mortui ſunt.*

Et quamquam obijciatur, ꝙ filij portauerunt fornicationem patrum, vt dicitur infra in litera, non ſequitur ex hoc, quia non eſt iſtud transferri pęnas patrum in filios, ſed ꝙ filij detinerentur in deſerto, dũ
C patres eorũ peccantes moriebantur,nemo tñ de filijs horum pro crimine patrũ mortuus eſt, aut impeditꝰ, ne introiret in terrã promiſſam.ꝙ aũt ipſi detenti fuerint quaſi 40. annis nõ fuit in pęnã ipſorũ directe, ſed magis ad eorũ vtilitatẽ. nã ſi Deus puniuiſſet peccantes immediatè non manſiſſent aliqui de filijs,niſi valde paruuli.ſ.minores.20. annis: oẽs quippe qui annũ 20.attigerant damnati ſunt ad mortem,vt patet ĩ.ſed pueri minores.20.anno nõ faciunt populũ, nec ſunt ad quicꝗ̃ vtiles prudentia aut viribus, iõ non decebat illos relinqui.hoc.n.erat perdi populũ totaliter.ꝑ bono igitur eorũ, qui non peccauerunt,Deus dedit eis, ꝙ manerent annis 40.in deſerto, ideo nõ erat directè pęna.nam in hoc tp̃e creuit populus iſte ad magnam
D multitudinem,ita vt eſſent ſufficientes ad hoc, vt introducerentur in terram Chanaan, quia iam erant viri integri corpore, & animo ad bella Chananæorum. Quod autem obijciebatur.ſ. dimiſi ſm̃ verbum tuũ, ideſt ꝙ Deus dimiſerit peccatum ſm̃, ꝙ Moyſes petiuerat,& tamen videtur translata iniquitas.ergo ipſe petijt. Rñdendum eſt, ꝙ non fuit translata iniquitas patrum in filios,vt patet ex præcedentibus. ideo quãquam Moyſes petierit id, qđ poſtea Deus fecit, non petiuit transferri iniquitatem patrum in filios.

Aliter rñderi poteſt, ꝙ non eſt ſenſus illius literæ iſte, ſed ꝙ Moyſes cognouit Deum quaſi volentem delere totum populum ſimul, & petijt ne oẽs ſimul delerentur. Deus aũt dicit,dimiſi iuxta verbum tuũ, ideſt remiſi pc̃m̃ quantum ad hoc ne oẽs deleam ſi-
E mul.delebo tñ per partes.de hoc aũt,quod dr̃ hic.ſ.ꝙ Deus transferat iniquitates patrum in filios, non eſt ſemper gñale, ſed interdum fit, nec etiã in omnibus caſibus fieri conuenit,& interdum iſta punitio transfertur quantum ad damna ſolum. Interdũ ẽt quantũ ad illationem mortis, & quibuſdam filijs pęnalitates iſtæ infliguntur: alijs aũt non: quomodo autem hoc ſit declaratum eſt ſatis late Deut.c.24 vbi dr̃, ꝙ non occidentur patres pro filijs. *Vſque in tertiam & quartam generationem.* i. Deus transfert peccata patrum in filios vſque ad quartam generationem, amplius autem non: quomodo enim cõputandi ſint iſti in quos transfe-

transferuntur peccata,& an solum transferantur peccata patrum in filios, quando filij imitantur peccata patrum, vel aliquando quando sunt innocentes declaratum est, Exo. 34.cap.& ibi de his satis dictum est.

Quare peccata transferantur magis vsque ad quartam generationem quàm vltra, Et an mortui curam habeant de viuentibus. Quæst. LXI.

QVARE autem transferantur magis peccata vsque ad quartam generationem, quàm ad alias. Causa est, quia patres videre possunt filios ad generationem quartam: vlterius autem non vident, & quia puniuntur filij pro patribus, vt patres puniantur in eis: non punirentur tamen si non viderent eos puniri, ideo vsque ad generationes illas peccata patrum in filios puniuntur, qa si vltra illas in filios punirentur, iam non punirentur patres in eis, quia non possent dolere de punitione eorum. Quamquã illi, qui apud inferos sunt, vel qui in purgatorio, soliciti sunt pro bono charorum suorũ, & dolent de malo eorum si cognouerint, sicut patet de diuite illo, qui erat apud inferos, & tamen rogauit Abraham, vt mitteret Lazarum ad erudiendum fratres suos, ne venirent in illum locum tormentorum, vt patet Luc. 16. quia tamen non est talis dolor, aut solicitudo defunctorum pro viuentibus, qualis est viuẽtium pro defunctis, non puniuntur patres mortui in filijs. Arist. tamen qui ista secutus non fuit, cum non potuerit inquirere veritates fidei sine doctore, cum fides ex auditu sit, vt patet ad Rom. 10. cap. dixit aliquem esse bonum, vel malum statum parentum defunctorũ propter infortunia, aut bonas fortunas, ꝑnepotum & amicorum, sed hunc dixit esse leuem, & solum inquantum defuncti manent in opinione nostra. cum vero aliquantum tempus effluxerit iam eufortunia, & infortunia amicorum, & pronepotum nihil conferunt ad bonum, vel malum statum defunctorum, de hoc primo Ethico. c. pronepotum autem fortunas.

Item Deus non punit peccata patrum in filios vltra quartam generationem, quia Deus ad miserendũ promptior est quàm ad puniendum, ideo punitio ad paucos extendi debuit: misericordia autem ad multos, & dicitur sic Exo. 34. cap. quod miseretur benefacientibus vsque in mille generationes, & quod punit peccata patrum in filios vsque ad quartam.

Aliqui autem dicunt, quòd vsque ad quartam generationem puniuntur pro peccatis patrum filij, qa vsque ad illam possunt erudiri in moribus patrum, cum possint eos videre. & tunc dicunt puniri peccata patrum in filios, quia sicut filij susceperunt esse a patribus, ita & per doctrinam illa peccata susceperunt. Cum autem transierint quatuor generationes, filij non possunt erudiri a patribus, quia non vident eos, quamquam ergo peccent & puniantur, non est ibi peccatum patris, cum non acceperint a parentibus, sed pro peccatis suis puniuntur, & si aliquando contingat filios post quintam & sextam generationem imitari peccata prædecessorum, & puniri pro eis, iam nõ dicuntur puniri pro peccatis patrum, sed pro suis, quia non potuerunt accipere illa peccata per eruditionem patrum sextæ generationis, vel vlterius, cum non viderint eos, sed iam pro peccatis suis puniuntur.

Ista positio aliqualiter videtur in superficie, sed nõ continet veritatem. nam præsupponit, quod quandocunque aliqui puniantur pro peccatis suis puniãtur, & tamen quia contingit, ꝙ accipiant illa a patribus per imitationem, dicuntur puniri in eis peccata pa-

F trum. Sed falsum est hoc, quia non solũ puniunt̃ filij pro patribus, quando imitantur eos in peccato, sed ẽt cum sunt immunes ab omni crimine, immo si solũ punirentur filij pro peccato patrum, quando ipsi peccant, sicut patres sui, non dicerentur puniri pro peccato patrum, sed pro peccato suo. multa quoque alia inconuenientia sequerentur, de quibus late dictum est Exo. c. 34. & Deuteronomij 7. cap. ibi igitur requiratur veritas huius, sed quando aut quomodo puniatur filij pro peccatis patrum, & an vere puniantur pro illis, vel solum pro peccatis proprijs, dicetur verius Iosue sexto, vbi totum hoc latius declaratur.

Dimitte obsecro peccatum populi huius secundum magnitudinem misericordiæ tuæ. Ista est oratio Moysi, quam ipse
G intendebat ex omnibus superioribus. s. ꝙ Deus dimitteret peccatum huius populi. s. murmurationem. Dixit autem peccatum huius populi, quasi totus populus peccasset. nam ferè omnes peccauerant. de duodecim, quippe Tribubus nullus mansit immunis, præter duos viros, ideo rectè dici poterat peccatum populi. & dixit ſm magnitudinẽ misericordię, quia ad Deum ex iustitia pertinet punire peccantes, ex misericordia aũt remittere peccata: ea tñ quæ maxima sunt sine magna misericordia remitti nequeunt, sic erat in peccato huius populi: erat quippe grauissimũ, quia oẽs peccauerãt, ideo magnitudine misericordię indigebat vt remitteretur. sic dicit Apost. ad Rom. cap. 5. vbi autem abundauit delictum superabundabit & gratia. i. ad hoc, ꝙ remittatur peccatum, quod
H fuit superabundans, oportet esse superabundantem gratiam. i. valde magnam, & propter hoc introduxit Moyses totam istam literam ab illo loco. *Magnificetur ergo.* Vsque huc solum Moyses intendebat dicere, Domine magnificetur fortitudo tua, & obsecro, vt dimittas peccatum populi huius ſm magnitudinem misericordiæ tuæ, & quia hoc forte aliquis negaret, dicens nõ esse in Deo magnitudinem misericordię, probat Moyses inducens ea, quę s̃. habentur. s. sicut iurasti dicens Dñs patiens, & multæ misericordiæ &c. idest non potes negare te esse magnæ misericordiæ, quia tu iurasti. i. testificatus fuisti hoc, vt patet ex verbis illis. vnde ponit hic Moyses primo probationem, quàm id quod intendit probare.
I *Sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto vsque ad locum istum.* Idest sicut semper misertus fuisti eis ab exitu de Aegypto vsque nunc, ita & nunc miserearis, & quantum ad hoc conuenit id, quod s̃. dicebatur. s. magnificetur fortitudo tua in remittendo offensas. si. n. ab exitu de Aegypto Deus remisisset offensas murmurantiũ, non delens eos, nunc aũt non remitteret, videret̃, ꝙ bonitas sua non extendebatur ad remissionem plurium iniuriarũ, q̃ iam remissarũ, & hoc erat paruũ, ideo debebat magnificari fortitudo Dei. i. clementia eius ad remittendum, vt videretur, ꝙ non solum erat misericordia Dei ad remittendum offensas præteritas, sed etiam multo plures.

Quod Deus semper fuit propitius Hebræis egredientibus de
K *Aegypto vsque ad locum Cadesbarne & quomodo. Quæstio. LXII.*

ET dicitur, ꝙ Deus propitius fuit ingredientibus de Aegypto vsq; ad locum istum, quod non intelligit de bñficijs elargitis in ꝯferendo, sed in remittẽdo peccata. nam nihil erat ad propositũ Moysi, ꝙ Deus remitteret petm̃ populi, sicut semꝑ benefecerat eis, dando magna, & diligenter in via, qa ista operatio est in æquiuoco. sed est sensus, ꝙ sicut ab exitu de Aegypto fuerat semper Deus propitius, remittens offensas, quæ infligebantur, ita nunc esset propitius, remittendo: murmurauerant

uerant enim Iudæi ab exitu de Aegypto, nam cum Pharao persequeretur eos recedẽtes de Aegypto super Mare rubrum murmurati sunt dicentes. Nunqd non erãt sepulchra in Aegyto? ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine, vt patet Exo.c.14. sic & postea multoties murmurauerunt, & tamen Deus semper remisit vsque nunc.

Non est autem intelligẽdum, ꝙ Deus semper remisisset.i.nunquam puniuisset.nam in multis illarum murmurationum punitionem dedit, vt qñ in Raphidim murmurati sunt, venerunt Amalechitæ, & occiderunt quosdam ex populo, vt patet Exo. cap. 17. & cum post montem Sinai pro labore itineris murmurarent, accensus est ignis contra eos; vt patet s̃. 11. ca. & cum in Sepulchris concupiscẽtiæ flagrauissent desiderio carnium, datis carnibus, venit super eos magna plaga, vt patet.e.c. idem de Maria & Aaron murmurantibus contra Moysen, qñ Maria fuit percussa lepra, vt patet supra c. 12. Sed dr̃, ꝙ Deus fuit eis propitius, quia merebantur totaliter deleri: Deus tñ nunquam deleuerat totum populum: nunc vero petebat Moyses, vt Deus esset propitius, sicut fuerat ab exitu de Aegypto.s.ꝙ non deleret eos, sicut prius nunquã deleuerat, & hoc quia videbat Deum esse velut paratum ad delendum populum totum, cum dixisset. feriam eos pestilentia, atque consumã. te aũt faciam principem super gentem magnam, vt patet supra.

Dixitque Dominus dimisi iuxta verbum tuum. Condescẽdit Dominus precibus Moysi ad remittendum peccata populi, dicens dimisi iuxta verbum tuum, idest sicut tu orasti.

Quomodo peccatum Hebræorum fuerit dimissum, cum tamen mortui sint in solitudine. Quæst. LXIII.

SED dicet aliquis quomodo stabit, quia immediate dixit, ꝙ nullus de murmurantibus introiret in terram promissionis, sed morerentur in solitudine?

Dicendum ꝙ peccatum istud non fuit simpliciter dimissum, sed solum s̃m verbum Moysi.i. s̃m formã orationis eius. viderat.n. Moyses, ꝙ Deus monstrasset quasi habitudinem volentis delere totum populum, & timuit: ideo satis est visum sibi orare, ne Deus totam multitudinem simul deleret, & forte non est D recordatus orare, vt dimitteretur pc̃tm̃ simpliciter, quantum ad omnẽ pęnam vrgente calamitate delectionis totius populi, & non orauit, vel fortè non petiuit hoc, quia Deus hoc a mente abstulit, vel impediuit ne veniret in mentem. diffinierat.n. Deus punire Israelitas, eo modo quo puniuit. vnde si Moyses petijsset remitti pc̃tm̃ populi quantum ad oẽm pęnam, Deus non exaudisset. ne ergo esset obuius orõni eius impediuit eum, ne sic oraret: vnde solum orauit ne simul Deus totum deleret populum, ꝙ vero peccantes postea successiuè puniret, vel non, subticuit, ideo dr̃, remisi s̃m verbum tuum.i.tñ quantum tu petiuisti, & tñ qui peccauerunt non erunt impuniti, vt patet infra. Quod autem iste fuerit modus orandi Moysi, etiam patet aliqualiter ex verbis suis, cum dicatur E supra, sicut propitius fuisti egrediẽtibus de Aegypto vsque ad locum istum.i. quod Deus remitteret eis, sicut ante remiserat simpliciter, cum ipsos murmurantes puniret, licet totum populum non deleret. ergo ex verbis Moysi non cõcludebatur, ꝙ ipse peteret pc̃tm̃ populi totaliter remitti. Nec tñ ex hoc arguendum est, ꝙ Moyses petierit, vt non deleretur totus populus, sed ꝙ pc̃tores punirentur successiue. hoc.n.nõ licebat ei, quia non pertinebat ad charitatẽ: petit.n. remitti peccata charitatis opus est: petit aũt ꝙ puniant,

A militat in charitatem, ideo Moyses vtrunque subticuit, nec petens, ꝙ aliqualiter puniretur, nec ꝙ totaliter remitteretur, sed solum ꝙ nõ deleretur totus populus. *Viuo ego.* Hic Dñs promittit punitionem infligendam pc̃toribus successiuè, & ponitur iurm̃ eius.s. viuo ego.i. sicut verum est, ꝙ ego viuo, ita verum est, ꝙ ego puniam istos. vel aliter, viuo ego. i. per vitam meam ego iuro, ꝙ puniam istos, vt infra sequitur, & sic aliqñ iurat Deus per vitam suam, vel per seipsum, sic patet Gen. cap. 22. s. per memetipsum iuraui dicit Dñs. & tñ quomodocunq; Deus iuret, siue per vitam suam, siue per gloriam, aut potentiam, vel bonitatem per seipsum iurat, qm̃ oĩa in Deo idem sunt, & sunt ipse Deus. iurm̃ aũt Dei est per seipsum, & non est sicut nostrum, quod est per Deum, vel interdum B per aliquid alterum: Deus aũt non habebat aliquẽ superiorem vel meliorem se: ideo per seipsum iurauit: nos autem, quia aliquem meliorem nobis habemus, per alterum iuramus. de hoc ad Hebr.c.6.

Et implebitur gloria Domini vniuersa terra. Idest sicut petisti, ꝙ magnificaretur fortitudo mea.i.ꝙ demonstraretur magna, introducendo istum populum in terrã ꝓmissam: ita fiet, quia vniuersa terra implebitur gloria Dñi.i. per totum mundum audietur fama de mirabilibus eius, quæ faciet in introductione ad terram illam.s. faciendo stare Iordanem. vt patet Iosue c. 3. & in ruina murorum Iericho, sine armis Iosue c. 6. & in statione solis contra Gabaon Iosue c. 10. S[illegible] cit enim Deus hic Moysi quantum ad totam intentionem suam, dixerat enim ꝙ si occideret omnẽ C populum in solitudine haberent gentiles occasionẽ calumniandi, vt patet s̃. ideo deberet magnificari fortitudo sua, tam introducendo Israelitas in terram promissam, q̃ remittendo iniquitatem totius populi. hic consentit dicens, ꝙ magnificabitur gloria Dñi, & nõ solum, vt Moyses petebat, sed etiam in vniuersa terra, quæ auditura esset famam miraculorum Dei, & magnitudinem beneficiorum præstatorum hebręis.

Aliter potest intelligi & melius, ꝙ vniuersa terra implebitur gloria Dñi.i. ista gloria Dei, quæ apparuit in omni terra educẽdo Hebræos de Aegypto, & portando eos per desertum dando illis manna, & dirigẽdo per columnam nubis non minuetur. quod fieret si occideret Deus nunc omnes Hebræos in deserto D simul, quia non possent cõtinuari iam ista mirabilia, sed viderentur esse, quasi nõ fuissent. Deus igitur vult ꝙ continuentur, & ad hoc oportet, ꝙ maneat populus Hebræorum. sicut prius, & fiant in eo solita mirabilia, & sic implebitur tota terra gloria Dñi, quia nõ solum laudabunt Deum illi, qui vsque nunc ista audierunt, sed ẽt qui postea audierint. plures.n. post hæc audituri erant, quàm prius audierant: durauerant.n. mirabilia ista per annum, & parum plus: extendenda aũt erant vsque ad annum quadragesimũ, in quo tp̃e omnes gentes audire istud possent. Et sic quia Moyses petiuerat in hoc rem iustam.s. vt non minueretur gloria Domini, Deus exaudiuit eum faciens, ꝙ non posset esse contra eum aliqua calumnia.s. ꝙ non poterat E introducere Hebræos in terram Chanaan, ideo occidebat eos in deserto. voluit tamẽ satisfacere vtrique.s. gloriæ suæ & iustitiæ. Propter primũ Deus non deleuit populum faciens, ꝙ maneret, sicut prius, & continuarentur in eo mirabilia solita. Propter secundum fecit, quod nullus illorum, qui peccauerat maneret impunitus, sed morerentur in solitudine, non tamen simul, sed in quadraginta annis mortui sunt.

Attamen omnes homines, qui viderunt. Hic tollitur dubium. nam cum dictum fuerit, ꝙ tota terra impleretũ gloria Dñi in mirabilibus, quæ fierent pro Iudæis, crederetur, ꝙ nõ punirentuur pro hoc pc̃tõ r̃ndet Deus.

Attamen omnes homines. Ideſt licet impleam vniuerſam terram gloria mea introducendo populum iſtũ in terram promiſſam, tamen nullus de peccatoribus intrabit in illam, ſed omnes morientur in ſolitudine.

Omnes homines qui viderunt maieſtatem meam. Hic ponuntur cauſæ quare merebantur condemnationem iſti murmuratores.ſ.quia viderant Dei excellentiam, & opera eius magnifica, tamen non crediderunt ei, ſicut dr̃ ſ. ꝙ in omnibus mirabilibus,quæ fecit corã ipſis non crediderunt,ideo dixit, ꝙ feriret eos peſtilentia, & dicitur hic, ꝙ omnes qui viderunt maieſtatem,& nõ crediderunt peribunt,quia maieſtas eſt maior ſtatus, ideo ille proprie dicitur maieſtatem Dei videre,qui videt aliqua opera fieri, quæ per nullam,niſi per diuinam potentiam,quæ maxima eſt omniũ,fieri G poſſunt,& talia ad maieſtatem.i. ad maiorem ſtatum pertinent.hoc autem viderunt Iudæi.talia.n. erant ſigna facta corã eis,quæ nullus facere poſſet, niſi Deus, & attribuuntur maieſtati. nam maximum ſtatum alicuius maieſtatem vocamus, & ſic ſoli illi dñr habere maieſtatem,qui in maximo ſtatu ſunt, & ita eſt de regibus & imperatore,ideo dicimus imperatoriã maieſtatem, vel regiam maieſtatem, & cum interdum abutimur hoc nomine applicãtes ad multos dicimus aliquẽ venire in maieſtate ſua, qñ venit in maximo honore, & apparatu veſtium atque familiæ magnitudine,quàm aliàs venire poſſet,& hoc modo de Chriſto dicitur,ꝙ veniet ad iudicandum in maieſtate.i. in maximo honore,qa tunc veniet in tali claritate, qualem nunquam habere viſus eſt,cum tota turba angelorum,& magno apparatu. ſic patet Luc.21.c.ſ. nam virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli,cum poteſtate magna & maieſtate.

Maieſtatẽ quid vocamus.

Et ſigna quæ feci in Aegypto & ſolitudine. Signa facta in Aegypto fuerunt plagæ quas Deus intulit Aegyptijs,vt dimitterẽt Iſraelitas,de quibus Exo.c.7.vſque ad duodecim.cap.incluſiue. Signa facta in ſolitudine ſiue mirabilia, quæ Deus fecit pro eis, ſicut apertio Maris rubri,& fluxus aquarum de lapide Exo.17.c.& pluere manna quotidie ad manducandum Exo.cap. 16.& conuertere aquas amaras in dulcedinem Exo. cap.15. & multa huiuſmodi. pro his omnibus credere debuerunt ſibi.cum autem dicitur hic, *Maieſtatem & ſigna.* Non accipitur,& copulatiuè,ſed expoſitiuè, quia nihil aliud eſt videre maieſtatem,niſi videre ipſa ſigna monſtrantia Dei magnitudinem.

Vel poteſt accipi,ꝙ iſta ſint diuerſa.ſ. videre maieſtatem ſit videre aliquem apparatum gloriæ magnæ vel excellentiæ ſine aliqua operatione ſubſequente. videre ſigna eſt videre operationes Dei miraculoſas. De primo patet, cum viderunt Iſraelitæ Deum ſup montem Sinai in quibuſdam nubibus valde lucidis, & ſub pedibus eius,quaſi opus lapidis ſaphyrini,& cęlum cum ſerenum eſt,vt patet Exo.cap.24. vel cũ viderunt montem Sinai fumantem, & tonitrua magna atque ignem ardentem,& voces tubæ Exo.c 19.quæ manifeſte declarabant ſpecialem Dei præſentiam,qa non fieret talis apparatus ad aduentum alicuius, niſi Dei, ſicut nos cum videmus magnũ apparatũ turbarũ in oĩ decore, & iocũditate iudicamus aduenire regem,& iſte eſt conuenientior ſenſus, quàm primus.

Et tentauerunt me iam decem vicibus. Ideſt quia viderũt maieſtatem & ſigna,& tamen ingrati exiſtentes his, tentauerunt Deum decem vicibus, ideſt quia murmurauerunt contra ipſum infligetur eis pœna,quod non intrent in terram Chanaan.

F *Tentare quomodo accipiatur pro murmurare. Et quomodò decem vicibus tentauerunt Hebræi Deum.*

Quæſtio. LXIIII.

NON accipitur hic tentare proprie,ſed pro murmurare.nam tentatio eſt facere aliqd ad capiendum experimentum de re, vt ſi Iudæi peterent aliquid a Deo ad probandum,an eſſet verus Deus, & hoc aliqualiter conueniebat illis, qui dixerunt in Raphidim, eſt ne Deus inter nos an non: aliæ autem magis ſunt murmurationes.

Et dicitur hic,ꝙ tentauerunt decem vicibus.i.multoties.ponitur.n. certus numerus pro incerto, & tamen bene poſſunt colligi ex proceſſu Exodi, & libri huius decem murmurationes.

Prima fuit ante egreſſum de Aegypto, qñ premebantur operibus,& dixerunt prępoſiti filiorum Iſrael Moyſi & Aaron:videat Dominus,& iudicet,qm̃ fetere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & ſeruis eius,& tribuiſtis ei gladium, vt occideret nos, in quo diffidebant aliqualiter de Dei clementia, putantes ſe ſemper premendos operibus.

Secunda murmuratio,qñ viderunt Pharaonem ſequentem a tergo ſuper Mare rubrum, & dixerunt. Nunqd nõ erãt ſepulchra in Aegypto,&c. Exo. 14.c.

Tertia murmuratio fuit ad aquas Marath,qa erant amarę Exo.cap.15.

Quarta murmuratio pro defectu carnium & panũ, H cum datum eſſet manna Exo.cap.16.

Quinta tentatio in colligendo de manna vltra menſuram impoſitã credẽdo, ꝙ defecturũ eſſet Exo.c.16.

Sexta tentatio fuit in Raphidim pro aquæ penuria Exodi cap.17.

Septima tentatio fuit cum vitulum conflari petierunt,& conflatum adorauerunt Exo.cap.32.

Octaua murmuratio fuit in labore itineris. ſ. c.11.

Nona fuit in cõcupiſcentia diuerſorum ciborum, & fletu pro abominatione mannę.ſupra 11.cap.

Decima tentatio fuit in deſperando, & volẽdo redire in Aegyptũ,vt patet ſ.in litera. Sed primus modus exponendi melior eſt. nam hic dr̃, ꝙ non introibunt in terram Chanaan illi, qui viderunt maieſtatẽ I Dei,& ſigna,& tñ tentauerunt eum per decem vices. Si igitur intelligatur,ꝙ hic ſit numerus certus tentationum non ſtabit, quia tunc neceſſe erit, vt oẽs ſup quibus ſñia iſta infligitur murmurauerint decem vicibus,quo dato rari eſſent,qui punirẽtur hac ſñia, vel forte nulli, quia nulli nunc erant in populo, qui peccauiſſent in oĩbus his tentationibus, vt patet de tentatione in cõflatione vituli, oẽs.n. qui tunc peccauerũt occiſi ſunt, nec poterat quiſq̃ euadere, cum bibiſſet de aquis illis, in quas proiectus fuit puluis cõbuſti vituli,de quo Exo.cap.32.ergo nullus de his, qui nunc erant in populo puniret hac pęna.nemo.n. corũ peccauerat in idolatria. Idẽ patet de murmuratione nã in concupiſcentia carnium. nam oẽs qui cõcupierunt mortui ſunt in eodẽ loco,vt patet ſ. c. 11. cũ dr̃, K ꝙ vocatus eſt locus ille ſepulchra cõcupiſcentię, qa ibi ſepelierunt populũ, qui deſiderauerat carnes. nullus ergo de his ſupererat, & ſic nemo erat in toto populo,qui his decẽ vicibus tẽtaſſet. Idẽ patet de prima tentatione,in qua ſoli p̃poſiti murmurauerunt,vt patet Exo.c.5.ergo non pot intelligi, ꝙ accipiat̃ hic numerus certus.ſed eſt ſenſus, ꝙ oẽs qui viderunt ſigna Dei,& tentauerunt eum decies.i. multoties no videbunt terram Chanaan. *Nec obedierunt voci meæ.* Dixerat illis Deus,ꝙ irent in terram Chanaan, ipſi autẽ non obedierunt dicentes. cõſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptũ, vt patet ſ. in litera, & illa eſt

A est principalis causa propter quam data est sententia condemnationis in illos. nam licet in omnibus alijs murmurassent, si nunc non murmurarent non fuisset inflicta pęna de non ingrediendo: & tamen si aliqui nunc solum murmurauerũt, & prius nequaquã, pro ista sola murmuratione priuati sunt ingressu terrę Chanaan. Sciendum tamen quòd quanquam in omnibus alijs murmurationibus non fuerit semper inflicta pęna. hic tamen suppletum est, quod in alijs defuerat: sicut cum murmurauerunt super mare rubrum propter Pharaonẽ, & in Marath propter aquarum amaritudinem, & postea in deserto Sin pro defectu ciborum, non fuit pęna data, patet Exo. cap. 14. 15. & 16. Ista enim est cõditio Dei, vt cum multoties B hominem peccantem seruauerit impunitum, postea in vno peccato omnium peccatorum pęnas imponat. *Non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum.* Ista est vna de pęnis quæ infligebantur.

An sint inflictæ Iudæis duæ pœnæ pro murmuratione, s. quòd non introirent in terram Chanaan, & quòd morerẽtur priusquam morituri erant. Quæst. LXV.

DVAE pœnę hic pro murmuratione inflictę sunt. Prima ꝙ nullus istorum introiuit in terram promissam. Secunda quòd mortui sunt in deserto velocius, quàm morituri essent.

C De prima dicendum est, quòd erat verè pęna. nam ipsi audierant, quòd terra illa erat valde bona, quod certissime comprobauerant ex fructibus, quos inde attulerũt exploratores. primitus ergo illa magnus erat dolor, cum essent tanto tempore apud eam non potentes ingredi, & in hoc erat differentia pęnę, quia nõ solum Deus dixit, quòd non ingrederentur in illam, sed etiam quòd non viderent eam. fuisset enim aliquod delectabile ipsis, si saltem eã videre potuissent, quia pręter ipsam possessionem rei sola visio quoddam pręstat delectamentum. Et patet, quòd sit differentia, quia Deus voluit punire minus Moysen quàm omnes alios, & tamen cum orauisset sępe quòd eum D introduceret in terram Chanaan, & Deus non consentiret: dixit ei quòd non transiret in terram, sed videret eam, & fecit eum ascendere in montem, vt patet Deuter. cap. 3. & 34. Si tamen non fuisset aliquid delectabile videre terram illam, non dixisset illi Deus quòd ascenderet in montem ad videndum. Isti autẽ vtroque priuati sunt: quia nec introierũt in eam, nec viderunt.

An fuisset delectabile, eis videre terram promissionis. Quæst. LXVI.

SED aliquis dicet, quòd non erat pęna Iudæis non videre terram illam, quia ipsi habebant eam exosam cum dixerint supra vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram E istam.

Respondendum est quòd omnes Israelitæ desiderabant nimis transire in terram Chanaan: impediri tamen aliquem ab eo quod sperat, magna pœna est, quia spes quæ differtur affligit animam, vt patet Prouer. 26. cap. ideo magna pęna erat Israelitis quod differretur eis quod sperabant: maxima autem erat ꝙ auferretur id quod diligebant. quòd autem supra dixerint se magis velle mori in solitudine, quã introire in terram Chanaan, fuit ex perturbatione mentis, qa terruerant eos exploratores, dicentes quod non poterant pugnare contra habitatores terrę illius, qui robustissimi erant. cessante tamẽ illa amaritudine cordis, valde desiderabant ire in terram illam. maxime autem nunc cum prohibitum erat, & sententiatum ne illuc irent. nam prohibitio desiderium auget, qa nitimur in vetitum. sic enim dicit Apostolus ad Roma. cap. 7. quòd peccatum accepit occasionem per mandatum, idest antequam daretur lex passiones nõ habebant magnum vigorem, cum vero lex data est prohibens, creuit desiderium ex prohibitione.

Secunda pœna quòd mortui sunt velocius, quàm mortui essent. Quæst. LXVII.

CIRCA secundam pęnam quę erat in morte omnium istorum, qui murmurauerant: cõsiderandum est, quòd isti mortui sunt omnes in deserto, & non compleuerunt dies suos, quos alias completuri essent, si non peccarent: & ista erat magna pęna quòd abbreuiarentur dies.

Sed in hoc erat differentia. nam de his murmurantibus quidam pluries murmurauerant, quidam rarò; & quidam nimis increduli erãt, alij autem paucum: & quia secundum proportionem magnitudinis culparum est proportio magnitudinis pęnarum, quibusdam dabatur maior pęna, alijs vero minus, qui autem magis peccauerant puniebãtur in diminutione vitę, quia cito mortui sunt, qui vero minus, tardius mortui sunt, ideo dati sunt anni quadraginta in quibus morerentur omnes isti peccatores, nec fuerunt mortui vsquequo transirent torrentem Zareth. de quo Deuter. cap. 2. & istud fuit vltra dimidium anni quadragesimi, vt declarabitur infra 21. ca. & parum post hoc introierunt. nam iam in numeratione quæ facta est infra cap. 26. nullus erat de illis qui murmurauerant hic, vt patet eo. cap. hoc tamen fuit plusquam per duos mẽses ante finem anni quadragesimi. Quod patet quia illam numerationem fecerunt Moyses & Eleazarus summus sacerdos, vt patet infra 26. c. Moyses tamen mortuus est in principio mensis vndecimi anni quadragesimi fere duobus mensibus ante finẽ eiusdem. nam primo die mensis vndecimi incępit explanare legem proponendo coram Israel Deuter. vt patet Deut. c. 1. & finitò illo mense ascẽdit in montem, vt moreretur ibi, vt colligitur Deutero. cap. 31. & 34.

Dedit autem Deus istud spatium tam longum, qa aliqui de Iudæis non multum peccauerant: & si dedisset paruum spatium vtpote trium vel quatuor annorum, omnes ante illud morerentur, quod satis durum erat: fuit autem alia causa potissima quare tanto tempore mãserunt in deserto post istam murmurationem. nam iudicauerat Deus, quòd nemo de his qui murmurauerant videret terrã promissam. si autem fuisset eis datum spatium trium annorum, post quod ingrederentur in terram promissam, oportebat in his tribus annis oẽs mori, sed hoc erat ad magnam destructionem populi, quia omnes qui manerent essent iuuenculi, s. cum nullus excederet vigesimum annum aut quasi, & nõ erant isti viri ad pugnã quę necessaria erat in ingressu terræ Chanaan, vt patet ex processu libri Iosue. Item quia multi de hoc populo non nascerẽtur, qui nati sunt, & essent in pauco numero. nam in istis quadraginta annis quibus non fuerũt perfectè deleti omnes peccatores, genuerũt filios multos, qui multiplicauerũt populum Hebræorum, sed isti non fuissent si patres eorum morerẽtur. hoc ergo fuit præcipuum propter quod Israelitæ post peccatum istud tot annis in deserto morati sunt.

Quare Deus dedit pęnã tam longi temporis murmuratoribus.

Nec quisquam ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam. Eadem sententia videtur esse, s. quòd nullus de murmuratoribus

muratoribus introiret in terram Chanaan, aut videret illam.

Accipitur hic detrahere, idest murmurare. nam detrahere proprie dictum est diminuere famam alterius aliquibus verbis. hoc autem non faciebant Iudæi, quia de Deo nihil malum dicebant, sed indirecte detrahebant, eo quòd non cōfidebant magnitudini, & bonitati eius, & ex hoc apparet contra id quod supra dicebatur de decem tentationibus, quòd non requirebatur aliquem decies tentasse Deum ad hoc ꝙ incurreret in hanc sententiam, sed solum si murmurasset detrahendo Deo, vt hic dicitur, non intrabat in terram, & istud detrahere refertur ad vltimam murmurationem, cum dixerūt velle reuerti in Aegyptū, quia in hoc de veritate diuinæ promissionis dubitabant, vel potius diffidebant, & hoc vel quia eius potentiam sufficere non credebant ad delendum hostes eorum, vel de magnitudine bonitatis eius ad hoc faciendum male sentiebant, & vtrumque est Deum offendere.

Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu, secutus est me. Ponit hic Deus exceptionem antequam ponat regulam: dicturus enim erat quòd omnes qui numerati erant a viginti annis & supra nō viderent terram Chanaan, & quia Caleb, & Iosue erāt inter istos numeratos crederetur, quòd ipsi quoque hac lege tenerentur: & dicitur quòd ipsi introibunt. non potest aūt intelligi quòd istud sit limitatiuum dictorum superiorum, ita quòd excipiatur Caleb a suprapositis. nā supra dicebatur quòd murmuratores non introirent in terram Chanaan: Caleb autem & Iosue non murmurauerunt, sed magis ipsi murmurantibus restiterunt, vt patet supra. ideo non excipiuntur a regula superiori, sed ad inferiorem pertinent, & dicitur hic de Caleb & intelligitur etiam de Iosue, quia non solum introiuit Caleb in terram illam, sed etiam Iosue qui fuit princeps introeuntium. ideo infra cum repetitur ista sententia ponuntur Caleb & Iosue.

Et dicitur Caleb plenus alio spiritu, s. alio quā exploratores consocij sui. nam ipse erat plenus bono spiritu ad sperandum terram promissam, & confidendum bonitati Dei promittentis, & nō spiritu murmurationis, vel desperationis, vt alij pessimi exploratores, & populares, & quia pęna ista infligebatur propter murmurationem, huic qui plenus erat alio spiritu, non erat infligenda. Hebręi autem volunt quòd exploratores conuenerant in via inter se quòd detraherent terrę Chanaan: Caleb autem & Iosue timentes ne alij occiderent eos demonstrauerunt se consentire, sed interius alium spiritum habebant, quia pigebat eos de hoc, vt postea patuit, sed prior expositio melior est. dicitur Caleb secutus Dominum, quia bonitati eius credidit per omnia cōfidens, & magnitudinem potentię eius ad delendum hostes asseruit: in quibus Deum sequimur. cum fide spe & charitate colatur Deus, vt ait August. in enchiridion. hoc patet supra cum Caleb & Iosue dixerunt ad totam multitudinem ne essent rebelles, & quòd poterant deuorare populum terrę illius sicut panem, si Deus eis esset propitius.

Inducam in terram hanc quam circuiuit. Idest non peribit in solitudine Caleb sicut alij, sed introducetur in terram promissam, quam ipse circuiuit, i. ꝙ perambulauit eam cum alijs exploratoribus, vt patet pręced. c. ista verba Domini allegauit postea Caleb ad Iosue, cū essent in terra Chanaan, & peteret sibi dari in possessionem ciuitatem Hebron, dicens terram quam calcauit pes tuus erit possessio tua, vt patet Iosue cap. 14. & ex hoc specialiter ipse arguebat esse sibi dandam Hebron in possessionē, quia ipse calcauerat pedibus

F suis terram illam, cum dicatur precedenti cap. quod ascenderunt exploratores in Hebron.

Et semen eius possidebit eam. Idest non solum ipse introibit in eam, sed etiam manebit, & filij sui post eum possidebunt terram ipsam, in quo innuitur certitudo promissionis. *Quoniam Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete castra.*

Quare Deus nunquam punit sine misericordia. Quæst. LXVIII.

SVPRA fuerat posita in generali pœna. hic autem ponitur aliquod remedium pro præsenti: est enim inæstimabilis Dei pietas. nam licet interdum puniat nos, vt filios pestilentes: in ip-
G sa tamen punitione non deficit misericordia eius: videbat igitur totum populum propter magnitudinē peccatorum eius subsidio priuatum, ideo si hostes inciderent super eos, possent illos leuiter delere. hoc autem cauens Deus, ne fieret, iussit vt mouerentur inde castra: erant enim hostes propinqui eis: & si manerent ibi aliqua die inciderent super eos, & occiderent illos. sic enim postea factum est. nam cum sequenti die renitente Moyse populus ascendisset versus terram Chanaan, descenderunt Amalechitę & Chananęi, qui habitabant in mōtibus, & percusserūt eos, occidentes plurimos, vt patet infra: si autem Iudæi non essent destituti diuino auxilio non indicasset Deus debere recedere illos de loco ipso, sed magis
H procedere versus terram Chanaan. Erant autem Iudæorum hostes omnes de terra Chanaan, cōtra quos Iudęi ibant, & erat iam fama vulgata quod Iudęi irēt ad possidendum terram eorum, ideo erant hostes capitales: Amalechitæ quoque erāt hostes Iudęorum, quia pugnauerant contra Iudæos parum ante hoc, s. in mansione quæ vocatur Raphidim, vt patet Exo. cap. 17. & ibi Israelitæ pręualuerunt aduersus eos. erat autem istę duę gentes propinquę eis apud Cadesbarne, vbi tunc castrametabantur, ideo iussum est, quod recederent inde.

*Quomodo Amalechitæ habitabant apud castra Iudæorum, cum
I dicatur contrarium in Exodo. Et vnde sunt dicti, & de situ terræ Amalechitarum respectu Chanaan, & Aegypti, & de figuratione earum. Quæst. LXIX.*

QVAERET aliquis quomodo dicatur hic de Amalechitis, quod habitabant in vallibus apud castra Iudęorum. nam dicitur Exo. 17. cap. Quod cum essent Iudæi in Raphidim pugnauerunt contra eos Amalechitæ. multum tamen distabant nunc Iudæi a loco ipso, quia transierant per multas mansiones: potissime, quia videtur quod terra Amalechitarum esset citerior castris Iudęorū cū erant in Raphidim. nam eos a parte posteriori percusserunt, vt patet Deuter. 26. cap. cum dicitur quod
K Amalechitæ extremos agminis Iudæorum, qui lassi residerant, occiderunt.

Respondendum est, quod nunc Amalechitæ erāt apud castra Iudęorum habitantes, cum dicatur hic ꝙ morabantur in vallibus. nec erant posteriores, cum infra dicatur per Moysen. Amalechites & Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis. quomodo igitur potuerint pugnare Amalechitæ contra Iudæos in Raphidim, aliquibus videbitur difficile.

Sed respondebunt quidam Amalechitas esse duplices, quosdam qui pugnauerunt contra Israelitas cum essent in Raphidim: alios vero qui pugnauerunt contra eos, cum essent in Cadesbarne, & de his dicitur hic,

Sed

Sed non stat hoc quoniã Amalechitæ dicuntur ab Amalech qui erat de filijs Esau descendens a primogenito eius, & fuit nepos Esau, vt patet Gen. 36. c. ab vno autem viro nõ deriuarentur plures gentes eiusdem nominis. nam & si plures gentes ab eodem deriuentur, tamen non conuenit hoc eis qui descendũt ab eodem principio. secus autem si essent duo viri habentes idem nomen ex ęquiuocatione a casu. nã tunc ex duobus viris eiusdem nominis satis erat conueniens descendere gentes duas eiusdem nominis: quia tunc sicut principalia nomina erant ęquiuoca à casu, ita & denominatiua eorum.

Item nõ potest stare, quia rex Saul pugnauit contra Amalechitas ex mandato Dei, vt patet primo Regum cap. 15. & hoc quia Israelitis in via Aegypti hostes fuerant. ibi tamen ponitur, quod Amalechitæ erant ad partem meridianam, sicut dicitur pręced. ca. Amalech habitat in meridie. Isti tamen sunt, qui erant apud castra Iudęorum, cum essent in Cadesbarne. ergo tota erat gens eadem Amalechitarum, aliàs essent puniti Amalechitę, qui nunc pugnauerũt contra Iudęos, & non Amalechitæ qui prius.

Sed forte aliquis dicet non concludi ex hoc. nam sicut Amalechitæ pugnauerunt contra Israelitas in Raphidim, ita & pugnauerunt contra eos in Cadesbarne: pugna autem quam fecit Saul contra Amalechitas diceret quòd solum fuit contra Amalechitas habitantes in parte meridiana, & non de eis qui erant apud Raphidim.

Sed hoc non stat, quia Deus iusserat pugnari contra Amalechitas, & deleri nomen eorum, quoniam contra Israelitas pugnauerunt in Raphidim, vt patet Exo. cap. 17. & Deuter. 26. cap. quæ ambo de eadem pugna in Raphidim intelligũtur. si igitur essent duæ gentes Amalechitarum distinctę in duas regiones: non pugnaret Saul contra Amalechitas, qui erant ad meridiem apud Cadsbarne, sed magis contra illos qui habitabant apud Raphidim, alioquin non compleret Dei iussa, sed compleuit secundum quòd approbauit Samuel propheta, pręter hoc quod non occidit regem & pecora. ergo eadem gens est Amalechitarum pugnantium contra Iudæos in Raphidim, & pugnantium in Cadesbarne. de hoc 1. Regum cap. 15. Item patet, quia si duę essent gentes Amalechitarum, cum scriptura de eis loquatur, non loqueretur absolute, sed poneret aliquam distinctionem connotatiuam: tamen non ponitur, sed simpliciter fit sermo de Amalechitis: ita enim dixerunt exploratores pręced. cap. Amalech habitat in meridie nihil distinguentes. ergo videtur, quòd idem erat Amalech habitans in meridie nunc apud castra Iudęorum, & qui pugnauerat in Raphidim contra eos.

An Amalechitæ sint duplices, vel vna tantum gens. Et situs terræ Amalechitarum respectu Chanaan & Aegypti, & de figuratione earum. *Quæst.* LXX.

Dicent igitur aliqui quòd eadem gens est Amalechitarum tam pugnãtium hic quã pugnãtium in Raphidim, sed cum pugnauerunt hic, erant in terra sua. cum vero in Raphidim exierunt de terra obuiam Iudæis, vt eos premerent.

Sed isti falluntur ex ignorantia dispositionis terrarum: nesciunt enim qualiter terra Amalech situata sit respectu terrę Chanaan, ad quam Iudæi ibant, & respectu Aegypti de qua veniebant. Pro quo sciendum est, quod Aegyptus, & terra Chanaan se habent sicut Septentrio, & Meridies: nam Aegyptus est totaliter meridiana respectu terræ Chanaan: non tamẽ sunt ambæ coniunctæ, ita quòd latus meridianum terrę Chanaan sit cõiunctũ lateri septẽtrionali Aegypti, sed in medio sunt multæ gentes in desertis arabicis, scilicet, gens Idumæorum, & Amalechitarum & alij Arabes. extenditur igitur secundum longitudinem terra Amalechitarum a terra Chanaan directe versus Aegyptum, & termini eius sunt in deserto Sur in confinibus Aegypti, quod patet primo Regum capitulo decimoquinto vbi dicitur, quòd deleuit Saul rex terram Amalechitarũ ab Euila donec venit ad Sur, quę est è regione Aegypti. in quo ponit duos terminos, scilicet, Euila apud terram Chanaan, & Sur apud Aegyptum: & sic extenditur terra Amalechitarum a parte meridiana terrę Chanaan vsque ad latus septentrionale Aegypti.

Cum vero Israelitæ exierunt de Aegypto accesserunt ad terram Amalech in duobus locis, & vtrobique contra Amalechitas pugnauerũt. nam non venerunt Israelitæ directe de Aegypto in terram Chanaan per viam breuem terræ Philisthinorum, sed Dominus circunduxit illos per desertum, vt patet Exo. cap. 13. & tunc ascenderunt versus mare rubrum, sed ipsum est in parte orientali Aegypti, vt patet Exo. cap. 10.

Cum ergo Amalech esset inter latera duo Aegypti, & terræ Chanaan, scilicet, meridianum Aegypti, & septentrionale Chanaan: ascendentes Iudæi versus orientalem partem Aegypti, si accederent ad aliquam partem terrę Amalech non poterant accedere, nisi in parte extrema eius, vbi coniungitur terra Amalech Aegypto. & hoc fuit apud Raphidim: nã terra Amalech accedit vsque ad desertum Sur, quod est apud Aegyptum vt patet primo Regum capitulo decimoquinto. & in eodẽ deserto steterunt Israelitæ immediate, vt transierunt mare rubrum, vt patet Exodi cap. 15. cum dicitur. tulit autem Moyses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur: paulò autem post hoc steterunt in Raphidim, de quo Exodi cap. 17. & ibi pugnauerunt contra eos Amalechitæ, quia Raphidim est apud extremitatẽ, in qua coniungitur Aegypto terra Amalech. Deinde Israelitæ per circulum quendam ascenderunt versus orientem, & septentrionem, & sic recedebãt a terra Amalech, quę est meridiana, vt patet præced. cap. cum dicitur Amalech habitat in meridie, & transierunt per mansiones plures vsque ad Cadesbarne. sunt enim quasi vigintiduæ, & cum venerunt in Cadesbarne declinabant per circulum a terra Aquilonis versus Meridiem, & tunc accesserunt iterum ad terrã Amalech ad aliam extremitatem in qua coniungitur terræ Chanaan: & iterum pugnauerũt contra eos Amalechitæ: & sic erant eadem gens Amalechitæ, qui pugnauerunt contra Iudęos in Raphidim, & qui postea pertransitis multis mansionibus pugnauerunt contra eos in Cadesbarne, & ob hoc fuit data vnica vltio de omnibus illis, cum Saul deleuit totam gẽtem Amalech. 1. Reg. cap. 15. *Nota viã Iudæorũ.*

Figura autem situs terræ Amalech in habitudine ad Aegyptum, & terram Chanaan patet: vt si quis faciat circulum & ducat diametrum illius, & in vno puncto diametri ponat Septentrionem, & ibi sit terra Chanaan, in alio puncto diametri ponat Meridiẽ, & ibi sit Aegyptus: ponatur iterum alius diameter intersecans primum ortogonaliter ad angulos rectos, & in vna parte diametri illius sit Oriens, & in puncto opposito sit Occidens: diameter primus proueniens a Septentrione in Meridiem sit terra Amalechitarum iacens extenta in longum inter terram Chanaan & Aegyptum. hoc dato si aliquis debet exire de Aegypto per circunferentiam circuli istius versus

versus Orientem, & iterum descendat versus terram Chanaan ad Septentrionem: tāget diametrum, quæ est terra Amalech, in duobus punctis, scilicet primo cum exijt ab Aegypto, quia ibi Amalech contingit Aegyptum, & ibi est mansio Raphidim: & iterum cum peruenerit per istum semicirculum in terram Chanaan, tanget terram Amalech in alia extremitate diametri, quę est apud terram Chanaan, & ibi est Cadesbarne.

Item patet, quòd omnes isti Amalechitæ essent eadem gens. nam cum propheta Balaam existens apud terram Chanaan vidisset Amalechitas, qui sunt apud terram ipsam, dixit. principium gentium Amalech, cuius extrema perdentur, vt patet infra 24. cap. In quo patet esse eandem gentem. nam vocatur ibi Amalech principium gentium, idest prima gens, quę pugnauit contra Israelitas. nam ante eos nemo pugnauerat cōtra Israel, vt patet ex processu Exo. a c. 14. vbi est exitus de Aegypto vsque ad decimūseptimū, in quo est pugna Amalech. & dicitur quòd extrema perdentur, idest destruentur a Saule rege. ergo idem fuerunt Amalechitæ, qui pugnauerunt contra Israelitas in Raphidim, & quos deleuit Saul, sed illi erant ad meridianam partem terræ Chanaā, vt patet primo Regum cap. 15. ergo idem erant Amalechitæ qui pugnauerunt contra Israelitas in Cadesbarne, vbi nunc erant castra, & in Raphidim. est enim Cadesbarne ad meridiem, cū sit in deserto Sin, quod est meridianū terræ Chanaan, vt patet infra 34. cap.

Chananæi an sint habitatores terræ Chanaan vel illæ gentes. Quæst. LXXI.

QVAERET autē aliquis de Chananæis de quibus dicitur hic, scilicet, quòd Chananæi & Amalechitæ habitant in vallibus, an sint de Chananæis habitatoribus terræ Chanaan, vel aliqua alia gens.

Aliquis forte respōdebit quod isti Chananęi erant pars populi terræ Chanaan. nam Iudęi erant nunc in Cadesbarne, vt declaratum fuit precedenti cap. ipsa autem Cadesbarne est in latere terrę Chanaan patet Iosue cap. 10. in fine. ergo erant coniunctissimi terræ Chanaan. isti autem Chananæi, de quibus hic, erant apud Cadesbarne. ergo satis esse poterant de terra Chanaan, & verisimile est eos illius terræ esse colonos. Sed non potest stare, quia Deus dixit hic ꝙ nemo de istis qui murmurauerant videret terram Chanaan: omnes tamen isti viderunt terram, in qua habitabant isti Chananæi, cum dicatur quòd sequenti die Israelitæ ascenderunt versus terram Chanaan, & descendentes Chananęi, & Amalechitæ de mōtibus occiderunt multos de eis: ipsi autem videbant tunc terram illam de qua descendebant Chananæi quando pugnabant aduersus eos. ergo non erat ista terra Chanaan in qua habitabant isti.

Dicendum igitur quòd isti Chananęi non morabantur intra limites terræ Chanaan quos descripsit Dominus infra 34. cap. sed ad meridianam partem terrę illius, habitabant inter Aegyptū & terram Chanaan apud Amalechitas. An vero isti essent de genere aliorum Chananęorum non constat. sed satis dici potest quòd sic. nam apud eandem terram erāt, & interdum homines egrediūtur de terra sua in alias regiones: & ibi faciunt alium populum, qui vocatur nomine populi sui. Sic enim dicitur de illo qui recessit de Bethel quę dicitur Luza, & abijt in terram Cethim, & condidit ibi vrbem nomine Luzam, sicut erat ciuitas terrę suę. ita & isti Chananæi forte recesserunt ab alijs Chananęis habitantibus in terra Cha-

F naan, & habitauerunt in desertis Arabię, ibique mansit eis nomen suum Chananęorum. de illo autem qui ędificauit Luzam in terra Cethim, habetur Iudicum cap. 1.

De istis autem Chananęis dicēdum est, quòd erāt illi de quibus infra cap. 21. vocatur enim Chananęus rex Arad, & dicitur quòd pugnauit contra Israel. & patet quòd sit idem populus. nam nunc Israelitę erāt in Cadesbarne, & erant apud Chananęum, & Amalechitas. postea autem recesserunt inde retrocedentes versus mare rubrum, vt patet in litera. nec reuersi sunt iterum in Cadesbarne vsque ad annum quadragesimum ab exitu de Aegypto: & tunc fuerunt iterum in Cades, vt patet infra cap. 20. sed postquam recesserunt de Cades euntes in mōtem Hor exijt Cha-
G nanęus rex Arad, & pugnauit contra eos, vt patet infra 21. cap. quòd vero fuerit immediate post Cadesbarne patet infra 33. cap. Et hoc probato quòd sit idē populus Chananęus de quo hic dicitur, & de quo infra 21. cap. apparet quod non sint isti Chananęi & terra Chanaan. nam infra 21. cap. dicitur quod Israelitę vouerunt Domino delere omnes ciuitates illius populi Chananęi, & deleuerunt: & tamen de terra Chanaan nihil adhuc attigerant quousque transierunt Iordanem. ergo non est idem populus Chananęorū iste cum Chananęis, qui erant in terra Chanaan.

Habitant in vallibus. Istę duę gentes erant apud Cadesbarne, & morabantur in quibusdam vallibus ad partem meridianam; ideo si Israelitę manerent ibi
H aliquot diebus, cum Deus deseruisset illos, occiderēt eos hostes. dixit ergo vt recederent.

Quomodo dicantur habitare in vallibus, quia dicitur quòd descenderunt de montibus. Quæst. LXXII.

SED aliquis dicet quomodo dicuntur habitare in vallibus istę gentes: cum infra dicatur quod descenderunt Chananęi, & Amalechitę de montibus ad percutiendum Iudęos? Respondendum est quod maior habitatio istarum gentium erat in vallibus, cum multi habitare nequeāt in montibus. Aliqui tamen in montibus erant, & illi descenderunt de montibus ad percutiendum Israel. Aliquis
I forte aliter respondebit, s. quod Amalechitę & Chananęi solum habitabant in montibus: sciebant tamen quod Israelitę vellent ascendere in terram Chanaan: erat autem ascensus per montes illos, ideo occupauerunt mōtes, vt ibi possent percutere Israelitas.

Sed non stat, quia litera dicit infra. descenditque Amalechites & Chananęus qui habitabant in montibus. ergo non ascenderant de vallibus ad montes, sed ibi habitabant, quia tamen erat maior multitudo in vallibus, dictum est de illis, qui habitabant, in vallibus. *Cras mouete castra.* Idest si hic multum moramini, illi irruent super vos & occident, ideo mouete immediate castra.

K

Quare dictum est Iudæis a Deo quòd mouerent castra cum sufficeret motus columnæ. Quæst. LXXIII.

SED quęret aliquis quare dictum est hic a Domino quòd mouerēt castra Israelitę? nā alias semper consuetum erat, quod ad motum nubis mouerentur castra, & quandocunque ipsa staret, Israelitę quoque starent, ideo si nunc moueretur nubes sufficiebat, & non oportebat quod diceretur cras mouete castra. Aliquis forte respondebit ꝙ Deus dixit hic quod Israelitę mouerent castra, quia semper cōsuetus erat dicere eis de motu castrorum, & sine

& ſine mandato ipſius ſpeciali non mouebant caſtra vt patet ſupra cap.9. cum dicitur. ad imperium Domini proficiſcebantur, & ad imperium illius figebāt tabernaculum. & magis adhuc patet, quòd iſtud imperium eſſet in voce quia ibidem dicitur. per verbū Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiſcebantur, ideo ſicut alias erat conſuetum ita factum eſt hic.

Reſpondendum eſt, quòd Deus non conſueuerat dicere Iudæis quando mouerent caſtra, ſed solùm ad motum nubis mouebantur, & quando illa ſtabat ipſi quoque manebant. hic autem factum eſt aliquid nouum, cum Deus ſpecialiter iuſſerit in voce quòd mouerent caſtra. Et cum arguebatur, quòd ſemper mouerentur Iſraelitæ ad mandatum Dei dicendum eſt, quod illud nō erat mandatum aliquod in voce, ſicut hic fuit, ſed ſolum erat per motum nubis. nam nubes mouebatur ab angelo vt patet Exo.cap.14. & angelus non mouebat niſi ad voluntatem Dei. ergo quādocunque mouerentur caſtra per motum nubis dicebantur moueri ad mandatum Dei, & hoc ſignat id quod habetur ſupra cap.9. ad mandatum Dei proficiſcebantur &c. quod patet, quia cum dictum fuiſſet quod ablata nube proficiſcebantur, & manente ea figebantur caſtra, ſubiunctum eſt. ad imperium Domini proficiſcebantur &c. in quo innuitur quòd nihil aliud erat mādatum Dei niſi motus nubis. hic autem aliquid vltra factum eſt, quoniam Deus locutus eſt vt mouerent caſtra, ideo neceſſe eſt, quòd detur aliqua ratio diuerſitatis. Reſpondendum eſt vt fuit dictum, quòd Deus non loquebatur Iſraelitis quando erant mouenda caſtra, ſed ſolum iubebat angelo, vt moueret nubem, & hoc fiebat ſine voce: Iſraelitæ autem viſo quod moueretur nubes, mouebāt caſtra: aliquando tamen Deus poſt motum nubis adhuc locutus eſt, dās pręceptum de motu caſtrorum, & hoc erat, quia per ſolum motum nubis forte non mouerentur Iſraelitę, cum nubes tunc progreſſura eſſet aliter quam conſueuerat, & ſic erat hic. nam conſueuerant Iſraelitæ ſemper ante hoc procedere verſus terram Chanaan: nunc vero nubes egreſſura erat verſus mare rubrum, ideo admirarentur Iſraelitæ de retroceſſione nubis, & forte non ſequerentur eam: vt ergo eam crederent motam Dei voluntate, Deus dixit quod mouerent caſtra verſus mare rubrū. Quod autem ex hac cauſa factum fuerit patet, quia iterum factum eſt ſimile, vt patet Exo.cap.14. Cum enim fixiſſent caſtra Iſraelitę apud deſertum Ethan, iuſſit Deus vt reuerterentur, & ponerēt caſtra apud Phiairoth & dicitur locutus eſt Dominus ad Moyſen loquere filijs Iſrael vt reuerſi caſtrametentur e regione Phiairoth. Si tamen non eſſet ibi reuerſio, non dixiſſet Deus quòd mouerent, ſed ſufficiebat motus nubis ad hoc, & ita fuit hic. nam dicitur reuertimini per viam maris rubri, quod erat retrocedere. & patet hoc magis. nam in nulla alia māſione legitur, quòd Deus iuſſerit moueri caſtra, ſed ſolum ad motum nubis mouebantur, & hoc quia in alijs nō erat retroceſſio.

An nubes poſt verba Dei dederit ſignum motus caſtrorum ſicut ſolita erat, & an dirigeret Iudæos verſus mare rubrum. Et ad quid indigebant Iudæi nube quando receſſerunt de Cades quia fere trigintaocto annis nunquam mouerunt caſtra.

Quæſt. LXXIIII.

SED quęret aliquis cum hic Iſraelitæ mouerint caſtra ad mandatum Dei an nubes quoque dederit ſignum motus caſtrorum, ſicut alias ſolitum erat? Reſpondebit aliquis, quod non, quia nubes dabatur in ſignum Iſraelitis ad mouēdum ca-

A ſtra, & ad figendum, vt manifeſtaretur per illam voluntas Dei, quæ nūc declarabatur per verbum ſuum, quod erat manifeſtius ſignum. ergo non oportebat nubem dare ſigna ad hoc. Reſpondetur, quod hic ſunt duo dubia. primum an nubes quę erat cum Iſraelitis in Cadesbarne mota fuerit veniendo verſus mare rubrum ad locum ad quem Iſraelitę venerunt. ſecundum eſt, dato quod nubes venerit, an pręcedebat ſicut conſueta erat pręcedere, vel progrediebatur vt alias.

Ad primum reſpondendum eſt, quod nubes quæ erat in Cadesbarne mota eſt cum Iſraelitis venientibus verſus Mare rubrū. quod patet, quia nubes nunquam deſeruit Iſraelitas quouſque ingreſſi ſunt in B terram Chanaan, cum poſt omnes iſtas manſiones pręceſſerit eos ad alias manſiones: non habuiſſent.n. aliter aliquem directorem viarum, nec caſtrametandi ſignum: potiſſime quia Exo. c.13. dicitur, ꝙ nunquam columna nubis defuit coram Iſraelitis.

Ad hoc aliquis dicet, quod quanquam neceſſe ſit vt dicamus nubem iuiſſe cum Iſraelitis ad alias manſiones: tamen non eſt neceſſarium, vt receſſerit cum eis de Cadesbarne, quia cum ipſi haberent certam manſionem, quia Deus eis dixerat, vt mouerent caſtra contra mare rubrum, non indigebant nube dirigente, ſed poſt aliquot dies poterat ire nubes ad illos, & forte nō videbitur neceſſaria vſque ad annos quaſi trigintaocto, nam Iſraelitæ non tranſierunt Cadeſ- C barne in qua tunc erāt vſque ad principium anni 44. vt patet infra 20.cap. & tamen tunc erat annus ſecundus, ſcilicet ante medietatem anni vt declaratum eſt pręcedenti cap. ergo 38. anni fuerunt, in quibus non mouerunt Iſraelitæ caſtra tranſeuntes de Cadesbarne, & in his non indigebāt nube, quia illa erat ad mouendum caſtra & ad figendum.

Reſpondendum eſt, quod nubes iuit cum Iſraelitis tunc, cum mouerunt caſtra de Cadesbarne verſus mare rubrum ſicut alias ire conſueuerat, & erat neceſſaria. nam pręter alias neceſſitates quæ infra declarabuntur oportebat, quod ipſa eſſet cum Iudæis per quamlibet noctem ad illuminandum eos in ca- D ſtris, etiam ſi nulla eſſet neceſſitas ad pręcedendum in die, vt patet Exo.cap.13. ſcilicet, nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo. qualibet ergo nocte erat cum eis, & in hoc erat magna conſolatio Iſraelitis, quod caſtra eorum eſſent illuminata qualibet nocte lumine diuino, & viderent per noctem ſicut per diem. Cum autem dicebatur quod annis 38. ferè Iſraelitæ non mouerunt caſtra, non tranſeuntes vltra Cadeſbarne, ergo non eguerunt nube ad motum caſtrorū. poteſt reſpōderi multipliciter. primo quod non probatur in his temporibus 38. annorum nunquam fuiſſe mota caſtra, ſed quod nunquam tranſierint manſionem vnam procedendo verſus terram Chanaan: nam poſt Cadesbarne immediate ſequitur manſio E montis Hor, vt patet infra 33.cap. ſed a tempore quo primo venerūt in Cadesbarne vſquequo tranſierunt in montem Hor fluxerunt anni 38. fere, non tamen ſequitur quod non fecerint aliquas manſiones retrocedendo.

Nec valet ſi obijcias quod habetur Deuter. cap.1. ſcilicet, ſediſtis ergo in Cadesbarne multo tempore ſcilicet, trigintaocto annorum, & ſedere ſignat quietem. nam non poteſt intelligi quod toto illo tempore manſerint in Cadesbarne, vel magna parte eius, quia non manſerunt ibi quinquaginta diebus. quod patet, quia cum veniſſent Iſraelitę in Cadesbarne miſerunt exploratores in terram Chanaan, vt declaratum fuit pręcedētī cap. expectauerunt autem eos ibi

diebus

diebus 40. quibus morati sunt in explorando, vt patet
infra in litera.

Cum autẽ venissent murmurauit populus, & post
duos dies aduentus eorum, iussit Deus moueri castra
vt colligitur hic, & mota sunt. ergo non fuerũt quin-
quaginta dies mansionis in Cadesbarne, sed moue-
runt castra ad mare rubrum. cum ergo dicitur. sedi-
stis in Cadesbarne multo tempore, non est sensus, ꝙ
ibi manserint, sed quòd vltra Cades non transierint.
Alio modo responderi potest, quòd in trigintaocto
annis non fuerunt factę mansiones Israelitis proce-
dentibus ad terram Chanaan. sed non constat an fa-
ctæ fuerint aliquæ retrocedendo, & pro illis erat ne-
cessaria nubes ad dirigendum in via, & signandum
locum castrorum, atque dandum tempora ad mo-
uendum.

Aliter dici potest, quòd licet non fuerit necessaria
nubes in his 38. annis ad dirigendum Israelitas in ali-
qua mansione: erat tamen necessaria, vt luceret eis
per noctem. necesse est igitur, vt tempore hoc fue-
rit nubes cum Israelitis, & recesserit cum eis de Ca-
desbarne versus mare rubrum.

An nubes præcesserit Israelitas versus mare rubrum.
Quæst. LXXV.

SECUNDUM dubium erat, dato quòd nubes
fuerit cum Israelitis de Cadesbarne versus ma-
re rubrum, an pręcesserit sicut præcedere sole-
bat, cum alias mouebantur castra. Responde-
bit aliquis quod an præcesserit vel non constare non
potest: constat tamen quòd non erat necessarium
eam pręcedere. quod patet, quia nubes pręcedebat
Israelitas ad signandum eis locum castrorum, & diri-
gendum in via: nunc autem nihil horum erat neces-
sarium, cum dictum fuerit eis, quòd mouerent castra
versus mare rubrũ, & sic determinabatur eis locus,
ad quem sine nube dirigente possent progredi.

Respõdendum est quòd necessarium est, vt Israe-
litæ habuerint nubem pręcedentem cum mouerũt
castra versus mare rubrũ, & patet ex duobus. primo
propter incertitudinem loci manendi. nam dictum
est eis quod mouerent castra versus mare rubrum,
& non fuit dictum quòd figerent in littore maris ru-
bri vel pauloante, sed erant verba ista multum vni-
uersalia; quia non magis poterant castrametari iuxta
littus maris rubri, quam ante illud per magnam di-
stantiam aut paruam, ideo fuit necessaria nubes ad as-
signandum locum certum castrametãdi: nam quan-
quam daretur eis arbitrium eligendi locum castro-
rum, forte nescirent eligere conuenientem locum:
nubes autem pręcedens dirigeret eos, & daret con-
uenientem locum, quia ab angelo mouebatur. Item
quanquam diceretur eis quod figerent castra in lit-
tore maris rubri: tamen nescirent locum determi-
natum castrorum, quia poterãt per magnitudinẽ lit-
toris vagari vbicunque vellent castrametari. Item nõ
poterat eis dari locus certus ad castrametandum iux-
ta mare rubrum, nisi nubes eos pręcederet, quia nul-
lus eorum steterat nunquam in terra illa, ideo quan-
quam diceretur eis figatis castra in tali vel tali loco,
nescirent quis esset locus ille, cum nũquam vidissent
illam terram. Item fuit necessarium, quod præcede-
ret nubes propter directionem vię: nam cum ipsi
nescirent certum locum castrametandi: nescirent
etiam viam qua illuc iretur. Item quia dato ꝙ certis-
sime scirent locum in quo castrametandum foret,
tamen viam nescirent, nisi haberent aliquod signum
directiuum, sicut quanquam nos sciamus locum ali-
cuius vrbis vel oppidi, tamen si non sit via media as-
F signata nesciemus illuc directe procedere, sed vaga-
bimur in incertũ, ita & illis esset cum per desertum
non essent vię, oportebat igitur quod præcederet nu-
bes tanquam designans viam. *Et reuertimini in solitu-*
dinem per viam maris rubri. Idest non maneatis hic, sed
eatis in desertum per viam maris rubri, idest contra
ipsum mare rubrum.

Quomodo dicitur quòd reuertantur in solitudinem cum in ea
sint. *Quæst.* LXXVI.

DICET aliquis quomodo dicitur hic, quòd
reuerterent in solitudinem Hebręi? nam
tunc erant in solitudine, cum ipsi dixerint.
vtinam mortui essemus in Aegypto, & in
G hac vasta solitudine. Respondendum est, quod in
deserto erant, & cum dicebatur eis quod redirent in
solitudinem, idest in alteram partem solitudinis, di-
cebatur, quia solitudo illa magna erat, & hoc desi-
gnatur cum dicitur, per viam maris rubri. Vel aliter
potest dici quod Israelitę erant nunc quasi extra soli-
tudinem, cum essent apud terram Amalechitarum,
& Chananęorum, iussit autem Deus quod reuerte-
rentur in solitudinem recedendo a populis illis ver-
sus terram in qua nemo habitabat, & hoc erat per viã
maris rubri.

An Iudæi fecerint multas mansiones retrocedendo de Cades-
barne, vel fuerint semper apud mare rubrum, & an steterint
H *ibi bis, scilicet, anno secundo & quadragesimo.*
Quæst. LXXVII.

NUNC quęret aliquis an Israelitę fecerint
multas mansiones retrocedendo de Ca-
desbarne vel fuerint semper in mãsione
illa apud mare rubrum ad quam iuerunt
de Cades. Pro hoc sciendum est, ꝙ siue dicamus
Israelitas fecisse mansiones multas in retrocedendo,
siue non, nulla earum computatur in numero man-
sionum factarum in solitudine, nam infra 33. cap. vbi
est catalogus mansionum non ponitur aliqua earũ,
quia post Cadesbarne sequitur mansio in mõte Hor,
tamen illa fuit in anno 40. s. ꝙ Israelitę venerunt pri-
I mo in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegy-
pto ante medium anni, & tunc cęperunt regredi ver-
sus mare rubrũ, vt dicitur hic propter murmuratio-
nem. deinde anno 40. venerũt iterum in Cadesbar-
ne mense primo vt patet infra 20. cap. & ĩ. 33. ideo
transierunt in mõtem Hor, vt patet eo. c. & ĩ. 33. non
Cadesbarne semel ponitur, quia de prima vice non
fit mentio. Si tamen aliquę mãsiones de his quę fue-
runt retrocedendo ponerentur, necesse erat poni eas
inter Cadesbarne & mõtem Hor, sed nulla interme-
dia est. Ex hoc autem dicet aliquis, ꝙ non fecerunt
Israelitæ aliquas mansiones retrocedendo, cum scri-
ptura eas subticuerit, sed non tenet argumentũ, quia
K multa facta sunt quę nõ narrantur in sacra scriptura.
Sed adhuc obijcietur, quia ĩ. 33. ponitur catalogus
mansionum, & assignantur ibi oẽs mansiones Israe-
litarum per desertum, cũ dicatur a principio. hę sunt
mansiones filiorum Israel &c. Dicendum est, quod
ibi ponuntur oẽs mãsiones Israelitarum, sed nõ quę
sunt in retrocedendo, quia scriptura solum intẽdebat
ponere eas quas habuerunt procedendo, tamen non
tollitur fuisse alias retrocedendo, nam in Cadesbar-
ne bis fuit mansio Israelitarum, semel tamen compu-
tatur ibi. quod patet, quia primo steterunt ibi in an-
no secundo ab exitu de Aegypto, cum miserunt ex-
ploratores vt patet pręc. c. secundo steterunt ibi mẽse
primo anni quadragesimi infra 20. c. Item necesse est
adhuc

adhuc poni mansionem aliquam quę ibi nullo modo computetur, nam de Cadesbarne reuersi sunt versus mare rubrum, & ibi fecerunt aliquam mansionem, tamen ista non computatur in catalogo, quia deberet esse inter Cadesbarne & montem Hor, tamen non est. Ita igitur potest dici quod multę aliæ mansiones fuerint, & non describantur, an tamen fuerint non constat.

An Israelitæ quando reuersi sunt in solitudinem ex Dei pręcepto steterint semper in mansione vna. Et quare dicti sint vagi. Quęst. LXXVIII.

SED aliquis dicet quod fuerunt aliquę mansiones, quia dicitur infra in maledictionē Iudęorum. filij vestri erūt vagi in deserto annis quadraginta: vagari autem est hinc & inde discurrere: si tamen stetissent in mãsione vna, non discurrerent, nec essent vagi, ideo ponendum erit quod fecerint aliquas mansiones. Respondendum est satis rationabile esse ꝙ Israelitę mouētes castra de Cadesbarne versus mare rubrū fixerint castra in loco vno in quo manserint quasi 38. annis, & non retrocesserunt nec progressi sunt vlterius, vsque ad primū mēsem anni 40. cum venerunt iterum in Cadesbarne. Et hoc videtur rationabile, quia progressus Hebręorum retrocedendo ad nihil vtilis erat. si tamen retrocederent, esset eis graue. quod patet, nam si retrocederēt vt magis se ab hostibus remouerēt, nō oportebat fieri plures mansiones: nam cum peruenissent vsque ad mare rubrum quod erat eis tunc a latere septentrionali, non poterant vltra ire conclusi vndique mari. Si vero recederent a mari versus partem meridianam, semper appropinquarent magis ad hostes, quia dictum fuit supra pręced. cap. ꝙ Amalechitę habitabant in meridie, & isti erant hostes sui, ideo vt essent tuti ab hostibus, non conueniebat fieri alteram mansionem pręter eam quę dicitur hic, s. ꝙ irent versus mare rubrum. Poterit aliquis dicere ꝙ erat cõueniens Iudęis mutare locum castrorū pp aliquas necessitates humanas, sed non stat: nam hoĩes consueuerunt mutare loca, quia non possunt in eodem loco habere semper sufficientiam omniū alimentorū: potissime qñ est magnus exercitus, cito enim consumuntur quę sunt ad esum in aliqua regione, sed in Iudęis non accidebat hoc, quia non habebant cibos de terrę nascentibus, sed de cęlo dabatur eis panis angelorum, ideo vbicunque essent habebant illud ad sufficientiam: vnde non erat eis aliqua causa mutãdi locum in retrocedendo: esset autem tristabile rotrocedere, s. vexari ambulando inutiliter, & quod amplius est, augeri laborem itineris pro reditu, nam in anno 40. redituri erant Israelitæ vt introirent in terrã Chanaan, & iterum venturi in Cadesbarne. si ergo multum inde recederent multum de itinere eis relinquebatur in posterum. Cum autem arguebatur ꝙ Israelitæ futuri erant vagi 40. annis. respõdendum est non sequi ex hoc ꝙ fuerint multę mãsiones retrocedendo, nam dr̃ aliquis vagus qui hinc & inde discurrens, certa via non procedit, ita fuit in Israelitis, quia cū de Cadesbarne ituri essent in mõtem Hor, regressi sunt versus mare rubrum vbi steterunt 38. annis, & sic toto illo tpe fuerunt vagi, i. existentes extra rectã viã, & nõ oportuit poni plures mãsiones retrocedēdo, sed suffi cit ista de qua habetur hic. Considerãdum autem circa tempus istud quo Israelitę fuerūt vagi, s. 38. annis, ꝙ nō hr̃ aliqua historia gestorū quid fecerint, aut passi fuerint Iudęi, vel quid Deus locutus fuerit ad Moysen vel ad populum. & credendum est, ꝙ nō fuerunt aliqua gesta narratu digna toto hoc tpe, nec Deus aliqua specialia locutus est Moysi, aut populo, nec etiã populus aliqua facinora murmurationū cõmisit in Deum, sed mãsit totus ille infelix populus in pęnam delicti sui in illa vasta solitudine apud mare rubrū, nihil agens, sed expectans quotidie quid Deus de illis facere dignaretur.

An Deus percusserit tunc Hebræos pestilentia. Qō. LXXIX.

SED quęretur circa pręcedētia, quia dicitur supra feriã igitur eos pestilentia, quō fuit istud verū, quia Deus non percussit Hebręos pestilentia? Aliqui dicunt ꝙ sic, quia oẽs isti qui numerati erãt a 20. annis & supra, perierunt in deserto, vt patet infra in litera. & forte omnes isti peribant peste. Dicendū ꝙ non pōt stare istud. Primo quia qñ Deus istud dixit aliud intendebat, vel intendere videbatur, q̃ cum dixit ꝙ perirēt oẽs numerati. nam illud fuit postq̃ Moyses orauit, istud vero quod dr̃ de pestilentia fuit anteq̃ oraret, ideo nō sunt idem. Secundo quia postq̃ Deus dixit ꝙ feriret populū pestilētia: orauit Moyses Deum ne illud faceret: postq̃ aūt dixit, ꝙ perirent in deserto oẽs numerati, nihil orauit, quasi permittens ꝙ illud fieret, vt patet in litera. ergo non fuit idem. Tertio & pręcipue, quia nō pōt intelligi ista litera de morte numeratorum, quia dr̃ hic. feriam eos pestilentia atque consumã: te aūt faciam principem super gētem magnam. in quo signatur ꝙ de toto isto populo nullus mansurus erat, cum dicantur consumendi, etiã quia Moyses futurus erat princeps super aliam gentem, quod non fieret manente gente Hebręorum, mors tamē numeratorū nō consumpsit populum Hebręorum, quia non fuit simul, sed paulatim, & successiue, & sic manebat populus Hebręorum magnus sicut prius, quasi nulla plaga ei inflicta fuisset, ideo nō pōt intelligi de illo. Quarto quia litera signat ꝙ ista pœna a Deo pronunciata, nō fuerit inflicta precibus Moysi, quia dicitur supra in litera, dixit Dominus dimisi eis iuxta verbum tuum, pęna tamen de occisione numeratorum fuit vere inflicta. ergo non fuit ista pęna pestilentię ipsa mors numeratorum.

An verba quæ dixit hic Deus de interemptione Hebræorū sint prophetice dicta vt censuit Origenes. Quæst. LXXX.

ALII dicunt ꝙ ista verba Dei intelligenda sunt ꝓphice. s. ꝙ Deus significauit in hoc gentiles conuertendos ad Christum abiecto populo Hebręorū, quod postea factū est, & dicunt ꝙ Moyses orauit valde, vt hoc nō fieret, quia ista gens quæ vocanda erat, nō pertinebat ad eū, sed ad Christum. De hoc dicit Origenes, feriã eos. comminatio hęc non est iracundia, sed prophetia, assumendus enim erat populus nationum, sed nō per Moysen, excusauit ergo se Moyses: sciebat. n. q̃ gẽs quę promittitur non per eum vocanda erat, sed per Iesum, nec Mosaycus sed Christian⁹ populus erat appellandus, ideo pluribus exorat pro populo suo. Sed dicendum ꝙ istud non stat, nisi quis accipiat in sensu mystico, sed non in sensu literali. Primo quia tunc signaretur hic reprobatio populi Iudaici. litera tamen non significat nisi mortem corporalem infligendam cum dicitur. feriam eos pestilentia, ergo non est ille sensus. Secundo, quia hoc ꝙ dicitur significari prophetice impletum est. i. ꝙ fuerit reprobatus populus Hebręorum, & vocatus alius populus, sicut Christus dixit eis. auferetur a vobis regnum cęlorum, & dabitur genti facienti iustitiam eius. Matt. 21. illud tñ q̃d Deus dixit hic ꝯ Hebręos non fuit impletum, quia orante Moyse

Moyse dixit Deus, dimisi eis iuxta verbum tuum supra in litera. ergo non est prophetia vocationis gentium. Tertiò, quia loco huius quod Deus dixit hic, feriam eos pestilentia. mutauit statim aliam pęnam scilicet, quod morerentur omnes numerati vt patet supra & infra in litera. & tamen loco vocationis gentium, & reprobationis Hebręorum non fuit aliud datum, quia ista non fuerunt mutata: ergo non intelligitur litera ista de illo. Quarto quia Moyses orabat Deum ne istud fieret: & tamen si fuisset prophetia de vocatione gentium, Moyses non oraret in contrarium, sciens quòd non poterat mutari id quod Deus pręnunciabat infra 23. cap. etiam quia videretur inuidere gentibus a Deo vocandis, quod est inconueniēs. Quinto quia verba Moysi orantis non conueniunt huic sententię, quia per illa signatur Deum dixisse ꝙ occideret omnes Hebręos: Moyses autē orat ostendens ꝙ non debeant ista fieri, quia diminueretur gloria Domini: si tamē intelligeretur de vocatione gentium, & reprobatione populi Hebręorum non facerent ista ad propositū. Sexto quia repugnat huic sententię quod Deus dixit Moysi, s. te autem faciā principem super gentem magnam. in vocatione tamen gentium, & reprobatione populi Iudęorum, Moyses non erat futurus super gentem magnā, immo super nullam gentem, siue intelligatur de Moyse viuente, siue mortuo, & manente in memoria. De primo patet, quia reprobatio populi Iudęorum, & electio noui populi fuit multo tēpore post mortē Moysi, s. quasi mille & quingētis annis, quādo cępit prędicari euangelium post mortem Christi. De secundo patet, quia non manet Moyses in memoria. lex enim eius cessauit, immo iam mortifera est, quia si quis circuncidit̄ euacuatur a Christo ad Galat. 5. cap. & ita non poterat Moyses effici super gentem magnam, intelligendo literam istam de vocatione gentium, & reprobatione populi Iudęorum.

Quod illa verba sint intelligenda simpliciter prout iacent. Et quòd Dei sententia secundum quam iudicat, est duplex.
Quæst. LXXXI.

DICENDVM igitur, ꝙ debet istud intelligi ad literam sicut iacet, s. populus Hebræorum peccauerat grauiter ꝯ Deum, & merebatur deleri: Deus aūt volens ei inferre pęnam debitā dixit, feriam eos pestilentia atque consumam, s. vt nullus maneat in toto populo, sed omnes simul moriantur. Et Moyses intellexit istud in hoc sensu, ideo orabat Deum pro populo ne deleret illū: & hoc modo procedunt verba Moysi, s. ꝙ si omnes habitatores terrę, qui sciebant quāta bona fecerat, & faceret Deus quotidie Hebręis, audirēt ꝙ Deus occiderat omnes Hebręos simul in deserto, quasi vnum virum: dicerent quod non poterat introducere eos in terram pro qua iurauerat illis, ideo occidebat eos, quod erat ad diminutionem glorię Dei. Et Deus placatus his verbis Moysi, quasi rectè conuinceretur, cessauit ab eo quod dixerat, & sicut Moyses dixit dimitte obsecro peccatum populi huius secūdum magnitudinem misericordiæ tuę, ita Deus dixit Moysi, dimisi eis iuxta verbum tuum. & sic nō fecit illud malum, quod contra Hebręos dixerat.

Intelligendum igitur est, quod Deus dixerat illud comminatorie, & non secundum suam firmam sententiam, quia si ita diceret, nunquā mutaretur. quædam enim dicit Deus secundum firmitatem suę prę-scientię, & ista siue sint bona, siue mala hominibus nunquam mutantur, sed ita euenient sicut Deus prędixit. de bono patet sicut in Hebręis, quibus nitebat maledicere Balaam, & orabat Deum, vt permitteret

F ipsum maledicere Hebręis: Deus autem dixerat ei, quòd populus erat benedictus, & non poterat maledici: postquā autem Balaam agnouit super hoc firmum propositum Dei dixit. non est Deus quasi homo, vt mentiatur, nec filius hominis vt mutetur: ad benedicēdum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo infra 23. De malo patet sicut prænunciauit Deus Moysi quòd non intraret in terram Chanaan. infra 20. & 27. cap. ipse autē sępe orauit vt permitteretur intrare: Deus tamen nunquam assensit, sed dixit ei. sufficit tibi: nequaquam loquaris vltra ad me de hac re Deut. 3. Sic etiam fuit de Saule de quo prænūciauit Samuel quòd auferretur ei regnū Israel, & quia aliquis putaret, quod posset obtineri precibus, ne illud fieret, dixit Samuel, quòd erat impossi-

G bile 1. Reg. 15. c. scilicet, ait Samuel scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: porrò triumphator in Israel non parcet, & pęnitudine non flectetur, neque enim homo est, vt agat pęnitentiam. Aliqua sunt quæ Deus dicit comminatorie, & ista non complentur sicut dicūtur, sed mutatur sententia Dei, & ista sunt tam in bono q̃ in malo secundum exigentiam præsentium meritorum, vel demeritorū, quia si quis seruiat Deo actualiter forte prænuntiauit Deus de illo, quod exaltabit eum, vel faciet sibi aliqua bona: Si vero desinat ille seruire Deo non implebitur, quod Deus pręnunciauit quasi reuocetur sententia. Sic etiam econtrario si quis offenderat Deum & merebatur sibi inferri ma-

H la, Deus pręnunciat ei aliqua mala futura: si autem iste doleat de peccato conuersus ad Dominum, vel alius oret pro eo, & ipse conuertatur, non sequuntur mala quæ Deus contra illum pręnunciauit, quia erāt secundum comminationem iuxta exigentiā pręsentium demeritorum, & non secundum certitudinem diuinæ prouidentiæ. de his Hier. 18. c. In pręsenti ita fuit, quia Hebręi secundum magnitudinem peccatorum suorum merebantur deleri, & Deus ita dixit, quòd faceret illis, s. feriam eos pestilentia atque consumam. & quia istud comminatoriè dicebatur, orauit Moyses pro populo, & populus doluit de peccato, & sic Deus placatus nō intulit malum, quod comminatus fuerat.

I

Quare Deus profert sententiam, quam mutare intendit.
Quæst. LXXXII.

ALIQVIS dicet cum Deus non sit facturus ea quæ comminatorie dicit. quare illa dicit, quia videtur esse quędam mutabilitas & inconstantia in eo, cum nō eueniāt, quę ab eo dicuntur. Dicunt aliqui istud esse, quia ea quæ dicuntur a Deo comminatorie dicuntur ex ira: quæ autem irati dicimus indeliberate loquimur, ideo sępe sunt cōtra rectum & iustum, & cum redierit animus pacatus inuenimus incōueniens esse illa implori: & ita non facimus quę diximus. de Deo sic putāt:

K quia scriptura dicit quod Deus facit quædam, aut loquitur existens in ira Psal. 6. scilicet, Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me, idest non arguas me, nec corripias quando fueris in ira, vel furore. & hoc modo Deus ex ira vel furore dicet aliquid, quod non est conueniens fieri, ideo illud postea reuocat.

Sed dicendum quòd istud est nefas cogitare: Deus enim nullam passionem neque transmutationem habet Iaco. 1. cap. apud quem non est transmutatio neque vicissitudinis obumbratio. ideo nec iram neque aliam passionem habet, vt mouente passione aliqua dicat, quę postea ratione suggerēte reuocet, sed quid-

quid

quid Deus dicit iustum est, ꝙ autem scriptura dicit il lum habere iram vel furorem, non est intelligẽdum ad literam, sed est modus loquendi humanus, de quo sæpe declaratum est, quare scriptura sic loquatur.

Considerandum autem, ꝙ sicut ea quæ Deus dicit secundum firmam præscientiam semper iusta sunt, i. nunquam sunt contra iustitiam, ita ea quæ dicit ſm comminationem iusta sunt, quia illa dicuntur secundum exigentiam meritorum, vel demeritorum præsentis status, idest, ꝙ si quis nunc Deo placet, prænunciat Deus de illo, quòd faciet ei bona. Si autẽ quis offendit nunc Deum prænunciat sibi aliqua mala: vtrũque autem est iustum, idest non iniustum. Sed in hoc est differentia, quia quando pro bono p̄nunciat Deus alicui bona possunt esse illa maiora quam iste mereatur, quia supplet Dei magnificentia id quod deest merito huius. quando tamen Deus prẽnunciat alicui mala pro peccato, necesse est, quòd ista sint, vel æqualia peccato, vel minora, quia magis punire quam peccauerimus, non pertinet ad Deum qui iudicat omnem terram Gen. 18. cap. ideo iusta sunt vtraque. Et in hoc est differentia inter ea quæ nos dicimus ex ira, & illa quæ Deus dicit comminatoriè, quia quę nos dicim⁹ ex ira iniusta sunt, aut incõuenientia, ideo ratione postea suadente illa reuocamus: illa autem mala q̄ Deus prænunciat cõminatorie semper iusta sunt: quia non sunt maiora peccatis: & tamen Deus illa ex misericordia reuocat, nobis conuersis ad se, & orãtibus: & licet iuste possent illa inferri: melius tamen est non inferri, mutato statu illius, contra quem prænunciata sunt, & ideo non inferuntur, quia Deus semper facit id quod melius est.

An sit conueniens prænunciari aliqua à Deo comminatoriè. Quæst. LXXXIII.

NVNC redeundum est ad ea quæ dicuntur à Deo comminatoriè, & dicendum, ꝙ valde conueniens est prænunciari aliqua à Deo comminatoriè. Primo propter cognitionem naturę nostrę, quę est vertibilitas liberi arbitrij ad bonum, & malum: iõ sicut nullum bonũ est, in quo tam fixi simus, quin possimus transire ad malum, dum viuimus: ita nulla prẽnunciatio Dei de bono futuro debet esse tam firma, quin mutari possit in oppositum, vel cessare, & sic nullũ peccatum est, cui tam tenaciter inhęreamus, dum viuimus, quin possimus deserere illud: ita nulla prẽnunciatio Dei de malo futuro nobis debet esse tã firma, vt non possit verti in oppositum. & sic est conueniens prophetia comminatoria. Secundo est hoc ad ostendendum potestatem Dei: nam si postquam Deus prẽnunciat nobis aliquid de bono, vel de malo, numquam posset illud reuocari, videretur Deus alligatus alicui, quasi iam nihil vltra facere posset, quod est inconueniens. & istud est principale motiuum, quare Deus voluit esse prophetias comminatorias, & promissorias in scripturis, sic patet Ierem. 18. s. Nunquid sicut facit figulus iste non potero facere vobis domus Israel ait Dominus? Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel, & statim sequitur ibi, ꝙ Deus aliqua bona promitteret, & postea illa mutaret, & aliqua mala prẽnunciaret, & illa non infligeret. Tertio & præcipuè fuit ad regulandum, & conuertendum mores nostros in bonum. Si enim quando Deus aliquod bonum promittit necesse esset euenire, non curarẽt homines postea bonum, vel malũ facere, sed quicquid eis placeret potius malum, quàm bonum scientes, ꝙ bonum promissum eis a Deo non poterat variari: similiter si prænunciato aliquo malo contra peccato-

A rem sciretur, impossibile esse illud euitari, desperaret peccator, & iam non conuerteretur ad bonum, cum non prodesset ei: nunc vero cum prẽnunciatio de bono facta propter bonum, & virtutẽ alicuius scimus, ꝙ potest mutari, si desinat esse bonus ille cui promissio facta est, nitetur perseuerare in bono, vel crescere, vt bonum promissum non cesset. Sic etiam scientes, ꝙ prophetia comminatoria mutari potest, debemus orare pro peccatis, propter quę fuit prẽnunciatũ malum, & effici boni: ideo est conueniens prophetia comminatoria. Quarto, quia hoc cõuenit ad prouidẽtiam diuini regiminis, qua nos dirigit in esse, vel statu morali, vel spirituali, secundum quam non sufficit, ꝙ Deus nobis ostendat, quid est bonum, & quid malum, & pręcipiatur bonum, & prohibeat malum, sed

B etiam expedit, vt magis moueat nos, qui sumus tardi, s. alliciẽdo ad bona per promissa bonorum, & distrahendo a malo prẽnunciando nobis mala. Si tamen tam prẽnunciatio mali, quàm boni esset aliquid firmum, quod non posset mutari, non solum non prodesset ad mores, sed potius valde noceret, inducendo desperationem, vel perseuerantiam in malo, aut facilitatem ad illud: ideo oportuit, ꝙ promissiones, & comminationes non essent secundum certitudinẽ ineuitabilitatis: & istę duę sunt causę potissimæ. De hoc dicitur Ierem. 18. repente loquar aduersum gentem, & aduersum regnum, vt eradicem, & destruam & disperdam illud, si penitentiam egerit gens illa de malo suo, propter quod locutus sum aduersus eam,

C agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaueram, vt facerem ei. & subito loquar de gente, & de regno, vt ędificem, & plantem illud: si fecerit malũ in oculis meis, & non audiat vocem meam, pẽnitẽtiam agam super bono, quod locutus sum, vt facerem ei. Quinto est hoc propter opera nostra, ne reddantur prorsus inutilia, sicut est orare, lugere, pœnitentiam agere de peccatis, quę sunt opera bona, & a Deo valde commendata, si tamen prẽnunciatio de malis esset secundum certitudinem, nihil ista prodessent, q̄a prẽnunciato malo aliquo cõtra peccatorem esset illud ineuitabile, frustra esset orare pro eo, & cõteri, & pẽnitentiã agere, q̄ sunt absurdissima: iõ oportet p̄nũ

D ciationes de bono, & de malo non esse certas. Sextò, q̄a tolleretur ꝑ hoc q̄dã cõfidentia bona, quã de Deo hẽmus, & familiaritas ad ipsum: nã si peccauerimus, & mala nobis p̄nũciet, accedimus ad ipsum lugentes, cũ spe bona, ꝙ nobis remittat pęnã p̄nũciatã: & reducet nos in eũdẽ gradum amoris, & fauoris sui, in quo prius eramus apud eũ, sicut pater clemẽtissimus. tollere aũt istã cõfidẽtiã accedẽdi ad Deũ est tollere oẽ bonũ nostrũ. Sic dicit Apost. ad Hebr. 4. Habentes ergo pontificem magnum, q̄ penetrauit cęlos Iesum filium Dei. *Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron.*

Quòd Deus locutus est Moysi, & Aaron: & an sit eadem locutio, quæ prius. Quæst. LXXXIIII.

E DE ista locutione est dubiũ, an fuerit eadem cũ superiori, vel diuersa. Dicet aliq̄s eẽ eandẽ: q̄a eadẽ dicũtur hic quæ dicta fuerũt supra, s. de pęna infligẽda Israelitis, q̄q̄ hic magis explicaĩ: q̄a s. dicebaĩ solũ, ꝙ murmuratores nõ introirẽt in terrã Chanaã: hic autẽ dr̃, ꝙ 40. annis manerẽt in deserto filij eorũ, quousq; morerẽtur patres. satis autẽ dici põt, ꝙ sit alia locutio: quia s. Dñs locutus est ad Moysen solum, cum dixit, dimisi iuxta verbum tuum. hic autem locutus est iterum, & fuit locutio ad Moysen, & Aaron. Causa autem huius locutionis iteratæ vr̃ esse, quia postquàm populus murmurauit, & locutus fuit contra Moysen, & Iosue, & Caleb, &

Deus dixit ista Moysi: videtur, ꝙ iterum murmurauerint Israelitæ, & tunc Deus locutus fuit ad Moysen, & Aaron, vt hic dicitur. Si autem velimus tenere contrarium, dicendum est quòd quamquam supra diceret, ꝙ Deus fuit locutus ad Moysen, non solum ad ipsum locutus est, sed etiam ad Aaron. Ex hoc autem patet, ꝙ Aaron erat propheta, nam illi vocantur prophetæ ad quos sermo Dei factus est, sed ad Aaron est huiusmodi, nam sæpe loquebatur Deus ei, & Moysi simul, aliquando autem ei soli. de primo patet hic, & Leuit. cap. 11. de secundo habetur Leuit. c. 10. & infra 18.

Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Id est, nunquid non cessabit aliquando ista pessima gens cõtra me murmurare? dicit hoc, quia ab exitu de Aegypto semper murmurauerant, & nunc quoque murmurabant.

Potest autem introduci ista litera si dicamus, quòd sit ista alia locutio ab illa qua Deus locutus est Moysi soli, nam tunc erit sensus, quòd prius murmurauerãt dicentes se velle reuerti in Aegyptum, & tũc locutus est Deus ad Moysen, ꝙ nullus de illis introiret in terram Chanaan. Iterum autem murmurauerunt post hoc, & hoc visum est intolerabilius, & tũc dixit Deus. vsquequo multitudo hęc murmurat cõtra me? Si autem sit eadem locutio ista, & illa quæ facta est a Moyse, eodẽ modo introducetur litera, s. quòd Iudæi murmurauerant contra Deum semper ab exitu de Aegypto, & quia nunc petierunt inter se ducem ad redeundum in Aegyptum, dixit Deus hęc.

Si autem dicatur, ꝙ fuerũt duæ locutiones illa quæ facta est ad Moysen, & Aaron. dicendum est, ꝙ sentẽtia data a Deo de non ingrediendo in terram Chanaã non fuit declarata Iudęis vsque ad murmurationem secundam, nam si hoc audiuissent nõ murmurassent postea: sed magis doluissent, sicut patet ĩ. quòd audita ista sententia Dei luxit totus populus nimis.

Querela filiorum Israel venit ad me. Idest querela quam ipsi habent de me venit ad aures meas. est modus loquendi humanus, vt cum aliquis dicit ad aures meas peruenit hoc, aut talia, vel talia mihi relata sunt, Deus tamen non habet hunc modum, quia nec aures hẽt, nec potẽtiam auditiuam, ideo nihil audire potest, nec etiam hoc referri potest ad intellectum, scilicet, ꝙ peruenit hoc ad Deum, idest ipse cognouit querelam q̃ faciebant Deo Israelitæ, nam Deus siue intellectiue, siue alias nihil nouum suscipit, aut extraneum, quia esse Dei totum simul est, nec motu, aut successione aliqua partes essendi eius acquiruntur, sicut est in omnibus rebus creatis, & hoc quia status Dei est ęternus; ęternitas autem simultatem dicit, ideo nihil peruenire potest ad ipsum, quia quod peruenit alienum est, de quo late declaratum est Iosue ca. 11. est tamen modus loquendi humanus. nobis enim aliqua adueniũt quæ prius non habebamus. Sic etiam Deus de se dicit sępissime. de hoc Gene. 18. s. descendam, & videbo, an clamorem qui venit ad me opere compleuerint. erat autem ista querela filiorum Israel de Deo: dolebant enim quòd eduxisset eos de Aegypto, & illuc regredi cupiebant.

Dic ergo eis. Volebat Deus proferre sententiam super contumaces, & voluit ꝙ Moyses promulgaret eam illis, ideo dicit. dic ergo eis, idest, quia semper conqueruntur de me dicas eis quę sequuntur de pęna eorũ.

Quare dixit Deus dic ei, cum loqueretur Moysi & Aaron. Quæst. LXXXV.

DICET aliquis, cum Moyses & Aaron fuerint præsentes locutioni Dei, quomodo dixit Deus. dic ergo eis? sed magis dicere debuisset, dicite ergo

F eis. Respondendum est, ꝙ quamquam duo audierint verbum Domini non poterant ambo proponere populo, sed alter eorum. nam aut proponerẽt simul, vel successiue, si successiue non proderat, quia sufficiens erat, ꝙ vnus eorum narraret populo, si autem simul ꝓponerent erat valde absurdum, quia neuter eorum a populo audiretur, ideo oportebat alterum eorũ proponere, & alium proponenti assistere, confirmando verba eius, ac si ambo vno ore loquerentur: scriptura tamen aliquando dicit de duobus, dicite eis, & aliqñ dic eis, quorum vtrunque satis conuenit, nam secundum veritatem locutio ab vno est, tamen secundum auctoritatẽ est a duobus, cum quod vnus loquit̃ alius confirmat, ideo scriptura varie loquitur de hoc aliqñ

G in singulari, & aliqñ in plurali. de primo patet hic. nã fiebat sermo ad Moysen & Aaron, & dictum est. dic eis, de secundo patet Exod. c. 12. vbi dicitur, dixit Dominus ad Moysen, & Aarõ in terra Aegypti, loquimini ad vniuersum cętum, vnus tamen eorum loqui debebat. Idẽ Leui. c. 11. s. locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicite filijs Israel &c.

Quis eorum protulerit verba Dei. Quæst. LXXXVI.

QVAERET aliquis nunc, cum alter istorum solum loqueretur verba hæc quis fuerit? Respondendum est verisimilius esse, ꝙ fuerit

H Moyses, nam ipse dignior erat quã Aaron, potissime in actibus prophetalibus, cum Deus ei omnia loqueretur, Aaron autem rarissime: nec videt̃ vocatus Aaron ad hanc collocutionem, nisi vt videretur maior certitudo verbi Moysi, ne forte dicerent Israelitæ, quòd loquebatur ista de corde suo. alias tamẽ nõ consueuerat interesse Aaron Moysi ad locutionem Dei, nisi rarissime. patet autem hoc pręcipue, si dicamus eandem locutionem esse hic quæ facta est Moysi & Aaron, & eam quæ supra dicitur facta Moysi, nã cum ibi specialiter dictum fuerit locutionem factam Moysi, credendum est, ꝙ ad ipsum magis facta fuerit, & ipse proposuerit dicta Israelitis. patet autem hoc in litera. ĩ. cum dicitur, locutus est Moyses vniuersa verba hæc ad oẽs filios Israel. *Viuo ego dicit Dominus.* Verba

I iurãdi sunt, s. ego iuro per vitam meam, ꝙ faciam populo huic ea quę sequuntur. *Sicut locuti estis audiente me sic faciam vobis.* Infligit Deus pęnam Israelitis, quæ non vr̃ esse dura, aut saltem videri nõ deberet, quia ipsi eam petierunt cum dixerũt s̃. vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, idest vtinam moriamur, & sic Deus infligit eis, ꝙ moriantur in solitudine, & non introeãt in terram illam, hoc autem petierunt Israelitæ non quidem quasi vellẽt, sed magna animi perturbatione, nunc vero cũ audierunt hanc sententiam fleuerunt valde, vt patet inf. Dicitur sicut locuti estis audiente me, quia Deus dicit se audire omnia, licet nihil audiat, cum omnia quæ dicũtur, & fiunt intelligat, vel dr̃ audiẽte me, idest locuti estis

K apud tabernaculum, in quo ego specialiter maneo, & ibi audire poteram omnia dicta vestra, nã murmuratio ista fuit facta apud ostium tabernaculi, quia ibi cõueniebat multitudo ad Moysen cum congregãda foret, vt patet s̃. ca. 10. *In solitudine hac iacebunt cadauera vestra.* Idest hic moriemini, & iacebitis, nec introducet vos quisquam in terram Chanaan, & dicitur in solitudine hac, quia in eadem solitudine, in qua nunc erant, mortui sunt qui murmurauerant, quod patet quia murmuratio facta est in Cadesbarne venientibus exploratoribus, & ibi data est sententia ista contra eos: inde autem regressi sunt per viam Maris rubri versus Aquilonem, & manserunt in eodem loco annis fere trigintaocto, quousq; in principio anni qua-

quadragesimi ab exitu de Aegypto venerunt iterum in Cadesbarne, vt supra declaratum est. cum tamē redierunt in Cades iam fere omnes mortui erant, qui murmurauerant, & tamen mansio illa in qua fuerūt trigintaocto annis, & mortui sunt fere oēs murmuratores, erat apud Cades, ideo dicitur esse in eadem solitudine: patet hoc, quia nulla māsio fuit intermedia inter Cades, & illam vt supra declaratum est. fuerunt autem mortui omnes murmuratores priusquam trāsirent Israelitæ torrentem Zareth, vt patet Deuteronomij capitu. secundo. pauco tamen tempore manserunt in transeundo de Cadesbarne, vsque ad torrentē illum, quia totum hoc fuit in quadam parte anni quadragesimi.

Omnes qui numerati estis a 20 annis, & supra. Hic ponitur generalitas sententiæ latæ, scilicet, quòd omnes numerati in exercitu punirentur hac sententia.

Deus voluit punire omnes murmuratores, ideo protulit sententiam vniuersalem. Et qui non fuerunt hac sententia condemnati. Quæst. LXXXVII.

Pro quo sciendum est, quòd Deus voluit punire murmuratores, siue magnos, siue paruulos, siue viros, siue fœminas: nemo enim de illis ingressus est in terram Chanaan, vt patet supra, scilicet, nec quispiam ex illis, qui detraxerūt mihi, intuebitur eam. voluit tamen dare sententiam vniuersalem, & quia si dixisset, quòd omnes viri morerētur non stabat, quia non omnes peccauerant, vel si diceretur de omnibus fœminis, dictum est tamē de omnibus qui numerati erant in exercitu a viginti annis, & supra. nemo enim horum introiuit in terram illā, ex quo infertur, quòd omnes qui erant a 20. annis, & supra. murmurauerunt inter numeratos in exercitu. nam si saltem vnus eorum non murmurasset, nō fuisset data regula vniuersalis, vel saltem ille qui nō murmurasset adimeretur a regula, sicut factum est de Iosue & Caleb, vt patet immediate, ergo cęteri peccauerunt.

Ex hoc autem patet, ꝙ Leuitę non fuerunt condēnati per hanc sentētiam, nam solum dicitur de numeratis a 20. annis, & s̄. Leuitę tamen non erant computati a 20. annis, sed ab vno mense, & s̄. vt patet s̄. cap. 3. & a 30. annis, vel 25. vt patet s̄. 4. c. & 8. Item nulla mulierum per hanc legem condemnata est, cum solum dicatur de viris computatis a 20. annis & s̄. de fœminis autem nulla computabatur, quia non assignabantur ad exercitum, vel ad redemptionem primogenitorum, aut aliquod alterum opus, propter quod summa earum, & determinatio ætatis colligi deberet. Itē non fuerunt per hanc sententiam condemnati illi, q erant minores 20. annis, nec quisquam ex eis, quia solum dicitur de computatis a 20. annis & s̄. Sciendum tamen, ꝙ ob hoc non tollitur quin de omnibus istis mortui fuerint aliqui, & satis multi, sed nō ponitur de eis, quia non potuit dari certa notificatio.

Et primo de Leuitis: non enim est absonū aliquos de Leuitis peccasse, sed forte nō fuit vniuersalis murmuratio in eis, sicut in popularibus, ideo quamquam omnes murmuratores ipsorum perierint, non potuit dari certa notificatio, nam Leuitæ erāt computati ab vno mense & supra, & iterum a trigesimo anno: ideo non poterat dari de eis, nisi vna de tribus determinationibus, ita vt cognosceretur, scilicet, quòd omnes Leuitæ morerentur, vel omnes cōputati ab vno mense & supra, vel computati a trigesimo anno, sed nullus modus istorum erat vniuersalis: quia Moyses, & Aaron, Eleazar, & Ithamar, non perierunt qui erant de Leuitis, & tempore illius murmurationis erant magnę ętatis. de Moyse & Aaron satis patet, nam in exitu de Aegypto fuit Moyses 80. annorum, & Aarō 83. patet Exo. c. 7. de Eleazar, & Ithamar filijs Aaron, eodem modo satis videtur dicendum, ꝙ fuerint annorum 30. vel amplius, ideo quamquam multi de Leuitis murmurauerint atque perierint, tamen nō potuit poni de eis certa diffinitio, sicut de popularibus.

Item de mulieribus sentiendum est idem, nam nō est verisimile nullam de mulieribus murmurasse: ipsę enim magis inquietę naturæ sunt, & magis querulæ quam viri, ideo cum viri quasi vniuersaliter murmurauerint, de eis nō erat probabile, quòd subticuissent, sed fortassis plures de eis quam de viris murmurauerunt, & mortuę sunt in deserto, tamen non potuit de eis poni aliqua determinatio. nam in popularibus, & Leuitis poterat poni aliqua regula, cum esset certitudo ętatis, in qua computarentur: fęminæ autem secūdum nullam ętatem computabātur, quia ad nullum vsum accipiebantur, nisi forte dicatur, quòd omnes mulieres morerentur, sed hoc non erat conueniens, quia non omnes poterant murmurare, cum illę, quę nondum peruenerant ad annos discretionis, nihil horum facere possent, ideo non dictum est de eis quicq̄. tn̄ non ob hoc dicendum est, ꝙ nulla earum mortua fuerit in deserto, cum dictum sit, ꝙ oēs murmuratores perituri erant. Item de hominibus minoribus anno. 20. dicendum est, ꝙ multi eorum murmurauerint atque mortui fuerint: cum enim vniuersale sit, ꝙ omnes a 20. anno, & supra computati perierint, qūo dubitari poterit rationabiliter, an eorum qui erant 19. annorum, aut 20. nōdum completorum aliqui murmurarent? nihil enim distare videntur qui annum 20. cōpleuerunt ab eis qui inceptum nondum finierūt. multos ergo de eis qui nondum compleuerant annū 20. nec numerati erant perijsse verisimile est, non tn̄ fuit posita regula de aliquibus, nisi de his qui computati erant a 20. annis & s̄. eo ꝙ omnes isti erant murmurantes. Et cum dicitur hic a 20. annis & supra, non intelliguntur isti 20. anni ab exitu de Aegypto, s. quòd essent annorum 20. in ipso exitu, sed dicuntur isti anni a tempore computationis, s. qn̄ facta est numeratio in deserto Sinai, & oēs qui erant a 20. annis & supra, fuerunt positi in numero bellatorum, vt patet s̄. ca. 1. Isti tamen qui ibi compleuerunt annum 20. in exitu de Aegypro erant complentes annum 20. nam fuit exitus de Aegypto ante computationem illā per annum integrum additis quindecim diebus. nam exitꝰ de Aegypto fuit 15. die mensis primi, vt patet infra c. 33. computatio autem ista incępta est prima die mēsis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet s̄. cap. 1. & sic transierat vnus annus, & dimidius mensis a die prima exitus de Aegypto, ideo danda est regula generalis, quòd omnes qui in exitu de Aegypto erāt annorum 19. completorum, vel deficiebat eis solum dimidius mensis, mortui sunt in solitudine, quia isti omnes numerati sunt a vigesimo anno, & s̄. in monte Sinai. *Et murmurastis contra me*. Hic ponitur regula generalis tollens dubium, nam præter eos qui erāt a 20. annis & supra, aliqui murmurauerunt, & de illis dubitauerunt, an mortui sunt, & respōdetur quòd sic, qa omnes in quacunque ętate, & sexu murmurantes cōtra Dominum mortui sunt, ponitur autem hic, & copulatiue, & non de copulato extremo, scilicet, quòd omnes qui erant a viginti annis & supra. mortui sunt & omnes qui erant murmurati eodem modo perierunt etiam si non essent 20. annorum. Si aūt accipiat, & nō copulatiue, sed de copulato extremo est sensus, quòd omnes qui erant viginti annorum, & insuper murmurati sunt perierunt, & s̄m hoc nō omnes qui erant a 20. annis & s̄. perierunt, nec oēs q murmurati erant,

erant nisi essent viginti annorum. falsum tamen est, quia supra dicitur, quòd nullus eorum qui detraxit Deo introibit in terram Chanaan, siue ille sit viginti annorum, siue non, ideo debet accipi copulatiue, vt dictum est. *Non intrabitis terram*. Idest, non intrabitis in terram Chanaan. *Super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem.* Idest in terram illam de qua iuraui, vel sub iuramento promisi, quòd facerem vos habitare in ea. & dicitur leuare manum, idest iurare, quia homines, quando iurant, vel promittunt aliquid leuant manum contra cęlum, quasi attestantes per Deum q̃ in cęlo est, ꝙ facient quæ promittũt, ita Deus manum suam leuauit, quia sub iuramento promisit Abrahæ, & semini eius dare terram Chanaan, & introducere semen eius in illam, vt patet Gen. 15. cap. *Præter Caleb filium Iephonne, & Iosue filium Nun.* Isti duo excipiuntur a regula data. nam isti erant inter numeratos a 20. annis & supra, quia Caleb erat inter numeratos in tribu Iuda, & Iosue inter numeratos in tribu Ephraim, vt patet præceden. cap. & isti excipiuntur a cęteris, quia non murmurauerunt, sed potius murmurantibus restiterunt, vt patet supra.

Ex hoc autem concluditur, quod supra dicebatur, s. quòd accipiatur copulatiue, & non de copulato extremo illa clausula præcedens, s. omnes qui murmurati estis a viginti annis, & supra, & murmurastis contra me, nam si acciperetur de copulato extremo, solũ comprehenderẽtur hac lege maiores 20. anno q̃ murmurati erant, sed Caleb, & Iosue non murmurati fuerant. ergo non comprehendebantur hac lege, & consequenter non debebant excipi, & tamẽ excepti fuerũt. ergo accipitur hic copulatiuè, s. quòd omnes qui erant a 20. annis, & supra morerentur, & omnes qui murmurauerant. Iosue autem & Caleb, quamquam non murmurassent; erant tamen supra 20. annum, iõ comprehendebantur hac lege, oportuit igitur excipi eos. *Paruulos quoque vestros.* Hoc ponitur cõtra id quod timuerant Iudæi: dixerunt enim, quòd ipsi occiderentur gladio, & vxores eorum, ac paruuli ducerentur captiui, dicit autem Deus ꝙ paruuli non ducentur captiui, sed introducentur ab eo in terram Chanaan, & nõ dicitur hic de vxoribus. Hebræi enim dixerant, ꝙ vxores, & paruuli ducerentur captiui: Deus autẽ promittit, ꝙ non ducentur paruuli captiui, sed introibunt in terram Chanaan. Causa autem diuersitatis est quare dicatur de paruulis, non de vxoribus, quia paruuli qui erant in infantili, & pupillari ętate nõ potuerunt murmurare, ideo introducti sunt in terram. Vxores autẽ potuerũt murmurare, & credendũ est, quòd murmurauerint cum viris suis, aut forte magis quam viri, cũ sint magis inquierę naturę, ideo non fuerunt introductę in terram Chanaan, pereuntes in deserto cũ viris suis, paruuli autem qui postea viri effecti sunt introierunt in terram illam.

De quibus dixistis, quòd prædæ hostibus forent. Idest dixistis, ꝙ hostes ducerent eos, tanquam prędam. Intelligebant enim Iudęi, quòd hostes occiderent eos, quia viri erant, vxores autem eorum, & filios non occiderent, quia non erant apti ad bellum, sed acciperẽt eos in prædam.

Introducam, vt videant terram quæ vobis displicuit. Introduxit enim Deus paruulos istorum in terrã Chanaan ad videndum illam, & non quidem solum ad videndum, quin etiam habitauerunt in ea. Sed dicitur ad videndum, quia patribus eorum etiam videre interdictum fuerat, cum dicitur supra, nec quisquam ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam, dicitur autem.

Quæ vobis displicuit. Idest, quia isti Iudæi murmurauerunt, noluerunt introire in terram illam, dicentes de ea. terra quã lustrauimus deuorat habitatores suos

F supra pręced. capi. & iterum dixerunt. vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram istam, sed ista terra non simpliciter displicuit sibi: fuit enim solum ex vehementi amaritudine cordis, quia terruerunt eos exploratores, vt patet Deuteronomij capi. primo. postea tamen vehementer desiderauerunt introire in illam, & fleuerunt nimis pro hac pęna imposita.

Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Idest sepelientur in solitudine, & nõ in terra Chanaan: hoc autem erat pœna, & dupliciter. primo, quia breuiabantur termini vitæ. secundo quia moriebantur extra terram desideratam, de hoc supra dictum est. Vel potest intelligi, quòd iacebunt cadauera in solitudine, idest erunt in-
G sepulta super faciem solitudinis: nam aliquando occidebantur ab hostibus, & non sepeliebãtur, sicut cum ascenderunt sequenti die in montes, & Amalechitæ, atque Chananæi descendentes persecuti sunt eos, & occiderunt plurimos, vt patet infra. Illos autem, vel saltem eorum plerosque non potuerunt sepelire Iudæi, quia erant in terra hostili, & inde cędente gladio fugati sunt.

Filij vestri erunt vagi in deserto quadraginta annis. Hic ponitur pœna filiorum pro patribus: nihil enim paruuli meruerant, sed occasionaliter propter patres puniti sunt. Ipsi enim introduci debebant in terram Chanaan, sed morati sunt in deserto quadraginta annis, p-
H pter peccata patrum: alioquin velocius fuissent introducti.

Quare voluit Deus Iudæos stare per quadraginta annos in deserto. Et quòd sententia quadraginta annorum, non lata fuit in pœnam filiorum Hebræorum principaliter, sed propter bonum ipsorum, & quæ vtilitas secuta inde fuerit.

Quæst. LXXXVIII.

SCIENDVM tamen ꝙ isti 40. anni non fuerũt pęna filiorum principaliter pro peccato patrũ; sed magis fuit ad bonum ipsorum paruulorũ: nam si morerẽtur patres eorum immediate, & filij introducerentur in terram Chanaan, non con-
I uenitet eis, quia essent infirmi viribus, & ĩtellectu deficientes, cum nõdum deuenissent ad perfectam ętatem. Cum vero morati sunt in deserto fere 40. annis, & peruenerunt ad virile robur, & maturum sensum, & tunc fuerunt conuenientes ad introeundum in terrã Chanaan. Item quia si immediate inducerẽtur, essent numero pauci. Cum vero manserũt patres eorum fere per 40. annos genuerunt plurimos, & isti etiam introierunt in terram Chanaan, magna igitur fuit vtilitas paruulorum tunc existentium, vt non introducerentur immediate in terram Chanaan, sed post 40. annos, & sic q̃q̃ fuerit datum hoc in pęnã, tñ aliquo mõ pertinebat ad quandam gratiam. Hoc aũt ad magnã Dei sapientiam pertinet, vt ea quoque quæ mala sunt ad bonum ordinet, eliciendo ex eis aliquod bonum,
K & sic fuit hic. nam dabantur isti 40. anni in pœnam Iudęorum, & tamen proficiebant pro paruulis eorum.

Sic fuit de gentibus relictis de genere Chananæorum post mortem Iosue, nã Deus reliquit illas in pœnam Iudæorum, quia fecerant fędus cum nationibus terræ, & non deleuerant altaria eorum, vt patet Iudic. capitu. 2. scilicet, pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, ita dumtaxat, vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terrę huius, & aras eorum subuerteretis, & noluistis audire vocem meam, cur hoc fecistis? quamobrem nolui eos delere a facie vestra, vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam. ad pęnã ergo Hebręorum derelictę sunt istę gẽtes, & tñ rursus pater, quòd

dere-

derelictæ sunt ad vtilitatem Iudæorum,s. quia si abla- A
ti fuissent hostes, Iudæi non haberent aliquem cum
quo pugnarent, & fierent inexperti bellorum atque
inutiles, dereliquit autem eis viros cũ quibus pugna-
rent, vt sic essent viri apti ad bella atque fortissimi. sic
patet Iudicum cap.3.s. hæ sunt gentes quas dereliquit
Dominus, vt erudiret in eis Israelem, & omnes q non
nouerant bella Chananęorum, & postea discerent fi-
lij eorum certare cum hostibus, & habere consuetu-
dinem pręliãdi. quamquam ergo manere quadragin
ta annis in deserto Iudæis fuerit pęnale: magis tamen
fuit vtile quam pęnalitatis inductiuum.

Dicitur autem hic, quòd filij Iudęorum essent va-
gi in solitudine, quia vagus dicitur qui via recta non
tendens hinc, & inde discurrit. Sic autem de his fuit, B
nam postquam accesserunt ad Cadesbarne non iue-
runt recto itinere in terram Chanaan, sed reuersi sunt
in solitudinem per viam maris rubri, & ibi manserũt
vsque ad principium anni quadragesimi, cum iterũ
redierunt in Cades, de quo infra cap.20. & istud tem-
pus fuit vagationis, nec oportet plures mansiones po
ni per quas Israelitę discurrerint, vsquequo iterum re
dierunt in Cadesbarne, quia vnica sola mansio vaga-
tionem continet cum illa extra viam est.

An fuerint quadraginta anni perfecti quibus fuerunt vagati per desertum. Quæst. LXXXIX.

DICITVR autem hic, quòd quadraginta an
nis fuerunt vagi Israelitæ. non est autem in- C
telligendum fuisse quadraginta annos inte
gros, sed quòd vsque ad finem quadragin
ta annorum manserint in deserto. fuerunt autem
tempora vagationis anni fere 38. nam solis quadragin
ta annis morati sunt Israelitæ ab exitu de Aegypto,
vsque ad transitum Iordanis, introeundo in terram
Chanaan, nec etiam fuerunt integri isti quadraginta
anni, quia defecerũt quinque dies, nam exitus de Ae-
gypto fuit 40. die mensis primi, vt patet infra 33.c. In-
troitus autem in terram Chanaan, transito Iordane,
fuit decima die mensis primi, anni 41. vt patet Iosue
cap.4. ergo quinque dies deficiebant ad completionẽ
annorum 40. In his autem quadraginta annis nõ fue D
runt semper Iudæi vagi, nam ab exitu de Aegypto per
totum illum annum non vagati sunt Iudæi, sed trãsie-
runt vsque ad montem Sinai, & ibi manserunt acci-
pientes legem, & facientes tabernaculum. Rursus in
anno secundo profecti sunt recto itinere de monte
Sinai vsque Cadesbarne, vbi exploratores murmura-
uerunt, & condemnatus est populus (vt hic patet) at-
que vagari cępit. fuit aũt principium vagationis huius
ante dimidium anni secundi ab exitu de Aegypto in
mense quarto, aut parum ante, vt declaratum est præ-
ced.c. Iterum autem a principio anni 40. vsque ad fi-
nem non vagati sunt, quia profecti sunt de Cadesbar-
ne vsque Iordanem, nam in primo mẽse anni 40. fue-
runt in Cadesbarne, & inde processerunt versus ter-
ram Chanaan, vt patet j.20.c. fuerunt ergo duo anni, E
& quasi tertia pars vnius in quibus non vagati sunt Is
raelitæ, reliquo autem tempore vagati sunt, & sic to-
tum tempus vagationis fuit annorum 38. fere: non.n.
sunt integri, sed nominantur 40. anni, quia parum de-
ficit, & interdum scriptura de modico non curat, vel
potest accipi vagari per 40. annos, idest vsquequo con
sumentur 40. anni ab exitu de Aegypto, licet non cõ-
putentur omnia illa tempora in vagatione, vel potest
accipi vagari large pro ambulare, i. quòd ambulaue-
runt Israelitæ 40. annis per solitudinem.

Et portabunt fornicationem vestram.

Fornicari accipitur per metaphoram pro declinare a debito &c. Quæst. XC.

IDEST tolerabunt pœnam pro peccatis vestris,
non accipitur hic fornicatio proprie prout est coi
tus illicitus, sed secundum metaphoram. nam sicut fę
mina, quando declinat a viro suo, & commiscetur al-
teri, dicitur fornicari, quia est alligata legi viri, ita cũ
anima sit Deo per legem obligata, si a lege recedat, di
citur fornicari. & ita erat in Iudæis qui recedebant a
pręceptis Dei, & cum accipiatur fornicatio pro omni
peccato, vel declinatione a Deo, maxime tamen pro
idolatria sumitur, cum quis recedens a cultu Dei con
iungit se alicui idolo. Fuit autem hic fornicatio patrũ
super filios, idest, quòd punirentur filii portãtes labo-
res patrũ, & hoc satis leue erat, quia filij qui boni sunt
pro peccato patrum affligi possunt temporaliter, si-
cut affligebãtur hi manentes in deserto, vltra id quod
manere debuissent, & ista pœna etiam redit in patres,
inquantum dolent de punitione filiorum, pœnæ ta-
men filiorum immeritorum ad eorum meritum pro
ficiunt, & eruditionem, vt a malo caueant, & sic erat
in istis, quia non solum ista mora fuit tanta pro pecca
to, sed magis pro vtilitate paruulorum, qui ingredi
debebant in terram Chanaã, vt supra declaratum est,
etiam quia illi qui de Aegypto venerant, & viuebant
obliuiscerẽtur Aegyptiacos cultus Deorum, vt cum
intrarent terram promissionis essent firmati in cultu
Dei, & omnes Deos sculptiles confringerent, quod
non fuisset si immediate introirent in terrã Chanaan
quæ erat terra magnorum idolatrarum. Item vt per
labores varios cognoscerent misericordiam Dei, &
ad bene agendũ promptiores essent, vt habetur Deu-
teronomij capit.8. scilicet, quadraginta annis duxit te
per desertum Dominus, vt affligeret te atque tẽtaret,
& nota essent quę in tuo animo versabantur, & an cu
stodires mandata illius, vel non.

Donec consumantur cadauera patrum in solitudine.

An vltra tempus mortis peccatorum steterint Hebræi in deserto. Quæst. XCI.

IDEST durabit ista pęna paruulorum in deserto,
quousque consumentur cadauera patrum, idest
moriantur omnes patres paruulorum qui pecca-
uerant murmurando: ęquale enim fuit tempus
quo manserunt paruuli in deserto tempori, quo de-
fecerunt omnes murmuratores morientes in solitu-
dine. Aliquid tamen morę contraxerunt Israelitę, vt
vltra tempus mortis peccatorum: nam cum accesse-
runt ad torrentem Zareth, erant mortui omnes pec-
catores, vt patet Deut.c.2. & hoc erat vltra dimidiũ,
vel quasi in dimidio anni 40. tñ non introierunt vsq;
ad principiũ anni 41. Dici potest ad hoc, ꝙ terra Cha-
naã accipitur dupliciter. Primo modo pro terra oĩum
7. populorum in qua hbitauerunt oẽs tribus Israel. Se
cundo mõ accipitur pro terra horũ populorum, quæ
erat vltra Iordanem versus occidentẽ, & tunc habita-
uerunt in ea solũ 9. tribus, & dimidia, ante transitũ Ior
danis in terra duorũ regum Amorrhęorũ acceperũt
sedes, vt patet j.32. & Iosue cap.1. Accipiendo primo
mõ terram Chanaan, est verum, ꝙ Israelitę trãsierunt
in terram Chanaã immediate, vt mortui sunt pecca-
tores, vt patet Deut.c.2. vbi cũ accesserunt Israelitę ad
torrẽtẽ Zareth, & mortui fuissent oẽs peccatores, ius-
sit Deus, vt transirent immediate intra terminos Am
monitarũ, & Moabitarũ ꝑ terram duorũ regũ Amor
rhęorũ, & illa erat terra Chanaã, atq; acceperũt eã Iu-
dæi in possessionẽ, hoc mõ nõ durauit amplius vagatio
ꝑ desertũ q̃ tps ĩ quo mortui sunt pctõres. Accipiẽdo

autem secundo modo terram Chanaan, non introie-
rũt Israelitæ in illam immediate, vt mortui sunt mur
muratores, quia finis omnium temporũ fuit ad me-
dietatem quadragesimi anni, vel quasi, & ingressus
fuit in principio anni quadragesimiprimi, decima die
mensis primi, vt patet Iosue cap.4.

Considerandum autẽ ex hoc satis apparere, ꝙ non
daretur ista pœna manẽdi in deserto Israelitis pro seip
sis, sed pro patribus suis, quia tandiu solum manserũt
in deserto, quandiu patres eorũ vixerunt, & quia 40.
annis aliqui de murmuratoribus fere, postea vixerunt
oportuit eos morari totidem annis in deserto. Si ve-
ro vsque ad decẽ annos omnes mortui fuissent, mox
introducerentur omnes, qui non murmurauerãt. sed
hoc non fuit cõueniens, nec peccatoribus, nec paruu-
lis eorum, vt supra declaratum est. Et dicitur hic do-
nec consumantur cadauera in solitudine, nõ quidem
donec totaliter putrefiant, & vertantur in puluerem,
sed vsquequo moriantur, nam immediate, vt omnes
mortui sunt, transierunt qui non peccauerant torren
tem Zareth, & introierunt in terram Chanaan.

*An blasphematores, seu detractores isti damnati fuerit æter-
naliter.* *Quæst.* XCII.

ALIQVIS forte de his blasphematoribus, &
detractoribus Dei dicet, ꝙ damnati sunt,
quia contra Deum blasphemauerũt, & ab
eo sententiati sunt.

Sed ex hoc nihil concluditur, nam quid de eis fue-
rit ambiguum est, sicut de cęteris hominibus, ꝙ tñ ex
hoc damnati fuerint non infertur, immo potius dicẽ-
dum, ꝙ de multis istorum bene præsumẽdum est, qa
peccatum suum viuentes digno supplicio luerunt. Fę
lices autem qui hic a Domino corrigũtur ne ęternis
cruciatibus mancipentur, maxime cum Aaron, &
Moyses propter peccatum suũ ad aquas contradictio
nis non intrauerunt in terram promissam, vt patet J̃.
20. & 27. sed de eis non dubitamus, ꝙ beati sint, quia
scriptura eos commendat, de Moyse habetur Deut.c.
vlt. & Malach.c.3. de Aaron habetur J̃.c.20. & 1.Reg.
c.2. & ad Hebr.ca.5. de vtroque autem simul habetur
Eccl.45.c. de statu autem similium morientiũ a Deo
punitorum satis dictum est Leui.ca.10. *Iuxta numerum
quadraginta dierum quibus considerastis terram.* Idest mãsio
ista in solitudine erit iuxta numerum 40. dierum ex-
plorationis, vt sicut 40. diebus morati sunt in explorã-
do, ita 40. annis morarentur in solitudine. *Annus pro
die imputabitur.* Idest dabitur vnus annus pro vna die. In
hoc tollitur dubium, quia s. dictum fuerat, ꝙ iuxta nu
merum dierum quibus terra lustrata est manerent in
solitudine. Ex hoc autem forte intelligeret aliquis, ꝙ
40. diebus solum mansuri essent in deserto, ideo sub-
ditur, ꝙ annus pro die imputabitur, idest, sicut fuerũt
40. dies in explorando, ita erunt 40. anni per solitudi-
nem vagando: de istis 40. annis, quomodo computẽ-
tur supra dictum est. nam non possunt incipi a tẽpo-
re murmurationis. *Et quadraginta annis recipietis iniquita
tes vestras.* Idest per quadraginta annos recipietis pœ-
nam pro iniquitatibus vestris.

*Quare Deus pro quadraginta diebus dedit pœnam quadraginta
annorum, cum sit promptior ad parcendum quam ad punien-
dum. Et per quid actus qui sunt erga Deum, sunt meliores,
vel peiores. Et propter quid peccatum, seu actus melior, vel
peior existimetur.* *Quæst.* XCIII.

ALIQVIS forte dicet, cum Deus misericors
semper puniat citra condignum, maxime in vi-
ta ista, vbi est locus conuersionis, quare pro vno die
F punit vno anno? Respondetur ꝙ pęna correspondet
peccato sm magnitudinem. magnitudo autem pec-
cati non attenditur penes durationem actus in tem-
pore, sed penes deordinationem prauæ voluntatis.
Cum autem ordo in operatione sit penes circunstan
tias, quanto aliquis in pluribus circunstantijs errat, tã-
to actus magis deordinatus est, & maius peccatum. Si
autem aliquis det propter inanem gloriam elęemosy
nam, actus deordinatus est. si autem alius det propter
inanem gloriam, & de alieno, maior deordinatio, &
maius peccatum est.

Item aliqua circunstantia est in qua est maior deor
dinatio quam in alia, quia est magis essentialis actui,
G vt circunstantia finis quæ magis dat speciẽ actui mo-
rali, quam aliqua aliarum circunstantiarũ, ideo error
in fine, maiorem facit in actu præuaricationem quã
aliqua aliarum.

Item sunt peccata grauiora ex natura materiæ, vel
obiecti, quia sicut actus regulati circa Deum imme-
diate sunt magis meritorij, quam actus regulati circa
proximum, ita actus deordinati circa Deum culpabi-
liores sunt, & hoc est, quod facit maximam grauitatẽ
in peccato, s. conditio materię, quia alias contingeret
oĩa peccata esse æqualia, vt si aliquis in actione quam
habet circa proximum erraret in duabus circunstan-
tijs, & in actione erga Deum erraret ĩ alijs duabus cir-
H cunstantijs: manifestum tamen est, quòd error erga
Deum grauior erit, vt eleemosyna debet dari paupe-
ri, si autẽ aliquis eleemosynam det diuiti errat, latria
debet dari Deo, si autem aliquis attribuat eam dęmo-
ni, vel cuicunque creaturæ, valde magis errat.

Ex hoc tamen aliquis dicet, ꝙ qñ aliqui duo actus
sunt penes Deum, & sunt deordinati, quilibet in dua-
bus circunstantijs similibus, ꝙ illi actus erunt æquali-
ter culpabiles. continget ergo, quòd omnia peccata
circa Deum sunt æqualia, quod est absurdũ, quia non
omnes actus boni directi ad solum honorem Dei
sunt æquales in merito: tamen secundum commu-
nem regulam, quãto aliquis habitus, vel actus est per
fectior in virtuosis, tanto oppositus actus, vel habitus
est damnabilior. optimę enim virtuti opponitur ma-
I ximum vitium, & minimę virtuti minimum vitium.
Sic autem de oppositione actuum.

Respondendum est, quòd in actibus qui sunt pro-
pter solum Deum, illi qui immediate sunt in Deum,
nec aliquam aliam materiam habent, quando regu-
lati sunt meliores sunt, quam actus qui sunt in Deum
solum, sed habent aliquam aliam materiam, & sic de
actibus deordinatis ex opposito, vt fides ad solum
Deum est, & offerre vel sacrificare ad solum Deum
est. magis tamen peccaret qui crederet, quod non de-
beret, quam qui offerret, quod non deberet, vt si
quis offerret Deo asinum, vel canem, quæ erant im-
munda ad immolandum, & prohibita, peccaret, vt pa
tet per totum Leuiticum. Si tamen aliquis crederet,
quod non deberet, scilicet, quòd Deus non dabit vi-
K tam ęternam bonis, vel quòd Christus non passus est,
valde grauius peccaret. ratio huius est, quia credere
est ad solum Deum, & res creditæ sunt Deus, vel a-
liqua prædicata de Deo: oblatio autem licet sit ad
Deum, habet tamen aliquam aliam materiam, quia
quod offertur non est Deus.

Amplius autem ad videndam æqualitatem meri-
ti, vel demeriti positis eisdem circunstantijs, & eo-
dem obiecto vel materia, & immediate respicienti-
bus actibus ipsum obiectum, adhuc oportet distin-
gui de subiecto actus, scilicet, de potentia a qua est,
quia secundum potentiam actus nobilitatem sorti-
tur, & multa alia sunt quæ diffusiorem requirerent
inquisitionem.

Nunc

Nunc autem accedendo ad argumẽtum, quod fiebat de tempore, quo durabat peccatum, dicẽdum est, quòd maioritas temporis nihil agit ad grauitatẽ peccati, nisi inquantum in maiori tempore actus deordinatus sæpius replicabitur. Si tamẽ actus semel fiat, nõ refert quidem multum tempus vel paucum, vt si aliquis semel fornicatus est, & postea per viginti annos stetit, & deinde mortuus damnatus est, & alius fornicatus fuit, & post tres dies mortuus est, & damnatus, nec magis vnus quam alius peccauit, nec durius puniretur, nisi per accidens, inquantum iste magis ingrat⁹ fuit, cum per viginti annos ad cõuersionem a Deo ex pectatus pœnitentiam nõ egit, alius autem solum per tres dies. & ratio est, quia grauitas pecccati respicit ea quæ sunt in actu, vt circunstantias, & conditionẽ materię & subiecti, temporis autem quantitas extrinseca est, cum spectet ad futurum.

Sed aliter quæri potest, si aliquis actus deordinatus durat per duas horas in fieri, & alius actus eiusdem generis, & deordinatus in eisdem circunstantijs durat per mediam horam, quis erit culpabilior?

Respondetur, quòd duratio in eodem actu in suo fieri nihil agit ad rationem peccati, nisi inquãtum in maiori tempore, maior sequitur inordinata delectatio. Sed nec tamen est intelligendum, quòd quicunque in actu deordinato, magis delectantur, magis peccent, quia delectatio cum sit coniunctio conuenientis cum conuenienti cum sensu eiusdem, & ista sensatio causetur in potentijs passiuis, qui potentias magis dispositas habet, necessario magis delectabitur, vnde necessarium est, quòd magis delectetur in bono cibo virtuosus habens gustum bene dispositum, quam gulosus habens indispositum gustum. vnde ista nihil agunt ad grauitatem peccati, cum sint naturalia, nisi inquantũ a voluntate eliguntur. non enim magis peccat qui magis delectatur in peccato, sed qui magis eligit delectari, vt patet in coitu, ideo inquiruntur noui modi, & in sumptione ciborũ, ideo requiruntur multæ apparationes. tempus autem maius, vel minus secũdum se nihil agit ad grauitatem peccati, nisi ex aliqua particulari circunstantia, quæ quia multæ accidũt, nulla lex completa dari potest.

Ad principale quæsitum, scilicet, an peccatum durans per minimum tempus conuenienter puniatur æternaliter. Et quòd peccatum durans per mediam horam aliquando est dignum pœna annorum multorum etiam secũdum leges humanas.

Quæst. XCIIII.

CVM autem dicebatur supra, quòd peccatum Israelitarum durauit quadraginta diebus. ergo non videtur iustum, quòd puniantur quadraginta annis. Ad hoc dupliciter responderi potest. Primo modo, ꝙ etiam si peccatum duret ꝑ mediam horam poterit esse dignum pœna plurium, quam quadraginta annorum. nam secundum Dei legem pro quolibet mortali infligitur mors æterna, & tamen ista velociter fiunt.

E Nec solum istud accidit in conditione punientis Dei, sed etiam leges humanæ hoc faciũt, cum aliquẽ pro sceleribus occidunt, occisio tamen pœna ęterna est, & qui semel occiditur pro semper occisus manet. pęna tamen quam lex infligit in occisione, non est solum ipse dolor, quem aliquis sustinet cum occiditur, sed magis priuatio vitæ quam summe diligit, & quia priuatio ista sempiterna est pęna, ista inflicta a lege est ęterna, peccata tamen pro quibus infligitur, breuiter fiunt.

Item non solum est hoc in eis qui per legem occi-

A duntur, sed etiam in eis qui viuentes puniũtur, nam ꝓ actibus paruæ durationis infligũtur pęnæ magni tp̄is, vt cum aliquis carceri perpetuo mancipatur, vel in ęternum exilium relegatur. Sic ergo poterat esse hic, vt quamquam peccatum durasset solum 40. diebus: tamen pro illo infligeretur pęna 40. annorũ. Alio modo responderi potest, ꝙ peccatum istud pro quo Israelitæ puniti sunt non durauit 40. diebus: immo nec vna die, quia istud peccatum fuit murmuratio ꝯ Deum, & Moysen, & desperatio de intrando in terram Chanaan, quod fuit die qua venerunt exploratores, & detraxerunt terrę coram toto populo. Quando ergo dixit Deus, quòd 40. annis starent in deserto, sicut 40. diebus lustrauerant terrã. est sensus, ꝙ murmuratio

B populi promerebatur pęnam 40. annorum, & voluit Deus in hoc habere aliquam similitudinem cum diebus explorationis, vnde murmuratio ortum habuit, tñ non dabatur pęna tanta, quia tot diebus terram lustrauerant, sed quia tantum murmurauerant, vnde si solũ tribus diebus lustrauissent terram, & tantũ murmurassent, sicut nunc murmurauerunt: manifestũ est ꝙ 40. annorum pœna daretur. nihil igitur faciebat ad hoc tantum, vel tantum tp̄s exploratorum. posita fuit tñ similitudo ista, quia murmuratio fuit causa huius pęnæ, & murmuratio fuit ꝑꝑ exploratores. cõtigit autem ꝙ 40. diebus lustrauerint terram exploratores, ꝯtigit ẽt ꝙ murmuratio ista esset digna pęna 40. annorum, ideo facta est proportio inter hoc, s. ꝙ sicut 40. diebus morati sunt lustrando terram exploratores, ita

C manebunt 40. annis Iudęi in deserto. Simile habetur Leui. 26. ca. de sabbatis terræ cum dr̃. tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ, quando fueritis in terra hostili sabbatizabit, & requiescet ĩ sabbatis solitudinis suæ, eo ꝙ non requieuerit in sabbatis vestris, qñ habitabatis in ea. in quo innuitur qũo terra maneret deserta, & Iudæi ducerentur in captiuitatem, quia non permiserant terram quiescere in sabbatis suis, s. in annis remissionis, & iubileorum, & ꝙ omnia sabbata quę Iudæi abstulerant, terra obseruaret in solitudine sua. Ex quo etiam magis inferebat, s. ꝙ tot annis manerent Iudęi in captiuitate, quot sabbata terræ abstulerant, hoc autẽ magis apparet 2. Pa-

D ralipo. cap. 36. s. vt impleretur sermo Dñi ex ore Ieremiæ prophetę, & celebraret terra sabbata sua: cũctis enim diebus desolationis egit sabbatum vsq; dum cõplerentur 70. anni. Ex quo clare vr̃ innui, ꝙ ideo manserint 70. annis Iudæi in Babylone, vt posset complere terra sabbata sua, quæ ei ablata fuerant.

Sed non est intelligendum istam fuisse causam ꝓpter quam manserint ibi septuaginta annis, sed magis impietates Iudæorum in idolatria, & homicidio, fornicationibus, & pauperum expoliationibus, & cũctis sceleribus, de quibus in principio Esaiæ vsque ad capi. 5. inclusiue. magis autem Ieremias fere per totũ librum, & potissimum eorum vitium erat, quia cum omnibus his vitiis vacarent, incorrigibiles efficiebantur, & illudebant Prophetis Domini venientibus ad eos, atque percutiebant ipsos, quousque furor Domini vehementer incanduit, & tradidit Iudæos in manu Chaldęorum. de his 2. Paralipom. 39. cap.

Cum vero dicitur, ꝙ manserũt ibi 70. annis quousque terra compleret sabbata sua, per accidens fuit, contigit enim, quòd sabbata quę Iudęi reliquerant essent septuaginta. & quòd peccata eorum promerentur captiuitatem 70. annorum, ideo positum est, ꝙ fuerũt in captiuitate, quousq; terra compleret sabbata sua. Existẽtibus tñ eisdem iniquitatibus Iudęorum dato, ꝙ solum abstulissent terrę 20. vel 30. sabbata mãsissent 70. annis in Babylone, & dato, ꝙ abstulissent centum sabbata, nõ mansissent ꝑꝑ hoc in Babylone.

pluribus quam septuaginta annis, & tunc si accidisset aliquid istorum, non diceretur quòd fuerũt Iudæi captiui vsquequo terra compleret sabbata sua, quia non esset similitudo aliqua. Ita dicendum est hic, q si exploratores solum viginti diebus explorassent terrã, vel pluribus quam quadraginta, darentur quadraginta anni mansionis in deserto, quia tantum murmuratio promerebatur, tunc tamen nõ diceretur, quòd iuxta numerum dierum explorationis computabitur dies pro anno.

Et scietis vltionem meam. Idest cognoscetis per experientiam pœnam quam ego inferam, cum manerent in deserto, & ibi morerẽtur. & vocatur ista vltio large, quia Deus nõ accipit vltionem de nobis, cum nobis iratus non sit, sed clementer corrigit, emendando deordinationes peccatorum per rectitudinem iustitiæ. maxime quia quando aliqua pęna habet aliquem finem bonum, s. quia per eam homines purgantur a vitijs, & consequuntur vitam ęternam, non vocatur illa vltio, sed medicina. Sic autem erat de pœna istorum, quia per eam poterant mũdari a crimine, & purgati acquirere vitam ęternam, quam si non susciperẽt necesse erat, vt pro murmuratione paterentur post hanc vitam. Et ob hoc cõuenienter pęnæ inferni vocantur, quia non sunt ad emendandum, sed ad puniẽdum, nec post eas aliquid bonum animabus manet, sed in eis in æternum mansuræ sunt. pęnæ autem inflictæ hic, & quæ in purgatorio infliguntur non vocantur vltio, quia ad expiandum peccata, & non ad puniendum irrogantur.

Quoniam sicut locutus sum, ita faciã omni multitudini huic pessimæ. Idest, sicut promisi eis, quòd morerentur in solitudine ita faciam, nec miserebor alicuius eorum. in quo tollit eis locum orandi pro ablatione huius pęnæ, quia dixit, quòd nequaquam misereretur eorum, sicut factum est de Moyse, qui cum sæpe oraret Deũ, vt introduceret ipsum vltra Iordanem, dictum est ei a Deo. sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris ad me de hac re, vt patet Deuteronom. ca. 3. & sic in his factum est, nam omnes mortui sunt in solitudine qui condẽnati fuerant ad moriendum.

Quæ consurrexit aduersum me. Idest tota ista multitudo pessima surrexit aduersum me murmurando, nec assentiendo mirabilibus meis, sed magis faciẽs de me querelas. & dicitur hic de tota multitudine, quia maxima pars populi peccauit, & subiacuit huic sententię.

In solitudine hac deficiet, & morietur. Idest tota ista turba morietur in hoc deserto. omnes enim q pro murmuratione mortui sunt in hac solitudine perierunt, in qua tunc erant Iudæi. quod patet, quia vt supra declaratum est Israelitæ reuersi sunt de Cadesbarne, in qua tunc erant versus mare rubrum, facientes vnam mansionem in qua steterunt annis fere triginta octo, vsque ad principium quadragesimi anni, cum iterum venerunt in Cadesbarne, & in hoc tempore fere omnes mortui sunt qui peccauerant. Illa tamen mansio erat in solitudine, in qua tunc Iudæi erant, s. apud Cadesbarne, manserunt autem aliqui pauci, qui postea mortui sunt de Cadesbarne vsque ad torrentem Zareth: ibi enim iam omnes mortui fuerant, vt patet Deuteronom. cap. 2. parum tamen distat inter Cadesbarne, & torrentem Zareth.

An omnes qui mortui sunt per hanc sententiam erant sexaginta annorum, quando moriebantur. Quæst. XCV.

CONSIDERANDVM autem, quòd Rabbi Salomon. dicit, omnes qui mortui sunt in solitudine fuisse ad minus sexaginta annorum, & qui citius complebat sexaginta an-
F nos citius moriebatur, & ideo dati sunt quadragesimi anni, vt illi qui exierunt de Aegypto anno vigesimo vitæ suę morerentur anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, & iste erat eis sexagesimus annus.

Sed istud dictum falsum est, nec habet aliquem colorem, quia ista pęna moriendi in deserto fuit data propter peccatum murmurationis. qui ergo magis deliquerant magis puniri debebãt, & quia omnibus erat communis mors, & mansio in solitudine, maioritas, & minoritas pœnæ considerabatur per hoc, quòd alii qui citius, aut tardius morerentur: ideo necesse est dici, quòd illi qui magis peccauerant breuius morerentur, contingeret tamen quòd aliqui de iunioribus in
G tanta multitudine magis peccarẽt, quam aliqui senes. ergo ipsi prius morerentur, & tamen secundum regulam Rabbi Salomon. necesse erat seniores prius mori, cum dicat quemlibet mori cum complesset annũ sexagesimum.

Item non stat, quia aliquis iuuenis forte triginta annorum valde peccauit, ita vt mereretur mori immediate, vel paulo post, & tamen secundum hanc regulam oporteret expectari vsque ad triginta annos.

Item non potest stare, quoniam exploratores omnes mortui sunt hac die qua sentẽtia lata est, & simul perierunt pręter Iosue, & Caleb: non tamen est verisimile quemlibet istorum tũc fuisse annorum sexaginta. sed magis videtur, quòd erant iuniores, quia mitte-
H bantur ad tale officium, quod non conueniebat senibus, s. ad explorandum & discurrendum hinc, & inde sub velocitate si oporteat: potissime quia Caleb erat vnus de his exploratoribus, licet non mortuus fuerit, & ipse erat quadraginta annorum, quando missus est ad explorandum, vt patet Iosue 14. capit. de alijs ergo identidem credendum est, quòd iuuenes essent, sed mortui sunt post duos dies postquam venerunt. ergo non erat sexaginta annorum quilibet, cum mortuus est. Item adhuc magis patet hoc ex eo, quod habetur infra in litera, s. quòd Israelitæ sequenti die parauerũt se ad transeundum in terram Chanaan: Amalechitæ autem, & Chananæi venerunt de mõtibus, & multos de istis occiderunt. nõ est autem verisimile, quòd om-
I nes mortui in bello essent sexaginta annorum ad minus, quia plures vadunt ad bellum de iuuenibus, quã de senibus: immo forte in bello illo nullus talis ętatis mortuus est, quia viri fortes ordinabantur ad pugnã, vt patet supra capit. 1. Qui autem sexaginta annorum sunt iam fortes non sunt, nisi raro: ideo nõ stat, quòd omnes perierint in sexagesimo anno.

Item nullatenus est hoc possibile, quòd null9 moreretur, nisi completo anno sexagesimo, nam hic dicitur, quòd omnes numerati a viginti annis, & supra cõmorientur in solitudine. ergo necesse est, quòd isti computentur ab eo tempore quo facta est numeratio, quia tunc omnes illi qui erant viginti annorum computabantur in numero virorum bellatorum. fuit autem facta numeratio ista in anno secundo, mense secundo
K eiusdem ab exitu de Aegypto, vt patet supra cap. 1. ergo omnes qui tunc complerent annum vigesimum computabãtur in viris bellicis, sed ab eo tempore qui erant viginti annorum, non poterant complere sexaginta annos vsque ad transitum Iordanis, quia etiam si in ipsa die in qua introirent in terram Chanaã morerentur isti, nondum compleuissent annum sexagesimum, quia a tempore computationis vsque ad introitum in terram Chanaan solũ erant anni triginta nouẽ. & adhuc imperfecti, quia deficiebãt dies viginti, cum inceperit computatio prima die mensis secũdi anni secũdi ab exitu de Aegypto, & introitus in terram Chanaan fuit die decima mensis primi anni quadragesimiprimi ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue cap. 4.

cap.4. est igitur generale, quòd nullus eorum qui erat 20. annorum completorum, aut 21. solum potuit cōplere 60. annū in deserto, quia ad hoc ad minus erant necessarii 39. anni completi, cum a die prima computationis huius vsq; ad diem transitum Iordanis fluxerunt anni 39. demptis diebus 20. & sic nullus eorum potuit mori in anno 60. quia omnes mortui sunt ante introitum in terram Chanaan.

Item dato, quòd computarētur isti quadragesimi anni ab exitu de Aegypto, adhuc non staret: nam illi qui erant 20. annorum in ipsa die egressionis de Aegypto non potuerunt complere 60. annum in deserto, cum non manserint Israelitę in deserto annis 40. sed deficiebant dies 5. Quod patet, quia egressi sunt Israelitę die 15. mensis primi de Aegypto, vt patet infra 33. cap. transierunt autem Iordanem die 10. mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue capit. 4. ergo deficiebant quinque dies ad completionem 40. annorum.

Item adhuc non stat, quia etiam si computentur Israelitæ habere 20. annos a die qua egressi sunt de Aegypto, non poterunt complere annum 60. in deserto, sed deficiet eis saltem dimidius annus, aut plus, quod patet, quia omnes qui murmurauerūt mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deute. cap. 2. cum tamen illuc venerunt Iudæi non erat medietas anni 40. ergo deficiebat saltem dimidius annus pro completione 60. eis qui erant 20. annorum die egressionis de Aegypto. antecedens patet, quia tēpus quo steterunt Iudæi transeundo de Cadesbarne vsq; ad torrentem Zareth fuit 38. annorum, vt patet Deut. cap. 2. sed cum venerunt Israelitæ in Cadesbarne nōdū fluxerat annus, & dimidius ab exitu de Aegypto, addatur ergo hoc tempus 38. annis erit totum tempus ab exitu de Aegypto vsque ad torrentem Zareth annorum quasi 39. & dimidii. ergo adhuc restabat vsque ad introitum in terram Chanaan, & transitum Iordanis dimidius annus, vt complerentur 40. anni in deserto. antecedens patet, quia ab exitu de Aegypto consummatus est vnus annus in monte Sinai, & deinde in mense 2. anni secundi die 20. mensis Israelitæ recesserunt de monte Sinai, vt patet supra cap. 10. & inde vsq; ad Cadesbarne pauco tēpore morati sunt, nondum enim erat dimidius annus, quando illuc venerunt Israelitæ, vt præced. cap. declaratum est. non stat igitur, quòd quilibet istorum murmuratorum tunc periret, quando compleret annum 60.

Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam terram. Hic ponitur mors exploratorum: ipsi enim grauius cæteris peccauerant, ideo citius mortui sunt, & dicitur, quòd misit eos Moyses, non quòd ipse solus miserit, quia ex auctoritate totius populi missi sunt, sed ipse principaliter mittebat cum esset dux populi, & ad eum dixerat Deus, mitte viros qui considerent terram.

Et qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem. Ista est causa quare exploratores mortui sūt ante alios. Ipsi enim grauius peccauerunt quam cęteri de populo, nam murmurauerūt, & omnes alios ad murmurandum prouocauerunt, vt dicitur hic, & fuit murmuratio ista contra eum, idest contra Moysen, nam licet indirecte esset in Deum, directe tamen cōquerebantur de Moyse.

Detrahentes terræ, quod esset mala. Ponitur in quo isti fecerint alios murmurare, scilicet, quia dixerūt de terra quòd mala esset: duo principaliter dixerant. Primū quod habitabant ibi gigantes, & populus magnę staturæ, contra quem nullo modo pugnare poterant, & hoc nimis perterruit Israelitas. Secundum erat, quia dixerūt terra quam lustrauimus deuorat habitatores

A suos, & quamquam non pertineret vtrunque ad malitiam terræ simpliciter: tamen Iudæi faciebant vtrunque pertinere ad illā: esse enim ibi fortissimos pugnatores dicebant facere terram malam, quia pro eis mala erat cum ęstimarent se perituros, si illuc irent, sed quid est in quo peccauerint exploratores, & quid dixerint declaratum est pręceden. capitu. quæstio. 60. & 61. & 62.

Mortui sunt atque percussi in conspectu Domini. Idest non manserunt isti per plures dies, sed immediate mortui sunt simul coram tota multitudine, vt omnes viderēt iudicium Dei esse super illos peccatores, populus autem hęc videns conterritus est, & fleuit nimis.

B

Qua morte decem exploratores mortui sunt. Quæst. XCVI.

DE morte istorum aliqui dicunt, quòd fuerit per pestem immissam in eos. Rabbi Salom. dicit, quòd linguę eorum fluebant veneno, & inflatæ sunt, atque subito mortui fuerunt.

In conspectu Domini. Idest, adhuc præsente Deo, s. qa erant apud ostium tabernaculi, quia illuc conueniebant populares ad Moysen, & ibi isti mortui sunt. Vel potest aliter intelligi, quòd mortui sunt in conspectu Domini, idest immediate, vt sententia data est, nam

C isti magis peccauerant, ideo in eis sententia executioni immediate tradita est. Alij autem successiue mortui sunt, & est modus loquendi, sicut si iudex mandaret aliquem iugulari, & immediate iugularetur, iste diceretur iugulari coram iudice. Sic autem Deus sentētiauerat omnes perituros in deserto, & exploratores confestim mortui sunt, ita vt videatur, quòd adhuc Deus iudicare non cessasset cum factum est.

Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephonne vixerunt. Tollitur hic dubium, quia dictum fuerat, quòd exploratores mortui sunt coram Domino, de eis autē erant Caleb, & Iosue, ideo dicitur quòd non mortui sunt,

D quia ipsi non murmurauerunt, sed magis murmurātibus restiterunt, ita vt vellet totus populus eos lapidare, nisi gloria Domini apparuisset, vt patet supra.

Ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terram. Idest duodecim erant exploratores, tamen de eis soli duo vixerunt Iosue, & Caleb.

Locutus est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel. Hic propalatur sententia quantū ad eos qui murmurauerant, nam licet data esset, tamen soli Moyses & Aaron audierant eam, vt patet supra, hic vero Moyses promulgat, & dicitur vniuersa verba hæc, non q̄dem omnia quæ supra narrata sunt, quia quædam eorum sunt historica, & quæ Iudęi viderunt, vt de morte exploratorum, hæc nō narrauit Moyses, sed solum sententiam Domini.

Et luxit populus nimis. Propter duo, s. propter pęnā

E eis inflictam, & propter mortem exploratorum. Illa autem mors demonstrauit eis credendum esse, quòd Deus puniret in eis murmurationem, sicut atrociter punierat in exploratoribus, & miserabilis ille populus conuertebatur in desperationem, nam licet a Deo se punitum sciret temporaliter, de eius clementia desperandum non erat, luxit tamen nimis, non tanquam dolens, quòd peccasset, sed quia desperabat se iam habiturum terram Chanaan.

Et ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt. Parati sumus ascendere ad locum, de quo dominus locutus est, quia peccauimus. Quibus

Moyses.

Moyses. Cur inquit transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperũ? Nolite ascendere: non enim est dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris. Amalechites, & Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quòd nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis, arca autem testamenti Domini, & Moyses non recesserunt de castris. Descenditque Amalechites, & Chananæus, qui habitabat in monte, & percutiens eos atque concidens, persecutus est eos vsq; Horma.

Populus contra uoluntatẽ Dei pugnãs cõciditur.

Et ecce mane primo. Hic ponitur transgressio populi in præsumptione: transibat enim populus iste irrationabilis ab extremo in extremũ, sine medio. prius enim in terram Chanaan ad mandatum Dei ire noluerant. nunc autem contra præceptum Dei, & inhibitionem Moysi illuc ire volebant.

Et ecce primo mane surgentes. Hoc fuit sequenti die post mortem exploratorum, & promulgationẽ sententiæ: cum enim vidissent se peccasse voluerũt facere id, quod Deus prius iusserat, & parauerunt se, vt sequenti die irent in terram Chanaan.

Ascenderunt verticem montis. Idest recesserunt de castris quæ erant forte in valle, aut in aliqua planitie, & per montem ascensuri erant in terram Chanaan. Isti sunt montes de quibus descenderunt Amalechitæ, & Chananæi, & percusserunt eos, vt patet infra. faciebant hoc Iudęi, vt iam nõ viderentur repugnare mandato Dei, sicut prius repugnauerant nolẽtes ire in terram Chanaan, sed in hoc etiam errabant. nam postquam murmurauerunt, interdixit eis Deus transitũ, iubens quòd reuerterentur versus mare rubrum, iõ cum vellent ascendere in terram Chanaan, iterum transgrediebantur.

Et dixerunt, parati sumus ascendere ad locum de quo dominus locutus est. Ista loquebãtur ipsi ad Moysen cum gereret Moyses vicem Dei, quia ex parte eius promulgauerat sententiam, & locuti sunt ad ipsum, tãquam si loquerentur ad Deum dicentes, quòd erant parati ascendere in locum de quo Deus dixerat, idest in terram Chanaan, & hoc dicebant, quia peccauerant nolendo ire, nunc autem volebant ostendere, quòd non permanebant in eadem contumacia parati obedire. *Quia peccauimus.* Quasi dicat, quia ante peccauimus in non eundo, nunc volumus supplere eundo cito: vel quia peccauimus, idest nos contra Deum errauimus, quia noluimus ire quo ipse iusserat: nunc autẽ nolumus amplius peccare, sed parati sumus ire ad locum illũ. si enim Iudęi hoc dixissent, & nihil amplius fecissent, non erat peccatum eorum, sed magis recedebant a peccato pristino, quia tamen contra mandatum Dei ascendere tentauerunt, peccatum fuit.

Aliqui Hebræi cõtra pceptum Dñi intrare volebãt in terram Chanaan.

Quibus Moyses cur inquit transgredimini verbum domini. Idest faciẽtes hoc præceptum Dei infringitis. Sed dicet aliquis, ꝙ non infringebant, quia Deus iusserat illuc ire, ipsi vero complere volebant.

Respondendum est, quòd transgrediebantur præceptum Domini, quia eos sentẽtiauerat, ꝙ nemo eorum introiret in terram Chanaan. cum autem ipsi ad hoc conarentur contra Dei præceptum agebant.

Item Deus iusserat, vt reuerterentur per viam Ma-

F ris rubri in solitudinem, ne appropinquarent Amalechitis, & Chananęis, ipsi vero ascenderunt in montes Chananęorum, & Amalechitarum. Item Israelitæ nunquam moueri deberent de castris, quousque nubes pręcederet eos, quæ dabat signum mouendi, & figendi castra, vt patet supra capit. 9. nunc autem non fuit mota nubes. nam si moueretur, Moyses quoque & arca Domini sequerẽtur nubem, alioquin faceret contra pręceptum Dei, quod non conceditur, & tamen Moyses, & arca manserunt in castris, vt patet infra. ergo non pręcedebat nubes, nec fuit mota de loco in quo erat. tripliciter ergo transgrediebantur pręceptum Domini isti, tentantes ascendere in terram Chanaan.

G *Quod vobis non cedet in prosperum.* Idest non veniet vobis bonum ex hac transgressione, sic factum est, quia Amalechitę, & Chananęi descenderunt de montibus, & percusserunt plurimos Iudæorum, vt patet infra.

Nolite ascendere. Suadebat Moyses ne ascenderent, & hoc propter duo. Primo ne peccarent in Deum q̃ vetuerat ascensum. Secundo ne ipsi paterentur malũ, quod postea passi sunt. sciebat enim ꝙ malum inde venturum esset.

Non est Deus vobiscum. Idest non potestis resistere gentibus, nisi Deus vos specialiter adiuuerit, quoniã gentes fortiores vobis sunt, nunc tamen non est vobiscum, quia peccauistis in eum, ideo non adiuuabit, & ob hoc Deus miseratus illorum iusserat, vt reuer-

H terentur versus mare rubrũ, discedẽtes a finibus Chananęorum, & Amalechitarum. nam etiam si in Cadesbarne essent multis diebus post peccatum, irruissent in eos Amalechitæ, & Chananęi.

Ne corruatis coram inimicis vestris. Idest, vt non cadatis gladio hostili: inimici enim Iudęorum erant Amalechitę, & Chananæi: nam iterum Amalechitæ pugnauerant cum Israel in Raphidim. Exo. c. 17. Chananæi quoque hostes erant Iudęorum, quia putabant, quòd terra eorum accipere vellent, vel transire per eam in alteram regionem, quodcunque vero horum hostile erat.

I *Amalechites, & Chananæus ante vos sunt.* Isti erant hostes a quibus cauere debebant, & dicitur, quòd erant ante eos, idest ante faciem eorũ ad partem illam, versus quam Iudęi pergere debebant, & sic erat: nam ipsi ascenderunt in montes, in quibus habitabant Chananęi, & Amalechitę.

Quorum gladio corruetis. Idest ipsi occident vos: nam multos eorum occiderunt. *Eo quod nolueritis acquiescere Domino.* Idest, quia non vultis consentire pręcepto Dei, iubentis ne illuc eatis. Si enim Iudęi obedirent pręcepto Dei, quamquam peccauissent, Deus non misisset super eos Amalechitas, & Chananæos, sed magis repressisset, etiam si venire vellent. Cum vero Iudęi contra mandatum Dei fecerint, fuerunt dati Amalechitę, & Chananęi tanquam vltores diuinę of-

K fensę, & ob hoc quamquam pugnauerint, & occiderint plurimos, non imputauit Deus illis hoc ad peccatum, sicut patet Deut. c. 25. vbi iussit Deus, quòd Israelitę recordarentur malorum quę fecerant eis Amalechitę, quando egrediebãtur de Aegypto. & cum fuerint duæ pugnę Amalechitarum contra Iudęos, solũ dicitur de vna, s. de ea quę fuit in Raphidim, vt patet eod. cap. cum dicitur. quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui qui lassi residebant ceciderit, quã do tu eras fame, & labore confectus.

Ex illis patet nõ posse intelligi de ista pugna Amalechitarum contra Iudęos, sed de ea quę fuit in Raphidim, quia hic non fuerunt occisi extremi, idest vltimi Iudęorum, sed primi, quia ipsi ascendebãt cõtra faciem

faciem Amalechitarum, & Chanançorum. Itē, quia A
dr̄ qui lassi resederant, & tamē cum ascenderunt hic
Israelitæ de Cadesbarne versus terram Amalechita-
rum nullus residebat lassus, quia tunc incipiebant a-
scendere, & immediate percussi sunt, ideo nō potest
intelligi, nisi de pugna quæ fuit in Raphidim, in qua
percussit Amalech extremos qui veniebant in agmi-
ne Iudæorum, quia surrexit ex insidiis, & a tergo, &
ob hoc iussit Deus, vt deleretur propter illud bellum.
de hoc autem nihil expressum est. vr̄ enim magis, ꝙ
Deus concitauerit Amalechitas, & Chananęos ad oc
cidendum aliquos de Iudæis, quia repugnabant ei.
Nec erit vobiscum. Idest non adiuuabit vos dominus ↄ̃ B
Amalechitas, & Chananæos, quia facitis contra ver-
bum eius. *At illi contenebrati ascenderunt in verticem mon-
tis*. Idest Iudæi erant excęcati, & non acquiescentes iu
dicio Moysi ascenderunt.

Quomodo aliquando homo per peccata sua demeretur excæcari, & cadere in alia peccata, & an possit sciri quot, vel quæ sunt peccata, quibus meretur aliquis excæcationem.
Quæst. XCVII.

DICITVR enim aliquis contenebratus, id-
est plenus tenebris qñ sana consilia non re-
cipit, & hoc, quia intelligit illa non sibi cō-
uenire, sic dixerat Moyses Iudæis rectum
consilium, ꝙ Deus non adiuuaret eos si ascenderent C
ↄ̃ Chananęos, & hoc ipsi credere debuissent, quia ve-
risimile erat, ꝙ Deus non adiuuaret illos, qui contra
pręceptum eius actualiter conabantur, ipsi vero non
crediderunt, nec aduerterunt, an Deus adiuuaret, &
hoc proueniebat ex tenebris cordis eorum. Contene
bratio autem ista, vel cęcitas prouenit ex peccato: nā
interdum homines per peccatum demerentur inci-
dere in aliquam inconsiderationem, vel ignorantiā,
per quam multa damna incurrant, & hoc modo con
tingit per altitudinem consilii Dei, vt aliqui viri, quā-
quam inter nos prudētissimi sint, incidant in magnas
inconsiderationes, & imprudentiam, vnde eis conse-
quantur magnæ calamitates: nam demeruerunt per D
peccatum, & Deus vult eos punire, habet autem hūc
puniendi modum, ꝙ permittit hominem cadere in
magnam inconsiderationem, & ꝙ circa aliqua, in q-
bus non dubitarent illi qui sunt viri imperitissimi, er-
rabit ille etiam si sit prudentissimus, quia nihil agere
possumus, nisi Deus concurrat nobiscum. Et isto mo
do facit nos Deus errare in manifesto, & destruit co-
gitationes nostras, ita vt non sit nobis possibile habe-
re successus in tpalibus, quos voluerimus, si demerui-
mus illos habere, & de hoc dicit Ierem. c. 12. non est
hominis via eius, nec viri, vt dirigat gressus suos, idest
non est in potestate hominis quid ei eueniat ex eis q̄
facit, sed in potestate Dei est qui alios fines interdum
inducit, quam nos intendimus, & in his deficit om-
nis prudētia humana. Sicut autem prouenerat ex pec E
cato Iudæorum ipsorum contenebratio, ita prouenit
hominibus obstinatio, & finalis impęnitentia, quia
peccata hominum demerentur, ꝙ Deus non concur-
rat cum eis ad recte iudicandum de agibilibus, & con
uertantur ad bonum. Quæ autem sint peccata, vel
quanta, vel quoties repetita, quæ istam contenebra-
tionem demereātur, nulli pure viatori cognitum est:
Deus enim sibi scienda seruauit. scitur tamen, ꝙ præ-
destinati talia non incurrent, quia qui prędestinauit
eorum saluationem prędestinauit, & saluationis mo-
dum. *Ascenderunt in verticem montis*. Iste erat mons in
quo habitabant Chananæi, & Amalechitæ. *Arca au-
tem testamenti domini, & Moyses non recesserunt de castris*.
Hic ponitur excusatio. aliquis enim intelligeret, ꝙ si-
cut Israelitę ascēderunt contra Amalechitas, ita ascē-
dit Moyses, & in hoc videtur peccare cum vetuisset
Deus ire contra terram Chanaan, ponitur igitur, ꝙ ip
se non ascendit, cum illis, nec arca testamenti Domi-
ni, idest arca in qua erant tabulæ quæ vocantur testa-
mentum, idest mandatum Domini, quia expressa ibi
erant mandata. Moyses enim faciebat moueri arcam
per Leuitas, & cum ipse vidisset contra voluntatem
Dei esse, ꝙ inde mouerentur Israelitæ, noluit moueri,
nec permisit arcam moueri.

Et cum dicitur hic, ꝙ Moyses, & arca manserunt
in castris intelligitur de loco castrorum, s. ꝙ manse-
runt in loco in quo ante fuerant castra: nam iam mo-
ta erant castra, cum omnes recessissent ascendentes
in verticem montis. & non est hic intelligendum de
solo Moyse, ꝙ ipse maneret in castris: nam etiam mā
serunt cum eo alii, qui non consentiebant in peccato
populi, s. Leuitæ qui consueuerant portare arcam, &
Iosue, & Caleb, qui adhęrebant Domino, & alii deuo
ti viri, videntes transgressionem populi, fit tñ mētio
de Moyse solum, quia ipse erat princeps, quo expres-
so, intelliguntur omnes qui adherebant ei.

*Descenditque Amalechites, & Chananæus, qui habitabant
in montibus*. Isti duo populi morabantur in vallibus, &
partim in montibus, maior tñ pars eorum habitabat
in vallibus, cum dicatur supra, qm̄ Amalechites, &
Chananæus habitabant in vallibus. isti autem ascen-
derunt per partem montium, quia per illam erat via
ad terram Chanaan, & tunc habitatores illorum mō-
tium descenderunt, atque percusserunt Iudęos tan-
quam inuasores terræ suæ, & in hoc non peccauerūt
Amalechitæ, & Chananęi, quia cuilibet est ius pugnā
di pro patria sua, defendendo eam ab inuasoribus. Iu-
dæi autem non habebant iustam causam ascendendi
per montes illos, cum Deus non iussisset, nec ipsi im-
petrauissent ab habitatoribus terræ illius, ideo si im-
pugnarent eos, vt haberent ascensum per terram illā,
peccabant non fouentes iustum bellum. *Et percutien-
tes eos atque concidentes persecuti sunt vsque horma*. Idest
Chananæi descenderunt de montibus, & persecuti
sunt Iudæos inuasores terræ, qui illico conuersi sunt
in fugam, quia abstulerat Deus ab eis omne pręsidiū,
& percussi sunt atq; occisi multi de eis, isti fuerunt q
magis peccauerant murmurando, & Deus voluit il-
los primo mori, alii autem successiue perierunt, & dr̄
hic percutientes atq; concidentes, quod ad idē vide-
tur pertinere, quia concidere, & diuidere, vel scinde-
re idem est, s. ꝙ Amalechitæ, & Chananęi Iudęorum
corpora gladiis trāsuerberabāt ad mortem. Et in isto
descensu persecuti sunt Amalechitæ, & Chananęi Is-
raelitas vsque Horma, idest vsque ad quendam locū
qui dicitur Horma.

Horma quid significet, & an sit nomen loci, vel prouinciæ.
Quæst. XCVIII.

SCIENDVM, ꝙ istud nomen Horma est He-
bræum, & s'm significationem suam significat
anathema, vt patet ĩ. 21. c. Aliqui autem dicūt
de hoc, ꝙ erat nomen alicuius loci in terra A-
malechitarum, & Chananęorum. Iudęi aūt ascenden
tes in montes transierant aliquantulum de terra illo-
rum populorum, & cum conuersi essent in fugam ꝑ-
secuti sunt eos Amalechitæ, & Chananæi vsq; ad lo-
cum qui dr̄ Horma. Alii dicunt, ꝙ Horma est nomē
loci, quod imposuerunt Iudæi: nam ipsi in anno 40.
cum tenderent in terram Chanaan, pugnauerunt ↄ̃ il
lum populum Chananęū qui primo suscitauerat eos
ad bellum, capiendo prædam ex ipsis, vt patet ĩ. 21. c.
& tunc Israelitæ votum fecerunt Dño, ꝙ si traderet
Chana-

Chananęos in manus eorum deleret vrbes ipsorum, & sic factum est. & tunc vocauerunt Israelitę terram illam Horma, idest anathema, s. quia nihil de eis quæ erant in terra illa acceperunt, sed omnia destruxerũt propter Deum, & tunc ponetur hic nomen per anticipationem, sicut in quibusdam locis scripturę est: nã non fuit impositum istud nomen vsque annum quadragesimum, nunc autem erat secũdus annus ab exitu de Aegypto.

Dubitatio aliquorũ, an Horma sit locus in quo occisi sunt Chananęi.

Dicet tamen aliquis, quòd non possit esse idem locus Horma de quo dicitur hic, & ille de quo dicitur infra 21. c. cum occisi sunt Chananæi.

Respondendum est eundem esse locum. quod patet, quia hic post Cadesbarne immediate ascenderũt, Israelitæ in montes, & ibi percussit eos Chananæus vsque Horma, ita in anno 40. steterunt Israelitæ iterũ in Cadesbarne, vt patet infra 20. c. & inde recesserunt ad mansionem montis Hor, & immediate dicitur, ꝙ Chananæus rex Arad pugnauit contra Israel, & subditur ibi de Horma. ergo eadem terra est Horma de qua hic, & de qua infra 21. cap.

Sed adhuc obijciet aliquis quomodo dicatur hic, quòd percussi sunt Iudæi vsque Horma: nam hic est Horma nomen loci, & infra 21. cap. nomen vnius terrę, cũ Iudęi vocauerint totam illam terram Horma, quia deleuerunt eam.

Respondendum, est quod quamquam sit terra illa tota Horma, tamen accipitur aliquando velut vnus locus, ita dicitur infra 21. capitu. scilicet, & vocauit nomen loci illius Horma, & tamen erant multæ ciuitates.

Sed adhuc dicetur, quòd nõ possit stare hoc, quod dicitur hic; quòd Chananæi persecuti sunt Iudęos vsque Horma, in quo non potest designari tota terra, quam posuerunt Iudæi in desolationem, & vocatur Horma, sed necesse est designari aliquem certum locum.

Respondẽdum est, quòd hic accipitur Horma pro extremitate terrę illius, quia introiuerãt Iudęi aliquãtam partem terrę Chananæorum, & Chananæi, qui in fortissimis montium erant pręsidiis, descenderunt de montibus, persequentes eos quousque excluderẽt illos de terra sua, & ipsa erat quæ vocat Horma, quia tota posita est in anathema, vt patet infra 21. ca. & sic est anticipatio in nomine.

CAP. XV.

Ritus sacrificiorum.

LOCVTVS est dominus ad Moysen dicẽs. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos. Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ, quã ego dabo vobis, & feceritis oblationem domino in holocaustum, aut victimam, vota soluentes, vel sponte offerentes munera, aut in solennitatibus vestris adolentes odorem suauitatis domino, de bobus, siue de ouibus, offeret quicunque immolauerit victimam, sacrificium similæ, decimam partem ephi, cõspersæ oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin, & vinum ad liba fundenda eiusdem mensuræ dabit in holocaustum, siue in victimam. Per agnos singulos, & arietes

F erit sacrificium similæ duarum decimarũ, quæ conspersa sit oleo tertiæ partis Hin, & vinum ad libamentum tertiæ partis eiusdẽ mensuræ offeret in odorem suauitatis domino. Quando vero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, vt impleas votum, vel pacificas victimas, dabis per singulos boues similæ tres decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ Hin, & vinum ad liba fundenda eiusdem mensuræ in oblationẽ suauissimi odoris domino. Sic facies per

G singulos boues, & arietes, & agnos, & hædos. Tam indigenæ quam peregrini eodem ritu offerent sacrificia. Vnum præceptum erit atque iudicium tam vobis quam aduenis terræ.

Locutus est.

An bene continuetur hoc capitulum iuxta expositiones Hebræorum. *Quæst.* I.

H SECVNDVM aliquos Hebræos continuaт istud capitulum præcedenti, quia supra dictum fuit de sententia impediente ingressum terræ promissionis, ex quo populus nimis angustiatus propter magnitudinem temporis, credidit se nunquã illuc intraturum, ideo ad consolandum eos subditur. *Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ.* Sed ista continuatio est solum ad istam particulam, & non ad totam materiam capituli. Item quia nihil proficiebat iste ordo ad consolationem Iudęorum, quia hoc esset si præsupponeremus, ꝙ ista verba dicta fuerint post sententiam datam in Cadesbarne, sed non constat, cũ

I magis quidam dicant fuisse hoc dictum in monte Sinai. Item quia dato, quòd fuerit dictũ ad Moysen post sententiam datam in Cadesbane, & continuetur hic ad pręcedentia, tamen Iudæi, qui tunc erant, nesciebant aliquid de ista continuatione, ideo nõ posset eis esse ad consolationem, quod dicitur.

Cum ingressi fueritis terram habitationis. Ideo dicendũ aliter, quòd in libro isto agitur de præceptis iudicialibus, quasi principaliter, & aliquando de cęremonialibus interponendo historiam, nec oportet, quòd semper fuerit ordo necessitatis, vel magnæ apparentiæ, sicut in legibus, vel capitulis quę sunt sub eodem titulo non est aliqua ratio, quare vnum præcedat alterũ. ponuntur autem hic aliqua cęremonialia, & interpo-

K nitur vnus casus de pertinentibus ad iudicialia. diuiditur autem in duas partes, quia primo ponitur cęremonialis obseruatio. Secundo iudicialis punitio ibi. *Factum est autem.* Prima in quatuor. Primo agitur de oblatione sacrificiorum. Secundo de redditione primitiarum. Tertio de expiatione peccatorũ per ignorantiam. Quarto de punitione peccatorum per superbiam. Secunda ibi. *Locutus est dominus.* Tertia ibi. *Quod si per ignorantiam.* Quarta ibi. *Anima vero quæ per superbiam.*

Circa primum. *Locutus est dominus ad Moysen.* Omnes leges dabantur per Moysen, quia nunquam loquebatur Deus ad Israelitas per se, nisi cum data sunt pręcepta decalogi Exodi cap. 19. & 20.

Quando

Quando sit facta ista locutio Moysi. Quæst. II.

QVAERET aliquis de ista locutione, an fuerit facta post superiora, & an immediate fuerit facta? Respondendum est, ꝙ in præceptis secundum se ipsa non potest assignari ordo quantum ad prioritatem, & posterioritatem temporis, nisi ex historiis adiunctis, & non potest proprie cognosci de historiis, quem ordinem habeant ad præcepta, vel præcepta ad historias s̃m ordinem temporis, sed solum cognoscitur in historia ad historiam, cum ipsę sint de gestis temporalibus, ideo non potest cognosci hic, an pręcepta quę habentur in hoc c. fuerint data ante sententiam Domini contra Iudæos de qua pręced.c. vel postea. Et satis dici potest, ꝙ prius fuerint. nam aliquando sunt anticipationes, & recapitulationes hic, sicut patet de his quæ habentur supra ca.7. illa tamen fuerunt facta prius quam ea quę habentur in principio libri huius, vt eod.c. declaratum est.

Sciendum autem, ꝙ postquam data est sententia Domini contra Iudęos, licet non ponatur clare ordo historiarum vsq; ad annũ 40. tamen fuit iste, s. ꝙ postquã Israelitę conati sunt transire in terram Chanaan per terram Amalechitarum, & descenderunt contra eos Amalechitæ, & Chananęi persequentes ipsos atque occidentes vsq; Horma, ipsi reuersi sunt in castra vbi manserat Moyses cum arca Domini. sic dicitur p̃ced.c. arca testamenti, & Moyses non recesserunt de castris. tunc Israelitæ cum Moyse, & arca Domini recesserunt inde versus mare rubrum: sic enim iusserat Deus supra. s. qm̃ Amalechites, & Chananeus habitãt in vallibus, cras mouete castra, & reuertimini per viam maris rubri. in illa autem mansione steterunt fere per 37. annos, vt declaratum fuit pręced. cap. & fuit hoc vsque ad principium 40. anni ab exitu de Aegypto, in cuius mense primo steterunt iterum Israelitæ in Cadesbarne, vt patet infra 20.c. de toto autem illo anno habentur historiæ infra a c.20. vsque ad 32. mãsiones etiam describuntur illius anni infra 33.c. sed de 38. annis intermediis nihil dicitur, quia nulla notabilia euenerunt Iudæis, nec aliqua peccata magna fecerunt, propter quæ punitiones magnæ infligi, & numerari debuissent, sed fuit populus in quiete, ideo secundum ordinem historiæ ea quæ habentur pręced.c. deberent coniungi eis quæ habentur infra 20.c. quia pręced.c. agitur de historia secundi anni infra autem 20. c. agitur de historia 40. anni autem 38. intermedii nullam gestorum habent historiam, ideo nullum historicum interponi poterat inter decimumquartum. & 20. capit. huius.

Ne tamen viderentur secundum continuationem temporis ea quę habentur pręced.c. coniungi eis quę habentur infra 20.c. fuit positus quasi quidam articulus diuisus, & interposita sunt quędam cęremonialia, & iudicialia, & quoddam historicum, quod ad alia tẽpora pertinet, & iam in his non potest poni ordo alicuius necessitatis, aut magnæ congruitatis, sed ad voluntatem scriptoris pro maiori parte hęc posita sunt, ideo certificari, an ea quæ habentur hic fuerint dicta post pręcedentia, vel ante, & dato, ꝙ fuerint post, an immediate, vel magno tempore post, non est possibile, cum non reperiatur aliquid ex quo ista colligantur.

Loquere filijs Israel. Postquam Deus dabat aliquam legem Moysi ipse promulgabat eam popularibus, quia lex nunquam habet vigorem, nisi promulgetur, & tunc incipit habere vigorem, cum promulgata fuerit, ideo Moyses proponebat populo legem, non vt audita ea immediate obligarentur, sed vt saltem scirent

A se habere legem, per quam obligarẽtur in tempore, in quo determinabat lex obligationem. de ista locutione ad Israelitas cum promulgabãtur leges, an fieret simul ad omnes, vel ad quosdam eorũ sufficeret fieri Leu.c.1. & 11. declaratum est, ꝙ ad omnes fieret.

Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ. Hic ponitur tempus in quo obligare inciperet lex data hic, & dicitur cũ ingressi fueritis in terram habitationis vestrę, idest in terram Chanaan, s. ꝙ tunc incipient obligare. nam in toto deserto non obligauerũt istę leges.

B *Tria genera mandatorum quæ habebant Iudæi quando obligabant eos. Et quod præcepta iudicialia semper obligauerunt. Quæst. III.*

IN quo sciendum, ꝙ Iudæi habebant tria genera mandatorum, s. moralia, cęremonialia, & iudicialia, moralia autem semper obligauerunt, siue in deserto, siue in terra Chanaan, & nõ solum hoc, sed etiam antequam darentur, cum ista obligatio sit ex naturali dictamine. Præcepta autem iudicialia semper obligauerũt postquam data sunt, siue in deserto, siue in terra Chanaan, nec magis in terra Chanaan q̃. in deserto, quia non concernunt aliquem locum, & tempus, & determinatam materiam, quę haberi non posset in deserto, immo quantum ad aliquid magis C necessaria erant pręcepta iudicialia in deserto, quam in terra Chanaan, quia ista sunt pp iniurias, & damna auferenda, & ista causantur in communicatione hominum. Vbi igitur fuerit maior cõmunicatio, maior est locus damnorum, & iniuriarum, & consequenter maior est necessitas iudiciorum, & legum. Sic enim patet de Moyse, qui sedebat quotidie ad iudicãdum populum a mane vsque ad vesperum, vt patet Exo.c.18. Item patet, ꝙ semper fuissent iudicia in deserto. nam Exo.c.18. dr̃, ꝙ iudices electi per Moysen consilio Ietro iudicabant populũ omni t̃pe, & ipse Moyses post hęc in Sepulchris concupiscentiæ sentiens se grauatũ multitudine causarum quotidianarũ, dixit. non possum solus sustinere omnem hunc populũ, quia grauis D est mihi, & dedit ei Deus 70. coadiutores, vt patet supra 11.c. Si tñ nullę fuissent causę nõ dixisset Moyses se grauari, hoc autem dato, quæretur an Moyses, & alii iudices iudicabãt per leges datas a Deo, an alias, & non erit conuenienter dictum, ꝙ cum haberent legem iudicarent quotidie contra legem. nam & in cęremonialibus sic fuisset, ꝙ si quotidie fierent sacrificia, obseruarentur in eis ille ordo, qui iubetur in Leuitico. dicendum igitur, ꝙ iudicialia pręcepta semper obligauerunt postquam data sunt, siue sit in deserto, siue in terra Chanaan.

An cæremonialia obligabant in deserto. Et quæ fuerunt obseruata. Quæst. IIII.

E TERTIVM genus præceptorũ erat in cęremonialibus, & de his dicendũ est, ꝙ non fuerunt obseruata semper in deserto, sed aliq̃n, nec obligabant, nisi in terra Chanaan. Causa huius erat, quia cęremonialia pręcipua sũt in sacrificiis, quorum materia non erat in deserto, quia pro his necessaria erant carnes, vinũ farina, oleum, sal, & thus, vt patet ĩ. & ista non habebant Israelitę semp in deserto, ideo non obligabanẽ ad sacrificia. sic ẽt erat de quibusdam aliis cęremoniis quæ fundantur super sacrificia, sicut solennitates quædam, & istę ẽt non obseruabantur in deserto, nisi quãtum ad aliquam partem de qua ĩ. in litera. & ob hoc cum dabantur ista pręcepta dicebatur cum ingressi fueritis in terrã Chanaan, idest obseruabitis ista pręcepta cum ingressi fueritis in

in terram illam. sic hr̃ hic, & Leui.c.14. & sicut non obligabantur Iudęi ad obseruandum hęc, ita nec obseruabãt in deserto, vt patet Deut.c.12.cũ dixit Moyses de terra promissionis, non facietis ibi quę nos hodie hic facimus singuli, quod sibi rectum vr̃: nec.n.vsque ad pręsens tempus venistis ad requiem, & possessionem, quam Dñs Deus daturus est vobis, quasi dicat eo, ꝙ non introiuistis in terram Chanaan non obseruabatis pręcepta, cum vero introieritis obseruabitis. Fuit autem solum obseruatio aliquorum cęremonialium in monte Sinai, vbi fuerunt sacerdotes consecrati, quia ibi obseruata fuerunt sacrificia ad consecrationem eorũ, vt patet Leui.c.8. & 9. & quasi nulla alia in toto deserto oblata fuerunt. dr̃ ĩ.28. holocaustum iuge est, qđ obtulistis mihi in mõte Sinai. Si autem Iudæi quotidie offerrent holocaustum, quod dr̃ iuge, vel multotiens obtulissent, non diceretur specialiter, qđ obtulistis in monte Sinai. De his cęremonialibus in terra Chanaã fuit facta plena obseruatio, nec tñ semper cum Iudęi fuerunt in terra Chanaan, sed ex eo tempore quo inceperunt cessare a bellis, dum enim erant in quotidianis expeditionibus, non poterant vacare cęremoniis, & sic dr̃ Deut.c.12. transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam dominus daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus ꝑ circuitũ, & absque vllo timore habitetis in loco quẽ elegerit dominus, &c. & sequitur, ꝙ illuc offerẽt omnia holocausta, & decimas atque munera. in quo innuitur, ꝙ non obligabantur obseruare cęremonialia, quousque cessarent a bellis in terra Chanaan, deinde autem obseruata sunt. Nec tamen est negandum, vniuersaliter obseruationem cęremonialium non fuisse in deserto: aliqua enim obseruata sunt, sicut ꝙ eiicerentur extra castra leprosi, & fluentes semine, & immundi super mortuo, de quibus supra c.quinto. & sic factum est, fiebant tamen istæ cæremoniæ magis ad vtilitatem populi, & sanitatem quam ad cultum cęremonialem Dei, & potissime in eiectione leprosorum qui inficerent cęteros, nisi eiicerentur de castris. Sed adhuc istud pręceptum cęremoniale de leprosis non fuit totaliter obseruatum, quia solum eiiciebantur extra castra leprosi, & tamen si aliquis mundaretur, non fiebant in eo cęremonię mundationis, quæ habentur Leui.c.14. quia ibi erant necessaria sacrificia, quæ non poterant semper fieri in deserto, sed solum fuit obseruatum pro vna parte, s.ꝙ eiicerẽtur de castris omnes leprosi. Et sic Iudæi faciunt nunc, qui quædam cęremonialia ex parte obseruant, & ex parte inobseruata relinquunt, sicut est de festo azymorũ, in quo agnus immolabatur, & comedebãtur azyma, atque offerebatur manipulus spicarum, vt patet Leuitici c.23. nunc tamen vnum eorum obseruant, s.ꝙ comedunt azyma, alia autem duo nequaquam, quia immolatio agni, & oblatio manipuli spicarum non poterant fieri, nisi in loco Sanctuarii de quo Leui.23. c.& Deut.16. hic autem cum Deus poneret quædam pręcepta cęremonialia, declarauit tempus obligationis eorum, s.ꝙ obligarent in terra Chanaan, & cum dicitur. *Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ.* Nõ est sensus, ꝙ immediate, vt introirent obligarentur, sed habita pace ab hostibus, vt supra declaratum est.

Quam ego dabo vobis. Quia Iudęi non poterant per se acquirere terram illam, cum haberent hostes fortissimos, & plurimos, sed Deus acquisiuit eam illis faciẽdo mirabilia magna, de quibus Iosue ca.3.6.& 10. vnde dicitur Deut.c.8. ne forte dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, ꝙ ipse tibi vires prębuit. de modo autem quo Deus adiuuabat Iudæos, quomodo esset multiplex, declaratum fuit Le-

F uitici 26.cap. *Et feceritis oblationem domino.* Istud est tempus in quo Iudęi obseruare debebant cęremonias, quę hic habentur, s.cum facerẽt oblationem, & hoc, quia hic agitur non de ipsis oblationibus, sed de quibusdam pertinentiis oblationum, de quibus non fuerat dictum in Leuitico.

Sacrificium, & libamina quomodo differunt, & quot sunt libamenta, & quare apponantur in sacrificio. *Quæst. V.*

PRo quo sciẽdum, ꝙ sacrificium proprie est in carnibus oblatis, alia autem erant quæ cũ carnibus semper offerebantur, & illa vocantur libamina, vel libamenta, & sunt quinq; s.thus, oleum, sal, vinum, & panis, hęc autem non erãt
G offerenda eodem modo in omnibus sacrificiis, sed in quibusdam plus, in aliis autem minus, ideo data est regula hic. De his autem quare offerrentur cum sacrificiis carnium declaratum est Leui.c.2.s. quia sacrificia Domini erant, sicut cibus eius, & ob hoc ipsum altare in quo ponebantur vocabatur mensa. sic patet Mala.c.1.s. mensa Domini despecta est. & agitur ibi de altari, in cibo autem non solum assumuntur carnes, sed etiam panis in quo est fundamentum vitę. sicut dicitur Psal.103. & panis cor hominis confirmet. ideo debuit poni panis in sacrificiis, & quia non solũ animalia nutriuntur cibis, sed etiam potibus, oportuit poni aliquid potabile in sacrificio, & istud fuit vinũ.
H Rursus autem ponuntur quędam in sacrificiis tanquam condimenta ciborum. nam cum cibos sumimus, non solum ipsos cibos, sed etiam ciborum quædam condimenta apponuntur, & horum quędã sunt condimenta generalia, sic est sal, quædam vero particularia ad quosdam cibos, sic est oleum, ideo ista duo poni debuerunt. Pręter hoc autem ad solennitatem ciborum non solum requiruntur condelectamẽta saporis, sed etiam delectatio in odore, cum isti duo sensus sint coniuncti iuxta Arist.3.Ethic.c. de temperantia, & ad hoc poni debuit thus, quod est redolẽs. Aliæ autem causę sunt horum quę assumebantur in sacrificiis ex parte ipsorum ministrorum, ad supplendam
I eorum necessitatem, de quibus Leui.c.2. dictum est, hæc autem nunquam obseruari debebãt, nisi in oblatione sacrificiorum, quia erant appendicia ipsorum, ideo nunquam obligabantur ad hęc, donec obligarẽtur ad sacrificia. *In holocaustum autem victimam pacificorum.* Declaratur hic magis quando obseruanda sint quæ habentur hic.

Tria genera sacrificiorum, & quid sit vnumquodque eorum. *Quæst. VI.*

ET dicitur, ꝙ non in omnibus sacrificiis, sed solum in duobus, s.holocausto, & victima pacifica: tria enim sunt genera sacrificiorũ, s.ista duo, & sacrificium pro peccato. Vocatur.n.
K holocaustum oblatio facta Deo cuius carnes totaliter cremabantur in altari coram Domino, nec prouenirebat aliquid offerentibus, aut sacerdoti pręter pellem animalis, quę cedebat in ius sacerdotis Leui.c.6. de ritu huius sacrificii habetur Leui.c.1.

Secundum genus sacrificiorum erat victima pacifica, & istud est qñ aliquis offerebat animal Deo pro gratiarum actione, s. quia aliquid ab ipso impetrauerat, vel ad petitionem, vt aliquid obtineret, qđ desiderabat, & in hac hostia quędam pars proueniebat sacerdotibus, & quędam offerenti, & quędã Deo, sola aũt Dei particula cremabatur. de omnibus cęremoniis huius sacrificii, & quare vocentur hostię pacificę declaratum est Leui.c.3. & 7. Tertium genus sacrificiorum

ciorum erat pro peccato,cũ aliquis deliquiſſet in qui-
buſdam quę lex iubebat expiari per ſacrificiũ., & iſta,
ſacrificia erant duplicia, quia quædam cremabantur
totaliter extra caſtra cum pelle, corio,& fimo,alia au-
tem erant quę totaliter prouenıebant ſacerdotibus,
pręter ſanguinem fuſum in gyro altaris. de ritu iſto-
rum habetur Leui.c.4.5. & 6. in duobus primis poni
debebant hęc libamenta,quę habentur hic, ſ.vinũ,pa
nis,oleum.in ſacrificio aũt pro peccato nihil horum.

Quare in ſacrificio pro peccato non offeruntur libamenta.
Quæſt. VII.

QVAERET autem aliquis quare in ſacrificio
pro peccato non offerebantur iſta libamē-
ta?Et reſpondebit quiſpiam iſtud eſſe ex ſo
la voluntate Dei ferentis legem.nam in q-
buſdam horum cęremonialium rõ nulla reddi põt,
ſed voluntas ſola pro cauſa eſt,ſicut in quibuſdam le-
gibus voluntas principis facit ius.Sed adhuc dicendũ
eſt aliqualiter eſſe rõnabile in ſacrificio pro peccato
nullum poni libamentum horum trium, quia iſta li-
bamenta ponebantur tanquam partes ciborum,&
tanquam cõdimenta eorum in ſacrificiis,& quia iſta
erãt ad modum cibi cum ipſis carnibus,decuit in ho-
locauſto, & hoſtia pacifica poni libamenta, quia car-
nes offerebantur ſuper altare, velut cibus ſuper men-
ſam.& quia ipſę non erant ſufficienter cibus, poni de
bebant alia quę cõplent cibum, ſ.panis, vinũ,& oleũ,
in ſacrificio aũt pro peccato nullę carnes ponebantur
ſuper altare, ideo non oportuit poni libamenta, quæ
erant partes ciborum, qđ patet, quia ſacrificium pro
peccato erat duplex,quoddam erat pro peccato ſum-
mi ſacerdotis,vel totius populi, & inferebatur de ſan-
guine eius intra tabernaculum, aliud erat pro pecca-
to aliarũ perſonarum, de cuius ſanguine non infere-
batur intra tabernaculũ. De primo nihil cremabatur
ſuper altare, ſed oĩa tã carnes q̃ pellis q̃ fimus crema-
bantur extra caſtra, vt patet Leui.c.4. & 6. ad hoc igi-
tur nulla erat neceſſaria,aut ſaltem conueniens obla-
tio libamentorum, quia libamenta ſuper altare cum
carnibus ponuntur,vt patet hic,& Leui.c.2. In ſecun
do ſacrificio pro peccato, cuius ſanguis non infere-
batur intra tabernaculum, nihil cremabatur ſuper al-
tare,ſed omnia cedebant in vſum ſacerdotum, vt pa-
tet Leui.c.6. ſolus autem ſanguis fundebatur per gy-
rum altaris, & cremabantur adipes, qui pertinebant
ad Deum iure perpetuo,vt patet Leui.c.3.cum adipi-
bus tñ non ponebantur libamēta, ſed cum carnibus,
ideo nullus modus ſacrificii pro peccato exigebat li-
bamenta, & ob hoc dictum eſt de holocauſto, & vi-
ctima pacifica,hęc vt cõiter ſeruabantur, aliqñ tñ pro
peccato dato ſacrificio ponebantur libamenta, vt pa-
tet in purificatione leproſi Leui.14.ſed ſpeciale eſt.

Vota ſoluentes, vel ſponte offerentes munera. Iſta eſt decla
ratio pręcedentium, quia dubitaretur,an teneret hoc
vtrum in holocauſtis, & hoſtiis pacificis votiuis, vel
in ſpontaneis,& reſpondetur, ꝙ in vtroque, ſ. ꝙ ſiue
holocauſtum eſſet ſponte oblatum, ſiue ex voto ſem
per debebant offerri libamenta. Idem de hoſtia paci-
fica,ſiue eſſet ſpontanea,ſiue votiua.

Sacrificia ſpontanea an diſtinguantur a votiuis.
Quæſt. VIII.

SED dicet aliquis non conuenienter diſtingui
hic ſacrificia ſpontanea ꝯtra votiua, quia vtrũ-
que ſpontaneum eſt. Reſpondendum eſt, ꝙ
quamquam vtrobiq; ſit voluntarium,quia ta-
men vnum eſt cum voto,aliud vero ſine voto,expreſ-
A ſum fuit de vtroque ad tollendum dubium. . . . ita
reſponderi poteſt, ꝙ conuenienter diſtinguitur voti-
uum contra ſpontaneum. nam votiuum a principio
eſt voluntarium. poſt emiſſionem autem voti eſt ne-
ceſſarium,ſpontaneum autē eſt, quod ſemper eſt vo-
luntarium, cum non fiat aliqua promiſſio, ideo poſ-
ſet diſtingui hic,ſicut de ſacrificio neceſſario,& volũ
tario. Si enim conſideraretur votiuum a principio,
quando votum emittitur, non poteſt diſtingui con-
tra ſpontaneum,ſed diſtinguitur voto emiſſo, cũ ve-
nit tempus ſolutionis, quia tunc incumbit neceſſitas
ſoluendi,& ita diſtinguitur hic in litera,ſ.vota ſoluen
B tes,vel ſponte offerentes:ſemper enim votiuũ in exe-
cutione neceſſarium eſt.dicitur autem,vel offerentes
munera,quia quicunque aliquid dat ſine obligatione
pręcedente,dicitur donare. & iſtud vocatur munus,
vel donum, quamquam aliquando ſecundum leges
humanas accipiuntur munera pro aliquibus, ad quæ
tenentur ſubditi dominis ſuis.

Aliquid per votum oblatum, an poſſet offerri in hoſtiam paci-
ficam. Quæſt. IX.

SCIENDVM autem circa id,quod hic dicitur,
ꝙ holocauſta,& hoſtię pacificę interdum ſunt
ex voto,& interdum ſpontanea, de voto tamē
eſt dubium.nam videtur,ꝙ quandocunque ali
C quod animal Deo voueretur, non poterat offerri in
hoſtiam pacificam, ſed totaliter pertinebat ad ſacer-
dotes.nam ſi eſſet animal immundum, quod immo-
lari non poterat, totaliter cedebat in ius ſacerdotum,
vt patet Leui.c.vltimo. Si autem eſſet animal immo-
labile etiam pertinebat ad ius ſacerdotum, quia infra
18.ca.dr̃. quicquid ex voto reddiderint filii Iſrael tuũ
erit,& tamen in his ſanguinem fundebat ſacerdos ſu
per altare, & adipes cremabat̃, carnes autem proue-
niebant totaliter ſacerdotibus infra 18.capit. Sic enim
dat̃ ibi regula de primogenitis immolaticiis, quę of-
ferebantur domino, & totaliter pertinebant ad ius ſa
D cerdotum, hoc igitur dato nunquam per votum po-
terat aliquod animal immolari in holocauſtum, quia
in holocauſto nullę carnes pertinebant ad ſacerdotē,
in voto autem omnes, etiam non poterat immolari
in hoſtiam pacificam, quia in ea pertinebat quædam
pars carnium ad Deum, & quędam ad offerentes Le
uitici cap.tertio.& ſeptimo.in voto autem omnes ad
ſacerdotem.

Reſpondendum eſt, quòd aliquando erant holo-
cauſta ex voto,& hoſtię pacificę.ſicut hic dicitur.Pro
quo ſciendum, quòd cum aliquis offerebat animal
per votum, aut offerebat ſimpliciter dicens. ego vo-
ueo iſtud animal Deo, vel offerebat magis exprimen-
do dicens ego voueo iſtud animal Deo ad immolan-
dum,vel ad cremandum in altari.ſi primo modo ani-
mal,quod vouebatur, ſiue eſſet immolaticium, ſiue
E non, totaliter cedebat in ius ſacerdotum, & non po-
terat fieri inde holocauſtum,vel hoſtia pacifica. & in
iſto caſu intelligitur, quod habetur infra 18. ſcilicet,
quòd omne quod ex voto reddiderint filii Iſrael tuũ
erit.Si autem voueret aliquis animal ſecundo modo
ad immolandum, vel cremãdum in altari, aut expri-
mebat genus ſacrificij dicēs. voueo iſtud animal Deo
in holocauſtum,vel hoſtiam pacificam, vel pro pec-
cato,aut nihil exprimebat. Si primo modo obligaba-
tur offerre in eo genere ſacrificii, in quo vouiſſet, &
hoc modo poterant eſſe hoſtię pacificę ſpontaneæ,
& holocauſta,atque victimę pro peccato,& ſic intel-
ligitur hic,ſcilicet, quòd eſſent holocauſta, & victi-
mę pacificę ſpontaneę, vel ex voto.

Sacrifi.

Sacrificium pro peccato, an posset esse votiuum. Quæst. X.

DE hostiis pro peccato magis dubium erat, an possent esse ex voto, quia erant ex necessitate simpliciter, vt cum aliquis deliquisset taliter, vel taliter, aut incurrisset immũditiam cogebatur offerre hostiam pro peccato Leui. capitu.4.5.& 6.& supra capitu.5. in holocaustis autẽ, & victimis pacificis non videbatur esse imposita ista necessitas, ideo magis poterant ista duo sacrificia esse votiua quam sacrificium pro peccato. nam licet votiuum post votum emissum necessarium sit, tamen ante voti emissionem est simpliciter liberum, ideo igitur, quod nunquam liberum est, non potest esse votiuum, quod videbitur alicui de sacrificio pro peccato.

Respondendum est, quòd sacrificium pro peccato potest esse sub voto, sicut holocaustũ, & victima pacifica. nam licet interdum ex necessitate sit, tamen non semper, cum vero fuerit sine necessitate poterit voueri, sicut cum quis delinquebat in casu, in quo lex iubebat offerri sacrificium, obligatus erat offerre, & non poterat ibi vouere sacrificium pro peccato. Si tamen voueret, teneretur ad aliud sacrificium preter id, quod lex iubebat tunc eum offerre, nisi diceret: ego voueo offerre istud sacrificiũ pro peccato, quod lex iussit. Si autem aliquando non delinqueret non erat obligatus ad sacrificium pro peccato, & tunc poterat libere offerre sacrificium pro peccato, & vouere illud: nec enim stat, quòd nunquam posset voueri sacrificium pro peccato, quia aliquando erat sub necessitate, quia sic diceremus de holocausto, & hostia pacifica, quòd nunquam possent voueri, quia aliquãdo erant ex necessitate legis, tamen falsum est, quia hic, & Leuitic. cap.22. dicuntur holocausta, & hostię pacificę aliquando spontaneę, & aliquando votiuæ, ꝙ autem aliquando sint sub necessitate holocausta, & hostię pacificæ patet de consecratione sacerdotum, in qua iubebat lex offerri tria genera sacrificiorum Exodi cap.29.& Leuitici cap.8. idem patet de muliere purificata post partum, quæ compellebatur offerre holocaustum, & hostiam pro peccato Leuitici capit. 12. idem est de leprosis, qui cum purificabantur tenebantur ad eadem genera sacrificiorum Leuitici cap. 14.& in similibus. non solum igitur hostia pro peccato erat sub necessitate, sed etiam interdum hostia holocausti, & pacifica. Sicut igitur holocaustum, & hostia pacifica interdum sunt votiua, & interdum spontanea, ita & hostia pro peccato, cum non est iussa a lege, poterit esse votiua, vel spontanea, & quantum ad hoc non excellunt holocaustum, & hostia pacifica ipsam hostiam pro peccato. Erat aliud membrum si quis voueret Domino animal ad immolandum non expresso genere sacrificii. & tunc dicendum, ꝙ debebat immolari in holocaustum, & dato, ꝙ ipse vouens postea vellet offerre illud animal in hostiam pacificã, vt acciperet partem illius, non poterat, nec ipse sacerdos, vt fuit declaratum Leui. c.22.& sic manet in quo casu hostia pacifica, vel holocaustum possent esse votiua, vel spontenea, & ꝙ tunc offerrentur in eis libamenta. *Aut in solennitatibus vestris.* Idest quãdo obtuleritis in solennitatibus hostiã pacificã, vel holocaustũ.

Vota soluere, sponte offerre, & in solennitatibus distinguitur. Quæst. XI.

ALIQVI dicunt hoc intelligi, quia Iudæi conueniebant in Sanctuarium per magnas solennitates, & offerebant ibi magnas oblationes pacificorũ,
F vel holocaustorum, & hoc potissime in tribus festiuitatibus anni, scilicet festo azymorum, pentecostes, & tabernaculorum, vt patet Exodi vigesimotertio, & trigesimoquarto cap.

Sed non dicitur hoc conuenienter, quia hic ponũtur ista tria tanquam distincta, s. vota soluentes, sponte offerentes, aut in solennitatibus, & tamen si dicatur eo modo quo intelligunt, non sunt tria distincta, quia quæcunque offerebantur in festiuitatibus de hostiis pacificis, aut holocaustis, erant votiua, vel spontanea, & sic non differebant sacrificia dierum festorũ a sacrificiis dierum profestorum.

Dicendum est igitur aliter, quod sacrificia spontanea, vel votiua erant quæcunque offerebant vulgares,
G vel sacerdotes ex deuotione de propriis expensis, & ista, aut erant spontanea, aut ex voto. Preter hęc autẽ erant alia sacrificia holocaustorum, & victimarum pacificarum in festiuitatibus, quæ non offerebantur ab aliquo, sed de expensis Sanctuarii soluebantur, & ista erant determinata in certo numero secundum ritum cuiuslibet festiuitatis, & quamquam aliquis in illa die vellet offerre alia sacrificia similia illis, vel plura, non tollebantur ea quæ erant regularia pro die illo de expensis Sanctuarii. de his omnibus infra 28. & 29. vbi ponũtur distincta sacrificia cuiuslibet festiuitatis, ista autem non possunt vocari spontanea, quia nemo illa sponte offerebat, nec votiua, quia nemo illa vouerat, sed erant ex necessitate festorum in determinatis
H diebus. & de hoc intelligitur hic.

An distinctio superior sufficiat. Et quod erant quinque festiuitates in anno in quibus offerebantur holocausta de necessitate. Quæst. XII.

SED adhuc dicet aliquis non sufficere hoc, quia non solum offerebantur holocausta in diebus festiuis, sed etiam in diebus profestis, cum quotidie offerretur iuge sacrificium holocausti, & cum illo libamenta sua, vt patet infra 28. & illud sacrificium non est pacificum, nec spontaneum. ergo non
I magis in festiuitatibus, quam in diebus profestis erãt libamenta cum oblationibus.

Respondendum est, quòd quamquam fierent holocaustum, vel hostia pacifica ex quacunque causa, necesse erat offerri libamenta pariter, sed dicitur hic de festiuitatibus ad correspondendum duobus superioribus simul, s. holocausto, & hostię pacificæ. nullus autem erat dies in quo offerrentur ista duo, nisi in festiuitatibus, quia in omnibus aliis ex necessitate legis solum offerebatur holocaustum, quod vocatur iuge sacrificium, vt patet infra 28. in sabbatis autem duplicabatur holocaustum illud, sed non offerebatur alia species sacrificii. quinque autem erant festiuitates anni in quibus offerebantur ex necessitate legis holocausta, & hostię pacificę. de hoc infra 28.& 29.c. ideo de
K solennitatibus dictum est, & non de diebus profestis, quia non offerebatur in eis simul holocaustum, & hostia pacifica, sed solum holocaustum.

Sciendum tamen, quòd quandocunque offerretur holocaustum per se, vel hostia pacifica per se, debebant apponi libamenta quæ infra habentur.

Adolentes odorem suauitatis domino de bobus, siue de ouibus. Idest quicunque obtulerit ouem, siue bouem in sacrificium offeret libamenta, quę sequuntur: offerre enim aliquid ad cremandum super altare dicitur hic adolere in odorem suauitatis, quia adolere est comburere, & quicunque offerebat holocaustum, vel hostiã pacificam, faciebat eam cremari in toto, vel in parte super altare, & illud erat adolere oues, vel boues, & dicebatur in odorem suauitatis, quia inde exhalabat odor

odor de carnibus cõbuſtis, qui vocabatur ſuauis Domino:non quidem, quòd odor ille eſſet vere ſuauis: immo erat grauis cum odor carnium combuſtarum ſit nobis horribilis. vocatur tamen ſuauis propter deuotionem offerentium, nam Deus acceptabat ſacrificium illud tanquam eſſet odor eius ſuauis.

Sed adhuc dato, quòd eſſet ille odor ſuauis, nõ eſſet ſuauis Domino, quia ipſe odorem non percipit, cum non habeat potentiam odoratiuam, nec organum odorandi, ſed ſcriptura loquitur ad modum humanum, ſcilicet quòd, ſicut nos delectamur in bono odore, ita ſacrificia iſta, quia ſunt acceptabilia, dicunt ei eſſe boni odoris, ſed nihil horum habent.

De bobus, ſiue de ouibus. Non ſolum de his offerebat̃ holocauſtum, ſed etiam de hircis Leui.c.1.raro tamẽ hirci offerebantur, niſi pro peccato: in hoſtiam quoque pacificam hirci offerri poterant, ſicut oues, & boues Leui.c.3.raro tamen fiebat:magis tamen hoc reperitur, quam in holocauſto. nam principes duodecim tribuum obtulerunt hircos in hoſtias pacificas cum bobus, & arietibus ſupra capitulo ſeptimo, & ſic eſt hic, ꝙ quamquam dicatur hic de ſolis bobus, & ouibus:tamen infra exprimitur de hircis ſub eadem lege ſub qua erant arietes, de his tamen magis dicitur, quia communius offerebantur in holocauſtum, & victimas pacificas.

Offeret quicunque immolauerit victimam ſacrificium ſimilæ. Ideſt quicunque obtulerit animal, aliquod ad immolandum in hoſtiam pacificam, vel holocauſtum offeret cum eo ſacrificium ſimilæ.i.ſimilã: hic enim accipitur ſacrificium non pro ſacrificio carnium, ſed pro farina, proprie autem dicitur ſacrificium, quod ad carnes pertinet, quod vero in panibus, oleo, vino, & ſale eſt vocatur oblatio, ſed non ſacrificium, iſta differentia obſeruatur multoties in Leuitico, ſed non ſemper hic autem ponitur alia differentia.ſ.ꝙ victima dicatur eſſe oblatio carnium. ſacrificium autem oblatio panũ & aliorum libamentorum.

Victima, & ſacrificium quo differunt.

Et dicit̃ hic quicunque immolauerit.i.quicunque obtulerit ad immolandum. nam immolare proprie erat ipſorum ſacerdotum, cum ipſi ſoli facerent ſacrificia:populares autem non immolabant, ſed offerebant animalia, vt per ſacerdotes immolarentur, & tũc offerre debebant ſimilam, & alia libamenta. vnde ſciẽdum, quòd ſi aliquis voueret offerre holocauſtum, vel victimam pacificam, dato ꝙ nihil exprimeretur de libamentis tenebatur offerre illa, quia iſta dependebant eſſentialiter per ordinationem legis, velut ſi aliquis voueat intrare aliquam religionem, dato quòd nõ expreſſerit ſe velle obligari ad vota eſſentialia ei[9], tenebitur, quia non poteſt religionem, ſine illis votis habere, & dato, quòd aliquis voueret offerre holocauſtum, & diceret ſe nolle offerre libamenta, obligabatur ad illa offerenda, quia coniuncta erant eſſentia ſr.

Decimam partem ephi conſperſæ oleo. Hic incipit ponere legiſlator regulam de libamentis, pro quolibet animali immolato, & ponũtur tres regulę. Prima eſt hic vſque ad illam partem.

Regula libamentorum.

Et per arietes. Secunda incipit ibidem, & cõtinuatur, vſque ad tertiam. Tertia infra.

Quando vero de bobus. Et diſtinguuntur hic oblationes libaminum non ſecundum diuerſitatem ſacrificiorum, ſed ſecundum diuerſitatem animalium, quæ immolabantur, & hoc ſecundum quantitatem, q̃dam erant animalia maiora, vt boues, alia mediocria, vt arietes, & hirci, alia vero minima, vt agni anniculi, & hędul.& ſecundum hæc dabantur tres menſuræ diſtinctæ vini, ſimilę, & olei, vt patet in litera.

A *Quæ menſuræ ponebantur diuerſorum libamentorum. Et quid Ephi, & Hin. Quæſt. XIII.*

SCIENDVM autem quòd libamẽta erant quinque, ſ. vinum, ſimila, oleum, ſal, thus. de quibus horum ponitur menſura: in duobus autem, ſ. ſale, & thure non ponitur, quia modicum ſalis ſufficiebat pro quolibet ſacrificio, & modicũ thuris: ideo non curauit lex ponere menſuram, nec multum differebat: de vino autem, ſimila, & oleo erat maior quantitas offerenda, ideo menſura poſita eſt. Cum autem dicitur hic offeret decimam partem ephi ſimilæ. non eſt intelligendm de omnibus holocauſtis & hoſtijs pacificis, ſed ſolum quando offertur agnus anniculus, vel hędulus, quę erãt animalia minima inter immolaticia: B per arietes autem, & hircos offerebantur duę decimę, in quolibet autem boum offerebantur tres decimę. & dicitur iſta ſimila conſperſa oleo, quia ſimila non ſignificat hic panem formatũ ex paſta, ſed farinam nondum commixtã. quod patet q̃a de hac ſimila accipiebat̃ pugillus ad cremandũ ſuper altare, reliquum autem cedebat ſacerdotibus Leuit.c.2. Si tamen eſſet panis coctus, non poſſet accipi pugillus ex illis, ſicut accipitur ex farina, vel ex alijs rebus mollibus: & eſt iſta ſimila farina delicata, quæ vocatur flos. nam cum eſt commixta furfuribus non vocatur ſimila.

Dicitur autẽ hic decimam partem ephi, quia ephi eſt quędam menſura inter Iudæos, & illa conſurgebat ex 10. menſuris paruis quarum quęlibet vocatur C decima ephi: ſunt autem iſtæ menſurę paruæ, quę dicuntur gomor. ſic enim habetur Exo.16.c. gomor decima pars eſt ephi, & ſic debebat hic offerri vnum ephi de ſimila cum quolibet agno anniculo, & hędulo. vocatur autem iſta ſimila conſperſa, quia non debebat offerri arida, ſed ſuperfundebatur oleũ ad commiſcendum eam. ſicut in mixtione farinæ, aqua infunditur, & ſic commixta offerebatur, ſed in hac farina certa menſura olei debebat infundi, vt patet infra. De menſura quæ dicitur ephi quantũ contineat, certificari non poteſt, quia non habemus aliquid cõe menſurę illi, & menſuris noſtris, per quod cognoſcatur quanta eſt continentia menſurę huius. Sic etiam de moneta dicendum eſt quòd de mone- D tis, quę a valde multo tempore tranſierunt ſciri non poteſt quantus fuit earum valor. de his declaratũ eſt Gẽ.23.c. *Quod menſuram habebit quartam partem hin.* Ideſt iſtud oleum quo conſpergitur ſimila offerenda non erit ad libitũ offerentis, ſed tenebitur infundere quartam partem hin. eſt autẽ hin quędam menſura pertinens ad res liquidas. ſ. vinum, oleum, & mel, ſicut ephi pertinet ad res aridas, & quarta pars huius hin debebat de oleo fundi in ſimila. Sicut enim aliqui dicunt hin erat menſura magna rerum liquidarum, & diuidebatur in ſex partes, quę erant ſex menſuræ paruæ, & quælibet vocabat̃ ſextarius, ideſt ſexta pars, fundebatur tamen hic quarta pars hin de oleo, ideſt ſextarius & dimidius.

E *Et vinum ad liba fundenda eiuſdem menſuræ.* Iſtud eſt tertium libamen, & erat ſemper in eadem menſura in qua oleum, vnde quandocũque offerebat aliquis holocauſtum, vel victimam pacificam per ſe offerebat ſimilam, & per ſe vinum, ſal, & thus: oleum autem non offerebatur per ſe, ſed iam erat commixtum ſimilæ antequam offerretur. Sic dicitur hic quòd offerret decimam ſimilę: vinum autem offerebatur in vaſe ſuo ſacerdoti: & erat ad liba fundẽda, ideſt ad fundendum ſuper liba.ſ.ꝙ ſacerdos funderet de illo vino ſuper ſimilam conſperſam oleo, quia illa vocatur libum.

Aliqui enim dicunt, quòd etiam fundebatur vinũ super carnes sacrificiorum cum cremandę erant, sed hoc non apparet, immo magis oppositum, cum dicatur vinum ad fundenda liba. libum tamen, vel libamen non dicitur de ipsis carnibus oblatis, sed de simila, oleo, & vino, & cęteris, ideo tenendum est, quòd super solam similam fundebatur.

Libũ distinguitur a libamine.

Sciendum etiam, quòd cum dicitur hic vinum esse ad liba fundenda distinguitur libum a libamine, vel libamento, quia libamen, vel libamentum dicitur de oleo, vino, & pane, & cęteris, libum tamen non dicitur de vino, cum potius dicatur vinum esse ad fundẽda liba, ideo libum solum accipitur hic pro simila cõspersa oleo. Dicitur hic, quòd erit mensurę eiusdem, quia tantum fundebatur de vino super similam quãtum fuerat fusum de oleo ad commiscendum eam, vinum tamen fundebat ipse sacerdos, oleum vero offerens fuderat antequam offerret, & ista mensura erat quarta pars Hin.

Dabit in holocaustum, siue in victimam per agnos singulos. Idest quando fuerit immolandus agnus in holocaustum, vel in hostiam pacificam pro quolibet agno, dabitur quod dictum est, s. decima similę cõspersę oleo, cum quarta parte Hin de oleo, & quarta parte Hin de vino. & dicitur in holocaustum, siue in victimam, quia solum sunt duo genera sacrificiorum, in quibus ista libamenta obseruantur, s. holocaustum, & hostia pacifica. distinguitur autem hic holocaustum a victima, quia solum accipitur victima pro hostia pacifica, holocaustum tamen etiam victima est, & sic accipiebatur supra. quòd quicunque obtulerit victimam offerret sacrificium de simila. sed ibi non potest stare pro sola hostia pacifica, sed necesse est accipi etiam pro holocausto, cum in his duobus assumantur liba. etiam accipitur victima pro hostia pro peccato, sed scriptura non obseruat semper differentias vocum.

Et per arietes erit sacrificium similæ duarum decimarum. Ista est secunda regula de libamentis, & est quandocunque offertur aries, vel hircus quę sunt mediocria animalia, quę distinguuntur ab agnis anniculis, & hedulis secundum quantitatem solum, ideo ponebatur in eis magis de libamento. & quamquam dicatur hic de arietibus non est intelligendum de solis masculis, sed etiam si offeratur ouis, quæ iam annum compleuerit fient in ea ista libamenta, identidem si offeratur hircus in holocaustum, vel in hostiam, pacificam dabuntur ista libamenta quæ in ariete, & ideo infra ponitur de hirco cum epilogantur regulę libamentorũ, s. sic facietis per singulos boues, & arietes, & agnos, & hędos, hic duplicatur quantitas libamenti ad pręcedentia, quia supra offerebatur vna decima similę, nũc autem offeruntur duę decimæ, siue duo Gomor, etiã offertur tertia pars Hin de oleo, & tantundem de vino, & in hoc non duplicatur libamentum ad pręcedentia.

Sciendum autem, quòd cũ hic distinguantur agni ab arietibus, & hęduli ab hircis, vocabuntur agni qui sunt ab vno die vsque ad vnum annum cum nondũ compleuerint, expleto autem anno vocantur arietes, ita de hędulo, & hirco, quia vsque ad vnum annum vocatur hędulus, postea hircus, & ob hoc consueuit sacra Scriptura dicere agnos anniculos, tanquam ꝓprium cõnotatum eorum, quia tunc solum agni sunt cum anniculi sunt, cum vero desinent esse anniculi, non agni, sed arietes sunt. *Quæ conspersa sit oleo tertiæ partis Hin.* Idest ista simila offerenda debet habere tertiã partem Hin, & sunt duo sextarii, quia Hin diuiditur in sex partes, siue mẽsuras paruas, quarum quælibet vo-
F catur sextarius, & sicut simila augetur hic ad eam quę erat in agno, ita augetur vinum, & oleum. nam oleũ est ad commiscendum similam, quæ cum fuerit maioris quantitatis maiori indiget olei quantitate.

Et vinum ad libamentum tertiæ partis Hin eiusdem mensuræ. Istud est alterum libamen, & semper erat in eadẽ mensura in qua oleum, quia ita erat ad fundendum super similam, sicut oleum, & dicitur vinum ad libamentum, idest vinum pro libamento, scilicet ad fundendum super similam, quę est libum, vel libamentum, sicut dicebatur supra. & vinum ad fundẽda liba, idest ad fundendum super liba.

Cum autem dicitur tertiæ partis Hin eiusdem mẽsurę est replicatio sententiæ, quia idem est esse vinum
G tertię partis Hin, vel eiusdem mẽsurę, cuius erat oleũ, cum illud esset mensurę tertiæ partis Hin, sed ponitur ad magis declarandum, scilicet, quòd vinum esset tertiæ partis Hin. Et quia forte dubitaretur, an mensurarentur vinum, & oleum secundum eandem mensuram. Respondetur eiusdem mensurę, idest, quod tãtum continebit tertia pars Hin de oleo.

Qualiter oleum, & vinum funderentur super similam.

Quæst. XIIII.

QVAERET autem aliquis de oleo, & vino
H quę erant ad fundendum super similã qualiter funderentur?

Respondendum est de oleo, quòd cum aliquis vellet offerre similam cum sacrificio suo commiscebat eã oleo in domo sua, non quidem formans eam in pastam superfuso oleo, quia tunc non posset auferri pugillus de illa ad cremãdum super altare, sed solum fundebatur oleum in mensura determinata, quæ habetur hic, scilicet, quòd pro vna decima similæ funderetur quarta pars Hin de oleo, pro duabus decimis funderetur tertia pars Hin, & pro tribus decimis medietas Hin, illa autem farina sic aliqualiter cõmixta ferebatur in Sanctuarium ab offerente, & sacerdos accipiens eam in vase tollebat pugillum vnũ ad cremandum super altare, residuum autem de si-
I mila erat sacerdotis ad cibos suos Leui. cap. 2.

Quomodo vinum fundebatur super liba.

Quæst. XV.

QVAERETVR etiam de vino quomodo funderetur super liba, idest super ipsam similam.

Et dicendum, quòd offerens non fundebat vinum super similam in domo sua antequam offerret, sed ferebat in Sanctuarium vinum determinatę mensuræ, vt habetur hic, in vase. Sacerdos autem sumens illud fundebat super similam.

K *An totum vinum funderetur.* *Quæst.* XVI.

SED tunc est dubium, an totum vinum funderet super similam, sicut fuerat oleum fusum. Respondebit aliquis, quòd sic, quia litera non ponit hic vinum ad alium vsum, nisi ad fundendum super similam, ergo totum fundebatur.

Dicendum, videtur quod non funderetur totum vinũ, sed aliqua pars eius super pugillum similę, quæ cremanda erat in altari, reliqua autem simila non superfunderetur vino, sed maneret vinum reliquum cedens in ius sacerdotis, & hoc colligi potest ex

ex tribus. Primo ex ipso vino, quod offerebatur. nam sacerdos habere debebat partem de omnibus his pro ministerio, quod faciebat in sacrificijs, & ob hoc non fuit eis data pars cum filijs Israel, sed ea, quæ proueniebant sibi de oblationibus Domini erant hęreditas sua, vt patet infra 18. & Deu. 18. c. de vino igitur aliquid habere debebat sacerdos. Si tamen funderetur totum super similam nihil proficeret ei, quia vinum ad potū est, & non ad cibum, ideo conuenientius dicitur, ꝙ fūderetur pars eius super partem illam similę, quę cremanda erat in altari: reliquum vero eius cum residua simila cederet in ius sacerdotis offerentis, & tunc proficiebat ei vinum ad aliquid. de oleo autem e cōtrario est, quia illud non est ad potum, sed ad commixtionē ciborū, iō ꝯuenienter totum farina miscebat̄.

Secundo patet hoc ex ista simila. nam cum pugillus de ea ablatus fuisset ad cremandum super altare: reliquum eius cedebat in ius sacerdotis, & de illo ipse faciebat panes in cibos suos, & quia ista simila, quę offerebatur, non erat fermentata, sacerdos non poterat postea fermentare eam cum conficeret panes ex illa: eo quòd ipsa fuerat pars oblationis Domini, quę non erat fermentata. de hoc Leu. c. 6. si tamē ista simila tota superfunderetur vino, sicut erat superfusa oleo, non efficerentur inde panes apti ad cibum humanum, qm̄ non essent conuenientes in sapore, nec ad sanitatem. ergo non fundebatur totum vinum super similam, sed particula eius super similam, quę in altari cremāda est. Tertio probatur hoc eo, ꝙ oleum fundebatur ab offerente super similam in domo sua: vinum autē non fundebatur, sed ferebatur in Sanctuarium, vt sacerdos illud funderet: si tamen totum debuisset fundi super similam, non erat aliquid quare magis funderetur ab offerente, quam a sacerdote. Dicendum igitur, ꝙ non fundebatur totum vinum super similam, sicut oleum, sed pars eius super particulam, quę cremanda erat in altari.

An sacerdos in holocausto reciperet partem libamentorum. Quæst. XVII.

QVAERET aliquis cum ista libamenta offerrentur in holocausto, & in hostia pacifica, an in holocausto reciperet sacerdos partē libamentorum in ius suum.

Ratio dubitandi est, quia de istis libamentis solum ponebatur pugillus vnus ad cremandum super altare, reliquum cedebat sacerdoti Leui. c. 2. & cum offerrētur multi panes cum hostia pacifica, non cremabantur omnes, sed aliqui de eis. Item de holocaustis ad sacerdotes nihil pertinere debebat, nec ad offerentes, sed solum ad Deum, ob hoc enim vocabantur holocausta, quia totaliter cremabantur. ergo de his videt̄, ꝙ sacerdos non perciperet libamenta, cum sint libamenta quędam appendicia sacrificiorum, & accessoria sortiuntur eandem legem quam principale.

Respondendum est, quòd de libamentis, quę dabantur cum hostia pacifica non est dubium sacerdotem percipere illa, quia de carnibus hostię pacificæ sacerdos habebat partem, scilicet pectusculum, & armum dextrum Leuitic. capitulo septimo. & decimo, de holocaustis autem videbatur esse magis dubitabile ex causa supra assignata.

Sed dicendum est, quòd etiam ibi percipiat sacerdos partem libamentorum, quia Leui. capitulo secundo, datur regula, quòd cum offeratur simila, vnus pugillus solum cremabitur super altare. reliquum autē erat sacerdotis, ideo non solum in hostia pacifica, sed etiam in holocausto debebat sacerdos accipere partem libamentorum.

A Et cum obijcitur quod de holocausto nulli pars proueniebat, sed totum cremandum erat. Respondendum est verum esse de sacrificio, quod est holocaustum, cuius omnes carnes cremabantur in altari: libamenta autem eius non erant holocaustū, sed aliquid datum cum holocausto, ideo non cremabantur totaliter: vnde Leui. cap. 1. cum dicitur de toto holocausto cremando, solum de carnibus exprimitur: de libamentis autem cum agatur ibi in cap. 2. dicitur, ꝙ omnia pertinebunt ad sacerdotem præter pugillum qui crematur in altari.

Cum autem obijcitur libamenta esse accessoria ad holocaustum, & debere sequi eandem legem quam holocaustum. Respondendum est non semper idē B esse in accessorio, quod in principali: potissime cum contrarium lege caueatur. nam de carnibus holocausti dicitur quod totaliter crementur: de libamentis autem solum ꝙ vna pars.

Offeret in odorem suauitatis Domino. Idest qui offert Deo arietem, vel hircum in holocaustum, vel hostiā pro peccato: offeret etiam ista libamenta quæ dicta sunt in odorē suauitatis Domino, scilicet, vt crementur hęc, & inde surgat odor suauis. nam cremabatur quędam particula libamentorum, vt supra dictū est, & de illa exhalat odor suauis Domino, idest gratus sibi ex deuotione offerentium.

Quando vero de bobus feceritis holocaustum. Ista est tertia regula libamentorum, & est in bobus, quæ sunt maxima animalia immolaticia, quæ immolari poteC rant tam in holocausto quam in hostia pacifica. de holocausto patet Leuit. cap. 1. de hostia pacifica Leuit. cap. 3. & ob hoc ponitur hic vtrūque genus sacrificij, & quia boues erant maiora animalia cæteris immolaticijs, dabantur maiora libamēta in eis, scilicet, quod acciperētur tres decimę similę, & medietas hin de vino, medietas quoque de oleo, non habita differentia an offerretur bos in hostiam pacificam, vel in holocaustum. *Aut hostiam vt impleas votū vel pacificas victimas.* Idest si obtuleris de bobus holocaustum, vel hostiā votiuā aut pacificas victimas: quodlibet enim horum de boue fieri poterat.

Votiuum non accipitur pro hostia pro peccato proprie. Quæst. XVIII.

D

ET videtur quod hic distinguātur tria, scilicet, holocaustum, & hostia votiua, & victima pacifica, sed non potest intelligi sic, quia solum erant tria genera sacrificiorum, s. holocaustū, hostia pacifica, & pro peccato. ergo si distinguat̄ hostia votiua ab holocausto, & hostia pacifica necesse est solum accipi pro hostia pro peccato, sed ipsa non vocatur votiua, quin potius holocaustum, & hostia pacifica vocantur magis votiuę. Item quia in hostia pro peccato non offeruntur libamēta, cū solum dictum fuerit hoc fieri in holocausto, & in victima pacificorum. ergo non pōt accipi hic votiuū pro hostia pro pctō, sed poterit accipi vt accipiebat̄ supra, s. ꝙ E hostia votiua esset cōis ad holocaustū, & ad victimā pacificam cum dictum est. in holocaustum aut victimam pacificorum vota soluentes, vel sponte offerentes munera, idest ꝙ diuidatur holocaustum in spontaneum & votiuum, & hostia pacifica diuidatur etiā per votiuam & spontaneam, & tunc erit sensus hic ꝙ offerre ex voto non differat ab oblatione holocausti, & oblatione victimę pacificę, sed dicitur hic holocaustum, quando solum est spontaneum, & victima pacifica eodem mō. Dr̄ aūt ad soluēdum vota, qn̄ quis tenetur ex voto ad holocaustū, vel ad hostiā pacificā. Alio mō pōt intelligi ꝙ holocaustum accipiatur hic pro holocausto tā votiuo q̄ spontaneo, soluere autē

vota, & offerre pacificas victimas pertinet ad hostiã
pacificam, sed distinguitur hostia pacifica in votiuã,
& spontaneam, soluere autem accipitur hic pro ho-
stia pacifica, quãdo est ex voto, & hostia pacificorum
accipitur pro ipsa hostia pacifica, quando est sponta-
nea. Leui. enim capit. 7. distinguitur aliter de ipsa, s. ꝙ
hostiarum pacificarũ quędam est pro gratiarũ actio-
ne, & quędam ad petitionem, vel obsecrationem, &
ista secunda diuiditur in votiuam, & spontaneã. quo-
modocunque accipiatur nihil differt ad sententiam,
quia siue sit holocaustum spontaneum, siue votiuũ,
& hostia pacifica spontanea, vel votiua semper habe-
bit eadem libamenta. *Dabis per singulos boues similæ tres
decimas.* Idest quilibet offerens bouem dabat in liba-
mentum eius tres decimas similæ, nisi offerret bouẽ
pro peccato, ibi non erat aliquod libamentum, & si-
quis offerret tres boues tenebatur offerre nouem de-
cimas de simila, & sic de multitudine boum, confor-
miter autem libamentum vini, & olei augebatur.
Conspersæ oleo quod habeat medium mensuræ Hin. Idest il-
la simila habebit de oleo medietatẽ Hin, s. sextarios
tres, quia Hin habebat sex mensuras paruas quarum
quęlibet erat sextarius. In his autem libamentis debe
bat teneri semp mensura, ita quòd non daretur de si-
mila vltra id, quod erat determinatum a lege, nec ali-
quid minus, sed ęquale, & licet aliquis ex deuotione
vellet plus offerre quam tres decimas similæ cum bo
ue, non permittebatur, quia erat contra cęremonias
legis, poterat tamen alias offerre de simila quantum-
cunque vellet, cum non offerret eam cum sacrificio.
Considerandum autem, quòd hic fit differentia in
arietibus, & hircis quãtum ad magnum, & paruum,
s. quod in ariete anniculo, qui dicitur agnus, & in hę-
dulo offerebatur vna decima, in ariete autem magno
vltra annum offerebantur duæ decimæ, in bobus ta-
men, siue essent infra annum cum vocantur vituli, si-
ue supra annum nihil differebat in quantitate libamẽ
torum, quia in quolibet eorum offerebantur tres de-
cimæ. nam cum hic dicatur per singulos boues offe-
rendas tres decimas infra 28. & 29. c. dicitur per vitu-
los singulos esse offerẽdas tres decimas, & sic de aliis
libamentis in eadem proportione. *Et vinum ad liba fun
denda eiusdem mensuræ.* Istud est tertium libamentum,
quod consistebat in mẽsura, & dabatur medietas Hin
de eo, sicut de oleo, erat autem ad fundenda liba, idest
ad fundendum super similam, non quidem, quòd to-
tum funderetur super similã, sed pars eius super par-
tem similę quę cremabatur, reliquum autem mane-
bat pro sacerdotibus, vt supra dictum est. *In oblationem
suauissimi odoris domino.* Idest ista libamenta erunt ad of
ferendum Domino odorem suauem, quia cremaba-
tur pars istorum libamentorum in altari, & ex illa ex-
halabat odor suauis domino, vt supra declaratum est.

Fit dñia in arietibus, & hircis, quo ad magnũ, & paruum respectu libamentorũ.

Sic facietis per singulos boues, & arietes, agnos, & hædos.
Ista est epilogatio regularum supra positarum de li-
bamentis, & dicitur. sic facietis per singulos boues,
&c. idest sic offeretis libamenta, vt dictum est.
Sciendum, quòd istud sic non importat aliquam
vnam similitudinem omnium istorum, quia tunc est
sensus, quòd sic, vt dictũ est immediate, s. offerre tres
decimas similę cum quolibet boue, fieret etiam per
arietes, & agnos, & hędos, sed falsum est, quia non est
eadem similitudo, vt patet supra. ideo dicendum est,
quòd istud sic nõ importat vnam similitudinem, sed
tres referendo singula istorum ad singulas regulas su
periores, quę tres sunt, & debet sic legi diuisim.
Sic facietis per singulos boues. Idest sic, vt dictum est im
mediate, s. offerẽdo per singulos eorum tres decimas
similæ, & medium hin de oleo, & tantũdem de vino,
& sic facietis per singulos arietes, s. sic, vt dictum est in
F regula superiori secunda offerendo cum quolibet a-
riete duas decimas similæ, & tertiam partem hin de
oleo, tantundem autem de vino, sic etiam facietis per
singulos agnos, & hędos, idest sic, vt dictum fuit ĩ pri-
ma regula offerendo cum quolibet agno, & hędulo
vnam decimam similę, & quartã pàrtem hin de oleo,
& de vino in eadem mensura. Accipiũtur autem hic
agni & hędi pro paruis infra annum, vt distinguũtur
ab arietibus & hircis, quamquam hędus bene signifi
cat hircum magnum, cum non sit nomen diminuti-
uum, sed hic pro paruis accipitur, quia sortiuntur ean-
dem legem cum agnis anniculis.

Quomodo in hircis obseruarentur libamenta cum de eis non sit
G *regula. Quæst. XIX.*

ALIQVIS autem quæret, quomodo in hircis
obseruarentur libamenta, cum non fuerit posi
ta regula de eis? Respondendum est, quòd obseruaba
tur eadem regula quæ in arietibus si essent hirci ma-
gni, & obseruabatur eadem regula, quæ in agnis anni-
culis si essent hęduli infra annum. Hebręi autem vbi
nos habemus hic hędos habent arietes generatiuos,
s. magnos qui excedant tres annos, & quando isti offe
rebantur, seruabatur eadem regula quæ in aliis arieti-
bus, & patet quia eadem dictio habetur hic apud He-
H bręos, vbi nos dicimus hędos, & Gene. 30. & 31. c. pro
arietibus ascendentibus super oues. vnde Hebræi po-
nunt tres gradus in arietibus quantum ad ętates, s. an-
te annum completum, & vocantur agni, & post an-
num completum, & vocantur arietes, & post tres an-
nos & vltra, & isti aliter vocantur in hebræo quam se
cundi, quos nos arietes dicimus: vocãt enim eos attu
din, & pro istis sępe Hierony. transtulit hędos, siue hir
cos, si autem de his arietib⁹ magnis intelligeretur, ea-
dem regula esset quę de arietibus vltra annũ, sed ma-
gis dicendum est, ꝙ accipiatur pro hircis, cum ista di-
stinctio arietum nõ fuerit supra data, nec aliqua regu-
la assignetur pro illa, quamquam si volumus satis pos
set stare, quòd acciperetur ibi dictio illa Hebraica pro
arietibus, vltra tres annos, & ratio huius est, quia sicut
distinguũtur hic arietes ab agnis, ita crederet aliquis
I distingui arietes illos magnos ab arietibus mediocri-
bus, & quòd exprimantur ne credatur esse alia regula
in eis. Sed rationabilior est sensus literę nostrę, ideo
quamquam aliquando Hierony. pro ista dictione He
braica transtulerit arietes, aliquando tamen transtulit
hircos, secundum quòd vidit literę cõuenire in diuer
sis locis. nam litera Hebraica non semper seruat idem
significatum earundem dictionum. sed adhuc dato,
quòd acciperentur hic pro arietibus, tamen de hircis
intelligendum erat, quòd fieret eodem modo, quo
de arietibus & agnis anniculis. *Tam indigenæ quam pere-
grini eodem ritu offerent sacrificium.* Tollitur hic dubium,
quia cum data esset regula de libamentis sacrificio-
rum, crederet aliquis solum extendi ad Iudęos, qui na
ti fuerant de genere Iudęorum, & non ad conuersos
K in iudaismum, ideo dicitur quòd eadem lex erit isto-
rum.

Indigenæ qui vocabantur similiter aduenæ.
Quæst. XX.

VOCANTVR enim indigenæ, idest natura-
les de aliqua terra, vel de aliqua religione,
aut secta, vel modo viuendi: vnde dicũtur
indigenę quasi inde geniti, sicut indigenę
Romani sunt qui in vrbe Roma geniti sunt, qui vero
aliunde ad habitandũ illuc venerunt aduenę vocant,
vel peregrini: hic aũt nõ accipiunt aduenę, & indige-
næ

næ respectu alicuius terræ, sed respectu fidei, & obseruantiæ, vnde illi qui nati sunt a parentibus Iudæis, & in ritu Iudaico, vocantur indigenæ, qui vero venerũt de Gentilitate ad Iudaismnm, vocantur aduenæ, vel peregrini.

Et accipiuntur hic aduenæ non pro illis, qui veniebant ad terram Iudæorum ad habitandum solum, & peregrini non solum pro illis qui peregrinabantur in terra Chanaan, sed pro illis qui de alio cultu veniebãt ad ritum Iudaicum, nam qui primo modo erant peregrini, & aduenæ non poterant offerre sacrificiũ dño, & dato, ꝙ ipsi vellent dare animalia in sacrificium nõ permitterent Iudæi, vt patet Leu. 22. c. cum dicitur, de manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. poterat tamen offerre pecuniam, de qua emerentur sacrificia, vt ibi declaratum est, sed isti aduenæ, & peregrini de quibus hic offerebant sacrificia: ergo non erant aduenæ quãtum ad terram solum, sed magis quantum ad fidem, cum alias fuissent in Gentilitate. Sciendum ẽt, ꝙ quãquam hic ponantur aduenæ & peregrini, pro eodem assumuntur: nam conuersi a Gentilitate aduenæ sunt inquantum ad Iudaismum venerunt, quia aduena dicitur, quasi ad aliud veniens: peregrini autem dicũtur inquantum manerẽt extra naturalia sua. s. extra terrã suam, & extra cultum Deorum suorum sub quorum famulatu nati sunt, ideo aduena dicitur ꝑꝑ venire, & peregrinus propter manere, & propter hoc aliqñ con iunguntur ista duo, ita vt dicatur, & aduenæ qui peregrinantur apud vos. i. venerunt aliunde nunc peregrinantur. i. manent inter vos extra terrã suam, vt patet ў.

Dicitur autem, ꝙ tam indigenæ, q̃ peregrini eodẽ ritu offerent sacrificium. i. non erit dña in libamentis quæ vos apponitis, & quæ ipsi apponere debent. ritus cæremoniam significat, est autem cæremonia in offerendo cum talibus, vel talibus libamentis, & in tanta quantitate, & iste ritus erat idẽ indigenis, & aduenis. *Vnum præceptum erit, atque iudicium, tam vobis, quã aduenis terræ.* Ista est replicatio eiusdẽ sniæ. s. ꝙ eẽt idẽ ꝑceptũ & idẽ iudicium Iudęi ex gñe, & cõuersis ad Iudaismũ.

Iudicium & præceptum pro eodem accipiuntur. Qõ. XXI.

ACcipitvr hic pręceptum, & iudicium pro eodem, scilicet pro pręcepto de immolando, sed potest habere ista duo nomina propter duas proprietates legis: lex enim habet virtutem coactiuam, quia per eam possunt cõpelli subiecti ad obseruationem eorum, quę in ipsa iubentur. Secundo habet virtutem doctrinatiuam inquantum per eam illuminantur homines ad sciendũ quid agere oporteat, vel quid cauere, & quantum ad hoc habet duo nomina, quantum ad primum vocatͬ præceptum, quia potest cogere subditos, quantum ad secundum potest vocari iudicium, inquantum indicat nobis quid facere debeamus.

Non potest autem accipi hic iudicium pro pręcepto iudiciali, quia istud cęremoniale erat purè cum agatur de modo oblationis, nisi forte aliquis dicat, ꝙ hic accipitur generaliter ista clausula, scilicet quod omnia pręcepta essent communia tam Iudęis, quam aduenis, & quia omnia intelligi poterant per ista duo, expressum est solum de his duobus, scilicet quòd esset eadem lex cęremonialis omnibus Iudæis, & eadem iudicialis: cęremonialia autem intelliguntur per pręcepta: iudicialia vero per iudicia. Aliud erat genus pręceptorum, quę vocantur moralia, sed de his non erat dubium quin obligarentur omnes ad illa, etiam qui nõ erãt Iudęi, nec cõuersi ad Iudaismũ. Primus ĩñ sen-

A sus melior est, quia hic solũ intelligitur de pręcepto circa oblationem, & dicitur, quod idem erit præceptum vobis & aduenis terrę, quia Deus loquebatur nunc ad Iudæos ex genere, qui vocantur indigenę: aduenæ terræ dicuntur, qui veniebant ad terram Iudæorum vt habitarent ibi, & manerent in cultu Iudaico.

Locutus est Dominus ad Moysen dicẽs. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Cum veneritis in terram, quam dabo vobis: & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino de cibis ve- B stris. Sicut de areis primitias separabitis; ita & de pulmentis dabitis primitiua Domino. Primitię Deo demur.

Locutus est Dominus. Hic ponitur secundum de datione primitiarum, & non agitur hic de omnibus primitijs, sed solum de primitijs ciborum, vt patet infra. *Loquere filijs Israel.* Hoc commune erat, vt quãdo daretur lex aliqua Moyses audiret eam, & postea referret Israelitis. de ista locutione an fuerit facta simul cũ superiori vel in alio tempore, non potest cõstare, nec tamen multum differt. nam cum hic sit similitudo materiæ, colligata sunt ista præcepta. *Cum veneritis in* C *terram quam dabo vobis.*

Tempus obligationis cæremoniarum. Quæst. XXII.

PONITVR hic tempus obseruationis & obligationis legis huius, scilicet, quod nunquam obligaret vsquequo Israelitæ irent in terram Chanaan. Causa huius est, quia hic agitur de ciborum primitijs, quæ dabantur sacerdotibus & Leuitis ad subleuandam eorum necessitatem. nam pauperes erant, cum non accepissent aliquam partem possessionis inter filios Israel, nisi oblationes vt patet infra 18. & ob hoc Deus admonebat, vt quando Israelitæ facerent epulas solennes & sacrificia, Le- D uitas inuitarent, & nunquam dimitterent eos Deut. cap. 12. cum dicitur. caue ne derelinquas Leuitã in omni tempore quo versaris in terra. & agitur ibi de conuiuijs, & sacrificijs: in deserto autem non erat aliqua necessitas, quia manna erat eis ad sufficiẽtiam: ideo non erat necesse vt obseruaretur cęremonia ista de primitijs ciborum. Item in deserto non erant aliqui cibi, quos possent offerre Israelitæ sacerdotibus, & Leuitis, quia solo manna vescebantur, quod æqualiter abundabat apud Israelitas & Leuitas, ideo etiam si vellent obseruare, non haberent aliquid in quo obseruarent.

Cum vero essent in terra Chanaã cessaturum erat manna, & Israelitæ comesturi de cibis terræ. sic pa- E tet Iosue capitulo quinto, cum introierunt Israelitę in terram Chanaan trãsito Iordane decima die mensis primi anni quadragesimi primi, Iosue capitulo quarto, & decimoquinto, die mensis eiusdem incœperunt comedere de frugibus terræ, & amplius non fuit visum manna Iosue capitulo quinto, ideo in hac terra poterant complere Iudæi hoc pręceptum, quia ibi Leuitæ poterant egere cibis, & Israelitę poterant eis prębere.

Et comederitis de panibus illius regionis. i. de panibus quos habueritis ex frugib⁹ terrę illius, nã tpe bellorũ si Iudęi haberẽt cibos ex alijs gẽtibus non potẽtes habere in terra Chanaan, q̃q̃ ibi essent, nõ obligarentur

ad iſtas primitias ciborum, quia non comedebant de frugibus terrę illius.

Quo tempore incœpit obligare præceptum de primitijs pulmentorum dandis. Quæſt. XXIII.

QVAERET autem aliquis de tempore quo cępit obligare iſtud pręceptum. Et reſpondēdum eſt, ꝙ nunquam obligauit vſque ad tēpus quo Iſraelitę ſuperatis Chananęis, & acceptа terra in poſſeſſionem, atque diuiſa inceperunt habitare per loca diſtincta: non enim potuit a principio obligare præceptum iſtud cum ingreſſi ſunt Iſraelitæ in terram Chanaan. Primo quia præcepta cęremonialia non obligauerūt immediate ab ingreſſu terrę Chanaan, ſed a tēpore datæ pacis, vt patet Deut. c.4. & ſupra declaratum eſt, ſed nō fuit pax Iudęis immediate, vt introierunt in terram Chanaan, quia quotidianis vacabant bellis, quouſque ſuperatis Chananęis, & deletis inceperunt poſſidere terram, ſorte diuidentes. tunc igitur primo inceperunt obligare cęremonię.

G Item pręcepta quibus iubetur, quòd aliquid daretur Leuitis tenebant locum ab eo tempore, quo Leuitæ incipiebant eſſe in ordine, & miniſtratione Leuitica, ſed hoc non fuit toto tempore bellorum, quia tunc non vacabant ſacerdotes, & Leuitę cęremoniis ſacrificiorum, & aliis ritibus Sāctuarii. ergo nihil erat per quod differrent a popularibus. nam & bellis vacabant, ſicut populares, & prędam capiebant, atque de raptis viuebant, vt cęteri, ſicut declaratum eſt Ioſue c.11. ideo nihil erat, propter quod Leuitæ reciperent aliqua iura tunc ab Iſraelitis. Item totum fundamentum, propter quod Iſraelitæ dabant aliqua iura Leuitis, & ſacerdotibus erat, quia acceperant Iſraelitæ totā terram Chanaan in poſſeſſionem, Leuitæ autem nihil poſſidebant, ideo debebant ſuſtētari de aliquibus iuribus quæ reciperent ab aliis Iſraelitis, iſta cauſa ponitur infra 18.c. & Deut.18.c. ſ. quòd Leuitę nihil poſſideant inter fratres ſuos ſola decimarum oblatione contenti, ſed vſque ad tempus quo ceſſatum eſt a bellis, & diuiſa eſt terra, atque ſingulę tribus inceperunt habere diuerſas poſſeſſiones, & colere agros, non habebant Iſraelitę id, propter quod imponebantur eis iura ſoluenda Leuitis. ergo non debebant tūc illa ſoluere, tempore autem quo erant in bellis nihil magis poſſidebant Iſraelitę reliqui quam Leuitę, & durauit hoc plus quam per 7. annos, vt declaratum eſt Ioſue c.5. ideo tunc non erant obligati ad hanc cęremoniā, tempus autem quo primo obligati fuerunt erat quando data pace ab hoſtibus, & terra diuiſa inter 12. tribus inceperunt vacare agriculturæ, & ſacerdotes atque Leuitę inceperunt miniſtrare in Sanctuario: tunc enim ipſi eguerunt nō potentes vacare agriculturæ, nec habentes aliquid in quo vacarent, quia non acceperant agros, & vineas ad colendum, ſed ſolum vrbes ad habitandum, & ſuburbana ad alenda pecora, vt patet infra 35. & Iſraelitæ potuerunt iam eis dare iura aliqua, quia habebant poſſeſſiones de quarum fructibus prouiderent ſibi, & Leuitis.

Separabitis primitias domino de cibis veſtris. Ideſt dabitis Deo primitias de omnibus quę comederitis. accipitur hic cibus pro pulmentis confectis, vel pro panibus, vtpote quòd quando aliquis coqueret panes mitteret aliquem de eis ad ſacerdotes, vel Leuitas, & quando haberet aliquos cibos confectos mitteret partem eorum Leuitis.

F *Primitiæ quæ dicantur & vnde. Et in ijs, & decimis præſtandis deterioribus qui teneantur ad reſtitutionem, & peccent mortaliter. Quæſt. XXIIII.*

ET ſciendum, ꝙ accipiuntur hic primitiæ large. nam primitię dicūtur eſſe de fructibus agrorum, & vinearum quæ quolibet anno ter ſoluebantur, vt infra dicetur. hic autem non accipitur pro his, ſed pro cibis iam confectis, vt panibus coctis, vel ſimilibus diſpoſitis ad cibū, quæ vocantur pulmēta, vt infra patet. & litera iſta declarat, quòd non proprie ſint primitiæ quæ ſoluūtur de cibis, cum dicat, ſicut de areis primitias ſeparabitis, ita & de pulmentis, quaſi dicat, quòd propriè primitię dicuntur, G quæ de areis ſunt, tamen ad ſimilitudinem illarū ſoluuntur primitiæ de cibis.

In quo ſciendum eſt, quòd primitiæ dicūtur de primus prima primum, & ſicut primus dupliciter accipitur, ita & primitiæ dupliciter dicuntur: primus enim ſignificat ſecundum ſe anteceſſionem, ſed iſta eſt duplex, quædam eſt anteceſſio temporis, & quędam anteceſſio dignitatis, ita primitię dicuntur quantum ad iſta duo. Primo modo dicuntur primitiæ ea quæ accipiuntur de re antequam quicquam aliud aſſumatur. & iſto modo cōſuetum eſt vocare primitias fructus quoſdam, qui dantur Deo antequam homines quicquam comedant de fructibus agrorum. & ſic dicitur H Leui.c.23. quòd nemo comederet panem polentam, aut pultes ex ſegete, quouſque offerrentur manipuli primitiarum, & ad iſtam ſignificationem etiam nos hodie vocamus primitias, quamquam non obſeruetur iſta ſtricte proprietas huius nominis apud nos, ſicut apud Hebræos, quia ipſi nihil comedebant de fructibus ante primitias, nobis vero comedere licitū eſt: in eadem quoque ſignificatione accipitur hic cum dicitur ſeparandas eſſe primitias de cibis, quia primo ſeparabantur iſtę particulæ pro Leuitis quam comederetur quicquam de cibis. Secundo modo accipiebantur primitię deſcendentes de primus, vt ſignificat anteceſſionem dignitatis, & hoc modo omne illud, quod eſt perfectius altero dicitur eſſe prius illo, quamquam non pręcedat tempore, & ſic cū in aliquo toto aliqua I pars eſt melior alijs, illa dicitur eſſe prior, & dando illam dicimur dare primitias, in hac autem ſignificatione non ſolum de fructibus, ſed etiam de auro, & de argento dantur primitiæ, cum quis partem meliorem ſeparat ad dandum alicui, & ſic Deus dixit in fabricatione tabernaculi, quòd Iſraelitæ offerrent ſibi primitias de auro, & argento, & purpura, & byſſo Exod.25. & 35.c. & accipiuntur ibi primitiæ pro partibus melioribus, quę ſunt ſeparatę ab alijs, & patet hoc, quia in Hebręo dicitur ibi, ꝙ offerrent Iſraelitæ ſeparationes de auro, & argento, vbi nos dicimus, ꝙ offerrent primitias, ſeparatio autem electionem dicit, quando vna pars ab alia ſegregatur, tanquam melior. In hac ſignificatione etiam poteſt accipi hic, ſ. quòd ſepararēt Iſraelitæ primitias de cibis ſuis domino, ideſt, partes K meliores, & magis electas, nam ea quæ dabantur Domino ſemper debebāt eſſe meliora, quam ea quę homo reſeruat ſibi, alioquin quando ex obligatione homo aliquid dat Deo, vt in decimis, vel in primitiis, ſi forte peiora ſeparauit ad dandum, peccat mortaliter, & tenetur reſtituere, quia non ſatisfaciet, ſicut dicitur Leuitis infra decimo octauo capitu. quòd cum darent decimam ſacerdoti magno de decimis ſuis, quòd darent de melioribus partibus fructuum. Si vero darent peiora peccarent cum dicitur. omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini, ſeparabitis optima, & electa erunt, & poſtea ſequitur, & non peccabitis ſuper hoc egregia vobis, & pinguia reſeruantes, ne pollua-

polluatis oblationem filiorum Israel, & moriamini, quasi dicat si reseruauerint sibi pinguia, & egregia morientur, ita autem hic debebant Israelitæ de melioribus dare, nec tamē est hic eadem obligatio, quia decimæ erant determinatæ, & erant iam debitæ, ideo si aliquis præuaricaretur reseruans sibi meliora, & dās de peioribus peccabat, quia iste non dabat decimam partem fructuum: cum enim debeat quilibet dare decimam partem valoris fructuum, si dederit decimam partem secundum quantitatem, & tamen illa sit de peioribus, forte non erit 20. pars precij rei, & sic defraudabitur decima, velut si aliquis non solueret decimam, sed 20. vel 30. vt si aliquis debens soluere decimam de animalibus, de peioribus soluit: de hoc. n. certissimum est, quòd mortaliter peccauerit, & non soluerit decimam, & quòd teneatur ad restitutionē valoris rei, scilicet quanto minoris valoris erat, quod dedit, quam decima rerum. De primitijs autem ciborum non est sic, quia istę magis dabantur in eleemosynam, quam ex debito: ideo siue de melioribus, siue non de melioribus soluerent non peccarent, qui tamen de melioribus merebantur, qui vero de peioribus nihil.

Primitiæ ciborum non dabantur domino in sacrificium. Quæst. XXV.

SCIENDVM autem cum hic dicitur primitias ciborum esse dandas domino, quòd non dabantur Deo, ita vt offerrentur sacerdotibus ad cremandum aliquid de eis super altare, quoniam nihil poterat offerri domino in sacrificium, nisi animal viuens, vel simila conspersa oleo cum aliis generibus panis, de quibus Leuitic. cap. secundo, & septimo, in cibis tamen non erat aliquod animal viuens, nec simila conspersa oleo, cum cibi communes essent de panibus fermentatis: ergo non poterat quicquam offerri de cibis in sacrificium. Patet hoc magis, quia si offerrentur domino super altare primitiæ ciborum, aut offerrentur, tanquam sacrificia, vel tanquam libamenta sacrificiorū. Si tanquam sacrificia, aut erant holocausta, aut victimę pacificę, aut pro peccato, in quolibet autem horū erat offerendum animal viuens, quod a sacerdotibus immolabatur, sed cibi non erant animalia viuētia, sed aut panes, aut carnes mortuorum animalium, nec etiam dici poterat libamentum sacrificiorum esse de primitiis ciborum, quia libamenta sunt simila conspersa oleo, cum vino, thure, & sale, vt patet hic, & Leuitic. c. 2. sed simila conspersa oleo, nondum formata in panem non erat materia cibi. ergo non poterat offerri aliquid de cibis in sacrificio.

Sed aliquis dicet, ꝙ isti cibi erant panes cocti in clibano, aut sartagine, vel craticula. de quibus Leuitic. cap. secundo, & de his poterant offerri domino, vt ibi patet: erant etiam materia ciborum cum essent iam formati in panes.

Respondendum etiam est de his nō intelligi, quoniam omnes panes qui offerebantur domino erāt sine fermento Leui. c. 2. & 6. cibi tamē communes fermentati erant, quoniam nullus vtebatur inter Iudeos panibus azymis, nisi ex necessitate. s. in tempore iusso a lege 7. diebus in festo azymorum, de quo Exo. c. 12. & quamquam aliis diebus liceret Iudæis vesci panibus azymis, tamen non vescebantur, quia erant panes mali saporis, & durę digestionis, atque contrarii ad sanitatem, vnde afflictio erat Iudęis comedere de illis, vt patet Deute. c. 16. s. septem diebus comedes afflictionis panē, quia in pauore egressus es de Aegypto, & vocatur panis afflictionis ipse panis azymus, qa affligebat comedentes: nō igitur vescebant eo cōiter, ita vt pri-

A mitias eius possent offerre Domino in sacrificium, sed dicebantur offerri primitię ciborum Domino idest dari sacerdotibus, & Leuitis, quia quęcunque illis dabantur, pro Domino dabantur, & sustentabātur ipsi de redditibus Domini, cum agerent ministrationem eius infra 18. & Deut. 18. cap. Nec minus dicuntur offerri Domino illa, quæ dabant sacerdotibus, & Leuitis, & nihil proueniebat Domino, sicut hic in primitijs ciborum, & in decimis, & redemptione primogenitorum, atque quibusdam alijs de quibus infra 18. quam ea quæ offerebantur Domino, & totaliter cedebant in ius eius, sicut holocausta quę totaliter cremabantur. nam vtrunque ex Dei pręcepto offerebantur: hic autem in obediendo

B consistebat meritum, & non in ipsa operatione legali, quę non poterat iustificare, ideo ita dicuntur offerri Domino ea, quę non cremabantur super altare, sicut ea quę cremabantur. sic patet de melle & fermēto, de quibus Deus vetuerat quicquam super altare cremari, & tamē iussit quod de illis offerrentur primitię Leuit. cap. 2. cum dicitur. nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tamen & munera offeretis, super altare vero non ponetur in odorem suauitatis. ita autem de his primitijs ciborum erat, quoniam offerebantur Domino, & tamen non cremabantur super altare, sed dabantur sacerdotibus & Leuitis.

C *An tenerentur semper Iudæi dare primitias de pulmentis, & de quibus & quo tempore, & an peccarent non dando. Et de quibus cibis dandæ essent. Quæst. XXVI.*

QVAERET aliquis circa istas primitias ciborum an tenerentur Iudæi semper dare illas ita vt peccarent quando non darent? Alicui autem videbitur esse grauissimum quod peccarent quandocunque sic darent, quia tunc quotidie possent peccare, cum videantur quotidie obligati ad dandum illas, quod patet, quia primitias ciborum dare debebant, sed quotidie ipsi habebant cibos. ergo quotidie daturi erant primitias illorum, & si non darent, peccarent.

In quo considerandum est, qui cibi erāt de quibus Iudæi daturi erant primitias: videtur enim quod de

D omnibus, quoniam dicitur hic, quod dabunt de pulmentis primitias: pulmētum tamen signat omnem cibum. sic patet Ioan. 21. cap. cum dixit Christus pueri nunquid pulmentarium habetis? & tamen ibi accipitur pro quocunque comestibili. quod patet ex intentione Christi qui volebat cum eis comedere, & cum descendissent discipuli de naui dicentes, se non habere pulmentarium: inuenerunt piscem super prunas & panē, & hoc vocauerat Christus pulmentariū. Iterū aūt similiter quęsiuit Luc. 24. c. s. habetis hic aliquid qđ māducetur. in quo tm̄ inquirebat sicut cū dixit. pueri habetis pulmentarium. signabit igitur pulmētum oēs cibos, siue carnium, siue panum, siue piscium: & de his omnibus tenebūtur dare primitias, Pulmentū quid significat.

E sed quotidie Iudęi aliquid horum assumebant, ergo tenebantur quotidie ad primitias dandas de cibis, sed hoc difficillimum est, & occasio ad quotidiana peccata. ergo non iuberet Deus de omnibus cibis quotidie dari primitias.

Aliqui dicunt quod accipitur hic pulmentum solum pro panibus, & ꝙ de his solum essent dandæ primitię, nec dabantur quotidie, sed cum panes erāt nouiter cocti mittebatur aliquis de eis sacerdotibus vel Leuitis, & hoc non erat difficile: est aūt istud rōnabilius dictum, qm̄ Iudæi solū soluerent primitias semel in hebdomada, aut bis, cum panes coquerent, & de multis panibus darēt vnū: nec grauarētur in hoc: si tm̄

quotidie tenerentur dare primitias ciborũ de quolibet cibo, esset arctissima regula,& occasio ad peccatũ atque grauarentur Iudęi dantes partem aliquam cuiuslibet cibi. Item hoc erat supra modum abundare sacerdotibus & Leuitis. nam cum omnes de ciuitate quotidie mitterent partes aliquas ciborum Leuitis, etiam si minimũ quilibet daret,necesse erat eos abundare in immensum,quod patet cuicunq; consideranti,nec erat hoc conueniens,quia tanta abundantia eis non erat necessaria: Israelitis vero quotidie soluentibus esset durissimum, ideo non est intelligendum de omnibus cibis,sed solum de panibus,& de his nõ soluebatur quotidie, sed diebus quibus coquebantur panes,s.semel in hebdomada,vel bis. Item patet hoc ex litera,quia dicitur,cum veneritis in terram quam dabo vobis,& comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias.ad panes ergo solum referendum est,alioquin nõ diceretur,& comederitis de panibus.

Et cum obijcitur, ꝙ hic dicatur esse dandas primitias de pulmentis,pulmentum tamen vt nos accipere consueuimus,ad cibos confectos pertinet, & non ad panem.ergo de cibis confectis,vt de carnibus, & piscibus dandum erat.Rñdendum est, ꝙ quamquam nos accipiamus pulmentum solum pro cibis confectis,tñ non accipitur in scriptura solum pro his, sed etiam ꝓ pane,& omnibus quę comedi possunt,vt hic declaratum est,ẽt quia hic agitur mentio de panibus: & dicit postea dandas esse primitias de pulmentis. ergo ꝓ panibus etiam intelligetur. Nec solum hoc immo pulmentum fm propriam significationem solum panẽ signat,quia pulmẽtum a pultibus dr̃.pultes autem sola farina sunt cum aqua,& inde polenta dicitur, quod ad sola grana defricata pertinet,& sic accipitur hic,q̃quam alibi etiam pro carnibus, & piscib⁹ assumatur, de solis, ergo panibus intelliguntur istę primitiæ.

Ad principale quæsitum prædictæ quæstionis. Quæst. XXVII.

HOc autem dato adhuc stat dubitatio, s. an tenerẽtur Iudęi semper ad istas primitias, ita ꝙ si aliqñ coquerent panes, & non darent inde aliquid in primitias,peccarent. Rñdendum est,ꝙ si istę primitiæ essent impositæ sub eadem necessitate,sub qua decimæ,& alię primitię q̃ soluebantur ter in anno,mortaliter peccarent qui nõ soluerent, & tenerentur ad restitutionem, quoniam auferebãt ei,cui debitum erat. vt si aliquis retinuisset quicquã de decimis, vel de primitijs quę dandę erant in fine omnium fructuum,cogebatur eas postea dare quia cum esset aliquid debitum,nunquam remittebatur peccatum, donec solueret illud debitum, & p̃ter hoc ipse qui illicite sibi retinuerat incurrebat pœnã, quia tenebatur facere quasdam oblationes pro peccato de quibus Leui.c.5.& 22. Si autem Iudęi retinerẽt decimas,nequaquam volentes soluere, maledicebat illos Deus,mittens super eos egestatem,& famem de quo Malach.ca.3.cum dicitur,in decimis,& in primitijs,& in penuria vos maledicti estis, & me configitis gens tota.Sed de his primitijs non est dicendum,ꝙ essent in tanta necessitate,quia decimę,& primitiæ quę dabãtur semel in anno,quia determinatę erant, & solum semel fiebant, rationabile erat eas obligare sub mortali peccato, sed istę fiebant qualibet hebdomada,& forte multoties in hebdomada,si sępe Iudęi coquerent panes. ergo non dẽbant esse sub tanta obligatione positę.Vnde dicendum est non posse sub certitudine determinari, an quãdocunq; Iudęi omitterẽt soluere primitias ciborum peccarent, satis autem rõnabile est dici, ꝙ non peccarẽt in qualibet omissione,
F sed siquis multoties soluere omitteret, aut nunquam solueret,peccabat.

Quomodo soluebantur istæ primitiæ pulmentorum dando eas sacerdotibus, vel Leuitis. Quæst. XXVIII.

NVNC quæret aliquis, quomodo poterant solui istę primitiæ ciborum Domino,dando eas sacerdotibus,vel Leuitis?nam videretur, ꝙ ad hoc tenerentur venire in locũ Sanctuarii ad sacerdotes,& Leuitas, sed hoc penitus irrationabile est, ꝙ in qualibet hebdomada tenerentur ire illuc omnes ad soluẽdum istas primitias, cum solum obligarentur ascendere in locum illum ter in
G anno Exo.23.& 34.c. potissime,quia labores,& sumptus essent maiores quàm fructus primitiarum.

Respondendum est, quòd Israelitæ non ascendebant in locum Sanctuarii ad dandum istas primitias, sed inter eos erant dispersi Leuitę,& sacerdotes.nam dabantur eis 48. vrbes in terra filiorum Israel quæ nõ erant simul, sed quęlibet tribus dabat aliquas,vt patet infra 35.c. & Iosue 21.c. in his autem cum morarentur Leuitæ,& sacerdotes,erant per totum Israel diffusi, & faciliter dari poterant eis ista iura. Potissime,q̃a adhuc in vrbibus ipsis, in quibus habitabant Israelitæ erant aliqui Leuitæ habitantes, vt patet Deut.c.12.s.
H atque Leuites qui manet in vrbibus tuis. his autem faciliter poterant dare Israelitæ primitias ciborum. pręcipue,quia cum vrbes sacerdotum,& Leuitarum essent diffusę per totum Israel, poterant ponere ipsi de seipsis aliquos Leuitas, qui reciperent omnia iura primitiarum in omnibus vrbibus, & oppidis Israel.

Separabitis primitias domino de cibis vestris. Idest de solis panibus qui vocantur hic cibi stricte. nam de cęteris cibis non erat iussum dari primitias.

Sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmentis dabitis primitias domino. Fit hic comparatio de primitiis dandis de panibus ad primitias quę dabantur de areis, dicuntur autem primitiæ de areis,idest aliquid, quod dabatur de frumento, & hordeo cęterisq; similibus Dño in primitias,& non solum dabantur de areis,sed
I etiam de torculari, quia de vino dabantur primitiæ, sed accipitur hic per areas etiam id, quod soluitur de torculari, & ponuntur primitiæ istę,quia erant determinatæ iam ex lege. Ideo sicut Iudęi non dubitabant se soluturos primitias de area,& torculari, ita nec dubitare debẽt soluturos se de cibis primitias,sed istud, sicut non importat omnem similitudinem, quia tũc esset sensus,ꝙ tantæ necessitatis esset solutio istarum primitiarum,sicut solutio primitiarum de area,& torculari,& ita peccarent mortaliter si nõ soluerent istas sicut si nõ soluerent illas.sed falsum est,solũ igitur importat hic,sicut aliquam similitudinẽ, s.ꝙ soluere deberent primitias de areis,& primitias de cibis. Sciendum autẽ, ꝙ præter istas primitias de cibis, erant tria genera primitiarũ de fructibus terræ. Primum genus
K erat cum in festo azymorum portabanẽ manipuli spicarum ad Dominum in primitias, & non licebat alicui comedere de fructibus terræ panem, polentam, aut pultes quousque essent allati manipuli coram domino Leui.23.c. Secundũ genus primitiarum erat cũ in festo Pentecostes offerebantur Dño panes noui in primitias de qualibet domo duo panes, habẽtes duas decimas similę Leui.c.28. Tertiũ genus primitiarum erat qñ collectis omnibus fructibus tam de area quã de torculari in mente 7.dabatur pars eorum in primitias dño, & istę erant proprię primitię quę accipiũtur hic,& vocantur de area,alia aũt duo genera non erãt de area. nam primum genus erat de spicis virentibus,

Tria genera primitiarum de fructibus terrę.

bus, quæ non fuerāt allatę de area, sed de agro, cum nondum incępisset messis. Secundum genus nō erat de area, quia erat de panibus formatis, qui non adducuntur de area. Istud tertiū genus est propriè de area, & erat in magna quantitate, quia aliqui dabāt partem quadragesimā fructuū : alij vero sexagesimā, qui minus dabant: intermedij aūt erant omnes alij, vt cuicūque placuisset, vt ait Hiero. super Ezechielem, & habetur extra de deci. c. 1. De his autem solis intelligitur hic, & quandocunque fit mentio de primitijs in scriptura, nisi specialiter exprimatur de alijs duobus generibus. *Ita de pulmentis dabitis primitias Domino*. Pulmentum secundum suam originem significat cibos factos de solis panibus: & inde dicuntur pultes pulmenta, & polenta, quia ad grana, & farinam pertinēt: aliquando tamen accipitur pulmentum in scriptura generaliter pro omni cibo, vt patet Ioan. 21. cap. pueri, nunquid habetis pulmentarium, idest habetis aliquos cibos, vt ibi patet. hic autem non potest accipi pulmentum, nisi pro cibis factis ex farina, vt supra declaratum est.

Quod si per ignorantiā pręterieritis quicquam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen, & mandauit per eum ad vos a die, qua cæpit iubere, & vltra; oblitaque fuerit facere multitudo, offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suauissimum Domino, & sacrificium eius ac liba, vt cęremonię postulant, hircumque pro peccato. Et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel, & dimittetur eis; quoniam non sponte peccauerunt: nihilominus offerentes incensum Domino pro se, & pro peccato, atque errore suo, & dimittetur vniuersę plebi filiorum Israel, & aduenis, qui peregrinantur inter eos: quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam. Quod si anima vna nesciens peccauerit; offeret capram anniculam pro peccato suo. Et deprecabitur pro ea sacerdos, quòd inscia peccauerit coram Domino, impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi. Tam indigenis, quàm aduenis vna lex erit: omnium, qui peccauerint ignorantes. Anima vero quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis sit ille, siue peregrinus (quoniam aduersus Dominum rebellis fuit) peribit de populo suo: verbum enim Domini contempsit, & pręceptum illius fecit irritum, iccirco delebitur, & portabit iniquitatem suam.

De peccato p ignorantiam.

Poena superbi.

Quod si per ignorantiam. Hic ponitur tertium principale de remissione peccatorum per ignorantiam: dixerat enim Dominus de his in Leuitico: postea tamen superaddidit, & quia quamquam ista materia pertineat ad Leuiticum, quia tamen scripserat Moyses Leuiticum, cum ista dicta sunt, nō interseruit, sed posuit hic.

A Potest autem continuari aliquo modo ad immediata, s. supra dictum est de primitijs, quæ dabantur de cibis, & circa illas contingeret sępe peccare Israelitas, cum multoties dandę essent, & aliquando eas omitterent: ideo si peccarent subiungitur remedium, s. ꝙ offerant pro peccato, vt infra dicitur. magis tamen refertur hoc ad omnia pręcepta cęremonialia, in quib⁹ poterant homines peccare, cum dicatur in litera. si prætererieritis quicquā horum, quę locutus est Dominus. *Quod si per ignorantiam præterieritis*.

An ignorantia ista, pro qua offerebatur sacrificium, posset intelligi de moralibus, vel de cæremonialibus.
Quæst. XXIX.

B ISTA ignorantia præceptorum, quæ expianda est per sacrificia, non est intelligenda quantū ad omnia pręcepta. nam non potest intelligi de moralibus, & iudicialibus, sed de solis cęremonialibus intelligi necesse est: quod patet, quia circa præcepta moralia non contingit aliquem ignorare, cū illa sint de dictamine iuris naturalis; & ob hoc cuicunq; sunt manifestissima: hic tamen de peccato per ignorantiā agitur. ergo non intelligitur de illis. Item dicitur hic si totus populus peccauerit per ignorantiam, tamen manifestum est, ꝙ non poterat totus populus ignorare aliquod pręceptum de moralibus. nam dato quòd interdum aliquis homo nimis bestialis, vel multum deficiens a pfectione naturę ignoraret circa aliquod
C præceptum morale, nesciens in illo rationem debiti, tamen totus populus non poterat ignorare. ergo alia præcepta sunt assignanda, in quibus peccaret populus per ignorantiam. Item dato, ꝙ totus populus posset ignorare aliquid, tamen nō contingeret, quòd totus populus faceret aliquod peccatum, quod esset contra præceptum morale. nam licet contingeret aliquos peccare: omnes tamen in idem coincidere non contingeret. quod patet cōsiderando quemlibet de actibus veritis, vel iussis in pręceptis moralibus. Item adhuc stantibus omnibus his non poterat intelligi de pręceptis moralibus, quia si aliquis transgrederetur in illis, non erat poena facere sacrificium, sed in plurimis
D eorum mors imponebatur, vt in cultu deorum alienorum, in violatione sabbati, in adulterio, & homicidio, & falso testimonio: si autem aliquod istorum per ignorantiam poterat excusari, s. per ignorātiam facti, non erat aliqua pœna offerendi sacrificium: vnde aut imponebatur pœna corporalis, aut nulla: hic vero imponitur pœna sacrificandi. Item dicendum est non intelligi hoc de pręceptis iudicialibus, quasi ex superioribus causis, scilicet, quia non contingeret totum populum ignorare aliquod vnum præceptum de iudicialibus. Item dato quòd contingeret ignorare cū præcepta iudicialia sint in communicatione, quæ est ad proximum, qui peccat in illis offendit proximum: non contingeret autem totum populum offendere vnum hominem, agendo aliquid contra illum: ideo
E ad alia præcepta referendum est. Item & magis solide patet hoc, quia cum essent pręcepta iudicialia directiua communicatores hominum inter se, qui peccat in illis offendit proximum: offensio autem proximi non tollitur per sacrificium, sed si aliquid ablatū est debet restitui, aut si quouis modo damnum, vel iniuria illata sunt, debet satisfieri, alioquin sacrificia non proderant, sed Deus dicit hic peccatum esse tollendū per sacrificium. ergo non sunt ista peccata contra pręcepta moralia, nec contra iudicialia, sed contra cęremonialia: sunt enim pręcepta cęremonialia de qbusdam ritibus colendi Deum: cum vero homo in his peccat, solum Deum offendit: ideo debet fieri ei satisfactio

factio in eo, in quo peccatū est: Deo autem nihil ablatum est, vt restitui possit, aut debeat: ideo non debet satisfieri in hoc, sed secundum ꝙ ipsa cęremonialia præcepta sunt de quibusdam obseruationibus cultus diuini, & qui peccat transgreditur obseruationes illas, ita debet fieri satisfactio per alias obseruationes, sed inter cęremoniales obseruationes, nulla est maior, q̃ sacrificium: ideo qui errauerat in aliqua cęremonia cultus diuini omittendo eam, vel contrario modo faciendo, si per ignorantiam fecisset, iubebatur satisfacere in sacrificio, & est conuenientissimus modus, sicut si aliquis peccauit in nimis loquēdo, quòd imponatur ei pęnitētia, vt nimis taceat, & si in ebrietate, quòd iubeatur per aliquot dies a vino abstinere. Si autem pro transgressione pręceptorum moralium, & iudicialium imponeretur pęna in oblatione sacrificiorū, non esset ita cōformis pęna, quia fieret per ęquiuocū. *Præterieritis quicquam horū, quæ locutus est Dominus ad Moysen.* Idest deliqueritis in aliquod pręceptum eorum, quæ Deus iussit Moysi. non est intelligēdum de omnibus, sed de solis cęremonialibus, vt declaratum est: lex tamen loquitur vniuersaliter pro omnibus cęremonialibus. *Et mandauit per eum ad vos.* Ad idem pertinet, s. ꝙ Deus iuberet Moysi, & ꝙ ipse diceret filijs Israel: nam in omnibus pręceptis sic erat, quòd Deus Moysi loqueretur, & ipse postea Israelitis. & dicitur ꝙ Deus mandabat Israelitis per Moysen, quia nō loquebatur Israelitis immediatè, sed Moysi, & iubebat ei, quòd ipse loqueretur ad Israel. *A die qua cæpit iubere, & vltra.* Hic tollitur dubium de peccatis, pro quibus deberent Israelitę offerre sacrificia, quia crederet aliquis, quòd pro omnibus peccatis factis deberet fieri oblatio. & respondetur quod solum fiebat pro illis, quæ facta sunt post legem datam: nam lex non obligat, nisi postquam promulgata est, & non se extendit ad casus præteritos, nisi de eis expresse caueatur, vt patet extra de consti. cap. cognoscentes, & cap. vltim. hic autem non erat cautum, quòd extenderetur lex ad præterita: ideo de solis eis, quę acciderunt a die, qua lex data est intelligebatur; & hoc est, quod dicitur a die, qua iubere cępit, idest a die, qua cæpit dari lex.

Sed hoc non multum stat. nam non erat dubium, an Iudęi deberēt per sacrificia expiare omnes iniquitates, quas fecerant a principio, vel quas fecissent post legem datam: posset enim de hoc dubitari si immediate, vt data est lex, obligasset eos ad faciendum per illam, sed non obligabantur vsquequo introirent in terram Chanaan, vt patet hic. ergo non erat dubium de peccatis factis ante legem datam, quòd non deberent illa expiari per legem sacrificiorum, cum etiam peccata facta post legem datā in toto deserto non erāt expianda per sacrificia, sed solum peccata, quæ committerentur in terra Chanaan. Sed dubium erat hic de legibus, scilicet, contra quas leges homo faciens teneretur se expiare per sacrificia, & videbatur esse rationabilis dubitatio, quia cum lex obliget ab eo tempore quo datur, crederet aliquis, quòd peccata, quæ fierent contra leges, quę iam datę erant, non essent expianda per sacrificium, sed solum peccata, quę fierent contra leges, quę post hoc dandę erant. & respōdetur, quòd quicunque deliquerit contra aliquam legem de his, quas Dominus dedit per Moysen ab eo die, quo cępit dare leges, vsque nunc, & contra omnes leges, quę vltra dabuntur, debet expiari faciendo sacrificia, de quibus hic. *Et vltra.* Idest non solum peccantes contra leges, quę datę sunt vsque nunc, sed etiam contra leges, quæ dabuntur vltra, expiabuntur per sacrificia.

Quæ peccata essēt expiāda p sacrificia.

Oblitaque fuerit facere multitudo. Idest sacrificia ista fiēt pro peccato, quando aliquis fecit ex obliuione, scili-

F cet, quòd erat aliqua lex data, & iuxta illam debebant operari populares: non attendentes autem ad illam fecerunt contrarium, & sic dicuntur fecisse per obliuionem: & dicitur hoc, quia si fecissent per contemptum, vel per superbiam dicentes, se nolle obedire Deo, non expiabatur hoc peccatum per sacrificia, sed moriebatur peccās, cum dicatur infra anima, quæ per superbiam aliquid commiserit, quia aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo.

Et non solum intelligebatur hoc cum peccabat populus non attendens, quod dicitur obliuisci, sed etiam cum de aliquo non cognoscebat, an esset peccatum, vel non, & faciebat contra legem: vtrobique enim erat per ignorātiam. sed primum est magis culpabile; contingebat hoc, vt si totus populus obliuisce-
G retur obseruare aliquam festiuitatem, quam Dominus iussisset, vel aliquam aliam cęremoniam, erat peccatum totius populi.

Offeret vitulum de armento. Idest tota multitudo offeret vnum vitulum: nemo enim de tota multitudine cogebatur aliquid offerre, sed totus populus de bonis communitatis soluebat vnum vitulum, & hircū, qui tunc offerebantur, vt infra patet. & dicitur vitulus de armento, nō quòd aliquid in hoc addatur, quia vitulus semper pertinebat ad armentum: sed dicitur de armento, vel si diceretur, quòd aliquis vidit quendam hominem risibilem, nemo poterat esse de hominibus, nisi risibilis. vocatur vitulus de armento, quia armentum dicit animalium magnorum congrega-
H tiones, sicut bouum, equorum, & camelorum. Greges autem congregationes minorum animalium, vt caprarum, ouium, & porcorum. Vituli autem, quia de magnis animalibus sunt, ad armentum necessario pertinent.

Holocaustum in odorem suauissimum Domino. Idest offeretur iste vitulus in holocaustum, & quando combustus fuerit exhalabit inde vapor suauissimus Domino, scilicet, quòd delectabitur in odore illo intelligendo, vt supra declaratum est. Cęremoniæ autem huius holocausti habentur Leuiti. capi. 1. s. quòd omnes carnes cremarentur, caput, pedes, & intestina lauarentur, atque vrerentur: sola vero pellis proueniebat Domino, Leui. c. 6.

I

Quomodo iubetur pro peccato offerri holocaustum, cum esset ad hoc aliud sacrificium determinatum.

Quæst. XXX.

QVAERET aliquis, quomodo iubeatur hic offerri holocaustum pro peccato: nam ad expiandum peccatum erat determinatum sacrificium pro peccato: holocaustum vero, & hostia pacifica ad alterum pertinebant.

Aliquis respondebit, quòd hic non iubetur offerri holocaustum, quamquam dicatur offeret vitulum holocaustum, sed vocatur holocaustum, quia iste vitulus offerebatur pro peccato, & cremabatur totus: holocaustum autem significat rem totam combustam,
K quia dicitur ab holon, quod totū, & cauma, quod est incendium, quasi totum incensum. In sacrificio autē pro peccato, sic fiebat interdum, quòd totum incenderetur, sicut in vitulo, qui cremabatur ꝓ peccato populi, qui totus vrebatur cum pelle, carnibus, & fimo Leuiti. cap. 4. ideo quamquam non esset holocaustū, quod est primum genus sacrificij, erat holocaustum, id quod est totum combustum. & sic conuenit si dicatur esse iste vitulus oblatus ꝓ peccato populi, de quo Leuiti. capi. 4. Quod autem holocaustum aliquando accipiatur pro eo, quod totaliter vritur, etiam si non sit in primo genere sacrificij, patet Leuit: capit. 3. vbi dicitur

dicitur quòd adeps hostię pacificę adoletur in holocaustum in altari: manifestum tamen est, quòd ibi nõ accipitur holocaustum pro primo genere sacrificiorum, quia hostia pacifica distinguitur contra holocaustum: etiam quia holocaustum numquam fit, nisi de animali integro, vt patet Leui. cap. 1. adeps autem nõ est animal integrum; ideo sic potest accipi hic.

Respondẽdum est, quòd iste vitulus necessario offerebatur in holocaustum, vt est sacrificinm primi generis, & non erat hostia pro peccato: non enim stat, ꝙ vocetur holocaustum, quia totus vitulus cremabatur: nam hic dicitur, quòd cremabatur in odorẽ suauissimum. vitulus tamẽ, qui crematur pro peccato totus non crematur in odorem suauissimum Domino, qa extra castra crematur, vt patet ibidem: in odorem autem suauissimũ cremabatur, quę super altare cremabantur, quia ibi dicebatur esse Deus: quę vero cremabantur extra castra, erant tanquam fętida, & detestabilia pertinẽtia ad improperium. ideo cũ Apostolus ad Hebrę. 13. ca. comparat crucifixionem Christi ad sacrificium, quod cremabatur extra castra dicit. Exeamus igitur ad eum extra castra improperiũ eius portantes. si tamen non fuisset illa hostia improperij, quę erat extra castra, non diceretur, quòd nos portaremus improperium Christi euntes extra castra.

Item patet, quia illi, qui cremabant sacrificia populi extra castra erant immundi, vt patet Leuit. cap. 16. de cremante carnes vituli, & hirci, qui lauabat carnẽ suam, & vestes, & manebat immundus extra castra, vsque ad vesperum. ergo ista sacrificia non erant aliquid honorabile, sed aliquid immundũ. vnde non poterant dici in odorem suauissimum Domino: sed dicitur hic de isto vitulo, quòd erat in odorem suauissimum. ergo non pertinet ad sacrificium pro peccato, quod cremabatur extra castra, sed ad holocaustum.

Item hic distinguitur sacrificium holocausti contra sacrificium pro peccato, cum dicatur hic, ꝙ erat vitulus in holocaustum, & hircus pro peccato. ergo necesse est accipi hic holocaustum proprie: nam si diceretur hic, quòd offerrentur vitulus, & hircus in holocaustum, vel vitulus in holocaustum, & nihil adiungeretur, satis staret, quòd acciperetur holocaustũ largè pro sacrificio pro peccato, quod comburitur. sed dicitur ꝙ offeratur vitulus in holocaustum, & postea subditur de sacrificio ꝓ peccato. ergo necesse est intelligi esse distincta sacrificia.

Item non potest accipi, quòd vitulus hic sit sacrificium pro peccato, quia dicitur hic, ꝙ offeratur cum libamentis suis. Sacrificium autem pro peccato non habet aliquod libamentum. ergo non offertur ꝓ peccato; patet hoc, quia supra dicebatur libamẽta esse ponenda, quando offerretur holocaustum, vel victima pacifica. Item confirmatur hoc, quia de isto vitulo, dicitur, quòd offeratur cum libamẽtis suis, sed de hirco, qui offertur pro peccato, non dicitur immediate, quòd offeratur cum aliquibus libamentis. ergo non potest intelligi vitulum illum esse pro peccato, sed in holocaustum.

Et cum arguebatur, ꝙ sacrificiũ pro peccato erat determinatum ad expiationem peccati: sacrificiũ vero pacificum, & holocaustum ad alios fines ptinebãt.

Respondendum est, quòd quamquam ista sacrificia essent principaliter ad alios fines, tamen secundario proficiebant ad expiationem peccati. de holocausto autem, quòd proficiat ad expiandum, patet Leuit. cap. 1. vbi agitur de holocausto, scilicet, ponet manus super caput hostię, & acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiet. ideo aliquãdo quamquã ageretur de expiatione alicuius, tamen offerebatur holocaustum, sicut cum Nazaręus incurrisset immũ-

A ditiam crinium suorum mortuo aliquo coram eo subitò: quamquam ibi principaliter deberet offerri pro peccato: tamen etiam offerebatur holocaustũ supra cap. 6. similiter in muliere, quæ purificatur post partũ fiebat expiatio principaliter: pro peccato tamẽ offerebatur holocaustum, Leuit. ca. 12. idem erat in expiatione leprosorum Leuit. c. 14. idem in expiatione viri fluentis semine, in quibus cum sacrificio pro peccato est etiam holocaustum ad expiandum, & ita hic.

Quomodo non repugnat, quod hic dicitur de oblatione holocausti, & quod habetur Leuit. 4. quòd hircus offerebatur pro peccato. Quæst. XXXI.

B QVAERET aliquis, quomodo stãt ea quę dicuntur hic cum eis, quæ habẽtur Leui. c. 4. quia ibi dicitur, ꝙ pro peccato populi offerebatur vitulus, & ille non erat in holocaustum, sed pro peccato, & cremabatur extra castra, vt patet ibidem. hic autem dicitur, quòd erat vitulus offerendus in holocaustum, & hircus pro peccato.

Aliquis respondebit, ꝙ ista intelliguntur in diuersis casibus, s. id quod habetur Leuit. cap. 4. quãdo populus peccabat faciendo aliquid contra mandatum Dei: & hic intelligitur, quando non fecerunt aliquid, sed omiserunt facere aliquam cęremoniam.

Sed dicendum est istam differentiam nõ multum tenere, quia non solum pro cõmissione, sed etiã pro omissione tenebat illa lex. Leuit. cap. 4. & ibi probatũ

C est ad vtrunque pertinere. Id etiam quod hic dicitur, quamquam magis videatur ptinere ad omissionẽ, q̃ ad commissionem, vtrunque tamen satis colligi potest ex litera. Cum enim dicitur hic. oblitaque fuerit multitudo facere, videtur pertinere ad omissionem, cum autem dicitur supra si per ignorantiam pręterieritis quicquam horum, & infra, quoniam non sponte pręuaricati sunt, videtur pertinere ad commissionẽ.

Ideo dicendum, ꝙ ea quę dicuntur, Leuit. cap. 4. & ea quę hic, non intelliguntur in diuersis casibus, sed vtrunque pertinet ad commissionem, & omissionẽ.

Concordantur tamen ista cum illis, quia fit additio ad illa: nam ibi dictum fuerat pro peccato populi esse

D offerendum vitulum hostiam peccati, hic autem superadditur, quòd offeratur vitulus in holocaustum, & hircus pro peccato. Nec est intelligendum, ꝙ hic tollatur vitulus, & pro peccato, de quo Leuit. capit. 4. sed super illum offerũtur ea, quę habentur hic, s. vnus vitulus pro peccato, & vnus in holocaustum, & vnus hircus pro peccato: nam quia peccatum totius populi magnum est, decuit magna sacrificia in illo offerri. *Et sacrificium eius ac liba, vt cæremoniæ postulant.* Idest cum isto vitulo in holocaustum offeretur sacrificium, & liba. vocatur hic sacrificium simila cõspersa oleo, quę largè dicitur sacrificium, cũ proprie pertineat ad animalia. liba dicuntur oleum, vinum, sal, & thus, quę dabantur cum simila, & principaliter erant hic duo liba, scilicet, oleum, quod superfundebatur similę antequam offerretur, & vinũ, quod infundebatur, post-

E quam oblata erat.

Quomodo cum vitulo pro peccato offertur libatio, quia videtur contra morem. Quæst. XXXII.

ALIQVI quærunt, quomodo hic offertur libatio cum vitulo isto, quia non dantur libamina, nisi in holocausto, & victima pacifica, vt patet supra: hic autem erat pro peccato.

Et cum aliqui respondeant vitulum nõ offerri hic pro peccaco, sed in holocaustum, & hircum pro pec-

cato

cato dicunt non tenere, quia vitulus pro peccato offerebatur, vt patet Leuit.ca.4.ideo respondent, quòd in vitulo pro peccato datur simila, sed non in hirco pro peccato. Fundamentum tamen horum est falsum, quia probatum est istum vitulum pro holocausto, & non pro peccato offerri: errant tamen in hoc, quia non possunt concordare istam literam, cum ea quæ habetur Leuit.cap.4.

Item quod dicunt falsum est, scilicet, in vitulo pro peccato offerri libamenta, sed non in hirco pro peccato. Nam supra iussum fuit in solis duabus sacrificiorum speciebus offerri libamenta, scilicet, holocausto, & hostia pacifica.

Item non est conuenienter dictum in vitulo pro peccato offerri libamenta, & non in hirco, quia tunc non tollerentur libamēta propter genus sacrificij, sed propter conditionem animalis oblati. falsum est tamen, quia cum in omni holocausto, & hostia pacifica offerenda sint libamēta, vt patet supra, & in holocausto possit offerri hircus, Leuit.cap.1.& in hostia pacifica eodem modo, Leuit.cap.3.necessarium est, vt aliquando offerrentur libamenta cum hircis.identidem patet hoc supra cap. 7. vbi principes duodecim Israel obtulerunt hircos in hostias pacificas, & cum eis libamenta. *Ac liba.* Aliquando libum, vel libamentum, vel libamen accipitur pro simila, oleo, vino, thure, & sale, hic tamen non potest accipi pro simila, quia ipsa vocatur sacrificium, & hic ponuntur liba eius: proprie autem libum secūdum suam originem notat aliquid fluxibile, quia dicitur a libando: libare autem bibere, vel degustare est: ideo magis conuenit vino, & oleo, quàm alijs, & ipsa vocantur hic liba. *Vt cæremoniæ postulant.* Idest offerentur libamenta cum isto vitulo, sicut postulāt cæremoniæ, idest regulę datę de cęremonijs libamētorum. Sunt autem istæ tres regulę suprapositæ, s.de agnis anniculis, de arietibus, & bobus. *Hircumque pro peccato.* Idest, & insuper offeretur hircus pro peccato, quia vitulus, de quo supra, non offerebatur pro peccato, sed in holocaustum. de hoc autem nihil dicebatur, Leuit.cap.4.sed solum, ꝙ offeretur vitulus pro peccato: additur autem iste hircus.

An hircus totus deberet cremari extra castra, vel solum adeps. Quæst. XXXIII.

QVAERET autem aliquis de isto hirco circa cęremonias suas, s. an deberet cremari extra castra cū pelle, carnibus, & fimo, vel deberet solum adeps cremari, & carnes ꝓuenirent sacerdotibus. Ratio dubitandi est, quia duplex erat modus cęremoniarum hostiæ pro peccato: quædam enim de quarum sanguine introducebatur in Sanctuarium intra tabernaculum, cremabantur totaliter extra castra: illę vero de quarum sanguine nō introducebatur illuc, cedebant in ius sacerdotum, vt patet Leuitic. capitulo quarto, & sexto, & ad Hebræ. capit.13.

Aliquis respondebit, quòd iste hircus cremabatur extra castra totus; & hoc quia erat pro peccato totius populi.sacrificium autem pro peccato populi, in hoc differebat a sacrificijs personarum priuatarum, quòd ipsum cremabatur extra castra, & de sanguine eius introducebatur intra tabernaculum. de sacrificijs autem factis pro personis priuatis, non introducebatur sanguis intra tabernaculum, nec cremabantur extra castra, vt colligitur Leuit.ca.4.& 6.sed iste hircus erat pro peccato populi: totus ergo extra castra cremandus erat.

Ad hoc respōdebit aliquis verum esse, quòd sacrificium pro peccato populi cremabatur extra castra, si

F esset vitulus, vt patet Leuit.cap.4.de hirco tamen non apparet, quoniam ibi nihil de hirco exprimitur.

Ad hoc adhuc respondebitur, quòd etiam hircus oblatus pro peccato populi debeat cremari extra castra: nam Leuit.cap.16. dicitur quòd offerebat populus pro peccato suo vnum hircum, & summus sacerdos pro peccato suo vnum vitulum: & postea subditur de ambobus, ꝙ cremari debebant extra castra.

Sed adhuc dicetur in contrarium, quòd hircus iste immolatus ꝓ populo non cremetur extra castra, quia cum isto immolabatur vitulus alius pro peccato, & ille extra castra cremabatur, vt patet Leuitic. capitulo quarto; ideo nō oportebat, vt hircus quoque crematur extra castra, sed magis fiebant in eo cęremoniæ aliorum sacrificiorum communium pro peccato.

G Respondendum est, quòd iste hircus immolatus pro peccato populi non cremabatur extra castra, quia solū cremabant extra castra illæ victimę, de quarū sanguine introducebatur intra tabernaculum, Leui.cap.6.& ad Hebrę.cap.13.in sacrificio autem pro peccato populi introducebatur sanguis intra tabernaculum, & solum semel: ideo licèt fierent multæ oblationes pro peccato populi, simul de sanguine, tamen vnius solius introducebatur intra tabernacuium, sed hic ꝓ peccato populi offerebātur vitulus, & hircus, vt supra declaratum est. & de sanguine vituli introducebatur intra tabernaculum, atque cremabatur extra castra, Leui.cap.4.ergo de sanguine hirci, nihil erat introducendum in tabernaculum, nec cremandum extra castra. Si autem solus hircus oblatus fuisset pro peccato populi, de sanguine eius introducendum erat in tabernaculum, & ipse cremaretur extra castra, quia semper cum offerebatur pro peccato populi necesse erat fieri expiationem introducendo sanguinem intra tabernaculum, de quo Leui.cap.4.& in isto casu intelligitur id, quod dicitur Leui.ca.16.quòd hircus immolatus pro peccato totius populi fuit crematus extra castra, eo quòd solus hircus ibi pro populo oblatus est.

H Sed obijciet aliquis, quòd ibi vitulus, & hircus pro peccato immolati sunt, & vterque iubetur cremari extra castra.

Respondendum est, quòd solus hircus ibi ꝓ peccato populi oblatus est.vitulus autē pro peccato summi sacerdotis, vt patet ibidem in principio capituli.& ob hoc vterque crematus est extra castra:nam de sanguine vtriusque intra tabernaculum illatum est, vt patet.eod. cap. victimas autem de quarum sanguine introducebatur in tabernaculum, necesse erat comburi extra castra, Leuit.cap.6.

I Item patet hoc, quia pro peccato summi sacerdotis etiam si solus peccaret, fiebat expiatio introducēdo sanguinem intra tabernaculum, & vitulus cremabatur extra castra pro eo oblatus, sicut pro tota multitudine, Leui.cap.4. hic autem tam vitulus, quàm hircus immolabantur pro peccaco multitudinis, & de sanguine vituli inferebatur in tabernaculum, & cremabatur extra castra: ideo de sanguine hirci nō erat illuc introducendum, nec extra castra cremādus, sed solus adeps cremabatur super altare, carnes vero proueniebant sacerdotibus iuxta cęremonias, quæ habētur Leuit.ca.16.

K *Et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel.* Idest sacerdos, qui faciebat cęremonias huius sacrificij pro peccato, rogabat pro multitudine, vt dimittetur eis peccatum: est autem hoc generale, quòd quandocūque sacerdos faciebat sacrificium pro peccato oraret pro ipso offerente. sic patet Leui.c.4.5.& 12.& vbicunque agitur de sacrificio pro peccato.

Item non solum est hoc in sacrificijs pro peccato, sed etiam in holocaustis, & victimis pacificis, ꝙ quandocunque

quocunque reciperet sacerdos aliquam oblationem ad sacrificium de manu alicuius Israelitę tenebatur orare pro eo, & hoc quia cōsequebatur inde sacerdos emolumētum de oblationibus, cum ei pars quędam proueniret; & ob hoc ipse dicebatur portare super se omnes iniquitates populi, qa debebat orare pro omnibus illis: non quidem quia solum erat sacerdos, & tenebatur habere curam de plebe, sed magis, quia susceperat eorum oblationes, vt oraret pro eis Dominum, ex quibus obligabatur orare pro offerentibus. de hoc Exo.ca.28. scilicet: Portabit Aaron iniquitates eorum quę obtulerint, & sanctificauerint filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis; & ob hoc dicebat Osee.cap.4. peccata populi mei comedent, idest, quòd sacerdotes comedebant victimas oblatas pro peccato, & ob hoc tenebantur orare. Si autem aliquis sacerdos suscepisset oblationem aliquam ad immolādum pro peccato alicuius, & non orasset pro eo, peccabat mortaliter. Idem est de sacerdotibus nostris, qui suscipiunt eleemosynam, vt orent, & si non orāt mortaliter peccant, & quasi ablatum tenent, quod receperunt. de hoc magis declaratum est, Exod. capitulo vigesimonono.

An quilibet sacerdos posset offerre sacrificium. Quaest. XXXIIII.

De isto sacerdote, qui offerebat sacrificium est dubiū, an posset esse quilibet sacerdos. Respondendum est, quòd quilibet de filijs Aaron habebat potestatem faciendi sacrificia, vt patet Leuit. capit.7. & non solum in pacificis victimis, de quibus ibi dicitur: sed etiam in omnibus alijs. nam aliter non esset possibile immolari tot victimas pro peccato, si summus sacerdos deberet omnes illas immolare, & complere cęremonias earum: ideo quandocunque aliquis peccaret, & offerret pro se sacrificium, quilibet poterat de sacerdotibus illas victimas facere: in oblatione tamen pro peccato totius multitudinis, nullus sacerdos debebat facere cęremonias, nisi sacerdos magnus, vt declaratum fuit, Leuit. cap.4. & hoc quia sacrificium illud erat magnum, scilicet, pro tota multitudine; & patet hoc; quia in die propitiationis offerebatur sacrificium pro tota multitudine, & pro summo sacerdote, nulli tñ licitum erat exercere cęremonias diei illius, nisi summo sacerdoti, vt patet Leui.cap.16. *Et dimittetur eis*. Idest Deus remittet peccatum eorum, scilicet, quòd non inferet eis pœnam, quam illaturus erat, nisi sacrificarent.

An per ista sacrificia auferatur aliqua culpa. Et quae pœna tollebatur per sacrificia vete. test. & quomodo pro peccato duae pœnae correspondent, vna directè alia indirectè. Quaest. XXXV.

In quo cōsiderandum est de istis sacrificijs, quòd ex hoc videtur de eis, quòd essent ad remissionē pęnarum, vel culparum, cum dicatur remitti hic toti multitudini facto sacrificio.

Respondendum est, quòd per ista sacrificia non auferebatur aliqua culpa originalis, mortalis, vel venialis, sicut de qualibet earum declaratum est, Leuit. cap.1. etiam non tollebatur aliqua pœna debita pro peccato, sed quicunque peccasset de Iudæis, etiam si offerret sacrificia iussa a lege tenebatur ad istas pęnas post hanc vitam, nisi hic satisfaceret pro eis in aliquibus actibus meritorijs, & pęnalibus: per sacrificia autem quantum erat de seipsis non tollebatur pęna debita pro peccato, si autem ex deuotione aliquid tolleretur, vt quia offerens deuotè offerebat, vel ex merito obedientię: quia ideo offerebat, vt legem seruaret, per accidens est hoc ad efficaciam sacrificiorum, quia ipsa deuotio in quocunque opere, & obediētia etiam sine sacrificijs proficeret, tam ad meritum, quàm ad remissionem aliquarum debitarum pœnarum: nihil igitur manebat, quod per sacrificium tolli posset.

A

Sed est sensus, quòd remitteretur eis, scilicet, pęna, quam Dominus inflicturus erat, nisi sacrificarent: nā duę pœnę erant debitę Iudęis pro peccatis. vna erat pro ipso peccato directè, vt si aliquis peccaret in proximum, vel in Deum, & de pœna huius nihil tollebatur per sacrificium, nisi per accidens, vt declaratū est. alia pœna erat, quę infligeretur Iudæis peccantibus, nisi facerent sacrificia pro peccato: tenebantur enim Iudæi in certis generibus delictorū offerre sacrificiū, vt patet Leuit.cap.4. & 5. & si non offerrent pro hoc Deus infligeret eis pœnas. Cum vero offerebant nō infligebat eis pœnas: & ideo dicebantur remitti. primę tamen pœnę, quę erant directè pro peccato, non remittebant per hoc, etiam si aliquis multiplicasset sacrificia, nisi per accidens ex merito deuotionis, vel obedientię, & sic lex Mosayca per obseruationem suam nō inducebat directè aliquam vtilitatem, & per violationem suā inducebat mortem, potissime quia in nobis confortabat passiones, quæ ante legem vigorem non habuerant; & ex hoc occasionaliter mortificabat nos. vnde vocatur lex mortis; & aliquando lex carnalis, & lex peccati, vt patet ad Rom.cap.7. vbi de his omnibus satis patet.

B

C

Sed tunc aliquis dicet, quòd lex erat prorsus inutilis, & melius erat non esse legem, quàm esse. de hoc autem respondebitur ad Rom. cap.7. vbi satis late de hoc est materia. quicquid tamen sit Apostolus respōdet melius fuisse Iudęis habuisse circuncisionem, & legem cum fide, quamquam ista ex fide operarentur, quàm habere solam fidem, cum ait ad Rom.cap.3. quid ergo amplius est iudæo, aut quę vtilitas circūcisionis, multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei, &c.

Quoniam non sponte peccauerunt. Idest Deus dimittet eis peccatum, quia non peccauerunt sponte, sed per ignorātiam. hoc videtur referri ad primum genus pęnarum, scilicet, quæ directè debentur pro peccato: nā aliter non fieret differentia de peccato spontaneo, & per ignorantiam: nam pro peccato spontaneo nō fiebat sacrificium; sed moriebatur, qui peccasset, vt patet infra, ergo non poterat ibi deleri pęna aliqua, quia non sacrificabatur pro ipso peccato: vnde nec poterit fieri comparatio ad pœnam debitam pro peccato per ignorantiam, quia non sacrificabatur pro illo, sed ad pœnam debitam directè pro peccato.

D

Respondendum est, quòd non proficiebat sacrificium ad pœnas directè debitas pro peccato, vt tolleretur, nisi per accidens, scilicet, quia si Iudęi peccarent per ignorantiam, & postea recordarentur, si non facerēt sacrificium, Deus mitteret super eos aduersitates multas, scilicet, famem, gladium, & pestem. Si autem offerrent pro peccatis suis, Deus non mittebat super eos aduersitates istas, tanquam pœnas debitas directè pro peccato, sed habebant vitam tranquillam in prosperitate temporalium rerum: pęnę autem quas meruerant pro peccato, manebant eis tolerandæ post mortē p ignem purgatoriū, vel per aliquos actus meritorios in vita delebantur. & hoc est, quod proprie faciebat lex obseruata ex cōditione sua, etiam sine merito deuotionis, scilicet, quòd tollebat aduersitates pęnales, differens eas ad alterum tempus, & dabat homini magnitudinem vitę in tranquillitate. de hoc Leuit. capitulo decimooctauo, & ad Roma. capitulo decimo, scilicet: Custodite leges meas, atq; iudicia, quę

E

faciens

faciens homo viuet in eis. Idem declaratur Exod.23. de obseruatoribus legis, cum dicitur. Seruietis Domino Deo vestro, vt benedicam panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui, non erit infecunda, nec sterilis terra tua, numerum dierum tuorum implebo.

An omnia peccata, quantacunque sint remitti possint, & an omnia peccata dęmonum, & hominum, quotquot fieri possunt, vsque ad diem iudicij sint infinita. Et misericordia, quæ modo est in Deo, & quòd est maior omnibus peccatis mundi. Et quòd peccata non sunt infinita. Quæst. XXXVI.

SCIENDUM autem quòd cũ hic dicitur: quoniam non sponte peccauerunt, non est intelligendum, quòd Deus non remitteret si peccauissent sponte: nam siue aliquis peccet ignorãter, siue per contẽptum, siue ex magna superbia, Deus remittere potest, & remittit.

Nec est aliquod genus peccati, quantũcunque grauissimum sit, quod remitti nequeat. Cuius causa est, quia remissio peccatorum fit per misericordiã, sicut eorum punitio fit per iustitiam, sed misericordia est maior omnibus peccatis, quæcunque sunt, & possibilia sunt. ergo non est aliquod peccatum, quod remitti nequeat. Valet consequentia, quia in agentibus naturalibus, quandocũque agens est maioris vigoris in agendo, quàm patiens in resistendo, necessario sequitur actio, sed ita est de misericordia Dei, ꝙ est maior omnibus peccatis simul sumptis, & non solũ maior, sed in infinitum maior: ergo nihil est, quod remitti nequeat. vnde stulte dixit Cain, s. maior est iniquitas mea, quàm vt merear veniam, Gen.ca.4. maior enim erat misericordia Dei, per quã poterat mereri veniã, quàm iniquitas sua. Vnde dicit ibi Augusti. mentiris Cain, maior est misericordia Dei, quàm iniquitas tua. Antecedens patet, s. quòd misericordia Dei sit infinita, quia in Deo vere est misericordia, non accipiendo eam prout est passio, vel compassio, vt in nobis; quia hoc ad quoddam genus miserię pertinet: sed alio modo longe distanti, sicut decet diuinam perfectionem, & tunc necesse est istam misericordiam esse infinitã, quia in Deo nihil absolutum est, quod infinitum non sit, cum omnia sint idem Deo, qui infinitus est.

De peccatis autem patet, quòd non sint infinita: nã siue accipiatur vnum peccatum per se, quantumcunque graue, vel omnia peccata hominum, & dęmonũ quæ nũc facta sunt, & vsque ad diem iudicij fieri possunt, infinita non sunt secundum numerum, cũ certa sint, nec etiam sunt infinita secundum grauitatem: nã omnibus ipsis simul sumptis possent esse grauiora peccata, vtpote si adderentur duo, vel tria: infinito tamen nihil est maius. ergo peccata quotcunque sint, & quantũcunque grauia, nũquam possunt esse infinita secundum numerum, nec secundum grauitatem: misericordia tamen Dei vere infinita est. ergo maior est, quàm peccata nostra.

Hoc autem quod de peccatis dicitur verum est, nisi assumatur in eis infinitas obiectiuè, s. ꝙ peccatum quodlibet est infinitum; quia est contra obiectum infinitum, s. contra Deum; sed hoc non facit ad veram, & intrinsecam infinitatem peccati, quia tunc cum infinito nihil sit maius, & vnum infinitum non sit maius alio: pœnæ etiam correspondent peccatis secundum proportionẽ arithmeticã, necesse erat vt nihil magis de pœna hic, vel in inferno, aut igne purgatorio daretur pro vno peccato, quam pro reliquo. quòd falsum est: ideo non est vera infinitas cuiuslibet pec-

F cati, nec omnium peccatorũ. Item patet aliud, quod dicebatur, s. ꝙ non solum misericordia Dei est maior omnibus peccatis simul sumptis, sed etiã est maior illis in infinitum, quia misericordia Dei infinita est, vt probatum est: peccata autem nostra finita. Infinitum autem non potest excedere aliquod finitum, nisi per infinitum, quia si excederet per aliquod finitum, cũ illud finitum, in quo excederet, adderetur illi finito, in quo excedebat ad illud, ipsum infinitum essent illa duo finita simul equalia infinito, sed duo finita non possunt facere nisi finitum: ergo necesse est, ꝙ quantumcũque sit aliquod finitum, illud excedatur ab infinito per infinitum, nec magis excedit infinitum ad paruum finitum, quàm ad magnum finitum, sicut si

G esset corpus infinitũ aliquod illud excederet ad vnũ digitum per infinitum, & excederet totum mũdum per infinitum, sed vnnm infinitum nõ est maius alio. ergo per nihil maius excederet infinitum ad vnũ digitum, quàm ad totum mundum.

Quod intelligẽdum est de aliqua magnitudine habente proportionem, sed de magnitudine non habẽte proportionem falsum est. Est autem sensus, ꝙ illud infinitum excederet vnum digitum pro tota quantitate, quam nõ habet, vsque ad infinitum. ergo necesse est, ꝙ in aliquo maiori infinitum excedet ad vnũ digitum, quàm ad totum mundum, alioquin dabit, quòd illa quantitas, in qua totus mundus excedit vnum digitum non sit ens. quod falsum est. valet consequẽtia, scilicet, infinitum excedit ad vnum digitum, & excedit ad totum mundum, quod habet maiorem quantitatem, quàm vnus digitus, sed nihil magis excedit

H ipsum infinitum ad digitum, quàm ad mundũ. ergo excessus mundi ad digitum nõ est ens, sed est sensus, ꝙ licet magis excedat infinitum ad ipsum digitum, quàm ad mundum, tamen excessus mundi ad digitũ non est aliquid proportionabile in ipso mundo, quia proportio determinationem pręsupponit, cũ sit certitudo habitudinis. Infinitum autem non habet limitationem cum finibus careat: ideo nec habebit proportionem ad aliquid: patet igitur ex pręd ictis, quòd peccatũ quodlibet minus est misericordia Dei: ideo non est aliquod, quod non sit remissibile.

I *Quare peccata dæmonum sunt irremissibilia: & quomodo causetur confirmatio Angelorum bonorum, & obstinatio dæmonum: & cur homines non sunt obstinati per quemlibet actum malum, sicut dæmones. Et quare Angeli non possunt conteri, nec iudicare, nisi quod semel iudicauerunt, nec possunt eligere contrarium eius, quod elegerunt. Et quòd possunt per se ipsos obstinari: sed non confirmari. Quæst. XXXVII.*

SED tunc quæret aliquis, si nullum peccatũ irremissibile est, quare peccata dæmonum non remittuntur, & peccata damnatorum in inferno? nam cum aliqua causa habet dominium super passum, semper causat in illo passionem: misericordia autem Dei ad peccata est huiusmodi. ergo omnia remittet.

K Respondendum est misericordiam Dei esse efficacem ad remissionem omnium peccatorum, quęcunque sunt, & esse possunt, nec tamẽ Deus absolutè peccata dimittit, sed quia iustus est aliquam compẽsationem petit: vnde ad remissionem culpę petit aliquam compensationem quę cõtritio est. Ad pęnam autem debitam absoluẽdam petit pęnalitatem in nobis, quę vel hic exigitur, vel in purgatorio deletur. In his aũt consistit misericordia: nã si nullo modo misereretur nũquam culpam, nec pęnam remitteret, sed quicunque peccans necessario ęternis supplicijs mancipandus foret: nunc autẽ non fit sic, sed nobis saltẽ leuiter gemen-

gementibus remittit culpa, & tota pęna inferni: ideo misericordia est: in dęmonibus autem, & damnatis non potest interuenire hoc, qm̃ non possunt conteri de peccatis: misericordia tamen non impenditur, nisi contrito, quia diuina iustitia exigit contritionem, tanquam quandam satisfactionem pro culpa: ideo non potest remitti peccatum dęmonum, nec animarum damnatorum. Quòd autem dæmones non possint conteri de peccatis suis, causa est conditio naturę eorum, quia Angelus cuicunque assentit, & ad quodcũque se conuertit, totaliter se conuertit, & se in eo infigit; ita ꝙ non possit ad contrarium diuertere, sed Angeli peccantes conuerterunt se ad seipsos, tãquam ad bonum suum, & fruitionem iudicantes se esse bonũ sui ipsorum per pręsumptionem: ideo nõ possunt diuertere ab illa existimatione. conteri tamẽ, vel dolere de peccato est iudicare malum fuisse factũ, quod ante iudicabatur esse bonum, & velle non fuisse factũ: Angeli autem mali non possunt hoc iudicare, sed potius intelligunt se bonum fecisse in eo, qđ fecerunt: ideo impossibile est, ꝙ conterantur, & doleant de peccato, & consequenter impossibile est, ꝙ remittatᷣ eis. Vnde autem proueniat dęmonibus, & omnibus Angelis, ꝙ non possunt iudicare, nisi quod semel iudicauerunt, nec dolere de eo, quod fecerunt. Est dicendũ, ꝙ proueniat ex simplicitate potẽtiarum: nam Angeli solum habent vnicum principium iudicatiuũ, & vnicum electiuum: ideo cum semel aliquid iudicauerint non habent aliquid, per quod repugnent ei, quod iudicauerunt: nam secundum naturam vnum non est causa contrariorum, & quamquam posset esse ad cõtraria, sicut dicit Aristo. 9. Metaph. potentię naturales sunt ad vnum: rationales vero sunt ad opposita, tamẽ postquam ad vnam partem se determinauerint potẽtię rationales nõ poterunt deflectere in contrarium, nisi aliquid quod illas deducat ad oppositũ; ita est de Angelis, ꝙ cum habeant vnicum principium iudicatiuum, postquam semel iudicauerint aliquid, nõ possunt iudicare contrarium: ideo cum semel iudicauerunt bonum suum esse in seipsis, non possunt iudicare non esse in seipsis: sed ad contritionem necesse est, ꝙ aliquis doleat, & contrarium iudicet eius, quod ante iudicauit: similiter autẽ est in intellectu nostro: nã postquam semel iudicauerimus de aliquo speculabili perfectè assentientes ei, non poterimus diuelli ab illa sententiam in cõtrariam, nisi forte aliquis fortissimis rationibus nos inde retrahat, & tũc nõ deducimur ab eodẽ principio ad opposita, sed a diuersis principijs. In Angelis autem vnicum est principium iudicatiuũ, nec inueniunt in se alias rationes deducentes eos ad oppositam conclusionem: ideo necesse est, ꝙ semper intelligant se benefecisse in eo, quod fecerunt eligentes seipsos tanquam sua bona fruibilia. Identidẽ autẽ de voluntate Angelorum dicendum est, ꝙ nõ possint eligere contrarium eius, quod semel elegerunt: in cõtritione tamẽ requiritur contrarium velle eius, quod primo factum est. Et causa huius est, quia volũtas sequitur naturaliter intellectum, nec potest aliquid eligere, nisi quod intellectus iudicauerit, sed intellectus angelicus non potest iudicare contrarium, vt declaratum est. ergo nec potest contrarium eligere. Itẽ quia vnitas electionis est ab vnitate principij electiui, sed in Angelo est vnicum principium electiuum. ergo cũ semel per illud aliquid elegerit, non potest contrariũ eligere: & ista est totalis causa obstinationis Angelorum, & ista eadem in Angelis bonis est causa confirmationis, quamquam ad confirmationem requiritur specialiter gratia Dei: ad obstinationẽ autem Angelorum solum requiritur vnus actus eorum malus cũ conditione naturę, & tamen de Angelis confirmatis

A non est sic, quia dato ꝙ ipsi in primo actu bene agentes, & adhęrentes Deo non possent deflecti ab illa sententia per aliquem actũ cõtrarium, & sic in illa numquam possent peccare, tamẽ in quolibet alio actu, de quo nõdum iudicauerant adhuc poterant errare, determinantes se ad eam partem quę mala esset: ideo licet quantum ad primum actum essent fixi in bonum, tamen quantum ad omnes alios, quos nondum egerant poterant declinare in malum, & hoc sufficiebat ad ostinandum eos, quia sicut in primo bono immobiliter adheserunt: ita in secundo actu, vel tertio immobiliter adhęrerẽt, & essent obstinati in malo, quod sufficiebat ad eorum damnationem. Nec hoc repugnat, nam qui semel bene iudicauit non est necesse, B ꝙ semper bene iudicet, & sic poterant Angeli errare circa aliquos actus, & obstinari, quãquam circa alios bene egissent, & confirmati essent; hoc autẽ manebat in eis, vsque in ęternum, nisi aliquid superadderetur, quia cum semel operarẽtur in vno actu bono, in quo essent confirmati, poterant postea operari in actu alterius generis, in quo non essent cõfirmati, & sic possent errare, & quia semper occurreret eis diuersitas operationis, quamquam essent in multis confirmati poterant in aliquo obstinari. Ideo licet confirmatio, & obstinatio in Angelis sequatur ex eodẽ principio, s. ex vnitate potentię iudicatiuæ, & appetitiuę, tamen ad cõfirmationem simpliciter in Angelis erat necessarium aliquid vltra conditionem naturæ suę: ad obstinationem autẽ nihil erat necessarium. quod patet, C quia ad hoc, ꝙ obstinentur sufficit, ꝙ aliquod malum iudicent, & eligant, quia postea nõ poterãt iudicare, & eligere contrarinm ex cõditione naturę suę, & tũc sunt obstinati, quia vnum malũ sufficit ad obstinationem. Ad confirmationem autem requiritur aliquid extrinsecum, s. gratia Dei confirmans eleuando intellectum, & applicando illum summę veritati, & volũtatẽ summæ bonitati inuariabiliter; ita vt intellectus non possit alterum iudicare esse eligibile, nisi quod vere bonum est, nec posset alterum eligere: ad hoc autem non sufficiebat conditio Angeli, quia quamquã plura bona ageręt sempꝑ manebat sibi, ꝙ posset in aliquo alio bono dissimili errare, non repugnãdo prioD ribus electionibus, & sic quamquam vsque in infinitum Angelus maneret, numquam esset cõfirmatus: ideo ad confirmationem suam fuit necessaria gratia Dei; & hoc factum est post primum actum: nam cũ Angelus habuit primam electionem, secundũ quam adhęsit Deo immutabiliter ex illa parte Deus cõcurrit cum eo, confirmans eum, ita vt iam non posset in aliquo alio actu simili, vel dissimili errare.

Quare homo peccans non necessario obstinatur per quemlibet actum malum, sicut Angelus: & quomodo est in eis diuersitas potentiarum, & de actione partis sensitiuæ, & speculatiuæ. Quæst. XXXVIII.

E CIRCA homines autem non est sic, quia quãquam plures actus malos eliciant non obstinantur, cũ obstinatio dicat firmam permansionem: homo autem quantumcunque peccauerit semper potest recedere a priori opinione, iudicando contrarium: ideo non obstinatur necessario. Causa huius est diuersitas potentiarum iudicatiuarũ, & appetitiuarum in homine: nam homo habet duo genera huiusmodi potentiarũ: ex eo enim quòd animal perfectum est habet iudicatiuam potentiam, quę est phantasia, vel æstimatiua, & habet potentiam appetitiuam, quę sunt vires affectiuę, scilicet irascibilis, & concupiscibilis, in quibus fundantur passiones: homo etiam inquantum est homo habet potentiam iudicatiuam,

dicatiuam, quę est intellectus, & potentiam appetitiuam, quę est voluntas. His quatuor existentibus, non est idem modus iudicandi, & appetendi in vtrisque: nam intellectus, & voluntas feruntur in id, quod est verè bonum, & honestum, iuxta Aristo. 1. & 10. Ethi. scilicet intellectus, & ratio semper deprecanẽ ad optima: phãtasia autem & partes affectiuę passionales feruntur per se in delectabile, quod est secundum sensum: cõtingit autem vt communiter ista delectabilia esse contraria bono honesto, quod desideratur secundum intellectum, & voluntatem, potissimè autẽ contingit hoc in magnis delectabilibus.

Hoc autem modo cõtingit, vt homo quamquam mala faciat nõ obstinetur, quia nũquam potest homo facere malum secundum intellectum, & voluntatem si essent sola, nisi propter ignorantiam, & nunc etiam cum malum facimus ignorantes sumus, quia omnis malus est ignorans. 3. Ethi. ideo quãdocunque malũ facimus necesse est, vt illud oriaẽ ex phantasia, & partibus affectiuis, & quando istę partes sunt in actibus suis pręualentes ex conditione obiecti, in quod feruntur, vel ex debilitate habitus intellectus, & volũtatis, succumbunt intellectus, & voluntas, & malum eligimus: postea vero, disiuncta passione, intellectus iudicat malum esse, id quod factum est, quia nõ erat illud, in quod ipse directè inclinabaẽ; & sic sequitur dolor, & pœnitentia de malo facto ex cõditione naturę aliqualiter. Et hoc modo etiã, si homo viueret in ęternum male agens, numquam esset obstinatus, dum viueret propter diuersitatem potentiarum. De his dicit Apostolos ad Rom. c. 7. ꝙ sunt duę leges ista duo genera potentiarum, & inclinationum, s. inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuantẽ me in legem peccati, de quo multa ibi. de hoc etiam Arist. Ethi. 9. vbi agit de diuersitate electionum hominum incontinentium, dicens ꝙ alia volunt, & alia eligunt, & ibi multa de hoc.

Quare in speculatiuis non potest aliquis recedere a re iudicata, nisi ab aliquo cogatur recedere: in agibilibus potest.
Quæst. XXXIX.

SED nunc stat dubium, cum homo quãtum ad partẽ, quæ est de agibilibus non permanet immobilis quamdiu viuit: quomodo permanet immobilis, quantum ad partem intellectus speculatiui: nam si homo semel iudicauerit aliquid speculatiuè esse verum, nũquam discedet ab illo, nisi aliquæ aliæ rationes appareant, quę eum ab illa opinione depellant.

Respondendũ est hoc prouenire ex vnitate potentię speculatiuę: nam inquantum sumus actiui habemus duo genera potentiarum, vt supra declaratũ est; & ob hoc est repugnãtia, & discessio ab opinione: inquantum vero sumus speculatiui solum habemus intellectum speculatiuum: potẽtię autem sensitiuę interiores, & exteriores subordinanẽ intellectui ad speculari, & non habent aliquam repugnãtiam ad intellectum speculatiuum. sicut phãtasia, & partes affectiuę habent repugnantiam ad intellectum practicum, & voluntatem. Sic enim dicit Aristo. 6. Ethi. ꝙ tristabilia non corrumpũt omnem ęstimationem, nec delectabilia, vt consequenter triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis, sed corrumpunt opiniones, quę sunt circa operabile. in quo demostrat non esse contrarietatem in potentijs speculatiuis, sed solũ in actiuis: ideo circa speculatiua potest homo manere immobiliter, qui est modus obstinationis.

Patet ergo ex prędictis, quare dæmones, & quicunque Angeli obstinantur in quocũque actu malo: ho-
F mines vero non obstinantur etiam multoties peccãtes quamdiu vixerint: patet etiam quare cum misericordia Dei sit infinita non remittit peccata dęmonũ.

Quare Deus non remittit peccata hominum damnatorum: & vnde causetur in hominibus obstinatio, & an peccans in Spiritumsanctum sit obstinatus sic, vt tale peccatum sit ei irremissibile.
Quæst. XL.

NVNC autem inquirendum est, quare nõ remittit Deus peccata hominum damnatorum?

Respondendum est eandẽ esse causam
G quę in dæmonibus quãtum ad aliquid, s. ꝙ obstinati sunt non potentes iudicare se fecisse malum, iustitia tamen Dei exigit ad remissionem peccati dolere de peccato, vt supra declaratum est: obstinatos autẽ impossibile est de peccato dolere: ideo impossibile etiã erit illis remitti.

Quomodo autem damnati apud inferos obstinentur dubium est. Dicet aliquis sic obstinari illos, vt dęmones. Sed falsum est, quia dęmones obstinantur ex vnitate potentiarum iudicatiuarum, & electiuarum. In hominibus autem est diuersitas, & aliqualis cõtrarietas: ideo non potest prouenire ex eadem causa. patet hoc, quia homines apud inferos aliquando erunt in corpore, & anima, & tũc est in eis diuersitas, & cõtrarietas aliqualis potentiarum, nunc autem quando
H soli spiritus sunt, adhuc non possunt obstinari eodem modo, quo dæmones, quia dęmones malũ fecerunt per intellectum, & voluntatem, in quibus fuit initiũ, & consummatio mali, & istas potentias nunc habẽt. homines autem facientes malum, licet vltimate elegerint per voluntatem, & iudicauerint per intellectũ, tamen non fuit principium mali actus intellectus, & voluntas, sed phantasia, & partes affectiuę, quę ferebantur in delectabile, & stimulabant ad illud, nunc autem spiritus in inferno non habent id, per quod malum fecerunt initiatiuè, quia intellectus, & voluntas inclinauerunt ad bona ex conditione sua: ideo habent ibi homines principium, per quod doleant de malo, & sic non est, sicut in dęmonibus ostinatio hominũ.

I Sed dicẽdum est, quòd obstinatio hominum prouenit ex hoc, quòd Deus non concurrit cum eis ad iudicandum, & eligendum bonum. Et ex hoc est impossibile, quòd iudicent, & eligant illud, sic dicitur Ioan. 15. cap. sine me nihil potestis facere, scilicet, nullum bonum meritorium, nisi ego adiuuero per gratiam pulsatricem, vel p̄uenientẽ: est enim in vita tempore ista gratia, quia quãquam homines peccant, Deus pulsat corda eorum per gratiam pręuenientem, vt doleant, & propter hoc quamdiu homo viuit semper habet locum conuersionis. cum vero homo moritur si in malo finiuit dies suos, Deus iudicat indignũ esse, & iniustum, vt concurrat cum illo ad aliquem actũ, & bonum dolorem, vt sic conuertatur, & habeat vitã ęternam: ideo non concurrit. Deo autem non coo-
K perante nobis est impossibile, quod benefaciamus: ideo impossibile est, vt homines damnati apud inferos doleant de peccatis, & consequenter quamquam misericordia Dei infinita sit, impossibile est remitti peccata damnatis. Restat nunc, quod dicebaẽ, scilicet, quod misericordia Dei, eo quod est infinita secundũ seipsam, sufficiens est ad remittendum peccata hominum, & dæmonum non solum, quæ facta sunt, sed etiam quæcunque fieri possunt, non tamen remittuntur in dæmonibus, & in damnatis hominibus ex causa supradicta.

Peccatum

Peccatum in Spiritum ſanctum an ſit remiſſibile. Et quid proprie eſt peccatum iu Spiritumſanctum.

Quæſt. XLI.

CONSIDERANDVM etiam, ꝙ aliquis obijciet de pc̄tō in Spiritumſanctum, ꝙ non remittiť hic, nec in futuro ſeculo, vt dixit Chriſtus Mat.12. Reſpondendum eſt, ꝙ pc̄tm̄ in Spiritumſanctum proprie dictum non p̄t remitti, qa illud eſt ſolum obſtinatio, ſiue finalis impœnitentia. Qui aūt ſic moritur impoſſibilę eſt, ꝙ liberetur, vt patet ex prędictis. Alia aūt ſunt peccata in Spiritumſanctum largius dicta, vt blaſphemia, & repugnantia ad veritatem manifeſte cognitam, & inuidentia charitatis fraternę, & ſimilia. iſta aūt remiſſibilia ſunt, quia ſi quis doluerit, ita remittentur ei iſta, ſicut minima peccata mortalia, & de iſtis intellexit Chriſtus Mat.12.ca. Quod patet, quia ibi de ſola blaſphemia, & repugnantia ad veritatem cognitam arguebat eos, & iſta dixit eē peccata in Spiritumſanctum, & non finalem impęnitentiam, quod patet, quia dixit pc̄tm̄ in Spiritumſanctum non remitti hic, nec in futuro ſeculo. ergo oportet, ꝙ illud ſit hic, & maneat in futuro ſeculo, ſed finalis impęnitentia non eſt hmōi, quia quandiu hō viuit non eſt finaliter impęnitens, ſed poſtq̃ mortuus fuerit, cum nondum finierit, finita aūt vita incipit finalis impęnitentia, ergo impoſſibile eſt Chriſtum intellexiſſe de finali impęnitentia. Mat. 12. c. ſed de aliis peccatis in Spiritumſanctum, q̄ ſunt hic, & in futuro ſeculo manent, vt blaſphemia, & inuidentia charitatis fraternę, & repugnantia ad veritatem cognitam: de his aūt non eſt verum, ꝙ ſint ſimpliciter irremiſſibilia: nā quodlibet horum remitti p̄t, ideo modificant doctores ſancti verba Chriſti dicentes, non eſſe irremiſſibilia, ſed cum difficultate remiſſibilia. Non eſt tn̄ ſenſus, ꝙ ſint difficulter remiſſibilia ex parte Dei, nam cū ingemuerim⁹ neceſſe eſt, vt immediate remittat, nec in hoc eſt dr̄ia magni, & parui peccati, ſed dr̄ia ſumiť ex parte nr̄a. ſ. ꝙ facilius conterimur de pc̄tō paruo, q̃ de peccatis in Spiritumſanctum. vn̄ aūt hoc proueniat ſatis late declaratum eſt Leu.c.5. Ita aūt cum dr̄ hic, ꝙ remittetur Iſraelitis, quia non ſponte pręuaricati ſunt. non eſt ſenſus, ꝙ ſi ſponte pręuaricati eſſent nō remitteretur eis, quia ēt remitteretur ſi dolerent, ſed eſt ſenſus, ꝙ difficilius remittetur, quod ſponte factum eſt, q̃ id quod per ignorantiam, cum primum magis habeat de rōne peccati. Alio mō & conuenientius quantum ad ꝓpoſitū p̄t intelligi. ſ. ꝙ remittetur Iſraelitis, q non ſponte peccauerunt. i. remittetur eis per ſacrificiū, qa eſt pc̄tm̄ per ignorantiam. Si autem ſponte peccauiſſent nullo modo remitteretur eis per ſacrificium, qa in peccatis, quæ fiebant per ſuperbiam non admittebatur ſacrificium aliquod, ſed qui peccabat occidebatur, vt patet infra, & iſte eſt proprius ſenſus huius lr̄æ. *Quoniam non ſponte peccauerunt.*

Quomodo dicitur hic quibuſdam, quod peccauerunt non ſponte cum omne peccatum ſit uoluntarium, & quid faciat peccatum apparere non uoluntarium. Et quis uocatur mollis, & quis incontinens.

Quæſt. XLII.

SED circa hoc dubitabit aliquis, qūo dicatur, ꝙ nō ſponte peccauerunt, quia omne peccatum eſt voluntarium, alias enim peccatum non eſſet, cum morales actiones, tam ordinatę, quàm deordinatę ab intellectu, & voluntate principiantur, vt patet Ethi.6. Reſpondetur ꝙ oē pc̄tm̄ voluntarium eſt directe, vel per ęquipollentiā, vt in peccatis, q̄ fiūt ex ignorantia iuris, vel ignorātia affectata, q̄ ſi nō ſint directe vo-

A luntaria, tn̄ imputantur, vt voluntaria per omiſſionē, quia ſicut voluntarium eſt in cōmiſſione ei⁹, qđ malū eſſe ſcimus: ita voluntarium eſt in omiſſione eius, qđ ſcire tenebamur, ſed hoc quidem immediate, illud vero multum reductiuè. Sunt aūt rurſus aliqua peccata, quæ licet a voluntate ſint: tn̄ inductiuum quoddam habent, vt timor mortis, vt patuit in pc̄tō Aaron fabricando vitulum, vel timor perditionis oīum bonorū, aut lęſionis famę, & ſimilium, & iſta vocantur nō ſpōtanea. alia ſunt, q̄ fiūt ſine aliquo tali inductiuo, & ſpōtanea dn̄r, vtraque tn̄ pc̄tā ſunt. Dicet ergo aliquis, ꝙ fornicatio, quę ex magna paſſione fit, dicetur nō ſpontanea, quia aliqui magis vellent perdere multa bona, q̃ ſuſtinere anxietates quas patiūtur in toleratione paſ-

B ſionum, vt dicebat Apl̄s ad Ro.c.7. infęlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Reſpondetur ꝙ magis peccat, qui fornicatur, vt delectationē habeat, quam qui fornicatur, vt labores, qui ſunt in ſuſtinendis ſtimulis carnis, euitet, & vnus vocatur mollis qui ſequitur fornicari, vt non laboret, alius vocatur incontinens, qui ſequitur fornicari, quia delectabile eſt, ſed eſſe incontinentem peius eſt, quam eſſe mollem, quia magis voluntariū eſt: de his philoſophus. 7. Ethi. magis tn̄ culpabilis eſt, q ꝑꝑ habitū ſequiť delectationes, & eſt intemperatus, vt patet ibidē: nullū tn̄ iſtorū tantā dr̄iam facit, vt dicat non ſpontaneū, ſicut ea quę fiunt ꝑꝑ timorem mortis, vel perditionē ſubſtantiæ,

C aut læſionem famæ, licet paſſio fortius impellat. Et rō diuerſitatis eſt, quia vita, & temporalis ſubſtantia ſunt aliqua a ratione ordinabilia, paſſio autem eſt contra rationem, ideo magis tenemur reſiſtere paſſioni, quam vitam perdere, vel ſubſtantiam, aut iſta maximo periculo exponere, & ratio eſt, quia ſubſtantia, & vita data ſunt, tanquam adiuuamenta, & non tenemur illa perdere, niſi in caſu ſpeciali: paſſio autem data eſt in hoſtem propter culpam prothoplaſti, & ad victoriæ maiorem coronam, ergo reſiſtere tenemur magis, q̃ vitam, & ſubſtantiam perdere, ideo paſſio non facit peccatum eſſe non ſpontaneum etiam ſecūdum modum loquendi legis antiquæ, quę laxior erat quātum

D ad hoc. Et ſic patet, ꝙ quamquam aliquis peccet per ignorantiam, tamen peccatum eſt, ſed vocatur nō ſpōtaneum, quia ignorantia, & quidam timores faciunt peccatum eſſe inuoluntarium. ſ. quòd diminuūt aliquid de voluntario, licet non tollant ſimpliciter rōnē voluntarii, & ſic dr̄, ꝙ aliquis ſponte peccat, & aliquis non ſponte. *Nihilominus offerentes incenſum domino.* i. q̃q̃ iſti peccauerunt per ignorantiam, tn̄ offerant incenſum, & remittetur eis. De iſto incenſō dicunt aliqui, ꝙ erat thus, quod offerebant peccātes, & offerebatur ſuper altare thymiamatum ad cremandum. Sed non ſtat, quia peccantes non offerebant incenſum, non ſolum pro altari thymiamatum, ſed etiam non offerebant in altari holocauſtorum, quia in ſacrificio holocauſti, & hoſtiæ pacificæ recipiebantur libamina in q-

Incenſum, quod offerebant peccantes an eſset thus

E bus erat thus. In ſacrificio autem pro peccato non dabantur libamina, vt patet ſupra in litera, ergo non reciperetur thus in ſacrificio pro peccato. ſed accipitur hic incenſum pro quolibet combuſto ab incendio, & ſic animalia, quæ cremabantur in altari vocabanť incenſum, quia ibi incendebantur, & ſic dicitur ſępe in Leuitico, ꝙ offerebatur adeps in incenſum domini, vbi non poteſt accipi pro thure, & ſic dicitur hic, ꝙ ſacrificia illa, quę oblaturi erant Iſraelitę pro peccato, vocentur incenſum,

Pro ſe, & pro peccato, atque errore ſuo. i. iſti offerebant ſacrificia pro ſe, & pro pc̄tō ſuo, pro ſe quidem, vt Deus liberaret eos ab aliis peccatis, ne inciderent in priora. pro quibus offerebant, vel pro ſe. i. vt liberentur ipſi ab aduerſitatibus ſeculi, ſed primum melius dr̄: etiam

offerebant pro peccato suo.i. vt remitteretur eis peccatum: non quidem vt remitteretur culpa, nec pœna, quia nihil horum tollebatur, sed remittebatur pœna eo modo quo supradictum est, inquantum differebatur, ne incurrerent gladium hostilem, famem, aut peste. Dicitur hic pro pctō, & pro errore, quamquam idem sit, sed vocatur pctm̄, inquantum est aliquid factum ɔ̄ Deum, & offensiuum illius. vocatur error, qa per ignorantiam factum est, vt supra patet. *Et dimittetur vniuersæ plebi filiorum Israel.* i. cum fecerint sacrificia ista remittetur eis pœna, quam habituri erant, si non facerent sacrificium, quamquam non remittatur pœna, quam habituri erant directè pro pctō; vel remittitur pęna debita pro pctō, inquantum non immittitur immediatè super eos, sicut alias immittenda erat, & per sacrificium placatur Deus reseruans pęnam ad alia tēpora, & dicitur, ꝙ remittetur filiis Israel.i.natis ex semine Iacob, & per hos non intelliguntur alienigenæ conuersi ad Iudaismum. *Et aduenis qui peregrinantur inter vos.* Idest etiam remittetur aduenis, sicut Iudæis, dicuntur aduenæ, qui de alia terra, & de alio ritu venerunt ad terram Iudæorum, & cultum Dei. isti autem erant conuersi, & dn̄r peregrinari apud Iudeos, i. manere peregrini, quia non manent in terra sua, nec in cultu Deorum suorum, vnde aduenę dn̄r, quia venerunt aliunde, peregrini autem, quia manent extra terram suam, & extra cultum Deorum suorum: dr̄ ꝙ ēt his remittetur, quia populus Iudęorum ɔ̄stabat ex Iudęis ex genere, & ex conuersis ad Iudaismum. Contingebat autem interdum, ꝙ oēs peccarent in eodem, omittentes aliquam cęremoniam, vel facientes eo mō quo non deberent, & tunc remittebatur oībus oblato sacrificio pro peccato eorum. *Quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.* i. vnum sacrificium fiet pro omnibus, quia culpa est totius populi, etiam oblato sacrificio omnibus remittetur, quia ista culpa est per ignorātiam. *Quod anima una nesciens peccauerit.* Hic ponitur remedium pro pctō per ignorantiam, quando erat vni⁹ personæ, quia supra dicebatur de peccato per ignorātiam totius populi. cōtingebat enim, ꝙ interdum vna persona peccaret per ignorantiam, omittens cęremoniam aliquam, & tunc offerebat, quod infra dr̄. *Offeret capram annicụlam pro peccato suo.* i. offeret capram vnius anni, dicitur capra annicula, non quæ ɔ̄pleuerit vnum annum, sed illa quæ est a septem diebus, vsque ad vnū annum, non enim poterat offerri capra, aut aliquod animal ante octo dies, sed erat diebus septem cum matre sua, die vero octaua offerri poterat Exod. 22. & Leui.c.22. toto autem illo tempore medio vocabatur capra annicula, completo autem anno non vocabatur annicula.

Intelligendum autem est, quod dicitur de vna persona, ꝙ illa sit priuata, nam non est verum, ꝙ quandocunque aliquis peccaret per ignorantiam deberet offerre capram, quia summus sacerdos, quando peccabat offerebat vitulum pro peccato Leui.c.4. ēt quādo princeps terræ.s.rex vel aliquis alius peccaret ꝑ ignorantiam, non offerebat capram, sed hircum masculū Leui.c.4. Istud tamen intelligitur quando peccās erat persona priuata: in aliis autem casibus recurrendū est ad ea, quæ dn̄r in Leu.c.4. *Et deprecabitur pro ea sacerdos.* Idest quando obtulerit sacrificium sacerdos orabit, vt dimittatur peccatum illius, & hoc generale erat in oībus sacrificiis, ꝙ teneretur sacerdos orare pro offerente. *Quod inscia peccauerit coram domino.* i. orabit sacerdos pro ea propter hoc, ꝙ peccauit ignoranter: si aūt peccauisset sponte non oraretur pro ea, nec offerretur sacrificium. alio modo intelŀr, ꝙ inscia peccauerit corā dn̄o, idest sacerdos orabit pro illa, & dicet in oratione sua, Domine remitte huic, quia inscia peccauit co-

De oblatione vnius personæ ꝑ peccato ꝑ ignorātiā.

F ram te, & sic Deus magis placabitur, quam alias. *Impetrabitque ei veniam.* Idest sacerdos impetrabit ei veniam de peccato commisso a persona priuata, cum obtulerit sacrificium. non est autem sensus, ꝙ impetraretur venia quantum ad culpam, quia ista sola contritione deletur: etiam non quantum ad pęnam, quia in cęremoniis veteris testamenti non erat virtus ad tollendam pęnam debitā pro peccato, sed hoc inest cæremoniis noui testamenti. Impetrabatur tamen venia de pœna, quam Deus illaturus esset, si non fieret sacrificium illud, & illa pœna est distincta a pœna debita directè pro peccato: vel remittebatur pœna, scilicet, ꝙ pęna debita directe pro peccato non immediate infligebatur in fame, peste, & gladio, cęterisq; G perturbatiuis vitæ humanæ, vt supra declaratum est, sed differebatur ad alia tempora, vt supra declaratum est. *Et dimittetur illi.* Ista est replicatio eiusdem sententiæ, quia idem est remitti, quod impetrari veniam.

Tam indigenis, quam aduenis. Indigenæ dicuntur naturales alicuius terræ, quasi inde geniti, vel naturales alicuius sectæ, aut opinionis, scilicet, quia in ea ipsi, & parentes sui nati sunt. & non dicuntur indigenæ ab indigendo, sed indigena, quasi inde genitus.s. de fide, vel de prouincia a qua denominatur, & isto modo distinguuntur Iudęi contra conuersos ad Iudaismum. aduenæ vocantur hic conuersi de Gentilitate ab adueniendo, & isti sunt peregrini.

H Nec accipiuntur aduenę pro omnibus alienigenis qui morabantur in terra Iudæorum, sed solum pro illis, qui erant conuersi: nam qui non erant ɔ̄uersi non obligabantur ad sacrificia: immo quamquam illa dare vellent, non reciperentur, vt patet Leui.c.22. & supra declaratum est, & iste est modus accipiendi aduenas, & peregrinos in tota lege. *Lex vna erit omnium qui peccauerint ignorantes.* i. licet sint Iudæi, vel aduenę hāc legem habebunt quantum ad expiationem peccati: erat enim generale Iudæis, & conuersis ad Iudaismū omne quod erat pęnale, siue in cęremonialibus, siue in iudicialibus, & in omnibus obligatoriis, solum autem differebant quantum ad leges, q̄ dabant aliquem honorē, vel principatum, quia non participabāt his legibus conuersi ad Iudaismum. *Animus vero qui per superbiam aliquid commiserit.* Supra dicebatur de expiatione in pctō per ignorantiā. aliquis crederet eē eodem

I mō in peccatis, q̄ sunt per superbiā, iō dr̄ ꝙ in his non reciperetur sacrificium, sed qui peccaret moreret.

Quomodo diuersimode puniebantur peccata, & quæ sunt pro quibus recipiebatur sacrificium, & pro quibus non Quæst. XLIII.

CIRCA hoc considerandum est, ꝙ peccata, q̄ homines faciebant, aut erant directè ɔ̄ Deū, aut ɔ̄ proximum. Si ɔ̄ Deum vtpote, quia erant ɔ̄ primam tabulam, qui peccabat nō offerebat sacrificium, sed remittebatur ei per contritionem, si esset pctm̄ occultum, si aūt esset pctm̄ publicū K inferebatur alia pęna, vtpote si coluit Deos alienos occidebatur, vel si blasphemauit nomen domini, de primo Deut.13. & 17.c. in blasphemia, quę erat contra secundum pręceptum lapidabatur blasphemans Leuit. c.24. violatio autem sabbati erat contra tertium præceptum, & pro hac similiter infligebatur lapidatio, vt patet immediate in litera.

Si aūt erant ɔ̄ Deum pctā, non ɔ̄ præcepta primę tabulę, sed ɔ̄ aliqua determinatiua illorū, vt cæremonialia, aut erat pctm̄ per ignorantiam, aut per superbiam.s. ꝙ aliquis contemneret legē, dicens se nolle obseruare, & iste occideretur, quia iste destruebat totū statum legis, & in hac non recipiebat sacrificiū, & sic quam-

quamquam huiusmodi peccans doleret de peccato suo, & vellet offerre sacrificium, non admittebatur, sed occidebatur, & iste est casus in quo intelligitur hic, ꝙ anima, quæ peccauerit.s. p superbiã negligendo cęremonias morietur. Si autem peccatum istud esset p ignorantiam recipiebantur sacrificia sicut dr̃ hic.

Si vero esset peccatum contra proximum, aut erat tale, quod merebatur mortem, vel vulnerationem, & in isto infligebatur pęna iudicialis, & non offerebatur aliquod sacrificium. si vero essent peccata, quæ indigebant restitutione, sicut in ablatione rerum, vel damnificatione, aut ista iudicialiter petebantur, & conuincebantur, vel non. si enim iudicialiter aliquid fieret, nunquam fiebat condemnatio ad aliquod sacrificiũ, sed ad res ablatas, vel ad maiorem summam, secundũ determinationem legum iudicialiũ, de quibus Exo. 21. & 22. c.

Si autem non ageretur iudicialiter in istis, sed aliqs damnificasset proximum auferendo res eius, vel quomodocunque inferret damnificationem, & proximo non petente. s. quia nesciebat, vel probare non poterat iste qui peccauerat dolebat, & satisfacere volebat, restituebat ablata cum quinta parte, insuper proximo, & offerebat arietem pro peccato, & in hoc casu intelligitur, quod habetur Leuit. c. 5. s. anima quæ peccauerit, & contempto Deo suo negauerit depositum proximo, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper periurauerit, &c. dicitur ꝙ debet dare arietẽ pro peccato, & in isto casu intelligitur etiam quod habetur supra c. 5.

An peccans per superbiam offerre posset sacrificium. *Quæst.* XLIIII.

SED tunc alius arguet, quia dicitur hic, ꝙ anima, q̃ per superbiam peccauerit morietur, & non offeret aliquod sacrificium. Leui. tamen c. 6. dicitur, ꝙ anima quæ peccauerit contempto Deo, &c. offeret sacrificium pro peccato. Respondendum est, ꝙ accipiendo contemptum Dei large in omnibus peccatis est contemptus Dei, cum homo agat contra pręceptum, & hoc est contemnere legislatorem: hic tñ non dr̃ peccare per superbiam, sed cum aliquis dicit se nolle aliquid obseruare, & hoc pertinet ad pręcepta cęremonialia in casu in quo supra dicebatur, quia ibi directe contemnitur legislator. Si tñ aliquis ex cupiditate, vel ira damnificet proximum, Deum cõtemnere dicitur in quantum agit contra legem eius, tamen iste contẽptus non est superbia, quia nõ dicit iste se nolle obseruare legem Dei, sed magis a passione impellit̃, ideo recipitur hic sacrificium, nec est contemptus iste superbia, de qua hic dr̃. Sed adhuc aliquis arguet, ꝙ non liceat offerri sacrificia in talibus peccatis, quia hic distingunntur peccata per ignorãtiam, & per superbiã. In peccatis aũt per ignorantiam dicit sacrificia esse admittenda: in aliis autem non admittit, ergo illa pc̃tã, q̃ sunt contra proximum non possunt expiari per sacrificia. Respondendum est, ꝙ quamquam ponantur hic sacrificia in peccatis per ignorantiam, & non in aliis, nõ excluditur quin in aliquo alio peccato possit esse sacrificium ad expiandum cum exprimatur Leui. c. 6. sed solum tollitur sacrificium in peccatis, quę sunt p superbiam, & ista nõ sunt cum aliquis damnificat res proximi, quod patet, quia hic dr̃, ꝙ aĩa q̃ p superbiam peccaret moreretur, sed ꝓ damno illato proximo nõ moriebatur aliquis. ergo non intelligitur de illis peccatis, sed solum de his, q̃ erant directe ꝯ Deum, & maxime in cęremonialibus, cũ aliquis diceret se nolle obseruare pręceptum. Vnde dicendum est, ꝙ non ponit̃

A hic sufficiens diuisio peccatorum, cũ solum ponãtur ea quę sunt per ignorantiam, & ea q̃ pure per supbiã. Sunt aũt alii gradus medii. s. peccata quę fiunt p passionem. de his magis dictum est Leuiti. cap. 5. circa finẽ. *Siue ciuis ille sit siue peregrinus*. i. quicunque fuerit peccans per superbiam recipiet eandem pęnam. vocatur ciuis ille qui est genitus de gente Iudęorum: peregrinus vero qui conuersus est. ciuis enim proprie a ciuitate dicitur. hic autem accipitur per metaphoram, qa sicut ciues illi sunt qui in aliqua ciuitate nati sunt, vel ibi habent sedes suas, vt distinguuntur cõtra aduenas, qui aliunde ad habitandum veniunt: ita ille qui natus est in ritu Iudaico, & descendit a parentibus, qui semp fuerunt Iudęi vocatur ciuis, qui vero conuersus est, võ

B catur alienigena, vel peregrinus respectu fidei illius.

Quoniam aduersus dominum rebellis fuit peribit de populo suo. In hoc significatur quid sit hic proprie peccatum per superbiam. s. quando aliquis rebellat Deo dicens se nolle obedire præceptis eius, sicut dicebat Pharao, quis est dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Israel? dominum nescio, & Israel non dimittam Exo. cap. 5. sic etiam dixerunt quidam Iob c. 21. s. qui dixerunt Deo recede a nobis, scientiam viarum tuarũ nolumus, quid est omnipotens, vt seruiamus ei? & quid nobis prodest si orauerimus illum? hic autem proprie est rebellare cum homo non vult subiici Deo, sed viuere iure proprio, in aliis autem quæ per passionem

Peccatum per superbiam qd dicatur.

C fiunt, non rebellat homo, sic contra Deum, quia non repugnat legi, tanquam volens esse subditus, sed vt ꝓsequatur delectabile, vel fugiat triste ad quod passio inclinat. Dicitur peribit de populo suo. i. morietur, & hoc a iudicibus, siue repugnantia esset manifesta, vt si aliquis publice diceret nolo obedire legi: iste enim tanquam blasphemus puniretur, blasphemi autem lapidabantur Leui. c. 24. Si autem esset contemptus iste non manifestus, vel si esset manifestus, sed tamen non contra aliqua verba demonstrantia publicam rebellionem, non occidebatur a iudicibus, sed Deus occidebat huiusmodi homines.

Verbum enim domini contempsit. Idest neglexit rece-

D ptum illius, dicens se nolle obedire. *Et præceptum illius irritum fecit*. i. euacuauit pręceptum, vel fecit illud inane, nam præceptum ad hoc solum est, vt per illud homines viuant, cum vero non obseruauerint illud, iam ad nihil prodest, & efficitur irritum: ita est de habente manifestam rebellionem. *Idcirco delebitur*. i. occidetur, in hoc significatur, ꝙ peccans hmõi debebat puniri a iudicibus, quia dicit delebitur: cũ vero punitio a Deo solo infligenda est, non dr̃ delebitur, sed peribit. *Et portabit iniquitatem suam*. i. ipse recipiet super se pęnã peccati sui, & non totus populus, si aũt contemneret populus punire hmõi hoĩem, Deus puniret ipsum populum, quia erat consentiens delicto, & principaliter totam cognationem illius viri Leui. c. 20.

E Factum est autem, cum essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die sabbati: obtulerunt eum Moysi, & Aaron, & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nesciẽtes quid super eo facere deberent. Dixitque dñs ad Moysen. Morte moriatur hõ iste. Obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt eũ lapidibus, & mortuus est, sicut pręceperat dominus. Dixitque dominus ad Moysen.

Colligens ligna i sabbato lapidatur.

Loquere filijs Iſrael,& dices ad eos, vt faciāt ſibi fimbrias per angulos quatuor palliorū: ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cū viderint recordentur omnium mandatorū domini: nec ſequantur cogitationes ſuas, & oculos per res varias fornicantes, ſed magis memores præceptorum Domini faciant ea, ſintque ſancti Deo ſuo. Ego dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt eſſem Deus veſter.

Factum eſt autem. Hic ponit̃ caſus incidentalis eorū, quę in deſerto fiebant.ſ.de homine, qui colligebat ligna in ſabbato,& lapidatus eſt,nec ponitur hoc ad deſignandum,quod immediate, vt data eſt lex iſta,accidit hoc de violatione ſabbati,ſed quia dicebatur ſupra quòd qui peccaret per ſuperbiam nō habebat remiſſionem per ſacrificia,ſed moriebatur, ita autem fuit de iſto qui colligebat ligna in ſabbato,quia non curās de lege data pro obſeruatione ſabbati colligebat ligna in ſabbato,& vt Iudęi dicunt monitus, vt deſiſteret noluit,ſed hoc non multum differt. Ad inferendum igitur, quomodo lex iſta executioni tradita eſt ſubiungitur exemplum de illo qui colligebat ligna,& lapidatus eſt.

Cum eſſent filij Iſrael in ſolitudine. Ideſt iſtud accidit, quando erant Iſraelitæ in deſerto, totum autem ſpatium,quod perambulauerunt Iſraelitæ poſt tranſitum maris rubri,vſquequo introierunt in terram duorum regum Amorrhęorum, anno 40. ab exitu de Aegypto,erat deſertum,cum non inuenirent ibi habitationes aliquas in qua parte autem huius deſerti acciderit hoc de colligente ligna patere non poteſt. Aliqui dicunt,ꝙ fuit in deſerto Sinai, ſed non habet aliquam radicem probabilitatis,nec differt vbi fuerit.

Et inueniſſent hominem colligentem ligna in die ſabbati. Quia forte iſte publice colligebat, & viderunt eum reliqui de populo.

Quis fuit ille qui collegit in ſabbato ligna, & mortuus eſt. Quæſt. XLV.

DE iſto homine dicunt Iudęi,quòd erat Salphaad,quia filiæ eius dixerunt Moyſi, infra 27.c. pater noſter in deſerto mortuus eſt in pctō ſuo, & ſic videbat̃ eſſe iſtud peccatū, ꝙ colligeret ligna in ſabbato.Sed non videtur ex hoc manifeſte, quia litera illa dicit Salphaad mortuū eſſe, ſi autem filię eius intelligerent, ꝙ mortuus fuiſſet ligna colligens,& hoc exprimere vellent, non dicerēt mortuus eſt,ſed occiſus eſt. Item quia filię Salphaad volebant excuſare patrem ſuum de peccato, ita vt ipſę reciperent hæreditatem paternam:nam ſi fuiſſet pater earum nimis ſceleratus,non habuiſſet aliquam hæreditatem inter Iſraelitas, & ſi haberet,priuaretur ea: conſequenter, & filiæ eius non poſſent habere illam, vt ergo tolleretur iſtud impedimentum,dixerunt. pater noſter mortuus eſt, & non fuit in ſeditione Chore ꝯ dñm,ſed in peccato ſuo mortuus eſt. q.d. ſi fuiſſet in ſeditione Chore mereretur priuari poſſeſſione ſua ꝑ filiis,& filiabus,& ꝙ non ſuccederent ei filiæ,& hoc excuſant ipſæ:ſi tñ mortuus fuiſſet ligna colligēs, illud erat valde graue peccatum, ideo forte priuaretur hęreditate, ſicut ſi fuiſſet in ſeditione Chore. Itē dato, ꝙ Salphaad peccaſſet, & filię eius peterent hæreditatē cum vellent eum excuſare non proponerent vitium

F ipſius, ſed magis ſubticerent, expreſſerunt tamen ad excuſandum.ergo non erat iſtud peccatum de colligē do ligna,in quo fuerit mortuus Salphaad. Sed dixerunt filiæ eius,in peccato ſuo mortuus eſt.i.in peccato cōi,qñ totus populus murmurauit,& data eſt ſententia,ꝙ oēs morerentur in deſerto, ipſe autem mortuus fuit,ſicut vnus ex his,de hoc præced.c. Ideo dicendū, ꝙ fuerit aliquis alius. De iſto colligente ligna dicunt Iudæi,ꝙ monitus fuit ne colligeret, ſed noluit deſiſtere,tamen non multum requiritur hęc monitio, quia monitio eſt ad tollendam ignorantiam, præceptū autem de ſabbato erat,ita vulgatum per opera,quia qualibet hebdomada ſeruabatur, ideo non requirebatur monitio.Item quia monitio, ſicut tollit errorem, vel
G ignorantiam negationis, ita tollit ignorantiam ſecundum actum,quæ eſt in quolibet malo,quia oīs malus eſt ignorans,vt habetur 3.Ethico.nam & ſi aliquis ſecundum habitum cognoſcat, quia tamen paſſio ligat rationem,& errare facit in particulari,vt patet 7.Eth. ideo oportet tales errantes ſecundum actum admoneri,vt deſiſtat paſſio,& reducātur ad verum iudiciū: hoc autem fieri debet in peccatis,q̄ fiunt ex vehemēti paſſione,ſicut fornicatio,& appetitus vindictę: fractio aūt ſabbati non eſt hmōi,quia non eſt inducta ex paſſione,iō monitionem non requirit, & ſic de illo qui colligebat ligna,non requirit̃,ꝙ monitus fuiſſet,ſed ꝙ videretur ligna colligens.

H *Quare colligens ligna in ſabbato in deſerto lapidatus eſt, cum præcepta cæremonialia non obligarent in deſerto. Quæſt. XLVI.*

QVAERET aliquis,quare iſte qui colligebat ligna in ſabbato in deſerto lapidatus eſt? quia præceptum de ſabbato eſt cęremoniale, cū ſit determinatio certę diei, cęremonialia tñ non obligauerunt vſque ad introitum in terram Chanaan,& nō ſolum vſque ad introitum,ſed vſquequo hērent Iſraelitæ terram in pace, vt ſupra declaratum eſt. ergo non dēbat occidi ſic colligens ligna, patet hoc in aliis feſtiuitatibus,quæ non obſeruabantur in ſolitudine.

Rñdendum eſt,ꝙ cæremonialia non obligauerunt in deſerto, & conſequenter nemo pro eis punitus eſt:
I p̄ceptum aūt de ſabbato non erat cęremoniale purè, qm̄ continebat aliquid morale, debuit ergo obſeruari,ſicut moralia, ſed pro tranſgreſſione moraliū ſemp debebatur mors: pro ſabbato ergo violato eodē mō. Contra hoc obiiciet aliquis de feſtiuitate azymorū, & pentecoſtes,& cæteris,qm̄ iſtę continebant aliquid morale, & aliquid cęremoniale,ſicut ſabbatum, nec magis morale poteſt reperiri in ſabbato, quā in iſtis, ſed iſtæ non obligabant in deſerto, ergo nec ſabbatū. Forte aliquis reſpondebit, ꝙ ſabbatum erat maior feſtiuitas omnibus aliis,ideo debuit eſſe ſub maiori obligatione. de maioritate autem eius ad alias dictum eſt Leuit.cap.23.& Exo.20. Sed adhuc non ſufficit iſtud ad hoc,ꝙ obligaret ſabbatum in deſerto, & non alias
K feſtiuitates.

Dicendum igitur cauſam obligationis eſſe, quia p̄ceptum de ſabbato fuit datum toti populo immediate a Deo in voce tubę in monte Sinai, & fuit datum tanquam morale,cum inter cætera moralia poſitum fuerit: præcepta autem de aliis feſtiuitatibus non fuerunt data a Deo immediate, ſed per Moyſen, & non fuerunt illa poſita inter decem pręcepta moralia, ſicut ſabbatum,ſed in pure cæremonialibus: debuit ergo ſabbatum ſemper obligare ad modum aliorū moralium,ſiue in deſerto,ſiue extra deſertum,alię autem feſtiuitates,quia cęremoniales erant, ſolum debuerūt obligare in terra Chanaan. fuit etiam hoc, vt pateret aliqualis

aliqualis differētia inter illa pręcepta, quæ Deus dedit per seipsum. s. per angelos suos, & illa quæ data sunt p Moysen. Considerandum tñ, ꝙ licet sabbatum obligaret in deserto, tñ non obligabat fm oēs suas cęremonias, erant. n. duo in sabbato. s. abstinere ab operibus, & facere quasdam cęremonias sacrificiorum, nam in quolibet sabbato offerebantur in aurora duo agni anniculi in holocaustum, & totidem in vespere, vt patet infra 28. c. quantum ad primum obligauit obseruatio sabbati in deserto, quia vbicunque essent Iudęi poterant vacare a laboribus in die illa. quantum ad secundum non obligauit, quia nō poterant Iudæi facere sacrificia, vbicunque essent, cum non haberent materiā sacrificiorum, nec determinatum locum, ideo sacrificia, & omnes cęremoniæ oblationum, nunquam obligauerunt, vsque ad terram Chanaan. *Obtulerunt eum Moysi, & Aaron, & vniuersæ multitudini.* Aliqui de populo viderunt istum colligentem ligna, & zelo legis cōmoti tenuerunt eum ducentes ad Moysen, vt iudicaret de eo.

Quare iste colligendo ligna fuit ductus ad Moysen. Et an solus Moyses posset cognoscere causas pertinentes ad Deum. Quæst. XLVII.

Aliqui enim dicunt, quòd fuit ductus ad Moysen, quia alii iudices non poterant cognoscere in similibus causis, vel punire si notorium esset delictum Exod. c. 18. vbi hr̄ constitutio iudicum, & habitudo eorum inter se, ponitur Moyses excellens alios iudices in duobus. Primū, ꝙ ipse solus cognoscat in his, quæ ad Deum ptinent, & erudiat circa cęremonialia. Secundum est, ꝙ ipse solus cognoscat de causis magnis: ista aūt causa de colligente ligna hēbat vtrunque, quia iste peccauerat in cęremonialibus, quæ ad Deum pertinent, ēt quia ista causa erat ardua, cum esset in ea imponenda sñia sanguinis, licet dubiū esset de genere mortis, ideo ad solū Moysen pertinere debebat. Respondēdum est, ꝙ alii iudices erāt qui possent cognoscere de causis, quę ad Deum pertinebant, & de arduis ēt in quibus imponeretur sñia capitalis præter Moysen. Et cum arguit̄ de iudicibus illis, de quibus hr̄ Exo. c. 18. respondendum est, ꝙ illi erant iudices constituti consilio Iethro, & nō habebāt potestatem in causis magnis, nec in his, q̄ ad Deum pertinebant: ita vt nemo eorum posset imponere sñiam capitalem, vel aliam magnam pęnam, aut saltem cognoscere in tali causa, sed cum grauaretur Moyses, quia solus sustinebat totum pondus populi prouidit ei Deus dando 70. iudices, qui haberent potestatem eandem in causis magnis, & in his, q̄ ad Deum pertinent, atque haberent spiritum prophetiæ p quē possent de causis occultissimis iudicare, de hoc hr̄ supra 11. c. & ibi late dictum est. Si ergo concedat̄ fuisse hoc post recessum de monte Sinai dicendum erit, ꝙ alii iudices præter Moysen, poterant iudicare in causa ista, ad maiorem tñ reuerentiam isti qui inuenerūt hominem colligentem ligna, duxerūt eum ad Moysen: immo vt magis proprie respondeatur, non solum fuit ductus ad Moysen, sed ad totam multitudinem, vt hic patet. fit tñ mentio de Moyse, quia erat dux populi, & ex eadem causa fit mentio de Aaron, qui erat summ⁹ sacerdos: dr̄ autem ductus iste homo coram tota multitudine, quia in deserto erant omnes simul morantes per tentoria sua, & poterant faciliter congregari saltem principaliores ipsorum, & quia istud erat aliquid magnum, conuocatus est totus populus, vt videret de illo homine quid faciendum esset. *Qui recluserunt eum in carcere.*

A *An communitas, seu ecclesia possit habere exercitium iurisdictionis. Et an Christus dederit claues soli Petro specialiter, vel toti ecclesiæ, & quomodo transfertur auctoritas clauium de vno prælato in alium. Quæst. XLVIII.*

Advertendum ꝙ non refertur hoc de reclusione ad totam multitudinem, quia ipsa non habebat iurisdictionem, cum iurisdictio fm actum non possit cadere in cōitatem, sed in personam determinatam, quia iurisdictio requirit actus, vt iudicare, & imperare: cōitas autem cum non sit aliquid vnum proprie, sed per accidens, sicut aceruus lapidum, non p̄t exercere actus aliquos, iō impossibile est in cōitate esse iurisdictionem fm actū. B Est tñ iurisdictio fm originem in cōitate, & fm virtutem, quia oēs personæ accipientes iurisdictionem ex virtute cōitatis accipiunt, quia ipsę pn̄t per se iudicare: cōitas aūt non, ita aūt vr̄ de clauib⁹ ecclesiæ, quia illæ datæ sunt a Christo toti ecclesiæ. qa tñ non poterat tota ecclesia dispensare illas: cum non esset aliqua persona, tradidit eas Petro noīe ecclesiæ. Si tñ intelligeretur claues traditas esse Petro specialiter, non solum sequeretur inconueniens cōe, qd̄ inducitur. s. ꝙ alii Apostoli non habuisset aliquam auctoritatem clauium, quod falsum est (quia illis data est potestas remittendi peccata, vt patet Io. 20. cap. s. accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata re- C missa erunt, & quorum retinueritis retenta erunt. Ista tñ est sola ptās clauis: ergo alii Apl̄i susceperūt claues) Sed adhuc aliud inconueniēs maius erat, s. ꝙ defuncto Petro non mansissent claues, qd̄ necesse erat si soli Petro datæ fuissent. Et non solum si ipsi soli, sed ēt si oīb⁹ Apostolis datæ fuissent claues specialiter, tanquā determinatis personis, defunctis illis non mansissent claues in ecclesia, quia isti non habebant ptātem dandi aliis claues faciendo eos successores suos, cum nemo posset prælatum successorem sibi facere, & tñ oēs successores beati Petri, & aliorum epōrum habent claues, sicut habuit Petrus, & alii Apostoli, ergo non fuerunt datæ claues illis, tanquam determinatis personis, D sed tanq̄ ministris ecclę, & tunc magis dabātur claues ecclesiæ, q̄ ipsis, & hoc mō, nunquam pn̄t cessare claues in eccl̄a, cum ecclesia, q̄ hēt ipsas radicaliter, nunquam moriatur. Tunc leuiter apparet qūo mortuo Petro succederent alii summi pontifices in ęquali potestate, quia illa ptās clauium erat in ecclesia, & qa nō poterat ecclesia eam dispensare, cum non esset vna p̄sona: tradita est iurisdictio clauium Petro, tanq̄ p̄sonę electę ad vsum illius iurisdictionis, & qa mortuo beato Petro adhuc semper eccl̄a hēt claues p̄t ei eligere successorē, & eligendo ꝯfert candē ptātem, q̄ habuit Petrus, nec oportet, ꝙ in morte B. Petri, Christus iterū conferret claues successori eius, quod tñ necesse erat si Petro datæ fuissent claues singulariter, vel aliis Apl̄is singl̄r, & non ecclesię. Hoc idē patet in cōitati- E bus, si. n. aliqua cōitas, vel collegium est ibi erit iurisdō quantū ad eos q sunt in cōitate, & illa iurisdō, qa non p̄t administrari per totam cōitatem administratur p vnū de cōitate, non est tñ iurisdō in illo, ita ꝙ non sit in cōitate, sed magis est in cōitate, quia ille anteq̄ cōstituatur in iudicem, vel rectorē nullam hēt iurisdictionem. Cum vero cōitas eum elegerit, vel prefecerit, habet iurisdictionem, illo aūt mortuo, vel cedente iurisdictionem non penitus expirat iurisdictio, quia potest alius pręfici in rectorē, vel iudicem, non tñ posset hoc fieri si non maneret iurisdictio in cōitate, ergo ipsa cōmunitas habet magis iurisdictionem.

De hoc ēt in defensorio, & in li. de reformatione ecclesiæ.

Iurisdictio est in cōitate uirtualiter.

Adhuc patet hoc, quia sede vacante capl̄m hēt oīa quæ pertinent ad iurisdictionē p̄lati, licet nō ea q̄ sunt ordinis: si tñ ptās illa eēt determinata ī p̄sona, mortuo præ-

ꝑlato expiraret iuriſdictio ſimpliciter, donec eēt alius prelatus,ſed non expirat: ergo vr̄,ꝙ iuriſdictio illa radicalius erat in eccleſia,quam in prelato. Non tñ habere eam eccleſia,niſi a principio ei tradita fuiſſet, quia iuriſdictio clauiū non eſt talis, quales ſunt iuriſdictiones,quas conſtituunt ſibi cōitates per leges, quia cum iſta iuriſdictio ſit in remittendo peccata, & ligando, non poſſunt eam hoīes ſibi fingere, ſed a Deo ſolum eſt,cum ipſe ſolus remittat peccata, in eccleſia aūt eſt nunc iſta iuriſdictio: ergo oportet, ꝙ eam aliqñ accepit,& hoc non fuit,niſi cum primo traditę ſunt claues a Chriſto. Et hoc modo cum aliquis eligitur in prælatum confert ſibi ꝑ electionem iuriſdictio, quia eccl̄a habebat iuriſdictionem illā, & non poterat exercere eam,quia non erat vna perſona, ideo tribuit vni viro, & tunc cū ſummus pontifex eligitur a cardinalibus, a tota eccleſia eligitur, cum illi noīe totius eccleſiæ eligant,quia non p̄t eccleſia tota conuenire ad quālibet electionem, & ſicut electio totius eccleſię tribueret iuriſdictionem,ita electio Cardinalium, ſi fiat ſecūdū voluntatem eccleſię expreſſam per decreta ſua,& cōſtitutiones,ſi autem aliter, nihil confert iuriſdictionis, nec erit pontifex qui eſt aſſumptus.

An eccleſia aliquando habeat poteſtatem ligandi, & ſoluendi. Quæſt. XLIX.

SED tunc dicet aliquis, ꝙ ſi poteſtas clauium,quæ eſt in ſummo pontifice eſt in eccleſia aliqñ hēbit eccleſia poteſtatem ligandi,& ſoluendi, quod non eſt conueniens. Reſpondendum eſt,ꝙ eccleſia ſuſcepit claues a Chriſto,& Apoſtoli,tanq̄ miniſtri eccleſię,& nūc eccleſia illas habet, & prelati ēt,ſed aliter eccl̄a,q̄ prelati:nam eccleſia habet ſ͠m originem,& virtutem: prælati autem habent ſ͠m vſum earum. Dr̄ eccleſia habere ſ͠m virtutem claues,quia p̄t conferre illas prelato per electionem:dr̄ ēt hr̄e per originem, quia poteſtas prelati non originatur a ſeipſo, ſed originatur a ptāte eccleſiæ per electionem. Eccleſia.n.q̄ ipſum elegit tribuit ei iuriſdictionem illam,eccl̄a aūt a nullo ſuſcipit, poſtq̄ ſemel a Chriſto ſuſcepit,ideo illas ꝑ originē, & virtutem habet,& qñ confert eas prelato, non cōfert eo mō,quo habet.ſ.quantum ad originem, & virtutē, ſed quantum ad vſum. In vtroque tñ integre ſunt claues. Exemplum huius patet in dn̄o rei, & vſufructuario,atque vſuario:nam dn̄s rei habet vſum rei, & confert illum vſum alteri,ſed non eo mō,quo hēt, q̄a ſibi reſeruat vſum,vt proprietario:alteri ꝯcedit,vt vſuario vel vſufructuario,& in hoc ꝯfert dn̄s aliquid, qđ non hēt,quia dn̄s rei non eſt vſufructuarius, nec vſuarius, nec eſſe p̄t ꝯfert tñ alteri,ꝙ ſit vſufructuarius,vel vſuarius: conformiter in eccleſia: ipſa.n.non hēt claues, quantum ad vſum: oīa aūt iſta deſcendunt ex hoc, ꝙ eccleſia non eſt aliquid vnum per ſe,potens hr̄e adminiſtrationem clauiū,ideo illas alteri commēdat. Si aūt poſſet per ſe adminiſtrare, non committeret alicui p̄lato. Ita aūt fuit hic,ꝙ iuriſdictio erat in populo:tñ nō adminiſtrabat iuriſdictionem totus populus, ſed ſolū iudices conſtituti, & iſti iuſſerunt poni hoīem illum in carcere. *Neſcientes quid ſuper eo facere deberent.* i. neſciebant,quam pęnam inflicturi eſſent hoī illi, quia ſi pęna determinata eſſet, immediate illam inflixiſſent. Sed dicet aliquis qūo dubitabāt de pęna, quia iuſſum erat Exo.31.& 35.c. ꝙ faciens aliquid in ſabbato occideret. Reſpondendum eſt,ꝙ non dubitabatur de iſto colligente ligna, ꝙ mori deberet: dubitabatur tamen de genere mortis,quia non fuerat quidquam expreſſum in preallegatis capitulis:ſic.n.fuit de viro blaſphemante,de quo Leuit.c.24.dicitur, ꝙ miſerunt eum in carcerem, quouſq; ſcirent quid Deus iuberet, & iuſ-

F ſit,ꝙ lapidaretur. *Dixitque dominus ad Moyſen.* Hic ſub-
intelligitur, ꝙ incarcerato homine illo Moyſes iuit
ad inquirendum dn̄m ſuper hoc,& reſpondit, ꝙ lapi-
daretur:modus autem inquirendi Moyſi erat, vt quā-
docunque haberet aliquod dubium introiret in Sācta
ſanctorum, & tunc loquebatur ei dn̄s inter duo Che-
rubin,reſpondens ad inquiſita,vt patet ſupra capitu.7.
Morte moriatur homo iſte. q.d.non eſt dignus venia, quia
deliquit contemnendo legem,ſed moriatur,& quan-
tum ad hoc nondum ſatisfaciebat intentioni Moyſi,
quia de hoc non dubitabat ipſe,ſed de genere mortis,
ideo immediate ſubiungitur genus mortis.

Obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. i.totus po-
pulus conueniat ad lapidandum eum: in omnibus.n.
G peccatis,quę fiebant directè contra Deum, pro q̄bus
infligenda erat mors, lapidatio infligebatur, patet de
primo, quod eſt colere Deos alienos habetur Deute.
13.& 17.c.de blaſphemia, quę eſt ꝯ̃ ſecundum præce-
ptum, & eſt directe contra Deum ponitur lapidatio
Leuit.c.24.de tertio pręcepto,quod erat colere ſabba
tum,ponitur lapidatio hic.

Cauſa autem quare lapidatio iſta infligebatur a to- *Quare lapidatio infligebatur a toto populo.*
to populo erat,vt prouocarentur hoīes ad zelum Dei
ſui:nam in his peccatis infligebatur Deo offenſa, & q
diligit aliū vult vlciſci iniurias illi inflictas,iō totus po-
pulus iubebatur occidere huiuſmodi peccantes,vt ſic
videretur vindicare iniuriam Dei ſui,& inclinarentur
ad Dei zelum proſequendum in omnibus.

Dicitur, ꝙ iſta lapidatio fieret extra caſtra, quia ne-
H mo lapidari debebat,nec occidi intra caſtra ne pollue-
rentur caſtra ſanguine,& ex hoc prouenit, ꝙ quando
Stephanus lapidatus eſt eiecerunt eum extra vrbem,
vt patet Act. c.7. & quādo Chriſtus crucifixus eſt ex-
tra vrbem Ieruſalem fuit crucifixus, vt patet ad Hebr.
c.vlti. *Cumque eduxiſſent eum foras.* Iſta eſt executio man-
dati dn̄i,quantum ad vtranque partem.ideo primo eū
eduxerunt de caſtris, quod eſt educi foras. *Obruerunt
eum lapidibus.* i.occiderunt eum lapidando:obruere ꝓ-
prie ſignat cooperire, velut ſi oēs Iſraelitę tot lapides
ſuper eum ieciſſent,ꝙ eum cooperirent. *Et mortuus eſt.*
Hoc ponitur ex ſuperabundanti. quia obrui lapidibus
eſt mori lapidando. *Dixitque dominus.* Poſito incidenta-
li hic ſubiungitur quoddam cęremoniale. ſ. ſignū di-
I ſtinctiuum Iſraelitarum ab aliis populis.

Quomodo Iudæi erant diſtincti ab aliis populis in rebus, & in ſigno, & in moribus. Quæſt. L.

IN quo eſt ſciendum, ꝙ Deus voluit Iſraelitas eſſe
diſtinctos ab omnibus aliis populis in ſigno, & in
rebus,res autem erat conuerſatio, vel mores Iu-
dęorum,& propter hoc dedit legem Iudęis dire-
ctiuam omnium actuum humanorum, tam reſpectu
Dei,quam ipſorum Iudęorum inter ſe,& non data eſt
lex iſta alicui alteri gēti, nec aliquam aliam Deus de-
dit gentibus,ſic patet Pſal.147. ſ.non fecit taliter om-
K ni nationi,& iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Diſtinguebantur etiam Iudæi ab aliis gentibus in
ſigno, & hoc erat dupliciter, quoddam erat ſignum
in carne,aliud in veſte,in carne datum eſt ſignum cir-
cunciſionis, quod non poterat tolli ab aliquo Iudæo.
iſtud tamen nō ſufficiebat,quia erat occultum, & ne-
mo eſt qui reſpiciat partem illam,quia eſt pudenda,iō
non cognoſcerentur Iudęi per illam,vnde debuit dari
aliud ſignum exterius quod manifeſtaret euidenter
eſſe Iudęos.iſtud fuit ſignum in habitu, & de hoc dici
tur hic,vnde poſito ſigno iſto cognoſcebatur manife-
ſte quis eſſet Iudęus,ſicut nunc inter nos cognoſcunt
poſitis quibuſdam aliis ſignis.

Dixit

Dixit dominus ad Moysen. Qñ ista dicta fuerint nõ potest patere, quia non ponitur tempus eorum, nec est aliquid ex quo colligatur, nec ẽt dicẽdum est, ꝙ istud de ponendis fimbriis fuerit dictum post incidẽtalem casum de colligente ligna, quia nihil tale apparet, sed ꝯiungunt multa cęremonialia in isto cap. *Loquere filijs Israel*. Hoc erat generale in oĩbus legibus, ꝙ Deus daret illas Moysi, & postea Moyses pronũciaret illas populo, cum Deus per se non loqueretur, nec per angelum immediate populo, nisi semel in monte Sinai. *Vt faciant sibi fimbrias*. Istud erat signum distinctiuũ in vestimento. Et sciendum, ꝙ istę fimbriæ non fiebant in oĩbus vestimentis Iudęorum, sed solum in superioribus, quia per interiora non cognoscerentur, cum nõ viderentur, & erant istę fimbrię quatuor partes vestimenti in anteriori, & posteriori parte diuisi. vnde necesse est, ꝙ in duabus diuisionibus, vel apertionib⁹ essent quatuor fimbrię, & iussit hoc dñs fieri, quia forte alię gentes non vtebantur vestibus fimbriatis, sed rotundis, vel solum in parte anteriori apertis, vel forte dici pt, ꝙ vestimenta fimbriata erant in vsu apud illos, & alias gentes, & principaliter istud pręceptum non intẽdit fimbrias constituere, sed ꝙ ponantur vittę hyacinthinę, per quatuor fimbrias, & iste est proprior sensus. *Per angulos palliorum suorum*. Pallium significat vestem superiorem; & in ista erant quatuor fimbrię. s. quatuor partes panni causatæ ex diuisione, vel apertione ipsius vestis in anteriori, & posteriori parte, & non erãt istæ fimbrię aliquid appositum vestibus, sed partes ipsarũmet vestium. differt tñ, quia si non haberent vestimẽta fimbrias essent rotũda, sicut vestes fęminarum, anguli autem palliorum non sunt aliquid distinctum a fimbriis, quælibet. n. fimbriarũ erat vnus angulus, vel continens in se angulum, cum per diuisionem panni fiant iam ibi duę lineę tangẽtes se ortogonaliter, & sic in qualibet fimbria. dixit tñ ꝙ fimbrię fierent in angulis palliorum. i. ꝙ faciendo fimbrias fierent anguli, si non pręexistebant: proprius tñ diceretur, ꝙ ponerent vittę hyacinthinę in angulis. *Ponentes in eis vittas hyacinthinas*. i. in angulis istis palliorum, vel in fimbriis, quod idem est, ponebantur vittę hyacinthinæ.

Fimbriæ quid erat.

De figura fimbriarum, & colore earum.
Quæst. LI.

SVNT autem istę vittæ hyacinthinæ, vt dicunt Iudæi, quidam parui funiculi ex multis nodis cõplexi, qui consueban tur extremitatibus fimbriarum: vel magis dicendum est, vittas hyacinthinas esse quędam pictatia quadrata de pãno hyacinthino, posita in quatuor fimbriis, ita quòd in qualibet fimbriarum esset vnum pictatium hyacinthinum de illis, & de istis dicitur Matth. 23. cap. dilatant enim philateria sua, & magnificant fimbrias, vocatur ibi philaterium, vt aliqui dicunt, vitta hyacinthina, & fimbria ipse angulus vestis, sed philaterium alterum est. s. quędam cartula in qua scribebantur pręcepta Decalogi, & portabant Iudæi illam in brachio dextro, vel in fronte pendentem, vt patet Deuteronom. c. 6. Sed fimbria accipitur ibi solum pro vitta hyacinthina. Et ex hoc patet, ꝙ vitta illa fit aliquis pannus quadratus, & non funiculus paruus, vt dicunt Iudæi, quia dicitur, & magnificãt fimbrias. Si tamen esset funiculus illa vitta hyacinthina modicum posset magnificari: pannus aũt hyacinthinus quadratus poterat magnificari, quia illi q erãt religiosiores, vel fingebant maiorem zelum legis, ponebant maiores vittas hyacinthinas, & ita dr̃ de phariseis, ꝙ magnificabant fimbrias.

Erant istæ vittę hyacinthinę. i. de colore hyacintho, est. n. color hyacinthinus cęlestis, & ponebatur de hoc

A colore, vt memorarent̃ mandatorũ legis de cęlo datæ, ideo in vestimentis sacerdotalibus multum erat de hyacinthino colore, Exo c. 28. Item cortinæ tabernaculi, & tentoria magis habebant de hyacintho, quam de aliis filiis Exo. 26. & 27. c. Item omnia velamina vasorum Sanctuarii præter velamen altaris holocaustorum erant hyacinthina in superiori parte supra cap. 4. Iudæi autem non habent nunc istas vittas hyacinthinas in fimbriis, sed sacerdotes eorum cum legunt in synagogis pręcipue vtũtur quibusdam vestibus lineis, quæ habent multos nodos in pectore, & illas vocant vittas hyacinthinas. *Quas cum viderint recordentur omniũ mandatorum Dei*. i. cum Iudæi viderint istas vittas hyacinthinas recordabuntur, ꝙ positæ sunt ad mandatũ

B Dei, & desistent a malis suis, si aliqua facere proposuissent.

Et ad quid proficiebant fimbriæ hebræorum.
Quæst. LII.

SCIENDVM autem, ꝙ ad hoc ponebantur istę vittæ hyacinthinæ, vt homines recordarentur pręceptorum Dei, velut cum aliquis ponit sibi in digito filũ ligatum ad memoriam alicuius rei, & quãquã actualiter non cogitet de illa re, cum viderit illud filũ recordabitur, & sic dicebatur de pręcepto redemptionis primogenitorum, Exo. c. 13. s. erit igitur, quasi signum in

C manu tua, & quasi appensum quid ob recordationem inter oculos tuos.

Sed adhuc considerandum, ꝙ effectus vittarũ hyacinthinarum erat duplex. Primus vt recordarentur Iudæi præceptorum Dei. Secundus, vt cognoscerentur esse Iudæi. s. vt cũ aliquis Iudæus videret alium, sciret eum esse Iudæum, & per hoc cognosceret cui cõmunicandum esset, vel qui recipiendi essent in Sanctuario: nam aliqñ veniebant Gentiles in terrã Chanaan, & per hoc cognoscebant Iudæi ipsos. & q̃q̃ ponat̃ hic, ꝙ istæ fimbriæ erant ad recordationẽ Dei: principaliter tamen erant ad distinctionem Iudæorum ab aliis. In hoc aũt, quod dr̃ esse fimbrias istas ad recordatio-

D nem. sciendum est, ꝙ proficiebant pro hominibus, qñ erant passionati, quia faciebant eos scire actualiter. nã secundum Arist. 7. Ethic. incontinens peccat, & ignorat tunc cum peccat, non tamen ignorat simpl̃r, sed scit in vniuersali, & ignorat in particulari, scit s̃m habitum, & ignorat secundum actum, quod facit in ipso passio peruertẽs rationem circa particularia agibilia, vt patet 7. Ethic. Cum vero aliquis habet aliquem qui in passione reducit ei ad memoriã ipsum, quod ignorat in particulari, & s̃m actum, efficitur sciens actualiter, & in particulari, & tunc passio non præualebit, nisi forte passio fuerit ita vehemens, quòd non permittat intelligere. Hoc modo proficiebant vittæ hyacinthinæ, quia cum aliquis intendebat facere malum, nõ habebat memoriam Dei in particulari, nec secũdum

E actum, cum autem videret vittas hyacinthinas recordabatur secundum actum, sed quantum ad hoc iam non erat magna efficacia vittarum hyacinthinarum, quia cum quotidie eas Iudæi ferrent in vestibus suis, nihil magis mouebantur videntes illas, quam si viderent vestes. est enim conditio naturæ, vt ab assuetis nõ fiat passio, nec motus.

Nec sequantur cogitationes suas. Idest non eant post cõgitationes suas. dicitur aliquis sequi cogitationes, qñ quidquid sibi in mentem venit operatur, & sequit̃ impetum oĩum passionum. *Et oculos per res varias fornicantes*. Idest non sequantur oculos suos, qui fornicantur per res varias. i. qui feruntur in multa visibilia mõ fornicario. sicut. n. fornicator cõcupiscit videns eam, cui coniungi non licet, ita oculus cum varia viderit, q̃ nõ

licet desiderari, fornicatur si desiderauerit, & hôc modo omnia membra habent suam fornicationem. dicitur autem aliquis fornicari per res varias, quando qdquid viderit concupiscit, & Iudęi videntes vittas hyacinthinas non sequerentur oculos suos.

Sed magis memores præceptorum Dei, vt faciant ea. i. cum viderint istas vittas hyacinthinas recordentur præceptorum Dei, & faciãt illa propter Deum q iussit hæc.

Sintque sancti Deo suo. i. sint sanctificati, vel mundi: potest hic intelligi sanctus pro mundo, vel separato. Primo modo est sensus, ꝙ Iudęi erunt sancti dño. i. mundi, quia cum viderint vittas hyacinthinas recordabuntur præceptorum Dei, & cauebunt a desideriis suis, quod est esse mundum.

Alio modo est sensus, ꝙ Iudęi ferrent fimbrias, &
G vittas hyacinthinas, & hoc modo essent sanctificati Deo. i. segregati ad cultum eius, dr̄. n. aliquis segregatus ab aliis, quando obseruat aliquas cęremonias in vita, vel in habitu distinctas ab aliis, & sic illi Iudęi, qui obseruabant cęremonias, quæ hñr supra c. 6. vocabantur Nazaræi. i. segregati, quia in comparatione omniũ aliorum isti erant segregati: ita autem Iudęi respectu aliarum gentium dicebantur segregati, quia non vtebantur eodem habitu, nec legibus, q̃bus alię gẽtes, & iste modus est cõis loquendi in sacra Scriptura. s. sanctifica mihi oẽ primogenitum. i. separa pro me Exod. c. 13. & sanctifica diem sabbati. i. separa illum pro dño Exo. c. 20. vterque sensus est conueniens.

Ego dominus Deus vester. i. facere debetis oĩa ista, quia ego qui iubeo sum Deus hñs auctoritatem iubendi.

Qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem Deus vester. In hoc persuadentur Iudęi facere ista, quæ dicuntur. Primo per beneficium, quia Deus eduxit eos de Aegypto, & cum istud sit maximum beneficiũ, quia libertas est de maximis bonis, seruitus autem de maximis malis, tenebantur Iudęi Deo ad quamcunque obediẽtiam, sicut seruus domino. potissime cum ista seruitus Aegypti esset durissima, quia vocatur fornax ferrea seruitus Aegypti Deut. c. 5. & vocatur ergastulũ Exo. c. 6. Secundo persuadentur Iudęi, quia dicitur, ꝙ ideo eduxit Deus eos de Aegypto, vt esset eorum Deus. nihil autem aliud est Deum esse eorum Deum, nisi ꝙ Iudæi colerent illum specialius cultu diuino, quã omnes aliæ gentes. cultus autem consistit in obedientia pręceptorum, ideo debebant Iudęi obseruare pręcepta illius, ꝙ autem Deus eduxerit Israelitas de Aegypto, vt esset Deus illorum satis notum est: nam cum eduxit eos dedit eis legem per quam colerent eũ specialius, quam alię gentes.

An Iudæi essent obligati portare fimbrias, & vittas hyacinthinas. Quæst. LIII.

QVAERET nunc aliquis an Iudęi fuerint obligati portare fimbrias istas, & vittas hyacinthinas, ꝙ autem aliquando portauerint manifestum est, cum dicatur Mat. 23. c. ꝙ pharisæi dilatabant philateria, & magnificabant fimbrias
K sed non patet hinc eos fuisse obligatos, quia multa faciebant Iudęi ad quæ non erant obligati.

Respondendum est, ꝙ Iudæi erant obligati ad faciendas fimbrias in vestimẽtis, & ponendas vittas hyacinthinas, quia Deus hoc iussit, & quamquam cæremoniale esset, tñ tpe illo quo lex durauit obligabãtur omnes Iudæi obseruare istud, vnde & ipse Christus legitur obseruasse habens fimbrias in pallio, & vittas hyacinthinas, sicut patet de muliere illa, quę patiebat fluxum sanguinis, & tetigit fimbriam vestimẽti Christi, & dixit in corde suo. si tetigero fimbriam vestimẽti eius salua ero. Luc, c. 8. & vocatur ibi fimbria angu-

F lus pallii, vbi erat vna de vittis hyacinthinis. Fuerunt autem similia dicta de aliis pręceptis Exod. cap. 13. & Deut. c. 6. nam de primogenitorum redemptione dr̄ Exo. 13. c. ꝙ erit istud pręceptum, quasi signũ in manu tua, & quasi quid appẽsum ob recordationem inter oculos tuos: tamen manifestum est, ꝙ Iudęi non erant obligati ad portandum pręceptum illud scriptũ in manu, vel ante oculos, nec etiam portabant. Simile erat de pręceptis Decalogi. i. de duobus, quæ ibi ponũtur, de quibus dr̄ Deute. c. 6. & ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntque, & mouebuntur ante oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostiis domus tuæ, sed etiam ad hoc non erant obligati. nullus. n. de Iudæis portabat pręcepta pendentia ante oculos in frõte, sed aliqui eorum qui religiosiores esse videbantur, portabant illa in brachio, si tamen fuisset obligatio in præcepto illo, non solum obligarentur in brachio portare, sed etiam inter oculos, cum vtrunque exprimatur, portabant autem ista pręcepta ligata in brachiis pharisęi, qui videbantur reliquo populo sanctiores, vt viderentur diligere legem, sed hoc aliqui tenent. verius tamen, & communius est, ꝙ vere portarẽt pharisęi philateria pendentia in fronte, & non soli ipsi, sed multi de populo, licet non omnes, de quo dicetur magis Mat. 23. c. q. 44. faciebant autem istas cartulas magnas, & pulchras, de quibus Christus arguebat eos Mat. 23. cap. dicens dilatant philateria sua, & magnificant fimbrias, philaterium dr̄ cartula illa, in qua conseruabant pręcepta, & dr̄ a philaxe, quod est seruare, & thorat,
H quod est lex, quasi seruatio legis, s. ꝙ in cartulis illis erat lex recondita. i. principalia pręcepta legis.

Philacteri unde d.

Dicet ergo aliquis de vestibus fimbriatis, & de vittis hyacinthinis similiter esse. s. quòd non obligarentur Iudęi ad istud pręceptum, sed esset quasi quędam metaphora.

Respondendum est, ꝙ ad istud pręceptum de fimbriis vestimentorum obligabantur omnes Iudęi, quia istud erat datum, tanquam signum distinctiuum Iudęorum a cęteris hoĩbus, & sicut tenebantur obseruare circuncisionem, quia erat data in signũ distinctiuũ: ita tenebantur obseruare pręceptum de fimbriis.

Item non sunt similia verba huius pręcepti ad ea, q̃ dicuntur de pręcepto redemptionis primogenitorũ,
I & de pręceptis Decalogi scribendis in cartula. nã hic datur pręceptum de solis fimbriis, & nihil aliud tangitur. si autem non tenerentur ad istud esset superfluũ totum, quod hic dr̄. Cum vero dr̄ de pręcepto redemptionis primogenitorum, & de præceptis 10. seruandis, aliter habetur, quia ponuntur pręcepta ista, tanquã pseruanda principaliter, deinde vt memoria eorum semper maneat ponitur quędam comparatio signorum sensibilium. s. ꝙ sint in recordatione vestra semper tanq̃ aliquid appensum ante oculos vestros, vel tanquã aliquid ligatum in brachio: non tamen est intentio Dei iubentis, ꝙ ista ligarentur in brachio, vel in fronte: in hoc autem pręcepto aliter est, quia sine aliqua alia cõparatione, vel causa ad quam referatur, iubetur, ꝙ Iu-
K dæi faciant sibi fimbrias cum vittis hyacinthinis: ergo erat obligatio simpliciter ad istud pręceptum.

An præceptum de fimbrijs obligaret in deserto. Quæst. LIIII.

QVAERET nunc aliquis an istud preceptum obligauerit Iudęos in deserto? Aliquis respõdebit, ꝙ non obligabat, quia erat cæremoniale, & nunquam habuerunt cæremonialia vim obligandi, vsque ad introitum in terrã Chanaan: ergo nec istud. Posset forte dici in contrarium, ꝙ ratio quare non obligabant cęremonialia in deserto erat,

erat, quia non habebatur materia illorũ, nec dispositio ad vacandum illis, sicut erat de circuncisione propter motum incertum nubis, vt declaratum est Deuteron. duodecimo, & Iosue capitulo quinto, idem de sacrificiis, quia materia eorum non poterat haberi in deserto, ideo non obligabantur iugiter ad offerendum illa de vestimentis tamen fimbriatis aliud erat, quia cum Iudæi vterẽtur vestibus in deserto, poterãt illas facere fimbriatas, & apponere vittas hyacinthinas.

Respondẽdum est, ꝙ nullum pręceptum ceremoniale obligauit in deserto, nisi de eo expresse fieret mentio, ꝙ obseruaretur in deserto, sicut erat de leprosis eijciendis extra castra, & de fluentibus semine, & immundis super mortuo, vt patet supra c. 5. de alijs non exprimebatur, ꝙ in deserto obseruarentur, ideo non obseruabantur, sed de pręceptis ceremonialibus quę seruarentur in deserto, & quę nõ latius, & verius dictum est supra 5. c. q. 10. Item non poterant obseruare Iudęi in deserto præceptum istud: non enim habebant vestes alias, nisi quas de Aegypto eduxerant, & illę durauerunt eis per 40. annos in eadem nouitate qua eduxerant de Aegypto, vt patet Deutero. capi. 8. & 29. istæ autem forte non erant tales, quæ possent fimbriari, vt ponerentur in eis vittę hyacinthinę. Item concesso, ꝙ vestes illæ possent diuidi in fimbrias, satis dubium est si haberent in deserto pannum hyacinthinum ad ponendum in quolibet vestimento per quatuor fimbrias eius. ideo nõ obligabat in deserto istud pręceptum, sed obligauit post introitum in terram Chanaan habita pace, sicut cętera ceremonialia obligabant, quod fuit quando Israelitę cessauerunt a pl̃ijs, & duxerunt tabernaculum Domini in Sylo, vt patet Iosue cap. 18. de quo declaratum est Iosue capitu. 12. & ibi vide.

CAP. XVI.

Schisma Chore. Dathan, & Abiron cõtra Moy. sen.

Ecce autem Core filius Isaar filij Caath, filij Leui, & Dathan atque Abyron filii Eliab: Hon quoque filius Pheleth de filijs Ruben: surrexerunt contra Moysen: alijque filiorum Israel ducẽti quinquaginta viri proceres synagogæ, & qui tempore consilij per nomina vocabantur. Cumque stetissent aduersum Moysen, & Aaron dixerunt. Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini?

Impedimẽtum itineris per ambitione.

Ecce autem. Supra ponebatur impedimentum itineris propter populum murmurãtem, hic rursus describitur impedimentum itineris ꝑ ambitione Chore pro sacerdotio insurgẽtis, & diuiditur in tria, quia primo ponitur seditio pro sacerdotio. secundo sacerdotij determinatio infra 17. tertio oneris sacerdotalis impositio infra 18. Circa primum describitur seditio Chore cum sibi adiũctis. secundo murmuratio totius multitudinis ibi. *Murmurauit autem omnis multitudo.* Prima in tres, quia primo ponitur transgressio culpæ. secundo reprehensio iustitiæ. tertio inflictio pęnę. secũda ibi. *Quod cum audisset Moyses.* Tertia ibi. *Locutusque est Dominus.* Circa primũ. *Ecce autem Chore.* Hic ponitur murmuratio Chore cõtra Moysen, & Aaron, qui voluit sibi vsurpare sacerdotium. origo autem huius seditionis fuit, ꝙ Chore videbat Moysen, & Aaron habere excellentiam super totum populum. cęteri autem erant tanq̃ subiecti: ambiuit igitur excellentiam illam, quam habebat Aarõ: erat tamen Chore satis coniunctus consanguinitate Moysi, & Aaron, vt infra patebit.

An ista sint immediate dicta post superiora. Quæst. I.

Circa ea, quę dicuntur in hoc capitulo dubitabit aliquis, an fuerint immediate dicta post superiora.

B Respondendum est non posse cognosci ordinem in his, quia illa superiora sunt pręcepta. ista autem sunt historicè dicta. historię autem ad pręcepta non apparet aliqua continuatio, nisi exprimatur. Dicunt autem aliqui fuisse hoc in monte Sinai, pauco tempore post constitutionem Aaron in sacerdotem summum, & satis rationabile est, quia ibi fuit constitutus Aaron in sacerdotem summum. immediate autem inuideret Chore excellentię Aaron, & insurgeret conuocando secum alios. si autem alio tempore facta fuisse ista dixerimus, non multum differt.

Quomodo & quare Chore, & Dathan, & Abiron insurrexerunt contra Moysen. Et an pro summo sacerdotio, vel pro principatu populi. Quæst. II.

C Modus autem huius fuit. Dominus elegerat sibi Leuiticam tribum, vt ministraret reprobatis alijs primogenitis, ideo sic Moyses ex mandato diuino fecit, & constituit Aaron fratrem suum summum sacerdotem, & filios eius sacerdotes minores, Leuitas vero fecit custodes, & portatores vasorum, vt patet supra 3. & 4. capi. populus autem concepit de hoc indignationem, quia contempta cętera multitudine, & omnibus tribubus soli tribui suę, & cognatis suis dedit ministeria, & pręposituras Moyses. Vnde orta est murmuratio Chore, & ambitio eius.

Et aliqui dicunt, quòd ista indignatio fuit, qa Moyses fecerat hoc, & non indicauerat populo, ꝙ Deus

D mandasset. Sed falsum est hoc, quia Leu. capi. 8. dicit, quòd prima die consecrationis conuocauit Moyses totum populum, & coram eis lauit Aaron, & vestiuit eum dicẽs, iste est sermo quem Dominus fieri iussit.

Sed dicendum, quòd forte nòn credidit populus Moysi, sed magis putauit, ꝙ ex affectione cognatorũ hoc fecerat. Chore autem Leuita de genere Caath doluit, ꝙ Elisaphã filius Ozielis pręponeret̃ Caathitis, vt patet supra cap. 3. quia Elisaphan erat filius filij minoris Caath, scilicet Ozielis. Chore autem erat filius secundi filij, scilicet Issuar, quare videbatur rationabilius debere pręponi. concepto aũt odio in Moysen, qui ista Deo mandante disposuerat, non solum volebat sibi debitam Caathitarum pręposituram, sed summum sacerdotium ambiebat. Dathan, & Abirõ,

E qui erant de tribu Ruben moti sunt, quia primogeniturę ius sibi debitum ex Moysi dispositione transierat ad Iudam, qui figebat tentoria in parte Orientali, vel magis ad Ephraim. de Iuda enim non tantum cõquerebantur, quia Iacob moriens pręposuerat Iudam in donis, & imperio ipsi Ruben primogenito, vt habet̃ Gen. 49. c. sed magis conquerebãtur de Ephraim, quia Iosue, q erat de principalissimis totius tribus Ephraim erat familiarissimus Moysi, & fecit eum ducem primi belli, scilicet contra Amalechitas, vt habetur Exo. 17. cap. Item in his, quę ad Deum pertinebãt excellebat Iosue, quia antequàm fieret tabernaculum magnum habebat Moyses quoddam paruum tabernaculum, Familiaritas Iosue ad Moysẽ.

in

in ostio, cuius apparebat Dominus descendens in nube. in hoc autem nullus introibat, nisi Moyses, & Iosue, vt habetur Exo.c.33. in multis quoque alijs erat Iosue familiarissimus Moysi, cum dicatur supra 11.c. quòd erat minister Moysi electus ex mille.

Et forte isti Dathan, & Abiron, & Hon, qui erant potētissimi in tribu Rubē commoti sunt per Chore ad ambiendum ius primogenituræ, vt Chore mediātibus eis populū facilius commoueret, & poterat hoc esse, quia Rubenitæ erant propinqui Caathitis, quia vtrique erant ad meridianam plagam, vt patet supra 2.capi. de Rubenitis, de Caathitis supra capi.3. Item, quia Dathan, & Abiron, quia erant de nobilioribus tribus Ruben habitarēt propinquiores tabernaculo.

G Rabbi Abraham, Aben Ezra dicit, ꝙ ista insurrectio fuit facta in mōte Sinai, vbi officia distincta sunt, vt patet supra primis tribus capitulis huius libri, & ꝙ isti immediate repugnauerunt, vt senserunt se grauatos, & satis rationabile est, quia si magno tempore distulissent, non habuissent colorem ad hoc, nec fauorem a multitudine. tunc autem sic, quia nondum animi multitudinis pacati fuerant, ideo tunc erat tēpus accommodatum seditioni contra Moysen, sed non narrantur res semper eo ordine quo aguntur.

Ecce autem Chore filius Issuar. Hic ponitur genealogia Chore, quomodo erat de Leuitis. ponitur etiam genus aliorum, qui cum eo insurrexerunt. erat.n. Chore de Leuitis pronepos Leui, & erat cognatus Moysi, &

H Aaron, & pater Chore erant fratres ex eodem patre, scilicet ex Caath, vt patet Exo.c.6. *Filij Caath.* Idest Issuar pater Chore erat filius Caath. Iste Caath habuit quatuor filios, scilicet Amram, Issuar, Hebron, Oziel, vt patet Exo.cap.6. Chore autem erat nepos Caath ex secundo horum filiorum. *Filij Leui.* Idest Caath erat filius Leui. habuit.n. Leui tres filios, scilicet Caath, Gerson, Merari, Gen.46. & Exo.capi.6. vnde Chore erat pronepos Leui, & eodem modo Moyses, & Aaron erant pronepotes Leui, & erant ambo patrueles Chore, scilicet filij duorum fratrum.

Et Dathan, atque Abiron filij Eliab. Isti duo erāt magni principes in tribu Ruben, & erant fratres ex eodem patre, scilicet Eliab, vt patet hic: ideo magis poterūt

I isti duci in aliquam coniurationem simul, quam alij nihil sibi attinentes. *Hon quoque filius Phaleph.* Iste erat alius princeps de tribu Ruben, & conuenit cum istis in coniurationem contra Moysen, & Aaron.

De filijs Ruben. Idest isti tres principes erant de tribu Ruben, de aliis enim tribubus nulli insurrexerunt causa autem apparet ex suprapositis. *Surrexerunt contra Moysen.*

Quare surrexerunt contra Moysen. Et quòd Dathan. & Abiron expresse mouebantur pro summo sacerdotio, sed tacite pro principatu. Quæst. III.

K VOLENTES ipsi principari super populum, sicut Moyses, vt aliqui dicunt, sed vt patet ex respōsione Moysi nullus appetebat, vel appetere audebat principatū Moysi super totum populum, sed magis appetebant sacerdotium, quod primogenitis debebatur, & apud quos ab antiquo fuerat, vt patet Exo.24.c. ex dictis ibi. Isti autem, quia primogeniti erant sacerdotium principaliter petebant, tanquam sibi manifeste debitum, & non solū erant primogeniti in tribu sua, sed etiam in toto populo. Isti tamen intrinsece intendebant principatū pertinentem ad primogenitutam accipere, non tamen audebant palam petere, quia Iacob abstulerat principatum a Ruben tradendo illum Iudæ. de sacerdotio autem non patebat, ita manifeste, ideo clarius petebant,

F & ob hoc Moyses respondit, ꝙ assumerent thuribula, & thurificarent, quod sacerdotibus congruebat: si autem ipsi manifeste populi principatum ambirent nō respondisset eis Moyses, ꝙ sumerent thuribula, quia impertinens erat, sed dedisset aliquem alium modum ad inquirendum, quem Deus elegisset in principem totius populi, sicut dedit modum ad inquirendū, quē elegisset in sacerdotem summum, vt patet. ī.

An ista seditio cum esset propter sacerdotium magis debuit esse contra Aaron, quam contra Moysen. Quæst. IIII.

SED tunc dicet aliquis cum isti appeterent sacerdotium, quare dicitur, ꝙ contra Moysen mouebātur? magis enim deberet dici, ꝙ mouebantur ꝯ Aarō, qui erat summus sacerdos.

Respondendum est, ꝙ non solum fuit seditio ista contra Moysen, sed etiam contra Aaron, vt patet immediate cum dicitur, cū stetissent aduersus Moysen, & Aaron dixerūt. cur eleuamini super populum Domini? hic tamen dr̄, ꝙ insurrexerunt contra Moysen fit enim mentio de ipso, quia erat principalior.

Vel aliter dicendum, ꝙ contra Moysen fuit principaliter seditio istorum virorum, quia licet Aaron esset sacerdos: Moyses tamen eum instituerat, & distribuerat omnes alias præposituras, & ministeria, vnde si aliqua deordinatio erat, ipse eam fecerat, & contra eum rationabilior erat querela, ideo isti insurrexerunt contra eum principaliter.

Alijque filiorum Israel ducenti quinquaginta viri. Isti cōgregati sunt cum Chore, Dathan, & Abiron, de qua autem tribu isti fuerint nō exprimitur, quia forte erāt de multis tribubus, & isti non mouebantur principaliter, tanquam vendicare volentes, aliquod ius tribubus suis, sicut intendebant Dathan, & Abiron pro tribu Ruben vendicare ius sacerdotii, & primogenituræ, sed moti sunt isti, quia incitauerunt eos Dathan, & Abiron, vt non soli viderentur insurgere in Moysen.

De istis ducētis quinquaginta viris, quamquam nō cōstet de qua tribu fuerint: constat tamen, quòd non fuerunt de tribu Leui, nec Ruben, quia cum positus fuisset Chore de tribu Leui, & Dathan, & Abiron de tribu Ruben, subiunctum est, quod etiam fuerunt alij murmuratores filiorum Israel, idest de alijs tribubus Israelitarum.

Proceres synagogæ. Idest nobiles viri in tota synagoga, scilicet in toto populo: synagoga enim congregationem dicit. dicuntur viri proceres quasi præcedentes, quia præcedunt alios in virtutibus, & honore, & satis patet ex eo, quod sequitur, scilicet quòd isti tempore concilij per nomina vocabantur, vnde facilius poterant mouere multitudinem contra Moysen. in Hebræo dicitur.

Viri famosi. Et ad idem redit, scilicet quòd isti erant magni honoris, & status, eo quo sequebatur istos esse famosos in toto populo.

Qui tempore concilij per nomina vocabantur. In hoc denotatur eorum excellentia, quia non vocabantur sub generali nomine plebis, sed distincte vocabātur quilibet horum nominatim, & iste erat magnus honor.

Quomodo diuersimode vocantur ad concilium principes, & tota multitudo. Quæst. V.

CIRCA hoc sciendum est, quòd ad concilium aliquando vocabatur totus populus, & aliquando soli principes. Interdum vero vocabantur multi alij, qui nō erāt de principibus, & tamen non veniebat tota plebs. Pro vocatione autem

tem populi, & principum ſunt diuerſi modi ſupra c. 10.nam erant factę tubę argenteę quibus conuocat̃ multitudo ad oſtium tabernaculi, & tunc clangebat̃ multoties. Cum vero ſemel clangebatur veniebant principes,vt patet ſupra cap. 10.interdum vero,quãdo congregandi erant plures viri ad concilium,quã principes,vocabantur per nomina,& de iſtis intelligitur id quod habetur hic,ſcilicet quòd iſti 250.viri per nomina vocabantur ad concilium.

Aliter dici poteſt, ꝙ iſti viri veniebant ſemper ad concilium, quando principes congregabantur, & tũc vocabantur dupliciter,ſcilicet per nomina, & in tuba, principes enim per nomina vocabantur, quòd tali die conuenirent ad concilium. deinde vt omnes ad eandem horam conuenirent clangebatur tuba, & veniebant ſimul,& iſte eſt conueniens modus. Identidem poteſt intelligi, quòd etiam, quando congregabatur multitudo ad concilium,vocarentur iſti per nomina, quia reliqua turba vocabatur ſolum per tubam.iſti vero nominatim,& poſtea ad clangorem tubarum.& hoc etiam rationabile eſt, quia hic videtur ſignari, ꝙ ad omne concilium vocarentur iſti per nomina.

Cum ſtetiſſent aduerſum Moyſen,& Aaron. Iſti primo inter ſe conuenerunt de modo inſurgendi contra Aaron,& Moyſen, & de modo conuocandi plebem. deinde venerunt aduerſum Aaron, & Moyſen, & incęperunt durè loqui iſta, quę ſequuntur contra eos.

Sufficiat vobis,quòd omnis multitudo ſanctorum eſt. Increpant hic Moyſen,& Aaron,ideſt ſatis vobis eſſe debebat Moyſes, & Aaron, quòd ſitis ęquales alijs, quare eleuamini ſuper cęteros aſſumendo prępoſituras?ſi.n. dicatis,quòd ſancti eſtis, ideſt appliciti Deo, etiã omnis multitudo ſanctorum eſt, ideſt totus iſte populus eſt ſanctus.

Et poteſt intelligi dupliciter.vno modo,quòd omnes de populo ſancti erant, ideſt Deo appliciti, quia omnibus locutus fuerat dando legem, vel aliter omnis multitudo ſanctorum eſt, ideſt omnes nos ſumus ſanctificati Deo,quia ſumus primogeniti,ſicut Aarõ, ſed prima ſententia magis conſonat textui, quia ſubditur. *Et in ipſis eſt Dominus.* Ideſt omnibus eis loquit̃ Deus,ſicut vobis, & omnibus familiaris eſt dando eis manna,& alia beneficia ſpecialia.non ergo poteſtis dicere,quòd vos ſitis ſpecialiter ſancti,& ob hoc debeatis pręeſſe.

Cur eleuamini ſuper populum Domini. Ideſt quare accipitis vobis prępoſituras ſubijciendo vobis reliquum populum:eleuari videbantur,quia Moyſes pręerat toti multitudini, vt princeps,tam in his, quę pertinebãt ad Deum, quam in alijs cauſis popularibus magnis, vt patet Exo.capi.18. Aaron autem ſacerdos ſummus erat, & ab omni populo oblationes, & primogenitorum redemptiones accepturus erat.credebant autem iſti, quòd non mandauerat Deus, ſed Moyſes ex affectione, & dominandi ambitione iſta dixerat, ideo dixerunt cur eleuamini ſuper populum Domini? & nõ dixerunt quare eleuauit vos Deus ſuper populum?

Quod cum audiſſet Moyſes; cecidit pronus in faciem:locutuſque eſt ad Chore,& ad omnem multitudinem. Mane inquit notũ faciet Dominus, qui ad ſe pertineant,& ſanctos applicabit ſibi, & quos elegerit appropinquabunt ei.hoc igitur facite. Tollat vnuſquiſque thuribula ſua: tu Chore, & omne concilium tuum,& hauſto cras igne,ponite deſuper thymiama coram Domino. Et quẽ-

A cũque elegerit, ipſe erit ſanctus. Multum erigimini filij Leui. Dixitque rurſum ad Chore. Audite filij Leui. Num parũ vobis eſt, quòd ſeparauit vos Deus Iſrael ab omni populo,& iunxit ſibi, vt ſeruiretis ei in cultu tabernaculi,& ſtaretis coram frequentia populi,& miniſtraretis ei? Idcirco ad ſe fecit accedere te, & omnes fratres tuos filios Leui, vt vobis etiã ſacerdotium vẽdicetis, & omnis globus tuus ſtet contra Dominum? Quid eſt enim Aarõ,

B vt murmuretis cõtra eum? Miſit ergo Moyſes, vt vocaret Dathan, & Abirõ filios Eliab. Qui reſponderunt. Non venimus: nunquid parum eſt tibi, quòd eduxiſti nos de terra Aegypti,quę lacte, & melle manabat, vt occideres in deſerto, niſi, & dominatus fueris noſtri? Re vera induxiſti nos in terram,quæ fluit riuis lactis, & melle, & dediſti nobis poſſeſſiones agrorum, & vinearum. an & oculos noſtros vis eruere? Non venimus.Iraſ-

Dathan,& Abiron cõtumacia.

C tuſque Moyſes valde: ait ad Dominum. Ne reſpicias ſacrificia eorũ. Tu ſcis quòd ne aſellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Dixitque ad Chore. Tu & omnis congregatio tua,ſtate ſeorſum coram Domino, & Aaron die craſtino ſeparatim. Tollite ſinguli thuribula veſtra, & ponite ſuper ea incenſum, offerentes Domino ducentaquinquaginta thuribula: Aarõ quoque teneat thuribulum ſuũ. Quod

D cum feciſſent,ſtantibus Moyſe,& Aaron,& coaceruaſſent aduerſum eos omnem multitudinem ad oſtium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

Quod cum audiſſet Moyſes. Scilicet quòd iſti mouebãtur contra eum murmurando.

Cecidit pronus in faciem. Ideſt proſtrauit ſe in terram ſuper faciem ſuam, & hoc fuit ex admiratione, quia forte non intelligebat, quòd talia aliquis contra eum dicere poſſet,aut præſumere, cum iſta faceret ex mandato Dei, & publice. Vel poteſt dici, quòd cecidit in terram,vt oraret Deum,quòd notificaret populo certitudinem huius rei, & ibi in oratione reſponſum ha-

Quar̃ Moyſes cecidit in terram.

E buit, quod infra ſequitur, ſcilicet mane notum faciet Dominus, &c.de Aaron non dicitur an in terram ſe proſtrauerit, ſed ſatis credendum eſt,quòd ſic.

Locutuſque eſt ad Chore,& ad omnem multitudinem. Poſtquam Moyſes orauit, & accepit reſponſum locutus fuit inſurgentibus ex parte Dei, & dicitur, quòd fuit locutus ad Chore,qa iſte principalior erat inter cęteros inſurgentes, cum ipſe eos commouerit. Dicitur etiam,quòd ad multitudinem locutus eſt, non quidẽ ad multitudinem totius populi,ſed ad multitudinem, quę conuenerat cum Chore, ſcilicet ad Dathan, & Abiron, & 250.viros ſynagogę, & iſta vocatur multitudo Chore ſiue concilium eius,& ſic dicitur infra ad Chore.

Chore. tu & omne concilium tuum. nam multitudo populi non insurrexit tunc, sed postea cū vidit perijsse Dathan, & Abiron, & alios viros incendio, vt patet infra, & tunc ipsa etiam punita est.

Mane inquit notum facit Dominus, qui ad se pertineant. i. nunc non insurgatis volentes vobis vsurpare principatum, quia mane notum fiet, qui pertinent ad Deū, & quos elegerit ad principatum istum.

Dicuntur aliqui pertinere ad Deum, nō quòd magis quidam homines, quam alij ad Deum pertineant, quia quidquid sumus Dei sumus. cum in Deo simus, viuamus, & moueamur, & genus Dei sumus Actuum 17. cap. & non potest magis aliquis ad Deum pertinere, quam quòd totum, quod habet Dei sit, & ipse nihil sibi reseruet, sed ita est de omnibus: ergo omnes ad Deum ęqualiter pertinent. dicuntur tamen aliqui ptinere ad Deum quasi alij non pertineant, quia Deus elegit illos ad aliquod ministerium, ad quod alij electi non sunt, & ita accipitur hic, quòd Deus demonstraret, qui pertinebant ad ipsum, idest quos elegisset in ministerium suum.

Et sanctos applicabit sibi. Idest in signo sensibili applicabit ad se eos, quos sanctificauerit. Non accipiuntur hic sancti, idest immaculati, ita quòd sit sensus, quòd Deus applicaret ad se sanctos, idest eos, qui essent mūdiores, sed accipitur sanctus, idest segregatus: Deus. n. segregauerat aliquos ad ministerium suum, scilicet Moysen, & Aaron, & isti erant iam sancti, idest segregati ad hoc, sicut dicimus sanctifica mihi omne masculinum, idest segrega pro me, & quia dubium erat, qui essent isti sancti, idest segregati a Deo, dicit Moyses, quòd Deus applicabit sanctos ad se, idest faciet aliquod signum sensibile, in quo appareat, qui sunt sanctificati, & appliciti Deo. hoc autem erat, quòd Chore cum socijs suis cremaretur, & Aarō cum filijs suis saluaretur, vt patet infra.

Et quos elegerit appropinquabunt ei. Eadē sententia est, scilicet quòd Deus elegit aliquos iam pro ministerio suo quamuis lateat vos: tamen ipse demonstrabit hoc faciendo illos appropinquare sibi; erat autem ista appropinquatio per liberationem a periculo, quod incursuri erant Chore, & socij sui.

Hoc igitur facite. Offert hic Moyses Chore, & socijs suis quoddam experimentum, quo cognosceretur quem eligeret Deus ad sacerdotium istud, de quo cōtendebatur: Chore autem cum socijs suis libenter acceptauit experimentum, quia Deus excęcauerat corda eorum, vel forte non fecerunt hoc libenter, sed verecundia ducti. erubuerunt enim non suscipere oblatum experimentum, quia viderentur fouere iniquam causam, sicut in litigijs manifestę turpitudinis est nolle iurare, nec iuramentum alteri parti deferre: subierunt ergo hanc probationem. *Tollat vnusquisque thuribula sua.* Iste est modus quo inquireretur veritas. s. ꝙ quilibet horum offerret thymiama, & cūm eis Aarō. Dictum est aūt de oblatione thymiamatis, quia ꝯtendebāt hic de sacerdotio: ideo fuit conueniens dari experimētum in aliquo opere sacerdotali, & istud erat offerri thymiama.

Quare non iussit Moyses, vt facerent Chore, & socij sui aliquod sacrificium, seu actum sacerdotalem, sicut iussit de thymiamate. Quæst. VI.

SED tunc dicet aliquis quare non offerebāt holocaustum, vel aliquod sacrificium, quia eodē mō erat istud opus sacerdotale? Respondendū est, ꝙ Moyses voluit tradere experimentum leuius, quod haberi posset: in sacerdotalibus aūt non erat aliquod ministerium ita leue: nā offerre sacrificia

F erat magnę occupationis, & sumptus. si autē omnes isti deberent offerre sacrificiū fecissent magnos sumptus, quia erant plures, q̃ 250. viri, vt patet in litera, & superfluum erat tot fieri sumptus, cum experimentū posset haberi sine sumptibus. oblatio aūt thymiamatis non requirebat occupationem aliquam, & nullos sumptus, ideo melius fuit offerri thymiama, quam sacrificium. Item voluit Moyses facere experimentum, quod factum est in Nadab, & Abiu: ipsi enim cū obtulissent ignem alienum a Domino combusti sunt Leui. c. 10. quia egressus fuit ignis de altari: ita cum isti offerrent thymiama accipiētes ignem de altari egrederetur ignis contra eos, & sic factum est. vnde erat

G valde conueniens modus iste.

Quare non incenderunt lucernas. Quæst. VII.

SED adhuc dicet aliquis, quare non incenderūt lucernas candelabri, quę erat ministratio sacerdotalis, quam solum faciebant Aaron, & filij eius, & simul fiebat cum incēsione thymiamatis? Exo. 30. c. & ibi poterant incendi ab igne candelabri, sicut combusti sunt ab igne altaris.

Respondendum est, ꝙ non conueniebat hoc, sicut oblatio thymiamatis, quia Moyses volebat, ꝙ omnes isti viri, qui insurrexerant contra eum, & Aaron, subirent istud experimentum, sed non poterant oēs incē-

H dere lucernas candelabri, quia illę erant paucę. s. solū septem Exo. 25. c. ideo aliqui eorū soli ministrauissent & combusti fuissent: alij aūt nequaq̃. in oblatione vero thymiamatis oēs poterant ministrare simul, ita ꝙ quilibet portaret suum thuribulum, sicut dixit eis Moyses, & oēs simul incenderētur. Item non conueniebat, ꝙ oēs introirent, vel aliquis eorum ad ministrandum in candelabro, quia Moyses voluit dare tale experimentum in quo pauciores cęremonię infringerentur, quam infringi poterant. si aūt diceretur, ꝙ isti ministrarent in candelabro infringerent duas cęremonias. prima erat, ꝙ vsurparent sacerdotalem ministrationem. secunda ꝙ ingrederentur intra tabernaculum: nulli enim, nisi sacerdoti licebat ingredi in

I illud: offerendo autem thymiama solum infringebāt vna cęremonia. s. ꝙ offerebant thymiama, vel vt melius dicatur, ꝙ attentabant offerre illud, nam antequā ipsi ingrederētur in tabernaculum comburendi erāt, scilicet qn̄ acciperent ignem de altari holocaustorum ad imponendum thuribulis, magis ergo cōuenit ministratio thymiamatis, quam incensio lucernarum.

Quare non obtulerunt panes propositionis. Quæst. VIII.

SED adhuc dicetur quare non obtulerunt isti viri panes propositionis, quia ista etiam erat sacerdotalis oblatio: soli quippe sacerdotes conficiebant pa-

K nes istos ex massa, & coquebant, atque disponebant in mensa propositionis de quo Leui. c. 24. ita ergo poterant experiri in hoc, sicut in cęteris ministrationibus. Respondendum est non fuisse conueniens: primo quia isti panes non ponebantur quotidie coram Domino, sed in diebus sabbatorum, ita ꝙ in quolibet sabbato ponerentur 12. recentes panes, & tollerentur 12. veteres, Leui. 24. c. ideo non posset fieri istud experimētum, nisi in diebus sabbatorum, & forte nō erat dies sabbati illa in qua fecit istud experimētum Moyses: ideo non possent experiri in oblatione panum propositionis. Item Moyses volebat omnes istos insurgentes perire in ministrando, & ad hoc omnes simul ministrare debebant. in oblatione tamen panum non poterant omnes simul ministrare, quia solum erant

erant 12. panes ponendi ſuper menſam Leui. cap. 24. ergo non fuit conueniens miniſtratio ad experimentum. Item Moyſes volebat iſtud experimentum, vt quando illi viri accederent ad altare holocauſtorum aſſumpturi prunas, ignis egrediens de altari combureret eos, vt in eo punirentur in quo miniſtrabant. ſi autem offerrent panes ſuper menſam propoſitionis. non erat ibi aliquis ignis, quo cremarentur: ideo magis conueniebat, ꝙ offerrent thymiama, & cremarẽtur ab igne, quem aſſumerent, quamq̄ ſatis potuiſſet fieri, quòd cum iſti viri ingrederentur in tabernaculũ ad miniſtrandum ſuper menſam propoſitionis egrederetur ignis de altari holocauſtorum, & combureret eos tranſeuntes. ſic factum eſt de Nadab, & Abiu. nam ipſi non perierunt ab igne quem aſſumpſerunt, quia ille erat ignis alienus, ſed cum aſſumpſiſſent illũ, & tranſirent apud altare holocauſtorum, egreſſus fuit ignis de altari, & combuſſit illos Leui. c. 10. Ex prædictis tamen magis conueniens apparet experimentum iſtud debuiſſe fieri in oblatione thymiamatis, quam in aliquo alio.

Tollat vnuſquiſque thuribula ſua. Moyſes intendebat, vt omnes iſti inſurgentes perirent, quod non fieret ſi non miniſtrarent ſimul. nam ſi quidam primo miniſtrarent, & comburerentur, reſidui miniſtrare nollet, & quia omnes iſti inſurrexerunt atque erãt digni pęna, voluit Moyſes omnes ſimul offerre, & comburi, idep dixit, quòd omnes acciperent thuribula.

Poterat autẽ apparere alia cauſa ad hoc, quia Moyſes dicebat, quòd Deus monſtraret, qui pertinerẽt ad eum, & ſegregaret electos ſuos, & quia ſi quidam eorum ſolum offerrent non poſſet apparere, qui erant electi a Deo, quia forte relinquerentur alij non offerentes, quos Deus elegiſſet. fuit ergo conueniens, vt omnes ſimul offerrẽt thymiama. obtulit autem illud Chore cum 250. viris. nam Dathan, & Abiron non obtulerunt, nec venire dignati ſunt ad pręceptũ Moyſi, ſed magis Moyſes iuit ad eos, vt patet infra.

Vnde habuerunt Chore, & ſocij ſui 250. thuribula ad thymiama offerendum, & an eſſent de thuribulis Sanctuarij.

Quæſt. IX.

DICET autem aliquis quomodo habuerunt iſti thuribula ad offerendum ſimul, quia erant multi viri?

Reſpõdebit aliquis, ꝙ in Sanctuario erãt thuribula multa, de quibus acceperunt iſti viri ſinguli pro ſe, & patet, quia pręter vaſa, quę ſabricauit Moyſes a principio in tabernaculo, multa alia oblata ſunt, ſicut in dedicatione altaris cũ obtulerunt duodecim principes de quibus ſupra c. 7. ita etiam alij populares offerrent vaſa, ita vt eſſent multa de thuribulis, & alijs generibus vaſorum. Reſpondendum eſt non ſtare, quia iſta vaſa Sanctuarij non daret Moyſes viris iſtis ad offerendũ thymiama, quia dicitur hic, ꝙ vnuſq̄ſq; aſſumeret thuribulum ſuum. ſi tamẽ darentur de Sãctuario non eſſent thuribula virorum illorum.

Aliquis aũt aliter arguet. ſ. ꝙ thuribula Sanctuarij erant argentea: thuribula aũt iſtorum virorum erant ęnea, vt patet infra in litera, & ob hoc affixa ſunt inter laminas altaris holocauſtorum, qnod erat ęneum. nõ erant ergo de thuribulis Sanctuarij.

Reſpondendum eſt falſum pręſupponi. nã ſi aliq̃n eſſent aliqua thuribula ex auro, vel argẽto ad magnã ſolennitatem: tamen thuribula Sanctuarij erant ęnea, quia iſta ſunt, quę vocantur ignium receptacula, & ponuntur in altari holocauſtorum, vt declaratum eſt Exo. 27. c. omnia tamen vaſa altaris ipſius ęnea ſunt, vt patet 50. c. in hoc igitur non eſt credendum, quòd

A thuribulum Aaron fuerit excellẽtius thuribulis aliorum virorum in materia. Illud tamen erat pertinens ad Sanctuarium. thuribula vero illorum virorum nõ pertinebant ad Sanctuarium. Hoc autem ſolidius pbatur ex litera, quia thuribula iſtorum virorum non erant ſanctificata antequam ipſi offerrent in eis. thuribula autem Sanctuarij erant ſanctificata a principio. ergo non erant illa de thuribuls Sanctuarij. Primum patet, quia infra dicitur, ꝙ thuribula iſtorum ſanctificata ſunt in mortibus peccatorum, cum obtulerunt incenſum in illis, & ob hoc affigenda erant altari, in quo innuitur, quòd ante oblationem illam non erant ſanctificata, alioquin non dicerentur ſanctificata in mortibus peccatorum. Secundum patet, quia omnia vaſa, q̃ erant in Sanctuario immediate, vt conſummatum eſt, fuerunt ſanctificata, & vncta oleo ſancto, vt patet Exo. 31. & 40. ca. ergo ſi fuiſſent iſta thuribula Sanctuarij iam eſſent ſanctificata.

Dicendum igitur, ꝙ non erant, ſed pertinebant ad viros illos: quilibet enim illorum adduxit ſuum thuribulum: leuiter enim illa fieri poterant ex ęre, & credẽdum eſt, quòd ipſi fecerint forte ante hoc cum incęperunt conſpirare ptopter ſacerdotium, vel poſtquam dixit hoc Moyſes. nam leuiter iſta fieri poterant.

Tu Chore, & omne concilium tuum. Dicit eis, ꝙ offerant thymiama ad prædictum experimentum. vocauit aũt concilium Chore 250. viros: non ꝙ Chore eſſet ex-
C cellentior omnibus, ſed quia ipſe ad hoc omnes concitauerat, & erat in hoc principalior.

Et hauſto cras igne ponite deſuper thymiama. Ideſt accipiatis cras ignem in thuribulis veſtris, & ponatis deſuper thymiama ad cremandum coram Domino. Accipitur hic haurire, ideſt aſſnmere, vel imponere: magis autem pertinet hoc ad liquida, quam ad arida, qualis erat ignis in prunis, & dicebantur iſti haurire ignẽ, quia aſſumpturi erant prunas de altari holocauſtorũ in thuribulis ſuis, & ſuper illa impoſituri thymiama ad emiſſionem odoris coram Domino. Erat autẽ ordo in hoc, ꝙ non aſſumebantur prunę, & ponebatur incenſum in eodem loco, ſed extra tabernaculum in altari holocauſtorum erat ignis continuus Leui. c. 6.
D Intra tabernaculum autem non erat ignis in prunis, ſed in lucernis, qui non proficiebat ad cremandum thymiama: aſſumebatur ergo exterius ignis. altare ãt thymiamatis erat intra tabernaculum, & ibi cremabatur incẽſum, ideo cum accepiſſent ſacerdotes prunas exterius in thuribulis portabant interius ad altare thymiamatis, ibi ſuperponentes thymiama prunis, & hoc erat incendere thymiama coram Domino.

Et quemcunque elegerit ipſe erit ſanctus. i. in iſta oblatione apparebit quem Deus eligat ad iſtud miniſterium, quia dabit ſignum ſenſibile cremando impios, & cõſeruando rectos corde. Ille autem quem Deus hic elegerit erit ſanctus, ideſt apparebit manifeſte ſegregatus a Deo ad iſtud miniſterium, & tunc non erit ratio querelę in aliquo, quare non eligatur, quia Deus
E hoc facit. *Multum erigimini filij Leui.* Hic ponit increpationem Moyſes contra Chore ſpecialius, quã cõtra alios, quia ipſe incitauerat illos ad hoc, ideo dictũ eſt ſupra tu Chore, & omne concilium tuum. Item maior ratio erat increpationis contra Chore, quam contra cęteros; erat enim Chore de miniſtris vaſorũ. Alij autem nullam miniſtrationem, vel prępoſiturã habebant, & eſt ſenſus, multum erigimini filij Leui, ideſt ſatis vobis eſſe debebat, ꝙ facti fuiſtis miniſtri ſacrorum vaſorum, quia adhuc ſummum ſacerdotiũ vultis, vel multum erigimini. i. non ſolum erigimini ꝯ me, & Aaron, ſed & ꝯ Deum, q iſta inſtituit, & hoc ſignificat. ĩ. cum dixit, quid eſt Aaron, vt murmuretis ꝯ eum. q. d. murmuratio veſtra non eſt ꝯ Aaron, ſed ꝯ Deum

Conditio hominum iratorum.

Deum. Est autem iste modus loquendi subsannatorius, & grauis: pertinet aūt ad homines multum iratos.s.ꝙ cum responderint alicui rationabiliter, ad extremum non potentes continere iram suam effundunt aliqua verba iracūdię, & ita erat hic, quia primo rationabiliter respondit, deinde subsannauit, & loquitur ad omnes filios Leui, quia peccante vno arguebat omnes, non quidem peccauit nunc alius de Leuitis præter Chore, nec apparebat quisquam ei fauens. eo tñ insurgente ꝯ omnes filios Leui locutus est Moyses. sic factum est in peccato Achan. nam ipso furante de anathemate Iericho, dixit Deus, ꝙ Israel furatus fuerat, & peccauerant, & absconderant in tabernaculis suis: erat tñ vnicus vir faciens hæc, vt patet Iosue ca.7. *Dixitque rursum ad Chore.* Hic conuincit rationabiliter Moyses ipsum Chore, ꝙ male ambiuisset summum sacerdotium: satis enim ei esse debuisset, ꝙ fuerat segregatus in ministerium Sanctuarij cum alijs Leuitis: iõ non debebat ambire sacerdotiū. dicitur hic, ꝙ dixit rursum.i. Moyses cessauit a prima locutione, & iterū locutus est ad Chore. Causa est quare fuerit bis locutus, quia in fine primę locutionis Moyses commotus zelo Dei excandescebat in iram, iam loquens verba dura contra Chore, & ne progrederetur ad duriora continuit se atque cessauit loqui, quia res ista non erat agenda tumultu verborum, & increpatione, sed rationabili, & conuincente redargutione. Cessauit ergo, vt pacata iracundia inciperet iterum arguere rationabiliter. *Audite filij Leui.* Loquitur hic Moyses ad omnes Leuitas, quia q̄q̄ nullus eorum faueret Chore in incępto crimine: tamen aderant Moysi audiētes, quę dicebantur, & ad hos omnes fuit locutus Moyses.

Num parum vobis est, quòd separauit vos Deus Israel ab omni populo. i. sufficere vobis debuisset, immo magis, q̄ sufficere, ꝙ Deus separauerit vos a reliquo populo, eligendo vos in ministros, & nullum de toto populo, ideo etiam si nihil vlterius honoris, aut pręposituræ tribuisset, contentari debuissetis. dicuntur Leuitę separati a reliquo populo, quia non accipiebatur summa Leuitarum cū summa popularium, sed seorsum: etiam, qñ computabantur Leuitę, non accipiebatur summa ab eisdem annis a quibus in popularibus, sed populares a 20. anno computabantur, Leuitę autem ab vno mense, & supra, & rursus in alijs computationibus a 30. anno supputabantur. Item computatio eorum non erat ad eadem officia, ad quę computatio popularium, vt quia populares computabātur pp bella, & loca castrametationum, & similia opera, Leuitę autem ad cultum Sanctuarij computabantur. de his omnibus patet supra c.1. & 3. *Et vnxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi.* Dicitur Deus vnxisse Leuitas.i. dedicasse pro cultu suo, non quidem, ꝙ esset in eis facta aliqua vnctio in oleo sancto, sicut erat in sacerdotibus. nam sacerdotes vngebantur in sanguine, & oleo sancto, vt patet Exo.29. & Leui.8.c. in Leuitis autem simplicibus non fiebat aliqua vnctio in oleo sancto, vel in sanguine, sed solum fiebat leuis expiatio lauando eos aqua lustrationis, & radendo omnes pilos corporis ipsorū, atque offerendo coram Domino, vt patet.s. ca.8. dicuntur tñ vncti Dño.i. dedicati ei. *Vt seruiretis in cultu tabernaculi.* i. seruiretis ad ministrandū in tabernaculo, vel subseruiretis ministrationi tabernaculi: non est.n. intelligendum, ꝙ Leuitæ facerent aliquam ministrationem in sanctuario, quia ipsi non offerebant sacrificia, nec thymiama, nec panes propositionis, nec disponebant lucernas in candelabro. Ista tñ erant solum ministrationes sacerdotales in Sāctuario, & siquis Leuitarum accederet ad eas moreretur.

Officiū Leuitarū, qđ esset.

s.c.3. & .j.18. Dicendum ergo, ꝙ Leuitę solum habebant ministrationem in custodiendo omnia vasa San-

F ctuarij, & portando illa in itinere, cum portanda eēnt castra, & castrametādo in circuitu tabernaculi, vt patet supra c.1. omnes aūt alię ministrationes erant sacerdotales. ideo non dr̄ hic, vt seruiretis in tabernaculo, sed vt seruiretis in cultu tabernaculi.i. seruire in seruitio tabernaculi. seruire enim in tabernaculo est facere aliquam ministrationem in eo, & hoc ad solos sacerdotes pertinebat. seruire aūt in cultu tabernaculi est seruire ad seruitium tabernaculi.s. subministrādo: in quo innuuntur duę ministrationes, vnaquę erat in Sanctuario, & erat principalis. alia quę erat pręcedens ad illam, & vocatur subministratio: istam secundam habebant Leuitę, primam vero sacerdotes. nam sacer-
G dotes offerebant sacrificia in altari, & ministrabant in reliquis vasis sanctuarij, Leuitę aūt subministrabant.i. seruiebant ad hanc ministrationem custodientes vasa in quibus ministrabant sacerdotes, & portando illa in via atque excubando in circuitu tabernaculi, ne aliquis extraneorum accederet. *Et staretis coram frequentia populi.* i. staretis coram tota multitudine Israelitarū in ministratione in his, quę supra posita sunt, vel vt magis fuit tempore Dauid in officijs ianitorum, & cantorum ministrarent. de quo primo Parali. capi.23. vsque ad 26. & dicuntur stare coram multitudine populi, quia ipsi erant tanquam ministrantes, & omnes populares tanquam attendentes, vel stabant coram multitudine, quia Leuitę magis accedebant ad Deū
H castrametantes in circuitu tabernaculi. populares aūt non accedebant illuc, & siquis accederet moreretur. supra c.1. *Et ministraretis ei.* Non in aliqua ministratione, quę esset intra Sanctuarium, sed in portando Sanctuarium cum vasis suis, & custodiendo, atque castrametando in circuitu illius. *Iccirco ad se fecit accedere te, & omnes fratres tuos.* Loquitur principaliter ad Chore, quia ipse erat, qui insurgebat, & nullus alius nunc apparebat insurgens. vocantur aūt fratres Chore omnes de alijs familijs Leuitarum. erant enim tres familię.s. Caathitarum, Meraritarum, & Gersonitarum supra 3. & 4.c. & principaliter vocantur hic fratres Chore Caathitę, quia de stirpe Caathitarum fuit Chore, cum Caath fuisset auus eius. *Vt vobis etiam sacerdotium*
I *vendicetis.* Quasi dicat non elegit vos ad hoc, vt pręter ea, quę vobis dedit vos adhuc vendicaretis.i. appropriaretis vobis sacerdotium. q.d. non fecit omnes Leuitas sacerdotes, vos autem vendicantes hoc facitis ꝯ eius ordinationē. *Et omnis globus tuus stet coram Domino.* Idest nunquid ad hoc elegit Leuitas, vt omnis multitudo, quę nunc tecum est, stet coram domino? i. ministret coram eo. q.d. non, quia multitudo tua est hominum popularium: Deus autem non elegit ad ministrandum sibi populares, sed solā tribum Leui. stare enim coram Domino est ministrare in Sanctuario, q̄a siue in altari holocaustorum aliquis ministraret, siue in altari thymiamatum, vel in candelabro, aut mensa propositionis semper dicebatur esse ministratio corā
K Dño, quia in omnibus his locis erat Deus specialiter. *Quid est autem Aaron, vt murmuretis contra eum?* q.d. murmuratio ista non est ꝯ Aaron, sed ꝯ Deum, q̄a non est Aaron aliquis ꝯ quē possetis murmurare, cū sit paruę excellentię, sed murmuratio vr̄a magis est ꝯ Deum, q̄ ordinauit hęc, iō cauete a murmuratione. ita dixerunt iterū Moyses, & Aaron Israelitis. audiui murmur vr̄m ꝯ Dñm. nos vero quid sumus? quia mussitastis ꝯ nos? & iterum nō est ꝯ nos murmur vestrū, sed ꝯ Dñm Exo.16.c. in quo innuit Moyses, ꝙ murmuratio illa erat magis ꝯ Aaron, q̄ ꝯ ipsum, quia isti murmuratores mouebantur pro summo sacerdotio, quo fungebatur Aaron. dicebatur tamen supra, quòd mouebantur contra Moysen, quia ipse disposuerat omnia hęc, ideo videbat magis in culpa si aliqua inordinatio hic erat.

Misit

A *Miſit ergo Moyſes, vt vocaret Dathan, & Abiron filios Eliab.* Hoc dicitur, quia Chore venit contra Moyſen cum 250. viris proceribus ſynagogę, & ad iſtos dixit Moyſes, tu Chore, & omne concilium tuum. Dathan aūt, & Abiron non venerunt cū eis, ſed retulit Chore qūo etiam illi peterent eadē, quę ipſe petebat, ideo Moyſes miſit ad vocandum illos, & hoc propter duo. primo, vt videret an ipſi inſurgerent contra Aaron, ſicut Chore, & alij viri. ſecundo vt ipſi ſubirent eandē cōditionem, quam ſubierant alij. ſ. ꝙ acciperent thuribula, & offerrent thymiama. Illi autem venire noluerunt, vt infra patet, nec etiam venerunt ſequenti die ad offerendum thymiama cum alijs, ideo non fuerūt combuſti in offerendo, ſicut Chore, & 250. viri, ſed terra abſorbuit eos, vt infra patet. dicitur hic, ꝙ vocauit Moyſes Dathan, & Abiron: etiam intelligendum B eſt de Hon filio Pheleph, qui erat de tribu Ruben, ſicut iſti duo, vt patet ſupra, & iſte etiam venire contēpſit. miſit autem Moyſes ad vocandum iſtos, quia cōpetebat ei hoc ex auctoritate. ipſe enim erat princeps totius populi, & poterat vocare omnes alios principes cum vellet, vt patet Exo. 18. & Deuter. c. 1. vbi cōſtituitur ipſe ſuper omnes alios, & ſupra 10. c. dicitur de modo quo Moyſes vocare debebat principes multitudinis ad concilium clangendo tuba. *Qui responderunt, non venimus.* i. nolumus venire ad mādatum tuū, Iſte erat primus actus directus ad vendicandum principatum C multitudinis. ſ. repugnare mandato principis, & quia iſti conſpirauerant ad hoc, primo fuerunt inobedientes principi. *Nunquid parum eſt tibi.* Hic ponitur cauſa quare non debeant obedire Moyſi, & qa Moyſes ſit iniuſte principans. q. d. nunquid, apparet tibi, ꝙ parum malum feceris nobis educendo nos de Aegypto? qa adhuc vis dominari ſuper nos? q. d. iniuſte facis, ideo nolumus tibi obedire. *Quod eduxiſti nos de terra, quæ lacte, & melle manabat.* Iſti ponebant ex oppoſito proprietates terrarum: Deus enim dixerat, ꝙ duceret illos in terram fluentem lacte, & melle, quę melior erat, quam terra Aegypti: ipſi autem retorquebant dicentes, ꝙ fuerant educti de terra fluente lacte, & melle in terram ſolitudinis, & hoc prouenerat ex malo regimine Moyſi, ideo valde nocuerat eis, & q̄- D tum ad hoc habebant quendam colorem dicendi, qa verum eſt meliorem eſſe Aegyptum, quam terram deſerti, & tamen melior erat terra promiſſionis. ipſi autem, quia nondum viderant terram promiſſionis dicebant meliorem eſſe terram Aegypti, & conquerebantur. *Vt occideres nos in deſerto.* Ideſt feciſti hoc, vt nos occideres. Non autē eſt ſenſus, ꝙ Moyſes ad iſtā intentionem faceret, vt morerentur Iſraelitę in deſerto. nam ſi hoc crederent lapidaſſent eum, vel ſaltem attentaſſent lapidare, ſicut attentauerunt lapidare Ioſue, & Caleb ſupra 14. c. & lapidauiſſent, niſi Deus defenderet: etiam non erat veriſimile, ꝙ ad iſtum finem eduxiſſet Moyſes populum de Aegypto, quia hoc mō non ſolum populus moreretur, ſed etiam ipſe, ſed acE cipitur, ꝙ eduxit eos in ſolitudinem, vt occideret, ideſt eduxit eos, & ex hoc ſequebatur eorum occiſio per indiſcretionem Moyſi. Et hoc modo conqueruntur ſępe, ꝙ eduxit eos Moyſes in ſolitudinem, vt occideret ſic omnem multitudinem, & iumenta Exo. 16. & 18. & infra 20. & 21. c. non ſolum autem Moyſes erat vituperabilis ſi aliquod malum egiſſet ex intentione, ſed etiam ſi egiſſet ex imprudentia, quia incipiens tā arduum factum, ſcilicet educens tantum populum de Aegypto non debebat ignorare inconuenientia, maxime ea, quę apparebant. ſecus autem ſi ipſe adhibita diligentia euitaſſet omnia, quę poterant euitari, & poſtea ſequeretur aliquid multum per accidens. illud. n. nō erat ſibi imputabile. Iſti. n. bene arguebāt ſi incurriſſent aliqua mala ineuitabilia regimine Moyſi. nam quamquam tunc paterentur, ad vltimum habituri erant terram promiſſam. Item ſi aliqua damna tunc patiebantur, non proueniebat ex indiſcretione Moyſi, ſed ex voluntate Dei punientis populum pro delictis ſuis. *Niſi, & dominatus fueris noſtri.* i. nō ſufficit tibi, ꝙ feciſti nobis malum educendo nos de terra bona in terram miſerrimā, niſi etiam impoſueris nobis aliud malum premendo nos ſeruitute? q. d. ſufficere tibi debuiſſet. *Re vera induxiſti nos in terram, quæ fluit riuis lactis, & mellis.* Iſta litera per contrarium eſt legēda, & eſt ſermo conuiciantis quaſi dicat, certe tu induxiſti nos in terram optimam habētem riuos lactis, & mellis, ideo potes nobis dominari. q. d. ita vis dominari ac ſi induxiſſes nos in terram lactis, & mellis, tūc enim poteras dominari noſtri, quia feciſſes nobis gratiam magnam, ducendo nos in talem terram, propter quod obligaremur ſeruire tibi: nunc autem nihil tale feciſti, quid ergo vis dominari. *Et dediſti nobis poſſeſſionem agrorum, & vinearum* Ideſt vel nunquid dediſti nobis agros, & vineas, vt pro his teneamur ſeruire tibi? q. d. nihil horum. ergo impie agis volendo dominari. *An & oculos noſtros vis eruere.* Ideſt nunquid pręter hęc omnia mala, quę feciſti nobis vis eradicare oculos noſtros ſubijciēdo in ſeruitutē tuā? quod eſt graue malum, ſicut eradicatio oculorum, ideo cōſtat vnicum eſſe dominium tuum, vel aliter an oculos vis eruere. i. nūquid vis excęcare nos faciendo intelligere, ꝙ bene in omnibus his feceris. q. d. non conſentiemus. nam male in his feciſti. in Hebræo habetur. *Si oculos virorum ipſorum erueres non iremus.* Quod dupliciter intelligitur. vno modo, ꝙ ſit iuramentum Dathā, & Abiron, & eſt ſenſus etiam ſi oculos nobis erueres non iremus ad mandatum tuum: dixerunt tamen in perſona aliorum, quia aliqui ſtulti non audent in perſona ſua iurare imprecando malum, quia timent eis immediate euenturum, ideo dixerunt ſi erueres oculos virorum ipſorum. ſ. qui tecum ſunt non iremus. i. etiam ſi erueres oculos noſtros: ſtultitia autem iſta in non imprecando ſibi mala manifeſta eſt. nam etiam ſancti viri ſępe imprecati ſunt mala ſibi conditionaliter iurando, vt patet Pſal. 7. ſ. ſi feci iſtud, & ſi eſt iniqtas in manibus meis, decidā merito ab inimicis meis inanis. perſequatur inimicus animam meam, &c. alij etiam ſancti ſic imprecabantur. iſtum ſenſum tenet Ra. Sa. ſed non multum conuenit. Alio modo eſt ſenſus, ꝙ dicant iſti pro ſenioribus Iſrael, qui ſequebātur Moyſen, & eſt ſenſus etiam ſi erueres oculos virorum ipſorum. i. etiam ſi omnes ſeniores verbis tuis excęcares, vt faceres eos intelligere, ꝙ bene feceris in his omnibus, non ibimus ad mādatum tuum. ſed melior ſenſus eſt literę noſtrę: litera enim hebraica interdū multum improprie loquitur, niſi interpretemur eam in conuenientem formam. *Non venimus.* Iſta eſt cōcluſio ipſorum, ideſt nullo modo volumus ire ad mādatum tuum. *Iratuſque eſt Moyſes valde.* Quia iſti repugnabant ordinationi Dei, & de bono malum dicebāt. ipſi enim improperabant Moyſi tanquam appeteret dominium ſuper totum populum, ſed magis erat de contrario, quia ipſe petiuit tolli a ſe onus illud, vel ꝙ Deus occideret eum ſupra c. 11. Item improperabant Moyſi, ꝙ premeret eos ſeruitute cum dicerent, an & oculos noſtros vis eruerē. Moyſes tamen nullum preſſerat, quia imperium eius erat valde manſuetum, cum ipſe eſſet mitiſſimus ſuper omnes, qui morabātur in terra. ſ. 12. c. & ex hoc habuit cauſam valde iraſcendi Moyſes petens aliquo modo vltionem de eis.

Ait ad Dominum. ne reſpicias ſacrificia eorum. Hoc poteſt intelligi dupliciter. vno modo quantum ad experimentum, quod facturi erant ſequenti die in thymia,

mate offerendo, & istud vocatur sacrificium large. dr̄ autem, ꝙ Deus non respiciat sacrificia eorum, idest non acceptet ea ad hoc, ꝙ non inferat eis aliquam pęnam, sed magis crementur cum obtulerint, & sic factum est. Alio modo est sensus, ꝙ non referatur ad sacrificia, quę isti facerent, quia isti facerent cū essent diuites, ne propter illa dimitteret pœnas debitas.s. si ad sacrificia uotum respexeris remittes eis pœnas, vel dilatabis tempus puniendi, sed non est rationabile. nā si isti peccassent ex passione, vel ignorātia rationabile erat, vt remitteres eis per sacrificia: peccant tamen ex malitia, quia cum nihil malum eis fecerim, & ipsi hoc cognoscant, iactant improperia super me, & hoc signat litera sequens.s. tu scis, ꝙ nec asellum quidem acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.

Sacrificia veteris legis quid cō ferebant secundū Abē Ezra.

Ra. Abra. Aben Ezra dicit, ꝙ sacrificia veteris legis secundum se nō faciebāt perfectam remissionem peccatorum, sed dilatabāt punitionem ad futura tēpora. de Chore autem Dathan, & Abiron dicit, ꝙ fecerant magna sacrificia, quia diuites erant antequam committerent hoc, & si Deus ista sacrificia acceptasset, non puniret peccata eorum immediate, sed reseruaret ad futura tempora. Moyses autem volens, ꝙ appareret vindicta Dei super istos, vt videretur, ꝙ contra Deum egerant, & institutio, quam ipse fecerat non erat a se, sed a Deo, ideo orat, vt non acceptentur sacrificia eorum ne pęna dilatetur. Sed non stat conuenienter dictum, ꝙ ipsi fecissent sacrificia magna ante hoc peccatum, & peteret Moyses ista non acceptari, ne dilataretur pęna, quia dato, ꝙ Deus acceptasset sacrificia eorum, si postea peccarent non proficiebant quidquam sacrificia illa ad remissionem peccatorum futurorum, sed ad pręterita, ideo necesse est dici, ꝙ fecissent isti sacrificia, vel facere intenderent, postquam peccauerunt ꝯ Moysen, quę si acceptarentur Deus remitteret pęnam, siue dilataret ad alia tempora, & hoc erat contra intentionem Moysi. *Tu scis quoniam, nec asellum quidem vnquam acceperim ab eis.* Hic probat Moyses, ꝙ Deus non debeat remittere, vel dilatare pęnam ipsorum, quia peccauerunt per malitiam, nam nihil horum, quę dicebant erat verum, & conquerebantur valde, & quia ipsi principaliter conquerebantur de duro dominio dicentes, ꝙ volebat eruere oculos ipsorum. respondet dicens, ꝙ Deus sciebat hoc esse falsum, quia nunquam acceperat ab eis quidquam, nec etiam asellum, qui est parui valoris. Et tanguntur hic duo.s. de asello, & de afflictione ipsorum, quia duri domini premūt subditos dupliciter.s. accipiendo bona ipsorum, vel iubendo eis opera difficilia, & imponendo pęnas grauissimas. primum excludebat Moyses, dicens ꝙ nunquam accepisset ab eis, nec asellū.i. etiam asellum, qui erat parui valoris nunq̄ acceperat ab his, qui conquerebantur de grauitate dominij. secūdum excludit cum dicitur. *Nec afflixerim quempiam eorum.* Imponendo eis onera grauia, vel infligēdo pęnas duras. Cum autem dixit supra, ꝙ non accepit ab istis asellum. non solum est intelligendum, ꝙ ab istis non acceperit, sed nec etiam ab alijs, & non solum nō accipiebat ab eis quasi exactor, vel violenter premēs, sed etiam non acceperat sponte oblatum in munera, quia ipse nimis increpuit acceptionem munerum in iudicibus, quia excęcant oculos, & mutant verba iustorum Exo. 23. & Deutero. 16. c. Non ergo acciperet ipse vllo modo.

Duri dñi dupliciter præmunt subditos.

Dixit quoque ad Chore. Cum non venerunt Dathan, & Abiron ad mandatum Moysi manebant soli Chore, & socij sui 250. viri, & ad istos locutus est, vt subirent experimentum, quod supra dixerat de accipiēdo thuribula, & offerendo thymiama.

Tu, & omnis congregatio tua. Loquitur ad Chore; &

F 250. viros, qui erant in congregatione Chore, quorū ipse erat caput in coniuratione hac; quia Dathan, & Abiron non venerant. *State seorsum coram Domino.* Hic ponitur experimentum ad sciendum quem Deus eligeret in summum sacerdotem, & quia tunc Aaron fungebatur summo sacerdotio, ipse debebat certare cum his offerens thymiama, & vt cognosceretur quē Deus acceptaret segregandi erant, scilicet Aaron in partem vnam, & Chore cum socijs in partem alterā.

State seorsum coram Domino. Idest, state diuisi ante altare. dicebantur stare coram Domino cum ministrarent coram eo; & quia ministratio thymiamatis exigebat primo afferri prunas de altari holocaustorū:
G necesse erat, vt isti starent coram Domino.s. coram illo altari. & non accipitur hic coram Domino pro altari thymiamatum, quia pęna non erat infligenda, nec appariturum signum coram altari thymiamatū, sed in assumptione ignis de altari holocaustorum.

Et Aaron die crastino separatim. Idest etiam Aaron stabit coram Domino, vt videatur an eligat vos, vel illū. non erit tamen separatus a vobis, & hoc die crastino. non solum refertur dies crastinus ad Aaron, sed etiam ad Chore, nam nō est sensus, ꝙ vna die ministraret Chore cum socijs suis, & alia die Aarō, quia adhuc posset dici aliquam fraudem intercidere, & non appareret experimentum. Si autem omnes simul ministrarent, & cremarentur Chore cum socijs suis, Aaron vero
H esset illęsus, appareret manifestum diuinum iudiciū, & electio Aaron, ideo sequēti die vtrique simul oblaturi erant thymiama: & patet adhuc magis, quia dicit Chore cum socijs suis in partem vnam, & Aaron separatim. si tamen non offerrent eadem die non posset Aaron esse separatus, & Chore in partem alteram, quia separatio semper pręsupponit simultatem existendi separatorum. *Tollite singuli thuribula vestra.* Idest non solum erat oblaturus Chore pro se, & socijs suis, & Aaron pro se, & filijs, sed quilibet illorum erat oblaturus, vt sic videretur an eligeret aliquem illorum: nā contingeret fortassis, ꝙ non eligeret Chore, & eligeret aliquem de socijs eius, ideo cōueniens erat, vt omnes offerrent. Aliqui existimant, ꝙ mādabat Moyses,
I vt ipsa die Chore, & socij sui thurificarent, & die crastino thurificaret Aaron, sed non debet sic punctuari litera, sed ꝙ die crastino staret Chore cum socijs, & Aaron per se, vt thurificarent: dilatabat autem istam examinationem in crastinum, vt si forte interim isti viri de incępto opere pęniterent, & non morerentur, & dixit, ꝙ essent separatim ne forte inuolueretur Aaron cum eis in incendio, sicut mandauit populo, ꝙ recederet a tabernaculis Dathan, & Abiron, ne inuoluerentur in peccatis eorum, vel vt manifeste appareret quem Deus acceptaret, sicut fecit Helias cum sacerdotibus Baal, ꝙ ipsi per se inuocarent Deum suū, & Helias per se, vt videretur quem exaudiret Deus, vt habetur 3. Reg. 18. c. Isti autem viri acceperunt sin-
K guli thuribula sua ad ponendum thymiama, & non erant ista thuribula similia in figura his quibus nos vtimur.s. vt aliquis tenens in manu thurificet, sed erant quędam vasa ęnea in quibus ponebatur thus, & ignis, & imposita super altare manebant quousque cremaretur thymiama, & patet hoc, quia dr̄ in litera, ꝙ offerebant ista thuribula corā Domino. Item altare thymiamatis erat ad cremandum super illud thymiama, quod non esset si talia essent thuribula, qualia non habemus. Ista.n. non ponuntur in altari, sed manibus tenenť, & mouentur. *Et ponite super ea incensum.* s. ꝙ primo acciperent prunas de altari holocaustorū in thuribulis, & desup imponerēt incēsum. istud incensum nō est thus simplex, sicut nos offerimus, sed q̄dā compositio facta ex multis aromaticis, q̄ pręterea contūdebantur,

Quare Moyses dilatabat experimentum Chore, & sociorum suorum vsque ad diē sequentem.

debantur, & redacta in pulverem minutissimum cremabantur: de huiusmodi compositione & quātitate eorum ex quibus fit cōpositio habetur Exo. c. 30. *Offerentes Domino 250. thuribula.* Idest postquam imposueritis prunas, & incensum offeretis Dn̄o thuribula vestra, s. ponentes illa super altare, vt maneāt ibi quousque cremetur thymiama: & erāt ista 250. quia viri proceres qui insurrexerūt cum Chore erant 250. & quanquam dicatur hic ꝙ erant thuribula 250. tamen intelligēdum est vnum esse amplius, quia Chore obtulit thuribulum suum. Illud tamē non erat de 250. quia præter ipsum erāt viri proceres 250. sed scriptura nō curauit de vno in tanto numero, & sic infra dicūtur iterum esse 250. thuribula. *Aaron quoque teneat thuribulum suum.* Idest etiam ipse accipiat thuribulum, & imponat prunas ad thymiama, vt videatur cuius oblatio acceptetur a Deo. Istud thuribulum Aarō erat de thuribulis Sanctuarij, quia ipse erat summus sacerdos, & vtebatur vasis Sanctuarij ad ministrationem sacram. non fuit tamen necesse ꝙ Aaron poneret thymiama consumptis alijs incendio. in combustione enim ipsorum euidenter apparuit ꝙ Deus elegisset Aaron. fuit autem modus ꝙ Aaron iret simul die crastino cum Chore, & socijs eius ad offerendum thymiama, & assumptis thuribulis steterunt circa altare holocaustorum: Chore autem & socij, quia plures erāt primo conati sunt offerre, & cum obtulissent accipientes prunas combusti sunt, anteq̃ quidquam perficerent de oblatione thymiamatis, quo facto nō fuit necesse, vt Aaron offerret thymiama, quia iā nō erat aliquis cū quo experiretur per huiusmodi oblationem. *Quod cum fecissent.* Idest sequenti die Chore cum socijs suis adduxerunt thuribula, & thymiama ante ostium tabernaculi, vt subirent experimentum Moysi. *Stantibus Moyse & Aaron.* Idest, & in die illa Moyses & Aaron erant apud ostium tabernaculi cū venerunt isti viri. *Et coaceruassent aduersum eos omnem multitudinem.* Idest Chore, & socij sui persuaserunt multitudini populi contra Moysen & Aaron ducētes illos ad ostium tabernaculi, vt viderent istud experimētū. populus enim quia mobilis est ex conditione sua, poterat faciliter persuaderi ab istis ꝓceribus contra Moysen & Aaron: potissime cum essent isti viri famosi in populo. *Ad ostium tabernaculi.* Idest conuenit multitudo ad ostium tabernaculi: die enim præcedēti Chore & socij sui, qui erant viri proceres, et magnę auctoritatis in populo discurrerunt per castra, et informauerunt multitudinē, quod non erat cōis vtilitas Aarō esse summum sacerdotem, et tunc fere omnis multitudo venit cum eis, et dicitur conuenisse ad ostium tabernaculi, quia istud experimentum ibi fieri debebat, s. vt acciperent prunas de altari holocaustorum, quod est ad ostium tabernaculi, et introducerent eas cum incenso ad altare thymiamatis. *Apparuit gloria Domini cunctis.* Idest conueniente tota multitudine intra atrium tabernaculi apparuit gloria Domini toti populo. ista gloria Domini erat in nube super tabernaculum, s. ꝙ fuit demōstratus ibi aliquis fulgor specialis in nube, qualem ante non videbant, per quem cognoscebāt maiestatem Dei, et specialem eius prę-sentiam. sic enim factum est in mōte Sinai vbi dicuntur vidisse Israelitæ Dominū, et sub pedibus eius quasi opus lapidis saphyrini, et quasi cœlum cum serenū est, vt patet Exo. cap. 24. significat autem proprie gloria Domini ostensionem maiestatis eius. demonstrat̄ autem maiestas Dei in aliquo signo superexcellenti. vnde quanquam existente nube super Sanctuarium esset ibi quædam præsentia Dei, tamen non declarabatur ibi maiestas eius, cum non demonstraretur in aliquo signo superexcellenti. fulgor autem admirabilis qui postea apparuit, aut varij colores ostenderūt

A maiestatem Dei et gloriam. fuit autem ostensa gloria Domini, quia aliàs forte tota multitudo lapidasset Moysen et Aaron, cum esset persuasa à Chore, et socijs suis, sed gloria Domini compescuit multitudinē, sic fuit quando totus populus voluit lapidare Iosue et Caleb, et apparens gloria Domini attonitam reddidit multitudinem, et non lapidauerunt eos, supra cap. 14. Item fuit ostensio ista gloriæ, vt multitudo crederet Moysi in his, quæ dicturus erat eis, cum ad eius approbationem appareret gloria Domini.

Locutusque Dominus ad Moysen &
Aaron, ait. Separamini de medio congregationis huius, vt eos repente disperdam.
B Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt. Fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis, num vno peccante contra omnes
ira tua desæuiet? Et ait Dominus ad Moysen. Præcipe vniuerso populo, vt separetur a
tabernaculis Chore, & Dathan, & Abiron.
Surrexitque Moyses, & abijt ad Dathan &
Abiron, & sequentibus eū senioribus Israel,
dixit ad turbam. Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tāgere quæ ad Deut. 4.
C eos pertinēt, ne inuoluamini in peccatis eorum. Cumque recessissent a tentorijs eorū
per circuitū, Dathan & Abirō egressi stabāt
in introitu papylionum suorū cū vxoribus,
& liberis, omnique frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis ꝙ Dn̄s miserit me, vt facerē vniuersa quæ cernitis, & nō ex proprio ea
corde protulerim. Si cōsueta hoīum morte
interierint, & visitauerit eos plaga, qūa & cęteri visitari solent, nō misit me Dn̄s: Sin aūt
D nouā rem fecerit Dominus, & aperiens terra
os suū deglutiat eos, & oīa quæ ad illos pertinent, descenderintque viuentes in infernū,
scietis quòd blasphemauerūt Dominū. Cōfestim igit̄ vt cessauit loqui, dirupta est terra
sub pedibus eorū, & aperiēs os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa
substantia eorum. Descēderuntq; viui in infernū opti humo, & perierūt de medio multitudinis. At vero oīs Israel qui stabat ꝑ gyrū
E fugit à clamore pereuntiū dicēs. Ne forte &
nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus a
Domino interfecit ducentos quinquaginta
viros, qui offerebant incensum. Locutusque
est Dn̄s ad Moysen dicēs. Præcipe Eleazarō
filio Aarō sacerdoti, vt tollat thuribula quæ
iacent in incendio, & ignē huc illucque dispergat: quoniā sanctificata sunt in mortibus peccatorū: producatq; ea in laminas &
affigat altari, eo ꝙ oblatū sit in eis incēsum

Terra deglutiuit Dathan & Abiron.

Chore cū oibus suis igne consumptus fuit.

Domino, & sanctificata sint, vt cernant ea pro signo & monimento filij Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos incendium deuorauit, & produxit ea in laminas affigens altari, ut haberent postea filij Israel quibus commouerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum Domino: ne patiatur sicut passus est Chore, & omnis congregatio eius, loquente Domino ad Moysen.

Locutusque est Dominus ad Moysen. Hic ponitur pęne inflictio quantum ad istos peccatores: & Deus volebat infligere maiorem pęnam quàm inflixit delendo totam multitudinem, nisi Moyses exorasset pro ea vt patet infra. *Ad Moysen & Aaron dicens.* Ista locutio fuit ad vtrunque. nã sæpe loquebatur Deus ad Moysen & Aaron simul. aliquando autẽ ad solum Aarõ, licet rarò. de quo Leui.cap.10. & in hoc erat propheta. nam omnes ad quos factus est sermo Dei prophetæ appellantur: potissime, quia non erat reuelatio Dei hic in somnis, sed in voce per vigiliam quod ad maiorem gradum pertinet prophetiæ de quibus dictum est supra cap.12. fuit autem locutio ista de nube, quæ erat super tabernaculum: sæpe enim loquebatur Deus in columna illa, & cum loqueretur inclinabatur nubes ad ostium tabernaculi, sic factum est loquente Deo ad Mariam & Aaron supra cap.12. & sic factum est hic, quia inclinata est nubes, & de illa locutus est Deus ad Moysen & Aaron. in ipsa enim tunc apparebat gloria Domini. *Separamini de medio congregationis huius pessimæ.* Volebat Deus delere totam illam multitudinẽ subito, & dixit vt separentur Moyses & Aaron ab eis, ne cum illis periret. vocatur autẽ multitudo ista pessima, quia erat infidelis Deo, & cũ per manum Moysi Deus illis quotidiana beneficia largiretur, conuersi erant contra Moysen ad tollendum ei principatum.

Aliqui volunt quòd accipiatur hic cõgregatio pessima pro 250. viris qui venerant ad thurificandum, sed non videtur esse consonum literæ, quia infra dicit Moyses orando ne omnis populus moriatur. num vno peccante contra omnes desæuiet ira tua? si tamen essent soli 250. viri non vocarentur omnes, quia erat minima pars populi. Item non diceretur vno peccante desæuire Deum in omnes, quia ibi omnes illi peccauerant, sed Deus irascebatur toti multitudini, quæ aliquo modo peccauerat, quia cõgregata fuit contra Moysen & Aaron. & ob hoc vocatur pessima.

Vt eos repente disperdam. Idest, vt subito destruam illos. non intendebat Deus destruere Israelitas, quia si intendisset destruxisset. voluntati enim Dei nemo resistere potest, sed ista erat voluntas signi, idest significabat se velle, quanquam non determinate vellet, sed magis oppositum, Moyses tamen, quia vidit Deũ iratum, orauit ne deleret populum, sicut fecit in adoratione vituli, volens conterere totam multitudinem, & iacuit Moyses coram Domino quadraginta diebus orans ne disperderet populum, vt patet Deut. capitulo nono.

F *Quare non dixit Deus Moysi, quòd faceret ipsum in gentem magnam, cum dixit se velle destruere populum sicut alias. Quæst. X.*

QVAERET aliquis quare cũ Deus diceret hic velle destruere omnem multitudinem: non dixit Moysi quòd faceret eũ in gentem magnam, sicut dixit quando orauit ne deleret multitudinem in fabricatione vituli, & sicut dixit quando orauit ne deleretur in murmuratione cõtra Dominum venientibus exploratoribus? de primo patet Exodi trigesimosecundo cap. de secundo habetur supra cap.14.

G Respondendum est, quòd nulla vice harum Deus disposuerat delere totam multitudinem, nam si disposuisset non mansisset ex eis quisquam, quia Deus non mutatur a proposito, vt patet ex verbis Samuelis. 1.Reg.15.cap.s. porro triumphator in Israel non parcet, & pęnitudine nõ flectetur: nec enim homo est, vt agat pęnitentiam. quia tamen in istis duabus vicibus non æqualiter peccauerunt Israelitæ: Deus non monstrauit æqualia signa iracundiæ nec volũtatis ad puniendum: peccatum enim in fabricatione vituli fuit grauissimum. nullum enim peccatum contra Deum directius est, quam idolatria, vt declaratũ est Exo.cap.32. ideo monstrauit pro hoc magna signa furoris, & quòd penitus vellet delere totam multitudinem. vnde dixit Moysi, quòd faceret eum ducem super aliam gentem maiorem & fortiorem, & quòd H non oraret pro gente illa. similiter autem in secunda murmuratione venientibus exploratoribus de terra Chanaan fuit peccatum grauissimum, quia dixerunt se velle reuerti in Aegyptũ, in quo erant ingrati omnibus beneficijs Dei, & hoc erat durissimum. ideo Deus monstrauit magna signa iracundiæ, & voluntatis ad disperdendum illos: vnde dixit, ꝙ faceret eum in gentem maiorem si non oraret pro hac multitudine. hic autem nõ fuit peccatum ita graue, ideo nõ demonstrauit Dominus tãta signa iracundiæ, nec dixit quòd cõstitueret Moysen ducem populi alterius maioris.

I Item patet hoc, quia in peccato primo secuta est punitio multitudinis, & præter hoc Moyses primo orauit Deum quadraginta diebus & noctibus, ne deleret multitudinem, & tunc concessit Deus. hic autem non fuit diuturna oratio, sed immediate, vt Moyses orauit ne deleret multitudinem Deus cessauit: ideo non fuit conueniens exprimi, quòd Deus constitueret Moysen in gentem aliam fortiorem, quia illud conueniebat si demonstrasset Deus magna signa furoris.

Qui ceciderunt proni in faciem. Idest cum Moyses & Aaron audiuerunt, quòd Deus vellet repente delere multitudinem, ceciderunt super terram oraturi ne hoc faceret. nam mouebatur ad populum pietate quadam, quanquam esset iniquus, & persequeretur eos. erant tamen isti prælati habentes viscera charitatis ad omnes de populo tanquam ad filios, quamK quam aliquando affligerent eos propter peccata sua: & ipsa cura popul[illegible]rium erat eis grauissima.

Atque dixerunt. fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis.

Quomodo intelligitur quòd Deus sit spiritus fortissimus. Quæst. XI.

ISTA fuit oratio amborum, nam orabant forte in voce eleuata, & coincidebant in petendo, vel dato, quòd orarent intra cor suum Deus mouebat eorum mentem ad orandum idem,

idem, & dixerunt fortissime Deus spirituum vniuersę carnis. quod dupliciter intelligitur. Vno modo ꝙ Deus sit spiritus fortissimus inter spiritus vniuersæ carnis, s. ꝙ Deus non sit substantia corporalis, sed spiritus, & in animalibus sunt spiritus, in vniuersa carne tamen non est aliquis spiritus, ita fortis vt Deus, cui subest posse quidquid vult. Alio modo est sensus, ꝙ Deus sit fortissimus, & sit spirituum vniuersæ carnis, idest solus ipse considerat ea, quæ sunt in spiritu vniuersę carnis, s. omnium hominum, quia homo vocatur omnis caro. sic patet Psal. 64. scilicet, omnis caro ad te veniet, idest omnis homo. & iste sensus est conuenientior. Primo, quia non comparatur Deus ad spiritus vniuersę carnis in fortitudine, ita ꝙ ipse sit fortior illis, quia ista non est aliqua magna laus Dei, potissime, quia ista operatio innuit Deum esse spiritum in carne, cum comparat eum in fortitudine ad spiritus carnis. Alioquin deberet dicere, quòd Deus erat fortissimus omnium spirituū, Deus tamen non est spiritus carnis, nam secundum ꝙ probat Aristo. 8. Phis. primus motor non est corpus, nec virtus in corpore, & iste est Deus. si tamē esset spiritus carnis esset virtus in corpore, ideo non est conueniens comparatio. Item data ista comparatione non sequitur aliquis sensus conueniens, ideo intelligendum est in secundo sensu, s. ꝙ Deus consideret ea, quę sunt in spiritu vniuersę carnis. & tamen scis ꝙ vnus peccauit, scilicet Chore, vel pauci cum eo, nunquid ergo propter peccatum vnius destrues totam multitudinem? quasi dicat si tu non cognosceres ea, quę sunt in spiritu vniuersę carnis, & arbitrareris totam multitudinem peccauisse quanquam non peccauisset, non erat tantum culpabile ꝙ punires omnes, & tamē tu cognoscis ea, quę sunt in spiritu vniuersę carnis, ideo irrationabile videtur ꝙ hoc facias. Similem propositionem ponit scriptura infra 27. cap. & in eodem sensu, cum dixit Moyses prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hāc, erat autem sensus ꝙ Moyses moriturus erat, & alius successurus in regimine totius populi, in quo exigebatur magna prouidentia, & sanctitas pro tanta multitudine disponenda: ideo dixit Moyses, quòd Deus qui erat spirituum vniuersę carnis, idest qui cognoscebat corda omnium hominum eligeret talem virum, qui esset conueniens ad istud regimen, vocatur Deus fortissimus quod cōuenit in pręsenti, quia agebatur de pęna infligenda, & in delendo subito totum populum apparebat fortis. *Num vno peccante contra omnes ira tua desæuiet?* Quasi dicat cum tu scias ꝙ vnus peccauit, quia cognoscis spiritū vniuersę carnis: quomodo vis punire totam multitudinem? quasi dicat non pertinet ad te: pertineret autem si non cognosceres corda, & existimauisses eos peccasse, cum non peccauerint.

Quomodo dixit Moyses quòd vnus peccauerit cum fuerint 250. Quæst. XII.

SED dicet aliquis quomodo Moyses dixit vno peccante. multi enim peccauerant, s. 250. viri? Respondendum est, ꝙ Moyses orabat hic ne tota multitudo deleretur, quia nō peccauerat tota, & quanquam peccauisset Chore cum 250. viris dicebatur vnus peccasse, quia isti erant quasi vnus vir in comparatione totius populi, vel dicitur vno peccante, idest Chore. ipse enim fuit origo totius, cum concitauerit Dathan & Abiron & 250. viros ad seditionem, peccauerunt tamen alij consentientes ei, licet non ita principaliter: multitudo autem peccauit magis remotè, qā ipsa persuasa a Chore, & sequaci-

A bus suis venit cūm eis cōtra Moysen & Aarō. postea tamen adhuc ista multitudo punita est: quia omnes hi vel plurimi ipsorum murmurauerūt contra Moysen & Aaron mortuis Dathan & Abiron & Chore & tunc ignis succensus a Domino combussit 14. millia ipsorū, vt j. patet. *Et ait Dominus ad Moysen.* Iam placatus precibus eius noluit destruere totū populum: ideo iussit, vt separaretur tota multitudo a tabernaculis impiorum, vt soli mali perirent. *Præcipe vniuerso populo, vt separetur a tabernaculis Dathan & Abiron & Chore.* Isti peccauerant & volebat eos delere, & quia isti non iuerant ad pręceptum Moysi, nec voluerūt subire examen in offerendo thymiama, dedit eis Deus aliud genus mortis. s. vt tabernacula eorum cum ipsis absorberentur a terra. Et non fit hic mentio de Hon,
B qui etiam absorptus fuit a terra, cū repugnasset Moysi, sicut Dathan & Abiron, & hoc quia forte nō erat ita magnus princeps, sed intelligitur nominato Dathan & Abiron.

Quare Deus iussit multitudinem separari à tabernaculis Dathan & Abiron. Quæst. XIII.

IVSSIT autem Deus hic separari multitudinem a tabernaculis Dathan & Abiron, & Chore, & nō a tabernaculis 250. virorum. Causa huius est duplex. Prima quia non solū Dathan & Abiron perierunt, sed etiam filij, & vxores, & quidquid cum eis mansit in tabernaculis. de pertinētibus autem ad
C 250. viros nihil perijt, sed ipsi soli. ideo non iussit, ꝙ recederent a tabernaculis ipsorum. Secunda causa, & adhuc solidior est, quia 250. viri non erāt in tabernaculis suis, sed in Sanctuario offerentes incensum vt patet infra, & ibi mortui sunt. ideo non oportuit dici ꝙ aliquis recederet a tabernaculis eorum. de Dathā & Chore & Abiron aliud erat, quia isti manebant in tabernaculis suis, ideo ad hoc quòd perirent oportebat, vt recederent alij de tabernaculis ipsorum, & isti 250 viri nō absorpti sunt a terra, sicut Dathan & Abiron, sed solum combusti sunt.

Quare iussit Moyses quòd recederet populus a tabernaculo Chore, cum esset de 250. viris. Et an Chore mortuus fuerit offerendo thymiama cum 250. viris, vel absorptus est a terra,
D *Quæst. XIIII.*

QVAERET aliquis quare dicatur, ꝙ recederēt a tabernaculo Chore cum ipse fuerit cū 250. viris vt patet supra: vnde videbat satis sibi esse, quod cremaretur cum ipsis, & non recederet aliquis a tabernaculo eius.

Aliquis respondebit, ꝙ quanquam Chore perierit cum 250. viris, tamen dictum est vt recederent alij a tabernaculis eius, quia volebat Dominus aliquos, qui erant, in tabernaculo eius, & pertinebant ad eū, perire, scilicet, quòd perirent filij sui, & alia quę erant in tabernaculo. Sed falsum est, quia filij Chore non
E perierunt. vnde dicit litera infra 26. cap. quòd grande miraculum in Israel factum est, vt Chore pereunte filij illius non morerentur. Dicendum est igitur aliter ꝙ positū est hic de tabernaculo Chore, quia ipse non fuit mortuus inter 250. viros qui combusti sunt offerētes thymiama, sed recessit in tabernaculum suum, & terra absorbuit eum. & tunc factum est miraculū, vt Chore pereūte nō perirent filij eius, quia q̄q̄ in tabernaculo essent, & aperta fuisset terra, non fuerunt ipsi absorpti, sed pater eorum cum toto tabernaculo vt innuitur infra vigesimosexto cap. & hoc modo verum est, ꝙ solum 250. thuribula reperta sunt in igne altaris, & illa affixa sunt altari in laminas, vt patet j. si

autem Chore obtulisset essent 251. Fuit autem modus ꝙ Chore iuit cum 250. viris ꝯ Moysen & Aaron, & iussit eis ꝙ assumerẽt thuribula sua, vt patet supra, scilicet, dixitque ad Chore. tu & omnis congregatio tua state seorsum coram Domino. fuit autẽ hoc die vna antequam fieret, vt patet ibidem, cum dicitur, state seorsum coram Domino, & Aaron die crastino separatim. In illo autem die non venit Chore, sed soli 250. viri: & hoc forte, quia contempsit præceptũ Moysi, sicut Dathan & Abiron, vel magis quia forte timuit offerre thymiama, & noluit ire ne ei aliquod malum eueniret. voluit tamen alio modo vsurpare sibi dominium, & tunc soli 250. viri iuerunt sequenti die in Sanctuarium ad offerendum, & ipsi soli combusti sunt. Chore autem nequaquam, sed absorptus fuit a terra cum tabernaculo suo. Et ob hoc cũ Moyses iuit ad tabernacula Dathan & Abiron, etiam iuit ad tabernaculum Chore dicens, quòd omnes recederent ab eo, vel si Moyses non iuit illuc, saltem dixit toti multitudini ꝙ recederent a tabernaculo Chore, sicut aliorum duorum.

An Chore combustus fuerit ab igne, vel a terra absorptus. Quæst. XV.

ALIQVI autem dicunt, ꝙ Chore combustus fuit, & a terra deuoratus. ꝙ autem fuerit deuoratus patet infra 26. cap. vbi dicitur ꝙ moriente Chore fuit grãde miraculum filios eius non perijsse: quòd vero fuerit combustus sic probant, quia dicitur infra quòd thuribula affixa sunt in altari, vt quilibet de extraneis recordetur, & non audeat præsumere officium sacerdotum, ne accidat ei vt Chore, & congregationi eius, sed congregatio Chore passa est incendium. ergo Chore incensus est. Dicendum tamẽ ꝙ Chore solum fuit deuoratus a terra in tabernaculo suo: & ob hoc mandauit Deus ꝙ recederet populus a tabernaculo Chore, sicut a tabernaculo Dathan & Abirõ, qui solum absorpti sunt. Item quia si Chore fuisset incẽsus cum alijs viris thurificando inuentum fuisset thuribulum eius cum thuribulis aliorum, sed non est inuẽtũ cum solum fuerint 250. thuribula. ergo nõ obtulit Chore. Item solum fuerunt combusti 250. viri, vt patet infra cum dicitur. sed & ignis egressus a Domino interfecit 250. viros qui offerebant incensum. ergo non fuit combustus Chore. Item nõ stat, ꝙ fuerit combustus, quia qui existimãt eum fuisse combustum arbitrantũ, ꝙ cum 250. viris fuerit combustus offerendo thymiama. sed constat ꝙ ipse absorptus est a terra in domo sua, vt colligitur infra 26. c. ergo Chore non fuit combustus. Si autem aliquis dicat ꝙ Chore in domo sua primo combustus est, deinde absorptus a terra, nõ est aliquo modo rationabile: ad quid enim proderat absorberi postquam combustus erat? maxime quia cõbustio 250. virorum fuit ab igne egresso de altari cum infra dicatur, quòd ignis egressus a Domino combussit illos cum offerebant incensum. Iste tamen ignis non posset comburere Chore, qui erat in tabernaculo suo. Item non stat, quia ista combustio erat, vt in eo punirentur, in quo peccabant: qui autem offerebant thymiama peccabant volentes assumere prunas de altari holocaustorum, quod eis non licebat. ideo ignis de eodem altari egressus combussit illos. Chore autem erat in tabernaculo suo nõ offerens: quomodo ergo combureretur non est rationabile. Item probatio quæ infra ponitur nihil agit ad hoc, quia ibi dicitur ꝙ posita fuerũt thuribula in altari, in quibus obtulerant hi quos deuorauit ignis, vt caueant omnes extranei accedere ad altare, ne patiatur sicut Chore,

F & congregatio eius: tamen Chore non fuit de offerentibus, quia tunc in tabernaculo fuisset combustus apud altare, & non in domo sua. ergo nihil attinet illa litera ad hoc ꝙ fuerit combustus Chore. Item infra 26. dicitur. grande miraculum factum est ꝙ Chore pereunte filij eius mortui nõ sunt. Si tamen Chore combustus fuisset cum alijs ante ostium tabernaculi thurificando, nullum miraculum fuisset filios eius permanere, quia erant multum elongati ab eo, s. extra Sanctuarium. sic dicunt Iudæi super Psal. 45. ꝙ existente Chore in tabernaculo suo aperta est terra, & deuorauit eum. filij autem sui manserunt in aere pendentes, donec terra clauderetur. Sed arguet aliquis contra, quia supra dicit, ꝙ dixit Moyses ad Chore tu & omnis congregatio tua state seorsum coram
G Domino, & sequitur. tollite singuli thuribula vestra. ergo Chore sumpsit thuribulum, & consequenter mortuus est in incendio: Respondendum est quòd quamquam iusserit Moyses noluit facere Chore. nã dixit eis ꝙ die crastino facerent hoc, & die crastino noluit venire Chore, sed soli 250. viri. Et cum arguit, ꝙ infra dicitur ne patiatur sicut passus est Chore, & omnis congregatio eius. Respondendum est ꝙ Chore & socij sui mortui sunt, sed non eodẽ genere mortis. hoc autem sufficit ad exemplum, s. ne offerentes alienigenæ patiantur sicut Chore & socij sui, idest ne moriantur. *Surrexitque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron.* Erat Moyses prostratus in terra cum Aaron orantes Dominum ne deleret totam multitudinem,
H & tunc dixit Deus Moysi ꝙ iuberet recedere turbam a tabernaculis impiorum: illico autem surrexit Moyses, & iuit ad tabernacula istorum, vt omni multitudini circumfusæ iuberet recedere a tabernaculis illorum. & dicitur hic de Dathan & Abiron: in quo intelligitur Hon filius Pheleph de stirpe Ruben, qui ẽt insurrexit, vt patet supra: intelligitur etiã Chore, qm̃ ad tabernaculum huius iuit, iubens quod in alijs dixerat. nam Deus iusserat, vt separarentur a tabernaculo Chore Dathan & Abiron. ergo etiam Moyses hoc retulit. sed scriptura non curat interdum enarrare omnia, cum possunt colligi ex præcedentibus & subsequentibus.

Sequentibus eum senioribus Israel. Idest cum Moyse
I iuerunt comitantes eum seniores Israel, scilicet, homines prudentiores & maioris honoris in toto populo. Isti autem sunt septuaginta seniores de quibus supra 11. cap. vel alij iudices, & maiores plebis, qui nõ murmurabant.

Dixit ad turbam. Scilicet ad multitudinem populi quæ erat in circuitu tabernaculorum Dathã & Abiron & reliquorum.

Recedite a tabernaculis hominum impiorum. Idest non maneatis apud eos. nam si mãsissent ibi absorberentur, quanquam non peccauissent, quia iam peccabãt non obedientes admonitioni Moysi. & dicitur ꝙ recederent de tabernaculis istorum propter duo. Primo, quia cum isti essent potentes multi famula-
K bantur eis. hos autem iussit Moyses recedere. Secundo quia in deserto erat ordo castrametandi, & ponebantur tẽtoria cõiuncta, sicut sunt domus in vrbibus sub vexillis patrũ suorũ, vt patet supra c. 2. vñ apud tẽtoria Dathan & Abiron erant multa tentoria reliquæ plebis, & ista amota sunt de loco suo. nã magna pars terræ aperta est ad deuorãdũ impios, & si non fuissent amota tentoria coniuncta absorberentur.

Et nolite tangere quæ ad eos pertinent. Quia forte aliqui videntes eos absorberi vellent accipere aliqua de rebus eorum ne perirent. ideo monentur ne volentes talibus succurrere inuoluerentur in terræ voragine. vel magis est sensus, quòd cum scirent Israelitæ esse consu-

cōsumēda omnia quę possidebāt Dathā & Abyron antequam absorberentur, conarentur accipere aliqua de illis, & hoc vetat Moyses, quia forte dum ipsi acciperent ea, terra diuideretur & perirent. Nec est conueniens sensus prior, quia nemo conaretur accedere ad Dathan & Abiron postquam terra aperta esset, quia iam impossibile esset eripi quicquam de voragine, potissime quia omnes timerent, & fugerent visa tam horrenda voragine, & ita dicitur infra, ꝙ omnis populus, qui stabat per circuitum fugit a clamore pereuntium dicens ne forte & nos terra deglutiat. *Ne inuoluamini in peccatis eorum.* Idest in pęnis peccatorum suorum si submergamini: non poterat enim aliquis inuolui peccatis Datan & Abiron nisi forte repugnaret contra Moysen, sicut ipsi repugnauerant, sed inuoluebantur in peccatis, idest in pęnis peccatorum. simile habetur Apoc. 18. cap. exite de ea popule meus ne participes sitis delictorū eius, & de plagis eius non accipietis. *Cumque recessissent à tentorio eorum per circuitum.* Cum Moyses ista protulit credidit populus, & timuit faciens quod iusserat, & dicitur ꝙ recessit a tentorio eorum: non ꝙ haberent vnum tentorium omnes cum dicatur supra, pręcipe populo vt separetur a tabernaculis Chore Dathan & Abiron. & etiam Dathan & Abiron non habebant vnum tabernaculum cum infra dicatur. Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papylionum suorum. sed ponitur hic singulare pro plurali, sicut aliquando econtrario fit.

Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papylionum suorum. Idest cum dixit ista Moyses illi viri exierūt de interiori parte tabernaculorum suorum ad ostia, & manebant ibi, vt viderentur a toto populo, & innuerent se nihil timere eorum, quæ dicebat Moyses, ꝙ facerent si absconderentur in parte interiori tētoriorum, & isti nesciebāt quam pęnam suscepturi essent, nec populus cognoscebat quamquam recederet de mandato Moysi vsque ad vltimum, cum dixit terram esse aperiendam, sed tunc vix verba fuerant finita, & ecce terra dirupta sub pedibus eorū absorbuit illos. Isti autem licet forte aliquid timerent, tamen quia repugnauerant Moysi contemnentes pręceptū eius erubescebant ad verba Moysi recedere de tabernaculis suis. manserūt ergo & superuenit eis interitus. Sed adhuc dato ꝙ recessissent de tētorijs suis miscentes se in mediam multitudinem, adhuc ibi inueniret eos manus Domini & contereret de populo alio genere mortis. Sed conuenientior modus fuit iste, vt totus populus videret, atque timeret. *Cum vxoribus & liberis omnique frequentia.* Idest stabant in ostio tentoriorum suorū siue papylionum, quod idem est, cum vxoribus suis & filijs & tota turba. frequentia enim multitudinem signat. sic patet infra 27. cap. s. ꝙ Moyses imposuit manum super Iosue coram frequentia populi, idest corā tota multitudine. hoc autem erat quia isti erāt diuites, & habebant familiam magnam, quæ cum eis mansit in ostijs tentoriorum suorum. nam aliqui de famulis contemnebant verba Moysi, sicut Domini eorum. alij vero verecundia dominorum vel timore non deseruerunt eos, & sic omnes perierunt. *Et ait Moyses in hoc scietis quòd Dominus miserit me.*

An signum quod demonstrabat Moyses de missione sua a Domino esset sufficiens. Et quòd miracula Christi probabant eum esse Deum. Quæst. XVI.

DVBITABANT quidā de populo an Moyses fecisset ex corde suo omnia hęc distribuendo pręposituras, & honores consanguineis suis, vel an Deus

A iussisset hoc. Dat autem hic sufficiēs signum ꝙ Deus ista omnia iusserit, quia pręmisit ista verba, & dixit signum secuturum esse ad confirmationem omnium istorum. sed sic euenit, vt ipse pędixerat. ergo verum est quod pręmittebat. Istam probationē de cognoscenda veritate prophetarum dat Deus Deut. 18. c. s. ꝙ si tacita cogitatione respōderis quomodo possum intelligere verbum, quod non est locutus Dominus? hoc habebis signum ꝙ in nomine Domini propheta ille pędixerit, & non euenerit hoc, Dominus non est locutus. ergo a contrario sensu si propheta aliquid diceret in nomine Domini, & daret aliquod signum postea futurum, verum est a Deo fuisse illa dicta. sic fuit de Moyse hic. & cū dicitur ꝙ Deus miserit me, est sensus ꝙ misit me ad dicendum vobis, vt recedatis de circuitu hominum impiorū, vel magis est sensus ꝙ Dominus miserit me, idest miserit ad faciendum omnia quæ feci & nihil ex corde meo egi. Est autem sufficiens argumentum, quia dicebat Moyses: ego feci omnia quæ videtis ex mandato Dei: & adhuc do vobis signum ꝙ nūc terra aperietur, & deuorabit istos impios. tunc stat argumentum. Deus nunquam est testis falsitatis. si ergo faciat aliqua signa ad probationem alicuius rei illa vera est. sed ista signa erant talia qualia nemo facere posset nisi Deus vel ex diuina iussione, s. aperire terram & deglutire impios. ergo Deus approbabat hic verba Moysi, & ꝯsequēter vera sunt. Sic enim fuit probata diuinitas Saluatoris nostri per miracula, q̄ nemo facere posset nisi Deus, sed illa maiora miracula fuerūt qualia nulla potentia finita facere potuisset. s. mortuos suscitare, & sanare cęcos a natiuitate & similia. mouere autē terram bene subiacet potentiæ dæmonum & bonorum angelorum, cum etiam naturaliter fieri possit. tamen, nequaquam fecissent angeli, vel dęmones nisi Deus permitteret, aut iuberet, quia hoc erat in pęnam illorum qui perierunt, sed non est in potestate dæmonū facere perire quem voluerit.

An ista signa facta per Moysen contra 250. & Dathan & Abiron &c. fuerint a dæmonibus vel à Deo. Qō. XVII.

D SED tunc dicet aliquis ꝙ nō dabat Moyses sufficiens signum, nam id quod ponebat pro signo poterat fieri a dęmonibus, & sic forte fecissent ipsi Moyse inuocante illos per artem nicromanticam. Respondendū est, ꝙ hoc non stat propter duo. Primo, quia licet subijciatur iste effectus potestati dęmonis absolute, tamen simpliciter faciens non potest in damnum aliorum facere: quia Deus non permitteret, vt noceret quantum posset. Si ergo aliquis dicat Deus misit me, & do vobis in signū ꝙ immediate morientur isti mille viri, sufficiens probatio est si mortui fuerint immediate, quia q̄q̄ occidere illos dęmoni subsit absolute: tamen ipse non pōt occidere illos quandocunque vult, quia prohibet semper ab alia potestate maiori. Si ergo moriantur Deus voluit ꝙ morerentur, & sic confirmatio verborum prouenit aliquo modo a Deo in signo. Secun-

E do non stat, quia iste dixit: Deus misit me, & in signū huius terra aperietur, & deuorabit impios. q̄q̄ ergo potuisset fieri illud per dęmones, si tñ Deus permitteret fieri ꝯfirmaret dictū, cū pmissio illa erat cōferre aliqd ad actionē, & sic cōfirmaret id qd erat falsum; nec erat hoc p accidens, sed directe fuerat inductum signum illud ad probationem dicti falsi. Si igitur fuisset falsum id quod Moyses dicebat, s. ꝙ Deus miserat eum, non fuisset secutum signum. *Vt facerem vniuersa quæ cernitis.* Idest per hoc cognoscetis, ꝙ Deus misit me ad faciendū oīa, quæ inter vos disposui, idest quan-

quantum ad principatum & ministeria sacerdotum & Leuitarum, & totius multitudinis, de quibus putatis ꝙ fecerim ex corde meo, & sic confirmat Moyses ea quæ facta sunt per ea quæ fient, modus autem prophetarum demonstrantium veritatem dictorum suorum est communiter, vt aliquid de futuro dicant, & illud probent per aliquod signum secuturum immediatè, quod fit ante res quæ prædicantur. hic autẽ Moyses confirmauit præterita: non quidem quantũ ad hoc quòd fuerint, quia veritas præteritorum necessaria est, sed quantum ad hoc quod à Deo fuerint, & hoc erat dubium, ideo demonstratum est signum à Deo probatiuum huius.

Et non ex corde meo illa protulerim. Idest, & non feci ista ex corde meo, s. secundum quòd ego desiderabã affectione cognatorũ, vel cupidine proprij honoris, sed ita protuli vt Deus iussit.

Si consueta hominum morte interierint. Signum est datum à Moyse, quòd si isti homines mortui fuerint, s. Dathan & Abiron & Chore, sicut cæteri homines mori solent, quòd Deus non misit eum ad faciẽdum hæc. & dicitur mors consueta quãdocunque aliquis moritur morbo, siue defectu naturæ, & non erant isti morituri hac plaga, quia immediate mortui sunt per signum datum, & hoc quia mors illa est hominum non peccãtium, ita vt debeat eis infligi mors tanquã pęna, & illis hominibus venit mors tanquã à natura, & non tanquam data in pœnam alicuius peccati specialiter: etiam volebat Moyses signare alterum speciale in istis viris, s. ꝙ etiam non infligeretur eis talis pęna qualis infligi solet alijs hominibus pro peccato, nam isti absorpti sunt a terra: ante hoc autem nemo fuerat absorptus, vt patet inquirẽdo omnes historias, sed quibusdam infligebatur mors ꝓ peccato in igne, vt patet supra cap. 11. alij autem ab hostibus, vel fame, aut siti, vel a bestijs occidebãtur Leuit. 26. & Deu. 32. cap. & sic de quibusdam alijs modis vsitatis apud alios peccatores. Isti autem nouum genus pęnæ habuerunt, quia absorpti sunt.

Et si visitauerit eos plaga qua cæteri visitari solent. Idest non solum non morientur isti morte consueta quæ est mors naturalis, & non pęnalis, sed etiam non morientur plaga aliorum hominum: signat enim plaga pęnam inflictam, & istis non erat infligenda pęna sicut alijs peccatoribus. hoc autem erat ad signandum ista magis à Deo fieri. accipitur hic visitari, idest puniri, vt patet Psal. 88. s. visitabo in virga iniquitates eorum, idest percutiam eos virga propter peccata.

An alij quàm isti vtputa sodomitæ puniti fuerint pœna consimili. Et an acciderit inter alias gentes apertio terræ sicut in Dathan & Abiron. Quæst. XVIII.

OBIICIET aliquis contra prædicta, s. ꝙ alij visitati fuerint hac plaga qua isti visitati fuerũt, nam viri Sodomorum puniti sunt in subuersione terræ, vt patet Gen. 19. cap. Respondent quidam ꝙ loquitur Moyses hic de pœnis inflictis Iudæis, & nulla vnquam talis inflicta fuerat alicui Iudæo. Sed hoc nihil differt. nam Moyses dicit hic ꝙ non visitabuntur isti pęna, qua alij homines visitari solent. Si ergo inter gentes accidisset iste modus pœnę, dato ꝙ inter Iudęos nunquam fuisset, non erat aliquid inconsuetum: potissime quia infra dicitur. sinautem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum deglutiat eos. si tamen in alijs gentibus accidisset hoc, non esset aliquid nouũ, ideo necesse est dici ꝙ etiam non acciderit inter alias gentes. Et cum arguitur de sodomitis, respondendũ est ꝙ non fuit similis pœna, & hoc dupliciter. Primò dici potest ꝙ ipsi non fuerunt absorpti a terra: nihil. n. tale narrat scriptura Gen. 19. cap. sed solum descẽdit ignis, & sulphur de cęlo comburẽs eos cum vrbibus suis, ita vt nulla priorum ciuitatum relinquerentur vestigia. hic autẽ fuit absorptio, quia terra diuisa est, vt absorberentur isti: deinde redijt in se. Aliter dici potest, ꝙ etiam si concederetur sodomitas fuisse absorptos a terra, vel vrbes eorũ: tamen non fuit similis pęna huic, quia ignis de cęlo & sulphur cecidit super sodomam, & combusti sunt homines, & iumenta cũ vrbibus suis: postea vero diuisa est terra, & eruperũt aquæ, atque factum est stagnum magnum in loco, ita vt non manerent signa habitationis prioris in valle: ibi tamen non fuit apertio illa pęna sodomorũ, quia
G iam combusti erant ipsi cum omnibus rebus suis. hic vero aliter fuit, s. ꝙ isti absorpti sunt viuentes a terra, & nulla alia pęna præcessit, vel secuta est, ideo nunq̃ fuit in prioribus sęculis talis pęna sicut istorum.

Non misit me Dominus. Idest si verum est, ꝙ isti moriuntur morte naturali ex ægritudine, aut defectu naturæ, vel illata plaga, sicut infligi solet alijs pro peccato, nõ misit me Dominus: sed Dñs misit me: ergo necesse est, ꝙ isti moriantur morte non consueta, nec plaga, qua alij visitari solent. *Sinautem nouam rem fecerit Dominus.* Idest si fecerit Deus aliquid nouũ, quod non fuit in alijs, Dñs misit me. & hoc est quod sequitur, s. *Vt aperiens terra os suum.* Ista est res noua, & dr̃ terra aperire os, i. pati quandam voraginem, nam terra nõ habet os nisi multum ęquiuocè: os. n. est aliquid in *Terra hic os ęquiuocè.*
H animali factum ad suscipiendum cibos, terra autẽ nõ vegetatur, cum non sit animatum aliquid, ergo non est habens os, sed sicut in animali, os est quædã apertio ad deuorandum, ita & hiatus terræ, factus ad absorbendum viros iniquos, dicitur os eius.

Quidam Hebræi dicunt ꝙ terra habeat os, sed istud ridiculum est, & dicunt ꝙ Deus creauerit os terræ in die sabbati ad solis occasum, cum iam cessauisset ab omnibus operibus, nam creatio fuit in sex diebus. septimo autem die qui est sabbatum requieuit ab omni opere quod patrarat Gen. 1. & in vespere illius diei dicunt ꝙ Deus creauerit os terræ, & ponunt nouem alia simul creata, quæ satis ridicula sunt, vt declarabit infra 20. cap. de quibus nihil ad nos, & mouentur ad
I hoc, quia vbi litera nostra dicit. *Sin autem nouam rem fecerit Dominus.* In Hebræo dicitur. *Si autem creauerit Dominus nouam creaturam.* Sed hoc nihil est, quia creare accipitur interdum pro facere, vt patet sæpissime in scriptura, & sic est hic. *Deglutiat eos.* Idest absorbeat viuentes. *Et omnia quæ ad illos pertinent.* Idest omnia quę ipsorum sunt, s. vxores, & filios, & familiã, & cætera q̃ possidebant. hoc verum est de illis quæ pertinebant ad eos, & permanserunt in consortio eorum. si tamẽ aliqua recesserunt ab eis non perierunt, vt si aliqui de filijs istorum recessissent de tabernaculis patrum, timẽtes malũ, quod dixerat Moyses, non absorpti sunt. Idem de famulis, & de vxoribus. *Descenderintque viuentes in infernum.* Idest si videritis ꝙ isti descẽdunt ad in-
K feros viuentes, scietis ꝙ Dñs miserit me. descendere istos viuentes ad inferos est, ꝙ aperiretur terra, & deglutiret eos, siue descenderent ad profunditatem inferni, siue non, de quo infra dicetur.

Scietis quòd blasphemauerint Dominum. Idest si videritis hoc manifeste intelligetis quòd blasphemauerunt Dominum. etiam erat ista sufficiens probatio. Intendebat enim Moyses sic dicere. isti blasphemauerunt Deum, & in signum huius aperietur terra deuorans eos. Si ergo terra aperta est, apparet eos blasphemasse: alioquin non confirmasset Deus in signo, quia tunc approbaret falsitatem.

Et dicit Moyses, ꝙ isti blasphemauerunt Deum, quia

quia ea quę manifeste facta erant a Deo attribuebant affectioni Moysi, in quo tollebatur honor Dei, & repugnabatur illi, quod vocatur blasphemia. simili modo loquendi vtitur Christus Matth. 12. cap. dicens ꝙ pharisęi blasphemabant, quia dixerant quod eijciebat dęmonia in belzebub principem dęmoniorum, & tamen dęmonia non possunt eijci nisi in potestate Dei, & sic attribuebant potestatem Dei dęmonibus, & hoc est blasphemia, & vocatur ibi peccatum in Spiritum sanctum. *Confestim igitur vt cessauit loqui.* Idest immediate, vt Moyses protulit verba hęc coram tota multitudine, secutum est signum, quia aperta est terra, & deuorauit iniquos. fuit autē factum immediate, vt magis sciretur ꝙ ex hac causa veniebat. nam si fuisset ista pęna dilatata per aliquod tempus, qui viderēt eam, postea crederent forte ꝙ venisset propter aliam causam. cum autem immediate venisset, apparebat solum venire ob hoc. *Dirupta est terra sub pedibus eorum.* Scilicet in tabernaculis Dathan & Abiron & Chore fuit terra dirupta, ita ꝙ ipsi conclusi sunt ab ea, & deinde terra clausa est. Ista diruptio facta est miraculose. nam licet aliquando proueniat naturaliter terręmotus propter spiritum latentem in terra, & fortiter impellentem, tamen hic fuit sola virtute diuina. Si enim naturaliter accidisset non solum in tabernaculis istorum virorum fuisset, sed etiam in circuitu aliquantulum: potissime quia terręmotus est per impulsionem spiritus interioris: hic tamen non fuit aliqua impulsio, sed sola apertio terrę. In terręmotibus autem naturalibus primò fiunt cōcussiones quam apertio. *Et aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis.* Idest non solum ipsi perierunt, sed etiā quidquid cum eis erat, siue de familia, siue de facultate, & tabernacula ipsa in quibus morabātur absorpta sunt. *Et vniuersa substantia.* Idest vniuersa possessio, non solum intelligitur substantia pro possessione, qđ cōiter signat, sed etiam pro omnibus quæ pertinebāt ad istos viros, siue filij, siue vxores, & familię. omnia enim deuorata sunt.

Quare res inanimatæ Dathan & Abiron, & vxores, & familiæ, & maxime filij paruuli, qui nihil peccauerant, perierunt cum eis. *Quæst. XIX.*

DVBITABIT aliquis quare perierint res inanimatę pertinentes ad istos: nam de animatis rationabilibus aliqualiter dici poterat, ꝙ communicarent in peccato: de inanimatis autem nequaquam conuenit. Aliquis forte dicet factum fuisse hoc vt magis dolerēt ipsi qui peribant: interdum enim res aliquorum pereunt, vt ipsi doleant, & puniantur in illis. sic percussit Deus Iob, & omnia quę possidebat, vt sic haberet locum exercitationis in patientia damni, & doloris Iob cap. 2. Sed non stat, quia isti non poterant dolere de rebus suis possessis. nam simul cum tabernaculis suis, & omni possessione submersi sunt, ita vt nō possent respicere ad ea quę peribant cum ipsis, sed ad seipsos solum, dolor autem de rebus quę perduntur est, cum aliquo non pereunte res eius pereunt, ideo non erat hic causa doloris perditio substantiæ istorum virorum ipsis. Sed aliter dicēdum est, ꝙ bona istorum perierunt cū ipsis ad detestationem criminis ipsorum: sicut argentum, & aurum ex quo fabricantur idola, licet peccatum nullum habeat, quia tamē fuit ad vsum idolatriæ non debet cedere in vsus humanos, sed cōburi Deu. cap. 7. ita etiam est secundum leges humanas. Interdum enim cum aliquis occiditur propter crimen lęsę maiestatis ędificia eius destruūtur, ita vt nulli prosint, nec transeant in proprietatem alicuius, sed illud non

A est nisi propter detestationem criminis lęsę maiestatis, ita hic incurrerant isti in blasphemiam Dei, quæ est plus q̃ crimen lęsę maiestatis, ideo res eorū perierunt cum ipsis in detestationem criminis sui. Sed adhuc quæret aliquis de filijs, & familia istorum, & de vxoribus, quare perierint? Respondendum est nō esse idem iudicium de omnibus, nā vxores & familia poterāt perire dupliciter, quia cōsenserat eis, vel quia non recedebat ab illis, vtrunque satis patet. verisimile est enim vxores viris consentire suis: potissime cū ad honores tenderent, volentes principari, sicut Moyses. De familia etiam satis credendum est ꝙ dn̄is suis consenserit, & tūc in pęnam huius absorpti sunt ipsi, sicut dn̄i, qui ita repugnabant Deo, & blasphemabant quantum ad hoc, sicut dn̄i sui, & dato ꝙ non consen-

B sissent, merebantur istā submersionē ꝯtēnētes admonitionē Moysi. dixerat. n. ꝙ oēs recederēt de tabernaculis hominū impiorū & isti noluerunt, ideo absorpti sunt. De filijs paruulis alia ratio est. nam non potest dici ꝙ perierint, quia consenserint patribus. nam nō habebant consensum, vel dissensum, quia non peruenerant ad talem ętatem: etiam non peribant, quia nō recesserant a viris impijs, non enim erat potestatis eorum recedere a parentibus, quia non intelligebāt qđ Moyses admonuisset, nec etiam exequi possent recedentes, quia paruuli erant. Sed dicendum ꝙ perierint propter patres. dicet enim aliquis ꝙ non perierūt isti propter peccatum patrum, nec vt patres dolerent, sed quia erāt cum eis, & terra aperta est, necesse erat,

C vt simul deuorarentur. Respondendum est non stare, quia si non fuisset aliqua causa quare isti deuorarent, non fuissent absorpti, quanquam essent cum patrib⁹ suis in tabernaculo. sic fuit de filijs Chore qui erant in tabernaculo patris sui, & terra aperta deuorauit Chore, manētibus filijs eius in aere pēdentibus, quousque conclusa est. quod significatur infra 26. cap. s. grande miraculum in Israel factum est, vt Chore pereunte filij eius non perierint. Ita poterat esse hic, ꝙ q̃q̃ essent paruuli isti cum parentibus in tabernaculo ꝙ non perirent, s. ꝙ manerent pendentes in aere, sicut filij Chore, quousque terra concluderetur. Respondendum est ꝙ necesse est fuisse aliquam causam quare absorberentur, & dicet aliquis fuisse istam ad affli-

D ctionem parentum suorum: filij enim interdum puniuntur pro patribus, vsque in tertiam & quartam generationem, & hoc est vt patres videntes eorum pęnas torqueantur in ipsis.

Sed dicendum hoc non multum stare, quia viri isti iniqui non crediderunt euenturum esse id, quod prędixerat Moyses, quousque euenit, ideo priusquā euenīret, nec pro se, nec pro filijs dolebant. Cum autem absorberentur, factum est quasi in instanti, & non poterant considerare parentes de filijs, & dolere de eorum perditione, cum vix de seipsis considerarent, attoniti repentino malo. erat autem eis pœna mors filiorum, si forte ipsis manentibus, filij mo-

E rerentur: nihil magis dolerent soli morientes, quàm cum filijs, ideo satis videtur, quòd nō fuerint absorpti filij paruuli ad dolorem parentum.

Sed dicendum ꝙ perierint propter peccatum patrum, quanquam non vt punirentur patres in eis. fuerat enim peccatum istorū virorum tam graue, vt non solum ipsi mortem mererentur, sed etiam omnia quæ pertinebant ad eos, filij autem paruuli sunt quasi possessio patris, cum modicum distent a re inanimata, quia nondū habebāt in se facultatem principij operatiui ad bonū vel ad malum, ideo sicut istis pereuntibus perierunt omnes res possessæ eorum irrationabiles, ita & filij paruuli qui pertinēt ad parētes, sicut possessio. nam juxta Arist. in 5. Ethi. filius est pars

patris, donec sit pelicon, idest magnus, vel emancipatus. Filij autem magni non sequuntur hanc legē quia cum ipsi peruenirint ad annos discretionis operantes per libertatem, merentur, aut demerentur, & tunc possunt puniri cum patribus suis, si peccauerūt, vt illi. Si vero bene egerunt non est rationabile eos puniri, & sic factū est de filijs Chore: ipsi enim erāt boni, nec consenserant pctō patris, ideo quanquam accidisset ꝙ manerent in tabernaculo patris eo tpe, quo absorptus est Chore, ipsi tamen absorpti non fuerunt, manentes in aere per miraculum, vt dictum est. Filij autem Dathan & Abiron paruuli nihil meruerant cum non peruenissent ad ętatem discretionis: nec habebant dissensum ad opera patrum, ideo computari debebant tanquam res possessę, quę non habent in se principium operandi. filij autem magni non poterant computari, vt res possessæ, quia ipsi habebant actum ꝓrium patribus. De istis filijs paruulis pereuntibus, dicendum est ꝙ q̄q̄ temporaliter perierint ex causa dicta: tamen non perierunt ęternaliter pro peccatis patrum, sed cōsecuti sunt vitam ęternā, quia in innocentia sua perierūt. & ista etiam est causa quare Deus magis punit filios paruulos pro peccato patrum q̄ magnos, quia magni si moriantur possunt ęternaliter perire, paruuli autem cū moriuntur temporaliter solū patiuntur, & ista pęna habebat causam ex peccato patrum, & tamen fiebat ad terrorem populi, vt visa tanta duricie pœnarum fugerent similia peccata. de alijs autem adultis, qui mortui sunt cum Dathan & Abiron manifestum est, ꝙ ęternaliter perierint, quia peccauerunt in hoc ꝙ consenserunt peccato illorū virorum, aut saltem admonitionē Moysi suscipere noluerunt, & dicimus ꝙ ęternaliter perierint, s. ꝙ anteq̄ morerentur tale peccatum habebant, in quo si finirent, ęternaliter perituri erant: an tamen in eo finirent non multum constat. *Descenderunt viui in infernum.* Idest isti viri impij cū familia sua deuorati sunt a terra, & descenderunt viuentes ad infernum q.d. alij illuc vadunt post mortem: ipsi autem in vita.

An Dathan & Abiron descenderint ad locum damnatorum viuentes: & an nunc sint ibi corporaliter viuentes, & an ipsi & omnes morientes cum eis perierint æternaliter? Qō. XX.

NON est autem intelligendum, quod descenderunt ad infernum viuentes, idest ad locum dānatorum, sed accipitur infernus pro sepulchro vel parte interiori terrę. nam alij homines mortui sepeliuntur: isti autem viuentes, quod patet q̄a cū descenderēt audiebantur voces eorum, & fugit populus a clamore pereuntiū, vt patet infra: hoc autem accidit ex ęquiuocatione. nā dictio quę ponitur hic in Hebręo ęqualiter significat sepulchrum, vel infernum. litera autem nostra transtulit infernum, & satis conueniens est, quia quilibet locus inferior in terra vocatur infernus, etiam si non sit locus damnatorum.

Nec potest aliquo modo esse, ꝙ isti descēderēt vsque ad locum damnatorum viuentes, quia ante tempus generalis resurrectionis apud inferos solum sunt animę damnatorum: postea vero resumptis corporibus erit totus homo in pęna. ergo Dathā & Abirō non poterant nunc esse apud inferos viuentes, sed solum isti descēderunt viuentes, vsque ad aliquam magnam profunditatem terrę, & ibi terra conclusit eos, & mortui sunt: postea animę corū ad inferos descenderunt, vt probabile est, corporibus manētibus in alijs visceribus terrę.

Et si forte aliquis diceret ꝙ isti descēderunt vsque ad locum damnatorum viuentes, adhuc nō est dicen-
F dum ꝙ nunc sint ibi viuentes, sicut erūt omnes damnati post generalem resurrectionem, sed immediate vt accederent ad ignem inferni morerentur, cum ille ignis sit grauior isto improportionabiliter, & tunc solę animę manerent ibi in punitione. Causa huius est, quia ad hoc quod manerent apud inferos viuentes necesse erat, quod daretur eis immortalitas, sed nemini data est, nec dabitur, vsque post generalem resurrectionem. ergo non manent viuentes apud inferos: alioquin diceremus quod isti nunquam resurgerent, quia qui nunquam mortuus est, nunquam resurgit. hoc tamen est contra Symbolum fidei, in quo dicitur quod homines omnes resurgere habent in corporibus suis, redituri de factis proprijs rationem. ideo mortui sunt Dathan & Abiron. Item si
G mansissent semper viuentes Dathan & Abiron apud inferos, videretur eis maius grauamen infligi quam cęteris. Alij enim grauius peccauerunt quam Dathan & Abiron, & tamen nullus est apud inferos viuens. Si ergo ponantur isti viuentes, grauabantur: maior enim pęna viuentis est apud inferos quam solius animę. viuens enim secundum vtrunque patitur, anima autem in sola apprehensione intellectiua. non est ergo concedendū istos esse viuētes apud inferos.

An Dathan & alij absorpti à terra sint damnati. Quæst. XXI.

H QVAERET aliquis de Dathan & Abirō & alijs absorptis a terra, an ęternaliter perierint. Ad quod aliquis respōdebit hoc manifestū esse, quia qui ad inferos descēdit ęternaliter perit. Dathan autem & Abiron cum omnibus qui erant in tabernaculis ipsorum dicūtur ꝙ ad inferos descenderunt viuentes, ergo perierunt. nisi forte dicatur ꝙ postea exierint inde. sed non stat, quia apud inferos est redemptio. Alio modo arguetur ꝙ isti perierint ęternaliter, quia in peccato mortui sunt, quod sufficit ad ęternam damnationem. nam pęna illa pro peccato in quo erant inflicta est, pęna tamen illa fuit in ipsa morte: ergo in peccato consumpti sunt. Respondendum est malam esse pręsumptionem de his qui sic perierunt: quoniam pęna peccati, & ipsum pec-
I catū morti coniuncta fuerunt, nec tamen ex hoc necessario sequitur ꝙ ipsi æternaliter perierint, quia poterant de malo suo dolere, & in ipso descensu ad locū vbi suffocati sunt, poterant conteri de peccatis, & hoc sufficiebat ad eorum saluationem, & tunc esset eis pęna illa temporalis in morte sufficiens pro peccato, vel restaret eis aliquid in purgatorio finiendum. Sic enim de quibusdam alijs accidit, qui fere in ipso actu peccati sunt mortui, & tamen non perierunt ęternaliter, quia in ipsa occisione diluerunt. hoc autem fieri potest, quia contritio nō requirit temporis successionem, sed in instāti quasi fit, quæ ad delenda omnia peccata sufficiat. de hoc magis dictum est Leui. c. 10. de his qui morte sūbitanea rapiuntur, & illa mors est eis peccati pęna. *Operti humo.* Idest terra operuit eos: ipsi
K quia cum dirupta fuit terra sub pedibus eorum, transierunt vsque ad quandam profunditatem terrę satis magnam, & tunc conclusa est terra operiēs eos, & mortui sunt. *Et perierunt de medio multitudinis.* Idest non manserunt vlterius in multitudine Israel. vel dicuntur magis perijsse, quia nemo de semine eorum mansit apud Israelitas. Hoc verum est apud Dathan & Abirō & Hon, sed de Chore aliud est, quia ipse reliquit filios, vt patet infra 26. cap. & postea manserunt illi in Israel, & fuerunt de officialibus Sanctuarij inter cantores, vt patet primo Paralip. 23. & 24. vsque ad 26. Isti tñ cōputabantur pręter patres, q̄a erant viri magni.

magni. de alijs autem non legitur, ꝙ reliquerint filios magnos, aut paruulos succedentes, & ob hoc dicuntur perijsse. nam pater perit si nullus sibi succedat. Si autem aliquis succedat, viuere dicitur. sic patet Ecclesiast. 30. ca. mortuus est, & quasi non est mortuus pater eius, reliquit enim filium similem sibi. & veraciter dicitur pater manere aliqualiter manente filio secundum nomen & numerum, & aliqualiter secundum rem, quia cum filius sit quædam particula pris, vt patet 8. Ethic. manet in illa pater, & sic conseruantur seminis primordia per deriuationem. Isti autem non relinquebant filios, ideo perierunt de populo.

A

At vero omnis Israel, qui stabat per circuitum fugit a clamore pereuntium. Idest quando Israelitæ, qui erant in circuitu tabernaculorum Dathan & Abiron, & Chore audierunt vlulatum magnum eorum, quando deuorabantur a terra, fugerunt timentes ne absorberētur a terra.

B

Quomodo Israelitæ stabant in circuitu tabernaculorum Dathan. Quæst. XXII.

SED dicet aliquis quomodo stabant Israelitæ in circuitu tabernaculorum istorum virorum, qa Moyses dixerat ꝙ recederent inde, & si stabant in circuitu eorum, quomodo nō fuerunt deuorati? Respondendum est, ꝙ isti recesserunt a tabernaculis iuxta mandatum Moysi, & tamen quādo absorpti sunt a terra viri impij, isti existentes procul adhuc magis procul fugerunt, quia timuerunt, si tamē nō recessissent de circuitu tabernaculorum illorum virorum, sicut erant a principio, fuissent absorpti.

C

Dicens ne forte & nos terra deglutiat. Quia fuit aperta terra in tentorijs Dathan & Abiron, & Chore: timuerunt Israelitæ, qui erant in circuitu, ꝙ etiam alia terra continuo aperiretur, & deuoraret eos: Moyses tamē dixerat, ꝙ solum deuoraret illos viros peccatores, qa tamen iusserat, vt recederent de circuitu tabernaculorum ipsorum, ipsi nescientes, an sufficienter recessissent, timuerunt deuorari.

Sed & ignis egressus a Domino interfecit. 250. viros. Hic ponitur pœna aliorum peccatorum. Insurrexerant enim cōtra Moysen Chore Dathan & Abiron, & alij 250. cum eis: omnes istos Deus deleuit, sed Dathan & Abiron & Chore, quia non venerunt ad sanctuarium ad offerendum incensum, sicut Moyses posuerat pro experimento, deleti sunt alio genere mortis. s. absorpti sunt a terra. viri autem 250. venerunt ad offerendum thymiama, ideo isti occisi sunt egresso igne de altari.

D

An ignis comburens 250. viros egit naturaliter. Et quòd Nadab & Abiu combusti sunt non combustis vestibus. Quæstio. XXIII.

ET dicitur egressus ignis a Domino, qa Deus illum fecit egredi miraculose. non enim habebat ignis aliquid quo inclinaretur ad cremandum illos viros mouendo se lateraliter. Fuit autem modus combustionis, ꝙ isti accesserūt ad altare holocaustorum, in quo sumpturi erant prunas ad ponendum in thuribulis, vt desuper ponerent thymiama, quod erat cremandum intra tabernaculū in altari thymiamatis, & tunc fecit Deus egredi ignē de ipso altari holocaustorum, atque combussit omnes 250. viros, qui in circuitu erant, nec permisit eos Deus intrare intra Sanctuarium, vt imponerent thymiama super altare, quia fuit conuenientius eos occidi apud altare holocaustorum. Si enim intra tabernaculum occiderentur non erat ibi ignis, qui eos occideret, sed cōsumerentur quodam alio genere mortis. Et dato ꝙ Deus suscitaret ignem de thuribulis eorum: conuenientius erat, vt occiderentur apud altare holocaustorum, quàm intra tabernaculum, vt appareret manifeste vindicta in eo, in quo peccabant. ipsi enim peccauerunt assumentes, vel conantes assumere prunas de altari holocaustorum, ideo ignis altaris debuit eos deuorare.

Item conuenientius erat, ꝙ morerentur in atrio tabernaculi apud altare holocaustorum, quàm intra tabernaculum: per mortem enim istorum videretur aliquo modo coinquinata sanctitas tabernaculi, & quia pars interior tabernaculi erat sanctior atrio, qđ erat exterius, magis debuerunt occidi in atrio. Item fuit conuenientius, vt vindicta istorum esset manifesta omnibus, multi enim conuenerant, cum eis ad videndum oblationem eorum, & fauendum eis, & isti erant in atrio tabernaculi. Si autem viri. 250. mortui fuissent intra tabernaculum non vidissent eos mori alij de populo, in atrio autem omnes viderent eos, quia populus erat in atrio, ideo decuit ibi illos comburi, & non intra tabernaculum.

Aliquis autem dicet, ꝙ non fuerunt combusti intra tabernaculum, ne ignis magnus surgens ex combustione eorum cremaret cortinas, & alia operimenta tabernaculi, erat enim altitudo tabernaculi. 10. cubitorum, vt patet Exo. 26. cum quælibet tabula in circuitu esset cubitorum. 10. altitudinis, & super has immediatè ponebantur cortinæ, & alia operimenta. Cū ergo fuissent combusti simul. 250. viri insurgeret ex eis ignis magnus, qui cremaret sanctuarium.

Respondendum est non stare, quia poterant comburi isti non surgente igne ad aliquam altitudinem, ita vt combureret operimenta Sanctuarij, immo poterant isti comburi, non combustis vestibus eorum. sic factum est de Nadab & Abiu, qui combusti sunt coram Domino, & tamen vestimenta eorum nō fuerunt combusta. Leui. cap. 10. nihil hoc obstabat, sed causæ superiores sunt conuenientes.

Qui offerebant incensum. Idest isti 250. viri volebant offerre incensum coram Domino. nondum. n. quisquā eorum obtulerat incensum, sed accipiebant ignem de altari holocaustorum ad cremandum thymiama, nam incensum non offerebatur super altare holocaustorum, sed super altare thymiamatum. Isti autē erāt nunc apud altare holocaustorum sumentes prunas. dicebantur tamen esse offerentes thymiama, quia ista assumptio ignis erat quoddam præcedens ad oblationem thymiamatis, ideo ita peccauerant iam accipientes prunas de altari, sicut si cōsummassent oblationē suam, & ob hoc ibi poterant rationabiliter comburi.

Locutus est Dominus. Hic ponitur rememoratiuum prædictæ punitionis, ne alij in futurum similia attentarent, & fuit hoc ponēdo thuribula istorum in altari holocaustorum extensa in laminas, vt cognosceretur ab omnibus, ꝙ erant thuribula impiorum, qui voluerant offerre thymiama, & combusti sunt.

E

Locutusque est Dominus. Ista locutio fuit post mortē illorum virorum 250. & post mortē Dathan & Abiron in tabernaculis suis, & alij offerentes in tabernaculo Domini. nam si fuissent primo absorpti Dathan & Abiron, & cognouissent 250. viri non obtulissent incensum insurgentes contra Moysen & Aaron, vel si Dathan & Abiron cognouissent mortem 250. virorum, resipuissent de malo suo, & conuersi fuissent ad Moysen: omnes tamen perierunt simul, ita ꝙ neutri aliorum cognouerunt interitum.

De morte istorum 250. virorum, idem suspicari possumus, quod de morte Dathan & Abiron: satis. n. verisimile est eos perijsse, quia pęna peccati eorum, & mors

An isti 250. viri perierint æternaliter.

mors idem fuerunt, peccatum etiam morti coniunctum fuit, quia ipse actus offerendi erat iniquitas eorum, & in hac decesserunt, nec tamen ex hoc necessario concluditur, ꝙ æternaliter perierint, quia dū cremarentur, poterant quasi in indiuisibili de commissis dolere, sed difficile est. *Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdotis.* Iubetur, hic vt Eleazarus tolleret thuribula illorum virorum impiorum, & affigeret illa altari, in memoriā præteritorum, & iubetur hic Eleazaro, quia ipse erat sacerdos minor, Aaron autē erat sacerdos magnus, ideo ei nihil iubebatur, quod pertineret ad executionem, sicut erat affigere thuribula altari, non tamen fuit iussum hoc alicui nisi sacerdoti, quia non licebat popularibus, nec Leuitis tangere altare holocaustorum, vel alia vasa, quādo nuda essent alioquin morerentur, vt supra cap. 4. Eleazaro autem, licebat, quia sacerdos erat. *Filio Aaron sacerdotis.* Vocatur hic Aaron sacerdos per excellentiam, idest sacerdos magnus. nam aliter sumendo etiam ipse Eleazarus erat sacerdos. *Vt tollat thuribula, quæ iacent in incēdio.* Isti viri 250. acceperant ignem in thuribulis de altari holocaustorum, & cum ipsi vellent intrare in tabernaculum, egressus est ignis de altari, & combussit illos, manseruntq; thuribula eorū plena prunis. Cū autem esset consummatum incendium, introiuit Eleazarus accipiens thuribula, quæ iacebant in terra, & dicitur, ꝙ iacebant in incendio, idest in loco vbi prius fuerat incendium, nam cum introiuit Eleazarus nō erat ibi incendium, alioquin non introisset, fuit autē istud incendium in atrio tabernaculi in circuitu altaris, & ibi iacebant thuribula. *Et ignem huc illucque dispergat.* idest ista thuribula erant plena prunis, quia iā sumpserant de altari prunas isti viri, quando combusti sunt, hunc ignē iubet Deus dispergi huc, & illuc, & non reduci ad altare, quia iam erat aliquo modo coinquinatus, cum fuisset sumptus a viris impijs, fuit autem sparsus intra atrium tabernaculi, & non extra ne conculcaretur a populo, sacer. enim erat.

An corpora 250. virorum sepulta sunt, vel totaliter incinerata fuerunt in atrio tabernaculi. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis de corporibus istorum 250. virorum an sepulta fuerint, vel totaliter incinerata. Respondendum est, quòd hic non potest respōderi manifeste, nam ignis egressus a Domino poterat comburere istos viros, ita vt non incineraret corpora eorum, nec vestes saltem tangeret, sicut factum est in morte Nadab & Abiu, quorum corpora integra manserunt, cum vestibus suis sacerdotalibus nullo modo combustis, eductiq; sunt de Sanctuario, atque tumulati. Leui. cap. 10. poterat etiam esse, quòd ignis iste incineraret illos viros, nō relinquens ex eis saltem particulam, sicut dicitur de Assyrijs, quos cōbussit angelus Dei, & incinerauit corpora eorum, de hoc 4. Reg. 19. si tamen corpora istorum non fuerūt incinerata, necesse erat, vt educerentur de Sanctuario ne inquinarent illud, hic tamen nihil tale dicitur, sed solum de thuribulis manentibus in incendio. Itē si fuissent incinerata, adhuc cineres eorum oportebat educi de atrio tabernaculi, quia immundi erant, cum etiam cineres sacri de igne altaris non permitterentur intra Sanctuarium. Leui. cap. 1. 4. & 6. sed etiam de hoc nihil dicitur, ideo satis posset dici ꝙ isti viri totaliter consumpti sunt ab igne, ita vt non manserit de eis nec particula cineris, sed sola thuribula ad memoriam. Si tamen aliquis contrariū dicere velit, s. ꝙ corpora istorū manserunt integra, vel ex parte incinerata, & postea educta sunt de Sanctuario, atque tumulata, nō recusamus, quia multa facta sunt, quæ scriptu-

F ra subticet. *Quoniam sanctificata sunt in mortibus peccatorū.* idest santificata sunt, quādo peccatores mortui sunt; vocantur viri peccatores illi 250. qui contra Dei statuta offerre voluerunt thymiama. Non est autem intelligendum, quòd thuribula ista fuerunt sanctificata in mortibus peccatorum, idest, quia offerentes mortui sunt, nam offerentes propter peccatum suum mortui sunt, peccatum autem non facit ad sanctificationem, sed fuit sanctificatio thuribulorum, quia Domino oblata sunt, idest, quia in eis posuerunt prunas ignis sacri isti viri impij, & per contactū illius ignis sanctificata sunt, vnde dicitur in mortibus peccatorum, idest; quando peccatores mortui sunt, quia idem fuit tempus mortis eorum, & sanctificationis thuribulorum. Ponitur autem ista clausula

G tanquam redditiua causæ superioris dicti, s. quòd acciperet Eleazarus thuribula, & hoc, quia sanctificata sunt, non licebat autem res sanctificatas conuerti in prophanos vsus, rursus autem non erant ista thuribula ad hoc, ꝙ in eis offerrēt sacerdotes thymiama, quia in ipsis obtulerant viri impij, ideo nullus vsus fuit cōueniens, nisi vt affigerentur in altari in memoriā. Ex hoc patet, quòd ista thuribula non erant de thuribulis Sanctuarij, quia tunc sanctificata fuissent a principio, cum Moyses sanctificauit omnia vasa Sanctuarij. Exo. 31. cap. sed dicebantur sanctificata in mortibus peccatorum, idest, quando illi mortui sunt. ergo non erant de thuribulis Sanctuarij. *Producatq; ea in laminas.* idest extendat thuribula in formam laminarum de-

H struendo formam thuribulorum, erant enim thuribula vasa curua ad cōtinendum in se ignem, & thymiama facta, nunc dixit Moyses, quòd extēderentur in laminas, scilicet opere malleatorio fierent laminę tenues, & rectæ ad affigendum in altari holocaustorum. Et hoc fecit ipsemet Eleazarus, nulli enim artifici hoc permissum est, quia iam erant illa thuribula sacra, & non licebat tractari ea ab aliquo nisi a sacerdote. Et si arguatur de vasis tabernaculi, quę omnia facta sunt ab artificibus, qui erant populares, scilicet de Tribu Iuda, & de Tribu Dan, vt patet Exo. 31. & 35. Respondendum est, ꝙ illa vasa, quando fiebant nondum erant sacra, sed sanctificata sunt postquam fuerunt facta, vt patet Exo. 31. Ista autem thuribula sanctificata fuerant in mortibus peccatorum, ante-

I quam extenderentur in laminas, ideo iam nulli licebat ea tractare nisi sacerdoti. *Et affigat altari.* idest illas laminas factas ex thuribulis affigat altari, sed holocaustorum.

Quare fuerunt affixę laminæ thuriburolum altari holocaustorum & non alteri. Quæst. XXV.

NON. fuerunt enim istæ laminæ affixę altari thymiamatū, quia illud erat opertū auro purissimo, & istæ laminæ erant æneæ, tollerentque pulchritudinem altaris. Item poni debuerunt in altari holocaustorum, quia illud erat æneum, & conueniebant ei: de altari thymiamatum,

K quòd esset aureum, patet Exo. 30. cap. de altari autē holocaustorum, quòd esset æneum, patet Exo. 27. Item debuerunt poni in altari holocaustorum, quia peccatum istorum cępit initium ab altari illo, inde enim tulerunt prunas, quas posuerunt in thuribulis, & nondum peruenerant ad altare thymiamatū oblaturi incensum, sed combusti sunt in atrio tabernaculi apud altare holocaustorum, ideo ibi debuerunt affigi laminæ. Item, quia ponebātur istę laminæ in memoria, s. vt videntes Israelitę laminas illas altaris, nō auderent offerre thymiama, vel accedere ad officia sacerdotalia, si non essent de stirpe Aaron: sed altare thymia-

thymiamatũ non poterat videri ab Israelitis, quia illud erat intra tabernaculum, vt patet Exo. c. 30. illuc enim non introibant nisi soli sacerdotes, ideo debuit poni tota multitudo laminarum istarũ in altari holocaustorũ, qđ poterat videri ab oĩbus Israelitis, qa erat extra tabernaculum in atrio ei⁹, & illuc licebat ingredi oĩbus Israelitis ad offerendũ. Itẽ poterat videri ab exteriori parte per cortinas reticulatas, quæ erant in circuitu atrij. *Eo ꝙ oblatũ sit in eis incensum Domino.* i. qa in istis thuribulis fuit oblatũ incẽsum. hic redditur causa huius mandati. s. ꝙ non deberẽt applicari ad alium vsum quam ad fixionẽ in altari, eo ꝙ oblatũ erat incensum in eis, & per illã oblationẽ sanctificabantur, sanctificata aũt ad solum cultũ Dei cedebãt. Dicitur aũt oblatum incensum non quidẽ, ꝙ iã fuisset oblatũ, quia ista oblatio fit, qñ ponitur incensum super altare thymiamatũ, sed isti viri nondũ illuc introierũt, cum cõbusti fuerint in atrio tabernaculi, ideo nondũ fuerat facta oblatio incensi: sed dr̃ facta oblatio, quia iã imposuerant thymiama super prunas, & parabant ingredi in tabernaculũ ad offerendũ illud, nisi morte præuenti fuissent, & hoc sufficit ad hoc, ꝙ essent thuribula consecrata, nihil. n. magis consecrarẽtur si thymiama offerretur in eis, quam si solũ imponerentur prunæ de altari, & desuper thymiama, etiã si nondũ oblatum esset in altari thymiamatum, quia sanctificatio istorum vasorum non fiebat hic, quia portabantur corã altari thymiamatum, sed quia contingebant res sacras, alioqn diceremus, ꝙ vestes cões, quas habebant sacerdotes infra vestes sacerdotales, sanctificarentur, qa ingrediebãtur in eis in tabernaculum, sed falsum est, ideo sanctificabantur thuribula ista solũ per cõtactum rerũ sacrarũ. s. quia in eis fuerat positus iã ignis sacer & thymiama, nihil ergo magis poterãt sanctificari. *Et sanctificata sint.* i. quia positũ est in eis thymiama & ignis de altari holocaustorum, sanctificata sunt, & nõ conueniunt ad aliũ vsum nisi, vt affigantur in altari holocaustorum. *Vt cernant ea pro signo & monimento filij Israel.* i. in hoc proficient, ꝙ cũ Israelitæ intrauerint in atrium tabernaculi, & viderint thuribula affixa altari recordabuntur iniquitatis 250. virorum, qui offerre voluerunt thymiama, & pęnæ eis inflictæ, & sic non mouebũtur ad attentandũ quicquã de officio sacerdotali. Dicuntur aũt esse istæ laminæ pro signo. i. tanquam repręsentatiuum rerum prętęritarum. s. ꝙ perierint in incendio viri, quorũ fuerunt illa thuribula. & dicuntur pro monimento, idest pro admonitione, vt filij Israel admonerentur non facere talia. dicitur monimentum quasi monens mentem, & sic erat de laminis istis, quia Israelitæ considerantes pęnam, quam isti susceperant, persuadebantur nunquam talia attentare.

Quomodo istæ laminæ fuerunt affixæ altari holocaustorum. Quæstio. XXVI.

QVAERET aliquis quomodo fuerunt istæ laminæ affixę altari holocaustorum? Respondendũ est, ꝙ fuerunt affixæ in superficie parietũ altaris. Pro quo considerãdum est, ꝙ altare holocaustorum erat de tabulis, & quadratum habens altitudinem cubitorum trium, erant aũt tabulæ coopertæ laminis æneis in circuitu, ne ignis, qui erat in altari combureret tabulas eius, perueniebant aũt istæ laminę a summitate parietum altaris vsque ad medietatem eius. s. vsque ad cubitum, & dimidium, & vsq; ad illum locum, nihil de tabulis apparebat. In parte aũt inferiori. s. per aliũ cubitum, & dimidium manebãt tabulæ altaris nudę, & sup illas ponebatur craticula ænea. s. laminæ æneæ reticulatæ, ita vt posset videri, quædam pars tabularũ altaris. De hac autem figura & de causa eius latius declaratum est Exo. 27. c. Laminæ autem istæ 250. thuribulorum affixæ sunt super partem illam altaris quę erat tota cooperta laminis. s. super cubitum, & dimidium a summitate parietum altaris, vsq; ad dimidietatem, & hoc ne operiretur craticula ænea, nam illa erat posita ad pulchritudinem, & si superponerentur laminæ thuribulorũ, iam nihil appareret de eis, ideo super partem aliam, quæ erat tota operta laminis nõ reticulatis, affixę fuerunt laminæ thuribulorum, fuerunt autem taliter affixæ, vt distinguerẽtur a laminis, quæ primo positæ fuerant ad operiendum tabulas altaris, vt sic videntes haberent causam inquirendi quare fuerant positæ illæ laminæ, & non viderentur pertinere ad primam fabricationẽ altaris. *Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea.* s. accepit illa de loco incendij, & duxit in locum, vbi extẽderet in laminas. *In quibus obtulerant hi quos ignis deuorauit.* idest illi 250. viri qui ab igne consumpti fuerant, & dicitur in quibus obtulerant. i. in quibus posuerant prunas & thymiama, nõ tamen adhuc obtulerant, quia oblatio illa fiebat super altare thymiamatum, ipsi autem nondum illuc introierant. *Et produxit ea in laminas.* s. ipsemet Eleazarus, quia nullus alius artifex ad hoc operari debuit, vt supra probatũ est, nec ẽt requirebatur ad hoc peritia artificis, quia non debebãt affigi artificioso modo ad pulchritudinem, ita vt priori operi conuenirent, sed magis grosso modo, sic vt viderentur apposita ex aliqua causa de nouo. *Vt haberent postea filij Israel, quibus cõmonerentur.* idest, vt per istas laminas possent commoneri ad hoc ne accederẽt ad ministeria sacerdotalia, si non essent de progenie Aaron, si autem non fuissent positæ istæ laminæ in altari venisset in obliuionẽ istud factum, & sic possent Israelitæ incitari ad ministeria sacerdotalia, cum autẽ quotidie viderent illas laminas, perseuerabat iugis memoria facti præteriti, & sic non attentabant aliquid in contrarium, *Ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron.*

Alienigenę respectu sacerdotum, qui dicantur, & quomodo cognoscuntur, qui sunt. Quæst. XXVII.

ALienigenæ dicuntur esse omnes respectu sacerdotum, qui non sunt de genere Aaron siue sint de Leuitis, siue de quibuscunque, sicut in comparatione Iudæorum vocabantur gentiles alienigenę, vt patet Leu. 22. c. scilicet de manu alienigenę non offerẽtis panes Domino Deo vestro, idest de manu hominis gentilis non accipietis sacrificia ad offerẽdum. Alio modo dicuntur alienigenę, vel extranei omnes Israelitæ respectu Leuitarum supra ca. 1. scilicet quisquis externorum accesserit morietur. Aliquando accipiuntur extranei pro omnibus qui non sunt de genere Aaron, ẽt si sint de Leuitis, sic patet supra ca. 3. s. Aaron aũt, & filios eius cõstitues super cultum sacerdotij; externus, qui ad ministrãdum accesserit morietur, sic patet infra 18. alienigena non miscebitur vobis, & vocantur alienigenæ ibi omnes, qui sunt extra genus Aaron, siue sint Leuitæ, siue nõ, & hoc modo accipitur hic, ꝙ nullus de alienigenis auderet offerre in altari præter filios Aaron. Possunt autẽ accipi ista duo pro eodem. s. alienigena, & qui non est de semine Aarõ, & est expositio vnius per alterum. Alio modo potest intelligi, ꝙ sint diuersa, & tunc alienigena accipitur pro illo, qui erat de popularibus, & istis magis erat prohibita omnis ministratio sacerdotalis, cũ etiã non liceret ministratio leuitica illis, vocatur non de semine Aaron, quicunque est leuita, & tamen nõ est de semine Aaron, & istis etiam erat prohibitum ministrare in sacerdotio, vt patet supra cap. 3. Sed primus

mus modus melior eſt. *Ad offerendum incenſum Domino.* ideſt ad offerendũ thymiama ſuper altare, quod erat officiũ ſacerdotale, & nõ ſolũ de hoc intelligitur, ſed ẽt de oĩbus alijs, quodcunq; .n. ſacerdotale officiũ aliquis vſurparet, moreretur, vt ſi ſacrificaret, vel offerret incenſum, aut panes propoſitionis, vel diſponeret lucernas in cãdelabro, oĩa hæc ſacerdotalia ſunt, & nihil magis erat prohibitũ vnum quã reliquum, ſed dictum eſt hic de oblatione incẽſi ſpecialiter, quia iſtud fuit in quo deliquerant viri impij de quibus hic.

Alienigena quomodo accipitur.
Quæſtio. XXVIII.

Conſiderandum ẽt cũ hic dicatur alienigena ille, qui non eſt de ſemine Aaron, & aliqñ accipitur pro eo, qui nõ eſt de Leuitis, qũo accipiendum ſit, qñ dr̃ alienigena? Ideo dicendũ, ꝙ qñcũque alienigena prohibet ab aliquo actu in lege Moſayca, oportet reſpici vtrũ ille actus pertineat ad totũ populũ, vel Leuitas, vel ſacerdotes. Si ad totũ populum vocabuntur alienigenæ gentiles, vt patet Leu. c. 22. ſ. de manu alienigenę non offeretis pane Domino Deo veſtro: aliquando tñ vocatur alienigena reſpectu omniũ, qui ſunt de ſemine Iacob, & tunc non ſolũ gentiles ſunt alienigenæ, ſed ẽt gentiles cõuerſi ad Iudaiſmum, & filij cõuerſorum; ſic accipitur Leu. c. 25. vbi agitur de priuilegio iubilæi, & anni remiſſionis, quod non conueniebat alienigenis. i. cõuerſis. Si vero actus ſolũ cõueniat Leuitis vocabuntur alienigenæ, vel extranei oẽs de 12. Tribubus, ſic patet ſupra c. 1. Si aũt ſit actus ſacerdotalis, dicunt alienigenæ oẽs, qui non ſunt de ſemine Aarõ, licet ſint de Leuitis, ſic patet ſupra. c. 3. & hic & infra 18. *Ne patiatur ſicut paſſus eſt Chore, & oĩs congregatio eius.* ideſt mouebuntur ad nõ vſurpandum miniſterium ſacerdotale alienigenæ ne incidãt in pęnam Chore, & ſociorũ ſuorũ. ſ. ne moriatur ſicut illi mortui ſunt: non eſt intelligendũ, ꝙ fuerit idẽ genus mortis, nã Chore fuit abſorptus a terra in tabernaculo ſuo, vt patet ſupra: congregatio aũt eius fuit cõbuſta igne, vt patet ſupra, ſed cõicant in hoc, ꝙ oẽs mortui ſunt. *Loquente Domino ad Moyſen.* i. iſta mors facta eſt ſicut Dominus locutus eſt ad Moyſen, vel aliter, ꝙ Deus denũciauit Moyſi iſtos morituros, & qua morte perirent, quia inſurgebant in eum.

Murmurat populus contra Moyſen & Aaron, & Dominus mittit ignẽ in eum. Supra eo.

Murmurauit autem oĩs multitudo filiorũ Iſrael ſequenti die cõtra Moyſen, & Aarõ dicens. Vos interfeciſtis populum Domini. Cumque oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculũ fęderis. Quod, poſtquã ingreſſi ſunt, operuit nubes tabernaculũ, & apparuit gloria Domini. Dixitq; Dominus ad Moyſen.

Sap. 18.

Recedite de medio huius multitudinis, etiã nunc delabo eos. Cumq; iacerẽt in terra, dixit Moyſes ad Aaron. Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens citò ad populum, ut roges pro eis: Iã enim egreſſa eſt ira a Domino, & plaga deſæuit. Quod cum feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediã multitudinẽ, quã iã vaſtabat incẽdiũ, obtulit thymiama. Et ſtãs inter

Aaron cũ thymiamate extinxit incẽdium. quattuordecim milia ſeptingenti igne perierunt.

F mortuos, ac viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit. Fuerũt aũt qui percuſſi ſunt, quattuordecim milia hoĩum, & ſeptingenti, abſque his qui perierant in ſeditione Chore. Reuerſuſque eſt Aaron ad Moyſen ad oſtium tabernaculi fæderis, poſtquam quieuit interitus.

Murmurauit autem. Hic deſcribitur ſęditio totius multitudinis contra Moyſen, & Aaron. viderat enim totus populus quomodo perierant Dathan, & Abyron, & Chore cum ſocijs ſuis, quia ſurrexerũt in Moyſen, ideo zelauerunt pro mortuis, dicentes, ꝙ Moyſes,
G & Aaron occiderant illos. & ex hoc conſtituebant eos reos, atque puniuiſſent illos, niſi apparuiſſet gloria Domini: ob hoc Deus puniuit multitudinem occidens, quattuordecim milia de ipſis. *Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Iſrael.* Fuit iſta murmuratio, quia dixerunt vos interfeciſtis populum Domini, ſed hoc erat falſum, quia Moyſes, & Aaron non occiderant, & propter hoc eſt murmuratio, ad hoc tamen omnes filij Iſrael conuenerant, quia dolebant de morte multorum virorum, ideo omnis multitudo murmurauit, non eſt tamen ſimpliciter intelligendum, ꝙ murmurarẽt omnes de multitudine; quia aliqui erant viri boni conſentientes Moyſi; & Aaron, qui nequaquã murmurauerunt, ſed quia maxima pars multitudinis cõuenerat, dicitur totus populus murmuraſſe. *Sequenti die*
H *contra Moyſen, & Aaron.* Die enim qua iſta facta ſunt nõ murmurauit Iſrael, & hoc quia erant attouiti magnitudine rei quam viderant, & timebant, cum ſupra fugerint a clamore pereuntium dicentes, ne forte nos terra deglutiat. ſequenti autem die incipientes cogitare de mortibus propinquorũ ſuorum, & deſtructione cuiuſdã partis populi deſinente paulisper timore præteritæ rei inceperunt dolere, atque concitati ſunt cõtra eos qui fuerãt aliquo modo occaſio mortis huius inductæ, ſ. contra Aaron, & Moyſen. *Dicens vos interfeciſtis populum Domini.* Bene ſciebat populus, ꝙ Moyſes, & Aaron non interfecerant eos qui perierant, ſed dicebant, ꝙ ipſi fuerant cauſa occiſionis, & ex hoc retorquebant in eos culpam volentes ab eis exigere pę-
I nam. Sed etiam falſum eſt, ꝙ Moyſes, & Aaron fuiſſent cauſa huius mortis, ſed ſola iniquitas pereuntiũ, tanquam cauſa demeritoria, & Deus tanquam cauſa efficiens. Moyſes autem, & Aaron magis orauerunt pro populo ne periret, quam ꝙ exigeretur ab eo pęna. ergo non fuerunt iſti cauſa. Niſi aliquis dicat, ꝙ viri pereuntes repugnauerunt Moyſi, & Aaron, & ſi non repugnaſſent eis, non morerentur, ergo fuerunt cauſa. ſed hoc nihil eſt, quia Moyſes, & Aaron nihil ad hoc fecerunt, ſed magis patiebantur inſultum multitudinis. Deus autem puniuit illos, ergo nihil culpę erat Moyſi, & Aaron. Dicitur quòd occiderant Moyſes, & Aaron populum Domini, ideſt partem populi, cum perijſſent forte plures quam trecentum viri. Iſti autem dicuntur populus Dei, quia populus Iudaicus
K ſpecialiter pertinebat ad Deum, cum Deus vocet eum populum peculiarem ſibi de cunctis gentibus terræ Exod. 19. & Deut. capit. 7. ſic autem locuti ſunt ſupra Chore, & ſocij ſui. ſufficiat vobis, quòd omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus, ideſt totus populus eſt ſanctificatus Domino. *Cumque oriretur ſeditio*, ideſt iam incipiebat oriri bellum, vel contentio populi contra Moyſen. ſeditio proprie eſt litigium ciuium inter ſe, vel hominum eiuſdem progeniei, aut affinitatis. Sic Greg. dicit in Homelia. bella quippe ad hoſtes pertinent, ſeditiones ad ciues. ſie-

Seditio quid ſit.

bat

bat autem ista seditio, quia tota multitudo accusabat Moysen & Aaron tanquam reos mortis, ipsi autem defendebãt se rationabiliter, qa tamen populus erat concitatus dolore, mouebatur ad verba aspera cõtra Moysen & Aaron, & sic fiebat seditio. *Et tumultus incresceret.* idest fiebat continuo maius murmur, ita vt populus vellet lapidare Moysen & Aaron. *Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis.* idest viderunt, ꝙ nõ poterant resistere toti multitudini, ipsa autem volebat eos lapidare, ideo confugerunt ad tabernaculum fœderis ad protectionẽ Dei, & hoc propter duo. Primo, quia intellexerunt, ꝙ nullus de populo auderet introire illuc, quia erat prohibitum, & sic effugerent manus populi. Secundo, quia dato, ꝙ aliquis introire præsumeret Deus conseruaret eos ibi specialiter, quia gloria Domini apparebat ibi super tabernaculũ, & non permitteret aliquem introire, occideret enim omnes introire volentes. *Quod postquam ingressi sunt operuit nubes.* idest postquam fugerunt ad tabernaculum, nubes, quæ solebat esse super tabernaculum, operuit illud. s. descendens super illud, nam prius consueuerat esse eleuata a tabernaculo, cum vero alicui Deus loqui volebat in columna illa nubis, faciebat eam descendere ad ostium tabernaculi, vt patet supra ca. 12. & sic factum est hic, & in hoc operuit columna tabernaculum. Cum autem eleuata esset non dicebatur operire. Aliter intelligi potest, ꝙ nubes operuit tabernaculum, idest, ꝙ diffusa fuerit aliqua nubes in modum nebulæ super magnitudinem Sanctuarij, & operuerit illud, sic factũ est, quando consummato Sanctuario, & dispositis omnibus vasis eius Moyses benedixit eis, quoniam tunc nubes operuit tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud: nec poterat Moyses ingredi illuc, nube operiente omnia, & maiestate Dei coruscante Exo. c. vlt. sic etiam consummato templo Salomonis impleuit illud Deus nebula, & non poterant sacerdotes stare, & ministrare propter nebulã, quia gloria Domini operuerat illud. 3. Reg. cap. 8. vterque modus conueniens est. In Hebræo habetur hic. *Moyses & Aaron respexerunt ad tabernaculum.* Sed eadem sentẽtia est, quæ in littera nostra. scilicet, ꝙ respexerunt illud ad fugiendum in ipsum, maxime, quia littera declarat hoc, cum dicat, ꝙ postquam ingressi sunt, & sic patet, ꝙ ante non erant in eo, sed illuc iuerunt fugientes multitudinem, *Et apparuit gloria Domini.* idest nubes illa, quæ protexit tabernaculum apparuit fulgidior solito, & terribilior toti populo, in quo significabatur specialis pręsẽtia Dei ibi, & sic populus timuit introire ad Moysen & Aaron, vt occideret eos. *Dixitque Dominus ad Moysen.* Hoc fuit postquam erant intra tabernaculum. Ibi enim Deus ei loqui solebat, scilicet de medio duorum cherubin super propitiatorium, vt patet supra cap. 7. *Recedite de medio huius multitudinis, & nunc delebo eos.* Indignatus est Deus populo, quia iniustè persequebatur Moysen & Aaron, & voluit delere omnes, ideo iussit, vt recederet Moyses & Aaron de medio multitudinis.

Quomodo dixit Deus Moysi & Aaron, quòd recederent de multitudine. Quæst. XXIX.

Sed dicetur, quomodo Moyses & Aaron poterant recedere de multitudine, quia iam recesserant cum essent intra Sanctuarium. Respondendum est, quòd Deus volebat, vt totaliter recederent de loco castrorum, & sic subuerteret omnia castra Israel, vt nemo maneret d[e] multitudine. Cùm autem essent intra Sanctuarium erant in medio castrorũ, quia tabernaculũ est in medio castrorum, vt patet supra cap. 2. ideo vt tota multitudo subuerteretur, oportebat, vt etiam de tabernaculo recederẽt. *Et nunc delebo eos.* idest, etiam nunc delebo. q. d. prius deleui quandam partem eorum comburendo & submergẽdo, nunc delebo aliam partem si recedetis. Vel est sensus; prius volui delere totam multitudinem, & vobis orãtibus nõ deleui, quando murmurauit Chore, sed etiam nunc volo delere eos, ideo recedatis, & delebo. *Cumq; iacerent in terra dixit Moyses ad Aaron tolle thuribulum.* Hic subintelligenda est sententia, s. ꝙ Moyses & Aaron dixerunt Deo, ne deleret, & ad hoc iacuerunt in terra orantes, sed dum ipsi orarent, Deus puniebat populum comburẽs eos, ideo Moyses cognoscens hoc, dixit ad Aaron, vt tolleret thuribulum ad liberationem populi, sciebat enim Moyses tanquam propheta ex reuelatione Dei, ꝙ populus percuteretur plaga magna, ideo misit illuc Aaron, in quo Dei monstratur clementia, qui quanquam puniret populum, tamen reuelauit Moysi, vt ipse oraret pro eis, & flecteretur Deus ab indignatione sua atque parceret. dixit autem Moyses, ꝙ tolleret Aarõ thuribulum, vt poneret ibi thymiama, & staret inter mortuos, & viuentes, atque oraret Deum pro eis, & sic cessauit plaga. *Et hausto igne de altari mitte incensum desuper.* idest accipe ignem de altari in thuribulo, & pone desuper thymiama.

Quomodo thymiama fuit oblatum extra Sanctuarium præter solitum propter liberationem populi. Quæst. XXX.

Hic est casus specialis, nunquam enim legitur, quòd thymiama fuerit oblatum extra Sanctuarium, sed semper intra super altare thymiamatum præterquam hic, ratio fuit ad liberationem populi. Etiã non licuisset hoc facere cuilibet sacerdoti, licuit tñ Aaron ex mandato Moysi, quia Moyses erat propheta, & faciebat hæc ex Dei iussione. & ita de quibusdã alijs factum est, quæ videbãtur esse contra legem, vt facerẽt sacrificium extra Sanctuarium, quia tamen fecerunt illud viri prophetę de quib⁹ nõ dubitabaẽ, ꝙ inspirati a Deo hoc facerent, approbãtur facta eorum, de quibus declaratum est Exo. cap. 20. circa finem. Dicitur hic, ꝙ acciperet Aarõ ignem de altari, quia quanquã thymiama istud erat offerendum extra Sanctuarium inter mortuos, & viuentes, tamen debuit ibi obseruari regula, quæ seruabatur in Sanctuario. s. ꝙ poneretur ignis de altari. In hoc enim errauerant duo filij Aaron, obtulerũt enim ignem alienum Leui. ca. 10. & combusti sunt, ideo Moyses iussit Aaron ne de igne alieno acciperet. Et fuit ratio exprimendi hoc, quia nunquam consueuerat offerri thymiama extra Sanctuariũ, hic autem offerebatur, ideo credi posset, quòd liceret poni ignem alienum, sed non licebat, quia sacrum thymiama non erat cremandum igne prophano. *Pergens cito ad populum, vt roges pro eis.* idest non moreris eundo, qa si moreris, totus populus peribit prius, quam vadas, erat autem oraturus pro populo offerẽdo thymiama inter mortuos, & viuentes. Si autem maneret cremaretur totus populus. Modus orandi erat, vt Aaron poneret thymiama inter partem populi combustam, & inclinans se contra illam partem, quæ combusta erat oraret Dominum, quia in igne illo comburente videbatur esse specialiter Deus, sic enim ipse dixerat Deut. c. 5. s. Deus tuus ignis cõsumens. *Iam enim egressa est ira a Domino.* idest iam egressa est sententia puniẽs. & ista vocatur ira Dei, puniens enim videtur iratus punito, quia ira est quidam motus ad prosequẽdum aliquam rem in malum, sed puniens infert malũ punito, ergo videtur iratus. Deus autem nulli irascitur, quia tamẽ ab eo egreditur sententia pęnalis, dicitur

egressa

egreſſa ira a Domino. *Et plaga deſæuit.* Ideſt iam plaga F
eſt dura in populo, ſ. quia multi de populo perierant,
ſ. 14. millia, vt infra patet. *Quod cum feciſſet Aaron.* ſ. ꝙ
accepit thuribulum, & impoſuit ignem atq; thymia
ma. *Et cucurriſſet ad mediam multitudinẽ.* Cucurrit ex cau-
ſa dicta. ſ. quia plaga erat nimis dura, & non ceſſaret
quouſque ipſe offerret thymiama. Si autem morare-
tur eundo, videbatur, ꝙ illi, qui perirẽt interim, ex cau
ſa Aarõ peribant, cucurrit ergo ne eſſet reus mortis,
& iuit ad mediam multitudinem. ſ. quia ignis erat in
medio populi, & vnã partem combuſſerat, aliam ve-
ro nondum. *Quam iam vaſtabat incendium.* Ideſt ignis ille
ſuſcitatus a Domino magnam partẽ populi vaſtaue-
rat, & ſtetit in medio cõbuſtorum, & viuorum. *Obtu-
lit thymiama.* Ideſt poſuit in medio illorum thuribulũ
ſuum plenum thymiamate, orans pro populo, vt ceſ- G
ſaret plaga. & non põt accipi hic offerre thymiama ſi-
cut in Sanctuario, quia in Sanctuario offerebatur thy
miama, quando ponebatur ſuper altare, hic autẽ non
erat altare, vbi poneretur, ſed poſuit illud in terra, vel
tenens manibus ſuis, & flexis genibus deprecatus eſt
Dominum. *Et ſtans inter mortuos & viuentes.* Ignis iſte
ſuſcitatus a Domino comburebat eos quos Deus cõ
buri volebat, nec quiſquam euadere poterat, combu
rebat tamen continuè, & ſic erat vna pars populi to-
ta cõbuſta, alia vero nullo modo cõbuſta, Aaron au-
tem ſtetit inter mortuos, & viuentes. i. inter partem
combuſtam, & aliam non combuſtam, vt ignis con-
ſumens non tranſiret ad viuẽtes. *Pro populo deprecatus
eſt.* ſ. ne ira Dei vaſtaret vlterius. *Et plaga ceſſauit.* i. ſtetit H
ille ignis, ſcilicet defecit, vel non comparuit.

Iſte ignis an eſſet miſſus de cœlo. Et modus combuſtionis quis fuit. Quæſtio. XXXI.

DE iſto igne dubium eſt an ſit de cęlo miſ-
ſus, ſicut ille ignis, qui venit ſuper quinqua
genarios duos orante. Helia 4. Reg. c. 1. vel
an fuerit aliqs ignis nouiter creatus ad vin-
dictam peccatorum, vel de terra eruperit, quicũque
modus ſatis erat poſſibilis, & conueniens. Modus aũt
ceſſationis ignis huius fuit, ꝙ abſorberetur a terra, ſi-
cut patet de alio igne qui combuſſit quandam partẽ
populi in ſepulchris concupiſcentiæ: & poſtea abſor-
ptus eſt, ſupra c. 11. vel ſi dicere velimus, ꝙ Deus eum I
adnihilauerit, aut fecerit in alteram materiam cõuer
ti nihil differt, vterque enim modus ſatis conuenit.
De iſta plaga ceſſante dicit Rab. Sa. ꝙ cauſabatur ab
angelo mortis. Iſte enim percutiebat populum incẽ-
dio, & Aaron tenuit eum dicens, Deus mandauit, ꝙ
ceſſares a percuſſione populi, reſpõdit angelus dicẽs,
ꝙ mãdato Dei ipſe percutiebat plebẽ, tunc dixit Aa-
ron, ecce Deus in Sanctuario eſt cum Moyſe, eamus
videre, quid iubet, tunc iuerunt vidente tota multitu
dine captum eſſe angelum percuſſorem ab Aaron,
comparentibus autem illis corã Deo, precibus Moy-
ſi, dixit Deus angelo percuſſori, ꝙ ceſſaret a plaga, ſed
iſta magis iocoſe, quam vere dicta ſunt, vt patet cuili-
bet reſpicienti litteram. *Fuerunt autem, qui percuſſi ſunt.* K
14. millia hominum. Hic ſignificatur magnitudo plagæ
in numero occiſorum. ſ. ꝙ perierũt. 14. millia, & hoc
eſt, quia peccatum populi magnum fuit, faciẽdo tu-
multum contra Moyſen, & Aaron ad mortẽ, qui ni-
hil eis mali fecerant, ſed potius orabãt pro remiſſio-
ne peccatorum populi. *Abſque his, qui perierant in ſedi-
tione Chore.* ideſt iſti 14. millia, & ſeptingenti non cõpu
tantur cum illis, qui perierũt in ſeditione Chore, ſed
in ſola hac cõbuſtione, quæ facta eſt ſequẽti die poſt
ſeditionem Chore, & pęnam. perierunt autem in ſe-
ditione Chore multi. ſ. 250. viri offerẽtes thymiama,

F & Dathã, & Abyron, & Hon cũ familijs ſuis, & Cho
re, vt patet ſupra in littera, qui erant multi viri, & in
duobus diebus cõiunctis factæ ſunt iſtæ plagæ, quod
patet, quia ſupra dicitur, ꝙ ſequẽti die. ſ. poſt punitio-
nem Chore, Dathan & Abyron murmurauit popu-
lus. *Reuerſuſque Aaron ad Moyſen ad oſtium tabernaculi.* Cũ
enim Aaron accepiſſet thuribulum, & veniſſet ad po
pulum, qui cõburebatur, tãdiu ibi ſtetit orãdo, quouſ-
que ceſſauit plaga, poſtea autẽ conuerſus eſt ad Moy-
ſen, & ille adhuc manebat in tabernaculo orans Deũ
pro ceſſatione plagæ. In hoc autem apparet magna
charitas, Moyſi & Aaron, nam pro ipſis perſecutori-
bus orauerunt, ne vaſtarentur incendio, ſed non eſt
æqualis charitas iſta charitati beati Stephani, qui pro
ſuis perſecutoribus exorauit, de hoc declaratę ſunt
G cauſæ, ſupra 12. c. *Poſtquam quieuit interitus.* Ideſt nõ re-
dijt Aaron ad Moyſen intra oſtiũ tabernaculi, quouſ-
que ceſſauit plaga plebis. Et ex hoc patet dictũ Ra.
Sal. eſſe ridiculum, ſcilicet, ꝙ ipſe duxerit captum an-
gelum mortis ad Dominum in tabernaculo, & ibi
precibus Moyſi iuſſit Deus, quòd ceſſaret plaga, nã
tunc prius redijſſet Arõ in tabernaculum, quam ceſ-
ſaret plaga, quod falſum eſt.

CAP. XVII.

ET locutus eſt Dominus ad Moy- *Virgæ [illegible] ponuntur coram Domino.*
ſen, dicens. Loquere ad filios
Iſrael, & accipe ab eis virgas ſin-
gulas per cognationes ſuas a cunctis princi-
pibus Tribuum, virgas duodecim, & vniuſ-
cuiuſque nomen ſuperſcribes virgæ ſuæ. No
men autem Aaron erit in Tribu Leui. Et
vna virga cunctas familias continebit. Po-
neſque eas in tabernaculo fęderis coram te-
ſtimonio, vbi loquar ad te. Quem ex his ele-
gero germinabit virga eius, & cohibebo a
me querimonias filiorum Iſrael, quibus con
tra vos murmurant. Locutuſque eſt Moyſes
ad filios Iſrael, & dederunt ei omnes princi-
pes virgas per ſingulas Tribus. Fueruntque
virgæ duodecim abſque virga Aaron.

E*T locutus eſt.* Poſita fuit in ſuperioribus con-
tra ſacerdotes facta murmuratio, hic deſcribi
tur eius per miraculum facta quietatio, & di-
uiditur in tres partes. Primo ponitur virgarũ
acceptio ad facti diſcuſſionem. Secũdo vnius germi-
natio ad ſacerdotij probationem. Tertio florentis re-
ſeruatio ad futurorum cognitionẽ. Secunda ibi. *Quas
cum poſuiſſet.* Tertia ibi. (*Dixitque Dominus.*) Circa primũ
K *Et locutus eſt Dominus ad Moyſen.*

Quietatio murmurationis populi per miraculum, quis debe-ret eſſe ſacerdos. Quæſt. I.

VOLVIT Deus tollere occaſionẽ murmu-
randi, & perditionem populi, declarãdo ad
quem vellet pertinere ſacerdotium, erat. n.
ſacerdotiũ magna dignitas, & reditus abun
dantiſſimi, ideo quilibet deſiderabat habere illud, po
pulares, autem exiſtimabant, ꝙ Moyſes feciſſet ex af-
fectione tribuens cognatis ſuis, & ſibi præpoſituras
magnas,

magnas, & honores, & quia non erant certificati totaliter a Deo hēbāt occasionē murmurādi, iō vt De⁹ tolleret eis occasionē istā, voluit dare experimētū de virga florēte, ꝙ aūt ista sit intētio patet infra cū dr̄, & cohibebo a me, querimonias filiorū Israel, quibus cōtra me murmurāt. Erat ēt hoc ad vtilitatē Israelitarū ne ipsi morerent, si iterū murmurarēt, ex prædicta cā hoc patet infra cū dr̄, refer virgā Aaron ī tabernaculū testimonij, vt seruet ibi in signū rebelliū filiorū Israel, & qescāt q̄relæ eorū a me, ne moriant, dato aūt isto signo nunquā āplius sup hac re mouerēt litigiū.

Quomodo indigebant signo, cum viderint punitionem murmurantium. *Quæst. II.*

SED dicet aliqs quō Israelitæ īdigebāt aliquo signo ad sciendū, ꝙ sacerdotiū ex volūtate Dei ptinebat ad Aarō, nā supra fuerat data punitio eis a Deo, qa murmurauerāt cōtra Aarō pro sacerdotio. Respondendū est, ꝙ quāquā istud signū sufficiēter demōstrasset, ꝙ Israelitę peccauerant, & ꝙ illa punitio erat a Deo, tñ nō patebat euidēter an pp hoc punirent, qa murmurabāt cōtra Aarō, vel pp aliqd alterū. Cū aūt datū est hic signū de virga florēte, datū est solū ad hoc, iō sufficiēter cōstabat ex eo, ꝙ Deus eligebat eū, cuius virga floreret, quāquā tñ puniret se pius murmurātes contra Aaron super hac re, non pfecte constaret an ei adiudicaret Deus sacerdotiū, & hoc exprimit infra. s. & qescāt querelæ eorū a me ne moriātur. In quo innuit, ꝙ quāquā puniti essent ante hoc pro murmuratione contra Aaron, tamen nondū cessaret murmuratio, & morerētur murmurantes si non fieret istud signnm de virga florente.

An ista dicta sint immediate post ea, quæ habentur cap. præcedenti. *Quæstio. III.*

QVAERET aliquis an ea, q̄ dnr̄ hic fuerint dicta post ea, q̄ hñr p̄ce.c. & an īmediate. Aliquis dicet fortassis nō cōstare an sit ordo rectus, vel permutatus, sicut in eis, q̄ hñr p̄ce.c. & supra 12. ī qbus nulla certitudo est ordinis. Rñdēdū est, ꝙ ī istis est ordo rectus. s. ꝙ fuerint facta ista post ea q̄ hñr p̄ce.c. quia ibi dicebat de murmuratione facta cōtra Moysē & Aaron pro summo sacerdotio, hic aūt agit de mō qetādi hāc murmurationē, vnū aūt cōsequens est ad alterū, nā dr̄ infra, & cohibebo a me q̄rimonias filiorum Israel, qbus cōtra me murmurāt. ergo vr̄, ꝙ aliquæ pcesserāt. De scđo est dubiū. s. an īmediate post superiora fuerit facta pbatio de qua dr̄ hic, satis vr̄, ꝙ īmediate cū dicat infra cohibebo q̄rimonias, qbus cōtra me murmurāt. ergo vr̄, ꝙ paulō āte hoc murmurauerāt. *Loquere ad filios Israel.* Quid locutus eēt Moyses Israelitis nō dr̄, sed satis apparet, ꝙ eēnt ista quę infra dicuntur. s. ꝙ Deus volebat dare quoddā signū p quod oēs viderēt quē Deus eligeret ī sacerdotē, & hoc ꝙ singulæ Tribus darēt virgas suas, & quę floreret vēdicaret sacerdotiū, & tūc singulæ Tribus dederunt ei virgas singulas. *Et accipe ab eis virgas singulas p cognationes suas.* Idest postquā proposueris verba signi huius, accipias a qualibet Tribu vnā virgulā siccā. Nā experimentū erat ī hoc, ꝙ floreret vna earū, & ad hoc debebāt inquiri multū siccę, vt magis manifestaret miraculum.

Quomodo esset eligendus sacerdos. *Quæst. IIII.*

ET dicitur, ꝙ quęlibet cognatio dabat vnā virgā, accipitur cognatio pro Tribu, & nō pro familia, vel domo, quia solū dabāt Tribus virgulas, quod patet, quia fuerūt 12. virgulæ. Aliqñ tñ accipitur cognatio pro familia, vel domo, vt cū diuidimus aliquā Tribū in cognationes, vt patet Iosue. c. 7. & 13. Cum aūt virga alicui⁹ Tribus floreret proueniebat sacerdotiū Tribui illi. Sed postea dubitāt aliq, quō dandū erat sacerdotiū alicui Tribui, qa illud dādū erat psonę, & nō Tribui. Rñdent quidā, ꝙ primogenitus in illa Tribu esset sacerdos. s. ꝙ cōsideraret, qui veniebat per lineā prīo genitorū, & de prīmogenitis illorū assumendus erat sūmus sacerdos. Alij dn̄t ꝙ forte postq̄ determinatū esset, q̄ Tribus habitura esset sacerdotiū, per sortes inqreret cui familię proueniret, & deinde cui domui, sicut positæ fuerunt sortes ad sciendū, qs furatus fuisset de anathemate Ierico Iosue. ca. 7. & similiter ad inquirendū fractorē ieiunij. 1. Reg. 14. c. Sed dicendū est, ꝙ alius erat mod⁹. s. ꝙ qñ dabant istę virgæ pro singulis Tribubus exprimebant in virgulis noīa principū Tribuū. s. in qualibet nomē vnius principis, & si floreret virga alicuius Tribus, princeps, cuius nomē erat ī ea acciperet sūmū sacerdotiū, sic patet de Aarō, nam in virga Tribus Leui scriptū est nomē Aarō, quia ipse veniebat de linea primogenitorū illius Tribus, & cū floruit virga Leuitarū māsit ipse tanquā sūm⁹ sacerdos, ꝙ aūt noīa principū essent scripta in virgulis patet immediate. s. a cūctis principibus Tribuū virgas 12. & vniuscuiusq; nomen superscribes virgæ suę, nomen aūt Aaron erit in Tribu Leui, sed florēte virga Leuitarū, Aarō, q erat inscriptus illi, fuit factus summus sacerdos. ergo si accidisset, ꝙ floruisset virgula alicuius alterius Tribus, princeps inscriptus illi fuisset summus sacerdos, quia ille erat de primogenitis quibus proueniebant ista iura. *A cunctis principibus Tribuum uirgas 12.* Idest ab oībus principibus Tribuū acciperent 12. virgæ nō quidē a quolibet 12. sed a quolibet vna, & quia erant 12. principes erant 12. virgę. accipit aūt hic cunctus, vel oīs collectiuè, & nō distributiuè. Sciendū, ꝙ istæ 12. virgæ principū erāt 12. virgę Tribuū: sed dabāt principes istas virgulas, quia ipsi futuri erāt sacerdotes, si in Tribubus eorum florerēt virgæ, ēt ipsi dabāt virgas, quia noīa eorū scribebant in eis. *Et uniuscuiusque nomen superscribes virgæ suæ.* Idest nomē cuiuscunq; principis scribet super virgā datā ab eo, scribebant aūt nomina, vt cognoscerentur virgæ ne cum floreret aliqua diceret quęlibet Tribus illam ad se pertinere.

Quare scribebantur nomina in virga. *Quæstio. V.*

SCribebantur autem nomina principum, & non Tribuum, vt aliqui volunt, quia princeps eminēter cōtinet totā Tribū, sed nihil est. Causa aūt est, quia Tribus nō erāt habiturę summū sacerdotiū tāquā Tribus aliqua indeterminate reciperet sacerdotium, & postea inquireretur quæ familia, vel quæ domus habitura esset sacerdotiū, sed proueniebat sacerdotium principi Tribus, iō nomen eius scribēdū erat, patet hoc de Aaron, nā postquā floruit virga Leuitarum, non inquisitū est, quis esset sacerdos in Tribu illa, sed fuit sacerdos Aaron, cuius nomen erat inscriptū virgæ. Si tamen sacerdotium prouenisset directe Tribui indeterminate, & non personæ, cognito de Tribu, adhuc inquireretur de persona.

An nomen Tribus scriberetur in cortice virgæ, vel in membrana ligata virgæ. *Quæst. VI.*

DE superscriptione autem facta in virga, dubium est an scriberētur litterę in cortice virgæ, vel in aliqua membrana circunligata ipsi virgæ, vterque modus satis conuenit, sed secundum proprietatem huius verbi superscribes, magis

magis signatur, ꝙ poneretur nomen in membrana, quam in cortice virgę, quia aliàs diceretur inscribes, i. in ipsamet virga scribes. Itẽ patet, quia vna illarũ virgarũ florere debat, si tñ esset nomen inscriptũ virgæ cum floreret virga, & immutaretur cortex eius in teneritudinẽ, & virorẽ, delerẽtur litterę, & nõ si essent in mẽmbrana, rationabilius ergo est, ꝙ fuerit mẽbrana circunligata cuibet virgæ, & in illa esset nomen principis. *Nomen autem Aaron erit in Trubu Leui*. Idest nomen Aaron scribetur super virgam, quæ accipitur pro Tribu Leui.

In Tribu Leui fuit scriptum nomen Aaron, quia erat princeps eius. Quæstio. VII.

RATIO huius est, quia Aaron erat princeps in Tribu Leuitarũ, iõ ipse scribendus erat, ꝙ aũt esset princeps patet, quia ipse erat primogenitus per lineam primogenitorũ, nã Caath erat primogenitus Leui, vt dicitur. Caath autẽ genuit filios 4. quorum primogenitus est Amram Exo. c. 6. Amram aũt genuit Mariã, Moysen, & Aarõ inter quos Maria erat primogenitã, sed quia erat fęmina non erat successura in iuribus primogenituræ. Aaron autẽ erat maior Moyse annis tribus, vt patet Exo. c. 7. nam tribus annis erat maior: ideo ipsi proueniebat ius sacerdotij, si Tribus Leuitica habitura esset sacerdotium.

Opinio de nomine scripto, in virga quòd esset non nomen Tribus. Quæstio. VIII.

ALIQVI dicunt, ꝙ in alijs Tribubus non scribebatur nomẽ alicuius principis in virga, sed nomen Tribus, in virga aũt Leuitarum scriptum est nomen Aaron. Sed falsum est, quia dicitur supra, ꝙ 12. principes darent 12. virgas, & nomen vniuscuiusque esset in virga sua. Item dicunt, ꝙ in virga Tribus Leuiticę ponebatur nomen Aaron, vt nõ dubitaretur cui prouenire dẽret sacerdotium, si virga Leuitarum floreret. Nã si non scriberetur nomen Aaron, dato ꝙ illa floreret, non constaret cui prouenturum erat sacerdotium, scripto aũt nomine Aaron si floreret virga proueniret ei sacerdotiũ. Et si arguatur quare in alijs Tribubus non scribebatur nomen cuiuslibet principis in virga, respondent ꝙ in alijs Tribubus erant cõpetitores, iõ nõ determinabitur, quis habiturus esset sacerdotium quãquam Tribui illi proueniret, In Tribu aũt Leui dicunt, ꝙ nullus erat competitor, quia Chore, qui erat cõpetitor, iam mortuus fuerat præc. c. Sed isti multum errant. Primo, quia supponunt falsum, scilicet, ꝙ nomina principũ non essent scripta in virgis aliarũ Tribuum, sed falsum est, vt patet supra. Secundo errant, quia dato, ꝙ nõ essent nomina principum scripta in virgis aliarum Tribuum, nõ est sufficiens causa, quæ assignata est, nã in qualibet Tribu erat aliquis princeps, qui veniebat per primogenitos Tribus illius, & huic debebãtur iura primogenituræ quantum ad sacerdotium, & cætera, ideo nõ erat aliquis competitor in Tribubus, quia impossibile est esse in qualibet Tribu, plusquam vnum primogenitũ descendentem per lineam primogenitorum. Cum autem dicitur, ꝙ in Tribu Leui fuit positum nomen Aaron, quia mortuus fuerat competitor suus Chore, non stat, quia Chore non erat competitor Aaron, alioquin omnes de Tribu Leuitica essent competitores, nam Aaron erat primogenitus descendens per lineam primogenitorum Tribus Leui, vt supra declaratum est, Chore autem nõ erat de primogenitis, ideo non competebat ei ius sacerdotij, quod si ei cõ-

F peteret non magis comperet ipsi, quam omnibus, qui erant in Tribu illa. solum ergo stat, quod primo dictum est, scilicet, ꝙ fuit scriptum nomen Aaron, quia ipse erat princeps in familia Leuitarum, & cõpetebat ei ius sacerdotij, si proueniret Tribui Leuiticæ. *Et vna virga cunctas eorum familias continebit.* Idest, ꝙ licet in qualibet Tribu multæ sint familię, tamen vna virga ponebatur pro eis omnibus, scilicet, ꝙ cum esset positum nomen principis vnius familiæ in virga, non oportebat poni nomina aliarum familiarum, vel principum suorum. Istud autem erat, quia princeps cuius nomẽ scribebatur in virga, erat de familia principali veniens per lineam primogenitorum, ideo illi soli competebat ius, & familiæ suæ, cæteris autẽ nequaquam. Sed dicitur, ꝙ vna virga cõtinebat omnes

G familias, idest, ꝙ ita erat sufficiens poni nomen vnius principis familiæ in virga, sicut poni singulas virgas pro singulis familijs, quia vna familia erat, quæ determinate habitura esset istud ius, scilicet familia veniẽs a primogenito illius Tribus, & princeps illius familiæ erat cui deberet competere ius sacerdotij.

Opinio, quòd vna virga ponebatur pro omnibus familijs. Quæstio. IX.

ALIQVI autem dixerunt, ꝙ una virga ponebatur pro omnibus familijs. i. ꝙ in virga illa scribebatur nomen Tribus, & non alicuius familię. Illa tñ dicebatur cõtinere oẽs fami-

H lias, quia postquã determinata esset Tribus sorte diuideretur, quæ Tribus habitura esset sacerdotium. Sed hoc iã improbatũ est supra, cum nõ scriberetur noĩa Tribuũ in virgulis, sed noĩa principum. Alij autem dicunt, ꝙ intelligitur hoc in sola Tribu Leui. s. ꝙ vna virga pro oĩbus familijs ponitur, & est ratio specialis, quia in alijs Tribubus non ponebatur vnum nomen alicuius specialiter, iõ videbatur esse pro oĩbus de illa Tribu, sed in Tribu Leui ponebatur nomen Aaron in virga. Aaron aũt erat de Caathitis, & sic adhuc erat dubiũ vtrum pro Gersonitis, & Meraritis aliæ ponerent virgæ, iõ respondetur, ꝙ vna virga cõtinebit oẽs familias. i. virga Aarõ stabit pro alijs familijs duabus, quia iam fuerat determinatũ, ꝙ nõ pertinebat ad eas sacerdotiũ, sed ad Aaron, iõ non oportebat alias duas

I poni pro duabus familijs, & illa quæ ponebatꝫ pro Aaron nõ ponebatur aliquo modo, nec generaliter, nec specialiter pro aliquo de Leuitis, cum certũ esset ad nullum eorũ aliquid pertinere præterꝗ ad Aaron. In alijs Tribubus erat dubiũ, quia sacerdotiũ illis æqualiter pertinebat, iõ virga cuiuslibet alterius Tribus pro quolibet de illa Tribu æqualiter indifferenter stabat. Sed etiam ista non stant, quia non magis erat determinatum, quis futurus esset sacerdos in Tribu Leui, quam in alijs Tribubus. In qualibet. n. princeps ipsius Tribus esset sacerdos, si illi Tribui sacerdotiũ proueniret, & propter hoc in virga cuiuslibet Tribus scribebatꝫ nomen principis illius Tribus. Isti aũt procedunt ex falso existimãtes, ꝙ solũ nomẽ Aaro fuerit scriptũ in virga Leuitarũ, in alijs aũt scribebantꝫ noĩa Tribuũ

K sed falsũ est, cũ littera dicat supra, ꝙ 12. principes dabunt 12. virgas, & vniuscuiusq; nomẽ erat scriptũ in virga sua, iõ non erat alia rõ in Tribu Leui, ꝗ̃ in cęteris. Sed sensus est, q positus est a principio. i. ꝙ vna virga continebat oẽs familias. i. ꝙ nomẽ principis vnius scribebatꝫ in virga, & ꝗꝗ̃ ille princeps ptineret ad vnã familiã solũ, tñ sufficiebat scribi illũ quasi si scriberẽtur nomina aliarum familiarum in singulis virgis. *Ponesque eas in tabernaculo fœderis*. Idest istæ 12. virgæ suscipiebantur a 12. principibus, & ponebantur intra Sanctuarium in tabernaculo.

Istæ

Istæ virgæ ponebantur in tabernaculo fœderis, & quare. Et quòd arca testimonij diuersimode nominabatur. A
Quæst. X.

CAVSA est, quia videbatur esse spāliter Deus in tabernaculo, virgę autem istę ponebātur ad demonstrandum voluntatem Dei in aliquo signo manifesto, ideo conueniebat eas poni in Sāctuario, quia ibi Deus specialiter erat, & positæ fuerunt in tabernaculo. Sed non constat, an fuerint in parte interiori tabernaculi, s. intra Sancta Sanctorum, vel in parte anteriori, quæ vocatur sanctum, vel Sanctuarium. magis tamen videtur, ꝙ fuerint intra Sancta sanctorum, quia ille erat locus sanctior. Et apparet ex hoc, quia sicut hic dicitur, quòd ponerent virgę istę in tabernaculo, ita dicitur infra, ꝙ reducere tur virga Aarō ad tabernaculum: sed ibi manifestum est accipi pro parte interiori, s. Sancta sanctorum, quia virga Aaron fuit conseruata in arca fœderis, vt patet ad Hebr. cap. 9. Item videtur ex hoc, quia dicitur corā testimonio, quod accipitur hic pro arca, in qua erat testimonium, idest tabulæ, vt patet Exod. cap. 25. si tamen essent virgę istę extra Sancta sanctorum, non ꝓprie diceretur, quòd erant coram testimonio, quamquam in hoc non multum differt. B

Coram testimonio. Idest coram arca testimonij. Ista est arca Sanctuarij in qua fuerunt positæ tabulę legis. & vocatur arca testimonij, vel arca fœderis. vocatur primo modo arca testimonij, quia ibi erat testimoniū idest tabulę quę seruabantur in testimonium contra Iudęos, si negarēt se suscepisse legem. Vel dicebatur esse arca fœderis, quia ibi erat fœdus Dei, idest pactū, quod pepigerat cum Israelitis, s. decem præcepta scripta in tabulis. pepigerat enim Deus, quòd ipsi obseruarent illa, & Deus benefaceret eis, vnde illę tabulę ꝓprie vocantur testimonium, vel fœdus: arca autem, quia continebat, vocatur arca fęderis, vel testimonij: hic tamen vocatur large testimonium. de tabulis istis quomodo poterant esse testimonium contra Israelitas, & an sufficiens, & si poterant falsari, vel furto surripi, declaratum est Exo. c. 20. *Vbi loquar ad te.* Idest in loco vbi posueris virgas ego loquar ad te. s. quid fieri debeat de istis virgis. Alio modo est sensus, quod ponerentur istæ virgę coram testimonio, vbi loquar ad te, idest, vbi ego consueui loqui ad te.

Et ex hoc patet, quòd erant virgę positę intra Sancta sanctorum, quia Deus loquebatur Moysi in Sanctuario in duobus locis, scilicet intra Sancta sanctorū super propitiatorium inter duo Cherubim, vt patet Exod. 25. & supra cap. 7. Alius locus erat extra tabernaculum ad ostium eius circa altare holocaustorum, ad quem locum descendebat nubes, vt patet supra capitu. 12.

Sed constat, quòd non intelligitur hic de ostio tabernaculi, vbi Deus loquebatur, ergo intelligitur de Sancta Sanctorum, vbi erat alia locutio.

Quem ex his elegero germinabit virga eius. Idest in istis virgis duodecim, & in virga Aaron sunt scripta nomina principum, & ego sum electurus vnum ex his in sacerdotem. & signum huius est, quia virga eius germinabit. sufficiens enim videbatur hoc esse, nam virgæ aridę non poterant germinare, & flores, & fructus ꝓducere naturaliter, potissime vna die, sed illę virgę positę fuerunt intra Sanctuarium, & in sequenti die reperta est vna earum florēs. ergo miraculum erat. hoc autem dixit Moyses toti multitudini, antequam fieret, vt postquam factum esset crederent. nam licet miraculum esset, quòd virga Aaron floreret ex quacunque causa floreret, & manifestum erat, quòd Deus faceret, si tamen non fuisset prenunciatum multitudini, quòd ille, cuius virga floreret, futurus esset sacerdos magnus, cum factum esset, non crederent, quòd Deus propter hoc elegisset Aaron, nec erat sufficiens probatio, quia poterat Deus hoc fecisse ad aliam intētionem.

Cum autem diceretur, quòd virgę ad hoc ponebantur, vt Deus manifestaret in eis quem vellet sacerdotem, & quòd floreret virga illius, euidens erat, quòd cum Deus fecisset florere virgam alicuius, illū in sacerdotem eligebat.

Et cohibebo a me querimonias filiorum Israel. Idest tollam a me querimonias Israelitarum, & faciam ne cōquerantur de vobis, quia dum de vobis conquerūtur contra me murmurant, cum ea quę vos facitis ego iubeam.

Non est tamen sensus, quòd Israelitæ conquererētur de Deo, quòd sic disposuisset de sacerdotio, & ꝙ nunc cessarent istę querimonię. nam de Deo non cōquerebantur, sed de Moyse quem putabant fecisse ordinem hunc ex affectione cognatorum, & non ex iussu Dei. Si enim ipsis constitisset, quòd Deus ordinasset talem modum, & conquererentur, non cessarent querimonię etiam si multa signa mirabilia fierent, quia signa solum sunt ad certificandum: ideo solum proderant contra querimonias, quę dabātur de Moyse, quia ignorabatur vtrum ex se, vel ex Deo fecisset, & sic istę querimonię erant contra Moysen, & Aarō, sed fiebant Deo, idest non de Deo, tanquam de iniuriatore, vel offensatore, sed fiebant ei tanquam iudici, vel de remedio prouidenti. Et dr̄ tollere a se querimonias, sicut iudex quando per aliquam sententiam, vel remedium tollit quotidiana iurgia, quę ad ipsum deferuntur, tāquam ad determinatorem. vel dicitur tollere a se querimonias, quia istę querimonię quæ erāt contra Moysen, & Aaron, etiam erant cōtra Deum, cum nihil fecisset Moyses, nisi quod Deus iusserat. C

Quibus contra me murmurant. Idest quotidie Israelitæ murmurant ꝯ me dicentes, non esse bene dispositum de sacerdotio, & ꝙ ipsi volunt sacerdotium, cum tn̄ bene dispositum sit, & ab his querimonijs non cessabunt, etiam si puniātur, nisi eis ostendero signum, iō ostendam, vt cesset murmuratio. *Locutusque est Moyses ad filios Israel.* s. omnia quę De⁹ ei dixerat de signo isto futuro ad manifestationem sacerdotij, & de virgis dādis. *Et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus.* Idest omnes principes tribuum dederunt virgas noīe suo scriptas, & hoc erat per singulas tribus, i. ꝙ de qualibet tribu solum erat vnus princeps dās virgam. Alij enim principes familiarum non dabant virgas, quia ad eos non erat prouenturum sacerdotium, cum nō essent de primogenitis tribuum: & ex hoc patet, qđ dictum est, s. ꝙ non dabatur virga scripta nomine alicuius tribus, sed nomine principis illius tribus. *Fuerūtque virgæ duodecim absque virga Aaron.* Idest omnes virgę datę fuerunt 12. pręter virgam Aaron, & hoc quia princeps cuiuslibet tribus dabat virgam vnam: erant autem principes duodecim tribuum pręter tribū Leuiticam, quia Iacob habuit duodecim filios, & a quolibet istorum deriuata est vna tribus: ipse tamē postea adoptauit duos nepotes suos, s. Ephraim & Manasse, filios Ioseph, vt patet Genes. 48. s. duo filij tui qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt Ephraim, & Manasses, & sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, & sic fecit eos esse duas tribus, & dedit duas sortes, sicut aliæ tribus habebant, tribus autem Ioseph non fuit aliquid distinctū a tribubus Ephraim, & Manasse, quia non habuit alios filios per quos denominaretur trib⁹ paterna, vnde addita est vna tribus, ita vt 12. filij faciant 12. tribus, & ob hoc fuerūt positę duodecim virgę, vt videretur de D E

Tredecim virgæ positæ fuerunt in tabernaculo fœderis.

de qua tribu Deus vellet sacerdotem, communiter tamen vocantur duodecim tribus Israel, quia non computatur ibi Leui, & hoc quia Deus iussit, vt separaret Leui a toto Israel, nec poneretur summa eius, cum Israelitis supra ca. 1. vnde nomine duodecim tribuum, non includitur Leui: ponebatur tamen hic virga Aarō, tanquam vnius tribus, quia in hoc computabatur Leui, vt tribus, & erant tribus tresdecim.

Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonij, sequenti die regressus inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui, & turgentibus gemmis eruperant flores, qui folijs dilatatis, in amigdalas deformati sunt. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel, videruntque & receperunt singuli virgas suas. Dixitque Dominus ad Moysen. Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, & quiescant querelę eorum a me, ne moriantur. Fecitque Moyses, sicut præceperat Dominus. Dixerunt autem filij Israel ad Moysen. Ecce consumpti sumus, omnes peribimus: quicunque accedit ad tabernaculū Domini, moritur. Num vsque ad internetionem cuncti delendi sumus?

Virga Aaron floruit & fructificauit.

1.Reg. 2.

Virgę germinatio.

Quas cum posuisset Moyses coram Domino. Hic ponitur secundum, scilicet vnius virgę germinatio ad sacerdotij probationem, & dicitur quòd Moyses posuit istas virgas coram Domino in tabernaculo testimonij, scilicet intra sancta Sanctorum videntibus omnibus Israelitis, quòd introduceret eas illuc, & videntibus, qñ eduxit eas, ne fieret aliqua fraus.

In tabernaculo testimonij. Idest intra Sācta sanctorum, vbi est vna pars tabernaculi, s. pars interior. *Sequenti die regressus.* Idest reuersus est in die sequenti ad videndū virgas, an Deus monstrasset signum, & etiam credendum est, quòd astaret ei tota multitudo Israelitarum, quando ingrediebatur, vt viderent virgas, ne fieret aliqua fraus, etiam satis est verisimile, quòd obseruatū est, ne aliquis introiret in sancta Sanctorum, quousque Moyses ingrederetur ad educēdum virgas. Cum autem ingressus est ipse, omnes viderunt, vt sic tolleretur suspitio. *Inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui.* Idest inuenit, ꝙ virga Aaron germinauerat, & illa pertinebat ad domum Leui, s. quòd demonstrabat sacerdotium pertinere ad Leuitas. accipitur hic domus large pro tribu, aliàs autem solet accipi pro aliqua cognatione speciali in tribu, & sic diuidimus tribum in familias, & familiam quamlibet in domos Iosue cap. 7. accipitur hic germinasse quę est proprietas arboris, & signat omnia tria quę inf. ponuntur, vel dicitur germinare, ramos emittere, quia germen ramus est.

Et turgentibus gemmis erupe[...]t flores. Hic ponitur modus specialis germinandi, s. quòd primo natę fuerant quędam gemmę grossę, secūdum quòd in omnibus arboribus fiunt, & post in flores effluunt, & illę gemmæ sunt primo turgentes, idest inflatę, quasi conceptum florem intra retinentes. Nec dicitur hoc tāquā fuerit iste modus successiuus, s. formatio gemmarū,

F & florum, & productio fructuum, quia magis credendum est, ꝙ fuerit factum simul; cum ea quę miraculo se fiunt in instanti fiant. Etiam dato, ꝙ Moyses inuenisset virgam illam florentem, & fructus habentem non vidisset modum germinationis huius, quia iam germinauerat virga cum ipse introiuit. cum dicatur, ꝙ inuenit eam germinasse, ponitur tamen modus arborum germinantium, quia in eis primo sunt gēmæ, deinde flores, & folia, postea fructus, ita videbant omnia esse hic. an tamen fuerit iste ordo litera non asserit. *Qui folijs dilatatis in amigdalas deformati sunt.* Istud relatiuum, qui refertur ad flores. sed non est intelligendum, ꝙ de floribus fuerūt facta folia, deinde fructus, quia de floribus nihil fit, & de folijs eodē modo. sed
G est sensus, quòd de gemmis deformata sunt amigdala, s. quòd de gemmis primo facti sunt flores, deinde folia prodierunt de gemmis, vltimo gemmæ deformatę sunt in amigdalas, i. totum, quod in gemmis cōtinebatur conuersum est in amigdalas, vnde proprie deformari est vnius rei materiam alterius rei materiā effici, in qua mutatione res prima deformatur, idest ꝑdit formam quam habebat, s. formam substantialem, vel saltem figuram, vnde deformari formam perdere est.

Protulit ergo Moyses omnes virgas. Idest introiuit Moyses in Sanctuarium ad educendum virgas, quæ ibi positæ erant, eduxit autem omnes, quia si forte solū virgam
H Aaron quæ florebat ostendisset, & non alias esset locus præsumptioni: putarent enim viri de alijs tribubus, ꝙ etiam suę virgæ, vel aliquę earum florebant, eductis autem omnibus patuit differētia earum, nec erat locus suspitioni. *De conspectu Domini.* Idest de Sancta sanctorum vbi positæ erant, & ibi dicebantur esse in cōspectu Domini, quia Deus specialiter erat super propitiatorium inter alas Cherubin, vbi respondebat ad inquisita. *Ad cunctos filios Israel.* Idest, ꝑduxit Moyses virgas istas ad multitudinem, vt omnibus notum esset quem Deus elegisset in sacerdotem. *Videruntque.* Idest omnes respexerunt vnam virgā esse florentē, & 12. esse aridas. *Et receperunt singuli virgas suas.* i. singuli principes acceperunt virgas quas dederāt. hoc fuit ad cognoscendum, an illę erant virgæ quas ibi dederant.
I nam quamquam viderint vnam florentem, & 12. aridas, tamen poterat quilibet dicere, ꝙ illa virens pertinebat ad eum, nisi particularius acciperent ad cognoscendum signa omnium virgarum, vt sic quilibet videret suam fuisse immutatā. *Dixitque Dominus ad Moysen.* Hic ponitur tertium, s. virgę florētis reseruatio ad futurorum cognitionem. nam quamquam tūc Israelitæ cognoscerent Deum elegisse Aaron in sacerdotem, quia viderant signum: posteri tamen poterant dubitare, an Deus elegisset, quando non esset memoria huius facti, ideo posuit aliquid recordatiuum, scilicet virgam Aaron, quę floruerat, conseruandam in tabernaculo testimonij ad futurornm probationem.

Virga Aarō reseruata fuit in memoriam.

Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij. Idest re-
K duc virgam Aarō ad tabernaculum testimonij, idest, ad partem interiorem, scilicet in Sancta sanctorum, nam in arca testimonij posita fuit ista virga, vt sic notificaretur posteris, quòd Deus elegisset Aaron. Et hoc modo omnia quę erant in arca, erant in testimonium aliquarum rerum gestarum, scilicet, tabulæ legis erant in testimonium legis datæ, manna cum vrna erat in testimonium, quod Deus aluisset Israelitas in deserto illo cibo. virga Aaron erat in testimonium, quòd Deus elegisset tribum Leuiticam ad sacerdotale officium.

An

An virga Aaron manserit postea semper virens in arca fœderis, vel fuerit desiccata. *Quæst.* XI.

QVAERET aliquis de ista virga Aaron, quomodo postea manserit in arca, s. an manserit florens, vel emarcuerit?

Respondendum est, quòd illam virgam potuisse manere florētem satis manifestum est, quia Deo leuiter erat possibile hoc, quòd autem manserit dubium est: sed satis rationabile est, quòd dicamus eam mansisse florentem, s. quòd sicut miraculose flores, & frondes, & fructum produxerat, ita supernaturaliter in ea ista semper conseruata sunt, vt esset perfecta probatio: si enim post emarcuisset cadentibus folijs, & fructibus ab alijs virgis nihil differre videretur, & sic non plene probaret, quia dicerent posteri, quòd fuit virga illa falsè posita in tabernaculo. si autē semper frondens esset, etiam in hyeme, nullus in probatione dubitare valeret. quòd etiam sic fuerit satis apparet, quia illa virga relinquebatur, vt probatio rerū gestarum: si tamen esset marcida nihil probaret, ideo fuit frondens. Item apparet hoc per alia quæ relinquebantur in arca, quia illa erant in testimonio, & tamen talia erant qualia nullus homo facere posset. sic est de tabulis legis, quia illę erant factę operę Dei, vt patet Exodi trigesimo secundo capitu. ita quòd aliqua ibi apparebant, quę nullus homo talia facere posset, ideo cum demonstrarentur sufficienter probabant. idem patet de manna, quia erat quidam cibus qualis nō poterat naturaliter confici, ideo cum monstraretur sufficienter probabat fuisse a Deo, si tamen virga esset marcens non probaret se a Deo fuisse: immo si diceretur, quòd illa floruerat ad probandum Aaron esse sacerdotem, & electum a Deo, argueretur, quòd ipsa debuisset manere semper florens: & tamen non erat nunc florens. ergo non erat a Deo data. debuit igitur manere ista virga florens ad probationem, sicut cętera manebant in modo in quo possent probare.

Vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israel. Idest virga ista erat, vt Israelitę haberent per eam signum, quòd Deus elegerat Aarō in sacerdotem summum. & dicitur in signum rebellium, quia ipsi Israelitę murmurauerant contra ordinationem diuinam, volentes vsurpare sacerdotium, & in hoc rebellabant, vnde debuit dare signum ne essent rebelles.

Et quiescant querelæ eorum a me. Idest cum fuerit datū istud signum, Israelitæ non murmurabunt amplius, quia manifeste cognoscent Deum hęc fecisse.

Ne moriantur. Idest etiam hoc est ne ipsi moriantur. si enim Deus non daret aliquod signum, quamquam Israelitę nunc puniti fuissent pro murmuratione contra Aaron, tamen nondum cessarent, quia iterum possent moueri, cum obliuiscerentur istius signi prӕteriti in punitione reorum. Cum autem datum fuit signum, quòd semper maneret, scilicet virga conserua ta in arca, non repugnarent Israelitæ, nec morerētur.

Fecitque Moyses, sicut præceperat Dominus. Scilicet reduxit virgam in Sanctuarium, vt poneret eam in arca. De ista virga aliqui dicunt, quòd fuerit amigdalina, & probant quia amigdala protulit. Sed non valet probatio: hoc enim esset si naturali virtute p vniuocam generationem protulisset, sed nihil ibi virtus naturalis fecit, quia virga arida erat, & aliàs plene miraculum non fuisset, sed potius videtur è contrario, quia illa virga erat de alia arbore, & vt totaliter supernaturaliter fieri appareret, fructus alterius generis ꝓduxit.

Et dicunt aliqui Hebręi, quòd ideo virga illa amigdala protulit, quia sicut amigdalus primo inter arbores flores, & fructus emittit, ita ibi ius primogeniturę, scilicet sacerdotium per illud signum ad Aaron proueniebat.

Dixerunt autem filij Israel ad Moysen. Hic ponitur filiorum Israel quędam quasi conquestio, & potest ista litera legi per modum cuiusdam murmurationis, scilicet, quòd dicebant non esse conuenienter ordinatum, quia omnes isti peribant, & contemptibiles erāt, quod videbatur eo, quòd Deus elegerat Aarō, & nullum alium de populo.

Ecce consumpti sumus, omnes peribimus. Ista litera per modum desperationis legi potest, vel per modū murmurationis, vt sit sensus. ecce iam ad nihilum redacti sumus, quia multi ex nobis consumpti sunt, vt patet in seditione Chore, vbi plures quam quindecim millia perierunt, quia contra Aaron locuti sunt. nunc autem omnes nos spreuit Deus, vt non simus sacerdotes, nunquid vult nos deducere vsque ad internetionem, idest vsque ad mortem, si sic est, vtinam omnes simul moriamur: & istū sensum videtur litera innuere, & ipsum tenent Hebręi. Alio modo potest litera legi per modum cuiusdam cōsultationis, vt populus a Moyse consilium petat, scilicet iam vidimus fratres nostros mortuos, quia appetiuerunt sacerdotium, ēt quicunque de nobis accedit ad tabernaculum moritur, & nūc Dominus repulit nos ne essemus sacerdotes. nunquid ergo vultis, vt totaliter deleamur? date igitur nobis aliquam viam quomodo non pereamus. & iste sensus multum conuenit literę sequen. capitu. scilicet, quòd ibi Deus iura sacerdotalia ponit, & officia, dans modum ministrandi, scilicet, vt nullus de Leuitis, vel popularibus accedat ad ministerium sacerdotum, & nullus de popularibus accedat ad ministerium Leuitarum, & sic non peribunt, aliter autem facientes morientur. Si autem legeretur per modum conquestionis, vel murmurationis, non concordaret litera sequens tantum literæ huic, vterque modus tamen conuenire potest, sed litera magis videtur exprimere primum modum.

Ecce consumpti sumus. Idest omnes iam consumpti sumus, s. quia multi de nobis perierunt, vt in seditione Chore, & sequenti die, vt patet præcedenti capitu.

Omnes peribimus. Idest sicut illi perierunt, ita omnes possumus perire, si aliquando murmuramus, vel quicquam facimus.

Quicunque accedit ad tabernaculum Domini moritur. Idest, & omnes qui volunt accedere ad tabernaculum accipiendo sibi aliqua ministeria moriuntur, sicut fuit de 250. viris, qui voluerunt offerre thymiama, & combusti sunt, vt patet præced. cap. potest etiam accipi de accedentibus ad Sanctuarium, scilicet de intrantibus illuc, vel de volentibus manere apud Sanctuarium, nam non licebat alicui castrametari apud Sanctuarium, nisi Leuitis, si alius quisquam accederet, moriebatur, vt patet supra c. 1. s. porro Leuitę per gyrum tabernaculi figent tētoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel, quisquis externorum accesserit, morietur. sed primus sensus conuenientior est.

Num vsque ad internetionem omnes delendi sumus. Idest nūquid Deus, qui nobis tanta mala infert, vult nos totaliter delere. si enim hoc vult iam nos deleret, & ista est desperatio: vel alio modo. nunquid Deus vult nos totaliter delere, quasi dicat, nunquid bene ordinatum est, ꝙ Deus nos totaliter deleat? quasi dicat, nō. & iste est modus murmurationis. Si autem legatur alio modo per modum consultationis est sensus, Deus nos deleuit ex parte, & timemus deleri, nūquid debemus deleri? idest, nunquid est bonum, quod deleamur vsq; ad internetionem, idest vsque ad mortem. dicite ergo nobis qualiter faciendum sit, vt non deleamur.

CAP. XVIII.

Sacerdotes portāt iniquitatē Sāctuarii.

DIXITQVE Dominus ad Aarō. Tu & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sāctuarij, & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri. Sed & fratres tuos de tribu Leui, & sceptro patris tui sume tecum; præstoque sint & ministrent tibi: tu autem & filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij. Excubabuntque Leuitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita duntaxat, vt ad vasa Sanctuarij, & altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul. Sint autem tecum, & excubent in custodijs tabernaculi, & in omnibus cęremonijs eius. Alienigena non miscebitur vobis. Excubate in custodia Sanctuarij, & in ministerio altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel. Ego dedi vobis fratres vestros Leuitas de medio filiorum Israel, & tradidi donum Domino, vt seruiant in ministerijs tabernaculi eius. Tu autem & filij tui custodite sacerdotium vestrum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt per sacerdotes administrabuntur. Siquis externus accesserit, occidetur.

Supr.c.17. Exod.4. Leuit.8. Officiū Leuitarum.

De officijs & iuribus sacerdotū.

DIxitque Dominus. In prioribus dictum est ad quem debebat pertinere sacerdotium, hic agitur de officijs, & iuribus sacerdotum, & diuiditur in duo. Primo ponitur officium sacerdotis quantum ad ea quę pertinēt ad Deum. Secundo quantum ad quædam quæ pertinent ad populum seq.c.prima in duas. primò labor imponitur. secūdo merces laboris adiungitur ibi. *Locutusq; est Dominus.* Secunda potest diuidi in tres. primo ponitur retributio pro omnibus sacerdotibus. secundo pro omnibus Leuitis minoribus. tertio pro solis summis pontificibus. Secunda ibi. *Filijs autem Leui.* Tertia ibi. *Locutusque est Dominus.* Circa primum. *Dixit Dominus ad Aaron.* Ista locutio fuit facta ad Aaron solum, non præsente Moyse, cum dicatur solum, quòd locutus est Dominus ad Aaron: & in hoc apparet, quod Aaron erat ꝓpheta, quia omnes illi vocantur prophetę ad quos sermo Dei factus est. sic factus fuit hic Aaron, & sic dicitur 1. Regum cap.2. quòd Deus reuelatus fuit domui Leui in Aegypto, & loquitur ibi solum litera de sacerdotibus, cum dicatur ad Hely sacerdotem magnum. nunquid non aperte reuelatus sum domui patris tui, cum esset in Aegypto, & elegi eum ex omnibus tribubus filiorum Israel mihi in sacerdotē? &c. vbi non potest proprie intelligi, nisi de Aaron, huic autem aliquando fiebant reuelationes adiuncto Moyse. aliquādo autem ipsi soli, quòd autem soli Aaron fieret reuelatio, contingebat, cum dicebat ei Deus aliqua, quę pertinebant ad solam sacerdotalem ministrationē, & sic factum est hic, & Leuitici ca. decimo. raro autem sic reperitur. Aliquando autem loquebatur Deus Moysi, & Aaron simul, sic patet pręcedenti capitu. &

F Leu.c.11. & hoc est valde vsitatum. quicunq; modus istorum sufficit ad faciendum eum prophetam. continuatur autem hoc ad literam immediatam, quia ibi dixerat Israel, ꝙ omnes moriebantur qui accedebant ad Sanctuarium, & nunquid erant delendi vsq; ad internitionem? datur hic modus per quē Israelitę non perirent, s. ꝙ Aaron, & filij sui solū accederent ad opera sacerdotij, Leuitę autem custodirent minora ministeria, s. vasa Sanctuarij conseruando, & excubando in circuitu Sanctuarij, populus autem non accederet ad quicquam istorum, & tunc nō morerentur, & sic ordinantur hic ministeria sacerdotum, & Leuitarū in generali, iura aūt eorum ordinantur magis in spāli.

G *An ista sint immediate dicta post ea quæ sunt in præced. capi. Et portare iniquitatem Sanctuarij quomodo intelligitur. Et quomodo Leuitæ debebant puniri accedentibus popularibus ad res sacras, & quomodo sacerdotes.* Quæst. I.

QVAERET aliquis, an ea quę habent hic fuerint dicta post ea quę habētur pręced.c. vel pertineant ad alterum tempus? quia interdum non est ordo ꝑns literę, sed per anticipationem & recapitulationem. Rñdendum est fuisse dicta quæ hñr hic immediate post ea quę hñr pręced. c. quia ista sunt, tanquam remedium eorū quę ibi proponebant, nam ꝯquerebantur Israelitę, ꝙ oēs pibant: H iō ꝙ daret eis modus, vt nō perirent, & hic subijcitur de ordinatione ministeriorū, ita vt nō se admisceat aliquis ministerio alieno, & non peribit. *Tu & filij tui, & domus patris tui.* Loquit Deus hic ad Aaron, & dicit ꝙ ipse, & filij sui, & oēs de cognatione sua obseruabunt Sanctuarium, dr̄ domus patris Aaron, i. domus Leui, de qua erat Aaron, isti portabant iniquitatē Sāctuarij, i. puniebantur ꝓ oī iniquitate quę accideret in Sāctuario. *Portabitis iniquitatem Sanctuarij.* Non est aliqua iniquitas Sanctuarii, sed dr̄ iniquitas Sanctuarij, q̄ fiebat in Sanctuario tangendo illud, vel alias illicite accedēdo, vel vsurpando officia illius: s. n. aliquis de popularibꝰ accederet ad Sanctuarium, cōmittebat iniquitatē, & hanc portabat Aaron, & filij sui, & tota cognatio Leuitarum, s. ꝙ puniebantur pro peccato illo. nam vulgares puniebantur de trāsgressione, & audacia si hoc I committerent. Aarō aūt & oēs Leuitę de omissione, & negligentia, & hoc erat distinctum, qa si aliquis de Leuitis accederet ad ministrādum in officio sacerdotali, tunc Aaron culpabat̄ de negligētia, & alij sacerdotes: Leuitę tñ nihil, quia ipsi non tenebant̄ custodire officia sacerdotij, cum essent extranea respū sacerdotij, solꝰ ergo Leuita qui conabatur vsurpare peccabat, & sacerdotes si non vigilanter insistebant, ne aliquis ꝑ eorum negligētiam ministrarer in officio sacerdotali. Alij autem Leuitę non peccabant si ex eorū negligentia quisq̄ de ipsis attētaret vsurpare ministeriū sacerdotale, quia non incumbebat eis onus custodiēdi, nisi darent fauorem attentanti prędicta, vel publi- K ce viderent aliquem de seipsis vsurpare sacerdotalia ministeria, & nullo modo repugnarent, si aūt aliquis de popularibus accederet ad officium Leuitarū minorū, qui non erant sacerdotes, Leuitę ꝓ neglig ētia puniebant̄: Aarō aūt & filij sui nullo modo, quia officia distincta erant, vt patet s̄.c.3. & 4. & 8. nisi sacerdotes fauerent vsurpantibus officia Leuitarū, aut videntes publice vsurpari, cum possent resistere non resisterent. Alio modo pōt intelligi, ꝙ Aaron, & oēs Leuitę portant iniquitatem Sanctuarij, i. debent suscipere labores ꝓ iniqtatibus, q remittebant̄ in oblationibus factis in Sanctuario, quia populus dabat decimas Leuitis, vt patet ī. in lr̄a. sacerdotibꝰ aūt oīa alia iura, & ista erant ad remissionē pcōrū, iō obligabant̄ sacerdotes, &

& Leuitæ laboribus satisfacere, ministrando coram Deo, & orādo pro tota multitudine, sic habetur Exo. 28. cap. s. portabit Aaron iniquitates eorum quę obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis, & hoc quia ipsi suscipiebant illa quæ dabant Israelitæ pro peccatis suis, & sustentabantur ex eis Oseę 4. cap. s. peccata populi mei comedent. & hoc satis concordat inferiori literę, quia propter istam portationem iniquitatum dantur eis iura quæ sequuntur.

Et domus patris tui tecum. Idest etiam omnes Leuitæ qui erant de domo patris Aaron, idest de domo Leui tenebantur ad portandum iniquitates, orando ꝓ eis, vt dictum est, quia sicut sacerdotes sacrificando, orando, & docendo satisfaciebant pro iniquitate, secūdū illa quæ recipiebant a populo, ita Leuitæ in custodiendo, & deportando ea quæ ad tabernaculum pertinebant satisfaciebant pro decimis, quas recipiebant, & non tenebantur vlterius orare, nec aliud facere, quia seruitium suum solum corporale erat, sicut si alicui laico darentur fructus vnius prębendæ, vt pulsaret cāpanas, & seruaret ecclesiam, & non daretur sibi institutio, nec titulus in prębenda, talis nullo modo tenebatur horas canonicas recitare, nec aliquid orare, sic de Leuitis quibus illi fructus dabantur.

Quare Leuitæ cum essent laici haberent ius percipiendi decimas. *Quæst. II.*

SED dicet aliquis nō est simile, quia Leuitæ nō solum recipiebant decimas, sed etiam ius recipiēdi eas erat in eis in ęternum, vt patet infra, ita ꝙ nullo modo pertinebāt decimæ ad sacerdotes. In illis autem qui recipiunt fructus alicuius præbendę, & non habent ius, in pręhenda secus est, ideo videtur quòd Leuitæ obligarentur orare in veteri testamento, sicut obligabantur nunc recitare habentes beneficia in titulum.

Respōdetur, quod in hoc solum inspicitur institutio, vel ordinatio a principio, in Ecclesia enim iura recipiendi fructus fuerunt assignata pro laudantibus Deum in recitando principaliter, ideo nullus qui non debeat recitare potest iura talia quasi possidere. Si autem aliquando fructus alicuius pręhendę dantur pulsanti campanas, vel alteri seruienti hoc per accidens est, quia sicut Ecclesia illos fructus venditura erat ad conuertendum in pecuniam pro seruitio vel fabrica, ita pro equipollenti precio, seu medio commutatiuo fructus accipiuntur qui vendi possunt, iura autem possidendi, vel quasi possidendi, seu recipiendi fructus illos cum vendi non possint, nullatenus laicis seruientibus conceduntur. In lege autem veteri fuit alia ordinatio, quia fuerunt a principio officia distincta. quędā spiritualia, quędam autem pure corporalia, & cuilibet fuerunt assignati fructus cum iure percipiendi illos, ideo ibi solum ad officium suum tenētur Leuitę pro quo stipendia suscipiunt, & cum omnia ista sint positiua, nec determinata sint in iure diuino, nec eliciantur ab eo, vt conclusiones, potuerat Ecclesia diuidere, ꝙ esset certa pars fructuum, quę laicis daretur pro officijs illis corporalibus, vel incerta, vt in alijs prębendis, & isti hērent ius percipiendi, vel titulum, sicut clerici habent in suis prębendis, & laici sic instituti in prębēdis suis ad sola corporalia officia tenerentur, & nō ad recitandum. simile autem erat de Leuitis, sed hoc durauit vsq; ad tpa Dauid, quia Sanctuarium mouebatur, & in mouendo habebāt Leuitę laborem suum, postquam autem Dauid statuit facere templum Dño, vt amplius non moueretur tabernaculum cessabāt priora officia Leuitarū, ideo data sunt sibi alia, s. ꝙ essent

A cantores, & ianitores, & similia, de quibus 1. Paral. 23. & 25. c. iste sensus conueniens est de portatione iniquitatis, sed magis conuenit primo modo, s. ꝙ ipsi diligēter obseruarent Sanctuarium, ne aliqs accederet ad illud, & moreret, si aūt accederet portarent iniquitatē Sanctuarij super se Aaron, & filij sui, & Leuitę, & hoc erat, quia custodire Sanctuarium erat officium cōe sacerdotibus & Leuitis, cum oēs castrametarent in circuitu Sanctuarij. s̄. c. 3. In alijs aūt officijs Leuitarum, s. in portando vasa Sanctuarij, & erigendo illud, atque deponendo portabant spāliter Leuitę iniquitatē Sanctuarij, & non sacerdotes. *Tu & filij tui simul sustinebitis*

B *peccata sacerdotij vestri.* i. tu solum cum filijs tuis tenebe- ris ad custodiendum diligenter, ne quis audeat accedere ad officia sacerdotalia, & hoc quia solum Aarō & filij sui erant sacerdotes, vnde si per eorū negligentiam aliquis accederet, siue de Leuitis, siue de popularibus ad ministrandū in officio sacerdotali, ipse Aaron cum filijs suis sustinebat iniquitatem Sanctuarij, i. pęnam pro iniqtate illius, qui accessit īdebite ad ministeriū sacerdotij, vel Sanctuarij. Si tñ aliquis potens, vellet se intromittere in sacerdotalibus officijs, & sacerdotes eum monerent ne id attentaret, a pœna excusabantur, quia solus cōmittens peccati sui pœnam sustinebat, vt patet de rege Ozia, siue Azaria q voluit thurificare, & restiterunt ei sacerdotes admonentes, ne id efficeret, qđ cum noluisset percussus est a Dño.

Aaron, & filii sui tenebant custodire, ne qs accederet ad officia sacerdotalia.

C 4. Reg. 15. c. & 2. Paral. 26. de hoc ēt Amos. c. 1. & Zac. 14. c. *Sed & fratres tuos de tribu Leui, & sceptrum patris tui sumes tecum.* i. tu solus, & filij tui sustinebitis iniquitatē sacerdotij, & ministrabitis in eo, tñ accipias tecum fratres tuos, i. omnes Leuitas, qui dicebantur esse fratres Aaron, cum essent de eadē tribu, & hoc vt ministrēt tibi, & filijs tuis. sceptrum autē signum dignitatis est, quia regibus conuenit, iō sceptrum domus Leui erat preciosissimum, s. summum sacerdotiū, quod ad Aarō pertinebat, & ob hoc virga totius domus Leui nomine Aaron scripta est, vt patet p̄ced. c. sed hoc nō facit aliquem sensum, s. ꝙ sumeret secū Aaron sceptrū domus patris sui, quia hoc dicit ad satiationem: non

Sceptrū, & sacerdotiū differunt.

D enim poterat Aaron assumere secum summū sacerdotiū, quod est sceptrum, qa ipse sacerdos erat, immo oportet distingui hic sceptrum a summo sacerdotio, quia dr̄, ꝙ Aaron, & filij sui sustinerent peccata sacerdotij sui, soli ministrantes in sacerdotio, & ꝙ assumeret secum sceptrum domus patris sui, ergo aliud est q̄ ipsa dignitas sacerdotalis. Ideo dicendum, ꝙ accipitur hic sceptrum pro tota congregatione Leuitarum, & tunc intelligitur, ꝙ Aarō sumeret secum Leuitas fratres suos, i. oēs de tribu Leui, & sceptrum domus pr̄is sui, i. & isti Leuitę sunt sceptrum, i. congregatio tota domus Leuiticę. Alio modo pōt intelligi, ꝙ sumeret Aaron secum fratres suos, i. Leuitas, Caathitas, & sceptrum domus patris sui, i. totam multitudinē aliorū Leuitarum. nā Aaron erat de Caathitis, ideo vocaban

E tur fratres sui, alię aūt duę familię Leuitarum, s. Meraritę, & Gersonitę ptinebant ad sceptrū Leui. i. ad totā ꝯgregationē Leuiticā, sed non ad fratres Aaron, cum non essent de familia sua. hos aūt oēs assumere dēbat secum ad ministrandū, qa tam Gersonitę q̄ Meraritę, q̄ Caathitę habebant officia in rebus Sanctuarij, vt patet s̄. c. 4. & isti oēs fuerunt traditi Aaron, & filijs suis, vt essent in ministerio eorū. s̄. c. 8. *Presto sint tibi, & ministrent.* Idest, assumes istos ad hoc, ꝙ sint parati ad ministrandum tibi. non est sensus, ꝙ Leuitę ministrarēt Aaron in aliquo, quia Aaron ministrabat in sacerdotio, & ad hoc non subministrabat aliquis Leuita, sed solum sacerdotes alij, vt si vnus sacerdos faceret sacrificium, alij sacerdotes subministrabant ei, offerendo sanguinem, vt patet Leuitici capitulo 1. & 7. Leuitis autem

autem non licebat accedere ad hāc ministrationem, & si accederent morerētur, nec erat aliquod alterum ministerium sacerdotale, in quo possent subministrare Leuitæ sacerdotibus, sed dicebantur esse prestò ad ministrandum eis, quia custodiebant Sāctuarium ad præceptum Aaron, excubātes in circuitu illius, & deponebant illud, quando mouenda erant castra, atque erigebant, quando castrametandū esset, & portabant in via onera sua. hęc autem omnia fiebant ad præceptum Aaron supra cap. 3. & 4.

Tu autem & filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij. Idest solum tu & filij tui ministrabitis in tabernaculo. nullus autem de Leuitis, vel de popularibus ministrabit in tabernaculo, nec introibit illuc. nam Leuitis nō licebat videre vasa Sāctuarij, nisi cum inuoluta essent, & si viderent morerentur supra ca. 4. dixit autem hic Deus de ministrationibus, quæ erant in tabernaculo testimonij, quòd solum pertinerent ad sacerdotes.

De quinque ministrationibus sacerdotum in Sanctuario, & quomodo quatuor erant communes omnibus, & quinta erat solius summi sacerdotis. Quæst. III.

PRo intellectu eorum quæ dicuntur hic, sciēdum quòd ministrationes sacerdotales, quæ fiebant intra Sanctuarium solum erant quinque. Prima erat immolatio sacrificiorum, & ista fiebat extra tabernaculum in altari holocaustorū, quia istud altare non ponebatur intra tabernaculum, sed ad ostium eius exterius, vt patet Exo. 27. & ibi causa late declarata est, & sic ista prima ministratio fiebat in atrio tabernaculi, quod erat magnus ambitus circūdans tabernaculum, de cuius figura patet Exo. c. 27. & ibi declaratum est, ista ministratio erat quotidiana, nā ordinaria sacrificia vocabantur iugia, quia fiebant iugiter, & ista erant holocausta, s. quòd offerretur vnus agnus anniculus in mane, & alius in vespere, pręterq̄ in Sabbato cum offerebātur duo agni anniculi in mane, & duo ī vespere propter honorem sabbati. de hoc infra 28. c. de modo autem quo celebrabatur iuge sacrificium, tam in aurora quàm in vespere declaratum fuit Leuit. c. 6. erant autem alia sacrificia non iugia, & tamen erant ordinaria, quia erant determinata ꝑ certis festiuitatibus. Ista autem sunt in festo azymorum, & pentecostes, & clangoris, expiationis, atque tabernaculorum, de quorum singulis specialiter patet inf. 28. & 29. c. Alia sacrificia erant non iugia, nec regularia, quæ offerebantur sponte ab ipsis popularibus, & ista eodem modo in altari holocaustorū extra tabernaculum ad ostium eius immolabantur, & cremabātur, & soli sacerdotes ea faciebant.

Secunda ministratio sacerdotalis erat offerēdo panes propositionis super mensam, ista autem erat intra tabernaculum ad latus Septentrionale, vt patet Exo. 26. ponebantur autem ibi panes duodecim, qui semp erant in memoriam 12. tribuum Israel, & mutabātur per singula sabbata, vt ponerentur alij recentes Leuit. 24. cap. de istis non licebat comedere cuiquam, nisi sacerdotibus, vt patet Matt. 12. cap. tamen tempore necessitatis Achimelech sacerdos dedit eos Dauid, & pueris suis, qui non erant sacerdotes, primo Regum cap. 21.

Tertia ministratio erat sacerdotalis disponendo lucernas in candelabro: erat enim candelabrum aureū habēs lucernas septem positum in latere Meridiano tabernaculi, Exod. 26. cap. & in illo quotidie disponebantur candelæ, non quidem de cera, vel de sepo, sed de oleo, infundendo oleum vasis, & disponendo lucernarum lychna, & hoc fiebat bis in die, scilicet, in aurora, & in vespere, de hoc Exodi 27. capi. & 30. nul-

F lus autem poterat ministrare in hac ministratione, nisi Aaron & filij sui, cum de eis solis dicatur pręallegat. cap.

Quarta ministratio sacerdotalis erat oblatio thymiamatis super altare aureum in tabernaculo. Erat enim quoddam altare coopertum totum laminis aureis positum ante velum Sancti Sanctorum intra tabernaculum, de hoc Exod. 27. cap. & 30. in hoc quotidie offerebatur thymiama in mane, & in vespere, & cremabatur ibi, vt patet pręall. c. fiebat autem solum per Aaron & filios suos.

Quinta ministratio sacerdotalis, & vltima earum quę erant in Sanctuario erat introire in sancta Sāctorum ad aspergendum sanguinem in die propitiationis, de qua Leuit. 16. & ad Hebr. c. 9. G istarum ministrationum tres erant quotidianę, s. immolatio sacrificiorum, incensio lucernarum, & oblatio thymiamatis, vt patet ex dictis. vna earum fiebat hebdomadatim, i. semel in hebdomada, s. in quolibet sabbato. hoc autē erat, vt panes offerrentur super mensam propositionis, nam per singula sabbata iubentur mutari Leui. c. 24. vltima ministratio erat annalis, s. quòd fiebat semel tantum in anno in die expiationis: nullo enim alio tēpore licebat fieri aspersionem sanguinis coram propitiatorio Leuit. c. 16. & ad Hebr. 9.

Item sciēdum, quòd istarum ministrationum quatuor erant communes sacerdoti magno, & minori- H bus, vltima autem soli sacerdoti magno cōueniebat. hanc differentiam assignat Apostolus ad Hebræ. cap. 9. dicens, quòd in primam partem tabernaculi quotidie introibant sacerdotes ministeria consummantes. In secundam autem, s. in sancta Sanctorum solus pōtifex semel in anno, & nō sine sanguine, quem offert pro sua ignorantia. Item patet hoc, quia quòd vltima ministratio harum pertineat ad summum sacerdotē, non est dubiam Leui. cap. 16. sed de alijs quatuor primis, an sint communes summo sacerdoti & minoribus, videtur aliquibus dubium, sed satis constat, quòd omnes possent per minores sacerdotes expleri, vt satis declaratum est Leui. cap. 21.

Ministrationes sacerdotum extra Sanctuarium quæ erant.

Alię autem erāt ministrationes sacerdotales extra Sanctuarium, & istę erant duplices, quędā erant qua- I si sacrificia, sicut immolare vitulā rufam extra castra, ad faciendum cineres lustrationis populi, & hoc ad sacerdotem solum pertinebat, quamquam non esset ꝓprie sacrificium. de hoc sequent. cap. Aliæ erant ministrationes ad quasdam expiationes, velut si aliquis esset leprosus, vel suspectus de lepra adducebatur ad aliquem de sacerdotibus, & respiciebat, an esset vere leprosus Leui. c. 13. & si aliquis extra castra eiectus, tanquam leprosus postea esset mundatus, sacerdos exibat illuc facturus quasdam cæremonias, de quibus Leui. capit. 14. Item si aliqua domus videretur esse leprosa, sacerdos ibat ad considerandum eam, faciens iuxta ea, quæ habentur Leuit. cap. 14. istę autem duę ministrationes pertinebant solum ad sacerdotes: de K vitula rufa, patet sequenti cap. vbi iubetur, quòd Eleazarus filius Aaron immolaret eam: de purificationibus leprosorum, patet Leuit. cap. 13. istę ministrationes duæ erant communes summo sacerdoti, & minoribus, de summo sacerdote manifestum est, quia omne quod conuenit sacerdotibus minoribus, cōuenit maximo sacerdoti, & non econtrario, q̄ autē minoribus sacerdotibus conueniat patet, quia vitula rufa ab Eleazaro fuit immolata, ipse tamē erat de sacerdotibus minoribus, quia Aaron viuebat, quando vitula rufa immolata est, de qua sequenti capitulo, sed eo viuente nullus erat summus sacerdos, nisi ipse, & eo mortuo fuit constitutus in summum sacerdotem Eleazarus, infra 20. cap.

De

De expiationibus leprosorum, quòd ad sacerdotes minores pertineant patet Leuitici cap. 13. vbi dicitur, quòd si aliquis habuerit plagam lepræ adducatur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Istę solum sunt ministrationes sacerdotales, ad quas non licebat accedere Leuitis, nec popularibus, alioquin morerentur. potest autem addi his alia ministratio sacerdotalis, quæ licet non esset ad omne tempus, solis tamen sacerdotibus conueniebat, & ista est disponere vasa Sanctuarij tegendo illa, quando mouenda essent castra, vt patet supra ca. 4. vbi dicitur, ꝙ Aaron, & filij sui introibant in Sanctuarium, & ipsi tegebant vasa ne Leuitę introirent ad tegendũ illa, & morerentur. postquam autem vasa erant operta palliis suis, de quibus ibi Leuitę ducebant illa in itinere, ad omnes autem alias ministrationes pręter has Leuitis licebat accedere. Et cum dicitur hic, ꝙ solus Aarõ & filij sui ministrarent in tabernaculo testimonii, nõ est intelligendum, quòd omnes aliæ ministrationes, quæ erant extra tabernaculum competerent Leuitis. nam prima ministratio sacerdotalis, s. immolatio sacrificiorum erat extra tabernaculum, & tamen non licebat Leuitis. magis autem dicendum est, quòd hic accipiatur tabernaculum large pro toto Sanctuario, & sic est verum, ꝙ nõ licebat Leuitis facere aliquam ministrationem in Sanctuario, sed solum erat ministratio sua in custodiendo illud, & portando.

A *Excubabuntque Leuitæ ad præcepta tua*. Istud potest intelligi dupliciter. vno modo, quòd Leuitæ excubabũt idest, vigilabunt, vel erunt diligenter attendentes ad præcepta tua, & tunc est mandatum istud generale, s. ꝙ facerent Leuitæ omnia quę iuberet Aaron. Alio modo est sensus, quòd excubare accipiatur pro vigilare, vel castrametari in circuitu Sanctuarij, & istud est vnum de officijs Leuitarum, nam s̃. c. 1. dr̃, quòd Leuitę excubabunt in circuitu Sanctuarij, & erigēt illud cum erigendum fuerit, atque deponent cũ fuerit deponendum, & portabunt in via. & sic excubare est primum officium. Iste sensus est melior pręceden. quia ponuntur ista duo, tanquam distincta, s. excubare ad mandatum Aaron, & ad cuncta opera tabernaculi, & tamen primo modo non poterant ista duo distingui, cum generaliter iubeatur, ꝙ ad omnia pręcepta Aaron Leuitę vigilanter se haberent, intentio ergo literæ est, quòd assignentur hic officia Leuitarum quorum vnum est excubare.

Leuitæ, an essent sub præcepto Aaron. Et quòd laborabant in omnibus operibus Sanctuarij. Quæst. IIII.

ALIQVIS arguet, ꝙ non excubarent Leuitæ ad pręceptum Aaron, quia ipsi habebãt principes, qui sibi iuberẽt, vt patet s̃. 3. ergo Aaron nihil poterat iubere. respondēdum est, ꝙ trium familiarum Leuiticarum ponebant principes tres, & illi erant sub manu filiorum Aaron, vt s̃. c. 3. isti autem erant sub mandato patris sui Aaron, ergo omnes Leuitę debebant subijci Aaron, licet non immediate, & ad pręceptum suum excubabant. Et cũ dicitur hic, quòd faciebant ad pręceptum Aarõ, dicet aliquis adhuc non stare, quia Leuitę habebant officia determinata a Deo, vt patet s̃. cap. 3. & 4. ideo non poterat eis Aaron mutare officia. Si autem iuberet id quod a Deo iussum erat, nihil hoc erat iubere cum ex lege tenerentur ad hoc. Rñdetur, ꝙ licet Aarõ nõ posset mutare Leuitis officia eis a Dño imposita, tñ in quolibet generali officio, seu parte ministrationis s̃. signatę 3. & 4. c. poterant multa aliter, & aliter fieri, quę ille mandare poterat, cui volebat, & qualiter volebat: dum tamen esset in familia illius ministrationis, & in hoc erat magnum præceptum Aaron. Aliter dici põt ꝙ Aaron pręcipiebat Leuitis, s. nihil iubendo, sed cõpellendo ad exequendum ea quę ad eorum officium pertinebant, vel si non complerent puniendo illos, & huius sunt executores dati aliquarum legũ, vel constitutionum, quia non habent potestatem vltra iubendi q̃ lex dicat, tamen compellebant subditos legis ad legis obseruantiam, & in hoc modo etiam est aliquid ꝑcipere, & vtroq; modo verum est de Aaron, ꝙ ad p̃ceptum suum excubabãt Leuitę, sed primus modus magis conuenit. *Et ad cuncta opera tabernaculi*. i. non solum ad pręceptum Aaron Leuitę in operibus Sãctuarij custodiendi laborabunt, quod est excubare, sed ẽt

B in omnibus operibus tabernaculi. Sed ꝯ hoc dicet, qa s̃. dictum est, ꝙ solus Aaron, & filij sui ministrarent in tabernaculo. Rñdendum est f̃m quosdam, ꝙ accipit hic tabernaculum large pro toto Sãctuario, & sic erit sensus, ꝙ ad oĩa opera tabernaculi, i. ad opera atrij, qđ est Sanctuarium Leuitę erũt parati sub pręcepto Aaron. Sed dicendum est, ꝙ hoc non stat, quia sicut Leuitę non habebant aliquam ministrationẽ intra tabernaculum, ita non habebant aliquam intra atriũ tabernaculi, quia in atrio solũ fiebant sacrificia, quę ẽt non poterant facere Leuitę cum ꝑtineant ad ꝓpriam ministrationem sacerdotũ. Iõ dicendum est aliter, ꝙ Leuitę seruiebant ad oĩa opera tabernaculi, i. ad oĩa opera Sanctuarij, siue accipiatur Sanctuariũ ꝑ tabernacu-

C lo, siue ꝑ atrio eius, non quidem ꝙ ipsi hērent aliquã ministrationem in tabernaculo, vel in atrio, quia oẽs hm̃oi erant sacerdotales, sed quia operatio q̃ erat porta re oĩa q̃ sunt in Sãctuario pertinebat ad illos, & operatio in erigendo, & in deponẽdo tabernaculũ, & atriũ eius. *Ita duntaxat, vt ad vasa Sanctuarij, & altare non accedant*. i. oĩa quę sunt in Sanctuario ipsi faciant ꝑter hoc ꝙ non accedant ad altare, nec ad Sanctuarij vasa.

An omnis ministratio sacerdotalis prohibetur Leuitis. Quæst. V.

D IN hoc prohibetur Leuitis oĩs ministratio sacerdotalis quę s̃. enarrata est, & permittitur quęlibet alia pręter illas ministrationes, sed non est in toto Sãctuario demptis illis aliqua ministratio, nisi portare Sãctuarium erigere, & deponere illud, quę sunt operationes Leuitarum, vt patet s̃. c. 1. 3. & 4. per istas aũt ministrationes quę tangunt hic, s. accedere ad altare, & ad vasa Sanctuarij intelliguntur oẽs ministrationes sacerdotales, quę sunt in toto Sãctuario, nam per accedere ad altare intelligitur ministratio prima, quę est offerre sacrificia q̃ in altari holocaustorum fiunt. Cum autem dr̃, ꝙ ẽt non accedant ad vasa Sanctuarij intelligũtur oẽs alię ministrationes, qa oblatio panũ, q̃ erat secũda ministratio, fiebat sup mensam propositionis, quę est vas Sanctuarij, i. tabernaculi. Ministratio tertia, s. incendere, vel disponere lucernas est in vase Sãctuarij, s. cãdelabro aureo: offerre thymiama est quarta mini-

E stratio sup altare aureum, & istud est vas Sanctuarij. Quinta ministratio fiebat intra sancta Sanctorũ asper gẽdo sanguinem ꝯ propitiatorium, & ista fiebat in vasis Sanctuarij, quia portabant prunę, & thymiama ad introeundum illuc in thuribulo Leui. 16. c. thuribulũ aũt est vas sacrum. Item ferebãt sanguis ad aspergẽdũ intra tabernaculũ, & illud etiam erat in vase sacro. Itẽ quia aspergebatur sanguis iste cõtra propitiatorium, & illud erat de sacratissimis vasis, ideo non licebat Leuitis facere ministeria ista, ne tangerent vasa sacra.

Alię duę ministrationes sacerdotales, quæ fiebant extra Sanctuarium, scilicet, immolatio vitulę rufę, & expiatio leprosorum non prohibentur hic, nõ quidem quòd per hoc videantur permissę Leuitis, quia nulla

nulla ministratio sacerdotalis eis licet, sed quia hic di-
cebatur de Sanctuario, & per ea quæ sunt in Sanctua-
rio non possent intelligi istæ duæ ministrationes quæ
sunt totaliter extra.

Sed dicet aliquis sufficiebat hoc modo exponēdo
dici, quòd omnes ministrationes licerent Leuitis, prę
terquam accedere ad vasa Sanctuarij, & in hoc intelli
gerentur omnia ministeria sacerdotalia. nam accede-
re ad altare est aliquod ministeriū de sacerdotalibus,
& istud altare est vas Sanctuarij.

Respondendum est, quòd conuenienter exprimit
hic altare, nam non est de vasis Sanctuarij: accipitur
enim Sanctuarium solum pro tabernaculo, & tūc in-
tra illud sunt omnia vasa, in qbus sacerdotes ministra
re debent: altare autem holocaustorum non est intra
tabernaculum, sed ad ostium eius, ideo nec est de va-
sis Sanctuarij. *Ne & illi moriantur, & vos pereatis simul.*
Idest si Leuitę accesserint ad altare, vel ad vasa Sāctua
rij morientur, & vos peribitis simul, s. sacerdotes, qa
tunc Leuitæ pro trāsgressione, sacerdotes autem pro
negligentia, & omissione punirentur, & istud conso-
nat expositioni primæ literæ superioris, s. quomodo
sacerdotes portarent iniquitates Sanctuarij.

Qualiter Leuitis licebat accedere ad altare, & tangere vasa san ctuarij, & qualiter non. Quæst. VI.

CONSIDERANDVM autē circa hoc, q̄ Le-
uitę non morerentur accedendo ad vasa Sā
ctuarij, vel ad altare quomodocūque, sed so-
lum accedendo ad illa vt ministrarēt, vel ac-
cedendo ad ea cum nuda essent. Si autem ad mini-
strandum irent manifestum est, q̄ morerentur, quia
ministratio in vasis sacris ad solos sacerdotes pertine-
bat, etiam morentur si tangerēt ista vasa nuda, etiam
non animo ministrandi, vt patet supra cap. 4. si tamen
tangerent ea Leuitæ operta, non morerentur, vt cum
portabant humeris suis, quia tunc necesse erat illa tā-
gi. Circa altare dicendum est, quòd nō accipiatur hic
pro altari thymiamatum, sed solum pro altari holo-
caustorum, quamquam duo essent altaria, & ad quod
cunque eorum accedere peccatum erat Leuitis. Di-
cunt tamen quidam solum exprimi hic de altari ho-
locaustorum, quia illa, quæ in maiori occasione erant
& periculo, magis prohibētur. altare autem holocau
storum, & vasa eius erant extra tabernaculū in atrio,
vbi Leuitæ faciliter tangere possent. altare autem thy
miamatis, & mensa, & arca, & candelabrum non no-
minantur hic, licet maius peccatum esset tangere ar-
cam quam altare. Sed nō erat Leuitis, ita promptum
tangere ista, sicut alia, quia ista erant intra tabernacu-
lum. sed hoc non stat, quia hic nō solum fuit tactum
de altari holocaustorum, sed etiā de altari thymiama-
tum. cum dicatur, quòd Leuitæ non tangerent vasa
Sanctuarij, nec altare. nomine autē vasorum Sanctua
rij intelliguntur omnia vasa quæ erant in tabernacu-
culo, in quibus erat vnum altare holocaustorum, ideo
non fuit positum distincte. altare autem holocausto-
rum non erat de vasis Sāctuarij, s. tabernaculi, cum es-
sent extra in atrio, ideo nominatim positum est.

Sint autem tecum, & excubent in custodijs tabernaculi. Id-
est Leuitæ erunt tecum, s. in parte tua, quia pertinebāt
ad iussa sacerdotum, sicut dictum fuit s. quòd Aaron
sumeret secum fratres suos de tribu Leui, & sceptrū
patris sui, & hoc vt excubarēt in custodijs tabernacu-
li, idest, vt vigilent custodiendo tabernaculum, quia
istud erat vnum officium Leuitarū obseruare, ne quis
de alienigenis introirent in Sanctuarium, vel accede-
ret ad castrametandum circa illud, quia sic oriretur
indignatio super totam multitudinem supra c. 1. & 3.

F in litera. *Et in omnibus cæremonijs eius.* Idest vigilabunt
Leuitę ad hoc, quòd faciant omnia quæ pertinent ad
cæremonias Sanctuarij. non est hoc verum vniuersali
ter, quia tunc Leuitæ possent facere omnes cæremo-
niales ministrationes sacerdotum: sed falsum est, qa
omnes erāt prohibitę, sed intelligitur de omnibus cę
remonijs, quę erant pręter ministrationes sacerdota-
les, quia istę pertinebant ad Leuitas, & vocantur cęre
moniæ Sanctuarij, idest in portando Sāctuarium, vel
erigendo, aut deponendo illud, & istę sunt partes offi
cij Leuitarum, supra c. 3. & 4.

Alienigena non miscebitur vobis. Hic loquitur Deus de
sacerdotibus, & Leuitis, quòd non admisceretur eis
G aliquis alienigena, idest, si non esset de tribu Leui, qa
non liceret ei ministrare, & si ministraret moreretur.
hic non accipitur alienigena pro Leuitis, sicut aliquā
do consueuit accipi, sed solum pro popularibus, cau-
sa est, quia officium istud respectu cuius dicuntur hic
aliqui alienigenæ, est commune sacerdotibus & Le-
uitis: & dicitur quòd non miscebitur illis, s. ministran
do in officio sacerdotali, vel cultu Leuitico. etiam ve
rum est, quòd Leuitæ non deberent misceri sacerdo-
tibus, quantum ad officium suum, quia erant alienige
næ respectu illorum. sed de hoc non dicitur hic.

Excubate in custodia Sanctuarij. Istud potest referri ad
solos sacerdotes, vel ad Leuitas, & sacerdotes. Si autē
ad vtrosque, est sensus, quòd excubarent, idest castra-
H metarentur in custodia Sanctuarij, s. custodiendo, ne
aliquis de extraneis accederet ad Sanctuarium, vel ne
castrametaretur iuxta illud, & hoc erat commune sa-
cerdotibus & Leuitis, quia erant distincti Leuitæ in
tres familias, s. Caathitas, Gersonitas, & Meraritas, &
pręter istos erant sacerdotes, qui quamquam essent
de familia Caathitarum, tamen non computabantur
cum ipsa familia, sed erant tanquam quatuor familię,
& istę excubabant per quatuor latera Sanctuarij, s. ad
occidentalem plagam castrametabantur Gersonitæ,
ad Meridianam Caathitæ, ad Septētrionalem autem
Meraritę, ad Orientalem vero sacerdotes supra cap. 3.
ideo si aliquis accederet ad Sanctuarium, tam Leuita
rum quam sacerdotum communis culpa erat. Alio
I modo est sensus literæ, quòd referatur ad solos sacer-
dotes, & tunc dicitur, quòd sunt in custodia Sanctua-
rij, idest, quòd ipsi debent obseruare specialiter, ne qs
accedat ad Sāctuarium, idest ad tabernaculum, & ista
est ministratio sacerdotum, vt cauerent ne etiam Le-
uitæ accederent ad tabernaculum ad ministrandum,
vel videndum aliquid curiose, & iste sensus conueniē
tior est, quia dicitur immediate, quòd sacerdotes sint
in ministerio altaris, sed istud solum cōuenit ad sacer-
dotes, non ergo potest sub eadem clausula accipi ali-
quid quod pertineat ad solos sacerdotes, & aliquid qd
ad sacerdotes & Leuitas commune sit, ideo de sacer-
dotibus intelligitur, s. quòd Sanctuarium accipiatur
pro tabernaculo solum. sacerdotes autem debent cu-
stodire tabernaculum, s. ne aliquis de Leuitis accedat
K ad ministrandum in aliquo vase eius, vel qualitercun-
que ingrediatur in illud.

Et in ministerio altaris. Idest, quòd sacerdotes excu-
bent circa ministerium altaris, ipsi soli ministrantes in
altari, & cauentes ne quisquam alius ministret in illo.
nam si per eorum negligentiam aliquis de Leuitis ac
cederet ad ministrandum, rei essent mortis.

Ne oriatur indignatio super filios Israel. Idest obseruate
diligenter ea quæ pertinent ad ministerium vestrum,
quia si non obseruatis, poterit nasci plaga magna sup
totum populum, & ista vocatur indignatio, idest ira
Dei. nam huiusmodi plagæ, quia a Deo infliguntur, vi
dentur ab eo irato prouenire. Intelligitur autem ista
litera dupliciter. vno modo quòd si sacerdotes nō cu-
stodirent

Custodia Sanctuarij ad quos pertineat.

Indignatio nē oriri super filios Israel dupliciter intelligitur.

ſtodirent diligenter miniſterium ſuum, oriretur indignatio ſuper multitudinem, ſ. quia negligentia eorũ daret occaſionem ceteris Iſraelitis accedendi ad miniſtrandum, & tunc oriretur indignatio ſuper ſacerdotes, quia omiſerant obſeruare quæ ad miniſterium eorum pertinebant, & ſuper ceteros Iſraelitas oriretur, quia ipſi ex negligentia ſacerdotum attentauerãt miniſtrare.

Alio modo intelligit, ꝙ orireť indignatio ſuper filios Iſrael, ideſt ſuper totã multitudinẽ, qa ſi ſacerdotes negligerent obſeruare miniſterium ſuum, accederent multi de populo ad miniſtrandum, & tunc ipſi qui accederent occiderentur pro tranſgreſſione, ſacerdotes autem pro omiſſione, reliqua autem multitudo puniretur, quia omittebat punire trãſgreſſores, vel quia non reſiſtebat eis, & ſic per negligentiam ſacerdotum omnes Iſraelitę efficerẽtur rei, & oriretur ſuper eos indignatio, iſte ſenſus habetur ſupra cap. 1. ſ. quòd Leuitæ caſtrametarentur per gyrum tabernaculi ne fieret indignatio ſuper totam multitudinem.

Ego dedi vobis fratres veſtros Leuitas. Hic ponitur quomodo ſacerdotes non ſolum debent cauere ne ad miniſteria eorum accedat quiſquam de popularibus, ſed etiam, nec quiſquam de Leuitis. & dicitur ego dedi vobis Leuitas fratres veſtros, ſ. Leuitæ fratres veſtri ſunt, quia ſacerdotes, & Leuitæ ſunt de eadem tribu, ſ. Leui, & accipiuntur Leuitę hic, vt ſignãt officium, & non, vt Leuita nomen progeniei, quia ſecundo modo tam ſacerdotes quam Leuitę ſunt Leuitæ, ideſt de tribu Leui, ſicut vocantur omnes Rubenitę de tribu Ruben, & eſt ſenſus, quamquam dederim vobis fratres veſtros Leuitas ad ſubminiſtrandum, non debetis permittere, vt miniſtrent ipſi in eo, in quo vos miniſtratis.

De medio filiorum Iſrael. Ideſt accepi Leuitas de medio Iſraelitarum ad dãdum vobis in miniſtros. in quo ſignificatur quędam ſegregatio, ſ. quòd Leuitę erant cũ ceteris popularibus antequã aſſumeret eos Deus ad aliquam miniſtrationem. Cum vero aſſumpſit dicitur eos ſegregaſſe de medio multitudinis, quia nullum de reliqua multitudine accepit.

Leuitę, an donati ſint Domino. Et quo dati ſint in donum ſacerdotibus.

Et tradidi donum domino. Ideſt ego tradidi Leuitas domino in donum, ſ. dedi eos domino tanquam quoddam donum, vt miniſtrarent ei. nam reliqui Iſraelitæ non miniſtrabant, Leuitæ autem cum dati ſunt ad miniſtrandum domino dicũtur dati in donum, & Deus loquitur hic de ſeipſo, tanquam de alio, quòd ipſe dederit Leuitas donum domino. proprie tamen non poterat ipſe dare in donũ, quia ipſe erat qui accipiebat. vnde magis deberet dicere accepi Leuitas in donum, ſed intelligitur litera, quòd ipſe dedit in donum domino, ideſt fecit, quod Iſraelitę darent ſibi Leuitas in donum, quod erat dare domino. ſic patet ſupra ca. 8. ſ. quòd Leuitæ dono donati ſunt mihi a filiis Iſrael. de hoc autem, an vere fuerit donum, vel ſolutio obligationis declaratum eſt ſupra cap. 3. Nam Leuitę erãt obligati pro omnibus primogenitis Iſraelitarum, cũ Deus voluerit accipere illos pro omnibus primogenitis, & ſi non accepiſſet Leuitas primogenitos accepiſſet. ergo non fuerũt donati Leuitę, ſed in commutationem, fuit tamen donatio reſpectu ſacerdotum, quia Deus elegerat Aaron, & filios ſuos ad ſacerdotium, & ſi non adiunxiſſet eis aliquos ſubminiſtratores, ipſi deberent miniſtrare in omnibus, quę pertinebant ad Sanctuarium. Cum autem dati fuerint eis Leuitæ in adiutorium, fuit grati[a] magna ipſi, & donatio, quia non erant obligati eis, niſi Deus illis daret in coadiutores.

Vt ſeruiant in miniſterijs tabernaculi eius. Ideſt ad hoc Leuitæ donati fuerunt, vt ſeruiant in miniſterio tabernaculi, non intelligitur hoc de aliquo miniſterio, quod fieret intra tabernaculum, vel in toto Sanctuario, quia omnia hęc pertinebant ad ſacerdotes, vt ſupra declaratum eſt, ſed intelligitur de miniſterio tabernaculi, ideſt de miniſterio, quod eſt in portando tabernaculum, & erigendo illud, atque deponẽdo, & excubando in circuitu illius. iſta enim ſunt officia Leuitarum ſupra cap. 1. 3. & 4. accipitur autem hic tabernaculum large, tam pro tabernaculo quam pro atrio eius, quia non ſolum Leuitæ miniſtrabant portantes tabernaculum, ſed etiam portantes omnia quæ pertinebant ad atrium, & illud erigebant, atque deponebant, cum tabernaculum erigeretur, & deponeretur ſupra ca. 3. & 4. dicitur autem hic tabernaculum eius, ideſt Dei, quia Deus loquitur hic de ſeipſo, tanquam de alio, ſ. ego donaui Leuitas Domino, vt ſeruiant in miniſterio tabernaculi eius. *Tu autem & filij tui cuſtodite ſacerdotium veſtrum.* Aaron ſolus, & filij eius erant ordinati in ſacerdotes, ideo ad hos ſolos pertinebat miniſtratio in officio ſacerdotali, ſicut ĩ eccleſia diuerſi ordines habent diuerſa miniſteria, & quicunque eſt in minori non poteſt miniſtrare in ordine maiori, huiuſmodi differentia erat de Leuitis, & ſacerdotibus. vnde dicitur tu & filij tui cuſtodite ſacerdotium veſtrũ, ſ. explentes omnia quæ ad ſacerdotium pertinent, & nullum alium ae miniſtrandum accedere permittentes. *Omnia quæ ad cultum altaris pertinent, et intra velum ſunt per ſacerdotes miniſtrabuntur.* Hic datur regula generalis de omnibus quæ ad officium ſacerdotale pertinent, & ſunt in communi, ſ. miniſtratio in altari holocauſtorum, & miniſtratio intra velum, ſ. intra tabernaculum, in quo tanguntur miniſtrationes quinque, quas ſupra determinate poſuimus, qa omnes iſtę ſunt partim in altari, & partim intra velum, ſ. in tabernaculo.

Miniſtrationes quinque, quæ ĩ Sãctuario fiebant.

Prima miniſtratio erat offerre ſacrificia, & iſta erat in altari holocauſtorum, ideo per ſacerdotes adminiſtrãda erat. Secunda erat in menſa propoſitionis offerendo panes, & quia mẽſa erat intra tabernaculum, Exo. 26. pertinebat miniſtratio ad ſacerdotes.

Tertia miniſtratio erat ĩ diſpoſitione lucernarum in candelabro, & iſta neceſſario erat ſacerdotalis, quia candelabrum erat intra tabernaculum Exod. 26. cap.

Quarta miniſtratio erat oblatio thymiamatis, & iſta eſt etiam ſacerdotalis, quia in altari thymiamatũ fiebat, quod erat intra tabernaculum ante ſancta Sanctorum Exod. 30. cap.

Quinta miniſtratio pertinens ad diem expiationis erat maxime ſacerdotalis, quia fiebat ĩ parte ſecretiori totius tabernaculi, ſ. intra ſancta Sãctorum, ideo ad maximum ſacerdotem pertinebat, vt patet Leuit. 16. cap. de miniſtrationibus duabus ſacerdotalibus, quæ erant extra Sanctuarium, ſ. de expiatione leproſorum & de immolatione vitulę rufę nihil hic tangitur, quia ſolum agitur de his quæ erant in Sanctuario.

Et ſciendum, quòd non ſolum iſtę miniſtrationes enarratę, ſed etiam omnia acceſſoria eorum ad ſacerdotes pertinebant, ſicut eſt de ſacrificijs, quòd nemo poſſet facere ea, niſi ſacerdos, ita acceſſorium, quod eſt ponere ligna in altari, & fouere illum ignem perpetuum ad ſolum ſacerdotem pertinebat Leuit. ca. 6. cum dicitur, ignis ſemper ardebit in altari quem nutriet ſacerdos ſubijciẽs ligna mane per ſingulos dies. Item diſponere altare ad hoc, quòd fierent ibi ſacrificia erat acceſſorium ad ſacrificia, ideo ad ſolos ſacerdotes pertinebat diſponere, & hoc erat quotidie cineres auferendo de altari Leuit. capitu. 6. ſ. veſtietur ſacerdos tunica, & feminalibus, tollens cineres quos vorans ignis exuſſit, & ponens iuxta altare, ſpoliabitur prioribus veſtimentis, indutuſque alijs efferet eos extra caſtra.

Item

Nō solum ministrationes, s. sacerdotales pertinebāt ad sacerdotes, sed etiam omnia accessoria eorū.

Item experimentum, quod fiebat in sacrificio zelotypiæ, s. ponere aquas in vase, & maledicere illas, atque dare in potum mulieri, de qua suspitio habebatur ad solum sacerdotem pertinebat, quia ista fiebant simul cum sacrificiis, vt patet supra cap. 5. sed non poterat aliquis facere sacrificia, nisi sacerdos. ergo nec poterat facere experimentum illud. Item fiebant cęremoniæ quędam in Nazaręis, quando polluebantur, vel quando cessabat votum eorum, s. radendo crines capitis eorum, & ista nō poterat facere, nisi sacerdos, quia erant accessoria sacrificiis. nam cum ista fierent pariter sacrificia fiebant: etiam quia ille qui radebat crines Nazaręi debebat comburere eos super altare, nemo tamen ponebat quicquam super altare, nisi sacerdos de hoc supra 6. c. & generaliter dicendum est, quòd omnia quę sunt accessoria immediate ministrationibus sacerdotalibus supra positis fiebant per sacerdotes solum, dico immediate, quia apparatus remoti rerum, quæ veniunt in ministrationem sacerdotalē, non fiunt per sacerdotes, sicut sacerdotum erat offerre thymiama in altari, tamen non pertinebat ad eos, quòd ipsi irent ad locum vbi nascebantur partes materiales, ex quibus conficiebatur thymiama, vt per se inde acciperent, & ducerent in Sanctuarium. Item quamquam sacerdotes disponerent lucernas, & oleū in candelabro, tamen non oportebat, vt ipsi colligerent oliuas ad exprimendum oleum, & calcarent in torculari. idem est circa animalia quæ in sacrificiis cremabantur, quia non erat necesse, vt sacerdotes illa pascerent extra vrbes, & ita applicabitur de cęteris. ministrationes autem quæ erant immediate accessoriæ ad sacerdotales ministrationes etiam erant sacerdotales. sic patet de illis quas supra posuimus circa ignem, & cineres altaris, & circa Nazaręos, & mulierem zelotypiam.

Quomodo omnis ministratio tabernaculi, & atrij fiebat per sacerdotes. & quod in labio æneo non fiebat aliqua ministratio. Et quis modus ministrationis Leuitarum. Quæst. VII.

CONSIDERANDVM autem, quòd generaliter omnis ministratio quæ erat intra tabernaculum pertinebat ad sacerdotes, ita vt nihil omnino Leuitæ deberent ministrare intra Sanctuarium, quod patet. nam Sanctuarium habebat duas partes, s. tabernaculum, & atriū eius, quod erat in circuitu. De tabernaculo apparet, quòd nō possent in eo quicquam ministrare Leuitæ, cum dicatur hic, quòd omnis ministratio quæ erat in altari, & intra velum per sacerdotes fieret, sed intra velum accipitur ibi pro tabernaculo. ergo nihil intra tabernaculum ministrabant, immo non licebat eis introire illuc, qa si introirent, & viderent vasa nuda morerentur supra cap. 4. Restat ergo an possent ministrare Leuitæ in atrio tabernaculi, & dicendum, quòd nōn, quia ministrationes totius Sanctuarii fiebant in aliquibus vasis, sed in atrio tabernaculi solum erant duo vasa, s. altare holocaustorum, & labium ęneum, & in his non licebat ministrare Leuitis. ergo nequaquam licebat ministrare in atrio tabernaculi. De altari holocaustorū, quòd esset in atrio tabernaculi, patet Exodi cap. 27. & ibi fiebat ministratio sacrificiorum, quæ non erat licita Leuitis, cum dicatur hic. omnia quę ad altaris cultum pertinent per sacerdotes administrabuntur. De labio ęneo dicendum est, quòd non fieret in eo aliqua ministratio, sed solum erat aqua ibi, vt sacerdotes lauarent pedes, & manus cum ministraturi essent Exodi 30. Qui autem non erat ministraturus in altari, vel tabernaculo non debebat ibi lauare pedes, & manus, istud labium ęneū erat in atrio tabernaculi apud

F altare Exodi cap. 30. & 40. Constat ergo, quòd Leuitæ non poterant ministrare in his duobus vasis, & cōsequenter, nec in toto atrio, quia nulla alia vasa erant in eo, & ministrationes fiebant semper in aliquibus vasis, cum essent corporales operationes, & non debebant fieri super pauimentum. Item patet hoc, quia in toto Pentateucho Moysi in quo est tota lex, & ceremoniæ Hebræorum, non ponuntur aliqua alia ministeria pręter hęc, & ista sunt sacerdotalia. ergo non sunt aliquę ministrationes Leuitarum in tabernaculo testimonii, vel in atrio eius. Modus autem ministrationis Leuitarum erat iste, quòd cum manerent Israelitæ in castris, Leuitæ castrametabantur in circuitu Sanctuarii per quatuor latera eius, vt patet supra c. 3. & hoc ne permitterent aliquem de Israelitis acce-

G dere ad castrametandum circa Sanctuarium, vel tangendum illud, vt colligitur supra cap. 1. & nihil alterū toto hoc tempore faciebant, immo nec licebat eis intrare saltem in atrium tabernaculi, sicut non licebat popularibus, nisi forte vellent ingredi ad offerendum sacrificium, quia tunc generaliter omni offerenti, siue laicus, siue sacerdos esset, licebat introire vsque ad ostium tabernaculi, immo necessitabatur intrare vsque illuc, quia ibi suscipiebat sacerdos animal immolabile de manu offerentis Leuitici ca. 1. & 3. & per totum Leuiticum. Si autem non offerrent, illicitus erat eis ingressus, & propter hoc quamquam Leuitæ castrametarentur in circuitu Sanctuarii, tamen in latere orietali, vbi erat ostium atrii, soli sacerdotes castrame-

H tabantur cum Moyse supra capi. 3. vt non pateret eis aditus ad Sanctuarium, quando vellent. sacerdotes autem, & Moyses castrametabantur in parte orientali apud ostium atrii, quia eis non erat illicitum introire in Sanctuarium, quando vellent. nihil ergo Leuitæ faciebant cum manebant castra, nisi excubare in circuitu Sanctuarii. Cum autem mouerentur castra habebant Leuitę tres ministrationes. Prima erat, quòd deponerent Sanctuarium postquam sacerdotes velassent palliis suis vasa Sanctuarii. Secunda ministratio erat, quòd portarent totum Sanctuarium singuli Leuitę per officia sua secundum partes eis assignatas su-

I pra cap. 3. & 4. Tertia autem ministratio erat, quòd cū castra figerent Leuitę erigerent Sanctuarium in loco vbi stetisset nubes, & consedisset arca, vt declaratum est supra cap. 9. nulla autem alia ministratio Leuitarū erat, & durauit modus iste vsque ad tempora Dauid, qui instituit Leuitas esse cātores, & ianitores, atq; habere alia officia in Sanctuario de quo 1. Paralip. 23. & 25. ca. & sic patet quæ erant ministrationes Leuitarū, & quæ sacerdotum.

Omnia quæ ad altaris cultum pertinent. Hic accipitur altare solum pro altari holocaustorum, quamquam esset aliud altare thymiamatis, in quo etiam soli sacerdotes ministrabant. sed non dicitur de illo, quia erat intra tabernaculum, & omnia illa comprehendūtur sub clausula generali infra posita. dicuntur aliqua per-

K tinere ad cultum altaris, idest ad ministerium, vel seruitium, quia colere significat interdum seruire, sicut dicimus cultum Dei, idest Dei seruitium. dicuntur autem ad altaris cultum pertinere omnia quæ fiebant in altari, vel ad ipsum altare pertinebant, sicut ponere ligna ad fouendum ignem, & educere cineres quotidie, de quibus Leui. cap. 6. occidere animalia cremanda in altari, decoriare illa, diuidere in frusta, lauare pedes, & caput, & intestina, & super ignem altaris partes Deo debitas de sacrificiis cremare, similam cum libamentis suis offerre, & partem cōburere. de his omnibus tangitur Leui. c. 1. 2. & 6. & supra 15. hęc enim omnia soli sacerdotes faciunt.

Quæ pertinent ad cultum altaris.

Et intra velum sunt. Idest etiam omnia quę sunt intra velum

velum administrabantur per sacerdotes, dicuntur intra velum esse ea quę sunt in toto tabernaculo, erant enim ista duo distincta, s. tabernaculum, & atrium. In atrio nihil erat in quo proprie posset ministrari, nisi in altari, ideo de hoc solum expressum est. Intra tabernaculum autem erat mensa propositionis, & candelabrum, & altare thymiamatis, & propitiatorium in Sācta sanctorum quæ omnia proficiebant ad ministrationes, ideo nō est expressum de quolibet eorum specialiter, sed dictum est, ꝙ omnia quę erant intra tabernaculum pertinerent ad ministrationem sacerdotū. & dicitur intra velum, quia tabernaculum habebat tentorium quoddam pendens ante introitum, quo claudebatur ipsum tabernaculum, omnia autem quę erant post illud velum pertinebant ad sacerdotes, nec accipitur hic velum, quia illud dicitur esse, quod pendet intra tabernaculum ante quatuor columnas, distinguens Sancta sanctorum a priori parte tabernaculi. de hoc Exodi 26. c. & 30. & istud vocatur vniuersaliter velum in omnibus libris Moysi, ita etiam Matt. 27. cap. dicitur velum templi scissum est in duas partes a summo vsq; deorsum, & Apostolus hoc modo accipit ad Hebrę. cap. 9. vocans istud velamentum distinguens primum tabernaculū a secundo. hic tamen large vocatum est istud velum.

Quæ dicā tur esse intra velum.

Siquis externus accesserit occidetur. Idest si aliquis de extraneis accedere voluerit ad aliquam harū ministrationum occidetur, s. per iudices si contenderit ministrare tāquam sibi debitum, vel occidetur a Deo si iudices illum occidere noluerint, vel non potuerint, sicut fuit in seditione Chore, vbi Moyses, & Aaron nō poterant resistere tantę multitudini, ideo Deus occidit peccatores illos supra cap. 16. & vocatur hic extraneus omnis qui non est de genere sacerdotum, quia sicut ministeria Leuitarum erant illicita popularibus, & respectu eorum vocabantur populares alienigenę, ita ministeria sacerdotum erant illicita Leuitis, & vocabantur ipsi alienigenæ respectu sacerdotum.

Locutusque est dominus ad Aaron. Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificantur a filiis Israel tibi tradidi, & filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. Hæc ergo accipies de his quę sanctificantur, & oblata sunt domino. Omnis oblatio, & sacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi; & cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum. In Sanctuario comedes illud, mares tantum edent ex eo, quia consecratum est domino. Primitias autem quas vouerint, & obtulerint filii Israel, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo, qui mūdus est in domo tua vescetur eis. Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti quicquid offerunt primitiarum domino, tibi dedi. Vniuersa frugum initia, quas gignit humus, & domino deportantur, cedent in vsus tuos, qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit. Quicquid primum e vulua cunctæ carnis, quam offerūt domino,

Partes Aaron & filiorum eius.

De deci. s. vel. primitiis in.

A siue ex hominibus, siue de pecoribus fuerit, tui iuris erit, ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias, & omne animal, quod immundum est redimi facias, cuius redemptio erit post vnum mensem, siclis argenti quinque pondere Sanctuarii. Siclus viginti obolos habet. Primogenitum autem bouis, & ouis, & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt domino. Sanguinem tantum eorum fundes super altare, &
B adipes adolebis in suauissimum odorem domino, carnes vero in vsum tuum cedent, sicut pectusculum cōsecratum, & armus dexter, tua erunt. Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Israel domino, tibi dedi, & filiis, ac filiabus tuis iure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis. Dixitque dominus ad Aaron. Deut. 18.
In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars, & hęreditas tua in medio filiorum Israel.

C *Locutusque est dominus ad Aaron.* Hic ponitur secundū principale de sacerdotum iuribus, dictum enim fuerat de eorum laboribus, ideo conueniens erat, vt assignarentur eis aliqua iura in remunerationem, & ista sunt quę sequuntur.

De sacerdotum iuribus.

An Deus teneatur aliquid homini pro ministerio. & an Deus daret sacerdotibus, & Leuitis aliqua iura pro ministerio quod faciebant. Quæst. VIII.

D ET si aliquis dicat, quòd omnes sunt obligati Deo obedire in omnibus quę iusserat, & quāquam iubeat homini aliquid, non tenentur ei quicquam pro ministerio illo.

Respondendum erit, ꝙ Deus non assignabat sacerdotibus, & Leuitis ista iura tanquam teneretur illa dare pro seruitio sacerdotum, & Leuitarū, sed quia erant occupati sacerdotes, & Leuitæ in ministrationibus eius, & non poterant vacare agriculturę, sicut cęteri homines, nec decebat, vt ergo haberent vnde sustentarentur, dedit eis Deus ista iura. dicitur ꝙ locutus est Deus ad Aaron, s. ad eum solum, quia ea quæ ponuntur hic ad eum solum, & ad filios suos pertinebant, & propter hoc ter dicitur in hoc cap. ꝙ fuerit Deus locutus ad Aaron, quia omnia quæ exprimuntur in his tribus locis, ad solum Aaron pertinebant cum filiis
E suis: infra autem circa finem ca. dicitur, ꝙ locutus est Deus ad Moysen, & hoc, quia ibi agitur de iure Leuitarum, qui non sunt de Aaron, & filiis eius, nec illa iura communicantur sacerdotibus, simile patet Leui. c. 10. vbi ponuntur quædam pręcepta quę ad solos sacerdotes pertinent, & dr̄, ꝙ Deus locutus fuerit ad Aaron. *Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum.* Hic ponuntur iura sacerdotum, & hoc dupliciter, s. generaliter, & specialiter. secunda ibi. *Hæc ergo accipias.* Circa primum dr̄, ꝙ Deus dedit Aaron custodiam primitiarum, idest, ꝙ custodiret eas pro se. nec est sensus, ꝙ custodiret eas, idest teneret ad vsum Sanctuarii, sed ꝙ custodiret pro se, nam iura sacerdotum, & iura Sāctuarij

ctuarij distincta sunt, vt declaratum est supra cap. 5. & partim Leui. 27. & non est intelligendum hoc de solo Aaron, sed etiā de omnibus aliis sacerdotibus, quia iura omnia quæ sequuntur communia sunt summo sacerdoti, & minoribus pręterquam decima pars decimarum Leuitarum, quæ soli sacerdoti magno prouenit, vt patet infra.

Sciendum, ꝙ non accipitur hic custodia primitiarum pro primitiis, quę sunt de area, & torculari, quod patet ex dictione Hebraica posita hic, quia alia dictio ponitur in Hebræo pro primitiis de fructibus, s. pro area, & torculari, & alia hic. nam hic ponitur dictio significans separationem, ac si dicatur custodiam omnium separationū dedi tibi, & isto modo omnia quæ Deo offeruntur, siue ex voto, siue sponte, siue sit animal, siue panis, aurum, vel argentum, aut quęcunque suppellex vocatur separatio, quia homines separāt de rebus suis ea quæ offeruntur ad dandum illa Deo. litera autē nostra vocauit primitias separationes istas, quia primitiæ secundum proprietatem latinā signant id, quod est primum tempore in re, vel melius omnibus partibus suis, quia primus signat antecessionem temporis, vel dignitatis, & quia ea quæ segregantur domino ad offerendum eliguntur de melioribus vocantur primitiæ. Hoc modo accipitur Exo. c. 25. & 35. vbi iussit Deus, ꝙ offerrent sibi Israelitæ primitias auri, & argenti purpurę, & byssi, &c. & accipiuntur ibi primitiæ pro separationibus, quia sic habetur in Hebræo, s. ꝙ separarent partes quasdam de auro suo, argento, & cęteris ad dandum Domino pro fabricatione tabernaculi, & hoc modo nomine primitiarum, & separationum intelliguntur omnia iura sacerdotū. Nec tamen est intelligēdum, ꝙ omnes separationes, vel primitiæ pertinerent ad sacerdotes. nam quædam pertinebant ad Leuitas, s. decimę quę vocantur hoc modo primitiæ cum sint quædam partes, quas homines separant de fructibus suis ad dandum Deo. Item quædam de primitiis pertinent ad Deum, vt patet in sacrificiis quæ vocantur primitiæ modo assignato, tamen in nullo sacrificio proueniunt omnes partes sacerdotibus, sed in quibusdā omnia Deo proueniunt, vt in holocausto. In aliis vero quędā particulę Deo, & quædam sacerdotibus, vt magis infra declarabitur. ideo non est intelligēda vniuersaliter ista propositio, sed est restringenda ad declarationem quam infra facit Deus in litera.

Separatio q̃d vocat.

Omnia quæ sanctificantur a filijs Israel tibi tradidi, & filijs tuis. Idest omnia quæ offerunt Israelitæ pertinebunt ad te, & filios tuos, s. sacerdotes. nam de Leuitis nihil agitur hic ad quos solum ius decimarum pertinebat de quibus infra. Accipitur autem hic sanctificare, idest offerre, vel ad dominum applicare. nam sanctificare est sanctum facere, dicuntur autem sancta ea quæ ad Deum pertinēt. Cum ergo aliquis facit res suas ad Deum pertinere, sanctificat illas. ista sanctificatio fit p̄ oēm modum, per quem potest transire res in proprietatem Dei, & hoc erat dupliciter, s. per actualem traditionem, quæ erat donatio, vel per stipulationem. primus modus erat cum Israelitæ offerebant res suas sacerdotibus in Sanctuario, quia ibi erat realis traditio, & donatio. secundus modus erat per votum, quia licet ibi non fieret realis traditio, tamē per votum obligabat se vouēs dare rem illam quam vouebat, & iste est modus stipulationis, quocunq; aūt istorum modorum sanctificarētur res pertinebant ad sacerdotes, quia aliquæ erant prouenientes per oblationem, & dabantur eis, sicut in iuribus sacrificiorum, & libamentorum, omniumq; aliarum oblationum. Item aliqua erant per votum tradita quæ competebant sacerdotibus, vt dicitur infra, s. omne q̃d ex voto reddiderint fi-

Sanctificare aliquid q̃uo fit.

F lii Israel tuum erit. Poterat addi tertius modus sanctificandi aliquid Deo, & iste est cum tribuunt Israelitæ aliquid Deo ex necessitate legis, sicut obligabantur dare decimas, & primitias, & istę antequam traderentur realiter erant sanctificatę, nec tñ intercidebat aliquod votum, quia votum est de spontaneis, ista autē sunt necessaria. Sciendum tñ, ꝙ non omnia quæ sanctificantur dño pertinebant ad sacerdotes, quia multa de sacrificiis ad Deum pertinebant, & quędam ad populares, sicut in hostia pacifica de qua Leui. c. 7. & quædam sanctificata pertinebant ad Sanctuarium, sicut dimidiū sicli, qui dabantur a transeuntibus ad numerū Exo. c. 30. siue pecunia data pro anima 4. Reg. c. 12. sed intelligenda sit ista propositio s̄m limitationes

G iurium sacerdotaliū in speciali quas infra facit Deus in litera. & ista idem signat, q̃d superior, quia sanctificata, & primitiæ idem sunt. nam primitiæ sunt omnia quæ separantur ad dandum Deo. sanctificata sunt omnia quæ ei dantur, ideo nihil differt dici, ꝙ Deus det Leuitis, vel sacerdotibus custodiam primitiarum suarum, vel ꝙ det eis omnia quæ sanctificantur a filiis Israel. sed ponitur vna tanquam expositio alterius. *Pro officio sacerdotali.* Idest ista iura do vobis pro ministratione sacerdotali, s. quia ministrantes mihi non potestis vacare agriculturę, & aliis laboribus quę sunt ad acquisitionem sustentationis vitæ, ideo do vobis iura in quibus sustentemini.

Legitima sempiterna. Idest ista iura erunt vobis debita ex lege in sempiternū, quia non sunt iura annalia, nec

H ad aliquod certum tempus concessa. dr̄ autem esse hoc legitimum sempiternum, non ꝙ semper duraturum esset, quia nulla lex est quæ semper duret, cum status humanus sub lege cuius est lex ipsa regulatiua, non semper duret. sed dr̄ durare in ęternū, idest, semper quādiu duraret status Iudaicus, & hoc verum est, quia semper fuerūt ista iura soluta sacerdotibus, vsq; ad tempus quo cessauit status Iudaicus, cum expulsi sunt de terra Chanaan per Romanos. nam t̄pe Saluatoris sacrificia, & alia quæ s̄m legem Moysi erant obseruabantur, vt colligitur Luc. c. 2. & cōsequenter manerent iura sacerdotalia quæ dabantur pro ministe-

I riis istis, vt patet hic, & hoc sufficit ad hoc, ꝙ dicantur ista iura sempiterna. nā de legibus non dicimus, ꝙ aliqua sit sempiterna eo, ꝙ semper duret, sed quia durat dum manet status illorum hominum, qui diriguntur lege, & quia ista iura erant sacerdotalia, & post destructionem Iudæorum capta Ierusalem non fuerunt aliqui sacerdotes, nec locus sacrificiorum, nec populus qui redderet iura ista, lex cessauit: sed ex hoc non tollitur ęternitas legis, quia si vsq; hodie mansissent sacerdotes Iudęorum, & ministeria sacerdotalia, & populus Iudaicus, semper maneret ista lex, ēt si ista in ęternum maneret. Si aūt existentibus sacerdotibus Iudæorū, & sacrificiis, & toto populo Iudaico abrogaretur ista lex de iuribus sacerdotalibus per aliam legē

K ꝯ̃triam, vel per dissuetudinem, nō esset ꝓprie lex sempiterna, & ob hoc nouum testamentum dr̄ æternum, quia licet non duret in ęternum, sed solum vsque ad diem iudicii, tñ durat tandiu quādiu manet status humanus regulabilis. post diem autem iudicii non erūt homines regulabiles lege, quia erunt coniuncti fini suo, s. in ęterna fęlicitate, vel ęterna miseria. lex autem sicut, & electio non est de finibus, sed de his quæ sunt ad finem, quia legislator secundum Arist. 1. Ethic. studet ciues bonos facere, & obauditores legū, sed post diem iudicii non poterunt homines effici boni, qui boni non sunt, ideo non poterit manere status legis. erit igitur nouum testamentum ęternum, quia tandiu durabit quandiu manet status humanus regulabilis. & iura sacerdotum sunt sempiterna, quia tandiu durauе-

Quo iura sacerdotalia sint sempiterna, & quid faciat legem esse eternam.

durauerunt quandiu fuerunt aliqui sacerdotes, & officia sacerdotalia.

Hæc ergo accipies de his quæ sanctificantur, & oblata sunt Domino.

Iura sacerdotum in speciali quæ erant. Sanctificatio in plus se se habet quam oblatio. Et quod oblatio, & sacrificium dupliciter accipitur. Quæst. IX.

HIc ponuntur iura sacerdotum in speciali, & declarantur regulæ superiores, s. ꝙ Deus dederat sacerdotibus custodiam primitiarum suarum, & ꝙ eis tradita erant omnia quæ sanctificabantur. hic limitatur illa generalitas, cũ dicitur, hęc accipies de his quæ sanctificantur, quasi dicat, nõ accipias omnia, sed partem eorum. Accipiũtur hic sanctificata, & oblata pro eodem, quamquam sanctificatio in plus se habet quam oblatio, quia id, qđ per votum domino promissum est, iam sanctificatũ est, id est Deo obligatum, quamquam non sit realiter traditum, & ea quæ secundum legem necessario dari debebant, sicut primitiæ, & decimę etiam antequam darentur erant sanctificata, ponuntur tamen hic pro eodem oblata, & sanctificata, quia omnia quæ aliquo modo sanctificata sunt, aliquando offeruntur.

Omnis oblatio, & sacrificium. Hic ponitur regula quid proueniat sacerdotibus de sacrificiis, quia sacrificia erant magna pars iurium Sanctuarii, & dicitur, ꝙ omnis oblatio, & omne sacrificium, & quicquid pro peccato redditur, pertinebit ad Aaron, & filios suos, in quo significantur multa. primo ponitur oblatio, & quamquam oblatio, & sacrificium aliquando accipiantur pro eodem, tamen vt communiter ponuntur diuersa.

In quo sciendum, ꝙ oblatio dupliciter accipitur. Vno modo pro omnibus quæ offeruntur, & tunc nõ differt oblatio a sacrificio, quia oblatio habet se, vt in plus significans omne, quod offertur, siue animal, siue aurum, siue argentum, agrum, vel domum, sacrificiũ autem solum est ad oblationem animalis immolatici, & non accipitur hic isto modo oblatio. Alio modo accipitur specialiter, & dicitur oblatio quandocũque offertur aliquid, cuius pars crematur super altare, & tamen illud non est aliquid viuens. sacrificium autem est oblatio rei viuentis immolabilis, & cõbustibilis super altare. primo modo dicitur oblatio pro panibus oblatis, vel pro libamentis sacrificiorum, de qua oblatione sacerdotes habebant partem. Pro quo sciendum est, ꝙ legislator voluit assuefacere homines ad cultum Dei per sacrificia, quia in istis magnus honor exhibetur ei. In sacrificio autem offeruntur animalia viuentia, quæ postea iugulantur, & cremantur totaliter, vel quantum ad aliquid, & quia facere sacrificium inducit sumptus, ad quos non sufficiunt omnes homines, potissime si volunt frequentare actum sacrificiorum, ideo vt daretur omnibus modus exhibendi Deo honorem, dedit legislator quasdam oblationes, quæ sunt similes sacrificiis, cum pars earum cõburatur in altari, & istæ sunt paruorum sumptuũ, s. de pane, vel de farina commixta, ita vt pauperes sufficerent facere eas, sicut diuites faciebant sacrificia, & istę non vocantur sacrificia, sed oblationes, quamquam interdum, & large vocantur sacrificia Leui. ca. 2. & supra 15.

In quo adhuc sciendum est, ꝙ de istis oblationibus quæ erant in pane, & farina quędam per se dabantur, vt cum offerebantur panes soli, vel farina, & istę vocãtur oblatio proprie, vel sacrificium large Leui. c. 2. aliquando offerebantur ista cum sacrificiis animalium, & tunc non sunt per se sacrificia, vel oblationes, sed

A libamenta sacrificiorum, vt patet supra cap. 15. De primis oblationibus dicendum est, ꝙ illę, aut erant de farina solum non commixta, vel de panibus factis, si primo modo fiebat sic, vt quicunq; offerre vellet farinam accipiebat quantumcunq; vellet in aliquo vase, & superfundebat de oleo quantum vellet ad commiscendum farinam illam, sicut cum commiscetur farina aqua ad redigendum in pastam, & portabat in Sanctuarium apponens modicum de sale, quia absq; sale nunquam fiebat oblatio Leui. c. 2. ponebat etiam modicum de thure, tunc sacerdos suscipiẽs oblationem illam de manu offerentis, ponebat totum thus super altare, & accipiebat vnum pugillum de farina illa cõmixta oleo ponens super altare ad cremandum cum thure. reliqua autem farina pertinebat ad sacerdotẽ

B suscipientem oblationem, vt patet Leui. c. 2. & 6. & siue farina multa esset, siue pauca, solum erat accipiendus vnus pugillus de ea ad cremandum. Si autem esset oblatio de panibus commixtis erat multiplex, qa quędam erat de panibus coctis in clibano azymis, postea oleo superfuso. Alia de panibus frixis in sartagine, alia de panibus coctis in craticula, de quolibet autem genere horum panum assumebant sacerdotes vnum pugillum, vel modicum ad cremandum in altari, reliquum autem proueniebat eis in ius, vt patet Leui. c. 2. & 6. Aliquando autem istę oblationes panis erant tanquam aliqua coniuncta sacrificiis, & vocantur libamenta sacrificiorum, & tunc offerebatur simila in certa quantitate, vinum, & oleum, sal, & thus.

C nam secundum diuersa genera animalium offerebantur diuersimode partes similę, vini, & olei secundum mensuram quæ habetur supra cap. 15. & de ista oblatione libamentorum proueniebat pars sacerdotibus, quia pręter pugillum assumptum de simila ad cremãdum cum carnibus reliquum proueniebat sacerdotibus supra ca. 15. patet igitur quid de oblationibus susciperent sacerdotes, intelligendo nomine oblationũ ea quæ dicta sunt.

Sacrificium, & quicquid pro peccato redditur mihi. Istud ponitur ad signandum alia iura sacerdotum, s. in sacrificiis in quibus magna erat sacerdotum portio.

D *Quomodo de quolibet sacrificio sacerdotes habebant aliquam portionem. Et quid Deo, & quid popularibus. Et quod nomine sacrificij intelliguntur tria genera sacrificiorum. Quæst. X.*

PRo quo sciendũ est, ꝙ tria erant genera sacrificiorum, s. holocaustum, hostia pacifica, & victima pro peccato. de quolibet istorum habebant sacerdotes aliquam portionem, sed quia dr̃ hic sacrificium, & quicquid pro peccato redditur potest intelligi, ꝙ sacrificium sit solum pro holocausto, & hostia pacifica, quicquid pro peccato redditur dicat pro sacrificio pro peccato. nam multę irregularitates, & peccata erant in quibus iubebatur offerri sacrificiũ Leui. c. 4 & 5. & supra c. 5. Sed melius

E intelligitur aliter, ꝙ nomine sacrificii accipiantur oĩa genera sacrificiorum, s. holocaustum, hostia pacifica, & pro peccato, quicquid pro peccato redditur dicatur esse aliquod ius pertinens ad Deum ꝓ peccato facto, & non est sacrificiũ, sicut cum quis aliquid surripuerat a proximo suo, vel lęserat, ita vt teneret ad restitutionẽ, postea aũt pęnitẽtia ductus vult restituere, tenetur offerre arietem pro peccato, & totum qđ abstulit, & quintam partem insuper ipsi cui damnum illatum est. Si aũt non sit aliquis qui suscipere possit, s. quia mortuus est ille cui res ablata est, & non reliqt hæredes, debẽtur hęc omnia domino, vt patet s. ca. 5. & pertinent ad sacerdotem, cum dr̃. Si autem nõ fuerit

rit qui recipiat dabunt dño, & erit sacerdotis. excepto ariete qui offert pro expiatione, & istud erat ius pro peccato preter sacrificium. Item si aliquis ignorans comedit de sanctificatis, vel quocunque vsurpauerit aliquid sanctificatum, cum cognouerit, offeret sacrificium pro peccato, & restituet tantum insuper, quantum damni intulerit, & quintam partem vltra Leui.c.5. & 22. & sic debet necessario intelligi ista litera, alioquin manebunt aliqua iura sacerdotalia, quæ non exprimuntur hic, & sic erat duplex ius sacerdotū hic pro peccato. vnum quod proueniebat ex ipso animali, quod immolabatur, alterum vero ex illa re quæ dabatur in restitutionem, siue vt damnum illatum, siue vt quinta pars super damnum. & cū dicitur hic, ꝙ omne sacrificium, & quod pro peccato redditur pertinet ad sacerdotes, non est intelligendum vniuersaliter.

Pro quo considerandum est primo circa sacrificia, ꝙ erant triplicia, & de quolibet eorum proueniebāt aliqua iura sacerdotibus. primum erat holocaustum, de quo non proueniebant aliquæ carnes sacerdotibus, quia cremabantur carnes, & adipes, pedes, & caput, cum intestinis Leui.c.1. sola pellis proueniebat sacerdoti immolanti Leui.c.6. si tñ esset holocaustum de auibus, vt turturibus, & colūbis nihil proueniebat sacerdotibus, quia omnes carnes cremabantur, & ibi pellis nulla erat. pluma ēt non proueniebat eis, quia iubebat proiici cum vessicula gutturis in loco vbi solent effundi cineres Leui.c.1. si autem esset hostia pacifica, aut erat de ouibus, aut de capris, & bobus, si de ouibus proueniebat Deo totus adeps cum renunculis, & renibus, idest quadam parte extrema lumborū versus caudam. Si vero de capris, & bobus fieret pacifica hostia solum proueniebat Deo adeps totus cum renunculis. de his Leui.cap.3. sacerdotibus autem de omnibus hostiis pacificis prouenit pectusculum, & armus dexter Leui.c.7. & 10. ceteræ autem carnes in ius offerentium cedebant, si vero esset hostia pro peccato, erat dupliciter, quia aut pro delicto, aut pro peccato, si pro delicto totum animal cedebat in ius sacerdotum preter adipem cum renunculis, & renes, idest lumbos Leui.c.6. Si autem esset sacrificiū pro peccato, aut de sanguine illius introducebatur in tabernaculum, aut nō, si introducebatur totum ipsum animal cremabatur cum pelle, carnibus, & fimo Leui. c.6. Si autem non introducebatur de sanguine in tabernaculum, omnes carnes proueniebant in ius sacerdotum, adipes soli, & sanguis offerebantur Deo Leui.c.6. qñ autem introduceretur sanguis hostię ꝓ peccato intra Sanctuarium, & qñ non patet Leui.ca. 4. In solis enim duobus sacrificiis introducebatur illuc, s. in sacrificio pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi. nulla alia iura proueniebāt sacerdotibus de sacrificiis. *Et quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi.* Idest etiam omnia quæ pertinent ad me, vel redduntur pro peccato, & pro delicto. Ista sunt quædam alia iura preter sacrificia. nam licet pro peccato fiant sacrificia, tñ quædam alia sunt pro peccato, quæ non sunt sacrificia, sicut cum aliquis dabat sacerdoti estimationem damni, & quintam partem, si non supererat ille, vel heredes sui, cui damnum illatum fuerat, vel si aliquis daret damnum, & quintam partem insuper cum vsurpasset res sanctificatas, vt supra declaratum est, ista reddebantur pro peccato. Et dicuntur esse aliqua pro peccato, & aliqua pro delicto, quia peccatum est cum aliquis offendit Deum, vel proximum committēdo aliquid: delictum est cū aliquis istorum offenditur, omittendo aliquid, ad qđ facere obligamur, & in vtroque casu competet restitutio, quia ita potest interdum damnificari proximus,

Delictum, & peccatū quomodo differunt.

F me cessante a solutione, quam facere tenebar in certo termino, sicut si aliquid raperem, & tamen cessare a solutione delictum est, rapere autem peccatum, & pro vtroque Deo iura competebant, quæ proueniebant sacerdotibus, & de his non est dicendum, ꝙ aliquid proueniat Deo, sed totū sacerdotibus, vt patet supra cap.5. Nec valet si aliquis obiiciat de ariete qui offerebatur in expiationem, qui non pertinebat ad sacerdotem, vt patet supra capitu. quinto. quia ille immolabatur in sacrificium, ideo necesse erat, quòd aliquid proueniret Deo, saltem sanguis, & adipes, cetera autem sacerdotibus secundum regulam communem sacrificiorum pro peccato.

Et cedit in Sancta sanctorum. Ponitur ista conditio, q̄a
G non omnia quæ offerebantur in sacrificium cedebāt in Sancta sanctorum, idest sanctificabantur. Non accipitur hic Sancta sanctorum pro parte quadam tabernaculi, quia isto modo nihil cedebat in Sancta sanctorum; idest non habebat pars illa Sanctuarii aliqua iura specialia, sed dicitur cedere aliquid in Sancta Sanctorum, idest effici sanctificatum, & sic dicitur de hostia pro peccato, quod est Sancta sanctorum Leui.ca. 6. & sic de multis aliis, & tunc est sensus, quòd eorum quæ offeruntur quædam totaliter sanctificantur, & dicuntur cedere in Sancta sanctorum, idest effici multum sancta, alia autem non totaliter sanctificantur, & ista non cedunt in Sancta Sanctorum, quia quamquā sancta sint, tamen non sunt Sancta sanctorum, idest excellēter sancta, quod significat iste genitiuus addi-
H tus: hoc autem patet in holocausto, hostia pacifica, & & hostia pro peccato, nam holocaustum totaliter cedebat in Sancta sanctorum, quia nihil proueniebat popularibus, hostia etiam pro peccato erat Sancta Sanctorum, quia nihil de ea comedebant offerentes. hostia autem pacifica non erat Sancta sanctorum, sed solum sancta, quia aliquid de ea proueniebat popularibus, & quia aliquid proueniebat Deo, ex ea parte vocabatur Sancta.

Nunc est sensus, quòd de sacrificiis quæ cedunt in Sancta sanctorum, idest totaliter efficiuntur sancta, ꝓueniebat aliquid sacerdotibus, de eis autem quæ non
I cedebant in Sancta sanctorum, idest de partibus quæ non sanctificabantur, nihil proueniebat sacerdotibus, & hoc verum est, quia de holocausto, quod totaliter sanctificabat, aliquid proueniebat sacerdoti, scilicet pellis: & de hostia pro peccato, quæ totaliter sanctificabatur, proueniebant aliqua iura sacerdotibus, de quibus supra dictum est: de partibus, tamen hostię pacificę quę non sanctificabantur, nihil proueniebat sacerdoti, sed de partibus sanctificatis, s. pectusculum, & armus dexter.

Sciendum, quòd ista clausula non refertur ad oblationes, & sacrificia, & quicquid pro peccato redditur, sed solum ad sacrificia, nam de oblationibus generale est, quòd nihil pertineat ad offerētes, siue sint oblationes libamentorum, siue quæcunque alię: etiam de
K his quæ pro peccato redduntur, nihil pertinet ad reddentes, sed totaliter ad sacerdotes, supra capitu. quinto. ideo illa totaliter sunt Sancta sanctorum. de sacrificiis tamen non est sic, quia in hostia pacifica aliqđ pertinebat ad ipsum offerentē, ideo ad hanc particulam refertur ista clausula.

Tuum erit, & filiorum tuorum. Fiebat ista locutio ad Aaron tanquam ad summum sacerdotem, scilicet, quòd ista iura predicta pertinebant ad Aaron, & filios suos ex concessione Dei. nam ista communia sunt ad summum sacerdotem, & minores, alia autem iura erant specialia summo sacerdoti, s. recipere decimam partem decimarum, vt patet infra in fine, de ministrationibus autem sic erat, quia quædam erant commu-

Ministrationes cōmunes omnibus sacerdotib', & quæ ꝓpria summo sacerdoti.

nes

nes summo sacerdoti, & minoribus, aliæ autem propriæ summi sacerdotis, primæ autem erant sex, scilicet offerre sacrificia, disponere lucernas in candelabro, incendere thymiama super altare aureum, ponere panes in mensa propositionis, immolare vitulam rufam, expiare leprosos. de quibus omnibus supra dictum est.

Alia erat ministratio propria summo sacerdoti, scilicet introire in Sancta sanctorum, & facere sacrificia diei propitiationis, de his omnib⁹ supra patet, ita oportuit, quòd iura istorum non essent æqualia.

Sciendum etiam cũ dicitur hic, quòd iura ista pertinebant ad Aaron, & filios suos, quòd non solum intelligitur hoc pro illis, qui sunt sacerdotes, & ministrant, sed etiam pro illis qui paruuli erant, nondum potentes ministrare, & non solum pro eis qui ad ministrandum apti sunt, sed etiam pro eis, qui sunt inepti, sicut maculati, de quibus Leui. c. 21. qui prohibentur accedere ad ministrandum, tamen permittuntur comedere de sanctificatis, & non solum intelligitur de filiis, sed etiam de filiabus. eis enim competebat comedere de quibusdam sanctificatis, vt patet infra in litera, & Leuitici cap. 10. quamquam non erat generale in eis, sicut in filiis.

De iurib⁹ [illegible] quæ tenebantur comedere [illegible] Sanctuario, & quæ extra.

In Sanctuario comedes illud. Hic determinatur locus comedendi ea quæ oblata sunt, scilicet in Sanctuario, non intelligitur hoc, quòd comederetur intra tabernaculum, quia ibi nulli licebat comedere, aut bibere, sed sacerdotes solum introibant ad ministrandum. accipitur autem Sanctuarium pro parte exteriori, scilicet pro atrio, & ibi comedebant sacerdotes sanctificata, atque in eadem parte manebant diebus septem cũ consecrabantur Leuitici capit. 8. & istud generale est quantum ad omnes partes prouenietes sacerdotibus de sacrificiis, quòd comederent eas intra atrium tabernaculi, & ibi poterant comedere filii sui, & filiæ, & vxores, & serui, & ancillæ. nam cum aliqui populares offerebant hostias pacificas, comedebant partes sibi prouenientes intra Sanctuarium, sic patet Deuteron. cap. 12. & 16. vbi dicitur, quòd offerentes epulabãtur coram Domino, & nihil aliud est epulari coram Domino, nisi comedere intra atrium tabernaculi coram altari holocaustorum, in quo erat specialiter Deus.

Mares tantum comedent ex eo. Idest soli masculi comedere debebant de sanctificato.

De quo tenebantur comedere masculi, & de quo fœminæ. Et quæ non poterant comedi extra Sanctuarium, & quæ sic.

Quæst. XI.

Sciendum est, quòd hoc non intelligitur vniuersaliter quantum ad omnia supra dicta, scilicet quantum ad omnes oblationes, & sacrificia, & quicquid pro peccato redditur, sed solũ quantum ad sacrificium pro peccato, in quo considerandum est, quòd istorum trium prędictorum quędã erant, cuius aliqua pars Domino consecrabatur, & alia erant de quibus nulla pars domino cedebat. primo modo sunt sacrificia, quia nullum sacrificium est de quo non proueniat aliquid Deo, vt patet ex dictis, idem est de libamentis quæ offeruntur cum sacrificiis, scilicet de simila, oleo, & vino, quia de istis proueniebat vnus pugillus Deo Leuitici capit. secundo. idem est de oblationibus quæ erant de panibus de quibus Leuitici capitul. secundo, quæ solæ dabantur Deo, nam etiam de his pars proueniebat Deo, vt patet ibidem.

De omnibus his dicendum est, quòd quandocunque proueniebant sacerdotibus aliqua iura de sacrificiis, vel de oblationibus, de quibus aliqua pars Deo

A prouenerat, non poterant comedi extra Sãctuarium. patet quia de sacrificiis non suscipiebant aliquas partes sacerdotes, nisi de hostia pacifica, & pro peccato, vtriusque tamen partes comedebant in Sanctuario, de hostia pro peccato patet Leuitici sexto capitu. de partibus hostię pacificę Leuitici capitu. decimo. de simila autem quam accipiebant sacerdotes in partem suam patet Leuitici cap. 6. omnia autem alia iura prouenientia sacerdotibus, si essent comestibilia poterãt comedi extra Sãctuarium. sicut de aliis oblationibus, quarum partes non proueniebant Deo, vtpote cum aliquis offerebat primitias, siue munera de melle, & panibus fermentatis. nam non poterat aliquid illorũ cremari in altari Leuitici cap. 2. sed cedebant sacerdotibus, idem de fructibus si aliquis offerret de eis, quoniam non adolebantur in altari, idem si aliquis offerret animal mundum sacerdoti, non tamen ad immolandum: illud enim totaliter pertinebat ad sacerdotem, vt patet supra cap. 5. scilicet quicquid in Sanctuarium offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis ipsius erit. de alia particula, s. de eo, quod redditur pro peccato, eodem modo est, quòd non tenẽtur sacerdotes comedere illud intra Sanctuarium, qa non proueniebat aliquid de illo Deo, sed totum sacerdoti, vtpote si aliquis furatus fuisset arietes 10. & postea non inueniens cui restitueret, vellet reddere, tenebãt dare illos arietes 10. sacerdoti, & illud erat ęstimatio damni illati, deinde addebat quintam partem, scilicet duos arietes, postea dabat vnum arietem pro

C peccato, de his omnibus 13. arietibus solus vltimus, immolabatur, & de illo proueniebant iura sacerdoti, vt supra dictum est, alios autem duodecim arietes integros, & viuẽtes recipiebat, & de illis poterat comedere, vel poterat omnes vẽdere, nec tenebatur aliquẽ eorum immolare. Si autem aliquem de his comederet, non tenebatur comedere carnes eius intra Sanctuarium, sed vbicunque vellet, carnes tamen arietis vltimi solum poterat comedere in Sanctuario.

Nunc dicunt aliqui, quòd in omnibus illis iuribus quæ tenebantur sacerdotes comedere intra Sanctuarium, soli masculi poterant comedere, in aliis autem iuribus quæ poterant comedere extra Sanctuarium,

D tam feminæ quam masculi comedere poterant, & dicunt causam esse, quia fœminæ nunquam introibant in Sanctuarium, nisi ipsę offerrent victimas, hic autẽ fęminæ de genere sacerdotum non comederent de victimis, quas offerrent, sed de iuribus quæ prouenirent viris suis.

Sed hoc falsum est, quia filiæ sacerdotum poterãt comedere de partibus sacrificiorum, quæ proueniebant patribus suis, vt patet Leuitici cap. 10. & etiam ipsę comedebant intra Sanctuarium, cum dicitur ibidem, pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum qui separatus est edetis in loco mundissimo tu, & filii tui, ac filiæ tuæ tecum. Item patet hoc infra, cũ dicitur. omnes primitiæ Sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis iure

E perpetuo. primitiæ tamen Sanctuarii vocantur partes sacrificiorum quæ proueniebant de Sanctuario. Item patet hoc Leuitici 22. ca. vbi ponitur, quòd filia sacerdotis, & familia sua, scilicet serui, & ancillæ poterant comedere de sanctificatis.

Item falsum est, quod dicunt, s. quòd feminæ non poterant comedere de sanctificatis, quia non poterãt intrare in atrium tabernaculi, nisi quando offerebãt. nã si aliquis offerret hostias pacificas omnes filii sui, & filiæ serui, & ancillæ poterant comedere de sanctificatis, & dicitur, quòd epulabuntur coram domino Deuteronom. 12. & 16. capitu. & tamen filiæ, & ancillæ hominis offerentis sacrificia nihil offerebant, ideo

non

non est referendum hoc ad omnia sacrificia, sicut volebãt isti, sed solum ad sacrificia pro peccato, nam de istis soli masculi comedebant Leuitici capitu. sexto. de carnibus tamen hostiæ pacificæ, scilicet de pectusculo, & armo quæ proueniebant in ius sacerdotum, licebat comedere etiam mulieribus Leuiti. capit. decimo. hic autem referendum est ad solum sacrificiũ pro peccato, quamquam litera nihil innuat. quare autem de sacrificio pro peccato soli masculi comedebant, & de sacrificio pacifico tam masculi quam fœminæ declaratum est Leuitici sexto capitulo. & decimo.

Quia consecratum est tibi. Ista est causa huius determinationis immediate, scilicet quare comederetur sacrificium pro peccato solum a masculis, & dicitur, quia erat consecratum, idest, quia habebat specialem sanctitatem istud sacrificium pro peccato quàm aliæ oblationes, quæ non erant pro peccato, & etiam hoc conuenit quantum ad illam particulam, quòd deberent comedi intra Sanctuarium, quod de omnibus sacrificiis intelligitur, in aliis autem oblationibus licebat sacerdotibus comedere de illis extra Sanctuariũ, in oblatione, aut sacrificiorum nequaquam, & hoc, quia ista oblatio erat magis consecrata quam cęteræ. vnde de aliis non recte dicitur, quòd consecratæ sint. acquiritur autem ista consecratio pro hoc, quòd ponebantur res, vel aliqua pars earum super altare, & hoc in omnibus sacrificiis erat, quia in quolibet cremabatur aliquid, & tunc non solum illa pars quę cremabatur super altare dicebatur sanctificata, sed etiam omnes aliæ. sic patet de simila. nam quando offerebatur aliqua simila Deo, erat non fermentata, cum nihil fermentatum possit offerri Leuitici capitu. secundo. deinde posita quadã parte super altare, reliquum cedebat in cibos sacerdotum, sed illa residua simila non poterat fermẽtari cum comederetur a sacerdotibus, quia fuerat pars eius quæ super altare combusta est, vt patet Leuitici capit. 6. scilicet reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filiis suis absque fermento, ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incensum.

Primitias autem quas vouerint, & obtulerint filij Israel. Hic datur regula generalis, scilicet, quòd primitiæ quas Israelitæ vouerent, & offertẽr, pertinebant ad sacerdotes, & ad filios suos, & filias. non accipiuntur autem hic primitiæ proprie prout sunt primi fructus de area, vel torculari, quod patet, quia dicitur quas vouerint, sed primitiæ de terrę nascentibus non vouebantur, votum enim est de spontaneis, primitię autem ex necessitate debentur, scilicet de iure communi, ideo non cadunt sub voto, sicut actus pręcepti non cadit sub voto, quia obligat ex lege, sed actus consilii: quod autem ex lege debitum est, non potest iterum fieri debitum per votum, sic patet de primogenitis, quæ debebantur ex lege, & vetuit Deus illa voueri Leuitici cap. 27. s. primogenita quæ ad Deum pertinent nemo sanctificare poterit, & vouere, s. si bos, siue ouis fuerit Domini sunt. ideo necesse est accipi hic primitias large pro omni separatione, quam faciunt homines de rebus suis ad offerendum Deo, quia illa separatio vocatur primitiæ, eo quòd fit de partibus melioribus, vt supra declaratum est. & hic nihil magis ponitur quã supra cum dicebatur. ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearũ, nisi quòd exprimitur, quòd pertineãt ad filios, & filias. Dicitur quas vouerint, quia aliquãdo Israelitæ vouebant aliquid offerre, ad quod non tenebantur aliàs, siue esset de animalibus immolaticiis, & ad immolandum, siue non ad immolandum, sed ad solam vtilitatem sacerdotum, siue de frugibus vino, aut aliis rebus, quia omnia hęc sunt primitię, idest

Primitiæ quas vouerent pertinebant ad sacerdotes.

Actus præcepti non cadit sub voto.

F separationes pro domino. *Et obtulerint*. Ista particula potest referri ad pręcedentem tanquam distincta, vel tanquam consequens.

Si primo modo est sensus, quòd etiam de primitiis quas obtulerint Israelitæ, & non vouerint, erunt iura sacerdotum. Aliqua enim ex voto debebantur, alia autem dabantur quę nunquam fuerant promissa, sed sponte offerebantur: de primis dicebantur vouerint, de secundis obtulerint, & vtroque modo pertinebãt istæ primitię ad sacerdotes. Alio modo potest intelligi ista particula, vt consequens ad superiorem, s. quòd primitiæ, quas vouerint Israelitę, & postea obtulerint eas, pertinebunt ad sacerdotes, sed primus sensus melior est.

G *Tibi dedi, & filijs ac filiabus tuis*. Idest pertinebunt ad te, & filios, & filias, hoc non intelligitur quantum ad ius percipiendi, sed quantum ad esse licitum comedere de illis, s. quòd soli sacerdotes habebant ius percipiẽdi istas primitias, filię autem eorum, vel vxores nõ habebant ius percipiendi, sed ius comedendi. nam ius percipiendi ista erat propter officium, vt patet supra cum dicatur, quòd Deus dabat omnia ista Aaron, & filiis suis pro officio sacerdotali. Mulieribus tamen non licebat aliqua ministratio sacerdotalis. ergo non habebant ipsę ius percipiendi, sed soli masculi. dicebantur tamen primitię datę filiis, & filiabus, quia ita licebat comedere filiabus de istis iuribus, sicut filiis.

H *Primitiæ non accipiuntur hic pro omnibus iuribus quæ poterant prouenire sacerdotibus quomodocunque ex voto, vel ex spontanea oblatione, sed ex sacrificijs tantum. Et quod aliqua offerebantur sacerdotibus quæ poterant ipsi vendere, vel dare: alia quæ cogebantur ipsi comedere.*

Quæst. XII.

SCIENDVM autem, quòd quamquam hic possint accipi primitiæ generaliter pro omnibus iuribus, quę poterant sacerdotibus prouenire ex voto, vel ex spontanea oblatione, tamen solum accipiũtur pro iuribus, quę proueniunt ex sacrificiis, vel ex libamentis sacrificiorum, & hoc patet ex duobus, primo quia dicitur immediate, qui mundus est in domo tua vescetur eis, idest, quòd requirebatur munditia in comedentibus ad ista iura. si tamen intelligeretur vniuersaliter de omnibus, quę vouentur, vel sponte offeruntur, falsum esset. nam si aliquis offerret decem arietes sacerdoti non ad immolandũ, sed vt cederent in ius eius, non tenebatur dare solis mundis ad comedendum, sed tam mundi quam immundi poterant comedere. nam licebat sacerdotibus vendere illos, cum non essent aliquid sacrum, nec acquisiuissent aliquam sanctificationẽ, quia nulla pars eorum fuerat combusta in altari, sicut licebat Leuitis vendere fructus, qui proueniebant eis ex iure decimarum. ideo tamen, quod venditur licet comedi ab immundis, quia nullam habent sanctificationem, nam si aliquam haberet, non venderetur. quòd autẽ Leuitis liceret vẽdere fructus decimarum patet, quia aliàs non haberent vnde viuerẽt: nihil enim erat quo vti possent in commutationem cum aliis Israelitis, nisi venderent fructus decimarum ad necessitates suas, quia nihil aliud possidebant, vt patet infra, nihil aliud possidebunt Leuitę decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum, & necessaria separaui.

I

K

Item patet, quia quòd in aliis quę offerebantur pręter quam in sacrifici●, non requireretur munditia in comedẽtibus, quia cum dicitur infra de vino, & oleo, & frumento oblato, non subditur, quòd qui mundus fuerit comedet, sed simpliciter dicitur, quòd proueniunt

nient sacerdoti; & hic dicitur de munditia. ergo solũ intelligitur de iuribus prouenientibus de sacrificijs. Item secundo patet, quia si accipiantur hic primitiæ generaliter pro omnibus iuribus, quę proueniunt ex voto, vel alias offerendo, coincident omnia quæ habentur hic, vsque ad illam partem. *Omne quod ex voto.* Et tamen inconueniens est, quia hic ponuntur tria, tanquam distincta, & omnia vocantur decimę. Si tamẽ intelligamus hoc de solis sacrificijs, erunt ista tria distincta, & non coincidet litera. Quod patet, quia intelligetur istud primum de iuribus, quæ proueniunt de sacrificio, & vocantur primitię: secundum intelligetur de iuribus, quę proueniunt ex terrę nascẽtibus, quorum pars non ponitur super altare, sed prouenit simpliciter sacerdoti, & hoc nõ ex obligatione legis, sed ex voto, vel spontanea oblatione; & de hoc intelligitur ille. §. *Omnem medullam.* Tertium intelligitur de iuribus, quæ proueniunt sacerdoti de terræ nascentibus ex obligatione legis, siue voto, & ista vocãtur proprie primitiæ, & de his intelligitur ille. §.

Vniuersa frugum initia. Et iste est conueniens sensus, & tunc verum est de istis primitijs, de quibus hic non licebat comedere alicui, nisi mundo.

De quibus primitijs verum est, quòd pertinent ad filios, & filias. Et quando filia sacerdotis poterat comedere de sanctificatis, & quando non.

Quæst. XIII.

CONSIDERANDVM etiam, quia dicitur, quòd istæ primitię pertinẽt ad filios, & filias. sed non est intelligendum vniuersaliter de omnibus iuribus sacrificiorum, quia aliqua erant, de quibus non licebat comedere fęminis, scilicet, partes sacrificiorum pro peccato: soli enim masculi comedebãt de his, vt patet Leui. capitulo sexto, sed intelligitur solum iste. §. de iuribus, quę proueniũt de hostia pacifica, scilicet, de pectusculo, & armo, qa de his licebat comedere filijs, & filiabus Leui. capitulo decimo, etiam licebat comedere de quibusdam libamentis sacrificiorum, & nõ solum filijs, & filiabus licebat comedere, sed etiam vxori sacerdotis, & seruo, & ancillæ: mercenario tamen, & inquilino non licebat, vt patet Leuit. vigesimosecundo capit. scilicet, inquilinus sacerdotis, & mercenarius non vescetur ex eis: quem autem sacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit hi comedent ex eis. De filia sacerdotis etiam considerandum est, quòd non licebat ei semper comedere de sanctificatis: nam si esset tradita in vxorem alicui viro, qui non esset de genere sacerdotali, non licebat comedere de sanctificatis: si tamen repudiaretur ab illo viro, & rediret in domum patris sui, vel si mortuo viro, rediret sine liberis ad domum patris, licebat ei comedere de his, sicut ante licuerat: si rediret habens filios, non licebat ei comedere de sanctificatis, quia iam videbatur pertinere ad aliam tribum: de his Leuiti. vigesimosecundo capitulo.

Iure perpetuo. Idest ista prouenient ad te semper, quia non sunt iura temporalia, sed quandiu manserit status Iudæorum, tãdiu manebunt ista iura, & erat hoc per successiones, scilicet, quòd sicut patres susceperant ista iura, ita filij susciperent, & sic in æternum. vnde summo sacerdoti succedebat filius suus primogenitus in summum sacerdotium, & in omnibus iuribus sacerdotij; minoribus autem sacerdotibus succedebant filij in illo gradu sacerdotij, & iuribus. de successione summi sacerdotis, patet Exod. vigesimonono, & Leuiti. sexto, & octauo capitulo, & infra vi-

A gesimo capitulo, de minoribus sacerdotibus manifestum est, scilicet, quòd omnes filij sacerdotum essent sacerdotes, nisi essent deformes, vel carentes aliquo membro, de quo Leuiti. capitulo vigesimoprimo, & hoc modo extendebantur ista iura in æternum per eandem progeniem, & numquam deuoluebantur ad alios, sicut nunc fit in beneficijs ecclesiasticis, quæ iure hæreditario possideri non debent; ratio diuersitatis est, quia nunc non licet sacerdotibus habere filios: tunc autem licebat; si autem nunc haberent, essent illegitimi: isti tamen etiam secundum leges humanas nõ succedunt patribus suis in honoribus, propter defectum natalium: ideo non debent nunc haberi iure hęreditario, immo quod difficilius est, filij

B sacerdotum non possunt ad sacros ordines promoueri, nisi cum eis dispensatum fuerit, & dato quòd cum aliquo istorum dispensetur, vt possit habere beneficium, & suscipere sacros ordines, non poterit habere beneficium, in quo pater eius proximo administrauit extra de filijs presbyt. per totum.

Qui mundus est in domo tua vescetur eis. Ad sacerdotes dirigitur verbum, scilicet, quòd illi, qui sunt in domo sua, si sint mundi, poterunt comedere de his primitijs, quæ sunt partes sacrificiorum. non tamen est intelligendum, quòd omnes qui essent in domo sacerdotis possent comedere de his, etiam si essent mundi. nam si aliquis alienigena veniret, & hospitaretur in domo sacerdotis, non posset comedere de his. sic patet Leuiti. vigesimosecundo capitulo. omnis alieni-

C gena comedendi de sanctificatis non habeat potestatem: sed dicuntur esse aliqui in domo sacerdotis, idest in familia eius proprie dicta, & tunc licet eis comedere, sicut sunt filij, & filiæ, & vxor, serui, & ancillę. si tamen accipiatur familia largè adhuc non licet omnibus, qui sunt in familia sacerdotis, etiam si mundi sint. sic est de mercenarijs, & inquilinis: mercenarij enim licet in domo eius, a quo conducuntur, per magnum tempus manebant, tamen de familia eius non sunt; ideo non licebat sacerdoti dare alicui mercenario de cibis sanctificatis, Leuiti. capitulo vigesimosecundo, sed intelligitur hoc de illis, qui sunt proprie in familia sacerdotis, quia etiam illis non licet comedere de sanctificatis, nisi mundi sint: mun-

D ditia autem opponitur immunditię, & non maculæ: ideo licet aliquis esset maculatus, si non erat immundus licebat ei comedere de sanctificatis, scilicet, de partibus sacrificiorum, & a fortiori de omnibus alijs non consecratis, vtpote si aliquis filius sacerdotis haberet maculã ęqualiter licebat ei comedere de sanctificatis, sicut cæteris non maculatis, solum autem vetabatur accedere ad ministeria sacerdotalia, Leuitic. capitulo vigesimoprimo, omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo; vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario, ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non de- Quid sit macula, & q̃d immunditia.

E bet Sanctuarium meum: immunditia autem erat aliquid maius, & repellabat a cõmestione sacratorum, & a ministratione sacerdotali. Differentia autem est inter ista, quia macula dicitur aliqua naturalis deformitas, vt si homo sit cęcus, si claudus, si paruo, vel grandi, & torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in capite, si herniosus, Leui. capit. 21.

Immunditia autem dicitur sordes, vel irregularitas accidẽtaliter causata tactu alicuius rei immundę, vel quia patitur homo in se aliquid, quod est immũdum. Primo modo, vt si aliquis tetigerit mortuũ, vel ossa Sacerdotes maculati, aut immundi, a quibus arcebantur.

reperta in agro, vel ſepulchrum, vel tentorium, in quo eſt aliquis mortuus, vel ſi tetigerit animal captum a beſtia, vel morticinum, vel comederit animal immundum, vel tetigerit hominem leproſum, vel fluentem ſemine, vel mulierem mẽſtruatam, aut introierit, & manſerit in domo, quę ſit leproſa, vel combuſſerit vitulam rufam, aut immolauerit eam, vel cineres eius collegerit, aut portauerit in deſertum caprum emiſſarium, vel ſi tetigerit reptilia mortua, vel viuentia, vel ſtercus humanum, & ſimilia.

De ſecundo modo cũ aliquis in ſe patitur immundum ſine contactu, vt ſi aliquis ſit leproſus, vel fluens ſemine, vel mulier menſtruata, aut influxu ſanguinis multi temporis; vel ſi patiatur homo pollutionem nocturnam. de his Leuit. capitulo quinto, & vndecimo, & continuè, vſque ad decimũſeptimũ, & in capitulo vigeſimoſecundo. de his etiam ſupra capitulo quinto, & infra ſequen. cap. macula autem eſt è contrario, quia ſiue a natura proueniat, ſiue accidẽtaliter infligatur, perpetua eſt; immunditia autem poterat tolli per aquas luſtrationis, vt patet ſequen. capit. vel alijs modis diuerſis, vt patet præallegatis capitulis. & ſic macula pœna quædam eſt, vel quaſi pœna: immũditia autem culpa quædam, vel irregularitas conſequens culpam, quę licet aliquo modo pęnalis ſit, magis tamen pertinet ad culpã; & quia maculę erãt quędam afflictiones, quas aliquis inuoluntarius incurrebat, ſiue ſuſtinebat, cum afflictis nõ ſit danda afflictio, vt extra de cleri. ęgro. cap. ex parte. & de cenſi. cap. licet, permittebatur comedere, ſed non miniſtrare ad ſcandalum, & horrorem populi vitandum, ſicut nũc fit in eccleſia extra de cleri. ęgro, per totum. & de cor. vitia. per totum. Sed differentia eſt, quantum inter nouum, & vetus teſtamentum, quia in lege veteri, ſi aliquis naſceretur monſtruoſus de filijs Aaron, permittebatur comedere; licet non miniſtraret, nũc autem ſi aliquis monſtruoſus, vel debilitatus, aut corpore vitiatus ſit a principio, vel poſt, non permittetur promoueri ad ſacros ordines, neç concedetur ei beneficium, requirens miniſtrationem in ſacris. Ratio autem diuerſitatis eſt, quia in veteri teſtamento ſacerdotium veniebat per ſucceſſionem, nunc autem nõ; & ibi ſacerdotes non habebant alia iura, quibus ſuſtentarentur, niſi iura Sanctuarij; ideo ſi filij eorum maculati non poſſent comedere de ſanctificatis, non haberent aliquid, vnde ſuſtentarẽtur: ideo prouiſum eſt eis, vt alerentur de cibis ſanctificatis: nunc autem cum non proueniat ſacerdotium per ſucceſſionem, nullus priuabitur aliquo iure, datoquòd non permittatur promoueri ad ſacros ordines, ſi monſtruoſus eſt; quia ex hoc non priuatur ſucceſſione paterna: in veteri tamen teſtamento priuaretur ſucceſſione paterna filius ſacerdotis monſtruoſus, ſi non liceret ei comedere de ſanctificatis, quia nihil aliud habebat, in quo ſuccederet patri, niſi in iuribus Sanctuarij, vt patet infra, cum dicatur, quòd nihil poſſidebunt ſacerdotes, & Leuitæ in terra Iſraelitarum, quia Deus eſt poſſeſſio, & pars eorum, ideſt ea quę dabantur eis de iuribus Dei, erant eis tanquam poſſeſſio, & pars. & clarius dicitur Ioſue. capitulo decimotertio, ſcilicet, quòd nihil poſſidebunt Leuitæ in terra Iſraelitarum, quia ſacrificia Dei, & victima ipſa eſt poſſeſſio eorum. ideo iſti monſtruoſi, vel maculati æqualiter percipiebant iura cum cæteris, licet non miniſtrarent Leuit. capitulo vigeſimoprimo, qui autem immundus erat, non comedebat de ſanctificatis: & hoc quia immunditię, vt communiter voluntarie contrahuntur, & voluntariorum eſt pœna, vel pręmium, inuoluntariorum autem nequaquam iuxta Ariſto. 3. Ethi. etiam non ſequebatur aliquod inconueniens, dato

F quòd immundi non comederent de ſanctificatis, ſicut ſequeretur, ſi non comederent maculati, quia macula eſt aliquid in perpetuum durans; immunditia autem faciliter tollitur, quia plurimę earum tolluntur in primo ſolis occaſu, poſtquam contractæ ſunt; rarę autem ſunt quę durant per ſeptem dies, ſicut contactus mortui, de quo ſequen. cap. & accedere carnaliter ad mulierem mẽſtruatam, Leuit. capitulo decimoquinto. De alijs immũditijs, quòd tollãtur ad ſolis occaſum, patet Leuit. capitulo vndecimo; & hoc verum eſt in illis, quæ ſunt per contactum: quæ autem ſunt ſine contactu durant, quamdiu qualitas illa manſerit, quia illę ſunt immunditię naturales, ſicut eſſe leproſum, eſſe fluentem ſemine, & mulierem

G pati menſtrua, vel ſanguinem fluentem vltra tempora menſtruorum. de modo purificationis horum, patet Leui. duodecimo, quartodecimo, et quintodecimo capit. iſtę autem immunditię vltimę, ſi ſemper durarent, faciebant hominem ineptum pro ſemper ad comedẽdum de ſanctificatis; & hoc quia magnus horror erat huiuſmodi hominem comedere de ſanctificatis; cum etiam quibuſdam iſtorum non licebat communicare alijs hominibus, ſed eijciebantur de caſtris, ſcilicet, fluentes ſemine, & leproſi: de iſtis autem immundis, quando poſt munditiam liceret eis comedere de ſanctificatis, patet Leuit. capitulo vigeſimoſecundo.

H *Omnem medullam vini, ac frumenti, & olei*. Hic ponuntur alia iura ſacerdotum, & etiam vocantur primitię: & dicitur quòd omnis medulla vini, olei, & frumenti pertinebit ad ſacerdotem. eſt hoc intelligẽdum de iuribus ſacerdotũ, quę non proueniunt de ſacrificijs, ſed de terræ naſcentibus, quæ non viuunt, vt de vino, oleo, & frumento, vt patet hic. etiam intelligendum eſt hoc, quòd iſta iura non ſunt debita ex obligatione legis, ſicut primitiæ, quę proprie dicuntur initia fructuum, ſed ſpontanee offeruntur, vel ex voto redduntur. nam de primitijs, quę proprię vocantur primitię & immediatè. dicitur, cum vocantur initia fructuum; & dicitur omnis medulla vini, olei, & frumenti. Vocatur medulla optimum, quod eſt in re, & dicitur medulla quaſi medium, quia in medio conſeruatur id,

Alia iura ſacerdotũ prouenientia ex terræ naſcentibus.

Medulla quid ſignificet.

I quod melius eſt de ipſa re, & ſic in animalibus medulla eſt quędam ſubſtantia rara, conſeruata intra concauitatem oſſium. in arboribus medulla eſt id quod eſt in medio arboris, & in vtriſque medulla eſt id quo vegetatur ipſa res: ita in frumento accipitur medulla pro ſubſtantia frumenti, quæ continetur intra corticem: in vino autem, & oleo non accipitur proprie medulla, ſed ſecundum metaphoram pro eo, quod melius eſt de vino, & oleo. Et ſic etiam interdum accipitur pro medulla adeps ſecundum metaphoram in frumento, vt patet Pſalm. 147. ſcilicet: Qui ponit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te. adeps tamen proprie ſignat pinguedinem, quę eſt ſuper renunculos. & ſic eſt ſenſus hic, quòd omne optimum de oleo, vino, & frumento, quod vocatur medulla, p-

K ueniat ſacerdotibus, non ſimpliciter, quia non tenebantur Iſraelitę dare omne optimum in vino, oleo, & frumento ſacerdotibus, ſed eſt ſenſus, quòd quando Iſraelitę offerrent de vino, oleo, & frumento offerrent de melioribus partibus, quas haberent, quia illud offerebatur Deo, & ſi de partibus peioribus offerrent, non acceptaretur oblatio, ſicut non acceptauit Dominus oblationem Cain, ſed Abel, Gene. capitulo quarto; & hoc quia dicitur, quòd Cain obtulit de peioribus, Abel vero de melioribus, quæ habebat in grege ſuo. Et tamen vinum, & oleum, & frumentum, quæ offerebantur, totaliter proueniebant ſacerdotibus, niſi eſſent tanquam libamenta, quæ

quæ sunt partes sacrificiorum, quia tunc proueniebat maior pars eorum sacerdotibus, sed non totum, cum quædam particula cremaretur super altare, vt patet Leuit. capitulo secundo. Aliqui exponunt hoc de primitijs, quæ sunt proprie primitiæ dicentes, quòd sacerdotes haberent medullam vini, olei, & frumẽti, quia de his soluebãtur primitiæ, & ipsę de melioribus partibus fructus dandæ erant: de decimis autem nõ erat sic, quia non eligebantur potissime in animalibus, sed compellebãt pastores exire pecora de caulis, & quicquid decimo loco peruenisset dabatur Deo in decimam, siue bonum, siue malum esset, Leui, vigesimoseptimo capit. sed ista expositio non tenet, quia tunc. §. sequens, scilicet, vniuersa frugum initia coincideret cum isto, cum ille intelligatur de primitijs propriè dictis: ideo non est intelligendum de primitijs illo modo, sed de alijs, quæ offeruntur. motiuum erroris huius expositionis est, quia dicitur hic, quicquid offerunt primitiarum; sed non accipiuntur primitiæ semper pro primitijs illis, vt patet supra in litera, cum omnia iura vocentur primitiæ, idest separationes factę pro Deo. sed intelligendum est, vt dictum fuit.

Quicquid offerunt primitiarum Domino tibi dedi. Idest omnes primitias, scilicet, separationes, quas Israelitæ offerunt prouenient sacerdotibus. nam Deus loquebatur hic ad Aaron, & filios suos: & quamquam primitię significent omnia iura sacerdotalia, tamen restringendum est hic ad ea, de quibus dicitur in litera, scilicet, ad vinum, oleum, & frumentum, quando offeruntur sacerdotibus, non tanquam libamenta. & dicitur quòd ista offeruntur Domino, quia quamquã in ius sacerdotis prouentura sint, & offerentes sciant, quòd de his nihil Deo cremandum est, sed omnia cedent sacerdotibus, tamen Deo fit ista oblatio: nam non daretur sacerdotibus, nisi quia Dei ministri sunt, & tunc nihil differt, an id quod offertur, totaliter proueniat sacerdotibus, vel totum coram Deo cremetur, cum offerentes non propter sacerdotes, sed propter Deum offerant, potissimè quia omnes istæ oblationes in ius Dei proueniebant, quia tamen ipse habet ministros, vult eis dari iura ista, quibus sustententur.

Vniuersa frugum initia, quæ gignit humus. Hic ponitur aliud ius sacerdotale, scilicet, primitiæ proprie dictæ, de quibus nihil habebant Leuitę, sed soli sacerdotes: & patet quia dicitur hic vniuersa initia frugum. dicuntur autem initia, idest primordia, & illę propriè sunt primitiæ, quæ de primis fructibus offeruntur; & istę erant sub necessitate legis, sicut decimæ, nec proueniebant ex voto, vel spontanea oblatione.

Tria genera primitiarum proprie dictarum, quæ soluebantur tribus temporibus, & quantum soluebatur de eis, & de quibus rebus apud Iudæos dicebantur decimæ, & primitiæ. Quæst. XIIII.

HARVM autem proprie dictarum primitiarum erant tria genera, secundum quòd soluebantur tribus temporibus. Priores primitiæ erant in festo azymorum, quando colligebantur manipuli in secũdo die azymorum de spicis adhuc virentibus, antequam quicquam collegissent Israelitę de frugibus, & offerebantur illi manipuli, atque vnus de eis consecrabatur Domino, iuxta formam, quæ habetur Leui. capitulo secundo, & vigesimotertio: cedebant autem isti manipuli primitiarum in ius sacerdotis; præter modicum, quod cremabatur de vno eorum, vt declaratum est, Leuiti. 23. cap. istę autem vocabãtur proprie primitię, quia ante

A istas nõ sumebatur quicquam de fructibus agrorum, quia non licebat comedi panes, pultes, vel polentam ante oblationem illorum manipulorum Leuit. vigesimotertio cap.

Secundę primitię erant, quæ soluebantur in festo Pentecostes, quando incipiebant esse panes noui de frumento, & tunc de qualibet domo offerebãtur duo panes in primitias, de quibus Leuiti. vigesimotertio capit, & illi etiam cedebant in ius sacerdotum, pręter modicum de vno, quod cremabatur super altare.

Tertium genus primitiarum erat, quę soluebantur collectis omnibus fructibus, scilicet, in Autumno, & tunc dabantur partes de omnibus fructibus terre, tam de frugibus, quàm de leguminibus, quàm de arbori-
B bus: principaliter tamen de frugibus vino, & oleo, quia istę erant, quę magis abundabant, & magis exigebantur ad sustentationem humanam: de his autem dabatur maior quantitas, quia aliqui dabant quadragesimam partem fructuum, qui plus dabant, vel qui minus dabant sexagesimam, medio modo dabãt omnes alij: & istę sunt, quę communi nomine vocantur primitię, quia erant iura magna in modum decimarum. de his Exod. capitulo vigesimotertio. & extra. de deci. capitulo primo. dicitur hic quòd dãda erant vniuersa initia frugum, idest primitiæ de omnibus frugibus. non est sensus, quòd de frugibus solis propriè sumptis darentur primitię, quia tunc non darentur de oleo, nec de vino. sed falsum est, quia de his principaliter dabantur; sed accipiuntur hic nomine frugum
C omnes fructus terrę, siue de frugibus, siue leguminibus, siue arboribus.

Primitiæ an dabantur de omnibus opinio Iudæorum. Et quòd primitiæ, & decimæ non erant æquales simpliciter, & quare non dabantr primitiæ de animalibus, sicut decimæ. Quæst. XV.

IVDAEI autem dicunt, quòd primitiæ solum dabantur de frumento, & hordeo, vino, & ficubus, malogranatis, oleo, & melle, quia ista solum exprimuntur esse in terra promissionis Deuter. capitulo octauo.

D Sed ista ratio est insufficiens, quia si esset sensus, quòd ista sola essen t in terra Chanaan, verum esset, quòd non darentur primitię de aliquibus alijs, quia non poterant dare Israelitæ, quæ non habebant, falsum tamen est, quia multa alia legumina, & fructus erant in terra Chanaan; vt etiam patet in multis locis in scriptura. Si autẽ dicatur, quòd de his solis erant soluendę primitiæ, quia ad hoc exprimebantur, vt de eis primitię soluerentur, verum esset, tamen non exprimuntur ad hoc, sed solum ad significandum abundantiam terræ illius, vt patet ibidem: fuerunt autem ista expressa, quia ista erant, in quibus terra magis abũdabat, vel forte, quia erant magis necessaria ad vitam, & communiora in vsu.

E Sed dicendum est, quòd erant primitiæ soluendæ de omnibus terrę nascentibus, quę alicuius valoris æstimabantur ad conuertendum in precium, & ad aliqualem necessitatem humanam proficiunt: quòd dicitur propter quasdam herbas, quæ ad solum odorẽ, vel aspectum habentur, & non sunt ad conuertendũ in precium, nec ad proficiendum necessitatibus humanis. ꝙ autem de pluribus fructibus terrę soluerentur primitię, quàm de illis, quos expresserunt Iudæi manifestum est, quia primitię, & decimę ęqualiter se habent, quantum ad ea, de quibus solui debent; licet non quãtum ad æqualitatem summæ, s. quod de om-

nibus fructibus, de quibus soluuntur decimę debent solui primitiæ, sed de menta, anetho, & cymino debent solui decimæ, ergo debent solui primitiæ; & ista non sunt de fructibus illis, quos expresserũt Iudęi: antecedens patet Matth. 23. capi. cum dixit Christus, vęh vobis Scribę, & Pharisęi Hipocritę, qui decimatis mentam, & anethũ, & cyminum, & relinquitis quæ grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam, fidem. Ex quo forte aliquis diceret, quòd Pharisæi, & Scribę ad ostentandum se esse iustos decimabãt anethum, mentam, & cyminum, tamen non erant obligati ad hoc, sed falsum est, quia immediatè patet, quòd erant obligati ad ista, cum dixit Christus. Hęc oportuit facere, & illa non omittere: sed oportet necessitatem inducit; obligabantur ergo dare primitias de his, sicut dare decimas, & sic de alijs fructibus.

Quæ gignit humus. Non ponitur hoc ad signandum aliquid specialiter, quia nullę fruges sunt, quę nõ gignantur ab humo; sed ponitur ex superabundãti, sicut cum dicitur accipies bouem de armento, vel arietem de grege, quia nullus bos est, qui ad armentum non pertineat, nec aries, qui non ad gregem.

Considerandum circa hoc, quòd licet primitiæ, & decimę essent ęquales, quantum ad omnia terrę nascentia, tamen non erãt ęquales simpliciter, quia decimę soluebantur de omnibus animalibus, tam mundis, quàm immundis, quæ pertinebant ad vsum humanum, scilicet, de pecoribus, vt arietibus, bobus, & hircis, & de iumentis, vt de equis, asinis, & camelis: primitię tamen non soluebantur de his, nec reperietur vnquam in veteri testamento, quòd dicantur primitiæ, nisi de terrę nascentibus: decimę tamen repeririuntur de pecoribus Leuit. 27. cap. Causa huius est, quia erat aliquod alterum ius de animalibus, quod ęquiualebat primitijs, scilicet, quòd dabantur primogenita de illis, si erant mũnda, vel redimebantur, quãdo animalia erant immunda, vt patet Exo. cap. 13. & infra in litera. Dare tamen primogenita adhuc magis erat, quàm dare primitias, & magis, quàm decimas; vnde forte de maximis iuribus, quæ habebant sacerdotes erat ipsa oblatio primogenitorum, & redẽptio; ideo non decuit, vt statuerentur alię primitiæ in animalibus. nã & si primitię soluerentur de animalibus, hoc esset de primogenitis, quia illa sunt prima, & de primis primitiæ dicuntur. *Et Domino deportantur.* Idest proueniunt ad te primitię, siue initia frugum, quę portantur ad Dominum: etiã non addit hoc aliquid specialiter ad priorem clausulam, quia non erant aliqua initia fructuum, quę Domino non portarentur, cum essent omnia obligata a lege Deo. *Cedent in vsus tuos.* Idest omnes istę primitię erunt ad cibum tuum, vel ad vsus tuos, idest ad omnes necessitates tuas.

Primitiæ aliquæ nõ poterant transferri ad alios vsus, nisi ad cibos.

Pro quo sciendũ est, quòd de primitijs aliquę erãt, quę ad cibos sacerdotum pertinebant, & non poterant transferri ad alium vsum. Alię erant quæ ad omnes vsus transferri poterant, scilicet, quòd poterant vendi, & commutari, & aliquid alterum inde emi.

In quo sciendum, quòd illarum primitiarum, quarum partes quędam proueniebant Deo, solum erat vsus sacerdotum in comedendo de illis, & non poterant transferri ad alium vsum, scilicet, non poterant vendi, nec commutari, vel alijs extraneis donari. Aliæ erant primitię, de quibus Deus non recipiebat partem ad cremãdum coram ipso, sed totaliter sacerdotibus proueniebant, istę poterant vendi, & donari, atque transferri ad quemlibet vsum.

Ad primum modum pertinebant duo genera primitiarum, scilicet, illę, quę offerebantur in festo azymorum, & quę offerebantur in festo Pẽtecostes,

F de istis enim proueniebat quædam pars Deo, scilicet, quia cremabatur super altare pars manipuli spicarũ, & pars panis oblati in primitias Pentecostes, de quo Leui. capitulo vigesimotertio: vndè propter partes illas crematas coram Domino omnes alię partes acquirebant quandam consecrationem, & non poterant cedere, nisi in vsus ministrorum Sanctuarij, & familiæ suę: ideo de his primitijs non poterat comedere quisquam nisi mundus, quia erãt consecratæ propter particulas, quę combustę fuerant in altari, sicut erat de simila oblata, cuius pars cremabatur in altari, quia reliqua cedens in ius sacerdotum non poterat fermẽtari propter illam. Ex quo innuitur, quòd si tota fuisset data sacerdotibus, & nihil de ea prouenisset Deo
G potuisset fermentari. De tertio genere primitiarum, de quibus pars non dabatur Deo, sed totaliter cedebant in ius sacerdotum, dicendum est, quòd accipiebantur ad vsus eorum, qualitercunque, scilicet, quòd possent comedere, & vendere, & donare: & de his poterat comedere mundus, siue immundus, quia nihil ponebatur in altari de illis. simile erat de decimis, quæ proueniebant Leuitis: quoniam poterant conuertere illas ad omnem vsum, & expendere in necessitates suas: sicut dicitur infra nihil aliud possidebunt Leuitę decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorũ, & necessaria separaui. vsus dicit quãtum ad sumptionem in cibos, necessaria dicit quantum ad commuta-
H tiones, venditiones, & donationes, & alios cõtractus, quos facere poterant de fructibus decimarum, cum inde solum haberent sustentamentum. simile ergo erit de primitijs, quòd poterunt accipi ad cibos, & ad omnes alios vsus, cum nulla pars earum consecraretur super altare.

Qui mundus est in domo vescetur ex eis. Hoc non potest referri ad omnia immediata, scilicet ad primitias quas vouerunt, & obtulerunt Israelitę, & ad medullam vini, & frumẽti, & ad vniuersa frugum initia, quę gignit humus, quia non requiritur pro omnibus his munditia in comedentibus, sicut declaratum est de medulla vini, & olei, & de initijs frugum: poterit ergo dici, quòd solum referuntur ad primam particulam de primitijs, quas vouent, & offerunt Israelitę, quod
I intelligitur de partibus sacrificiorum, quia de illis soli mundi comedere poterant, & in loco sancto, vt supra declaratum est.

Si autem obijciatur, quòd videatur referri ad omnia supra dicta, quia post illa ponitur.

Respondendum est, quòd non sequitur ex hoc, q̃a sic dicebatur supra de sacrificijs, & de eo quod redditur pro peccato, & delicto, & de oblatione, quòd cederent in ius sacerdotum, & postea inferebantur in Sanctuario, scilicet, in Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo. quod videbatur referri ad omnia superiora, tamẽ solum referebatur ad sacrificium pro peccato, vt supra declaratum est; ita est hic, quòd quamquam posita fuerint supra tria, tamen ad primũ solum refertur ista clausula, vt declaratum est; ita hic
K referretur ista clausula, qui mundus est, &c. solum ad primam particulam superiorem, scilicet, ad iura, quæ habentur de sacrificijs.

Alio modo potest exponi, & melius, q̃ ista clausula referatur ad omnia superiora, licet non vniuersaliter, quia de quolibet genere horum erat aliq̃d, quod non licebat comedi, nisi a mundis: nam de sacrificijs manifestum est; etiam de medulla frumenti, olei, & vini, quia quando ista offerebantur, & ponebantur super altare aliquæ partes eorum; non licebat reliqua comedi, quæ proueniebant in ius sacerdotum, nisi a mundis; si autem offerrentur simpliciter, ita

vt

vt nulla pars eorum poneretur super altare, poterant comedi,& vendi,& dari mũdis,vel immundis. Item potest intelligi de tertio horum, s.de primitijs frugũ, quia in primitijs sunt aliqua genera, quę non possunt comedi,nisi a mundis, quia pars quædam harum primitiarum crematur super altare, s.primum, & secundum genus primitiarum,quia de his cremabant quædam partes, vt dictũ est. De tertio autem genere primitiarum nihil cremabatur super altare, sed puueniebant simpliciter sacerdotibus, sicut proueniebant decimę Leuitis, vt patet infra: ideo poterant vendi, vel fieri de his quęlibet mutationes; ita vt nõ esset necesse dari illas mundis, sed quibuscunque liceret comedere. *Omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuum erit.* Hic ponitur aliud ius sacerdotale,s.illa,quę proueniebant ex voto; & ista erant iura specialia.

An quicquid dabatur ex voto pertineret ad sacerdotes. Et quòd nullus poterat se vouere Deo. Quæst. XVI.

CIRCA hoc tamen considerandum est, ꝙ nõ pertinebat ad sacerdotes, quicquid dabať ex voto: sed sciendum, ꝙ qnandocunque laici aliquid vouebant, aut erat animal,aut non,si erat animal,& erat mundum,aut exprimebant in voto,ꝙ offerebant ad immolandum,aut non: si non exprimebant cedebat animal in ius sacerdotum, & non debebat immolari, sed viuum eis proueniebat, & poterant facere de illo quicquid vellent. Si autẽ animal voueretur ad immolandum, tunc proueniebant iura sacerdotibus de illo animali secundum genus sacrificij, & tamen immolabatur animal. Si autem aliquis voueret animal, & non immolaticiũ,sed seipsum,aut vouebat se simpliciter,aut vouebat ad faciendum aliquid; si vouebat secũdo modo faciebat illum actum, quem vouerat, vtpote ieiunare, vel ire in Sanctuariũ, si autem voueret seipsum simpliciter dicens. ego voueo me Deo,non transibat in ius Dei, quia non poterant laici applicari ad aliquam ministrationem Sanctuarij, sicut nunc applicantur assumẽdo ordinem sacrum,vel intrando religionem: ideo vouentes dabãt pro seipsis pecunias secũdum diuersitates ętatum, & sexuum, quia pro quibusdã dabãtur tres sicli, pro alijs quinque, pro alijs decem, & sic vario modo, de quo habetur Leuit. cap.27. & ista pecunia proueniebat sacerdotibus, quia isti,qui vouerant se, debebant applicari Deo ad aliquam ministrationem, sed nõ poterãt, quia erant laici; ideo dabatur pecunia illis, qui ministrabant loco illorum,s.sacerdotibus, sicut erat de pecunia data pro redemptione primogenitorum,qa ista proueniebat sacerdotibus totaliter,supra cap.3. & infra in litera.eo ꝙ ipsi ministrabant loco primogenitorum: nã primogeniti debebant ministrare, nisi Deus repulisset eos.Si autem aliquis vouisset rem suam,aut illa erat animal,aut non. si primo modo,aut erat tale, quòd posset immolari, vel non. si poterat immolari fiebat,vt supra dictum est. Si autem esset animal immundum, quod immolari non poterat,siue esset immunditia ista secundum speciem, vel erat aliqua macula casualis, æstimabatur in pecunia, & si dominus, qui vouerat redimeret, super addebat quintam partẽ ad æstimationem, & dabatur tota illa pecunia sacerdoti. Si autem alius emisset proueniebat sola ęstimatio,vt patet Leui.cap.17. sed qualitercunque esset pecunia,semper proueniebat tota sacerdoti, & nihil Sãctuario. Si autem quod voueretur non esset animal, sed erat ager, redimi debebat ante vnum annum;& si dominus redimeret, dabat quintam partem super æstimatam pecuniam: modus autem æstimandi erat, vt videretur quot modios sementis capiebat ager, &

A sic augebatur, & diminuebatur precium iuxta regulã datam,Leuit.27.cap. Si autem non redimeret vouens agrum suum,vendebatur alteri secundum ęstimationem pecuniæ non addita quinta parte,& dabatur pecunia sacerdotibus: ager autem manebat in potestate ementis,vsque ad iubilęum: postea vero redibat ad sacerdotes, & in æternum pertinebat ad eos,Leuiti. 27.cap. In hoc tamen distingui debet, an ille qui vouebat agrum, habebat eũ ex hæreditate patrum suorum,vel emebat. si habuisset iure hęreditario, fiebant quæ dicta sunt,si autem emisset, non poterat transire ager in proprietatem sacerdotum in ęternum, quia vouens non possidebat eum in ęternum, sed vsque ad iubileum: ideo cogebat redimere de manu sacer-
B dotum, & proueniebat pecunia illis Leui.27.ca.idem quod dictum est de agris, intelligendum est de domibus, & quibuscunque possessionibus immobilibus, vt patet eoden. cap.

Si autem aliquis vouisset res alias mobiles inanimatas, sicut pecuniam,aut vestes, & similia cedebant in ius sacerdotum,etiã si diceret.voueo res istas Deo, nisi expresse voueret res illas pro thesauris Sanctuarij,vt si voueret aurum, vel argentum, aut aliquid simile pro thesauris Domini, quia tunc cedebat thesauris Sanctuarij. nec obstat,si aliquis dicat,quòd omne,quod reddebant filij Israel ex voto proueniebat sacerdotibus, vt patet hic, quia hoc verum est cum generaliter vouebatur aliquid Domino, non exprimendo pro thesauris Sanctuarij,vel siquis voueret ali
C quid Domino pro sacerdotibus, quod patet, quia id quod poterat aliquis facere simpliciter donans, & sine voto potest facere donando votiuè: sed simpliciter potest aliquis donare pecuniam pro Sanctuario Domini ad thesauros eius, vt patet infra 31. capit.de Israelitis, qui intulerunt in tabernaculum testimonij omne aurum, quod acceperant in pręda Madian; & de hoc nihil habuerunt sacerdotes, sed de reliqua pręda hominum,& iumentorum,vt patet ibidem.poterunt ergo facere hoc ex voto: & sic patet de his, quæ dabantur ex voto, quomodo proueniebant sacerdotibus.

Quicquid primo eruperit è vulua omnis carnis. Hic ponitur aliud ius sacerdotum, scilicet,accipere primoge
D nita,vel redemptionem primogenitorum: in animalibus autem in quibusdam accipiebantur ipsa primogenita,in alijs vero redimebantur.

Causa autẽ, quare Deus volebat primogenita sibi dari, vel redimi erat, quia pertinebant ad eum: ipse enim liberauerat omnia primogenita Israelitarum in Aegypto a morte; ideo volebat quòd darentur ei secundum substantiam,vel aliquod precium pro eis:de hoc autem declaratum est supra capitulo tertio, scilicet,quæ primogenita debent dari, vel redimi,& quare; & an fuit conueniens,quòd poneretur redemptio eorum: in hominibus autem erat redemptio, quia homo non est animal immolaticium, sed magis debebat applicari Deo ad colendum eum, exhibendo
E aliquod obsequium, & quia primogenita multitudinis Israel non acceptabantur a Deo,quia omnes Tribus fuerant aliquo modo maculatę idolatria præter Tribum Leui,statuit,vt quilibet de primogenitis,qui dare debebat se ipsum ad obsequendum Domino, daret pro se aliquod precium, quod transiret in ius illorum,qui ministrabant Domino,& illi erãt sacerdotes de genere Leui.precium autem istud fuit quinque sicli,vt patet supra capitulo tertio, & hic: in alijs animalibus quędam erant immolaticia,& quędam non, in eis quæ erant immolaticia accipiebantur primogenita,& immolabãtur, & adipes eorum cremabantur super altare:carnes aũt ęorum totaliter proueniebant sacerdo-

Quędã primogenita redimebãtur,alia immolabanť, alia cõmutabantur.

sacerdotibus, vt patet infra in litera: in animalibus autem immundis quędam erant, quæ redimebantur, & pro his dabatur precium, sicut infra declarabitur ex eadem causa, qua in superioribus: & ista non dabatur Deo in seipsis, quia erant immunda, & inepta ad immolationem: precium autem illud proueniebat sacerdotibus.

Quicquid primum eruperit è vulua cunctæ carnis. Idest quicquid primo nascitur in animalibus pertinebit ad sacerdotes. Dicuntur autem primo erumpere è vulua primogenita; & ista cedebant in ius sacerdotum: dicitur autem cunctæ carnis, nõ quòd omnia animalia primogenita offerrentur, vel daretur precium pro eis, sed pro quibusdam, scilicet, pro omnibus animalibus mundis ad immolandum, & pro quibusdam immundis: ideo determinatur ista particula per sequentem, scilicet.

Quam offerunt Domino. Idest de omni carne quę offertur Domino, sed non omnia animalia offeruntur Domino, ergo non pertinebant primogenita omniũ ad sacerdotes: accipitur autem hic offerre nõ pro immolare, quia solum erant tres species animalium immolaticiorum, scilicet, bos, capra, ouis. Homines autẽ non erant immolaticia animalia, & tamen de hominibus dabantur primogenita, vt patet hic. etiã de quibusdam animalibus immundis accipiebatur redemptio; illa tamen non sunt immolaticia, sed accipitur offerre Domino, idest quomodocunque tribuere ei in se, vel in aliquo ęquiualenti; & hoc modo homo offerebatur Deo, quia dabatur precium pro illo, & quædam animalia immunda, quia recipiebatur commutatio pro eis; & de his dicitur, quòd primogenita omnium animalium offeruntur Deo, idest q̃ aliquo modo dantur Deo prouenient in ius sacerdotum.

Siue ex hominibus, siue ex pecoribus fuerit tui iuris erit. Idest primogenita, siue sint humana, siue de alijs animalibus pertinebant ad sacerdotes; & hoc quia pro primogenito humano dabatur precium, & illud pertinebat ad sacerdotem, vt patet supra capitulo tertio, vbi omnes Leuitæ dati sunt in commutationem pro primogenitis Israelitarum: & quia excedebant primogeniti Israelitarum datum est precium pro omnibus illis, scilicet, pro quolibet quinque sicli: & istud fuit datum Aaron, & filijs suis. Si autem erant primogenita animalium, etiam ad ius sacerdotum pertinebant, quia aut illa erant munda, aut immunda. si erant munda, idest immolaticia immolabantur, & sanguis eorum fundebatur per circuitum altaris; adipes autem cremabantur coram Domino in altari; carnes vero, & pellis totaliter proueniebant sacerdotibus. Si autem essent animalia immunda, sicut asinus, qui non erat immolaticius, fiebat commutatio, scilicet, vt daretur ouis pro primogenito, vel precium, & tam ouis, quàm precium proueniebat in ius sacerdotis. Sciendum autem quòd accipiuntur hic pecora generaliter tam pro pecoribus, quàm iumentis: nam solum consueuerunt vocari pecora animalia comestibilia; iumenta autem vocantur animalia ad laborem, quæ non sunt comestibilia, de quibus est asinus, pro quo dabatur precium. Aliquando autem vocantur omnia iumenta è contrario, siue comestibilia, siue non comestibilia, Exo. capitulo decimotertio, scilicet: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Israel tam de hominibus, quã de iumentis.

Modus q accipiebãt accipiendo iura de primogenitis.

Ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias. Hic ponitur modus, qui habendus erat in accipiendo iura de primogenitis, scilicet, quòd cum ista cõditione acciperentur, vt pro homine daretur precium, sed non pro animalibus mundis ponitur ista conditio, qa

F sacerdotes magis vellent accipere precium pro omnibus primogenitis, tam animalium mundorum, quàm immundorum, quã immolare animalia munda, & accipere carnes eorum: nam maioris precij erat animal viuens, quã carnes animalis mortui, eo quod animal viuens poterat vẽdi, vel accipi in cibum; postquam autem mortuum erat, & pars eius fuerat combusta in altari solum poterat comedi: etiam non licebat comedere de illo quibuscunque, sed solum familiæ sacerdotis, & solis mundis, vt supra declaratum est. de primitijs quæ vouentur, & offeruntur, scilicet de partibus sacrificiorum, de quibus subditur, qui mũdus est in domo tua vescetur eis; ideo Deus posuit istam conditionem, vt non possent redimi omnia primogenita, sed quædam eorum.

G *Et omne animal, quod immundum est redimi facias.* Idest etiam pro animalibus immundis facias, vt detur redemptio, scilicet, tantum precium, quantum animalia valent, pro istis duobus accipiatur precium, scilicet pro homine, & pro animalibus immundis, sed nõ eodem modo: nam de hoc homine dicitur quòd accipiet precium pro illo, de animalibus dicitur, quòd redimuntur, & est proprie dictum, quamquam aliquando scriptura non obseruet istam differentiam: nã pro homine dabatur precium, & non redemptio, quia redimi aliquid est, quando tantum datur pro ipso, quantum valet, vel quantum ęstimatur valere. pro primogenito autem hominis non fiebat sic, quia solum dabantur quinque sicli, vt patet supra capitulo tertio, sed homo non æstimatur quinque siclis, nam siclus apud Iudęos non erat magni valoris, cum vnus aries mediocris valeret duobus, vel tribus siclis, Leuit. capitulo quinto, nullus autem hominem æstimat in precio duorum arietum; ideo non est redemptio in primogenito humano, sed datur precium: in primogenitis autem pecorum immundorum fiebat redẽptio, quia dabatur tantum quantum valebant, vel dabatur animal mundum pro eis, scilicet, ouis, vt patet Exod. capitulo decimotertio. cum autem dicitur hic omne animal immundum redimi facias, est difficultas, quia inter animalia immunda solum asinum redimi legimus, scilicet, commutari oue, Exod. capitulo decimotertio.

H

I

An animal immundum, quod redimendum erat in primogenitis intelligatur de immundis secundum speciem, vel per accidens. Et quòd de cane non licuit dari precium in Sanctuario.

Quæst. XVII.

AD quod sciendum est istam literam posse intelligi dupliciter. vno modo de animalibus immundis secundum speciem, vel naturam, alio modo de immundis ab aliquo casu, vel defectu, & non secundum speciem. Pro quo sciendum, quòd animalia munda ad offerendum in ter pecora, vel iumenta solum erant tria. bos, ouis, capra, & de his tribus iubetur solum fieri sacrificium per totum Leuiticum: ad comedendum autem erãt decem pecora munda, scilicet, tria supra dicta, & alia septem, de quibus Deuterono. decimoquarto capitu. omnia autem alia erant immunda, tam ad comedendum, quam ad offerendum. Aliqui autem exponũt hic literam istam de animalibus immundis secũdum speciem ad immolandum, vel ad comedẽdum, dum tamen domestica sint, ideo dicunt, quòd de equo, mulo, asino, camelo, ceruo, dama, & similibus danda erat redemptio, præterquam de cane, cuius prohibet dati precium in Sanctuario, Deute. 23. c. non offeres mercedẽ prostibuli, nec preciũ canis in domum Dñi

K

Dei

Dei tui, quicquid est illud, quod vouetur, quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.

Sed non videtur stare, quia non exprimit scriptura in aliquo loco de redemptione primogenitorum immundorum animalium, nisi de asino, vbi primo data est ista lex, Exo. 13. cap. ibi tamen poni debuisset perfecta: nam cęremonialia cum non dependeant ex ratione, non possunt sciri, nisi quantum legislator expresserit: ideo si alia primogenita redimenda fuissent de animalibus immundis expressum fuisset, sed solū de asino dictum est. Item si redimerentur omnia primogenita animalium immundorum, poneretur precium, sed non statuitur aliquod. Nec valet si quis dicat ꝙ quinque sicli infra positi dantur in redemptionem pro quolibet animali immundo, quia quędam sunt quorum valor non est ad duos siclos; quanto magis cum redimantur, quando nouiter nata sunt? & tunc est minor valor ipsorum. ideo dicendum, quòd non posset intelligi de omnibus animalibus immundis secundum speciem, sed si referatur ad immunda secundum speciem intelligetur de solo asino, nam de ipso solum iubetur, quòd redimatur Exo. c. 14.

Tres conditiones requisitæ in quolibet primogenito, quod erat offerēdum Deo.

Sed aliquis arguet non stare, quia dicitur hic omne animal immundum redimi facias. quomodo ergo stabit omne animal pro vnica specie animalis?

Respondendum est non tenere argumētum: nam non solum nō tenetur hic proprie vniuersaliter istud signum, omnis, sed etiam non potest teneri vniuersaliter, quia tunc necesse erat, vt intelligeretur de omnibus speciebus animalium immundorum, & sic omnes pisces redimerentur; sic etiam de serpentibus, & de speciebus auium, de quibus impossibile erat, ꝙ aliquid redimeretur, quia ista non veniebant in potestatem humanā; ideo necesse est, ꝙ restringatur ista vniuersalitas ad aliquem modum specialem, s. ꝙ intelligatur de animalibus, quę veniūt in potestatem hominis, & in quibus distinguuntur primogenita, & illa ꝑtinent ad aliquem valorem. Prima conditio ex se apparet, quia de eo, quod non est in potestate humana, nihil dari potest. Secunda etiam necessaria est, quia primogenitum dicit habitudinem aliquā ad alios genitos; ideo in animalibus illis, in quibus nō distinguitur esse primogenitum, & secundogenitum, sed omnes filij simul nati sunt, non possunt offerri primogenita. sic est de auibus, quę simul incubant super multa oua, & simul in eis formantur pulli; ideo ibi nullus est primogenitus. Alia autē animalia sunt, in quibus primogeniti sunt, tamen non cognoscuntur a nobis, quia contingit interdū, ꝙ vnico partu effundant multos fętus, sicut est in porcis, & ibi non iudicamus, quis primogenitus sit: vnde in talibus non poterat offerri primogenitus. Tertia conditio erat, ꝙ essent animalia alicuius valoris: nam primogenita dabantur sacerdotibus tanquam quoddam ius, vt haberent inde partem sustentationis: quòd autem darentur primogenita nullius valoris inutile erat, velut si darētur primogenita canum, & murilegorum; ideo de talibus non fuerunt danda. pauca ergo restant animalia, de quibus darentur primogenita, s. equus, camelus, & quædam alia, quæ in potestate hominum sunt, sed de his nō dabantur primogenita, nec redimebantur, quia lex solū iussit de asinis Exo. 13. cap.

Causa autem quare de solis asinis iussit, fuit quia Israelitæ nō habuerunt alia animalia in exitu de Aegypto, nisi oues, boues, & hircos, q̄ sunt animalia munda, & asinos, qui sunt animalia immunda: Deus autē solum iussit dari sibi primogenita, quia ipse liberauerat primogenita Israelitarum ab Angelo percussore in Aegypto: istam enim causam ipse exprimit vbicūque iubet dari sibi primogenita, vt patet Exod. 13. &

A supra capitulo tertio, & octauo, sed Israelitæ non habebant in exitu de Aegypto, nisi quinque species animalium, in quibus essent primogenita, scilicet, filios suos, & primogenita boum, ouium, caprarum, & asinorum: ideo de his quinque iussum est dari primogenita, Exod. 13. cap. in equis autem, & camelis, & similibus animalibus, quamquam essent in potestate humana, non dabantur primogenita, quia Deus noluit obligare illa primogenita, quæ non eripuerat de Aegypto; & hoc modo necessario intelligetur ꝑ hāc literam solus asinus, s. omne animal immundum redimetur, idest omnia primogenita asinorum.

Alio modo potest intelligi ista litera vniuersaliter, cum quadam modificatione, scilicet, omne animal

B immundum redimi facias, idest omne animal immūdum, quod est redemptibile facias redimi, & tamen nullum est redemptibile de immundis, nisi asinus, ergo de ipso solo intelligetur. similis modificatio habetur supra in litera, scilicet, quicquid primo erumpit de vulua omnis carnis tui iuris erit; & quia hoc intelligebatur simpliciter de omnibus primogenitis, litera subdidit, quam offerunt Domino, idest, hoc verū est de cūcta carne, quæ offertur Domino, idest aliquo modo prouenit in ius Dei. Si autem exponatur litera ista de animalibus immundis, non potest intelligi, nisi de asino.

Sed aliqui dicunt non posse stare, quia asinus non redimitur, sed mutatur oue, vt patet Exo. cap. 13. vbi

C iubetur, quòd occidatur, vel detur ouis pro eo: hic autem iubetur animal immundum redimi. Item si Dominus voluisset asini redemptionem fieri pro sacerdote, non commutasset in ouem, sed in precium, sicut fit de animalibus, quę vouentur Deo, quæ si immunda sint secundum sacerdotis arbitrium redimuntur, Leuit. 27. cap. Item vtilior, & magis valens esset asinus sacerdoti, vel ad vsus suos, vel vt venderetur, quàm quòd daretur ouis pro eo. si ergo mandatū est, quòd commutaretur oue, hoc factum fuit, vt ouis loco eius immolaretur.

Item quandocunque animal aliquod mundum Deo prouenit immolari debebat, vt patet hic, sed ouis illa, quæ dabatur pro primogenito asini erat munda, ergo immolari debebat, & sic non pertinebat to-

D taliter ad ius sacerdotum: ideo non esset liberum sacerdotibus accipere precium redemptionis, vel accipere ouem pro asino, quia si acciperent precium, defraudaretur ius Dei, quia non offerebatur ei ouis, sicut aliàs offerenda erat: ideo dicunt quòd non est intelligenda litera ista de animali immundo secundum speciem, sed ex accidenti, vel ex aliquo defectu, quem habuit a principio suæ generationis, vt si aliqua ouis erat cęca, vel clauda, vel cruribus fractis, vel clauda, seu auribus amputatis, non acceptabatur in sacrificium soluendo vota, vel debita, vt patet Leuit. vigesimosecundo capitu. ideo sicut non recipiebantur talia animalia ad soluendum de eis votum, vt patet ibidem; quamquam reciperentur spontanee ad hostiam paci-

E ficam; ita non recipientur ad soluendum primogenita; quia ideo repellebantur a solutione voti, quia illud iam debitum erat, & a sacrificio pacifico spontaneo non repellebantur, quia strictius agitur in debitis, quā in spontaneis. ita circa dationem primogenitorum erit, quia primogenita debita sunt a lege; ideo nō poterunt dari si sint immunda, sed recipietur commutatio pro eis in precium.

Nunc dicendum est vtranque istarum expositionum duarum esse conuenientem. & si primo modo accipiatur conuenit litera ista, quę vr̄ facere tres differētias, s. de primogenito hominis, pro quo dat̄ preciū, & de aīali immundo, qd̄ redimit̄, & de primogenito bouis,

bouis,ouis, & capre, quod immolatur.nam ille.§.primogenita autem bouis, & ouis, &c. videtur innuere, ꝙ animalia immunda, de quibus dicitur hic,non sint de specie boum, ouium, & caprarum,& tamen si intelligatur animal immundum secūdum accidens,ponetur in eadem specie cum bobus, capris, & ouibus. Item conuenit ista litera, quia in animalibus sit differentia; quędam enim vocantur immunda, & quædā maculata,& quædam munda. vocantur autē hic mūda,quæ sunt licita pro sacrificio; vocantur autem immunda,quæ secundum speciem sunt illicita,sicut omnia animalia præter boues,oues, & capras; & sunt ista secundum speciem illicita: vocantur autē maculata ea quę secundum speciē ad immolandum licita sunt, & tamē ex aliquo casu fiunt illicita,vt si sint mostruosa, vel aliquod membrum eis amputatum fuerit: ista differentia obseruatur, & innuitur, Deute.12.cap. hic tamen nō dicitur de animalibus maculatis,sed de immundis, ergo intelligitur de illis, quę sunt immunda secundum speciem.

Ad argumentum in contrarium cum dicebatur,ꝙ asinus non redimitur, sed commutatur oue, respondendum est, ꝙ redimi non accipitur hic proprie,scilicet dari tantum de precio, quantum res valet, sed redimi, idest dari aliquid pro re ad tollendum obligationem, quæ erat in re, & satis potest vocari ista redēptio, nam primogenitum asini est obligatum Deo, cum teneatur dominus suus dare pro eo ouem, vel occidere illum, Exo. 13.cap. ista autem obligatio tollitur data oue, ergo redimitur asinus; & cum arguebatur vlterius, quòd non posset dari precium pro asino,sed dabatur ouis,& illa immolabatur concedendū est,& tamē ista immolatio vocatur redemptio, vt declaratum est.

Item conuenit ista expositio;quia hoc modo dabitur regula de omnibus primogenitis, tā hominibus, quàm pecoribus, quàm iumentis. Si autem exponat litera ista de animalibus immundis,secundū accidens solum dabitur regula de primogenitis hominum, & pecorum. Si autem teneamus expositionem secūdā, quòd intelligatur ista clausula de animalibus immūdis a casu, etiam litera ista conuenit,primo quia supra dicitur de primogenitis hominum,& pecorum solū; asinus tamen non includitur nomine pecorum.

Item conuenit ista litera,quia dicitur hic,ꝙ animal immundum redimitur, & accipietur proprie redemptio, s.vt detur tantum pro re,quantum valet, & hoc verum est de animalibus primogenitis immundis ab accidenti:quoniam sacerdos ęstimabat illa, & tātum dabatur pro eis, quantum ipse iudicasset, sicut dicitur de animalibus,quę dabantur per votum Leui.c.27.

Item cōuenit litera secundum istam expositionē, qa tenebitur hic vniuersalitas ꝓprie, s.oē animal immundum redimi facias, idest omne primogenitum bouis,ouis, & capre,ꝙ fuerit immundum redimetur: in alia autem expositione non tenebatur ista clausula vniuersaliter:Dicendum est vtranque harum expositionum conuenientem esse, sed prima est, quā litera vult,& ipsa magis conuenit. Confirmationes autem adductę pro secunda expositione satis possunt applicari ad contrarium pro prima expositione, vt patet considerando supra dicta,semper tamen verum est id quod dicebatur in expositione secunda,scilicet,quòd animalia immunda a casu redimerentur, dato pro eis precio iustę ęstimationis, nec hoc repugnat expositioni primæ, sed est aliquid superadditum illi,quod litera non tangit.

Quinque primogenita tantū debebātur. Pro quo breuiter dicendum,quòd sola erant quinque primogenita,quæ applicabantur Deo aliquo modo,scilicet,hominis,bouis,ouis,capræ, & asini.de pri-

F mogenito humano, dicendum quòd aut erat de sacerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus. Si primo modo nihil soluebatur pro illo: quod patet, quia sacerdotes erant,qui suscipiebant ista iura. Quomodo ergo de primogenitis eorum aliquid solueretur? nam sibijpsis soluere deberent. Leuitę etiam nihil soluebant, quia quamquam ipsi non susciperent iura, quæ proueniebant ex redemptione primogenitorum,sed soli sacerdotes, tamen ipsi erant dati Deo pro primogenitis etiam,sicut sacerdotes, vt patet supra cap.3.cū omnes Leuitę ab vno mense, & supra dati fuerint in commutationem pro omnibus primogenitis laicorum Israelitarum. cum ergo ipsi actualiter seruirent Deo in ministerio suo, sicut sacerdotes in opere sa-

G cerdotali,non erat aliqua causa, quare de primogenitis eorum solueretur aliquid,quia sic dupliciter applicarentur ad Deum. Primo modo,quia omnes Leuitę actualiter seruiebant Domino. Secundo modo, quia pro quolibet eorum daretur precium, quod nō est rationabile.cum ergo nascebantur primogeniti sacerdotum, & Leuitarum nihil dabatur Deo cedens in ius sacerdotum. Si autem essent primogeniti laicorum,aut erant masculi, aut fœminę. si masculi dabantur quinque sicli,& hoc siue essent pauperes, siue diuites: nulla enim in hoc fiebat differētia, & hoc intelligerēt omnes homines, siue pauperes, siue diuites

H se ęqualiter pertinere ad Deum. sic erat de dimidio siclo,quem dabat quilibet Israelitarum, quando transibat ad numerum, quia diues non poterat addere,& pauper non poterat diminuere,Exo.cap.30.nec erat valde magnum precium quinque siclorum, s. preciū duorum arietum in terra Chanaan,vt patet Leuit.capit.5.vbi dicitur de ariete mediocri,quòd emi poterat duobus siclis, sed ibi non erant arietes in magno precio cum esset terra valde fertilis: ideo precium quinque siclorum non erat magnum.

Si autem esset fœmina primogenita, nihil dabatur pro illa, nam Deus solum iusserat redimi primogenita masculina, Exo.trigesimotertio, & trigesimoquarto capit. Causa huius erat, quia Deus solum volebat illa primogenita redimi, & applicari sibi quæ ipse liberauerat in Aegypto, cum semper ponat illam liberationem pro causa redemptionis primogenitorum

I supra capitulo tertio, & octauo, sed in Aegypto sola masculina primogenita liberata sunt. ergo masculina redimi debuerunt: hoc ideo non tanquam aliqua primogenita fœminina mortua fuerint de Israelitis, quia nihil perijt de eis,sed quia Angelus percutiēs solum occidebat primogenita masculina, siue in hominibus, siue in pecoribus: & quamquam omnia fœminina manserint, nullum de eis liberatum dicitur, de hoc late declaratū est, Exo.trigesimoquarto.& supra capitulo tertio. Si autem aliqui masculi nascerētur post illam fœminam primogenitam non dabantur aliqui sicli pro omnibus illis, vel pro aliquo illorum, quia nullus eorum erat primogenitus: ista iura tamen soluenda sunt pro primogenito. Si autem es-

K set primogenitum bouis, ouis, & capræ, aut erat animal immaculatum, aut habebat aliquam maculam: si autem esset immaculatum, scilicet, non mostruosum,nec habens aliquam fœditatem, vel carentiam membri,vt quia erat amputatum, vel a natiuitate carebat illo, immolabatur,& sanguis fundebatur in circuitu altaris: adeps autem cremabatur; carnes vero, & pelles proueniebant sacerdotibus, vt patet infra.

Primogenita fœminina nō redimebatur. Si autem animal illud esset maculatum,scilicet habens aliquam maculam de supra dictis, & de quibus habetur Leuit.c.22. non poterat immolari,sed dabat precium conueniens pro illo, sic erat de animalibus, quæ

quæ vouebantur,& erant immunda. nam æstimabat illa sacerdos, & tãtum tenebatur soluere qui vouebat animal Leuitici 27.ca. Si autem esset primogenitum asini commutabatur oue,vt patet Leui.13.c.& ista est redemptio quæ dicitur hic, illa autem ouis immolabatur, & proueniebant inde sacerdotibus omnes carnes,& pellis, sicut cũ offerebantur primogenita boũ, ouium,& caprarum. *Cuius redemptio erit post vnum mensem.* Istud non refertur ad animal immũdum de quo immediate dicebatur,nec ad animalia munda, de quibus infra dicitur, sed ad redemptionẽ hominis, quod patet, quia determinatur precium illius infra quinq; sicli, & tamen non competebat hoc pro animalibus mundis,nec immundis,ergo de homine intelligitur.

Quo tpe redemptio fiet. debebat.

Item redemptio animalium mundorum non fiebat post mensem,sed post 7.diem,nam bos,ouis,& capra 7.diebus esse debebant sub vberibus matrum, & in die 8.offerri poterant Exodi 22.& Leuiti.22.& ista fuit causa quare filii Leuitarum qui fuerunt commutati pro Israelitis primogenitis accepti sunt ab vno mense, & supra.vt patet supra cap.3. s. quia primogeniti ante mensem redimi non debebant, & quamuis essent multi filii Leuitarum, qui nondum attigerant mensem, nõ potuerunt dari loco primogenitorum, ideo illi qui defecerunt de Leuitis a mense, & supra redempti sunt precio a filiis Israel datis pro quolibet quinque siclis patet supra c.3.

Et ex hoc erat in filiis Israelitarum, ꝙ nunquam ante mensem redimerentur, & tamen poterant redimi post mensem, etiam si non in die quo finiretur mensis,& ex hoc consuetum erat, vt die 40. post partum pueri primogeniti redimerẽtur apud Iudæos, & hoc, quia in die illo matres eorum ibant in templum iam purificatæ,& offerebant sacrificia,vt patet Leuit.12.c. & in die illo beata Virgo iuit in templum, & portauit Saluatorem quem accepit in vlnis Simeon sacerdos,& tamen dicitur, ꝙ parẽtes eius portauerunt eũ, vt facerent pro eo iuxta legem Moysi Luc.ca.2. & illud erat,ꝙ redimeretur ibi,quod patet, quia Luc.2.c. allegatur auctoritas quę erat de redemptione primogenitorum cum dicitur. postquam autẽ impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalem, vt sisterent eum domino, sicut scriptum est in lege Domini, quia omne masculinum adaperiens vuluam sanctum domino vocabitur,sed ista auctoritas habetur Exodi cap.13.s. sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam, sed ibi nihil est, nisi redemptio primogenitorũ, ideo videtur,ꝙ in die 40.tulerunt parentes Saluatoris eum in templum ad soluendum quinque siclos, quæ debebantur pro redemptione primogenitorum, in quibus dicebantur sanctificari primogeniti,sic autem videtur, quòd faciebant omnes alii Israelitæ. nam non ageret Mater Saluatoris nostri contra consuetudinẽ legis,ergo die 40.consuetũ erat, vt redimerentur omnes primogeniti hominum.

Hoies non redimebãtur quanti valerent.

Siclis argenti quinque. Idest dabitur in redemptionem pro quolibet valor quinque siclorum, & istos siclos habebant sacerdotes,vt patet hic. Et ex isto precio apparet, quòd non intelligatur ista litera de animalibus immundis redimẽdis, quia solus asinus redimebatur inter immunda, & dabatur pro eo ouis Leui.capi.13. sed illa non valebat quinque siclos, immo forte non valebat vnum. quia vnus bonus aries ad immolandũ emebatur duobus siclis Leui.cap.5.etiam dato,quod asinus redimeretur in pecunia non darẽtur quinque sicli, quia nullum animal æquaretur cum homine in precio, vt tantum daretur pro eo in redemptione, sicut pro homine. Nisi forte aliquis diceret, quòd homo non redimebatur quantum ad totum valorem,

A sed dabatur aliquid pro illo, & hoc propter nobilitatem humanam, vt non videretur impositus equalis valor in pecunia homini. nam homo liber non recipit æstimationem,animalia autem æstimabantur tantum quantum valere poterant.ideo non est inconueniens, quòd daretur maior summa pro aliquo animali,quam pro homine, & hoc satis concedendum est. nam Leui.c.27. quando imponuntur precia pro hominibus,qui se vouent, pro quibusdam imponitur ꝓcium trium siclorum, pro aliis quinque, pro aliis 10. & sic vario modo, sed nullus homo poterat esse tam pauci valoris, vt solum valeret tantum quãtum aries, & dimidius.

B Item patet,quia pro omnibus hominibus qui erãt a 20.annis vsque ad sexaginta dabantur quinquaginta sicli, & non considerabatur in hoc conditio alicuius hominis,nec addebatur,aut diminuebatur in aliquo; sed manifestum est,quòd si homines venderentur secundum suum totum valorem,aliquis homo esset, q valeret plus quam decem homines,& tamen non fit aliqua differentia in hoc, ergo nõ venditur homo secundum suum totum valorem:animalia autem æstimabantur tantum quantum valere poterãt, & quodlibet eorum per se,ergo in animalibus non erat incõueniens dari maius precium quam in homine, nec ẽt hoc negandum est, sed quicquid sit,litera ista non potest intelligi, nisi de redemptione hominis, vt patet ex dictis.

Pondere Sanctuarij. Idest, isti sicli erant de pondere C Sanctuarij,quod dicitur,quia duplices erant sicli, quidam erant vsuales,& alij erant pertinentes ad Sãctuarium,qui autem pertinebant ad Sanctuarium erãt duplices ad primos, & propter hoc expressum est de siclis Sanctuarij, quia alioquin intelligeretur de minoribus, s. vsualibus secundum regulam communem legis humanę, & tamen quamquam nõ fuisset hic additum intelligeretur de siclis Sanctuarii; quia quãdocunque sacra Scriptura facit mentionem de siclis,debent intelligi sicli Sanctuarij,vt dicitur Leuit.27. cap. s.omnis æstimatio siclo Sanctuarij põderabitur,idest, quęcunque æstimatio fuerit facienda per siclos in rebus quæ iubentur a lege æstimabitur per siclos Sanctuarij. *Siclus viginti obolos habet.* Sic patet Leuit.ca.vlt. D Exodi 30.& supra cap.3.

Hoc autem ponitur ad sciendum quantitatem sicli Sanctuarij, nam siclus vsualis nõ habebat tot obolos,sed 10.vt quidam dicunt. *Primogenitum autem bouis, & ouis,& capræ non facies redimi.* Hic ponitur de primogenitis animalium mundorum secũdum speciem,& sunt solum ista tria,in quo innuitur, quòd non erant aliqua alia,quæ immolari possent,cum dicatur de eis, ꝙ non redimantur, quia sanctificata sunt.Si tamen essent aliqua alia munda nõ solum de his, sed etiam de alijs diceretur,quòd non redimerentur, & dicitur de his,ꝙ non redimantur,idest,quòd non detur aliquod aliud animal pro his,quia ĩ asino fiebat commutatio, siue redemptio,quia non erat animal mundum, bos E autem,ouis,& capra erant munda, ideo non debebat dari aliquod aliud animal pro eis,quia nullũ erat mũdius eis,immo nullum erat mundum pręter ipsa.

Quia sanctificata sunt Domino. Idest ista pertinent ad Deum,& applicantur ei,vt immolentur, & crementur partes eorũ sup altare.hic accipiẽ sanctificatio strictè, nam sanctificatio large est applicatio ad Deum, & sic quodcunq; applicatur aliquo modo ad Deum dr̃ sanctificatum,& sic dr̃ sanctifica diem sabbati,idest applica ad Deum custodiendo illum propter Deum, hoc modo omnia primogenita,siue humana,siue asinina siue bouis,ouis,& capræ sanctificata sunt Deo,quia dr̃ Exo.13.ca. sanctifica mihi omne primogenitum.

De

De quatuor generibus rerum ſanctificatarum, & de ſubdiuiſione iſtarum in alios modos, & in quo differant res iſtæ ſanctificatæ. Et quomodo intelligitur, quòd primogenita bouis, ouis, & capræ eſſent ſanctificata.
Quæſt. XVIII.

SED ſciendum, ꝙ cum ſanctificatio ſit applicatio ad Deum res quæ magis ad Deum applicātur magis ſanctificatę ſunt, & quæ maxime applicantur maxime ſunt ſanctificatę, iuxta regulā Ariſto.2.Topic.ſi ſimpliciter ad ſimpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime, ſed quædam res magis applicabantur ad Deum, quam alię: ergo quædam erant magis ſanctificata, & propter hoc eorum, quę Deo proueniunt quędam vocātur ſancta, & quędam ſancta ſanctorum, ſicut oblatio pro peccato vocatur ſancta ſanctorum, oblatio autem pacifica vocatur ſancta.

Sanctificatio habet quatuor gradus. In quo conſiderandum eſt, quòd ſanctificatio habet quatuor gradus ſecundum magis, & minus, reſpectu rerum, quæ applicabantur Deo in veteri teſtamento. Quædam.n.erant ſanctę, quia applicabantur Deo, non tamen in ſeipſis, ſed aliquis pro ipſis applicabatur, & hoc modo de omnibus primogenitis dici poterat, ꝙ erāt ſanctificata, quia quodlibet eorum in ſe, vel in alio Deo applicabatur, & ſic primogenitum aſini eſt aliquo modo ſanctificatum.i.Deo applicitum, quia loco eius applicabatur aliquid.ſ.ouis, quæ commutabatur Exod.capit.13.& iſte eſt minimus gradus ſanctificationis. Alio modo applicabantur res Deo, ita quòd applicarētur in ſeipſis, & hoc erat tripliciter, quia quædam applicabantur Deo totaliter, alię partim Deo, & partim hominibus, & iſtarum ſecundarum quędam applicabantur Deo, & ſacerdotibus ſolum, alię autem applicabantur Deo, ſacerdotibus, & popularibus. Et iſtę vltimę ſunt in ſecundo gradu ſanctificationis, & hoc ſolum eſt in hoſtia pacifica, quia illa partim dabatur Deo, ſcilicet ſanguis, & adeps Leui.c.3.& partim ſacerdotibus, ſcilicet pectuſculum, & armus dexter, & cętera popularibus offerentibus Leuit.ca.7.& 10.iſta ſanctificata ſunt maiora eis, quę erant in primo gradu, nam iſtorum quędam partes per ſe applicantur Deo, eorum autem, quę erant in primo gradu nihil per ſe applicabatur, ſed aliquid loco eorum: erant tamē iſta minora eis, quę totaliter applicabantur Deo, & eis, quę partim Deo, & partim ſacerdotibus ſolum.

Tertius gradus ſanctificationis eſt quantum ad ea, quę proueniebant partim Deo, & partim ſacerdotibus, & iſtud erat in multis iuribus, ſcilicet in hoſtia pro peccato, de qua nihil proueniebat offerentibus, ſed pars quædam Deo, ſcilicet adipes, & ſanguis Leuitic.capitulo quarto, & carnes ſacerdotibus Leuitic. capitulo 6. Iſtæ autem ſunt magis ſanctificatę res eis, quæ erant in duobus prioribus gradibus, quia nihil de eis cedit popularibus. Sic etiam eſt de libamentis omnium ſacrificiorum, quia quædā pars crematꝰ ſup altare, & reliquum prouenit ſacerdotibus, vt ſupra fuit declaratum, & ſic de multis alijs iuribus.

Quartus gradus maxime ſanctificationis eſt in eis, quæ totaliter Deo proueniebāt, ſicut in holocauſtis, in quibus adeps ſanguis, & omnes carnes cremabantꝰ coram deo Leui.c.1. Sed adhuc iſti gradus poſſent diſtingui magis, quia primus gradus eorum quorū pars non dabatur Domino poterat ſubdiſtingui, quia quædam horum ſunt, quæ per ſe non dantur Deo, nec miniſtris eius, alia ſunt, quæ quamq̄ non dētur Deo per ſe, tamen dantur miniſtris eius. Prima ſunt, vt ſi redimatur primogenitum aſini, quia illud, nec p ſe datur Deo, nec ſacerdotibus ꝓuenit, aliquid ꝓ illo datur ſacerdotibus.ſ.ouis. Secūdū eſt in primitijs de fructibus

F terrę, & decimis, & multis alijs iuribus ſacerdotum & Leuitarū, quę oīa dicunꝰ ſanctificata hic, & Leuit. 27.c. & proueniunt miniſtris Dei, tamen nihil de eis per ſe Deo prouenit, & in iſto gradu ſecunda ſunt magis ſanctificata quam prima. Item tertius gradus ſanctificationis eorum, quę partim Deo, & partim ſacerdotibus proueniunt ſubdiuiditur, quia quædam erant quę proueniebant ſacerdotibus, & toti familiæ ſuę tam maſculis quam fęminis tam mundis quam immundis. Alia erant quę proueniebant ſacerdotibus, & toti familię ſuę, ſolum quantum ad eos qui mundi erant. Alia erant quę proueniebant ſolis ſacerdotibus maſculis, & non familię eorū. primū erat in primitijs de fructibus terræ, & cęteris quę non po-
G nebantur quantum ad aliquam partem ſuper altare, quia de illis poterat comedere tam mūdus q̄ immundus, & poterant vendi, vel cōmutari, vel dari in quoſcunque vſus, vt ſupra declaratum eſt, ſed iſta particula ad ſubdiuiſionem primi gradus pertinet: alia duo membra pertinebant ad hunc tertium gradum, & erat vnum illorum, quādo pertinebat ad ſacerdotes, & familiam ſuam in ſolis mundis, & hoc eſt in partibus quæ proueniebant de ſacrificio pacifico, i.pectuſculo, & armo dextro. nam tam filij q̄ filiæ ſacerdotū poterāt comedere de partibus illis Leuit.c.10. etiam tota familia ſacerdotum, dum tñ mundi eſſent Leui. cap.22.& hic. Secundum erat quantū ad ea quæ pertinebant ad ſolos ſacerdotes maſculos: & iſtud erat in partibus quę proueniebant de ſacrificio pro pctō:
H ſoli enim maſculi comedebant de illis Leui.6.cap.& ſupra in litera, ideo iſtud ſecundum magis ſanctificatum eſt q̄ primum. Item quartus gradus ſanctificatorum, ſ.quæ ad Deum pertinebāt ſubdiuiditur, quia quædam totaliter ad Deum pertinebant, & cremabanꝰ in Sanctuario ſuper altare, ſicut holocauſta Leuit.cap.1. Alia ad Deum pertinebant, & totaliter cremabātur extra caſtra, ſicut ſacrificium pro pctō ſummi ſacerdotis, & pro pctō totius populi Leui.c.4. Prima autem magis ſanctificata ſunt hic q̄ ſecūda, & ſic poſſunt accipi 7.vel 8.gradus ſanctificationis maioris, & minoris in eis quæ pertinebant ad Deum in veteri teſtō. Cū aūt dicebatur ſupra ꝙ oīa primo genita erāt ſāctificata, & hic in litera dr.ꝙ bos, ouis, & capra erāt
I ſanctificata Dño, quaſi eſſent ſpecialiter ſanctificata dicendum eſt ꝙ differunt ſecundum diuerſos gradus ſanctificationis, quoniam omnia primogenita quæ redimebantur, etiam ſi eſſent primogenita aſinorum erant ſanctificata, ſaltem in primo gradu, quia applicabantur Deo non per ſe, ſed per alterum: bos autem, & ouis, & capra erant ſanctificata Domino in tribus alijs gradibus.ſ.in ſecundo, ſi fieret de eis hoſtia pacifica, quoniam proueniebat pars ſacerdotibus, & pars popularibus, & pars Deo, etiam erant ſanctificata in tertio gradu, ſi fieret de eis ſacrificium pro peccato, cuius pars ꝓueniebat Deo, & pars ſacerdotibus: etiam erant ſanctificata in vltimo gradu ſi fieret de eis holocauſtū, quod totaliter proueniebat
K Deo, ideo ſpecialem ſanctificationem habebant iſta tria ſuper omnia alia primogenita.

Intentio autem in præſenti eſt, ꝙ primogenita bouis, ouis, & caprę non redimentur, quia ſunt ſanctificata, ideſt ſunt talia de quibus poteſt fieri ſacrificium: alia autem primogenita, licet ſanctificata ſint, tamen non ſunt talia, vt de eis ſacrificium fieri poſſit.

Sciendum eſt, quòd iſta litera intelligitur de boue, oue, & capra quando non erant habentia maculam. nam dato quòd eſſent ſanctificata, ſi tamen haberenꝰ maculam non immolabantur Domino, ſed redimebantur. nam animalia maculata non poſſunt offerri ad hoc ꝙ ſoluatur eis votū, vel aliqd debitū Leui.22.

ſed

A sed solum poterat dari spontaneum sacrificium pacificum,& tunc ęstimabantur ista animalia, & dabatur preciũ sacerdotibus, sicut erat de animalibus immundis, quæ vouebantur Leui.27. *Sanguinem tantum eorum fundes super altare.* Ponuntur iura quæ proueniebant Deo ex istis primogenitis, & quæ proueniebant sacerdotibus,duo autem dabãtur Deo,s. sanguis,& adeps, reliqua vero,s.carnes, & pellis proueniebant in ius sacerdotum,& dicitur, ꝙ sanguis erat fundendus super altare, quia hoc pertinet ad modum aliorum sacrificiorum,s.hostiæ pacificæ,& holocausti de ritu sanguinis fundendi, vnde erat hoc generale circa omnia sacrificia,ꝙ adipes,& sanguis pertinerent ad Deũ Leui. c.3.& 7.fundebatur autem sanguis sacrificiorum in altari,vel circa basim eius.

De modo effundendi sanguinẽ circa omne genus sacrificiorum.

B Pro quo sciendum est, quòd modus fundendi sanguinem in sacrificijs non erat vnicus, sed in holocausto,& hostia pacifica erat vnus modus, s.quòd funderetur sanguis super altare per circuitum illius, & hoc est,quòd funderetur super parietes altaris, non quidẽ intra altare super ignem eius, sed super crepidinẽ parietum qui erant de tabulis, & hoc per circuitum altaris, idest super crepidinen omnium quatuor tabularum,quæ erant latera altaris.iste modus erat holocausti,& hostiæ pacificæ Leuitici c.1.& 3. & hoc verum erat,nisi cum offerretur volucris in holocaustum, qa tunc modicum de sanguine eius debebat distillare iu per crepidinem altaris, reliquum vero ad basim Leuitici ca.1. in sacrificio pro peccato aliter fundebatur sanguis, s. quod tingerentur quatuor cornua altaris sanguine,faciendo in eis quasdam lituras, reliquus vero sanguis ad basim funderetur Leui.cap.4.de modis autẽ huius effusionis sanguinis, & de causis eorũ magis declaratum est Leui.ca.1.3. & 4. hic autem fiebat effusio sanguinis modo holocaustorum, & sacrificiorum pacificorum. *Et adipes adolebit in sauissimum odorem domino.* Idest combures totam pinguedinem inferiorem, vocantur autem adipes partes pinguedinis,quę non sunt partes carnium, sed sunt adhęrentes carnibus,& sic est pinguedo quæ operit renunculos,& pinguedo operiens cętera vitalia,s.omasos,& pręcordia, idest partes coniunctas cordi, ista autem semper cremabantur coram Domino in quocunque sacrificio Leui.c.3. s. omnis adeps Domini erit iure perpetuo, sanguis quoque erat aliquid coniunctum adipibus, quia de quocunque animali dabatur sanguis, dabantur adipes,& è contrario Leui.c.7.& propter hoc iussum est ne de aliquo animali comederetur sanguis, aut adeps Leu.c.3.& 7.& dicitur in odorem suauissimum domino. ad significandum magnam acceptationem Dei, s.ꝙ ita acceptabat Deus ista sacrificia tanquam si odor eorum esset valde suauis Deo, nihil tamen erat sibi suaue, quia ipse nõ percipit aliquid odorabile, cum non habeat potentiam odoratiuam,& dato,ꝙ habuisset eam non esset iste odor suauis,sed gratis,& detestabilis,s.odor adipis, & carnium cõbustarum. *Carnes vero in vsum tuum cedent.* Idest omnes carnes habebis,& non dabitur aliqua pars Deo ad cremãdum in altari, nec aliqua pars proueniet laico danti tale animal,quia ipse dabat illud ex necessitate,ideo nihil de eo habere debebat, secus autem de hostijs pacificis, quas dabant populares spontanee, & vt ipsi lucrerent quasdam partes illarum.

Ad quod genus sacrificij pertinerent primogenita oblata. Quæst. XIX.

Quæreret aliquis circa hoc, ad quod genus sacrificij pertinerent primogenita oblata, sicut supra dictum est?

Aliquis forte respondebit nõ fieri sacrificia ex illis. Sed falsum est, quia cum sanguis eorum fundatur in altari,& adipes eorũ crementur coram Dño ad sacrificium pertinent: quędam.n. sacrificia erant de quibus nihil amplius proueniebat Deo,s. sacrificia pro peccato, siue carnes eorum cremarentur extra castra, siue non,de hoc Leui.c.4.& 6. Rñdendum est, ꝙ istud sacrificium non potest esse directe sub aliquo trium generum sacrificiorũ:non.n.est sub holocausto, quia in eo oẽs carnes proueniebant Deo Leui.c.1.hic autem proueniebant oẽs carnes sacerdotibus.ẽt non erat sacrificium pacificũ, quia ibi aliquid proueniebat Deo, & aliquid sacerdotibus,& aliquid popularibus Leuit, c.3.& 7.in hoc tñ sacrificio primogenitorum popularibus nihil proueniebat,etiam quia in sacrificio pacifico sacerdotibus solum cedebat pectusculum,& arm? dexter,hic aũt oẽs carnes proueniebant. de hoc Leu. c.7.& 10.Item non potest stare sub sacrificio pro peccato,quia illud offerebatur pro aliquo peccato determinato,primogenita aũt nequaquam, sed ex obligatione legis propter liberationem de Aegypto.s.c.3.& 8.de sacrificio pro peccato, ꝙ offeratur pro aliquibus peccatis,patet Leui.ca.4.& 5.aliqñ aũt offertur ad expiationem quarundã immunditiarum Leui. c.12.14. & 15.& s.c.5.& 6. iõ nõ proprie stat sacrificium istud sub aliqua specie sacrificiorũ, hẽt tñ aliquam similitudinem ad ista sacrificia, nã sicut in sacrificio pro peccato solus adeps,& sanguis proueniebat Deo, carnes aũt sacerdotibus Leui.c.6.nisi esset sacrificiũ, de cuius

C sanguine inferretur intra tabernaculum, ita hic sanguine, & adipibus datis Deo oẽs carnes cedebãt sacerdotibus.sed adhuc differt dupliciter istud sacrificium a sacrificio pro peccato.primo in cã pro qua offerebatur.nam sacrificium pro pcõ erat pro aliquo peccato, vel irregularitate, oblatio primogenitorũ erat ex necessitate legis,vt dictum est.Item differebãt in modo sumẽdi carnes eorum,quia solis sacerdotibus masculis licebat comedere de carnibus sacrificij pro peccato Leui.c.6.de carnibus aũt primogenitorum oblatorum licebat comedere toti familię sacerdotum,sicut licebat de partibus prouenientibus de hostia pacifica, vt patet hic.cum dicat, sicut pectusculũ ꝯsecrationis,

D & armus dexter tua erunt, & tñ ista ptinebant de hostijs pacificis,& licebat comedere de illis filijs,& filiabus sacerdotum Leu.ca.10. ergo liceret ẽt comedere de carnibus primogenitorum oblatorum,vnde dicẽdum est,ꝙ hẽt se sacrificium primogenitorum ad sacrificia proprie dicta, sicut sacrificium agni paschalis, & vitula rufa.nam quodlibet horũ vocat sacrificium de agno paschali patet s.ca.20.de vitula rufa patet seq. c.& tñ nullum istorum erat totaliter simile alicui sacrificiorum proprie dictorum,vt declaratum est Exo. c.29.sed aliquo modo agnus paschalis similabatur holocausto, & vitula rufa similabat sacrificio pro peccato,ita põt dici hic,ꝙ sacrificium primogenitorũ oblatorum similabatur aliquo modo sacrificio pro peccato,non quantum ad causam, sed quãtũ ad partes quæ

E proueniunt sacerdotibus,quia in vtroq; proueniebãt oẽs carnes. *Sicut pectusculum consecrationis, & armus dexter tua erunt.* Idest sic pertinebunt ad te oẽs carnes in oblatione hostię primogenitorum,sicut in hostia pacifica pertinebant armus dexter,& pectusculum, ista duo perueniebant de hostia pacifica Leuit.ca.7. & 10. & non dr hic, quòd habebat sacerdos omnes carnes de hostia primogenitorum oblatorum,sicut habebat de hostia pro peccato,quamquam sic haberet,& hoc ad significandum, ꝙ sacerdos libere habebat istas partes in primogenitis oblatis. nam in carnibus hostiarũ pro peccato, non erat tam liberum ius sacerdotibus, sicut in partibus quæ proueniebant de hostia pacifica

sica, quia de carnibus pro peccato solum masculi sacerdotes comedere poterant Leuitic. capitulo sexto, & decimo, de partibus autem hostię pacificę sacerdotes, & tota familia sua, tam masculorum, quam fęminarum comedere poterant cum dicatur de filiis, & filiabus eorum Leui.cap.7.& 10. dicitur hic pectusculum cōsecrationis.i.quia videbatur esse specialiter cōsecratum, hoc autem erat, quia in omnibus sacrificiis pacificis fiebat q̃dã cęremonia specialis in pectusculo, quę non fiebat in alijs partibus hostię, quia sacerdos tollebat adipem, & pectusculum hostię huius, & ponebat super manus laici offerentis circa altare, atque eleuabat, & deprimebat manus illius versus omnem differentiam positionis, & in hoc ipse laicus offerebat specialiter istas duas partes Deo, & pertinebant ad eũ, & tunc sacerdos tollebat de manu laici offerentis illa duo, & cremabat adipem super altare, pectusculum verò in partem suam recipiebat, Leui.c.7.& quia pectusculum illum fuerat specialiter consecratum, vocatur pectusculum consecrationis. Cętera autẽ erant consecrata per consecrationem istius pectusculi de hoc Leui.c.7.declaratum est.etiam armus dexter pertinebat ad sacerdotem de hostia pacifica, vt patet Leui.c.10.& iste vocatur armus separationis, quia separabatur in ius sacerdotum. sic vocatur Leuit.7.& 10. Cęterę autem carnes proueniebant popularibus, ideo istę duę partes poterant vocari separatę, vel separationis, quia tamen pectusculum habebat aliud nomẽ, scilicet, quia vocabatur pectusculum consecrationis, solus armus vocatur separationis.

Sciendum autem, ꝙ istud, sicut dicit hic similitudinem, vel ęqualitatem quantum ad comedentes, q̃a sicut liberũ erat sacerdotibus dare toti familię suę pectusculum, & armum dextrum de hostia pacifica in cibum, ita liberum erat dare istas carnes de hostia primogenitorum, solum autem requirebatur, quòd comedentes essent mundi, nã partes, quæ proueniebant de iuribus altaris, a solis mundis comedi debebant Leuit.c.22.quia ista vocantur ibi sanctificata.

Omnes primitias Sanctuarij quas offerunt filij Israel domino. Primitiæ enim significant omne ius sacerdotum, hic tamen solum accipiuntur pro partibus, quæ veniebãt de oblationibus, quia de his comedebant filii, & filiæ sacerdotum, & istæ vocantur primitię Sãctuarii, quia aliquæ partes earum ponebantur super altare in Sanctuario. & dicitur quas offerunt, quia aliqua iura erant sacerdotalia, quæ non offerebantur, sed ducebantur ad ipsos sacerdotes per modum debiti, sicut pretium redemptionis primogenitorũ, etiam primitię de frugibus terrę, quarum non ponebatur pars in altari, & vtræque erant ex necessitate legis. Alia etiam erant quæ non offerebantur in Sanctuario, scilicet primitiæ pulmentorum, sed dabantur sacerdotibus, de his supra capitulo decimoquinto. Item munera de melle, & fermentato non poterant poni super altare ad cremandum coram domino. Leuitic.cap.2.sed dabantur sacerdotibus, ideo non oportebat, ꝙ offerrent in Sanctuario, hęc autem omnia pertinebant ad ius sacerdotum pro se, & familia sua.

Tibi dedi, & filijs tuis, ac filiabus. Idest ista iura ad me pertinebant, quia mihi offerunt, tamen ego do tibi, & filiis, & filiabus, vt inde sustenteris. Est enim tota ista locutio ad Aaron, fuit autem conueniens, quod quamquam ista iura sacerdotalia essent sanctificata permitteretur filiis, & filiabus sacerdotum, quòd comederent de eis, qnia non habebant sacerdotes quicquam vnde sustentarentur ipsi, & familię suę, nisi iura Sanctuarii, & si de illis, nihil liceret mulieribus comedere, aut reliquę familię sacerdotũ, non haberent sacerdotes, vnde alerent familiam suã, ideo in

F quibusdam permissum est, ꝙ liceret comedere sacerdotibus, & filijs, & filiabus. in alijs autem nequaquam. Ista autem sunt quę proueniunt de sacrificio pro peccato, & pars similę, quę non fermentabatur de quo Leuit.c.6. *Iure perpetuo.* Idest pertinebunt ad te & filios tuos & filias ista iura in ęternum, s.quãdiu durauerit status Iudęorum, & sacrificia, & sacerdotes, & sic factum est, quia vsque ad destructionẽ Ierusalem per Romanos sacerdotes receperunt ista iura ab Israelitis. *Pactum salis erit sempiternum coram Domino tibi ac filijs tuis.* Ista litera potest intelligi dupliciter. Vno modo de sale ponẽdo super altare, iusserat.n. Deus, ꝙ in oĩ sacrificio offerretur sal, siue cũ carnibus siue cũ pane, aut quibuscũque libamentis Leui.c.2.s.

G quidq̃d obtuleris sacrificij sale cōdies, nec auferes sal fęderis Dei tui de sacrificio tuo, in omni oblatione offeres sal: Deus autem repetit incidẽtaliter istam cęremoniam hic dicens, ꝙ pactum salis erit sempiternum Aaron & filijs suis coram Domino, idest pactum vel cęremonia de ponendo sal erit perpetua in omnibus sacerdotibus, & ista est coram Domino quia sal erat ponendum coram Domino.s.in altari cum omnibus sacrificijs. Alio modo est sensus, ꝙ istud erit pactum salis, idest pactum quod Deus facit cum Aaron & filijs suis de dando sibi ista iura est pactum salis, idest est durãs sicut sal, s.in æternum, hoc autem inducit Deus ad certificandum Aaron, ꝙ ista iura, quæ nunc ei & filijs suis assignabat, nunquã ablaturus esset, & simile est de sale, quia siue in bonum

H siue in malum sumatur facit perpetuitatem, vel magnam durationem, ita est de carnibus, quę sale condiuntur, quoniam sine putredine conseruantur: ad malum etiam perpetuum aut valde magni temporis causandum sal est, nã si in aliquibus locis spargatur, efficiuntur loca illa sterilia, ita vt nunquam vel vsque ad magnũ tẽpus fructificare queãt, & propter hoc quando ciuitates totaliter delẽtur ab hostibus, & volunt redigere eas in omnimodam solitudinem, spargunt sal in eis, sicut fecerunt Iudęi pugnantes in vrbe Sichem Iudic.cap.9. vterque horum sensuum conueniens est, & tunc dicitur ꝙ pactum salis erit Aaron & filijs suis coram Domino, idest Deus obseruabit istud pactum de dandis iuribus Aaron & filijs suis in ęternum: sicut sal facit res magnæ durationis. Alia litera

I habet pactum salutis, sed nõn est vera litera. Alia autem habet pactum pacis, & ista consonat secundę expositioni, s. ꝙ durabit istud pactum in pace in æternum inter sacerdotes & Deum, sed pactum salis est vera litera: potest tamen referri magis ad primũ sensum de ponendo sal super altare, quia dicitur tibi & filijs tuis: ipsi enim soli ponebant sal, & faciebant cęteras cęremonias in altari; filię autem nihil ministrabant. Si autem intelligeretur de duratione iurium sacerdotalium, non solum diceretur tibi, & filijs tuis, sed etiam filiabus, quia iura sacerdotalia omnibus his communicabantur: literę tamen superiori magis consonat secundus sensus, s. de perpetuitate iurium: quicunque tamen satis est sustentabilis. *Dixitque Do-*

K *minus ad Aaron.* Descriptis iuribus sacerdotalibus assignantur hic iura Leuitarum: omnes enim erãt ministri Dei, & recipiebant aliquid pro ministerio suo: quãquam enim sacerdotes, & Leuitę minores essent de eadem tribu: tamen erant distincti secundum officia, vt supra declaratũ est. sacerdotibus autem dabantur multa iura, quæ consistebant in eorum ministratione: hic autem [illegible]ntur alia iura Leuitis; & ista sunt decimæ, quæ totaliter proueniebant Leuitis, vt patet infra, & omnia ista loquebatur Dominus ad Aaron, quia ipse erat princeps sacerdotum & Leuitarum, ideo omnia quæ pertinebant ad eos dicta sunt

Iura Leuitarum

sunt hic soli Aaron. *In terra eorum nihil possidebitis.* Deus assignauerat sacerdotibus vnde sustentarentur, ideo iubebat, vt non peterent aliquam partem possessionis, sicut ceteræ tribus.

Quare Leuitæ non acceperunt possessionem inter Israelitas, & de tribus causis ad hoc. Quæst. XX.

PRo intellectu huius, quod dicitur in litera de Leuitis sciendum est, quòd terra Chanaan quæ erat promissa filiis Israel erat diuidenda per omnes tribus, & quia Leuitæ faciebant vnam tribum, eis quoque danda erat sors, sicut ceteris, & ipsi petiuissent eam cum diuideretur terra Chanaan, nisi Deus hic vetaret: erat enim irrationabile, quod sacerdotes, & Leuitę haberent possessionem in terra Chanaan, sicut cęteræ tribus, & hoc propter tria, primo quia non indigebant, secundo quia non proficeret eis, tertio quia grauarentur alię tribus. Primum patet, quia possessiones dabantur Israelitis in terra Chanaan, vt quilibet habens distinctam partem terræ vacaret agriculturæ, & de fructibus inde prouenientibus sustentaretur, quia iste est modus vniuersę gentis, Leuitæ autem non indigebant tali possessione, quia siue sacerdotes, siue Leuitæ minores percipiebant iura de terminata eis a Deo, quæ sufficiebant ad eorum sustentationem, quòd ergo daret eis possessio vlterior erat ad superabundantiam, ideo irrationabile.

Secundo autem non conueniebat eis possessio, quia non proficeret sibi, possessio enim data, solum ad hoc erat, vt coleretur, & inde perciperentur fructus, sacerdotes tamen, & Leuitæ non possent colere possessionem sibi datam, quoniam sacerdotes vacabant ministerio suo sacerdotali, & Leuitæ operationibus Leuiticis, ideo non possent occupari circa culturam terrę vel non sufficienter, ideo irrationabile erat eis dari.

Tertio non conueniebat eis possessio, quia grauarentur alię tribus, nam Leuitæ, & sacerdotes recipiebant quasi duplum, quod haberi poterat de vna sorte terræ Israelitarū: tota enim terra Chanaan erat diuisa in 12. sortes, Leuitę aūt percipiebant inde decimas fructuū terræ, & pecorū, & iumentorum. ergo percipiebant plusquam vnā sortem. Item sacerdotes percipiebant multa alia iura quæ supra enarrata sunt, & ista æquiualerent plus quam fructibus vnius sortis, nam primitiæ de frugibus terræ, & redemptio omnium primogenitorum, vel solutio, tam in hominib' quam in animalibus erant maxima iura, & sine cęteris sacerdotalibus prouentibus ęquiualerent plusquā fructibus vnius sortis, & sic redditus Leuitarum, & sacerdotum erant plures quolibet anno quam fructus duarum sortium terrę Chanaan, & tamen proueniebant omnia ista iura soli tribui Leuiticę, ideo dato quod non haberet quicquam aliud, excellebat quamlibet tribum, & nulla erat tribus, quæ libenter non careret sorte sua, vt darentur ei iura Leuitarum, & sacerdotum, & propter hoc quidam de alijs tribubus insurrexerunt contra Aaron, vt vsurparent sibi iura summi sacerdotij supra cap. 16. quia eligebant magis illa quā sortem suam. Si ergo Deus dedisset Leuitis ista iura quę supra habita sunt, & insuper daret sortem, sicut cæteris tribubus, valde grauaret alias, quia faceret Leuitas, & sacerdotes duplo, vel triplo ditiores alijs, quod moleste ferrent alię tribus: ideo quod habituri erant Leuitę in sorte fecit Deus, quòd haberēt omnes alię tribus, & sic aliquo modo successerūt omnes tribus Leuitis in iure sortis, quia sors Leuitarum accreuit alijs, scilicet, quod inter eas diuisa est, de his dicendum est, Deuter. cap. 18.

Sciendum autem, quòd nunc, quando Deus locutus fuit ad Aaron verba hęc, priuauit tribum Leui iure sortis, nam ante hoc quamquam assignata essent iura aliqua sacerdotibus, vt patet ex legibus Leuitici, tamen retinebant ius sortis, quia si Deus nihil dixisset habituri erant Leuitæ partem hæreditatis cum reliqs tribubus, alioquin si assignatis eis iuribus sacerdotalibus, & Leuiticis ipso facto cessasset ius sortis in Leuitis, non dixisset Deus ista verba, sed falsum est. Nec valet si dicas, quòd Leuitę perdiderunt ius sortis, quando Iacob pater eorū adoptauit Manassen, & Ephraim duos filios Ioseph, faciens eos esse duo capita tribuū, & dans eis iura duarum sortium Gen. cap. 48. scilicet duo filij tui Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, nam per istam adoptionē nihil perdidit tribus Leuitarum, sicut late declaratū est Iosue 14. cap. sed nunc perdidit iura sua, quādo verba ista dicta sunt, & hoc quia terra Chanaan proueniebat Iudęis ex dispositione Dei, ideo prouentura erat quibuscunque Deus vellet: sed voluit, quòd Leuitis non proueniret pars. ergo non erat prouentura, neç in hoc grauabat eos Deus, sicut de illo qui habet liberam administrationem rerum suarum, quoniam potest donare cui voluerit, & non grauat vnum donando alteri: immo & ipsę tribus, quæ suscipiebant sortē in terra Chanaan, non habebant possessiones illas in titulum tanquam domini, sed magis erant tanquam coloni qui terram colunt, sed de corpore hęreditatis nihil ad eos pertinet. Et ob hoc Deus iubebat ne aliquis in terra Chanaan venderet possessionem suam simpliciter, quia non erat tanquam dominus potens transferre in alterum ius suum, sed tāquam colonus, Leui. c. 25. s. terra quoque non vendetur in perpetuū, quia mea est, & vos coloni mei estis, vnde & cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.

Deus priuauit tribū Leui iure sortis, qn̄ ista locutus fuit ad Aaron.

An Leuitæ dicantur accepisse hæreditatem, quia acceperunt quadraginta octo vrbes, & in quo differant possessiones aliarum tribuum a possessione Leui. Quæst. XXI.

SEd arguet aliquis, quia dicitur hic, quòd Leuitæ nihil possiderent, nam ipsis datæ sunt quadraginta octo ciuitates cum suburbanis suis infra 35. c. & Iosue 14. Aliquę autem tribus erant quæ paulo plures ciuitates suscipiebant, & aliæ pauciores, sicut tribus Simeon de qua Iosue 19. c.

Respondendum est, quod Leuitę non receperunt possessionem inter reliquos Israelitas, sed solum susceperunt ciuitates ad habitandum.

Pro quo sciendum, quòd possessio, vel sors debita cuilibet tribui in terra Chanaan dicebat quandā magnam partem terræ cum omnibus ciuitatibus, & oppidis, & toto territorio intra contento, quęlibet autē tribus huiusmodi sortē accipiebat, scilicet ciuitates, & oppida ad habitandum in eis, & regionem totam ad colendum, vt inde sustentarentur, pręcipua autem pars sortis erat in habendo territorium pro agris, & vineis, oliuetis, cæterisque arboribus ad sustentationem vitæ humanæ, quàm in habendo ciuitates, & loca ad habitandum, quia fructus ad sustentationem vitæ de agris proueniunt, & non de locis habitationum. vnde habitis agris, & vineis ad fructus percipiendos facile est vbicunque, & qualitercunque habitationis locum fabricare, nam paruæ mansiunculę ad vitam sufficiunt: de Leuitis autem sic erat, quòd recipiebant solas ciuitates cum suburbanis suis, agros autem, & vineas, & cætera territoria non recipiebant, ideo potissimum, quod erat in possessione, non habebant.

In

In quo sciendum est, quòd quia Deus assignauerat Leuitis iura quibus sufficienter poterant sustentari, non erant recepturi aliquam possessionē inter Israelitas, quia tamen non poterant manere in terra Chanaan ad ministrandum domino, nisi haberent aliqua loca, in quibus habitarent, iussit Deus dari eis 48. vrbes, quę poterant sufficere eis ad habitationem, infra 34.c. & quia non indigebant terra ad colendum, vt inde haberent fructus, cum sufficienter alerentur de iuribus Sanctuarii, non fuerunt eis data territoria vrbiū sed proueniebāt aliis vrbibus Israelitarum, & villulis, quæ erant in circuitu vrbium Leuiticarum, & sacerdotalium, nam non acceperunt Leuitæ vrbes 48. simul velut in vna sorte, sed dispersas per totam terram Chanaan, cum quælibet tribus daret aliquas ciuitates sacerdotibus, & Leuitis: & tribus, quæ plures habebat dabat plures, quæ vero paucas dabat pauciores, infra 35.c. Quæ autem fuerint ciuitates, quas singulę tribus dederunt Leuitis, & sacerdotibus, & in quibus locis, patet Iosue.c.21.

Item Leuitæ habebant pecora, & iumenta, quæ recipiebant de decimis, & primitiis, quas dabant Israelitę, pro his autem indigebant locis pascualibus, ideo dedit Deus cuilibet vrbi Lenitarum, & sacerdotum, spatia duorum millium cubitorum in circuitu, quæ vocantur suburbana, & in istis pascebant Leuitæ, & sacerdotes pecora, infra trigesimoquinto capitulo, & Iosue 14.

Sed in his locis non faciebant agros, aut vineas ad aliquid colendum. Ciuitates autem solę non faciebāt possessionem, vel sortem: vnde cęteri Israelitę dicebātur habere possessionem, vel sortem: Leuitę autem nequaquam, quia erat differentia in duobus.

Primum quòd quęlibet tribus Israelitarum recipiebat ciuitates ad habitādum, & agros, & omnia territoria ad colendum, vt dictum est, Leuitę autem solas vrbes cum suburbanis suis.

Secunda differentia erat, quia dato, ꝙ ciuitates istas vellemus vocare possessionem Leuitarum: tamen nō habebant eas eo modo quo Israelitæ cęteri ciuitates suas: nam alij habebant eas per sortem: Leuitę autem habuerunt eas per eleemosynam: fuit enim terra primo diuisa in 12. partes pro 12. tribubus, & nihil mãsit, quod diuidi posset: Leuitę ergo si per se habituri eēnt sortem, nihil manebat, quod eis daretur, sed de singulis sortibus tribuum datæ sunt eis aliquę ciuitates. tribus enim, quę plures habebat, dabat multas, quę vero pauciores, dabat paucas, & patet hoc, quia postquam positę sunt omnes sortes tribuum Israel in libro Iosue a cap.15. vsque ad 21. subditur in 21. de ciuitatibus quas singulę tribus dederunt Leuitis, & sacerdotibus, ideo ista litera intelligitur, quòd nihil possidebitis. i. non habebitis aliquam sortem inter cæteros Israelitas, sicut quęlibet tribus habebat, vel nihil possidebitis, idest non habebitis aliquos agros, & vineas, sicut cęterę tribus, sed solas ciuitates ad habitandum.

Nec habebitis partem inter eos. Eadem sententia est, quæ superior, & ponitur ad magis significandum, scilicet, quòd quamquam Leuitæ non possent habere possessionem per modum partis, tamen poterant habere ciuitates, & sic per ista non excluditur, quòd Leuitę haberent ciuitates, sed solum quod non haberent sortem integram, sicut alię tribus, quia habere partem erat, ꝙ terra Israelitarū diuideretur in aliquas portiones, & vna earum proueniret Leuitis, & sic nō habuerunt partem, habuerunt tamen ciuitates in quibus habitabant. vel vt vult Rab. Sa. Leuitæ prohibentur hic habere partem in lucris, quę proueniebant reliquę multitudini, sicut est in diuisione prędę, de qua nihil habebant Leuitę, quod intelligendum est

F directe. s. ꝙ nihil capiebant tanquam principales diuisores, siue inter quos fiebat diuisio, sed bene pro primitijs, vel gratis oblatum. s. ꝙ Leuitæ & sacerdotes percipiebant interdum aliqua iura de his, quę proueniebant de bello. s. ꝙ de toto lucro dabatur eis aliquid tanquam primitię, vt patet infra 31. c. de pugna contra Madianitas, vbi aliquid acceperunt Leuitę, & aliquid sacerdotes. *Ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israel.* Ista est causa quare nō debebant Leuitæ recipere aliquam partem inter reliquos Israelitas. s. quia Deus erat pars eorum & hæreditas. Aliqui intelligunt hoc multum allegorice, siue tropologice, ꝙ Deus erat hæreditas Leuitarū, quia debebant in Domino contemplari. Deus erat bonum eorum in quo manebant. sed nihil hoc ad intentionem literæ, quia G propter hoc non haberent Leuitę aliquid vnde sustentarentur, ideo est sensus. ego pars & hæreditas tua sum, idest ego sum tibi loco hæreditatis, quam accepturus eras inter Israelitas. s. quia sicut si reciperes sortem agrorum, & vinearum inter Israelitas, illa essent ad sustentationem tuam, ita ea quę dabuntur tibi propter me. s. iura sanctuarij erunt hæreditas tua, quia sufficient tibi ad sustentationem. & iste sensus declaratur Iosue.13. c. s. Tribui autem Leui non dedit possessionē, sed sacrificia, & victimæ Domini Dei Israel, ipsa est eius hæreditas. Et dicitur hic pars & hæreditas quod idem est, sed vocatur pars in quantū terra tota Chanaan diuidenda erat in 12. partes, & vnam illarum susceptura erat quęlibet de tribubus Israel. H vocatur autem hæreditas, quia portio quę proueniebat cuilibet tribui erat sibi data in titulum, tanquam id quod prouenit iure hæreditario. *In medio filiorum Israel.* Hoc potest referri ad duo. Vno modo ad id ꝙ Leuitę ab alijs suscepturi erant. Alio modo ad id quod non suscipiebant. Primo modo est sensus ꝙ Leuitę erāt suscepturi aliquam de partibus inter Israelitas. nunc autem Deus erat eis loco hæreditatis, & erant in medio Israelitarum.

Alio modo est sensus, quòd Deus est sors Leuitarum in medio Israelitarum, idest, quòd non habebant Leuitę aliam sortem inter Israelitas, nisi Deum, idest id quod dabatur eis pro Deo, scilicet iura Sanctuarij, & ista dabantur eis inter filios Israel, quia in I nulla alia gente habebant Leuitæ ista iura, nisi inter Israelitas. propter ista verba, quæ Deus dixit hic sacerdotibus, & Leuitis, quos fecerat ministros suos, omnes qui nunc ordinantur ad ministerium Dei in principio ordinationis suæ dicunt, Dominus pars hęreditatis meę, idest, quod iam ipsi incipiunt habere partem suam in Deo, & recedere a popularibus, qui partem suam magis habent in hoc sęculo.

Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fęderis, vt non accedant vltra filij Israel ad tabernaculum, K nec committant peccatum mortiferum, solis filijs Leui mihi in tabernaculo seruientibus, & portantibus peccata populi. Legitimum sempiternum erit in generationibus uestris. Nihil aliud posidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum & necessaria separaui.

Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem. Ista sunt iura Leuitarum, qui erant minores sacerdotibus,

Deū esse hęreditatē & partem Leuitarum quō intelligitur.

Decimæ sunt Leuitarum.

Deut. 18.

A tibus,& hoc erat, quòd ſuſciperent omnes decimas, ſacerdotes autem nihil de decimis percipiebant, nunc vero è contrario fit, quia decimæ ſunt iura ſacerdotũ, & eccleſiarum, tunc autem ad Sanctuarium nihil pertinebat de decimis, vel ad ſacerdotes, ſed totum Leuitis dabatur, & ratio eſt, quia Leuitę erant valde multi. ſacerdotes autem pauciores, & ſi non darentur eis omnes decimæ, non habuiſſent vnde ſuſtentarentur. Et vocat hic filios Leui non omnes qui nati ſunt de Leui, ſed filios Leui, ideſt Leuitas minores, qui non erant de ſacerdotibus. his enim datæ ſunt omnes decimæ Iſrael. Et dicitur, omnes decimæ, ne ſacerdotes intelligerent aliquam partem earum ad ipſos pertinere, nec ſolum iſtę decimæ quę erant communes, & fiebant quolibet anno proueniebant Leuitis, ſed etiam erant alia genera decimarũ, ſcilicet duo, quia de tertio in tertium annum dabantur tria genera decimarum, aliis autem annis dabantur duo, maxima pars harum proueniebat Leuitis. Quomodo autem iſtę decimæ ſoluendæ eſſent declaratum eſt Deuter. decimoquarto. & decimoſexto capitu. & dicitur hic, quòd datæ ſunt decimæ in poſſeſſionem, quia ſicut ſacerdotes habebant ſacrificia, & alia iura Sanctuarii in poſſeſſionem, ita Leuitę habebant decimas loco ſortis, & poſſeſſionis ſuæ.

Decimæ quare dantur Leuitis.

Pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Ideſt ideo dabantur Leuitis iſtę decimę, quia habebant aliquod miniſterium, cęteræ autem tribus non miniſtrabant aliquatenus coram Domino: ideo nihil ipſi ſuſcipiebant, ſed magis de reditibus quos ipſi dabant ſuſtentabãtur miniſtri Sanctuarii. & dicitur pro miniſterio quo ſeruiunt in tabernaculo fęderis, non quòd Leuitæ minores haberent aliquod miniſteriũ in tabernaculo, nec in atrio tabernaculi, quia omnes huiuſmodi miniſtrationes ad ſacerdotes pertinebãt, vt ſupra declaratum eſt, ſed dicitur miniſterium in tabernaculo fęderis, ideſt in portando illud de loco ad locum, & in cuſtodiendo, figendo in circuitu illius tẽtoria, ne aliquis de Iſraelitis accederet ad illud, & erigendo, atque deponendo illud ſupra capitu. 1. 3. & 4. nulla enim alia miniſteria habebãt Leuitæ vſque ad tempus Dauid, poſtea autem ipſe ordinauit alia, quia prima iam non erant neceſſaria, vt patet 1. Paralip. 23. capit. 1. dixit Dauid. requiem dedit dominus Deus Iſrael populo ſuo, & habitationem in Ieruſalem vſque in ęternum, nec erit officium Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vaſa eius ad miniſtrandum. ergo videtur, quòd ante hoc ſemper erat officium ſuum portare Sanctuarium, & vaſa. Dauid autẽ ſtatuit eis alia officia de quibus 1. Paralip. 23. 25. & 26. & pro his recipiebant iura decimarum, ſicut ante cõſueti erant, ſed etiam poſt tempus Dauid non fuit officium Leuitarum, vt miniſtrarẽt in tabernaculo, ſed miniſtrabant, canendo, & cuſtodiendo theſauros Sanctuarii, & obſeruando ianuas templi, & faciendo ſimilam frixam ad offerendum, de hoc pręallegatis capitulis. miniſterium autem in tabernaculo teſtimonii ſemper fuit pro ſacerdotibus.

Vt non accedant vltra filij Iſrael ad tabernaculum. Ideſt iſta iura ideo do ſacerdotibus, & Leuitis, vt miniſtrẽt in rebus Sanctuarii, ne filii Iſrael de aliis tribubus habeant occaſionem accedendi ad tabernaculum, quaſi dicat, ſi non darentur iura Leuitis pro officio Sãctuarii non haberent curam ſpecialem de obſeruatione Sanctuarii, & tunc in defectum eorum contingeret alios Iſraelitas accedere, & hoc eſſet peccatum graue, vt patet in litera. nolebat enim Deus, quòd alii Iſraelitę pręter Leuitas accederent ad Sanctuariũ, quia omnes illos iudicauerat ineptos ad miniſtrãdum pro idolatria quam incurrerant, Leuitæ autem tanquam habentes zelum Dei vlti ſunt iſtud nefas, occidendo peccatores, & in ſanguine eorum conſecrati ſunt, vt miniſtrarent Domino, vt patet Exodi 32. cap. & propter hoc Deus ſępe admonuit ne Iſraelitæ accederẽt ad officia Leuitarum, vel ſacerdotum, quia oriretur indignatio in populo ſupra cap. 1. & 3. & hic. Vocantur autem hic filii Iſrael ſoli viri de duodecim tribubus, Leuitæ autem quamquam eſſent filii Iſrael, tamen non vocantur, & hoc, quia alii erant plures, & pertinentes ad eundem ſtatum, Leuitę autem erant ſeparati ab eis propter miniſterium, ideo alii accipiebant ſibi iſtud nomen per excellentiam. Dicitur etiã ne accedant vltra, non quidem quaſi aliquando acceſſiſſent, quia a principio, vt factum eſt tabernaculum **B** fuerunt ſacerdotes conſecrati, & Leuitæ, & officia eorum fuerũt diſtincta. nam in die primo quo erectum eſt tabernaculum incępta eſt conſecratio ſacerdotũ, vt declaratum eſt Leuitici capit. 1. & 8. Leuitę autem poſt pauca conſecrati ſunt, vt declaratum eſt ſupra c. 8. Et immediate determinata ſunt eis miniſteria ſua, ideo non fuit aliquod tempus in quo Iſraelitæ accederent ad Sanctuarium, ſcilicet miniſtrando non accedentibus Leuitis, ſed dicitur non accedant vltra, ideſt nunquam accedant. niſi forte aliquis velit dicere, quòd aliquando acceſſerunt, ſcilicet, quando Dathã, & Abiron, & Chore cum ſociis ſuis voluerunt vſurpare ſibi ſummum ſacerdotium, quia tunc ducenti, & quinquaginta viri, acceſſerunt ad offerendum thymiama, & mortui ſunt ſupra capitu. decimoſexto. ſed **C** de hoc non poteſt intelligi, quia illud nõ fuit factum per negligentiam Leuitarum, ſed per ſeditionem populi, quoniam inſurgebat magna pars populi contra Moyſen, & Aaron, qui non potuerũt eis reſiſtere, ſed magis fugerunt in tabernaculum fœderis ſupra capi. decimoſexto.

Nec committant peccatum mortiferum. Ideſt, quia ſi acceſſerint ad miniſtrandum in Sanctuario, vel ſaltem ad manendum circa illud, committent peccatũ mortiferum, ideſt peccatum, propter quod veniet mors ſuper eos. ſic enim dixerat Deus, quicunque externus acceſſerit morietur ſupra capitul. tertio. & ſupra in litera. Idem eſt peccatum mortiferum, & mortale, **D** ſed hic vocatur mortiferum, ideſt, quod facit hominem promereri mortem temporalem, & ęternam, nos autem vocamus peccata mortalia quæ faciũt homines dignos morte ęterna. Iſtud autem addebat, quia homines temporaliter occidebantur pro illo.

Peccatum mortiferũ, & mortale idem ſunt.

Solis filiis Leui mihi in tabernaculo ſeruientibus. Ideſt volo, quòd filii Leui ſolum mihi miniſtrent. Iſtud poteſt intelligi de omnibus tam ſacerdotibus, quam Leuitis, qui vocantur filii Leui, quia omnes ſunt de progenie eius, & eſt ſenſus, quòd iſti ſoli miniſtrabunt in Sanctuario, quia Leuitæ miniſtrabant in Sanctuario portando illud, ſacerdotes autem miniſtrabant facientes in eo officia ſua, & Deus nolebat, quòd aliquis accederet ad officia ſacerdotum, niſi ſacerdos, nec ad officia Leuitarum, niſi Leuita.

E Alio modo poteſt intelligi de ſolis Leuitis, qui vocantur filii Leui, vt patet ſupra, quamquam non ſolum ipſi eſſent filii Leui, ſed etiam ſacerdotes, iſti ſoli miniſtrabant in tabernaculo, ideſt in portando tabernaculum.

Et portantibus peccata populi. Ideſt, quòd iſti ſoli tolerabunt iniquitates populariũ. non eſt ſenſus, quod Leuitæ portarent peccata populi, ideſt paterentur aliquid pro peccatis populi, quia vnus non portat iniquitatem alterius, ſed anima quę peccat ipſa morietur Ezechiel. decimo octauo capitu. ſed dicitur, quòd portant peccata populi, ideſt, quòd puniuntur pro peccatis populi, ſcilicet ſi ex negligentia ſua populus peccaret:

caret: erat enim Leuitis commissa custodia Sanctuarij, & si ipsi permitterent aliquem de popularibus accedere ad ministrandum, vel ad manendum circa Sãctuarium, pro peccato illius popularis puniebantur Leuitę, & hoc est, quod supra dixit Deus ad Aaron. tu,& filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitates Sanctuarij, & tu, & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri, idest patiemini si permiseriris aliquem ministrare pręter vos, & est sensus huius literę, nullus de filijs Israel accedat ad tabernaculum, quia soli filij Leui debent ministrare in eo, & portare peccata populi.

Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. i. ista lex semper durabit dum generationes vestrę durauerint,& refertur hoc ad vtranque legem supra positam, scilicet ad legem de administrationibus Leuitarum,quòd in ęternum durarent illę,& nulli alij pręter Leuitas ministrarent: refertur etiam ad legem de iuribus decimarum,scilicet quòd hoc erit ei legitimũ sempiternum,idest ista iura prouenient eis semper ex lege. *Nihil aliud possidebunt decimarum oblatione contenti.* Idest Leuitę minores non habebunt aliquã possessionem, vel aliquid loco possessionis, nisi decimas,& his contenti erunt, ita vt non peterent aliquid aliud. Ista clausula refertur ad populares,& ad sacerdotes.de popularibus est sensus, ꝙ Leuitę solas decimas possidebunt, & nihil aliud petent.s.a popularibus exigentes aliam sortem inter eos, quia sicut sacerdotes sola iura sua recipiebant,& non dabatur eis sors, ita & de Leuitis erat, qui viuebant de iuribus Dei. vel refertur hoc ad sacerdotes.s.ꝙ Leuitę erunt contenti iuribus decimarum, & nihil aliud possidebunt, idest & non petẽt aliqua iura in possessionem, de iuribus sacerdotalibus: habebant enim sacerdotes plurima iura,vt supra patet Leuitæ vero vnum tantum, scilicet decimas, & ipsi erant valde plures sacerdotibus, vnde poterant petere aliqua de iuribus sacerdotalibus, ideo iubetur, quòd sint contenti decimis, & in hoc verum est,quòd proportionaliter dabantur plura iura sacerdotibus, quam Leuitis,quia Leuitę erant valde multi, sacerdotes aũt pauci,& ipsi habebant multa iura,quæ erant valde magna,vt patet ex prædictis. Leuitæ autem vnicum.s.decimas,& has non integre percipiebant, cum tenerentur dare decimam partem earum summo sacerdoti, vt patet infra in litera, ideo Leuitę erant pauperes, & iubebat Deus alios modos decimarum fieri ad sustentationem eorum,de quibus patet Deut.c.14.& 16. Itẽ iubebat,ꝙ quando Israelitæ facerent sacrificia,& conuiuia vocarent secum Leuitas, qui pauperes erant, vt comederẽt cum illis, de sacerdotibus autem nihil dr̃, quia sufficientia erãt iura eorum ipsis. *Quas in vsus eorum, & necessaria separaui.* i. ego dedi decimas, separãdo eas a cæteris iuribus pro Leuitis, & ista pertinent ad vsus,& necessitates. Ad vsus quidem,i.ad cibos suos,& familiarum suarum: nam decimæ percipiebantur de oĩbus fructibus terræ,& de pecoribus, atq; iumentis, de his autem sumebant Leuitę in cibos suos.

Quomodo de iuribus Leuitarum poterant comedere omnes, tam mundi, quàm immundi masculi, & fœminæ, & quòd poterant ea vendere, & non erat hoc de sacerdotibus. Quæst. XXII.

SCIENDVM aũt circa hoc, ꝙ non est distinguẽdũ de iuribus Leuitarum,quantũ ad comedẽtes,sicut de iuribus sacerdotalibus, nã inter sacerdotalia q̃dam erant,quæ solis masculis sacerdotibus comedere licebat,sicut partes prouenientes de sacrificio pro peccato Leuitic. 6. & panes qui ponebantur in mensa propositionis. 1. Regum capitu.21. & Matthæ.12.& simi-

F la non fermẽtata cuius pars quędam cremata fuerat super altare Leuit. cap.6. Alia iura proueniebant tam masculis quam fęminis de genere sacerdotali, & toti familiæ sacerdotum, sicut partes sacrificij pacifici,scilicet pectusculum, & armus dexter, de quibus dicitur quod comedebant filij & filię Leuit.c.10. & supra in litera. & istorum de quibus comedebat tota familia, quędam erant quę requirebant munditiam in comedentibus: alia autem nequaquam. prima sunt, quę vocantur sanctificata, de quibus ponebatur pars aliqua super altare, sicut erat de omnibus sacrificijs; & de quibusdam oblationibus. de his intelligitur, quod habetur Leuitici cap.22. & supra in litera.s.qui mundus est in domo tua vescetur ex eis.

G Alia erant iura sacerdotalia, de quibus non ponebatur pars aliqua super altare ad cremandum.s.primitię de frugibus terrę; & oblationes de melle, & fructibus agrorum, & fermentato. de his enim vetuerat Deus poni quidquam super altare. Leui.cap.2. sed cedebant simpliciter in ius sacerdotũ; & poterant ea vendere, vel commutare, aut donare; & poterant de eis mundi vel immũdi comedere vt supra declaratũ est. In iuribus autem Leuitarum nõ erat talis distinctio; quia ipsi solum habebant decimas in partem suam, vt patet hic, & de istis nulla pars ponebatur super altare, sed totum proueniebat ipsis Leuitis. & dicitur infra,quod tam ipsi quam familię suę comederent. de his iuribus etiam non requirebatur aliqua munditia, quia nulla pars decimarum consecrabatur

H super altare ad hoc, quod comedentes de reliquis partibus deberent esse mundi. Dicitur etiam quod separatę sunt decimæ ad necessaria, idest ad omnes necessitates Leuitarum, & familiarum suarum. Ipsi enim non habebant aliqua iura pręter decimas; nec colebãt terram,aut habebant aliam ministrationem, ex qua possent acquirere; cum Deus non dedisset Leuitis & sacerdotibus territoria ad colẽdum agros, vel vineas, sed sola suburbana ad pascendum pecora, infra cap.35. & Iosue 14. Indigebant tamen Leuitæ multis alijs ad vitam pręter fructus, quos suscipiebãt de decimis; ideo necesse fuit, quòd permitterentur vendere de fructibus illis, & commutare, vel facere alios contractus, vt possent habere reliqua necessa-

I ria ad vitam, & hoc expressit hic cum dixit. in vsus & necessaria: de sacerdotibus autem similiter dicendum est,quòd necesse sit aliqua iura eorum esse,quæ Deus permitteret vendi, & cõmutari,& quibuscunque donari,quia ista iura solum habebant sacerdotes ad vitam, quę proueniebant eis de Sanctuario, & non colebant terram, nec vacabant alijs operibus, vt patet ex supra dictis. sed multa erant eis necessaria pręter fructus illos. ergo necesse erat dari aliqua iura,quę possent vendi,& commutari, vt inde perciperentur fructus, vel necessaria, quæ non habebant sacerdotes ex iuribus suis: huiusmodi erant primitiæ, & oblationes quædam,scilicet,medulla olei, & vini; & generaliter omnia, quæ proueniebant sacerdotibus, de quibus non ponebatur pars aliqua super alta-

K re, de hoc supra patet.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Præcipe Leuitis atque denuncia. Cum acceperitis a filijs Israel decimas, quas dedi vobis; primitias earũ offerte Domino, idest, decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblatione primitiuorum, tam de areis quam de torcularibus, & vniuersis quorum accipitis

Decima decimę Leuitarũ est Aa. cn.

accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti. Omnia quę offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima, & electa erunt cũcta. Dicesque ad eos. Si pręclara, & meliora queque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area, & torculari dederitis primitias, & comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos, quam familię vestrę, quia precium est pro ministerio, quo seruitis in tabernaculo testimonij, & non peccabitis super hoc, egregia uobis; & pinguia reseruantes ne polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini.

Locutusque est dominus ad Moysen. Hic agitur in speciali de iuribus summi sacerdotis. Dicet aliquis, quare nõ locutus fuit Deus hęc ad Aaron, sicut in omnibus superioribus loquebatur ad eum?

Respondendũ est, quòd hic agitur de iuribus summi sacerdotis, & Aaron erat summus sacerdos, si autem ipsi locutus fuisset Deus denũciaret ipse iura sua, & tunc non crederetur ei, quia loquebatur pro se, vel si crederetur, scrupulosius esset, quam si alius loqueretur propter fauorem causæ suæ, ideo conueniẽtius fuit, vt loqueretur Deus cum Moyse, & ipse denunciaret Leuitis iura Aaron. Sciendum est, ꝙ summus sacerdos habebat duplicia iura, quędam erant ei communia cum aliis sacerdotibus. s. omnia quę supra posita sunt, alia erant ei propria. Ista erant de quibus dicitur hic, scilicet, quòd perciperet a Leuitis decimã partem decimarum.

Pręcipe Leuitis, atque denuncia. Iube eis, ꝙ soluant, & denuncia eos esse obligatos ad soluendum iura decimarum sacerdoti magno de decimis suis.

Cum acceperitis a filijs Israel decimas. Loquit̃ hic Moyses ad Leuitas, qui erant minores: nam sacerdotes nõ exhibebant sacerdoti magno aliqua iura decimarum, vel aliarum rerum. Leuitæ aut, qui erant quasi extranei, & populares in comparatione sacerdotum, exhibebant iura, non omnibus sacerdotibus, sed soli sacerdoti magno, & limitatur eis tempus hic ad soluendũ iura hęc. s. quando ipsi perciperent decimas ab Israelitis, in deserto enim nulla iura soluerunt Leuitę sacerdoti magno, quia non percipiebant ipsi quidquam a popularibus, sed postquam steterunt in terra Chanaã cessantes a bellis, & vacantes agriculturę incęperunt Israelitæ soluere decimas Leuitis, & Leuitæ summo sacerdoti iura prębuerunt, ante enim non fuit aliqua obligatio propter duo. Primo, quia nihil erat de quo Leuitæ summis sacerdotibus, & populares Leuitis iura soluere possent. Secundo, quia in deserto nullo indigebãt Israelitę, cum Deus daret eis cibum de cęlo, vestes vero, & calciamenta fecit miraculose durare, nunquam enim attrita, nec vetustate consumpta sunt Deut. c. 8. & 29.

Aaron nunquam accepit aliqua iura sacerdotalia tempore suo. Quæst. XXIII.

Ex hoc sequitur, quòd Aaron summus sacerdos, nunquam percepit aliqua iura sacerdotalia a Leuitis, de quibus hic dicitur, quia ista nunquam soluta sunt, nisi post ingressum in terram Chanaan: Aaron autem in deserto mortuus est anno quadragesimo, mẽse quinto ab exitu de Ae-

A gypto, infra 32. capitulo. Eleazarus autem filius eius, qui successit ei in summo sacerdotio, infra 20. ca. fuit primus, qui suscepit iura a Leuitis, quoniã ipse ingressus est in terram Chanaan, & vixit in ea longo tempore, atque post mortem Iosue ipse defunctus est. Iosue 24. cap. & tamen in tempore Iosue cessauit terra a bellis Iosue. cap. 11. & 14. & tunc incęperunt Israelitæ vacare agriculturę, & soluere iura sacerdotibus, & Leuitis, & Leuitę summo sacerdoti.

Quas dedi vobis. Idest ego assignaui vobis decimas in iura vestra, vt accipiatis eas in ęternum, & accipitur hic dare. i. dare in titulũ, quoniam Leuitę habebãt decimas in titulum, & vocabantur possessio, & hæreditas eorum supra, cum dicitur, filiis Leui dedi oẽs deci-

B mas Israel in possessionem.

Primitias earum offerte domino Idest dabitis Deo de illis decimis primitias: sunt autem istę primitię decima pars fructuum, quos suscipiebant Leuitæ, vnde possunt vocari decimę, vel primitiæ, decimæ quidẽ quantum ad summam, quia decimam partẽ fructuũ suorũ dabant, vocant̃ aũt primitiæ, quantũ ad duo. s. quia primo dabant ista iura summo sacerdoti, q̃ de eis, quidquã assumerent in cibum, vel ad alios vsus: aut vocantur primitiæ, quia de partibus melioribus dabantur. Primitię enim dicuntur de primus, a, um, quod signat antecessionem, vel ordinem, & ista est duplex. s. in tẽpore, vel in nobilitate, ita primitię respectu aliarum

C partium fructuũ habebant istas duas antecessiones. s. quia primo dabantur, quam assumeretur quicquam in cibum, & ista est ratio communis quare vocantur primitię iura quędam, quę Israelitę dabant sacerdotibus. s. quia de primis fructibns illa dabant, & non licebat eis comedere panem, pultes, aut polentam de segete priusquam soluerent vnum genus harum primitiarum Leui. 23. c. & hoc obseruabant Leuitę, quia cũ recepissenr decimas a toto Israel priusquam cõuerterent aliquid earum in vsus suos, separabant decimam partem sacerdoti magno. Alio modo dicuntur primitię, vt signant antecessionem nobilitatis. s. ꝙ illa, quę dabantur in primitias erant meliora, & electa de cęte-

D ris: nam non acceptarentur primitiæ si darentur de peioribus, & hoc impositum erat sub pręcepto Leuitis, vt de melioribus partibus decimarum suarum darent sacerdoti magno istas primitias, vt patet infra. s. omnia, quæ offertis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima, & electa erunt, hic tamen vocant̃ ista iura primitię secundum primam significationem. s. quia de primis, quæ percipiebant Leuitæ soluebant̃ hæc, quamquam verum est, ꝙ de melioribus esse deberent. *Idest decimam partem decimæ.* Assignatur hic quantitas istarum primitiarum, quas dabant Leuitæ summo sacerdoti. s. ꝙ esset decima pars decimę suę: nam Leuitę percipiebãt decimam omnium fructuũ Israel, & de hac decima rursus dabant decimam sacerdoti magno, & sic percipiebat summus sacerdos cen-

E tesimam partem omnium fructum totius Israel, & in hoc erat ditissimus, atque familia eius nimis magna, quia de toto regno Israel, quod erat valde magnum, percipiebat annuatim centesimam partem fructuum terrę, & pecorum, & iumentorum, vnde non erat aliqs ita vir potẽs in toto Israel, p̃ter regẽ, sicut sacerdos magnus, & accipiebãt isti sacerdotes filias Regum in vxores, sicut patet de Ioiada sacerdote magno, q accepit filiam Regis Iorã in vxorẽ. 4. Reg. c. 11. *Vt reputetur vobis in oblationem primitiarum.* i. ita Deꝰ vobis reputabit oblationẽ istã, sicut si offerrent primitias, dixerat. n. ꝙ Leuitę offerrent Deo istas primitias, non q̃dem portãtes eas ad Sanctuarium ad offerendũ ibi, quia tũc prouenirẽt in ius oĩum sacerdotũ minorũ, sicut cętera, q̃ s̃. posita sunt, sed dabãt eas sacerdoti magno, dicebant

rũ offerre Deo, quia id quod Leuitæ dabant sacerdoti magno non dabant ꝓp eum, sed ꝓp Deum, & sic nihil differebat an illa cremarentur super altare, vel darentur summo sacerdoti, quantum ad acceptationẽ; vtrunque.n. æqualiter acceptabatur, licet id quod in altari crematur totum cederet in cultum Dei, q̃ aũt dabant summo sacerdoti cedebant in solum ius illius, dr̃ tũ hic, ꝙ Deus reputabit Leuitis, velut si offerrent primitiua.s. si darent primitias, quæ cremantur in altari, omnia.n. quę hoĩes separant ad dandum Deo vocãtur primitiæ, sicut supra dicebat. *Ecce dedi tibi custodiam omnium primitiarum earum.* i. eorum, quæ Israelitæ separant ad dandum mihi. Alio modo p̃t intelligi.s. ꝙ sicut si Leuitæ haberent agros, & vineas darent de illis decimas, & primitias, & reputarentur eis a Deo in bonum, ita cum nunc darent summo sacerdoti decimã decimæ suæ reputabatur eis, velut si obtulissent primitias, primitiæ.n. & primitiua idem sunt, quamquã primitiua magis denotant antecessionem tẽporis.s. ꝙ offeruntur de primo nascentibus, vel de eis, q̃ primo accipiuntur. *Tam de areis, quam de torcularibus, & vniuersis quorum accipitis primitias.* Ista decima. quam offeretis erit de area, & de torcularibus.i. de omnibus, quæ in area colliguntur, & triturantur.s. de frugibus, & leguminibus, & de omnibus, quæ in torculari exprimuntur.s. de vino, & oleo, & similibus liquoribus, dicit hoc quia existimarent Leuitę fortassis, ꝙ solum debebant dare decimam decimæ, de quibusdam rebus, & nõ de omnibus, quę ipsi suscipiebant ab Israelitis, ideo determinatur eis, ꝙ de omnibus, de quibus ipsi percipiunt decimas, dabunt decimam decimę sacerdoti magno: ad hoc autem subditur ista clausula, de vniuersis quorum accipitis primitias, quia pręter fructus areæ, & torcularis accipiebant de aliis decimas.s. de melle, & fructibus arborũ, & quibusdam herbis.s. cimino, anetho, & menta, quas pharisęi, & scribę decimabant, & Christus dixit eas esse decimandas Mat. 23. cap. etiam recipiebant decimam de iumentis, & de pecoribus, & de omnibus aliis, quæ aliqualiter pertinent ad fructus terrę, & nos vocamus eas decimas prędiales. de omnibus his tenebantur Leuitę dare decimam decimę summo sacerdoti.

Sciendum ꝙ iste accusatiuus, primitias potest referri ad verbum accipitis, vel ad verbum offeretis. primo modo est sensus, ꝙ Leuitę offerant dño.i. dent decimas summo sacerdoti, de omnibus, de quibus accipiunt primitias, & tunc vocantur ibi primitiæ decimæ quas recipiunt Leuitę ab Israelitis: secũdo mõ est sensus, ꝙ Leuitę offerrent primitias dño.i. decimã decimæ de oĩbus, quæ accipiunt ab Israelitis, & vterq; sensus ad idem redit, quia in primo vocant̃ primitiæ oẽs decimę Israelitarum, in secundo dñr primitię decima decimę Leuitarũ, & tñ lr̃a nr̃a nõ tolerat ꝑ n sensum, quia esset incongrua vocum ordinatio ad faciendum illum. *Offeretis Domino.* Ista sñia continuat̃ ab illo loco, tam de areis, q̃ de torculari.s. ꝙ offerrent dño Leuitæ decimam decimæ de torculari, & de area, & de oĩbus quarum recipiunt primitias.i. de quibus Israelitę dant eis primitias. *Et date Aaron sacerdoti.* s. ista, q̃ offerebant dño erant danda Aaron.i. cuilibet summo sacerdoti, quia hic non loquitur scriptura de Aaron, tanquã de persona, sed tãquam de dignitate, vel ordine, & additur ista determinatio, quia si solum dixisset lr̃a, ꝙ offerrent dño, intelligerent Leuitę ista esse ad cremãdum super altare, vel vt cederent in ius Sanctuarii, ꝓ thesauris dñi, aut saltem, vt diuiderentur inter oẽs sacerdotes minores, sicut alia iura de quibus s. dictũ est. dr̃ ergo ꝙ dentur soli Aaron.i. sacerdoti magno. Aarõ aũt nihil vnq̃ recepit de his, quia ista incęperunt solui in terra Chanaan. Aaron aũt mortuus est in deserto, vt

F s. declaratum est, & ꝑp hoc expressum est hic, ꝙ darẽtur Aaron sacerdoti. q. d. non dabant̃ ei, q̃a erat Aarõ, sed quia erat sacerdos magnus. *Omnia quæ offertis ex decimis.* Hic ponit̃ quoddã documentũ extra Leuitas in soluendo decimam decimę: nam cum ipsi obligarent̃ ad soluendũ istã decimã, poterant eã dare de partibus peioribus, q̃ eis prouenirẽt, & sic defraudaret̃ summ⁹ sacerdos, iõ dr̃ ꝙ dent de optimis partibus, & electis.

An Leuitæ tenerentur dare sacerdoti magno decimas de melioribus, quæ habebant, & quare in nouo testamento non fuit statutus aliquis modus decimandi sicut in veteri, & quis sit conueniens modus decimandi. Et quando decimans peccat, & tenetur restituere. Quæst. XXIIII.

G

IN hoc considerandũ est, ꝙ Leuitæ dẽbãt dare de partibus optimis, & electis: non ꝙ tenerent eligere totaliter ea, q̃ meliora erant, sed ꝙ darẽt de eis quę videbantur esse bona, vel saltem ꝙ non darent de eis, quę videbantur esse mala: erat aũt decima ista in duobus.s. in fructibus terræ, & in pecoribus, & iumentis: de pecoribus aũt, & iumentis, non vr̃ ꝙ tenerentur eligere Leuitæ ea, quę meliora erãt, nec rursus debebant dare quęcunque ipsi vellent: nam sic magna fraus sequeretur alteri partium. Si.n. Leuitę inter eli. oĩa pecora, & iumenta, q̃ recipiebant, tenerentur eligere ea, quę meliora erant, & de oĩbus optimis dare decimam decimæ, forte non darent solum decimam, sed ẽt quintam partem decimę, vel quartam, quia q̃q̃

H pecora, quæ ipsi darent essent decima pars decimę ꝭm numerum, tñ contingeret, ꝙ essent quinta pars ꝭm valorem, vel quarta, vtpote, quia quodlibet de illis aĩalibus valebat tantum, sicut duo de illis, q̃ relinquebant Leuitę penes se, & in hoc valde grauarentur Leuitæ, ideo nõ debuit sic solui. Nec rursus Leuitę deberẽt dare quæcunque pecora ipsi vellent in decimã decimę, quia tunc si eligerent de pessimis, fraudaretur nimis summus sacerdos, quia soluendo ei decimam partem pecorum, & iumentorum ꝭm numerum, non soluebatur decima pars ꝭm valorẽ, nec forte vicesima, aut tricesima, quia vnum de aĩalibus, qđ penes se relinquebant Leuitæ valeret tñ, sicut duo de illis, quæ darent in decimã, & sic fieret fraus legi. iõ Deus dedit mediũ

I modũ popularibus in soluendo decimas de pecorib⁹, ꝙ ponerent̃ pecora in caulis, & permitterentur libere egredi singillatim, & successiue, ꝙ aũt decimo loco veniret dabatur Deo in decimas Leu. c. 27. & isto mõ non fiebat fraus, quia aliq̃n contingebat magna pecora, aliq̃n parua decimo loco venire, hunc modũ tenere dẽbãt Leuitę soluendo decimam decimę de pecoribus, & iumentis. In fructibus terræ erat alius modus decimandi, quia non accipiebatur aliqua electio, nec poterat fieri ibi aliqua fraus, ita notabilis, sicut in pecoribus, & iumentis, sed consideratur mẽsura in fructibus, de his aũt non est datus certus modus soluẽdi. q̃a non videbat̃ eẽ tanta ꝑtentio, nec fraus, & in his sufficiebat, ꝙ Leuitæ darẽt de fructibus, quoscunq; vellẽt,

K dum tñ non darent de illis, quos intelligerent eẽ peiores, nec tñ obligabãtur eligere attentẽ de optimis ad dandum de illis, nec ista verba sonant hoc. Sciendum tñ ꝙ cum hic dicatur de optimis, & electis soluẽdam esse decimam decimæ: poterat cõsiderari hoc ad duo, scilicet vel vt Leuitæ satisfacerent legi, & non peccarent, vel vt oblatio eorum esset multũ accepta. Quantum ad primum sufficiebat, ꝙ Leuitæ darent Deo de fructibus æque bonis, vt erant cæteri remanentes eis, vel quos ipsi intelligerent esse æque bonos, dato, quod non esset sic in re, vel saltem, quod darent de eis, qui aliquo modo videbãtur esse meliores aliis, ẽt si parum. Si aũt dedissent de ęqualiter bonis, ẽt nihil eligẽ-

eligendo, satisfaciebant legi, & non peccabant, quia solum ponitur infra peccatum, si Leuitæ reseruarent sibi pinguia, & egregia, eligendo ea quæ boni, aut nullius valoris erant ad dãdum in decimas, cum dr̃, & nõ peccabitis super hoc egregia vobis, & pinguia reseruãtes. Cum autem dabant de ęqualiter bonis non reseruabant sibi pinguia, & egregia, ergo non peccabãt. Si aũt respicerent Leuitæ ad hoc, ꝙ oblatio eorũ multũ acceptaretur, nõ solum deberent dare de ęqualiter bonis, sed deberent eligere optima, & egregia, qa ad hoc ꝙ aliquid nobis regratietur oportet, vt supererogem⁹ ad ea, in quibus obligati sumus. Si.n. dederimus solũ ea ad quæ tenemur, recte facimus, sed nemo nobis tenebitur regratiari. Isto mõ locutus est Chr̃s Matt. 5. c. qñ volebat nos eleuare ad perfectionem meritorum, suadens ꝙ diligeremus inimicos nostros dicens. si.n. diligitis eos qui vos diligunt, q̃ mercedem habebitis, nonne & publicani hoc faciunt, & si salutaueritis fratres vestros tm̃, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? estote ergo vos perfecti, sicut pater vester cęlestis perfectus est. q.d. facere ista supra dicta nõ est opus alicuius perfectionis, q̃q̃ sit opus iustitiæ, ideo faciatis aliquod opus perfectionis, sicut pater vester perfectus est, hoc autem erat si Leuitæ eligerent optima in fructibus suis ad offerendum summo sacerdoti, quia tũc nimis reputaret̃ eis ad meritum, vt patet. ĩ. s. si pręclara quæq;, & meliora obtuleritis ex decimis reputabit̃ vobis, quasi de area, & torculari dederitis primitias. Non est ergo intelligenda ista clausula prima sub p̃cepto, sed ad meritum, vel si velimus eam intelligere sub pręcepto, non manebunt verba in toto rigore suo, sed erit sensus, ꝙ dabunt optima, & electa. i. dabunt de eis, quæ sunt ęqualiter bona, vel aliqual̃r meliora, & non eligent ea, quę peiora sunt ad soluendũ, de decimis autem quantum ad populares idem dicendum est. de pecoribus. n. & iumentis erat datus certus modus decimandi. Leuit. 27. c. vt s̃. declaratum est, de fructibus autem terræ debebant dare id quod intelligebant esse ęqualiter bonum, vel aliqualiter melius. Si aũt eligerent id quod peius erat, vel quod non erat ita bonum, vt consequerentur inde aliquod lucrũ, peccabant, & dato, ꝙ aliquis eligens de fructibus, vt daret pessimã partem, contingeret ꝙ daret optimã, vel meliorem, peccabat, quia malum facere intendebat, non tñ tenebatur ad aliquam restitutionem, quia nihil abstulit, e contrario autem si aliquis intendens dare de ęque bonis, vel melioribus, per errorem daret de peioribus, non peccabat, sed merebatur.

Nunc autem de modo decimandi f̃m statum noui testamenti dicendum est, quia decimæ nr̃ę successerunt decimis quas percipiebãt Leuitę in veteri testõ. Et sciendum, ꝙ non est aliquis modus assignatus decimandi in nouo testõ, siue de pecoribus, siue de fructibus. Christus. n. nihil de iure personarum egit in lege euangelica, sed de directionibus actuum nrõrum, lex autem vetus egit de iuribus personarum, & officiis earum, & de foralibus legibus, tam ad actiones criminales, q̃ ciuiles. Rõ dr̃ię est, quia lex noua est vniuersalis toto orbi, ideo nihil debuit tangere de particularibus pertinẽtibus ad personas, sed solum de directione actuum, qui sunt communes oĩbus gẽtibus, & nationibus, & de hoc latius, quam in veteri testõ dictũ est, de dr̃ia autem harum legum in lib. nr̃o, de 5. legib⁹ satis diximus, & h̃r aliquid Deute. 24. c. non solum aũt in nouo, sed ẽt in iuribus ecclesiasticis non h̃r ita determinate modus decimandi, sicut in veteri testõ.

Quantum ergo ad decimas prouenientes de pecoribus, & iumentis dicendum est, ꝙ consuetudini stan dum est. Quantum ad modum decimandi de maioribus, vel mediocribus, licet in quibusdam terris p̃ auaA ritiã hoĩum introductę sint quædam ꝯsuetudines, q̃ potius sunt corruptelæ, & abusiones, in quibus nimis defraudatur ecclesia, circa quas attendat vir sapiẽs q̃m non possunt oĩa lege, aut sermone comprehẽdi, & si videatur talis consuetudo per quam defraudetur ecclesia, ẽt si illa nimis antiqua sit, non est tenenda, sed obligabimur alio modo decimas soluere. Et siquis sit qui non possit perfecte diiudicare an sit irrationalis cõsuetudo, dictat sibi tamen ꝯscientia illam esse irrationalem, tenetur alio modo soluere.

Circa solutionem autem decimarum de fructibus terræ est regula, ꝙ aliquis soluat de fructibus mediocribus, quos non intelligit esse deteriores aliis, quos ipse recipit: nam in hoc contingere defraudari ecclesiã, B & teneri ad restitutionem soluentem, vt siquis soluat decimam partem de fructibus vinearum, & sint tales fructus, qui non ęstimentur ęqualiter cum aliis, quos soluens sibi retinet, non dat decimam, quia quamquã det decimam f̃m numerum, & f̃m ęqualitatem valoris, vtpote si dederit aliquis decimas vini de illa vinea, quam sciebat gignere vinum malum, vel non maturum, tenebitur ad restitutionem proportionaliter secundum valorem decimæ, si solueret de aliis vineis, ideo ad tollendam fraudem melius esset de qualibet vinea decimam suam soluere, vt de deteriori, & meliori proportionaliter veniat in decimam. Siquis autem studeat, vt eligat sibi meliorem partem fructuũ, C data decima de peioribus, peccat, & si manifeste non sit illa decima pars fructuum decima in valore omnium fructuum, non censetur soluisse decimã huiusmodi soluens, nec est securus, nisi restituerit tantum, quantum minoris precii erat decima pars fructuum data ad decimam partem valoris omnium fructuum, & per hunc modum fiunt multæ fraudes. Idem si q̃s soluens decimam de frumento admiscuerit aliquid de ordeo, vel aliis frugibus, vt minus det de frumẽto, peccat, & tenetur ad restitutionem, sic autem de cęteris. Ad tollenda autem hęc dixit Deus Leuitis, ꝙ soluerent decimam decimę de optimis, & electis, tamen non obligantur, nisi eo modo quo dictum est.

D *Omnia quæ offertis ex decimis.* Dicebantur Leuitæ offerre ex decimis, & de fructibus decimarum suarum, tenebantur separare decimam partem, & illam ex decimis soluebant summo sacerdoti.

Et in donaria domini separabitis. Idem est offerre ex decimis, vel separare in donaria: nam offerre dicit ipsam solutionem actualem, quæ est de fructibus decimarũ, separare in donaria est, antequam fiat solutio segregare aliquam partem, quæ soluatur, & vtrunque erat de optimis, dr̃ autem ista separatio in donaria dñi. i. separatio facta ad dandum Deo dona: reputabatur enim Leuitis ista solutio, tanquam si donarent.

Optima, & electa erunt. Idest erunt de melioribus, & magis electis partibus fructuum, quod verum est, ad hoc, ꝙ ista solutio multum acceptaretur a Deo, & re- E putaretur Leuitis ad bonum. Ad hoc tamen, ꝙ Leuitæ satisfacerent legi, & non peccarent, non requirebatur, quod darent de optimis, & electis, sed darent de mediocribus, & æqualibus secundum valorem. tunc autem est exponenda litera ista negatiuè. s. ꝙ dabunt de electis, & optimis. i. non dabunt de peioribus, vel de his quos elegerunt de cæteris fructibus, tanquam peiores.

Dicesque ad eos, si præclara quoque, & meliora obtuleritis ex decimis. Hic ponitur acceptatio solutionis Leuitarum si darent de optimis fructibus suis, & idem est dare de pręclaris, & melioribus, & de electis, & optimis, vtrobique enim datur, plus quam decima, ideo imputandum est homini ad supererogationẽ, velut siquis daret decimã partẽ fructuũ suorũ, deinde adderet

ret aliquid, illud sibi reputaretur in gratiam, ita siquis soluat decimam de omnibus fructibus, soluit plusquã decimam, quia secundum valorem ista decima pars fructuum est maioris valoris, quam decima pars omnium fructuum simul appreciatorum.

Reputabitur vobis quasi de area, & torculari deberitis primitias. Idest sicut si solueretis iura Dei de area, & torculari habendo agros, & vineas, reputaretur vobis ad bonum, ita soluendo decimam partem fructuum decimarum vestrarum de electis, & melioribus, reputabitur vobis ad bonum, sed adhuc magis potest ista litera referri ad illa, quę dabantur sponte a popularibus, quia non erat aliquid magnum, quod Leuitis soluentibus decimam de optimis, & electis fructibus suis, reputaretur, sicut reputabatur popularibus, quando soluebant decimas, vel primitias suas de area, & torculari. sed accipiuntur primitię large pro omnibus iuribus sacerdotalibus, & hic maxime dicitur pro oblationibus spontaneis de area, & torculari factis, scilicet sicut reputaretur alicui ad magnum bonum, si spõtè offerret Deo de area, & torculari, quod est facere primitias, vel separationes, ita reputaretur Leuitis soluentibus decimam decimę de melioribus fructibus suis, q̃quam sit ista solutio ex necessitate, & tunc stat rationabiliter dictum: nam erat dubium an ęstimaretur solutio ista Leuitarum in decimis, sicut oblatio spontanea, quia oblatio illa gratis fit, decimę autem istę ex necessitate soluebantur. & dicitur, quòd reputabitur, sicut oblatio spontanea, quia licet fiat ex necessitate, quia est ibi aliquid non ex necessitate, illud reputatur spontaneum: nam soluens de melioribus fructibus, decimas soluit, ad quod tenetur, supererogat: nã vsq; ad decimam partem valoris est solutio, quod autem superabundat, quia fructus sunt de optimis, est supererogatio, & hoc reputatur spontaneum.

Et comedetis eas in omnibus locis vestris. Hic datur documentum qualiter liceat vti Leuitis fructibus decimarum suarum, & dicitur, quòd possunt comedere fructus illos vbicunque voluerint, & comedent omnes familię suę de illis: dicuntur ista, quia cum fructus decimarum essent fructus dati Leuitis de iuribus Dei, crederent, quòd non liceret eis vbicunque, & qualitercunque comedere de eis, sicut erat de iuribus sacerdotum: nam quędam proueniebant illis, quę comedi non licebat, nisi in loco Sancto. sic patet de partibus sacrificij pro peccato, & de simila proueniente sacerdotibus, quę non erat fermentata: nam in loco mundissimo, scilicet in Sanctuario comedebatur Leui. c. 6. & 10. Item partes sacrificij pacifici, scilicet pectusculum, & armus dexter, quę sacerdotibus proueniebant, in loco Sancto solum comedebantur, scilicet in atrio tabernaculi Leui. c. 10. ita existimarent Leuitę, quòd fructus decimarum prouenientes eis, solum deberent comedi in Sanctuario, & respondetur, quòd possunt comedere de eis in omnibus locis suis, scilicet vbicunque habitauerint in ciuitatibus sibi datis ab Israelitis, vel in loco Sanctuarij: aliquando enim erant Leuitę ministrantes in loco Sanctuarij, & tunc recipiebant portionem de Sanctuario, & poterant comedere in eo: aliquando erant in ciuitatibus suis, quia per diuersa tempora veniebant ad seruiendum in Sãctuario, & quandocunque vellet aliquis de Leuitis venire de vrbe sua ad ministrandum, semper in loco Sãctuarij, præter iura decimarum, quæ habebat in vrbe sua, dabatur ei portio cum alijs Leuitis, qui tunc ministrabant, vt patet Deute. 18. capi. Alijs autem temporibus Leuitæ erant in vrbibus suis, & ibi comedebant de fructibus decimarum suarum.

F *Quare Leuitis licuit comedere de omnibus fructibus iurium suorum extra Sanctuarium, aut vendere illos: sacerdotibus autem non. Et quòd non licuit omnia iura sacerdotum esse consecrata.* *Quæst.* XXV.

QVAERET aliquis quare licuit Leuitis comedere de omnibus fructibus iurium suorum extra Sanctuarium, sacerdotibus autẽ non licuit in omnibus, sed quosdam poterant comedere extra Sanctuarium: alios vero nequaquam? Respondendum est, ꝙ Deus instituit quędam esse iura, quę solum liceret comedi in Sanctuario, vt demonstraretur sanctificatio eorum, & differentia ab alijs cibis, vt crederentur maioris reuerentię esse ea, G quę semel applicabantur ad Deum, quam ea, quę nũquam applicata fuissent: non decuit tamen de omnibus iuribus sacerdotum, & Leuitarum institui, quòd comederentur in Sanctuario: & in hoc considerandũ, ꝙ Leuitę minores vnicum ius habebant, scilicet decimarũ, vt patet supra. s. nihil aliud possidebunt Leuitę decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum, & necessaria separaui, sacerdotes autem habebant multa iura, scilicet primitias, & iura sacrificiorum, & vota, & spontaneas oblationes, & redemptiones primogenitorum, & alia de quibus supra. Item considerandum est, quòd non decuit institui aliquod ius solũ comedi in Sanctuario, nisi esset tale, quod perciperet ministri, quando erant in loco Sanctuarij, quod patet, H quia si Leuitę, vel sacerdotes reciperent aliqua iura in vrbibus suis, quę non possent comedere, nisi in loco Sanctuarii, oporteret, vt venirent de ciuitatibus suis ad locum Sanctuarij pro illis iuribus, vt vescerentur eis, sed ista inconueniens ordinatio erat, quia tunc sequeretur, ꝙ haberent Leuitę in vrbibus suis, & sacerdotes quid comederent, & tamen non liceret eis comedere, nisi venirent in locum Sanctuarij, & hoc non ad ministrandum, aut ad aliquam necessitatem, sed solum, vt liceret eis comedere de fructibus iurium suorum. Item considerandum, ꝙ Leuitæ, & sacerdotes nõ erant omnes, & semper in loco Sanctuarij, sed per vices seruiebant: erant enim datę 48. vrbes sacerdotibus, & Leuitis, in quibus manerent infra 35. c. & in vna earum, vt in plurimum erat Sanctuarium: omI ni autem tempore erant aliqui de sacerdotibus in Sãctuario ministrantes, & quidam de Leuitis subseruiẽtes ad quasdam alias ministrationes: seruiebant autem isti tpe determinato, & postea redibant in vrbes suas, venientibus alijs ad ministrãdũ, & sic variabant p tpa. sacerdotes ministrãtes: tpe aũt quo nõ ministrabãt in vrbibus suis erãt, sic patet de Zacharia pr̃e B. Ioã. q habitabat in quadã vrbe montana Iudææ, & venit in Ierusalẽ tpe ministerij sui, & postq̃ ministrauit reuersus est in domũ suã, vt patet Luc. c. 1. de Leuiticis idem modus erat, qa aliq erant in vrbibus suis, alij aũt in loco Sãctuarij ministrabãt, & mutabant p vices. vt colligit̃ Deu. 18. c. His visis patet r̃nsio ad qõnem. s. ꝙ nõ decuit Leuitarũ iura fieri sanctificata, ita ꝙ solũ liceret K eis comedere de illis in Sãctuario: nã hẽbãt Leuitæ vnicũ ius. s. decimas, & si illud sctĩficatũ eẽt, nunq̃ liceret Leuitis comedere, nisi intra Sanctuariũ, qa nulla hẽbãt præter decimas, aliqñ tñ Leuitæ erãt in ciuitatibus suis, ergo nõ hẽrent, tũc qd comederent, & si forte vellent comedere de aliis iuribus nulla hẽbant p̃ter decimas, nõ debuit ergo statui, ꝙ ius Leuitarũ esset ɔsecratũ. De iuribus sacerdotũ aliter dicendũ est. s. ꝙ decuit aliqua iura eorũ eẽ ɔsecrata, ita ꝙ nõ liceret comedi de eis, nisi in Sanctuario, nec sequitur aliqua de inconuenientibus, quæ sequuntur ad iura Leuitarum, si sunt consecrata, & hoc quia ista iura sacerdotũ, quæ non licebat comedi, nisi in Sanctuario, erant illa,

de

de quibus ponebantur partes super altare, scilicet in
sacrificijs, & in libamentis eorum. partes enim sacrifi-
cij pro peccato, & hostię pacificę, & libamentorum
suorum solum comedebantur intra Sanctuariũ Le-
ui.c.6.& 10.& supra in litera colligitur. omnia autem
alia iura sacerdotum poterant comedi extra Sanctua-
rium.s.oblationes, & vota, & primitię de frugibus, &
generaliter omnia de quibus non cremabatur pars
in altari, vt supra declaratum est. ista autem iura con-
secrata non proueniebant, nisi sacerdotibus actualiter
ministrãtibus, nam sacerdos, qui faciebat holocaustũ
habebat pellem eius Leui.c.6. sacerdos autem faciens
hostiam pacificam accipiebat de ea pectusculũ, & ar-
mum dextrum Leui.c.7. sacerdos vero faciens sacri-
ficium pro peccato, vel pro delicto accipiebat omnia
iura illius Leui.c.6. Sic erat in libamentis.s.in simila
non commixta, vel in panibus coctis in clibano, vel
craticula, aut sartagine. nam sacerdos, qui offerebat
ista recipiens de manibus offerentis, & ponens super
altare particulam illius, habebat reliqua in ius suũ Le-
ui.c.6.& sic sacerdotes, qui erant in vrbibus suis, quã-
do non ministrabant, nihil percipiebant de iuribus ꝯ-
secratis. ꝙ autem obligarentur sacerdotes ministran-
tes comedere iura ista in Sanctuario, nullum incon-
ueniens erat, quia non sequitur ex hoc, ꝙ deficeret eis
cibus, cum de illis sanctificatis comedere possent. etiã
non sequitur, ꝙ irent de ciuitatibus suis ad locum Sã-
ctuarij solum, vt possent comedere de his iuribus, q̃a
tempore quo ipsi sacerdotes comedebant hæc iura,
necessario erãt ministrantes, & in eo loco in quo mi-
nistrabant comedebant, & ibidem ista iura acquire-
bant, & tunc sacerdotes cum veniret tempus mini-
strationis suę ducebant interdum vxores, filios, & fa-
miliam suam in locum Sanctuarij, & de illis iuribus
consecratis, quæ acquirebant dabant filijs suis, & toti
familię, facẽtes eos venire in Sanctuarium ad come-
dendum de illis, si essent talia iura, de quibus comede-
re possent tam masculi, quam fęminę, quod dicitur,
quia de partibus sacrificiorum pro peccato non po-
terant comedere, nisi soli masculi de genere sacerdo-
tali Leui.c.6. de partibus vero hostię pacificę tã mascu
li, quam fęminę Leui.c.10.& sic non erat inconue-
niens esse aliqua iura cõsecrata in sacerdotalibus, sed
erat inconueniens esse aliquid consecratum in Leui-
ticis, quia cum illud vnicum esset consecrato vno om-
nia consecrata essent, & sic nunquam liceret eis co-
medere, nisi in Sanctuario, & in vrbibus suis nihil ha-
berent: sacerdotibus autem non accidebat sic, quia
quamquam essent quædam iura eorum consecrata,
alia tamen non erant consecrata, sicut primitię, & re-
demptiones primogenitorum, & vota, & similia, de
quibus supra dictum est, & de his licebat sacerdotibus
comedere extra Sanctuarium in vrbibus suis, vel vbi-
cunque essent, & sic non deficeret eis cibus, siue eẽnt
in Sanctuario, siue non. Dicendum etiam est, ꝙ non
decuit omnia iura sacerdotum esse consecrata, quia
tunc non possent sacerdotes comedere, nisi in San-
ctuario: tamen ipsi non obligabantur semper esse in
Sanctuario, sed per vices ministrationum suarũ erant
aliquãdo in Sanctuario, & aliquando in vrbibus suis,
ergo nihil haberent in cibos, cũ essent in vrbibus, sed
cogerentur venire in Sanctuariũ sine aliqua necessi-
tate ministrationis, solum, vt liceret eis comedere
de iuribus suis. Item adhuc erat aliud inconueniens,
quia dato, quòd sacerdotes venirent in locum San-
ctuarij non caperentur omnes ibi, vt simul in San-
ctuario comederent. debuerunt ergo esse aliqua iura
sacerdotalia cõnsecrata, & aliqua non consecrata. de
Leuiticis autem nullum. *Tam vos, quam familiæ vestræ.*
Ista est alia determinatio, scilicet quòd non solum

A comederent vbicunque vellent, sed etiam quicunque
poterant comedere de illis. dicitur hoc ad differen-
tiam quorumdam iurium sacerdotalium, in quibus
repericbatur contradictio personarum specialis, sicut
partes sacrificij pro peccato non poterant comedi ab
aliquo, nisi a masculis de genere sacerdotali Leui.c.6.
& supra in litera. decimę autem, quę dabantur Leuitis
non solum masculis, sed etiam fęminis conueniebãt,
quia dicitur, ꝙ Leuitæ, & tota familia sua de his licitè
comedebant, in familia tamẽ masculi, & fęminę sunt.

Item tollitur per hoc aliud dubium, quia, quędam
erant iura sacerdotalia, quæ non licebant comedi, nisi
a mundis.s.omnia, quæ erant consecrata, & si aliquis
immundus comederet de illis, peccabat. Leui.ca.22.
B ita crederet aliquis esse in iuribus Leuitarum, & dicit,
ꝙ tota familia comedere poterat de iuribus Leuita-
rum. ergo non requirebatur munditia, alioquin inter-
dum nõ posset comedere tota familia de iuribus Le-
uitarum. Ratio differentię est, quia quædam erant de
iuribus sacerdotalibus, quæ ponebantur super altare,
& illa consecrabantur, ad quæ requirebatur magna
munditia in comedentibus, & in loco vbi come-
derentur: alia autem erant, quæ non ponebantur in
altari, nec requirebant munditiam comedentium. si-
cut primitiæ de fructibus terrę, & oblationes sponta-
neę, & generaliter omnia quorum nõ ponebatur pars
super altare, quia ista consecratio causata in iuribus il-
C lis, propter quam requirebatur munditia in comedẽ-
tibus, solum erat causata eo, ꝙ ponebãtur partes quę-
dam coram Domino in altari de his rebus: de deci-
mis tamen, quæ proueniebãt Leuitis nullę partes po-
nebantur super altare, nec saltem offerebantur in Sã-
ctuarium. ergo non requirebant munditiam in come-
dentibus, & non solum hoc quantum ad familiam
Leuitarum, sed etiam poterant Leuitæ dare de fructi-
bus istis cuicunque laico, siue mundo, siue immũdo:
nam poterant vẽdere. ergo poterant donare, vel qua-
litercunque dare, vt supra probatum est, cum litera
dicat, ꝙ Leuitæ erunt contenti oblatione decimarũ,
quas Deus separauit in vsus eorum, & necessaria: sepa-
D rare autem in necessaria est, ꝙ possint vendere, & cõ-
mutare illos fructus ad habendum omnia alia quibus
indigent.

An licuit aliqua iura esse sacerdotalia, vel Leuitica, quæ solis
masculis licita essent ad cibum, & etiam solis mundis.
Quæst. XXVI.

QVAERET aliquis an decuit esse aliqua iura
sacerdotalia, vel Leuitica, quæ solis mascu-
lis licita essent ad cibum?

Et respondetur, quòd decuit. hoc enim
est ad maiorem honorem eorum, quæ applicantur
Deo: nam cibi communes licent tam masculis, quã
fęminis. Quod autem aliquis cibus sit solis masculis
E licitus, notat maiorem excellentiam in ipso, quod sa-
tis fuit conueniens in quibusdam cibis de iuribus sa-
cerdotalibus, vel Leuiticis, & hoc propter duo. Pri-
mo quia masculus dicit sexum perfectiorem, fęmina
autem dicit virum imperfectum, vel occasionatum
secundum Aristo. quòd ergo solis masculis detur ali-
quis cibus, magnam eius notat perfectionem. Secũdo
est hoc, quia iura ista proueniebant propter ministra-
tionem, quæ fiebat in Sanctuario, soli autem masculi
erant, qui ministrabant. quòd ergo eis tantum quædã
iura darentur excellentiam signabat in ipsis iuribus,
ideo decens fuit, vt in quibusdam signaretur excellẽ-
tia eorum, quæ applicantur ad Deum, ad ea quæ sunt
prophana.

An licitum fuit esse aliqua iura sacerdotalia, vel Leuitica, quæ soli mundi possent comedere. Quæst. XXVII.

QVAERETVR adhuc an decuit esse aliqua iura sacerdotalia, vel Leuitica, quę solis mundis licerent in cibum. Et respondetur, ꝙ sic, quia munditia est perfectio rei, & res dum immunda est, ēt si alias perfectiones habeat nō fulget, nihil.n.magis facit fulgere rei perfectionem, quam munditia, sed Deus volebat, vt ea quę applicabātur ad ipsum viderentur habere excellentiam super omnia alia, quæ non erant applicita, ideo decuit poni mūditiam in omnibus illis, apparet autem munditia ista maxime si res ipsa nō liceat, nisi mundis, nam magna excellentia eius notatur, ꝙ etiam illi qui sumere debent eam mundi sint, quia hoc non solum pertinet ad mūditiam, sed etiam ad excellentem gradum munditię, rem.n. esse in se mundam dicit munditiam solū, exigere autem ꝙ res illa, in qua sumitur, sit etiam munda, dicit altiorem gradum puritatis, & ob hoc in omnibus, quæ applicabantur ad Deū, & postea transibant in cibum, Deus iubebat obseruari munditiam in comedentibus. Accipitur autem hic applicatio ad Deū strictè.s.pro illis, quę offerebantur Deo, & pars ipsorū cremabatur super altare, sic erant sola sacrificia, & libamenta. Alia autem offerebantur Deo, quorum partes non cremabantur in altari, sed totaliter proueniebant sacerdotibus, & ista nō dicebantur applicita Deo specialiter, ideo in his non requirebatur munditia in comedentibus, sed in prioribus, quę proueniebant de sacrificiis requirebatur munditia, & ista est conditio per quam Deus magis significabat perfectionem rerum applicitarum ad ipsum: nam cum dicitur in quibusdam aliis, ꝙ soli masculi comederent de sanctificatis, minor perfectio significaretur ibi, nisi adiungeretur, ꝙ illi etiam essent mundi, & comederent in loco mundo, sicut patet Leuitic.cap.6.iuncto 26. si tamen esset aliquod ius sacerdotale, de quo licebat comedere omnibus tam masculis, tam mundis, quàm immundis, & in quocunque loco, siue mundo, siue immundo, minoris perfectionis esset, quam ꝙ liceret comedere, tam masculis, quàm fęminis, dum tñ oēs essent mundi, & comederent in loco mundo: conueniēs ergo fuit aliqua esse iura sacerdotalia, vel Leuitica de quibus soli mundi comederent.

An in iuribus Leuiticis fuit conueniens, quod soli masculi comederent. Quæst. XXVIII.

QVAERETVR amplius an decuit aliqua iura esse Leuitica, de quibus soli masculi comederēt, & an conueniens fuit hoc in iuribus sacerdotalibus. Ad primam particulam respondetur præsuppositis oībus, quæ in prima qōne, quod non fuit cōueniens in iuribus Leuiticis, ꝙ soli masculi comederent de aliquo eorum: nam Leuitę vnicum ius habēt.s.decimas, si ergo aliquid esset, quod solis masculis liceret in iuribus Leuiticis, nihil manebat, quod liceret fœminis, & sic non haberent Leuitæ, vnde sustentarent familiam suam, qui nulla iura præter decimas habebāt, sed debuerunt iura eorum pertinere, tam masculis, quàm fœminis.

Ad secundam particulam respondetur.s.ꝙ in sacerdotalibus iuribus decuit aliquod esse, de quo solis masculis comedere liceret, ad signādam magnam excellentiam in sanctificatis, vt supra dictū est, nec sequuntur inconuenientia, quæ in iuribus Leuiticis, quia sacerdotes multa iura habebant, & quamquam vnum eorum solis masculis eēt cōueniens, alia esse poterant

F conuenientia fœminis, & masculis, & sic est, quia solum reperitur de triplici iure, quod solis masculis licebat.s.partes sacrificii pro peccato, & pro delicto, quas soli masculi de genere sacerdotali in loco Sanctuarii comedebant Leuit. c.6. Secundum ius erat de simila oblata sine fermento, cuius pars quędam cremabatur super altare, & reliquum cedebat sacerdotibus: nam illa comedebatur postea sine fermento a solis sacerdotibus, Leui.c.6. Tertium ius erat in panibus propositionis, quos ponebāt sacerdotes coram domino intra tabernaculum super mensam auream, & mutabāt eos per singula sabbata, ponentes alios recentes. Leuit.24.cap.& hos tamen soli sacerdotes comedebant. 1.Reg.21.& Matt.12. c.quamquam in casu necessitatis

G poterant dari laicis in cibum, sicut fecit sacerdos magnus Achimelech, cū dedit de illis Dauid, & pueris suis, qui erant laici.s.non de genere sacerdotali, vt patet præalleg.c.omnia autem alia iura sacerdotalia licebant, tam masculis, quàm fœminis, quamquā erat differentia, quia quædam solis mundis erant licita, alia vero, tam mundis, quàm immundis. Sed dicendū est, ꝙ non fuit cōueniens in oībus iuribus sacerdotalib⁹, ꝙ solis masculis licerent, quia tunc sequerentur eadē inconuenientia, q̄ in iuribus Leuiticis.s.ꝙ non hērent sacerdotes vnde alerent familiam suam, tñ ipsi nō vacabant agriculturę, nec habebant aliam negociationē, vñ possent alere familiam suam, ergo non esset conuenienter ordinatum de oībus iuribus sacerdotalibus, ꝙ solis masculis conuenirent. Item dicendum non esse

H ꝯueniens, ꝙ plurima & maxima iura sacerdotalia solis masculis licerent, tunc.n.sequeretur duplex inconueniens. Primum ꝙ non haberent sacerdotes, vñ sufficienter alerent familiam, quia tanta est multitudo fęminarum, sicut virorum, datis aūt paucis iuribus cōibus masculis, & fęminis, ēt fœminę non possent inde sufficienter sustentari, & hoc erat inconueniens, quia nihil aliud habebant sacerdotes, vñ prouiderent familiæ suæ, nisi iura illa. Secundo erat inconueniens, quia dato, ꝙ possent fęminę familiæ sacerdotalis sustentari de iuribus, quę erant communia masculis, & fęminis, tñ quia oīa ista proueniebant in domos sacerdotū præter partes sacrificiorū, quæ comedebantur in Sanctuario, venirent in potestatem fęminarū, cū ipsæ sint

I custodes eorum, quæ in domo sunt, & daret hoc mō eis occasio frequenter peccandi, comedendo de iuribus, quę ad solos viros pertinebant. iō pauca debuerunt esse talia iura. Sed dicet aliquis ex hoc sequi nulla iura talia esse debuisse, quibuscunq;.n. talibus datis sequitur inconueniens. s.ꝙ fęminę sacerdotū possent comedere de illis, & peccarent.

Respondetur non stare, quia ista iura, quæ solis masculis conueniunt, sunt de partibus sacrificiorū, vel de aliquibus, quę in Sanctuario accipiuntur, quorū partes ponuntur super altare. s. in partibus sacrificii pro peccato, & partibus similæ, & in panibus propositionis. Ista autem acquirebantur in Sanctuario, & nō ducebantur in domos sacerdotum, sed ibi immediate co-

K medebant, & sic nō poterant fęminę accipere de his, qa fęminę non erant in Sanctuario cum ministrabant viri, sed si esset aliquid, quod liceret sumi in cibum a masculis, & fęminis, mittebant viri pro tota familia sua, & comedebant in atrio tabernaculi. sic patet de pectusculo, & armo dextro prouenientibus de sacrificio pacifico, nam licebat comedere masculis, & fœminis de illis, & tamen in loco Sanctuarii comedebātur, vtrunque patet Leui.c.10.

Etiam non stat incōueniens, quia ista iura, quę solis viris comedere licebat, non custodiebantur vsq; ad aliquot dies, sed immediate comedebantur, iō fœminæ nō haberent facultatē ad accedendū, vt comederent

de

de illis, secus autem si custodienda forent, quoniã ad feminas pertineret custodia, & haberent occasionem comedendi. Quod autem immediate ista comederẽtur patet, quia proueniebant ex sacrificiis, quæ non poterant reseruari ad alios dies, vt colligitur Leuit. c. 6. & 7. preterquam in quodam genere hostiæ pacificę, quę poterat conseruari ad diem secundum, sed ad tertium nunquam Leu. c. 7. & 19.

In iuribus Leuiticis non decuit esse aliqua, quæ conuenirent solis mundis, bene tamen in sacerdotalibus.
Quæst. XXIX.

QVAERETVR amplius, an fuit conueniens aliqua iura. Leuitica, vel sacerdotalia licere solis mundis? Ad primam partem respõdetur, ꝙ in iuribus Leuiticis non decuit, qa illud vnicum erat. s. decimæ, & vno dato, quod solis mundis liceret, omnia ad solos mundos pertinerent, & tunc sequebatur inconueniens. s. ꝙ interdum Leuitæ non possent se alere, vel familiam suam. quia cũ multoties contingat aliquos esse immundos, potissimè propter multos modos immunditiæ, qui sunt valde communes, de quibus Leuiti. c. 11. 12. & 15. multi de Leuitis, & familiæ suæ non haberent, vnde alerentur, quia nullam occupationem, vel modum acquirẽdi habebant, sed hoc erat inconueniens. ergo non fuit rationabile statui de iuribus Leuiticis, ꝙ solis mundis licerent.

Ad secundam partem respondendum, ꝙ decuit in iuribus sacerdotalibus esse aliqua, quæ solis mundis licerent. rõ est ad significandum excellentiam, vt s. fuit declaratum, & in omnibus, tam Leuiticis, quàm sacerdotalibus hoc fuisset constitutum, nisi inde sequeretur inconueniens. In Leuiticis autẽ declaratum est inconueniens. In sacerdotalibus non sequitur aliquod, quia multa sunt iura sacerdotalia, & quamquam quædam liceant solis mundis, alia multa sunt, de quibus sustententur immundi, nam solum requirunt munditiã illa iura sacerdotalia, quæ ponuntur in Sanctuario, & pars eorum crematur super altare, vel quę in Sanctuario diu manent. de primo patet, vt de sacrificiis pro pctõ, & hostia pacifica, quorum partes proueniunt sacerdotibus, sed soli mundi comedunt de illis intra Sanctuarium. Idem est de partibus similę oblatæ prouenientibus sacerdotibus, quę comeduntur in Sanctuario, & a mundis Leui. 6. c. Alia sunt quorum partes nõ cremantur in altari, & tñ ipsa diu manent oblata coram dño. s. panes propositionis, & hi a solis mundis comedebantur, & ista erat maior necessitas in eis, quam ꝙ darent solis sacerdotiqus, nam panes isti ad solos sacerdotes pertinebant. Matt. 12. & in necessitate famis sacerdos Achimelech dedit eos Dauid, & pueris suis, & tamen quęsiuit ab eis, an essent mundi. q. d. ꝙ non dedisset eis etiam in necessitate positis, nisi essent mundi. omnia autem alia iura sacerdotalia, quæ erant maxima, licebant tam mundis, quàm immundis. s. vota, & primitię de frugibus terrę, & oblationes spontaneę, & generaliter omnia quorum partes non ponebantur super altare. Item dicendum, ꝙ non decuit plurima, & maxima iura esse communia mundis, & immundis, nã interdum contingeret magnam partem, aut fere totã familiam sacerdotalem esse immundam, & non hẽrent vnde sustentarentur: potissime, quia immunditię erãt multum cões, vt si aliquis vir pollueretur somnio nocturno esset immundus, & non posset comedere de sanctificatis vsque ad sequentem solis occasum. Item si aliquis cognosceret vxorem suam, vel quamcunq; aliam, sequebatur hoc inconueniens. s. ꝙ esset immũdus, tam ipse, quam fęmina, sed hoc communissimũ

A erat, etiam fęminę habebant quasdam alias immũditias multum cões. s. ꝙ si aliqua pareret masculum eẽt immunda 40. diebus, non potens tangere sanctificata, & si fęminam peperisset erat immunda 80. diebus.

Item toto tempore quo pateretur mulier menstrua erat immunda, sed menstrua sunt quolibet mense: & si flueret sanguis extra tempus menstruorum, ẽt erat immunditia, multæ quoque alię communes immunditię, de his Leuit. 12. & 15. c. ex quibus sequebatur, ꝙ toto tempore esset maior pars familię sacerdotalis immunda, vel interdum tota. Si autem iura, quæ erãt cõmunia mundis, & immundis essent pauca, aliqñ non haberent sacerdotes, vnde sustentarentur, nec familiæ suæ, ideo debuerunt pauca iura esse, quæ solis mundis
B licerent.

Quæ iura inter sacerdotalia debuerunt esse plura, an quæ solis mundis, aut quæ solis masculis conueniebant.
Quæst. XXX.

QVAERET aliquis cum aliqua de iuribus sacerdotalibus solis mundis licerent, & alia q̃ solis masculis, quę istorum potuerunt, & debuerunt esse plura?

Respondetur, ꝙ plura esse debuerunt, quę solis mũdis licebant, quia licere solis mundis, vel solis masculis ponuntur ad perfectionem sacrarum rerum signãdã, & in oĩbus rebus qualitercunque Deo applicitis, ista
C fieri debuerunt, nisi aliqua inconuenientia inde sequerentur. Illa ergo plura esse debuerunt ad quorũ positionem pauciora inconuenientia sequuntur: illa autẽ quibus positis sequuntur multa inconueniẽtia, debuerunt esse pauca, sed plura inconuenientia sequerẽtur, si essent multa iura, quæ solis masculis licerent, quam si essent multa iura, quę licerent solis mũdis. ergo plura esse decuit, quę solis mundis licerent. patet hoc, qa ea, quę licent solis masculis, habent perpetuam prohibitionem respectu fęminarum, ideo si multa essent, facerent magnum inconueniens. Ea autem, quę solis mundis licent, non hñt perpetuã prohibitionẽ respe
D ctu alicuius, quia dato, ꝙ aliquis nunc sit immundus, immediatè, vel post paucũ pt fieri mundus, nisi sit immunditia naturalis, quę est maioris permanẽtię, vt eẽ leprosum, esse fluentem semine, & mulierem fluentẽ sanguine extra tpa menstruorum, quę aũt semel fœmina est, semper est fęmina: iõ maius inconueniens esset si multa iura essent, q̃ licerent solis masculis, q̃ si essent multa, quæ licerent solis mundis. sic aũt fuit de immũdis, & maculatis, nã vtriq; prohibent a ministratione, qq sint de gñe sacerdotum. Immundi tñ arcent ab administratione in Sanctuario, & a comestione de sanctificatis, maculati aũt solum arcent a ministratione, comedere aũt licite pñt Leui. c. 22. Rõ diuersitatis est, quia quantum ad maculatos rõ prohibitionis est perpetua, cum macula semper maneat, postquam se-
E mel fuerit. Quantum ad immundos aũt, ꝓhibitio non est perpetua, quia contaminatio faciliter aboletur: de dña aũt maculę, & contaminationis, vel immunditiæ s. dictum est, & patet Leu. c. 22. eadẽ rõ prohibitionis est hic, quia illa, q̃ solis masculis licent, hñt prohibitionem perpetuam, q̃ vero solis mundis temporalr prohibent. *Quia precium est pro ministerio quo seruitis mihi.* Ista est cã superiorum. s. ꝙ liceret Leuitis comedere de iuribus his vbicunq; vellent, & qñcunq; vellent, & dare familiis suis, vel cuicunque vendendo, cõmutãdo, aut donando, & hoc quia precium est pro ministerio, qđ faciunt Leuitę in Sãctuario. q. d. Leuitę sunt purè mercenarii, & dantur sibi illi fructus, nõ tanq̃ aliqd sacrũ, sed tanquam merces laboris, ideo poterunt facere de illis, quidquid voluerint, sicut in re prophana.

An sit licitum sacerdotibus de iuribus suis facere, quidquid voluerint, scilicet donare, & vendere, sicut Leuitis cum vtrique essent ministri Dei.
Quæst. XXXI.

SED ex hoc arguet aliquis idem esse in sacerdotibus, quia ipsi accipiebant iura sua pro ministerio, quod faciunt in Sanctuario, vt patet supra cum dicit: omnia quæ sanctificantur a filiis Israel tibi tradidi, & filiis tuis pro officio sacerdotali. simile patet Deut. 18. ergo poterant ipsi vendere iura sua, sed falsum est, qa non poterant vendere partes sacrificiorum, cum ipsi soli obligarentur comedere in Sanctuario, & quędam erant, quæ soli masculi de genere sacerdotali comedere poterant in Sanctuario, scilicet partes sacrificii ꝓ peccato, residuum de simila non fermentata, panes propositionis, vt supra declaratum est, alia erant quę soli masculi cum familiis suis comedere poterant, & non licebat eis dare extraneis. s. mercenario. & inquilino, nec etiam filiæ sacerdotis, si esset nupta viro alterius tribus. de his Leuitic. capitulo vigesimosecundo.

Respondendum est, quòd sacerdotes, & Leuitæ æqualiter erant mercenarii, & vtrisque pro ministerio suo dabantur iura, sed sacerdotibus non licebat vendere iura sua totaliter, vel dare cuicunque, aut disponere libere de eis: licebat autem Leuitis, quantum ad omnia, nec tamen est ęstimandum de sacerdotibus, ꝙ nulla iura ipsi vendere possent, quia generaliter poterant omnia vendere, vel cuicunque tribuere: de quibus nõ ponebatur pars super altare, vel non stabant aliquo tẽpore coram domino, & sic poterant vendere omnes fructus primitiarum, & omnes oblationes, quę fierẽt de melle, & fermentato, & omnia quæ dabant̃ de votis, & similia, quia nihil horũ ponebatur super altare.

Causa autem diuersitatis in his est, quia ea quę consecrata sunt, non possunt transire in vsus prophanos, nec tradi hominibus immundis, quędam autem de iuribus sacerdotum erant huiusmodi, ideo ipsi non poterant illa vendere, non quidem, quia erant sacerdotes ipsi, sed quia ipsa, quæ recipiebant non erant venalia, cum essent sacra: in iuribus autem Leuitarum, nihil tale erat, quia omnia erant nõ sacra. cum nihil eorum poneretur super altare, ideo poterant vendere, & donare, & qualitercunque commutare: scriptura autem tangit hic principium rationis huius, sed non accedit ad id, in quo est totale fundamentum: duo enim erant, quæ faciebant posse Leuitas iura sua commutare, aut vendere, vel qualitercunque distribuerę. Primum erat, quia recipiebant ea, tanquam mercenarii. Secundum, quia illa, quæ recipiebant non erant sacra, secundum autem subticet.

In tabernaculo testimonij. i. ꝙ Leuitæ seruiunt in tabernaculo, non est intelligendum, ꝙ esset aliqua ministratio in tabernaculo testimonii, vel etiam in toto Sanctuario competens Leuitis, quia vt supra declaratum est omnes huiusmodi erant sacerdotales, sed vocãtur ministrantes in tabernaculo. i. in portando tabernaculum de loco ad locum, cum portandum erat, & erigẽdo, atque deponendo, & in circuitu illius excubando, quæ sunt officia Leuitica, supra c. 1.

Et non peccabitis super hoc egregia vobis, & pinguia reseruantes. Ista litera potest legi dupliciter. Vno modo p modum imperii, & aliter modo consecutiuo. Primo modo est sensus, ꝙ Deus diceret Leuitis, ego iubeo ne peccetis reseruando vobis pinguia, & egregia, scilicet quando dederitis decimam decimarum vestrarũ, non reseruetis vobis pinguia, & meliora, quia peccabitis, & hoc quia ille, qui sibi reseruat pinguia, & egregia, dat Deo de macilentis, & quasi nullius valoris, &

F iste peccat, quia defraudat iura Dei: nam licet det partem decimam secundum numerum, & mensuram de fructibus suis, tamen non dat decimam partem valoris, ideo peccat, & tenebitur ad restitutionem in q̃busdam casibus, vt supra dictum est.

Aliter potest legi modo consecutiuo. s. offeratis de decimis vestris in decimã egregia, & meliora, & tunc non peccabitis, in hoc reseruando vobis pinguia. q. d. in solutione decimarum poteratis peccare dando de eis, quæ sunt neglecta, & nullius valoris: date autẽ de electis, & melioribus, & tunc non poteritis peccare, reseruando vobis pinguia. In hoc apparet, ꝙ in decimis non teneatur aliquis sub pęna peccati, vel restitutionis dare de egregiis, & pinguioribus, sed peccat si retinet sibi egregia, & pinguiora, dr̃. n. aliqs reseruare pinguia, & egregia, quando datis oĩbus neglectis, retinet sibi ea, quæ electa sunt: neutrum aũt faciendo, non erit pctm̃. s. ꝙ non det de egregiis, & pinguibus, nec etiam reseruet sibi egregia, & pinguia, sed dentur decimæ de mediocribus. s. aliquid de pinguibus, & aliquid de macilentis, & sic non manebit aliqua oblo, nec pctm̃. *Ne polluatis oblationem filiorum Israel.* i. cauete ne faciatis oblationem Israelitarum esse immundam, est sensus, ꝙ Israelitæ offerebãt Leuitis decimas, & istud est oblatio filiorum Israel, polluerent autem Leuitæ istam oblationem, si cum ipsi de istis decimis daturi essent partem decimam summo sacerdoti, darent de viliori-bus, & despectis, sed sicut Israelitæ dabant eis decimas de fructibus bonis, ita ipsi darent summo sacerdoti, non reseruantes sibi pinguia, & egregia, & in hoc erat polluta oblatio, quia si reseruarent sibi meliora, Deus non acceptaret illam oblationem, tanq̃ immundam. Potest ẽt legi litera ista consecutiue. s. si obtuleritis de pręclaris, & electis, non reseruantes vobis pinguia, non polluetis oblationem filiorum Israel. i. laicorum, sed erit accepta dño. *Et moriamini.* i. si pollueritis oblationem dando decimam de peioribus moriemini, Deus. n. comminabatur mortem, & aliqñ inferebat transgressoribus legis, quia non erant assueti ad bonum, nec diligebant illud, ideo non mouerent̃ ad ipsum, nisi per timorẽ: maximus aũt erat timor mortis, ideo in multis præceptis ponitur de morte infligẽda transgressoribus, siue per Deum, siue per iudicem.

CAP. XIX.

LOCVTVSQVE est dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Ista est religio victimæ, quam constituit dominus. Præcipe filijs Israel, vt adducãt ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portauerit iugum, tradesq; eam Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra, immolabit in conspectu oĩum, & tingens digitum in sanguine eius, asperget cõtra fores tabernaculi septem vicibus, comburetq; eã cunctis videntibus, tam pelle, & carnibus eius, q̃ sanguine, & fimo flammę traditis. Lignũ quoq; cedrinũ, & hyssopum, coccumq; bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat. Et tũc demũ, lotis vestibus, & corpore suo ingredietur in castra, commaculatusq; erit, vsq; ad vesperũ. Sed,

Sacrificiũ vaccæ rufæ. Heb. 13.

Sed, & ille, qui combusserit eam, lauabit vestimenta sua, & corpus, & immundus erit vsque ad vesperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo, vt sint multitudini filiorum Israel in custodiam, & in aquam aspsionis, quia pro peccato vacca combusta est. Cumque lauerit, qui vaccę portauerat cineres, vestimenta sua, immundus erit vsque ad vesperum.

De aqua lu[illegible]tionis [illegible] sancti[illegible] im[illegible]

L*Ocutusque est*. In superioribus dictũ est quomodo sacerdos se hẽat ad Deũ ei ministrando, & ab eo iura recipiendo. hic agitur quomodo sacerdos se habeat ad populum eum purificando. Vel aliter, dicto de his, quæ sacerdotes a populo recipiebant, hic agitur de purificatione, quam in populo efficiebant.

An ista fuerint immediate dicta post præcedentia. Et an ista lex de munditia fuerit data ante consecrationem Aaron. Et quare Deus introduxit varias purificationes in veteri testamento. Et quot erant immunditiæ quæ tamen non erant peccata. Et a quibus rebus repellebant.

Quæst. I.

CIRCA hoc considerandum est de isto, quod habetur in hoc.c.de purificatione, an fuerit dictum post ea, quę supra posita sunt.

Respondetur quòd satis rationabiliter secundum ordinem doctrinę ponuntur ea, quę habent̃ pręcedenti c.quia illud est de eo, quod sacerdotes recipiebant, istud est de eo, quod faciebant, sed an fuerit ordo secundum tempus talis, non est manifestũ. Aliqui enim dixerũt, ꝙ ista cęremonia de vitula rufa data fuit Iudęis antequam venirent in montem Sinai, cum essent in mansione, quæ dicitur Marath. de quo Exod.15.c.& inducunt hoc per verba, quę habentur ibidem, scilicet ibi constituit ei pręcepta, atque iudicia, & ibi tentauit eum. dicunt autem fuisse illa pręcepta de vitula rufa, & de custodia sabbati, sed ibi improbatum est. nõ ergo fuit data cęremonia ista ante mõte Sinai post legem datam. nam non erat conueniens aliquod pręceptum potissime de cęremonialibus dare ante legislationem, quę fuit in mõte Sinai, sed post illam credendum est, ꝙ fuit datum non multo tempore pręceptum de vitula rufa. necesse est tamen, ꝙ daretur postquam Aaron factus fuit sacerdos cum filijs suis. nam dicitur infra, ꝙ ista vacca traderetur Eleazaro sacerdoti, vt immolaret eam. fuit autem factus sacerdos Eleazarus prima die anni secundi ab exitu de Aegypto. tunc enim consecratio eius, & patris, ac fratrum, & durauit per dies 7.continuos de quo declaratum est Leui.c.1.& 8.

Sed aliquis arguet, quòd fuerit data ista lex de mũditia antequam Aaron, & filij sui consecrarentur, quia in Leuitico sępe fit mentio de purificatione Leui.11.& 15.c.& tamen videntur illę leges datę ante perfectam consecrationem Aaron, & filiorum suorum.

Respondendum est, ꝙ non est inconueniẽs fuisse datas illas leges ante consecrationem finitam Aaron, & ante præceptum istud, de modo purificationis, nec est inconueniens si arguatur, ꝙ in legibus illis iubebatur purificatio, & non dabatur modus purificãdi. nam idem inconueniens sequi videbitur, si prius agatur de modo purificationis, quam detur lex, an purificatio agenda sit.

Aliter responderi potest, ꝙ ista lex fuerit data ante leges illas de purificatione, quę habentur Leui.c.11.& 15. nam licet aliquę leges Leuitici datę sint ante finitam consecrationem Aaron, & filiorum suorum, tamen non omnes, quę habentur in Leuitico, vt declaratum est Leui.c.1.& vltimo, & sic potuit esse de ista lege purificationis, ꝙ daretur ante illas leges, quidquid autem fuerit, necesse est dici, ꝙ ista lex fuerit data in secundo anno ab exitu de Aegypto, postquam tabernaculum erectum est, & post sacerdotum consecrationem, vt colligitur ex litera.

Considerandum amplius, ꝙ hic agitur de modo purificationis quarũdam irregularitatum, vel immũditiarum, & hoc, quia Deus volebat populum Iudaicum esse valde mundum, ne pollueretur contaminationibus gentium, quia Messias de hoc populo venturus erat. Si autem essent immundi iuxta contaminationem gentium, redundaret in quandam ignominiã Messię, sicut igitur datæ sunt cæremoniæ munditiæ obseruandæ circa cibos Leui.11.& Deutero.14.c.ita circa alios contactus datę sunt cęremonię, & quia cõtingeret aliquando pollui Iudæos in his, quæ vetita erant, dati sunt etiam quidam modi cęremoniales purificationum, de quibus hic, qui partim erant ad significationem futurorum, partim vero secundum ꝯditionem illius populi Iudaici pro tunc. fuerunt etiã istę cęremonię purificationis, vt Iudęi haberent aliqd in quo se occuparẽt, & ob hoc tota lex vetus erat plena cęremonijs. In lege autem noua fere nullę sunt, nisi qu[illegible] postea ministri ecclesię statuerunt. fuerunt etiam istę purificationes ad dandam magnam auctoritatem cultui diuino, nam nullus admitteretur immundus ad Sanctuarium, sed prius oportebat ipsum transire per multa genera purificationum, & ꝓ qualibet immunditia etiam parua arcebantur homines a Sanctuario: credebant.n.esse magnę reuerentię cultũ illum diuinum, qui fiebat in Sanctuario. Si autem indifferenter, & sine aliquibus cęremonijs huiusmodi permitteretur cuilibet accedere ad Sanctuariũ, cito vilipendissent omnia, quę ibi fiebant, nihil differre putantes a prophanis actibus, ideo decuit dari cæremonias purificationis ab immunditijs.

Considerandum vlterius, ꝙ erant triplices immũditię in lege, quibus correspondebant tria genera purificationum.

Prima immunditia erat mortifera, & maxima, quã homo incurrebat in contemptu præceptorum legis diuinæ, & ab ista per solam cordis contritionem fiebat purificatio, vt patet Psal.50.s.quoniam si sacrificium voluisses dedissem, vtique holocaustis non delectaberis: sacrificium Deo spiritus contribulatus, & cor contritum. pro istis enim iniquitatibus non recipiebatur aliquod sacrificium, nec fiebat aliqua expiatio in aqua lustrationis, de qua hic. sicut enim declaratum fuit supra 15.c. sacrificium pro peccato non dabatur in peccato, quod erat contra Deum si esset contra præceptum decalogi. Item non recipiebatur sacrificium si aliquis peccaret contra proximum, agẽs contra præcepta decalogi, vel contra præcepta iudicialia, sed imponebatur pœna, vel satisfactio, vt ibi dictum est. In solis autem præceptis cæremonialibus, quando omittebãtur ex ignorantia recipiebatur sacrificium, de quo ibi late dictum est.

Secunda est immunditia per peccatum, quod non est totaliter spontaneum, per ignorantiam, vel timorem seu obliuionem, & similia, & tales culpæ sacrificijs in corde contrito expiabantur, vt patet Leui.c.4.& 5.vbi in his iubetur fieri sacrificium. Quid tamẽ ista sacrificia prodessent, an ad remedium, vel deletionẽ culpæ, aut pœnę declaratum est Leui.c.1.& supra 15.

Tertia

Tertia erat Immunditia corporalis, quę ex tactu, vel accessu, aut similib⁹ cãbatur. Et quia ista erat parua & communis paruo puificatiuo indigebat, & de tali agitur hic. Est autẽ immunditia ista de qua Leui. 11. & 15. c. & in similibus. hic enim non fiebat sacrificium, sed per solam aspersionem aquę tollebatur immunditia. etiam non erat necessarius in quibusdam dolor cordis, quia non erant peccata omnes istę immunditię. immo quędam immunditię erant, quas si homines incurrere nollent, peccabant mortaliter. istę aũt sunt, vt si quis nollet ire ad exequias sepulchri patris, vel matris, aut aliorum propinquorum, & tamẽ eundo incurrebat immunditiam, a qua non poterant expiari, nisi factis quibusdam purificationibus. Si ergo aliquis doleret hic, ꝙ incurrisset immunditiam, doleret de bono opere, quod egerat, & hoc nephas est. si tamen aliquis ex contemptu legis non curaret incurrere immunditiam, peccatum erat, non quidem, qa immunditiam incurrerat, sed quia contempserat legẽ Dei, & istud erat peccatum mortale, indigens dolore cordis ad remissionem.

Considerandum etiam de istis immunditijs, quòd quędam erant naturales, idest proueniebant a natura, & non ex aliquo contactu, nec opere voluntario, sicut erat esse leprosum, vel fluentem semine, aut esse mulierem menstruatam, vel fluentem sanguine extra tempus menstruorum, & in istis immunditijs non fiebat purificatio per aquas lustrationis, etiã si aspergerentur, nisi prius fieret purificatio naturalis ab ęgritudine. Cum autem facta esset fiebant purificationes cęremoniales in aquis lustrationis. sic patet de leprosis, qui erant immundi, & tamẽ nõ expiabantur missis super eos aquis lustrationis, sed erant extra castra quousque sanarentur, vel naturaliter, vel a Deo, & tũc sacerdos ibat extra castra, & si reperisset factam mundationem, faciebat quasdam cęremonias ablutionis ad recipiendum in castris eum, qui immundus erat ante hoc, & tamen si aliquis esset leprosus, & nunquã sanaretur a lepra, nunquam super eum fundebantur aquę lustrationis ad expiandũ: ita erat de viro fluente semine, ita etiã de muliere menstruata, quia istę erãt naturales immũditię de quibus patet Leui. c. 14. & 15. Alię autem erant immunditię non naturales, sed ex contactu, & istæ purificabantur per aquas lustrationis non spectando aliquid alterum, sicut si aliquis contigisset rem immundam, lauabatur istis aquis, & efficiebatur mundus. semper tamen erat necessarium ad omnem purificationem, tam in contaminationibus secundum contactum, quam in contaminationibus naturalibus, vel immũditijs, quòd fieret aspersio istarum aquarum.

Vlterius considerandum est circa istas immunditias, quòd quędam earum repellebant hominem a Sanctuario. Aliæ vero repellebant a communicatione hominum, & a Sanctuario. In quo sciendum, ꝙ illę, quæ erant immunditiæ naturales, scilicet lepra, & esse hominem fluentem semine, & mulierem menstruatam, vel fluentem sanguine extra tempus menstruorum faciebant segregationem a populo, scilicet quòd qui patiebatur hæc non permittebatur stare in populo, sed extra castra, & hoc erat ne cæteri contaminarentur, cum ista esset immunditia naturalis. de hoc supra c. 5. vbi præcipit Deus, quòd eijciant de castris omnem fluentem semine, & leprosum, & qui super mortuo pollutus est, de muliere autem menstruata non dicitur, quòd eijciatur de castris, quamq̃ ipsa immunda sit, sicut omnes isti, propter inconuenientia, quæ assignata sunt supra c. 5. Aliæ autem immunditiæ, quæ non erant naturales non faciebãt hominem exire de castris, sed solum arcebant eum a

F Sanctuario, & a rebus sanctificatis, scilicet quòd si eẽt de genere sacerdotum non liceret sibi illo tempore comedere de sanctificatis. Erat autem generale, quòd omnis immunditia, quæ arcebat hominem a communicatione hominum, arceret eum a Sanctuario, sed non e contrario.

Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron. Hic agitur de purificatione, & diuiditur in duo, quoniam primo ponitur modus immolationis, secundo ritus purificationis ibi.

Habebunt filij Israel. Prima in duas, quia primo ponit de huius vitulę immolatione. Secunda de causata ex hoc in quibusdam pollutione ibi. *Et tunc demum.* Circa

G primum.

Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron. De locutione ista, quando fuerit iam declaratum est. fuit autem facta ad vtrunque, ad Moysen quidem, quia ipse debebat præcipere populo, vt obseruaret istum ritum, quia ipse erat interpres inter Deum, & populum. Ad Aarõ autem dictum est, quia facere hoc pertinebat ad officium sacerdotale, & sic fit locutio sæpe ad Moysen, & Aaron simul.

Ista est religio victimæ. Idest id quod iubeo vobis facere est religio, vel cæremonia victimæ, quam Deus fieri ordinauit. accipitur enim religio proprie pro cæremonia, secundum quòd significat nomen hebraicum hic positum, & hoc est conueniens, quoniam

H omnia, quæ fiunt hic cæremonialia sunt. Et dicũt Hebræi, quòd in omnibus in quibus ponitur tale nomẽ, non potest dari ratio mandati, sed sola volũtas legislatoris est causa, & verum est, quòd non possunt dari in his causæ necessitatis, & a priori: dantur tamen causę aliquæ conuenientiæ, quæ sufficientes sunt ad legem.

Præcipe filijs Israel, vt adducant ad te vaccam. Quamquã Deus loqueretur ad Moysen, & Aaron, vt patet supra tamen istud verbum solum dirigitur ad Moysen, quia ipse solus præcipiebat populo, Aaron autem nihil p̃cipiebat, sed erat princeps in officijs suis sacerdotalibus, & dicta fuerunt ei ista, quia sacerdos erat. iussit autem Deus, vt populus offerret istam vaccam, quoniam immolabatur ad faciendum ex ea cineres qui-

I bus totus populus aspergeretur ad tollendas immunditias, & quia erat vtilitas communis, debebat solui de expensis communibus. sic enim factum est de Leuitis, qui dati sunt pro primogenitis totius populi, qm̃ populus dedit illos, vt patet supra c. 3. & 8. ita etiam erat de omnibus alijs, quæ pertinebant ad cultũ populi. sacerdotes autem nihil soluebant, sed solum erãt ipsi ministri. *Vaccam rufam.* Iubetur adduci vacca, qa ipsa erat maximũ genus sacrificij. boues enim, & vaccæ offerebantur, tanquam maximum sacrificium. p̃ peccato autem communitatis dabatur vacca, quamq̃ non differret dari bouem, vel vaccam, sed erat obseruanda in his forma mandati.

K *Religio victimæ, quam constituit Dominus.* Idest ista est cæremonia in sacrificio, quod Deus fieri iussit. istud est sacrificium vitulæ rufæ. nam ipsa immolabatur ad vtilitatem totius populi.

In quo genere sacrificij esset ista vitula rufa.
Quæst. II.

QVAERET aliquis quomodo vocabatur ista vitula victima, & in quo genere sacrificij erat? Respondendum est, quòd nõ est victima proprie dicta in aliquo genere sacrificiorum, quia nõ competit sibi proprietas alicuius. non est enim holocaustum, quia istud cremabatur in altari totũ, & sanguis eius fundebatur in circuitu altaris in Sanctuario. vitula autem rufa immolabatur extra castra, vt patet infra

infra etiam de sanguine eius nihil fundebatur super altare, vel in circuitu eius. Carnes etiam illius nõ cremabantur super altare, nec aliqua pars earum, sed extra castra comburebantur vsque ad cineres, vt patet infra. Item non potest esse de sacrificijs pacificis, quia ista in Sanctuario immolabantur, Leui.c.3.& sanguis eorum fundebatur in circuitu altaris; quorum nihil competit vitulę rufę.

Item de hostia pacifica quędam pars dabatur Deo, & quędam sacerdotibus; reliquę autẽ carnes ab offerentibus comedebantur. de vitula tamen rufa nihil comedebant offerentes, aut sacerdotes, vel dabatur Deo, sed totum cremabatur, ergo non est hostia pacifica. Item non est hostia pro peccato, quia ista est duplex. quędam est cuius sanguis inferebatur intra tabernaculum, alia autem cuius sanguis non inferebatᷓ. B Prima autem cremabatur tota extra castra cum pelle carnibus, & fimo. Secunda cedebat tota sacerdotibus in cibos, Leui.c.6.non est autem similis vitula rufa alicui harum, non primę, quia de illa inferebatur sanguis intra tabernaculum, & propter hoc cremabatur extra castra, de vitula autem rufa non inferebatur aliquid intra Sanctuarium, sed etiam ipse sanguis cum omnibus alijs partibus vitulę cremabatur. Item de ista hostia pro peccato accipiebantur adipes ad cremandum super altare, Leui.c.4.de vitula autem rufa nihil, sed adeps cum cęteris carnibus cremabatur extra castra infra in litera, ideo non pertinet ad hunc modum C sacrificii.

Item non pertinet ad hostiam pro peccato cuius sanguis non inferebatur intra Sanctuarium, quia de illa accipiebantur adipes ad cremandum super altare, Leui.c.4.& 6.sanguis quoque eius intingebatur per cornua altaris, & fundebatur ad basim illius præallegatis c.de vitula autem rufa nihil horum fiebat, vt dictum est.

Item de hac hostia pro peccato omnes carnes cedebant sacerdotibus, Leuit.c.6.de vitula autem rufa nihil, sed totum cremabatur extra castra, vt patet hic, ideo ad nullum genus sacrificiorũ pertinet vitula ista. Vocatur tamen hic victima, quia habet aliquam similitudinem cum sacrificijs proprie dictis. sic enim de D quibusdam aliis, scilicet de animalibus primogenitis, quę dabantur sacerdotibus, si erant munda, quia debebant sanguinem eorum fundere in circuitu altaris, & adipes cremare: omnes autem carnes proueniebãt eis præcedenti cap. Illud enim non erat holocaustum, quia in hoc omnes carnes cremantur, etiam nõ erat hostia pacifica, quia in ea pars ꝓueniebat Deo, & pars sacerdotibus, maxima autem pars offerentibus. nihil offerentibus perueniebat de carnibus istis primogenitorum, sed totaliter sacerdotibus cedebant, vt patet pręcedenti capi.

Item non pertinebat illa oblatio ad sacrificium ꝓ peccato. Idem modus arguendi est, scilicet quia non dabatur pro peccato, sed pro debito. assimilabatur tamen alicui horum, scilicet quantum ad intentionem E magis assimilabatur holocausto, vel hostię pacificę; quantũ vero ad iura prouenientia sacerdotibus, magis assimilabatur hostię pro peccato, cuius sanguis nõ infertur intra tabernaculum, quia de illa omnes carnes sacerdotibus proueniunt, Leui.c.6.

Item de primogenitis oblatis præcedenti c. similis modus arguendi est de agno paschali, qui vocatur sacrificium supra c.9. & tamen non est de aliquo istorũ trium generum, vt ibidem inductum est, habet tamẽ aliquam similitudinem. Ita de vitula rufa est dicendũ, quòd habet similitudinem cum sacrificijs. nam sicut alia sacrificia offerebantur ad honorem Dei, & mandatum, vt patet ex discursu Leuitici, ita & vitula rufa, A vt patet hic. Item omnia sacrificia per sacerdotes immolabantur, & administrabantur, vt patet per totum Leuiticum, & præcedenti c. vbi omnia ministeria altaris solis sacerdotibus tribuuntur, vitula etiam rufa hoc modo a sacerdote occiditur, quia iussum est vt Eleazarus sacerdos filius Aaron immolaret eam, vt patet in litera.

Item in sacrificijs requirebantur animalia munda, & immaculata, vt patet ex discursu Leuitici, & maxime 22.c. vitula etiam rufa immaculata esse debebat, vt patet infra: magnam ergo similitudinem habebat cum hostijs sacrificiorum.

An vitula rufa magis assimilatur sacrificio pro peccato. Quæst. III.

QVAERET nunc aliquis, ad quod genus sacrificij magis proprie vitula rufa reducitur? Respõdendum est, quòd magis ad sacrificium pro peccato, quam ad alia, quod patet ex intentione. nam holocaustum ad laudem Dei offerebatur, & non ad alium finem. hostia autem pacifica ad gratiarum actiones, vel ad impetrandum aliquid. hostia autem pro peccato offerebatur ad expiãdum pro peccatis, vel immundicijs quibusdam. de vitula autem rufa sic erat, quia ad expiandum inquinationes populi occidebatur, scilicet vt combureretur, & cineres eius commixti aquę facerent ad expiandũ inquinamenta, & pollutiones quotidianas, quę etiam vocantur peccata secundum modum loquendi veteris testamenti, & pro similibus interdum offeruntᷓ sacrificia, quæ vocantur pro peccato, vt patet de muliere, quæ purificatur a sanguine, Leui.12.c.& de homine, qui a lepra mundatus est, Leui.14.c.& de illo ꝗ fluens semine postea liberatus est ab immũditia sua, & de muliere, quę patitur fluxum sanguinis extra tẽpus menstruorum, Leui.c.15.& de Nazaręo coram quo aliquis mortuus est, supra capi.6. magnam ergo ex hac parte habet affinitatem cum hostia ꝓ peccato.

Item in nullo genere sacrificij crematur totũ animal extra castra cum pelle, carnibus, fimo, nisi in sacrificio pro peccato, hostia autem vitulę rufę sic erat. ergo magis pertinet ad istud sacrificium. Nec obstat si dicas, quòd in holocaustum omnes carnes cremabantur. nam non cremabãtur extra castra, sicut in hostia pro peccato, & in vitula rufa, sed in altari. Itẽ non cremabantur carnes cum pelle carnibus, & fimo, sed solę carnes cremabantur in holocausto. In hostia autem pro peccato, & vitula rufa carnes cum pelle, & fimo, & carnibus exurebantur, vt patet in litera, ideo magis ad sacrificium pro peccato, quam ad holocaustum pertinet vitula rufa.

Ad quod sacrificium pro peccato magis assimilatur vitula rufa. Quæst. IIII.

QVAERET nunc aliquis, cum sint duo modi sacrificiorum pro peccato, scilicet quòd in quibusdam de sanguine introducitur in tabernaculũ, & in alijs non, ad quod istorum genus pertineat?

Respondendum est, quòd pertinet ad illa sacrificia, de quorum sanguine intra tabernaculum inferebatur, vt patet, quia quando fiebat sacrificium, de cuius sanguine non inferebatur intra Sanctuarium, solum tingebantur cornua altaris sanguine, & reliquus fondebatur ad basim, Leui.c.4. In hostia autem pro peccato, de cuius sanguine inferebatur intra tabernaculum. aspergebatur septies coram Domino.e.c. In vitula autem rufa etiam fiebat septenaria aspersio cõtra ostium

ostium tabernaculi, vt patet in litera. ergo magis per-
tinet vitula rufa ad istud sacrificium, de cuius sangui-
ne introducitur in tabernaculum.
Item de hostia; de cuius sanguine non introducitur
in tabernaculum, omnes carnes proueniebant sacer-
doti, de alia autem nullę, sed cremabantur Leui.c.4.
& 6. In vitula rufa, cremabantur omnes carnes, ergo
magis pertinebat ad sacrificium, de cuius sanguine in-
troducebatur in tabernaculum.
Item in isto genere sacrificij pro peccato solū im-
molabatur bos Leui.c.4. Cum autem immolabatur
hircus, vel capra, non cremabantur carnes extra ca-
stra, quia non introducebatur de sanguine eorum in-
tra tabernaculum, nisi semel in anno in die propitia-
tionis cum de sanguine tam vituli, quam hirci intra
tabernaculum inferebatur Leui.16.c. In vitula autem
rufa etiam erat immolatio bouis, ideo pertinet ad sa-
crificia de quorum sanguine introducitur, &c. Item
vitula rufa immolabatur ad expiationem totius po-
puli, quia cineres illius commiscebantur aqua, & pro-
ficiebant ad expiandum inquinamenta plebis. in sacri-
ficio pro peccato de cuius sanguine introducebatur
in tabernaculum sic erat, quia illud, aut offerebatur ꝓ
peccato totius populi, aut summi sacerdotis Leui.c.4.
sacrificium autem de cuius sanguine non inferebatur
intra tabernaculum nunquam erat pro peccato totius
populi ad abstergendam aliquam maculam illius, sed
erat pro personis singularibus, nisi interdum populus
offerret aliquod sacrificium pro peccato, quod magis
esset ad solennitatem, quam ad expiandam aliquā ma
culam, tunc enim poterat esse tale de cuius sanguine
non inferretur in tabernaculum, vt declaratum est Le
uit.c.9. magis ergo pertinebat vitula rufa ad sacrificiū
pro peccato de cuius sanguine introducebatur in ta-
bernaculum, quam ad alterum, & hoc modo vocatur
hic victima.
Quam constituit Dominus. Idest quam dominus ordi-
nauit fieri ad expiationē populi: volebat enim, quòd
omnes incurrentes immunditias cæremoniales pur-
garentur per cæremonias, & q̄ nihil erat magis cęre-
moniale in lege veteri, quam sacrificiū, voluit fieri per
sacrificia, quia tamen immunditiæ erant multum cō-
munes quas homines multoties incurrebant, graue
esset nimis, quòd in qualibet earum deberet offerri sa-
crificium aliquod, & hoc, quia semper cogerentur va-
care cæremoniis istis in quibus expenderent magnā
temporis partem, etiam quia non sufficerent ad istos
sumptus, si quoties contaminarentur darent sacrifi-
cium, ideo elegit Deus alium modum.s. quòd, in im-
munditiis specialibus, & magnis fieret expiatio per sa
crificia, sicut in immunditia lepræ, & fluxus sanguinis,
& fluxus seminis, & immunditia Nazaræorum Leui.
c.12.14.& 15.& supra 6.c. In immūditijs autem com-
munibus voluit fieri expiationē per sacrificia, sed non
quòd offerretur sacrificium pro qualibet, sed vnū pro
omnibus, & istud erat, quòd immolaretur vitula rufa
pro toto populo, & conseruatis cineribus eius fieret
aspersio de illis cum aqua, & sic quilibet per sacrificiū
vitulæ rufę purgabatur, & ad hoc constituta est vitula,
vt esset victima.
Rufam. Idest ista vacca, quæ immolabatur debebat
eē rufa.s. nō alba, nec nigra, sed coloris aurei, & vide-
tur hoc fuisse ad commemorationem peccati, cum
fecerunt sibi vitulum aureum in monte Sinai: in he-
bræo dicitur rubeam, sed magis proprie est litera no-
stra, quia nulla vacca est rubea, rufæ autem sunt fere
omnes, sed interdum idioma hebraicum non distin-
guit.
Aetatis integræ, i. quòd ista vacca sit magna non par-
ui temporis, vt duorum, vel trium mensium, sed iam

F magna, quę habeat ætatem integrā, vt vnius, vel duo-
rum annorum.
In hebræo dicit̄. *Temina*. Idest perfecta, & hoc refe-
runt Iudæi ad corpulentiam, ita ꝙ non esset illa vac-
ca parui corporis, vt dicit Aben Ezra, vtrumque autē
ad idem redit, quia vacca integrę ętatis est maioris
corpulentiæ vitula nouella.
In qua nulla sit macula. Macula non dicit hic varieta-
tem coloris, vt vulgariter dicitur, sed magis aliquam
deformitatem in partibus ipsius animalis, ꝓpter quā
redditur illicitum ad immolandum: differt autem in
animali esse immundum, vel esse maculatum, quia eē
immundum pertinet ad speciem, scilicet quòd quędā
G species animalium erat, de quibus non licebat immo-
lari aliquid Deo, & huiusmodi sunt omnes præter bo-
uem, ouem, & capram: in istis autem licet animal ha-
beat deformitatem, vel non habeat, semper vocabitur
immundum propter speciem. in tribus autem specie-
bus, de quibus licebat offerri, animalia erant munda
semper, aliquando tamen erant maculata, & aliquan-
do immaculata, vocantur autem immaculata illa, quę
non habebant aliquam monstruositatem in defectu,
vel superabundantia, nec abscissionem partium, aut a-
liam fęditatem, & ista erant licita ad immolandum,
quia non erant immunda, nec maculata: erant autem
in his animalibus quędam maculata, vt si nascerentur
monstruosa in defectu, vel superabundantia partium,
H aut si essent cęca, vel clauda, vel amputarentur eis an-
res, siue cauda, vel testiculi, vel saltem frangerent̄, hæc
enim illicitum faciebant animal, vt patet Leuit.22.ca.
quamquam in his maculis differt, quia aliquæ totali-
ter prohibent, & aliquæ non, vt patet ibidem.

An amputatio caudæ, vel aurium impediret ne posset vitula immolari. Quæst. V.

QVAERET aliquis si ista vitula rufa haberet
caudam amputatam, vel aures, an posset im
molari.
Respondebit aliquis istam esse maculā,
hic autem dicitur, quòd in vitula nulla sit macula. Re-
I spondendum est, ꝙ maculę erant duplices. Quædam
totaliter impediebant animal immolari in quocunq;
genere sacrificii, aliæ autem impediebant, quantū ad
aliquid. Si enim haberet animal monstruositatē, quā-
tum ad defectum, vel pluralitatem, aut quantum ad
insolitam magnitudinem, vel paruitatem, vel si esset
cęcum, vel fractum in aliqua parte corporis, aut ha-
bens cicatricem, vel papulas, vel scabiem, aut impeti-
ginem, vel quamlibet aliam maculam, nō poterat im-
molari in aliquo genere sacrificii Leui.c.22. solę autē
erant duę maculæ, in quibus licebat aliquando offerri
animal, & immolari.s. si haberet caudam abscissam,
vel aures: nam tunc non poterat dari, tanquam hostia
votiua: poterat tamen dari, vt hostia spontanea Leuit.
K 22.c.& tunc manet dubium de vitula rufa: nam si ha-
beret aliquam de aliis maculis nullo modo posset im-
molari: habendo tamen istas duas, vel alteram earum
videtur indifferens. & cum arguitur, ꝙ nulla sit macu-
la in vitula ista, responderi posset non esse ob hoc ma-
culam, quia habet caudam, vel aures amputatas, ma-
cula enim habet vim prohibēdi animalia a sacrificijs,
cum autem nihil, quod in animali est impedit ipsum
ab immolatione, nullam maculam habere dicitur, &
ita cum liceat animalia habētia caudam amputatam,
vel aures offerri spontanee, non censentur habere tūc
aliquam maculam. si igitur liceat accipi vitulam ha-
bentem caudam amputatam, vel aures, non diceretur
habere maculam aliquam.
Respondendum tamen est, quòd non licebat ista
esse

esse in vitula: nam in sacrificiis votiuis non accipiebãtur ista animalia, sed solum in spontaneis Leu. 22. cap. erat autem hoc, quia strictius agitur in his, quæ sunt debita; quam in eis, quæ sunt voluntaria, votum autẽ est debitum, postquam promissio facta est, ideo non potest fieri solutio de animali habenti aliquam maculam: sacrificium etiam pro peccato, quia est debitum a lege, non poterat dari de animalibus habentibus tales maculas. Sic autem de vitula rufa, quæ non sponte offerebatur, sed ex mandato legis, ideo non posset habere aliquã istarum macularum. *Nec portauerit iugum.* Idest ista vitula, quamquam sit ętatis integrę: tñ non debet esse talis, quæ aliquando arauerit.

Causa huius est, quia Deus volebat, vt id quod applicabatur ad cultum suum, non fuisset applicitũ qdquam ad cultum humanum, applicantur autem animalia ad humanum ministerium si arant; ideo iubet ꝙ nunquam arauerit. simile erat de primogenitis, quę dari debebant domino: nam non erat licitum alicui, vt araret in primogenito bouis, quod dandũ erat domino, nec ꝙ tonderet lanam primogenitorum ouis, & caprę, sed daret domino, antequam aliqualiter trãsiret in vsum humanum, vt patet Deut. 15. c. non operaberis in primogenito bouis, & nõ tondebis primogenita ouium, simile habetur Deute. c. 21. quando inueniebatur aliquis mortuus, quia accipiebatur vitula, quæ nunquam arauisset cum dicitur: tollent vitulam de armento, quæ non traxit iugum, nec terram scidit vomere, ibi tamen alia causa est quare non dẽt arauisse de qua ibidem. *Tradentque eam Eleazaro sacerdoti.* Idest ista vacca rufa adducebat a populo ad Moysen, & ibi tradebatur Eleazaro filio Aaron, vt immolaret eam.

An in deserto fuerit immolata vitula rufa, & an populus aliquando accederet ad Sanctuarium, & indigeret aliqua emundatione. Quæst. VI.

QVAERET aliquis an in deserto fuerit aliqua vitula sic immolata ad emundationem totius populi. Respondebitur forte, ꝙ non, qa cęremonialia nõ obligabãt in deserto. istud tamen erat ceremoniale, ideo nec ibi obseruatum est. Respondendum est, ꝙ fuerit istud præceptum obseruatum in deserto, quia omnes incurrebant immunditiam frequenter; non poterant tamen accedere ad Sanctuarium si essent immundi, & in deserto erat Sãctuarium inter Israelitas. ergo oportebat, vt essent mũdi, quia si immundi accederent ad illud morerentur, vt patet Leui. 15. c.

Dicet aliquis, ꝙ non accedebant Israelitæ ad Sanctuarium in deserto, quia non fiebant aliquę ministrationes in eo sacrificiorum, vt sępe dictum est, quia nõ obligauerunt vsque ad terram Chanaan. quamquam igitur inciderent Israelitæ in aliquas immunditias nõ erat necesse eos expiari per cineres vitulæ rufæ, quia ista immunditia erat respectu Sanctuarii. & ipsi non accedebant ad illud.

Respondendum est hoc esse falsum, nã licet Israelitę non obligati fuerint in deserto facere sacrificia, tamen constat, ꝙ fecerint ea in monte Sinai, vbi consecrati sunt sacerdotes, vt patet Exo. 29. c. & Leuit. c, 8. tunc autem Israelitæ ibant in Sanctuariũ, & ipsi quoq; offerebant sacrificia, ad qđ necesse erat eos esse mundos, ꝙ autem tũc populares obtulerint, & introierint in Sanctuarium, patet quia duodecim principes duodecim tribuum obtulerunt sacrificia sua per duodecim dies, & introierunt in Sanctuarium supra c. 7. itẽ patet de sacrificio totius populi, quia in die octauo cõsecrationis sacerdotum, de quo Leui. c. 9. ad qđ oportebat accedere omnes populares, vel aliquos de eis,

A ideo munditia requirebatur eodẽ modo intelligendum est, ꝙ alii populares obtulerint sacrificia in dedicatione Sanctuarii, & omnes illi accedebant ad ostiũ tabernaculi. Item patet hoc magis in consecratione Leuitarum, quia tunc cunctus populus obtulit eos ad ostium tabernaculi, & sacrificium cum illis supra c. 8. erat ergo necessarium, vt haberent populares munditiam, sed non poterant semper habere munditiam. ergo requirebatur aliquid per quod tolleretur immunditia, quando inciderent in illam, & huiusmodi sunt cineres vitulę rufę. Item non solum fuit hoc necessarium propter Israelitas, quando erant in monte Sinai, sed etiam pro toto tempore quo fuerunt in deserto, quia licet populares non accederent semper ad San-
B ctuarium, tamen Leuitæ, & sacerdotes semper accedebant: toto enim tempore, quæ steterunt Israelitæ in deserto portabatur Sanctuariũ a Leuitis, & in qualibet mansione erigebatur, & cum deponendum erat introibant sacerdotes, & velabant vasa, deinde Leuitę accedebant ad portandum ea, vt patet supra c. 4. & sic per totum desertum factum est. Sed ista non poterant fieri, nisi ab hominibus mundis, quia si aliquis accederet ad Sanctuarium immundus moreretur, vt patet Leu. c. 15. ergo erant mundi, sed non erat rationabile dici, ꝙ toto tempore 40. annorum fuerunt isti mundi cum immunditiæ sint multum communes, vt in accedendo ad vxorem, vel in pollutione nocturna, & si-
C milibus, vt est declaratum pręceden. cap. ergo oportebat, ꝙ isti haberent aliquid per quod tollerentur immunditię eorum quas incurrerẽt, & istud solum erat per cineres vitulæ rufę, cum nullum aliud remedium datũ fuerit in toto veteri testamento, ergo erant tunc cineres vitulæ rufę, & facta est huiusmodi cęremonia in deserto.

Sed aliquis forte respondebit, ꝙ non fuit necessaria immolatio vitulę rufæ in deserto, quia quamquam illi qui erant immundi non possent accedere ad Sanctuarium, nisi expiarentur, tamen non fuit toto tempore deserti aliqua immunditia, quia istę immunditiæ solũ erant legales. i. quia lex reputabat eas esse immunditias, si tamen lex non posuisset eas, naturaliter non
D essent immunditiæ, nec accedẽtes ad loca sancta cum his immunditiis censerentur peccare, lex tamen cęremonialis non obtinuit, vsque post ingressum in terrã Chanaan. ergo quamquam sacerdotes, & Leuitę polluerentur in his, & accederent ad Sanctuarium nõ iudicarentur immundi ad hoc, ꝙ peccarent, quia nondum obtinebat vires lex cęremonialis, quę faciebat istas esse immunditias, & consequenter non erat necessaria aliqua cæremonia purgationum, sicut est de vitula rufa.

Respondendum est, ꝙ verum est immũditias istas non repellere hominem a rebus sacris ex natura rei, nec immunditias ex seipsis, sed solum per opinionem legis, & tamen lex cæremonialis, quæ faciebat istas eẽ
E immunditias, habebat vigorem in deserto, quod patet, quia esse leprosum erat immunditia, & tñ eijciebantur leprosi de castris. Maria enim soror Moysi effecta fuit leprosa in Aseroth, & expulsa est per dies septem, quousque sanata fuit, & tunc rediit in castra, supra cap. 12.

Ad hoc respondebit aliquis, ꝙ lepra est immunditia naturalis, & qui eam patiuntur commaculãt omnes quibus communicant. repellebantur ergo leprosi in deserto de castris non quasi esset lepra immunditia, sed quia erat morbus contagiosus, ideo etiam si nunquam fuisset data lex de immunditia repellerent leprosi. sic enim fit in omnibus politijs, in quarũ nulla nunc obseruantur cęremonię legis veteris. & tamen immundi repelluntur de vrbibus cum sunt leprosi.

Dicendum est ad hoc, quòd non solum leprosi, qui erant immundi naturaliter, & contagiosi, sed etiam illi, qui erant immundi secundum opinionem legis eiiciebātur de castris, vt patet supra c.5. vbi iussit Deus expelli de castris omnes immundos lepra, & fluentes semine, & immūdos super mortuo. constat tamen, ꝙ immundi super mortuo non habent aliquam immūditiam naturalem, sed solum, quia lex reputat illā esse immunditiam: factum est autem hoc in deserto, quia prȩallegato c. subditur, quòd filij Israel fecerunt hoc, & eiecerunt extra castra omnes immūdos, sicut iusserat Dominus. nihil autem est magis immunditia contaminari super mortuo, quam contaminari in tactu cuiuscunque rei immundȩ, sed repellebantur a Sanctuario, & a castris in deserto contaminati super mortuo, ergo ita repellerentur a Sanctuario contaminati quibuscunque alijs immunditijs, & consequenter reputabantur istȩ immunditiȩ dum erāt Israelitȩ in deserto. ergo necesse erat haberi aliquid, per quod purgaretur immunditia quȩlibet, vt Leuitȩ, & sacerdotes possent accedere ad Sanctuarium ad erigēdum, & deponendum, & portandum illud, & ad operiendum, & ligandum vasa illius, sed hoc non contingit, nisi esset vitula rufa, per cuius cineres abstergeretur, ergo dicēdum est, quòd fuerit facta immolatio vitulȩ rufȩ in deserto, & satis breuiter post consecrationem sacerdotum.

Considerandum autem, quòd hic iussum est, vt Eleazarus filius Aaron immolaret vitulam istam, & non Aaron.

Et dicunt aliqui, quòd factum est hoc, quia qui intingebat digitū in sanguine vitulȩ huius erat immūdus. vnde Eleazarus sacerdos efficiebatur immundus vsque ad vesperum, & loto corpore, & vestibus ingrediebatur in castra post solis occasum, vt patet infra in litera. ad summum autem sacerdotem inconueniens erat immunditias adhȩrere, quia iubetur Leuit.c.21. quòd non contaminaretur sacerdos magnus super patre, & matre, idest etiam in istis non debebat contaminari, quanto magis in alijs rebus: dicunt autem causam esse, quia ministratio summi sacerdotis erat continua, & si esset immundus non poterat ministrare.

Respondendum est vtrūque esse falsum. primum, scilicet quod summus sacerdos non contaminaretur aliquando: nam necesse erat interdum eum contaminari: interdum autem volens contaminaretur. De primo, vt si pateretur pollutionem in somno nocturno immundus erat vsque ad vesperum, vt patet Deute. 23.c. & hoc non erat in potestate sua. Aliquando autē volēs coinquinabatur, vt si sacerdos magnus cognosceret vxorem suam, nihil enim differebat, an aliquis suam, vel alienam cognosceret ad incurrendum immunditiam, quia vtroque modo coiens debebat lauare carnem suam, & erat immundus vsque ad vesperum Leui.c.15. sed manifestum est, quòd summus sacerdos sȩpe hoc modo coinquinaretur, cum haberet vxorem, & filios procrearet, & succedebant ei filij sui in summo sacerdotio, vt patet Exo.c.29. & Leui.6. Cū autem arguitur, quòd summus sacerdos nō debebat pollui etiam in morte patris, & matris. Respondendū est, quòd non intelligitur illud de omni immunditia, sed solum de illa, quȩ causatur eūdo ad funera defunctorum, vel accedendo ad cadauera, & de hac dicitur, quòd sacerdos magnus non contaminabitur sup aliquo mortuo, nec etiam super patre, & matre: vetuit autem lex istam immunditiam super mortuos specialius, quam omnes alias, quia ista iudicabatur maior inter omnes, quȩ erant purè legales, nihil habentes ex natura rei, ideo in toto veteri testamento non repellit aliqua immūditia purȩ legalis, propter quam homo

F eijceretur de consortio aliorum, nisi ista, vt patet supra c.5. vbi Deus iubet leprosos, & fluentes semine, atque immundos super mortuo eijci de castris, in quibus lepra, & fluxus seminis sunt immunditiȩ naturales: contaminatio autem super mortuo purè legalis est, quia ex hoc, quòd aliquis erat ad lugendum mortuum, nihil fȩditatis ex natura rei suscipit.

Item in ista immūditia dabatur maior duratio, quā in aliis: nā in qualibet aliarum, qui contraxisset illam manebat immundus vsque ad solis occasum sequentem, vt patet Leui.c.11.15. & 16. in hac autem manebat immundus homo per 7. dies, vt patet infra in litera, ideo sacerdotes magni aliquando polluebātur, nec
G lex hoc vetabat. Secundum etiam erat falsum, scilicet quòd isti non deberent pollui propter quotidianam ministrationem, & si polluerentur non possent ministrare, quia hoc procedit ex errore eorum, qui intelligunt ad solum summum sacerdotem pertinere ministrationes, quæ fiebant intra tabernaculum, scilicet incendere lucernas in candelabro, & offerre thymiama, & ponere panes in mensa propositionis, omnia.n. hæc pertinebant ad sacerdotes tam minores, quam pontificem, vt declaratum est præcedenti c. & Leui. 21. non ergo obligabatur summus sacerdos quotidie ministrare: immo nūquam obligabatur si noller, nisi semel in anno in die expiationis, quoniam officium diei illius non pertinebat ad minores, scilicet introire
H in Sancta sanctorum, & tamen die illa necesse erat illud introire, ideo iubetur Leui.c.26. quòd solus sacerdos magnus expleret officia diei illius. sic patet ad Hebre.c.9. poterat tamen summus sacerdos alijs diebus ministrare si vellet, ideo causa ista, quæ dabatur magis tenet è contrario, scilicet quòd summus sacerdos poterat liberius pollui, quam omnes alij sacerdotes, quia alij frequentius ministraturi erant, quam ipse. non ergo tenet ista causa quare Aaron non fuerit iussum, ꝙ immolaret vitulam rufam. Nicolaus dicit, quòd non fuit data vitula Aaron, quia peccauerat Aaron in fabricatione vituli in monte Sinai: Eleazarus autem nō peccauerat, ideo tradita est Eleazaro.

Sed ista ratio multum aliena est, quia ista vacca no
I incendebatur ad emundationem illius peccati, sed ad corporales, & communes immunditias. Item si hoc teneret, quomodo Aaron orans pro peccato populi occidebat vitulum, & intrabat in Sancta sanctorum in die propitiationis? Leui.16.c. potissime cū dicant ludæi, & ipse Nicolaus, quòd immolatio illius vitulæ fiebat pro peccato sacerdotum ad memoriam vituli fabricati in monte Sinai. non erat ergo ista causa.

Fuit autem duplex ratio quare iuberetur hoc Eleazaro, & non Aaron. Prima quia ista immolatio non erat aliquid valde honorabile, & excellens, sed valde banausum cum fieret extra castra, & ille, qui immolabat efficiebatur immundus, & lauabat carnē, & vestes, vt patet infra, quod pertinebat ad quandam de-
K pressionem, ideo honestius fuit dare hoc sacerdoti minori, quam pontifici.

Secundum est, quia summo sacerdoti non commendabantur omnes ministrationes, etiam si mūdæ eēnt, sed solum illæ, quæ erāt maximæ. sic fuit de ministratione diei propitiationis, quam solus summus sacerdos facere debebat Leui.c.16. ista autē erat ministratio parui honoris immo nulli⁹, ideo rationabilius fuit dari minoribus sacerdotibus: non tollitur tamen ex hoc quin summi sacerdotes possent eam facere, qui omnia, quæ pertinebant ad minores poterāt ipsi maiores: prima tamen vice qua iussum est fieri hoc, non licuit Aarō facere illud, quia Deus determinate iussit hoc Eleazaro.

Sed arguetur primam rationem harum nō tenere, scilicet

ſcilicet ꝙ quia iſta miniſtratio faciebat immundum miniſtrantem, non pertinebat ad ſummum ſacerdotem: nam ſummus ſacerdos faciebat aliquam miniſtrationem, in qua polluebatur, vt patet in die propitiationis, quia poſtquam fuiſſet confeſſus peccata populi ſuper caput hirci, & emiſiſſet illum in ſolitudinẽ, lauabat totam carnem ſuam, vt iterum miniſtraret Leui. c. 16. ita ergo liceret ei facere hoc.

Reſpondendum eſt dupliciter primo, ꝙ non erat ſimilis immunditia, quam incurrebat ſummus ſacerdos in die propitiationis ei, quā incurrebat immolās vitulam rufam, nā ſacerdos magnus poſtquam emiſiſſet caprum emiſſarium in die propitiationis lauabatur in Sanctuario, & illico ſumptis alijs veſtibus miniſtrare incipiebat, ita quòd illa immunditia non repellebat eum a Sanctuario, nec arcebat a miniſtratione. qui autem immolabat vitulam rufam erat immūdus vſque ad veſperum, ita quòd non liceret ei accedere ad aliquod ſacrum, nec ſolum arcebatur a rebus ſacris, ſed etiam non poterat tota illa die introire in caſtra. non debuit ergo ſummo ſacerdoti committi miniſtratio, in qua tantam immunditiam incurreret.

Secunda ratio diuerſitatis eſt, quia miniſtratio diei propitiationis pertinebat ex neceſſitate ad ſummum ſacerdotem, cum illud miniſterium eſſet maximum, ſcilicet quia ingreſſurus erat in Sancta ſanctorum, q̃quam incurreret aliquam immunditiam, non erat alteri iſta miniſtratio commitenda: ſecus autem de immolatione vitulę, in qua nihi erat magnum, quod ex neceſſitate ad ſummum ſacerdotem pertineret.

Qui eductam extra caſtra immolabit. Ideſt Eleazarus educens vitulam iſtam extra caſtra immolabat eam. dabatur enim iſta vitula Moyſi a toto populo, vt patet ſupra, ſcilicet pręcipe filijs Iſrael, vt adducant ad te vaccam rufam, & ibi recipiebat eam Eleazarus, qui ibat cum tota multitudine extra caſtra ad immolandum eam.

Quare vitula rufa immolabatur extra caſtra, & an ſignificaret Chriſti immolationem in locum Caluariæ extra Ieruſalem ſecundum ſenſum literalem. Et quòd ſacrificia veteris teſtamenti ſignificabant Chriſti paſſionem. Quæſt. VII.

QVAERET aliquis quare immolabatur vitula extra caſtra? poterit reſponderi, quòd nō debebat immolari intra Sanctuarium, quia tunc cremaretur ipſa in Sanctuario, & hoc non decebat. Vel proueniret ſacerdotibus, & etiam hoc non decebat, quia iſta vitula immolabat ad hoc, quòd cineres manerent de illa, quibus purificarentur homines immundi. Si tamen cremaretur intra Sanctuarium, vel cederet ſacerdotibus, non poſſent haberi cineres ad expiandum. Debuit ergo extra caſtra cremari: ſic etiam fiebat de ſacrificijs pro peccato totius populi: nam immolabantur in Sanctuario, & cremabantur extra caſtra Leui. c. 4. Si autem dicas quare non immolabatur vitula rufa intra Sanctuarium, & educebatur extra caſtra ad cremandum, ſicut fiebat in ſacrificio pro peccato ſummi ſacerdotis, & pro peccato totius populi? reſpondendum eſt, quòd vitula iſta erat ad hoc, quòd cineres eius tollerent immunditiā, & ipſa erat aliquid valde immundum: nam ſacerdos, qui immolabat eam, ex hoc efficiebatur immundus vſque ad veſperum, & ille, qui cremabat eam, & qui colligebat cineres combuſtionis, vt patet infra in litera. in ſacrificio autem pro peccato totius populi non erat ſic, quia qui immolabat non incurrebat immunditiam, nec qui cremabat: immo adipes huius ſacrificij ponebantur ſuper altare, tanquam aliquid mundū, vt patet Leui. c. 4. non decebat ergo immolare vitulā rufam in Sanctuario, quia ibi erat maxima munditia ne contaminaretur ibi aliquis, ſed immolans vitulam contaminabatur, ergo non decebat in Sanctuario eā immolari.

Sed tunc quęret aliquis quare non immolabatur intra caſtra, & tamen extra Sanctuarium. Reſpondetur, quod ad hoc eſt duplex cauſa. Prima eſt literalis ſecundum ſtatum Iudæorum, ſcilicet quòd Deus volebat iſtos cineres vitulę conſeruari in loco mundo, & cremari eam in loco mundo, ſed intra caſtra non erat aliquis locus mundus, ergo non debebat comburi intra caſtra, nec ſeruari ibi cineres. de hoc patet infra in litera, ſcilicet colliget vir mundus cineres vaccę, & effundet eos extra caſtra in loco puriſſimo: locus autem caſtrorum non erat mundus, quia conculcabatur ab hominibus, & animalibus, erāt que ibi multę ſordes, ideo etiam iuſſum eſt de cineribus, qui quotidie accipiebantur de altari holocauſtorum, ꝙ ferrētur extra caſtra in loco mundiſſimo, & ibi iterum cremarentur Leui. c. 6.

Alia cauſa erat literalis ſecundum habitudinem veteris teſtamenti ad ea, quę ſignificabantur futura in nouo, & iſta eſt magis fundamentalis, & propter quā ſic fieri iuſſum eſt, ſcilicet quòd ſacrificia, quę erant in veteri teſtamento ſignificabant illud verum ſacrificium, quod futurum erat in principio noui teſtamenti, ſcilicet Chriſti immolatio, & maxime hoc ſignificabatur per ſacrificia pro peccato, & potiſſime in ſacrificio pro peccato totius populi. iſtud erat duplex. quoddam, quod fiebat pro peccatis populi in ſpeciali, vel in generali, aliud quod fiebat ad expiandas communes immunditias, vel irregularitates. Primum ſacrificium immolabatur intra Sanctuariū, ſed cremabatur extra caſtra Leui. c. 4. & 16. ſecundum extra caſtra immolabatur, & cremabatur. Primum ſubdiuidebatur, quia quoddam erat pro peccato populi in ſpeciali, ſcilicet quando totus populus per ignorantiā deliquiſſet omittens aliquam cæremoniam, quam teneretur obſeruare, & pro hoc immolabatur vitulus, de cuius ritu patet Leui. c. 4. Aliud erat, quod immolabatur pro peccatis populi in generali, & iſtud erat in die expiationis, quando ſacerdos magnus orabat pro omnibus peccatis populi, & occidebat vitulum, & hircū, quos cremabat extra caſtra, de quibus vitulus erat pro peccato omnium ſacerdotum, & hircus pro peccato totius populi Leui. 16. c.

Secundum ſacrificium pro peccato totius populi, quod nō erat pro aliquo peccato in ſpeciali, vel in generali, ſed ad tollendas immunditias, & irregularitates communes, erat vitula rufa, & iſta cremabatur, & immolabatur extra caſtra. Iſta tria genera ſacrificiorū ſignabant expreſſius Chriſti immolationem, quia ſicut iſta ſacrificia pro peccato totius populi fiebāt, ita paſſio Chriſti pro toto genere humano, ſed Chriſtus paſſus eſt extra ciuitatem, quia ductus eſt in locum Caluarię, vt teſtantur omnes Euangeliſtę, ergo debebant iſta ſacrificia extra vrbem comburi. iſta cauſa nō eſt allegorica, ſed literalis, quia Apoſtolus aſſignat eā pro cauſa ad Hebrę. c. 13. arguendo contra Iudęos. nūquam tamen Sacra ſcriptura allegat aliquam auctoritatem, niſi in ſenſu literali, quia vt ait Dionyſius myſtica theologia non arguit. de iſta cauſa, vt ponatur ab Apoſtolo patet ad Hebre. c. 13. ſcilicet, quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra: propter quod, & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum extra portam paſſus eſt: exeamus igitur ad eum extra caſtra improperiū eius portantes.

Immolabit in cōſpectu omniū. Ideſt ſacerdos Eleazarus immolabit

immolabit iſtam vitulam extra caſtra coram toto populo, nam cũ acciperet vitulam in caſtris a tota multitudine, educebat eam de caſtris ſequente eum multitudine, & tunc extra caſtra immolabat vidente toto populo, erat autem hoc, quia iſta vitula immolabatur pro peccato totius populi, ſcilicet ad tollendum immũditias eius, ideo debebat totus populus aſtare huic immolationi. Sic enim de paſſione Saluatoris factum eſt, quia ipſe moriebatur redempturus genus humanum, quod ex multis gentibus colligitur, ideo paſſioni eius multę gentes aſtabant Iudęi, Gręci, & Latini, ac Barbari, & propter hoc, vt omnes videntes Chriſtũ pẽdentem poſſent cognoſcere cauſam mortis eius, ſcripſit Pilatus titulum ſuper caput Chriſti in cruce hebraice, Gręce, & Latine Io.19.c. ſi tamẽ nõ fuiſſent ibi multę gentes de his linguis ſuperuacuum putaſſet Pilatus ſcribere in omnibus his linguis. in Hebręo habetur.

Immolabit in conſpectu ſuo. Et referunt Iudęi iſtud relatiuum ad Eleazarum. ſ. ꝙ ipſe immolabit, ideſt immolari faciet iſtam vitulam coram ſe, ita ꝙ non ipſe, ſed alius coram eo immolaret. ſed hoc non obſtat, qa modus loquendi hebraicus aliquando eſt multũ improprius, & a noſtro diſſimilis, & ſic Eleazarus immolans vitulam dicebatur coram ſe immolare, & coram ſe immolando immolabat coram omnibus alijs, ſed litera noſtra, quę multum explanauit modum loquẽdi hebraicum obſcuriſſimum, vt patet inſpicienti literam hebraicam in multis locis, & fere vbique, dixit in conſpectu omnium, tanquam ipſe Eleazar immolaret, & non alius coram eo, & hoc videtur eſſe multũ rationabile, quia immolatio vbicunque fieret ad honorem Dei pertinebat, & erat officium ſacerdotum, ideo nullus alius hoc facere debebat. Item quia non fit hic mentio de iugulante vaccam, ſicut fit de comburente, & colligente cineres, & portante, quia omnes iſti erant immundi, & mandatur eis, ꝙ lauẽt veſtimẽta ſua, ſic patet infra: ſic autem mandaretur de iugulante ſi fuiſſet alius pręter Eleazarũ. Item quia ſi Eleazarus non immolaret iſtam vaccam, hoc maxime eſſet, vt non incurreret immunditiam, ſed etiam per tinctionem digiti in ſanguine immũdus fiebat, vt patet infra ergo non videtur, ꝙ ad euitandam immunditiã cõmitteretur alteri immolatio vitulę, ſed etiam ſi dicatꝰ ſecundum literam hebraicam, reducetur ad ſenſum literę noſtrę. ſ. ꝙ Eleazarus immolabit in conſpectu ſuo, ideſt in conſpectu totius multitudinis de qua ante hoc dicebatur. ſ. pręcipe filijs Iſrael, vt adducant ad te vaccam rufam, & trades eam Eleazaro, & tunc ſequitur, qui eductam extra caſtra immolabit in cõſpectu ſuo, ideſt in conſpectu iſtius multitudinis, q̃ tradidit ei vaccam. *Intingens digitum in ſanguine eius.* Ideſt Eleazarus poſtquam immolauerit vitulam tinget digitum ſuum in ſanguine illius, vt aſpergat contra Sanctuarium ſeptem vicibus. iſta tinctio erat cęremonialis, & fiebat ad ſignificãdum purificationem. ſanguis enim animalis erat datus ad expiandum, vt patet Leui.17.c. nam anima carnis in ſanguine eſt, vt habetur ibidem, & pro peccato vult hominem Deus pręſtare animam. i. ꝙ moriatur ad ſatisfaciendum Deo ſecundum iuſtitiam ſuam, ſed quia miſericors eſt flectitꝰ, & acceptat animam pecoris pro anima humana, ſed anima pecoris in ſanguine eſt, ideo ſicut ipſa anima pecoris eſt ad expiandum pro anima humana, ita ponitur ſanguis ad expiandum, de quo magis dictum eſt [illegible] c. & quia iſta expiatio fiebat maxime ſpargendo ſanguinem contra Sanctuarium, fiebat quoq; ſic in vitula rufa, & ob hoc neceſſe erat intingi digitũ in ſanguine ad aſpergendum. de iſto ſanguine vitulę non erat, ſicut de ſanguine aliorum pecorum immo-

F latorum, quia quando illa immolabantur in quocunque genere ſacrificij, fluebat ſanguis ſuper aliquas crateras, & poſtea ſacerdotes minores, qui aſtabant miniſtrantes alicui ſacerdoti principaliter miniſtranti, pręſentabãt illum ſanguinem ſacerdoti illi, qui fundebat in circuitu altaris, vel ad baſim illius, vt declaratũ eſt Leui. c.1.3. & 4. ſanguis autem huius vitulę non fundebatur in circuitu altaris ſuper parietes eius, nec tingebantur cornua, ſed ſuper terram ponebatur, & cremabatur cum carnibus pelle, & fimo, vt patet infra, & de illo fuſo in terra poterat ſacerdos intingere digitũ, & aſpergere contra Sanctuarium 7. vicibus.

Aſperget contra fores tabernaculi. Ideſt de ſanguine il-
G lo Eleazarus aſperget contra oſtium tabernaculi, non ꝙ rediret in caſtra cum ſanguine illo, vt intra Sanctuarium contra fores tabernaculi aſpergeret, ſed exiſtens extra caſtra in loco combuſtionis vitulę conuertebat ſe cõtra fores tabernaculi, & aſpergebat ac ſi eſſet iuxta fores tabernaculi. ex quo patet, quòd iſta combuſtio vitulę fiebat ad partem orientalem caſtrorum, quam reſpiciebat introitus tabernaculi. erat enim ſic diſpoſitum Sanctuarium, vt Sancta ſanctorum eſſet ad partem Occidentalem, & oſtium tabernaculi, & oſtium atrij eſſent ad partem Orientalẽ, vt patet Exo. 26. & 36. c. & ſic cum ſacerdos aſpergeret ſanguinem contra fores tabernaculi, ideſt ex oppoſito, vel a frõte: neceſſe erat, vt eſſet in parte orientali reſpectu caſtro-
H rum. Si enim combuſtio vitulę fuiſſet facta in occidẽtali parte reſpectu tabernaculi, vel meridiana, vel boreali non poſſet ſacerdos conuertere ſe contra fores tabernaculi, niſi circueũdo caſtra, quod non conuenienter dicitur, ideo in parte Orientali caſtrorum iſta fiebant. aſperſio iſta ſanguinis fiebat cõtra fores tabernaculi, quia omnes alię aſperſiones ad expiandũ fiebant contra propitiatorium, vel contra velum. nam cũ fieret ſacrificium pro peccato totius populi, vel ſummi ſacerdotis, ſacerdos introibat in tabernaculũ aſpergens ſanguinem contra velum Sancti ſanctorum, & ſuper altare thymiamatis Leui.4. & hoc erat pro peccatis ſpecialibus, cum vero ſummus ſacerdos in die propitiationis pro peccato totius populi ferret ſangui-
I nem in ſancta Sanctorum aſpergebat illum coram propitiatorio Leui. c.16. ita aũt de hoc ſanguine vitulę: nã cum ſacerdos exiſtens extra caſtra aſpergeret illum ꝯ fores tabernaculi, aſpergebat etiã ꝯ velum Sancti ſanctorũ, quia introitus tabernaculi, & velum Sancti ſanctorum, & propitiatorium erant ꝯ eandem partẽ mũdi, fiebat autem principaliter iſta aſperſio, tam hic, q̃ in alijs ſacrificijs ꝯ fores tabernaculi, quia homo per ſanguinem iſtum, & cineres huius vitulę ab immunditijs liberandus erat, immunditię autem cauſabantur reſpectu Dei. ſ. ꝙ nos non ſumus immundi reſpectu noſtri, ſed reſpectu Dei, qui iudicat iſtud, vel illud eſſe immunditiam in nobis, ideo qñ homo mundatur ab immunditijs debet reſpectu Dei mundus reputari, ſed
K Deus videbatur principaliter habitare in tabernaculo Sanctuarij, ergo ꝯ fores tabernaculi fieri dẽbat aſperſio. *Septem vicibus.* i. iſta aſperſio ſepties fiebat, ſcilicet, quod ſacerdos intingebat ſepties digitum in ſanguine, & toties aſpergebat ꝯ tabernaculum, hoc fiebat ad ſignãdum, ꝙ per illã vitulam rufam tollebantꝰ omnes immunditię. vniuerſitas aũt rerum ſeptennario numero voluitur cum tota vita noſtra 7. dierũ ſæpe repetito circulo finiatur, vita quoq; noſtra, & omnium animatorum per actionem, & influentiã 7. planetarum gubernatur, omnia quoque, quæ ad eſſe prodierunt per 7. dies facta ſunt, in quorũ ſeptimo Deus requieuit Gen. c.1. & vitia capitalia ſeptem ſunt, ex [illegible] bus omnia alia vitia, & immunditiæ dependent. non fuit ergo aliquis numerus, qui ita conueniret aſperſioni

Quare aſperſio fiebat contra ſanctuariũ de ſanguine vitulæ rufæ.

ſioni huic, ſicut ſeptennarius. *Comburetque eam cunctis videntibus.* Ideſt faciet eam comburi coram tota multitudine. non comburebat eam Eleazarus, vt patet infra cum dicatur, ꝙ etiam ille, qui comburebat vaccā erat immundus, ſi tamen eſſet idem Eleazarus, non poſſet poni ibi diſtinctio, & fiebat combuſtio iſta coram tota multitudine, vt omnes viderent id, quod ad omnium expiationem neceſſarium erat, & hoc erat in cineribus vitulę rufę per quos fiebat expiatio ab immunditijs. *Tam pellem, & carnes eius, quam ſanguinem, & fimum flammæ tradetis.* Ideſt omnia iſta comburi debebant. generale erat, ꝙ omnia ſacrificia, quę fiebāt pro populo cremarentꝰ tam in carnibus, quam in pellibus, quā fimo, ſed addebat aliquid iſta immolatio vitulę, quia in nullo ſacrificio cremabatur ſanguis, hic autem ſic. de adipibus idem dicendum videtur, & adhuc magis de ipſis, quia noīe carnium cōprehēduntur tā adipes, quam ſanguis, neceſſe erat aūt cremari hic adipes: nam non offerebatur aliquid de iſta vitula intra Sanctuarium, ideo neceſſe erat, vt totum cremaretur: aliàs relinqueretur de illa quidquā in vſus humanos, quod eſt inconueniens. Item quia ſanguis, & adeps dabantꝰ ſimul Deo, quia nullum erat ſacrificium, in quo iſta duo non cremarentur Leu. c. 3. & 7. ſed hic non dabatur ſanguis Deo, ſed cremabatur extra caſtra, ideo nec adeps, ſed pariter cremabatur.

Quare adipes vitulæ non cremabantur, & ſanguis non fundebatur ad baſim altaris, ſicut in alijs ſacrificijs. Et an eſſet vitula rufa ad emundationem alicuius peccati.

Quæſt. VIII.

QVAERET aliquis cum iſta vitula immoletur ꝓ peccato populi, vt patet infra cum dicitꝰ, quia pro peccato vacca combuſta eſt. quare non cremabantur adipes in altari, & ſanguis non fundebatꝰ ad baſim eius, ſicut in aliis ſacrificiis? Aliquis forte dicet cām eſſe, quia in ſacrificiis pro pctō cedebat adeps Deo cum ſanguine: carnes vero ſacerdotibus. Sed in iſto ſacrificio nihil cedebat ſacerdotibus, cum cremarentur carnes. ergo non erat immolatio facienda in Sanctuario, nec adeps, & ſanguis prouenicbant Deo. Sed non ſtat iſta reſponſio, quia aliqua ſacrificia fiebātꝰ pro peccato, quorum ſanguis, & adeps recipiebantur in Sanctuario, carnes vero cremabantur extra caſtra, cum pelle, & fimo: immo generale erat hoc in omnibus ſacrificiis pro peccato totius populi Leui. c. 14 & 16. nec poterat eſſe, aliquod ſacrificium pro peccato totius populi, de cuius partibus quidquam cederet ſacerdotibus, quia ſacrificium de cuius ſanguine inferebatur in tabernaculum non comedebatur, ſed cremabatur igne Leui. c. 6. hmōi autem erat de omnibus ſacrificiis pro pctō populi. Ideo quidam reſpondent aliter, dicentes rationem diuerſitatis eſſe. quia in aliis cremationibus fit victima pro pctō ꝑterito, iō cremantur adipes, vt ſint in odorem domini, & rogante ſacerdote placaretur Deus, vt patet Leui. c. 4. iſta autem cōbuſtio vitulę non fit pro aliquo pctō, vel delicto pręterito, ſed ad emundationem futurarum immunditiarū, ideo tota vacca in materiam purgatiuam. ſ. in cineres reſolui debebatꝰ. Iſta rō poteſt reſpicere duo. ſ. ꝙ non poterat, vel non licebat ſanguinem, & adipem offerri de iſta vitula in Sanctuario, ſicut offerebatur de aliis ſacrificiis, vel ꝙ non erat neceſſe offerri iſta, ſiue non tantum conueniens, ſicut in aliis ſacrificiis. Si autem ad primum referatꝰ non ſtat ratio, quia licet non fieret iſta immolatio pro aliquo peccato pręterito, poſſet ſanguis eius in circuitu altaris fundi, & adeps cremari, ſicut patet de hoſtia pacifica, & holocauſto, quę ꝓ nullo pctō, aut ꝑterito, aut futuro ſunt, tñ ſanguis in iſtis funditur in circuitu altaris, & adipes cremantur Leui. c. 1. & 3. Si autem referatur ad ſecundum. ſ. ꝙ nō erat ita neceſſarium in hac immolatione, ſicut in aliis ſacrificiis, ſanguinem, & adipes accipi, verum eſt, qa hic pro nullo pctō orabatur in generali, aut ſpeciali, ſed cremabatur vacca, vt per eius cineres abſtergerentur immunditię corporales populi. In aliis autem orabatꝰ pro pctō, & conueniens erat dari ſanguinem ad expiādum, & adipem ſuauiſſimi odoris ad placandū dñm. Si autem obijciatur, ꝙ hic fiebat ſepties aſperſio ſanguinis, ſicut in aliis magnis victimis pro pctō. Reſpondetur, ꝙ in illis ſacrificiis fit aſperſio, vt oīa delicta tollantur: hic aūt non, vt aliqua mutentur, ſed vt ſignificetur, ꝙ purificatio ab oībus peccatis erat a Deo qui reſidebat in tabernaculo, licet per cineres aliquę irregularitates, vel immunditiæ corporales tollerentur. Et ſi obijciatur, quod ĩ. dr̄ vacca pro pctō combuſta eſt. Reſpondendum eſt, ꝙ non accipitur ibi pctm̄ ꝓprie pro culpa aliqua, ſed pro corporali immunditia, ſic accipitꝰ multoties, ſicut in leproſo datur ſacrificiū pro pctō. i. ꝓ immunditia ſua Leui. c. 14. idem de viro fluente ſemine, & de muliere, q̄ fluit ſanguine extra tempus menſtruorū Leu. ca. 15. & Nazaręus dicebatꝰ peccare, qñ aliquis moriebatur coram eo ſubito. ſ̄. c. 6. & tñ manifeſtū eſt ibi nullum pctm̄ eſſe, ſed quādam immūditiā legalē ꝯctā: ita accipitur hic vitula cremata pro pctō. i. pro immunditia. ſ. ad tollendum immūditiam corporalem popularium. Sed adhuc conuenientius rñdetur, ꝙ non ſolum non erat neceſſe ſanguinē, & adipē vitulę rufę dari Deo, ſed ēt nequaquā licebat, nam nihil Deo debet dari immūdū, cū ipſe deteſtetur illa tam immunda, quam maculata, vt patet Deu. 17. ſ. nō immolabis Domino Deo tuo ouem, & bouem, in quo eſt macula, aut quidpiam vitij, quia abominatio eſt Deo tuo. ſed ſanguis, & adeps vitulę rufę erant immundi, ideo non licebat introduci in Sanctuarium ad cremandum, & effundendū in circuitu altaris, antecedēs patet, quia ſacerdos, qui immolabat vitulam iſtā efficiebatꝰ immundus, & qui cōburebat eā, & oēs quocunque modo tangentes illam, ergo magis ipſa vitula eſſet immunda, non quidē aliqua immunditia naturali, vel reali, ſed per legis poſitionem. ſ. ꝙ lex iudicabat illā eſſe immundā, quia erat ad immunditias tollendas, ſed id, quod immundum iudicabatur, non debebat offerri, ergo ſanguis, & adeps vitulę non debebant ferri in Sanctuarium coram Domino. & etiā iſta fuit cauſa quare non immolaretur vitula intra Sāctuarium, ſicut cętera ſacrificia pro peccato, quia dato, quòd non cremaretur adeps huius, nec funderetur ſanguis ad baſim altaris, cauſaretur aliqua immūditia in Sanctuario, ſcilicet quòd ipſe ſacerdos, qui immolaret efficeretꝰ immundus, ſed intra Sanctuariū nemo immunditiam incurrere debebat, ergo ibi non debebat immolari: potiſſime, quia ſi ibi aſpergeretur ſanguis ſepties, tabernaculum efficeretꝰ immūdū, quia ſanguis, q aſpergebatꝰ erat immūdus. In ſacrificijs aūt pro peccato populi, quorū carnes cremabantꝰ extra caſtra nō erat ſic, quia illa nō erant immūda, iō in Sanctuario immolabantꝰ, & cremabantꝰ adipes, atq; fundebatur ſanguis ad baſim altaris: carnes ēt, quę poſtea cremabantur extra caſtra nō reputabantꝰ immūdę, & iſta eſt cauſa ſolida pluſquā ſuperiores. *Lignum quoque cedrinum, & hyſſopum.* Hic ponuntur tria, quę ſacerdos cremabat cumꝰ vitula. ſ. lignū cedrinū, & hyſſopum, & coccum bis tinctum. Et volūt aliqui, ꝙ iſta ponebantꝰ in igne ad reprimendum fętorem exhalantē de carnibus, cum fimo, & pelle combuſtis.

Sed non multum ſtat, quia ſi hoc vellet Deus non poſuiſſet iſta tria, quę nō faciunt odorē aromaticū, vt patet ex quolibet eorum, ſed iuſſiſſet poni thus, vel aliqua

aliqua alia multum aromatica, quę aliquatenus exhalantem fętorem, aut tollerent, aut leuiarent, sed nihil horum erat, ideo magis videntur ista posita cęremonialiter ad significandum aliquid. Alio modo potest dici, ꝙ immunditia leprosi, & tangentis morticina, vel aliquid immūdum, erat aliquo modo, ideo ponebantur ex simili causa ista cum cineribus vitulę ad expiandum, sicut in purificatione leprosi posita fuerant de qua Leui. cap. 14. Causę autem quare ponebātur ista in purificatione leprosi ibi declaratę sunt. Lignum cedrinum est lignum de arbore cedro, & istae sunt arbores altissimę, & quasi imputribiles, quae nimis abundant in monte Libano, & iste erat in terra Chanaan, vt patet Iosue c. 11. & 13. & 2. Paralipo. ca. 8. ideo poterant habere Iudęi quantum vellent de cedro, immo & maxima pars lignorum, quę in templo Salomonis posita sunt fuit de cedrinis, de hoc 3. Reg. cap. 5. Hyssopus secundum Hebręos est quędam herba conueniens condimentis, quę vulgariter appellatꝰ origano, sed nō accipitur hic, nec in aliquo loco scripturę in hac significatione, quia eadem dictio ponitꝰ hic in Hebręo, & 3. Reg. cap. 5. vbi dicitur, ꝙ disseruit Salomō de omnibus lignis a cedro vsque ad hyssopū, qui nascitur in pariete, sed manifestum est, ꝙ non accipitur ibi pro herba, quę vocatur origano, quia illa non egreditur de pariete: maxime, quia ponitꝰ hyssopus tanquam herba minimi valoris, cum velit ibi scriptura significare duo extrema maxime distantia in plantatiuis, & posuit cedrum tanquā maximę perfectionis, hyssopum autem tanquam minimę, ideo dixit, qui egreditur de pariete. Si tamen accipiatur pro herba, quę vocatur origano, non est minimę perfectionis inter plantatiua, ideo necesse est accipi ꝓ quadam alia, quę sit minoris perfectionis, & ista est, quae vocatur vulgariter sparto, de hac autem ponebatur in incendio illo.

Coccus bis tinctus quis dicatur.

Coccumque bis tinctum. Idest etiam ponebatur in illo incendio coccus bis tinctus, dicitur enim coccus quidam vermis valde rubeus, & ob hoc vocatur bis tinctus, quasi bis tingeretur colore rubeo ad hoc, ꝙ esset color intēsior. similia autem sunt quędam grana, quae colliguntur de quibusdam arbusculis, & videntur rubea in extremo gradu, de illis autem tinguntur aliqui panni valde rubei, & de his ponebatur in igne cōburente vaccam, ex eisdem causis ex quibus in purgatione leprosi. *Sacerdos mittet in flammam, quae vaccā vorat.* Non cremabat sacerdos vaccam, sed aliquis alius, vt infra colligitur, sacerdos tñ ponebat ista tria, quę significabant proprietates purificationis. Res enim, quae vere immunda est per immunditiam putrefit, & habet malum odorem, & corrumpitur color eius, mutatus in quendam colorem degenerem a colore naturali, & viuido: sic apparet in leprosis, quorum caro putrefit, fętet, & colorem mutat. Conformiter autē accipiuntur ista in immūditijs legalibus, q̄ quamquā realiter non habeant istas conditiones, tñ aliquo mō hñt in quantū ęstimantur esse immunditię: in leprosis aūt ponebantur ista tria cōtraria tribus proprietatibus: nam lignum cedrinum imputribile est, hyssopus autē cum floret bonum odorem emittit: in cocco aūt bis tincto est color naturalis, & viuidus. Ista tria restituuntur leproso, qñ purgatur a lepra. s. ꝙ caro eius nō corrumpatur, sicut antea putrefiebat, nec sit degenerans a colore naturali, sicut antea erat, sed recipiat colorē viuidū, sicut est color cocci bis tincti, & quia immunditię oēs legales ęstimantur per opinionē legis ista habere, q̄q̄ non habeant, & cum purificantur homines ab immunditijs recipiunt bona opposita, quę significantur per ista tria, ideo ꝯueniēter ista tria ponebanꝰ in igne cōburēte vaccā, quia ꝑ cineres vaccę expiatio

F fiebat ab immunditijs, & significaretur, ꝙ illa tria inducebantur in purificatione, quę fiebat per cineres. dr̄ hic, ꝙ flamma vorabat vaccam, & hoc secundū metaphoram, quia deuorare pertinet ad ea, quę habent os, & stomachum, ignis aūt nihil tale habet, quia non est res animata, ideo non vorat, sed quia, quę vorantꝰ postea non apparent, & quę cremantur ab igne, non apparent, dicitur ignis vorare, & tñ ignis fingitur, vt animal habens os, stomachum, & linguam sic, patet Esa. c. 5. s. propter hoc, sicut deuorat stipulam, & ligna ignis, & calor flammę exurit, &c. *Et tunc demum lotis vestibus, & corpore suo ingredietur castra.* Hic ponitur secundum. s. de quorundam commaculatione causata ex combustione vitulę rufę, & immolatione. Refertꝰ

G autem hoc ad sacerdotem. Pro quo sciendum, ꝙ ex vitula rufa causabatur immunditia in tribus. s. in sacerdote immolante, & in homine cremante, & in colligente cineres vitulę, vt patet infra in litera, erat tñ ista vitula ad tollendum omnem immunditiā, quod satis videtur dissonum, sed infra, de hoc declarabitur, dicitꝰ aūt hic, ꝙ sacerdos lauaret corpus suū, & vestes, & ingrederetur in castra. Sciendum ꝙ ista lotio non fiebat in aquis lustrationis, quę sunt aquę commixtę cineribus vitulę combustę: nam istę aquę non sunt ad lauandum, sed ad aspergendum. Si aūt aliquis lauaretꝰ his aquis magis redderetur immūdus propter commixtionem cinerum, sed hic lauabatur totum corpus, & vestimenta, ideo oportebat accipi aquas viuentes, quę sunt aquę fluuiorum, vel fontium, vel puteorum manantium.

H

Quomodo incurrentes immunditiam aliquando lauabantur in solo corpore, aliquando in solis vestibus, aliquando in vtroque, aliquando in neutro. Et aquae viuae aspersio quomodo fiebat. Quaest. IX.

SCIENDVM vlterius, ꝙ cum aliquis incurrebat immunditiam, aliqñ iubebatur lauare solū vestes, aliquando solum corpus, aliquando autē corpus, & vestes, aliquādo nihil, sed fiebat q̄dā aspersio cū aquis lustrationis. Isti quatuor gradus suntꝰ sm̄ differentiam immunditiarū, sm̄ magnitudinē, & paruitatem, & secundum diuersitatē partiū in quibus

I causatꝰ immūditia. Quartus aūt modus inter istos erat minimus. s. qñ aliquis, nec lauat vestes, nec carnē, sed aspergitꝰ aqua lustrationis. Istud aūt est, qñ aliqs ꝑ simplicem contactum incurrebat immunditiam in his, quę leuia sunt, sic autem erat si aliquis tangeret leuiter aliquod animal morticinum, siue eēt de mundis, siue de immundis. Et cum tāgeret animalia immūda mortua, ēt si non essent morticina, & in quibusdam animalibus viuentibus, sicut si quis tetigerit reptile, solum. n. erat pollutus, sed non iubebatꝰ, ꝙ lauaret vestes, vel carnē, Leui. c. 11. & hoc, quia erat de minimis pollutionibus: tunc tñ debebat expiari per aspersionem aquarum lustrationis, fiebat aūt ista aspersio hoc mō,

K ꝙ acciperetur aqua viuens in vase, & miscerentur ibi cineres vitulę rufę, fiebat quoque aspersorium de herba, quae vocatur hyssopus, sicut est in ecclesijs, & tunc homo mūdus aspergebat de aqua illa guttatim, super immundum, & efficiebatur mundus, vt patet. ī. in lra, manebat tñ homo immundus vsque ad vesperū. s. ꝙ q̄q̄ ante solis occasum aspergeretur his aquis, nō erat mundus vsque ad vesperum, nulla enim immunditia minus durare poterat, quam vsque ad vesperum, si sit proprie immunditia, sic patet Leui. cap. 11. vbi in minimis pollutionibus, in quibus non iubetur lauari vestes, aut corpus, dicitur, quòd manebit homo immundus vsque ad vesperum, a fortiori autē in alijs maioribus in quibus aliquādo est immūditia 7. dierū vt

vt in eo, qui accedit ad mortuum, vt patet infra in litera, & qui coit cum muliere tempore menstruorũ, immundus est 7. diebus Leui. capi. 15. Sic quoque fiebat, vt aliqui putant, si aliquis tangeret cadauera mortuorum, vel sepulchra, aut ossa reperta in agro, vel iret ad plangendum mortuum, aut introiret in tabernaculum, in quo quis mortuus iacebat: nam tunc incurrebat immunditiam, vt patet infra in litera, & in ista immunditia non lauabantur vestes, nec corpus hominis, sed fiebat solum aspersio aquarum lustrationis super hominem contaminatum modo supra dicto, vt patet infra in litera, sed etiam falsum est, quia iubetur lauari corpus, & vestes, vt patet infra, & sic q̃tũ ad modũ expiationis immunditia ꝯcta super mortuum erat minima, vel de minimis. B Erat tamẽ de maximis inter omnes legales q̃tũ ad duratione͂, quia qui in eam incidebat septem diebus manebat immũdus, vt patet infra in lr̃a, sed ẽt hoc est falsum, quia requirebat maximã purificatione͂. s. loto corpore, & vestibus, & aspersis aquis lustrationis: & de istis erant solæ duæ inter omnes legales in quibus homo esset diebus 7. immundus. s. siquis coiret cum muliere mẽstruata, & siquis tangeret mortuũ, vel pollueretur in rebus ptinentibus aliquo modo ad mortuũ, in istis immunditijs non fiebat ablutio vestium, nec corporis, quia ipsę secundum se paruę erãt, & realiter nihil magis de immũditia causabatur in vna, q̃ in altera. Etiã hoc falsum est, quia in cõtactu mortuorũ lauabant̃ vestes, & caro, C q̃q̃ non esset maior: in quibusdã tñ. s. in omnibus primis durabat immunditia solum vsque ad vesperũ. i. vsque a solis occasum: in pollutione autem causata ex mortuis durabat immunditia 7. diebus nõ, ꝙ ipsa in se maior esset, sed quia lex eam tanquam maiore͂ ęstimabat, ideo in hac specialiter vetitum est summo sacerdoti pollui. s. quòd non iret ad funera patris, vel matris, aut aliquorũ aliorũ, ne pollueretur Leui. c. 21. Alius erat gradus immunditię in quo homines lauabantur solum in corporibus, sic erat de summo sacerdote in die qua introibat in Sancta sanctorum ad offerendum sanguinem vituli, & hirci pro peccato suo, & totius populi. s. in die propitiationis, D postquam. n. cõplesset ministerium suum expiationis, emisso capro in desertum lauabatur in toto corpore, & accipiebat vestes ad ministrandum. Istud erat, quasi quędam immunditia: reputabat autem lex immundiam summi sacerdotis, quia tetigerat caprum emissarium, confitendo super caput eius pc̃tã populi, & censebat̃ portare hircus omnes iniquitates super se, & sicut si iniq̃tas esset aliqua immunditia corporalis, qui tangeret hircum illum pollueretur, ita, quia sacerdos tetigerat hircum, immundus censebatur, & quia incępturus erat aliud officium, lauabat totum corpus suum anteq̃ inciperet, vestes tamen non lauabat, eo quòd illę erant sacrę, & non incurrebant aliquam immunditiam, sed solus sacerdos Leui. capi. 16. ille tamen, qui portabat hircum in solitudinem, efficiebatur immundus ex E contactu sicut sacerdos, & tamen lauabat tam carne͂, quam vestes e. c. hoc autem, quia vestes istius nõ erãt sacrę, ideo poterant incurrere immunditiam. Sic aute͂ erat de homine cognoscente aliquam mulierem: nã si esset vestitus, immũdus erat tam in carne, quã in vestibus, & tenebatur vtrunque lauare. Si tñ nudus esset, solum lauabat carnem suam Leui. c. 15. causa huius est, quia qui nudus erat in coitu non habebat aliquid in quo posset suscipere immũditiã, nisi in corpore, iõ solum corpus lauabat, & dato, ꝙ ante lotionem indueretur alijs vestibus, illę non incurrebant immunditiam ad hoc, quòd deberent lauari: nam non omnes immundi faciebant immunda ea, quæ tangebant, sed solum illi, qui habebant immunditiã naturale͂, sicut

A leprosi, fluentes semine, & mulier menstruata. Alius gradus erat immundorum, qui debebant lauare vestes, & non carnem, & isti erant, qui portabant super se aliquid de morticinis, vel de animalibus immundis occisis, & de omnibus, in quibus per solum contactũ homo pollueretur, vt siquis super se portaret aliquem mortuũ de hoc Leui. c. 11. Ista immũditia correspondet immunditię primi gradus, qñ aliquis tangendo polluebatur, & erat immundus vsque ad vesperum: tñ nõ debat lauare vestes, nec corpus. Si aũt ista, in q̃bus pollutus fuerat tange͂do portaret super se, erat immũdus vsque ad vesperũ, sicut prius: tñ nunc addebat̃, q̃a lauandæ erant vestes. Causa huius erat, quia immunditia videbatur contracta in vestibus, cũ homo super B se illa immunda portaret, prius aũt non sic, quia non portabantur super hominem, sed tangebantur simpliciter, in vtrisque autem durabat immunditia vsque ad vesperum solum Leui. capi. 11.

Qui portabat super se mortuum an deberet lauare solas vestes, vel etiam corpus, vel vtrunque. Quæst. X.

De illo, qui portabat super se homine͂ mortuum videtur maius dubium: nam non est determinatum an lauaret solas vestes, vel corpus, & vestes. Respondendum est, ꝙ si inspiciatur determinatio literę nulla reperietur, solũ C enim apparet. ꝙ tangens mortuum huiusmodi deberet aspergi aquis lustrationis, vt patet infra ĩ litera, vbi agitur simpliciter de tactu, & in portatione est tactus, sed nõ constat inde, an deberet lauare corpus solum, vel vestes; aut vtrunque, vel neutrum, sed solum, ꝙ aspergeretur aquis lustrationis. Satis tñ dicendum est, ꝙ ille, qui portabat super se mortuum debebat lauare vestes, quia sicut se habebat in immunditijs causatis ex tactu aliorum morticinorum, ꝙ ille, qui solum tãgebat erat immundus vsque ad vesperum, sed nihil lauabat de carne, aut vestibus, & ille, qui portabat ista morticina super se erat immundus, & pręter hoc lauabat vestes, ita erit de portante mortuum hominem D super se. s. ꝙ non solum sit immundus, sed etiam teneatur lauare vestes, quia tantę immunditię est portare super se cadauer hominis, sicut cadauer brutorum, dico autem hoc quantum ad immunditiã legalem: immo maior est in portãdo homine͂ mortuum, quia sicut se habet contingere morticina pecorum ad tãgere mortuum homine͂, ita se habebit portare pecora morticina ad portare hominem mortuum, sed maior est immunditia tangendo hominem mortuum, quã pecora morticina, ergo maior erit immunditia portando homine͂ mortuum, quã morticina pecorum, antecede͂s patet, quia qui tãgebat homine͂ mortuum erat immundus 7. diebus, vt patet. ĩ. in litera, qui vero tãgebat pecora morticina, solum erat immundus vsq; ad solis occasum Leui. c. 11. Non est ergo dubium, ꝙ E qui portauerit hominem mortuum super se, debeat lauare vestes. Illud dubium præce[illegible]ns, ex insipientia quorundam procedit, quia litera determinat infra, ꝙ immundi quomodocunq; super mortuo lauent corpus & vestes, a fortiori, qui portant super se cadauer.

De tempore autẽ quo immundus manere debeat dubium videtur, quia nihil exprimitur, sed respondẽdum est satis patere ex litera: nam sicut quilibet tange͂s erat 7. diebus immundus, ita portãs super se mortuum totidem diebus immundus erit, quia illud erat tangere mortuum, quia non erat minor immunditia portare super se, quam tangere. Sed nunc erit dubium, an deberet lauare corpus ille, qui portabat super se mortuũ? & videbitur alicui, quod sic, quia qui portabat sup se morticina brutorum lauabat vestes solum,

sed maior erat immũditia portãdo super se mortuũ, quam pecus morticinum, ergo, qui portaret hominẽ mortuum, non solum deberet lauare vestes, sed corpus etiam. Istud est verum, quia sic litera infra declarat, sed responsio sequens procedit ex subtilitate superuacua quorundam, qui non viderunt textum, vel non considerauerunt, & dicunt. Respondendum est, quòd portans mortuum solum lauabat vestes, & cum dicitur, quòd maior immunditia est portare hominẽ mortuum, quam pecora morticina, concedendum est, sed non sequitur, quòd ob hoc deberet esse maior lotio, quia ista non se habent secundum proportionem excessus arithmetici, sed secũdum proportionẽ geometricam, patet, quoniam si esset ibi proportio arithmetica, quantum excedit immunditia tangentis mortuum ad tangentem pecora morticina, tantum excederet difficultas purgationis tangentis mortuum ad tangentem pecora morticina, sed falsum est, quia in vtroque iubebatur solum, quòd aspergeretur aqua lustrationis, vt supra declaratum est: immo falsum est, quia pollutus super mortuo, debet lauare carnem, & vestes, debet ergo secundum proportionem geometricam, scilicet sicut se habet tangere mortuum ad tangere pecora morticina, ita se habet portare mortuum ad portare pecora morticina, sed tangens mortuum incurrebat maiorem immunditiam, quam tangens pecora, sed in vtroque fiebat solũ aspersio aquę lustrationis: pręter hoc, quòd immunditia tangentis mortuum manebat 7. diebus, & immunditia tangẽtis pecora morticina manebat solum vsque ad vesperũ, ergo portans hominem mortuum, sic se habebit ad portantem pecora morticina, quòd tenebitur lauare solas vestes, sicut portans pecora, & pręter hoc manebit in portante mortuum immunditia dierum 7. & in portante pecora manebit immunditia vsque ad vesperum. Si autem portans mortuum non solum lauaret vestes, sed etiam corpus, non maneret ibi eadem proportio portantis ad portantem, sicut tangentis ad tangentem, & hoc verum est.

Aspersio aquæ lustrationis erat minima purificatio inter omnes, ideo ipsa dabatur cum qualibet alia. Et qui erant illi, qui lauabant corpus, & vestes. Et quæ erat immunditia in qua radebantur pili. Quæst. XI.

CONSIDERANDVM est circa istas purificationes immundorum, quòd aspersio aquæ lustrationis erat minima purificatio, ideo in omnibus alijs debebat ipsa precedere, scilicet quòd nulla esset immunditia, in qua non fieret aspersio aquarum lustrationis, ꝙ autem iuberetur aliquando lauare vestes, vel lauare corpus hoc erat propter magnitudinem immunditię: tamẽ nõ debebat omitti aspersio aquarum lustrationis. De primo modo satis patet, quia nulla purificatio fiebat ibi, nisi per aquas lustrationis. De secundo quantum ad illos, qui lauabãtur solum in corpore, etiam manifestum est, quòd deberent aspergi aquis lustrationis: nam aut habebãt alię aquę efficaciam secundum legem ad purificandum, aut non: si habebant efficaciam frustra erat cõburi vitulam rufam ad purgandos immundos. Si autem nõ habebant, necesse erat, vt fieret aspersio aquarum lustrationis super eos, qui erant immundi huiusmodi, & sic, qui maculatus erat per coitum, nõ solum debebat lauare corpus, si nudus coiuisset, sed etiã aspergi aquis lustrationis, summus aũt pontifex lauabat corpus suum in die propitiationis, vt.s. dictũ est, ũde isto non est dicendum, ꝙ aspergetur aquis lustrationis, quia non videbatur contraxisse propriã immũditiã, nec lex tantũ existimat istam, sicut q̃libet de alijs

F immunditijs, quia in alijs nulla erat, quę minus durarer, q̃ vsque ad solis occasum, sed ista immediate tollebatur, quod patet, quia cum sacerdos lauasset carnẽ suam, sumebat vestes sacras alias, & ministrabat, vt patet Leui. c. 16. idem erat de tertio modo. s. vbi immũdi tenentur lauare vestes solum: nam non sufficiebat illa lotio ad tollendam immunditiam, sed requirebatur aspersio aquarum lustrationis, quod patet ex ratione supra assignata, fiebat tamen insuper lotio vestimentorum, quia illa videbantur contraxisse aliquam immunditiam portando morticina. Vltimus gradus, & maior immunditię erat, quando iubebatur aliquis lauare vestes, & corpus suũ, sicut erat in leproso, qñ purgabatur Leui. c. 14. & in homine fluente semine

G Leui. c. 15. & in eo, qui tangebat lectulum, vel vestes hominis illius, & in eo, qui sederet vbi ille sederat, & in eo, qui tangeret carnem illius, & in eo super quem talis homo iaceret saliuam, & siquis portaret aliquid in quo sederat virtualiter immundus, in omnibus his debebat lauari corpus, & vestes Leui. c. 15. hoc autem erat, quia lex iudicabat istam esse valde magnam immunditiam, & tamen non manebat ista, nisi vsque ad solis occasum. Item qui cognosceret feminam vestitus, lauabat corpus, & vestes. Item siquis tangeret feminam diebus menstruorum, vel siquis tangeret vestes illius, aut lectulum, aut quodcunque, super quo illa sederet, aut cognosceret eam carnaliter dum esset in menstruis, in omnibus his, qui contrahebat immũditiam, lauabat vestes suas, & corpus, & erat immun-

H dus solum vsque ad vesperum Leui. capi. 15. vltimum autem horum, scilicet cognoscere mulierem tẽpore menstruorum erat maioris immunditię, ideo, qui sic polluebatur lauabat carnem, & vestes, & manebat 7. diebus immundus, vt patet pręalle. capi. idem modus est de omnibus tangentibus, & accedentibus ad mulierem, quę magno tempore fluit sanguine extra tempora menstruorum, quia ita ipsa erat immunda, sicut si esset menstruata, & tangentes eam Leui. capitu. 15. Item ille, qui portabat caprum emissarium in solitudinem, lauabat vestes, & corpus: eratque immunditia huius vsque ad vesperum Leui. capi. 16. non erat autẽ immunditia huius aliquid reale, sed per solã existimationẽ legis: nã iste nihil tangebat immũdum, quia

I solum tangebat caprum emissarium, ille aũt non erat immundus: reputabat tamen lex eum immũdũ, quia cẽsebat portare super se oẽs iniquitates populi Leui. c. 16. & velut si essent iniquitates illę aliquę immũditiæ corporales super sulę pilis capri emissarij, qui tangeret caprum, esset immundus, ita lex censebat immũdũ esse illum, ideo iubebat, ꝙ lauaret vestes, & carnẽ, quia portauerat hircũ emissariũ, & manebat immunditia vsque ad vesperum pręalle. cap. Item qui cremauit cadauera bouis, & hirci immolatorum in die propitiationis erat immundus, & lauabat carnẽ, & vestes, nec ingrediebatur in castra vsque ad vesperũ p̄alle. c. Item siquis comederet animal morticinũ, vel capiũ a bestia, aut qualitercunque immundum, lauabit car-

K nem suã, & vestes, & erit immundus vsque ad vesperum Leui. c. 17. Ista immunditia censebatur maior, q̃ portare animal morticinum super se, vel simpliciter tangere illud: nam tangens solum aspergebatur aqua lustrationis, portans aũt lauabat vestes suas, & aspergebatur aqua lustrationis: comedens vero lauabat carnem, & vestes, & insuper necesse erat aspergi aquis lustrationis, sicut in cęteris ratione prędicta, quia illud erat pp quod proprie s̃m legẽ tollebat immũditia, itẽ sacerdos immolans vitulam rufam, & intingens digitum in sanguine illius, erat immundus, & lauabat carnem suam, & vestes, nec ingrediebatur in castra vsq; ad vesperum, itẽ qui combussisset vitulã erat similiter immundus,

immundus,& tenebatur veſtes,& carnem lauare,nec ingrediebatur in caſtra vſque ad veſperum: ratio huius eſt, quòd lex exiſtimabat iſtam eſſe magnam immunditiam.

Conſiderandum autem, ꝙ adhuc in his omnibus maior erat illa,in qua lauabantur veſtes, & corpus, & radebantur oẽs pili corporis: potiſſime cum hoc ſæpe fieret ad tollendam eandem maculam, & hoc ſolum erat in leproſo, Leuit.c.14. ratio huius diuerſitatis eſt, quia lepra erat immunditia naturalis,& ſi non raderẽtur omnes pili corporis, poterant eſſe maculati lepra, & illa maneret,ideo radebantur, aliæ autem immũditiæ erãt legales,& in his nihil differebat pilos radi,vel non,quia ille non manent realiter in carne, ſed per ſolam legis exiſtimationem. *Ingredietur in caſtra.* i. iſte ſacerdos,poſtquam lauauerit veſtes,& corpus ſuum ingredietur in caſtra, non quidem immediatè,ſed prius occidebat ſol,& ingrediebatur in caſtra, ẽt ſi a principio dici lauiſſet veſtes. *Commaculatus erit vſque ad veſperum.* i. manebit immunditia in iſto vſque ad veſperũ, hoc generale erat, quia nulla immunditia erat, q̃ minus duraret,q̃ vſque ad veſperum, cũ ergo iſtæ eſſent magnæ,a fortiori manebant vſque ad veſperum.

Quare quidam de immundis lauabant veſtes,& carnes extra caſtra,& alij in caſtris. Et quòd immunditiarum aliquæ erant maiores, aliquæ minores.

Quæſt. XII.

QVAERET aliquis quare quidam de immundis lauabant veſtes,& carnes extra caſtra, & manebant ibi vſque ad expletam immunditiam, & alii q̃q̃ eſſent immundi lauabant veſtes, & corpus intra caſtra,& ibi manebant, vt patet ex exemplis ſupra datis? Reſpondendum eſt,ꝙ immunditiarum quędam erãt valde magnę, quę repellebant hominem a conſortio aliorum,aliæ erant paruę, quæ non repellebant. De primis immunditijs dicendum eſt,ꝙ ſiue aliquis ꝯheret illas in caſtris, ſiue extra caſtra, eijciebat̃ de caſtris donec ſanaretur,& ſic erant tres immunditiæ.ſ. eſſe leproſum,& fluẽtem ſemine, & pollutum ſuꝑ mortuo ſupra c.5.de primis duabus cauſa patet: de lepra.n.patet,quę eſt morbus contagioſus, & ſi hmõi maculati non eijcerentur de caſtris cęteros macularent: de fluẽte ſemine etiã cauſa patet, quia iſte polluebat omnes accedentes ad ſe immunditia legali,& quamquã non cauſaret in eis morbum naturalẽ,quia tñ per illũ contactum immundum arcebantur a ſacris in quo diminuebatur cultus diuinus multis factis immundis: debuit ergo expelli:de mortuos tangente, aut qualitercunque cõtaminato ſuper mortuum cã erat, quia q̃q̃ iſta eſſet immunditia legalis, & qui eam patiebat̃ non poſſet alios facere immundos contactu ſuo: tñ reputabatur maxima immũditiarum legalium,ideo hmõi polluti eijciebantur de caſtris. Alię erant immunditię, quę non eijciebant hoĩem a conſortio aliorum,& iſtę aut ꝯhebãtur in caſtris,aut extra caſtra. Si in caſtris ibi purificabantur,& non compellebantur exire caſtra,ſicut ſiquis pollueretur per coitum,ibi lauabatur,& nõ iubetur exire caſtra. idem ſi aliquis portet morticina, vel ſiquis tangit mulierem menſtruatam, q̃q̃ debeat lauare veſtes,& corpus,non iubetur exire caſtra,Leui. ca.15. ſimile eſt de comedentibus carnes immundas, Leu.c.17. Aliæ aũt immunditię extra caſtra,nec cõtaminati hmõi redibant in caſtra, priuſquam mundarẽtur.ſic patet de illo qui portabat caprum emiſſariũ in ſolitudinem:nam immunditia ſua ꝯhebatur extra caſtra portando caprum illum, iõ priuſquam intraret in caſtra iubebat̃ lauare veſtes,& corpus, & ſic introibat Leui.c.16. idem de illo qui cremabat cadauera vituli,

A & hirci in die propitiationis: nam extra caſtra contrahebat immũditiam,quia ibi cremabantur iſtę carnes, ideo extra caſtra lauabat veſtes,& corpus, nec poterat ingredi,vſque ad Solis occaſum, poſtquam lotus eẽt Leuit.c.16. Item ſacerdos qui immolabat vitulam rufam,& vir qui cremabat eam,& ille qui colligebat cineres combuſtionis efficiebantur immundi, vt patet hic, quia tamen contrahebatur iſta immunditia extra caſtra,cum ibi vitula immolaretur,& cremaret̃,atque colligerentur cineres, lauabantur extra caſtra, & non ingrediebantur vſque ad Solis occaſum, poſtquã loti eſſent,vt patet in litera. Fallit autem iſta regula in vnico caſu.ſ.in eis qui polluebantur ſomnio nocturno: nam illa immunditia de paruis erat, cum non ponan-

B tur inter tres,quę excludunt hominem a caſtris, & tñ qui polluebatur ſomnio nocturno tenebatur exire de caſtris,& manebat ibi vſque ad Solis occaſum, & tũc lauans carnem ſuam regrediebatur in caſtra. *Sed & ille qui combuſſerit eam.* Iſte erat alius a ſacerdote, quod patet,quia hic dixit de immunditia ſacerdotis,& immediate dixit de immunditia cremantis vitulam, ſupra tñ dicebatur, ꝙ ſacerdos combureret eam cunctis videntibus. Reſpondendum eſt,ꝙ illa litera intelligitur combureret eam.i.faciet comburi,ſed ipſe non comburebat. *Lauabit veſtimenta ſua,& corpus.* Etiam iſte vir lauabat vtrunque ſicut ſacerdos,quia oẽs qui tangerent vitulam iſtam,nunc qñ fiebant cęremoniæ eius, cenſebantur incurrere ęqualem immunditiã, ſed oẽs tan-

C gebant,quia ſacerdos immolabat, & intingebat digitum in ſanguine,vir quoque comburens tangebat, & qui colligebat cineres,iubentur autem veſtes, & corpus lauare,quia lex cenſet iſtam eſſe magnam immũditiam.falſum tamen eſt de colligente cineres, qa ipſe ſacerdos lauabat veſtes: comburens autem carnẽ, & veſtes, colligens autem veſtes tantum. *Et immundus erit vſque ad veſperam.* i. vſque ad Solis occaſum permanebit iſta immũditia: dato enim, ꝙ immediate,vt iſti contraxiſſent immunditiam,lauarentur, non erãt mũdi,ſed manebat immunditia vſque ad Solis occaſum, nec poterant introire in caſtra vſque tunc, quare autẽ

D iſtę immunditiæ cões non poterant tolli vſque ad Solis occaſum,& in Solis occaſu tollebantur oẽs,reſponſum eſt,tam ſm cauſam literalem,quam allegoricam Leui.11. & 22. c. *Colliget autem vir mundus cineres vaccæ.* Poſtquam iſta vitula comburebatur, cineres illi colligebantur,& ſeruabantur ad hoc, ꝙ Iſraelitę purgarẽtur ab immunditiis aſpergendo illos cum aqua, quæ vocabatur aqua luſtrationis,ideo non relinquebantur in loco combuſtionis, ſed ablati inde ponebantur in loco honeſtiori. Dicitur ꝙ vir mũdus colligeret eos.i. ꝙ non eſſet contaminatus tactu mortui, vel brutorũ morticinorum,aut tangendo leproſum, vel fluẽtem ſemine, vel mulierem menſtruatam, & ſic de omnibus alijs generibus immunditiarum, de quibus Leu. c.5.11.12.14.15.16.17.& 22.& ſupra c.6. & hic namq;

E quicunque immundus repellebatur a contactu cinerum,& tamen ille qui tangeret cineres ab eis commaculabatur, etiam ſi eſſet mundus, immo econtrario, quia qñ cineres iſti tangebant̃ ab aliquo viro mundo, incurrebat immunditiã, & ſi aſpergerent̃ ſuper virũ immundũ efficiebat̃ mundus, ꝙ aũt immundi ꝑ hos cineres mundificarent̃ patet,qa ad nihil aliud cõburebat̃ iſta vitula,vt patet hic, ꝙ aũt vir mundus ꝑ ꝯtactũ iſtorum cinerum incurreret immũditiã, patet de iſto viro,q colligebat cineres,q erat mundus, vt hr̃ hic, & tñ cum portaſſet eos efficiebatur immundus, & lauabat veſtimenta ſua,vt patet ĩ. Sĩr aũt qñ aliqs immũdus erat purificandus, vir mundus debebat aſpergere eum aquis luſtrationis, vt patet.ĩ. & vnus immundus non poterat purificare aliũ immundũ, tamen ipſe qui

aspergebat cineres commixtos aquæ efficiebatur immundus, & lauabat vestimenta sua, vt patet ℑ.

Causa autem quare vir colligens cineres istos debebat esse mundus, quamquam ipse per contactum eorum efficeretur immundus, erat ad solennitatem, & venerationem huius mundificatiui dati a Deo: nam si permitteretur quibuslibet tangere cineres, siue mūdis, siue immundis, minoris reuerentię haberetur ista purificatio. soli ergo mundi tangebant illos.

Et effundet eos extra castra in loco purissimo. Non accipitur effundere pro spargere, quia si dispergeret in ventum, vel per multa loca minutatim proiiceret, nullius vtilitatis essent, debebant tamen seruari ab Israelitis, vt patet infra ad mundationem, sed accipitur effundet, idest ponet simul in loco vno, vbi conseruentur, & cum dicitur, quòd effundet extra castra, non est sensus, quòd ista vitula combusta fuerit in castris, & cineres postea collecti educerentur de castris, & reponerētur foris in aliquo loco, quia immolatio vitulę, & cōbustio extra castra fiebant, vt patet supra, ideo cineres extra castra colligebantur, sed dicebantur effundi extra castra, quia non manebant in eodem loco, vbi fuerat combustio, sed ad locum mundiorem, & secretiorem transferebantur, vbi motu venti non dispergerētur, nec esset fas animalibus brutis illuc accedere; & iste locus erat etiam extra castra ad aliam partem castrorum. Non ponebantur autem intra castra, quia iubetur, ꝙ ponantur in loo purissimo, locus tn̄ castrorū non reputatur mundus, quia ibi erant multę immūditię, vt patet in alijs locis habitationum, & conculcabatur ab hominibus, & a pecoribus, & iumentis, cedebatque in vsus humanos, sed omnia hæc reputabātur immunda respectu eorum, quę ad Deum applicari debebant venire in vsum humanum, propter hoc autem iussum est de cineribus altaris, quòd ponerent extra castra Leui. c. 6. & ad locum illum nullus hominum, vel pecorum accedebat, nisi cum irent homines illuc ad expiandum se.

Sed tunc dicet aliquis, quòd Sanctuarium esset in loco immundo, quia erat in castris Israelitarum.

Respondendum est, quòd quamquam esset in loco castrorum, non erat coniunctum castris Israelitarū, sed erant disposita castra per quadrum, & in medio relinquebatur locus magnę capacitatis, vbi figebatur Sanctuarium, & Leuitę in circuitu illius excubabant, ne aliquis de Israelitis illuc accederet, nisi cum vellet offerre, aut vocaretur illuc, & hoc modo non coinquinabatur locus Sanctuarij, quāquā aliquo modo Deus dicit inquinari Sanctuarium suū ex sordibus, & peccatis Israelitarum, ideo sicut cętera immunda expiabant, ita iubebat expiari Sanctuarium semel in anno in die propitiationis, aspergendo sanguinem cōtra propitiatorium intra Sancta sanctorum, & super altare thymiamatum in prima parte tabernaculi, & super altare holocaustorum extra tabernaculum in atrio, vt colligitur Leui. c. 16. & dicitur aspergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorū Israel, & a pręuaricationibus eorum cunctisque peccatis.

Vt sint multitudini filiorum Israel in custodia, & in aquā aspersionis. Idest ideo ponentur isti cineres in loco purissimo, vt custodiat eos multitudo filiorum Israel ad aquam aspersionis, idest vt fiat inde aqua ad aspergendum. dicitur hic de multitudine Israelitarum, & non intelligitur per multitudinem cōgregatio 12. tribuū, sicut communiter intelligi solet, sed omnes Israelitæ siue 12. tribus, siue Leuitę cum sacerdotibus, quia isti cineres ad expiationem omnium pertinebant, immo frequentius indigebant eis Leuitę, & sacerdotes, quā populares, quia ipsi accedebant ad Sanctuarium multoties, & semper debebant esse mundi, ideo quan-

F docunque inciderent in immunditiam oportebat, vt immediate purificarentur: popularibus autem quamquam erat necessaria purificatio pro qualibet immūditia, tamen non erat necessaria immediate in omnibus immunditijs, dum non accederet prius ad Sāctuarium, quam mundus esset, sicut est nunc de confessione respectu sacerdotum, & popularium, quia populares tenentur de quolibet peccato confiteri, & sacerdotes eodem modo. populares tamen non tenentur immediate confiteri, vt peccauerint, sed sufficiens est semel in anno confiteri secundum formam ecclesię, nisi in paucis casibus exceptis. sacerdotes autē, qui quasi continue ministrant, tenentur immediate confiteri, vt peccauerint, quia non possunt accedere ad ministrandum, nisi confiteantur, ideo magis est necessaria

G confessio sacerdotibus, quam popularibus, ita de cineribus vitulę rufę ad aspersionem magis erant necessarij sacerdotibus, & Leuitis, quam popularibus, erant autem isti cineres ad aquam aspersionis, quia quandocunque aliquis immundus esset, ibat extra castra ad locum vbi erant cineres conseruati, & cum eo alius vir mundus, tunc posita aqua in vase mittebat modicū de cineribus illis in aquam, & accepto aspersorio de hyssopo vir mundus spargebat aquam super immundum, & sic lustrabatur.

Quia pro peccato vacca combusta est. Idest ista vitula fuit combusta pro peccato, idest ad emundationem peccati. & vocatur largo modo peccatum hoc quęlibet immunditia corporalis cōtracta ex tactu alicuius im-

H mundi, a qua solum mundabantur per cineres vitulę rufę. sic dicit Apostolus ad Hebręos capitu. 9. quòd cinis vitulę rufę erat ad emundationem carnis, idest immunditiarum carnalium: ad peccata autem non sufficiebat, sed aliter erāt mundanda, vt in principio huius c. dictum est, & ponitur istud hic tāquā redditiuū causę superioris dicti, scilicet quòd Israelitę habebunt in custodiam, & in aquam aspersionis istos cineres, quia vacca pro peccato combusta est, idest ista vacca non fuit combusta, nisi vt cineres eius essent ad emūdationem peccati, idest immunditię, ideo Israelitę seruabunt istos cineres in aqua aspersionis, idest vt aspergantur missis illis in aquam.

Cumque lauerit qui vaccæ portauerit cineres vestimenta sua.

I Hic ponitur immunditia viri colligentis cineres vitulę: nam quamquam mundus esset, quando colligere incipiebat, tamen colligendo immundus efficiebat. & dicitur, quòd lauabit vestimenta sua, & non dicitur an lauaret corpus, in quo satis dicendum est, quòd nō teneretur lauare corpus, quia in istis non est maior obligatio, quam lex imponat, cum istę obligationes sint purè legales, nihil habentes in natura, sed lex solū iussit lauari vestimenta, ergo solum tenebitur ad hoc colligens cineres: non enim reputabat lex tantam esse immunditiam colligentis, sicut immolantis, vel comburentis, & tamen iste non poterat introire in castra, sicut immolans, & comburens vsque ad solis occa-

K sum postquam lauisset vestes. Et dicitur, qui portauerit cineres, quia isti colligebantur de loco, vbi vacca fuerat combusta, & ducebantur ad alium locum puriorem, vt supra dictum est, & non solum portabantur cineres ipsius vitulę, sed etiam cineres lignorum, cum quibus combusta fuerat, quia non poterant distingui, & vtrique ad purificationem immundorum proficiebant. in hac vitula conseruabatur iste ritus, quòd cum cineres per quotidianam purificationem minuerentur vsquequo deficerent, rursus alia vacca immolaretur simili ritu, & sic continuabatur purificatio per cineres vitulę per omnes generationes Hebręorum.

An

An in terra promissionis immolaretur vitula rufa in quolibet loco, vel solum in loco Sanctuarij. & an Iudæi ad se purificandum pro qualibet immunditia irent ad locum Sanctuarij, vel haberent apud se cineres vitulæ rufæ. Quæst. XIII.

QVAERET nunc aliquis quomodo se haberēt Iudęi postquam essent in terra Chanaan circa purificationes istas per cineres vitulę?

Respondendum est, ꝙ magis dubium erat postquam manerent in terra Chanaan, quam cū erāt in deserto: nam in deserto omnes erāt simul, ideo ibi immolaretur vna vitula ad emundationem omniū: postquam vero cineres illius consumpti essent per aspersiones, immolabatur alia vitula simili ritu, cū tñ essent in terra Chanaan, erant separati habitantes per diuersas vrbes, & oppida, ideo erat dubium an in quolibet loco vna vitula immolaretur pro aspersione habitatorum, vel solum immolaretur in loco, vbi erat Sanctuarium, vel qualiter fieret? aliquis dicet, ꝙ solū immolabatur vitula rufa in loco Sanctuarij, quia immolationes nō poterant fieri in omni loco terrę Chanaan, sed solum in loco quem elegisset Dominus, vt esset ibi Sanctuariū, vt patet Deu.c.12.& Exo.20. sed ad hoc respondebitur, ꝙ solum intelligitur de sacrificijs, quę erant vere sacrificia, & debebant offerri intra Sanctuarium: vitula aūt rufa non erat sacrificium, nec offerebatur in loco Sāctuarij, sed extra castra, vt patet hic, loca autem assignata intelliguntur de veris sacrificijs, vt patet Exo.capi.20. vbi dicitur, altare de terra facietis mihi, & offeretis super illud holocausta, & pacifica vestra, oues vestras, & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei. ecce quia de holocaustis, & pacificis expressum est, quæ sunt proprie sacrificia, & Deute.c.12. dicitur. caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus. ergo de vitula rufa nihil differebat immolare eam in loco Sanctuarij, vel in quocunque alio, quia non erat immolanda intra Sanctuarium, sed extra ciuitatem. Ad hoc respondetur, ꝙ adhuc semꝑ erat necessarium immolari vitulam rufam in loco Sāctuarij, & non in aliqua alia ciuitate, vel oppido terrę Chanaan, quia dicitur hic, quòd sacerdos exibit extra castra, & immolabit vitulam: intincto autem digito in sanguine illius septies asperget cōtra ostium tabernaculi. sicut autem erat, ꝙ sacerdos egrediebatur de castris, & contra ostium tabernaculi aspergebat sanguinem videns Sanctuarium, ita in terra Chanaan sacerdos debebat esse extra vrbem in qua erat Sanctuarium in loco, de quo posset videri Sanctuarium, vel saltem videretur, ad quam partem erat ostium eius, & ex loco ipso deberet aspergere sanguinem. Si autem in alijs locis hoc fieret, non esset talis habitudo ad Sanctuarium, ideo non poterat fieri, nisi in loco Sanctuarij.

Item patet, quia sicut Sanctuarium erat vnum in tota terra Iudæorum, ita ministratio sacerdotalis erat vnica, scilicet ꝙ licet sacerdotes in multis locis habitarent, tamen solum ministrabant in loco Sanctuarij, sed immolare vitulam istam erat ministratio sacerdotalis, quod patet hic cum iussum fuerit soli Eleazaro sacerdoti, & expresso, quòd esset sacerdos, ergo non poterat fieri in aliquo alio. Item dato, quòd extra locū Sanctuarij posset fieri ista immolatio, tamē nō posset fieri, nisi in paucis locis terrę Chanaan, quia sanguis vitulę erat aspergendus contra fores tabernaculi, vt patet hic, ergo necesse erat, quòd ista immolatio fieret in loco Orientali respectu tabernaculi, quia tabernaculum habebat ostium ad Orientem, Exo.capi.26. & 36. ergo in ciuitatibus occidentalibus respectu San-

A ctuarij in terra Chanaan non posset fieri ista immolatio, quia quomodocunque se conuerterent, nunquā essent in parte orientali respectu Sanctuarii. Idem est de omnibus ciuitatibus meridianis, & aquilonaribus. In solis autem paucis ciuitatibus directè orientalibus ad locū Sanctuarii hoc contingeret, & adhuc ibi non cognosceretur distinctè, quando fieret aspersio contra ostium Sanctuarii, ideo non poterat fieri immolatio vitulæ in omnibus locis terræ Chanaan, sed solū in loco sanctuarii, & extra ciuitatem, sicut in deserto fiebat extra castra: hoc autem dato, est dubiū de aliis locis terrę Chanaan, qūo habitatores eorum expiarētur per cineres vitulæ.

Aliquis dicet, ꝙ omnes de aliis locis veniebant ad
B locum Sanctuarii ad expiandum se, sicut veniebāt ad faciendum sacrificia, & celebrandum phase, ita quòd in nullo alio loco totius terræ Chanaā licebat immolari, vel celebrari pascha.

Sed hoc satis durum est, quia cogerentur omnes de aliis locis venire multoties in locum Sāctuarii, qa immunditiæ erant multæ, & valde cōes, ita ꝙ hoīes incurrebant aliquam earum, & sic illi qui erant in extremitate terræ Chanaan cum deberent venire ad expiandum se de qualibet immunditia, magnam partē temporis sic occuparent, immo nunquam cessarent ab hoc, quia qñcunque quis accederet ad aliquā fęminam, siue suam, siue alienam tenebatur expiari. si ergo
C qualibet vice teneretur venire ad se expiandum in locum Sanctuarii, apparebat negocium inextricabile, ideo non conuenienter dicitur, ꝙ qualibet vice tenerentur ire in locum Sanctuarii.

Item quia lex obligabat omnes Israelitas solū ter in anno ascendere in locum Sanctuarii, Exod. 23. cap. & 34. & Deuteronom. 16. si tamen tenerentur illuc ire pro qualibet immunditia, multoties illuc irent ex necessitate.

Ad hoc autem respondebit aliquis, ꝙ omnes Israelitæ purificabantur ab immūditiis solum in loco Sanctuarii, & ibi erant cineres vitulæ, tamen non cogebātur illuc ire multoties, sed solum ter in anno, & hoc,
D quia obligabantur Israelitæ expiari quandocunq; inciderent in immunditiam, sed obligabantur ne accederent ad res sacras cum essent immundi, & hoc mō cū ipsi tenerentur solum ter in anno accedere ad Sāctuarium, illis tribus vicibus purificarentur pro toto tempore pręterito, etiam si incidissent in mille immūditias, & non fieret graue eis ire ad purificationem in loco Sanctuarii, quia illis tribus vicibus obligati erant ex lege ascendere in Sanctuarium, sacerdotes autem & Leuitæ obligabantur pluries purificari, quia ministrabant frequenter, sed etiam istis non erat graue ire ad locum Sanctuarii ad purificationem, quia solum in ipso loco ministrabant.

Ista responsio erat satis conueniens, & tollebat omnia inconueniētia si presupponeret verum, sed falsum
E est, quòd solum tenerentur Israelitę purificari, quando accedebant ad res sacras: nam licet non appareat de omnibus immunditijs an cogeretur homo immediate purificari, tamen de quibusdam earum satis cōstat, sicut est de immunditia super mortuum, quę durabat septem diebus, & in die 3. & septimo debebat immundus expiari ab illa, & si tunc non expiaretur non poterat postea expiari, vt patet infra in litera. ergo saltem in ista immunditia tenerentur omnes immundi ire immediate in Sanctuarium, ne transiret terminus, & hoc erat eis satis difficile, quia in istam immunditiam necesse erat multoties incidere, cum quotidie aliqui morerentur in terra Chanaan, & omnes, qui sepeliebant aliquem mortuum, vel ibant ad plangendū eum, aut quomodocūque comitabant funera,

fun(?)ra, vel introibant in domum, in qua erat aliquis mortuus, incurrebant iſtam immunditiam, & tenebãtur expiari in 3. & 7. die ſequentibus, ſed manifeſtum eſt hoc eſſe difficillimum, quia valde occuparentur Iudęi in hoc. Item quibuſdam erat impoſſibile, nam qñ erat Sanctuarium in vna extremitate terrę Chanaan illi qui erant in alia extremitate non poſſent venire in locum Sanctuarii die 3. vt expiarentur. Erat autem adhuc difficilius in aliis immunditiis, quę ſolum durabant vſque ad ſolis occaſum, vt patet Leuit. cap. 11. & 15. & tamen ibi neceſſaria erat expiatio per cineres vitulę, quia ad omnem immunditiam erat hoc generale, vt ſupra declaratum eſt: non ſtat ergo ꝙ oẽs Iudæi immundi venirent in locum Sanctuarii, vt expiarent.

Dicendum eſt autem, ꝙ iſta expiatio fiebat in loco terrę Chanaan, quia ad hanc non requirebatur aliquis actus ſacerdotalis. ſi autem requireretur ſacerdotalis miniſtratio, neceſſe eſt venire in Sanctuarii locum, & erant cineres vitulæ rufę, in quolibet loco terrę Chanaan, & cum aliquis incideret in immunditiam, quilibet alius poterat eum expiare ſi immundus erat, cũ infra ſolum ponatur, quòd vir mundus expiet immũdum, & non iubeatur, quòd ſit ſacerdos: habebantur autẽ cineres hoc modo, quòd in loco Sanctuarii multæ vitulę immolarentur, & inde ducerentur cineres ꝑ quolibet loco terrę Chanaan ad expiandũ, ſicut nunc fit in eccleſiis, quòd oleum infirmorum, & cathecumenorum, quod chriſma appellatur, ſolum cõficitur in ſedibus Epiſcopalibus, inde tñ omnes eccleſiæ minores habent oleum pro cathecuminis, & infirmis.

Quod autem purificatio Iudęorum non ſolum fieret in loco Sanctuarii, ſed ẽt in aliis locis patet, quia tẽpore Saluatoris dr̃ Ioan. c. 2. quòd factę ſunt nuptię in Chana Galileę, & cum Chriſtus debuit conuertere aquam in vinum dr̃ ibidem: erãt aũt ibi lapideę hydrię ſex poſitę ſecundum purificationem Iudęorũ capientes ſingulę metretas binas, vel ternas, & ſic erant iſtæ hydrię ad purificationem. i. replebantur aqua ad purificandum Iudęos, ergo in Chana Galileę fiebat purificatio, ſed quando illud factum eſt erat Sanctuarium in Ieruſalem, quod ſatis diſtat a Galilęa, quę erat in parte orientali terrę Chanaan, ergo extra locũ Sanctuarii fiebat purificatio. Sed aliquis dicet, quòd ibi ſolum agitur de purificatione, quę erat in aqua, ſed nõ de purificatione, quę fiebat per cineres vitulę. Reſpondendum eſt hoc eſſe generale, quòd in oĩ purificatione fieret aſperſio aquarum luſtrationis, vt ſupra probatũ eſt, ſed in Chana Galileę fiebat purificatio, ergo ibi erant cineres iſti, & conſequenter in omnibus aliis locis, quia nihil ſpecialius erat in Chana Galileę, quam in aliis locis, cum ibi non eſſet Sanctuarium, & erat qdam vicus paruulus in Galilęa. *Immundus erit vſque ad veſperam.* Ideſt iſte q collegit cineres vitulę combuſtæ erit immundus vſque ad ſolis occaſum diei illius, in quo collegit, & ſic erat de immolante vitulam, & de comburente, quòd quamquam iſti eſſent mundi, efficiebantur immundi per contactum cinerum, & ille qui alium aſpergebat, quamquam eſſet mundus, efficiebatur immundus, vt patet infra.

Cum cineres vitulæ rufæ eſſent ad mundandos immundos, quare tangentes eos efficiebantur immundi?
Quæſt. XIIII.

QVAERET aliquis, cum cineres vitulę eſſent ad tollendum oẽm immunditiam, quare illi qui tangebant eos efficiebantur immũdi, cũ ante eſſent mundi? Rñdet Rab. Gaon, ꝙ iſti cineres erant, ſicut mel: nocet.n. mel habentib⁹ choleram rubeã, & phlegmaticis prodeſt, ſic cineres

F iſti quoſdam lauabant, & quoſdam coinquinabant.

Sed hoc nihil eſt, quia mel ex natura ſua hẽt qbuſdam nocere, & quibuſdam proficere, quia mel eſt ens naturale, habens ꝯrietatem, & ſimilitudinem in natura, ex ſimilitudine, aũt cauſatur amicitia, & conſeruatio, ex contrarietate aũt ſequit̃ corruptio, ideo neceſſe eſt, vt mel quibuſdam proficiat, & quibuſdam noceat. Cineres autem vitulę non habebant ex natura, ꝙ facerent mundum, vel immundum, ſed ex ordinatione legis, ideo non poteſt dari cauſa in hoc, ſicut in melle, quod habet principium proficiendi, vel nocendi a natura. Nicolaus reſpondet, ꝙ immunditia contrahitur dupliciter. vno modo tactu rei immundę, & ſic tangens mortuum erat immundus, alio modo reſpectu
G rei ſacrę, quę eſt mundiſſima, vt ſi laicus tangeret calicem conſecratum peccaret. Sed non procedit iſta reſponſio, quia res ſacrę natę ſunt purificare, & non coinquinare, ſi ergo aliquis in re ſacra coinquinaretur hoc eſſet ex indignitate perſonæ, & non ex re, quę tangitur, quia ſacerdos qui tangeret rem cõſecratam nõ peccaret. Etiam nõ applicatur hoc ad vitulam rufam, quia non ſolum laici comburentes eam, ſed colligentes cineres eius erant immundi, ſed etiam ſacerdos immolans, & intingens digitum in ſanguine eius erat immundus, & iubebatur lauare carnem, & veſtes vt patet in litera.

Si autem velis reſpondere, ꝙ cineres iſti, & vitula erant aliquid valde ſacrum, ideo etiam ipſi ſacerdotes erant indigni ad tangendum rem, tam ſacram, & pol-
H luebantur.

Erit abſurdum, quia digniora erant ſacrificia holocauſtorum, quę totaliter incendebantur in odorẽ ſuauitatis Leuit. c. 1. ſacerdos tamen immolabat iſta animalia, & tangebat ſanguinem eorum, ſed non efficiebatur immundus.

Item ſanctior erat ſanguis, qui aſpergebatur cõtra propitiatorium intra Sancta ſanctorum in die propitiationis Leui. c. 16. quam iſte qui aſpergebatur, & cõburebatur extra caſtra, ſed ex tactu illius non fiebat ſacerdos immundus, ergo nec per iſtum ſanguinem fieret, ſi eſſet ſacer.

Item per tactum rerum ſacrarum res tangẽtes ſanctificantur Leui. c. 6. ſ. ſi aliqua res tangeret carnes cõ-
I ſecratas ſanctificabatur, & ſi de ſanguine victimę veſtis fuiſſet aſperſa lauabatur. ſic etiam patet Aggæi. c. 2. ergo ſi eſſet cinis vitulę ſanctificatus, ſicut ſunt carnes, & ſanguis omnium ſacrificiorum, tangẽtes cineres ſanctificarentur, ſed polluuntur, ergo non erant ſacri. Sed ex hac confirmatione aliquis arguet, ꝙ ille qui tangeret rem ſacram pollueretur, quia iubebatur lauari. Reſpondendũ eſt hoc non intelligi de hominibus, ſed ſolum de veſtibus: homines autem quamquam accederent ad ſanguinem ſacrificiorũ, vel carnes non debebant lauari. ſi tamen accederẽt ad cineres vitulæ rufę erant immundi, idem ſi ad ſanguinem, vel ad carnes: de veſte etiam qñ accedebat ad rem ſacram dicendum eſt, ꝙ non lauabatur ſemper, ſed ſolũ
K qñ tangeret carnes ſacras coctas, vel ſanguinẽ, & tunc non lauabatur, tanquam veſtis eſſet immunda ex contactu illo, ſed quia poterat ibi adhęrere aliquid ſacrũ, iõ quouſque tolleretur inde illud ſacrũ, non erat applicanda vſibus humanis. De ſanguine manifeſtum eſt, quoniam ſi aſpergeretur veſtis ſanguine, manebat ibi macula rubri coloris, iõ illa erat tollenda ꝑ lotionẽ, de hoc Leu. c. 6. de carnibus apparet Aggęi. c. 2. vbi q̃ritur an ſi in ora veſtimenti alicuius adhęſerat pars carniũ ſacratarum, & poſtea inde tangantur res non ſacrę an conſecrentur? ad tollendum ergo quidquid adhærebat fiebat lotio, & adhuc magis ſignificatur hoc Leuit. capitul. 6. ſ. ꝙ ſi vas in quo cocta fuiſſet caro ſacra eſſet

esset ęneum, quia erat bene tersum, multum defricabatur, ita vt nihil ibi remaneret. Si tñ erat vas fictile, qa porosum est, nec totaliter mundari poterat, confringebatur, ne cederet in vsus humanos, sic autē si gutta de sanguine in sacramento altaris distillaret in corporalibus, non erant ex hoc immunda, sed magis consecrata, intantum quòd si ibi figura, & color permanerent, in maiori reuerentia haberentur, nec in eis consecrareť, sicut patet de corporalibus in villa, q̄ Daroca dicitur in regno Aragoniæ, in quibus dum metu repētini belli hostię abiconderentur, post f'm quantitatē, & figuram hostiæ reperta sunt sanguine tincta, ideo in magna reuerentia conseruantur. Nec tenet exēplū, quod ponit Nicolaus de laico, quia laicus non peccat tangendo ex hoc, ꝙ consecratus est, sed quia ꝯ prohibitionem iuris agit: si tñ Deus mandaret, vel eps laico, ꝙ tangeret calicem, non peccaret. In vitula rufa erat econtrario, quia Deus mandabat, ꝙ Eleazar, & alii tāgerēt eam cōburendo, immolando, & cineres colligēdo, & tñ erant immundi, vt patet in lrā. Itē quia laicus licet tangendo res consecratas peccet, tñ non est immundus, isti aūt econtrario tangentes vitulā cōbustā non peccabant, quia mandato Dei agebant, tñ erant immundi. Dicamus ergo, ꝙ cineres vitulæ, seu carnes eius, dum comburebantur cum fimo, pelle, & sanguine erant de se aliquid immundū, vt cadauer hoīs, vel morticinia aliorum aīalium, iō mundos tangentes de se immundos faciebant sed ex sola Dei voluntate immundos a sordibus abstergebant, & hoc factū est, vt demonstraretur, ꝙ remissio legis non habebat gradū perfectum, & sic arguit Apostolus ad Heb. c. 9. si cinis vitulæ rufę emundabat immundos f'm carnē, quanto magis sanguis Christi. q. d. in cineribus vitulæ non erat aliquid, per quod fieret expiatio, sed magis contaminatio, & ex Dei volūtate fiebat, in sanguine Christi effuso erat naturaliter aliquid ad remissionem. i. ꝙ ipse vellet se tradere in precium pro nobis, iō adiuuāte gratia Dei per Spiritum sanctum verisimilius est, ꝙ nos mundaremur ab omnibus peccatis per sanguinē Christi, quam ꝙ fieret emundatio a solis corporalib⁹ maculis per cineres vitulæ.

Habebunt hoc filij Israel, & aduenæ, qui habitant inter eos, sanctum iure perpetuo. Qui tetigerit cadauer hoīs, & pp hoc 7. diebus fuerit immūdus aspergetur ex hac aqua die 3. & 7. & sic mundabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emūdari. Oīs qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aspersus hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum domini, & peribit ex Israel, quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, & manebit spurcitia eius super eum. Ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo. Oēs qui ingrediuntur tētoriū illius, & vniuersa vasa, quæ ibi sunt, polluta erunt 7. diebus. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturā desuper, immundū erit. Siquis in agro tetigerit cadauer occisi hominis, aut per se mortui, siue os illius, vel sepulchrum, immundus erit 7. dieb. Tollentq; de cineribus combustionis, atque peccati, &

A mittent aquas viuas super eos in vas, in quibus cum hō mūdus tinxerit hyssopum, asperget ex eo oē tentorium, & cunctā supellectilē, & hoīes huiuscemodi cōtagione pollutos, atq; hoc mō mundus lustrabit immundum 3. & 7. die. Expiatusq; die 7. lauabit, & se, & vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperum. Siquis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit aīa illius de medio ecclesiæ, quia Sāctuarium dñi polluit, & non est aqua lustrationis

B aspersus. Erit hoc præceptum legitimū sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lauabit vestimenta sua. Oīs qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vsq; ad vesperū. Quidquid tetigerit immundus, immūdum faciet, & anima, quę horum quippiam tetigerit, immunda erit vsque ad vesperum. Leu. c. 17.

Habebunt hoc filij Israel. Hic ponit secundum principale, scilicet expiationis ritus, idest quis esset modus, quo Israelitæ expiarentur per istos cineres vitulæ. Et

C primo dicitur in generali, quòd ista lex superior manebit apud Iudæos semper: deinde exprimitur quomodo tollantur immunditiæ, & quomodo homines fiant immundi, & diuiditur in duo, quia primo ponit modus incurrēdi immunditiam, secundo modus expiandi illam ibi. *Tollentque de cineribus.* Circa primum. *Habebunt filij Israel, & aduenæ.* Ponitur qui obligentur ad istam obseruationem, & dicitur, quòd filii Israel. s. qui descendunt a Iacob, & aduenæ. i. omnes qui Iudæi erant non descendentes a Iacob, sed conuersi de Gentilitate ad Iudaismum, nam quantum ad obseruationem legalem, nihil magis arctabantur Iudęi ex genere, quam conuersi, sic patet Leuit. c. 24. cum dicitur

Qui obligabantur ad obseruantiam istius legis.

D ęquum erit iudicium, siue ciuis ille, siue peregrinus sit: erat tamen differentia in honoribus, quia non dabant honores principatuum, vel officiorum Gentilibus cōuersis ad Iudaismum, sed solis Iudæis ex genere. Etiā erat differentia quantum ad quędam priuilegia anni remissionis, & iubilæi, quibus gaudebant Iudæi ex genere, & non Gentiles: de primo declaratum est Leui. 24. c. de secundo patet Leuit. ca. 25. ista autem lex erat cęremonialis magis pertinens ad obligationem, quā ad priuilegium, ideo communis erat, tam Iudæis ex genere, quam aduenis conuersis. *Aduenæ quæ peregrinantur inter vos.* Dicuntur Gentiles conuersi peregrinari inter Iudæos. i. manere inter eos, vt peregrini, dupliciter enim peregrinantur. Primo, quia sunt extra terram suam, & cognationem. Secundo, quia sunt ex-

E tra cultum Deorum suorum, in quo nati sunt, & isti vocātur aduenæ, & peregrini, quod ad idem pertinet, aduenæ quidem quasi ad aliud venientes. i. venientes de terra sua ad alienam, vel de dijs suis ad alienos. Peregrini dicuntur quasi peregre habitantes inquantum iam manent extra propria. Aliqui autem volunt intelligere aduenas, vel peregrinos eos, qui veniebant de Gentilibus ad habitandum in ciuitatibus Iudęorū, etiam si non essent conuersi ad Iudaismum. Sed non stat, quia ipsi non obligantur ad aliquam obseruationem legalem, immo non permitterētur isti facere ea quæ iubentur facere aduenæ, & peregrini, supra enim 15. c. dicitur quomodo esset expiandum pc̄m per sacrificium, & hoc tam in aduenis, q̄ Israelitis. Si tñ essēnt aduenę Gentilęs non conuersi, non liceret eis offer-

re, immo si vellent non permitterent Iudæi, vt patet Leu. c.22. s. de manu alienigenæ non offeretis panes domino Deo vestro. i. sacrificium, ideo necesse est accipi aduenas, & peregrinos semper pro conuersis ad Iudaismum. Alienigenæ autem pro Gentilibus non conuersis accipiuntur.

Sanctum iure perpetuo. Refertur hoc ad verbum præcedēs. s. ꝙ filii Israel, & aduenæ habebūt hoc, quod dictum est sanctum iure perpetuo, & accipitur hic sanctum, idest firmum, scilicet, quòd istam legem supra positam de ritu immolationis vitulę habebunt filii Israel sanctam, idest firmam, ita ꝙ nūquam mutabitur, quod subditur cum dicitur, iure perpetuo, & hoc est, sicut alias dicitur, erit legitimum sempiternum præceden. c. vel potest accipi sanctum. i. mundū, vel mundificatiuum. s. ꝙ Israelitæ habebant istud sanctū, idest istum modum mundificandi iure perpetuo. i. in æternum, sed magis tenet primus sensus, quia secundum illum refertur ad literam præcedentem, in qua agitur non de mundificatione, sed de immolatione. Quantū ad secundum sensum refertur ad sequentia, in quib⁹ agitur de ritu mūdificandi. *Qui tetigerit cadauer hominis.*

An aspersio aquæ lustrationis esset pro solis immundis super mortuo, vel pro omnibus immunditijs. Cineres vitulæ rufæ proficiebant ad mundandam, quamcunque immunditiam. Et quòd immunditia non erat aliquod peccatum. Quæst. XV.

HIc ponuntur multi modi immunditiarū expiandarum per cineres vitulæ, & ptinēt omnes isti ad immunditiam contractā super mortuo. In quo forte videbitur, ꝙ solū cineres vitulę rufæ proficerent ad causandam immūditiam in immundis ex contactu mortuorum, sed nō solum est hoc, immo ad omnes alias immunditias ꝓficiebat aspersio aquarum lustrationis: sic. n. vr̄ Apostolus ad Hebr. c.9. arguere, vbi dicit cineres vitulę rufę proficere ad emundationem secundum carnē, generaliter tangendo illam, in quo vr̄, ꝙ pro oībus immunditiis voluerit proficere cineres istos.

Item si non essent cineres isti ad omnem immunditiam, sequeretur ꝙ aliqua immunditia erat, quę tolleretur sine mundificatione, sed hoc falsum est, ergo oportet dari ibi mundificationē, nulla tn̄ est, nisi aspersio cinerum vitulæ, ergo illa generaliter ꝓficiebat ad alias immunditias, sicut ad istam de qua hic, patet hoc quia Leu. c.11. ponitur de quibusdam immunditiis, ꝙ manebat homo in eis, vsque ad vesperū, & nihil subditur de purificatione, in aliis autem dicitur, ꝙ lauabātur vestes, vel corpus, & vestes: ergo in illis, in quibus non est positum aliquod mundificatiuum, intelligendum est, ꝙ fiat mundificatio per cineres vitulæ, secundum formam, quę ponitur hic, fuit autem hic expressum solum de immunditia contracta super mortuos, quia de omnibus aliis dictum fuerat in Leuitico, de hac autem non fuerat tactum in speciali, ideo ponuntur hic modi contrahendi immunditiam super mortuum, & hoc tenent omnes, tam hebręi, quàm catholici. Si tn̄ aliquis vellet dicere, ꝙ solum fiebat aspersio cinerum vitulę super immundos ex tactu mortuorū, satis haberet fulcimentum ex hac litera in qua de nulla alia immunditia agitur, & siquis tenere velit, non multum instandum est.

Dr̄ hic qui tetigerit cadauer hoīs, quia in cadauere pecorum non iudicabatur tanta immunditia, quia in aliis solum erat hō immundus, vsque ad vesperū, tangendo autem cadauer hoīs durabat immūditia septē dierum, & intelligitur hoc de oī contactu, siue qs tangat ad sepeliendum, siue ad lauandum, vel exhibendū

F alia officia funeris, incurreret necessario istā immunditiam, & sic pro bono opere erat aliquis immundus, sed non est inconueniens, quia ista immunditia non erat peccatum, sed quędam corporalis irregularitas, ideo bene potest euenire homini virtuose agenti. ꝙ autem peccatū sequeretur pro bono opere, hoc erat penitus irrationabile, & sic est in nouo testamento, qa bene agendo incurrit quis sępe irregularitatem, vt bigamiam, vel aliam irregularitatem per quam fit inhabilis ad promotionem, & tamen nihil peccauit ꝯhendo illam irregularitatem, sed potius in quibusdam cogimur incidere in irregularitates, vt siquis videret patrem suum iniustè percuti, vel occidi, & non conaretur, vt liberaret eū de manu occidentium, ēt si aliquē

G occideret, peccaret, & si liberaret occidens aliquē virtuose ageret, & tamen incurreret irregularitatem. accidit ergo nos interdum obligari ad incurrendum irregularitatem.

Et propter hoc septem diebus fuerit immundus. i. propter contactum mortui durabat immunditia 7. diebus in tangente, in hoc significatur istam immunditiam esse maiorem aliis, quia in cęteris si non sint naturales, solum erat manere vsque ad solis occasum, in hac autem 7. diebus. Causa huius est sola ęstimatio legis, quę iudicat istam maiorem esse aliis, & hoc sufficiens est: nam sicut istæ immunditię pure legales habent a lege solum, ꝙ sint immunditiæ, ita ab ea habebunt, ꝙ sint maiores, vel minores, sic est in naturalibus, quia ab illa causa a qua albedo recipit, ꝙ sit albedo, etiam recipit, ꝙ sit maior, & minor albedo, & in hoc videbatur

H aliqua ratio, quia sicut homo viuēs est melius animal omnibus, ita homo mortuus videtur esse fętidius cæteris, ideo maiorem immunditiam reputat lex in tactu illius, quam in tactu pecorum. *Aspergetur ex aqua die tertio, & septimo.* In aliis immunditiis, quę solū durabant vsque ad solis occasum fiebat aspersio vnica ad solis occasum, vel ante, immunditia super mortuo durabat septem diebus, & in hoc iubetur, ꝙ fiat expiatio bis. s. die 3. & 7. modus autem faciendi expiationē vtroque die similis erat qui ponitur infra.

Rab. Moyses Francus, & Aben Ezra volunt, ꝙ ideo in his diebus fieret lustratio, quia in 7. diebus luna facit quadraturam cum sole a tempore conuentionis,

I & in 3. diebus fit, quasi dimidium quadraturæ, & quia luna est mater humidorum, & ista aspersio fiebat in aqua, quę est humida, volebant ꝙ tunc luna influeret ad hoc, ꝙ ista aspersio proficeret. Sed ista ridicula sūt. & contra obseruationem datam hebræis, quia gentes colebant astra, maxime septem planetas ad quos colēdos erant Iudæi valde prompti, ideo multum prohibetur iste cultus, immo iubetur ne eleuent oculos suos ad cęlum considerando attente pulchritudinem alicuius astri, ne decepti colant illud, tanquam Deum Deut. c.4. dare autem eis aliquam obseruationem per quam respicere deberent planetas, & crederēt se per eorum operationem bona talia recipere periculosum erat, ideo vetuit dominus per Ieremiam ne aliquid

K tale considerarent. c.10. s. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cęli nolite metuere, quæ timent gentes, quoniam leges populorum vanæ sunt, non est ergo tale credendum.

Item signa, quæ ponuntur in lege, aut ponuntur ad rememorandum, aliquid pręteritum, vt comedere azyma cum agno paschali, quæ signant festinationem exitus de Aegypto, in qua non potuit panis fermentari Exod. c.12. aut sunt de futuro significantia. s. pro tempore Messiæ, & in istis abundat lex: nulla autem istarū significationum pōt esse, si isti dies significent motū lunæ, & quadraturam eius, quia nihil præteritum in luna rememorant, nec aliquid futurum prænosticant,

aliqua

aliqua ſunt ſigna de præſenti, & iſta ſemꝑ referunt ad cām agentē, vt aſperſio ſeptenna ſanguinis q͂ ꝓpitiatorium ſignat Deum vniuerſa peccata remittentem pro quibus tunc immolatur ei victima: nō poteſt aūt talis ſignificatio dari in luna, quia luna habet ſolā cauſalitatem naturalem, & abſolutam in corporibus: iſta aūt immunditia eſt quędam irregularitas inducta ex voluntate legislatoris: non quidem abſolute, ſed in comparatione ad Sanctuariū: ſi aūt eſſet iſta immunditia aliquid a natura cauſatū, ſicut fluxus, & refluxus maris, & humiditates medullarum, & vniuerſaliter ſuper omne humidum haberet luna efficaciā tꝑibus ſuis, ſicut in quibuſdam quadraturis fit fortior fluxus maris, & in alijs fit fortior refluxus, de his, & de alijs poteſtatibus lunę dictum eſt Gen.8.cap. Ridiculum autem eſt ea, quę ſunt pure voluntaria reducere ad leges cauſarum mere naturalium.

Item dato, ꝙ luna haberet aliquā poteſtatē in actionibus voluntarijs, tamen nō conuenit aſſignatio iſtorum, quia iſti dicūt, ideo dari ſeptem dies, quia in illis fit quaſi vna quadratura ſecundum medium motum, hoc autē ſtaret ſi forte computarent iſti ſeptem dies a quadratura in quadraturā, vbi eſt vniformis effectus lunę, cōputabantur tn̄ a die in quo aliquis incurrerat immunditiam, & quia iſti aliquando inciperent cum quadratura lunę, & aliquando in medio quadraturę, & ſic vario modo, ſequeretur, quòd luna in quibuſdā non cooperaretur ad purificationē, in alijs aūt ſic, quia non habet in omnibus diebus eandem efficaciā operandi, ſed variatur ſecundū aſpectū ſolis, & acceſſum, & receſſum, ideo non ſtat, ꝙ propter quadraturā lunę ponātur 7.dies, & propter dimidium quadraturę tres dies. Item quia hoc modo magis debuiſſet obſeruari hoc in alijs purificationibus, quę fiebant lauando corpora, & veſtes, quia ibi eſt maius dominium lunę cum ibi ſit verior, & maior humiditas, non commixtis cineribus deſiccantibus, ſed hoc non tenet, quia illa purificatio fiebat ad occaſum ſolis eadem die, in qua cōtrahebatur immunditia, ergo non datur hic ſpatiū ſeptem dierum propter lunam.

Dicendum eſt, ꝙ nō poteſt dari ratio determinata de aſſignatione 7.dierum, quia poſitiua non ſemper habent cauſam, ſed cauſa eſt voluntas condentis, dum non fit contra rationem. maxime, quia ſi in poſitiuis aliquando ratio ſignari poteſt, in pręfixione tn̄ terminorum nunquam poteſt ratio aſſignari totaliter, licet enim ad pręſcribendum ratio aliqua aſſignari poſſit, ſed quare magis in 10.annis, quam in nouē, & dimidio, ratio dari non poteſt: dato enim quocunque termino in minori aliquantulum, vel maiori, ſatis bene fieret, vt ſi addatur, vel minuatur vna dies, vel vna hora, ideo ſola voluntas condentis in talibus ſufficiens cauſa eſt. *Et ſic mundabitur.* Ideſt ſic complebitur mundificatio eius, quaſi dicat poſtquam aliquis immūdus ſuper mortuo aſperſus fuerit die 3.& 7.totaliter mundificatus eſt, ita vt nihil ſibi reſtet agendum.

Si die 3. aſperſus non fuerit 7. non poterit mundari. Ideſt ſi aliquis immūdus ſuper mortuo, qui debebat ſe 3.die facere aſꝑgi aqua illa, & non aſperſerit ex ignorantia, vel obliuione, vel alio caſu quocunque, etiam ſi poſtea die ſeptimo, vellet ſe mundificare, non mundificabatur etiam ſi quolibet die milleſies aſpergeret, & ſic pręteribat immunditia illa ſine purificatione: immo ſi aliquis non purificatur die tertio, per obliuionem vellet poſtea die ſeptimo, expiari, contra legem agebat, nec carebat culpa: cum lex diceret, quòd amplius non poſſet purificari.

Qui non purificauit ſe die tertio quid facturus eſſet, & quomodo tollebatur immunditia. *Quæſt.* XVI.

QVID ergo fiet, quia iſte manebit immūdus, & non poterit accedere ad atrium tabernaculi ad offerendum, vel ad aliquid ſanctificatū, nec poterat comedere de agno paſchali? de primo patet Leui.c.15.de ſecundo ſupra capi.9.

Videtur ad hoc reſpondendum, ꝙ iſte, qui non purificauit ſe die 3.aut omiſit ex ignorantia, vel obliuione, ita vt peccatum ſit aliquo modo non voluntariū, aut erat omiſſio iſta ex cōtemptu legis. ſi primo modo recurretur ad regulam poſitam Leui.c.5.ſ.ꝙ anima, quę tangeret aliquid immundum, & obliuiſceretur.ſ.vt non faceret purgationem debitam in tēpore ſuo, & poſtea recordata fuerit immunditię ſuę, tenebitur de delicto, ideſt ꝙ omiſerit facere, quod tenebatur: & ſubiūgitur ad expiationem huius delicti, quòd offerat capram iuxta formam, quę habetur ibi, & ſic mundabitur. Si autem aliquis ex contēptu omitteret purgationem, hoc erat peccatum graue, & nō dimittebatur holocauſtis, ſed ſola cordis contritione, & ſic poſtea poterat intrare Sanctuarium: ſed in hoc diſtinguendū eſt, quia aut iſte contemptus erat publicus, ita ꝙ diceret immundus, ꝙ nollet purgari, & tunc tanq̄ contemptor legis debebat occidi, & in iſto caſu intelligitur ſupra c.15.anima; quę per ſuperbiam aliquid commiſerit, ſiue ciuis, ſiue peregrinus ille ſit, quoniā aduerſus Dominū rebellis fuit, peribit de populo ſuo. ſi aūt iſte cōtemptus erat occultus, aut iſte homo poſtea dolebat de contemptu illo, aut non, ſi non doleret, Deus occidebat illum, quia iudices non poterant ibi aliquid facere, cum non conſtaret de contemptu. ſi aūt poſt contemptum doleret iſte, qui contempſerat, remittebatur delictum, & poterat introire licite in Sanctuarium, nec obligabatur facere aliquod ſacrificiū, ſicut ille, qui omiſerat purgationem ex obliuione. Et cauſa eſt, quia forma legis erat tenenda, lex aūt ſolum voluit offerri illud ſacrificium, pro omittentibus per obliuionem, ergo non debebat recipi pro omittētibus ex contemptu, vnde fiebat in hoc vnum mirabile, ꝙ ſi aliquis ſolum corporaliter immundus, & contemnendo legem Dei non purificaretur, poterat introire in Sanctuarium, vel quicunque eſſet in peccato mortali poterat illuc introire, & non moriebatur. ſi aūt eſſet immundus corporaliter ſolum, non poterat ingredi, alioquin moriebatur Leui.c.15.ratio diuerſitatis eſt; quia immunditia corporalis ſolū erat quędam irregularitas, quæ non erat de ſe culpa, ideo ſolum poterat excludere ab ingreſſu Sanctuarij: peccatum vero mortale excludit a vita ęterna, & ſic eſt in bigamia, ſiquis enim mille meretricibus carnaliter commiſceatur, ordinari poteſt, nec bigamus efficitur, ſiquis autem vnicam ſolam viduam vxorem duxerit, ordinari nō poteſt: ratio, q̄a in coitu meretricio ęterna mors infligitur, pro contractu autem cum vidua, ſiue cum duabus virginibus, non promotionis pœna imponitur. Sed adhuc manet dubium de illo, qui in 3. die non purificatus eſt, & non poteſt purificari in 7. an maneat in eo poſtea iſta immūditia, ſiue per obliuionem, ſiue per contemptum fecerit?

Dicendum ꝙ poſtquam aliquis non emundaretur in 3.die, non manebat in eo immunditia aliqua, ideo ſiue per obliuionem, ſiue per contemptum feciſſet mundus erat, ita quòd licet accederet ad res ſacras nō cōtaminabat ex hoc illas, nec efficiebatur reus alicuius criminis, quia accedebat ad illas, & hoc, quia iſta immunditia erat legalis, ſi enim naturalis eſſet, ſemper maneret quouſque expiaretur, quia tamen erat per ſolam legis ęſtimationem, cum lex deſineret ęſtimare

cam

eam esse immunditiam, desinebat esse immũditia, sed post tertium diem lex desinebat ęstimare istam esse immunditiam, si non expiaretur, ergo iam non erat immunditia, sed commutabatur in alterũ genus maioris erroris, scilicet in delictum per obliuionem, vel in peccatum per contemptum.

Sed aliquis dicet, ꝙ ista coinquinatio semper manebat si non expiaretur die 3. & 7. quia dicitur infra peribit ex Israel, quia qui aqua expiationis non est aspersus immundus erit, & manebit spurcitia eius sup eũ.

Respondendum est, ꝙ manebat immunditia sup aliquem. i. pœna debita pro immunditia non expiata tempore suo, sed non manebat ipsa immunditia: nam necesse est, ꝙ tolleretur aliqñ. Cum enim aliquis recordaretur, ꝙ non se expiauerat tempore debito, & offerret propter hoc sacrificium pro delicto, ab immunditia erat immunis, aliàs non admitteretur ad offerendum, quia offerebat in Sanctuarium ad ostiũ tabernaculi: hoc tamen non permittebatur, nisi mundis, ideo etiam antequam iste offerret iam erat mundus: etiam de illo, qui peccauerat per contemptũ necesse erat, ꝙ aliquando tolleretur, alioquin nunquam liceret ei celebrare phase, nec accedere ad aliqua sacra, quod est absurdum, & defectus legis. s. ꝙ iste nunq̃ admitteretur ad cultum diuinum, etiam si satisfacere vellet quomodocunque: nam nihil differret tunc a gentilibus, qui nullo modo communicabant ritui Iudaico.

Item alij nescientes de immunditia huius cogerẽt eum ad actus legales, vt ad celebrationẽ phase, & omnia alia, & ipse non posset se excusare, ideo videretur maxima perplexio, & deordinatio legis, si non expiaretur macula illa, ideo dicendum, ꝙ in tertio die si nõ expiaretur desinebat esse, sed succedebat ei peccatum per obliuionem, vel per contemptum, vt dictum est.

Omnis quæ tetigerit humanæ animæ morticinum. Idest qui tetigerit cadauer hominis, non solum intelligitur de tangente, sed etiã de omnibus, qui aliquo modo polluũtur super mortuo. s. de comitantibus funera, & de introeũtibus in tabernaculum hominis mortui, & similibus, de quibus infra. dicitur morticinum hominis ad differentiam cadauerum brutorum, quia licet ex contactu illorum efficiatur homo immundus, tñ nõ durabat illa immunditia tanto tempore quanto immunditia contracta super cadauer hominis, & accipit morticinum non solum pro eo, quod per se moritur, sed etiam ꝓ eo, quod ab alio occisum est, nam in hominibus nihil differebat, quod per se moreretur, vel ab alijs occideretur, quia vtroque modo tangentes cadauer erant immundi 7. diebus, differebat autẽ hoc in pecoribus licitis ad cibum, nam si per se morerent, tangens illa esset immundus, si autem occiderentur ad cibum, tangentes ea post mortem, non erant immundi, vt declaratum est Leui. c. 11.

Quid dicatur morticinum humanę aīę. Dicitur hic morticinum humanę animę. i. cadauer hominis mortui, quia accipitur hic anima nõ ꝓ spiritu, sed pro persona, vel indiuiduo, & sic dicitur multoties, ꝙ 70. animę egressę sunt de femore Iacob, Gene. 46. & Exo. c. 1. tamen non potest ibi accipi anima pro spiritu, sed pro homine.

Et aspersus hac commixtione non fuerit. Vocatur commixtio aspergendum, quia cineres vitulę commiscebantur aquæ, & illa aspergebatur super immundos.

Polluet tabernaculum Domini. i. si aliquis immundus anteq̃ expiaretur introiret in Sanctuarium pollueret illud, non quidem, ꝙ causaretur aliqua immunditia in Sanctuario, quę esset legalis, vel naturalis egens expiatione, sicut erat in homine, vel in rebus suis, sed causabatur immunditia inquantum quędam irreuerentia irrogabatur Sanctuario ingredientibus illuc homini-

F bus immundis. Et non solum erat hic ista pollutio in contaminatione super mortuos, sed ẽt si quis quacunque alia immunditia inquinatus anteq̃ expiaretẽ accederet ad Sanctuarium peribat, & polluebat Sanctuarium, Leui. c. 15. cum dr̃. docebitis, ergo filios Israel, vt caueant immunditiam, & non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos. *Et peribit ex Israel.* i. qui immundus accesserit ad Sãctuarium peribit: magna. n. erat culpa, ꝙ aliquis immunditiam passus nõ expiaretur, & tñ maior erat si introiret in Sanctuarium, ideo dr̃, quòd peribit ex Israel. Pro quo sciendum, ꝙ ille, qui introibat in Sanctuarium existens immundus, aut sciebat se esse immũdum, aut non, si non sciebat, vtpote quia oblitus fuerat, non imputabatur ei, & tñ postea cum recordaretẽ, tenebatur reus delicti. s. ꝙ offerret pro peccato suo capram, vt patet Leui. c. 5. si autem sciebat se esse pollutum, & introire volebat in Sanctuarium, aut erat notorium eum esse immundum, aut non. si primo modo debebat occidi tanq̃ contemptor publicus, & destructor legis, quia inobediens legi volebat polluere Sanctuarium: si aũt non esset immunditia sua notoria, & contemneret, non poterat sibi infligi pœna a iudicibus, quia non poterat constare, ꝙ ille per contemptum legis introisset immundus in Sanctuarium, ideo tunc relinquebatur pęna Deo. Et dr̃, ꝙ peribat homo ille ex Israel, quia Deus faciebat eum perire, tradendo in multas calamitates, & mortem, nisi pro contemptu illo doluisset, & tñ dato, quòd doleret nõ debebat expiari peccatum suum per sacrificium, vel aliquam cęremoniam legalem cum fecisset per contẽptũ, & pertinebat hoc ad genus veri peccati, quod non expiabatur per cęremonias legales.

Pœna intrantis immundi in Sanctuarium.

Qui aqua expiationis non est aspersus immundus erit. Refertur ad superiora. s. ꝙ ille, qui inciderat immunditiã tangendo cadauer, erit immundus, si non aspergitur aqua: non quidem, ꝙ reputetur immundus quantum ad legalem immũditiam, sed habebat alterum genus immunditię. s. pctm̃ per obliuionem, vel peccatũ per contemptum. vtrunque aũt immunditia est, & maior, q̃ immunditia contracta ex tactu: nam pro immunditia illa sufficiebat aspersio cinerum non facto aliquo sacrificio, pro delicto aũt. s. omittere per obliuionem debebatur sacrificium, ideo maius erat: peccatũ autẽ per contemptum erat immunditia maior his duabus, quia per illam erat homo dignus morte ęterna, & per duas priores nequaquam. *Et manebit spurcitia eius super eum.* Eadem sententia est. s. quòd immunditia huius erit in eo, quod intelligitur de pęna, vel peccato. s. ꝙ manebit in eo obligatio ad pęnam pro contracta immunditia, & non expiata, vel manebit obligatio ad faciendum sacrificium cum recordatus fuerit immunditię suę, & toto hoc tempore iudicantẽ isti immundi, non quidem quantum ad hoc, ꝙ illicitum sit eis accedere ad res sacras, quia ista immunditia immediate desijt esse, cum adueniente tempore purgationis nõ expiata est, sed vocatur immundus quilibet horum ꝓpter obligationẽ causatam ex immunditia pręterita.

G

H

I

K

An immunditia vet. test. esset peccatum, & an esset necesse tunc homines fieri aliquando immundos, quòd si non fierẽt peccassent. Quæst. XVII.

QVAERERET aliquis an immunditia ista legalis esset peccatum? Respondendum est, quòd immunditia erat duplex, quędam erat naturalis, sicut esse leprosum, & fluentẽ semine, & mulierem esse menstruatã. Alia erat legalis. s. q̃ solũ dicebaẽ immunditia, quia lex eã sic ęstimabat, & dabat illi efficaciã arcẽdi hoĩes a Sanctuario. de prima

latus

satis patet, quòd non sit pctm̃, quia est quędã ęgritudo, & penitus inuoluntaria, iõ in talibus nemo ponet pctm̃. de immunditia aũt legali est maius dubiũ, quia illa est ꝯcta voluntarie, cũ sit per actum nostrũ. Sed ad hoc rñdendum est, quòd non põt dici oẽs immunditias legales esse peccata, sed magis quasdã earũ proficere ad virtutẽ, & obligari hominẽ ad illas, ita quòd si caueret eas, peccaret mortaliter. sic patet de immũditia causata super mortuo, quęcunque.n. mortuum tangeret quilibet de Iudęis efficiebat̃ immundus, ẽt si patrẽ, vel matrẽ Leui.c.21.& tñ laudabile erat, quòd aliqs committeret funera pr̃is, vel matris, immo si ista ꝯtemnat durus valde est, & ꝯ oẽm pietatem naturalẽ mortaliter peccat: cum tñ ista faceret ꝯtaminabatur, ergo incurrere immũditiã erat hic opus virtutis, nec solum hoc in parẽtibus, vbi ex lege naturę obligamur ad impendendum honorem, sed ẽt in extraneis laudabile erat præstare obsequiũ funeri, & valde virtuosum. vñ Tobias in hoc potissime excellens visus est, ꝙ cõtra regis iussa mortuos sepeliebat, & postea angelus Domini dixit ei, qñ ipse sepeliebat mortuos, exaudita est oratio sua Tobię.c.12. manifestũ tñ est, ꝙ Tobias incurrebat immunditiã, qñ faciebat hoc, qa erat de gẽte Iudęorum, & tenebatur ad cęremonias eorum: sic etiam patet in quibusdam alijs. s. siquis accederet ad vxorem suam quocunque modo, erat immundus, & tenebatur lauari Leui.c.15.& tñ interdum erat obligatio ad hoc, ꝙ vir tenetur reddere debitum vxori, & e contrario, & si alter eorum nollet reddere debitum ne incurreret immunditiam, peccabat mortaliter: nec solum in his, sed de omnibus immunditijs legalibus dicendum est, ꝙ nulla earum erat peccatum, sed in hoc erat peccatum siquis immundus existens accederet ad Sanctuarium. Et si arguatur, ꝙ istę erant prohibitę in lege, ideo qui faceret contra prohibitionẽ peccabat. Respondetur ꝙ non erãt prohibitę, sed declaratę. s. ꝙ Deus dedit doctrinã de omnibus immũditijs, vt homines scirent se expiare ab eis antequam accederent ad res sacras: tñ non vetuit aliquã earũ, vt patet Leui.c.11.& 15. vbi plurimę earum ponunt̃: nã quęcunque earum vetaretur, tolleret̃ multiplex opus pietatis, & interdũ multa opera necessitatis, quia nulla immunditia erat, quę aliqñ necessaria non esset.

Sed arguet̃ ꝯ hoc, quia summo sacerdoti non licebat contaminari super patre, vel matre, aut quocũque mortuo, & alijs sacerdotibus minoribus non licebat, nisi in certis personis. s. patre, & matre, filio, & filia, fratre, & sorore Leui.c.21. Si aũt in alijs ꝯtaminarent̃ peccabant. Rñdẽdum est, ꝙ in istis nõ erat peccatũ, ꝙ ipsi cõtaminarẽtur, sed peccatum erat, quia fuerat eis vetita contaminatio, si ꝯtaminarẽtur. Si aũt nõ fuisset eis vetita, sicut in alijs, non incidissent in aliquã culpã, & sic pp ipsam ꝯtaminationem pctm̃ nullum est. si tñ fuisset vetita omnibus, iã caderet sub peccato nõ pp ipsum actum, sed pp prohibitionem: sacerdos autem summus, & alij minores si aliqñ ꝯ pręceptũ legis polluerentur super aliquibus mortuis, expiari debebant p cęremonias communes, sed illa expiatio solum erat ad tollendum immunditiam, & non auferebat peccatum, quod incurrerant agendo ꝯ legis phibitionẽ.

Ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo. Nulla erat immũditia in qua plures coinquinarentur simul, quã contactus mortui, ad vnum.n. mortuum sequebatur immunditia plurimorum, & hoc fiebat multipliciter, sicut patet in litera, ideo ponitur lex qũo ꝯhatur ista immunditia, & qũo expietur, & dr̃ de homine moriẽte in tabernaculo. i. in aliqua domo, nã siquis moriat̃ in agro non poterit causari immunditia multiplex, de qua hic, vt patet infra. *Omnes qui ingrediuntur tentorium eius.* Ista est immũditia, quã causabat mortuus in multos, quia omnes, qui intrabant in domum in qua iacebat cadauer erant immundi, & hoc intelligitur solũ eo tpe quo cadauer manebat in domo: nam licet post mortem alicuius maneret tẽtorium 7. diebus immũdum, illi qui ingrediebantur, nõ efficiebantur immũdi illis 7. diebus, sed solum cum erat ibi cadauer.

Et vniuersa vasa, quæ ibi sunt polluta erunt 7. diebus. Vocantur hic vasa omnia supellectilia, quę proficiunt ad vsum, sicut vasa vinaria, vel aquatica, & vasa ciborum, vestes aũt, & stramenta lectorum vocantur vasa, sed non ita proprie, ideo de illis est dubium an intelligat̃, quia infra dr̃ vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper immũdum erit, & hoc solum potest intelligi de vasis proprie dictis, & ad ista magis refertur, sed etiam de omnibus supellectilibus accipiendum est, vt infra patet.

Quare Iudæi cum aliquis moritur in domo, effundunt omnem aquam, quæ ibi fuerit. Et respectu cuius dicebantur esse immunda omnia vasa in domo in qua aliquis moriebatur. Quæst. XVIII.

Ex hoc textu accipiunt Iudæi in consuetudinem, ꝙ qñ aliquis moritur in domo, effundũt totam aquã, quę erat in vasis extra domum, quia iudicant illam esse immundam. Sed quidam hoc ex simplicitate agunt, existimantes animam de corpore nouiter egressam lauari in aqua, & illam suo contactu inficere, sed ad hoc non oportet instare, quia anima non habet aliquid f̃m, quod lauari possit, quia non est quantitatem habens. Alij aũt hoc faciũt existimantes se obligatos a lege. Sed aliqñ non sunt obligati: nam si vas aquaticum habuerit operculum, vel ligaturam, non est ipsum immũdum, nec id quod in eo est, ideo magis interdum ex simplicitate aquam illam effundunt, quam ex legis obligatione, aut similitudine obligationis, q̃q̃ de hoc, an Iudęi nunc sint obligati obseruare istas cęremonias, infra dicetur.

De ista immunditia vasorum per 7. dies aliqui volunt, ꝙ esset respectu Sanctuarij. s. ꝙ per 7. dies nihil posset deferri in vasis illis ad Sanctuarium. Sed non multũ videt̃ rationabile, quia talia vasa raro, vel nunq̃ deferebantur in Sanctuarium. Item quia tentorium, vel domus, in qua aliquis moreret̃, erant immunda, sed hoc non põt intelligi respectu Sanctuarij, quia talia in Sanctuariũ impossibile erat deferri. Item si immunditia vasorum esset respectu Sanctuarij, homines tangentes illa non efficerent̃ immundi, sed fiebant, quia ille, qui tangebat tentorium, in quo erat homo mortuus, etiam si non tangeret mortuum, nec introiret in ipsum tentorium, erat immundus, vt patet in litera. sic etiam erat de vasis immundis ex alijs causis, vt siquis tangeret lectum, vel sedile, aut vestes viri semine fluentis, vel mulieris menstruatę, incurrebat.n. immunditiam, patet Leui.c.15. Ideo dicendum, ꝙ vasa, quę erant in tentorio, in quo moriebatur aliquis, & ipsum tentorium, quę intra erant 7. diebus erant polluta respectu vsus humani. s. ꝙ non poterant in illis diebus applicari vsibus humanis, & in hoc videtur, ꝙ immunditia vasorum extenderet se ad plura, quam immunditia hominis contracta ex eadem cã: nã homo immundus per tactũ mortui non faciebat alios immundos, quos tangeret. vasa aũt inquinata polluebant homines tangentes, vt dictum est, & istud erat rationabile: alioquin immunditia nihil efficeret in vase: nam in homine immunditia q̃tumcunque parua esset, arcebat eum ab ingressu Sanctuarij, & ab omnibus sacris. si aũt vas immundum non faceret immundos tangẽtes se, ita ꝙ licite posset applicari vsibus humanis, nihil differret vas esse mũdum, vel immundũ, ideo

ideo debuit ei dari, ꝙ vas immundum pollueret tangentem, & non applicaretur licitè vsibus humanis. homines autem immundi non faciebant immundos alios tangentes se, nisi essent immundi naturaliter, vt leprosi, vel fluentes semine, mulier menstruata. ista vasa eodem modo expiabantur in 3.& 7.die sicut homines, vt patet infra. pecora autem, & iumenta licet starent in tentorio, in quo aliquis moreretur, vel tangerent ipsum mortuum, non erant immūda, quia lex de illis non diffiniuit: obligatio tñ in ceremonialibus non extenditur ad plura, q̃ lex diffinierit, nec in istis multum valet argumentum a simili, quia non multū hic ratio, sed voluntas condentis attenditur, cum non sint talia, quę habeant aliquam rationem vrgentem, vel saltem qualemcunque coloratam, de modo autē expiandi omnia ista vasa patet infra.

Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper immundum erit. Istud non videtur referri ad vasa, sed ad id, quod continebatur in vasis propter duo. primo quia supra dixerat tentorium, & omnia, quę erant in illo immunda esse. si aūt nunc intelligeretur istud de immūditia vasorum, sequeretur, ꝙ sola vasa, quę erāt sine operculo erant immunda, sed non conuenit.

Dicet tñ aliquis, ꝙ licet hoc intelligi de solis vasis non habentibus operimentum, nec ligaturam, quia q̃q̃ supra positum fuerit vniuersaliter, tñ propositio vniuersalis debet intelligi sm, ꝙ ipsa lex limitat eam, sed hic videtur limitare immunditiam eorum, quę sunt in tentorio ad solam immunditiam vasorum nō habentium operculum, nec ligaturam, ergo de his solis intelligetur. Dicendum ꝙ non limitat lex propositionem vniuersalem ad istum casum solum, vt immediate declarabitur. secundo patet, ꝙ non intelligat de immunditia vasorum, quia dr̄. vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam, quantum ad ipsum vas nihil differt habere ista, quia solum ponunt̄ pp ea, quę continent̄, vt mundius ꝯseruent̄, ideo intelliget̄ de cōtentis in vase, ꝙ si habuerit operculū, vel ligaturam id, quod ibi fuerit mundum est, si non habuerit, id quod intra cōtinet̄ fiet immundū. Item patet hoc, quia infra dr̄. ꝙ tabernaculum, in quo aliquis moriebat̄, & tota supellex, quę intus erat, aspergebatur aqua lustrationis 3.& 7.die, & hoc modo fiebant munda, sed nihil debebat aspergi, nisi immundum: ergo si sola vasa non hn̄tia operculum, nec ligaturam incurrerēt immunditiam, ipsa sola aspergent; iō dicēdū necessario, ꝙ istud de vase hn̄te operculū, & ligaturā intelligitur quantū ad ea, quę continebant̄ in vase, ꝙ essent munda, vel immunda. Nam si vasa vinaria, vel aquatica non haberent operculum, tpe quo moriebatur aliquis in domo, efficiebatur vinum immundum, si aūt haberet operculum, quanquam vasa efficerent̄ immunda, in quibus continebatur vinum, non erat immundum ipsum.

An vasa vinaria si essent sine operculo in domo in qua aliquis moriebatur, & incurrerent immunditiam possent mundari, vel oportebat effundi vinum.
Quæst. XIX.

SED tunc est dubium si contingeret vasa vinaria esse sine operculo, & pollui: an postea, qñ vniuersa, quę sunt in tabernaculo per aspersionem aquarum lustrationis mundantur, vinum mundaretur, ita vt esset licitum ad potum? Rñdebit aliquis, ꝙ efficiebatur licitum per aspersionem aquarum: nam sicut cętera mundabantur, quamquam immunda fuissent, ita & vinum mundaretur. Rñdendū est, ꝙ si pollueretur aqua, vel vinum vase existēte sine operculo, vel ligatura, efficiebantur totaliter illicita ad potum, nec per aspersionem aquę lustrationis mūdabatur. sic enim colligitur Leui. 11.c. vbi dr̄ de pollutione vasorum, & fit differētia inter ipsa vasa, quę erāt dura, & liquores, qui continebātur in eis. s. ꝙ vasa poterant fieri immunda, & postea mundari, de liquoribus aūt dr̄, ꝙ erunt simpliciter immundi, & de cibis liquidis: quamquā ergo illud sit in alijs pollutionibus, tñ in ista conformiter dicendum est, ꝙ vasa vinaria, & aquatica post immunditiam poterant mundari. vina tñ, & alij liquores, cum efficerentur immunda, non poterant mundari, & pp hoc expressum est specialiter de vase non habente operculum, nec ligaturam: nam si omnia eodem modo immunda fierent, & mūditiam acquirerent, sufficiebat dixisse, ꝙ omnia, quæ erant in tabernaculo hominis morientis erāt immūda 7.diebus: de liquoribus ergo intelligitur, ꝙ essent immundi simpliciter. *Siquis in agro tetigerit cadauer.* Ista est alia pollutio super mortuo, vt si aliquis volūtariè, vel a casu tāgeret cadauer in agro, efficeretur immūdus, & eodem modo 7.diebus esset immundus, sicut in prioribus immūditijs. *Occisi hominis, aut per se mortui.* Nihil differebat in homine mortuo, ꝙ alius occidisset eum, vel ꝙ ipse moreretur, & ista est regula generalis quantum ad omnes immūditias pp animalia, quæ nō licebant ad esum, in pecoribus. n. differebat esse occisum, vel morticinum, sed in hominibus, vel in brutis non licitis ad esum quomodocunque morerentur, tangentes illa erant immundi, vt colligit̄ Leui. cap. 11. *Siue os illius, aut sepulchrum.* Idest non solum si tangeretur cadauer, sed etiam si essent ossa arida dispersa per agros, & tangeret quis illa, ęqualem immunditiā incurrebat: idem si tāgeret sepulchrum. omnia. n. hęc reputabantur ęqualiter immunda secundum legem. *Immundus erit 7.diebus.* Idest quęlibet immunditia harum durabat 7.diebus: non enim poterat quisquam commaculari leuius super mortuo, quam vt esset 7. diebus immundus.

Quare corpora Christianorum in ecclesijs sepeliuntur, cum Deus iusserit, quòd immundi super mortuo non tangerent: saltem non accederent ad Sanctuarium. Et quare non licebat immūdum accedere ad Sanctuarium vet test. & nunc ad ecclesiam licet. Et quæ sit vtilitas sepulturæ. Et in quo magis consistat ratio differentiæ inter vetus, & nouum testamentum.
Quæst. XX.

DE hoc, quod dr̄ de sepulchro aliqui dubitāt cum tangentes sepulchra essent immundi, quare in ecclesia defunctorum corpora tumulantur? Leuis est rñsio, quia aut dubitat̄ de hoc, quia talis tumulatio est ꝯ istam legem, & tūc rñdeo, ꝙ ideo in ecclesia sepelimur, quia non circuncidimur, nec sabbatum obseruamus, magis. n. erāt ista in lege necessaria, quam lex de purificatione, sed ceremonialia erant, ideo abolita sunt, & ita factum est, vt ea, quæ olim erant illi populo ad salutē necessaria, sint nunc mortis perpetuę inductiua. Si aūt dubitatur de hoc, quia sepulchra defunctorum fętida sunt. Rñdetur, ꝙ alia fętidiora videmus quotidie, quam sint sepulchra fidelium cooperta. Christus Iesus nouus homo non tantum curauit salutem corporum, quātum bonam habitudinem animorū. sicut enim, quę per os intrant hominem non coinquinant, quia in ventrem descendunt, & per secessum vadunt. Mat. 16. c. sic, quę & odoratum tangunt, animam nullatenus inficiunt, & a fortiori, quia quę in ventrem intrant interius naturā transmutāt, cum in substantiam humani corporis cōuertantur, quę autem odorantur solas nares offendūt, inconueniens ergo nullum videtur, aut valde paruum defunctorum corpora in ecclesijs tumulari.

Rursus

Rursus autē magna vtilitas in his apparet, nam cū catholici ad solennitatem celebrationem, & quotidiana sacra ecclesias frequentent: videntes ibi charorum suorum tumulos, magna eis orandi pro illis incitamenta sunt, quod nequaquā sequeretur, si sepulchra extra vrbes in montibus, & agris iuxta antiquorum morem statuerentur. hoc solum autem catholicorū corda mouit, vt defunctorum suorum corpora, aut intra ecclesias ipsas, aut in earum circuitu tumularēt, ita vt eis eorū leuiter memoria fieret. antiquis enim, quibus de animabus a corpore solutis cura nulla, aut parua erat, mos fuit extra vrbes sepulchrorum constituere loca, quod nō irrationabiliter ab ecclesia immutatum est. Quidam autem satis sapiens, vt sibi videbatur dixit, ꝙ quamquam in lege veteri extra Sāctuarium tumularentur omnes defuncti, tñ quia corpora Christianorum sunt sanctificata propter sacramenta, quę susceperunt, rationabile fuit illa intra ecclesias sepeliri. Sed hoc ridiculum est. Quid enim corpus Christiani mortui amplius hēt a corpore Iudęi? lex enim aut professio euangelica in animo, & non in corpore est, ideo anima resoluta a corpore, corpus illud perfectionis nihil habet propter sacramenta suscepta, quia nullum eorum signaculum ibi manet: immo si tunc sacramenta adhiberi possent, nihil perfectionis corporibus illis præstarent. Immo ex hac causa magis debuissent Iudęi sepeliri in Sanctuario, quam sepeliant Christiani in ecclesijs: nam signacula sacramentorum ipsorum erant corporalia, cum ipsa sacramenta corporalia essent, & soluta anima a corpore, sacramentorum signacula manent. s. signaculum circuncisionis, ideo ex hac parte (vt non mordaciter dicam) digniora viderētur corpora Iudęorū: sed non solū non sepeliebanī in Sanctuario, sed ēt tangētes sepulchra non poterāt tāgere Sanctuariū, iō ex hac causa Christianis intra ecclesias sepeliri non licuit. Nec etiam siquis dicat eos valde dilectos a Deo: nā non minus Iudęi a Deo suo tempore dilecti sunt, cum in eis solis Deus innotesceret: potissime quia licet Christiani a Deo multū diligerentur, nihil de cadaueribus cura erat, quia non sunt ista, quę Deus in nobis diligit, sed imaginem suā, quam in nobis creauit, Charitatem; fidem, & spem; quibus a nobis colitur, de qbus nihil in cadauere manet. Et quod amplius est, siue diligat, siue non diligat; lex de catholicis in ecclesia tumulandis a Christo data non est, sed ecclesia hoc instituit.

Ratio autem differentię magis consistit in hoc, qa ea, quę erant in veteri testamento, non habebant aliquid solidum, dicente Apostolo ad Hebrę.c.7. neminem ad perfectum deduxit lex, sed erant quasi quędā puerilia rudimēta, quibus inducebātur Iudæi ad expectandum statum perfectum, qui erat in nouo testamēto dicente Apostolo ad Gal.c.4. quanto tempore hęres paruulus est, nihil differt a seruo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad pręfinitū tēpus a patre: ita & nos cū essemus paruuli sub elementis mundi huius eramus seruientes: at vbi venit plenitudo temporis, &c. quę dicuntur de comparatione noui, & veteris testamenti. Ad hoc ergo, ꝙ ea, quę in veteri testamento infirma erant in aliquali reuerentia tenerentur, ne contemneretur totaliter cultus Dei, qui illi tempori conueniebat, debuerunt multę cęremonię esse ad captandum reuerentiam, vbi reuerentia naturalis non erat, sicut mulieri non pulchræ ab extra pulchritudo quęritur: ei autem, quę naturalem habet ornatum, nullus ab extra necessarius ornatus est. In nouo autem testamento omnia sunt solida, quia in eis manifesta veritas, & non vmbratilis figura cernitur, ideo non indiguit exteriori reuerētia, quia in se sufficientem habet, Et ob hoc non sunt ne-**A** cessariç tot cęremonię reuerentię, sicut erant in veteri testamento. Si enim permisisset Deus mortuos sepeliri in Sanctuario, & illuc quoscunque immundos accedere, faciliter omnia ministeria veteris cultus cōtemnerentur, quia illa nihil erāt, nisi in quanta auctoritate tenebantur. mysteria autem noui testamenti in quibus Christus Deus, & homo vere est: pręter omnē opinionem in seipsis eminentissimam habent dignitatem, ideo licet exterius nulla cęremonialis adhibeatā reuerentia, horum mysteriorum dignitas non cassat, & sic licet in ecclesia mortui sepeliantur, & quicūque immundi eam tangant, mysteriorum eius nunquam sequitur indignitas, quod facillime fuisset in veteri testamento.

B Nec obijci potest ex hoc, ꝙ nos indigniorem faciamus ecclesiam nostram, quam Deus fecerit Sanctuarium in veteri testamento: nam ipse immundos ex ꝯtactu mortuorum ad Sanctuarium accedere vetuit; nos autem ipsorum defunctorum corpora intra ecclesias permittimus tumulari: immo ex hoc multo digniorem ecclesiam nostram illo vmbratili Sāctuario ostendimus, illud tactu cuiuslibet hominis immūdi polluebatur; ista autem ipsius immunditię aggregatione non fędatur. Hic non dicebatur de immunditiā causata in comitantibus funera. Nam pręter istos omnes connotatus erat aliud genus immunditię, scilicet siquis iret ad exequias mortuorum plangendo, **C** vel alias comitando, & ista immunditia prohibetur sacerdotibus Leuiti.c.21. & illa durabat per 7. dies, sicut quęlibet alia, quia nulla recipiebatur minor super mortuo, quam 7. dierum.

Tollent de cineribus. Supra ponebatur modus cōtrahendæ immunditię, hic ponitur modus illius expiandę, & est aspersione facienda super immundos, scilicet ꝙ acciperent Iudęi cineres in vase commiscēdo aqua, & inde aspergerent super omnes immundos, & dr̄, ꝙ tollerent de cineribus combustionis, scilicet vitulę combustę, quia illi erant extra castra in loco purissimo, immundi aūt ibant illuc, vt purgarentur, vel ferebantur cineres in castra, & ibi fiebat purgatio.

Atque peccati. Idest tollent de cineribus combustio-**D** nis, & peccati, isti cineres vitulę vocantur cineres cōbustionis, quia vitulā combusta erat. vocabantur cineres peccati, quia vacca pro peccato combusta erat, vt patet supra, idest pro immunditia expiādā, quę vocatur large peccatum.

Et mittent aquas viuas super eos in vase. Idest non referebāt an prius reponerentur aquę in vas, vel prius cineres, dumtamen fieret commixtio cineris, & aquę. Et dicitur de aquis viuentibus, de manātibus, vel fluētibus, vt sunt aquę fontales, puteales, vel fluuiales, non autē de cisterna, vel stagnis, & lacubus, quia nō manet ibi aqua viua, sed limositatem quandam contrahit. vnde non habet virtutem purgatiuam naturalē, sicut fluuiales aquę propter simplicitatem, & puritatem, **E** ideo in omnibus purificationibus iubetur fieri lotio in aquis viuentibus. Leuitici.c.14.

In quibus cum homo immundus intinxerit hyssopum. Iste erat ritus emundandi, scilicet quòd fieret aspersorium de hyssopo, & intincto illo in aquis mixtis, aspergebat homo mundus super immundos. est enim hyssopus herba quędam, de qua restes fiunt, nec est alia arbor, vel herba, de qua meliora fiant aspersoria, ideo in ecclesijs eis vtimur.

Asperget ex eo tentorium, & cuncta supellectilia. Hoc erat, quando domus contraxerat immunditiam propter aliquod ibi mortuum, totum enim tentorium aspergebatur, velut siquis aspergeret aquam benedictam per domos. aspergebantur etiam singulariter omnia supellectilia domus illius, quia polluta fuerant,

& hoc

& hoc tam vasa, quam vestes, & generaliter quidquid erat in domo.

Et homines huiuscemodi contagione pollutos. Ista purificatio eodem modo fiebat in hominibus, & supellectilibus, & vtrisque die 3. & 7. & dicitur pollutus cōtagione, idest contactu, quia omnes immunditiam incurrunt tangendo mortuum, vel aliquod, quod erat in domo mortui.

Et hoc modo mundus lustrabit immundum. Idest iste erit ritus quo aliquis immundus lustrandus est. Lustrare significat mundare, illuminare, vel circuire, & inde dicuntur lustra, idest circuitus, & sunt spatia annorum 5. Dicitur etiam, quòd mundus purificabit immūdū, quia nemo de immundis poterat aspergere aquam lustrationis super cęteros, hoc autem erat ad reuerētiam huius aspersionis: nam si cuilibet permitteretur lustrare alium, illustraretur ista lustratione, & tamen iste, qui aspergebat aquam super alios ex aspersione fiebat immundus, quamquam ante esset mūdus. causa huius supra dicta est.

Tertio, & 7. die. Idest purificatio ista fiet in die 3. & 7. & hoc tam in hominibus, quam in supellectilibus, sed non fiebat totus ritus purificationis die tertio, solum enim aspergebantur aquę, die autem septimo fiebat aspersio, & mundus lauabat vestes, & corpus, quia ibi complebatur purificatio.

Expiatusque die 7. lauabit se, & vestimenta sua. Idest facta expiatione per cineres in die 7. lauabit se immundus, & vestes suas. hoc intelligitur de vestibus, quas habebat, quando contraxit immunditiam, & ista lotio nō fiebat in aquis lustrationis, quia illę solum erant ad aspergendum, & non ad lauandum etiam, quia magis hominem polluerent, quam lauarent. ista lotio non fiebat in supellectilibus, solū enim iusserat legislator fieri illam in hoībus, & hoc, vt viderentur consequi perfectius immunditiam, q̄ supellectilia. *Et mundus erit vsque ad vesperum.* i. postq̄ fuerit facta ista lotio, & aspersio, adhuc non erit homo mundus perfecte, sed vsq; ad solis occasum diei septimi manet immūditia, ita q̄ si esset de sacerdotibus, non liceret ei adhuc tota illa die ministrare, vel comedere de sanctificatis: licebat aūt post solis occasum: in hoc etiā apparet, quòd ista munditia non erat realis, sed legalis, sicut etiā immūditia solum fuerat legalis. Nam si fuisset realiter ablata immunditia per cineres vitulę, vel per lotionē corporis, & vestium in aquis, mox vt ista lotio fieret causata esset munditia, sed adhuc manebat homo immūdus vsque ad vesperum, & immediate post solis occasum erat mundus nullo alio adhibito, ergo per solam legis ordinationē erant hic munditia, & immunditia: cętera aūt erāt cęremonialia, & dr̄ hic de homine immundo, q̄ lauaret vestimēta sua, hoc. n. ipse facere poterat, sed aspergere seipsum nō poterat, & si aspersisset nihil valebat aspersio, sed alius debebat postea eum aspergere. *Siquis hoc ritu non fuerit expiatus.* Hic ponitur pœna eorum, qui omitterent istam expiationē, s. q̄ perirent de populo, & iubētur duo. s. ne quis omittat totaliter istam purificationem, & ne omittat ordinem illius, vel partem. Nam sicut aliquis peccaret si contemneret expiari hoc modo, ita peccaret mutando ordinem, si primo lauaret vestimenta, & corpus, & postea aspergeretur aquis lustrationis, vel si omitteret aliquid, vt si solum expiaretur aquis lustrationis, & nollet lauare vestimenta, & corpus.

Peribit anima illius de medio ecclesiæ. Idest peribit iste homo de multitudine populi. Ecclesia enim congregationem signat: sic enim dicit Aristot. 2. Politicorū. capitu. tertio de politia Chalcedoniorum, quòd quędam politię faciunt ecclesiam, & quędam non, idest quędam faciunt congregationem, & alię non, dicitur

F autem perire anima hominis, idest ipse homo, scilicet quòd morietur, & hoc dupliciter, sicut supra distinguebatur, quia aut publice aliquis contemnebat istū ritum, vel partem illius, aut occultè, primo modo occidebatur a iudicibus, secundo modo occidebatur a Deo, secus autem si aliquis per obliuionem omisisset istum ritum, quia tunc, aut postea recordabatur, aut non, si autem recordaretur post lapsum terminum tenebatur, ferre sacrificium pro delicto suo. Leuitici capi. 5. si autem nūquam recordaretur non imputabatur ei ad pœnam.

Quia Sanctuarium Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus. Hic assignatur causa quare isti immundi G peribunt, scilicet quia contaminauerunt Sanctuariū, eo quòd non essent aspersi aqua lustrationis, non est tamen sensus, quòd omnis immundus super mortuo non expians se, polluet Sanctuarium, quia ista pollutio fiebat per ingressum: ergo immundi, qui non accedebant ad Sanctuarium non polluebant illud. Sed intelligitur ista litera de eo, qui cōtempsit expiari, & postea introiuit in Sanctuarium non expiatus, quia dicitur contaminari Sanctuarium, cum maneat immūditia in ipso, eodem modo dicitur de eo, qui incurrit immunditiam, & oblitus est expiare se, atque introiuit in Sanctuarium, quod polluit. non accipitur tamē hic pollutio proprie, quia Sanctuarium non poterat pollui, etiam dato, quòd posset pollui, isti, qui omise- H rant ex contemptu, vel obliuione purgationem, iam non erant immundi, vel legaliter elapso termino, in quo debebant expiari, vt supra declaratum est, sed dicebantur polluere Sanctuarium, quia irreuerenter introibant in illud, contemnentes leges purgationis, & pręceptum de non introeundo in Sanctuarium, istud autem faciebat eos reos pœnę, sicut fecisset si introirent immundi in Sanctuarium.

Et non est aqua lustrationis aspersus. Non ponitur istud tanquam aliqua causa erroris distincta a superioribus: nam non polluebat aliquis Sanctuarium, quando ingrediebatur in illud, nisi quia non erat aspersus aqua lustrationis. non debet ergo legi copulatiuè, sed ponitur, & pro cum, scilicet polluit tabernaculum Domi- I ni, & non est aqua lustrationis aspersus, idest polluit cum non sit aspersus aqua lustrationis.

Erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Refertur ad supraposita de modo contrahendi immunditiam super mortuo, & de modo expiandi eam, scilicet quòd istud pręceptum erit legitimum sempiternum, idest durabit tanquam lex in ęternum, intelligitur de toto tempore, quo Iudęi manebant in terra promissionis. Nam quamquam non duraret semper in ęternū quod nulli legi conuenit, dicebatur durare in ęternū si maneret, dum Iudęi haberēt statuta, & cęremonias Iudaicas, sic dicitur de iuribus sacerdotalibus pręcedenti cap. quòd durabunt in sempiternum, scilicet dū maneret status Iudaicus. K

An Iudæi moderni debeant nunc obseruare cæremonias legis de contaminationibus & expiationibus. Et an comedebant Iudæi agnum, & azymos panes. Et quæ tenentur obseruare. Quæst. XXI.

QVAERET aliquis circa istas cęremonias de contaminatione super mortuo, & de expiationibus, an Iudęi debeant nunc obseruare eas?

Respondendum est, quòd si nos inspiciamus eorū obligationem, non solum dicendum est eos non esse obligatos ad istas cęremonias, sed etiā ad nullas, quia vetus testamentum iam abolitum est, quantum ad obseruationem suam, & obseruatio quęcumque eius

eius mortifera est. Respiciendo ad opinionem Iudęorum, qui credunt adhuc durare obligationem veteris testamenti, erit inquirendum an duraret obligatio istarum cęremoniarum: nam etiam ipsi qui intelligunt vetus testamentum habere vigorem, dicunt de quibusdam legibus, quòd non obligant eos nunc, nec obseruant illas: immo obseruare eas crederent esse peccatum, sicut sunt leges sacrificiorum, quæ determinant sibi certum locum: nam ipsi nihil nunc offerunt, nec immolant, nec agnum paschalē comedunt, sed solos azymos panes; de istis ergo cęremoniis est dubium an huiusmodi sint.

Respondebit aliquis, quòd omnes istę cęremoniæ expiationum erant in respectu ad Sanctuarium, scilicet, vt Iudęi expiarentur, ne cum accederent ad Sanctuarium polluerent illud, nunc autem nullum Sanctuarium habent, quod polluere possint, ideo non obligantur ad huiusmodi cęremonias. Sed ad hoc arguetur, quod immunditia super mortuo non solum excludebat hominem a Sanctuario, sed etiam a populo, nam leprosi & fluentes semine, & contaminati super mortuo iubebantur expelli de castris, supra c. 5. ergo manebat obligatio saltem quantum ad istam immunditiam, quę non erat propter Sanctuarium, sed propter alios de populo.

Respondendum est, quòd de omnibus aliis immūditiis, quę non essent naturales, quę durabant vsque ad vesperum, faciliter dici potest, quòd non manet obligatio Iudęis nunc ad expiationem illarum, etiam dato, quòd vetus testamentum haberet vigorē, nondum adueniente nouo, quia illę solum erant propter Sanctuarium, scilicet ne aliquis accederet ad Sāctuarium, & pollueret illud, si nondum esset expiatus. non tamen polluebat homo vnus alterum per cōtactum, ideo cum Iudęi fuerunt in Babylone, quia adhuc durabat obligatio veteris testamenti, tenebantur obseruare omnia iussa a lege, sed non obligabantur in Babylone obseruare cęremonias expiationum istarū, quia ibi non habebant Sanctuarium.

De ista immunditia, quæ est super mortuo, & de aliis duabus naturalibus. s. viro leproso, & fluente semine, maius dubium esse videtur, an teneātur Iudęi obseruare expiationes in illis, quia separabant hominem a communicatione aliorum.

Respondendum est, quantum ad leprosum, & fluētem semine, ꝙ isti erant immundi dupliciter, scilicet naturaliter, vel legaliter. Primo modo erant immundi, quia morbus eorum est contagiosus, vel saltem infectiuus, & quia Deus nō volebat, ꝙ aliquis de Iudæis cōtraheret immunditiam propter alios, iubebat istos immundos ire extra castra, & in hoc attendebat sanitatem populi, vel munditiam solum naturaliter. Secūdo modo isti duo vocantur immundi legaliter, quia Deus reputabat istas maculas ad quandam irregularitatem, facientem hominem indignum accessu ad res sacras, & non solum hoc, sed si quis tangeret istos immundos, vel res pertinentes ad ipsos. s. quas ipsi tetigerunt, efficiebantur immundi, ita vt non liceret eis accedere ad res sacras. Si ergo manerent isti in populo inter cęteros, contaminarent multos de populo, legaliter facientes eos ineptos ad accedendum ad Sāctuariū, ideo iussum est, quòd irent extra castra. Erant ergo duæ causę propter quas recedebant leprosi, & fluentes semine de castris, vtraq; autem cessabat nūc. Prima enim erat ad sanitatem Iudęorum, & de ista nihil attendendum, quoniam si non haberet secū aliquid cęremoniale coniunctum, Deus non posuisset illam, nec Iudęi tenerentur obseruare, quia Deus non erat vt medicus, sed legislator, quod patet, quia vir fluens semine non inficit alios causando in eis aliquē

27

A morbum, cum non sit contagiosus, vt lepra, sed solū iubebatur ire extra castra principaliter, vt non contaminaret alios legaliter. Manet ergo secunda causa propter quam excludebantur de castris isti immundi, scilicet ne inficerent alios, legaliter facientes eos ineptos ad accedendum ad Sanctuarium, istud autem iā cessat, quia non potest facere vnus Iudęus immundum alterum respectu Sanctuarii, cum nullum Sanctuariū sit, ergo non obligantur ad excludendum leprosos, & fluentes semine de castris, etiam si maneret nūc vetus testamentum, sicut cum erant in Babylone.

De alia immunditia, quę erat super mortuo, dicendum ꝙ ista faciebat homines excludi a castris, vt aliq dicunt, quia omnes qui tangebantur ab immundo super mortuo, erant immundi, & tunc manebat eadem
B causa expellendi istos de castris, sicut leprosos, & fluētes semine, ne inficerent reliquam multitudinē. Alii dicunt, ꝙ immundi super mortuo solum excludebantur, quia iudicabatur ista immunditia esse magna, sed quodcunque horum detur, non manet obligatio Iudęorum nunc ad obseruandum expiationem pro hac immunditia, nam si primo modo sunt immundi tangentes mortuum; non possunt nunc inficere alios legaliter, quia non est aliquod Sanctuarium, respectu cuius imputentur maculę legales: si autem secūdo modo, etiam non obligantur Iudęi obseruare, quia sicut aliqua macula dicebatur legalis respectu Sanctuarii,
C ita an esset magna, vel parua macula considerabatur secundum habitudinem hominum ad Sanctuarium, sed iam non est Sanctuarium, ergo nec macula parua vel magna legalis. Ideo dicendum est ēt, ꝙ ēt si nunc maneret vetus testamentum, nondum adueniente nouo, dum tamen Iudęi essent extra terram Chanaan, sicut nunc sunt, non essent obligati ad obseruandū cæremonias expiationis ab aliqua immunditia, siue legali, siue naturali: sic enim ipsi suos comprobant: nam a nulla immunditia se expiant modo legali. Erat adhuc ratio potissima de immunditia super mortuo, quia ista debebat expiari per cineres vitulę rufę, sed Iudęi extra terram Chanaan non possunt immolare vitulas, ergo nec possunt se expiari. nam vitulam nō im
D molant, quia nō est ibi locus alicuius ministerii sacerdotalis, immolare tñ vitulam ad sacerdotem pertinet, vt patet supra. Item quia de sanguine vitulę aspergendum est ꝯ fores Sanctuarii, vt patet supra, sed nūc nullum Sanctuarium est hic, nec in terra Chanaan. ergo non potest vitula immolari, & consequenter nō possunt tolli immūditiæ super mortuo, nec erat vlla obligatio ad illas tollendas. *Ipse quoque qui aspergit aquas lauabit vestimenta sua.* Non solum contrahebant, qui tangebant mortuum, sed etiam ille, qui tetigisset aquas lustrationis ad aspergendum super immundos, efficiebatur immundus, quod videbatur satis durum, cū immundi per istos cineres expiarentur, & iste qui tangebat illos erat mundus, debuisset ergo maiorem accipere puritatem, sed efficiebatur immundus, cuius cau-
E sa supra assignata est. De hoc iubetur, ꝙ lauet vestimēta sua, & non erat iste aspergendus aqua lustrationis, quia qui aspergebantur cuiusmodi manebant 7. diebus immundi, die autem 3. & 7. expiabantur, vt patet supra, sed iste qui aspergebat aquas, solum manebat immundus, vsque ad vesperum, ideo non debebat aspergi, sed lauabat vestes in aquis viuentibus, sicut illi qui aspersi fuerant aqua lustrationis die 7. lauabant vestimenta, vt patet supra. Et considerandum est circa hoc, quod vestimenta alicuius non lauabantur, nisi cum censerentur incurrisse immunditiam, & hoc est cum aliquis uestitus incurrebat quędam genera immunditiarum.

Quando

Quando res inanimatæ incurrebant immunditiam, & quando non. Quæst. XXII.

SED circa res inanimatas considerandum, quòd aliquando incurrebant immunditiam per seipsas, aliquando autem cum essent in homine. Primo modo, vt tabernaculum in quo moriebatur aliquis, & omnia quę in eo erant iudicabantur polluta, vt patet supra. Secundo modo erat sola immunditia vestium, vt cum quis cognosceret fęminā vestitus, vel portaret super se aliqua morticinia, aut comedisset de carnibus immundis, censebantur enim vestes contraxisse hic aliquam immunditiam, & lauari iubebantᷣ, Leui. c. 11. & 15. & 17. De isto secūdo modo manifesta est expiatio. De primo modo quando res inanimatę per se incurrebant immunditiam, dicēdum est, ꝙ aut incurrebant illam propter mortuum, sicut si aliquis moreretur in domo, domus ipsa, & omnia vasa, atque supellectilia, quę ibi erant polluebantur, & tunc expiatio facienda erat, sicut in omnibus contaminatis super mortuum. s. ꝙ essent illę res immundę 7. diebus, & die tertio, atque septimo aspergerētur aqua lustrationis, & sic immunda erant ad omnem vsum humanum. Sed est distinguendum, ꝙ ista, quę erant in domo defuncti, aut erant cibi, vel potus, aut aliæ res. si alia res expiabantur modo supradicto, & nulla earū simpliciter fiebat illicita ad vsus humanos. Si autem essent cibi, aut habebant aliquid liquidum, aut non, dicuntur non habere liquidum panes cocti, & fructus: habent autem aliquid liquidum omnes potus, vt aqua, & vinum, & omnes cibi confecti, quę nos pulmenta vocamus. Si primo modo in non habentibus aliquid liquidum, dicendum est, ꝙ causabatur immunditia per aspersionē modo supra dicto, si autem essent cibi habentes aliquid liquidū, dicendū est, ꝙ efficiebantur immundi simpliciter, ita vt nunq̃ iam liceret sumi illos ab hominibus: de hoc intelligitur, vas quod non habuerit cooperculum, vel ligaturam immundum erit, vt supra declaratum est. Si autē essent res inanimatę immundę ex cōtactu alterius rei, quam hoīs mortui, dicendum ꝙ poterant induci istę immunditiæ multipliciter, aut id quod incurrebat immunditiam erat cibus confectus, vel nō. Si primo modo poterat incurrere immūditiam si funderetur aqua super illum, etiā si esset aqua munda, Leu. c. 11. s. omnis cibus, quē comedetis si fusa fuerit super eū aqua, immundus erit, & non licebat postea comedi de hoc cibo, nec expiabatur, sicut alię res poterant expiari: de hoc ibidem declaratum est. Alia erat immūditia, quā incurrebant res inanimatę ex tactu cadaueris pecoris, vel iumenti morticini, & generaliter cuiuscunque rei præter hominem. Et de ista immunditia dicendū, ꝙ quandocunque cadauer, vel pars eius, aut aliquis humor a cadauere manans cadebat super aliquam rem inanimatam pertinentem ad vsus humanos, efficiebant eam immundam: dico de pertinentibus ad vsum humanum, vt de omnibus supellectilibus, & vasis domesticis, & de omni quod in cibum, vel in potum sumi potest, nam si super lapides, & terra cadāt ista morticina, non polluentur. Et tunc dicendum, ꝙ aut istud super quo cadebat res morticina erat simpliciter liqdum, vt aqua, & vinum, & similia, aut erat aliquod durum. Si esset liquidum efficiebatur simpliciter immūdum, ita ꝙ aqua, & vinum, vel similes potiones si polluerentur aliquo morticino, nunquam erant vltra licita ad potum, vel esum, sic patet Leuit. c. 11. s. & omne liquens, quod bibitur de vniuerso vase immundū erit. Si autem esset aliquid non ita liquidum, aut erat cibus confectus, vel non. Si primo modo ex tactu cuiuscunque morticini incurrebant immunditiam, &

F non erant vltra sumēda in cibum: nihil. n. faciliter incurrebat in immunditiā, sicut cibus confectus. Si autē esset de aliis rebus aridis, aut illę erant grana seminū, aut non. Si primo modo dicendum, ꝙ aut illa erant perfusa aqua, aut non. Si primo modo efficiebantur semina immunda, & non licebat comedi de illis, nec iacere in agro seminando. Si autem grana essent arida, & non perfusa aqua, quamquam contingerentur a morticino non erant immunda, Leu. c. 11. s. qui morticinum eorum tetigerit polluetur, si ceciderit super sementem non polluet eam, si autem quispiā aqua sementem perfuderit, & postea a morticinis tacta G fuerit illico polluetur. Si autem non essent grana seminum, aut erant supellectilia de pellibus, aut pilis, vel aliqua vasa domestica. Si primo modo incurrebant immunditiam istę res, sed lauabantur aqua, & vsque ad vesperum manebant in immunditia, Leuitic. c. 11. Si autem essent aliqua vasa domestica, aut erāt lignea lapidea, vel metallina, aut fictilia. Si primo modo lauabantur, & erant immunda vsque ad Solis occasum. Si secundo modo erant vasa immunda simpliciter, sicut omnia vasa, quę facit figulus, & clibani, & syrropodes, ideo iubebat lex frangi ista, ne proficerent vnquam ad vsus humanos, Leuit. cap. vndecimo. Aliquando res polluebantur per contactum aliorum immundorum, vt siquis esset fluens semine, vel mulier menH struata, aut homo leprosus polluebant omnia, quę tāgerent. s. vestes, stratum, sedilia, omnia vasa, tam fictilia, quàm non fictilia, & omnia supellectilia, & potabilia, & comestibilia, vt colligitur Leuit. ca. 15. modus autem expiationis habendus est in ista pollutione, sicut cum tangitur res ab aliquo morticino, iuxta distinctionem supra positam, quod satis colligitur Leuitic. cap. 15. vbi in quibusdam ponitur similis expiatio, de cęteris autem intelligendum est, vt de contactu morticinorum, Leuitic. cap. 11. *Omnis qui tetigerit aquas expiationis immundus erit, vsque ad vesperum.* Vocabantur aquæ expiationis aquę commixtæ cineribus vitulæ, quicunque autem tangeret cineres per se, vel aquas commixtas cineribus, incurrebat im-I munditiam, quod intelligitur de illo, qui aspergebat aquam istam super immundos. Nam ipse vsque ad vesperum erat immundus, & lauabat vestimenta sua, etiam siquis alius vir mundus tangeret aquas istas nō ad expiandos aliquos, incurrebat in immunditiam vsque ad vesperum, & similiter lauare debebat vestimenta sua. non potest autem intelligi de eo, qui aspergebatur aquis lustrationis ad tollendum immunditiam: nam ille nō polluebatur per aquas istas, sed magis efficiebatur mundus, quamquam satis posset dici, quòd etiam iste incurrebat immunditiā, & ꝙ per istas aquas tollebāt vna immunditia, & causabāt alia. s. immunditia illa, quę erat causata ex contactu mortui tollebatur per aspersionē aquæ lustrationis die tertio K & 7. rursus incurrebat immunditiam ex contactu istarum aquarū, & ista manebat vsque ad vesperum, ac tollebatur lotis vestibus in vespere. Et est satis rationabilis positio ista, & tunc erit generale, quòd omnis, qui tetigerit aquas lustrationis erit immundus quomodocunque illas tangat.

Quidquid tetigerit immundus immundum faciet. Videtur ista litera dicere, quòd quandocunque aliquis immūdus ex quacunque cā tangeret aliquid illud efficiebāt immūdū. Sed hoc falsum est, qa hoc modo oēs Iudęi breuiter efficerentur immundi, vt si aliquis Iudęus tetigisset aliquid immundum, omnia quæ postea tangeret, illa essent immunda, siue homines, siue res aliæ, & tunc quælibet illarum rerum efficeret omnes tangentes se immūdos, ita vt nullus posset fugere immūditiam, quia procederetur sic in infinitum, & ex vnica

re

re immunda totus populus hebręorum, & res pertinentes ad ipsos incurrerent immunditiam, quod inconueniens est. Item erat adhuc irrationabilius, quia nesciret homo illa, in quibus posset effici immundus, cum non erant determinata dato isto ordine. Et sic incurrerent Iudęi omnes immunditiam nescientes, vnde pollueretur tabernaculum, & essent Iudęi immundes a culpa: erat autem lex ista multum irrationabilis, ideo nihil tale debuit imponi. Aliqui volunt, ꝙ intelligatur hoc de immunditia contracta ex tactu mortuorum. s. ꝙ omnes contaminati isto modo contaminarent alios quos tangerent. Et propter hoc dicunt, ꝙ separabantur de castris immundi super mortuo, sicut leprosi, & fluentes semine. Sed & iste sensus non apparet ex litera, quia ista erat immunditia legalis, taliter autem immundi non poterant aliàs commaculari, secus autem de immundis naturaliter, vt fluentes semine, vel mulier menstruata, aut leprosi: res autem inanimatę per solum contactum poterant magis pollui, quam homo immundus. Nam siquis tetigisset lectum, aut vestes, vel sedilia viri fluētis semine, vel mulieris menstruatę erat immundus, Leui. c. 15. Ideo dicendum est, ꝙ ista litera solum debet intelligi de immundis naturaliter, & solum sunt tribus modis. s. in lepra, in fluxu seminis, & in fluxu sanguinis, vel menstruorum: isti enim excellenter immundi sunt, quia non solum in seipsis immundi sunt, sed etiam quos tetigerint immundos efficiunt. *Et anima quæ eorū quidquam tetigerit immunda erit vsque ad vesperum.* Accipitur A anima pro homine, & dicitur ꝙ homo tangens aliquid horum, quę immunda erant, incurreret immunditiam. Ista litera videtur dependere ex superiori, & in superficie signat, ꝙ quandocunque aliquis esset immundus, omnia quæ ipse tangeret, essent immunda, & rursus quisquis tangeret aliquid istorum pollutorū per contactum hominis immundi, efficeretur immūdus. Sed non stat aliqua istarum particularium, quia supra improbata sunt, sed per istud nomen demonstratiuum demonstrantur omnia, q̄ supra posita sunt, scilicet vitula rufa, & sanguis eius, & cineres, & aqua B lustrationis. Et de istis est verum, ꝙ quisquis tangeret aliquod horum, esset immundus vsque ad vesperum, nam immolans vitulam, & comburens, & colligens cineres erant immundi, vt patet supra. Item qui aspergebat aquam lustrationis, & qui tangebat eam quomodocunque erant immundi vsque ad vesperum, & aliqui horum lauabant carnem, & vestimenta, alii vero vestimenta sola, vt patet supra. Aliqui volunt referre hoc ad contaminationem super mortuo. s. ꝙ quicūque contigerit aliquam rem contaminatam in mortuo erat immundus. Sed non stat iste sensus, quia omnis contaminatio super mortuos durabat per septem C dies, vt colligitur supra, sed hic solum dicitur vsq; ad vesperam. Item homines, vel res inanimatę contaminatę expiabantur per aquas lustrationis, sed de istis nō dicitur, ꝙ sic expientur, ergo nō vr̄ intelligi de illa immunditia, vnde tenendus est sensus pręcedens.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in Primam partem Num. Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll.

Omnes sunt Quaterniones, præter L l, qui sunt Quinterniones.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.

ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Secundam Partem NVMERORVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS,

COMMENTARIORVM In librum Numeri

PARS SECVNDA.

CAP. XX.

Mors Ma... Moy.

VENERVNTQVE filij Israel, & omnis multitudo in desertũ Sin, mense primo, & mãsit populus ĩ Cades. Mortuaq; est ibi Maria, & sepulta in eodem loco. Cumq; indigeret aqua populus, cõuenerũt aduersum Moysen, & Aaron: & versi in seditionem, dixerunt: Vtinam perissemus inter fratres nostros coram Dño. Cur ✱ eduxistis Ecclesiam Dñi in solitudinem, vt & nos, & nostra iumenta moriamur? Quare nos fecistis ascendere de Aegypto, & eduxistis in locum istum pessimum, qui seri non põt, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper & aquam non habet ad bibendum? Ingressusque Moyses, & Aarõ, dimissa multitudine, in tabernaculum fœderis, corruerũt proni in terram, clamaueruntque ad Dñm, atq; dixerunt: Dñe Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt ✱ satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Dñi super eos. Locutusque est Dñs ad Moysen, dicens: Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumq; eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius. Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in cõspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram. Dixitq; eis: Audite rebelles, & increduli: num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cumque eleuasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimę, ita vt populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum, & sanctificatus est in eis.

Murmu... Adduxi... ...17.

Satiatis. ...17.

Aqua de petra educitur.

Infra 21.

VENERVNTQVE Supra dictum est de purificatione, qua indigebant Israelitæ in deserto, & in terra promissionis, hic agitur consequenter de impedimento ingressus in illam propter aquam contradictionis. Sciendum autem, quòd non potest cõuenienter continuari cap. istud ad præcedentia, quia superiora erant de præceptis populi directiuis, istud autem de gestis historicis.

An ea quæ habentur hic fuerint immediatè facta post præcedentia de vitula rufa, & de continuatione historiæ quadraginta annorum, quibus manserunt Iudæi in deserto. *Quæst. I.*

De impedimēto in gressus in terram pmissionis pp aquam contradictionis.

QVAERET aliquis de istis, quæ dicuntur hic an fuerint immediatè facta post datam purificationem in cæremonijs vitulæ rufæ, de quibus præcedenti capitu.

Respondendum est, quòd non fuerunt immediata: nam inter purificationem illam, & ea, quæ dicūtur hic, interciderunt anni quasi trigesimi noni. Quod patet, quia cæremoniæ de vitula rufa datæ sunt satis breuiter post sacerdotum consecrationem, vt declaratū est præceden. capitu. fuit autem illa cōsecratio in principio secundi mensis anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Leui. capitu. primo, & octauo. Ista autem quæ dicuntur hic fuerunt in principio anni quadragesimi, vt patet in litera, scilicet, quia venerunt in Cadesbarne, vel Cades deserti Sin Israelitę mēse primo, quod intelligitur de mense primo anni quadragesimi, vt ĩ. declarabitur: intercidit ergo totū spatium medium inter primum & quadragesimū annū.

Pro quo sciendum, quòd Israelitæ completa consecratione sacerdotum, & numeratione populi recesserunt de deserto Sinai anno secundo ab exitu de Aegypto mense secūdo die vigesimo mensis supra capitu. decimo. inde autem proficiscebantur directè ad introeundum in terram promissionis: & ambulauerunt quasi per vigintiduas mansiones vsque in Cadesbarne, quod fuit in fine mensis tertij, vel principio anni quarti prædicti, & cum essent ibi in confinibus terræ Chanaam solicitauit populus Moysen mittere exploratores, quo facto redeuntibus illis post quadraginta dies murmurauit totus populus in Cadesbarne & dilatatus fuit ingressus vsquequo finirentur quadraginta anni, & morerentur omnes murmuratores, vt patet supra capitu. decimo quarto. tunc autem iussit Deus, vt regrederentur versus mare rubrum recedendo ab Amalechitis, & Chananęis, quod factum est: Et mansit populus in loco illo apud mare rubrū vsque ad principium anni quadragesimi, in quo toto tempore nulla de gestis eorum infortunijs, aut eufortunijs historia legitur. Postea autem in principio anni quadragesimi, cum iam perueniret ad finem tempus sententiæ eorum, mota est nubes, & venerunt in Cadesbarne; & hoc fuit in mense primo anni quadragesimi. Steterat autem iterum in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegyto, quando murmurauerunt: nunc rursus ingressuri erant & in terram Chanaam per Cadesbarne, sed impediti sunt a rege Edom, vt patet infra, & sic cōtinuantur istud capitu. & decimūquartū, quia vsque ad illud descripta est historia cuiusdā partis anni ab exitu de Aegypto. Hic autem incipit describi historia anni quadragesimi medijs temporibus nullam habentibus historiam. Fuit autem facta interpositio eorum, quæ habentur a capitu. decimo quinto vsque huc, quantum ad quædā præcepta, vel gesta quę in anno secundo ab exitu de Aegypto in monte Sinai contigerunt. Hoc viso diuiditur capitu. in duas partes, primo ponitur murmuratio, & impedimentum profectionis: secundo subditur mors Aaron sacerdotis ibi,

Historia huius capituli continuaſ post 14. cap.

In 38. fere annis deserti nulla historia ponitur.

Vbi locutus est. Prima in duas, quia primo ponitur impedimentum propter murmurationem: secūdo propter insurgentem hostem ibi,

Misit nuncios. Prima in duas, quia primo ponitur Mariæ obitus: secundo aquæ defectus ibi.

Qui vocātur filij Israel, & aduenæ.

Cumque indigeret aqua. Circa primum. *Veneruntque filij Israel, & omnis multitudo*. Vocantur filij Israel illi,

F qui erant Iudæi ex genere ad differentiam conuersorum: vocantur autem conuersi peregrini, vel aduenæ; & ad includendum istos dicitur: omnis multitudo. Nam nomine multitudinis omnes tam Israelitæ, quàm non Israelitæ includuntur, qui erant in castris. Ascenderant enim cum Iudæis multi ex Aegypto, qui conuersi sunt ad ritum Iudaicum: & isti erant extra castra Israelitarum atque distinguebantur per quatuor vexilla ipsorum, vt declaratum est supra capitu. secundo: ideo mota nube non solum mouebantur Israelitæ, sed etiam aduenæ, qui comprehenduntur nomine multitudinis.

In desertum Sin. Idest mouerunt castra de litore ma-

G ris rubri vbi sederant quasi a medio anni secundi ab exitu de Aegypto vsque ad principium anni quadragesimi, & in primo mense anni huius venerunt in desertum Sin. Est autem istud apud terram Chanaam in latere eius meridiano, vt patet infra trigesimo quarto capitu. & extēditur istud desertum a principio lateris orientalis versus occidentem per magna terrarum spatia, vt colligitur eodem capitu. & Iosue decimoquinto, vbi ponitur latus meridianum sortis Iudæ esse desertum Sin; ex quo apparet, quòd quando Israelitæ steterunt in isto deserto erant coniuncti terræ Chanaam, & immediatè introissent in illā, nisi Rex Edom impediuisset, vt patet infra.

Quo tpe Israelitæ venerunt in Cadesbarne. Iste mēsis prim' fuit primus de anno 40.

Mense primo. Hic determinatur tempus, in quo venerunt Israelitæ in Cades, scilicet in mense primo

H anni quadragesimi: nam inter annum secundum, in quo steterunt in deserto isto, & annum quadragesimum non ponitur aliquid quod egerint. Et dr̄ hic, quòd erat mensis primus, & non ponitur cuius anni: sed omnes dicunt, quòd est primus mensis anni quadragesimi. Et ratio est, quia nunquam fit mētio in aliqua Scriptura de mense denominando ordinem eius, vtrum sit primus, vel secundus, nisi dicendo annum, cuius sit mensis. In isto autem libro non fit mentio, nisi de primo anno, & de tribus mensibus anni secundi, & de anno quadragesimo. ergo oportet reduci istum primum mensem ad aliquem istorum trium annorum. Non potest intelligi de primo, quia vsque ad finem huius steterunt Israelitæ in deserto Sinai, & ibi finitum est Sanctua-

I rium, vt colligitur Exodi quadragesimo capitu. Nec potest intelligi de primo mense anni secundi, quia toto illo mense, & vsque ad diem quadragesimum, mensis secundi steterunt Israelitæ in deserto Sinai, & in hac die recesserunt inde, vt patet supra capitu. decimo: ergo necesse est istum esse primum mensem anni quadragesimi. Nam post desertum Sinai quasi per vigesimas secundas mansiones venerunt Israelitæ in desertum Sin.

Item patet, quia in isto primo mense mortua est Maria, vt patet in litera, sed non erat mortua in primo mense anni secundi, cum steterit tunc populus Israel in deserto Synai, & postea Maria fuit leprosa in Aseroth, vt patet supra capitu. duodecimo, & hoc

K erat post secundum mensem anni illius.

Item satis colligitur hoc, quia in isto anno mortuus est Aaron, & Moyses, & dicitur de Aaron, ꝙ mortuus est mense quinto anni quadragesimi, infra trigesimotertio capitu. & tamen mortuus est Aaron in alia mansione immediatè post desertum Sin, scilicet, in monte Hor, vt patet infra: ergo mensis primus, in quo mortua est Maria est anni quadragesimi: de isto enim anno numerantur hic plures menses, scilicet, iste prim[u]s, & quintus, & vndecimus, in quo locutus est Moyses Deuteron. totum, & mortuus est: de quo Deuteronom. capitu. primo.

Et mansit populus in Cades. Idest māsit Israel aliquāto

tempore

[…]des ista […]ic alia […] Cades-[…]ne.

tempore in mansione, quæ dicitur Cades. Aliqui volunt ꝙ ista Cades sit alia ab illa, q̄ dicitur Cadesbarne, de qua missi sunt exploratores Deuterono. capi.1.& Iosue.14. ratio mouens est, quia triginta octo anni trāsierunt inter fixionem castrorū ibi, & nunc. Quod patet, quia illud fuit in principio anni secundi, hoc aūt in principio anni 40. & dicunt, ꝙ illa vocatur Cadesbarne, hæc aūt solum vocatur Cades. Sed sciendum est, ꝙ eadem Cades fuit, vbi murmurauit populus, & vbi mortua est Maria. Et patet, quia infra 33. c. ponuntur omnes mansiones, & non ponitur nisi vna mansio dicta Cades. Patet etiam consideranti cōnexionem primi & secundi cap. Deute. vbi post Cades, de qua missi sunt exploratores immediatè subiungit historias, quę hn̄r in hoc cap. Item patet, quia infra cap.33. ponitur vna mansio dicta Cades, & post illam sequitur māsio montis Hor, & ita fit hic. Si tamen essent plures mansiones dictæ Cades, ponerentur ibi, cum assignentur omnes mansiones Israelitarum in deserto. Item supra cap.13. dicitur, ꝙ venerunt Israelitę in Cades, & j̄. 33. cap. dr̄, ꝙ venerunt in Cades, & deinde in montē Hor: ergo Cades, de qua habetur s̄.13. cap. est eadem cum illa, de qua j̄.33. cap. sed illa, de qua j̄.33. capi. est eadem cum ista: ergo illa, de qua supra 13. cap. & ista, de qua hic sunt eadem Cades. Antecedens patet, q̄m sicut hic ponitur mons Hor post Cades ita j̄.33. cap. in descriptione mansionum. Et si arguatur, ꝙ ad illā Cades, de qua s̄. cap.13. venerunt Israelitæ tertio, vel quarto mense anni secundi, & ad hāc venerūt mense primo anni 40. ergo videtur non esse eadem. Respondendum est, quòd postquam in secundo anno venerunt in Cadesbarne murmurando, immediatè intrauissent terram promissionis, sed propter murmurationem reuersi sunt retro, & vagati sunt contra mare rubrum, post autem in principio quadragesimi anni reuersi sunt in desertum Sin in Cadesbarne, & sic intrat litera. Hoc dato patet responsio ad motiuum illud primum s. ꝙ illi trigesimi octaui anni, qui transierunt inter fixionem primam castrorum in Cades, & secundam fuerunt anni, quibus vagati sunt in deserto retrocedentes, & hoc est, quod dicitur Deute. cap. 1. s. sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore, non ꝙ ibi semper steterunt, quia retrocesserunt, & post ad illam mansionem reuersi sunt, sed steterunt ibi multis diebus, idest multi dies fluxerunt, ex quo attigerunt Israelitæ Cades quosque illam transierunt. Et q̄n dicitur, ꝙ illa vocatur Cadesbarne, ista vocatur solum Cades: dico ꝙ hoc non refert, quia eadem nomina, siue hominum, siue locorum aliquando cum adiunctionibus ponuntur, vt Petrus aliquando solum Simon dicitur, vt Matth.10. capitu. aliquando coniunguntur, vt Simon Bariona Matth. decimosexto capitu. & Simon Petrus, vel Simon Ioannes, vt patet Io. vigesimo primo capitu. Et sic est de Cades: quia aliquando vocatur Cades solum & aliquando Cadesbarne, vel Cades deserti Sin. De ista Cades dicendum est, ꝙ est in latere meridiano terræ Chanaam, vt patet trigesimo tertio capitu. & non est in principio lateris, sed incipit ipsum latus meridianum a parte orientali in principio deserti Sin, & tendens versus occidentem peruenit in Cadesbarne, vt colligitur eodem capitu. est etiam ista Cades in latere meridiano sortis Iudæ, vt patet Iosue decimo quinto capit. & hoc quia idem latus est meridianum totius terræ Chanaam, & sortis Iudæ.

Mortuaque est ibi Maria. Ista est soror Moysi. Et ob hoc ponitur nomen eius sine aliqua additione, quia conueniebat ei tamquam excellentiori inter alias fœminas totius populi; velut si aliquis vocaretur Petrus, vel Ioannes, & ipse esset cęteris excellen-tior, cum diceretur Ioannes absolute intelligeretur de illo. Erat autem ista Maria soror Moysi honorabilis in toto populo propter Aaron, & Moysen fratres eius, quorum vnus erat princeps totius populi, scilicet Moyses, & alius princeps omnium sacerdotum, & Leuitarum: Moyses quoq; & Aaron nimis venerabantur eam, quia erat antiquior eis: nam Aaron erat maior Moyse annis tribus Exod. capitu. septimo, vbi patet cum introierunt ad Pharaonem Moyses, & Aaron, erat Moyses octuaginta annorum, & Aaron octuaginta trium. Maria autem vtroque erat antiquior, quia quando Moyses erat puer trium mensium, & positus est in carrecto fluminis, Maria soror eius obseruabat a longe, vt videret quid fieret de puero, & cum filia Pharaonis accepisset eum de flumine, cucurrit puella, & locuta est discretè filię Pharaonis Exodi capitu. secundo, quo tempore necesse esset Mariam habere plures quàm annos decem, & ob hoc venerabantur eam. Etiam cuncti de populo honorabant eam, quia erat prophetissa, Exodi capitu. decimo quinto, & ipsa accepit tympanum inter omnes mulieres Hebræorum dirigendo eas in cantu, & choro eodem capitu. Vnde quando ipsa incidit in lepram, magnus honor ei fuit exhibitus, quia totus populus expectauit donec Maria rediret in castra supra capitu. 12.

Maria maxime honorabatur a fratribus suis & toto populo.

De morte autem eius non dicitur hic an Iudæi exhibuerint aliquos honores funeri illius, sed credendum est, quòd præstiterint magnos honores funebres, scilicet, in planctu, & alijs apparatibus, & hoc propter causas prædictas, scilicet, quia prophetissa erat, & quia erat soror Moysi, & Aaron principum totius populi: sic enim in funere Aaron factum est, quia planxit pro eo populus diebus triginta, vt patet infra: sic quoque pro Moyse factum est Deuterono. capitu. vltimo. De Maria autem nihil expressum est, quia Scriptura non curauit omnia exprimere. Dicitur autem de morte Mariæ, quòd ipsa mortua est ante ingressum terræ Chanaam, quia peccauit murmurando contra Dominum, quando murmurauit contra Moysen supra capitu. duodecimo. Etiam in alijs murmurationibus, quia forte ipsa murmurauit in secundo anno existentibus Israelitis in Cadesbarne, quando venerunt exploratores: & secundum quòd volunt Iudæi, & forte non male, dicitur, quòd inter eos, qui condemnati sunt, ne intrarent in terram promissionis, aliqui magis peccauerunt, & isti primi mortui sunt, & duriori morte, qui autem minus post omnes mortuus est. Maria enim non multum peccauerat, ideo vsque ad quadragesimum annum mors eius dilatata est. Aaron autem minus peccauit, ideo post ipsam mortuus est mense quinto anni huius: Moyses autem minime omnium, ideo post omnes in fine quadragesimi anni in confinibus Iordanis visa tota illa terra mortuus est Deuterono. capitu. vltimo.

Quare Maria est mortua ante terrā Chanaam.

In eodem loco. Scilicet in Cadesbarne sepulta est Maria, quoniam ibi aliquanto tempore manserunt.

Cumque indigeret aqua populus. Hic ponitur secundum, scilicet, aquæ defectus, qui secutus est post mortem Mariæ: forte enim erant aliqui fontes parui, vel lacus in Cadesbarne, & desiccati sunt, cum ibi maneret populus multis diebus. Non.n. est credendum, quod nulla aqua penitus esset in Cades, quia tunc a principio conquesti fuissent Israelitæ cum venissent in mansionem illam, sed primo mortua est Maria, & postea fuit aquæ defectus: ergo aliquot diebus durauit aqua. Idem patet, quia iterum steterant Israelitæ in Cades anno secundo ab exitu

Q̄do defecit aqua in Cadesbarne.

exitu de Aegypto, quando murmurauerunt venientibus exploratoribus, & tunc non defecit aqua: si tamen esset penitus locus inaquosus non potuissent ibi vnquam manere castra.

An propter Mariam Deus dederit Iudæis puteum, & propter Aaron nubem, & propter Moysen Manna: & an ipsis mortuis statim defecerint ista tria dona.

Quæst. II.

Tria dona populo Hebræorũ data, ꝓpter tres sanctos, quibus mortuis defecerũt.

SCIENDVM quòd Hebræi dicunt, quòd Deus dabat tria dona populo Hebræorum meritis trium sanctorum fratrum. i. Moysi, Aaron, & Mariæ: ꝑꝑ Mariam.n. præcedebat eos puteus vbicunque starent, ideo mortua ipsa deficit, & murmurauit populus pro aqua: secundum donum erat nubes præcedens populum, & tegens castra, vt ipsi volunt, & hoc erat meritis Aaron: ideo mortuo ipso dicunt cessasse nubem. Tertium donum erat Manna, & hoc erat meritis Moysi, ideo mortuo eo cessauit. Sed ista nullum hñt fundamentum, satis.n. patent falsa. Nam non solum conquerebantur Israelitę hic de Cadesbarne, vbi erant post mortem Marię, sed de toto deserto dicentes, quòd nõ habebat aquas nec poterat seri, nec gignere ficus, & malogranata: ergo non solum hic, sed etiam ante mortem Mariæ ꝯqueruntur defuisse aquam. Item viuente Maria post transitum maris rubri ambulauerunt diebus tribus non habentes aquas, vt patet Exo. cap. 15. & post venerunt in Elim, vbi erãt 12. fontes, vt dicitur Exo. 16. cap. sed quia erat ibi modica aqua ad bibendum populus inde recessit. Si aũt puteus præcessisset eos abundanter semper aquas habuissent, quia quæ miraculosè fiunt completius fiunt, ꝗ̃ quæ a natura fiunt, vt patet de aqua conuersa in vinum a Christo, quia tunc dixit architriclinus, ꝙ illud vinum erat optimum, vt patet Io. ca. 2. Item defecit aqua in Raphidim, vbi Moyses de petra eduxit aquas Exo. 17. cap. Non ergo pręcedebat puteus tempore Mariæ. Secũdum etiam quod dicunt de nube deficiente post mortem Aaron falsum est: nam filij Israel mouebant tentoria cum nubes mouebatur, & ipsa manente figebant castra. Et si multo tempore maneret, ipsi quoque manebant, & si pauco tempore stetisset, immediatè etiam recedebãt, vt patet supra capitu. 9. sed post mortem Aaron fuerunt mansiones multæ, vt colligitur infra 33. capitu. nam ipse mortuus est in monte Hor, vt patet hic, & eodem capitu. sed a monte Hor vsque ad Iordanem multæ mansiones sunt: ergo pro omnibus illis durauit nubes.

An mortuo Aarõ defecit nubes.

Motiuum autem Iudęorum est, quia post mortem Aaron nihil reperiunt dictum de nube, sed hoc modo ita dicere deberent, quòd ante mortem Mariæ defuit nubes, idest ante medietatem anni secundi ab exitu de Aegypto: nam steterunt in Cadesbarne prima vice ante medium anni secundi, vt declaratum est supra capitu. decimotertio, & tamen post locum illum nunquam facta est mentio de nube, quod patet, quia tota historia intermediorum annorum subticetur: & tunc dicent quasi annum dimidium durasse nubem, & 38. annis, & dimidio non præcessisse, quod absurdum est. Item falsum est hoc, quia toto tempore, quo Israelitę fuerunt in deserto præcessit eos nubes Exodi decimotertio capitu. cum dicitur: Dominus autem pręcedebat eos ad ostendendã viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris vtroque tempore: nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo: ergo toto tẽpore, quo Israelitæ in deserto fuerunt, habuerunt nu-

F bem etiam post mortem Aaron. Durauit autem ista nubes vsque ad transitum Iordanis, qua cessante ibidem fecit Iosue, vt præcederet arca populum per duo millia passuum, vt patet Iosue capit. 3. & sic dirigebat populus in via, nec erat ꝯueniens vltra Israelitis manere, vt ibidem declaratum est. Tertium quod dicũt de Moyse. s. ꝙ post mortem eius cessauit Manna, falsum est. Nam post mortem illius plusquam per duos menses Manna apud Israelitas fuit vsquequo incęperunt comedere de fructibus terræ Chanaam: Moyses enim mortuus fuit circa principium mensis 11. anni 40. vt colligitur Deutero. cap. 1. iuncto eo, quod dictum est Iosue ca. 1. sed postea durauit Manna toto G illo mense 11. & 12. & in principio anni 41. vsque ad diem 15. mensis primi: tunc enim celebrantibus Iudæis Phase, & comedentibus azymos panes de fructibus terræ cessauit Manna, vt patet Iosue capitu. 5. falsum ergo est quod dicunt. Sed etiam mouentur ad hoc, quia non reperiunt mentionem factam de Manna post mortem Moysi: sed adhuc non est hoc verũ, quia si legissent librum Iosue reperissent. Dicendum est ergo de aquæ defectu in Cadesbarne, quòd non fuerit, quia Maria mortua est, & cessauit puteus, sed quia fontes, aut lacus desiccati sunt. *Conuenerunt ad Moysen, & Aaron.* Idest, coniuncti sunt ad petẽdum aquam a Moyse, & Aaron, & hoc quia isti erant principes populi, & ab eis petebant subleuationem in omnibus necessitatibus, vel congregati sunt contra Moy- H sen & Aaron, vt murmurarent contra eos: ita enim factum est, vt patet immediatè in litera. Alia litera habet coierunt aduersus Moysen: & idem sensus est, quia coire, & ꝯuenire idem significant. *Et versi in seditionem dixerunt.* Idest isti non solum petebant releuationem inopiæ suæ sicut egentes, sed magis animum pugnandi habebant contra Moysen, & ob hoc faciebant seditionem: est enim seditio bellum, vel discordia inter ciues: sic enim ait Grego. in Homilia: Bella quippe ad hostes pertinent, seditiones ad ciues. Et isti erãt quasi vna ciuitas, quia vocabantur vnus populus: ideo discordia eorum seditio vocatur. *Vtinam periissemus inter fratres nostros coram Domino.* Ista est murmuratio, & desperatio grauis: voluissent enim potius a multis temporibus decessisse, quàm nunc in his I aquarum defectibus superuiuere, sed hoc erat cor ignobile: poterant enim præsumere, quòd sicut aliàs eis sitientibus Deus aquas præbuerat, ita & nũc præbere posset, sed infideles erant Domino, & muliebria corda gestantes dicunt se voluisse mori inter fratres suos, idest inter alios, qui perierunt de eisdem tribubus, & cognationibus. Multi enim de Iudæis perierant vsque ad tempus istud, cum in isto anno 40. omnes murmuratores finire debebant.

Nubes quãdiu durauit.

An post mortem Moysi cessauit statim Manna.

Homilia 35.

Murmuratio, & desperatio grauis Israelitarũ cõtra Moysen, & Aaron ꝓꝑ defectum aquę.

Coram Domino. Idest coram altari holocaustorum, vbi consumpti sunt igne. 250. viri: supra capitu. 16. & sic Nadab, & Abiu, mortui sunt coram Domino: Leui. qñ offerebãt ignem alienum coram Domino: Leui. 10. cap. & 16. & ita isti voluissent mori, quasi dicat, pręelegissent mortem illam, quę erat satis amara, ꝗ̃ in his K angustijs superuiuere. Vel dr̃ corã Dño. i. corã Dño percutiente, quia qñ Dñs pœnas infligit ibi præsens esse dr̃, vt infligens. Et isto modo potest referri ad illos, qui mortui sunt in igne propter laborem itineris, vel petitionem carnium supra cap. 11. vel ad Dathan, & Abiron, aut ad totam multitudinem, quæ post eos incendio vastabatur: supra capitu. decimosexto. Vel ad illos, qui a Chananæis, & Amalechitis mortui sunt, & sic isti volebant mori. Similiter enim murmurauerunt iterum cum fuerunt in hac mansione post aduentum exploratorum dicentes. Vtinam mortui essem⁹ in Aegypto, & nõ ĩ hac vasta solitudine:

A ne: vtinam pereamus,& non inducat nos Dominus in terram istam, supra cap.14. *Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem?* Conqueruntur hic de malo regimine Moysi, & Aaron: non enim intelligebant Iudæi, quod Moyses,& Aaron directè faciebant eis ista mala, aut volebant, sed q̄ propter eorum indiscretionem veniebant. s. q̄ ipsi debuissent præcogitare an terra deserti esset, in qua possent viuere Iudæi,& non curauerunt, sed induxerunt eos in solitudinem, vbi nec potum, nec cibum sufficienter habent: ideo erat culpa rectorum populi. Sed male accusabāt Iudæi Moysen,& Aaron, quia ipsi non eduxerant multitudinem Israelitarum in desertum, sed Deus eduxerat præcedens in columna nubis, & ignis, & ducens, quo vellet: ideo in Deum retorquendum erat hoc. Et sic B magis murmurabant Israelitæ contra Deum, quàm contra Moysen, & Aaron, quamquàm verba dirigātur in istos. Sic patet Exo.16.capit. s. Non enim contra nos, sed contra Deum est murmuratio vestra: nos enim quid sumus? Dicitur hic educere Ecclesiam. i. educere multitudinem, vel congregationem: retorquent autem isti in Moysen, & Aaron culpam, quia ipsi erant medij inter populum, & Deum. *Vt & nos & nostra iumenta moriamur.* Idest, fecistis nos exire in solitudinem ad hoc, vt moriamur. Non tenetur hic, vt, tanquam significans causam finalem, sed solum consecutionem: nam non intelligebant Israelitæ, q̄ ad hunc finem eduxissent eos Moyses, & Aaron, vt morerentur, quia tunc eis morientibus etiam Moyses, & Aaron morerent, sed significat hic, vt, conse- C cutionem. s. eduxistis nos in solitudinem, & ex hoc nihil sequitur nisi mors nostra, & iumentorum nostrorum. *Quare nos fecistis ascendere de Aegypto?* Eadem conquestio est. Volebant.n. Iudæi magis viuere in Aegypto, q̄ in deserto: immo magis volebāt mori in Aegypto, q̄ viuere in deserto: sic dixerunt s̄.cap. 14. s. vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine. Et hoc quia in Aegypto abundabant cibis: hic aūt deficiebant: maluissent aūt mori in illa abundantia, q̄ viuere in hac egestate: Exo.cap.16. s. vtinam mortui essemus in Aegypto, qn̄ sedebamus super ollas carnium,& comedebamus panem nr̄um in saturitate. Sed in hoc errant miseri, quia in Aegypto premebantur durissima seruitute: hic aūt erant li- D beri. Quælibet aūt cōditio libertatis quantumcunque aspera melior est statu quocunque seruitutis. *Et adduxistis in montem istum pessimum.* Non vocat hic mōs locus ille, in quo erant Hebręi, qn̄ ista dixerunt, sed totū desertū, p̄ quod ambulauerant. erat.n. totum sine arboribus,& raræ aquæ ibi reperiebant, sed erat vasta solitudo: & iō vocauerunt montem. i. terram mōtuosam. Dr̄ ēt mons pessimus, quia aliæ terræ montuosę sunt, sed fructiferæ: ista aūt omni bono carebat ad cōmoda vitæ humanæ, vt patet in litera. *Qui nec ficum quidem gignit.* Idest ēt in terra ista non possunt gigni ficus, quasi dicat, non solum ea, quæ maiora sunt, & specialiora non giguuntur hic, sed ficus, quæ sunt arbores cōes non gignebātur in deserto illo. *Nec vinea, nec malogranata.* Idest ēt non sunt vineæ in terra ista, E nec esse pn̄t, vt patet ex dispositione terræ. Idem de malogranatis. Nominantur aūt ista tria, quia sunt cōmuniora,& deberent esse in omnibus terris, quæ hn̄t aliquid vbertatis, vel mediocritatis in fructibus. Abūdabant aūt in Aegypto ista, & forte p̄p hoc nominauerunt. *Qui seri non potest.* Idest ēt ista terra non p̄ōt suscipere semen, & gignere quidquam, iste autem erat maior defectus: nam panis est fundamentum vitæ: ideo vbi deficiat, quamquam cętera abundent, nihil illa abundantia valere creditur.

Desertum Iudæorum quo modo hodie appelletur. Quæst. III.

ERAT autem terra ista multum sicca,& totaliter carens habitatoribus. nunc autem habitata est,& vocatur Arabia,& hoc propter aspectum cœli secundum suam figurationem,& motum octauæ sphęræ: vnde aliqua loca ab antiquo fuerunt opulentissima, nunc autē arida valde, vt patet de terra promissionis, quæ vocabatur tp̄e Abrahā, & Isaac terra fluens lacte,& melle: nunc autem misera est. Sic autem Arabia tp̄e illo p̄p siccitatem immoderatam inhabitabilis erat: nunc autem & a multis retro tp̄ibus habitabilis effecta est. Sic aliquando terrę, quæ a mari distabant nunc mari vicinæ sunt, vt patet in Gadibus Herculis in ciuitate quadā in extremitate Hispanię apud principium freti Athlantici, quæ a principio fuerunt distantes a mari aliqualiter cū Hercules eas fecit, nunc autem intra mare sunt, ita vt vix videantur, quia mutatio facta est in accessu maris ex tempore, quo Hercules fixit Gades. Vnde Ouidius de istis naturalibus transmutationibus Metam.15. ait.

Loca ab antiquo inhabitabilia facta sunt habitabilia & ecōtra p̄p varietatē aspectus cęli.

Parum ante medio.

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus.
Esse fretum: vidi factas ex ęquore terras:
Et procul a pelago conchæ iacuere marinæ:
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.

Vnde si mundus multum duraret, necesse esset istam terram, quam nos habitamus aquis tegi, & partem oppositam, quam nunc mare possidet, reuelari atque fieri habitabilem. Et si secundum Philo- C sophorum positionem mundus esset æternus, necesse esset locum istum, in quo nos sumus infinitis vicibus fuisse mari coopertum, quia in qualibet perfecta circulatione octauæ sphęræ, hoc necesse erat contingere. de quibus secundum hypothesim infinitæ transissent. Fuit etiam terra Arabiæ facta habitabilis post transitum Israelitarum per illam. Nam prius ex defectu aquarum habitari non poterat, transeuntibus autem Israelitis percussit Moyses in Raphidim lapidē, vt fluerent aquæ Exo. decimoseptimo capitu. Egressa sunt autem fluenta largissima, quæ manent vsque in hodiernum diem,& totam terram illam irrigant: vnde & postea habitabilis facta est, vt patet in libro D de situ terræ sanctæ.

Si mundus duraret magno tēpore oporteret totā terrā operiri mari.

Insuper & aquam non habet ad bibendum. Iste erat notabilis defectus, nec potest esse maior in aliqua terra: facilius enim sine pane quàm sine aqua viuitur: panis enim aliunde afferri potest, aqua autem si in loco desit, vita nulla esse potest, quia nihil communius aqua est. Et ex hoc insurgebant omnes defectus terræ illius, quia aqua est principium materiale omniū plantatiuorum.

Ingressusque Moyses & Aaron. Posito supra aquæ defectu agitur hic de diuino succursu, & quia populus clamabat ex defectu aquarum recurrerunt Moyses, & Aaron ad Dominum, vt daret eis aquas, & ad hoc introierunt in tabernaculum deprecaturi, quia ibi specialius Deus erat.

E *Dimissa multitudine ante tabernaculum fœderis.* Idest, multitudo populi conuenerat ad Moysen, & Aaron petitura aquas. ipsi autem nihil respondentes ingressi sunt ad Dn̄m inquisituri super hoc. & dimiserunt multitudinem ante tabernaculum, quia ad locū illū conuenerat multitudo ꝯ Moysen,& Aaron: nam isti castrametabantur in circuitu Sanctuarij cum cęteris Leuitis,& in parte orientali ad ostium atrij: vt patet s̄. cap.3. illuc aūt conuenit multitudo locutura Moysi, & introierunt in atrium tabernaculi, quia ibi fieri solebat concilium s̄.cap.10. Moyses aūt & Aaron audita petitione dimiserunt populum in atrio an̄ ostium

tabernaculi, & ipsi ingressi sunt in tabernaculum ad orandum. *Corruerunt proni in terram.* Hoc fuit ad petendum humiliter, vt Deus exaudiret. *Clamaueruntque ad Dominum.* Dicuntur clamauisse non ex magnitudine vocis, sed ex magnitudine desiderij: tantum enim hoc desiderabant, & affectuose orabant, quòd videbantur emittere clamores validos. *Atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi.* Ista oratio non habetur in Hebræo, sed translator noster scripsit ex antiquis translationibus. Et hoc rationabiliter appositum est: nam litera dicit hic, quòd clamauerũt, & dixerunt: & hoc etiam habetur in Hebræo. Oportet ergo, quòd aliquid clamauerint, & dixerint. Hoc autem quamquàm non exprimatur quid sit, tamen secundum subiectam materiam cognosci potest, & quia petebat populus aquam cum clamore, verisimile erat, quòd Moyses orasset: Domine exaudi clamorem populi &c. Audire clamorem est, quòd populi vocibus acquiescat: nam aliter nec Deus audit, nec audire prodesset: nam si audiret, & non faceret, ita esset, ac si non audiret, sed in his semper accipitur audire pro exaudire. *Et aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ.* Ista metaphora est: petebat enim Moyses, ꝙ Deus faceret exire de visceribus terræ aquarum fluenta, quæ prius non erumpebant, & hoc est aperire, tanquam aqua illa esset clausa prius in visceribus terræ, & vocatur illa aqua thesaurus Dei, quia omnia, quæ sunt, Dei sunt: illa autem, quæ manifesta sunt ad vsus humanos proficiunt, & sunt velut iam tradita hominibus a Deo, quæ autem latent dicuntur esse in thesauris Dei, & sic de mineralibus, & venis attramentorum, & de abyssis aquarum intra viscera terræ: omnia hæc in thesauris Dei sunt, & similis modus aliquãdo est in sacra Scriptura Psalm. 32. Congregans sicut in vtre aquas maris, & ponens in thesauris abyssos.

Hierony. fuit diuin' interpres.

Fontem aquæ viuæ. Vocatur aqua viuẽs, quæ fluit, & habet principium suæ originis: sic est in fontibus, & fluuijs: dicitur hoc ad signandam abundantiam, quia si aliquis fons a Deo fieret, ille sufficeret populo, quia continuè flueret: si autem monstraretur aliqua lac⁹ non habens principium suæ originis tanta multitudo populi cito absorbuisset illam, quia erant quasi innumerabiles, & pecora multa. *Vt satiati cesset murmuratio eorum.* Idest, vt satiati sint per istas aquas, & tunc non murmurarent: nam si Deus daret eis aquas miraculosè, & non in sufficientia, adhuc non tolleretur murmuratio. *Et apparuit gloria Domini super eos.* Hoc fuit in signum, quòd acceptabat orationes eorum, & fuit ista gloria fulgur nubis existentis super tabernaculum: nam quamquàm semper fulgeret, tamen ibi magis monstratus est fulgor. & hoc sæpe fiebat, sicut cum voluit totus populus lapidare Iosue, & Caleb apparuit gloria Domini super tectum fœderis supra cap. 14. & cum Core, & socij sui, & postea ferè totus populus versi essent in seditionem, Moyses, & Aaron fugerunt in tabernaculum fœderis, & apparuit ibi gloria Domini super tabernaculum, & cessauit populus a persecutione supra cap. 16. & adhuc factum est hic etiam pp causam supra assignatã: nam populus versus erat in seditionem. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Cũ enim essent orando Aaron, & Moyses, respondit Dominus illis, & dicitur locutus fuisse Moysi, quia licet ambo orarent, tamen Moyses erat excellẽtior. Dicet aliquis, quòd locutus est ad vtrunque, scriptura tamen facit mentionem, quòd locutus fuerit ad solum Moysen. Sed non stat, quia infra ponitur locutio Dei, ex qua clarè patet, quòd fuit ad solũ Moysen, cum dicitur: tu & Aaron frater tuus loquimini ad petram. Simile habetur supra 16. cap. vbi Moyses, & Aaron coram Domino se prostrauerunt, & tamen

F locutus est Dominus ad Moysen. *Tolle virgam.* Ista erat virga Moysi data ad operationem miraculorum, & quamquàm non dicatur hic, quæ virga fuerit intelligendum est esse illam, qua solebat Moyses talia operari, & ista erat virga, qua diuisit mare rubrum, & postea percussit petram in Raphidim, & fluxerunt aquæ Exo. 17. cap.

Qua virga Moyses percussit petram.

Aliqui autem volunt, quòd fuerit virga Aaron, q̃ floruit, de qua patet supra capit. 17. sed non conuenit, quia illa virga solum fuit, vt poneretur in signum filiorum Israel rebellium eodem capit. ideo non proficiebat ad operationem miraculorum: virga autem, qua mare rubrum apertum est, & effluxerunt aquæ
G in Raphidim, erat ad istud ministerium magis conueniens, ideo cum dicatur vniuersaliter de virga, de ista intelligendum est. *Et congrega populum tu, & Aaron frater tuus.* Idest isti duo debebant conuocare totam multitudinem ad videndum miraculum de fluxu aquarum de petra. *Et loquimini ad petram.* Quid autẽ loqui deberent ad petram non est in litera, sed creditur, quòd deberent dicere: Petra dicitur tibi in nomine Dei nostri viui, quòd des aquas nobis, & diuidaris. Fuit autem locutio ad petram non quidem tanquam petra aliquid intelligeret eorum, quæ dicebantur, sed vt manifestaretur populo gloria Dei, scilicet, quòd prolato nomine eius super petram immediatè diuidebatur, ex hoc etiam cognosceretur, quòd fiebant ista virtute Dei, & non operatione naturæ: posset.n.
H aliquis intelligere, quòd lapis erat naturaliter dispositus ad effundendum aquas, scilicet, quia intra ipsum erant, & non poterat immediatè prodire propter duriciem lapidis: sed modificato lapide paulisper fluerent. Cum autem prolatum est nomen Domini super lapidem, & immediatè fluxerunt aquæ, satis apparebat illas non naturaliter, sed iussu Dei prodijsse. *Coram eis.* Idest, tota multitudo conueniat ad lapidem, & eis præsentibus percutite lapidem, & proferte verba. Hoc fiebat, quia si fortè Moyses, & Aaron totum populum duxissent ad aliquem lacum magnum, vel fontem, vbi ante aduentum ipsorum videretur aqua, non crederent illud esse a Deo factũ, sed quòd aqua ibi præexisteret. Cum autem duxerunt eos ad lapidem, de quo nulla aqua fluebat, &
I eis videntibus prolato nomine Domini cœperũt aquæ fluere abundanter, satis apparebat esse a Deo. Etiam non venerunt Moyses, & Aaron ad lapidem antequam veniret totus populus, ne diceretur, quòd ipsi fecerant prius aliquid magicum circa lapidem, & nunc operatione dæmonum fluebant aquæ, sed iuerunt simul cum populo immediatè percutiẽtes lapidem, & loquentes: ergo non erat verisimile, quòd aliquid magicum intercidisset, hoc autem Deus valde cauebat ne opera sua talia essent, vt dæmonum, vel magorum artibus effici posse viderentur.

Et ipsa dabit aquas. Idest immediatè, vt percusseritis lapidem, dabit aquas, quia fient in ea aperturæ per quas exeant aquæ.

K *An aquæ, quæ fluxerunt de petra præexistebant ibi, vel Deus eas nouiter creauit.* *Quæst. IIII.*

DE istis aquis aliquis dubitaret an ibi erãt añ, & nõ poterãt exire, vel an De⁹ eas nouiter creauerit. Dicet aliquis, ꝙ si dicamus aquas istas præextitisse in lapide, ꝙ tollerẽt miraculum. Respondendum est, quòd vtroque modo miraculum esset. Nam si aquæ non essent ibi, & Deus illas crearet atque fluere faceret, miraculum manifestum erat: si autem aquæ ibi essent causatæ, & Deus illas faceret exire, miraculum erat: nam non essent illæ aquæ in corde lapidis: non enim poterant

poterant intra vnum lapidem tot aquę contineri, vt satiarentur tot milia hominum, & iumentorum, & pecorũ, sed necesse erat, quòd intra aliquas magnas concauitates terræ essent. A

Cum ergo illę per lapidem fluerent necesse erat, vt aperiretur magnus hiatus in lapide, & hoc miraculum erat, quia fiebat opere diuino cum percussio lapidis facta a Moyse non sufficeret ad hoc.

Sed dicendum est, quòd istæ aquæ causatæ in petra non fuerunt modo naturali, sed opere Dei: nam si fuissent causatæ opere naturali, non potuisset tanta multitudo aquarum teneri, quin flueret per aliquam rupturam terræ: nam immediatè, vt percussit Moyses, exierunt, aquæ in magna copia.

Sic etiam dicendum est de aquis fluentibus de petra Raphidim, quia illæ causatæ sunt modo supernaturali, scilicet Deo creante illas ibi: fuit tamen differentia quædam inter aquas illas, & istas, quia aquę quæ erant in Raphidim manserunt semper, & vsque hodie illis vallis illa rigatur. aquæ autem in Cadesbarne non manserunt, sed solum fuerunt tandiu, quandiu ibi manserunt Iudæi ad eorum potum. De aquis autem, quæ sunt in Raphidim, quòd manserint vsque hodie patet in libro de situ terræ sanctæ. Sed non est dicendum ob hoc, quòd semper continuetur diuinum miraculum, sed taliter fuit dispositus locus in Raphidim, quòd poterant ibi postea gigni aqua naturaliter, & sic mansit. B

Cumque eduxeris aquam de petra bibet omnis multitudo. Idest tanta erit multitudo aquarum, quòd sufficiet toti populo, & iumentis, & non solum sufficit pro illa vice, sed quandiu manserunt ibi Israelitæ. In Raphidim autem non solum quandiu manserunt ibi, sed etiam postquam recesserunt, fluxerunt aquæ, quia Deus supernaturaliter causauit locum naturalem aquarum, sed fluxus quotidianus aquarum de lapide illo non est supernaturalis, quia iam ibi naturaliter generantur cùm sit locus dispositus ad hoc: sic est de omnibus rebus a Deo conditis: creauit enim illas supernaturaliter, sed ipsę naturaliter operantur. *Et iumenta.* Idest sufficiet pro hominibus, & pro iumentis: nomine iumentorum accipiuntur hic pecora, & omnia animalia Hebræorum. C

Tulit ergo Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini. Idest virga, qua Moyses aperuerat mare rubrum, erat in conspectu Domini, & hanc iussit ei tollere ad percutiendum petram. D

Ex hoc aliqui arguunt dicentes, quòd fuerit virga Aaron, quæ floruit, & hanc iussit Deus tolli, de qua supra cap. 17.

Sed dicẽdum est, q̃ ista erat virga Moysi, & erat in conspectu Domini, sicut virga Aaron, quamquàm non specialiter dicatur de ista virga, sicut de virga Aaron, quę iussa est poni in custodiam pro futuris generationibus, & conseruata fuit in arca, vt patet ad Hebræ. nono capitu. custodibatur autem virga Moysi in conspectu Domini, scilicet intra tabernaculum, quamquam non esset in arca fęderis.

Sicut præceperat ei. Quia dixerat Deus, quòd tolleret virgam, & non refertur hoc ad clausulam immediatam, scilicet, quod ista virga erat in conspectu Domini, quia tunc esset sensus, quòd tulit virgam de conspectu Domini, quam Deus iusserat poni in conspectu suo. Et tunc referretur hoc ad virgam Aaron, de qua hoc iussum fuit, sed refertur ista clausula ad illam clausulam tulit virgam solum. Et tunc est sensus, quod tulit virgam, sicut præceperat Dominus, idest, Dominus iusserat, vt tolleret virgam, & tulit. Quod autem illa esset in conspectu Domini, vel non, nihil ad hoc referebat. E

Et congregata omni multitudine ante petram. Fecit sicut Dominus dixerat, congregando omnes, vt audirent verba eorum, & viderent fluere aquas.

Dixit eis. Iste erat Moyses. Quamquàm enim vtrique iussum esset, vt congregarent multitudinem, & quòd loquerentur ad petram, quia tamen non poterant ambo simul loqui conuenienter, locutus fuit Moyses, qui erat dignior, & magis consueuerat loqui ad plebem: fuit tamen locutus nomine vtriusque, vt patet infra, scilicet, nunquid de petra hac vobis aquam poterimus eijcere?

Audite rebelles, & increduli. Israelitæ enim viderant multa signa Dei, qui eis in similibus prouiderat: nam cum essent aquæ amaræ in Mara Deus fecit illas conuerti in dulcorem, & cum nullæ aquæ essent in Raphidim Deus fecit de petra exire, quibus, & alijs multis Iudæi deberent confidere de immensa bonitate Dei, & non dubitare de omnipotentia illius: ideo quamquàm aliquando essent in periculis, quia sciebant Deum esse omnipotentem, debebant credere se posse liberari, & quia experti fuerant eius immensam clementiam, debebant confidere, quòd non deficeret eis in necessitatibus suis. Et ob hoc si aliquando non immediatè prouideret illis in necessitatibus, debebant æquanimiter tolerare expectantes certissimam prouisionem. Accidebat autem in illis è contrario, quia quidam non credebant Deum posse illis prouidere, quamquàm aliquando vidissent contrarium. Sic dixerunt illi, de quibus Psalm. septuagesimoseptimo. Nunquid poterit Deus parare mensam populo suo in deserto? Alij autem quamquàm crederent Deum posse prouidere, dubitabant tamen, an prouideret: & isti diffidebant immensæ bonitati Dei: ex quo sequebatur desperatio, ita vt aliquando dicerent: vtinam mortui essemus in Aegypto &c. Exodi capitu. decimoseptimo. Vel, Vtinam pereamus, & non ducat nos Dominus in terram ista supra capitu. decimoquarto. Contra istos loquitur Moyses vocans eos incredulos & rebelles: incredulos autem, quia quidam eorum non credebant Dei omnipotentiam: rebelles verò, quia licet cognoscerent eam, repugnabant contra Dominum diffidentes immensæ bonitati eius: vel vocantur increduli, quia non credebant etiam sine aliqua experientia. Vocantur rebelles, idest, pertinaces, quia cum semel habuissent experientiam de omnipotentia Dei, & bonitate, non deberent amplius dubitare.

Quare Iudæi dicantur increduli.

Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eiicere. Loquitur Moyses in persona sua, & Aaron, quia ambo ad hoc missi sunt, vt patet supra, & est sensus, quasi dicat, nos non possemus virtute nostra educere aquam de lapide, quare ergo contra nos murmuratis? Vel aliter, quòd sit istud verbum dubium, & exponibile ad omnem euentũ, vt si dicentibus Moyse, & Aaron verbum istud fluerent aquæ intelligeretur. Nunquid de petra hac poterimus vobis aquã eijcere? idest, vos increduli, & rebelles putabatis, quòd non possemus vobis educere aquam de lapide, sed educere potuimus. Si autem non fluerent aquę, intelligeretur: Nunquid de petra &c. idest, nunquid nos poterimus vobis aquas eijcere de petra? quasi dicat, non: quia incredulitas facit, vel demeretur, ne vobis aquę dentur. Sed magis videtur, quòd Moyses confisus diuinę potentiæ, qui præceperat aquam dari, firmiter credebat, quòd aquæ de petra fluerent: sed prius populum nimis incredulum increpuit, dicens: Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere? idest, nunquid non poterimus? quasi dicat, sic: & tamen vos non credebatis,

batis, quia si credidissetis, non deberetis repugnare, sed humiliter petiuissetis aquas vobis dari. *Cumque eleuasset Moyses manum, percussit virga bis silicem.* Idest cum al[illegible]isset tota multitudo Moysi eleuauit manum cunctis videntibus, & percussit manum bis. Quare autem bis percussit non apparet aliqua causa, nec videtur fuisse præceptum Moysi, sed voluit: in quibusdam enim sola voluntas est causa, vel fortè ad primã percussionem non fluxerunt aquę de petra, ideo addidit secundam.

Quare bis percussit petram.

Sed sciendum, quòd isti non habebãt aliquam efficaciam ex se ad hoc opus, quia non erant ictus ita fortes, quòd etiam si aqua ibi esset, rumperetur lapis ex illis, & fluerent, sed fiebant ad demonstrationem, quòd aquæ illæ prodibant opere Dei: sic erat in Aegypto, quia iubebat Deus, quòd Moyses extenderet palmas suas, vel virgam, quam tenebat manu contra aliquam partem mundi, & in illa veniebant plagæ, vt patet Exodi capitu.octauo, & nono, & decimo. Si autem extendisset manus, aut virgam cõtra aliquam partem determinate non crederetur, vel non ita appareret illud a Deo peruenisse, & sic factũ est de percussione, quia forte erant multi lapides vbi loquebatur ista Moyses, & si non tetigisset aliquem eorum nesciretur ad quem loquebatur, vel forte si erat vnicus, & non tetigisset Moyses illum profluxeret aqua per aliquam partem, quam non respicerent Hebræi: cum autem percusso lapide exiuit aqua, fluxit per partem illam, quam Moyses percussit, in quo fuit magis manifesta certitudo diuini miraculi.

Quare pcussit Moyses petrã.

Egressæ sunt aquæ largissimæ. Idest, in magna abundantia: nihil enim Deo magis est paucas quàm multas aquas in lapide creare. *Ita, vt populus biberet, & iumenta.* Idest tanta fuit aquarum multitudo, quòd sufficit pro toto populo, & pro iumentis ipsorum. hoc enim Iudæi petebant; fuerant enim conquesti, quòd peribant ipsi, & iumenta eorum siti.

Dixit Dominus ad Moysen, & Aaron. Hic ponitur pęna Moysi, & Aaron peccantibus: nam, vt infra dicitur peccauerunt Moyses, & Aaron ad aquas, quia non sanctificauerunt Dominum, pro quo datum est eis in pœnam, ne introirent in terram Chanaam.

Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me. Hic ponitur peccatum quod fuit causa pœnæ Moysi, & Aaron, scilicet, quia non crediderunt Domino, vt sanctificarent ipsum coram filijs Israel, idest, non fecerunt quod ipse iusserat sanctificando eum coram Israelitis.

An peccatum Moysi, & Aaron fuerit, quia increpuerunt Israelitas, vel quia bis percusserunt lapidem, vel quia percusserunt alium præter quem Deus iusserat, vel quia nihil locuti sunt ad petram.

Quæst. V.

A Multis dubitabatur quomodo peccauerint hic Moyses, & Aaron, quia propter hoc peccatum non ingressi sunt terram promissionis, vt patet hic, & infra 27. capitu. & Deuteronom. cap. 3. & 32.

Respondeo, quòd peccatum fuit, quia non sanctificauerunt nomen eius coram filijs Israel, scilicet, dando ei laudem pro hac operatione miraculosa, sed quomodo fuit ista non sanctificatio, non plenè patet.

Prima opinio.

Aliqui Hebræi dicunt, quòd peccatum fuit Moysi, & Aaron, quia vocauerunt populum incredulũ, & rebellem, in quo dehonorabant totum Israel, vt patet in litera.

Sed falsum est, quia si peccassent non replicuisset F verba similia Moyses, sed replicauit Deuteronom. capitu. primo. vbi vocauit incredulos, & rebelles. Idem Deuteronom. capitu. nono. sed ibi non legitur peccasse. Item patet falsum ex litera, quia dicitur istos peccasse, quia non sanctificauerunt Dominum, sed increpare Israelitas non erat non sanctificare Dominum.

Secunda opin.

Alij dicunt, quòd non sanctificatio fuit, quia Dominus mandauerat ei percutere lapidem solum semel, ipsi autem ex incredulitate percusserunt bis, vt patet in litera.

Sed ista positio non tenet: non enim apparet quòd Deus iusserit solum semel percuti lapidem. Item G quia si fuisset peccatum, Moyses peccasset, & Aaron nequaquam, cum Moyses solum percusserit, vt patet supra, Aaron tamen peccauit, sicut Moyses, & grauius, quia de eo dicitur, quòd fuit incredulus ori Domini, vt patet infra, de Moyse autem solo non dicitur, quòd fuerit incredulus, vt patet infra 27. & Deuteronom. cap. 3. & 32.

Item quia dicitur, quòd non sanctificauerunt coram filijs Israel Dominum: non sanctificare autem est priuatio, vel defectus: percutere autem bis est actus positiuus: ideo nõ consistit in hoc nõ sanctificatio: potissimum, quia filij Israel non scirent, an Deus iussisset semel, vel bis lapidem percuti, ideo quotiescunque percuterent lapidem, si egrederentur aquæ non diceretur Deus non sanctificatus.

Tertia opinio.

H Alij dicunt, quòd Dominus iusserat percuti vnum lapidem determinate, & populus petijt ab alio lapide dari aquas: Moyses autem & Aaron dubitauerũt tunc percutere lapidem, quia non credebant posse extrahere aquam de illo lapide, & isti legunt literam sub dubio. Nunquid de petra hac &c. quasi dicat, de alio lapide, de quo Deus mandauit possemus educere aquam, sed de hoc ignoramus, ideo dixit litera: de petra hac.

Sed ista positio satis apparet fictitia: nam quid populo magis referebat, quòd daretur ei aqua de vno lapide, vel de alio, cum solum peteret abundantiam aquarum? potissimum cum sciret, quod Deus iusserat educi aquam de alio lapide?

Item tunc non fuisset peccatum Moysi, & Aa- I rõ in hoc, quòd dubitauerunt, an possent educere aquam de lapide, de quo populus petebat, sed magis, quia fecerunt contra formam præcepti: erat enim obseruanda diuina iussio per omnia, ideo si de lapide determinato iussisset aquas educi, nullatenus debuissent Moysès, & Aaron percutere alium lapidem etiam si totus populus suaderet.

Quarta opin.

Rab. Moses Hispanus dixit, quòd error fuit Moysi, & Aaron in hoc, quòd quædam miraculorum fiũt sola voce, vt quando Helias orauit, & venit ignis de cęlo super sacrificium suum 3. Regum, capitu. decimooctauo. Vel quando eo rogante descendit ignis de cęlo super duos quinquagenarios, 4. Regum, capitu. primo. Aliquando fiunt miracula in sola opera- K tione sine aliquo verbo, sicut in conuersione virgæ Moysi in draconem ex sola eiectione in terram sine verbis, vt habetur Exod. capitu. septimo, & in suscitatione cuiusdam mortui, quem cum quidam sepelirent in sepulchro Elisei Prophetæ timore latrunculorum superuenientium, subito vt cadauer illius tetigit ossa Elisei reuixit hõ, & stetit sup pedes suos. 4. Re. c. 13. alia miracula fiũt in voce, & opatione, vt in dulcoratione aquæ, quam fecit Eliseus misso sale in aquam præmissis quibusdã verbis, vt patet 4. Re. cap. 2. Moyses autem debebat hoc signum operatione, & locutione perficere, quia dixerat Dominus, Loquimini ad petram. ipse aut percussit, nihil locutus petrę. Ista positio

Miracula diuersimode operata.

positio habet aliquid propinquum veritatis, sed non est penitus vera, quia tūc solus Moyses videretur peccare, qui percussit, & percutiendo tenebatur loqui. Alij enim volunt, quòd peccauerunt, quia deuiauerunt a forma mandati Dei: mandauerat enim, quòd loquerentur ad petram, ipsi autem relicto hoc incepe runt increpare multitudinem. Ista positio magis consonat veritati quàm omnes præcedentes, & debet exponi litera. *Quia non credidistis mihi*. Idest non credidistis, vt faceretis sicut ego mandaueram. Non accipitur hic ꝓprie credere, quia credere est de aliquo quod affirmatur, vel negatur, sed hic solū iubebatur aliquid in talibus vero non est veritas, aut falsitas, & consequēter nec credere nec discredere: sed accipitur credere pro assentire, & sic est sensus, quòd non crediderunt Domino Moyses, & Aaron idest non assenserunt ei facientes quod iusserat. *Vt sanctificaretis me coram filiis Israel*. Idest, vt faceretis nomen meum laudabile coram populo in effusione aquarum: in hoc enim consistit peccatum Moysi, & Aaron: Deus enim iusserat, quòd loquerentur isti ad petram coram multitudine, & petra daret aquas, & tunc totus populus laudaret Dominum: ad hoc autem Moyses, & Aaron debuerant venire ad petram, & nihil loquentes contra multitudinē dicere lapidi: Petra tibi dicitur ex parte Dei, quòd diuidaris, & nobis abundanter aquas tribuas. Tunc populus videns tantum miraculum laudasset Dominum. Sed quia Moyses, & Aaron, vt venerunt inceperunt obiurgari contra multitudinem, & increpare eam vocando incredulos, & rebelles, ideo multitudo turbata animo ex dura reprehensione etiam videns miraculum non laudauit Dominum, & hoc fuit ex culpa Moysi, & Aaron, qui prius debuerant multitudinem per miraculum ad Dei laudem mouere: deinde obiurgationibus castigare, sed magna incredulitate, & rebellione populi non potuit zelum excedentem continere quin prius obiurgatus fuisset, & sic populus fuit causa peccati Moysi, & ita conqueritur ipse Deutero. cap. 1. scilicet nec miranda Domini indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit, non ingredieris illuc &c. Et cap. 3. Iratus est Dominus mihi propter vos nec exaudiuit me. In hoc autē simul peccauerunt Moyses, & Aarō: nam vterque eorum zelo magno motus increpuit multitudinem priusquam loquerentur ad petram. Non fuit autem peccatum istorum magnum: quia quamquàm errauerint omittendo ordinem miraculi ad laudem Dei: tamen fecerunt ex zelo Dei, scilicet increpantes incredulos, & rebelles contra Dominū. nec aliquo modo peccauerunt increpando, sed quia prius debuissent mouere eos ad laudem Dei per miraculum, & cum dicit Deus. non credidistis mihi. Non est sensus, quòd aliquo modo Moyses, & Aarō non crediderint verbo Domini, vel dubitauerint saltem leuiter, quin potius ipsi firmiter assentientes increpuerunt populum de incredulitate. Si autem ipsi dubitassent non increpuissent multitudinem, quia adhuc essent incerti de euentu rei huius. Et si dubitantibus eis postea non eueniret, essent valde despectibiles coram multitudine, cum ipsi increpuissent multitudinem de incredulitate ipsi magis increduli existentes. *Non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis*. Istud fuit datum in pœnam pro transgressione mandati: fuit autem ista pœna inequalis in Moyse, & Aaron: nam Moyses vixit vsque ad mensem. 11. anni eiusdē, & vidit totam terram promissionis licet non transierint Iordanem Deutero. 34. cap. Aaron autem non vidit aliquam partem terræ promissionis, nec introiuit in eam, quoniam sepultus est in monte Hor, qui est apud terram Edom, vt patet, infra etiam Aaron solū

A vixit post hæc tribus mensibus, aut parum plus, fuit etiam mortuus in principio mensis quinti anni. 40. infra 32. cap. nunc autem erat mensis primus, & forte iam fluxerat: nam quando venerunt Israelitæ in Cades erat mensis primus, vt patet supra. Deinde mortua est Maria, post hæc fuit factum miraculum de eductione aquarum, quod non patet an fuerit in primo mense, vel post: ideo quomodocumque sit satis breue fuit tempus vitæ Aaron post istud.

Quomodo fuit pœna Moysi, & Aaron non introducere populum in terram promissionis, cum transirent immediate de hoc seculo ad Dominum.

Quæst. VI.

B QVAERET aliquis quomodo fuerit pœnalitas Moysi, & Aaron non introducere populos in terra Chanaam: hoc enim in pœnam datur.

Respondebit aliquis, quòd fuit dedecus ipsorum toto tempore esse duces populi, & in extremo cum populus habiturus esset perfectionem suam introeūdo in terram promissam, non introduxerunt eum. Opin. q 10 rundam.

Sed non stat ista positio: nam si Moyses, & Aarō superuixissent, & traderetur alij ducatus populi in ingressu terræ promissionis, esset magnum dedecus, sed isti non superuixerūt, & post mortem eorum ducatus alijs traditus est: ideo non fuit dedecus.

C Aliquis forte dicet, quòd fuit infortunium: nam cum aliquis diu laborauit ad alicuius rei assecutionē, & cum fuerit in extremo adepturus finem suū, si caruerit intento fine, infortunatus dicitur: sic enim tā vulgares quàm philosophi vocant. Secunda opin.

Respondendum est, quòd si quis proponat aliquod bonum sibi fruibile, pro quo diu laborans in assecutione deficiat, infortunatus est, viris tamē sanctis nullum bonum fruibile est, nisi Deus: quocunque enim alio fruamur error est: ideo licet Moyses, & Aaron desiderauerint introire in terram Chanaam, quia tamen non proponebant sibi habitationem terræ illius tamquam bonum fruibile, non erant infortunati deficientes optato. Isti autem siue de vulgaribus, siue de D philosophis, qui aliquos hic infortunatos faciunt, bona fruibilia hic ponunt: nam vulgares in bonis, quæ videntur, scilicet delectationibus, diuitiarum abundantia, honore, & potentia, & similibus bonum suum cōstituunt iuxta Aristo. 1. Ethic. ideo licet ista non sint vera bona, nec habent aliquam particulam verorum bonorum, vt declarat Aristo. ibidē. Quia tamen summa bona videntur esse popularibus, cum pro eis diu laborauerint, si non assequantur, infortunati sunt, hoc quidem non ad rerum naturam, sed ad eorum opinionem referēdum est: infortunatiores enim nec parum sunt isti insensati populares inquantum a verorum bonorum assecutione deficiunt, sed in hoc ipsi se miseros non arbitrantur cum ista bona esse non E iudicent. Philosophi autem licet non in temporalibus, quę videntur, bonum humanum constituant, dicunt tamen esse in virtute. Cum ergo aliquis ab hac defecerit eum infortunatum vocant. Diuitiæ autem & exteriora bona, licet secundum eos non sit fœlicitas, nec pars fęlicitatis, quia tamen sunt, vt organa fęlicitatis velut condecoratiuum, vt patet 1. Ethico. homines aliqualiter infortunati dicuntur, si his bonis caruerint postquā ea semel possederint, quos calamitosos vocamus, idest a statu suo cadentes: nec tamen prorsus infortunatos, aut infelices vocant: sed in his potius refulget virtus, vt patet 1. Ethi. Nos autem aliter constituimus fruibile bonum, scilicet ipsum Deū: ideo si quis ab assecutione diuinæ visionis defecerit, potissi-

Infortunatus, quis vere dicatur secundum veritatem.

Cap. 4.

An visio terræ Chanaam eēt delectabilis Moysi, & q̄ habebat pœnā in duobus non intrādo.

potissimum si aliquando conatus est, vt eam haberet, infelix, vel infortunatus vere dicitur: Moyses ergo, & Aaron non fuerūt infortunati, quamquàm terra promissionis caruerint, quia non caruerunt bono fruibili quod expectabant. Dicendum ergo est, quòd Moyses, & Aaron habuerunt penalitatem non introeundo in terrā Chanaam, & fuit in duobus. Primo, quia termini vitę ipsorum diminuti sunt: si enim introituri essent in terram Chanaam, necesse erat, vt plus viuerent, cum introitus iste fuerit post mortem ipsorū: diminui autem terminos vitę pœnale est, cum nihil delectabilius sit, quàm viuere, quia viuere secundum
Tex.36. Aristo.2.de anima, viuentibus est esse: sed non est maxima perfectio: ergo qui caret vita, omnibus perfectionibus caret, scilicet ipsa vita, quæ perfectio maxima est, & omnibus alijs, quæ fundantur in esse, non entibus enim nulla perfectio aut imperfectio inest. Fuit præter hoc pœnalitas, quia priuati sunt Moyses, & Aaron quodam gaudio, scilicet possessione, & visione terræ promissionis, dixerat enim Deus illā terram esse optimam fluentem lacte, & melle, & tandiu eam concupierant, scilicet 40.annis quibus per desertum gradiebantur. Nunc autem in extremo cum eam visuri sunt, visione priuati sunt: ergo quædam tristitia pœnalis in eis fuit. Patet hoc, nam priuatio gaudij apprehensi de futuro tristitia est, apprehendebant autem Moyses, & Aaron se breuiter intraturos in terram Chanaā, quòd ergo postea fraudati fuerint hoc desiderio, tristitia erat. Item patet hoc ex eo quod fecit Deus Moysi: nam cum precaretur, quòd introduceret eum in terram Chanaam, respōdit Deus, quòd non introiret illuc, & tamen, quòd ascenderet in mōtem, & inde demonstraretur ei tota terra Chanaam Deuterono.cap.3.& 32.si tamen non fuisset aliquod gaudium in videndo illam magis quàm non vidēdo, non dixisset Deus Moysi, quòd ascenderet in montē ad videndum terram, quia frustratorium hoc esset, & tunc si gaudiosum erat videre a longe terrā Chanaā, gaudiosius esset eam possidere: sed Moyses, & Aaron priuati sunt hoc gaudio, quod erat in possidendo: ergo pœna fuit ei, & Aaron non introducendo populum.

Quomodo potuit esse tristabile Moysi, & Aaron carere ista visione, cum immediatè transirent ad aliam vitam: & an si transissent immediatè ad vitam æternam esset eis pęna ista tristitia. Quæst. V I I.

SED tunc quæret aliquis quomodo potuit esse pœna istis, quia transierunt de hoc sęculo ad futurum, quod gaudiosius erat, quàm possidere terram Chanaam. Respondendum est, quòd priuabantur aliquo bono dupliciter. Primo, quia citius inducebantur in pœnam: secundo, quia aliquis dolor vel tristitia in eis causatur. De primo est sciendum, quòd si Moyses, & Aaron immediatè, vt mortui sunt transissent ad vitā ęternam, posset dici, quòd haberent aliquod gaudium, quod corresponderet gaudio quod habituri erant, si viuerēt, & ī cōparatione illius priuari gaudio quod in vita habituri eēnt nō esset pœna; & tamen non habituri erant immediate vitam ęternam, quia ante Christi passionem ianua Paradisi nulli aperta est, sed ibant iusti ad lymbum, qui vocatur sinus Abrahæ, & ibi quamquàm non experirentur aliquam pęnalitatem sensitiuam, tamen habebāt pęnam damni, cum essent priuati visione diuina, quam iam habere possent. Quanto autem aliquis tardius iret ad lymbū patrū gaudiosius videbatur, ꝙ pauciori tempore experiretur pœnam illam, quàm qui prius ibat. Secundo isti habebant pœnalitatem,
F quia desiderabāt introire in terram Chanaam, quòd ergo priuarentur ista re desiderata, tristabile erat, quāquàm habituri essent gaudium post mortem, ideo dato, quòd Moyses, & Aaron immediatè, vt mortui sunt, habituri essent vitā ęternam, pœnalitas eis erat, quia non tollebatur, quin ipsi eo tempore, quo viuerent tristarentur pro desperatione desideratæ rei. Et cum dicitur, quòd post mortem in vita ęterna habituri essent maiora gaudia, verum est, & tamen gaudia illa nō sunt similia eis, quæ hic habemus, quia ista sunt gaudia hominis, siue compositi: illa autem sunt gaudia animarum, & sicut differt status hominum a statu animarum: ita gaudium hominis a gaudijs animarū, ideo necesse est, vt isti sic morientes nunquā possent habere istud gaudium de possessione terræ Chanaā,
G qua hic priuabantur. De hoc latius dictum est Deut. cap.3.cum agebatur de pœna Moysi, quia non introibant in terrā vltra Iordanem. *Non introducetis istos populos in terram, quam dabo eis.* Vocat Iudæos populos quamquàm essent vnus populus per aggregationē, & vnitatis principis, & legum propter esse in magna multitudine, ita quòd ex eis possent effici multi populi. vel quia erant 12.tribus, & quęlibet habebat vnum principem, & erat distincta ab alijs ita, vt possent vocari 12.populi. Cum autem dicitur hic: Non introducetis in terram Chanaam, quam dabo eis. potest accipi illa coniunctio copulatim, scilicet, quòd ambo simul non introducerent populos Iudæorum in terrā promissionis: nam Aaron non introiuit in illam, nec vidit eam. Moyses autem introiuit in partem eius, li-
H cet non in totam, ideo verum est, quòd non introduxerunt ambo populos in terram promissam. Alio modo intelligitur copulatiuè, scilicet, quòd non introduxit populos istos in terram promissam, nec Aaron illos introduxit.

In q.7.& vide quia pulchre loquitur.

An Moyses introiuit in terram promissionis, & an terra duarum tribuum, & dimidiæ esset pars terræ promissionis, vel adiuncta illi per accidens. Quæst. V I I I.

ET hic dicunt aliqui, quòd Moyses & Aarō non introierunt in terram promissionis. Sed dicendum est esse falsum: nam Moyses
I introiuit in terram promissionis, quia introiuit in terram duorum regum Amorrhæorum, quæ postea possessa est a duabus tribubus, & dimidia Israelitarum infra 32.cap.& Deuter.3.cap.3.sed illa terra erat promissa Israelitis: ergo Moyses introiuit in terram promissionis: ipse enim acquisiuit illam terram, & occidit duos reges eius Iosue cap.12. quòd autem sit illa terra promissa Israelitis, patet quia Deus promisit septem populos Israel, scilicet, Chananæos, Amorrhæos, Iebusæos, &c. Deuteron.cap.7. sed terra duorum regum, quam acquisiuit Moyses, erat terra Amorrhæorum, cum isti duo reges vocentur Amorrhęi Iosue 12.cap.& Deuteron.cap.3. ergo
K erat illa terra promissa.

De hoc scripsit latius auctor.

Iosu.1.c.4. 17.& [illegible]

Poterit autē aliquis dicere, quòd non erat ista terra promissa Iudæis, quamquam esset terra Amorrhæorum, quia non fuerat ista terra a principio pertinens ad populos Amorrhęos: sed postea reges Amorrhęi acquisierunt illam de manu aliarum gentium, ideo non cadebat ista sub promissione. Et patet hoc, quia rex Sehon, qui erat vnus de istis duobus regibus Amorrhęis acquisiuit ciuitatem Hesebon, & multas alias de manu Moabitarum, vt patet seq.cap. Acquisiuit etiam magnam partem de regno Ammonitarū, vt colligitur Iosue.cap.13. sic ergo poterat esse de tota terra, quam possidebant isti duo reges Amorrhęi, quod nō pertineret a principio ad terrā Amorrhęorum,

Vide de hoc latius Iosue 1. c.

rum,& sic non caderet sub promissione. Respondendum est, quòd in prima promissione facta Abrahę expressa fuit ista terra duorum regum Amorrhęorũ. nam Gen. 15. cap. ponitur terra Raphaim, idest gigantũ. sed ista est terra Og, qui fuit de reliquijs Raphaim Iosue. cap. 12. & terra eius Basan erat antiquitus terra gigantum, qui vocabantur Raphaim Deutero. cap. 3. ergo illa erat promissa Iudæis. Item patet, quia Raphaim, quorum terra promissa est Iudæis, habitauerunt in Astaroth tempore Abrahe, cum ibi fuerit pugna contra eos Gen. 14. cap. sed Astaroth erat ciuitas vnius de istis duobus regibus Amorrheis, scilicet regis Og. Deutero. cap. 3. & Iosue. 12. ergo promissa fuit terra ista Iudæis. Item tota terra duodecim tribuum Israel vocatur terra promissionis: sed in terra duorũ regum Amorrhęorum habitauerunt duę tribus, & dimidia Israelitarum Deutero. cap. 3. & Iosue. cap. 13. ergo illa erat pars terrę promissionis, sed in illam introiuit Moyses, ergo non potest dici quin introiuerit in terram promissionis: Aaron autem nequaquam, quia non accessit ad terram Iordanis, nec etiam ad terram duorum regum Amorrhęorum, quæ erat ante istam. Item apparet, quia de omnibus murmuratoribus Deus sententiauit, quòd non introirent in terrã promissionis supra cap. 14. sed de illis factũ est, quòd morerentur omnes ante torrentem Zareth Deute. c. 2. vbi Deus fecit, quod non transirent Israelitę torrentem, donec morerentur omnes impij, quo facto iussit Deus, vt transirent: ergo videtur, quòd apud torrẽtem Zareth erat terra promissionis, sed apud illum torrentẽ incipiebat terra duorũ regũ Amorrhęorum, vt colligitur Deutero. cap. 2. ergo illa vocatur terra pmissiouis. Cum ergo aliquis dixerit, quòd Moyses nõ introiuerit in terram promissionis intelligendũ est, quòd non introiuit in totam: sed in aliquam partem eius. Et cum arguitur de eo, quod habetur Deu. 32. cap. scilicet videbis eam, & non ingredieris in illam, quam ego dabo filijs Israel. Respondendũ est, quòd intelligitur de terra illa, quæ nondum capta erat, cum dicatur: quam dabo filijs Israel, & ista erat terra post Iordanem, in quam non introiuerunt Aaron, & Moyses, & similiter sunt intelligenda alia loca scripturę, q̃ hoc dicunt. Est tamen verum, quòd non introiuit Moyses in terram Chanaã. Differt enim terra Chanaam a terra promissionis tanquam pars a toto, quia solum computatur terra Chanaam illa, quæ est post Iordanem ad occidentalem plagam eius, vt patet infra 34. cap. vbi ponuntur termini terræ Chanaam, & tamen solum sunt termini terrę illius, quæ est post Iordanem. Idem declaratum est Iosue. 14. hoc modo solum ponuntur. 9. tribus, & dimidia in terra Chanaã: duæ autem tribus, & dimidia, quæ receperunt possessionem ad orientalẽ plagam Iordanis, non receperũt eam in terra Chanaam: sed bene in terra promissionis. Cõiter tamen loquentes non curãt facere differentiam in his vocibus, ideo negant introisse Moysen in terrã Chanaam, & in terrã promissionis: sed alterum est falsum. Dicitur autem hic in terram, quam dabo eis, quia nondum dederat Deus Israelitis aliquã partem terrę, sed postea dedit, & non accipitur hic terra, quæ danda erat sicut Deutero. cap. 32. quia ibi solũ accipitur pro terra. 9. tribuum, & dimidię, quæ tunc danda restabat. Hic tamen terra duarum tribuum, & dimidię: quam. 9. & dimidia intelligitur neutra earũ erat danda. *Hęc est autem aqua contradictionis vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum.* Idest ista aqua Cadesbarne vocatur aqua contradictionis, quia ibi repugnauit populus Israel Deo, cum murmurassent propter aquas deficientes, & istud murmurare est contradicere: nam bonitati diuinę repugnat, qui ei diffidit,

(Margin: ...o diffe... terra ...naan a ... pro...sionis.)

(Margin: Quare di... ...a que ...tradictio...)

A & sic fecerunt Israelitę murmurantes. Aliquis autem intelliget hic per filios Israel Moysen, & Aaron, quia isti peccauerunt ad aquas contradictionis, vt supradicitur. Sed dicendum est, quòd solum intelliguntur Israelitę, qui murmurauerunt, quia quamquàm Moyses, & Aaron dicantur large contradixisse Deo, quia non crediderunt ei, vt supra dicitur, scilicet, quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me: tamen proprie contradictio ad Deum fuit in populo: sic patet infra 27. cap. scilicet, quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis. Et tunc sequitur: Hæ sunt aquę contradictionis in Cades deserti Sin. ergo ad populum refertur cõtradictio. *Et sanctificatus est in eis.* Idest Deus apparuit B sanctus, vel laudabilis, inter Israelitas, quia demonstrauit eis magnitudinem suam miraculosè educendo aquas de petra. Aliqui referunt hoc ad Moysen, & Aaron, scilicet, quòd sanctificatus est Deus in illis idest apparuit sanctus, vel iustꝰ, scilicet, quòd Israelitę videntes Moysen sanctum virum propter tam paruum peccatum condẽnari, ne introiret in terram promissionis, quanto magis faceret Deus eis, qui magni peccatores erant? Et dicitur Deus sanctificari quandocũque de Deo demonstratur aliqua magna perfectio, vt quia omnipotens est, sicut deducendo aquam de petra, vel summe iustus, vt puniendo Moysen, vel clementissimus conferendo quædam beneficia, & sic C de alijs attributis, vel perfectionibus diuinis. Sed primus sensus melior est.

Misit interea nuncios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israel: Nosti omnem laborẽ, qui apprehendit nos, quomodo descenderint patres nostri in Aegyptum, & habitauerimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Aegyptij, & patres nostros, & quomodo clamauerimus ad Dominũ, & exaudierit nos, miseritque Angelũ, qui eduxerit nos de Ae- D gypto. Ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi, obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, nõ bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. Cui respondit Edõ: Non pertransibis per me. Alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntque filij Israel: Per tritam gradiemur viam, & si E biberimus aquas tuas nos, & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in precio difficultas, tantum velociter transeamus. At ille respondit: Non transibitis. Statimq; egressus est obuius, cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti, vt concederet transitum per fines suos. Quamobrem diuertit ab eo Israel.

Legatio Israel ad Edom.

Misit interea. Hic ponitur de impedimento itineris propter hostem insurgentem: & fuerũt multiplices hostes,

hostes,scilicet Idumęi,Chananęi,Moabitę,& Madia-
nitę. De primis habetur hic: de secundis seq.c.De ter-
tijs,& quartis infra 22.c. *Misit interea nuncios Moyses*.
Idest dum fiebant ista, quæ dicta sunt,misit Moyses
nuncios ad regem Edom, & sic implicantur hic hi-
storię, scilicet, quòd dum accideret mors Marię, &
murmuratio pro deficiente aqua missi sunt nuncij,&
hoc, quia cum Israelitę venerunt in Cadesbarne erāt
in termino terrę promissionis, quia Cadesbarne po-
nitur in latere meridiano terrę Chanaam infra 34.ca.
& Iosue.15.ad hoc tamen,quòd transirent in terram
Chanaam necessario transitus erat per quandam par-
tem terræ Edom,cum dicatur infra vrbs Cadesbarne
esse terræ Edom, & apud istam consistebant Israelitæ
cum miserunt nuncios ad regem Edom,sed ipse non
consensit,vt transirent per terram eius, vt patet infra
ideo dilatatus est ingressus Israelitarum in terra Cha
naam, cum circundederunt totam terram Seir, quæ
est terra Edom. & in hoc morati sunt diebus multis
Deutero.cap.2.scilicet circuiuimus montem Seir lō
go tempore. *De Cades ad regem Edom*. Idest Israelitę
erant in Cades, & inde miserunt nuncios ad regem
Edom:est enim Cadesbarne quędam pars deserti, in
qua est vna de ciuitatibus terræ Edom, & ibi extre-
mitas terræ Edom, vt patet infra. Iudæi autem illuc
accedentes non ausi sunt introire in terram Edō,non
petita licentia a rege,vel forte fecerūt hoc,quia Deus
iusserat, ne pugnarent contra Idumęos Deute.cap.2.
Sed hoc magis videtur referri ad alterum tempus,sci
licet postquam rex Edom recusauit dare introitum,
& coacti sunt Iudęi circuire montem Seir,tunc enim
forte transierunt per aliquam partem terræ Edom,
& emerunt cibos ab Idumeis,de quo Dutero.cap.2.
Hæc mandat tibi frater tuus Israel. Ista verba erant nun-
ciorum Israelitarum ad regem Idumęorum, vbi po-
nitur totus Israel tanquam vnus homo, & vocantur
fratres, eo quod isti duo populi deriuabantur a duo-
bus fratribus,scilicet Idumęi ab Esau, & Israelitę a Ia
cob.Vocabatur autē Esau tribus modis,scilicet Esau,
Edom, & Seir:ideo terra filiorum Esau vocatur terra
Edom,vel terra Idumæę, & vocatur quædā pars illius
terræ mons Seir: sic patet Deutero.cap.2.scilicet cir-
cuiuimus montem Seir. Iacob aūt vocabatur Israel
Gen.cap.32.ideo Israelitæ mittebant ad populū Idu-
męorum tanquam ad fratrem suum. Et dicitur: hæc
mandat tibi frater tuus Israel, idest ista mittit tibi ad
dicendum. & non accipitur mandare pro imperare,
quia Israelitæ exorabant hic,& non iubebant,quia di
citur infra obsecramus, vt nobis transire liceat per
terram tuam. Item patet, quia hic Israelitæ incipiūt
persuadere Idumęis, mouendo eos ad compassionē
commemoratione laborum suorum; ad iubentem
autem non pertinet talis suasio: & isto modo accipit
aliquando in Scriptura Gen.45.cum dicitur:Hęc mā-
dat Ioseph filius tuus, & ista verba diriguntur ad Ia-
cob patrem suum:sed manifestum est, quòd non iu-
beret aliquid Ioseph patri suo:sed accipitur mandare
idest mittere ad dicendum Ioseph filius tuus, & iste
modus loquendi est apud quasdam gentes. *Nosti om-
nem laborem,qui apprehendit nos*. Volunt concludere Is-
raelitæ, quod rex Edom permitteret eos transire per
terram suam, & vt facilius eum inclinarent vtuntur
suasione Rhetorica mouendo ad misericordiam, &
hoc commemorando labores suos.Dixerunt autē,ꝙ
noti erant Idumęis labores, qui apprehenderent Iu-
dæos,quia terra Idumęorum non erat multum distās
a terra Aegypti,in qua sustinuerant Israelitæ labores:
etiam in deserto laborauerant: ideo poterant cogno-
scere labores eorum. Etiam erant multū famosi labo
bores Iudæorum,quia erant magni,ideo ab omnibus
F gentibus conuicinis cognoscebantur. *Quomodo descen-
derunt patres nostri in Aegyptum*. Incipit numerare Scri
ptura labores maximos Hebræorum, scilicet quos
passi sunt in Aegyptum. Nam licet in terra Chanaā,
& Mesopotamiæ Iacob pater eorum peregrinatus
fuisset, & Laban aduersaretur ei: tamen illi labores
non exprimuntur hic,quia illi erant parui collati ad la
bores,quos sustinuerunt in Aegypto. Etiam,quia ille
erat labor vnius personę, scilicet Iacob: in Aegypto
autem erant labores vnius populi:isti tamen labores
peregrinationis in terra Chanaam, & Mesopotamiæ
enarrabantur ab Israelitis quando deferebant oblatio
nes quasdam coram Domino in Cartallo,referentes
gratias pro omnibus malis,a quibus Deus eos libera-
uerat:& incipiebant enarrare a persecutione Labā,&
G peregrinatione in Mesopotamia, de quo Deute.cap.
26. scilicet Syrus persequebatur patrem meū &c.&
dicitur hic,quòd patres nostri descenderunt in Aegy
ptum, quia de istis, qui nunc erant nullus descende-
rat illuc de terra Chanaam, sed oēs nati sunt in Aegy
pto: & dicunt de patribus suis, quia multi in Aegy-
ptum ingressi sunt, scilicet Iacob cum.70.animabus
Exo. cap.1. & illi omnes vocantur patres huius popu
li. *Et habitauimus ibi multo tempore*. Aliquando enim
fuit habitatio Israelitarum in Aegypto tāquam inco-
larum,& liberorum,scilicet tanto tempore, quanto
vixit Ioseph,& reges, qui cognouerunt eum,surrexit
autē postea rex nouus, qui nō cognoscebat Ioseph;
& ab illo tempore cępit durè affligi tota multitudo
Hebræorum.Exo.cap.1.tempus autē mansionis eo-
H rum in Aegypto tam in gaudio, quàm in seruitute
fuit magnum,quia Exo.cap.12.dicitur, quòd habita-
tio filiorum Israel, qua manserunt in Aegypto.430.
annorū fuit: sed istud tempus computatur ab anno,
quo introiuit Abraham in terram Chanaam,vt decla
ratum est ibidem:tempus autem stationis Hebręorū
in Aegypto postquā illuc descendit Iacob cum po-
steritate sua fuit.205.annorum,vt declaratum est Ge.
15.& Exo.cap.1.& istud fuit magnum tempus,potissi
mum,quia Iudæis videbatur maius,cum angustiarē-
tur, & desiderabant exire de seruitute illa. *Afflixerunt-
que nos Aegyptii, & patres nostros*. Idest isti, qui nunc
erant, & patres eorum fuerunt in Aegypto afflicti,
I quia ista persecutio a multis tēporibus incęperat,in
quibus isti habuerunt aliquos prædecessores. Etiam
intelligendum est,quòd de istis,qui nunc erant in de-
serto,rari fuerant afflicti in Aegypto,quoniam pluri-
mi eorum nati fuerant in deserto, cum esset princi-
pium.40. anni ab exitu de Aegypto, & ferè omnes
mortui fuerant, super quos sententia data est, & sic
manebant solum illi, qui nati sunt in deserto, & qui-
dam alij, qui egressi sunt in pueritia de Aegypto, sci-
licet antequam complerent annum 19. Moyses ta-
men,& Aaron, Caleb,& Iosue,& quidam alij de prin
cipalibus populi exierant de Aegypto, ideo cum no-
mine istorum principaliter formaretur legatio, dice-
K batur, quòd Aegpytij afflixerunt eos.

Sciendum de ista afflictione,quòd erat nimis iniu-
sta,quia a principio Aegyptij receperunt Hebręos ha
bitaturos in terra Aegypti pacificè, tāquam accolas,
postea autem nihil demeruerunt Iudæi, quare eis af-
flictio irrogare deberet, sed ex inuidia afflicti sunt:
nam rex nouus non cognoscens Ioseph dixit: Veni-
te opprimamus sapienter populum istum,quia mul-
tus est, & fortior nobis. Et sequitur quomodo impo
suerint duros labores in operibus terræ, & inflixerint
graues angustias occidendo filios eorum nouiter na-
tos; ideo Deus iustè intulit plagas Aegyptijs, quia
ipsi iniustè persecuti fuerant Hebræos.

*Et quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit
nos.*

mus. Ideſt etiam notum eſt vobis, quomodo clamauerimus pro hac anguſtia duræ ſeruitutis, & Deus exaudiens, nos liberare voluerit. Iſta enim nota erant ex poſterioribus effectibus, ſcilicet, quia liberati ſunt Iſraelitæ de Aegypto nō viribus, aut bello, ſed ſignis, & prodigijs Dei. *Miſeritque Angelum, qui eduxit nos de Aegypto.* Ideſt etiam hoc notū erat. Iſta miſſio poteſt intelligi dupliciter, quia Angelus ſignificat nuncium, & quicunque a Deo miſſus eſt ad aliquid, conuenienter vocatur Angelus Dei. Poteſt etiam intelligi de Moyſe. ipſe enim fuit nuncius, quia Deus locutus eſt ei in mōte Synai dum paſceret oues, & dedit ei ſigna quę faceret in Aegypto mittens ad Hebręos, vt ſcirēt ſe exauditos a Deo, & in breui liberandos: Exo. cap. 3. Alio modo accipitur Angelus Dei pro Angelo, qui pręcedebat Iſraelitas in via dirigendo eos per columnā nubis, & ignis, & iſte Angelus pugnabat pro eis, quia quando exercitus Pharaonis apprehendit caſtra Hebræorum ſuper mare rubrum volens percutere a tergo, Angelus ille tranſtulit nubem, quæ præcedebat Iſraelitas ad poſteriorem partem exercitus, & facta eſt nubes illa valde lucida ex parte Hebræorum, ita vt pateret eis introitus per mare rubrum, ex parte autē Aegyptiorum erat caligo magna, ita vt non auſi fuerint Aegyptij tota nocte accedere ad Hebræos, nec videbant quomodo accederent Exodi capitu. 14. De iſto Angelo etiam dicitur Exo. 23. cap. ſcilicet. ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te in via, & introducat in locum, quem paraui. De hoc etiam Exo. cap. 23. ſcilicet, & mittam præcurſorē tui Angelum, & eijciam Chananęū, & Amorrhęū &c. Iſte Angelus dicitur eduxiſſe de Aegypto, quia direxit eos egrediendo per columnam nubis, & ſic fecit in toto itinere vſque ad terram Chanaam: Exo. ca. 13. *Ecce in vrbe Cades.* Iudæi enarratis laboribus ſuis concludunt petendo, quòd permittat eos rex Idumęorū tranſire in terram Chanaam per extremitatem terræ ſuę, & dicunt, quòd erant in vrbe Cades, ideſt in vrbe quæ eſt in deſerto Cades. Non eſt enim Cades nomē alicuius vrbis, ſicut nec aliqua de manſionibus Iſraelitarum per deſertum, ſed dicitur vrbs Cades, ideſt quędam ciuitas, quæ eſt in deſerto Cades: eſt enim Cades in deſerto Sin, quod eſt magnum deſertum. Cades autem eſt quædam pars illius deſerti coniuncta terræ Chanaam in latere eius meridiano, vt patet infra 34. cap. & Ioſue. cap. 15. In iſto autem deſerto erat quædam ciuitas regis Edom, quæ erat extrema in toto regno Idumææ, & iſta vocatur ciuitas Cades. Dato tamen, quòd Cades eſſet nomen alicuius vrbis non eſſet verum, quod Iſraelitæ fuiſſent in Cades, quia nūquam introierunt in aliquam vrbem poſtquam exierunt de Aegypto vſquequo venerunt ad terram duorum Regum Amorrhæorum, vbi accipientes vrbes eorum ingreſſi ſunt in illas, potiſſimum, quia Iſraelitæ non auderent introire in aliquam vrbem terrę Idumęorum ſine conſenſu regis: nam ſi ingreſſi fuiſſent iam fruſtra precarentur, quòd permitteret eos tranſire per terram ſuam. Etiam, quia non expediebat Iudæis introire in aliquam vrbem: nulla enim eos caperet. nec ipſi petierunt a rege Edom, quòd permitteret eos introire in vrbes, ſed tranſire per viam publicam. *In extremis finibus tuis poſiti.* Ideſt vrbs Cades, apud quam nos ſumus, eſt in extremitate terminorum regni tui. Expreſſerunt autem Iudæi hoc propter alterum de duobus, ſcilicet, vt facilius inclinaret rex Edom ad permittendum eos tranſire: nam ſi peterēt tranſire per medium regni eſſet difficile, quia multū poſſent nocere, petierunt autem tranſire per extremitatem, ſcilicet per quandam particulam regni apud Cades: nam terra Chanaam erat cōiuncta Cadeſbarnę,

Angelus qui eduxit Hebræos de Aegypto quis fuit.

Cades an ſit nomen vrbis.

A cum ponatur Cades tanquā terminus terrę Chanaam infra 34. cap. ideo ſolum territorium vrbis, quę erat apud Cades tranſituri erant Iudæi ad ingrediendum terram Chanaam.

Cum rex Edom non permiſit Iudæos introire per terram ſuam: quare non declinauerunt modicum verſus terram meridianam, & occidentalem ne cogerentur circuire totam terram Edom.

Queſt. IX.

SED dicet aliquis, cum rex Edom non permiſerit Iudeos introire per terram ſuam in extremitate eius, quare non declinauerunt ſaltem modicum, & tranſirent in terram Chanaam non B per terram Idumęorum ne cogerentur circuire terrā Edom multo tēpore aſcendentes verſus orientē, & poſtea introeuntes per terram duorū Regum Amorrhęorum? Reſpondendum eſt, quòd Iſraelitæ quādo erant in Cadeſbarne erant in latere meridiano terræ Chanaam, & totum illud latus eſt circundatum gentibus a parte meridiana, ideo ſi declinaſſent Iſraelitę a terra Idumęorum per latus meridianum terrę Chanaam verſus occidentem, oporteret, vt introirent per terram aliarum gentium, quia vbi deficiebat regnū Edom incipiebant alia regna, illę autem gentes erant magis hoſtiles Iudęis, ſcilicet Amalechitæ, & Chananęi: nam in prima vice qua ſteterunt Iſraelitæ in Ca- C deſbarne anno. 2. ab exitu de Aegypto Amalechitæ, & Chananęi pugnauerunt contra eos ſupra ca. 14. & Deutero. cap. 1. Iterum autem pugnauerāt Amalechitæ cō Iudæos primo anno ab exitu de Aegypto in Raphidim Exo. cap. 17. ideo non auſi ſunt Iſraelitæ petere ab eis tranſitum, quia ſciebant, quòd non concederent cum eſſent hoſtes. Non habito ergo tranſitu per terram Edom regreſſi ſunt ad partem orientalem circuneuntęs totam illam terram, vt intrarent per totam terram duorum regum Amorrhęorum. *Obſecramus, vt nobis tranſire liceat per terram tuam.* Humiliter petebant Iudæi tranſitum, quia ſciebant magnos ſibi reſtare labores circūeundo terram, ſi non permitteretur eis tranſitus. ſic enim factum eſt, vt patet Deute. ca. 2. D Circuiuimus montem Seir multo tempore, & in iſto tempore cępit tędere populū laboris itineris, & murmurauerunt, atque ſuſcitauit contra illos ſerpentes ignitos, vt patet ſequen. capi. *Non ibimus per agros, nec per vineas.* In hoc ēt ſuadent: nā diceret rex Edō. q̄ p̄ miſſo eis tranſitu multū nocerent terræ, q̄a cū eſſet tanta multitudo virorū, & fęminarū, pecorū, & iumētorū, non poſſent capi per vias: ſed diſtenderentur per agros, & vineas, in quo nimis nocerent terræ. *Non bibemus aquas de puteis tuis.* Neceſſe erat, quòd Iudęi trāſeuntes per terram Edom biberent de aquis terræ illius, quia non poterant aliunde ducere aquas: ſed eſt ſenſus, quòd non biberent de puteis, ideſt non biberent ſine licentia dominorum terræ illius, vel ſine pecunia: ſic enim iuſſerat Deus Deutero. cap. 2. ſcilicet E cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquam emptam haurietis, & bibetis, & hoc dicebatur de tranſitu per terram Edom. Duxerunt autem Iudęi aquam de puteis, ideſt de ciſternis, quia terra illa valde deficiens aquarum eſt: rari enim fontes, & flumina ſunt, ſed pluuiæ in ciſternis conſeruantur. Iſtas ciſternas vocant Iudæis puteos de quibus non erant bibituri ſine licentia, vel precio dato. Si autem terra irrigua eſſet fontalibus, vel fluuialibus aquis, nihil oportebat cōſtitui de precio pro potu aquarum, quia nihil ſic diminueretur de aquis terræ Edom. Et hoc etiam Iudęi dixerunt ſuadendo, quia cū terra Edom deficiat aquis ſi trāſirent Iſraelitæ per eam, biberent omnes aquas ciſterna-

cisternarum, in quo damnificarentur Idumæi. *Sed gradiemur publica via*. Vocatur publica via illa, per quã ali incedere consueuerunt. Deutero. ca. 2. dicitur: Via trita gradiemur, idest per viam magnam vsitatam: non enim nouã faciemus viam incedentes per agros, & vineas, sicut facere solet exercitus, quando non capiunt eum viarum angustiæ. *Nec ad dextram nec ad sinistram declinantes donec transeamus terminos tuos*. Idest dũ iuerimus per terram tuam ibimus per viam plubicã, & non declinabimus ab ea ad partem dextram, nec sinistram introeuntes in agros, vel vineas, & hoc ne noceam terræ tuæ, erat enim prope terram Chanaam, in quam ingressuri erant, & pugnaturi quasi hostes. *Cui respondit Edom*. Idest rex Edom. Iuerant enim isti nuncij ad regem Edom, & ipse respondit hęc. Vel potest accipi Edom pro toto populo terræ Idumęę. Nã verisimile est, quòd assisterent regi consiliarij, vel procuratores terræ Edom: illi responderunt nomine totius terræ Edom: ideo dicitur, quòd respondit Edõ. *Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi*. Timuerunt enim filij Edom, quod Israelitæ vellent eis inferre damna, scilicet accipere aliquid de terra eorũ intrantes pacificè, & in dolo capientes vrbes, vel oppida: sic enim dicitur Deutero. cap. 2. transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos, videte diligenter ne moueamini contra eos. Et dato, quòd Idumęi non suspicarentur, quòd Israelitæ vellent accipere aliquid de terra ipsorum, tamen crederent, quòd magna damna inferrent illis in agris, & vineis, & aquis puteorum si transirent per terram ipsorum: ideo non concesserũt dicẽtes, quòd occurrerent armati Iudæis. *Dixeruntque filii Israel*. Ista est responsio quam miserunt Israelitæ audito verbo Idumęorum: nam nuncij Israel iuerunt ad Edom: & accepto isto responso redierunt ad Israel, & precatus est iterum Israel, vt concederent transitum Idumei mittentes legatos rursus ad Edom. *Per tritam gradiemur viam*. Israelitę intelligebant, quòd Idumęi recusabant concedere eis transitum, quia sequeretur magnum damnum in agris, & vineis, & cisternis aquarum ad introitum Iudæorum: ideo dixerunt, quòd non transirent per agros, & vineas: sed per viam tritam, idest publicam, & vsitatã. *Et si biberimus aquas tuas nos, & pecora nostra dabimus, quod iustum est*. Idest etiã non nocebimus in cisternis aquarum, quia non bibemus de cisternis tuis, & si aliquid biberimus nos, vel pecora nostra precium dabimus, & sic non damnificabatur terra Edom. *Nulla erit in precio difficultas*. dixerũt hoc Israelitæ, quia forte Idumęi crederent, quòd quamquàm soluerẽt aliquid Israelitæ pro aquis, quas acciperent, tamẽ illud esset modicum, scilicet, quòd magis eas acciperent violenter, quàm pro precio, dixerunt ideo Israelitæ, quòd quantumcunque constituerent de precio pro aquis Idumęi, tantum soluerent, & in hoc nulla difficultas futura erat. *Tantum velociter transeamus*. Idest solum concede nobis, quòd possimus transire per terram tuam saltem velociter, quia de reliquo nõ erit nobis difficultas, siue modicũ siue multum precium aquarum imposueris.

Quare Israelitæ non sunt locuti de cibis, sicut de potibus, cum vtrisque indigerent. *Quæst.* X.

QVAERET aliquis quare Israelitæ locuti sunt hic de aquis, & non de cibis: quia ita indigebant cibis, sicut potibus. Respondebit aliquis, quòd hoc fecerunt, quia de illis, de quibus erat verisimilius, quòd possent Israelitæ violẽter accipere, dabatur hic securitas, de aquis autẽ erat huiusmodi, quia cum illa terra sit inaquosa, cisternæ

F multæ fiebant in agris ad colligendum ibi aquas pluuiales, & quia ille erant paruæ poterant Israelitæ accipere aquas nolentibus Idumęis. De cibis autem non erat sic, quia illi erant collecti intra vrbes, & oppida, & nõ possent Israelitæ illos accipere inuitis Idumęis, nisi illis bellã inferrent. De aquis vero, & nõ de cibis securauerũt. Aliquis respondebit aliter, scilicet, quòd Israelitæ petebant id, quo egebant. Cibus autem quotidianus dabatur eis de cœlo, scilicet Manna, quod nunquã eis defuit a die, quo cępit vsque ad diem, quo penitus cessauit: ideo quamquàm transirent Israelitę per terram Edom, non indigerent cibis Idumęorum aquæ autem non dabãtur de cœlo illi specialiter, nisi quando aliàs contingeret pluere, ideo petierũt aquas pro precio dicentes se daturos, quòd licitũ erat. Sed
G prima responsio conuenientior est. Ideo dicendum, quòd scriptura forte subticuit hic de cibis, & tamen nuncij Israelitarum non solum de aquis: sed etiam de cibis dixerunt, & hoc confirmatur, quia Deut. cap. 2. Deus iussit Israelitis, quòd cum transirent per terram Edom cibos pecunia emerent, & aquas in precio haurirent: sic ergo Deus de vtroque expressit: ita verisimile est, quòd nuncij Israelitarum de vtroque dixerint: scriptura autem nõ semper enarrat omnia, quæ gesta sunt, vel respondebitur, vt supra dictum est, scilicet, q securabant de aquis, quia facilius erat capere aquas quàm cibos inuitis Idumęis. *At ille respondit: non transibitis*. Idest etiam in secunda propositione nunciorũ Israel Idumęi negauerunt transitum dicentes, quòd nullo modo transirent, idest, quòd non permitterent
H transire. *Statimque egressus est obuius cum infinita multitudine*. Idest cum secunda vice proposuerunt nuncij Israelitarum, Idumęi exiuerunt eis obuiam armati. Et hoc, quia existimauerunt, quòd cum Israel petijsset bis transitum, & non fuisset concessus eis, contenderet proprijs viribus sibi occupare transitum, & forte inferre pararet aliqua damna Idumeis, ideo parauerunt se ad pugnam euntes in Cadesbarne, vbi erãt Iudæi, & tunc noluerunt pugnare Israelitæ permittẽtes Idumęos in armis, & redierunt per aliam viam.

Quare nubes direxit Israelitas, vt irent in Cades cum non esset concessurus rex Edom transitum: & cur Deus noluit, quòd iste rex permitteret eos transire. *Quæst.* XI.

I QVAERET aliquis, quare nubes direxit Israelitas in Cadesbarne, cum Rex Edom non esset concessurus eis introitum per terram suam.

Respondendum est, quòd Idumæi non concesserunt introitum Israelitis per Cadesbarne, quia Deus indurauerat corda eorum, ne concederent: non. n. expediebat, quòd concederetur introitus. Primo, quia esset contra sententiam Dei: ipse enim dixerat, quòd Israelitæ quadraginta annis manerent in deserto: si autem introissent per Cadesbarne, non mansissent quadraginta annis: erat enim primus mensis anni quadragesimi, quando venerunt in Cadesbarne, vt patet supra in litera, & sic deficeret vnus annus, si immediatè, vt venerunt in Cadesbarne, permitterentur transire. Item Deus dixerat, quòd nullus eorum, qui murmurauerat, introiret in terram Chanaam, sed morerentur omnes in solitudine supra capitu. 14. si tamen introissent in terram Chanaam per Cadesbarne immediatè, vt venerunt illuc, multi de blasphematoribus introissent in terram Chanaam, quod patet, quia non fuerunt mortui omnes blasphematores vsque ad torrentem Zareth, & immediatè, vt mortui sunt, iussit Deus Moysi, vt transirent torrentem Zareth,

Zareth, Deuteron.cap.2. ſed illum torrentem multo tempore poſt hoc tranſierunt, ſcilicet cum iam circuiuiſſent terram Edom, ſiue montem Seir, vt colligitur ſeq.cap. & Deuteronom.cap.2. ergo non erāt mortui omnes murmuratores, quando ſteterunt Iſraelitæ in Cadeſbarne. Si tamen conceſſus fuiſſet introitus per locum ipſum multi de murmuratoribus introiſſent in terram Chanaam. ideo voluit Deus, vt nòn concederetur introitus, ſed vagarentur magno tempore vſquequo morerentur omnes murmuratores. Item Deus volebat tradere in manus Iſraelitarum terram duorum regum Amorrhęorum ſicut poſtea tradita eſt: ſi autem introiſſent per Cadeſbarne, non acceſſiſſent ad terram duorum regum Amorrhęorū, quia illa erat orientalis terræ Chanaam: ideo, vt acquirerent illam fuit conueniens, vt nō introirent per Cadeſbarne, ſed circuirent ad partem orientis, & cogerentur intrare per terram duorum regum, & ſic eam acciperent. Sed tunc ſtat, quod dictū eſt, ſcilicet quare Deus fecit, vt venirent in Cadeſbarne Iſraelitæ, cum non eſſet permiſſurus tranſitum eis? Reſpondendū eſt conueniens fuiſſe, quia Cadeſbarne erat in via, per quam tranſituri erant Iſraelitæ: ideo dato, quòd non ſequeretur aliqua vtilitas accedendo illuc erat conueniens Iſraelitis, quòd irent ad ipſum locum, poſtea autem circuerunt terram Seir ſicut aliàs circuituri eſſent ad eundum in terram duorū regum Amorrhęorum. *Et manu forti.* Ideſt egreſſus eſt rex Edom in potentia magna. Poteſt accipi hic manus pro turba ſicut aliquando accipitur: & eſt ſenſus, quòd cum turba valde forti exiuit rex Edom cōtra Iudæos: putauit enim, quòd vellent introire per terram Edom violenter. Vel accipitur manus propriè: & tunc eſt ſenſus metaphoricus, ſicut dicimus, quòd Deus redemit Iſraelitas de Aegypto ī manu forti, & brachio excelſo: & tñ Deus nec manū, nec brachium habet, ſed ponūtur iſta ad ſignificandum magitudinē potentię. *Nec acquieſcere voluit deprecanti, vt concederet tranſitum per fines ſuos.* Ideſt rex Edom noluit conſentire Iſraelitis, qui precabantur, vt ſolum permitterentur tranſire per terram Edom.

Quomodo ſtat, quòd Iſraelitæ non tranſierunt per terram Edom, cum tamen oppoſitum videatur dici Deut.2.

Quæſt. XII.

QVAERET aliquis quomodo dicatur, quòd non conceſſit rex Edom: quia Deute.cap.2. ſignificatur contrarium ex verbis Dei ſcilicet tranſibitis per terminos fratrū veſtrorum filiorum Eſau, qui habitant in Seir: deinde ſequitur: Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquā emptam haurietis, & bibetis. Idem patet ex verbis Iſraelitarum ad regem Sehon, ſcilicet tantum eſt, vt cōcedas nobis tranſitum, ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitant in Seir, & Moabitę, qui morantur in Ar. ergo conceſſerant tranſitum Idumęi. Ra.Sa. dicit, quòd nō tranſierunt Hebræi per terram Idumęorum, ſed ſolū dabant eis Idumęi alimenta precio exeuntes extra regnum ad vendendum. Idem tenet Nicolaus hic, & Deutero.cap.2. Sed non ſtat: nam Deutero.cap.2. dicitur ex verbis Dei: Aquam emptam precio haurietis, & bibetis, ideo quamquàm poſſent Idumęi cibos venales educere extra terram ſuam Iudęis tranſeuntibus per deſertum, quia non inueniebantur ibi: ſed de aquis non poterat eſſe: non enim eſt veriſimile, quòd terra per quam tranſibant Iſraelitæ apud Edom eſſet penitus inaquoſa, & dato, quòd eſſet inaquoſa oēs Idumęi, & Moabitæ ferentes aquas non ſufficerent tanto populo, pecoribus, & iumentis. Si autem eſſet

A terra aquoſa non oportebat dari regulam de aquis bibēdis pro pecunia, quia aquę, quę erant extra terram Idumeorū non erant in poteſtate ipſorū, nec eas vendere poterant. Concluditur ergo, quòd tranſibant terram Idumęorum, & quia erat populus multus indigebat aqua multa de puteis, & ciſternis, quas foderant, & parauerant Idumęi: ideo rationale erat, quòd darent pecuniam pro aqua. Et ſi forte aliquis diceret ꝙ Idumæi portabāt aquas ad caſtra Iſrael extra fines regni ſui, quamquàm rationabile ſit, tamen adhuc ſtare non poteſt, quia dicitur Deutero.ca.2. aquam emptam haurietis, ideſt, quòd non ſolum Iſraelitæ emerent aquam ab Idumęis, ſed etiam haurient eam de puteis, hoc autem impoſſibile erat niſi ipſi tranſirent

Quare Iſraelitæ trā ſierunt per terrā Idumęorum.

B per Idumeam in qua aquam ipſi emerent, & extraherent de puteis. Niſi forte aliquis dicat, quòd haurire accipitur hic pro bibere, & nō pro educere de puteo. Sed etiam hoc dato, non ſtat ex ratione ſuperiori, & ex ſequentibus. Poſſet autem aliquis confirmare opinionē Ra.Salo. & Nicolai, quia dicitur Deute.cap.2. Trāſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau, tamen tranſire per terminum Idumęorum nō eſt tranſire per terram ipſorum, quia termini ſunt extra terram claudentes ipſam. Reſpondendum eſt non ſtare. quia non accipiuntur termini ibi pro lineis claudentibus aliquam terram, quæ vocentur latera eius, ſed pro aliquibus partibus intra terram, quæ ap-

C propinquat terminis, & ſic quamquàm tranſierint Iſraelitæ per terram Edō, quia non tranſierunt per medium eius, ſed per quandam extremitatem, dicuntur tranſire per terminos eius. Et ſic accipiuntur hic termini, vel fines, quod idem eſt. Dixit enim, quòd rex Edom noluit acquieſcere, vt tranſiret Iſrael per fines ſuos, tamen manifeſtum eſt, quòd non accipiuntur ibi fines pro lineis claudentibus terram Edom, quia ſi iſto mō tranſituri eſſent Iſraelitæ per terminos Edō non petiuiſſent licentiam a rege Edom, quia non trāſibant per terram ſuam: nam per lineam claudentem terram præciſe impoſſibile erat, quòd aliquis moueretur: ergo neceſſe erat, quòd moueretur extra lineā illam, vel intra. Si extra non pertinebat terra illa ad regem Edom, & tunc non peteretur licentia ab eo, nec

D ipſe impediret Iſraelitas tranſire per terram illam. Si autem intra lineam illam mouerentur non ſolum ꝑ terminos Edom tranſirent, ſed etiam per terrā Edō, & tunc habetur intentum. Item patet, quia Cadeſbarne erat in extremis finibus terræ Edom, ſed non vetuit rex Edom accedere Iſraelitas ad Cadeſbarne, vt patet hic, & vetuit trāſire per terminos ſuos: ergo termini accipiūtur pro aliqua parte terræ Edom, & non pro lineis claudentibus: ſed Deutero.cap.2. dicitur, ꝙ tranſierūt Iſraelitæ per terminos filiorum Eſau: ergo tranſierunt per aliquam partem terræ eorum. Itē patet clarius eodem capitu. ex verbis populi ad regem Sehon, ſcilicet, tantum eſt, vt concedas nobis tranſitum, ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitant in Seir: ergo neceſſe eſt dicere, quòd tranſierunt Iſraelitæ per

E terram Edom, & ibi emerūt cibos pecunia, & aquas, & non educebant Idumęi iſta ad vendendum Iſraelitis in deſerto.

Solutio præcedentis quæſt. *Quæſt.* XIII.

QVAERET tūc aliquis quomodo ergo ſtat, quia litera dicit hic, quòd non tranſierunt per terram Edom, ſcilicet, quia noluit concedere Edom deprecanti.

Reſpondent aliqui, quòd Iſraelitę petierunt tranſitum per terram Edom, & erat ſibi valde conueniens tranſire multum intra terram Edom, vt breuius tranſirent, *1. reſpōſio.*

sirent,& hoc non concessit rex Edõ,ideo occurrit armatus.Concessit tamen, quòd transirent per quandã particulam regni sui,quæ erat in extremis, & sic concordantur ista loca. Sed non stat, quia Israelitæ non petierunt transire per medium terræ Edõ, nec p aliquã partẽ multum intrinsecam regni, sed per terminos, vt patet ex verbis Israel, scilicet, quia erant in Cadesbarne in extremis finibus regni Edõ,vt patet supra,& per locum illum petebant transitum, ergo non petebant per partem multum intrinsecam regni. Itẽ etiã videtur falsum, quòd rex Edom non consenserit transire illos per medietatem regni, & tamen consensit p aliquam partem extremam,quia hic dicitur, quòd ac quiescere noluit deprecanti, vt concederet transitum per fines suos: ergo non stat ista positio. Aliqui dicũt aliter, scilicet, quòd rex Edom a principio recusauit dare transitũ Israelitis,& occurrit eis armatus.sed postea cum accessisset ad eos in extremitate regni inclinatus est precibus eorum, & permisit eos trãsire.Sed hoc non stat,quia litera dicit, quod noluit Edom acquiescere deprecanti,& ideo coactus est diuertere ab eo Israel. Item, quia si concessisset transitum rex Edõ postea motus precibus,transissent Israelitæ per Cadesbarne,quæ erat in extremitate regni,& cito introiuissent in terram Chanaam,nec circundedissent montẽ Seir longo tempore,& tamen circundederunt,vt patet Deutero.cap.2.& seq.cap. ergo non est permissus eis transitus. Respondendum igitur,quòd rex Edom non concessit, quòd Israelitæ trãsirent per regnũ suũ, quando erant in Cadesbarne, & hoc nec per medietatem nec per aliquam extremitatem, ideo Israelitæ diuerterunt a Cadesbarne ambulantes per desertum extra terram Edom,& postea introierunt in aliquam partem terræ Edom. Pro quo sciendum, quòd Israelitæ venientes de Aegypto in terram Chanaam, quamquàm fecissent in itinere circulationes multas: tamen per latus meridianum terræ ingressuri erant, locus autem conueniens illis ad ingrediendum erat per terram regis Edõ in extremitate regni, vel quòd parum declinarent ab extremitate illa ad partem inferiorem versus occidentem. Et cum rex Edom non concessit eis transitum, declinauissent ipsi modicum ab extremitate illa ad occidentem, & tamen erat ibi gens hostilis,scilicet terra Amalechitarum, & Chananeorum Aradiorum: isti autẽ prohiberent, quia aliàs pugnauerant contra Iudæos in anno primo,& secundo ab exitu de Aegypto,vt supra dictum est.quòd autem isti essent apud terram Edom patet, quia cũ fuissent iterum Israelitæ in Cadesbarne erant iuxta Amalechitas, & Chananeos supra ca.14.vbi cum ascendissent modicum de castris versus montem descenderunt Chananei, qui habitabant in montibus, & percusserunt Israelitas,quod non esset, nisi habitauissent iuxta Cadesbarne.Item patet ibidem, quòd Deus iussit, vt recederent Israelitæ de Cadesbarne versus mare rubrum,quia Amalechitæ, & Chananei habitabãt in vallibus,si tamen non essent propinqui eis, non iuberet,quòd recederent inde. Item patet hoc sequẽti cap. nam immediatè, vt steterunt Israelitæ in Cades, fit hic mentio,quia Chananeus rex Arad pugnauerit contra eos,ergo erat iuxta Cadesbarne, ex quo patet, quòd cum Israelitæ non habuerunt transitũ per Cadesbarne,coacti sunt circuire terram Edom ascendẽdo versus orientem, quia ad partẽ occidentalem, & meridianam erant eis gentes hostiles, per quas nullo modo poterant transire, nec circuire.Iuerunt ergo p circuitum montis Seir ad partem orientalem,in quo morati sunt magno tempore:Deutero.cap.2.scilicet circuiuimus montem Seir longo tempore. Et in his omnibus nondum introierant in terram Edom:necesse erat tamen,quòd ad hoc, vt transirent Israelitæ in terram duorum regum Amorrheorum,vel Moabitarum, vel Ammonitarum, transirent primo per aliquam partem terræ Idumeorum:nam etiam si vellent circuire per mille leucas, non possent introire in terram Chanaam, vel Idumeorum, aut Ammonitarum,nisi transirent per terram Edom.Alioquin trãsirent per mare rubrum,quod nequaquam poterant Iudæi, quia nec naues habebant nec in arte nautica erant docti. Antecedens probatur,quia Israelitæ venerunt ad Cadesbarne,quæ est in latere meridiano terræ Chanaam,& est pars regni Edom,vt ingrederentur per locum ipsum: sed non concesserunt Idumei: ergo necesse erat, vt declinarent ad partem orientalẽ lateris meridiani,vel ad partem occidentalem. Non poterant ad occidentalem, quia necesse erat tunc trãsire per terram Chananeorum Aradiorũ, vel per terram Amalechitarum,vtrique autem erant hostes: iõ non potuerunt. Si autem ascendissent versus partem orientis ipsius lateris meridiani peruenissent vsque ad mare rubrum,in quod terminabatur, & tunc necesse erat,quòd introirent per terram Edom cum ipsa con iungatur rubro ad partem orientalem,vt patet.3.Re. cap.9.Nã erat ibi Asiongaber in littore maris rubri.& illa est ciuitas Idumeæ cum dicitur, classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber in littore maris rubri in terra Idumeæ: ergo vel introirent Iudæi in terram Idumeæ, vel manerent apud mare rubrum, sed ipsi transierunt ad terram Moabitarum, & regum Amorrheorum: ergo transierunt per aliquam partẽ regni Edom saltem per vrbem Asiongaber: & tunc nullo modo stabit quod dicunt Nicolaus,& Ra.Salo. quòd non introiuerunt Israelitæ in terram Edom, sed exiuerunt Idumei in desertum ad dandum eis cibos. Nam non possent assignare eis locum, per quẽ introierint in terram duorum regum Amorrheorũ, nisi dederint introitum per terram Edom: sed sunt ignari locorum nescientes dispositiones,& terminos terrarum, ideo putauerunt, quòd possent transire Israelitæ per terram regum Amorrheorum non accedentes ad terram Edõ, quod posset stare si terra Edõ non terminaretur ad mare rubrum. Item patet magis Deutero.cap.11.Cum dicitur, quòd Iudæi transierunt fratres suos filios Esau per viam campestrem de Elath,& de Asiongaber, sed ista duo loca sunt in terra Idumeorum:ergo transierunt per illa. De Asiõgaber satis patet.3.Reg.cap.9.Etiam litera satis declarat, cum dicat: Transiuimus fratres nostros filios Esau Deutero.cap.2.si tamen non transiuissent per terram ipsorum non dicerentur transiuisse ipsos. Sciendum etiam, quòd quamquàm transierint Israelitæ per terram Edom,tamen non introiuerunt per eam in terrã Chanaam,sed transiuerunt per quandam extremitatem eius,scilicet per duas vrbes Elath,& Asiõgaber, & inde venerunt in terram Moab: Deus enim inclinauit Regem Edom, vt permitteret eis transitum p illam extremitatem regni sui,quia aliàs impossibilis erat eis transitus in terram Chanaam, & tunc transeuntes in desertum terræ Moab venerunt in ciuitatem quandam Moabitarum nomine Ar, & inde trãsierunt in terram duorum regum Amorrheorum per confinia Moabitarum, & Ammonitarum,& occupata terra horum duorum regum, quæ durat vsq; ad Iordanem, introierunt in terram Chanaam, quæ est coniuncta Iordani, Nam ponitur Iordanis terminus orientalis terræ illius infra 34. capitu. Iste processus colligitur satis Deuteronom.capitu.secundo, vbi cum stetissent Israelitæ in Cadesbarne, non facta ibi mentione,quòd petiuissent introitum a rege Edom, dicitur, quòd profecti sunt per solitudinem, quæ ducit

Alia respõsio.

Quis fuit modus, quo Iudęi transierũt per terrã Edom: & qualis fuit ista declinatio.

Falsitas Rabi Salo.& Nicolai.

F G H I K

ducit ad mare rubrum, & circuierunt montem Seir A longo tempore, & hoc erat aſcendere per latus meridianum ad orientale terræ Edom. Et tūc iuſſit Deus, quòd declinarent Iſraelitæ in aquilonem, & introirēt in terram Idumæorum, ſcilicet, ſufficit tibi circuire montem iſtum, ite cōtra Aquilonem, & populo pręcipe, dicens tranſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau &c. Et tunc ſequitur, quomodo tranſierint per duas vrbes terræ Edom.ſ. per Elath, & Aſiongaber. Cum dicitur: Cumque tranſiſſemus fratres noſtros filios Eſau, qui habitabant in Seir per viā campeſtrem de Elath, & de Aſiongaber, venimus in iter, quod ducit in deſertum Moab. Iſte aūt introitus in terram Idumæorum fuit declinatio ad Aquilonē. Vt aūt iſta melius intelligantur, deſcribentur duo la- B tera in circuitu terræ Chanaan.ſ. latus meridianum terræ Edom, quod eſt apud latus meridianum terræ Chanaan, & latus orientale terræ Edom, quod eſt ſuper latus orientale terræ Chanaan: in medio autem lateris meridiani ponetur Cadeſbarne, infra autem verſus occidentem in eodem latere ponentur extremitates duorum regnorum.ſ. Amalechitarum, & Chananæorum, Aradiorum, & tunc aſcendetur per iſtud latus meridianum vſque ad locum, vbi coniungitur cum latere orientali terræ Edom: & hoc eſt in litore maris rubri: latus aūt orientale terrę Edō eſt mare rubrum, & continuatur cum latere orientali Moabitarum, & Ammonitarum, & duorum regum Amorrhæorum: erit ergo iter Iudæorum, vt poſtquam ꝑuenerint ad Cadeſbarne in latere meridiano terræ C Edom, aſcenderint per illud latus verſus Orientem. Et iſtud erat circuire montem Seir: & antequam perueniſſent ad extremitatem huius lateris, introierunt in terram Idumæorum: & hoc erat declinare verſus Aquilonem, & tranſire de Elath in Aſiongaber: poſtea declinantes per ipſum latus orientale verſus Aquilonem acceſſerūt ad ꝯfinia Moabitarum, & Ammonitarum, & duorum regum Amorrhæorū apud torrentem Arnon. Et tūc incęperunt declinare ab Oriēte in Occidentem verſus terram Chanaan: & tranſita terra duorum regum Amorrhæorum introierunt in terrā Chanaā, q̄ eſt Occidentalis ad illā. *Quamobrem diuertit ab eo Iſrael*. Ideſt, quia rex Edom nolens ꝯcedere tranſitum Iſraelitis, exiuit eis obuiam armatus, diuer D tit ab eo Iſrael.i. receſſit ab eo non introeundo per regnum ſuū, nec aliquo mō dedit introitum tunc: & Iſraelitę non diuerterūt penitus a terra Edom, ſed per latus eius Auſtrale aſcendentes ibant verſus Orientē per circuitum montium terræ Seir: & ibi magno tempore morati ſunt, quouſque introierunt in quandam extremitatem regni Edom.

Cumque caſtra mouiſſent de Cades venerunt in montem Hor, qui eſt in finibus terrę Edom: vbi locutus eſt Domin⁹ ad Moyſen. Pergat, inquit, Aaron ad populos ſuos: non enim intrabit terram, quam dedi filijs Iſrael, [illegible] 33. eo quòd incredulus fuerat ori meo, ad aquas E contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montē Hor. Cumq; nudaueris patrem veſte ſua, indues ea Elea- [illegible] 10, 43. zarum filium eius: & Aarō colligetur & morietur ibi. Fecit Moyſes, vt præceperat Dn̄s: & aſcenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumq; Aaron ſpoliaſſet ve-

A ſtibus ſuis, induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis ſupercilio deſcendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuiſſe Aaron, fleuit ſuper eo triginta diebus per cúnctas familias ſuas. Moritur Aaron.

Cumque caſtra mouiſſent de Cades venerunt in montem Hor. Quia noluit rex Edom dare introitum, receſſerunt: ſed per extremitatem regni ſui: quod patet, quia etiā mons Hor eſt in extremitate Idumæę, vt hr̄ ĩ. iſta māſio ꝯiuncta eſt Cadeſbarne: iō poſt illam ponitur in catalogo manſionum ĩ. 33. cap. *Qui eſt in finibus terræ Edom*. Ideſt iſte mons eſt ēt in extremitate terræ Edō, B ſed magis eſt ad Orientem mons Hor, q̄ Cadeſbarne. *Vbi locutus eſt Dominus ad Moyſen*. Ideſt, in iſto monte Deus locutus fuit Moyſi de morte Aaron: & hoc fuit in menſe quinto anni 40. ab exitu de Aegypto die prima menſis: & immediate aſcendit Aaron in mōtem & mortuus eſt cum eſſet annorū 123. ĩ. 33. ca. *Pergat inquit Aaron ad populos ſuos*. Ideſt, inquit Deus pergat Aaron ad populos.i. moriatur. Iſte eſt modus circūlocutus loquēdi: & dr̄ aliquis pergere ad populos ſuos, ideſt mori, quia cum aliquis moritur vadit ad aliam maiorem multitudinē populorū, q̄ ſit hic: & hoc mō oēs morientes dicunt̄ pergere ad populos ſuos.i. ad populos, ad quos aliqn̄ ex natiuitate ituri erant. Sed magis accipitur iſte modus in viris bonis; ſic.n. dr̄ de Abraham Gen. 25. c.ſ. appoſitus eſt ad populum ſuū: C & de Iſaac Gen. 35. c. Iſti aūt erant viri iuſti. Dicuntur aūt pergere ad populos ſuos.i. ad populos ſanctorum, quibus ſociandi ſunt, vt declaratum eſt Gen. 49. cap. Aliqui dicunt ad populos ſuos.i. ad Angelos, quibus homines in beatitudine coniungendi ſunt. Sed iſte ſenſus magis alienus eſt, vt declaratum eſt præall. cap. & ex hoc colligitur, ꝙ Aaron finiuit, vt vir ſanctus.

An peccatum Moyſi & Aaron ſit mortale, vel veniale. Quæſt. XIIII.

QVAERET aliquis de iſto peccato Moyſi, & Aaron ad aquas ꝯ̄dictionis an fuit mortale, an veniale. Dicet aliquis, ꝙ fuit mortale, alioqn non fuiſſet eis data pęna nō ingre D diendi in terrā Chanaā: veniale.n. eſt dignū venia, ſed iſtud non eſt dignū venia, quia Deus non remiſit eis pęnā debitā ꝓ iſto pc̄tō: ergo erat de mortalibus.

Aliquis dicet, ꝙ veniale fuit: nā De⁹ odit peccātes mortaliter, vn̄ perdidiſſet familiaritatē ad Deū, & nō loqueret̄ ei Deus, ſicut ſolebat, ſed nō perdidit: quia immediatè, & poſtea ſemper locutus eſt: & quod magis eſt eo ꝑcutiente petrā immediatè fluxerūt aquæ: ergo non peccauit mortaliter. Itē pater de Aarō, quia dr̄ hic, ꝙ ꝑgat ad populos ſuos, quod ad viros ſanctos ſolū ꝑtinet: ergo non peccauit mortaliter. Rn̄dēdum eſt, ꝙ nulla pars iſtarū ſatis ꝓbat̄ ex dictis: nā cū dr̄, ꝙ non fuerit veniale, quia Deus dedit pęnā, nō tenet ar- E gumentū: nullum.n. pc̄m̄ eſt, cui aliqua pęna nō rn̄deat, ſiue originale, ſiue actuale, ſiue mortale, ſiue veniale ſit. Sed differunt, quia quibuſdam pęna maior, quibuſdam minor conuenit: immo & inter ipſa peccata venialia differentiam facit Apoſtolus vocans quædam ligna, & alia ſtipulam, & alia fęnum: & dicit, ꝙ iſta probabuntur igne. Et ſicut ignis differt in lignis, fęno, & ſtipula, ita pęna peccatorum venialium differt: nimirum igitur ſi pœna temporalis pro venialibus detur, quin pro eis datur pœna purgatorij, quæ grauior eſt temporalibus pęnis. Item cum arguitur veniale eſſe dignum venia, & peccatū Aarō, & Moyſi nō fuiſſe dignū venia: rn̄det̄, ꝙ non vocantur venialia,

quasi digna sint omni remissione, quia tunc nihil haberet de ratione peccati: sed vocantur venialia, quia homini peccanti in illis datur venia quantum ad mortem æternam, quia propter illa non condemnatur quis: pœna tamen aliqua dabitur. Quod patet, qa si non daretur aliqua pœna pro istis, non redderetur ratio de eis in die iudicij: & tamen etiam de venialibus redditur ratio: nam de omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines super terram reddẽt rationẽ in die iudicij: verba tamen ociosa secundum se non sunt mortalia, nisi aliquando per accidens efficiantur mortalia, quod rarum est: ideo pro illis aliqua pœna correspondebit, quando rationem reddemus. De hoc Matth. 12. cap.

Item argumenta alterius partis non tenent: cum dicebatur, quòd Moyses habuit postea diuinam familiaritatem, & locutus est ei, atque ipse excussit aquas de petra: dicendum, quòd ista nihil probant: nã Deus ita loquitur malis, sicut bonis, & viri mali interdum habent spiritum propheticum, vt patet de Balaam, qui valde malus erat, & conabatur, vt contra Dei voluntatem ageret, & tamen Deus loquebatur ei reuelans mysteria infra 22. & 23. & 24. cap. Quòd autem operatus fuisset Moyses miraculum etiam non probat eum non peccasse: nam sicut Deus per malos viros loquitur, ita nihil impedit, quòd per illos miracula operetur. Sic enim dixit Christus: Multi dicent in die illo: Domine in nomine tuo prophetauimus, & demonia eijcimus. & tamen subditur ibi: Amen dico vobis, nescio vos. Si tamen essent boni, non diceretur, quòd Deus nesciebat eos: potissimum, quia Deus non faciebat excuti aquam de petra ad laudem Moysi, sed ad laudem suam, & vt prouideret populo suo, ideo siue peccasset, siue non, æqualiter per eũ fuisset operatus miraculum illud. Item cum dicitur de Aarõ, quòd finiuit, vt vir sanctus, cum dicatur pergat ad populos suos: ergo non peccauit, non tenet: sed sequitur ex hoc, quòd non mortuus est in peccato mortali: dato enim, quòd aliquando mortaliter peccauerit, poterat postea pœnitere, & mori, vt vir sanctus.

Deus etiã multoties per malos multa operatur.

Matt. c. 7.

Rñ. Auc.

Sed quamquàm neutrius partis assignatæ rationes concludant, dicendum potius, quòd fuerit istud peccatum veniale: nam Moyses, & Aaron non intendebant offendere Deum, nec fecerunt aliquid, per quod directè sequeretur offensio Dei, nec intelligebant se offendere: quin potius zelo eius commoti increpuerunt incredulos, qui potentiæ Dei, & bonitati diffidebant: fuit tamen secuta offensa per accidens inquantum increpantes populum non laudauerunt Deum, scilicet mouentes multitudinem ad laudem Dei. De venialibus ergo videtur esse, quia præter intentionem euenit: ista tamen in viris perfectis seuerius puniuntur, quàm in minoribus, & quia Moyses, & Aaron erant viri perfectissimi in populo, inflixit eis pœnam hanc pro peccato isto, in quo forte bene cum eis factum est: nam ipsi, vel in præsenti aliquid sustinere debebant pro hoc peccato, vel igne purgatorio exurendum erat: commutauit autem Deus pœnam purgatorij in pœnam vitæ huius, quæ leuior est. Item fuit hoc conueniens ex parte Dei ad demonstrandam iustitiam suam: nam cum ipse viros istos duos optimos in toto populo pro tam leui peccato priuasset bono tamdiu desiderato, videbatur valde iustus, scilicet, quòd nullam iniquitatem impunitam relinqueret: & ista est æquior positio.

Non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, Idest, non introibit in terram promissionis: & verum est, quia non intrauit in terram Chanaan, quæ est

F trans Iordanem, nec etiam in terra duorum regum Amorrhæorum ad orientem Iordanis, vbi sunt duæ tribus, & dimidia, sed mortuus est in monte Hor antequam introirent in terram Edom. Et dicitur in terram, quam dedi filijs Israel, idest, quam me daturum promisi: nihil tamen adhuc dederat: Scriptura tamen mutat tempora propter certitudinem rei, quia sicut ea, quæ præterita sunt, impossibile est non fuisse. sexto Ethico. capitu. primo. ita ea, quæ Deus promittit secundum certam prædestinationem, impossibile est non euenire: ideo idem est, ac si de præterito iam fecisset. Sed quia terram Chanaan certissimè daturus erat, idem erat, ac si dedisset.

G *Eo quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis.* Idest, non credidit Aaron mihi in Cadesbarne ad aquas contradictionis. Hoc non solum pertinet ad Aaron, sed etiam ad Moysen: ambo quippe simul in hoc peccauerunt, sed quia nunc solum fertur sententia de morte Aaron propinqua, de eo solum dicitur, quòd fuerit incredulus Deo. De Moyse autem postea simile infra vigesimo septimo, capitu. quando venit tempus moriendi illius: & supra de vtroque eadem sententia lata est, scilicet, quòd non introducerent populos istos in terram, quam promiserat. Dicitur autem quòd Aaron fuit incredulus ori Domini, non quidem quia non credidisset esse possibile quod Deus dixit, aut aliquo modo de illo dubitasset: quin potius, quia firmiter ipse, &

H Moyses crediderunt, increpuerunt populum de incredulitate, & rebellione dicentes: Audite increduli, & rebelles, vt patet supra, sed dicitur non credidisse verbo Domini, idest, non assensit ei, vt faceret, sicut Deus iusserat. Voluerat enim Deus, quòd Moyses, & Aaron loquerentur ad petram in nomine eius, & daret aquas, quo populus ad magnificandum nomen Domini moueretur: sed non fecerunt sic Moyses, & Aaron: quinimmo inceperunt populum increpare educentes aquam, ideo dicuntur non credidisse, idest, non assensisse ad faciendum, quod Deus iusserat.

I *An Aaron non intrauerit in terram promissionis propter peccatum istud, vel propter sententiam latam contra murmuratores in Cades.*

Quæst. XV.

QVAERET aliquis an Aaron non introiuerit in terram Chanaan propter peccatum istud, vel propter sententiam latam de murmuratorib⁹ in Cadesbarne de aqua supra capitu. 14.

Dicet aliquis, quòd quamquàm peccatum istud ad aquas contradictionis erat sufficiens ad hoc, quòd Aaron non intraret in terram Chanaan: tamen iam ligatus erat per sententiam datam in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, & dato, quòd non peccasset postea ad aquas contradictionis, non introiuisset in terram Chanaan. Et patet, quia senten

K tia illa erat, quòd nullus de numeratis a viginti annis & supra, introiret illuc supra 14. cap. ergo Aaron, & Moyses ligati sunt.

Nisi forte quis dicat istos non fuisse viginti annorum tempore factæ numerationis in monte Sinai, de qua supra capitu. primo, sed falsum est, quia Moyses erat in anno exitus de Aegypto octuaginta annorum, & Aaron 83. quando ingressi sunt coram Pharaone Exodi capitu. 7. item, Moyses, & Aaron mortui sunt anno. 40. ab exitu de Aegypto infra 33. & Deuteronom. capitu. 1. iuncto vltimo, sed tunc erat Aaron annorum. 123. infra 35. capit. & Moyses annorũ. 120.

Quare Moyses, & Aarõ [illegible] in numerationis erãt annorum plusquam 80.

Deute-

Deuteronom.capitu. 31.& 34.ergo in exitu de Aegypto fuit Aaron 83. annorum, & Moyses 80.Item anno secundo ab exitu de Aegypto prima die anni consecrati sunt Aaron, & filij sui in sacerdotes: ergo Aaron erat tunc plurium quàm 20. annorum,cum haberet quatuor filios, qui consecrabantur in sacerdotes. Prima pars declarata est Leuit.capitu. 1. & 8. ideo non stat,quia isti non essent 20. annorum tempore numerationis in monte Sinai, & tunc dicunt, quòd cum non fuerint isti excepti ab vniuersali sententia,necessario ligati sunt,& patet quia mortui sunt in deserto.Iosue autem, & Caleb excepti sunt, & isti intrauerunt supra 14.cap.& infra 26.

Dicendum est, quòd Moyses, & Aaron non fuerunt obligati ex sententia data in Cadesbarne propter murmuratores, quia ipsi non murmurauerunt, sed magis resistebant populo murmuranti, ita vt tota multitudo voluerit eos lapidare supra decimotertio capitu.& 14.

Item non fuerunt obligati ex verbis sententiæ illius, quia ibi dictum est,quòd nullus de numeratis a 20.annis, & supra introiret in terram Chanaan, qui autem non numerati erant hoc modo, non ligabantur hac sententia: ideo non obligati sunt paruuli,qui nondum attigerant annum 20.cum facta est numeratio in monte Sinai, quamquàm essent 20. annorum quando essent in Cadesbarne.Item non fuerunt obligatæ mulieres aliquæ, quia ista sententia data est de numeratis a 20.annis & supra: & de mulieribus autem nulla numerata est: quia non fuit præceptum de numerando ipsas,cum non esset aliquod mysterium, propter quod numerarētur: ideo ex verbis sententiæ non fuerunt obligatæ. Item nullus de Leuitis obligatus est,quia illi non fuerunt numerati a 20. annis supra,sed numerati sunt ab vno mense, & supra ad redimendum primogenitos supra cap.3.

Item numerati sunt a 25.annis ad separandum pro ministerijs supra cap.8. Moyses autem & Aaron erāt de Leuitis,ideo non fuerunt numerati cum populo: sic iussit Deus supra capitu.1.scilicet tribum Leui noli numerare,nec ponas summam eorum cum filijs Israel: ideo non fuerunt ligati hac sententia, & si non peccauissent ad aquas contradictionis introiuissent in terram Chanaan.Quod patet de Eleazaro filio Aarō, qui introiuit in terram Chanaan, & diuisit eam Iosue cap.14.& 17. & in ea sepultus est Iosue capitu.vigesimo quarto. iste tamen erat plurium quàm 20.annorum. tempore factæ numerationis, quia ipse fuit per vnum mensem consecratus in sacerdotem ante hanc numerationem: incępit enim consecratio prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt probatum est Exodi capitu.vltimo, & Leui. capitu.primo. numeratio autem hæc cępit prima die mensis secundi anni eiusdem supra capitu.primo. tamen cum ipse consecratus est plurium quàm 20. annorum erat, quia non consecrabantur in sacerdotes iuuenculi: potissimum, quia ante exitum de Aegypto Eleazarus acceperat vxorem, & genuerat filium nomine Phinees: Exodi capitu.sexto, ergo plurium esset, quàm viginti annorum in anno secundo ab exitu de Aegypto, & non fuit ligatus sententia illa, quia non fuit mortuus:nec etiam exceptus est specialiter, sicut Iosue, & Caleb: ergo non dabatur sententia contra Leuitas.

Tolle Aaron, & filium eius cum eo. Iusserat Deus, quòd moreretur Aaron, & quia ipse erat summus sacerdos, fecit, vt filius eius Eleazarus succederet in summum sacerdotium: Et dicitur: Tolle Aaron,idest, accipias eum tecum,vt vadat ad moriendum: volebat enim Deus, quòd moreretur extra castra super

A montem, & ibi indueretur Eleazarus vestibus sacerdotalibus, & dixit, quòd tolleret, quia tollere significat quandam quasi violentiam: ad mortem autem rari spontanei vadunt. Dixit etiam quòd tolleret filium eius, scilicet, ad constituendum summum sacerdotem. Hoc autem fuit de Eleazaro: nam alium filium habebat Aaron, scilicet Ithamar, sed erat minor, ideo successit Eleazarus. habuit enim Aaron filios quatuor, scilicet, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar ante exitum de Aegypto: Exodi 6.capitu. Duo maiores mortui sunt prima die, qua ministrare cęperunt post consecrationem suam, cum offerrent ignem alienum Leuit.capit.decimo. relicti sunt Eleazar, & Ithamar, qui functi sunt sacerdotio coram patre suo, supra cap.3.& quia istorum maior erat Eleazarus successit.

Quomodo sacerdotium in veteri testamento erat per successionem: & cur omnes filij sacerdotum minorū erant sacerdotes, de filijs tamen summi sacerdotis solus primogenitus, & quare nullus poterat renunciare sacerdotio, vel non consecrari, etiam si vellet renunciare reditibus: & quomodo fiebat ista successio sacerdotij, quando sacerdos non habebat filios. Quæst. XVI.

Sciendum autem,quòd sacerdotium in veteri testamento erat per successionem,scilicet,ꝙ omnes filij sacerdotum erant sacerdotes, & nulli erāt sacerdotes,nisi filij sacerdotum. Sed duplex sacerdotiū apud Iudæos: summus pontificatꝰ, & sacerdotiū minorū sacerdotū: ī summo pōtificatu vnicus erat semper: in sacerdotio minori erant plurimi: ideo cum moriebatur summus sacerdos,vnus tātum de filijs suis succedebat ei,reliqui autem sacerdotes erant,sed non pontifices: minori autem sacerdoti omnes filij succedebant in esse sacerdotes, nisi aliqs eorum esset maculatus.ille enim si a principio fuisset maculatus, nunquam consecrabatur. si autem post consecrationem incurrisset maculam, non permittebatur ministrare, sed dabantur ei omnia iura sacerdotalia integrè, sicut alijs ministrantibus: Leuit.21. capitu.scilicet, Omnis, qui habuerit maculā de semine Aaron sacerdotis non accedet offerre hostias Domino,nec panes Deo suo; vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario: ita duntaxat,vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculā habet. Erant autem maculæ prohibentes a ministratione esse cęcum,claudum,paruo, vel grandi, & torto naso: fracto pede, vel manu: esse gibbum,vel lippum, habentem iugem scabiem, vel albuginem in oculo, vel impetiginem in corpore, aut esse herniosum: Leui.21.cap. Maculæ prohibentes a ministratione.

De summo sacerdote considerandum est, quòd filij eius succedebant ei in esse sacerdotes: sed vnicus succedebat in esse summum sacerdotem. Nunc autem non sunt sacerdotia, vel dignitates Ecclesiasticæ per successionem: quin potius filij presbyterorum non possunt ordinari, nisi dispensetur cum eis. Et dato, quòd ordinentur, non possunt dignitates, aut beneficia Ecclesiastica quæcunque suscipere, nisi iterum super hoc dispensetur. Ratio diuersitatis est, quia ad dignitates, & officia non debent recipi personæ viles, & infames, ne vituperetur ministerium nostrum, sed illegitimi sunt personæ viles: ideo non debent recipi ad Ecclesiasticas dignitates: nam seculares dignitates minores sunt Ecclesiasticis, & tamen secundum leges humanas non possunt succedere illegitimi parentibus in honoribus: vel si aliàs habeatur dignitas, quàm per successionem, etiam non suscipientur ad illam, ideo

Quare in lege noua filij nō succedunt parentibus ī bñficijs Ecclesiasticis sicut fiebat in veteri. Et ꝙ non licebat tūc cuilibet homini fieri sacerdotem nunc autem licet.

magis hoc debuit eſſe in Eccleſiaſticis. Si autem ſacerdotibus noſtris liceret accipere vxores,& filios legitimos procreare, ſatis eſſet rationabilis ſucceſſio: in veteri autem teſtamento ſic erat, quia licebat habere ſacerdotibus vxores, & aliquando licuit in nouo teſtamento:ergo rationabiliter ſuccedere debuerunt filij parentibus: potiſſimum quia de alijs tribubus non poterant aliqui effici miniſtri Dei in opere ſacerdotali, vel Leuitico: ſed Deus elegerat ſibi ſolam tribum Leuiticam, & ſi quis alienus accederet ad miniſtrandum, moriebatur ſupra capitu.tertio,& 18. nunc autem indifferenter licet omnibus hominibus ordinari in ſacerdotes, niſi habeant aliqua impedimenta iuris.

Si autem in veteri teſtamento nulli licuiſſet effici miniſtrum Dei, niſi Leuitis, & ipſi non ſuccederent ita quòd cogerentur eſſe miniſtri, aliquando eſſent pauci miniſtri Dei: ideo rationabile fuit, vt omnes de tribu Leuitica cogerētur ad miniſtrationem Dei. Non tamen cogebatur aliquis, ſed omnes ſponte recipiebant, quia magna erant iura annexa illi miniſtrationi,& multi de popularibus deſiderabant iſtud miniſterium: & aliquando attentauerunt vſurpare ſibi, ſicut Core, & ſocij ſui ſupra capitu.16. Si tamen eſſet aliquis de ſacerdotibus, qui non eſſet maculatus, & renunciaret omnibus iuribus, quæ competebant ei ex ſacerdotio,ita vt non conſecraretur, nec miniſtraret,peccaret, & non permitteretur ei hoc; quia Deus elegerat omnes illos ad miniſtrandum ſibi loco primogenitorum Iſrael:vnde ſi aliquis ſe ſubtraheret a miniſtratione, adimeret Deo debitum famulatum, & tollebat vnum ſeruitorem obligatum pro aliquo de primogenitis Iſraelitarū:ideo cogebatur quilibet eorum miniſtrare.

Nullus de filijs ſacerdotū in veteri teſtamento poterat renunciare ſacerdotio.

Amplius conſiderandum eſt,quòd ſummo ſacerdoti ſuccedebat aliquis de filijs ſuis, & tunc aut haberet plures, aut vnicum: ſi plures ſuccedebat primogenitus: ſi vnum ille ſuccedebat. De primo patet Leuit.vigeſimo primo capitu. vbi pontifex vocatur maximus inter fratres ſuos, ideſt, debet ille aſſumi in pontificem, qui fuerit maior cæteris fratribus: ſi autem quiſquam de alijs vſurparet ſibi ſummum ſacerdotium,non erat recta ſucceſſio, nec debebat conſecrari: ideo quando agitur de conſecratione ſacerdotum magnorum Exodi capitu.29. & Leuit.capitu.6. dicitur: Sacerdos, qui iure ſucceſſerit, vel rite ſucceſſerit. Si autem primogenitus moreretur, ſuccedebant alij fratres per ordinem vſque ad vltimum; & ſic fuit factum in Eleazaro: non fuit enim ipſe primogenitus Aaron,quia alij duo præceſſerant, ſcilicet Nadab, & Abiu, quia tamen mortui ſunt,ſucceſſit Eleazarus. Si autem ſummus ſacerdos non haberet filios, ſed ſolas filias, vel nullum genuiſſet, non erat aliquid a lege prouiſum. Sed lex dicit, quòd aliquis ſacerdos debebat rite ſuccedere. ſemp ergo oportet dari aliquem modum iuris de hac ſucceſſione. Non eſt autem dicendum, quòd ſummus ſacerdos poſſet inſtituere ſummum ſacerdotem ante mortem ſuam, quem voluiſſet, ſicut non habens liberos legitimos poteſt ſibi ſcribere hæredem,quem voluerit, dum tamen a lege non ſit prohibitus ſuccedere: dignitates autem non ſunt huiuſmodi, etiam ſeculares, in quibus permittitur ſucceſſio,quia dignitates non ſunt ꝓpria bona noſtra,ſicut hæreditas: redeundū ergo erat ad legem de ſucceſſione ab inteſtato in hæreditatib⁹, Iuſſum enim eſt ſ͂.27.ca.ꝙ filij ſuccedant patribus in hæreditate,& ſi non fuerint filij ſuccedant filiæ: & ſi neutri,ſuccedant fratres, & ſi non iſti ſuccedant fratres patris,quibus non ſtantibus attenditur maior propinquitas. In ſummo ſacerdote ſic erit:ſi enim filios

Qūo ſuccedebant filij ſummi ſacerdotis: & qūo qñ non habebat filios.

F non habuit,ſed filias non poſſunt ſuccedere, ſicut in hæreditate, quia fœminæ non miniſtrabant, ſed deuoluebatur ſummum ſacerdotium ad alios propinquiores ſecundum regulam ſucceſſionum in hæreditatibus: ſi tamen haberet ſacerdos multos filios,& primogenitus eſſet maculatus,non poterat ſuccedere,quia prohibebatur ei miniſtrare,ſed alius de fratribus eis fiebat ſacerdos magnus, ipſe autem manebat recipiens aliqua iura ad ſuſtentationem ſuam, ſed nō iure ſummi ſacerdotij.

G *Quid ſi filius primogenitus ſummi ſacerdotis incurreret maculam perpetuam antequam conſecraretur, & quid ſi poſtquam conſecraretur, & an daretur ei coadiutor, vel fiebat alius ſummus ſacerdos, & quid de redditibus ſummi ſacerdotij. Quæſt. XVII.*

SI autem poſt conſecrationem ſuam incidiſſet in aliquam maculam etiam prohibebatur miniſtrare, & tunc non apparet quid fieri deberet.

Aliquis forte dicet,quòd fiet,ſicut in Epiſcopis,& alijs prælatis noſtris,qbus ſi inciderint in aliquā ægritudinem, vel deformitatem propter quam non poſſint,aut non debeant,datur coadiutor,cui dabitur aliquid de fructibus,reliqui autem manebunt ipſi prælato,ſed non fiet alius prælatus viuente eo,niſi eſſet talis caſus,in quo deberet deponi, vel degradari: ita dicetur de ſacerdote magno.

H Sed dicendum non ſtare:nam nunc poteſt aliquis ſupplere pro Epiſcopo,vel alio prælato ea,quæ facere tenetur,ipſo impedito, vel non potente facere, quia aut pertinent ad ordinem Epiſcopalem, vel ad iuriſdictionem: ſi ſecundo modo, cuicunque committi poſſunt non prohibito a iure; ſi ſunt ordinis poterit alius prælatus habens ſimilem ordinem ſupplere. In veteri autem teſtamento non poterat hoc aſſignari: quia licet de eis,quæ pertinebant ad ſummum ſacerdotem per modū iuriſdictionis, quamquàm dicam⁹ quòd poſſent committi cuicunque ſacerdoti minori,tamen ea,quæ erant ordinis non poterant delegari,& adhuc difficilius,quàm nunc:nam nunc ea, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis non poſſunt committi ſacer

I doti minori ex ſola ordinatione Eccleſiæ;Deus tamē hoc non vetuit.In veteri autem teſtamento quædam data erant ſummo ſacerdoti,quæ per eum ſolū Deus fieri iubebat: ſicut patet de omnibus miniſterijs diei expiationis Leui.c.16.vbi ēt nullus de minoribus poterat introire in ſancta Sanctorū:ad Hebr.c.9. ſed pōtifex tm̄: immo ſi aliquis de minoribus ſtaret in prima parte tabernaculi,cum introibat pontifex in ſancta Sanctorum,moriebat̄:Leui.c.16. Ideo non poterant delegari iſta alicui minori īpedito ſacerdote maiore,vel non potente facere. Oportebat ergo, cum ſummus ſacerdos incidebat in aliquam maculam,ꝑꝑ quam vetaretur miniſtrare, vt alius conſecraretur in ſummum ſacerdotem. Niſi forte dices, ꝙ quāquàm

K iſte ſummus ſacerdos non poſſet exercere officia pōtificalia,nec alicui committere,non eſſet neceſſe aliū conſecrari pontificem,ſed manerent officia pontificalia non facta,vtpote ſi non eſſent officia neceſſitatis.

Dicendum eſt non ſtare, quia quolibet anno cogebatur ſummus ſacerdos ſaltem ſemel facere omnia miniſteria ſacerdotalia, ſcilicet, in die propitiationis:Leuit.16. Neceſſe eſt igitur alium tunc conſecrari. Sed manet (hoc dato) dubium de fructibus ſummi ſacerdotij: habebat enim ſummus ſacerdos magna iura,ſcilicet,quia communicabat in iurib⁹ minorū ſacerdotū,& rurſus recipiebat in partē ſuā decimā decimæ leuitarū.ſ.centeſimā partē oīum fructuū totius

Fructus summi sa cerdotij alio conse crato, an ...

totius Iſrael quolibet anno ſupra cap.18.alio ergo cõſecrato dubium erat,cui iuſta iura prouenirent. Dicet aliquis, quòd proueniebant priori ſummo ſacerdoti,qui inciderat in maculã: Sic.n.erat de oĩbus alijs ſacerdotibus,ꝙ ſi qs hẽret maculã,nõ accederet ad altare,tñ omnia iura integra perciperet:Leui.21. Dicẽdum,quòd non eſt eadem ratio in ſummo ſacerdote, & in alijs,quia omnes alij percipiebãt iura æqualiter, ideo ꝙ aliquis eſſet maculatus, & perciperet omnia iura ſua,non erat grauamen alicui de adminiſtratoribus:ſi tñ ſummus ſacerdos,qui ꝑꝑ maculam non poterat miniſtrare perciperet omnes fructus,quos aliàs percepturus erat,alius ſummus ſacerdos, qui poſtea ꝯſecrabatur non haberet alia iura ſummi ſacerdotis, ſed minoris,& ſic grauaretur.Item videbatur fieri ꝯ legem,quia ſupra cap.18. aſſignantur iura ſummi ſacerdotis, ſed iſte, qui conſecrabatur alio incurrente in maculam erat ſummus ſacerdos:ergo debebantur ei illa iura, Item ille,qui in maculam incideret, non erat iam ſummus ſacerdos,quia eo viuente alius fiebat ſummus ſacerdos, ſed põtifex ſemper erat vnus: ergo qui incideret in maculam,non erat pontifex: iura tamen illa dabantur propter pontificatum,ergo nõ competebant ei. Quid autem dicendum ſit, non patet penitus. magis tamen videtur, quòd iſta iura prouenirent ſecundo pontifici: an vero ipſe teneretur dare aliquid de his iuribus priori pontifici, non conſtat: ſed ſatis videtur rationabile. *Et duces eos in montem Hor.* Accipitur hic mons Hor pro cacumine mõtis: iam enim Iſraelitæ caſtra fixerant in monte Hor, vt ſ.dr. Aſcenderunt Moyſes, Aaron,& Eleazar in cacumine mõtis, populus aũt caſtra fixerat in planicie.

Quare Aaron ductus eſt ad moriendum extra caſtra ſuper montem. Quæſt. XVIII.

QVAERET aliquis, quare ductus eſt Aaron in montem. Aliquis reſpondebit hoc factum eſſe,quia Deus volebat,vt moreretur ibi, & ſepulchrum eius occultare volebat,ſicut factum eſt de Moyſe, quia nullus congnouit ſepulchrum eius vſque in præſentem diem:Deut. cap.vlti.Sed hoc non ſtat,quia ſi voluiſſet Deus occultare ſepulchrum eius,non acceſſiſſet aliquis cum eo (D) ad montem,ſicut Moyſes aſcendit ſolus in montem Abarim:Deut.cap.vlti. Cum Aaron tamen aſcenderunt Moyſes, & Eleazarus:ergo non factum eſt propter hoc.quin potius credendum eſt, ꝙ iſti ſepeliuerint eum,vel alij de populo,quãquàm Scriptura ſubſiceat, Aliquis forte diceret factum eſſe, quia moriturus erat Aaron,& domus illa,in qua aliquis moriebatur,polluebatur,& omnia,quæ in ea erant, & quicunque aſtitiſſent morienti præcedẽti cap.ſi tamẽ mortuus fuiſſet Aaron in caſtris,multi aſtitiſſent ei,& oẽs polluerentur, ergo fuit conueniens,ꝙ moreretur extra caſtra. Sed hoc non multum ſtat, quia Moyſes, & Eleazarus aſtiterunt morti Aaron,in quibus maior requirebãt munditia,quàm in cęteris,quia erat Eleazarus ſummus ſacerdos, & Moyſes ſemper accede- (E) bat ad Dominum. Sed iſti non videntur eſſe polluti cum Eleazarus tunc fuerit indutus veſtibus ſacris,ergo nec populares alij fuiſſent polluti ſi aſtitiſſent ei.

Poſitio Auc. Forte autem videtur magis dicendum, quòd iuſſit Deus exire Aaron de caſtris ad moriendum, quia volebat ei dare mortem ſpecialem, ſcilicet ipſe ſanus erat, quando iſta iuſſa ſunt, & per ſe aſcendit in montem: & immediatè, vt aſcendit, mortuus eſt, nullo præueniente languore, aut mortis anguſtia. Quod forte popularibus videre non permittebatur, quia ad hoc indigni erant, maximè ſi aſſeramus ea,

(A) quæ dixit Rabi Salom.de morte Aaron, vt infra dicetur. Hoc igitur fuit quare extra caſtra, & coram ſolo Moyſe, & Eleazaro mortuus fuerit.

An Moyſes, & Eleazarus contraxerint immunditiam aſſiſtendo Aaron morienti. Quæſt. XIX.

QVAERETVR amplius an Moyſes, & Eleazarus contraxerint immunditiam,quia aſtiterunt morienti Aaron, ſed omnes huiuſmodi polluebantur per dies ſeptem: ergo de iſtis idem alicui videbitur.

Reſpondebit aliquis,quòd fuerunt polluti,ſicut cęteri polluebantur,& non eſt hoc inconueniens, quia (B) pollutio ſuper mortuo non eſt peccatum, ſed ſolum contaminatio, & interdum pollui eſt valde meritorium,vt præcedenti cap.declaratum eſt: ergo nõ eſt inconueniens Eleazarum,& Moyſen fuiſſe pollutos.

Sed non ſtat, quia ſi polluerentur manſiſſent ſeptem diebus extra caſtra, vſquequo expiarentur,quia immundi ſuper mortuo iubentur eijci de caſtris, ſupra cap.5.& fit eorum expiatio per ſeptem dies: ergo toto iſto tempore extra caſtra manſuri erant, ſed non manſerunt, quia immediate, vt mortuus eſt Aaron deſcenderunt Moyſes, & Eleazarus in caſtra.

Item inconueniens erat Moyſen pollui, quia ipſe habebat continuam familiaritatem cum Deo,& petebat a Deo reſponſum de omnibus, quæ populo neceſſaria erant,ad quod introibat intra ſancta Sanctorũ (C) ſupra cap.7.ſed ſi fuiſſet pollutus in morte Aaron,nõ potuiſſet per ſeptem dies accedere ad Sanctuarium, quod erat inconueniens:ergo non fuit pollutus. Antecedẽs patet,quia populus quotidie petebat de multis dubijs,in quibus ſolus Moyſes informabat eos ꝑ diuinum reſponſum. Si autem fuiſſet pollutus, nec ipſe per ſeptem dies potuiſſet introire ad Dñm, nec populares accedere ad ipſum.Item erat inconueniẽs ex parte Eleazari,quia ipſe fuit factus ſummus ſacerdos coram patre ſuo,priuſquam moreretur, vt patet hic,ſed ſummus ſacerdos non debebat pollui ſuper morte alicuius:ẽt ſi eſſet pater,vel mater:Leui.21.ca. ergo Eleazarus non pollutus eſt coram Aaron.Vel ſi pollui poſſet,non iuſſum eſſet,ꝙ iret illuc cũ Moyſe.

Reſpondendum eſt ergo,ꝙ Moyſes, & Eleazarus non incurrerunt aliquam immunditiam propter aſſiſtere Aaron morienti, nec ſuſceperunt aliquam legalem purificationem.Cauſa autem videbitur alicui eſſe, quia intelligebatur hoc de mortibus vulgaribus. Iſta autem fuit aliqua mors ſpecialis,cum mortuꝰ fuerit Aaron nullo pręueniente languore,aut vulnere ſolo iuſſu Dei:ergo non fuit hic facta pollutio, vt in cęteris mortibus.Sed non multum ſtat,quia iſta immũditia contracta ſuper mortuum non erat aliquid naturale,ſed legale.Si enim fuiſſet naturale,potuiſſet aſſignari differentia in contrahendo hanc immũditiã, vel non contrahendo ſecundum differentiam moriẽtium,& generis mortis: quia iſta aliquid ponunt ex parte rei.Sed iſta immunditia erat aliquid cauſatũ ſolum ex voluntate Legiſlatoris:iõ cũ de oĩbus moriẽtibus dictum ſit,de omnibus intelligeretur,ꝙ aſſiſtentes eis ꝯherent immunditiam:ideo dicendum, quòd Moyſes & Eleazarus ꝯxiſſent immunditiam ſi aſtitiſſent alicui morienti nõ iubente Deo, ſed ex iuſſu Dei factum eſt ſpecialiter;ergo non incurrerunt. Et apparet rationabile, quia iſta immunditia erat ex voluntate Legiſlatoris,ideo cum aliqua cauſa ſubeſſet facile erat diſpenſari, ne incurreretur immunditia: ſed ſuberat cauſa ad hoc, quòd Moyſes, & Eleazarus aſſiſterent Aaron morienti,ſcilicet, vt Moyſes indueret Eleazarum faciendo eum ſacerdotem magnum, (Reſponſio Aucto.)

☙ vt Eleazarus coram patre suo efficeretur sacerdos: F
ideo nō polluti sunt. Quòd aūt relaxaretur eis lex Dei in īmūditia super mortuo satis apparebat, eo ꝙ iubebat illos assistere morienti. Velut si Deus iuberet alicui homini, ꝙ occideret alterum, videbatur facere ne mortaliter peccaret occidendo. *Cumque nudaueris patrem veste sua.* Hoc intelligitur de vestibus summi sacerdotis. Volebat Deus, quod succederet Eleazarus Aaron in summo sacerdotio, ideo iussit, vt indueretur Aaron vestibus pontificalibus cum ascenderent in montem, & ibi exueretur a Moyse, atque indueretur Eleazarus, vt sic videretur factus sacerdos. Et dicitur: *Veste sua.* Idest veste pontificali: nam non debet intelligi de vestibus communibus Aaron, quia G
ad nihil proficiebat Eleazarum indui vestibus illis, potissimum cum dicatur immediate, quòd descendit Eleazarus de monte indutus vestibus suis, idest, summi sacerdotis, tamquam in hoc innuatur transisse ad eum summum sacerdotium. Sed dicitur veste sua, id est, propria Aaron inquantum distinguitur a vestibus minorum sacerdotum. Erant enim quatuor vestes sacerdotum minorum, scilicet, tunica linea, baltheus, cidaris, & femoralia: summus autem sacerdos habebat nouem, scilicet, ista quatuor communia, & quinque alia propria. s. tunicam totam hyacinthinam, rationale, superhumerale, mitra hyacinthina, lamina aurea. Alterum autem addit Iosephus. s. cingulum. De his Exo. 28. cap. ad hoc autem quòd Eleazarus videretur consecratus in summum sacerdotem, debebat indui H
omnibus his vestibus, quia istæ vestes sunt insignia ordinis illius, sic in nouo testamento ordinati recipiunt in sua promotione vestes conuenientes ordini suo: accipitur autem hic vestis singulariter pro plurali, quia nō erat vnica vestis summi sacerdotis, sed multæ, vt dictum est: scriptura tñ aliquando sic loquitur.

Vestes sacerdotum tam minorū q̄ summi.

Quare Aaron exiuit in montem indutus vestibus pontificalibus tempore mortis, & de tribus priuilegijs, quæ habuit Aaron in morte sua. Quæst. XX.

QVAERET Aliquis quomodo Aaron exiuit in montem indutus vestibus pontificalibus, quia nunquam vtebatur summus sacerdos his vestibus, nisi in Sanctuario ad ministrandum, vt declaratum est Exo. 28. cap. I

Respondetur, quòd tunc fuit indutus illis ex speciali causa, vt eis exueretur, & significaretur, quòd sacerdotium summum transibat cum vestibus ad Eleazarum, sicut in his, qui degradantur, induuntur quippe omnibus vestibus ordinis sui, & incipitur ab vltimo ordine, & tollitur vestimentum consonans illi ordini, vt casula pro presbyteratu, & dalmatica pro diaconatu. & sic vsque ad primum ordinem, vt quę sunt priora generatione sunt vltima in resolutione: licuit autem hoc, quia Deus iussit, alioquin non auderet Aaron, vel alius pontifex egredi indutus de Sanctuario vestibus his. Alium casum legimus, in quo summus sacerdos exierat indutus de Sanctuario vestibus K
sacris, scilicet quando Alexander venit in Ierusalem destructurus eam, & summus sacerdos indutus vestibus pontificalibus cum cęteris sacerdotibus exiuit obuiam illi, & placatus est Alexand. De quo Alexandreidis primo & tertio libro. De hoc etiam dictum est Exodi 28.

Opi. quorundam refellitur. Aliqui dicunt, ꝙ Aaron illa die, qua mortuus est ministrauerat in Sanctuario vestibus pontificalibus, quia q̄ñcunq; locabantur castra fiebat quotidie ad minus sacrificium matutinum, & vespertinum, quod vocabatur iuge: Aaron aūt expleto sacrificio ascendit in montem indutus vestibus, vt erat.

Sed ista positio multum deficit, primo quia dicit, ꝙ q̄ñcunque locabantur castra, fiebant quotidie sacrificiū matutinum, & vespertinum: nā obligati nō sunt Iudæi in deserto ad istas cæremonias, vt declaratū est s̄. 15. cap. Item dato, ꝙ vellent facere sacrificium non possent: in omni. n. sacrificio quotidiano requirebat aliquod animal. s. agnus anniculus, qui debebat dari ī sacrificio iugi. ĩ. cap. 28. ēt requirebatur farina, quæ simila dr̄, & vinum, & oleum, & thus, q̄ sunt libamēta. Quòd aūt Iudæi potuissent habere aīalia saltem ad iuge sacrificium satis ꝯstat: farinam tñ, vinum, & oleū habere non poterant, quia non cōicabant alicui genti, a qua ista habere possent: pecora aūt de Aegypto ipsi adducebāt, & vsq; ad terram Chanaam duxerūt, vt patet de tribubus Rubē, & Gad, q̄ petierunt dari sibi terram Galaad, quia erat illis in pecoribus infinita substantia. ĩ. 32. c. Item non attribuunt isti alicui causæ per se, ꝙ Aaron exiuisset de Sanctuario indutus vestibus sacris dicentes, ꝙ finiuerat sacrificium, & quia Deus iusserat illum ascendere in montem, ꝯtigit eū ascendere sicut erat: sed tunc nō stat, quia oportet reddi causam quare vestes sacras duxerit extra Sanctuarium, quas cōiter extrahi nō licebat de loco sancto: iō rñdendū est, vt primo dicebat. *Indues ea Eleazarum filium eius.* Idest accipies vestes pontificales Aaron, & coram eo indues filium suum ex causa dicta.

Quare Eleazarus extra Sanctuarium indutus est vestibus sacris. Quæst. XXI.

QVAERETVR quare Eleazarus fuit indutus vestibus sacris extra Sāctuarium, cū ꝯsecratio sacerdotū esset intra illud, vt patet Exo. c. 29. & Leui. 8. Rñdendum est, ꝙ Deus voluit facere magnam gratiam Aaron: erat. n. vir bon⁹: & q̄q̄ peccauerit in Cadesbarne non sanctificando Deum, quia tñ illud accidit ex zelo Dei, vt s̄. declaratū est, & De⁹ eum priuabat possessione, & visione terræ Chanaā, voluit supplere in gñe mortis dando ei cōsolationes aliquas in morte sua, & pręcipue in duob⁹. Primo quia mors sua fuit pacifica. s. nullo præueniente, aut vulnere, vel tędio vitæ: sed in plena sanitate quasi dormiens de vita assumptus est, quod alijs non cōceditur. Nec dicat aliquis hoc esse ridiculum, vel saltem dubium & fictum, quia satis ꝯstat ex litera. s. quia ascendit Aaron in montem per seipsum, in quo patet eum fuisse sanum, & ibi cum exueretur vestibus suis, & filius eius indueret̄ mortuus est, quia immediatè, vt indutus est Eleazarus descenderunt ipse, & Moyses de monte, & iam erat mortuus Aaron, vt patet in litera: ergo apparet nullam quasi alterationē fuisse ad mortem eius, quod est valde gloriosum inter oīa gñ̄a mortis. Secūdū fuit, quia fecit Deus, vt filius Aaron Eleazarus eo vidente indueret̄ vestibus sanctis tamq̄ summus sacerdos, & gauderet Aaron, ꝙ in vita sua videbat filium suū in illo summo honore sibi succedere, q̄ est magna iocunditas patrū. Tertiū poterat adiūgi si credas Rabi Salo. dicit. n. ꝙ ascendentes isti tres in montem, inuenerunt speluncam, & lectum paratū, & lampadem ardentem, vt solet mortuis aptari: & tunc Moyses cognouit, ꝙ erat a Deo ille locus parat⁹ pro dormitione Aaron: exutus ergo vestibus & induto Eleazaro incubuit Aaron lecto, & clausis oculis susceptus est a Dño in pace: Moyses aūt videns mortē illā tranquillā desiderauit similem, iō promissa est ei, vt patet ĩ. 27. c. & Deuter. 32. Illud aūt pertinet ad honorem sepulturæ: nam licet respectu verorū bonorū sit hoc de paruis, & tñ bonū est: nam de Messia dicit Scriptura Isai. c. 11. erit sepulchrū eius gloriosum. Ad hoc enim, vt gauderet Aaron videns filiū suū sibi succedentem,

Aarō qñ mortuus est sine dolore.

Honor sepulturę bonum quoddam est.

dentem, & astantem funeri suo oportuit, vt coram ipso indueretur. Si tamen fuisset indutus in Sanctua rio post funera Aaron non vidisset Aaron succedentem sibi: ideo extra castra indutus est.

Quomodo patre moriente potuit indui vestibus pollutis.
Quæst. XXII.

QVAERETVR tunc quomodo potuit coram patre suo moriẽte indui vestes sacras, quia ex hoc videbatur pollutus, & non solum ipse, sed vestes polluerentur, & debebant aspergi atque lauari, quia si aliquis incurrisset immunditiam super mortuo, postquam fuisset aspersus die tertio, & septimo, lauabat in septimo vestimẽta sua præcedenti capitu. sed Eleazarus, quando assistebat Aaron morienti, erat indutus vestibus sacris. ergo ipsæ pollutæ fuerunt, & consequenter aspergẽdæ, atque lauandæ erant, quod inconueniens est.

Ad hoc respondebitur, quòd vestes alicuius non incurrebant immunditiam, nisi ipse incurreret eam; ideo si aliquis indutus non contaminaretur in mortuo, nec vestes eius contaminari poterant: nam potius vestes dicebantur contaminatæ propter hominem, quàm homo propter vestes, sed Eleazarus non incurrit immunditiam assistendo Aaron morienti, vt supra declaratum est: ergo nec vestes eius incurrerent: & sic non sequebatur inconueniens.

Aliter etiam post dici, scilicet dato, quòd Eleazarus pollueretur, non polluerentur vestes sacræ. nam ea, quæ sancta erant, contaminari non poterãt; quod plane patet in summo sacerdote in die expiationis: nam postquam confitebatur omnia peccata populi super caput hirci emittebat eum in solitudinem, manebat immundus, sicut ille, qui ducebat hircum: ideo lauabat corpus suum antequam inciperet sacrificia sequentia diei eiusdem: & tamen non lauabat vestes, quia erant sacræ Leui. 16. capit. Si autem incurrissent immunditiam, lauarentur: ideo etiam si Eleazarus hic pollueretur, & deberet lauari, vestes nõ essent immundæ. Item patet de Sanctuario: nam intra illud mortui sunt, Nadab, & Abiu, & ipsi erant immundi, quia mortui, & tamen non contaminauerunt Sanctuarium, quia si contaminauissent, oportebat illud expiari, quod non factum est: ipsi tamen, qui tetigerunt Nadab, & Abiu immundi fuerunt: & propter hoc iussum est, ne fratres sui Eleazar, & Ithamar tangerent eos Leuit. cap. 10. si tamen mortui fuissent Nadab & Abiu in aliqua domo illa fuisset immunda, vt patet præcedenti capit. & septem diebus manere debebat immunda, atque expiari tertio, & septimo die. *Et Aaron colligetur, & morietur ibi.* Idest Aaron colliget se super lectum, quia vt dicit Rabi Salom. inuenit lectum a Deo paratum in spelunca, & super illud incubuit, & mortuus est. Illud autem vocatur colligere se, & sic dicitur de alijs defunctis, vt patet de Iacob. Gen. 49. cap. scilicet finitisque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulũ, & obijt. Alio modo potest accipi colligetur, idest congregabitur ad patres suos. Sic enim dixerat Deus pergat Aaron ad populos suos. *Et morietur ibi.* Scilicet super cacumen montis astantibus Moyse, & Eleazaro filio eius, ibique sepultus est, vbi credendum est fuisse sepulchrum a Deo paratum, sicut dicit Rabi Salo. quia Moyses, & Eleazarus non potuissent ita faciliter eum sepelire in monte. *Fecit Moyses, vt præceperat Dominus.* Scilicet assumpsit Aaron, & Eleazarum secũ, duxitque eos in montem, in quo Aaron fuit obediens: nam licet sciret, quòd ibat ad mortem, quia tamen Deus iussit obediuit: Eleazarus quoque, quàm audiret de morte patris, tamen ad mandatum Dei nihil recusauit. *Ascenderunt in montem Hor coram multitudine.* Idest, isti tres ascenderunt in cacumen montis vidente tota multitudine, & nemo comitatus est eos prohibente Moyse. Etiam credendum est, ꝙ hoc fuerit denunciatum toti multitudini, scilicet, ꝙ ascendebat Aaron in montem ad moriendum, vt sic non haberent occasionem dicendi, quòd Moyses, & Eleazarus occiderant Aaron, & hoc potest significare ista determinatio corã omni multitudine, scilicet, quòd tota multitudo sciebat ascendere Aaron ad moriendum. *Cumque Aaron spoliasset vestibus suis.* Est Aaron accusatiuus, scilicet, quòd Moyses expoliauit Aaron vestibus suis, idest pontificalibus ex causa supra assignata. Vestes autem communes non est verisimile, quòd fuerunt ablatę Aaron. nam apud Iudęos nullus sepeliebatur nudus. *Induit eis Eleazarum filium eius.* Quia sciebat Aaron se ascendisse ad moriendũ, consentiebat sibi tolli vestes, & indui filium suum, qa cognoscebat ad quid illa fierent. Etiam ex hoc apparet, quòd totus populus cognosceret ad quid ascenderet Aaron in montem: nam vidit eum tota multitudo exeuntem de castris, vt patet hic: & ipse tunc erat indutus vestibus pontificalibus, cum in monte fuerit exutus eis: ergo videret tota multitudo eum indutum illis: & quia nunquam summus sacerdos exierat de Sanctuario indutus illis vestibus, miraretur populus, & quæreret causam quare hoc fieret. *Induit eis Eleazarum filium eius.* Ipse Moyses induit Eleazarum, quia erat ibi Eleazarus tamquàm summus sacerdos, ideo debebat ei aliquis subministrare. Vel forte induit eum Moyses; quia tunc fiebat Eleazarus summus sacerdos, & ad signandum, quòd ipse non appetebat summum sacerdotium se ingerens, sed iussu Dei non induit se vestibus pontificalibus, sed Moyses eum induit, vel forte potest dici, quòd in vestibus pontificalibus erant multæ ligaturæ, vt in rationali, & superhumerali, de quibus patet Exo. capitu. 28. & non posset aliquis se induere vestes has, nisi aliquis eum adiuuaret.

Circa ipsam susceptionem vestium sacerdotalium considerandum est, quòd Eleazarus fuit consecratus, vel factus summus sacerdos solum induendo vestes, ad consecrationem tamen summi sacerdotis plura requirebantur: omnia enim quæ obseruata sunt in mõte Sinai in consecratione Aaron, obseruari debebant in omnibus alijs summis sacerdotibus: Exodi capitu. 29. & Leuit. 8. hic tamen nullum illorum fuit. Patet quia requirebantur oblationes multæ, & sacrificia septem dierum, & manere in Sanctuario, omnesque cęremoniæ, de quibus præalleg. cap.

Sed forte aliquis dicet, quòd Eleazarus fuit coram patre suo vnctus, & factæ sunt aliæ solennitates licet scriptura subticeat.

An ad cõsecrationẽ summi sacerdotis requirantur alia præter sacras vestes cũ aliæ cæremonię [illegible] sacerdotibus.

Dicendum est impossibile esse, quia illę fiebant in Sanctuario: Leui. cap. 8. Aaron tamen in monte extra tabernaculum mortuus est, & ibi Eleazarus indutus est. Item quia istę solennitates fiebant in septẽ dieb⁹, vt patet præal. c. sed immediatè, vt mortuus est Aarõ descenderunt de monte Moyses, & Eleazarus: ergo non fuit aliquid tale. Sed quia Exo. cap. 29. dicitur, ꝙ ritus consecrandi erat sempiternus in Aaron, & in oĩbus successoribus eius dicet aliquis, quòd post mortẽ Aaron completæ sunt solennitates, sed dicendum est ꝙ nihil factum fuit post: nam dato, ꝙ vellet Moyses ꝯsecrare Eleazarum, sicut fuerat ꝯsecratus Aaron, nõ posset, quia multa requirebãtur ad ꝯsecrationẽ istã. s. animalia immolabilia, panes, vinum, & oleum, vt patet ex præalleg. ca. sed ista non poterant haberi in deserto, vbi nũc erant Israelitę: iõ non poterat ꝯsecrari Eleaza-

Eleazarus secundum formam aliorum sacerdotum. F Et si dicatur: quomodo ergo in monte Sinai potuerunt ista haberi ad consecrationem Aaron, & filiorũ suorum, responsum est Exo. cap. 29. & Leui. 8. s. quòd haberentur de terra Madian, quæ erat propinqua, vbi non erant tunc hostes Iudęorum. Nunc autem nihil tale poterat haberi, & ex hac causa relictę sunt multę solennitates in deserto non celebratę, quia non erant necessarię ad illas: cum exigerent sacrificia: Leui. 23. c.

Dicendum ergo plenam fuisse consecrationem per assumptionem vestium, quia non poterant haberi alia, & quia Deus sic fieri iussit, quod solum sufficiebat: nam ista cęremonialia erant ex sola voluntate Dei. Cum ergo ipse contrarium vellet, sufficiebat G illud, sicut omnes cæremoniæ. Aliquis tamen dicet, quòd nihil defuit Eleazaro ad cõsecrationem in summum sacerdotem: & quando obijcitur, quòd in consecratione Aaron fuerunt factę multæ Cæremoniæ, de quibus nulla habetur hic: respondebit illud factũ esse, quia tunc Aaron non erat Sacerdos, ideo fuerũt in eo factæ cęremonię multæ ad sacerdotium: Eleazarus autem fuerat iam factus sacerdos, quando mortuus est Aaron. quia simul consecratus est cum Aarõ in monte Sinai Leui. cap. 8. & supra capitu. 3. ideo ad hoc, quòd efficeretur summus sacerdos, nihil videbatur ei deficere, nisi quòd indueretur vestibus pontificalibus, quia reliquę cęremonię iam factę fuerant.

Respondendum est non stare, quia summus sacerdos requirebat plures cęremonias ad consecrationẽ H suam, quàm minores, vt patet de aspersionibus, & vnctionibus: nam super caput eius fundebatur oleum vnctionis, & super minores non fundebatur: Leui. c. 8. & aliæ cęremonię similes. Item quandocunque aliquis efficeretur summus sacerdos, debebat septem diebus indui vestibus pontificalibus, & facere cæremonias, de quibus habetur Exo. capi. 29. sed istas non fecit Moyses in Eleazaro, ideo non fuit completa in eo consecratio summi pontificis, vt in Aaron, sed respondendum est, vt supra. De hoc latius dictum est Exo. cap. 29. Item sicut summi sacerdotes consecrabãtur ita ẽt minores, & Leuitę, sed non eodem ritu. De ritu ꝯsecrationis Leuitarum patet s̃. c. 8. De ritu cõsecrationis sacerdotum minorum, & maiorum, patet ẽt 29. & Leui. c. 8. quis aũt ꝯsecret Leuitas, & quis sa- I cerdotes minores, & quis sacerdotem magnum, & an semper fuerit idem modus, quantũ ad ꝯsecrantem satis declaratum est Exo. 29. c. *Illo mortuo in montis supercilio descendit cum Eleazaro.* Idest postquam mortuus est Aaron in cãcumine montis descenderunt Moyses, & Eleazarus ad castra: astiterunt enim illi dum moreretur, & reliquerunt eum tumulatum in pace in loco, quem Deus ei parauerat. Sed ꝯ̃ hoc vr̃ esse Deut. cap. 10. vbi dr, ꝙ mortuus est Aaron in Mosera, & ibi sepultus est. Rñdendum est, sicut ibi late declaratũ fuit. *Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron,* Idest totꝰ populus vidit, quòd Aaron mortuus fuerat. Hoc aũt vidit populus, idest, cognouit per electionem Moysi & Eleazari. Nam non ascendit in montem multitu- K do ad videndum sepulchrum Aaron: soli enim Eleazarus, & Moyses viderunt. Ra. Salo. dicit, ꝙ post mortem Aaron descendentibus Moyse, & Eleazaro de monte, populus non vidit Aaron descendentem cũ eis, cum prius tres simul ascendentes vidisset: putauit ergo populus, quòd Moyses, & Eleazarus occiderant Aaron propter inuidiam, vel cupiditatem summi sacerdotij, ideo tota multitudo volebat eos lapidare: inclinata sunt autem tunc cacumina montium, & viderunt omnes de populo Aaron honorificè sepultũ, & tunc cessauit seditio. Sed hoc fictitium est: nam si fuissent inclinata cacumina montium, cum istud sit magnum miraculum, scriptura non subticuisset illud. *Fleuit super eum triginta diebus.* Idest totus populus fleuit pro Aaron triginta diebus faciendo honorabiles exequias. Item erat Aaron honorandus valde, quia erat summus sacerdos: & ex hoc quasi tenebat principatum in populo. Item diligebat eum totus populus valde, quia viderant, quòd precibus eius cessauerat incendium suscitatum contra eos pro murmuratione, de quo supra 16. cap. ab hoc autem trigenario dierum accepit Ecclesia morem pro defunctis faciendi triginta dierum memoriam. *Per cunctas familias suas.* Idest plorauit totus populus, & singuli per familias suas, scilicet, quòd non conueniebat totus populus ad plorandum simul, quia erat magnus populus valde: sed singulæ familiæ seorsum plorabant. Simile est Zacha. 12. cap. de planctu magno, qui fieret in Ierusalem vbi inducuntur singulæ familiæ plorantes seorsum, & in illis rursum viri plorabant seorsum, & fœminæ seorsum. Alio modo potest accipi, quòd plorabant per familias suas, idest, non erat aliqua familia, quæ non ploraret. Sed dicet aliquis cum esset Aaron honorabilissimus in populo, quare non ploratum est pro ipso tot diebus, sicut pro Iacob, scilicet septuaginta diebus? Gen. cap. vltimo. Respondebit aliquis, quòd non erat tam honorabilis Aaron in populo tempore suo, sicut fuit Iacob tempore, quo vixit, quia erat pater totius huius populi. Sed tunc dicetur, quòd Moyses videbatur ita honorabilis in populo, sicut Iacob, quia ipse eduxit Israelitas de Aegypto: & per ipsius manum dedit omnia beneficia Israelitis, vt patet ex processu quatuor librorum vltimorum Moysi: & tamen pro ipso defuncto solũ fuit planctus dierum triginta. Deuteron. cap. vltimo. Respondendum est, quòd pro Iacob factæ sunt cęremoniæ planctus secundum ritum Aegyptiorum, vt patet Gen. cap. vltimo, apud quos erat mos, vt cum aliqua cadauera condirentur, diebus quadraginta durabat iste ritus, & fiebant tunc aliquæ cæremonię plãctus. consummatis his condito cadauere incipiebant triginta dies continui in planctu, & quia Ioseph erat vir potens in Aegypto fecit condiri cadauer patris, in quo duraturum est diebus quadraginta, deinde cępit planctus dierum triginta, & sic fuerunt septuaginta, sed triginta propriè ad planctum pertinent. Cadauer autem Aaron non fuit conditum aromatibus, quia nõ stetit aliquis ad mortem eius, nisi Moyses, & Eleazarus, & super montem in sepulchro a Deo parato recubuit. Moyses quoque non fuit conditus aromatibus, quia solus ascendit in montem ad moriendum, & non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentem diem Deutero. cap. 34. ideo non potuit condiri. ploratum est ergo pro eo diebus triginta, nec excessit in hoc Iacob Moyses, & Aaron, quia triginta dies ad planctum eius pertinuerunt, quadraginta autem ad condiendum corpus aromatibus.

Tricesimæ die funeris exequiæ mortuorũ exemplo Hebræorum.

Quare pro Aaron nõ est factus planctus sexaginta dierũ sicut pro Iacob.

CAP. XXI.

QVOD cum audisset Chananæus rex Arab, qui habitabat ad meridiẽ, venisse, scilicet, Israel per exploratorũ viam, pugnauit cõtra illum, & victor existens, duxit ex eo prędã. At Israel voto se Dño obligans ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eiꝰ. Exaudiuitq; Dñs preces Israel, & tradidit

Prima pugna cõtra Chananæos.

didit Chananęum, quem ille interfecit ſubuerſis vrbibus eius, & vocauit nomen loci illius horma, ideſt, anathema.

Diuiſio.

QVOD *Cum.* Poſito ſupra impedimento itineris ex parte populi pontificem lugentis, hic ponitur impedimentum ex parte hoſtis Chananęi perſequentis, tanguntur in hoc.cap.tria. Primo perſecutio Chananęorum: ſecundo pœna ſerpentum ignotorum.ibi. *Profectique ſunt.* Tertio bellum Amorrhęorum.ibi. *Miſit autem Iſrael.* Circa primũ. *Quod cum audiſſet Chananæus.* Ideſt Chananęi audiuerũt hoc, quod factũ eſt.qd autem iſtud ſit ſubditur in litera, ſcilicet, quòd veniſſet Iſrael per viam exploratorum.

Impedimẽta itineris Iſraelitarũ per Chananæos.

Quid audiuit rex Chananęus de Iſraelitis ſecundum Ra. Salo. Quæſt. I.

RABI Salo.dicit, quòd audiuit rex iſte Chananeus, de quo hic dicitur, quòd nubes reliquerat Iudæos, quæ ſolebat eos dirigere in via, & quòd reliquiſſet eos puteus, qui præcedere conſueuerat, iõ putans eſſe derelictos a Deo voluit perſequi illos. Sed iſta expoſitio non ſtat. Primo, quia vtrunque præſuppoſitum falſum eſt, ſcilicet, quòd puteus dereliquerit Iudæos, & nubes: nam puteus nunquam præceſſit eos, ideo nunquam dereliquit, vt probatum eſt: nubes autẽ ſemper præceſſit, iõ Chananęus rex non audiuit hoc. Item hic ponitur relatio, ſcilicet quod cum audiſſet: ergo oportet referri hoc ad aliquid præcedens, ſed iſta duo non erant aliquid, quod præceſſerat: ergo non refert̃ ad illa: Quòd autem venerint Hebręi per viam exploratorum fuerat præcedens, quia dictum fuit ſupra, quomodo Iſraelitæ venerunt in Cadeſbarne, & in montem Hor, iſtud autem erat per viam exploratorum venire, vt infra declarabitur. eſt autem dubiũ hic, quia in Hebręo non ponitur quid eſt quod audierint Chananęi, ideo litera noſtra addidit expoſitiue, ſcilicet veniſſe Iſrael per viam exploratorum. Conſiderandum autem circa hoc, quòd iſti Chananęi, de quibus dicitur hic, ſunt illi, qui pugnauerunt iterum cõtra Iſraelitas anno.2. ab exitu de Aegypto, cũ ſtarent in Cadeſbarne, vt patet ſupra 14.cap. & patet hoc, quia ibi dicitur, quod cum eſſent in Cadeſbarne Iſraelitæ volentes aſcendere in montes deſcenderunt Chananęi, qui habitabãt in montibus, & percuſſerunt eos vſque in Horma. Hic etiam ponuntur iſti Chananęi apud Cadeſbarne: nam de Cades venerunt in montem Hor, qui propinquus eſt in extremitate regni Edom, ſicut Cades, vt patet præcedenti c. & immediatè dicitur hic de bello Chananęorũ, ergo apud Cadeſbarne erãt, & ſic erũt ijdem Chananęi iſti, qui in 40.anno exitus de Aegypto pugnauerunt contra Iudæos, & illi, qui in anno ſecundo. Conſiderandũ, quòd apud iſtos Chananæos erant Amalechitæ, vt patet ſupra cap.14. & ambo populi pugnauerunt contra Iudæos anno ſecundo exitus de Aegypto: cum dicitur ibi: deſcenditque Amalechites, & Chananęus, qui habitabant in montibus, & percutientes eos perſecuti ſunt vſque Horma, nũc autem ſoli Chananęi pugnauerunt contra Iſraelitas, ideo cum venerunt Iſraelitæ deſtruere ciuitates hoſtium ſuorum ſolum deleuerũt ciuitates Chananęorum, vt patet infra. Amalechitæ autem non fuerunt tunc deleti, ſed Moyſes ante mortem ſuam iuſſit Iſraelitis, vt, data opportunitate, delerẽt illos Deu.c.26. & hoc completum eſt tempore Saulis, qui deſtruxit omnes Amalechitas tam viros quàm fœminas præter regem, & pecora pinguia primo Reg.cap.15.

Chananæi his pugnauerunt cõtra Iſraelitas, & q fuerunt illi, qui pugnauerunt contra Iſraelitas anno 2. ab exitu de Aegypto.

A *An iſta ſint dicta poſt mortem Aaron, vel ante. Quæſt. II.*

QVAERET aliquis, an ea, quæ dicuntur hic contigerint poſt illa, quæ ſupra habentur, vel ſit aliqua mutatio ordinis. Reſpondendum eſt ſatis conuenienter dici, quòd iſtud bellum fuerit Iudæis exiſtentibus in Cadeſbarne, quia tunc magis oppropinquabant terræ Chananæorum quàm cum erant in monte Hor. quod patet, quia Cadeſbarne eſt in extremitate regni Edom, vt patet præcedenti cap. & hoc in parte occidentali, Chananęi autem, de quibus hic, & Amalechitæ ſunt magis occidentales, quod patet, quia cum non concedente rege Edom tranſitum per terram ſuam, coacti

B ſunt Iſraelitę aſcendere verſus Orientem circueundo terram Edom, ſi terra Chananęorum, & Amalechitarum eſſet magis orientalis quàm terra Edom neceſſe eſſet, quòd tranſirent per illam, vel circuirẽt eam, ſed non fecerunt, immo cum ibant contra Orientem recedebant magis a terra Chananęorum, & Amalechitarum, vt patet ſupra 14.ca. vbi iuſſum eſt, quòd recederent verſus mare rubrum: quia Amalechitæ, & Chananęi habitabant in vallibus, ſed mare rubrum erat ibi magis orientale, ergo terra Chananęorum, a qua recedere iubentur Hebræi cum eſſent in Cadeſbarne, erat magis occidentalis, quàm Cadeſbarne: ideo veriſimile eſt, quòd exiſtentibus Hebręis

An iſti Chananæi ſint de terra Chanaam, in qua erant 7.populi.

C in Cadeſbarne, venerunt Chananęi ad pugnandum contra eos, magis quàm, quòd pugnauerint, cum eſſent in monte Hor, quia tunc erant magis diſtantes a terra illorum. Item, quia dicitur immediatè, quòd cũ audiuerunt Chananęi veniſſe Iſraelitas per viam exploratorum pugnauerunt contra eos, ſed quando ſteterunt in Cadeſbarne veniebant per viam exploratorum, quia per illam miſſi ſunt exploratores, quando erat Iſrael in Cadeſbarne anno ſecundo ab exitu de Aegypto, de quo ſupra 14.cap. ergo erant in Cadeſbarne, quando fuit iſta pugna. In contrarium videt̃ ex hac litera ſecundum ordinem ſuum, quia poſtquam enarratum eſt de morte Aaron, & quomodo ſteterunt Iſraelitæ in monte Hor, ſubiungitur hic de pugna Chananęorum contra Iſraelitas. Et ſi aliquis di-

D cat hoc factum eſſe per recapitulationem, videtur eſſe contrarium, quia infra 33.cap. vbi narrantur mãſiones Iſraelitarum poſtquam poſita fuerat Cadeſbarne, & mons Hor, ſubiungitur de bello iſto Chananęorũ contra Iſrael. Dicendum ergo vtrumque iſtorum ſatis poſſe teneri, ſcilicet, quòd fuerit bellum in Cadeſbarne, vel quòd fuerit in mõte Hor, & ſi dicatur quomodo pugnarent Chananęi contra Iſraelitas, cum eſſent in montem Hor, quia tunc magis diſtabant ab eis, quàm cum eſſent in Cadeſbarne, vt ſupra probatum eſt. Reſpondendum eſt non multũ hoc agere, quia Cadeſbarne, & mons Hor ſunt manſiones propinquæ, cum vtraque manſio ſit in extremitate terræ Edom, vt patet præcedenti cap. ideo poſſent contra

Cadeſbarne & mõs Hor ſunt propinquę manſiones.

E tra eos pugnare in quacunque harum eſſent, & hoc ſecundum magis videt̃ conſonare literæ. Sed adhuc ſtat dubium, dato quòd iſtud bellum fuerit in monte Hor, an fuerit ante mortem Aaron, vel poſt: nam mortuus eſt Aaron in monte iſto: Dicet aliquis fuiſſe poſt mortem Aaron, quia enarrata ſupra morte illius ſubiungitur hic de bello, & eodẽ modo infra 33. cap. poſſet dici hoc fieri per recapitulationem; ne hiſtoriæ miſceantur, & propter hoc aliquando præponuntur, & poſtponuntur aliqua. Reſpondendum eſt, q̃ fuerit bellum iſtud poſt mortem Aaron: nam non eſt recedendum ab ordine literæ, niſi propter aliquã cauſam manifeſtam, ſed nulla maior apparet neceſſitas, vt dicamus hic eſſe anticipationem, vel recapitulationem,

Bellũ iſtud fuit poſt mortem Aaron.

lationem, quàm quòd dicamus rectum ordinem. Magis ergo dicendum, quòd sit ordo rectus, & tunc precedet mors Aaron ad bellū istud. *Chananæus rex Arad.* Idest rex Aradiorū, qui erat Chananęus, vt aliqui exponunt: accipitur dupliciter Chananęus. Vno modo pro omnibus descendentibus de genere Chanaam, & isto modo Aradij Amathęi, Sidonij, Samaritę, Chananęi sunt, quia de Chanaam nati sunt, vt patet Gen. cap. 10. Alio modo prò descendentibus de Chanaam morantibus in terra promissa Iudæis, a quibus denominatur terra Chanaā, & sic Aradij Amathęi Samaritæ, Sidonij non vocantur Chananęi, vt aliqui volunt, quia terra istorum non fuit promissa Iudæis, vt patet Gen. 15. cap. vbi promittitur eis terra. 10. gentium, inter quas non sunt isti populi. Arad rex de quo hic dicitur non erat proprie Chananęus, ideo licet terram suam demoliti sunt Hebræi non leguntur habitasse in ea, quia omnis habitatio eorum fuit trans Iordanē infra terminos, qui habentur infra 34. cap. præter terram duarum tribuum, & dimidiæ, quæ fuit ante transitum Iordanis ad orientem, vt patet infra 32. cap.

An iste rex, de quo hic sit ille quē occidit Iosue.

Opin. aliquorum.

Aliqui volunt, quòd istud scriptum sit a Iosue, quia tempore suo Moyse mortuo factum est hoc, & probant, quia inter reges, quos Iosue occidit numeratur rex Arad tanquam vnus: ergo a Iosue factum est. de hoc Iosue. cap. 12. Respondendum est, quod non fuit tēpore Iosue, quia oēs reges, quos occidit Iosue fuerūt trās Iordanem, vt patet Iosue. cap. 10. istud autē erat ante transitum Iordanis. Item cum dicitur, quòd iste rex Arad ponitur Iosue. cap. 12. Respondendum est falsum esse, quia dicitur rex Ered, & non Arad. Item dato, quòd diceretur rex Arad, non stat, quia multotiens eodem nomine multæ vrbes, vel oppida appellantur, vt patet Iosue 15. vbi ponuntur tres ciuitates, quarū quælibet vocatur Asor.

An istud bellum cū Chananęis fuerit tpe Iosue, vel Moysi.

Sed dicetur, ꝙ iste rex Arad erat in terra Chananęorum, quia infra 33. ca. dicitur, quòd audiuit rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaā. ergo de Chananęis erat, & in terra ipsorum morabatur. Respondendum est, quòd non habitauit in terra Chanaā propriè dicta, sed iuxta illam in latere meridiano illius: nam si fuisset iste rex in terra Chanaam, multi de Israelitis vidissent terram Chanaam: nam antequam recederent de Cadesbarne prima vice anno secūdo ab exitu de Aegypto ascēderunt Israelitæ in terram Chananęorum istorum, & descendentibus Chananęis de montibus percusserūt eos supra cap. 14. ergo tunc viderunt. tamen ante hoc eodem. cap. dicitur, quòd nullus de murmuratoribus introiuit in terram Chanaam, quam Deus promiserat, vel saltem intuebitur eam, sed isti intuiti sunt, & erant murmuratores, ergo non pertinet ad terram Chananęorum terra hęc. Item patet magis, quia nūc Israelitæ pugnauerunt contra Chananęos istos, & deleuerunt vrbes eorum: ideo tunc introierunt in terrā ipsorum, & tamen si ista esset pars terræ Chanaam, manifestum esset, quòd multi de murmuratoribus introiuissent in terram Chanaam, & acquisiuissent partem illius. Dicendum est etiam, quòd Iudæi non petijssent conuenienter a rege Edom dari sibi transitū per terram Idumęorum, quousque introirent in terram sibi promissam si pertineret terra istorum Chananęorum propriè ad terram Chanaam: quia cum essent Israelitæ in Cadesbarne, poterant transire per terram istorum Chananęorum ad reliquam terram, & non oporteret dari sibi transitum per terram alienā cum essent in extremitate terræ sibi promissę. Dicuntur igitur habitasse isti in terra Chanaam large loquendo idest apud terram Chanaam: erant enim in parte meridiana illius. Tenendum autem, quòd isti erant Chananęi, sicut alij, qui habitabant trans Iordanem,

F & intra terminos assignatos infra 34. cap. Terra tamē ista non vocatur propriè terra Chanaam, sed terra Arad: & Chananęi isti descendentes de prosapia aliorum Chananæorum venerunt in terram istam Arad, & habitantes in ea non perdiderunt nomen stirpis suę: non tamen computantur cùm terra Chanaam, ideo quamquàm Israelitæ acceperunt terram eorū non habitauerunt in ea, nec saltem introierunt per illam in reliquam terram Chanaam. *Qui habitabat ad meridiem.* Iste rex Chananęus habitabat ad meridiē, idest ad partem meridianam terræ Chanaam, vt colligitur infra 33. cap. Nam nō potest hic accipi pars meridiana respectu loci, in quo Iudæi erant, quia tunc terra Arad erat occidentalis, sed refertur ad terram Chanaam, quam habituri erant, in cuius latere meridiano
G erat quædam pars terræ Edom. Et erāt isti Chananęi, atque Amalechitæ, & non dicuntur habitare ad meridiem terræ Chanaam, quasi essent intra terram Chanaam in meridiana parte illius, sed erant extra illam coniuncti lateri meridiano eius. Vocatur autem iste rex Chananęus, non solum, quia erat de genere Chanaam, sed etiam quia totus populus eius erat Chananæus: sic enim vocantur supra 14. cap. scilicet: Descenderunt Chananæus, & Amalechites, qui habitabant in montibus, & sic infra vocatur populus iste Chananæus. *Venisse Israel per exploratorum viam.* Idest audiuerunt isti Chananæi, quòd veniebat Israel per viam, per quam miserat exploratores. Aliqui dicunt, quòd populus mittebat semper ante se aliquos viros, qui considerarent viam, per quam irent, & loca vtrum tu-
H ta, vel periculosa: viderunt autem Chananęi, quòd exploratores transierāt per viam illam, deinde totus populus per illam veniebat; ideo pugnauerunt. Non sunt isti exploratores, qui missi sunt de Cadesbarne ad considerandum terram promissionis, quia illi solum iuerunt ad videndum terram promissam, & nō ad considerandum viam, & patet, quia pauco tempore, scilicet, 40. diebus regressi sunt, & totam terram lustrauerunt, vt patet supra 13. cap. ideo non est verisimile, quòd ipsi in circuitu incederent quemadmodum nunc ambulabat multitudo, ideo nō videbatur possibile, quia adhuc nesciebant istam viam: si enim non peccassent, citius introiuissent: sed quia pecca-
I uerunt, oportuit eos declinare in penam.

Exploratores qui essent.

Ra. Salo. dicit, quòd exploratores dicuntur illi illi, qui ibant cum arca Domini ad inquirendum locum bonum mansionis, vt patet supra cap. 10. Sed falsum est, quia procedit hoc ex defectu intelligentiæ literæ, vbi Rabi Salom. & multi existimant intelligi, quòd precesserit arca distans a castris itinere dierum trium. Sed falsum est, erat enim coniuncta castris, vt ibi declaratum est.

Sed dicendum videtur, quòd isti exploratores erant illi, qui missi sunt ab Israelitis anno secundo ab exitu de Aegypto. Isti enim transierant per Cades-
K barne, & apud terram istorum Chananæorum: nunc autem videntes, quòd per ipsam venirent Israelitæ intellexerunt, quòd vellent introire in terras illas: vnde oportebat fieri transitum per terram Chananęorum istorum, vel apud ipsam, ideo exierunt Chananæi in bellum contra Israel. Venisse enim exploratores per viam illam concitauit animos Chananæorum. Nam si non vidissent exploratores transeuntes per terram illam, quamquàm Iudæi propinqui essent non curarent pugnare contra eos, quia nescirent, quo declinare vellent. sciebant enim illos a multis temporibus mansisse in terra ipsa, scilicet fere a 40. annis: ideo si non vidissent exploratores eorum nihil iudicarent, quo ire volebant, fuit autem satis præsumendum, ꝙ cum exploratores Iudæorum transierunt apud terrā horum

horum Chananęorum, quòd Israelitæ per eam transire vellent, ideo antequam transirent se disposuerunt in pugnam. *Pugnauit contra Israel.* Scilicet exiuit de terra sua ad pugnandum contra Israelitas, erant enim propinqui illis. *victor existens duxit ex eo prædam.* Idest Chananęi præualuerunt contra Israelitas, & acceperunt prædam, & forte occiderunt aliquos: nam in magnis exercitibus vix potest fieri præda, nisi mors aliquorum, & fuga præcesserit. Traditi sunt autem Israelitæ hic in manus Chananæorum, quia forte non erat cor eorum rectum cum Deo, & tunc permittebat Deus cadere Israel in manus hostiles: Leui. ca. 26. De quantitate autem prædæ huius non patet. Ra. Salo. dicit, quòd solum fuit vna ancilla de Aegyptijs, quæ ascenderat cum Israelitis, & satis patet, quòd loquitur hic ex affectione: non enim potuit minus quàm vnã ancillam dicere, & Aegyptiam quidem, ne dehonestaret Hebræos: sed non videtur, quòd Scriptura fecerit mentionem de præda pro vna ancilla, potissimum dicendo prædam, vel captiuitatem, quæ magnum aliquid important. Item, quia Israelitæ dolentes de ista præda vouerunt Deo ciuitates populi huius, si traderet illum in manus ipsorum, pro vna tamen ancilla nihil curaret totus exercitus Iudæorum. Dicendum ergo, quòd fuerit satis magna præda, & occisio, quamquàm non constet de quantitate. *At Israel voto se obligans Domino ait.* Putauerũt Israelitæ, quòd Deus concederet eis faciliter vindictam de hostibus, si vouerent nihil accipere de bello, sed omnia Deo traderé, & sic fecerunt vouentes. Extendebatur autem votum istud tam ad ipsos Chananæos, quàm ad omnia, quæ possidebant, & ciuitates eorum, ita vt nihil Iudęi perciperent de pugna, sed totum proueniret Deo, tãquàm non pro se hic, sed pro Deo pugnaretur. *Si tradideris populum istum in manu mea.* Dicit Ra. Sa. quòd non dixerunt si tradideris istos Chananęos, quia populus Hebræorum ignorabat, quæ gens esset ista. Vtebatur enim vestibus Amalechitarum, & loquebatur lingua Chananæorum, ideo non distinguendo dixit. Si tradideris populum istum. *Delebo vrbes eius.* Idest anathematizabo secundum literam Hebraicam: nã verbum positum hic in Hebræo venit de, herẽ, quod est remotio ab vsu humano, & applicatio ad Deum. Etiam, quia in omni voto est aliqualis attributio boni ad Deum in obsequio, quid autem boni, vel obsequij Deo faciebant ciuitates solum destruendo eas? res enim isto modo destructæ applicantur Deo, & separantur ab vsu humano: illa autem, quæ nõ possunt Deo applicari, quia immũda sunt, ne ad homines trãseant destruuntur. In vtroque autem honor, & seruitium Deo exhibetur: in primo quidem, quia aliquid sibi applicatur directè, secũdo autem, quia aliquid ꝓ nominis eius honorem ab humanis vsibus separatur. Sciendum autem, quòd litera nostra est hic magis determinata, quàm Hebræa, scilicet delebo vrbes: nam dictio Hæbraica hic posita significat separationem, vel destructionem, vel consecrationem. Vnde sicut apud nos aliquis vocatur excõmunicatus, ita apud Hebræos est quædam execratio significata per hoc verbum. Et verum est, quòd quandocunque res applicantur ad Deum fiunt omnia hęc, scilicet segregantur ab vsu humano, & consecrantur, idest efficiuntur sacræ, vel applicatæ Deo, & destruuntur, scilicet quantum ad vsum humanum, ne liceat alicui homini eas in vsum suum conuertere. Hic tamen no erat aliquis modus applications rerum istarum, nisi per destructionem, scilicet, quod ciuitates delerentur, ne redirent ad vsum humanum, & homines occiderentur, & pecora atque omnia cremarentur. istud autem videbatur tendere in honorem Dei, inquantum homines separabant omnia hęc ab vsibus suis propter cultum Dei, & quia ista applicabantur Deo in modo cuiusdam sacrificij: sic enim Deus iusserat fieri sibi, quãdo esset aliqua ciuitas terræ Iudæorum, in qua colerẽtur idola, scilicet, quòd occiderentur homines, & iumenta, & vniuersa viuentia, & cremaretur tota ciuitas cum omnibus supellectilibus, quæ in ea erãt Deu. cap. 13. & ibi dicitur: Consumes omnia hęc Domino Deo tuo, idest ad honorem Dei tui.

Quomodo poterat vouere occidere Chananæos, & quomodo hoc pertinebat ad cultum Dei. *Quest. III.*

SED videtur hic esse dubium de hominibus, quomodo Israelitæ potuerint vouere occidere illos, quia homo non est animal immolaticium: etiam videtur dubium quomodo votum de occidendo hominem sit acceptabile Deo. Respondendũ est ad primum, quòd nullus de Israel poterat vouere occidere Chananæos propter Deum, sed votũ istud totus populus facere poterat: & hoc quidem non sine causa: nã si vouissent Israelitæ occidere aliquam gentem innoxiam, peccarent vouẽdo, nec deberent votum complere. Causa tamen hic intercidit, vt possent vouere, scilicet, quia licebat Iudæis occidere Chananæos: ergo licebat vouere, quòd occiderent illos, erant quippe isti hostes Iudæorum, etiam bis pugnauerant contra illos, scilicet nunc, & iterum anno secundo ab exitu de Aegypto in Cades barne, de quo supra cap. 14. sine voto ergo licebat eis pugnare, & occidere hostes: ergo cum voto. Ad secũdum cum dicebatur, quomodo sit acceptabile Deo votum factum de occisione hominum. Respondendum est, quòd cum aliquid Deus iubet fieri, illud sibi acceptabile est, alioquin non iuberet: sed ipse iubet interdum occidi aliquos, & omnia, quæ ad eos pertinẽt, vt patet de ciuitatibus Iudæorum, in quibus idola colerentur: Deutero. cap. 13. Idem de Amalechitis, quos occidendos iussit: Deutero. cap. 26. ergo siquis voueret facere hęc, & expleret acceptabile eẽt Deo. Itẽ si aliquę gentes sunt velut hostes Dei, vt illę, quæ repugnant cultui Dei, scilicet fidei illius, occidere illas meritorium valde est. Et quamquàm ad hoc non obligemur, si fecerimus laudabiles erimus. De gente ista Chananęorum poterat esse votũ laudabile aliàs acceptabile, quia ipsi erant hostes Dei inquantum pugnauerant contra populum eius, & inimici Iudæorũ dicebantur inimici Dei Exo. cap. 23. scilicet, quòd si audieris vocem meã, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligã affligẽtes te. Habebant ergo quasi Dei causam Israelitæ dum pugnarent contra Chananæos, vnde bene cadebat sub voto occidere illos. Aliquis dicet, quòd Iudæi poterãt hoc facere valde meritoriè, quia dictum erat Deu. cap. 13. quod delerẽt ciuitates, in quibus essent idolatræ. Respõdetur non obstare, quia illud intelligitur de ciuitatibus, in quibus morabantur Iudæi si colerentur ibi idola, quia isti tenebantur specialiter colere Deum ex legis promissione: Gentiles autem quamquàm tenerentur naturaliter ad colendum Deum, quia tamẽ non receperant legem, non erat in eis tam specialis obligatio, ideo quamquàm colerent idola non iubebat Deus, quòd occiderentur: de Iudæis autem iubebat, ideo cum isti Chananæi non recepissent legem Dei, non debebant Iudæi illos occidere, quia Deum non colebant. Sed stabit prima responsio, scilicet, ꝙ licebat illos occidi, quia erant hostes Iudæorũ. De pecorib⁹ aũt eorũ, & de cęteris, ꝗ habebant, qũo ꝑ cõbustionẽ, vel destructionẽ applicarent ad Deũ, declaratũ est Deu. c. 13. cũ agebat de ciuitatib⁹ idolatrarũ.

Votum de occisione Chananęorũ fuit Deo acceptabile.

Occidere inimicos fidei valde meritoriũ est.

An

An aurum, & cetera metalla, quæ erant in terra Chananæorum fuerint combusta vel assumpta in thesauros Domini, & de tribus modis ponendi anathema in vrbibus. Quæst. IIII.

QVAERET nunc aliquis de auro, & argento, & ceteris metallis, quæ erant in terra istorum Chananæorum an fuerint destructa, & cōbusta, vel assumpta fuerint in thesauros domini aut aliàs. Et respondendum est, quòd nemo de Iudæis accepit quidquam de eis, quæ erant in ciuitatibus Chananęorū, quia positæ sunt sub anathemate, sed in anathemate nihil transibat ad ipsos Iudæos, vt patet de vrbe Iericho, quæ sub anathemate posita est: Iosue cap. 6. & nihil acceperunt inde Israelitæ, & quia vnus furatus est modicum de auro, lapidatus est: Iosue cap. 7. Stat tamen dubium an Israelitæ acceperint aurum, & argentum ad ponendū in thesauris Domini. Dicunt aliqui, quòd sic: nam in anathemate Iericho sic fuit, quòd separaretur omne aurū, & argentum, ęs, & ferrum in thesauris Domini: Iosue c. 6. Hic autem non patet quid factum fuerit. Sciendū tamen, quòd hoc perueniebat secundum formam positi anathematis. Si enim simpliciter vouissent delere vrbem cum rebus suis, nihil debebant accipere pro thesauris Domini, sed omnia erant destruenda: si autem apposuissent aliquam conditionem, vel limitationem secundum illam tenebantur. Si enim votum sit spontanea obligatio, tantum se obligat quis, quantū se obligare vult, & verbo expresserit. Pro quo sciendum, quòd anathema reperitur tripliciter positum: primo modo, vt tam homines, quàm pecora, & omnia, quæ in ipsa vrbe sunt consumantur, nullo eorum transeunte in vsum hominum, vel thesauros Dei, & sic est de anathemate, quod fiebat in ciuitatibus idolatrarum in terra Chanaam: nam occisis hominibus, & iumentis congregabantur omnia supellectilia in platea ciuitatis, & cremabantur Deu, cap. 13. Alio modo fiebat anathema vrbium ita, quòd ciuitas destrueretur, & homines perirent, & pecora cū supellectilibus, reseruato auro, & argento, ferro, & ęre ad vsus Sanctuarij, & sic fuit ī anathemate Iericho, Israelitæ tamē nihil receperunt. Tertius modus anathematis erat, cū ciuitas destruebatur ita, vt fieret tumulus sempiternus, & nemo in ea habitaret, occidebanturque homines, pecora tamen, & omnia supellectilia, aurum quoque, & argentum, & omnia, quæ nomine prædæ intelligi possunt, proueniebant in partem Iudæorum, sic fuit in vrbe Hai, vt patet Iosue cap. 8. quilibet modus istorum poterat esse in anathemate isto terræ Chananæorum, nam Deus non dederat hic formam anathematis, sed ipsi vouerant, vt patet hic: ideo non poterant ponere quemcunque modum ipsorum anathematis, vel alium leuiorem. Magis tamen videtur dicēdum quòd posuerint anathema primo modo abdicādo tam a se, quàm a Deo omnia, quę erant in vrbibus Chananæorum, & cremando ea, vel delendo: nam litera dicit: Delebo vrbes eius, in quo non solum importatur deletio hominum sed etiam iumentorum & omnium, quæ in ciuitatibus erant: potissimum, qa, nō potest dici, quòd isti ponerent tale anathema, quale in Iericho: quia ibi aurum, argentum, ferrum, & ęs pro thesauris Domini assumpta sunt: hic autem non poterant accipi ferrum, & ęs, quia non possent portari vsque ad terram Chanaam per longos viarum circuitus. Ideo credendum est, quòd omnia fuerint destructa, & combusta, cum dicatur infra. Subuersis vrbibus eius. Subuersio autem totalem destructionem signat. *Exaudiuitque Dominus preces Israel*. Videbantur orare licitè Israelitæ tum ex parte sua, tum ex parte

Respōsio.

1. opi.

Anathema tripliciter positum reperitur.

F Dei: ex parte sua, quia Chananæi pugnauerant contra eos bis, scilicet in secundo anno ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. 14. & anno. 40. de quo hic: ipsi tamen nunquā inuaserant Chananæos: ex parte Dei videbatur iusta oratio, quia vouebant, quòd delerent vrbes hostium in laudem Dei, scilicet totaliter illas delendo, & nihil percipiendo ex eis, sed omnia consumendo quasi in sacrificio Dei, ita vt causam Dei soli agere viderentur, & cōcessit hoc Deus. De hac exauditione dubiū est quomodo Iudæi cognouerint eā, scilicet antequam vouerunt, exposuerint se ad bellū non expectata aliqua responsione Dei, sed confidentes, quòd adiuuaret eos, & tunc traditi sunt Chananęi in manus eorum, vel an ipsi post votum emissum expectauerint responsionem Dei, & habita, pugnauerunt contra Chananæos. Respondendum est vtrumque esse potuisse. Primus modus est nunc communis vouentibus, secundus poterat esse in Iudæis, quia habebant responsionem Dei in promptu, quodcunque enim voluissent petebat Moyses a Deo, & respōdebatur, vt patet supra cap. 7. & iste credendus est magis fuisse in Iudæis, quia timidi valde erant, & non auderent aliquid sine Dei certificatione circa euentum committere. *Et tradidit Chananæum*. Idest populum terræ Arad, qui erat de genere Chananęorum.

G

An post votū expectauerint resp̄sum.

Quis fuit modus, quo tradidit Deus Chananæū in manu Israel. Quæst. V.

H QVOD autem Deus traderet Chananeos in manus Iudęorum stat dupliciter, scilicet, vel quòd debilitaret vires Chananæorum, vel quòd augeret vires Iudæorum: Primus modus subdiuiditur: poterant enim diminui vires Chananæorum realiter, scilicet, quòd Deus debilitaret corpora eorum, ita vt non possent pugnare, vel quòd diminueret eorum animositatem, scilicet, quòd retentis viribus pristinis tantum timerent, vt nullatenus auderent consistere coram facie Hebręorum.

Ex parte Iudæorū poterat effici dupliciter. Primo modo, quòd vires eorum augmentarentur, ita vt nō lassarentur in bello, sed quilibet eorum posset contra multos Chananæos pugnare. Alio modo fieri poterat, vt non augmentatis viribus Iudæorum augmentarentur eorum animositates, ita vt pro nihilo ducerent hostes: & hoc est quod valde in bellis prodest, Alij autem modi speciliores poterant dari, sed ad istos reducuntur.

I

De primo modo patet, quia sicut Deus interdum disponit, aut suspendit virtutes rerum naturalium ne agant, ita potest suspendere operationes virium humanarum. De naturalibus patet, vt in igne, qui in fornace Babylonis, vbi erant tres pueri, erat verus ignis, & tamen non potuit comburere eos. Hoc autem solum est, quia suspendit Deus actionem ignis: Dan. ca. 3. Sic etiam in animatis irrationalibus, quorum qualitates naturales suspenduntur interdum a Deo, vt in Leonibus esurientibus in lacu, vbi erat Daniel, & tamen non vorauerunt eum, Dan. cap. 6. & 14. Ita ergo de viribus humanis: poterunt enim laxari opere Dei, ita vt interdum nulla quasi mutatione facta in homine nihil operari posset: nam & operatione dæmonum interdum hoc fit.

K

De secundo modo, scilicet, quòd minueretur audacia Chananæorum satis patet, quia Deus poterat eis incutere tantum timorem, quòd nullatenus auderēt consistere ante faciem Hebræorum, sed quacunque etiam leuissima mutatione facta terrerentur, & sic promisit Deus dare Iudæis in pœnam quando contemnerentur ad malum Leuit. capit. 26. & qui remanserint

Quō diminuta est audacia Chananæorum.

ſerint in vobis, dabo pauorem in cordibus eorum in regonibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugiént, quaſi gladium cadent nullo ſequente, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos, quaſi bella fugientes, & forte iſte eſt modus, per quem Deus tradidit Chananæos in manus Iudæorũ, ſic enim Deus promiſerat de alijs hoſtibus: Exo. 23. cap. ſcilicet terrorem meum mittam in præcurſum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris, cunctorumque inimicorum tuorum terga vertam. De modo q eſt ex parte Iudæorum, ſcilicet, quòd Deus augeret vires eorum, ita vt faciliter ſuperarent Chananæos patet ſimile, quia interdum Deus auget vires alicuius ſupernaturaliter, & nulla facta mutatione deſinunt illæ vires, ſicut fuit in Samſone, qui erat robuſtiſſimus virorum, & ſemel habens ſolum vnam mandibulam aſini percuſſit de Philiſthæis mille viros: Iudicum ca. 15. & tamen ſubito in eo defecerunt vires, nulla facta mutatone in corpore, ſcilicet quando omnes capilli illius tonſi ſunt: Iudi. 16. cap. erat autem iſta fortitudo a Deo ſolũ, quia ſi fuiſſet ex aliqua diſpoſitione corporis ablatis capillis nihil minus viriũ haberet. Itẽ quia cum debuit facere maximum opus roboris ſui, ſcilicet concutere duas columnas domus in qua erãt Philiſthęi vocauit Dominum, vt reſtitueret ei priſtinam fortitudinem. Ita ergo facere potuiſſet Iudæis. Quòd autẽ adauxerit animoſitatem Iudæorum etiã latis erat poſſibile: nã ſicut ipſe incutit timorem Leui. 26. cap. & Deutero. 28, ita poteſt animoſitatem inducere, quia ęqualiter poſſibile eſt vtrumque cõtrahere. Poterat autem eſſe alius modus, ſcilicet, quòd Angelus Dei percuteret Chananæos ſicut fuit de caſtris aſſyriorum, in quibus Angelus Domini percuſſit per noctẽ. 180. milia virorum. 4. Reg. cap. 19. Etiam aliter fieri poterat, ſcilicet, vt Deus percuteret Chananæos cęcitate, quæ aurisia dicitur, ſcilicet, vt videntes omnia alia; non viderent Iſraelitas, & ſic poſſent eos percutere faciliter. Sic factum eſt in viris Sodomorũ circa Domũ Loth, quia tota nocte circa portam eius ſteterunt, & cum domum viderent portam non inueniebant: Gen. 19. cap. Ita etiam factum eſt de Syrijs, q pugnabant contra Iſrael: nam percuſſit illos Dominus cęcitate, vel magis amentia, & duxit eos Eliſęus in Samariam ciuitatem Hebræorum, vbi faciliter percuti poterant, niſi Eliſeus prohibuiſſet. 4. Regum ca. 6. Alij quoque modi poſſibiles erãt, ſed modus de incuſſione timoris veriſimilior eſt, quia illum promiſit Deus Iudæis contra hoſtes ſuos. De modis autẽ varijs, quibus Deus Iudęos adiuuabat interdum per ſe pugnans, interdum autem eos pugnantes adiuuans, declaratum eſt Leui. 26. cap. *Quem ille interfecit*. Ideſt Iſrael interfecit populum Chananæorum. *Subuerſis vrbibus eius*. Ideſt deſtruxit totaliter ciuitates cremando, & omnia, quę in eis erant, & percutiendo pecora, quia hoc pertinebat ad maximum gradum anathematis. *Et vocauit nomen loci illius horma*. Iſte eſt locus, de quo ſupra cap. 14. & Deutero. cap. 1. ſcilicet, quod Chananæi, & Amalechitæ percuſſerũt Iudæos vſque horma. Sed ibi ponitur per anticipationem, quia non dum vocabatur ille locus ſic, cum illud acciderit anno ſecundo ab exitu de Aegypto, & iſta impoſitio nominis fuit anno 40. Ex quo apparet, quòd iſta, quæ exprimuntur hic non fuerunt ſcripta immediatè, vt facta ſunt, ſed primo accidit iſtud in anno 40. quàm ſcriberetur id quod factum eſt anno ſecundo, vnde veriſimile eſt, quòd paulo ante mortem ſuam Moyſes iſta ſcripſit, dicitur autem hic: Vocauit autem nomen loci illius horma, cum tamen fuerint multæ ciuitates deſtructæ, vt patet ſupra, ſcilicet. Quem interfecit ſubuerſis vrbibus eius: ſed vocatur locus ſingulariter

Horma quidam locus eſt.

A ſumendo pro plurali, ſicut ſæpe fit. Poſſet tamen argui, quia ſupra cap. 14. dicitur, q perſecuti ſunt Amalechitæ, & Chananæi Iudæos vſque horma, vbi pro loco determinato neceſſario ponitur, quia dicitur Vſque. Dicendum, quòd quamquàm omnes ciuitates vocatæ fuerint horma, tamen ſupra ca. 14. & Deutero. capi. 1. accipitur horma pro extremitate terræ illius, quæ vocatur horma, quia vſque ad illam perſecuti ſunt Chananæi Iſraelitas: hic autem pro tota terra accipitur horma, ſcilicet vocauit nomen loci illius ideſt terræ illius horma. In litera ponitur interpretatio huius nominis, ſcilicet anathema, quia ſignificat anathema deſtructionem, & terra illa deſtructa eſt: ideo anathema eſt, vel ſignificat anathema abdicationem,
B vel excommunicationem, & ſic in terra iſta facta eſt abdicatio, cum iuſſum eſt ne quis acciperet quidquã de ciuitatibus illis.

Anathema quid ſignificet.

Profecti ſunt autem de monte Hor per viam, quæ ducit ad mare rubrum, vt circũirent terram Edom. Et tædere cępit populũ itineris ac laboris: locutuſque contra Deum, & Moyſen, ait: Cur eduxiſti nos de Aegypto vt moreremur in ſolitudine? Deeſt panis, nõ
C ſunt aquæ, anima noſtra iam nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Quamobrem miſit Dominus in populum ignitos ſerpẽtes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum, venerunt ad Moyſen, atque dixerunt: peccauimus, quia locuti ſumus contra Dominum, & te: ora, vt tollat nobis ſerpentes. Orauit Moyſes pro populo, & locutus eſt Dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum, & pone eũ pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eũ, viuet. Fecit ergo Moyſes ſerpentem æneum, & po
D ſuit eum pro ſigno: quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. Profectique filij Iſrael caſtrametati ſunt in Oboth. Vnde egreſſi fixere tentoria in Ieabarim in ſolitudine, quę reſpicit Moab contra orientalem plagam. Et inde mouentes, venerunt ad torrẽtem Zared. Quem relinquentes caſtrametati ſunt contra Arnon, quæ eſt in deſerto, & prominet in finibus Amorrhęi. Siquidem Arnon terminus eſt Moab, diuidens Moabitas, &
E Amorrhæos. Vnde dicitur in libro bellorum Domini; Sicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrẽtium inclinati ſunt, vt requieſcerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum. Ex eo loco apparuit puteus, ſuper quo locutus eſt Dominus ad Moyſen: Congrega populum, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Iſrael carmen iſtud: Aſcendat puteus. Concinebãt: Puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces

Murmurat populus pro labore itineris. 1. Cor. 10. Serpentes igniti miſſi ſunt.

Ioan. 3. De ſerpẽte æneo.

ces multitudinis in datore legis, & in baculis suis. Profectique sunt de solitudine Mathana. De Mathana in nahaliel, de Nahaliel, in Bamoth. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

Profecti sunt autem. Hic ponitur de pœna serpentũ ignitorum, scilicet, quòd existentibus Israelitis in circuitu terræ Edom, quia murmurauerunt, misit Deus serpentes in illos. *Profecti sunt autem de monte Hor.* Ex hoc innuitur, quòd factum est bellum Chananæorũ contra Iudæos in monte Hor, & non recesserunt inde Israelitæ quousque destruxerunt ciuitates Chananæorum. Hoc facto recesserunt de monte Hor ascendentes versus partem orientalem ad mare rubrum in circuitu terræ Edom, & peruenerunt ad extrema loca partis orientalis terræ Edom, scilicet Elath, & Asiongaber, per quem transierunt versus terrã Moab. *Per viam, quæ ducit ad mare rubrum.* Est enim mare rubrum orientale respectu terræ illius, in qua tunc erant Iudæi, & quia non permissi sunt transire per Cadesbarne, quæ est in extremitate occidentali terræ Edom, ascenderunt ad extremitatem orientalẽ terræ ipsius, circumeuntes per latus meridianum, & hoc erat ascẽdere ad mare rubrum, ibi enim extrema loca sunt terræ Edom. Istud est, de quo dicitur Deut. cap. 2. scilicet profecti inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuiuimus montem Seir multo tempore. apud istud mare rubrum steterunt Iudæi toto tempore præterito inter annum secundum ab exitu de Aegypto, & annum 40. vt colligitur supra cap. 14. quando pugnantibus Amalechitis, & Chananęis contra Israel, iussit Deus, vt recederent contra mare rubrum. Non est intelligendum, quòd redierint Israelitæ ad illam partem maris rubri, per quam transierũt in exitu de Aegypto, sed est mare rubrum diffusum per deserta Arabiæ, per quæ nunc transibant Iudęi, & flectitur ad multas partes modo fluuiorum, qui non recto itinere procedunt: ideo multotiens accesserũt Iudæi circa mare rubrum, scilicet primò quando trãsierunt illud: Exo. cap. 14. Iterum autem cum steterunt in mansione Elim progressi inde fixerunt castra super mare rubrum, & istud fuit inter desertum Sin, & mansionem Elim infra 33. ca. iterum steterunt iuxta mare rubrum, quando recesserunt de Cadesbarne supra cap. 14. Tertiò steterunt apud illud nunc quãdo circuibant terram Edom, vt patet hic, & Deut. ca. 2. Quarto manserunt apud illud circa mortem Moysi cum incępit exponere legem Deutero. cap. 1. hoc autem non contingebat nisi per varias circum locationes maris illius. *Vt circuirent terram Edom.* Idest ambulantes versus mare rubrum circuibant terram Idumæorum contra orientem ambulantes per latus meridianum, & istud dicitur circuire montem Seir: Deutero. cap. 2. quia terra illa est montuosa in latere suo. Dicitur autem, quòd ambulabant Iudæi ad circumeundum terram Edom, quia non concessus fuerat ingressus per terram occidentalem Idumęorum, & volebat Deus, quòd permitteretur ingressus per partem orientalem: Deus enim emolliuit cor regis Edom, vt non impediret Israelitas volentes ingredi p partem orientalem, & concitauerat eum ad impediẽdum eos cum ingredi parabant per Cadesbarne. Causa huius supra posita est, scilicet, vt dum circuibant terram Edom, finiretur annus 40. in quo complebatẽ sententia lata contra murmuratores: si autem fuisset permissus ingressus per Cadesbarne multi de mur-

Quõ Iudæi steterunt apud mare rubrum diuersis temporibus.

F muratoribus introissent in terram Chanaan. *Et tædere cæpit populum itineris, ac laboris.* Idest circueundo terram Edom cęperunt moleste ferre Israelitæ labores itineris propter duo. Primo, quia eis occasio magni itineris apparebat cum debẽtes introire directe per Cadesbarne incęperunt circuire per magna terrarũ spatia versus orientem, & timebant, quòd sicut, quando reuersi sunt de Cadesbarne prima vice contra mare rubrum ambulauerunt 38. annis vagi, ita nunc diffidebant se intraturos in terram Chanaan timentes maiorem vagationem. Secundo incępit populum tædere, quia labores continui itinerando eis erant, & lassabãtur, maximè, quia erant eis paruuli, & fœminæ non potentes itinerare, ideo ponũtur duo, scilicet iter, & labor, scilicet de itinere fatigabantur, quia putabant il-
G lud semper duraturum: de labore autẽ dolebãt quia non poterant sustinere continuè. *Locutusque contra Dominum, & Moysen ait.* Idest Israelitæ tędio itineris locuti sunt murmurantes contra Dominum, & Moysen. Potest dupliciter intelligi: vno modo, quòd locuti fuerint contra hos duos determinatè, quia quilibet eorum nocebat illis, scilicet Deus, quia faciebat eos vagari per solitudines non concedendo introitum in terram promissam: Moyses autem videbatur nocuisse, quia fuerat occasio, vt egrederentur Israelitę in desertum, vnde hęc mala secuta sunt. Alio modo potest intelligi, quòd verba murmurationis solum dirigebantur ad Moysen, quia non auderent Israelitæ loq directe contra Deum, & tamen contra Deum erant, quia Moyses nihil fecerat, nisi iussu Dei: ideo cum re-
H darguerent eius facta, Dei mandata culpabant, & sic non poterant contra Moysen murmurare super statu regiminis, quin contra Deum murmurarent, & sic ipse dixit populo facta murmuratione contra ipsum, & Aaron in deserto Sin pro defectu ciborum, quòd murmuratio illa non erat contra Moysen, & Aaron sed contra Deum, quia ipsi nihil erant: Exo. cap. 16. *Cur eduxisti nos de Aegypto.* In hoc apparet, quòd murmuratio directè solum erat contra Moysen, & tamẽ retorquebatur in Deum. Conqueruntur autẽ, quòd fuerunt educti de Aegypto, quia inde secuta sunt omnia mala: præeligerant enim manere in seruitute durissima, quàm venire in desertum, & magis mori in
I Aegypto in saturitate, quàm tolerare angustias solitudinis in fame, & siti, Exo. 16. & supra 14. cap. *Vt moreremur in solitudine.* Idest videtur ex ista egressione de Aegypto, quòd omnes perimus in solitudine, scilicet via ista deserti infinita est, cũ semper vagemur: ideo necesse est, quòd moriamur in solitudine nunquam peruenientes ad terram promissam. Et non accipitur hic, vt, finaliter, scilicet, quòd Moyses ad hoc eduxisset Israelitas de Aegypto, vt morerentur in solitudine, nec ipsi hoc existimauerunt aliquando, quia tunc lapidassent omnes Moysen tanquam hostem totius generis Hebræorum: sed, vt, importat cõcomitantiã, scilicet ad egressionem de Aegypto concomitabitur
K mors in solitudine, quia via non finitur. Et istud indiscretè ponebant Moysi ad culpam, scilicet, quòd indiscretè eos eduxisset in solitudinẽ. *Deest panis, non sunt aquæ.* Hic enarrant aduersitates solitudinis, scilicet, quia nõ habebant complementum in aliquo de necessarijs ad viam humanam, & posita sunt duo, scilicet panis, & aqua, quia ista sunt communiora, & magis necessaria fundamenta vitæ: sic patet Ecclesiastici. 29. cap. scilicet Initium vitæ hominis panis, & aqua. non solum tamen deficiebant hęc, sed etiam omnia alia bona: nam vbi nec panis, nec aqua est, nullum de conueniẽtibus ad sustentationem vitæ esse potest. fuerant tamen ꝯquesti in Cadesbarne de solitudine ista, quòd non gigneret ficũ, nec malogranata, & quòd seri nõ

Murmuratio Israelitarum contra Dominum, & Moysen.

potest

potest nec habet aquas præcedenti.ca. *Anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo.* Conqueruntur de Manna, quòd erat mali saporis, & vocant illum cibũ leuissimum, quasi in vituperium.

An sit verum, quòd comedentes Manna non emittebant stercora. Quæst. VI.

DICIT Ra. Salo. quòd Manna erat cibus leuissimus, quia non grauabat stomachum Iudæorum, sicut alij cibi, nec aliquid emittebant per secessum, ideo timebant, quòd intra viscera eorum putrefieret, & morerentur. Sed istud ridiculum est, nullus enim cibus ita tenuis esse potest, quin aliquid habeat de impuro non conuenienti ad transeundum in substantiã corporis, quod natura non recipit, Manna autẽ erat de naturali materia factum, in qua non reperitur totaliter purum sine mixtione, nec etiam videbatur conueniens aliquẽ cibum esse ita delicatissimum, vt purus esset. Et si dicatur, quòd forte non erat factus in materia sed creatus, & sic existere potuit purissimum. Respondetur, quòd non fuit creatum Manna, sed de naturali, & præexistente materia ab Angelis confectum, vt patet Psalm. 77. scilicet Panem Angelorum manducauit homo, idest panem ab Angelis confectum, nõ enim Angeli creant, nec creationis ministri sunt. Et patet necessario, quia ministratio est aliqua dispositio ad actum principalis agentis, sicut patet in artifice manuali, & architectonico: in creatione autem non est quid disponatur, quia dispositio competit materiæ ad leuiorem formæ inductionem: creans autem materiam, & formam, & quidquid est in indiuiduo creato de nihilo solo nutu voluntatis producit, creatum igitur Manna non erat, & consequenter aliquid impuritatis habebat, & necesse erat, vt aliquid per secessum etiam si modicum mitteretur. Vocabant tamen cibum leuissimum, quia erat eis mali saporis, & commouebat ad vomitum, sunt enim aliqui cibi, qui propter dulcedinem magnam, vel alium gradum inconuenientis saporis mouent ad nauseam, sicut est de melle, & oleo, & similibus. Et sic Iudæi nauseabant super cibo isto, scilicet euomebant illũ. Nauseare enim est euomere. Et a naue dicit, quia in naui positi a principio euomunt. Et potest intelligi dupliciter nausea Iudæorum. primo modo pro fastidio, scilicet, quòd Iudæi ad nullum alium cibum assueti per 40. annos iam nimis fastidiebant illum, ita vt non possent moueri in desiderium illius. Et cum eum aspicerent desinebat ciborum appetitus, quod multi patiuntur in alijs cibis, & tunc cuiuscunque qualitatis esset Manna, quia vnicus cibus erat posset prouocare ad nauseã Iudæos tanto tempore ab eis acceptus. Alio modo potest dici, quòd Manna non solum prouocabat fastidium, sed etiam nauseam verã, sicut mel, & oleum prouocant in pluribus: Manna tamen ex sapore suo materiali similabatur melli, & oleo, ideo prouocare poterat nauseam. de hoc Exo. 16. ca. scilicet erat quasi semen coriandri album, & gustus eius quasi similæ cum melle, idest quasi si comederetur panis cũ melle. Etiam videbatur Manna aliqualiter saporis olei, & ad huc iste sapor magis prouocabat ad nauseam supra cap. 11. scilicet. Et faciebant ex eo tortulas saporis quasi panis oleati, idest panis commixti oleo. Aliqui autẽ dicunt, quòd iste sapor leuissimus prouocatiuus nauseæ causabatur in peccatoribus ex demeritis suis, in bonis autem conuertebatur Manna ad omnem saporem, quem voluissent, secundum verum est indistincte, vt patet Sapientiæ. 16. ca. primum etiam satis est rationabile, vel verisimile, quod interdum malis ex demeritis suis cibus ille grauis videretur in gustu, sed ꝓpter hoc Manna hẽbat ex natura sua saporem quendam, quo faciliter homo verteretur in nauseam, scilicet saporis mellis, vel olei: Exo. 16. cap. & supra 11. ca. Et non inerant isti sapores secundum conditionem peccatorum comedentium, sed ex conditione Manna, quia cum ipsum esset aliquod mixtum naturale, necesse erat, vt determinaret sibi aliquod genus saporis, & ille communis erat bonis, & malis, ideo æqualiter poterant fastidire Manna boni, & mali. Quòd aũt bonis conuerteretur Manna ad omnem saporem, quem voluissent ex priuilegio accidebat, sed interdũ boni experirentur saporem ipsum naturalem Manna, & tunc possent nauseare, quòd autem malis conuerteretẽ ex demeritis in malum saporẽ nihil refert, nã nulla facta mutatione ipse naturalis sapor ad nauseam eos concitaret, & hoc verisimilius est. Rationabiliter igitur potuerunt Israelitæ nauseare super Manna, quia tamen potuisset sapor ille ꝯuerti eis ad bonũ, si ipsi non præuaricarentur, erat in eis vituperabile, ꝙ nausearent super Manna, quia ex eorum culpa hoc accidebat. *Quamobrem misit Dominus in populum serpentes ignitos.* Ista est pœna murmurantium, scilicet, ꝙ morderent eos serpẽtes igniti, & occiderent. De istis serpentibus aliqui dicunt, quòd per aerem volantes flãmas emittebãt, iõ vocantur igniti. i. ignẽ habentes, vel emittentes. Sed non videtur, quia in Hebræo non vocantur igniti, idest ignem habentes, sed combusto res, quia alios comburebãt, licet in se forte calidi nõ essent, & hmõi sunt quidam serpentes, qui ponuntur Deutero. cap. 8. vbi ista recapitulantur, & venenũ istorum serpentum ita vrit, quòd totum hominem vsque ad ossa consumit conuertendo in humorem liquidum virulentum, vt ait Lucanus lib. 9. belli plusquam ciuilis de serpentibus Libye, vbi sunt plures, & diuersarum specierum, quàm in alia parte orbis.

Pena murmurãtium. Quare dicantur serpẽtes igniti.

An serpẽtes isti, qui nocebant Iudæis essent a Deo nouiter creati, vel aliunde adducti, vel essent in loco illo. Quæst. VII.

QVAERET aliquis de istis serpentibus, an essent in terra illa, vel Deus creauerit illos, vt Iudæis nocerent, vel aliunde educi fecit. Respondendum est, quòd omnes isti modi esse poterant, scilicet, quòd Deus creauerit serpentes istos ad pœnam eorum, sicut alia quedam nouiter fecit ad eorum refrigerium, scilicet Manna, quod in toto orbe nunquam fuerat, nec postea visum est, sed tunc ab Angelis confectum est. Etiam nubem columnarem in figura ignis creauit ad præcedendum eos per noctem, & diem. Ita igitur verisimile est, quòd creauerit serpentes ad eorum punitionem, sic enim erat in plagis illatis Aegyptijs, quoniam omnes nouiter factæ sunt, vt ranæ, cyniphes, brucus, tenebræ, & sanguis, & cetera de quibus nulla præfuerant. Iudæi autem murmuratores erant hostes Dei, sicut Aegyptij, ideo sic fieri posset contra eos. Alius modus etiã satis erat possibilis, scilicet, quòd serpentes illi non fuerint creati nouiter, sed adducti de alia parte terrarum per Angelos ad nocendum Iudæis, & poterant duci de partibus Libyæ, vbi plures sunt, quàm in toto orbe: sic enim factum est in coturnicibus, quas Deus dedit Iudæis petentibus carnes, illæ enim non fuerũt nouiter creatæ, nec in loco castrorum erant, sed ventus concitatus a Domino arripuit illas de locis suis apud mare rubrum, & duxit in castra. supra cap. 11. Ita etiam de incantatoribus Aegyptiorum declaratũ est Exo. cap. 7. quòd serpentes, quos fecerunt ipsi apparere coram Moyse, adduxerunt dæmones de alia parte

parte orbis. Sic quoque tempore Noe factum est, cũ animalia omnium specierum introierunt in arcã, nã ipse non adduxit illa de varijs partibus orbis, quia nec cognouisset, nec inquirere potuisset, nec inuenta adduxisset. sed Dei nutu Angeli portauerunt, vt declaratum est Gen. cap. 6. Tertius modus esse poterat, scilicet, quòd serpentes isti fuissent in eodem loco, nã licet in partibus Libyæ abundantiores sint, non negatur illos esse in alijs partibus terrarum, potissime in terris calidis, sicut est Arabia, per quam Iudæi tunc incedebant. multos enim serpentes etiam alatos habet, vt ait Solinus in Polistor. capit. de Arabia: & tunc dicetur, quòd isti serpentes erant in terra illa, sed non nocebant Iudæis, quousque Deus concitauit illos ad nocendum, & tunc veniebant ad populum, & plurimi percutiebantur. Cum autem Deus voluit, quòd cessaret plaga non concitauit vlterius serpentes, & iste sensus innuitur Deutero. cap. 8. scilicet, quòd isti serpentes essent in terra illa, cum dicitur: ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, ac diplas, & nullę omnino aquæ. Sciendum, quòd Ra. Salom. dicit, ꝙ nõ solum Iudæos fuisse a serpentibus percussos, sed etiam pecora, & iumenta eos mordebant; serpentes tamen magis nocebant. Cui satis consonat, vt habetur Sapientiæ cap. 5. Armabit creaturam ad vltionẽ inimicorum, & pugnabit cum eo orbis terrarum cõtra insensatos.

Quomodo percussi a pecoribus sanabantur si dicamus, quòd non serpentes solũ sed etiam pecora mordebant. Quæst. VIII.

QVAERETVR tunc quomodo percussi a pecoribus, & iumentis sanabantur, nã de morsu serpentum planum erat, quòd inspecto serpente ęneo sanabãtur. Responderi potest, quòd morsus pecorum, & iumentorum, licet essent dolorosi, non erant mortiferi, nec morbũ inducentes, sicut morsus serpentum, ideo non indigebant speciali adiutorio, & populus petens remedium contra serpentes de pecoribus, & iumentis subticuit, vel quia nihil tale erat, aut quia eorum morsus parũ nocebant. Alio modo potest dici, quòd aspicientes serpentem ęneum sanabantur, tam a morsibus serpẽtum, quàm pecorum, & iumentorum, quod satis est verisimile, quia serpens ille ęneus non habebat aliquam virtutem determinatam, secundum quam sanaret a morsibus serpentum, & non pecorum, & iumentorum, ideo nullam virtutem habebat sanatiuã, nec quidquam efficiebat, sed solo Dei nutu sanabantur percussi, ideo nihil magis proficeret ad sanationẽ morsus serpentini quàm pecorum, & iumentorum, cum ex voluntate Dei sanitas induceretur, quæ non magis determinatur ad vnum quàm ad alterum. Et istud signum non positum est tanquam naturaliter operatiuum, sed ad placitum, vt infra patebit. Causa autem quare serpentes missi sunt, fuit magna conuenientia culpæ istorum ad pœnam, vt sicut isti vilipendebant, & fastidiebant Manna, quod habebat omne saporis delectamentum Sapientiæ cap. 16. ita punirentur per serpentes, quibus omnia, quæ comedunt terra videntur in sapore. Vel sicut istis Manna insipidum videbatur, ita decuit puniri per serpentes, qui solam rem insipidam, scilicet terram comedunt, vt patet Gen. cap. 3. *Ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt ad Moysen.* Idest, quia multi percutiebantur de populo a serpentibus, & multi moriebantur, venerunt ad Moysen petentes remedium. dabat enim vexatio intellectum, & licet a principio Deo non crederent, tamen pęnalitatibus coacti, quas a Deo infligi sciebant ad eum pro remedio recurrebant venientes ad Moysen, qui medius erat inter Deum, & populũ. *Atque dixerunt, peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te.* Experimento enim didicerant Israelitæ, quòd Deus misericors est, & ad pęnitentiam peccãtium flectitur, ideo primò confessi sunt iniquitatem suam, vt sic veniam mererentur. Dixerunt autem, ꝙ peccauerant contra Dominũ, & Moysen, quod fuit murmurando, erat enim peccatum directe contra Moysen, vt patet ex verbis. s. Cur eduxistis nos &c. contra Deum autẽ erat murmuratio, quia redarguendo facta Moysi arguebantur facta Dei, cum vnum dependeret ex altero. Erat tamen peccatum istud cõtra Moysen dupliciter. Primo, quia eum de malo regimine populi arguebant, quia duxisset eos in solitudinem. Sed hoc falsum erat, quia melius erat Iudæis exire in solitudinem, quàm manere in Aegyptiaca seruitute. Secundo errabant contra ipsum, quia dato, ꝙ malum fuisset Iudæis educi in solitudinem, non fecerat hoc Moyses; sed Deus. Confessi autem sunt Israelitæ peccasse in Deum, & Moysen: in Deum quidẽ, vt remitteret, quia nisi pęnituerimus a pœna non flectitur. De Moyse confessi sunt, vt eum haberent propitium ad orandum pro ipsis: nam si Moyses non intercederet desperabãt se habituros remedium. *Ora, vt tollat a nobis serpentes.* Q. d. confitemur, quòd Deus miserit serpentes istos propter peccata nostra: ora ergo, vt auferat. Deus autem non concessit penitus eorum petitionem, quia ipsi volebant auferri serpentes idest, quòd nequaquam percuterent populum amplius. Deus autẽ abstulit mortem, sed non percussionem, prius enim Israelitę mordebantur, & peribant, vt patet supra, scilicet ad quorum plagas, & mortes venerunt ad Moysen. Postea autem ablata est mors, quia posito serpente æneo quicunque illum intueretur sanabatur a morsibus serpentum, vt patet infra, & tamen adhuc serpentes mordebant populum, quia si post petitionem istam nullus fuisset a serpente percussus superfluum erat serpentem fieri, ad quem percussi respicientes sanarentur, sed omnes, qui ante tempus petitionis emissæ percussi fuerant, & tamen adhuc viuebant, sanari debuissent: Deus autem voluit aliqualiter affligere populum, nec statim concedere, quia erant duri ceruice, & rebelles cõtra Dominum, vt patet præcedenti cap. Si autem subito fuisset ab eis ablata plaga, facilitas veniæ delinquendi præberet incentiuum. Durauit igitur aliquantò tempore plagã serpentum post factum serpentem: nemo tamen moriebatur, quia percussi aspiciebant serpentem. postea autem paulisper omnis plaga ablata est. *Orauit Moyses pro populo.* Quamquàm enim sæpissimę Israelitæ offendissent Moysen, tamen nõ desinebat orare pro eis, sicut patet supra 16. cap. vbi populus insurgens in eum voluit ipsum delere, & Aaron, ita vt ambo fugientes intra tarbernaculum absconderentur, ibi tamen pro populo orauerunt ne Deus deleret eos: hoc autem quia Moyses diligebat Israelitas in visceribus charitatis, erat enim vt prælatus, & pius pater defectus Iudæorum patienter tolerans, nec vnquam odio habens. *Et dixit Dominus ad eum: fac serpentem æneum.* Ponitur remedium percussorum: non quidem eorũ, qui vsque nunc percussi fuerant, quia isti, vel iam mortui fuerant, vel immediate sanati sunt post hanc concessionem, alij autem postea percussi respicientes serpentem æneum sanati sunt.

An Iudæi fuerint percussi a serpentibus postquam fuit factus serpens æneus.

Considerandum circa istum serpentem, quòd Moyses fecit illum de ęre, quia nulla materia videbatur conuenientior ad fabricãdum eum. est enim multum ductile, & obediens artifici, etiam nõ est magni sumptus. Requirebatur enim valde magnus serpens, vt

Serpens quare factus est æneus.

vt posset videri per oĩa castra. Nam dr̃ j. ꝙ percussi a serpente aspicientes illum serpentem æneum sanarẽtur: ergo oportebat, vt esset magn⁹ valde, quia castra Hebræorum erant nimis magna cum essent ibi plura q̃ sexcenta millia peditum præter senes, & paruulos, & oẽs feminas: si aũt esset paruus ɔspici non posset. In Hebræo non ponitur: Fac serpentem æneum: sed: Fac combustorem .i. facias similitudinem vnius de serpentibus combustoribus, vel ignitis: nec ẽt dixit, ꝙ faceret de ære, sed fecit Moyses de hoc metallo, qa erat conueniens, vt dictum est. *Et pone eum pro signo*. Id est, pone eum in signum .s. vt videant oẽs Israelitæ .s. in loco alto, vel in pertica, vt dr̃ in Hebræo. Oportebat enim ipsum valde exaltari: nam castra Israelitarũ erant valde magna, quæ fortè durarent plusquam per vnam, vel duas leucas in multitudine hominum & iumentorum: talis aũt debuit esse serpens; & tam alte positus, vt posset videri de quolibet loco castrorum: vt vbicunque contingeret aliquem percuti a serpente posset sanari. Non poterat aũt videri serpens in tãta castrorum latitudine, nisi valde eminenter positus esset: si enim fuisset serpens in tentorio Moysi, vel nõ esset eleuat⁹ in sublime, oportebat, vt quilibet percussus a serpente de quacunque extremitate castrorum veniret ad tentorium Moysi, vt ibi videret serpẽtem: sed ɔtingeret aliquem mori, dum veniebat, quia serpentes illi ꝑp magnitudinem virus cito occidebant. Dr̃ aũt ꝙ ponatur serpens pro signo; quod dupliciter intelligit: vno mõ, ꝙ ponat̃ tanquã signũ .i. sicut signa ponũtur in loco, vbi videant̃, ita poni debebat iste serpens in loco eminenti. Aliter põt intelligi pro signo .i. ad significationem futurorũ, & hoc pertinet ad Christum pendentem in Cruce .s. ꝙ sicut viso serpente isto Hebræi sanabant̃ a languoribus, ita respicientes Christum crucifixum, & credentes in eum ab omnib⁹ peccatis mundant̃. Litera tñ Hebraica non facit istũ sensum saltem in superficie, cum dicat; ꝙ poneretur serpens iste in pertica. *Qui percussus aspexerit eum viuet*: Id est cum aliquis fuerit percussus a serpentibus istis respiciat immediate serpentem æneum, & sanabitur. Si aũt aliquis differret aspicere, breuiter eum inuadebat mors. Qũo aũt sanabantur percussi j. dicetur. *Fecit ergo Moyses serpentem æneum*. Scilicet immediate, vt iussum est: nam dilatio operis multa inferebat dispendia. plurimi .n. de Iudæis a serpentibus percutiebãtur. *Et posuit pro signo*. Idest posuit in pertica eleuatum in sublime in medio castrorum, vt ex quacunque parte videri posset. Hunc serpentem adduxerunt secum Iudæi per omnia loca castrorum: & ẽt in itinere ferebatur eleuatus, vt siquis tunc a serpentibus morderetur, sanaretur. *Quem percussi aspicientes sanabantur*. Idest postquam factus est, omnes qui percutiebantur a serpentibus eo viso sanabantur.

Vtrum serpens iste æneus fuerit factus operatione astrologica, & magica & an potuerit habere virtutem ad sanandum eos, qui a serpentibus mordebantur, dirigendo solum oculos in eum & an per solam visionem posset causari aliqua realis actio.

Quæst. IX.

DE isto serpente dixerunt aliqui, ꝙ erat fact⁹ operatione astrologica seruata habitudine Astrologorum quantum ad aspectus planetarum, & varietatem ascendentium, & ob hoc virtutem sanatiuam vulnerum habuit. Sed non põt stare, quia serpens iste æneus nulla Moysi solertia, sed diuina iussione factus est: si igitur respicientes istum serpentem aliquam virtutem ex hoc ɔhebant sanitatis, non erat hoc ab aliqua virtute naturaliter influxa in serpentem illum, sed Dei nutu, & ope,

A vt ab eodem virtus sanatiua descenderet a quo iussio de faciendo serpentem emanauit. Item quandocunque fiunt aliquæ imagines metallinæ, aut de quacunque materia secundùm aspectus stellarum, & motus, & astrologicam obseruationem, vel magorũ superstitionem à fide, & naturali ratione deuiãtiũ, oportet vt in magna temporum obseruantia fiat, nec in quibuslibet, sed quibusdam spãlibus & determinatis diebus: nam aspectus planetici, aut obseruatio ascendentium ad hoc conuenientium quotidiani nõ sunt, sed istum eneum serpẽtem mox, vt Deus iussit, expleuit: nulla igitur astrologica operatione, aut magica superstitione serpens iste fabricatus est. Item Moyses fecit istum serpentem iussu Dei, & eo modo, quo Deus voluit, alioquin peccasset: Deus tñ non iussit fieri aliqd obseruatione astrologica: ergo Moyses non fabricauit serpentem magicè, aut astrologicè. Antecedẽs patet, quia Deus intendebat erudire Iudeos, ne attribuerent aliquam virtutem similem astris, vel toti cœlo, nec crederent cœlestia corpora super operationes nostras hr̃e aliquã causalitatẽ: ergo non iussisset fieri aliquid magicè, vel astrologicè. Quod patet Iere. ca. 10. Iuxta vias gentium nolite discere: & a signis cœli nolite metuere, quia leges populorum vanæ sunt. Et sicut signa celi dixit non esse metuẽda, ita & corpora planetarũ, atq; cetera astra cum suis orbibus, atq; horum aspectus, & quẽcunq, virtutis modum ab astrologis assignatum in his. Item si iste serpens operatione magica, vel astrologica factus esset, non ɔsequeret̃ tãtam efficaciam, vt eos qui morituri erant, nisi in eũ aspicerent: sanaret mox, vt in eũ oculorum aciem tetendissent: quod patet in ceteris vasis, aut imaginibus astrologicè, aut magicè factis: nullum .n. horũ vsq; hodie visum est, quod tantam virtutem ɔxerit: sed iste serpens verissimè sanabat morituros: ergo astrologicè factus non est. Præter hoc si serpens iste astrologicè causatus esset, & sanatiuã haberet virtutem, illa necessario naturaliter causata esset: virtutes tñ naturales successiuè agunt, & nulla in instanti: sic ergo qui sanabãtur, aspectu serpentis enei non sanarentur mox, vt intuerẽtur eum, sed post aliquot dies, quod falsũ est. nam immediatè, vt respicerent sanabantur: non ergo naturaliter, sed Dei voluntate fiebat: ergo non erat astrologicè factus serpens, nec aliqua in eo virtus naturaliter causata. Item serpens eneus si per aliquam virtutem naturaliter causatam sanaret, non posset ista sanitas causari, nisi in parua distantia, sicut s̃. dicebatur de fascinatione, quòd nullum animal põt fascinare alterum, nisi in parua distantia, etiam si animal fascinãs valde pestiferũ sit: oportebat ergo hoc dato, ꝙ vulnerati a serpentibus huic serpẽti metallino valde appropinquarent ad sanitatem causandam. Sed falsum est, quia vbicunq; existerent vidẽtes sanabantur, hæc fuit causa quare iussum est, vt serpens iste poneretur in altum pro signo, vt patet hic, & Ioan. cap. 3. Si aũt nõ sanarentur hoẽs videntes vbicunque essent, sed solum a propinquo, non erat conueniens poni serpentẽ istũ in sublimi, sed in pauimento in tabernaculo Moysi, vel ĩ tabernaculo federis, vt oẽs ꝑcussi illuc ɔuenirẽt. Itẽ serpentes isti erant grauissimi, ita vt morsu eorum homines velociter morerentur quasi exusti ab igne, quod patet hic cum vocantur serpentes igniti: & Deuteronom. capitu. octauo: vbi dicuntur serpentes flatu adurentes: ideo percussi ab his citius morerentur quam venirent ad contemplandum serpentem istum: potissimum si in extremitate castrorum, vel extra castra morderentur, sed falsum est, quia omnes videntes sanabantur: ergo non erat ista virtus naturalis causata per aliquam operationem astrologicam, sed solo Dei nutu.

2. ratio. 3. ratio. B 4 ratio. C 5. ratio. D 6. ratio. E 7. ratio.

Item quando aliquę virtutes naturaliter operātur in omnes æqualiter operantur nulla habita distinctione boni,& mali,deuoti,& indeuoti:ergo serpens iste sic operaretur,si naturalem virtutem haberet, ita vt nihil magis sanitatem causaret in eos; qui deuoti veniebāt,& obseruantes cæremonias, quàm in Iudæos contemptores omnium horum.Ex quo patet,quòd omnes,qui apud serpentem hunc essent, æqualiter sanarentur qualitercunque se haberent. Vnde si aliqui apud serpentem hunc essent,& non inspicerent eum æqualiter sanarentur, vt aspicientes,cum virtus naturalis ad omnes deriuaretur. Sed falsum est, quia hic dicitur, quòd quicunque aspiceret serpentem sanaretur.

9.ratio. Item quamquàm astrologica,aut magica quadam obseruatione serpens iste factus foret, & sanatiuam vulnerum virtutem recepisset sola naturali influxione:tamen sola visione hoc naturaliter causari nequibat,vt percussi a serpentibus curarentur: nam per visionem nulla realis, aut naturalis immutatio causatur in animali viuente,scilicet,quòd per visionem virtutē aliquam,aut naturalem qualitatem viuens recipiat, sed solam spiritualem immutationem recipit, scilicet,vt per visionem species rei visibilis in organo recipiatur: nec quidquam alterum recipi potest quāquàm accidentaliter causetur fatigatio videndo, vel dolor in oculis ad præsentiam lucis fortis repercutiētis in oculo,vel fortiter, vel si sit color intensus illuminatus forti luce. De hoc ait Aliacensis in principio perspectiuæ:per visionem igitur infirmitas,aut sanitas in vidente recipi nequit,quoniam istę qualitates naturales sunt.Quod patet, quia si quis ignem inspexerit solo intuitu nullus in eo causabitur calor, vel si aquam solum videat,nullatenus frigefiet:vel si serpētem venenosum intuitus sit,nullam venenositatem talem inde trahet:si tamen sola visione in vidente aliqua realis immutatio causaretur, eo quòd quis ignē videret calefieret,quoniam ignis calidus est: serpens quoque visus videntibus pestiferam talem visionem incuteret,cum ipse venenum in se teneat: in alijs tamen cęterisque naturalibus actionibus necessarium est fieri contactum, & applicationem secundum organa potentiæ tactiuæ,quod apparet in medicinis sanatiuis: nam quamquàm efficaciter sanatiuam virtutem contineant,nunquam tamen ægrotus curabitur solo medicamentorum aspectu, sed cum ea degustauerit,aut carni suæ quouis modo applicuerit ad loca patientia nocumentum:liquide igitur comprobatur per visionem nullam naturalem, siue realem causari qualitatem, sed solam spiritualem immutationem, sed qui mordebantur a serpentibus viso illo serpente æneo illico sanabantur, ergo sanitas non causabatur ex aliqua virtute sanatiua, quæ in serpente illo existeret,sed solo Dei nutu efficiebatur, vt quicunque serpentem illum suo factū iussu aspexisset a serpentum morsibus sanaretur, quamquàm serpens ille æneus ad hoc virtutem nullam haberet sanatiuam: velut si quis lignum,aut lapides inspexisset.

An in sola visione naturales qualitates causentur, seu aliqua realis actio, vt in Basilisco, lupo, & muliere, & paruulis fascinatis. Quæst. X.

CONTRA supradicta aliquis arguet,quòd serpens iste metallinus potuerit habere virtutē ad sanandum eos, qui a serpentibus mordebantur,dirigendo solum oculos in eo: nam sola visione non solum qualitates spirituales, sed etiā interdum naturales virtutes, & impressiones inter-
1.argū. dum causantur, vt patet in Basilisco.Iste quippe, solo
F visu, animalia visa occidit, & arbores inficit: etiam si ad illa tangenda nunquam accesserit: ideo è contrario euenit, quia plures Basiliscus visu, quàm morsu necat: naturalis ergo immutatio, & valde magna solo visu effici potest: nulla namque passio, aut impressio morte fortior est, quæ sola visione inducitur.

Item cum quis lupum prope viderit, non poterit 2.argū. loqui, lupus tamen ei nihil nocet, nec ad eum accedit: ideo cum aliquos videmus non potentes loqui, dicimus: lupus est in fabula, idest, cum lupo locutus est, aut lupum vidit,vt ait Isidorus Etymo.lib.12. Cap.1. ex sola igitur visione realis immutatio sequitur.

Item apparet hoc in mulieribus menstruatis: nam 3.argū. cum mulier patitur sanguinem menstrualem,qui per
G singulos menses prouenire solet, si speculum coniunctum sibi in parua distantia inspexerit magno spatio in illud oculorum aciem figens, post hoc speculum sanguiñeis guttis,aut penitus respersum, aut magna ex parte maculatum erit, & in nigrum vertetur colorem: nulla tamen præter visionem operatio hic est. ergo ex sola visione realis immutatio causabitur.

Item in infantibus, quos vulgus fascinatos vocat, 4.argū. idest, oculo percussos; astruunt esse oculos quosdā sola visione rebus visis ęgritudinem inducentes, ibi tamen sola visio est: & tamen naturalis atque realis immutatio fit.

Ad prædicta respondetur per solam visionem nul- Species visibilis nullā qualitatē actiuam, aut passiuam continet.
H lam realem,aut naturalem causari immutationem:
visio enim per speciem visibilem fit,quæ est ens quasi pure spirituale non habens in se aliquam de naturalibus qualitatibus, nec etiam causare potest in illo,
in quo terminatur.s.in oculo rei videntis.Sunt autem
qualitates naturales s̄m quas actio & passio causant
quatuor.s.caliditas,frigiditas,humiditas, siccitas. spēs
aūt visibilis,nec frigida est, nec calida, nec sicca, nec
humida formaliter, nec effectiue, aut virtualiter.s.ꝙ
nec aliquam harum qualitatum in se habet,nec ēt in
re visa causare potest, sicut corpora cęlestia nullā ha-
rum habent,tñ eas in inferioribus elemētis, & elemē- Nō fit aliquod nocumētum per visionem,sed p species emissos per visum, & quū animalia fascinent.
tatis causant. Et sicut qualitates quatuor primas non
causant,ita nec aliquam aliam deriuatiuā ex his: sed
operatio sua est,vt videre faciant res quarum species
I sunt,ꝙ si visa res animali aliquod nocumentum infe
rat videnti: aut animal videns in ipsa visione aliquam
ægritudinem,vel quodcunque malum ꝯxerit: nō fit
hoc ex ipsa visione,sed aliquid alterū est,quod ad po-
tentiam actiuā attinet. Vñ hoc nocumentū quod in
videndo infertur,sequeretē ēt si res visa non videret, Quare aliqua corpora inficiunt alia ēt sine contactu.
aut si animal videns nihil vidisset.Causa tñ horū,quę
inducebant,prouenit ex hoc,ꝙ quædam corpa sunt
infecta atq; tabida, & quasi pestifera in se corruptos
humores,& putridas atq; venenosas ꝯtinentia quali-
tates: hæc aūt in spiritus resoluuntur atque per ocu-
los egrediunt,quia partes istæ tenerrimæ sunt,nō po-
tentes per alias corporis partes meatum sibi ꝯstitue-
re,q̄q̄ per anhelitum aliquid eorum egredi cōtingit:
hi aūt spiritus per aerem tendunt,& cum in aliquam Spūs sic manantes, qui sunt.
K rem solidam aliqualiter,& tenerā insederint,inficiūt,
& corrumpunt illam.Sunt aūt isti spiritus corpa sub-
tilia, qui in modum fumositatum resoluuntur: sunt
autem substantiæ calidæ, & humidæ. Cum vero de
corpore alicuius per oculos aliosque meatus corpo-
ris egrediuntur præ subtilitate sua impassibiles sunt.
Cum autem ad aliquod corpus tenerum perue-
nientes inhæserint,frigiditate superficiei corporis so
lidi cui inhærent, & aeris circunstantis condentan-
tur: atque visibiles effecti corpora apparent. Sic est
de muliere menstruata cum speculum respicit: spiri-
tus.n.procedentes videri nequeunt, sed cum speculo
inhæserint videri inchoant iam in maculas conuersi.
illos

illos namque speculi frigiditas, & aeris circunstantis condensando solidauit. Similiter patet nullam actionem naturalem fieri posse per visum, quia visio per solam speciem visibilem causatur, quæ nullam conditionem corporalem habet, sed pure spiritualem: sunt tamen quædam animalia tam in humana specie, q̃ in cęteris, in quib⁹ quidam venenosi humores sunt, qui in spiritus resoluuntur per pupillas oculorum egredientes, atque valde nocent eis, quibus inhæserint, & hoc modo existimatur per visionem aliquam naturalem, vel realem causari actionem, sed non causatur: sed huius nocumenti causæ sunt ipsi spiritus egrediẽtes per oculos animalium peruenientes vsque ad res his animalibus propinquas. Spiritus autem illi, quos nociuos, atque pestem inferentes scimus, ad actionẽ visiuam non pertinent, sed ad potentiam tactiuam, quæ per applicationem, & contactum operationem suam habent: sic enim isti spiritus contingendo nocent, qui vsque ad corpora perueniunt, quibus nocẽt atque eis insident inhærentes. Item calidum, & frigidum, siccum, & humidum sunt obiectum potentiæ tactiuæ, & ipsam immutant. Isti autem spiritus q̃ nocent, aut humorem, aut calorem noxium tenent. Istam ergo naturalem immutationem non secũdum visionem, sed secundum potentiam tactiuam fieri manifestum est. Cum autem applicantur ista ad serpentem æneum, quem fabricauit Moyses stare non possunt, quia & si in quibusdam alijs rebus videndo sanitas contrahitur, aut ægritudo: hic tamen fieri est impossibile: visio enim sola nullam realem, aut naturalem actionem causat: sed cum est coniuncta aliqua qualitas visioni, quæ sanitatem, aut ægritudinem causet, vt cum videndo spiritus emittuntur per oculos, qui interdum ægritudinem, & interdum bonum aliquod causant. Hoc autem non conuenit serpenti æneo, quia nulli spiritus ab eo vaporari possunt. Causa apparet, quia spiritus, vt hic accipitur est corpus valde subtile, & inuisibile humidum, & calidum, ab aliquo densiori corpore actione caloris resolutum, atq; postea subtilitate sua eleuatum: quæ non conueniunt serpenti æneo. in eo quippe calor, aut humor nullus erat: quin potius duæ contrariæ qualitates, scilicet, frigidum, & siccum, quia æneus serpens erat. Item humor nullus in hoc serpente erat tanquam materiale principium, ex quo isti spiritus soluerentur: deficiebat enim calor, qui est principium effectiuum ad resoluendum spiritus: impossibile ergo erat emitti aliquos spiritus ex serpente illo metallino sanatiuos hominum percussorum, & consequenter patet non potuisse fieri sanitatem istam per aliquam naturalẽ qualitatem causatam in serpente æneo astrologica, aut magica obseruatione.

Argumenta superius facta diluuntur. *Quæst. XI.*

Ad id quod obijciebatur de Basilisco respõdendum est, quòd Basiliscus per solam visionem non potest causare aliquam naturalem immutationem, nec nocere alicui animali: nam si in sola visione possibile esset causari aliquam realem immutationem, rationabilius erat, vt res visa causaret aliquid in vidente, cum videtur, quàm videns in re visa, cum eam videt: huius causa est, quia videns nihil agit, sed patitur recipiens in se speciem rei visæ vsque ad oculos suos peruenientem atque immutantem, videns tamen ad rem visam nihil emittit, sed recipit ab eadem species. Quamquam in hoc Platonici satis errauerunt dicentes visionem fieri per emissionem radiorum visualium ab oculo vsque ad rem visam peruenientium: atq; ipsius

A formam secum in reditu vsque ad oculos videntis perducentium.

Hæc tamen positio falsa est: improbat enim eam Aristoteles in libris De anima in secundo, dicens: Videmus nihil immittentes, sed intus recipientes: sic apparet ex perspectiua Pisani, quæ dicitur Perspectiua communis, propositione 43. lib. 1. cum dicitur: Mathematicos dicentes visionem fieri per emissionem frustra conari. *Visionem non fieri per extra missioné cõtra Platonicos ratio prima.*

Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo esset actio, & non passio: visio autem passio est, & non actio: ergo non fit per emissionem: quod apparet, quia cum videmus si nihil reciperemus, & aliqd emitteremus, cum emittere sit actio visio actio esset: *2. ratio.*
B quoniam in videndo recipere nullum esset, quod est passio. Pura ergo actio in videndo erit. Priscianus tamen visionem passionem esse dicit in maiori volumine lib. 8. vbi dicit, quòd ista verba audio, & video, & cętera significantia sensationes in voce actiua significant passionem.

Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo potentia visiua esset actiua, sed est passiua: ideo visio non fit per emissionem, sed recipiendo. Quod patet, quia si fieret emittendo, cum emittere sit pure agere visio esset pura actio, quòd autem potentia visiua nõ esset actiua satis patet, quia omnes potentias sensitiuas, scilicet, tactiuam, gustatiuam, odoratiuam, & cęteras passiuas appellamus: sic nominat eas Aristoteles in multis locis. *3. ratio.*

C Item si emittendo aliquid, & nihil recipiendo videremus: nemo ad tantam distantiam videre posset ad quantam videt, quia vsque ad corpus Solis, & astra fixa videndo pertingimus: inter illa tamẽ & nos pluriũ quàm ducentarum millium leucarum interpositio est, quod Astronomi necessarijs inducunt demõstrationibus. De hoc Alfraganus in libro suo de Astrologia in fine. Si autem visio emittendo causaretur, necesse esset spiritus istos ex partibus tenerrimis corporum solui, cum spiritus corpora subtilia humida, & calida resoluta ex partibus humidis corporis sint agente, atque resoluente calore: ad hoc tamen, vt spiritus isti emissi ab oculis pertingerent ad Solem, vel astra fixa necesse esset totum corpus in huiusmodi spiri- *4. ratio.*
D tus solui, nec ad locum prædictum quouis modo accederet, & si tantam spirituum resolutionem causari contingeret, adhuc non possent tantum eleuari, vt vsque ad cęlos pertingerent.

Item si fieret visio emittendo spiritus ab oculis, nõ possemus semper videre ea, quæ nobis directe opposita sunt, sed interdum ea, quæ in aduersum. Videmus tamen semper ea, quæ nobis opposita sunt: ergo non fit visio per emissionem. Maior patet, quia cum spiritus ab oculis nostris ad aliquid videndum egrederentur, qui humidi, & calidi sunt, quamquam subtiles sint: ventus tamen eis obuians poterit illos impellere ad aliquam differentiam positionis, quia habent veram quantitatem, & tunc cum spiritus illi non infigantur in illa re, quæ directe ante oculos est *5. ratio cõtra Platonem.*
E prohibente impetu ventorum, sed ad aliam rem in altera positione deducantur, continget, vt non videatur res, quæ ante oculos est, sed quæ in aduerso iacet, ad quam peruenirent spiritus emissi ab oculo videntis, & sic quando eueniret, vt spiritus emissi vẽto impellente conuerterentur ad posteriora rebus illis, quæ post tergum nostrum sunt, videremus non potentes videre, quæ sunt ante nos. Item sequitur incõueniens. s. q̃ ea, quę ante oculos sunt, & propè nos interdum videre non possemus, quod absurdũ est, quia quidquid oculis nostris obijcitur, videmus, nisi forte immoderata distantię interpositio fiat: aut potẽtię *6. ratio.*

visiuæ aliquid fuerit interpositum tollens visionem. Patet hoc quia spiritus, per quos causari visionem dicunt sunt corpora subtilia humida atque calida. Cum igitur eos circũdederit frigiditas quæcunque loci cõdensabit in corpus solidum faciens eos iam visibiles: præsertim si magna circunstans frigiditas fuerit: sic apparet in superficiebus speculorum, cum mulier menstruata speculum a propinquo, & aliquanta temporis mora inspexerit: tunc enim cum speculum intueretur spiritus, qui ab oculis emittuntur a nullo videri possunt, sed cum contigerit superficiem speculi frigiditas aeris circunstantis, & speculi, in corpora aliqualiter densiora solidabit, ita vt guttæ sanguineæ, aut alterius coloris maculæ visu notabiles cuilibet relinquantur. Si igitur isto modo fieret visio, & aliquis tempore magni frigoris videre vellet ea, quæ aliqualiter a se distant: spiritus emissi ab oculis a circunstante frigiditate aeris densarentur, quæ in corpora calida, & humida sunt: opprimente autem frigore paruus calor spirituum latens in humore expiraret, & consequenter corpus illud iam densatum, & nullo calore eleuatum in terra caderet. Et si dicas calorem manere semper in illis spiritibus, quamquam circunstet frigiditas loci adhuc semper densabuntur ex frigiditate circunstante, & quandam grauitatem contrahent, atque in terram cadent motu suo. Sic apparet in ebullitionibus ollarum. Cum enim humor in olla ferbuerit præ fortitudine caloris inclusi in humore resoluuntur partes teneriores humoris, atque eleuantur in altum peruenientes ad operimenta ollarum, quibus inhærent, sed post aliquantam moram multis exhalationibus ad operimentum ollæ peruenientibus ingrossantur partes ex adiunctione, atque pondere suo in priorem humorem vnde surrexerant relabuntur. Idem patet siquis feruenti ollæ non opertę in aliquali eleuatione manum directe superposuerit. Nam exhalationes leues in modum fumositatum ei prius inhærebant: postea ex adiunctione conuersæ in guttas aquæ pondere suo in ollam vnde surrexerunt relabentur. Si enim spiritus emitterentur ab oculo tempore magni frigoris densarentur, & in terram caderent non tendentes directe in res illas, quæ ante oculos nostros sunt, & consequenter impossibile esset illas videri, quod falsum est, quia quantũcunque frigus fuerit, ea, q̃ ante oculos nr̃os sunt, videbim⁹, ẽt si a nobis distẽt.

Speculum quare maculatur a muliere menstruata.

7. ratio. Item si visio fieret per emissionem nihil recipiendo, cum aliquis existeret extra aquam non posset videre ea, quæ in aqua sunt, & existentem intra aquã impossibile est videre ea, quæ sunt extra aquã, quod falsum est: ergo visio non fit emittendo, sed suscipiendo. Maior patet, quia cum spiritus corpora subtilia humida, & calida sint, peruenientes ad superficiem frigidarum aquarum, condensabuntur, sicut condensantur in superficie speculi spiritus emissi ab oculo mulieris menstruatę, vt supra declaratum est. Ad ea igitur, quæ sunt intra aquam peruenire non possent, nec illorum ad nos species ferre. Idem patet de eo, qui est intra aquam, quòd non posset videre ea, quæ in aere sunt. spiritus namque ab oculo emissi apud pupillæ superficiem aquarum frigore, & humore densarentur ad res visibiles exterius peruenire non potentes. Idem contingeret si aliquis lateret intra aquas calidas. Non est enim solum frigiditas condensationis causa, sed etiam humiditas magna res teneras humiditatem continentes raram & subtilem condensans. Quouis ergo modo spiritus intra aquam existentes confestim tactu aquarum densabuntur. Hoc tamen falsum est, quia existentes extra aquam ea, quæ intra sunt, clarè videmus, nisi

F aquarum cęnositas turbans, aut profunditas magna lucem tollens impediat. Etiam qui intra aquam sunt, ea, quæ intra aquas existunt, vident. Vnde contingit interdum, vt homines intra aquam in profunditate aquarum proiectas pecunias inquirant, & inueniant.

8. ratio contra Platonem. Item dato, quòd fieret visio per emissionem, & existentes extra aquam viderent, quæ sunt intra illam: impossibile tamen esset, vt in aqua fluente videremus aliquid versus illam partem, quam respiceremus, sed ad aliam satis distantem, quod falsum est. Visio igitur per emissionem nequaquam fit. Maior patet in aquis fluentibus naturaliter: siquis enim lapidem latentem sub vndis intueri vellet diri-

G geret oculos suos ad illam partem, in qua lapis est. Cum autem spiritus emissi coniungerentur superficiei aquæ, vt penetrarent ad illam partem, quam videre volebamus, aqua fluens eos ad aliquantum distantius prius perduceret: sicut cum quis proijcit lapidem in aquas velociter motas, non petit fundum recto ictu, sed aquarum impetu ad vlterius aliquantulum permouetur. Esset igitur impossibile, spiritus emissos ab oculis nostris ad illum lapidem accedere, ad quem nos oculos direxissemus, & consequenter videri non posset, quod falsum est. Recipiendo ergo, & non emittendo visio causatur.

9. ratio. Item data visione per emissionem omnia anima-

H lia videntia breuiter desiccarentur, & deficerent, quod falsum est: ergo nihil emittitur videndo. Patet antecedens, quia spiritus sunt corpora humida tenera, & calida resoluta ex aliquibus partibus humidis dirigente illas calore: quandiu igitur visio fit, tandiu saltem spirituum resolutionem fieri necesse est: & sic deficerent partes istę tenerę: vnde ad corpus animalis videndo prorsus desiccarentur.

10. ratio. Item si emittendo spiritus visio fieret, impossibile esset, vt aliquid penetrato speculo videremus: per omnia tamen genera vitrorum aliquid vlterius possumus intueri, nisi sint multum obscura, aut in parte posteriori aliquid solidum habentia: ergo non fit visio emittendo spiritus. Maior patet, quia cum mulier menstruata, vel aliquis habens oculos infectos

I speculum parum distans inspexerit, spiritus ab oculis egrediens superficiei corporis adhærentis circunstantis aeris atque specularis corporis frigore condensantur conuersi in corporis soliditatem, atque facti visibiles, nec vlterius transire potentes. Sic etiam fieret in nobis, quòd non possemus vitrum videndo penetrare. contrarium tamen patet in vitris, quia quæ vltra illa sunt, videntur.

11. ratio. Item si videremus emittendo spiritus, impossibile esset, vt cœlum videremus, sed omnes cœlos clare intuemur: ergo non fit visio emittendo. Primum patet quia spiritus, quos interdum ab oculis emittimus corpora humida, & calida sunt, atque delicata nimis, vt autem vsque ad cœlum penetrarent ne-

K cesse esset, vt medium aeris interstitium pertransirent, in quo aer frigidus, & niger atque densus est, in quo lapides, & grandines, atque niues generantur: est enim locus iste in toto orbe frigidissimus, vnde illuc peruenientes spiritus condensari necesse esset: condensatos autem, & graues effectos ad inferiora trahi pondere suo oporteret: nec enim vlterius ascendere possent, & consequenter cœlum videri esset impossibile non peruenĩetibus illuc spiritibus ab oculo missis. *Confir.* Item oporteret istos spiritus transire per sphęram ignis, & cum sint corpora humida, tenera, atque delicata cremarentur, & videri cœlum non contingeret: sed falsum est, quia oẽs cœlos videmus cum astris vsq; ad cristallinũ, quod cęlũ aqueũ appellatur,

latur, omniumque visibilium extremus terminus est. A

Item si videremus emittēdo spūs impossibile esset quidquā videre mox, vt oculos aperimus, sed immediatè res obiectas cōprehenderemus: visio ergo emittendo non fit. Primum patet, quia si emissis spiritib⁹, videremus, necesse esset, vt in primis oculos aperiremus, deinde emitteremus spiritus, postea ipsi peruenientes ad id, quod nos videre volebamus, figurā rei vsq; ad nos perducerent fm positionem Platonicorum. Hæc autem tpe quodam indigent: indiuisibiliter.n. fieri nequit, vt spiritus ad rem visibilem perueniant, & ad nos videndam figuram perducant: nā spiritus illi corpora sunt, vt s. declaratum est: cum ergo medium transeant, necesse est moueri: motus aūt tpe indiget. Etiā apparet hoc in causatione sonitus: fit.n. B ex collisione aeris, qui fractus in circulo se diffundit ad modum fluentorum, vel circulorum apparētium in aqua percussa, & ita ad aures audientium pueniunt ipsi sonitus, vel spēs eorū: ideo non immediate sentiē sonitus, vt cautatus est, velut si quis distanter a nobis lignum secure percusserit, vox immediate, aut percussionem ɔsequit: non tñ percussionem a longe videntes mox vocem audiemus, sed stabimus aliquandiu spectantes. Sicut igit aer corpus est, atq; tpe quodam indiget, vt moueat: ita spiritus isti cum corpora quædā sint, sine successione moueri non poterunt. Horū falsitas patet, quia mox, vt oculos aperuimus q̄cunq; obiecta sunt videmus: visio ergo non fit emittendo, sed recipiendo. Contra hoc arguet, φ et si fieret visio C emittendo spiritus in instanti fieri posset.s. vt apertis oculis immediatè q̄ obiecta sunt cerneremus: maiora.n. fieri videmus: nam cum Sol apparet in Oriente in instanti est in Occidente, nec prius in locis propinquis q̄ remotis, nec plus in vna parte medij q̄ in alia: & sic spiritus emissi ab oculo in instanti ad rem visibilem peruenient, & figuram eius ad oculum nostrū perducent. Rñdendū est non stare, quia lux in instanti per oēs quatuor angulos mundi maxime distantes multiplicat eo φ ɔrietatem nullam habet: recipitur quoq; in aere, qui diaphanus est, atq; ex hoc obeditiuus luci: nec in se aer aliquam habet positiuam qualitatem repugnantem luci suscipiendę: nā q̄q̄ tenebra sit in aere ante lucis diffusionem, qualitas tñ non est, sed priuatio q̄dam, ideo nulla actio ei debet, cum solū formę positiuæ actio competat. Cum vero est actio D alicuius formæ ad quam nulla est ɔrietas, nulla resistētia est possibilis: vnde in instanti fieri necesse est, nullo resistente. De hoc Arist. 4. Physic. cum de vacuo agit dicens, φ si aliquod vacuum dandum foret, motus in loco in instanti fieret non resistente qualitate medij: in emissione aūt spirituum nullatenus fieri possibile erat hoc: nam spiritus emissi corpora calida, & humida, atq; delicata sunt in medio aliquam ɔrietatem habentia. Impossibile est igitur, vt ab oculo emissi in instanti vsq; ad rem visam perueniant, eiusq; formā ad videntes oculos susceptam perducāt. Dato ergo hoc mō impossibile erat fieri visionem in instāti.s. φ videremus statim vt oculos aperiremus. Itē si fieret visio E emittendo spiritus, necesse est, vt prius videremꝰ ea, q̄ ɔiuncta sunt nobis, q̄ ea, quæ distant, sed falsum est, ergo non fit visio emittendo. Primum patet, quia spiritus corpora calida, & humida sunt, & quamquam subtilia sint corpora, tñ sunt aliquam resistentiam habentia in aere, per quem moueri debent: ergo citius transibunt in partes propinquas, quàm in remotissimas. Item spiritus emissi cum sint corpora calida, & humida ex humiditate ɔhen[illegible] quandam grauitatem, quæ impedit instantaneam actionem: ergo spiritus emissi cum per medium moueantur, necesse est, vt prius perueniant ad propinqua quam ad remota: & pñr citius videbimus quod prope est, q̄ quod longe. Sed hoc falsum est, quia si sit aliquid visibile nobis oppositum ad mediam leucam, & versus eandem partē sit aliud visibile oppositum ad 20. leucas, ita tñ φ vtrū que visibile sit, ita cito videmus quod per 20. leucas distat, sicut per mediam: visio igitur non fit emissis spiritibus. Item si videremus emittendo, impossibile 14. ratio. esset, vt oculis apertis Solem aut cętera astra cerneremus, sed aliquali interiecta mora, nec parua quidem: sed mox, vt oculos apertos habuerimus, Solem, & cętera astra videbimus. ergo non videmus emittendo. Primū patet, quia spūs, per quos videmus corpa sunt, iō in instanti moueri non pñt. Cū ergo distet aliquantū id ad quod emittunt, necesse est morā ɔhi pueniēdo a nobis: & tñ vsq; ad cęlū Solis, & vlterius vsq; ad octauā fixarū stellarū sphęrā est spatiū pluriū quàm ducentarū milliū leucarū: necesse est igit, vt in hac ptransitione magna mora trahat: ergo nō videbit Sol immediatè, vt ad eū oculos direxerimus, sed falsum est, iō nō fit visio emittendo. Itē positio Platonica de 15. rō contra Platonem. emissione spirituum ad visionem stare nequit: nam ad hoc, vt spiritus ab oculis nostris emissis rebus vidēdis se applicarēt, earum ad nos perducentes figuram, oporteret eos esse agētia rōnalia: nam cum ab oculis semel emissi forent ad oculos emittentis remeare impossibile est, nisi aut quisquā redire cōpelleret, aut ipsi quadā rōne sua ad hoc mouerentur. Quòd aūt isti spūs a nullo agente ad oculos emittentiū reducant, satis ɔstare vr: nullū namq; naturaliter, aut fm aliquā rōnem tale agens ɔstitui posse vr. φ aut isti spiritus ab aliqua rōne sua in oculos emittentiū redire nequeāt, ex hoc patet, q̄m nec rōnales animæ, nec Angeli, nec dęmones sunt, nec aliqua altera substantia intelligēs, cum præter has nulla sit nisi Deus. Item dato, φ spiri 16. ratio. tus essent ad visionem non sufficiebat missio eorum: nulla.n. res vr, nisi eius figura ɔstiterit in vidente: hi aūt spiritus emissi rebus videndis se applicantes earū ad oculos nostros perducere figuram dicunt: nos aūt cum quippiam videmus eius extensionem in longū, & latum conspicimus: tantæ igitur extensionis spiritus ad hmōi visionem causandam necesse esset, quanta sit rei visæ extensio fm eam partem, quæ videtur: vt sic spiritus rerum videndarum superficies operiāt, rerumque ad nos perducant figuras: alioquin, dato quòd spiritus ab oculis videntium egredientes quandam partem rerum visarum operirent, nec tñ totam obiectam superficiem, necesse esset, vt ea solum pars videretur, quæ spiritibus emissis tegeretur, cum aliarum partium, quas non tegerent ad videntes perducere imagines nullatenus possent: difficile tñ nimis, & prorsus impossibile videretur, vt spiritus ab oculis nostris egredientes 10. aut 20. leucarum tegerent latitudinem, & distantiam, quarum nos totam multitudinem oculis conspicimus. Visionem ergo fieri emissis spiritibus falsum apparet.

Item omnia, quæ videntur, aut lucida, aut colorata sunt: quorum conditio est, vt totum similitudinem suam in circuitu suiipsorum per totum aerem diaphanum diffundant: & cum ad animalium peruenerint oculos, imago eorum ibi sistat: ipsumque animal videre faciat. Hoc autem suscepto nullum euenit de inconuenientibus supra adnotatis ad Platonicam positionem. Hoc apparet, quia si quodcunque corporum nostris oculis obijceremus, mox eius imago in pupilla nostra est, & si steterimus ante oculos cuiuscunq; hoīs, vel aīalis erit in ambobus oculis eiꝰ figura nr̄a duplex. Quod si oculis eiꝰ lapidē, aut papyrū opposuerimus, in oculis illius lapidis, vel papyri forma inesse videbitur. Idem de quibuscunq; corporibus, quæ opponantur. Hoc autem impossibile

17. rō contra Platonem.

Qūo fit necesse visionem fieri nihil emittendo, sed recipiendo species venientes a qualibet re.

Left margin: Solutio. — Tex. 71. — 13. rō contra Platonem. — Confir.

De imagine,quę apparet in pupilla. Opin. fa-tua.

le esset euenire, nisi cuiuslibet corporis esset conditio per totum medium sui imaginem multiplicare atque diffundere,& sic cum coram aliquo steterim⁹ duplicem imaginem nostram oculis eius videmus.

Aliqui tamen simplices existimant figuras hominum,quæ in oculis videntur oculis scriptas, & connaturales esse. Cuius falsitas apparet, quia si aliquis se alteri obiecerit, videbit in oculis illius imaginem suā. Si autē illo semoto alius se opposuerit in oculis eiusdem videbit suam figuram: non ergo vident eādem imaginem omnes aspicientes, sed quilibet suam intuetur: ergo illa imago,quæ in oculis est, non est cōnaturalis oculis,quia sic eadem ad omnes existeret. *(Improbatio Prima.)*

Secunda. Item hoc patet manifestius, quia si quis obiecerit se oculis alterius subsistens recto corpore, imago illa, quam cernit in oculis alterius recto corpore stare videbitur:quòd si videns se paululum depresserit,aut in aduersum se contorserit,imago quoque visa paululū deprimetur, aut contorquebitur in aduersum:omnis quoque motus perfectè exprimet, quos aspiciens in se præmostrauerit. Hoc tamen impossibile esset nisi imago visa esset hominis videntis.

28. ratio contra Platonē. Item patet a quolibet corpore diffundi speciem suam per totum medium diaphanum in circuitu: nam si 20. aut 30. quasi specula in circulo posita fuerint,& quisquam in eorum medio steterit, in quolibet speculorū hominis illius imago videbitur, quòd si eis lignum, aut lapidem in medio prominentem posuerimus in quolibet eorum lapidis, aut ligni apparebit effigies: & sic de cęteris corporibus ibi positis. Falsum est ergo fieri visionem emittēdo spiritus iuxta platonicam positionem, sed aliquid recipiendo, scilicet, vt singulæ res species suas per totum mediū multiplicantes ad videntium oculos eas extendant, & sic videre faciant.

Redit ad solutionē primi argumenti. Nunc autem redeundum est ad inchoatum argumentum vnde digressi sumus, scilicet, rationabilius videtur, atque naturæ conformius, vt res visa aliquam causalitatem super rem videntē habeat quàm videns super visibile: visio namque passio est, & non actio. Cum ergo videns solum sumit imaginem rei visibilis in se nihil emittens, vt ex præcedentibus liquet,impossibile videtur, vt super rem visam operationem, aut immutationem aliquam realem, vel naturalem habeat, cum hic nullus actionis modus relinquatur. Res visa habet aliquem modum actionis super rem vidētem,quoniam speciem suam multiplicans dirigit vsque ad videntem, ipsum quoque immutat: videns autem illam speciem suscipiens, vt videns est,immutatur. Ista tamen actio non est realis,aut naturalis,sed spiritualis,cum species,per quam huiusmodi visio causatur aliquid spirituale sit ad spirituales pertinens qualitates. *(Vidēs nihil agit in rem visam naturaliter nec e cōtrario: si tamē esset aliqua actio magis ageret res visa in videntē q̃ e cōtrario. Cōcludit solutionē argumēti primi.)*

Quare homo vidēs basiliscū immutat. Ex prædictis ergo inductum patet in sola actione nullam esse posse immutationem realem videntis super rem visam,aut rei visæ super videntem,& sic basiliscus videns hominem,vel aliud animal nullam habet actionem super illum,sed magis homo super basiliscum.nam homo visus inquantum visus est a basilisco speciem suam ad basiliscum mittit, nec basiliscus quidquam in hominem mittit inquantum vidēs est. Actio tamen & naturalis immutatio, quam basiliscus super hominem visum habet, quia basiliscus est animal pestiferum valde ex cuius oculis spiritus quidam egredientes vsque ad hominem perueniunt, eum corrumpentes atque illico occidentes. Si tamē contingeret, vt basiliscus hominem videret nullis emissis spiritibus, nihil magis homini basiliscus vidēs noceret,quā si ab altero homine videretur,vel ab asino,quia tñ non contingit basiliscum videre aliquē *(Quō basilisc⁹ vidēdo occidat.)*

F quin spiritus illos emittat nunquā eueniret,vt hominem a propinquo inspiciat,quin eum occidat.

Ad secundum argumentum. Quare homo visus a lupo clamare non potest. Quæst. XII.

AD alteram rōnem cum arguebatur de lupo, quòd per eius visionē causetur aliqua actio realis,scilicet,ꝙ facit hominem impotentem ad loquendum per aliquam morulam: ibi tñ præter visionem nulla actio esse videt. Rñdendum est, ꝙ ex sola visione lupi ad hominem nihil potest causari realiter in hominem. Cum ergo dr̄, quare homo a lupo visus ad modicum clamare
G nequit? respondendum est oculos luporum infectos fore,atque per eos venenatos quosdam emitti spiritus,qui cum ad hominem de propinquo existentem peruenerint, eum inficiunt atque locutionis impediunt organa:manebitque ista impotentia clamandi quandiu emissorum spirituum virtus permanserit. Si autem lupus a longinquo hominem conspexerit nullum ad loquendum obstaculum inferet. Hos autem spiritus ab oculis emitti,eosque cum emissi fuerint res,quibus adheserint,realiter permutare ad visiuam potentiam nihil attinet,sed ad tactiuam magis, quæ per applicationem realem operationem suam habet: spiritus autem isti emissi rei, ad quam perue-
H niunt,applicantur.Item isti spiritus sunt corpora calida & humida,sed huiusmodi qualitates ad potentiam visiuam nullatenus pertinent, sed magis potentiæ tactiuæ obiectum sunt.

Ad tertium. Speculum maculari a muliere menstruata quomodo accidit. Quæst. XIII.

AD tertium argumentum cum dicitur mulierem menstruatam speculum a propinquo respicientem sola visione nulla applicatione facta illud sanguineis guttis, aut maculis quibusdam deformibus respergere: macula igitur,quæ per realem immutationem fit sola visione causabitur. Respondendum est visionem mulieris
I menstruatę in speculo nihil reale causare, cum visio passio solum sit:sed quia tempore menstruorum mulier habet oculos aliqualiter infectos, spiritus, qui ab oculis egredientes aerem medium transeunt, ad speculum venientes,qm̄ illud densum corpus atque compactum est,superficiei illius adherentes circunstātis aeris atq; ipsius speculi frigore ꝯdēsati in maculas solidas atq; visibiles ꝯuertunt.Hęc aūt visioni non ꝯueniunt: nā cū quis hmōi oculos infectos habuerit ēt si nihil videat nihilq; aspiciat tenens oculos apertos,quidqd sibi directè obiectū est atq; vicinū,īficiet.

Vtrum sit aliqua fascinatio catholicè loquendo,& an sit necesse dari:& quomodo solum oculi infecti possunt inficere alia membra. Quæst. XIIII.

K

AD vltimū argumētū, qñ s.dicebat vulgariter pueros teneros, & aliqua de alijs aīalib⁹ interdū fascinari.s.quasdā ęgritudines pati, q̃ ꝑ visionē ab alijs aīalib⁹ inducunt:& dnr ista vulgariter oculo ꝑcussa, sed ad mutationes reales ista pertinent:in sola igit visione realis erit īmutatio. *(Ad 4. arg. positū supra ī q. 10.)*

Dicendum est,ꝙ plurimi eorum,qui catholicę veritati valde inherent,fascinationem nihil esse dicunt: nullum quoq; aīal fasci͞nari.i.oculo percuti, nullumque bonum aut malum per oculos posse causari. Horum autem modus sanè, vt isti accipiunt,solidam veritatem habet. Vulgares namq;,qui secūdū nomē suū insipientes *(Opi. cōis.)*

insipientes sunt, arbitrantur, & astruunt quosdam homines esse malorum oculorum: addētes, ꝙ si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercunque ad malū moto aliquid aspicere voluerint, illud lædent, atque occident: & si benigno oculo illud ꝯspexerint nihil nocebunt. Hæc aūt penitus falsa sunt, & naturæ dissona. Nā si aliquis oculus nequā, aut liuidus esset res visus fascinans, aliqñ hoc ex ægritudine quadam oculi, vel totius corporis proueniret: nec eēt in potestate videntis fascinare, aut non fascinare: sed cum videret necesse esset, vt læderet etiam inuitus: velut siquis sit calidus intense, & alteri coniungatur, necesse est, vt alterum calefaciat quamquàm ad hoc non sit spontaneus. Hoc modo ēt nos fatebimur nullum oculum esse fascinantem, nec quidquam oculo fascinari: si aūt fascinari dicatur videndo rei visæ nocere, siue spontaneè, siue inuoluntariè hoc fiat, oportet confiteri aliquid esse fascinationem, & oculos aliquorum hominum, aliorumq; animalium esse fascinantes. Nec aliqs existimet nos fidei catholicę in hoc repugnare: nā fides catholica solida veritas est: vero aūt iuxta Arist. 1. Ethi. omnia ꝯsonāt: ei igitur nulla veritas naturalis repugnabit. Ad cuius euidentiam considerandum, ꝙ sicut in cęteris membris corporis ægritudinem esse contingit, ita & oculos ægrotari eueniet: si igitur lęso vno corporis membro, vapor aut spiritus inde ęgrediens, aut humor rapidus inde solutus cętera mēbra contactu suo inficit, quæ contigerit; non dispariter si oculum ægrotari contingat, inde egredientes spiritꝰ pestiferi eis, quibus inhæserint, nocumentum præstabunt. Hoc inconueniens nullum infert, quin potius sm naturam concedi necesse est: alioquin specialius aliquid in oculis, quàm in cęteris corporis partibus fateremur. s. cętera corporis membra ægrotare, aut indisposita esse: oculos autem nequaquam. Vel si oculos ægrotare, aut disponi sicut in cęteris accidit fateamur, aliquid adhuc specialius hoc modo in oculis ad cętera membra quàm prius confiteri necesse erit. s. ꝙ cęteri corporis artus, cum infecti sunt, contagione sua nocere possunt alijs membris, aut cęteris rebus: oculi autem, cum eos ægrotare contigerit, nulli rei lęsionem vllam inferre possent. Rationabiliter ergo dicendum est aliquos indispositos oculos, aut infectos habere, qui rebus, ad quas se ꝯuerterint, nocere pñt: & hoc fascinare, siue oculo percutere vulgariter dicit. Apparet igitur fascinationem aliquid esse, & quodā posse fascinari. Amplius considerandum est sm Medicorum doctrinam quosdam morbos contagiosos fore. i. ꝙ per contactum a quibusdam in alios trāseūt: velut scabies, lepra, morbus pestilentiæ, atque ꝯsimiles. Conformiter igitur in oculis accidere poterit, vt siquis infectum habuit oculum, eius infectio in alios per contactum quendam deriuetur. Nā siquis quoddam scabiei genus, quod in capite est, patiatur: & quis ei adhæserit: quamquàm eorum capita nullam hēant coniunctionem in eo, qui nullam habet scabiem ex hoc accessu inducitur scabies: conformiter siquis leprosus fuerit & alteri de vicino colloquatur, aut cum eo cibos sumat & bibat, si hæc aliquam moram traxerint, qui sanus erat lepram induet, quamquàm horum corpora nulla unquam se reali applicatione contigerint.

Lepra, quę vulgariter Italia appellāt mal franzes, & in Gallia, morbo Italico: & in Hispania, bubas, pōt aliqua adhęrere seu eū inficere ex sola collocutione seu simultanea ciborum sumptione sine aliqua reali corporum applicatione. idem dicendum de peste.

Si igitur in his, qui sani sunt communicantibus ad leprosos, & scabidos, lepra, aut scabies inducuntur, quamquàm in his corporum nullus cōtactus sit, cur in eis, qui infectos oculos habent hoc non eueniet, vt eis, quos viderint a propinquo noceant, quamquàm in hoc coniunctio nulla sit? hæc aūt fascinatio dr̄, vel læsio inducta per oculos: fascinatio ergo aliquid est. Amplius hoc in morbo epidemiæ apparet, qui vt frequenter ex corruptione aeris gignitur: immo cum proprie pestem dicimus, semper aeris corruptionem appellamus: in eis autem qui peste percussi sunt, hoc accidit, vt siquis eorum ad aliquem non peste percussum frequenter e vicino, aut aliquanta contracta mora loquatur, inficiet eum: vnde horum plurimi moriuntur. Ex quo sequitur, vt in tempore vehemētium epidemiarum in ea domo, in qua aliquis mortuus fuerit, multi posterius moriātur. Sicut ergo in pestifero morbo, qui percussus est quadam contagione alios inficit, & occidit, ita & in oculorum ægritudine siquis eam patiatur, eos, quos viderit, ex hoc lædet.

Amplius manifestatur hoc. pestifer enim morbus sic in hominibus causatur: nam primò aer cęlestium corporum spiritualibus influentijs corrumpitur, aut ex aliqua disconuenienti naturæ nostræ mixtione in elementis facta ex qua grauis exhalatur odor inficiēs eos, quos tetigerit. Hunc aūt infectum aerē ore accipientes ad vitalia introrsus trahimus inspirantes atq; respirantes: sic enim infectis vitalibus, s. corde, & præcordijs homines moriūtur. Cum aūt aliquis hoc modo infectus sit, totus aer, quem inspirando atque respirando trahit, contagione eius infectus est: vnde & cōiunctum sibi aerem, quem tetigerit sua tabe inficiet: alij aūt hoīum, qui ab hoc pestifero morbo īmunes sunt, hūc aerē inspirātes infectione simili corrumpētur, nisi valde benę complexionati fuerint, aut magna adiumenta habeant, ita vt natura resistat aeris nocumento. Conformiter ergo cum quis oculos infectos habet, aut aliquas corporis partes, quarum infectio in spiritus per oculos egredientes soluenda est: egredientur per oculos quędam corpora subtilia valde calida, & humida, quæ præ sui subtilitate visibilia non sunt, quæ si alicui rei ad corruptionem propinquè adhæserint, inficiunt eam, atque lædunt: quod fascinare vulgariter appellatur. Hoc igitur modo fascinationem aliquid esse patet, nec quouis modo neganda est.

Quō in homine causat pestis.

Quō fiat fascinatio.

An quilibet homo, aut quodlibet animal possit vniuersaliter vbi, & quando voluerit alium hominem, aut brutum animal fascinare. Quæst. XV.

ITem considerandum est ad maiorem euidentiam prædictorum de fascinatione, quę sunt, quę inferunt fascinationem, & quomodo quidā oculi fascinantes sunt, vt fascinologia non sit prorsus de non ente: fascinationem. n. appellamus cum aliqs quempiā videns ad eū corporaliter nō ꝯiunctus, nec in eū alterū quippiā agens eum lædit: horū tñ frequētissima atq; vulgaria exēpla sunt, ita vt inductione nō egeant. Basiliscus. n. hoc facit: nam si quempiā hominum viderit, ēt si eum mordens, aut aliàs non tetigerit, morietur. Hic nullus negat eum, qui morit, a basilisco occisum esse. Dici tñ neq; ꝙ basiliscꝰ hoīem morsu laniauerit, vel intoxicauerit, aut quouis modo tetigerit: ergo solū eū occidit. Hoīes aūt quamq̄ non habeant complexionem basiliscorū, qm̄ eorum natura ita pestifera esse neq;: aliqua tñ interdū ī eis corruptio esse pōt, quæ p oculos egrediēs resoluta in spūs, eos, qui propinqui fuerint atq; ad corruptionē dispositi, inficiet: inuisibiliter tñ ista per spūum subtilitatē fiūt. Hoc aūt in lupo adhuc apparet. Cum enim hominē viderit a propinquo eum ad emittēdas voces aliquāta tpis mora impotentem reddet: nullam tñ tūc actionem lupus super hoīem habet: sed eum duntaxat videt. de quo Isidorus Etymo. lib. 12. necesse est igitur confiteri hominem a lupo fascinari, cum eum solo visu lædat. Item in mulieribus menstruatis hoc apparet, quæ si specula a propinquo contemplentur, ea sanguineis guttis inficient, aut alijs respergent maculis

Fascinatio quid: & ꝙ est ponenda.

Quō fasci nat quis a basilisco.

Cap. 1.

culis: manifestum igitur est ex earum oculis corpora quædam calida, atque humida egredi, quæ spiritus vocantur: hi autem sunt sanitatis, aut ægritudinum inductiui: si enim sanitatis alicuius causatiui sunt ei, cui inhęserint, nõ nocebũt. Si aũt ægritudinũ inductiui sunt rebus, quibus adhęserint, morbos quosdã inducẽt: sed cum spiritus isti nocẽt eos fascinationẽ causare dicimus: fascinatio igitur aliquid est.

Conditiones fascinationis. 1. conclusio.

Ad euidentiam maiorem prædictorum ponendæ sunt tres conclusiones de tribus conditionibus, quæ ad quamcunque fascinationem necessariæ sunt. Prima est, quòd non potest quilibet homo, aut quodcunque animal alium hominem, aut brutum animal fascinare: sed quædam sunt, quæ fascinandi virtutem habẽt, quædam vero non; quædam vero sunt, quæ a fascinantibus pati possunt: alia autem fascinationem pati nequeunt. Huius fundamentum est, quoniam fascinatio ex hoc ortum habet, quòd quis oculos infectos habeat, aut aliquam corporis partem: & ex illo pestifero humore agente calore quidam spiritus, qui corpora calida, & humida sunt, resoluantur, & per oculos egredientes præ sui leuitate vicinum aerem transeant, quousque ad aliquod corpus solidum perueniant, cui inhæreant. Si autem corpus istud corruptioni dispositum sit. f. faciliter passibile aliqualiter inficietur: aut si dicamus totum animalis corpus infectum esse, humorem tamen illum resolutũ per oculorũ spiritus egredi idem fiet nocumentum: hoc autẽ fascinare est. Tale autem in quolibet animali reperiri nequit: non enim habent homines omnes infectos oculos, aut aliquam corporis particulam, ex qua humores resoluti per oculos exituri sint. De animalibus autem cęteris idem patet: non enim sunt cuncta pestifera, alioquin in omnibus indiuiduis animalibus semper morbum dari necesse esset; ita vt nullum animal sanum foret, quod falsum est. Dicendum est igitur animalia quædam secundum species suas pestifera esse, semperque spiritus ex hoc venenato humore resoluentia: vnde quoties hæc aliqua animantia viderint alterius speciei, quæ ad corruptionem disposita sint, lædent ea. Hoc enim basiliscis euenit. pestifera quidem eorum natura est, nullum ergo basilicum vnquam esse continget, qui videndo alia animalia nõ fascinet, scilicet, quòd cum hominem, aut alterum animal viderit solo visu mortem inducet. Idem autẽ lupis accidit: est enim eorum natura humanæ conditioni contraria, ideo omnes lupi quantum ad homines pestiferi quodammodo sunt. Cum enim aliquem hominem è vicino viderint, eum ad tunc voces emittendas facient impotentem: lupis enim vniuersaliter euenit homines fascinare. Conformiter autem quædam alia animalia sunt, quibus ex conditione speciei conuenit, vt homines debeant fascinare: vnde in talibus animalium speciebus nullum animal erit, quòd hominem visum a propinquo non fascinet, aut saltem fascinare non valeat.

Quædam animalia habent ex cõditione speciei fascinare. Basiliscus. Lupus.

Alia autem animalia sunt, quibus secundum speciei conditionem non conuenit, vt homines fascinare possint: euenit tamen quibusdam eorum aliqua specialis corruptio, qua omnibus, quæ viderint fascinationis nocumentum inducant. Quædam namq; horum magnam læsionem habent semperque manẽtem: vnde ea, quæ viderint ad corruptionem disposita necessarium est, vt semper fascinent: alia autem sunt, quibus morbus iste perpetuus non est, sed ad aliquam temporis moram manens, sicut in cęteris temporalibus ægritudinibus accidit. Hæc autem quidquid viderint hoc tpe ad corruptionẽ dispositũ, fascinabũt.

An species humana habeat conditionem fascinandi.

Circa speciem autem humanam dicendum est, ꝙ non habet conditionem, vt semper fascinare possit;
F hoc enim modo tota natura humana corrupta foret: sed falsum est: quidam enim homines sunt, qui nulli vidẽdo nocẽt, alij aũt sunt, qui res visas fascinant: nõ euenit igitur ex conditione speciei, sed est conditio quorundam humanorũ indiuiduorũ. s. ægritudo, siue temporali, siue perpetua sit. Item si potestas fascinãdi humanam consequeretur speciem, necesse esset, vt omnes homines possent fascinare, ex quo sequitur nullum hominum posse alterum oculo lædere. Sed hoc falsum est: quidam namque alios videntes nocẽt cis solo visu potissimum illis, qui adhuc ætate teneri sunt. Primum patet, nam secundum Aristo. 5. Physic. & est positio omnium loquentium de natura, omnis
G actio per contrarietatem fit. Cum aliquid autem in alterum secundum naturam agere debet, necesse est, vt inter se aliquam habeant cõtrarietatem: & ob hoc Aristoteles non concessit motum inter duo similia, nec inter duo contradictoria, sed inter duo contraria: sic patet 5. Physi. cap. 2. Si enim vnum agens alterum naturaliter calefacere debet, necesse est, vt alterum eorum secundum naturam frigidum sit, aut saltem non calidum, alterum autem calidum. Si enim duo ęqualiter calida forẽt, neutrum in alterum caliditatẽ causaret; aut duobus frigidis existentibus neutrum alterum frigefaceret: sed vnum in alterum agẽt, cum in extremitatibus contrarietates steterint, aut quouis modo contraria fuerint. Item ista magis manifestãtur in his, quæ nos experimur. Nam si quisquam ca-
H lidus fuerit, eique quippiam calidum appositum fuerit, nihil sentiet, velut si nihil ei appositum foret: si-quis autem frigidus intensè fuerit, & carni eius aliquid frigidum adiungatur, sentire non poterit: & sic in cęteris actiuis qualitatibus: simile enim non agit in simili: sed actio extremitatis contraria est. In quo tamen dicendum, quòd quamquàm actio, & passio in contrario semper sint: finis tamen actionis in similitudine est, aut actio non consummata erit secundum naturam, quod patet quia calidum in frigidum agit. Si autem vtrumque calidum foret neutrum super alterum agendi haberet potestatem: id tamen quod calidum est valde, in frigidum nunquam desinet agere, donec illud ad caloris sui gradum perduxerit. Cum vero patiens ad tantum caloris deuenit gra-
I dum, actio nulla nec motus erit; idem sequitur si valde frigidum agat in calidum. Hoc modo omnis motus secundum naturam in contrarietate inchoat, sed in similitudine perfecta consummatur, si actio sit de consummatis secundum naturam. Ex hoc ergo patet si omnes homines secundum speciem suam fascinatiuam haberent virtutem, nullus alterum fascinaret, actio namque in similibus numquam est, sed in contrarijs. Hoc tamen dato omnes homines similes essent, scilicet, continentes vniuersaliter virtutem fascinatiuam, & nullus eorum posset alterum fascinare. Item in basiliscis hoc accidit, vt pestiferi sint, & fascinare possint atque homines, cęteraque animalium solo visu interimere, hoc autem ex cõditione speciei
K inest, ideo omnibus inest, nec vnus poterit alterum lędere, sed alia visu lędent: in hominibus ergo conformiter dicendum, scilicet, quod si ex cõditione speciei hominibus eueniret, vt fascinatiuam haberent virtutem, nullus alterum fascinaret, sed ipsi alia animalia fascinarẽt. Item actio nulla causari potest agente, & patiente æqualibus secundum potentiam agendi, & resistendi, & hoc in qualitate illa, secũdum quã motus fieri debet, sed ad omnem motum excellentia agentis in actiua virtute, defectus autem patientis exigitur: si tamen ex conditione humanæ speciei proueniret, vt homines fascinare possẽt, omnib⁹ inesset qualitas sm istam fascinatiuam virtutẽ. Nullus igitur alterum

Tex. 7.

Simile nõ agere in simile, sed in contrarium.

Omnis motus in contrarietate inchoat & in similitudine cõsummatur.

terum posset fascinare. Quod patet, nam cum omnibus indiuiduis specierum passio insit ex principijs speciei, communicatur omnib⁹ æqualiter, quia natura in omnibus equalis est: passiones autē, quæ accidunt ex singularibus conditionibus indiuiduorum non sunt equales in omnibus indiuiduis eiusdem speciei: patet ergo, quòd si ex conditione humana proueniret virtus fascinandi, nullus posset alterum fascinare. Sed falsum est, non habet ergo natura humana conditionē fascinatiuā, sed prouenit hoc ex singularib⁹ defectib⁹ humanorū indiuiduorū. Est aūt ista fascinandi conditio in quibusdā tanquam perpetuus languor, in alijs autem velut temporanea egritudo. Hi vero quibus hoc euenit alios homines fascinare possent, nec tamen omnes, sed solum illos, qui ad corruptionē dispositi sunt, fascinatiua ergo virtus nō inest omnibus hominibus, vel animalibus, sed quibusdam. Item considerandum est, quòd isti quibus pestifera fascinandi qualitas inest, nō habent ex arbitrio pendentē, quando fascinare velint, sed etiam, & si nolint fascinabunt. Amplius non subest eorum libertati istam rem, vel aliam fascinare, sed id quod ad corruptionem dispositum est fascinabunt aliqua nociua expressa in eodē. Quo fit, vt interdum fascinatiuam potentiam habēs, & hoc sciens eligat aliquam rem non fascinare, & tamen fascinabit, quoniam ad corruptionem disposita est. Aliud autem erit, quod forte fascinare vellet, quia ei nocere cupit, & non poterit fascinare, quia est potens ad resistendum nocumento. Hoc patet, quia fascinare in animalibus prouenit ex quadam pestifera qualitate existente in aliquo animali per modū cuiusdam egritudinis, qualitates autem naturales operantur naturaliter non subditæ arbitrio nostro, nō enim subijcitur voluntati nostræ siquis manum calidam habuit, & eam alteri adiunxerit, vt eum calidum reddat. Nam etiam eo inuito manus calida eū, cui adiuncta fuerit, calefaciet. Idem de ceteris actiuis qualitatibus diffiniendum est. Qualitas ergo fascinatiua non subest arbitrio, sed naturaliter operatur, apertis enim oculis fascinatiui egredientur spiritus, qui inuitis eis quorum spiritus sunt quoscunque obuios parum distantes atque ad corruptionē dispositos fascinabunt. Habet tñ qui huiusmodi est aliquid in sua potestate, quoniā si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem vnquam fascinabit, aut cum se voluerit ab aliqua re custodire ne eam fascinet claudet oculos, & erit impossibile eam fascinare. Si tamen id quod fascinare voluerit, semel aspexerit, & id ad corruptionem dispositum sit, etiam inuitus fascinabit. Hoc autem satis patet exemplo eius, qui manum calidam aut frigidam habet. Si enim illam cuiuis approximauerit eum calidam reddet, si tamen ab aliquo abstinuerit eum nunquam calefaciet. Si vero alicui eam adiunxerit nō subest eius arbitrio illud tale fieri, quoniam necessario calefiet: idem de eo, qui fascinatiuam habet potentiam, quia clausis oculis sibi subest potentia non fascinandi, apertis autem necessario fascinabit.

Secunda conclusio in materia fascinationis. Et quòd animalia habentia potentiam fascinandi non possunt hoc agere nisi a propinquo, nisi sit magna virtus fascinandi.

Quæst. XVI.

SECVNDA conclusio de fascinatione est. Animal habens fascinatiuam virtutem non potest quodlibet animal sibi appositū à propinquo fascinare, sed illud solum, quod ad corruptionē hanc dispositū est, sicut patet in rebus teneris, nisi hæc pestifera fascinandi potestas excedens valde sit, tunc enim quodcunque animal visum fascina-

A bitur, quia relatum ad hoc dispositum est, hoc patet in quibusdam hominibus, in quibus virtutem fascinatiuam esse confitemur, isti tamen nequeunt omnes homines, quos inspexerint aut animalia singula fascinare, sed quibusdam nocumentum inferunt, alijs autem nequaquam nocent, res enim paruæ etatis leuiter fascinātur, dura autem, & annosiora hoc non recipiunt. Hoc patet ex sententia Aristo. 2. De anima, scilicet actus actiuorun sunt in patiente disposito, idest talis est actio agentis in patiente qualis est conditio patientis ad suscipendū: nō enim agit agens sicut actiuum est, sed sicut patiens susceptiuum est, si enim passiuum ad actionem suscipiendam plenè dispositum sit, agens secundum virtutem suam plenè agere pote B rit. Si autem passiuum nullatenus dispositum sit, nequaquam valebit agens efficere. Si vero passiuum parum disponatur, parua in eo agentis actio recipietur. quod patet: si enim calidum ponatur apud aliquid dispositum ad combustionem causabitur incensio. Si autem sit prorsus indispositum, nullus inducetur ardor, idem de frigiditate, & ceteris actiuis qualitatibus iudicandum est. Ex quo sequitur, quòd celum nunquam cremari possit: nam quamquàm sphera ignis orbi Lunæ cōiunctissima sit, nullo posito medio, sed superficies vnius alteri coniungitur, quia tamen celum nullam habet dispositionem, secundum quam cremari aut perire possit, nunquā cremabitur, nec peribit. sic C enim Aristo. 2. de celo, & mundo corpora supra celestia non suscipiunt peregrinas impressiones, scilicet non suscipiunt aliquam alterationē, vel corruptionē ab extrinseco prouenientem, secundum quam celū permutari possit, & illa dispositio in celis peregrina, idest extranea appellatur. Itē patet hoc in morbo epidemiæ: contingit enim interdum, vt morbus iste ex aeris corruptione in tota vna ciuitate equalis sit, sed nō æqualiter in omnibus partibus ciuitatis nocet, nec omnes in loco illo pereunt: sed quibusdam morientibus alij illesi manent. Conformiter cum aliquam domum aer iste pestifer inuaserit, tota domus illa æqualiter infecta est in omnibus suis partibus, tamen non contingit semper omnes in illa mori, sed quosdam alijs permanentibus. huius causa est, quia mors in ani- D malibus efficitur, quia natura non potens damno resistere succumbit. Cum enim est robustior natura atque conuenientioris complexionis, magis nocumento illato resistit. Ex quo sequitur, vt siue illatis vulneribus, siue quibuscunque appositis malis, vel innatis tardius moriantur: aut magis resistāt, qui robustioris naturæ atque conuenientioris complexionis sunt, nisi Deus aliter disponendum ab eterno dignatus sit: cuius dispositioni nullum nature iudicium, regula, vel inclinatio resistere valet. Cum autem aer pestifer in aliqua ciuitate aut domo est, ipsi naturæ humanæ repugnans semper in eam agit nocendo quantum potest, qui verò naturā debilem, atque inordinatam cōplexionem habent, nocumento illato resistere impo E tentes succumbūt pestifere qualitati, atque perimuntur; qui verò robustioris naturæ sunt resistere sufficientes nocumento non succumbunt, sed viuentes permanent. Similiter ergo de qualitate fascinatiua dicendum est, quòd siquis corruptioni dispositus sit, ita vt faciliter permutari possit, patietur. Si autem resistere potens sit, non fascinabitur. Item dicebatur, quòd qui teneri sunt tā in hominibus quàm in brutis ad fascinationem dispositi sunt, duri autem nō patiuntur. Cuius fundamentum est, quoniam durities est quædam naturalis potentia ad non faciliter patiendum, scilicet, secundum quam patiens resistit agenti ne in illud faciliter agere valeat, mollicies autē, & teneritudo qualitates sunt, quæ naturales impotentię dicuntur,

Quare celum, Lunæ nō cremaī ab igne sibi coniunctissimo.

Quare cū aliqua ciuitas, vel domus est equaliter īfecta morbo epidemię nō sequit mors equaliter ī oībus partibus.

2 pars conclusio. secundę.

dicuntur,ſcilicet ad faciliter patiendum, quoniam ſecundum eas faciens poteſt faciliter in patiens quidquid voluerit: dura namque nec faciliter frangere, nec ſcindere poſſumus:mollia vero faciliter præſcinduntur, & ſicut in fractione, & amputatione accidit, ita & in combuſtione dicendum eſt, ea namque,quæ tenera ſunt,ſi deſiccata fuerint,facillime comburuntur,atque paruo igne opus eſt, quæ autem dura ſunt, etiam ſi deſiccata ſunt, nec faciliter exuruntur, nec poſſunt, niſi a magno igne cremari, ſic patet in ſtuppis,capillis,& lana,quę tenera, & ſicca ſunt, ligna tamen duriciem magnam habent, vt ex nucea materia,& moro,& ilice,hæc enim difficulter cremantur.

Res duræ reſiſtũt faſcinationi: & res molles cito faſcinãtur.

Hoc modo ſacra Scriptura Metaphoris quibuſdam vtens durum,& molle accipit, eos nanque duros vocat, qui gratiam Dei vocantem non exaudiunt, nec ſacris monitis obediunt, nec a facinoribus, & culparum enormitatibus diſcedere curant, qui alio nomine obſtinati vocantur,ſic enim dixit de Pharaone rege Aegypti:Ego indurabo cor Pharaonis: Exo.ca.4. 8.& 9.Hoc autem quoniam Pharao quantumcunque a Deo plagis vrgeretur, iuſſis eius obtemperare noluit, quouſque finali percuſſus plaga Iudæos exire compulit. Nec tamen tunc eos penitus ire permiſit: nam illos recedentes vſque ad mare rubrum inſecutus eſt: Exo.cap.14. Mollem autem Scriptura vocat eum, qui gratiæ Dei nihil reſiſtit,ſed mox, vt a Deo vocatur monenti, & vocanti obedit, & ad bona prouocanti conſentit, & ſi interdum peccauerit ab eo admonitus faciliter ceſſat. Patet igitur faſcinatiuam qualitatem ſuper homines duros, aut bruta animalia dura actionem habere nullam, vt cum iſta ętatis ſunt maturæ:ſed ſup ea,q̃ tenera valde ſunt,q̃.n.dura ſunt, illi peſtiferi qualitati reſiſtunt ſm quã faſcinatio cauſatur. Cum ergo homo,vel aliquod animal aliquid faſcinauerit neceſſe,vt illud tenerum ſit,& paruæ ętatis,ſicut in infantibus teneris,aut in animalibus brutis nouis,ſicut pullis,& porcis atque ſimilibus, in animalibus autem magnæ ętatis, & duris faſcinatio nõ cauſatur, niſi illa valde magna ſit.Ob hoc autem euenit, vt tempore epidemiæ plures de paruulis quàm de pfectis viris, & ſenibus moriantur: teneri enim valde ſunt, & complexiones eorum nimis paſſibiles, vnde aer infectus in eis maiorem immutationem quàm in cęteris cauſare poteſt.De virtute faſcinatiua ſic eſt, quòd in rebus teneris immutatiuam qualitatem habet. in duris autem nequaquam. Ex hoc ſequitur id quod apud vulgares notiſſimum eſt, ſcilicet, quòd pueri teneri aliquando faſcinati ſunt; de viris autem perfectis raro, aut nunquam dicunt, quòd faſcinentur.ſic quoque de pullis,quando parui ſunt,& de porcis: de duris autem animalibus raro hoc prædicant. Patet ergo faſcinationem in rebus teneris cauſari. in duris autem nequaquam.Item dicebatur in prædicta concluſione,quòd faſcinatio cauſatur ſolum in reb⁹ teneris niſi qualitas faſcinatiua exceſſiua ſit:tũc enim non ſolum tenera corrumpentur, ſed etiam dura. Quod patet in baſiliſco, videns enim omnia animalia faſcinat,& perimit, nec quidem ſolũ teneros pueros,ſed etiam viros magnos, & cętera animalia nulla habita differentia duri, & teneri. Cauſa eſt, quia virtus faſcinatiua baſiliſci tanta eſt, vt ad eam collata q̃li bet potentia reſiſtendi animalis inferior ſit:omnia ergo animalia conſpiciendo interimit. De lupis autem ad hominem idem dicendum eſt:ſunt enim vniuerſaliter infecti collati ad humanam complexionẽ, quia eos nobis natura contrarios fecit. Quęcunque ergo hominem viderint,faſcinabunt reddentes impotentem ad voces emittendas. eſt enim eorum qualitas faſcinatiuam: non ſolum ergo pueros teneros faſcina-

Sacra ſcriptura accipit durum & molle metapho.

In animalibus paruis & teneris cauſatur faſcinatio.

3.pars cõcluſionis.

In animalib⁹ magnis cauſatur quandoq; faſcinatio.

F bunt ſed etiam integræ ętatis viros.Hominibus autẽ quandocunque talis faſcinatiua qualitas accidat,tanta eſſe nequit, vt in baſiliſcis, quoniam eis ex conditione ſpeciei non euenit,vnde ſolum pueros teneros faſcinare poterunt,aut animalia tenera paruæ ętatis, qualia ſunt,quæ in domibus nutrita ſunt, cum nouiter nata ſunt:in magnis autem hoc non efficient.ſi tamen interdum accidat,quod rarum eſt,vt aliquis ętatis integrę vir,aut animal brutum magnæ ętatis faſcinetur, hoc euenit, quia grauis fuit potentia faſcinandi.

Tertia concluſio in materia faſcinationis. Animal habens potẽtiam faſcinandi non poteſt alterum faſcinare, niſi in parua diſtantia. Quæſt. XVII.

G TERTIA cõcluſio de faſcinatone eſt: Quodcunque animal potentiam faſcinatiuam habens non poteſt animalia diſpoſita ad faſcinationem vbicunque faſcinare, ſed ſolum cum à propinquo viderit. Si enim homo aut alterũ animal faſcinatiuam virtutem habens aliquod animal tenerum,& ad faſcinationem diſpoſitum a dimidiæ leucæ ſpatio intueatur,vel a quatuor,vel quinque iactibus lapidis, faſcinare non poterit quaſi nullam haberet virtutem faſcinandi:nec ſolum hoc in hominibus eſt,ſed etiam in alijs animalibus,quibus proueniat faſcinare ex conditione ſpeciei, & magna ſit qualitas faſcinandi:ipſa enim nihil poterunt,niſi in parua diſtantia faſcinare.In baſiliſco aũt hoc patet: nihil.n.

H ſic natura peſtiferum fecit,cui tanta inſit virtus faſci-
nandi.nam occidere poteſt, & illi ex conditione ſpe-
ciei prouenit. ſi tamen per tres aut quatuor iactus la-
pidis ab homine diſtet,quamquàm perſpicuè homi-
nem videre poſſit,& videat,nihil nocere valebit.In lu-
pis autem idem eſt, cum enim homines a diſtanti
conſpexerint nullum faſcinabunt, ſed homo viſus li-
bere loqui valebit,vt prius:cum tamen baſiliſcus a p-
pinquo hominem conſpexerit, eum videns interi-
mit,lupus,quoque è vicino videns hominem faſcina
bit. Ratio huius eſt,quoniam faſcinatio cauſatur ſecũ
dum virtutem ſpirituum emiſſorum ab oculis rerũ il
larum,quę faſcinatiuam potentiam habent,hi autem

I ſpiritus ſolis corporibus adhærent, vt hominibus aut
alijs animalibus: in aere namque nec manere ſemper
tranſeuntes,nec inhærere infixi poſſunt, hanc autem
rem cui inhæſerint lędunt. Cum vero id quod faſci-
nandum ſic longe diſtet,illuc emiſſi ſpiritus peruení-
re nequeunt à qualitate circunſtantis aeris conden-
ſati, & in terram cadentes, aut ſi peruenire potuerint
iam eorum excluſo aut debilitato vigore nihil im-
mutare poſſunt. Cum autem quod faſcinandum eſ-
ſet, faſcinanti propinquus fuerit, intenſius poterit fa-
ſcinari cum ſpiritus cauſantes faſcinationem in bre-
uiori ſpatio maiores teneant vires. In hominibus
idem diffiniendum eſt: ſiquis enim faſcinatiuam ha-

K buerit virtutẽ longe poſitam, faſcinare non poterit:
vnde quantocunque aliquid ſit diſpoſitum ad ſuſci-
piendam faſcinatiuam qualitatem, ſi a rebus faſcinã-
tibus valde diſtans ſit,nõ poterit faſcinari:ſi vero pro
pinquum lędetur. In hoc tamen magna differentia
eſt ex comparatione faſcinatiuę virtutis: dum enim
virtus hęc maior fuerit,faſcinans a longiori poterit fa
ſcinare, quanto autem minor,tanto in propinquiori
ſolum lędet.

Item inquantum ad id, quod eſt faſcinabile nimis differt,quædam enim alijs teneriora, & alia duriora ſunt: quod autem tenerius eſt, facilius poterit faſcinari,& a remotiori: quæ vero dura ſunt difficulter faſcinantur,& a propinquo.

Quomodo

Quomodo quamquàm fascinatio asseratur tamen non eo modo quo vulgares intelligunt. Quæst. XVIII.

CVNCTA autem, quæ in superioribus asseruimus catholicorum Ecclesia vniuersaliter cõfitebitur: nemo enim, qui rationi innitatur inspectis fundamentis superiorum, & multis alijs, quæ induci poterant, poterit negare, quæ inducta sunt. His tamen in suo vigore subsistẽtibus nos quoque cum tota catholicorum Ecclesia fascinationem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis, fascinationem, interdum asserunt euenire. similiter in alijs domesticis animalibus, nescientes quid fascinatio sit, aut ex quibus agentibus, vel quibus suppositis dispositionibus ęstimãtes longe fore alterum quàm sit, vnde illi, quos ipsi fascinantes asserunt fascinatis quamquàm non sint: aut si qui paruulorum interdum fascinantur eos quibusdam veteribus benedicendos offerunt, has enim vulgus ex officio suo benedicentes vocat: quas non iniuria conueniens magis est maledicentes appellare, q̃m miserabiles animas insipientium illaqueantes in ęternam gehennę maledictionem adducunt. In his namque vetustas habuit plurimos tam viros quàm fęminas superstitiosos, quos adhuc ex parte iunior tenet ætas: hi autem super eos, quos fascinatos perhibent, impertinentia valde verba proferunt, atque inutiles cęremonias, quæ superstitiones dicuntur, obseruant, quibus se curare putant eos, quos fascinatos enunciant. Hæc autem infanda quædam, & catholicorum mentibns valde fugenda sunt, quoniam hæc, quę istę maledictæ fœminæ faciũt, & proferunt, illicita valde atque superstitiosa sunt, nullam sanatiuam virtutem continentia, siue a Deo collatam, siue inexistentem secundum naturam, ipsæ tamen miserabiles fœminę his verbis fascinatos sanitatem integram recipere dicunt, quod hęreticum valde est, quoniam sanitatem, quam Deus interdum naturaliter quibusdam simplicibus, vel compositis medicinis, interdum super operatione naturæ illam largitur, istæ miserabiles fœminæ superstitiosis atque prophanis verbis, & stultis cęremonijs ascribunt, nullam naturalem aut supernaturalem ad sanitatem inducendam causalitatem habentibus. Rectissimè ergo catholicorũ Ecclesia Spiritu Sãcto ducta omnes fascinatorum curatrices prohibet, aut potius insipientium deceptrices dictrictè prohibuit. Nos autem quãquàm iuxta veritatem naturæ fidei catholicæ nimis consentaneam aliquid fascinari interdum asseramus, illud tamen curandum vetustarum maledicarum cęremonijs, aut verbis non tribuimus: sed hæc potius abhorremus, illud medicorum operi, vt cęteras ęgritudines aut diuturnitati tẽporis sanandum relinquentes. Quædam namque ipsa per se natura nullo apposito curat. Nullã ergo in hoc superstitiosam cęremoniam obseruamus. Quãquàm autem prædicta, solida veritate fulciantur fidei catholicæ in nullo repugnando, satis tamen nobis molestũ est confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationẽ: hoc autem non ideo, quod veritas latere debeat, desiderat enim veritas in publicũ collocari, sed quia simplices impotentes distinguere a falsis vera cum audirent fascinationem possibilem, arbitrarent̃ aliquid, quod inconueniens esset, & ad superstitiones varias verterentur, vnde coram simplicibus quædam veritates melius est silentio tegi, quam publicè enunciari. De fascinatione hæc breuiter suffecerint. Redeuntes ad supra inchoata dicere oportebit sola visione nullam posse fieri realem immutationem, sed si interdum aliquod animal alteri vidẽdo nocet aut proficit, hoc non est, quia aliquod animal videt aut videtur, sed quia aliqua animalia videndo spiritus per oculos emittunt, quæ interdum nocent. Et forte interdũ prodesse possunt. Istos non poterat emittere serpens ęneus, quem fabricauit Moyses, quia calidus, & humidus non erat iuxta cõditionem spirituum, sed siccus, & frigidus erat. Apparet igitur serpentem illũ ęneũ operatione astrologica aut magica obseruatione non fuisse fabricatum, & sanitatem, quæ in videntibus causabatur, non causari ab eo, sed diuino nutu.

An naturaliter, & astrologicè possit causari aliqua virtus rationalis respondens ad quæsita. Et de capite metallino hi pono & alio Alberti Magni. Et qui sunt qui respondent in his capitibus metallinis, & de lucernis beati Isidori Hispalensis. Quæst. XIX.

ALIQVIS adhuc instabit serpentem istum factum fuisse astrologicè, & naturalem virtutem acquisiuisse. Nam si natura per astrologicam obseruationem temporum, & pũctorum aliquid perfectius serpente isto, producere valebat, poterit quoque hunc producere, quia potẽs in excellentius potest in minus: natura tamen potest causare aliquid perfectius serpente curatiuo a morsibus serpentum verorum, ergo & eum causare potest. Hoc patet, quia causare aliquam substantiam rationalem perfectius est, quàm causare quamcunque virtutem, quæ sit de conditione corporis: sed hoc fieri potest, ergo &c. Curatio autem a morsibus serpentum ad virtutem corporalem pertinet, sicut patet in medicinis tam simplicibus, quàm compositis: natura tamẽ potest astrologica obseruatiõne causare aliquam rationalem virtutem in aliqua figura ferrea, aut qualitercunque metallina, hæc autem perfectior forma est, quàm sit in tota natura, ergo facilius causari poterit quæcũque virtus vulnerum sanatiua. Quod virtus rationalis operatione astrologica causetur apparet in capitibus metallinis, quæ ab antiquis astronomis fabricata ad omnia quæsita respondebãt, sic enim Albertus magnus Teutonicus caput metallinum fabricasse dicitur: fuit autem iste Beati Thomę de Aquino magno tempore magister. Cum autẽ semel Beat[9] Thomas camerã Alberti Magni introisset adhuc discipulus eius existens istud caput, quod ad omnia respondebat, fregit. Alterum autem metallinum caput simile fuit in territorio Numantino, scilicet ciuitatis Zamorẽsis, in loco, qui Tauara dicĩt, quod adhoc specialiter positum erat, vt Iudæos cum in eodem loco essent proderet, vnde si aliquando quisquam de Iudæis in loco esset, etiam si a nemine cognitus ipsum caput per se clamabat Iudæum in loco illo esse, & sæpius hoc frequentabat, ab hoc clamore nunquam cessans quousque Iudæus egrederetur de loco. Hoc autem oppidanorum imperitia cõfractum est ipso veritatem clamante, cum illud falsum dicere existimarent. Quòd autẽ talia capita astrologicè fieri possent dubitari nequit. Quòd etiam in his virtus naturalis sit satis apparet, cum ad quæsita respondeant, quod ad rationem pertinet, & non ad quamlibet sed ad magnã. His respondendum est impossibile esse secundum naturã fieri aliquam figuram ex materia metallina, quæ vulnerum curatiua sit, & liberet percussos a serpentibus mortiferis. cuius multæ causæ satis fundamentales supra assignatæ sunt, plurimæ tamen induci possunt. Sed adhuc concesso, hoc possibile fore per naturam, erit penitus impossibile, per quamcunque operationem excogitatam, nec per obseruationes astrologicas in aliquo capite metallino causari rationalem virtutem ad omnia respondentem. Cum autẽ

Zamora est numãtia, & non soria: vnde deficit Ptolomeus in secũda tabula Europæ. Dicit Aegi. Historio. Hispanus, quod astutia cuiusdam Iudæi hoc caput confractũ est.

obijcitur de capite metallino fabricato ab Alberto Magno,& de illo quod erat in territorio Numātino. Respondendum est,quòd fabricata fuerunt, & ad inquisita respondebant, multa quoque capita similia poterant fabricari,sed nulla virtus naturaliter causata in capite illo ad inquisita respondet,sed magica operatione, & dęmonum adiutorio hoc fit. Nec tamen quisquam existimet,quòd dęmones possint in aliqua materia metallina causare virtutem aliquam rationalem.Hoc enim excedit omnem virtutem naturalem etiam secundum Aristo.ipse enim inquit cæteras formas educi de potentia materiæ,animam autem rationalem solam esse supra conditionem, & diuinam atque solam venire ab extra. Cum ergo omnis operatio dæmonum sit naturalis, scilicet solum in applicationem agentium, & passiuorum, vt latè declaratum est Exo.capitu.7. virtus tamen rationalis secundum Aris.est super conditionem materiæ: ergo excedit naturalem actionem. Item non solum excedit potestatem dæmonum causare virtutem rationalem in capite metallino,sed etiam similiter est impossibile causari virtutem illam tanquam conditionem, vel proprietatem capitis metallini. Si enim aliqua virtus rationalis illa est,necesse est esse dęmonem,aut Angelū bonum,aut animam rationalem, vel Deum. Nequaquam autem dici potest Deum esse, qui in capite illo metallino respondit: Deus namque non seruiret ad nutum hominum malorum inducendo grauissimos errores ad respondendū in tali capite: ita impossibile est esse Deum, qui loquitur in capite illo. Nam Deū loqui est impossibile, cum nihil possit agere per motum, vt declaratum est Exo.23.& 25.cap. Item non potest esse Angelus, qui hic loquitur, si intelligamus Angelum bonum, quia Angelus nullis naturalibus aut magicis operationibus cogi potest,vt in aliquo loco sit, & respondeat.Item non potest esse anima humana,quæ in capite illo respondeat:nam tunc aut noviter creata foret ad hoc solum, vt responderet in illo capite,aut est de animabus primo creatis, scilicet, quòd fuerit anima alicuius hominis. Non potest dici primo modo: nam Deus ad expletionem stultorum, & sceleratorum desideriorum humanorum animas non creat: magni enim errores sequuntur datis animabus in corporibus metallinis. Item anima humana cum sit forma,& pars speciei, determinat sibi certam figuram corporis, & quantitatem, & harmoniā qualitatum: vnde anima humana stare non potest in quolibet corpore,sed in solo humano:in capitibus autem metallinis nulla istarū dispositionū est: ergo anima rationalis ibi non erit. Item inquirendo magis in radice dicendū, quòd simplicia inter se minus differre non possunt quàm in specie, quia simplicia aut formæ sunt,aut simplicis essentiæ,cum autem harum formarum, vel essentiarum aliqua ab altera differt, nō potest differre, nisi per seipsam cū nihil habeat,nisi seipsam:sed ipsa est essentia,vel forma:ergo necesse est esse differentiam per formam, vel essentiam, quæ vocatur differentia essentialis: differentia autem per essentiam nō potest esse minor differentia specifica, cum in essentijs species sint vltimæ, & genera superiora:nam indiuidua specierum ad species essentiales nihil addunt,& ob hoc quilibet Angelus ab altero ad minus secundum speciem differt,vel essentialiter, qa in eis nihil est,nisi species,vel essentia, in quo recipiatur differentia: vnde necesse est confiteri tot esse species dæmonum,& Angelorū,quot demones, & Angeli sunt: cum ergo animæ humanæ simplices sint non habentes in seipsis nisi seipsa;necesse est, vt quęlibet anima ab alia in specie saltem differret, nisi esset aliquid ad quod coniunctionem haberet, & ex quo

Omnis opera dæmonū est naturalis.

Non pōt naturaliter causari virtus ad loquendum in capite metallino nec est illa Deus, nec Angelus, nec anima.

Angelos oēs & oēs spirit⁹ ad minus differre specie, & de differentia aīarū dæmonum, & Angelorum in q. busdā per speciem, in alijs p naturam.

F sortiretur differentiā ad alias animas.Si autem animę humanæ,quæ formæ sunt,in specie differrent, necesse esset, vt omnes quoque homines in specie differrent,ita quòd nulli duo homines essent in eadem specie,sed tot naturę,& species essent, quot homines: & sicut homo,& asinus differunt,quoniam duę species sunt, ita quilibet hō ab alio homine differret, quod falsum est.Ideo dicendum inter animas humanas nō esse specificam differentiam, erat tamen necesse istā esse in omnibus animabus, cum quælibet anima simplex sit nihil in se habēs, secundum quod differentiā ab altero suscipiat,nisi seipsam.Quæ est ergo differentia in specie, nisi anima ad aliquid haberet adhærentiam secundum quod recipiat differentiam ab altera anima,hoc autem est corpus. Recepit namque quæ-

G libet anima,quòd sit vna numero, & distincta indiuidualiter,& non in specie ab altera anima,quia in hoc corpore, vel illo creatur recipiens esse: alia autem recepit, quòd sit altera numero, quia in altero corpore creatur.Si autem corpora ad inuicem non præstarēt animabus originem differendi, differrent animæ ab inuicē in specie,sicut anima hominis, & asini.Oportet ergo,quòd sicut quælibet res recipit distinctum esse numero,vel specie ab aliqua alia,in eo instanti,quo esse suscipit,quòd cum anima humana recipiat distinctum esse numero,a qualibet altera per corpus,quòd in ipso corpore esse simpliciter suscipiat.Ex hoc patet quamlibet animam humanam in corpore creari,nec est possibile aliquam extra gigni sicut multi simplices arbitrati sunt dicentes quamlibet animam in cę-

H lo a Deo creatam fore:deinde in corpus tempore aliquo infundi.quod aliqualiter Plato secutus est, dicēs: aīas esse in astris, deinde tpibus quibusdam descendere in corpora hominum, & calodæmonum, & cacodęmonum: scilicet bonorum, & malorum Angelorum; deinde mortuis his redibant in astra.Sic patet per Boetium De consolatione libro 3.Metro 9.cū dī.

Tu causis animas paribus,vitasque minores.
Prouehis & leuibus sublimes curribus aptans.
In cęlum,terramque seris, quas lege benigna.
Ad te conuersas reduci facis igne reuerte.

Hoc tangit Augu.De ciuitate Dei lib.19. Ex dictis tollitur positio insana quorundam dicentium om-

I nes animas hominium simul creatas fuisse a Deo in cęlo,deinde tēporibus suis in corpora fundi, impossibile tamen est omnium animas ab exordio sęculorū simul fuisse creatas.Item impossibile est aliquam animā creari extra corpus suum, aut antequam corpus organizatum sit,sed quælibet in corpore creatur cum eius cōpleta sit organizatio: satis tamē possibile erat omnes humanas animas ab exordio simul creatas fuisse, si inuicem in specie differrent: tunc enim non erat eis opus, vt in corporibus esse reciperent: cū per ipsa corpora mutuo non differrent,sed secundum seipsas,sicut omnes Angeli simul creati sunt,& pariter esse susceperunt,quia inter se in specie differunt:ani-

K ma autem humana suscepit esse, & differre per corpus.Necesse est igitur,vt in corpore creetur,& esse suscipiat.Item patet hoc ex alia radice,scilicet per comparationem animæ ad corpus: nam si ista anima noui ter creata esset,quæritur an esset vnita illi corpori formaliter,aut solum, vt motor mobili:formaliter autē vniri non potest anima capiti metallino, quia anima requirit dispositionem in corpore, scilicet certā harmoniam elementalium qualitatum, ideo dicitur, q fundatur vita in humido radicali, & calido naturali.i. quòd ista duo sunt contemperata,mors autem sequitur propter istorum duorum consonantē harmoniā: tale tamen nihil est in capite illo metallino, cum sit valde frigidum, & siccum: impossibile est ergo corpus

Scotus tenet q non per corp⁹, sed p ecceitatē, seu propriam differētiā indiuiduale m. sed ille modus nō est Physicus, sed Metaphysicus. Auctor: h hic physice loquitur.

Aīę humanę differunt p sua corpora.

2 rō principalis q virtus in capite metall.no nō sit anima.

pus aliquod sub talibus dispositionibus animatum est A se quocunque gradu animæ. Item dato, quòd possit vniri anima illi capiti, cum anima sit pars speciei, & det intrinsecè essentialiter esse hominem, sequeretur illud caput esse hominem, quod absurdissimum est. Si autem daretur, quod vniretur anima illi capiti, vt motor mobili: aut vniretur, vt mouens motu impulsiuo, aut motu operatiuo. Si autẽ motu impulsiuo requiritur prima vnionum, scilicet applicatio virtutis motiuæ ad exteriorem partem corporis, & isto modo concedendũ est dæmonem, & animam humanam posse corporibus vniri, sed anima hamana nõ potest maiori corpori vniri quàm humano, vel non tanto, quia magis mouebit anima habens organa, per quæ B virtutem suam deriuare potest quàm non habens organa, habens tamen organa non potest corpus cuiuscunque qualitatis mouere, & vegetare, quia dicimus, quòd anima humana non poterit informare vnum corpus ita magnum sicut turris, quia vegetare illud aut mouere non potest: data tamen ista vnione prima non fieret locutio in capite metallino, sed solus motus impulsiuus localis. Si autem vniretur anima capiti metallino motu operatiuo, oporteret vniri organicè, & ista est magna vnio atque requirit magnã dispositionem, quia in alia vnione deriuabatur virtus ad rem motam: hic autem deriuatur non quidem ad organum sed per organum. Et patet differentia, quia in rebus motis solum est pati. in organis autem est agere, & pati, quia mouentur ab anima, & res exterio C res mouent: ideo valde maior vnio, & concordia hic requiritur quàm solum ad mouendũ impulsiue. Patet, quia anima vnitur manui, & martello per virtutẽ, sed cum martello nullam requirit dispositionem, cũ manu autem valde multas: ideo requiritur, quòd si anima vniretur capiti ferreo ad loquendum, quòd requireret omnes dispositiones organicas, quas in homine requirit ad idẽ faciendum: vel dabitur aliquid frustra a Deo, & natura, quod negat Philosophus primo Politicorum: sed nullam talem dispositionem habet: ergo non est anima humana. Sed argues contra hoc, quia anima, & dæmon in corpore aereo voces formant. De dæmone nullus negat: de anima patet, quia sancti post mortem multis apparuerunt, & locuti sunt, vt tenet sacra fides, & habetur Mat. 27. ca. D de resurgentibus cum Christo, qui apparuerunt in Ierusalem, & locuti sunt. Respondeo, quòd secus est de aere quàm de ferro, quia aer est corpus multum passibile, & receptiuum dispositionum organicarũ, quãquàm non vitalium: tres namque sunt gradus vnionum. Primus est ad moueri solum, & hic non requiritur aliqua specialis dispositio, sed solũ, quòd sit corpus habens superficiem tangibilem ad recipiendum impulsum. Secundus gradus vnionis est operatiuus organicus, & iste requirit multas dispositiones, quę solum in aere reperiuntur, vt infra patebit. Tertius gradus est vnionis vitalis: & iste solum reperitur in carne multum disposita loquendo de vnione animæ humanæ, vel alicuius spiritus. Ad vnionem autem organi- E cam operatiuam duo requiruntur, scilicet debita dẽsitas, & raritas, & harmonia calidi, & humidi: ista autẽ in puro aeris elemento naturaliter propter mediam elementorum concatenationem reperiuntur: potest enim aer condensari ad satis magnam soliditatem: rarefieri autem quantum voluerimus. Potest etiam satis humidus fieri, & satis calidus, quæ sunt ex sua complexione: his autem duobus existentibus, scilicet humiditate, & caliditate proportionatis adueniente aliquali condensatione organum operatiuum fieri potest, quia anima teneritudinem quandam quærit. De igne autem puro tale corpus fieri non potest, cũ nullam recipiat humiditatem. Item, quia organum ad operationem dimensionem exigit determinatam, & figuram, particulæ autem ignis ad figuram cohærere non possunt; quia principium huius operationis est humidum tenerum, quod igni dissonat. De aqua autem tale corpus fieri non potest, quia licet aqua ad debitam densitatem reduci possit, & ad contemperatam caliditatem cum humiditate reducatur simul, tamen non potest temporare calida, & mediocriter densa esse. Ratio autem est, quia aqua reducitur ad soliditatem seu densitatem per excedentem frigiditatem. Si autem reduceretur ad caliditatem, cessaret frigiditas condensans, & effluerent particulę dissolutæ, quia ex causis contrarijs reducitur ad densitatem, & caliditatem. Item in terra hoc fieri non potest, quia ipsa est solida supra modum: anima autem requirit teneritudinem in organo, ad quam non potest terra reduci, nisi per mixtionem alterius elementi. Item, quia terrestreitas multum repugnat vegetationi nisi transmutatione facta ad alterũ genus mixti: aer autem totum habet, contemperantiam enim calidi, & humidi naturaliter habet, quia medius est in catena elementorum. Dẽsitatem autem habere nõ potest ex natura materiæ, quia multum passibilis est, ista est ergo ratio quare spiritus boni, siue mali de aere solum sibi corpora formant. Ferrum autem habet terræ indispositionem, scilicet soliditatem, & frigiditatem excedentem, ideo vniri organicè non potest: C posset tamen esse, quòd si caput esset satis magnum de ferro, anima, siue dęmon assumens corpus aereũ intus loqueretur. non tamen, vt vnita organicè capiti metallino, sed corpori aereo. Et hoc patet in Magis, qui vidẽt facere resurgere mortuos, accipiunt enim cadauera, in quibus non sit humiditas multum deperdita in mortuis post vnum, vel duos dies, & factis quibusdã ceremonijs lotionis in sanguine, & aqua per interiora dæmones subintrant cadauera, & loquuntur. Si tamen cadauera essent multum desiccata lęsis organis, vt post mensem vnum, vel alterius, etiam si de carne nihil perijsset dæmon subintrare posset, & mouere corpus: loqui autem minime. Datis etiam omnibus istis pro possibilibus anima nouiter creata, & isti capiti coniuncta nihil respondere posset, quia nihil D scit: anima enim secundum Philosophum 3. De anima est tanquam tabula rasa, nec cognoscit aliquam veritatem in vnione sua: postea autem via sensitiua acquirit interius cognitionem. Item si ponatur secundum Platonem, quòd anima ante vnionem omnia sciuerit possibilia homini: tamẽ in coniunctione obliuiscitur: oporteret ergo addiscere ad respõdendum: sed in capitibus metallinis non est sic, quia immediate, vt facta sunt de omnibus respondent euidenter: ergo patet, quòd cum talia non possint fieri, nisi substãtia intelligente, & talis non potest esse Deus, nec bonus Angelus, nec anima creata ad manendum in corpore illo: ergo erit dęmon. Sed dicet aliquis, quòd erit anima, quæ iam præfuit in aliquo corpore huma- E no, sed per mortem transiens a corpore clausa est in capite metallino. Sed non stat, quia oportet, quòd anima exuta a corpore vitam ęternam aut locum gehẽnæ aut purgatorias pęnas petat, si autem ista iuisset in cęlum nullatenus potuisset claudi in capite metallino: nam beatarum animarum fruitio est in diuina cõtemplatione: hoc autem ab aĩa nequit auferri: nec anima inde subtrahi quouis modo solertia dæmonum aut potestate, aut alicuius naturalis agentis vigore: nihil enim in eam facultatis quidquam pręter Deum habet. Item non potest esse ista anima de his, quæ in purgatorio exercentur: hæc enim a dæmonibus non puniuntur, nec in eas quidquam possunt, iam ciues sunt

Cap. 5.

Non põt anima sumere corpº de igne ad loquendum, nec de aqua, nec de terra, sed solum de aere, & quare hoc.

Tex. 14.
Aĩa si capiti metallino coniungatur nihil põt rñdere.

Aĩa quæ est in purgatorio, aut inferno, aut cęlo non potest rñdere in capite metallino.

sunt ciuitatis Dei, & Angelorum participes, quamq̃
illuc non peruenerunt, ideo nec etiam ipsi dæmones
possunt videre eas torqueri astãtes illis, ne in illis gau
deant, atque saturentur de pęnis earum, nulla ergo

De hoc S. Bonauen. & Tho. 4. Sēt. di. 20.

de his in capite metallino includi potest. Item non po
test esse aliqua anima in capite de his, quæ ad inferos
damnatæ sunt, est enim infernus quidam locus deter
minatus in terra, in quo omnes animæ damnatorum
manent, nec alicui inde exire conceditur nisi dispen-
satione aliqua, vt a viuentibus videatur ad eorum vti-
litatem, vt ait Grego. 4. Dialogorum. non possunt er-
go dæmones aliquam de damnatis animabus educe-

Dęmones sunt qui ĩ capitibus metallinis correspondent.

re, vt eam claudant in capite metallino. Item dato, ꝙ
aliqua anima de damnatis in capite tali claudi posset,
nesciret ad inquisita singula respondere: talia enim
responsa dantur in istis capitibus: ita vt omnem facul
tatem damnatarum animarũ excedant. Maior huius
patet, quoniam animæ solutæ a corpore nõ possunt
intelligere plura, quàm in corpore intelligebant, nisi
fiat in eis aliqua illustratio per reuelationem alicuius
superioris, animæ tamen damnatorum nullã cogni-
tionem recipiunt in diuina essentia, quæ vocatur co-
gnitio in verbo, cum ista sit potissima pars fęlicitatis,
& quasi tota fęlicitas beatorum. Ab Angelis etiam
nullam cognitionem suscipiunt: diuina enim iustitia
exigit, ne in aliquo lætentur aliquid tale cognoscen-
tes. Animę ergo apud inferos nihil magis cognosce-
re poterunt, quàm hic cognoscebant, cum recesse-
rũt, nisi intelligatur de cognitione experimentali: isti
tamen spiritus, qui in metallinis capitibus sunt quæ-
dam respondent quibus omnes homines conuenien
tes in vnum respondere nescirent, animæ igitur dam-
natæ nequaquam sunt. Item nihil prodest temporũ,
& punctorum, & aspectuum planetarum obseruatio
ad inclusionem animæ, quæ esset in capite metalli-
no, si anima illa esset cuiuscunque conditionis. virtus
enim, quæ ad cęremoniales obseruationes consequi
potest, naturalis est deriuata ex influxu cęlestium cor-
porum: nulla tamen naturæ potestas aliquatenus ani-
mæ a corpore solutæ præest, cum illa sit spiritus sim-
plex nullam habens corporietatem per cuius coniũ-
ctionem in eam cęlestia corpora, dominentur: anima
igitur nulla in capite metallino esse potest: vel saltem
nulla est, quæ talia respondeat qualia audiuntur: est
tamen dæmon ille, qui loquitur, cum iam nulla alia
spiritualis substantia relinquatur. Sed aliquis dicet, ꝙ
ex superioribus patet dęmonem non posse vniri ca-
piti metallino ad loquendum, sed soli corpori aereo.
Dicendum, quòd illud quod reperiebatur in aere, si-
mul causari poterat in ferro per magnum tempus in
ductũ a virtute cęli, tanta est enim virtus cęli, vt per
magnum tempus rem ad extraneas suæ naturæ qua-
litates deducat, & ad aliquam imperfectam harmo-
niam suę complexioni repugnantem. Nec est mirũ,
quia de terra facit ferrum admixto sulphure: quanto
magis ferrum ad spirituales dispositiones adducere
poterit? potissimum adhibita cura humana secundũ
regulationem motuum, & figurationem astrorum.

Quid prodest obseruatio Astrologica in cõficiē do caput metallinum.

Hoc autem quod tanto tempore cęli virtute induci-
tur, non poterit diabolus per se facere, quia operatio
dæmonis in naturalibus non est per aliquam virtutē
intrinsecam, cum non sit agens naturale, sicut nec in
telligentiæ cęlestes, quas ponimus mouere orbes si
cessarent a motu nihil influere possent, etiã si vellēt:
quia causalitas sua solum est deriuatio virtutis cęle-
stis per motum: ideo dicit Philosophus 12. Metaphy.
quòd intelligentiæ secundæ volentes participare es-
se diuinum mouent, vt amantes, & desiderantes, pri-
ma autem intelligentia, siue Deus, quæ secundum
nos infinitæ virtutis est sine motu causare potest: qa

F continet eminenter omnem virtutem, & perfectio-
nem. Est ergo operatio dæmonis solum, vt applicatio
agentis ad passũm, quãdo autem agentia, & passa pro
portionata, & disposita ad inducendum immediate
aliquem naturalē effectum existunt in aliquibus par-
tibus mundi quantũcunque remotis, dæmones sub-
tilitate sua immēsa aeris spatia breuissimè transeun-
tes coniungere possunt, & sic res cito efficitur, vt pa-
tet in ranis, & colubris Aegypti factis per dæmones,
& magos. Si autē causæ actiuę inducentes effectũ nõ
sint in toto orbe actualiter existentes, sed dependeant
ex motu, & figuratione astrorum, nunquam dæmon
poterit talem rem facere donec compleatur natura-

Dæmõ nõ pôt mouere cęlum.

liter ille motus, nec potest dæmon mouere cęlum
citius, vt inducatur velociter aliquis effectus, quem
G intendit: non enim permittitur dæmoni talis motus:
alioquin omnia forte iam fuissent destructa. non po-
terit ergo velocius dæmon facere aliquid, quod na-
turaliter fieri poterat, potest tamen disponere mate-
riam ad bene patiendum ponendo eam in loco, ad
quem talis influentia deriuetur ex figuratione, vel as-
pectu astrorum ad horizontem illius loci: & in hoc
non est maioris potentiæ dæmon quàm homo mul-
tum peritus in astris, nisi inquantum dæmon plura
nouit. & ista est causa errandi multis superficialiter
considerantibus, putant enim sola natura agente ta-
lia perfici posse, quia in eorum causationibus magna
temporis requiritur pertransitio. Ista enim sunt quæ-
dam præsupposita ad id quod dæmon finaliter inten-
dit, sed quia facere non potest, nisi in istis pręsupposi-
H tis cogitur ista a tempore, & motu cęli expectare: de-
inde per talem actionem deducta materia illa ad ex-
traneas qualitates, & aliqualem harmoniam, facta ēt
a dæmone intra caput illud quadam aeris dispositio-
ne conuenienti qualitatibus illius materiæ ad conti-
nuationem virtutis locutiuæ dæmon loqui potest, &
per solum ferrum ante loqui non poterat. Ista est dæ-
monum subtilissima fraus per quam miserrimas aĩas
magno tpe grauibus facinoribus detinēt alligatas. Et
si obijcias, quòd dæmones in statuis, q̃ nihil huiusmo
di habebant loquebantur. Respondendũ, quòd hoc
erat intra concauitates magnas statuarum, & ibi su-

Apollo Delphic' quõ rñdebat ad interrogata.

mebantur aliqua corpora aerea ad loquendum, ali-
quando autem sub aliqua figura visibili respõdebãt,
I vel linguã, & palatum, & cętera instrumēta hominis
mouebant ad plenam vocis informationem, vt patet
in arrepticijs, & iste fuit communissimus modus ab
antiquo. vnde Phębus, qui in diuinatione maximus
inter Deos gentilium erat, semper per arrepticiam
virginem loquebatur in Delphos Gręciæ insula anti-
quissima, & hoc omnes antiqui etiam Poetæ volue-
runt, vt ponit manifeste Lucanus in fine primi libri
De bello plusquam ciuili, & in medio tertij. Et si ali-
quis dicat, quòd caput taliter loquens purè naturali-
ter effici põt, quia multa mirabilia naturalia videmus,
multa quoque a maioribus nostris fuisse facta acce-
K pimus, quæ ab occultissimis naturæ peruenerũt.

Respondendũ est, quòd vis naturæ magna est, &
nobis incognita: intantum, vt multa de paruis eius mi
raculis admiremur, sed tantam virtutem naturæ im-
possibile est esse, quę simplicem intelligentiam cau-
sare possit. Licet enim aliqua res suum gradum ma-
terialem agendi adiuta ab aliquo extrinseco transcē-
dere valeat, formalem tamē gradum agendi trãscēde
re impossibile est: potest enim canis ab influentia cę-
lesti adiutus canem perfectissimum generare, equũ
tamen generare impossibile est. sic oculus per adiuto
rium alicuius causæ multum disponentis potest vide
re in maiorem distantiam quàm aliàs videre posset,
& tamen nullo modo audire poterit quantumcunque
iuuetur.

iuuetur. Si autem arguas de generationibus ęquiuocis,respondendum est, quòd istę non possunt fieri in quibusdam animalibus diuersarum specierum,sed in illis solum, quæ magnam habent seminis conformitatē, & tunc aliquando reducitur ęquiuocus coitus ad vniuocam generationem secundum speciem seminis fortioris aliud totaliter absorbentis,aliquando autem medio modo secundum variam seminis harmoniam,& gradum consonantiæ: sic enim est de potentijs passiuis,vt auditus,qui non potest nisi in certa distantia immutari, potest naturaliter adiuuari, vt in valde maiori audiat, quòd autem auditus videat impossibile est: transcenderet enim suum formale obiectum.Naturaliter ergo corpora, & virtutes corporū solum efficere possunt.Potest enim effici lucerna inextinguibilis aquę, vel aeri naturaliter, vt fecit Beatus Isidorus duas naturaliter, quæ post mortem eius ad caput,& pedes sepulchri ipsius permanserunt quasi per ducentos annos,ita quòd nihil de eis videretur consumptum,sed postea inde sublatæ sunt.Testantur hoc maiores, & ponit Iacobus de voragine in historia beati Isido.Sed etiam Romę tempore Caroli Magni sepulchrum Gētilis viri repertum est intra quod candela ardens inuenta fuit, quæ a valde magnis temporibus ante Christi aduentum ibi fuerat,vt ex inscriptione sepulchri patuit, post extracta lucerna nec vēto,nec aqua extinguebat,sed perforato lychno quodam terebro subintrante aere extincta est,quę prius aqua extingui non poterat,vt ait Helinandus in chronicis, & Ioannes Aegidij Zamorensis.

An dęmones possint in capitibus metallinis aut alijs vasis includi,vel a corporibus expelli:aut ad aliquid a nobis cogi verbis,aut herbis seu alijs rebus naturalibus.

Quæst. XX.

CIRCA prædicta tamen videbatur dubium vtrum dæmones ad corpora congregari possunt, aut a corporibus expelli aliquibus herbarum aut aliarum rerum suffumigationibus. In quo dicendum dæmones ex his non posse cogi,vt veniant, nec vt totaliter recedant, aliquid tñ esse poterit, quod faciat eos non posse loqui:nam locutio eorum est modo organico, in quo sunt dispositiones naturales, & quia aliquid est, quod impediat dispositiones illas, quas dæmones exigunt ad locutionem,poterit esse aliquid naturale quod faciat eos nō loqui: quod tamen per aliqua naturalia aut operationem humanam dæmones cogi possent, vt intrent in aliqua corpora, vel ab eis recedant,impossibile est.Si autem arguatur de exorcistis,qui cōiurationibus quibusdam de obsessis corporibus dæmones excludūt. Respondendum est dæmones inuitos de obsessorū corporibus expelli: hoc tamen hominum nulla virtute fit nec verborum viribus,sed Dei nutu atque pręcepto, est enim exorcistarum ordo vnus de minoribus Ecclesiæ ordinibus. verba igitur ipsorum, & singulæ operationes ex Dei voluntate vigorē accipiunt: sic.n. de presbyteris consecrantibus est, nulla enim in sacerdote potestas est, nec tam efficacia verba proferre potest quantumcunque clamaret, vt panis substantiam in verum Christi corpus conuertat, quia tamen a Deo minister institutus est, stupenda Dei bonitas dignatur, vt prolatis verbis consecrationis panis in verum corpus, & vinum in verum sanguinem conuertatur. Cuncta etiā de hoc exemplorum plena sunt:multi namque viri boni sola pręceptionis forma prolato nomine Christi super eos, qui ęgrotabāt, dæmones expulerunt,hoc autem non ex eorum viribus erat, sed ex meritus fidei concessum est. Christus namque dixerat, quòd siquis tantam haberet fidem, vt granum vnum sinapis: dicet monti huic transi, & transibit,& nihil erit impossibile, vt patet Mat.17.ca. & Luc.17.scilicet si habueritis fidē sicut granum sinapis,& dixeritis huic arbori moro eradicare, & trāsplantare in profundum maris, obediet vobis. Patet igitur ex pręedictis, quòd naturaliter homines dæmonibus præsidere non possunt:nam si ex natura excellenti eis proueniret, vt dæmonibus præessent, frustra Christus dixisset tanquam aliquid miraculosum, ꝙ concedebat baptizatis potestatem super dæmònes: sed magis naturaliter dæmones super homines possunt,quia eorum natura excellentior est quantum ad specificam perfectionem. illi tamen, qui ista metallina capita faciunt secundum obseruationes astrologicas ad introducendū virtutem naturalem solum, obseruant hoc propter dæmones introducendos. Nullā ergo virtutem per ista habent ad hoc, quòd introducantur, vel quòd postea introducti maneant.idem autem de dæmonibus,qui in vitreis phialis tenentur, vt ad inquisita respondeāt.Si enim tenentur voluntariè tenentur,quia fallere, & nocere cupiunt: absit enim a cordibus fidelium, vt dæmones aliquibus verbis nostris,vel naturalibus factis cogi possint ad manendū, vel ad exeundum de aliquo corpore, aut ad loquendum de illo.Modus autem, & origo horum est, quia dæmones humani generis sęuissimi hostes modis, & versutijs omnes homines decipere atque subuertere moliuntur.Ipsi igitur industriauerunt, & docuerunt, vt homines talibus artibus inducti essent, in quibus cum eis aliqua cōtraheretur participatio. induxerunt quoque, vt homines existimarent eos verbis quibusdam aut cęremonijs posse premi, nihil tamen est in re,siue in verbis,quo astringi possint ad aliquid faciēdum, nisi quantum Deus illos cogi interdum voluerit.euidentissimè enim hoc cognoscunt, qui de naturarum perfectione, & substantiarū gradibus aliquid cognouerūt,nō.n.pñt corpa in spiritus agere,sed magis è contrario. Cum verò homines his sceleratissimis atque superstitiosis artibus dediti hæc metallina capita fabricant, quamquàm cęremonię, quas in fabricando obseruant, nihil possint, vt dæmones in his capitibus aut alicubi esse cogantur, quia tamē in hoc aliquis cultus diuinus eis impenditur, & ipsi laborant homines fallere his factis,ingrediuntur in illa capita metallina.Si tamen his obseruatis nollent introire in illa,non cogerentur. Quare autē astrologi capita ista aut similes imagines sub talibus obseruationibus tēporum, & punctorum, & non alias faciunt supra declaratum est.nam ista aliquid conferunt,licet non cogant,disponendo materiam, vt ibi conuenienter locutio fieri possit.

Male præsumitur contra Albertū Magnum, & alium Hispanū, qui capita fecerunt. Albertus tñ pęnitētiā egit & miraculis claret.

Quare Deus voluit serpentem in altum tolli, & per illum Iudæos sanare, cum posset aliter eis dare sanitatem, & an significet in sensu literali Messiā in cruce moriturum. Et de duplici causa eorū, quæ in veteri testamēto fiebāt. Qō. XXI.

QVAERIT aliquis circa serpentem istum ęneum quare Deus illum fieri iusserit ad inducendum sanitatem: nam ipse poterat inducere sanitatem in quolibet Iudæorum a serpentibus percussorum immediatè, vt percussus fuerat,nulla cęremonia exhibita aut mora habita temporis. Respondendum est, quod Deus voluit sanitatem istam causari eo modo, quo Iudæi magis beneficium istud appreciarentur: quia autem vulgus solis sensibilibus assuetum magis per corporalia quàm per spiritualia intelligere valet, signū quoddā in huius sanitatis collatione corporeū tribuit, quod ad

ad duo proficiebat, ſcilicet ad futurarum rerum ſtatũ ſignandum, & ad exprimendam conditionem quandam ſtatus ipſius populi iudaici in percuſſis. Quantũ enim ad ſtatum Iudæorum tunc exiſtentium conueniens valde fuit hunc ſerpentem ęneum fabricari, ſcilicet, vt actio ex contrarijs fieret, vt quemadmodum a veris ſerpentibus percuſſi in mortis periculum incidebant, ita ſanitas viſo ſerpente ęneo induceret, hoc autem non fiebat tanquam ſerpens iſte metallinus aliquam virtutem naturalem ſanatiuã contraxiſſet, vel Deus in eum ſupernaturaliter virtutem aliquam deriuaſſet, ſed volebat Deus, vt percuſſi a ſerpentibus illum ſerpentem ęneum intuerentur, & ipſe mox perfectam tribueret ſanitatem, & tamen non erat in ſerpente illo maior virtus ſanatiua naturalis aut ſupernaturalis, quàm in lapidibus, vel lignis ſyluarum. Vnde ſi iuſſiſſet Deus, quòd percuſſi a ſerpentibus terram reſpicerent, & hoc facerent immediatè ſanarentur, ſed licet iſte ſerpens ęneus non haberet aliquam virtutem ſanandi, nullus poterat ſanari a morſibus ſerpentum, niſi eum intueretur: huius ratio eſt, quoniã iſta ſanitas inducta in percuſſis cauſabatur ſupernaturaliter a Deo: ipſe tamen nulli hoc conferret negligẽti præceptum eius, cum ad ſanitatis conſecutionem aliquid ſpecialiter diffiniuiſſet agendum.

Deus iuſſit ſerpente æneo inſpecto ſanari propter ſui ſtatus, & conuenientiam & ad futurorum bonorum ſignificationem. Quæſt. XXII.

QVAERET tunc aliquis, cum percuſſi a ſerpentibus non contraherent aliquam virtutem ab illo ſerpente ęneo inſpecto magis, quàm a lapidibus, vel lignis ſyluarum, ſed ſanitas immediate a Deo cauſabatur, quare iuſſit fieri ſerpentem, & in altum tolli? videbatur enim ſuperfluum. Reſpondendum eſt, quòd cęremonię veteris teſtamenti habebant duas cauſas finales, ſcilicet vnam ad conuenientiam ſtatus Iudeorum, qui tunc erat: alia autem ad futurorum bonorum ſignificationem: in his duobus ſecundus finis erat architectonicus, quia erat vltimus, & propter quem omnes alij: finis autem prior, ſcilicet conuenientia ad ſtatum iudaicum erat, vt Iudæi ſanitatem a Deo ſuſceptam cognoſcerent manifeſtiſſimè eſſe a Deo: & quia opportunius per ſenſibilia, quàm per ſpiritualia mouerentur, decuit aliquod ſignum corporale dari; & quia ipſi a ſerpentibus percuſſi erant, decentius fuit ſerpentem in ſignum poni, quàm aliquid alterum. Secundus finis erat architectonicus cęremoniarum veteris teſtamenti, ſcilicet, vt ſignarentur ea, quæ tempore Meſſiæ in nouo, & perfecto teſtamento euentura erant: ſtatus enim iudaicus ante Meſſiæ aduentum fuit ſtatus imperfectus: ſic dicit Apoſtolus ad Hebrę. c. 7. Neminem ad perfectum deduxit lex, ſcilicet lex Moſaica, quæ diſtinguitur contra Euangelium quod non vocatur lex, ſed gratia, vt patet Io. ca. 1. ſcilicet lex per Moyſen data eſt, ſed gratia, & veritas per Chriſtum facta eſt. Vnde cuncta, quæ in veteri teſtamento data erant, futurorum bonorum tempore Meſſiæ erant ſigna: ſic Apoſtolus ad Hebræ. cap. 10. vmbra futurorũ lex, ideſt lex continebat tanquam in vmbra, vel figura ea, quæ futura erant tempore Meſſiæ, & ob hoc in cęremonijs veteris teſtamenti, quia ſignatiuè erant Meſſiæ futuri nulla erat efficacia, niſi ſm̃ fidẽ Meſſię futuri, & his cęremonijs exercitati nullam ↄſequebãtur efficaciam, niſi in fide Meſſię eo, ꝙ per vſum harũ profitebantur futurum Meſſiam: quamquàm hoc non obligabantur explicite credere aut confiteri, ſed ſufficiebat, quòd eis vterentur ad eum finem, ad quẽ Deus inſtituerat. Ob hoc aũt in omnibus cęremonijs á Deo datis in veteri teſtamento, & cęteris, quæ facta narrantur, erat aliqua ratio ſignificandi ad ea, quæ tẽpore Meſſiæ ventura eſſent: ſic ait Apoſtolus 1. Corin. cap. 10. ſcilicet omnia in figura contingebant illis, ideſt in figura eorum, quæ acciderent in nouo teſtamẽto. Meſſias autem venturus erat ad humani generis redemptionem procurandam, & inter cętera, quæ fecit, nihil tam efficax fuit quantum mors eius. Decuit ergo, vt in hoc cęremoniali ſigno mors redemptoris notaretur. Nam queadmodum Iudæi a ſerpentibus percuſſi illum metallinum ſerpentem intuentes perfectam conſequebantur ſanitatem: ita & nos perfectiori modo per mortem Saluatoris ſanamur. Et quoniam Meſſias in cruce mori deſtinauit, ad perfectam expreſſionem ſigni decuit hunc ſerpentem in ligno in altum tolli, & ſicut qui ſerpentem illum metallinum a ſerpentibus percuſſi aſpicerent eleuatum in ſublime, ſanabatur, ita & in toto corde nos compuncti peccatorum veterum penitentes ſi ad Meſſiam conuertamur eius doctrinam fide, & opere aſſumentes, omnium peccatorum integram indulgentiam cõſequemur. Conueniens fuit igitur ſerpentem iſtum ęneũ fieri, ad quem omnes percuſſi aſpicerent, & ſanarentur. & Chriſtus de ſeipſo ſimilitudinẽ hanc expreſſit Io. 3. cap. ſcilicet Sicut exaltauit Moyſes ſerpentem in deſerto: ita oportet exaltari filium hominis. Et iterum Io. 12. cap. Si exaltatus fuero a terra omnia mẽ ad me traham, ideſt ſi fuero poſitus in cruce, trahã ad me omnia redimendo. De iſto ſerpente dicendũ eſt, quòd Iſraelitæ duxerunt eum per omnes manſiones deſerti etiam poſtquam ceſſauerunt ſerpentes, & attulerunt illum trans Iordanem in terra Chanaan. Poſtea tamẽ, quia valde rudes erant, & virtutis Dei ignari incęperunt errare grauiter circa hunc ſerpentem ęſtimantes, quòd ab illo ſanitas cauſata fuerit: ideo eũ tanquam Deum plurimi coluerunt ei aliquid numinis attribuentes. Manſit autem in populo Iſraelitico ſerpens iſte vſque ad tempora regis Ezechiæ, qui videns multos errare circa illum, confregit eum, & cõbuſſit, poſuitque in torrẽtem Cedrõ. De hoc. 4. Reg. 18. cap. *Profectique filii Iſrael caſtrametati ſunt in Oboth.* In hoc ſignificatur, quòd ſerpentes non percuſſerunt Iſraelitas poſtquam venerunt ad manſionem iſtam: nam videtur innui, quòd poſt percuſſionem ſerpentum venerunt in Oboth. Non eſt autem iſta manſio poſt illam, quæ habetur ſupra, ſcilicet poſt montem Hor, quia duæ aliæ ponuntur intermediæ, vt patet infra 33. cap. ſcilicet Salmona, & Phunon, & in illis videtur, quod fuerint ſerpentes, vel ſaltem in vltima earũ, ſcilicet in Phunon. Nã non fuerunt ſerpentes in mõte Hor, quia dicitur ſupra poſt montem Hor, quod cępit populus dolere, & tędere propter laborem itineris, & tunc miſit Dominus ſerpentes ignitos: ergo videtur, quòd aliquanto tempore ambulauerint poſt montem Hor antequam inuenirent ſerpentes: ideo forte ſolum fuerunt in manſione vltima harum, ſcilicet in Phunon, & inde venerunt in Oboth, vbi iam nulli erant ſerpentes. De hoc infra cap. 33. *Vnd. egreſſi fixerunt tentoria in Ieabarim.* Iſta eſt alia manſio, & eſt in terra deſerti apud terram Edom, & Moabitarum, vt patet infra 33. cap. ſcilicet de Oboth venerunt in Ieabarim, quæ eſt in finibus Moabitarum: inter has enim non intercidit aliqua manſio. Sciendum autem, quòd iſtę manſiones fuerunt poſtquam Iſraelitæ introierunt in terram Edom. Nam primo circuierunt terram Edom per latus meridianum aſcendentes verſus orientem: & tunc ſerpentes ſurrexerunt cõtra eos, & factus eſt ſerpens ęneus, de quo ſupra: deinde cum acceſſiſſent ad partem orientalem terræ Edõ

introierunt

Nota contra Mediolanenſes, q ſe gloriã habere ſerpẽtẽ Moſi in Eccleſia ſancti Ambroſij.

introierunt per eam declinantes ad latus aquilonare: & transierunt per Elath, & Asiongaber, quę erāt in terra Edom, & hoc est quod dicitur Deuterono. capitu.2. scilicet, sufficit vobis circuire montem istū: ite contra Aquilonem, scilicet, introeundo in terram Edom, quæ erat eis tunc Aquilonaris: cum ipsi mouerentur tunc extra eam per latus Meridianum eius: & ibi fecerunt aliquam de mansionibus supra positis, scilicet, Phunon, vel Oboth, aut vtranq;. Cum autem venerunt in Ieabarim erant extra terram Edom, scilicet, in deserto quodam, quod est apud terram Moab: nam dicitur Deuteron. capitū. 2. quòd transierunt filios Esau, & venerunt in desertū, quod inducit in terram Moab, scilicet, quòd Israelitę primo transierunt per filios Esau, & postea venerunt in desertum Moab: ergo desertum illud erat extra terram filiorum Esau: sed dicitur infra 33. cap. quòd Ieabarim est in finibus Moabitarum: ergo est extra terram Edom. In Hebræo autem scribitur Ieabarim, quod significat foueas transeuntium: quia erat quidam locus infimus inter montes: & per illum erat transitus, ideo vocauerunt eum foueas transeūtium. nec est hic Ieabarim nomen proprium, sed commune compositum. Potest tamen accipi pro nomine proprio, scilicet, quòd vocaretur illa terra Ieabarim: & dato quòd significet hic foueas transeūtium non est nomen appellatiuum, quia specialiter ponitur ad significandum illum locum, & non aliū. Si enim significaret hic istud nomen foueas transeūtium appellatiuè signaret omnes foueas, & tunc non esset aliquod nomen mansionis determinatè, quod falsum est, cum ponatur hic tanquam nomen vnius mansionis. & sic est de multis nominibus proprijs locorum, quæ sunt composita de duobus appellatiuis. *In solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam.* Idest ista mansio Ieabarim est in solitudine, scilicet, quòd terra illa est deserta, quia erat aliqua pars terrę inter regnum Moabitarum, & Idumęorum, in qua nullus habitabat: & ista est ab orientali parte terræ Moab, idest respicit terram Moab existens ad latus eius orientale. Aliqui enim intelligunt per hoc, ꝙ esset Ieabarim intra terram Moabitarum versus Occidentem. Et dicitur respicere contra Orientem, quia aliqua pars terræ Moab erat magis orientalis, quàm Ieabarim. Sed falsum est, quia erat introitus Iudæorum in terram Moab post Ieabarim, ideo necesse est, quòd ipsi introirent per partem Orientalem terræ Moab, vel per Occidentalem, aut per Septentrionem, vel Meridiem: non potest autem intelligi de Occidentali parte, quia illa erat in confinibus terræ Chanaan super Iordanem: & ad ipsum locum peruenerunt Iudæi ad vltimum cum ibi fuerint duæ mansiones, quæ dicuntur esse in terra Moab, vt patet infra 33. capitu. si tamen ipsi ingrederentur per partem Occidentalem, peruenissent ad latus Orientale ad vltimum, sed falsum est.

Item non introierunt per latus Meridianum, vel Aquilonare in terram Moab. non per Meridianum, quia tunc oportebat, vt transirent ipsam terram Moab per transuersum, sed non transierunt per eā, sed solum in ciuitate Ar Deuteronom. capitu. 2. & ibi erant in confinibus Moabitarum, Madianitarum, & Amorrhæorum. Etiam non poterant introire per latus Aquilonare, quia veniebant de terra Aegypti, quæ erat Meridiana respectu terrarum harum. Solum ergò manet latus Orientale, per quod intrauerint. & dicebatur Ieabarim contra Orientalem plagam terræ Moab, idest, in Oriente eius, & tamen extra terram Moab, ita quòd non esset aliqua pars Oriētalis tantum in terra Moab, sicut Ieabarim, quæ erat

A extra. Est tamen occasio errandi, quia dicitur, ꝙ respicit ista solitudo Moab ꝯ Orientalem plagam, quod potest intelligi de Orientali plaga terræ Moab, vel de Orientali istius solitudinis. Primo modo intelligeretur, ꝙ esset Ieabarim ad Orientalem plagam terræ Moab. Secundo modo, ꝙ esset ad Occidentalem plagam eius: *Et inde mouentes venerunt ad torrentem Zareth.* Iste est quidam torrens ante introitum terræ Moab in extremitate solitudinis, in qua erat Ieabarim: & est magis Orientalis, quàm Moab, quod patet Deuteron. cap. 2. vbi dr̄, ꝙ venerunt in torrentem Zareth: & postea sequitur, quòd venerint in ciuitatem nomine Ar, quæ erat in introitu terræ Moabitarum. Ista autem mansio non computatur in Catalogo mansio-

Zareth torrens.

B num ĩ. 33. cap. sed post Ieabarim ponitur Dibongad, & illa mansio videtur esse intra terram Amorrhæorum regum, hic autem computantur multa alia loca, quæ non fuerunt mansiones, sed transierunt Israelitæ per illa, vt patet infra in litera, & tamen de torrente Zareth satis videtur, quòd ibi manserint Iudæi aliquo tempore, quia dicitur Deuteron. cap. 1. quòd non trāsierunt Israelitæ torrentem Zareth quousque mortui sunt omnes murmuratores, super quos lata est sententia supra cap. 14. & tunc dicitur, quòd surrexerunt Israelitæ, & transierunt torrentem Zareth. *Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon.* Idest, post torrentem Zareth venerunt ad Arnon. est.n. Arnon nomen scopuli altissimi diuidentis terram Moab, & duorum regum Amorrhæorum. Alij aūt dicunt, ꝙ

Arnon nomen scopuli.

C est ciuitas posita in locis altissimis, in quo nihil differt. Et ab isto scopulo nominatur quidam fluuius Arnon, quia transit ad pedem illius: & sic dicit̄ hic de torrentibus Arnon: & Deuter. cap. 2. atq; Iosue 12. & 13. dr̄ de Aroer, qui est super ripam torrentis Arnon. Apud locum istum manserunt Israelitę, sed non nominatur ĩ. 33. cap. in catalogo mansionum. *Quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi.* Idest, Arnon in deserto est. s. quia principium terræ Moab, & duorum regum Amorrhæorum est montuosa, & vocatur desertum. Videtur autem ex hac litera, quòd Arnon sit nomen vrbis, cum dicatur. quæ est in deserto. Si tamen esset nomen scopuli, diceretur, qui est in deserto, vel ꝙ Arnon est desertum, & dicitur ꝙ pro-

D minet in finibus Amorrhæi. i. eleuatur in extremitate terræ Amorrhęorum: sed an sit ipsa terra Amorrhęorum, vel Moabitarum non patet. Aliquis dicet manifestum esse, ꝙ sit in terra Amorrhæorum, quia dicit̄, ꝙ prominet in finibus Amorrhęi, sed non sequitur, quia quamquàm sit in terra Moab, si tn̄ sit in extremitatibus eius dicetur etiam esse in finibus Amorrhæi: quia ista duo regna copulātur in extremitatibus suis, necesse est ergo, quòd illud quod est terminus vnius sit terminus alterius, quia continua copulantur ad terminum cōem: si fuerit ergo Arnon in copulatione terræ Moab, & Amorrhæorum, dr̄ esse in finibus Amorrhæi, & in finibus Moabitarum, & sic non patet ex hoc, in qua harū terrarū sit. Sed verisimilius est, ꝙ sit in terra Amorrhæorum, quia ipsa nominat̄ hic.

E *Siquidem Arnon terminus est Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos.* Hic declaratur supra positum. i. ꝙ sit Arnon in finibus Amorrhęi, quia est terminus diuidens Moabitas, & Amorrhæos: sunt enim ista regna coniuncta, quia latus Septentrionale terræ Moab, & latus Meridianum terræ Amorrhæorum sunt idem latus: & est terra Moab magis Meridiana, quàm terra Amorrhæorum. ista autem copulatio est in terra illa, quam acceperunt Amorrhęi de manibus Moabitarum, & olim pertinuerat ad Moabitas: sic patet infra de rege Schon, qui accepit ciuitatem Esebon a Moabitus, & alias vrbes, de quibus infra. Diuide-

batur autem terra Moab a terra Amorrhæorum per torrentem transeuntem inter vtrăque.& ille vocatur torrens Arnon,quia transit apud scopulos Arnō, vel ciuitatem sic dictam:ideo qn̄ ponitur per se termin⁹ terræ Amorrhęorum dr̄ ab Aroer, qui est supra ripā torrentis Arnon, quasi dicat, ꝙ ibi incipit regnum Amorrhæorum, & separatur a Moabitis.extendūtur aūt duo latera istorum regnorum simul,scilicet,Moab,& Amorrhæorum vsque ad occidentalem plagā: & terminantur ambo in Iordane,vbi incipit in terra Chanaan. Et quando dicitur hic de Amorrhæo intelligitur de duobus regibus Amorrhæorum solum.s. de Sehon,& de Og,qui habitabant apud terrā Moab. Alij autem reges Amorrhæi habitabant in terra Chanaan ad occidentalem partem Iordanis,& isti nihil attinebant ad terram Moabitarum. De istis dicitur Iosue cap.5. *Vnde dicitur in libro bellorum Domini*. Hoc additur dupliciter. Vno modo ad probationem superioris dicti. Alio modo ad enarrationem cuiusdam facti. Primo modo dicitur hic de torrentibus Arnon: quia positum fuerat,quòd Arnon esset terminus diuidens Moabitas, & Amorrhæos,hic autem probatur idem ex dicto libri bellorum Dñi.s.scopuli torrentum inclinati sunt,vt requiescerent in Arnon,& recumberent in finibus Moabitarum, & sic ponuntur esse isti scopuli in Amorrheis,& in Moabitis,& sunt apud torrētē Arnon:ideo coniungentur ibi termini Moabitarū, & Amorrhæorum quod dicebat s.& in ɔcordantiā huius vr̄ adduci litera ista,cum dicatur: Vn̄ dr̄ in libro bellorū. Alio modo ponitur hic ad significandū quādam historiam specialem,quæ Iudæis accidit in finibus Moabitarum, & Amorrhæorum apud Arnon: & litera eam subticet. inducit tn̄ probationem de libro bellorum. Dr̄ aūt fuisse historia, vt colligitur ex verbis ͻ.positis.s.ꝙ cum Iudæi vellent intrare per terminos terræ Amorrhæorum latuerunt Amorrhei in scopulis cauernosis, qui erant apud torrentem Arnō in vtraque parte torrentis:erat autem inter scopulos angustia viarum per quam transituri erant Iudæi.La tuerunt aūt Amorrhæi in cauernis scopulorum:vt in de insidiosè sagittarent Iudęos,& lapidibus obruerēt. Deus aūt fecit,ꝙ scopuli illi inclinarentur super torrentem.s.ꝙ altitudo montis humiliaretur vsque ad planiciem:& ibi mortui sunt omnes Amorrhæi latētes in cauernis super torrentem Arnon.Iudæi aūt videbant illos exeūtes mortuos, qn̄ aqua educebat eos sub scopulis inclinatis.sic aūt transiuerunt Israelitę ad introeundum in terram Amorrhæorum,& Moabitarum:& tunc introducitur ista litera.s.quia ista historia non exprimebatur in litera,quia tn̄ fuit in torrentibus Arnon allegauit Moyses auctoritatem libri bellorū Dñi,in quo primo fuerat scripta historia hæc. Sic fit Iosue cap.10.nam cum dictum fuisset de statione Solis subiungitur testimonium de libro iustorum.s.nōne hoc scriptum in libro iustorū? Stetit itaque Sol in medio cœli,& non festinauit occumbere spatio vni⁹ diei. Sic autem inducitur testimonium 2.Reg.1.

De historia Iudęorum super torrentem Arnon.

Nota grādē miraculum pro Iudęis ingratis.

Quis sit iste liber bellorum Domini, & quando, & a quo scriptus: & quomodo multi libri sunt, de quibus fit mentio in Scriptura sacra, qui apud nos non inueniuntur. Quæst. XXIII.

1.Opinio.

QVAERET aliquis de isto libro bellorum Dñi,quis sit,vel quō scriptus sit. Aliqui.n. rn̄dent,ꝙ non obligamur dicere librū bellorum, sed narrationem bellorum, quia vbi nos habemus librum:litera Hebraica dicit sefer, quod significat librum,vel narrationem. ideo Iudæi accipiunt pro narratione:& est sensus, ꝙ dr̄ in narra-

F tionē bellorum Dñi,idest,qn̄ narrabuntur prelia Dñi facta pro Iudæis etiam narrabitur istud bellum quod factum est in torrentibus Arnon:sicut narrabatur bellum factum in mari rubro, & alia bella facta pro Iudæis, quia istud ęquiparatur hic bello facto in mari rubro.sed magis proprie accipitur litera s̄m Hebræos pro libro,& sic transtulit noster Translator: hoc mō dari oportet aliquem librum de bellis Dñi. Quidam aūt dicunt esse librum hunc volumen magnum, qđ ɔtinebat bella,quæ Deus fecerat ex viris bonis a tempore Abrahæ magis diffuse, q̃ continetur in libris legis,& istud bellum scriptum erat ibi, sed non reperit liber iste,sicut nec multi alij, vt liber Enoch iusti, de quo meminit beatus Iudas allegans auctoritatē eius

2.Opinio.

G in Canonica sua.cap. vnico. nec reperitur liber iustorum,de quo Iosue cap.10. & 2. Reg. capit.1. nec libri Nathan,nec Gad prophetarum, de quibus 1.Paralip. cap.vlti.Nec liber Ahiæ Silonitis, & Abdo prophetarum,de quibus dr̄ 2.Paralip.capit.9.nec liber Semeiæ prophetę,de quo 2.Paralip.cap.11. nec libri carminū Salomonis,& aliqui alij de naturis rerum,& parabolarum:nam locutus est Salomon tria millia parabolas, & fuerunt carmina eius quinque millia: & disputauit super lignis a cedro,quæ est in libano vsque ad hyssopum,qui egreditur de pariete: & disseruit de iumentis,& volucribus,& reptilibus, & piscibus, vt patet 3. Reg.cap.4. multi quoque alij libri non inueniuntur,

H de quibus sæpe fit mentio in sacra Scriptura. Aliqui aūt dicunt,quòd iste liber bellorum est liber Numerorum,in quo narrātur gesta ista a Deo pro Hebręis; & tunc dicunt,ꝙ in libro bellorum dr̄, sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon, & hoc continetur hic. Sed non conuenit, quia iste est modus allegationis,cum dicat hic Moyses: Vnde dr̄ in libro bellorum:non tn̄ allegaret ipse istum librū, quē nunc scribebat.non est enim intelligibile, sed aliquē alium allegaret. Sic enim sępe fit in sacra Scriptura vbi Scriptores adduxerunt libros aliquos in testimonium eorum,quæ dicebant.Sed magis dicendum est istum fuisse librum,qui alio nomine vocatur liber iustorum,de quo habetur Iosue cap.10.& 2.Reg.cap.1. est autem iste liber,in quo enarrantur multa gesta tē-

3.Opinio.

4. Opinio Auctoris.

I porum futurorum,& quædam recitantur per modū historiæ quamquàm nondum facta essent,sicut sæpe fit in Prophetis. Quædam vero per modū præcepti; alia aūt per modum annunciationis propheticę de futuro. Isti tres modi patent in Scriptura. De primo hr̄ Iosue cap.10.s.nonne scriptum est in libro iustorum; Stetit itaq; Sol in medio Cœli,& non festinauit occū bere spatio vnius diei.De secundo modo hr̄ 2.Reg.c. 1.cum dr̄,& præcepit,vt docerent filius Hebræorum arcum,sicut scriptum est in libro iustorum.Considera Israel pro his,qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati De tertio modo hr̄ hic.s.vnde dr̄ in libro bellorum Dñi: sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrētibus Arnon. De isto libro dicendum est,quòd fit valde antiquus,& descriptus antequam scriberentur isti

K libri Moysi. fuit autem iste liber scriptus per Moysen a principio: reuelauit enim Deus illi notabilissima facta, quæ euentura erant toto tempore status Iudæorum:& ibi scripsit aliqua aliqualiter propheticè,& aliqualiter historicè:per illum librum tn̄ non poterant plenè intelligi ea, quæ futura erant, quia erat nimis ambiguus cum non determinaret tp̄a euētuum,nec ipsos euentus scriberet in particulari,sed sub quibusdam vniuersalitatibus:erat tn̄ talis liber, vt postquam acciderent ea, quæ ibi narrabantur, cognosceretur quid illa signarent. Similis liber est apud nos Apocalypsis, in quo describuntur notabiliora facta Ecclesiæ, quæ acciderunt a morte Saluatoris vsque ad

nunc,

nunc, & accident vſque ad conſummationem ſeculi, ſed ita obſcura ſunt, vt vix quidpiam intelligere poſſimus, potiſſimum ea, quæ nondum eueniſſe creduntur. Iſte liber eſt valde authenticus, alioquin non allegaſſet eum hic Moyſes in probationem eorum, quæ dicuntur, poſteà tamen abolitus eſt: nec Scriptura de eo facit mentionem: non quidem, ꝙ eius auctoritas improbata ſit, cum ſemel, & multoties eum ſacra Scriptura approbauerit, vt patet ex dictis ſæpe eum allegando, ſed abolitus eſt, quia non habetur, & hoc fuit, quia fortè ab antiquo peritiſſimi Hebræorum, aut Doctores Catholici in Eccleſia primitiua de eo non curauerint, quia ab hæreticis, vel quibuſdam imperitis corruptus fuerat: ſicut patet de libro iuſti Enoch, in quo plura Prophetice prædicta **B** ſunt. Vnde Iudas Apoſtolus in ſua Canonica eum allegauit. Hebræi tamen, & periti Doctores noſtri antiqui videntes hunc librum hæreticorum mendacio deprauatum, vbi auctoritate libri hæretici ſua falſa dogmata miſcentes totaliter veritatem, & auctoritatẽ corruperunt: vnde nunc Eccleſia veritates ei⁹ in Canone ſcripturarum ſuarum non recipit: ne pariter falſa cogatur confiteri. De hoc Auguſti. de ciuita. Dei lib. 15. De iſto libro declaratum eſt Exo. 17. & Ioſue capit. 10. *ſicut fecit in mari rubro.* In Hebræo non habetur in mari rubro, ſed nominantur duo alia loca. & dicit Aben Ezra, quòd in his Dominus pugnauit valde pro Iudæis, & pro patribus eorum, ſicut dicitur in libro bellorum Domini, quem nos nō habemus. **C** Litera tamen noſtra tranſlata eſt quantum ad partem iſtam de Chaldęo, quia ibi habetur de mari rubro, & de torrentibus Arnon. Et tunc ſtat ſimilitudo, quia ſicut apud mare rubrum Aegyptij perſecuti ſunt Hebręos intrantes in mare poſt illos, & ſuffocati ſunt: atque eduxit eos aqua cum armis ſuis, & ſpolijs ad litus, in quo erant Iudæi, vt gauderent videntes defeciſſe hoſtes, & locupletarentur de ſpolijs eorum, vt patet Exod. cap. 14. & 15. ita in torrentibus Arnon factum eſt, ſcilicet, quòd Iſraelitæ tranſire debebant apud torrentes Arnon, & in ſcopulis torrentum latebant Amorrhęi volētes ſagittare, & lapidibus obruere Iudæos. Inclinauit autem Deus ſcopulos per torrentem aquarum, & mortui ſunt ibi Amorrhæi: atq; **D** eduxerunt illos aquæ torrentis, vt viderent Iudæi, & lętarentur. *Scopuli torrentum inclinati ſunt.* Hic explicatur hiſtoria, ſcilicet, quòd ſcopuli, qui erant ex vtraque parte torrentis, inter quos erat via media inclinati ſunt ad occidendum Amorrhæos: poſtea autem eleuati ſunt nemine impediente, & tranſierunt Iudęi per viam anguſtam nullo exiſtente ibi de Amorrheis latentibus. *Vt requieſcerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum.* Ad idem iſta pertinent, quia Arnon, & fines Moabitarum idem ſunt, vt patet ſupra, cum dicatur primo, quod Arnon eſt in finibus Amorrhęi: & immediatè ſubiūgit, ꝙ Arnō eſt termin⁹ Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Per iſtum locum tranſituri erant Iudæi antequam tranſirent per extremitates Moabitarum, & erat via inter ſcopulos, **E** in quibus latebant Amorrhæi armati. Ideo Deus inclinauit ſcopulos, vt tranſirent Iudæi: non quidem, vt tranſirent ſuper ſcopulos iam inclinatos, ſed vt morerentur Amorrhæi latentes inter ſcopulos, & trāſirent Iudæi redeuntibus ſcopulis ad priſtinum ſtatū: iſta tamen verba recumberent, & requieſcerent, poſſunt referri ad duo, ſcilicet ad Iudęos, vel ad ſcopulos. Primo modo eſt ſenſus, quòd ſcopuli inclinati ſunt. Et hoc, vt Iudæi recumberent in finibus Moabitarum, & requieſcerent in Arnon, ſcilicet, quòd non poterant tranſire Iudæi ad figendum caſtra apud Arnon in finibus Moabitarum, niſi primò tranſirent

A inter ſcopulos: & quia ibi latebant Amorrhęi, qui nō permitterent, inclinati ſunt ſcopuli, vt Iſraelitæ requieſcerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum, quod idem eſt, ſcilicet, figendo ibi caſtra. Alio modo referuntur iſta verba ad ſcopulos, ſcilicet, quòd inclinati ſunt, vt requieſcerent in Arnon, ideſt, vt iacerent ſuper torrentem Arnon, quaſi dicat, prius erant ſcopuli erecti: nunc quando inclinati ſunt recubuerunt in finibus Moabitarum, & requieuerunt ſuper Arnon, ſcilicet, quia humiliata ſunt cacumina ſcopulorum vſque ad planum ſuper aquas torrentis: & ibi iacuerunt tanquam requieſcerent. Et hoc erat ſuper Arnon, ſcilicet, ſuper aquas torrentis Arnon, & ſuper terminos Moabitarum, quod idem eſt. Vterque ſenſus conuenit: ſed magis iſte ſecundus.

Ex eo loco apparuit puteus. Hic ponitur aliud bonū Dei in collatione aquarum, ſcilicet, quia forte aquæ defecerant, & Deus dedit puteum, de quo biberent. Et poteſt intelligi hoc dupliciter. Vno modo, ꝙ ex eo loco apparuit puteus, ideſt, cum eſſent Iudęi apud ſcopulos Arnon, qui inclinati ſunt, viderunt puteum, quem Deus eis monſtrauit. Alio modo poteſt intelligi, quòd de ſcopulis venerunt Iudæi in alium locum, in quo apparuit puteus, & nunc accipitur ex pro poſtquam, & ſignificat ordinem, ſcilicet, quòd poſt illum locum, vel poſtquam ſteterunt in eo venerunt ad locum, in quo apparuit puteus. Et iſte ſecundus ſenſus eſt conuenientior, quia cum eſſent apud ſcopulos Iudæi erant apud torrentem Arnon: ideo ibi non indigerent aliquo puteo, ſed cum venerunt in alium locum fortè defecerunt aquæ, & ibi apparuit puteus. Dicitur aūt apparere, quia Iudæi prius non viderant, nec ſciebant ibi eſſe locū putei.

Super quo locutus eſt Dominus ad Moyſen. Litera iſta eſt decurtata. Eſt autem ſubintelligendum, quòd Iſraelitis venientibus in locum iſtum defecerunt aquæ: ſuper quo locutus eſt Moyſes Deo quærens, quid fieri deberet. Reſpondit autem Deus, quòd congregaretur populus, & daret ei aquam: tunc vero apparuit puteus iſte. Dicitur tamen quòd de iſto puteo locutus eſt Dominus Moyſi, quia ſubintelligitur, quòd primo Moyſes conſuluerat Dominum, quàm Deus loqueretur ei in talibus, & eſt iſte quidam modus abbreuiationis ſententiarum, ſcilicet, quando ponuntur ſolum ea, quæ ſunt poſteriora ex quibus neceſſario intelliguntur priora.

Congrega populum, & dabo ei aquam. Quia populus petierat aquam, & Deus diſpoſuerat dare eam miraculoſe; voluit, quòd congregaretur totus populus ad videndum miraculum, vt ſic laudarent Deum: & tunc iuſſit, vt percuterent terram baculis ſuis, tam Moyſes, quàm principes populi, & tunc exiret aqua ſicut aliàs factum fuerat ſolo Moyſe percutiente lapidem in Horeb in manſione Raphadim Exo. 17. ca. & iterum in Cadeſbarne, pręceden. cap. Nunc autem oēs percuſſerunt, vt colligit ī. ſ. ꝙ principes populi, & Moyſes foderunt puteum iſtum. *Tunc cecinit Iſrael carmen iſtud.* Dederat Deus Iudæis bn̄ficium aquarum, & pro illo incęperunt gratulari Deo, & gaudere inter ſe, cantauerunt aūt carmen quod ſequitur. ſ. Aſcēdat puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis, & baculis ſuis. Iſte eſt enim tenor carminis, vt patet immediate ex litera: ſic enim concinuerunt Iſraelitę Deo pro beneficio apud mare rubrum liberatis ipſis & deletis hoſtibus dicentes: Cantemus Dn̄o: glorioſe enim magnificatus eſt &c. Exo. 15. cap. & ſic in alijs beneficijs faciebant. Hoc autem non fuit in datione aquarum de petra in Cadeſbarne; quia Moyſes, & Aaron increpuerunt

Aqua miraculoſe datur Iudæis.

crepuerunt valde populum vocantes eos incredulos, & rebelles: ideo populus non potuit esse attentus, vt laudaret Dominũ pro suscepto beneficio, & qa hoc aliqualiter prouenit ex actu Moysi,& Aarõ fuit eis datum in pœnam,ꝙ non introirent in terram Chanaã, vt patet præcedenti cap. *Ascendat puteus*. Iste est tenor carminis vsque ad locum illum: *De solitudine Matthana*. Dixerunt aũt: Ascendat puteus,quia ꝯgregatis Israelitis ex mandatis Dei principes populi, & Moyses percusserunt leuiter terram,& exiuit ꝯtinuo aqua. ipsi aũt ꝯgratulantes rogabant, vt illa emanatio aquæ ꝯtinuaretur,vt satiarentur homines,& iumenta,& dicebant: Ascendat puteus.i.aqua putealis eleuetur. Erat aũt ascendere,quia aqua manans de cauernis terræ cum apparuerit super terrę superficiem vr̃ ascẽdere:quia de profundis manat.tñ ſm veritatem aqua nõ ascendit altius q̃ nascat. Maxima.n.eleuatio aquæ est ad æquilibrationem suæ originis, sed respectu aliquorum locorum ascendit:si.n.aquæ origo sit in montis altitudine,quę per secreta viscera terrę labatur ad valles,postea de vallibus ascendere poterit,vt in alia mõtis altitudine renascatur.Hoc patet in vasis habentib⁹ duo colla,si per vnum infundat aqua seu vinum ascẽdet per aliud vsquequo equilibretur. Hic tñ non erat necesse ꝙ aqua veniret de alio loco altiori,sed satis ꝓprie dici poterat,ꝙ ascendebat,quia ꝙ aqua solũ ascẽdat ad æquilibram suæ originis naturale est, hic tñ miraculosè actum est,ideo poterat aqua vere ascendere vltra æquilibram suæ originis. *Concinebant*.Istud verbum non est de carmine,sed est interpositum a Moyse,& ordinatur cum litera superiori.s.*Tunc cecinit Israel carmen istud*. Scilicet,quod sequitur. *Et concinebant*. Scilicet,sic. *Ascendat puteus &c.* Vsque ad partem illam. *De Matthana*.

Carminis Iudæorum expositio.

An ista aqua putei fuerit de nouo a Deo creata,vel esset in visceribus terræ. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis de ista aqua, quæ fuit data Iudæis an primo fuisset in eodẽ loco naturaliter genita, sed non prorumpebat ad superficiem terræ, vel Deus illam nouiter creauit. Dicet aliquis ꝙ Deus nouiter creauit istã aquam, quia hic erat operatio miraculosa in dando aquam,cum supra dixerit Deus:congrega populum, & dabo ei aquam:si tamen ista aqua fuisset primo naturaliter genita non videretur esse miraculum, ideo creata est nouiter. Respondẽdum est, ꝙ vterque modus stare potest.s.ꝙ fuit nouiter creata,vel naturaliter prius genita,& tunc nouiter erupit:vtroque modo tñ est miraculum:si enim dicatur nouiter creata miraculum satis patet. Si vero fuerit genita naturaliter, ẽt erit miraculum & beneficium. Miraculum quidem inquantum ista aqua erat in visceribus terræ, sicut aquæ puteales, & non poterat ascendere ad superficiem terræ, quia erat vltra æquilibram suæ originis: Deus autem fecit illam ascendere. Item dato quòd Iudæi foderent locum illum ad inueniendas aquas, non haberent eas quousque ascenderent ad profundum,vbi erant meatus aquarum. Nunc autem cum solum percussissent terram leuiter exiuerunt aquæ. Item erat beneficium,quia dato quòd essent aquę circa superficiem terræ, & Israelitæ possent eas leuiter educere fodiendo terram,tamen nesciebant locum, in quo erant: Deus autem monstrauit eis locum. Nihil ergo refert an Deus nouiter illas creauerit, vel ibi primo naturaliter genitæ extitissent. *Puteus, quem foderunt principes*. Ista sunt verba carminis. Non est sensus,quia principes foderunt istum puteum, reperirent aquam, quia tunc non fuisset aliquod miracu-

Aliã quæstionem similem de aqua petrę quęre 20. c.q.4.

F lum,quia supra dicebatur,quòd congregaretur populus, & Deus daret aquam: ergo miraculum erat, sed est sensus, quòd mandato Dei omnes principes populi congregati cum Moyse percusserunt terram, & tunc exiuit aqua,& patet hoc, quia non poterant baculis suis fodere ad tantam profunditatem, vt manaret aqua:& tamen etiam si principes fodissent puteũ istum vsque ad aquam esset Dei beneficium dando hic aquam, quia ipsi nesciebant, vbi erat aqua.Quòd ergo fuit demonstratus locus, beneficium erat. Dicitur autem,quòd foderunt principes, quia ipsi maiores multitudinis sumpserunt baculos in manibus ad fodiendum terram, vel leuiter percutiendum.

Et parauerunt duces multitudinis. Ista est replicatio
G eiusdem sententiæ: quod maximè conuenit in carminibus. Et dicuntur duces multitudinis ipsi, qui sunt principes: quamquàm dux pertinet magis ad principatum bellicum. Princeps autem denominat omne genus principatus. Etiam accipitur hic parare, idest fodere, quia nulla alia apparatio fuit facta hic præterquam leuem percussionem terræ, aut ablationem crustæ superioris, & continue exiuit aqua.

In datore legis,& baculis suis. Idest principes foderũt puteum istum in datore legis, idest, cum datore legis, scilicet,cum Moyse: ipse enim adiuuit eos. Et accipitur hic, in, pro cum. sic habetur Gen. cap.32. Scilicet. In baculo meo transiui Iordanem,idest cum
H baculo. Et dicitur in baculis suis, idest, cum baculis, scilicet,quòd principes percusserunt terram baculis: & exiuit aqua. Dicitur autem de datore legis,idest, de Moyse: non quòd ipse legem dederit,sed quòd a Deo datam populo annunciauerit. Vel dicitur dari respectu populi, quia ipse eam populo proponebat, nec quisquam hominum in hoc ei consilium,aut auctoritatem præstabat, velut si a se ipse leges daret: non tamen dabat eas simpliciter. In Hebræo habetur. *In sculptore*. Vbi nos dicimus in datore legis: est enim sculpere per concauationem aliquas figuras reddere, vel solum aliquid figurare. Et potest referri ad principes solum, scilicet, quòd principes foderunt puteum istum in sculptore, & baculis suis,idest, faciendo aliquam sculpturam cum baculis. Et hoc
I est,quia baculis suis terram cauabant, & aliqua signa relinquebant, quæ vocantur sculpturæ. Vel potest referri ad Moysen, quia erat sculptor, idest, scriptor legis, scilicet, quia attulit tabulas legis sculptas ex vtraque parte, vbi patet Exodi capitu.32. vel sculptor, idest, scriptor, quia legem scribebat in membranis. Reliquit enim ipse istos quinque libros scriptos, qui vocantur Pentateuchus: & scripsit Deuteronom.quem posuit in latere arcæ, vt patet Deuteronom.31. capitu. & istum sensum secuta est litera nostra dicens:Legis datorem,pro sculptore. Et tunc intelligitur,quòd principes populi cum legis datore, idest,cum Moyse foderunt puteum istum. Et tunc intelligetur adhuc dupliciter. Vno mõ ꝙ principes
K cum Moyse foderũt puteum.s.ꝙ tam Moyses q̃ principes tenuerunt baculos in manibus ad fodiendum. Alio modo,ꝙ principes foderunt in legis datore, scilicet,ꝙ principes soli tenuerunt baculos, & Legislator iussit eis,vt foderent. *De solitudine Matthana*. Hic ponuntur aliqua loca, per quæ transierunt Israelitæ, & non sunt posita in mansionibus, quæ habentur infra 33.cap.quia forte non manserunt Iudæi in illis, sed transierunt per illa, & non sunt ista aliqua loca, per quæ transiuissent Israelitæ antequam peruenirent ad scopulos Arnon, idẽ postea transierunt per ea, quia tamen immediate ponuntur historiæ bellorum contra duos reges Amorrhæorum, per quorum terram factæ sunt istæ mansiones, quæ ponuntur

tur hic descriptæ fuerunt hic: & patet hoc, quia vltima harum est Bamoth. Et ista est quasi in extremitate terræ duorum regum Amorrhçorum apud montem Phasga, vt patet in litera. Et tamen mons iste est in extremitate terræ horum regum apud mare salsissimum, & Iordanem, vt patet Deuter. cap. 3. & ibi est extremitas occidentalis terræ istorum duorum regũ Amorrhæorum. Dicendum autem de istis mansionibus, quç ponuntur hic: quòd quamquàm non sint penitus eædem cum illis, quæ habentur 33. capit. tamen satis est verisimile aliquam harum coincidere cũ aliqua de illis: nam hic ponuntur mansiones de torrente Arnon vsque ad mõtem Phasga, & ponũtur tres, scilicet, Matthana, Nahaliel, Bamoth: & ĩ. 33. capi. ponunt̃ aliç tres, scilicet, Dibongab: Elmondeblathaim, & montes Abarim. Non est ergo irrationabile, quòd isti aliquo modo coincidant, licet habent diuersa nomina; quia sic frequenter accidit in alijs nominibus locorum, & personarum, & magis est ista turbatio in Latino, quàm in Hebræo, quia cum quælibet res possit nominari ꝓprio nomine, & nomine cõmuni cum quibusdam determinationibus, vt Tolletum potest nominari Tolletum, & ciuitas fortissima: & per vtrũque notificatur idem: nomina autem appellatiua cõposita locorum transtulit Hieronymus apud nos, sicut erant in Hebræo, & nomina propria, vt erant ibidem. Apud nos igitur, qui in Hebraicum non distinguimus videntur nomen proprium, & nomen appellatiuum eiusdem loci esse duo nomina propria, ideo putamus esse duo loca: accidit autem alia diuersitas, quia ĩ. 33. cap. solum nominantur loca mansionum: hic autem, & alibi contingit non solum cõputari mã siones, sed etiam loca, per quæ transibant Iudæi, quãquàm non figerent ibi castra. *De solitudine Matthana.* Aliqui putant esse vnum locum, scilicet, quòd sit aliqua solitudo, quæ vocetur Matthana. Sed non stat, quia tunc veniretur de solitudine Matthana in Nahaliel, sed hic ponuntur tanquam diuersa, quia venitur de solitudine in Matthana, & de Matthana in Nahaliel: ideo est ibi Matthana accusatiuus, & non ablatiuus. Ista autem solitudo, de qua dicitur hic est in terra Idumæorum, & Moabitarum antequam peruenirent Iudæi in Arnon: & cum transierunt illam, venerunt in Matthana, quæ debet poni intra terram Amorrhæorum, & etiam Nahaliel. *De Nahaliel in Bamoth.* Ista ponitur hic tanquam mansio, & satis coincidit cum illa, quæ vocatur mansio apud montem Abarim, vt patet infra 33. capit. quia Bamoth est apud montem Abarim circa radices Phasga, vt patet hic: & nõ accipitur hic Bamoth pro aliqua ciuitate, sicut accipitur Iosue capit. 13. in sorte Ruben vbi dicitur: Bamoth Baal. sed significat quandam vallem, vt patet hic: satis tamen posset dici, quòd ista vallis sit apud ciuitatem illam, cum vtrunque videatur esse propinquum monti Abarim. *Bamoth vallis est in regione Moab.* Determinatur hic de ista mansione quid sit. & dicit esse Bamoth nomen vallis, & esse in terra Moab. Non tamen est intelligendum, quòd Israelitæ cũ essent in Bamoth erant in terra Moab, quia nũquam introierunt in terram illam nisi a principio cum transierunt per ciuitatem nomine Ar antequam intrarent in terram regum Amorrhæorum, sed postquam illuc venerunt semper transierunt per terram istam vsque ad terram Chanaan, vt colligitur Deuter. cap. 2. & tamen quando erant Israelitæ in Bamoth iam erant in fine terræ regum Amorrhçorum, quia erant apud montem Abarim, & ibi fuit vltima mansio, atq; mortuus est Moyses. Sed dicitur hic terra Moab dupliciter, scilicet, quia ista terra olim pertinuerat ad Moab, quamquam nunc esset in potestate regum Amorrhæorum, quia Sehon rex Esebon cepit magnam partem regni Moab, vt patet infra, & semper mansit nomen terræ illi, quòd vocaretur terra Moab. Alio modo potest dici terra Moab, quia mons Abarim diuidebat terram Moabitarum, & Amorrhæorum: ideo erat communis vtrique terræ. & sic licet pars illa, quæ declinabat versus terram Amorrhæorum pertineret ad illos, tamẽ poterat vocari terra Moab. *In vertice Phasga, quod respicit contra desertum.* Ponitur situs istius loci, scilicet, quod esset in vertice Phasga: est enim Phasga nomen appellatiuum, & significat collem, vel montem: litera autem nostra accepit illud tanquam nomen proprium: & hoc rationabilius est, quia hic ponitur tanquam locus determinatus: si tñ esset nomen appellatiuum, non significaret aliquid determinatum. Et dr̃: In vertice Phasga. i. in altitudine illius mõtis, non quidem, ꝙ esset ista vallis in vertice Phasga, quia super maximam altitudinẽ montis non põt esse vallis: maximè quia Hebræi venientes per terram Amorrhæorum nunquam ascenderunt in verticem Phasga, sed apud mõtes illos mã serũt: ideo dicetur ꝙ Bamoth est in vertice Phasga. i. apud verticem: si tñ aliquis contendat, ꝙ sit Bamoth super verticem Phasga non est multum insistẽdum. *Quod respicit desertum.* Hoc intelligitur de Phasga, scilicet, quòd respiciat desertum, quod est extra terram Moab ad partẽ oriẽ alẽ, ꝑ quã trãsierũt Israelitæ antequã introirẽt in terrã Moab, & Amorrhæorũ. Dr̃ aũt respicere partẽ illã, qa est ĩclinata vallis magis ꝯ partẽ illam quàm contra aliquam aliam. Non ponuntur autem hic plures mansiones, quia hic finitæ sunt omnes. s. apud montem Abarim, vt patet infra 33. c. quamquàm ibi ponuntur magis determinatè, q̃ hic.

Phasga quid significet.

Misit autem Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens: Obsecro vt trãsire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit vt transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato egressus est obuiam in desertũ, & venit in Iasa, pugnauitq; contra eum. A quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius ab Arnon vsque in Ieboc, & filios Ammon, quia forti præsidio tenebãtur termini Ammonitarum. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhæi, in Esebon, scilicet & viculis eius. Vrbs Esebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnauit cõtra regẽ Moab, & tulit oẽm terrã, quæ ditionis illius fuerat vsque Arnon. Idcirco dicitur in prouerbio: Venite in Esebon, ædificetur, & cõstruatur ciuitas Sehon. Ignis egressus est de Esebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Væ tibi Moab, peristi popule Chamos. Dedi filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhæorum Sehon.

Legatio Israel ad Sehon regẽ Amorrhæorum. Supra 20. Deut. 2. c. 1. Macha. 2.

Sehon pcutitur ab Israel.

Matthana.

Bamoth quis locus sit.

Iugum ipſorum diſperijt ab Eſebon vſque Dibon, laſſi peruenerunt in Nophe, & vſque Medaba. Habitauit itaque Iſrael in terra Amorrhæi.

Miſit autem Iſrael. Hic ponitur bellum contra reges Amorrhæorum: & diuiditur in duo, quia primo pugnatur contra Sehon. Secundo contra Og. ibi. *Miſit Moyſes*. Circa primum. *Miſit Iſrael nuncios*.

Bellum cōtra Reges Amorrhæorū.

Non continuatur hoc cum præcedentibus, ſcilicet, quòd poſtquam Iſraelitæ venerunt in Bamoth miſerunt nuncios ad regem Sehon, quia cum ſteterunt in Bamoth, iam deleuerant duos reges Amorrhæos, & erant in extremitate terræ eorum circa Iordanem, ſed ab ipſo poſitę ſunt manſiones, vt hic per ſe deſcriberentur bella. Miſerunt autem Iſraelitæ nuncios ad Sehon, quia erant in extremitate regni ipſius ſcilicet in Arnon, & iam tranſierant per terram Idumæorum, & per partem terræ Moabitarum, vt patet Deuteronom. cap. 2. petebant autem ab hoc, vt ſimiliter concederet eis tranſitum per terram ſuam quouſque venirent in terram Chanaan. In quo ſciendū eſt, quòd iſta terra, quam poſſidebant iſti duo reges Amorrhęi non erat de terra Chanaan, quia terra Chanaan incipit a Iordane procedendo ad occidentem, vt patet infra 34. cap. iſta autem eſt ante Iordanem, ideo Iſraelitæ dicebant ſpecialiter eſſe terram ſuam terram Chanaan. Iſti tamen reges erant de genere Chananæorum, & terra eorum fuerat promiſſa Iſraelitis, ſcilicet terra Raphaim, vt patet Gen. cap. 15. & tamē iſta erat in regno Og regis Baſan, vt magis declaratum eſt Ioſue 14. cap. & ſic potuerūt Iſraelitæ accipere terram iſtam in poſſeſſionem, quia promiſſa erat eis, alioquin nunquam accepiſſent. Quòd igitur miſerint Iſraelitæ nuncios ad regem Sehon fuit quidam modus coloratus, vt haberent occaſionem pugnandi contra ipſum, cum ipſe non concederet tranſitum: tamen quomodocunque Deus erat daturus Iſraelitis terram illam, ideo indurauit cor regis Sehon, vt non concederet illis tranſitum, & vt pugnaret contra illos. Et patet hoc, quia antequam mitterent Iſraelitæ nuncios, dixit Deus Moyſi: ecce ego tradidi regem Sehon, & terram eius in manu tua: Incipe poſſidere, & committe aduerſus eum prælium. Et poſtea iuſſum eſt, quòd mitterentur nuncij: & ſubiungitur, quòd rex Sehon noluit acquieſcere, quia Dominus indurauerat cor eius, vt traderetur in manus Iſrael: Deuteronom. capitu. ſecundo non fuerat autem ſic factum de Idumæis, & Moabitis: nam ad eos miſerunt Iſraelitæ nuncios, vt permitterent tranſitum per terram ſuam, & repugnauerunt primo Idumæi præcedenti cepitu. immo occurrerunt armati Iſraelitis, ſed non pugnauerunt contra eos Iſraelitæ recedentes ab eis, poſtea vero conceſſerunt introitum. Sic etiam factum eſt cum Moabitis. Nam a principio non conceſſerunt introitum, vt patet Deuteronom. cap. 23. & tamen Iſraelitæ non pugnauerunt contra eos; immo quamquàm ipſi conduxiſſent Balaam maleficum ad maledicendum Iſraelitis, & decepiſſent eos ducentes ad ſacrificia per virgines poſitas apud caſtra Hebræorum, vt patet infra 25. ca. tamen nunquam contra eos pugnauerunt. Contra Amorrhæos autem iuſſit Deus, vt diſponerētur ad pugnam etiam prius quàm aliquid facerent Amorrhæi: ideo hoc ſolum erat, quia Deus volebat tradere terram iſtam in manus Hebræorum, & non volebat tradere terram Moabitarum, nec Idumæorū, ideo indurauit Deus cor regis Sehon, vt non conce-

Terra Sehon an eſſet de terra Chanaan, & de ſitu eiꝰ.

F deret tranſitum per terram ſuam, & ſic Iudæi poſſēt pugnare contra eum: & tamen dato, quòd conceſſiſſet tranſitum, aliquis alius modus fuiſſet ad pugnandum contra eum. *Ad Sehon regem Amorrhæorum.* Non vocabatur rex Amorrhęorum, quaſi eſſet rex omniū Amorrhæorum, quia etiam rex Og erat rex Amorrhęorum, vt patet Deutero. cap. 3. etiam præter iſtos dominos erant alij reges Amorrhæi: nam quidam de regibus Amorrhęis habitabant ad partem orientalē Iordanis, ſcilicet, iſti duo: alij vero ad occidentalem, quod patet Ioſue cap. 5. cum dicitur: Poſtquam audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidētalem plagam: ſed vocatur iſte rex Amorrhęorum ad differentiam regum ſupra
G poſitorum. ſ. regis Edom, & regis Moab, de quorum terris ſupra dictum eſt. Etiam exprimitur, quòd eſſet iſte de regibus Amorrhęis, ad ſignificandum quomodo liceret Iudæis pugnare contra eū, quia erat Amorrhęus, & Deus promiſerat illis terram ſeptem populorum, de quibus erat vnus Amorrhæus.

An rex Og, & Sehon receperint tributa a Chananæis, ne permitterent introire Iudæos in terram eorum. Quæſt. XXV.

H DE iſto rege, & de rege Og dicunt Iudæi, ꝙ Chananæi, qui erant vltra Iordanem ſciebant, quòd venirent Iſrael ad expellēdum eos de terra ſua, quia audierant illis eſſe promiſſam: ſciebant etiam quomodo proficiſcebantur per ſolitudinem contra eos: ideo regi Sehon, & regi Og, qui erant fortiſſimi reges tributa annua perſoluebant, vt non permitterent Iſraelitas intrare in terram eorum, & ob hoc iſti egreſſi ſunt armati contra Iſraelitas. Sed hoc nihil eſt, quia via Iſraelitarum ad introeundum in terram Chanaan non erat per terram Amorrhęorum, ſed per terram Idumæorū, vel Amalechitarum. Quod patet, quia Iſraelitæ venerunt in Cadeſbarne petentes tranſitum a rege Idumæorum, & quia non permiſit coacti ſunt circuire montem Seir magno tempore, vt patet præceden. cap. & tunc venerunt ad terram Amorrhæorum. Etiam non erat
I magis introitus diſpoſitus per terrā Amorrhæorū, q̄ per terram Moabitarum, vel Ammonitarum. Fecit tamen Deus, ꝙ tranſirent per terrā Amorrhęorū, vt pugnarent contra illos: non poſſent ergo ſcire Chananæi, quòd Iſraeliti tranſituri erant per terram iſtorum Amorrhæorum. *Obſecro, vt tranſire mihi liceat per terram tuam.* Hic narratur breuiter iſtud factum: magis autem exponitur Deuteron. capit. 2. vbi ponuntur aliæ ſuaſiones in petitione iſta. Et non dicitur hic, de quo loco miſſi ſunt iſti nuncij: ſed Deuteron. cap. 2. dicitur, ꝙ miſſi ſunt de ſolitudine Cademoth. Et videtur illa eſſe, quæ vocatur, ſcilicet, ſolitudo ante Matthana: nam in torrente Arnon erant, quando miſſi ſunt nuncij, vt patet eodem cap. Surgite & tranſite
K torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon. Ponuntur autem hic verba obſecrationis, quia licet Iſraelitę intenderent pugnare ꝯ regē Sehō: vt tamen haberent maiorem colorem pugnandi petierunt introitum verbis pacificis. *Non declinabimus in agros, nec in vineas.* Appoſuerunt hoc Iſraelitę, quia poſſet rñdere rex Sehon, quòd ſi permitterent eis introitum, læderetur valde terra ſua tranſeuntibus Iſraelitis per agros, & vineas: erat enim magna multitudo exercitus, & pecorum atque iumentorum, ita vt difficile eſſet omnes tranſire per viam: ideo ipſi primo excluſerunt in petitione ſua hanc excuſationem dicentes: Non tranſibimus per agros, nec per vineas. Agri autem vocantur ſpecialiter terræ cultæ.

cultæ. *Non bibemus aquas ex puteis*. Dixerunt hoc Iſraelitæ, quia terra illa eſt deficiens aquis, ideo erãt cõgregatæ aquæ in ciſternis per agros ad neceſſitatem hominum, & iumentorum: ſi autem tranſirent Iſraelitæ per terram Sehon poſſent bibere de aquis illis ad libitum ſuum, in quo læderentur Ammorrhęi: ideo ſubditur. Non bibemus aquas de puteis, & dixerunt ſpecialiter de puteis, ideſt, de ciſternis, quia ſi eſſent aliquæ aquæ fontales, vel fluuiales de illis biberent, cũ in hoc nihil damnificarentur Amorrhæi, ſicut ſi biberent de aquis ciſternatum, quia cum ibi non ſit aqua manans cito conſumeretur. Non eſt etiam intelligẽdum, quòd Iſraelitæ dicerent ſe non bibituros de aq̃s puteorum in terra Amorrhæorum, quia tunc fortè nihil haberent ad bibendum, cum terra illa nimis ſit deficiens aquis: ſed intelligebant, Non bibemus aquas de puteis, ideſt, non bibemus te nolente, vel nõ bibemus niſi data pecunia. Et hoc patet Deuteron. capitu. 2. vbi ponitur eadem petitio, ſcilicet, alimenta precio vende nobis, quibus veſcamur, & aquam precio tribue, & ſic bibemus: tantum eſt vt nobis concedas tranſitum. *Via regia gradiemur*. Hoc refertur ad ſupra poſita, ſcilicet, quòd non declinarent in agros, nec vineas, nec facerent noua itineta etiam per aliquas ſolitudines, vel loca inculta: ſicut dicitur. Via regia tranſiemus. eſt enim via regia publica, & conſueta ab omnibus. & ſic dicitur Deuteron. cap. 2. publica gradiemur via non declinabimus, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram. *Donec tranſeamus terminos tuos*. Quaſi dicat in terra tua nihil damnificabimus: cum autẽ tranſierimus illam erimus in terminis hoſtium noſtrorum. & tunc poterimus hoſtiliter agere. Deuter. cap. 2. habentur plura in hac petitione, ſcilicet, ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitabant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar. Hoc autem poſuerunt ad facili⁹ ſuadendum, vt non æſtimaret Sehon ſe eſſe primũ, qui tranſitum concederet, quia alij reges, & populi conceſſerant iam, ſcilicet, Idumæi, & Moabitæ: & ſic in ipſis nulla damna ſecuta fuerant ex tranſitu Iſraelitarum, ita nec ſequerentur in terra Sehon. Poterãt autem iſta manifeſta eſſe regi Sehon, quia terra Moabitarum coniuncta eſt terræ eius, ideo terra ipſius habebat magnam partem de terra Moabitarum: etiam terra Idumæorum non multum diſtat a terra Sehon: iõ cognoſcere poterat, an aliqua damna intuliſſent in eis Iudæi tranſeuntes. *Qui concedere noluit, vt tranſiret Iſrael per fines ſuos*. Ideſt, quamquàm Iſraelitæ conati fuerint ſuadere regi Sehon nequaquam aſſenſit eis, ſed magis exiuit armatus obuiam illis. Hic non ponitur cauſa quare rex Sehon non conceſſerit trãſitum, ſed Deuteron. cap. 2. dicitur: Noluit rex Sehon dare nobis tranſitum, quia indurauerat Dominus ſpiritum eius, & obfirmauerat cor illius, vt traderetur in man⁹ tuas: ſic enim a principio factum eſt de rege Idumæorum: indurauit enim Deus cor illius, vt non permitteret tranſire Iſraelitas per Cadeſbarne, ſed occurrit eis armatus, vt patet præcedenti cap. poſtea tamen p̃miſit eis tranſire per extremitatem regni ſui ad partẽ orientalem, ſcilicet, per Elath, & Aſiongaber, vt patet Deuteron. cap. 2. & hoc fuit, vt cogerentur Iſraelitæ poſt tranſitum Idumęorum venire in terram Amorrhęorum, & pugnare contra eos, quod non fuiſſet ſi permiſſus eſſet tranſitus per Cadeſbarne. *Quin potius exercitu congregato*. Cum enim petierunt Iſraelitę trãſitum, & noluit concedere rex Sehon, exiſtimauit, quòd ipſi vellent vendicare ſibi tranſitum pugnãtes contra eum, ideo ipſe prius ſe diſpoſuit ad bellum.

Egreſſus eſt obuiam in deſertum. Ideſt venit contra Iudæos in deſertum ad pugnandum. Non eſt iſtud deſertum, per quod ambulauerunt Iſraelitæ antequam A venirent in terram Moab, & eſt medium inter terram Moab, & Edom, de quo patet ſupra, quia iam tranſierant iſtud deſertum, & introierant in terram Moab: nam quando petierunt tranſitum a rege Edõ iam tranſierant per terram Moab, vt patet Deuteron. capitu. 2. ſcilicet tantum eſt, vt nobis concedas tranſitum, ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: ſed erant iam Iſraelitę in terra Sehon, & ipſa habet quandam partem, quæ vocatur deſertum contra Orientem terræ ipſius, quia non eſt benè populata, quod patet, quia venit pugnaturus in Baſa: tamen iſte locus eſt in terra ſua, vt infra dicetur, ſed dicitur, quòd venit in deſertum: ergo iſtud deſertum erat in terra ſua. Pro quo eſt in- B telligendum, quòd quando Iſraelitæ miſerunt nuncios ad regem Sehon erant in extremitate regni ſui apud torrentem Arnon. Redeuntibus autem nuncijs, cum rex Sehon nollet concedere tranſitum, introierunt in terram eius, & perambulauerunt aliquã particulam priuſquam ipſe occurreret eis armatus, ideo ipſe occurrit eis in terra deſerti, quæ erat in regno ſuo. Et hoc colligitur Deuteronom. capitu. ſecundo, ſcilicet: Surgite, & tranſite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon.

Et venit in Iaſa contra eum. Ideſt, Sehon venit apud vrbem quandam in deſertum, quæ vocatur Iaſa: & ibi pugnauit contra eum, ideſt contra Iſrael.

Rex Sehõ an venerit contra Iſraelitas in Iaſa.

Sed dicetur contra, quia Deuteronom. cap. 2. dicitur, quòd exiuit in prælium Sehon contra Iſraelitas C in Ieſſa. Reſpondendum eſt, quòd iſta ſunt nomina eiuſdem loci. nam frequenter vnus locus plura nomina habet, ſicut Ieruſalem vocatur Iebus, & Ieruſalem, & Hebron vocatur Cariatharbe, Hebron, & Mãbre. Iſte autem locus eſt in regno Sehon, & poſtea fuit datus filijs Ruben in ſortem, vt patet Ioſue capit. 13. vbi ponitur Ieſſa. *A quo percuſſus eſt in ore gladij*. Ideſt rex Sehon pugnauit contra Iſrael, & occiſus eſt ipſe cum toto populo ſuo ab Iſrael, & hoc in ore gladij, ideſt, more bellico, vbi omnis deletio dicitur eſſe facta per gladium, quomodocunque fiat, etiam ſi ſint ibi alia genera armorum. De iſto rege dicunt Iſraelitæ, quòd occiderit eum Moyſes per ſeipſum, quia litera videtur dicere interdum, quòd ip- D ſe Moyſes hoc fecerit. Sed nihil refert, quia ea, quę conueniunt toti populo, interdum attribuuntur ducibus belli. *Et poſſeſſa eſt terra eius ab Arnon vſque Ieboc*. Ideſt, deleuerunt Iſraelitę totum populum regis Sehon: & poſſederunt loca illius. In quo apparet, quòd iſta terra erat promiſſa Iſraelitis, alioquin non accepiſſent eam ad poſſidendum, quamquàm pugnauiſſent contra populum iſtum. Sic factum eſt in terra Chananæi regis Arad: nam deſtruxerunt totum populum eius Iſraelitæ, ſed non occupauerunt loca: quin potius poſuerunt anathema vocantes nomen loci horma, vt patet ſupra in litera. Hanc autem terram poſſederunt, & Deus eis hoc iuſſit, vt patet Deuteronom. capitu. 2. ergo permiſſa erat illis. Ponuntur autem hic termini terræ Sehon. ſ. ab Arnõ E vſq; Ieboc: iſti duo termini ſunt maxime diſtantes in terra regis Sehon, & eſt vnus orientalis, alius vero ſeptentrionalis. Nam Arnon erat in parte orientali terræ Sehon, & per iſtam partem introierunt Iſraelitæ: ideo quandocunque deſcribitur oriens terræ huius dicitur, Ab Aroer, quæ eſt ſita ſuper ripam torrentis Arnon, vt patet Deuteronom. cap. 2. & Ioſue 13. Ieboc aũt eſt in parte ſeptentrionali iuxta terrã Ammonitarum, & eſt ẽt circa latus occidentis. Nam dr̃ eſſe Ieboc diſtans quaſi duobus milliarijs a flumine Iordanis, apud quem luctatus eſt Iacob cum Angelo: & ob hoc mutatum eſt nomen torrentis cũ deberet dici

Rex Sehõ occiſus a Moyſe.

De torrente Ieboc, & Arnon, & quomodo ſunt tã quã duo termini maxime diſtantes in terra duorum regũ. Ieboc eſt torrens quod deberet dici Iacob.

dici torrens Iaboc, vocatus est Ieboc. De hoc patet Gen. 32. cap. & tamen ibi erat Iaboc coniunctus Iordani, vt satis colligitur ex litera. Terminus autem occidentalis terræ istius regis erat Iordanis, & ibi incipit terra Chanaan: ideo Iosue capi. 13. vbi describuntur possessiones Ruben, & Gad in terra duorum regum Amorrhæorum, ponitur in possessione Ruben Arnon tanquam terminus orientalis, & Iordanis terminus occidentalis: terra tamen Chanaan, in qua habitauerunt duæ tribus, & dimidia habet ab oriente Iordanem, vt patet j. 34. cap. terminus autem terræ Sehõ a parte meridiana est terra Moabitarum: extendũtur enim simul istæ duæ terræ ab oriente in occidentem: ambæ enim incipiunt in torrente Arnon ab oriente, & ambæ terminantur in Iordane ab occidente: totũ autem latus meridianum terræ Sehon est coniunctũ lateri aquilonari terræ Moab: in latere autem septentrionali sunt Ammonitæ: & apud istos est torrens Ieboc, vt colligitur Deuter. cap. 2. poterat autem ponere hic litera alios terminos terræ huius, sed voluit ponere eos, qui magis distabant. s. ab angulo orientis in angulum septentrionis apud occidentem, sicut si aliquis describat quadratum maxima linea est diameter, quia prouenit ab angulo in angulum: lineæ autẽ costarum sunt minores: ideo si duceretur in regione Sehon linea ab oriente in occidentem, minor esset, q̃ illa, quæ ducitur ab angulo orientis apud latus meridianum ad angulum occidentis apud latus septẽtrionale. Sed dicetur contra, quia Deute. cap. 2. ponuntur alij termini terræ huius, scilicet, q Israelitæ ceperunt ab Aroer, vsque ad terram Galaad. Respondendum est, q ista terra habet multos terminos, ideo poterant multipliciter designari limites eius. s. ab oriente in occidentem, vel a meridie in septentrionem, aut ab angulo in angulum, vel quomodocunque transuersaliter. Hic autem positi sunt termini ab angulo in angulum, vt supra dictum est, sed adhuc termini, qui ponuntur Deuter. cap. 2. non differunt ab istis, quia sicut hic ponitur Arnon ita & ibi, cum dicatur: cepimus ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon: ergo ab ipso torrente Arnon sumitur limes. etiã non differt terminus secundus. s. quia dicitur hic vsque ad torrentem Ieboc. & Deut. cap. 2. dicitur: Vsque Galaad: nam torrens Ieboch est apud montem Galaad: est enim mons Galaad in latere septentrionali terræ Sehon: vnde medietas montis pertinet ad regẽ Sehõ, & medietas ad regem Og Deuter. capi. 2. & Iosue 12. ideo non differunt istæ assignationes terminorum.

Dubitatio.

Responsio. Terra Sehon habet multos terminos.

Et filios Ammon. Idest etiam terra Sehon accepta est vsque ad filios Ammon: sunt enim Ammonitę in latere septentrionali regni Sehon, sicut Moabitę in latere australi; totam autem terram mediam Amorrheorum acceperunt Israelitæ. De Moabitis autem, & Ammonitis nihil sumpserunt, sed accesserunt vsq; ad terminos eorum, Potest tamen aliquis istam literam dupliciter intelligere. Vno modo, quòd referatur ad præpositionem superiorem. s. quòd acceperũt Israelitæ vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammõ, idest, & vsque ad filios Ammon, & tunc ponũtur ipsi, vt terminus. Alio modo potest referri ad verbum supra positum. s. possederunt, vel ceperunt: & erit sensus, quòd ceperunt totam terram regis Sehon a torrente Arnon vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, idest etiam ceperunt filios Ammon. Sed iste sensus secundus non stat, quia Deuteronom. cap. 2. dicitur: Non fuit vicus, & ciuitas, quæ nostras effugeret manus absque terra filiorum Ammon, ad quã non accessimus. Item satis apparet ex hac litera, q dicitur: Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum. Sed ista clausula est redditiua rationis

F quantum ad hoc, quòd non potuerint Israelitæ accipere terram Ammonitarum: ergo non acceperunt eam, & sic intelligeretur primo modo, scilicet, q acceperunt terram omnem vsque ad torrentem Ieboc, & vsque ad filios Ammon.

Sed arguetur, quòd Israelitæ ceperint aliquid de terra Ammonitarum, quia Iosue 13. ca. dicitur, quod ceperunt filij Gad possessionem terræ Galaad, & mediam partem terræ filiorum Ammon.

An Israelitę acceperunt aliquid de terra Moabitarũ & Ammonitarũ quã possidebant.

Respondendum est, quòd non ceperunt Israelitæ aliquid de terra Ammonitarum, quia Deus vetuerat hoc Deuteronom. capit. 2. dicens, quòd non pugnarent contra Moabitas, nec Ammonitas, nec Idumæos, & non pugnauerunt, sed acceperunt filij Gad G mediam partem terræ Ammon, quia rex Sehon erat potens, & acceperat magnam partem de regni confinibus: nam contra Moabitas pugnauit, & accepit ab eis magnam partem terræ, scilicet, vrbem Esebon, & alias, de quibus infra: sic etiam pugnauit contra Ammonitas, quia terra Ammon est coniuncta terræ regis Sehon in latere septentrionali, & fecit eis, sicut fecerat Moabitis: & postea autem terra ista capta de manu Ammonitarum, diuisa fuit in duas medietates, quarum vna data est filijs Ruben, & alia filijs Gad, quia ipsi Israelitæ non ceperunt terram istam de manu Ammonitarum, sed de manu Amorrhæorum, qui possederant eam magno tempore: H ideo nunquam postea restituerunt eam Ammonitis. Sic etiam fuit de terra Moabitarum, quia quamquàm acceperunt eam de manu regis Sehon, & postea petiuerunt illam Moabitæ, & pugnauerunt contra Israel pro ipsa tempore Iepte Galaaditis, vt patet Iudicum 11. capitu. tamen nunquam fuit reddita: hic autem accipitur terra filiorum Ammon pro illa, quæ non erat capta, quando Israelitæ introierunt in terram Amorrhæorum: & de illa nihil ipsi ceperunt, cum nunquam pugnauerint contra Ammonitas. *Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.* Idest non acceperunt aliquid Israelitæ de terra Ammonitarum, sed solum accesserunt vsque ad ipsam, quia erat terminus eorum inexpugnabilis eo, quòd essent vrbes eorum munitissimæ, & in montibus po I sitæ, vt patet Deuteronom. cap. 2. scilicet absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, & cunctis, quæ adiacent torrenti Ieboc, & vrbibus Montanis. Alio modo potest intelligi forte præsidium pro ipsa Dei prohibitione, scilicet, quia Deus vetuerat Israelitas accedere ad terram Ammonitarum: & dato, quòd terra illa non haberet aliquod præsidium hoc sufficiebat ad hoc, quòd nunquam caperetur, & hoc erat fortius quàm si esset valde munita: nam aliàs poterant capere illam Iudæi: nunc autem non: & iste sensus videtur rationabilior quàm præcedens, quia Israelitæ non tentauerant pugnare contra Ammonitas, nec elegerant vnquam pugnare: ideo nihil attinebat dicere, quòd non acceperũt K terram Ammonitarum, quia forti præsidio tenebãtur termini Ammonitarum, quia hoc est pro illo, qui pugnare incepit, & non præualuit propter locorum fortitudinem, vel saltem pro illo, qui pugnaturus fuisset, & tamen locorum præsidia exterruerunt eum ad pugnandum: Israelitæ autem non erant pugnaturi contra Ammonitas, etiam si terra eorum nulla haberet præsidia, quia Deus pugnare vetuerat: non debet ergo assignari pro causa, sed in alio sensu quasi metaphorico, scilicet, quòd tenebantur termini Ammonitarum forti præsidio, scilicet diuina prohibitione de pugnando.

Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius. Idest quando pugnauerunt, & occiderunt regem Sehon cum populo

pulo suo acceperunt omnia loca regni eius, quia rari erant, qui eā tuerentur, & alia viribus confracta sunt. *Et habitauit in vrbibus Amorrhæi*. Idest habitauit Israel in terra Sehon regis Amorrhæi: nō quidem, quòd totus Israel ibi habitauerit, sed quòd postea data sunt omnia loca ista duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet Gad, & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse. In regno tamen Sehon solum accepit sortem Ruben, quasi pro maiori parte regni. Gad autem accepit quandam partem regni Sehon, & quandam partem regni Og: reliquum autem regni Og prouenit tribui Manasse, vt patet Iosue cap.13. vbi ponuntur istæ diuisiones. Sciendum tamen, quòd istud ponitur hic per anticipationem, quia non fuit habitatio Israelitarum in terra ista vsque ad diuisionem: diuisio tamen non fuit vsquequo fuerunt consummata bella contra regē Sehon, & Og circa mortem Moysi. De hoc infra 32.ca. quia tamen fuit scriptus iste liber postea, potuit poni per anticipationem. *In Esebon, & viculis eius*. Idest Israelitæ habitauerunt in Esebon, & in paruis locis, quæ ei adiacent: vocatur viculus paruus vicus, scilicet rura adiacentia vrbibus, & oppidis. Non est autem intelligendum, quòd solum acceperunt Israelitæ vrbē Esebon, & viculos eius, quia nō fuit aliquis vicus aut ciuitas in terra regis Sehon, quæ eorum manus effugeret, vt patet Deute.cap.2. multæ tamen vrbes erant in regno Sehon, scilicet illæ, quas acceperat de terra Moab, de quibus infra, & omnes aliæ, quæ prius pertinuerant ad regnum suum, & illæ, quas acceperat de terra Ammonitarum, de quibus Iosue 13. sed facta est hic solum mentio de Esebon, quia de ea intendit litera dicere aliquid, vt infra patet. *Vrbs Esebon fuit regis Sehon Amorrhæi*. Istud introducitur, quia hic supra dictum fuerat de acquisitione Esebon, hic autem dicit, quomodo fuit, & respondet tacitæ quæstioni. Argueret enim aliquis quomodo filij Israel habuerūt vrbem Esebon, quę erat ciuitas Moabitarum, cum vetitum eis fuisset pugnare contra Moabitas, quia nihil de terra eorum accepturi erant: ideo respondetur in litera, quòd ista vrbs fuit Moabitarum, & rex Sehō pugnauit contra regem Moab, & tulit ab eo iure belli, per quod de iure gentium transfertur dominium, sicut per venditionem: quia captiuatio bellica, & venditio sunt æqualiter de iure gentiū, vt patet. ff. de iusti. & iu. in l. ex hoc iure. maximè in bello iusto, vbi res acceptæ tenebantur ante raptoribus obligatæ: ideo Hebræi potuerunt accipere Esebon, quia non erat iam de terra Moabitarum, sed de terra Amorrhæorum.

Quomodo rex Moab post multa tempora petierit terram quam habebant Iudæi, & quid responderit Iepte. Qō. XXVI.

SCIENDVM autem, quod rex Moab post multos annos, scilicet plures quam trecentos petiuit terram istam, & terram, quæ fuerat capta de regione Ammonitarum, & erat tūc iudex Iepte Galaadites, & respondit, quòd Israelitæ non pugnauerunt contra Moabitas, nec contra Ammonitas, sed contra regem Sehon, & habuerunt iustā causam pugnandi. Acceperunt igitur terram illius, non terram Ammonitarum, nec Moabitarum. Item dixit, quia sicut ea, quę Chamos Deus Moabitarum obtinuit pertinebant ad Moab, ita ea, quæ obtinuit Deus Israel pertinebat ad Israel, & sic fuerat de terra ista. Itē dato, ꝙ aliqd ius haberet rex Ammon, vel rex Moab super terram illam quasi per 300. annos, & amplius super hac repetione nihil tenuerant. vnde videbantur iura præscripta. postea autem exiuit Iepte in bellū contra filios Ammon, qui ista petierant, & armati illa volebant sibi vendicare, & cōtritus est Ammon a fa-

A cie Israel, vt patet Iudicum cap.11. *Qui pugnauit contra regem Moab*. Non dicitur contra quem regem Moab pugnauerit Sehon ad habendam terram istā, sed satis videtur, quòd pugnauerit contra Balac filiū Sephor, qui erat tunc rex Moab, vt patet seq.cap. & erant ambo contemporanei. Hoc autem videtur innui Iudicum cap.11. cum arguit Iepte regem Ammon, quòd pugnare velit contra Israelitas repetens vrbes, quæ fuerunt regni sui, cum rex Balac non petierit vrbes, quæ pertinebant ad terram Moab, cum dicitur: Nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab: quasi dicat ipse perdidit ciuitates regni sui accipiēte eas Amorrhæo, & tamen non repetijt eas postea B de manu Israel, ergo tu, qui repetis vrbes captas de regno Ammon videris melior Balac filio Sephor. Si tñ ille non perdidisset ciuitates istas, non videtur aliqua causa quare debuisset nominari. *Et tulit omnem terram, quæ ditionis eius erat vsque Arnon*. Idest cum pugnauit contra regem, abstulit omnia, quæ olim pertinuerant ad dominium Moabitarum, & hoc vsque Arnō, Ditio enim dominium, vel potestatem signat, & inde dicitur iurisditio. Dicitur autem vsque ad Arnon, nō quidē accipiendo a parte meridiana torrentis Arnō, sed a parte septentrionali: olim enim extendebatur terra Moabitarum, ita vt torrens Arnon esset intra illam, & perueniebat vltra versus septentrionem iuxta terram Ammon. Rex autem Sehon accepit omnem terram Moabitarum, quæ erat septentrionalis torrenti C Arnon, & sic fuit regnū eius inter Moabitas a meridie, & Ammonitas a septētrione, & sic dicitur supra, quòd Arnon erat locus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, non quidem, quòd a principio sic fuisset, sed post captam terram de manu Moabitarum. In Hebræo dicitur. *Contra primum regem Moab*. Vbi nos dicimus contra regem Moab, & aliqui intelligunt, ꝙ non accepit Sehon ciuitatem Esebon in vita regis Balac, qui tunc erat rex Moabitarum, vt patet sequē. capitu. sed tempore alterius regis ante istum. Et ex hoc videbatur melius, quòd possent Israelitæ accipere ciuitatem istam Esebon, & alias, cum Moabitæ tandiu super repetitione tacuerint. Sed magis dicendum est, quòd rex, qui ista perdidit, fuit Balac filius Sephor, qui tunc dominabatur, quia eum allegat Ie-D pte Galaadites in repetitione terræ Ammonitarum, vt patet Iudi.cap.11. de quo supra dictum est. Posset tamen forte dici, quòd iste Balac erat primus rex Moabitarum, vtpote si ante eum Moabitæ nullos reges habuerint, sed duces, sicut fuit de Idumæis, qui primo habuerunt duces magno tempore: deinde habuerūt reges, postea cessantibus istis habuerunt duces, vt patet Gen.cap.36. vbi numerantur reges, & duces. *Idcirco dicitur in prouerbio*. Hic allegat Scriptura quandam probationem superioris dicti, & est prouerbialis, scilicet, quòd capta vrbe Esebon, & multis alijs de terra Moab factum est quoddam carmen de captione, & destructione Moabitarum, sic enim in talibus bellis semper aliqua carmina fiunt ad laudem victorum, vel ad exprimendam calamitatem eorum, qui victi E sunt: sic patet. 1. Reg.cap.18. de Dauid, quando percussit Goliath, puellæ cantabant exeuntes in occursum eius: Percussit Saul mille, & Dauid 10. millia. Sic quoque fiūt tragœdiæ, quæ sunt de calamitatibus magnorum, & Regum, vel populorum debellatorum, vel aliàs incidentium in infortunia: sicut sunt tragœdiæ Senecę, & aliorum antiquorum. Vocatur autē istud carmen prouerbium, quia erat multum commune, scilicet quod cantabatur ab omnibus, & hoc signat prouerbium, quasi procul a verbo, nam verba dicūtur esse ea, quæ quilibet profert: id autē quod omnes proferunt, est magis quàm verbum; & vocatur prouerbiū.

Prouerbiū quod dicatur.

Alio

Alio modo vocatur prouerbium,quia est certissimũ: nam verbum multum differt a rebus, cum autem est aliquod verbum significans manifestam veritatem videtur illud differre ab alijs verbis,& accedens ad naturam rerũ:ideo procul a verbis dicitur. *Venite in Esebon.* Hic incipit prouerbiale carmen, & durat vsque ad illam partem. *Habitauit itaque Israel.* Et ponitur hic calamitas Moabitarum, quia perdiderunt multa loca, & fugerunt de ciuitatibus suis ad alias vrbes expugnati a Sehon Amorrhæo. *Venite in Esebon.* Istud est verbum regnorum,qui erant in circuitu terræ Moab,& Amorrhæorũ,scilicet Idumæorũ,& Ammonitarum, isti enim cantabant hoc de Moabitis. Vel potest esse verbum ipsorum Amorrheorum,qui fecerunt hoc carmen ad memoriam facti sui, & quicunque hoc fecerit necesse est, vt referat se ad Amorrheos,scilicet venite in Esebon,idest, ꝙ illi, qui erant in terra Amorrhæorum venerunt in Esebon ad habitandum ibi expulsis inde Moabitis. *Aedificetur, & construatur ciuitas Sehon.* Hic ponitur Sehon in datiuo, & est nomen regis victoris.est autem sensus, ædificetur ciuitas ad honorem regis Sehon,& dicitur, ædificetur,quia quãquàm primo facta fuisset ista ciuitas,tamen quando cœpit eam rex Sehon forte pugnando destruxit magnam partem eius, & hanc postea reædificauit,vt esset firmissima contra hostes: ponitur autẽ ędificare, & construere quod ad idem pertinet, quia aliquando in carminibus replicant dictiones, & clausulæ integræ ad complementum consonantiæ carminum.& ita erat istud carmen. *Ignis egressus est de Esebon.* Hoc intelligit Nicolaus de igne, quo ciuitas arsit, quando capta est:sed non videtur posse intelligi, quia dicitur immediatè.Et deuorauit Arnon Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon.Ignis tamẽ incensus in Esebon non poterat consumere Arnon, quia multum inde distat,sed intelligendum est hoc figuratè sicut frequenter loquimur,& hoc, quia in Esebon fuerunt aliqui de Moabitis,qui locuti sunt Sehõ, & dederunt ei modum ad capiendum ciuitatem saltem concitando eum ad pugnandum contra eam, & isti vocantur ignis, quia totam illam terram consumpserunt cum eorum occasione perierit. *Et flamma de oppidio Sehon.* Ista est repetitio eiusdem sentẽtiæ sub alijs verbis ad exornandum, & est modus rhetoricus, quo frequenter vtitur Scriptura maximè in libris Salomonis,& in Prophetis,& ꝓcipue in Isaia,& propter hoc aliqui turbantur cum putant illas esse diuersas sententias. In libris autem historialibus Bibliæ rarò, vel nunquam fit,nisi cum dicta ab aliquo recitantur, vt hic. Obseruatur autem modus consonantiarũ hic in extremitatibus cadentiarum,vt cum dicitur.Venite in Esebon, & ædificetur ciuitas Sehon. Et iterum: ignis egressus est de Esebon: flamma de oppido Sehon.Et sic per totum carmen. Sermo tamẽ Latinus non potuit per omnia obseruare istas consonantias, quia istud carmen habebat consonantias in alio Idiomate: cũ aũt transfertur in Latinũ de Amorrhæo sermone,vel Idumæo non manent consonantiæ, nisi in nominibus proprijs,quę eadẽ sunt in omni sermone, vt Arnon,Sehon,Esebon, Dibon, in alijs autem est diuersitas. *Et deuorauit Arnon Moabitarum.* Idest ignis egressus de Esebon destruxit Arnon, in quo videtur, quòd Arnon sit ciuitas,& non solum scopulus,est tñ in locis altissimis,vt patet immediate, cũ dicitur: De habitatoribus excelsorum Arnon, & in hoc aliqualiter videtur, quòd Arnon pertineat ad terram Amorrhæorũ,quia destruxerunt illã Amorrhæi,cũ dicat, ꝙ ignis egressus de Esebõ destruxit Arnon, sed Esebon redacta est in potestatẽ Amorrhæorũ ergo ẽt Arnõ. Aliqui autem dicunt,ꝙ non capta fuit Arnon, cum

F hic vocetur Arnon Moabitarum. Sed hoc nihil est, quia etiam ciuitas Esebon vocatur Moabitarum, scilicet,quòd olim pertinuit ad Moabitas: postea tamen redijt ad Amorrhæos,sed magis dicendum,quòd Ar non pertinuit ad Amorrhæos. *Et habitatores excelsorum Arnon.* Vocantur autem excelsa Arnon aliqua loca parua,quæ erant in scopulis altissimis, & ad illa etiam accessit rex Sehõ & cepit illa:ignis autem egressus de Esebon combussit Arnon, quia proditores, qui fuerũt in vrbe illa fecerunt perire totam terram propinquam. *Væ tibi Moab.* Hic conuertitur carmen ad miseriam Moabitarum,quia perdiderant terram magnam,& dominium.est autem væ interiectio tristitiã signans. *Peristi popule Chamos.* Eadem sententia est. Vocaẽ enim Moab populus Chamos, est enim Cha-

G mos nomen idoli, & erat Deus Moabitarum, atque Ammonitarum, vt patet.3.Re.cap.11.vbi dicitur, ꝙ Salomon coluit Chamos Deum Moabitarum: & Iudi.11.cap. vocatur Chamos Deus Ammonitarum, quia cum ibi loqueretur Iepte ad regem Ammon dixit Chamos esse Deum illius, & tamen.3.Reg.ca.11. ponitur Chamos tanquam Deus Moab: & Moloch tanquam Deus Ammonitarum, sed vtrumque verũ est,quia Chamos erat Deus specialis Moabitarum,& Moloch erat Deus Ammonitarum generaliter. ideo cum Salomon fecit templa Dijs vxorum suarum, fecit templum Chamos Deo Moabitarum, quia specialiter illum colebant,& Moloch Deo Ammonitarum,quia nullum specialius habebant in Deo. *Dedit filios eius in fugam.* Hoc potest referri ad vrbem Ese-

H bon,scilicet, quòd ipsa dedit filios suos in fugam, idest habitatores suos fecit fugere ne occideret eos Sehon.Vocantur autem filij alicuius loci illi,qui habitãt in eo,& sic dicuntur filij Sion, vel filij Ierusalẽ, & est conueniens modus loquendi, quia filius refertur ad patrem,sed sicut vir est pater respectu filij, ita etiam locus in quo aliquis gignitur,& conseruatur,vocatur pater,quia habet rationem conferentis ad esse, & sic dicimus patrem, & patriam esse genus, quia vtraque ad esse conferunt in rebus genitis secundum Porphyrium.Alio modo potest intelligi de rege Sehon,scilicet,quòd dedit filios eius in fugam, idest fecit fugere omnes habitatores Esebõ, timore enim eius fugerũt

I cum viderunt capi vrbem, vel potest referri ad Deũ Chamos,scilicet,quòd iste dedit in fugam filios Esebon,quasi dicat non potuit Deus iste conseruare cultores suos Esebonitas, sed dedit illos in fugam. *Et filias in captiuitatem regi Amorrhæorum.* Omnes mulieres vrbis Esebon vocantur filiæ Esebon, & istę datę sunt in captiuitatem regi Sehon, idest cepit eas captiuas: nam viri,qui expeditiores sunt ad fugam,recesserunt de vrbe: fœminę autem, quæ fugere non possunt captæ sunt a rege Sehon. *Iugum eorum disperiit ab Esebon vsque Dibon.* Iugum dicitur dominium, vel potestas,& ista cessauit,quia dicitur supra, quòd rex Sehõ

K tulit omnem terram regis Moab, quæ erat ditionis illius vsque Arnon. & dicitur hic, quòd perijt ab Esebon vsque Dibon, quia ista sunt duo loca in terra illa,quę capta est per regem Amorrhæorum Esebon autem est ciuitas maior in tota terra capta de manu Moabitarum:ideo rex Sehon fecit illam Metropolim in regno suo,ita vt vocaretur ab illa vrbe rex Esebon,vel dicebatur regnare in Esebon: sicut alij reges communiter habẽt aliquas vrbes speciales in regnis suis, quæ vocantur sedes regnorum suorum.Fuit autem ista ciuitas Esebon postea data in sortẽ filijs Ruben,vt patet Iosue cap.13.sed cum transierunt Rubenitę Gaditæ, & dimidia tribus Manasse Iordanem ad pugnandum cum alijs tribubus relinquentes filios suos,& vxores in vrbibus regum Amorrhæorum extruxerunt

Chamos nomẽ idoli, & Moab dicitur populus eius.

truxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, vt patet infra 32.cap. quamquàm non pertineret ad sortem eorum. Dibon autem est alia ciuitas, quæ olim fuit Moabitarum, & est versus occidentem terræ regis Sehõ: ista quoque data est in sortem filijs Ruben, vt patet Iosue cap.13. sed extruxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, & filijs infra cap.32. Quare autem acciderit ista varietas, declaratum est Iosue cap.13. cum dicebatur de eisdem vrbibus. *Lassi peruenerunt vsque in Nophe, & vsque Madaba.* Ista etiã sunt loca in terra Moab, quæ capta sunt per regem Amorrhæorum, & qñ Moabitæ fugiebant de locis in quibus erant propter metum Sehon regis, peruenerunt lassi vsque ad Nophe, & vsque ad Madaba, idest, quòd quando accesse- B runt ad istas vrbes iam erant lassi non potentes fugere. Aliqui dicunt, quod Madaba, & Nophe erant ciuitates terræ Moab, & manserunt in extremitatibus terræ Moab, quæ non capta est, & terræ, quę capta est ab Amorrhæis: ideo cum fugerent Moabitæ de vrbibus captis peruenerunt lassi vsque Madaba, & Nophe confugientes ad illas, quia pertinebant semper ad regem Moab. Sed magis videtur, quòd istæ duæ vrbes pertinuerint ad regem Sehon: quia cepit eas sicut cęteras de manu Moabitarũ. Et patet, quia Madaba ponitur in sorte filiorum Ruben, Iosue 13.cap. sed etiam accipiendo, quòd istæ vrbes captę fuerint Esebon, & Dibon, & Madaba, & Nophe non fuerint captę: erit sensus, quòd tota terra, quæ est inter Esebon, & Dibon versus Nophe, & Madaba capta est a rege Amorrheo C rum. *Habitauitque Israel in terra Amorrhæi.* Hic finitũ fuit carmen de pugna Amorrhæi regis contra Moabitas, quod adduxerat Moyses in probationem, quia pertinuisset ciuitas Esebon ad Moabitas. Hic redit ad historiam, scilicet, quòd postquam terra ista capta est de manu Amorrhæi, quam ipse olim ceperat de manu Moab, incępit Israel habitare in illa, quia iam pertinebat ad eum iure bellico cum habuerit bellum iustum contra Sehon, vt inducit Iepte Galaadites Iudi.cap.11. & dicitur, ꝙ habitauit Israel in terra Amorrhæi, idest in terra Sehon Amorrhæi regis, & non solum in terra, quam ceperat de manu Moabitarum, sed etiam de terra, quæ olim pertinebat ad ipsum, nec habitauit totus Israel in terra illa, sed tribus Ruben D cepit ibi possessionem, & pars tribus Gad, vt patet Iosue cap.13.

Misitq; Moyses, qui explorarẽt Iazer: cuius ceperũt viculos, & possederunt habitatores. Verteruntque se, & ascenderunt per viã Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. Dixitque Dominus ad Moysen. Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum ac terram eius: faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Esebon. Percusserunt igitur, & hunc cum E filijs suis, vniuersumque populum eius vsque ad internetionem, & possederũt terrã illius.

Misitque Moyses. Hic ponitur bellum contra secundum regem Amorrhęorum, scilicet contra Og, qui habitabat in terra illa ante Iordanem, & occiderunt eum sicut regem Sehon. Nec habuit rex iste talem causam pugnandi contra Israelitas, sicut Sehon: nam non petierunt ab eo transitum per terram suam sicut a rege Sehon, nec quidquam ei dixerunt, sed ipse

A exiuit pugnaturus contra Israel in Edrai, vt patet infra, & Deute.cap.3. *Misitque Moyses, qui explorarent Iazer.* Ista ciuitas est pertinens ad regem Og, & misit Moyses ad explorandum eam, quia volebat occupare terram illam. Erant autem isti exploratores aliqui viri Israelitæ missi ad cognoscendum statum illius vrbis, vt scirent Israelitæ qualiter pugnandum esset contra habitatores terræ. ista autẽ ciuitas postea data est filijs Gad ad extruendum pro pecoribus suis filijs, & vxoribus, vt patet infra 32.cap. & in eorum sortem cecidit. *Cuius cœperunt viculos, & habitatores possederunt.* Id est acceperunt isti exploratores viculos vrbis Iazer sine adiutorio reliqui populi, & hoc, quia leue erat: nã viculi sunt parua rura non murata, quæ quilibet acciperet. Vrbem autem Iazer non acceperunt ipsi, sed postea accepit Israel. Dicuntur possedisse habitatores terræ huius, non quidẽ, quòd possederint eos in seruos, quia non licebat Israelitas dimittere viuentem aliquem de Chananęis interposito aliquo pacto pacis, siue redigendo in seruitutem, siue constituendo tributarium, vel amicum faciendo; sed omnes occidere debebant, vt patet Deutero.cap.20. Cum autem dimitterent aliquem peccabant: ideo increpuit Angelus Domini Israelitas post mortem Moysi, quia reliquerant multos de gentibus Chananæorum facientes cum eis pactum, vt patet Iudi.cap.2. tempore tamen Moysi nihil tale fecerunt, quia non permitteret ipse aliquid fieri contra legem, sed dicuntur possedisse, quia acceperunt eos in potestate sua cum occiderint eos. Vel posset referri hoc commutando verba, scilicet, quòd possederunt viculos, & ceperunt habitatores. Sed non est talis modus loquendi Scripturæ: ideo primus sensus est melior. *Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan.* Idest postquam explorauerunt Iazer conuertit se Israel, vt ascenderet per viam regni Basan. Hoc dicitur, quia regnum Basan est ad latus regni Sehon, scilicet ad Septentrionẽ, & ante hoc erant Israelitæ in regno Sehon, nunc autem ascenderunt ad regnum Og. Et dicitur, quòd iuerunt per viã Basan, quia Basan est quædã regio in terra regis Og, q̃ est principalis in regno suo. & quamquam haberet alias regiones, denominabatur ab ista, scilicet rex Basan, & fuit tota ista terra olim pertinens ad gigantes, qui vocabantur Raphaim, vt patet Deutero.cap.3. scilicet cuncta Basan vocatur terra Gigantum, & fuit rex Og de stirpe istorum Gigantum: ideo tenuit ipse Raphaim, vt patet. eo.cap. Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantum: ideo tenuit ipse principatum in terra illa, in qua olim fuit sua progenies. *Et occurrit eis Og rex Basan.* Iste veniebat ad pugnandum, quia cum videret Israelitas esse circa regnum suum, cum sciret perijsse regem Sehon, & populum suũ, parauit se ad bellum priusquam ingrederentur Israelitæ magnam partẽ regni sui. *Cum omni populo suo pugnaturus in Edrai.* Ista est ciuitas pertinens ad regem Og, & erat principalis in regno suo, vnde aliquando dicitur regnauisse in Edrai, vt patet Iosue cap. 12. & 13. ista ciuitas data est postea in possessionem dimidiæ tribui Manasse, vt patet Iosue cap.13. *Dixitque Dominus ad Moysen.* Hic ponitur admonitio ad pugnandum contra regem illum, quia Moyses forte timebat regem illum, cum esset de genere Gigantum, & occurrebat intrepidus in bellum, ideo Deus dixit ei, quòd non timeret. *Ne timeas eum.* Ad Moysen loquitur, quia ipse erat dux totius populi, & timor in nullo magis est pernitiosus quàm in duce: nam si dux timeat totus exercitus vacillabit: ideo dux confortatus est. Item quia cum hoc modo Moyses ꝯfortaretur poterat ipse ceteros corrobare ad pugnam, enarrando eis ista verba Dei: sicut fecit Iudas Machabæus recitans se vidisse per somniũ Ieremiam

Viculus quid sit.

Regni Basan situs.

Pugna cũ Og rege Basan in Edrai.

Ieremiam Prophetam, & Oniam sacerdotem magnum astantes sibi, & loquentes verba consolatoria, quibus totum exercitum roborauit. 2. Macha. cap. 15. *Quia in manu tua tradidi illum*. Nondum tradiderat in manus eius, quia non pugnauerat, sed dicitur propter certitudinē, quia ea quę præterita sunt impossibile est aliter esse. Nā iuxta Arist. 6. Eth. hoc solo priuat Deus, quòd non potest facere non esse genita, quæ iā sunt facta, quæ autem futura sunt incerta sunt: ideo locutus est Deus de præterito, & sic fit sæpissimè in Prophetis. Vel dicitur: In manu tua tradidi illum, idest ita modicum laborabis ad capiendum eum, & regnum suum, ac si iam traditus esset in manus tuas. *Et omnem populum ac terram eius*. Idest non solùm in bello expugnabis eum, sed etiam postea subijcietur tibi totus populus eius, & accipies omnem terram illius. Et sic factum est: nam postea diuisa est ista terra cum terra regis Sehon duabus tribubus, & dimidiæ. *Faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum*. Nō ponit hic istud verbum per modum mandati, sed per modum enunciandi rem futuram ad certificandum de victoria belli, scilicet ego denuncio tibi, quòd facies illi sicut regi Sehon, idest ita occides eum, & accipies terram illius sicut in rege Sehon factū est. Si aliquis dicat, quòd potest accipi per modū imperij, s. ꝙ De⁹ iuberet Moysi, vt occideret istū regē, sicut occiderat regē Sehon superfluū videretur, quia supra idem dictum fuerat, scilicet, quòd rex ille, & populus eius, & tota terra illius tradita erāt in manus Moysi. Ideo primus sensus est melior. *Habitatori Esebon*. Idest rex Sehon erat habitator vrbis Esebon, scilicet, quia capta vrbe illa de manu Moabitarum ibi, vt communiter morabatur, quia erat melior inter alias vrbes regni sui, ita vt ab illa specialiter nominaretur, scilicet Sehon rex Esebō. *Percusserunt igitur hunc cum filiis suis*. Idest occiderunt regem istum in bello, & filios suos: percutere enim in bello accipitur communiter in historijs pro occidere. De filijs suis potest dici, quòd isti erant filij eius geniti ab ipso, & fuerant cum eo ad bellum, atque simul mortui sunt, sicut rex Saul simul in bello mortuus est cum filijs suis. 1. Re. cap. vl. Vel possunt vocari filij sui omnes de regno suo, sicut dixit Ephron Hetheus ad Abraham, quòd dabat sibi sepulchrum presentibus omnibus filijs populi sui: Gen. cap. 23. & ibi vocantur filij Ephron omnes, qui erant de vrbe, in qua morabatur Ephron. Sed magis videtur hic primus sensus, cum immediate dicatur. Et vniuersum populum. Si tamen acciperentur filij pro habitatoribus populi sui, non adderetur, Et vniuersum populum: ideo dicendū, quòd habuit aliquos filios, & isti mortui sunt in bello. Sed tunc arguetur, quia Deute. cap. 3. quando agitur de morte regis Og, dicitur: Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantum. Vel, vt dicitur in litera Hebraica, de stirpe Raphaim. si tamē haberet filios rex Og isti essent de stirpe Raphaim: ergo non esset ipse tunc solus de stirpe illa. Respondetur, quòd habebat filios, & tamen illi non erant Gigātes: ideo nullus manebat de stirpe Raphaim: nam Raphaim non solum significabat lineam progeniei, sed etiam signabat homines staturę magnæ, filij autem regis Og nō erant huiusmodi. *Vniuersumque populum eius vsque ad internetionem*. Idest etiam percusserunt totum populum suum, vsquequo occiderent: & non solum intelligitur de populo, qui conuenerat ad bellū cum rege Og, sed etiam de populo, qui manebat in vrbibus, quoniam debellato rege in campo, occupauit omnia loca Moyses in regno illius in quibus nullum omnino viuere permittebat, quia sic Deus iusserat, vt patet Deutero. cap. 20. & infra 33. *Et possederunt terram illius*. Scilicet totum regnum, quòd fuerat re-

F gis huius, & postea datum est partem tribui Gad, & partem dimidiæ tribui Manasse, vt patet Iosue ca. 13.

De fabula Talmudistarum de rege Og, & eius magnitudine. *Quæst. XXVII.*

De isto rege Og Talmudistæ Iudæorū quædam incredibilia, immo verè impossibilia fabulantur, scilicet, quòd erat tantę quātitatis, quòd montē, qui duas vel tres Leucas occupabat, eradicauit, & imposuit capiti suo, vt omnes Israelitas vno montis iactu obrueret. Deus autem misit formicas, quæ a summo vsque ad infimum montem suis aculeis perforantes ipsum descendere fecerunt ad humeros regis Og: tunc, mox cre-
G scentibus miraculosè dentibus eius quasi ad 10. cubitos, non potuit montem a se iacere. Videns autem Moyses accepit securim altitudinis cubitorum 10. & ipse Moyses erat 10. cubitorum, & saltauit in altum per 10. cubitos atque attigit ad coniunctionem tibiæ cum pede, & percussit atque occidit cadente monte super eum. Addunt etiam, quòd postquā caro eius consumpta fuerat, & manserant ossa disiuncta, quadam die venator insecutus ceruum casu intrauit post ceruum per aperturam tibiæ illius ambulauitque per eam insequens ceruum die fere medio. De dentibus etiam regis Og, qui creuerunt per decem cubitos exponunt illud quod habetur Psalm. 3. quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: & dentes eorum contriuisti. Dicunt autem, quòd ibi debet
H scribi accreuisti, idest fecisti crescere.

Ex hoc … gnosco … falsè q… stialiter … de inte… gunt le… suā E… his cl… mis e… quātum… gis in al… mysterijs obscuris, vt de Messia & c… cęcant n… eos mali… tia sua.

Hæc autem omnia impossibilia sunt, & omni rationi dissona, nec impugnari ea oportet, quia seipsa destruunt. Hebræi autem glossatores Talmud quādā sententiam impropriam parabolicam commentati sunt dicentes, quòd mons, quem sumpsit rex Og super se erant merita sua apud Abraham, quia ipse nunciauerat Abrahæ Loth consobrinum suum captum a regibus, de quo Gen. 14. cap. & intelligebat precibus Abrahæ ad Deū liberari, sed formicæ, idest populus Hebræorum perforauerunt montem, idest rogauerunt, & obtinuerunt a Deo, merita illa nihil sibi proficere.

An rex Og viueret … quo Iudæ… ingressi sunt terrā Chanaan.

I Sed ista sententia est inconsona, quia sensus mystici fundantur super veritatē historiæ. Itē ista expositio præsupponit falsum, scilicet, quòd vixerit rex Og a tēpore Abrahæ vsque nūc: sed falsum est, nam tunc haberet quasi quingentos annos: nullus tamen tantum ætatem attigit post tpa Abrahæ, vt patet in Abraham, & sequacibus suis, quia aliqui ad centum, & decem annos, alij ad centum, & triginta, & qui plus ad centū, & octoginta attigit, sicut fuit de Isaac Gen. 35. cap. ꝙ autem vixisset rex Og ferè quingentis annis, si a tempore Abrahæ vixisset vsque nunc patet, quia bellum, in quo venit profugus quidam ad nunciādū Abrahæ captū esse Loth, fuit a principio ingressionis Abrahæ
K in terrā Chanaan, vt colligitur ex processu Gen. a 12. vsque ad 14. cap. sed ab eo tempore vsque ad tempus, quo pugnatum est contra regem Og fluxerunt anni 470. & Og rex esset 20. annorum aut plurium, quando venit profugus ad nunciandum ista Abrahæ, quia aliàs venire non posset fugiēs de bello: ergo quasi anni quingenti transierant. Antecedens patet, quia ab introitu Abrahæ in terram Chanaan quādo cępit esse peregrinus vsque ad exitum de Aegypto fluxerunt anni quadringenti, & triginta, vt patet Exo. cap. 12. sed ab exitu de Aegypto vsque ad pugnam cum rege Og fluxerūt anni 40. quia anno 40. ab exitu de Aegypto fuit factum bellum istud: ergo erant 470. anni. nō stat ergo aliqualiter dictum Talmudistarū, nec aliorum

rum Hebræorum exponentium dictum illorum, sed A rex Og occisus est in bello gladio cum cęteris de populo suo, sicut fuerat occisus rex Sehon.

CAP. XXII.

PROFECTIQVE castrametati sunt in campestribus Moab, vbi trans Iordanem Ierico sita est. Videns autem Balac filius Sephor omnia, quæ fecerat Israel Amorrhęo, & quòd pertimuissent eum Moabitæ, & impetum eius ferre non possent, dixit ad maiores natu Madiã: B Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas vsque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

Profectique. Dicto §. de impedimento itineris propter Amorrhæos dicitur de impedimento propter Moabitas: nã deceperũt Moabitæ Israelitas ponẽdo filias suas apud castra Hebræorũ, quæ induxerunt Israelitas ad idolatriã, & ex hoc irato Deo mortui sunt multi de Israel, vt patet infra 25.cap. Aliter potest continuari, scilicet supra dictum est de destructione Amorrhæorum, hic autem agitur de timore Moabitarum. & tanguntur tria. Primo iusti timoris ratio. Secundo remediatoris vocatio. Tertio eiusdem itineratio. Secunda ibi. *Misit nuncios.* Tertia ibi. *Surrexit Balaam.* Circa primum. *Profectique castrametati sunt in campestribus Moab.* Idest postquam occiderunt reges istos; & acceperunt populum eorũ mota sunt castra, & venerunt ad campestria Moab. C

Quomodo se habebant Israelitæ quantum ad castrametationem quando pugnabant contra reges Amorrhæos, & quid vocantur campestria Moab. Quæst. I.

PRo quo sciendum est, quòd quando Israelitæ pugnauerunt contra reges istos castra manebant in aliquo loco fixa, & ipsi Israelitæ disponebant per loca ad pugnam: nam ex Aegypto venerant omnes Israelitæ cum filijs, & vxoribus, pecoribus, atque iumentis, & omnia ista non iuerunt in bellum, quia non poterant commode duci, potissimum cum bellatores discurrerent per plurima loca, sed a principio antequam committeretur bellum contra regem Sehon, erant castra Israelitarũ in aliqua mansione: egredientibus autem viris bellatoribus in pugnam, manserunt castra in loco eodem, vt sic discurrerent Israelitæ per omnia loca regni Sehon ad capiendum ea. Deinde autem cum pugnatum est contra regem Og eo modo manserunt castra, & postea redibant Israelitæ pugnatores in castra. Finitis autem istis bellis, mouerunt castra de montibus Abarim, & venerunt ad campestria Moab vbi est quædam ciuitas, quæ vocatur Bethsimon, & ista mansio ponitur hic, scilicet campestria Iordanis: sed non ponitur mansio, de qua profecti fuerunt. Dicendum autem, quòd profecti fuerunt de montibus Abarim, quia ista mansio est ante campestria Iordanis, vt patet infra 33.cap. Vocantur autem campestria loca aliqualiter aspera, sed non totaliter montuosa. Distinguit enim Scriptura terram in Montanã, campestria, & planiciẽ: Montana autem dicũtur loca montuosa, & excelsa: planicies autem est terra multum ęqualis, sicut est in vallibus, vel alijs locis totaliter planis. Cãpestria autem dicuntur media inter montes, & planũ secundum dispositionem, scilicet, quòd non sunt totaliter montuosa, nec totaliter plana, sed aliqualiter aspera: istud colligitur infra c.33. vbi dicitur, quòd Israelitæ venientes de montibus Abarim castrametati sunt in campestribus Moab, & inde venerunt ad planiora loca Moabitarum, & sic vocantur ibi campestria loca media inter montes, & valles plana. Ista autem differentia dispositionis terrarum habetur Iosue capit.11. vbi diuiditur omnis terra in tres dispositiones prędictas, cum dicitur: Misit ad reges aquilonis, qui habitabant in montanis, & planicie, & in campestribus. Non est autem intelligendum, quòd steterint Israelitæ nũc in terra Moab: non enim introierũt in illam, sed a principio antequam introirent in terrã Amorrhæorum transierunt per extremitatem terræ Moab, scilicet per ciuitatẽ nomine Ar, vt patet Deuteron.cap.2. sed dicuntur castrametati in campestribus Moab, idest in quibusdam campis, quæ olim pertinuerant ad regem Moab: postea tamen pertinuerãt ad regẽ Sehon, qui bello abstulit eos de manu Moabitarum, quod apparet: nam in istis campestribus Moab est Bethsimon, vt patet infra 33.cap. & tũ Bethsimon pertinet ad terram regum Amorrhæorum, vt patet Iosue cap.12. Alio modo potest intelligi, quòd ista vocantur campestria Moab, quia erant coniuncta terræ Moab, scilicet, quòd mons Phasga, siue Abarim erat medius inter terram Amorrhæorum, & Moabitarum, & erat communis vtrique terræ: ideo campestria illa, q̃ pendebant descendentia a monte Phasga versus terram Amorrhæorum, possunt vocari campestria Moab, quia pendent ex monte Moab. Aliquis forte dicet, quòd Israelitæ nunc transierunt per terrã Moab faciẽtes aliquam mansionem in terra illa in extremitatibus eius. Respondendum est nõ stare, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellum Israelitæ cõtra Moabitas Deutero.cap.2. & tamen Moabitæ timebãt valde Israelitas, vt patet in litera: ergo si introirent per terram illorum Moabitæ resisterent, & sic oporteret committi bellum. Item non stat, quia Israelitæ petebant transitũ per ista regna, scilicet Idumęorum, & Moabitarum, quia a principio non habebant locum, p quem transirent in terram Chanaan, vt patet Iudi.cap.11. sed nunc quando castrametati sunt Israelitæ in campestribus Moab habebant locum transeundi, quia tota terra duorum regum Amorrhæorum erat sibi subdita, quæ coniungitur terræ Chanaã in Iordane, & monti Hermon atque mari Cenereth: vt patet Deutero.cap.3. iuncto cap.34. infra ideo non erat aliqua causa, quare ipsi vellent facere transitum per terram Moab. Item nullo modo stat, quia quando castrametati sunt in istis campestribus, fixerunt castra apud Bethsimon, vt patet infra 33. sed Bethsimon est in terra Amorrhęorum, vt probatum est: ergo nõ fecerunt transitum per terram Moab. *Vbi trans Iordanem Ierico sita est.* Idest erãt in cãpestribus Moab apud Iordanem contra locũ illum, in quo Iericho sita est ex alia parte Iordanis: Pro quo sciendum, quòd campestria Moab, & planiora loca sunt duæ mansiones vltimæ, quas Israelitę fecerunt venientes de Aegypto, & sunt super Iordanem, vt patet infra 33.cap. hoc est ad partem orientalem Iordanis: ex parte autem occidentali erat tota terra Chanaã, vt patet infra 34.cap. vbi ponit Iordanis terminus orientalis terræ illius, & ibi apud Iordanem est ciuitas Iericho: vnde quando transierunt Israelitæ Iordanem prima ciuitas, in quã venerunt, & ad quam venerunt exploratores sui primo

Cãpestria quid.

An Israelitę transierint per terram Moabitarum. Respõsio.

Cãpestria Moab, planiora loca sunt secundę mãsiones.

mò, fuit Iericho, vt patet Iosue cap.2. & sic distinguebantur terra Chanaan, & terra istorum duorum regum Amorrhæorum per Iordanẽ intermedium, & sic campestria Moab ex parte orientali, & Iericho ex parte occidentali respiciebant se, & hoc significatur hic. Non tamen est intelligendum, quòd vbi erant ista campestria esset Iericho, scilicet ad occidentem Iordanis: ideo nõ dixit litera: Vbi Iericho sita est. trãs, autem significat ibi partem occidentalem, quãquàm aliquando significat partem orientalem. & sic dicuntur accepisse duæ tribus, & dimidia possessionem suã trans Iordanem, scilicet ad orientem eius, vt patet Iosue cap.1. & vterque modus habetur infra ca.32. ideo ad tollendum dubium, aliquando ponuntur determinationes, vt cum dicitur trans Iordanem ad occidentalem plagam, vel ad orientalem plagam, vt patet Iosue cap.5. & 13. *Videns autem Balac filius Sephor.* Iste est rex Moab, vt infra patet. & ponitur hic timor eius: nã Israelitæ deleuerant Amorrhæos, ita ergo timuit, ꝙ delerent Moabitas. Dicunt quidã de isto Balac, quòd non erat de genere Moabitarum, sed de alijs gẽtibus: acceperat autem regnum Moab: sic rex Sehon acceperat partem regni Moabitarum ipso regnante. Sed hoc non apparet ex litera, nec oportet poni istam variationem præter necessitatẽ. *Omnia, quæ fecerat Israel Amorrhæo.* Ex his habuit iustã causam timoris, quia rex Og, & rex Sehon erant reges potentissimi, & tamen vtrumque deleuit populus Israel, a fortiori ergo deleret ipsos Moabitas, cum rex Sehon præualuisset primo contra Moabitas accipiens terram de manu eorum, vt patet præce. cap. Et dicitur hic, quæ fecerat Amorrhæo, idest populo Amorrhæorum, quia non accipitur hic Amorrhæus pro aliquo istorum regũ, vtrumque enim occiderunt Israelitæ, & vterque habebat partem populi Amorrhæi, & tamen isti duo reges non dominabantur toti terræ Amorrhæorum, quia erant alij reges Amorrhæi trãs Iordanem ad occidentalem plagam, vt patet Iosue cap.5. scilicet postquam audierunt reges Amorrhæorũ, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagã, &c. *Et quòd pertimuissent eum Moabitæ.* Ista est alia ratio ad mouendum eum ad timorem: nam dato, quòd Israelitæ nulla mala intulissent Amorrhæis: si tamen timerẽt eos Moabitæ non possent conuenienter pugnare: nemo enim contra eum conuenienter pugnat, a quo se estimat superandum, sed pugnantes de victoria confidere oportet: licet alteri viribus impar sit. Cum ergo rex Moabitarum videret Moabitas timentes habuit causam timendi. Etiam, quia erant propinqui Israelitæ terræ Moab, & faciliter damnum inferri poterat. erat tamen timor iste ex ignorantia: nesciebant enim, ꝙ Deus mandasset Hebræis, ne inirent bellum contra Moabitas, quia non erant accepturi de terra eorum saltem vestigium vnum Deuterono. cap.2. Si autẽ hoc sciuissent Moabitæ non timuissent. Et ob hoc dato, quòd Moabitæ hostiliter se habuerint cõtra Israelitas prouocando contra eos Balaam ariolum ad maledicendum ipsis, & allexerunt eos ad idolatriam positis filiabus suis apud castra, ex quo secuta est mors magna in Hebræos: tamen non pugnauerunt propter hoc contra illos, quamquàm haberent iustissimam causam pugnæ sed solum contra Madianitas, qui fuerunt cõparticipes huius rei, vt patet infra 25. & 31. ca. Si tamen non fuisset interdictum eis pugnare contra Moabitas deleuissent eos sicut deleuerunt Madiam. *Et impetum eius ferre non possent.* Ista est alia causa mouens regem Moabitarum ad timorem, scilicet, quòd etiam dato, quòd Moabitæ non timerent Israelitas: erant tamen veraciter impares eis viribus: ideo si congrederentur, non possent Moabitæ sustinere impetũ

F Hebræorum sed perirent. Ista omnia dicta sunt ad introductionem eorum, quæ sequuntur de vocatione Balaã. viderat enim Balac rex Moab Israelitas esse in extremitate regni sui, scilicet in campestribus Moab, & viderat, quòd destruxerãt duos reges Amorrhæos, ideo credidit, quòd sic vellent destruere terram suã. Volens autem prouidere sibi & regno, inquisiuit an posset bellando expellere eos de terra, & conclusit, quòd non inducens rationes supra positas, scilicet, q̃a præualuerat Israel contra Amorrhæos, quòd Moabitæ timerent illos: ideo recurrit ad aliud remedium, scilicet ad artem magicam: erat autem in terra Mesopotamiæ Balaam ariolus opinatissimus tempore illo, ideo misit ad eum rex Moab, vt veniret ad maledicendum Iudæis; vt sic saltem posset eos expellere de
G terra sua, & quia iste erat modus inhonestus pugnandi, vt supra patet. primo inquisiuit an viriliter posset eos expellere pugnando, vt supra patet. reputans autẽ esse impossibile, confugit ad hoc. *Dixitque ad maiores natu Madiam.* Ad istos locutus fuit rex Balac, quia voluit istos esse mediatores ad vocandum, & ducendũ Balaam ariolum, & sic factum est.

Balac [illegible] fuit [illegible] laam [illegible] arte [illegible] ca ex[illegible] ret He[illegible] bræos.

Moabitæ, & Madianitæ, qui sint, & de genere eorum, & quomodo Madianitæ habebant familiaritatem ad Ammonitas, qui populi erant de genere Loth. *Quæst. II.*

CONSIDERANDVM autem, quòd Moabitæ, & Madianitæ sunt duo populi in desertis Arabiæ, & satis sunt sibi coniuncti. nam cum esset Moyses in terra Madiã, & pasce-
H ret greges Iethro soceri sui venit in montem Sinai, vt patet Exo. cap.3. in quo patet terram Madiam esse coniũctam monte Sinai, & iterum cum Israelitæ exeuntes de Aegypto essent in monte Sinai venit Iethro de terra Madiam ad Moysen: Exo. cap.18. terra etiam Moabitarum est in deserto Arabię: nam Israelitæ venientes per desertum peruenerunt ad extremitatem eius, vt colligitur præceden. cap. & Deuteron. cap.2. ideo poterant istæ duę gentes communicare ex aliqua parte, & sic erant Madianitæ aliqui in terra Moab, ad quos locutus est rex Moab. Sciendum est etiã, quòd isti populi veniebant de cõsanguinate Abrahæ,
I quia Moabitę erãt de genere Loth. habuit enim duos filios. scilicet Moab, & Ammõ, a quibus denominati sunt duo populi Moabitæ, & Ammonitæ Gen.19. ca. erat etiam Loth consobrinus Abrahæ, scilicet filius fratris sui, vt patet Gen. cap. 11. ideo pertinebant isti duo populi aliquo modo ad Abrahã, Madianitæ autẽ erant directe de linea Abrahę, quoniã habuit Abrahã vxores tres, scilicet Sarã, Agar, & Cethurã. De Agar Gen.16. cap. de Sara Gen. 12. cap. de Cethura Genes. 25. cap. de Agar autem genuit Ismahel, a quo venerunt populi Ismahelitarum, vt patet Gen.16. cap. De Sara autem venerunt duo populi, scilicet Idumæi, & Israelitæ, nam Sara genuit Isaac. Gen.21. cap. Isaac aũt
K genuit Iacob, & Esau Gen.25. cap. de Esau autem venerunt Idumæi, vt patet Gen.36. cap. & Deutero. c.2. de Iacob autem venerunt Israelitæ. Abraham autem genuit ex Cethura filios sex, quorum vnus fuit Madiam, & ex eo natus est populus Madianitarum, vt patet Gen.25. cap. & sic patet, quòd Moabitæ, & Madianitæ pertinebant ad genus Abrahæ, & etiam ista causa erat aliquo modo quare isti duo populi communicarent, ita quòd essent Madianitæ in terra Moab, dicunt autem aliqui, quòd Balac rex Moabitarum erat de genere Madianitarũ, ideo morabantur in regno suo Madianitę, & cum his faciebat consilium suum: vnde confidens magis eis, quàm Moabitis misit eos tanquam mediatores in facto isto ad Balaam ariolũ

sed

A sed non patet ex hoc aliqd qa Madianitæ erãt populi, qui subijciebantur cuicunque potenti: vnde non solum habebant familiaritatẽ istã cũ rege Moab, sed ẽt cum rege Amorrhæorum, qui erat hostis Moabitarum, seruiebant enim illi, & omnes quinque principes terræ Madiam, qui vocantur reges infra 31.cap. erant duces sub rege Sehon, vt patet Iudi.cap.13.vbi vocantur duces illius. Post mortem autem eius potuerunt contrahere amicitiam cum rege Moabitarũ, & manerent in terra illius: tunc autem ipse locutus est ad maiores natu Madian, idest ad eos, qui erant nobiliores in tota terra Madian. Dicuntur enim dupliciter maiores natu: aliquando enim vocantur maiores natu illi, qui sunt seniores, scilicet, quia præcesserunt alios natiuitate: aliquando autem dicuntur maiores natu, idest de meliori genere, siue de maioribus natalibus, & isto modo accipitur hic, quòd locutus fuerit ad nobiliores de tota terra Madian, quãquàm satis poterat accipi, quòd loqueretur ad maiores natu, idest ad senes, quia illi prudentiores sunt propter experientiam, est enim iudicium de particularibus prudentiale, & particularia apprehenduntur per experientiam, quæ tempore indiget, ideo non contingit, quòd sit aliquis prudens in magna iuuentute, nisi rarisime: sic ait Aristo.6.Ethi. quòd facile est iuuenes esse Mathematicos, sed prudentes esse non contingit, & sic loqueretur Balac ad veteres terræ Madiã, vt ipsi prudentius procurarent hoc negocium. Ali qui autem semper conantur dicere Balac regẽ Moab fuisse Madianitam, quia punitio, quæ secuta est ex cõsilio, & opere Balac regis Moabitarum non venit super Moabitas, sed super Madianitas, de quo infra 25. & 31. Si tamen fuisset Balac rex Moabitarum de genere Moabitarũ venisset punitio super Moabitas.

[Margin: Maiores natu, qui dicuntur.]

[Margin: Cap. 8.]

[Margin: Balac an fuerit rex Moabitarum vel Madianitarum: & an fuerit rex Moabitarum de stirpe Madiã, & quare pugnauerunt Iudæi contra Madianitas, & non cõtra Moabitas.]

Respondendum est non sequi ex hoc, nam verum est, quòd Moabitæ mala meruerunt: tamen non receperunt illa, quia Iudęi vetiti erant facere eis malum, vt patet Deuter.cap.2.de Madianitis autem non fuit vetitum, immo iussum est, quòd pugnarent contra eos infra 31.cap.ideo intulerũt eis malum, hoc enim ipsi merebantur, quia consuluerunt hoc regi Moabitarum, & dederunt ei fauorem adducendo Balaam de terra lõginqua ad maledicẽdum Iudæis. Moabitæ autem non fuerunt puniti in hoc, sed in aliquo alio, scilicet, quòd non poterant ingredi in Ecclesiã Domini in ęternum, quod licebat alijs nationibus: etiam nunquam debebant habere pacem Israelitæ cum eis. De hoc Deutero.cap.23.scilicet Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in ęternum, & sequitur ibi, quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia, vt malediceret tibi. Et sequitur, Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cũctis diebus vitæ tuæ vsque in sempiternum. Et sic tam Moabitæ, quam Madianitæ puniti sunt pro hoc facinore: sed Madianitæ immediatè deleti sunt, Moabitis vero imposita est pęna pro sequentibus generationibus: ideo non patet ex hoc, quòd Balac rex Moabitarum est de genere Madianitarũ. Sciendum, quòd Hebræi dicunt, quòd Balac habuit consilium cũ Madianitis, quia isti cognoscebant mores Moysi, cum Moyses magno tempore vixisset in terra Madiã, quãdo fugit a facie Pharaonis, vt patet Exo.cap.2.& 3.& dixerunt isti duces, quòd Moyses magis verbis quàm armis populum defendebat, & vincere faciebat, & verum est, quia Exo.cap.17.habet quomodo eleuatis manibus Moysi in oratione vincebat Israel, si autẽ deprimerentur manus eius vincebatur Israel: tunc ergo dixit Balac rex Moab: Ego adducam alium qui in benedictionibus, & maledictionibus ei resistat, & propter hoc vocauit Balaam ariolum. Sed istud non stat ex superioribus: nã satis patet supra, quòd ipse inquisiuit an posset resistere Israelitis pugnãdo, & inuenit sibi esse impossibile, quia Israelitæ confregerant alios reges fortiores se, & quia Moabitæ timuerãt Israelitas non potentes ferre impetum eorũ, ideo recurrit ad subsidiũ magicum, inuocando ariolos. Satis etiã patet ex verbis eius ad Balaam ariolum, scilicet. Veni ergo, & maledic populo huic, quia fortior me est, siquo modo possim percutere, & eijcere eum de terra, quasi dicat quãuis non possim opere bellico, tamen possum aliquo modo, scilicet opere magico. *Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas vsq; ad radices carpere.* Hic admirat rex Moabitarum de potentia Iudæorum loquens modo desperantis, scilicet, quòd ipse nullo modo possit cum Iudæis congredi, quia fortiores valde erãt, & dicit, quòd omnes populos terræ ipsi delebunt, sicut bos destruit herbas. Posuit similitudinem de boue, quia ouis, & capra herbarum summitates decerpunt, ita vt multum de herbis remaneat: bos autem vsque ad radices vorat, ita vt nihil maneat: ita populus Iudæorum se habebat, & in hoc mirabatur Balac rex Moabitarum, quia qñ alij reges gentium aliquas terras bellando vincebant, accipiebãt incolas in sua potestate. Hebræi autem occidebant omnes, quia sic mandauerat eis Dominus, vt habetur infra 33.cap. & Deutero.20.cap. Hoc autẽ apparebat in rege Sehon, & rege Og: nam ipsos cum populis suis destruxerant Iudæi nihil relinquendo, vt patet præce.cap. & sic putabat Balac, quòd futurum erat de alijs populis, & regibus. *Ipse eo tempore rex erat in Moab.* Ponitur hoc ad significandum quomodo pertinuerit ad Balac facere ea, quæ infra sequuntur, scilicet mittere nuncios ad Balaam ariolum, vt veniret in Moab ad maledicendum Iudæis: nam si nõ esset habens curam de Moabitis non pertineret ad eum ista facere, ideo dicitur, quòd erat rex in terra Moab. Ad regem autem pertinet habere curam de omnibus, quæ in regno fieri debent.

[Margin: Opin. Hebræorum de Balac quare vocauit Balaam.]

D Misit ergo nuncios ad Balaam filiũ Beor ariolum, qui habitabat super flumen terrę filiorum Ammon, vt vocarent eum, & dicerent: Ecce egressus est populus ex Aegypto, qui operuit superficiẽ terræ sedens cõtra me. Veni igitur, & maledic populo huic: quia fortior me est: siquo modo possim percutere, & eijcere eũ de terra mea. Noui enim, quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris. Perrexeruntque seniores Moab, & maiores natu Madiã habentes diuinationis precium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac: ille respondit: Manete hic nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum: Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me, dicens: Ecce populus, qui egressus est de Aegypto, operuit superficiem terræ:

[Margin: Legatio prima Moabitarum ad Balaã ariolum. supra eo.]

terræ: veni, & maledic ei, ſiquo modo poſſim pugnans abigere eum: Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus eſt. Qui mane conſurgens dixit ad principes: Ite in terram veſtram, quia prohibuit me Dominus venire vobiſcum. Reuerſi principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiſcum. Rurſum ille multo plures, & nobiliores quàm ante miſerat, miſit. Qui cum veniſſent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor, Ne cuncteris venire ad me: Paratum habeo honorare te, & quidquid volueris dabo tibi. Veni, & maledic populo iſti. Reſpondit Balaam, Si dederit mihi Balac plenam domũ ſuam argenti, & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt, vel plus, vel minus loquar. Obſecro, vt hic maneatis etiam hac nocte, vt ſcire queam quid mihi rurſum reſpondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei, Si vocare te venerunt homines iſti, ſurge, & vade cum eis, ita duntaxat, vt quod tibi pręcepero, facias.

Legatio ſecunda eorundem. — *Infra 24.* — *Supra eo.*

Miſit ergo nuncios. Hic ponitur ſecũdum, ſcilicet remediatoris vocatio, & quamquàm non ponantur ſuperius plura, quia Scriptura loquitur breuiter, tamen intelligendum eſt, quod habuerint conſilium Madianitæ cum rege Moab, & determinauerint vocandum eſſe Balaam ariolum: ideo dicitur hic quòd miſit nũcios rex Moab ad Balaam promittens ei pecuniam, vt malediceret Iudæis. *Ad Balaam filium Beor ariolum.* Vocatur hic Balaam ariolus, ideſt magicus, vel maleficus.

Qui dicantur arioli, & quomodo iſta ars inuenta eſt: & An Balaam eſſet aſtrologus magnus, & ariolus, & An verus Propheta Dei, vel idolorum. Quæſt. III.

PLVRES modi ſunt maleficiorum, qui pertinent ad artes ſpeciales, de quibus habetur aliquid Deuteron. cap. 18. ſcilicet non inueniatur in te, qui luſtrat filium, aut filiam per ignem aut maleficos ſciſcitetur, aut obſeruet ſomnia, aut auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, nec fictiones conſulat, nec diuinos, & quęrat a mortuis veritatem: omnes iſti modi, & plurimi alij in ſacra Scriptura vocantur maleficia: Balaam autem erat maleficus, quia in omnibus his peritus erat, hic tamen vocatur ariolus, quod pertinet ad vnum genus maleficij: & hoc, quia ipſe ſolum mõſtrauit operationẽ ariolandi, nec vſus eſt alijs maleficijs. Dicuntur autem arioli ab aris, & ſunt illi, qui in aris futura perſcrutantur. Et hoc fit occidendo animalia in aris: ibi autem inquiſitis venis præcordialibus, quæ dicuntur fibræ, conantur qui hmõi ſunt, pręnoſticare veritatem. Et iſte fuit modus cõ:ſſimus apud antiquos Gentiles ad inquiſitionem futurorum. Sic patet in tragædijs Senecæ quinta tragędia, q̃ dicit Oedippus, & frequenter in Tito Liuio, & Aug. de ciuitate Dei, & alijs Romanorum hiſtorijs, quod ſatis clare ponit Lucanus lib. 1. de bello pluſ-

Ariolus vnde dicatur.

F quã ciuili Iulij, & Pompeij. Iſta ars fuit inuenta a quodam qui dicebatur Teges, & inuẽtus eſt proſilijſſe de gleba quodam arante, & ſubito locutus eſt, atque artem iſtã docuit. Sic ait Marcianus fęlix çapella lib. 2. de nuptijs Mercurij, & Phiſiologiæ proſa vlti. Nunc autem vocantur arioli illi, qui de aris Eccleſiarum aliquam partem aſſumunt, vt inde maleficia operentur: ſed valde impropriè tale nomen eis imponitur, quia arioli ſunt futurorum diuinatores, qui autem ararum conſecratarum partem ſumunt, futura non dicunt, ſed ſolis præſentibus malefaciunt. Balaã autem ariolus vocatur, quia iſto modo inquirebat aliquas veritates futurorum, & patuit hoc ex eis, quæ ſequuntur. c. ſequenti, vbi iuſſit poni ſibi. 7. altaria, & immolari ſeptem animalia, nihil autem ſine immolatione tali inquirebat: ideo litera noſtra vocauit eum magis ariolum, quàm alio nomine.

Inuentor artis ariolandi. — *Arioli qui nunc vocantur in Eccleſia.*

G Secundum veritatem autẽ Balaam erat magnus aſtrologus in iudicialibus cognoſcens quantum cognoſci ex aſtris datur, quid hominibus futurum eſſet: cum autem conſideraſſet in aſtris alicui infortunia euentura pręcicebat palam. Cum autem audientes populi rudes poſtea viderent ſic euenire: putabant, quòd ex maledictione, vel benedictione Balaam infortunia, vel eufortunia veniſſent, ideo dixit rex Moab ad illum: Noui, quòd ille benedictus ſit, cui benedixeris, & maledictus, in quem maledicta congeſſeris. Erat etiã ariolus, & ea, quæ p aſtra cognoſcere non poterat, quadam dæmonum familiaritate in talibus aliquando cognoſcebat, vel dæmonibus immolabat, vt ei veritatem demonſtrarent, vel

Balaã magnus Aſtrologus. — *An dęmones cõmoueant ab aliquo cõtra alios homines, vt eis noceãt, cum hoc ſit eis officium.*

H vt eos per obſequia ad nocendum aliquibus quantũ poſſet incitaret, & hoc commune eſt apud omnes maleficos. Sed dicet aliquis impoſſibile eſſe hoc, q̃a dæmones quantum eis permittitur a Deo in homines deſęuiunt, nec indigent ad hoc aliquo commouente. Reſpondendum eſt non ſtare, quia licet dæmones prompti ſunt nobis nocere quantum poſſunt inquantum nobis inuident: tamen non curant nocere quantum ad omnia, quia non inuident nobis quantum ad omnia: nõ enim inuident, quia diuites ſumus, vel quia corpore robuſti, vel ingenio acuti, & vt generaliter dicam nec in aliquo naturę bono inuident. in his enim multo ſuperiores nobis ſunt ſecundum

I gradum: ſed inuident, quia ſecundum Dei gratiam, & virtutes vitam beatam attingere poſſumus, à qua ipſi ex quadam præſumptione defecerunt: inuident ergo bonis, quia talia habere prompti ſunt: vnde ſumme laborant, vt bonos a bonitate conuertant, ſiue directè ad vitia deducendo, ſiue in temporalibus affligendo: non enim cupiunt temporalia noſtra deſtruere, niſi vt per ea ad impatientiam, & vitia perducamur, vel de vno vitio ad plura tranſeamus: vnde ſi aliquem ita in bono firmiſſimum eſſe cognoſcant, vt nulla ſęuientis fortunæ aduerſitate a bono deijci poſſit, tunc tentari nullatenus audent, & ſi aliquos malos temporalibus bonis abundantes eſſe cõſpiciant aliquãdo vexa

K re non audent, ne afflicti ad Dominum conuertãtur, quia ſolet afflictio dare intellectum: ſi tamen dęmon maleficijs, vel adoratione, quam maxime cupit incitetur, aliquibus nocebit, quibus ante nocere non curauerat, ſiue bonis, ſiue malis, vt patet de dęmonibus, qui circuibant domum, in qua beatus Iacobus hoſpitabatur ab Hermogene ad hoc per maleficia incitati, & ſic aliquibus quandoq; nocere cupiunt corporaliter, vt ſuaſores ſuos ſpiritualiter lædant. Erat etiam Balaam iſte Propheta, & verus Propheta, quia Deus ei multa reuelabat, & ei apparebat, vt patet hic in litera: multa etiam propheticè dixit de populo Iudæorũ, & de Meſſia, vt patet infra 24. cap. erat etiam Balaam Propheta Dei ſicut Moyſes, quamquàm aliqui dicũt, quòd

Balaã Iſ, & an eſſet Propheta Dñi, vel idolorum.

quòd Balaam erat propheta dęmonum,& sic aliquā- A do Scriptura frequenter nominat aliquos prophetas idolorum,sicut nominat prophetas Baal,de quibus 3. Reg.18. c.cū Elias occidit quadringentos de prophetis Baal. Sed non vocantur proprie prophetæ dæmonum,quia prophetia est reuelatio veritatis, quæ naturaliter cognosci non potest:veritates autem,quas dæmones nouerunt multæ, & subtiles sunt, sed naturaliter cognosci possunt. Sola autem quæ Deus reuelat naturaliter non cognoscuntur : immo quod plus est,si dæmones aliqua,quæ nobis Deus reuelat, reuelarent:adhuc prophetæ non essemus,quia illa naturaliter cognosci potuerunt, cum dæmones illa reuelauerint.Quòd autem aliquis malus,vel bonus sit,nihil attinet ad prophetiam,vt patet in Caipha Ioan.11.ca. B qui prophetauit,& tamen vir malus erat, cum procurauerit mortem Christi:sed nihil impedit prophetiā, quia malitia voluntatem tangit, & intellectum practicum:prophetia autem solum intellectum speculatiuum,cum sit nuda cognitio siue reuelatio ad agendum. Si ergo aliquis idola colat,non propter hoc vocabitur propheta idolorum, quia cultus voluntatem respicit,prophetia autem intellectum. Dico aūt hoc denominando prophetam a proprio actu, scilicet, a cognoscendo super naturaliter reuelata. Si autem velimus a quolibet accidenti posteriori rem denominare,est confusio artis,& isto modo, sicut aliquis vocatur propheta idolorum per aliquid accidentale.s.quia idola colit:ita vocabitur propheta vini,si vinum vendiderit,nec est maior ratio de vno,quàm de alio,quia C vtrūque ad cognitionem supernaturalem speculatiuam æqualiter posterius est,sicut musicus a sono proprie nomen accipit. Si autem aliquis musicum a triāgulis denominet,quia accidentaliter in eo,quòd geometra est trianguli considerat passionem, cuncta pereunt,natura destruitur, nihilque distinctum permanet. Si ergo cunctas res,vt decet proprijs velimus nominibus appellare,Balaam Dei propheta vocabitur: vt res,vnde nascendi,inquantum talis est, originem habet,inde notificatiuum nomē recipiat. Nec etiam Scriptura vocat aliquos prophetas idolorum,quia solum idola colebant, sed quia a dæmonibus responsa recipiebant,vt patet de prophetis, quos decepit spiritus malus,vt habetur 3.Reg.cap.22.Balaam autē pro- D phetiam suam ex Deo, & non ex dæmonibus habebat:ideo propheta Dei erat.alias autem veritates futuras per astra naturaliter,& incerte,& per artem ariolorum confuse inueniebat,sed quātum ad istas propheta non dicebatur. *Qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon*. Ponitur locus,vbi habitabat, quoniā mittebantur illuc seniores Madian ad inquirendum ab eo, & ducendum ipsum in terram Moab.

Malitia non impedit prophetiam.

An Balaam vocatus fuerit de terra Ammonitarum, vel de Mesopotamia,& vbi habitauerit. Quæst. IIII.

Sed arguet aliquis,quòd non habitauerit in terra Ammonitarum, quia infra 31.cap. dicitur, quòd occiderunt Israelitæ Madianitas, & ibi E cum eis occiderunt Balaam ariolum. ergo in terra illa habitabat:& tñ ipse dixit,quòd redibat in terram suam,quando recessit de terra Moab, vt patet infra 24.cap.ergo non habitauit super flumen terræ filiorum Ammon.

In contrarium videtur, scilicet, quòd habitauerit in alia terra,scilicet,in Mesopotamia,vt patet sequenti c.dum dixit ipse ad regem Moab: De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum de montibus Oriētis. & ista ciuitas Harā,vel terra est Mesopotamia, quod patet,quia Abraham,& tota cognatio sua, & domus patris sui habitauerunt magno tempore in Haram, vt patet Gen.11.c.& māsit ibi cognatio tota Abrahę ipso egrediente, & veniente in terra Chanaan, vt patet Gen.cap.11.& cum postea misit Abraham seruū suum Eliezer ad terram istam, & dr̄, quòd mittebat eum in Mesopotamiam Gen.24.Item patet quia Rebecca misit filium suum Iacob in Mesopotamiam ad Laban fratrem suum Gen.39.ca.dr̄,ꝙ venit Iacob ad Laban in Haram : ergo idem est Haram,& Mesopotamia.Item patet,ꝙ ista regio Haram, de qua hic dicitur,sit idem,quod Mesopotamia,quia hic dixit Balaā, ꝙ adduxerat eum rex Moabitarum de Haram, & tamen Deuter.23.cap.dr̄,quòd Moabitæ duxerunt Balaam de Mesopotamia Syriæ ad maledicendum Israelitis: ergo idem est Mesopotamia, & Haram : sed terra Mesopotamiæ distat a terra Ammonitarum, & de terra Madianitarum : ergo non habitauit Balaam in terra Ammonitarum, nec Madianitarum, sed in terra Mesopotamiæ. Respondendum est, quòd Balaam ariolus habitauerat in terra Mesopotamiæ, & quando misit pro eo rex Balac ibi habitabat, vt patet sequenti cap.vbi dicitur,quòd vocatus est de Haram, & Deuter.cap.23.vbi dicitur,quòd vocatus est de Mesopotamia,quod idem est. Hic autem dicitur, quòd habitabat in terra Ammon : multum enim ista differunt : quia flumen terræ filiorum Ammon, dicit̄ esse flumen, quod per illam fluit, ideo si aliquis habitet apud flumen illud,etiam si sit in terra alia dicetur habitare super flumen terræ filiorum Ammon, & ita erat de Balaam:nam ipse habitabat in Mesopotamia, & ibi habitabat super flumen,quia omnes habitantes in Mesopotamia sunt super flumen, cum ipsa ciuitas sit inter duo flumina, siue inter duas diuisiones eiusdem fluminis:ideo vocatur in Hebræo Haram fluuiorum,& in litera nostra vocatur Mesopotamia, idest, ciuitas in medio aquarum.fluuius autem iste est Euphrates,qui veniens per vrbem Babylonem trāsit in Mesopotamiam Syriæ,& inde fluit per terram Ammonitarum, atque transit per latus Septentrionale terræ Chanaan:sic patet Gen.cap.15. vbi ponitur Euphrates ad latus Aquilonare terræ ꝓmissionis,& satis est verisimile,ꝙ deriuetur iste fluuius per terras prædictas,quia de Mesopotamia in terram Chanaan est via recta per terram Ammonitarum, quod patet ex itinere Iacob Genes.31.capitu.ipse enim veniebat de Mesopotamia, & transiuit per montem Galaad, vt patet eodem cap.mons tamen Galaad est in extremitate terræ Ammonitarum,vt colligitur ex eis,quę habentur præcedenti cap.& Deut.cap.2.vbi ponitur Iaboc apud montem Galaad,& tamen Iaboc est terminus Ammonitarum,vt ibi patet;transit ergo Euphrates per terram Ammonitarum, & quia ille transit ꝑ Mesopotamiam, dicitur habitans in Mesopotamia habitare super flumen terrę filiorum Ammon.Denominauit aūt Scriptura fluuium istum magis a terra Ammon,q̄ a Mesopotamia,quia Iudæi erant nunc in extremitatibus terrę Ammon,& habuerunt in partē suam quandam portionem terrę Ammon, vt patet Iosue cap.13.ergo magis poterāt cognoscere fluuiū istum de nominata terra Ammō, q̄ de nominata terra Mesopotamiæ. Cum aūt arguebatur, ꝙ habitaret Balaam in terra Madianitarum,quia ibi occisus est cū alijs Madianitis infra 31.cap.& Iosue cap.13. Respondendum est, ꝙ Balaam aliquando habitauit in terra Madianitarum,& tamen a principio quando vocauit eum rex Moab non habitauit in terra Madian, sed in Mesopotamia:est tamen verisimile, quòd illi maiores natu terræ Madian, qui vocauerunt eum de Mesoptamia suaserint ei, quòd habitaret in terra eorum Madian, & quòd eum valde honorarent

Fluuius rigans Mesopotamiam est Euphrates.

atque ditarent: vnde qñ rediјt de terra Moab, non reuersus est ad habitandum in Mesopotamia, vbi ante fuerat, sed habitauit in terra Madian: & sic potuit ibi interfici cum alijs Madianitis. Sed obijcietur, quia infra 24. c. dixerit Balaam, verũtamen pergens ad populum meũ dabo consilium quid populus tuus huic populo faciet: ergo redijt in populum suum: sed populus suus erat in Mesopotamia, vbi prius habitauerat: ergo illuc redijt, & non iuit in terram Madian.

Cõtra prædicta arguitur.

Sed respondebitur, quòd quamquàm hoc dixerit Balaam, vel proposuerit facere, tamen postea persuasus a Madianitis non fecit, sed magis habitauit in terra Madian. Sed non stat, quia eo. cap. 24. in fine dicit. surrexit Balaam, & abijt in locum suum: ergo videtur, quòd in Mesopotamiam reuersus sit, & non in terram Madian. Respondendum est, quòd Balaam habitauit in terra Madian postquam venit ad regem Moab: & tamen prius quàm locaret sedem suam in terra Madian, redijt in Mesopotamiam, vbi prius habitauerat ad expediendum negocia sua, quia ibi reliquerat omnia, quæ possidebat. *Vt vocarent eum*. Scilicet, quia nõ poterat Balaam ex loco illo, in quo erat maledicere Israelitis, quod volebat rex Moabitarum: sic enim solebat maledicere alicui in præsentia, quia fortè iste erat ritus maleficorum. & hoc apparet, quia quando venit Balaam, duxit eum rex Moabitarum super montem excelsum, vbi posset videre quandam partem populi, & ibi constituit aras, & occidit victimas, vt patet infra, & sequenti cap. *Et dicerent: ecce egressus est populus ex Aegypto*. Hic ponitur narratio facti quæ debebat præponi Balaam ad hoc, quòd veniret ad regem Moab. Et dicuntur Iudæi populus egressus ex Aegypto, quia a principio fuerant in terra Aegypti, & nunquam fuerunt populus nisi ibi. Nã a principio pauci erant. s. Iacob & filij sui, & quidam nepotes eius satis parui: omnes autem erant 66. quando introierunt in Aegyptum: ibi vero facti sunt populus magnus. Primum patet Gen. cap. 46. & secundum Exo. cap. 1. Cum vero egressi sunt de Aegypto, erant viri pugnatores de Israelitis numero sexcentorum millium præter paruulos, & senes, & fœminas: Exod. cap. 12. *Qui operuit superficiem terræ*. Iste est modus loquendi parabolicus: nam non operiebant Israelitæ superficiem terræ, sed, quia erant multi, videbantur operire eam: sic sunt multæ hyperbolæ in Scriptura, vt Gen. 41. cap. s. omnes populi veniebãt in Aegyptum, vt emerent sibi escas: sed manifestum est, quòd non ibant illuc omnes. Et sic multa exempla sunt.

Sedens contra me. Et iste est populus dispositus ad aduersandum mihi: & dicebatur sedere contra eum, sicut cum sunt duæ acies in campo, & vna est contra aliam disposita, ita Hebræi erant in extremitate regni Moab: nam dicitur supra, quòd erant in campestribus Moab. s. in quibusdam campestribus in extremitate terræ Moab, & illa olim fuerant de terra Moab.

Veni ergo, & maledic populo huic. Dixit enim, quòd malediceret, quia ipse non poterat præualere contra eum in pugna, ideo volebat saltem per maledictionem eum a se expellere. Dixit quòd veniret, quia intelligebat, quòd quamquàm malediceret existens in terra sua, quòd illa maledictio non proficeret, quæ non noceret Iudæis, cum non esset in præsentia, secundum quòd exigebat modus maleficorum.

Sciendum tamen, quòd hoc non proficiebat ex natura rei: nam si illud quod faciebat, vel proferebat Balaam poterat nocere, vel proficere in propinquo posset etiam hoc facere in remoto: sed dęmones volunt sibi quasdam cæremonias obseruari, etiam si superfluæ sint, vt magis honorentur, quæ ab eis sunt, & propter hoc vocantur ista superstitiones.

Vnde sunt dictæ superstitiones.

F *Quia fortior me est*. Idest populus iste Iudaicus erat fortior populo Moabitarum. Hoc arguebat rex Moab ex operibus eorum, scilicet, quia destruxerant regem Sehon, & regem Og delentes eos vno impetu, & tamen illi erant potentissimi reges: sed non erat ista fortitudo Iudæorum, sed magis a Deo: aliàs autem non erant Iudæi fortiores alijs populis, quia nec numero plures erant, nec viribus fortiores, sed quia Deus adiuuabat eos, vt patet Deuteronom. capitu. septimo: ideo admonebat Deus, vt quando omnia ista fecissent non dicerent in corde suo. fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recordarentur, quòd Deus vires eis præbuisset Deuteronom. capitu. octauo: dicebat autem hoc rex

G Moabitarum ad exprimẽdum causam missionis suæ ad vocandum Balaam: nam posset dicere Balaam, quòd non erat opus maledictione: nam poterat pugnando delere populum illum: & respondetur, quòd iste populus erat fortior Moabitis, & in hoc innuitur, quòd non poterat præualere contra eos rex Moab: ideo recurrendum sibi erat ad subsidium magicum. *Siquo modo possim percutere eos*. Idest, si saltem aliquo modo possim eos destruere, quasi dicat, non possum superare illos bellando, ideo saltem vellem eos opere magico superare.

Et eiicere eum de terra mea. Idest, quòd possim populum istum Israeliticum eijcere de terminis terræ

H meæ. Erant enim Israelitæ in finibus terræ Moab, scilicet in campestribus Moabitarum, vt patet supra: ideo timebat rex Moab, quòd introirent in terram ipsius, & delerent eum, sicut deleuerant duos reges Amorrhęorum, & vere sic fecissent, nisi Deus vetuisset pugnare contra Moabitas Deuteronom. capitu. secundo.

Noui enim quòd benedictus sit, cui benedixeris. Hic exprimit magis causam missionis huius rex Moab: nam posset dicere Balaam: Ad quid mittis ad me, vt maledicam populo huic ad hoc, vt possis expugnare eum, quia maledictio nihil ad hoc proficit. Respondet rex Balac, quòd ipse certissime cognoscebat, quòd maledictio, & benedictio Balaam erant magnæ efficaciæ: ita quòd ille, cui ipse benedixisset

I esset vere benedictus, & è contrario de maledictione. Benedicere autem est bona annunciare, esse autem benedictum est bona euenire alicui, quia ea, quæ iste prænunciabat eueniebant, & non dicebat ista rex Moabitarum Balaam ariolo adulando ei, sicut aliqui solent alios interdum extollere, vt aliquid inde habeant, quamquàm contrarium nouerint: rex tamen Moab vere intelligebat, quòd Balaam posset efficaciter benedicere, & maledicere, alioquin non misisset eum ad vocandum de Mesopotamia cum tantis sumptibus mittendo illuc maiores natu Madian: intelligebat autem hoc rex Moabitarum, & alij vulgares, quia viderant, quòd Balaam aliquando prænunciabat aliquibus mala, & eueniebant: ali-

K quando autem prænunciabat bona, & similiter veniebant: ideo credebant ista esse ex virtute verborum Balaam, vel ex aliqua potestate eius occulta: sed hoc eueniebat per notitiam eius in astris, quantum ad partem iudicialem, per quam possunt comprehendi aliqui euentus saltem in vniuersali: & plurima cognoscebat ex consortio dæmonum in arte ariolandi, & cęteris maleficijs. Dicunt autem Iudæi, quòd iste Balaam prædixerat tempore belli regis Moab cum rege Sehon, quòd Moabitæ vincerentur: & sic factum est: ideo credidit rex Moab, quòd si diceret nunc Moabitas victuros in bello contra Iudæos, ipsi certissimè vincerent: & hoc erat benedicere.

Et

Et maledictus, in quem maledicta congesseris. Idest, noui quòd ille incurrat maledictionem, super quem tu protuleris maledictionem. Esse aliquid maledictũ, est quòd veniat super eum aliquod malum, siue infortunium: & hoc putabant vulgares prouenire per sola verba Balaam. Congerere autem maledicta, est congregare maledictiones super aliquem, vt cum ꝓferuntur multæ maledictiones super aliquem: & ita faciebat Balaam. Sic dicitur supra capitu. 5. de aquis, quas sumebat mulier, contra quam fiebat experimẽtum de Zelotypia: nam dicitur, quòd sacerdos congerebat maledicta super aquas amarissimas, & dabat in potum mulieri.

Perrexerunt seniores Moab, & maiores natu Madian. Supra dicebatur, quòd miserat rex Moabitarum seniores, siue maiores natu Madian, & quòd cum eis locutus fuerat: hic autem dicitur de Moabitis, & Madianitis, scilicet, quòd missi fuerunt seniores Moab, & maiores natu Madian, idest, nobiliores de terra Madian, vel senes terræ illius.

Et dicunt aliqui causam huius esse, quia rex Balac erat rex Moabitarum, & Madianitarum, & quia in hoc vertebatur periculum vtrorumque de vtrisque missum est ad vocandum Balaam.

Sed hoc non stat, quia Madianitæ habebãt alios reges, scilicet, quinque reges infra 31. capitu. sed missi sunt Moabitæ, & Madianitæ, quia Madianitæ erant consiliarij regis Moab, & ad ipsos locutus est quãdo inquirebat quid faciendum esset in hoc, vt patet supra de ipsis, ideo missi sunt quidam: Moabitæ autem erant de regno Balac, & ad eos pertinebat principaliter istud negociũ, ideo ẽt de eis quidam missi sunt.

Quare missi sunt Madianitæ cum Moabitis secundum Hebræos ad vocandum Balaam. *Quæst. V.*

Hebraei dicunt, quòd ideo missi sunt Madianitæ cum Moabitis, quia Madianitæ magicis artibus instructi erant: vt si Balaam diceret, quòd non erat tempus eundi, quia tempus astrorum erat contrarium, quòd illi sibi responderent non esse: vel si diceret, quòd indigebat aliquibus instrumentis ad perscrutandum aliquid in arte illa, ipsi sibi darent, vel si opponeret aliquam excusationem, isti sibi responderent.

Sed ista magis pertinent ad fabulas: ideo dicendum, quòd isti erant secretarij regis Moab, cum quibus habitum erat consilium: vt ergo secretius, & prudentius ageretur, isti missi sunt habentes diuinationis precium in manibus, idest, isti abstulerunt preciũ in manibus suis pro diuinatione, quam facturus erat Balaam. & hoc fiebat, vt promptius veniret: nam si forte nihil afferretur sibi, venire nollet existimans, quòd postquam esset in terra Moab, rex nollet ei ꝗdquam dare: non tamen est intelligendum, quòd fuit ei allatum totum quod dandum erat pro diuinatione, sed aliqua munera ad concitandum eum, vt veniret, sed maiora ei postea promittebantur: & iste erat modus ad magis persuadendum: promittebatur tamen postea aliquid magnum, vt patet infra. Nam cũ non venisset prima vice Balaam vocatus a rege Moab dixit ei rex: cur non statim venisti ad me, an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? ergo videtur, quòd postea daturus erat mercedem. Item patet ex verbis nunciorum ad eum, scilicet, ne cuncteris venire ad me paratum honorare te, & quidquid volueris, dabo tibi: ergo adhuc dandum erat preciũ: sed istud quod missum est, datum est tanquam allicitiuum ad veniendum, & non tanquam precium aduentus, vel diuinationis. Dicitur autem diuinatio illa, quam faciebat Balaam. Diuinatio enim a Deo dicitur: & est propriè actus Dei, sicut humanificare est actus hominis. Qui autem id, quod ad Deum pertinet, agere possunt, dicuntur diuinare, idest, agere sicut Deus. Est autem cognitio futurorum contingentiũ propria Deo: ideo illi, qui aliquo modo futura purè contingentia per seipsos cognoscunt diuinare dicuntur. Sic patet Isa. capitu. 41. Annunciate, quæ futura sunt in futurum, & sciemus, quia dij estis, idest, per hoc cognoscetur manifestè vos esse Deos: tamen si hoc non esset proprium Dei, non posset per illud cognosci aliquem esse Deum. In Hebræo dicitur.

Diuinare cuius sit pars.

Diuinationes in manibus suis. Et potest intelligi diuinatio, idest, precium diuinationis, vel vt vult Aben Ezra diuinationes erãt in manib⁹ eorũ. i. diuinatores erant cum eis. s. ꝙ cum istis nuncijs ibant aliqui diuinatores ad faciendum ea, quæ dicta sunt, vel vt isti diuinatores intelligerent an aduentus eius prodesset, vel non. Et dicunt Hebræi, quòd isti diuinatores inquirebant per sua auguria, & artes quid eis peruenturum esset ex hoc, & inuenerunt, quòd si eis Balaã ad primum verbum faueret bene esset, sin autem pessimè. Cum autem audierunt responsum eius, scilicet, quòd prius consuleret Dominum, defecerunt in cordibus suis non inuenientes quod volebãt. Sed in hoc ipsi expositores Iudæorum auguria faciunt, & etiam non proueniunt eis ad verum. Nam dato, quòd Balaam fauisset Moabitis ad primum verbum, non sequebatur ex hoc, quòd ipsi possent aliquid proficere ex benedictione, vel maledictione Balaam: nam nullam efficaciam habebat Balaam in verbis, vel in factis: ideo quomodocunque responderet, nihil proficiebat. *Cumque venissent ad Balaam.* Iuerunt enim ad ipsum ad terram Mesopotamiæ, in qua tunc morabatur, vt patet sequenti cap. & Deuteronom. 23.

Expositio Rabi Abẽ Ezra.

Et narrassent ei verba Balac. Iste erat rex Moabitarũ: & omnia quæ supra ipse dixerat ad mouendum Balaam, vt veniret, retulerunt isti seniores ipsi Balaam.

Ille respondit, manete hic hac nocte. Ista dicebat Balaam, quia volebat respondere subito, ne forte postea reperiret Deum contrarium in responsione: sic enim aliquando fecerunt viri perfecti, qui primò responderunt aliquid ex corde suo, postea autem contrarium locuti sunt Deo inspirante, vt patet de Propheta Nathan, ad quem locutus est Dauid, quòd vellet facere domum Domino: & respondit Propheta: Omne quod est in corde tuo vade, & fac, quoniã Dominus tecum est: in eadem tamen nocte apparuit Dominus Nathan prophetæ, & iussit ei contrarium dicere, vt patet 2. Reg. capitu. 7. In quo sciendum est, quòd cognitio prophetica non est, sicut cognitio sciẽtifica, quæ est per habitum: nam cum aliquis agat habitum semper per illum potest exire in operationẽ, nisi sit indispositus: sicut habitus, qui est in homine ebrio, & in dormiente, quia ibi est ligatus, vt patet 7. Ethi. est enim ille habitus aliquid per quod semper operari possumus, sicut per potentiam visiuam quantum est ex nobis semper videre possumus.

Quõ Prophetę aliqñ loquentes ex iudicio suo errarunt.

Cognitio autem prophetica non est aliquod lumẽ habitualiter manens, per quod semper possimus exire in operationẽ, sed est aliqua illustratio raptim transiens, & dum illa manet intellectus Prophetæ eleuatur ad cognoscendum aliqua supernaturaliter. Cum autem cessauerit illa illustratio prophetæ nihil magis intelligunt quàm prius, quia non manet in eis habitus aliquis, nec actus, nisi quantum ad illud quod primo reuelatum est: quia postquam semel illud cognouerint ad retinendum illud, & intelligendum, non indiget aliquo lumine supernaturali: & sic Prophetæ, quando actualiter non illustrantur lumine prophe-

Spũs propheticus non est habitus, sed status transiens.

prophetico, non sunt sapientiores alijs viris: immo aliquando sunt minus sapientes, vt patet de Moyse, q fuit maximus inter prophetas, & ipse nesciuit ordinare politiam iudaicam, quæ consistit in habitudine principantium, & subiectorum, vel iudicum, & populi iudicati: sed consumebatur labore stulto: Iethro autem, qui non erat Propheta Domini, sed quidam de sacerdotibus Gentilibus ordinauit optime politiã Iudaicam distribuendo iudices, vt patet Exo. 18. cap. ideo si aliquando prophetæ non requisito Domino responderent, poterant frequentissimè errare, quod cognoscens Balaam dixit, vt expectarent nũcij regis Moabitarum nocte illa.

Et potest dici, quòd iussit expectare per noctem illam, quia in nocte apparebat Dominus Balaam, vt communiter. Et patet hoc etiam in alijs nuncijs, qui bus etiam dixit, vt expectarent nocte vna, vt apparet infra, & tamen in constructione altarium apparuit ei Dominus per diem, vt patet sequenti capit. & infra 24. sed hoc fuit, vt impediretur Balaam ab eo, quod intendebat, scilicet, quia volebat maledicere Israelitas: & fuit ad gloriam Israelitarum, quia propter eos apparebat illi Dominus.

Quare Deus loquebat p noctẽ ad Balaam.

Rabi Salom. dicit, quòd Deus apparebat in nocte Balaam, idest, latenter, sicut homo latenter accedit ad eam, quæ non est eius vxor: & hoc, quia Gentiles non erant populus Dei: prophetis autem Iudæorum apparebat Deus etiam in die, & maxime Moysi, vt patet supra 12. cap.

Aliqui autem volunt, quòd ideo fiebat apparitio per noctem, quia ista locutio erat facta a dæmonibus, qui communiter per noctem loquuntur: & hoc aliqualiter videbatur verisimile. Sed non stat, quia Balaã erat verè Propheta Dei, vt satis apparet sequenti capi. & infra 24. & supra declaratum est. Et dicunt aliqui, quòd istę erant reuelationes primæ, quas habuit Balaam a Deo. Sed etiam non videtur, quia tunc non fuisset tam famosus si ante hoc solum fuisset ariolus, vel a dæmonibus reuelationes recipiens, quia in terra illa erant alij astrologi, & arioli prçter ipsum. Item quia Hebræi dicunt, quòd iste erat magnus Propheta, & maior quàm Moyses in cognitione, quia plura cognoscebat: sed erat minor in miraculorum operatione: & vocatur infra 24. cap. auditor sermonũ Dei, & considerator visionis illius.

Dictũ Hebræorum de Balaã.

Dicendum tamen, quod ista visio fiebat per noctẽ, quia iste erat minimus gradus in modo prophetiæ, vt satis colligitur supra 12. cap. vbi fecit Deus differentiam dę gradu prophetiæ Moysi ad omnes alios prophetas, qui tunc erant dicens: siquis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum: at non talis seruus meus Moyses: ore ad os loquor illi, & palam, & nõ p enigmata, & figuras Deum videt: & sic posuit prophetis minoribus apparitionem in somnio, vel in visione; pro Moyse autem alium gradum superiorem: sed adhuc in istis duobus gradibus minimus gradus erat in somnio. Causa est, quia ibi solum causantur quædam species in phantasia de nouo, vel illę, quæ præfuerant, illustrantur, & nouiter ordinantur: in vigilia autem fit aliqua apparitio exterius in corpore assumpto, vel formatur aliqua vox ad Prophetam sine apparitione corporis, vel simul apparente corpore: & istud perfectius est quàm per somnium immutari: ideo communiter apparebat Deus omnibus minoribus per noctem. sic enim apparuit Abimelech regi Palæsthinorum Gen. 20. cap. sic etiam alijs Gentilib⁹: ideo apparebat sic Balaam: postea tamen apparuit p viam, quia necesse erat sic fieri ad repugnandum peruersitati Balaam volentis maledicere Iudæis.

F *Quid sibi volunt isti homines apud te?* Loquitur hic Deus ad Balaam, idest, Angelus eius: nam Deus nulli vnquam locutus est, nec loqui potest, vt declaratũ est Exodi 23. & 25. capitu. Vocat tamen Scriptura Angelos sæpissime Deos, quia ex nomine Dei apparent, & ex nomine eius loquuntur: & quærit a Balaam quid velint homines illi apud eum? non quasi ignoret, sed ad modum hominis, qui cognitam veritatem ex verbis alicuius declarari vult ad conuincendum eum: videbat enim Deus malam intentionem Balaam, quòd propter pecuniam ad maledicendum ire volebat: voluit ergo quòd intentionem suam ipse Balaam saltem in modo proferendi demonstraret, vt ei mandatum imponeret, ne populo malediceret;

G aliter autem non poneretur conuenienter mandatum: nam si Deus diceret Balaam non maledicas populo huic, & nihil quęsiuisset a Balaam: responderet Balaam, quòd non intedebat maledicere populo; cùm autem patuerit ex verbis eius, quòd intendebat illuc ire, conuenienter sibi posita est prohibitio.

Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me. Exprimit Balaam quid velint illi homines apud eum, & dicit, quòd rex Moab mittebat ad vocandum ipsum: ecce enim patet hic ex modo verborum Balaam praua intentio eius: illi enim, qui secundum rogata facere nolunt, rogationes factas perfectę non dicunt alijs de hoc quærentibus quasi talia

H rogamina dedignantes, vel ne visa precum continentia ab audientibus recitantes ad faciendum incitentur: quæ enim facere cupimus in referendo exaggeramus, vt animorum inclinatiuam virtutem magis habeant: magnum enim cognoscendę voluntatis signum datum est, nisi dissimulare velimus: quæ enim placent, perfectè, & plusquam perfectè proferimus. In his autem, quæ displicent vix ad mediam verborum seriem cum indignatione peruenimus. Balaam autem diligenter personæ rogantis dignitatem expressit, vt demonstraret se rationabiliter ad hoc moueri debere, quasi ipse vellet Deo suadere.

Ecce populus qui egressus est de Aegypto operuit superficiem terræ. Ista verba miserat Balac ad Balaam: & dicebatur hoc de Iudæis, quia erant in magno nume-

I ro: non tamen erant ipsi plures alijs populis, sed timor, quem conceperant Moabitæ faciebat eos videri multos, & fortes. Etiam Balac rex vtebatur modo isto loquendi ad Balaam, vt suaderet ei venire ad maledicendum: si enim non expressisset, quòd erat valde magnus populus, diceret Balaam non esse opus maledicere illi, quia pugnando aliter poterat superari. expressit autem hoc, vt crederet Balaam necessariam esse maledictionem.

Veni, & maledic ei. Idest, isti populo Iudæorum, dixit, vt veniret ex causa supra assignata, quia non putabat proficere maledictionem, nisi fieręt in præsentia eorum, qui maledicebantur.

Siquo modo possim pugnans abigere eum. Idest, si non

K possum aliter expellere Israelitas de terra mea pugnando saltem sic expellam. Semper enim intendebat rex Moabitarum Hebræos esse expellendos de terra opere bellico: si tamen simpliciter congrederentur Moabitæ cum Israelitis superarentur ab eis: ideo intendebat Balac præponere aliqua maleficia maledicendo Iudæis; vt cum iret ad Bellum contra eos faciliter illos destrueret. Et dicitur: si possim abigere eum, idest, expellere, vel remouere a me, & proprie pertinet ad aues, vel ad pecora. Ad aues autem cum aliquis facit illas de aliquo loco auolare, in quo ipsę manere volebãt, vel ad quẽ accedere nitebant: & sic patet Gen. 25. c. descẽderũtq; volucres super cadauera: Abraham autem abigebat eas. Pertinet

net etiam ad pecora, vt cum aliquis facit turbationē in pecoribus, vt fugiant, & diſpergantur, & furtim capi poſſint, & hinc dicuntur abigei, & crimen abigeatus, ideſt, quia pecora abiguntur, ideſt, diſperguntur. Accipitur tñ large pro expellere, & ſic pertinet ad homines, & ad omnia alia. *Dixit Dominus ad Balaam, noli ire cum eis.* Non permiſit Deus hac vice ire Balaam cū Moabitis, vt intelligeret Balaam, ꝙ volebat Deus ne malediceret Iudæis: poſtea tñ permiſit ſecunda vice, cum miſſi ſunt ſecundi nuncij Moabitarum ꝑꝑ importunitatem eorum. *Nec maledicas populo, quia benedictus eſt.* Ideſt, non ſolum non eas illuc cum eis ad maledicendum, ſed etiā non maledicas ex loco iſto. Balaam.n. cupiditate motus, vt aliquid lucraretū, volebat ſaltem de loco illo maledicere, non vadens in terram Moab, & quæſiuit a Deo, vtrum ex loco illo maledicere poſſet. Et rñdit Deus: Nec ēt ex iſto loco maledicas: & ſubiūgitur cauſa. ſ. quia benedictus eſt. ſ. ego benedixi illi: ideo tu non debes maledicere. Dr.n. benedictus, cui bona proueniunt, vel bona certiſſimè promiſſa, Iudæis aūt vtrūq; fuerat. ſ. ꝙ Deus dabat eis bona ſpecialia ſuper alios populos, per quæ tollebantur eis aduerſitates, quæ poterant infligi ab alijs populis: etiam bona promiſerat. ſ. ꝙ ſpecialiter prouideret eis tanquam populo ſuo. Alij dicunt, ꝙ benedictus erat, quia dictum eſt Abrahæ: In ſemine tuo benedicētur oēs gentes, vt patet Gen. 22. cap. ſed hoc non multum agit, quia iſta benedictio pertinebat ad Meſſiam: hic aūt intelligitur de benedictione, quæ eſt quoddā bonum tollens oē malum, euenire potens ex Iudæorū maledictione ſuſcepta a Balaam: ideo primus modus eſt melior.

Cur Deus tanta diligentia prohibuit Balaam maledicere Iſraelitas, cum ſciret verba ſua nullius eſſe efficaciæ. Qō. V I.

SED quæret aliquis, quare Deus cum tanta diligentia prohibuit Balaam maledictionem proferre ſuper Iſraelitas: non.n. videbatur neceſſarium, quia verba Balaam, & obſeruationes eiꝰ magicæ non habebant aliquam efficaciam bonorū, aut malorum inferendorum, cum eſſent quædam ſuperſtitiones: ideo etiam ſi Iudæi non eſſent ſpecialiter bñdicti a Deo, nihil nocere poſſet maledictio Balaā. Itē dato ꝙ operatio magica adiuta a dęmonibꝰ poſſet aliquid ex permiſſione Dei, ſicut ſępe experimur aliquos maleficiari, ita vt ad coitum impotentes ſint, & plurima alia, quæ vſus manifeſta reddit: tñ hic non poterat maledictio nocere, quia Deus ſpecialiter conſeruabat illum populum, cum dicit eum benedictū: ergo nihil videbatur proficere inhibere Balaam maledicere Iudæos. Reſpondendum ꝙ iſtud fiebat ad vtilitatem, & ꝯſeruationem Moabitarum. Deus.n. meritis Loth, & pręcipuè Abrahæ cuius conſobrinus erat Loth, nolebat pro tūc Moabitas punire, vt patet Deuter. cap. 2. vbi iubet ne Iſraelitæ moueantur in bellum ꝯ illos: ſi autem permiſiſſet Balaam maledicere Iſraelitis forte Moabitæ confidentes ꝑꝑ maledictionem ſe potentes factos ad Iudæos ſcindendum congrederētur cum Iſraelitis. & tunc multi Moabitarum, vel forte omnes caderent in bello gladio Hebræorum, ſicut fuerat de Amorrhæis: & hoc eſt ſatis veriſimile, quia Moabitæ confidebant totaliter, ꝙ ſi Balaam malediceret Hebræis, ꝙ maledicti eſſent: ſic enim dixit rex Moab: Noui quod benedictus ſit, cui benedixeris: & maledictus, in quem maledicta congeſſeris. Etiam dixit: Veni, & maledic ei, ſiquo modo poſſim pugnans abigere eum, ideſt, quòd ſi malediceret Balaam Iſraelitis, ipſe poſſet pugnare contra illos, & vincere. Abſtulit autem Deus in hoc Moabitis occaſionem mor-

A tis: nec fuit hoc propter aliquod bonum Iudæorum, ſed ſolum propter bonum Moabitarum: nā ſi Moabitæ veniſſent in pugnam cōtra Iudæos, quamquàm prohibitum eis eſſet pugnare contra Moabitas; tamē pugnarent, quia illud præceptum intelligebatur de non mouendo bellum: defenſio tamen nunquā fuit alicui prohibita. *Qui mane conſurgens dixit ad Principes.* Hoc fuit, quia per noctem acceperat a Deo reſponſum eorum, quæ quæſierat, & iuſſum eſt, ne iret cum Moabitis, & dicitur, quòd locutus eſt ad Principes, quia iſti, qui venerant ad eum, erant viri de nobilioribus terræ Moab, & terræ Madian. *Ite in terram veſtram, quia prohibuit me Dominus ire vobiſcum.* Poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd Deus prohibe-
B bat eum ire cum eis, ideſt, vt non iret ad id, ad quod vocauerant eum Moabitæ: & ſic reſpondet formæ verborum ſuperiorum, quia ſupra dixit Deus. Non eas cum eis: ſic autem ipſe retulit dicens: Dominus prohibuit me venire vobiſcum. Aliter poteſt intelligi, ſcilicet, prohibuit me venire vobiſcum, ideſt, nō ſum totaliter prohibitus ire, ſed vobiſcum ire: & hoc poteſt dupliciter intelligi, vno modo, quod diceret hoc Balaam, quia cupidus honoris erat, & volebat a pluribus, & maioribus aſſociari, & vocari, & forte in hoc ſenſu intellexit rex Moab: vnde in ſecunda vice miſit multo plures, & nobiliores, quàm ante miſerat, vt patet infra. Vel aliter & fortè verius, quia Balaam ſciebat ſibi ſimpliciter a Deo prohibitum eſſe ire cum Moabitis, ſed dixit illis, quòd erat prohibi-
C tus ire cum eis, vt alij iterum ad vocandum mitterētur: & Dominus ex importunitate precantium ſaltem affectus eum mitteret. Iſte enim eſt modus humanus, quòd multa aliquando propter importunitatem precantium, & faſtidium concedant, quæ non eſſent aliter conceſſuri: ſicut patet de iudice, qui Deum non timebat, nec homines reuerebatur, tamē viduæ ſæpe petenti iuſtitiam de aduerſario ſuo conceſſit, dicens intra ſe: & ſi Deum non timeo, nec hominem reuereor; quia tamen moleſta eſt mihi hæc vidua vindicabo illam, ne in nouiſſimo veniens ſugillet me, vt patet Luc. 18. capit. ſic etiam importuna Chananæa meruit a Domino exaudiri Matth. 15. cap.
D Ecce enim patet ex his verbis, quòd Balaam appeteret maledicere Iudæis: nam ſi non appeteret cum cognouiſſet voluntatem Domini diceret nolo ire vobiſcum in terram Moab, ſed dixit: Dominus prohibuit me venire vobiſcum, quaſi dicat, propter me non impeditur, quin vobiſcum eam, ſed Dominus hoc impedit. *Reuerſi Principes dixerunt ad Balac.* Iſti ſunt principes Moabitarum, & Madianitarum, qui miſſi ſunt ad Balaam, & nolente ipſo venire reuerſi ſunt ad regem Moab.

Multa per importunitatē conſequūtur homines.

Noluit Balaam venire nobiſcum. Eandem formam tenuerunt in reſpondendo, quam tenuerat Balaam ad eos: non enim dixerunt: non vult Balaam venire, ſed non vult venire nobiſcum.

Rurſum ille multo plures, & nobiliores quàm ante miſerat, miſit. Hoc fecit Balac propter duo, ſcilicet, quia for-
E te intellexit ex verbis nunciorum, quòd Balaam nollet venire cum illis, ſed cum alijs honoratioribus: ideo miſit alios nobiliores tam de Moabitis, quàm de Madianitis, ſicut prius, vt ſic honoratior veniret Balaam. Aliter poteſt dici, quòd licet Balaam nullo modo intendiſſet venire a principio; tamen poterat perſuaderi ad contrarium; & ad hoc inquiſiuit Balac magnam perſuaſionem, ſcilicet, honorem excellentem: nimis enim immutat humana corda honor, potiſſimum corda generoſa, & animos ad magna eleuatos: quamquàm ergo prius recuſaſſet Balaam ire in Moab, cum tamen vide-

ret secundos nuncios multo excellentiores prioribus in magno honore venientes ad eum mouerentur viscera illius, & forte faceret quod prius negauerat. Nam licet Balaam dixisset, quòd Deus prohibuerat eum venire, tamen rex Moab non credebat hoc magis putans esse excusationem confictam, & sic locutus est dicens: cur non statim venisti ad me: an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? *Qui cum venissent ad Balaam*. Isti erant secundi nũcij, & iuerunt in Mesopotamiam vbi tunc manebat Balaam: nam de illo loco dicit se adductum, vt patet sequen. cap. & Deuter. 23. *Sic dicit Balac filius Sephor*. Iste erat rex Moab, & quia ab eo missi fuerant præposuerunt in narratione sua eum ista dicere. *Ne cuncteris venire ad me*. Idest non moreris. Cunctor, cunctaris tarditatem signat. Cunctor etiam signat inquirere. & inde percũctor, aris. *paratum honorare te*. Istud posuerunt in narratione, quia intelligebat rex Moab, quod ideo non venerat Balaam, quia non fuerat cum magno honore vocatus, vel quia non curaret honorare ipsum rex Moab postquam esset in terra illius, & hoc excluditur hic, cum dicat se esse paratũ honorare Balaam: poterat accipi hic honorare, idest dare pecuniam: sic enim accipit Aristo. 9. ethi. vbi introducit dictum Pythagoræ ad discipulos suos petentis remunerationem, scilicet, quòd quilibet tantum honoraret magistrum, quantum plura sciret, idest tantò daret plus de pecunijs, vt patet ibidem. Sed non accipitur sic hic cum subiungatur: Quidquid volueris dabo tibi: sed accipitur honor propriè pro exhibitione reuerẽtiæ magnæ in signum excellentiæ, qđ erat in apparatu magno suscipiendo eum, & faciendo ciuitatem vel ludos propter ipsum, & sic factum est, quia cum audisset rex Moab venire Balaam exiuit ei in occursum vsque ad extremitatem regni sui, & fortè non poterat ei exhiberi maior honor. De hoc patet infra.

Et quidquid volueris dabo tibi. Idest, omnes diuitias, quas petieris: sic enim dixit rex iste infra 24. capitu. decreueram quidem magnificè honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito. Nec erat iniustum, quòd daret rex Balac ipsi Balaam quidquid peteret: immo, quòd eum regem faceret: nam si per maleficia Balaam præualeret rex Moab contra Israelitas, acciperet omnia, quæ ipsi habebant, quæ profecto erant innumerabilia spolia. Etiam quod maius erat acciperet regna duorum regum Amorrhæorum, quæ Iudæi eripuerãt de manibus illorum, quod magis erat, quàm esse regem Moab, ideo quidquid peteret Balaam a rege Moab dare deberet illi, etiam si peteret plusquam regnum Moab. Promisit autẽ hic rex duo, scilicet, honorem, & diuitias, quę maxime corda hominum mutant. Beatus autem, qui superauit, atque spreuerit illa.

Veni, & maledic populo isti. Quasi dicat, non precor magna: non enim dico, quòd te periculis exponas, aut morti obijcias: solum autem maledic populo isti, quod nihil tibi constat.

Respondit Balaam, si dederit mihi Balac plenam domum suam auri, & argenti. Respondet ad modum suasionis, quia volebat rex Moab suadere illi ad maledicendum, & hoc promittendo magnitudinem diuitiarum, & honoris: sed dicit, quòd per ista non suadebitur, quia licet Balac det ei totam domum suam plenam auri, & argẽti, quod impossibile erat non posset maledicere si Deus prohiberet, & sic nihil operabatur suasio.

Non potero immutare verbum Domini, vt plus, vel minus loquar. Idest, quodcunque detur ego non potero facere aliter, quàm Deus iubet. Hoc potest dupliciter intelligi propter illud verbum potero. Vno mo-

F do non potero immutare, scilicet, de iure quãquàm possim de facto, quasi dicat, grauissimum peccatum est agere contra id, quod Deus expresse prohibet, ideo licet det mihi Balac totam domum suam plenã auri & argenti, non immutabo: & istud erat valde laudabile.

Aliter potest intelligi non potero, idest, non potero de facto: quamquàm enim coner contra Dei præceptum maledicere Iudæis: tamen non potero immutare verbum Dei, idest non potero maledicere, etiam si velim. Et etiam iste sensus est duplex, scilicet, quantum ad effectum maledictionis, vel quantum ad prolationem verborum. Primo modo intelligitur, quòd quamquàm malediceret Balaam Israeli-

G tis: si tamen Deus prohiberet maledictionem nihil operaretur illa maledictio: causa est, quia maleficia, quæ a magis fiunt per dæmones procurantur & exercentur, ideo si Deus non permittat dæmones operari, maledictio illa carebit effectu, & sic aliquando malefici consequuntur, quæ volunt. Interdum autem non valent, quia Deus non permittit. Sic enim fuit in magis Aegyptiorum, qui conuerterunt virgas in colubros, & aquam in sanguinẽ mutare visi sunt, & conuertere atque facere ranas, sed cum peruentum est ad faciendum cyniphes non valuerunt, sed dixerunt: Digitus Dei est hic: Exodi capitu. 8. Idest Deus impedit nos hic ab operando. Et ratio est, quia

H malefici, & dæmones sunt instrumenta quædam Dei ad percutiendum eos, quibus ipse nocere voluerit, quamquàm isti mouentur interdum præter Dei voluntatem: vnde qui nocere volunt eis, quos Deus puniri vult, quamquàm Deus puniri non iubeat: efficaciam habent maleficia, quia Deus permittit. Cum vero conentur in illos, qui sancti viri sunt, vel quibus Deus noceri non vult, maleficia effectu carẽt, quia Deus non permittit.

Alio modo intelligitur litera ista, quantum ad prolationem verborum, scilicet, quòd non solum verba maledictionis si proferrentur, carent efficacia, sed etiam non possent proferri. Nam si quomodocunq; proferri possent intelligeret rex Moab illa esse efficacia, & moueretur in bellum contra Israelitas, & sic fa-

I ctum est, quòd cum venisset Balaam in terram Moab, quamquàm conaretur proferre maledictionem, tamen non præualuit: quia Deus cõuertebat eum immediate ad benedicendum, licet ipse posuisset cæremonias ariolorum faciendo altaria, & occidendo victimas, & quærendo auguria: & intellexit Balaam in verbis suis, scilicet, quòd non posset quidquam loqui contra Dei mandatum: possunt tamen ista verba poni hic tanquam excusatiua, quasi dicat, superuacuum est, ꝙ me voceris, quia licet illuc vadam, si Deus iubet, ꝙ non maledicam, impossibile est, ꝙ maledicam. Etiam erant ad excusationem suam, scilicet, si iret ad terram Moab, & contingeret, quòd non posset maledicere haberet istam excusationem, scilicet,

K quòd prius dixerat, se non posse facere ꝯ verbũ Dñi: & sic postea rñdit. Nam ĩ. 24. cap. cum rex Balac conquereretur, ꝙ vocauerat eum ad maledicẽdũ inimicis suis, & ipse benedicebat illis. Rñdit Balaam: Nõne nuncijs tuis, quos misisti ad me dixi: si dederit mihi Balac plenam domum suam auri, & argenti, non potero præterire sermonem Domini, vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo, sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar: satis enim voluisset Balaam proferre maledictionem, etiam si sciret eam carituram effectu, vt saltem sic consequeretur aliquem honorem, & diuitias a Moabitis: tamen non permittebatur, quia Moabitæ credentes verba sua esse efficacia mouerent bellum contra Israelitas, quod

Verba Dei non posse [immu]tari a Balaam d[u]pliciter intelligi & quo[modo] poterat Ba[laam] laã loqui contra quod D[eus] inspirabat

quod Deus nolebat. *Obsecro, vt hic maneatis etiam hac nocte.* In hoc apparet nequitia Balam, quia ista, quę supra dixerat coactus a Domino dicebat: nihil enim aliud dicere poterat, sed adhuc attentabat aliquo modo persuadere Deo, vt eum dimitteret ire in terram Moab: & dixit; obsecro, vt maneatis hic, quia Moabitæ audito verbo isto superiori desperarent de maledictione eius, & immediatè recederent, orauit, vt manerent ibi illa nocte, & dixit: etiam hac nocte, idest, sicut alij manserunt vna nocte, vt ego scirem responsum a Deo, ita & vos maneatis. Vel dicitur: etiam hac nocte, quia manserant per totum diem præcedentem, & orauit, vt etiam per noctem manerent.

Vt scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. Idest, & nunc scire potero secunda vice, quid Deus iubeat, quòd iterum responderet Deus, ne irem cũ Moabitis: nunc autem sciam rursus quid iubeat, quasi dicat, licet ante responderim, & sciam quid dixerit: tamen scire volo si aliquo casu mutetur: tanta est enim malę voluntatis peruersitas, vt ẽt impossibile cupiat: sciebat enim quòd Deus illum populum benedixerat diffinitiuè, nec in hoc aliqua mutatio erat possibilis, vt ipse confessus est sequenti capit. scilicet, quia non est Deus, quasi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur: sed tamen postea ex nequitia voluntatis cupiebat Dei determinationẽ mutari, & conabatur quantum poterat mutare illã. Dixit autem quòd spectarẽt per noctem, quia intelligebat, quòd tunc Deus veniret ad eum. Non est tamen putandum, quòd Deus qualibet nocte veniret ad Balaam, quia etiam hoc in maximis prophetis Iudæorum nunquam visum est, sed apparebat raro: sic enim dicitur 1. Reg. cap. 3. Erat sermo Domini preciosus, idest, carus, scilicet, quia raro fiebat, sed confidebat Balaam, quòd Deus ad eum veniret per noctem, quia aliquando sic venerat: non tamen credendum est, quòd hoc fieret ex meritis fidei Balaam, sicut est in alijs credentibus, quibus nihil impossibile est si in eis fides abundat Matthę. 17. & 21. cap. Balaam enim nullam fidem habebat, sed erat nimis infidelis, & nequam, cum conaretur contra expressam Dei sententiam.

Item non est intelligendum, quòd Deus veniret ad eum per noctem, scilicet, quòd faceret per noctẽ aliquas cęremonias, quibus expletis, Deus loqueretur ad ipsum: sicut fit in maleficijs, qui faciunt aliquas cęremonias ad congregandum Dæmones, & tunc veniunt, & faciunt aliquas, vt recedant, & recedunt. Deus enim non est de spiritibus nequam, vt obediat voluntati humanæ in illicitis, & ad superstitiosas cæremonias vocatus confestim responsa det, sed solum Deus mouit cor Balaam ad confidendum, quòd ipse appareret illi in ipsa nocte, & sic dixit Balaam nuncijs regis Moab, quòd spectarent illa nocte: hæc tamen fiebant propter gloriam Israelitarum: ideo cũ vellet Balaam habere a Deo responsum iacebat in lecto, & cum dormiret loquebatur ei Deus per somnium. Cum autem vellet habere responsa a dæmonibus, per maleficia præponebat quasdam cæremonias, vt patet infra, scilicet, quòd primo iussit ędificari aras, & poni victimas super illas, & dixit ad regem: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam si forte occurrat mihi Dominus. Tamen hoc non erat ad quęrendum Dominum, sed ad inquirendum auguria, vt patet infra 24. cap. Cumque vidisset Balaã, quod placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquàm abijt, vt ante perrexerat, vt auguriũ quæreret. & sic videtur, quòd postquam ipse constituebat altaria, & faciebat victimas, inquirebat augurium: & illud

Deus non loquebat[illegible] dæmones.

A erat per quandam communicationem cum dæmonibus. ergo dæmones sine cæremonijs aliquibus præpositis non consuluntur. *Venit ergo Deus ad Balaam nocte.* Sic enim veniebat quandocunque ad eum veniret. Causa quare per noctem veniret supra exposita est: & erat iste aduentus solum per somnium immutando phantasiam illius, & nõ audiebatur aliqua vox, nec videbatur figura, quia qui dormientes sunt, non percipiunt aliquid per exteriora organa: dicitur tamẽ Deus apparere illis, vel loqui ad eos, quia in phantasia eorum fingit speciem loquentis, & apparentis, sicut nobis in somno fit, tamen in re extra nihil sunt. sufficiunt tamen in Prophetis ad mouendum eos, & certificandum de aliqua re, quia illę impressiones sunt for-
B tiores quàm quæ in somno nostro fiunt, cum a Deo specialiter immittantur: ideo multum certificant.

Si uocare te uenerunt homines isti, surge, & uade cum eis. Dixit hoc Deus non quasi ignotum sibi esset an venissent illi ad vocandum eum, sed ad declarandum, q non erat directe intentio sua, vt iret cum illis, quasi dicat, q propter eius pertinaciam, & illorum permittebat eum ire, sed non perficeret: immo noceret illis itineratio Balaam. Si enim non iuisset Balaam, & consuluisset fornicationem Moabitarum, & Madianitarum mulierum cum Iudæis: forte non deleti fuissẽt Madianitæ, quia terra eorum non erat promissa Israelitis, nec in ea habitauerunt licet habitatores locorũ occiderunt: quia loca, & domus destruxerunt cum omni supellectili. In terra tñ quam habitaturi erant
C non comburebant domos, nec supellectilia, vt patet Deut. ca. 6. s. possedisti domos plenas diuitiarum quas non ædificasti. Hic aũt præter aurum, & argentum, & pecora cum iumentis oĩa gladio, & igne consumpta sunt, vt patet ĩ. 31. cap. etiam quia citra Iordanem nõ habitauerunt Israelitæ præterquam in terra duorum regum Amorrhęorum, vt patet ĩ. 32. & Deut. cap. 3. Item non fuissent destructi, vel puniti Moabitæ, quantum ad aliquid: tñ Deut. 23. cap. impositum est in pęnam, q Moabitæ, & Ammonitæ non intrarent Ecclesiam Dñi vsque in æternum, quia ꝯduxerunt Balaam ariolum ꝯ filios Israel. Si aũt non venisset non imponeretur pœna hæc. *Ita duntaxat, ut quod tibi præcepero facias.* Ista ponitur hic in modum ꝯditionalis, q̃q̃ pro-
D prie significet taxationẽ. i. dico tibi, quòd eas, dum tñ non facias aliquid ꝯ id, quod dixero tibi. non potest autem esse purè ꝯditionalis, sed magis redit in modalem, quia ea, quæ sub ꝯditione permittuntur, non dãtur quousque conditio fuerit adimpleta. Promissio autem, vel donatio modalis secundum ius immediate transit, etiam si non fuerit impletus modus, vel finis pro quo datur. Hoc autem non erat in ista promissione Dei ad modum conditionalis, sed ad modum modalis, quia necesse erat, vt permitteretur prius ire, q̃ compleretur conditio siue modus. Sciendum autem quòd Deus non apposuit istum modum tanquam sine eius appositione non cogeretur Balaã facere quod Deus iubebat, quia etiam si Deus hoc non dixisset Balaam non potuisset agere ꝯ mandatum Dei, Deo non
E permittente, sed hoc expressit ad gloriã nominis sui, & ostẽsionẽ potestatis: si enim nihil dixisset ei Deus, & postea mandaret ei aliquid dicere, vel facere, & cõtra illud non posset agere: forte putaret se ab aliquo naturali casu, vel magis ab aliquo spiritu a parte aduersa inuocato impediri. Nunc autem immediatè cognosceret se a Deo impediri secundum propositum prauę voluntatis suæ: & sic cogeretur laudes dare Deo saltem ore, sicut postea fecit declarando, quòd Deus impediebat eum maledicere, vt patet sequenti cap.

Balaam profectus est ad Moabitas.

Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis. Et iratus est Deus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaã, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum. Cernens asina Angelum stantem in via, euaginato gladio, auertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitã reducere, stetit Angelus in angustijs duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. Quem videns asina iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam: & nihilominus Angelus ad locum angustum transiens, vbi nec ad dextram, nec ad sinistram poterat deuiari, obuius stetit. Cumque vidisset asina stantem Angelum, concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus vehementius cędebat fuste latera eius. Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est. Quid feci tibi? Cur percutis me, ecce iam tertio? Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illusisti mihi: Vtinam haberem gladium, vt te percuterẽ. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consueuisti vsque in præsentẽ diem? Dic quid simile vnquam fecerim tibi? At ille ait: Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, adorauitq; eum pronus in terram. Cui Angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, mihique contraria: & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret. Dixit Balaam: Peccaui, nesciens, quòd tu stares contra me, & nunc si displicet tibi vt vadam, reuertar. Ait Angelus, vade cũ istis, & caue ne aliud quàm præcepero tibi loquaris. Iuit igitur cum principibus. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum eius in oppido Moabitarũ, quod situm est in extremis finibus Arnon. Dixitque ad Balaam. Misi nuncios, vt vocarent te, cur non statim venisti ad me? An quia mercedem aduentui tuo reddere nequeo? Cui ille respondit, Ecce adsum, nunquid loqui potero aliud nisi quod Deus posuerit in ore meo? Perrexerunt ergo simul, & venerunt in vrbem, quæ in extremis regni eius finibus erat. Cumque occidisset Balac boues, & oues, misit ad Balaam, &

Asina loquitur. 2.Pet.2.

Angel' increpat Balaam.

F principes, qui cum eo erant, munera. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.

Surrexit Balaam mane. Hic ponitur profectio remediatoris, scilicet, quòd venerat Balaam in terrã Moab, & dicitur, quòd surrexit Balaam mane, in quo significatur promptitudo eundi, quia ipse desiderabat nimis ire in terram illam, vt aliquid lucraretur, vt patet ex præceden. satis tamen apparet ex sequentibus, quòd non iuerit Balaam cum Moabitis, & Madianitis, quia dicitur, quòd habebat duos pueros secum:
G si tamen cum alijs iret non diceretur, quòd haberet duos pueros, quia omnes Moabitæ, & Madianitæ essent cum eo, qui venerant ad vocandum illum.
Et strata asina sua profectus est cum eis. Sternere enim parare est ad equitandum: ipse enim, licet Propheta esset, super asinam ibat: & hoc fortè, quia vsque ad tempus illud non inuentus fuerat vsum domandorum equorum: muli autem, & mulæ nondum in vsum venerant; ideo super asinas erat omnis equitatio. Nam si credamus poetis, & quibusdam historicis primus, qui inuenit artem domandorum equorum fuit Ixion centaurus, & ipse cum suis vocati sunt centauri, idest, homines mixti equis, quia cum ho-
H mines insiderent equis videbatur vnum animal mixtum ex homine, & equo: isti tamen non fuerunt a principio seculi, sed satis tarde: sed hoc non obstante posset dici forte, ꝙ vsus equorum ad equitandum fuit ante tempora hæc. nam Pharao rex Aegypti cũ iuit contra Iudæos fugientes de terra sua duxit equitatum magnum, & currus, sed equites dicuntur esse, qui equis insident: ergo tunc aliqui tales erant: & hoc modo forte diceretur, quòd Balaam strauit asinam suam, scilicet, ex honestate, quia licet alij insiderent equis, quia tamen erat propheta Domini voluit insidere asinę. Rabi Salomon. dicit, quòd tanta eundi cupiditate tenebatur, quòd non sustinuit, vt alius sibi asinam sterneret, sed ipse per se strauit: sed hoc nihil est: dicitur tamen quòd strauit asinam, idest
I quòd fecit eam sterni: nam duos pueros secum venientes habebat, vt patet infra. Dicitur tamen aliquis facere ea, quæ fieri iubet. Sic dicitur de Pharaone, quã do persecutus fuit Israelitas fugientes, quòd iunxit currum: & tamen non est intelligendum, quòd ipse iunxerit, sed fecerit iungi: Exodi 14. cap. sicut etiam dicitur de Salomone, quòd construxit, vel fundauit tẽplum Domini. 3. Reg. cap. 6. ipse tamen nihil per se fecit, sed fieri iussit. *Profectus est cum eis.* Idest, iuit cum Madianitis, & Moabitis, quia Deus dedit ei licentiam eundi, & dicitur iuisse cum eis, non quòd simul iuerit, quia solum dicitur, quòd iuerint cum eo duo pueri, sed iuit cum eis, idest, quando ipsi iuerunt licet simul non iuerint.
Et iratus est Deus. Idest, decreuit punire Balaam,
K vel se iratum demonstrauit volendo occidere eum in via.

An tpe Balaam esset inuentus vsus equorum quantum ad equitationem.

Primus qui equitauit secundum poetas.

Quare Deus est iratus contra Balaam cum dederit licentiam eundi cum Moabitis. Quæst. VII.

ET diceret aliquis quomodo Deus iratus est Balaam cum ipse dederit licentiam ei eundi in terram Moab?

Respondendum, quòd Deus dixerat, quòd iret Balaam in terram Moab, & tamen non faceret contra id quod Deus iubebat, sed iam ipse faciebat: ergo conuenienter Deus iratus est. Quod patet,

patet, quia dixit ei Deus: surge, & vade, ita duntaxat, vt quod tibi præcepero facias, sed præceperat Deus ne malediceret Israelitis, vt patet supra, ipse tamen ibat in terram Moab, cum animo maledicendi Iudæis, ideo conuenienter iratus est, & hoc significatur infra cũ dixit Angelus, ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, & mihi cõtraria, idest tu ad malum vadis, & mihi contrarius es, idest vis facere contra id quod ego iussi. *Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam.* Stetit enim in medio viç inter duas macerias, & hoc, vt non posset transire Balaam, sed ibi collideretur pes eius sicut factum est, vt patet infra, & hoc fuit, vt se demonstraret Angelus terribilẽ Balaam, vt sic saltem a peruersa voluntate desisteret, sed nec sic destitit, demerebantur enim sua mala, vt in malo finiret occisus ab Israelitis, vt patet infra 31.c. *Qui insidebat asinæ.* Idest, qui sedebat super asinam, insidere enim in alio sedere est. fit autem mentio de asina, quia infra dicit de ea quomodo locuta fuerit cõtra Balaam, & in terram ceciderit. *Et duos pueros habebat secum.* Idest portabat secum in itinere duos iuuenes seruientes illi. *Cernens asina Angelum stantem in via.* Hic ponitur quomodo fuerit Balaam percussus in pede de asina collidente pedẽ illius in maceria. & dicitur, quòd asina vidit Angelum, quia sumpserat Angelus corpus de aere, vt sic visibilis esset, Balaam autem nõ vidit Angelum. Hoc autem non fuit quasi asina haberet acutiorem visionem quàm Balaam, sed quia secundum ordinem naturæ inferiora sunt in potestate superiorum, naturalia sunt in potestate Angelorum, vnde licet corpus illud ex densitate quendam colorem, siue aggregatam lucem haberet secundum quã naturaliter visibilis erat, quia tamen illud in potestate sua habebat potuit cui voluit lucem, vel colorem illius ostendere, alteri autem licet acutius videret non patefecit. Et sicut hoc fit ordine naturæ: ita fiet de ordine gloriæ, vt animæ in beatificatis corporibus, a quibus voluerint præsentialiter videantur, & alteri ibidẽ existenti, & hoc videre volenti non ostendantur, hoc autem ex donibus gloriæ, & nõ ex natura fit: nõ enim est homo natura superior corpore cum sit pars suæ speciei: nec dico de superioritate, quæ est secundum prædicationem, quia hoc nihil est, sed de superioritate, quę est secundum efficaciam. Et hoc etiam verum est, nam cum homo sit ex anima, & corpore constãs non habet naturaliter potestatem super corpus, & animam, nec vocatur superior illis, sed erat superior actibus suis, qui sunt aliquid causatum per potentias operatiuas humanas. Et ista visio Angeli potuit esse dupliciter. Vno modo, quòd Angelus se asinæ naturaliter visibilem præbuerit. Balaam autem se videre non dedit, ita vt etiam si nullam infirmitatem patiens oculorum, & diligenter aduerteret eum videre non posset. Alio modo, vt Angelus se videndũ asinę præbuerit, ita quòd quilibet homo, vel quælibet res oculos dispositos habens eum videret, sed Balaam cęcitate, vel aurisia percussus est, vt viri sodomitæ de quibus Gen. cap. 19. postea autem ablata est cęcitas, & vidit. Sed melius videtur, quòd Angelus se ex gratia asinæ demonstrauit, vt ex hoc prophetæ malitia, & insipientia probaretur asina vidente, quod Propheta videre non merebatur. Et in hoc asina reprehendebat Prophetã: de quo beatus Petrus dicit canonica. 2. c. 2. scilicet secuti sunt viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amauit, correctionem vero habuit suæ vesaniæ subiugale mutum animal, hominis voce loquens prohibuit prophetæ insipientiam. quilibet tamen respiciens diligenter etiam si bonos oculos haberet non videret Angelum, quod patet, quia aliter pueri duo, qui veniebant per viam cum Balaam

Asina vi- disse Ange- lum q̃o ... possi- ... & de potestate corporum ...oso- ...

A videntes Angelũ habentẽ gladiũ euaginatũ clamassent ad eum, & tñ non clamauerunt. ergo nõ viderũt. *Euaginato gladio.* Angelus ille habebat gladiũ euaginatum, in quo videbatur velle percutere Balaã, gladius autem ille erat de materia aerea, sicut corpus Angeli, & tamen habebat figuram, & colorem gladij, & sic vidit postea Balaam, & hoc facile erat effigiare, nam sicut poterat Angelus figurare vultum humanum de aere, & cętera corporis lineamenta, ita poterat figurare ensem, & quodcunque voluisset. *Auertit se de itinere, & ibat per agrum.* Apparuit enim Angelus in medio viæ habens gladium euaginatum: asina autem timens diuertit ab itinere, quia vidit Angelum, & gla-
B dium, ideo non transiuit per viam, in qua erat Angelus, sed diuertit ad agros. *Quam cum verberaret Balaam.* quia putabat eam sine aliqua causa diuertisse cũ ipse nondum videret Angelum. *Et vellet ad semitam reducere.* Idest volebat reducere eam ad iter, de quo declinauerat. *Stetit Angelus in angustijs viarum (aliàs duarum maceriarum) quibus vineæ cingebantur.* Maceria significat parietem lapideum, & isti sunt ad distinctionẽ vinearum, & agrorum, & ad conseruationem eorum. Sic dicitur Psal. 79. Destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam. Et ibi accipitur maceria pro pariete conseruante vineam, quo ablato omnes possunt vindemiare eam. Angelus autem stetit inter illas duas macerias, quia erat locus strictus, vt ibi collideret pedem Balaam. Erant au-
C tem istæ duæ maceriæ extra viam, & forte erant in loco, per quem volebat Balaam reducere asinã ad viã, & hoc significatur, quia dicitur: Stetit in medio maceriarum. prius tamen non dicitur, quòd erat in medio maceriarum, sed in via, & nunc, quòd stetit. Ergo videtur, quòd nouiter ibi stetit. *Quem videns asina iunxit se parieti.* Viderat enim asina Angelum in via, & ob hoc declinauerat per agros: nunc autem, quia vidit Angelum inter macerias vbi erat locus strictus volens dare locum ei iunxit se vni parieti. *Et attriuit sedentis pedem.* Idest inter parietem fregit pedem Balaam, & ex hoc iratus ipse fortiter eam percussit. *At ille iterum verberabat.* Scilicet, primo verberauit eam, quando declinauit a via: nunc autem secundo verberauit, quando attriuit pedem eius, & hic magis verbe-
D rauit. Sciendum, quòd ista visio erat valde terribilis asinæ, propter quam ipsa adduxit se vni parieti, & non erat ista visio ad pęnam asinæ, quia nihil commeruerat, sicut aliquando nobis terribilia videntur, quia peccauimus, sed erant ista terribilia asinæ, quia naturam excedebant. quæ autem potentijs passiuis improportionata sunt terribilia videntur, vt in forti sonitu, frigore, vel ardore, vel excellentissima luce videtur, nec enim minus terribilis apparuit illa visio asinæ quàm erat ad consolationem, nec magis terribilis, quam erat ad pęnam. Hominibus autem ex meritis, vel demeritis similia maiora, vel minora fiunt. *At ille verberabat iterum.* Idest Balaã verberabat secundo asinam, quia adiunxerat se parieti frangendo pedem eius. *Et*
E *nihilominus Angelus ad locum angustum transiens.* Idest cũ percussisset hac secunda vice Balaam asinam transiuit ad locum angustiorem, vt faceret asinam cadere, & rursum Balaam percuteret eam, & sic magna duricia, & cęcitas prophetæ probaretur: nam in hac secũda vice erat locus viarum aliqualiter amplus, & cum stetisset Angelus in medio viç non est ausa asina transire per medium, sed declinauit ad vnum parietem, & ibi confregit pedem sedentis, & tamen transiuit vltra Angelum: ideo Angelus venit tertia vice ad locũ angustissimum, vbi nullo modo posset declinare asina, nec ad dextram, vel sinistram, sed caderet in terram, & sic facta est triplex mutatio ad hoc; nã primo stetit

Visio Angeli fuit terribilis asinæ.

stetit Angelus in latitudine viarum, & ibi potuit declinare asina transeundo per agros. Rursus autem stetit inter macerias, quibus vineæ cingebantur, & ibi non habuit tantam libertatem asina declinandi: ideo attriuit pedem sedentis. Tertia autem vice stetit Angelus in loco angustissimo, & non potuit transire asina nec declinare. Non est autem intelligendum, quòd ista facta fuerint sic successiue, quasi prima vice non potuerit Angelus tenere asinam in via, & facere eam cadere sub pedibus sedentis, sed factum est ad magis concitandum in iram ipsum Balaam, & ad probandum clarius eius duriciam, & cecitatem. *Vbi nec ad dextram nec ad sinistram poterat declinare.* Idest ita erat ibi angustus maceriarum locus, quòd non poterat asina declinare ad vnam partem, vel ad alteram, sed nitebatur transire per medium in quo erat Angelus, & quia timebat illum non ausa est transire: ideo cum percuteretur grauiter, vt transiret, corruit sub pedibus sedentis. *Obuius stetit.* Idest stetit Angelus contra asinā in angustia viarum. *Cumque vidisset asina stantem Angelum cecidit sub pedibus sedentis.* Hæc possunt intelligi dupliciter: vno modo, quòd cum accessisset asina ad locum, in quo erat Angelus, non potens declinare ad vnam partem, vel ad alteram stetit, & tunc durè percussa est ab ipso Balaam, quousque cecidit sub pedibus eius: sed non cecidit a principio. Alio modo potest intelligi: asina videns Angelum valde terribilem tantum timuit, quòd non potuit consistere pedibus, sed cecidit in terram etiam si durissimè percuteretur, vt transiret postquam cecidisset, & tamen antequam caderet, nihil fuerat percussa. *Qui iratus vehementius cedebat fuste latera.* Idest, quia iam viderat Balaam, quòd asina sibi illudebat frequenter, concitatus est in iram, & grauius percutiebat eā quàm primo percusserat: erat enim ista tertia percussio. *Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est.* Quasi dicat in prioribus percussionibus asina nihil commeruerat; tamen quia loqui nō poterat se excusando, percutiebatur: nunc autē Deus misertus illius, dedit ei, vt loqueretur, & manifestauit se iniuste punitam: quamquàm non est dicendum penitus, quòd Deus aperuerit linguam asinæ, ideo quia misertus illius voluit, ne percuteretur amplius, quia Deo non est cura de bobus, idest de animalibus brutis, vt patet prima ad Corinth. cap. 9. scilicet, ad faciendum miracula pro eis.

Quomodo intelligatur, quòd Deus non habet curam de bobus. Quæst. VIII.

ET si aliquis dicat, quòd Deus curat de bobus, nec solum de illis, sed etiam de animalibus minutissimis, cum dicatur Matt. 7. ca. nonne duo passeres asse veneunt, & vnus eorum nō cadit sine patre vestro quasi dicat, quamquàm passeres duo sint parui valoris, scilicet, vnius assis, tamen Deus habet curam de illis, ita vt vnus eorum non cadat sine Deo, idest sine prouidentia Dei, scilicet, secūdum quam disponitur, vt iste moriatur, & ille non: quanto magis ergo de animalibus maioribus curam habebit, vt de bobus, & asinis? Respondendū, quod Deus habet curam de omnibus quæcunque sunt, siue magna, siue parua, nec poterat aliquid gigni, aut corrumpi nisi ipse disposuisset, & conseruauisset, vt patet Sapientiæ cap. 11. scilicet, quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset conseruaretur? quasi dicat nō poterat. Et sic intelligitur id quod habetur Mat. 7. cap. scilicet, vnus ex his non cadit sine patre vestro: immo non solum passeres non pereunt, nisi Deus disposuerit, sed etiā grana minutissima terræ, & quidquid est

F minimum in natura nisi Deus iudicauerit, non pe-
rit. Quod autem dicitur prima ad Corinth. cap. 9. scili-
cet, non est cura Deo de bobus intelligitur quantum
ad legis positionem, scilicet, q̃ non ponit Deus legē
brutis, quia ipsius susceptiua non sunt: etiam non po
nit legem hominibus qualiter se habere debeant ad
bruta, & istum secundum sensum sequitur ibi Apo-
stolus: solum autem habet curam ponendi legem ho
minibus ad homines, & hominibus ad Deum. Etiam
intelligitur, quòd Deus non habet curam de bobus,
scilicet, vt faciat miracula pro illis: sed istud solum est
ad manifestandum gloriam suam hominibus, & mi-
serendum illis; sic autem fuit aperiendo os asinę, quia
istud erat magnum miraculum: ergo non fecit Deus
propter asinam, sed ad manifestandam gloriam suam
G arguendo in istis duriciam prophetæ. Dicitur autem
Deus aperuisse os asinæ, idest, quod mouit linguam
asinæ, vt loqueretur non intelligens quid diceret: si-
cut factum est de colubro, qui loquebatur ad Euam
mouente dęmone linguam illius. Hic autem Ange-
lus Domini mouebat, scilicet, illemet, qui apparuerat
coram asina euaginato gladio. non potuit tamen etiā
miraculosè fieri, q̃ asina intelligeret verba illa, quę lo
quebatur. Includit enim contradictionē: sicut enim
est simpliciter impossibile aliquem non habentem
oculos, dum non habet, videre: ita est simpliciter im-
possibile aliquem non habentem rationem, vti ratio-
ne. Sed intelligere est actus intellectus: ergo impossi-
bile erat asinam per aliquam potentiam intelligere
verba, quæ loquebatur: nam si intelligeret iam non
H esset asina, sed homo. quia haberet necessario rationa-
lem potentiam: nihil enim tale asinus est.

An asina formauerit voces, vel in ea formatę sunt, & an de rigore sermonis concedatur ista: Asina locuta est. Quæst. IX.

DVBIVM est autem circa asinam, an ipsa
formaret istas voces, vel in ea formarentur
dato, quòd ipsa nihil intelligeret, quòd au-
tem formarentur voces istæ in asina, erat
ipsam esse simpliciter instrumentum, & nihil opera-
ri ad id, quod fiebat, sed quòd alius vteretur ipsa, asinā
I vero formare voces, erat quòd ipsa faceret in se pro-
lationem illam vocum. Et siquis ad ista respiciat nō
multum dubitabit, quia asina dicetur formare voces,
si ipsa esset principale agens in hac formatione, &
haberet in se formam, quæ esset principium huius
actus: nam in naturalibus omnis actio reducitur in
formam, quæ sit principium, & non in formam, quæ
est, vt instrumentum, quia ista est mota ab alio, sed in
formam, quæ est simpliciter mouens, & causans. in
asina autem non erat aliquid tale, quia quamquàm
forte ponamus in ea organa, per quæ fieri posset lo-
cutio, tamen non habebat aliquod principium istius
vocis formandę per organa. In nobis enim intellectus
K est principium formationis vocum, & omnia poste-
riora, siue potentiæ, siue partes corporis dicuntur or-
gana, sed in asina non erat intellectus, qui ponitur tā-
quā principiū: sed erant alia posteriora, ergo non erat
asina formans vocem, sed in ipsa formabatur. Nunc
autem hoc præsupposito adhuc est dubium si pro-
prie formabatur vox in asina. Et ad hoc considerun-
dum, quòd formari vocem in asina potest intelligi
dupliciter, vno modo, quòd formabatur intra corpus
illius. Alio modo, quòd in ipsa erant organa, per quæ
formari posset vox, quamquàm asina non posset illā
formare. Primo modo formaretur vox in asina sicut
dicitur formari intra domum, quia cum homo est
in domo, & clamat intra domum formatur vox, &
tamen

tamen ipsa domus nihil habet tam de principio locutiuo, quam de organis necessariis ad locutionẽ, & sic dicendo poneretur aliquod organũ fabricatũ intra corpus asinæ, in quo formaretur vox illa, & tamen asina nihil conferret ad vocem: & istud non est propriè formari vocem in asina, sicut non propriè formatur vox in domo ad hoc, quòd dicamus ipsam domum loqui. Accipiendo secundo modo oportebat dici, ꝙ fiebat formatio vocis in asina, idest, quòd ipsa non habebat intellectum, per quem dictaret voces formandas: habebat tamen organa, in quibus posset fieri formatio perfecta, si aliquod principium formatiuum ab extra veniret. Dicendum autem de isto secundo sensu, quòd non stat, quia deficiebãt asinæ aliqua, quę requiruntur ad formationem vocis, & sunt posteriora intellectu formante: erant autem duo, scilicet, virtus quædam interpretatiua, quæ est quædam vis organica interior, secundum quam aer colligitur ad formationem vocum, & fit debita percussio, & figuratio ad emissionem talis, vel talis vocis, quod dicimus articulare vocem, & ista virtus non est ipsemet intellectus, sed aliqua vis organica, sicut potentia auditiua, vel visiua, & ista computatur nomine organorum, cum non sit principale agens: sicut anima, vel intellectus: hanc autem interpretatiuam virtutem non habebat asina, quia solum correspondet entibus rationalibus, secundum quod deficiebat. In asina erat certa dispositio organorum, quæ sunt partes corporales: os enim asinæ, & aliorum brutorum similium, cum sit longum, & lateraliter apertum, aer ab intimis progrediens in dentibus frangi non potest, quia totus lateraliter effluit: quantomagis quia ad articulatorum verborum formationem aer multum subtiliatus est, qui nullo modo talibus instrumentis frangi potest. Indiget ergo vase conflatorio vndique circuntecto, vt totus aer ab intimis exiens in anterioribus dentibus collidatur. Os autem talis figurationis in nullo, nisi in homine reperitur: ideo nullum brutum perfecte potest vocem articulare. Aliquæ autem aues, vt psitacus magnam similitudinem habent cum homine, ita vt per consuetudinem quasi articulata verba proferant, vt ait Isidorus Etym. 12. Dicendum ergo, quòd non fuerunt formatæ istæ voces intra asinã secundo modo, scilicet, quòd in ea essent omnia, quæ requirebantur ad hanc formationem organicè præter principium formatiuum, quod erat purè efficiẽs. Sed dicetur, quòd fuit ista formatio vocis intra asinã primo modo, scilicet, quòd intra corpus illius fabricata fuerunt nouiter aliqua organa, in quibus posset fieri talis vocum formatio. Nec tamen est dicendum penitus de asina, sicut de domo, scilicet, quòd fuit ista vox formata intra asinam sicut homo format vocẽ intra domum: nam domus nihil confert ad hanc formationem: asina tamen aliquid conferebat: nam licet non sint perfecta organa asinæ ad figurationem vocis articulatæ, nec dentes sint dispositi ad colliden dum aerem, quia effluit cum sit os longum, & lateratum, tamen aliqualiter illa organa proficiunt ad formationem vocis articulatæ, quia datis quibusdã supplementis formabitur vox, & sic fecit Angelus, scilicet, quòd intra corpus asinæ suppleuit defectum organorum de ore ipsius asinæ, & facilius sic locutus est quam aliter loqueretur. Ex prędictis patet, quod nõ ꝓpriè dicitur, quòd asina Balaam locuta est, quia nõ habebat ipsa principium locutiuum, scilicet, formam à qua procedit omnis actio per instrumenta, etiam non habebat instrumenta perfecta, per quę fieret formatio vocis. Sed dicendum est, quòd Angelus est, qui in ea loquebatur. Dicitur tamen asina locuta large ex modo loquendi sacræ Scripturæ, quia in ipsa facta est

Quare aliquę aues formant melius voces.

Cap. 7.

A locutio cum aliquo modo organa sua proficerent ad huiusmodi locutionem. Sciendum tamen, quòd quamquàm organa asinæ nihil proficerent ad formationem vocis. sicut domus, intra quam aliquis loquitur, nihil confert ad illam formationem vocum: tamen Angelus locutus fuisset intra asinam. Causa huius est, quia Deus volebat, vt asina videretur loqui ad reprehendendum Prophetam, qui non cognoscebat ea, quæ asina videbat, & tamen non videretur asina loqui nisi voces exirent de ore eius, & hoc erat cũ intra illã formarentur voces istæ in quibusdam nouis organis. Considerandum autem circa asinam Balaam, quòd duo mirabilia facta fuerunt in ea: primũ fuit, quòd asina vidit Angelum, Secundum, quòd ipsa locuta est, primum fuit proprie dictum, quia asina verè vidit Angelum: habebat enim in se principium videndi, & organa, principium autem est ipsa anima, siue sit rationalis, siue non, per cuius virtutis deriuationem sunt potentiæ organicę in membris. Etiam erat in asina potentia visiua, & erat organum visus: nihil ergo deficiebat asinæ ad hoc, quòd ipsa propriè videret Angelum eo modo, quo quilibet homo cum videre poterat. Secundum erat large dictum, quia nõ fuit ipsa locuta, sed Angelus, vt supra declaratum est.

Duo mirabilia facta circa asinã Balaam.

De decem rebus, quas dicunt Iudæi creatas esse in vespere sabbati. Et quomodo circa ista errent in quolibet, & de Iudaica cæcitate in expositione sacrę Scripturę. Quæst. X.

HEBRAEI dicunt circa istud os asinæ quędam ridicula, quæ ipsi asserunt, & credunt in libro quodam, qui dicitur Perequin, scilicet, quod Deus creauit decem res in vespere sabbati in occasu solis post formationem hominis, in quibus totam creationem finiuit. Pro quo supponendum est, quòd creatio incępit die Dominica, quæ fuit prima dies seculi, & durauit per sex dies inclusiue. Harum vltima est sexta feria, quæ, dicitur dies veneris, in qua creatus est homo, & consummata est creatio, & quia sacra Scriptura non facit mentionem de aliis rebus creatis, dicunt quòd in sexta feria ad solis occasum incipiente iam sabbato creauit Deus decem res. Primum horum fuit os terræ, quod deuorauit Datham, & Abiron, vt patet supra 16. cap. Secundum fuit os putei, quia semper patebat Iudeis viuente Maria sorore Moysi, & precedebat eos. Tertium fuit os asinæ Balaam ad loquendũ, de quo hic.

Quartum fuit iris, siue arcus cęlestis, de quo Gen. cap. 9. Quintum fuit aries, quẽ immolauit Abrahã pro Isaac, de quo Gen. 23. cap. Sextũ fuit virga Moysi, qua diuisit mare rubrũ, de qua Exo. c. 3. 14. & 17.

Septimum fuit Manna, de quo Exo. 16. cap. Octauum fuerunt tabulæ legis primæ non scriptæ, sed planatę ad scribendum. Nonum sunt ipsi dæmones apparentes hominibus. Aliqui etiam dicunt, quod creata fuerunt. 10. præcepta scripta in igne nigro, & albo. Decimũ sunt ipsæ forcipes, siue tenaculæ, vt ait. Rabbi Ichuda. Dicit enim primas forcipes de cęlo descendisse, nec potuisse aliter fieri, & secundum istam insaniam soluta est vulgaris quæstio, scilicet, quid fuerit prius martellus an tenaculæ. Valde autem errãt isti miseri nullum lumen intellectus habentes, & apparet in eis aliquid mirandum, scilicet, quòd ex eo tempore, ex quo generatio ista peruersa Christum suum recipere noluit, quem nos gratis suscepimus, non solum praua voluntas eorum, & intellectus operatiuus in malo obcęcati sunt, sed etiam intellectus speculatiuus in eis ligatus est, ita vt in expositionibus sacrarũ scripturarum supra modum errent. prædixerat enim

Decẽ res creatę a Deo 6. feria secũdũ Hebræos. 1. os terrę. 2. os putei. 3. os asinę. 4. iris. 5. aries. 6. virga. 7. manna. 8. tabulę. 9. dęmones. 10. forcipes.

cis hoc Christus Mat. 12. cap. scilicet, auferetur a vo-
bis regnum Dei, idest intellectus scripturarum, & da-
bitur alteri genti facienti iustitiam illius, idest Gentili
bus ad Christum conuersis. Nullus autem vnquam
antiquissimorum imperitorumq; philosophorum tā-
tum a rationis semita declinauit, nec ita graues imper
fectiones Deo attribuit quantas isti miseri, & Maho-
meti sectatores ascripserunt, & hoc, quia tradidit illos
Deus in reprobum sensum, vt videntes non videant,
& nota fiat insipientia cordis eorum cunctis populis,
quia lumem ipsum manifestissimum cognoscentes,
recipere neglexerunt. Sciendum autē, quòd de istis
decem, quæ ponunt Hebræi creata fuisse in vespere
sabbati nullam a sacra Scriptura rationē saltem leuissi
mam aut motiuum habent: immo repugnat toti ra-
tioni ista fuisse creata eo modo, quo ipsi dicunt, quia
quædam nullo modo sunt creabilia de his: alia autē li
cet creabilia sint, tamē creata non fuerūt: alia autem
quamquàm creata fuerint, tamen non sic, vt ipsi di-
cunt, vt de quolibet infra patebit. Item dato, quòd
creata essent, non habent aliquam rationem quare di
cant ea creata fuisse magis in vespere sabbathi, quàm
alijs diebus, vel post omnes dies illos, sicut quotidię
nunc Deus aliquid creat cum animas infundit. Moti-
uum tamen Iudæorum quantum ad assignationem
diei quamquàm non sit sufficiens, tamen videtur es-
se istud, scilicet, quòd ipsi existimant omnia, quę crea
ta fuerunt vsque ad hominis formationem, qui per-
fectior ceteris erat fuisse descripta, quæ verò poste-
rius scripta non sunt, & quia de illis 10. non tangitur
in Scriptura, dicunt ea fuisse creata post hominis for-
mationem, scilicet, in fine diei sexti, in quo homo for
matus est. De primo horum, scilicet, de ore terrę de

Contra primū de ore terrę.

uorante Dathan, & Abiron de quo supra 16. cap. vidē
tur habere ex litera quoddam motiuum: nam vbi di-
cit litera nostra. Si autē nouā rem fecerit Dominus,
vt aperiens terra os suum deglutiat eos. habetur in
Hebræo: si nouam creaturam faciet Dominus, vt ape
riat terra os suum, sed hic est duplex error: primus, ꝙ
os terræ non est aliquid creabile per se, nihil enim est
creabile, nisi aliquid positiuum, os autem terræ non
est nisi quædam discontinuatio partium terrę prius
coniunctarum, & discontinuatio non est aliquid po-
sitiuum: ergo non est per se creabile. Potuisset autem
concreari, vtpote si partes terræ crearentur disiun-
ctæ, & fuisset ab exordio seculi vorago illa terræ pa-
tens. Secundum inconueniens est, quia litera illa
magis facit contra eos, cum dicatur in Hebræo: si no-
uam creaturam faciet Dominus: ergo dato, quòd os
terræ esset creabile, tamen non fuisset creatum in ve-
spere sabbathi, vt ipsi dicunt, sed creandū erat adhuc,
cum Iudæi erant in deserto. Item motiuum eorum
non procedit, quia manifestum est, quòd ibi accipit
improprie os terræ, quia nihil habet os nisi animal.

Creatio large accipitur pro omni factione.

Item creatio in sacra Scriptura multotiens accipit
valde large ꝓ quacūque factione, & sic dr̄ Deute. 32.
cap. nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te,
fecit, & creauit te? Nullus tamē de Israelitis erat crea
tus, sed factus, & sic multotiens accipitur creatio, iō
dicitur si nouam creaturam, idest si nouam rem, vel
nouum actum. Secundum quod dixerunt erat os

Contra 2. de ore putei.

putei, & in isto magis delirant, quia non habent ali-
quod motiuum in sacra Scriptura, sicut de ore terrę,
& præsupponunt ad hoc quoddam falsum, scilicet, ꝙ
puteus præcedebat semper Israelitas in deserto viuen-
te Maria sorore Moysi: sed hoc est penitus impossibi-
le accipiendo propriè os putei, quia non est mobile.
Etiam non potest intelligi, qualiter fieret. Hoc autē
improbatum est supra ca. 20. Item errant, quia os pu-
tei non est aliquid creabile, sicut dicebatur de ore ter-
F rę, quia non est aliquid positiuum, sed discontinuatio
partium, & talia non creantur, quia per se non sunt,
sed alijs insunt. Tertium quod dicebant erat os asi-

Contra 3. de ore asinæ.

næ, & de isto sunt eadem inconuenientia: nam si pro-
prię accipiatur os asinæ solum erat illa apertio, vel va-
cuitas, & istud nō est aliquid creabile sicut nec os pu-
tei, aut terræ. Si autem accipiatur os asinæ pro ipsis
membris, in quibus erat illa discontinuatio, aut aper-
tio non potest stare, quòd os asinæ fuerit creatum in
vespere sabbathi. Sed falsum est, quia tūc creata fuis-
set asina in vespere sabbathi, & tamē postea fuit geni-
ta sicut ceteræ asinę. Item dato, quòd asina ista creari
debuisset nō fuisset creata in vespere sabbathi, sed fe-
ria sexta, scilicet, die veneris, quando creata sunt om-
nia bruta vt patet Gen. cap. 1. Motiuum autem Iudęo
G rum circa hoc est sicut de ore terrę, quia illud dicitur
esse creatura noua, ita os asinæ ad loquendum vide-
tur esse noua creatura, quia non assuescebat asina
prius loqui, sed etiam ex hoc contra eos arguitur, qa
sic non fuit os asinæ creatum a principio seculi, sed
tunc quando locuta est, alioquin semper potuisset lo-

Contra 4. de iride.

qui. Quartum erat Iris, siue arcus cœlestis, & quam-
quàm sit aliquo modo creabilis, tamen non creatur,
sed naturaliter gignitur in nube rorida ex oppositio-
ne radiorum solarium. Sic patet in vltima regula ter
tiæ partis perspectiuæ, scilicet, lucem solarem in per-
spicuo puro efficere galaxiam, & sicut est de galaxia,
ita de iride, & adhuc facilius est causari iridem, vt pa-
tet in libris Meteororū Aristo. De hac tamen iride di- Li. 1. c. 10.
citur Gen. cap. 9. quod Deus ponet eam in signum, vt
H non deleatur terra per aquas, & tamen hoc etiam na-
turale est, vt patet in penultima regula tertiæ partis
perspectiuæ, scilicet, generationē iridis cathaclismū
excludere, & tamen non dicitur, quòd Deus creaue-

Contra 5. de ariete.

rit iridem. Quintum quod dicebāt erat aries, quem
immolauit Abraham pro Isaac: motiuum eorum est,
quia aries ille inuentus est inter vepres, & non duxit
eum Abraham ad immolandum, & quia ignorāt vn-
de venerit putant eum fuisse creatum: hæc autem
abusio est, de quo magis declaratum est Gen. cap. 22.
Item dato, quòd ille aries creatus esset, non ponere-
tur creatus in vespere sabbathi post creationē homi-
nis, sed tūc quādo ceteri arietes, & bruta creata sunt.

Contra 6. de virga.

I Sextum erat virga Moysi, qua diuisit mare: & moti-
uum eorum est, quia de virga illa non dicitur, vnde
venerit, ideo putant creatam esse a Deo. Sed ridicu-
lum est: nam alij Iudæi ponunt vnde illa virga abscissa
sit, vt declaratum est Exo. cap. 3. & non videtur tam ir-
rationabile, si Deus quando locutus est Moysi dedis-
set ei virgam illam, cum apparuit in rubo: sed non de-
dit, quin potius ipse Moyses ducebat eā in manu sua
ad minandum oues Exo. cap. 3. & si hoc modo loque-
rentur dicerē omnia creata a Deo in vespere sabbathi,

Contra 7. de Manna.

de quibus nesciunt vnde venerint. Septimum quod
ponebāt, erat Manna: sed ad hoc nō apparet aliquod
verisimile, nec ad quid Manna illud tanto tempore
K ante creatum fuisset, potissimùm cum qualibet no-
cte descenderet super castra nouum Manna: Exo. ca.
16. Item si fuisset prius creatum iam fuisset liquefa-
ctum, nisi conseruaretur: nam quotidie Manna lique-
fiebat cum incaluisset Sol, & vertebatur in humorē
aquaticum: Exo. cap. 16. Item non stat, quia Manna
erat factum opere Angelorum: ergo non creatum,
quia in creatione nihil operantur Angeli, sed solus
Deus. Antecedens patet, quia Psalm. 77. dicitur: Pa-
nem Angelorum manducauit homo, & intelligitur
de Manna, vt patet in litera ibidem: sed non vocatur
panis Angelorum, quasi Angeli comederent ex eo,
quia nullo cibo vescuntur, cum non sint animalia: er-
go dicetur panis Angelorum, quia Angeli illum for-
mabant,

mabant,& sic non erit creatus. Octauum quòd ponebant Iudæi erant tabulæ legis primæ non scriptæ, & motiuum eorum est, quia Exo.cap.32.dicitur: Reuersus est Moyses de monte portans duas tabulas lapideas scriptas ex vtraque parte, & factas opere Dei: factionem autem referunt ad creationem, sed non accipitur ibi factio, nisi pro dispositione, vel figuratione, scilicet, quòd illæ tabulæ scriptæ fuerint planatæ, vel dispositæ ad scribendum opere Dei, scilicet, quòd nullus hominum eas planauerit, erant tamen ipsi lapides prius in terra in forma rudi, siue a principio creati, siue naturaliter geniti. nam lapidum generatio est in terra, secundum quòd mineralium, & atramentorum, & dato, quòd isti lapides fuissent creati nō oportebat eos poni creatos in vespere sabbathi, sed a principio, cum alij lapides creati sunt. Nonum quod ponebant Iudæi erant dæmones apparentes hominib⁹. Et de his verum est, quòd creati fuerunt, quia nullo modo alio produci poterant cum sint substantiæ purè spirituales, nec sunt formæ existentes in potentia materiæ deducibiles ad esse operatione naturæ, motiuum autem Iudæorum ad hoc est, quia ipsi videbāt dæmones, & necessarium erat illos esse creatos, & tamen non reperiebant de eorum creatione aliquid in Scriptura: ideo dixerunt esse creatos vespere sabbathi: sed hoc modo ita debuissent dicere de Angelis bonis: nam illi creati sunt, quia non poterant aliter produci: sed de his nihil dixerunt. Dicendum autē, quòd Angeli tam boni quàm mali simul ab exordio seculi creati sunt: nam, vt dicunt omnes doctores, cęlum empyreum mox, vt fuit creatum, sanctis Angelis fuit repletum, & dicunt intelligi creationem Angelorū nomine creationis celi, cū dicitur: In principio creauit Deus cęlum, & terram. Vel dicunt intelligi nomine lucis cuius creatio pertinet ad primam diem. Veritas tamen huius est, quòd Angeli fuerunt creati tā boni, quàm mali ante omnem diem: tamē de his Scriptura nihil meminit in principio Gen. nec intelligitur per aliquid illorum, quia Moyses solum volebat declarare res creatas esse a Deo, ne intelligerent Iudæi eas esse æternas, & improductas, sicut senserunt plurimi philosophorum, & quia loquebatur ad populum rudem, qui sola ea, quæ videbat, putabat esse entia, cum spiritus sint inuisibiles, de eorum creatione nihil docuit. Itē ex eadem causa de creatione aeris, & ignis nihil dictum est: constat tamen istas esse duas naturas elementales circundantes terram sphęricè, & occupantes totum medium inter celum, & terrā, quia tamen non videntur, nihil de eis dixit, sed solum de terra, aqua, & cęlo, quæ visui patent. Causa autē quare Iudæi dixerint de creatione dæmonum, & nō de creatione Angelorum, est quia plurimi eorum dęmones aliquid esse crediderunt: Angelos autem nihil. Pro quo sciendum, quòd ab antiquo etiam ante tempora Saluatoris fuerunt inter Iudęos duę opiniones principales, scilicet, Saducæorum, & Pharisęorū: Saducæi enim dicunt non esse resurrectionem, nec Angelum, nec spiritum, vt patet Act.23.cap. & colligitur aliqualiter Mat.22.cap. Pharisei autem omnia hæc confitentur. Iudæi autem posteriores variauerūt, quia quidam assenserunt Saducæis dicentes non esse Angelos, nec spiritus, ne resurrectionem. Alij autem accipiunt medium modum, scilicet, confitentes quosdam spiritus, & alios non, & isti dicunt dæmones esse apparentes hominibus, sed non confitentur Angelos bonos, necesse est tamen poni Angelos bonos ex auctoritate sacræ Scripturæ, vt declarabitur in prędictis locis. Item pertinebat ad hoc nonum, pręcepta decem esse scripta in igne albo, & nigro. Hoc autem stare nequit, quia pręcepta non poterant dari donec

A esset aliquis, qui reciperet, ideo a principio creari non potuerunt, nec poterant manere creata in aliqua re. Nec obstat si dicas illa potuisse dari masculo, & fœminæ tunc creatis. Nam non fuerunt data. solū enim iussum est eis non comedere de arbore scientiæ boni, & mali, & permissum est, quòd comederent de omnibus arboribus paradisi Gen.cap.2. decem autē pręcepta nō data sunt, vsque ad tempus Moysi, quā quàm semper obligauerint ab exordio sęculi, cum essent tanquam quædam conclusiones naturaliter insitæ intellectui nostro. Item non poterant pręcepta scribi in igne albo, & nigro, quia ignis non est aliquid susceptiuum Scripturæ, quia Scriptura fit sculB pendo, vel imponēdo, in igne autem non fit sculptura, nec quidquam imponitur. Motiuum tamen Iudęorum est, quia ipsi intelligebant tabulas illas a principio fuisse dolatas, sed non scriptas. Posuerunt autem Scripturam in igne, quia Scriptura fit per album, & nigrum, scilicet, quòd atramentum sit nigrum, & id in quo scribitur sit album, vel econtrario: ideo dixerunt album, & nigrum, sed præsupponunt falsum, quia ista præcepta nunquam fuerunt scripta vsquequo in tabulis lapideis scripta sunt. Decimum autē quod ponebant Iudæi erant tenaculę, & malleus, & hęc dicunt creata esse, quia intelligūt nullo alio modo posse fieri, nisi crearentur. Sed falsum est, quia quodlibet istorum potest fieri ante alterū, scilicet, tenaculę anī malleū, vel malleus ante tenaculas, ideo nō oporC tuit ista creari. Et sic patet insipientiam Iudæorum esse magnam circa ista, cum errent in notissimis.

Quid feci tibi. Asina locuta fuit hoc ad Balaam conquerens, quòd iniustè percuteret eam.

Cur percutis me etiam iam tertiò. Conquerebatur asina, quod percussa fuisset ter, & semper iniustè: nam qualibet vice percussa fuerat, quia declinabat a via propter Angelum, sed ista declinatio rationabilis erat: fuit enim percussa primò, quando declinauit a via propter Angelum ibi existentem.

Secundo fuit percussa cum transiens per medium duarum maceriarum declinauit ad vnam partem, & attriuit pedem sedentis. Tertiò percussa est cū stans in angustia maceriarū cecidit sub pedibus sedentis.

Respondit Balaam, quia commeruisti, & illusisti mihi. EcD ce loquitur Balaam cum asina sua reddens rationem de eo, quod fecerat, scilicet, quòd asina commeruerat, idest meruerat illam percussionem, & hoc, quia illuserat ei, scilicet, quia ei mandanti non obedierat. Dicit autem Balaam, quòd illusit. Illudere enim solū pertinet ad res ratione vtentes, quia scientes, & ab intentione aliquid agunt, asina autem nihil tale poterat facere cum contra intentionem Balaam egisset, quia non intelligebat quid ageret, quia tamen Balaā vidit, quod asina loquebatur vtens ratione locutus est ei tanquam rationali, dicens, quòd illuserat ei. Mirandum tamen quòd Balaam ad tantum Dei miraculum visum non expauerit: sed durus erat, & cęcus, vt Dei magnitudinem non respiceret, & fortè factū E est hoc, quia iratus nimis erat, ira autem impedit animum circa considerationem veritatis, vt ait Cato.

Ira impedit animum, ne possit cernere verum.

Si autem fuisset Balam tranquillus aduertisset tantum miraculum, & expauisset, quòd autem nimis iratus fuerit apparet, quia post omnia hæc dixit. Vtinam haberem gladium, vt te percuterem, quod ad magnā iram pertinet, Sed adhuc ira non sufficeret, visio tam insolito miraculo, nisi Deus istum Balaam excęcasset. *Vtinam haberem gladium, vt te percuterem.* In hoc Balaam demonstrat iram suam rationabilem fuisse, quia asina illuserat ei, ita vt non solum gauderet, quia percussit, sed etiam si haberet gladium eā occideret,

Dixit

Cōtra 10. de forcipe.

Dixit asina nonne animal tuum sum? Hic respondit asina dictis Balaam elidendo obiectionem suam: dixerat enim Balaam, quòd illuserat ei asina, scilicet, ab intentione: ipsa autem respondit, quòd non fecerit, & probat, quia nunquam aliquod tale facere consueuit, & ista est conueniens præsumptio ex iure: vnde dixit: nonne animal tuum sum? quasi dicat, nunquid tu nescis, quòd ego sum animal ad te pertinẽs? quasi dicat, ex hoc, quòd tuum sum, non est præsumendũ quòd tibi illudere voluerim, sed magis obedire. *Cui semper sedere consueuisti.* Idest in quo semper consueuisti sedere, quasi dicat, si nunc nouiter super me sedisses, & hoc fecissem, poteras rationabiliter imaginari, ꝙ fecissem illudens tibi, sed semper super me sedisti, & nunquam feci hoc: ergo non est præsumendũ, quod nunc illud illudens fecerim. Scelestissimi autẽ Iudæi, & ipsa turpidine turpiores cogitare, & dicere nõ erubescunt, quòd ideo Balaam in asina equitabat, quia ea ad coitum vtebatur, sed turpissimum est, nec verisimile, & hoc dicunt significasse hic asinam, cũ dixit: cui semper sedere consueuisti: sed accipitur sedere proprie pro equitare. *Dic, quid simile vnquam fecerim tibi?* Quasi dicat, nihil: ideo ex hoc præsumitur, quòd hoc nõ fuerit factum illudendo, sed ex necessitate. Considerandum autem, quòd dum ista loquebatur asina non apparebat Angelus coram ipsa in via, sed introierat in os eius, & ibi formatis quibusdam organis loquebatur. Cum autem desijt asina loqui, Angelus relictis organis illis exiuit de corpore asinæ, & apparuit coram Balaã, & asina sua, vt prius fecerat. *At ille ait: nunquam.* Idest nunquam aliquid tale fecisti, & ex hoc conuincebatur Balaam, quòd irrationabiliter percussisset asinam, quia non agebat hoc illudẽs, sed compulsa ab Angelo. *Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, vt videret Angelum.* Quasi dicat ante hoc Balaam non potuerat videre Angelum: nunc autẽ aperuit Deus oculos illius ad videndum. Quod potest intelligi dupliciter vno modo, quòd Angelus non posset videri, nisi supernaturaliter, quia ipse se occultabat, cui volebat, & reuelabat se, cui volebat: asinæ autem se hactenus reuelauerat ex gratia, & Balaam prophetæ non se reuelauerat: nunc autem reuelauit se illi. Alio modo potest intelligi, quòd Angelus secundũ qualitatem corporis assumpti erat visibilis à quolibet, & sic asina videbat illum: percussit tamen Deus Balaam aorisia, idest cęcitate, ita vt cętera videns Angelum videre non posset, postea autem abstulit illam cęcitatem, & incępit videre. Et iste sensus conueniẽs est, quia non solum Balaam non viderat Angelum, sed etiam nec pueri sui: si tamen esset visibilis naturaliter, pueri vidissent etiam Balaam non vidente. Item patet ex litera, quia dicitur, quòd aperuit Dominus oculos Balaam ad videndum Angelum, in quo signatur, quòd ante videre non poterat, & tunc eleuauit eum supernaturaliter ad videndum. De pueris autem Balaam an viderint nihil dicitur, nec etiam multum differt, quia non fiebat visio propter illos, sed propter Balaam. *Vidit Angelum stantem in via euaginatum gladium in manu tenentem.* Iste Angelus fuerat ante hoc in corpore asinæ in organis formatis de aere ad vocẽ articulandam: finita autẽ locutione exiuit, & assumpto corpore aereo, & ense aereo euaginato stetit ante Balaam in angustia viarum sicut prius fuerat corã asina, quæ iacebat in terra. *Adorauitque eum.* Scilicet timore coactus, quia vexatio dat intellectum. Prius enim in domo sua cum Deus sibi loqueretur nõ adorabat illum, nunc autem Angelum iratum adorauit. Accipitur autem adoratio large pro inclinatione quacunque, & sic dicitur, quòd Abraham adorauit pronus in terra coram populo Hethęorum cum sibi cõ-

Apertos esse oculos Balaã ad videndum Angelũ quõ intelligit.

F cedebatur sepultura pro vxore sua Gen. 23. cap. sed non est ibi adoratio talis, qualis fiebat Deo, & sic fuit in Balaam, qui adorauit Angelum, scilicet, se ad terrã prosternens, sed non adoratione latriæ, quæ ad Deũ pertinet, quamquàm in hoc nihil differt, qualiter adorauerit Angelum Balaã, quia nõ erat vir sanctus, quẽ debeamus ab idolatria excusare. *Cui Angelus: cur inquit tertio verberas asinam tuam?* Idest cur iam percussisti asinam tuam tribus vicibus, quasi dicat, semper eã iniustè percussisti. De istis tribus vicibus supra dictum est. Respondebat autem Angelus hic pro asina, vt sic haberet introductionem ad loquendum cum Balaã. *Ego veni, vt aduersarer tibi.* Hoc potest referri ad duo: vno modo ad significadum, quòd iniuste percussisset Balaam asinam. Alio modo ad demonstrandum intentionem suam. primo modo est sensus: ego veni, vt

G aduersarer tibi, idest, vt facerem contra te nocendo tibi in aliquo: ideo steti coram asina tua, & ob hoc nõ potuit procedere asina: cum ergo tu eam percuteres iniuste percutiebas. Alio modo intelligitur, ego veni, vt aduersarer tibi, idest tu vadis ad faciendum contra me: ego veni, vt facerem contra te. *Peruersa est enim via tua, & mihi contraria.* Datur causa, quare Angelus veniret ad aduersandum Balaam, scilicet, quia via ei⁹ erat peruersa, idest intentio, quæ eum mouit ad veniendum erat mala, scilicet, quia veniebat ad maledicendum: & tamen via sua, idest itineratio non erat ꝑuersa, nec contraria Deo, quia redundabat in gloriam Dei: licet mala intentione egisset, & hoc quia postea manifestatum est Moabitis, quòd maledictio, & be-

H nedictio non esset in potestate Balaam, sed in potestate Dei, qui tenuit eum, ne loqueretur ad maledicendum, & tamen Moabitæ prius credebant, quòd in potestate eius esset maledicere faciendo infortunia, & benedicere faciendo bona euenire: sic patet supra cũ dixit rex Moab: noui quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris: postea vero confessus est potestatẽ hanc esse in Deo: & ab hoc posse tolli, cum ait infra 24. capit. decreuerã quidem magnificè honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito: sed hoc erat, quia non potuit maledicere Israelitis: ergo confitebatur, quòd Deus abstulisset ei potestatẽ maledicendi: si tamen non ve-

I nisset Balaam in terram Moab non fuisset hoc cognitum: ergo itineratio ista non erat contraria Deo: sed intentio itinerantis erat contraria Deo: dicitur autem hic contraria, & peruersa. Vocatur peruersa, quia declinabat a rectitudine: nam debuerat venire in terram Moab Balaam propter aliquod bonum, sed veniebat propter malum, scilicet, ad maledicendum Iudæis. Vocatur contraria Deo, quia Deus iusserat, ne malediceret: ipse autem maledicere intendebat. si autem accipiatur hic, quòd iste Angelus apparens fuit Michael, qui erat princeps Iudæorum, vt patet Daniel. 12. cap. cum Angeli custodes desiderent bonum populi sibi commissi spirituale, & temporale: dum ta

K men nesciant esse contra voluntatem Dei: & cognosceret iste Angelus bonus, quòd via Balaam faceret damnum Hebręis propter consilium, quod postea dedit regi Moab, dicebat. Via tua est mihi contraria quantum ad malam intentionem, quia vis maledicere, & licet non maledicas, malè consiliaueris, & sic illud consilium Balaam, & formationem Hebræorum aliter volebat Deus, & aliter volebat Angelus custos Hebræorum, quia licet Deus nollet illud imperando, volebat tamen permittendo, Angelus tamen, nec imperando, nec permittendo, sed totaliter prohibendo nolebat donec cognouit Deum permittere, & tunc sine aliqua contradictionis difficultate permisit.

Intentio facit opus malũ, siue bonum.

Secundum

Secundum hęc poteſt exponi litera illa præcedēs dupliciter, vno modo. Ego veni, vt aduerſarer tibi, id-eſt non, vt aduerſarer, quia ibas, quia hoc volebam, ſed vt aduerſarer tuæ prauæ voluntati de maledicendo populum, vt ſi forte malam intentionem Balaam deponeret. Et hoc intelligere, ſi Angelus ille non eſſet cuſtos Hebræorum, ſed eſſet miſſus ad repugnandum aliqualiter Balaam. Vel intelligeretur, veni, vt aduerſarer tibi, ſcilicet, quia ibas in terrā Moab, & quia maledicendum ibas, & quodlibet eorum per ſe, vel malum erat, vel malum inducere poterat. Et iſte ſecūdus ſenſus eſt ſi iſte Angelus eſſet cuſtos Hebræorū, & per ſe fuiſſet motus ad repugnandum ipſi Balaam, quia malum inferre volebat Iudæis, & ob hoc dixit: via tua eſt mihi contraria, ideſt populo meo, ſcilicet, ad malum populi mei: malum autem populi tranſumitur ad principem, cum princeps contineat eminēter populum, & vterque ſenſus ſtat. *Et niſi aſina declinaſſet de via dans locum reſiſtenti.* Significat hic Angelus, quòd miſericorditer actum eſt cum Balaam, quia veniebat Angelus aduerſari ei volens eum occidere, & quia aſina dedit ei locum deſtitit ab ira ſua. Talis modus eſt in hominibus magni cordis, qui aliquādo alijs nocere volunt, quibus ſi tunc aliquis honor impendatur ab ira deſiſtunt, & ſic dicit Angelus, quòd reuerentia aſinæ diſtulit mortem Balaam, quia declinauit a via. ſic enim futurum erat, ſcilicet, quòd ſi aſina trāſiuiſſet per locum, in quo erat Angelus occiſus fuiſſet Balaam, quia non placaretur ira Angeli. Deus tamen miſertus Balaam ad oſtendendum gloriam ſuam fecit, vt aſina daret locum illi, & ſic non fuit occiſus Balaam. *Te occidiſſem, & illa viueret.* Ideſt ſi tranſiſſet per locum, in quo erat Angelus, fuiſſet mortuus Balaam, & aſina non occideretur. Dicet aliquis quare Angelus occidiſſet Balaam, ſi nō dediſſet aſina locū. Forte dicendum erit, quia Balaam Deo mandanti in domo inobediens fuerat, cum voluntas eius ſemper eſſet ad maledicendum, & ſi hic nulla reuerentia fuiſſet facta Angelo iam demereretur Balaam occidi, ſed quia nondum conſummata erant peccata eius, cum non veniſſet vſque ad ſummum, & Deus illum in alium reſeruabat euentum, vt patet infra 31. cap. ſcilicet, vt moreretur gladio cum Madianitis: fecit Angelus aſinam declinare, vt tunc non mereretur Balaam occidi. *Illa autem viueret.* Ideſt aſina.

An aſina Balaam mortua fuit immediate, vt locuta eſt. Quæſt. XI.

DICVNT Hebræi, quòd aſina immediate, vt locuta eſt, mortua fuit, vt non maneret ad redargutionem hominis, ſicut pecus, cum quo coibat homo occidebatur, ne maneret ad hominis infamiam, vt patet Leui. cap. 20. & eſt ſenſus ſi aſina non dediſſet mihi locum reſiſtenti, ego occidiſſem te, & tunc non eſſet opus, quòd aſina loqueretur, & conſequenter, nec moreretur, ſed quia locum mihi dedit tu eam percuſſiſti, & ad tuam confuſionem data eſt ei loquela: ideo mortua eſt, non quidem ad honorē Balaam, ne maneret aſina, per quam ipſe redargutus fuerat ſed ad honorem humani generis ne maneret aſina, quæ ratione hominem aliquē conuicerat. Iſtud ſatis rationabile eſt, non tamen eſt neceſſarium ex litera dici, quòd iſta aſina mortua fuerit ſtatim, vt locuta eſt: ſed erit ſenſus: ſi aſina non dediſſet mihi locum reſiſtenti: ego occidiſſem te, & illa viueret, ideſt quamquàm te occidiſſem non propter hoc occiderem eam, & tollitur dubium in hoc, quia crederet aliquis, quòd ſi aſina non daret locum Angelo videns eum percutere illam, & Balaam: dicit tamē

A Angelus, quòd ſi occidiſſet Balaam, non occideret eam, quia placaretur ira ipſius in morte Balaam, & non oportebat occidi aſinam: nam ipſa non erat rea irreuerentię cum irrationalis eſſet. *Dixitque Balaam: peccaui neſciens, quòd tu ſtares contra me.* Non reſpondit hic Balaam ad illud, quod dixerat Angelus, ſcilicet, peruerſa eſt via tua, mihique contraria. ſed reſpondet ad primum, ſcilicet, quòd percuſſit aſinam ter iniuſte, & dicit. peccaui, ideſt peccaui percutiens eam, & hoc neſciens, quòd tu ſtares contra me, ideſt ex ignorantia feci, quia neſciebam, quòd tu eras in via ante aſinam, alioquin non percuſſiſſem eam. Alio modo intelligitur peccaui percutiendo aſinam, & hoc non

B ſimpliciter, ſcilicet, quia percuſſi. nā licebat mihi percutere eā, ſed peccaui, quia tu eras contra me quando percutiebam eam volens, quòd tranſiret per locum, in quo tu eras, ſed ignorans hoc feci. *Et nunc ſi diſplicet tibi, vt vadam reuertar.* Hic reſpondet ad ſecundū, ſcilicet, peruerſa eſt via tua mihique contraria, in quo videbatur Angelus nolle, quod tranſiret Balaam in terram Moab: ideo coactus timore, dixit: ſi diſplicet tibi via mea reuertar. Non tamen propter hoc deſiſtebat a praua intentione: nam quamquàm Deus inhibuiſſet ei maledicere Iudæos: tamen ſemper in hac inentione perſiſtebat, nec ob aliam cauſam ibat in terram Moab. Vnde ſatis ipſe debuiſſet videre, quòd diſplicebat Angelo via illius, quantum ad hoc: ſed Balaam excæcata mente loquebatur ad Angelum Dei,

C tanquam ad hominem peruerſam mentem ſuam palliatis verbis ſe occultaturum putans, ſed nihil latebat. *Ait Angelus: vade cum iſtis.* Iſtud non eſt verbum imperij ſed permiſſionis: nam ex importunitate Balaam cōceſſum eſt ei, quòd iret in terram Moab, vt patet ſ. & ſic iterum hic indultum eſt adiuncta conditione, quòd non faceret contra Dei præceptum. Et cum dicitur, vade cum iſtis, non intelligitur, quòd ipſe iret ſimul cum principibus Moabitarum, & Madianitarū, qui eum ad vocandum venerant, quia alioquin ipſi vidiſſent omnia, quæ contingebant de aſina, & de locutione Angeli ad ipſum, & tunc diffiderent Balaam poſſe quidquam facere inhibente Deo, qui tantę poteſtatis erat, vt etiam aſinam loqui faceret. Item non fuiſſent facta iſta coram illis, quia forſitam Angelus

D non reputaſſet eos dignos ad videndum hæc, ſed præcedebant principes iſti fortè in magno apparatu parum ante Balaam, ita vt non iungerentur per viam, & tamen cum illis ire dicebatur, inquantum ad vocationem eorum ibat, & iter eorum de propinquo ſequebatur. *Et caue ne aliud, quàm præcepero tibi, loquaris.* Quia permittebat Angelus Balaam ire, & neſciebat, quòd inclinaretur ad maledicendum iuſſit, ne aliud faceret, quàm id, quod Deus iuberet. Quare autē hoc appoſitum fuerit, cum non poſſet Balaam facere cōtra ea, quæ Deus iuberet, etiam ſi expreſſa hic non forent ſupra declaratum eſt. Et Angelus iubet hic ea, quæ ſupra Deus iubebat Balaam, antequam recederet de domo ſua. Sed dicendum, quòd idem eſt

E Angelus iſte, & ille, qui loquebatur ei in domo: nam Deus nunquam locutus fuit Balaam, nec cuiquam hominum, quia loqui non poteſt, ſed Angelis loquētibus dicitur Deus loqui, quia ipſi nomine Dei loquuntur, & ſcriptura ſæpiſſime vocat eos Deum: maximè in veteri teſtamento. *Iuit igitur cum principibus.* Ideſt, quia Angelus permiſit, continuauit ſuam viam Balaam vadens cum principibus, ſcilicet, Moabitarum, & Madianitarum, qui eum ad vocandum venerant. *Quod cum audiſſet Balac egreſſus eſt in occurſum eius.* Ideſt antequam veniret Balaam in terram Moab venerunt nuncij ad regem Moab, & tunc exiuit in occurſum Balaam ad honorādum eum, vt ſic magis

eum

eum demulceret ad maledicendũ Iudæis, in quo magnum ei honorem impẽdit: nam vsque ad extremitatem totius regni sui obuiam illi exiuit, vt patet infra. *In oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon.* Idest exiuit in occursum illius vsque ad extremitatẽ regni sui ad quoddam oppidum Moab, & illud erat in extremitatib⁹ Arnon. Est enim Arnon in finibus Amorrhæi diuidens Moabitas, & Amorrhæos, vt patet præcedenti. cap. & est Arnon ciuitas, vt quidam volunt. Alij autem dicunt, quòd est scopulus altissimus. Iosephus vero dicit Arnon esse fluuium descendentem de altis montibus Arabię, & diuidit a meridie Moab, & Amorrheos, defluit autem in stagnum Asphaltitem, quod vocatur mare mortuum, siue mare Sodomorum, & factum est in loco illo, vbi subuersæ sunt quatuor ciuitates Sodomorum cum terra tota coniuncta: vnde ait Iosephus, quòd ista terra Amorrhæorum, quam ceperunt Iudæi, & coniuncta est terræ Moab, habet modum insulæ, quia tribus fluminibus tota quasi circundatur, ab oriente Arnon contra occidentem fluẽs diuidit eam a Moabitis versus partem meridianam. Iaboc autem, de quo dictũ est præcedenti cap. est fluuius descendens ab oriente ad occidẽtem diuidens eam a terra Ammonitarum, & a Mesopotamia: Iordanis autem fluens per latus occidentale a septentrione versus austrum diuidit eã a reliqua terra promissionis. Hæc autem vera sunt, sed non tollitur ex hoc Arnon esse ciuitatem altissimam, vel scopulum, quia dicitur præcedenti capitu. quòd Arnon prominet in finibus Amorrhæi: prominere autem eleuare est, de flumine tamen non poterat intelligi, quia non prominet cum semper aqua fluat, per loca decliuiora. Et sic dicendum distingui Arnon, & torrentem Arnon, quia Arnon est scopulus, vel ciuitas altissima. Torrens autem Arnon est fluens ad radices scopuli, vel ciuitatis, & ab illa nomẽ assumpsit. Vel fortè è contrario nominata est ciuitas Arnon propter torrentem dictum Arnon. Ad oppidum autem, quod erat in extremitate Arnon, idest, coniunctum torrenti Arnon peruenit rex Moab, nec transiuit vlterius, quia reliqua terra non pertinebat ad eum, cum iam esset in potestate Hebræorum, quia Arnon diuidit inter Moab, & terram, quæ fuerat quõdam Amorrhæorum. *Dixitque ad Balaam.* Postquam occurrit ei in via apud Arnon quæsiuit rex a Balaam, quare non venisti. *Misi nuncios, vt vocarem te.* Scilicet nuncios primos, & cum illis non venit Balaam, quia Deus vetuerat. *Cur non statim venisti ad me.* Idest quare non venisti in prima vice. Hoc dicebat rex Moab, quasi admirans quare distulisset venire Balaam ad primum imperium suum, quia in hoc paruum illi honorem impendebat. *Aut quia mercedem aduentui tuo reddere non queo.* Quasi dicat, nunquid venire nolebas, quia putabas me esse insufficientem ad reddendum mercedẽ pro labore, & opere tuo? Hoc ponebat rex Moab ad excludendum causas dilationis, & opposuit causam istam, quam non concederet Balaam, scilicet, esse impotentem regem ad dandam mercedẽ, & sic fortius argueretur contra Balaam. *Cui ille respondit: ecce adsum.* Quasi dicat, etiam si tarde venio sufficit, quòd venio, quia quod a principio facere poterã, etiam nunc potero. vel aliter, quasi dicat, non sum culpabilis, quia si nullo modo venissem ad vocationem tuam recte argueres, sed nunc iam venio: ideo reus non sum. *Nunquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in corde meo?* Hic excusat se Balaam si forte eueneri aliquid, quare maledicere non possit, quasi significans aduentum suum modicum proficere, scilicet, tu vocas me ad maledicendum, sed forte non perficiã, quia non potero dicere, nisi quod Deus mandauerit,

F & in hoc etiam aliquo modo excusat se de tardo aduentu, quasi dicat, tu obijcis, quòd tarde venerim, sed credo hoc nihil differre, quia ita modicum proficiã sicut si prius venissem, vel è contrario, & hoc, quia nõ loquar quod voluero, sed solum quod Deus iusserit: ista verba cedebant ad malum honorem Dei: nam cum non posset postea maledicere Balaam Israelitis si a principio non cognouisset rex Moab, a quo depẽderet potestas benedicendi, vel maledicendi Balaam putauisset eum impeditum ex aliqua naturali causa, scilicet, ex motu cęli, vel ex quacunque temporis cõditione, vel ex dæmone. Cum vero a principio dictũ est, quòd non posset Balaam aliud loqui, quàm quod Deus dixerat, siue bonum, siue malum, & postea maledicere non potuit, euidenter cognitum fuit, quòd

G Deus impediuisset eum maledicere, & sic confessus est rex Moab infra 24. cap. scilicet, decreueram quidẽ magnifice honorare te: sed Deus priuauit te honore disposito. *Perrexerunt ergo simul.* Idest venerunt per viam confabulantes Balaam, & Balac, quia forte loquerentur de modo maledicendi Iudæos, & quomodo postea contra illos pugnandum foret. *Et venerunt in vrbem, quæ in extremis finibus regni eius erat.* Idest venerunt de oppido illo Moabitarum, quod erat apud Arnon vsque ad ciuitatem quandam, quæ erat in extremitate terræ Moab.

Quomodo venerunt ad ciuitatem, quæ est in extremitate terrę Moab. Quæstio. XII.

H SED dicet aliquis quomodo poterant venire ad ciuitatem, quę est in extremitate terræ Moab, quia nunc veniebant de oppido Arnon, & illud erat in extremitate Moabitarum: ideo cũ venirent ad aliam ciuitatem Moabitarum iam illa esset magis intra regnum Moab. Respondendum est, quòd potest dici ista ciuitas in extremitate regni Moab, idest, quòd nulla alia ciuitas esset propinquior extremitati regni illius, quamquàm esset aliquod oppidum propinquius, & sic erat de oppido Arnon ad quod exiuit in occursum Balaã arioli rex Moab. sed illud oppidum non erat ciuitas, & de illo introeuntes magis in terram Moab venerunt ad ciuitatem, quæ

I inter omnes erat magis coniuncta extremitati regni. Alio modo est sensus, quòd ista ciuitas esset in extremitate regni, & tamen de oppido, quod erat apud Arnon, venit rex Moab in illam, velut si aliquis ambularet per extremitatem alicuius regni circuendo illud semper transiret per loca, quæ essent in extremitate regni: hoc autem fiebat, quia rex Moab exiuit in occursum Balaã ariolo venienti de Mesopotamia: iter autem suum erat per partẽ orientalem terrę Moab, eo quòd Mesopotamia est magis orientalis, quàm terra Moab, & magis aquilonaris. Venit igitur in Arnon, quia per illam partem introiturus erat Balaam, Iudæi quoque per illam partem introierunt, vt patet

K præcedenti. cap. Sed iam declinauerant inde transeũtes per alias mansiones vsque ad illam, quæ erat in cãpestribus Moab circa montem Phasga: in ea enim tunc Iudæi erant, vt patet in litera: ideo venit rex Moab cum Balaam ab oppido Arnon semper per extremitatẽ regni sui, vsque ad ciuitatem quandam, quæ erat iuxta mansionem in qua erant tunc Israelitæ ex alia parte. Quod patet, quia ascendens rex Moab de ciuitate illa in montem duxit Balaam ad locum, de quo videret omnia castra Hebræorum, vt patet infra in litera. Itẽ apparet hoc, quia ista ciuitas erat apud montem Phasga, apud quem Iudęi erant tunc castrametantes ex alia parte terræ Amorrhæorum: nam ab ista ciuitate ascendit rex cum Balaã in montẽ Phasga,

vt

A vt patet sequenti cap. vt inde videret castra Hebræorum: constat tamen quod castra illa erant iam circa Iordanem, vt patet s. in litera, & infra 33. ca. & ibi est extremitas regni Moab: ergo venit rex Moab cum Balaā ab oppido, quod erat in Orientali parte terræ Moab in extremitate regni iuxta Arnon vsque ad aliam ciuitatem, quæ etiam erat in extremitate regni Moab circa partem Occidentalem. Et hoc factum est, quia rex volebat ducere Balaam in locum, de quo maledicere posset Iudæis: nulla autem ciuitas terræ Moab erat propinquior castris Hebræorum quàm ista, quæ erat in extremitate regni, de cuius quodam supercilio videbantur castra Israel, ergo illuc duci debuit Balaam. Si enim ductus fuisset ad aliquam vrbem, quæ esset in medio terræ Moab, vel saltem non in extre-
B mitate non possent inde videri Iudæi, ideo non esset locus conueniens ad maledicendum iuxta cæremonias maleficorum. In Hebræo dicitur. *Venerunt ad ciuitatem vicorum.* Vbi nos dicimus in extremis regni finibus: & hoc quia fortè sic vocabatur ex nomine proprio, & in hoc suadebat rex Balaam, quòd malediceret Israelitas, quia destruere volebat ciuitatem suam valde pulchrā, vel dicunt quidam, quòd vocabatur ciuitas vicorum, quia multos vicos, & bene dispositos habebat, sed differentia ista inter literam nostram, & Hebræam est ex æquiuocatione, quia dictio hic posita in Hebræo potest significare terminum, vel vicū, & sic potest dici ciuitas vicorum, vel ciuitas terminorum. Idem autem est esse ciuitatem terminorum, vel
C esse in extremis finibus: ideo litera nostra sic habuit, quia clarius erat, & magis consonabat in isto sensu quàm si diceretur ciuitas vicorum, quia oportebat, quòd duceretur Balaam in ciuitatem, quæ esset in extremitate Moab, quòd tn̄ duceretur in ciuitatem vicorum nihil attinebat. *Cumque occidisset Balac oues & boues.* Hoc fuit in die, qua venit Balaam ad ciuitatem illam: fecit enim rex Balac conuiuia magna, & grandia festa in honorem aduentus illius, vt sic eum semper alliceret. Supra enim dixerat, quod erat paratus eum honorare, ideo hic manifestauit in opere: fecit autem conuiuium magnum, & ad hoc occidit oues, & boues multos. *Misit ad Balaam, & ad principes, qui cum eo erant munera.* Idest misit de ouibus, & bobus munera, idest,
D partes multas ad faciendum conuiuia magna. Vel possunt intelligi munera alia dona, quæ mitteret rex Moab cum conuiuijs: magis tamē intelligitur de partibus conuiuiorum, & dicitur ad principes, qui cum eo erant: non quod ipse adduxisset secum aliquos principes de terra sua, quia non erat vir potens: soli enim duo pueri cum eo venerāt, vt patet supra, sed sunt isti principes de Moabitis, & Madianitis, qui iuerant secunda vice ad vocandum Balaam, & cum eo venerant. isti remanserunt cum ipso ad comitandum eum impendētes honorem magnum, vt sic semper magis allicerent.

Mane autem facto. Hoc erat sequenti die: nam die prima, qua venit Balaam in vrbem illam conuiuijs, & gaudijs vacatum est ab omnibus alijs feriando: se-
E quenti autem die diluculo rex tanquam solicitus ad id quod intendebat, duxit Balaam ad locum, de quo maledicere posset Iudæos.

Duxit eum ad excelsa Baal, Idest ad montem altum, in quo erat templum Baal: & hoc, vt inde posset videre castra Israel, sicut dicitur immediate, quod intuitus est extremam partem populi, vel vt illi idolo immolaret in adiutorium maledictionis, quam proferre nitebatur, vt sequitur infra cum iusserit poni septē aras. Vel forte ascendit ad excelsa, quia iste Balaam erat astrologus, & ad faciendum hæc considerabat motum astrorum: in locis autem altissimis melius fit astrorum contemplatio, sed primum est quod intendit litera. Colebatur autem iste Baal in locis altissimis, quia fuit modus antiquorum Gentilium deos suos in excelsis, & nemorosis locis colere, quia loca illa sacratiora esse putabant. Hoc etiam Romani obseruauerunt dicentes, quædam loca esse naturaliter determinata ad cultum deorum: vnde ait Seneca. | In locis altissimis cō uenienter colit Deus.

Capita fluminum veneramur.
Et vbi fons est numinis ara fuit.

Hoc etiam apud Iudæos patet: nam ipsi idola colebant in excelsis, & nemorosis locis. Alij autem imitati ritum idolatrarum Deum verum in excelsis, & montuosis locis colebant. vnde sæpe dicitur in
B tertio, & quarto libris Regum de istis excelsis: & cū dicatur de aliquibus regibus bonis, quòd destruxerūt idola, & succiderunt lucos subditur, quòd non abstulerunt excelsa, sed adhuc immolabat populus in excelsis, qui autem fuerunt optimi inter reges etiam excelsa abstulerunt, sicut Ezechias, vt patet 4. Reg. cap. decimooctauo, & Iosias, vt patet 4. Reg. vigesimotertio capitu.

De idolo Baal, & quomodo fuit introductus cultus dæmonum in imagine, & qui reges se deos dixerunt: & de origine deorum Gentilium.

Quæst. XIII.

C SCIENDVM Quòd Baal antiquis temporibus idolum multarum gentium fuit, sed diuersimode nuncupabatur, & figurabatur. Aliqui nominabant Baal, & Baalim, sicut Iudæi idolatræ, vt patet sæpe in 3. & 4. Reg. & in prophetis. Alij vocabant eum Bel, sicut Babylonij, vt patet Daniel. 14. cap. Alij vocabant eum Beelphegor, & Chananæi, & Moabitæ, vt patet infra 25. capit. & Psalm. 105. Figura quoque eius diuersa erat apud gentes: nam Babylonij figurabant illum, vt magnum virum, vt patet Danielis 14. cap. Hebræi autem idolatræ ponebant eū in figura bouis, vt patet 3. Regum capi. 12. cum fecit rex Ieroboam duos vitulos aureos, & vnum posuit in Bethel, & alterum in Dan, vt patet ibidem: & tamē istos duos vocat scriptura Baal, vel Baalim. | Baal idolū multarum gentiū diuersimode nominatū.

D Cultus vero deorum sine imagine inchoatus est a Nemroth, qui docuit Chaldæos colere ignem: huius filius fuit Belus, nepos autem Ninus, qui patris sui Beli mortui imaginem ad recordationem fecit, quam in magna reuerentia tenebat, sed non colebat, vt Deum: serui tamen illius propter adulationem simulachrum illud, vt Deum colere inceperunt, vt sic animo maiorem fauorem mererentur: complacuit autem Nino, & postea in mandatum versum est, quod posteri obseruauerūt & reges subditos suos ad culturam maiorum suorum defunctorum coegerunt: intantum enim hominum ambitio ad honorem incanduit, vt non solum iam defunctos, sed etiam ipsos viuentes coli, & deos vocari
E fecerunt. Nabuchodonosor enim se deum nominari mandauit, & quòd nullus Deus præter ipsum diceretur: vnde iussit Holopherni principi militiæ suæ omnia idola locorum expugnatorum confringere, vt sic ipse solus a gentibus in Deum coleretur, vt patet Iudith. capitu. tertio. Alexander quoque se hominem esse fastidiens Deum se nominari iussit, vt ait Gualterus Alexandreidis lib. secundo. Philotam autem militem suum nobilissimum Parmenionis ducis Alexandri filium, quia eum in hoc redarguerat, fecit a tota militia lapidari obiectis quibusdam falsis criminibus: cuius magna & pulchra oratio antequam lapidaretur habita ad totam concionē habetur | Idolatria quando icepit.

Alexandreidis lib. 8. Herodes quoque, qui Iacobum occidit, vt Deus adoratus est, & subito percussus ac mortuus, scaturientibus vermibus de carne eius, vt patet Act. 12. Modi autem multi introducendi deos ponuntur Sapient. 13. 14. & 15. capit. Lactantius autem de natura deorum, lib. 1. aliam ponit Deorum originem, scilicet, quòd quando disseminati sunt filij filiorum Noe per diuersas partes orbis erant iuuenes, vt patet Genes. cap. 10. & adhuc rudes. cum autẽ aliquantis temporibus in diuersis terræ partibus resident reuersi aliquando ad se, vt fieri solet per quoddam lumen saltem paruum naturale, cogitare incẽperunt quid esset Deus, & quia indisciplinati erant variè errauerunt, alij terram, alij aquam, alij stellas, alij diuersimode arbitrantes.

Modi introducendi Deos.

Quid Lactãtius sentiat de origine deorum.

Fuit autem præter istos alius modus introducendi deorum multitudinem, quem tangit aliqualiter Aristo. 3. Politico. homines enim a principio per hoc nomen Deus, vel per æquipollens in diuersa lingua significari intelligebant id quod omnium entium optimum, & perfectissimum est. Et cum rudes essent atque viros aliquos industrios, & excellentes inter se viderent, vel ab eis beneficia magna recepissent volentes de illis magnam bonitatem prædicare nescientesque gradus distinguere bonorum: summum gradum, scilicet, Deum esse pro inferioribus assignabant. Vnde generaliter omnes viri florentissimi, & benefactores Gentilium antiquorum inter deos cõputati sunt, vt satis declarat Augu. 18. de ciuitate Dei.

Quid Aristot. dicat de origine deorum.

Et intuitus est extremam partem populi. Idest Balaam ariolus vidit de excelsis Baal extremitatem populi, idest, totum populum vsque ad extremitatem suam, ita vt nihil de eo lateret. Quamquàm aliquis forte diceret, quòd solum vidit extremitatem vnam, quia hic solum agitur de extremitate: si autem totum vidisset non diceretur, quòd vidisset extremitatem. Sed dicẽdum, quòd totus populus significatur in hoc, quem clare viderit ab extremitate vsque ad extremitatem, vt patet sequenti capit. nam cum stetisset in loco isto incẽpit bñdicere Iudæis: & dixit rex Moab: veni mecum in alterum locum, vnde partem Israelis videas, & totum videre non possis, & inde maledicito ei. Ergo in loco, in quo prius stabat totum Israel videbat.

Considerandum autem, quòd iste mons excelsus, in quo erat templum Baal vocatur mons Abarim, qui extenditur a loco illo, in quo erat tunc rex Moab cum Balaam vsque ad Iordanem, vbi finitur regnum Moab, & quædam pars illius vocatur Phasga, & alia vocatur transitus Nebo. Super istum montem mortuus est Moyses: illuc enim ascenderat ad videndum inde terram Chanaan, vt patet Deuteronom. capitu. vlti.

Est autem mons iste in extremitate terrę Moab diuidens terram, quæ quondam fuerat duorum regum Amorrhæorum a terra Moab, & apud istum montem castra metabantur Iudæi tunc in cãpestribus eius ex parte terrę duorum regum Amorrhæorum, vt patet supra in litera, & infra trigesimotertio capit. cum ergo ascendit Balaam in montem istum vidit totum exercitum Israelitarum, & deinde transiuit ad aliam partem montis; de qua videre non posset totum populum Israel. Est autem in monte isto spelunca quædam, quæ vocatur Carnayn, in qua Balac stetit cum Balaam ad maledicendum Israelitas, & ille mons pro vehementi prærupto excisus dicitur, vt patet in libro de situ terræ sanctæ.

F

CAP. XXIII.

DIXITQVE Balaam ad Balac: Aedifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes. Cumq; fecisset iuxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulũ, & arietem super aram. Dixitq; Balaam ad Balac: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dñs, &

Balaam ædificat [illegible] aras.

G quodcunq; imperauerit, loquar tibi. Cumq; abijsset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: septem, inquit, aras erexi, & imposui vitulum, & arietem desuper. Dñs autem posuit verbum in ore eius, & ait: Reuertere ad Balac, & hæc loqueris. Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum, & oẽs principes Moabitarũ: assumptaque parabola sua, dixit: De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum, de mon

Prophetia Balaam.

Naum [illegible]

H tibus Orientis: veni, inquit, & maledic Iacob: propera. & detestare Israel. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione destetur, quẽ Dominus non detestatur? De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit puluerem Iacob, & nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant

I nouissima mea horum similia. Dixitque Balac ad Balaã: quid est hoc quod agis? vt malediceres inimicis meis vocaui te: & tu ẽ contrario benedicis eis? Cui ille respondit: num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus.

Supra [illegible] Deut. [illegible]

DIxitque. Postquam positus est ipsius Balaã ad maledicendum aduentus, hic ponit ipsius ad maledicendum dispositio, & conatus, sm̃ q̃ a principio posuerat, licet Deus inhibuisset. Et diuidit in tres partes, sm̃ q̃ Balaam rer

K conatus est maledicere: tñ nõ valuit. Secũda ibi: *Dixit ergo Balac.* Tertia ibi. *Et ait Balac ad eum.* Quantũ ad primum. *Dixitque Balaam ad Balac.* Hic non est quærendũ, an sit anticipatio, vel recapitulatio, aut rectus ordo, & dato q̃ sit ordo rectus an ista fuerint facta immediate post superiora, vel interiectis aliquibus tpibus, quia manifestum est, quòd immediate facta fuerint, cum supra dicatur, quòd ascenderit Balaam in montem: & hic dicitur, quomodo in eodem mõte construxerit aras ad maledicendum Iudæis, & dicitur hic, quòd locutus fuerit Balaam ad Balac postquam ascenderunt in montem, & postquam vidit Israelitas, quia licet sciret Balaam esse necessarias aliquas cæremonias iuxta superstitiones suas: tamen

forte

forte nesciebat quales cæremoniæ necessariç erant, quousq; videret extremitatem populi.i.totum populum, vt supra dictum est, vel aliquam partem eius, q̃a forte f̃m variam dispositionem populi exigebant variç cæremoniæ ad maledicendum. *Aedifica mihi septem aras.* Iste erat ritus præcedens ad maledicendum.

Quare septem holocausta, & septem aras Balaam fecit poni. *Quæst. I.*

ET ex hoc litera nostra ɔueniens nomen imposuit Balaam vocans eum ariolum: nam licet cęteris maleficiorum generibus imbutus esset, tñ hic demõstrauit solum cæremonias artis ariolandi cum iusserit aras ɔstrui, & imponi holocausta, quod fiebat, vt in venis & præcordijs animalium inquireret Balaam iudicium de quæsitis, & iste erat actus ariolorum, & licet ipse esset propheta veꝰ Dñi, vt præcedenti cap. declaratum est: tñ in inquirẽdis quibusdam iudicijs maleficijs vtebatur, & aliquãdo obseruationibus astrologicis, & sic erat hic: quòd enim aræ fierent, & victimæ ponerent ad maleficam ariolorum artẽ pertinet, ꝙ vero ponerent, & septẽ superstitio quædam erat, & tñ fiebat aliquo mõ f̃m relationem ad obseruationes astrologicas.s. pp septẽ planetas: nam quia tota vita animalium per motum septem planetarum sub zodiaco in suis periodis cõseruatur: ceteri quoque euentus hoĩum (ablata volũtate diuina, quæ oĩum regula est, & libero arbitrio nostro, quod nulli subijcitur corpori) per astra cognosci p̃nt inquãtum eis dedit altissimus efficere, & signare. ideo antiqui Gentiles illos præcipue colebant. Rabi Abraham Aben Ezra dicit, ꝙ septem perfectionem denotat, quæ perfecto attribuenda est: ideo septẽ aras statuit. Sed hoc verum est, si dicamus in honorẽ Dei illas statuisse: plures tñ volunt, ꝙ non ad Deum verũ, sed ad aliquid alterum statuerit. Immo sic dicendum est, quia Deus non attendit istas superstitiones, & magis patet, quia si fecisset Balaam hoc pp Deum, non inquisiuisset augurium, quia Deus repellit auguria, sed inquirebat auguria, vt patet sequenti cap. ergo nõ faciebat hoc propter Deum, sed magis p̃p dæmones. Patet antecedens, quia Deus prohibuit obseruationes gentium, & cæremonias circa planetas, vt patet Iere. cap. 10. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cœli nolite metuere: hic tamen obseruata sunt ista. Rabi Salom. dicit, ꝙ Balaam sciebat, ꝙ Dñs benedixerit illi populo, sed sicut priores Hebræorum Patriarchæ orationibus, & oblationibus pro se, & populo benedictionem promeruerunt, ita ipse per oblationes Deum ad iram, & maledictionem ɔ̃ populum incitaret, & quia Patriarchę septies altare erexisse, & nõ pluries leguntur: septem ẽt altaria ipsi Dño ædificabat. De Abraham legimus, quòd quater aram ædificauerit: primò iuxta Sichem in valle illustri Secũdò in eadem valle ad aliam partem: & de his Gen. 12. c. Tertiò aram ædificauit ɔ̃ Mambre, vt patet Gen. 13. c. Quartò in monte Moria, q̃n voluit immolare Isaac filium suum, vt patet Gen. 22. cap. Isaac aũt semel tm̃ aram struxit, de quo Genes. 26. Iacob aũt bis posuit aram: primò in Luza, quam postea vocauit Bethel, & patet Gen. 28. cap. & iterum secundò in eodem loco, vt patet Gen. 35. Sed prima expositio melior est.s. ꝙ fecit pp septem planetas, & hoc pertinebat ad cæremonias ariolorum, & aliqualiter ad obseruationem astrologicam. *Et para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes.* Idest pone in istis septem aris septem vitulos, & septem arietes.s. ꝙ in qualibet ara poneretur vnus vitulus, & vnus aries. Etiam in hoc obseruatur superstitio, quia sicut in superioribus obseruabatur nume-

A rus septenarius, ita & hic. In quo dicendum est, ꝙ poni multas victimas, vel paucas nõ multum refert, nec potest dari ratio de hoc, sicut fit in sacrificijs Dñi, de quibus per totum Leuiticum, sed ꝙ obseruaretur aliquis numerus determinatus, ita vt non plura, nec pauciora holocausta fierent, superstitionem habet, quia numerus, & figura non ponuntur principia actiua, ita vt aliquid magis correspondeat isti numero q̃ illi, vel isti figuræ q̃ alteri: malefici tñ obseruant certitudinẽ numerorum, quia raro aliquid per numerum parem faciunt, sed omnia per imparem: sic enim Virgilius in Bucolicis in Egloga, quæ incipit.

Quo te Mœri pedes.

Cum ait:

Ter effigiem lustro, numero Deus impare gaudet.

B Et sic vult, ꝙ imparitas numeri pertineat ad superstitiones illas, & Arist. in 1. de cœlo, & mundo. cap. 1. dicit, ꝙ numerus ternariꝰ est quo Deos sanctificamꝰ, & sic determinabant numerum. Ex eadem aũt causa obseruabatur hic numerus septennarius duplicatus, sicut in aris tenebatur numerus septẽnarius simplex, sed oĩa superstitiosa sunt. *Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam.* Idest Balac rex fecit strui aras septem, sicut dixerat Balaam, & adduxit septem vitulos & septẽ arietes ad immolandũ. *Imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram.* Non est sensus, ꝙ aries, & vitulus ponerentur super vnicam aram, quia alias frustra fuissent factę septẽ, sed sup aram.i. sup quãlibet arã ponebat̃ vitulꝰ, & aries, ita ꝙ essent septẽ vituli, & septẽ arietes. & hoc C patet, quia dixit s̃. para totidem vitulos, & eiusdẽ numeri arietes. Sed cum dr̃ hic, ꝙ imposuerunt simul vitulũ, & arietẽ super aram, põt intelligi dupliciter.s. ꝙ imposuerunt ad immolandũ, vel imposuerunt ad cremandum. Nam immolatio poterat fieri ĩ. altare, vel s̃. si fieret ĩ. imponeret super altare ad cremandũ. Si aũt fieret sup altare, ĩmolarent̃ ibi aĩalia, & cremarent̃. Sed dicendũ est, ꝙ intelligit̃ de impositione ad cremandũ, & non ad ĩmolandũ: sic.n. fiebat in altari Dñi in Sãctuario, quia aĩalia ĩmolabant̃ ad latus Aquilonare eius, & postea ponebant̃ ad cremandũ sup altare particulatim diuisa, vt patet Leui. c. 1. & sic est sensus, ꝙ ĩmolarent̃ ista aĩalia, & postea faceret ea poni super altare Balac, vt cremarent̃ ibi. & hoc significat̃ ĩ. cum D dr̃: Sta paulisp iuxta holocaustũ tuũ, est aũt holocaustũ, q̃n iam cremat̃. *Dixitque Balaam ad Balac.* Iam.n. fuerant dispositæ aræ, & holocausta super illas, & iõ nũc inquirebat Balaam augurũ ad sciendũ si maledicere debebat, iõ ad hoc recessit a loco, in quo erant aræ. *Sta paulisper iuxta holocaustum tuum.* Istud dixit Balaã ad Balac: iam enim erant cadauera super aras, & cremabantur, ideo erat holocaustum: & dixit Balaam ad Balac: Sta iuxta holocaustum tuũ.i. iuxta holocaustũ p̃ te oblatum, quasi dicat, istud fuit positum ad inquirẽdum auguria, & solum erat pro Balac.s. vt possit maledici Iudæis quod petebat Balac. Vel dixit esse holocaustum tuum.i. quia tu fieri iussisti. *Donec vadam: si forte occurrat mihi Dominus.* Supra dixerat Balaam ad Balac non potero immutare verbum Dñ. Dei mei, vt plus, E vel minus loquar præcedenti cap. ideo hic fingebat, ꝙ maledictio quã ipse dare volebat a Deo ɔueniret, & eum inquirere volebat. sed falsum est, quia non inquirebat aliquid a Deo, sed auguria petebat, vt patet sequenti cap. scilicet. Cumque vidisset Balaam, ꝙ placeret Dño, vt benediceret Israeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret: ergo videtur, quod ante inquisierat augurũ. & istud est nũc, & in omnibus vicibus, quando statuit aras, & occidit victimas. volebat tamen occultare superstitionem istam sub nomine Dei falso, vt sic magis laudaretur, quæ ipse faceret.

Numero ĩpari Deus honoratur magis q̃ pari.

Quid faciebat Balaam quando recedebat a rege Balac quæſiturus auguria. Quæſt. II.

SED dicet aliquis quid faciebat Balaam, quando recedebat a Balac? Dicendum quòd ibat ad quærendum augurium, & iſtud eſt, quòd videret aliquas aues tranſeũtes, vt conſideraret motus earum, vel audiret earum garritus, quia in iſtis cõſiſtit augurium, vel recedebat ad videndum aliquid in aſtris. Sed magis dicendum, quòd ibat ad petendũ aliquid a dęmone, cui familiariter, & in ſecreto loquebatur: nam ſi inquireret ſolum motũ, vel voces auiũ ex loco, in quo erat Balac, cognoſcere potuiſſet. Itẽ ſi aliquid ſpecularetur in aſtris, & tamen qualibet vice
G recedebat conſtitutis aris: ergo recedebat ad conſulẽdum dæmonem, quia non poterat loqui illi in ſecreto, ſi præſens eſſet Balac. *Et quodcunq; imperauerit loquar tibi.* Ideſt Deus occurret mihi, & loquetur quid facere debeo, & illud ego tibi renunciabo. In omnibus autem iſtis mentiebatur Balaam: omnia tñ poſtea in veritate prouenerunt: nam ipſe dicebat, ꝙ volebat cõſulere Dñm, ſed non intendebat hoc: immo magis intẽdebat quærere augurium, vt declaratum eſt. Dixit ẽt ſi forte occurreret ſibi Dominus, quia non credebat, quòd ſibi occurrerèt, cum ipſe non quæreret illum, & tamẽ occurrit ei, vt patet infra. Item dixit, ꝙ quidquid Deus loqueretur ei, ipſe renunciaret Balac regi:
H & tñ hoc non intendebat, immo ſi Deus aliquid diceret de non maledicendo, celauiſſet inquantum poſſet, vt aliquid inde acquireret: nam nihil ipſe curabat, ꝙ ageret contra intentionem Dei: nam iam bis dixerat ei Angelus, ꝙ non malediceret: ipſe tamen ad maledicendum veniebat: ſed poſtea verum dixit, quia Deus poſuit in ore eius parabolam, quæ ſequitur, & renunciauit illam Balac, etiam ſi noluiſſet, quia cogebat eũ Deus loqui, quod nolebat. *Cumq; abiiſſet velociter.* Ideſt, receſſit Balaam a Balac cum feſtinatione, vt accepto velociter reſponſo a dæmone veniret ad eũ. in Hebræo habetur. *Cumque abiiſſet ſolus.* Quia ad inquirendum aliquid a dæmone magis ſolus quàm cũ alijs eſſe debebat, quæ enim mala, vel falſa ſunt in tenebris fieri deſiderant, ne a ſuperueniente luce reuelentur:
I ſic enim dicitur Iob 24. cap. oculus adulteri diligit caliginem, dicens, non me videbit oculus, & operiet vultum ſuum: forte quia dæmones talia reuelantes ſub turpi forma apparent, & nolunt turpitudinem ſuam ab alijs videri.

Quare dæmones non accipiunt pulchra corpora, in quibus appareant cum ſciant illa formare: & de deo Aeſculapio, qui Romam ductus eſt in effigie ſerpentis. Quæſt. III.

SED Quæret aliquis an dæmones poſſunt ſub pulchra forma apparere, vt pulchrum, & refulgens ſibi corpus de aere ſumant.

K Reſpondetur, quòd dæmones ſatis ſciunt fabricare corpora pulchra qualiacunque ipſi velint, & materia aeris ſibi obediret faciliter, ſicut obedit Angelis bonis, quia eſt in potentia naturali: & tamen forsè non permittuntur accipere formas pulchras, ne magis in talibus nocẽdi occaſionem habeant. Sic dicitur, quòd ideo diabolus ſpeciem ſerpentis accepit, vel ipſum verum ſerpentem ad loquendum mouit, & non accepit ſpeciem columbę, vel alterius auis, aut pecoris, vel loqui per illud, quia non permiſſus eſt in pulchrius animal intrare. Ita etiam Apoſtoli aliquando facientes dæmones apparere, eos ſub turpiſſima forma apparere cogebant, vt eos populus ſperneret, & ſicut factum eſt tempore noui teſtamenti, & tpe

F Gentilium: nam ſi legantur diligenter antiquorum Gentilium libri, reperietur ſemper Deos eorum ſub ſerpentum, vel aliarum beluarum apparuiſſe figuris, vt videntibus magis timorem incuterẽt, q̃ amorem, & horrorem, atq; diminutionem numinis. Sic patet cum in ciuitate Romana valida increbuiſſet peſtis, & ex conſulto deorum pro Aeſculapio deo Epidauri miſſum fuiſſet in Græciam: vt; eo veniente, vniuerſa ceſſaret peſtis, in nauem quandam Romanorum ſerpens magnus criſtatus, & lucentibus atq; formidoloſis oculis inſilijt, qui vſq; ad vrbem Romanam ꝑ fluuium Tyberim ductus eſt. De quo Ouidius Meta. 15. Nec eſt iſtud poetica fictio, ſed hiſtorica veritas. Et tñ iſte erat dæmon, qui a Gentilibus deus Aeſculapius

Hiſtoria Æſculapij veritas eſt & non fictio. nam Vale. Max. & oẽs hoc narrant.

G vocabatur. Vel forte recedebat Balaam a conſpectu Balac ad reuelationes dæmonum, quia in iſtis auguratores, & alij malefici aliqua enormia patiebantur, ꝑ q̃ viles alijs viderentur ſi coram eis apparerent, quia vt cõiter fiebat iſta reuelatio viſione imaginaria, ita ꝙ dæmon imaginatiuam alicuius moueret, in quo motu aliqua paſſio cauſabatur diſtrahens hoĩem ab actu rõnis. Vel forte dicendum, ꝙ iſta reuelatio dæmonũ fiebat modo phythonico. ſ. ꝙ introirent dæmones in ventrem iſtorum auguratorum, & facerent eos deſpumare atque in terram cadere, & tunc per os eorũ loquebantur, quæ intendebant. Sic ponit Apoſt. Act. 16. cap. de quadam puella, de cuius ventre Phythonẽ

Diuerſa oracula.

H dæmonem eiecit: illa aũt magnũ quæſtum præbebat dño ſuo ſingulis quærẽtibus rñſa reddendo. Fuit aũt iſte modus apud Gentiles in famoſiſſimo templo toti⁹ orbis. ſ. in inſula Delphos, vbi colebatur Apollo: ad hunc locum de diuerſis partibus orbis tanquam ad certiſſimum oraculum varij concurrebant dubiorũ
ſuorum quæſituri reſponſa. ibi autem quædam puel-
la virgo reſpondebat: nam introibat in eam Phębus,
qui dęmon erat, atque eam per terram rotans, & de-
ſpumare cogens (ſicut in arreptitijs apparet) omnia,
de quibus inquirebatur, reſpondebat: nihil tamen in-
telligens eorum, quæ dicebat, quia tũc erat in furore.
De hoc Lucanus lib. 3. de bello pluſque ciuili, & Vir
gilius Aeneidos, lib. 6. Omnes modi ſuperiores ſtare
poterant, ſed iſte vltimus non, quia quando aliqui ſic
I arripiebantur, dæmones loquebantur per illos, & ipſi
nihil intelligebant, quia totaliter erant immutati cũ
rotarentur per terram, & deſpumarent, nec redibant
ad ſanam mentem quouſq; poſt illam furiam dormi
rent, ſicut nunc fit in oĩbus arrepticijs. Vnde qñ iſta lo
quebantur non intelligebant, & cum a ſomno euigi-
laſſent nihil recordabantur eorum, q̃ dixerant, ſed q
aderant his ſic furentibus intelligebant, q̃ dicebãtur:
ideo ſi iſto modo ꝯtigiſſet in Balaam ipſe non intelle-
xiſſet ea, quæ loquebatur cum diceret, & poſtquam
furere deſineret, non recordaretur dictorum. Vnde
neceſſe erat aliquem ſibi eſſe præſentem cum fure-
ret, vt videret quid tũc loqueretur, ſed ipſe ſolus erat:
nam a rege Balac ſecedebat: ergo alium modũ habe-
K bat reuelationis, & erit aliquis de prædictis. *Occurrit ei Deus.* Ideſt, q̃q̃ non inquireret Balaam Deum, quan-
do receſſit a Balac, ſed dæmonem ad ſciendum augu
ria, tamen Deus occurrit ei, & hoc factum eſt nõ ex
meritis Balaam, quia ipſe nequiſſimus erat, etiam qa
præſentiam Dei non deſiderabat, ſed ad gloriam no
minis ſui, & vtilitatem Iſrael; & maximè propter
Moabitas, quia ſi Balaam in augurio Dominum ob-
uium non habuiſſet forte apparuiſſet ei dæmon præ-
dicens aliqua falſa, ſcilicet, vt malediceret Iſrael, &
maledixiſſet ſaltem verbo: Moabitæ autem confidẽ-
tes exiuiſſent ad bellum contra Iſrael, & moreren-
tur in bello.

De arreptitijs quõ per eos loquãtur dęmones, & de puella virgine, q̃ erat ſacerdos Phœbi quõ reſpõdebat.

Quomodo apparebat hic Deus Balaam ad declarandum ei hæc: & de quatuor modis quibus reuelat aliquid Prophetis. *Quæst. IIII.*

QVAERET Aliquis, quomodo apparebat, vel occurrebat hic Deus Balaam.

Respondebitur, quòd poterat ei occurrere multipliciter, scilicet, per immutationem intellectus eleuãdo intellectum suum ad aliquid supernaturaliter, quod alias intelligere neqbat, sicut erat in cęteris prophetis. Alio modo, quòd apparuerit ei in aliqua assumpta figura, & locutus fuerit: sicut factum est in via, quando apparuit Angelus asinæ habens gladium euaginatum, & postea visus est ipsi Balaam. Alio modo poterat esse, quòd formaretur aliqua vox de aere ad Balaam, & non videret corpus aliquod: sciret tamen quòd a Deo esset: & sic fiebat locutio Israelitis, vt contigit super montem Sinai, quando data est lex: nam ibi vocem audierunt, sed figuram nullam viderunt, Deuter. cap. 4. Sic etiã loquebatur Deus ad Moysen, & ad quosdam alios aliquando in columna nubis ad ostium tabernaculi, & aliquando in propitiatorio intra sancta Sanctorũ: De primo, Exodi cap. 33. & supra 12. De secundo: Exodi 25. & supra capit. 7. Quis autem poterit dicere per immutationem phantasticam sine aliqua illuminatione speciali intellectus, sola phãtasia mota a Deo id factum fuisse. sic enim fiebat de illis prophetis, qui per somnium Deum videbant, vt patet supra cap. 12. Nam per somnium nihil aliud intelligere possunt, cum tũc quiescant omnes virtutes rationales: & istũ modum habebat Deus ad Balaam, quãdo missi sunt ad eum nuncij regis Moab bis, quia qualibet vice apparebat ei Deus pro noctem, dicens; an deberet ire cum illis, vel non: & ob hoc dicebat Balaam, quòd exspectaret per noctem nuncij.

Quis autem istorum modorum fuerit, dubium videbitur aliquibus. Sed dicendum satis colligi ex litera, quòd apparuit ei Angelus Dei, sicut apparuit in via assumpto corpore de aere, & locutus est ad eum Balaam, vt patet infra. Et hoc colligitur, quia dicitur: occurrit ei Deus: occurrere tamen est quando aliqui duo veniunt per eandem viam ex opposito. Item quia dicitur, quòd Balaam locutus fuit ad Deum, quando erexerat aras, & sup posuerat holocausta, sed ista nulli de modis supra assignatis conueniunt, nisi cum dicitur, quòd apparuit Angelus in assumpto corpore.

Primus enim modus non stat, quia quando fit immutatio sola intellectus, non apparet aliquid exteri⁹, nec in ipsis organis, sicut quando aliquid intelligimus naturaliter non causatur per hoc in nobis aliqua species motus, sed tunc non stat, quomodo Deus occurrerit Balaam, quia occursum nunquã est, nisi in duobus è contrario venientibus. Tertius modus non stat, quia si loqueretur Angelus Dei Balaam, & non videretur in aliquo corpore assumpto, non diceretur quòd ei occurrisset, quia occursus est in duabus rebus corporalibus, quæ mouentur è contra. Item & fortius, quia dicitur in litera, quòd Balaam locutus fuit ad Deum de his, quæ fecerat, scilicet, quòd erexerat aras, & posuerat victimas, antequam quidquam Deus loqueretur: & postea Deus posuit verbum in ore Balaam: ergo videtur, quòd ipse vidit Deum: nam si solum apparuisset Deus in voce, prius audiuisset Balaam vocem Dei, quàm loqueretur ad illum: & tamẽ ipse prius locutus est: ergo non fuit in voce Deus apparens, sed in corpore assumpto.

Quartus modus etiam non stat, quia quando fit immutatio phantasiæ solum homo est in somno, & tũc non fit aliquis motus corporalis, qui vocetur occur-

A sus, & tamen in litera dicitur, quòd occurrit ei Deus: ergo non fuit per immutationem phantasiæ in somnõ. Item illi, qui sic immutantur non possunt loqui nec videre, sed Balaam fuit locutus hic ad Dominum, cum retulerit ei quid fecerat, scilicet, constituendo aras, & ponendo desuper victimas: ergo non immutabatur per somnum, & sic solum manet vnus istorum modorum, qui esse potuit hic, scilicet, quòd apparuisset Angelus Domini in assumpto corpore.

Veniens ex aduerso Balaam. Locutus est ei Balaam de constitutione ararum, quas posuerat, & tunc De⁹ iussit ei dicere ea, quæ sequuntur.

Locutus est ad eum Balaam. Prius enim locutus fuit B Balaam Deo, idest, Angelo hic apparenti, cum loqueretur Angelus ad ipsum ad captandum ipsum: quasi fecisset cæremonias ararum, & holocaustorum propter eum.

Septem, inquit, aras, erexi. Idest, Balaam, inquit, idest, dixit, ego erexi septem aras, idest, feci altaria septem. Accipiuntur hic aræ pro altaribus. Nam secundum modum loquendi omnium scripturarum tam sacrarum quàm Gentilium aræ vocantur ipsa altaria, nec fit aliqua differentia inter aram, & altare, sicut nos facimus. Et causa huius est, quia nos ex præcepto Ecclesię super altare non celebramus, nisi aram superpositam habuit, nisi in altaribus consecratis. ipsa tamen ara vocatur altare secundum nos, sicut cum alicui ex indulgentia conceditur, quò C possit celebrare vbicunque voluerit solum cum altari portatili, vel viatico, conceditur illi, quòd celebret super aram, quæ ibi vocatur altare: etiam si nõ habeat aliud altare. Apud Gentiles autem, & etiam in veteri testamento non erat huiusmodi ritus, quia etiam indifferenter super quoslibet lapides, vel in aliquo loco structo immolabatur, & cremabatur sacrificium, maxime apud Gentiles: ideo ara, & altare idem erant. In veteri etiam testamento nũquam fit differentia de ara, & altari, immo non erat nisi vnicum altare ad immolandum in toto veteri testamento, quod erat de lignis, & intra illud ponebatur terra quasi vsque ad summitatem super quam lignis compositis cremabatur sacrificium, vt declaratum D est Exodi vigesimoseptimo capitulo: & si aliquando ex speciali priuilegio aliqs posset in montibus struere altaria, vel in alijs locis, solũ faciebat illa de lapidibus nihil alterum super ipsa ponendo loco arę, & dicitur hic: Erexi septem aras, idest, feci septem altaria. Ista non erant aliqui lapides simplices, super quos fieret crematio holocaustorum, sed erant quidam acerui lapidum, & super illos ponebantur carnes sacrificiorum. Quod patet, quia dicitur erexi, idest, eleuaui, quod pertinet ad ea, quæ construuntur per appositionem, vel aggregationem. & dicebat hic Angelus Balaam, quod struxerat aras ad gratificandum eum sibi, quasi aras destruxisset ad colendum eum, & sic moueretur Deus, vt concederet ei maledicere Iudæis, & tamen non posuerat E aras pro Deo, sed pro dæmonibus, vel astris. Quod patet, quia positis aris, iuit ad quærendum augurium, vt patet sequenti capitulo, quod non fecisset, si Deo vero immolasset: solum enim eius adiutorium quæsiuisset. Item, quia istud holocaustum non faciebat ipse Balaam, sed Balac Rex: quod patet, quia ipse dixit supra: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum. Balac autem manifestum est, quòd Deo non immolaret, sed dæmonibus: quomodo ergo volebat Balaam quasi demonstrare Deo, quod offerret ipsi id, quod dæmonibus obtulerat?

Ara & Altare an dif ferant.

De altari vnico. veteri testa.

Quare Balaam dixit Deo se fecisse aras pro eo, cũ fecerit ꝑ dęmonibus.

Reſpondendum eſt, quòd licet Balaam ſciret Deum decipi non poſſe, tamen corrupta voluntas eis deſiderabat Deũ decipi,& hoc deſiderare non eſt magnum incõueniens,quia deſiderium ẽt eſt de impoſſibilibus, ſed amplius hoc eligebat Balaam quod inconueniens magnum eſt,quia electio ſolum eſt de poſſibili ꝯtingenti,& per nos agibili,vt patet 3.Ethic. Sed dicendum ꝙ tñ voluntatis peruerſitas inualuerat, vt totum intellectum practicum obcęcaret, nec erubeſcebat coram Deo ſibi loquẽte mentiri,quia pſentia Dei ſolum intellectum ſpeculatiuum eius illuſtrabat,vt neceſſarium eſt in omnibus prophetis: voluntatem aũt illius nullo modo gratia ſua gratum faciente tangebat:ideo nullatenus meliorabatur,etiã ſi G Deus ſibi continuè mirabilia loqueretur. Sunt enim iſta duo multum diſtincta.ſ.intellectus ſpeculatiuus, & voluntas: ideo poteſt vnum ſine altero profici. Patet in Salomone,quem De⁹ ſuper oẽs alios homines ſapientia imbuit,vt patet 3.Reg. cap.3. & 2. Paralipo. cap.1.& tñ voluntas eius nihil illuſtrata eſt, quia ſemper ambulauit in concupiſcentijs fœminarum,& idola coluit atque illis templa ꝯſtruxit,vt patet 3.Reg.11. cap. *Et impoſui vitulum, & arietem deſuper.* Non refertur ad vnicam aram,quia non fuit in vnica factum, cum dicat ſe erexiſſe ſeptem aras,ſed refertur ad omnes.ſ. impoſuit vitulũ,& arietem deſuper,ideſt,ſuper quãlibet aram impoſui vnum vitulum, & vnum arietem. *Dominus autem poſuit verbum in ore eius.* Ideſt, Angelus H locutus fuit illi,ſcilicet,verba iſta,quæ ſequuntur: nã quòd aliquis ponat verbũ in ore alterius, nihil aliud eſt,quàm quod dicat ei omnia,quæ debet loqui. Vel poteſt intelligi,quòd poſuit verbum in ore ſuo,ideſt, inſpirauit ſibi prophetiam dato, quòd non loqueret̃ ei, ſcilicet,quòd moueret intellectum ſuum ad concipiẽdum,& dicendum regi Balac ea, quæ ſequũtur. Et tunc etiam non erit ꝯ ſupra dicta, ſcilicet, quòd hic fuerit facta locutio,& apparitio Angeli ad Balaã, quia licet iſta,quæ dicturus erat Balaam, non fuiſſent ſibi dicta, ſed inſpirata: tamẽ locutus fuit ei Angelus alia,ſcilicet,Loquere hoc ad Balac.Primus modus tñ eſt verior.ſ.quòd omnia iſta locutus fuerit Angelus Balaam. *Reuertere ad Balac.* Quia manebat Balac apud I altaria ſpectans,qñ veniret Balaam. *Et hæc loqueris.* Scilicet,iſta,quæ apparent immediate: illa enim Angel⁹ primo dixit Balaam: deinde Balaam retulit illa regi Moab. *Reuerſus inuenit ſtantem Balac iuxta holocauſtum ſuum.* Spectabat enim aduentum Balaam,& quia dixerat Balaam,quòd ſtaret iuxta holocauſtum ſuum ſtetit diligenter ne omitteretur aliqua cæremonia. *Et omnes principes Moabitarum.* Iſti comitati fuerant regem aſcendentem in montem cum Balaam,& mãſerunt ibi cum rege. *Aſſumptaque parabola ſua dixit.* Ideſt Balaam aſſumpſit parabolam loquens ad regem Moab. vocatur hic parabola prophetia, quam Deus poſuerat in ore Balaã,& hoc quia parabola fit in quibuſdam ænigmatibus,& circulationibus verborum: ita aũt erat hic cum ponantur quædã ſimilitudines. K *De Haram eduxit me Balac rex Moabitarum.* Hic volebat ſignificare Balaam,quòd nõ poterat maledicere Iſraelitas,quia Deo diſplicebat hoc, ideo poſuit quædam præuia excuſatiua ſua.ſ.quòd ipſe non venerit gratis, & non concitauerit regem ſpondens ſe hæc facturũ, ſed quaſi coactus aduenerit, ideo etiam ſi non poſſet maledicere Iſraelitas non eſſet ſibi imputandum. Si autem ipſe ſpopondiſſet ſe maledicturum Iſraelitas ſi aliquid ei daretur, etiam ſi Deus prohiberet maledictionem ipſe eſſet culpabilis, tamen non ſpopondit, & hoc dicit,ſcilicet,de Haram adduxit me Balac rex Moabitarum,ideſt ego non veni gratis ad maledicendum,nec ſolicitaui regem,ſed rex adduxit me, quaſi

F violentum,ſcilicet, propter importunitatem ſuam, quia multos nuncios miſit & bis.& dicit,quòd adductus eſt de Haram, ideſt, de Meſopotamia: eſt enim Haram nomen proprium ciuitatis, Meſopotamia autem eſt nomen Græcum compoſitum ſignans ciuitatem ſitam in medio aquarum,& vocatur in Hebræo Haram fluuiorum,ideſt,ſita inter duo flumina.Eſt autem eadem ciuitas Meſopotamia,& Haram,vt declaratum eſt præcedenti capit.in hac habitabat Balaam, cum vocatus eſt a rege Moab, & de ipſo loco adductus eſt. Et ſi obijciatur quòd habitabat ſuper flumen terræ filiorum Ammon,vt patet præcedenti capit.vel quòd habitabat in terra Madian, quia ibi fuit occiſus cum Madianitis,vt patet infra 31.capi.reſponſum eſt præcedenti cap.

Quare Balaam venit de Meſopotamia. *Quæſt. V.*

SED obijcietur,quia dicitur ſecunda Petri.ca.2. ꝙ Balaam venit ex Boſor, & amauit mercedẽ iniquitatis,ergo non venit de Meſopotamia.

Reſpondendum eſt,quòd eadem ciuitas eſt Boſor,& Meſopotamia, & Haram, quia frequenter eadem ciuitas habet multa nomina, ſicut patet in Hebrõ,quæ vocatur Hebrõ,& Mambre, & Cariatharbe Geneſ.23.capitu.& Ioſue 13.capitu.Etiam Ieruſalem vocatur Ieruſalem, & Iebus:Ioſue 18.capi.& in diuerſis libris accipiuntur diuerſa nomina. Sic patet, quia hic vocata eſt ciuitas etiam Haram, & Deuterono. 23.cap.vocatur Meſopotamia. *De montibus orientis.* Ideſt Meſopotamia eſt in montibus orientis. Non accipiuntur montes Orientis ſimpliciter pro illis, qui ſunt in extremitate terræ habitabilis per longitudinẽ, ſcilicet,in capite Indiæ:ſed accipitur Oriens relatiuè, & ſic quilibet locus,qui eſt propinquior Orienti alio loco dicitur eſſe orientalis reſpectu illius. & hoc modo neceſſe eſt de quibuſcunque duobus locis, quæ non habent eandem longitudinem ſecundum modum aſtrologorum,quòd vnus ſit orientalis reſpectu alterius:& iſtud eſt quod multos decipit. Nam cum legunt in Scriptura Orientem,vel Occidentem,accipiunt iſta puncta ſimpliciter pro extremitatibus terrę
I habitabilis,vt cum dicitur de Saluatore noſtro, quòd
reges Magi venerunt ab Oriente adorare eum Matt.
cap.2.putant aliqui, quòd venerint de extremiratib⁹.
Indiæ,ideo variè ponunt de aduentu illorum, quia ali
qui dicunt illos aduenisse poſt vnum annum & 13.
dies, quia in tanto tempore poterant venire ab Oriẽ
te. Alij dicunt, quòd venerunt ſuper dromedarios
quæ ſunt animalia velociſſima, ideo in treſdecim die
bus poterant tantum iter conficere: ſed ad nihil hos
rum cogimur, quia non ponitur ibi oriens pro par
te orientali ſimpliciter, ſed pro aliqua terra, quæ eſ
ſet magis Orientalis, quàm Iudæa etiam ſi parum
diſtaret ab illa.

Magi venerint ad adorandum Christum.

Sic etiam patet hic: nam terra Meſopotamiæ non multum diſtat a terra Moab: forte enim non per quatuor dietas. K Quod patet, quia Iacob venit de Meſopotamia per terram Ammon, & Moab ad terram Iudęæ, & tranſiuit per montem Galaad, & Laban ſocer ſuus perſecutus eum ex Meſopotamia apprehendit eum ſuper montem Galaad diebus ſeptem tranſactis, vt patet Geneſ.trigeſimoprimo capitulo, & tamen Laban diſtabat per tres dietas vltra Meſopotamiam, vbi erat cum gregibus ſuis ipſe, & filij ſui, vt patet Geneſ.capitu.trigeſimo. & ex loco ipſo perſecutus Iacob apprendit eum poſt ſeptem dies in monte Galaad: ergo demptis illis tribus dietis manebunt quatuor dietæ a Meſopotamia vſque ad montem Galaad. eſt autem mons iſte in extremitate terræ Moab, cum ponatur pro termino terræ

non terræ illius; vt patet Deutero.cap.2. Ergo terra Mesopotamiæ ad plus distaret quatuor, vel quinque dietis a terra Moab, & tamen dicitur, quòd vocatus est Balaam de montibus orientis, quia est magis orientalis Mesopotamia quàm Moab, & non solum est magis orientalis, sed etiam magis aquilonaris. Dicitur autem de montibus, quia terra illa montuosa est. *Veni, inquit, & maledic Iacob.* Idest rex Moabitarum inquit ad me veni, & maledic Iacob. Accipitur hic Iacob pro tota congregatione Israelitarũ sicut Israel: & maledicẽdo illos maledicebatur totus Iacob, quia nullus alius erat de stirpe Iacob præter illos. *Propera, & detestare Israel.* Eadem sententia est repetita, & ista est exaggeratio sermonis, cum sit sermo per synonyma, non solũ in dictionibus, sed in orationibus, quod ad satis magnam exornationem pertinet, & potissimum ad suasionem, quia verba sic repetita magnam habent efficaciam, vt testatur Isidorus in principio synonymorum suorum, scilicet, quòd liber synonymorum eum mouerit in lamentum. fiunt autem ibi tales repetitiones, vt hic. Potest autẽ dici, quòd aliquo modo istæ sententiæ differunt, quia detestari, & maledicere duo importabunt: nam maledicere est malum inferre: detestari autem est bono priuari per abominationem, & expulsionem a nobis. Tunc Deus alicui maledicit, quando eum punit: tunc vero detestatur, quando suam protectionem aufert. Quodcunque autem istorum fieret sufficiebat Moabitis, siue enim Deus malediceret illos per se delendo, sicut sępe fecerat consumendo igne, & alijs pęnis, vt patet supra 11.cap.& 16. siue eos desereret non iuuando, vt sic traderentur in manus Moabitarum. Non est tamen intelligendum, quòd rex Moab miserit ista verba ad Balaam, cum petijt, vt veniret. Nã solum dixit: Veni, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere, & eijcere eum de terra mea, vt patet præcedenti cap. fecit tamen Balaam istã repetitionem sententiarum ad exornationem, vel forte Deus talem seriem in verbis posuit in ore eius. Est autem iste modus vsitatus apud Prophetas, & maximè in Isaia. Dicit Rabi Salom. quòd ponuntur ista duo verba, quia nesciebatur quid magis Deus vellet, scilicet, maledicere, vel detestari. Sed nõ stat, quia hoc esset si Balac locutus fuisset ista ad Balaam, vel Balaã locutus fuisset ad Deum petens, sed non fuit sic: nã potius Deus ista primò locutus est ponens in ore Balaam: ergo non fuit positum detestari, & maledicere propter dubium. *Quomodo maledicam cui non maledixit Deus?* Quasi dicat, petis aliquid irrationale, quia ego non possum maledicere, nisi cui Deus maledicit, sed Deus benedicit Israelitis, quomodo ego potero maledicere eis? hic enim cogitur Balaam veritatem significare de maledictione sua, scilicet, quòd illa nõ erat inflictio alicuius mali, sed erat prænunciatio diuinæ maledictionis per prophetiam, vel per astra, vel per artem ariolandi. Cum ergo Deus nunc non maledixerit, non poterat Balaam maledictionem eius annũciare, quia nihil valeret annunciatio illius: maximè, quia etiam si Balaam vellet annunciare saltem false aliquam maledictionem, nõ poterat, quia Deus eum ad benedictionem cogebat.

An Deus habeat quotidie vnam horam in qua irascatur malis, & an illam sciret Balaam. Quæstio. VI.

Dicit Rabi Salom. quòd Deus quotidie irascitur malis, ita q habet vnam horam determinatam, in qua irascatur, & illã sciebat Balaam, ideo precabatur tunc maledictionem Dei super aliquem malum, & veniebat: videratautem q licet malum egissent Hebræi non puniebat eos; ideo mirabatur. Probat hoc Psal.7. vbi litera nostra dicit de Deo: Nũquid irascitur per singulos dies? vbi dr̃ in Hebræo: Deus irascitur per singulos dies. Sed errat, quia illa litera etiam s̃m modum Hebraicum debet legi interrogatiue, q̃q̃ non ponat ibi dictio significans interrogationem, sicut in litera nostra ponitur nũquid. Nam si non legatur sic includet ꝯdictionem, cum dicatur ibi, q Deus est patiens: & tñ irasci per singulos dies non probat esse patiẽtem, sed magis oppositum. s. esse velocem in ira, quod est esse acrocholum, vt patet 4. Ethi. cap. de mansuetudine.

Item quia si diceretur q Deus irascitur per singulos dies nihil faceret ad intentionem prophetæ, vt patet ex intentione totius Psalmi. Amplius dato q concederetur Deum quotidie irasci malis, sicut nos concedimus: tñ s̃m q Rabi Salom. intelligit est impossibile, quia nos dicimus Deum irasci. i. punire nos: ita q ira non significet in eo aliquem motum, vel affectionem, sed solum punitionem, quæ in nobis est: tñ Rabi Salom. intelligit esse in Deo iram, quod patet ex verbis suis. Dicit enim q Balaam sciebat horam, in qua Deus est iratus: & tunc petebat maledictionem super aliquem, & veniebat: & sic prius ponit iram Dei, q̃ punitionem nostram: ergo aliquis motus erit s̃m hoc in eo. Item dato q in Deo esset motus iræ qualibet die cum non haberet horam determinatam ad irascendum, quia non sequitur conditiones temporum cum non subijciatur motui, & actionibus naturalib⁹. Itẽ dato q esset aliqua hora determinata pro ira Dei: tñ illam non cognosceret Balaam, & dato q cognosceret, ẽt si deprecaretur Deũ, vt malediceret alicui, non malediceret, nisi maledicere disposuisset, cum Deus nõ sequatur humanas affectiones: ideo omnia hæc ridicula sunt. *Qua ratione detester quem Deus non detestatur.* Eadem sententia est cum superiori. detestari. n. est abominari, vel abominatum esse prædicare, sed Deus non abominabatur Iudæos expellens eos a custodia sua: quo ergo posset Balaam illos abominabiles factos prænunciare? quasi dicat, nequaquam. Nã Ecclesia si prænunciaret illud, nihil esset cum De⁹ nõ abominaretur: & ẽt si vellet maledictionẽ prænunciare, non posset, quia Deus cogebat eum bñdicere. *De summis silicibus videbo eum.* Quasi dicat, non maledicam illi, sed magis delectabor in videndo eum de summitate silicum. i. duarum petrarum. Erat aũt delectatio ista, quia castra Israel erant bene disposita, & videre si milia est delectabile: & hoc significatur cap. sequenti cum dixit Balaam: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel &c. & propter ista verba Balac rex remouit Balaam de altitudine silicum ducens ad alium locum, in quo non posset videre omnia castra Israel, sed partem eorum, vt patet infra.

De collibus considerabo illum. Eadem sententia est repetita, scilicet, quod Balaam de altitudine collium, idest, de montibus illis, in quibus erat respiceret Israel: & vtrũque verum est, scilicet, quòd videret Israelitas de collibus, & de summitate petrarum, quia forte cũ esset in collibus ascendebat sup summitatẽ petrarũ, vt magis inde cõtẽplaret dispositionẽ castrorũ Israel. *Populus solus habitabit.* Hic prophetat Balaam aliqua futura de populo Israelitarum, scilicet, quòd habitabit solus, idest, erit singularis inter omnes populos, quia cęteri populi ad Deos varios conuertentur. Iste autem solus manebit in cultu Dei sui, licet aliquando in hoc caruerunt magis Israelitæ quàm aliæ gentes: & conqueritur de eis Deus valde, quia reliquę gentes non mutabant Deos suos: Israelitæ autem mutabãt aliquãdo, vt patet Ierem. c.2. scilicet, trãsite ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate vehemen-

Iræ motus an sit in Deo.

vehementer si factum est huiuscemodi: si mutauit gens Deos suos. Et certè ipsi non sunt dij: populus verò meus mutauit gloriam suam in idolum, Obstupescite cœli super hoc, & desolamini portæ eius vehementer. Et tamen licet Israelitæ relinquerent Deum, tamen redibant rursus ad illum. De alijs autē gentibus nulla conuertebatur ad colendum Deum: in prophetis tamen non oportet totam vim termino rum obseruari, quia termini distributiui raro ibi totaliter distribuunt. Erat autem iste populus solum.i.singularis ab alijs gentibus in corde per Dei veri fidem, & cultum, in carne sua per circuncisionis pactum, in actibus suis per diuersarum cæremoniarum, & iudiciorum obseruantiam, & ritum, in vestibus per distinctum ab alijs gentibus habitum, sicut erat de vittis hiacinthynis, & pallijs fimbriatis, vt patet supra ca.15. Vel dicitur solus habitabit, idest, iste populus non cōmiscebitur alijs gētibus in aliqua communicatione: ne ab eis inducerentur ad colendum idola, ita vt viderentur non esse de numero gentium, sed sequestrati ab orbe terrarum, vt significat litera sequens, scilicet, inter gentes non reputabitur. & in hoc significabatur magna perfectio status Iudaici, qui erat separatus ab immundicijs Gentilis communicationis. *Inter gentes non reputabitur*. Idest, non tenebit Deus istum populum in reputatione, in qua tenet gentes, quia gentes, vt immundas in Idolis suis negligit, sed istum populum, vt peculium electum conseruabit, & ei specialia beneficia largietur. hoc significat Deus Exo.19.ca. & Deuter.cap.7. vocans Iudæos peculium de cunctis populis terræ. Vel non reputabitur inter gentes, idest non cōputabitur iste populus, vt vna de gentibus. & hoc, quia differentes erant Iudæi in habitu, & tota ratione viuendi ab omnibus gentibus, ideo appellatione Gentium omnium in sacra Scriptura non intelliguntur Iudæi, sicut appellatione laicorum non intelliguntur clerici, quia differunt ab eis in habitu, & modo viuendi. Vel aliter non reputabitur inter gentes, scilicet, quia non erat magnus populus Iudaicus viribus, aut multitudine in comparatione aliorum populorum. Sic dicitur Deuter.capit.7. scilicet, quòd non accepit Deus illos, quia ipsi vincerent numero cęteras gentes, aut viribus. Et subditur ibi: cum omnibus populis sitis pauciores: & ꝓpter hoc negligebāt eos, & volebant eis eruere oculos dextros in improperiū, vt patet 1.Reg.11.& 13.cap. Vel nō reputabitur inter gentes, idest, non poterit computari præ multitudine sicut dicitur infra.s. quis numerare possit puluerem Iacob, & numerum stirpis Israel, sed primus & secundus sensus magis conueniunt. *Quis dinumerare possit puluerem Iacob*. Idest, multitudinem, quæ egredietur de Iacob per generationem, quia iste populus multiplicabatur valde, intantum, vt non viderentur fœminæ eorum parere, sed germinare, sicut arbores, q̄ singulæ mittunt multos ramos, vel fructus. Sic patet Exo.cap.1 scilicet, quo mortuo, & vniuersis fratribus eius filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, atque roborati nimis impleuerunt terrā: quod patet, quia in ingressu in Aegyptum fuerunt solū animæ septuaginta, vt patet Gen.46.c. vel 75. vt patet Exodi cap.1. & tamen quando exierunt de Aegypto fuerunt in valde magna multitudine, scilicet, sexcentorum millium peditum præter paruulos, & senes, & fœminas, vt patet Exo.12.cap. & ob hoc cum viderent Israelitas tantum multiplicari Aegyptij paruulos eorum occidebant in flumine, & postea iusserunt occidi cum nascerentur de vulua. Exodi capit.1. & ob hoc comparantur pulueri, quia innumerabilis est. Sic dixit Deus ad Abraham: faciamque semen tuum, sicut puluerem terræ: siquis potest hominū

F numerare puluerem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Rabi Salom. dicit. quis numerabit puluerem Iacob, idest, dolores, vel tribulationes populi Iacob? Multæ enim fuerunt ante ingressum terræ promissionis, & post ingressum. Et patet iste sensus quia secundum literam Chaldaicam Israelitæ comparantur numero stellarum, quando boni sunt; quia sicut stellas nullus tangere potest; ita nec Hebræos dū bene viuerent: mali autem comparantur pulueri, quia sicut quilibet puluerem conculcat, ita illos dum a Deo recedebant quilibet populus conculcabat. Sed primus sensus est melior, quod patet in sequenti litera, scilicet. Et nosse numerum stirpis Israel, quod refertur ad multiplicationem: & tamen hic fiunt repe-

G titiones sententiarum: ergo ista significat id quod sequens, scilicet, multiplicationem Israelitarum.

Et nosse numerum stirpis Israel. Idest, quis poterit cognoscere multitudinem Israelitarum, quasi dicat, tanta erit, quòd dinumerari nō poterit: nimis enim multiplicabantur Israelitæ. vt supra dictum est.

An Iudæi essent in maxima multitudine.

Sed dicetur contra Deuteronom.cap.7. quòd erāt Iudæi pauciores alijs populis, scilicet. Non quia cunctas gentes numero vincebatis vobis iunctus est Dominus, & elegit vos: cum omnibus populis sitis pauciores, sed quia dilexit vos Dominus.

Respondendum est, quòd Israelitæ erant in valde magna multitudine, & postea futuri erant in maiori:

H tamen erant pauciores cęteris populis, quia comparati ad cunctos populos quasi nihil erant, vel quia erant aliqui populi, qui erant valde maiores ipsis: sicut gēs Chananæorum erat vnus populus inquantum descē debat ab vno capite, scilicet, a Chanaan: quamquàm alio modo vocarentur septem populi, & tamen populus Chanaan valde maior erat Israelitis. & sic de multis alijs populis. Quòd essent plures Chananæi patet, quia non poterant Iudæi replere terram eorum ad habitandum, ideo Deus nō dedit illam simul Iudæis, vel in vno mense, aut in vno anno donec augerentur, ne terra redigeretur in solitudinem, & crescerent bestiæ contra Iudæos, cum non esset terra habitata, vt patet Exo.23.cap. & Deutero.cap.7. vel potest hic referri multitudo numeri ad magnitudinē

I excellentiæ, scilicet, quis potest nosse numerum stirpis Israel, idest, magnitudinem dignitatis, & hoc refertur ad Messiam, qui fuit de stirpe Iacob secūdum carnem & excellentia sua fuit infinita. Satis est autem modus iste conueniens, quia talem locutionem facit Isaias cap.53. scilicet, generationem eius quis enarrabit? Et intelligitur de Messia cuius generatio non est enarrabilis, quia est infinita. *Moriatur anima mea morte iustorum*. Cum Balaam oīa ista enarrasset, q̄ pertinebant ad excellentiā populi Iudaici, optauit habere finem, sicut Iudæi, qui erant viri iusti, & animæ eorum assequebantur vitam æternam, ideo est sensus: Moriatur anima mea morte iustorum.i. vtinam ego morerer, sicut isti iusti morientur: præuidebat.n. in spiritu,

K ꝙ in lege Dei finituri erant, & cupiebat sic finiri: tamen non sic viuebat: oēs autem mali bonam mortē appetunt, sed bonam vitam fugiunt, quia bene mori fœlicitas est: bene autem viuere laboriosum: sed vnum sine altero non conceditur. Alio mō exponūt quidam ꝙ loquebatur optādo mortē.s. ꝙ ex quo moriturus erat, magis vellet, vt eum Hebræi occiderent, q̄ aliter moreretur: & est sensus: Moriat̄ aīa mea morte iustorum, idest, vtinam ego moriar occisus ab istis iustis. Aliqui dicunt, quòd loquebatur nō optando, sed prænunciando, cognoscebat.n. prophetico spiritu, ꝙ Iudæi eum occisuri erant: ideo dixit: Moriatur aīa mea.i. morietur morte iustorum.i. morte inflicta a iustis.s. qa Israelitę occiderēt me. Sed nō est iste sensus.

quod

quod patet ex sequenti litera, scilicet. Et fiant nouissima mea horum similia, idest talis sit mors mea, qualis mors istorum, & ibi est repetitio sententiæ secundum modum supra positum: ergo debet legi ista litera optando, & non prenunciando: & dicitur moriatur anima mea, idest moriar ego, quia anima mori nō potest: sed accipitur anima pro ipso homine: sic dicitur 1. Macha. capit. 2. quod occiderunt serui Antiochi vsque ad mille animas, idest mille homines, & iste modus est vsitatus in Scriptura, vt patet Iudi. 16. cap. Cum ait Sanson: Moriať anima mea cū Philisthijm, idest moriar ego. *Et fiant nouissima mea horum similia.* Idest vtinam mors mea esset talis, qualis mors istorū. B Accipitur enim nouissimū pro morte, quia est nouissima, quam homo viuens patitur, & sic accipitur nouissimum in sacra Scriptura pro morte ex modo loquendi communi: sic patet Ecclesia. cap. 7. scilicet, in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, idest mortem, & in ęternum non peccabis. *Dixitque Balac ad Balaam: quid est hoc quod agis.* Adduxerat Balac Balaam ariolum ad maledicendum Iudæis, & ob hoc disposuerat holocausta super aras: nunc autem vidit, quòd Balaam benedicebat Iudæis ideo admiratus est dicens, quid est hoc quod agis: nō enim quęsiuit quasi dubitaret quid esset illud, quia bene videbat, quòd benedicebat Iudæis, vt patet ex litera sequenti, scilicet, vt malediceres inimicis meis vocaui te, & tu è cōtrario benedicis: sed dixit hoc admirans. Est autem C modus admirātium, & turbatorum etiam de notissimis quærere. Vel forte dicebat hoc, vt responderet sibi Balaam, quia interdum quærimus aliqua, de quibus non dubitamus, vt videamus quid nobis respondetur: sic quæsiuit Deus a Balaam, scilicet, ad quid venerant viri Moabitę, & tamen ipse sciebat ad quid venerant: volebat tamen habere occasionem loquendi cum Balaam, *Vt malediceres inimicis meis vocaui te.* Et nō facis hoc. Vocat rex Moab Iudęos inimicos suos, & tamen non erant verè inimici sui, quia licet ipse intelligeret, quòd volebant aduersari ei: tamen non intendebant, quia Deus prohibuerat illis pugnare contra Moab Deutero. c. 2. *Tu è contrario benedicis.* Idest contra intentionem meam facis benedicēdo. Et dicitur: Benedicis, idest benedictiones eis futuras prænuncias, siue futura bona. D *Cum ille respondit: non aliud possum loqui nisi quod iusserit Deus.* Quasi dicat, non sum culpabilis in hoc, quia ego vellem maledicere, sicut tu me ad maledicendum vocasti, sed non possum facere, quia Deus nō me permittit: & accipitur hic nō possum, idest non possum de iure nec de facto. Dicitur aliquis non posse de iure, quia quāquàm aliquis actualiter possit contra diuinum præceptum, quia tñ illa operatio vetita est non dicitur posse. Alio modo est posse de facto, scilicet, quòd licet aliquid sit contra ius: tamen possit homo illud exequi. Neutro istorum modorum poterat Balaam maledicere, quia dato, quòd Deus vetuisset maledicere, si tamen potuisset proferre Balaam verba maledictionis, non curaret, quod esset vetitum: sed non poterat proferre saltem. E Hoc autem poterat esse dupliciter: vno modo, quia Deus mouebat labia eius, vt ipse volens maledictionis verba proferre benedictionē proferret, ita quòd Deus moueret instrumenta eius formatiua vocis cōtra voluntatem ipsius: nec tamen in hoc cogebat voluntatem illius, quia semper manebat ei electio maledicendi, licet maledicere non possit, & sic nō prohibebatur ibi actus voluntatis, sed actus prolationis, & iste non est liber elicitiuè, & primariè: sed est per imperium voluntatis: ideo directè potest cogi: actus autem voluntatis est primo liber, ideo non potest directe cogi: inducitur tamen voluntas ad aliquid alterū, quam ante volebat. Et hoc, quia Deus mouet voluntatem per gratiam rectificantem omnes potentias, & in hoc differebat ista motio linguæ Balaam a motione linguæ asinæ eius, quia lingua Balaā a Deo mouebatur, & contra voluntatem eius, & ipso intelligente, quòd contra voluntatem eius lingua mouebatur: asina autem non intelligebat quod loqueretur, nec contra voluntatem suam loquebatur, quia non haberet voluntatem loquendi, nec tacendi. Alio modo potest intelligi, quòd Deus in illa hora, vel spatio, in quo loquebatur Balaam ista demonstraret clarissimè esse bonum loqui illa, scilicet, quòd Deus pro tunc supernaturaliter illustraret intellectū practicū Balaā, sicut mouebat, vel illustrabat intellectū speculatiuum eius ad propheticè intelligendum, & ista illustratio esset, quòd Deus euidenter demonstraret intellectui practico eius, quòd in præsenti tempore nullum maius bonum occurrere sibi posset, & tunc intellectus practicus necessario iudicaret illud esse eligendum, licet non coactè. Voluntas autē necessario eligeret quidquid ab intellectu iudicatur, cum sit totaliter irrationalis, & naturaliter consequēs intellectū: vires enim formatiuæ vocis immediate obedirent, & tunc Balaam totaliter volebat benedicere, sed transeunte illa illustratione intellectus, cum non tolleret inclinationem, & dispositionē cōsuetudinalem prauę voluntatis, cum sit supernaturalis, nec intellectus practici distortum iudiciū, finita locutione inciperet dolere, ꝙ sic locutus fuisset, & cognosceret, quòd Deus eum ad talia volendum induxisset, & hoc non est voluntatem cogere, sed decipere, quia si voluntati Balaam Deus proposuisset esse malum benedicere Israelitis, sicut prius eius intellectus practicus voluntati proponebat, impossibile erat, quòd eam ad benedicendum induxisset nisi eā nihilaret, vel faceret nō esse liberā: ideo quilibet modus est satis ꝓbabilis: sed primus videtur melior, vt sentiret Balaam, dum loqueretur se contra voluntatem suam loqui, quod aliter non faceret, scilicet, per secundum modum: sed post locutionem intelligeret. Et hoc erat ad magnam laudem diuinam. Tunc debet intelligi litera: Num aliud possum loqui, nisi quod Deus iusserit? idest ad quod mouerit labia mea, quasi dicat, non possum aliter mouere, quam ipse mouet.

Motus est Balaam ad loquēdum & asina eius, sed diuersimode.

Balaam ... possum ... [illegible]

Dixit ergo Balac. Veni mecum in alterum locum, vnde partem Israel videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei. Cumque duxisset eum in locum sublimem super verticem montis Phasga, ædificauit Balaam septem aras, & impositis supra vitulis atque arietibus, dixit ad Balac: Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obuius pergam. Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore eius, ait: Reuertere ad Balac, & hæc loqueris ei. Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum, & principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid inquit locutus est Dominus? At ille assumpta parabola sua, ait: Sta Balac, & ausculta, audi fili Sephor: non est Deus quasi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo, & non

Aedificat septē aras Balaam ij.

Commendat populum Israel Balaam.

& non faciet? locutus est, & nō implebit? Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. Non est idolum in Iacob, nec videtur simulachrum in Israel. Dominus Deus eius cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Iacob & Israeli, quid operatus sit Deus. Ecce populus, vt Leæna consurget, & quasi Leo erigetur: non accubabit donec deuoret prędam, & occisorum sanguinem bibat.

Infra 24.

Dixit ergo Balac. Hic ponitur secundum, scilicet, secundus conatus Balaam ad maledicendum, scilicet, quòd postquam non potuit in loco illo maledicere, iuit ad alium locum, vt si forte ibi maledicere posset. *Veni mecum in alterum locum.*

Quare Balac voluit Balaam mutare locum ad maledicendum Israelitas. Quæst. VII.

HOc dixit Balac, quia in loco illo viderat Balaam totam multitudinem Israel, & putauit, quòd propter hoc non poterat maledicere, ideo duxit in alium locum, vnde non videret, & hoc forte, quia rex Moab erat aliqualiter Astrologus, & qui in iudicando astrorum regulā sequuntur locorum Orizontes respiciunt: quilibet enim punctus assignatus in terra mutat alium, & aliū Orizontem, ad cuius mutationem sequitur diuersitas ascendentis, siue horoscopij, & diuersitas planetarum, & signorum in domibus cœli, & quia istis mutatis magna fit influentiæ mutatio alium congruentiorem locum Balaam, & Balac requirebant. & hoc verum est quantum ad omnia, in quibus corpora cœlestia habent causalitatem, quia ibi multum prodest mutare locum, sed quia maledicere populo Israelitarum solum a voluntate diuina dependebat, mutare locum ad aliam, & aliam partem cœli nihil proderat.

Aliqui dicunt, quòd Balaam videns totam multitudinē Hebræorum expauit, nec maledicere ausus est, ideo volebat eum Balac ducere ad locum, in quo modicum videret de castris Israel, & sic auderet maledicere. Sed hoc non valet, quia Balaam existens in terra Moabitarum non timebat Israelitas, ideo propter eos non omittebet maledicere. Item quia si ꝑpter timorem Israelitarum omitteret, non magis maledicere, cum videret paucos, quàm cū videret multos, quia nullo modo illi possent sibi nocere: vel si multi possent nocere, eodem modo, & pauci. Alij dicunt, quòd ideo erat mutatio loci, quia merita multitudinis faciebant, quòd non posset maledicere Balaā si autem paucos videret, merita illorum non præualērent, vt maledicere non posset. Sed hoc non est rationale, nec Balac rex hoc crederet, quia si propter merita multitudinis maledici non poterant: siue videret Balaam multitudinem, siue non videret, merita non minorabantur: ad valorem enim meritorum nihil facit videre, vel non videre. Item, quia si propter videre multitudinem maledicere non poterat, vel saltem sic credebat, Balac clausisset oculos Balaam, & tunc maledixisset: nec fuisset necesse rursus alibi aras cōstrui, & imponi nouas victimas. Sed obijciet aliquis, quòd

F non poterat Balaā maledicere, nisi videret, quia hoc requirebatur ſm ceremonias magorū. Sed non stat, quia tunc solam illam partem, quam videret, crederet se posse maledicere, quod erat contra intentionē Balac volentis totum populum Hebraicum dispergere. Item hoc dato posset Balaam aliter facere, scilicet, in eodem loco, in quo erat inclinare se, vt videret modicam partem castrorum, & non oporteret mutari locum. Sed hoc etiam militat contra expositionem superiorem, quia si propter timorem non poterat Balaam maledicere de loco illo, clauderet oculos, & nihil videns non timeret. Si autem dicas, quòd postquam semel concepisset timorem de multitudine visa, etiā si oculos clauderet, timor manebat. Respondetur, quòd etiam si ad aliam partem transferre-

G tur Balaam, de qua partem exercitus videret, & non totum: semper timor maneret, & maledicere non posset. Non diceret ergo Balac, veni ad aliū locū &c. Item omnibus istis datis adhuc non bene dicitur, φ si Balaam videns totam multitudinem propter magnitudinem meritorum maledicere non poterat, & videns paucos crederet posse maledicere. Hoc est si sicut occultabatur multitudo a facie Balaam: ita occultarentur merita a facie Domini, & quando Balaam videret totum populum, quòd Deus videret omnia merita populi. Sed non erat sic, nec aliquis homo credere posset, quia tunc sequeretur, quòd quando Balaā nihil videret de populo, tunc Deus nulla merita Iudæorum videret: ex quo sequeretur quantitatem cognitionis, vel aspectus diuini commensurari quantitati visionis Balaam: infinitas quoque alias absurdita-

H tes, & impossibilitates concludit. Dicendum ergo, quòd ideo volebat mutare Balac Balaam ad locum alium vbi minus de castris videret: non vt minus videret: sed quia credebat locum illum esse magis fortunatum ad operationem suam, quia ibi magis iuuaretur a virtute cęli, vel propter alias obseruationes, quas arioli habent. Vnde dicendum, quòd quomodocunque se habeat superstitio erat, idest ceremonia ad nihil proficiens: Nec tamen est mirabile, quia tunc Balaam, & Balac superstitionibus vacabant, scilicet, ad maledicendum Israelitis, quod nihil proderat, etiam si fieret, & tunc est sensus. *Veni mecum in alterum locum.* Scilicet, quia iste locus est infortunatus, nec

Responsio auct.

I in eo prosperatur propositum nostrum. *Ducam te ad alium locum.* Scilicet, in quo a virtute cęli adiuuemur. *Vnde partem Israelis videas.* Hoc debet legi consecutiuè, & non causaliter, scilicet, quòd non ducebat eum in alium locum, vt inde non posset videre totum Israel, sed ducebat eum illuc, vt magis adiuuaretur propositum eorum ibi, & etiam consequenter non posset videre Balaam totum Israel ex eo loco. *Inde maledicito ei.* Idest de ipso loco maledicas Israeli, scilicet, quia ibi iuuaberis a virtute cęli ad maledicendum.

Cumque duxisset eum in locum sublimem. Quamquàm vellet Balac, quòd Balaam non videret totum Israel:

K tamen duxit eum in locum sublimem, quia si descenderet ad aliquas concauitates montium, nihil videret de Israel, quod putabat Balac necessarium esse ad maledictionem: erat tamen iste locus sublimis in alia habitudine ad castra Israelitarum, quàm locus, in quo primo steterat propter aliqua media obiecta: & sic non posset, inde totus Israel videri. *Super verticem montis Phasga.* Iste mons, in quo erant Balac, & Balaam vocatur Phasga: est enim magnus mons extentus vsque ad extremitatem terrę Moab super Iordanem, & super mare Sodomorum, vbi erant olim quinque ciuitates Sodomorum. Vocatur autem iste mons varijs nominibus, quia aliquando vocatur Abarim, & aliquādo Phasga, & aliquādo transitus Nebo, vt patet Deutero.

Mons in quo erant Balac & Balaam diuersis nominibus nominatus.

Deutero.cap.vlti.Ista autem pars, in qua nunc erant Balac,& Balaam vocatur Phasga,& diuidebat terram Moab a terra,quæ olim fuerat duorum regũ Amorrhæorum,& nunc erat terra duarum tribuum, & dimidiæ:erantque Iudæi in cãpestribus ad radices montis illius,ideo de monte illo poterant videri. Aliter potest dici,quòd Phasga non sit nomen proprium alicuius montis vel partis montis:sed est nomen appellatiuum signans collem, & in monte illo erant multi colles,quorum quilibet poterat vocari Phasga: vnde forte ante hoc erant in Phasga, & postea iuerũt ad aliud Phasga:sed non est rationabiliter dictum, quia sola illa pars vocatur Phasga. Si enim litera nostra intellexisset nomen appellatiuum esse,nõ dixisset Phasga: sed collem:nam nunquam alibi ponitur Phasga in litera nostra, nisi ad significandum locum istum, de quo hic dicitur. Hebræi autem, qui non tantum considerant conditiones locorum aliqua nomina, quæ ponuntur, vt propria exponunt tanquam appellatiua,sicut patet frequẽter in expositionib⁹ quas dãt super librum Iosue. *Aedificauit Balaam septem aras.* Sicut supra requirebantur ad superstitionem istam maledicendi septem aræ secundum leges maleficorum, ita requirebantur hic. Causæ eędem sunt. Dicitur, ꝙ ędificauit eas Balaam,quia forte in ędificatione illarũ ararum obseruabatur aliquis ritus, quem non debebat alius facere præter Balaam, vt in proferendo verba,vel in faciendo characteres sicut omnibus maleficis mos est. *Et impositis desuper vitulis atque arietibus.* Idest super quamlibet aram posuit vitulum vnum, & arietem vnum,sicut supra fecerat. Causa autem eadẽ est,quæ supra erat,scilicet, seruatio superstitionum.

Dixit ad Balac:sta hic iuxta holocaustum tuum. Fecit.n. Balaam holocaustum sicut supra,& non erant ista holocausta, quæ supra posita fuerant super altaria super priora, quia illa iam cremata fuerant in toto, vel ex parte, sed fuerunt alia animalia postea immolata, & imposita super aras. Dixit autem Balaam sta iuxta holocaustum tuum, quia istud fiebat pro Balac sicut superius,scilicet,ad maledicendum Iudęis,quod erat ad vtilitatem Balac. fuit autem locutus Balaam ad Balac, quòd staret iuxta holocaustum suum, non quòd ipse solus staret, quia cum eo erant principes Moabitarũ, vt patet supra,sed locutus fuit ad eum, quia erat principalis. *Donec ego pergam obuiius.* Idest donec ego pergam ad obuiandũ Domino, sicut supra dixerat, quòd ibat, vt si forte occurreret ei Deus. Dixit autem de Deo, quamquàm non inquireret Deum, sed dæmonem,occultabat tamen dęmonem,sub nomine Dei: ibat enim ad quærendum auguria, vt patet sequenti. cap.sed qui Deum quærunt non inquirunt hęc.

Sed fortè non esset multum necessarium dici, ꝙ Balaam fingebat se quęrere Deum,cùm quęreret dęmonem. Hoc enim necessarium esset inter colentes Deum verum,si aliquis responsionem haberet a dæmone, & diceret se habere a Deo: sed quia Gentiles dæmones colebant,nec alios Deos pręter eos cognoscebant, eos in augurijs, & in omnibus magicis operationibus exquirebant,quos pro veris dijs colere nõ erubescebant,ideo nulla causa fingẽdi erat: nõ enim magis erubescebat Gentilis a dęmone reuelationem accipere quam fidelis a Deo vero. Recedebat tamen Balaam a Balac quando volebat inquirere auguriũ, & dicebat se inquirere Deũ,ne videret Balac ea, quæ patiebatur,quando a dęmone responsa recipiebat.

Cui cum Deus occurrisset. Non inquirebat Balaam Deum sed dæmonem ad auguria, sicut patet de superioribus,sed Deus sibi occurrit, & hoc, quia non erat ad vtilitatem suam,sed ad pœnam,erat autem ad vtilitatem Moabitarum, & gloriam populi Israel: nam

A si Deus non occurrisset ponens verbũ in ore Balaã, ipse cum rediret malediceret Israelitas saltem in verbo, & Moabitæ confidentes profecisse aliquid maledictionem committerent bellum contra Israelitas,& caderent. *Posuitque verbum in ore eius.* Idest dedit ei reuelationem propheticam: non quidem illuminando intellectum eius solum,sed iubendo ei, ꝙ loqueretur. Vel dicitur quòd ponebat verbum in ore illius,id est solum in ore,& non in voluntate, quia Balaam loquebatur ista inuitus cum Deus moueret organa illius ad loquendum. *Ait reuertere ad Balac, & hæc loqueris ei.* Idest dices ei ista, quæ infra sequuntur, quæ iã Deus dixerat,sed Scriptura solum semel ne inutiliter

B repetat. *Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum.* Erat enim diligenter attendens Balac, ne aliqua de cęremonijs ad maledicendum omitteretur,vt non impediretur effectus maledictionis, quia illam maledictionem maxime sibi proficere existimabat,& dicitur,quòd erat iuxta holocaustum suum, idest iuxta aras,inquibus erant vituli,& arietes positi, & comburebantur in holocaustum: nam ad nihil aliud ista animalia immolabantur, nisi vt comburerentur.

Et principes Moabitarum cum eo. Isti associauerant regem ascendentem in montem, & dum Balaam iret ad quærendum augurium ipsi manebant cum rege: sic enim factum est in alia vice. *Ad quem Balac, quid, inquit,locutus est Dominus?* Idest Balac rex quæsiuit a Balaam quid locutus est Dominus. Iuerat enim Balaam

C ad consulendum Dominum, vt prædixerat, & quia Balac erat cupidus scire determinationem huius rei, in qua putabat salutem suam pendere, & statum regni Moab antequam Balaam quidquã loqueretur, ipse inquisiuit, quia amor moras non sustinet. *At ille assumpta parabola sua ait.* Idest Balaam incępit proponere,parabolam suam, idest propheticam reuelationem, quam Deus posuerat in ore eius, quæ vocatur parabola, quia est secundum quasdam similitudines, vel figurationes. *Sta Balac, & ausculta fili Sephor.* Hic reddit attentum Balac ad audiendum dicens, quod stet,& auscultet,idest sit diligenter paratus ad intelligendum verba:ista est repetitio sententiæ, quia nihil aliud signat sta Balac, quam ausculta fili Sephor, & hoc,quia ipse Balac vocabatur filius Sephor, vt patet

D precedenti cap.sed obseruatur modus iste per locutiones synonymas, quia est exornatiuus, & Deus aliquando facit illum in prophetis. *Non est Deus quasi homo,vt mentiatur.* Ista est quædam redargutio ad Balac,quia quæsiuit quid dixerit Deus,quasi dicat, tu vidisti prius,quòd Deus prohibuit me maledicere Israelitas. Quid ergo quæris quid dixerit nunc,quia manifestum est,quòd idem diceret. Nam non est sicut homines, qui mutantur a dictis suis, & alia iudicant, & eligunt,quàm prius. *Nec est filius hominis, vt mutetur,* Quasi dicat,Deus non mutatur a proposito suo sicut filij hominum. Repetitio est sententiæ superioris:idẽ enim est homo,& filius hominis, sed quia ista dicuntur quasi rhetoricè sub quodam ornatu repetitionis

E sententię,& turpe est eandem dictionem repeti, ponitur in vna clausula homo, & in alia filius hominis, & ista duo verba, scilicet, mentiatur, & mutetur pro eodem ponuntur,quamquàm non signant idem penitus, quia mutari est quomodocunque recedere ab eo, quod prius erat:ideo si Deus prius prohibuisset maledictionem, nunc autem concederet, videbatur mutari,licet large: mentiri autem est asserendo, vel promittendo, vt siquis asserat illud esse, quod nequaquam est:vel si spondeat aliquid se facturum, quod facere non intendit:vel quamquàm a principio intenderit postquam tempus completionis aduenerit facere non vult. Et quamquàm Deus primo prohibuisset maledi-

maledictionem,& nunc concederet, non mentiebatur,quia nullum falsum afferebat,nec infringebat aliqua promissa, videbatur tamen saltem large mutari. Accepit tamen hic litera ista duo pro eodem,sicut supra accepit detestari,& maledicere pro eodem, quāquām non signent penitus idem,sed fiunt propter repetitionem hæc. similis propositio hr̄ 1.Reg.c.15. cū locutus est Samuel ad Saulem. Porro triumphator in Israel nō parcet,& pęnitudine nō flectetur, nec enim homo est,vt agat pœnitentiam.

An Deus sit mutabilis ab intentione sua. Quæst. VIII.

SED contra hoc videtur,quia dixit Balaā, quòd Deus semel iusserat non maledicere, ideo nūquam contrarium iuberet aut permitteret, qa cum primo rex Moab fecit vocari Balaam,dixit Deus illi,ne iret in terram Moab, & cūm secunda vice vocatus est,dixit Deus, quòd iret: ergo mutabatur. Item patet,quia dicitur Ezechiel.c.3. quòd Deus ante conuersionem recordatur omnium peccatorū nostrorum. Cum vero conuertimur non recordatur. Item patet Iere.cap.18.scilicet, subito loquar de gente,& regno &c.& sequitur: si pœnitentiam egerit gēs illa a malo suo, ego quoque pœnitentiam agam de malo,quod cogitaueram aduersus eam, vt facerem, & multa similia sunt,quæ indicant Deum mutari.

Deum esse immutabilē licet secundū aliquem actū aliquando dicat mutari.

Dicendum, quòd Deus est omnino immutabilis: Malachi.cap.3. Ego Dominus,& non mutor, & Iacobi.cap.1. Apud quem non est transmutatio,nec vicissitudinis obumbratio. Deus tamen immobilis existēs mobilia operatur: immo omnia, quæ mobilia sunt ipse operatur,quia operatio non facit aliquam mutationem,vel nouitatē in Deo,sed in re, quæ fit: vnde Boetius de consolatione lib.3. Metro.9. ait.

Stabilisque manens das cuncta moueri.

Deus autē in essentia sua totaliter immobilis est, quia non est in potentia ad aliquam actualitatem nec quidquam recepit,cum actualitas summa, & sola sit: omnis autem trāsmutatio,siue large, siue strictè sumpta propter reductionem rei potentialis ad completionem est. Non solum ergo non mutatur Deus, sed impossibile est eum mutari, quia repugnat essentię suæ formaliter mutari,sicut repugnat homini formaliter non esse rationale animal,sed quantum ad actus, quos de Deo prædicamus dicitur aliquando mutabilis,& aliqn̄ immutabilis, & cum Deus per actū suū immutabilis dicitur, aliquid intrinsecum denominatur. cum autem ex actu mutari dicitur aliquid extrinsecum in creaturis designamus. Nam cum Deus aliqua prædicit euentura, vt in scientia sua sunt, aliter euenire non possunt, quacunque mutatione facta in rebus,& tunc immutabilis Deus dicitur, inquantum prædicere respicit sententiam suam,& aliquid extrinsecum,& isto modo prædixit Moysi,quòd non intraret in terram promissionis vltra Iordanem: ideo licet Moyses postea multum oraret nihil profecit, sed dixit ei Deus: sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris ad me de hac re, vt patet Deuterono.cap.3. Simile fuit de rege Saule, de quo Deus prædixit per Samuelem prophetam,quòd scinderetur regnum Israel ab eo,& daretur alteri,vt patet 1.Reg.15.cap.scilicet, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te:& ne Saul oraret Samuelem, vt pro eo Dominum precaretur, ne ista fierent: dixit Samuel: Porro triumphator in Israel non parcet, & non flectetur pęnitudine: nec enim est homo, vt agat pęnitentiam. Post hoc tamen Samuel orabat Dominum pro Saule, ne scinderet ab eo regnum lugens quotidie. Dixit tamen ei Deus,quòd nō lugeret, quia

Cū aliqd Deus prædicit q̄ꝗ non eueniat si dr̄ moueri, & q̄ño aliqn̄ fiat mutatio in eis, quæ Deus dicit.

F regnum transire debebat ad alterum, vt patet primo Regum cap.16. dixitque Deus ad Samuelem, vsquequo tu luges Saul cum ego proiecerim eum, ne regnet sup Israel? Alio modo dicitur Deus quandoque mutabilis,quia operatio sua mutabilis est,vt quia promittit aliquid, vel comminatur quod non euenit, & hoc est, quando Deus non prædicit res secundum, ꝙ sunt in sua scientia, & beneplacito, sed secundum connexionē, quam habent ad causas inferiores immediatas,scilicet,ad meritum,vel demeritum. aliquādo enim Deus dicit aliqua,sicut homo meretur, siue bene,siue male, & quia homo mutari potest, & cum hoc non respiciat aliquid in Deo,sed in creatura,non potest Deus aliquo modo dici mutabilis propter talia,velut si Deus prædiceret huic populo: ego immittam vobis pestem,quæ vos vniuersos consumat: intelligitur sic: Merita vestra exposcunt nunc, quòd ego immitam vobis pestem, quæ vniuersos consumat. Si autem post conuertatur populus non immittitur pestis,quia iam nō stabat veritas propositionis,scilicet, ꝙ merita populi exposcerent, quòd omnes perirent peste: sic enim intelligitur quod dicebatur Niniuitis Ionę.cap.3. adhuc 40.dies, & Niniue subuertetur, idest præsentia demerita vestra exposcunt, quòd vsque ad 40.dies subuertamini,sed quia conuersi sunt agentes pœnitentiam in sacco,& cinere, iam non merebātur subuersionem, nec poterat tradi hoc executioni: Simile, & est quod dicitur 4.Reg.cap.20. de Ezechia. dispone domui tuæ,quia morieris, & nōn viues. Idest tua demerita nunc exigunt,vt moriaris,vel tua ęgritudo tāta est,vt ex ea necessario mori deberes: ideo præmoneo te,quòd domui tuæ disponas, sed quia fleuit conuersus ad parietem, iam nō merebatur mori. Vnde annis 15. superuixit. Ideo dicendum, quòd omnis prophetica comminatio absolutè facta resoluitur in conditionalem., vt ista: Morieris, & non viues, idest tua demerita deposcunt te mori, quod sequitur nisi conuertaris.

An prophetia sit de re semper immutabili. Et de sex regulis ad cognoscendum quando illa, quæ a Deo dicuntur procedunt secundum firmam Dei præscientiam, & quando secundum præsentem iustitiam seu conditionem nostram, & an aliquod bonum promissum a Deo toti generi humano posset mutari, sicut mutatur bonum vnius personę. Quæst. IX.

CONSIDERANDVM quòd circa prophetiā quando denuncietur secundum Dei scientiam, & immutabilitatem, & quando secūdum aliquid quod est in creatura, & mutabiliter,certum non est,sed potest dari aliqualis cognitio. Et sit prima regula,quòd quando aliqua prophetia nunciat aliquas mutationes futuras solum in natura irrationabili: ista est secundum Dei scientiam, & est immutabilis: vt scilicet,quòd elemēta omnia purgabūtur per ignem,vt patet 1.Petri.cap.3. Et isto modo erat, quod dictum est 4.Reg.20.cap. quòd Sol reuerteretur per 10.lineas in horologio Achaz, & sic completum est. Causa huius est, quia aliquid a Deo dictum mutari ad bonum,vel malum est propter mutationem,quæ in nobis fit, scilicet, si pœnitentiā agimus, vel si ad malum conuertimur: & quia quando fit prophetia solum de natura irrationali non est ibi aliqua mutatio ex parte eius in bonum, vel in malū: ideo prophetia illa manebit. Secunda regula fit,quòd quandocunque aliqua prophetia denunciat aliquam vtilitatem totius vniuersi, vel damnum illius: est secūdum Dei scientiam, & est immutabilis, & sic sunt omnes prophetiæ de Christo,scilicet, quòd liberaturus esset genus humanum, ideo istæ non poterant mutari,

1.regula

2.regula

mutari, etiam si antequam complerentur, totus mũdus, id est omnes homines terribilissime, & continue peccarent, quia respectu totius vniuersi non est mutatio. Alia regula, omnes prophetiæ, quæ sunt de statu post mortem sunt secundum Dei scientiam, & immutabiles. Alia regula, quòd omnis prophetia, quæ non tangit statum alicuius personæ, vel gentis singulariter est secundum Dei scientiam, & immutabilis. Ratio omnium prædictorũ est, quia si aliquid immutabile est quod prædicitur hoc est secundum, quòd dependet ab aliqua causa mutabili secundum aliam, & aliam dispositionem meritoriam. res aũt irrationales, nec merentur, nec demerentur, vt mutentur ea, quæ dictat sunt de eis, nec animæ post morẽ poterunt habere aliquam mutationem, ideo illa, quæ prædicuntur de statu illo firma sunt: idem est de eis, quæ pertinent ad perfectionem vniuersi, scilicet, ad omnes homines, quia ista sunt ad modum naturę, sicut enim perfectio naturæ est aliquid immutabile, ita id quod pertinet ad omnes homines, cum videatur pertinere ad totam naturam est immutabile. Item, quia non congrueret, vt aliquid quod dictum est de toto vniuerso, mutaretur secundum merita, vel demerita, quia totum vniuersum nunquam concordaret in idem ad merendum, vel demerendum: ideo nihil posset euenire toti vniuerso prænunciatum bonũ, nec etiam malum prænunciatum. Et causa est quia quidam de vniuerso mererentur, & propter illos nõ inferretur malum: alij autem demererentur, & propter illos non proueniret bonum.

Cũ autem est vna persona, de qua aliquid prænunciatur bonum, vel malum, tunc potest proprie mutari quod prænunciatum est, quia potest demereri, si ante merebaẗ, vel potest mereri, si prius demerebatur.

Item si sit aliquid prænunciatũ de populo aliquo, vel de gente particulari poterit illud mutari, quia cõtingit totam illam gentem ad bonum mutari, vel ad malum sicut factum est de Niniuitis. In toto autem vniuerso non contingit hoc, quia nunquam omnes homines conuertuntur ad idem, vel recedunt ab eodẽ: ergo si aliqua prophetia deẗ de vniuerso, oportet illam esse immutabilem. Sed contra prædicta arguet aliquis, quòd sicut aliquando bona promissa alicui personæ non complentur propter demerita superuenientia, vt patet in Dauid, & Salomone, quibus promissum est, vt filij eorum sederent in ęternum post eos in sede regni, sed non completum est propter peccata Salomonis, vt patet. 3. Reg. 7. & 3. Reg. 11. cap. sic posset esse de toto genere humano, scilicet, si Deus promisit Christum venturum ad redimendum genus humanum: si totus mundus multum peccaret posset non complere promissum. Respondetur, ꝙ non est simile de vno homine, & de toto genere humano, quia vnus homo potest mutari ad bonum, vel ad malum, & sic dabitur de eo prophetia secundum comminationem, vel promissionem, quæ sit mutabilis ad mutationem illius, omnes autem homines nõ contingit moueri ad vnum, vel recedere ab eodem, ideo non debet dari de omibus prophetia secundum mutationem, sed secundum certitudinem. Aliter potest dici non esse simile de vno homine, vel de vno populo, & de toto genere humano, quia Deus intendebat per se salutem generis humani tanquã excellẽtissimę partis vniuersi: salutem autem vnius hominis, vel gentis non intendit per se, sed per accidẽs, vt sunt ad vtilitatem, & decorem istius generis humani. Nec hoc intelligitur de homine Christo, qui a verbo ad vnam hypostasim assumptus est, vt operaretur salutẽ totius generis humani, cuius charitas, quam sine mensura recepit, vt habetur Ioan. cap. 1. præponderat toti

A charitati Ecclesiæ simul sumptę, quia de eius plenitudine omnes accepimus. De Beata Virgine, & de ceteris sanctis dicetur, quod principaliter propter genus humanum quam propter seipsos a Deo libere, & sine meritis pręcedentibus electi sunt, vnde de Maria dicimus, quòd ipsa propter nos mater Dei est, & sic dicit Ecclesia.

Qui pro nobis natus, Tulit esse tuus.

Licet ly pro, vel propter non dicit causam promeritoriam, sed finalem, quia nos non meruimus, vt ipsa esset mater Dei, sed vt nos saluaremur ipsa mater Dei facta est. & est sicut in artifice, qui intendit totam domum propter se: nullam autem partem domus intẽ-
B dit per se, sed per accidens inquantum facit ad esse totius domus, & sicut decor, & necessitas domus est omnes partes non esse eiusdem naturæ, vel pulchritudinis, ita decor vniuersi est, quòd spiritus reperiantur in omni gradu perfectionis, & non est pulchrum omnes spiritus esse ęqualiter gloriosos, sed secundũ gradus quousque deueniatur ad spiritus damnatos, qui vltimum gradum tenent in spiritibus, quẽadmodum in prima materia in entibus. Pulchritudo ergo vniuersi est aliquos spiritus esse damnatos, & propter hoc Deus ex proprijs demeritis quosdam spiritus reprobauit, vt ait Apostolus ad Roma. cap. 9. scilicet, ꝙ quædam sunt vasa contumeliæ, & alia vasa in honorem, ita in hominibus quidam sunt vasa misericordię, & alij vasa iræ. Deus ergo intendens salutem ge-
C neris humani per se non obstante quocunque euentu perficiet eam: salutem autem cuiuscunque hominis non per se intendit, sed vt facit ad integritatem, & vtilitatem atque decorem totius generis humani, sic quosdam sine meritis eligit, qui etiam si nunc malefaciant in bono finient, quia electi sunt, quosdam ex demeritis reprobauit: qui tamen in malo non finirent, si electi essent. Cur autem hos, & non illos elegit, hoc nulli mortali cognitũ est, nec cognoscemus, donec introeamus in Sanctuarium Domini in cęlestẽ Ierusalem, vt inquit Propheta Asaph Psalm. 72.

Alia regula sit, quòd quandocunque a Deo de aliqua persona, vel gente specialiter aliqua prænunciata sunt dubia sunt, vtrum secundum scientiam Dei, vel secundum creaturæ dispositionem, & mutabilitatem
D meritorum, vel demeritorum intelligantur. si enim aliquod malum prædicatur euenturum alicui semp dubium est si ad mutationem istius mutetur, vel si secundum Deum dicatur. Et secundum hoc est diuersus modus cognoscendi prophetarum in talibus pro phetijs, quibusdam enim prophetis reuelantur aliquę veritates supernaturaliter, & cognoscunt illas, & etiã, quòd a Deo sint reuelatę, sed non cognoscunt vtrũ immobiliter dicantur secundum Dei scientiam, an secundum creaturæ mutationem, & isto modo contingit Moysi, cui Deus supernaturaliter reuelauit, ꝙ non intraret terram promissam vltra Iordanem, sed putauit, quòd dicebantur secundum præsentia eius demerita, ideo conuersus ad Dominũ instantius ora-
E bat, vt intrare permitteretur quousque Deus dixit illi ne vltra loquaris ad me de hac re: in quo patet, quòd Moyses non cognoscebat, an secundum scientiam Dei, & firmum propositum eius ista dicerentur, quia si cognouisset non optasset: nefas enim fuisset velle repugnare firmissimo Dei proposito clare posito, pie tamen de hoc dolere possemus, vt si aliquis patrem suum in inferno a Deo damnatum esse cognosceret peccatum graue esset si pro eo oraret: dolere tamen potest nihil deprecando. Sic etiam in Iohele Propheta accidit, cui reuelatum est a Deo, quòd locusta brucus, & erugo consumerent terram Iudæ: & quod Babylonij disperderent eam, sed nesciebat vtrum sic cõplendum

5. regula. Nota q̃cunque de alia pſona vel gente specialiter aliqua a Deo ꝓdicti tur: dubiũ est an secũ dum Dei immutabilitatem vel secũdũ mutationem meritorũ nostrorum intelligantur.

plendum esset, vel quòd demerita populi tunc illud exigebant, si non conuerterentur, ideo monuit eos ieiunare, & indui cilicio, & reddidit causam, scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictionē? quasi dicat, Nemo cognoscit an Deus, qui ista dixit velit complere, vel forte misereatur nostri si conuertamur. De his Iohe. c. 2. & 3. Sic etiam Ionas Propheta ignorauit an. 40. dies per eum annunciati intelligerentur secundum scientiam Dei, aut merita presentia populi: ideo expectabat extra ciuitatem euentum rei. & quando sic vidit amare doluit, vt patet Ionę cap. 4. Alij autem prophetæ cognoscūt veritates reuelatas, & quòd a Deo sunt, & quòd secundum firmum propositum eius sunt, vt Balaam cognouit, quòd Hebræi benedicebantur secundum Dei voluntatem, & immutabiliter, & isto modo intelligebatur ista litera, scilicet, quòd Deus nō est homo, vt mentiatur nec filius hominis, vt mutetur, scilicet, quòd firmiter proposuit benedicere Iudæis, ideo non mutabitur ab illo proposito, sicut mutantur homines, & sic prophetauit Balaam de alijs gentibus, vt patet sequenti cap. de Cinęis, scilicet. Si etiam in petra posueris nidum tuum inde detraheris: idest certissime eueniet, quòd destrueris, etiam si cōiūgas te fortibus gentibus: cognoscebat enim Deus certissime, quòd non conuerterentur Cinęi, & consequenter, quòd destruerentur: sic etiam prophetauit Abdias contra Idumæos de certissima Dei scientia Abdiæ cap. vnico, & quantum ad primum modum istorum duorum loquitur Iere. capitu. 18. repente loquar aduersus gentem, & regnum, vt destruam &c. idest, opto secundum quòd viderim merita alicuius gentis prænunciabo ei, quòd eradicabo eam, vel destruam, & sequitur, quòd si pęnitentiam egerit de malo suo, idest, si conuertatur gens ista ita, quòd non maneant illa demerita, quæ ante erant: ego quoque pœnitentiam agam, idest non exequar malū quod dixeram, quia iam non inuenio demerita, propter quę illud comminatus fueram.

Quando autem supra diximus, quòd omnes prophetiæ, quæ dicuntur de aliquo homine, vel populo specialiter comminando aliquod malum, vel promittendo bonum intelligebantur sub conditione, quod verum est, siue istæ prophetię sint secundum diuinam præscientiam, siue secundum sola merita, vel demerita præsentia. Si enim secundum præscientiam certā dicatur aliquod malum non eueniret: si homines cōuerterentur non intelligeretur: scit tamen Deus, quòd non conuertentur, ideo dicitur prophetia secundum certam præscientiam.

6 regula. Alia regula sit, quòd prophetæ non possunt cognoscere, quando prophetię illorum dictæ secundū cōminationem, & promissionem sint mutabiles, vel secundum certam præscientiā, nisi ex reuelatione Dei, & quòd non est idem modus cognoscendi hoc in omnibus prophetis. Primum patet, quia ex parte rei non est aliqua certitudo, an mutetur, vel non mutet, & quia mutatio prophetiæ est ex mutatione rei, de qua prophetatur, non poterit Propheta per aliquem modum naturalem cognoscere, an certissimè hoc euenturum sit, vel non, sed reuelatione indiget. potest autem ista reuelatio esse dupliciter, vno modo in verbis ipsius prophetiæ, scilicet, quòd in prophetia ꝑ quam alicui bonum, vel malum prænunciatur, exprimatur, quòd certissime eueniet. & sic videbatur in prophetia Balaam, cum dixit. Non est Deus homo, vt mentiatur, nec filius hominis, vt mutetur. Et cum locutus est sequenti cap. ad Cinæum dixit. Etiam si in petra posueris nidum tuum, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te, idest, quodcūq; facias nō

Prophetæ nō pñt cognoscere an prophetia eorum dicātur secundū Dei scientiam, vel merita nostra.

F poteris euadere. Alio modo potest hoc cognosci, vt si post dictam prophetiam Deus reuelaret prop hetę, quòd illud certissime euenturum esset, sic enim fuit in Moyse. Nam primo dixit ei Deus, quòd non introiret in terram Chanaan, quia non sanctificauerat Deū ad aquas contradictionis, vt patet supra 20. & j. 27. c. Tamen ex hoc non cognouit Moyses, an diceretur istud secundum certissimam præscientiam, ideo orauit mutari, postea autem reuelauit sibi Deus, quòd istud erat firmum in scientia sua, cum ait: sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me, nec enim transibis Iordanem istum, vt patet Deut. cap. 3.

Secunda pars regulæ erat, quòd non omnes prophetæ cognoscunt eodem modo per reuelationem G qualitatem prophetiæ, scilicet, an sit secundum firmum propositum, an non, & satis patebat hoc ex prędictis, scilicet, quòd quidam prophetæ cognoscunt hoc per reuelationem, quæ est in ipsis verbis prophetiæ. Alij autem cognoscūt hoc per reuelationē extra ipsa verba prophetiæ sicut patuit de Balaam, & Moyse, sed adhuc est alia differentia. nam quamquā Deus reuelet alicui extra verba prophetiæ, quòd illa intelligantur secundum firmum propositum, non accipiēt omnes prophetæ hoc æqualiter, quia quidam ex vnica reuelatione perfectè cognoscent, non indigentes alia reuelatione: alij verò ex vnica non cognoscunt, sed indigent pluribus, primum patet in Moyse: nam postquam Deus ei reuelauit sententiam contra se latam esse secundum firmum propositum Dei, nunquam H amplius orauit, quòd permitteretur introire in terram Chanaan, sed credidit certissime se moriturū ante Iordanem, quod patet, quia Deutero. cap. 3. facta est ista reuelatio, & Deut. ca. 4. dixit Moyses: ecce ego morior in hac humo, & non transibo Iordanem, vos autem transibitis, & possidebitis terram egregiā: ista autem sunt verba hominis certificati de morte, quasi iam actualiter moreretur.

Nō oés prophetæ eodē modo cognoscūt & qūo in quibusdā est mai' lumen, & in alijs min'.

Secundum patet in Samuele, quia Deus reuelauit ei, quòd regnum scindendum esset de manu Saulis, vt patet 1. Reg. cap. 15. scilicet, scidit Dominus regnū Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: postea autem Deus reuelauit Samueli, quòd ista prophetia intelligeretur secundum firmum proposi I tum Dei, ita quòd non flecteretur propter aliquas preces, vt patet eodem cap. cum dicitur. Porro triūphator in Israel non parcet, & pęnitudine non flectetur: nec enim homo est, vt pœnitentia agat. Et tamen post istam reuelationem adhuc Samuel lugebat pro Saule, & orabat, ne tolleretur ab eo regnum, quousque Deus increpuit illum, & iussit, quod vngeret Dauid in regem, vt patet 1. Reg. 16. cap. scilicet, dixitque Dominus ad Samuelem. vsquequo tu luges Saul, cū ego proiecerim eum, ne regnet super Israel? si tamen Samuel cognouisset ex prima reuelatione intentionem Dei firmatam esse ad auferendum regnum de domo Saulis nō orasset pro illo, quia nefas esset, sicut supra dicebatur de Moyse, & tamen orauit semper vsque ad secundam reuelationem: ergo non cognouit K ex prima. Causa huius diuersitatis est propter diuersum lumē supernaturale, quod Deus infundit in intellectibus prophetarum, quoddam enim lumen magis certificat, aliud vero minus: sicut fit in lumine naturali intellectus agentis, quia quidam per illud sufficiunt ad quasdam veritates intelligendas. alij vero ad plurimas propter excessum luminis, ita imperfectis cum in quibusdam sit maius lumen, quam in alijs magis certificantur de rebus. Et sic euenit, vt non certificetur vnus Propheta per duas, vel tres reuelationes, & alius certificabitur per vnam.

De prophetia Samuelis.

Considerandum tamen circa hoc, quòd quando

aliquæ

aliquæ prophetiæ de comminationibus, vel promissionibus enunciantur super aliquem hominem, vel populum, quamquàm illa obsolute proferretur tam ipsi quàm qui audiebant, & contra quos proferebantur, quia prophetæ ista dicentes magis credebant ista dici modo cōminatorio, & s̃m merita, & demerita, quàm secundum firmam præscientiam. De audientibus prophetiam patet, quod Niniuitæ immediatè, vt audierunt prophetiam Ionæ, scilicet, Niniue subuertendam post 40. dies, prædicauerunt ieiunium, & quòd clamarent ad Deum, vt patet Ionæ cap. 3. scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore irę suæ, & non peribimus? prophetę etiam quando ista proferebant credebant dici secundum merita, & demerita eorum, ad quos dicebātur: sic patet de Iohele Propheta: nam postquam prænunciasset tanquā Propheta omnia mala, quę Deus prædixerat, consuluerat tanquam vir bonus, quòd omnes gemerent, & conuerterentur ad Dominum, quia forte misereretur, cum dicitur, quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictiones. Idem autem fuit de Iona Propheta. Nam cum Deus dixit ei, quòd iret ad prædicandum Niniuē esse subuertendam, existimans, quòd Deus misereretur, & non subuerteretur ciuitas ne postea haberetur tanquam Propheta mendax fugit a facie Domini nolens illuc ire, sicut patet Ionæ cap. 4. scilicet. Obsecro Domine: nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea: propter hoc præoccupaui, vt fugerem in Tharsis: scio enim, quod tu Deus clemens, & misericors es, & ignoscens super malitiam. *Dixit ergo, & non faciet*. Ista litera debet legi interrogatiuè, scilicet, Deus dixit, quòd non maledicerem Hebræis, & non faciet, idest nunquid non faciet hoc? quasi dicat faciet, quia non mutatur sicut filius hominis, nec mentitur, sicut homo. si autem legeretur ista litera sine interrogatione, esset sensus: dixit, idest Deus dixit, quòd non maledicerem Israelitis, ergo non faciet, idest sequitur, quòd non permitteret me facere, idest maledicere: sed primum sensum tenet litera, *Locutus est, & non adimplebit?* Etiā debet legi interrogatiuè, idest Deus locutus est, ꝙ nō malediceret Israelitis: non adimplebit, idest nunquid non adimplebit? quasi dicat, sic: quia non est sicut homo, vt mentiatur, nec sicut filius hominis, vt mutetur. Si legatur sine interrogatione est sensus: locutus, & non adimplebit, idest locutus est Deus, quòd non malediceret Israelitis, ideo non adimplebit, idest non adimplebit in eis maledictionem suam, nec permitteret me adimplere maledictionem. Sed primus sensus est melior quia litera debet legi interrogatiuè.

Ad benedicendum adductus sum. Ista litera est multū conueniens: non enim dixit: Ad benedicendum veni: sed, ad benedicendum adductus sum. Ex hoc quia Balaam venit, & Deus adduxit, eum: inquantum autē Balaam veniebat, scilicet, ex intentione sua agens nō veniebat ad benedicendum, sed maledicendum. Nā ad benedicendum non recessisset de terra sua, cum rex Moab precaretur, vt veniret ad maledicendum: Deus autem duxit Balaam, & non duxit eum ad maledicendum, sed ad benedicendum, & quia voluntas Dei erat fortior voluntate sua, non potuit maledicere, sicut volebat, sed benedixit, sicut Deus voluit.

Benedictionem prohibere non valeo. Et quāquàm ego non vellem benedicere: tamen cogor benedicere, hoc dicebat Balaam prophetice motus a Deo: nam ipse nollet hoc cōfiteri si libere permitteretur loqui, sed Deus cogebat eum dicere ista ad gloriam suam, vt videretur, quòd ipse habebat potestatem etiam super maleficos, & cultores dæmonum. erat autem

A istud, quia Deus mouebat linguam Balaam, ad formandum verba benedictionis, quamquàm ipse vellet eam mouere ad formandum verba maledictionis. *Non est idolum in Iacob*. Potest dupliciter referri ad superiora, vno modo sic, Deus Hebræorum mutabilis non est: nostri autem dij, qui idola, & simulachra sunt mutabiles sunt. Si autē in Israel essent idola, & simulachra possent mutari, sed nihil tale est. Iste sensus est ad probandum, quòd quia Deus Israel semel proposuit non maledicere Israelitis, nunquam maledicet eis, quia non est sicut idolum, & est sensus. Non est idolum in Iacob, idest in Israelitis, qui vocantur Iacob. Vel de genere Iacob non est idolum, idest

Quō intelligitur an sit idolum in Israel, & redduntur multæ rationes a Balaā quare nō possit maledicere Israelitis.

B non est Deus habens conditionem idolorū. Alio modo potest intelligi, quòd Balaam ponat hic excusationem, quare non possit maledicere Iudeis, scilicet, ego non possum maledicere Israelitis, nisi Deus eorum irascatur eis, & velit infligere maledictionem, vt plerunque autem Deus irascitur Israelitis propter idolatriam, & tunc solet Deus maxime punire, & benedictiones promissas pro tempore illo non adimplere, nunc autem nullum idolum est in Israel, ideo nulla causa est, quare irascatur eis Deus, & mutet benedictionem, quam promisit, & hoc sumpsit Balaam tanquam principium consiliādi Balac, vt Iudæos per fornicationem induceret ad idolatriam, & sic mutaretur, & adimpleretur benedictio Dei secundum tempus illud, vt patet infra 25. capit. Alio modo posset in-

C telligi, quòd non posset Balaam maledicere Israelitis, quia istæ benedictiones, & maledictiones sunt q̄dam superstitiones, quæ veniunt per doctrinam idolorum, ideo solum possunt proficere, vel nocere illis, qui colunt idola, quia Deus permittit, quòd homines subijciantur illis in pęnis infligendis, quibus in colendo subijciuntur tanquam dijs, sed in Iacob non est idolum, idest, Israelitæ, qui sunt de genere Iacob non colunt aliquod idolum, sicut aliæ gentes: ideo non est maledictio, vel benedictio efficaciæ super eos. In Hebræo habetur. non respicit iniquitatem in Iacob, idest Deus solet irasci Israelitis propter aliquod peccatū inferendo pœnas, & mutando benedictionem, sed nunc Deus non respicit iniquitatem in Iacob, idest, non videt aliquod peccatum graue inter Israelitas, &

Litera Hebraica.

D commune: propter, quod debet maledicere, ideo nō potest maledictio proferri super illos. Potest autem referri hoc ad alium sensum, vt ponatur iniquitas in recto, scilicet, quòd iniquitas non respicit in Israel, & tunc accipietur iniquitas pro idolo, & est sensus, ꝙ nullum idolum respicit Israelitas, tāquam sibi subiectos, sicut erat in alijs gentibus, quia quilibet populus erat subiectus alicui Deo, vel quælibet gens. sicut Sidonij colebant Astharthem Deam: & Moabitæ colebant Chamos, & Ammonitæ colebant Deum Moloch, atque erant subiecti istis dijs, vt patet 3. Regum cap. 11. & omnia, quæ isti populi faciebant attribuebant dijs suis, & sic Iepte Galaadites, cum loquebatur ad regem Ammon ait: Nonne ea, quæ possedit

E Chamos Deus tuus tibi iure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem, vbi comparat Iepte Deum Moabitarum Deo Israel, scilicet, quòd sicut Isaelitæ dicebant omnia, quæ acquirebant acquirere per Deum suum, ita Ammonitę dicebant quæcunque haberent acquisiuisse, & possedisse per Deum Chamos: ergo dominabatur Deus ille Ammonitis. De hoc Iudic. 11. ca. & sic de omnibus alijs dijs respectu suorum populorum. Differētia autem expositionis est, quia vbi nos habemus idolum, Hebræi habēt, anon, & significat malitiam, vel idolum: vnde dicimus bethanen, idest domus idoli, vel domus iniquitatis, & sic secundum

dum literam Hebraicam potest dici: Non respicit idolum in Iacob, vel non respicit iniquitas in Iacob, quia cum sit æquiuocum, possumus vti in quacunq; significatione. *Nec simulachrum in Israel*. Eadem sententia est, quia idolun est nomen Græcum significãs figuram rei; simulachrum autem significat similitudinem, & est nomen latinum, & tamẽ secũdum modum accipiendi communem Idolum vocatur statua facta ex membris diuersarum specierum, vt si sit caput arietis, & corpus humanum, sicut figurabatur Libycus Ammon: & tali idolo nulla res signata correspondet, quia nulla res est, quæ talis sit, est ergo ineptum signum: ideo dicit Apostolus, quòd idolum nihil est in mundo 1. ad Corin. cap. 8. idest nihil correspondet tali imagini: ergo illa statua inquantum imago, vel signum nihil est, quia esse eius est ad illud quodammodo se habere secundum conditionem relatiuorum. impossibili autem signato in rerum latitudine impossibile est signum, sicut est in omnibus alijs relatiuis, simulachrum autem est similitudo alicuius rei existentis, & sic dicitur frequenter simulachrum solis, & dianæ: vnũ tamen aliquando pro alio sumitur, nec est in hoc certa regula, & dicitur simulachrũ a similitudine rei quam gerit: sicut idolum dicitur ab idos, quod est forma, idest figura, quia rei figuram repræsentat. *Dominus Deus eius cum eo est*. Idest nullum idolum est in Iacob nec simulachrum quod colant, sed solum Deum suum, qui semper est cũ eis, & ista particula correspondet vltimo sensui, scilicet, quòd maledictio, & benedictio efficaces sunt super gentes illas, quæ idola colunt: Israel autem non colit idolũ, vel aliquod simulachrum, sed Deus eius est semper cum eo, idest Deum suum colit non mutando alium Deum, qui semper est cum illo, vnde maledictiones, & benedictiones nostræ nõ prosunt, nec obsunt illis. Et dicitur, quòd Deus eius est cum eo, idest Deus qui est sibi proprius, quasi dicat, aliæ gentes non colunt talem Deum, sed solus Israel: aliæ autem gentes ad idola declinabant. sic patet Psalm. 75. Notus in Iudęa Deus, in Israel magnum nomen eius, & factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Syon, idest, Deus iste habuit habitationem suam in Syon, idest in monte Syon, scilicet, in templo, quod erat in Ierusalem.

Idolum nihil significare.

Et clangor victoriæ regis in illo. Idest sonitus buccinarum ad victoriam regalem est semper in Israel. Dicitur autem de clangore isto, quia Deus iusserat fieri duas tubas argenteas ductiles, vt patet supra cap. 10. & istę erant ad vocandam multitudinem ad concilium, vel ad vocandos principes, vel ad pugnam, quia quando irent ad pugnam deberent clangere in illis, vel quando mouerent castra, aut quando facerent conuiuia, vel solennitates, vel potest referri hoc ad actum bellicum, scilicet, quod volebat rex Moab, ꝙ Balaam malediceret Israelitis, & postea ipse posset pugnare contra illos,

Respondet Balaam, quòd non poterit, quia clangor victorię est in Iacob, idest buccinæ sunt in Israel, quibus clangitur ad bellum, & illæ sunt buccinæ victorię, idest ad habendam vctoriam, quia Deus iusserat, quòd quandocunque pugnarent contra hostes clangerent in illis buccinis, & Deus recordaretᷓ illorũ dans eis victoriam, vt patet supra c. 10. scilicet, si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersus vos, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri corã Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Vel aliter: clangor regis est in illo, idest sonitus tubarum regalium est in Israel, & est sonitus iste manifestatio victoriæ Dei sui, qui rex est inter eos: nam manifeste cognoscunt, quòd Deus pro eis pugnat, vt patet Exo.

F cap. 14. scilicet, Deus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et Exo. cap. 17. de bello quod factum est cõtra Amalechitas, vbi Deus pugnabat propter orationes Moysi. Aliter potest dici, quòd ista particula non faciat directe ad sententiam superiorum, sed solum ponitur ad laudem Hebræorum, scilicet, dixerat, quòd Deus erat semper cum Israelitis, quod erat magna laus cum non haberent idola, sed Deum verum: etiã dixit, quòd clãgor victorię regis est in illo, idest semper habet secum clangorem tubarum regalium. Et iste sonitus est semper in Israelitis, quia quando mouebant castra semper clangebant buccinis, vt patet supra cap. 10. Et quamquàm clangor buccinarum ad mouendum castra non esset clangor victoriæ cum ibi non esset aliqua pugna, tamen vocatur clangor vi-
G ctorię, quia illis eisdem buccinis vtebantur Israelitæ ad bellum, quando vincere debebant. *Deus eduxit eum de Aegypto*. Ista possunt poni ad laudem Israelitarũ non referendo ad superiorem sententiam, scilicet, ꝙ Israelitæ erant valde laudabiles, quia Deus eduxit eos de Aegypto, & fortitudo illius magna est. Alio modo potest referri ad superiora, scilicet, quòd non poterat Balaam maledicere Israelitis, quia Deus prohibebat, & hoc, quia habebat magnam curã de eis. Nã tantum eos dilexit, quòd eduxit illos de Aegypto faciendo mirabilia magna super Pharaonem, & totum Aegyptum: ideo non est verisimile, quòd eos permitteret maledici. *Cuius fortitudo est, vt rhinocerotis*. Idest fortitudo Dei est tanquam fortitudo rhinocerotis,
H scilicet, quia effugit potentiam eius, & hoc continuatur ad præcedentia, quia dixerat, quòd Deus eduxerat Israelitas de Aegypto, & ad hoc indigebat magna potentia, ideo dixit, quòd fortitudo Dei erat tanquã fortitudo rhinocerotis, quia illa maxima est in animalibus. Dicitur autem rhinoceros animal, quod apud nos vocatur vnicornis, qui habet vnicum cornu in fronte: omnia autem animalia timent illud, nam & leones se abscondunt illo viso. Est autẽ fortissimus & impetuosissimus inter omnia animalia. Vnde Iob de eo tanquam de fortissimo omnium loquitur 49 cap. scilicet, nũquid volet rhinoceros seruire tibi au

Rhinoceros. i. vnicornis aliis fortissimus cui comparat fortitudo Dei.

morabitur ad pręsepe tuum? nũquid alligabis rhino
cerota ad arandum loro tuo: aut confringet gleba
I vallium post te? nunquid fiduciam habebis in magn
fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos? nun-
quid credes ei, quòd reddat sementem tibi, & aream
tuam congreget? Dicitur autẽ rhinoceros a rhinos,
quod est naris, & ceros quod est cornu quasi habens
cornu in naribus. Potest autem hoc referri ad populũ
Iudaicum secundum alios, qui erat fortis in conterẽ-
dis hostibus, vt leo, & leęna, vt patet hic, & cap. sequẽ
ti, sed magis refertur ista litera ad Deum, quia hic di-
citur, quomodo potuerit educere Israelitas de manu
Pharaonis, & omnium deorum Aegyptiorum. Nã
in Aegyptijs, & in dijs eorum iudicia fecit, vt patet in
fra 33. cap. & in hoc patuit sua magna fortitudo.

Non est augurium in Iacob. Ista est laus populi, & potest referri ista littera ad duo, vno modo, quòd detur
K causa, quare non poterant Israelitæ maledici per Balaam. Alio modo, quòd assignetur differentia inter Israelitas, & reliquos populos ad laudem ipsorum. Primo modo est sensus, quòd non poterant Israelitæ maledici, quia istę maledictiones sunt per auguria, & diuinationes, ideo non habent efficaciam, nisi super gentem illam, quæ vacat augurijs, & diuinationibus, sed in Israelitis non erat diuinatio, nec augurium: ideo non poterant maledici per maledictionem Balaam. Secundo modo est sensus referendo ad laudem populi, quòd iste populus erat excellentior alijs, quia reliqui non poterant cognoscere aliquid

Populus Israel erat excellentior alijs.

quid occultum, nisi per auguria, & diuinationes, & isti sunt modi imperfecti, quia non faciunt cognosci veritates sufficienter: Iudæi autem non cognoscebant veritates aliquas per auguria, & diuinationes, sed per reuelationem diuinam, quæ certissima, ideo perfectior erat atque laudabilior cæteris populis.

Nec diuinatio in Israel. Istud ad idem pertinet, sed repetitur eadem sententia: ponuntur autem duo modi maleficiorum, scilicet, augurium, & diuinatio, non quidem, quòd aliæ gentes solum per istos inquirerent, quia per omnes alios illicitos modos inquirebant. Nec etiam erant isti principalissimi, sed positi sunt, quia litera debebat ponere duos propter replicationem sententiæ: ideo posuit duos, quos voluit, quia non magis referebat hos quàm alios poni. Dicitur autem augurium inquisitio veritatis per garritum, & motum auium, quamquàm generaliter augurium vocemus vulgariter loquentes omnem superstitiosam obseruationem: diuinatio est prædicere veritates occultas: cum aliqui eas quomodocunque cognouerunt, & postea alijs quasi ex seipsis illas reuelant. De augurio dictum est Leui. cap. 19. De diuinatione habet Deuteronom. 18. cap.

Temporibus suis dicetur Iacob, & Israel quid operatus sit Deus. Ista est causa superioris dicti, quasi dicat, ideo non indigent Israelitæ augurijs, vel alijs superstitiosis inquisitionibus, quia quocunque tempore conueniens est eis aliqua scire immediate Deus reuelat, vt patet in Moyse, qui quando interrogabatur de aliqua re dubia, dicebat: expectate modicum, & videbo quid præcipiat Dominus, vt patet supra cap. 9.

Quomodo Deus reuelabat Israelitis omnia dubia ad eos spectantia diuersimode: & quomodo consulebat Deum Moyses, & quomodo summus sacerdos. Quæst. X.

QVOD autem reuelaretur Israelitis id, quod conueniens eis erat, stabat dupliciter, quia aliquãdo reuelabatur ad inquisitionem eorum: aliquando vero eis non inquirentibus: primus modus erat duplex, scilicet per Moysen, & per sacerdotem magnum. De Moyse dicendum, quòd ipse erat valde familiaris Deo, & quandocunq; volebat aliquid inquirere a Deo ad vtilitatem totius populi, vel propter seipsum, introibat in sancta sanctorum, & ibi audiebat vocem respondentis Dei de propitiatorio inter Cherubim, vt patet supra 7. cap. & poterat ingredi illuc quandocunque vellet, ita vt nullũ tempus esset, in quo Iudæi habere non possent respõsionem de dubijs suis. Alio modo cognoscebatur hoc per summum sacerdotem. Sic enim dictum est, infra 27. cap. vbi iussit Deus, quòd si quid agere deberet Iosue consuleret Dominum pro eo Eleazar Sacerdos: & iste erat Sacerdos magnus, ergo habebat responsionem a Deo, quia aliàs non posset dicere, quid agere deberet Iosue, & istud erat dupliciter, qa aliquando fiebat semel in anno ex conditione cæremoniarum legis: & aliquando fiebat propter necessitatem, vel vtilitatem quandocunque summus Sacerdos iudicaret bonum esse consuli Dominum.

Primus modus erat in die propitiationis, qui erat semel in anno, & ibi sacerdos introibat in sancta sanctorum, & habebat responsum a Deo, loquente sibi Angelo de propitiatorio, vnde propter hoc iubebatur ne cum summus sacerdos ingrediebatur in sancta Sanctorum staret quisquam in prima parte tabernaculi, scilicet, ne audiret voces, quæ formabantur super propitiatorium, vt declaratum est Leui. 17. cap. Hoc autem erat solum semel in anno, vt patet ad

A Hebræ. cap. 9. & hoc quia ista festiuitas celebrabatur solum semel, vt patet Leui. cap. 16.

Secundo modo fiebat inquisitio per summum sacerdotem quando ipse iudicabat conueniens esse inquiri, & poterat fieri hoc quotidie, & non introibat summus sacerdos intra sancta Sanctorum, nec etiam requirebatur, quòd introiret in Sanctuarium, sed vbicũque haberet rationale, & superhumerale poterat consulere Dominum, & sciebat veritatem, induebat enim se summus Sacerdos superhumerali, & rationali, quæ colligata erant, & cum quæreret veritatem Dominus respondebat, vt patet de Abiathar sacerdote, qui inquisiuit Dominum pro Dauid cum essent in Ceila applicito Ephod, idest, superhumerali, B vt patet primo Regum cap. 23. & propter hoc dicebatur Exo. 28. capit. quòd summus Sacerdos gestabat iudicium filiorum Israel in pectore suo, idest, gestabat rationale per quod respondebatur sibi ad omnia, quæ inquirebat. Quis autem modus esset cognoscẽdi veritates per rationale declaratum est Exodi 28. cap. Et cum non essent aliqui prophetæ, qui veritates a Deo reuelatas prædicerent, vtebantur Israelitæ modo hoc cognoscendarum veritatum, ideo iussit Deus, quòd post mortem Moysi consuleret Eleazar sacerdos Dominum pro Iosue quandocunque aliquid facere deberet, infra capitu. vigesimo septimo, & hoc quia nullus erat tunc propheta cum mortuus esset Moyses.

Secundus modus principalis, quo Israelitæ sciebant C veritatem, erat per solam reuelationem sine aliqua inquisitione, & hoc erat cum Deus aliquid prænunciabat, vel iubebat Israelitis eis non inquirentibus ipsum, & hoc erat dupliciter: vno modo quando reuelabat toti populo: alio modo, quando reuelabat alicui prophetæ, qui alijs denunciaret. Primus modus rarissimus erat, scilicet, quòd Deus, idest Angelus eius loqueretur ad totum populum: solũ enim reperitur bis hoc fuisse factum.

Secundus mod' principalis cõsulendi Deum.

Qualiter Iudæis reuelabãtur veritates eis non interrogantibus.

Primo modo in Monte Sinai, quando lex data est, quia totus populus audiuit ibi vocem Dei loquentis in tuba, & orauit ne vltra audiret vocem Domini, qa timebant mori omnes audientes, sed quòd loqueretur eis Moyses, vt patet Exo. 20. & Deuterono. cap. 5. D & tunc promisit Deus, quòd ipse eis amplius non loqueretur, sed daret eis prophetas, qui reuelarent ea, q̄ ipse diceret, vt patet Deuteron. 18. post multum autẽ tempus, scilicet, post mortem Iosue locutus fuit Angelus Domini ad totum Israel increpando eos, quòd violassent legẽ Dñi, & p̄dixit eis mala futura super ipsos, vt patet Iudi. c. 2. nõ legit̃ aũt De', vel Angel' eius locut' fuisse aliàs toti populo. Secũdus mod' reuelãdi veritates erat cũ Deus loquebat̃ alicui spãliter non inquirẽti, vt ipse toti populo rñderet, & istud erat ĩ ꝓphetis: sic fuit toto tp̄e Moysi postq̄ De' locut' est in Sinai. s. q loqueret̃ De' ad Moysen, & iuberet ei referri illa ad totũ populũ, vt patet ex ꝓcessu quatuor librorũ vlti. Moysi, & hoc fuit, qa Israelitę petierũt vt vltra nõ loq̃ret̃ eis De', ne morerent̃, vt declaratũ est. sic ẽt E fuit ĩ oĩb' posteriorib' tp̄ib' dũ fuerũt ꝓphetę ĩ Israel.

De quatuor modis cognoscendi prophetice, seu reuelandi. Quæst. XI.

MODVS autem iste reuelationis propheticæ erat quadruplex: quibusdam enim reuelabantur veritates per solam reuelationem aliàs eleuationem intellectus: alijs per solam phantasiam eleuatam. alijs verò per immutationem factam in solo sensu auditus: alijs etiam per immutationem factam tam in auditu q̄ in visu.

Primus modus in ecstasi.

Primus modus est per solum intellectum eleuatum, scilicet, quando non facta aliqua mutatione in sensibus exterioribus, nec in phantasia homo recipit in vigilia aliquas mutationes, quia tunc solus intellectus manet, qui possit immutari, & iste modus est excellentior in prophetis omnibus alijs, cum fiat illustratio in parte excellentiori, vt declaratum est supra cap. duodecimo, & subdistinguitur iste modus, quia aliqui habēt reuelationem per immutationem intellectus, & tamen nihil patiuntur in corpore, & hoc est cum non reuelatur prophetæ aliquid valde magnum, ad quod tota anima conuertere se debeat, quia tunc potest vacare alijs operationibus animalibus, & vegetatiuis: & sic non potest fieri aliqua mutatio in homine, per talem illustrationem, sicut cum nos aliquid in vigilia intelligimus, quia anima tunc vacat omnibus operationibus sensitiuis, & vegetatiuis.

Alius modus est cum per reuelationē intellectus fit aliqua passio, vel defectus in corpore, quāquàm directe non fiat immutatio in corpore, sed illustratio in intellectu: sic enim est in illis, qui sunt in raptu, siue ecstasi, quia tunc cognoscunt aliquod magnum intelligibile, & tamen non habent aliquid sensationis, vel vegetationis apparētis. Fit aūt hoc cū aīa prophetæ eleuatur ad intelligendum aliquod magnum intelligibile, sicut si eleuetur ad diuinam essentiam vidēdam clare, quæ est maximum inter cognoscibilia: nam tunc anima non poterit cognoscere illam nisi totaliter attendat ad illam, & quia anima nostra est potestatis finitæ necesse est, quòd cum in plura diuidatur minor sit ad singula, & quia anima nostra vacat simul operationibus vegetatiuis, & sensitiuis, & intellectiuis, necesse est quamlibet istarum minorem esse quàm si ei soli vacaret. Sic patet de operatione vegetatiua, quæ est in somnis digerendo: nam semper anima digerit quandiu aliquid digestibile est, nisi sit virtus naturæ debilitata, & tamen videmus, quòd fortius digerit homo, & breuiori tempore per somnum, quàm in vigilia. Causa huius est, quia in somno anima cessat ab operationibus intellectiuis, & sensitiuis, quæ sunt animales, & vacat solis operationibus vegetatiuis, quæ dicuntur naturales: sic ait Aristo. 2. de somno & vigilia. somnus est quies virtutum animalium cum intensione naturalium.

Somnus quid.

Ecstasis quid.

Conformiter erit circa operationem intellectiuā, scilicet, quòd si anima vacauerit illi soli non vacando operationibus naturalibus, nec sensitiuis, fortius intelligit, quàm alias, scilicet, cū aliquando fit valde magnum intelligibile, ad quod anima non sufficiat cum vacauerit operationibus sensitiuis, & vegetatiuis, necesse est, vt abstrahatur ab omnibus istis, & soli intellectioni vacet. Et dicitur homo esse tunc in raptu, vel in ecstasi, quia quamquàm anima sit in corpore nullam habet apparentem operationem vitalem, quia nec videt, nec audit, nec tangendo sentit: ideo tunc poterit homo iugulari, vel comburi, sed sentire non posset, & tamen anima in corpore est: occupata tamen operationibus intellectiuis non vacat alijs, & qa diuina essentia clare cognita est maximum cognoscibile, & requirit maximam attentionis potentiarum cognitiuarum, necesse est, quòd si aliquis viuens debet clare cognoscere diuinam essentiam, quòd rapiatur siue ponatur in ecstasi: alioquin non corresponde bit summo cognoscibili summa attentio potentiæ cognoscētis, quod falsum est: vnde si aliquis deberet diuinam essentiam cognoscere, & non raperetur, nō posset illam cognoscere quantumcunque se Deus illi demonstrare vellet, quia esset defectus ex parte potentiæ cognitiuæ: & propter hoc dicimus de Paulo, F & de Moyse, quòd rapti fuerunt, qa de vtroque concedimus, quòd diuinam essentiam clarè viderit, & iste modus directe non fit per aliquam immutationem in parte exteriori, quia nō imprimitur aliqua species in phantasia, nec in sensibus exterioribus: fit tamen per accidens aliqua immutatio, & defectus in corpore, cum anima, quæ ante hoc vacabat operationibus sensitiuis, & vegetatiuis iam non vacet illis. Videbit etiam quòd magis est corpus istud esse frigidum, qa actio calefaciendi, quæ est vegetatiua, scilicet, diffundendo calorem, qui est instrumentum animæ per totum corpus redditur caro quasi gelida: & sic apparet homo vere mortuus nec indiget homo tunc cibo, & potu. Etiam si sic per multos dies maneat, quia ibi nō G fit deperditio ꝯtinua per actionem calidi naturalis in humidum radicale, cum ista actio suspensa sit, quia pertinet ad vegetationem. Pertinet autē vterque istorum modorum ad primum modum reuelationis propheticæ, qui fit per solius intellectus illustrationem.

Secundus modus.

Secundus modus reuelationis propheticæ est p solam phantasticam immutationem, & istud est solum in somnijs, quando Deus immittit aliquas nouas species in phantasia prophetæ, & per illas intelligit aliqd quod ante non intelligebat, vel aliquę species, q̄ erāt in phantasia prius immutantur a Deo specialiter ita, vt aliquid per illas propheta intelligat, & tunc sola im- H mutatio phantasiæ est, quia intellectus nihil diiudicat de his, quæ in phantasia tunc sunt: impossibile est.n. quemquam in somno aliquid intelligere: immo includit contradictionem, cum somnus sit quies virtutum animalium, iuxta Aristo. Sed postea cū propheta euigilauerit cognoscit ea, quæ per somnium reuelata sunt manentibus vestigijs immutationis factæ per noctem in phantasia. Sic enim fit in nobis, quādo somniamus: nam tunc in sola phantasia motus est, & nihil intelligimus, sed cum euigilauerimus cognoscimus ea, quæ somniauimus relictis vestigiis in phantasia. Differt tamen, quia immutatio illa, quæ fit per species a Deo immissas, est fortior, velut si aliquis realiter illa videret, quæ somniat, & manent certissima vestigia illius immutationis po- I stea in vigilantibus, ita vt cognoscant manifeste se a Deo fuisse immutatos. Et iste modus erat communissimus inter prophetas, scilicet, quòd per somnia acciperent reuelationem, vt patet supra duodecimo capitu. scilicet, siquis fuerit propheta Domini inter vos, per somnium loquar ad illum, vel in visione apparebo ei. Sic eitiam significatur Iohelis capitu. 3. cum dicitur de prophetis, scilicet, & post hæc effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ: senes vestri somniabunt somnia, & iuuenes vestri visiones videbunt: maxime autem apparuit hoc in Daniele, qui quasi omnia, quæ cognouit per somnium accepit, vt patet Daniel. capitu. septimo, scilicet, Daniel K somnium vidit. Visionem autem capitis eius in cubili suo, & somnium scribens breui sermone comprehendit. Et iterum: videbam in visione mea nocte. Et iterum: Post hæc aspiciebam in visione noctis. Et sic multoties in eodem capitu. & in alijs. Vnde dari potest regula, quòd quandocunque prophetæ dicunt se vidisse aliquas figuras, vel actus, illud erat secundum prophetiam, quæ est in somnio, quia in phantasia conuenientissime representantur istæ figuræ.

In somno nihil intelligi potest.

Tertius modus.

Tertius modus reuelationis propheticæ est per impressionē alicu⁹ in parte exteriori ī organo auditiuo. Et hoc fiebat cū Angel⁹ ī aliquo corpe assūpto formabat voces, quas audiebāt ꝓphetę: & tñ nihil videbant.

Sic

Sic patet in Moyse, quãdo audiebat ad ostium tabernaculi loquentem Angelum Dñi de columna nubis: & hoc siue in tabernaculo suo paruo quod tetendit extra castra antequam fabricaretur tabernaculum Dñi: ibi.n. descẽdebat columna nubis ad ostium, & loquebatur Moysi videntibus omnibus Israelitis: Exo.33.c. siue in tabernaculo magno Dñi, vbi loquebatur ei Deus apud ostium tabernaculi: Exo.19.c. & hoc erat descendente columna ad ostium illud supra cap.12. nec solum fiebat hoc in Moyse, sed in multis alijs, qa quã vocauit Deus Aaron, & Mariã, descendit nubes ad ostium tabernaculi, & ibi locutus est eis Deus supra cap.12. & hoc modo locutus fuit Deus toti populo in monte Sinai in datione legis, vbi solam vocem audierunt, & figuram nullam viderunt, vt patet Deuter.cap.4. Quartus modus reuelationis propheticæ erat per apparitionem extra factã, & per locutionẽ.s. quia Angelus sumeret aliquam effigiem visibilem de aere, & in illa apparens loqueretur: sic fuit aliqñ in Iosue, vt patet Iosue cap.5. cum apparuit ei Angelus in agro Ierico euaginatum gladium hñs, & locutus est ad eum: sic ẽt fuit in Balaam, cui apparuit Angelus in via euaginato gladio eum volens occidere, vt patet præcedenti cap. Est aũt sensus literæ huius. *Temporibus suis.* Idest, temporibus debitis, vel necessarijs. *Dicetur Iacob.* Idest, omnibus Israelitis, qui veniunt de Iacob. *Quid operatus sit Dominus.* Idest, quid Deus debeat facere pro eis, quasi dicat, oĩa necessaria eis reuelabũtur illis ꝯuenienti tpe. *Ecce populus, vt Leæna consurget.* Ista est prophetia de statu futuro Iudæorum.i. ꝙ ipsi insurgent feroces ꝯ oẽs hostes suos, sicut Leęnę. De Leęna pp ferocitatem: fortior.n. est Leęna, ꝙ Leo si filios sublatos fuisse sibi reperiat: ideo dr̃ ad significãdum aliqñ magnã ferocitatem in prophetis. Occurram eis tãquam Leęna raptis catulis. Fuit.n. populus iste ferox: quia non solum prostratorum spolia tulit: sed etiam oẽs gladio laniauit: sic enim iusserat Deus, ꝙ nulli parcerent de Chananæis, nec facerẽt cum eis pactum: sed omnes gladio trucidarent Deut.cap.20. & quia hoc non plenè fecerunt Iudæi, tradidit Deus illos in magnas calamitates, vt patet Iosue cap.22.

Et quasi Leo erigetur. Ad eandem sententiam pertinet. Significat enim erectio Leonis suam fortitudinem, & impauiditatem, quia non timet occursum alicuius rei. Sic patet Prouerb.30.capit. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Potest autem ista litera intelligi referendo ad superiora, scilicet, quòd Balaam non posset maledicere huic populo; quia Deus erat illi tanta bona collaturus, vt esset fortis contra alios populos, sicut Leęna, & Leo. Quomodo ergo posset maledicere illi? Sed primus sensus est melior. *Non accubabit donec deuoret prædam.* Metaphora est de Leone transumendo ad totum populum; quia Leo postquam surrexit ad prædam non accubat quousque aliquid ceperit, idest, non cessat inquirere vsquequo apprehendat: ita Hebræi cum introirent in terram promissionis, non quieuerunt a pugna captis quibusdam locis, sed semper erant in bellica expeditione quousque acquisiuerunt totam terram quam acquisituri erant; vt patet de terra duorum regum Amorrhæorum. nam postquam ceperunt terram regis Sehon non immediate quieuerũt, sed inuaserunt terram regis Og, quam etiam acceperunt, & adhuc non manentes ibi transierunt vltra Iordanem ad occupandas regiones Chananæorum, & non quieuerunt quasi per septem annos a bellis quousque acceperunt totam terram, quam accepturi erant, vt declaratum est Iosue 14.

An Israelitæ prius accubuerint, quàm ceperint prædam. Quæst. XII.

SED Aliquis arguet, quòd prius accubuerunt, quàm caperent prædam, quia prius requieuerunt in terra Chanaan, quàm eam totam acciperent, vt patet Iosue cap.13. nam iam Israelitæ cessauerant a bellis, vt patet Iosue cap.11. & diuiserant inter se terram captam, & tamen nondum ceperant totam terram Chananæorum, vt patet Iosue cap.13. & tamen iussit Deus, quòd illa terra quamquàm nondum esset capta diuideretur, vt patet ibidẽ.

Respondẽdum est, quòd Israelitæ prius quàm cessarent a bellis acceperunt totam terram, quam accepturi erant, quamquàm non acceperint totam terrã promissionis. Et hoc, quia Deus prædixerat eis, quòd non traderet illis simul, vel anno vno totam terram Chanaan, quia ipsi erant pauci, & non possent eam occupare, & repleretur bestijs cum redigeretur in syluã: ideo dixit, quòd paulisper, & per partes daret terram illam ipsis: totam autem non traderet, quousq; essent aucti ad magnum numerum, vt patet Exo.cap.23. & Deut.7. & quia Israelitæ acceperunt totam terrã, quã a principio accepturi erant, prius quàm accubarent, etiam si non acceperint totam terram promissionis: verum est, quòd non accubuerunt, donec deuorarẽt prædam. Vel potest hoc intelligi de Moyse, quia frequenter Scriptura transit de toto corpore ad caput, vel de capite ad omnia membra secundum septem regulas Ticonij de modo exponendi sacram Scripturam. Erat autem Moyses caput totius Israel, ideo dicitur, quòd non accubabit, idest, non morietur donec deuoret prædam, idest, donec accipiat spolia Madianitarum, qui erant hostes Israel, & peccare illum fecerant in idolatria, & fornicatione, vt patet infra capitu.25. ideo dixit Deus Moysi. vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populũ tuũ, idest non morieris, quousque vlciscaris filios Israel de Madianitis.

Et occisorum sanguinem bibat. Continuatio metaphoræ est, scilicet, quod Leo, quando apprehendit prędam bibit sanguinem eius, & sic non accubat, quousque bibat sanguinem occisorum: ita de Israelitis dicitur, quòd biberent sanguinem occisorum non secundum veritatem, quia istud horrendum facinus erat, sed dicuntur bibere, idest, delectabiliter fundere. Delectabantur enim in effusione sanguinis hostiũ: non ex crudelitate, sed ex diuino pcepto, & volũtate, vt Samuel occidit regem Agag Amalechitarũ laniãdo eũ in frusta, vt patet 1.Reg.c.15. sic ẽt Elias interfecit quadringẽtos qnquaginta Prophetas Baal manu sup torrentem Cyson, vt patet 3.Reg.c.18. & sic habetur Psal.57. Lętabitur iustus cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris.

Gloriandũ est in occisione malorum.

Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas. Et ille: nonne ait dixi tibi, ꝙ quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem? Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad aliũ locum: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Cumq; duxisset eum super verticem montis Phegor, qui respicit solitudinem, dixit ei Balaã: Ædifica mihi hic septẽ aras, & para totidem vitulos, eiusdemq; numeri arietes. Fecit Balac, vt Balaã dixerat: imposuitq; vitulos, & arietes p singulas aras.

Aedificat septẽ aras Balam tertio.

Dixitque Balac ad Balaam non maledicas ei, nec benedicas. Videbat enim Balac, quòd benediceret Balaam Israelitis: ideo dixit non maledicas ei, nec benedicas, idest, si non potes eum maledicere ita vt mala sibi euenire facias, vel futura prænuncias, ad quod ego induxi te, saltem non benedicas, idest, non inducas ei bona, vel non prænuncies ei esse futura. Putabat enim rex Balac, quòd Balaam ariolus haberet potestatẽ maledicendi, & benedicendi: tamen nunc priuabatur a Deo, vel impediebatur maledicere, ideo cum benediceret putabat benedictionem illam esse efficacem. Vnde orabat ne benediceret, quia sic existimabat aliquod bonum profuturum Iudæis, & ipsi atque populo suo aliquod malum euenturum. Et tamen benedictio, vel maledictio Balaam ad nihil efficax, vt vt supra declaratum est.

Et ait ille: nonne dixi tibi, quòd quidquid Deus mihi imperaret hoc facerem. Quasi dicat, non debes mihi imponere culpam, quia ego dixi tibi a principio, quòd non possem facere aliud, nisi quod Deus mihi iuberet, & sic quamquàm ego maledicere velim, non permittor: non debet autem intelligi litera ista, quòd Balaam faceret quidquid Deus iuberet, idest, nollet facere aliquid alterum, quia nolebat offendere Deũ, sed quia non poterat aliud facere, etiam si conaretur ad illud, vt patet supra in litera, & supra præcedenti capitu.

Et ait Balac ad eum. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, tertius ad maledicendum conatus. Nam quamquàm non potuerit Balaam maledicere duabus vicibus præcedentibus, non erubuit iterum aggredi cæremonias ad maledicendum: ad hoc tamẽ eum suasit Balac rex.

Veni, & ducam te ad alium locum. Scilicet iste locus est nobis infortunatus: eamus in alium locum, qui erit fortassis conuenientior operationi nostræ.

Si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Idest, Deus noluit nos adiuuare in locis istis, forte tamen adiuuabit nos in alijs locis: ideo mutemus loca.

Dicet aliquis, quòd in hoc multum errabat Balac existimans, quòd Deus consequeretur conditionem temporum, vel locorum: & in vno tempore, vel loco aliquid permitteret, quod nequaquam permittebat in alio. Sed hoc nõ stat, quia Deus non est aliquid corporale, sed purus spiritus, & spiritualia non patiũtur a corporalibus. Hoc tamen non intendebat Balac, quia non expressit Deum cogi, vel induci ex cõditione temporum, vel locorum, sed liberam esse voluntatem suam vbicunque, vt patet cum dixit: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Erat tamen superstitiosus, quia putabat, quòd forte placeret Deo maledicere ex vno loco, cum non placuisset maledicere ex alio, sed iste error grauis est, quia voluntas Dei immutabilis est, forte autem dixit hoc rex Balac ex conditione dæmonum, quia dæmones in aliquibus locis faciebant, quæ in alijs locis facere non poterant vel nolebant, & hoc, vt inducerent homines ad superstitiosas obseruationes locorum. Forte aliquis dicet, quòd in hoc obseruabat Balac modum Philosophorum, qui dixerunt Deum, siue primum motorem non esse infinitum secundum potentiam, & essentiam, sed solum secundum durationem: & quòd Deus non poterat facere contra ordinationem totius orbis, & quia forte locus ille non erat talis influentiæ qualis conueniens erat ad maledictionem, non placebat Deo maledicere in loco ipso. Sed primum magis stat, quia placere inducit libertatem. quæ autem libera sunt, non subduntur naturæ, quæ agit vniformiter, & non libere: ideo magis erat superstitiosus, quàm aliter errans.

Balac non intelligebat Deum posse cogi: erat tamen superstitiosus.

F *Cumque duxisset eum super verticem montis Phegor.* Consensit enim Balaam, quòd irent in alium locum, vt inde maledicerent, & de isto loco dicendum est, sicut de cęteris, quòd viderent Israelitas inde Balaam, & Balac, quamquàm non exprimatur hic, quia in omnibus superioribus ibant ad locum, de quo viderent Israel. Et dicitur, quòd duxit eum super verticem montis Phegor, qui non erat alius mons ab eo, in quo prius steterant, sed erat alia pars montis, & non vocatur mons Phegor quasi istud sit nomen proprium eius, vt aliqui volunt, sed erat nomen idoli habentis templum in monte illo. Et vocatur illud idolum Phegor, vel Beelphegor. Et hoc patet Deuteronom. capitu. tertio, vbi cum agatur de hoc dicitur: Mansimusque in valle contra fanum Phegor. Huic idolo immolauerunt Iudæi, quia in descensu istius montis erant Madianitides, & Moabitides puellæ ornatæ cum holocaustis, & victimis immolatis Deo suo, de quibus comederunt Iudæi, vt permitterentur fornicari cum puellis illis. Aliqui autem dicunt è contrario, scilicet, quòd mons ille vocatur Phegor, siue pars montis: & ab illo dictum est idolum Beelphegor: & signum huius est, quia non inuenitur istud nomen Beelphegor, nisi vbi fit mentio de ista immolatione, vt patet Psalm. 105. vbi hoc commemoratur. Vel potest dici, quòd Beelphegor non sit vna dictio, sed duæ: & esset Phegor in genitiuo, scilicet, Beelphegor, idest, Deus Bel de monte Phegor. Et sic dicitur præcedenti capitu. quòd Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest, ad altitudinem montis, in quo colebatur Baal.

Phegor nomen idoli.

G

H *Qui respicit solitudinem.* Idest, mons iste erat inclinatus contra solitudinem. sic dicitur supra capitu. vigesimo primo: de monte Phasga, qui est idem cum isto, qui respicit contra desertum, & potest hic accipi solitudo pro parte illa terrę duorum regum Amorrhæorum, in qua nunc erant Israelitæ: nam dicebãtur esse in campestribus Moab, vt patet præcedenti capitu. & ponitur hoc ad significandum, quòd ex isto monte poterat viderę Balaam Israelitas, quia iste mons respiciebat solitudinem, in qua erant Israelitę: & hoc patet ex litera capitu. sequentis, scilicet, dirigens Balaam vultum suum contra desertum, & eleuans oculos vidit Israel commorantem per tribus suas.

I *Dixit ei Balaam: ædifica mihi hic septem aras.* Istæ septẽ aræ erant necessariæ ad ritum maledictionis secundum cæremonias maleficorum: ideo in omnibus his locis, in quibus conatus est Balaam maledicere Israelitis fecit poni septem aras. Causa autem huius supra declarata est.

Et para totidem vitulos eiusdem numeri arietes per singulas aras. Duo animalia ponebantur in qualibet ara, scilicet, vnus vitulus, & vnus aries, & ista immolabantur. Postea vero cremabantur posita per partes vel simul super aras. Ratio autem quare ponerentur tot animalia supra assignata fuit.

K *Fecit Balac, vt Balaam dixerat.* Desiderabat enim valde maledicere Israelitis, ideo quodcunque ei diceretur, vt maledici possit Israelitis faceret.

Imposuitque vitulos, & arietes per singulas aras. Idest, construxit aras ad præceptum Balaam, & deinde fecit ingulari, & imponi animalia, scilicet, arietem & vitulum vnum per singulas aras, quia iste erat ritus, quem exigebant superstitiones.

CAP. XXIIII.

CVMQVE vidisset Balaam, quòd placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt auguriũ quæreret, sed dirigens contra desertum vultum suum, & eleuans oculos, vidit Israel in tentorijs commorantem per tribus suas: & irruente in se spiritu Dei, assumpta parabola ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cuius obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic operiuntur oculi eius: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. Vt valles nemorosæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas. Fluet aqua de situla eius, & semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag rex eius, & auferetur regnum illius. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Deuorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, & perforabunt sagittis. Accubans dormiuit, vt Leo, & quasi Leæna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

CVmque vidisset. Posito in superioribus conatu Balaam ad maledicendum sine effectu per duas vices, hic ponitur conatus in tertia, & diuiditur in tria. Primo ponitur populi Iudaici prophetica benedictio. Secundo Balaam, & Balac super hoc disceptatio. Tertio de alijs gentibus prophetica annunciatio. secunda ibi. *Iratusque Balac*. Tertia ibi. *Sumpta igitur parabola*. Circa primum. *Cumque vidisset Balaam*. Hic non potest dubitari, sicut fiebat sæpe in supioribus, scilicet, an ista litera habeat se ad præcedentem secundum rectum ordinem, vel secundum anticipationem, aut recapitulationem, sicut aliquando fit: & dato quòd sit ordo rectus inter hæc, an fuerit istud immediatè post ea, quę dicuntur præcedenti capit. vel fuerit aliqua distantia temporum, sicut interdum Scriptura subticet multa tempora intermedia, quia forte illorum nulla est historia coniungens historias temporum multum distantium, quasi illorum gesta simul, vel consequentia fuerint: hic autem satis apparet, quòd ea quæ dicuntur hic fuerunt immediate post præcedentia, quia supra dicitur de aris paratis ad maledictionem: hic agitur quomodo maledicere non potuerit Balaam. Et ista erant coniuncta: nam paratis aris debebat sequi maledictio, vel non posse maledicere. Item patet, quia in duabus vicibus superioribus post positionem ararum ibat Balaam ad consulendum augurium, quia illud erat immediatum post aras positas sicut significatur hic in litera, sed in fine cap. præcedẽtis dicitur, quòd Balaam construxit aras, & posuit vitulos, & arietes super eas. Hic autem dicitur, quòd non iuit ad inquirendum augurium, sicut supra facere solitus erat: ergo ista fuerunt immediate post illa. *Cumque vidisset Balaam quòd placeret Domino, vt benediceret Israeli*. Idest, quòd iam cognoscebat Balaam, quòd Deus volebat, vt benediceret Israeli, idest, prænunciaret de eo aliqua bona futura, quod est benedicere, sicut fecit supra, & fecit hic.

Qualiter Balaam cognouit, quòd Deo placebat, vt benediceret Israeli. *Quæst. I.*

SED quæretur quomodo Balaam vidit, quòd placebat Deo, vt benediceret Israeli.

Respondebit aliquis, quòd cognouerat ex ex duabus vicibus superioribus: nam in qualibet earum conatus est maledicere, & non potuit: iõ sic existimauit iam futurum, quòd nunquam posset maledicere. Sed hoc non stat, quia si propter hoc cognouisset non placere Deo, & non iuisset ad quærendum augurium, nõ construxisset aras tertia vice, nec imposuisset vitulos, quia istæ erant cæremonię ad maledicendum: & tamen fecit vt patet præcedenti capi. Item immediate, vt Balaam non potuit in secunda vice maledicere, destitisset à maledictione, & tamen non destitit, quia dixit ei Balac rex, quòd irent in aliũ locum, & ipse iuit illuc cum eo ascendens super mõtem Phegor, vt patet præcedenti cap. ergo non intellexit quòd placebat Deo, quòd benediceret Israeli, quia non potuit in duabus præcedentibus vicib⁹ maledicere. Aliquis dicet, quòd Balaam cognouit hoc quando iuit ad quærendum augurium: nam in duabus vicibus pręcedentibus solitus erat Balaam ire ad inquirendum augurium constitutis aris cum dicebat se ire, vt occurreret ei Deus, & tunc occurrebat ei ponens verba benedictionis in ore eis, vt patet præcedenti cap. Ita ergo potuit esse hic, quòd cum iret ad quærendum augurium Deus diceret ei ne maledicere curaret, quia non posset, & per hoc intellexit Balaam, quòd placebat Deo, vt benediceret Israeli.

Sed etiam hoc non stat, quia oportebat ad istud, vt iret Balaam ad inquirendum augurium, sicut solitus erat: tamen hic dicitur, quòd nequaquam abijt ad inquirendum augurium, sed conuertit se contra Iudæos ad benedicendum illis, vt patet in litera: ideo non cognouit sic, sed antequam iret ad quærendum augurium.

Ex his autem duobus apparet, quid responderi debeat: & dicendum, quòd Balaam cognouit hoc, postquam constituit aras, & id antequam iret ad quę rendum augurium, in quo innuitur, quòd inter vtrumque facta est sibi reuelatio aliqua, quòd Deus non permitteret eum maledicere. Et hoc erat quòd intellectui eius imprimeretur ista cognitio sine aliqua exteriori apparitione, & tunc desisteret ab omnibus cæremonijs, quod patet, quia sicut nunc cessauit Balaam ab isto conatu antequam iret ad quærendum augurium, ita si reuelatio, per quam desistit fuisset facta in eo antequam constitueret aras, non iussisset illas constitui, sed cessasset, sicut cessauit postea ab augurio. (Responsio Aucto.) (An Balaã cognouerit, q̃ non placebat Deo maledictio ante quã constitueret aras vel post, & quare destitit a cęremonijs suis.)

Item patet, quòd fuerit ista reuelatio ante augurium inquisitum: ñam Balaam non destitisset a cæremonijs maledictionis, nisi Deus eum commonuisset saltem in hac tertia vice, quia iam posuerat aras, & sacrificia: ideo solum restabat, vt inquireret augurium ad videndum si placeret Deo, quòd malediceret Israeli, & tamen non iuit: ergo post ararum constitutionem, & ante augurij inquisitionem reuelatio facta est.

Sed tunc arguet aliquis, quòd Balaam non desisteret a ceremonijs maledictionis propter aliquam reuelationem. Nam Deus sæpe ei dixerat ne malediceret Israelitis, vt patet supra cap. 22. ideo non magis per aliquam reuelationem moueretur. Item patet hoc, quia supra cap. præcedenti ipse Balaam dixerat, ꝙ Deus nō est, vt homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur, & per hoc intulit, ꝙ cum Deus semel renuisset maledicere, nunquam faceret maledictionē, aut permitteret, & tñ post illud Balaam conatus est bis maledicere, quia illud in prima vice fuit qñ non potuit Balaam maledicere, ideo non moueretur nūc ad non maledicendum per aliquam reuelationem, quia post illam clarissimam reuelationem conat⁹ est maledicere. Respondendum est sm quòd fuit dictū in superioribus, quòd Deus per lumen propheticum illustrabat intellectum speculatiuum Balaam, sed nō intellectum practicum, aut voluntatem, ideo quamquàm cognosceret quid Deus vellet, tñ non inclinabatur ad faciendum illud. Nunc autem Deus mouit intellectum practicum Balaam ad iudicandum bonū esse, ꝙ non malediceret Israelitis, & voluntatem eius ad hoc volendum: ideo ꝯsensit non maledicere: sunt enim multum separata intellectus practicus, & intellectus speculatiuus: ideo potest aliquis bene se habere sm vnum, & non sm alterum: Deo autem est facultas mouendi vtrumq;, quia aliqñ mouet intellectum nostrum speculatiuum faciendo nos intelligere veritates, quas prius non intelligebamus, sicut est in prophetis. Aliquando autem mouet intellectum practicum illustrando illum, & confirmando ad firmiter iudicandum aliquid esse bonum, vel malum, & tūc voluntatem ēt ad volendum illud inclinat, vel ad respuēdum. Et iste est motus, quem Deus facit ꝯtinuè super nostrum liberum arbitrium pulsando ad bonum per grām præuenientem, & aliqñ efficaciter mouendo, vt bonum operemur. De hoc motu dr̄. Ioan. 15. ca. Sine me nihil potestis facere. i. homo non pōt facere aliqđ bonum sine Deo. i. nisi Deus eum ad bonum illud eligendum moueat. Et sic factum est nunc in Balaā. Vnde non dicebat hic Balaam bonum inuitus, sed voluntarius, quia iudicabat bonum esse non maledicere Israelitis Deo mouēte eum ad hoc. Si aūt a principio Deus voluisset mouere eius practicum intellectum, & voluntatem, sicut nunc mouit, nunquam conatus fuisset maledicere. *Nequaquam abiit, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret.* Idest, non abijt Balaam nunc ad inquirendum augurium constitutis aris sicut ante ꝑrexerat, idest, sicut fecerat alijs duabus vicibus. Nam in qualibet earum ibat ad inquirendum augurium: hic autem non iuit, & cum iret in alijs vicibus occurrebat ei Deus ponens verbum prophetiæ in ore eius, & cogens loqui: etiam prohibere dæmonibus respōdere Balaam: nunc autem videns frustra esse velle maledicere, non iuit ad augurium quærendum. Vocatur autem augurium proprie inquisitio aliqua futurorum in garritibus, vel in motu auium. sed non accipitur hic sic, sed generaliter pro omni arte maleficorum: nam non inquirebat hic Balaam aues, quia istud augurium posset inquirere in præsentia regis Balac: sed ibat ad consulendum dæmonem, & istud erubescebat facere in præsentia alterius. Et forte quia dæmon ei nollet ibi respondere. *Et dirigens contra desertum vultum suum.* Idest, quia intellexit non posse maledicere, incepit benedicere, sicut Deus eum mouebat, & ad hoc direxit vultum suum contra desertum, scilicet, vt videret Iudæos, qui erant in deserto, & benediceret eis. Et patet hoc ex litera, scilicet, dirigens cōtra desertum vultum suum, & eleuans oculos vidit Israel in tentorijs commorantem. Erat autem Israel in

Qūo Deus cū lib. arb. concurrat.

F deserto, scilicet in campestribus terræ Moab, vbi est quædam terra aliqualiter deserta, & erat coniuncta huic monti. Colligitur ēt hoc, quia præcedenti cap. dr̄ ꝙ Balaam ascendit in montem Phegor, qui respicit solitudinem. i. desertum, quod ponitur ibi ad significādum, ꝙ Iudæi poterant videri ex illo monte, quia erat inclinatus ꝯ desertum. i. ꝯ locum, in quo erant ipsi. Iudæi dicunt, ꝙ ꝯuertit se Balaam ꝯ desertum. s. ꝯ desertum Sinai. s. quia non potuit vincere augurijs conuersus est ad preces, & vertit vultum suum contra desertum Sinai, quasi dicens: Domine Deus populus iste pessimus reliquit te, & coluit vitulum in monte illo, vt patet Exo. cap. 32. quare ergo non irasceris, vt destruas eum? precor ꝙ irascaris ei. Sed istud ridiculum

G est, & contra literam. Nam dicitur, quòd conuertens se contra desertum vidit Hebræos: nō ergo vertebat se contra Sinai, sed contra castra Hebræorum: & tñ non erant castra Hebræorum tunc ꝯ montem Sinai, sed multum disparata, quia mons Sinai erat Meridianus terræ illi Moabitarum: castra tñ Israel erant Aquilonaria, quia terra duorum regum Amorrhæorum, in quibus erant castra est Aquilonaris respectu terræ Moab. Item non stat hoc, quia ex hac litera patet, ꝙ Balaam nollet iam maledicere saltem pro nunc: cum dicatur ꝙ cum vidisset Deo placere, vt benediceret Israeli, non abijt ad quærendum augurium, sicut prius. Nec valet, si dicas, ꝙ non abijt ad quærendum augu-

H rium, quia non poterat per auguria maledicere, & tñ adhuc volebat maledicere & orabat pro hoc. Nam tunc non diceretur, ꝙ Balaam non iuit ad quærendū auguria, quia vidit, quòd placebat Deo, vt non malediceret, vel vt benediceret, sed diceretur non iuit ad quærendum augurium, quia non poterat per auguria maledicere. *Et eleuans oculos suos.* Scilicet ad videndum Israelitas, quia volebat eis benedicere, & pro tunc fortè delectabatur videndo illos, quia inclinauerat eum Deus ad volendum benedicere. *Vidit Israel in tentoriis commorantem.* Idest vidit totum Israel manentem in cāpo in tentorijs. Mouebantur enim Israelitæ per desertum: ideo non habebant domos ædificatas, in quibus manerent, sed domos portatiles, scilicet, tentoria, sicut fit in bellica expeditione. & ponitur hoc ad si-

I gnificandam pulchritudinem dispositionis Israelitarum manentium in castris: erant enim optime dispositi: ideo dixit postea Balaam. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. *Per tribus suas.* Iste est modus castrametandi, scilicet, quòd commorabatur Israel in deserto diuisus per tribus suas, idest, quælibet tribus per se habebat castrametationem.

Modus castrametādi Israelitarum.

Pro quo sciendum, ꝙ modus castrametandi Israelitarum erat, vt tabernaculū Domini esset in medio: & ipsi in circuitu illius per quatuor partes. Erāt enim tribus duodecim Israel, & diuidebantur in quatuor partes per quatuor vexilla, quorum vnum erat ad partem orientalem, & ibi erant tres tribus sub vexillo Iu-

K dę. scilicet, Iudas Isachar, & Zabulon. Erat aliud vexillum ad partem Meridianam, scilicet, vexillum Ruben, & ibi erant tres tribus, scilicet, Ruben, Symeon, & Gad. Erat tertium vexillum ad partem occidentalem, scilicet, vexillum Ephraim, & ibi erant tres tribus, scilicet, Ephraim, Manasse, & Beniamin. Erat ad partem Aquilonarem vexillum quartum, scilicet, filiorum Dan, & sub isto erant tres tribus, scilicet, Dan, & Nephtalim, & Aser. Ita quòd erat dispositio castrorum per quadrum, & non miscebantur sibi istæ partes, quod pertinebat ad quandam pulchritudinem. Præter hoc etiam tres tribus, quæ erant sub quolibet vexillo habebant inter se ordinem, ꝙ nulla trib⁹ accedebat ad aliā, & quęlibet harum

harum habebat suam vexillum paruum. De ordinatione istorum vexillorum, & tribuum in castrametando patet supra 2. De ordine autem eorum in mouendo castra, patet ibi, & magis supra 10. cap. A

Deinde istę tribus distinguebantur per familias, quia quælibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra 26. cap. & quælibet harum familiarum erat distincta ab alia: familiæ quoque diuidebantur per domos, non solum accipiendo domum pro œconomia, quæ constat ex sex extremis, quæ sunt quatuor personæ. s. dominus, & seruus: pater, & filius: vir, & vxor, iuxta Arist. 1. Politic. cap. 2. Sed etiam accipiendo domum pro quadam particulari cognatione, quæ est minor quàm familia, & interdum ista domus continet magnam multitudinem. s. mille virorum, vel plurium, B & istę etiam erant distinctæ inter se. Ex quo magna pulchritudo apparebat, quia principale quod pertinet ad pulchritudinem est ordo. Hoc autem est, ꝙ viderit Balaam commorantem Israel per tribus suas, idest, distinctum per tribus. Et per hanc distinctionē significauit omnes alias, scilicet, per distinctionem per quatuor vexilla totius Israelis, & distinctionem cuiuslibet tribus in familias suas, & distinctionem cuiuslibet familiæ per Domos. De quo admiratus Balaam dixit ea, q̄ sequunt̄. s. quàm pulchra tabernacula &c.

Et irruente in se spiritu Dei ait. Idest, tunc venit super eum spiritus Domini, & incepit prophetare, scilicet, de statu Iudæorum futuro, vt apparet hic.

Quis erat iste spiritus, qui irruit super Balaam: & quem modum prophetiæ habuit prænunciando ista. Quæst. II. C

DE isto spiritu dicet aliquis, quòd fuerit Angelus apparens ei, & loquens, sicut cū ibat ad inquirendum auguriū. Occurrebat. n. ei Deus, & ponebat verbum in ore ipsius, sed non est sic in præsenti, quia non iuit Balaam ad inquirendum augurium, sed manebat cū Balac apud aras: ideo dicendum, ꝙ non apparuit hic ei aliquis Angelus loquens, nec facta est aliqua vox sine corpore apparente, quia Deus nolebat, vt audiret ista Balac rex, sed solum irruit in eum spiritus Domini, idest, spiritus propheticus, scilicet, eleuans intellectum eius ad intelligendum ista, quæ reuelantur. Et iste erat vnus D modus reuelationis propheticæ, vt præcedenti capit. declaratum est. Nec potest poni hic aliquis alius: nā non fuit aliquod corpus formatum, ne illud videret Balac, nec etiam fuit aliqua vox sola prolata, ne illam audiret Balac. Etiam non potuit esse tertius modus, scilicet, per mutationem phantasticam, quia hoc solum fiebat in somno, vbi sola phantasia immutatur. In vigilia autem non potest immutari phantasia, quin immutetur intellectus; ideo necesse erat, vt per solum intellectum tunc immutaret̄ Balaam. Nec tñ fuit per ecstasim, quia tunc caderet in terrā, & nihil sentiret per aliquantum spatium, sed ēt ista nolebat Deus videri a rege Balac. Item quia ecstasis est necessaria ad maximum reuelabile. s. cum alicui demōstrat̄ E diuina essentia, quæ aliter clare cognosci non potest. Ad reuelabilia aūt parua non requiritur ecstasis, sed ꝑ solam eleuationem intellectus sine cessatione animæ ab operibus sensitiuis, & nutritiuis intelligi possunt, sicut cum nos intelligimus aliquid non cessat anima nostra ab his operationibus. Et ꝑꝑ hoc non dr̄ hic, sicut in alijs duabus vicibus dicebatur, scilicet, ꝙ occurrit Dñs Balaam, & posuit verbum in ore eius, sed solū dr̄, ꝙ irruit in eum spiritus Dñi ad indicandam differentiam. Vocatur hic spiritus Dñi lumen supernaturale infusum intellectui prophetæ ad intelligendum abscondita, & quia a Deo est, vocatur spiritus Dñi. Et

[...]men su- [...]natura- [...]est spiri- [...]Dñi.

q̃n illud lumen est tanquā aliquid viuens, vocat̄ spiritus, quia spiritus dr̄ a spirando, vel a mouendo, sicut flatum dicimus spūm, & omne quod habet modum vitæ, & motus dicimus esse spūm, vel habere spūm. *Assumpta parabola.* Idest inchoauit parabolam suam: reuelatio. n. prophetica vocatur hic parabola, quia nō fit per verba manifesta, sed per quasdā transumptiones, vel similitudines. Sicut dr̄ de Christo, ꝙ loquebatur in parabolis, & aliq̃n exponebat parabolas Mat. 13. cap. si tñ parabolæ essent verba manifesta non exponerēt̄. *Dixit Balaam filius Beor.* Hic ponitur propheticum ad propheticam annunciationem: ipsa autem annunciatio incipit ĩ. s. Quàm pulchra tabernacula tua. & hoc est quod dixit ipse Balaam. Ponuntur aūt hic repetitiones sententiarum, sicut fiebat præcedenti cap. in verbis Balaam ad quendam ornatum, & ipse Balaam dicit de seipso: Dixit Balaam filius Beor. Quia mouebatur a spiritu prophetico ad dicendum hæc. Dicunt aliqui ex hoc, ꝙ Beor pater Balaam erat propheta ex hoc, ꝙ exprimitur hic nomen eius s̄m regulam Hebræorum, quam ponit Hieronymus sup Sophoniam in prologo quodam. s. ꝙ quoties alicuius prophetæ pater exprimitur in sacra Scriptura etiam ille propheta fuit. hoc autem quamquàm non probetur solide, tñ si assentire velimus satis erit, ꝙ concedamus in prophetis Iudæorum, sed ad prophetas gentilium non oportet extendi literam. *Dixit homo cuius obturatus est oculus.* Ista omnia pertinent ad eandē sententiam: significatur. n. per omnia illa, ꝙ Balaā dixit ista, quæ sequuntur, & tangitur in hoc modus propheticus Balaam. Dicunt. n. quidam, vt Aben Ezra, ꝙ q̃n iste recipiebat reuelationem a Deo, dormiebat: Deus enim deprimebat eum somno, vt sic a minori gradu prophetiæ moueretur, vt declaratum est s̄. capitu. 12. Si. n. vigilaret q̃n reciperet reuelationem oportebat cęteris paribus esse maiorem gradum prophetiæ, & ob hoc dicunt, ꝙ in nocte ei Dñs apparebat, sicut apparet supra capi. 22. & tunc cadebat in terra per somnum, & obscurabantur oculi eius, idest, claudebātur: & tunc aperiebantur oculi mentales eius recipiendo cognitionem supernaturaliter de aliqua re. Et secundum istum est sensus: Cuius obturatus est oculus, scilicet, corporalis, quia sopore deprimitur, dum ꝓphetat. s. accipiendo: non autem quando aliquid denūciabat, quia tunc vigilabat.

Dictum D. Hieronymi defenditur.

Rabi Salo. dicit, ꝙ oculi Balaā erant eruti de capite illius, vel saltem vnus oculus, ita ꝙ esset luscus, & habebat locum oculi in capite patentem, & tñ non videbat, & ita exponit vtranque particulam. s. cuius obturatꝰ est oculus, idest, est oculus clausus eo, quòd nihil vidit, cum haberet locum oculi in capite, sed non oculum. Et q̃n infra dr̄ sic aperiūtur oculi eius, idest oculi eius aperti sunt, quia nunquam possunt claudi, cum non habeat oculos, sed oculorum loca patentia.

1. opi. Rabi Salo. de oculis Balaam.

Sed hoc ridiculū est, & insanum: nam dato ꝙ haberet oculos erutos Balaam non expressisset, quia nihil hoc attinebat ad prophetiam: ipse enim intendebat declarare hic aliquem modum prophetiæ suæ, qui non erat manifestus, & tñ an haberet oculos erutos, vel non manifestum erat. Item non poterat dici, ꝙ haberet vtrunque oculum erutum, quia tunc nihil videret, & tñ ipse vidit q̃n occurrit sibi Angelus in via, & videbat omnia alia, quæ faciebat: ergo non erant eruti oculi. Dicit ēt Rabi Salo. ꝙ oculi Balaam eruti fuerant de capite eius, dum ipse cogitaret quędā sup ba ꝯ semen iustum Iudæorū, sed oīa ista ridicula sunt.

Aliqui aūt volunt referre ad distinctionem intellectus practici, & speculatiui dicentes, quòd oculi Balaam erant aperti quantum ad intellectum speculatiuum. s. ꝙ cognoscebat Deum per lumen ꝓpheticū specu-

Alia opin. fatua Rab.

speculatiuè : tamen intellectus eius practicus non illustrabatur ad rectè iudicãdum de agibili, quia etiam ad operationes oculus seductor est. sed iste sensus satis est alienus, quia scriptura non consueuit distinguere talem modum. Sed intelligitur hoc totum de intellectu speculatiuo, qui vocatur hic oculus, & ipsemet est aliquando obturatus, & aliquando aperitur. nam antequam propheta habeat lumen propheticũ nihil magis intelligit quàm alij homines, & tunc intellectus suus, qui vocatur oculus est obturatus. Cum vero innuit lumen propheticum aperiuntur oculi eius, idest, eleuatur intellectus supernaturaliter ad cõprehendendum veritates illas, quas prius naturaliter comprehendere non potuisset, & ad illas obturatus erat. Prima expositio Aben Ezra non tenet, scilicet, quòd dormiret Balaam, quando reciperet reuelationem. nam licet aliquando hoc cõtingeret in eo, sicut in prophetis Iudæorum, vt patet supra cap. 12. tamen non sic semper recipiebat propheticam reuelationẽ: nam necesse est nunc dici, quòd Balaam recipiebat diuinam reuelationem vigilans, quia nunc factus est super eum spiritus Domini, & incępit prophetare, & tamen erat ipse coram Balac; ergo non dormiebat. Itẽ præcedenti cap. ponitur bis quomodo Balaam iuerit ad inquirendum augurium, & occurreret ei Domin⁹ ponens verbum in ore eius, tunc aũt non dormiebat: ideo tenenda est præcedens expositio. *Dixit auditor sermonum Dei.* Eadem sententia est. i. dixit Balaam: nam ipsemet erat auditor sermonum Dei. Et dr̃ sic, quia sępe Deus loquebatur ei. s. Angelus eius, vt patet præcedenti cap. & supra 22. cap. & istud pertinebat ad duos modos propheticos, in quibus Balaam vocem aliquã audiebat. Primus modus erat qñ apparebat ei Angel⁹ in assumpto corpore, & loquebatur: secũdus erat qñ formabatur vox in aere, & non apparebat aliqua effigies formans illam: vtroque. n. modo verè audiebat verba. Aliter potest vocari Balaam auditor verborũ Dei. i. recipiens reuelationes eius: quõcunque. n. acciperet dicebatur audire verba, siue per solam mutationem phantasiæ, siue per solum intellectum eleuatũ; quia oĩa ista per quæ intelligimus qñ ab aliquo nobis significantur, largè vocantur verba. *Qui visionem omnipotentis intuitus est.* Ista est repetitio superiorum ad significandum Balaam loquentem: & tñ exprimuntur hic multæ proprietates prophetiæ eius: dr̃ aũt Balaã intueri visionem omnipotentis. i. videre visionẽ Dei, qui est omnipotens. Et est impropriius modus loquẽdi, quia nemo videt visionem, sed videt per visionem. Põt aũt dupliciter intelligi, ꝗ Balaam videret diuinã visionem, siue Deum. Vno modo referendo ad apparitionem sensitiuam. s. ꝗ aliqñ Angelus apparebat ei in assumpto corpore, vt patet supra 22. c. & precedenti cap. & vocatur Angelus ille Deus. Hoc modo Balaam signat quasdam conditiones prophetiæ suæ. s. ꝗ Deum videbat, & audiebat, & illa litera superior. s. auditor sermonum Dei refertur tunc ad auditionem sensitiuam qñ formabantur voces ab Angelo, siue in assumpto corpore, & apparenti. Alio modo põt vocari Balaam videns diuinam visionem. i. videns Deũ intellectualiter, quia Deus sic reuelabat illi declarando ei intelligibilia, & quælibet talis reuelatio vocatur visio: nam & intellectus noster vocatur visus animæ,

Cap. 6. li. 1. secundum Aristo. 6. Ethic. vterque sensus potest stare: qm̃ vtroque modo reuelationes recipiebat Balaã. *Qui cadit & sic aperiuntur oculi eius.* Istud refertur ad modum prophetandi Balaam. s. ꝗ aliquando cadebat, qñ recipiebat reuelationem: non quidem ad omnem reuelationem, quia qñ apparuit ei Angelus in via, & locutus est illi non cecidit, vt patet supra cap. 22. Sed aliquando fiebat in eo quasi ecstasis licet non esset pro-

F priè raptus, quia rapi pertinet ad maximum gradum reuelationis, cum alicui diuina essentia clarè repręsentatur, sed hoc non concedimus de Balaam: solũ enim de Paulo, & Moyse dicitur. Et dato quòd diceremus Balaam vidisse Deum per essentiam, quod nõ est satis rationabile: tamen non videret sępius, cum de Paulo, & de Moyse solum semel concedamus fuisse diuinam essentiam clarè reuelatam. Ista litera tamen significat quasi consuetudinem Balaam in cadendo, scilicet, quòd multoties caderet cum prophetabat, ergo non intelligitur de raptu ad contemplandum diuinam essentiam: sed solum quòd aliquando patiebatur casum quando prophetabat: non tamen rapiebatur penitus, quia non destituebatur omnibus

De Moyse & Paulo concedit, ꝗ viderint Deum per essentiam.

G operationibus vitalibus, sicut fit in raptu.

Opin. Rabi Salom. quare Balaam cadebat cum prophetare debebat. Quæst. III.

RABI Salom. dicit, quòd cadebat Balaam eo, quòd erat incircuncisus, quia nulli concedebatur stare coram Deo, nisi circunciso. Sed hoc non stat, quia Deus apparuit multoties Abrahæ antequam circuncideretur, & locutus fuit ei. tñ nõ cadebat, vt patet Gen. 12. 13. & 15. cap. de circuncisione aũt sua hr̃ Gen. 17. cap. ergo nõ fiebat casus propter hoc, sed fortè, quia Deus volebat

H deprimere superbiam Balaam, ideo cum eleuatione intellectus volebat, vt pateretur quandam depressionem corporis. Sed adhuc fortè melius intelligeretur hoc de quodam modo reuelationis propheticæ. s. q fit in somnijs, quæ erat cõis prophetis: & Balaam habebat aliqñ istum modum, vt patet s̃. cap. 22. vbi De⁹ apparuit ei bis per noctem, & tũc cadebat antequam aperirentur oculi eius. i. prius cadebat per somnum, vel iacebat in lecto, & postea aperiebantur oculi eius, scilicet, eleuabatur intellectus suus, vel magis immutabatur tunc phantasia, & manebant in eo vestigia immutationis illius, ita vt postea euigilans posset intelligere, quod per somnium reuelatũ ei fuerat. & sic aperiuntur oculi, idest, phantasia, quæ est iudicatiua. Vel oculi, idest, intellectus, qui quamquàm tunc non iu-

I dicet, & aperiatur: tamen aperitur postea in vigilia per ea, quę relicta sunt in phantasia, & isto modo per somnium, habet quis oculos apertos. Similis modus loquendi est Canticorum cap. 5. s. Ego dormio & cor meum vigilat. *Quam pulchra tabernacula tua Iacob.* Hic incipit prophetia de Iudæis. Nam totum supra positum erat prologus, & istud est quod dixit Balaam, scilicet. Quam pulchra tabernacula tua Iacob. ad totum Israel loquitur, & vocat hic tabernacula tentoria, in quibus manebant Israelitæ in deserto: nam non habebant domos aliquas cum non manerent alicubi fixi: tabernaculum tamen propriè signat domum.

Prophetia Balaam de Iudæis.

Et tentoria tua Israel. Eadem sententia est repetita: quia Israel, & Iacob idem sunt. cum nomen Iacob

K fuerit mutatum, vt vocaretur Israel, vt patet Gen. c. 32. scilicet, non vocaberis amplius Iacob, sed Israel: tentorium etiam & tabernaculum idem sunt, vt hic accipitur. Quamquàm proprie tabernaculum signet domum stantem, & tentorium signat domum portatilem, quæ est ex pellibus, vel pannis. Dixit autem pulchra esse tabernacula Israelitarum propter ordinem eorum; nam erant dispositi ipsi per vexilla & tribus, vt supra declaratum est, & etiam litera ponit motiuum suum ad dicendum hoc, cum fuerit supra dictum: Eleuans oculos suos, vidit Iacob commorantem in tentorijs per tribus suas. Vel potest hoc referri ad pulchritudinem, & bonam habitudinem Israelitarũ propter Dei custodiã, & assistentiã. speciа-

liter

siter enim illis assistebat ad obseruandum eos ab omni malo. & ista erat maior pulchritudo. *Vt valles nemorosæ*. Idest ita pulchra sunt tentoria tua, sicut valles nemorosæ. Dicuntur valles nemorosæ, quæ multos arbores habent, sicut est in nemore, & ibi pulchritudo est, & conuenientia, ita erāt tabernacula Iacob, scilicet, quia erant valdæ multa. *Vt horti iuxta fluuios irrigui*. Idest etiam ita sunt tabernacula tua, sicut horti plantati iuxta fluuios, qui possunt irrigari ex eis. dāt enim fructum suum in tempore suo in magna abundantia, & quidquid faciunt prosperatur, nec defluūt folia eorum, vt patet Psalm. 1. in Hebræo habetur supra. *Sicut torrentes extendentes se*. Vbi dicit litera nostra, vt valles nemorosæ, & ad idem redit, quia valles multarum aquarum sunt aptæ ad gigendas multas arbores, vel torrens abundans aqua gratius est ad habitationem propter ipsum, sicut valles nemorosæ, in quibus aliquis delectabiliter habitat. *Vt tabernacula, quæ fixit Dominus*. Idest illa sunt multum firma ad manēdum, ita erat populus Israel, quem nemo poterat concutere, quia Deus illum solidè ꝯseruabat. in Hebræo habetur. *Sicut cassiæ, quas fixit Dominus*. Eadem dictio habetur in hebręo, & in Psalm. 44. vbi nos dicimus: Myrrha, & gutta, & cassia. Est autem facilis error in hoc. Vel quia Hebræi punctum mutauerunt in dictione ista, vel quia Hieronymus non curauit de illo. Eędem enim literę, & tot, & in eodem ordine ponuntur in dictione, quę significat tabernacula, quę ponūtur in dictione significante Cassias. Differt tamen in quodam puncto, qui aliter, & aliter literā sonare facit. Videtur tamen, quòd iste error sit Hebræorum, & non Hieronymi, quia sententia non pertinet ad cassias. non enim figuntur cassiæ, sed plantantur, tabernacula autem figuntur: litera tamen dicit de fixione. ergo debent hic poni tabernacula, & non cassia. Apud Hebræos autem facillimus error erat in puncto vno: non erat autem tam facilis si mutarentur literę, vel si esset alia dictio. Nec est inconueniens dici, quod libri Iudæorum interdum corrupti sunt: nam nihil est propter quod eorum scriptores impeccabiles fateamur: potissimum, quia interdum maiores errores sunt in libris eorum, & quasi generaliter, scilicet, quod interdum deficiant aliqui versus, sicut patet Iosue cap. 21. vbi duo versus sunt in litera nostra circa finem cap. qui non habentur in libris Hebræorum communiter. & tamen doctores eorum dicunt illos deficere, & quòd in libris antiquis, & correctissimis fuerunt, vt dicit super locum eundem Ra. Dauid Canhi. *Quasi cedri prope aquas*. Idest ita sunt tabernacula Israel sicut cedri, quæ plantatę sunt iuxta aquas. est enim quasi generalis, vel saltem communior lignorum conditio, vt prope aquas plantata magis prosperentur, sicut patet Psalm. 1. de arbore, quæ plātata secus decursus aquarum, quæ fructum suum dabit in tēpe suo, & non defluunt folia eius, sed prosperatur in omnibus. Quarundam tamen arborum conditio est magis exigere propinquitatem ad aquas, & ita est de cedro, indiget enim magno alimento aquæ: ideo prope aquas valde conseruatur, sic erant Israelitę prope aquas, idest prope Deū suum, qui infundebat eis abundanter alimenta, & omnia quibus indigebant, vt patet Deuterono. cap. 2. & ipsi gloriabātur in hoc, quod Deus eorum esset propinquior eis, quàm dij aliarum gentium ipsis gentibus, vt patet Deuterono. capit. 4. scilicet. Quæ est natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquātes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris? *Fluet aqua de situla eius*. Idest de situla Iacob. est enim situla instrumētum, quo aquam de puteis haurimus, & de illa in omnia alia vasa transfunditur. Hebræi autem omnes

A intelligunt hoc de Messia, qui tanquam aqua de situla defluxit de semine Patriarcharum, & successorum illius populi. Vel potest intelligi de studio sapiētiæ legis, quod viguit in Iudæis tempore, quo constructum est templum Salomonis, & tempore prophetarum qui legem valde exposuerunt, & compleuerūt, quia sicut in situla aquæ tenentur, quæ educuntur de puteo ad reficiendum, & de ipsa transfunditur aqua ad bibentem, ita per doctrinam magistrorum sapientia in discipulos transfunditur, scilicet, quia ibi generatur. Magis autem intelligitur primo modo de deriuatione seminali ad gignendum, quæ fit, sicut si fluat aqua de situla, & ad hoc concordat litera sequens, scilicet, & semen eius erit in aquas multas, idest valde

B multiplicabitur populus Hebræorum. Alio modo potest, & conuenienter intelligi de doctrina Messiæ faciendo transitum de toto ad partem, scilicet, de toto populo Israel ad Messiam, qui est quasi pars illius populi cum sit princeps, & tamen non est proprie pars, quia principes ponuntur supra populum, & non tanquam aliqui de populo. Quidquid autem sit Scriptura transit interdum a toto ad partem, vt patet in regulis exponendi Ticonij. Et tunc intelligeretur litera ista de doctrina Messiæ, scilicet, fluet aqua de situla eius, idest fluet doctrina abundanter de illo, sicut de situla abundanter aqua fluit. intantum autem hoc erat, vt miraretur totus orbis de doctrina illius, nec solum ipse effundebat doctrinam, sicut aquam, sed etiā

C illi, qui edocti erant ab ipso, sicut patet Ioan. 7. cap. In nouissimo autem die magno festiuitati stabat Iesus, & clamabat dicens: Siquis sitit veniat ad me, & bibat, qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. *Et semen illius erit in aquas multas*. Ista litera redit in eandem sententiam cum superiori; ideo sicut superior exponebatur tripliciter ita poterat ista exponi, sed quia primus & tertius modus erant principaliores de illis exponetur ista litera, scilicet, semē eius, idest Iacob erit in aquas multas, idest dilatabitur in multos populos, sicut dilatantur aquæ. Vel erit in aquas multas, idest, multos populos, quia more Scripturæ populi vocantur aquæ, vt patet Apoca. 17. cap. Aquæ multæ populi multi sunt. Et isto modo erat dilatandum semen Iacob in populos multos

D particulares, quia multa oppida, & vrbes habitabātur a semine Iacob, quod erat esse populos multos; & nō solum poterant vocari populi multi, sed gentes multæ, quia in Israelitis erant duodecim tribus, quarum quælibet erat vna cognatio specialis distincta ab alijs, & erat valde magna habens multas vrbes & oppida, vt patet in libro Iosue cap. 15. vsque ad 21. & isto modo dicebantur septem gentes Chananæorum, scilicet Chananæi Amorrhęi &c. Quamquam omnes essent cognationes speciales venientes ab eodem patre immediato, scilicet, de Chanaan, vt patet Genes. cap. 10. Alio modo potest intelligi litera ista concordando tertiæ expositioni de doctrina Messiæ, quę dabatur superius, scilicet, quòd semen eius, idest, Messiæ erit in

E aquas multas, non quidem, quòd Messias esset geniturus aliquos filios carnaliter, sed gignebat eos spiritualiter, scilicet per doctrinam, vel redemptionem. Primo modo patet, quia semē vocatur verbum Dei, vt patet Matt. 13. cap. & per illud verbum generabat Messias sibi filios multos. Sic etiam Apostolus dicebat se gignere omnes illos, quos ad fidem conuertebat inquiens: Filioli mei, quos ego quotidie parturio, donec formetur in vobis Christus. Et iterum: Per Euangelium ego vos genui.

Secundo modo etiam dicebatur Messias gignere filios multos per redemptionem: & hoc patet Isa. 53. capit. si posuerit pro peccato animam suam videbit semen

Nota intellectum huius ꝓphetiæ.

Messiā gignere filios qđo intelligit ꝓ fidem & redēptionē.

ſemen longæuum, ideſt ſi voluerit mori pro peccatoribus, multi erunt filij eius per redemptionem ei generati ſecundum vitam ęternam. Quantum ad primum modum dicebatur, quòd ſemen eius, ideſt Meſſiæ erit in aquas multas, ideſt multos populos, quia doctrina eius fuit dilatata per totum orbem, iuxta illud Pſalm. 18. In omnem terram exiuit ſonus eorū, ideſt prædicatio Euangelij, & maior pars vniuerſi cōuerſa eſt, ita vt in omnibus gentibus fides Chriſti ſit, quia vbique ſunt aliqui de cultoribus eius. Et hoc fuit, quia doctrina Meſſiæ erat vniuerſalis, & non pertinebat ad aliquem populum ſpecialiter, ſicut lex Moyſi pertinebat ſpecialiter ad Iudaicam politiam: ideo miſit diſcipulos prędicare Euangelium omni creaturę per vniuerſum mundum, vt patet Marci cap. 16. & de hoc intelligitur illud, quod habetur Iſa. cap. 2. & Micheæ cap. 4. ſcilicet, quòd in vltimis diebus, qui ſunt dies Meſſiæ, exibit lex de Syon, & verbū Domini de Ieruſalem, & confluent illuc omnes gentes. De ſecundo modo patet, quòd ſemen Meſſiæ fuerit dilatatum in multos populos, quia per redemptionem ſuam omnes gentes fecit ſibi populos: nemo eſt enim quem ſanguis Meſſię ſufficienter non redemerit, quamquàm non omnes redempti fuerūt efficienter, quia ex culpa ſua non participauerunt redemptionem Meſſię nolentes habere rectam fidem, ſpem, & charitatem. *Tollet propter Agag rex eius.* Hic ponitur prophetia de regibus Iudæorum, & prophetatur de primo rege, ſcilicet, de Saule, qui fuit ablatus, ideſt priuatus regno, quantum ad filios ſuos propter Agag regem Amalechitarum: Iuſſerat.n. Deus, quòd Saul rex Iſrael pugnaret contra Amalech, & quòd non relinqueret in eo virum, nec feminam, nec quidquam viuens vſque ad pecora, quia nocuerat nimis Amalech Iſraelitis veniētibus de Aegypto Deuterono. 16. cap. Saul autem pugnans contra Amalech occidit omnes Amalechitas: regem tamē Amalech, qui vocatur Agag non occidit: etiam pecora pinguia, & optima reſeruata ſunt atque ducta in terram Iſrael, propter quod iratus eſt Dominus, & prædixit, quòd abſcinderet regnum de manu Saulis 1. Reg. 15. cap. non tamen in vita eius tolleretur ſibi regnum, quia ipſe regnabit, & poſt eum filius eius Hisboſeth, vt patet 2. Reg. ca. 2. tamen in reliqua poſteritate Saulis ablatum eſt regnum, quia duobus annis ſolum regnauit Hisboſeth, vt patet præalle. cap. Deinde conuerſum eſt totum regnū ad Dauid, quia occiſus eſt Hisboſeth a latrunculis, & ſic dicitur tolletur, ideſt priuabitur rex eius, ideſt rex Iſrael, ſcilicet, carebit regno. Propter Agag, ideſt propter peccatum quod commiſit conſeruando a morte regem Agag. In Hebręo habetur. *Exaltabitur magis quàm Agag rex eius.* Ideſt Saul primus rex Iſrael exaltabitur magis q̃ Agag, ideſt præualebit in pugna contra Agag regem Amalechitarum delendo totum populum eius: poteſt autem litera noſtra aliqualiter concordari literæ Hebraicæ licet diſtorte, quia iſtud verbum tollere ſignat priuare, vel eleuare nutrire, & auferre, & multa alia, & ſic poſſet intelligi, quòd rex Saul tolleretur, ideſt eleuaretur ſuper Agag, ſed non conuenit iſta cōcordia, quia dicit litera tolletur propter Agag, ſi tamen diceretur magis quàm Agag, vel ſuper Agag ſtaret ſenſus. Item dicendum eſt, quòd iſta expoſitio ſit melior quàm ſi dicamus eleuabitur ſup Agag, quia litera ſequens hoc declarat, ſcilicet, & aufere-tur regnum illius, & tamen hoc non pertinet ad exaltationem, ſed ad ablationem honoris. Hic tamen fiunt repetitiones earundem ſententiarum in verbis Balaam, vt patet præceden. cap. & hic. Vnde ſignificant iſta duo idem, ſed iſtd ſecundum ſignat ablatio-

Prophetia de regibus Iudæorū, & laus populi eorū.

F nem regni: ergo, & primum. *Et auferetur regnum illius.* Ideſt priuabitur regnum de ſtirpe huius regis Iſrael: non tamen eo viuente, ſed in poſteritate ſua: nam immediate, vt mortuus eſt Saul cōuenerūt oēs de tribu Iuda, & vnxerunt Dauid in regem, vt patet 2. Reg. c. 2 deinde mortuo filio primo Saulis, ſcilicet, Hisboſeth totus Iſrael conuenit ad Dauid, & vnxerunt eum in regem, vt patet 2. Reg. cap. 5. *Deus eduxit illum de Aegypto.* Nunc redit Balaam ad narrandum alia de toto populo cum narrauerit de rege, ſcilicet, quòd Deus eduxit Iſraelitas de Aegypto. & poteſt poni hoc tanquam enarratio hiſtorica enumerando ea, quæ pertinebant ad iſtum populum etiam ſi iſta particula nihil pertineat ad præcedentes. Alio modo poteſt intelligi, quòd reddatur hic cauſa ſuperiorum, ſcilicet, ꝙ

G Deus Iudęorum facturus erat eis omnia bona, quæ ſupra dicta ſunt, & etiam infra prophetātur. & hoc, quia erat verus Deus, & poterat hæc omnia facere cū fortitudo eius eſſet maxima, ſicut fortitudo rhinocerotis, vt infra patet: poſuit autem eductionē de Aegypto, quia iſta fuit in magnis prodigijs, & horrendis pęnis Aegyptiorum inferendo decem plagas, & ad vltimum ipſos Aegyptios ſuffocando in mari rubro, & iſta omnia erant cognita apud gentes: ideo arguebāt ex hoc, quòd ſicut potuit Deus Hebræorum iſta facere, ita poſſet facere q̃cunque vellet, quia iſta demonſtrabant maximam potentiam. *Cuius fortitudo ſimilis eſt rhinocerotis.* Ideſt Deus Hebræorum eſt ita fortis, ſicut rhinoceros. Non ſignificatur hic ęqualitas, quia

H rhinoceros non eſt ęqualiter fortis Deo, ſed ſignificatur ſimilitudo, nec tamen eſt perfecta ſimilitudo, quia fortitudo rhinocerotis eſt robur corporale, fortitudo autem Dei eſt ſpiritualis virtus eius, ſed ſignificatur hic quædam proportionalitas, ſcilicet, quòd ſicut ſe habet fortitudo rhinocerotis ad fortitudinem omniū animaliū, quia omnibus fortius, & impetuoſius eſt, ita fortitudo Dei ſe habet ad robur omnium rerum, quia nulla ei ęqualis eſt, immo nec comparabilis aliqualiter, & iſtud vocatur proportionalitas, vel analogia. De rhinocerote autem ſupra dictū eſt pręcedēti cap. ſignificat enim vnicornem. *Deuorabunt gentes hoſtes illius.* Hic ſignificatur fortitudo iſtius populi pugnando contra aduerſarios, ſcilicet, quòd omnes il-

I los ſuperaret. Et dicitur deuorare largè ſumendo: qa Iſraelitæ nullum deuorabant: ſed quia eos conſumebant totaliter delentes deuorare dicebantur, quia id quod deuoratur, cōſumitur, & ſic dicitur, quòd ignis deuorat ligna Iſa. cap. 5. & tamen ignis nihil deuorat, quia non eſt animal, ſed conſumit, & dicit, quòd deuorabunt gentes hoſtes illius, ideſt, quòd Iſraelitæ deuorabunt gentes, quæ ſunt hoſtes ipſorum, ſcilicet, illius, ideſt ipſius populi Iudaici. Et ponitur gentes, & hoſtes in accuſatiuo tanquam vnum ſit adiectiuum alterius. ſic enim fit in ſubſtantiuis, quę ſe habent tanquam exponens, & expoſitum, vel quæ coniunguntur per figuram appoſitionis. Aliqui autem errant in hoc exiſtimantes, quòd dictio hoſtes, ponatur in nominatiuo, ſed tunc nullus eſſet ſenſus verus literæ.

K Quomodo enim Gentiles deuorarent hoſtes Iudæorum, quia ipſimet erant hoſtes eorum? ſed ſolum intelligitur, quòd ipſi Iudæi deuorabunt gētes, quę ſunt hoſtes illius, ideſt ipſius Iacob, ſiue populi Iudaici. *Oſſaque eorum confringent.* Iſtud ponitur ad ſignificandum durum bellum, quod facturi erant Iſraelitæ contra gentes, in quo contererent totā fortitudinē, vel robur earum, quæ nomine oſſium deſignatur, in quibus totius corporis firmitas eſt. Non eſt autem intelligendum quantum ad literam, quia Hebræi non contrigebant oſſa hoſtium. ad nihil enim hoc profuiſſet illis, ſed ſunt iſtæ metaphoræ. Sic patet ſupra,

quòd

quòd Balaam assumpta parabola sua dixit hoc: parabola autem figurationem quandam notat. *Et perforabunt sagittis*. Idest perforabunt ossa hostium sagittis. Et hoc, quia forte talibus armis Iudæi contra hostes pugnabant. Vel intelligitur secundum metaphoram, vt significetur magna debilitatio in hostibus, quę significatur in perforatione ossiũ, sicut significabatur supra in confractione. *Accubans dormiuit, vt leo*. Significatur etiam hic fortitudo populi huius, contra quẽ non auderent alij populi pugnare. Et refertur istud ad tempus illud, in quo acquisita esset terra Chanaã: nam in præcedenti prophetatum fuerat de isto populo, quomodo se haberet in acquirenda terra promissionis, cum dictum est præcedenti cap. Ecce populus, vt Leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret prædam, & occisorum sanguinem bibat, idest, quòd ille populus fortiter ageret, vt leo, & non cessaret a bellis, donec deuoraret prædam, idest acciperet totam terram Chanaan, quam accepturus erat. Hic autem ponitur qualiter se haberent postquam suscepissent terram illam, scilicet, ꝙ in pace quiescerent potentes, & omnibus gentibus terribiles, & quòd nemo eos suscitare auderet tanq̃ leonem aut Leænam dormientem ad inferendum eis bellum, & tunc quamquàm ponatur ista litera de præterito, scilicet, accubans dormiuit, tamen intelligenda est de futuro, scilicet, accubans dormiet, quia in prophetijs mutantur tempora ad significandum certitudinem maiorem, nam futurum secundum se incertum est, præterita autẽ sunt certissima, quia impossibile est illa aliter se habere, vt patet 6. Ethi. & qa intendit Deus significare magnam certitudinem in eis, quę prænunciat, facit vt interdum ponatur tempus præteritum pro futuro, vt patet Isa. cap. 53. vbi secundum intentionem tam Iudæorum quàm catholicorum agitur de Messia, tamen omnia verba ferè ponuntur in præterito, sed tunc nondum erat Messias. Alio modo potest exponi litera ista de tempore præsenti, in quo loquebatur Balaã, & est sensus satis conueniens, scilicet, quòd Balaam eleuans oculos vidit Israel commorantem per tentoria sua, & considerans eius dispositionem, & robur, dixit: Populus iste accubans dormiuit, vt leo, idest ita est nunc iste populus sine timore accubans, & dormiens, sicut leo, quẽ nullus audet suscitare, quãdo dormit. Et hoc est, quia iste populus est fortis, & confidens in Deo suo intendit, quòd nullus populus audebit pugnare contra eũ, ideo securus dormit, & tunc potest poni ista litera tãquam causa superiorũ, scilicet, quòd nõ potest quisquam maledicere isti populo, vel conterere eũ, quia fortis est, sicut leo, & confidens accubuit, & dormit. *Vt leo, & quasi Leæna*. Idest populus iste est fortis, sicut leo, & sicut Leæna. Vterque enim fortis est, sed leo est fortis, idest impauidus, quia non timet occursum aliorum animalium, sic patet Prouer. cap. 30. leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum, leæna autem fortis est, idest ferox: potissimum quando rapiuntur catuli, quia tũc vehemẽter efferatur. Vtrũque autem erat in Iudæis, vt erant confidẽtes in Deo suo, quia nullum aliorum populum timebant, & omnes ferociter laniabant. *Quem nemo suscitare audebit*. Id est quando leo dormit, vel Leæna nullus audet suscitare illos propter eorum fortitudinem, & ferocitatẽ: ideo ipsi confidentes dormiunt nullum malum prestolantes, sic erat de Iudæis, quòd nullus populus audebat inquietare eos quando ista dixit Balaam. Nam tunc cum superauissent duos reges Amorrhæos, scilicet, Sehon, & Og, nullus audebat contra eos bellũ gerere, quin potius timebant omnes populi, qui in circuitu eorum erant. Timuit enim eos rex Moab, &

A omnes Moabitæ, vt patet supra 22. cap. timebant etiã Ammonitæ, & Idumæi, vt patet Deuterono. c. 2. Timebant quoque omnes Chananæi, qui erant ad occidentalem plagam Iordanis, vt patet Iosue cap. 2. vbi dixit Raab exploratoribus Iudæorum, quòd omnes habitatores Chanaan expauerunt, atque languerunt corda ipsorũ, nec remansit in eis spiritus. Alio modo potest hoc intelligi de tempore, quo mãsuri erãt Israelitę in terra Chanaan illa acquisita, scilicet, quòd nullus tunc illos suscitare auderet inferendo bellum, sicut nemo dormientem leonem suscitat. Hoc tamẽ non fuit semper apud Iudæos, quia multoties hostiũ clades sęuissimas, & bella ferocia passi sunt. Fuit tamẽ
B completum tempore Dauid, quia omnes gentes in circuitu eum timebant, nec audebat quisquam mouere bellum contra ipsum, vt patet ex processu secundi libri regum: maxime 8. & 10. c. Sed adhuc magis fuit hoc tempore Salomonis, quia licet ipse non fecerit aut sustinuerit bella magna: tamẽ, quia pater eius Dauid contriuerat omnes gentes in circuitu non ausa est aliqua gens contra Salomonem pugnare, sed fuerunt omnes populi subditi ei, qui fuerũt relicti de stirpe Chananæorum soluentes ei tributa, vt patet 2. Parali. cap. 8. scilicet, omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezeis Heuęis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israel, & de filijs eorum, & de posteris, quos non interfecerunt filij Israel, subiugauit Salomon in tributarios. Et hoc
C significauit Salomon in verbis suis ad regem Hiram. Tu scis voluntatem patris mei Dauid, & quòd non potuerit ædificare domum Domini propter bella imminentia per circuitum, donec daret Deus eos sub vestigio pedum eius: nunc autem requiem dedit Deus mihi, & non est Satan nec occursus malus, idest non est aliquis, qui possit contra me pugnare, aut velit, vt patet 3. Reg. cap. 5. & tamen non durauit hoc tota vita Salomonis, quoniam ad senectutem eius fuit infelix: habuitque aduersarium Idumęum, qui nimis inquietabat eum. Habuit etiam aduersariũ Razon qui factus est princeps latronum. De hoc 3. Reg. 11. cap. Fuit autem illa aduersitas, quia Salomõ declinauit ad idola, & admonitus a Deo non destitit, vt patet præalle. cap. *Qui benedixerit tibi erit ipse benedi-*
D *ctus*. Idest tantum bonus, & felix reputaberis, quod benedicentes tibi aliquod bonum inde se consequi putent, quòd est esse benedictum: Benedicere enim est bona prædicere, vel imprecari, esse autem benedictum est in bonis esse augmentatum, quia benedictio augmentationem, & maledictio diminutionem signat, vt patet 2. Corin. cap. 9. vbi opponitur benedictio auaritiæ: sed auaritia significat diminutionem: ergo benedictio augmentationem. Aliter potest intelligi. Qui te benedixerit, idest in tua benedictione, & prosperitate defendere cupierit, erit benedictus, idest Deus defendet illum: vnde quando aliquæ gentes bene, & amicabiliter cum Iudæis se habebant magis conseruabantur a Deo, vt patet ex processu histo-
E riarum totius sacræ Scripturæ: vnde Iudæi pro talibus gentibus Deum rogabant eo modo, quo licitum erat pro eis orari, & pro alijs benefactoribus Gentilibus, sicut pro rege Seleuco Syriæ, qui omnes sumptus pertinentes ad sacrificia erogabat in sanctuario Domini, qui satis magni sunt. De hoc 2. Macha. cap. 3. *Qui maledixerit tibi im maledictione reputabitur*. Idest si aliquis tibi maledixerit, vel mala infligere voluerit reputabitur maledictus, velut siquis sanctis Dei malediceret ille, vt maledictus haberetur, ita quia isti in magna bonitate reputabantur, maledicentes eis mali, & infelices estimabantur. Hoc autem erat quando Israelitæ toto corde Deo adhęrebant. Vel qui maledixe-

rit

rit tibi, ideſt, priuauerit te bonis tuis: in quo augmento conſiſtebat benedictio Hebræorum, erit maledictus, quia Deus huiuſmodi viros multum puniebat, ſicut patet de omnibus hoſtibus Iudæorum quãdo Iudæi Deum colebant. Ponuntur autem iſta verba ad concluſionem intentionis Balaam: poſtquam enim multa bona de Iudæis annunciauerat dixit, ꝙ qui malediceret Iudæis eſſet maledictus, & ob hoc ipſe non poſſet maledicere Iſraelitas, nec conaretur ad hoc ne efficeretur maledictus. Etiam per hoc diſſuadebat regi Balac, ne Iudæos maledici vellet, quia ex hoc ſe maledictum certiſſime cognoſceret. Iſta autẽ dicebat Balaam iam vlterius nõ maledicturus. An autem nunc diceret iſta coactus, ſicut præceden. cap. faciebat, vel quia iam nullo modo vellet maledicere Iſraelitis non conſtat, ſatis tamen patet ex ſupra declaratis, quòd cum cępit loqui iſta, erat ſimpliciter volẽs non maledicere: ideo non iuit ad quærendum augurium, ſicut præcedentibus vicibus, in quibus licet bona diceret: mala tamen ſemper faciebat explens ceremonias ad maledicendum, & tamen poſt hoc immediate apparuit in Balaam voluntas maledicendi: nam cum infra conquereretur rex Balac de Balaam, reſpondit, quòd quamquàm non potuerit maledicere, daret conſilium quid facere deberent Moabitæ contra Iſrael.

Iratuſque Balac contra Balaam, comploſis manibus ait. Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus è contrario tertio benedixiſti. (Supra 22.) Reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnificè honorare te, ſed Dominus priuauit te honore diſpoſito. Reſpondit Balaã ad Balac. Nonne nuncijs tuis, quos miſiſti ad me, dixi. Si dederit mihi Balac plenam domum ſuam argenti, & auri, non potero præterire ſermonẽ Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: ſed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar? Veruntamen pergens ad populum meum dabo tibi conſilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tpe.

Iratuſque Balac. Hic ponitur ſecundum huius cap. ſcilicet Balac, & Balaam ſuper hoc diſceptatio, nam cum Balac audiuit, quę dicebat Balaam exarſit contra eum vehementer quare hoc feciſſet, vt patet infra, & dicitur. *Iratuſque Balac.* Scilicet, magis nunquàm in alijs vicibus iratus eſt, quia plura bona nunc prenunciauit Iudæis, quàm prenunciauerat alijs vicibus. Balac enim non conquerebatur principaliter de Balaam, quia nõ maledicebat Iſraelitis, exiſtimabat. n. eum a Deo impediri, ſed cõquerebatur, quòd benediceret Iſraelitis, ſic patet præcedenti ca. cum dixit Balac. Non maledicas ei, nec benedicas. Nunc autem nimis benedicebat, ideo nimis iratus eſt Balac, & maxime iratus eſt, quia ex hoc ſignificabatur ipſum eſſe maledictum cum dixiſſet Balaam, quòd qui malediceret Iſraeli eſſet maledictus, ſed hoc maxime faciebat Balac rex, *Comploſis manibus ait.* Ideſt manibus ligatis. eſt autem hoc ſignum magnę deſolationis, & triſtitiæ quando homo neſcit quid agat, & ita erat in Balac rege, quia iam neſciebat aliquod remedium, quo abigere poſſet Iſraelitas de terra ſua. *Ad maledicendum inimicis meis vocaui te.* Conqueritur de Balaã,

F quia non fecit, ſicut ipſe petebat: petijt enim, quòd malediceret Iſraelitis, ipſe autem benedixit. Vocauit autem rex Moab Iſraelitas inimicos ſuos: non quòd eſſent verè inimici ſui, ſed quòd ipſe eos inimicos eſſe exiſtimaret: nam Iſraelitæ non intendebant nocere Moabitis, vt patet Deuterono. cap. 2. quamquàm ab eis prouocati fuerint ponendo occaſionem Iſraelitis, ſcilicet, per fœminas, & ſacrificia, propter quę perierunt de populo 24. milia virorum, vt patet ſequen. cap. Inimicus tamen eſt nomen relatiuum ęquiparantiæ: ideo nemo inimicus eſſe poterit, niſi aliũ habeat inimicum, ſed Iſraelitæ non erant huiuſmodi: ergo Moabitæ non erant inimici Iudæorum, nec Iudæi inimici Moabitarum, quãquàm Moabitæ Iudęos exoſos haberent hoſtilia corda ad illos gerentes. Dicitur

G autem hic ad maledicendum vocaui te, quia non ſolum, vt Propheta occultorum cognitor, & reuelator Balaam reputabatur, ſed etiam, vt potens opere, & ſermone maledictionem, & benedictionem inducere, qui autem purè Propheta eſt ſolum abſcõdita reuelat, ſed virtute ſua nihil mali aut boni efficere poteſt: ſi autem Balaam ſolum Propheta reputatus fuiſſet nõ rectè conquereretur de eo Balac, quia Propheta nihil aliud ꝙ̃ cognoſcere dicere debet. Etiam non vocaretur ad maledicendum, ſed ad declarandũ fortunam populi Hebræorum ſecundum intentionẽ Gentilium. Maledicere autem eſt aliquid mutare in re, quod intelligenti ſolũ non competit, ſciebat enim

H Balac, quòd Balaam inuitus benedicebat, quia ſi putaſſet eum hoc voluntarie facere, occidiſſet illum, & patet, quia dicitur infra decreueram te magnificè honorare, ſi autem iſte voluntariè benedixiſſet, non priuaret eum Deus honore, ſed ipſe ſeipſum priuaret, iõ non erat conqueſtio Balac multum rationalis contra Balaam, quia ex impotentia agebat, dicebat tamen hoc præ magnitudine irę, quia erat afflictus nimis nõ habens aliquod remedium contra Iſraelitas. *Quibus è contrario benedixiſti tertio.* Ideſt contra intentionem meam benedixiſti Iſraelitis tribus vicibus hoc patet ex ſuperiori, quia ter fuerat conatus Balaam maledicere Iſraelitis conſtituens aras, & ponens holocauſta, & qualibet vice Deus ponebat verbum in ore eius compellens benedicere. De duabus vicibus primis

I habetur præcedenti cap. de tertia habetur hic. *Reuertere ad locum tuum.* Ideſt, quia non potes mihi proficere maledicendo Iſraelitas vade in terram tuã, quia ad nihil aliud vocaui te. Hoc etiam dicebat Balac iratus, nam quamquàm non poſſet maledicere Balaã poterat ab eo inquirere aliqua conſilia, ſicut Balaam non inquiſitus dixit ſe daturum conſilium, quia tamẽ iratus erat, nimis moleſtum erat ei videre Balaam, ideo voluit, quòd iret in terram ſuam a facie eius. *Decreueram quidem magnifice honorare te.* Ideſt ſi potuiſſes maledicere Iudæis, ſicut ego volebam, ego ditauiſſem ipſum? ſponſueram apud me facere tibi valde magnum honorem, ſcilicet, ditare eum nimis, & conſtituere eum in poteſtate magna, ſic dixit illi cum miſit ad vocandũ

K ſupra cap. 22. Ne cuncteris venire ad me paratum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi. Erat autem hoc valde rationabile, nam ſi potuiſſet Balaam maledicere Iſraelitis, ſicut intendebat rex Moab, ſcilicet, ꝙ ille, qui malediceretur a Balaam, eſſet maledictus ſupra cap. 22. potuiſſet ſuperare, & delere Hebræos, & caperet infinitam prædam eorum, atque duo regna Amorrhęorum, quæ iam ipſi cęperant. Hæc autem omnia erant duplo maioris valoris, quàm totum regnum Moab: ideo ſi Balaam potuiſſet maledicere Iudæos valde magna bona ei danda eſſent, & hoc eſt magnificè honorare. Dixit autem magnificè, quia propriè magnificentia eſt circa talia. Sunt enim duæ

(Quare Balac dixit? debebat honorare Balaam ſi potuiſſet maledicere Hebræos.)

virtutes

virtutes in erogatione pecuniarum, vel in expensis faciendis, scilicet, magnificentia, & liberalitas, quę habent idem obiectum materialiter, sed differunt per quantitatem, scilicet, quòd liberalitas est circa quotidianas, & paruas expensas: magnificentia autem est in valde magnis sumptibus, & elargitionibus. De his Aristo.4. Ethi. sed Balac rex erat daturus valde magna prophetæ Balaam si maledicere potuisset: ideo proprie erat ista magnifica honoratio. *Sed Deus priuauit te honore disposito.* Idest Deus fecit ne haberes id, quod ego disposueram dare tibi. In hoc innuit rex Balac se intelligere, quòd Balaam coactus esset ad faciẽdum hæc, quia dicit, quòd Deus priuauit eum honore, idest fecit ne posset maledicere, & per hoc careret honore, quem ei dare disposuerat.

Quis esset Deus, quem Balac dixit priuasse Balaam multis bonis. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis quis Deus esset iste, de quo loquebatur Balac rex, quòd priuasset Balaam honore disposito. Nam non videtur posse intelligi de dijs Gentilium, qui seruiebant in augurijs, quia isti non impediuissent Balaam. Aliquis forte dicet, quòd intelligitur hoc de Deo vero, qui priuauit Balac desiderio suo, & Balaã potestate maledicendi. Sed tunc obijcietur, quòd iste cognouisset verum Deum profitendo potestatẽ eius. Ad hoc autem faciliter responderetur non esse incõueniẽs, quia Deus verus naturaliter cognosci potest, & multa eius attributa, vt quòd est ęternus. Sic declarat Apostolus ad Roma. cap. 1. Sed tunc arguetur, ꝙ si cognouisset rex Moab verum Deũ conuersus fuisset ad cultum illius, sed non fuit conuersus. Ad istud tamen responderi potest, quòd non sequitur: nam Philosophi cognouerunt verum Deum per ordinẽ causarum agentium naturalium, & tamen non coluerunt eum, sic patet ad Roma. cap. 1. scilicet, qui cum Deum cognouissent, non vt Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratũ est insipiens cor eorum. Magis tamen responderi conuenit, quòd iste Deus, quem dixit hic rex Moab impediuisse operationem Balaam, non fuerit verus Deus, quem colebant Israelitę, sed ęstimabat esse aliquem alium de dijs Gentilibus: nam Gentiles ponebant esse multos Deos, siue spiritus, & non habere eũdem vigorem, ideo dij potentiores impediebant operationem minorum deorum, vel eam tollebant, sicut est in omnibus agentibus naturalibus, quòd minor virtus prohibetur agere a maiori. Et tamen quis esset iste Deus non determinabatur, quia multos credebat esse Balac, & quòd iste Deus, qui nunc impediuit Balaam esset potentior dijs, qui adiuuabant eum in maleficijs istis: sic enim dixerunt malefici Pharaonis, quando facientes omnia prodigia, quæ faciebat Moyses non potuerunt facere cyniphes: dixerunt. n. Digitus Dei est hic, idest alius Deus superior est, qui impedit operationem nostram. Si tamen vellemus dicere, quòd intellexit rex Moab ex hoc virtutem veri Dei, & non fuit conuersus ad ipsum. Poterit respõderi, quòd nesciebat, ad quem conuerteretur, nam licet sciret aliquem esse verum Deum, tamen nesciebat an ille esset, qui colebatur a Iudæis, vel ab alijs gẽtibus, ideo non conuerteretur ad aliquem Deum propter cognitionem istam. Sed primus modus respondendi melior est, scilicet, quòd putauerit esse aliquẽ Deum de Gentilibus potentiorem dijs Balaam. *Respondit Balaam ad Balac.* Quia conquerebatur Balac tãquam Balaam egisset aliquid iniustum, excusat se Balaam, quòd nihil culpabile egerit, cũ nihil aliud agere posset. *Nonne nunciis tuis, quos misisti ad me, dixi.* Consistit excusatio Balaam in hoc, quòd ipse non peruenit dicere aliquid regi Moab, quòd malediceret Iudæis, sed ab eo persuasus est, vt veniret ad maledicendum. Si autem Balaã dixisset da mihi aliquid, & ego maledicam Israelitis: si postea benediceret eis, vel nõ posset maledicere, esset culpabilis, quia promiserat se facturum id, quod facere non poterat, & ad hoc sollicitauerat, ideo etiam si impediretur a Deo ne malediceret esset culpabilis, quia non debuisset promittere tanquam certum id, quod facere non poterat. Item si rex Moab primo solicitasset Balaam, vt malediceret, & ipse dixisset, quòd malediceret, erat aliquo modo culpabilis, etiam si postea impediretur, quia tamen ipse semper dixit, quòd non posset facere aliud, nisi quod Deus ei iuberet, siue benedicere, siue maledicere, & postea Deus prohibuit maledictionem, non erat ipse culpabilis. *Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri.* Dixit hoc Balaam, quia erat impossibile, & per hoc cõfirmabatur ratio sua, scilicet, quòd dato, quòd Balac daret ei domum suam plenã auro, & argento, non posset immutare verbum Domini, sed erit impossibile, quòd Balac daret sibi hoc, ergo magis impossibile erat, quòd ipse immutaret verbũ Domini. *Non potero præterire sermonem Domini Dei mei.* Accipit hic non posse, idest non posse de iure, nec de facto, quia licet de iure non esset licitum, quòd Balaã mutaret verbum Domini: tamen si posset de facto immutare, immutauisset. Quod patet, quia sæpe conatus est maledicere, quamquàm Deus hoc vetuisset. Et licet Deus dixisset ei in itinere, quòd cum veniret in terrã Moab non malediceret Israelitis: tamen veniebat cum intentione maledicendi, vt patet supra 22. cap. sed dixit, quòd non posset immutare verbum Domini, scilicet, de iure, nec de facto, quia cohiberet eum, & dixit hic: Sermonẽ Domini Dei mei, in quo Deum accepit pro Deo vero. cognoscebat enim Balaam Deum verum, quia receperat ab eo reuelationes, & sciebat potestatem illius, de dęmonibus autem satis intelligebat, quòd non possent eũ prohibere a benedictione, vel maledictione, nam etiam si possent, non facerent, sed magis adiuuarent. De Deo autem vero timuit, quia ipse nõ consentit maleficia, quia non est Deus volens iniquitatẽ, vt patet Psal. 5. etiam, quia inhibuerat ei maledicere, vt patet supra cap. 22. *Vel, vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo.* Idest non potero proferre ex corde meo, idest a me ipso aliquid bonum, vel malum, idest benedictionem, vel maledictionem. Dicitur aliquis proferre ex corde suo, quando ea, quæ ipse concipit profert, & non ea, quæ sibi dicuntur, quia ibi cor est principium istorum, quæ proferuntur. Cum autem proferimus ea, quæ alij nobis dicunt, non est in nobis primum principium istius prolationis, sed ab alio. *Sed quidquid Dominus dixerit hoc loquar.* Idest, siue dixerit, quòd benedicam, siue quòd maledicam, hoc faciam. *Veruntamen pergens ad populum meum dabo consilium.* Hic vult Balaam aliquo modo consolari regem Balac, nã excusauerat se, ꝙ Deus non permiserat eum maledicere: ideo quia non poterat per istum modum superare Israelitas; dixit, quòd ipse daret consilium qualiter se haberent Moabitæ contra Israel.

Quare Balaam antequam daret consilium Balac iuit in terram suam. Quæst. V.

SED dicet aliquis, quare dixit Balaam, quòd cum iret in terram suam, daret consilium. Cur enim non dabat immediate? Respõdebitur, quia credebat, quòd non posset malum aliquod dicere ɔtra Iudęos cum

cum staret coram rege Balac, sicut iam experimento didicerant, sed putabat, quod cum iret in terram suā relinqueret eum spiritus Domini, & tunc posset loqui malum, quod conceperat, & dicitur: Pergens in terram meam, idest quando perrexero, & iam stetero in terram meam, vel quando fuero in itinere elongatus a te, quia etiam si nunc recedere vellet, tamen dum coram rege Balac stabat, credebat se non posse loqui: perrexit autem in terram suam, scilicet, in terram Mesopotamiæ, quia de ipsa venerat, vt patet precedenti cap. scilicet, de Haram vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus orientis, idest de Mesopotamia, & Deuterono. 23. ca. dicitur, quòd conduxerunt Moabitæ Balaam de Mosopotamia Syriç. Et q̄q̄ reuersus fuerit Balaam in Mesopotamiam, tamen nō mansit ibi, quia postea reuersus est in terram Madiā, cum ibi occisus fuerit cum Madianitis, vt patet infra 31. cap. & Iosue 13. cap. fuit autem hoc, quia forte Madianitæ suaserunt ei, vt habitaret in terra eorum nimis honorantes eum, & ipse consensit illuc ire, sed q a primo debebat expedire negocia sua, iuit in terrā Mesopotamię, vt ibi dispositis rebus suis, rediret in terrā Madian. *Dabo consilium.* Et hoc innuit Balaā, quòd benedictio, vel maledictio, quam ipse alicui populo prædicebat, non erat ex virtute sua sed Dei, quia nunc relictus suæ malæ voluntati non poterat maledicere, malum aliquod irrogando, sed consilium dare, q̄ ad hominem sapientem, non autem potentem, & efficacem pertinet. *Quid populus tuus huic populo faciat in extremo tempore.* Idest ego consulā aliquid, per quod populus tuus, idest Moabitæ, prævaleat contra istum populum Israel. Secundum istam punctuationem literæ, scilicet, quid faciat populus tuus huic populo in extremo tempore: oportet dici, quòd cōsilium, quod dedit Balaam, fuit quomodo se haberent Moabitæ contra Israelitas in tempore multum distanti, scilicet, post futuro: ergo consilium de fornicatione Moabitidarum mulierum cū Hebręis, & immolatio Beelphegor non fuit datum a Balaam, quia ista immediate facta sunt, scilicet, cum essent Israelitæ circa Iordanem, sed infra 31. cap. dicitur, quòd Balaam dedit cōsilium qualiter feminæ Moabitarum per fornicationem deciperent Israelitas: ergo oportet literam istam aliter punctuari, scilicet, Dabo cōsilium, quid populus tuus huic populo faciat, & ibi sit finis clausulæ, & est sensus. Ego dicam tibi quid faciant nunc Moabitæ contra Israelitas, scilicet, dando consilium de mulieribus exponendis in lupanari, per quod Moabitæ multum nocuerunt Israelitis. Et tunc sequitur alia clausula, scilicet, in extremo tempore, idest etiam dicam tibi quid patietur populus tuus a populo Hebræorum in extremo tempore, idest multum longe post hoc, & ideo ista, quæ sequuntur, idest prophericè dicta, sunt mala, quæ Iudæi Moabitis fecerunt tempore Saul, & Dauid multo tempore post hoc. sed ista expositio est multum distorta, quia facit clausulam per se illam particulam in extremo tempore, quæ non potest esse clausula, sed est determinatio verbi supra positi, scilicet, faciat. Item non stat, quia dicitur, dabo consilium, tamen consilium non est de his, quæ patimur, sed de his, quæ agimus, cum passio non sit in potestate nostra, quando patimur, sed sola actio. Etiam, quia dixit, quod pergens in terram suam daret consilium de eo, quod facere deberet populus Moab Israelitis in extremo tempore, & tamen ista, quæ sequuntur, quę dicebantur esse mala, quæ fecerunt Israelitæ Moabitis in extremo tempore, non dicta sunt a Balaam postquam perrexit in terram suam, sed ibi corā rege Balac, & post ista sequitur, quòd iuerit Balaam in terram suam. sed est exponenda litera, ita quòd to-

Quod fuit cōsilium quod dedit Balaā Balac.

F ta ponatur sub vna clausula, & tunc est sensus, quòd Balaam daret consiliū regi Balac, quid populus suus, idest Moabitæ facerent Israelitis in extremo tempore, scilicet, quòd deciperent eos ponendo fœminas in lupanari. Et istud fuit in extremo tempore, idest postquam iuit Balaam in terram suam, quoniam aliquando Scriptura vocat dies vltimos, vel tempus extremum, sine in sempiternum id, quod durabat vsque iobelæum dicebatur durare in sempiternum, & tamē si aliquis fuisset seruus effectus duobus annis ante iobelęum, & teneretur manere vsque in iobelęum per legem, quæ habetur Exo. 21. cap. & Deuterono. 15. dicebatur manere vsque in sempiternum, & sic extremum tempus, in quo Balaam esset in terra sua postquam illuc perrexisset vocatur hic extremum tempus, vel tempus vltimum, quo manerent Israelitę in

G mansione illa, in qua tunc erant: sed primum verius est, scilicet, postquam veniret Balaam in terram suā, fuit tamen paucum tempus hoc, quoniam in eodem anno venerūt Israelitæ de Cadesbarne in circuitu terræ Seir, & Moab, & pugnauerunt contra duos reges Amorrhæos, & facta sunt hæc, quæ dicuntur de Moabitis, & postea in mense 11. anni eiusdem in principio Moyses scripsit, atque prædicauit Deuteronomium: ideo non potuit esse magnum tempus ex eo quo stetit Balaam in terra Moab ad maledicendum Israelitas: vsquequo datum est consilium de ponendis mulieribus Moabitarum in lupanari, & factum est hoc: ideo forte non fuit spatium duorum mensium, quia

H Aaron mortuus est anno 15. ab exitu de Aegypto mense 5. eiusdem anni, vt patet infra 33. cap. & tunc erant Israelitæ in monte Hor, vt patet eodem cap. & supra 20. post hoc autem circuerunt montem Seir, & ambulauerunt in circuitu terrę Moab, & pugnauerūt contra duos reges Amorrhæorum capientes totam terram eorum, & factū est hoc, quod dicitur de maledictione Balaam, & de consilio eius contra Israelitas, & traditum est executioni, postea autem pugnauerunt Israelitæ contra Madianitas destruentes totam terram eorum, & facta sunt omnia ista in sex mensibus, scilicet, a principio mensis quinti vsque ad finem decimi: nam in principio mensis vndecimi anni eiusdem primo die mēsis incępit Moyses exponere Deu-

I teronomium, vt patet Deuterono. cap. 1. & immediate post hoc mortuus est, vt patet Deutero. cap. vlti. ergo cum diuisa fuerint omnia ista per menses sex modicum tempus poterit correspondere ab eo, quo recessit Balaam de terra Moab vsquequo dedit consiliū contra Israelitas. Considerandum autē circa istud consilium, quòd Balaam cognoscebat se non posse maledicere Israelitis, quia Deus tunc conseruabat illos valde, quia non declinabant ab eo per aliquod vitium: cum autem declinarent ab eo tradebat eos in manus hostium: ideo cogitauit Balaam, quòd si posset facere, vt caderent Israelitæ in iram Dei, possent faciliter tradi in manus Moabitarum, & quia nihil erat, per quod Deus magis irasceretur Israelitis quàm per idolatriam, excogitauit quomodo posset eos de-

K ducere ad idolatriam, & quia nullus magis suaderet eis hoc, quàm pulchrę virgenes Moabitarum, & Madianitarum blanditijs suis eos ad hoc trahentes: iudicauit virgines ornatas Moabitarum, & Madianitarū ponendas esse apud castra Israel con idolis suis, & cū cibis consecratis illis, & quòd non permitterent quēquam de Israelitis accedere ad eas, nisi sumeret de cibis cōsecratis, & coleret Deos illos: sic aūt illarū fruerētur cōcubitu quod factum est, vt patet sequenti cap.

Consilium Balaam cōtra Israelitas.

Sumpta igitur parabola, rursum ait: dixit Balaam filius Beor: dixit homo cuius obtu-

ratus

ratus est oculos: dixit auditor sermonũ Dei,
qui nouit doctrinã altissimi, & visiones om-
nipotentis videt, qui cadens apertos habet
oculos. Videbo eum, sed non modo, intue-
bor illum, sed nõ prope. Orietur stella ex Ia-
cob, & consurget virga de Israel, & percutiet
duces Moab, vastabitque omnes filios Seth.
Et erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir
cedet inimicis suis: Israel vero fortiter aget.
De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reli-
quias ciuitatis. Cũque vidisset Amalech as-
sumens parabolam, ait. Principium gentiũ
Amalech, cuius extrema perdentur. Vidit
quoque Cinçum, & assumpta parabola, ait:
Robustum quidem est habitaculum tuum,
sed si in petra posueris nidum tuum, & fue-
ris electus de stirpe Cin, quãdiu poteris per-
manere? Assur enim capiet te. Assumptaque
parabola, iterũ locutus est. Heu, quis victu-
rus est, quando ista faciet Deus: Venient in
trieribus de Italia, superabunt Assyrios: va-
stabuntque Hebræos, & ad extremum etiã
ipsi peribunt. Surrexitque Balaam, & reuer-
sus est in locũ suum: Balac quoque via, qua
venerat, rediјt.

Sumpta igitur parabola sua. Hic ponitur tertium hu-
ius cap. scilicet, de multis gentibus prophetica annũ-
ciatio. Nam cum dixisset Balaam ad Balac, quòd cũ
pergeret in terram suam, daret consilium, quid face-
rent Moabitç Israelitis, pergere parabat, & tunc irruit
in eum spiritus Domini, & dixit ista, quæ sequuntur
vsque ad finem cap. prophetans de multis gentibus,
& dicitur sumpta parabola sua, idest incipiens parabo-
lice, vel sub figura loqui, quia ista, quæ dicuntur hic
aliqua obscura erant, & transformata. *Dixit Balaam fi-
lius Beor*. Istud non est aliquod propheticum, sed est
exordium quoddam ad ea, quæ prophetare debebat,
quæ incipiunt ibi: videbo eum sed non modo, & di-
citur. *Dixit Balaam*. Quia ipse loquebatur de seipso cũ
spiritus propheticus sic eum moueret. Dicet autem
aliquis, quòd Balaam non dixit istam clausulam, scili-
cet, dixit Balaam, sed Moyses, quando ista scripsit ap-
posuit istam clausulam. Tamen nõ stat, quia hic sunt
duo verba simul significantia dicere, & vnum perti-
net ad Moysen scriptorem, & aliud ad Balaam loquẽ-
tem, scilicet, sumpta parabola sua ait: Dixit Balaam: si
tamen Moyses apposuisset istam clausulam, solum
poneretur vnum verbum istorum, scilicet, ait, vel, di-
xit: ergo Balaam incepit loqui sic, scilicet, Dixit balaã
filius Beor. Nec est istud nouum in prophetis, quia ꝓ-
phetæ multa loquuntur de seipsis mouente spiritu
prophetico, quæ alias non loquerentur. Sic dixit Moy-
ses de seipso supra cap. 12. Erat enim Moyses vir mi-
tissimus super omnes, qui morabãtur in terra. Quod
pertinebat ad magnam laudem; & manifestum est,
quòd Moyses non dixisset istud de se, si ipse loquere-
tur a seipso non motus a Deo, quia videretur esse ar-
rogans, ita ergo de Balaam esset, quòd ipse aliqua di-
ceret motus a spiritu prophetico, quæ aliàs dicturus

A non esset. *Dixit homo cuius obturatus est oculus*. Ad idẽ
pertinet: istemet enim est Balaam, & dicitur oculus
eius obturatus, idest clausus, quod refertur ad intelle-
ctum, vt declaratum fuit supra, vbi ponebatur ista li-
tera. scilicet, quòd intellectus Balaam erat obturatus,
quia ante reuelationem propheticam non intellige-
bat aliquid magis quàm alij homines, sicut fit de om-
nibus prophetis, postea autem intelligit omnia illa,
ad quæ eleuatur supernaturaliter, vt cognoscat: vnde
oculus eius, idest intellectus simpliciter erat obtura-
tus quantum ad ista cognoscibilia supernaturaliter,
quia nihil omnino de illis cognoscebat, sed postea fit
cognitio per reuelationẽ. *Dixit auditor sermonum Dei.*
B Ad idem pertinet, quia etiam iste est Balaam. & voca-
tur auditor sermonum Dei dupliciter: vno modo, q̃a
aliquando apparebat ei Angelus in assumpto corpo-
re, & loquebatur aliqua, quæ Deus iubebat, & tunc
audiebat voces veras, quæ vocantur voces Dei, idest
Angeli Dei. aliquando autem formabantur voces ad
Balaam, sicut ad alios prophetas non apparẽte aliquo
corpore, in quo illæ voces formarentur, & etiam erãt
tunc illç voces reales, quas verè audiebat Balaam. Se-
cundo modo possunt accipi sermones Dei pro om-
ni reuelatione facta a Deo, siue sit per solum motum
phantasiæ, siue per eleuationem intellectus, quia om-
nia per quæ aliquid nobis ab altero significatur, ser-
mones vocantur, & vtrumque erat in Balaam.

Qui nouit doctrinam altissimi. Idest, qui cognoscit ea,
C quæ Deus docet: Deus enim interius illustrando do-
cet, & sic prophetas constituit instruendo eos de oc-
culto sibi cognito. Balaam autem cognoscit doctrinã
altissimi, quia Propheta erat, & diuina sibi reuelaban-
tur, & sic interius docebatur. *Et visionem omnipotentis
videt*. Idest Deum videt. Omnia hçc referuntur ad
Balaam, & erant proprietates prophetiæ eius: dicitur
autem impropriè, quòd videret Balaam visionem,
quia visio est, per quam videmus, & non est ipsa visi-
bilis: maxime, q̃a ista dr̃ esse visio Dei, visionẽ. aũt alte-
rius minus videbit quisquam quàm visionem suam
etiam si visibiles essent. Sed est sensus, quòd videt vi-
sionem Domini, idest Deum, & hoc dupliciter intelli-
gitur, sicut dicebatur de auditione sermonum: vno
modo referendo ad apparitionem realem Angeli, q̃a — Balaam videre Deũ dupliciter intelligit.
D interdum Angelus apparebat Balaam ad annuncian-
dum ei aliquid, sicut fuit in via cum veniret in terram
Moab, quia tunc apparuit ei in medio viarum euagi-
natum habens gladium, & ille Angelus vocabatur
Deus, quia apparebat loco Dei, vel tanquam Deus lo-
quebatur supra cap. 22. Alio modo potest intelligi, ꝙ
Balaam videbat Deum, scilicet, intellectualiter, quia
Deus secundum se non est visibilis cum non sit ali-
quid corporeum, sed est manifestabilis per intellectũ,
& quia intellectus dicitur oculus, & intelligere dicĩt
videre, cum Deus reueletur per intellectum, dicetur
aliquis videre Deũ, quia tunc Deus ibi se demonstrat
faciendo aliquid se cognosci supernaturaliter, quod
aliàs cognosci impossibile erat, & hoc modo dicim⁹,
E quòd beati vident Deum in vita çterna, sic patet Mat-
th. cap. 5. scilicet, Beati mundo corde, quoniam ipsi
Deum videbunt, & accipitur de visione spirituali: ita
& de Angelis dr̃: Angeli eorum semper vident faciẽ
patris mei Matth. 18. cap. & iste modus secundus ma-
gis accipitur hic, scilicet, visio pro reuelatione pro-
phetica, & sic dicitur de omnibus prophetis in libris
suis: Verbum quod vidit talis, vel talis, idest, quòd re-
uelatum est ei. *Qui cadens apertos habet oculos*. Idest,
quòd Balaam habet oculos, idest intellectum apertũ,
quando cadebat, idest quando fiebat ei reuelatio pro-
phetica. Dicebatur supra, quòd habebat Balaam ob-
turatũ oculum, hic dicitur, quòd habet apertos ocu-
los,

los,sed vtrumque refertur ad intellectum. Primum autem ante prophetiam, cum nihil Propheta cognoscit,secundum vero quando fit reuelatio, quia tunc Deus eleuat intellectum prophetæ, & facit eum habere oculos apertos, sed hoc fit quando cadit, idest prius cadit quàm aperiantur oculi eius. quod intelligitur de quodam modo prophetandi Balaã, scilicet, quòd interdum cadebat in terram antequam propheraret, & illud erat quasi ecstasis licet non esset vere ecstasis, vt declaratum est supra,& non patiebatur Balaam semper ista sed solum in quibusdam reuelationibus,aliæ autem fiebant eo non cadẽte, vt supra fuit inductum. Referunt autem quidam hoc ad somnũ, quia vnus modus cognoscendi propheticus est per somnum,& tunc cadit Propheta, quia primo per soporem cadit: deinde in somno sopitis omnibus corporeis sensibus incipit fieri imaginaria visio, secundũ quam Balaam propheticè immutabatur,& fit specialior mentio de oculis,quàm de alijs membris, vel organis sensitiuis, quia visio magis iudicat, & plures rerum nobis differentias ostendit, vt patet in principio Metaphy. Arist.ideo magis per oculos significatur immutatio interior quàm per aliquid alterum.

Videbo eum sed non modo. Hic incipit denunciatio prophetica Balaam, quia quod supra ponebatur erat tanquam proœmium, & denunciat hic de statu Iudæorũ,scilicet, quomodo iste populus venturus erat ad magnam prosperitatem,& excellentiam, sed hoc non erat futurum immediate.sed post multa tempora,ideo dicitur: videbo eum,idest istum populum Iudaicum videbo valde prosperatum, sed non modo, idest non ita cito. sed postea in futuro tempore regũ Dauid, & Salomonis.

Quomodo quidam Iudæi dicunt, quòd siquis non exposuerit literam istam de Messia non habet locum in Scriptura ad probandum esse Messiam, & qualiter ista litera in quibusdam magis conuenit Dauid quàm Messiæ, & applicatio eius quoad singula, & triplex expositio totius huius literæ in solo sensu literali. Quæst. VI.

QVOD intelligatur litera ista de populo Iudaico quantum ad exaltationem suam nõ est dubium,sed ista exaltatio fuit duplex,scilicet,per reges Israel, qui hostes confregerunt,& ampliauerunt terminos terræ,vel per Messiã, qui erat venturus de isto populo, quod pertinebat ad magnam gloriam Israelitarum, sic patet Lucæ cap.2. ex verbis Simeonis, scilicet, lumen ad reuelationem gentium,& gloriã plebis tuæ Israel, idest Messias iste erit lumen ad reuelationem gentium,idest ad reuelãdam eis veritatem,quia prius erant in tenebris, & vmbra mortis. Etiam erat ad gloriã plebis Israel,idest ad magnã laudem totius populi Israelitarum, scilicet, q̃ de stirpe eorum talis vir nasceretur.Ideo an litera ista debeat exponi de exaltatione per reges, vel per Messiam dubium videtur:plurimi tamen Iudæorum de Messia exponunt. Quidam nanque eorum tantum in hac parte de Messia pedem figunt, quòd dicunt illos, qui non exponunt hoc de Messia negare Messiam. Sed Aben Ezra respondet ad hoc, quòd præter istam auctoritatem aliæ sunt, quæ de Messia intelligantur, & probent illum:ideo poterit exponi ista litera tam de Messia,quàm de Dauid, quia Dauid fuit,qui maxime exaltauit regnum Iudæorum inter omnes reges tam sanctitate sua quàm bellis,& videntur quædam particulæ huius literæ magis conuenire Dauid quàm Messiæ: aliæ autem magis conueniunt Messiæ quam Dauid. Nec est inconueniens eandem literam duos historicos habere sensus.Sic patet in li-

Prophetia de Messiæ aduentu.

F bris regum, & in libro psalmorum vbi multa de Salomone, & de Christo ad literam simul intelligũtur: licet non æqualiter: ideo ista litera exponetur dupliciter,scilicet,de Dauid, & de Messia. Primo de Dauid. *Videbo eum sed non modo*. Idest, ego videbo regem gloriosum huius populi, scilicet,Dauid, & hoc visione spirituali,quoniam non erat visurus eum oculis suis cum Dauid multis temporibus post hoc fuerit,& hoc patet cum dicit, sed non modo, idest non erit nunc ille rex, sed post multa tempora, quia ego video in spiritu quando ille rex futurus sit. *Intuebor illum,sed non prope*. Eadem sententia est, sed repetuntur verba ad exornationem,sicut factum est in omnibus sermonibus Balaam præcedenti cap.& hic. nam

G intueri coincidit cum videre.Et non prope, cum non modo.Sed ponuntur alia verba,quia turpis est repetitio per eundem sermonẽ. *Orietur stella ex Iacob*. Ad Dauid refertur,scilicet, quòd ipse fuerit stella, & fuit ex Iacob,idest de stirpe Iacob. Vocatur autem stella pp duo.s.pp illustrationem,& pp celsitudinem:stellæ enim totũ orbẽ illuminãt.Ita.n.Dauid illustrauit, vel inclytam fecit totam gentẽ Hebræorum fama gestorum suorum.Et hoc, siue quantum ad sanctitatem, quia nimis placuit Deo, & ambulauit in vijs eius, ita vt Deus de eo perhiberet testimonium,scilicet, inueni virum secundum cor meum, vt patet Psalm.88. Etiam excellentia gestorum suorum quantũ ad bella illustrauit Hebræos,quia nemo fuit, ita bellicosus inter omnes reges Israel.Cum enim esset iuuenis non-

H dum eleuatus ad regnum occidit Goliath Gethæum, qui erat maximus inter Philisthijm in quo fecit bellum illustre, q̃a ille vir Philisthæus exprobabat agmina Iudæorũ quotidie, quòd nemo esset in toto Israel, qui cum eo descendere vellet ad singulare certamen 1.Reg.17.cap.etiam postquam fuit in regnum assumptus,claruit in bellis, nam domuit omnes hostes Hebræorum in circuitu.Etiam, vt iam nullus auderet insurgere contra eum, & post mortem eius tẽpore Salomonis nullus insurgebat præ timore, quem Dauid incusserat, ita significauit Salomon.3.Reg.cap.5.dicens, quòd Deus dederat omnes hostes sub vestigio patris sui, ita vt iam non superesset Satan, nec occursus malus.Vocatus etiã fuit Dauid stella propter subli-

I mitatem,quia sicut nemo potest tangere astra,ita nemo de hostibus poterat tãgere Dauid, quia Deus cõseruabat eum nimis. Ista litera videtur conuenire magis Dauid quàm Messiæ saltem in cortice, quia illi,qui exponũt de Messia dicunt istam stellam fuisse, quæ duxit magos in Bethleem,sed non conuenit, q̃a ista stella dicitur orta ex hominibus,scilicet,ex Iacob, qui natiuitatem humanam signat:ergo non intelligetur de stella, quæ erat in cœlo.Item dato, quòd non dicat hic,extra,originem,vel materiam, tamen non potest stare,quia ista stella, quæ orta est tempore Saluatoris ad ducendum magos in Bethleem non fuit orta ex Iacob,idest in terra Iacob, sed fuit orta in terra illorum trium regum magorum, qui venerunt ad adorandum Saluatorem,& ipsa mouit eos ad venien-

K dum de terra sua,atque direxit vsquequo veniret in locum vbi erat puer:ergo non intelligitur de illa stella,quia nõ orta est ex Iacob. *Et consurget virga de Israel*. Replicatio est eiusdem sententiæ, quia idem significatur hic per virgam, & per stellam. Sic fiebat supra cum dicebatur:Dixit Balaam filius Beor. Et iterum: Dixit homo cuius obturatus est oculus.Et tamen idẽ est Balaam,& homo cuius obturatus est oculus,ideo sicut supra dicebatur stella Dauid, & ita ipse vocatur hic virga,& patet esse replicationẽ, quia supra ponebatur de Iacob.Hic ponitur de Israel, quod idem est: vocatur autem Dauid virga a proprietate virgæ. E

Non est inconueniens eandem literã eius habere sensus literales.

Dauid stella dicit pp duo & ista applicari possunt & Messiæ.

Dauid vocat virga.

a percu-

a percutiendo; quoniam ipſe percuſſit hoſtes Iudeorum ſicut dicitur infra, quòd percutiet duces Moab, & vaſtabit omnes filios Seth. Vel vocatur virga, vt alij volunt propter regalem ſceptrum, quia Dauid fuit rex: & dicitur conſurget, quia in ſtirpe Dauid a principio non fuerunt reges, ſed inceperunt in ſtirpe Beniamin: nā primus rex Iſrael fuit Saul, & ipſe fuit de genere Beniamin, vt patet 1. Reg. cap. 9. poſtea vero, quia ipſe fuit nequā abiecit illum Deus faciens, ꝙ dominaretur Dauid 1. Reg. 15. & 16. cap. Et in hoc dicebatur conſurgere virga. i. nouiter naſci; quia ipſe incipiebat eſſe rex cum prius de ſtirpe ſua nullus fuiſſet rex. Sed primus ſenſus melior eſt, ſcilicet, quòd dicatur virga inſtrumentum percuſſorium cum immediate ponatur proprium connotatum ſuum, ſcilicet, percutere, quod pertinet ad bella. *Percutiet duces Moab.* Primo enim prophetauit Balaam de eo, quod facturi erant Hebræi contra Moabitas, quàm contra alias gentes, quia loquebatur iſta in præſentia regis Moab: percuſſit autem Dauid duces Moab, quia pugnauit ꝯ illos, & fecit ſibi tributarios: atque mortificabat quos volebat, & viuificabat quos volebat. vnde faciebat funiculos de Moabitis vnum ad viuificādum, & alium ad occidendum, nec fuit aliqua gens, quam ita affligeret Dauid, ſicut Moabitas a principio: poſtea autē miſertus illorum fecit eos tributarios, vt patet 2. Re. 8. cap. ſcilicet. Et percuſſit Moab: & menſus eſt funiculo eos coæquans terræ: menſus eſt autem duos funiculos vnum ad occidendum, & vnum ad viuificādum, & impleuit funiculum ad viuificandum, & factus eſt Moab Dauid ſeruiens ſub tributo. *Vaſtabitque omnes filios Seth.* Ideſt, Dauid erit tantę poteſtatis, ꝙ deſtruat omnes filios Seth. Secundum aliquos Seth eſt nomen ciuitatis in terra Moab, quam Dauid totaliter deſtruxit non relinquens in ea vllas reliquias, & tunc vaſtati ſunt filij Seth, ideſt, omnes habitatores illius vrbis, ſicut in Scriptura vocat filios Ieruſalem, vel filios Babylonis omnes habitatores Ieruſalem, & Babylonis: & forte fuit hoc, quia illa ciuitas Seth cecidit ſub funiculo, qui erat ad mortificandum. nam duos funiculos fecerat Dauid in terra Moab: vnum ad occidendum, & alterum ad viuificandum, vt patet 2. Reg. cap. 8. & iſta erat conueniens expoſitio ſi acciperetur Seth pro ciuitate. Sed tam Hebræi quàm Latini non accipiunt ſic. Rabi Salo. aliter legit.

Verecundiam faciet filiis Seth. Siue vaſtabit omnes filios verecundiæ, & intelligit, quòd Dauid vaſtaret omnes filios Seth, qui verecundo modo nati ſunt, & ſolum intelligitur hoc de Moabitis, & Ammonitis, qui verecunda natalia habent. Nam geniti ſunt Moabitæ & Ammonitæ de Loth coeunte cum duabus filiabus ſuis cum inebriauerunt eum in ſpelunca mōtis Sodomæ, & ibi cognita maiori filia conceptus eſt Moab: cognita autem minori conceptus eſt Ammon, vt patet Geneſ. decimonono, ſed non poterant eſſe verecundiora natalia, quàm quòd filia conciperet ex patre, vel mater ex filio. Sed iſte ſenſus ſatis eſt alienus.

Dicendum autem, quòd Seth eſt hic nomen viri, qui fuit tertius filius Adæ, vt patet Geneſ. quarto, omnes autē filij Seth ſunt omnes homines, quia iſti fuerunt, qui manſerunt, nam habuit Adam tres filios, ſcilicet, Cain, Abel, & Seth. De Abel nullus genitus eſt, quia antequam acciperet vxorem occiſus eſt a fratre ſuo: de Cain omnes perierunt diluuio: quia erant viri reprobi: ſola ergo ſtirps Seth manſit, & ab eo propagati ſunt omnes quotquot ſunt: & ſic cū dicitur: vaſtabit omnes filios Seth: eſt ſenſus, quòd vaſtabit omnes homines.

Sed arguetur, quòd non, quia præter filios Seth fuerunt alij homines, & præter filios Cain, nam poſtquam genuit Seth Adam, genuit etiam alios multos filios, & filias, vt patet Gen. cap. 5. ſcilicet, facti ſunt dies Adæ poſtquam genuit Seth, octingenti anni, & genuit filios, & filias: ergo de illis manebit nūc aliqua poſteritas præter filios Seth.

Null' poſt diluuiū remanſit, q non ſit de filijs Seth.

Reſpondendum eſt, quòd nullus homo eſt nunc, nec poſt diluuium fuit, qui non ſit de filijs Seth, nam licet ante diluuium fuerint multi filij Adæ, & quilibet eorum fecerit ſpecialem lineam, ſicut Cain, & Seth, quamquàm ſacra Scriptura illas enarrare nō curat: tamen poſt diluuium nemo manſit, niſi de filijs Seth, quia in diluuio omnes homines cōſumpti ſunt præter Noe cum tribus filijs ſuis, & vxoribus eorum, qui ſoli in arcam ingreſſi ſunt Gen. ca. 7. Noe autem erat de ſtirpe Seth Gen. ca. 5. ergo nemo poſt diluuiū fuit de hominibus niſi de ſtirpe Seth, ideo ſi acciperetur hic iſta litera vniuerſaliter intelligeret, quòd Dauid vaſtaſſet oēs hoīes, ſed non ſic intelligiť: Scriptura enim accipit ſepiſſime ꝓpoſitiones vniuerſales in voce, quę tñ ſm rem non ſunt vniuerſales, quia ſubiecta earum non diſtribuuntur vniuerſaliter, ſed ſupponūt pro multis, ſic dicitur Gen. 41. Oēs prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt haberent eſcas, & tamen manifeſtum eſt, quòd non veniebant oēs prouinciæ orbis illuc, nec ſaltem decima pars illarum, quia non ſuffeciſſet eis Aegyptus pro vno menſe. Sic accipiunť hic omnes filij Seth. i. multi, quia valde multos occidit Dauid de hoſtibus eorum per circuitum, vt de Philiſtheis, & Syrijs, Moabitis, Ammonitis, & Idumęis, & Cetheris populis Chananęorum, qui nōdum fuerāt ſubiecti Iſraelitis. vt patet per diſcurſum ſecundi libri Regum.

Prophetia cōtra Idumæos.

Et erit Idumæa poſſeſſio eius. Hic ponitur prophetia contra Idumæos, & dicitur de eis īmediate, quia Idumęi coniuncti ſunt terræ Moab a parte meridiana. Quòd ſatis colligitur Deuterono. cap. 2. vbi dicitur poſt tranſitum Iſraelitarum per filios Edom qūo immediate tranſierunt per terram Moabitarum per cōfinia Moab, & Ammon. Idem patet ſupra cap. 21. vbi poſt tranſitum in circuitu terræ Seir dicitur de tranſitu Iſraelitarum per terram Moab, & ob hoc prophetabat immediate Balaam de Idumæis: nam ipſe ꝯuertebat ſe ad gentes, quæ habitabant in circuitu illius montis, in quo erat ipſe tunc cum rege Moab, quod patet ỹ. ſ. cum vidiſſet Amalech aſſumens parabolam ait, & iterum: Vidit quoque Cinęum, & aſſumpta parabola ait. Ita ergo dicendum, ꝙ poſtquam prophetauit de Moabitis vidit Idumæos, & locutus eſt de eis, & dr̄, ꝙ erit Idumæa poſſeſſio eius, ideſt, Dauid, quia ipſe pugnauit contra Idumæos, vt patet 2. Regum ca. 8. cum dicitur: Et poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium, & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens Dauid, & hic completum eſt quod prędictū eſt Gen. 25. & 27. c. de Eſau, & Iacob, a quib⁹ deriuati ſunt duo populi. ſ. Idumæi, & Iſraelitæ, & prędictū eſt Gen. 25. quòd maior ſeruiret minori, ideſt, Idumæi ſeruirent Iſraelitis, & tamen erant Idumæi geniti fratre maiore, & Gen. 27. cap. dixit Iſaac ad Eſau. viues in gladio, & fratri tuo ſerujes. Dicitur autem, quòd Idumæa erit poſſeſſio Dauid, in quo ſignificatur aliquid vltra iura tributorum: nam cum aliqui reges ſuſcipiunt ſolum tributa de regnis extraneis, non habent aliquam iuriſditionem in regnis illis, ita vt in eis obediatur quantum ad aliquid, vel iudices ponant, aut aliqua loca ſpecialiter poſſideant. Ideo nihil dicuntur iſti poſſidere in regnis illis. Dauid tamen dicebať habere Idumæā ꝓ poſſeſſione, ergo vltra iura tributorum aliquid habebant. Iſtud autem erat, quia quamquàm Dauid nō eſſet rex Idumææ, tñ plurima loca

Qn verificatur, ꝙ maior ſeruiet minori.

loca terræ Idumææ erant de manu Dauid,& ponebat ipse ibi custodes: potissimùm in locis fortissimis, qui vocâtur præsidia, vt quamquàm rebellare velint Idumæi non possent. Sic patet 2.Reg. cap.8.s.& posuit in Idumæa custodes statuitque præsidium, & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid. *Hæreditas Seir cedit inimicis suis*. Eadem sententia est cum superiori. Nam Iudæi erant hostes Idumæorum: nam istæ duæ gentes ab vtero fuerunt hostes: patres enim earum fuerunt Iacob,& Esau:& isti duo in vtero pugnauerunt, quia Iacob supplantauit Esau tenens plantam eius manu sua, ne exiret prior Gen.25.cap.& dum isti vixerunt, semper fuerunt aduersarij. Oderat enim Esau ipsum Iacob, & cogitabat quòd postquam venirent dies luctus patris sui, occideret eũ Genes.27.ẽt postea eorum posteriores fuerunt aduersarij: semper enim conseruauerunt Idumæi iram ꝯ Israelitas, & pp hoc loquitur ꝯ eos Abdias cap.vnico. Deus aũt prædixerat hoc Rebeccæ, antequam isti duo paruuli nascerentur, vt patet Gen.25.cap.s.duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi ex ventre tuo diuidentur: populusq; populum superabit,& maior seruiet minori. Idẽ ergo est, quòd Idumæa esset possessio Dauid,& quòd hæreditas Seir cederet inimicis suis: nam Idumæa, & Seir idem sunt; quia deriuatur Idumæa ex nomine Esau. Habet autem Esau tria nomina, scilicet Esau, & Edom, & Seir: fuit autem nomen suum Esau, vt patet Gen.cap.25. & tñ quia erat hispidus in modum pellis vocatũ est nomẽ eius Seir, quia Seir in Hebræo significat pellẽ, aut villositatẽ, vt patet ꝑallegato cap. Itẽ vocat⁹ est Edõ: Edõ in Hebræo significat rufum. Causa huius noĩs fuit, qa petiuit a Iacob partẽ pulmẽti rufi, & vẽdidit ꝑ eo primogenita, vt patet Gen.25.s. Da mihi de coctione hac rufa, qa oppido lassus sum: quã ob causam vocatũ est nomen eius Edõ. Ista tria nomina ponit Hieronymus in prologo super Abdiã: & ex his tribus nominibus accepit nomen terra, in qua habitabant filij Esau: nam aliquando vocat mõs Seir, vt patet Deutero.cap.2.s.circuiuimus montem Seir longo tempore. Aliquando autem vocatur terra Edom, vt patet supra capi.20.& 21.& ab hac vocatur Idumæa: nam Idumæa est nomen formatum de Edom secundum formam latinam. Aliquando vocatur terra ista mons Esau, vt patet Abdiæ capit.vnico. *Israel vero fortiter aget*. Idest quamquàm deprimâtur Moabitæ,& Idumæi, & tamen Israelitæ fortiter agerent, idest, fortiter pugnarent contra eos, & contra omnes alias gentes hostiles: nam cum Iudæi adhærebant Deo suo, nulla gens poterat eis nocere, aut resistere. Si autem declinassent a præceptis eius tradebat eos in manus tribulantium. Aliqui ponunt hic verbum augeri, scilicet, quòd Israelitæ nimis augebâtur in prole, & efficietur magnus populus, & hoc, quia nullus deprimeret eos: Moabitæ autem, & Idumæi efficerentur pauci, quia deprimebantur ab hostibus. *De Iacob erit, qui perdat reliquias ciuitatis*. Idest, nascetur aliquis de stirpe Iacob, q destruat reliquias ciuitatis, idest, reliquias multarum ciuitatum: sic enim aliquando ponitur in sacra Scriptura singulare pro plurali, & ẽ ꝯrio. Sic patet Exo.c.8.s.venit musca grauissima.i.multæ muscę, quia vna non poterat pse qui oẽs Aegyptios, & iste modus loquẽdi est ẽt apud poetas: sic dicit Virgilius Aeneidos lib.2. dixerat.

Vterumque armato milite complent.

Idest, armatis militibus. Et est talis locutio per figuram, quæ vocatur enallage, vt ait Ebrardus in Grę cismo, allegans istud exemplum. Hoc autem conueniebat Dauid, quia cum ipse subiecerit sibi multas gentes, & pugnauerit contra multas vrbes, destruxit reliquias multarum ciuitatum.

Esau habuit tria nomina.

F *An exponi possit litera ista tota in sensu literali de Christo? & an istud de stella possit conuenienter exponi de stella, quæ direxit magos: aut de ipso Christo, qui est stella.* *Quæst. VII.*

ALIO Modo potest intelligi tota ista litera de Messia a principio vsque huc, & erit sensus literalis, cum litera vtrumque intendat, vt supra dictum est: nec pertinebat ad allegoriam, vt aliqui volunt, & incipit. *Videbo eum*. Idest Messiam, qui futurus erat de progenie Iacob, ꝑ quem maximè erat exaltâdus iste populus: nam licet tempore Dauid fuerint exaltati Iudæi nimis, magis fuerunt exaltati tempore Messiæ, qui fuit ad gloriam G totius Israel,& ille redemit totam gentem: vnde Scriptura magis de eo loquitur quàm de aliquo alio: & iste erat, de quo dicitur ꝙ benedicerentur in eos omnes gentes, qñ dicebatur de Abraham, quòd in semine suo benedicentur omnes gentes Genes.12.capitu. istud aũt semen erat Messias, vt dicit Apost. ad Gala. 4.& de isto dicit Isaias, quòd exaltabitur magis quàm Abraham: & tamen Abraham fuit gloriosior in tota pagente Hebræorum, quia sanctior alijs, & quia pater ipsorum.

2. expositio principalis huius literæ de Christo.

Sed non modo. Idest, quamquàm ego videbo Messiam, sed non videbo modo, quia non veniet nunc, sed in fine sęculorum: dies.n. Messiæ qñ venit in car-H ne vocantur vltimi dies, vt patet Isai.cap.2.& Micheę 4.vbi dicitur de monte Domini præparato in vltimis diebus: & tamen omnes etiam Iudæi exponunt illud de Messia. Balaam aũt videbant nunc Messiam in spiritu, sed dicebat, ꝙ videret eum postea.s.in fine sęculorum: nam Balaam non vidit adhuc Messiam venientem in carne, quia licet venerit, non vidit eum. Nisi forte dicatur, quòd vidit apud inferos cum descendit Messias educere animas sanctorum de sinu Abrahę, sed ibi non poterat proprie videri, quia ibi erat anima Messiæ, sed non Messias: etiam quia Balaam non erat ibi in carne, vt videre posset: videbit tamẽ Messiam Balaam in vltimo iudicio in generali resurrectione, quia ibi Messias in carne aderit cunctis videndus, & Balaam ẽt in carne erit cum tunc surrexerit.

I *Intuebor eum, sed non prope*. Ad eandem sententiam pertinet, scilicet, quòd videbit Balaam Messiam, sed non prope, quia videbit in vltimo iudicio.

Orietur stella ex Iacob. Exponendo hoc de Messia potest exponi dupliciter. Vno modo de ipso Messia quòd sit stella. Alio modo de stella, quæ apparuit in natiuitate eius, & duxit magos ad locum, in quo erat Christus. Communiter autem Doctores nostri applicât auctoritatẽ istã ad stellã dirigẽtẽ magos, sed meli⁹ applicât ad ipsum Christũ, qa dicitur hic, quòd orietur stella ex Iacob, & significat habitudinem causæ materialis, vel deriuationem progeniei; & cum dicatur ex Iacob: necesse est, quòd ista stella sit orta de Iacob secundum deriuationem carnis, K sed non potest intelligi sic, nisi de aliquo homine, qui nasceretur, quoniam stella nulla nascitur de Iacob. Item quia dato, quòd vellemus intelligere, quòd, ex, non importet hic habitudinem causæ materialis, importabit habitudinem loci, & erit sensus, quòd orietur stella ex Iacob, idest, in terra Iacob. Sed falsum est, quia orta est ista stella in terra illa, in qua tres reges morabantur, & per apparitionem illius fuerunt isti tres reges moti ad veniẽdũ dirigente eos stella vsque ad locum, in quo erat Christus: ergo non est orta in Iacob, sed in alia regione. Intelligitur autem conuenienter de Christo, qui vocatur stella, eo quòd ipse vehementer fulsit: nam interdum vocatur Sol, quia maxima lux ei conuenit,

Stella orta ex Iacob figura fuit Messiæ, & figurat opera Christi omnia.

conuenit,& proprie dicitur stella, quia actus stellę ei competit,scilicet,illuminare:ipse enim ad hoc venit, vt illuminaret eos, qui erant in tenebris. sic dicitur Luc.c.2. ex verbis Simeonis, lumen ad reuelationẽ gentium,idest,Christus fuit lumen ad detergendam, vel reuelandam gentium cęcitatem. Nec solum pro Gentilibus, sed etiam pro Iudæis, qui aliqualiter in cęcitate erant: vnde quando Christus incępit eis prędicare, dicitur apparuisse lumen populis habitãtibus in tenebris: sic prænunciauerat Isaias capi.9. scilicet. Primo tẽpore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtalim, & nouissime aggrauata est via maris trans Iordanem Galilęę gentium: populus, qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam, habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Quod intelligitur de principio prædicationis Christi. Sic exponit Beatus Matth.cap.4. vbi dicit,quòd principium prędicationis Christi fuit in terra Galilęę in finibus Zabulõ, & Nephtali apud mare Galilęę, quod vocatur mare Genezareth, siue mare Galilęę. Et dicit, quòd tunc impletum est dictum Isaiæ supra positum,& quia tota Saluatoris occupatio erat in eruditione, sicut ipse dixit Luc.capit.2. Cur me quęrebatis? nesciebatis.n. quòd in his,quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et loquebatur de disputatione,& prędicatione,quia tũc erat ipse disputãs inter doctores,vt patet eodem cap. Propriè ergo Christus vocatus est stella,& ipse ortus est de Iacob,idest,de stirpe Iacob secundum carnem.

Si tamẽ vellemus exponere auctoritatem istam de stella, quæ apparuit regibus in natiuitate Saluatoris, debet aliter dici, ꝙ orietur stella ex Iacob.i.orietur q̃dam stella ad demonstrandum eum, qui natus erat de Iacob: sic.n.dixerunt tres reges, qui veniebant ad adorandum Christum: Vidimus stellam eius: Matth. cap.2.idest stellam signatiuam natiuitatis illius: quia aliter non vocaretur stella simpliciter.

Stella Magos dirigens quando eis apparuit, & direxit: & quomodo venerunt ad adorandum Christum, Qõ.VIII.

CIRCA istam stellam aliqui multa falsa dicunt. Habent autem originem propter hoc, quòd ista stella videtur direxisse Magos in tredecim diebus a terra sua vsque ad Bethlehem. Nam dies Epiphaniæ, in quo fuit adoratio Regum tredecim diebus est post diem Natalis, & quia volunt stellam illam primo apparuisse nato Saluatore,dicunt quòd tunc incępit dirigere reges Magos versus terram Iudęę: prius tamen ipsi dispositi fuerunt: nam videntes stellam continuo se parauerunt iter acturi. Et quia dicitur Matth.capitu.secundo. Vidimus stellam eius in Oriente, & venire ab Oriente in diebus tredecim, vsque Bethlehem non videbatur possibile: multi variant circa modum positionis istius aduentus. Aliqui enim volunt, quòd apparuerit ista stella vno anno ante natiuitatem Christi,& tunc incęperunt se parare illi reges ad procedendum, & venerunt tredecim diebus postquam natus fuerat: ita, quòd habuissent vnum annum & tredecim dies ad veniendum & ad disponendum se.

Sed ista positio non stat, quia Magi incæperunt venire de terra sua postquam natus est Saluator, vt patet Matth.cap.secundo.cum dicitur: Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudææ in diebus Herodis regis, ecce Magi venerunt ab Oriente Ierosolymam: ergo post natiuitatem suam incępit eorum aduentus: & sic solum manent tredecim dies ad veniendum.

Alij dicunt, quòd ista stella apparuit immediatè, vt natus est Saluator, & tunc Magi incęperunt venire, sed morati sunt veniendo per annum vnum, & dies tredecim, nec venerunt tredecim diebus solum post natiuitatem Saluatoris, sicut Epiphania distat, sed post annum vnum & tredecim dies ab eius natiuitate.

Hoc tamen non stat, quia reges isti venerunt ad Saluatorem in Bethlehem, & ibi inuenerunt illum, sed post vnum annum & tredecim dies non erat ipse in vrbe Bethlehem,sed in ciuitate Nazareth:nam Ioseph,& mater eius non erant in Bethlehem,quasi habitantes ibi, quia habitatio eorum erat in Galilæa in vrbe Nazareth: solum autem venerunt in Bethlehẽ, quia exierat edictum a Cęsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis,& quilibet iret in ciuitatem, de qua oriundus erat, vt ibi profiteretur.& ob hoc Ioseph recessit de ciuitate Nazareth cũ MARIA cõiuge sua vadens in vrbem Bethlehem, & accidit, vt ibi complerentur dies pariendi, atque pareret. Manserunt autem in eadem vrbe vsque ad tempus, quo mater eius purificari debuit,scilicet,ĩ quadragesimo die,& tunc ascendit Ioseph cum ea de Bethlehem in Ierusalem, vt ibi fieret secundum consuetudinem legis pro puero nato. Cum autem factum est ascenderunt in vrbem suam Nazareth in Galilæam. Hæc omnia patent Luc.cap.2.ergo videtur quòd non potuit inueniri Saluator noster in vrbe Bethlehem nisi quadragesimo die ad plus post natiuitatẽ suam, sed isti reges inuenerũt eum in Bethlehem,vt patet Matthę.capit.2. ergo nondum fluxerant a natiuitate sua dies quadraginta,cum venerunt reges in Bethlehem, sed solum dies tredecim,qui sunt inter Natalem Domini,& Epiphaniam.

Alij autem ob hoc dixerunt, quòd reges isti venerunt die tertiodecimo post natiuitatem Dñi in Bethlehem, & non recesserunt de terra sua ante natiuitatem,quia non apparuit prius stella, & quia videbatur esse difficile,immo impossibile, quòd a terra Orientis vsque Ierusalem venirent isti reges in diebus tredecim dixerunt, quòd venerunt super dromedarios, qui sunt animalia velocissima, & possunt quolibet die multum de itinere conficere, & in his ambularent in diebus tredecim, vel paucioribus, quod aliàs non possent pertransire in multis diebus. Sed adhuc nemo nos cogit ad hanc expositionem. Si enim proprie accipiantur partes orientales, etiam nõ sufficiet istud tempus,vt in dromedarijs possent peruenire reges isti in Ierusalem tam breui tempore:nam proprie Oriens est in fronte terræ indicæ, vbi incipit terra habitabilis a parte Orientis, sed ab illa terra vsque ad Ierusalem non possent perueniri reges isti diebus tredecim etiam si super dromedarios mouerentur, quia est valde magna distantia. Etiam quia quis istos reges induceret, vt tam cito mouerentur? nã ipsi non habebant aliquam causam quare deberent ita velociter moueri. erat enim valde magnæ difficultatis, & laboris motus tam velox, quem vix quisquam tolerare posset,præcipuè cum per dies tredecim sic præcipites mouerẽtur:ideo non est satis rationabiliter dictum, quòd venirent isti reges super dromedarios,& ob hoc potuerint de Oriente venire in Ierusalem diebus tredecim.

Item motiuum istorum est in dictis Isaię c.60. vbi de Messia agitur & dicitur: Dromedarij Madian, & Epha operient te. Et propter hoc credunt, quòd reges isti venerint in dromedarijs.Nam etiam ibi de regibus dr̃. Et ambulabunt gentes in lumine tuo,& reges in splendore ortus tui. & legitur illud in die Epiphaniæ:ideo credunt,quòd pertineat ad istam itinerationem regũ illud quod dr̃ de dromedarijs. Sed hoc non stat: immo magis è cõtrario arguet ex litera illa, quia

quia Madian, & Epha sunt gentes propinquę terræ Ierusalem: terra enim Epha est de Madianitis prouenicns: nam Madian fuit filius Abrahę, vt patet Gen. 25. cap. ex Cethura vxore sua: Epha autem filius fuit Madian, vt patet eo. cap. isti autē habitauerunt simul: Madianitæ tamen sunt circa terram Chanaan, vbi erant Iudæi: quod patet, quia cum venirent de Aegypto Iudæi pugnauerunt ꝯ Madianitas, & deleuerunt terram ipsorum, vt patet infra 31. cap. ergo necesse est modicum distare terrā Madian a Ierusalem. Sic declaratum est supra cap. 22. ergo ad hoc, quòd aliquis veniret de terra Madian in Ierusalē in diebus 13. non oportebat dromedarios inquirere: immo pedester venire quisque posset in pauciori tempore: ideo quod dr̃ de dromedarijs Madian, & Epha nihil agit ad hoc, sed magis ad ꝯrium. Dicendum aūt circa hoc ſm positionem quorundam vulgarem, q̃ satis rationabilis est, ꝙ isti reges, qui directi sunt a stella ad veniendum in Bethlehem fuerunt de terra Balaam: nam qñ dixit Balaam de ista stella, quæ oriri debebat ad indicādum Messiam natū: reges terræ illius ꝯsiderabant diligenter circa aduētū, & apparitionē stellę illi⁹, vt cum appareret irēt ad adorādum regem natum: cum aūt, nato Saluatore, apparuit stella ĩ terra illa. s. ĩ Mesopotamia, ꝯtinuò tres reges parauerunt se ad veniendum, vt adorarent infantem natum, & venerunt die 13. quia a terra eorum vsque Bethlehem parua distantia est: ita vt non solum in dromedarijs, sed etiam in quibuscū que simplicibus iumentis, vel pedestres venire potuissent in diebus illis, aut pauciori tp̃e in Bethlehē, sed non multum curauerunt festinare, quia reges erant quibus competit mollis, & paruus incessus. Quod autem terra Balaam, de qua erant isti reges sit propinqua Ierusalem patet, quia Balaam erat de terra Mesopotamiæ, vt patet præcedenti cap. s. De Haram vocauit me Balac. & illa vocatur apud nos Mesopotamia, quod patet Deutero. cap. 23. cum dr̃, quòd Moabitæ conduxerunt Balaam de Mesopotamia Syrię, vt veniret ad maledicendum Iudæis: Mesopotamia tamen non multum distat a Ierusalem, quia forte non per dietas vndecim, vel duodecim, vt patet Genes. cap. 31. cum fugit Iacob de Mesopotamia veniendo directe in terram Chanaan, & persecutus est eum Laban socer suus, atque post dies septem comprehendit eū in monte Galaad: est autem iste mons in terra Iudæorum, scilicet, in terra duarum tribuum, & dimidię ad Orientalem plagam Iordanis: cum medietas montis Galaad ceciderit in sortem Gad, & alia medietas dimidię tribui Manasse, vt patet Deuteronom. cap. 3. & Iosue 13. cap. ab eo autem loco vsque Ierusalem non potest esse magna distantia cum totum sit intra regnum Iudæorum, nec sunt quatuor dietę: ideo a terra Mesopotamiæ vsque in Ierusalem parua via est, quæ satis confici poterat paucioribus quàm tredecim diebus, scilicet in nouem vel decem, & tamen isti reges parauerunt se per aliquot dies ad veniendum, quia non poterant esse immediate dispositi, vt appareret stella.

Respon. Auctoris, qui latius, & melius loquiť de hoc in propria materia. s. Matt. 2.

Terra de qua venerunt magi non multū distat a Ierusalem.

Sed cum obijcitur, quia dicitur venisse reges istos de Oriente, & terra Mesopotamiæ non est Oriens. Respondendum est nihil afferri ex hoc: quoniam Oriens si accipiatur proprijssime ita quòd aliquis locus sit Oriens, & nullus alius non poterit inueniri talis locus in toto vniuerso, quia in omni loco Oriens est, & in omni loco occidens. Dicitur enim Oriens primus punctus horizontis ab ea parte, a qua Sol mouetur procedendo versus nos, & quia non est aliquis locus in toto orbe, vbi non sit punctus Orientalis alicuius horizontis non erit aliquis locus, in quo non sit Oriens: eodem modo de Occidente, quia

Quid per Oriens sit intelligendū in sac. Script.

F sicut vbique est Oriens ita vbique est Occidens. Et isto modo nunquam accipitur in Scriptura, quia nihil magis determinaretur per Orientem quàm per Occidentem cū in eodem puncto, in quo est Oriēs, in eodem est Occidens.

Alio modo accipitur Oriens magis large: & tunc potest sumi absolute, vel respectiuè: absolute enim dicimus Orientem primam partem terræ habitabilis versus locum illum, de quo Sol oritur: & isto modo dicimus Orientem esse in terra Indiæ, quia illa est prima pars terrę habitabilis, & iste est modus communis loquendi de Oriente. Alio modo accipitur Oriens respectiuè, & isto modo dicimus vnū locum esse ad Orientem alterius: nam quicunque

G locus magis appropinquat parti illi, de qua Sol mouetur versus nos dicitur esse magis Orientalis quàm alius, & hoc modo non est aliquis locus, qui non sit Orientalis respectu alicuius alterius. Et isto tertio modo accipitur hic, scilicet, quòd venerunt isti tres reges de Oriente, idest, de aliqua terra, quæ erat Orientalis respectu terræ Chanaan. & ex hoc multum conuenit, quòd dicamus istos tres reges venisse de terra Balaam, scilicet, de Mesopotamia, quia illa vocatur Orientalis, vt patet præcedenti capitu. scilicet de Harā vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis. Ergo cum reges venirent inde in terram Chanaan, dicerentur propriè venire de

H Oriente, & adhuc magis quàm respectu terræ Moab, quia terra Moab est magis Orientalis quàm terra Chanaan, quia terminatur terra Moab in Occidētali parte sua apud Iordanem, vt declaratum est Iosue duodecimo, & decimotertio capitu. terra tamē Chanaan habet pro parte Oriētali ipsum Iordanem, vt patet infra trigesimo quarto capitu. sed in terra Moab existens Balaam dixit. De Haram vocauit me rex Moabitarum de montibus Orientis: ergo magis dici poterat hoc respectu terræ Chanaan.

Si tamen aliquis nolit hoc quod est satis rationabile potest dicere, quòd isti reges venerunt de alibiqua alia terra, quæ erat satis propinqua terræ Chanaan: ideo potuerunt venire in diebus tredecim, & etiam tunc dicetur, quòd venerunt de Oriente, quia

I si illa terra esset Orientalis respectu terræ Chanaan, sicut vnus locus vocatur magis Orientalis, quàm alius, quia magis accedit aliqualiter versus partem, a qua mouetur Sol etiam si per modicum.

Siendum autem, quòd litera Hebraica magis cōcordat huic expositioni de stella, quàm litera nostra, quia vbi nos dicimus: Orietur stella: Hebraica litera dicit: Armabitur, vel extendetur, siue progredietur. Vnde Aben Ezra dicit, quòd ista stella non mouebatur motu aliarum stellarum firmamenti, sed quodam alio motu: hunc tamen dicit sibi esse incognitum. Extendebatur autem ista stella, scilicet, motu recto, & regulari describendo lineam rectam, & non in magna celsitudine, sed quasi super capita ipsorum regum. Omnia autem astra firmamenti, &

K planetæ motu non recto feruntur, sed circulari, nec potest in eorum motibus aliquid rectum assignari. De ista stella, quæ præcessit reges, an fuerit de stellis cœlestibus, vel de cometis: & si fuit de cometis an fuit naturalis eius generatio, vel supernaturalis (nam etiam si esset naturalis posset durare per dies multos, sicut aliquando vnus cometes visus est durare per dies nonaginta) & quid fuerit factum de hac stella, postquam reges venerunt in Bethlehem, & an mouebatur per se, vel ab alio, & quomodo per diem videri poterat non offuscantibus eam radijs solaribus, & multa huiusmodi declarabuntur super Matthæ. capitu. secundo.

Et consurget virga de Israel. Scilicet, Christus qui habuit virgam regni, idest, sceptrum regale, sed non de hoc mundo Ioan. 18. cap. s. regnum meum nō est de hoc mundo: immo illud valde fugiebat, quia semel cum pauisset in deserto multos viros ex paucis panibus voluerunt eum rapere, vt facerent regem: ipse autem sciens cogitationes eorū fugit ab eis priusquam ipsi eum raperent, vt patet Ioan. cap. 6. Prophetæ tñ vocant eum regem, quia erat de semine regali. s. de linea Dauid ſm carnem: erat tñ regnaturus spiritualiter. sic patet Iere. cap. 23. Ecce dies veniunt dicit Dñs, & suscitabo Dauid germen iustum; & regnabit rex, & sapiens erit; & faciet iudicium & iustitiam in terra. Et sequitur: Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dñs iustus noster. Habuit aūt virgam regni ad dirigendum in iustitia: sic patet Psalm. 2. qui est de Messia, cum dicitur: Reges eos in virga ferrea; & tanquam vas figuli confringes eos. Vel potest vocari Christus virga pp percussionem, quia percutiebat eos spiritu oris sui increpans nimis vitia eorum. Vnde quando introiuit in templum Dñi, & inuenit ibi ementes, & vendentes, euertit mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas facto flagello de funiculis, vt patet Matth. cap. 21. *Et percutiet Duces Moab.* Hoc potest intelligi literaliter quantum ad Moabitas. s. quòd Christus percussit duces Moab, scilicet, prædicatione sua reprehendens vitia eorum. & aliquos eorum conuertens: nam cum Christus ambularet per totam Iudæam fama eius crescebat in omnes regiones propinquas, & veniebant ad eum, vt de Syria, & de alijs regnis propinquis, vt patet Matth. cap. 4. & tunc Moabitæ, qui erant circa terram Chanaan poterant conuerti ad Christum, vel saltem aliq eorum redarguti verbo eius. Vel potest exponi aliter quasi magis allegoricè, scilicet, quòd percutiet duces Moab, idest, cultores dæmonis verbo oris sui, & signis mirabilibus. Isti autem vocantur Moabitæ: nam Moab interpretatur ex patre quod proprie conuenit idolatris, q sunt ex patre diabolo: sic dixit Christus pharisæis Ioan. cap. 8. vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Hos autem percussit Christus, quia post eius aduentum, & mortem prædicata est fides per vniuersum mundum, & cessauit cultus idolorum paulisper quousque totaliter eradicatus est. *Et vastabit omnes filios Seth.* Idest, Christus destruet omnes filios Seth. i. omnes homines, qui sunt de stirpe Seth. Et hoc quia in omnem terram Apostolorum clamor intonuit, & de omnibus gentibus aliquid ad Christum conuersi sunt. Conuersio autem ista dicitur destructio, quia per conuersionem non manet homo secundum id quod ante erat, quia prius erat peccator, & postea efficitur iustificatus: sic patet Prouerb. cap. 12. scilicet, verte peccatores, & nō erunt, idest conuerte peccatores ad bonum, & iam non erunt, scilicet, id quod ante erant, quia in conuersione exuimus veterem hominem, & nouitatem sensus accipimus. Sic enim vult Apostolus ad Roma. capitu. 6. quòd in baptismo consepelimur Christo, & morimur, & homo noster vetus crucifigitur, vt destruatur in nobis corpus peccati. totus autem homo vetus per conuersionem destructus est. *Et erit Idumea possessio eius.* Ad Christum pertinet, scilicet, quòd ipse possederit terram Idumææ.

An Idumæa sit vrbs Roma possessio Christi. Quæst. I X.

INTELLIGVNT Enim aliqui per Idumæam vrbem Romanam, quæ est possessio Christi, & sedes Petri principis Ecclesiæ. Iudæi enim secundum fallam existimationem Romanos Idumæos vocant.

A Putant enim, quòd de Idumæis Romanorum progenies sit. Sed falsum est, quia Romani a Troianis exordia assumpserūt, vt ait Salustius in principio Catilinarij. Vel si vlteriora primordia resumamus Archades, qui & Græci dicuntur terram illam primo inhabitauerunt, vt ait Virgilius 6. Aeneidos, & Solinus in Polihistore cap. 1. multum ergo distant Romani a progenie Idumæorum.

Sed potest intelligi, quòd erit Idumæa possessio eius, idest, quòd Christus possedit terram Edom, quoniam conuertit Idumæos, vel saltem aliquos eorum, & istud est possidere illos, cum ille, qui conuertitur ad Christum est aliquid ipsius: sic dicit Apostolus, ꝙ omnia nostra sunt, & nos sumus Christi: Christus autem Dei, & de ista possessione, vel conuersione Idu-
B mæorum potest intelligi id, quod dicitur Abdiæ cap. vnico. in fine. s. ascendent Saluatores in monte Sion iudicare montem Esau: & erit Dño regnum. Mons autem Esau est terra Idumæorum. Et hoc satis conueniens est: nam de terra Idumææ veniebant aliqui ad audiendum doctrinam illius, quia erat terra propinqua, sicut dicunt Marcus, & Lucas.

Alio modo potest accipi, quòd per istas duas gentes. s. Moabitarum, & Idumæorum hic positas intelligantur omnes gentes ad Christum conuersæ: nā frequenter Scriptura habet talem modū: sic enim Apoca. c. 7. per eos, qui signati sunt intelliguntur oēs conuersi doctrina Apostolorum ad Christum, & tñ ibi solum signati fuerunt viri de duodecim tribubus Is-
C rael, per quas necesse est intelligi omnes gentes. Et patet hoc, quia in eadem sententia dicitur, quòd vnus Angelus clamauit ad quatuor Angelos, quibus datū est nocere terræ, & mari, dicens: nolite nocere terræ, & mari, nec arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et postea cum ponit numerus signatorum, nō ponuntur signati de aliqua gente, nisi de Iudæis: ergo necesse est intelligi per illos omnes alias gentes, cum etiam in alijs gentibus essent serui Dei: cum multi iam conuersi fuissent ad Christum, qñ beatus Ioannes ista dicebat. Ita ergo ꝑ istas duas gentes. s. Moabitarum, & Idumæorum intelligentur omnes aliæ gentes ad Christum conuersæ. *Hæreditas Seir cedet inimicis suis.* Ad eundem sen-
D sum pertinet, quia per Seir significatur Idumæa: ideo eo modo, quo dicebatur Idumæam esse possessionē Christi, dicetur quòd Seir cesserit ei in hæreditatem: dicitur autem quòd cedet inimicis suis. i. Christo, & Apostolis suis, qui dicebantur inimici istorum, quia boni & mali inimici sunt ex natura oppositionis: iō cū boni ꝯuertunt malos ad se verbis suis, vel exēplo, & subijciunt eos doctrinæ suę, ita est velut si in bello hostis hostem capiat, & quia hostis captus manet in seruitute eius, a quo captus est, ita & malus conuersus per doctrinam bonorum manet iam subditus pręceptis eorum. Vel potest intelligi per hæreditatem Seir tota congregatio malorum, quia Seir significat hispidum, idest, pilosum, & asperum: & isti sunt omnes, qui iniquitatibus pleni sunt, & ad obe-
E diendum bono sunt valde duri. Vel significatur dęmon per Seir, quoniam ipse hispidus est, idest omni iniquitate plenus, & iniquitatis principium, quia ipse est rex super omnes filios superbiæ, vt patet Iob c. 41. & Christus dicit de eo quod est mendax, & mendacij pater, & quòd a principio homicida fuit, vt patet Ioan. cap. 8. Hæreditas autem huius est tota malorum congregatio, quia quasi iure hæreditario mali debentur sibi, vt torqueat eos igne æterno: hi autem cesserunt inimicis suis, idest, conuersi sunt per prædicationem Christi, & Apostolorum, & cesserūt in potestate eorum. *Israel vere fortiter aget.* Idest, iste

Messias, qui vocatur Israel, quod nomen interpretatur fortis Domini, vel fortis cum Deo, vel secũdum modum literæ nostræ interpretatur vir videns Deũ. *Aget fortiter.* Quia prædicatione sua contra malos pugnãs, eos deficere faciet, ad se conuertendo. Vel significatur per Israel tota congregatio bonorum, qui vocantur viri videntes Deum, & isti fortiter agent, idest fortiter se habebunt contra malos semper diminuendo numerum eorum, & conuertendo ad Christum: nam queadmodum in pugna corporali fortiter agere est, ita in pugna bonorum, & malorum: est.n.eis mutua pugna, & vtrinque armis confligitur: tamẽ arma nostra carnalia non sunt, sed spiritualia ad subijciẽdum omnes non obedientes, & captiuandum eos in obsequium Christi. sic ait Apost.2.ad Corin.capit.10. arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum cõsilia destruẽtes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Ista autem pugna fortis est: ideo vincenti in illa magnum præmium datur, & septuplex, quod patet Apoca.cap.2. & 3. vbi septies de vincentibus dicitur. Cõuenit hoc autem tpe Christi, quia ante eius aduẽtum mali semper in orbe præualuerunt, postea vero boni præualere inceperũt cum doctrina Christi conuersi mali obedierunt bonorum præceptis. *De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis.*

An sit verum quòd Messias destruxit vrbem Romanam etiam secundum Hebræos, & quomodo. Quæst. X.

Hoc Magis intelligitur de Messia ad literã quàm omnia præcedentia; & accipit hic ciuitas proprie pro vnica ciuitate, vocatur tñ ciuitas sine speciali nominatione, quia ista, de qua agitur est excellenter ciuitas, scilicet, ciuitas Romana. Et etiam hoc apparet ex testimonio Hebræorum: hanc enim subiecit sibi Christus, & dominatus est illi, quia fecit illam sedem vicarij sui Petri, & non solum dominatus est Christus huius ciuitatis spiritualiter inquantum subdita est præceptis eius, sicut cęteræ vrbes conuersæ ad ipsum, sed etiam ad literam dominatus est illi, quia ista ciuitas cessit in patrimonium Ecclesiæ cum Imperator Constantinus tradiderit, aliàs resignauerit eam Papæ Syluestro, & successoribus eius, quando ad Christum conuersus est, & postea vrbs Roma mansit specialiter in dominio Ecclesiæ, & facta est princeps Ecclesiarum oĩum & mater. Reliquias autem ciuitatis huius Christus perdidit, quia hic erant fortissimi defensores ciuitatis diaboli, qui multos de Christi cultoribus, & Euangelicis pdicatoribus gladio peremerunt: & tamen cum Christo placuit tota ciuitas quasi subito ad Christum conuersa est baptizato Imperatore Constantino. Destructę sunt autem reliquię illius vrbis, quia non manserunt ibi mali, & idolatræ, sicut a principio fuerant per prædicationem cultorum Christi ad fidem conuersi.

Opi. Rabi Salo. Dicit autem Rabi Salomo quòd Messias destruet reliquias ciuitatis, idest, vrbis Romanæ, & consequenter totius imperij. Vocatur autem Roma specialiter ciuitas nõ expresso alio nomine per excellẽtiam, vt habetur Insti. De iure naturali, gentium, & ciuili. Et in hoc catholicè loquitur, quia Daniel prædixit, quòd lapis de monte abscisus sine manibus destrueret omnia regna, & iste lapis ab omnibus dicitur Messias, cui Romana ciuitas subiecta fuit, in qua Ecclesiæ principatus locatus est.

Sed errat Rabi Salomo quia putat Messiam suum

F futurum, & destructurum Romanos, sed qui futurus est frustra expectatur velut siquis chimæram, aut vacuum spectaret: nihil.n. ista sunt. Item errat, quia intelligit virtute bellica istam subiectionem causandã quod non competit Messiæ, sed pacificè sibi oẽs gentes subiicere sine bello, & armis, ita dixerat Isaias loquens de Messia cap.42. Ecce seruus meus suscipiam eum, electus meus cõplacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet: non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur foris vox eius: calamum quassatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet. Hanc etiam auctoritatem Euangelistæ de Christo exposuerunt: ergo alius modus subijciendi sibi gentem competebat ei: maxime, quia principatus, qui armorum virib' acquiritur, vel q̃ p̃ voluntatem subiectorum aliqualiter est tyrannicus est, vt patet 3. Politic. tyrannicus tñ principatus omnium politicorum pessimus est principatuum, vt patet 8. Ethi. principatus aũt, quẽ populi gratiose sine aliqua metus coactione, vel inductione alicui pferunt regendũ, regalis & virtuosus est: vnde si oẽs gentes, vel multa regna voluntarie aliquẽ sibi Dñm pponerẽt, iste monarchicus & oĩum optimus esset. talis fuit principatus Messię in oẽs gẽtes, qa oẽs hoĩes auditis verbis vitæ æternæ, & visis signis mirabilibus cum magno desiderio Messię nostro, se subiecerunt, & pro eo præ amoris vehemẽtia mortui sunt.

Christus nõ erat subiecturus oẽs gẽtes armis sed rationibus, & suasionibus.

G

H Erant dulcia valde, & efficacia Saluatoris nostri verba, ita vt oẽs ad eum audiendum delectabiliter conuenirent, & sequebantur eum quocunque iret, & dato, quòd vita sua aspera esset, cum iuberet hominem discedere a delectationibus, & diceret, quòd venerat mittere ignem in terram, & non pacem, sed gladiũ, & separare hominem aduersus patrem suum, & filiã aduersus matrem, & q̃ qui amat patrem, aut matrem plusquã Deũ, nõ erat dignus vita æterna, & multa alia hmõi satis dura, de quibus Matth.ca.10. & in alijs locis: tñ non recedebant a verbis eius, quia efficacia nimis erant. Vnde cum semel pp duriciem verborum Christi.s. quia dicebat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternã, recederent ab eo quidã de discipulis, dixit Chr̃us ad duodecim Apostolos: nunquid & vos vultis abire? rñdit ei Petrus: Dñe ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes, & nos credimus, & cognouimus, q̃ tu es Chr̃us filius Dei: Ioan. cap.6. Alio modo intelligitur istud quod dicitur de reliquijs ciuitatis de ipsa ciuitate diaboli, quam Christus perdidit, idest, destruxit, & dominatus est illi: duæ.n. sunt ciuitates.s. ciuitas Dei, & ciuitas diaboli, vt inducit Augu.14. de ciuitate Dei.s. duo amores fecerunt sibi duas ciuitates. Ciuitas.n. Dei incipit ab amore Dei perueniens vsque ad contemptũ suiipsius, ita vt quicunque in ciuitate illa sunt reputẽt omnia tanquã stercora, vt solum Chr̃um lucrifaciãt ad Philip.cap.3. Ciuitas aũt diaboli incipit ab amore suiipsius vsq; ad contemptum Dei. Deus aũt eos, qui in ciuitate ista diaboli erant idolis seruientes ad agnitionem suam ꝯuertit, & per hoc eos perdidit.i. destruxit faciens non esse quod prius fuerant. Primus tamẽ modus exponendi melior est, & magis literalis.

I

K

Tertia expositio totius huius Prophetiæ mixtim de Christo, & de Dauid. Quæst. XI.

Alio Modo põt exponi ista litera tota mixtim non sequendo vnicam expositionem, sed transeundo de vna ad alteram, quia prophetæ fixi non sunt, sed transeunt de vno in alterum, scilicet, de tempore in tempus, de persona in personã, de toto ad partem, de capite ad membra

membra non secuti aliquem proprium stilum, sed sicut Spiritussanctus reuelans per eos mysteria sua dat eloqui illis. Hoc patet per septem regulas Ticonij de modo exponendi sacram Scripturam, quas omnes doctores sequuntur. Ideo dicendum, quòd quamquam vtraque expositio præcedens sit conueniens, & literalis: tamen magis conueniens est expositio mixta ex vtraque. Nam quædam sunt hic, quæ propriè conueniunt Dauid, & populo Iudæorum secundum carnem: alia autem non tantum conueniunt Messiæ. Etiam quædam horum multum congruunt: alia vero non videntur de eo dici, nisi allegoricè saltem inspicientibus ea leuiter. Cum autem ea, quæ propriè conueniunt Dauid attribuantur ei, & ea, q̃ propriè Messię ꝯgruunt, dicantur de illo, erit expositio totaliter literalis, & nõ differret penit⁹ a duabus supra positis, quia cuiuslibet earum partem accipit, & secundum hanc exponemus principium istorum verborum de Messia secundum literam, scilicet.

Videbo eum, sed non modo intuebor illum, sed non prope: orietur stella ex Iacob. Et ista exponuntur ad literam de Messia, sicut supra exposita sunt. Deinde sequitur litera exponenda de Dauid, scilicet.

Consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab vastabitque omnes filios Seth: & erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis; Israel vero fortiter aget. Hæc omnia propriè conueniunt Dauid secundum literã, & exponantur de eo, sicut supra fuerunt exposita: deinde litera sequens ad Messiam proprie pertinet, scilicet. *De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis.* Et exponatur hoc, vt supra fuit expositum. Ista expositio est conuenientior duabus alijs, quia nulla aliarum potest penitus ad literã applicare: ista autem applicat. *Cumque vidisset Amalech.* Hic prophetat Balaam de Amalechitis, & dicitur, quòd cum vidisset Balaam Amalech, idest, terram Amalechitarum, incępit de eis prophetare ista.

An Balaam potuerit videre ex mõte, in quo erat omnia regna, de quibus hic prophetauit. Quæst. XII.

DICVNT Quidam, quòd ista visio non erat realis, sed in spiritu, sicut dicebatur supra: Videbo eum, & non modo: & hoc, quia non poterat videre Balaam omnes istos populos oculis corporeis: immo dicunt, quòd quando ista Balaam a Deo recipiebat, erat dormiens clausis oculis carnis.

Sed non stat positio istorum: cum enim dicunt, quòd Balaam dormiebat, quando a Deo recipiebat reuelationes, verum est, quòd aliquando dormiebat, quia etiam sic erat in prophetis Iudæorum, vt dicitur supra capit. 12. siquis inter vos est propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: tamen non erat iste solus modus reuelationis propheticę: & etiam licet ipse Balaam aliquando per somnium a Deo reuelationem susciperet tamen nõ semper habebat istum modum, sed aliquando vigilans aliquid recipiebat: quod apparet, quia supra cap. 22. dicitur, quòd bis locutus fuit ad eum Dominus per noctem, scilicet, quando venerunt bis nuncij Moabitarum ad eum, & tamen iterum habetur ibi, quod apparuit per viam, scilicet, cum iret per viam, & percutienti asinam, apparuit Angelus loquens euaginato gladio, & locutus fuit ea, quæ locutus fuerat per noctem, cùm sibi apparuerat, scilicet, ne maldiceret Israelitis: & tamen tunc non dormiebat Balaam. Item patet hoc, quia præcedenti capi. dicitur quomodo constructis aris, & impositis sacrificijs Balaam ibat si forte occurreret ei Domin⁹, & occurrebat, atq;

A dicitur ibi quomodo prius loquebat̃ Balaã ad Dñm, & Deus ponebat verbum in ore eius, & tũc regrediebatur Balaam ad Balac: illud aũt necesse erat esse in vigilia. Aliqñ etiam sine aliqua apparitione, vel formatione vocis in vigilia reuelabat Dominus aliquid Balaam, solum eleuando intellectum suum, sicut patet in principio huius cap. scilicet, ꝙ cum staret Balaam coram Balac irruit in eum spiritus Domini, & eleuans oculos suos contra desertum, in quo erat Israel incępit prophetare, ibi autem manifestum est, quòd in vigilia erat. Etiam non apparuit ei aliquis Angelus loquens, nec vox sine corpore apparente formata est, quia erat Balaam coram rege Balac, & coram eo nollet Deus ista demonstrare: erãt etiam ibi principes Moabitarum, vt patet supra: sed solum fuit in

B eo eleuatio intellectus, & signatur, cum dicitur ibi: Irruente in se spiritu Dei: quod nunquam dicitur de eo cui apparet Angelus loquens, vel auditur aliqua vox; quia non est tunc in hominem irruens aliquis spiritus, vel aliquod lumen supernaturale, quod eum intelligere faciat, sed illud per quod intelligit extra est, scilicet, vox, quæ formatur. Intra eum autem nihil magis est, quàm antea erat, in eo enim qui sine aliqua voce formata, & apparitione sensitiua exteriori aliquid supernaturaliter intelligit, necesse est esse intra ipsum aliquid, per quod immutetur, scilicet, lumen eleuans. & istud propriè est irruere spiritum Domini super aliquem: ita autem de Balaam dicetur quando ipse dicebat ista vltima ver-

C ba prophetica, quòd non erat dormiens, scilicet, in recipiendo visionem, quia ipse poterat habere alios modos reuelationis, scilicet, in vigilia.

Item non potest dici, quòd fuerit ista reuelatio in somnis, quia Balaam erat coram Balac, quando ista fiebant super montem Phegor, & ibi prophetabat: non ergo dormiret ibi Balaam coram Balac ad hoc, quòd prophetaret, sed in vigilia necesse est dici, ꝙ fiebat.

Alterum autem, quod isti dicebant non stat, scilicet, quòd non viderit Balaam istas gentes, quas hic nominat oculis suis, scilicet, visione spirituali: & hoc dicunt, quia credunt esse impossibile, quòd viderit illas, sed falsum est, faciliter enim videri poterant: nam Ba-

D laam, & Balac erant nunc in monte altissimo in vertice Phegor, & ante hoc fuerant in alio colle altissimo, scilicet, super Phasga, & ab istis locis poterant videri multa regna. Quod patet, quia super istum montem Phasga, in quo nunc erant Balaam, & Balac ascendit Moyses, cum debuit videre totam terram Chanaan, & inde vidit eam secundum partes suas, vt patet Deuteronom. capitu. trigesimoquarto: ita ergo poterant videri alia regna ex illo monte, sicut videbatur tota terra Chanaan, cum ille mons esset extra terram Chanaan, scilicet, in terra Moab: potissimùm autem videri poterant inde multa loca, quia erat iste mons in extremitate terræ Moab, vbi coniungitur alijs regnis. Quod patet, quia ad radices istius montis Phasga, siue Phegor est mare Sodo-

E morum, quod vocatur mare salsissimum, vel mare solitudinis, vt patet Deuteronom. capitu. tertio, & tamen istud mare est in fronte Orientali terræ Chanaan, vt patet infra capitu. trigesimoquarto: ergo mons iste Phasga est in extremitate regni Moab, vbi coniungitur terra Moab terræ Chanaan: & consequenter alia regna ibi coniunguntur. Ideo ex illo monte videbuntur alia regna; ibi namque coniungitur terra Idumææ terræ Chanaan, & terrę Moab, vt patet infra 34. ca. s. apud mare salsissimum, & illud est apud montem Phasga: ergo videretur inde terra Idumææ. Etiam terra Amalechitarum nõ multum inde distat,

diſtat, quoniam eſt coniuncta extremitati terræ idumææ ad partem meridianam terræ Chanaan, ſcilicet, apud Cadesbarne, quæ eſt ciuitas terræ Edom, & eſt in latere terræ Chanaan. Primum patet ſupra cap.20.ſecundum infra 34. & Ioſue cap.15. quòd autem terra Amalechitarum ſit coniuncta vrbi Cadeſbarne colligitur ſatis ſupra 14. capitu. & ibi declaratum eſt, & ſupra cap.20. poterant ergo Amalechitæ videri de monte Phaſga, ſiue Phegor, qui erat coniunctus terræ Edom.

Item terra Cinæorum, de qua hic etiam prophetatur ſatis poterat videri ex illo monte, quia Cinæi habitabant in ſorte Iudæ ad partem Meridianam in deſerto, vt patet Iudic.capitu.primo. iſta terra eſt tamen prope Iordanem: ſic enim dicitur, quòd Ioannes Baptiſta prædicabat in deſerto Iudeę,& venientes ad eum baptizabantur ab ipſo in Iordane: ergo deſertum Iudæę erat apud Iordanem. Hoc patet Matthę.capitu.3.& Marci 1. Iordanis tamen eſt circa mō tem Phaſga, ſiue Phegor; quia mare ſalſiſſimum, quod eſt quoddam ſtagnum eſt ad radices montis Phaſga Deuteronom.capitu.3.& tñ in iſtud mare intrat Iordanis,vt patet Ioſue c.3.ergo Iordanis eſt prope montem Phaſga: potiſſimùm in parte ſua Meridiana, in qua habitabant Cinæi, vt patet Iudicum capitu.primo.

Item patet hoc, quia apud vada Iordanis eſt terra Moab, cum dicantur vada quædam Iordanis tranſmittere in Moab, vt patet Iudic.capitu.4. ergo terra Cinæorum, quæ erat prope Iordanem non multum diſtabat a terra Moab: vnde videri poterat de monte Phaſga, ſiue Phegor: & ſic Balaam potuiſſet videre de monte Phegor, in quo tunc erat,omnes iſtas gētes, de quibus hic prophetauit, ſcilicet, Idumæos Amalechitas Cinæos. de Moabitis autem non oportet dici, quia in terra eorum tunc erat, ideo neceſſe eſt, quòd quando Balaam iſta dicebat, videret populos iſtos, & non ſolum videret, ſed etiam conuerteret ſe ad illos, quia infra dicitur de Cinæis: robuſtum quidem eſt habitaculum tuum, ſed ſi in petra poſueris nidum tuum Aſſur capiet te: ibi enim ponuntur pronomina demonſtratiua tria, & tamen iſta ſi priuentur demonſtratione caſſa ſunt: nam ſicut eſt fundamentum commune Grammaticæ artis circa modum ſignificandi pronominum, neceſſe eſt ipſa ſignificare cum demonſtratione, & relatione, ſine quibus caſſa ſunt, & vana. Nam ſiquis protulerit aliquod pronomen nihil per illud demonſtrans, nec referens, nihil omnino ſignificabit. Ergo eſt neceſſe, quòd cum Balaam loqueretur iſta, demonſtraret aliquid per illa pronomina. Poterat autem fieri iſta demonſtratio dupliciter: vno modo per modum cuiuſdam quaſi relationis, ſcilicet, quòd loquamur de aliqua re etiam illam non videntes: & tunc ſæpe poterimus de ipſa proferre pronomina demonſtratiua, quia licet non demonſtretur aliquid ad oculum: demonſtratur tamen id, de quo locutio fiebat. Alius modus demonſtrationis eſt cum aliquam rem ad oculum oſtendimus,& tunc non oportet, quòd præceſſerit aliqua locutio de ipſa re, quæ demonſtratur: hic autem Balaam, quando demonſtrabat Cinæos, non exprimebat aliquem, de quo loquebatur, quia ipſe incępit ſic loqui: Robuſtum eſt quidem habitaculum tuum: ergo oportebat, quòd ipſe demonſtraret hic ad oculum: non poterat autem iſta demonſtratio fieri niſi conuerteret ſe contra terram Cinæorum: ergo conuertebatur contra illam, & videbat eam. Dicendum ergo in hoc,quòd Balaam quando prophetauit de iſtis gentibus quatuor, ſcilicet, Moabitis, Idumæis, Amalechitis, &

F Cinæis, primo incępit prophetare de Moabitis cum dixit: conſurget virga de Iſrael, & percutiet duces Moab. Et quantum ad hoc non fecit Balaam aliquam conuerſionem, quia erat intra ipſam terram Moab. Cum verò de Idumæis prophetauit, dicens: erit Idumæa poſſeſſio eius, conuertit ſe verſus terram Idumææ ad partem Meridianam, quia terra Edō eſt magis Meridiana, quàm terra Moab, & magis intra deſerta Arabica: ideo Iſraelitæ venientes de Aegypto, quæ eſt multum Meridiana primo acceſſerunt ad terram Edom quàm Moab, & cum circuiuiſſent terram Edom, venerunt in terram Moab, vt patet ſupra capitu. vigeſimoprimo. Deinde cum loqueretur Balaam contra Amalechitas con

G uertit ſe ad terram eorum, ſcilicet ad partem occidentalem: terra enim Amalech aliqualiter eſt occidentalis,& aliqualiter Meridiana reſpectu terræ Moab. Vltimo cum prophetaret de Cinæis conuertit ſe verſus terram eorum ad Occidentem, quia illa terra adhuc eſt magis Occidētalis directè reſpectu Moabitarum, quàm terra Amalech. *Aſſumens parabolam ait*. Ideſt,incępit ſermonem ſuum propheticum, qui vocatur parabolicus, cum ſit aliqualiter figuratus. *Principium gentium Amalech*. Ideſt, Amalechitæ ſunt primi inter gentes. Non eſt ſenſus, quòd Amalechitæ ſint antiquiores inter omnes gentes: multi enim alij populi ante eos fuerunt: nam Amalechitæ

H ſunt de genere Idumæorum: nam Idumæi ſunt de ſtirpe Eſau,cuius primogenitus fuit Eliphaz, & huius filius fuit Amalech, ſcilicet, nepos Eſau, a quo Amalechitæ nati ſunt, vt patet Geneſ.36.cap. Et ob hoc Amalechitæ habitauerunt apud Idumæos: nam terra Idumæorum finitur in Cadesbarne,vt patet ſupra capitu.vigeſimo: & apud Cadesbarne erat terra Amalechitarum, vt colligitur ſupra capitu.decimo quarto, ſed ante Eſau fuerunt multæ gentes: ergo Amalechitæ non ſunt principium gentium, ſed vocantur principium gentium, ideſt, prima inter omnes gentes, quæ contra Iudæos pugnauerunt, quia egredientibus eis de mari rubro, & intrantibus ſolitudinem primo occurrit in bello Amalech, vt patet Exodi capitu.decimoſeptimo, & occidit extremos

I agminis Iudæorum, qui laſſi reſederant, vt patet Deuteronom.capitu.vigeſimoquinto.deinde pugnauerunt aliæ gentes contra Iſrael, ſcilicet, Chananæi, de quibus ſupra capitu.decimoquarto, & duo reges Amorrhæorum ſupra capitu.vigeſimo primo, & poſtea omnes reges Chanaan.

Amalechitæ de genere Idumæorum ſunt, & primi bellauerūt contra Iſraelitas.

Cuius extrema perdentur. Ideſt, finis Amalechitarum erit interitus, quia ipſi totaliter a Iudæis deleti ſunt: iuſſerat enim Deus, quòd Iſraelitę occiderent Amalechitas non parcentes eis cum locum haberent, vt patet Deuteronom.capitu.vigeſimoquinto, ſcilicet, memento quid fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris ex Aegypto: quomodo occur

K rerit tibi, & extremos agminis tui, qui laſſi reſidebant, occiderit. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem,delebis nomen eius ſub cœlo: caue ne obliuiſcaris. Fuit autem poſtea hoc factum per regem Saul, qui miſſus eſt contra Amalechitas, & pugnās deleuit omnes tam viros,quàm fœminas, ſenes, & paruulos, vſque ad pecora, & iumenta: ſolum autem regem Amalech non occidit, & de pecoribus reſeruauit pinguiora: propter quod iratus Deus valde abſtulit regnum de progenie eius: primo Regum capitulo decimoquinto.

Vidit quoque Cinæum. Hic prophetabat Balaam contra aliam gentem, ſcilicet, contra Cinæos.

Prophetia

Prophetia de Cinæis. *Quæst. XIII.*

SCIENDVM Autem, quòd Cinęi, & Sinęi non sunt eędem gens ẜm, quòd apparet ex differentia literarum tã apud nos, quàm apud Hebræos. Cinęi enim sunt de genere Iethro cognati Moysi, scilicet, soceri eius, vt patet Iudi. cap. 1. scilicet, filij autem Cinæi cognati Moysi ascenderũt de ciuitate palmarum, & Iudi. cap. 4. dicitur: Haber autem Cinæus recesserat quondam a ceteris fratribus suis Cinęis filijs Hobab cognati Moysi. Sinęi autem sunt de genere Chanaan, vt patet Gen. cap. 10. vbi ponitur Sineus inter filios Chanaan, scilicet, Sinęum Arabium, & Samaritem. De Cinęis, qui sunt de genere Iethro intelligitur litera ista. Isti enim habitauerũt cum filijs Israel, nam Iethro socer Moysi venit in desertum Sinai ad Moysen, & stetit ibi cum eo. Cum vero recedere vellent Israelitæ de monte illo, rogauit Moyses Iethro, ne recederet ab eis, sed iret in terram Chanaan cum illis, & ibi daretur ei optima possessio, vt patet supra cap. 10. ibi autem dixit Iethro. non vadã tecum, sed reuertar in terrã meam, in qua natus sum. Postea autem instantius orauit Moyses, ne recederet, sed non patet in litera ibi an recesserit, vel steterit: tñ Exo. cap. 18. dicitur, quòd Moyses dimisit cognatum suum, qui reuersus abijt in terram suam. Tamẽ, sicut fuit declaratum filij eius postea venerunt ad Israelitas existentes in deserto, vt irent cum eis in terram Chanaan, quia videbant Moysen cognatum suum dominum tanti populi, & credebant, quòd eis multa bona faceret, sicut promiserat patri eorum Iethro, & iste aduentus fuit antequam Israelitæ irent ad pugnandũ contra Madian, de quo patet infra cap. 31. Nam si nõ venissent ante hoc perissent cum omnibus alijs Madianitis. Isti enim Cinęi acceperunt postea locum habitandi inter Israelitas, scilicet, in sorte Iudæ, quia illa sors erat valde magna, sic patet Iudic. cap. 1. filij autẽ Cinæi cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filijs Iudæ in desertum sortis eius, quod est ad Meridiem Harad, & habitauerunt cum eo. Aliqui tamen de istis Cinæis recesserunt de sorte Iudæ, & venerunt ad habitandum in sorte Nephthali apud ciuitatem Cedes, scilicet, Haber Cinęus, vt patet Iudi. c. 4. & vxor illius, scilicet, Iahel occidit Sisaram principẽ exercitus Chananęorum, infixo clauo in capite eius, vt patet ibidem.

Quomodo potuit videre Balaam Cinæos, cum nondum haberent aliquem locum, in quo morarentur. *Quæst. XIIII.*

QVAERET aliquis quomodo vidit Balaam Cineum, quia nondum Cineus acceperat possessionem, sed erant Cinęi inter Israelitas, & postea venerunt cum eis in terrã Chanaan, & acceperunt possessionem, vt supra dictũ est. Forte dicet aliquis, quòd quando Balaã debuit prophetare contra Cinæos conuertit se contra tentoria Iudæorum, qui tunc manebant ad radices montis illius, in quo erat Balaam, scilicet, in cãpestribus Moab, & quia inter Iudæos erant Cinæi conuertendo se ad Iudæos conuertebat se ad Cinæos, & demonstrabat illos. Sed non stat, quia dixit Balaam: Robustum est quidem habitaculũ tuum: ergo videtur, quòd tũc respiceret Balaam habitaculum Cinęorum, & tamẽ respiciendo Iudęos non aspiciebat terram in, qua postea habitauerunt Cinęi: ergo cum loquebatur ad Cinæos non conuertebatur ad Israel. Aliqui autem propter hoc dicerent, quod non loquebatur Balaam ad Cinęos, qui erant de stirpe Iethro soceri Moysi de quibus dictũ est, sed ad Sinęos, qui erãt de stirpe Chananæorum, isti autem iam acceperant possessionem suam, quia erant populi antiquissimi, sicut cęteri Chananæi: ideo poterat de eis dici, quòd eorum habitaculum erat robustum. Et nos quoque de eis exponere teneremus, nisi obstaret litera: obstat autem, qa illi non vocantur Cinæi sed Sinæi, vt patet considerando literam Hebraicam hic, & Gen. cap. 10. Item obstat, quia si intelligeretur de his diceretur infra, & fueris electus de stirpe Cham, & non de stirpe Cin, & tamen è contrario dicitur, quamquàm aliquę Biblię habeant hic de stirpe Cham, sed vitium est, quod apparet ex litera Hebraica, quę habet de stirpe Cin.

Ideo dicendum, quòd intelligitur de Cinæis filijs Iethro, & non de Chananeis. Ad hoc tamen dicendũ est, quòd quando Balaam loquebatur de Cinæis non conuertebat vultum suum contra Israelitas, sed contra locum, in quo habitaturi erant Cinęi, nam licet nondum accepissent Cinæi aliquem locum manendi, tamen Balaam spiritu prophetico cognoscebat, in quo loco mansuri essent, sicut cognoscebat quòd Assur caperet eos, & contra illum locum se conuertens loquebatur ista. Posset forte dici, quòd conuertebat se Balaã tunc ad Cinæos, q erant inter Iudęos, & dicebat, quòd habitaculum eorum erat robustum, idest futurum erat robustum. *Et assumpta parabola ait.* Idest incępit parabolicè loqui, quia prophetia in quibusdã figuratis locutionibus est. *Robustum est quidem habitaculum tuum.* Idest terra, in qua morabantur Cinęi erat firmissima, & quasi inexpugnabilis, & non intelligitur de habitaculo, quod tunc haberent, quia nullum adhuc habebant, sed intelligitur de habitaculo, quod habituri erant, scilicet, cum postea acceperunt possessionem inter filios Iudę in terra deserti, quę erat mõtuosa, & fortis. De hoc patet Iudi. c. 1. scilicet, quòd ascenderunt Cinęi cum filijs Iuda in desertum sortis eius ad meridiem. Vel potest dici robustum habitaculum ex confęderatione, & amicitia cum Hebræis: ideo quando Saul pugnauit contra Amalichitas dixit Cinæis: Abite, & recedite ab Amalech, ne forte inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cum ascenderent de Aegypto. *Sed si in petra posueris nidum tuum.* Metaphora est, idest etiam si habueris habitationem fortissimam, non poteris multum permanere. Ponitur enim de petra, quia habitatio super petram est fortisima, sic dixit Christus Matth. 7. capit. de viro sapiente, qui ędificauit domum suam supra petram, Descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & non cecidit, quia fundata erat super petram. Idem dicit Boetius de consolatione. li. 1. Metro. 4. quod incipit. quisquis. vbi docet qualiter sit eligendus status humanus.

Et fueris electus de stirpe Cin. Idest quamquàm sis electꝰ de stirpe Cin nõ poteris magno tpe pmanere. Aliqui dicunt hoc intelligi propter illos, qui fuerunt de stirpe Haber Cinæi, qui a cęteris Cinęis fratribus suis separauerunt se, & venit, vt habitaret iuxta ciuitatem Cedes, quæ est in sorte Nephthali, vt patet Iudicum capitu. 4. & est sensus, quòd quamquàm separentur quidam Cinæi ab alijs caperentur a rege Assur, & intelligunt isti, quòd Cinæi non habitabant inter Iudæos, sed in alia terra separata, & quidam de eis, scilicet, Haber Cinæus cum posteritate sua separauit se a cęteris adiungens se Iudęis. Sed hoc fallum est, nã omnes Cinęi habitauerunt inter Iudęos, sic patet Iudi. ca. 1. scilicet, ꝙ Cinęi filij cognati Moysi iuerũt cũ filijs Iuda in sortẽ suã, & habitauerũt cũ eo ad meridiem: deinde recessit ab istis Haber Cinęus: ergo, siue Haber, siue alij Cinęi, habitabant in terra Iudęorũ, sed Cinæi omnes habitabãt in sorte Iudę, quę est ad partẽ

Meridianam

Meridianam: Haber autem Cineus recessit ab eis versus Aquilonem, & habitauit in sorte Nephthali iuxta ciuitatem Cedes, & ista terra est multum aquilonaris in tota terra Chanaan. Sed arguet aliquis, quòd Cinæi non habitarent in terra Iudæorum sed in terra Amalech, quia 1. Reg. 15. ca. dixit Saul Cineo. Abite, & recedite ab Amalech, & postea concluditur. Et recessit Cinæus de medio Amalech: ergo inter Amalechitas habitabant Cinęi. Respondendũ est, quòd Cinęi habitabant in sorte Iudæ, & tamen terra eorũ applicabatur terræ Amalechitarum, quia sors Iudæ est maxime Meridiana in tota terra Chanaan, vt colligitur Iosue 15. cap. & in ista sorte habitauerunt Cinęi, vt patet Iudi. cap. 1. & manserunt in extremitate Meridiana sortis huius, vt patet ibidem: Amalechitæ autem sunt coniuncti terminis sortis Iudæ. Quod patet quia Cadesbarne est in latere Meridiano sortis Iudæ: Iosue capi. 15. & tamen apud Cadesbarne est terra Amalechitarum, vt colligitur supra 19. cap. & sic Cinęi essent coniuncti terra Amalech: ideo quando Saul iuit contra Amalechitas dixit, vt recederent Cinęi ab Amalech, idest de extremitate eius ne forte ipse pugnans contra Amalech putaret loca Cinęorum esse loca Amalechitarum, & occideret Cinęos. Vel potest intelligi, quòd quamquàm Cinęi a principio habitauissent solum in sorte Iudę, quia tamen erant in extremitate eius, & coniuncti terræ Amalech, potuerunt acquirere aliqua loca terræ Amalechitarum, & habitare in eis, & quantum ad hoc erant Cinęi in medio Amalechitarum: vnde dicit primo Reg. ca. 15. recessit Cinęus de medio Amalech. Alio modo poterat intelligi ista litera, scilicet, & fueris electus de stirper Cin, idest, licet sis electus de omnibus gentilibus, quia es de stirpe Cin, idest de stirpe Iethro, qui vocatur Cin, tamen non poteris diu permanere, & tunc intelligitur, quòd inter omnes Gentiles nulli fuerũt magis electi quàm Cinęi, eo quòd omnibus alijs gẽtibus aduersabantur Iudæi, vel saltem non communicabant, Cinęis autem multa bona fecerunt, quia acceperunt eos inter se, & dederunt eis Hæreditatem, sicut dixerat Moyses ipsi Iethro, cuius filij erant Cinęi, vt patet supra cap. 10. & Iudi. cap. 1. Et tunc erit sensus, quòd quamquàm magis fuerint electi Cinęi quàm omnes aliæ gentes ad beneficia Iudæorum, tñ non excusauerunt se propter hoc, quin caperentur a rege Assur. Primus tamen sensus est melior, scilicet, quòd quamquàm quidam de Cinęis eligerẽtur a cęteris, idest separarent se ab eis, tamen caperentur a rege Assur, sicut fuit de posteritate Haber Cinęi: nam iste separatus est a reliquis Cinęis, vt habitaret in terra Nephthali, & tamen quando res Assur accepit terrã illam Cinęi capti sunt. Aliquæ Bibliæ habent: Si fueris electus de stirpe Cham, tamen litera vitiosa est, qa litera Hebraica habet de stirpe Cin. Si autem diceretur hic de stirpe Cham, referretur ad Sinęos, qui erãt vnus de populis Chananæorum, & esset sensus, quod quamquàm Sinęi essent electi de populo Chananeorum, tamen non possent diu permanere, quasi dicat, omnes alij de stirpe Cam peribant cum Deus tradidisset in potestatem Israelitarum totam terram Chanaan: Sinæi autem habebant in hoc aliquid speciale, quia nõ erant intra terminos Chanaan promissę Iudæis: ideo Iudæi non delebant eos, tamen hoc non obstante non possunt diu permanere, quia licet Iudæi non destruerent eos Assur caperet illos. Sed primus modus debet teneri, cum litera ista non possit loqui de Sinęis, qui sunt de stirpe Cham: sed de Cinæis, qui sunt de stirpe Iethro, qui vocatur Cin.

Quandiu poteris permanere. Quasi dicat, non manebis magno tempore, licet sit habitaculum tuum for-

F tissimum. Fuit tamen satis magnum tempus, quia vsque ad regem Salmanasar manserunt Cinęi inter Iudęos, a Balaam autem vsque ad Salmanasar fuerũt magna tempora, scilicet ferè totum tempus, quo durauerunt Israelitę in terra Chanaan, sed Scriptura vocat istud paruum tempus, quoniam mille anni ante oculos Dei, sicut dies hesterna sunt, quæ pręterijt, sicut ait Propheta Psalm. 94.

Assur enim capiet te. Idest non poteris permanere, quia Assur, idest rex Assyriorum capiet te. Hoc enim fuit quando Salmanasar venit in terram Iudęorum, & transtulit inde tribus 10. in terram Medorum: de quo 4. Reg. cap. 17. tunc enim transtulit cum eis Cinæos, scilicet, progeniem Haber Cinęi, qui recesserat ab omnibus alijs Cinæis, vt habitaret in sorte G Nephthali, & quia fuerunt translati habitatores Nephthali in terram Medorum etiam Cinęi cum eis translati sunt.

Assumptaque parabola ita locutus est. Hic prophetat de alijs Gentibus, idest de Italicis, & Assyrijs, & Iudæis. Istas autem gentes saltem duas primas non videbat Balaam, quando erat in monte Phegor prophetans de eis: ideo non dicitur hic de istis, quòd conuerteretur Balaam contra illas, vel quòd videret eas, sicut dictum est, quòd vidit Amalech, & vidit Cinęũ, & ponitur hic de istis Gentibus, quasi depensiue ex superioribus. Dixerat enim, quòd Assur, idest rex Assyriorum caperet Cinęos, in quo etiam intelligebatur, quòd caperet Iudæos, nam decem tribus Israeli- H tarum captę sunt a rege Assur, quando cępit Cinęũ, & quia rex Assur in hoc male agebat, licet esset instrumentum irę Domini ipse passurus erat mala. & ob hoc ponitur destructio eius, scilicet, quòd Italici destruerent eum: hoc enim signat Isai. capitu. 10. dicẽs. Væ Assur virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi. & postea sequitur ibidem, quomodo quamquàm esset instrumentum Dei, tamen superbe egit, & non ęstimauit se esse instrumentum, sed quòd a se haberet potentiam istam magnam, & propter hoc sequitur ibidem magna pœna illius, ita etiam fit hic, quia post eius iniquitatem in destruendo Iudæos ponitur I pœna illius infligenda a Romanis.

Prophetia aliarũ gẽtium a Cinæis.

Heu, quis victurus est, quando faciet ista Dominus? Exclamatio enim doloris est, quam præposuit Balaam, quia malum quod futurum erat tempore istorum vltimorum bellorum, scilicet, quando Romani contra Assyrios pugnarent, & postea ipsi inter se, erat maius malum omnibus præcedentibus. Et sic dicit: heu, quis victurus est, quando faciet ista Dominus? idest valde magna calamitas erit, quando Deus inducet ista super terram, & illi, qui tunc vixerint, magis affligentur, quàm qui fuerint in omnibus alijs temporibus. Similem enim exclamationem facit Christus de malis vltimorum temporum, quia illa erunt talia, qualia nunquam fuerunt ab exordio seculi. Sic dicitur Matth. 24. capitu. vę autem prægnã- K tibus, & nutrientibus in illis diebus: erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, nec fiet. Sic iterum quando prædixit Christus magnam tribulationem super Iudęos futuram tempore belli Romanorum ait, filiæ Ierusalem, nolite flere super me, sed super vosipsas flete, & super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: beatæ steriles, & ventres, quæ non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt, tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos. Luc. 23. cap.

Venient in trieribus de Italia.

Bellum

Bellum Romanorum contra Assyrios prædicitur. Quæst. XV. A

HIc ponitur bellum Romanorum contra Assyrios, magno enim tempore durauit iste conflictus, & multi de nobilibus Romanis in eo defecerunt, & senatores atque consules. Crassus nanque, qui cum Pompeio consulatum gerebat bello Parthico peremptus est. Dicitur autem, quòd venient in trieribus, idest in magnis nauibus: est enim trieris genus magnę nauis, quę a tribus ordinibus denominata est, & in istis venerũt Romani de Italia ad pugnandum contra Asianos, & inde dicitur trierarcha, idest princeps nauium, vel rector. Sic accipit Aristo. 2. Ethi. scilicet, quòd non est idem medium circa temperantiam Miloni, & trierarchæ, atque magistro gymnasiorum. B

Cap. 6.

Et superabunt Assyrios. Idest Romani pugnauerũt ꝯ Assyrios, & superauerunt eos: multa enim bella fuerunt Romanorum contra Assyrios: nec solum contra vnam gentem, scilicet, Assyriorum pugnauerunt, sed etiam contra omnes gentes Asianas pro maiori parte, nam vsque ad Taurum, & Caucasum montem Romani omnes Asianos sibi subiecerunt, sicut patet in historijs Romanorum per Titum Liuium, & Paulum Orosium, & Eutropiũ, Suetonium, atque alios Romanorum chronographos. Fuerunt autem ista bella maximè facta per Pompeium, qui maxime pro vrbe Romana laborauit. Primo in piratico bello intra paucos dies omnes piratas delens, deinde bello C terrestri omnes terræ Asiæ, & Africę reges Romanorum subiecit imperio. Felicissimus quidem si potentia temporalis, & honor aliquod fęlicitatis habẽt vestigium, admirandæ. Et tamen condolendæ calamitatis suę origo fuit, quòd intrauit in templum Domini, & sancta Sanctorum in Ierusalem, & omnia vasa, & Dei cęremonias contempsit, nihil tamen cupiditate ductus inde tulit, & equos suos in porticu Salomonis stabulauit, & inde miserrimus recedens, qui fęlix accesserat cum Iulio Cęsare congressus inferior fuit, postea in Aegypto infęliciter ab eo, quem ipse in regem exaltauerat, decapitatus est. De his Lucanus per decem libros latissime, & elegantissime locutus est. *Et vastabunt Hebræos*. Idest Italici, qui vastauerunt Assyrios etiam vastauerunt Iudæos, nam ferè D contra totam Asiam pugnauerunt: nam post bella contra Assyrios aliquãtis temporibus post defunctos Machabęos Pompeius terram Iudæorum Romanis subdidit. Ante hoc autem reges, & sacerdotes de genere Machabęorum erant. Romani vero tanquã dominantes terræ illi instituebant reges, quos volebãt, & sacerdotes magnos. Sic instituti sunt Aristobolus, Alexander, & Ioannes. Postea autem magna seditione orta inter eos, qui de genere regio erãt Romani priuauerunt eos regno, transferentes illud ad alienigenas distinctum per Tetrarchias. Vnde posuerunt primum Herodem Aschalonitam, qui de genere Philisthinorum erat de vrbe Aschalone principalissima inter omnes vrbes Philisthinorũ, sub quo E Christus natus est. Erat autem tunc distinctus principatus totius terræ Iudæorum per quatuor viros, quorum quilibet vocatur Tetrarcha, idest, princeps pro quarta parte. Hos quatuor Tetrarchas ponit beatus Lucas cap. 3. scilicet, pontium Pilatum Tetrarcham Iudęæ, & Herodem Tetrarcham Galilæę, & Philippum fratrem eius Tetrarcham Iturçæ, & Traconitidis regionis, & Lisaniam Tetrarcham Abilinę. horum tamen quatuor principum Iudæi nullum regẽ vocabant. Sic patet Matth. 27. cum Pilatus dixisset de Christo, quòd crucifigeret regem Iudęorum, dixerunt Iudæi non habemus regem, nisi Cęsarem, scilicet, imperatorem Romanorum. Et iterum dicunt, Si dimittis hunc, non es amicus Cęsaris, quia omnis, qui se regem facit contradicit Cęsari, in quo videtur, quòd nec ipsi intelligebant esse alium regem super se, nisi Cæsarem: nec etiam Cęsar volebat esse alium regem, nisi seipsum. Hæc omnia facta sunt, vt compleretur, quod dictum erat Gen. 49. scilicet, non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, idest Messias secundum Chaldaicam translationem, & sic Iudæi vastati erant, & magna calamitate pressi, cum nullum dominum naturalem haberent, sed multos, & alienos. Non fuit tamen completa Iudæorum destructio vsque ad 42. annos post Christi passionem, quando Titus deleuit totam vrbem Ierusalem, & omnes Iudæos, qui conuenerant ad vrbem ipsam, nam erat tunc festum azymorum, in quo omnes viri Israelitæ conuenire debebant illuc, quia iusserat Deus, quòd omne masculinũ de genere Israel ascenderet ter in anno ad locum Sanctuarij, nec poterat esse conuenientius tempus ad delendum omnes. *Ad extremum, & ipsi peribunt.* Ponitur pœna Romanorum, scilicet, quòd ipsi perirent, sicut cęteræ gentes, quia ipsi inflixerant multa mala alijs populis, eis quoque mala inflicta sunt. Sic dictum fuerat supra de Assyrijs, qui capturi erant Cinęos, & cum eis Iudæos, & postea subiunctum est, quòd ipsi Assyrij a Romanis perirent, ita & cum dictum fuerit de Romanis, quòd cęteras gentes vastarent subditur, quòd ipsi vastabuntur.

Prophetia contra Romanos.

Hebręi volunt, quòd hoc fiet per Messiam suum, qui veniet in magna potestate, & subijciet sibi omnes gentes. sed falsum est, quia Messias venturus non est, cum iam venerit. Item licet venturus esset, non esset pugnaturus cõtra gentes ad subijciendas eas sibi, sed alio modo assecuturus erat principatum, vt supra probatum fuit: sed intelligitur hoc de Romanis, qui perierunt inter seipsos, scilicet, propter malitiam imperatorum suorum. In quo sciendum, quòd bella ciuilia fuerunt, quę vrbem Romam a principio maxime vastauerunt, cum pugnauerunt Sylla, & Marius duo cõsules Romani, qui infinitas strages in vrbe Roma, & in prouincia dederunt, ita vt nunquam hostes tãtum nocuerint bello hostili, quantum ipsi bello ciuili nocuerunt, sed quia postea vrbs Roma ad maximã ꝑuenit excellentiam, adhuc non computatur illud tẽpus tanquam principium Romanæ cladis, nam post tempora Syllæ & Marii, tempore Pompei, & Iulij Cęsaris Roma ad magnam peruenit excellentiam, cum isti ei multas prouincias subiecerint, scilicet, Pompeius in partibus Asianis, & Iulius Cæsar in tota Europa: ipsi tamen bello ciuili magnam partem Romani status deleuerunt. Sed adhuc post ipsorum tempora Octauianus Augustus surrexit: cuius tempore fuit maxima gloria Romanorum, nam tunc totus orbis Romanis subditus fuit, & iussit Octauianus, vt describeretur vniuersus orbis, & singuli profiterentur in vrbibus suis se subiectos esse Romanis, vt patet Luc. capitu. 2. Omnes ergo præteritę clades Romanorũ ante tempora Octauiani non computantur in ruina Romanorum.

Quõ bella ciuilia vrbem maxime vastauerunt.

Item Scriptura ista non potest intelligi de malis, q̃ passi fuerant Romani ante tempora Octauiani, quia hic dictum est, ꝙ ipsi vastarent Assyrios, & Hebręos, & ad extremum ipsi perirent, sed vastatio facta in Iudæis post Romanos fuit post Octauianum, & multos alios Imperatores, scilicet, tẽpore Vespasiani, & Titi. ergo post hoc cõputãda est ruina Romanorũ. fuit aũt hoc ꝑ malitiã Romanorum Imperatorũ, & discordiam, multæ .n. prouinciæ perditę fuerũt, & vsque hodie ferè nihil mansit. Hostes etiam pro magna parte statum

An ꝓphetia de destructione status Romani intelligatur quantũ ad mala, quę fuerunt ante tẽs Octauiani, vel post.

statum Romanum deleuerunt. Nam Alaricus rex Gothorum irrupit vrbem Romam tempore Imperatoris Honorij, & ipse plurimos trucidauit, & vrbẽ ferro, & igni magna ex parte consumpsit, vt declarat Paulus Orosius 6. libro de Ormesta mundi. ista autẽ litera est indifferens, vt possit intelligi de bellis hostilibus, per quæ Romani perierunt, vel quòd ipsi a seipsis mutuis discordijs conturbati fuerint, nam non dicitur hic, quòd ad extremum Romani vastabũtur, sicut dicitur de omnibus alijs gentibus, sed quòd ad extremum peribunt.

Quomodo Moyses scripsit gesta Balaam, cum eum nunquam viderit. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis quomodo Moyses ista scripsit de gestis Balaam, nam ipse non vidit hęc cũ fiebant, quia erat inter Hebręos. Respondebit aliquis, quòd sicut Balaã prophetæ reuelabantur ista, quæ habentur hic futura de statu gentium, ita & Moysi reuelata sunt, ita vt ipse scribere ea posset tanquam verba prophetię suę.

Sed adhuc dato isto non est plena responsio, quia de purè historicis, scilicet, de eis, quæ faciebat Balaam constituendo Aras, & quærendo auguria nihil prophetabat Balaam, sed faciebat illa, ideo si Moyses solum similiter prophetaret, vt Balaam, non potuisset cognoscere omnia ista, quæ facta sunt.

Respondendum est igitur, quòd Moyses cognouit hęc omnia propheticè, & sic scripsit, scilicet, a principio 22. cap. vsque nunc. Nihil enim de istis factis Moyses vidit, scilicet, qualiter venerit Balaam in terram Moab, & quid ibi egerit, sed omnia sibi spiritus reuelauit. nec aliquis moueatur, quia ista non erant futura, de quibus prophetæ reuelationes habere solent, quia Propheta non magis determinatur ad futurum, quàm præteritum, vel præsens, sed omnis veritas, quæ modo humano cognosci non potest, & diuinitus reuelatur, vocatur prophetica. Et quia quędam præterita sunt, quæ nequaquam ab homine cognosci possunt, cum ex historia nulla constent, reuelatione quadam indigent, vt sciantur. Idem modus fuit cum scripsit Moyses historiam de creatione rerum, & annos atque discursus ętatis primę vsque ad diluuium, nam de his per nullam historiam sibi constare poterat. De præsentibus quoque reuelatio prophetica est si id, quod ab aliquibus occultè fit, Deus alijs tunc reuelet, sic erat de Propheta Eliseo, cui reuelabat Dominus omnia, quæ faciebat rex Syrię Benadab, ita vt conqueretur rex Syriæ de seruis suis, dicens quòd aliquis esset proditor in domo sua, qui reuelaret omnia, quæ ipse faciebat regi Israel, & responderunt serui Benadab. nequaquam domine mi rex, sed Eliseus Propheta, qui est in Israel indicat regi Israel quæcunque locutus fueris in conclaui tuo, vt patet 4. Reg. cap. 6. sic etiam Moysi reuelabantur de pręsenti ea, quæ faciebat Balaam contra Israel, & erat reuelatio proprie prophetica, per quam cognouit omnia ista Moyses tanquam historice facta, & nihil eorum tanquam futurum, quia licet multa prædixerit Balaã hic futura, Moysi tamen non reuelabantur hæc, vt futura erant, sed solum reuelabatur, quòd Balaam ista prænunciasset, & sic circa idem erant duo prophetæ, & diuersimodè, vnus qui sciebat quid futurum esset, alius autem, quia cognoscebat quid dictum fuisset. Vnde Moyses non dicetur hic Propheta de futuro, licet futura scripserit, quia non simpliciter prænunciauit, sed prænunciata retulit, in hoc tamen quantum ad esse prophetam nihil differt, quia cum vtrobique sit reuelatio facta a Deo eius,

Narratio præteritorum, ac pſentium ꝓphetia nuncupari potest.

Circa eadem Moyses, & Balaam habebant spiritum ꝓphetiæ, sed vnus, vt futura cognoscens alius, vt res gestas scribens.

F quod aliàs cognosci non poterat prophetia est. Differt tamen aliqualiter, quia futurum magis accedit ad rationem prophetiæ, nam præterita, & pręsentia licet alibi in remotissimis partibus fiant, ita vt nequaquam a nobis sciri possint, dæmones tamen illa reuelare queunt, futura autem nequaquam possunt, nisi inquantum eis ab Angelis bonis reuelantur, vel quantum ex præsentibus colligi potest, velut cum aliqua negocia incepta sunt homo prudens diligenter inuestigans, licet consummationẽ eorum non viderit, de ea verisimiliter suspicari potest. Dæmones autem in naturali solertia incõparabiliter super homines vigent, præcipue cum multa didicerint antiquissima experientia seculorum, quod maxime ad prudentiam confert, iuxta Aristo. 6. Ethico. ideo cũ *Cap. 9.*

G reuelantur præterita aut pręsentia non est ita manifestum an a Deo, vel Demone ista sint. De futuris autem minus dubitamus, sunt tamen quædam pręterita, & pręsentia, quę nequaquam sub Angelorũ aut Demonum iudicio cadunt, vt quid homo apud se tacitus velit, aut quid aliquando voluerit, hęc enim soli Deo, qui voluntati nostræ, & intellectui, maxime in trinitate, illabitur, cognita sunt: ideo cum de talibus aliquid certum annuncietur, & non per coniecturas, cognoscimus quoniam a Deo hęc sunt. De Moyse autem quando constat, quod omnia ista a Deo reuelata susceperit, cum prophetam vocauimus, licet dæmon illa renunciare potuisset, quia purè historica erant.

H *Surrexitque Balaam, & reuersus est in locum suum.* Idest postquam Balaam omnia ista annunciauit coram rege Balac de futuro statu gentium, & maledicere nõ potuit Iudęis reuersus est in terram suam, & dicitur. surrexit, idest ante manebat, nunc autem incępit ꝓgredi. Aliqui dicunt surrexit Balaam, scilicet, quia quando omnia superiora ei reuelabantur iacebat in terra dormiens, sed supra improbatum est, & dicitur, quòd reuersus est in locum suum, idest in Mesopotamiam, de qua venerat, vt patet præcedenti capi. & Deuterono. 23.

Et si obijciatur, quòd non redijt in terram Mesopotamiæ, sed in terram Madian, quia ibi post paucũ tempus cum Madianitis occisus est, vt infra 31. cap.

I Respondendum est, quòd Balaam suasus est a Madianitis, vt iret in terram eorum, & consensit, prius tamen redijt in terram suam, scilicet, in Mesopotamiam, vt disponeret de rebus suis, postea vero venit in terram Madian, & ibi occisus est cum Madianitis.

Balac quoque via qua uenerat rediit. Idest rex Moab etiam redijt in locum suum via, qua venerat postquã recessit Balaam non potens maledicere Iudæis. Ista litera potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd sicut Balaam recessit de monte Phegor, in quo prius erat cum rege Balac, & iuit in terram suam, ita & rex Balac redijt de eodem monte in aliquam ciuitatem suam via, qua venerat, idest per viam, qua venerat ad montem illum.

K Aliter intelligi potest, quòd cum Balaam surrexit, vt iret in terram suam, Balac rex Moab iuerit cum eo associans vsque ad extremitatem regni sui, sicut fecerat a principio, nam cum sciuit venisse Balaam, exiuit ei obuiam vsque ad fines regni sui ad oppidum Arnon, vt patet supra 22. cap. nunc autem non desperans penitus aliquod bonum futurum sibi per consilium Balaam honorauit eum associans vsque ad extremitatem regni. Vterque sensus satis stat, sed primus magis videtur consonare literæ.

Aliquã autẽ dicunt, ꝙ rex Moab iuerit cum Balaã vsque ad extremitatem regni sui, vt daret ei consilium, sicut promiserat, scilicet, qualiter se haberet contra

contra Iudæos, & quòd in extremitate regni Moab dederunt ei consilium, quo suscepto rediit Balac via, qua venerat, scilicet, rediit ad montē Phegor, in quo prius fuerat, quia apud eundem montem fuerunt fęminæ Moabitarum, & Madianitarum prostitutæ, & facta est immolatio Beelphegor. Etiam sic volunt, quòd immediate, vt recessit Balaam traditum fuerit istud executioni, sed magis videtur, quòd consilium dederit Balaam, quando fuit extra terram Moab eūtibus cum eo aliquibus Moabitis, quibus redeuntibus consilium executioni traditum est, nam Balaam dixerat, quòd postquam pergeret in terram suam, daret consilium Moabitis contra Israel.

CAP. XXV.

MORABATVR autem eo tēpore Israel in Settim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum. Initiatusque est Israel Beelphegor: & iratus Dominus, ait ad Moysen. Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solē in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moyses ad iudices Israel: occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. Et ecce vnus de filijs Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi.

MOrabatur. Dicto superius de consilij datione, hic agitur de eius executione, & tanguntur quatuor. Primo Iudæorum transgressio: secundo pœnę debitæ per sententiam promulgatio: tertio eiusdem in parte, & in toto inflictio: quarto Iudęorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Secunda ibi. *Et iratus Dominus*. Tertia ibi. *Quod cum vidisset*. Quarta ibi. *Locutusque est Dominus*. Circa primum considerandum, quod Balaā promiserat dare consilium regi Balac contra Israelitas, cum non posset maledicere eis, vt patet præcedēti cap. istud autem non dedit, cum esset in terra Moab, sed postquam iuit in terram suam, & deinde executioni traditum est. Quomodo autem consilium datum fuerit, subticetur hic, quia scriptura non curat enarrare omnia, quæ fiunt, potissimè, quia vtitur mō artificioso abbreuiando historiam, scilicet, non referendo ea, quæ ex alijs colligi possunt, & ita fuit hic qa præcedenti cap. dictum fuerat, quòd Balaam daret cōsilium contra Iudæos, & hic apparet qūo Moabitæ cautè deceperint Israelitas, ideo colligitur satis, ꝙ consiliū datū fuerit, maximè, quia hoc exprimit. ꝭ. 31. cap.

An quæ in hoc capi. dicuntur sint immediate facta post præcedentia. Quæst. I.

QVAERET aliquis an ea, quæ dicuntur hic, fuerint facta immediatè post ea, quæ supra habentur, vel an forte sit aliqua mutatio ordinis. Rn̄dedū

A est, quòd ordo rectus est. Primo enim facta sunt ea, quę habentur præcedenti cap. vbi Balaam dixit, quòd daret consilium Moabitis, postea autem hęc fuerunt cum hic agatur de executione huius consilij. An verò immediatè fuerit hoc post illud, licet non cōstet, satis potest iudicari, quòd immediate fuerit, quia Moabitæ diligenter conabantur ad Iudęorum destructionem, ideo immediate, vt accepissent consilium a Balaam tradidissent illud executioni, vnde inter istā literam, & cap. præcedens nihil subticetur, nisi tempus, in quo Balaam consilium dederit. Satis ergo fuit istud quod hic dicitur coniunctum superioribus, & hoc etiam signat litera in principio huius cap. scilicet, quòd morabatur eo tempore Israel in Settim, id-
B est, quòd quando ista supra dicta acciderunt, erant Israelitæ in mansione, quę vocatur Settim, & immediate subditur, quomodo in eodem loco fornicati fuerint Israelitæ cum filiabus Moab, ideo simul ista fuerunt.

Morabatur autem eo tempore Israel in Settim. Istud ponitur ad continuandum historiam istam cum præcedēti, scilicet, quòd eo tempore quo facta sunt præcedentia morabatur Israel in Settim, idest manebat ibi in tētorijs suis. Est autem Settim quædam mansio, siue pars terræ apud Iordanem in planioribus locis Moabitarum, & ista est vltima mansio, quam habuerunt Israelitæ in toto deserto, nam post eam non fecerunt aliam mansionem vsque ad transitum Iordanis, & vo-
C catur ista mansio Belsathim infra cap. 33. vbi ipsa ponitur vltima omnium mansionum. est autem idem Settim, & Belsathim, sed quia ista mãsio Settim erat iuxta montem Phegor, vbi erant templa idoli, vel forte accepit ex illo idolo istam adiunctionem, vt vocaretur Belsathim. Quòd autem sit propinqua illi mōti patet, quia mulieres Moab descenderunt in Settim vbi erant castra Israelitarum, & descenderunt de mōte Phegor, qui erat extremus in terra Moab, ipsæ tamen non irent in aliquid distans, ergo mansio Settim erat apud montem Phegor. Forte aliquis dicet, quòd ista mansio, quæ vocatur Settim non est illa, quæ vocatur Belsathim infra 33. cap. & sic non erit vltima in mansionibus. Sed dicendum est non stare, quia Iosue cap. 2. dicitur, quòd misit Iosue duos viros exploratores de Settim.

An mansio quę vocat hic Settim sit illa q̄ vocat Belsathim, infra 33. cap.

D Item Iosue cap. 3. dicitur, quòd Iosue de nocte surgens mouit castra, egredientes de Settim venerunt ad Iordanem, constat tñ, quòd Iosue erat in vltima mansione cum iam mortuus esset Moyses, qui peruenit ad vltimam mansionem deserti, cum ipse omnes mansiones descripserit infra 33. cap. ergo Settim, & Belsathim, quæ est vltima mansio dicuntur esse eadem. nam Settim de qua hic, & de qua Iosue 2. & 3. cap. eadem est.

Sciendum tamen quando dicitur hic, quòd Israel morabatur eo tempore in Settim, quòd potest referri ad duo, scilicet, ad tempus quo fornicatus fuit Israel cum mulieribus Moab, & Madian, vel ad tem-
E pus, quo datum fuit consilium istud contra Israelitas, & quando Balaam conabatur maledicere Israelitas faciens cęremonias super montem Phegor, quæ supra descriptę sunt. Et istud secundum est quod intēdit litera, quia non dr̄ hic. Morabatur Israel eodem tēpore in Settim, quo fornicatus est populus cum filiabus Moab, sed dicitur: Morabatur eo tempore Israel in Settim, & fornicatus est populus: ideo necesse est vt istud tempus referatur ad alium actum quam ad fornicationem, quia ista ponuntur hic per modum additionis. Ideo dicendum, quòd quando Balaam maledicere volebat Israelitas super montem Phegor morabatur populus Israel in Settim, idest in mãsione Belsathim,

Belſathim, & poſt hoc ſequiẽ,quod fornicati fuerint Iſraelitæ cum filiabus Moab.

Quomodo Iſraelitæ erant in Belſathim cum ſupra tamen dicatur, quòd erant in campeſtribus Moab. Quæſt. II.

QVAERET aliquis quomodo poterat eſſe Iſrael in Belſathim,qñ Balaam maledicere conabatur Iſraelitas,quia ſ.22.cap.dr̃, ꝙ Iſraelitæ caſtrametati ſunt in campeſtribus Moab,& tunc facta ſunt iſta, & tñ manſio, quę eſt in cãpeſtribus Moab differt a Belſathim, quę eſt in planioribus locis Moabitarum, vt patet.ĩ.33.ca.ſ.profecti de montibus Abarim tranſierunt ad campeſtria Moab,ibique caſtrametati ſunt de Bethſimon vſque ad Belſathim in planioribus locis Moabitarum. Aliquis forte reſpondebit,ꝙ Iſraelitæ erant in campeſtribus Moab a principio qñ venit Balaam ad maledicẽdum ſuper montẽ Phegor: poſtea tñ receſſerunt inde ad planiora loca Moabitarum.ſ.ad manſionem Belſathim.Sed hoc nõ conuenit,quia dr̃ hic, ꝙ eo tẽpore morabatur Iſrael in Settim.i.eo tpe quo facta ſunt præcedẽtia, ſed ſ.ponitur ſolum conatus Balaã ad maledicendum, & prophetia de futuris temporibus:ergo tpe,quo illa fiebãt,erat Iſrael in Settim, ſed illa omnia in eodem die facta ſunt, vt ſatis colligitur ex litera 23.& præcedentis ca.cum ſolum conatus fuerit Balaam ad maledicendum ter,& cum vna vice nõ poſſet,dicebat ei Balac.Veni ducam te in alterum locum, & tunc ducens eum in almm collem propinquum faciebat iterum conari ad maledicendũ.Et ſic in eadem die immo in pauco tpe illa fieri potuiſſent, ſed qñ illa fiebãt erat Iſrael ĩ Settim,vt patet hic, ergo qñ inceperunt fieri etiam erat in Settim, & ſic nõ potuiſſet eſſe in campeſtribus Moab. Rñdendũ eſt igitur.ſ.quòd qñ Iſraelitę fornicati ſunt cum filiabus Moabitarum erant in Settim,& ibi ẽt erant qñ Balaã conabatur maledicere eis, & antequam ipſe veniſſet ad maledicendum.Dr̃ tamen.ſ.22.cap.quòd erant in campeſtribus Moab,quia campeſtria iſta accipiuntur dupliciter. Vno modo tota illa terra, quæ eſt deſcendendo a montibus Abarim vſque ad Iordanem vocantur cãpeſtria Iordanis,& ſic accipitur largè. Alio modo vocantur campeſtria ſolum pars illa, quæ eſt coniuncta montibus Abarim deſcendendo ab illis verſus Iordanem, & non pertingit ad Iordanem, ſed poſtea ſequitur alia pars, q̃ non eſt ita montuoſa, & extenditur vſque ad Iordanem,& ibi nominãtur planiora loca Moabitarum. Iſto modo accipitur infra 33.capitu.vbi diſtinguuntur campeſtria, & planiora loca. Cauſa diſtinctionis eſt, quia campeſtria ſunt aliqualiter montuoſa, & iſta ſunt immediate apud deſcenſum montis Abarim verſus Iordanem.

Cãpeſtria Moab dupliciter.

Cum autem magis acceditur ad Iordanem,ſuccedunt loca minus montuoſa,& illa vocantur planiora loca Moab. Accipiendo primo modo eſt dicendũ, quòd quando Iſraelitæ erant in Settim, ſiue Belſathim erant in campeſtribus Moab. Accipiendo ſecundo modo dicetur, quòd erant in planioribus locis Moabitarum. Primo modo accipitur ſupra c.22. ſed ſimile Deuterono.cap.2.cum dicitur, quod mortuus eſt Moyſes, & fleuerunt eum filij Iſrael in campeſtribus Moab. Sed manifeſtum eſt, quòd tunc erant Iſraelitæ in Settim, ſiue Belſathim, quæ eſt vltima manſio,quia in illa locutus eſt Deus Moyſi multa, vt patet infra 33.capitu.ergo Belſathim dicitur eſſe in campeſtribus Moab, conſtat tamen, quòd ipſa eſt in planioribus locis Moabitarum infra trigeſimo tertio capitulo, ergo non diſtinguitur ibi inter campeſtria Moab, & planiora loca Moabitarum. Et

F ſic accipiuntur ſupra 22. capitu. campeſtria Moab.

Et fornicatus eſt populus cum filiabus Moab. Iſta eſt executio cõſilij Balaam. Conabatur enim Balaam maledicere Iſraelitis, vt patet duobus p̃cedentibus c.& qa nõ potuit, excogitauit qualiter nocere poſſet illis, & qa nõ poterat ipſe nocere,niſi Deus noceret,conabat p̃uocare Deum ad iram Iſraelitarũ. Sciebat aũt, quòd ſi prouocatus eſſet permitteret Iſraelitas in manus Moabitarum, & quia cognouerat nihil eſſe, quo magis Deus irritaretur, quàm per cultum idolorũ, excogitabat qualiter poſſet Iſraelitas mouere ad culturam dæmonum. Arbitratus eſt autem nihil eſſe facilius quàm ſi mulieres Moabitarum adornatę deſcenderent ad caſtra Hebræorum, & illos per libidi-
G nem mouerent ad idolatriam. Moabitæ autem rectum eſſe credentes ornauerunt virgines ſuas multas nimis, vt totus populus poſſet ad eas confluere, quæ deſcenderunt per montem Phegor ad manſionem Settim, in qua tunc erant Iudæi, quæ erat valde cõiuncta extremitati Moab, cun dicatur eſſe in campeſtribus Moab. Tulerunt autem virgines iſtę ſecũ deos ſuos, & cibos, vt conſecrarent illos dijs ſuis,& vocarent Iſraelitas ad cibos, & ad conſecrationem eorum dijs ſuis faciendam. Venerunt autẽ mulieres iſtę in forma vendentium cibos ne Iudæi fraudes intelligerent,& occiderent eas,iuuenes autem Hebręorum videntes eas prope tentoria ſua ornatas, & ſine cuſtode,tabernacula habentes quaſi ad hoc parata cõfluebant ad eas. Ipſę autẽ cum viderent iuuenes exar-
H deſcentes in earum pulchritudinem, & ornatum, nõ permittebant eos ſibi commiſceri quouſque per blãditas illectos ad comedendum de cibis conſecratis Beelphegor,& vt ipſi per ſe conſecrarent inducerẽt, & ſic conſummabatur iniquitas.

Qũo Iſraelitę fornicati ſunt cũ filiabus Moab, & vnde habuit Balaã exordium ad inueniẽdum cõſilium cõtra Iudęos.

Aliqui autem volunt, quòd iſtæ fœminæ induxerunt viros Iudęos ad hoc per ritum ſacrificiorũ Priapi:in cultu enim Priapi primo ſacerdotes faciebant ſacrificia,deinde in loco excelſo exiſtẽs ſacerdos mõſtrabat omnibus cultoribus Priapi genitalium turpitudinem,& tunc ipſi per loca frondoſa, vel ſubterraneas ſpecus ad ipſa ſacrificia Priapi, ſcilicet, ad opus venereum confluebant. Ideo Deus iſte colebatur in mõtibus in locis frondoſis, vel in ſubterraneis ſpecu-
I bus,vt magis ſic humana verecundia in coeuntibus celaretur, quod aliqualiter colligitur 3.Regum cap. decimoquinto, vbi dicitur de rege Aſa, qui confregit idolum Priapi, & abſtulit matrem ſuam, ne eſſet princeps in ſacrificijs Priapi, & ſubuertit ſubterraneam ſpecum. Per ritum ergo iſtorum ſacrificiorũ poſſent mulieres Moabitæ concitare viros Iudęos ad ſacrificia ſub ſpe libidinis, quia in ritu Priapi priora ſunt ſacrificia quàm opera venerea. hæc enim ſatis rectè dicta ſunt,ſed ex litera magis videtur, quòd mulieres Moabitarum permittebant ad ſe accedere viros Iudęos, & cum eos libidinoſo amore illaqueaſſent,vocabant ad ſacrificia ſua,ipſi aũt faciebant quidquid fœminæ iuſſiſſent. Et hoc apparet ex ordine literæ, ſcilicet, fornicatus eſt populus cum filiabus
K Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua.Item patet, quia infra dicitur, quòd vnus de filijs Iſrael intrauit ad ſcortum Madianitem vidente Moyſe, & omni turba filiorum Iſrael, quem ſecutus eſt Phinees Eleazari, & intrans in lupanar arrepto pugione perfodit eum coeuntẽ cum Madianitide. Si tamen prius mulieres iſtę inducerent Iſraelitas ad ſacrificandum quàm permitterent eos commiſceri ſecũ, vel primo deberent comedere de ſanctificatis, quando ingreſſus eſt lupanar Phinees poſt virum Hebręũ non inueniſſet eum coeuntem cum Madianitide. Et ſic magis videtur dicendum,quòd primo permitterent

An mulieres Moabitides induxerint Iudæos ad ſacrificia Priapi, & an primo induxerint Iudæos ad ſacrificandũ q̃ permitterent Iudęos ſibi commiſceri, vel è cõtrario.

terent fœminę istæ Israelitas secum commisceri, deinde eos inducerent ad sacrificandum. Dicitur, autẽ hic, quòd fornicatus est populus, idest multi de populo, nam non solum ille vir, qui pugione confossus est accessit ad scortum Madianitidẽ, sed & multi alij. nam 24. millia hominum perierunt ex hac causa, vt patet infra.

Considerandum in hoc satis fuisse Moabitas vilissimos, qui omnes virgines suas alienæ genti prostituebant, potissimùm cum non sibi constaret ex hoc se quidquam boni consecuturos, virilius enim fuerat eos fortiter agentes duro bello perire, vel cuicũque generi mortis se exponere, quàm eis superstitibus tam infanda omnes eorum virgines paterentur: B immo quod exprobrabilius est tam turpia agerent. Sed nec mirum, rudis enim populus adhuc erat de honestate morali, & humana dignitate parũ curans, vt enim modicum saltem vitæ spatium eis daretur, nihil turpe esse putabant, præeligentes quamcunque etiam vilissimam, vel dehonoratissimam vitam, vt gloriosam mortem effugerent, nec tamen eis quidquã hoc profuit, quin potius nocuit: nã si nihil huiusmodi fraudis commisissent, Israelitæ non erant pugnaturi contra eos. Deus enim iusserat, ne mouerentur contra eos in bellum, Deuterono. cap. 2. hoc autem facto, licet propter Domini præceptum tunc non pugnauerint, tamen pœna magna eis imposita est, & ęterna hostilitas inter eos, & Israelitas fuit introducta Deuterono. 23. capitu. scilicet, Ammonites, & C Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in ęternum. Et postea sequitur. Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum.

Quare Moyses, & alij Israelitæ non occidebant mulieres Moabitas fornicantes. Quæst. III.

QVAERET aliquis cum Moyses, & Israelitę viderent, quod plurimi de populo fornicabantur cum filiabus Moab, & colebant Deos earum, quare non occiderũt eas, vel non effugabant eas de circuitu castrorum.

Respondebit aliquis, quòd forte Moyses non videbat hæc, quia cum mulieres istæ venissent in specie D vendentium cibos, licet multi de populo confluerẽt ad eas, & cõmiscerentur illis, poterat res latere Moysen, & alios, qui non ibant illuc.

Sed non stat, quia Moyses videbat istud, & dolebat atque flebat, quòd talia fierent, vt patet infra, scilicet, vnus de filijs Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidinem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi.

Ideo aliquis respondebit aliter, scilicet, quòd Moyses, & Israelitæ cognoscebant malum istud, tamen nõ audebant occidere mulieres Moabitarum, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellũ contra Madianitas.

Sed ad hoc dicet aliquis, quòd ex illa prohibitione E non erat simpliciter illicitum Iudæis pugnare contra Madianitas, vel inferre eis damna. Nã quãquàm non liceret aggredi nulla præcedente causa: liceret tamen si Moabitę nocuissent eis si pugnarent contra eos.

Respondendum est, quòd etiam hoc non stat. nã si Moabitæ mouerentur in bellum contra Iudęos, liceret Iudæis immediatè iniuriam propulsando occidere Moabitas, tamen si semel nocuissent facto interuallo non liceret pugnam committit contra illos, sicut nobis defensio sine interuallo licet, facto autem interuallo nequaquam, & apparet hoc ex sequentibus, nam licet Moabitæ intulissent Iudæis malum istud graue, scilicet, quòd perierint 24. millia de Iudęis, tamen non pugnauerunt contra illos, nec Deus iussit, vt pugnarent, sed solum contra Madianitas. Iõ dicendum, quòd forte non licebat Israelitis occidere mulieres Moabitidas fornicantes cum Israel.

Sed obijcietur, quòd Phinees filius Eleazari pugione perfodit virum Hebræum, & mulierem, cum qua coibat, & ex hoc placatus est Deus, vt patet infra. ergo similiter licuisset omnes alias fœminas Moabitarum occidi.

Respondendum est, quòd illa fœmina, quam occidit Phinees cum viro Israelita non erat de virginibus Moabitarum, sed Madianitarum, vt patet cum dicitur infra, quòd intrauit ad scortum Madianitidẽ, non erat tamen inhibitum Israelitis pugnare contra Madianitas, sicut contra Moabitas: immo Deus iussit infra Israelitis, quòd percuterent Madianitas. De fœminis autem Moabitarum, & Madianitarum sic erat, quòd non licebat Israelitis occidere aliquam de illis. Sed adhuc semper stabit ratio, quia quãquàm non possent licitè illas occidere, poterant eas abigere de castris, cur ergo non abigerunt? Respondebit aliquis, quòd istę fœminæ non venerunt sub hac specie, vt Israelitæ commiscerentur eis, sed veniebant, vt vẽditrices ciborum, ideo non audebat Moyses eas expellere, quia videretur contra vtilitatem publicam priuando populum cibis, vnde non assentiret ei reliqua multitudo. Sed adhuc potuisset Moyses occidere omnes Israelitas coeuntes cum alienigenis q̃q̃ non occideret mulieres Moabitarum, aut Madianitarum, sicut in monte Sinai occidit omnes, qui coluerunt vitulum, & hoc liceret sibi, sicut licuit Phinees filio Eleazari occidere virum Hebræum coeuntem cum Madianitide, & Deus hoc valde approbauit, immo ex hoc placatus est, vt patet infra. Item patet, q̃a Deus iussit postea Moysi, vt occideret omnes istos, & ipse iussit omnibus iudicibus, quòd occiderent omnes, qui fornicati fuerant cum alienigenis, & coluerant Beelphegor.

An Phinees potuit occidere mulierem in coitu, q̃a erat de Madiã.

Dicendum est, quòd Moyses cognouit istos peccare, & sciebat, quòd morte digni erant, & tamen non audebat cõtra aliquos eorũ procedere, quia timebat totũ populũ. nã ferè tot' popul' ad hoc declinauerat, vt patet cum de istis occisi fuerint 24. millia, plures quoque alij erant, qui quamq̃ non commiscerentur alienigenis, nec colerent Beelphegor, tamen fauebãt facientibus hæc, ita vt Moyses timeret paucos futuros sibi in auxilium contra istos peccatores, si conaretur eos punire pro peccatis, sed flebat, & dolebat nimis ipse cum quibusdam alijs Israelitis habentibus zelum Dei, & manentibus apud ostium tabernaculi, vt patet infra. Quòd autem maior pars populi ad hoc declinasset, ita vt nequaquam timerent Moysen patet, quia vidente Moyse, & tota multitudine, vir de quo infra dicitur, ingressus est ad scortum Madianitidem nihil timens: si enim timuisset Moysen aut reliquum populum, vel non iuisset ad scortum aut nõ fecisset palam.

Sed obijcietur, quòd Moyses non omiserit a principio punire istos peccantes ex timore, nam postea patet, quòd punierit eos occidendo 24. millia.

Respondendum est, quòd ante mandatũ Dei de occidendo idolatras, & fornicantes timuit Moyses punire aliquos de populo, quia tota turba ferè ad hoc inclinata erat, cum autem Deus iussit, quòd punirentur, Moyses accepit vigorem ad puniendum: intellexit enim, quòd quia Deus iusserat punire illos, daret ei vigorem ad puniendum, & faceret, quòd nemo resistere posset, populus quoque cum sciuit, quòd Deus

Deus iusserat puniri omnes peccatores, timuit valde, & nemo ausus est resistere Moysi, aut iudicibus exequentibus hoc, sicut in monte Sinai solus Moyses cũ leuitis ambulauit per omnia castra Israelitarum, & occidit omnes idolatras, nemine sibi resistente, vt patet Exo. cap. 32. *Cum filiabus Moab.* Non solum fornicati sunt Israelitæ cum filiabus Moab, sed etiam cum filiabus Madianitarum: erant enim in hac prostitutione multæ de virginibus Madian, vt patet infra, qa illa, ad quam introiuit Iudęus, quem occidit Phinees, erat de filiabus Madian, cum dicatur infra, quòd introiuit vir iste ad scortum Madianitidem. Et postea etiam dicitur, quòd filia principis nobilissimi Madiã occisa est in die plagæ pro fornicatione. Dicit enim historia Scholastica, quòd de filiabus Moab paucę fęminæ fuerũt in ista prostitutione, quia mulieres Moabitides naturaliter sunt deformes, sed fuerunt plurimę de terra Madian, vnde filia principis nobilissimi Madian fuit hic prostituta, & occisa. Hoc autem fuit, quia Madianitę erant valde amici Moabitarum, & quasi subiecti regi Moab, vt patet. s̃ c. 22. cum principes Madian iuerint ad vocandum Balaam, vt malediceret Israelitas, & conati sunt diligenter in hoc facto tãquam esset proprium eorũ, ideo de virginibus suis prostituerunt plurimas cum filiabus Moab, vt magis incitarent Iudæos. *Quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua.* In hoc patet ordo huius preuaricationis, scilicet, ꝙ primo mulieres istæ Israelitas permiserunt sibi commisceri, postea autem induxerunt eos per blanditias ad sacrificia. Et licet aliquibus videatur, quòd primo mulieres istę impulerint Israelitas ad sacrificandum quàm permiserint eos commisceri sibi, vt sic magis possent eos cogere ad sacrificia, tamen rationabilius est, quòd primo permiserint eos ad se accedere, & postea poterant inducere eos ad idolatriam, sicut potuissent prius inducere, & adhuc fortius per blanditias suas, quia iam magis assentirent Iudęi mulieribus illis, quàm a principio, quia aliàs viderentur ex conuẽtione agere, & sic non ita delectabiliter mouerentur ad idolatriam, sicut si permitterentur libere accedere ad eas, & postea blanditijs suis inducerent eos, & hoc designat ordo literæ. Item videbatur hoc esse necessarium, quia si non permitterent mulieres Moabitæ accedere ad se Hebræos nisi primo idolatrantes intelligeretur earum fraus, scilicet, quòd venerant, vt inducerent Israelitas ad peccandum, & occideret eas populus, atque ab eis abstinerent, nec possent ipsę perficere quod intendebant, ideo debuerũt permittere libere se cognosci ab Israelitis, deinde per blãditias suas traxerunt eos ad sacrificia, & ex hoc populus non cognouit fraudem, nec intulit eis quidquam mali. Et hoc litera signat primo ponens fornicationẽ, quàm sacrificia, & dicitur, quòd vocauerunt istæ fœminæ viros ad sacrificia, quia ipsæ habebant Deos suos secum, quos tulerant de terra Moab, & postquã fornicatę essent cum Israelitis eos amore venereo illaqueatos, & nihil mali suspicantes vocabant, vt irent cum eis ad sacrificia deorum suorum, & tunc sacrificantibus eis Israelitæ obseruabant ceremonias earũ, & inducebantur ab eis, vt ipsi quoque similia facerent.

Mulieres prius permiserũt Iudæos secũ coire, q̃ eos ad sacrificia traherent.

At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum. Idest Israelitæ ibant cum filiabus Moab ad sacrificia deorum suorum, & ibi comedebant cum eis, scilicet, de cibis consecratis idolis. Erat enim mos apud Gentiles, vt facerent sacrificia magna dijs suis, & postea comedebant de cibis illis, quos consecrauerant coram dijs suis. Sic quoque Iudæi faciebant in sacrificijs pacificis. Nam immolabant Deo hostias, & cremantes modicum de illis super altare, reliquas carnes ipsi

F comedebant, facientes magna conuiuia, & exultationes, vt patet Deuterono. cap. 12. & 16. & de istis cibis erat graue peccatum Israelitis sumere. Vetuerat enim Deus Exo. cap. 34. ne communicarent Israelitæ cum Gentilibus, ne fortè inuitarent eos ad comedendum de cibis consecratis idolis. Et quamquàm dicatur hic solum, quòd comederunt intelligendum est, quòd comederint de cibis cõsecratis, quia comedere de alijs cibis nihil nocebat. Et patet per hoc quod dicitur comederunt, & adorauerunt idest quando comedebant de cibis istis adorabant deos Moab, quia coram eis cibi consecrabantur. Erant autem mulieres istę ad hoc edoctę, vt primo per libidinem demulcerent Iudæos; deinde de cibis consecratis eos comedere facerent inducentes per gaudia

G venerea: nam cibi & potus veneri coniuncti sunt. vltimo autem inter ipsos cibos, & potus Israelitas ad adorationem Beelphegor prouocarent.

Initiatusque est Israel Beelphegor. Idest adorauit Beelphegor, vel consecrauit se illi, scilicet, quia cibos coram Beelphegor Israelitæ consecrauerunt, vel seipsos consecrauerunt applicantes se cultui eius. Sic dicitur Psalm. 105. Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Initiari enim ritum consecrationis signat. Et sic dicuntur manus sacerdotum initiatæ, idest, consecratæ. Sic patet Exo. capitu. 29. scilicet. Postquam autem initiaueris manus eorum, idest, consecraueris. Et iterum ibidem: Sumes quoque pectusculum de ariete, quo ini-

H tiatus est Aaron, idest in quo consecratus est.

Et iratus Dominus. Hic ponitur secundum, scilicet, pœnæ debitę per sententiam promulgatio: nam Israelitę per idolatriam incurrerunt culpam grauissimam, pro qua Deus hic pœnam imponit, scilicet. *Et iratus Dominus ait ad Moysen.* Idest, prouocatus fuit Deus ad iram per idolatriam Israelitarum accipiendo iram Dei, sicut accipit Scriptura pro punitione ab eo inflicta, secundum quam eum iratum iudicamus, quamquàm iratus nequaquam sit, monstrauit se tãquam iratus nimis ex verbis, & locutus est ad Moysen, quia ipse punire debebat hanc transgressionem.

Tolle cunctos principes populi, & suspende eos. Hoc intelligitur de principibus duodecim, qui vocantur prin-

I cipes totius populi, quia erant principes 12. tribuum, quæ erant totus populus, vel secundum alios dicuntur hic principes omnes iudices, scilicet, decani, quinquagenarij, centuriones, tribuni, de quibus Exodi cap. 18. & isti erant principes totius populi, quia erat totus populus diuisus per istos, scilicet, quòd nullus esset vir in toto Israel, qui non esset sub aliquo decano, & sub aliquo quinquagenario, & centurione atque tribuno, vt declaratum fuit Exo. capit. 18. de istis iubetur, quòd suspendantur, quia ipsi peccauerunt fornicando & idolatrando, vel quia idolatris non restiterant cũ eos corrigere, & cohibere tenerent, & qa oẽs principes in hoc delinquebãt oẽs iussi sunt suspendi. Alij autem dicunt, quòd non fuerunt suspensi omnes principes, quia solum fuerunt occisi viri

K vigintiquatuor mille, vt patet infra, & tamen soli principes erant plures, si accipiantur principes pro omni genere gubernationis, scilicet, pro decanis, & quinquagenarijs, centurionibus, & tribunis. Secus autem si accipiantur solum principes pro principibus tribuum duodecim, quia tunc quamquàm isti suspenderentur, non videbatur sequi inconueniens. nam præter istos duodecim occiderentur multi alij de peccantibus, ita vt omnes essent vsque ad vigintiquatuor millia. Aliter tamen est intelligendum, scilicet, ꝙ non iusserit Deus accipi principes populi ad suspendendum, sed solum ad cognoscen-

An cuncti principes suspensi sint pro [illegible] re Idolatrię.

cognoscendum ab eis peccatores. & sic dicitur. *Tolle cunctos principes*. Idest voca ad te omnes principes, scilicet principes, qui sunt iudices, sicut sunt decani, quinquagenarij, & centuriones, & hoc vt cum eis cognoscere posset, qui essent peccātes in idolatria. Quilibet enim princeps scire poterat quis de suis subditis peccasset, & potissimum hoc scire poterant decani, cum quilibet eorum haberet paucos subditos, scilicet decem. *Et suspende eos in patibulis*. Dictio eos, nō refertur ad principes specialiter, sed ad omnes peccantes, siue principes essent, siue non. Et intelligitur tolle cunctos principes, idest facias, quòd cuncti principes cognoscant, qui fuerunt delinquentes. *Et suspende eos*. Scilicet illos, quos per eorum inquisitionē inueneris deliquisse, quòd autem debeat sic intelligi, & nequaquam de principibus, patet quia Moyses iussit iudicibus id, quod sibi Deus iusserat: & tamen immediate, vt Deus dixit Moysi: tolle cunctos principes, & suspende eos, dixit Moyses ad iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor: ergo hoc Deus iusserat.

Si autem Deus iussisset, vt ipsi principes suspenderentur non dixisset Moyses, quòd peccantes occiderentur a iudicibus, sed magis è contrario, quòd totus populus occideret principes. Item non videbatur rationabile, quòd omnes principes populi occiderētur, quia nō est verisimile, quòd omnes peccauissent idolatrando, vel permittendo alios idolatrare.

Item si Deus vellet, quòd omnes principes occiderentur, quia peccassent committēdo, vel omittendo: etiam iussisset, quòd omnes alij peccatores suspenderentur, quia non erat verisimile, quòd soli principes peccassent: iussit tamen tolli solos principes: ergo nō fuerunt assumpti ad suspendendum, sed ad cognoscēdum de delictis. Item patet, quia si omnes principes debuissent suspendi, non iussisset Moyses omnibus iudicibus Israel, quòd occideret vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor, quia ipsi iudices erant principes cum haberent potestatem ius dicendi super totum populum, & ordinandi multitudinem.

Item non stat, quia dicitur infra, ꝙ occisi sunt vigintiquatuor virorum idolatrantium: si tamen occiderentur omnes principes, plures quàm vigintiquatuor millia occiderentur, etiam si soli occiderentur, quod non est verisimile, quia multi præter principes delinquerent. Antecedens patet, quia omnes principes populi erant plures quàm 78. mille, & sexcēti accipiendo decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos prę- ter reliquos principes, s. 70. seniores, qui erant super omnes istos, de quibus patet supra cap. 11. & ibi declaratum est. Etiam præter principes tribuum & familiarum. Quòd autem illi essent tot principes patet, quia Israelitę erant nunc plures quàm sexcēta millia, nam post occisionem istorum 24. millium, de quibus infra fuit facta numeratio totius populi, vt patet c. sequenti & inuenta sunt sexcenta millia, & mille septingēti 30. de tribubus 12. præter Leuitas. Accipiendo tamen saltem sexcenta millia virorum essent tot principes, scilicet 68. millia, & sexcenti. Quod patet, quia essent 60. millia decanorum, cum quilibet decanus esset assumptus de decem viris, & essent de quinquagenarijs 12. millia, & de cēturionibus sex millia, & de tribunis sexcenti. Quod patet dãdo cuilibet tribuno mille, & cuilibet quinquagenario quinquaginta, & centurioni cē- tum, & decano decem, ergo non fuerunt suspensi omnes principes, nec Deus hoc iussit, sed solum intelligitur, quòd assumpti sunt isti principes ad iudicandum, non ad hoc, ꝙ suspenderentur. Quod patet, quia dixit Moyses illis: Occidat vnusquisque proximos suos.

Sed obiiciet aliquis, ꝙ suspensi fuerūt omnes prin-

A cipes, sed non intelliguntur isti principes minores, scilicet decani quinquagenarij &c. sed principes maximi, s. duodecim tribuum, & positis istis non sequitur inconueniens, quia potuerūt isti occidi, & omnes alij peccantes, & simul peruenirēt ad vigintiquatuor millia. Occiderētur autem isti principes, quia cum essent maximi non restiterunt peccantibus in tribubus suis.

Respondetur, quòd non stat, quia isti principes pro negligentia corrigendi erant, sed magis principes minores, quàm maiores, quia cum isti principatus sint subordinati, maiores curam habent de his, de quibus minores: ideo minus efficaciter de quolibet particulari curant cum in plures diuidantur, nec tantum curare obligabantur: sicut si Episcopus in omnibus Ecclesijs bonos animarum rectores instituat, si aliquis de

B populo propter alicuius spiritualis boni defectum pereat ex negligentia pastoris, magis presbyter curatus, quàm Episcopus tenebitur, quia pereuntes non pertinent immediate ad curam Episcopi, sed curatorum sacerdotum. sic ergo cum principes minores subordinati haberēt curam specialius de suis quàm principes superiores, si iuberentur suspēdi omnes maiores principes, minores quoque suspensi fuissent, & sic sequeretur id, quod prius, s. quòd essent plures principes suspēsi quàm 78. millia, quod falsum est, cum solum perierint, siue de principibus, siue de subditis solum 24. millia. Item non stat, ꝙ omnes principes tribuum fuissent suspensi, quia Zambri, qui coiuit cum Madianitide non fuit suspensus, sed transfossus gladio a Phinees

C filio Eleazari, & tamen ipse erat princeps tribus Symeon, vt patet infra. *Et suspende eos*. Idest eos, quos inueneris per inquisitionem deliquisse, siue principes, siue plebei. *Contra solem in patibulis*. Potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd suspenderentur contra solē, idest ad partem Orientalem castrorum, de qua parte sol mouetur. Alio modo contra solem, idest, ꝙ vultus istorum suspensorum sit contra solem, & hoc vt notificetur ignominia faciei eorum alijs videntibus, quia non erubuerunt contra mandatum Dei sui agere: forte magis iussum est, quòd suspenderentur contra solem, idest ad partem Orientalem, vt ibi magis videri possint quàm in alijs locis, & fuerunt suspensi vigintiquatuor millia virorum. Aliqui dicunt, ꝙ fuerunt positi ad partem Orientalem, quia ibi erat conuenientior

D locus ad hoc, ꝙ fœtor exhalans de cadaueribus suspē- sorum minus inficeret castra, quia illa pars sic disposita erat, vt minus inde noceri possit castris, quàm si suspenderentur versus aliam partem castrorum. Sed nō stat, quia suspensi in eadem die, qua apponebantur deponebantur de patibulis, & sepeliebantur, ne inficerēt terram, vt patet Deuterono. 21. cap. Ergo quamquam isti essent in medio castrorum odor exhalans non noceret castris, quia eadem die suspendebantur, & sepeliebantur, secus si pluribus diebus manerēt in patibulis. *Vt auertatur furor meus ab Israel*. Sic est conditio hominum iratorum, vt qñ vindicta detur, cesset ira. Erat autem furor domini ꝯ Israel propter peccatum, & si

E peccantes punirentur, cessaret: intēdebat enim Deus dicere: si omnes peccantes occiditis, ego placabor vobis, sin autem totum populum tanquam negligentē simul delebo: nam si non punirent peccantes, essent impenitentes. Deus autem pro impœnitentia omnes delet simul. Sic dixit Christus Lucę 13. c. Dico autem vobis, quoniam si pęnitentiam non egeritis, omnes simul peribitis. Deus autem placatur, qñ pęna iusta iniustę correspondet actioni ſm quantitatem demeriti, nam ira Dei nō est aliquis motus in eo, sed sola dispositio, vel voluntas puniendi. Cum autem nos puniremus peccantes iuxta demerita, Deus non habet quid puniat, ideo cessat ira sua, idest voluntas puniendi.

Quare suspensi sunt contra solem.

Ira Dei quid sit.

Si autem non punierimus delinquẽtes magis exardescit ira illius, quia non solum iam punire vult pro peccatis primis, sed pro noua etiam negligentia punientium: vnde maior est pœna. Et quia in istis quamquam peccatum non fuerit totius populi primo, quia tamen negligentia puniendi est, postea in toto populo cum fuerit peccatum factum notoriè. Ideo cum Deus sic peccata punit, totum populum punit.

Dixitque Moyses ad iudices Israel. Hic exequitur Moyses, quòd ei dixerat, scilicet, quòd tolleret principes, ipse autem locutus est ad omnes iudices, vt ipsi inquirerent, qui essent in toto populo rei idolatriæ. Hoc autẽ pertinebat ad iudices, quia inquirere, & punire actus iudiciales sunt: isti autem erant decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, quorum singuli habebant G iurisdictionem super aliquos viros, & quilibet inter suos inquirebat. *Occidat vnusquisque proximos suos*. Idest suspendat eos, qui peccauerunt idolatrando. Ad solos enim iudices ista dicuntur, qui potestate iudiciaria debebant occidere omnes peccantes, & non est iste sermo ad totum populum, sicut Exodi capit. 32. quando Israel coluit vitulum: iussit enim Moyses tunc omnibus Leuitis, Ponat vir gladium super femur suum: ite & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum: & occidat vnusquisq; fratrem suum, & amicum, & proximum suum: illi tamen non erant iudices, sed meri executores dati a Moyse. Item quando dicitur: Occidat vnusquisque proximum suum. non intelligitur de alio genere mortis, nisi de suspẽsione, H quia Deus iusserat, quòd suspenderentur ad solem in patibulis. Etiam cum dicitur, quòd occiderẽt, præsupponitur quòd primo cognoscerent per inquisitionẽ, vel notorietatem facti, qui essent delinquentes: nam non constabat de omnibus peccantibus. *Proximos suos*. Non est sensus, quòd Moyses iuberet specialiter occidi proximos, quasi nullos alios iuberet occidi, sed dixit proximos suos, & etiam propinquos suos, quasi dicat, si aliquis iudex reperiret quemquam de propinquis suis, vt fratres vel alios huiusmodi deliquisse, debebat eos suspendere, sic iussit Moyses Leuitis Exodi capitu. 32. scilicet, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum.

Aliter protest intelligi, quòd proximi vocentur hic I omnes Hebræi inter se, & tunc est sensus, quòd vnusquisque occideret proximos suos, idest quoscunque de Iudæis, quos reperiret deliquisse.

Quare mandauit ad iudices occidere delinquentes, non autem Leuitis. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quare Moyses specialiter ad iudices locutus est, vt occiderẽt omnes delinquentes, & tamen in adoratione vituli non locutus est ad iudices, sed ad Leuitas quoscunque, qui non erant iudices, & ipsi occiderunt omnes peccatores.

Respondebit aliquis, quòd factum est propter mãdatum domini, quia Deus iussit hic Moysi, quòd tolK leret principes, idest, quòd acciperet iudices ad cognitionem delictorum istorum, & ad punitionem: & tamen in adoratione vituli non iussit, quòd acciperentur iudices, sed Moyses ad arbitrium suum iudices non accepit, sed Leuitas. Hoc autem quamquam verum sit, tamen non est reddere causam, quia quamquam non posset Moyses hic accipere alios ad punitionem huius delicti omissis iudicibus, quia Deus iussit sic: Aliqua tamen causa fuit, quare Deus iusserit, quam isti non reddunt. Item in punitione adorationis vituli, cum Deus nihil iusserit, non videtur aliqua causa, quare magis iudices accipere deberet quàm

F alios, & tamen non accepit iudices.

Dicendum ergo causam esse, quia delictum hic quantum ad personas non erat manifestum, & tamen in adoratione vituli erat manifestum, scilicet, quòd quamquam Moyses sciret populum fornicatum fuisse, tamen non constabat sibi de omnibus fornicatoribus, & idolatrantibus: ideo ad hoc vt punirentur, oportuit cognosci per inquisitionem, sed iste est actus iudicialis: ergo solis iudicibus committi debuit, in adoratione autem vituli erat peccatum manifestum quantum ad personas, quia Moyses, quando descendit de monte combussit vitulum, & redigens in puluerem proiecit in aquas dans inde potum omnibus Israelitis: Exodi 32. capitu. & per hoc apparuerunt quędam signa in omnibus delinquentibus, de quibus hic declaratum est, per quæ patebat quis deliquisset, ideo tunc non erat opus iudice ad inquisitionem, sed mero executore ad punitionem, & tunc quamquam potuisset accipere Moyses executores istos, siue de iudicibus, siue non iudicibus, tamen accepit de non iudicibus, quia istud factum erat arduum, scilicet exponere se contra totum populum ad occidendum delinquẽtes, ideo illis solis committi debuit, qui haberent maximum zelum Dei, vt pro eo se exponerent periculo: etiam non dubitarent occidere proximos suos, si reperissent eos peccasse. Et propter hoc Moyses dixit: si quis domini est iungatur mihi, idest si aliquis habet zelum Dei veniat ad me, & tunc congregati sunt ad eum omnes filij Leui, si tamẽ venissent aliqui alij, qui forte essent iudices etiam illi fuissent executores illius punitionis, sed non poterat hoc committi iudicibus etiam si Moyses voluisset, quia tunc nullus erat iudex in populo, nisi Moyses. nam decani, quinquagenarij, tribuni, & centuriones non fuerant eo tempore constituti, quia illi fuerunt positi ad consilium Iethro, vt patet Exodi capi. 18. & ante hoc solus Moyses iudicabat, vt patet ibidem: vnde dixit ei Iethro: Stulto labore consumeris tu, & populus iste, qui tecum est. Iethro tamen non venerat eo tempore, quo facta est ista punitio in plebe, sed postea aliquanto tempore, vt probatum fuit Deuteronomij capit. 18. ideo etiam si negotium istud indiguisset aliquibus iudicibus inquirẽtibus non fuisset aliquis, cui Moyses hoc iuberet, sed oportebat, quòd ipse per se inquireret, vel iudices de nouo institueret.

Qui initiati sunt Beelphegor. Idest occidere omnes, qui iuerunt ad sacrificia Beelphegor, scilicet comedẽtes de cibis consecratis Beelphegor, & adorantes eũ. Erat autem Beelphegor Deus quem attulerunt mulieres Moabitides, & illi omnes immolabant, & exhibebant cultum. habebant tamen Moabitę alium Deum principaliorem, qui vocatur Chamos, vt patet tertio Regum, capit. vndecimo. vnde vocabantur Moabitæ populus Chamos, idest populus subiectus Deo Chamos, vt patet supra vigesimoprimo capi. scilicet, Væ tibi Moab peristi popule Chamos. Adduxerunt tamen mulieres istæ secum Deum Beelphegor, & hunc induxerunt adorare Iudæos. Vel forte adorauerunt Beelphegor, quia ibi circa castra Hebręorum, vbi erant fœminæ Moabitides, & Madianitides, erat templum Beelphegor, & non idoli Chamos, ideo ibant ad colendum istum. & hoc verius est, sic patet Deuteronomij cap. tertio, vbi dicitur de vltima mansione Israelitarum, quæ est ista, in qua erant. Et dicitur: mansimusque in valle contra Phanum Phegor, idest fuimus ibi in quadam valle, apud quam est templum idoli Beelphegor.

Aliter responsio.

Beelphegor Deus Moabitarum.

Quæ-

Quomodo cognosci poterant qui fecerunt sacrificia Beelphegor. Et an sufficeret probari, quòd aliquis comedisset de cibis consecratis ad hoc, quòd esset idolatra. A
Quæst. V.

QVAERET aliquis, quomodo sciri poterat, qui erant illi, qui initiati fuerant Beelphegor: nam videtur, quòd hoc non poterat probari, nisi per ipsos delinquẽtes, quia alij Israelitę non ibant ad templũ Beelphegor, in quo fiebat adoratio: soli autem delinquentes cognoscerẽt in alterutrum, qui peccauissent, sed per istos non poterat sciri veritas, quia non proderent se mutuo, immo omnes subticerent, ne quisquam puniretur.

Respondendum est, quòd fuit probatum delictum istud per eos, qui non deliquerant, non tamen oportebat probari, quòd aliquis istorum adorauisset Beelphegor, vel comedisset de cibis sanctificatis: sed sufficiebat probari, quòd iuisset quisque ad mulieres Moabitidas introiens in tabernacula ipsarũ. Per hoc enim censebatur conuictus de tribus, scilicet de fornicatione, & de comestione ciborum consecratorum Beelphegor, & de adoratione Beelphegor aliàs idolorum: probari tamen quòd aliquis iuisset, & introiuisset in tabernacula mulierum Moabitadarum, & Madianitidarum sufficienter poterat per illos, qui non peccauerunt, & erant in castris, quia ipsi existentes ibi videbãt eos, qui ingrediebantur in cellulas mulierum: sicut patet de viro, qui ingressus est ad scortum Madianitidẽ: & vidit eum Moyses, & reliqui Israelitæ qui erant plorãtes coram tabernaculo, vidit quoque eum Phinees filius Eleazari, & secutus eum occidit cum ipsa Madianitide, vt patet infra.

Sed dicet aliquis, quòd non sufficeret hoc ad probandum aliquem esse idolatram, & comedisse de cibis consecratis Beelphegor.

Respondendum est, quòd per hoc, quòd aliquis videretur ire, & ingredi in cellulas mulierum Moabitidarum, & Madianitarum erat præsumptio violenta, quòd cõmisceretur eis carnaliter, quia ad nihil aliud tabernacula earum erãt disposita, ipsę autem nullum euntem reijciebant, quin potius omnes ad venereas blanditias incitabant, sicut edoctę fuerant. Ergo cum aliquis ingrederetur in tabernacula earum, nulla vlterior requirebatur probatio ad conuincendum huiusmodi viros de fornicatione, cum alienigenis: ex hoc autem solo merebantur mortem, etiam si non probaretur eos idolatrasse, aut comedisse de cibis sanctificatis: nam valde inhibitum erat Israelitas accipere vxores de alienigenis, vt patet Exodi trigesimoquarto, & Deuteronom. septimo capit. ad eam tamen, ad quam non licet accedere affectu coniugali delictum est, & capitale qualitercunque accedere. Quod patet, quia si accipiantur aliquę fœminæ, cum quibus non liceat nobis matrimonium contrahere, siue quia aliorum vxores sunt, siue quia affines, aut consanguineæ in gradu prohibito, siue quia moniales, aut extra legem Christianorum, siquis de nobis cum harum aliqua coierit mortis reus est. Ita in Iudæis cum coierint cum mulieribus, quæ erant eis vetitæ secundum legem ad matrimonialia fœdera. Pręter hoc autem erat præsumptio, licet non ita violenta, quòd omnes euntes ad mulieres Moabitidas, & Madianitidas comederent de cibis consecratis Beelphegor, & colerent idola, quia ipsę mulieres ad hoc venerant, vt deciperent Israelitas inducendo ad sacrificia. Constabat autem, quòd quidam de fornicantibus cum eis ibant ad sacrificia ipsarum: ideo de omnibus alijs rationabile erat sic præsumi, & sic lex præsumpsit. Vnde quando iussum est, quod omnes isti occiderentur, quamquam sufficeret dici, quòd occiderentur omnes, qui fornicati fuerant cum mulieribus Moab, & Madian: tamẽ dictum est, quòd occiderentur omnes, qui initiati fuerant Beelphegor, quia præsumebatur omnes illos adorauisse idola.

Si vero aliquis contendat, quòd Israelitę pro sola carnali commixtione cum istis mulieribus Moab, & Madian non merebantur mortem, quia non est expressum lege determinate de hoc casu. *An Israelitę merebãtur mortẽ ppter coitum solũ cum alienigena.*

Dicendum est, quòd merebantur, quod patet, quia Phinees filius Eleazari insecutus fuit virum Hebręũ introeuntem ad scortum Madianitidem, & occidit eum immediate, vt inuenit coeuntem cum Madianitide, & iste valde laudatus est, quia Deus dixit, quòd B iste placauerat iram eius, quod non fuisset si non mererentur Israelitę coeuntes cum alienigenis mortem ex solo coitu.

Sed forte dicetur, quòd iste Phinees non solum vidit commisceri carnaliter Hebreum cum Madianitide, sed etiam colentem idola, & comedentem de cibis consecratis Beelphegor, & propter hoc licuit ei occidere illum.

Dicendum est esse falsum, quia Phinees insecutus fuit virum Hebræum, & intrauit post eum in Lupanar, inuenitque pariter commiscentes, & occidit: ergo nihil vidit, nisi cõmixtionem carnalem, & ex hoc occidit licite immo laudabiliter illum virum.

An siquis de iudicibus idolatrasset, posset puniri. C
Quæst. VI.

QVAERET aliquis, quid si aliqui de iudicibus facientibus istam inquisitionem peccauisset idolatrando, & fornicando cum mulieribus illis, quia non posset peccatum istius inueniri per inquisitionem, & consequenter non puniretur.

Respondendum est, ꝙ de omnibus iudicibus posset inueniri delictum si deliquissent, quia non erant omnes iudices ęquales, sed subordinati: quidam enim erant decani habentes sub se 10. viros, & isti erant minimi inter omnes principes. Alij erant principes quinquagenarij, quorum quilibet habebat quinquaginta D viros, quibus ius dicebat, & quilibet horum habebat quinque decanos sub se. Alij erant centuriones, quorũ quilibet habebat centum viros, & decem decanos, & duos quinquagenarios sub se. Alij erant tribuni, quorum quilibet habebat mille sub se, & cẽtum decanos, & 20. quinquagenarios, & 10. centuriones. Omnes autem tribuni subijciebãtur Moysi, & 70. senioribus. Et hoc modo poterat de omnibus fieri inquisitio, nam si peccasset aliquis de decanis, quinquagenarij inquirebant, si autem quinquagenarij peccarent, inquirebant centuriones, & si delinquerent centuriones, tribuni inquirebant, & iudicabant, si autem tribuni peccaret septuaginta seniores, qui erant ęquales Moysi, vt declaratum est supra 11. cap.

E Si vero quisquam de septuaginta senioribus peccaret, poterat inquirere Moyses, si autem Moyses peccaret solum Deum habebat vltorem, sicut est de Papa si peccauerit a nullo punitur, nisi in quibusdam casibus de quibus 40. distin. in capit. si Papa. an vero in alijs vniuersaliter, vel saltem in quibusdam concilium sit maius Papa, vel è contrario satis grauis quæstio est, & a multis hactenus inquisita. de quo nihil ad præsens.

Et ecce vnus de filijs Israel. Hic ponitur quidam casus specialis de quodam Israelita delinquente, & quamquam multi deliquissent, coeundo cum alienigenis mulieribus: tamen quia iste fuit maioris rebellionis, & pœna istius fuit specialior omnibus alijs, expres-

expressum fuit hic. Erat autem iste vir excellens in Israel, scilicet princeps de tribu Symeon nomine Zambri, & propter hoc erat facinus grauius, & periculosius, quia multo plures sic imitarentur illud, quàm si fieret ab homine plebeio.

Intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem. In hoc significatur magnitudo delicti, scilicet, quia fuit ex rebellione, & valde publicum: nam non egit illud occulte, & captata temporis opportunitate secundum conditionem adulterorum: iuxta illud Iob vigesimoquarto cap. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: non me videbit oculus, & operiet vultum suum: sed publicè tanquam daret operam licitę rei in rebellionem omnium Israelitarum ad scortum ingressus est, & ob hoc meruit, vt tale sibi daretur supplicij genus, quale secutum est. Iste enim inuerecundior cęteris fuit, qui non solum peccare, sed etiam coram omnibus facere illud non erubuit. & hoc graue peccatum est, quando aliqui peccatum suum, vt Sodoma prędicat cunctis ostendendo, vt habetur Esaię capitu. tertio. Hoc enim est signum voluntatis multum deprauatę a qua mensuratur meritum, vel demeritum in operatione.

Peccatum manifestũ grauius puniendum.

Ad scortum Madianitidem. Idest ad mulierem scortariam de Madian. Et est hic scortum fœminini generis, quia nomina terminata in um, pertinentia ad fœminas sunt feminini generis, vt Glycerium, Dortiũ, Scortum: quod patet, quia dicitur Scortum Madianitidem.

Sciendum autem, quòd ista fœmina fuit filia regis Madian, & nobilissimi regis inter omnes Madianitas. Iste autem vir erat princeps super totam tribum Symeon, & erat quasi rex, quia erat princeps virorum, quasi sexaginta millia virorum, vt patet supra capitu. primo. ideo ingressus est ad illam, quæ erat filia regis, vt patet infra.

Vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel. Idest iste iuit in præsentia Moysi, & omnium aliorum Israelitarum ad scortum: & quia tentoria mulierum Moabitarum, & Madianitarum erant apud castra Israelitarũ viderunt omnes Israelitę, quomodo introibat vir ille in Lupanar, & ex hoc fleuerunt nimis, vt patet infra.

Quid Iosephus dicat de Zãbri. Et an potuerit ipse conueniẽter accipere in scortum mulierẽ Madianitidẽ, qa Moyses acceperat vxorem de Madian.

I Iosephus dicit, quòd Zambri duxerat mulierem istam Madianitidem in vxorem, & quòd dixit sibi hoc licere, & coram Moyse, & omnibus ingressus tabernaculum Madianitidis coiuit cum ea. Sed litera non vult, quòd ista fuerit ducta in vxorem, sed erat cũ alijs filiabus Moab, & Madian, quia dicitur, quòd iste ingressus fuit ad scortum Madianitidem: si tamen esset vxor illius, nõ vocaretur scortum, ideo dici posset, quòd iste Zambri multum rebellis dixit Moysi in facie multitudinis, quòd licebat ej ducere vxorem de filiabus Madian, & colere idola, sicut ipse duxit Sephoram Madianitidem filiam Iethro in vxorem, vt patet Exodi capit. secundo, & quòd leges quas Moyses dederat cõfinxerat de corde suo, vt premeret Hebręos maiori seruitute quàm in Aegypto premebantur, & tunc intrauit ad scortum Madianitidem. Ista dicit Iosephus dixisse Zambri, & satis potest stare, quòd ille dixerat, quia inhonestus erat, & potens: nec erubuit coram multitudine hoc facere: male tamen loquebatur Zambri: non enim licebat sibi idola colere, quia est contra ius decalogi, quod naturale est innatum mẽtibus hominum, vel ex innatis in mente elicitum, aut conclusum: nec etiam rectè dicebat de Madianitide muliere, quia Moyses accepit illam ante legem datã, & tunc non erat aliqua obligatio. Sic etiam Iudas de genere Chananæorum accepit vxorem, vt patet Genesis trigesimo octauo capit. nunc autem lex erat iam data, vt patet Exodi capitu. trigesimoquarto, & obli-

F gabat: ideo non poterat Zambri accipere vxorem Madianitidem.

Item quia lex ista de non contrahendo cum alienigenis data erat, ne conuerteretur vir ad cultum idolorum propter cohabitationem vxoris. In Moyse autem non tenebat hoc, quia è contrario ipse eam ad iudaismum cõuertit. Iste autem Zambri ad idolatriam inclinatus erat, quia iste mulieres alienigenæ ad nihil aliud venerant, nisi vt Hebræos ad idolatriam conuerterent: ideo ipse Zambri, vt vult Iosephus dicebat se posse licite idola colere secundum suæ voluntatis arbitrium, ideo poterat eam licite ducere in vxorem.

Qui flebant ante fores tabernaculi. Idest Moyses, & reliquus Israel plorabant ante ostium tabernaculi, quia

G ex loco ipso videbant, quomodo iret Zambri ad mulierem Madianitidem. Et accipitur hic ostium tabernaculi pro ostio atrij. nam non erant Israelitæ cum Moyse apud ostium tabernaculi, quia tunc non possent videre Zambri euntem, cum tabernaculum esset intra atrium, & atrium esset velatum in circuitu per totum, sed erant ad ostium atrij, scilicet extra atrium, & ibi dicebantur esse ad fores tabernaculi, quia totum Sanctuarium vocatur Sãctuarium, tam atrium, quàm ipsum tabernaculum, & ibi lugebat Moyses cum cæteris Israelitis. Et hoc propter duo.

Primo ex dolore grauis facinoris, quia videbat, ꝙ totus Israel declinabat ad idolatriam.

Secundo flebat, vt conuerteret Deum ab ira: timebat enim, quòd Deus immitteret breuiter iram suã,

H & subuerteret totum Israel propter grauia facinora. Dixit autem esse ibi omnem turbam filiorum Israel, non quòd ibi essent omnes, quia tunc faciliter potuissent compescere ipsum Zambri ab opere stulto, sed solum erant aliqui cum Moyse habentes rectum zelum: magna pars tamen populi declinauerat ad idolatriam, cum occisi fuerint vigintiquatuor millia hominum, vt patet infra, & maxima pars populi erat in commotione, scilicet, quòd si durassent facinora ista per aliquot dies totus Israel fuisset conuersus ad iniquitatem.

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingressus est post virum Israelitem in Lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga a filijs Israel: & occisi sunt vigintiquatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel

K in zelo meo. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Erat autem nomen viri Israelitę, qui occisus est cum Madianitide: Zambri filius Salu dux, de cognatione, & tribu Simeonis. Porro mulier Madianitis, ꝗ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi

1. Mach. 2. Phinees zelat pro domino.

1. Cor. 10. Eccl. 45. 1. Mach. 2. Phinees datur ppetuũ sacerdotium.

filia

filia Sur principis nobilissimi Madianitarũ. A Locutusque est dominus ad Moysen, dicẽs: Hostes vos sentiant Madianitę, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepere insidijs per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagę pro sacrilegio Phogor.

Quod cum vidisset Phinees. Hic ponitur tertium, scilicet pœnæ diffinitę in parte, & in toto inflictio, scilicet, quia fuit Zambri punitus specialiter pro suo scelere, B & fuit totus populus punitus pro delicto suo, & quia fuit peccatum Zambri speciale, fuit punitio eius distincta a punitionibus aliorum popularium.

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari. Idest vidit eũ Phinees eũtem ad tentorium mulieris Madianitidis, & secutus est eum: ibat enim publicè cum dicatur supra, quòd iuerit coram fratribus suis, idest videntibus omnibus fratribus suis, scilicet Moyse, & alijs Israelitis, qui erant flentes apud ostium tabernaculi. Iste Phinees vocatur filius Eleazari, idest nepos Aaron summi sacerdotis, & ipse fuit tertius summus sacerdos: nã primus fuit Aaron, secundus Eleazarus filius Aaron, tertius Phinees filius Eleazari, nam hic infra promittitur ei summũ sacerdotium, & semini suo pro hoc, C quod fecit. *Filii Aaron sacerdotis*. Idest iste Eleazarus, cuius erat filius Phinees erat filius Aaron sacerdotis magni. Et hoc ponitur ad differentiam, & cognitionem, vt sciatur quis erat iste, qui tantum pro Deo zelatus est. Describuntur autem progenitores eius vsq; ad Aarõ, quia ipse erat magis notus, quàm Eleazarus, & vocatur hic Aarõ sacerdos, idest summus sacerdos per excellẽtiam sacerdos, quia nullus ante eum sacerdos fuit consecratus: & nullus fuit maior sacerdos eo: sed tẽpore suo ipse fuit summus pontifex. Sic aliquando vocatur Eleazarus sacerdos post mortem Aaron, idest summus sacerdos, cum successisset in summo sacerdotio, vt patet sequenti cap. & infra 27.

Surrexit de medio multitudinis. Cum vidit Phinees virum illum euntem ad mulierem Madianitidem cõ- D motus zelo magno, vt eam iniuriam vindicaret surrexit de medio multitudinis, vt occideret virum illum, si inueniret turpiter agentem. Erat autem iusta commotio, quia iste vir erat princeps in cognatione Symeon, & publice atque in rebellionem omnium introibat ad scortum Madianitidem, quod si nõ fuisset vindicatum totus populus pręsupposita publica impunitate huius, & auctoritate facientis dilaberetur ad vitium: ideo fuit valde vtile istum puniri. Phinees autem fuit magni animi persecutus illum: nam ipse erat princeps tribus Symeon, & si conaretur contra eum quidquam inferre, timere debebat totam tribum Symeon insurrecturam contra se, quamquã postea non surrexerit, quia immisit Deus timorem super omnes, E ne auderent quidquam agere contra Phinees: nec tamen propter hoc ipse fuit minoris animi, quia cum aggrederetur principem vnius tribus, irrationabile erat timere, quod tota tribus contra eum insurgeret. Et quia timor iste erat durus valde fortis iudicatᵘ Phinees, & ob hoc Deus valde laudauit eum promittens sacerdotium æternum: & dicitur quòd surrexit de medio multitudinis, scilicet apud Sanctuarium, vbi erat reliqua multitudo cum Moyse: ibi enim castrametabatur Phinees cum Eleazaro patre suo: nam sacerdotes ad partem Orientalem Sanctuarij castrametabantur, vt patet supra 3. cap.

A *Et arrepto pugione*. Hoc fecit, quia intendebat occidere virum illum, sicut fecit, vel alias si eum videret fornicantem, vel idolatrantem, ideo sumpsit arma.

Ingressus est post virum Israelitem in Lupanar. Erat enim mulier Madianites in tentorio paruo, quod vocatur Lupanar, illuc autem introiuit vir iste Israelites: singulæ namque mulieres Moabitides, & Madianitides tentoriola habebant ad hoc disposita, ne cunctis earum pateret turpitudo. In Hebreo dicitur.

Ingressus tabernaculum. Sed idẽm est tabernaculum meretricis, & Lupanar. Vel si diceretur, quòd iste volebat ducere Madianitidem illam in vxorem tabernaculum, esset aliquod magnum tẽtorium apparatum, quod forte pater puellæ afferre iussisset, vt ibi nuptiæ B celebrarentur. sed hoc multum distat a litera, quia nõ accepit Zambri fœminam istam in vxorem, sed introiuit ad eam affectu fornicatorio, cum dicatur supra, quòd intrauit ad scortum Madianitidem.

Et perfodit ambos simul virum, scilicet, & mulierem. Idest cum intrasset Zambri ad Madianitidem commixtus est illi. Phinees autem continuo ingressus inuenit eos pariter commiscentes, ideo cum vnum occidit, vtrũque occidit, quia transuerberauit virum, & fœminam simul, vt sicut in vitio simul erant, ita & mors eis simultanea foret. Ecce enim mors turpissima cum isti in scelere suo viliter commixti perierint. Nec est de talibus inquirendum, an potuerint habere locum saluationis: nam in ipso actu peccati defuncti sunt. An Zãbri, & scortũ Madian perierĩt æternaliter, qa occisi sunt in ipso coitu.

C Et siquis dicat, quòd dolere poterant saltem quasi per indiuisibile, quod sufficiebat ad contritionem, & saluationem: sicut declaratum fuit de Nadab, & Abiu qui simul mortui sunt, & in actu peccati, scilicet offerendo ignem alienum, tamen dictum est ibi, quòd saluari potuerunt, & sic pręsumendum est.

Respondendum est: non est simile propter diuersitatem vitiorum: nam quædam sunt vitia, in quorum actibus non tollitur totum iudicium, ita vt homo possit confestim diuertere ad alia, quæ bona sint. in libidine autem non est sic: tollitur enim omnis actus iudicij, nam iuxta Aristotelem, septimo Ethicorum, aiunt Cap. 2. in libidine intelligere neminem posse, ideo quamquã in alijs vitijs possit aliquis subito conuerti ad actum D bonum, in ipso tamen actu libidinis fere impossibile videtur.

In locis genitalibus. Idest percussio ista fuit facta super genitalia: direxerat enim manum suam, vt super locum illum percuteret, & ibi percussit vtrunque transfodiens. Dignum enim erat, vt per quæ peccauerant, punirentur. Dictio autem Hebraica hic posita aliud videtur signare, sed ad hoc redit.

Quare Moyses non est motus ad interficiendum Zambri, sicut Phinees. Quæst. VII.

QVAERVNT aliqui, quare Moyses non fuit persecutus virum illum, sicut persecutus est eum Eleazarus.

E Respondent quidam, quòd Moyses nõ fuit motus hic zelo contra istum Zambri, nec contra alios peccatores ad puniendum eos, sicut fuit motus in monte Synai occidendo vigintitres millia pro adoratione vituli: Exodi capitu. trigesimosecundo, quia viderat se angustiatum, vel quasi conclusum ex argumento Zambri contra se pro vxore Madianitide, vt supra dictum est, ideo Phinees filius sacerdotis Eleazari loco eius executus est. Sed hoc nihil est, nam an sic argueret Zambri contra Moysen non constat.

Sed etiam si constaret dicendum, quòd non concludebat argumentum saltem apparenter: iõ nõ multum curaret Moyses, sed nõ fuit motus, quia timebat plebem:

plebem: viderat enim quòd omnes ferè declinauerant, & declinare parabant, & si ipse eis resisteret forte omnes insurgerent in ipsum, & nihil proficeret, nec adhuc Deus mouerat cor eius, vt ista faceret. Talia enim sine quodam motu speciali Dei non fiunt, quia magna sunt. In monte autē Synai mouerat Deus Moysen ad puniendum acriter populum, tam mouēdo eum in corde, quàm proponendo ei exterius grauitatem delicti, & magnitudinem pœnæ, quam ipse inferre volebat, ideo Moyses concitatus fuit ad puniendum peccatores. Hic autem Phinees motus est, quoniam Deus mouit cor eius ad exequendum hoc. Voluit enim eum facere virū gloriosum, & ministrum voluntatis suæ: ideo dedit animositatem illi ad hoc.

Aliter potest responderi, quòd Moyses persecutus fuisset istum virum Israelitem introeuntem in lupanar: nec formidasset, quamquam etiam si pro hoc mori æstimasset, quia non erat illi preciosa vita, cum videret contemni leges Dei, sed non fuit persecutus virū illum, quia erat ad ostium tabernaculi flēdo pro Israel ne Deus immitteret iram suam subitaneā super eos delens totam gentem, quia facinoris magnitudo hoc exigebat: existimabat autem fortassis Moyses, ꝙ si ipse desineret ab oratione totus populus periret: prælegit ergo magis flendo preces effundere pro toto Israel, quam persequēs vnum virum pro scelere ab oratione cessare, & hoc videtur satis rationabiliter dictū. *Cessauitque plaga ab Israel.* Idest, quando fecit istud Phinees cessauit plaga, quæ erat in Israel.

Plaga quę erat in Israel ꝑpter Beelphegor quæ fuerit.

De ista plaga aliqui dicunt, ꝙ erat percussio, quam faciebant iudices suspendendo eos, quos inueniebāt deliquisse, sicut iusserat Moyses illis, & quia reperierunt 24. millia deliquisse occiderunt omnes.

Sed non stat conuenienter, quia plaga non significat interfectionem factā ordine iudiciario, sed signat pœnalitatem aliquam immissam a Deo, vel mortem inflictam ab hostibus. Item non satis videtur, quòd iudices potuissent occidere 24. millia hominum suspendendo, & tamen dicitur hic, quòd in plaga ista 24. millia hominum perierūt. Item si istud intelligeretur de morte illata per iudices non diceretur, quòd cessaret plaga, quando Phinees percussit virum illum, sed semper continuarent inquisitionem suam, & punitionem quousque nullum criminis reum inuenirent: & tamē dicitur, quòd mortuo Zambri immediate cessauit plaga: ergo magis pertinet hoc ad plagam a Deo inflictam.

Item videtur, quòd adhuc iudices nō auderent per mandatū Moysi inquirere, & punire pro delictis istis, quia Moyses cum reliquis Israelitis erat plorans cum videret vitia multitudinis.

Si autem iudicarent iudices dati a Moyse de vitijs populi, & punirent, non esset Moyses plorans cum Israele, quia hoc magis pertinet ad timentes, & prouidere non potentes. Item si per sententiam iudicum viginti quatuor millia fuissent occisi sicut erant, quando plaga cessauit, Zambri non fuisset ausus coram tota multitudine ingredi in Lupanar, ne interficeretur, quasi vsque ad mortem suam occidissent iudices de peccatoribus vigintiquatuor millia etiam eum occidere potuissent, quia sine magna potestate talis occisio fieri non potuisset, & tamen non timuit, nec erubuit coram tota multitudine ingredi in Lupanar: ergo iudices non occiderant istos viros, qui perierunt in plaga.

Sed magis dicendum, quòd ista fuit plaga inflicta ab Angelo percutienti, scilicet mors, vel pestis sicut alias factum est, scilicet tempore regis Sēnacherib Angelus Domini occidit per noctem centum octoginta quinque millia virorum, vt patet quarto Regum, cap. 24. & ista sententia patet Psalm. 105. vbi dicitur, quòd

F Deus misit plagā propter hoc, quòd initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum, & illa plaga cessauit, quando Phinees percussit Zambri.

De istis autem vigintiquatuor millibus virorum, quomodo occisa fuerint, scilicet, an omnes perierint per plagam a Deo missam, vel aliqui de istis suspensi fuerint per mandatum mihi incertum est.

Quō isti 24. millia occisi sint.

Sed videtur dicendum, quòd omnes mortui in plaga a Deo missa, & suspensi a Moyse si aliqui fuerunt non excesserunt numerum vigintiquatuor millium: nam scriptura plures posuisset si plures occisi fuissent ex hac causa. Quod autem aliqui in plaga Dei occisi fuerint manifestum est, cum dicatur quòd cessauerit plaga: quòd etiam aliqui per mandatum Moysi fuerint suspensi satis rationabile est: aliàs mandatum Dei
G supra positum de suspendendo ad solem delinquentes non fuisset completum, nec pro aliqua parte executioni traditum. Ideo dicendum videtur, quòd antequam Zambri introiret ad scortum Madianitidem Deus inceperat mittere plagam super populum, quia declinauerant Israelitę ad vitium cum alienigenis, & perierant multi. Et nisi forte Phinees occidisset Zambri ista plaga fuisset continuata vsq; ad disperdendum totum populum.

Cum vero iste zelo Dei permotus occidit Zambri, cum Madianitide placata est ira Dei, vt patet immediate, scilicet Phinees filius Eleazari auertit iram meā a filijs Israel, ne ipse delerem filios Israel zelo meo, &
H tunc cessauit plaga immissa per Angelos percutientes, quia nihil aliud est placari iram Dei, nisi cessare punitionem, quam infert, vel eam, quam inferre parabat. In Deo enim nullus alius irę motus est: post hęc autē iudices inceperunt tradere executioni, quod iusserat Moyses. Nam ante hoc non poterant, quia totus populus fere declinabat ad mulieres alienigenas, & timebant tunc exequi, ne fieret seditio, concitato toto populo contra eos, cum autem cessauit plaga, in qua non perierunt vigintiquatuor millia virorum, habita opportunitate, iudices inceperunt inquirere, & punire quos deliquisse repererant, quia Deus non occiderat omnes peccatores, cum placatus esset per id, quod fecerat Phinees: iudices autem non cessauerunt ab in-
I quisitione & punitione, quousque nullum noxium reperierunt, quod fuit per aliquot dies. Fuerunt autem isti suspensi contra solem, sicut supra iussum fuerat, & omnes ipsi tam occisi a Deo, quàm a iudicibus peruenerunt ad summam vigintiquatuor millium.

Dixitque Dominus ad Moysen. Hic ponitur remuneratio, & laus bonę actionis Phinees, scilicet, quòd Deus reddidit testimonium illi, quòd placasset iram eius, & promisit ei sacerdotium ęternum. Ista locutio Dei ad Moysen fuit apud ostium tabernaculi: ibi enim consueuerat Deus loqui Moysi, vt patet Exodi capitu. 29. & interdum alijs, vt patet supra duodecimo. de Maria, & Aaron, & hoc fuit quando erat Moyses flēdo cum alia multitudine apud ostium tabernaculi, vt supra patet. Nam tunc surrexit de medio illorum Phinees, &
K occidit Zambri, quo facto Deus locutus est ista Moysi. *Phinees filius Eleazari auertit iram meam a filijs Israel.* Idest doluit offensam meam & puniuit, sicut ego punire debebam, & hoc est auertere iram, siue propriè, siue large sumatur. Nam in nobis ira propriè est impetus quidam animi concitati ad vindictam, & generale est in omnibus speciebus iracundorum, quòd habita sufficienti vindicta cesset ira, iuxta Aristot. 4. Ethi. Cap. 5. quamquam aliqui iracundi sunt, qui sine punitione cessant, de quo ibidem.

Si ergo Deus habuisset iram propriè, vt in nobis est & aliquis dolens de offensa eius sumpsisset vindictam de peccatoribus, cessaret ira, est tamen in Deo ira largè sum-

gè sumpta, & propter hoc necesse est velocius cessare quia non est in eo impetus animi concitati ad vindictam exigendam, sed sola voluntas puniendi pro scelere ab omni passione, & motu sequestrata, & cum ista nihil sit, nisi volitio puniendi pro quantitate delictorum, cum aliquis loco Dei, tantū de pęna exigat quantum Deus exacturus erat: necesse est iram illius auerti: alioquin dabitur, quòd postquam aliquis nomine Dei sufficiēter punierit aliquod delictum, adhuc Deus punire vellet iterum, quod est contra ęquitatem: nam Deus non iudicat bis in ipsum, vel nō insurgit duplex tribulatio, vt patet Naum. ca. 1. in nobis autem quamquam regulariter hoc fit, quòd habita punitione pro illata, vel ęstimata iniuria cesset ille impetus: fit tamen interdum, vt quando impetus animi grauis est si immediate vindicta habeatur, etiam si nondum cessauerit impetus, & ob hoc interdum cum sufficienter pro illata iniuria aliquem punierimus, adhuc punire vlterius velimus. si tamen ira cessasset hoc non vellemus.

Quia zelo meo commotus est contra eos. Non fuit Phinees commotus contra omnes Israelitas, quia solum fuit persecutus Zambri ad mortem, quia tamen displicuit ei valde facinus istud inquantum contra Deum erat, non solum contra istum mouebatur, sed etiam cōtra omnes peccatores: si enim omnes delere potuisset deleuisset, sed quia iste enormius cęteris peccauit, magis in Dei contumeliam publicè agens contra hunc specialius motus est. Et dicitur motus zelo Dei, idest desiderio puniendi offensam Dei. Duo enim erant in isto actu satisfactoria pro offensa, s. punitio duorum fornicariorum simul, & zelus Phinees. Sed multo magis placauit zelus Phinees Deum quàm pęna inflicta, si autē Phinees motus fuisset ad occidēdum Zambri ex alia causa, quamquam offensa Dei aliqualiter vindicaretur, quia tamen Phinees non agebat ad istam vindictam, non fuisset Deus placatus.

Vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idest propter hoc quod fecit Phinees: ego ipse, idest per meipsum non delebo Israelitas zelo meo, idest desiderio vindicandi offensam meam. Zelus propriè amor priuatus est nolens consortium in amato, sic vir zelat vxorem, sicut inuidi zelant honorem sibiipsis solis honorem volendo: sic Deus zelat latriam nulli alteri eam dare volens, & sic vocatur Deus zelotes Exodi capitu. 34. Alio modo zelus est amor, vel desiderium vindictæ, & sic est zelus in iracundis, & iste modus est hic. Aliter accipitur zelus, idest amor, vel desiderium conseruandi, vel dolor de re, quę destruitur: sic patet Psalm. 68. scilicet zelus domus tuę comedit me, idest dolor de malis, q̄ fiebant in domo tua affligebat cor meum. Et dicit Deus, ne ipse delerem in zelo meo, idest ego habebam desiderium vindicādi offensam irrogatam, & vindicassem eam, quia tamen Phinees zelauit loco mei, ego non vindicabo. Et dicitur: ne ipse delerem, quasi dicat ante hoc plaga, quæ inferebatur a Deo per se inferebatur, scilicet sine ministerio hominum, quāquam nō sine ministerio Angelorum, quia Deus per seipsum nihil agit, nisi quod instantaneum, & sine motu est. ista autem omnia cum successione fiebant, & per motum quendam, ideo ministri Dei faciunt, quia tamen isti ministri non apparent nobis, dicit scriptura Deum per se ista facere.

Sciendum, quòd ista litera, scilicet, vt non ipse delerem, non legitur per modum causæ finalis, sed per modum consecutionis.

Primo modo est sensus, quòd Phinees sciebat Deū puniturum offensam hanc, nisi aliquis loco eius puniret, & quod ipse acriter puniret: ideo ne Deus totum populum deleret in ira sua, motus fuit ipse ad puniendum loco Dei.

A Secundo modo intelligitur, quòd Deus puniturus erat Israelitas zelo suo, nisi aliquis puniret loco eius, & quia Phinees exegit istam vindictam, consecutum fuit hoc, scilicet ne Deus per seipsum deleret Israel. Primus sensus non stat, quia tunc non fuisset motus Phinees zelo Dei, sed zelo populi, scilicet, ne totus populus deleretur, si Deus per seipsum vindictam exigeret: litera tamen dicit, quòd fuit motus zelo Dei, ergo necesse est dici, quòd intētio sua fuit punire offensam Dei, quia dolebat de contumelia Deo illata, non curans, an Deus per se postea vindictā exigeret, vel non: & ob hoc placatus fuit Deus, quia erat zel' pro Deo. Quod autem Deus non deleuerit in zelo suo Israel, non fuit finis actionis Phinees, sed cōsequens ad actionem eius.

B *Idcirco loquere ad eum*. Hic ponitur premium datum pro bona operatione Phinees, & iussit Deus, quòd Moyses denunciaret hoc ei, vt magis gauderet sciens summum sacerdotium permansurum in æternum in filijs suis. Si autem summum sacerdotium futurum esset semper in semine eius propter hanc operationē, & tamen ipse nesciret, non gauderet, non existimans se aliquod bonum habere, quia cum ignorātia rei nullum bonum esse potest ex re ipsa. Cum autem Phinees cognosceret summum sacerdotiū in domo eius semper mansurum, gauderet cognoscens filios semper in magno honore futuros. Premium datum Phinees pro zelo Dei.

Ecce do ei pacem fœderis mei. Idest ecce, ego concedo

C ei, vel facio cum ipso securitatem pacti, scilicet, quòd habebit summum sacerdotium post patrem suum, & deinde eius progenies. Fœdus enim Dei ad Phinees erat compositio, vel pactum quam faciebat cum ipso, scilicet, vt daret ei summum sacerdotium, & dicitur dare pacem fœderis, idest securitatem fęderis, scilicet quòd nunquam violabitur istud fœdus. Cum enim sunt aliqua fœdera, quę aliquando infringenda sunt, pacem non habent, vel securitatem, vel firmitudinē: & quia Phinees forte existimaret, quòd istud pactum interpositum posset infringi propter aliqua delicta ipsius, & timeret: ideo dixit Deus, quòd erat pactum pacis, idest inuiolabile, & in hoc maxime gauderet Phinees sciens se bonum possidere, quod nullo perditurus esset tempore, nec posteri eius.

D *Et erit tam ipsi, quàm semini illius pactum sacerdotii sempiternum*. Supra dicebatur, quod pactum Dei cum Phinees esset inuiolabile, sed non dicebat, quid illud erat. hic exprimitur, quòd sit pactum de summo sacerdotio, scilicet, quòd ipse, & filij sui habituri essent illud in sempiternum. Et quamquam hic dicitur de sacerdotio nihil determinando, tamen intelligitur solum de summo sacerdotio, quia illud vocatur sacerdotiū per excellentiam, sicut supra vocabatur Aaron sacerdos solum, & tamen intelligebatur, quòd erat summus sacerdos. Item patet, quia si intelligeretur de sacerdotio minori nihil sibi promitteretur: non enim erat illud aliquid magnum, quod specialiter alicui promitti deberet. Quamquā hic nō exprimitur sacerdotiū Phinees tñ satis intelligitur, q̄ ꝑmittit summum sacerdotium.

E Item & fortius non poterat illud promitti, quia esse sacerdotem minorem ex cognatione proueniebat, ita vt necesse esset omnes natos de semine Aaron sacerdotes esse, nisi haberēt maculas īsanabiles, propter quas non permitterentur accedere ad ministrādum, de quibus Leuitici 21. capitu. ideo si aliquis de genere Aaron, non habens maculam nollet ministrare dimittens omnia iura sacerdotalia, quæ sibi prouentura erant ne ministraret, cogebatur ministrare, & consecrari, vt declaratum est supra 20. capitu. Non ergo potuisset sacerdotium paruum promitti Phinees, & filijs eius; sed promittitur hic sacerdotium: ergo necesse est intelligi de summo sacerdotio.

Sempiternum quo accipitur impropriè

Considerandum, quòd cum dicitur hic pactum sacerdotij sempiternum nō accipitur propriè sempiternum, quia nō durauit istud sacerdotium semper. Nullus namque de Iudæis est, nunc sacerdos magnus, aut minor. Accipitur tamen large sempiternum pro eo, quod durat magno tempore, sed non semper duret, & sic dicitur de plurimis cęremonijs veteris testamenti, vt in sacrificijs & similibus, ꝙ essent sempiternę, & tamen non durauerunt semper, quia nunc non durāt: satis tamen poterat dici, ꝙ pactum sacerdotij erat sempiternum, quia ipsum per se nunquam cessaturū erat, sed cessauit cessante statu Hebręorum: fuerunt enim dispersi Hebręi de terra sua, & totus eorum status perijt non manentibus sacrificijs, nec alijs cęremonijs cū lex prohiberet ista extra locum Sanctuarij fieri, quod solum erat in terra Chanaan. Ideo necesse erat, vt summum sacerdotium, & minus atque omnis status Leuiticus cessaret, cum tamen māsit status Iudaicus semper mansit summum sacerdotium in progenie Phinees, & si vsque ad finem sęculi status iudaicus perseuerasset, semper stetisset sacerdotium in progenie illa, quod satis est ad vocandum pactum ęternum, sicut dicimus aliquam legem æternā esse, quæ durat quandiu durat populus cuius est lex. Si autem populus totus pereat, lex necessario peribit, quia nō potest manere, nisi in subditis, cum sit dictamen rationis, quia tamen lex illa mansura erat semper, si populus semper fuisset, diceretur lex ęterna: ob hoc autem lex iudaica tota simul non vocatur propriè ęterna, quia non solum non semper durauit, sed etiam non durauit tandiu, q̄diu manent subiecti illius, ideo lex abrogata est succedente alia, & de tali non proprie dicitur, quòd sit ęterna. Aliqua tamen sunt in veteri testamento, quę per seipsa sola vocantur ęterna, sicut sunt quædam cæremonię, quæ semper mansissent si actus illi, circa quos erāt semper fuissent, sic est de cęremonijs sacrificiorū, quæ habentur in Leuitico, quę non manent, quia nūc nulla sacrificia de pecoribus fiunt: si tamē fierent, manerent cæremoniæ illorum sacrificiorum, quæ fiebāt prius, & sic fuit de pacto summi sacerdotij, quòd mansisset semper ī linea Phinees, si semper fuisset aliquod summum sacerdotium, sed nullum est.

Quæ bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum cum eo de summo sacerdotio. Et de maximis reditibus, & honoribus sacerdotum summorum, & quòd aliquando erant reges. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, q̄ bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum de summo sacerdotio.

Respōdendum est, quòd duo bona promittebantur, quę secundum humanam æstimationē maxima sunt, s. excellentissimus honor, & abundantissime diuitię. Vulgariter enim de bonis sentientes nulla maiora dicunt. De diuitijs apparet, quia reditus summi sacerdotis erant valde magni. Habebat enim duplices reditus, scilicet quosdam communes cum alijs sacerdotibus, & alios proprios. Quātum ad communes reditus nihil refert. nam quamquam illi satis magni sint, tamen non erant totaliter determinati: sunt enim isti de iuribus sacrificiorum, & de redēptione primogenitorum, & solutione votorum, oblationū, & omnium bonorum, & de partibus primitiarum. De his omnibus, & quibusdam alijs patet supra c. 18. Reditus autem proprij summi sacerdotis erant maximi, scilicet, quòd quolibet anno percipiebat centesimam partem omnium fructuum totius Israel, & pecorum, & iumentorum, quæ nimis multa erant, quia Israel erat populus valde magnus, ideo nullus ita diues erat in

F toto populo, sicut sacerdos magnus. patet de hoc supra 18. capit. cum iubetur, quòd Leuitę accipiant omnes decimas Israelitarum quolibet anno, & quòd dēt summo sacerdoti decimam decimę suę, & illa est centesima pars omnium fructuum totius Israel. Secundū bonum, quod promittebatur, erat honor excellentissimus. Nam summus sacerdos erat princeps temporalis super totam tribum Leui, sicut quilibet alij principes erāt domini in tribubus suis. Erat etiam princeps totius Israel quantum ad spiritualia, quia ipse faciebat omnia, quę pertinebāt ad Deum pro Israel. Item erat maximus in temporalibus, quantum ad iurisdictionē quia ipse erat maximus iudicum, a quo nō licebat aliquatenus appellari, si quis autem appellaret, vel non obediret mandato illius occidebatur, vt patet Deuter.

G 17. cap. & hoc fuit toto tempore, quo manserunt Israelitę in terra Chanaan. nam etiam tempore passionis Christi summus sacerdos erat maximus iudicū, ideo ad eum ductus est Christus, vt condemnaretur. Matt. 26. ca. & condemnatus est. Item erat maximus honor summi sacerdotis, quia quando erant reges in Israel summi sacerdotes accipiebant in vxores filias regum, sicut patet de sacerdote Ioiada, qui accepit filiam regis Iuda in vxorem, vt patet 4. Regum 11. cap. sed non videbatur esse maior honor isto, tam intensiuè quam extensiuè, scilicet, quia extendebatur ad spiritualia, & temporalia: immo & ipsi summi sacerdotes aliquando reges fuerunt, vt patet in Machabæis. Ioānes enim

H Hircanus filius Simonis Machabęi fuit sacerdos magnus, vt patet 1. Machab. ca. vltimo. & tamen ipse fuit rex, quia imposuit sibi diadema regni: alij etiam post eum fuerunt reges, & sacerdotes magni, vt Aristobolus, & Alexander, & quidam alij: mansitque hoc vsq; quo facta seditione inter eos, qui erant de genere regio paulo ante natiuitatem Saluatoris, Romani, qui tunc dominabantur orbi, transtulerunt principatum regnatiuum ab istis in alienigenas diuidentes totam terram Israel in tetrarchas, vt præcedenti cap. dictum est. Hæc autem omnia promittebantur Phinees, quando fiebat pactum de summo sacerdotio cum isto: ergo valde bonum promittebatur isti.

I *Quomodo promissum fuit summum sacerdotium Phinees, quia proueniebat ei ex linea stirpis. Quæst. IX.*

QVAERET aliquis, quomodo fieri potuit pactum cum Phinees, quòd daretur sibi summum sacerdotium vsque in sempiternum, quia summum sacerdotium proueniebat ei ex linea stirpis suę, ideo ad eum pertinebat de iure. Et quod suum erat ex vna causa, ex altera suum effici non poterat, nisi desineret esse ipsius. Quod autem proueniret ei, patet quia summum sacerdotium erat veniens per lineam primogenitorum: erat enim ex successione, vt patet Exodi capit. 29. & Leuitici sexto cap. cum dicitur: Sacerdos, qui patri suo iure successerit: ergo non dabatur ista dignitas per electionem, aut

K voluntatem, sed per lineam stirpis. Quod autem primogenitus succederet, patet Leuitici capit. vigesimoprimo, vbi dicitur, quòd sacerdos magnus est maximus inter fratres suos: sic enim factum est in Eleazaro, quia cum mortuus est Aaron non successit ei Ithamar, sed Eleazarus, qui erat primogenitus, vt patet supra vigesimoprimo capitu. quòd autem Phinees esset per lineam primogenitorū, patet quia erat filius Eleazari primus: Eleazarus autem erat primogenitus Aaron de viuentibus, ideo ad ipsum proueniebat rectè summum sacerdotium.

Respondendum est, quòd istud pactum factum cū Phinees de summo sacerdotio habendo fuit quoddā benefi-

beneficium ei impensum, vt patet 1. Macha. c. 2. vbi dicebat Mathathias filijs suis, ꝙ Phinees filius Eleazari pater eorum zelando zelum Dei accepit testamentũ sacerdotij ęterni. Cõsistebat autem istud beneficium in duobus, quæ erãt supra ius sacerdotale. Primũ erat, ꝙ Deus certificabat Phinees de vita aliqualiter longa, s. ꝙ nõ moreretur ante patrem suum, sed succederet ei, & hoc erat magnum beneficium ſm humanã existimationem, s. vitæ diuturnitas, de qua non erat aliàs certus Phinees. Secundum erat, quia denunciatur ei, ꝙ non posset auferri illi sacerdotium, & a domo sua ex aliqua causa: nam licet ad eum de iure pertineret summum sacerdotium, tamẽ poterat ei auferri ex aliqua causa, sicut ablatũ est sacerdotium de domo Eli, vt patet 1. Reg. c. 2. nam propter peccata filiorum suorum, dixit Deus, ꝙ sacerdotium transiret ad alterum, ita autẽ poterat esse in domo Phinees, quia licet Deus promitteret ei sacerdotium tamen poterat illi auferri propter aliquod delictum, vel licet non tolleretur in vita sua poterat auferri in semine suo, sicut factum est de Eli. Deus autem certificauit eum, ꝙ nunquam auferretur sacerdotium in æternum de stirpe sua, ideo magnum beneficium erat, ac si donaret ei non habẽti aliquod ius ad illud. Item licet postea sacerdotium deriuatum fuerit per primogenitos, tamẽ a principio putabatur, ꝙ nõ maneret in primogenitis semper, sed Deus eligeret digniorem. Cum autem determinauit, ꝙ istam lineã Phinees semper vellet, fecit ei magnũ beneficium: sic enim fuit in Aaron, & alijs primogenitis Israel: nam a principio fuerat ius sacerdotale in primogenitis omnibus, postea autem Deus transtulit totum ius ad tribum Leuiticam, vt patet supra 17. ca. etiam cum in tribu Leui essent alij multi primogeniti transtulit Deus ab omnibus ius in solum Aaron, & filios eius, ita ergo quamquã dedisset ius istud domui Phinees, tamen poterat postea transferri ad alias domos, sed hoc firmatum est per pactum istud, ne transiret ad alias domos. Patet igitur, ꝙ quamquã Phinees haberet secundum ius succedere in summo sacerdotio, & tota domus eius, tamen promissio ista de summo sacerdotio multum operata est.

Quomodo pactum sacerdotij fuit sempiternum in domo Phinees cum fuerit translatum in domum Samuelis. Quæst. X.

QVAERET aliquis quomodo dicitur hic, ꝙ pactum sacerdotij fuit sempiternum in domo Phinees, quia vr̃, ꝙ transierit postea ad aliam domum: nã Heli summus sacerdos erat de linea Phinees, vt quidam putant, & postea trãslatum est sacerdotium de domo eius in domum Samuelis, vt patet 1. Reg. 2. cap. vbi dicitur, ꝙ transferretur brachiũ domus patris Heli in alteram domum, & videret ęmulum suum in templo in vniuersis prosperis Israel. Iste autem erat summus sacerdos, quem suscitaturus erat Deus ablata domo Heli. Aliquis respõdebit ad hoc, ꝙ fuit pactum sempiternum de summo sacerdotio cum Phinees, sed sempiternum non significat aliquam continuitatem sine termino secũdum literam Hebraicam, sed quandam temporis longitudinem, quæ interdum non excedit quinquaginta annos, sicut est in Iubileo, qui fiebat de anno quinquagesimo in quinquagesimum: Leui. ca. 25. & tamẽ id, quod durabat vsque ad Iubileum, etiam si non duraret per totum illud tempus dicebatur in sempiternum: Exo. c. 21. & Leui. c. 25. & sic ista promissio facta Phinees magno tempore durauit, s. vsque ad Eli, vt quidam putant, in quo finito sacerdotio non transiuit ad filios eius, sed ad Samuelem trãslatum est, ideo potest dici, ꝙ sacerdotium fuerit ęternum in domo sua. Sed

A hoc non valet, quia etiam post translationem ad Samuelẽ fuerunt summi sacerdotes de genere Phinees, s. Sadoch, vt hr̃ 1. Paralipo. c. 24. etiam filij sui: nam ipsi ministrauerũt in summo sacerdotio in tẽplo, quod constituit Salomõ in Ierusalem, & de genere suo fuerũt omnes sacerdotes magni toto tempore Regum, vsquequo translati sunt Israelitę in Babylonẽ, & tunc erat sacerdos magnus Iesus Iosedech, vt patet 1. Parali. c. 6. & hoc signat Zacharias c. 3. qui locutus est de tempore captiuitatis Babylonicę, & de reditu de captiuitate: nam in anno vltimo prophetauit, s. septuagesimo, vt patet Zacha. c. 1. & iste in c. 3. dicit. Et ostendit mihi dominus sacerdotem magnum Iesum stantem corã Angelo Dei. Et ibi ponuntur ornamenta sua pontificalia. Iste tamen erat in linea Phinees, & est vltimus

B eorum, qui ponuntur in hac linea 1. Paralip. ca. 6. quia ibi solum agitur vsque ad Babylonicam captiuitatẽ, & tamen non solum fuerunt ante tempus isti sacerdotes de genere Phinees, sed etiam post reditum de captiuitate, quasi vsque ad tempora Saluatoris: nã Machabæi non fuerunt magno tempore ante natiuitatẽ Christi, & isti erãt summi sacerdotes, vt colligitur ex primo libro Machabęorum, vbi sępe Iudas Ionathas, & Simon, qui erant tres fratres sibi mutuo succedẽtes vocantur summi sacerdotes, & Ioannes Hircanus filius Simonis etiam vocatur summus sacerdos 1. Macha. c. vlti. Isti tamen erant de genere Phinees, & vocauerunt Phinees patrem suum. Vnde 1. Macha. ca. 2. Mathathias pater istorum dixit: Phinees pater noster

Semp fuerunt sacerdotes de genere Phinees vsque quo Romani dominabant Iudeis, & vendebant sacerdotia

C zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotij ęterni, & post istos etiam deriuatum est sacerdotium per lineam Phinees. Pauco autem tempore ante natiuitatem Saluatoris, cum esset magna contentio inter eos, qui erant de genere sacerdotali simul, & regali, q essent sacerdotes, gentiles intromiserunt se, s. reges, q erant in circuitu Iudeorũ, & ponebãt summos sacerdotes manu sua, & plurimi eorum emebant summũ sacerdotium, sicut patet de Menalao Andronico, & Lysimacho alijsque, de quibus 2. Macha. c. 4. & 5. Immediate autem ante natiuitatem Christi Romani, q dominabantur terræ illi instituebãt summos sacerdotes ad libitum suum, ideo an aliqui tunc instituerẽtur, qui non essent de stirpe Phinees, nõ esset multum ad-

D mirandum, quia iam incipiebat variari totus status Iudaicus, tamen vsque ad tempora Machabæorum quibus aliquo modo durauit status Iudæorũ, semper fuerunt summi sacerdotes de linea Phinees.

Aliquis autem forte dicet, ꝙ quando mutatum est sacerdotium summum de filijs Heli ad Samuelẽ non fuit mutatum de domo Phinees ad aliam domũ, sed istæ duæ domus, scilicet Eli, & Samuelis erãt intra domum Phinees, & sic licet nunquam redierit sacerdotium ad domum Heli, tamẽ semper fuit in domo Phinees, licet non per lineam primogenitorum, sed aliorum minorum. Sed hoc nõ potest stare, quia Samuel nõ erat de genere Phinees, immo nec de genere Aaron, s. quia non erat aliquo modo sacerdos, sed pertine

An Samuel fuerit de genere sacerdotum, vel Leuitarũ, vel popularium.

E bat ad alterum genus Leuitarum. Quidã enim dicunt illum esse de Gersonitis, & allegant id, quod habetur 1. Paralip. 26. quia ibi cum agatur de diuisionibus Leuitarum, & ponantur ibi Leuitę Gersonitæ, qui erant custodes thesaurorum, ponitur ibi Samuel. Sed dicendum est non stare, quia ibi non ponitur Samuel, tanq̃ Leuita, vel custos thesaurorũ, sed dicitur, ꝙ Samuel sanctificauit, idest applicuit domino omnia, quę custodiebant isti Leuitæ in thesauris, & ponuntur cum eis multi sanctificantes, s. Dauid, & principes tribuum, & centuriones, & Saul, & Abner, & Ioab, ergo non habetur inde, ꝙ fuerit Samuel de Gersonitis, nisi etiam dicas Dauid, & Saulem esse de Gersonitis. Sed falsũ est,

quia

Samuel de qua stirpe fuerit.

quia Dauid erat de tribu Iuda, & Saul de tribu Beniamin. De Dauid Matth.c.1. De Saule 1.Reg.c.9. Sed dicẽdum, ꝙ Samuel erat de stirpe Caathitarum, quę est vna familia Leuitarum, vt patet 1.Paralipo.c.6. vbi inter Caathitas in domo Coritarum ponuntur Samuel, & pater eius Elchana. Erat autem iste pater Samuelis, vt patet 1.Reg.c.1. Sed aliquis arguet, ꝙ Samuel non fuit de stirpe aliqua Leuitarum, sed fuit de Israelitis popularibus, s. de stirpe Ephraim, vt patet 1.Reg. c.1. vbi Elchana pater Samuelis vocatur Ephrateus, idest de stirpe Ephraim, ergo non erat Leuita. Respõdendum est, ꝙ erat Leuita de Caathitis, vt dictum est, & cum vocatur pater eius Ephrateus: dicendum, ꝙ non vocatur Ephratæus, idest de stirpe Ephraim, sed Ephratæus, idest de terra Ephraim: nam habitabat in terra Ephraim, quia Leuitæ non habebant aliquam sortem propriam, sed acceperunt vrbes de omnibus tribubus Israelitarum ex iussione domini, vt patet infra 35.c. & Iosue c.14. & 21. & tunc illi Leuitæ, qui habitabant in sorte Ephraim vocabantur Ephratæi, & q in sorte Ruben vocabãtur Rubenitę, & quia pater Samuelis habitabat in monte Ephraim 1.Reg.c.1. vocatus est Ephratæus. Samuel quoque habitabat in terra Ephraim, quia domus eius erat in Ramatha, & ibi iudicabat Israelem 1.Reg.c.8. tamẽ Ramatha est in sorte Ephraim. Sed aliquis obijciet, ꝙ nõ fuerit Elchana pater Samuelis Leuita, quia tũc habitasset in vrbibus Leuitarum, quæ datæ sunt de tribu Ephraim, sed non habitauit in eis, quia ipse habitabat in Ramathaim 1. Reg.c.1. tamen vrbes, quæ datæ sunt Leuitis de sorte Ephraim fuerunt 4. inter quas non est Ramathaim, s. Bethoron, Gazer, Sichen, Cebsan, vt patet Iosue c.21. & 1.Para.c.6. Respondendum est, ꝙ quamquam istę vrbes solæ fuerint datæ Leuitis de tribu Ephraim, tamen poterant Leuitæ declinare ad alias vrbes ad peregrinandum ibi, idest ad manendum ibi peregre, vt sibi melius prouiderent, & hoc poterant facere Leuitę siue in ipsa tribu, de qua acceperãt possessionem, siue in aliqua alia, vt patet Iudi.17.c. de quoddam Leuita, qui erat de Bethlehem, & exiuit ad peregrinandum, vnde dicitur ibi: Egressusque de ciuitate Bethlehem peregrinari voluit vbicunque sibi commodum repperisset. Et postea sequiť, q̃ mansit in tribu Ephraim, a fortiori ergo Elchana pater Samuelis, q erat de Leuitis in sorte Ephraim in aliqua de 4. ciuitatibus supra positis poterat peregre habitare in Ramathaim, quæ erat ciuitas in sorte Ephraim, tamen non erat de 4. supra assignatis. Patet igitur, ꝙ Samuel erat de Leuitis Caathitis, & sic cum sacerdotium translatum esset ad ipsum de domo Heli transferebatur sacerdotium de domo Phinees totaliter, quia non erat Samuel de sacerdotibus. Ad hoc autem quidam respondent, ꝙ nõ mansit sacerdotium in domo Samuelis semper, quia mortuo ipso nullus de filijs eius accepit sacerdotium, declinauerant enim a via patris sui ad auaritiam, vt patet 1.Reg.c.8. ideo mortuo Samuele sacerdotiũ trãslatum est ad Sadoch, & domum eius in sempiternũ, fuit autem Sadoch de genere Phinees, vt supra declaratum est, & sic sacerdotium mansit extra domum Phinees solum tpe Samuelis, cũ ipse tenuit illud. Sed obijcietur ꝯ istos, ꝙ sacerdotium manere debebat in ęternum in domo Samuelis, quia dicitur 1.Reg.ca.2. qñ prædicebatur Heli, ꝙ transferretur ab eo sacerdotium, & suscitabo sacerdotem fidelem ſm cor meũ, & ędificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Ad hoc respondent, ꝙ ista non intelliguntur de Samuele, sed de Sadoch, qui immediate post Samuelem tpe Dauid factus est summus sacerdos, cuius domus semper habuit summum sacerdotium. De hoc satis patet in processu libri secũ-

F di, & tertij Reg. & 1.Parali.c.24. Sed adhuc prædictã non stant, quia ista omnia inducta sunt posito, quòd Samuel fuisset summus sacerdos aliquo tpe. Sed falsum est, quia nũquam ipse habuit summum sacerdotium, occasio autem errãdi istorum fuit, quia dicitur 1.Reg.c.2. & 3. q̃o Samuel ministrabat coram Heli sacerdote magno, & dicitur in præal.2.c. ꝙ mutandũ erat sacerdotium de domo Heli in alteram domum; hanc autem existimant esse domum Samuelis. Item inducuntur ad hoc, quia de Samuele patet, ꝙ altaria institueret, & faceret sacrificia, vt patet 1.Reg.c.7.8. & 16. Item inducunt hoc, quia Samuel imperabat toti populo Israel, & iudicabat illi, vt colligitur 1.Reg.6. & 7. & per maiorem partem primi regis: nam etiam

Samuel nõ fuit summus sacerdos, nec minor, sed iudex Israel.

G toto tpe, quo Saul regnabat dominabatur, sed ista nõ inducunt esse summum sacerdotem: nam tpe illius erat alius summus sacerdos: si autẽ esset Samuel summus sacerdos impossibile fuisset alium esse tunc summum sacerdotem cum iste semper esset vnicus, & tamen tempore Samuelis erat alius summus sacerdos, s. Achimelech, vt patet 1.Reg.21.c. non erat autẽ tũc mortuus Samuel, sed postea aliquot temporibus defunctus est: iõ antequam ipse moreretur occisus est Achimelech sacerdos, quia Saul occidit eum in ciuitate Nobe, quia cum iussisset illuc Dauid non prodidit eum 1.Reg.ca.21. post hoc autẽ mortuus est Samuel de quo 1.Reg.c.25. ergo viuente Samuele erat summus sacerdos Achimelech, & consequenter nunquã fuit summus sacerdos Samuel, quia si fuisset imme-

H diate post Heli summus sacerdos nunquam caruisset summo sacerdotio quousque moreretur. Ideo dicendum, ꝙ Samuel nunquam fuit summus sacerdos, nec sacerdos, sed Leuita. Cum autem arguitur, ꝙ fuerit sacerdos, quia ministrabat coram Heli. Respondendũ est, ꝙ non colligitur ex hoc eum fuisse summũ sacerdotem, ideo nec sacerdotem minorem, sed Leuitam, quia non dicitur, ꝙ ministrabat coram Heli sacrificando, vel faciendo ea, quæ essent sacerdotalia, sed poterat ministrare ĩ Leuiticis ministerijs. Ad aliud argumentum cum dicebatur, ꝙ mutandum erat sacerdotium a domo Heli ĩ aliã domum fidelem, & istam intelligunt esse domum Samuelis. Dicendum est nõ

I intelligi de domo Samuelis, sed de domo Sadoch sacerdotis, vt exponunt omnes doctores tam Latini, q̃ Hebræi. Ad alterum argumentum cum dicebatur, ꝙ Samuel fecit altaria, & sępe sacrificia. Respondẽdum est non colligi ex hoc, ꝙ esset Samuel summus sacerdos, sed inducebatur aliqualiter eum esse sacerdotem, quia sacrificare ad solos sacerdotes pertinebat, & siqs præter eos conareť facere moriebatur, vt patet supra c.3. & 18. vbi ministeria altaris dicuntur sacerdotẽ. Sed & accedentes ad ea moriuntur præter sacerdotẽ. Sed tunc stat argumentum, q̃o ergo poterat Samuel facere sacrificia, cum non esset sacerdos? Respondendũ est, ꝙ regulariter non licebat ei facere talia, licebat tamen aliquando ex dispensatione: sicut enim alijs viris sanctis licuit aliquando facere contra legem, s. in cæremonijs sacrificiorum, ita licere poterat in sacrifican-

Samuel licet non esset sacerdos tñ ex dispensatione aliquando sacrificauit.

K do, s. vetitum erat fieri immolationem aliquam, nisi intra Sanctuarium in loco, quem dominus elegisset, & super altare ad ostiũ tabernaculi, vt patet Leuiti.17. & Deuterono.12.ca. licuit tamen Prophetæ Heliæ facere altaria, & sacrificium extra locum illum, idest super montem Carmelum, vt patet 3.Reg.18.c. etiam licuit Dauid facere altare in area Areunan Iebusęi qñ vidit Angelum percutientem, vt patet 2.Reg.24.c. ita ergo liceret facere sacrificium ei, cui alias nõ licebat: nam sicut contra vnã legem dispensabatur, ita & contra aliam. Samueli autem non licebat prius sacrificare eo, ꝙ Leuita esset: licuit tamen ex diuina dispensatione: &

ne: & forte hoc dicetur, quia in omnibus eius sacrifi-
cijs apparet causa aliqua. Primum enim fuit quãdo to
tus populus congregatus est in Masphat, & ibi horta-
tus est illos, vt sequerẽtur dominum, & orabat pro to
to Israel, vt liberaret eum de manu Philisthinorum, &
ita factum est 1. Reg. c. 7. Fecit autem aliud sacrificiũ
in Bethlehem cum iuit illuc ad vngendum Dauid in
regem, vt patet 1. Reg. 16. c. & hoc fuit ne Saul intelli-
geret ad quid ibat Samuel in Bethlehem. Quod autẽ
fuerit ex dispensatione licitum Samueli facere sacrifi-
cia, patet quia aliquãdo apparet, ꝙ Deus iusserit illi fa-
cere sacrificium, vt patet 1. Reg. 16. ca. cũ iussit, quòd
iret in Bethlehem, & tolleret vitulum de armento in
manu sua ad immolandum, de alijs autem vicibus sic
intelligendum est, ꝙ Deus iusserit fieri immolationẽ,
quamquam non pateat: nam cũ iste esset vir Prophe-
ta credendum est, ꝙ omnia, quæ egerit, quę contra le-
gem videantur ex diuina dispẽsatione egerit. Sed obij-
cietur, ꝙ non solum aliquando specialiter sacrificaue-
rit domino Samuel, quod videtur pertinere ad aliquã
administrationem, sed hoc habebat in consuetudinẽ
quod autem ex consuetudine est, magis pertinet ad
officium quam ad dispensationem, hoc patet 1. Reg.
c. 8. cum dicitur, ꝙ habitabat Samuel in Ramatha, &
iudicabat ibi Israelem, atque cõstituit altare domino.
Ista tamen constitutio altaris ad multotiens sacrifican
dum videbatur, cum constitueret illud in loco, in quo
habitaturus erat. Respõdebitur ex hoc efficaciter nõ
colligi, ꝙ altare illud fuerit cõstitutum ad semper ibi
sacrificandum, vel sępe, & tamen dato, ꝙ concedatur
dicetur, ꝙ licuit hoc ex dispensatione: nam sicut ali-
quando licuit, & Deus ei iussit, ꝙ immolaret, ita pote-
rat ei semper licere, quia forte Deus iuberet, ꝙ semp
hoc faceret. Ad aliud argumentum, cum dicebatur,
ꝙ erat summus sacerdos, quia toti populo imperabat,
quod videtur pertinere ad summum sacerdotem, qui
est iudex totius Israel. Respondendum est, ꝙ non cõ-
cluditur ex hoc Samuelem fuisse summum sacerdo-
tem, quia non faciebat hoc tanquam sacerdos, sed tã-
quam iudex, quem Deus suscitauerat in saluatorem
Israel. Alij autem iudices laici erãt, nec pertinuit quis-
quam illorum ad sacerdotes, vt patet ex discursu libri
Iudicum. Samuel autẽ erat iudex in Israel, sicut vnus
ex illis, vt patet 1. Reg. 12. c. cum dicitur. Nunc ergo e-
rue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruie-
mus tibi, & misit dominus Ierobaal, & Bedan, & Ba-
rach, & Iepte, & Samuel, & eruit vos de manu inimi-
corum vestrorum. Ecce qualiter ponitur Samuel in-
ter alios iudices Israel. Etiã patet, quia ipse iudicabat
totum Israel per singulos annos ĩ tribus locis, scilicet
in Bethel, Galgala, & Masphat, vt patet 1. Reg. capit. 8.
Apostolus quoque ad Hebræ. 11. c. ponit Samuelem
inter iudices Israel, cum ait: Deficiet enim me temp⁹
enarrantem de Gedeone, Barach, Samsone, Iepte, &
Samuele. ergo nõ erat Samuel sacerdos magnus, sed
iudex, quem Deus suscitauerat, sicut vnus de laicis. Itẽ
quãdo arguebatur, quòd sacerdotium magnum fuit
in domo Samuelis tempore, quo ipse vixit, postea au-
tem declinauerunt filij sui ad auaritiam non sequen-
tes viam patris, ideo nõ transiuit sacerdotium ad eos,
vt patet 1. Reg. c. 8. Dicendum est, ꝙ ibi non ponitur,
quod filij Samuelis recesserũt a via patris, vt ponatur
causa, quare non transiuit summum sacerdotium ad
eos, sed ponitur, vt occasio ad introducendum regem
in Israel: nam Samuel iudicauerat ante hoc Israel, &
erat quasi dominus temporalis, volebat etiam filios
suos sic dimittere iudices Israel, populus autẽ magis
volebat habere regem, ideo dixerunt ad Samuelem,
Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis,
constitue nobis regem, vt iudicet nos. Non erat ergo

A auaritia filiorum Samuelis causa ad mutandum ab eis
summum sacerdotium, sed solum ad mutandũ prin-
cipatum iudicatiuum, quod pater eorum habuerat, vt
patet 1. Reg. c. 8. Sacerdotium autem magnum nun-
quam habuit Samuel, nec filij sui hoc priuati sunt, iõ
si habuisset sacerdotium magnum ad petitionem po-
puli, non potuissent, nec debuissent filij Samuelis pri-
uari isto summo sacerdotio, quamquam praui essent,
quia istud erat ius hæreditarium, & non poterat tolli
alicui propter malitiam suam, nisi Deus abstulisset, si-
cut fuit de filijs Heli sacerdotis de quo 1. Reg. c. 2. pa-
tet ergo ex superioribus, quòd Samuel nõ fuerit sum
mus sacerdos, nec aliquo tẽpore sacerdos saltem mi-
nor, sed Leuita, & iudex. Patet etiam, quòd sacerdo-
B tium nunquam translatum est de domo Phinees, &
sic fuit pactum sacerdotij ęternũ, sicut hic Deus præ-
dixit. Non est tamen hoc simpliciter verum, licet qui-
dam putent, quoniam nõ erat Heli de stirpe Phinees,
sed de Ithamar, sed postea redijt sacerdotium ad Phi-
nees, & ad Sadoch, de quo declarabitur 1. Reg. 2. c.

Quia zelo zelatus est pro Deo suo. Ista est causa huius
promissionis, & beneficij, s. quia Phinees habuit ma-
gnum zelum pro Deo dolens de offensa illius, & eam
vindicare volens, atque pro illa se morti exponens,
cum occidisset principem vnius tribus Israel. *Et expia-
uit scelus filiorum Israel*. Idest Phinees per istam occisio-
nem Zambri mundauit delictum, quod fecerãt Israe-
litæ. Vel dicitur, expiauit, idest puniuit malum, quod
fecerant, scilicet fornicationem, & idolatriam, quia si
C nemo fuisset occisus, omnes declinauissent ad idola-
triam. Iste autem cum occideret Zãbri expiauit illud
scelus, idest puniuit, & abstulit purgando, quia fecit, ꝙ
iam nullus similia committeret. Aliter potest dici, ꝙ
expiauit scelus Israel, idest abstulit iniquitatem, quam
incurrebat totus populus non corrigendo istud vitiũ
Si enim Israelitæ vidissent publice peccantes, & non
punirent incidebant in culpam grauem, & Deus puni
ret eos pro hoc. Iste autem abstulit illud peccatum,
quia puniuit Zambri, & sic iam nõ poterat dici Israel
negligens in puniendo, cum iste faceret, quod totus
populus facturus erat. Et iste sensus consonat superio
ri literæ, scilicet, quòd Phinees auertit iram domini a
toto populo, & si ipse non auertisset, Deus zelo suo de
D leret Israel. Alio modo potest accipi hic expiatio sce-
leris ad modum sacrificiorum: nã in sacrificijs pro pec
cato sanguis accipitur, & effunditur ad expiationem
ipsius peccati Leuiti. ca. 17. ita hic effudit Phinees san-
guinem Zambri peccatoris, & iste expiauit pro illo
scelere, quod commiserunt Israelitæ. *Erat autem nomen
viri Israelitæ qui occisus est cum Madianitide Zambri*. Hic po-
nitur nomen vtriusque fornicatoris, & hoc quia vter-
que erat nobilis: nam vir erat princeps vnius tribus in
Israel, fęmina autẽ erat filia nobilissimi regis Madian,
& ex dignitate personæ vitia clariora, & manifestiora
sunt atque magis horrenda. *Filius Salu dux de cognatione
& tribu Simeonis*. Iste Zambri erat dux vnius magnę tri
bus, s. Simeonis, & propter hoc vitium erat valde ma-
E gnum, quia eius imitatione traherentur cęteri ad simi
lia præcipue illi, qui erant de eadem tribu, cum essent
omnes subditi eius. Ponitur etiam nomen istius viri,
& dignitas ad signandum maiorem laudem Phinees
occidentis eum: nam quanto maior princeps erat tan
to Phinees magis timere debebat occidere illum, &
tamen occidit intrepide: ideo nimis laudabilis fuit. Di
citur hic, quòd erat iste dux de tribu, & cognatione Si
meonis, quod ad idem pertinet: nã tribus dicit quan-
dam magnam cognationem denominatã ab aliquo,
qui immediate descendebat a Iacob, & sic solũ erant
duodecim tribus, quia filij Iacob soli duodecim fue-
runt, habuit autem filiam vnam, s. Dinam Gene. c. 30.

Zambri fornicator occisus a Phinees, cuius conditionis esset.

sed

ſed filia non conſtituit tribum, quia tranſit in familiã viri ſui,& filij ab ea geniti nominantur a viro, & non ab ipſa. Vnus tamen de filijs Iacob fuit, qui non faciebat tribuum,ſ.Leui,eo ꝙ non accepit ſortem hæreditatis inter fratres ſuos. Ioſeph tamẽ diuiſus eſt in duas tribus,ſ.in Manaſſe, & Ephraim Gene 48.ca.& Ioſue 14.& ſic ſemper fuerunt duodecim tribus. Cognatio autem eſt magis commune, quia ſignat quamcũque congregationem, vel habitudinem plurium deſcendentiũ ab vno capite, licet illud caput ſit immediate deriuatum a Iacob,vel non, & ſic omnes tribus vocãtur cognationes,& omnes familiæ, & domus,hic autem pro eodem penitus aſſumuntur cognatio, & tribus. Sciendum, ꝙ iſte Zambri non fuit dux tribus Simeonis,qui fuit in computatione prima facta in monte Synai, vt patet ſupra ca.1.quia ibi ponitur dux Salamihel. Item quia iam mortui fuerant omnes, qui erãt duces illius tẽporis:dixerat enim Deus,ꝙ omnes morerentur in deſerto, qui computati erant a viginti annis,& ſupra,vt patet ſupra c.14.& tamen iam tranſierat tempus, in quo omnes illi computati mortui fuerant:nã nullus manſerat de illis quando Iſraelitæ tranſierunt torrentem Zareth Deuterono.ca.2. & tamen torrens ille multo ante hoc fuerat pertrãſitus ab Iſraelitis, quia illum tranſierunt antequam introirent in terram duorum regum Amorrhęorum, vt patet ſupra c.21.& Deuterono.ca.2.iam tamẽ acquiſita fuerat terra duorum regum iſtorum, cum Iſraelitę erant in Settim,in qua nunc erãt cum facta eſt iſta occiſio Zãbri. Quod patet, quia Settim eſt vltima manſio Iſraelitarũm,vt ſupra declaratum eſt. Item dicendum,ꝙ iſte non erat filius principis,qui erat in tribu Simeonis qñ fuit facta computatio in deſerto Synai, quia ille vocabatur Salamihel, vt patet Numeri c.1.iſte autem vocatur Zambri filius Salu. *Porro mulier Madianitis,quæ pariter interfecta eſt.* Hic ponitur nomen fęminæ fornicatricis,& hoc, quia erat de magno genere,vt pateret magis vitium illius: erat enim filia nobiliſſimi regis Madian. Et dicitur pariter interfecta, ſ.cum Zambri, quia ambo eodẽ vulnere cõfoſſi ſunt: percuſſit enim Phinees vtrunque in genitalibus locis, ita vt ambo affixi eſſent in pugione Phinees. *Vocabatur Cozbi filia Sur principis nobiliſſimi Madianitarum.* Ideſt iſta mulier erat filia principis maximi in tota terra Madian:erat enim terra Madian diuiſa in quinque reges quorum nomina habentur infra 31.c. & iſti aliquando vocantur reges,& aliquando principes. Quod vocentur reges patet præalle.c. Quod vocentur principes patet hic,& Ioſue.c.13. Hoc autem erat,quia iſti erant parui reges.ſic enim erat de regibus Philiſthinorũ quinque qui erãt parui:ideo aliquando vocãtur Satrapę quinque,ideſt principes quinque Iudi.c.3. aliquando reguli Ioſue.c. 13.& aliquando vocantur reges, vt apparet 1.Reg.ca. 29.& in multis locis, inter iſtos reges quinque Madiã nobiliſſimus erat Sur, & hui⁹ fuit filia Cozbi,quæ hic occiſa eſt. In quo apparet maximus timor Madianitarum,& Moabitarum cum filiam regis nobiliſſimi ꝓſtituerint ponentes publice in Lupanari ludificandã ad libitum cuiuſcunque viliſſimi Hebræorum.fuit tamen iſte timor irrationalis: nullius enim rei quãtumcunque dura foret, ad tantam indignitatem debuiſſet humanam deijcere conditionem: nam iuxta Ariſto. 3.Ethic.ad quædã enim fortaſſis non eſt cogi,ſed magis mori patientem duriſſima:nihil tamen videbatur eſſe indignius quàm, vt filia nobiliſſimi regis quibuſcunque vilibus Hebræis publice proſtitueretur, ideo debuiſſent potius Madianitæ, & Moabitæ omnia duriſſima tolerare, q̃ tali ſe ſubijcere turpitudini, cuius facti ęternam infamiam non exuent. Sed fortaſſis populi illi,ita rudes, & ab humana dignitate degeneran-

Cozbi interfecta cũ Zambri.

Inuectiua contra Madianitas, quia proſtituerunt filiã regis.

Cap.6.

F tes erãt,ꝙ nec infamia digni ſunt, ſicut nullum de pecoribus infamamus quodcunque egerit,quia infamia ſolum in eo eſſe poteſt, qui aliàs glorioſus eſſe poterat,pecora autem huiuſmodi nihil ſuſcipere poſſunt. Ideo iſti fortaſſis pro ſua indignitate eis ſimiles videbuntur. *Locutus eſt dominus ad Moyſen.* Hic ponitur quartum,ſ.Iudæorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Intulerunt enim grauia damna Moabitæ,& Madianitæ Iſraelitis, cũ fecerint ex eis perire viginti quatuor millia virorum per fornicationem fœminarum ſuarum doloſe mittendo eas in caſtra Iudæorum,ad quas nunquam iuiſſent Iſraelitæ,nec deliquiſſent,niſi ipſę veniſſent ad caſtra, ideo iuſtum bellum poterant facere Iſraelitæ contra Moabitas, & Madianitas inuẽ-

G tores huius fraudis, ideo dixit Deus, quòd pugnarent contra Madianitas.

Quare Moabitæ poſt fornicationem non pugnauerunt contra Iſraelitas,nec è contra. Quæſt. XI.

QVAERET aliquis, quare Moabitę non pugnauerunt contra Iſraelitas poſtquam fornicatio facta eſt, & Deus iratus fuit Iſraelitis: nam ad hoc fecerũt Moabitæ fraudem iſtam,vt Deus iraſceretur Iudæis, & traderẽtur in manum Moabitarum pugnantibus Moabitis contra illos:ſic enim intendebat rex Moab a principio quando vocari fecit Balaam ad maledicendum Iſrael, ſ.ꝙ maledicerentur Iſraelitæ, & ſic pugnaret contra eos,

H vt patet ſupra 22.c.ſ.Veni, & maledic populo huic,qa fortior me eſt,ſiquo modo poſſim percutere,& eijcere eum de terra mea. Reſponderi poteſt dupliciter. Vno modo, ꝙ quando Balaam dedit conſilium cõtra Iſraelitas,dixit ꝙ cum conuerterentur ad idola Iſraelitæ fornicantes cum alienigenis, Deus per ſeipſum occideret eos, nec oportebat eſſe aliquod bellum,ideo Moabitæ expectauerunt an Deus deſtrueret totum Iſrael:cum ergo viderunt,quòd ſolum perierant viginti quatuor millia, nõ auſi ſunt pugnare cõtra reliquos arbitrantes,quòd Deus nõ iraſceretur alijs,& ꝙ ſi pugnarent ꝯ illos inciderẽt in manus eorum. Aliter poteſt dici,ꝙ Balaam non dixit regi Moab, ꝙ Deus oc-

I cideret Iſraelitas,ſi conuerterentur ad idola,ſed ꝙ iraſceretur illis,ſi fornicarentur,& colerẽt idola, ideo cũ cognoſceret iſta patrata eſſe,ſecure poterat pugnare ꝯ Iſrael,& ſic forte intẽdebat rex Moab. Tñ Deus incuſſit timorẽ cordi eius, ne auderet pugnare ꝯ Iſrael: ne incideret in manus eorum, & hoc fuit ꝑꝑ bonum Moabitarum,quia Deus nolebat, ꝙ immediate perirent Moabitæ:ſi autem pugnarent perirẽt,iõ incuſſit timorem illis, ne pugnarent. Sic iam alias Deus timorem immiſit hoſtibus Iudæorum, ne pugnarẽt cõtra illos,& hoc quia pauci erant Iudæi, & caderent in manus hoſtiles,ſicut patet de Iacob, & filijs ſuis,quando deſtructa ciuitate Sichem receſſerunt inde, & nationes,quæ in circuitu erant non auſę ſunt perſequi eos, qa Deus immiſerat terrorẽ ſuper ciuitates hoſtium. Sic patet Gene.35.c. Cũque profecti eſſent, terror Dei

K inuaſit omnes per circuitum ciuitates, & nõ ſunt auſi perſequi fugientes.ſed ibi ꝑꝑ ſalutem Iſraelitarum factum eſt, hic autem propter ſalutem hoſtium Iſrael.

Quare Iſraelitæ non intulerunt immediate bellum contra Moabitas, & Madianitas. Quæſt. XII.

QVAERET aliquis, cum Iſraelitæ ſcirent fraudulenter veniſſe mulieres Moab, & Madiã, & valde nocuiſſe illis, quare immediate nõ intulerunt bellum illis:nam poterant eis indicere bella iuſtiſſima, nec ad hoc oportebat expectari au-

riauctoritatem superioris, vel mandatum, cum manifeste ista licita essent. Respōderi potest, ꝙ Israelitę expectabant super hoc responsum Dei, s. an pugnare deberent, vel non: ideo quousque Deus locutus est illis, nihil mouere ausi sunt. Et tamen obijcitur, ꝙ hic non oportebat consuli dominum, vel expectari eius mandatum, quia istud bellum erat manifeste licitum. Respondetur, ꝙ debebant expectare mandatum Dei, q̄quam cognouissent se habere iustam causam. Et hoc propter duo: primo quia Deus erat rector specialis illius politiæ, & ita communicans Iudæis familiariter, dicens omnia, quæ facere deberent, vel quæ cauere, sicut rector alicuius politiæ ciuibus suis. Sic patet Deuterono. c. 4. Non est alia natio tā grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Sicut ergo ciues non debent committere bellum, vel facere aliquid arduū, licet illud iustum esse sciant nisi de auctoritate rectoris politiæ, ita Iudæi nihil facere debebāt in arduis causis Deo inconsulto, & nō iubente, tale autem erat bellum contra Moabitas, & Madianitas, ideo debuerunt expectare diuinam iussionem. Alia causa erat ad hoc, quia Israelitæ non solum consulebant dominum, & expectabant iussionem eius, vt scirēt quid licitum eis, & quid illicitum foret, sed magis faciebant, vt scirent an Deus vellet prosperare actus eorum, vel non: nam si nollet prosperare non inchoarent, & tamen licet esset aliquod bellum eis iustum contra Moab, vel Madian, poterant non prosperari in illo propter peccata sua, sicut alias multoties factum est, ideo debuerunt inquirere, & expectare diuinam iussionē super hoc. Aliter potest responderi, ꝙ Israelitæ immediate pugnassent contra Moabitas, & Madianitas, vel saltē contra Madianitas, etiam si Deus non iussisset, nec ipsi spectauerunt diuinam iussionem, sed Deus preuenit illos iubendo, ꝙ pugnarent. Prima tamen responsio conuenientior est, quod patet, quia etiam postquam iussit Deus nunc Israelitis, vt pugnarent contra Madian nō immediate pugnauerunt, moram facientes quousq; Deus iterum iuberet, vt patet infra 31. vbi locutus est Deus ad Moysen, dicēs: vlciscere filios Israel prius de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum, & tūc Israelitæ pugnauerunt contra Madian, vt patet ibidē, ideo videt, ꝙ si Deus non iussisset ipsi non pugnarēt. *Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos.* Iubet hic Deus, ꝙ Israelitę pugnent cōtra Madian: ꝙ enim Madianitæ sentiant Israelitas esse hostes suos: est ꝙ Israelitæ faciant contra eos velut contra hostes, & ponitur hic hostes in accusatiuo, & est sensus, Madianitę sentiant vos esse hostes suos.

Quare non præcepit Deus Iudæis, quòd pugnarent contra Moabitas, sed contra Madianitas, cum tamen grauius peccasset Moab contra eos, & iustiorem haberent causam. Quæst. XIII.

Qvaeret aliquis, quare iubet Deus Israelitis pugnare contra Madianitas, & non contra Moabitas: iustius enim bellum videbatć contra Moab quàm cōtra Madian, nam de vtroque populo virgines positę fuerunt ad fallēdum Iudæos, Moabitæ tamen posuerunt eas ex causa sua, Madianitæ vero, vt complacerent Moabitis. Et licet forte quantum ad hoc essent æquales, tamen Moabitæ magis deliquerant, quia rex Moab volebat pugnare cōtra Israelitas, & ipse fecit vocari Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis, ipse quoque petijt consilium, & recepit ad faciendum istam fraudem, Madianitę autem solum erant ministri, vel coadiutores, iustius ergo erat bellum contra Moab. Respōdent qui-

A dam Iudæi, ꝙ mulieres Moabitides coactæ venerunt ad hoc, nec Moabitæ intēdebant facere aliquam fraudem contra Israelitas, sed rex eorum, qui erat de Madianitis secundum originem, & Madianitæ ipsi ex malitia contra Iudæos operati sunt, & ex magna auiditate fallendi. Ideo dicitur in textu, ꝙ Madianitæ hostiliter egerunt contra Israel, & deceperunt eum, sed non dicitur hoc de Moabitis, & ob hoc litera nō refert venisse aliquas nobiles virgines de Moab, sicut refert venisse de Madian, s. ꝙ venit Cozbi filia nobilissimi principis Madian, quæ occisa fuit cum Zambri. Sed ista responsio non stat: nam magis videtur, ꝙ Moabitæ fecerunt ex animo quàm Madianitæ, quia ista causa magis attinebat ad Moabitas, cum essent Iudæi in extremitate regni eorum, & putarētur deleturi terram Moab, *Impugnatio.*

B sicut deleuerunt terram duorum regum Amorrheorum, ad Madianitas autem nihil pertinebat, quia Israelitę non erant in extremitate regni eorum, nec videbantur Iudęi velle pugnare contra Madian, sed solum agebant, vt complacerent Moabitis, magis ergo videtur, ꝙ Moabitæ voluerint, cum propter eorū causam fieret. Item quia Moabitę timuerunt valde Israelitas non potentes ferre impetum eorum, ideo verisimile est, ꝙ ipsi omnia mala quęcunque possent contra Iudęos machinarentur: nam iste timor eorum ponitur tanquam causa vocando Balaam ad maledicendum Israelitis, vt patet supra c. 22. Item non solum fuerunt principes Madian ministri huius mali, quod procurabatur cōtra Iudęos, sed etiam ipsi principes Moa

C bitarum: nam ipsi iuerunt ad vocādum Balaam, vt malediceret Iudęis supra c. 22. etiam ipsi ibant ad locum, vbi maledicturus erat Balaam Iudæis stātes iuxta aras, & sacrificia, vt patet supra 23. c. ergo ipsi etiam hoc volebant, sicut Madianitę. Item non bene dicitur, quòd omnes virgines Moabitarum illuc inuoluntarie iuerunt: nam nō posset rex Moab inuitis omnibus Moabitis virgines eorum prostituere maxime emittendo extra terram suam, principaliter tamen dicitur de mulieribus Moabitarum, ꝙ fornicatę fuerunt cum Israelitis, quàm de mulieribus Madian, quia supra dicitur in litera. fornicatus est populus cum filiabus Moab, q̄ vocauerūt eos ad sacrificia sua. Item si mulieres Moabitarum penitus fuissent inuoluntarię, quando fuerūt

D in castris Hebræorum, non miscerentur alicui de Hebręis, quia ibi nō erat aliquis, qui eas compelleret. Hebręi namq; nullam violenter cognoscebant, sed magis ipsę alliciebant eos. Etiam non erat ibi rex Moab, qui posset illas compellere, ideo nō fornicarentur, & tamē fornicatæ sunt, vt patet supra, s. fornicatus est populus, cum filiabus Moab, ergo voluntarie agebant. Sed aliquis semper insistet, ꝙ mulieres Moab inuolūtarię cognitę sunt a Iudæis, quia ibi non poterant resistere, cum essent extra terram suam, & non habentes defensorem. Sed non stat, quia si inuoluntariæ cognitæ fuissent, nihil magis cooperarentur ad hanc fraudem, & tamen ipsę cooperatę sunt, quia postquā fornicatę sunt cum Israelitis vocauerunt eos ad sacrificia

E sua, vt patet supra, ideo non fuerunt inuolūtarię cognitæ. Item patet fortius, quia Deus ascribit istam fraudē Moabitis Deute. c. 23. vbi iubet, ꝙ Israelitę nunquam habeant pacem cum Moabitis, nec quęrant eis bonū, quia vocauerunt Balaam ex Mesopotamia, vt malediceret Israel, si tamen non fuissent rei, nō imponeretur eis ista pena, ergo non fuit ex hac causa, ꝙ non pugnauerint Iudęi contra Moabitas, sicut contra Madian. Etiam aliud, quod obijciebatur non stat, s. ꝙ non fuerunt virgines nobiles de terra Moab in fornicatione ista, sicut fuerunt de terra Madian. Dicendum enim hoc non patere: nam forte erant virgines multę nobiliores de Moab, quam de Madian, tamen dicitur de filia prin-

lia principis nobilissimi Madian, & nõ exprimitur de aliqua virgine terrę Moab, non quidem, quòd non essent ibi virgines nobiles de Moab, sed quia scriptura ĩtendebat enarrare factum indignum Zambri, & istud fuit cum muliere Madianitide, ideo de ea solũ expressum est, alia ergo causa erit, quare contra solos Madianitas pugnari iussum est.

An propter Ruth non iusserit Deus pugnari contra Moabitas. *Quæst.* XIIII.

QVAERET aliquis, an fuerit hoc pp Ruth, quæ fuit de terra Moab. Dicũt enim quidã quod de Ruth descẽsurus erat Dauid, sicut patet Ruth c.4. & vt non deleretur progenies eius, de qua ipse sumpturus erat originem, nõ fuerunt deleti Moabitæ. Sed non multum videtur, ꝙ meritum paruulæ mulieris tantum prodesset Moabitis, s. vt omnes saluarẽtur a morte. Item quia forte hoc staret si Ruth eo tempore esset, & ipsa peritura esset deletis Moabitis multo tamen post tempore nata est: nã ipsa fuit pauco tempore ante Dauid. Item patet, quia Dauid fuit pronepos Ruth, vt patet Ruth. c. vlt. iõ nõ tantum mereretur velut si esset mater illius, quia tũc forte rationabile esset. Item Dauid qui genitus est de progenie istius Ruth non seruauit cõsanguinitatẽ ad Moabitas: ipse. n. subiugauit eos tributo, & coęquauit terræ plurimos occidens, vt patet 2. Reg. c.8. Potest tamen dici, ꝙ quamquam merito Ruth non fuerit terra ista defensa ab Israel, quia descensurus erat Dauid, fuit tamen defensa, quia descensurus erat Messias de stirpe Ruth, ipsa namque ponitur ĩ Genealogia saluatoris, vt patet Matth. c.1. oportuit igitur conseruari Moab: si enim Moabitæ perirent Ruth nata non fuisset, & consequenter, nec Dauid, nec Messias. Sed ad hoc dicet aliquis, ꝙ poterat fieri aliter. s. quòd omnes Moabitæ occiderent, & omnes mulieres, quæ cognouerũt viros reseruatis virginibus, & tunc ex aliqua eãrum nasceretur postea Ruth, sicut factũ est infra 31. c. de mulieribus Madian, cũ virgines reseruatæ sunt cęteris occisis. Sed hoc non stat, quia dato, ꝙ omnes mulieres Moabitarum dimitterentur, occisis omnibus masculis, Ruth non potuisset generari, cum ex vtroque parente Moabita genita sit, vt patet Ruth. c.1. cũ esset pure Moabitis, ad identitatem tamẽ alicuius rei requiritur identitas intrinsecorum principiorum, scilicet materia, & forma, materia autẽ geniti est ab vtroque parente, quia vterque spermatizat in eius generatione, ablato ergo eodem patre, vel eadem matre nõ potest esse idem filius, quia non potest esse idem corpus, vnde si Noe non habuisset eandem vxorem, quã habuit, impossibile fuisset aliquem nostrum genitum fuisse, & cõsequẽter in descendendo necesse est maiorum genitorum fieri differentiam: qui enim primo a variato principio gignũtur, solum vnum principium variatum habent, qui autem postea gignuntur, vtrunque habent variatum, & sic non posset nasci Ruth. Satis ergo dici posset, ꝙ ista fuerit causa motiua quare Deus iussit solum pugnari contra Madianitas, quamquam potuisset fieri, ꝙ destructis quibusdam Moabitis nasceretur Ruth de alijs parentibus, & tamen esset eadem numero: ad hoc tamẽ miraculo magno opus est. Quis autem sit modus huius, declaratur per sanctum Thomam in quodam quolibeto, vbi quæritur si Adam non peccasset, essent ijdem numero electi, q nunc sunt. Aliter autem potest respõderi, ꝙ Deus iussit pugnari contra Madianitas, & non contra Moab, quia vtrique peccauerant, & vtrique puniti sunt, tamẽ Madianitę delendi fuerunt, Moabitæ autem nequaquam. Quòd autẽ puniti fuerint Moabitæ patet Deu-

An si occiderentur nunc cẽs viri Moab relictis mulieribus, an posset inde gigni Ruth.

F teronô. 23. c. vbi iubetur, ꝙ Moabitæ, & Ammonitæ nunquam intrent Ecclesiam domini post decimam generationem, & ꝙ Hebræi haberent hostilitatẽ ęternam cum eis, nec quærerent aliquando eis bonum. Istud tamen pertinebat ad magnam pęnalitatem, & subditur ibi causa, s. quia conduxerunt Balaam ad maledicendum Israelitas, non tamen fuerunt Moabitæ occisi, quia Deus dixerat Israelitis ne mouerentur cõtra eos in pugnam Deuterono. c.2. hic autem non reuocauit præceptum. Causa autem non reuocationis fuit duplex. Prima propter merita Loth, erant enim Moabitę, & Madianitę de stirpe Loth, vt patet Gene. 19. c. fuit autem Loth Consobrinus Abrahæ, & principaliter propter Abraham Deus benefecit posteritati Loth: nam & ipsi Loth viuenti propter Abraham

G Deus benedixit, vt patet Gene. 13. c. ita autem, & filijs suis. ista causa videtur expressa Deuterono. c.2. cum dixit Deus Israelitis, ꝙ non pugnarent cõtra Moabitas, & sequitur: Non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filijs Loth tradidi eam in possessionem, idest quia dedi eam filijs Loth non dabo vobis partẽ eius, sed cõseruabo eam propter Loth. Et sicut Deus nolebat, ꝙ acciperent terram Moabitarum propter Loth, ita & nolebat, ꝙ occiderent ipsos: immo a fortiori quia terra propter hominem est. Si autem Israelitę occiderẽt Moabitas nihil referebat, an terram eorum caperent, vel non, quia nullum maius damnum alicui inferri potest, quàm ꝙ occidatur. Secunda causa erat propter Ruth, & principaliter propter Messiã,

H s. Ruth ventura erat de Moabitis, & Messias de stirpe Ruth nasciturus erat, ergo non debuit deleri progenies illa, de qua nasciturus erat Messias antequam nasceretur, sed ista causa nõ exprimitur. Ob hoc autem Israelitæ antequam nasceretur Ruth de gente Moab Israelitæ non intulerũt bella Moabitis, postquam vero ipsa genita est, & trãsiuit in terram Israel, Israelitæ intulerũt magna bella Moabitis: nam Dauid coęquauit terram Moab solo, occidendo quos volebat, & viuificando quos vellet 2. Reg. c.8. *Quia, & ipsi hostiliter egerunt contra vos.* Idest Madianitæ fuerunt tanquam hostes vestri, non dicitur, ꝙ Madianitæ fuerunt hostes Iudæorum, quia nullum bellum eis intulerunt, nec induxerunt. Egerunt autem hostiliter, quia fecerunt aliquas

I fraudes ad delẽdum Israelitas, hoc autem pertinet ad hostes, qui totaliter delere volunt alios hostes. *Et decepere insidiis per idolum Beelphegor.* Idest Madianitę deceperunt Israelitas per insidias, & hoc per idolum Phegor, s. inducendo eos ad colendum idolum Phegor: fuit enim hoc, quia mulieres Moabitides, & Madianitides per blanditias venereas induxerunt Israelitas ad colendum idolum, & tũc fuerunt decepti, quia Deus intulit eis pęnam pro hac adoratione. Vocatur istud idolum Phegor, quia nomen eius erat Phegor, siue Beelphegor. Vel magis dicitur Phegor, idest idolum positum in monte Phegor, de quo supra dicebatur, s. ꝙ duxit Balaam Balac in verticem montis Phegor, & sic dicetur idolum Phegor, idest idolum positum in monte Phegor. *Et Cozbi filiam ducis Madian.* Ista est, q̃

K mortua fuit simul cum Zãbri, quando perfodit vtrunque Phinees. Specialiter autem nominatur ista, quia maximum incitamentum Iudæis præbuit: nam propter eam motus fuit ad fornicandum Zãbri princeps tribus Symeon, & propter istum multi de tribu sua, & de alijs tribubus, quia peccata dominorum multos habent imitatores. Ista Cozbi dicitur filia ducis Madian, non ꝙ esset vnicus dux in Madian: nã erant quinque reges, vt patet infra 31. c. Sed vocatur iste dux Madian per excellentiam, quia erat nobilior omnibus ducibus Madian, sic patet supra cum dicitur: Madianitis mulier, quę pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia

Quare noluit Deus Moabitas occidi, nec ꝙ fieretis bellum.

lia Sur principis nobilissimi Madianitarum. *Sororem suam.* Hoc videtur contradicere, quia vocatur filia ducis Madian, quomodo ergo poterat esse soror eius? Dicendum, quod non refertur ad Madianitarum principem, sed ad Madianitas, i. filiam ducis Madian sororē suam, idest sororem Madianitarū: nam eo, quod erat de populo Madian dicebatur esse soror Madianitarum. *Quæ percussa est in die plagæ.* Idest ista Cozbi percussa est in die, qua fuit facta plaga magna: misit enim Deus magnam plagam per Angelum suum super omnes, qui fornicati fuerāt cum mulieribus Moabitarum, & Madianitarum, & quando Phinees percussit Zambri cessauit plaga, vt patet supra: simul tamē percussa est Cozbi, cum vtrunque perfoderit Phinees pugione suo, pro sacrilegio Phegor, idest pro sacrilegio facto idolo nomine Phegor, vel pro sacrificio facto in descensu montis Phegor. Iudæi autem dicunt, quòd est nomen idoli, & interpretatur apertio, quia coram discooperiebātur virilia, sicut fiebat coram Deo Priapo, de quo supra dictum est. Rab. Sal. dicit, quòd istud idolum perfundebatur semine humano. Sed hoc turpissimum est: nullum enim credo talia facere voluisse, cum intē sioris delectationis, & magis licite materia pateat. Quod autem dicebatur de Phegor, quòd erat mons, vel erat idolum, vtrunque stare potest, & si dicatur, quòd est idolum exponetur illud, quod dictum est supra 23.c. cūque duxisset eum super verticem montis Phegor, idest super verticem montis, in quo erat idolum Phegor, & vocabitur mons Phegor, sicut vocantur excelsa Baal, idest altitudo montis, in quo erat Baal. Dicitur autem sacrificium hic sacrilegium, quia sacrilegium dicit aliquid illicitum. sacrificia autem dæmoniorum sic sunt: dicitur enim proprie sacrilegium violatio rei sacræ. Cum autem aliquid sacrum contra conditionem suam trahitur ad vsus alienos violatur, ideo sacrilegium est. Sic dicitur de sacrificio facto dæmonibus: nam sacrificium debet exhiberi soli Deo in signū deitatis. Cum autem alicui, qui non est Deus sacrificium exhibetur, violatur sacrificium, & sic magis vocabitur sacrilegium, quàm sacrificium.

CAP. XXVI.

POSTQVAM noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen, & Eleazarum filium Aaron sacerdotem: Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis, & supra, per domos, & cognationes suas, cunctos, qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaque Moyses, & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Iordanem cōtra Iericho ad eos, qui erant a viginti annis, & supra, sicut Dominus imperarat, quorum iste est numerus: Ruben primogenitus Israel: huius filius Henoch, a quo familia Henochitarum: & Phallu, a quo familia Phalluitarum, & Hesrom, a quo familia Hesromitarum: & Charmi, a quo familia Charmitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben, quarum numerus inuentus est quadragintatriā millia, & septingenti triginta. Filius Phallu

A Eliab: Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron. Isti sunt Dathan, & Abiron principes populi, qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron in seditione Core, quando aduersus Dominum rebellauerunt, & aperiens terra os suum deuorauit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, vt, Core pereunte filij illius non perirent. Filij Simeon per cognationes suas: *Alias Abiran.* *Supra 16.* *Simeō numeratur.*

B Namuhel, ab hoc familia Namuhelitarum: & Iamin, ab hoc familia Iaminitarum. Iachin, ab hoc familia Iachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Symeon, quarum omnis numerus fuit viginti duo millia ducenti. Filij Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum. Sumi, ab hoc familia Sumitarum. Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia *Gad numeratur.*

C Heritarum: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. Istæ sunt familiæ Gad quarum omnis numerus fuit quadringenta millia quingenti. Filij Iuda, Her, & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Fueruntque filij Iuda per cognationes suas: Sella, a quo familia Sellaitarum. Phares, a quo familia Pharesitarum: Zare, a quo familia Zareitarum. Porro filij Phares: Hesrom, a quo familia Hesromitarum. *Gen. 38. Iudas numeratur.*

D Et Hamul, a quo familia Hamulitarum. Istæ sunt familię Iuda, quarum omnis numerus fuit septuagintasex millia quingenti: Filij Isachar, per cognationes suas. Thola, a quo familia Tholaitarum. Phua, a quo familia Phuaitarum: Iasub, a quo familia Iasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarum. Hæ sunt cognationes Isachar, quarum numerus fuit sexagintaquatuor millia trecenti. Filij Zabulon, per cognationes suas: *Isachar numeratur.* *Zabulon numeratur.*

E Sared, a quo familia Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Ialel, a quo familia Ialelitarum. Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta millia quingenti. Filij Ioseph per cognationes suas Manasse, & Ephraim. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios, Iezer, a quo *Manasses numeratur.*

familia

familia Iezeritarum, & Helec, a quo familia Helecitarum: & Asrihel, a quo familia Asrihelitarum, & Sechem, a quo familia Sechemitarum, & Semida a quo familia Semidaitarum, & Epher, a quo familia Epheritarum. Fuit autem Epher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina, Maala, & Noa, & Egla, & Melcha, & Thersa. Hæ sunt familiæ Manasse, & numerus earum quinquagintaduo millia septingenti. Filij autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi, Suthala, a quo familia Suthalaitarum, Becher, a quo familia Becheritarum, Thehen, a quo familia Thehenitarum. Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quarũ numerus fuit trigintaduo millia quingenti. Isti sunt filij Ioseph per familias suas. Filij Beniamin in cognationibus suis, Bela, a quo familia Belaitarum, Asbel, a quo familia Asbelitarum, Achiram, a quo familia Achiramitarum, Supham, a quo familia Suphamitarum, Vpham, a quo familia Vphamitarum. Filij Bela, Hered, & Noemam. De Hered familia Hereditarum, De Noemam familia Noemanitarum. Hi sunt filij Beniamin per cognationes suas, quorum numerus fuit quadragintaquinque millia sexcenti. Filij Dan per cognationes suas, Suham, a quo familia Suhamitarum. Hæ sunt cognationes Dan per familias suas. Omnes fuere Suhamitę, quorum numerus erat sexaginta quatuor millia quadringenti. Filij Aser per cognationes suas, Iemna, a quo familia Iemnaitarum, Iesui, a quo familia Iesuitarum. Briæ, a quo familia Brieitarum. Filij Brie, Heber, a quo familia Heberitarum: Et Melchiel, a quo familia Melchielitarum. Nomen autem filiæ Aser fuit Sara. Hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum quinquaginta tria millia quadringenti. Filij Nephthali per cognationes suas, Iessihel, a quo familia Iessihelitarum, Guni, a quo familia Gunitarum, Ieser, a quo familia Ieseritharum, Sellem, a quo familia Sellemitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas, quorum numerus quadragintaquinque millia quadringenti. Ista est summa filiorum Israel,

Infra 17.
Ephraim numeraſ.
Beniamin numeraſ.
Dan numeratur.
Aser numeratur.
Nephthali numeraſ.
Sũma om-

F qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens. Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem, singulis sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio, ita duntaxat, vt sors terram tribubus diuidat, & familijs. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

G Postquam. In superioribus dicto de iniquorum per clades varias destructione, hic agitur de manentium numeratione, vnde principium capitu. huius se ad præcedentia continuat, qa vsque nunc fuerunt enarrata peccata, & mortes malorum, nunc incipit legislator ponere ordinationes manentium bonorum. Et quia potissima ratio communicationis humanæ est abundantia in necessarijs ad vitam, cum ista ponatur tanquam quidam finis politiæ, vt patet tertio, & septimo Politicorum, numerat primo populum, qualiter possessiones recipere debebat, & tanguntur duo. Primo ponitur numeratio Israeliticæ multitudinis. Secundo ennarratio Leuiticæ stirpis. Secunda ibi.

H *Hic quoque est numerus.* Prima in duas, quia primo ponitur de numeratione diuina iussio. Secundo eiusdem executio. ibi. *Locuti sunt.* Ista secunda in duodecim partes, secundum quod ponitur enarratio duodecim tribuum. De qualibet harum vbi incipiat satis patet. Circa primum.

Postquam noxiorum sanguis.

An noxij, quorum sanguis effusus esse hic dicitur, fuerint Madianitæ vel Israelitæ condemnati in Cades, vel Israelita idolatrantes in Belsethim.

Quæst. I.

I HIc non oportet quærere, an istud capit. ponatur in ordine recto ad præcedentia, vel secundum aliquam recapitulationem, aut anticipationem: nam ipsum se continuat, scilicet, quòd ista, quę habentur hic fuerũt facta postquam noxiorum sanguis effusus est, hic autem potest intelligi secundum quosdam de Madianitis, scilicet postquam effusus est sanguis Madianitarũ, facta sunt quæ habentur hic. Vocantur autem Madianitæ noxij, idest nocentes, quia nocuerunt Israelitis inducendo eos ad idolatriam, & faciendo, vt perirent vigintiquatuor millia ex eis, & secundum hoc licet istud capitu. respectu præcedentium habeat rectum ordinem, tamen non habet respectu subsequẽtium, quia oportet, quòd fieret ista numeratio post mortẽ omnium Madianitarum. De ista tamen morte habetur
K infra trigesimoprimo capitu. ideo poneretur hic anticipatio, sed non est iste modus multum conueniẽs, quia postquam perijt prauorum multitudo, numerari sequentes debuerunt, & ratio est, quia istis diuidi debebant sorte loca terræ promissionis, sed ante mortem Madianitarum nullus de Israelitis peccatoribus viuens mansit. Quod patet, quia in bello contra Madianitas nullus de Iudæis mortuus est, vt patet ĩfra 31. cap. quod fuisset si nondum deleti essent peccatores, ergo iam deleti fuerant, & consequenter immediate debebant numerari Israelitę, & sic non referret ad Madianitas. Aliter pōt intelligi ſm quosdam, postq̃ sanguis

guis noxiorum fusus est, idest postquam mortui sunt peccatores Israelitæ qui murmurauerant in Cadesbarne numerati fuerunt Israelitæ residui, & dicebantur illi noxij, idest rei, vel peccatores, quoniam cōtra Deum nimis peccauerāt: & Deus dixerat quòd morerentur omnes ante introitum in terram Chanaan: cum autem mortui sunt numerati sunt reliqui. Et videtur hoc esse conueniens, quia ista numeratio fuit facta ad diuidendum possessiones per istos Israelitas numeratos, vt sciretur in qua tribu erant plures, vt daretur eis maior possessio, & paucioribus minor: sic patet infra in litera, s. pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem. Quòd autem fuerit facta ista numeratio ad diuidendum possessionem per istos numeratos, patet infra cum dicitur: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas: sed non erat danda possessio eis, qui morituri erant in deserto: ergo illis viuentibus non debebat numerari populus, quia nō proficeret: nam aliqua tribus prius videretur esse maior, quæ postea esset minor morientibus noxijs, qui in ea erant. Sed adhuc nō stat ista expositio. Primo quia dicitur hic: Postquam sanguis noxiorum effusus est: sed effudi sanguinem pertinet ad mortem violentam, quod nō fuit in illis qui peccauerunt in Cadesbarne, quia non fuerunt mortui omnes hostiliter, vel per plagam a Deo immissam, sed naturali ægritudine defecerunt. Item non stat, quia si intelligeretur hoc de peccantibus in Cadesbarne, oportebat quòd immediatè, vt omnes illi defecissent, fieret ista computatio, sed non facta est, quia quando Israelitæ transierunt torrētem Zareth iam fuerant mortui omnes peccatores, vt patet Deutero. cap. 2. & tamen multo ante hoc transierant Israelitæ torrentem Zareth, scilicet primo quam venirent in terrā Moab, & introirent in terram duorum regum Amorrhęorum: sed cum ista numeratio facta est iam introiuerant Israelitæ in terrā Moab, & acquisierant terram regum Amorrhęorum, vt patet ex ordine literæ: ergo non fuit facta ista numeratio immediatè vt mortui sunt omnes, qui peccauerāt in Cadesbarne.

Sed aliquis dicet non tenere argumentum, quia quamquam ponatur hic de ista numeratione, tamen facta fuit immediate post torrentem Zareth, vbi iam nullus de peccatoribus supererat: & sic non intercidit aliquod tempus medium.

Sed non stat, quia ista computatio fuit facta in vltima mansione deserti, scilicet apud Iordanem, vt patet infra cum dicitur quòd Moyses, & Eleazarus numerauerunt eos, qui erant a viginti annis & supra in campestribus Moab super Iordanem: tamen campestria Moab sunt in vltima mansione deserti, vt declaratum fuit supra præced. cap. ergo non fuit facta ista numeratio immediate post torrentem Zareth: & consequenter non fuit post mortem peccatorum qui peccauerant in Cadesbarne. Item nulla erat vtilitas quòd Israelitæ numerarentur immediatè post mortem eorum, qui peccauerāt in Cadesbarne, quia ista computatio fiebat vt sciretur, quæ tribus erat maior vel minor: & quantum vna excedebat aliam, vt sciretur quantum de possessione vnicuique tradi debebat: sic colligitur infra, scilicet istis diuidetur terra iuxta numerū vocabulorum suorum: pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: si tamen consideraretur multitudo aut paucitas in tribubus secundum computationem factam immediate post mortem omnium, qui peccauerāt in Cadesbarne: non conuenienter diuideretur terra secundum multitudinem & paucitatem illam, quia multi morituri erant post istam computationem cum viginti

A quatuor millia mortui fuerint: ergo non proficiebat tunc computatio, sed postea, quandò nulli morituri erant de Israelitis vsque ad introitum in terram Chanaan. Ideo dicendum quòd intelligitur ista litera de occisione eorum, qui peccauerant fornicando cum filiabus Moab, scilicet quòd immediate vt omnes illi mortui sunt, iussit Dominus quòd computarentur Israelitæ: & tunc conuenit litera, scilicet postquam sanguis noxiorum effusus est: in quo significatur mors violenta, & sic fuit in istis, quia quidam mortui sunt per plagam a Deo immissam, alij autem per iudicum sententiam occidendo, vel suspendēdo quod erat effudi sanguinem. Etiam nunc ista computatio erat valde vtilis, nec sequebatur inconueniens, quia

B post eam nulli de Israelitis mortui sunt, & ideo per istam computationem certificari posset pluralitas, & paucitas eorum, quibus tradenda erat terra Chanaan. Item fuit facta immediate ista computatio post occisionem fornicatorum cum alienigenis. nam ista fornicatio fuit in Settim, quæ est vltima mansio deserti filiorum Israel, vt supra declaratum est. Computatio autem ista facta est super Iordanem in campestribus Moab, vt patet infra in litera: & in campestribus illis erat mansio vltima Settim, vt declaratum fuit pręcedēti cap. ergo immediatè post illam occisionem fuit facta computatio.

Dixit Dominus ad Moysen & ad Eleazarum filium Aaron sacerdotem. Istis duobus apparuit Dominus iubens, vt numerarent Israelitas. Ex quo apparet quòd Eleazarus erat propheta. nam illi prophetæ sunt, ad quos

C Deus locutus est. sic autem ad Eleazarum fuit.

Qualis fuit locutio Domini hic, vel quomodo facta est, & an potuerint Moyses & Eleazarus introire in sancta sanctorum. Quæst. II.

QVAERET aliquis qualis fuit ista locutio, vel quomodo facta. Aliquis respondebit quòd fuit facta in propitiatorio inter Cherubim, quia quādo Moyses volebat aliquid inquirere a Deo ingrediebatur ad propitiatorium in sancta sanctorum, & audiebat responsum de medio duorum Cherubim, vt patet supra cap. 7. illuc autem

D poterat introire Eleazarus, qui erat summus sacerdos. Sed dicendum est non stare quia Moyses audiebat vocem Domini in propitiatorio, quando dubitabat de aliquo, & ibat ad quærendum responsum: & tunc Moyses loquebatur ad Deum priusquam Deus ad Moysen: sic patet supra 7. cap. scilicet cumq; ingrederetur Moyses, vt consuleret oraculum, idest ad petendum respōsum de aliquo dubio: hic autem non inquisiuit Moyses aut Eleazarus quidquam a Deo, sed Deus locutus est: ergo non fuit facta locutio in propitiatorio. Item non stat, quia dato quòd Moyses vellet responsum de aliquo dubio non posset illuc ingredi Eleazarus: quia summus sacerdos non poterat introire in sancta sanctorum, nisi semel in anno faciendo cęremonias, quæ habentur Leuit.

E 26. cap. scilicet in die propitiationis, vt patet ibidem. & ad Hebręos cap. 9. nunc autem non erat sic: quia in toto deserto non fuit facta solennitas expiationis, vt probatum fuit Leuit. 16. cap. ergo non potuit introire ad hoc. Erat autem alius modus introeundi in sancta sanctorum, scilicet quādo non solum summus sacerdos ingrediebatur sed etiam minores, vt patet supra cap. 4. & hoc erat cum mouebantur castra ad cooperiendum arcam: sed tunc non erat aliquis in propitiatorio, qui loqueretur: non potuit igitur fieri ista locutio intra sancta sanctorum. Assumptum patet supra quarto cap. de introitu sacerdotum mino-

minorum in sancta sanctorum, quòd autem nō esset tunc aliquis respondens in propitiatorio declaratum fuit Leuit.16.cap.

Ideo dicendum, quòd ista locutio potuit conuenientius fieri ad ostium tabernaculi, quia ibi erat nubes, & quando volebat Deus loqui in illa, inclinabatur ad ostium tabernaculi. Sic fuit locutus Mariæ, & Aaron supra 12.cap. & ibi poterat loqui ad Eleazarum, & Moysen, & eis nihil quærentibus: sic enim locutus fuit ad Mariam, & Aaron vocans eos, vt accederent ad se, vt patet prealleg.cap. Poterat autem fieri alijs modis ista locutio, scilicet, quòd appareret aliquis angelus in corpore assumpto Eleazaro, & Moysi, & loqueretur: sic factum est ad Iosue: nam apparuit ei angelus Domini habens gladium euaginatum in agro Iericho, vt patet Iosue cap.5. sic etiam apparuit angelus Domini Balaam in via impediens ne transiret asina gladio euaginato supra 22.cap.

Aliter etiam poterat fieri ista locutio, scilicet quòd Angelus Domini formasset aliquam vocem in aere, non assumpto aliquo corpore visibili: & sic frequenter factum est, sicut fuit in legis datione super montem Sinai, quia ibi non fuit aliqua forma visa, sed solum vox audita Deutero.cap.4. Secūdus tamen modus, scilicet, quòd fuisset locutus in nube ad ostium tabernaculi est conuenientior, quia est communior.

Sciendum autem quod ista locutio fuit facta ad Moysen & ad Eleazarum, quia isti duo erant principes populi: nam Moyses erat princeps & iudex populi in temporalibus, & spiritualibus, dum tamen nō pertinerēt ad ritum sacerdotalem: Eleazarus autem erat princeps omnium sacerdotum: & ex hoc principabatur populo quantū ad spiritualia. ideo ad istos duos principes debuit fieri locutio, vt ambo exequerentur hanc numerationem: sic enim fuit in alia numeratione in deserto Sinai, quia ibi Moyses & Aarō illam fecerunt, vt patet supra cap.1. Eleazarus autem erat summus sacerdos sicut fuerat Aaron pater suus, ideo ita pertinebat ad eum ista numeratio, sicut illa, quę facta est in monte Sinai pertinuit ad Aaron: vocatur autem hic Eleazarus sacerdos, idest sacerdos magnus per excellentiam: ipse enim fuerat constitutus sacerdos magnus post patrem suū, vt patet supra vigesimo cap.

Numerate omnem summam filiorum Israel. Idest numerate omnem multitudinem Israelitarum. [Accipitur hic summa improprie, scilicet non pro eo quod colligitur ex numeratione sed pro ipsa multitudine numerabili: nam si habuissent summam numerandorum Moyses & Eleazarus non numerassent. Dicit hic Rabbi Sal. quòd Deus fecit, vt pastor, qui gregem numerat, quem lupus vastabit vt ex numero manentium sciat quot perierunt. Sed istud nihil est, quia Deus non faciebat pro se, sed pro Israelitis, scilicet, vt haberent certitudinem de multitudine sua, vt sic scirent diuidere proportionaliter inter se terram Chanaan. Dicunt quidam quòd ista numeratio est quinta & vltima ab exitu de Aegypto, quæ fuit ad diuidendum terram. Et prima fuit in exitu de Aegyto, cum dicitur quòd erant ferè sexcenta millia peditum in Israelitis Exo.cap.12.

Computationes variæ Israelitarū diuersis temporibus factæ.

Secunda computatio fuit post immolationem vituli ad offerendum Deo dimidium siclum argenti, qui sumebatur a quolibet transeunte ad numerum. De hac Exo.30. & 38.cap. Tertia computatio fuit ad pugnandum, & ministrandum, & castrametandum: & de ista habetur supra cap.1. & 2. Quarta cōputatio fuit ad primogenita redimendum, scilicet, vt sciretur quot erant primogenita Israelitarum, vt cōmutarentur pro eis Leuitæ supra 3.cap. Quinta fuit ad terram

F in possessiones diuidendum: & de ista habetur hic. Sciendum est, quòd non fuerunt omnes istæ computationes totius Israel. Prima enim quæ dicitur fuisse in exitu de Aegypto non fuit computatio, sed solum posuit ibi Moyses summam Israelitarum non plenā, & quasi sub dubio sicut ille, qui non cōputabat, cum dixit quòd erant ferè sexcenta millia peditum in populo illo: ibi tamen non poterant Israelitæ numerari ad exitum de Aegypto, quia ad hoc non dabatur eis locus: tanta enim exeundi velocitas fuit, vt nec massam fermentare potuerint Exo.cap.12. sed vocāt eam quidam computationem, quia ponitur ibi summa sicut in computationibus alijs.

G Item quarta numeratio istarum ad primogenita redimendum non fuit numeratio totius Israel: nam ad inueniendum istos non oportebat computari omnes alios, quia satis constabat quòd non erant omnes Israelitæ primogeniti: sed inquirebatur in qualibet domo familia, & tribu, qui essent primogeniti non computando alios: & postea omnium istorum inuentorum summa assumpta est. Aliæ autem tres, scilicet secunda, tertia, & quinta fuerunt propriè numerationes: quia ibi omnes Israelitæ numerati sunt.

A viginti annis & supra. Hoc fiebat, quia ante viginti annos non transit aliquis ad nomen, nec ad bella procedere potest: ideo non computatur tanquam pars Israel. erat autem hoc ad accipiendam possessionem: omnes enim Israelitæ habituri erant possessionem, & quia solum vocantur Israelitæ illi, qui habent nomen in populo, pro illis solis data est possessio: vnde si aliqua tribus haberet multos excedentes annum vigesimum, etiam si non haberent adhuc vxores, nec essent emancipati a patria potestate, accipiebantur possessiones pro omnibus illis. si autem essent in tribubus Israel multi excedentes annum 18. vel 19. nondum completo vigesimo, non computabantur, nec assignabatur pro istis aliqua possessio, sed accipiebant possessiones patrum suorum, ita quòd ipsi & patres eorum computabantur tanquam vna persona. Sic enim Aristo. dicit. 5. Ethico. quòd filius est pars patris donec sit pelicon, idest magnus vel emancipatus. & secundum hoc si aliquis de Hebręis nunc computatis esset quadraginta annorum, vel vlterius & haberet quatuor, vel quinque filios proximos anno vigesimo, sed nondum attingentes: & alius in ætate triginta vel quadraginta annorum nullum filium haberet, æqualiter ambo reciperēt: si autem aliquis mortuus fuisset, & reliquisset filios infra annum vigesimū siue vnum filium siue multos, omnes partem vnius accipiebant, scilicet patris sui: sicut filij si pater vixisset ipse solus acciperet hęreditatem: filij autem non, ætate prohibente: ita filij paruuli manentes vnam sortem omnes pro solo patre acciperent, ne periret nomen patris in familia sua: sicut filiæ Salphaad hæreditatem habuerunt ne nomen patris periret, vt patet cap.seq. Si autem pater superuiueret & haberet quatuor, vel quinque filios vltra annum vigesimum positos pater suscipiebat pro se vnam sortem, & quilibet filiorum aliam pro se.

H Quare nō computabatur aliquis ante annū 20. & q non suscipiebant illi hæreditatē in terra Chanaan.

I Cap.6.

K

Quare fœminæ non fuerunt computatæ hic: & quomodo non accipiebant sortem in terra Chanaan, nec poterant succedere patribus, nisi in defectum filiorum. Quæst. III.

QVAERET aliquis quare non fuerunt hic computatæ fœminæ, sicut viri a vigesimo anno. Respondebit aliquis hoc fuisse, quia hic computantur illi, qui possunt procedere ad bellum: ad fœminas autem non pertinet ire ad bellum: ergo non fuerunt computatæ.

Sed

Sed non stat, quia hic fiebat computatio ad sciendum numerum eorum, qui accepturi erant possessionem in terra Chanaan: fœminæ autem ita accipiebant possessionem, sicut viri, vt patet sequenti capitulo de filiabus Salphaad: ergo debuerunt computari.

Sed obijcietur, ꝙ ista computatio non fiebat nisi ad habendum summam eorum, qui poterant procedere ad bellum, quia sic dicitur in litera. Respondendum est, quòd non sumebatur principaliter summa istorum ad sciendum potētes procedere ad bellum: sed magis ad sciendum, quot erant possessiones recepturi, cum litera dicat infra. istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum: pluribus maiorē partem dabis &c. Cum autem dicitur infra. Cunctosque, qui possunt ad bella procedere. non intelligitur principaliter fieri numerationem propter hoc. & sic litera designat cum dicit. Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis. & postea dicitur: Cunctosque, qui possunt procedere ad bella, idest & in ista enumeratione scietis, qui sunt, qui possunt procedere ad bella. Et verum est, quòd etiam intendebat Deus, vt Israelitæ haberent certam summam eorum, qui ad bella procedere poterant: nam sicut accepturi erant possessionem, ita & pugnaturi erant ad acquirendum eam, ideo debebat sciri numerus pugnatorum: quia tamen numerus accepturorum possessionem erat maior numero pugnatorū, & omnis pugnator accepturus erat possessionem, licet non è contrariò: omnes accepturi possessionem computari debebant: & sic in eis haberetur numerus pugnatorum: vnde si fœminę sumpturæ erant possessionem poterant computari, licet non procederent ad bellum, & fieret vna summa omnium, scilicet, tam virorum quàm fęminarum, & intra istam summam esset determinata summa pugnatorum. Respondendum est quòd fęminæ computandæ non erant, quia nulla fęmina accipiebat possessionem, siue esset vltra viginti annos, siue citra: sed viri accipiebant possessiones, quæ erant pro se & pro fęminis quantum ad vsusfructum, & vtilitatem earum, licet quātum ad proprietatem ad solos viros pertinerent: & siquis haberet multas filias omnesque excessissent annum viginti: nulla earum accipiebat possessionē, sed eadem erat possessio patris, & illarum tanquam esset eadem persona. Item non solum fęminæ non accipiebant possessionē in diuisione terræ Chanaan, sed etiam non succedebāt patribus suis in aliqua parte possessionis immobilis, siue pater moreretur ab intestato, siue vellet eas instituere in testamento, sed succedebant solum in defectum liberorum masculorum: siquis enim hęredem masculum non habēs filias decedens haberet, illę sibi succedebant: sed hoc non fiebat tanquam principaliter daretur ius succedendi, sed ad vtilitatem defuncti, scilicet ne deleretur nomen eius de familia sua: deleretur tamen si nullo relicto superstite, possessio eius transiret ad alterum, qui non haberet nomē in familia illa, in qua erat, qui moriens reliquit hęreditatem: ideo dabatur fęminis potestas succedendi in hoc casu, vt patet sequēti cap. si tamen existeret vnus hæres masculus, etiam si haberet viginti sorores, nulla succedebat cū eo, sed ipse in solidum erat hęres: quemadmodum fit nunc vbi obseruantur iura primogenituræ, quia ibi primogeniti succedunt vniuersaliter, omnes autem alij liberi nihil habent de immobilibus, sed possunt eis aliqua dona per modum legatorum relinqui: hæredes tamen non instituuntur, nisi fortè sint aliqua bona, quę pater aliàs acquisierit, & non pertineat ad ius primogenituræ.

Mulieres non succed[..]te patribus in bonis hæreditarijs.

A Cum autē arguebatur de filiabus Salphaad, quòd acceperunt possessionem in terra Chanaan. Respondendum est, quòd hoc non fuit tanquam fęminæ haberent ius accipiendi possessionem regulariter sicut viri, sed in defectum liberorum masculorum, ne nomen patris sui deleretur de cognatione sua, vt patet sequenti cap. & Iosue cap. 17.

Per domos & cognationes suas. Idest debebant computari omnes isti in domibus suis & cognationibus. Istud fiebat vt posset summa distinctius haberi: nam si cōputarentur omnes Israelitæ non habito aliquo ordine speciali computandi non possent computari, quin erraretur in eis: cum verò diuisi erant per domos, & familias, & tribus computabantur omnes, B qui erant in eadem domo per se: & sic omnes, qui erant in eadem familia, & tunc non poterat errari: deinde ex summis istis particularibus colligebatur vna summa totalis Israelitarum. Et ponuntur hic duo, scilicet domus & cognationes: alibi autem ponuntur tria, scilicet tribus, familiæ, & domus, & ista sunt nomina magis vsitata supra cap. 1. & 2. maxima namque congregatio erat vna tribus, & istæ erant duodecim congregationes: deinde tribus diuidebatur per familias, quia quęlibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra, & quælibet familia diuidebatur in domos. Iste modus habetur Iosue cap. 7. vbi cum inquireretur veritas de furto Iericho iussit Deus applicari totū Israel per tribus suas, & postea quamlibet tribum per familias suas: deinde quamlibet fa- C miliam per domos, & domum quamlibet per viros siue capita singulorum, & ibi erat vltima resolutio. Sicut ergo iste modus habebatur ad inueniendum sine errore vnum virum in toto populo, ita deberet haberi ad computandum omnes Israelitas: per ista autem duo, quę hic ponuntur, scilicet cognationes, & domos intelliguntur tria, quæ dicebantur, scilicet tribus, familiæ & domus: nam cognatio est nomen multum generale signans congregationem multorum sibi attinentium in vnitate sanguinis, vel identitate radicis. Et si ista cognatio erat maxima in Israelitis, vocabatur tribus. si autem erat minor & immediata sub tribu, vocabatur familia. si autem adhuc erat minor, scilicet sub familia, vocabatur domus: sed domus hic expresso nomine suo ponitur.

Tribus, familiæ, & dom', idest

D *Cunctosque, qui possunt ad bella procedere.* Idest & in ista computatione accipietur summa omnium, qui possunt procedere ad pugnandum. Non est intelligendum quòd in computatione, quæ fiebat a vigesimo anno & supra omnes computati possent procedere ad bella: nam aliqui sunt vltra vigesimum annum ad magnam senectutem prouecti, qui ad bella inutiles sunt: & tamen isti accipiebant possessionem, & computabantur, quia erant vltra annum vigesimum. Etiam alij erant nondum senes, & tamen naturaliter erant carentes robore, ita vt essent ad bellicum opus inepti: sed etiam isti computabantur. Dicitur tamen qui possunt ad bella procedere, idest quòd ista ætas est conueniens ad hoc, quòd homines incipiant E iam posse procedere ad bella, licet ex alijs accidentibus impediantur: qui autem valde senes sunt etiam dicuntur potentes procedere ad bella, quia non est in eis defectus bellandi ex defectu ętatis, sed ex superabundantia. hic autem accipiuntur potentes procedere ad bella, qui semel transcenderunt ętatem illam, in qua propter paucitatem ætatis impotentes sunt.

Considerandum tamen, quòd non fuit hic sicut in computatione, quæ fuit facta in monte Sinai supra cap. 1. vbi dicitur, quòd cōputabātur potentes procedere ad bella sicut hic: sed fuerunt ibi multi, qui non

Null9 erat hoc tēpore tantæ magnæ ętatis, q̃ posset ire ad bellandum, nec qui attingeret 60. annos p̄ter Iosue, & Caleb.

poterant procedere ad bella propter ætatis magnitudinem, quia erant in extrema senectute constituti eo tempore: hic tamen nullus talis fuit, quia nullus de computatis hic erat annorum sexaginta, vel saltem excedens: nisi duo, scilicet Iosue & Caleb. ideo nullus ad istam ætatem peruenerat: sed in ętate ista adhuc homines illius temporis erant potentes ad pugnandum: ergo nemo propter ætatis multitudinem erat hic impotens: assumptum patet, quia in Cadesbarne fuit lata sententia contra omnes, qui erāt computati a vigesimo anno & supra, quòd nemo eorum introiret in terram Chanaan: & nullus de illis fuit computatus hic preter Iosue, & Caleb, vt patet in fine cap. ergo illi, qui computati fuerūt hic, non erant viginti annorum, quādo fuit facta computatio in monte Sinai, quia si essent viginti annorum cōputati fuissent: & fuisset contra eos lata sententia, sed a tempore illius computationis vsque nunc nō fluxerunt anni quadraginta, sed solum trigintaocto, & dimidius. Quod patet, quia Israelitę fuerunt in deserto annis quadraginta, & illa numeratio, quę fuit in monte Sinai incępta est in secundo anno ab exitu de Aegypto prima die mensis secundi, vt patet supra cap. 1. ista autem computatio fuit facta anno quadragesimo ante finem illius non multum post medietatem anni, cū post hoc fuerit facta pugna cōtra omnes Madianitas, & deletum fuerit totum regnum Madian infra 31. c. Et deinde Moyses pauloante mortem suam incępit proponere Deuteronomium corā toto populo prima die mensis vndecimi anni quadraginta, vt patet Deuter. cap. 1. ergo auferēdus erit quasi dimidius annus ab anno quadragesimo, qui superat post istam numerationem: & vnus annus atque vnus mensis, qui effluxerant de quadraginta annis ante numerationem factam in monte Sinai, & sic manebunt anni vigintiocto, & dimidius inter istas duas computationes, sed nullus eorum, qui computatus est hic compleuerat annum vigesimum quando fuit facta computatio in monte Sinai vt declaratum est: ergo nullus de computatis hic posset saltem esse annorū quinquagintaocto, & dimidij apponēdo super vigesimum annū incompletum trigintaocto & dimidium: oēs aūt alij erāt iuniores: sed in ætate quinquagintaocto annorum erant homines potentes procedere ad bella in tempore illo, quia nondum iudicabantur senes, ideo nemo propter ætatis magnitudinem in computatione ista esset impotens ad pugnandum. De Iosue autem & Caleb, quia isti fuerunt in prima computatione, & in ista, vt patet infra. & illi duo soli introierūt in terram Chanaan de primo computatis: & de his posset dicere aliquis quòd forte erant impotentes ad pugnam propter senectutem.

Caleb cuius ætatis esset tempore istius computationis.

De Caleb enim dicendum quòd quando fuit facta ista computatio, erat quasi octoginta annorum: nam quadraginta annorum erat quādo missus est de Cadesbarne ad explorandum terram Chanaan, vt patet Iosue 14. cap. a tēpore autem illo vsque ad istam computationem fluxerūt anni quasi trigintanouem: nam missi sunt exploratores de Cadesbarne in secundo anno ab exitu de Aegypto in fine tertij mensis, vel in principio quarti, vt declaratum est supra ca. 13. ista autem computatio fuit facta ante finē anni quadragesimi ab exitu de Aegypto: ergo fuerunt plusquam trigintaocto anni, & dimidius, scilicet quasi trigintanouem, qui apponātur annis quadraginta, quos egerat Caleb quando missus est de Cadesbarne ad explorandum, & fient anni quasi octoginta, sed in ætate ista non erat Caleb impotens ad pugnandum: immo erat potens ad gradiēdum, & ad pugnandum sicut quando erat annorum quadraginta: sic patet

F Iosue 14. cap. cum dixit Caleb: quadraginta annorū eram quando me misit Moyses de Cadesbarne, vt considerarē terram. Et infra sequitur: hodie octogintaquinque annorū sum sic valens, vt eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum: illius in me tēporis fortitudo vsque hodie perseuerat tam ad bellandum, quam ad gradiendum: hoc enim erat quasi miraculum: nam quòd in anno octogesimo haberet robur ad pugnandum non erat ita difficile, quòd autem ita esset robustus, vt in anno quadragesimo erat speciale Dei beneficium, & sic ponitur Ecclesiastici 46. cap. fortitudo Caleb conseruata vsque ad senectutem tanquam miraculum.

Iosue quot annos haberet.

De Iosue autem non tantum patet, quia nō cognoscitur, cuius ætatis ipse esset tempore huius numerationis, sed satis videtur quòd fuerit octoginta annorum, vel quasi: nam in exitu de Aegypto in mense secundo exitus pugnauerunt Israelitæ contra Amalechitas, qui insurrexerant, quasi ex insidijs, vt patet Exodi 17. cap. & in isto bello fuit dux Iosue: ergo erat iam vir potens in pugna & maturi consilij: quia in duce belli nō solum requiritur robur corporis, immo magis requiritur prudentia magna: ista autem non prouenit in parua ætate, quia quamquam in anno vigesimoquinto, vel trigesimo Iosue esset potens corpore ad pugnandum, tamen prudentia nondum esset matura quanta requiritur in duce belli: ideo videtur quòd esset annorum quadraginta, vel quasi: sed illud bellum fuit quasi in principio anni primi exitus de Aegypto non per mensem & dimidium post exitum de Aegypto: ergo nūc additis quadraginta annis fere ab exitu de Aegypto erant octoginta anni, vel quasi Iosue. Assumptum patet, quia exitus Israelitarum de Aegypto fuit quintadecima die mensis primi, vt patet infra 33. cap. & steterunt Israelitæ in monte Sinai prima die mensis tertij Exodi c. 19. Ergo inter exitum de Aegypto, & aduentum in montem Sinai fuit mensis, & dimidius: sed antequam venirent Israelitæ in montem Sinai pugnauerunt contra eos Amalechitæ, quia ista pugna fuit in Raphidim, vt patet Exodi cap. 17. sed prius steterunt Israelitæ in Raphidim quàm in monte Sinai, vt patet infra 33. c. ergo non fuit mensis dimidius ab exitu de Aegypto vsque ad bellum Amalechitarū cū Israelitis, in quo fuit Iosue dux. Erat tamen Iosue hoc tempore potens ad pugnam, quia post hoc missus est, vt dux belli in terram Madian, vt patet infra 31. cap. & post hoc fuit dux in introitu in terram Chanaan, & pugnauit longo tempore quousque subijceret terram illam Israelitis, vt patet Iosue cap. 11. ergo non erat impotens ad pugnam, & consequenter ex superioribus apparet, quòd in ista computatione non fuit aliquis, qui propter ætatis magnitudinem esset impotens ad pugnandum.

Locuti sunt. Hic ponitur secundum, scilicet præcepti diuini executio, scilicet quòd numerauerūt Moyses, & Eleazarus totum Israel.

Moyses, & Eleazar sacerdos. Dicitur quòd isti locuti sunt, non quòd ambo loquerentur, quia non poterāt simul loqui ad totam multitudinem, nec etiam vnus repetijt verba alterius, quia hoc videbatur inutile: dicitur tamen quòd ambo locuti sunt, quia Deus vtrique locutus fuerat iubens, quòd computarent Israelitas: & ob hoc vnus eorum loquebatur & alius ei auctoritatem præbebat, vel vnus loquebatur nomine amborum dicens: Deus apparuit nobis iubens q̄ numeraremus populum: & sic loquebatur vnus quasi ambo loquerentur.

An

An Moyses locutus est ad populum vel Eleazarus. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis quis istorũ loquebatur, scilicet an Moyses, vel Eleazarus. Respondedum est, quòd per certitudinem declarari non potest: tamen potest ex coniecturis eorum, quę apud nos fiunt istud iudicari, & hoc in moralibus sufficiens argumentum est, vt patet 1. & 2. Ethico. est autem hoc in vsu humano, vt quando multi sunt, ad quos expetit proponere aliquid coram aliqua multitudine vel persona, excellẽtior eorũ vel honorabilior proponit: ita de Moyse, & Eleazaro, cum essent viri prudentes, & iusti existimãdum est, quòd dignior eorum proponeret: erat autem dignior Moyses Eleazaro, cũ neminem de toto populo Iudaico tantum Deus laudauerit, sicut Moysen dicens eum esse fidelissimum in tota domo sua, vt patet supra 12. cap. etiam quia ipse erat princeps totius populi tam in spiritualibus, quàm in temporalibus: Eleazarus autem erat solũ princeps inquantum summus sacerdos. Itẽ Moyses erat antiquior ætate Eleazaro, ideo cęteris paribus ex hac parte maior sibi honor impendendus erat: sic Deus iusserat Leuit. c. 19. coram capite cano cõsurge, & honora personam senis. Arist. etiam 9. Ethic. dicit de distributione honoris, quomodo diuersis diuersi honores impendi debeant: & ait quòd senibus in eo quòd senes sunt debet dari quidam modus honoris, qui differt a cęteris modis: ergo Eleazarus debebat reuereri Moysen in hac parte. Item debebatur honor Moysi, quia erat superior in cognatione: nam Eleazarus erat consobrinus Moysi, cum esset Moyses frater Aaron patris Eleazari: dicendum ergo, quòd Moyses locutus fuit. Sed obijcietur, quia Moyses erat impeditę linguæ & propter hoc non locutus fuit coram Pharaone: dixit enim: mitte quẽ missurus es, nõ sum enim eloquẽs ab heri & nudiustertius: ex quo locutus es ad seruũ tuum impeditioris, & tardioris linguę sum Exo. c. 4. & propter hoc Deus prouidit ei dans Aaron fratrem eius, vt loqueretur dicens: Aaron frater tuus Leuites scio, quòd eloquens sit. & sequitur: Ille loquetur ad populum, & erit os tuum: tu autem eris ei in eis, quę ad Deum pertinent, vt patet Exodi cap. 4. & iterum Exodi cap. 6. Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Sic ergo esset hic, quòd Moyses non loqueretur per se, sed Eleazarus loco illius. Respõdendum est, quòd Moyses fuit hic per se locutus: multotiens enim alibi per se locutus est, vt patet ex processu libri huius & duorum immediate pręcedentium: nec indiguit aliquando interprete coram populo Israel. Quòd autem obijcitur, quòd Aaron locutus fuerit corã Pharaone pro Moyse: dicẽdum est, quòd hoc erat, quia erat Moyses impeditæ linguę, & si proponeret corã Pharaone cum ipse non cognosceret dignitatem eius, negligeret eũ contemnens verba propositionis suæ: debuit ergo talis mitti, qui esset eloquens: & sic erat Aaron. Coram populo autem Israel non erat huiusmodi: quia omnes habebant Moysen tanquam virum excellentissimum, & libentissime audiebant verba eius tanquam verba Dei, ideo non oportebat, vt alius loqueretur pro eo propter linguæ impedimentum: locutus fuit ergo ipse.

In campestribus Moab. Ista ergo erat mansio, in qua tunc erant Israelitæ. Sed obijcietur, quòd fuerit in planioribus locis Moabitarum, quæ sunt vltra campestria: & patet quia fornicatio cũ mulieribus Moab & Madian fuit in Settim, vt patet pręcedẽti cap. Settim autem est in planioribus locis Moab, vt patet in-

A fra 33. cap. ergo non fuit facta ista numeratio in campestribus, sed in planioribus locis Moab.

Respondetur quòd campestria Moab magnam terram tenent, scilicet a descensu montium Abarim vsque ad Iordanem, vt colligitur infra 33. cap. & ista terra est aliqualiter montuosa, & vocatur campestris.

Diuiditur autẽ in duas partes: prima est a descensu ipsorum mõtium versus Iordanem, quæ tamen non pertingit ad Iordanem: & ista est aliqualiter mõtuosa, & vocatur campestris proprie: alia autem incipit a termino istius, & finitur in Iordane. est autẽ ista magis plana, & ibi appellantur planiora loca Moabitarũ. Accipiendo tamen large vtraque pars vocatur campestris, & illa, quæ coniuncta est Iordani, & sic quando Iudæi erant apud Iordanem in vltima mansione dicebantur esse in campestribus Moab: quamquam essent in planioribus locis Moab, & isto modo accipitur hic, & pręceden. cap. Alio modo & proprie accipiuntur campestria infra 33. cap. & ibi distinguũtur campestria a planioribus locis.

B

Super Iordanem. Idest Moyses, & Eleazarus erant super Iordanem, quando ista locuti sunt, scilicet circa Iordanem: nam non erant super aquas, quia tamen flumina labuntur per loca decliuia, ille, qui stat in aliquo loco prope flumen, dicitur esse super flumen: & isto modo dicit scriptura orbem terræ esse positum super maria, & flumina Psal. 23. scilicet, quia terra eminet super aquas: & aquæ ex conditione sua petunt infima, cum non possit aqua termino proprio terminari: sed adhuc non erant multum coniuncti Israelitæ nunc Iordani, quia post hoc recesserũt Israelitæ mortuo Moyse de mansione ista Bellsethim, quæ erat vltima, & venerunt ad Iordanem, vt patet Iosue cap. 3. quia tamen non erat valde magna distantia, sed erãt Israelitæ intra illam magnam vallem per quam labitur Iordanis, dicebantur esse supra Iordanem.

C

Contra Iericho. Idest erant Israelitę ex opposito Iericho: erat enim Iericho vrbs ex alia parte Iordanis, & nõ erat aliqua ciuitas ita propinqua Iordani de terra Chanaan sicut Iericho: & ista videbatur ex loco, in quo erant castra Israelitarum sita, ideo dicebantur esse contra Iericho.

D *Ad eos, qui erant a viginti annis, & supra.* Idest locuti sunt Eleazarus & Moyses ad eos, qui erant a viginti annis, & supra. Id autem quod locuti fuerunt, erat, scilicet, quòd Deus iusserat computari omnes illos, & sic factum est, idest quòd se disponerent per turmas suas, scilicet per tribus, & familias & domos, vt posset accipi numerus omnium.

Sicut Deus præceperat. Idest locuti sunt Moyses & Eleazarus id quod Deus pręceperat, scilicet quòd numerarent Israelitas: ipsi autem dixerunt: Deus iussit, vt numeraremus nos omnem masculum a vigesimo anno & supra: ideo disponatis vos ad numerationem.

Quorum iste est numerus. Idest quorum ista est summa, scilicet quę sequitur: ponũtur enim primo summę particulares omnium tribuum, deinde ponitur summa totalis omnium infra.

E

Ruben primogenitus Israel. Hic incipiuntur summæ particulares, & quia istæ assumptæ sunt per tribus, ponitur de qualibet tribu quanta esset multitudo.

Considerandum autem quòd ordo iste accipiendi summam non est secundum dignitatem tribuum, quia hoc modo deberet præcedere tribus Iudæ: erat enim dignior, & in omnibus, quæ ad honorem pertinebat preponebatur: ipsa enim primo mouebat castra, quàm cętere tribus, vt patet supra cap. 2. & 10. scilicet in primo clangore tubarũ: etiam quãdo consecratum

Ordo recipiendi summam Israelitarum non fuit secundũ dignitatem tribuum sed secundum vexillorũ originem.

secratum fuit sanctuarium, & obtulerūt omnes principes tribuum Israel per singulos dies, princeps tribus Iudę prima die obtulit, vt patet supra cap.7. Item non fuit hic obseruatus ordo natiuitatis: nam sic post Ruben, & Simeon nō debebat poni tribus Gad, sed tribus Iudæ: quia primo natus est Iudas, quàm Gad, vt patet Gen.29. & 30. cap. Item primo poni debuisset tribus Dan, & tribus Nephthali quàm Gad, Aser, Zabulon, & Isachar, quia primo nati sunt, vt patet Gen. cap.30. sed è contrario factum est, ideo non fuit iste ordo obseruatus, sed fuit obseruatus ordo castrametationis, & vexillorum, scilicet, vt omnes qui pertinebant ad idem vexillum, primo computarentur, quàm veniretur ad alios, qui erant sub alio vexillo: erat autem totus Israel diuisus per vexilla quatuor, ita quòd sub quolibet vexillo essent tres tribus secundū ordinem, qui habetur supra cap.2. ideo secundum istum modum computatio fiebat. Erat autem vnum de quatuor vexillis vexillum Ruben positum ad partem meridianam, sub quo erant tres tribus, scilicet Ruben, Simeon, & Gad, vt patet supra cap.2. ideo istę tres tribus computatæ sunt primo per familias suas, vt patet hic. Erat autem alterum vexillum tribus Iudæ quod erat ad partem oriētalem, & sub isto erāt tres tribus, s. tribus Iudæ, Isachar, & Zabulon, vt patet supra cap.2. ideo post tribus, quę erant sub vexillo Ruben computatę fuerunt istę tres, vt patet hic. Erat alterum vexillum tertium filiorum Ephraim ad partem septentrionalem, & sub isto erant tres tribus, scilicet Ephraim, Manasse, & Beniamin: ideo post tribus, quę erant in vexillo Iudæ computatæ fuerūt istæ tres, vt patet hic. Quartum vexillum erat filiorum Dan ad partem occidentalem, sub quo erant tres tribus, Dan, Aser, & Nephthali: ideo istæ tres computatæ sunt, vnde seruatus idem ordo est hic in computatione, qui est supra cap.2. in castrametando, & in mouendo castra per clangorem tubarum supra c.10.

Quare fuit in numeratione seruatus ordo vexillorum, & non dignitatis, vel natiuitatis.

Quæst. V.

QVAERET aliquis quare magis fuit obseruatus hic in istis tribubus ordo vexillorū, quàm ordo dignitatis, vel ordo natiuitatis capitum tribuum. Respondendum est, quòd factum fuit, vt haberetur cōuenientissimus modus in computando: erat enim magnus populus Israelitarum, scilicet vltra sexcenta millia peditum: & si diligenter non computaretur, adhibito conuenienti modo, erraretur in computatione: nullius autem modus fuit ita conueniens in computando, sicut si quęlibet tribus computaretur in eo ordine, in quo erat: erant enim omnes Israelitæ in castris ordinati quando computabantur. Si autem debuisset obseruari ordo dignitatis non fieret computatio continua, quia inciperetur in parte orientali vbi erat tribus Iudę, & tunc omissis omnibus medijs trāsiretur ad tribum Ruben ad partem meridianam: & deinde etiā omittendo reliquas tribus transiretur ad partem septentrionalem ad tribum Ephraim, Manasse, & Beniamin: & iterum fieret regressus ad tribū Simeon ad partem meridianam, & sic variè discurreretur: si autem obseruaretur ordo natiuitatis eodem modo oportebat fieri mutationem per discōtinua, quia inciperetur in parte meridiana, vbi erat tribus Ruben, & immediate in tribu Simeon, quæ erat coniuncta illi, deinde transiri debebat ad partem orientalem, in qua erat tribus Iudę, & immediate ad partem oppositam occidentalem ad duas tribus, scilicet Dan, &

F Nephthali: & omissis medijs transeundum erat ad partem aquilonarem, in qua erat tribus Ephraim, & Manasse, & post hoc ibatur in partem meridianam ad tribum Gad: deinde redeundum erat ad partem occidentalem ad tribum Aser: post hoc transiri debebat ad partem oriētalem ad tribum Isachar, & Zabulon: deinde veniendum erat ad aquilonarem partem ad tribum Beniamin, & sic esset finis per magnas circulationes, atque erraretur in computando: ideo debuit dari alius ordo conuenientior, scilicet quòd fieret computatio per continua, sicut erant locatæ ipsæ tribus: & istud erat si obseruaretur ordo castrametationis: & sic factum est, quia incępit computatio ista in vexillo meridiano in tribu Ruben, & Iudæ per
G omnes tribus continuè ibatur ad partem oriētalem, & inde continuè ad aquilonarem descendebatur, veniebaturque in occidentem, & concludebatur transitus in meridie vbi fuerat computatio inchoata: & isto modo non poterat errari quidquam: ideo debuit teneri iste ordo. etiam fuit obseruatus ordo iste in prima computatione, cuius modus scriptus est supra cap.1. quia incępta est in tribu Ruben, & secundū ordinem vexillorum finita fuit in tribu Nephthali.

Ruben primogenitus Israel. Idest fuit primus in computatione Ruben, qui erat primogenitus Israel, idest Iacob. & ponitur hic quod erat primogenitus ad significādum rationem ordinis, scilicet, quòd præponi debebat, quia erat primogenitus: & sic ab ipso incępit cōputatio ista, & illa quæ habetur supra cap.1. quam-
H quàm tamen Ruben esset primogenitus secundum carnem, tamen non manserunt penes eum iura primogenituræ, quia Iacob abstulit ea ei, vt patet Gen. 49. cap. scilicet Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio effusus es sicut aqua: non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. transierunt autem ista iura primogenituræ, quantum ad aliquid in tribū Iudæ, & quantum ad aliquid in tribum Ioseph, vt declaratum est Gen. 48. & Iosue 13. cap. Quæ autem sint iura primogenituræ declaratum fuit Gen.25. & 27. cap.

Rubē perdidit iura primogenituræ.

Huius filius Henoc. Hic ponuntur quatuor filij Ruben, scilicet Henoc, Phallu, Hesrom, Charmi: & ab
I istis denominatæ sunt familiæ, scilicet familia Henochitarum, Phalluitarum, Hesronitarum, Charmitarum. De his autem non deficit aliqua familia. Pro quo considerandum est, quòd cum aliquis de duodecim filijs Iacob habebat aliquos filios ab illis denominabantur familiæ, sicut a patre denominabatur tribus: vtpote Ruben habuit quatuor filios, qui nominātur hic & a Ruben nominata est tribus: a quolibet autem filiorum eius nominata est vna familia, & sicut contingebat filios Iacob habere plures, vel pauciores filios immediatos, ita in qualibet tribu erāt plures, vel pauciores familiæ: in tribu enim Ruben non deficit aliqua familia, quia filij eius solum fuerunt quatuor, vt patet Gen.46. & Exo. 6. cap. denominabatur interdum aliqua familia a nepotibus, vel
K a pronepotibus, sicut factum est in tribu Manasse: nam filius Manasse fuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarum: nepos autem Manasse fuit Galaad, a quo familia Galaditarum: pronepotes autem Manasse fuerunt sex filij Galaad, a quo denominatæ fuerūt sex familiæ, vt patet infra: in tribu autem Ruben non fuit aliqua familia denominata a nepotibus, vel pronepotibus: sed fuerunt quatuor familię denominatæ a quatuor filijs eius. Deficiūt aūt in hac computatione de summa primæ computationis, quę fuit facta in monte Sinai viri duodecim millia octingēti 70, vt patet supra c.1, & hic: nā ibi erāt quinqua-
ginta

Filij Rubē quatuor a quibus denominatæ sunt familiæ. Quō familiæ aliquādo nominantur a filijs aliquando a nepotibus aliquando a pronepotibus.

ginta sex millia, & quingenti viri: hic sunt viri quadraginta tria millia septingenti. *Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben*. Idest quatuor istæ suprapositæ sunt familiæ Rubenitarum: omnes autem cognationes minores vocabantur domus. *Quarum numerus inuentus est 43. millia septingenti 30.* Hic deficiunt multi a priori summa, quæ erat in monte Sinai, vt supra dictum est.

Quare tribus Ruben non fuit multiplicata in quadraginta annis ad maiorem numerum. *Quæst. VI.*

QVAERET aliquis quomodo trib9 Ruben non fuit multiplicata ad maiorem numerum, nam sicut Israelitæ quando ingressi sunt in Aegyptum erant septuaginta, & tamen quando exierũt erant plures quam sexcenta millia virorũ, ita debuisset tribus Ruben augmentari in annis ferè quadraginta, qui fluxerunt à numeratione, quæ facta est in monte Sinai vsque ad istam: sed deficiunt multi.

Respondendum est, quòd causa huius potissima fuit sententia lata a Deo in Cadesbarne contra numeratos, scilicet quòd nullus de illis ingrederetur in terram Chanaan, ideo omnes, qui fuerant computati in prima computatione, scilicet sexcenta tria millia virorum, & amplius perierunt inter tempus computationis illius & istius, quia nemo de computatis in prima computatione fuit hic cõputatus, vt patet infra in litera. & sic de multis alijs tribubus deficiunt viri aliqui de summa, quæ erat in prima computatione. Et ista causa exprimitur aliqualiter in fine c. ideo totalis summa omnium Israelitarum in ista computatione nõ accessit ad priorem summam, quæ fuit in monte Sinai, vt patet infra. *Filius Phallu Eliab. Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron.* Iste Phallu fuit filius Ruben, a quo denominata est familia Phalluitarum. Repetitur autem hic de eo, vt ponatur quidam casus, qui fuit in nepotibus eius: erant enim nepotes eius tres Dathan Namuhel, & Abyron. Duo istorum fuerunt, qui surrexerunt contra Aaron, & Moysen propter summum sacerdotium. Et ex hoc repetitur hic de illis.

Isti sunt Dathan, & Abyron principes. Hoc ponitur ad notificandum id, quod dicitur de Dathan, & Abyron insurgentibus contra Moysen, quia cum legeretur supra 16. cap. de illis nesciretur fortassis determinate eorum progenies, ideo ponitur hic.

Qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron. Modus insurrectionis, & seditionis habetur supra 16. & dicuntur surrexisse contra Moysen, & Aaron, quia ipsi volebant summum sacerdotium, cum essent de tribu primogenitorum: & quia Aaron possidebat summũ sacerdotium, insurgebant contra eum directe: contra Moysen autem insurgebant, quia ipse ordinauerat omnia hęc & videbatur ex affectione consanguineis suis tribuisse dignitates, vt preallegato cap. declaratum est.

In seditione Core. Seditio est bellum ciuile: sic autem fuit cum Core & socij sui insurrexerunt contra Moysen, & Aaron: omnes enim erant cõciues, cum essent in eodem populo: fuit autem ista seditio Core, quia erat Core de filijs Leui de familia Caath, vt patet Exod. cap. 6. & supra cap. 3. Ideo ille pretendebat se habere ius ad summum sacerdotium, volẽs illum surripere, vel qualitercunque auferre Aaron: quia non poterat ipse si solus esset quid facere, conduxit secum multos alios de populo solicitans corda eorũ: & quia maioris auctoritatis sunt ad mouendum illi, qui erant honoratissimi in populo: ideo adduxit secũ 250. proceres synagogæ, vt patet infra, & quia Da-

A than, & Abyron erãt quasi principes in tribu Rubẽ, quæ erat tribus primogenitorum, ad quã videbatur de iure pertinere summum sacerdotium, solicitauit illos, vt mouerentur contra Moysen, & Aaron.

Quando aduersum Dominum rebellauerunt. Isti dicuntur rebellasse contra Dominum, quia repugnabant ordinationi Dei volentes arripere summum sacerdotium: Deus tamen statuerat summum sacerdotium pertinere ad Aaron. isti autem non intelligebant, ideo insurrexerunt contra Moysen, & Aaron putãtes hoc factum fuisse ex affectione cognationis, & sic dixit Moyses istis viris, quòd insurgebant contra eum, & Aaron sed magis cõtra Deum, vt patet supra c. 16.

Aperiens terra os suum deuorauit Core. Dicitur terra B aperuisse os: non quòd habeat proprie os, quia non est animal, sed quia diuisa fuit patente quadam cęca voragine: & illa vorago erat sicut os in animali. Quid autem Iudæi fabulentur de ore terrę, & ore asinæ Balaam, & decem rebus creatis in vespere sabbathi ad solis occasum, declaratum fuit supra cap. 22. Dicitur quod fuit deuoratus Core, quia Core non fuit cõbustus cum alijs 250. viris offerentibus Thymiama. Sed contra hoc arguetur, quia Moyses dixit, quòd Core & omnis congregatio sua starent sequenti die cum thuribulis suis coram Domino ad offerendum thymiama: Aaron autem staret seorsum habens thuribulum suum: & tamen sequenti die venerunt viri 250. & obtulerunt, atque combusti sunt, vt patet hic, & supra cap. 16. ergo Core quoque combustus est. Core an fuerit cõbustus.

C Aliqui responderunt, quòd Core fuit combustus, & deuoratus a terra: viri autẽ 250. fuerunt solum combusti. Sed hoc improbatũ fuit supra 16. cap. Dicendum autem quòd Core solum fuit submersus a terra sicut Dathan, & Abyron: & cum obijcitur quòd dixerit Moyses, vt iret sequenti die Core cum socijs suis ad offerendum thymiama. Respondetur quòd forte Core timuit subire istud experimentum suspicans aliquam plagam a Deo esse mittendam: & propter hoc quamquam viri 250. quos solicitauerat iuerint sequenti die ad thurificandum: Core tamen nõ iuit, sed mãsit in tabernaculo suo, ideo viri 250. combusti sunt soli, Core autem non fuit combustus, sed aperta est terra in tabernaculo suo, & deuoratus est.

D *Morientibus plurimis.* Non intelligitur hoc de filijs Core, qui erant cum eo in tabernaculo suo, quia immediate dicitur quòd magnum miraculum factum est in Israel, vt Core pereunte filij eius non morerentur, nec etiam intelligitur de 250. viris, qui cõbusti sunt, quia de istis dicitur hic immediate quando combussit ignis 250. viros. Sed intelligendum est necessario de Dathan, & Abiron, & omnibus familijs suis: nam isti deuorati sunt a terra, vt patet supra c. 16. & fuerũt omnia hęc in eadem die. *Et factum est grande miraculum, vt Core pereunte filij eius non morerentur.* Fuit autẽ miraculum in hoc quòd terra aperta est & absorbuit Core: filij tamen sui, qui simul erant non absorpti sunt: Core enim a principio solicitauit Dathan, & Abiron contra Moysen. Etiam solicitauit 250. viros.

E Inchoata autem seditione cũ Moyses dixisset, quòd sequenti die venirent Core, & socij eius ad thurificandum: Core timens aliquod malum peruenturum non iuit in sanctuarium, sed mansit in tabernaculo suo euntibus illuc viris ducentum quinquaginta, qui combusti sunt, fecit ergo Deus quòd aperiretur terra, & deglutiret Core, & cum manerent simul filij eius in eodem tabernaculo, non submersi sunt, sed manserunt pendentes in aere, & hoc vidit totus Israel, quousque deuorato Core terra iterum conclusa est. Isti autem filij Core erant viri sancti & habiti fuerunt in magna reputatione postea inter

 Leuitas,

Leuitas, quia cantores effecti sunt, & Psalmos composuerunt, vt patet 1. Paralip. cap. 25. & 26. nam ex nominibus istorum intitulantur quidam psalmi cum dicitur: Psalmus filiorum Core. Etiam habuerunt aliud officium in sanctuario, scilicet quòd præerant ad faciendum libamenta, quę erant de panibus frixis: vnde dicitur de eis 1. Paralip. cap. 6. quòd Corita erat princeps eorum, quæ frigebantur in Sartagine.

Quomodo non sunt absorpti filij Core cum patre eius, cum essent in eodem tabernaculo. *Quæst. VII.*

QVAERET aliquis de istis filijs Core quomodo non submersi sunt cum patre suo cum essent in eodem tabernaculo, vt hic supponitur. Respondebit aliquis, q̄ erant viri sancti, & propter hoc Deus illos conseruauit, ne perirent. Sed obijcietur quòd licèt prius essent viri sancti, tamen in eo quòd recedere noluerunt a tentorio patris sui, qui erat peccator efficiebātur rei inobedientiæ, & merebantur submergi: sic patet de Dathan, & Abyron, & familijs suis: multi namque erāt, qui nihil peccauerant in surgendo contra Moysen, & Aaron, quia tamen noluerunt recedere a tabernaculis hominum illorum cum eis absorpti sunt, vt patet supra cap. 16. & hoc quia dixerat eis Moyses. Recedite a tabernaculis istorum impiorum & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum, & post hoc qui noluerunt recedere absorpti sunt, quamquam non peccassent: sic ergo fieri debuisset in filijs Core, cum essent in eodem tabernaculo, in quo pater suus absorptus est. Respondendum est, quòd non debuerunt absorberi, quia nō fuerant prçmoniti, quamquam ergo fortassis cognoscerent quòd pater eorum coniurauerat contra Moysen, & Aaron solicitans corda multorum virorum, tamen nesciebant esse prçceptum à Moyse, & dictum, vt recederent omnes a tabernaculo eius: nam ipse, & Dathan, & Abyron in eodem tempore absorpti sunt, & cum Moyses iuisset ad iubendum ne quis accederet ad tabernacula hominum impiorum audierunt illi, qui erant cum Dathan, & Abyron: quia primo iuit ad illos: sed non audiuerunt filij Core, quia Core habitabat in alia parte castrorū. Dathan namq; & Abyron erant de filijs Ruben, ideo castrametabantur in parte meridiana sub vexillo Ruben: Core autem & filij eius, quia erant de Leuitis castrametabantur ad partem tabernaculi meridianam in circuitu illius: & non erant in eodem ordine castrametandi, in quo populares, quia omnes populares castrametabantur procul a sanctuario, Leuitæ autem apud illud, & tunc cum Moyses denunciauerit, vt recederēt omnes a tabernaculis hominum impiorum, & hoc fuit cognitum apud tabernacula Dathan, & Abyron & nondum erat cognitum apud tabernaculum Core: sed Core absorptus est dum absorberentur Dathan, & Abyron, ideo non constitit filijs Core, quòd iussisset Moyses recedere a tabernaculo patris sui. Si autem iubente Moyse, recedere nollēt, etiam si prius viri sancti fuissent, quia tamen tunc erant inobedientes, fuissent absorpti cum patre. Aliter autem responderi potest, quòd non solum filij Core nescierunt positum a Moyse, quòd omnes recederent a tabernaculo Core, sed etiam non fuerat posita talis iussio, nec intendebat Moyses ponere hoc edictum contra Core, sed solum cōtra Dathan, & Abyron. Causa enim est quia Moyses cognouerat, quòd omnes isti viri, qui insurrexerāt contra eum, & Aaron perituri erāt: & quia ipse vocauerat Dathan, & Abyron, vt venirēt ad sanctuarium, & ibi videret causam eorum, scilicet

F quare insurgebant, noluerunt venire: & ob hoc iuit ipse ad illos iubens, vt omnes recederent a tabernaculis eorum: quia sciebat illos perituros esse ne alij simul cum eis perirent. De Core autem non existimabat sic, quia Core steterat in sanctuario coram Moyse & Aaron: dixeratque Moyses, quòd Core & tota congregatio eius sequenti die venirent ad offerendum coram Domino thymiama, & Aaron per se offerret, vt ibi videretur, quem Deus acceptaret: hoc autem experimentum Core acceptauit, & socij sui ducentum quinquaginta viri: vnde sequenti die isti ducentum quinquaginta viri venerunt ad sanctuarium, vt offerrent thymiama: & cum assumpsissent in thuribulis thymiama, ignis egressus a Domino combussit illos, vt patet supra 16. cap. Moyses autem

G putauit, quòd iret cum eis Core sicut acceptauerat, ideo non intendebat ponere aliquod edictum cōtra illum, quòd recederent omnes a tabernaculo eius sicut a tabernaculis Dathan, & Abyron, quia putauit eum consumendum cum ducentum quinquaginta viris, sed quia non iuit illuc Core, ne maneret impunitus cum ipse fecisset omne malum hoc, fecit Deus aperiri terram sub tabernaculo eius, & deuoratus est. Filij autem illius nihil peccabant manentes cum patre cum non esset posita aliqua prohibitio de hoc: ideo quāquam pater suus absorptus fuerit, quia erat vir nequam, tamen filij non debuerunt deuorari: secus autem si ipsi potuissent habere aliquam cognitionem certissimam, quòd pater eorum deuorandus

H esset a terra. Nam tūc si non recederent ab eo, essent in culpa, & deuorarentur. *Filii Simeon.* Hic ponitur computatio secundæ tribus Israel, scilicet Simeon, & ponitur immediatè post Ruben, quia erat sub vexillo Ruben, vt patet supra cap. 2. erat etiam in ordine natiuitatis sequens post Ruben, vt patet Gen. cap. 30. hic tamen non curatur de ordine natiuitatis, sed de ordine castrorum, vt supra declaratum est.

Per cognationes suas. Idest per familias: est enim cognatio nomen generale signans congregationem plurium attinētium in identitate sanguinis, & signat omnem modum congregationis, scilicet maximam congregationē, quæ vocatur tribus, vel mediocrem, quæ vocatur familia, aut minimam, quę vocatur domus. (Cognatio qd signat)

I De prima patet supra cap. 1. vbi accipiuntur duodecim principes cognationum, idest duodecim principes tribuum: & iterum dicitur quòd Moyses & Aaron recēsuerūt Israelitas per cognationes suas, & domos atque familias, vbi necessario accipitur cognatio pro tribu. Sic etiam præcedenti cap. dicitur quòd Zambri erat princeps cognationis Simeon, idest princeps tribus Simeon: quia Simeon non dicit familiam, sed tribum. Aliquando autem cognatio accipitur pro familia, sicut patet hic cum diuidatur Simeon per cognationes. Non potest autem intelligi cognatio, idest tribus, quia vna non diuiditur per alias tribus, cum sint solum duodecim tribus. Item nō potest accipi cognatio pro domo, quia cum dicatur hic quòd diuiditur Simeon per cognationes,

K sequitur immediate quomodo per istam diuisionem sint familiæ quinque in tribu Simeon. aliquando accipitur cognatio pro domo, quæ est minima cognatio, & de hoc magis patet.

Namuhel ab hoc familia Namuhelitarum. Hic ponuntur quinque familiæ tribus Simeonis denominatæ a quinque filijs eius, scilicet a Namuhel familia Namuhelitarum, & a Iachin familia Iachinitarum: & a Iamin familia Iaminitarum: & à Zare familia Zareitarum: & à Saule familia Saulitarum. (Namuhel fuit nomē duorum, & Saul.)

Sciendum autem quòd Namuhel, qui ponitur hic primus in filijs Simeon non est ille Namuhel,

de quo dicitur ſupra. ſ. ꝙ filij Eliab erant Namuhel Dathan, & Abyron, quia Namuhel pertinet ad tribū Ruben, hic autem ad tribum Symeon. Item Saul, de quo hic dicitur non eſt Saul qui regnauit primus in Iſrael, quia ille erat de tribu Beniamin; iſte autem de Tribu Simeonis. De Saule patet 1. Reg. c. 9. Item multo tempore fuit iſte Saul ante illum, quia iſte introiuit in Aegyptum cum patre ſuo Simeone, Saul autē rex fuit valde magno tempore poſt exitum de Aegypto, & poſt ingreſſum in terram Chanaan. Item familia Zareitarum, de qua hic dicitur non eſt familia Zareitarum, de qua habetur infra in tribu Iudę, quia iſta pertinet ad Simeonem illa ad Iudam, & denominatur familia Zareitarum in tribu Iudę à Zaram, qui fuit filius Iudę, vt patet Gen. c. 28. & Mat. c. 1. licet aliquando vocetur zares, vt patet infra: iſta autem familia Zare, quę hic ponitur, nominatur a Zare filio Simeon.

[Margin: familię Zareitarū ...]

Hæ ſunt familiæ de ſtirpe Simeon. i. iſtę quinque familiæ hic nominatæ ſunt de ſtirpe Simeō. ſ. appellatę a filijs eius. Sciendum autem, ꝙ hic deficit vna familia, quia a quolibet filio Simeon deberet appellari vna familia, ſed fuerunt ſex filij Simeon, vt patet Gen. 46. c. & Exodi cap. 6. Iſtæ familiæ non nominantur eo modo, quo appellantur filij Simeon: nam Gen. 46. cap. Iſte, qui vocatur hic Namuhel, appellatur ibi Iamuel, & qui appellatur hic Zare appellatur ibi Saber. Deficit tamē vna familia. ſ. Ahoditarum denominata a filio Simeon nomine Ahod. Hoc autem fuit, quia forte Ahod nō habuit filios aliquos, per quos deriuaretur ꝓgenies ſua: ideo non fecit aliquam familiam. Sciendum autem ꝙ nomina iſtorum filiorum Simeon fuerunt multiplicia, nec ponuntur vbique eadem: nam aliter appellantur Geneſ. 46. c. & aliter Exodi cap. 6. & aliter hic: nam Gen. 46. cap. ponuntur tria nomina filiorum Simeon, quæ non ponuntur hic, ſcilicet Iamuel, Ahod, & Saber. Exo. autem cap. 6. etiam variantur iſta nomina, quia ponuntur duo, quę non ponuntur hic, nec Geneſ. 46. cap. ſ. Nod, & Soer. Hoc autem accidit, qa aliquando contingit eoſdem viros multa habere nomina, ſicut nunc apparet. Et etiam hoc accidit in nouo teſtamento: nam Petrus aliquando appellatur Petrus, aliquando Simon Ioannis, & aliquādo Cephas, & aliquando Bariona. Adhuc autem filij Simeō habent alia nomina variata, vt patet 1. Paralipom. cap. 4. vbi ponitur Iarib filius Simeon: & ibi ponitur Zara, ſicut ponitur hic: nec ponuntur ibi filij ſex Simeon, ſicut Gen. 46. cap. & Exo. cap. 6. ſed quinque filij, ſicut hic. Cuius cauſa eſt, quia liber Paralipom. fuit ſcriptus multo tempore poſt librum iſtum, ſcilicet tempore captiuitatis Babylonicæ cum ibi agatur, quomodo ducti fuerint Iſraelitæ in Babylonem, & intendebat ibi ſcriptor enarrare progeniem Simeonis, ſicut enarrat progeniem aliarum tribuum, & quia ab vno de filijs Simeon nō prouenerunt poſteri, ſcilicet ab illo, qui vocatur Ahod: ideo non dictum eſt, quòd haberet ſex filios, ſed quinque: quia ſextus filius nihil ꝓficiebat ad ſtirpem Simeon, quia ab eo non fuerunt deriuati aliqui poſteri, per quos extenderetur familia Simeonis. *Quarum omnis numerus fuit 22. millia ducentorum.* In iſta tribu deficiunt valde multi viri. ſ. 27. millia & centum ſecūdum primam computationem: nam in computatione facta in monte Sinai fuerunt quinquaginta. 9. millia. & 300. viri. hic autem. 22. millia. 200. Primum patet ſup. c. 1. nec eſt aliqua tribus Iſraelitarum, in qua tot viri defecerint, ideo plures defecerunt in hac tribu quàm in duabus quibuſcūque alijs tribubus: non enim fuit aliqua tribus tam paruæ multitudinis in iſta computatione, ſicut tribus Simeon quamquam in prima computatione multæ fuerunt minores ipſa: immo nulla fuit maior ea, nec ęqualis, nisi tribus Iudæ & tribus Dan, vt patet ſupra cap. 1. & quia iſta computatio fiebat ad ſignandum ſortes poſſeſſionis omnibus tribubus: cum tribus Simeon reperiretur minor omnibus, data eſt ei minima poſſeſſio. Nam non accepit ſortem ſegregatam, ſicut cæteræ tribus, ſed quandam partem ſortis Iudæ accepit: erat enim ſors Iudę magna, & quædam particula parua deciſa de illa ſuffecit in ſortem tribui Simeon, ſic patet Ioſue. capit. 19. ſ. hæc eſt hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes ſuas in funiculo, & poſſeſſione filiorum Iuda, quia maior erat, & idcirco poſſederunt filij Simeon in medio hęreditatis eorum.

[Margin: filij Simeon diuerſa noīa habuerūt.]

[Margin: Tribus Simeon hic fuit minor inter oēs: & Iudæ maior & quare.]

Quare tribus Simeon valde diminuta fuerit. Quæſt. VIII.

QVAERET aliquis quare de tribu Simeon defecerint valde plures viri, quàm de alijs familijs. Aliquis reſpondere poterit, quòd quædam progenies ſunt, quę quodam tempore multiplicantur, & aliæ ſunt, quæ non multiplicantur, & illę, quæ multiplicantur aliqñ non multiplicantur, quia non omni tempore homines ęqualiter vacant generationi, & dato quòd ęqualiter, aut amplius vacent, non ſequitur, quòd magis multiplicentur in prole, & ſic potuit eſſe de ſtirpe Simeon, quòd licet a principio excederet fere omnes alias, tamē poſtea non multiplicata eſt, ſed aliæ exceſſerunt eam.

Dicendum tamen, ꝙ iſta ratio licet aliqualis ſit, tamen non penitus ſatisfacit: nam hoc eſſet ſi aliæ tribus, quę prius exceſſę fuerant in multitudine a tribu Simeon: poſtea excederent eam, & ipſa non diminueretur, vel parum diminueretur: tamen hic vtrunque eſt: nam omnes aliæ excedunt eam, & ipſa diminuta eſt a priori ſumma, quaſi in 38. millibus virorū, quod veriſimiliter non fuiſſet factum, niſi aliquid ſpeciale accidiſſet in tribu iſta.

Ideo dicendum eſt, ꝙ iſta tribus paſſa eſt diminutionem generalem quam ex aliqua parte habuerunt alię tribus, & propter hoc habuit quandam ſpecialē diminutionis cauſam: fuerunt enim omnes tribus aliqualiter diminutæ, quia ſententia lata fuit contra illas. ſupra cap. 14. quòd omnes numerati de illis perirent: ideo neceſſę eſt, quòd de qualibet tribu ad minus tot deficerent, quot numerati erant in ſumma cuiuslibet tribus ſupra capit. 1. Aliquæ tamen tribus in tempore medio harum duarum computationum. ſ. fere in 39. annis magis multiplicatæ ſunt, quàm aliæ. vnde contingit quaſdam earū deficere a priori ſumma, alias autem excedere ſummam priorem, ſicut patebit infra comparando ſummas vtriuſque numerationis, quantum ad hoc. Tribus autem Simeon pati potuit quendam defectum, ſcilicet vt deficerent ad primam ſummam aliqui viri. habuit autem præter hoc ſpecialem cauſam diminutionis. Dicūt enim quidam quòd fere omnes viri, ſcilicet 24. millia qui perierunt in adoratione Beelphegor, & fornicatione cū filiabus Moab & Madian, fuerunt de ſtirpe Simeon, & ſatis apparet hoc rationabiliter dictum, quia princeps iſtius tribus fuit, qui occiſus eſt, cum Madianitide, principe tamen peccante, plurimi de tribu eum ſequerentur. Quidam enim, quia viderent ſibi eſſe impunitatem in vitio, quod eis erat commune cum principe: alij autem, vt principi complacerent adulantes ei, quòd bene ageret. Et ſic non fuerunt omnes pereuntes de tribu Simeon: eſſet tamen maxima ſumma eorum, ideo iſta tribus magis diminueretur quàm omnes alij. *Filii Gad.* Hic ponitur numeratio tertiæ tribus, ſcilicet Gad, & fuit iſta poſt Simeonem non in ordine natiuitatis, vel dignitatis, ſed in ordine caſtrorum: nam caſtrametabatur ſub vexillo filiorum

[Margin: Numeratio tertiæ tribus.]

liorum Ruben, vt patet supra c.2. *Per cognationes suas.* Idest per familias, quoniam non potest accipi pro aliquo alio, cum tribus non diuidatur immediate, nisi p familias. *Sephon a quo familia Sephonitarum.* Hic ponuntur familiæ septem in tribu Gad, quæ denominantur a septem filijs eius, sicut patet in litera. Isti tamen filij non nominantur hoc modo, sicut alibi, quia Gen.46. cap. ponuntur quædam alia nomina, quæ non ponuntur hic. s. Esebon. & Berib. Pro quibus ponuntur hic alij duo. s. Her, & Ozni. sic etiam in alijs locis scripturę variantur nomina eorum, sicut patet in libro Paralip. & in libris Esdræ, vbi ponuntur istę tribus & familiæ suæ. *Istæ sunt familiæ Gad.* De istis familijs nulla deficit, qa oēs filij Gad denominauerūt familias aliquas: fuerūt.n. solū septē filij Gad, vt patet Gen. c.46. & tot familiæ ponunt hic. *Quarum omnis numerus fuit 40. millia quingenti.* De filijs Gad deficiunt aliqui ad primam numerationem, quia in prima computatione fuerunt. 45. millia sexcenti quinquaginta, vt patet supra cap.1. Hic autem solum. 45. millia quingenti. deficiunt, ergo quinque millia. 150. *Filii Iudæ.* Hic ponitur quarta tribus. s. filiorum Iuda: non secundum ordinem natiuitatis: nam prior fuit Iudas, quàm Gad, de quo supra ponebatur, sed secundum castrametationem: nam filij Iuda castrametabantur ad partem orientalem, sub vexillo suo, & quia incepta fuerat ista computatio in parte meridiana in tribu Ruben continuè computando deuentum est vsque ad partem orientalem, in qua castrametabantur filij Iudę. *Her & Onan.* Hic ponuntur isti duo filii Iudæ, & non dicitur per cognationes suas, sicut dicebatur in alijs tribubus: & causa est, quia per istos non deriuata fuit aliqua progenies Iudę, sed mortui sunt ambo sine liberis, vt patet hic, & Genes. 18. capitu.

Quartę tribus numeratio.

Quare nominati sunt hic duo filij Iudæ ex quibus non fuit aliqua pro eies. Quæst. IX.

QVAERET aliquis, quare nominati sunt hic isti duo filij Iudę ex quibus non fuit aliqua progenies, cum sextus filius Simeon non fuerit nominatus supra, eo quòd ex eo nō fuit aliqua posteritas, vt ibi declaratum est.

Respondendum est, quòd isti duo filij Iudę nominati sunt hic ad commemorandum peccatum eorū, licet expresse non commemoretur, sed subintelligitur per eorum mortem. Erant enim isti duo filij Iudę nequissimi, quorum primus a domino occisus est. Secundus autem etiam fuit nequam, quia cum sciret non sibi nasci liberos, sed fratri suo defuncto non cognoscebat vxorem suam, sed effundebat semen in terram, & hunc quoque occidit dominus eo, quòd rem detestabilem faceret. De his Gen. 38. cap. Ad commemorandum ergo horum facinus saltem implicite nominati sunt, & dictum est, quòd mortui fuissent. Filius autem sextus Simeon non fecit aliquid notabile siue in bono, siue in facinore; ideo non fuit hic repetitus, cum nō habuerit progeniem aliquam. *Qui ambo mortui sunt in terra Chanaan.* Idest isti nō introierunt in Aegyptum, cum omnibus alijs, de quibus hic dicitur: omnes enim isti, & patres eorum, scilicet capita tribuum ingressi sunt in Aegyptum, vt patet Genes. 46. cap. Isti autem duo mortui sunt antequam illuc introirent, scilicet in terram Chanaan: fuit autē mors eorum pessima: Deus enim occidit illos, quia erant nequam, vt dictum est, & patet Genes. 38. capit. *Fuerunt que filii Iuda per cognationes suas.* Hic ponuntur alij filij Iudę per quos deriuata est progenies Iudę, & dicitur: Per cognationes suas, idest per familias, quia isti, qui nominantur hic constituerunt singulas fami-

F lias, vt patet in litera, *Sela a quo familia Selaitarum.* Hic ponuntur quinque familiæ in tribu Iudę, & tres sunt denominatę a filijs eius. s. familia Selaitarum, Zaraitarum, Pharesitarum. Duæ autem a nepotibus illius. s. familia Esromitarum. & Amulitarum. Fuerūt enim Esrom, & Amul filij Phares, & nepotes Iudæ. Ponitur autem hic prima familia Selaitarum, quia iste fuit primus de filijs Iudæ, per quos familiæ deriuatæ sunt.

Pro quo sciendum, quòd Iudas habuit duplices filios, quosdam ex vxore sua nomine Sue: alios ex nuru sua nomine Thamar. Ex vxore habuit tres filios, scilicet Her, Onan, & Sela. Primi duo mortui sunt, quia erant nequissimi, vt patet hic & Gen. 38. Mansit Sela filius Iudæ minor ex vxore, & ab isto denominata est familia Selaitarum. Habuit autem alios filios Iudas ex nuru sua Thamar: primus enim filius Iudæ. Her qui accepit Thamar in vxorem, & quia erat nequam, occisus est a domino sine liberis. Secundus. s. Onan accepit eandem Thamar in vxorem, & quia ēt erat nequam occisus est sine liberis. Petiuit autem Thamar tertium filium. s. Selam, Iudas autem timēs, ꝙ moreretur, sicut duo priores nolebat ei dare, sed dixit, ꝙ maneret in viduitate sua, quousque cresceret Sela, & daretur ei in virum. Cum autem creuisset, & non daretur, Thamar mutato habitu, & accepto ornatu meretricio cognita est a Iuda nesciente Iuda, quòd esset nurus sua, & ad vnum concubitum concepit gemellos. s. Phares, & Zaram. Amplius autem Iudas non cognouit eam. De hoc Gen. 38. cap. a duobus autem filijs eius, scilicet Phares, & Zaram denominatæ sunt duę familię, scilicet Pharesitarum, & Zareitarum. *Phares, a quo familia Pharesitarum.* Iste Phares, & Zaram simul concepti sunt, scilicet ex vnico coitu, & cum esset tempus partus collidebantur infantuli in vētre. s. quis prior exiret quorum vnus emisit manum extra ventrem: & in digito illius obstetrix ligauit filum coccineum dicēs iste egredietur prior, & ob hoc vocauit eum Zaram, quod interpretatur oriens vel fulgens. oriens quidem, quia obstetrix dicit iste egredietur prior, fulgens autem, quia in digito illius filum coccineum fulgens ligatum est. Alius tamen impediuit exitum illius, & egressus est prior rūpendo pellem secundinam, & tunc dixit obstetrix, quare diuisa est propter te maceria? Et ob hoc vocatus est Phares, quod interpretatur diuidens, vel diuisio. de linea autem istius Phares nati sunt omnes reges Iudæ, & Messias, vt patet Mat. cap. 1. *Zare a quo familia Zareitarum.* Iste vocatur hic Zare, sed vt communiter vocatur Zaram, vt patet Gen. 38. cap. & Matth. cap. 1. sed in hoc nihil differt, quia etiam alibi vocatur aliquando Zares, vt patet Iosue. cap. 7. & 22. *Porro filii Phares Hesrom.* Hic ponuntur duæ familię denominatę a nepotibus Iudę, scilicet familia Amulitarum & Hesromitarum, sed isti nepotes fuerunt Iudæ.

Iudas habuit duplices filios.

G

H

Phares & Zaram natiuitas.

I

K

Quomodo familiæ duorum fratrum essent diuersæ, cum haberent eundem patrem. Quæst. X.

QVAERET aliquis quomodo familia Pharesitarum potest esse alia a familia Amulitarum, & Hesromitarum, quia Phares erat pater Amul, & Hesrom, vt patet hic: & familia patris non potest extendi, nisi per filios suos: ideo eadem erit familia patris & filiorum, vel saltem vnius de filijs: alioquin aliqua familia erit, quæ nullos habeat, per quos deriuetur, quod non stat.

Respondetur, quòd quando pater vnum filium generabat, solum familia patris & filij necessario erat eadem:

dem: quia diuersę familię exigunt diuersas origines, & diuersa media, per quę extendantur. Quando autem pater vnicum filium habet, pater est origo, filius autem est id, per quod familia extenditur. Si autem pater plures filios habuit poterit familia patris p vnū filium decurrere, & ille non habebit nomen familiæ a se, sed a nomine patris sui, quilibet vero aliorum a se familiam denominabit, vt si vnus vir quinq; filios habeat, quatuor illorum filiorum familias speciales denominare poterunt. Vnus autem eorum non denominabit aliquam familiam, sed extendetur per eū familia a nomine patris, & postea per omnes eius posteros.

Si autem quilibet filius ex nomine suo familiam denominaret, impossibile esset aliquam familiam harum denominari a patre, vel necesse esset, vt aliqua harum familiarum duraret solum per vitā vnius hominis. Sed hoc falsum est: sic ergo est in Phares, & Hesrom & Amul, quia Phares habuit alios filios preter Hesrom, & Amul, vel saltem vnum, & per illos familia Pharesitarum deriuata est: Hesrom autem, & Amul potuerunt alias familias constituere, & nō extendebatur per eos familia Pharesitarum. Intelligendum tamen, quòd non exprimuntur hic omnes filij Phares, sed subticentur illi, per quos deriuata fuit familia Pharesitarum cōputatis istis duobus, per quos non extenditur: sic autem est in tribu Manasse, quia ibi nati sunt de Galaad filij multi, qui infra nominantur, & a quolibet eorum vna familia nomen accipit, & cum his computatur ipsa familia patris eorum Galaad, sed hoc est, quia Galaad habuit alios filios præter illos, qui computantur infra. *Istæ sunt familiæ Iudæ.* In istis familijs nulla deficit, nisi dicere velimus, quòd Her & Onan filij Iudæ, qui mortui sunt, constituere debuissent duas familias, & non constituerunt.

Quarum omnis numerus fuit. 70. millia quingenti. Ista est maxima tribus in multitudine: semper enim excessit omnes alias tribus numero: sic patet in prima cōputatione, de qua supra cap. 1. etiam hic excessit omnes alias, quamquam de ipsa defecissent aliquæ secundum primam computationem: postea autem in terra Chanaan etiam semper fuit maior qualibet alia tribu, & quasi habuit tantam multitudinem, sicut octo vel nouem tribus. Quod patet 1. Regum cap. vltimo, vbi iussit Dauid computari omnes viros bellatores regni sui, & inuenti sunt de tribu Iuda quingenta quinquaginta millia virorum pugnatorum. De omnibus autem reliquis tribubus Israel inuenta sunt nonaginta millia virorum pugnatorum. Sed ꝯ hoc arguetur, quia tribus Israel dixerunt ad tribum Iuda: decem partibus maior ego sum apud regem, magisque ad me pertinet Dauid quàm ad te, vt patet 2. Regum capit. 19. Confutatio. Solutio.

Respondebitur, quòd Israel erat maior. 10. partibus tribu Iuda: non quantum ad numerum virorū, sed quantum ad numerum cognationum. Tribus namque Iuda erat vna, reliquæ autem tribus, quæ vocantur Israel, erant. 11. ideo. 10. partibus erant maiores, quàm tribus Iuda, idest erant plures.

Sciendum, quòd de ista tribu defecerunt multi viri secundum primam computationem, scilicet quatuor millia, & centum, quia in illa fuerunt 74. millia sexcenti: in hac autem fuerunt. 70. millia quingenti. De hoc supra cap. 1. *Filij Issachar.* Ista tribus computatur post tribum Iudæ, quia erat secundum ordinē castrametationis apud illam: nam tres erant tribus sub vexillo Iudæ, scilicet Iudas, Issachar, & Zabulon, vt patet supra cap. 2.

Per cognationes suas. Idest isti filij Issachar, qui sequuntur fecerunt singuli cognationes singulas, idest A familias. *Thola a quo familia Tholaitarum.* Hic ponuntur quatuor filij Issachar, a quo denominantur quatuor familiæ, vt patet in litera, sed nomina istorum sunt aliqualiter mutata, quia illi, qui vocatur hic Iasub, vocatur Iob Genes. 46. cap. & qui vocatur hic Semiran vocatur. 1. Paralipom. cap. 7. Samaron, sed ista variatio pauca est. *Hæ sunt cognationes Issachar.* Idest istę quatuor supra dictæ sunt familiæ Issachar. De hac tribu nulla familia deficit, quia solum fuerūt quatuor filij Issachar, vt patet Genes. 46. capit. & totidem familię sunt hic.

Quarum numerus fuit 64. millia. 300. Ista tribus contra consuetudinem omnium superiorum excrescit in summa ista ad summam primam per 9. millia, & B nongentos viros: quia in prima computatione fuerunt quinquaginta quatuor millia quadringenti, & in ista sunt. 64. millia. 300. aliquæ autem tribus sunt, quibus summa ista secunda supererat ad primam summam.

Causa huius est, quia ista tribus habebat multos iuuenes tempore computationis primæ, & paruulos, qui erant infra annum. 20. & non computati sunt: ideo non fuit lata contra eos sententia, quę habetur supra cap. 14. isti autem non mortui sunt, & genuerunt plurimos, qui tempore huius numerationis iam erant annorum. 20. & computati sunt. Ratio huius est, quia omnes, qui computati fuerunt a 20. annis. & supra perierunt in deserto, & non peruenerunt vsque ad tempus computationis huius, vt patet infra in C litera. *Filij Zabulon.* Ista tribus computatur post tribum Issachar, quia ambæ erant simul sub vexillo tribus Iudę, & iste erat ordo in eis, qui habetur hic, vt patet supra capitu. 2.

Per cognationes suas. Idest per familias, scilicet quòd computata est tribus Zabulon per familias suas, sicut omnes alię tribus. Non erat enim aliqua tribus, quæ simul tota numeraretur, quia sic erraretur in numerando, sed diuidebatur tota tribus per familias, & q̄libet familia per domos, & sic accipiebatur particulatim summa, vt ex omnibus summis partialibus colligeretur summa totalis tribus. *Sared, a quo familia Sareditarum.* Hic ponuntur tres familiæ Zabulon, quæ nominatæ sunt a tribus filijs eius. Nomina autem D istorum non fuerunt mutata, sicut in quibusdam superioribus tribubus, sed sicut appellantur hic, ita & Genes. 46. capitu. Tribus Zabulon numeratio.

Hæ sunt cognationes Zabulon. Idest istæ tres supra positæ sunt cognationes tribus Zabulon, & non sunt plures aliæ in hac tribu. in ista enim non deficit aliqua familia, quia filij Zabulon sunt solum tres, vt patet Genes. 46. cap. & tot familiæ denominatæ sunt.

Quarum numerus fuit. 60. millia quingenti. Ista tribus excedit ad priorem computationem in tribus millibus, & centum viris, quia in priori erant, quinquaginta septem millia virorum quadringenti: hic autem sunt 60. millia, & quingenti. *Filii Ioseph.* Hic ponuntur duę tribus, scilicet Manasse, & Ephraim, & ponitur quòd sunt filij Ioseph, quia omnes tribus accepe-E runt denominationem a filijs Iacob immediatis: erat autem Ioseph filius Iacob: ideo ab eo aliqua tribus denominari debuit, sed fuit diuisus Ioseph in duas tribus, scilicet in Manasse, & Ephraim, quia Iacob adoptauit in filios istos duos, vt patet Genes. cap. 48. Cum dicitur: Duo filij tui Manasses, & Ephraim, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, idest isti duo, ita volo, quòd vocentur filij mei, sicut Ruben, & Simeon: ideo isti duo computantur tanquam duo capita tribuum, sicut Ruben, & Simeon: quia tamen radix eorum erat Ioseph nominatur ipse, & diuiditur Ioseph per Ephraim, & Manasse, sicut diuiditur Trib' Manasse & Ephraim.

aliqua

aliqua tribus per familias suas. *Per cognationes suas Manasses, & Ephraim.* Idest filij Ioseph diuisi per cognationes sunt duo, scilicet Ephraim & Manasses, qui faciunt duas cognationes, idest duas tribus, & accipitur hic specialius cognatio, quàm in superioribus: nam supra semper accipiebatur cognatio pro familia, hic autem pro tribu, cum non diuidatur Ioseph immediatè in duas familias, sicut in duas trib⁹, qa Ephraim, & Manasses duæ tribus sunt. *De Manasse ortus est Machir.* Hic ponuntur familiæ tribus Manasse: nam diuidebatur Ioseph per duas tribus. Ponitur autem hic prima eorum. s. tribus Manasse, & ponuntur familiæ, q̄ erant in ipsa. Est autem aliquid speciale in hac familia, quã in cæteris, quia in cæteris, vt communiter nominant̄ familię a filijs ipsorum capitum tribuum. Aliqñ autē nominantur familiæ a nepotibus, vt in tribu Iudę, vbi nominatur duplex familia a nepotibus. s. Amulitarũ, & Hesronitarum, vt patet supra, hic autem nominant̄ familiæ a filijs, nepotibus & pronepotibus. Nam Manasse genuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarũ. & ista deriuatur a filio. Machir autē genuit Galaad, a quo dr̄ familia Galaditarũ. Et iste est nepos Manasse. Galaad aũt recitatur hic habere filios sex, & ab istis fuerunt denominatæ sex familiæ. Hi aũt sunt pronepotes Manasse. Sciẽdum aũt ꝙ Galaad, de quo hic dr̄ fuit vir valde excellens. s. pugnator, vt patet Iosue. 17. & aliqui dicunt eũ fecisse bella magna in terra Chanaã. s. in terra duorũ regũ Amorrhęorũ, sed falsũ est, qa nõ iuit illuc, in Aegypto. n. mortuus est: sed fuerũt bella sua in Aegypto. De hoc declaratũ est Iosue. 17. c. Sciendũ ēt ꝙ Iezer, a quo noĩatur hic familia Iezeritarum aliqñ appellat̄ aliter. s. Abiezer, vt patet Iosue. 17. c. ponuntur aũt hic familiæ octo tribus Manasse, quarum vna noĩatur a filio. s. familia Machiritarũ, & alia a nepote. s. familia Galaditarũ. sex vero a pronepotibus, vt patet in ĩfra. *Fuit autem Hepher pater Salphaad.* Familia vltima tribus Manasse est Hepheritarũ denominata ab Hepher, qui fuit pater Salphaad. Fit aũt hic mentio de Salphaad, quia agitur de numeratione Israelitarũ ad accipiendũ partes in terra promissionis ꝑ singula capita. Salphaad aũt accepturus erat possessionem, vel filij eius pro eo, & quia nõ habuit filios filiæ acceperunt hæreditatē, & de ipsis dr̄ hic. Sic ēt patet sequenti c. Iste Salphaad exiuit de Aegypto veniens in deserto: tñ ibi mortuus est non introiens in terrã Chanaan, & propter hoc fuit contentio super successione, quia filiæ eius proclamauerunt, ꝙ daretur eis aliqua hereditas, ne deleretur nomen patris earum in familia sua, & dixerũt. pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra dñm sub Core, vt patet seq. cap. *Qui filios non habebat, sed tantum filias.* Hoc ponitur ad declarandũ, qũo successerint ei filiæ. si enim habuisset Salphaad filios illi proculdubio succederent ei, quia de eis non dubitat̄, quin haberent ius ad succedendũ, sed de filiabus erat dubium. Postea tñ ventilata quæstione diffiniuit De⁹ ꝙ succederent filiæ, quando defunctus non haberet heredes masculos, vt patet sequen. cap. & istis puellis non fuit data hæreditas viuente Moyse: & postea in terra Chanaan in dimidia sorte Manasse petierunt hęreditatem, & ibi data est, vt patet Iosue, cap. 17.

Quarum ista sunt nomina. Istę puellę frequenter nominantur, scilicet hic, & sequenti cap. & infra 36. cap. & Iosue. 17. dicunt autem quidam hoc fieri, quia erant puellæ valde prudentes: ideo scriptura commemorat eas in laudem. Et hoc satis videtur colligi ex earũ petitione sequenti cap. vbi Deus approbauit eam, dicens: Iustam rem postulant filiæ Salphaad. Idem patet ex petitione, quam fecerunt coram Iosue, vt daret eis possessionem, vt patet Iosue, cap. 17.

F *Hæ sunt familiæ Manasse.* Idest istę octo supra positæ denominatæ a filijs, nepotibus, & pronepotibus.

Quorum numerus fuit. 52. millia septingenti. Ista tribus excreuit ad priorem summam in 20. millibus, & qngentis: nam in priori numeratione fuerant in hac tribu. 32. millia virorum. & 200. vt patet supra cap. 1. Hic autem fuerunt. 52. millia septingenti: vnde nulla tribus tantum excreuit ad priorem summam, quàm tribus Manasse, sicut nulla tribus tantum defecit a priori, sicut tribus Simeon. *Filii autem Ephraim.* Hic computatur secunda tribus Ioseph. s. Ephraitarum, & isti cõputãtur apud Manassitas, quia Manasses & Ephraim simul erant in castrametando cum sub eodem vexillo essent ad partem aquilonarem, vt patet supra ca. 2. *Per cognationes suas.* Idest per familias. erant autem fa- G miliæ Ephraitarum denominatę a filijs eius, vt patet infra. *Suthala, a quo familia Suthalaitarum.* Hic ponuntur quatuor familię Ephraitarum quarum tres denominatæ sunt a tribus filijs Ephraim, & vna a nepote eius. De hoc autem non potest dici, an defecerit aliqua familia, vel non: quia nescitur quot erant filij eius, cum non scriptum sit, sicut de alijs filijs Iacob: nam non descendit Ephraim in Aegyptũ, cũ Iacob sed in Aegypto natus est: pater quoque eius Ioseph non descendit cum Iacob in Agyptum, sed ante illum iuit ꝑ multos annos. *Quarum numerus fuit. 32. millia quingenti.* De ista tribu deficiunt octo millia virorum, quia in prima computatione fuerunt. 40. millia quingenti, vt patet supra cap. 1. in hac autem solum. 32. millia quingenti. *Isti sunt filii Ioseph per familias suas.* Hic ponitur H recapitulatio duarum tribuum, quę pertinebant ad Ioseph. s. quia omnes, qui includuntur in familijs supra positis sunt filij Ioseph distincti per tribus suas, & familias. *Filii Beniamin.* Ista tribus computatur post Manasse, & Ephraim, quia castrametabatur Beniamin apud Manasse & Ephraim. istę enim tres erãt sub eodem vexillo, vt patet supra cap. 2. & hoc quia pertinebant ad eandem matrem. s. ad Rachel: habuit enim duos filios Rachel. s. Ioseph, & Beniamin, ex quibus fuerunt tres tribus. s. Beniamin vna, & a Ioseph prouenerunt duæ. s. Ephraim & Manasse, & ob hoc istę tres erant sub eodem vexillo. *In cognationibus suis.* Idest filij Beniamin erant distincti per cognationes. i. fami- I lias suas. Sunt autem cognationes Beniamin quinq; denominatę a quinque filijs eius, vt patet in litera: nomina tamen istorum filiorum nõ manent vbique eadem: nam solum duo istorum habentur Gen. 46. cap. s. Bale, & Azbel, Ahiram, ac Supham & Vpham non nominantur ibi, sed ponuntur alia nomina: eodē modo 1. Paralip. cap. 8. non nominantur sic isti filij Beniamin: nam duo primi conueniunt cum his. s. Bale, & Asbel, qui ibi vocatur Asbal: alij autem nominantur aliter. s. Ahara, Noaba, & Rapha: sed in hoc nõ est difficultas: quoniam multoties idem homo habet plura nomina, sicut idem locus vel eadem regio. *Filii Bare Hered, & Noeman.* Hic ponuntur familię duę deno- K minatę a duobus nepotibus Beniamin. s. Heriditarũ, & Noemanitarum. quinque autem familiæ supra positæ nominãtur a quinque filijs Beniamin. *Hi sunt filii Beniamin per cognationes suas.* Idest omnes superiores tã qui sunt capita cognationum, idest familiarum, tam qui sunt in ipsis familijs sunt filij Beniamin: vocantur autem filij Beniamin non immediati, sed descendentes ab eo quomodocunque descendant, & quantumcunque distent. De istis familijs Beniamin deficiunt quinque: nec est aliqua tribus, cui tot deficiunt. ponuntur enim quinque familię filiorum Beniamin, & duæ nepotum eius. fuerunt tamen filij. 10. Beniamin, vt patet Gen. 46. cap. & a quolibet debebat nominari vna familia, sicut fit in alijs tribubus.

Tribus Beniamin.

Aliquis

An in tribu Beniamin defecerit aliqua familia.

Aliquis autem dicet, ꝙ in tribu Beniamin nulla familia deficiebat, sed scriptura non curauit hic enarrare omnes, sicut interdum multa subticentur. Respondendum est non stare, quia scriptura interdum subticet aliquid, quando illud non est de intentione principali eius, cum tamen aliquid intendit scriptura enarrare principaliter, illud complete narrat: nã aliàs esset modus inconueniens, & inordinatus procedendi, indicans magnum defectum scriptoris. Hic tamen intendebat principaliter legislator enarrare multitudinem cuiuslibet tribus ad assignandum ei possessionem: ideo non est verisimile, ꝙ aliquam familiã subticuisset. Item patet. 1. Paralip. c. 8. ponuntur iterũ familiæ tribuum, & multitudinis earum, & tñ solũ ponuntur quinq; familiæ, vel quinque filij Beniamin. Nec valet si aliquis dicat, ꝙ ibi omissæ sunt familiæ quinque, sicut hic. Nam ille liber Paralip. scriptus est ad supplendum omnes diminutiones aliorum librorum: tamen in eo non fuerunt positæ plures familię. Quòd autem Paralipo. sit ad supplendum alios libros patet ex nomine suo. Nam Paralipo. in Gręco interpretatur relictorum: est enim genitiuus pluralis in Græco Paralipo. designans ea, quæ relicta, vel omissa sunt q. d. ꝙ in isto libro supplentur omnia, quæ in alijs libris omissa sunt, quæ ad historiam præcedentiũ temporum pertinent: non ergo deficeret hic hoc. Ideo dicendum, ꝙ quinque filij Beniamin deficiunt. Quare autem isti non ponantur, dicunt Rab. Sal. & Ra. Mose Adarsan esse causam, quia qñ filij Israel castrametati sunt in monte Hor, vbi mortuus est Aaron, defecit aqua, & murmurauit populus ex labore itineris, vt patet supra 21. cap. & tribus Beniamin voluit redire in Aegyptum, & retrocessit viam octo mãsionum vsq; ad Mosera. Sunt enim octo mansiones inter Mosera, & montem Hor, vt patet infra 33. c. filij autem Leui persecuti sunt eos, vt reducerẽt ad castra, & commissum est inter eos magnum prelium atque delete sunt penitus quinque familię Beniamin, & multi viri de alijs familijs residuis perierunt, & deletæ sunt tres familię Leuitarum, quod patet, quia infra in computatione familiarum Leuitarum deficiunt tres familiæ comparando ad primam computationem, quæ facta est supra cap. 3. Sed istud dictum valde est ficticium: non enim poterant filij Beniamin redire per octo mãsiones versus Aegyptum, & postea reuerti in castra, quia tunc essent ad minus. 16. mansiones, & in isto tẽpore non haberent tam filij Beniamin quàm Leuitæ cibos aliquos. Quod patet, quia in deserto solum habebant in cibum ipsum manna: si tñ redirent filij Beniamin per aliquam mansionem extra castra, iam nõ haberent manna, quia mãna solum cadebat in circuitu castrorum, vt patet Exod. 16. & supra 11. cap. non possent tamen his diebus viuere sine cibo. Nec obstat si dicas, ꝙ habebant cibum ab aliquibus gentibus, quia loca illa sunt purè deserta. s. solitudines Arabicæ, in q̃bus tunc nemo habitabat. Et propter hoc Deus dabat Israelitis manna, quia non poterant aliunde cibos habere, ergo non poterant filij Beniamin habere cibos si exirent de castris. Item motiuum istorum est, ꝙ filij Beniamin fugerint vsque ad Mosera, quia Deuteron. cap. 10. dicitur, ꝙ mortuus est Aaron in Mosera, & tamen supra. 20. capit. dicitur, ꝙ mortuus est in monte Hor: ideo volebant, quòd istæ duę tribus. s. Leui, & Beniamin post factum bellum mutuum fleuerint nimis in Mosera propter mortem Aaron tanquam ibi mortuus est & sepultus, sed ista nihil sunt. Hoc enim dñt, quia non possunt aliter concordare scripturas. Sed aliter declaratum est, quod habetur Deutero. cap. 10. de morte Aaron: vnde istud dictum etiã ab alijs Iudæis non multum recipitur. Ideo dicendum aliter. s. ꝙ qñ-

Paralipomenô cur sic dicat.

De bello filiorum Beniamin & Leui.

A que filij de filijs Beniamin sine liberis mortui fuerint, & ꝙ non habuerunt aliquem qui extenderet eorum progeniem non fuerunt familiæ quamquam fuerint capita familiarum. Aliter dici potest, ꝙ istę aliquando incęperint esse familię habendo aliquos posteros: tamen postea perierint peste, vel alias, vel ex defectu generationis. s. quia nõ potuerũt gigni posteri ex eis. sed primum melius est, s. ꝙ illi filij Beniamin sine liberis mortui fuerint. *Quorum numerus fuit 45. millia sexcenti.* In ista tribu superant. 10. millia virorum & centum. Nam in prima computatione fuerunt 35. millia quadringenti. Hic autem. 45. millia quingenti.

Tribus Dan.

Filii Dan. Hic computatur tribus Dan post Beniamin, & causa est, quia tribus Dan castrametabatur in parte
B occidentali: erat enim ipsa princeps vnius vexilli, & quia Beniamin erat ad partem septẽtrionalem numerando continuatè veniebatur ab illa parte in tribum Dan, quæ erat in parte occidentali. *Per cognationes suas.* Idest per familias. s. ꝙ filij Dan distincti per familias suas erant isti, qui comprehenduntur hic in summa. Dicitur aũt hic per cognationes, vel familias, & tamẽ erat vnica familia, vt patet in litera. Nisi forte aliquis dicat, ꝙ accipitur hic cognatio pro domo, & tunc verum est, ꝙ in tribu Dan fuerunt multę domus etiam si esset vnica familia, quia quęlibet familia ꝑ domos diuiditur. Sed nõ stat, quia cognationes nõiantur hic in litera, cũ in qualibet tribu fuerint assignatę aliquæ cognationes, quæ erant familię, & hic etiam assignat̃ vna cognatio: ergo de ista intelligeret̃, ꝙ vocetur co-
C gnationes, & non de domibus, quia tunc nihil deberet hic exprimi de familia ista, quę exprimitur, sed deberet subticeri, vel deberẽt exprimi domus, si illę vocantur cognationes. Dicendum ergo ꝙ hic accipiuntur cognationes pro vnica cognatione, sicut dicimus de homine habente vnicum filium, ꝙ habet filios. Et ẽt istum modum sequitur scriptura: nam Genes. 46. c. dicitur filij Dan, & postea ponitur vnicus. s. Vsin ita aũt hic quamquam sit vnica cognatio nominant̃ cognationes. *Suham, a quo familia Suhanitarum.* Iste filius Dan vocatur hic Suhan tamen Gen. 46. c. vocat̃ Vsin: ideo dicunt aliqui, ꝙ Suhan non est nomen filij Dan immediati: sed est nomen nepotis: fuit aũt facta denominatio familię ab illo, & non a filio propter aliquã
D excellentiam illius, sed hoc non est multum necessarium: magis enim videtur dicendum, ꝙ iste Suhan sit qui vocatur Vsin Gen. 46. cap. tamen habet multa nomina, sicut de multis alijs dictum est supra, qui nõ nominantur hic, sicut nominantur in Gen. vel in Parali. *Hæ cognationes Dan per familias suas.* Idest omnes isti qui numerantur hic in summa sunt cognationes Dan. i. sunt cognatio ipsius Dan. & hoc per familias suas. i. in familia sua vnica, quod significat litera cum subdit: Omnes fuerunt Suhanitę. s. ꝙ quamquam nominentur multæ familiæ tñ vnica est. *Quarum numerus erat. 64. millia quadringenti.* In ista tribu supererant mille, & septingenti viri, quod patet, quia in prima computatione fuerunt. 62. millia septingenti. Hic autem. 64. millia quadringenti. *Filii Aser.* Ista tribus computatur
E post tribum Dan, quia castrametabantur simul: nam sub vexillo Dan erãt tres tribus. s. Dan, Aser, & Nephtali, vt patet supra ca. 2. Et post Dan sequebatur Aser. *Per cognationes suas.* Idest omnes filij Aser fuerunt numerati diuisim secũdum cognationes. i. familias suas. In ista tribu ponuntur familię quinque denominatæ a quinque filijs Aser, vt patet in litera: nomina tamen istorum filiorum non sunt penitus hic eadem, sicut Gen. 46. cap. ideo nõ ponuntur ibi filij quinque Aser, sed quatuor. Fuerunt tamen denominatæ quinq; familiæ, quia quatuor familiæ harum fuerunt denominatæ a filijs Aser, & vna a nepotibus eius. s. familia

Melchie-

Melchielitarum, quia Melchiel non fuit filius Aser, sed nepos eius. s. filius Brie. *Nomen autem filiæ Aser fuit Sarra.* Hic ponitur aliquid speciale, quod non est in tota computatione familiarum istarum. s. ꝙ nulla fœmina ponitur, hic autem nominatur vnica. Dicunt autẽ ꝙ hoc fuit propter dignitatem Sarræ vxoris Abrahæ, quia ista vocatur Sarra, sicut illa: sed magis videtur esse alia causa, s. ꝙ hic computantur familiæ omnium illorum, qui descenderunt in Aegyptum, & quia Genes. 46. cap. numerantur omnes, qui descenderunt in Aegyptum, & cum eis solum numeratur vnica fœmina. s. Sarra: ergo fuit etiam hic numerata, vt correspõderet ista numeratio illi: tñ non ponitur hic ad hoc, ꝙ per eam deriuetur aliqua cognatio, qm̃ per fœminas non potest deriuari aliqua progenies cum transeant in familiam virorum suorum, & filij geniti ab eis nominantur in stirpe virorum suorum. *Hæ cognationes filiorum Aser.* Idest supra positę sunt omnes familiæ, q̃ erant in tribu Aser. Hic autem non deficit aliqua familia, quia tot sunt familiæ quot filij, & insuper vna, quæ denominatur a nepotibus Aser. *Quarum numerus fuit 53. millia quadringenti.* In ista tribu superant ad priorem summam. 11. millia virorum & nongenti, quia in priori computatione fuerunt 40. millia & mille qngenti: in hac autem sunt. 53. millia quadringenti. De priori computatione patet supra ca. 1. *Filii Nephtalim.* Ista est vltima tribus in computatione, quia erat vltima in castrametatione cum poneretur in extremitate trium tribuum, quæ erant in parte occidentali, & postea transibatur in partem meridianam, a qua incęperat computatio, ita vt fieret computatio per continua. *Per cognationes suas.* Idest distincti fuerunt per familias quatuor, quæ habentur in litera. Hic enim ponuntur quatuor familiæ denominatę a quatuor filijs Nephthalim quorum nõia nõ sunt mutata, vt patet hic, & Gen. 46. c. quamq̃ alibi possunt inueniri mutatata, sicut patet. 1. Parali. c. 7. sed illa mutatio parua est, quę magis videtur esse ex errore scriptorum nostrorũ, quàm ex variatione literę hebraicę. *Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali.* Idest istę quatuor supra positæ sunt cognationes, idest familiæ filiorum Nephthali. *Per familias suas.* Non refertur hoc ad cognationes, qa tunc diceretur, ꝙ familiæ erant distinctę per cognationes, vel ẽ contrario cognationes per familias: sed falsum est, quia non potest diuidi aliqua cognatio ꝑ familias, nisi illa sit tribus, & tamen in tribu Nephthalim vnica tribus est, sed dicuntur esse multæ cognationes, & postea diuidi per familias, ergo non est referendum ad cognationes, sed ad filios. s. istæ sunt cognationes filiorum Nephthalim per familias suas. i. distinctorum per familias, & tunc erit idem cognatio & familia. & sicut filij Nephthalim sunt distincti per familias: ita & per cognationes. Alio modo potest esse sensus, ꝙ referatur ad cognationes, ita ꝙ diuidantur cognationes per familias, sed non potuerunt tunc accipi propriè familiæ: nam accipientur pro domibus: sic enim accipitur supra cap. 3. in familijs Leui: nam diuiditur Leui per tres familias. s. Caathitarum, Gersonitarum, Meraritarum: & quælibet istarum dicitur postea habere familias sub se, vt patet supra cap. 3. & Iosue. 21. cap. ibi enim necesse est accipi familiã pro domo: sed precedens sensus melior est. *Quorum numerus erat 45. millia quadringenti.* In ista tribu deficiũt octo millia virorum ad priorem computationem, quia in illa fuerunt. 53. millia virorum, & quadringenti, hic autem solum. 45. millia quadringenti. *Ista est summa filiorum Israel.* Hic ponit summa totalis collecta ex omnibus summis partialibus tribuum, vt videatur quanta est multitudo populi. *Qui recensiti sunt.* Idest computati. s. in hac secunda computatione: nam de illis,

Sarra sola fœmina nominata in computatione familiarum.

F qui fuerunt in prima computatione, de qua supra c. 1. nullus fuit hic, vt patet infra. *Sexcenta millia, & mille septingenti triginta.* Ista est summa totius Israel in secunda computatione, & deficiũt a computatione prima mille octingenti, & viginti viri: nam in priori computatione fuerunt. 603. millia virorum, & quingenti qnquaginta. Hic autem erant sexcẽta millia & mille septingenti triginta. *Locutus est dominus ad Moysen.* Posita Israelitarum computatione hic interponitur regula de terræ diuisione: nam ista computatio facta est ad hoc, ꝙ sciretur multitudo cuiuslibet tribus, & secundum hoc assignaretur ei possessio proportionalis, & ista locutio solum fuit facta ad Moysen: præcedens autem fuit ad Moysen, & Eleazarum, quia ambo cõputare debebant multitudinem istam. Diuisio autem
G terræ non erat de propinquo facienda: ideo non iubebatur vtrique, sed solum Moysi, qui prædiceret hoc Israelitis, & hortaretur eos ad faciendum sic, cum diuiderent terram. *Istis diuidetur terra.* Idest omnibus supra positis dabuntur portiones terræ acquisitę, vel acquirendæ: in hoc enim excludũtur Leuitę a iure possessionis suscipiendæ, quia istud pronomen demõstratiuũ demonstrat omnes supra numeratos, inter quos non fuerunt Leuitæ, sed infra computantur, ideo ad eos non pertinet possessio.

Sũmã omnium filiorum Israel.

Item sciendum, quòd nondum erat diuisa terra duorum regum Amorrhęorum per duas tribus, & dimidiam, scilicet Ruben, & Gad, & dimidium Manasse, sicut postea fuit diuisa Deutero. ca. 3. & Ios. c. 13. alioquin non diceretur, ꝙ omnibus supra numeratis
H daretur possessio terrę, quia iam data esset duabus tribubus & dimidię. non ergo erat data eis possessio aliqua: quamquam acquisita esset terra duorum regum Amorrhęorum, vt patet ex pręcedentibus supra cap. 21. fuit autem postea diuisa cum duæ tribus, & dimidia petierunt possessionem in terra Galaad, quia erat valde pascualis, & assignata fuit eis tota terra duorum regum Amorrhęorũ, vt patet infra 32. cap. *Iuxta numerum uocabulorum.* Istud ponitur hic ad determinandũ in quot partes deberet diuidi terra tota: nam licèt iudęi scirent eam esse diuidendã, tñ nescirent numerũ portionũ, nisi Deus assignaret, & dicitur iuxta numerũ vocabuloũ. i. tot erunt partes possessionis, quot sũt
I vocabula: supra aũt ponebantur. 12. vocabula tribuũ: ideo terra in 12. partes diuidenda erat., & sic fecit postea Iosue, cuilibet enim tribui dedit vnam possessionem per sortem, vt patet a c. 15. vsque ad 20. Iosue. familiæ tñ, quæ nominatæ hic acceperunt possessionẽ, sed non fuit terra immediate diuisa per illas, quin potius fuit diuisa terra per duodecim partes pro 12. tribubus, & deinde quælibet illarum partium diuidebat in tot portiones, quot erant familiæ illius tribus, & sic prima diuisio totius terrę per tribus fiebat per sortes, ita possessio cuiuslibet tribus diuidebatur in familias eiusdem tribus per sortes, vt patet infra. *In possessiones suas.* Refertur hoc ad verbum supra positũ. i. terra
K diuidetur istis supra numeratis in possessiones suas, idest vt habeant eam in possessiones. *Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem.* Ista est regula de modo diuisionis. Et quia diuisio pertinet ad iustitiam distributiuam ponitur regula de distributione, scilicet quòd pluribus detur maior pars & paucioribus minor: hoc autem videbatur satis rationabile. Cum. n. omnes accepturi essent possessionẽ, & essent omnes filij Iacob, non videbatur causa, quare quibusdam plus quàm alijs de terra daretur manente æqualitate virorum vnius tribus ad viros alterius tribus.

Regula … modo … uisionis … nis.

Quare

Quare iussit Deus, quòd maiori multitudini daretur maior portio, cum filij Iacob æqualiter deberent succedere. Quæstio. XI.

SED arguet aliquis, ꝙ non debebat terra diuidi in maiores, vel minores partes propter maiores multitudines & minores tribuū: quia omnes Israelitæ, qui nunc suscipiebant terram, habebant eam iure hæreditario a Iacob patre suo, qui eā habuit, ideo non debebāt succedere, nisi in eo, in quo successuri erant patres eorum filij Iacob immediati: nam si Iacob mortuo solum mansissent. 12. filij eius non existentibus aliquibus nepotibus, aut pronepotibus illi ęqualiter succederent in terra diuidendo eam in 12. partes æquales, sed nūc succedebant posteri eorum: ergo oportebat, ꝙ succederent secundum iura patruum suorum, sicut cum nepotes, vel pronepotes succedunt auo solum succedunt in iuribus paternis, ideo si quinque nepotes sint ex vno filio, & vnus nepos ex alio filio, æqualiter succedit vnus cum omnib' quinque: quia non succedit quilibet istorū nepotū in iure suo, sed in iure prīno. Sic aūt erat hic, quia oēs isti succedebant propter patres suos filios Iacob. s. omnes filij Iuda propter Iudam patrem suum, & omnes filij Beniamin propter solum Beniamin, & sic de cæteris tribubus: si tamen superuiuerent 12. filij Iacob, q̄ erāt capita tribuum non existētibus aliquibus posteris succederent patri suo æqualiter diuidentes terram in 12. partes ęquales: ergo cum filij Iudæ succedant solū in iure Iudæ, & filij Beniamin in iure Beniamin, debuerunt dari ęquales partes filijs Iudę, & Beniamin, & sic de alijs tribubus, quamquam multitudines tribuum non essent æquales.

Respondēdum est, ꝙ si tota terra Chanaan fuisset possessio Iacob simpliciter, sicut aliquis possidet domum, vel agrum aut pecuniam, filij sui debebant sibi succedere ęqualiter, & postea mortuis filijs immediatis omnes nepotes, & cęteri posteri succederent solū in iure patruū suorum, scilicet omnes de tribu Beniamin solum succederent in iure Beniamin, velut si Beniamin immediate succederet cum alijs fratribus suis patri suo Iacob. Et tunc verum est, quod concludebatur. s. ꝙ non debuissent maiorem partem habere filij Iudę, quàm filij Beniamin, vel filij Zabulon, sed omnes tribus succederent ęqualiter, quamq̄ multitudines earum essent inęquales, & vna aliam superaret in duplo, vel triplo. Ista terra tn̄ non erat Iacob, sed ꝑmisit ei, ꝙ daret illam filijs suis, quam nondum dederat, ideo cum dedit potuit apponere conditiones quascūque voluit, fuit autem vna limitatio, ꝙ istam terrā diuiderent per maiores, & minores partes secundū maiores, & minores multitudines tribuum, & ad hoc videbatur esse duplex ratio. Prima quæ est ex æquitate, secunda ex iure. Prima enim patet, quia quædā tribus erant plus quàm triplę in multitudine ad alias, sicut tribus Iudę ad tribum Simeō: nam tribus Simeō solum habuit. 22. millia virorum. & 200. tribus autem Iudæ habuit. 70. millia virorum, & quingentos. Non videbatur ergo rationabile, ꝙ cuilibet viro de tribu Simeon daretur de possessione magis quàm tribus viris de tribu Iuda: nam sic quidam efficerentur multū diuites, & alij multum pauperes, & sine vlla causa, qđ non erat ęquum. Essetque magna origo discordię, quia forte illi, qui essent in maiori multitudine sentientes se grauari non permitterent fieri hanc diuisionem. Secunda ratio erat ex iure, scilicet quia cū succedunt liberi patri suo iure ęquali succedunt regulariter. Dico autem de successione ab intestato, nisi obseruentur ibi iura primogenituræ: nunc autē quāquam fuisset promissa terra ista Iacob, quia tamen nō

A fuit data: omnes alij superiores non successerunt in ea: sed isti sunt, qui censentur primo successisse, cum eis primo tradita fuerit: si tamē omnes isti fuissent immediatè filij Iacob, succederent ęqualiter, & maior multitudo in pluribus succederet: ergo non debuerunt omnes tribus ęqualiter succedere: sed illę, quæ habebant maiorem multitudinem succedere debebant in pluribus, quia non succedebant in iuribus patrum suorum, sed in iure suo. Et tunc non stat argumentum de nepotibus succedētibus auo mortuis patribus eorum, quia ibi tantum succedit vnus nepos ex vno patre inquantum quinque nepotes ex alio patre, quia isti non succedunt in iuribus suis, sed in iuribus patrum: hic autem non sic, quia isti Israelitę non

B succedebant in iure patrum, cum ista terra, quæ diuidenda erat non pertinuerit olim ad patres suos tanq̄ ab illis possessa, sed nunc incępit nouiter possideri: ergo habuerunt ius nouum in se ex Dei collatione, qua si nullum in patribus ius fuerit. Deus enim, qui istam terram dedit Iudęis apposuit conditiones, quas voluit vel limitationes. Nam non tribuit eis illam simpliciter, sed fecit esse colonos: vnde iussit ne terram possessionis suæ simpliciter venderent, sed sub conditione redemptionis. Et datur causa, quia non erat terra ipsorum, sed Dei. De hoc Leui. cap. 25. scilicet terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos coloni mei estis: vnde & cuncta regio possessionis sub redemptionis conditione vēdetur. Fuit tamen obseruatum id, quod supra arguebatur, quan-

C tum ad posteros istorum, quibus diuisa est terra: nam licet postea quædam tribus in terra promissionis multiplicatæ fuerint ad valde magnum numerum, & alię fuerint diminutæ: tamen non fuit amplificata, aut diminuta possessio alicuius tribus. Patet hoc de tribu Iuda: ista enim a principio, quando acceptę sunt possessiones in terra Chanaan, excedebat quamlibet aliā tribum, sed non valde, quia aliquę tribus erant, quas modicū excessit tribus Iuda, vt patet hic: & secundū istum excessum accepit possessionem excedentē possessiones aliarum tribuum: postea tamen multiplicata est proportionaliter magis quàm quælibet de alijs tribubus, cum in computatione, quam iussit fieri Dauid habuit tribus Iudę quingenta quinquaginta mil-

D lia pugnatorū, & oēs aliæ tribus simul habuerūt nongenta millia pugnatorū, vt patet 2. Re. c. vlt. & sic erat ibi tribus Iudę in tanta multitudine, sicut octo tribus, vel quasi: tamen propter hoc non fuit ei quidquam additum in possessione.

Considerandum autem, ꝙ cum iubetur hic dari pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem: non intelligitur secūdum numerum ciuitatum, quæ tradebantur cuilibet tribui: sed secundum magnitudinem regionis, quod patet, quia tribus Zabulon erat maioris multitudinis quàm tribus Aser, quia in Zabulon fuerunt. 60. millia virorum & quingenti. In tribu autem Aser fuerunt. 53. millia, & quadringenti, vt patet hic: tamen tribus Aser habuit quasi in triplo plures ciuitates quàm Zabulon, quia Aser habuit. 32. ci- *Qđ dicit de maiori parte danda plurib' non est intelligendū secundum numerum ciuitatū, sed secundum latitudinem regionis.*

E uitates in sorte sua, Zabulon autem solum 12. vt patet Iosue. capit. 19.

Item valde maior fuit tribus Zabulon tribu Beniamin, quia in Zabulon fuerunt. 60. millia quingenti. In Beniamin autem. 45. millia sexcenti, vt patet hic: tamen Beniamin accepit ciuitates. 26. vt patet Iosue. 18. cap. Zabulon autem solum. 12. vt patet Iosue. ca. 19. & sic de omnibus alijs tribubus. Fuit autem ęqualitas, vel maioritas, aut minoritas in magnitudine regionis, quæ dabatur cuilibet tribui: nam si erant trib' inæquales, dabantur eis regiones inęquales: si autem essent ęquales multitudine dabantur eis regiones

æqua-

æquales multitudine. De numero autem ciuitatum nihil differebat: accidebat enim in vna terra esse plures vrbes, quàm in alia, quia erant magis coniunctæ, vel quia erant minores, & indigebant minoribus territorijs.

Causa huius est, quia Israelitæ curabãt principaliter de terra ad colendum: ex hoc enim habebant fructus ad sustentationem vitæ: facere autem vrbes, vel loca quæcunque ad habitandum erat facilius: nam ad habitationem parua loca sufficiunt, etiam multis hominibus: ad colendum tamen vt habeãt sufficientes fructus pro sustentatione non sufficiunt, nisi magnæ regiones, ideo ad hoc attendendum erat in diuisione terræ inter tribus.

Quomodo pluribus data fuit maior pars, & minor paucioribus, quia hoc videtur esse contra iustitiam distributiuam. Et de proportione Arithmetica, & geometrica, quomodo accipiantur in iustitia, & quomodo istæ coincidant. Quæstio. XII.

Distributio secundum quã iustitiã & proportionem fieri debeat.

QVAERET aliquis quomodo pluribus daretur maior pars, & paucioribus minor, quia istud videtur esse contra iustitiam distributiuam: est enim hic actus iustitiæ distributiuæ.s. distribuere aliquam terram inter multos: ista autem iustitia fit secundum æqualitatem: ista tamen ęqualitas non est ꝯm rem, sed ꝯm proportionem, & non secundum omnem proportionem, sed solum ꝯm Geometriam, vt declarat Aristot. 5. Ethico. Istud autem est, ꝙ ad faciendum distributionem æqualem non consideretur magnitudo excessus, quia hoc pertinet ad ꝓportionem Arithmeticam: sed ꝯsideretur habitudo dignitatis, quod pertinet ad Geometricam: verbi gratia, si tribus Iudæ esset dupla in excessu virorum ad aliam tribum, & daretur duplum de possessione tribui Iudæ quàm alteri tribui, pertineret hoc ad proportionem Arithmeticam, quæ considerat magnitudinem excessus. Si tamen tribus, quæ alteri esset æqualis ꝯm multitudinem esset tripla ad illam secundum magnitudinem iurium, & dignitatis, & ob hoc acciperet triplum de possessione quàm tribus alia, quæ erat sibi æqualis secundum numerum, erit ista ęqualitas secundum proportionem Geometricam, & ista debet semper obseruari in distributione, alioquin erit iniusta distributio. Sic declarat Aristo. 5. Ethico. sed hic erat distributio terrę in possessiones plurium tribuum, ergo debebat obseruari dignitas, & nõ excessus ꝯm numer.

Respondendum est verum esse, ꝙ in distributione semper debet obseruari dignitas, & secundũ illam mensurabitur ęqualitas: contingit tamen interdum, ꝙ ęqualitas Arithmetica sit ęqualitas Geometrica, & excessus Arithmeticus sit excessus in proportione Geometrica, vtpotè si aliquę res sint, quę quantum se eccedunt secundum numerum tantum se excedũt secundum dignitatem, & tunc quando fuerint ęqualia secundum numerum erunt ęqualia secundum dignitatem, & in talibus non differt proportio Geometrica ab Arithmetica, vel medium secundum proportionem Geometricam a medio secundum proportionem Arithmeticam. Si autem ęqualitas numeri non sit ęqualitas dignitatis, oportebit differre mediũ secundum proportionem Geometricam a medio secundum proportionem Arithmeticam. Exemplum horum patet in distributione hæreditatis, cum nepotes succedunt auo defunctis patribus: si sint quatuor nepotes, tres ex vno patre, & vnus ex alio potest distribui inter eos hæreditas secũdum proportionẽ Arithmeticã, vel ꝯm Geometricã: si primo modo, qa tres excedũt ad vnum, & sunt in proportione tripla accipient triplum de hęreditate quàm vnus. Sed tũc manifestum est esse istam distributionem iniustam, qa ęquale ius habet vnus alijs tribus simul.

Si autem fiat secundum proportionem Geometricam cõsiderabitur ęqualitas secundum dignitatẽ, vel excessus, & non ꝯm numerum. Dignitas aũt, quæ consideratur in istis prout diuiditur per eos hęreditas non est aliqua excellentia secũdum virtutem, aut honorem vel potentiam temporalem, sed ius quod habent in re illa, quę diuiditur propter quod inter eos diuiditur, & tunc ille, qui habuit magis de iure vocabitur dignior quãtum ad istam distributionem, sed existentibus tribus nepotibus ex vno patre, & vno nepote ex altero, iste vnus ęquale ius habet cum alijs trib⁹ nepotibus in hæreditate auita, quia isti non succedũt iure suo, sed ex iure paterno. Sed patres istorum si superuiuerent ęqualiter succederent. ergo nepotes isti ęqualiter succedent, scilicet vnus cum tribus, & hic est ęqualitas Geometricę proportionis: tamen nõ est ęqualitas Arithmeticę proportionis, cum sit excessus secundum numerum. Aliud exemplum est, in quo eadem est ęqualitas Arithmetica, & Geometrica, vt sint octo nepotes succedentes in bonis aui, & isti sint geniti ex quatuor patrib⁹, ita vt quilibet duos genuerit, tunc succedunt ex ęquali, quia tantum recipient quatuor nepotes, sicut alij quatuor. & ista est Arithmetica æqualitas, & sex nepotes succedent in triplo, quàm duo reliqui, & etiam iste est excessus Arithmeticus, & ista distributio iusta est, quia coincidit hic ęqualitas numeri cum ęqualitate dignitatis. s. medium Arithmeticum cum Geometrico: nam tanta est dignitas, vel ius quatuor nepotum ad successionem in bonis auitis in casu isto, sicut aliorum quatuor nepotum, quia pares nepotes sunt a paribus patribus, & sic dignitas, vel ius sex nepotum in succedendo auo est tripla ad dignitatem, vel ius reliquorum duorum nepotum in casu dato, & sic quotiescunque ęqualitas numeri est ęqualitas dignitatis iusta distributio est, siue fiat per medium Arithmeticum, siue Geometricum. In diuidenda autem terra Israelitis sic erat, quòd coincidebat ęqualitas numeri cum ęqualitate dignitatis, quia Deus qui dabat istam terram Israelitis, volebat omnium illorum esse ius æquale in illa, ideo, qui essent ęquales numero, erant ęquales dignitate.i.iure, & qui erãt plures numero, erãt potiores in iure. Ideo sicut per Geometricam proportionem distribuendo ęqualibus in iure, darentur ęquales partes, & inæqualibus inæquales: esset iusta distributio. ita cum pluribus secundum numerum daretur maior pars, & paucioribus minor, erat iusta distributio, cum idem esset hic ęqualitas numeri, & ęqualitas dignitatis: secus autem si Israelitę non essent ęquales in iure ad suscipiendum possessionem, quia tunc aliter fieret ista diuisio.

Singulis sicut nunc recensiti sunt tradetur possessio. Potest hoc referri ad tribus, vel ad viros. Primo modo est sensus, quòd singulis tribubus dabitur possessio eo modo, quo recensiti sunt hic, idest sicut vna est maior alia, ita dabitur ei maior possessio, & minori minor. Vel sicut hic recensiti sunt, idest omnibus tribubus, quę hic recensitæ sunt, dabitur possessio, & nulli alteri nisi his. Alio modo potest referri ad viros singulos omnium tribuum, scilicet quòd non solum ipsis tribubus darentur possessiones, sed etiam cuilibet de hic numeratis assignaretur aliqua possessio: & istum sensum sequitur litera nostra, cum dicat, sicut nunc recensiti sunt: si enim de tribubus intelligeretur diceretur, sicut nunc recensitę sunt, & in hoc innuitur, ꝙ possessio erat dãda oĩbus, qui cõputati erãt a 20. annis. & s. alijs autẽ nequaꝗ̃: ideo licet multi de

alijs

alijs essent de qualibet tribu, tamen non assignabatur possessio alicui eorum, sed isti habebant possessionẽ, quam habebant patres sui. *Ita duntaxat, vt sors terram diuidat.* Idest debetis dare pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem. Sed hoc non facietis ad arbitrium vestrum, quin potius per sortem: ponebatur autem sors ad dirimendum lites: nam licet Iudæi acciperent possessiones, quas accipere oportebat distribuentibus iudicibus: si tamen ex solo arbitrio eorũ diuiderentur possessiones existimarent per affectionem singularem alicui tribui datam esse meliorẽ possessionem quàm alteri, & conquererentur de hoc, vt ergo Deus tolleret occasionẽ conqõnis Iudæis, fecit poni sortes. *Tribubus, & familiis.* Idest terra diuidet̃ sorte oĩbus tribubus, & familijs, ita ꝙ nulla tribus, vel familia poterat aliquam portionem sibi accipere de terra, nisi eam primo sorte acquireret. Fiebant tamẽ sortes inter tribus.s. ꝙ diuideretur tota terra in 12. tribus. deinde portio cuiuslibet tribus diuideretur per familias illius, & sicut primum non fiebat sine sorte, ita nec secundum. De sortibus autem positis pro diuisione inter tribus appareat 15. cap. Iosue vsque ad 20. & potissimùm de septem tribubus, quibus vltimo datæ sunt possessiones: sortes enim pro illis fuerunt positæ coram domino in Silo in atrio tabernaculi, vt patet Iosue. 18. & 19. cap. De sortibus autem aliarum tribuum non apparet, ita clare quantum ad modum earum: constat tamen, ꝙ duæ tribus & dimidia.s. Iudas Ephraim, & medietas Manasse habuerũt terram per sortes. De Iuda apparet Iosue. 15. c. De Ephraim Ios. 16. cap. De dimidia Manasse Iosue. 17. c. Quis autem fuerit modus ponendi sortes in istis duabus tribubus & dimidia, declaratum fuit Iosue. c. 15. & ibi vide.

An duæ tribus, cum dimidia acceperint possessionem per sortem. Quæstio. XIII.

QVAERET aliquis an duæ tribus & dimidia, quibus dedit possessionem acceperint possessionem per sortem. Causa huius dubitationis est, quia non reperitur de istis tribubus, ꝙ acceperint possessionem per sortem, sicut reperitur de omnibus alijs. Respondendum est, ꝙ istas duas tribus accipere possessionem per sortem potest intelligi dupliciter: vno modo comparando eas ad alias nouem tribus, & dimidiam: alio modo comparando eas inter seipsas. Quantum ad primum dicendum est, ꝙ non acceperunt possessionem tribus istę per sortem: tunc oportebat, vt omnes alię tribus posuissent sortem super terra illa duorum regum Amorrhęorum, vt scirent cui perueniret: tamen non fuit sic: quia per collationem, & pactum fuit data ista terra duabus tribubus, & dimidiæ: petierunt enim eam a Moyse, quia erat terra pascualis, & ipsi abundabant in pecoribus. Moyses autem dedit cum hac cõditione, ꝙ transirent Iordanem ad pugnandum contra hostes fratrum suorum, & si nollent, ꝙ tolleretur eis terra illa, vt patet infra cap. 32. Quòd autem erat per sortem, non erat per aliquam collationem, vel pactum: sed sors ipsa tribuebat, ergo non fuerunt terræ istarum duarum tribuum, & dimidiæ datę eis per sortem, ita ꝙ aliæ tribus ponerent sortem & perueniret istis duabus, & dimidiæ. Item non stat, quia si per sortem ista terra fuisset data duabus tribubus, & dimidię, habuissent tantum proportionaliter quantũ aliæ, sicut factum est in omnibus alijs, quoniam terra tota diuisa est in partes ſm proportionẽ ipsarum tribuũ in multitudine, & tunc non oportebat, vt istę tribus renunciarẽt iuri suo, si quod habebãt in terra Chanaã, quę erat ad occidentẽ Iordanis, & tñ renunciauerunt

A vt patet ĩ. 32. c. cum dixerunt, nec quidquam q̃rimus trans Iordanem, quia iam hẽmus possessionẽ nostrã in Orientali eius plaga: ergo non accepeрũt terrã istã ponendo sortes cũ oĩbus alijs tribubus, sed ex ꝯcessione Moysi ipsis petentibus, siue plus, siue minus acciperent ibi, q̃ accepturi erãt in terra Chanaã, si ponerent sortem cum alijs tribubus. Alio mõ põt intelligi, ꝙ istæ duæ tribus, & dimidia acceperint hereditatem ꝑ sortem.i. ꝙ posuissent sortẽ inter seipsas, vt scirent, q̃ de ipsis acciperet vnam partem, & q̃ aliam, & circa hoc est dubiũ. Nã non reperit̃, ꝙ posuerint sortẽ sicut reperit̃ de oĩbus alijs tribubus. Sed satis põt teneri vtrũq;.s. ꝙ acceperint per sortẽ, vel sine sorte. Nã si dicat̃, ꝙ acceperint per sortẽ, stabit̃ legi huic, & qñ arguit, ꝙ non reperit̃, ꝙ acceperint per sortem. Rñdendum est, ꝙ quamquam non inueniat̃: tñ satis est rõnabile, ꝙ factum fuerit, quia Scriptura non enarrat oĩa, q̃ facta sunt. Si aũt dicat̃, ꝙ non posuerint sortem etiã

B satis stat, quia Moyses diuisit eis primo terram faciẽs tres partes proportionales.s. vnam, quæ proueniret Ruben, & aliam Gad, & aliam dimidię tribui Manasse: postea aũt poni debebant sortes, quia tñ ꝯfidebant illæ duæ tribus, & dimidia, ꝙ Moyses diuideret eis ꝓportionaliter non obseruato aliquo fauore non curauerunt de sortibus, sed steterunt diuisioni Moysi. Primum tñ rõnabilius est.s. ꝙ sortes positę fuerunt, q̃q̃ non reperiat̃, quia semper magis interpretandum est, ꝙ lex fuerit obseruata, quàm ꝙ non fuerit: potissimũ cum Moyses fuerit Legislator quantum ad hanc le-

C gem: & non est præsumendum, ꝙ ipse infringeret eam, sed ẽt si non esset necessarium poni sortes, ipse faceret poni illas, vt obseruaret̃ forma pro posteris. Nã si a principio non posuisset ipse sortes diuidendo terram, fortè Iosue nollet ponere sortes, vel non curaret, cum non vidisset Moysen obseruantem istam legem: & sic ista lex de sortibus ponendis nunquam habuisset efficaciam: ideo rõnabili⁹ est dici, ꝙ fuerint positæ quamquàm non fuerint. Cõsiderandũ vlteri⁹, ꝙ non solum Israelitæ quibus diuidẽda erat terra, posuerunt sortes: sed ẽt Leuitæ diuiserunt per sortes vrbes, quæ eis datę fuerunt. Iusserat enim Deus dari Leuitis vrbes 48. vt patet ĩ. 35. c. cum aũt datæ fuerunt Leuitæ diuisi sunt in quatuor familias.s. sacerdotalem

D Caathiticam, Merariticam, Gersoniticam, & pro istis factæ sunt quatuor portiones ciuitatum, & positę fuerunt sortes, cecideruntq; sacerdotibus ciuitates 13. & Caathitis 10. Gersonitis autem 13. Meraritis vero 12. quæ simul sunt 48. de quo Iosue c. 21. Sciẽdũ vlteri⁹, ꝙ non solum dabant̃ possessiones tribubus, & familijs, sed ẽt domibus, & viris singulis: nullus enim manebat in Israel, qui esset supra 20. annos, quin acceperit possessionem: ideo oportebat, vt primo diuideret̃ tota terra per 12. tribus, deinde possessio cuiuslibet tribus diuideretur per familias ipsius: postea vero possessio cuiuslibet familiæ diuideretur per domos, q̃ erãt in familia: deinde possessio cuiuslibet domus diuideretur per viros.s. ꝙ nõ maneret aliquis vir a 20. annis, & supra quin acciperet possessionem. De tribubus tñ

E & familijs, dicitur ꝙ acciperent possessionem per sortem. De domibus aũt & singulis viris dr̃, ꝙ acciperẽt possessionem, sed non dr̃, an per sortem, vel sine sorte: ideo in his vtrunque teneri potest. Nam si dicatur, ꝙ acceperunt possessionem per sortem; dicetur, ꝙ erat eadem ratio, quæ in tribubus, & familijs; ideo quamquàm non est expressum de illis, tamen intelligẽdum fuit, quòd per sortem acquireretur possessio cuilibet domui & viro: nam ratio eadem est in domibus & familijs: ideo extendenda est lex ad casum illũ, quem expreisè non posuit cũ de similibus sit idẽ ius. Si autem dicere velimus, ꝙ domus, & viri non acce-

perunt possessionẽ ꝑ sortem satis stare poterit: nã dicemus, ꝙ lex nõ expressit, ideo vr̄ noluisse sic fieri: potissimum, quia non erat tanta rõ ponendi sortes in domibus, & viris, sicut in familijs, & tribubus, quia possessiones tribuum, & familiarum erant valde magnæ: iõ non debebant soli humano arbitrio relinqui, sed per sortem diuidi, in qua Deus videbatur iudicare, & distinguere possessiones. In domibus aũt, & viris non erant possessiones, ita magnę: ideo ẽt si per sortẽ non diuiderentur, sed iudicio humano, non esset similis rõ conclusionis, sed quodcunque horum posuerimus nihil refert. *Quidquid sorte contigerit, hoc plures, vel pauciores accipiant.* i. debet poni sors super omnes possessiones, siue magnas, siue paruas, vt per sortẽ distinguant̄, & quæcunq; familia, vel tribus habebit, qđ ei sors dederit, siue illud multum sit, siue paucũ, & non hẽbunt Israelitæ rationem querelę contra diuitiores.

Quomodo accidit quòd maior pars daretur pluribus, & minor paucioribus cum a casu, & sorte diuiderentur possessiones. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis circa hoc, qũo potest stare, ꝙ diuidentes terram pluribus maiorem partẽ darent, & paucioribus minorem, vt patet s̃. & tamen sorte cuncta diuiderentur, quia q̃ sorte veniunt a casu veniunt, & contingit paucioribus maiorem partem euenire: nec aliqua regula, vel mandatum de hoc dari potest: quia in nostra potestate nõ est. Respondent quidam, ꝙ tota terra diuidenda erat. primo in tot partes æquales, quot erant tribus: deinde mittebatur sors inter tribus, quæ pars cui eueniret, & æqualitas ista diuisionis intelligenda est, secundum valorem, non autem secundum terræ spatium, quia alicubi duo iugera præualent, quam alibi sex: post hoc autem pars ista, quæ proueniebat tribui alicui diuidebatur inter familias illius trib⁹, ita quòd familiæ, quæ plura capita haberet magis de possessione daretur, & hoc erat sine sorte, & sic vtrunque textum dicunt cõuenienter stare. Sed non potest stare ista responsio. Primo, quia dicit, ꝙ tribubus dabantur possessiones ęquales: est enim contra litteram, quę dicit, ꝙ pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, & hoc intelligitur de tribubus principalius, quam de familijs, quia dicebatur supra, istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum. i. istis tribubus 12. supra distinctis per 12. vocabula sua diuidetur terra, sed immediate subditur, ꝙ pluribus maior pars daret̄, & paucioribus minor: ideo necesse est, vt in tribubus quoq; fieret inæqualitas possessionum.

Item sicut familiæ, quæ plura capita habebant recipiebant maiora loca in possessione, vt isti dicunt: ita & tribus inæquales reciperent inęqualia loca. Eadem enim rõ est, quia sicut grauarentur familiæ magnæ si non darentur eis maiora loca, quã familijs paruis, ita grauarentur tribus, quæ valde excedebãt alias in multitudine, si ęquales possessiones darentur illis, quinimmo magis grauarentur tribus, si fieret diuisio ꝑ ęqualia, quam grauarentur familiæ, quia proportionaliter fortassis excedebat magis tribus tribum, quam familia familiam eiusdem tribus. Item si darentur omnibus tribubus possessiones ęquales ſm valorẽ, nõ oportebat poni sortem, quia sors est, ad tollendum iurgia: esset tñ iurgium, si vna familia, vel tribus acceptura esset aliquid maius, quam alia, & quia contenderet q̄libet habere illud maius, sorte dirimendũ erat, cui proueniret. Cum aũt oĩa penitus ęqualia sunt ſm valorẽ nulla causa est, quare sors ponatur, quia id qđ sorte alicui prouenturum est, proueniet sine sorte: iõ superuacuum est sortes in talibus poni. Item non stat, cum

F dr̄ ꝙ familiæ in eadem tribu acciperent loca possessionum inæqualia ſm multitudinem, & paucitatem in familijs, & non poneretur sors, quia in littera dicitur: ita duntaxat vt sors terram diuidat tribubus, & familijs: ideo nihil magis ponenda erat sors pro tribubus, quam pro familijs. Item apparet hoc, quia sors ponitur ad dirimenda dubia: ergo magis esse debebat in familijs, quam in tribubus, & ſm positionem istorũ familiæ recipiebant partes inęquales: tribus autem nõ: ideo maius dubium erat in familijs, q̃ in tribubus, q͡a quælibet familia contenderet hr̄e maiorem possessionem: sorte ergo dirimendum erat inter eas, & potius q̃ inter tribus. Item lr̄a significat hoc cum dicit, ꝙ q͡dquid sorte contigerit hoc plures, vel pauciores habebunt: in quo significatur inæqualitas tam in ipsis, quibus aliquid diuiditur, q̃ in partibus diuisis, cum dicat quidquid: ergo magis in familijs hoc fieri debebat, q̃ in tribubus. Et sic non stat ista positio. Ideo dicendũ, ꝙ siue in distributione possessionum pro tribubus, siue pro familijs eiusdem tribus, erant ista duo. s. ꝙ plus daretur pluribus, & minor pars paucioribus, & ꝙ sorte ista prouenirent. In quo sciendum, ꝙ Iosue, & Eleazarus sacerdos, & 12. viri dati de omnibus tribubus, qui postea diuiserunt terram promissionis, vt patet j. 34. c. primo considerauerunt quantum excederet vna tribus aliam, & fecerunt 12. partes in tota terra promissionis, quæ se haberent in eadẽ proportione, in qua se habebat tribus ad tribum. s. si vna tribus esset dupla ad aliam, faciebant vnam portionem terræ duplam

H ad aliam, & sic secundum varietatẽ proportionis 12. tribuum inter se fiebat proportio ipsarum partiũ assignandarum tribubus, & tunc diuisores, quando ista faciebant, dicebant intentione sua: ista pars sit pro illa tribu, & ista pro alia. Et patet hoc, quia nisi sic assignarent, nõ facerent inter se partes proportionales, sicut faciebant. Deinde scripserũt in 12. cedulis partes istas scilicet quamlibet cum terminis suis, & locis, & retinuerunt istas cedulas pallio obuolutas ipsi diuisores terræ, & tunc veniebant principes omnium tribuum, & quilibet nomine totius tribus suæ extrahebat vnã chartulam de inuolucro chartularum, & pars illa, q̃ ibi scripta erat, cedebat in possessionem suã, & sic de omnibus tribubus factum est. Et quando aliquis istorum principum mittebat in inuolucrum, Deus dirigebat manum illius, vt acciperet ipsam sortem, q̃ Elea-

I zarus, & Iosue, & 12. diuisores terræ intra cor suum ꝑ illa tribu distinxerant, ſm ꝙ dr̄ Prouer. 16. sortes in sinum mittuntur, sed a dño temperantur. i. sortes ponuntur in loco abscondito, ita vt hoĩes nesciant quid per illas iudicandum sit, sed sint iam extra humanum arbitrium: tamen a domino temperantur. i. Deus mutat illas, sicut vult faciens, ꝙ ista sors proueniat isti, & illa illi. Isto modo fiebat in familijs, ꝙ Iosue, & Eleazarus, & alii diuisores terrę accipiebant possessionem cuiuslibet tribus diuidentes eam in tot partes, quot erant familiæ illius tribus.

Fiebat autem diuisio proportionaliter, scilicet, ꝙ

K sicut se habebat familia ad familiã in multitudine virorum, ita se habebat pars possessionis ad partem in magnitudine, & exprimebantur tũc possessiones istæ in tot cedulis, quot erant familiæ, & principes familiarum venientes educebant sortes de inuolucro quilibet illam, quæ sibi primo assignata fuerat a diuisorib⁹ Deo dirigeate manum illius, sicut dictum est de principibus tribuum. Deinde autem fiebat diuisio cuiuslibet possessionis familiæ per domos, quæ sunt cognationes speciales in familia, & ibi similiter ponebãtur sortes diuisis primo partibus ſm numerum domorũ, & proportionem, vt de familijs dictũ est. Ad vltimũ vero diuidebat̄ possessio cuiuslibet domus per capita viro-

Virorum,& ibi fieri debebāt æquales partes, quia oēs viri habebant iura æqualia in possessione: ibi aūt non oportebat poni sortes sub illa diligentia, sub qua in tribubus,& familijs, sed ponebātur sortes diuisione vulgares: quidquid enim ibi proueniret nihil referebat, cum omnia essent equalia: nec oportet, vt dicamus, ꝙ Deus specialiter dirigeret manum cuiuslibet missam ad sortes, vt acciperet eam, quæ sibi cōueniebat cum per oēs æquale proueniret. Isto modo stat litera vtraque.s. prima, quę dicebat, ꝙ diuisores terrę pluribus maiorem partem darent, & paucioribus minorem. nam cum ipsi assignarent possessiones oībus tribub⁹ proportionales inter se, sicut se habebant familiæ, & tribus, dabant pluribus maiorem & paucioribus minorem partem,& quia illud quod ipsi assignabant intra se alicui tribui, vel familię postea euenturū erat,& certissimè eueniebat, isti dare dicebantur inquantum designabant tm̄ cuilibet tribui quantum esset habitura. Erat aūt operatio istorum necessaria.s. vt bene attēderent quantum assignabant pro qualibet tribu, & familia. nam si isti non distribuerent proportionaliter: quamq̄ sors a Deo moueretur, non posset recte diuidi, qđ patet si isti diuisores fecissent aliquam partē terræ, quæ se hr̄et ad quālibet aliā in maiori ꝓportione, q̄ se hr̄et aliqua tribus ad aliam, vtpotè si facerent aliquam partem maximam, quæ esset quadrupla ad minimam, quę asignaretur:& tn̄ non esset aliqua trib⁹, quæ se haberet ad aliam, vt quadrupla non posset sors ēt si a Deo moueretur rectè diuidere: nam posita cedula huius partis in inuolucro, aut Deus dirigeret ad illam manum principis maximę tribus aut alterius. Si primo modo erat error, quia assequebatur illa tribus possessionem maiorem in proportione ad alias possessiones, quàm se haberet ista tribus ad alias tribus. Si autem secundo modo esset maior error, quia quāto minor tribus acciperet maiorem possessionē, tanto recedebatur magis a proportione, & sic impossibile erat isto dato sortem bene dirigere, quamquā Deus moueret manus missas in inuolucrum: ideo isti principes diuisores terræ attendere debebant nimis, vt proportionaliter diuiderēt. Accidit aūt error iste in prima sorte, quā posuerūt diuisores post trāsitū Iordanis.s. in sorte Iudę: nā asignauerunt maiorē possessionē illi, q̄ proportionaliter ei euentura esset: iō De⁹ dirigens manū principū tribuū, direxit ad illā sortem manū principis tribus Iudæ: tn̄ nō recte sors illa diuisit: qa possessio. quæ ei per sortē illā prouenit erat maior ad alias possessiones q̄ esset tribus Iudæ ad alias tribus. Grauius tn̄ erratū fuisset, si Deus direxisset manū alterius principis tribus alicuius ad illā sortē, quia magis recederet a proportione: fuit tn̄ postea iste error emendatus, quia cū tunc solū suscepisset sortē tribus Iudæ, vt colligit Iosue.14.& 15.c. & ibi declaratū est, fuerunt missi postea.36.viri.s. de qualibet tribu tres, q totam terrā diuiderēt in partes proportionales, vt patet Iosue.18.c. & isti inuenientes tribum Iudæ accepisse aliquid supra proportionē abstulerunt ei tm̄ quantum superhabebat: & ex illo fuit asignata sors tribui Simeon, vt patet Iosue.c.19. & sic dr̄, ꝙ accepit Simeō possessionē in funiculo,& sorte tribus Iudæ, quia maior erat, idest quia possessio tribus Iudæ maior erat, quàm esse debebat.

Quare ponebant sortes ad diuisionem possessionum, cum prius diuisæ essent per diuisores. *Quæst.* XV.

QVAERET aliquis quare ponebantur sortes ad diuisionem possessionū, quia nihil aliud euenturum erat per sortes, quam id qđ ipsi diuisores intra se asignauerant: sed sors immutabi- A liter illud determinabat, quod ipsi determinauerant: si.n. sors aliter posset euenire quàm ipsi assignabant possessiones esset magnum inconueniens, quia posset maxima portio prouenire minime tribui, & tunc frustratoria erat diuisio, quam Deus fieri iusserat.s. ꝙ pluribus darēt maior pars, & paucioribus minor; ideo erat nociua: nam melius esset, ꝙ diuideretur terra per æqualia, quia tunc licet sors variè eueniret; tn̄ nō poterant tantum lædi tribus cum omnes haberēt equale. Si tn̄ maximę tribui variata sorte proueniret minima possessio: & minimę tribui maxima portio, læderentur nimis magnæ tribus. Deus tn̄ iussit fieri istā diuisionem proportionalem possessionum s̄m multitudinem,& paucitatem: ergo necesse est dici, quòd B sors ista proueniret, sicut diuisores apud se distinxerant,& tūc stat ratio quærēdi.s. quare ponebatur sors ad diuidendum possessiones cum nihil alterum prouenturum esset post sortem, quàm ipsi diuisores assignauerāt. R̄ndendum est, ꝙ sors ponitur ad dirimenda iurgia,& ista est ꝑꝑ humanam imperfectionem. Erat autem imperfectio maxime in Iudæis pro tempore illo, cum nondum assuefacti fuissent alicui rationabili legi, aut honestæ cōmunicationi: ideo debuit eis permitti sors s̄m condecentiam conditionis eorum. Erat autem imperfectio Iudæorum in duobus, scilicet in fide erga Deum, & in communicatione erga proximum; ideo in vtroque Deus permisit eis sortem. Quantum ad primum sciendum, quòd Israelitæ faciebant festum expiationis semel in anno, in C quo dicebantur expiari peccata totius populi, quia ibi pro tota multitudine orabatur, & fiebat sacrificium, vt patet Leui.cap.17. in hac autem die accipiebantur duo hirci, quorum vnus ꝓ peccato totius populi immolandus erat,& super alium sacerdos magnus confitebatur peccata totius populi mittens illum in solitudinem, vt portaret secum iniquitates totius populi Israel. Et quia istud videbatur esse magnum negocium, & Israelitæ erant paruæ fidei, dubitarent quis hircus eorum sufficeret ad portandum iniquitates in solitudinem; vnde si Deus non determinaret, quis eorum portaret iniquitates, & quis immolaretur pro peccato, dubitarent an aliquid proficeret immolatio vnius,& alterius missio in solitudinem; ideo vt satisfa- D ctum esset Iudæis quantum ad incredulitatem suam, iussit Deus, vt sorte dirimeretur quis immolandus esset,& quis mittendus in solitudinem, vt patet Leui.c.16.& per hoc credebant Iudæi Deum determinasse hæc per sortes illas. Secundum aūt, in quo Iudæi erāt defectuosi, erat humana communicatio.s. ꝙ nō communicabant rationabiliter, cum quilibet eorum maxime vellet sibi vtilitatē,& super hoc inter eos discordię nascebātur. Cum ergo fieri deberet aliqua diuisio rei magnæ quamquàm cuilibet tm̄ daret, quantū dādum erat, adhuc crederent irrationabiliter fuisse diuisum,& ꝯquererent, nisi cognoscerent sic Deū diuisisse qui ex errore, vel affectione deficere non pōt. hoc aūt intelligebant ꝑ sortē fieri, qā sortes a Deo mouētur, iō positis sortib⁹ tollerēt discordia, aliter aūt ne- E quaquā,& ob hoc iussit Deus poni sortes, vt satisfaceret ꝯdōni Iudæorū: si tn̄ eēnt Iudęi rōnabiliter cōicātes nō oportuisset poni sortē inter eos, sed ipsi īter se ꝯcordarent nō curantes de minimo.s. an parū plus, vel minus habituri eēnt,& ob hoc īter viros rōnabiliter cōicātes nūquā sunt sortes, nec iudicia. In viris aūt imꝑfectis sortes sunt,& iurgia atq; iudicia ex paruis reb⁹, sic ēt fiebat īter Iudęos qūā ad ministrationē sacerdotalē: nā erāt sacerdotes in 24. vices, vel ptes. 1. Paral. c.24.& istę partes hēbant tpa ministrādi varia s̄m ordinē iā positum inter illas, & ad hoc non erat aliqua sors, sed in qualibet istarum partium erant multi sacerdo-

Sors introducta est ꝑꝑ imperfectionem Iudæorū.

ſacerdotes, & ne iſti contenderent, quis miniſtraret, dirimebatur ſorte, quis miniſtraturus eſſet, & hoc qa iura ſacrificiorum cuiuslibet diei prouenıebant totaliter ei, qui miniſtrabat: alijs autem nihil, vt declaratū eſt Leuitic. capi. 6. quòd aūt poneretur ſors, qui miniſtraret patet Luc. c. 1. vbi dr̄ de Zacharia patre B. Ioan. ꝙ ſm ꝯſuetudinē ſacerdotij ſorte exijt, vt poneret incenſum. i. p ſortē prouenit ei, ꝙ miniſtraret. Si tñ ſacerdotes iſti non eſſent nimis cupidi, non oportebat permitti illis ſortes, ſed ipſi inter ſe ꝯuenirēt, qs miniſtraret rōnabiliter diuidentes, ne qs lęderet. Sortes ergo introductæ ſunt pp imperfectionem Iudæorū, vt ſic tollerentur iurgia, quia alias impoſſibile videbat̄.

G

Numerant filii Leui.

HIC quoque eſt numerus filiorum Leui per familias ſuas. Gerſon, a quo familia Gerſonitarum Caath, a quo familia Caathitarū; Merari, a quo familia Meraritarū. Hæ ſunt familię Leui, familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Muſi, familia Cori. At vero Caath genuit Amrā, qui habuit vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata eſt ei in Ægypto: hæc genuit Amram viro ſuo filios Aarō, & Moyſen, & Mariam ſororem eorum. De Aaron orti ſunt Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar: quorum Nadab, & Abiu mortui ſunt, cum obtuliſſent ignem alienum coram Domino. Fueruntq; omnes, qui numerati ſunt, vigintitria millia generis maſculini ab vno menſe, & ſupra, qui non ſunt recenſiti inter filios Iſrael, nec eis cū cæteris data poſſeſſio eſt. Hic eſt numerus filiorum Iſrael, qui deſcripti ſunt a Moyſe, & Eleazaro Sacerdote in campeſtribus Moab ſupra Iordanem contra Iericho, inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati ſunt a Moyſe, & Aaron in deſerto Sinai. Prædixerat enim Dominus, quòd omnes morerentur in ſolitudine: nulluſq; remāſit ex eis, niſi Caleb filius Iephonne, & Ioſue filius Nun.

I

Numeratio ſtirpis Leuiticæ. Familiæ

Hic quoque eſt numerus. Hic ponit̄ ſm principale. ſ. numeratio Leuiticæ ſtirpis, & ponunt̄ Leuitæ per ſe pp duo. Primū erat, qa nō accipiebant Leuitæ poſſeſſionē cū reliquo Iſrael: oībus. n. ſ. poſitis danda erat poſſeſſio, & tota terra inter eos diuidenda erat, vt patet ſ. ſ. iſtis diuidet̄ terra iuxta numerū vocabulorū in poſſeſſiones ſuas. Leuitæ aūt nō erant habituri ſortē, qa Deus erat ſors, & hęreditas eorū, vt patet ſ. 18. c. & Ioſue 13. ſi tñ ponerent̄ cū ſuperioribus videret̄, ꝙ habituri eſſent ſortē, quia poſt cōputationē oīum tribuū ſuperiorū ſubiunctū eſt, ꝙ iſtis diuideretur terra, ideo non debuerunt ibi poni. Alia cā eſt, quia Leuitæ acceperāt officiū miniſtrationis diuinę, Iſraelitę aūt nihil, iō debuerunt eſſe diuerſæ ſummæ illorū. Iſta cā aſſignatur, ſ. c. 1. quare non cōputarētur ſimul, cū dr̄: Tribū Leui noli numerare, nec ponas ſummam eorum cū filijs Iſrael, ſed cōſtitue eos ſup tabernaculum teſtimonij. Hic aūt ſola prima cā cōſiderat̄, quia de poſſeſſione accipienda agitur. Fuit tñ conueniens cōputare

K

F Leuitas, licet non cū Iſraelitis, quia erant ſeparādę 48. vrbes pro illis, & erāt diuidendæ in partes ſm familias Leuitarū, quibuſdā plures vrbes aſſignando, & qbuſdam pauciores, vt patet Ioſue 21. c. & ſ. declaratū eſt. *Hic eſt numerus filiorum Leui per familias ſuas.* i. illa sūma, q ĩ. ponitur eſt oīum Leuitarum diſtinctorū per familias ſuas, non ponūtur, tñ hic numeri familiarū Leuiticarum ſingillatim, ſed totius tribus. *Gerſon a quo familia Gerſonitarum.* Hic ponuntur tres familię Leuitarū, ſ. Gerſonitarū, Caathitarum, Meraritarū, q denoīant a trib⁹ filijs Leui. ſ. Caath, Gerſon, Merari, vt patet Exo. c. 6. & ſ. c. 3. Iſtę proprie vocant̄ familię, quia deriuant̄ immediatè a capite tribus. *Hæ ſunt familiæ Leui.* Non refertur ad ſuperiores, ſed ad eas, quæ noīant̄ inferius, & ponuntur hic quinq; familiæ, vt patet in lrā: Vñ aliquis arguat iſtam lrām ſibi repugnare, quia ſ. poſuit tres, & hic quinque. Rñdendum eſt non repugnare, quia ſupra ponebātur familiæ, q propriè vocant̄ familiæ, & iſtæ ſunt tres, q deriuantur immediate a capite tribus huius. Hic aūt ponunt̄ familię quinque, q non ſunt propriè familiæ, ſed magis vocant̄ domus, cum ſint ſub ipſis familijs, quia iſtæ ſunt denominatę a filijs illorum, qui ſunt capita familiarū: nam Caath habuit quatuor filios, a quibus denominantur quatuor familiæ. ſ. Hebronitarum, Ozielitarum, Gerſonitarū, Amramitarum. Gerſon habuit duos filios, a quibus denominatæ ſunt duę familię. ſ. Lebuitica, & Semeitica. Merari autem habuit duos filios, a quibus denominā-tur aliæ duę familię. ſ. Moolitarum, & Nuſitarum, q ſunt octo familię, de quibus ſ. c. 3.

Leuitarum an ſint tres vel quinque.

H

Quare ponuntur quinque familiæ, & tamen ſupra poſitæ ſunt octo: Quæſt. XVI.

QVAERET aliquis quare poſitę ſunt hic quinque familiæ cum ſ. ca. 3. ponantur octo familię Leuitarū. Rñdebit aliquis, ꝙ hic ponuntur octo familiæ, ſicut ſ. c. 3. quia ponūtur hic quinque, & ſ. ponuntur tres. ſ. Meraritarum, Caathitarum, Gerſonitarum. Sed non ſtat, qa iſtę tres familiæ non diſtinguuntur ꝯ quinque, quę ponuntur hic, ſed iſtę ſunt partes illarum cum iſtæ tres ſint propriè familiæ, quia deriuantur immediatè a capite tribus. Quinque aūt non ſunt familiæ, ſed domus conſtitutæ ſub illis tribus familijs. Itē quia ſi iſtæ tres connumerent̄ quinq; familijs, non erunt iſtę tot, ſicut ſunt ſ. c. 3. quia pter illas tres ponuntur octo familiæ Leuitarū. Item hic ponit̄ vna familia, q non ponitur ibi. ſ. Coritarum, ideo neceſſe eſt, ꝙ deficiant hic aliquæ familiæ de illis. Aliter rñdet Ra. Sa. ꝙ tres familiæ Leuitarū perierunt pugnando ꝯ tribum Beniamin, vt ſ. dicebatur. Sed iſtud non ſtat, quia non ſolū oportebat poni perijſſe familias tres, ſed quatuor, quia ſolū ponūtur hic quatuor familiæ earū, q hñt. ſ. c. 3. Et deficiunt alię quatuor. ſ. Semeitarum, Amramitarum, Geſſalitarū, Ozielitarū, ſed ipſe ſolū ponit perijſſe tres. Itē non ſtat, ꝙ aliqua iſtarū familiarū perierit, qm̄ 1. Paral. a c. 23. vſq; ad 27. & in c. 6. & 9. vbi agitur de Leuitis, & diuiſionibus eorū ponunt̄ iſtæ familię, q hic non hñt. Item non ſtat, quia de familia Amramitarū erant oēs ſacerdotes, cū Amram eſſet pr̄ Moyſi, & Aarō, Exo. c. 6. & ab Aaron venerunt oēs ſacerdotes. ſ. c. 3. & 18. iō ſi perijſſet familia Amramitarū, nō manſiſſet aliqs de filijs Moyſi, nec de ſacerdotibus: tñ filij Moyſi māſerunt, quia ēt tpe Dauid erant inter Leuitas. 1. Parali. 23. c. & ſacerdotes ſemper fuerunt: ergo non perijt familia Amramitarum. Item Ioſue c. 21. datæ ſunt poſſeſſiones oībus Leuitis p quatuor ſortes, quarum vna erat ſors ſacerdotalis, & alia Caathitarum. ergo nō perierant iſtę familiæ.

Item

Item non ſtat, quia viuente Moyſe, & Eleazaro non A poterat deficere familia Amramitarum, cum vterq; eẽt Amramita, & tñ ipſi fecerunt iſtã cõputationem: ergo non deficit iſta familia, & ſic de omnibus alijs. Dicendum, ꝙ nulla de Leuiticis familijs defecerit, ſed Scriptura non curauit eas ad plenum enarrare.

Aliquis forte dicet, ꝙ ſic erat de omnibus alijs familijs, quæ dicebantur in alijs tribus deficere. In tribu Beniamin dicebantur deficere quinque familiæ. Sed non ſtat, magis.n.dicendum illas vere defeciſſe, in Leuitis tñ nullam: non.n.eſt ſimile, nam q̃q̃ non ponanẽ hic quædam de familijs Leuitarum, quę ponebantur ſupra c.3.tñ per hoc reperiunẽ in alijs libris, ex quo patet eas non defeciſſe, vt ſupra inductum fuit. In tribu aũt Beniamin nunquam poſtea reperiunẽ familiæ, q̃ B hic deficiunt: ideo 1.Paralip.c.8.vbi numerãtur familiæ tribus Beniamin ſolum ponuntur quinq; familiæ de quinque filijs Beniamin ſicut hic. Sed tunc obijcietur ex rõne, quam ſupra poſueramus, cum arguebatur de alijs tribubus.ſ.ꝙ Scriptura intendebat hic enarrare totam multitudinem Iſraelitarum, & oẽs familias: ideo non omitteret aliquam de illis. Ita ergo de Leuitis videbiẽ ꝙ nulla familiarum omiſſa ſit, ſed hic deficiunt quatuor familiæ de illis, quæ hñr ſupra c.3.ergo non erant illæ familiæ tpe huius numerationis. Dicẽdum eſt, ꝙ nulla deficiebat, vt ſupra inductũ eſt, ſed Scriptura non curauit eas enarrare ad plenũ: in omnibus aũt tribubꝰ plenè enarrauit. Cauſa diuerſitatis eſt, q̃a familiæ Leuiticę iam fuerant deſcriptę ſupra c.3.ideo licet hic non plenè ſcriberenẽ, nihil re- C ferebat. Familiæ aũt Iſraelitarum non fuerant alicubi deſcriptę: ideo decuit eas hic ad plenũ deſcribi. Cõſiderandum vlterius, ꝙ familia Coritarum, q̃ hic ponitur, non eſt aliqua de familijs poſitis ſupra ca.3.nã ibi ſolum nominanẽ familiæ a filijs & nepotibus Leui.ſ. tres familiæ propriè dictę a filijs Leui.ſ.Caathitarũ, Meraritarum, Gerſonitarum, & octo familiæ non ꝓpriè dictę a nepotibus.ſ.filijs Caath, Gerſon, Merari. Familia tñ Coritarum erat de pronepotibus: nã Core pronepos erat Leui, vt patet Exo.6.& ſupra 16. ſed Scriptura non curauit denominare familiam a nepotibus magis quàm a pronepotibus: eſt.n.familia Coritarũ eadem cum familia Geſaritarum, quia eſt Core filius Geſar, ſiue Iſuar: habuit tñ alios filios præter Co D re, vt patet Exo.c.6. *At vero Caath genuit Amram.* Hic numeratur familia Amramitarum, quam dicebat Rabi.Salo.deficere, & iſta denominatur ex nepotibus, quia Amrã fuit filius Caath, & nepos Leui. *Qui habuit vxorem Iochabed filiam Leui.* Noĩatur hic mater Moyſi, & Aaron ꝓꝑ dignitatem eorum, & iſta fuit filia Leui.

Iochabed mater Moyſi, & Aaron an fuerit filia Leui. Quæſt. XVII.

Aliqui Enim dicũt eam eſſe filiam Leui, ideſt, de ſtirpe eius, quamquàm non eſſet filia eius immediatè. Sic dr̃ Luc.1. de Eliſabeth vxore Zachariæ, ꝙ erat de filiabus E Aaron; tñ manifeſtum eſt, ꝙ illa non erat filia Aaron, ſed genita de ſtirpe illius. Alij aũt dicunt Iochabed eſſet filiam Leui.i.ꝙ eſſet verè filia eius immediata. Rõ.n.ↄtrouerſię eſt in hoc, quia ſi erat Iochabed filia Leui, videbatur eẽ inconueniens, ꝙ acciperet eam Amram in vxorem; quia erat amita ſua.i.ſoror patris ſui Caath. Iſte tñ gradus erat vetitus in lege, vt patet Leui.18.c.ideo non poſſet accipere eam in vxorem.

De hoc auctor latiſſime diſputauit Exodo cap.1.

Rñdendum eſt vtrunq; ſtare poſſe, ſed ↄueniẽtius dr̃ & magis ↄformiter ad literam, ꝙ fuerit filia Leui immediata. Et patet hoc, quia dr̃ hic ꝙ genita eſt in Aegypto: ſi tñ nõ fuiſſet filia Leui immediata ſuperfluum erat dici, ꝙ genita eſt in Aegypto, quia nullus de nepotibus Leui natus eſt, niſi in Aegypto ante deſcenſum.n.in Aegyptum habebat Leui filios: nepotes aũt nequaquam, quod patet Gen.46. c.vbi deſcripti fuerunt omnes deſcendentes cum Iacob in Aegyptum, & ponitur ꝙ erant animę 70. ibi tñ ſolum fuerũt filij Leui, & nullus de nepotibus eius. Sed iſta clauſula.ſ.ꝙ genita fuerit in Aegypto, non ponitur hic ſuperflue: ergo erat filia Leui, quam potuiſſet gignere ante deſcenſum in Aegyptum, vel poſt, & ponitur, ꝙ genita eſt poſt deſcenſum in Aegyptum ad ſignãdũ ꝙ non erat nimis vetuſta, vt ↄ̃here poſſet cum Amrã filio Caath: nam ſi fuiſſet genita ante deſcenſum in Aegyptum cum Mõyſes fuerit filius eius, tñ natus eſt ſolum octoginta annis ante exitum de Aegypto, vt patet Exo.cap.7.neceſſe erit ꝙ Iochabed mater eius eſſet ad minus annorum 135.qñ genuit Moyſen, & tñ in tali ætate non poſſet concipere. Antecedens patet, quia a deſcẽſu in Aegyptum vſque ad exitum de terra ipſa fluxerunt anni 215. vt declaratum eſt Exo. cap.1.& 12.a quibus ſubtrahantur anni octoginta, q̲bus natus eſt Moyſes ante exitum de Aegypto manebunt alij.135. a deſcenſu in Aegyptũ vſque ad ipſum tempus. ergo ſi genita fuit in terra Chanaã Iochabed: neceſſe erat, vt ad minus eſſet annorum 135. qñ concepit Moyſen, quod eſt falſum & inopinabile. Ideo vt credi poſſet, ꝙ Iochabed erat filia Leui dictum eſt, quòd genita fuit in Aegypto, & tunc poteſt ſtare cõuenienter quod dictum eſt, ꝙ Leui, qñ deſcendit in Aegyptum erat 42.annorum, vel 43.vt fuit declaratũ Gen.43.c.& Exo.cap.6.ſed vixir Leui annis 137.ergo poſtquam deſcendit in Aegyptum vixit annis quaſi 95.& ſic poſſet forte 40.vel quinquaginta annis poſtquam deſcendit in Aegyptum gignere Iochabed, & tunc eſſet ipſa qñ gigneret Moyſen annorum 85. vel quaſi, & hoc non erat inconueniens. Hoc autem Scriptura ſignauit in iſta clauſula. Ad argumentum cum dicebatur, quòd non licebat Amram accipere Iochabed in vxorem, quia erat ſoror fratris ſui. Dicendum, quòd iſta lex nondum erat data, ideo licebat illam accipi in vxorem. Si autem aliquis vellet dicere contrarium, poterit aliqualiter ſaluari. De hoc magis declaratum eſt Exodi capit.2. *Hæc genuit viro ſuo Amram filios.* Ideſt, Iochabed concepit filios ex viro ſuo Amram. accipitur gignere large, quia de mulieribus concipere magis quàm gignere dicitur.

Aaron, Moyſen, & Mariam ſororem eorum. Hic ponitur deriuatio familiæ Amramitarum. Habuit autem Amram filios tres, ſcilicet, Aaron, & Mariam, & Moyſen. De Maria nullus fuit pertinens ad familiam Amramitarum, quia filij fœminarum non ſunt de ſtirpe earum, ſed de ſtirpe virorum ſuorum, & quia Maria non accepit aliquem virum de Amramitis, quia nullus erat præter Moyſen, & Aaron, cum ipſa viuebat: ideo filij ipſius non potuerunt pertire ad familiam Amramitarum, ſed ad aliam familiam Leuiticam, vel ad aliam tribum. Ponitur autem hic Aaron primo, quia erat ætate prior: tribus enim annis natus eſt ante Moyſen, vt patet Exodi capitu.7.vbi dicitur ꝙ cum ingreſſi ſunt ad Pharaonem Moyſes, & Aaron, erat Aaron annorum 83.& Moyſes annorum 80.vt patet ibidem. Etiã præponiẽ Aarõ ꝓꝑ ſacerdotij dignitatem, quia erat ſacerdos magnꝰ. Moyſes aũt ſolum erat Leuita de Amramitis: nõ tñ ſeruaẽ ſemꝑ iſte ordo, quia aliqñ pręponiẽ Moyſes, & hoc fit ꝓꝑ dignitatem principatus, quia erat princeps ſuper totum populum; & erat propheta acceptiſſimꝰ Deo, vt patet ſ̃. ca.12. Maria aũt poſtponiẽ hic, non ꝙ eẽt annorũ paucorũ, q̃a maior erat, ſed q̃a ipſi erãt digniores ipſa. Qđ aũt eẽt maior Maria patet, q̃a qñ na-

tus est Moyses, & positus fuit in flumine in vase scirpeo, ipsa obseruabat a longe in litore fluminis, & locuta est ad filiam Pharaonis prudenter, inquirens matrē pueri: non tñ potuisset ista facere, nisi iam esset puella adulta pueniens ad annos discretionis, & sic esset maior Moyse, & Aaron, cū solū excederet Aarō Moysen annis tribus, vt dictū est. Item Maria vocat hic soror Moysi & Aaron, quia fm veritatem erat vtriusque soror, alicubi tñ vocatur soror Aaron solum, vt patet Exo. c. 15. & hoc quia magis afficiebatur ipsa ad Aarō q̄ ad Moysen, quia ambo erant comparticipes: vñ ambo murmurauerunt ꝯ Moysen, vt patet. s̄. c. 12. Et qñ Maria percussa est lepra, Aaron orauit pro ipsa, vt sanaretur. eo. c. *De Aaron orti sunt Nadab, & Abiu.* Hic ponūtur quatuor filij Aaron, p quos sacerdotalis linea texitur: sed non pmanserunt oēs habentes sobolem, qa duo eorum morte præuenti sunt. & istorum maiores erāt Nadab. & Abiu. In isto.n. ordine nati sunt, in quo ponunt hic, ideo duo primi. s. Nadab, & Abiu erant honoratiores alijs duobus, quamobrē qñ Moyses ascendit in mōtē, p tabulis legis, & ex mādato Dei associauit eū Aaron, & 70. seniores, q honorabilissimi in toto populo, iussit quoq; Deus ꝙ Nadab, & Abiu irent cū Moyse, & non ierunt illuc Eleazar, & Ithamar, vt patet Exod. c. 34. Itē patet hoc in ministratione sacerdotali: nam in prima die, qua inceperūt sacerdotes nouiter consecrati ministrare, Aaron, & isti duo, s. Nadab, & Abiu ministrauerunt, & ob hoc errauerunt in ministratione isti sumentes ignē alienum, & mortui sunt, vt patet Leu. c. 10. si tñ ministrassent Eleazar, & Ithamar, cum oēs ministrarent, simul oībus idē malū accideret. *Quorum Nadab, & Abiu mortui sunt.* Hoc ponitur, quia intendebat Moyses describere hic, pgeniem sacerdotū, & quia isti duo non habuerunt prolē, cum fuerint morte præoccupati, dr̄ ꝙ mortui sunt. *Cum obtulissent ignem alienum coram domino.* Hoc fuit in prima die ministrationis suæ: nondū.n. ante hoc aliqñ ministrauerant, & ob hoc erant inexperti, & errauerant. Alij dicunt, ꝙ errauerant ex ebrietate nescientes quē ignē assumerent, & assumpserunt ignem alienū. Sed hoc falsum est, vt declaratum fuit Leu. c. 10. vbi multa de morte, & statu istorum. dr̄ aūt ignis alienus, quem isti assumpserunt, quia ad ministrationem sanctuarij nullus ignis assumēdus erat, nisi ignis altaris holocaustorum. Isti aūt oblaturi thymiama cum assumere deberent de igne, q erat in altari holocaustorū assumpserunt de quodā alio igne prophano, qui erat in atrio tabernaculi ad coquendū carnes sacrificiorum: dr̄ obtulisse corā dño. i. corā altari thymiamatis, quia ipsi posuerunt prunas super thuribula ad offerendū thymiama sup altare thymiamatū, & illud dicebat esse corā dño, quia istud altare erat intra tabernaculum añ velū sanctuarij, & ibi dicebat esse Deus. *Fueruntque omnes qui enumerati sunt 23. millia.* Hic ponitur summa omniū Leuitarum. Erat.n. ista tribus valde minor multitudine oībus alijs tribubus: nā in aliquibus erant 60. millia in alijs 70. & plus: in hac aūt solum erant 23. millia. Etiam quia in alijs computabant a 20. an. & s̄. hic aūt ab vno mense, & s̄. vnde si computarentur, Leuitæ a 20. annis, & s̄. sicut in alijs tribubus forte nō reperirentur octo millia, vel septem millia virorum.

Quatuor filij Aaron.

Leuitę erāt nume. 23. millia.

Quere Leuitæ erant tam pauci numero: & cur ista tribus semper fuit parua. Quæst. XVIII.

QVAERET aliquis quare in tribu ista Leuitica fuerunt tam pauci numero. Respondebit aliquis, ꝙ hoc fuit, quia multi de illa perierunt pp peccata, & redacti sunt ad valde paruum numerum, sicut fuit de tribu Symeon, quę in

F prima computatione habuit. 59. millia virorum, & trecentos. In secunda autem habuit solum 22. millia, & ducentos. Sed non stat hoc, quia Leuitæ non fuerunt subiecti sententiæ Dei datæ ꝯ alias tribus, ꝙ morerentur oēs numerati in solitudine, vt declaratum est. s̄. c. 14, ideo non poterant sic diminui: ideo debebant esse plures numero ex hac parte, q̄ quælibet alia tribus. Itē dato, ꝙ diminuerentur Leuitæ pp peccata, tñ nō erat verisimile, ꝙ tantum diminuerentur: nā filij Symeon fuerunt diminuti ex duplici causa, vt supra declaratū est: tñ non fuerunt tantum diminuti, quia erāt ibi 22. millia virorum, & ducenti a 20. annis, & supra. De Leuitis tñ forte non essent septem millia. Sed dicendū
G est, ꝙ Leuitæ non fuerunt diminuti, sed fuerunt valde parum augmentati. Ipsi enim non erant plures in prima computatione, quæ facta est in monte Synai, quia solum ponuntur 22. millia ab vno mense, & supra, vt patet supra ca. 3. fuit tamen ista tribus semper minor omnibus alijs, quia a principio ista parum multiplicata est, & postea etiam non multiplicati sunt. & hoc nō fuit ex aliquo peccato Leuitarum, sed quia sic accidit in quibusdam progeniebus, ꝙ parum multiplicantur. *Generis masculini.* i. isti computati solum fuerunt de masculis: nam de fœminis nulla computabatur: nō enim erat aliqua causa, quare computarentur, quia ipsę nō erant ad pugnandum, nec ad ministrandū: solis enim masculis ministratio conueniebat.

Respond. auctor.

Ab vno mense & supra. i. non fuerunt computati Leuitæ a 20. annis, & supra, sicut in alijs tribubus: computabantur enim Leuitæ multis modis, aliqñ ab vno mēse, & supra sicut ad redemptionem primogenitorum
H vt patet. s̄. c. 3. aliquando ad ministrandum in officijs suis, & hoc fiebat a 30. annis, & s̄, vt patet. s̄. c. 4. aliquādo ad erudiendum eos in officijs ministrationum, & hoc a 25. an. & s̄. vt patet. s̄. c. 8. Alio aūt tpe numerati sunt ad officia. s. tpe Dauid, & tūc numerati sunt a 20. an. & s̄, 1. Paralip. c. 23. Causa aūt fuit, quia Leuitę non erant tempore Dauid ministraturi in officijs laboriosis, s. portando sanctuarium in itinere, sicut portare cōsueuerant, ideo in ętate minoris roboris. s. a 20. annis, & supra computati sunt.

Quare Leuitę computati sunt ab vno mense, & supra. Quæstio. XIX.

I QVAERET aliquis quare Leuitæ fuerunt cōputati hic ab vno mense, & s̄. Forte aliquis respondebit, ꝙ computati sunt sic ad redēptionem primogenitorum. nam s̄. c. 3. fecit Deus redimi omnes primogenitos Israelitarum, & p eis Leuitæ dati sunt: residui aūt, qui superexcreuerant de Israelitis, computati sunt in pecunia. hic aūt similiter redimerentur: ideo fuit computatio ab vno mense, & supra, quia ab illo tempore incipiebant primogenita redimi, vt declaratum fuit supra. c. 3. Sed non stat, quia aut hic redimebantur primogeniti Israelitarum, qui redempti fuerant prima vice. s. in deserto Synai,
K aut alij, qui nunquam fuerant redempti. Non potest dici primo modo, quia qui semel redemptus est iam abstulit obligationem, qua tenebatur, vt redimeret. Si autem dicatur, ꝙ alij primogeniti de Israelitis redēpti sunt ab illis, qui prima vice redempti fuerant, non stat, quia tunc non deberent dari in commutationem omnes Leuitæ, quia primo traditi fuerant in monte Synai omnes Leuitę in pretiū primogenitorū Israel, ideo qui ibi traditi fuerant, non poterant amplius tradi, quia eadem res non pōt duplici pretio tradi, vel eadem res data non aufert duas obligationes, sed vnam, pro qua traditur. Ad hoc forte aliquis dicet, quòd non fuerunt dati in redemptionem primogenitorum hic Leuitę,

Leuitę, qui computati fuerant in monte Sinai, sed alii qui alij postea nati. Sed hoc non stat, quia hic ponitur summa oĩum Leuitarum, qui tunc erant, siue nati fuissent post transitum montis Sinai, siue antequã illuc venirent, quod patet, quia computãtur hic Moyses, & Eleazarus, & tñ isti erant in mõte Sinai. Item ẽt dato ꝙ hic solum computarent̃ Leuitæ, qui non fuerunt computati in mõte Sinai, sed postea nati adhuc non sufficeret, quia illi non poterant dari in redẽptionem ꝓ aliquibus primogenitis Israelitarũ: nã ex die, qua accepti sunt Leuitę pro oĩb⁹ primogenitis Israel pertinuerũt oẽs Leuitæ ad Deum, ita ꝙ nullus eorũ amplius dari poterat in redemptionẽ pro aliquo primogenito Israelitarũ, quia ipse per se obligatus erat Deo, & pp hoc nunquã post illud facta est aliqua cõmutatio Leuitę alicuius pro aliquo de primogenitis Israel, sed quicunq; nasceret̃ redimebat̃ quinque siclis, vt patet s̃. 18. cap. ideo licet hic fieret redẽptio primogenitorũ, non cõmutarent̃ Leuitę pro primogenitis Israel, sed daret̃ pecunia pro illis. Item non stat, quia si fuisset facta aliqua redẽptio primogenitorum hic iussisset Deus illam fieri cõputãdo Leuitas, & primogenita Israel, sed nihil tale iussum est. Itẽ non stat, quia si cõmutarent̃ Leuitæ pro primogenitis poneret̃ summa oĩum primogenitorum Israel, & oĩum Leuitarũ, & videretur, quę illarũ excederet ad alterã, vt si excederet summa primogenitorũ Israel darent̃ pecuniæ pro excedentibus, sicut factum est in cõputatione, & cõmutatione primogenitorum, & Leuitarũ in monte Sinai, quia ibi excesserunt de primogenitis Israelitarũ ad numerũ Leuitarũ 273. & pro illis iussit Deus dari pecuniã, vt patet. s̃. c. 3. Sed hic nulla summa ponit̃, ergo non fuit facta ista numeratio ad commutandũ primogenita Isralitarũ pro Leuitis. Sed dicendum, ꝙ Deus voluit cõputari Leuitas, vt haberet̃ determinata summa eorũ, sicut habebat̃ summa Israelitarũ, & ne computatio eorum coincideret cum computatione Israelitarũ, si fieret a 20. annis, & s̃. & viderent̃ computati ad habendã possessionẽ, ideo fecit computari ab vno mense & s̃. Sed dicet aliquis ita poterant computari a 30. annis, & s̃. vt patet. s̃. ca. 8. & 4. vel a 25. annis, & s̃. vt patet s̃. ca. 8. vel a 20. & s̃. vt patet 1. Paralip. c. 23. Dicendum est non stare istud vltimum, quia Leuitæ nunquã fuerũt cõputati a 20. annis, & s̃. tpe Moysi, nec post eum vsque ad tpa Dauid. Causa autem s̃. declarata est, solum computabantur, vel ab vno mense, vel a 25. annis, vel 30. poterant aũt computari hic Leuitę a 25. vel 30. annis, & s̃. sed non conueniebat, quia illa numeratio erat ad applicandũ Leuitas ministerijs suis. Hic aũt cõputant̃ solũ ad habendum ipsorum summam, ideo debuit alia computatio dari. s. a minori tpe, vt cõprehenderent̃ omnes Leuitę: & ista fuit ab vno mense, & s̃. Cuius causa est, quia ante illud tempus non ꝓprie dicebat̃ aliquis Leuita pertinere ad Deum, quia ex illo tpe accipiebant̃ redẽptiones primogenitorum, Leuitę tñ q̃q̃ non cõmutarent̃ hic pro Israelitis primogenitis ab illo tpe computati sunt. Et hoc patet, quia qñ Deus iussit s̃. c. 3. accipi oẽs Leuitas pro oĩbus primogenitis Israel non fuit acceptus quisquã ĩ. mensem, & tñ certum est, ꝙ multi Leuitarum essent ĩ. mensem: alioquin Deus non iuberet spãliter, ꝙ computarentur oẽs ab vno mense, & s̃. ergo illi, qui erant ĩ. mensem computabantur tanquam non Leuitæ, quia non proficiebant ad redemptionem: sic autem factũ est hic. Deus enim voluit summam Leuitarum, & quia qui ĩ. mẽsem sunt quasi non Leuitæ habentur, debuit fieri cõputatio ab vno mense, & supra. *Quia non sunt recensiti inter filios Israel.* Istud redditiuũ causæ potest ad duo referri. Primo ad cõputationẽ. s. cõputati sunt Leuitæ

A hic, quia non fuerunt computati inter filios Israel: ideo ne eorum summa maneret ignota, fuerunt hic descripti. Secundo potest referri ad ætatem, in qua cõputabantur. s. ab vno mense, & supra. s. Leuitæ fuerũt cõputati ab vno mense, & supra, quia non fuerunt cõputati cum filijs Israel, quasi dicat, si cum eis computarentur non computarẽtur ab vno mense, & supra, sed ab anno 20. quia omnes Israelitæ sic cõputabantur. *Nec eis cum cęteris possessio data est.* Idest, non acceperunt Leuitæ possessionem cum alijs filijs Israel: nã 12. tribubus diuisa est tota terra in partes 12. Leuitis autẽ nulla pars assignata est, quia dixerat Deus Leuitis; In terra eorum nihil possideatis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hæreditas tua in medio

Quare Leuitę non fuerint cõputati cũ alijs Israelitis.

B filiorum Israel supra cap. 18. & simile Deuter. 18. cap. & Iosue 13. cap. Acceperunt tamen Leuitæ 48. vrbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda pecora, vt patet infra 35. cap. & Iosue cap. 14. & 21. Istæ autem vrbes non fuerunt eis assignatæ in aliqua vna sorte, sicut habebant omnes tribus Israel, sed quælibet tribus dedit eis aliquas vrbes, vt patet Iosue capit. 21. & quia non accipiebant ipsi partem terræ inter Israelitas ex iure suo, sed in eleemosynam, & non recipiebant vrbes cum omnibus territorijs suis, sed sola suburbana non dicebantur habere sortem, vel possessionem. De hoc declaratum est Iosue cap. 14. Ponitur autem hoc ad reddendum causam, quare Leuitæ non fuerunt computati cum cęteris Israelitis. & dicitur, ꝙ quia non acceperunt possessionem cum illis:

C nam supra postquam numeratę sunt omnes tribus subiunctum est: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum. Si autem Leuitæ fuissent computati ibi etiam intelligeretur, ꝙ ipsis dari deberet possessio cum cęteris. *Hic est numerus filiorum Israel.* Hic ponitur epilogus prædictę numerationis, & refertur hoc ad solos Israelitas, qui non erant Leuitæ. Dicet aliquis, ꝙ melius refertur ad omnes tam non Leuitas, quàm Leuitas, quia fuerant supra computati omnes siue Leuitæ, siue non Leuitę, & omnes erant filij Israel. Dicendum est non stare, quia immediate dicitur: inter quos nullus fuit eorum, quos numerauerat Moyses in deserto Sinai præter Iosue & Caleb. Et tñ manifestum est hoc non intelligi de Leuitis, quia ipsi mã-

D serunt nunc, quod patet de Moyse, & de Eleazaro, & Ithamar, qui manebant nunc, & fuerunt computati inter Leuitas in monte Sinai. Item patet hoc, quia ista causa, quę assignatur infra non conuenit, nisi non Leuitis. s. ꝙ prædixerat Deus, ꝙ omnes morerentur in solitudine, sed hoc non intelligitur de Leuitis, quia non fuit data sententia super eos, vt probatum est supra cap. 14. de solis ergo non Leuitis intelligitur.

Qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro sacerdote. Scilicet, sacerdote magno. Isti duo computauerunt populum, quia eis iussit Dominus, vt patet supra. Sed an cũ eis principes tribuum, & familiarum fuerint in hac computatione, non patet. In monte enim Sinai principes tribuum, & familiarum adiuuerũt Moysen, &

E Aarõ, vt patet s̃. c. 1. hic aũt satis rõnabile est, ꝙ sic fecerint, sed nõ exprimit̃. *In campestribus Moab.* Idest cõputatio ista facta est in cãpestribus Moab. Vocant̃ cãpestria Moab loca planiora Moabitarũ, accipiẽdo large cãpestria: nã nõ fuit cõputatio ĩ prima parte cãpestriũ, q̃ vocant̃ ꝓprie cãpestria, sed ĩ secũda, q̃ est apud Iordanẽ, & ibi appellant planiora loca Moab, vt declaratũ fuit ĩ principio c. *Supra Iordanem.* Idest apud Iordanẽ: erãt. n. Israelitę ꝓpe Iordanẽ, & qa labit̃ Iordanis ꝑ quãdã vallẽ ꝑ maximã paruitatẽ illius vallis, & Israelitæ erant in parte superiori, erant altiores alueo Iordanis, & sic dicebantur esse super Iordanem, sicut orbis terræ dicitur super maria, & super flumi-

na Pſalm.23. quia habet partes eminentes terra ſuper aquam. *Contra Iericho.* Ideſt erant ex oppoſito Iericho, ſcilicet, ꝙ Iſraelitę erant ex parte orientali Iordanis: Iericho aũt ex parte occidentali, & tñ videbant Iſraelitæ Iericho ex loco caſtrorum ſuorum. *Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati ſunt a Moyſe, & Aaron in deſerto Synai.* Iſta fuit prima computatio. ſ. quæ diſtincte hr̃ per ſummas omnium tribuum, & facta eſt a Moyſe, & Aaron, quia viuebat Aaron, & erat ſummus ſacerdos, cum fuerit facta iſta computatio in principio menſis ſecundi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt patet. s̃. c. 1. Nunc aũt Moyſes, & Eleazarus ſummus ſacerdos computauerunt Iſraelitas, quia mortuus fuerat Aaron, vt patet. s̃. 20. c. fuit aũt mors ſua, anno 40. menſe 5. die 1. menſis, vt patet. j̃. 33. c. Dr̃ ẽt facta illa computatio in deſerto Synai, quia in manſione montis Synai erant Iſraelitæ, qñ facta eſt, vt patet. s̃. c. 1. ibi ẽt ſacerdotes conſecrati fuerunt Leu. c. 8. & 9. & Exo. 29. ca. ibi ẽt ſanctuarium conſummatum eſt, vt patet Exo. c. 40. ibi ẽt datę ſunt oẽs leges ſacerdotales, q̃ habentur in Leuitico, vt patet Leuit. c. 1. & 26. & 27. nec fuit aliqua manſio, in qua tantum ordinaretur populus hebraicus, ſicut in monte Synai: ibi. n. lex data eſt, & confirmata eſt Exo. c. 20. & 24. dr̃ autem, ꝙ nullus de numeratis in monte Synai nũc ſupererat, quia omnes morti fuerunt in ſolitudine ante tempus iſtud. Deus enim protulerat ſententiã contra omnes numeratos, ꝙ morerentur in ſolitudine, vt patet ſupra. c. 14. & mortui ſunt ante tranſitum torrentis Zareth, vt patet Deute. c. 1. iam tamen Iſraelitæ tranſierant torrentem illum. ſ. antequam introirent in terram duorum Regum Amorrhęorum. vt patet. s̃. 21. c. ergo nunc cũ eſſent in vltima manſione apud Iordanem nullus ſupererat de computatis in monte Synai, & conſequẽter, nec fuit aliquis eorum hic computatus. *Prædixerat enim Deus, quòd omnes morerentur in ſolitudine.* Declarat quomodo omnes mortui fuerint. Diceret. n. aliquis non eſſe veriſimile, ꝙ plura, quam ſexcenta millia peditum perierint in deſerto a tp̃e primæ computationis, vſque ad iſtam, & ꝙ nec vnus ex eis manſerit. Declarat ergo ſcriptura, quomodo hoc ſit veriſimile. ſ. ꝙ Deus prędixerat, ꝙ omnes iſti morerentur, ideo mortui ſunt. Accipitur hic prędicere nõ ſolum, prout importat propheticam pręnunciationem, ſed magis, vt ſignat latam ſententiam in peccatores. omnes. n. numerati a 20. annis, & ſupra murmurauerant cõtra dominum: ideo protulit contra eos ſententiam, ꝙ morerentur in ſolitudine, vt patet. s̃. cap. 14. Ex quo apparet manifeſtè, ꝙ ſententia iſta non fuit lata ꝯ Leuitas, qa dicitur, ꝙ nullus de numeratis manſit præter Caleb, & Ioſue. Manebat tñ Moyſes, & Eleazarus, & Ithamar, & multi alij de Leuitis, qui non excluduntur ab iſta vniuerſalitate: ergo Leuitæ non comprehendebãtur ſub illa ſententia, alioquin fuiſſent excepti iſti. Aliæ rationes ad hoc poſitæ ſunt ſupra c. 14. *Nulluſque remanſit ex eis.* i. ex iſtis Iſraelitis computatis in monte Synai a 20. annis, & ſupra nullus manſit, niſi Caleb, & Ioſue. De Leuitis autem manſerunt valde multi, cũ nõ fuiſſet contra eos lata ſententia. *Niſi Caleb filius Iephonne, & Ioſue filius Nun.* Iſti duo remanſerunt de tãta plebe, quia non murmurauerunt, ſed magis murmurantibus reſtiterunt, ita vt populus vellet eos lapidare, vt patet cap. 14. Vocatur Caleb filius Iephonne, quia Iephonne eſt nomen patris ſui: erat autem iſte de tribu Iuda, & fuit vnus de exploratoribus, vt patet ſupra capit. 13. & vocatur filius Iephonne ad differentiã aliorum, qui vocantur Caleb: ſicut dicitur de Caleb filio Heſrom, vt patet primo Paralip. cap. 2. Ioſue fuit alius explorator de tribu Ephraim, vt patet ſupra cap. 13. & fuit aſſumptus poſt Moyſen in ducem totius Iſrael, vt

Aarõ quo tp̃e mortuus eſt.

Qũo ſexcenta millia peditũ perierunt in deſerto.

F patet cap. ſequenti. Cum autem mortuus eſt Moyſes Deus ſæpe illi locutus eſt, vt patet Ioſue. cap. primo, fecit etiam multa mirabilia propter ipſum, vt patet ex proceſſu libri Ioſue.

CAP. XXVII.

ACCESSERVNT autẽ filię Salphaad, filij Hepher, filij Galaad, filij Machir, filij Manaſſe, qui fuit
G filius Ioſeph, quarum ſunt nomina: Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Therſa. Steteruntq; coram Moyſe, & Eleazaro ſacerdote, & cunctis principibus populi ad oſtium tabernaculi fęderis, atq; dixerunt. Pater noſter mortuus eſt in deſerto, nec fuit in ſeditione, quæ concitata eſt contra dominũ ſub Core, ſed in peccato ſuo mortuus eſt: hic nõ habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia ſua, quia non habet filiũ? Date nobis poſſeſſionem inter cognatos patris noſtri. Retulit Moyſes cauſam earum ad iu-
H dicium domini. Qui dixit ad eum: Iuſtam rem poſtulant filiæ Salphaad: da eis poſſeſſionem inter cognatos patris ſui, & ei in hęreditatem ſuccedant.

Supra 26. infra 36. Ioſue 17.

Sup. 16. & Lex ſucceſſionis inte filiis morientium.

ACceſſerunt. Supra ponebatur regula de diuiſione terræ promiſſionis, hic ponitur caſus ſpecialis circa illud, quod ſub illa lege comprehendi non videbatur. ſ. ſi licet dari ſortem mulieribus in aliquo caſu, ſicut viris, & ponuntur tria. Primo tangitur dubium cum reſponſione. Secundo ratione huius arguitur de quadam legis poſitione: Tertio ſubditur de principis futuri conſtitutione. Secunda ibi. *Ad filios autem Iſrael.* Tertia ibi.
I *Dixit quoque dominus.*

An quæ dicuntur in iſto cap. fuerint immediate poſt præcedentia. Quæſtio. I.

CIRCA primum primum eſt dubiũ, an quod dicitur hic fuerit immediate poſt computationem poſitam præced. c. Et reſpondetur ſatis veriſimile eſſe, ꝙ immediate fuerit. Ratio huius eſt, quia ſupra computatus eſt Iſrael totus ad hoc, ꝙ diuideretur terra per omnes numeratos, & qa filiæ Salphaad viderunt ibi multitudines diſtingui ad
K aſſignationes poſſeſſionum, ipſę aũt ex hoc videbãt carere iure poſſeſſionis, quia in ſupra poſita computatione ſolum fuerint viri poſiti a 20. an. & s̃. & qa pr̃ earũ mortuus fuerat, & non habebat aliquẽ ſucceſſorẽ maſculũ, crediderunt immediate eſſe conueniens tp̃s ad petendũ poſſeſſionem noĩe patris ſui, ne viderẽtur ex neglīgẽtia aliquid iuris perdidiſſe: ideo rõnabile eſt dici, ꝙ immediate poſt illã cõputationẽ ad Moyſen acceſſerint petentes, qđ hic hr̃, quia ex illa cõputatione videbantur ipſę lędi, & debebant immediatè reclamare. Lęſio autem erat, qa ſoli viri computabãtur ad dandum eis poſſeſſiones: pater autem earum non habebat aliquem filium maſculum. *Acceſſerunt autem filiæ*

filiæ Salphaad. Scilicet, accesserunt ad Moysen, & ad Eleazarum, vt peterent ea, quæ infra habentur.

Filij Hepher. Ponit hic tota linea istarum vsq; ad caput tribus. s. vsque ad Manasse, & causa est, quia uolebat legislator certificare de qua tribu essent istę fęminæ, petebant enim hæreditatem inter cognatos suos, vt patet. ỹ. s. datæ nobis possessionem inter cognatos patris nostri, & Deus sic dari adiudicauit, ut patet. ỹ. iō sciri debebat de qua stirpe erant istæ puellæ, & sic describitur earum linea vsque ad Manasse, qui erat caput tribus, & dicitur Salphaad filius. Hepher. i. de famlia illius, & etiam filius illius immediatus. *Filij Galaad.* Iste est pater multarum familiarum. Hepher enim est fili⁹ Galaad, & pater familię Hepheritarum, alię quoq; familiæ quinq; deriuatæ sunt a Galaad, vt patet præcedēti ca. ipse quoq; Galaad fuit caput vnius familię. s. Galaaditarum, ut patet pręcedenti cap. Ab isto Galaad dicunt aliqui nominatum fuisse montem Galaad, qui est in terra duarum tribuum, & dimidiæ, ut patet Deutero. c. 3. & Iosue. c. 13. Sed falsum est, quia Iacob imposuit sibi istud nomen, quando iniuit fœdera in monte isto cum Laban socero suo Gen. 31. cap. Alij dicunt, ꝙ nominatus fuit iste Galaad a nomine montis illius, qa mons iste primo uocabatur Galaad. s. a tēpore Iacob. Iste autem multo post genitus est, ideo potuit ab illo monte nominari. Sed non stat, hoc enim esse potuisset si natus fuisset in terra duarum tribuum, & dimidię in qua est mons Galaad, sed in Aegypto natus est, atque mortuus, & multo quidem tempore mortuus est antequam Israelitę exirent de Aegypto, vt declaratum est Iosue. 17. c. Sed dicendum, ꝙ iste fuit vocatus Galaad a casu non habendo respectum ad illum montē, sed sicut imponuntur alia nomina uirorum ex sola voluntate. Iste Galaad fuit vir excellens in armis, unde in laudem ipsius dicit scriptura, ꝙ fuit uir bellator Iosue. c. 17. *Filij Machir.* Iste fuit filius Manasse, & ab eodem denominata est familia Machiritarum, ut patet præcedenti. cap. & fuit illa prima familia inter omnes de tribu Manasse. *Filij Manasse.* Iste fuit vnicus filius Manasse: non enim legitur habuisse alium, vnde cum scriptura declararet, ꝙ Ioseph vidit filios filiorum suorum vsque ad tertiam generationem ex filio suo Ephraim dicitur. De filiis ex parte Manasse. s. filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph Gen. ca. vlti. si tamē habuisset alium filium Manasses pręter Machir etiam diceretur ibi de eo.

Galaad ... ab isto ... mons Galaad.

Qui fuit filius Ioseph. Idest fuit filius suus immediatus habuit enim Ioseph duos filios. s. Manasse, & Ephraim qui geniti sunt tempore, quo erat magna abundantia frugum in Aegypto. s. in 7. annis vbertatis Gen. 41. ca. nec legitur alios filios habuisse. per hos autem deriuatę sunt duæ tribus, quia Iacob adoptauit eos in filios dans eis ius accipiendi singulas sortes in terra Chanaā, sicut Ruben, & Symeon, ut patet Gen. 48. fit autē hic reductio lineę vsque ad Ioseph, non ꝙ ipse esset caput tribus, quia non est unica tribus Ioseph, sed duæ. s. Manasse & Ephraim, quia tamen Ioseph esse debebat caput tribus cum fuerit immediatus filius Iacob nisi Iacob adoptasset duos filios eius fit computatio vsq; ad ipsum. In hoc tamen est varietas, quia aliquando computatur Ioseph tanquam vnica tribus, & non nominātur Manasses, & Ephraim, sed Ioseph, ut patet Exo. 28. c. vbi descripta sunt nomina. 12. tribuum in 12. lapidib. rationalis, & in duobus onychinis superhumeraris, & ponitur Ioseph, vt unum nomen tribus, idem Deute. 27. c. cum ponuntur tribus ad maledicendum, & benedicendum, & computatur Ioseph, vt una tribus. idem patet Apoca. c. 7. vbi computantur signati de singulis tribubus, aliquando autem ponuntur Ephraim, & Manasses tanquam duę tribus, & non nominatur Ioseph,

A vt patet sup. c. 1. & præced. c. & vt communiter. Causa diuersitatis est, quia aliquando Leui ponitur ut tribus & interdum non. Cum uero ponitur non computabūtur Manasses, & Ephraim tanquam tribus, sed Ioseph nominabitur, ut unica tribus, cum uero non ponitˉ Leui erunt Manasses, & Ephraim tanquam tribus. Quando autem debeat poni Leui, ut tribus, & quando non declaratum est Deuter. c. 27. & ibi satis dictum est de habitudine istarum duarum tribuum ĩuicem. s. Manasse, & Ephraim. *Quarum sunt nomina.* Idest nomina filiarum Salphaad sunt ista quinque, quæ sequuntur. Hebræi dicunt ꝙ nomina istarum puellarum ponuntur hic, quia fuerunt valde prudentes, & sanctę feminę, sępe autem nominantur in scriptura. s. pręcedenti capit. & hic. & ỹ. 36. c. & Iosue. c. 17. *Steteruntq; corā Moyse, & Eleazaro sacerdote.* Ad hos duos uenerunt, quia isti erāt

B principes populi, nam Moyses erat princeps quantum ad omnia temporalia. s. iudicando, & iubendo quicqd fieri debebat etiam quantum ad spiritualia, quia ipse solus pręerat populo quantum ad ea, quę ad Deum ptinebant. s. ut consuleret Deum pro illis, & ut doceret eos quidquid Deus iuberet, ut patet Exo. c. 18. Eleazarus autem erat summus sacerdos, & hic erat honorabilissimus in populo, unde ambo sedebāt in causis magnis. s. Moyses, & Eleazarus ad iudicandum, ambo etiā totum populum numerauerunt, ut patet præcedenti. cap. & iste honor competebat omnibus summis sacerdotibus. nam etiam tempore Aaron ipse cum Moyse expediebat magna negocia, ambobus enim commis-

C sa fuit computatio prima, quę facta est in monte Synai, ut patet. sup. c. 1.

Et cunctis principibus populi. Hoc intelligunt aliqui de principibus constitutis ad diuidendum terram. Cōstituerat enim Deus Iosue, & Eleazarum, & 12. viros de omnibus tribubus ad diuidendum terram, ut patet. ỹ. 34. c. & illi uocabantur principes, quia principabantur quantum ad hoc, ꝙ erat terram diuidere. Sed non stat, quia isti principes nondum fuerant instituti, postquā enim Moyses diuisit terram duorum regum Amorrheorum duabus tribubus, & dimidiæ, & nihil vlterius erat diuisur⁹ ꝯstituit eos diuisores. s. Ios. & Eleazarū & 12. viros de duodecim tribub. ut patet. ỹ. 34. c. si tamen fuissent dati diuisores terræ antequam diuideretur ter-

D ra duorum regum Amorrheorum, ipsi diuiderent eā. Sed falsum est, quia Moyses diuisit illam infra. 32. capi. & Deuteronom. c. 3. Item non stat, quia dicitur hic coram cunctis principibus populi. ergo non erant principes diuisionis terræ, sed principes Israelitarum. Ideo dicendum ꝙ isti erant principes omnium tribuum, & familiarum, qui tunc conuenerant ad aliquid expediēdum. Filiæ autem Salphaad credentes tunc esse tempus opportunum accesserunt ad principes petiturę, ꝙ sequitur. *Ad ostium tabernaculi fęderis.* Potest hic accipi tabernaculum dupliciter. s. large pro toto Sanctuario, vel proprie solum pro domo illa, quæ erat tabulis circundata, & velamentis operta. Primo modo est sen-

Quid sit tabernaculū

E sus, quod erant isti principes intra atrium tabernaculi circa ostium illius, & hoc esset, ut secretius agerent, quia nullus illuc introiret, nisi quos Moyses uoluisset introire. Etiam fiebat propter sanctitatem loci, vt principes verentes Dei pręsentiam, & locorum sacrorum reuerentiam rectè in omnibus agerent negocia multitudinis. Vel vt aliqui dicunt, quia Deus loquebatur hic Moysi in columna nubis, & hoc uerum est ut patet supra cap. 12. quia ibi locutus est Aaron, & Mariæ, tamen non est ista causa conueniens, sed magis ad oppositum, quia si ibi loqueretur Deus Moysi non essent pręsentes alii de populo, ne audirent secreta uerba, q̄ Deus loquebatur ad Moysen, quamquam raro Moyses audiebat ibi Deum loquētem, sed magis ingredieba̅

intra

intra sancta sanctorum,& ibi audiebat vocem loquentis ad se de medio duorum cherubim,ut patet supra c. 7. Alio modo accipiendo tabernaculum largè dicetur ꝙ erant Moyses, & principes populi apud ostium tabernaculi.i.apud ostium atrii tabernaculi.s.extra atriū, & hoc etiam conueniens est, quia tabernaculū Moysi erat apud ostium atrij,ut patet supra.c.3. cum dicitur, ꝙ Moyses,& Aaron,& filii ipsorum castrametarentur ad partem orientalem,& ibi erat ostium atrii,ideo cū conuenirent principes ad tentorium Moysi,dicebātur conuenire ad ostium atrii, quod large uocatur tabernaculum,vterq; sensus conuenit,sed primus magis. Sciendum autem, ꝙ quando Moyses conuocaturus erat principes,uel totum populum ad expedienda aliqua negocia:faciebat eos conuenire ad ostium tabernaculi conuocans illos per clangorem buccinæ, sed alius clangor fiebat ad conuocationem principum, & alius ad conuocationem totius populi. Diuersitas huius patet supra. c. 10. vbi agitur de vtilitate tubarū, & varietate clangoris, *Atque dixerunt pater noster mortuus est in deserto.* Intentio erat earum petere hæreditatem nomine patris sui,ne deleretur nomen illius de familia sua,sed maneret illa hęreditas alicui, in quo nomen Salphaad permaneret secundum deriuationem familiæ suæ. Et dicunt illum fuisse mortuum, quia si ille esset viuens reciperet hęreditatem per se, nec oportebat,ut filiæ eius nomine ipsius peterent. Etiam cessaret causa,quam allegabant.s.quare tollebatur nomen illius de familia sua, ipso enim viuente, non tollebatur nomen suum de familia. Item in hoc demonstrant istæ puellæ quo iure petant terram sibi dari in possessionem inter cognatos patris sui. s. ꝙ non iure suo,sed alieno,nam non petebant nomine suo sed patris tanquam succedentes ei,ne nomen illius deleatur in familia sua. Si autem essent masculi, non solum petere poterant iure patris,sed etiam iure suo. s. patre uiuente,si essent filii illius maiores anno.20.dato ꝙ nō essent emancipati si soli patri assignaretur hęreditas, poterant ipsi petere,ꝙ etiam assignaretur eis aliqua hęreditas. De fęminis autem manifestum est,ꝙ non poterant, quia directe debebatur hæreditas uiris computatis ab anno.20.& supra:& filiæ Salphaad de hoc nō dubitabant, sed petebant sibi prouideri.s.si fieri posset, ut daretur eis hęreditas nomine patris sui, quam ille habiturus erat. Dicitur ꝙ iste mortuus est in deserto.s.qa egressus est de Aegypto,& ante annum.40.defunctus est. Ponitur autem ista clausula ad attribuendum ius istis puellis,scilicet ipsę petebant hæreditatem nomine patris sui,ideo si patri earum non erat debita, nec eis debebatur. Quod autem deberetur, ipsę probant, quia mortuus est in deserto quasi dicat si fuisset mortuus antequam exiisset de Aegypto non erat illi debita hęreditas,qa isti soli, qui egressi sūt de Aegypto ad mandatum domini ibant ad possidendum terram, q̃ Deus promisit, qui autem mortui sunt in Aegypto a mandato Dei non præuenti sunt,nec moti sunt ad eūdum in terram Chanaan,ideo non acquisierunt aliqđ ius sortis in terra illa. Salphaad autem intrauit in desertum, ideo quamquam ibi mortuus fuerit, acquisiuit ex hoc aliquod ius, ut filiæ suæ nomine eius aliquid petere possent.

Nec fuit in seditione, quæ concitata est contra dominum sub Core. Idest non fuit pater noster aliquis de uiris, qui tempore Core fecerint seditionem contra dominum Hoc ponitur etiam ad acquirendum ius quasi dicat si fuisset pater noster in seditione contra dominum caruisset iure hæreditatis, & consequenter nos nomine eius nihil potuissemus vendicare,sicut fit in filiis committentium crimen læsæ maiestatis, & in similibus criminibus,quia secūdum leges humanas priuantur suc- F cessione parentum publicatis bonis eorum. Dixerunt autem istę puellæ. In seditione, quę concitata est contra dominum. in quo rhetoricè se habent ad persuadēdum. Nam ista seditio fuit concitata contra Moysen, & Aaron propter summum sacerdotium, ut patet s. 16.c. cum tamen dixerunt contra Deum esse,ꝙ cōtra Moysen erat magis mouerent animum illius. Vel aliter dixerunt hoc,quia seditio ista quamquam esset directe contra Moysen,& Aaron, tamen contra Deum erat,quia Deus ordinauerat summum sacerdotium ꝑtinere ad Aaron,& isti repugnabant huic ordinationi, ideo faciebant seditionem contra dominum. Sic dixit Moyses præced.c.s. ꝙ aduersum dominum rebellauerunt Dathan Abyron,& Core. Et dicitur sub Core.i.in G tempore Core,vel sub eo tanquam sub principe, quia ipse solicitauit cęteros ad seditionem,ut patet, sup. ca. 16.& ob hoc uocatur seditio Core.

Salphaad qua morte mortu' sit.

Sed in peccato suo mortuus est. Aliqui dicunt ex hoc,ꝙ Salphaad fuit uir ille,qui occisus fuerit in deserto colligens ligna in sabbatho,& lapidatus est,de quo.s̃.c. 15. Aliqui uolunt ꝙ fuerit iste aliquis de occisis ab Amalechitis,& Chananęis. s.quādo erant Israelitæ in cadesbarne, & post murmurationem ascendere voluerunt in terram Chanaan contra Dei pręceptum,& mortui sunt plurimi gladio Amalecitarum,& Chananęorum s̃.cap.14. melius tamen est, ꝙ dicatur Salphaad fuisse mortuum in peccato suo.i.ꝙ propter peccatum suum sicut cęteri Israelitæ mortuus est in deserto, erat autē istud peccatum murmurationis,quia murmurauerant H ferè omnes Israelitę in cadesbarne,& ibi lata est sententia contra omnes,qui erant a 20.annis & s̃. ut patet supra cap. 14. Salphaad autem erat de numeratis ab anno.20.ideo mortuus fuerat in solitudine. Hoc enim conuenienter dicitur,quia sic nullam ignominiam inferebant istę puellę patri suo dicentes eum sic mortuū quia istud erat peccatum cōmunitatis,& plurima pars populi hoc modo defecerat. De vniuersalibus autem defectibus nemo uerecundatur,si tamen Salphaad mortuus fuisset colligēs ligna,& lapidatus a populo,erat infamia quædam, ideo filiæ eius erubuissent istud confiteri.

Sed dices ꝙ quomodocunque mortuus fuisset Salphaad necesse erat, ut filię suę hoc confiterentur, I quia alias non procedebat earum petitio, nisi exprimerentur se petere ex successione p̄rna. Respondendum est, ꝙ filiæ Salphaad debebant confiteri patrem suum mortuum, tamen si fuisset mors ignominiosa solum dicerent eum mortuum nihil vltra addentes, sed adiunxerunt, ꝙ in peccato suo mortuus est, ergo istud peccatum non erat aliquid ignominiosum,& ob hoc non debebat priuari hęreditate. *Hic non habet mares filios.* Hic posuerunt causam huius dubii.s.ꝙ pater earum non habebat masculos successores,si enim habuisset illos,filiæ non habuissent ius petendi hęreditatem ex successione, quia filij succederent, vnde si Salphaad filios reliquisset,aut illi omnes vel quisquam eorum excederent ad annum.20.vel non. Si enim exce- K derent annum.20.dicendum, ꝙ siue uiueret Salphaad,vel non,omnes habituri erant sortem distinctam a sorte patris sui,& non solum intelligitur hoc de illis,q erant.20.annorum tunc cum facta est ista numeratio, sed etiam de illis,qui essēt annorum.20. tempore quo postea facta est diuisio sortium inter Israelitas. Vnde quamquam solum essent nunc filii Salphaad, si quos habuisset annorum. 13. vel 14. habituri essent sortes distinctas pręter sortem patris sui. Quod patet, quia tēpore diuisionis terrę essent annorum. 20.& amplius, quia a computatione ista vsque ad diuisionem sortiū factam per Iosue transierunt anni septem, vel amplius, vt declaratum fuit Iosue.ca.14.& 23. si autem filii Sal-

Si reliquisset Salphaad filios magnos vel paruos quo illi successuri erant an [illegible] se vel nomine patris.

phaad essent minores anno .20. tempore diuisionis nō haberent distinctas sortes: ita ꝙ quilibet haberet sortē vnam, sed haberent omnes sortem, quam habiturus erat Salphaad ex iure successionis, quia tamen erant filię dubium erat, an etiam ex iure successionis habere possent hæreditatem, ideo petierunt, vt prouideretur eis. s. vt daretur hęreditas, in qua conseruaretur nomen patris earum. *Cur tollitur nomen illius de familia sua*. Idest iniustum est, ꝙ per istam numerationem, quam facitis tollatur nomen patris nostri de familia sua. Conquerebantur enim filiæ Salphaad, ꝙ tolleretur nomē patris earum de familia quasi tunc auferretur, vel iam ablatum esset. Et hoc quia ipsæ videbant ꝙ per legē supra datam tollebatur. Nam iusserat Deus ꝙ ad habendum possessionem computarentur omnes uiri a .20. annis, & supra: & istis diuideretur terra, ut patet præced. c. ipse ergo non poterant habere possessionem ex hac parte, & pater earum nullam acceperat, nec reliquerat filios mares, qui eam accipere possent, ergo peribat nomen illius de familia sua. s. de familia Hepheritarum, vtpote si in aliqua familia sunt decem millia virorum transeuntium ad nomen, omnes illi habent nomen in familia. Si autem aliquis eorum sit, cui nullus succedat nomen illius perditur in familia, quia cum ipse mortuus fuerit non manebit aliquis de posteris eius.

Quomodo potest tolli nomen Salphaad cum per filias possit conseruari, & an existentibus filijs sine possessione posset nomen patris manere in familia, & quare magis per possessionem, quam alias cognoscatur progenies. *Quæst.* II.

QVAERET aliquis circa hoc, quomodo possit tolli nomen Salphaad de familia sua non habendo filios, nam videtur, ꝙ poterat per filias conseruari nomen eius, quia ex filiab. nascerentur aliqui, qui succederent Salphaad, & sic nō periret nomen eius dato ꝙ non haberent filię suæ hæreditatem.

Respondetur ꝙ si non daretur filiabus portio, periret nomen patris, quia si filię non haberent sortem, nuberent aliquibus viris, & etiam si multi filii inde nascerentur, essent de nomine patris, quia mater nihil haberet de possessione ꝙ eis daret, ex qua nomen capitis sortirentur, si autem filię Salphaad a patre suo hæreditatem suscepissent, uel loco eius successissent, filij geniti ex eis, vel saltem aliqui eorum accipientes illā portionem tenerent nomen Salphaad. s. ꝙ diceretur illa linea Salphaad, quia ista hęreditas, quam haberent isti prouenerat a Salphaad, alii autem filii istarum filiarū Salphaad transirent in nomen familię uirorum illorū cum quibus contraxerant, ut si aliqua filia Salphaad contraheret cum aliquo uiro, & illa gigneret duos filios, vel tres, saltem vnus eorum erat pertinēs ad lineā Salphaad & succedebat in hæreditate, quę pueniebat ex parte Salphaad. Alii autem duo filij istius filiæ Salphaad transirent in familiam viri sui. s. ꝙ per illos extenderetur genus viri. Nam non poterant omnes pertinere ad Salphaad, sed aliqui pertinebant ad maritum huius puellæ, alioquin etiam tolleretur nomē viri huius de familia sua cum nullus de posteris suis nominaretur ab eo, sed transiret in aliam lineam, & hoc erat inconueniens. Sciendum autem ꝙ de istis paruulis sic genitis quidam succedebant Salphaad, qui erat auus maternus, & non succedebant patri suo. Alii autem succedebant patri, & non auo materno. nam illi filii alicuius filiæ Salphaad, qui denominabātur de stirpe Salphaad, succedebant ei, & non succedebant patri suo, quia non denominabantur de stirpe eius. alii autem filii, qui denominabantur de stirpe huius viri succedebant ei, & non succedebant auo materno. s. Salphaad,

A quia non computabantur per lineam eius. Sciendum autem ꝙ non erat hoc necesse fieri in qualibet de filiabus Salphaad, habebat enim quinq; filias vt patet hic, & si vna earum haberet filios, quorum aliquis denominaretur de stirpe Salphaad, vt per illum continuaretur linea eius, non oportebat ꝙ filii reliquarum denominarentur de stirpe Salphaad, sed denominarentur de stirpe patrum suorum. Hæc autem fieri non poterant in filiabus Salphaad si non habuissent aliquam hęreditatem ex successione patris sui, vel postea daretur eis loco patris, ideo periret nomen Salphaad de familia sua, si non haberent filię suę aliquam possessionem, īmo etiam si Salphaad multos filios uiros habuisset, si tamen non fuisset eis portio assignata inter alios de fa-
B milia illa, necesse erat nomen Salphaad perire de familia sua.

An filijs existentibus, & non data possessione, posset nomen Salphaad conseruari. *Quæst.* III.

QVAERET aliquis circa hoc quomodo stet. s. an existentibus filiis, & non data eis possessione posset manere nomen Salphaad.

Et respondebit aliquis ꝙ sic, quia existentibus solis filiabus non poterat conseruari, eo ꝙ nomē filiorum ipsarum non est de familia earum, sed de familia patrum, quia vxores transeunt in familiam uirorum, & filii a fortiori in familiam patrum, & sic non poterant denominare nomen aui materni, si tamē ha-
C buisset Salphaad filios etiam si illi nō haberent aliquā possessionem ex parte patris gigneret alios filios, qui nominarentur de familia ipsorum, ipsi autem manebant in familia patris sui, quia non transibant in alterā familiam, sicut fœminæ ex coniunctione ad uiros, ergo conseruaretur nomen Salphaad ī familia sua si haberet filios masculos, quamquam illi nō haberent possessionem.

Respondendum est ꝙ non conseruaretur nomen, si filij non haberent possessionem ex Salphaad, quia nomen in familia perditur dupliciter. Vno modo per hoc, ꝙ aliquis de vna familia sequitur necessario aliā familiam. Alio modo quia ille, qui de una familia est non cognoscitur de qua familia sit. Primo modo per-
D deretur nomen Salphaad in familia sua, si haberet solū filias, & ex illis semper nascerentur filię, quia fęminæ cum tradūtur viris necessario sequuntur familiam uirorum, & filii earum de nomine virorum, & non ex nomine ipsarum vocarentur, nisi forte fœmina haberet possessionem, in qua maneret nomen filij ex parte aui materni. Secundo modo poterat perdi nomen, dato ꝙ continuaretur linea alicuius, si non cognosceret linea illa, & isto modo perderetur nomen Salphaad in familia sua si haberet filios masculos non habentes aliquam possessionem a patre, vel loco patris, nam ꝙquam continuaretur semper per filios illos linea Salphaad, tamen post aliquantum tempus nesciretur an
E esset linea Salphaad vel alterius uiri, si autem esset aliqua possessio certa descendens a Salphaad, in qua succederent illi, qui erāt de linea sua, semper maneret nomen Salphaad quia cognosceretur linea ipsa pertinere ad illum propter hæreditatem, quę prouenerat ab eo, filii autem Salphaad, si nō haberent aliquam possessionem a patre, non maneret nomen distinctum, qa post modicum putaretur illa pertinere ad alterum uirum, cum non haberet aliquid, per quod cognosceretur pertinere ad Salphaad. Erat autem sic in istis iudęis sicut nunc de primogenitis nobilium, quia domus patris tota transit in primogenitum quantum ad immobilia, aliis autem filiis dantur munera quædam, & sic cuicunq; misceantur isti primogeniti semper manent

nent nomina patrum in eis, quia domos paternas con
ſecuti ſunt. Si autem domus diuideretur propter cō-
mixtionem partes hereditatum deuenirent ad alios
de familia,& ſic omnes proſapiæ confunderentur, &
efficerentur incertę, ſicut eſt in plebeis, inter quos di-
ſtinctiones proſapiarum magno tempore durare non
poſſunt, quia non ſunt in eis iura primogeniturę,& ſic
in pauco tempore iſti efficiuntur aborigenes, quia nul
lius eorum proſapia certa cognoſcitur. Poſſeſſiones
autem nomen generis retinent,& nō perſonarū, quia
perſonas miſceri neceſſe eſt ſecundum leges matri-
monii, quas Eccleſia ſtatuit.ſ.vt illi, qui ſunt de vno ge
nere, non accipiant in vxores eas, quæ ſunt de ipſo ge-
nere, ſed de alio, poſſeſſiones autem poſſunt ſeruari ī-
permixtę. ſ. vt nunquam tranſeant de vna domo, vel
progenie in alteram per venditionem, donationē, aut
quamcunq; alienationem, aut pręſcriptionem, & ob
hoc ea, quę de iure primogenituræ veniunt ſecundū
iura humana vendi non poſſunt. & ſecundum legem
Moſaycam poſſeſſiones cuiuslibet hebræi non pote-
rāt vendi, niſi vſq; ad iobelæū vt patet Leuit.ca. 25.&
tunc redibat poſſeſſio ad priorem familiam, ita vt di-
ſtinctio tolli non poſſet. Erat tamen ſpeciale hoc inter
Iudæos, quia non ſolum ibi inter nobiles ſicut nūc ob-
ſeruabantur iura primogeniturę, ſed etiam inter om-
nes plebeos, ut patet Deuter. 21. capit. amplius autem
priuilegium poſſeſſionum quantum ad hoc, ꝙ non vē
derentur in ęternum, vt familię non miſcerentur erat
generale, quia in omnibus ſiue primogenitis, ſiue nō
primogenitis obſeruabatur hoc, vt nullius eorum pro-
ſapia incerta eſſet, quod fieret ſi poſſeſſiones alienari
poſſent. Vnde inter iudæos, nemo poterat poſſeſſionē
ſuam alteri ſimpliciter vendere, ſcilicet ꝙ iſta uendi-
tio duraret in æternum, ſicut inter nos fit, nec poterat
donare, nec perdere per præſcriptionem aut alias, ſicut
declaratum eſt Leui.c. 27. ſi autem aliquis ſimpliciter
venderet, aut donaret, vel aliter alienaret, quod eſſet
remedium in his declaratum eſt Leui.c.25. Cauſa autē
prædictorum. ſ. quare per poſſeſſionem conſeruatur
certitudo familiæ, eſt quia ſecundum naturam omne
mobile reducitur ad immobile, & hoc tam ad eſſe,
quam ad cognoſci, dico autem quantum ad eſſe, quia
ſi aliquid moueatur, neceſſe eſt poni aliquid immobi-
le.ſ. quia ſaltem ipſum ſpatium, ſuper quo fit motus e-
rit immobile,& hoc in eis, quæ mouētur motu recto.
In his vero, quę mouentur motu circulari reducitur
mobile ad immobile.ſ. ad polos, nec poteſt certificari
motus iſte, niſi reſpectu immobilis, nam neſcitur quā
tum aliqua res pertranſit niſi conſideretur aliquid im-
mobile, reſpectu cuius menſuretur diſtantia & ueloci-
tas. In rebus etiam, quę ſunt variabiles non poteſt fieri
cognitio determinata, niſi per reductionem ad aliquid
inuariabile, & cum fiat reductio ad illud eſt ſufficiens
cognitio, ſi autem conemur cognoſcere aliquid varia-
bile per alterum variabile, non erit cognitio perfecta,
ſic autem hic intendebamus cognoſcere proſapiam
cuiuslibet ſecundum certitudinem, ipſa autem nō eſt
aliquid certum, vt mutetur de perſona in perſonam,
ideo debuit dari ad cognitionem eius aliquid inuaria-
bile. Si autem cognoſcere uellemus ex perſonis nō ſta
bit, quia perſonæ variantur ſecundum ſucceſſionem.
ſ. quia una moritur,& alia ſibi ſuccedit, ideo ſecundū
illas non eſt aliqua certitudo, quia continua mobilitas,
poſſeſſio autem eſt aliquid immobile, quia poſſeſſio-
nes, quę ſunt bona immobilia ſemper ſunt eędem, iō
per illas poſſumus cognoſcere aliquid ꝙ mobile eſt.ſ.
ſi eſſet aliqua poſſeſſio, quæ pertinuiſſet a pricipio ad
caput vnius proſapię,& illa poſtea pertineret ad filium
illius capitis,& ſic ſuccedendo cognoſceretur per illā
poſſeſſionem illa proſapia, quia ſciretur ꝙ apud quē-

De condōne poſſeſſionum ad hoc ꝙ per eā cognoſcant familiæ.

Poſſeſsiones retinēt nomen generis, non perſonę.

Quare magis p poſſeſsiones, q̄ alias cognoſcātur ꝓgenies.

F cunque reperiretur iſta poſſeſſio, erat de proſapia illa.
Et ſic etiam ſi in infinitum extenderetur linea alicu-
ius generationis,& ſciretur, quę poſſeſſio a principio
pertinuerit ad caput illius generis, etiam ſi poſtea om-
nia media ſint incognita cognoſcemus quis de illa ſtir
pe ſit, hoc autem verum eſt ſi poſſeſſio, quæ ſm ſe eſt
immobilis, non ſuſcipiat aliquam varietatem in hoc,
ꝙ per alienationem tranſit de vna domo, vel familia
in alteram, quia tunc iudicari non poſſet certitudo ali-
cuius ſtirpis,& ob hoc iuſſum eſt, ne quis uēderet poſ
ſeſſionem ſuā ſimpliciter, ſed illa poſſeſſio, quę a prin-
cipio fuerat in aliqua tribu, familia, vel domo ſemper
eſſet in ea. De hoc Leui.c. 25. & ſic per poſſeſſionem
cognoſcitur certitudo ſtirpis, quia immobilis eſt: ideo
G ablata poſſeſſione non manet certitudo. Ex perſonis
autem, quia mutabiles ſunt, hoc cognoſci non poteſt.

Quare Deus uoluit in iudæis ſeruari cum tanta diligentia certitudo ſtirpis, in nouo teſtamento vero non. Quæſt. IIII.

QVAERET aliquis quare in iudęis Deus uoluit
diligēter obſeruari certitudinem cuiuslibet
ſtirpis, nam Leu.c.25. iuſſit non vendi poſſeſ
ſiones,& ſi venderētur, ꝙ in iobelæo redirēt
ad priores dominos,& priſtinas familias, in quo con-
ſeruatur certitudo cuiuslibet generationis. Item.ꝯ.36.
c. Deus iuſſit, ut omnes uiri ducerent vxores de tribu,
& cognatione ſua, & omnes fœminæ ducerent uiros
H de cognatione,& ſubditur cauſa.ſ.vt hæreditas perma
neat in familiis nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita ma-
neant, ut a domino ſeparatę ſunt. Nūc autem Deus ni-
hil tale iuſſit obſeruari in nouo teſtamento, nec apud
aliquam gentem eſt tanta ſolicitudo obſeruandi certi
tudinem linearum generationis. Reſpondendum eſt,
ꝙ hoc fuit factum pp Meſſiam ad cognitionem ueri-
tatis prophetiarum, quia dixerunt prophetę Meſſiam
futurum de tribu Iuda,& de ſemine Dauid. Ad con-
uincendum ergo Iudęos Chriſtum noſtrum eſſe Meſ
ſiam, vel ſi alius debuiſſet eſſe Meſſias debuit poni iſta
diligentia in obſeruando certitudinem ſtirpis cuiusli-
bet: ſi.n. iſtud ſic clare non pateret iudęi potuiſſent di-
cere rationabiliter de Chriſto noſtro, q? non erat Meſ-
I ſias in lege promiſſus, quia neſciebant de qua tribu eſ
ſet vel familia, nec ſi deſcenderet de ſtirpe Dauid, data
tn̄ iſta certitudine cuiuslibet proſapię dubium eſſe nō
potuit de Chriſto, ꝙ eſſet de ſtirpe Dauid, nec eo uiuē
te iudæi negabant illum eſſe de genere Dauid. Sed obi
icietur, quia phariſęi dubitauerunt de Chriſto magis
aſſerentes, ꝙ propheta Meſſias nō eſſet, quia erat a Ga
lilæa,& ibi non erat ſtirps Dauid, ſic patet Io.c. 8. nam
cum Nicodemus defenderet aliqualiter partem Chri
ſti dixerunt phariſęi, ſcrutare ſcripturas, quia propheta
a Galilæa non ſurgit, ſed iſte eſt de Galilęa, ergo non
vr̄ Meſſias. Idem dixit maior pars turbæ, quę audiebat
eum prędicantem, ut patet Ioan.c.7. cum quidam di-
K cerent, ꝙ Chriſtus erat Meſſias. ſ. nunquid a Galilæa
Chriſtus venit? nonne ſcriptura dicit ꝙ ex ſemine Da-
uid,& Bethlehem caſtello, ubi erat Dauid veniet Chri
ſtus?& ſic ſequitur ꝙ pp hoc facta eſt diſſenſio,& non
ſolum hoc dicebant turbæ Phariſæi, ſed etiam Natha-
nael, qui erat vir bonus,& ſecutus eſt Chriſtum. Dixit
.n. illi Philippus, quem ſcripſit Moyſes in lege,& pro-
phetę inuenimus Chriſtum filiū Ioſeph a Nazareth,
& dixit ei Nathanael, a Nazareth p̄t aliquid boni eſſe?
q.d. dubito an poſſit, ut patet Io. c. 1. Rn̄dendum eſt ꝙ
manifeſte cognoſcebatur linea generationis Chriſti,
ꝙ eſſet de Dauid, erat tn̄ ſatis rationabilis occaſio du-
bitandi illis, qui non tantum attenderant, na Chriſtus
cum eſſet de ſemine Dauid debebat etiā eſſe de Beth-
lehem;

An iudæi manifeſte cognouerint Chriſtū eſſe de ſtirpe Dauid,& quō dubitarūt phariſæi.

lehem,& hoc pp duo. Primo quia Bethlehem erat p-tinens ad tribum iudæ, & familiam Dauid, Nazareth autem erat in sorte tribus Nephthalim,vt declaratum est Iosue.19.c. Secundo quia scriptura specialiter dixerat, ꝙ Messias erat futurus de Bethlehem, vt patet Micheæ.c.4. & in hoc ipsi de turba dubitauerant allegantes illud dictum,ut patet Ioan.c.7.s. ꝙ Christus futurus esset de semine Dauid de castello Bethlehem, in quo ipse erat, erat tñ Christus de Nazareth,quia ibi morabantur cognati illius, & ipse ibi cõuersatus est añ annum.30.qñ predicare incepit, vnde Galilæus de Nazareth appellatus est,ut patet Matt.21.ca. rationabilẽ ergo causam habebant dubitandi de Christo illi, qui tantum non aduerterant,sed hoc faciliter fiebat manifestum,quia Christus ĩ Bethlehem natus est,vnde magis de Bethlehem,quam de Nazareth erat, quamquã parentes eius eum nutrierint in Nazareth: ipse quoq; Ioseph,qui putabatur pater Christi erat de semine Dauid,& oriundus de castello Bethlehem. Et ob hoc cũ exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur vniuersus orbis,& quilibet profiteretur in ciuitate sua, venit Ioseph cum vxore sua Maria in Bethlehem,vt profiteretur,ut patet Luc.ca. 2. & tunc contigit ibi nasci Saluatorem. Hoc etiam manifestum erat Iudæis.nam tres reges,qui nato Saluatore venerunt ad adorandum eum,cum uenissent in Ierusalem missi sunt in Bethlehem,& cognouit totus populus,ꝙ illuc iuissent,& occisi sunt pp istud oẽs paruuli iudæorum in Bethlehem & finibus suis,ut patet Matth.c.2. & sic iudei non dubitauerunt multum de Christo, ꝙ esset Messias quantum ad hoc,ꝙ non cognosceretur linea illius. Nec obstabat eum esse a Nazareth, quia multi de iudæis, qui erant de vna tribu transibant ad habitandum ad terrã aliarum tribuum,quia ibi commodius viuebant, nec solum ad aliam tribum, immo aliqñ ad terram gentilium,sicut patet de Elimelech,qui erat de Bethlehem & tpe famis iuit,ut habitaret in terram Moab,ut patet Ruth.c.1.alia autem erant, pp q̃ Iudæi de Christo magis dubitauerunt,de quibus non est ad præsens, sed patebit efficacius ex processu euangeliorum. Patet ergo ꝙ necesse fuerit obseruari certitudinem cuiuslibet stirpis in iudæis,ut quando nasceretur Messias sciretur de qua stirpe erat.

An si non diceretur in lege, uel prophetis de qua tribu venturus erat Messias, necesse fuisset propter ipsum poni distinctionem tribuum,& familiarum.

Quæst. V.

QVAERET aliquis an fuerit necessarium simpliciter pp Messiam poni certitudinem in qualibet stirpe iudæorum, vel si erat hoc ex præsuppositione.s.quia prophetæ dixerãt eum futurum esse de semine Dauid.

Dicet aliquis ꝙ fuit necessitas ex p̄suppositione,qa prophetę dixerunt,ꝙ futurus esset Messias de tribu Iuda,si tamen non fuisset prænunciatum de qua tribu, vel familia uenturus esset, non oportuisset obseruari istam certitudinem linearum.

Respondendum est, ꝙ etiam si non exprimeretur in aliqua prophetia de qua tribu Christus esset futurus necessaria erat ista distinctio familiarum per iura primogenituræ,& certitudines omnium familiarum ſm successiones hæreditatum:quia iudei non accepissent Messiam, nisi constitisset eum esse de semine Iacob, etiam si non constaret eis,de qua familia, vel tribu esset.Sed hoc etiam manifestari non poterat,nisi obseruata certitudine omnium stirpium iudaicarum per deriuationes,& possessionum determinationẽ. s. ꝙ possessio ad aliquam familiam pertinens semper mane-

A ret in ea,quia multi de Gentilibus conuerterentur ad iudaismum,& contraherent cum mulieribus hebręis sicut nunc faciunt iudæi conuersi ad Christum cum mulieribus Christianis, post multum tempus non appareret an ex iudeis,vel gentilib. essent, & ita dicerent Christo, Nescimus vtrum sis ex nobis an ex gentilib. Nunc autem non poterant negare, quia manifestè patebat linea generationis eius reducendo vsque ad Abraham,sicut reducit beatus Lucas.c.3. & ista linearũ certitudo maxime per possessiones.Cum .n.possessio domus Dauid apud aliquem reperiretur, non poterat dubitari,quin esset de stirpe Dauid, quia hereditas illa ad nullum alium poterat peruenire, cum vendi non posset,aut donari,aut aliqualiter alienari,nisi vsq; ad io

B beleum,& tunc redibat ad pristinam familiam, & dominum priorẽ, iõ cognoscebant familię, & trib.eẽnt distinctę per hoc ꝙ possessiones earum non miscebãtur,ut patet.j.36.c. successio aũt possessionis alicuius tribus,uel familię erat per masculos, iõ per illos linea stirpis alicuius euidenter cognoscebatur,ob hoc aũt p lineam Ioseph,& non virginis Mariæ generatio Christi ab euangelistis descripta est,cum Maria esset verissima mater eius,& Ioseph nullo mõ erat pr̄, nec ptinebat ad Christum, sed quia apud iudęos non texebatur linea stirpis per fęminas,cum non succederent ipsę,nemo euãgelistarum deducere posset generationẽ Chri per lineam virginis, quia non cognosceret si eam per fęminas deduceret. Et dato ꝙ reuelaretur, & illam describerent,iudęi tamen nequaq̃ cognoscere possent il

C lam deductionem stirpis,quia per fęminas nihil computabant. Iõ qñ quęrunt doctores, quare Dña nostra matrimonium ꝯxit cum Ioseph, cum non esset eã carnaliter cogniturus. Rñdetur,ꝙ factum est,vt concept9 diabolo celaretur. Credo quidem ꝙ dicunt,sed rõnem nullam uideo,si.n. diabolus sciebat Dominam nostrã esse nuptam Ioseph,ꝙ unico actu fit, qũo non cognosceret an illam Ioseph carnaliter cognoscebat? qa diabolo ista nota sunt,potissimum cum actus ille frequẽtatus esset, si intelligeretur Maria coniux Ioseph eo modo,ut aliæ fęminę erant coniuges virorum suorũ. Item his non stantib. dęmon cognoscebat an Domina nostra esset virgo cum in ea cerneret claustra virginalia illibata,quia illa sp manserunt. Nec.n. dici põt

D de diabolo,ꝙ de matronis dicitur.s.ꝙ sæpe manus fallitur,& oculus obstetricum,nam diabolo ista per omnẽ certitudinem cognita sunt. Item dato ꝙ diabolus non consideraret claustra uirginalia, quia sunt signa fallacia cũ aliqua mulier nullo modo ruptis uirgineis claustris posit semen suscepisse,& concepisse de uiro, posset diabolus aliam certitudinem inquirere. s. considerare an Domina nostra semen suscepisset ex uiro. nã licet diabolus non cognosceret aliquam foeminam naturaliter corrumpi a uiro, quod tñ falsum est, poterat cognoscere an semen suscepisset postquam suscepisset,nam etiam in vtero fęmineo semen masculinum cognoscibile est per efficaciam,quam habet super hu

E morem menstrualem mulierum,& hęc quia purè naturalia sunt,nec nimis secreta dæmoni abscondi non poterant, non ergo datus est uir Dominæ nostræ, ut conceptus diabolo celaretur. Alię quoque causæ quæ assignantur multum sunt de benè esse, ut magis declarabitur super Matthæum.

An ex eo virgo nupta est Ioseph vt partus ei9 diabolo celaretur & ꝙ nõ,& quare ergo.

Necessaria autẽ cã vr̄, quia aliter iudæis probari nõ poterat Christum esse de stirpe Dauid, cum linea generationis per fęminas multum incerta esset, & apud iudęos non describeretur,quia successio in possessionẽ non fiebat per fęminas, sed per uiros. Vnde aliqua mulier de filiabus Moab poterat copulari alicui iudęo sicut copulata est Ruth Moabitis Booz,ut patet Ruth. c.vlt. & Matth.c.1.& tunc filius inde genitus non descenderet

Vera causa.

scenderet

ſcenderet de ſemine Iacob, quantum ad matrem, ideo etiam ſi ipſa eſſet in tribu iuda, quia tranſit in familiã viri, & filii ſuiſſent in eadem tribu, & tamen filii quantum ad matrem non eſſent de ſemine Iacob. Item quia mulieres vnius tribus poterant contrahere cum viris alterius tribus, & maxime fiebat hoc in tribu iuda, & leui quantum ad partem ſacerdotalem, ideo licet aliqua mulier deſcenderet ab eis, qui ſunt in tribu iuda tamen neſciretur, an tritauus ſuus, vel alius ſuperior, vel etiam mater fuerit de genere ſacerdotali. Ratio dubitationis, quia non conſequitur fęminam hæreditas diſtinguens tribum, vel familiam: in maſculo autem nõ poteſt eſſe iſtud dubium, quia conſequitur eum hæreditas patris, quæ denominat, & notificat tribum, & familiam, & particularem domum, ideo conceſſo, ꝙ quilibet ſit filius illius, a quo tenetur pro filio vt eſt pręſumptio iuris, poſſet alicui iudæo neceſſario probari per lineam Ioſeph, ꝙ Chriſtus fuit de ſemine Dauid, ſed ĩpoſſibile eſt probari per lineam Marię, immo impoſſibile eſt lineam alicuius feminæ, vel viri computando per fœminas cognoſci, nobis autem certiſſime creditũ eſt Mariam eſſe de ſemine Dauid, ſed licet Ioſeph fuerit de ſemine Dauid, non ſequitur Chriſtum fuiſſe de ſemine Dauid cum Ioſeph nihil attineat ad generationem Chriſti: generatio. n. Chriſti ad probandũ eũ eſſe verum Meſſiam de ſemine patriarcharum, & Dauid in lege promiſſum ſcripta eſt. Nobis autem, qui credimus, non eſt opus probari aliquo modo, iudeis autem, inter quos Chriſtus natus eſt, quia non credebant, probatio aliqua neceſſaria erat, vt fidei futuræ aliquod fundamentum poneretur. Et quia in quacunque arte probatio neceſſaria ſit ex his, quę neceſſaria ſimpliciter ſunt, vel videntur neceſſaria reſpondenti, cum iudei dicant Chriſtum natum eſſe de ſemine Ioſeph: ex hoc poteſt eis neceſſario inferri Chriſtum eſſe de ſemine Dauid, & conceſſa iſta probatione ex falſiſſimo principio, ꝙ iudei fatentur, ducentur ad veram fidem, ut poſtea iſtud falſum principium negent, & iſto modo arguit beatus Lucas, ꝙ Chriſtus putabatur eſſe filius Ioſeph: ergo nepos Eli, & conſequenter vſq; ad Abraham. Iſta autem cã neceſſaria eſt quare acceperit Domina noſtra Ioſeph in virum, quia etiam ſi acceperit ad aliquas neceſſitates, in quib. viri fęminis ſufficiunt, tamen illę non fuerunt cauſa tam vrgens, quia aliter beatæ Virgini poterat prouideri. Iſta autem neceſſaria fuit, & iſta ſola eſt, quare ponatur in genealogia Saluatoris. Poſitus eſt ergo in hac linea, ut per eũ probari poſſet deſcenſus Chriſti de ſemine Dauid, & quia non poterat poni Ioſeph in linea ſaluatoris, niſi publicè acceptus eſſet ĩ uirum a domina noſtra, ut ſic eſſet aliqualis color ad probandum, ꝙ ipſe erat de ſemine Ioſeph, fuit neceſſitas contrahendi matrimoniũ in uirgine, & ſic patet inductum ꝙ diſtinctio hæreditatis ſecundum capita, & conſeruatio certitudinis ſtirpis cuiuslibet in ueteri teſtamento erat neceſſaria ad fundamentum fidei noſtræ. Multa quoq; alia in veteri teſtamento ſic ſcripta ſunt, quę nihil conferre uidebantur, ſed magna fidei noſtræ conferunt adiumenta. De his aliquid dicetur ſuper Mattheum, ſi Deo dante aliquando illuc exponendo acceſſerimus.

Quid ſit nomen alicuius conſeruari, vel perdi in familia. Quæſt. VI.

QVAERETVR amplius, quid ſit nomen alicuius conſeruari in familia ſua, vel perdi.

Reſpondendum eſt, ꝙ non eſt hoc vt nomen alicuius ſit tanquam caput familię, quia hoc rariſſimis conuenit, illis ſolis, qui deſcendebãt immediatè a capitibus tribuum, & aliquando nepotibus

F ipſorum, rariſſimè aut pronepotibus, ut patet præced. c. cum poſitę ſunt diuerſæ familię, & a quibus denominabantur. Si enim iſto modo acciperentur Salphaad non poſſet habere nomen in familia, nec perdere, quia ipſe non erat caput alicuius familiæ, ſed magis erat de familia Hepheritarum, ut patet hic & pręced. ca. Sed dicetur conſeruari nomen alicuius in familia ſua qñcunque deſcendendo a capite familiæ ſuæ ipſe computatur tanquam unus, & poſt eum ſunt alii deſcendentes, q cognoſcuntur deſcendere ab ipſo, verbi gratia, in tribu iudę accipiatur familia Phareſitarum, quę incipit a Phares ĩ iſta familia eſt Dauid, quia poſt Phares deſcenderunt multi, & ex his venit Dauid, poſt Dauid autem alii deſcenderunt de ſtirpe ipſius, quorum de-
G ſcenſio cognita eſt, ideo nomen Dauid non eſt ablatum de familia ſua, quia cognoſcitur, quis ante eum fuerit, & qui ab ipſo proueniant.

Perdi autem nomen alicuius in familia ſua eſt, ꝙ cũ ipſe deſcendat a capite alicuius familiæ non manet aliqs, ſm quẽ cõſeruetˀ extẽſio poſteritatis huius. Fit aũt hoc dupł̃r, uno mõ ſi aliquis exiſtẽs in familia nõ hẽat aliquos ſibi ſuccedentes, quia tunc nomen eius perditum eſt cum non ſint aliqui poſteri, in quibus nominetur. Secnndo modo perditur nomẽ alicuius, ſi habeat poſteros ſuccedentes ſibi, & ſemper maneat iſtorum ſucceſſio, tamen miſceantur alteri familię, ita ut non cognoſcatur origo ipſorum, tunc enim nomen illius, a quo iſti deſcendunt periit in familia ſua, quia ĩcognita eſt familia deriuata per ipſum quantum ad nos, tñ
H idem eſt eſſe, & non apparere. Patet hoc in exemplo dato. ſ. Dauid eſt in familia Phareſitarum, & ad ipſum peruentum eſt per ſucceſſiones medias a capite familiæ. ſ. a Phares, ſi tamen Dauid non haberet aliquem filium, per quem texeretur poſteritas ſua periret nomẽ illius in familia ſua, quia licet familia Phares non erat in aliis, tñ nomen Dauid iam non maneret, quia nõ eſſet aliquis, in quo conſeruaretur. Alio modo perire poterat ſi forte Dauid habuiſſet poſteros, tñ illi non manerent impermixti ſicut manſerant omnes prędeceſſores ſui a Phares uſque ad ipſum, ſed commiſcerẽtur aliis familiis, non cognoſceretur poſteritas Dauid, & conſequenter periret nomen ipſius, quia neſciretur aliquem eſſe de ſtirpe Dauid, in quo denominaretur
I Dauid.

Quomodo tollebatur nomen Salphaad. Quæſt. VII.

QVAERETVR amplius quomodo filiæ Salphaad dicebant nomen patris ſui tolli de familia ſua.

Dicendum eſt ꝙ nõ dicebant hoc quantũ ad primum modum, quia ille eſt, cum non habet quis aliquem ſibi ſuccedentem, in quo maneat nomẽ eius Salphaad autem filias habebat, in quibus poſſet manere nomen illius. ſ. per filios poſtea genitos ex filiabus: ſed dicebant tolli nomen patris ſui de familia ſua ſecũdo modo. ſ. quia quanquam eſſent aliqui ſucceſſores nomẽ
K Salphaad, tamen in illis non poterat conſeruari nomẽ eius cum miſcerentur aliis familiis, & nomina viderẽtur pertinere ad poſteritatem Salphaad. Cauſa eſt, quia certitudo alicuius ſtirpis non habetur ex perſonis, cũ ipſę mutentur per ſucceſſionem, ſed iſtud hr̃ per aliqd immobile. ſ. per poſſeſſionem, ut declaratum eſt, quia ad quemcũq; peruenerit poſſeſſio alicuius familię cognoſcetˀ eſſe de illa familia, non exiſtẽte autem aliqua poſſeſſione diſtinctiua ſtirpis faciliter miſcebitur una familia alteri, vel ſi non miſceatur, quia aliæ ſunt diſtinctæ pp poſſeſſiones diſtinctiuas, quas habent, ſaltẽ manebunt illi, qui ſunt in familia iſta tãquam aborigenes ideſt ignoti ad caput ſtirpis ſuæ. i. ꝙ dicetur de illis, ꝙ

non

non sunt de ista familia, nec de illa: tamen nescietur affirmatiue de qua sint. Sicut nunc est de plebeis, in quibus non obseruatur certitudo cognationum per iura primogenituræ, & determinationem possessionum, quia cognoscitur de quolibet eorum, ꝙ non sit de primogenitis istius stirpis, vel illius, & sic de aliis, tamen progenies sua ignota est. Sic.n. futurum erat in filiab. Salphaad, nam ipsę intendebant gignere filios, qui succederent in posteritate Salphaad, & per ipsos cõtinuaretur linea illius, tamen nomen non maneret, quia cũ ipsę priuarentur possessione, quia erant fęminæ nõ haberent aliquam possessionem distinctiuam stirpis, quã transmitterent ad posteros suos, secundum quam cognosceretur linea Salphaad: ablatum ergo erat nomẽ Salphaad de familia sua in perpetuum, si non daretur possessio filiabus eius.

Quomodo filiæ Salphaad intendebant conseruare nomen patris sui. Quæst. VIII.

QVAERETVR amplius quomodo filiæ Salphaad intendebant reparare istud inconueniens. s. vt nomen patris earum maneret in stirpe sua data possessione, ut ipse petebant. Respondendum est, ꝙ filiæ Salphaad nubere intendebant aliquibus viris, & inde se suscepturas prolem estimabant, cum autem nascerentur filii ex eis aliqui denominarentur ex nomine virorum ipsarum, ut per illos extenderetur progenies ipsorum uirorum, & isti succedebant patri totaliter in possessione. Alii autem filii harum denominarentur ex nomine Salphaad, & isti non succederent patribus suis, ne computarentur ĩ stirpe patrum, sed succedebãt solum in hæreditate materna, vt denominarentur ex familia aui materni, & sic quamquam essent hic multi fratres alicuius filiæ Salphaad ex eodem patre, & matre, tamen non computabantur in eadem familia, nec succedebant eisdem, sed vnus ex parte matris, & alius ex parte patris, vel si plures essent quidam ex parte matris, & quidam ex parte patris. & tunc iste, qui succedebat matri in possessione Salphaad, quando computaretur in linea prosapię suę non dicebatur filius patris sui, quia tunc continuarẽt lineã sua per stirpem patris, & Salphaad non haberet aliquem, per quem cõputaretur sua posteritas, nec etiam iste computaretur filius matris suæ ita ꝙ diceretur Salphaad genuit istam, uel illam filiam, & illa genuit talẽ uel talẽ filium, quia in lineis uirorũ nunq̃ miscebantur fęminæ, sed computabatur iste tanquam filius Salphaad. Verbi gratia computando stirpem Salphaad si incipiamus ab Hepher, qui est caput familiæ dicemus Hepher genuit Salphaad Salphaad aũt genuit istũ uel illũ .s. qui erat filius filię suæ, & iste uocabatẽ hic filius quãquam esset nepos, quia non erat aliquis pater medius de stirpe Salphaad. Iste modus erat computando generationem vsque ad vltimum, ita ꝙ filii istius nũquã iam computarentur de familia patris sui, sed de familia Salphaad. Fiebat autem sic quando aliquis suscitabat semen alterius. s. si frater maior moreretur sine liberis, frater secundus accipiebat vxorem illius, ut suscitaret semen fratri suo, ut patet Deute. 25. & Matth. 22. c. & Gen. 38. & tunc filii istius denominabantur ex nomine fratris sui mortui saltem aliquis eorum. Et non solum erat hoc, ut aliqui putant. s. ꝙ aliquis de istis filiis vocaretur nomine viri mortui, sed magis ꝙ iste appellaretur filius illius, & quando computaretur linea viri mortui quamquam ipse verè non reliquisset aliquem successorem debebat dici de isto uiro, ꝙ ipse genuerit talem, uel talem filium, utpote si mortuus uocaretur Ioseph, & filius fratris sui suscitantis semen vocaretur Dauid diceretur. Ioseph genuit Dauid, & tota posteritas illius Dauid computaretur in linea Ioseph.

A *Quomodo filiæ Salphaad erant acceptur ę possessionem nomine patris. Quæst. IX.*

QVAERETVR vlterius quõo filię Salphaad acceptur ę erant possessionem loco patris. Rñdendum est, ꝙ aliter suscepturę erant possessionem filiæ Salphaad, q̃ si filios habuisset. Nam si essent filii Salphaad vltra 20. annum susciperẽt possessiones tot quot ipsi essent, quia non dabatur eis possessio ex iure patris, sed ex iure suo, & istis non erat dãda aliqua possessio ex noı̃e pr̃is, utpote si essent quatuor filii Salphaad, & oẽs vltra annum. 20. acciperent possessiones quatuor distinctas tanq̃ quatuor capita, & non daretur eis aliqua possessio noı̃e pr̃is, nec succedebant ei in aliquo iure, quia tñ habebant possessiones

B distinctas lineę computarẽt Salphaad per illos, & non tolleretur nomen Salphaad de familia sua, filiæ autem non poterant hoc modo suscipere possessionem, quia ex iure suo nihil habebant, cum solis uiris computatis deberetur directe possessio in terra Chanaan, sed habebant ius ex successione patris. s. ut id ꝙ habiturus erat pater de possessione id haberent oẽs filię, quia patri debebatẽ unica sors si superuiueret oı̃b. quinq; filiab. danda erat vnica sors, q̃ aliqua de istis quinq; hr̃et, in qua seruarẽt posteritas Salphaad. s. per filios natos ex ea, vel oẽs qnq; illam possessionem inter se diuiderẽt, & oẽs suscitarent semen patri suo, ita ꝙ de qualibet earum essent aliqui posteri, qui denominarentur de stirpe Salphaad vt ĩ. declarabitur.

C *Si Salphaad habuisset filios paruulos quid faciendum esset. Quæst. X.*

QVAERETVR amplius quid fieri deberet si Salphaad habuisset filios paruulos cũ mortuus est, siue qui nunc esent paruuli qñ terra diuidi debuit. Rñdendum est, ꝙ poterat Salphaad solos filios paruulos, vel filios, & filias, si tñ filios hr̃et nihil referebat an hr̃et filias, vel non, & hoc siue filii esent paruuli, siue magni, quia filiæ non succedebant, nisi in defectum filiorum, stãtib. aũt filiis nihil perueniebat ad filias ẽt si filius vnicus eset, & filiæ plures, ut patet. ĩ. s. ꝙ cũ mortuus fuerit aliquis succedet ei filius, ꝙ si decesserit sine filio succedet ei filia, nõ

D ergo curandum eset de quinque filiab. Salphaad, si habuiset aliquem filium: & ita ipsę in petitione sua exp̃serunt, quia pater earũ mortuus erat sine filiis masculis. q.d. ꝑ hoc petebant posesionem debitam patri, quia nullus masculus erat, cui competeret. Existente ergo hoc, ut oẽs filii Salphaad erant paruuli. s. nõ excedentes annum. 20. qñ fieret diuisio terrę, aut aliqui erant paruuli, & aliqui magni. Aliud autem membrũ. s. si oẽs esent magni vltra annum. 20. non tangitẽ hic, quia de illo iam declaratum est. Etiam quia qõ de paruulis est. Si ergo dicatur primo modo. s. ꝙ esẽt oẽs paruuli, dicendum ꝙ non habebant ius ex seipsis ad habẽdum posesionem, quia nondũ transierant ad nomẽ,

E & numerum cum non esent. 20. annorum, sed solũ erat in eis ius alienum. s. ex successione ĩ iuribus paternis. s. ꝙ sicut pater eorum habebat ius ad habendam posesionem, ita ipsi succederent in habendo ius ad posesionem, & quia ius successionis non est maius iure prædecesoris, & Salphaad si uiueret solum habebat ius ad unam sortem, filii eius paruuli unam solum sortem recipient. Si aũt quidam filii esent paruuli, & alii magni de magnis non erat dubium, quin sortirent posesiones distinctas, quia non succedebant ex iure paterno, sed habebant in seipsis creatum ius alterum: iõ quot esent isti maiores, tot esent posesiones.

De paruulis autem est dubium, & aliquis forte dicet,

cet,ꝙ paruuli non ſuccedebant patri, ſed accipiebant
ſortem cũ fratrib.ſuis maiorib. Sic patet de Ephraim,
& Manaſſe,quos adoptauit Iacob dicens. Duo filii tui
Ephraim,& Manaſſes,quos genuiſti, antequam veni-
rem huc,ad te, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur
mihi:reliqui aũt quos genueris poſt eos tui erunt, &
noĩe fratrũ ſuorum vocabunt̃ in poſſeſſionib.ſuis, ut
patet Gen.48.ita iſti filii paruuli Salphaad non accipe-
rẽt per ſe poſſeſſiones,ſicut maiores, nec ſuccederent
pr̃i,ut hr̃ent aliquam poſſeſſionem loco patris,ſed no
minabantur ex noĩe fratrum ſuorum in poſſeſſionib.
eorum,Hoc tñ ſtare neqt, quia tunc eſſent aliqui viri
ingredientes in terram Chanaan,qb.non daretur poſ-
ſeſſio ꝑter Leuitas. Sed hoc falſum eſt,quia tunc non
hr̃ent illi, vñ viuerent,quia poſſeſſiones ꝓſtabãt alimẽ
ta.Item lineę generationis deriuatę ab iſtis nõ poſſent
cognoſci,ſed tolleret̃ nomẽ eorum de ſtirpe ſua,ꝙ eſt
iniuſtum,vt Deus dixit hic. ſ. ꝙ daretur hr̃ditas filiab,
Salphaad,ne periret nomen pr̃is earum de familia ſua.
Quod aũt periret nomen iſtorum de ſtirpe ſua, patet
qa cognoſcebatur ſtirps per poſſeſſionẽ conſequentẽ
viros ſtirpis,vt ſup.declaratum eſt.ſed iſti non hr̃ent a-
liq̃ poſſeſſionem, ergo q̃q̃ deriuaret̃ ab eis poſteritas
non conſeruaretur in illa nomen ipſorum, quia inco-
gnitum foret cuius eſſet illa poſteritas,quia non habe
bant poſſeſſionem diſtinctiuã.ergo debuerunt iſti hr̃e
poſſeſſionem.Qđ aũt ſequeret̃ eos non hr̃e poſſeſſio-
nẽ ſi non ſuccederent pr̃i apparet, qa ſi computarent̃
in poſſeſſionib.fratrum ſuorũ, & nominib. familiarũ
ipſorum non hr̃ent poſſeſſionem a fr̃ib.ſuis,qa fratres
non ſuccedũt fratrib.ſed filii ſuccedũt eis, iõ cũ illi fra
tres maiores accepiſſent hr̃ditatem, teneret̃ eã in uita
& poſt mortẽ tranſmitterent ad poſteros,fratres ergo
minores nunquã ſuccederent illis in hæreditate ĩ toto,
nec in parte, & ſic nunquã hr̃ent ipſi nec poſteri eorũ
aliquã poſſeſſionem, & ſtarent oĩa inconuenientia.ſ.
aſſignata.Cum aũt allegat̃ de Ephraim, & Manaſſe,ꝙ
iſti fuerunt diſtincti in duas tribus, & reliqui fr̃es eorũ
debebant noĩari in poſſeſſionib.eorũ, & cognationib.
nõ eſt ſĩle,quia licet Ephraim,& Manaſſes eſſent duę
trib.& oẽs alii filii,qui naſcerent̃ de Ioſeph non face-
rent ſp̃ales tribus,tñ accipiebant partẽ poſſeſſionũ aſſi
gnatarum tribui Manaſſe,vel tribui Ephraim,aut ſaltẽ
accepturi erant,ſi fuiſſent, nulli tñ fuerunt. Hoc patet
Ge.48.c.in ꝓallegatis uerbis Iacob.ſ.& noĩe fratrũ ſuo-
rum uocabunt̃ in poſſeſſionib.ſuis.i.alii,q nati fuerint,
noĩabunt̃ noĩe fratrũ ſuorum.i.de tribu Ephraim, vel
Manaſſe, & hoc in poſſeſſionib.ſuis. i.accipient partẽ
poſſeſſiõis aſſignatæ Manaſſe,vel tribui Ephraim.Hic
aũt non erat ſimile,qa filii paruuli Salphaad non erant
accepturi de poſſeſſionib.fratrum ſuorum maiorum,
quia quilibet illorum accipiebat ſingillatim poſſeſſio-
nem,tanquã unum caput,& illam tranſmittebat ad fi-
lios,fratres aũt minores nihil accepturi erant de poſſeſ
ſionib.fratrum maiorum, niſi forte decederẽt fratres
non habentes filios. Dicendum ergo, ꝙ filii minores
anno.20.ſiue eſſet vnus ſiue plures ſuccedebant in iu-
re patris.ſ.ꝙ hr̃ent vnicam ſortem, quã pr̃ habiturus e-
rat, ſi uiueret, & illam inter ſe diuiderẽt,fratres aũt ma
iores hr̃ent ſingulas ſortes, & hoc mõ non ſequeretur
aliquod inconueniẽs,qa oẽs hr̃ent hr̃ditatem,& nulliꝰ
familia fieret incerta,cum eſſet ibi hr̃ditas diſtinctiua.

Quomodo ſe habere debebant filiæ Salphaad,ne tolleretur nomẽ patris de familia ſua. Quæſt. XI.

QVAERETVR vlterius, quõ ſe hr̃e dẽbant fi-
liæ Salphaad ſuſcitando ſemen pr̃is ad hoc,
ꝙ nõ tolleret̃ nomẽ Salphaad đ familia ſua.
Ad hoc ꝓſupponendũ eſt, ꝙ filiæ Salphaad ſi
ue hr̃ent ſortẽ ex iure pr̃is,ſiue non procreare poterãt
F liberos,in qb.maneret nomen Salphaad, erat tñ dr̃ia,
quia ſi non hr̃ent poſſeſſionem ex iure pr̃is liberi nati
ex eis miſcerent̃ alteri familię,& non maneret diſtin-
cta progenies Salphaad,qa nõ erat aliquid diſtinctiuũ
ad hoc ergo ꝙ in filiis filiarũ Salphaad conſeruaret̃ no
mẽ Salphaad, dẽbat dari eis hr̃ditas, ut filii nati ex eis
denominarent̃ ex noĩe Salphaad,& per illã hr̃ditatẽ,q̃
ꝓueniſſet de iure Salphaad,& maneret in nepotib.cõ
ſeruaret̃ ĩ eis diſtincta progenies Salphaad ab oĩb.aliis
lineis generationum:ſed hoc poterat fieri dupliciter.
Vno mõ,ꝙ acciperent filiæ Salphaad poſſeſſionem,q̃
proueniebat eis noĩe pr̃is ſui, & illa daret̃ alicui ipſarũ
ſolum,& tũc cum illa genuiſſet liberos uiro ſuo aliq̃
de illis noĩarent̃ de ſtirpe Salphaad, & illi acciperẽt hr̃
G ditatẽ illam,oẽs aũt alii filii eiuſdem computarent̃ ex
noĩe,& progenie uiri ſui,& iſti non ſuccederent in hr̃-
ditate mr̃na,q̃ prouenerat ei pp Salphaad. Alio mõ fie
ri poterat.ſ.ꝙ hr̃ditas iſta, q̃ proueniebat ex ſucceſſio-
ne Salphaad diuideret̃ inter oẽs, qnq; filias ęqualiter,
& tunc oẽs ſuſcitarent ſemen pr̃i ſuo.ſ. ꝙ aliquis filius
cuiuslibet earum denominaret̃ de ſtirpe Salphaad,&
illi proueniret pars hr̃ditatis, quã habuerat mr̃ ſua ex
iure Salphaad.Cæteri aũt filii eiuſdem denominarent̃
de ſtirpe uiri ſui,& ſuccederent ei in hr̃ditate,nihil ſu-
ſcipientes de parte, q̃ proueniebat ex ſucceſſione Sal-
phaad,& hoc mõ hr̃et Salphaad qnq; lineas per quas
deriuaret̃ nomen ſuum.ſ.per quinq; filios quinque fi-
liarũ ſuarũ,uelut ſi illi eſſent filii immediati Salphaad.

H *Quis modus dictorum ſit veriſimilior. Quæſt. XII.*

QVAERET aliquis vlterius, quis modus iſto-
rum ſit veriſimilior. Rñdendum eſt veriſi-
milius eſſe,ꝙ oẽs iſtę quinq; filiæ acciperẽt
hr̃ditatem,& diuiderent eam inter ſe atque
ex qualibet eſſent aliqui filii, per quos extẽderet̃ linea
Salphaad,quam ꝙ traderet̃ hr̃ditas vni filię ſolum,& ĩ
poſteris illius conſeruaret̃ poſteritas Salphaad. Qđ pa-
tet ex earum petitione,quia nõ petierunt poſſeſſionẽ
ꝓ vna earũ, ſed ꝓ oĩb.dicẽtes. Date nobis poſſeſſionẽ
inter cognatos pr̃is nr̃i,quaſi oẽs poſſeſſionem habitu
rę eſſẽt.Itẽ hoc pꝫ magis ex rñſione Dei,cũ dr̃,Da eis
I poſſeſſionẽ inter cognatos pr̃is ſui,& ei ĩ hr̃ditatẽ ſuc
cedant,vñ oĩb.illis dedit ius ſuccedendi,& habẽdi poſ
ſeſſionẽ. Idẽ patet ex cõqueſtione filiorũ Manaſſe.ĩ.
36.c.vbi dixerũt poſſeſſionẽ traditã eſſe filiab.Salpha-
ad quaſi oẽs hr̃ent poſſeſſionem. Etiã iſte modus ma
gis conueniebat ad ſuſcitandũ ſemen Salphaad, qa ſi
vni filiæ daret̃ ſolũ hr̃ditas poſſet eẽ,ꝙ illa non hr̃et li-
beros,& ſic periret nomen Salphaad in familia ſua,cũ
non eſſet aliqs,per quẽ extenderet progenies eius. di-
ſtributa aũt hr̃ditate in oẽs filias,non poterant oẽs,vel
ſaltem nõ erat veriſimile,ꝙ carerẽt ꝓle ſicut vna earũ
carere poſſet.Cõſiderandũ aũt circa hoc, ꝙ diſtributa
hr̃ditate Salphaad in filias eius ſi ex illis naſcerent̃ filii
& filię hr̃ditas Salphaad ſolũ ꝓuenire dẽbat filiis,qa ꝑ
K illos duntaxat continuari dẽbat linea ſtirpis, & nõ per
fœminas,& hoc per legem cõem ſucceſſionis.ſ.ꝙ filię
nunquam ſuccederent non exiſtentib.filiis,ut patet.ĩ.

Quid factum eſſet de parte hæreditatis eius, quę forte non habuiſſet filium. Quæſt. XIII.

QVAERETVR vlterius quid ſi diſtributa hæ
reditate Salphaad in omnes quinque filias
non haberent omnes filios, ſed aliquę earũ
prolem non gignerent, alię autem ſolas fi-
lias procrearent?
Reſpondendum eſt,ꝙ de gignentib.filias, vel de ni-
hil gignentib.non erat hic aliqua differentia, dum tñ
aliqua

aliqua de filiabus gigneret filios saltem vnum. Verbi A gratia, erant quinque filiæ Salphaad, quibus distributa erat hęreditas patris, vt suscitarent stirpem patris sui, & quatuor earum gignerent filias, & vna gigneret filios, tunc nihil magis erat, ꝙ illę quatuor nihil genuissent, quàm ꝙ gignerēt filias, quod patet, quia si aliquis genuisset vnum filium, & multas filias filiæ nihil succedebant, sed filius erat vniuersalis hęres. filię autem succedebant non stantibus filijs, vt patet infra: sic autē erat in omnibus siue filijs, siue filiabus natis de filiab' Salphaad, quia erant quasi filij vnius patris: nam omnes erant ad suscitandum nomē Salphaad, & omnes habebant vnicam hęreditatem Salphaad, in qua succedere debebant. ideo quamquam essent multę filię, si tamen esset aliquis filius ipse solus succedebat, sic B in casu dato cum quatuor filię Salphaad parerent filias, & vna earum pareret filios, illę quatuor habebantur tanquam nihil peperissent, & tunc respondetur ad quęstionem, ꝙ si aliqua de filiabus Salphaad, aut multæ de eis parerent filias, vel nihil parerent, hęreditas Salphaad, in qua successerant omnes quinque filiæ, æqualiter debebat redire ad illam, vel illas solum, quæ parerent filios, quia per illos erat extendenda linea Salphaad, alię autem filię penitus transibant in familiam virorum suorum.

Quid actum esset si omnes parerent feminas tantum. Quæst. XIIII.

QVAERETVR vlterius, quid si oēs filię Salphaad parerent filias, quia per illas non poterat extendi linea Salphaad cum fœminę non ponantur in linea virorum. Respondē- C dum est, ꝙ fieri debebat de filiabus istarum, sicut fiebat de ipsis respectu Salphaad patris sui, s. ꝙ filię istarū filiarum, quæ essent nepotes Salphaad succederēt in hęreditate ęqualiter, vt sicut Salphaad non habuit filios, sed filias, & inter illas diuisa est ęqualis hæreditas, ita inter filias istarum filiarum diuideretur æqualiter hæreditas matrū suarū, quę prouenerat ex Salphaad, vt postea istę coniunctæ viris gignerent filios, qui essent pronepotes Salphaad, & per quos extenderetur progenies illius, & si istę neptes Salphaad iunctę viris solas filias gignerent, iterum eis debebat diuidi hęre- D ditas ęqualiter sub spe, ꝙ aliqñ istę filię vnitę viris gignerent filios, in quibus maneret nomē Salphaad, & si cōtingeret, ꝙ in omnibus generationibus Salphaad gignerentur semper filię ex filiabus, & nunquam aliqui filij, etiā semper hęreditas sic diuidenda erat, quia in defectum filiorum succedunt filię, vt patet j. & eadem iudicanda sunt de filijs, vel filiabus istarum neptium Salphaad, quæ iudicabātur de filijs filiarum, vt supra declarauimus.

Quomodo computanda fuisset linea Salphaad, si filiæ suæ non peperissent filios, nec filiæ filiarum vsque ad multas generationes. Quæst. XV.

QVAERETVR qualiter computanda esset li- E nea Salphaad, quando per deriuationem filiarum suarum non descenderent aliqui filij vsq; ad multas generationes, sed omnes essent fęminæ, vtpote si filię Salphaad gignerēt filias solum, & illę rursus gignerent alias filias solum vsque ad sex, vel septem generationes aut amplius, & postea in octaua generatione gignerētur filij, & deinde semper filij, qūo computaretur linea Salphaad. Respondendum est, ꝙ non poterat computari per filias, & neptes, sed solum per posteros, qui essent masculi, ita vt medio omisso Salphaad diceretur genuisse primum

de posteris, qui in stirpe eius masculus esset, verbi gratia Salphaad erat in familia Hepheritarum, & transierunt septem generationes post eum, in quibus nullus fuerit masculus: in octaua gigneretur masculus nomine Iacob, & in nona masculus nomine Ioseph, & sic postea descendendo in incipiendo computare familiam Hepheritarū ab Hepher, qui erat pater Salphaad dicere debebam' Hepher genuit Salphaad, Salphaad autem genuit Iacob, Iacob vero genuit Ioseph, & sic de alijs, & subticebantur hic septem generationes, in quibus fuerunt solę fœminę tanquam nulla generatio fuisset, sed immediate Salphaad genuisset Iacob.

Si vna filia Salphaad genuißet filias, & aliæ nihil ad quem hæreditas transferebatur. Quæst. XVI.

QVAERETVR vlterius, quid si aliquæ de filiabus Salphaad genuissent solas filias, aliæ autem nihil genuissent. Respōdendum est, quòd illę, quæ nihil gignerent, debebāt trāsmittere hęreditatem ad illas, quę genuissent aliquas filias. hoc autem propter duo. Primo causa suscitationis seminis Salphaad. Secundo ex lege communi successionis.

Quantum ad primum patet, quia ista possessio non fuit data filiabus Salphaad ex iure suo, sed solum, vt suscitarent nomen patris, ne periret in familia sua, vt patet ex earū petitione, & Dei concessione, sed per illas, quę nihil genuerant nō poterat vllatenus cōseruari, vel extendi nomen patris, per illas vero, quæ genuissent saltem filias poterat extendi, quia licet filię directę non proficerent ad nominis conseruationem, tamen quia illę coniunctæ viris poterant filios gignere, in quibus conseruaretur nomen Salphaad debebat transire hęreditas ad illas. Secundo patet hoc ex iure communi successionis, quia infra datur regula, quòd si moriens non habet filios succedant filiæ, si autem non habet filias succedant patrui, quibus nō stantibus succedant propinquiores, sed filię Salphaad non habebant alios propinquiores, quàm erant ipsę inter se, ergo si aliqua earum careret liberis succedebat ei alia soror, & filię sororum, in quibus conseruaretur nomen Salphaad.

Quo tempore pars hæreditatis sororis debebat transire ad filias alterius sororis. Quæst. XVII.

QVAERETVR vlterius in casu prædicto, quando vna de filiabus Salphaad non habebat filios, nec filias, & erat possessio sua trāsitura ad filios, vel filias aliarum sororum, in quibus conseruaretur nomen Salphaad, quo tempore transire debebat, scilicet, an immediate, vel post mortem non habentis liberos.

Aliquis respondebit, ꝙ transire debebat ista hęreditas ad alias sorores, vel ad filios, aut filias earum, quando certum erat, ꝙ aliqua de sororibus non poterat habere prolem, scilicet, quòd si aliqua earum a principio cum vniretur viro suo non posset habere prolem, non propter hoc erat ei auferenda hęreditas, quæ prouenerat propter patrem suum Salphaad, sed spectandum erat vsque ad tempus illud, in quo manifeste cognosceretur de ipsa, quòd non posset habere liberos, scilicet, quòd esset vetustissima, vel defuncto viro, nollet habere alium, & diceret causam esse, quia possessio data est istis puellis propter Salphaad, vt suscitarent semen illius in familia sua, quando ergo cessaret causa ista in aliqua, debebat quoque cessare hæreditas manere apud ipsam,

ſed quòd tranſiret ad alias, in quibus finis iſte haberi poterat, ſcilicet, quia habebant liberos, in quibus maneret nomen Salphaad.

Sed dicendum eſt non ſtare, quin potius poſtquam iſtę quinque ſorores diuiſiſſent inter ſe hęreditatem, quę prouenerat ex iure patris, quamquam aliqua earum non poſſet habere liberos, nunquam debebat ei tolli hęreditas, quia licet poſſeſſio fuiſſet data iſtis puellis, vt conſeruaretur ꝑ eas nomen patris in familia ſua; tamen poſtquam diuiſa eſſet hęreditas inter illas, quęlibet portio manere debebat apud illam, cui traderet, quia ius illius portionis pertinebat ad eam, ideo nō debebat ſpoliari iure illo viuens, quamquam non haberet liberos, ſed vſque ad mortem manebat ei poſſeſſio ſua: poſtea autem tranſibat ad alias ſorores. Hoc tamē differebat, quia iſta, quę non habebat liberos cum moreretur, non poterat inſtituere aliquem alium hęredē in illa portione hęreditatis, quā habuerat ex Salphaad niſi ſorores ſuas, vel filios, aut filias earum. Cauſa eſt, quia iſta poſſeſſio data fuerat filiabus Salphaad, ꝓpter patrem ſuum, vt conſeruaretur nomen patris eius in familia ſua. Si autem aliqua de filiabus eius non habēs liberos inſtituiſſet aliquem alium hæredem in portione ſua, iam tranſiret hæreditas Salphaad ad alias familias, & iſto modo confunderentur poſſeſſiones, & miſcerentur lineæ cognationum, nec erat hoc ſpeciale in filiabus Salphaad, ſed etiam in omnibus deſcendentibus, nam nemo poterat inſtituere hæredem, niſi eo modo, quo infra cauetur. Item ſicut non licebat alicui vēdere poſſeſſionem ſuam, niſi ad plus vſque ad iobelæum: poſtea autem redibat ad priorem dominum, & ad familiam priſtinam, vt patet Leui. c. 25. ita a fortiori nemo poſſet inſtituere hæredem aliquem, qui eſſet extra cognationem ſuam, vel illum, qui erat minus ꝓpinquus omiſſo alio, qui erat propinquior alicui filiæ Salphaad, quàm aliæ ſorores eius, vel filij, aut filię ipſarum: ergo ſi aliqua earum decederet ſine liberis nullū præter ſorores, vel liberos earum poterat hęredem inſtituere.

Si quælibet filiarum Salphaad habuiſſet tantum vnum filium, quod nomen debebant ſuſcitare: patris an aui.
Quæſt. XVIII.

QVAERETVR amplius, quid ſi quælibet iſtarum filiarum Salphaad, ſolum haberet vnicum filium, an deberet ille ſuſcitare nomē Salphaad, in familia ſua, vel non. Dubij ratio eſt, quia ſicut nomen Salphaad conſeruandū erat in familia ſua per filios filiarum ſuarum, ita & nomen virorum coniunctorum ipſis cōſeruari debebat in familia ſua, ſ. quòd quilibet vir accipiens aliquam de filiabus Salphaad in vxorem erat deſcendens per lineā alicuius ſtirpis, & nomen illius conſeruandum erat in familia ſua, ſicut nomen Salphaad in familia ſua, cum tamen eſſet vnicus filius non poterat conſeruari vtrūque nomen, quia aut ille denominaretur de linea patris ſui computando eo modo, quo ſupra computabamus in Salphaad, & poſteris eius, & tunc conſeruaretur nomen patris in familia ſua, ſed nomen Salphaad periret, quia non erat aliquis, in quo conſeruaretur linea eius. Si autem nominaretur de linea Salphaad, q erat auus maternus, periret nomen patris ſui in familia ſua, quia non erat aliquis, per quem deriuetur ſua poſteritas.

Reſpondendum eſt, quòd aut quælibet iſtarum filiarum Salphaad habebat vnum filium, & multas filias, vel ſaltem aliquam: aut quælibet habebat vnum filium, & nullam filiam, aut vnica earum habebat vnicam filiam. In primo modo dicēdum eſt, q̇ filij debe-

F bant nominari de linea patrum ſuorum, & illi ſuccederent eis, ſ. vnicus filius vni patri, & per illos conſeruaretur patris poſteritas filiæ autem ſuccedebant Salphaad auo materno, & habiturę erant poſſeſſionem matrum, vt conſeruaretur in eis nomen Salphaah, ſicut factum fuerat in matribus earum, ſ. quòd quamquam matres iſtarum puellarum non fuerunt filij maſculi, tamen ſucceſſerunt in hæreditate, quam habiturus erat pater, vt nomen eius ſuſcitarent, ſ. quòd in filijs natis ex eis conſeruaretur nomen patris, ita & in neptibus Salphaad fieri debebat, quia ipſę poterant cō iungi viris, & inde gignerentur filij, in quibus conſeruaretur nomen Salphaad.

G In ſecundo autem caſu erat difficilius, quia quælibet habebat vnicum filium, qui non poterat denominare duas familias, ſcilicet patris ſui, & aui materni: iō videtur quibuſdam, quòd iſte deberet denominari a Salphaad, & ſuccederet in hæreditate eius. Nomen autem patris huius non conſeruabatur in iſto, & hoc quia ipſe poterat habere aliam vxorem, ex qua gigneret liberos, qui ſtirpem eius extenderent, filia autem Salphaad non poterat habere alium virum ex quo ꝓlem ſuſciperet, ideo debebat nominari iſte de familia Salphaad, & ſuccedere illi, & ſi pater eius viuente vxore, vel ea mortua acciperet aliam, ex qua gigneret liberos, filius prior nequaquam pertinebat ad familiā patris, nec ſuccedebat ei, ſed filij ex ſecunda vxore.

H Nec refert, an ex eadem filia Salphaad habuiſſet multos liberos, vel ex ea vnum, & ex alia vxore alios, quia ſemper ſtat ipſum habere multos liberos in quorum quibuſdam poteſt nomen eius conſeruari, & in alijs ſeruabitur linea Salphaad. Sed iſtud planum eſt, quia hic fit reductio ad caſum, quis ſimul habet multos liberos, ſed poſita vnitate filij, ſiue habuit vnā vxorem, ſiue multas.

Dicendum erit, quòd aut ille filius eſt ex filia Salphaad, aut ex aliqua alia vxore, ſi autem ex alia, nihil attinebit ad lineam Salphaad, nec ſuccedet ipſi, aut conſeruabitur nomen eius in illo. Si autem iſte filius fuerit ex filia Salphaad genitus, & mater nec pater vnquā vllum alium habeant, ſtat dubium, quod a principio.

I Et tunc dicunt quidam, quòd iſte vnicus filius ſuccedet in hæreditate patris, & aui materni, ſed ſolum denominabitur de linea patris. Poſtea vero ſi multos filios habuit aliqui denominabuntur de linea ſua, & alij de linea Salphaad. Iſto enim modo ſatis prouidebatur vtrique, ſcilicet, quòd nullius nomen periret in familia ſua. Tamen pręſupponitur aliquid, quod eſt valde difficile, & ſatis videtur eſſe falſum, ſcilicet, q̇ illi, qui ſemel fuerunt in vna familia, pertinere poſſint poſtea ad alteram familiam: ſic enim eſſet hic, ſcilicet iſte filius filię Salphaad effectus eſt totaliter de familia patris ſui, ideo omnes filij eius pertinebunt ad familiam hanc, & conſequenter nullus poterit pertinere ad familiam Salphaad.

Cauſa huius ſatis apparet, ſcilicet, ne familia confundantur, quod fieret ſi ille, qui in vna familia eſt ad

K aliam poſſet pertinere. Neceſſario ergo dicendum, quòd iſte filius, aut totaliter pertinet ad familiam Salphaad, & omnes poſteri ſui cum eo, aut totaliter ad familiam patris ſui.

Dicet autem aliquis, quòd pertinebat ad familiam Salphaad, quia mater illius cum haberet poſſeſſionē a patre ſuo Salphaad, vt conſeruaret nomen illius, ob hoc nubebat viro, vt proles inde genita pertineret ad lineam Salphaad, ideo ſi vnicus filius naſceretur ad illum pertinebat.

Opinio aliquorum reijcitur.

Sed magis ſtat contrarium, quia filij magis debent nominari a patribus quam a matribus, quia magis aſſimilantur in naturæ conformitate, ſcilicet in ſexu. Item

Item quia merita patris sunt potiora. Item quia lineę semper describuntur per patres: per matres autē nunquam, nisi per accidens. Item quia inconueniens est hic ęquale vtrique, s. quòd si iste filius denominaretur de linea Salphaad totaliter peribit cognatio patris s. quòd non habebit posteritatem. Si vero denominetur ex patre nullam habebit posteritatem Salphaad. In causa ergo æqualis inconuenientis vtrinque potior est conditio patris quàm matris, & sic denominabitur iste de linea patris, & linea Salphaad totaliter peribit. Si tamen diceretur secundum alios, qui volebāt istum vnicum filium nominari de stirpe Salphaad, nō fieret hoc in filijs omnium filiarum Salphaad, sed in filio vnius filiæ, s. quinque filiæ Salphaad genuerunt quinque filios, in vno vero eorum hoc fieret solum, s. quòd denominaretur de stirpe Salphaad. reliqui autem quatuor filij, quatuor filiarum Salphaad denominabūtur solum a patribus suis, sed tūc hæreditas, quæ erat apud omnes quinque filias Salphaad transibit ad illum filiū vnius, in quo manet stirps Salphaad, & ipsę ptinebunt penitus ad familiam virorum suorum. Causa est, quia possessio, quam habuerunt istę quinque filię, erat illa quam solus Salphaad habiturus esset, & illa permansura erat in stirpe Salphaad semper, vt per eā distingueretur ab omnibus stirpibus, filij tamen quatuor filiarū Salphaad, non pertinerent in hoc casu ad stirpem Salphaad. ergo non debebat manere hęreditas Salphaad penes illos, sed transibat tota ad illum, qui denominabat lineam Salphaad. In tertio casu dicendum est, sicut in primo, s. quòd vnica filia Salphaad habente vnū filium, & multas filias, filius succederet patri, tam in hæreditate, quàm in nomine stirpis suæ: filię autem succederent Salphaad habentes possessionem, quę prouenerat ab ipso, vt ex eis nascerētur liberi. In quarto casu dicendum est, sicut in secundo, s. quando vnica filia Salphaad genuit vnicum filium, aliæ autē nec filios, nec filias genuerunt, ille succedet in hęreditate patris; linea autem Salphaad cessabit. Idem autem erit si ponamus filias, s. quòd quælibet filiarum Salphaad genuit multas filias, & nullum filium, nam tūc aliquæ earum succedent in nomine, & hęreditate Salphaad aui materni: aliæ in linea, & hęreditate patris, vt per eas extendantur istæ duę lineę, vt supra dictum est. Si vero quęlibet filiarum Salphaad vnicā filiam habuit, & nullum filium, vel omnibus carentibus liberis vnica de filiabus Salphaad: dicendum erit, sicut in pręcedentibus, s. quòd istę filiæ denominentur de nomine patrum, sicut filij, & per eas extendetur linea patris.

Si filiæ Salphaad haberent vnicum filium tantum denominatum a Salphaad, cuius erit hæreditas. Quæst. XIX.

QVAERETVR amplius in casu prędicto, si quælibet filiarum Salphaad habuit vnicū filium, vel vnica earum habuit vnicum filium, & ille non denominetur de stirpe Salphaad, ad quem debet prouenire hæreditas materna, quam habuerat ex Salphaad. Respondebit aliquis, ꝙ succedat filius quamquam non denominetur de stirpe aui, quia ex lege successionis filij sunt directe heredes, oēs aūt alij ꝓpinqui sunt hęredes in defectum filiorum, vt patet ī. c. et ex lege humana sic est: ideo cum hic sit filius, dēt succedere matri. Sed dicendum est non esse verū simpliciter, sed distinguendum, ꝙ, aut, moriente ista matre, alię sorores manebant, quę adhuc possent habere liberos, aut nō: si manerent, & aliquos genuissent, per quos posset deriuari posteritas Salphaad succedebant sorores, vel cōsobrini. filij autem non, & iste erat specialis casus, ꝑ hoc, ꝙ hereditas hęc data erat principaliter ad conseruandum stirpem Salphaad. Cum ergo in isto, qui erat

A nepos Salphaad ex matre non cōseruaretur linea Salphaad ꝑ causam supra dictam transitura erat hrēditas ad alios, in quibus cōseruaretur illa linea, s. ad sorores, & ad filios earum. Dato ēt, ꝙ sorores non haberent filios, nec habere sperarētur: si tamen esset aliquis alius, per quem s̄m legem posset denominari, & deriuari ꝓgenies Salphaad ad illū deuolueretur hrēditas, nec erat in ista successione, sicut nunc est vulgariter apud nos, quia rarissimè attenditur certitudo progenierum, nec pertinet aliqua possessio specialiter ad denominandū aliquam familiam, nisi in quibusdam, in quibus seruatur ius primogeniturę, ideo vl̄r filij succedunt, tam patribus q̄ matribus, siue maneant in eadem progenie, siue non. Cum aūt arguebatur, ꝙ filij debebāt succedere
B directe ante omnes alios, & nullus erat heres, nisi in defectum filiorum. Rn̄dendum est hoc esse apud nos verum vl̄r, tam in matre, quàm in patre, nisi cum filij ob aliquam causam priuantur penitus successione paterna, vel materna. Apud Hebręos aūt erat hoc vl̄r in patre, ꝙ filij succederent ei. In matre aūt non erat vl̄e. Causa diuersitatis est, quia filij sp̄ denominātur de stirpe patris, siue vnicus sit, siue multi. Quia si vnicus est denominabitur de stirpe patris, & non auorū maternorum, vt s. probatum est: si aūt multi sunt oēs poterunt denominari a patre, & sp̄ denominabuntur, nisi in casu dato, s. qn̄ auus maternus non habuit aliquem filium masculum, quia tunc aliqui denominabuntur ab auo materno, & sic cū aliquis hēt filios necesse est,
C vt oēs, vel aliquis eorum succedat ei. In matre autem non est sic, quia si ipsa habet possessionē ex patre suo, vt patet ī casu dato si vnicus filius est, nominabitur de stirpe patris, & non matris, ideo possessio, quę certificabat lineam aui materni, non transibit ad nepotem, qui non denominabat progeniem aui materni, ne misceantur possessiones familiarum, sed redibit ad illos, qui denominare possunt progeniem matris.

An si nulla filia haberet filium, vel filiam periret nomen patris. Quæst. XIX.

QVAERETVR amplius, quid si nulla de filiabus Salphaad hr̄et filium, vel filiam, q̄uo suscitaret nomen p̄ris sui. Rn̄dendum est, ꝙ tunc ne-
D cesse erat perire, quia progenies continuat̄ per deriuationem posterorum: non existentibus aūt posteris, necesse est illam deficere, & sic multæ familiæ periērūt: sicut patet de quinque familijs in tribu Beniamin. ca. p̄ced. Habuit namq; Beniamin decem filios: Gene. 46. ex quibus debebant noīari decem familię, sed solū ex quinq; eorum familię noīatę sunt, & ex duobus nepotibus, vt patet pręced. c. & 1. Paralipo. c. 8. & sic fuit de alijs tribubus, in quibus defecerunt quędam familiæ, vt fuit declaratum præced. c. hoc autem fuit, quia defecit posteritas in illis, per quam familię extenderent.

Deficiente familia Salphaad, quis fuisset hæres. Quæst. XX.

E QVAERETVR amplius in casu prędicto, ad quem deuolueretur hęreditas Salphaad. Rn̄dendum est, quòd familia Salphaad poterat dupliciter deficere: vno modo, ꝙ filię eius genuissent liberos, s. quęlibet earum vnum filium, vel filiam, & illi non noīarentur de stirpe Salphaad, sed de linea patrum suorum: alio modo poterat deficere linea Salphaad, si filię eius nūq̄ genuissent. In primo casu dicendum, ꝙ si aliqui alij essent in cognatis Salphaad, qui possent denoīare lineam illius dēbat prouenire hr̄ditas in illos, & non in filios harum filiarum Salphaad. Causa huius est, quia ista possessio dabatur, vt non periret nomen Salphaad in familia sua: erat ergo danda illi, qui posset con-

seruare nomen Salphaad, sed filij filiarum non cōseruabant,& alij conseruabāt: ergo ad illos trāsitura erat hæreditas,& tamen nulli erant cognati, in quibus posset nomen Salphaad cōseruari,quia licet multi essent cognati Salphaad quilibet illorum erat ī aliqua linea speciali, & non poterat denominari ab alia, quilibet namque vir erat,tanquam vnum caput computatum in deriuationem familiæ suæ. Si autem accipiens nomen Salphaad computaretur de linea illius,iam cessaret nomen familiæ suę antiquæ,ideo nullus de propinquis Salphaad poterat suscitare nomen illius, ideo in casu dato necesse erat hæreditatem prouenire nepotibus Salphaad, quamquam non conseruaretur in illis linea eius,& tunc transibat possessio de vna familia in aliam,sed non confundebantur, quia vna earum totaliter perierat. fiebat autē ista successio ex lege propinquitatis, & non ex iure conseruandi nominis: nullus enim poterat habere hæreditatem istam ad conseruādum nomen Salphaad,quia nullus talis erat,ideo solū manebat ius cognationis ad succedēdum, & quia nullus est propinquior matri, quàm filius succedebant filij. Secundus casus, in quo nomē Salphaad peribat in familia sua,erat si filiæ suæ nullum genuissent, & tunc per legem successionis,quæ habetur infra,debebat ꝑuenire hæreditas ad propinquiores,s.ad cognatos patris earum,& tunc etiam transibat possessio vnius progeniei in alteram,sed non miscebantur, quia vna earū iam perierat. *Quia non habuit filium.* Idest tollitur nomē patris nostri de familia sua per legem supra positam, quia non habet filium masculum, s. quòd præcedenti capit.soli masculi a 20.anno computabantur ad habēdam possessionem, per quod tollebatur ius possessionis Salphaad,quia nō habebat filium,& sic periret nomē eius in familia sua propter defectum possessionis, vt supra declaratum est. *Date nobis possessionem.* Ista est conclusio filiarum Salphaad,scilicet,quòd daretur eis possessio,quam habiturus erat pater, & ipsę suscitarēt semen,quia vnirentur viris, & in filijs inde genitis conseruaretur linea Salphaad,vt patet ex supra declaratis. Si autem istę puellę non possent conseruare nomen patris sui in familia sua, non daretur eis aliqua possessio,quia solum dabatur possessio nomine patris.

Inter cognatos patris nostri. Idest in tribu, & familia patris nostri. Erat enim Salphaad de tribu Manasse,vt patet hic,& præcedenti cap. ideo filiæ eius non debebāt suscipere hęreditatem in aliqua alia tribu, quia possessiones tribuum debebant esse impermixtę, vt sic cognosceretur distinctio tribuum, vnde Deus iussit, ne miscerentur possessiones propter certitudinem familiarum & tribuum, vt patet infra 36 capi.s. cunctę fœminę maritos de eadem tribu accipient, vt hęreditas permaneat in familijs, nec misceantur tribus, sed ita maneant,vt a domino separatę sunt. Idētidem autem erat de familia,s.quòd acciperent filię Salphaad possessionem in familia patris sui. Erat enim de familia Hepheritarum, & inter Hepheritas accipere debebant portionem.Causa huius est,sicut in tribu,s. quòd nullus accipere debebat possessionem in terra alterius tribus,ita nullus acciperet partem in terra alterius familiæ, quia sicut primum fiebat ne tribus miscerentur propter confusionem possessionum, ita fieret confusio familiarum si aliquis de vna familia haberet possessionem intra sortem alterius familiæ. Deus autem voluit, quòd etiam familiæ essent impermixtæ. Causa enim eadem erat in omnibus, vt supra declaratū fuit, quòd autem vellet hęc Deus, patet quia dicitur infra 36.capit. vt hęreditas permaneat in familijs,& ne sibi immisceantur tribus,sed ita maneant, vt a domino separatę sunt: ita autem factum est,quia in diuisione terrę data est possessio filiabus Salphaad in dimidia sorte

F tribus Manasse ad occidentalem partem Iordanis, & hoc quia familia Hepheritarum,de qua erat Salphaad accepit possessionem ibi,vt patet Iosue 17. ca. sic etiā infra 36. capit.dicitur,& possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu,& familia patris earum. nec solū acceperunt possessionem in familia patris sui, sed etiā coactę fuerūt accipere viros de tribu, & familia patris sui,vt patet præallega.cap.

Retulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini. Idest nesciuit immediate respondere Moyses quid iustū esset, aut expediens in hac causa, ideo retulit petitionem istam ad iudicium Dei, idest proposuit illam coram Deo,vt Deus iudicaret in illa.

G *Quomodo causa filiarum Salphaad fuerit relata ad Deum per Moysen. Quæst. XXI.*

Quaeretur quis fuerit modus, quo retulit Moyses istam causam ad iudicium Dei. Respondendum est,quòd multis modis poterat Moyses inquirere ista a Deo, sicut Deus multis modis reuelat se prophetis, scilicet quatuor,vel quinque modis,vt declaratum est supra duodecimo,& vigesimoquarto capitu. plures tamen modi sunt,quibus Deus potest se reuelare Prophetę alicui,quàm modi,quibus propheta potest aliquid inquirere a Deo. Nam vnus modus reuelationis propheticæ erat in somno per immutationem phantasię:tunc H tamen propheta a Deo nihil inquirere potest,quia nō habet aliquem actum humanū sopore depressis omnibus rationalibus. Dicendum autem duos esse modos,quibus Moyses potuisset inquirere a Deo iudiciū in ista causa: primus erat introeundo in sancta Sanctorum, quia tunc responderetur ei de propitiatorio, vt patet Exodi capitu.25. erat enim Angelus intra propitiatorium, qui loqueretur inter alas duorum Cherubim. Secundus modus erat, si quæreret Moyses ad ostium tabernaculi: ibi enim responderetur illi, quia erat ibi Angelus in columna nubis, qui aliquando descendebat cum columna ad ostium tabernaculi, & loquebatur,vt patet supra capit.12.& Exodi capi.19. Primus tamē modus istorum est verisimilior, quia Moy I ses istum habebat in consuetudine, vt patet supra cap. septimo,scilicet,cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio.Secundus autem modus magis erat, quando Deus alicui loquebatur non inquisitus ab eo,quia inde vocabat quem voluisset,sicut vocauit Mariam,& Aarō, cum voluit eos increpare supra capit.duodecimo,ideo quando Moyses volebat consulere dominum habebat istum modum primum,tanquam specialem sibi,omnes autem alij post mortem Moysi habuerunt alium modum, scilicet,quòd sacerdos apponebat sibi rationale,& superhumerale,& ibi iudicabatur de quocunque inquisito. Sic patet de Dauid,quando erat in vrbe Ceilę, & timuit, quòd viri illius ciuitatis traderent eum in ma- K nu Saulis dixit sacerdoti Abiathar: Applica Ephod,& tunc consuluit dominum,& responsum est, quòd tra derent eum viri Ceilę in manus Saul, vt patet primo Regum,23.cap. De modo autem,quo fiebat ista inquisitio, scilicet, an in verbis, vel in fulgore lapidum,aut scribendo quæstionem,& ponendo in plicatura rationalis declaratum est Exodi cap. 28.

Considerandum est circa hoc,quòd aliqui Iudęi dicunt Moysen nesciuisse respondere quęstioni puellarum, quia Exodi cap. 18. dixerat, quòd si aliqua quæstio grauis esset referrent ad eum,& ipse responderet. Sed non stat, quia Moyses non dixit istud ad inanem gloriam, sed obediendo Iethro socero suo, qui ei &

toti

toti populo consuluerat statuere iudices, & ꝙ omnes maiores causæ referrentur ad Moysen. Itẽ quia Moyses non intendebat in magnis causis ex suo sensu iudicare: sic enim facere solitus erat, vt patet Exodi ca. 28. cum dixit. venit ad me populus quærens sententiam Dei, quasi dicat, ꝙ ipse Moyses illud, quod iudicabat ex sententia Dei iudicabat. Sed dicendum, ꝙ Moyses ignorauit, quia iste casus nondum fuerat expressus in lege, nec ante hoc fuerat aliquid tale ventilatum. Et quamquam Moyses forte intẽderet iudicare id, quod Deus postea iudicauit, quia satis erat illud rationabiliter apparens: tamen non ausus est ex seipso iudicare, quia ista sententia obtinuisset vim legis inter partes, & etiam extenderent eam Iudæi postea ad casus similes, sicut fit de lege vniuersaliter data: iõ noluit Moyses ex se legem condere, quamquam cognosceret qd Deus iudicaturus esset. *Qui dixit ad eum, iustam rem postulant filiæ Salphaad.* Immediate enim cum Moyses ingressus in Sanctuarium loqueretur coram propitiatorio audiebat vocem de medio duorũ Cherubim, in qua respondebatur ad eum, & respondens erat Angelus, quamquam scriptura dicat Deum respondere. Laudauit autem Deus petitionem filiarum Salphaad, qa ipsę petebant hæreditatem solum, vt non periret nomen patris sui de familia sua, & hoc Deus volebat, s. ꝙ conseruarentur singulæ progenies, & distinctæ manerent ex causis supra assignatis. *Da eis possessionem inter cognatos patris sui.* Idest omnibus istis filiabus Salphaad danda erat hereditas, quæ proueniebat ex iure patris earum. Et in hoc soluitur quęstio, quã supra ponebamus, s. an filiæ Salphaad diuisurę essent inter se possessionem patris, & omnes ei succederẽt, atque per filios earum extenderetur progenies Salphaad, vel si danda erat possessio tota vni earum, vt solum per filios illius extenderetur progenies, & omnes aliæ transirent in familiam virorum suorum, nihil habentes de paterna possessione, nec filij earum nominarentur de stirpe Salphaad, sed de stirpe patrum suorum, & respondetur, quòd omnibus danda erat possessio.

Considerandum autem cum dicitur. *Da eis possessionem.* Quòd non intelligitur de actuali distributione possessionis, & assignatione, sed intelligitur da eis possessionem, idest iudica per sententiam, quòd habeant ius istæ puellæ ad accipiendum possessionem, quando terra fuerit diuisa: hoc autẽ dicitur, quia Moyses non tradidit possessionem istis puellis, sed post mortẽ eius steterunt coram Iosue petentes possessionem, vt patet Iosue 17. ca. si tamen assignata fuisset eis possessio nihil amplius peterent.

Filiab⁹ Salphaad, an fuerit data possessio per Moysen, vel per Iosue.

Sed obijcietur, quia infra 36. cap. dicitur, de filiabus Salphaad, scilicet, & possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum, sed Moyses scripsit istum librum: ergo tempore suo data erat possessio filiabus Salphaad.

Respondendum est, quòd illud intelligitur de assignatione possessionis, quantum ad ius, sed non actualiter, & est sensus, quòd filiabus Salphaad datum est ius accipiendi possessionem, & viuente Moyse nupserunt filijs Manasse de stirpe Hepheritarũ, & quia tunc non poterant possessiones earum transire ad alias familias, sicut si nuberent viris aliarum familiarum, vel tribuum, dicitur quòd manserunt possessiones eis assignatæ in familia, & tribu patris earum, idest non transire ab illa per matrimonium contractum cum viris eiusdem stirpis.

Inter cognatos patris sui. Idest inter Hepheritas, qui erant de familia, & tribu Salphaad. Inter hos enim postea Iosue dedit possessionem his puellis, vt patet Iosue 17. cap. *Et ei in hæreditate succedant.* Idest istæ filię succedant patri in hęreditate, non quidem in hæreditate,

A sed in iure ad hęreditatem, nam Salphaad nondum acceperat aliquam sortem, quia non erat diuisa terra: habebat tamen ius ad recipiendum hæreditatem. & in isto iure successerunt filiæ. In hoc etiam innuitur, ꝙ istę puellæ non acceperunt hęreditatem iure suo, sed iure paterno, quia dicitur succedant. successio tamen est ad ius alterius: & hoc significatur infra 36. cap. s. tibi domino nostro pręcepit Deus, vt terram sorte diuideres filijs Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitã patri, idest, quæ proueniebat ex iure patris sui, & ipse habiturus erat eam, si viueret etiam si nullum filium, aut filiam habuisset: propter hoc autem non cõsideratum est de filiabus Salphaad, an essent maiores viginti annis, vel minores ad accipiẽ-B dum possessionem, sicut fiebat de viris, qui computãtur a viginti annis, & supra, & qui maiores erant annis viginti habebant ius sortis, qui vero minores non habebant; secus autem erat de filijs alicuius defuncti, vt si Salphaad reliquisset filios, quia tunc considerãdum erat, an illi essent maiores annis viginti, vel minores, si autẽ maiores daretur cuilibet determinata possessio, quanta patri eorum danda erat, & nullus ipsorum patri succedebat. Si autem omnes essent minores, non habebant ex se ius sortis, sed siue multi, siue pauci essent succedebant solum in iure paterno, scilicet, vt daretur illis tanta hereditas, quanta patri danda erat. Si vero quidam essent maiores viginti annis, & quidam minores, omnes maiores habebant sortes distinctas, & non succedebant patri. minores autem patri succe-C debant in vnica sorte, quam habiturus erat. Probationes autem horum supra positę sunt.

Ad filios autem Israel loqueris hæc: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si & fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hęreditas his, qui ei proximi sunt. Eritque hoc filijs Israel san-D ctum lege perpetua, sicut præcepit dominus Moysi.

Ad filios autem Israel. Hic ponitur secundum, scilicet de quadam legis positione, & dependet istud ex superiori, nam supra dabatur lex in particulari in casu filiarum Salphaad, quę erat quasi sententia, quę facit ius inter partes: hic ponitur lex in vniuersali quantum ad omnes filios Israel. Non est tamen intelligendum, ꝙ ideo ponitur hic ista lex vniuersalis, tãquam determinatio pręcedens, quę erat quasi sententia non faceret ius, nisi inter partes, nam in iuribus humanis hoc obtinet, vt res iudicata habeatur pro lege inter partes, sed E inter alios nullum ius constituit, sententia tamen Dei in vno casu lata est ad omnes similes extendenda, datur tamen hic lex vniuersalis, quia per illam sententiam datam inter partes in casu filiarum Salphaad nõ comprehenduntur omnia, quę ponuntur in hac lege de successionibus.

Ad filios autem Israel loqueris hæc. Idest illa, quę supra diximus pertinebunt solum ad casum filiarum Salphaad: hęc autem, quę nunc dicentur, pertinebunt ad omnes filios Israel.

Homo cum mortuus fuerit absque filio ad filiam eius transibit hæreditas.

De modo, quo succedunt in veteri testamento filij, & filiæ, & de bonis mobilibus, & immobilibus relictis, vel legatis, & an in aliquo casu possunt vendi immobilia.
Quæst. XXII.

NON ponitur hic de filio, quia præsupponitur, ꝙ filius sit heres regularis, & ipso existente nullus alius succedit: dicitur enim, ꝙ cum aliquis moritur sine filijs hereditas transit ad filias, quasi dicat, si haberet filios nihil succederent filiæ, & hoc erat speciale in veteri testamento, quod nunc non est: nam nunc filij, & filiæ æqualiter succedunt: tunc autem soli filij succedebant: ideo si vnicus filius esset, etiam si essent decem filiæ, filius succedebat vniuersaliter. Ante hoc autem filiæ, nunquã habuerant ius succedendi, nec indirecte, nec in defectum filiorũ, quod pater ex petitione filiarũ Salphaad: nam si in defectum filiorum fuisset ius, filiabus succedere, non dicerent, ꝙ nomen patris sui tollebatur de familia sua, quia ipsę successurę erant, non existentibus filijs masculis, nec petiuissent hoc. Itẽ patet istud ex lege Dei, quæ sequitur: scilicet, ꝙ cum fuerit mortuus aliquis sine filijs, transeat hæreditas ad filias, si tamen ante hoc filiæ succederent cum filijs, vel saltem in defectum filiorum non fuisset posita ista lex. Erat autem causa, quare succederent tunc soli filij directe, quia volebat Deus inter Iudeos seruare certitudinem omnium progenierum, ista autem nõ potest sine possessione distinctiua seruari, vt supra declaratũ est: ideo debuit dari possessio illis, in quibus poterat seruari distincta linea alicuius stirpis: hoc autẽ est in viris, quia vir cum sit caput fœminæ, nunquam transit in alterã familiam, sed filij nati ab ipso nominantur de familia eius, fœmina autem transit in familiam viri, quia filij nati ab ipsa cõputantur in progenie viri, & non in progenie ipsius: ideo tunc cum daretur hęreditas distinctiua alicuius progeniei viro, ipse trãsmitteret eam ad posteros suos viros cum nomine stirpis suæ, s. ꝙ apud quoscunque esset illa possessio semper esset de stirpe illa, in qua a principio fuit illa possessio. In fœmina aũt non erat sic, quia si hæreditas paterna proueniret fœminæ post eam proueniret filijs eius, qui non nominarentur de stirpe matris, sed de stirpe viri, quia denominatio per virum fit, transibit ergo possessio illius stirpis ad alteram lineam, & sic miscebuntur familię, nec poterunt iudicari familiæ distinctę per possessiones, cum possessio, quæ in vna familia est trãseat ad aliam: vnde non posset hoc modo conseruari certitudo progenierum, sicut Deus volebat, ideo ad conseruãdum certitudinem progeniei necesse fuit, vt fœminæ non succederent in hæreditate patri, sed soli filij, nisi in casu filiarum Salphaad, scilicet non stantibus filijs. Erat autem hoc sicut nunc fit in illis, apud quos sunt iura primogenitura, quoniam ibi non succedunt feminę, sed soli filij primogeniti, & sic manet certitudo progeniei. Si autem succederent fœminę diuisis bonis, q̃ pertinent ad iura primogenituræ iam trãsirent illa bona in alteram familiam, & perderetur nomen progeniei. Considerandum vlterius, ꝙ istud tenet locum, tã in successione, quę est ab intestato, quàm in illa, quæ ex testamento. Apud nos enim est differentia secundum communes leges succedere ab intestato, & ex testamento, nam si filij succedant parentibus ab intestato succedunt vniuersaliter, tam in bonis mobilibus quàm in immobilibus, si autẽ succedant ex testamento, poterit disponere pater de bonis suis qualiter voluerit, dum tamen non tollat filijs suis quartam debitam ex iure naturæ, s. semissem, vel trientem: cętera autem dabit, cui voluerit. Apud Iudeos autem non erat ista differentia, quia siue aliquis succederet ab intestato,

Deiure hęreditandi.

F to, siue ex testamento succedebat æqualiter, quantum ad immobilia, quia pater non poterat quidquã disponere de immobilibus tradendo ea alteri per modum legati, vel hæreditatis, & non solum erat hoc in morte vbi est minor potestas hominis, super bona sua quã in vita, sed etiam dũ viueret non poterat bona illa alienare vendendo, aut donando, vel quomodocunque a se abdicando quin redirent ad progeniem suam aliqñ: s. in iobelęo. Idem autem modus per omnia est nunc in eis, quæ pertinent ad ius primogenituræ, quia testator non poterit de illis bonis in testamento aliquid disponere tradendo illa alteri, siue instituendo hęredẽ, siue faciendo aliquod legatum de illis, & si faciat non tenet, sed integra peruenient ad primogenitum. Etiã G testator, cum viueret, non poterat vendere aliquid de bonis primogeniturę, & si vendat nõ tenet venditio: ideo in his bonis nihil differt succedere ab intestato, vel ex testamento, quia vtroque modo est æquale ius. Quod verum erat in Iudęis, quantum ad bona immobilia, quæ computantur nomine possessionis, de quibus testator nihil poterat disponere in testamẽto, sed proueniebant ad hęredes suos. De bonis autem mobilibus poterat facere legata, & quantum ad istud erat minor successio ex testamento, quã ab intestato, quia ab intestato non fiebant aliqua legata, sed tam mobilia, quàm immobilia perueniebant ad hęredes. In testamento autem possunt legata fieri, ideo poterãt bona mobilia per legata exhauriri, vel diminui, & quan- H tum ad illa non succederet hęres. Idem est nunc de iuribus primogeniturę, quia testator habens plures filios, non potest de bonis immobilibus aliquid legare filijs minoribus, vel instituere eos hęredes in illis, potest tamen distribuere illis bona per modum legati, quantum ad aliqua mobilia, quę sint extra ius primogeniturę. Quantum ad hoc autem omnes Iudęi erant quasi primogeniti.

Si testator contraxisset aliqua debita, ad quæ non sufficerent bona mobilia, an possent vendi immobilia.
Quæst. XXIII.

I QVAERET aliquis si testator contraxisset aliqua debita, ad quę non sufficeret bona sua mobilia, an deberent vendi aliqua de bonis immobilibus, vt solueret creditoribus: si autem dicatur, ꝙ debebant aliqua vendi, dabitur ꝙ possessiones diminuantur, & transeãt in alias familias per venditionem, & sic non manebunt distinctę familiæ per possessiones, quod tamen Deus intendebat, si vero dicatur, ꝙ non erant vendenda aliqua bona immobilia, manerent debita non soluta, quod erat contra ius naturę. Rñdendum est, ꝙ postquam testator cõtraxisset ista debita, aut transierat aliquis annus remissionis, aut non: dico enim annum remissionis, qui erat de septem in septem annos inter Hebręos, & illi, qui erãt in seruitute exibant anno illo a seruitute, vt patet Exo. 21. & Leui. 25. c. vnde si transijsset post illa debita cõtracta K aliquis annus remissionis erant debita simpliciter soluta, ita vt debitor non teneretur creditori ad aliquid, & si peteret in iudicio non tenebatur ad hoc respondere, vt patet Deute. 15. & sic non oportebat vendi aliquam possessionẽ, quia iam nullum erat debitum. Si aũt non transisset aliqs annus remissionis post debita cõtracta vendendę erant aliquę possessiones, pro quantitate valoris huius. Sed q̃q̃ essent debita maioris valoris, q̃ tota hęreditas testatoris, non poterant vẽdi bona ista, nisi vsque ad iobelęum, & tunc redibãt ad hęredes testatoris, & ad priorem familiã, vt patet Leui. c. 25. Hoc modo non stat aliqđ inconueniens, nam tunc non trãsibũt possessiones de familia in familiã, cũ in iobelæo redeant

redeant ad familiam priorem, & sic non miscebuntur progenies. Etiam debita soluentur, quia dabitur totus valor, pro quo vēditę sunt possessiones illę vsquequo satisfaciat creditori. Si autem fuerint debita maiora, ita vt precium possessionum venditarum vsque ad Iobelęum non sufficiat ad soluendum illa non vendentur iterum possessiones, sed illa pars debita manebit non soluta: hoc enim voluit Deus inducere in fauorē pauperum Iudęorum, sicut multa alia induxit, de quibus patet Exodi 21. cap. & Leui. c. 25. & Deute. 15. cap.

An hæres testatoris possit vendi propter debita ipsius testatoris, ne venderetur hæreditas. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis, an hæredes testatoris vendi poterant propter debita testatoris, vt sic postea maneret eis hęreditas integra. Respondebit aliquis, ꝙ nō poterat fieri hoc, quia homo liber non poterat vendi pro debito. Respondendum est, ꝙ inter Iudæos poterat aliquis vendere seipsum, vt patet Exodi 21. capi. & hoc quando erat in paupertate, vel propter debita, & non solum aliquis seipsum vendere poterat, sed interdum iudices vendebant aliquem pro debitis, vt patet Exodi c. 23. s. Si aliquis furaretur, & non haberet vnde restitueret vendebatur, & precium dabatur damnum passo. Respondendum est hoc non obstante hęredes non posse vendi pro debitis testatoris etiam si vellent retinere sibi hæreditatem integram, & pro hoc non adimebatur eis quidquam, sed vendebatur hæreditas vsque ad iobelęum, pro residuo autem non dabatur aliqua actio contra eos ad vendēdum ipsos, vel aliqua bona ipsorum, quæ aliàs haberent. Cum autem obijcitur, quòd aliquis poterat venundari pro debito: respōderi potest dupliciter. Primo modo, quòd non poterat quisquam pro debito simpliciter vendi, sed cū debitum contractum esset ex crimine, scilicet aliquis furatus est, & non habet vnde soluat iubebatur venūdari ad soluendum, & hoc quia crimen erat in furando: si tamen contraxisset debitum per mutuum, vel commodatum, vel alijs modis non poterat venundari, ēt si soluere esset impotens. hęredes autem ex nullo crimine contraxerunt debita ista, quia ipsi non contraxerunt illa, sed testator, ideo non poterant venundari. Aliter potest responderi, quòd dato, ꝙ pro quocunq; debito posset quis vendi in veteri testamento, hoc tamen esset quantum ad illum, qui debita ꝯtraheret, sed non quantum ad alios, qui postea in debitis succederent. Hæredes autem non contraxerant debita, sed testator. Dato ergo, quòd potuisset testator vēdi pro debitis, hęredes tamen non poterant vendi.

An filiabus posset aliquid distribui per modum legati, licet non succederent existentibus filijs. Quæst. XXV.

QVAERETVR etiam circa superiora cū præsupponatur supra, quòd existentibus filijs non succedebāt filiæ, an posset filiabus aliquid distribui per modum legatorum. Respondendū est, quòd si fieret, sicut nunc, etiam si non succederent possent aliquid habere, vt legatum. Considerandum tamen, quòd aut testator volebat facere legata filiab⁹ suis de mobilibus, aut de immobilibus, si faceret de mobilibus non pertinent ad nomē possessionis, vel radicis valebat legatū, & poterat isto modo distribuere omnia bona mobilia per legata filiabus etiā si bona mobilia essent plura immobilibus. Si autem de immobilibus quæratur nō poterat facere aliquod legatum, sed simpliciter prouenie bant ad filios. Causa diuersitatis est, quia Deus volebat, quòd possessio vnius familiæ non transiret in alteram familiam, quod fieret si

A fœminæ aliquo modo haberent aliquam partem hæreditatis, siue per legata, siue hæreditariam successionem, quia transirent in familiam viri sui, & filij ex eis geniti succederent in hæreditate, q tamen non essent de eadem familia, de qua mater. Cū autem bona mobilia distribuuntur filiabus per modum legatorū, non sequitur aliquod inconueniens, quia quamquam illa transeant ad alteram familiam, non dicitur possessio vnius familiæ transire ad aliam, quia bona mobilia nō pertinent ad possessionem accipiendo eo modo, quo scriptura accipit: sed solum immobilia. Et causa est, quia per bona mobilia non potest certificari aliqua ꝓgenies, & hoc propter duo, primo quia bona mobilia non sunt, vt communiter magnæ durationis, sicut im

B mobilia, sed pereunt, aut alterantur, vel diminuuntur vsu, aut vitæ diuturnitate. Certificatio autē progeniei debet fieri per id, quod semper manet, alioquin non semper erit certificatio, & distinctio progeniei, sed quandiu res illa durauerit. Deus tamen intendebat, ꝙ semper duraret distinctio in tribubus & familijs, vt patet ī. 36. c. cum dr̄, ꝙ familiæ, & tribus maneant, sicut a domino separatę sunt: non ergo proficiebāt ad hoc bona mobilia. Item dato, ꝙ bona mobilia essent perpetua, sicut bona immobilia quantum ad aliquid sunt perpetua: tamen non notificarent progeniem distinctam, quia illa mouentur de loco in locum: & hoc maxime repugnat certitudini, id namque per quod potissime bona immobilia distinguunt lineas progenierū,

C est quia immobiliter se habent, s. si hic est aliquis ager domus, vel mons qui pertineat ad aliquam stirpem, si non possit transire a stirpe illa cognoscemus de quocunque homine, qui habeat illam possessionem, ꝙ ꝑtineat ad talem stirpem, & quia illa possessio non mutatur loco, scimus ꝙ homines pertinentes ad talē, vel talem familiam habitant in talibus, vel talibus locis, & non in alijs, in quo certissime est cognitio progeniei. Si autem per bona mobilia deberet dari certitudo cū illa aliquando sint hic, & aliqn̄ alibi; etiam si non transirent ab vna familia in aliam, non cognoscerentur distinctè lineę per illā, sed viderētur confusę progenies, sicut ipsa bona mixta essent. Tertia ratio potest adiungi, s. ꝙ per bona mobilia non possit cognosci certitudo progeniei, quia illud quod debet de alio certificari

D debet esse certum in seipso, sicut in omnibus scientijs omnis cognitio fit ex per se notis. Si autem id, quod debet certificare de alio nō esset in se certum, conaremur cognoscere incertum per aliud incertū, & hoc impossibile est. Bona tamen mobilia sunt huiusmodi, quia in seipsis non habent aliquam distinctionem, vt plurimū, per quam videatur vnum differens ab alio, sicut in pecunia & pecunia, quia nō cognoscitur vna distincta ab alia, & sic de pluribus alijs rebus mobilibus, quæ alijs sunt similes per omnia, vel similes esse possunt, & illa similitudo causat confusionem, ideo non possunt ista certificare aliquid alterum, cum ipsa in se incertissima sint. Sed obijciet aliquis sic esse de bonis immobilibus, quia illa freqūeter sunt similia per om-

E nia, vt ager & ager: domus & domus, quæ interdum magnitudine & figura differentiam nullam habent.

Respondēdum est, quòd quamquam bona immobilia interdum non habeant differentiam in colore magnitudine, & figura, & quibusdam alijs accidentibus: habent tamen differentiam certissimam in situ, quia nunquam possunt alternare loca, vel quomodocūque mutare, & dato ꝙ omnia alia similia sint istud causat sufficiētem dr̄iam, & notificationem. Apparet igitur ex prædictis, ꝙ ad certificationem, & differentiā seruandam semper in progeniebus nihil bona mobilia conferunt: immobilia autem nimis, ideo de bonis immobilibus, non debuit licere alicui disponere

in testamento transmittendo ad aliam familiam, siue distribuendo per legata filiabus, siue alijs. De mobilibus autem licere debuit, & propter hoc etiam omnia priuilegia, quæ dabantur de vēditionibus respectu vēditoris, s. quòd posset redimere rem quotiens vellet computatis fructibus in sortem, vel quòd haberet possessionem suam in iobelęo nullo dato precio solum intelligebatur de bonis immobilibus. Circa mobilia autem idem ius venditionis erat, quod nunc est apud nos. ratio est, quia illa priuilegia dabantur, vt manerēt bona ad faciendum distinctionem, & certitudinē semper de progenie: si ergo contingeret, quòd aliquis de Iudæis non haberet aliqua bona mobilia, sed sola immobilia, non poterat filiabus suis aliquid relinquere, siue per modum legati, siue hæreditariæ successionis.

An successio filiorum æqualiter se haberet respectu patris, & matris. Quæst. XXVI.

QVAERETVR vlterius, an istud quod dicitur hic de successione filiorum intelligatur æqualiter respectu patris, & matris, s. quòd sicut filij directè succedunt patri, filiæ autem succedūt in defectum filiorum, an sic sit respectu matris, quòd succedant ei filij, vel filiæ. Respondendum est, ꝙ patri filij absolute succedunt & vniuersaliter, ita quòd non erat aliquis casus, in quo filij non succederent patribus in veteri testamento. Et causa erat, quia semper omnes filij, vel aliqui de eis denominantur de familia paterna, ideo illi succedunt patri, tam ad mobilia, quàm ad immobilia, & sic deriuabitur semper possessio per illam familiam cuius est. De filiabus autem idem est in casu, in quo non habet quis filios, quia tūc linea patris deriuabitur per ipsas, non quòd per eas cōputetur, sed quia ex eis nascentur aliqui filij, in quibus aui progenies maneat, sicut dictum est de filiabus Salphaad, quæ successerunt patri, vt suscitaretur in eis nomen eius. Et dicēdum est, ꝙ in hoc casu vniuersaliter filiæ succedebant patribus, quia per eas deriuanda erat linea ipsius. Circa matrem considerandum est, quòd regulariter matres non habebant aliquid, in quo succederent ei filij, vel filiæ, quia fœminæ non succedunt parentibus existentibus filijs: ideo non habebunt aliquid quod ad filios, vel filias transmittant. Nisi forte dicatur, ꝙ sicut nunc constante matrimonio bona acquisita diuiduntur ęqualiter inter virum & vxorem, nisi in quibusdam speciebus acquisitionis, ita quoque esset in Iudæis, ꝙ bona mobilia acquisita durante matrimonio diuiderentur inter virum & vxorem. Et si talis lex inter Iudæos daretur dicendum, ꝙ fœminæ poterant habere aliqua bona, de quibus testarentur, & hoc vniuersaliter, sed ista bona solum erant mobilia: nunc enim cōstante matrimonio vir & vxor possunt acquirere bona, tam mobilia quàm immobilia, quia licet cuilibet vendere possessionem suam immobilē. Inter Iudæos autem non licebat, & si venderetur, erat illa possessio manens ad tps apud emptorem, ideo nō computatur de bonis ipsius, & si aliquo modo pertinebat ad bona, hoc erat ad mobilia. Quod patet, quia si aliquis emisset possessionem immobilem, aut venditor ante iobelęum volebat eam redimere aut non: si autem vellet redimere, dabat pretium ſm ęstimationem temporis, vt patet Leui. 25. ca. pretium autem de bonis mobilibus est, si autem venditor non redimeret possessionem ante iobeleum redibat ad eum in iobelęo: & tunc nihil manebat apud emptorem de possessione illa, nisi fructus percepti tempore præterito, precium tamen nullum dabatur: fructus autem de bonis mobilibus sunt. Patet ergo, ꝙ constante matrimonio non poterat vir & vxor acquirere, nisi bona mobilia,

F & tunc si proueniret vxori medietas illorum, poterat
testari de illis. Et dicendum, ꝙ non solum succederēt
sibi filij in bonis illis, sed etiam filiæ, quia cum illa non
sint bona immobilia, quæ denominant familiam, ad
quoscunque transmitti possunt, in alijs autem casibus
mater non habet bona, quia non succedit patri, sicut fi
lij, ideo non habebit aliquod bonum immobile, fallit
hoc in vno casu, s. quando pater solum habuit filias,
quia tunc illę sibi succedunt tam in mobilibus, quàm
in immobilibus per legem successionis, quæ habetur
hic: & tunc dicendum est, ꝙ stat quasi eadem lex, quę
de patre, s. ꝙ si fœmina habeat possessiones immobi-
les filij solum sibi succedant, quia illę possessiones pro
ueniunt de progenie auorum maternorum, & debet
G per illas distingui linea illa ab alijs progeniebus, sed fi-
lij sunt, per quos progenies quęcunq; texitur: ergo ip-
si soli succedent matri. Si aūt non habuit filios succe-
dent filiæ, sicut supra fuit declaratum de filiabus Sal-
phaad. Est tñ quædam differentia inter successionem
filiorum, & filiarum respectu matris, qñ habet bona
immobilia, & in successione respectu patris, qm̄ filij
semper succedunt patri, vel filiæ nō existentibus filijs,
vt declaratum est, aliqñ tñ mater haberet filium, vel fi
liam, & non succederet ei in bonis immobilibus, sed
aliquis alius succederet. Qđ patet in filiabus Salphaad
in casu s̄. declarato, s. qñ aliqua mulier quę successit pa
tri adhęsit viro, & inde habuit vnicum filium, vel vni-
cam filiam, non succedet aliquis horū si habeat alios,
H qui possint succedere patri. Verbi gratia ista mulier ha
bebat sorores, si vnicum filium habuit, vel vnicam fi-
liā, non transibit hæreditas ad aliquem horū, sed ad so
rores, quæ denominare possint stirpem patris. Causa
huius est, quia illa possessio in qua fœmina ista succes-
serat, erat ad denominandum, & certificandum stirpē
patris, ne periret nomē eius in familia sua. filius tamē
huius fęminæ non computabitur in stirpe matris, vel
aui materni, quia pater illum solum filium habet, sed
computabitur in stirpe patris, vt s̄. fuit probatum cū
dicebatur de filiabus Salphaad: ergo non succedet in
possessione materna, sed transiuit illa ad sorores eius,
quia illę possunt habere filios, in quibus conseruetur
progenies aui, & cum eis manebit progenies illa. Si au
I tem arguatur, ꝙ filij debent succedere, & nulli alij, ni-
si in defectum ipsorum. Rñdendum est, ꝙ est verū, qñ
sunt in familia illa, ad quam pertinet possessio, secus
aūt si denominentur ab alia familia, vel etiam succe-
dent, q̄q̄ non denominentur ab eadē familia, si tñ nul-
lus alius sit, in quo permaneat nomen illius familiæ:
qñ tñ alius est non succedent ipsi, vtpote si ista mulier
non habebat sorores, & habuit vnicum filium, ille nō
potest denominari de progenie aui materni, tñ succe-
dit in hæreditate, quia non est aliquis alius, qui succe-
dere possit, & denominetur de stirpe: oēs enim alij co
gnati sunt in suis stirpibus, quia computantur per alias
lineas, sicut patet in arbore consanguinitatis in colla-
teralibus, qui quamquam descendant ab eodem trun
co, tñ varias lineas habent: soli autem sunt in eadem li
K nea, qui vocantur ascendentes & descendētes, si ergo
ista mulier non haberet sorores, quæ essent in eadem
linea cum illa respectu patris, a quo descendunt, non
esset aliquis alius, qui succederet denominando lineā
illam: ergo tunc quamquam filius huius feminę, non
denominaret stirpem aui materni, tamen succedebat
in possessione eius. In filia autem idem est, scilicet, si
prædicta mulier habuisset vnicā filiam, & vir suus non
haberet alios liberos, illa filia non denominaretur de
stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, ideo
soli patri succederet: hæreditas autem materna de-
uolueretur ad sorores, si quas haberet, vt per illas deri
uaretur linea patris, si autem nullam haberet transiret
hæredi-

hereditas ad filiam,quamquam nō esset de stirpe aui. Patet igitur, quòd quamquam filij, & filię succedant matri, quando habet bona, tamen non penitus est idem, sicut de patre.

An filius hæres proprij patris, & non possessionis aui materni possit hæreditare bona mobilia matris.
Quæst. XXVII.

QVAERETVR vlterius in casu prædicto si mulier ista habeat bona mobilia, & immobilia an sit idem de vtrisque, scilicet habuit mulier ista vnicam filiam, vel filium, & ille non denominatur de stirpe matris,& aui materni,sed de stirpe patris, & ob hoc non succedit in hęreditate materna, sed redit ad sorores, nunquid bona mobilia huius peruenient ad sorores,vel ad filium? Respondēdum est,quòd quando filius iste, vel filia non denominatur de stirpe materna,& aui stat dupliciter,quia aut ista mulier habebat sorores, aut non, si non habebat hęreditas pertinebat ad filium, vel filiam,quamquam non esset de stirpe aui, & tunc sicut succedit in bonis immobilibus,ita in mobilibus succedet,quia minoris difficultatis est succedere in mobilibus quàm in immobilibus. Si autem ista mulier habebat sorores, possessio materna, scilicet quā ipsa habuerat a patre pertinebat ad sorores non poterat succedere filius,vel filia,in bonis tamen mobilibus succedere poterat, immo debebat,nec poterat mater instituere alium hęredem in bonis illis. Causa differentię est,quia bona immobilia,quæ mater habebat nō pertinebant ad ipsam simpliciter,sed erant annexa progeniei patris sui,ideo si aliquis esset, qui posset denominare stirpem illam, sicut erant sorores huius fœminę transibat possessio ad illas,bona autē mobilia, quæ habebat ista fœmina, erant simpliciter ipsius, siue acquisiuisset illa constante matrimonio,siue habuisset per modum legati. Etiā non erant ad denominandam aliquam stirpem, ideo directe pertinebant ad filium, vel filiam, nec poterat mater priuare illos iure hęreditatis.

An filij succederent æqualiter patri, & cum filiæ succedebant in defectum filiorum, an succederent etiam æqualiter, vel obseruabatur aliquod ius primogenituræ.
Quæst. XXVIII.

QVAERETVR amplius cum dicatur, quòd filij succedebāt patribus, & in defectum eorum filiæ, an filij succederent ęqualiter, vel non stantibus filijs succederent filię ęqualiter,& hoc, siue ab intestato, siue ex testamento. Respondendum est primo de filijs, quòd filij aliquando pertinebant omnes ad familiam patris, & interdum quidam ipsorum solum, qui vero non pertinebāt ad familiam eius,nequaquam succedebant ei æqualiter, cum alijs liberis,vel inęqualiter. Quod patet, quia vir, aut cōtrahebat cum aliqua fęmina, quę habuisset hęreditatem ex patre,s.quia pater non habuerat aliquos filios, sicut patet filiabus Salphaad, aut contrahebat cum aliqua fęmina, quæ non habuisset hęreditatem ex patre,quia habebat fratres. Si primo modo omnes filij non poterūt pertinere ad patrem, sed aut ille erat vnicus,siue filius,siue filia, aut plures. Si vnicus ad familiam paternā pertinebat, vt supra declaratum fuit, si plures filij,vel filiæ aliqui pertinebant ad stirpem patris, & aliqui ad stirpem matris, vt denominarēt lineā aui materni. Si secundo modo oēs filij, vel filiæ pertinebant ad stirpem patris, quia non erat hic opus,vt aliquis de liberis stirpem maternam denominaret, quia auus maternus habuit liberos. Hoc supposito dicen-

A dum, ꝙ qn̄ aliqui de filijs non pertinebāt ad familiam
patris,illi non succedebant cum alijs liberis,siue ęqua
liter,siue inęqualiter, sed succedebāt matri,& auo ma
terno cum possessione sua,quia ad eorum lineam per
tinebant. Si autem filij pertinerēt ad stirpem patris, di-
cendum, ꝙ aut manebat ibi aliquis primogenitus aut
non. hoc dr̄,quia forte fęmina fuit primogenita,& illa
non gaudebat iuribus primogeniturę,vel forte quia il
le,qui primogenitus erat, nō succedebat patri,sed ma
tri,& auo materno in casu,in quo non pertinebāt om
nes liberi ad familiam patris,& sic stat distō. Et tunc si (Iura primogeniti.)
in liberis illis succedētibus patri esset aliquis primoge
nitus,ille habebat omnia duplicia,s.ꝙ succedebat ī tā
ta parte bonorum,in quanta duo filij de reliquis,vt pa
B tet Deuterono.c.21.s.agnoscet primogenitum,dabit
que ei de his,quę habuit cūcta duplicia: iste est enim
principium liberorum eius, & huic debentur primo-
genita. Etiam iste primogenitus præter bona p̄ris, in
quibus erat duplus ad alios succedebat in toto hono-
re patris, vt si haberet p̄r aliquam dignitatē solus pri-
mogenitus succedebat, vt si esset pater summus sacer
dos,vel rex aut aliquid alterum dignitatis, vel hono-
ris primogenitus solus succedebat, ista duo designā-
tur Gene.49.c. cum loquebatur Iacob ad Ruben pri-
mogenitum suum,s. Rubē primogenitus meus tu for
titudo mea,& principium doloris mei,prior in donis,
maior in imperio:prioritas.n. in donis significat ma-
ioritatem in successione paterna: maioritas in impe-
rio significat successionem in dignitate, vel honore,
C aut officio. Ista aūt iura primogenituræ non poterant
variari ex dispositione p̄rna, sed ille,qui erat primoge-
nitus succedebat ēt patre inuito, vt patet Deute.c.21.
vbi ponitur de illo, qui habuit duas vxores vnam dile
ctam,& aliam odiosam, & qui vult filio odiosę aufer-
re primogenita,non poterit. Reliqui aūt fratres ab in-
testato succedebant æqualiter ēt ex testō. Nam pater
non poterat aliquem filium præferre alijs in possessio
ne, sicut nunc fit quantum ad certam partem posses-
sionis,qd̄ patet quia Deute.21.c.dr̄, ꝙ pater dabit pri-
mogenito suo cuncta duplicia,s.in duplo,q̄ dare debe
bat cuilibet aliorum:ex quo apparet, ꝙ oēs filij habe-
bant ęqualiter: nam duplum importat certam habi-
tudinem proportionis. Si aūt alij filij præter primoge-
D nitum non reciperent oēs ęqualiter, posset pater vni
dare magis, alteri minus præferendo eos abinuicem,
sicut vellet,& tunc non maneret aliqua certa habitu-
do,s̄m quam primogenitus diceretur habere cuncta
duplicia,quia respectu alicuius haberet triplicia,& ad
alterum sexquialtera, vel sexquiquarta, & forte non
haberet duplicia respectu alicuius, & tñ necesse est,ꝙ
primogenitus haberet cuncta duplicia respectu alio-
rum Deut.c.21. ergo oēs alij liberi ęqualiter suscipie-
bant,nec poterat pater aliquem eorū alteri præferre:
& sic nihil differebat an isti succederent ab intestato,
vel ex testō,quia vtroq; modo idem consecuturi erāt.
Nec habebat testator aliquam libertatem ī bonis im- (An in veteri test. possent patres
mobilibus disponendi, sed solum in mobilibus,quia præferre quosdā fi-
E lex disposuerat de immobilibus. Sed obijciet ꝯ hoc,s. lijs alijs, sicut nunc.)
ꝙ p̄r posset præferre vnum filium alteri dando ei ma-
iorem partem bonorum suorū,sic patet de Iacob,qui
qn̄ dedit filijs suis terram Chanaan, sicut Deus ei de-
derat,dedit Ioseph vnam partem hęreditatis super cę- (Cur Iacob dedit Io-
teros filios,vt patet Gen.48.c.s.Do tibi partem vnam seph partē
extra fratres tuos, quā tuli de manu Amorrhei in gla- hæreditatis super
dio,& arcu meo, & postea ista pars fuit assignata spe- alios filios)
cialiter filijs Ioseph,quando terra diuisa fuit, s.ager q-
dam apud vrbem Sichem, vel ipsa vrbs Sichem secū-
dum aliquos, vt patet Iosue c.vlti. Respondēdum est,
ꝙ Iacob fecit illud ex causa, s.quia Ioseph aluerat eū,
& totam familiam suam in Aegypto, & tamen si ista
lex

lex tunc fuisset, etiam ex causa vrgentissima non potuisset præficere vnum filium alteri, sed fuit Iacob ante istam legem, ideo non solum illud, sed multa alia sibi licuerũt. Quod etiam patet in adoptione duorum nepotum suorum, scilicet Manasse, & Ephraim. Adoptauit enim eos dans illis æqualem partem in hæreditate sua cum omnibus alijs filijs, vt patet Gene.48.ca. scilicet duo filij tui Ephraim, & Manasses, sicut Rubẽ, & Symeon reputabunt mihi. Si tamen fuisset ista lex data, non potuisset in prȩiudicium filiorum suorum instituere alios hęredes, qa nihil aliud erat posse alios adoptare, quàm posse distribuere bona sua immobilia per legata quibus vellet, & hoc non licebat nunc stante ista lege, cum soli filij succederent, ergo fecit illud Iacob, quia non erat tũc talis lex data. Patet ergo, quòd existente primogenito, & alijs filijs, primogenitus habebat duplicem partem in possessione, omnes alij filij erant æquales: si vero in filijs succedentibus patri non sit aliquis primogenitus, omnes succedebant ęqualiter, & pater non poterat præferre vnum alteri, vt declaratum est. Si autem quæratur circa filias, dicẽdum est, quòd cum pater haberet solas filias ĩ casu, in quo ipsę succedere poterant aut omnes pertinebant ad familiam eius, vel quędam solum: est enim in hoc distinguendum, sicut prius, scilicet, aut filia erat vnica, aut plures: si vnica erat de stirpe p̃ris: si plures, aut mater habebat aliquam possessionem, in qua successerat patri non habenti filios, & tunc dicendum, quòd aliquę de filiabus, vel saltem aliqua pertinebat ad stirpẽ matris, & aui materni: si autem mater non haberet aliquam possessionem, in qua successisset patri, omnes filiæ pertinebant ad stirpem patris, & tũc omnes, quę pertinebant ad stirpem matris succedebant matri solæ, & auo materno, quæ autem pertinebãt ad stirpem patris, succedebant soli patri, & quãtum ad hoc idem est de successione filiorũ, & filiarum. Sed stat amplius differentia, quia in filijs aspiciebatur quis esset primogenitus, vt dupliciter succederet. In filiabus autem nõ erant iura primogenituræ, quia omnes leges, quæ de primogenitura loquuntur in veteri testamento exprimunt de masculis, vt patet Deute.c.21. ideo quotcunque essent filię diuidebatur ęqualiter inter eas, sicut dicebatur de filijs, in quibus non erat aliquis primogenitus, quia omnes illi succedebant ęqualiter. *Si filiam non habuit habebit successores fratres suos.* Intelligitur de fratribus masculis, si essent: nam sorores non succederent existentibus: sicut filiæ non succedebant existentibus filijs. Si autem non essent fratres, succedebant sorores, antequam perueniret hæreditas ad patruos, de quibus immediate dicitur. Sciẽdum autem, quòd intelligebatur ista successio tam ex testamento, quàm ab intestato, quia si aliquis non habens filios, nec filias haberet fratres, non poterat instituere hęredes alios: nam si posset illis omissis alios non ita propinquos instituere, posset quemcunque vellet, cum iam non fieret ibi successio per legem propinquitatis, sed ex volũtate testatoris, & tamen hoc falsum est, quia sic posset testator instituere hominem alterius familię, vel alterius tribus, quod non stat, quia Deus iussit, quòd possessio maneret in tribubus, & familijs, & nõ transiret ad alias, vt familiæ, & tribus semper essent distinctę, sicut Deus eas distinxerat, vt patet ĩ.36.c. Nihil ergo referebat an fratres succederẽt alicui ex testõ, vel ab intestato, quia vtroq; modo ĩ oĩbus bonis immobilibus successuri erant. Idem est de patruis, q̃ñ non existentibus fratribus succedunt patrui, qa nõ poterit testator alios ĩstituere hęredes. Cã huius est, qa Deus volebat, vt possessiones semper manerent ĩ eadem familia q̃tum possibile esset, & in eadem tribu: hoc aũt non cõtingeret, nisi successio fieret semp per ꝓpinquiores.

Filię, an succederẽt ęqualiter deficientibus filijs.

F *An moriens sine filijs & filiabus cogeretur relinquere fratres suos hæredes in omnibus mobilibus, & immobilibus. Et an illi possent renunciare in fauorem aliorum. Quæst. XXIX.*

QVAERET aliquis, an cum quis non habens filios, nec filias, cogebatur relinquere fratres suos hęredes, an intelligeretur hoc de omnibus tam mobilibus, quàm immobilibus. Respondendum est, quòd in bonis mobilibus licitum erat testatori disponere qualiter vellet, siue distribuendo ea per legata, siue instituẽdo aliquem aliũ hæredem in eis, etiã si esset de alia tribu. Causa diuersitatis est, quia bona immobilia, quæ possessiones appellantur in scriptura, erant assignata certis familijs, G & tribubus, vt per illa cognosceretur distinctio hominũ vnius familię, vel tribus ab hominibus alterius tribus, vel familiæ, si autem liceret alicui ad libitum suũ disponere de bonis immobilibus, posset illa mutare ad alteram tribum, vel familiam, & sic confunderetur distributio sortiũ, ideo non debuit licere in bonis immobilibus alicui disponere ad libitum: bona autem mobilia non sunt assignata ad distinguendum tribus, vel familias, quia ad hoc nequaquam proficiebant, vt supra declaratum est, ideo quòd de illis disponeret testator ad libitum suum, non erat inconueniens. Idem autem intelligendum de omnibus alijs gradibus propinquorum succedẽtium, quòd illi ex necessitate succedebãt in bonis immobilibus, bona tamen mobilia H ad voluntatem testatoris disponebantur.

An frater alicuius relictus hæres posset relinquere hæreditatem in fauorem alterius extra tribum. Quæst. XXX.

QVAERET aliquis cum aliquis non habens filios relinqueret hęreditatem suã fratribus: an illi in fauorem aliorum possent renũciare hęreditati, s. vt susciperet eã alius homo, qui esset extra tribum illam, vel extra familiã. Respondendum est, ꝙ non poterat aliquis de propinquis defuncti viuente testatore, vel defuncto eo renũciare iuri suo, I ita vt daretur alteri, qui esset extra familiam illam, quia quilibet potest renunciare iuri suo inquantum pro se est, sed non potest renunciare iuri suo, inquantum læditur aliquis alius, vel inquãtum ius illud non est introductum solum pro ipso, sed etiã pro alio, vt patet in clericis, qui non possunt renunciare priuilegio suo, vt percutientes eos non sint excommunicati, & hoc quia non est introductum illud priuilegium in fauorem alicuius personę clericorum, sed in fauorem ordinis clericalis, & quia dehonestaretur iste ordo si aliquis clericorum se subijceret legibus secularibus renuncians priuilegio suo, iure cautũ est ne renũciare posset. Sic etiã esset hic: nam ꝙ non existentibus filijs alicuius viri succedere debeant fratres eius, & ipse non posset instituere alios hęredes, non introductũ est in fauorem fratrũ, sed in fauorẽ totius familię, vel tribus, K vt semper maneret possessio ista in familia illa, vel tribu ad distinguendũ eam a cęteris, iõ non ꝑmittitur renunciare, qa sic per renũciationem iuris istius priuaret tota familia iure suo, sed poterit iste renunciare in prȩiudiciũ suũ sine ꝑiudicio familię, vel tribus nõ dãdo hęreditatẽ alicui, q sit extra tribũ, vel familiam.

An frater testatoris posset renunciare hæreditatem alteri de familia si haberet filios. Quæst. XXXI.

QVAERETVR autem circa hoc, an iste frater testatoris posset renunciare iuri suo cedẽdo illud alicui

alicui de familia: tunc enim non videtur esse ista cessio in præiudicium familię, quia semper manet possessio intra familiam. Respondendum est, quòd aut iste cedere volens habet liberos, siue mares, siue fęminas, aut non. Si habet dicendum, quòd non potest cedere, quia non potest aliquis renunciare iuri suo in præiudicium alterius. Sicut ergo non poterat iste in præiudicium familiæ cedere ius suum alteri, ita in præiudiciū filiorum suorum non poterit renūciare: nam ius quęsitum est isti ad bona fratris sui non habentis liberos, & filij habēt ius in bonis patris, ideo si cedit alteri ius illud tollit filijs suis id, quod habituri erant post mortem ipsius, & sic præiudicat, ergo non poterit renunciare hęreditati. Sed obijciet aliquis, quòd posset renūciare iuri suo non obstātibus liberis, quia si aliquis instituat nunc alium hęredem, iste qui instituitur potest renunciare hęreditati, quamquam filios habeat, nec valet in hoc reclamatio filiorum. Respondēdum est, quòd factio testamenti, & institutio, atque destitutio hæredum, & acceptatio hereditaris, vel renunciatio liberiora sunt nunc secundum leges nostras, quàm in veteri testamento. Causa est, quia ibi attendebatur certitudo progenierum, ita quòd nunquam miscerentur progenies, & hoc fiebat per hęreditates annexas progeniebus, ideo debebant strictę esse ad hoc, quòd manerent semper in linea illa, in qua a principio fuerant, quod non staret si testatori daretur libera condendi facultas, ideo quantum ab bona immobilia debuit potestas legatoris esse ligata. Nunc autem non attenditur ad certitudinem alicuius progeniei, ideo testatori licet disponere de bonis suis, tā mobilibus quàm immobilibus, dumtamen non grauet filios in quarta eis debita de iure naturæ, & sic non valet argumētum de cessione hęreditatis nunc, & in veteri testamento. Itē patet hoc, quia ipse testator antequam testaretur adhuc non habebat tam liberam potestatē in bonis suis in veteri testamento, sicut nunc, quia licet nunc testatori non licet, quando condit testamentum, priuare filios quarta debita, licebat tamen antequam conderet expēdere bona sua, qualiter voluisset, nisi forte essent bona primogenituræ, quæ vendi nō poterāt, aut alias alienare, sed cętera dissipare poterat, etiam vt nihil filijs maneret, in veteri autem testamento non licebat alicui bona sua immobilia vēdere, vel donare, & si vēderet vsque ad certum tempus manebat venditio, & postea redibant bona ad filios eius, ita vt non possent priuari filij hęreditate patris saltem ad aliquod bonū. De his declaratum est Leui. cap. 25. non licebat igitur huic renunciare hęreditati si filios haberet.

Non est ea ... rō te ... nūc ... vete. ...tamen.

An frater testatoris posset renunciare hereditatem si non habet filios. Quæst. XXXII.

Qvaeritvr amplius, quid si iste non haberet filios, an liceret eis renunciare hęreditati ī fauorem alicuius de familia illa. Respondendum est, quòd aut ille in cuius fauorem renūciabat erat immediatus illi in iure successionis, & tunc licebat: si autem non erat immediatus, non licebat renunciare in fauorem illius, verbi gratia, si aliquis reliquit fratres suos hæredes cum non haberet filios nec filias: si illi volūt renunciare, non possunt nisi in immediatum. Est autem immediatus patruus, quia post fratres nemo est, qui succedat, nisi patruus, si igitur in istum renuncient fratres ius suum, dumtamen non habeant liberos valet renunciatio, quia non fuit in præiudiciū alicuius, s. nec familiæ, nec alicuius personæ: si autem isti fratres velint renunciare in alium quem omisso patruo, non renunciant in immediatū, ideo nō tenet renunciatio, quia fit in pręiudicium ali-

A cuius, s. patrui: nam si non succederent fratres, ille successurus erat: &, mortuis illis si non haberent liberos patruus successurus erat. Cum autē fuerit tradita hæreditas alicuius minus propinquo non poterit redire vnquam ad istum, ideo præiudicatum fuit illi, sed in pīiudicium istius non potest alius renunciare: ergo non valebit renunciatio. Cum autem fratres nō habentes liberos renunciant in patruos, qui immediati sunt, tenet renunciatio, quia non fit ibi præiudicium alicui, cum non omittatur aliquis medius, sed solum pręiudicatur ipsi renuncianti, potest quilibet tamen, quantum ad ipsum solum est, nulli alteri præiudicando, iuri suo renunciare. Patet ergo, qn̄ teneat, & qn̄ non.

B *Quod si fratres non habuit dabitis hæreditatem fratribus patris eius.* Iste est gradus immediatus ad successionem, s. ꝙ fratres patris qui vocantur patrui succedant quādo fratres non sunt, & vt quidam volunt intelligendū etiam si non sunt sorores. Nam si aliquis habeat sorores dabitur hęreditas eius illis non existentibus fratribus; & non perueniet ad patruos, nomine tamen fratrum intelliguntur sorores, & cum dicitur hic de fratribus patris intelligēdum est de omnibus alijs propinquis si sint in eodem gradu. Istud quod dicitur de successione sororum non existentibus fratribus falsum est, licet quidam velint illud, vt infra patebit.

Cum hæreditas peruenit ad fratres patris non existentibus liberis, an possit etiam peruenire ad fratres matris, seu ad sorores. Quæst. XXXIII.

C Qvaeret aliquis, an cum peruenit hęreditas ad fratres patris, debeat peruenire ad fratres matris. Respōdebit aliquis, ꝙ ęqualiter succedēt fratres patris, & matris, quia in eodem gradu sunt, sicut pater, & mater sunt in eodem gradu respectu filij. Sed ista ratio non tenet, quia filij, & filiæ sunt in eodem gradu respectu patris, tamen filij succedunt, & eis existentibus non succedunt filiæ, sed solū succedunt in defectu filiorum, ideo non procedit ratio. Sed forte dicetur alio modo, s. ꝙ non succedāt simul fratres matris, & fratres patris, sed fratres patris succedant primo, quibus non existentibus succedant fratres matris. Sed etiam dicendum hoc non Impugna.
D obstare: nam fratres matris non succedebant: causa est quia Deus intendebat, ꝙ possessio semper maneret in eadem familia, quantum manere posset, mater tamē erat extra familiam patris saltem extra lineam illius immediatam, ideo non debebat transire hęreditas ad fratres matris, sed ad propinquos patris. Causa est, qa ista hęreditas prouenerat filio ex patre, ideo in eandē radicem redire debebat, & sic nunquam computabantur cognati ex parte matris, tanquam propinqui alicuius in successione, quamquam essent propinquiores in cognatione. Verbi gratia si esset aliquis moriēs sine liberis, qui habuerat hęreditatem a patre, & haberet cognatos ex parte matris in secundo gradu, vel in tertio, siue de superioribus, siue de descendentibus,
E & ex parte patris haberet propinquos solum in quarto gradu, si propter propinquitatē fieret successio, cognati ex parte matris succedere debebant, & tamen non succedunt, sed cognati ex parte patris, etiā si sint in septimo, vel octauo gradu. Causa est, quia ista hęreditas pertinet ad familiam illam, in qua erat pater, cognati autem ex parte matris non pertinēt ad hanc familiam, ideo nunquam succedūt. hoc autem verum est, nisi illa prouenerit hęreditas ex parte matris, s. ꝙ aliquando matres habent hęreditatem, vtpote si successerunt patribus suis, qui non habebant liberos masculos, tunc quidam filij non succedunt, nisi soli matri, & denominantur de stirpe aui materni, nec pertinent ad

familiam

familiam patris, sed alij sunt filij, qui ad familiã patris pertinent,& succedunt ei. In hoc casu si isti filij postea moriantur sine filijs, debent sibi succedere fratres matris,& non patris,& si non habeat mater fratres, debẽt sibi succedere patrui, & sic per omnem cognationẽ matris. Cognati autem ex parte matris non succedẽt ex causa supra assignata, s. quia Deus volebat, vt possessiones manerent in familia illa, in qua a principio fuerant, sed ista possessio proueniebat ex parte matris, ergo ad cognationem eius reditura erat. Contingit aũt interdum, ꝙ filius habeat possessionẽ ex patre,& matre, s. quando vnicus est patri,& matri, & succedit patri, quia est de familia eius, matri etiam si non habeat cognatos, qui denominare possint nomen aui materni, & tũc si moriatur iste sine filijs cognati patris succedent ei in possessione, quę prouenerat ex parte matris, vt quęlibet possessio maneat in familia sua.

An sorores succederent æqualiter cum fratribus. Quæst. XXXIIII.

QVAERETVR vlterius de successione fratrum, & sororum, s. quando moriebatur aliquis sine liberis, & debebant succedere fratres, an cũ eis succederent sorores, vel saltem non existentibus eis. Si aliquis respondeat, ꝙ succedãt simul, quia sunt in eodem gradu. Non stat, quia eodem modo filię,& filij sunt in eodem gradu, sed non succedunt filię existentibus filijs. Si autem dicatur, ꝙ non succedunt simul sorores, sed in defectum fratrum. Dicet aliquis, ꝙ etiam non stat, sicut erat de fratribus patris, & matris, quia non succedũt simul fratres patris cum fratribus matris: nec etiam in defectum eorum, ita nec sorores patris non succedant cum fratribus, vel non stantibus eis. Sed etiam ista redargutio non stat, quia fratres matris non succedũt cum fratribus patris, nec in defectũ eorum, quia successio debet fieri in hęreditate, quæ est de familia patris, fratres autem matris non sunt de hac familia, ideo nequaquam succedent, sed hic est alia ratio, quare non succedant sorores simul cum fratribus, vel in defectum eorum, s. quia debebat possessio semper manere in eadem familia, si autem sorores ex parte patris succederent, quamquam illę essent de eadem familia, de qua fratres, transirent postea in alteram familiam, s. cum acciperent viros,& filij ipsarum, qui essent de familia virorum acciperẽt possessiones ipsarum, & sic transirẽt illę possessiones ad familiam aliam, quod erat contra intentionem Dei, ideo dicẽdum, ꝙ nunquam succedebant fęminæ in istis, nisi essent filiæ illius, cuius erat hęreditas, ita vt nomẽ paternum conseruaretur in illis, sicut dicebatur de filiabus Salphaad. Ideo circa hoc considerandę sunt duę regulæ. Prima est, ꝙ in possessionibus, quę veniebant alicui ex parte patris, nunquam succedebant cognati ex parte matris, siue essent viri, siue feminę, quamquam illi essent propinquiores defuncto, quàm cognati ex parte patris, & possessionibus veniẽtibus ex parte matris nunquam succedebant cognati ex parte patris. Secũda regula est, ꝙ in possessionibus, quę proueniebant, siue ex parte matris, siue ex parte patris, nũquam succedebant fœminæ, sed semper viri, quàmquam feminę essent magis cognatæ, vtpote quòd aliquis haberet fęminam aliquam propinquam in tertio gradu,& virum propinquum in quarto, non debebat succedere fęmina, sed vir. Hoc verum est nisi in filiabus, quæ succedebãt patri, & matri in defectum filiorum. Causæ autẽ huius sunt, quę supra habentur, scilicet, vt non transeant hęreditates de familia in familiam,& sic patet, quòd litera ista est intelligenda, sicut iacet nihil supplendo, scilicet, quòd per fratres non intelligebantur

F tur sorores,& per patruos non intelligãtur fratres matris. *Sin autem, nec patruos habuit, dabitur hæreditas his, qui ei proximi sunt.* Idest quando defecerint patrui, venietur ad alios propinquos, scilicet qui masculi sunt, semper per gradum maioris, & minoris propinquitatis; fęmina autem nulla succedet. Etiam erunt isti propinqui ex parte patris cum lex ista loquatur de successione, quæ fit ex parte patris, si tamen aliquis successerit matri,& postea moriatur sine liberis, successio fiet in cognatis matris, eo modo, quo dicitur de cognatis patris, & nullus de cognatione patris ibi succedet, qa non pertinent ad eandem familiam. *Eritque hoc sanctum filiis Israel lege perpetua.* Idest istud, quod constitutum fuit hic de successionibus, manebit firmũ inter Israelitas tanquam lex perpetua, sanctum enim dicitur de sancio, est autẽ sancire, idest affirmare,& propter hoc ad legem maxime pertinet, vt cũ dicitur sancimus tale, vel tale. Vel posset hic accipi sanctũ, idest constitutum, quia sancire significat constituere. Et est sensus, ista constitutio manebit tanquam lex perpetua. *Sicut præcepit dominus Moysi.* Ista verba sunt Dei quamquam videtur, quòd aliquis alius locutus fuerit illa, sed aliquando fit mutatio personę in scriptura, vt aliquis de seipso loquatur, tanquam alius loqueretur, & sic cum præcepit Moysi ista dixit, sicut pręcepit dominus Moysi, idest sicut ego pręcipio tibi.

Sanctum quid significet.

G

Dixit quoque Dominus ad Moysen; Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram, quam daturus sum filijs Israel. Cumque videris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron, quia offendistis me in deserto Sin, in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas. Hæ sunt aquæ contradictionis in Cades deserti Sin. Cui respondit Moyses: Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare ante eos, & educere eos, vel introducere, ne sit populus Domini, sicut oues absque pastore. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Iosue filium Nun virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eũ. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis Synagoga filiorum Israel. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse, & omnes filij Israel cum eo, & cętera multitudo. Fecit Moyses, vt præceperat Dominus. Cumque tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote, & omni frequentia populi, & impositis capiti eius manibus cũcta replicauit, quæ mandauerat Dominus.

H

Iosue præficitur populo loco Moysi.

I

K

Dixit quoque dominus ad Moysen. Hic ponitur tertium, scilicet principis futuri cõstitutio, & quia illud habuit occasio-

occasionem ex præcepto de morte Moysi, vt patet in litera præponitur, ꝙ Deus iussit Moysi, vt ascenderet in montem ad moriendum. *Ascende in montem istum Abarim.* Iubebat Deus, ꝙ Moyses ascenderet in mōtem ad moriendum immediate, vt data est lex de diuisionibus terræ, & assignatione possessionis filiarū Salphaad, & de successionibus. Continuant enim aliqui istam literam dicentes, ꝙ Moyses audierat a domino, ꝙ daret possessionem filiabus Salphaad inter cognatos suos, ideo putabat, ꝙ transiturus esset in terrā promissam ad diuidendum illam, & ꝙ dominus relaxasset sententiam mortis contra eum latam, & ꝙ non ingrederetur in terram promissam, in quo lętabatur nimis, ideo Deus subdidit, ꝙ ascenderet in montem ad moriendum.

Quare Deus iussit Moysi, vt ascenderet in montem ad moriendum. Quæst. XXXV.

QVAERET aliquis, quare iussit ascendere in montem ad moriendum: nam vr̄, ꝙ honorabilius mortuus fuisset in castris, & ibi honorarent funera eius omnes Israelitę. Respondendum est, ꝙ Deus voluit euitare idolatriam: omnes enim Iudæi habebant Moysen tanquam virū sanctissimum, per quem tanquam mediatorem receperant omnia beneficia a Deo, cum ipsi essent valde propiqui ad idolatriam, si cognouissent sepulchrum eius adorarent eum tanquam Deum. fecit ergo Deus ne cognoscerent Israelitę sepulchrum Moysi, & quia si moreretur in castris cognoscerent Israelitæ sepulchrum eius, quia ipsi sepelirent eum, ideo haberēt occasionem idolatrandi, iussit ergo Deus, vt ascenderet in montem ad moriendum, quia ibi nemo videret eū morientem, nec cognoscerent sepulchrum eius. Sic dicitur Deutero. c. vlti. ꝙ mortuus est Moyses in monte, & sepeliuit eum Deus in valle terræ Moab, & non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentē diem. *In montem istum Abarim.* Dicitur in montem istum, quia Moyses erat circa montem illum, quando Deus dixit hęc, & demonstrabatur mons ille ad oculum: erat enim tunc Moyses cum omnibus Israelitis in vltima mansione quæ vocatur Bellethim. Nam toto tempore ante illam vixit: est enim mansio illa apud Iordanem ad radices montis magni, qui dicitur Abarim, & in illum iussit Deus Moysen ascendere, vt moreretur. Sed arguet aliquis, ꝙ non mortuus est Moyses in monte Abarim, sed in monte Nebo, quia sic dicitur Deuterono. c. vlti. Respondendum, ꝙ Abarim est nomen multorum montium extensorum, vt patet infra 33. c. vbi vocantur montes Abarim, Nebo autem est quædam pars specialis in monte Abarim, vt colligitur Deute. c. 32. vbi vocatur transitus Nebo in monte Abarim, idest quædam pars parua vocata Nebo in monte Abarim. Vocatur autem varijs nominibus secundum varias partes, & colles: aliquādo enim vocatur Phasga, vt patet supra c. 23. & aliquando vertex Phegor, vt patet ibidem, & aliquādo excelsa Baal, vt patet supra c. 22. *Et contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel.* Idest de monte isto poteris videre terram, quam ego dabo Israelitis post mortem tuam, & tu morieris ibi. Dicet aliqs in hoc esse causam, quare Moyses ascenderet in montem, s. non ad moriendum, sed ad videndum terram. Sed non stat, quia litera immediate subiunxit de morte illius, s. cumque videris, ibis ad populum tuum. Immo licet ex monte illo Moyses viderit terram, & ibi mortuus fuerit, dicēdum est, ꝙ non ascendit principaliter, vt videret terrā, sed vt moreretur: nam si ascendisset ad videndum terram principaliter redijsset postea in castra, & ibi mo-

A reretur. Sed falsum est, dicitur autem, ꝙ Moyses contemplaretur terram de monte illo, quam Deus daturus erat, s. terram Chanaan nouem tribuum, & dimidię, quā Deus postea tradidit. Nam iam tradiderat Iudæis quandam partem terræ promissę, s. terram duorum regum Amorrhęorum, & hanc iā viderat Moyses, quia ipse fuit dux in acquirendo eam totam.

Quare Deus iussit Moysen contemplare terram in monte. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, quare Deus dixit Moysi, ꝙ ascenderet in montem; & contemplaretur terram. Respondendū est, ꝙ Deus volebat præ-
B bere Moysi quoddam gaudium: desiderabat enim introire, & videre terram Chanaan, quia Deus eam nimis laudauerat, vnde vehementer deprecatus est dominum, vt permitteret eum transire Iordanem, & videret terram Chanaan, vt patet Deut. c. 3. & ibi respondit Deus. sufficit tibi: nequaquā loquaris vltra ad me de hac re, sed iussit, ꝙ ascenderet in montem, & inde videret terram illam desideratam, quam ingredi non permittebatur, & cum ascendisset, mōstrauit ei Deus omnem terram Chanaan, vt patet Deut. c. vlti. non q̄dem, ꝙ posset eam totam distincte contemplari de monte illo, sed quia eleuauit Deus supernaturaliter potentiam eius visiuam, vt posset distincte cognoscere quę alias cogniturus nō esset, vt declaratum est in eodem c. Fuit autem hoc aliquale gaudium q̄quam
C maiori priuatus est ipse Moyses, cum non fuerit permissus intrare. Sed adhuc maiori gaudio priuatus est Aaron, quia non vidit terram Chanaan, nec terrā duorum regum Amorrhęorum, quam Moyses bellādo cepit, & hoc, quia mortuus est in monte Hor multo ante hoc, vt patet supra ca. 20. *Cumq; videris eam.* Idest postquam videris terrā nouem tribuum versus omnem partem, & delectatus fueris in visione. *Ibis tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron.* Idest morieris in monte, sicut mortuus fuit Aaron. ire enim ad populum suum, vel congregari, est mori, quia p̄ mortem associatur homo multis, qui iam mortui sunt, & quasi faciunt gentem, vel populum, sicut viuentes. Dicitur tamen hic populus pro congregatione iustorum
D mortuorum existentium in lymbo patrum, qui vocatur sinus Abrahę, in quo loco detinebantur omnes animę sanctorum vsque ad mortem Christi. Et locus iste est apud inferos, vt colligitur Luc. 16 ca. ex verbis Christi, cum dixit, ꝙ diues quidam, qui epulabatur splendide sepultus est in infernum, mēdicus autem nomine Lazarus ductus est in sinum Abrahę. diues vero a longe videns Lazarum, dixit: pater Abrahā mitte Lazarum, vt intingat extremū digiti sui ī aqua, & refrigeret linguam meā, quia crucior in hac flamma, & ibi responsum est, ꝙ erat magnum Chaos inter eos, qui erant in inferno, & eos, qui erāt in sinu Abrahæ, ita ꝙ non posset esse transitus ex vno ad alterum. Pro quo sciendū, ꝙ apud inferos sunt quatuor sinus, *Quatuor sinus apud inferos.*
E vel loca, in quibus animæ fuerunt, & nunc sunt, s. sinus Abrahę, lymbus puerorum, locus purgatorius, & infernus damnatorum. Iste vltimus locus est pro illis, qui in mortali actuali culpa decedunt: in ęternū enim ibi mansuri sunt. Locus purgatorius est, in quo detinētur animę virorum bonorum, qui de inique commissis ante mortem doluerunt, nec tamen pœnitentiam expleuerunt: ibi enim manent, vsquequo s̄m Dei arbitrium expleta sit. Cum vero expletur transitur in vitam ęternam. In tempore autem ante mortē Christi, cum explebatur pęna debita, erat trāsitus ad sinum Abrahæ, & ibi manebatur vsque ad mortem Christi. Tertius autem locus est lymbus puerorum, & in hoc

manent

manent omnes animę paruulorum decedentium in sola originali culpa, & ibi in ęternum mansuri sunt. Quartus locus est sinus Abrahę, vbi omnes viri sancti siue de Iudæis, siue de gentilibus manebant, vsq; ad mortem Saluatoris, s. qñ moriebantur sine aliqua culpa, & sine obligatione pro aliqua satisfactione impleta ad hunc locū descendit Moyses. Et vocatur populus sanctorū, quia omnes, qui ibi erant sancti viri erāt. Quare aūt iste locus vocetur sinus Abrahę, & an ante ipsum animę aliorum virorum illuc descenderint, & de distinctione istorum quatuor locorum, & de pęnis ipsorum, & duratione, & conditione descendentium illuc, & liberatione de ipsis locis, multa quoq; alia huiusmodi latissime dictum est in libro De quinq; Metaphoricis Paradoxis. *Sicut iuit Aaron frater tuus*. Hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ dicatur ꝑꝑ similitudinem mortis, alio modo ꝑꝑ similitudinē causę moriendi. Primo modo est sensus, ꝙ Moyses viderat mortem Aaron valde tranquillam, & fere sine dolore, quia solū accubans in loco a Deo sibi parato clausis oculis est mortuus, desiderauit talem mortem, vt declaratum est supra c.20. ideo Deus satisfaciens intētioni eius dicit: Sicut iuit Aaron frater tuus, idest talē mortem habebis, qualem Aaron, s. trāquillam, & quasi sine dolore. Alio modo intelligitur de similitudine causę moriēdi, s. tu, & Aaron offendistis me ad aquas contradictionis, sed Aaron propter istā causam iā iuit ad populum suum, ergo vade tu, sicut ipse iuit. Et iste est sensus melior, vt patet in litera, quæ immediate exprimit causam mortis Moysi, & Aaron. Sciendū aūt, ꝙ istud, qđ hic hr̃ de ascensu Moysi in montem, & de contemplatione terræ, & morte; hr̃ in quatuor locis, s. hic, & Deut. c.3. & 33. & 34. Vltimus locus istorū est distinctus ab alijs, quia in tribus primis agitur solū, ꝙ Deus iusserit Moysi, vt ascēderet, sed non dr̃ de morte. In quarto aūt loco dr̃, qūo mortuus fuerit. Manet igitur solum dubium de alijs tribus locis, an sint idē, vel Deus ista Moysi ter dixerit. De quo dictum est. ca. 3. *Quia offendistis me in deserto Syn*. Offensio ista immediate ponitur, & dr̃ in deserto Syn, idest in Cadesbarne, quæ vocatur Cades deserti Syn, vt patet supr. c.13. & 20. & aliqñ vocatur Cadesbarne, vt patet Deutero. c.1. & Iosue 14. & 15. Sciendum aūt, ꝙ vbicunque fit mentio de morte Moysi, & Aaron in libris istis, quasi semper fit mētio de isto peccato deserti Sin, & hoc ne aliquis forte intelligeret, ꝙ Moyses, & Aaron non intrauerunt terram Chanaan propter murmurationē factam de Deo, & alia magna peccata Israelitarum, de quibus supra 14. c. Moyses aūt, & Aaron non peccauerunt in his, quin potius repugnabant omnibus peccatoribus, vt patet ex discursu huius libri, ad excusationem aūt eorum recitatur istud delictum, quia nullum aliud commiserunt propter qđ mererentur mori extra terram Chanaan, & in hoc demonstratur magna Dei iustitia in puniēdo cū Moysen amicum suum, vt patet Exo. c.33. & fidelissimum sibi atque familiarem in tota domo, vt patet s̃. 12. c. pro tanta parua culpa puniuit. Sciendum tñ, ꝙ q̃q̃ non poneretur ista excusatio Moysi, & Aaron manifestum erat, ꝙ ipsi non priuati sunt ingressu terræ Chanaā ꝑꝑ murmurationem quasi murmurauerint cum alijs Israelitis ī Cadesbarne, quia sñia illa, quæ ibi lata est de non introeundo in terram Chanaan solū extendebatur ad numeratos, q̄ erant de duodecim tribubus, Moyses aūt, & Aarō nō erant de illis, sed de Leuitis, ideo non moriebantur ex hac causa, de Moyse adhuc magis patet, quia omnes q̄ condēnati fuerant ꝑꝑ murmurationem mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deut. c.2. sed tunc nōdum mortuus erat Moyses, quia post hoc pugnauit ꝯ duos reges Amorrhęorum, & accepit terrā

F eorum atq; diuisit, vt patet eod. c. & Deut. c.3. ergo nō mortuus est ex hac causa. Item patet, quia torrens Zareth erat anteq̃ Iudęi venirēt in terram Moab, & duorū regum Amorrhęorum, vt hr̃ s̃. ca.21. sed post hoc fecit Moyses multa alia. Item patet ex c. pręceden. vbi Moyses numerauit totū Israel. & dr̃ in fine, ꝙ ī numeratione illa non fuit aliquis de primo numeratis, quia omnes iam mortui fuerant. Sufficiēter ergo patebat Moysen non fuisse mortuum ꝑꝑ murmurationem, Deus tñ fecit hoc scribi ad maiorem euidentiam.

In contradictione multitudinis. Idest fuit offensio tua, & Aaron qñ multitudo ꝯdixit, s. mihi murmurando ꝯ me, ꝙ non haberent aquas, & dolēdo, ꝙ exiuissent de Aegypto. vnde Moyses, & Aarō increpuerūt multitudinem dicentes, audite rebelles, & increduli
G numquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere, vt patet s̃. c.20. & ꝑꝑ hoc vocatæ sunt illæ aquæ ꝯdictionis. Vel potest dici in ꝯdictione multitudinis, idest qñ ꝯdixistis multitudini, s. ꝙ Moyses, & Aaron ꝯtradixerūt multitudini vocantes eos incredulos, & rebelles & iste etiam est sensus conueniens. Nam peccatum istorum fuit in ꝯdictione multitudinis, s. ꝙ Moyses, & Aaron debebant laudare Deum coram multitudine eijcientes aquam de petra, & prouocare totum populum ad laudem, quia tñ incęperunt increpare populū dicentes eos incredulos, & rebelles populus contristatus est, & non laudauit dominum: in quo Moyses, & Aaron peccauerunt. *Nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas*. Idest noluistis laudare me, vel exprime
H re magnitudinem meam coram multitudine super aquas, idest in expressione aquarum. Non est sensus, ꝙ Moyses, & Aarō dicerēt se nolle sanctificare Deū, vel directe noluissent, quia hoc erat peccatum graue nimis, nec Deus dedisset eis tam paruam pęnam, sed noluerunt sanctificare, idest non sanctificauerūt, quia commoti bono zelo increpando populum, quia contra Deum murmurabat, non potuerunt promouere populum ad laudem: debuerant enim prius sine aliqua increpatione Dei magnitudinem exprimere, s. dicēdo lapidi ex parte Dei, ꝙ aperiretur, & daret aquas, & admonendo multitudinem, ꝙ sicut insensibilis lapis obediebat Deo, ita magis ipsi rationales existētes
I obedire debebant, sed mutauerunt ordinem: nam cū debuissent finire in increpatione populi, postquam ꝓmouissent populum ad laudem incęperunt ab increpatione, & hoc quia magnum zelū Dei habebant cōtra rebelles, & incredulos, & postea populus increpatus non fuit concitatus ad laudem Dei. *Hæ sunt aquæ contradictionis*. Idest istæ aquæ, super quas Moyses, & Aaron peccauerunt, vocantur aquæ contradictionis, quia propter eas fuit ꝯdictio populi ad Deū, vel Moysi, & Aaron ad populum, vt supra est dictum. *In cades deserti Sin*. Idest istæ aquę sunt in Cades, quæ est in deserto Sin. Est enim Cades ī extremitate terræ Edom, vt patet supra c.20. siue dicatur illam esse vrbem, siue quandam partem deserti, vt ibi declaratum est, & dicitur esse in deserto Sin, quod alias vocatur desertum Pharam, quod est valde magnum tam in longitudine
K quàm in latitudine: nam latitudo sua est post mōtem Synai vsque Cadesbarne in extremitate lateris Meridiani terræ Chanaan, quod patet supra capit. 10. I. amsbulauerunt Israelitæ post montem Synai diebus tribus, & requieuit nubes in deserto Pharam, etiā durat vsque ad terram Chanaan, quia desertum Pharam, siue desertum Sin, ponitur tāquam latus Meridianum terræ Chanaan, vt patet infra 34. cap. & Iosue 15. capit. longitudo autem sua magna est. Nam pars orientalis terræ Chanaan incipit cū solitudine Sin, & continuatur per latus Meridianum versus occidentem, vt patet præalle. capit. Quod autem desertum Pharam, & desertum

sertum Sin eadem solitudo sint, apparet, quia hic dicitur Cades deserti Sin, & supra 20. c. tamen 13. c. dicitur esse Cades in deserto Pharam, ergo necesse est idem esse. *Cui respondit Moyses.* Erat enim Moyses promptus ad obediendum sententiæ Dei, ideo cum ipse iussisset, quòd moreretur non refugit mortem, sed petiuit, vt daretur aliquis rector super totum populum, sicut ipse erat. *Prouideat dominus Deus.* Hic petit sibi successorē, ne maneat populus, sine pastore, verus quippe pastor iste erat, qui in limine mortis existēs de ouibus memoriam agebat, magis vtilitati populi insudās quàm suæ, nec pro se aliquid a Deo hic petijt, sed pro subditis.

Quomodo saluatur contradictio apparens in dictis hic, & Deuteronom. capitu. tertio. *Quæst.* XXXVII.

QVAERET aliquis, quomodo stabit ista litera cum ea, quæ habetur Deuterono. cap. 3. vbi dicitur, quòd Moyses instantissime orabat dominum, vt permitteret eum transire Iordanem, & videret terram Chanaā, Deus autem dixit, quòd non videret, & introiret, sed quòd ascenderet in montem, & videret solum, hic tamen dicitur, quòd immediate cum Deus dixit Moysi, vt ascenderet in montem, & moreretur consensit petēs solum, quòd constitueret Deus alium ducem post mortem eius. Item videt esse diuersitas, quia hic dicitur, quòd Moyses præcatus est, vt Deus daret successorem sibi, & tamen Deute. c. 3. dicitur, quòd Deus dixit Moysi, quando precabatur pro transitu in terram Chanaan, quòd acciperet Iosue in ducem. Respondendum est, quòd ordo huius rei fuit, scilicet, quòd postquā Moyses venit ad vltimam mansionem, scilicet Belsethim, quæ erat apud Iordanem sciēs, quòd Deus dixerat de eo, & de Aaron in Cadesbarne, quòd non transirent in terram Chanaā, iam positus in termino illius, cum tempus intrandi in illā esset, instantissime orauit Deū, vt permitteretur transire in eam, & patet hoc Deute. c. 3. cum Moyses dicit in oratione sua transibo Iordanem istum, idest rogo te, quòd dimittas me transire istum Iordanem. Ex quo innuitur, quòd apud ipsum erat, quia demonstrabat eum, & ante hoc Deus non dixerat aliquid Moysi, quòd ascenderet in montem, vel quòd moreretur, sed solum dixerat in Cadesbarne, quòd non intraret in terram Chanan, cum autem Moyses tam affectuose precaretur, dixit ei Deus: Sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et subiunxit: ascende cacumē Phasgæ, & oculum tuū circunfer ad Orientem, & Aquilonem, &c. tunc cum Moyses videret iam impossibile esse, quòd transiret in terram Chanaan, sed in loco illo moriturus erat, petijt, vt daretur sibi successor ne esset populus sine pastore, dicens verba, quæ habent hic, s. Prouideat Deus &c. & tunc iussit Deus illi, vt acciperet Iosue, & corā tota multitudine constitueret eum ducem. Ista colliguntur coniungendo ea, quæ habentur hic, & Deute. cap. 3. tamen in nullo loco istorum complete habentur, quia scriptura est breuiloqua, & ea, quę possūt intelligi ex alijs locis, non exprimit. Consueuit etiam, vt quando eadem res sępe debet narrari, non narret sem per perfecte, ne fiat inutilis repetitio, sed aliquando cū semel perfecte narrauerit in alijs locis summatim transit, interdum vero, cum aliquid recitare debuerit sępe, enarrabit illud semper imperfecte, ita tamen, ꝙ in qualibet narratione ponatur aliqua particula, quæ in alia non hr̄. & deficiat aliqua, quę hr̄ in alia, ita vt ex pluribus imperfectis colligatur vna perfecta narratio, & ita fit hic, & Deute. c. 3. nam in Deut. 3. exprimitur quid Moyses dixerit anteq̄ Deus iusserit ascendere in mōtem, & subicetur qūo Moyses petierit rectorem

A super populum. Hic autem subicetur quid Moyses orauerit anteq̄ iuberetur ascendere in montem, & exprimitur qūo petierit ducem super populum. Causa diuersitatis est, quia hic intendebat scriptura principaliter inducere qualiter Iosue fuerit assumptus in ducē post mortem Moysi, & ad hoc sufficiebat poni, qūo Moyses petierit rectorem, sed Deut. c. 3. intendit litera principaliter declarare, qūo Moyses non fuerit permissus transire in terram Chanaan, & ad hoc sufficiebat ponere qūo sępe Moyses petierit, vt permitteretur, & non permissus est transire. *Prouideat dominus Deus spirituum omnis carnis.* Idest Deus, qui est dominus spirituum omnium, qui in carne sunt, prouideat hominem, idest prouideat huic populo de aliquo homi-

B ne, qui possit regere illum. Dicitur Deus spirituū omnis carnis, idest q̄ cognoscit omnes spiritus, qualiter se habeant. Vocatur Deus spirituum omnis carnis, non ꝙ solum dominetur spiritibus, qui sunt in carne, s. spiritibus humanis: nam pecora nō hn̄t spiritum proprie dictum in carne, sed homines, qui et dn̄atur spiritibus non existentibus in carne, s. Angelis, & dęmonibus, q̄ spiritus sine corpore sunt, sed dr̄ de spiritibus in carne, quia Moyses volebat dicere, cum ego tollar a cura huius populi, ponat Deus aliquem aliū, & quia non conueniet ad regimen tanti populi aliquis homo, nisi habeat valde bonum spiritum, ideo Deus qui erat dominus spirituum omnis carnis, idest q cognoscit omnem spiritum, qui in carne est, an bonus, vel malus sit, poterat prouidere de homine conueniente pro tan-

C to regimine, & in hoc tollit Moyses a se curam instituēdi principem, & a populo tollit electionem. Nam posset dicere Deus Moysi, ex quo alius princeps est necessarius populo, inquire tu quem cognoueris esse ꝯuenientem, & institue, vel totus populus eligat de seipsis vnum, quem voluerit. Dicit aūt Moyses, ꝙ non debeat hoc fieri, sed Deus, qui cognoscit spiritum omnis carnis poterit melius iudicare, & assumere conuenientem, simile hr̄ s. 16. c. cum dixit Moyses. fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis vno peccante ꝯ oēs ira tua desęuiet, idest tu es Deus spirituum vniuersę carnis, scilicet cognoscens bonitatem, vel malitiā spirituum, ideo vno peccante non debes contra omnes desæuire, idest tu scis, quis est ille, qui peccauit, er-

D go sufficit, vt illum punias.

An fuisset conueniens, quòd Moyses per seipsum instituerit principem totius populi. *Quæst.* XXXVIII.

QVAERET aliquis, an conueniens fuerit, ꝙ Moyses per seipsum instituerit principem futurum sine aliqua populi electione, vel Dei determinatione. Respondendum, ꝙ non, quia pro tāta multitudine regenda requirebatur optimus vir, qui esset in populo, Moyses aūt non cognosceret hoc, quia istud non appareret sufficiēter ex actibus exterioribus: nā licet Christus dixerit Mat. 7. c. a fructibus eorū cognoscetis eos, quia nō colligūt de spinis vuas, nec de tribulis ficus, nec pōt arbor mala

E bonos fruct⁹ facere, nec arbor bona facere malos fructus, licet aliqualis cognitio sit, tn̄ perfecta esse nō pōt, & hoc qa altū est, & inscrutabile cor hoīs, vt ait Iere. est aūt verū istud quantū ad opationem, q̄ est ex habitu, secus aūt de opatione ex intentione ad aliquē finē, s. ꝙ si aliqs operet fm habitū, quem habet, impossibile est, vt malus opetur bonū, vel bonus operur malū, quia habitus bonus non pōt inclinare nisi ad bonū, & malus non pōt inclinare, nisi ad malū, & ad hoc applicat exemplū Christi, s. non pōt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fruct⁹ malos. Alio mō pōt aliqs operari ex intentione finis, & nō p habitū, & tūc pōt malus operari bonū. Vtpote si alicui habenti

Non pōt bona arbor malos fructus facere, nec ecōtraq̄ sic intelligit.

benti habitū intemperantiæ quantū ad libidinem dr̄, ꝙ oīa perdet, quæ hēt vel occidetur si in tali, vel tali loco exercuerit libidinem, tunc q̄q̄ ſm habitum inclinetur ad exercendum ibi libidinem, tñ non exercebit ꝑꝑ finem, quem præſupponit, ſ. ne moriatur, vel ꝑdat bona: eodem mō eſt de habente bonum habitum, q̄ q̄q̄ ſm illum non inclinetur ad malum: tñ ex aliquo fine præſuppoſito operabit̄ illud, vt ex timore, vel amore, & alijs inductiuis. Hoc modo efficiuntur hoīes hypocritę, ſ. vt aliud in habitu ſignent, & aliud interdū agāt q̄ facere inclinantur, vt acqrant, vel honorentur. Nec eſt iſtud ꝯ verbum ſaluatoris, ſ. nō pōt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fructus malos, quia iſti non operantur per habitum: hoīes.n. non ſunt boni vel mali, niſi per habitum, & dr̄ bonæ, vel malæ arbores ꝑꝑ bonum, vel malum habitum, quia ſicut qualibet arbor ex conditione ſpeciei determinat ſibi iſtum, vel illum fructū, & non pōt aliquem alium producere, ita habitus eſt virtus quædam, ſiue principium operatiuum determinans ſibi naturaliter opationes, ita ꝙ per habitū iuſtitię operamur iuſta, vt non poſſimus aliud operari, per habitū aūt intemperantię ſolum operamur intēperata, & impoſſibile eſt aliquid alterum operari, cum tñ aliquis operat̄ ꝑꝑ finem intē tum, non operabit̄ per habitū bonum, vel malum, iō quantum ad hoc non dr̄ arbor bona, vel mala, & ſic q̄q̄ hēat habitum malum aliqs, & operet̄ bonū ex intentione finis non dr̄ mala arbor bonum fructum facere, q̄a non opatur ſm illud, in quo vocatur arbor: è ꝯrio aūt de bono operante malū. Patet ergo, ꝙ plena cognitio hoīs non eſt ꝑ operationem exteriorem, ſi ſe occultare propoſuerit. Et ſic Moyſes non poterat cognoſcere plenè ꝑ conuerſationē bonitatē alicuius: ita vt conuenienter poſſet eum eligere in ducem totius populi: ergo non debuit ipſe per ſe inſtituere. Sed objiciet aliquis, ꝙ Moyſes erat Propheta, & Deus poterat ei reuelare quis eſſet optimus in toto populo, ſicut multa alia reuelabat, & illum ipſe in ducem inſtitueret. Rn̄dendum, ꝙ adhuc nō ſtat, quia quamquam ipſe elegiſſet optimum virū ſi populus nō interueniſſet ad hoc, neſciret̄, an vir ille eſſet optimus, & populus non aſſentiret inſtitutioni factę. Etiam q̄a dato, ꝙ cognoſcerent illum eſſe optimum, quia Moyſes ſine auctoritate eorum feciſſet in caſu, ī quo pertinebat ad eos electio, vel accommodatio conſenſus, non ꝯſentirent. Nō debuit ergo ſolus Moyſes per ſe inſtituere.

An conueniens fuit, quòd totus populus eligeret ſibi ducem. Et an in ueteri teſtam. omnes principatus maximi. ſ. ſacerdotalis, & regnatiuus fuerint per ſucceſſionem Et an principatus monarchicus per ſucceſſionem ſit magis ſine periculo, quàm per electionem. Quæſt. XXXIX.

QVAERETVR amplius, an conueniens fuit, ꝙ totus populus eligeret ducem ſibi. Rn̄debit aliquis ꝙ ſic: nam ſm Ariſtotelē principatus electiuus ꝯueniens eſt, qui Ariſtocraticus eſt: & ſm virtutem melior quā ille, qui ꝑ ſucceſſionem eſt, & ſm naturam aduenit, iō ꝙ totus populus eligeret principem ꝯueniens erat, quia nō eſſet hic aliquis diſſenſus, cum totus populus ſemel aliquē elegiſſet, & iſte principatus pertinet ad maximā libertatem cum homines preficiunt ſibi in dn̄m, quem volunt. Cum aūt proponit̄ eis ille, quē nolunt nō eſt gratus principatus. Rn̄dendum eſt, ꝙ non decuit, vt totus populus eligeret ſibi ducem. Primo, q̄a forte non poſſet totus populus ꝯuenire ad eligendum vnū, potiſſimum, q̄a cum eſſet magnus valde honor, ꝙ aliquis ꝑponeretur tantæ multitudini, ſ. plurium quàm ſexcētorum millium virorum, quilibet vellet ꝑ cognatio-

F ne ſua honorem illum, & fierent diſſenſiones magnę in electione, & coniurationes, & factiones, & obſeruatio iniuſti fauoris, quæ erāt ad ſubuerſionem ſtatus iudaici. Quod patet per ſimile, nam non erat tantus honor eſſe ſummum ſacerdotem, ſicut eſſe principem totius populi, quia ſummus ſacerdos operabat̄ ad mādatum principis populi, vt patet infra in litera. & tñ ꝑ ſummo ſacerdotio fuerunt factæ multę cōiurationes in populo: nam Core commouit Dathan, & Abyron cum ſequacibus ſuis, & 250. viros de nobilibus totius populi, qui fecerunt ſeditionē contra Moyſen, & Aaron, vt patet ſ̄.16. c. Quanto magis ergo fieret ſeditio in electione principis totius populi? iō non debuit eligere totus populus. Et iſta eſt cauſa, quare quamuis principatus regnatiuus, qui eſt per ſucceſſionem, non

G ſit valde conueniens, iuxta Ariſt. 3. Politic. omnes gentes acceperunt ipſum, quia eſt minus periculoſus. Nā ſi eſſet electiuus, cum tempore electionis non eſſet aliquis princeps potens cohibere iurgia populi, & ſeditiones magnatum: omnes ambirēt illum principatū, quia maximus eſt, & ſequerētur bella acerrima, & deſtructio politiarum: ideo tutius fuit incumbere principatui monarchico per ſucceſſionē, vel principatui democratico qui popularis eſt, & ſortialis, vel ꝑ vices, iuxta Ariſtot. 3. Politicorum. Item non fuit conueniēs ꝙ Iudæi eligerent ſibi ducem, quia quamquam omnes conuenirent in vnam ſn̄iam eligendo, quod difficillimum erat: tñ forte non elegiſſent eum, qui optimus erat, quia ignorabant, nec poterant cognoſcere

H per exteriora, vt ſupra declaratum eſt. Sed objicietur, ꝙ ita fuerant aſſumpti iudices, qui principabantur toti populo, ſ. decani quinquagenarij centuriones, & tribuni: nam iuſſit Moyſes, ꝙ totus populus eligeret inter ſe viros probatę conuerſationis, in quibus non eſſet auaritia, & adduceret ad ipſum, conſtitueretque eos in iudices, vt patet Exodi cap. 18. & Deuteron. c. 1. ſic ergo poterat fieri hic. Rn̄dendum eſt non eſſe aliqualiter ſimile: primo quia iſti non fuerūt electi in dominos, ſed in iudices, quod multum differt, quia iudices ſolum ſunt ad diffinitionem cauſarum, iubere aūt nihil debent in alijs negocijs, domini autem, vel principes vniuerſalem habent poteſtatem iubendi. Item

I quia poteſtas iudicum eſt multum limitata, ſ. quòd hoc ſolum poſſint, quod lex iubet, vel quod interdū ratio dictauerit non exiſtente lege: dn̄i autem ē̄t ſi iuſti ſint non ſolum poſſunt, quod lex iubet, immo qd̄cunq; voluerint, dum tñ ꝯ legem, aut rationē non ſit, & iſta multum differunt. Item dato, ꝙ iſti eligerentur in dn̄os eorum erat valde parua, quod ſignant noīa eorum, ſ. decanus centurio &c. ideo non erat periculum aliquod in eis, ſicut in illo, qui præponeretur dn̄s, vel princeps totius populi. Vnde non debuit eſſe exactiſſima diligentia circa inſtitutionem illorū, ſicut circa inſtitutionē principis, qui eſſet vnicus, & dn̄aretur toti populo. Item patet dr̄ia, quia iſti iudices ſolum diffiniebant in paruis negocijs, oīa aūt negocia magna ad Moyſen veniebant, nec poterat quiſquā alius ſe intromittere de illis, vt patet Exo. c. 18. & Deut. ca. 1. iſte aūt

K princeps totius populi iudicaret de maximis, & de quibuſcunq; vellet, iō periculoſum erat aſſumi eum per electionem. Sed adhuc objicietur, q̄ 70. ſeniores, q̄ dati ſunt Moyſi in coadiutores hēbant ſimpliciter equalem poteſtatem tam in eis, quæ ad Deum pertinebant quàm in illis, q̄ eſſent ciuilia, vt declaratum fuit ſ̄. c. 11. illi tñ ſeniores electi ſunt per multitudinē, vt patet eo. ca. Rn̄deri pōt dupliciter: vno modo, q̄ licet quilibet iſtorum dominaretur toti populo in poteſtate iudicādi, & diſponendi, ſicut faciebat Moyſes, tñ non erat valde periculoſus, quia erant multi principes, & licet quidā deprauarent alij non ꝑmitterēt eorū prauitatē.

Cum

Cum vero esset vnus tantum: si ille esset nequam, nemo posset eum cohibere, sed omnia perderentur: iō ad sumendum multos principes non oportet esse exactissimam diligentiam, sicut ad assumendum vnicum. Et quantum ad hoc differt principatus monarchicus ab aristocratico: principatus.n.monarchicus est valde periculosus, quia vni omnia traduntur regẽda, qui faciliter poterit deprauari: principatus autem aristocraticus non est ita periculosus, quia multi ibi sunt regentes, & quamquàm ꝯtingat quosdam deprauari, tñ nō ꝯtingit faciliter hoc de omnibus. Ideo Aristo.3.Politi.loquens de monarchia dixit, ꝙ difficile est committere omnia vni: maior ergo requirebaẗ diligentia ꝯstituendo vnicum principem populi, q̄ constituendo 70. Alia ratio diuersitatis est, vel respō sio, ꝙ isti principes 70. qui assumpti sunt per electionem, non fuerunt penitus per electionem facti principes: nam Deus iussit, quod ducerentur ad ostium tabernaculi, & ibi immisit spiritū propheticum super omnes, qui prophetauerunt, & nunquā cessauerunt, vt patet supra c.11.in quo Deus approbauit illos: si tñ misisset spiritum propheticum super quosdam alijs non prophetantibus videbatur quosdam approbare, & alios non: & isti soli fuissent assumpti in iudices, iō non dependebat institutio 70. iudicum ex sola voluntate populi, sed magis ex diuina confirmatione, vel approbatione. Et in hoc fuit differentia inter assumptionem 70.seniorum, & aliorum iudicum.s.decanorum, quinquagenariorum, centurionum, & tribunorum, qui consilio Iethro fuerunt assumpti: nam illi ꝑ solam populi electionem, & p̄ntationẽ factam Moysi ipse instituit eos, vt patet Exo.18.& Deutero. c.1.& non fuit aliqua Dei approbatio in signo apparenti, sicut in 70.senioribus. Ratio diuersitatis est, quia quilibet de 70.senioribus præponebatur toti populo cum efficeretur æqualis Moysi, vt declaratum fuit supra c. 11.alij aūt iudices eligebantur ad minora negocia solum, & non præerant toti populo; ideo non oportuit ibi esse diuinam approbationem in signo apparente. Cōformiter ergo de principe vnico populi respectu 70.seniorum est dicendum, ꝙ requireretur in eo assumendo maior diligentia, quàm in 70.senioribus, iō electio facta, sicut in 70.senioribus non suffecisset.

Cap.11. De assumptione 70. seniorū in principes per Dei vocationem.

Item non erat conueniens, quia Iudæi erant valde dubij, & increduli circa omnia, & volebant in singulis habere signum a Deo ad probationem. Sic ait Apost.1.ad Corin.cap.1.Iudæi signa quærunt, Græci autem Sapientiam. Et si assumpsissent principem per electionem, quamquàm ille esset optimus totius populi, si accideret postea aliquod infortunium, vel tribulatio in ducatu eius, crederent Iudæi, quòd hoc fiebat, quia non acceperant illum in ducem, quem Deꝰ accipi volebat, & sic semper haberent scrupulum de duce suo. Ob hoc ergo fuit conueniens, vt ipsi nō eligerent, sed alio modo haberent principem a Deo datum. Vnde sic fuit toto tempore, quo Iudæi habuerunt principes aliquos, siue in sacerdotibus, siue in regibus: nam nunquam fuit aliquis per electionem. De sacerdotibus patet, quia sacerdotes magni per successionem veniebant, vt patet Exo.39.& Leui.c.6.s.ꝙ sacerdos magnus succederet iure patri suo. De regibus apparet, quia primi duo a Deo dati sunt. Nam Saul, qui fuit primus vnctus est in regem per Prophetam Samuelem, vt patet 1.Reg.cap.11.Dauid etiam in regem vnctus est per eundem prophetam, vt patet 1. Reg.16.cap. quamquàm postea totus Israel in eum sponte consensit, vt patet 2.Reg.cap.5. reges autem posteri facti sunt per successionem, vt patet de filijs Dauid, qui regnauerunt in Iuda. Reges autem Israel habuerunt quendam violentum principatum: vnde

A quidam alios occidebant, & regnabant pro eis, vt patet ex processu tertij, & quarti Regum. Non fuit igitur principatus in Iudæis aliquando per electionẽ, nec conueniens erat.

An modus prædictus assumendi principes fuit conueniens. Quæst. XL.

QVAERETVR Amplius an iste modus assumptionis principis, qui habetur hic fuerit conueniens, scilicet, quòd Deus nominaret illū, & astante toto populo institueretur. Respondendum est, quòd nimis conueniens erat: primo quia non fieret hic aliqua seditio,
B nec discordia in assumendo, quia populus non eligebat illum, sed Deus nominabat. Item non poterat errari in assumendo optimum principem, quia Deus cognoscebat corda, & sciebat quis optimus esset, atque ipse elegit eum. Hoc autem Moyses dixerat, scilicet, quòd Deus, qui erat Dominus spirituum omnis carnis prouideret de viro rectore populi, scilicet, quòd ipse meliꝰ posset facere, quia cognoscebat corda. Item non posset populus discordare renuens illā institutionem; quia totus populus erat præsens, quādo instituebatur ex mandato Dei: vt siquis haberet aliquid proponere contra principem illum, qui assumebatur, quod impedire posset promotionem eius, proponeret. Item Iudæi non poterant esse scrupulosi de principe isto assumpto, quamquàm tempore du-
C catus eius aduenirent aliquę aduersitates, quia sciebant, quòd Deus elegisset eum, essent tamen suspecti, si populus per seipsum elegisset illum. Fuit ergo iste modus conuenientissimus, & valde securus.

Qui sit super multitudinem hanc. Scilicet, de ea specialem curam gerendo, & communitatis negocia expediendo. Nam licet essent multi iudices s̄m modum, quem instituit Moyses per ꝯsilium Iethro, & præter hoc essent 70.seniores, de quibus s̄.cap.11. non erat sufficiens modus principatus ad regendum populū, nisi reducerentur omnes isti principes ad vnitatem principis, scilicet, quòd essent sibi subordinati. Et erat hoc potissimum pro bellis: nam licet ad regẽdū populum, qñ in ciuitate manet, ꝯueniens sit princi-
D patus aristocraticus, vel democraticus: pro bello tñ nullus cōuenit, nisi monarchicus, in quo est princeps vnus. Hoc enim experti sunt in se Romani, qui post reges expulsos de vrbe principatum aristocraticum egerunt.s.constituendo quolibet anno duos consules, quibus respublica regenda tradebatur, & conuenienter vtiebatur. In bello tamen non conueniebat principatꝰ iste, aliquoties enim Romani in bellis deleti sunt ꝑꝑ discordiam consulum, qui erant duces belli. Sic fuit in bello Canensi, vbi pugnauerunt cōtra Annibalem Africanum: erantque ibi duo consules Romani, scilicet, Marcus Aemilius, & Terentius Varro, qui discordantes de die belli totum Romanum exercitum in cladem duxerunt. Ob hoc aūt
E quamquàm in vrbe esset semper principatus aristocraticus; tñ qñ bellum futurum erat creabant dictatorem, qui erat super ꝯsules, & sic fiebat principatꝰ monarchicus, sed iste solum durabat tempore Belli. De Iudæis autem sic futurum erat, quia multo tempore erant pugnaturi quousque acciperent terram Chananæorum, ideo conueniebat eis principatus monarchicus, & pro hoc petebat Moyses virum, qui esset super multitudine. *Et possit exire, & intrare ante illos.* Modus loquendi est, scilicet, quòd iste dux inter omnes Israelitas sit ad bellandum pr̄imus; quia videbat Moyses, ꝙ oportebat Iudæos īmediate, vt ingrederentur terram Chanaan continua bella gerere:

Tpe belli non cōuenit pluralitas principum.

Qño pro bellis sem ꝑ cōuenit principatꝰ monarchicus q̄q̄ interdū ꝑ vrbibus conueniāt alij principatus.

pro quo oportebat principem bonum haberi, qui ante eos iret ad bellum, & ingrederetur vrbes, quemadmodum faciebat Moyses, quando iuit cum eis in bellum contra Og, & Sehon reges Amorrhęorum, vt patet supra cap. 21. sic faciebat Iosue pcedens Iudæos in oĩ bello, vt patet ex pcessu libri Iosue. Et dicit̃ exire, & intrare, idest, præcedere in eundo, & in redeundo, scilicet, quòd siue irent ad bellum, siue venirent princeps debebat præcedere eos, tanquam dirigens, & iubens. *Educere, vel introducere.* Repetitio est eiusdem sententiæ. Vel dicitur: Qui possit eos educere de isto deserto, & introducere in terram Chanaan.

Iudæi dicebantur populus Dñi specialiter pp duo.

Ne sit populus Domini. Vocantur Iudæi popul[9] Domini: licet omnis terra esset populus Dei; tamen ipsi speciali modo, vt patet Exodi cap. 19. Scilicet, si audieritis vocem meam eritis mihi in peculium de cũctis populis; mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Erat autem ista specialitas in duobus: primo quòd Iudæi specialius colerent Deum quàm omnes alij populi; immo nullus alius populus colebat Deum, nisi Iudæi, quia gentes non cognoscebant Deum verum. In Iudæis autem honorabatur. Sic patet Psalm. 74. Scilicet, notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius: vnde Israelitæ suscipientes Dei legem habebãt speciales cæremonias viuendi datas a Deo, quas nulli alij populi habebant, vt patet Deuteronom. capitu. 4. Secundo erant Iudæi specialiores quãtum ad Deum, eo quòd Deus habebat maiorem curã de eis, quàm de alijs populis: nam vocabat eos peculium suum, vt patet Exodi 19. & Deuteronom. cap. 7. vnde cum ipsi vellent sequi viam Domini, omnibus bonis abundadabant: nec poterat eos vlla inuenire aduersitas, vt patet Leui. 26. & Deuteronom. 7. & 28. cap. Sic etiam ipsi Iudæi vocabant seipsos populum Domini, vt patet Iosue 22. cap. cum dicitur: Hæc mandat omnis populus Domini. *Sicut oues absque pastore.* Idest, si Deus non prouidet aliquem virum super istam multitudinem erit populus Domini, sicut oues non habentes pastorem, quæ gubernari nequeunt. Est enim impossibile politiam aliquam cuiuscunque generis sine rectore existere; quia vbi non est gubernator, populus corruet Prouerb. cap. 11. & ad constitutionem politiæ magis necessarius est rector siue distributiuum iustitiæ iuxta modum loquendi populi, quàm alimenta. Et hoc, quia ius dicens est formale in politia, vt patet 3. Polit. *Dixitque Dominus ad Moysen.* Posuerat enim supra Moyses causam constitutionis principis, scilicet, quòd Deus deberet prouidere de aliquo viro regente post mortem eius. hic autem assignatur certa persona, & modus instituendi illam in principem. *Tolle Iosue filium Nun.* Iste est enim qui in principẽ electus fuit. Et dicitur: Tolle Iosue, idest, duc eum coram multitudine, vt ibi omnibus videntibus in principem instituatur.

An Moyses voluerit principatum totius populi pro filijs suis, quando moriturus erat, vt dicunt Iudæi. Quæst. XLI.

Hebraei Dicunt, quòd Moyses videns se in breui moriturum putauit esse conueniens tempus ad petendum principatum suum pro filijs suis, sed Deus negauit, dicens: Tolle Iosue. Sed istud dictum repugnat literæ, in verbis Moysi: dixerat. n. ꝙ Deus prouideret de aliquo homine, qui possit ingredi, & egredi: si autem Moyses petiuisset principatum pro aliquo filio suo, non dixisset ꝙ Deus prouideret aliquem hominem; sed petiuisset specialiter pro aliquo filiorum suorum.

F Item non conuenit, quia Moyses exprimit hic, quòd volebat, quòd Deus eligeret optimum virum totius populi: cum dixit, quòd Deus erat Dominus spirituum vniuersæ carnis, idest, cognoscebat corda omnium hominum, & quales essent singuli spiritus, quasi dicat, quòd ob hoc ipse poterat & debebat optimum eligere, si tamẽ voluisset principatum specialiter pro aliquo filio non petiuisset, quòd Deus eligeret. Item non conuenit hoc, quia Moyses non erat ambitiosus honoris, sed vir valde humilis: vnde sicut pro se non desiderabat principatum populi, sed magis petiuit aliquo modo a se tolli, vt patet supra capit. vndecimo. ita nec pro filijs suis illum ambiret: & apparet hoc, quia a principio cum alijs Leuitis darẽtur aliqui principatus filijs Moysi nulli honores dati sunt, vt patet supra capitu. tertio. Sed tunc potest dici, quod factum est, quia filij Moysi erant paruuli, & non poterant recipere principatum, vel honorem, vt declaratum est eodem capit. & tamen postea cum fuerint magni Moyse viuente nulla præeminentia eis super alios data est; ideo non potest exponi, quòd Moyses pro filijs suis petierit principatum istum, sed dicitur: Iosue tolle, idest, duc eum coram multitudine ad constituendum in principem: Tollere enim significat quandam ductionem non voluntariam: in quo signatur, quòd Iosue non petierit istum principatum nec appetebat, sed solum ex mandato Dei assumpsit illum, & hoc, quia vir bonus erat, & huiusmodi viri non sunt ambitiosi, sed in humilitatis statu manere volentes.

Confuta. Nota quò isti impudentissimi Iudæi [illegible] male expectant principem, & Legislatorem suum.

G

H

Item quia Deus vetuit honorem ambiri, & peti,
vt patet ad Hebræ. cap. 5. scilicet, nemo indifferen-
ter sibi assumat honorem, sed qui vocatus est a Deo,
sicut Aaron. Vel dicendum, quòd Iosue erat tollẽ-
dus, idest ducendus quibusdam suasionibus, quia
forte cum Moyses reuelaret ei, quòd debebat insti-
tui in principem non consentiret, quia valde laborio-
sus status erat principis tanti populi: cum ipse Moy-
ses, qui erat vir valde perfectus in regimine huius
multitudinis valde afflictus fuerit, ita vt petierit a
Deo, quòd moreretur, vel auferretur illi iste princi-
patus, vt patet supra cap. 11. Item timere poterat, ꝙ
I propter maliciam huius multitudinis ipse per impa-
tientiam, vel alio modo induceretur in aliquod pecca
tum propter quod nõ introiret in terram promissio-
nis, sicut de Moyse factum est, vt patet supra capit. 11.
& Deuter. ca. 3. vel postquam esset in terra promissio-
nis, ꝙ traderet Deus ipsum, & populum suum in ma-
nus hostium. Ad tollenda autem hæc debebat Moy-
ses primo vti persuasionibus promittendo, quòd nõ
accideret aliquis error, propter quem careret ingres-
su terræ promissæ, vel sequeretur aliquod infortu-
nium in eo, & populo suo, sed quòd ipse faceret trã-
sire populum, & debellatis hostibus diuideret eis ter-
ram. Sic patet Deutero. c. 3. & 31. quamquàm subti-
ceatur hic. Item debuit Moyses post hoc persuadere
K Iosue, quòd acciperet principatum proponẽdo ei ma
gnitudinem meritorum dirigendo tantam multitu-
dinem. Et videbat̃ hoc necessariũ, qa quamq̃ certifi-
caret̃, ꝙ non accideret error: tñ laboriosum erat rege
re tm̃ populum, nec aliquis vir non ambitiosus hono
ris acciperet istum principatum, nisi Deo iubente,
vel propter magnitudinem meriti, ad quod conue-
niebat quędã persuasio. Sic enim persuadet Tullius
in lib. de somno Scipionis inducens auũ Scipionis lo-
quentẽ de magnitudine meriti, & honoris in cœlo
eis, qui rempublicam auxerunt, vel conseruauerunt.
Virum, in quo est spiritus Dei. Idest, Iosue est vir hñs spiri
tũ Dei. In hoc rñdit Deus petitioni Moysi. Dixerat. n.
Moyses, ꝙ Deus, qui erat Dominus spũum vniuer-
sæ carnis.

sæ carnis.i.qui cognoscebat quales erant spiritus omnis carnis, eligeret virũ conuenientem huic principatui. Dicit aũt Deus de Iosue, ꝙ ipse est vir, in quo est spiritus Dei, quod potest intelligi de spiritu prophetico, qui vocatur spiritus Dei, eo quòd est lumẽ quoddam supernaturale concessum a Deo ad tempus, per quod intellectus humanus eleuatur ad cognoscendum ea, quæ sunt supra humanam facultatem, & sic dicitur de prophetis, ꝙ factum est, vel irruit super eũ spiritus Domini, vt patet supra cap.24. de Balaam & 4.Reg.c.3. de Eliseo. Iste spiritus nimis erat cõueniẽs principi tanti populi: & potissimùm bellaturo ꝯ tantam hostium multitudinem: nam in quibusdam ad prospere agendum nesciret modum, nisi Deus diceret: maximè quia Iudæi erant valde scrupulosi, & dubitabant de singulis nisi cum a Deo certificarentur, sicut ait Apost.1.ad Corin.cap.1.s. Iudæi signa petunt, Græci vero sapientiam. Et verum est, ꝙ Iosue habuit istum spiritum: nam sæpissime Deus locut⁹ est ei post mortem Moysi, vt patet ex processu libri sui. Alio modo põt intelligi, ꝙ erat Iosue habens spiritũ Dei i. spiritum bonum.s. ꝙ animus suus erat valde subdit⁹ Deo promptus ad omnia pp Deum, & zelans legem illius, quod conueniebat principi tantę multitudinis, ne cęteros induceret ad malum, vel dr̃ spiritus Dei.i. fortitudo ad aduersitates.s. ꝙ est homo animosus: nullum.n. principem decet esse pusillanimẽ: subijciet qppe populum suum seruituti exterorum. Iosue vero acceperat fortitudinem istã a Deo. Vnde in toto populo non erat aliquis vir ita strenue agens in bellis, vt ipse. Et sic quando fiebant bella Iudæorum, in quibus nõ esset Moyses pręficiebatur semper in ducem Iosue, vt patet de primo bello deserti, quod fuit ꝯtra Amalechitas Exo.c.17. Patet ẽt de bello, quod fuit ꝯ Madianitas, vt hr̃ ĩ.31.cap. Omnes isti sensus conueniunt, sed forte magis primus; quia spiritus propheticus erat nimis necessarius viro regenti tantã multitudinem, & hoc apparet in 70. senioribus, qui dati sunt Moysi in coadiutores: nam immediate prophetare inceperunt, & nunquam cessauerunt, vt habetũ supra cap.11. *Et pone manum tuam super eum.* Scilicet, vt legitime instituatur in principem, ne videatur intrusus, vel per ambitionem acquisiuisse. Erat autẽ ista impositio manus quædã cæremonia collationis principatus, & in ista impositione fuit collata Iosue quędam gratia regiminis populi. Sic patet Deuterono. capit. vlti.s. Iosue vero filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas.

Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine. Idest, quando erat instituendus in principem debebat conuocari tota multitudo: & ibi coram omnib⁹ impositurus erat Moyses manum, vt omnis populus videret illum institui in principem, & sic cum nullus dissentiret oẽs approbabant. & ista approbatio habebat vim electionis populi. Erat autem hoc conueniens ne populus postea posset repugnare, dicens, quod eo nesciente facta fuerat institutio. Item quia dato, quòd nullus de populo repugnaret quandam speciem mali haberet, quòd nullo præsente Iosue in principem institueretur, quia malum est quod latere vult: bonum autem in publico esse desiderat, quia qui malum agit, odit lucem. Vt ergo iuridice & sine aliqua mali pręsumptione fieret, institutio publice fieri debuit. Sic factum est de Aaron, & filijs eius quando consecrari debuerunt in sacerdotes: nam congregatus est vniuersus Israel ad ostium tabernaculi, & coram eis Moyses lauit Aaron, & filios suos, dicens: Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri, vt patet Exodi vigesimonono cap. & Leui. 8.ca. exprimit aũt spãliter hic de Eleazaro sacerdote,

A idest summo sacerdote, quia ipse erat honorabilissimus in populo, & non debebat comprehendi nomine aliorum.

Et dabis ei præcepta cunctis videntibus. Scilicet, coram tota multitudine dari debebãt aliquæ admonitiones de modo regendi populum ipsi Iosue. Et hęc præcepta dabantur ex parte Dei, scilicet, hęc mandat tibi Deus, vt facias: & cum multitudo audiret sermonem ex parte Dei dirigi ad Iosue, teneret eum in magna reuerentia, sicut Moyses habitus est in magna reputatione, quia populus audiuit Deum loquẽtem ad ipsum, vt patet Exodi 29. capitu. scilicet, iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum:
B hæc autem præcepta, quæ daturus erat Moyses Iosue coram populo erant quædam corroborationes ipsius Iosue, scilicet, vt non timeret hostes, & quòd ipse debellaret eos, atque diuideret terram per sortem Israelitis, vt patet Deuteronom.cap.3.& 31. etiã dabantur præcepta de obseruatione legis, scilicet, quòd Iosue diligenter se haberet ne deuiaret in aliquo a lege Dei, & tunc dirigerentur actus illius. Hãc etiam admonitionem fecit Deus ipsi Iosue post mortem Moysi, vt patet Iosue cap.1.

Et partem gloriæ tuæ. Idest dabis ei partem honoris tui, scilicet, Iosue erat futurus princeps post mortem Moysi: eo autem viuente nihil debebat imperare, vt tamẽ paulisper inciperet habere honorem ad hoc, quòd tota multitudo ei subijceretur debebat Moy-
C ses eum honorare viuens, & hoc erat dare partem gloriæ suę. Erat enim gloria Moysi excellentia, vel potestas eius super totum populum, & quòd omnes eũ reuererentur, atque vocarent Dominum, & ad mandatum eius omnia facerent. Huius enim quædam pars data est Iosue, scilicet, quòd ipse loqueretur coram tota multitudine ex magna auctoritate, sicut princeps, vt audaciam sumeret ad imperãdum multitudini mortuo Moyse, & multitudo in tali eũ honoris gradu reciperet, in quo Moyses relinqueret ipsum.

Aliqui volunt intelligi hic partem gloriæ tuę, idest partem gratiæ Moysi ad regimen populi, ita ꝙ sicut Moysi magna gratia ad regimen multitudinis colla-
D ta est, ita huic quædam gratia conferretẽ, licet non tãta. Sed hoc non stat: verum est enim, quòd Iosue accepit gratiam regiminis populi, & in abundantia qdem, quia dicitur Deuterono.34. capitu. Iosue filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia posuit super eum Moyses manus suas. Item ad regimen populi accepit spiritum propheticum, quem vel nouiter in manuum impositione habuit, vel prius acceperat: tamen pars gloriæ Moysi non potest intelligi de hoc, quia tunc non diceretur dabis ei partem gloriæ tuæ, sed dabo quia in potestate Moysi non erat dare aliquam gratiam regiminis Iosue, quia hoc est operari super intellectum, & voluntatem alicuius, quod ad solum Deum directe pertinet, scilicet, intellectum il-
E lustrando, & voluntatem rectificando. Sicut patet de 70. senioribus, quibus Deus dare voluit aliquã gratiam regiminis, sicut Moysi, quia dedit eis spiritũ propheticũ. Et dr̃: Auferã de spũ tuo, & dabo eis, vt patet s.11.c. nõ põt ergo intelligi de ista grã, sed de honore vel principatu sup populum, cuius partẽ quãdã poterat Moyses dare Iosue. Alij volunt, ꝙ intelligatur ista gloria de cornutatione, vel radiositate faciei Moysi, ita ꝙ facies Iosue fuerit aliqualiter cornuta, vel radiosa, sicut facies Moysi: erat enim magna gloria Moysi in splendore vultus eius: exibant enim de facie eius radij splendoris magni, ita vt Israelitæ non possent intueri in eum cum loqueretur, nisi poneret

Qũo intelligit ꝙ Iosue data est pars gloriæ Moysi.

velamen coram facie sua: vnde prima vice cum Moyses descendit de monte ignorans, quòd facies sua cornuta esset, sine velamine loqui voluit. principes autẽ multitudinis nõ ausi sunt accedere ad ipsum pp splẽdorem, & tunc operuit vultum suum, vt patet Exodi 34. cap. ꝙ autem pars huius glorię transferretur ad Iosue præsupponebat, ꝙ erat adhuc iste splendor faciei in Moyse, de quo quidam satis dubitant, & credunt tanto tempore non mansisse. Sed an manserit iste fulgor per totam vitam Moysi declaratum est Exodi 34. & Deuter. cap. vlti. Sed adhuc dato ꝙ Moyses haberet istum fulgorem, non potest litera intelligi de ea, quia ponere in facie Iosue aliquem fulgorem nõ pertinebat ad Moysen, sed ad maiorem virtutem, sicut non poterat ipse illustrare intellectum Iosue, nec rectificare voluntatem illius: ideo non diceretur: Dabis ei partem gloriæ tuæ: sed dabo. Item non conueniebat, ꝙ Iosue daretur aliqua pars huius fulgoris, qa non erat in eo causa, pp quam Moysi datus est: fuit. n. Moysi datus fulgor ex ꝯsortio sermonis Dñi. s. quia quadraginta diebus stetit in monte cum Dño loquẽs vt patet Exo. cap. 34. Iosue aũt nihil hmõi habuerat. Item data fuit potissime ista excellentia fulgoris in facie Moysi pp honorem legis, quam attulit Iudęis, vt innuit Apostol. 2. Cor. cap. 3. s. ꝙ si ministratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moysi ꝓpter gloriam vultus eius, quæ euacuatur, qũo nõ magis ministratio spiritus erit in gloria? Et ista est causa potissima, quare facies Moysi nõ fuit cornuta prima vice, qua stetit in monte: nam tunc quadraginta diebus, & noctibus stetit cum Dño, vt patet Exodi 24. & Deuter. cap. 9. & locutus fuit ei Deus multa. s. omnia quæ pertinebant ad fabricationem tabernaculi, & habentur a cap. 25. inclusiue vsque ad 32. Non fuit tamẽ tunc facies eius cornuta, quia tabulæ legis, quas tulit tunc non manserunt, sed fregit eas ad radices montis, vt patet Exodi 32. & Deutero. cap. 9. tabulæ autem secundæ manserunt, per quas lex censebatur habita, & confirmata: ideo in deportatione secundarum apparuit vultus Moysi cornutus radijs. Iosue autem nõ tulit aliquam legem pro Israelitis: ideo non videbatur aliqua causa quare daretur ei fulgor faciei. Item si datus fuisset iste fulgor, Scriptura aliqñ eum expressisset, quia tantum priuilegium susceptum non subticeretur: & tamen nihil vnquam expressum est. Ideo dicendum quòd intelligitur de gloria, idest, de honore, scilicet, quòd Moyses faceret, vt Iosue loqueretur coram toto populo in magna auctoritate, sicut princeps. & hoc signat litera sequens, scilicet.

Vt audiat eum Synagoga omnis filiorum Israel. Scilicet, vt proponat ipse coram tota multitudine, te viuente, sicut tu proponere solebas, & iubeat aliquid sicut tu iubes, & sic habeatur in reuerentia. De præceptis tamen, quæ daret Iosue viuente Moyse dicendum est, quòd illa non erant tanquam præcepta principis, quia tunc essent duo principes totales eiusdem multitudinis, quod non satis conuenit, potissimùm cum non assumeretur Iosue, vt princeps viuẽte Moyse, sed vt principaretur post mortem ipsius: præcipiebat tamen Iosue ex auctoritate Moysi, vt instrueretur in modo præcipiendi multitudini, & sumeret audaciam ad præcipiendum post mortem Moysi, & dicitur, vt omnis synagoga, idest, vt omnis multitudo, vel congregatio audiat, idest, eum loquentem auscultet, & audiat, idest, obediat præceptis eius, sicut præceptis tuis.

Pro hoc siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dominum. Idest, ad istius petitionem Eleazar sacerdos inquiret a Domino responsionem de his, quæ

F facere deberet Iosue. & sic obligabatur Eleazarus consulere Dominum quandocunque Iosue diceret, vt consuleret. Hoc autem erat necessarium statui Iudæorum pro illo tempore, quia ipsi debebant pugnare contra gentes multas, & fortes contra quas nescirent qualiter agendum esset, nisi Deus diceret, & quia erat Iosue princeps populi, cui incumbebat onus disponendi de omnibus negocijs multitudinis, si aliquando per humanam prudentiam nesciret qd agendum esset, aut id quod agendum erat, qualiter perduci posset ad finem, vel an prosperarentur actus eius, recurrere debebat ad Domini iudicium, & tunc Eleazarus sacerdos consulebat Dominum super singulis, in quibus dubitasset Iosue.

G

Qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue. Quæst. XLII.

QVAERET Aliquis qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue.

Respondendum est, quòd poterat dupliciter consulere: vno modo intra sancta Sãctorum introeundo, vt responderetur sibi de propitiatorio: secundo modo poterat consulere in vestibus sacerdotalibus, scilicet, in rationali, & superhumerali. De primo modo dicendum, quòd Eleazarus, quia summus sacerdos erat, poterat introire in
H sancta Sanctorum, vt patet Leuit. capitu. decimosexto. & ad Hebræ. capitu. nono. hoc autem erat in die propitiationis, & tunc audiebat vocem ad se missam de propitiatorio inter alas Cherubim, vt patet Leuit. capitu. decimosexto. Nam ob hoc iubebatur, vt cum introiret in sancta Sanctorum summus sacerdos nullus homo esset in prima parte Sanctuarij, sed hoc ad nihil alterum proficiebat, nisi vt non audirentur voces Domini missę ad summum sacerdotem. Sed sciendum, quòd non poterat Eleazarus sacerdos quotidie consulere Dominum pro Iosue hoc modo, vel quandocunque vellet, sicut faciebat Moyses: nam licitum erat Moysi introire in sancta Sanctorum quandocunque vellet, & consulere Dominum: nec ad hoc indigebat aliqua disposi-
I tione, sicut summus sacerdos, scilicet, quòd faceret quædam sacrificia, & ferre secum sanguinem atque prunas, & thymiama: sed nullo præmisso introibat, vt colligitur supra capitu. septimo. & declaratum est Leuit. capitu. decimosexto. summus autem sacerdos solum poterat introire semel in anno, scilicet, in die expiationis faciens primo cæremonias multas: alioquin moriebatur. De quibus Leuit. decimosexto. & ad Hebræ. capitu. nono. In illa autem die poterat sacerdos summus consulere Deum pro Iosue, vel quacunque alia re, cum loqueretur ibi Deus ad ipsum. Secundus modus quo summus sacerdos Eleazarus poterat consulere Dominum pro Iosue erat in vestibus sacerdotalibus, scilicet, in rationali, in
K quo erant duodecim nomina filiorum Israel. Exodi capitulo vigesimooctauo, idest, quia per illud poterat iudicari de omnibus, de quibus Israelitæ inquirerent. Vel secundum Iosephum cognitio veritatis fiebat per duos onychinos lapides, qui erant in superhumerali habentes duodecim nomina filiorum Israel. Ab his enim procedebat quidam fulgor secundum quem iudicabatur de ipsis rebus. De quo quando cessauerit dictum est Exodi capitu. vigesimo octauo. & ibi declaratum est de modo, quo veritas rerum indicabatur per rationale, & superhumerale.

Quo

Quo modo magis vtebatur Eleazarus prædictorum pro Iosue. *Quæst. XLIII.*

QVAERETVR Amplius quem modũ istorum ad inquirendum pro Iosue sententiã Domini habere debebat Eleazar⁹, vel quo magis vteretur.

Respondendum est, quòd primus modus horum, scilicet per introitum in sancta Sanctorum non erat satis conueniens: nam non poterat summus sacerdos quandocunque vellet inquirere Dominum hoc modo: solum enim licebat ei ingredi semel in anno in sancta Sanctorum, vt patet Leui. 16. & ad Hebræ. capit. 9. Iosue tamen fortassis multoties indigeret, quòd consuleretur Deus pro eo, & si expectaretur dies propitiationis perderentur negocia: potissimùm cum Iosue esset implicitus bellis quotidianis post introitum in terram Chanaan, in quibus frequenter oportebat consuli Dominum pro illo. Moysi autem conueniebat valde iste modus consulendi Dominũ, quia ipse nullo præmisso, sed quandocunque vellet introibat in sancta Sanctorum, vt colligitur supra capitu. 7. Ideo dicendum, quòd licet per primum modum potuisset Eleazarus consulere Dominum tamẽ nunquam consuluit per illum, immo nunquam consulere potuit: quod patet, quia solum erat hoc in die propitiationis, Iudæi tamen nunquam celebrauerũt diem istum tempore, quo durauerunt bella contra Chananæos, quia non obligabantur ad cæremonialia quousque haberent pacem ab hostibus, vt patet Deuterono. 12. capit. immo non debebant facere aliqua sacrificia toto tempore bellorum, quia istæ cæremoniæ fieri debebant in Sanctuario quando illud esset situm in aliqua vrbe filiorum Israel, sed toto tempore bellorum non fuit Sanctuarium in aliqua vrbe, sed mouebatur per castra, sicut mouebatur populus. finitis autem omnibus bellis tempore Iosue, congregatus est totus Israel, & duxerunt Sanctuarium Domini in vrbem Silo, & illic fixerunt, vt patet Iosue ca. 18. ergo per tempus istud nõ facta sunt sacrificia, sed post ingressum in terram Chanaan. dies tamen expiationis requirebat multos ritus sacrificiorum, vt patet Leui. 16. & infra 29. cap. ergo non fuit ante hoc celebrata festiuitas expiationis, siue propitiationis: & consequenter hoc tempore bellorum non potuit Eleazarus consulere Dominum pro Iosue introeundo in sancta Sanctorum. Sed obijcietur, quòd poterat con-

Obiectio. sulere, quia non solum summus sacerdos introibat in sancta Sanctorum in die propitiationis, sed etiam qñ mouebantur castra. ingrediebatur enim ad operiendum arcam fœderis, & alia vasa sanctę ministrationis, vt patet supra cap. 4. & tunc consulere poterat Dominum pro Iosue.

Solutio. Respondendum, quòd responsio, quæ fiebat in propitiatorio per Angelum, qui erat inter alas Cherubim, fiebat; vt declaratum est Exodi 25. cap. & tamẽ quando summus sacerdos introibat ad operiendũ arcam, & cętera vasa in motu castrorum, non erat ibi Angelus, quia iam recesserat; ideo non poterat fieri responsio. Quod patet qa propter hoc cũ ingrederetur summus sacerdos ad operiendum arcam in sancta Sanctorum, non iubebatur secum ferre sanguinem, & thymiama, nec facere aliquas alias cæremonias, vt patet supra 4. capitu. & tamen iubebatur facere omnia hæc quando introibat illuc in die propitiationis, vt patet Leui. 16. cap. & ad Hebræ. 9.

Item quod maius est in motu castrorum non solũ introibat summus sacerdos in sancta Sanctorum ad operiendum arcam, sed etiam cum eo minores sacerdotes introibant, vt patet supra cap. 4. in die autem

A propitiationis non solum non introibat aliquis sacerdos minor cum sacerdote magno, sed etiam non poterat aliquis eorum manere in parte anteriori tabernaculi, quando summus sacerdos intro.bat in sancta Sanctorum alioquin moreretur, vt patet Leuiti. 16. cap. non poterat ergo Eleazarus sacerdos consulere Dominum pro Iosue ingrediens in sancta Sãctorum in motu castrorum.

Aliter responderi potest, quòd etiã si daretur summum sacerdotem posse consulere Dominum introeundo in sancta Sanctorum in motu castrorum: tamen iste modus non erat conueniens Eleazaro ad consulendum pro Iosue, quia solum bis mota fuerunt castra post introitum Iudæorum in terram

B Chanaan, vsque ad finem bellorum Iosue. Quod patet, quia cum transierunt Israelitæ Iordanem ipsa die fixerunt castra in Galgalis, vt patet Iosue capit. 4. & 5. & tamen in eodem loco erant castra finitis omnibus bellis post septem annos, quando Iosue, diuidebat terram Israelitis, vt patet Iosue 14. vbi dicitur, quòd filij Iudæ accesserunt ad Iosue, vt peterent possessionem, & erat ipse tunc cum filijs Israel in Galgalis: & tamen in eodem capitu. dicitur, quod iam cessauerunt bella: de hoc loco fuerunt mota castra in medio tempore bellorum, scilicet, quando iuerunt Israelitæ ad ponendum benedictionem, & maledictionem apud montes Hebal, & Garizim, vt patet Iosue cap. 8. fuit autem ibi totus populus, & Sanctuarium Domini, vt patet eodem capit. sed inde ingressi

C sunt in locum priorem castrorum, idest in Galgalam, atque manserunt ibi vsque ad finem bellorum, ideo post hoc semper fit mentio, quòd castra fuerunt in Galgalis, vt patet Iosue 9. & 10. & 14. cap. fuerunt igitur solæ duæ mutationes castrorum toto tempore bellorum: vnde solum bis posset consulere Dominũ Eleazarus pro Iosue: ideo iste modus non fuit, sed secundus modus, scilicet, quòd inquireret veritatem in rationali, & superhumerali. Iste autem modus erat facillimus & multum conueniens: nam in quocunq; tempore, & quocũque loco siue in Sanctuario, siue extra poterat sic consuli Deus. Et ob hoc isto modo ꝯsulebat Dauid Dominum tempore bellorum suorum. s. erat cum eo Abiathar sacerdos habẽs Ephod,

D in quo erat superhumerale, & rõnale, quo applicato, ꝯsulebat Dauid Dñm, vt patet qñ erat in vrbe Ceila, & q̃siuit an viri illius vrbis traderent eum in manus Saul, & rñsum est ꝙ sic, vt patet 1. Reg. 23. cap.

Ad quid oportebat aliquem consulere Dominum pro Iosue, cum ipse propheta esset. *Quæst. XLIIII.*

QVAERETVR Amplius ad quid necessariũ erat Iosue, ꝙ aliquis ꝯsuleret Dñm ꝓ illo. Vř. n. ꝙ non erat necessariũ, quia ipse erat propheta, & loquebať sibi Deus sępissime, vt patet ex ꝓcessu libri eius: ɼ̃ non erat opus, vt quis Dñm pro eo ꝯsuleret. Rñdendum est, ꝙ necessariũ

E erat Iosue, ꝓ statu illo, quẽ habebat, ꝙ ipse per se posset ꝯsulere Dñm, vel aliquis pro eo, nec sufficiebat, ꝙ esset propheta, quia hoc erat, vt loqueretur Deus illi, sed non sufficiebat: nam licet multoties Deus loqueretur Iosue ipso non inquirente nec curante; tamen aliquando ipse esset in dubio aliquo, & Deus non loqueretur illi; ideo indigebat, vt posset consulere Dominum. Sic etiam fuit in Dauid, nam ipse vir propheta erat; tamen quædam inquirebat, quæ sibi Deus prius non reuelauerat, & si non habuisset aliquem modum, per quem inquireret, maneret incertus quantum ad dubitata. Sic etiam fuit in Moyse, quia Deus multoties sibi loquebatur: & tamen

præter hoc ipſe interdum conſulebat Dominum de quibuſdam, quæ Deus ante non dixiſſet, vt patet ſupra cap. 7. & ſic quamquàm Ioſue eſſet propheta datus eſt ſibi Eleazarus ſacerdos, qui conſuleret Dominum pro eo.

An ſufficiens fuiſſet, quòd Ioſue poſſet conſulere abſque hoc, quòd haberet ſpiritum prophetiæ. Quæſt. XLV.

QVAERET Aliquis an ſuffeciſſet dari Ioſue quòd poſſet conſulere Dominum ꝑ Eleazarum, & reſponderetur ſibi de omnib⁹, & quòd non haberet ipſe ſpũm prophetiæ.

Reſpondebit aliquis, quòd non ſufficiebat, qa multa per inquiſitionem huiuſmodi ſciri non poterant, & hoc quia Deus reſpondere nolebat. Sic patet de Saule, quando conſuluit Dominum an perſequeretur Philiſthęos, & non reſpondit ei Deus, vt patet 1. Reg. 14. & iterum conſuluit quãdo pugnaturus erat contra Philiſtin in montibus Gelboe, vt patet 1. Reg. cap. 28. Propter hoc dicet aliquis, quòd conueniens erat, vt haberet Ioſue propheticum ſpiritum, vt ſi qñ Deus reſpondere nollet per inquiſitionem reuelaret ei ſpiritu prophetico, vel loquens ad ipſum. Sed dicẽdum, ꝙ iſta ratio non ſtat, quia ſemper Deus reſpondebat per inquiſitionem niſi propter peccata eius, q inquirebat, ſubticeret, vel ex aliqua alia cauſa, & ſic ſtant duo capitula allegata contra hoc, ſcilicet. 1. Re. 14. cap. nam ibi Deus noluit reſpondere, quia peccauerat populus contra maledictionem poſitam, ſcilicet, quòd maledictus eſſet, qui manducaret panem vſque ad veſperum, & manducauit Ionathas parum de melle. Hæc etiam fuit ſententia ipſius Saulis: intellexit enim, quòd propter peccatum alicuius de populo Deus reſpondere nolebat, & ob hoc fecit congregari omnes de populo cõſulens Dominum propter cuius peccatum hoc accidiſſet, & deprehenſus eſt Ionathas, vt patet in eodem cap. Hoc modo etiam intelligitur aliud quod allegabatur, ſcilicet, 1. Reg. 28. c. ibi enim noluit Deus reſpõdere propter peccata Saulis, qui erat vir iniquus, & volebat eum delere: alias autem ſemper Deus reſpondebat. Sed adhuc dato, ꝙ Deus nollet reſpõdere ad inquiſitionem propter peccata alicuius: etiam nollet loqui per prophetas, vt patet in caſu dato de Saule: tunc enim Deus nullo modo reuelare voluit euentum belli, ſiue per inquiſitionem ſacerdotum in rationali, ſiue quòd ipſe prædiceret hoc alicui prophetæ, vt patet præalleg. cap. cum dicitur: Conſuluit Dominum, & non reſpondit ei: nec per ſomnia, nec per ſacerdotes, nec per prophetas: ideo coactus fuit Saul diuertere ad phytoniſſam, & ibi reſponſum habuit, vt patet eodem cap. non ergo poſſet Ioſue plura cognoſcere habens ſpiritum ꝓpheticum, & modum inquiſitionis, ſiue conſultationis diuinæ: potiſſimum, quia præſupponitur, quòd in omnibus, in quibus Ioſue Dominum conſuleret reſponderetur ei, vt patet hic, ſcilicet pro hoc ſiquid agendum erit Eleazar ſacerdos conſulet Dominum, ideſt, quandocunque agere debuerit, poterit conſulere per Eleazarum ſacerdotem.

Sed adhuc dicendum, quòd quamquàm Deus reſponderet Ioſue de omnibus, quæ inquireret nõ ſufficiebat ad regimen huius populi; immo nec ad regẽdum proſpere paucos viros. Quod patet, quia per inquiſitionem reſpondebat Dominus ad ea, quę erãt dubia Ioſue. multa tñ erant, q̃ illi populo erant neceſſaria ad bonam habitudinem, & tamen Ioſue nõ imaginabatur illa, nec poterat illa præconcipere, quia extra prudẽtiam humanam erant, & ob hoc dubitabat de illis, an conſuleret Dominum ſuper eis: vnde quã-

F tum ad illa deficeret regimen quod haberetur per ſolam ꝯſultationem Dei, ſicut patet in plurimis, quæ Deus locutus fuit ad Ioſue, quæ habẽt ex proceſſu libri eius, vt de tranſitu Iordanis, & ſtatione ſacerdotum portantium arcam in medio Iordanis, & de eductione lapidum 12. de alueo fluminis ad ponendum in Galgalis, & de poſitione aliorum 12. intra alueũ, qui prius erant extra. De quo Ioſue capit. 3. & 4. idem de luſtratione ſeptem dierũ vrbis Iericho, & de modo captionis eius, de quo Ioſue capi. 6. & ſimiliter de multis, quæ patent ex proceſſu libri, fuit ergo vterq; modus neceſſarius Ioſue. Primus fuit quantum ad ea, in quibus ipſe dubitare poterat, & illa petebat a Domino per ſacerdotem Elezarum. Alius autẽ fuit
G quantum ad ea, de quibus dubitare non poterat, ſcilicet, quia nullo modo poterat ea imaginari, ſed Deus loquebatur ad eum: ambo autem modi ſimul ſumpti erant ad perfectum regimen cuiuſcunque populi, & propter hoc vterque datus eſt Moyſi, & Dauid & quibuſdam alijs, vt ſupradictum eſt.

An Ioſue aliquando de dubijs conſultus eſt Dominum. Quæſt. XLVI.

QVAERETVR Amplius, an Ioſue fuerit vſus iſto modo inquiſitionis aliquando. Reſpondebit aliquis, quòd nunquam, ſed
H Deus dicebat ei omnia, quę facere oportebat, & hoc probabit, quia nõ reperitur in libro Ioſue, ꝙ ꝯſuleret Dñm. Sed dicendum eſt hoc non ſtare, quia Deus dixit hic: ſiquid agendum erit Eleazar ſacerdos conſulet Dñm pro hoc: ſi tñ nunquam Ioſue conſulturus eſſet Dñm, quia non eſſet ei neceſſariũ, quòd conſuleret, Deus non daret ei iſtum modum inquiſitionis, tãquam in adiutorium, quia ſuperfluus feeſſet. Aliquis forte ad hoc reſpondebit, quòd non ſequitur ex hoc fuiſſe datum iſtum modum ſuperuacuè, quia qñ Deus dedit eum Ioſue, ſatis erat veriſimile, quòd poſtea ei conueniret, accidit tamen poſtea rius, quòd non eſſet neceſſarius, quia Deus loquebatur ei, quæcunque agere oporteret. Dicendum eſt, ꝙ non ſtat iſta rñſio, quia iſtud ꝯuenienter dr̃ pro illis,
I quæ ſolum fiunt per humanam prudentiam, quæ nõ poteſt iudicare ſemper de veris, ſed ſufficit, quòd iudicet de veriſimilib⁹, quia futura ſibi incognita ſunt: ideo ſ̃m hanc non eſt inconueniens, q̃ aliqñ ante tẽpus occurrimus ponendo aliqua remedia, quę poſtea nullo modo neceſſaria ſunt: non tñ conuenit hoc ſ̃m diuinam diſpoſitionem, quæ omnia, quæ accidere poſſunt, & debent cognoſcit: ideo ſicut ſecundum humanam prudentiam eſſet ſuperfluũ, ſi aliquis adhiberet remedia, & cautelas ante tempus, de quibus ſciret, quòd poſtea nullo modo erant neceſſaria, nec opportuna talis diſpoſitio eſſet ſuperuacua, ita ſi De⁹ aliqua remedia daret ante tempus, quæ tunc veriſimilia eſſent, & tamen poſtea nullo modo proficerent,
K illa prouiſio eſſet ſuperuacua. Non eſt ergo dicendum, quòd Deus dediſſet Ioſue iſtum modum tanquam in adiutorium eorum, quæ facturus erat, ſi poſtea nullo modo Ioſue eo vteretur.

Dicendum ergo, quòd Ioſue vſus fuit iſto modo conſultationis aliquando, quod patet Ioſue capi. 17. quando Iſraelitæ pugnauerunt contra viros Hai, & fugientes occiſi ſunt 36. ex illis: nam Deus nõ manifeſtauit hoc Ioſue, ſed ipſe coram arca iacuit proſtratus, & deinde Deus rñdit. Quæ reſponſio poterat eſſe per Eleazarum ſacerdotem, vel immediate facta a Ioſue, & dato quòd dicamus factam eſſe a Ioſue, tñ ſequẽti die, qñ Deus manifeſtauit peccatum populi, nihil loquendo ad Ioſue, oportet, vt fieret per ꝯſultationem

A ſionem datis ſortibus, ſicut innuitur Ioſue ca.7. multis quoque alijs vicibus Ioſue conſuleret Dñm, quãquàm Scriptura de illis non faciat mentionem, quia fortè non erãt tanti ponderis, vel non erant ad eruditionem poſterorum, ſicut ea, quæ ſcripta ſunt: ſic patet de Moyſe, de quo dicitur ſupra cap.7. quòd quando volebat inquirere oraculũ, introibat in ſancta Sãctorum, in quo ſignificatur conſuetudo, vel frequentia introeundi, & tamen raro reperitur, ꝙ Moyſes cõſuleret Dñm: ſolum enim reperitur hoc quinquies. ſ. de viro blaſphemo Leui. capit. 24. & de colligente ligna in ſabbatho ſupra 15. & ad quæſtionem filiarum Salphaad, vt patet hic, & ad quæſtionem filiorum Beniamin ĩ. 36. cap. ad qõnem virorum immundorum volentium celebrare phaſe ſupra capi. 9. quamquàm B in ſolis tribus vicibus harum manifeſte apparuit, ꝙ Moyſes conſuluerit Dñm. ſ. in filiabus Salphaad, & in viris immundis, & in viro blaſphemo: de alijs duabus indifferens eſt.

Quinges … en … conſuluit … Do ui … reperitur.

Cur Ioſue inquirebat a Domino quid agendum, & non ipſe. *Quæſt. XLVII.*

Qvaeretvr vlteri⁹, quare dixit hic Deus ſiqd agendum eſſet Eleazar ↄſuleret Dñm pro Ioſue: cur enim non inquirebat per ſeipſum? Rñdendum eſt, quòd non licebat Ioſue in aliquo duorum. ſ. poſitorum modorum conſulere Dñm. Nam non licebat ei introire in ſancta Sanctorum, qa hoc ſoli ſacerdoti magno ↄueniebat. minoribus autẽ C ſacerdotibus, aut Leuitis nõ licebat. Ioſue autem nõ erat ſacerdos magnus, nec de ſtirpe ſacerdotis, aut Leuitarum, ſed de tribu Ephraim, vt patet ſupra cap. 13. ideo illicitum erat introire in ſancta Sanctorum, nec ſolum illuc, ſed etiam in primam partem tabernaculi, in qua ſoli ſacerdotes introibant, vt innuitur ad Hebræ. cap. 9. & declaratum eſt ſupra 18. cap. Etiam non licebat Ioſue ſecundus modus inquirendi reſpõſum a Deo. ſ. in rationali & ſuperhumerali; quia iſtę erant veſtes ſacerdotis magni, & ipſe ſolus vtebatur eis, vt patet Exo. 28. & 29. ca. Ob hoc autẽ Dauid quãquàm eſſet propheta Dñi, qñ ↄſulebat eum per rationale, & Ephod, non applicabat ipſe ſibi iſtas veſtes, ſed Abiathar ſacerdos, qui erat filius ſacerdotis magni D Achimelech, vt patet 1. Reg. 23. & 30. cap. ad hoc ergo, ꝙ Ioſue inquireret Dñm per aliquem iſtorum modorum, oportebat, vt ſacerdos magnus inquireret pro eo. Sed obijcietur de Moyſe, qui non erat ſummus ſacerdos: & tñ introibat in ſancta Sanctorũ quoties volebat, vt patet ſupra c.7. ꝙ aũt nõ eſſet ſacerdos patet qa ſumm⁹ ſacerdos erat Aaron tpe Moyſi, & filij eius erant minores ſacerdotes, vt patet ſ̃. c. 3. & 18.

Reſpondẽdum eſt quòd in Moyſe fuit aliquid ſpeciale, quia ei non ſolum datum eſt priuilegium ſummi ſacerdotis, ſed etiam pluſquam ſacerdotis ſummi, quia ſummo ſacerdoti ſolum ſemel in anno licebat introire in ſancta ſanctorum, vt patet Leui. c. 16. & ad E Hebræ. cap. 9. Moyſi autem licebat quotieſcunq; vellet, vt patet ſupra cap. 7. Item ſummus ſacerdos non poterat introire in ſancta Sãctorum ſine quibuſdam præuijs diſpoſitionibus, ſcilicet cum thymiamate, & prunis, & ſanguine Leui. 16. & ad Hebræ. 9. Moyſes autem non faciebat aliquam ceremoniam, vt patet ſupra cap. 7. Cauſæ autem omnium horum declaratę ſunt cap. 16. in hoc autem excedebat Moyſes valde ipſum Ioſue, quia licet eſſet Ioſue Propheta, cui Deus ſæpe loquebatur, & tempore eius Deus multa miracula fecit maiora fortaſſis, quàm in tempore Moyſi: tamen Moyſes non indiguit aliquo, qui conſuleret Dominum pro eo, ſed ipſe quandocunque volebat

Moyſes ex … pri… in… introibat in ſancta Sanctorũ.

habebat ab illo reſponſum: Ioſue autem datus eſt aliquis, qui conſuleret Dominum pro illo, quia per ſe conſulere non poterat. Item exceſſit Moyſes Ioſue in gradu prophetiæ, quia Deus reuelabat ſe Moyſi modo excellentiori, quàm omnibus alijs, ſcilicet, non per ęnigmata, & figuras, vt patet ſupra 12. cap. alijs autem in viſione, vel in ſomnio ſe manifeſtabat.

Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipſe. Ideſt, Eleazarus ſacerdos ſeruiet ad præceptum Ioſue, ſcilicet, faciendo quidquid ipſe iuſſerit. Accipitur autem egredi, & ingredi ex modo loquendi pro omni operatione. Sic accipiebatur ſupra, quòd deberet Deus præficere hominẽ Iſraelitis, qui poſſet exire, & intrare ante illos, ideſt, poſſet facere quæcunque fieri deberent coram populo ſuo, & in omnibus eſſet coram eis iubens, & erudiens. Poſſet autem aliquis accipere ingredi, & egredi pro ingredi in Sanctuario ad cõſulendum Dominum pro Ioſue, quia dicebatur ſupra, quòd quidquid agendum eſſet Eleazarus conſuleret Dominum pro Ioſue. Hic autem ſubditur, quòd ad mandatum eius facere debebat hoc, ſcilicet quòd quandocunque Eleazarus iuberetur conſulere Dominum pro Ioſue, debebat eſſe ſubditus ad faciendum. Sed non ſtat iſte ſenſus, quia non ingrediebatur Eleazarus in Sanctuariũ ad conſulendum Dominum intra ſancta Sanctorum appoſitis veſtibus ſacerdotalibus, ſed rationali, & Ephod conſulebat Dominum, vt declaratum eſt.

Item non ſtat, quia non dicitur de Eleazaro, quòd ingredietur, & egredietur ad præceptum Moyſi, ſed etiam de omnibus filijs Iſrael: illi tamen non ingrediebantur ad conſulendum Dominum pro Ioſue, ideo ſtat primus ſenſus.

Conſiderandum autem, quòd hic præponitur Ioſue, quia erat princeps ſecularis ſummo ſacerdoti directè, ita vt teneretur Eleazarus obedire Ioſue in omnibus, quæ iuberet, ſicut cęteri de populo: & ſic fuit tempore Moyſi, quia ipſe non erat ſacerdos: Aaron tamen qui erat ſummus ſacerdos obediebat illi, quia erat princeps populi. Et ſic fuit in toto veteri teſtamẽto, quòd ſacerdotes ſummi eſſent ſub regibus: nunc autem è contrario, quia omnis ſecularis poteſtas obedit ſummo pontifici, qui eſt inter omnes viros eccleſiaſticos, ſicut ſummus ſacerdos inter omnes ſacerdotes, & Leuitas Hebræorum. Nunc autem ſunt duæ iuriſditiones totaliter diſtinctæ, ſcilicet ſecularis, & eccleſiaſtica, & illi, qui ſunt de eccleſiaſtica iuriſditione non iudicantur per ſecularem poteſtatem. In veteri autem teſtamento erat vnica iuriſditio omnium, & tam ſacerdotes, quàm ſeculares eiſdem legibus iudicabantur, & vtriſque in criminalibus poterat infligi pœna ſanguinis. De modo autem ſubordinationis iudicum, & vnitate iuriſditionis veteris teſtamenti declaratum eſt ſupra cap. 11. De modo autem regum & ſacerdotum in eodem teſtamento qualiter ſe haberent adinuicem, dicetur magis 1. Reg. cap. 8.

In veteri teſtamẽto ſummus ſacerdos obediebat principi ſeculari.

Sciendum tamen, quòd licet eſſet diſtincta iuriſditio ſacerdotalis, & ſęcularis in veteri teſtamento: tñ ↄueniens erat, ꝙ tpe Ioſue eſſet vnica iuriſditio, vel ſaltem aliquo modo rediret principatus totalis ad vnum, quia maior principatus Ioſue fuit tempore bellorum: in bellis autem nullus principatus conuenit, niſi monarchicus propter periculum diſcordiæ, ſicut fuit ſupra declaratum exemplo Romanorum. ſed Ioſue erat hic princeps populi. ergo Eleazarus, & quicunq; alij debebant ſibi eſſe ſubiecti in populo Iudaico, ita vt eſſet principatus monarchicus. *Et omnes filii Iſrael cum eo.* Ideſt, cęteri Iſraelitę ẽt debebant eſſe ſubiecti Ioſue. Dicit hoc, quia erant in populo multi

principes.ſ.in qualibet tribu vnus princeps, & in qualibet familia. Etiam erant poſiti multi iudices.ſ.decani, centuriones, & tribuni, & quinquagenarij: oẽs aũt hi ſubditi eſſe debebant Ioſue, ſicut omnes erant ſubditi Moyſi: tamen non tollebatur, quin iſti poſtea haberent principatus ſpeciales, ſicut principatus regalis monarchicus eſt, & tamen ſub eo ſunt multi principatus alij maiores. *Et cætera multitudo*. Ideſt, omnes conuerſi ad Iudaiſmum. per filios Iſrael ſignificantur omnes Hebræi ex genere præter ipſos: tamen erant in populo multi de conuerſis. Et iſti etiam erant ſubiecti Ioſue. *Fecit Moyſes, ſicut præceperat Dominus*. Scilicet, perſuadendo Ioſue, vt acciperet principatum, & inſtituendo eum coram tota multitudine, & iſtud nihil aliud eſt, quàm id, quod infra ſubditur, ſed ponitur hic in gñali iſta ſententia: deinde in ſpeciali declaratur. *Cumque tuliſſet Ioſue*. Ideſt, Moyſes locutus fuit Ioſue de inſtitutione principatus, & tulit eum ad multitudinem, vt ibi fierent quæ dicta ſunt. *Statuit eum coram Eleazaro ſacerdote*. Ideſt, poſuit Ioſue in medio populi coram Eleazaro, & tota multitudine: fit aũt mẽtio de Eleazaro ſpecialiter, quia erat excellẽtiſſimus in toto populo poſt Moyſen. *Et omni frequentia populi*. Ideſt, coram tota multitudine populi: frequentia enim & multitudo idem ſunt, ſed frequentia magis ſignat iterationem actuum. multitudo autem eſt generale nomen ad omnem pluralitatem. *Et impoſitis capiti eius manibus*. Ideſt, poſuit Moyſes manus ſuper caput Ioſue ad inſtituendum eum principem, & faciendum, quæ dicta ſunt: Deus tamen iuſſit ꝙ poneret manum, vt patet ſupra, intelligitur tamen de vtraque manu, ſic.n. dicitur Deuter. cap. vlt. ꝙ Moyſes poſuit manus ſuas ſuper Ioſue. *Cuncta replicauit, quæ mandauerat Dominus*. Ideſt, fecit omnia, q̃ præcepta ſunt.ſ. inſtituit eum in principem populi per manuum impoſitionem, & dedit ei præcepta de modo regendi: deditque partem gloriȩ ſuæ faciens, vt corã tota multitudine loqueretur tanquam princeps populi.

CAP. XXVIII.

Sacrificiũ quotidianum. De conſe. diſt. 2. cap. non oportet.

DIXIT quoq; Dominus ad Moyſen: Prȩcipe filijs Iſrael, & dices ad eos: Oblationem meã, & panes, & incenſum odoris ſuauiſſimi offerte per tẽpora ſua. Hæc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis: agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternũ: vnũ offeretis mane, & alterum ad veſperum: decimam partem ephi ſimilæ, quæ conſperſa ſit oleo puriſſimo, & habeat quartam partẽ hin. Holocauſtum iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinai in odorem ſuauiſſimum incenſi Domini. Et libabitis vini quartam partem hin per agnos ſingulos in Sanctuario Domini. Alterũque agnum ſimiliter offeretis ad veſperam iuxta omnem ritum ſacrificij matutini, & libamentorum eius: oblationem ſuauiſſimi odoris Domino. Die autem ſabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas ſimilæ oleo

F conſperſæ in ſacrificio, & liba, quæ ritè funduntur per ſingula ſabbatha in holocauſtũ ſempiternum.

DIxit quoque. Poſita ordinatione multitudinis ad principem temporalem ſuum, ꝯñr ponitur ordinatio ad Deum: ordinatur autẽ homo ad Deum colendo ipſum, cuius cultus principaliter in anima ꝯſiſtit, quia fide, ſpe, & charitate colitur Deus iuxta Aug. in Enchiridion: manifeſtatur autem in quibuſdam operibus exterioribus, quæ ſunt purè cæremonialia.ſ. adoratione, & oblatione. Continuatur autem hoc ad præcedentia, quia po-
G pulus intraturus in terram promiſſam fortè exiſtimaret, ſe non obligari ad ritus ſacrificiorum in terra ipſa, quia in deſerto non obſeruauerat illos: ideo ſubdit hic, ꝙ deberent Iudæi in terra promiſſionis offerre Dño oblationẽ, & panes, & incenſum tp̃e ſuo, ſicut fecerant in monte Sinai: & diuiditur in quinque ꝑtes ꝙ tanguntur hic oblationes quatuor feſtiuitatum cũ diebus profeſtis. Primo de oblatione omnium dierũ: ſecundo de oblatione ſabbathorum: tertio de feſtiuitate calendarum: quarto de feſtiuitate Azymorum: quinto de ſolennitate Pẽtecoſtes, ſiue panum primo oblatorum. Secũda ibi. *Duo autem ſabbatha*. Tertia ibi. *In calendis autem*. Quarta ibi. *Menſe primo*. Quinta ibi.
H *Dies etiam primitiuorum*.

An iſta præcepta data fuerint immediatè poſt prædicta. Quæſt. I.

CIRCA primum conſiderandum de iſtis prȩceptis, quæ dantur hic an fuerint immediate poſt ea, quæ ſupra habentur. Reſpondetur quòd non poteſt eſſe proprie continuatio inter ea, quæ hiſtorica ſunt, & inter præcepta: ea aũt, quæ ſupra ponebantur hiſtorica erant: ideo iſta non poſſunt continuari illis, niſi quantum ad hoc, quòd dicamus iſta fuiſſe data poſtquam illa ſuperiora facta ſunt, vel quòd iſta primo fuerunt data. Sed adhuc de hoc conſtare non poteſt, quia iſta ſunt pure præcepti-
I ua, & non eſt in eis aliquid per quod cognoſcat̃, quo tempore data fuerint. Vnde poſſet aliquis dicere, ꝙ fuerunt data in ſecũdo, vel tertio, vel quarto anno ab exitu de Aegypto, aut quocunque alio tempore. Dicendum tamen, quòd non poteſt aſſeri iſta fuiſſe data in primo anno ab exitu de Aegyto; quia Iſraelitæ iam tranſierant montem Sinai, qñ data ſunt, vt patet ȷ.ſ. holocauſtum iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinai: Iſraelitæ tamen non receſſerunt de monte Sinai vſque ad diem 20. menſis ſecundi anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt patet ſupra ca. 10. ergo poſt principium anni ſecũdi ad minus data ſunt iſta præcepta. De alijs temporibus reſiduis vſque ad mortem Moyſi non patet, in quo eorum data ſunt. Dicendum ta-
K men ſatis rationabiliter, quòd data ſunt anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto parum ante mortem Moyſi. Pro quo præſupponendum, quòd non habetur aliqua locutio Dei ad Moyſen, vel aliquod iſtorũ ſcriptum de geſtis Iudæorum in deſerto niſi de primo anno ab exitu de Aegypto, & de ſecundo, & de quadrageſimo. Dicta autem & facta in primo, & ſecundo anno habentur in Exo. & in Leui. & in lib. iſto vſque ad cap. 14. vel vſque ad 19. incluſiue. Geſta autem & dicta in anno 40. habentur hic a cap. 20. vſque ad finem: ſic declaratum eſt ſupra cap. 14. & 20. Ideo ſatis apparet, quòd iſta præcepta data fuerint in anno quadrageſimo: nam ſi fuiſſent data prius ponerentur ante c. 20. in quo incipiunt geſta, & dicta anni 40.

Qñ data fuerunt ꝓcepta ſequentia.

Item

Item si fuissent data ante annũ quadragesimũ fuisset hoc in secundo anno, quia media tempora nullam habent historiam, vt declaratum est supra cap.20.& tunc data fuissent in monte Sinai, quia post illum nõ leguntur data aliqua pręcepta in aliquo secundo, sed non fuerunt in monte Sinai data, quia infra fit mentio de oblationibus factis in monte Sinai tanquam de aliquo longe pręterito, ergo fuerunt data in anno 40. Item dicendum, quòd fuerunt data paulo ante mortem Moysi.s.in vltima mãsione deserti, quod patet, quia nunquam recedendum est ab ordine literæ per anticipationem, & recapitulationem, nisi constet alium esse ordinem quàm litera ponat, sed hic ponuntur ista præcepta post numerationem factam Israelitarum in campestribus Iordanis.s.in Belsathim, quæ est vltima mansio Israelitarum, vt declaratum est supra 26.cap.ergo in mansione illa data sunt ista præcepta, sed postquam facta fuit numeratio Israelitarum in mansione vltima pauco tẽpore vixit Moyses, quia illa computatio non potuit fieri ante mensem septimum, vel octauũ anni 40.ab exitu de Aegypto, & Moyses mortuus est in principio mensis 11. anni eiusdem, vt colligitur Deutero.cap.1.ergo modicum tempus intercidit. Antecedens patet, quia Aaron mortuus est mense quinto anni huius 40.vt patet infra 33.cap.& ipse mortuus est in monte Hor post hoc autem Israelitæ perambulauerunt longa spatia terrarum in circuitu montis Seir, vt patet supra cap.21.deinde etiam venerunt in terram duorũ regum Amorrhæorum, & pugnauerunt contra vtrũque accipientes regna amborum, vt patet supra 21.c. postea vero vocatus est Balaam ad maledicendum Israelitas, & facta sunt omnia, quę habẽtur supra a principio 22.cap.vsque ad 25. deinde Balaam vadens in terram suam dedit consilium de committenda fraude contra Israelitas, & factum est. De quo supra ca. 25.Ad vltimum autem facta est computatio Israelitarũ postquã data sunt præcepta, quæ habentur hic. Sed pro omnibus istis recitatis oportebit poni tempus plusquam duorum, vel triũ mensium: ergo ista pręcepta darentur ad plus mense octauo, vel nono anni 18.sed Moyses mortuus est mense 11.anni eiusdem, ergo paucum tempus fuit inter mortem Moysi, & dationem istorum præceptorum.

Vt data fuerunt

Item, quod fuerint data ista præcepta in vltima mansione patet, quia dicitur infra 36.cap. Hæc sunt præcepta, atque iudicia, quæ pręcepit Dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab, sed illud continuatur cum omnibus istis præcedẽtibus, ergo ista præcepta fuerunt data in campestribus Moab, quæ est vltima mansio, quia accipiuntur campestria Moab pro planioribus locis terræ Moabitarum, vbi est mansio Belsathim, vt declaratum est supra 26.cap. *Dixit quoque Dominus ad Moysen*. Idest postquam dedit præcepta superiora de successionibus, & institutus est Iosue in principem, fuit Deus locutus iterum ad Moysen dans pręcepta ista, quę habentur hic. *Præcipe filiis Israel, & dices ad eos*. Idest dicas ista, quæ sequuntur illis per modum præcepti.s.quòd essent obligati ad faciendum illa in terra Chanaan.

Oblationem meam. Hic ponitur catalogus omnium sacrificiorum.s.in cap.isto, & in seq.tradiderat enim Deus regulam de sacrificijs in Leui.qualiter singula fieri deberent.s.quæ partes prouenirent Deo, & quæ sacerdotibus, & quę offerentibus tã de holocausto, quàm de hostijs pacificis, & victima pro peccato: posuitque regulam cęremoniarum quantum ad modũ offerendi, & cremandi istas carnes, & expiandi in sanguine, non tamẽ tradidit regulam qñ fieri deberent sacrificia ista, scilicet, quę sacrificia conuenirent cuilibet tempori: ideo determinantur sacrificia totius anni hic, & in isto cap.ponuntur sacrificia pro tribus festiuitatibus, non erant autem plures inter Hebręos. Et sic in istis duobus capitulis ponuntur omnia sacrificia, quæ obligabantur Iudæi facere per totum annum, nec erant aliqua alia, quorum tempora non exprimantur hic. Considerandum vlterius, quòd sacrificia ista distinguuntur hic per solennitates festiuitatum, & per dies profestos, in diebus enim profestis, idest in quibus nõ erat aliquod festum, ponuntur sacrificia vniformia per totum annum, scilicet, matutinum, & vespertinum solum, sacrificia autem festiuitatum distinguuntur, quia in quibusdam multa offerebantur, in alijs vero pauciora, vt patet hic, & sequẽti cap. Sunt autem festiuitates, in quibus ista sacrificia fiebant septem, scilicet, duo, quæ iterantur multoties quolibet anno, & quinque, quæ sunt semel in anno, primæ duæ sunt festiuitas sabbathorum, & calendarum. nam in sabbathis fiebant plura sacrificia, quàm in diebus profestis. Sabbatha autem multoties sunt. Secunda festiuitas erat calendarum, & in ista fiebant solennia sacrificia, iteraturque ista festiuitas, quia calendæ vocantur omnia principia omnium mensium. Sunt autem quinque aliæ festiuitates, quæ accidunt semel in anno, scilicet, festum azymorum, & Pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. In istis enim varia sacrificia offeruntur. De duobus primis patet hic: de secundis tribus patet sequen.cap.

Sacrificia distincta p solennitates festiuitatum, & erant cęremonię solennitati.

Considerandum etiam circa istas festiuitates, ꝙ in omnibus eis, aut saltem in quibusdam eorum attendebantur tria, scilicet, vacatio a laboribus, & oblatio sacrificiorũ, & quædam speciales cæremoniæ aliarum oblationum, quæ non sunt sacrificia, vel quędã exultationes. De primo, & tertio habetur Leui.23. capit. vbi ponitur in qualibet festiuitate harum quot diebus durare debebat, & quibus diebus vacandum erat ab opere, & quibus non, ponitur etiam tertium, scilicet, quædam cęremoniæ oblationum, quæ non sunt sacrificia; vt quòd in festo azymorum offerrentur manipuli spicarum, & in festo Pentecostes offerrentur noui panes. Ponuntur etiam cęremoniæ aliarum festiuitatum, quę non sunt oblationes, vt de sonitu tubarum in die clangoris, & de afflictione diei ꝓpitiationis, & de exultatione, & ramis festi tabernaculorum. Secundum autem erat obligatio sacrificiorũ, & de ista solum agitur hic, scilicet, quòd animalia offerri debebant in sacrificium, in qualibet festiuitate, & quæ pertinerent ad holocaustum, & quę ad victimas pacificas, & quæ ad hostias pro peccato, & sic ista duo capitula vocantur catalogus sacrificiorum, sicut infra 33.cap.vocatur catalogus mansionum, & cap.23.Leui.vocatur catalogus festiuitatum, & c.18. eiusdem dicitur catalogus consanguinitatum, & matrimoniorum non contrahendorum. *Oblationem meam & panes & incensum*. Hic intendebat Deus dare regulam completam de omnibus sacrificijs. Tetigit tamen de omnibus ministerijs sacerdotalibus: erant enim quatuor ministeria sacerdotalia, quæ intra Sanctuarium fiebant, scilicet, oblatio sacrificiorum, & propositio panum, incensio lucernarum, & oblatio thymiamatis, vt declaratum est supra 18.capitu. & de his tetigit hic dãs regulam generalem, scilicet, quòd ista obseruarentur in temporibus suis, solum tamen prosequitur hic legislator de vno eorum, scilicet, de sacrificijs, quæ vocantur hic oblatio. de propositione autem panum, & incensione candelarum, & thymiamatis oblatione nihil hic dicitur, quia ista non habent aliquam difficultatem aut varietatem, cum semper eodem modo fiant, sacrificia autem habent magnam

Tria attendebant in festiuitatibus.

Quatuor ministeria sacerdotalia intra Sãctuariũ.

magnam varietatem, quia non fiunt eadem in omnibus temporibus, nec secundum speciem sacrificij, nec secundum numerum eorum, vt patet hic, ideo de his necesse fuit dici: ponitur autem primum hic oblatio, per quam solum intelliguntur sacrificia. Aliqui autem volunt dicere oblationem illam, quę fiebat de pane, & oleo, & vino, nam communiter distinguitur oblatio, & sacrificium. Oblatio enim ad res aridas, & liquidas pertinet non viuentes, vt farinam oleum, vinum, sacrificium vero pertinet ad animalia quæ immolantur, hic tamen non potest sic accipi, quia de nulla oblatione specialiter agitur, sed solum de sacrificijs, vt patet in litera hic, & sequenti cap. ideo necesse est accipi oblationem pro sacrificio solum, panes autem vocantur hic panes propositionis. Erant enim duodecim panes continentes singuli duas decimas farinæ, & isti ponebantur in quolibet sabbatho coram Domino, & auferebantur in alio sabbatho, vt ponerentur alij duodecim recentes. De hoc patet Leui. cap. 24. erant autem isti in mēsa aurea, quæ erat intra tabernaculū, in qua etiā vasa erāt aurea ad libafundenda. de quo patet Exo. 25. cap. Vocatur hic incensum suauissimi odoris thymiama, quod offerebatur Domino quotidie, nam cremabatur in mane, & in vespere thymiama super altare, vt patet Exo. cap. 30. Quarta autem ministratio subticetur hic, scilicet, de incensione lucernarum, disponebantur enim bis quotidie lucernæ in candelabro intra tabernaculum, vt patet Exo. 27. & 30. ca. de hac non fuit expressum, quia intelligebatur nomine oblationis thymiamatis, nō quidem, ꝙ ipsa esset oblatio, sed quia simul fiebat cum thymiamatis oblatione, sic patet Exo. cap. 30. vbi dicitur, quòd bis in die, scilicet, in mane, & in vespere quando incenduntur lucernæ, vretur thymiama coram Domino. Alia ratio est quare non exprimatur, quia hic solum dicitur de oblationibus, vt patet in litera, scilicet, oblationem meam, & panes, & incensum offertur per tempora sua, in lucernarum tamen incensione non erat aliqua oblatio, quia nihil apponebatur, sicut in cęteris tribus, sed solum ministrabatur disponendo lucernas, ideo non potuit poni cum his tribus, vt referretur ad illud verbum offerre. *Odoris suauissimi*. Vocatur incensum odoris suauissimi, idest, quia erat valde suauis odor eius Deo, non quidem, quòd ipse sentiret odorem thymiamatis, quia in Deo non est potentia odoratiua, nec organum odorandi, vt ista possit percipere, quia hoc solum conuenit animalibus, dicitur tamen per metaphoram, quia sicut nos acceptamus, & cupimus res odoris gratissimi, ita cum Deus acceptet oblationem thymiamatis ex deuotione, & obedientia offerentium, dicebatur esse sibi gratum, vel odoris suauissimi. *Offert per tempora sua*. Ista litera potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd Deus admoneat Israelitas ad faciendum istas ministrationes, in deserto enim non fecerāt eas, nisi in monte Sinai pauco tempore. Fluxerant autem postea anni 39. fere, in quibus nihil huiusmodi fecerant, ideo poterant existimare se in futurum ab omnibus his absolutos, quamquàm manerent in terra promissionis, ideo dicitur: Offerte per tēpora sua, idest offerte in tempore debito, scilicet, toto tempore isto, quo fuistis ī deserto nō obligabamini facere hęc, nec etiā obligabimini immediatè, vt introieritis in terram Chanaan, sed postquam habueritis pacem de hostibus vestris, scilicet, subiecta vobis terra, & cum fuerit Sanctuarium Domini locatum in aliqua vrbe terræ vestræ, vt patet Deuterono. cap. 12. cum tamen ista aduenerint offerte panes, & oblationem, & incensum, quia iam tempus suum est. Alio modo potest intelligi. offerte per tempora sua, idest in tem-

F poribus determinatis a lege: erant enim pro sacrificijs determinata tempora, scilicet, quædam in festiuitatibus, & quædam in diebus profestis, illa autem, quę erant pro festiuitatibus non debebant offerri in diebus profestis nec è contrario. Etiam sacrificia calendarum non debebant offerri in sabbathis nec è contrario, & sic de alijs. Identidem sacrificium quotidianum quod vocatur matutinum non debebat offerri in meridie, & sic de vespertino, sed in singulis seruanda erant sua tempora: sic etiam panes erant offerendi in tempore suo; idest panes propositionis, ad hoc enim erat constitutum tempus, scilicet, vt in quolibet sabbatho ponerentur duodecim panes super mensam auream, qui manebant ibi septem die-
G bus, scilicet, vsque ad alterum sabbathum, vt ponerētur tunc alij recentes, & tollerentur priores, vt patet Leui. cap. 24. pertinebant autem isti panes solum ad cibum sacerdotum, vt patet 1. Reg. 21. & Matth. 12. cap. in tempore tamen necessitatis dedit sacerdos Achimelech illos Dauid, & pueris suis, vt patet eidē cap. & iste sensus est, quem facit litera. Cōuenit enim quia immediatè agitur de sacrificijs, & ponuntur tēpora determinata illorum. *Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debêtis*. Posita supra regula in generali, quòd sacrificia, & omnia alia ministeria essent obseruanda in temporibus suis, subditur hic in speciali, quæ sunt tēpora istorum sacrificiorum, & distinguuntur festiuitates, & dies profesti assignando cuilibet sua sacrificia, & dicitur, hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis,
H idest solum obligamini facere sacrificia, quæ habentur hic. Alia autem sacrificia fiebant, sed illa erant spontanea, ideo non datur regula de illis, quia qui volebat offerebat, & quando volebat, sed solum de illis, quę sunt sub obligatione, ista autem sacrificia fiebāt de sumptibus Sanctuarij, scilicet, quòd erant aliqui reditus Sanctuarij, de quibus emebantur animalia ad immolationem, farina, vinum, & oleum, & thus, & sal ad libamenta. Isti autem reditus erant partim ex eleemosynis populi, scilicet, quia erant gazophylacia in Sanctuario, in quibus populares pecuniam mittebant, vt patet Leui. cap. 21. Cum autem esset opus sumptuum aperiebantur gazophylacia illa, & sumebatur pecunia sub numero a sacerdotibus adhibitis
I tabellionibus, ne aliqua fraus fieri posset, vt patet 4. Reg. 12. cap. colligebatur etiam pecunia a populo quando veniebat ad festiuitates, erat nāque vna dies determinata, scilicet, dies octaua in festo tabernaculorum, quæ vocatur dies cętus atque collectæ, idest, ꝙ congregabatur cętus populi in die illa ad faciendum collectam pecuniarum pro sumptibus sacrificiorū, vt patet Leui. c. 23. & Deuteron. 16. Aliquando tamē aliqui reges etiam de Gentilibus, qui erant viri deuoti in cultu Hebræorum tribuebant omnes sumptus pro sacrificijs, sicut patet de Seleuco rege Asiæ, qui præstabat pecuniam pro omnibus sumptibus sacrificiorum, vt patet 2. Machab. cap. 4. de reditibus autem Sanctuarij, qui essent tā ad sacrificia, quàm ad restaurationem rerum ipsius Sanctuarij declaratum est su-
K pra cap. 5. *Agnos anniculos*. Hic ponitur sacrificium quotidianum, quod erat commune ad omnes dies tam festos quàm profestos, & vocatur iuge sacrificium. potest etiam vocari sacrificium dierum profestorum, quia licet offerretur tam in diebus profestis quàm festiuis, tamen in profestis solum offerebatur istud: in festiuis verò offerebatur istud, & alia, quę determinantur infra in his duobus cap. & iubetur, quòd offerantur duo agni, quia vnus pertinebat ad sacrificium matutinum, & alius ad vespertinum, vt patet infra, & dicitur, quòd essent agni, quia non poterat offerri ouis fęmella, sed debebat esse mascul⁹.

Sacrificiū quotidianum.

Causa

Quare in sacrificio matutino & vesper-tino soli masculi offerebātur sicut in oī- bus holo-caustis, in pacificis tamē & p peccato ...an ... fœmella.

Causa huius est, quia sacrificium vespertinum, & matutinum erant holocausta, vt patet hic, in holocausto autem nunquam offertur fęmella, vt patet Leui. c. 1 vbi ponitur regula de his. Quod intelligendum est de quadrupedibus, nam de auibus poterat offerri fęmella. scilicet, columbæ aut turtures fæmellæ, vt patet eodem cap. & hoc est, quia in auibus non apparet ita manifeste distinctio sexus, sicut in quadrupedibus etiam nomina eorum sic se habent, quòd in vulgari non distinguimus nomina pro masculo, & fęmella, sicut in quadrupedibus, & in hominibus. In Latino quoque idem genus comprehendit masculum, & fęmellam, & ob hoc nomina auium epicęna dicta sunt, idest communia. Causa autem quare in holocaustis soli masculi offerantur, cum in hostijs pro peccato, & victimis pacificis offerantur indifferenter fęmellæ, & masculi posita fuit Leui. cap. 1. Item non licebat offerri in sacrificio quotidiano capras, aut boues, sed agnos solum.

An hædulus poßet accipi pro agno. Quæst. II.

QVAERET aliquis si posset accipi hędulus loco agni, vt si interdum non occurreret ita leuiter haberi agnum, quòd assumeretur hædulus. Videtur autem, quòd sic, qa sic fiebat de celebratione phase. Iusserat, enim Deus, quòd acciperetur agnus anniculus immaculatus, vt patet Exo. cap. 12. poterat tamen interdum accipi hędulus, vtpote si non occurreret ita leuiter haberi agnum, vt patet ibidem.

Quare cō mutabant animalia in sacrificijs.

C Respondendum est, quòd non poterat in sacrificio quotidiano offerri aliquid, nisi agnus, nec erat hic locus commutationis in hędulum, vel in alterum animal, sicut in celebratione phase. Causa huius est, qa commutatio sacrificiorum, scilicet, quòd offerretur istud animal, cum deberet offerri alterum fiebat propter duo. Primo propter paupertatem offerentiū, secundo propter difficultatem inueniendi animal, quod iubebatur offerri. Causa enim primi erat, qa Deus volebat, vt omnes Iudæi exercerent se in cultu Dei offerendo ei quidquam, & quia illi, qui erant pauperes non poterant offerre animalia magna dabatur, quòd offerrent parua, & quia illa etiam interdum offerre non poterant, concedebatur, quòd offerrent auiculas, scilicet, columbas, vel turtures, q̃ erant minoris precij, & si interdum ista non possent, dabatur alius mod⁹ offerendi, scilicet, quòd offerrent modicum de farina, & sic non erat aliquis etiam si pauper, qui non posset aliquid offerre. De ista mutatione patet Leui. cap. 5. de illo, qui peccauit iurando, quòd debet agere pœnitentiam de delicto suo, & pro pecato offerat capram, vel agnā, & si nō potuerit, offerre pecus, offerat duos turtures, aut duos pullos colūbarū. Si aūt, & hoc non potuerit, offerat modicū de farina, siue oleo, sic quoque fit mutatio de sacrificio, quod fiebat in purificatione mulieris parientis. Debebat enim offerre agnum anniculum, & vnum pullum columbę, vel turturem pro peccato, si tamē non posset offerre agnum anniculum offerebat loco illius vnum turturem, vt patet Leui. cap. 12. sic quoque in purgatione leprosi fiebat mutatio ꝑpter paupertatem Leui. cap. 14. Alia causa mutationis sacrificij erat quando aliquis non poterat faciliter inueniri illud animal, quod iubebatur offerre, tunc enim dabatur, quòd offerretur alterum. Istæ duę causę possunt applicari ad mutationem, quæ fiebat in celebratione phase, scilicet, quòd offerretur hędulus loco agni. Prima enim patet, quia forte agni essent maioris valoris quàm hęduli, ideo aliqui non possent

A emere agnos, & possent hædulos. Debuit ergo cōcedi hædulus, quia ista lex dabatur pro omnibus de populo, & ibi erant multi pauperes, lex ergo imponere debuit id, quod erat minus. Ista causa non applicatur obligationi iugis sacrificij, quia offerebatᷓ istud sacrificium de expensis Sanctuarij, in quo non erat paupertas timenda, sicut in popularibus, ideo non debuit concedi aliqua mutatio ex causa paupertatis. Secunda causa non applicatur, scilicet, propter difficultatem inueniendi, quæ maximè conuenit celebrationi phase, debebat enim phase celebrari in omnibus domibus Israelitarum, & quilibet sumere debebat vnum agnum si domus eius sufficiebat ad comedendum illum, vt patet Exo. cap. 12. difficillimum ergo
B erat, quòd oēs viri de Israel possent inuenire agnos pro die illa, ideo debuit dari, quòd qui non posset inuenire agnum acciperet hedulum, & ista fuit potior causa, quare concessum est, vt acciperetur hędulus, vel agnus, quàm paupertas accipientium, hoc aūt nō applicatur immolationi iugis sacrificij; quoniam solum immolabantur duo agni quotidie pro sacrificio iugi, nō erat aūt aliqua difficultas inueniri quotidie duos agnos ad immolandum, ideo non permittebatur immutatio hic de agno in hędulum.

An poßet vitulus offerri pro sacrificio iugi. Quæst. III.

QVAERETVR amplius an posset ꝑ iugi sacrificio offerri vitulus. Aliquis forte dicet, quòd non, sicut non poteras offerri hædulus loco agni, sed aliqua ratio diuersitatis apparet, quia quando commutabatur hędulus pro agno dabatur æquale pro æquali, vel minus pro maiori, & ista mutatio non recipitur, quia semper debet per motum fieri melioratio. Cum autem offerretur vitulus pro agno fiebat melioratio, quia erat maxima victima vitulus. In obligationibus, autem sic, quòd quicunque soluit maius tollitur ab obligatione minori, ergo offerendo vitulum pro agno satisfiebat, & adhuc aliquid gratis conferebatur.

Respondendum est, quòd cum aliquis vellet offerre in diebus profestis vitulum cum offertur iuge sacrificium, aut volebat illud offerre, ita quod non of-
D ferretur agnus, vel offerre vitulum cum agno. Si autem offerret vtrumque manifestum est, quòd licebat, quia tunc non fiebat aliqua commutatio, sed vitulus offerebatur gratis, & agnus ex necessitate pro iugi sacrificio, si autem vellet offerre solum vitulum, non offerendo agnum fieret commutatio, essetque vitulus iuge sacrificium, hoc tamen non recipitur, quia in his erat seruanda forma mādati. Si ergo De⁹ iubebat agnum offerri nō debebat offerri vitulus, qa Iudęi non debebant declinare, ad dextram, nec ad sinistram eorum, quæ scripta erant in lege, vt patet Deuterono. cap. 4. Nec valet si dicatur, quòd non declinabant ad dextram nec ad sinistram, quia faciebāt id quod Deus iusserat, & aliquid amplius. Respon-
E dendum est, quòd non debebant etiam aliquid addere ad eā, quæ Deus iubebat, vtpote si Deus iuberet offerri duos hircos in die propitiationis non debebāt offerri tres, & si iusserat mitti vnum in solitudinem, vt tolleret peccata multitudinis non debebant mitti duo. Causa est, quia ista sacrificia, & cęremonię nō placebant secundum seipsa, sed ex deuotione, & obedientia facientium, & quia obedientia maxime erat in obseruando penitus formam mandati debebant eam obseruare. Alia causa huius est, quia Deus instituerat ista sacrificia, & cęremonias tanquam signatiua aliquorum, quæ futura erant in nouo testamento, vt patet 1. ad Corin. cap. 10. scilicet, omnia in figura contingebant

contingebant illis, si tamen adderetur aliquid ad id, quod Deus iubebat, mutaretur ratio significationis, vtpote Deus iubebat, quòd offerretur vnus agnus, p immolatione phase, & ille offerebatur ad significationem Christi passuri, vt patet Io.19. vbi quædam ceremoniæ agni paschalis de Christo exponuntur ad literam, scilicet, os non comminuetis ex eo. Si tamē aliquis immolaret duos, vel tres agnos pro celebratione phase iam non maneret eadem ratio significationis, quia non videretur ad quid referrent̄ isti agni: non poterant ergo Iudęi aliquid mutare diminuendo, vel addendo, sic iussum est Deuterono.cap.12.s. quod tibi præcipio hoc tantum facito Deo, nec addas quidquam nec minuas, non licebat igitur offerri pro iugi sacrificio vitulos loco agnorum.

Anniculos. Idest isti agni debent esse vnius anni, in quo certificatur tempus agnorum immolandorum. Non ergo licebat offerri animal cuiuscunque temporis, vtpote duorum, vel trium annorum, quia iam non vocaretur agnus, sed aries.

Quomodo poterant Iudæi certificari, quòd agnus esset vnius anni præcise. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis quomodo poterat esse certitudo de agno, quòd esset vnius anni præcise, & videtur, quòd erat difficultas offerendi quotidie agnos, qui essent præcise vnius anni. Si autem aliquis dicat, quòd vocant̄ agni anniculi illi, qui vnum annum compleuerant ēt si maioris temporis essent, quia quantocunque erant maioris temporis, semper erant vnius anni.

Respondendum est hoc esse ridiculum, nam tunc arietem annorum trium, vel quatuor vocaremus anniculum. Item arietes postquam compleuerunt annum non vocantur agni, sed arietes. litera tamen dicit agnos. Ideo dicendum est, quòd vocantur hic agni anniculi, qui nondum compleuerant annum, vel saltem non habebant aliquid super annum, & tūc non erat difficile offerri quotidie agnos anniculos, quia siue essent duorum mensium, siue trium, siue quatuor, & sic ad vnum completū vocabantur agni anniculi, non poterant tamen in qualibet parte huius anni offerri, nam ante die octauum non offerebant̄ aliqua animalia, vt patet Leui.c.22. scilicet, bos, ouis, & capra septem diebus erunt sub vbere matris suæ, die autem octauo, & deinceps poterunt offerri Domino, & sic in die octauo incipiebat agnus vocari anniculus, & postea vsque ad completionem anni semper vocabatur anniculus. Istud quoque tempus erat determinatum ad offerendum Domino primogenita pecorum, scilicet, post diem septimum, vt patet Exo.cap.22. scilicet, primogenitum filiorum tuorum dabis mihi, de bobus quoque, & ouibus similiter facies, septem diebus sit cum matre sua, die octauo reddes illum mihi. Si autem aliquis quæreret an posset aries plusquam vnius anni offerri pro iugi sacrificio. Respondendum est, sicut supra dicebatur de vitulo commutando pro agno, scilicet, quòd quamq̄ sit maior victima, si offeratur aries duorum annorū, quàm si offeratur agnus vnius mensis, vel duorum, tamen non licebat fieri commutatio, sed obseruanda erat forma mandati.

Immaculatos. Idest isti agni anniculi debebant esse sine macula. Sciendum, quòd duo signat macula, dicit enim varietatem coloris, vt si esset animal duorum, vel trium colorum, sic accipitur Gen.cap.31. vbi dicitur, quòd vidit Iacob arietes varios, & maculosos, idem dicitur Gen.30.cap. scilicet, quòd cum oues in coitu intuerētur virgas decorticatas in cana-

Macula duo signat.

F libus, pariebant maculosa, & vario, & diuerso colore respersa. Alio modo accipitur macula pro defectu, vel super abundantia alicui membri, vel immoderata magnitudine alicuius partis corporis, quod ad mōstruositatem pertinet, vel pro abscisione, aut fractione aliquarum partium, sic patet Leui.cap.22. Primo modo macula non accipitur hic, quia non impedit immolationem, quod patet, quia Leui.22. vbi ponūtur maculæ prohibentes nihil agitur de colore. Secundo modo macula accepta impedit a sacrificio, vt patet præalle.cap. cum dicitur: Omnis macula non erit in eo, si cęcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, scabiem, vel impetiginem non offeretis ea Dño, & postea dicitur: Omne animal quod, G vel contritis, vel tonsis, vel sectis ablatisque testiculis est non offeretis Domino. Etiam ponitur ibi de animalibus habentibus abscissam caudam, vel aures. Similiter est intelligendum de omnibus alijs amputationibus membrorum, vel si animal esset morbidū, non licebat offerri illud: tamen magis pertinet ad immundiciam, quàm ad maculam. debebant ergo isti agni anniculi totaliter esse immaculati alioquin non offerrentur, erant tamen ad esum liciti licet nō immolabantur, vt patet Deuterono.cap.12. scilicet, quòd siue debile, & maculatum, siue integrum, & immaculatum comedi poterat, dum tamen effunderetur sanguis super terram.

H *An agnus anniculus posset offerri in iuge sacrificium amputata cauda eius. Quæst. V.*

QVAERET aliquis an liceret offerri istos agnos anniculos in iuge sacrificium si haberent amputatas caudas, vel aures. In quo præsupponendum, quòd esse caudam amputatam, vel aures, erat macula, quædam tamen macularum erant totaliter prohibentes ab immolatione, aliæ autem secundum quid, omnes enim maculæ, quæ habentur Leui.cap.22. impediebant simpliciter offerri animalia, siue in holocaustum, siue hostias pacificas, vel pro peccato, etiam siue sponte, siue ex voto, siue ex necessitate legis offerrentur, duæ autē erant maculæ, quæ non impediebant simpliciter caudam esse amputatam, vel aures, sed licebat offerri talia animalia sponte in quodcunque genus sacrificij. votum tamen ex his solui nō poterat, vt patet præallе.cap. Hoc dato stat quæstio, scilicet, an liceret offerri in sacrificium iuge agnos habentes caudam, vel aures amputatas.

I

Dicet aliquis, quòd licet, quia illa animalia poterāt offerri, dum tamen non solueretur votum ex his, sacrificium autem iuge non offerebatur ex voto, ideo poterat fieri de huiusmodi animalibus. Respondēdum, quod non poterant offerri, si haberent aliquam harum duarum macularum, quia dicitur Leui.22.ca. quòd talia animalia poterant offerri sponte, in quo innuitur, quòd solum illo modo licebat offerri, sacrificium tamen iuge non fiebat spontaneè, sed ex necessitate legis: sicut ergo non licebat solui votum ex illis animalibus, & licebat offerri spontaneè, quia est K maior astrictio cęremoniarum in necessarijs, quàm in voluntarijs, ita non licebit offerri in sacrificio iugi, quia sub maiori necessitate est istud sacrificiū, quàm illud quod ex voto fit, quia licet post votum emissum sit solutio sub necessitate, ante emissionem tamen erat pura libertas. In eis vero, quæ sunt ex necessitate legis nulla vnquam est libertas, sed semper obligatio, ideo adhuc maior strictio erit in cęremonijs sacrificiorum, quæ fiunt lege iubente, quàm in cęremonijs sacrificiorum votiuorum sed non licet solui votum de

de huiusmodi animalibus, ergo nec licebit immolari A ad iuge sacrificium. Idem autem dicendum est de omnibus animalibus, quę infra iubentur immolari hic,& sequenti cap. quòd nullum licebat offerri aure, vel cauda amputatis. *Duos quotidie*. Idest quotidie offerrentur duo agni anniculi in sacrificiũ iuge, quia vnus offerebatur in mane, & alius in vespere, dicitur autem quotidie, quia siue in diebus festis, siue profestis offerri debebant isti duo agni. erat tamen diuersitas, quia in profestis solum offerebantur isti duo agni anniculi, in festiuitatibus autem offerebantur isti, & insuper sacrificia pertinentia specialiter ad illũ diem, vt patet infra. *In holocaustum sempiternum*. Hic determinatur genus sacrificij. erant enim tria sacrifi- B cia ꝓprie dicta, & duo sacrificia large dicta, prima tria erant holocaustum, hostia pacifica, & victima pro peccato, duo secunda erant vitula rufa, & agnus paschalis. De tribus primis patet in Leui. a cap. 1. vsque ad 8. de agno paschali, quòd sit sacrificium patet supra c. 9. de ritu eius patet Exo. cap. 12. de sacrificio vitulæ rufę patet cap. 19. cum tamen Scriptura loquitur de sacrificio absolutè semper intelligit de aliquo trium primorum, quia sunt propriè sacrificia, & quia esset dubium de genere sacrificij iugis responsum est, ꝙ erat holocaustum. De ritu autem holocausti patet Leui. cap. 1. & ibi declaratum est. In hoc enim omnes carnes cum ossibus, & pinguedine, capite, & intestinis, atque pedibus solis cornibus, & corio demptis prius tñ lotis intestinis aĩaliũ, cremabant̄. Et de hoc sa- C crificio nulla iura proueniebant sacerdotibus, nisi pellis, quæ proueniebat in partem sacerdotis faciẽtis holocaustum, vt patet Leui. cap. 6. dicitur, quòd istud erit sempiternum, idest, quòd nulla die omitti debebat ex causa quantumcunque vrgenti, nisi forte Iudęi nequaquam possent habere animalia ad immolandum, quod nunquam accideret. Si tamen contigisset interdum, quòd omissum fuisset sacrificium iuge, non debebat repeti ita, quòd in alia die duplaretur, sed tenenda erat regula cuiuslibet diei. s. quòd solum suum sacrificium offerretur. Ista autem sacrificia debuerunt esse sempiterna, idest tandiu durare, quandiu durabat status Iudæorum, & quandiu essent in terra Chanaan. Nam quando portabantur captiui in alias gentes, non poterant ibi facere sacrificia, D sicut nunc nullum faciunt, quia iusserat Deus, quòd non offerrent sacrificia, nisi in vna de vrbibus terræ suæ, in qua est Sanctuarium. In captiuitate tamen nihil habebant horum, ideo solum obseruabant illas, quę non determinabant locum, sicut circuncidi obseruare sabbathum, & alias solennitates, si autem durasset status Iudæorum in ęternum, istud sacrificium debebat in ęternum manere, sed statu Iudæorum, & tota lege cadente, istud quoque sacrificium perijt.

Vnum offeretis mane, & alterum ad vesperam. Dixerat enim, quod offerrentur duo agni quotidie, hic autẽ determinatur tempus, scilicet, vnum in aurora, & alterum ad solis occasum.

De ritu sacrificiorũ iugiũ, & spontanei.

Circa ritum horum duorum sacrificiorum consi- E derandum est, quòd quolibet die fiebant sacrificia, q̃ vocantur iugia, & poterant fieri sacrificia spontanea, erat tamen ordo, quòd iuge sacrificium matutinũ esset ante omne sacrificium spontaneum, sacrificiũ autem vespertinum erat post omne sacrificium spontaneum, scilicet, ad solis occasum. fiebat autem sic, vt sacerdos, qui debebat facere sacrificium alicuius diei surgeret in aurora ante solis ortum, & indutus vestibus sacris pertinentibus ad ministerium suum assumebat cineres de altari: erat enim ignis perpetuus, in altari, quem nutriebant sacerdotes apponentes ligna quotidie, vnde fiebat cinis multus. Sacerdos autem debebat illum tollere ad hoc, quòd imponeret carnes holocausti, ne inquinarentur cinere, & deponebat cineres illos de altari, in quibusdam vasis æneis, quę vocabantur lebetes, erantque assignata solum ad ferẽdum cineres exstra castra, vt patet Exo. 27. cap. & cũ debuisset auferre cineres de altari exuebat se vestib⁹ sacerdotalibus, & ferebat cineres extra castra, quia nõ licebat ire extra Sanctuarium in vestibus sacerdotalibus, comburebatque extra castra cineres vsque ad fauillam. Deinde rediens in Sanctuarium ponebat ligna super altare, & immolato agno anniculo ponebat carnes eius, & adipes super ligna, post istud autem sacrificium fiebant omnia alia spontanea, si qua essent, & hoc vsque ad meridiem, nam postea non erat consuetum fieri sacrificia, post hæc autem in vespero ad solis occasum incipiebatur sacrificium vespertinũ, immolabaturque alius agnus, qui nocte tota cremabatur, scilicet, quòd diuideretur in frusta, & ponerentur particulatim, & successiue super altare, ita vt duraret tota nocte crematio illius agni. In aurora autem cum finiretur sacrificium vespertinum, incipiebat matutinum, & hoc modo succedebant sibi sacrificia. Hęc omnia patent Leui. capitu. 6. & ibi declaratum est.

Decimam partem ephi similæ. Supra ponebantur sacrificia iugia, hic ponuntur eorum libamenta. ipsa enim animalia immolata vocantur sacrificia, & quędam, quæ cum eis ponuntur, scilicet, farina, vinum, & oleum vocantur libamenta: semper autem erant offerenda libamenta cum sacrificijs præterquam in sacrificio pro peccato, vt patet supra cap. 15. vbi ponuntur omnia libamenta sacrificiorum, & in sacrificio pro peccato non ponitur aliquod, & quia sacrificium iuge erat holocaustum, vt patet hic, necesse erat poni cum illo libamenta, & ista determinantur hic.

Sciendum autem, quòd libamẽta erant quinque, scilicet, farina vinum, oleum, sal, & thus, vt patet Leui. cap. 2. ex ibi declaratis: duo tamen istorum non ponebantur in mensura, scilicet, sal, & thus, alia autẽ tria ponebantur in certa quantitate, vt patet supra capitu. 15. ideo determinatur hic quantitas cuiuslibet, & dicitur, quòd erit de simila decima pars ephi, idest, ephi erat vna mensura magna, quæ diuidebatur in decem partes, & quælibet illarum vocabatur decima ephi: quęlibet autem istarum dicimarum vocabatur gomor, vt patet Exo. cap. 16. De istis mensuris habetur Ezech. 45. cap. & de alijs maioribus. Et quia ephi erat mensura magis cognita, & vulgaris nominatur ephi, & non gomor, quod est decima pars ephi. Dabatur autem ista simila non cocta, sed solum conspersa ab eo sicut farina conspergitur aqua antequam formetur in pastam: erat autem ista farina, & omnia alia libamenta de sumptibus Sanctuarij, sicut animalia, quæ immolabantur. Erat autem modus offerendi istam similam, scilicet, quòd acciperetur decima pars ephi, & super illam fundebatur quarta pars hin super eam ad conspergendum ipsam, deinde fundebatur quarta pars hin de vino super similam, vt quidam volunt. Sed falsum est, quia fundebatur super carnes animalis, quando cremari debebant, vt declaratum est supra cap. 15. & tunc non cremabatur tota simila super altare, sed pars illius, & reliquum proueniebat sacerdotibus. Erat autem modus huius sacrificij, & libamentorum suorum, scilicet, quòd ablata pelle animalis, & cornibus, & lotis intestinis ponebãtur partes eius super altare ad cremandum successiue, & istę partes perfundebantur vino antequam ponerentur super altare, quod habebat quartam partẽ hin. & cum cremarentur carnes animalis super altare, assumebat sacerdos, qui faciebat sacrificium vnum de vasis

Modus offerendi similam.

de vasis

de vasis aureis,quæ erāt super mensam propositionis intra tabernaculum;& in illo ponebat decimam partem ephi de farina, quam perfundebat oleo commiscens ei quartam partem mensuræ hin,& portabat ad altare,tunc aūt ponebat ibi de illa farina,quantū poterat capere pugillus eius ad cremandum,reliquam autem accipiebat pro se,& faciebat ex ea panes ad cibū suum, vt patet Leui.cap.2.erat autem ista farina non fermentata,quia non poterat offerri aliquid fermentatum super altare,vt patet eodem cap. & ob hoc sacerdos,quando faciebat panes ex residua simila, non fermentabat eos,vt patet Leui.cap.6.& sic, quāquàm sacerdos nihil haberet de carnibus animalis immolati in holocaustum,habebat tamen partem libamentorum eius. *Quæ conspersa sit oleo purissimo*. Idest ista simila sit conspersa oleo,vocatur simila farina delicata,scilicet, farina alba, quando est distincta a furfure, tota autem farina simul non vocatur simila,& ista vocatur aliquando adeps frumenti, vt patet Psalm.147. scilicet,qui ponit fines tuos pacem,& adipe frumenti satiat te. Ista autem est conspersa oleo, idest super eam funditur oleum, sicut funditur super farinam aqua ad redigendum eam in pastam. Dicitur autem oleo purissimo,quia non debebat esse habens amurcam. est enim amurca fex olei, & ista est cum oleo, quod vltimatè exprimitur de bacca, lapide premēte. Hoc autem non debebat poni cum simila illa.

Et habeat quartam partem hin. Hin est quædam mensura rerum liquidarum, sicut ephi est mensura rerū aridarum,& sicut diuidebatur ephi per decem partes, quarum quælibet vocabatur decima ephi,ita diuidebatur hin per quatuor partes quarum quælibet vocabatur quarta pars hin. Sed istud falsum est, quia quarta pars hin non erat mensura sub hin,sed erat sextarius,& dimidius,diuidebatur autem hin in sex partes,quarum quælibet vocatur sextarius, aliqui tamen errauerunt putantes sic diuidi per quartas: ideo stat alius modus,quo diuiditur hin per sextarios, de quo dictum est Leui.cap.19.& 14.fundebatur autem tota ista mensura olei super farinam, & non debebat ex deuotione plus aut minus imponi, quia forma mandati in his obseruanda erat.

Holocaustum iuge est. Idest oblatio istorum agnorū, cum libamentis suis est iuge holocaustū, idest quod quotidie offertur, alia autem holocausta interdum fiebant ex deuotione popularium,siue per votum, siue aliàs sponte. Sed ista non erant iugia, quia non offerebantur quotidie,sed quando vellent offerre,& dato,quòd quotidie offerrentur, tamē quia non obligabantur quotidie offerre,non vocātur iugia, similiter quædam erant holocausta ex necessitate in festiuitatibus: sed ista iugia non sunt, sed solum in festiuitatibus:ideo oblatio duorum agnorum,quæ fiebat in mane,& vespere vocatur iugis.

Quod obtulistis in monte Sinai. Hic excusat se Deus de ponendo regulam istius sacrificij,scilicet, qualiter celebrari deberet in mane, & in vespere. Et dicitur, quòd istud est sacrificium,quod obtulerunt in monte Sinai,ergo sicut ibi celebrauerunt ita celebrare debebant amplius.de holocausto iugi celebrato in mōte Sinai habetur Leui.6.cap.Quòd autem obtulerint in monte Sinai holocaustum istud patet,quia in consecratione sacerdotum dabat Deus certa sacrificia, q̄ offerre deberent pro consecratione, deinde dicebatur,quòd ista essent præter ritum sacrificij matutini, & vespertini, vt patet Exo.19.& Leui.8.dicitur autē: Quod obtulistis in monte Sinai, in quo significatur, quod post montem Sinai nunquam immolauerunt aliqua animalia facientes sacrificium, & sacrificium, iuge interpolatum fuit,scilicet,quòd nunquā in toto

F deserto factum est, nisi in monte Sinai. Et hoc erat quia in deserto non habebant Israelitæ ea, quæ necessaria erant ad sacrificium,scilicet, farinam,oleum, & vinum,habuerunt autem in terra promissionis.

Item non fecerunt,quia Deus noluit obligare eos ad faciendū hoc in deserto,sed solum in terra promissionis,vt patet Deuter.c.12.si aūt in deserto fecissent sacrificium istud Israelitæ continuantes per totum desertum non diceret: Hoc est holocaustum, quod obtulistis mihi in monte Sinai,sed diceret,hoc est holocaustum,quod consueuistis mihi offerre, fecit tamen mentionem specialem de monte Sinai, ergo videtur,quòd in ipso loco solum obtulerunt. Nec obtulerunt ibi tanquam Deus vellet eos obligare ad ibi

G offerendum, sed quia voluit eis tradere regulam per quam offerrent,& quia ista,quæ consistunt in exercitatione non possunt cognosci per solam doctrinam, nisi aliquando homo in eis se exerceat. Fecit ergo Deus, quòd Israelitæ exercitarentur in monte Sinai in omnibus generibus sacrificiorum, quando consecrati sunt sacerdotes,quia ibi erat conueniens locus ad faciendum hæc,filij autem Aaron ibi exercitari in his non indiguerunt,vt postea exercitarentur in toto deserto, ideo non facta sunt aliqua sacrificia post montem Sinai. Nam,& in consecratione Eleazari sacerdotis,quæ fuit in monte Hor quando mortuus fuit Aaron,non fuit aliquod sacrificium, vt declaratum est supra capitu.20.

In odorem suauissimum incensi Domino. Idest ista sacri-

H ficia iugia facta sunt in monte Sinai in odorem incensi,idest in odorem,qui emittitur de re incensa. Odor iste vocatur suauissimus, vt supra declaratum est, & dicitur odor incensi,idest rei incensæ, quia non ponitur incensum pro thure,sed pro ipso sacrificio, quod incenditur,& maxime competit hoc holocausto, quia totum incendebatur. *Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos*. Idest cum quolibet istorū duorum agnorum sacrificij iugis ponetur quarta pars hin de vino. Erat autem modus, quòd acciperetur quarta pars mensuræ hin de vino qn̄ aliquis agnus cremandus erat,& super carnes illius fundebat istud vinum,scilicet,quòd carnes diuidebantur in frusta,vt patet Leui.cap.1.& antequam ponerētur super ignē

I in altari fundebatur ignis super illas.& dicitur libabitis,idest offeretis,vel ponetis, signat autem libare offerre libamenta,sunt autem libamenta ipsa, quæ cū sacrificijs offeruntur,idest vinum panis, & oleum, q̄ sunt accessoria,& quia vinum est vnum de istis, oblatio eius dicitur libatio,vel libare. Dicitur autem per agnos singulos, idest quotidie erat offerendus vnus agnus in sacrificio matutino, & in quolibet horum libabatur quarta pars hin.

In Sanctuario Domini. Istud est detererminatio omnium superiorum, scilicet, quòd holocaustum istud vespertinum,& libamenta eius tam in vino,quàm in simila,& oleo fiebant in Sanctuario Domini,scilicet, intra atrium tabernaculi in altari holocaustorū quod erat ad ostium tabernaculi, vnicum enim altare erat

K in tota terra Iudæorum, & istud erat in Sanctuario, quod vocatur altare holocaustorum. Siquis autem aliquod alterum altare fabricaret ad immolandum ibi reus erat mortis. Et propter hoc quando duæ tribus,& dimidia fabricauerunt altare,nouem tribus,& dimidia existimantes, quod fecissent ad immolandum,conuenerunt ad pugnandum contra eas, vt delerent illas;donec constitit,quòd non fecissent ad immolandum,vt patet Iosue cap.22.siquis autem extra illud altare immolasset,siue super aliud altare, siue sine altari,reus erat sanguinis, vt patet Leuit.17.capit. & ita puniebatur ac si hominem occidisset. Cum autem

autem dicitur: In Sanctuario, non est intelligendum de tabernaculo, sed de atrio, quia intra tabernaculum non poterat stare altare illud, cremaret enim tabernaculum, & inficeret illud fumo, & igne magno. Rationes autem huius positæ sunt Exo. cap. 27. sed erat istud altare in atrio tabernaculi apud ostium, illud autem atrium non erat opertum desuper sed in circuitu, ideo venti, & imbres super altare veniebant, nec tamen extinguebatur ignis ille, etiam si laberentur flumina super ipsum. de hoc declaratum est Leui. cap. 6. *Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam.* Idest etiam offeretis alterum agnum ad solis occasum. Istud vocatur holocaustum vespertinum, incipiebat enim in solis occasu, & durabat vsque ad auroram, quando inchoandum erat sacrificium matutinum, vt patet Leui. capitu. 6. & hoc erat, quia sacerdos, qui faciebat istud holocaustum, diuidebat carnes illius agni in partes paruas iuxta morem omniū holocaustorum, vt patet Leui. cap. 1. & tota nocte vigilabat apud altare ponens successiue frusta carnium, vt tota nocte duraret crematio. In sacrificio autem matutino non fieret sic, sed ponebantur simul omnes carnes, vt cito cremarentur, quia nō debebat per totum diem durare sacrificium illud, sed alia sacrificia præter istud fiebant, ideo Leui. cap. 1. vbi ponitur regula generalis de holocaustis dicitur, quòd omnia membra animalis diuisa in partes poni debebant sup altare simul ad cremandū, & hoc, quia obseruabatur iste modus in omnibus holocaustis præterquam in holocausto vespertino, de quo specialiter dicitur Leui. cap. 6. quòd duraret per totam noctem. Sciendū, quòd hic cum dicitur: Similiter offeretis, non ponitur, similiter, ad signandum qualitatem, siue similitudinem, sed signatur adiunctio, & ponitur pro etiam. Si enim primo modo acciperetur, esset sensus, quòd in vespere immolaretur vnus agnus similiter, vt in mane, idest sub eisdem ritibus. Sed tunc superfluum esset, quia ponitur immediate iuxta omnem ritum sacrificij matutini. ideo, similiter, ponitur pro etiam. *Iuxta omnem ritum sacrificii matutini.* Idest tales cæremoniæ seruabuntur in sacrificio vespetino, sicut in matutino, & hoc tam quantum ad conditionē agni immolabilis, quàm quantum ad ritum immolationis. De primo patet, scilicet, quòd sicut agnus matutinus erat anniculus, & immaculatus, ita vespertinus. De secundo patet, idest, quòd sicut diuidebatur matutinus agnus in frusta, & ponebatur super altare, nec comedebatur quidquam de illo, & offerebantur cum eo libamenta sua, ita & vespertinum. *Et libamenta eius.* Idest iuxta ritum libamentorum agni matutini, scilicet, quòd sicut in agno matutino ponebatur decima pars similę conspersa oleo habente quartā partem hin, & tantundem de vino habebat, ita in sacrificio vespertino ponebantur eadem libamenta, & æqualis pōderis, & mēsurę. *Oblationem suauissimi odoris.* Idest iste agnus vespertinus offerebatur in odorem suauissimum. Hoc autem ad omnia sacrificia pertinet, quia cū offerrent de nocte ad mandatū Dei, De⁹ acceptabat illa, & dicebant esse odoris suauissimi. *Die autem sabbathi.* Hic ponitur secundū, scilicet, de oblationibus dierum sabbathorum, quæ erant maiores oblationibus quotidianis.

De oblationibus diei sabbathi. Quæst. VI.

CONSIDERANDVM autem, quòd ad sabbathum pertinebant duo, scilicet, oblatio sacrificiorum, & cessatio laborum, quia in die ista vacabant ab omni opere, de ista vacatione qualiter se haberet ad vacationes aliarū festiuitatū habetur Leui. 22. cap. De primo ponitur hic, scilicet, de ritu sacrificiorum, ista duo non poterant Iudæi obseruare in sabbatho nisi quando erant in terra Chanaan, quia ibi erat locus Sanctuarij, in quo poterant sacrificare, cum autem ducebantur captiui in alias regiones, obseruabant sabbathum quantum ad secundum, scilicet, ad vacationem a laboribus, & sic obseruant nunc: sacrificia autem facere nequeunt.

Offeretis duos agnos. Ista est oblatio sabbathi super oblationem aliorum dierum, scilicet, quòd offerrentur duo agni, si autem intelligeretur, quòd ponebat hic totalis oblatio sabbathi nihil differret oblatio sabbathorum a quotidiana oblatione, in qua duo agni erant immolandi, sed ponuntur isti duo agni insuper pertinentes ad oblationem sabbathi specialiter. Erat autem modus, quòd in die sabbathi in aurora offerretur agnus anniculus pertinēs ad quotidanum sacrificium, & immediate offerrentur duo agni pertinentes ad oblationem sabbathi. Et sic erant in quolibet sabbatho tres agni immolandi in aurora, in vespere autem solum immolabatur vnus agnus in holocaustum vespertinum iuge, & sic erant quatuor agni in sabbatho, & duo solum in diebus profestis. *Anniculos immaculatos.* Idest isti duo agni, qui specialiter pertinent ad sabbathum erant anniculi, & immaculati. de agnis nanque pertinentibus ad iuge sacrificium diei illius non erat dubium, quia iam dictum fuerat, & accipiuntur hic anniculi, & immaculati, vt s. acipiebatur. *Et duas decimas similæ.* Idest duo gomor de farina: habebat enim ephi decem gomor, quæ vocantur decem decimæ, & duæ de his offerebantur, quia cū quolibet agno istorum offerebatur vna decima, & intelligitur hoc de agnis, qui pertinebant specialiter ad sabbathum, nam de libamentis aliorum duorum agnorum, qui offerebantur in sabbatho pro iugi sacrificio supra dictum est. *Conspersæ oleo.* Idest, debet esse ista simila oleo conspersa, idest, commixta, sicut commiscetur farina aqua ad faciendum massam. *In sacrificio.* Idest debet poni ista simila cum oleo in sacrificio. s. cum carnibus animalis. Et erit sensus, quòd carnes agnorum sint sacrificium, simila vero oleum, & vinum sint libamenta, & ista offeruntur in sacrificio. i. cum illo. s. tanquā quædam accessoria, & non dicitur hic de omnibus libamentis, quia non ponitur vinum, erat tñ necessarium in omni holocausto. Etiam quamquàm ponatur oleum non ponitur mensura eius: hoc autem, quia debent referri ista ad superiora de sacrificio iugi, scilicet; quòd sicut ibi ponuntur determinata libamenta ita, & hic: immo si noluisset Legislator ista scribere suffecisset, ꝙ diceret cū libamentis suis, & non poneretur hic nec sequenti cap. aliqua mensura libamentorum, quia iam fuerat tradita mensura ista supra 15. cap. erat. n. gñale, ꝙ qñcunque offerretur agnus cum eo offerretur decima pars ephi de simila, siue offerretur in hostiam pacificā, siue in holocaustum, & siue pro sacrificio iugi, siue pro sacrificio festorum, quandocunq; aūt offerretur aries debebant offerri duę decimæ de simila, cum vero offerretur vitulus offerebantur semper tres decimæ. De oleo aūt cum agno offerebatur quarta pars hin, & tātundem de oleo, cū ariete autem de oleo tertia pars hin, & tantundem de vino, cum vitulo aūt medium mensuræ hin de vino & oleo, vt patet s. ca. 15. & istud nunquam debebat variari qūocunque offerrentur sacrificia, nisi esset sacrificium pro peccato, in quo non recipiebantur libamenta, vt patet præalleg. cap. ideo non erat hic necesse exprimi quantitatem libamentorum, quia satis constabat ex illo loco: fuit tamen hic expressum de omnibus ad maiorem certitudinem. Alio modo accipitur sacrificium pro libamento, &

maxime pro simila, & sic dicitur, quòd simila conspersa erit in sacrificio, idest erit sacrificium, vel libamentum istorum agnorum immolatorum. & iste est sensus verus literæ, & sic accipitur sacrificiũ semp hic, & sequẽ.c. *Et liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha* Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ accipiatur de libamentis, quæ fiebant in duobus agnis pertinentibus specialiter ad sabbathum, & quia fuerat expressum sacrificium, scilicet, ipsi agni, & non exprimebatur quantitas libamentorum, quia non ponebatur ibi vinum, nec exprimebatur quantitas olei, subiungitur ibi de istis.s. quòd cum illis agnis offerrẽtur liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha, idest ponentur libamenta, quæ solent poni in sacrificio quotidiano, de quibus s. Alio modo est sensus, quòd intelligantur superiora de sacrificio speciali sabbathi, scilicet, de duobus agnis. Et quia aliquis putaret nihil amplius offerri debere in die sabbathi, dicitur quòd etiam offerrentur liba, quæ fundũtur per singula sabbatha, idest, quæ offeruntur per singulos dies, scilicet, iuge sacrificium duorũ agnorum, quod in nulla die cessare debebat propter oblationes speciales aliorũ dierum. Et iste est sensus literæ, vocantur hic liba large, propriè enim libum idem est quod libamentum, vel libamen aut libatio, & non pertinet ad carnes animalium, sed ad farinam, vinum, oleũ, thus, & sal. Hic tñ accipitur large pro toto, quod offertur in sacrificio quotidiano.s. pro carnibus cum libamentis. Quod patet, quia intelligitur de sacrificio quotidiano, in quo non solum libamenta, sed etiam carnes. Et dr̃: Quę rite funduntur, idest ordinariè. Et in hoc significatur sacrificium iuge: sacrificia enim festorum non dicebãtur rite fieri, quia nõ erant quotidiana, illud aũt, quod erat quotidianum vocabatur ordinarium, idest nunquam deficiens. Et dicitur, quæ rite funduntur, idest ponuntur. fundi enim pertinet proprie ad liquida, sic sunt duo libamenta, scilicet, vinum, & oleum. Hic tamen accipitur large fundi, idest poni, quia siue accipiantur liba pro solis libamentis, siue pro libamentis cum sacrificio non erant oĩa liquida, quia simila, quæ erat vnum de libamentis non est liquida. Dicitur etiã per singula sabbatha.i. quotidie, quia sabbathum non accipitur hic pro die sabbathi, sicut accipiebat s. sed ꝓ omnibus diebus. Accipitur enim sabbathum multipliciter. Vno mõ pro die septima, in qua finita est creatio, & quã Deus iussit apud Iudæos obseruari, & isto mõ accipitur in principio, cum dr̃ de oblatione sabbathi. Alio mõ accipitur sabbathum pro quolibet die, & sic computant Iudæi prima sabbathi vsque ad sextam sabbathi, quæ est dies veneris. Et deinde dicũt sabbathum sine aliqua adiectione. Isto modo computant Euangelistæ, vt patet Mat. 28.c.s. vespere aũt sabbathi, quæ lucescit in prima sabbathi, & Mar. 16.c. dicitur: Vna sabbathorum, & Prima sabbathi, quod idẽ est. Et isto modo accipitur hic, scilicet, per singula sabbatha, idest per singulos dies. Alio modo accipitur sabbathum pro hebdomada, sic habetur Luc. 18. cap. de Pharisæo, qui dixit, ieiuno bis in sabbatho, & decimas do: non poterat autem bis ieiunare in sabbatho si sabbathum esset vna dies. Iste modus vlterius raro reperitur. *In holocaustum sempiternum*. Idest liba, quæ offeruntur per singula sabbatha in holocaustum: scilicet, quòd in quolibet die fiebat sacrificium holocausti mane, & vespere, & istud erat perpetuum.

Sabbathũ accipitur multipliciter.

Sacrificiũ calẽdarũ.

In calendis autem: offeretis holocaustum Domino, & vitulos de armento duos, arietẽ vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas similæ oleo cõpersæ in

F sacrificio per singulos vitulos, & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes, & decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suauissimi odoris atque incensi est Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt.

G Hircus quoque offertur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. Mense autem primo quarta decima die mensis phase Domini erit, & quintadecima die solennitas: septem diebus vescentur azymis: quarum dies prima venerabilis, & sancta: Omne opus seruile non facietis in ea. offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, &

Sacrificiũ phase.

Exo. 12. Leui. 23.

H sacrificia singulorum ex simila, quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos singulos, idest, per septem agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suauissimum Domino, quia surget de

I holocausto, & de libationibus singulorum. Dies quoque septimus celeberrimus, & sanctus erit vobis: omne opus seruile non facietis in eo. Dies etiam primitiuorum, quando offeretis nouas fruges Domino expletis hebdomadibus, venerabilis, & sancta erit: omne opus seruile non facietis in ea. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino vitulos de armẽto duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos

Sacrificiũ primitiuorum.

K septem: atque in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duos, per agnos decimã decimæ, qui simul sunt agni septem: Hircũ quoque, qui mactatur pro expiatione, præter holocaustum sempiternum, & liba eius. immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

De ſacrificijs Calendarum. *Quæſt. VII.*

IN *Calendis autem.* Hic ponitur tertium.ſ. de ſacrificio calendarum: erat.n. dies calēdarum magna feſtiuitas apud Iudęos, & in illa offerebantur ſacrificia, quæ habentur hic. *Ideſt in menſium exordiis.* Eſt expoſitio præcedentis dicti, quia ibi fuerat dictū in calendis: ſunt autem calendæ exordia menſium apud Latinos, quando ponuntur ſimpliciter: fuit tñ hic facta expoſitio, quia iſtud nomen non eſt apud Iudęos, nec aliquid ſibi ęqualens: ſed dicitur hic in nouilunio. Sciendum autem, ꝙ apud Hębręos, idem eſt nouilunium, quod apud nos calendæ: non ꝙ ſit idem dies, ſed ꝙ ſicut apud nos incipiunt menſes in calendis, ita apud Hebręos incipiunt in nouilunio. ſic enim apud antiquos computabatur annus per menſes lunares, ſed mutatus fuit iſte modus, quia ipſi volebant reducere computationem illam ad reuolutionem ſolis.ſ.ꝙ ꝑ menſes lunares computarent totū annum, & acciperent tot lunationes, quot complerent vnam reuolutionem ſolis. Hoc autem faciebāt, quia ſol magis certificat per motum ſuum, & diſtinguit temporum partes, atque qualitates varias efficit: ſed iſti, qui computabant per menſes lunares cogebantur dare vnum de duobus inconuenientibus.ſ. vel ꝙ non facerent menſes tot in vno anno, ſicut in alio, vel ꝙ non facerent eos ęquales: nam lunationes duodecim nō faciunt annum integrum: ſi autē darent tot menſes in vno anno, ſicut in alio eſſet incōueniens: quia aut darent.12. aut 13. ſi darent. 12. non complebatur circulus ſolaris, quia deficiebant dies.11. & ſic non inciperent anni ſemper in eodem tempore, vtpote ſi ſecundum iſtam computationem inciperet annus prima die Ianuarij ſumptis.12. lunationibus non perueniretur iterum ad primam diem Ianuarij, vt eſſet circulus ſolis completus, ſed deficerent dies. 11. & finiretur annus in 20. die menſis Decembris, & iterum inciperetur ibi annus, & cōputatis. 12. lunationibus finiretur annus in nona die menſis Decembris ſemper ſubtrahendo dies. 11. & hoc modo mutarentur initia annorum.ſ. ꝙ nunquam poſſet incipere vnus annus, vbi alius incęperat. Ex quo magnum inconueniens ſequebatur.ſ. ꝙ aliquando inciperet annus in medio ęſtatis, & aliquando in medio hyemis, vel principio autumni, & ſic variaretur per omnia tempora, ita vt nihil certum relinqueretur. Si autem ponerēt. 13. lunationes in quolibet anno, ſequeretur idem inconueniens per additionē, quod fiebat prius per ſubtractionem.ſ. annus ſolaris continet dies. 366. in quibus perficitur tranſitus circuli ſolis: lunationes autē. 13. continent dies. 384. & ſic ſuperant ad priorem numerum. 18. accipiebatur ergo, ꝙ inciperet hoc modo annus prima die Ianuarij non finiretur in vltima die Decembris, quia ſolum ſunt dies. 366. cum die biſſextili: ſed finiretur annus die. 18. Ianuarij, & ſequens annus ibi incipiens finiretur die 5. mēſis Februarij.ſ. addendo. 18. dies ad vnum ſolarem, & iſto modo ſequit̄ inconueniens quod prius.ſ. ꝙ non ſint eadem principia annorū, ſed aliqñ in hyeme, & aliqñ in vere ęſtate vel autumno, & ſic neſciretur, qui erant menſes ꝑtinentes ad hyemem, & qui ad ęſtatem: nō erat ergo aliquis iſtorum modorum conueniens. Si autem vellent ęquare menſes lunares cum circulo ſolari cogebātur dare lunationes imperfectas, vel in quolibet anno.ſ. ponendo. 13. lunationes & 11. dies tredecimæ lunationis, & iſtud erat magnum inconueniens, quia annus non inciperetur cum nouilunio, nec finiretur cū illo, vel ſi aliquando inciperetur in nouilunio, tñ non finiretur in eo, & ſic neſciretur quota die lunationis annus debebat incipere, vel finire, niſi apud eos, qui

...omō a ...ncipio ...e oẽs ...es ute- ...tur an ...lunari- ...bus, q̃ in- ...ueniē- ...ta inde ſe ...uebātur.

A diligenter hoc inueſtigarent: non fuit ergo iſte modus conueniens, ideo quamquam a principio ſeculi inceperit iſta computatio apud multas gentes, tamen poſtea per varias emendationes vſque ad tempora Octauiani Imperatoris paulo ante natiuitatem Chriſti peruentum eſt ad hanc computationem modernam.ſ. vt ſint menſes. 12. complentes circulum ſolarem, & ſemper incipiat annus in eadem die, nec varietur qualitas temporum in mēſibus, ſed cognoſcatur qui ſunt menſes pertinentes ad vnum tempus, ſcilicet ad hyemem, & qui ad ęſtatem, & qui ad autumnum, & iſte eſt modus cōuenientiſſimus, de quo magis dictum eſt Exo. cap. 12. Iudæi tamen, ſicut a domino inſtituti ſunt ita ſemper computauerunt annos ꝑ

B menſes lunares, & non dant aliquem de modis ſupra poſitis, ſed faciunt annos inæquales, & incidunt in duo inconuenientia, quoniam aliquando faciunt annum. 12. lunationum, & aliquando. 13.

Item eſt alterum inconueniens, ſcilicet quòd non habent eadem principia annorum. Nam aliquando incipiunt annum ante æquinoctium vernale, & aliqñ poſt illud.ſ. aliquando circa principium Martij noſtri, & aliquando in fine illius. Faciunt tamen iſtam varietatem inæqualium annorum, ne cogantur diſcedere multū a principio anni ſolaris, & mutentur qualitates tēporum ſecundū menſes ſuos, & hoc ſemper fuit apud eos. Quod patet, quia Deus iuſſit, vt in primo menſe die. 15. celebraretur feſtum azymorum, vt patet hic, & Leui. ca. 23. & tamen tunc erat principium

C frugum nouarum, vt patet Deuter. c. 16. nam iubebat Deus vt in feſtiuitate azymorum offerrentur manipuli ſpicarum, & ante hoc nō licebat comedere q̄dq̄ de ſegete.ſ. nec panes, nec pultes, nec polentā: ſi tñ cōputarent annū per lunationes. 12. vel 13. vt prius dicebatur: aliqñ inciperent annū in autumno, & aliquādo in hyeme, & aliqñ in æſtate, & ſic non eſſent ſemper fruges nouę in primo menſe anni. Faciendo aūt annos inęquales.ſ. aliqñ per 12. & aliqñ per 13. lunationes, erat ſemper menſis primus eorum in Martio noſtro frugeſque eſſe poterant. Sed dicet aliquis, ꝙ poterat ſeruari iſte ſtatus tꝑorum alio mō.ſ. ꝙ in quolibet anno facerent Iudæi. 12. lunationes, & apponerēt dies 11. ad complendum circulum ſolarem. & ſic eſſent

D anni æquales ſemper, & inciperēt in eadem die, ſicut nos ſemper incipimus. Eſſet autem ſm computationem eorū dies prima anni ſemper in ęquinoctio vernali, quod eſt quaſi in medio Martij. Rñdendū nō ſtare, quia hoc repugnabat legi Iudęorū: diuidebant.n. ipſi annū per menſes, & in principio cuiuſlibet menſis faciebant feſtiuitatē, ſed iubetur, ꝙ iſta feſtiuitas ſit in nouilunio, vt patet hic. & Pſ. 80. ergo neceſſe eſt, vt Iudęi incipiant menſes in nouilunijs: ſi tñ facerent. 12. lunationes in quolibet anno apponētes dies 11. nō inciperent menſes in nouilunio, ſed in alijs partibus lunationis: ideo neceſſe fuit, ꝙ ſolū hn̄ent Iudęi iſtū modum, quem habent.ſ. ꝙ facerēt aliqñ lunationes. 12. & aliqñ. 13. faciētes annos inęquales. Sunt menſium exordia apud Iudęos nouilunia, & non calendę, quia

E calendę, quæ ſunt principia apud nos aliquando ſunt cum nouilunio, & aliquando ſine illo, ideo cum poſuiſſet litera noſtra calendas pro principijs menſium ſm morem Latinū ſubdidit.i. in mēſium exordijs, vt ſignificaretur modus incipiendi Iudęorū in mēſibus ſuis, & cum dr̄ in calendis: non eſt intelligendū de q̄buſcunq; calendis, quia in quolibet mēſe ſunt multę calēdę, quamq̄ non ſint ſemper ęquales numero, ſed intelligitur de illis calendis, q̄ vocantur ſimpliciter calēdæ, & iſtę ſunt in prima die mēſis, vbi ſcriptū eſt calēdas. In alijs aūt dieb⁹ nō ſcribit̄ calēdas abſolute, ſed ſcđo aut tertio, aut quarto calendas, & ſic de cęteris.

An Iudæi potuiſſent ſtatum tēporū ſuorum aliter obſeruare faciendo. 12. lunationes.

Solutio.

Calendę vnde dictę ſint,& habuerint originem. Conſiderandum autem circa originem calendariũ apud Latinos, ꝙ calendæ à calendando dicuntur, quod eſt cõputare, vel vocare. Erat.n. mos apud Romanos ꝙ in principijs menſium fierent nundinæ, & vt ſciretur apud omnes quot diebus duraturæ eſſent, aſcẽdebat aliquis turrim,& dicebat calo calo: & quoties iſtã vocem replicabat, tot diebus durabant nundinę. Poſtea aũt in libris menſium calẽdæ iſtę deſcriptę ſunt, & libri illi vocantur calendarij à calendis, quia menſes in calendis incipiunt.

An fuerit licitum inſtitui, quòd fierent ſacrificia noua in exordiis menſium. Et an hoc inducebat Iudæos ad idolatriam Quæſt. VIII.

QVAERET aliquis an liceret in calendis, vel in principijs mẽſium ſacrificia ſpecialia.i.an cõueniens fuerit, ꝙ inſtitueretur, ꝙ Iudæi facerent feſtiuitatẽ, & ſpecialia ſacrificia in principijs menſium. Dicet aliquis ꝙ non conueniebat, qa per hoc inducerẽtur Iudęi ad idolatriam, ſ. vt colerẽt aſtra cęli. incipiebant namque menſes in nouilunio, & cum Iudęi tunc facere deberẽt ſacrificia ſpecialia, & feſtiuitatem, viderẽtur facere propter lunam, quę tunc nouiter incipiebat lumen recipere a ſole in corniculatione ſua. Deus tñ nimis cauebat, ne Iudæi inclinarentur ad colendum aſtra cęli volens eis tollere omnem occaſionem ad hoc: vnde iuſſit, ꝙ multum diligenter attenderent ad pulchritudinem aſtrorũ ne decepti colerent illa, vt patet Deuter.c.4. Caue ne eleuatis oculis in cęlum videas ſolem, & lunam, & oĩa aſtra cęli,& errore deceptus adores ea,& colas.

Item iuſſit ne timerent Iudęi aſtra cęli putantes, ꝙ aliquod malum eis inferre poſſent, vt patet Iere.c.10. ſ.iuxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cęli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorũ vanæ ſunt. Sed iubẽdo, ꝙ in nouilunio fierent aliqua ſacrificia, inclinabantur Iudæi ad lunam, quia viderẽt alicui, ꝙ propter lunã fiebant, ideo videtur ꝙ non fuerit conueniens in nouilunio fieri feſtiuitatem.

Rñdendum eſt, ꝙ non erat aliquod inconueniens nec Iudæi inclinabantur ad colẽdum lunam per hoc, quia quãdo iubebatur, ꝙ fierẽt iſta ſacrificia nõ dicebatur de luna, ſed de principijs menſium: vnde non intelligebant Iudęi, ꝙ in reſpectu ad lunam aliquid fieret, ſed in reſpectu ad initium menſis.ſ.ꝙ Deus volebat, vt in principio cuiuſlibet menſis fieret aliqua ſolennitas ſibi. Item dato ꝙ dicatur, ꝙ habebatur hic aliquis reſpectus ad lunam.ſ.ꝙ offerebatur ſacrificiũ, quia tunc luna inchoans erat, non ſequebatur aliquod incõueniens: quia Iudæi, qui decipi poterãt per aſtra, vt colerent ea, decipiebantur quantum ad hoc, quòd erant plura in figura, & lumine ſuo, & motu, & propter hoc autem dicebat Deus, ne Iudæi eleuarẽt oculos ad cęlos, & videntes ſolem, & lunam deciperentur, & colerent. In nouilunio tamen ablata erat iſta cauſa, quia in die, quo fiebat iſta feſtiuitas, erat luna in coniunctione, & tunc non apparebat aliquod lumen eius, nec figura, nec motus, ſed omnia defecerant, ideo non mouerentur ad colendum eam, quia ſola excellentia eſt, quæ poſſit hominem decipere in aliquibus rebus faciendo exiſtimare, ꝙ ſint dij. Defectus autem nequaquam mouet. Si autem fieret iſta feſtiuitas in plenilunio, quando luna eſt in oppoſitione, & eſt tota plena, eſſet aliqualis occaſio: quia cum tunc eſſet luna maxime fulgida, & ſecundum ſuam totam magnitudinem illuminata verſus nos poſſet quiſquam errare. De plenilunio tamen nihil dictum eſt. Sed hoc non obſtante Iudæi decepti fuerunt circa lunã colentes eam vt Deum, atque vocantes regi-

Iudæi adorauerunt lunam.

F nam coeli; offerebantque placẽtas mulieres hebreorum, vt patet Iere. 44. cap. vnde cum eſſent quidam de Iudęis profugi in Aegypto tempore Babylonicæ captiuitatis, eſſetque Ieremias cum eis, admonuit ne colerent reginam cęli, cui reſponderunt publicè omnes mulieres hebreorum, ꝙ licet Deus iuberet non facerent, ſed potius colerent reginam cęli, quia dum eam coluerunt ſaturabantur panibus, & mala non viderunt, cum autem colere omiſerunt, fames & omnia mala inuenerunt illos. Iſtud tamen non prouenit eis, quia faciebant feſtiuitatem in principio lunæ nouæ, ſed quia inclinati erant ad colendum idola, ita etiã coluerunt ſolem.& 12. ſigna cęli, & omnia aſtra, vt patet.4.Reg.23.cap. ſed de his nihil iuſſerat Deus fieri, nec habebant aliquam occaſionem ex ritu legis.

G

Quare voluit Deus in principio menſis magis fieri ſacrificia, quàm alio tempore, Quæſt. IX.

QVAERET aliquis quare Deus iuſſit magis in nouilunio fieri ſibi ſolennitatem, & ſacrificia, quàm in alijs temporibus. Reſpondendum eſt, ꝙ Deus volebat coli ab Hebręis in ritu ſacrificiorum, & ad hoc aſſignauit eis certa tempora: poterat autem aſſignare quæcunque voluiſſet, quia in iſtis non multum refert. ſ. vtrum Deus colatur in iſto die, vel in illo: dum tamen ſit aliquis dies determinatus ad cultum Dei. Et ſicut Deus determinauit fieri ſibi cultum in quib uſdam alijs diebus ſpecia-
H liter.ſ.in omni ſabbatho, & in feſto azymorum, pentecoſtes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum: ita iuſſit quòd fieret in nouilunio, nec referebat magis tunc fieri, quàm in alio tempore. Alio modo reſponderi poteſt, quòd Deus iuſſit ſpecialiter fieri ſibi ſacrificia in nouilunio, & hoc ſiue propter lunam, ſiue propter principia menſium. Primo modo dicetur, quòd Deus infundit nobis omne bonum tam naturale, quàm ſupernaturale. Bona autem naturalia influit per motum corporum cœleſtium.ſ. faciendo, vt illa moueantur, & per illorum motum deriuetur in nos aliqua virtus ad conſeruationem, & vegetationẽ naturalẽ, & quia maxima mutatio in iſtis naturalibus apparet per curſum lunæ potiſſimum quantũ ad
I ea, quæ ſunt humida, & frigida, & luna renouat curſus ſuos in nouilunio, voluit, ꝙ ibi fierẽt ſibi ſacrificia ſpecialia ad ſignandũ, ꝙ gratias referebant Deo pro beneficijs ſuſceptis per motum corporũ cęleſtiũ. Iſta namq; licet naturaliter moueanẽ, tñ ſine Dei iuſſu, & ordinatione non mouerenẽ, & quantũ ad Deũ motus corũ nõ eſt naturalis, ſed purè liber, quia qñ ipſe vult mouenẽ, & qñ nõ vult ſtant, vt patet de ſtatione ſolis tp̃e Ioſue qñ pugnauit ꝯ quinq; reges, vt patet Ioſue. c.10. & ſic Chriſtus poſuit iſta tanq̃ bñficia Dei nobis collata ex Dei miſericordia, vt patet Mat. c.5.ſ. Eſtote miſericordes, ſicut & pr̃ veſter cęleſtis miſericors eſt. Et poſtea ſubdit: Qui facit ſolẽ ſuum oriri ſup bonos & malos, & pluit ſup iuſtos & pctõres. Vegetatio ergo quæ nobis naturaliter ex motu lunę confertur, ad
K Dei bñficium pertinet, & propter illam Deo gratiæ referendæ ſunt. Voluit ergo ꝙ in nouilunio, vbi magis iſtud apparet fieret ſibi ſacrificiũ & ſpecialis feſtiuitas. Aliter poteſt dici referendo hoc ad principia menſium.ſ.Deus eſt dñs temporũ, & concedit vobis ſingula tempora, in quibus viuimus, & ideo in omni tempore eum colere debemus, quia quod non poſſumus facere ſpecialiter ex alijs humanis occupationibus iuſſit, vt fieret ſaltem in principijs ipſorum temporũ, & qa quilibet menſis eſt per ſe vnum tp̃s ipſale iuſſit, vt in principio cuiuslibet mẽſis, fieret ſibi ſacrificium. Conſiderandum autem, ꝙ quamquam vocetur hic

tur hic ista solennitas calendarum more Latino: tamen proprie vocatur Neomenia.i.noua luna, vel defectus lunæ nouiter: a Neos quod est nouum, & mene, quod est defectus, quasi nouus defectus: quia tunc luna deficit, quia cadit sub radijs solis, & est noua. Sic aliquando vocatur in scriptura, vt patet Psal.80.s.buccinate in Neomenia.i.die nouæ lunæ. Pluries tamen vocantur calendæ, vt patet supra cap.10.& 4. Reg.c.4. & Isa.c.1. Erat autem dies istę magnæ solennitatis: vnde comparatur aliqualiter sabbatho, vt patet Isa.ca.1. s.Neomeniam, & sabbathum, & festiuitates alias nō feram, iniqui sunt cętus vestri, calendas vestras, & solennitates odiuit anima mea. Et 4. Regum.c.4. dicit: Quam ob causam vadis ad eum, hodie non sunt calendæ, nec sabbathum: quasi sabbathum, & calendæ essent æqualis solennitatis. Sciendum autem, quòd in festiuitate calendarum fiebant sacrificia, vt patet hic, & ad honorem illorum, & ad gaudium solennitatis clangebatur tunc in buccinis argenteis in sanctuario, vt patet supra cap.10.s.Si quando habueritis epulum, & dies festos, & calendas, Canetis super holocaustis, & pacificis vestris, vt sint in recordatione Dei vestri. De hoc Psal. 80. s. Buccinate in Neomenia tuba.i.in die calendarum canetis tubis argenteis. Et sequitur ibidem: Insigni die solennitatis vestræ, idest iste dies est magnæ solennitatis apud vos. *Offeretis holocaustum domino.* Idest in die ista offeretis speciale holocaustū. s.omnia animalia, quæ infra habētur. *Vitulos de armento duos.* Hic iubetur fieri de omnibus speciebus animalium immolaticiorum.s.quadrupedum, præter q̄ de hircis, & ponuntur tria genera.s. agni, arietes, & boues. De bobus ponebantur duo, vt patet infra. Si autem aliquis dicat quare ponebantur tot nō potest reddi causa de numero, sed sola voluntas legislatoris est causa. Sciēdum autem, ꝙ isti boues, de quibus hic dicitur non erant boues castrati, quales nos boues appellamus, sed tauri, vel vituli non castrati: nam Iudæis non licebat castrare aliqua animalia, ideo nec boues ad arandum castrabant, sed per assuetudinem fiebant domiti: sic patet Leui. c.22. s. omne animal quod vel contritis, vel tonsis, vel sectis, ablatisque testiculis est non offeretis domino, & in terra vestra hæc omnino non facietis. Sciendum autem, ꝙ cum iubentur offerri omnia ista animalia, quamquam non exprimatur de quolibet, ꝙ esset mundum, & immaculatum: tn̄ intelligendum est. *Arietem vnum.* Idest offeretis vnū arietem in holocaustum. Ritus autem offerendi omnia ista animalia, quantum ad immolationem, & cremationem idem erat cum omnia essent holocausta. De quo Leui.cap.1. solum autem differebant libamēta eorum, vt patet infra. Sciendum ꝙ de bobus, & arietibus non dicitur quantæ ętatis essent, sicut dicitur de agnis, ꝙ essent anniculi. Causa est, quia de ariete determinatum erat. Non.n.vocabatur aries, nisi excederet annum, & vsq; ad illud tēpus vocabatur agnus anniculus. Cum vero excessisset annum non referebat quot annorum esset, sed cuiuscunque ætatis offerri poterat. De bobus autem non ponitur certa ętas, quia siue essent infra annum, siue supra, poterant offerri, dum tamen essent ad minus octo dierum, quia ante illum diem nullum aïal offerri poterat, vt patet Leui.22. Bos, ouis, & capra cum genita fuerint.7. diebus erunt sub vbere matris suæ: die aūt octauo, & deinceps offerri poterunt dn̄o. *Agnos anniculos septem.* Hic ponitur ætas, quia agni, & arietes non differunt, nisi per ætatem, ideo cum agitur de agnis, oportet assignari ætatem. *Immaculatos.* Non solum refertur ad agnos, sed etiam ad boues, & arietem, quæ aūt sint maculæ quæ impediebant supra declaratum est. *Et tres decimas similæ.* Hic ponuntur libamenta isto-

…ificia …renda …ie calendarum.

A rum sacrificiorum, quia vt patet supra cap.15. nunquā poterat offerri aliqua hostia pacifica, vel holocaustū sine libamento. Et ponuntur primo libamenta bouis. Erant aūt inæqualia ista libamenta, sicut animalia inæqualia sunt. Nam pro vitulo tres decimæ offerebantur de simila: pro ariete duæ, & pro agno vna. Dicunt aūt aliqui, ꝙ ideo erat distinctio numeri decimarū farinæ, quia erat distinctio ætatis.s. ꝙ vitulus erat trium annorum, & aries duorum, & agnus vnius. Sed non stat, quia nullus vitulus est trium annorum: tūc enim bos vel taurus appellatur, & tn̄ semper iubetur, ꝙ offerantur tres decimæ cum vitulo. Item quia tunc si aliquando aries offerretur quatuor annorum, deberent dari cum eo quatuor decimæ similæ, sed falsum est,
B quia solum iubebantur dari duę decimæ, vt patet hic, & sequen.cap.& supra cap.15. Item nō stat, quia aries & vitulus non offerebantur semper eiusdem ætatis, sed aliquando maioris ætatis, & aliquando minoris: semper tamen lex iubebat offerri duas decimas, cum ariete, & tres cum vitulo, ergo nō fiebat hoc propter ętatem. Sed dicendum. ꝙ fiebat propter maioritatem victimæ, & quia vitulus semper est maior ariete etiā si sit minoris ætatis, & aries maior est agno, iussum est, vt offerrentur omnia libamēta maiora cum vitulo, q̄ cum ariete, & maiora cum ariete, q̄ cum agno. *Similæ oleo conspersæ.* Idest istæ tres decimæ debent esse conspersæ oleo. Quantitas aūt olei ad conspergendū hr̄ infra.s.medietas hin. Conspersio aūt ista erat, quia totum istud oleum funderetur super similam, & cō-
C miscеretur, quasi redacta in pastam, sicut farina commiscetur aqua ad faciendum massam.

Libamenta sacrificiorum pdictorū.

An tres decimæ miscerentur simul vel non. Quæst. X.

QVAERET aliquis de istis tribus decimis, an simul cōmiscerentur, vel quęlibet decima p se. Rn̄dendum est, ꝙ cuilibet animali correspondebat vnitas libamentorum. Si autem istę tres decimę conspergerentur per se.s. ꝙ quælibet decima cōspergeret, quarta hin de oleo erant tria libamēta, & de quolibet eorū assumeret vnus pugillus ad cremandum in altari. Nam Leui.c.2.dr̄, ꝙ qn̄ offerretur simila conspersa, tolleret vnus pugillus de ea, & cremaret
D super altare, reliquum verò cederet sacerdotibus. Si aūt quęlibet istarū trium decimarū per se cōmiscere tur oportebat de qualibet earū assumi vnum pugillū ad cremandū super altare: alioquin aliqua simila eēt, de qua nihil cremaret, & illa nō pertineret ad sacrificium; possent quoq; sacerdotes illā comedere fermē tatā, quia non erat pars similæ totius oblatæ, de qua aliquid fuisset crematū. Sed hoc falsum est, vt patet Leui.c.6. oportebat ergo, vt de qualibet illarum decimarū sumeret vnus pugillus ad cremandū super altare, & sic eiusdē sacrificij essent triplicia libamenta, qđ falsum est. Dicendū igitur, ꝙ illę tres decimæ, q̄ erant pro quolibet vitulo cōmiscebant, per se, ita ꝙ sup eas simul funderetur de oleo medietas hin, & portaretur ad altare, atq; inde solū acciperetur vnus pugillus ad
E cremādum. Reliquum autem cederet sacerdotibus: nam in simila lex ista erat, quòd siue multa, siue modica esset, solum acciperetur de ea pugillus vnus.

An omnia libamenta trium animalium deberent simul misceri, vel non. Quæstio. XI.

QVAERETVR amplius cum oīa ista aīalia, quæ hic offerri iubentur pertineant ad diē eundem, an libamenta ipsorum omnium deberent misceri & perfundi oleo toto, qđ debebatur oībus simul: verbi gratia erant duo vituli vnus aries, & septē agni, vt hic patet, & cuilibet rn̄de-

bat determinata pars de simila oleo,& vino: an simila
debita omnibus coniungeretur, & oleū debitum pro
oībus simul funderetur super illam, ita vt fieret vna
pasta magna,
Respondendum est, ꝙ non poterat talis fieri com-
mixtio, quia cuilibet sacrificio debebat correspōdere
suum libamentum, sed sacrificia erant hic distincta,
cum essent diuersorum animalium, & diuersarū spe-
cierum, ergo non poterant esse libamenta eadem.
Item patet, quia hic erant sacrificia diuersorū gene-
rum.s. holocausta, & hostię pacificę, & etiam pro pec
cato: sed vltimis non debebatur libamentum. De pri
mis autem manifestū est, ꝙ non offerebantur simul,
quia holocausta pertinebant ad vnum genus, & paci-
ficę hostiæ ad alterum: sed in pacificis non est idem
ritus, ideo primo fiebant omnia holocausta, deinde
omnes hostię pacificę. Dico aūt hoc de alijs festiuita-
tibus, quæ infra habentur gn̄aliter: nam in festo calen
darū non offerebant̄ hostiæ pacificę, sed solū holocau
stū, & pro peccato: si tn̄ fieret cōmixtio oīum partiū
farinę, & totū oleum simul funderetur super farina,
non esset libamentū, nisi pro vno genere sacrificiorū,
quia de vnica cōmixtione solū accipiebatur vnus pu-
gillus, siue ergo pro pacificis, siue pro holocaustis ac-
ciperetur, necesse erat, vt vnum genus sacrificiorum
maneret, sine libamentis, quod falsum est: quia nunq̄
ista sine libamentis offerebantur, vt patet supra c. 15.
Item patet hoc in animalibus pertinentibus ad holo-
caustum solum, erant enim multa, & diuersarum spe
cierum, atque indigebant singula eorum libamentis,
sed non offerebantur ista simul, quia non ponebant̄
carnes omnium istorum animalium simul super al-
tare, sed prius cremabant̄ carnes vnius animalis, dein
de alterius. Ergo cum quolibet suus pugillus libamē
torum fundendus erat. Sed non potest hoc stare, ni-
si fieret diuersa mixtio, ergo necessę erat diuersas par-
tes similę per se commisceri, & illis distincte oleū fun
di, & de qualibet vnum pugillum accipi.
Dicendum igitur generaliter pro istis sacrificijs, &
omnium aliarum festiuitatū, ꝙ cum erant diuersa ani
malia immolanda, siue pertinerent ad diuersa genera
sacrificiorū, vt ad holocaustum, & hostiam pacificā,
sicut in alijs festiuitatibus, quæ infra habentur, si esset
vnicum genus.s. holocaustorū, sicut in calēdis, & sab-
bathis pro quolibet aīali debebat fieri sua conspersio
similę cum alijs libamentis, vt cum hic essent duo vi-
tuli, septem agni, & vnus aries, fierent nouem cōsper
siones iuxta nouem animalia, & tunc cremabant̄ ista
animalia diuisim, & cum quolibet ponebatur vnus
pugillus de libamēto suo. Reliquum autem sacerdo-
tibus cedebat. Differt tamen, quia non erat facienda
diuisio in libamentis ad ęqualitatem, sed cuidam ani-
mali correspondebant tres decimæ.s. vitulo, & alteri
correspondebat vna.s. agno, & tamen pro agno erat
vna conspersio, & pro vitulo erat etiam vnica, quam-
quam posset diuidi libamentum illius in tria libamē-
ta æqualia libamento agni, quia tn̄ sacrificiū erat vni-
cū cōpetebat ei vnicū libamentū, & sic fiebat de sin-
gulis siue magna, siue parua hērent libamenta. Reli-
quæ autem partes libamentorum sacerdotibus cede
Sacrificiū duo pōt notare. bant, vt patet Leuit. c. 2, & 6. *In sacrificio per singulos vi-
tulos.* Idest cum quolibet vitulo offerrentur tres deci-
mæ de simila conspersa oleo. Et dicitur in sacrificio,
quod potest accipi dupliciter: vno modo pro carnib⁹
animalis.s. ꝙ cum illis offerrētur tres decimæ similę,
& hoc erat in sacrificio offerri.i. cum sacrificio. Alio
modo accipi potest sacrificiū pro oblatione, quæ erat
de aridis.s. pro simila: nam sacrificium de carnibus
proprie vocatur victima, vel hostia: & istud nomen
nulli alteri competit: sacrificium autem est generale,
F & etiam accipitur pro oblatione panis, sic patet sup. c.
15. vbi simila vocatur sacrificium. Sic etiam Leui. ca.
2. & sic accipitur hic, & seq. ca. iō idem est dici, ꝙ erūt
tres decimæ per singulos vitulos in sacrificio.i. pro li
bamentis ipsorum. *Et duas decimas similæ.* Ista est mē-
sura libamenti pro ariete, & quia erat minus animal
offerebantur duæ decimę, cum pro quolibet vitulo
offerrentur tres. *Conspersæ oleo.* Idest istæ duæ decimę
debebant perfundi oleo. De quantitate autem hu-
ius infra habetur. *Per singulos arietes.* Solum erat hic
vnus aries, & tamen dicitur per singulos arietes, vt po
natur regula generalis, quia non solum in isto ariete,
sed etiam in omnibus alijs, qui offerrentur, debebat
hoc obseruari siue in holocausto, siue in victima pa-
G cifica, nec variabantur vnquam libamenta: ita vt ma-
gis offerri liceret. *Et decimam partem decimæ.* Hic po- Libamēta pro agnis.
nitur libamentum pro agnis, & dicitur quòd decima
decimę offerretur in agno. Est autem decima deci-
mæ pars centesima: ideo si accipiatur decima ista re-
spectu ephi dicetur decima decimæ, idest centesima
pars ephi, & tunc erit valde paruum libamentū agno
rum, ideo non est accipienda ista decima decimæ in
eodem genere mensuræ, in quo accipiuntur alię de-
cimæ. Si enim in vitulo tres decimæ ponuntur in
agno autem decima decimæ: ergo trigesies tantum
ponitur in vitulo, vt in agno, & si in ariete duę deci-
mę ponuntur, & in agno decima decimæ vigecuplū
libamentum erit arietis ad libamentum agni, sed in
vitulo solum est libamentum triplum ad libamentū
H agni, & in ariete est libamentum duplum, ergo non
accipietur decima in eodem genere, scilicet pro deci-
ma ephi. Antecedens patet, quia supra dicitur in a-
gnis anniculis iugis sacrificij, quòd offerretur cum
quolibet vna decima ephi conspersa oleo de simila.
idem patet supra ca. 15. vbi in agno iubetur poni vna
decima, & in ariete duæ, & in boue tres. Item si tantū
differrent libamenta boum, arietum, & agnorum in
simila, proportionaliter differrent in oleo, & vino.
Quod patet, quia oleum erat ad cōspergendum simi-
lā, ergo sicut simila esset maioris, vel minoris quanti-
tatis ita deberet oleū proportionaliter mēsurari, alio-
quin in aliquo sacrificio esset parum de oleo ad con-
spergendum: in alio autem esset superfluum, quod
I non stat, & tamen libamenta istorum in oleo, & vi-
no ponūtur in hac habitudine quasi vnum, duo, tria,
scilicet quarta pars, tertia pars, & medietas. Ergo si-
mila, quę offerebatur cum agno, non erat decima de
cimæ respectu ephi.
Sed dicendum, quòd accipitur decima dupliciter,
scilicet pro decima cori, vel pro decima ephi. Est au-
tem ephi decima pars cori: ideo quādo accipitur de-
cima pars in coro, accipitur vnum ephi, & quādo ac-
cipitur decima pars ephi est cētesima pars cori, & vo-
catur decima decimę. Sic etiam accipitur hic, quòd
in agno ponatur decima decimæ, scilicet centesima
pars cori, & illa est decima ephi: si enim decimę, quæ
ponuntur in vitulo, & ariete, & decima decimæ, quæ
ponitur in agno essent respectu ephi: tunc trigesies
K tantum in vitulo, quàm in agno poneretur, sed deci-
mę tres in vitulo, & duæ in ariete sunt decimę respe-
ctu ephi. Decima decimę agni est respectu cori, ideo
tantum valet vna decima, quantum decima decimæ,
& sic solum triplum de simila ponitur in vitulo, quā
in agno, & solum duplum in ariete, quàm in agno.
Conspersæ ex oleo. Idest ista decima ephi pro quoli-
bet agno conspergetur oleo, sicut conspergebantur
decimę in alijs sacrificijs. Mensura autem sua infra
habetur. *In sacrificio per singulos agnos.* Idest cum quo-
libet agno debet poni vna decima similæ cum oleo,
& ista est sacrificium, idest libamentum suum.
Dicitur

A Dicitur autem per singulos agnos, quia septem sunt. *Holocaustum suauissimi odoris, atque incensi est domino.* Idest ista animalia oblata, cum suis libamentis sunt holocaustum domino, idest Deus acceptat illa tanquam holocaustum suauissimum, & incensum. Quomodo autem sit odor suauissimus iste domino supra declaratum est: dicitur etiam holocaustum incensi, idest holocaustum, quod incenditur, quia non potest accipi hic pro thure. *Libamenta autem vini.* Hic determinatur quantitas duorum libamentorum, scilicet vini, & olei: supra enim non facta fuit mentio aliqua de vino. De oleo autem fuit aliqua, sed non determinata fuit mensura. Hic autem ponitur mensura vini, & per illam intelligitur mensura olei, quia semper ista sunt æqualia, vt patet supra in litera. & supra 15. capit.

B Fuit tamen supra mentio facta de oleo, & non de vino, quia oleum fundebatur super similã ad conspergendum ipsam. De vino autem nihil fundebatur ibi, sed super carnes cremandas. *Quæ per singulas fundenda sunt victimas.* Idest quælibet victima debet hr̃e suum libamẽtum vini, quod super illã fundit.

An uinum quod perfundebat ad libamenta fuerit aqua mixtũ uel purum.

Ex quo patet, quod quando cadauera istorum animalium diuidebantur in frusta ad cremandum super altare, perfundebantur vino, & hoc est fundi per singulas victimas, & sicut oleum habet se ad similam, ita vinum ad carnes. Iudæi volunt, quòd istud vinum esset mixtum aqua, sed non videtur ex textu: immo magis contrarium: nam si posset aqua permisceri, & tamen esset in illa mensura, non diceretur quòd haberetur tantum vel tantum de vino, quia pars illius

Animalia cremanda perfundebantur uino puro, & nõ limphato.

C quædam aqua erat: potissimùm, quia vinum temperatur aqua, quando in potum assumitur. Hic autem solum erat ad perfundendum carnes. Item non est verisimile poni ibi aquam, quia tunc aqua esset libamẽtum. Deus autem tradens hic regulam completam de libamentis expressisset de aqua: nihil tamen expsisit, nec vellet. Si dicas, quòd intelligebatur, quia Iudęi non poterant aliquo modo declinare a tenore legis, siue excedendo, siue deficiendo: nam addere etiam in rebus bonis non permittebatur eis, vt patet Deuterono. cap. 12. scilicet quod præcipio tibi hoc tantum facito domino, nec addas quidquam, nec minuas. *Media pars hin per singulos vitulos.* Idest in quolibet vitulo fundet medietas hin de vino. Est enim hin mensu-

Hin mensura quædam.

D ra liquidorum, quæ in sex partes diuiditur, quarum quælibet sextarius dicitur, & cum iubetur poni medietatem hin in vitulo ponuntur tres sextarij. In ariete autem duo sextarij, quia isti sunt tertia pars hin, in agno autem ponitur sextarius, & dimidius, quia tanta est quarta pars hin. Aliqui autem errant circa assignationem huius mensuræ existimantes diuidi hin in quatuor mensuras, quarum quælibet vocetur quarta illius, & hoc quia supra dicebatur per singulos agnos debere fundi quartam partem hin volentes in hoc dicere, sicut de ephi, ꝙ per decem mensuras diuiditur, & quælibet illarum vocatur decima ephi, sed falsum est, quia etiam hoc modo dicent hin diuidi in tres mensuras æquales quarum quælibet vocetur tertia

E hin, quia iubetur, quòd in quolibet ariete ponatur de vino, & de oleo tertia pars hin: non ergo stat. Sed dicendum est, vt primo fuit dictum diuidi hin per sextarios. *Tertia per arietem, quarta per agnum.* Idest tertia pars hin de vino, & de oleo ponetur pro quolibet ariete, scilicet duo sextarij, quia duo sextarij sunt tertia pars sex sextariorum. In quolibet autem agnorũ ponitur quarta pars hin, idest sextarius, & dimidius, qui facit quartam sex sextariorum. *Hoc erit holocaustum per omnes menses.* Idest ista animalia supra posita cum libamentis suis offerentur in holocaustum per omnes mẽses, idest per principia omnium mensium. Nam solum in prima die mensis istud fiebat, vt supra dictum est.

Qui sibi anno vertente succedunt. Idest menses succedunt sibiipsis, quia vno finito incipit alius, & hoc anno vertente, idest circulariter moto. Annus enim vbi incipit, ibi desinit, quod ad circulum pertinet, & quia nos per anni magnitudinem mouemur, annus verti dicitur, non tamen vertitur, quia tempus est, qđ non est motus, nec in motu. Sed quia tempus fit per motum circulorum cœlestium, scilicet annus fit per hoc, quia sol decurrit suum circulũ perfecte redeundo a puncto in punctum, annus moueri videtur. Sic enim Philosophus dicit 4. Phy. omnia in circulo esse, idest tempus esse per circulum, & in circulo.

An illa holocausta debebant fieri etiam in mense 13. quando accidebat. Quæstio. XII.

QVAERET aliquis, quia dicitur hic, quòd in omnibus mensibus deberent fieri ista holocausta, an quando esset mensis. 13. fierẽt sicut in anno mensiũ. 12. In quo ꝓsupponẽdum est, qđ s. declarabãt de anno lunari, quẽ Iudæi sequuntur, scilicet quòd aliqñ faciunt menses 12. & aliquando. 13. quòd autem fiant. 12. est regulare: ideo de quolibet istorum non dubitabatur, quòd in principio eius offerrentur holocausta calendarum, quæ habentur hic: cum tamen essent. 13. menses, quia vltimus videbatur irregularis, ibi apparebat dubium.

Respondendum est, quòd siue annus apud Iudęos esset. 12. siue. 13. mensium in quolibet eorum debebat offerri holocaustum, quod hic iubetur: alioquin transiret aliqua lunatio sine sacrificio, quod falsum est, qa Iudæi omnes Neomenias celebrabãt, cum essent magnæ festiuitates apud eos, vt patet Psal. 80. & supra declaratum est. Potissimum quia supra cap. 10. dicitur, quòd si quando Iudęi haberent calendas clangerent buccinis super sacrificia, ergo in omnibus calendis festiuitas erat: alioquin transirent calendæ aliquæ sine sacrificijs. Item non stat ratio dubitãdi de mense magis quàm de alijs, quia non est magis irregularis: nobis enim qui sequimur annum solarem per 12. menses semper diuisum irregulare videretur si interdum esset mensium. 13. sequentibus tamen annum lunarẽ non est magis irregulare esse annum mensium. 13. q̃. 12. cum necesse sit aliquando sic, & aliquando aliter fieri, vt annus solaris non multum elongetur a lunari quantum ad principia sua, & fines, ideo in isto mense sicut in cæteris debebat fieri. Aben Ezra autem tenet contrarium. s. quòd solum in primo mense anni fieret, qui vocatur apud eos Nisan. Sed falsum est cum litera dicat per omnes menses, sed forte aliquis rñdebit, ꝙ dicebatur fieri per omnes menses, quia in mense primo fiebat pro se & pro oĩbus alijs mensibus, sed ista rñsio multum est distorta, & tñ adhuc nequaquã stat, quia necesse est saltẽ in mense. 7. nam sequenti c. dr̃, ꝙ in prima die mensis. 7. fierent holocausta pro festiuitate clangoris, & ꝑter hoc adhuc fieret sacrificiũ calendarũ: ergo necesse erat ibi celebrari calendas, & sicut ibi fiebat, ita in oĩbus alijs mẽsibus fieri debebat, cum iubeatur de oĩbus, & non sit maior rõ de vno q̃ de alio. *Hircus quoque offeretur domino pro peccatis.* Hic ponitur alterũ sacrificiũ. i. pro peccato, qđ fiebat ad expiationem, & offerebatur hircus: nam quamq̃ hircus conueniret holocaustis, vt patet Leuit. c. 1. & hostijs pacificis, vt patet Leui. c. 3. & supra c. 7. tñ rarissime ponebatur, nisi in hostijs pro peccato. His autem maxime conueniebat. Causa huius declarata est Leui. c. 4. ideo raro in pacificis ponitur: rarius tamen & quasi nunquam ponitur in holocaustis.

Opi. Abẽ Ezræ.

An sacrificium pro peccato, quod fit in Neomeniis, fieret secundum Iudæos pro peccato Dei, quia diminuit lumen lunæ a luce solis. Quæstio. XIII.

QVAERET aliquis ad quid fiebat istud sacrificium pro peccato. Iudęi respondent ꝙ Deus peccauit, & pro peccato suo offertur sacrificium. Magna enim cęcitate isti insipientissimi caligant, ita vt Deum peccasse dicere non erubescant. Vnde in quadam distinctione Talmud Iudeorum dicitur, ꝙ Deus mandauit offerri hircum calendarum pro peccato quod ipse egit. Dicunt autem, ꝙ condiderat Deus solem, & lunam inęquali splendore, & luna dixit Deo: nunquid vnus rex debet habere duas coronas ęquales? quasi volens, ꝙ sol minueret, & ipsa esset maior, ideo Deus minuit eam ab æqualitate solis, & fecit quòd sol eam minueret per singulos menses eam obscurans in coniunctione, postea vero pęnituit eum, quòd fecisset huiuscemodi: ideo iussit, ꝙ ad emendationem huius mali in die quo luna nobis totaliter deficiebat, cōtinuè fieret ista expiatio. Ista enim ita sunt absurda, vt nequaquam ad illa quidquam argui liceat: nam nec nomine fabularum digna sunt. Poeticę enim fabulę magis compactæ sunt: nam quamquam non sint de rebus veris, nec verisimilibus, vt ait Tullius in primo Rhetoricæ nouę: tamen si fuissent, illum ordinem haberent; istud autem nequaquam sic est. Postremo autem turpissimi, & bestialissimi Iudæi, & ipsa ruditate rudiores sūt putantes se quolibet adhuc mense Dei peccatum expiare. Si enim semel expiatum esset non oporteret quolibet mense expiari. Rabbi Abraham Francus glosat istam fabulam, dicens, quòd æqualitas lunæ & solis in lumine est ęqualitas influentię, ita ꝙ luna humectat, & res humidas crescere facit: sol autem calefacit, & desiccat, & factum est a Deo, ꝙ sol præualeret. Sed ista nihil ad propositum fabulæ de locutione lunę, & de peccato Dei, & expiatione illius in principio cuiuslibet mensis. Tanta enim absurditate ista plena sunt, vt nequaquam ad aliquem sensum conueniētem trahi possint. Respondendum igitur, ꝙ istud sacrificium fiebat pro peccato ad expiandum, semper enim erant aliqua peccata, quæ expiari possent in Israel, siue in personis priuatis, siue in toto populo: ideo conueniens erat in illis accipi sacrificium expiatiuū. Sic quoque fiebat in omnibus alijs festiuitatibus magnis, vt patet infra in litera, & sequenti cap.

Pro cuius peccato fiebat sacrificium Calendarum. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis pro cuius pctō fiebat istud sacrificium. s. an pro pctō totius populi, vel alicuius de populo, vel sacerdotum. Ista. n. omnia ad sacrificium pro peccato pertinebant. Respondendum est, ꝙ fiebat pro pctō totius populi; nam qñcunque pro aliqua persona fiebat sacrificium pro pctō eius, oportebat ꝙ pctm̄ illud esset determinatum, vt patet Leui. cap. 4. & 5. Hic aūt non erat aliquid determinatum. Item ille pro cuius pctō offerebatur sacrificium, dabat ipsum animal, quod immolabatur, sed hic dabatur animal de sumptibus sanctuarij, cum oīa ista essent sacrificia necessitatis instituta a lege, ergo non pertinebant ad aliq̄ personam priuatā. Item si pro aliquo priuato fieret, non contingeret esse necessarium quolibet mense offerri, sed aliqñ conueniret, & aliqñ nequaq̄. Sed necesse est dici, ꝙ offerretur istud sacrificium pro aliquo genere personarum, quæ semper manerent, cum istud sacrificium calendarum perpetuum esse debebat. Non tñ pōt dici,

F ꝙ offerebatur pro omnibus sacerdotibus, vel Leuitis, quia tunc stat eadem ratio, quæ de alijs. s. quia de expēsis eorum hoc fieret, sed fiebat de expensis sanctuarij, ergo non erat pro eis specialiter. Dicendum est autē ꝙ istud sacrificium fiebat pro pctō totius populi, quia semper populus habebat aliqua peccata, quæ expiari possent, & conueniebat hoc, quia sacrificia ista fiebāt de expensis publicis. s. de expensis sanctuarij, quę dabantur a tota cōitate, vt supra declaratū est: ideo toti cōitati prodesse debebant. Item cōitas Iudæorum durabat semper, sicut sacrificium istud fiebat per oēs generationes. Sic aūt de oībus alijs sacrificijs, quę fiebāt in cęteris festiuitatibus. Dicendum est, ꝙ non solū de his, sed ēt de sacrificijs pacificis & holocaustis, quamquam. n. ista non offerantur ad expiationē, tñ fiebant

G nomine cōitatis, & Deus acceptabat ea pro tota cōitate. De sacrificijs aūt istis pro pctō qualiter proficerent ad expiationem peccati, an quantū ad culpā, vel quantum ad pęnam, & si quantum ad pęnam, q̄d de pęna tollerent declaratum fuit Leui. cap. 1. & 4.

Pro quo peccato populi offerebatur sacrificium Neomeniæ. Quæst. XV.

QVAERETVR amplius pro quo peccato populi offerebatur istud sacrificiū, quod dr̄ pro pctō. Rñdendum est, ꝙ quidam voluerūt offerri ad expiationē sceleris, q̄d cōmiserunt fratres Ioseph vendendo ipsum. Alij autem voluerunt,

H ꝙ offerretur pro pctō adorationis vituli in deserto. Primum satis est friuolum: nam frustra videbatur expiari pctm̄, quia iam a multis tp̄ibus deletum esset. Secundum ēt non multum agit, quia pctm̄ illud nō fuit remissum per sacrificia, sed per occisionē noxiorū: nam 23. millia virorū gladio perierunt. s. quotquot Moyses reperit noxios in scelere, vt patet Exo. ca. 32. etiam Deus postea puniuit istud delictum immittendo pestem, vel aliam plagam super populum, vt patet præalle. c. s. ego autem in die vltionis visitabo, & hoc pctm̄ eorum. Et sequitur: percussit ergo dn̄s populū pro reatu vituli, quem fecit Aaron. Non igitur expiabatur nūc per sacrificia.

I Item & fortius nunquam poterat aliquod peccatum expiari per sacrificia, si esset contra aliq̄d de preceptis decalogi, vel cōtra aliquod iudiciale mandatū, sed solū qñ erat contra p̄cepta cęremonialia in omissione alicuius cęremoniæ, vel in transgressione illius. Pro alijs autem dabantur aliæ pęnæ, vt probatum est supra 15. & Leuit, cap. 5. erant tamē ista duo peccata. s. in vitulo, & in venditione Ioseph contra duas tabulas decalogi, ergo non erant expianda per sacrificia. Dicendum igitur, ꝙ istud erat populi pctm̄, & non erat aliquod pctm̄ speciale, sed peccatum indeterminate. Quod patet, quia istud sacrificium fieri debebat quolibet mense, tamen non contingeret, quòd quolibet mense esset aliquod peccatum speciale populi, p̄ quo offerri deberet. Item si aliquod peccatum esset spe-

K ciale non debebat offerri hircus, sed vitulus, vt patet Leui. c. 4. vel saltem non offerretur solus hircus, sed vitulus cum hirco, in quo fierent cęremoniæ, quæ habentur Leui. c. 4. ideo non erat pro aliquo peccato determinato, sed pro peccatis indistinctè, & illa semper erant in populo, quia homo dum viuit nunquam plene mundus est, quia etiam ipsi, qui mundi vocantur, non sunt totaliter mūdi, sed indigent, vt pedes lauēt: sic dixit Christus Ioan. 13. capitu. scilicet. Vos autem mundi estis, qui verò mundus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, & est mundus totus, ideo semper indiget homo expiatione aliqua, & cum hoc sit in quolibet homine, maximè est in communitate

Rñsio Auctoris.

tate in qua multi sunt, & necesse est aliquos esse imperfectos. Arguet aliquis ꝙ fieri pōt istud sacrificium pro aliquibus peccatis determinatis, sicut fiebat sacrificium in die expiationis, qn̄ summus sacerdos confitebatur omnia peccata populi super caput hirci Leui. c. 16. Respondendum est illud esse speciale in sacrificio diei expiationis, in quo iubebat Deus, ꝙ sacerdos confiteretur omnia peccata populi. In nullo autem tempore hoc fiebat, ideo poterat ibi fieri sacrificium pro omnibus peccatis illis, & pro cæteris, quæ sacerdos non confitebatur. Hic autem non fiebat cōfessio alicuius peccati, ideo non poterat, vel saltem non contingeret in quolibet mense fieri sacrificium pro aliquibus determinatis peccatis populi, sed fiebat in generali. Idem modus erat circa omnia alia sacrificia pro peccato, quæ fiebant in alijs festiuitatibus, de quibus infra.

Iura sacrificiorum Calendarum cui proueniebant. Quæst. XVI.

QVAERETVR amplius de iuribus istorum sacrificiorum, cui prouenirent: nam ista animalia non penitus cremabantur, quia saltem pellis non cremabatur in sacrificijs, quæ habentur hic.

Respondendum est, ꝙ hic erant duplicia sacrificia, scilicet holocausta, & hostia pro peccato. De primis nullum ius erat cuiquam, nisi pellis, quia omnes carnes cum capite pedibus, & intestinis cremabantur, vt patet Leui. c. 1. pellis autem sacerdotibus proueniebat non omnibus, sed illi solum qui faciebat holocaustum, vt patet Leui. cap. 6. In hostia autem pro peccato, quæ hic offerebatur, secus erat. Duplex autem erat hostia pro peccato, quia aliqn̄ de sanguine illius offerebat intra sanctuariū, & aliqn̄ nō. Primo mō cremabatur totum animal cum pelle, & fimo, & cornibus, vt patet Leui. c. 6. & de isto nō poterant habere sacerdotes aliqua iura. Alio modo cum non inferretur sanguis intra sanctuarium proueniebant sacerdotibus iura. s. pellis, & omnes carnes solis adipibus crematis super altare effuso sanguine ad expiandum, vt patet Leui. cap. 6. hic autem non fiebat primo modo sacrificiū pro peccato, quia nunquam inferebatur de sanguine intra sanctuarium, nisi in die expiationis Leui. ca. 16. vel qn̄ offerebatur vitulus pro peccato summi sacerdotis, aut totius populi, vt patet Leui. c. 4. hic autē offerebatur hircus: ergo non debebat inferri sanguis intra tabernaculum, & consequenter non erant cremādæ carnes cū pelle, sed proueniebant sacerdoti facienti istud sacrificium. *In holocaustum sempiternum.* i. cremabitur iste hircus in holocaustum sempiternum. s. ꝙ p oēs menses vsq; in ęternum debebant fieri sacrificia ista. Sed dicetur, ꝙ hic implicatur contradictio, quia dicitur primo, ꝙ offeretur hircus pro peccato: deinde dr̄, ꝙ in holocaustum: sed impossibile erat; idem aīal offerri in holocaustum, & pro peccato cum ista sacrificia habeant ritus contrarios.

Respondendum est, ꝙ non accipitur hic holocaustum proprie. s. ꝙ totum animal cremaretur iuxta ritum holocaustorū Leui. cap. 1. sed vocatur holocaustū per quandam similitudinem, quia sicut in holocausto oīa cremantur: ita adeps totus hostiæ pro peccato cremabatur, & gn̄aliter quæcunque pars animalis tota cremaretur, vocabatur holocaustū. Iste mod' habetur Leui. c. 3. vbi dr̄ de adipe hostiæ pacificæ, ꝙ cremabatur in holocaustum, & tn̄ manifestum est, ꝙ hostia pacifica & holocaustū differunt, quia tn̄ totus adeps cremabat̄ holocaustū vocat̄. *Cum libamentis suis.* i. ēt libamenta offerentur, & cremabuntur cum istis supra positis animalibus offerendis, sed hoc videt̄ solum quantum ad illam partem, quam sacerdos accipiebat in pugillo, quando immolabat sacrificium: libamenta. n. quantacunque forent nunquam totaliter cremabantur, sed vnus pugillus accipiebatur de illis ad cremandum, & reliquū proueniebat sacerdotibus, & pro ista parte intelligebatur, ꝙ cremarent̄ cū sacrificijs suis in ęternū. De hoc Leuit. c. 2. Vel pōt intelligi quantum ad libamenta totaliter, non quidē cremando, sed offerendo. s. ꝙ ipsa totaliter offerrentur coram altari, cum carnibus sacrificiorum: ibi tn̄ sacerdos accipiebat vnum pugillum ad ponendū super altare reliqua sibi reseruans, sed hoc est contra ea, quæ diximus. s. ꝙ in sacrificio pro peccato non offerebantur libamenta. Hic tamē ponitur hircus pro peccato cum libamentis suis. Dicendum est, ꝙ non offerebantur libamēta cum hirco pro peccato, & generaliter, nec in alijs sacrificijs pro peccato, quia regula libamentorū tradita est supra 15. c. tn̄ ibi non fuerunt posita aliqua libamenta cum sacrificio pro peccato. Item non potest stare, quia si aliqua libamenta essent, saltem denominarēturt hic cum in oībus alijs animalibus pertinētibus ad holocaustū fuerit posita hic certa mensura libamentorū, sed de hirco isto nihil dr̄. Cum aūt dicit litera, cum libamentis suis, non est referendū ad hircum, qui ponitur immediate, sed ad oīa supra posita. s. ad sacrificia holocaustorū, ꝙ oīa illa offerrentur & sacrificium pro peccato in ęternum cum libamentis suis. i. holocaustorū supra positorū. Aliter rn̄deri potest, ꝙ in Hebręo non habetur, sicut hic, sed dr̄: Pręter holocaustum sempiternū cum libamentis suis, & tūc est alius sensus valde diuersus. s. ꝙ oīa sacrificia supra posita tam holocausta, quàm pro peccato fieri debebant in die Calendarum, & hoc præter holocaustum sempiternum. i. pręter iuge sacrificium. q. d. licet offerantur oīa ista, quæ supra posita sunt non tolletur per ea sacrificium iuge, quod vocatur sempiternum, quia semper fiebat. i. quotidie etiam, quia in æternum fieri debebat, & ista est propriè litera. De litera autē nostra dicendum est, ꝙ hic sit vitiata errore librariorū. Quòd autem debeat sic stare patet, quia in omnibus alijs festiuitatibus tam in hoc c. q̄ in sequenti: postq̄ fuerint posita sacrificia specialia ipsius diei subdit̄ pręter holocaustū sempiternum & liba eius, vel præter holocaustū matutinū, qđ semper offeretis, vel aliud ęqualens, & s̄m hoc non oportet, ꝙ dicamus. s. de holocausto, ꝙ accipiatur largè, quia non refertur ad hircum pro peccato, sed ad iuge sacrificium.

Si calendæ essent in die sabbathi, quomodo fierent obseruationes. Quæstio. XVII.

QVAERET aliquis quid si dies calendarum accideret in die sabbathi, cum sabbathum habeat specialia sacrificia, quomodo fierēt obseruationes? Respondendum est, ꝙ offerri debebant omnia sacrificia tam iugia, quàm sabbathi & calendarum: vnde in casu dato essent animalia. 15. immolanda. s. vituli duo, & aries vnus, & hircus vnus, & 11. agni: nam pro iugi sacrificio offerebantur duo agni, vt patet supra, & illud propter nullam festiuitatē erat omittendū, vt patet supra, & hic pp sabbathū offerri debebant duo agni, vt patet supra: pro calendis offerebantur. 7. agni qui simul erant. 11. offerebantur ēt duo vituli pro calēdis, & vnus aries, & vnus hircus, qui simul erant. 15. Si aūt acciderent calendæ extra sabbathū erant aīalia. 13. īmolanda, qa duo agni q pertinebant ad sabbathū nō īmolabant̄. Quòd autē nō omitteret̄ celebratio sabbathi pp festū calendarū, quantū ad sacrificia, patet, qa sicut sacrificiū iuge non omittebat̄ pp aliq̄ festiuitatē, vt patet hic, & seq. c. ita

nec festum sabbathi. Itẽ festum calendarum nõ omittebatur propter alias festiuitates in sacrificijs: quod patet, quia semper erat festum clangoris in die calendarum, cum esset in prima die Septembris, vt patet sequenti cap. tamen ibi iubetur, ꝙ offerantur omnia sacrificia, quæ pertinent ad diem clãgoris, & præter hęc offerantur sacrificia calẽdarum, ergo de sabbatho sic fieri debebat, quod non omitteretur propter alias festiuitates.

An in die calendarum vacare deberent a laboribus, Quæstio. XVIII.

Rñsio. 1. Confutatio. QVAERETVR amplius an dies calendarũ esset dies vacationis a laboribus. Et respondebit aliquis ꝙ sic, quia erat festiuitas magna, in qua iubebantur offerri plura sacrificia, quàm in sabbatho. Respondendum ꝙ non tenet ista ratio: nam sequenti cap. in festiuitate tabernaculorum ponuntur per dies octo sacrificia specialia maiora, quã ponantur hic, & quotidie augebantur sacrificia: tamẽ duo dies solum obseruari debebant vacando a laboribus, vt patet ibidem. Etiam nihil agunt sacrificia ad vacationem a laboribus, quia in festiuitate prædicta tabernaculorum dies primus, & vltimus erant sub vacatione a laboribus, & tamen maiora sacrificia fiebãt in die secundo, q̃ in primo, vt patet.e.c. Dicendum ergo ꝙ nõ erat dies calendarum festiuitas quantum ad vacationem a laboribus, sed solum quantum ad sacrificia. Quod patet, quia Leui.c.23. ponitur catalogus omnium festorum. Cum dicitur: He sunt ferie dñi, quas vocabitis sanctas, & ponuntur ibi omnes festiuitates, quæ habentur hic & sequẽti cap. tamen nõ sunt ibi calendæ. Non est autem dicendum, ꝙ ibi omissæ fuerint, sicut interdum scriptura multa subticet, quæ facta audita sunt, quia licet hoc in alijs locis concedamus, tamen vbi fit catalogus, nunq̃ est concedendũ, sicut vbi ponitur catalogus mansionum non est concedendum, ꝙ aliqua mãsio omissa fuerit: vt infra 33. cap. & vbi est catalogus graduum illicitorum ad matrimonium non est dicendum, ꝙ aliquis fuerit omissus, vt Leui.ca.18. ita vbi ponitur catalogus festorum, idem dicendum erit. Item patet hoc, quia in omnibꝰ alijs festiuitatibus hic ponitur, qui dies sint obseruabiles, & qui non. De calendis autem omnino subticẽt, ideo patet eas non esse venerabiles.

Argum. 1. Sed arguetur, ꝙ ista vocatur magna festiuitas, vt patet Psal.80. & Isaię.

Secundũ. cap.1. vbi comparatur sabbatho. Item patet hoc ex dicto Augustini: ait.n. melius multo fęminæ Iudæorũ nerent, aut aliquid facerent, q̃ in neomenijs suis impudice saltarent. Istud aũt festum vocatur neomenia, vt supra dictum est: saltatio vero in diebus, quibus vacatur a laboribus fit: ideo in neomenijs fęminæ hebręorum a laboribus vacabant, & consequenter festũ vniuersale erat apud Iudæos. Ad primum rñdetur, ꝙ in Psal. vocatur neomenia festum insigne, non quidem quantũ ad vacationem a laboribus, sed quantũ ad solennitatem sacrificiorũ, & buccinatio, de qua ibi dicitur non erat ad ipsorum Iudæorũ quietem, sed ad solennitatẽ sacrificiorũ, vt patet supra cap.10.s. si qñ habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis & pacificis victimis. Ad secundũ rñdetur, ꝙ Iudæi non obligabantur obseruare aliqualiter a laboribus diem calẽdarum, quia tñ erat magnæ festiuitatis in sacrificijs consuetum erat apud aliquos die illa vacari a laboribus: poterant namque ipsi inter se statuere, ꝙ dies illa esset celebris, sicut patet de quibusdam alijs solennitatibus, quas Deus non instituit, & tñ Iudæi instituerunt, sic est dies sortium, qui vocatur dies Mardochęi, quem faciunt Iudęi valde celebrem,

F vt patet Hester cap.9. Sic etiam statuerunt inter se Iudęi diem purificationis templi, qñ Iudas Machabeus purificauit templum ab immũdicijs Gentilium, & illa dies mansit celebris apud Iudæos semper. De hoc. 1. Macha.4. & vocatur istud festum dies Encęniorũ, vt patet Io.c.10. ita igitur poterant inter se statuere, ꝙ obseruaretur dies calendarum, quamq̃ Deus non iusserit. Vel potest dici, ꝙ ex cõsuetudine inter plurimos Iudæorum introductum erat obseruari diem calẽdarum: non tamen erat sub necessitate, quod magis patet, quia si esset sub necessitate Iudæi quoque nunc obseruarent: ipsi.n. nunc obseruant oẽs festiuitates, q̃ olim obseruabantur: solum autem in hoc differunt, quia nunc non possunt facere sacrificia, cum non sint

G in terra Chanaan, & tñ non obseruant diem calendarum, ergo nunquam fuit sub necessitate obseruationis. *Mense autem primo.* Hic ponitur quartum huius ca. in quo est tertia festiuitas.s. azymorum, & est prima inter illas, quæ solum semel in anno fiunt.

De duplici festiuitate phase, quarum vna uocatur phase, & altera dies azymorum. Quæst. XIX.

ERAT autem ista festiuitas duplex.s. festiuitas phase, & festiuitas azymorum: prima erat solum in die 14. mensis primi ad vesperum, & immolabatur agnus per singulas domos, vt omnes Israelitæ comederent de agno paschali. Secũda festiuitas erat azymorum, & ista durabat per septẽ

H dies sequentes. De prima festiuitate nihil agitur hic, sed solum nominatur non positis aliquibus ceremonijs illius, quamquam multæ sint, de quibus Exo.cap 12. Sed solum agitur de festo azymorum.s. de septẽ diebus. Causa est, quia in hoc c. & sequenti ponitur catalogus sacrificiorum, & solum tangitur de festiuitatibus inquantum attinent ad sacrificia, sed in festo Phase non erat aliquod sacrificium proprie dictum, quia agnus, qui immolabatur a popularibus ab eis comedebatur, ideo de hac festiuitate dicitur. Secũda autem festiuitas.s. azymorum habet multa sacrificia, sicut patet in litera, ideo de hac dictum est, & ponitur hic tempus huius festiuitatis.s. in mense primo. Iste mensis vocatur apud Iudæos Nisan, & nõ est primus Qui sit primus mensis Iudæorum.

I apud nos, sed est Martius noster, & aliquando coincidit cum Aprili cum maiori parte. Incipiunt enim Iudęi annum apud æquinoctium vernale: non quidem ꝙ annus lunaris, quem ipsi sequuntur necessario debeat ibi incipi, quia vbicũque põt incipi annus siue lunaris, siue solaris. incęperũt tñ Iudęi apud ęquinoctiũ, quia Deus iussit, ꝙ mensis ille esset eis primus in mẽsibus anni: eduxit.n. eos tunc de Aegypto, & ad cõmemorationẽ huius beneficij voluit, ꝙ annus ibi inciperet, vt patet Exo.c. 12.s. mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni: ante hoc tamen non incipiebat mẽsis primus apud æquinoctiũ. Nam aliàs Deus non iussisset, ꝙ ille mensis esset semper primus, sed incipiebat annus in Septembri, quãdo

K erãt fructus maturi, quia sic ab exordio sęculi inceperant anni.s. existentibus oĩbus arboribus plenis fructibus, sed tunc est September. Et sic aliqñ Deus vocat Septembrẽ finẽ anni, & principiũ, vt patet Exo.23.c. s. solennitatẽ quoque in exitu anni, qñ congregaueris oẽs fruges de agro: quod intelligitur de solennitate tabernaculorum, quæ est in mẽse Septembris, & vocatur tunc finis anni, & Exo.c.34. vocatur principium anni, vel reditus, vt patet cum dr: Et solennitatẽ qñ redeunte anni tpe cuncta condunt. Dr aũt redire tps anni, qñ annus redit ad exordiũ suum: ideo incipiebat annus in Septembri. Fuit tamen postea mensis primus in Martio ex mandato domini. *Quartadecima die mensis.* In ista

Phase Iudæorum quo tempore fit. In ista die decimaquarta incipiebat festiuitas paschalis: & non in aurora, sed ad vesperum.s.parum ante solis occasum, quia tunc immolabant agnum, & comedebant, vt patet Leuit.23. & Deuter.16.cap. non durabat autem phase, nisi per istā diem, quia sequenti die non comedebatur agnus paschalis, sed azyma, & ideo vocabatur festiuitas azymorum. Ista autem dies decimaquarta non est decimaquarta Martij nostri, vel Aprilis aut alicuius mensis, quia Iudæi non incipiunt menses suos, sicut nos: quęlibet quippe lunatio apud eos vnus mensis est, & illę non incipiunt in principio mensium nostrorum, sed vario modo. Vocabitur ergo dies decimaquarta mēsis primi, idest dies decimaquarta lunationis primæ. Ad hoc autem ꝙ nos inueniamus istam diem quartamdecimam, debemus inquirere, quę sit lunatio propinquior vernali ęquinoctio: & illa est primus mensis Iudęorū, vtpote æquinoctium est die decimaquarta mensis Martij computando per mensem nostrum, tunc aut lunatio erat in die illo, i. coniunctio Solis, & Lunæ aut non: si fit ibi incipiet annus Iudęorū & decimaquarta die post hoc erit phase Iudęorū.s. die vigesima septima Martij: si autem non fit ibi lunatio necesse est, quod aliqua lunatio sit ante diē illū, & aliqua post. Vtpote decem diebus ante æquinoctium sit aliqua lunatio, necesse est ꝙ viginti diebus post sit alia lunatio: prima aūt est magis coniuncta æquinoctio, & tunc incipiet annus Iudęorū decem diebus ante æquinoctiū, s. quarta die mensis Martij nostri, & erit phase eorum die decimaquarta eiusdem. & sic ſm propinquitatē lunationum ad æquinoctiū cognoscetur vbi sit principium anni Iudæorū, & phase. *Phase erit Domini.* Idest erit pascha. *Phase quando celebratur.* phase in Hebręo interpretatur transitus, & hoc idem signat pascha. Vocatur autem ista festiuitas sic, quia cum essent Iudæi in Aegypto Angelus Domini trāsiuit per oēs domos Aegyptiorum occidens oēs primogenitos, & dimittens Hebręos: ad cuius honorem iussit, vt celebraretur festiuitas ista, & immolatio agni. Sic patet Exo.12.c.s. & cū dixerint vobis filii vestri, quæ est ista religio? dicetis eis victima transitus Domini est quando transiuit super domos Israel in Aegypto percutiens Aegyptios: & domos nostras liberans. *Solennitas azymorum quando fit.* *Et decimaquinta die solennitas azymorum.* Idest duæ festiuitates erunt: vna quæ vocatur phase in die decimaquarta solū, & alia, quæ vocatur festiuitas azymorū in die decimaquinta, & postea ꝑ dies septem: & non vocatur ista secunda solennitas azymorū, quasi in die phase non comederentur azyma: nam comedebatur agnus paschalis cū azymis, & lactucis agrestibus, vt patet Exo. c.12. & supra 9.c. tñ nō pertinebat principaliter ad festum azymorū, quia istę duę festiuitates fiebāt ꝓp duas causas. Prima festiuitas ad cōmemorationem mortis primogenitorū Aegyptiorum, & saluationē Iudæorum. Secunda ad commemorationem exitus de Aegypto in pauore. De his latius dictum est Leuit. c.23. *Septem diebus vescentur azymis.* Scilicet a die decimaquinta vsque ad 22. exclusiue. Non est aūt intelligēdū ꝙ in his diebus nihil comederent, nisi panes azymos: sed ꝙ non poterant comedere alios panes, nisi azymos: licebat tamen eis sumere de quibuscunque cibis voluissent. An vero Iudæi obligarentur abstinere a fermentato, & non obligarentur comedere azyma: vtpote si nullum panem manducare vellent, sed fructus, vel legumina diebus istis declaratū est Exo. c.12. *Quarum dies prima venerabilis, & sancta erit.* Idest inter istos septem dies prima dies est sancta & venerabilis. Hoc ponitur ad faciendum differentiā in istis septem diebus. quilibet enim horum solēnis erat quantum ad oblationē sacrificiorum, sed non quātum ad obseruationē a la-

A boribus. Soli autem duo erant solennes in vacatione à laboribus.s. primus, & septimus: sacrificia tamē æqualia erant in oībus. Dicitur aūt ꝙ prima dies erit sancta.i. Dño applicanda.s. quātum ad specialem ritū sacrificiorum. Vel erit sancta.i. applicanda solum ad cultum Dei, & non ad labores humanos. Iste aūt sensus melior est, quia omnes isti dies erāt æqualiter Domino applicati quantum ad sacrificia, vt patet infra, & tamen nullus eorum vocatur sanctus, nisi primus & septimus, quia in eis vacabatur a laboribus. Dicitur autem venerabilis.i. magnę reuerentiæ: & hoc ꝓpriè pertinet ad vacationē a laboribus. Alij aūt dies venerabiles non sunt, quia laboribus applicātur. *Omne opus seruile non facietis in eo.* Idest nullum opus seruile facietis per æquipollentiam negationis postpositæ. Facit

B autem litera ista differentiam de opere seruili ad alia opera, quia non dixit: nullum opus facietis in ea, sed nullum opus seruile. Quæ autem opera sint seruilia, & quæ sunt species eorum, & quomodo aliqua, quæ ſm se sunt seruilia, & quę ſm species eorum, & quomodo aliqua, quæ ſm se sunt seruilia aliquando ex fine efficiuntur non seruilia, vel propter alias circūstantias, & de omni modo obseruationis sabbathorū, & aliorum festorum in veteri testamento, & de modo obseruationis in nouo latissimè declaratum est Exo. c.12. Dixit tamen hic litera, ꝙ nullū opus seruile fieret in die primo azymorum, quia quædam concessit fieri in illo, quę non erant seruilia. In sabbatho autē non dicitur de opere seruili: sed vniuersaliter dictum

C fuit: Omne opus non facietis in eo Leuit.23.cap. addit autem omne opus ad seruile parationem ciborū, & omnia accessoria, vel immediate precedentia ad parationem, sicut est incensio ignis: hoc patet Exo. cap.12. vbi dicitur de ista prima die azymorum.s. dies prima erit sancta atque solennis, & dies septima eadē festiuitate venerabilis: nihil operis facietis in eis exceptis eis, quæ ad vescendum pertinent. Cum ergo hic prohibeatur opus seruile solum, & Exo.12.cap. omne opus preter ea, quæ ad cibum pertinent nihil addet omne opus ad opus seruile, nisi parare ea, quę ad cibū pertinent, cum idem præceptum sit hic & ibi. & in hoc erat minoris obseruationis iste dies paschalis, & omnes alię festiuitates Iudęorum quàm sabbathum:

D quia in omnibus alijs licebat parari cibos, & fieri quędam pręcedentia ad ciborum parationem præterquā in die expiationis cū in omnibus vetetur solum opus seruile. Die autem sabbathi non licebat cibos parare nec accendere ignem. Siquis autem ignem saltē succenderet occidebatur, vt patet Exo.cap.35. & sic omnes alię festiuitates erāt minores sabbatho quantum ad vacationem a laboribus, pręter diem expiationis, & erant maiores eo, quātum ad celebritatem sacrificiorum.

Offeretisque in ea incensum holocaustum Domino. Hic ponuntur sacrificia septem dierum azymorum, & quia omnes dies erant similes in sacrificijs solum ponuntur sacrificia vnius diei. Et dicitur quòd in ista prima die offeretur holocaustum in incensum, idest ince- *Sacrificia dierū azymorum.*

E detur holocaustum. Istud enim, quamquam conueniat omnibus sacrificijs, maximè tamen holocausto, quia holocaustum totum crematur Leuit. cap.1. de alijs autem sacrificijs aliquid crematur, & aliquid comeditur: & non potest accipi hic incensum pro thure, quia holocaustum non erat thus, sed aliquid crematum.

Vitulos de armento duos. Idest immolabuntur duo vituli. Dicitur autem de armento nō tanquam sit aliqua determinatio specialis, sed quasi ex superabundanti, quia nullus vitulus est, nisi de armento: & nullus aries vel hircus est, nisi de grege: quia armentum

signat congregationem magnorum animalium, scilicet boum, equorum, chamelorum: grex significat congregationem paruorum animalium, vt porcorũ, ouium, & caprarum. Sciendum autem quòd in festiuitate ista eadem sacrificia fiunt penitus, quæ fiebant in calendis. Et si aliqua ratio posset poni de numero illorũ, eadem poneretur de istis. *Arietem vnum.* Sẽper iubet poni plures agnos & vitulos, quàm arietes in omnibus his solennitatibus sacrificiorũ, quamquam sit vitulus sacrificium maiorum sumptuum. *Agnos anniculos immaculatos.* Septem anniculi vocantur ad differentiam arietum: quia si fuerint supra annum arietes sunt, & non agni. Vocantur autem immaculati, quia nõ solum refertur ad agnos, sed etiam ad arietem & vitulos: in omnibus enim, quæ offerebantur requirebatur mũditia, siue essent ipsa animalia, siue eorum libamenta, vt patet in fine cap. *Sacrificia singulorum ex simila.* Idest cum quolibet istorum animalium offeretur suum sacrificium, quod est ex simila. Sciendum quòd aliquando accipitur sacrificium pro oblatione, & immolatione animalium: & tunc oblatio omnium aliarum rerum vocatur oblatio solum, & non sacrificiũm. Aliquando autem accipitur sacrificium pro animali immolato, & etiam pro rebus aridis, quæ offeruntur, sicut pro simila: immo interdum accipitur solum pro simila, & animalia immolata non vocantur sacrificium, sed victima, vel hostia: sic accipitur hic & supra 15. & Leuit. cap. 2. & sacrificia singulorum ex simila, idest cum quolibet animali ponetur sacrificium suum, idest libamẽtum, quod est ex simila. *Quæ conspersa sit oleo.* Nunquam enim in sacrificio pacifico, vel holocausto ponebatur victima arida, sed semper conspergebatur oleo, vt patet supra cap. 15. vbi est regula de libamentis. offerebatur tamen dupliciter simila pro peccato, scilicet si esset pauper non potens offerre pecus, nec volatilia iubebatur offerre parum de simila, vt patet Leuit. c. 5. & dicitur: Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. Secundus casus erat quando offerebatur sacrificium ad inquisitionẽ adulterij pro zelotypia: quia tunc offerebatur simila ordeacea, sine oleo, vt patet supra cap. 5. est etiam generale, quòd quãdo simila erat conspersa oleo offerretur cum ea thus. Cum vero nõ ponebatur oleum, nec thus, non tamen ponitur hic de thure, quia subintelligitur: maximè quia solum ponuntur hic libamenta, quæ dabantur in determinata quantitate, vt denominetur illa quantitas: thus autem non erat in certa quantitate, sed quantumcunque offerretur bene erat. Nec valet argumentum: hic non exprimitur de thure, ergo non ponebatur cum simila. Nam eodem modo arguetur: hic non ponitur aliquid de sale, ergo non ponebatur sal in sacrificijs. Sed falsum est, quia nunquam poterat fieri aliquod sacrificium aut libamentum sine sale Leuit. cap. 2.

Tres decimas per singulos vitulos. Idest cum quolibet vitulo dabuntur tres decimę de simila, & illæ cõspergentur medietate hin de oleo, vt patet supra, & non exprimitur hic determinatio olei, quia sicut fiebat in vno vitulo: ita & in omnibus eodem modo. De vino nihil exprimitur, offerebatur tamẽ, quia ista erãt libamenta necessaria.

Et duas decimas per arietem. Idest duæ decimæ de simila offerebantur cum ariete, & illę eodem modo habebant conspersionem olei, scilicet tertiam partẽ hin, & habebant vinum in eadem quantitate.

Et decimam decimæ per agnos singulos. Idest cum quolibet septem agnorum offerebatur vna decima decimæ de simila: & accipitur hic, sicut supra, s. respectu cori, quia de illo accipiebat decima decimę pro agno
F quolibet: & tamen respectu ephi non erat decima decimę: sed decima eo quod ephi est decima pars cori: & cum ista decima quoque erat oleum, & vinum in libamento in quarta parte hin, vt patet supra. *Et hircum pro peccato vnum.* In die primo phase offeretis vnũ hircum pro peccato: quod intelligendum est, vt supra diximus de hirco calendarum, scilicet pro peccato populi, & nõ pro aliquo determinato peccato, sed in communi. *Vt expietur pro vobis.* Idest vt fiat expiatio pro peccatis vestris: sẽper enim sacrificia pro peccato sunt ad expiandum: quantum autem, vel quomodo expiant sacrificia pro peccato declaratum est Leuit. cap. 1. & supra 15. Iubebatur autem offerri hircus pro peccato in omnib9 festiuitatibus, quia in alijs diebus, scilicet profestis nũquam offerebatur hostia
G pro peccato nisi per accidens pro peccato alicuius specialis viri, qui cogeretur offerre pro aliquo quod cõmiserat iuxta ea, quæ habentur Leuit. cap. 4. & 5. & supra 5. & 6. vel forte voluntariè offerret, nam quãquã vt in plurimum sacrificia pro peccato offerantur ex necessitate, interdum tamen offeruntur voluntariè, & ad solẽnitatem, vt patet de duodecim principibus tribuum Israel qui in dedicatione tabernaculi obtulerunt per duodecim dies sacrificia: & quolibet die offerebãt aliquod sacrificium pro peccato supra c. 7. & tamen hoc pure voluntariè agebant.

Præter holocaustum matutinũ, quod semper offeretis. Idest ista sacrificia supra posita erunt pręter holocaustum matutinum, scilicet quòd nunquam dimittetur propter illa, quia etiam si contingeret eadem die mille
H agnos anniculos offerri, non debebat omitti vnus agnus, qui pertinebat ad sacrificiũ iuge matutinum. Sciendum tamen idẽ esse de vespertino: quia vtrũq; vocatur iuge sacrificium, dicitur tamen de matutino, quia de illo erat ratio dubitandi. De vespertino autẽ nulla causa est, quia sacrificium matutinũ offerebat post solis ortum, & tunc erat tempus offerendi omnia alia sacrificia, si aliqua essent, & quia contingeret multa sacrificia fieri eadem hora siue ordinaria, sicut in festiuitatibus, in quibus ex necessitate offerebatur: siue spontanea ex deuotione popularium, videbatur dubium an per aliquod illorum excusaretur agnus matutinus: sacrificium autem vespertinum fiebat
I post solis occasum per totam noctem vsque ad solis ortum, vt patet Leuit. cap. 6. Tunc autem non erat tempus faciendi alia sacrificia, nec vnquam fiebant: ideo non erat ratio dubitandi, an deberet dimitti sacrificium vespertinum: vnde non fuit necesse exprimi de illo quantum ad obligationem: tamen æqualis erat necessitas in vtroque.

Ita facietis per singulos dies septem dierum. His septem diebus durabat festum azymorum: & quamquam soli duo essent obseruabiles a laboribus, scilicet primus & septimus, tamen in omnibus fiebat ęquale sacrificium. Erat autem quædam alia cęremonia oblationis, quæ fiebat in festo azymorum, scilicet quod
K offerrentur manipuli spicarum, & acciperet sacerdos vnum de illis: & sanctificaret s'm modum, qui declaratus est Leuit. 23. cap. & cum illo offerebatur agnus anniculus cum libamentis suis, vt patet ibidem. Et quia oblatio spicarũ non pertinet ad sacrificiũ, non fit hic mẽtio de illa. Agnus aũt anniculus, de quo ibi dr̃, erat pręter istos, qui habentur hic: quia tamen erat accessorius ad manipulum spicarum, non dicitur de eo cũ hic solum agatur de sacrificijs. *In fomitem ignis.* Idest omnia ista supra dicta cremabũtur in fomitem ignis, idest ad fouendum ignem: fomes enim siue fomentum est materia, in qua ignis fouetur. Nã oĩa, quæ cremãtur dicũtur esse cibus ignis, vt patet Isa. c. 9. scilicet omne vestimẽtum mixtum sanguine erit in combustionẽ,

& cibus ignis: & iste modus est vsitatus in scriptura: sic patet Leuit. cap. 3. s. tollentque ex ea in pastũ ignis dominici adipem, qui operit ventrem: & iterũ ibidẽ: Adolebitq; ea sacerdos super altare in alimonia ignis. *Et in odorem suauissimum Domino.* Idest Deus suscipiet odorem valde suauem de his sacrificijs. *Qui surget de holocaustis, & de oblationibus singulorum.* Idest Deus acceptabit odorem illum, qui surgit de crematione sacrificiorum. Verè.n. ibi surgebat odor, sed non erat suauis, quin potius grauis. s. odor carnium combustarum, & adipũ atque farinę. Deus tamen habebat hũc odorem tãquam suauissimum: nõ ꝙ ipse perciperet odorem, cũ non sit animal, sed quia acceptabat illum tanquam aliquod bonum propter deuotionem offerentium. Iste autem odor surget de holocaustis, idest de carnibus crematis in holocaustum, & de oblationibus, i. de libamẽtis ipsarum victimarum. nam cum carnibus cuiuslibet animalis offerebatur aliquid de simila, & alijs libamẽtis, & cremabatur pars super altare de qua etiam surgebat odor. Ista autẽ libamenta aliquando vocantur sacrificium, & aliqñ oblatio. Dicitur aũt singulorum, quod potest referri ad dies, vel ad holocausta. s. ꝙ surget odor suauissimus de holocaustis, & de oblationibus singulorum. i. singulorũ dierum, quia in quolibet septem dierum fiebant ista sacrificia, & Deus oĩa illa acceptabat. Vel singulorũ, scilicet holocaustorum, quia de holocaustis surgebat odor, & de oblationibus. i. libamentis quorũlibet ipsorum. *Dies quoque septimus celeberrimus & sanctus erit.* Nõ ponitur h c expresse de isto die septimo propter diuersitatem sacrificiorum, quia eadem erant in eo, quæ in alijs sex diebus: immo nõ exprimitur hic aliquid de sacrificijs huius, sed ponitur propter diuersitatem celebritatis in vacatione a laboribus: nam inter primum, & ipsum interciderant dies quinque nõ celebres: & quia de ipso sic putaretur expressum est de solẽnitate, s. ꝙ erat celeberrimus, & sanctus. s. sanctus. i. Deo applicitus specialiter super alios, ꝑpter obseruationem a laboribus. Et dr̃ celeberrimus. i. multum celebris, vel colẽdus: quia alij dies quinque pręcedentes colebantur solum quantum ad sacrificia: & non quantum ad vacationem a laboribus. Iste autem quãtum ad vtrunque. *Omne opus seruile non facietis in eo.* Idest nullum opus seruile facietis in eo. Quantũ ad hoc iste dies est æqualis primo diei: & intelligẽdum est hic sicut dictum fuit ibi. Licebat autem in die hac succendi ignem, & parari cibos, fierique cętera, quæ sunt coniuncta immediate ciborum parationi. nullũ aũt opus licebat. Quis aũt istorum duorum dierum sit celebrior. s. septimus, vel primus cum alicubi vocetur vnus eorum celebrior alio, & alicubi videãtur vocari æquales, declaratum fuit Leuit. c. 23. *Dies etiam primitiuorum.*

De festiuitate primitiuorum. *Quæst. XX.*

HIc ponitur quintum. s. de festiuitate primitiuorum, quæ erat quarta inter festiuitates simpliciter: & erat secunda de illis, quæ semel in anno accidebãt. Habet aũt istud festum multa nomina: nã vocatur pẽtecostes. i. quinquagesima, quia erat quinquagesimo die post festum azymorum computando a prima die azymorũ. Vocatur etiam festum hebdomadarum Leuit. cap. 23. quia computabantur septem hebdomadæ post diem azymorum, & tunc fiebat ista festiuitas: sic etiam nominatur Deuter. 16. cap. & non dr̃ festum septẽ hebdomadarum, sed festũ hebdomadarum simpliciter, quia nullum erat aliud festum, in quo computarẽtur hebdomadę nisi ad istud. Vocatur etiã festũ primi-

A tiuorũ hic, & Exo. 23. cap. non quidẽ propter primas fruges, quia hoc magis pertinebat ad festum azymorum cum ibi primo mitteret̃ falx in messem, vt patet Leuit. c. 23. & sic dicitur Deut. 16. ꝙ phase celebrari debebat in mẽse nouarum frugũ primi & verni tp̃is: sic etiã dr̃. Exo. c. 13. ꝙ egressi sunt Israelitæ de Aegypto in mense nouarum frugum: & ibi iubebatur ꝙ celebrarẽt pascha: sed vocatur dies primitiuorũ, idest primitiarum, s. quia offerebantur ibi primitiæ de panibus. Ex omnibus enim habitaculis Israelitarũ offerebantur panes duo: quorum quilibet haberet vnã decimam de simila fermentata, vt patet Leuit. c. 23. festum quoque phase pŏt vocari dies primitiuorum, vel primitiarum, quia ibi offerebãtur manipuli de spicis adhuc virentibus: & illi erant in primitias, cum
B ante hoc non liceret comedere panes, pultes, aut polentam, vel quidquid aliud ex segete Leuit. 23. cap. *Quando offeretis nouas fruges Domino.* Dicuntur offerre fruges Israelitæ: non quòd offerrent fruges in spicis, vel in granis expurgatis, quæ communiter vocantur fruges, sed in panibus coctis, qui possunt vocari propriè fruges ſm originem noĩs: fruges enim a fruendo dicitur, quia fruimur illa in cibum. Hoc aũt nunq̃ magis est, q̃ cum est redacta in panes, ideo tunc est propriè fruges: offerebantur aũt istę fruges vniuersaliter, quia de singulis domibus Israelitarũ offerri debebant duo panes determinatæ quantitatis: & hoc ex necessitate Leuit. 23. cap. In festo autem azymorũ offerebantur fruges in spica, vt supra dictum est. *Ex-*
C *pletis hebdomadibus.* Idest ista dies primitiuorum erat post hebdomadas expletas: cõputabantur.n. septem hebdomadæ post festum azymorũ, quia faciunt dies quadragintanouem, & sequenti die erat festum hebdomadarum. A quo aũt die azymorũ incipiant computari istę hebdomadæ declaratum est Leuit. 23. cap. Ista est secũda solennitas, in qua Iudęi oẽs conueniebant in locum sanctuarij: iusserat enim Deus, vt ter in anno. s. in die azymorũ, & pentecostes, & tabernaculorum appareret oĩs masculus de genere Iudæorũ, & de aduenis in loco sãctuarij, vt patet Exo. 23. & 34. & Deuter. 16. cap. & hoc modo poterant offerri duo panes de quolibet habitaculo Israelitarum, vt iussum erat Leui. 23. cap. an vero aliqua istarum festiuitatum
D esset dispensabilis. s. ꝙ non venirent Iudęi in locum sanctuarij, & quæ esset illa, declaratum est Leuit. 23. c. De ista festiuitate dicunt Iudæi, ꝙ fiebat ad honorem legis datæ, quia fuit lex data in monte Sinai quinquaginta diebus post exitum de Aegypto, qñ fuit facta celebritas phase: an vero hoc stet, vel pauciores dies fuerint inter legẽ datã, & exitum de Aegypto, declaratum fuit Exo. c. 19. sic aũt nos celebramus Pentecosten, quia quinquaginta diebus post resurrectionem Saluatoris Spiritus sanctus descẽdit super Apostolos, & istud est quasi legislatio, quia tũc lex a Christo data in cordibus eorum confirmata est, acceperũtque ipsi robur spirituale ad loquendum coram regibus & populis: vt etiam morientes neminem formidarent. Acceperunt etiam scientiam omnium linguarum,
E vt per totum orbem prædicare possent. Acceperũt quoque omnem scientiam necessariam ad euangelizandum oĩbus populis tam sapiẽtibus q̃ insipiẽtibus.

Quare festum azymorũ fiebat.

Dies Pentecostes fuit maximæ efficaciæ in nouo testamento, & quid consecuti sunt illo die. *Quæst. XXI.*

VNDE dies ille maximę efficacię fuit ꝓ statu noui testamẽti. Nam licet Christus per mortem suam iam nos redemerat, tamen lex noua nũquam fuisset diuulgata per orbem, nec aliquis cõuerteretur, nisi Spiritus sanctus su-

per

per Apostolos descendisset. Toto.n.tēpore, quo Apostoli cum Christo fuerunt adhuc rudes nimis erant: vnde Christus quasi conqueritur de eis propinquus passioni suæ: cum dixit Philippus: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis: cui Christus respondit: Tanto tempore vobiscum sum & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem: quō tu dicis ostende nobis patrem? vt patet Io. 14.c.

Apostoli vt erāt rudes.

Nec solum ante passionē Christi hoc fuit, sed etiam eo ascendente ad celos adhuc Apostoli rudes nimis erant: nam cum ascendere vellet quæsierunt: Dñe si in tpe hoc restitues regnum Israel: Actuū c.1. quod intelligebāt de restitutione temporali, s. ꝙ reduceret in gloriam illam, quam habuerat tempore Dauid, & Salomonis liberando Israel a subiectione Gentium. Sic enim patet ex verbis duorum discipulorum, qui ibant in castellū Emmaus in die resurrectionis, quibus cum loqueretur Christus in figura peregrini ipsi dixerunt: Nos autem sperabamus, quia ipse redempturus esset Israel, s. ex subiectione gentiū Luce c.24. si aūt intelligerent de redemptione animarum a peccato, non dicerent: nos autem sperabamus, quasi dicant iam non speramus, quia quamquam Christus esset mortuus non tollebatur, quin redimeret Israel, immo quod amplius est redimere non poterat, nisi moreretur præsupposito æterno decreto: quia tamē intellexerant de temporali redemptione, s. de liberatione a subiectione, & iam Christus mortuus erat nō sperabāt, quòd redimeret, quia illa redemptio in vita fieri debebat pugnando contra gentes vel aliàs: & sic intellexerant isti discipuli qui dixerunt: Dñe si in tēpore hoc restitues regnum Israel. Et quia Christus vidit eorum quæstionem esse insipientē, non respondit eis directè: sed ait: Non est vestrum scire tempora vel momēta, quæ pater posuit in potestate sua, sed accipietis virtutem superuenientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes in Ierusalē, & in omni Iudea, & Samaria, & vsque ad vltimum terre Actuum c.1.

Apostoli vt erant in fide dubij.

Secūdus defectus erat in Apostolis toto tēpore, quo vixerunt cum Christo, quòd adhuc modicum de fide habebant: ideo infideles erant, quia dubij in fide: & sic Christus aliquādo increpabat eos tanquam infideles, vt patet Matth.17.cap. cum propter defectum fidei non potuerūt eijcere dęmonium a puero lunatico, cum dicitur: O generatio incredula & peruersa quousque ero vobiscum? & vsquequo patiar vos? & postea ipsi dixerunt: Quare nos non potuimus illum eijcere? dixit illis Iesus: propter incredulitatem vestram. Non solum autem fuit ista incredulitas ante passionem, sed etiam post mortē illius: omnes enim perdiderūt fidem: sic enim dixit illis omnes vos scandalum patiemini in me in hac nocte: Matth. 26.cap. idest propterea quia videbitis me pati scādalizabimini. s. recedetis a priori fide. Quod patet in duobus discipulis, de quibus diximus: ipsi enim dixerunt: Nos autem sperabamus quòd redēpturus esset Israel, idest antequam crucifigeretur credebamus hoc. Nūc aūt iam non speramus, & pp hoc redarguit eos Christus nimis de incredulitate dicēs: O stulti & tardi ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt prophetæ Lucę 24.cap. nec solum isti duo nō crediderunt, sed etiā oēs Apostoli infideles erāt, quia cum apparuit eis Iesus ianuis clausis conturbati sunt, & æstimabāt se spiritum videre: & dixit eis, quòd non turbarentur, & quòd palparent manus, & pedes eius: sed adhuc nō credebant. Nam etiā postq̄ Christus dixit hæc verba dr̄, ꝙ prę gaudio adhuc non credebāt: postea autem crediderunt: Lucę 24.cap. Si aūt aliqn̄ dicatur de eis ꝙ credebāt in Christū, vt Ioan.c.2. dicitur ꝙ crediderunt in eum discipuli eius: intelligendum est ꝙ erat

F fides leuis: ad tempus enim credebant & postea paruo scandalo adueniente ad tempus discredebant: sic enim dixerat Christus de semine, quod cadit super petram, quia isti sunt, qui recipiunt verbū Dei & aliquando cū gaudio illud habēt, sed postea adueniente tribulatione recedunt: & dicitur ꝙ tēporales sunt, & ad tempus credunt, & ad tempus discredunt, vt patet Matthæi 13.cap. & Marci 4.cap.

Apostoli vt quibusdam affectibus malis dediti erant.

Tertius defectus in Apostolis quando Christus erat cum eis fuit, ꝙ erant adhuc aliquibus vitijs dediti. s. quia erāt cupidi honoris, & non solum cōcupiscebant, sed etiam interdum litigabant propter honorem, vt patet Matthæi 18.c. cum Apostoli omnes accesserunt ad Christū dicentes: Quis putas maior est in regno cœlorū? idest quis de nobis est magis honoratus, vel erit in regno tuo,
G quod est regnum cęlorum: & iterum cum mater filiorum Zebedei, s. Ioānis, & Iacobi petijsset a Christo, ꝙ de duobus filijs eius vnus sederet ad dextrā, & alius ad sinistram illius dicitur, ꝙ indignati sunt decem de duobus fratribus. i. valde irati sunt cōtra eos Matthęi 20.cap. Ecce ergo ꝙ ambitio honoris, & inuidia inter eos erat: nec fuit ablata post passionem Christi immediatè.

Apostoli timidi erant.

Quartus defectus in Apostolis erat, ꝙ erāt timidi corde. s. ꝙ nihil pro fide Christi tolerarent: qd̄ patet in passione eius. Cum enim à Iudæis captus est Christus relicto eo oēs fugerunt, vt patet Matth.26.c. & ipse Petrus, qui videbat esse cęteris aliqualiter excellentior, & magis Christum diligens: non ausus est ire cum eo, sed a longe procedens sequebatur eū Ioā.18.cap. & melius Matt.26. quamquam ipse prius
H dixerat: si oēs scandalizati fuerint in te, ego nō te negabo Matth. 26.c. & adiunxit ꝙ paratus erat ire cum eo etiā in mortē.

Ioannes euāgelista fuit q relicta sindone aufugit.

Ioannes quoque qui Saluatoris erat cognatus in gradu secundo, & ex hoc debuisset eum intensius diligere, non secutus est Christum, quando comprehensus fuit, sed sequebatur retro vadens: q̄q̄ postea introiuit in atrium pontificis, quia notus erat illi: Ioan.18.cap. sed adhuc iste in tumultu magno relicta sindone, qua tegebatur nudus aufugit: quia tenuerunt eum, & vt non occiderent illum (quod timebat) reiecit sindonem in manibus eorum: Marci 14.cap. Ista autem timiditas eodē modo mansit post passionem: nam cum iam Christus surrexisset adhuc omnes erant latentes ianuis clausis, & hoc propter
I metum Iudęorum: existimabant enim quòd etiam eos vellent occidere Iudæi Ioan. 20.cap. Multi quoque alij defectus fuerunt in eis, qui satis patēt ex processu Euangelij: & hos omnes patienter tolerabat Dominus Iesus spectans tempus in quo omnia hæc auferrentur ab eis, quod factum est die quinquagesimo a resurrectione Christi adueniente Spiritu sancto super eos. Iam enim rudes non erant, sed inceperunt varijs linguis loqui magnalia Dei: & Petrus surgens inter Iudeos conuincit eos ex testimonijs scripturæ: Actuum 2.cap. Et iam non erat in eis infidelitas, vel infirmitas in fide: sed ita erant radicati in illa, quod nihil poterat eos a fide, vel charitate tollere.

Spiritus sanctus ab illis defectus eos Apostolorum.

K Sic ait Apostolus ad Rom.cap.8. quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an gladius, an nuditas, an periculum? & postea sequitur: Certus sum enim ꝙ nec mors, nec vita, nec angeli, nec principatus, nec potestates, nec virtutes, nec instantia, nec futura, nec fortitudo, nec altitudo, nec profundū, nec creatura alia poterit separare nos a charitate Dei, quæ est in Christo. Ita iam non erant Apostoli ambitiosi honoris, nec inuidi sicut prius fuerāt: sed humiles valde nihil de temporalibus desiderantes: honores sibi non ambientes, sed alijs impēdentes honore inuicem prævenientes ad Roma. cap.12.l. Honore vos inuicem præuenientes. Immo nec iam Christum diligebant eo modo,

modo,quo prius,quia prius quodam modo carnali: nunc autem quadam alia longe excellentiori affectione spirituali, quam dicit Apostolus fuisse post resurrectionem Christi.s.non immediate, sed post Spiritus sancti aduentum, vt patet 2. ad Corinth. cap.5. scilicet Christus pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt iam nō sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est,& resurrexit: & sequitur in persona Apostolorū: itaque nos ex hoc neminem nouimus secundū carnem,& si cognouimus Christum secūdum carnem, sed nunc iam non nouimus. Item non erant Apostoli post aduentū Spiritus sancti iam timidi, vt prius: sed cum prius post Christi resurrectionem latuissent propter metum Iudæorum.Ioan.20.cap. nunc publicè Christum publicabant nullum formidantes: & quamquam principes Iudęorum sub interminatione mortis interdicerent verbū aliquod fieri de Christo,Apostoli respondebant intrepide dicentes magis oportere obedire Deo quàm hominibus: Actuum c.5.& quod amplius est tanta Christi charitate feruebant: vt in iniurijs pro nomine eius susceptis gloriarentur,& ipsas tolerare desiderarent,vt patet præallegato cap. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij,quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumelias pati. Quid plura dicam? totus Apostolorum status antiquus mutatus est, vt nihil vetustatis manserit, sed omnia facta sunt noua: sic enim declarat Apostolus loquens de statu Apostolorum post aduentum Spiritus sancti. 2.ad Corinth.cap.5.s.si qua ergo in Christo noua creatura est vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua: nec mirum quidem, quia insilijt in eos Spiritus Domini: si enim Saul mutatus est in virum alterum, quia insilijt in eum Spiritus Domini,sicut dixerat Samuel.1.Reg.cap.10.s.insiliet in te Spiritus Domini,& mutaberis in virum alterum: quanto magis isti mutarentur, in quos abundantius insilijt Spiritus Domini? Hæc autem omnia facta sunt die pentecostes. Nulla ergo dies salubrior statui noui testamenti, & fidei atque conuersioni totius orbis vnquam fuit: nam salubrior est, quàm dies passionis Saluatoris. Nam licet dies passionis efficacior fuerit,quantum ad redemptionem, quam in ea Saluator operatus est:tamen ista redēptio quantum ad fructum nunquam fuisset cōicata toti orbi per fidem, & euangelij prędicationem, nisi Spiritus sanctus super Apostolos aduenisset. Magna ergo cū celebritate dies pētecostes apud nos Christi cultores agenda est,cum in ea tantorum bonorum nobis origo prouenerit. *Venerabilis & sancta erit.* Scilicet dies ista pentecostes apud Iudæos erat sancta, idest applicata ad Dei cultum solum vacando a laboribus. Dicitur venerabilis, idest magna veneratione digna.s. maiori quam illę solennitates, in quibus offerebātur solum sacrificia: & non vacabatur a laboribus, sicut in die calendarū,& quinque diebus intermedijs azymorum, de quibus supra, & sex diebus intermedijs tabernaculorum, de quibus sequenti cap. *Omne opus seruile non facietis in ea.* Exponatur vt supra, scilicet ꝙ nullum opus fieri debebat in hac solennitate, nisi ea, quæ pertinebant ad cibum. Sciendum autem quòd in hac solennitate erat vnicus dies tam obseruationis a laboribus,quàm celebrationis sacrificiorum, vt patet hic,& Leuit.cap.23. offeretisque holocaustum in odorem suauissimum. Ista dies erat æqualis in sacrificijs cuilibet diei azymorum & diei calēdarum, quia offerebantur totidem animalia, & de eisdem speciebus,& pro eisdem sacrificijs, vt patet conferendo inter se ea, quæ habentur hic, & supra. Dicitur autem in odorem suauissimum,s.quia surgebat de sacrificijs istis odor, q erat suauissimus Dño,exponēdo eo mo-

A do,quo supra dictum est. *Vitulos de armento duos.* Isti offerebantur in holocaustum: & dicuntur de armento,quia vituli semper sunt de armento, cum armētū signet congregationes magnorum animalium. *Et arietem vnum.* Semper erāt pauciores arietes in sacrificijs quam vituli,vt patet hic,& sequēti cap. quod dico de sacrificijs,quæ sunt ex necessitate legis. Secus autem de illis,quæ spontanea sunt,quia ista nō habēt legem. Quilibet enim offerebat,qđ volebat,& quantum volebat,& in quocunque genere sacrificij volebat. *Agnos anniculos immaculatos septem.* Etiā isti pertinebant ad holocaustum. Quomodo autem sint anniculi, & quomodo immaculati supra expositum est. *Atque in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres*
B *decimas per singulos vitulos.* Scilicet ꝙ in sacrificijs.i.in libamentis istorum holocaustorum debebant poni mensuræ de simila, quæ infra habentur. Sacrificium autem in isto cap.& sequēti semper accipitur pro libaminibus,& specialiter pro simila. Nam vinum,& oleum non vocantur sacrificia sed libamina, ideo sequenti cap.semper distinguitur de holocausto sacrificio,& libamine,accipiendo holocaustum pro carnibus crematis,& sacrificiū pro simila oblata: libamen autem pro oleo,& vino superfusis. In omnibus autē holocaustis debebant fieri libamina, & poni simila, ideo dicitur in sacrificijs eorum, idest pro sacrificijs eorum,referēdo ad omnia suprapoſita animalia. Dicitur autem similę oleo cōspersę,idest de simila oleo cōspersa ponetur sacrificium pro omnibus holocau-
C stis: & ponitur immediatè de vitulis.s.decimas tres per singulos vitulos. *Per arietem duas.* Istud etiā semper generale erat,vt nihil amplius aut minꝰ de simila cum ariete offeratur. Sic patet in regula libamentorum supra cap.15. *Per agnos decimam decimæ.* Idest pro quolibet agno offeretur decima decimę de simila.s.vna decima ephi, quæ est decima decimæ respectu cori,vt supra declaratum est. *Hircum quoque qui mactatur pro expiatione.* Idest etiam offeres hircum, qui mactatur, idest qui consueuit mactari.s.in diebus festorum. Nam in diebus profestis nunquam occidebatur sacrificium pro peccato ex necessitate legis,sed solum holocaustum matutinum, & vespertinum,vt patet in principio cap.In omnibus autem istis festiui-
D tatibus offerebatur hircus pro peccato,vt patet hic & sequēti cap.offerebatur etiam vnicus hircus,q̄q̄ multiplicarentur alia sacrificia. Fallit hoc in duabus festiuitatibus.s.in pentecoste: quia prȩter hircum,de quo hic dicitur offerebatur alius hircus ꝓ peccato,de quo Leuit.23.c. Secundo fallit in die propitiationis, quia sequenti cap.iubetur offerri vnus hircus: & tñ prȩter eum offerebātur duo alij,de quibus Leuit. c.16. quorum vnus immolabatur,& alius mittebatur in caprū emissarium. *Præter holocaustum sempiternum.* Idest ista offerantur præter holocaustum sempiternū.s. ꝙ non computetur in istis,sed prȩter ista,idest vltra ista offeratur illud. Istud autem est sacrificium iuge matutinum, & vespertinum, quod vocatur sempiternum propter duo. Primo quia semper fiebat, idest quoti-
E die sine intermissione,sacrificia autem festorum fiebant solum in festiuitatibus, alijs autē diebus nequaquam. Secūdo vocatur sempiternū, idest vsque semper duraturū, quia toto tempore, quo duraret status Iudęorum,& veteris testamenti, durabunt sacrificiū matutinum,& vespertinum. *Et liba eius.* Idest etiam offerentur cum holocausto sempiterno liba ipsius: liba autem & libamenta idem sunt: & accipitur libū hic pro omnibus tam pro simila q̄ pro oleo & vino sale, & thure,quæ nunq̄ omittebātur in holocaustis. *Immaculata offeretis omnia.* Idest oīa animalia suprapoſita erunt immaculata: ponitur aūt hic ista clausula,

quia

quia supra nõ expresserat specialiter de omnibus animalibus, ꝙ essent munda, ideo hic generaliter dr̃ ꝙ omnia munda erunt. *Cum libationibus suis*. Hoc põt dupliciter intelligi. Primo mõ ꝙ, cum, dicat solam adiunctionem: & est sensus, ꝙ omnia ista offerentur mũda cũ libationibus suis, i. oĩa aĩalia suprapoſita erũt munda, & cum eis offerentur libationes suæ. Tunc autem non refertur munditia ad libationem, s. ꝙ libamenta sint munda, sed solum ad animalia. Secundo modo potest poni ꝙ accipiatur, cum, pro etiã: & est sensus ꝙ omnia ista animalia debebant esse munda cum libationibus suis, idest etiam libationes suæ debebant esse mundæ.

Quæ immunditiæ attendebantur in prædictis sacrificijs. Quæst. XXII.

QVAERET aliquis quę mũditiæ attendi debebant in istis, vel quę immunditiæ prohibebant ab oblatione. Respõdendum est ꝙ non erant eędem immũditiæ in animalibus, & in libamẽtis suis nec accipiebatur ſm idem: in animalibus enim accipitur esse immunda, i. immaculata. nam immundum in animalibus dr̃, quãdo ſm speciem aĩalia immunda sunt, & illicita ad immolandum: solæ enim tres species animalium conueniunt immolationi. s. bos, ouis, & capra: reliquæ autem species non conueniunt. Sic colligitur Leuit. cap. 1. vbi cum fiat sufficiens distinctio animaliũ immolatiliũ, ponuntur solum ista tria, & in omnibus alijs locis solum reperientur hæc pertinere ad immolationem.

Quę aĩalia dicantur immunda.

Si autem aliquis vellet immolare aliquod animal, qđ esset extra istas species dicebatur immolare aliquid immundum, & hoc modo quandocũque aliquis obtulerit ad immolationem bouem, ouem, & capram: quomodocunque se habeant dr̃ offerre aliquid mundum, nec potest offerre immundum. Dicuntur autẽ animalia esse maculata, vel immaculata ſm ꝙ sunt perfecta in omnibus membris suis, & non habent aliquam deformitatem, vel ſm ꝙ deficiunt in aliquo membro, aut habent aliquã deformitatem, & sic põt aliqua ouis esse maculata, vtpote si sit mõstruosa, vel cęca, aut clauda: & sic de cęteris imperfectionibus, de quibus Leuit. cap. 22. hoc autem vetatur hic, cum dicitur, ꝙ omnia animalia erũt immaculata, idest nõ habentia aliquam monstruositatem, vel defectum in membris, aut deformitatem. Et hoc modo contingit animalia esse munda, & habere maculam. In libamentis autẽ aliter accipitur ea esse immaculata, quia immaculatum, & mundum idem sunt: erit enim macula, vel immunditia primo in simila si ipsa sit fermentata: quia tunc non poterit offerri, ita vt aliqua pars eius cremetur super altare: posset tamen offerri sacerdotibus, ita vt ipsi comederent. Sic patet Leuit. cap. 2. s. omnis oblatio, quæ offertur Domino absque fermento erit: nec quicquam fermenti atque mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis & munera, super altare vero nõ imponentur in odorem suauitatis. Item erat simila immũda ad sacrificium si forte fuisset commixta aqua: nam Deus iubebat, ꝙ cõmisceretur oleo, vt patet hic & seq. cap. ergo si anteq̃ aliquis eam ad sacrificiũ disponeret, fuisset aqua cõmixta: postea non erat munda ad hoc ꝙ cõmisceretur oleum illi. Item si simila tangeretur ab aliqua re immunda non poterat applicari ad cultũ Dei: quod patet. Multæ enim res sunt quarum tactus efficit hominem immundum Leuit. c. 5. & 11. & 22. cum autẽ non requiratur in homine tanta munditia, sicut in rebus, quę applicãtur immediatè Deo in sacrificijs, necesse est, vt illæ polluantur per tactum harum rerum, per quas homo polluebaẗ.

In libamẽtis qualiter accipitur ea esse immaculata.

F Cum ergo simila fuerit cõtacta a rebus huiuscemodi immundis, dicetur maculata: vt si super eam transiuit reptile, vel cecidit super eã aliquod animal morticinũ: & sic de similibus, & non poterit offerri. De oleo autem similiter dicendum est ꝙ posset esse maculatum, vel immũdum, vtpote si habeat amurcam: Debet enim esse oleum purissimum, vt patet supra in principio cap. ideo de illo non poterit conspergi simila ad sacrificium. Item efficietur oleum immundum si aliqua res immunda contigerit illud sicut dicebatur de simila, & adhuc magis quàm de illa: nam citius incurritur immunditia in rebus liquidis, quàm in aridis, vt patet Leuit. cap. 11. ex ibi declaratis. Item poterat immunditia causari in oleo, si fortè fuerit in domo, in qua aliquis moritur: quia si sit in vase non G habente operculum, nec ligaturam, erit immũdum: omnia enim liquida existentia in vasis non opertis efficiebantur immunda, vt patet supra 19. cap. & ibi declaratum est: quando ergo tale oleum esset in domo alicuius defuncti non poterat de illo postea fieri oblatio. Item de vino dicendũ est ꝙ fiebat immundum duobus prędictis modis. s. si tãgeretur ab aliqua re immunda, vel si esset in domo defuncti in aliquo vase discooperto. non poterat ergo postea de illo poni aliquid in sacrificio. De sale autem, & thure dicendum est ꝙ efficiebantur immunda per contactũ rerũ immundarum: & postea non poterant poni in sacrificijs. Quantum ad hos modos igitur aduertendum erat, quòd ista animalia cum libamentis suis essent immaculata.

H

Quando phase, vel pentecostes veniebant in sabbatho, quot animalia erant immolanda. Quæst. XXIII.

QVAERETVR amplius circa festiuitatem phase quando contingebat in sabbatho, quot animalia immolanda erant: vel an esset mutandum aliquid de sacrificio impediendo sacrificia vnius festiuitatis propter alterius festiuitatis sacrificium. Respondendum autem ꝙ si euenit dies azymorum in sabbatho non erat mutanda festiuitas aliàs solennitas sabbathi propter solennitatem azymorum, nec è contrario: immo dicẽdum I aliquam diem de festiuitate azymorum necessario accidere in sabbatho, quia festiuitas ista durabat diebus septem, vt patet supra: sed in istis necessaria erat aliqua dies sabbathi: & tunc fiebãt sacrificia vtraque, scilicet immolabãtur animalia quindecim duo agni quotidiani sacrificij, & duo agni pertinentes ad sabbathum: septem autem pertinentes ad quãlibet diẽ azymorũ, vt patet in litera: & duo vituli, & vnꝰ aries atque vnus hircus pro peccato: dies autem azymorum, in qua manipulus spicarum consecrabatur, si accideret in sabbatho habebat sexdecim aĩalia ad immolationem: & hoc quia vnus agnus immolabatur cum manipulis spicarum, vt patet Leuit. c. 23. Dicet K aliquis quid si accideret dies phase in festo calendarum, quia habebat multa sacrificia, vt patet supra? Rñdendũ est hoc esse impossibile, quia dies calẽdarũ erat primus dies mensis: festiuitas aũt phase erat die decimaquarta, festum vero azymorũ die 15. vt patet supra: ideo nunq̃ in calendis accidere poterant.

Si festum pentecostes fuisset in sabbatho an aliquod eorum mutaretur. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis de festo pentecostes, an adueniente ipso in sabbatho mutarentur sacrificia eius, vel sabbathi: & quid si in calẽdis eueniret, & quot animalia in illo immolabantur. Rñdendum est ꝙ non mutabatur aliqđ

sacrificium

sacrificium diei pentecostes pp sabbathum: nec mutabatur aliqđ sacrificium sabbathi pp pentecosten,& gñaliter qñ vnũ festum coincederet cum alio, nunq̃ mutabatur aliquid vnius sed sacrificia vtriusque offerebantur: & sic essent plura sacrificia in die pentecostes, si accideret in sabbatho q̃ aliàs, quia addebantur duo agni, qui pertinebant ad sabbathum specialiter, vt patet supra. Cum aũt dr̃ quid fieret si accideret in calendis: respondendum ꝙ si esset possibile, offerrentur oĩa sacrificia tam calendarum q̃ pentecostes: impossibile tñ erat, quia dies pentecostes erat quinquaginta diebus post festum azymorum, vt patet Leuit. 23 cap. sed festum phase fiebat die 14. mensis primi: ergo festum pentecostes semper esset necessario die sexta mensis tertij: calendę autem sunt primo die mensis: ideo nunq̃ poterat accidere pentecostes in calendis: quia apud Iudæos non erat festũ mutabile, sicut apud nos. Cum aũt dr̃ quot aĩalia immolarent die pentecostes: dicendum ꝙ aut accidebat in sabbatho, vel non: si non in sabbatho offerebantur ex eis, quæ apparent in hoc c. 13. aĩalia. s. duo agni pertinẽtes ad quotidianum sacrificium, & septem agni pertinentes ad pẽtecosten, & duo vituli ad idem festũ, & vnus aries, & vnus hircus pro peccato. Si autem esset in sabbatho immolabãtur quindecim aĩalia. s. tredecim supra dicta, & duo pertinẽtia ad sabbathũ, s. duo agni.

An in die pentecostes offerrentur tantum animalia prædicta. Quæst. XXV.

QVAERETVR amplius an solum ista aĩalia offerrentur in die pentecostes. Rñdendũ ꝙ plura offerebantur, vt patet Leuit. c. 23. vbi ponuntur alia animalia. Sed tunc aliqs dubitabit an illa coincidant cum istis, & videbitur ꝙ sic, quia sicut hic ponuntur septem agni ita & ibi: & sicut ponitur hic vnus hircus pro peccato ita & ibi. Dicendum est ꝙ non coincidũt sacrificia, quæ habentur hic & ibi, quia hic iubetur ꝙ offerantur duo vituli in holocaustũ, & ibi iubetur, ꝙ offeratur vnus. Item hic iubetur offerri vnus aries, & ibi duo: ergo nõ coincidunt. Item patet quia hic ponuntur sacrificia, quę sunt directè pertinentia ad solennitatem, & non ex aliquo adiuncto. Leuit. c. 23. ponuntur sacrificia, quæ pertinent ad festiuitates ex aliquo adiuncto: qđ patet quia in festo azymorum solũ ponitur Leuit. 23. vnus aries, hic aũt ponuntur septem. Item quia ibi dr̃, ꝙ ille agnus immolabatur cũ manipulo spicarum, idest tanq̃ aliquid accessorium ad manipulum: ista autem sacrificia, quę hñr hic iubentur sine determinatione ad aliquid: ergo ista sunt, quæ pertinent absolute ad festiuitatem: ille vero agnus non pertinebat directè ad sacrificia festiuitatis azymorum, sed propter manipulum, qui ibi consecrabatur. Item hoc patet in omnibus alijs festiuitatibus: nam omnia festa, quæ habentur hic, habentur Leuit. cap. 23. & tamen non ponuntur ibi determinata sacrificia in aliquo festo, nisi in festo azymorũ, & pentecostes, eo ꝙ in eis erãt aliqua accessoria, s. in festo azymorum consecrabatur manipulus spicarũ, & propter illũ offerebatur agnus, de quo Leuit. cap. 23. In festo autem pẽtecostes offerebantur panes primitiarũ siue fruges, vt dicitur hic: & propter istas primitias offerebantur sacrificia, quæ habentur ibi, vt patet cum dr̃ ibidem: Offeretisque cum panibus septẽ agnos immaculatos &c. Dicẽdũ igitur ꝙ oĩa sacrificia, quę habentur ibi differunt ab istis: & consequenter dicetur, ꝙ in die pentecostes si esset in sabbatho offerebãtur 26. aĩalia, s. duo agni pertinentes ad iuge sacrificiũ, & duo pertinentes ad sabbathum, & septem pertinentes ad diem festum, qui

A habentur hic, & septem pertinentes ad panes primitiarũ, de quibus ibi, qui simul sunt 18. agni: duo etiã vituli de quibus hic, & vnus de quibus ibi, vnus etiam aries, de quo hic, & duo ibi, vnus vero hircus pro peccato hic & alius ibi, & sic sunt simul 26. aĩalia. Si aũt accideret non in sabbatho erant 24. quia deficiebant duo agni pertinentes ad sabbathum.

CAP. XXIX.

B MENSIS etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis. Omne opus seruile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarũ. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino, vitulum de armento vnum, & arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos septem: & in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, vnam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: & hircum pro peccato, qui
C offertur in expiationem populi, præter holocaustum calendarum cum sacrificijs suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem cæremonijs offeretis in odorem suauissimũ incensum Domino.

Sacrificiũ mensis septimi prima die.

Mensis etiam. Dicto in superioribus de festiuitatibus primi, & tertij mẽsis, hic agitur de solennitatibus mensis septimi. In quo considerandum ꝙ Legislator volebat ponere hic catalogum oĩum sacrificiorũ tam illorũ, quæ erãt in diebus profestis, q̃ in festiuitatibus: & posuerat de sacrificio dierũ profestorũ, & de quibusdã festiuitatibus: hic aũt subdit de alijs. Diuidit
D aũt in tria, primo agitur de festo clangoris, secundo de festo expiationis, tertio de festo tabernaculorum & collectionis. secũda ibi. *Decima quoque dies.* Tertia ibi. *Quintadecima vero dies.* Circa primũ cõsiderãdum est, ꝙ festiuitates erant duplices apud Iudęos. s. qdam eueniebãt sæpe in anno, q̃dam aũt semel. De primis erant duę. s. sabbathũ, & dies calendarum, de quibus pręcedenti cap. patet, secũdę erant quinque. s. festiuitas azymorũ, pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. De primis duabus quantum ad ceremonias suas actum est pręced. c. De alijs tribus agitur hic: eo ꝙ illę erant in primo, & tertio mense: illę aũt, de quibus hic sunt in mẽse septimo. Et primo agitur de festo clangoris, s. *Mensis etiam septimi.* Idest etiam in septimo mense. s. erũt festiuitates sicut in primo &
E tertio. Iste mensis septimus nõ est, qui vocatur apud nos septimus, s. Iulius, sed September, q apud nos est nonus; & hoc quia Iudei incipiunt annum suum in Martio, & primus mensis eorum semper est partim in Martio. *Prima dies venerabilis & sancta erit.* Idest prima dies huius mẽsis est festũ clangoris, & ob hoc venerabilis & sancta. Hoc aũt dr̃ quãtum ad vacationẽ a laboribus. s. erit sancta. i. Deo applicata, quia nõ applicabatur ad labores humanos, sicut cęteri dies: & q̃q̃ dies in quibus sacrificia specialia fiunt Deo per hoc applicentur: nunq̃ tñ consuetum est eos vocari sanctos, si nõ sint vacatiui a laboribus, vt patet præc. cap. de festo

Catalogus omniũ sacrificiorũ ponitur in hoc cap.

Festiuitates Iudęorum erant duplices.

Dies sancta quæ dicat.

de festo calendarum, & de quinque diebus azymorũ in quibus sacrificia offeruntur, sed nõ vocantur sancti. Idem est de sex diebus intermedijs festiuitatis tabernaculorum. Dicitur autem dies ista venerabilis, idest magna veneratione digna, quia non solum erat habens solennitatem sacrificiorum, sed etiam vacationis laborum. *Omne opus seruile non facietis in ea.* Exponendum est sicut fuit dictum præced. cap. s. ꝙ non liceret in hac die fieri aliquod opus seruile, sed solum licita erat paratio ciborum: oẽs autem alij labores, sicut arare, metere, ædificare, & plantare, & humanæ negotiationes non licebant: in sabbatho autem non licebant ista, nec etiam paratio ciborum aut succensio ignis, quia erat maioris obseruationis, q̃ cætera festa: vñ qui in ea pararet cibos, vel succẽderet ignem, occidebatur Exo. 35.c. *Quia dies clangoris est & tubarũ.* Idest ista dies est celebris ab omni opere seruili, quia est dies clãgoris, & tubarum, i. in qua clangebatur tubis. Vocatur aũt istud festum clangoris, quia clãgebant in eo: & fiebat (vt Iudæi dicunt) ad memoriam arietis, qui oblatus est pro Isaac. Nã cũ iussisset Deus Abrahę ꝙ immolaret filium suũ Isaac: postea dictũ est, ne extenderet gladium suũ super eum: sed datus est ei quidam aries haberes cornibus inter vepres, vt patet Gen. 22.c. Magis autem adhuc videtur ꝙ fieret ista buccinatio ad lętitiam festiuitatis, quam Deus celebrari volebat: potissimum quãdo erat annus septimus remissionis, qui in eodem mense celebrabatur, vel quãdo erat festum iobelei. s. de anno quinquagesimo in quinquagesimum: tũc enim per vniuersam terram iubebat Deus clangi buccinis. Nec tamẽ est penitus negãdum, ꝙ fieret buccinatio ista ad memoriam gaudij pro Isaac liberato a morte.

Tubæ, in quibus clangebatur, de qua materia essent. Quæst. I.

QVAERET aliquis quæ tubæ erant istę, in quibus clangebatur, an essent argẽteæ, vel de cornibus aĩalium. Rñdebit aliquis ꝙ erant argenteæ: quia iusserat Deus de duabus tubis argenteis de quibus supra cap. 10. ꝙ Iudæi clangerent in eis, qñ haberẽt epulum, aut dies festos, vel calendas. Hic autem erant duo horum. s. dies festus, in quo celebrabantur sacrificia, erant & calendæ, quia ista erat prima dies mensis. Rñdendum est ꝙ in hac die clangebatur duplici tuba. s. in tubis argenteis & in buccinis corneis. Quòd autẽ aliquando in cornibus fieret pulsatio, patet in Psal. 98. vbi dr̃: In tubis ductilibus, & voce tubę cornee, tubę ductiles vocantur tubę argẽteę, qa illę fiebant productiles extẽdẽdo materiam earum opere malleatorio: corneę aũt tubę sunt de aĩaliũ cornibus: fiebat tñ regulariter pulsatio in tubis argẽteis: ex cã tñ fiebat in tubis corneis. Vnde dicendũ ꝙ in die clangoris clangebatur in tuba cornea ad solẽnitatẽ illius festi, & memoriã Isaac liberati, & arietis immolati ꝓ eo. Deinde fiebat pulsatio in tubis argenteis, & ista fiebat propter duo. s. ꝑ festum calẽdarum, quod erat die illa, quia semper festum clangoris, & calendarum erant simul: in calendis tñ erat clangẽdum in tubis argẽteis, vt patet c. 10. supra. Secundum erat ꝑ qđ clangebatur in his tubis oblatio sacrificiorũ: nam iubebat Deus, ꝙ super holocaustis & pacificis hostijs clangeretur tubis argenteis, vt patet prealleg. cap. Ex vsu autem Iudęorũ hoc apparet: nam ipsi die isto clangunt in synagogis suis in buccina cornea, & non clangunt in argentea, quia non possunt facere sacrificia nunc, quibus correspondeat ille clangor tubarum, si tamen determinatus esset totus clangor huius diei in buccina argẽtea, sicut clangor super holocaustis, & pacificis erat determinatus ad tubas argenteas, Iudæi nequaq̃ clangerent

Quare clangebãt tubis argenteis.

F nunc in buccinis corneis, quia existimarent ꝙ infringebant mandatũ Dñi; ergo primus clangor diei huius fiebat in tubis corneis, neç de quibuscunque, sed de arietinis solum, quia fiebat festũ istud in memoriã arietis oblati pro Isaac.

Quis clangebat in buccinis. Quæst. II.

QVAERET aliquis quis clãgebat in his buccinis? Rñdendum est ꝙ soli sacerdotes, vt patet supra cap. 10. s. filij Aaron sacerdotis clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Erant enim istæ buccinę vasa sacra: ideo nemini licebat accedere ad eas, vel clangere in illis, nisi sacerdotibus: quia etiam quando ad bellum ibatur, sacerdotes clangebant his buccinis: iussit enim Deus, ꝙ qñ ad bellum G eundum esset, clãgeretur tubis supra cap. 10. s. si exieritis ad bellum de terra vestra cõtra hostes, qui dimicant aduersum vos clangetis vlulãtibus tubis: & erit recordatio vestri corã Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorũ. Sacerdotes autem clangebant in bello in his buccinis: nam qñ iuerunt Israelitæ ad lustrandum per septem dies vrbẽ Iericho sacerdotes septem præcedebãt clangentes in buccinis septem, vt patet Iosue cap. 6. & sic nũquam erat aliquod bellum, ad quod non irent sacerdotes aliqui ex iussu legis, s. saltem ad clangendum tubis. Erat tñ aliud officium eorum in bellis. s. ꝙ irent ad corroborandum & ad monendum exercitum ante pugnam. Modus autẽ admonitionis eius habetur H Deut. cap. 20. pugnabant etiam aliquando sacerdotes in bellis: de quo magis declaratum est supra cap. 1. & Iosue 11. cap.

Sacerdotes ad bellum ibant.

Talis clangor an debebat esse concisus vel prolixus. Qõ. III.

QVAERET autem aliquis de mõ clangoris huius diei, an debebat esse cõcisus vel prolixus: ponebantur. n. modi diuersi ad clangendum in tubis istis, quia istæ tubę erant ad multa: aliquando enim ad vocandum principes solum: aliquando autem ad vocandum totum populum: interdum aũt ad mouendum castra, & vt populus cognosceret ex mõ clangendi, ad quid clangeretur, distinxit Deus plures modos clangẽdi, de qui- I bus patet supra cap. 10. In sacrificijs autem & oĩbus festiuitatibus debebat fieri clangor non continuus, nec prolixus, sed cõcisus minutissimis vocibus, & diuersis flatibus, qui est signũ magnæ lætitiæ: sic quoq; fiebat in oĩbus alijs festiuitatibus, vt patet supra c. 10.

Quomodo iste clangor differebat ab alijs. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, cum in calendis clangeretur tubis, vt patet Psal. 80. s. Buccinate in neomenia tuba, idest in lunatione noua. In alijs quoque festiuitatibus super sacrificia clangebatur, vt patet supra c. 10. s. si quando habebitis K dies festos, & calẽdas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis, quare iste dies vocabat̃ clangoris. Rñdendũ est, ꝙ clangor huius diei differebat a clãgore aliarum festiuitatum in tribus, ex quibus accepit nomen clãgoris specialr̃. Primo differt, qa in alijs festiuitatib⁹ gñalr̃ clangebat̃ ad solennitatẽ, & lætitiã festiuitatis: & recordationẽ eorũ corã Dño, vt patet supra c. 10. s. si qñ habebitis &c. & subdit: Canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. In ista autem solennitate pulsabatur ad monendum homines ad pęnitentiam, & hoc est valde rationabile: quia decima die mẽsis huius septimi erat dies expiationis, in qua vniuersa delicta remittebantur, & fiebat sacrificium pro peccatis totius

Clangor huius diei differebat triplicitẽ a clangore aliarũ festiuitatũ.

totius populi, atque confessio eorum, vt patet Leuit. c.16. ad remissionem autem peccatorum præexigitur dispositio in eo, cui fieri debet remissio, iō per istos decem dies reconciliabant iudæi proximis suis debita sol uentes, & iniurias remittentes, vt sic fieret expiatio in die propitiationis.

Secundo differt ista pulsatio ab aliarum festiuitatum clangore: quia in aliis festis clangebatur tubis ductilibus de argento, quas fecerat Moyses, ut patet supra. capit. 10. & non solum in festis, sed & generaliter: nam in motu castrorū, & in vocatione principum ad consilium, & in vocatione populi his tubis clangebatur.

Idem quoque fiebat in bellis, ut patet præall. c. in iobeleis etiam. s. annis quinquagesimis fiebat clangor in buccinis argēteis Iosue. c. 6. vbi dicitur ꝙ sacerdotes sumerent buccinas 7. ad clangendum, quę erāt buccinæ iobelæorum, & ibi erat clangor ad pugnam, sed constat ꝙ in bello clangebatur in buccinis argēteis supra. c. 10. ergo in iobelæis quoque clangebatur in tubis argenteis. In hac autem festiuitate clangebatur tuba cornea, quia licet clangor super sacrificia, & propter honorem calendarum diei huius clangeretur ī buccinis argenteis, tamen principalis clangor festiuitatis fiebat in tuba cornea ex causa supra assignata. Tertio differt ista pulsatio ab aliis festiuitatibus, quia ista fiebat in uocibus minutissimis, & velocissimis, in quibus est clangor concisus, & vlulatus, atque cum magno impetu: pulsatio, autem in aliis solennitatibus fiebat in quadā melodia, & cantando psalmos. Ista differentia tenet quantum ad clangorem, qui fiebat in hac die principaliter pro ipsa festiuitate, & in tuba cornea: secus autē de clangore, qui fiebat eadem die propter calendas, quæ tunc erant, & propter sacrificia, quia iste non differebat ab aliis solennitatibus, non tubarum argentearum ductilium, sed tubarum cornearum de ariete, quia licet in hac die clangeretur tubis argenteis super sacrificia, tamen clangor principalis huius diei, a quo denominatur festum, erat in corneis tubis, ideo inter cęteros modos laudandi Deum musicè posita est vox tubę corneæ, ut patet Psalmus 97. scilicet psallite domino in uoce psalmi, in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ: sed non legitur aliqua dies in toto anno, in qua clangeretur tubis corneis, nisi hæc.

Offeretisque holocaustum. Idest omnia animalia, quæ infra habentur offereris in holocaustum.

In odorem suauissimum domino. Idest ista holocausta erant ad hoc, quòd inde exhalaret odor suauissimus pro Deo, non quidem quòd esset Deo suauis, quia eum non percipit, sed exponatur ut pręcedenti capitulo fuit declaratum. Iste autem odor suauis cum in omnibus sacrificiis sit, quia Deus illa acceptat ex deuotione, & obedientia offerentium tamen specialiter conuenit holocausto, quia holocaustum fit solum ad Dei laudem, vt declaratum est Leuitic. capitulo primo hostia autem pacifica fit principaliter pro pace obtinenda, vel obtenta, sacrificium autem pro peccato directe fit ad expiationem peccatorum: Deus autem maxime acceptat id, quod in ipsum maxime tendit. De his Leuit. c. 1. dictum est.

Vitulum de armento unum. Istud est primum holocaustum, & differt ab holocausto trium solennitatum positarum præcedenti capitulo scilicet calendarum, azymorum, & pentecostes, quia in qualibet earum offerebantur domino uituli in holocaustum, ut patet ibidem, ponuntur autem hic omnia genera animalium immolatitiorum de quadrupedibus, quia sic fit in qualibet magna solennitate. De auibus autem nunquam dicitur, ꝙ in talibus festiuitatibus offerantur.

A *Quare de auibus nunquam offerebatur in talibus festiuitatibus, & de sacrificio Noe: in quo obtulit de omnibus uolucribus, & pecoribus mundis post exitum de arca: et de sacrificiis pauperum, & diuitum in quibus poterant quadrupedia commutari in auibus propter paupertatem. Quest. V.*

QVAERET autem aliquis quare non offerebantur aues.

Respondendum est secundum quosdam ꝙ non licebat eas immolari. Sed hoc notissimè est falsum, cum per totum leuiticum multoties legantur aues oblatę. Idem patet Lucę. ca. 2. nam in duobus generibus sacrificiorum poterant offerri volatilia. s. in holocaustis, de quo Leuit. ca. 1. & in sacrificiis pro pec-
B cato, ut patet Leuit. ca. 5. Sed dicendum est ꝙ nunquā iubentur offerri uolatilia in his festiuitatibus, quia nunquam lex iussit offerri uolatile nisi propter paupertatē offerētis, quod patet quia volatilia solum offerebātur in holocaustis, & in hostiis pro peccato, ut probatum est. In hostiis autem pacificis nunquam offerebantur, vt declaratum fuit ca. 3. ꝙ autem in holocaustis propter paupertatem solam offerrentur, patet Leuit. c. 12. vbi iubebatur ꝙ mulier post purificationem suam, siue pro filio, siue pro filia offerret agnum anniculum in holocaustum, & vnum turturem, vel vnum pullum columbæ pro peccato: postea autem dicitur ꝙ si non potuerit manus eius offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, simile patet Leuit. c.
C 14. de purificatione leprosi vbi iubentur offerri duo agni, & agna annicula: & unus eorum erat in holocaustum. Postea autem subditur, ꝙ si pauper est, & nō poterit manus eius inuenire ista loco duorum agnorū offerret duos turtures, & tamen unus illorum agnorū erat pro holocausto.

Item offerebantur volatilia interdum pro peccato, sed nunquam iubebantur offerri nisi propter paupertatem, ut patet Leuit. c. 5. vbi dicitur ꝙ peccans offerat agnam, vel caprā pro peccato, si autem non potuerit offerre pecus offerat duos turtures, sic in omnibus aliis: nunquam enim nisi pro paupertate uolatilia offeruntur. Hic autem non erat aliqua paupertas offerentis quia ista non offerebantur ab aliqua persona priuata, q̄
D posset esse pauper, sed offerebantur de pecuniis Sanctuarii: semper autem Sanctuarium abundabat, ita ut posset habere animalia, quæ iussa erant immolari.

Sed obiicietur ꝙ uolatilia aliquando offerebantur, & non ex paupertate, sed cum aliis sacrificiis. Sic patet Genes. cap. 15. vbi Abraham obtulit de bobus arietibus, & capris, & turturibus, & diuisit omnia per medium præter aues: & tñ ibi non erat aliqua paupertas, pręcipuè cum super omnia alia animalia immolatilia uolucres fuerint immolatę. Idem patet Gen. c. 8. cum dicitur ꝙ Noe ędificauit altare domino, & immolauit de omnibus uolucribus, & pecoribus mundis. Item patet hoc Leui. c. 1. ubi post immolationem boum, ouiū, & caprarum in holocaustum dicitur de immolatione
E uolatilium.

Aues an ex sola paupertate offerebātur. Primo. Secundo.

Respondetur ad primum, quòd illud non fuit sacrificium aliquod quod Abraham fecit, sed fuit quædā ceremonia ad componendum fędus. uolebat enim Deus ponere fędus cum Abraham promittendo ei terram Chanaan, & accipiendo eum, & semen eius in speciales cultores, & quia inter gentes fiebat fędus occidendo aliqua animalia, & secando ea in partes: & inter illas transibant postea, qui fędus inibāt significātes per hoc ꝙ quicunque infringeret compositum fędus diuideret, ut illa animalia, sic autem Deus obseruauit cū Abrahā, quia iussit ista aīalia diuidi ī partes

tes equales, & poni illas oppositas altrinsecus, ita vt inter eas esset via. Et tunc sequitur ibidem ꝙ apparuit lampas ignis transiens inter diuisiones illas, illa autem erat repræsentans Deum transeuntem ad componendum fędus. Et patet hoc magis, quia in eadē littera dr̄ ī die illa pepigit dñs fędus cum Abraham dicens: semini tuo dabo terram hanc &c. non erant ergo aīalia ista oblata in sacrificium, sed ad faciendum fędus, ideo nō est arguendum de illis ad sacrificia. Ad secūdum cum dicebatur de Noe ꝙ obtulit holocausta de omnib. uolucribus, & pecoribus mundis, responderi posset dupliciter. Primo quia ibi fuit ratio specialis, quia Noe voluit impendere Deo quoddam obsequium pro suscepto beneficio liberationis, in aquis diluuij: nihil autem videbatur magis exprimere diuinam dignitatem, quā sacrificium, ideo impendit illud, & quia in aquis diluuij fuerant liberata omnia animalia, quę in arca recondita erāt obtulit Noe de omnibus, ut sicut in omnibus fuerat susceptum beneficium diuinum, ita in omnib. impenderetur Deo aliquod obsequium immolādo quędam de illis. Immolasset autem Noe de omnibus simpliciter, sed quia quædam erant immunda, & non conueniebāt ad dignitatem sacrificii, immolauit de solis mundis pro omnibus aliis. Simile autem fuit in exitu de Aegypto in iudęis. Deus enim tunc percussit omnia primogenita Aegyptiorum ab homine vsq; ad pecora conseruans primogenita hebræorum tam in hominib. q̄ in pecorib. iō iussit ꝙ applicarentur ei omnia primogenita tam hoīum q̄ pecorum, Exo. c. 13. & 34. & ob hoc omnes Leuitę assumpti sunt ad cultū Dei pro omnib. primogenitis Israel, & pro cęteris soluebāt precium s̄. c. 3. s. pro quolibet quinque sicli: pecora autem primogenita immolabantur s̄. c. 18. Aliter respōderi potest, & magis in radice. s. ꝙ nō est simile de oblatione Noe, & oblationibus, quæ fiebant in veteri testō, quia illa non fuit facta ꝼm aliquam legē directiuā, sed ex voluntate Noe. in veteri autē testō fuerunt datæ leges de mō oblationum, & de animalib. offerendis nec poterant alia animalia aut ex aliis causis offerri, q̄ ut iusserat, & quia solum statuerat Deus volatilia immolari pp paupertatem offerentium, ut patet in exemplis inductis, non poterat aliud immolari. In Noe aūt fuit valde dissimile, quia ipse obtulit de omnibus animalib. mundis tā uolatilib. quam pecoribus, & tñ manifestum est, ꝙ non licebat hoc in ueteri testō, nam erant animalia munda omnia, quæ licebant ad esum, tēpore tñ Noe nullum animal erat illicitum, nisi quod hoīes comedere horrerent sicut nunc in nobis est. Itē dato ꝙ acciperentur animalia mūda ꝼm legem Moysi erant. 10. pecora munda, ut patet Deut. c. 14. de illis tñ solum tria immolari poterant. s. bos, ouis capra, vt patet per totum Leuiticum. Item de auibus mundæ ꝼm legem Moysi, quia omnes erant mundæ nisi illæ, quæ exprimuntur tanquam immundæ Leuit. 11. & Deute. 14. c. de omnibus tñ illis non licebat immolari, sed solum de turturibus, & columbis Leui. c. 1. & per totū librum. Ad tertium rñdetur cum dr̄, ꝙ Leui. c. 1. ponitur holocaustum de volatilib. postquam positum est de omnib. pecorib. mundis, & sic non fit pp paupertatē, vel in commutationem, respondendum est, ꝙ ibi non iubetur quidquam offerri, sed ponitur regula de cæremoniis holocaustorū, quia aliqñ contingeret fieri holocausta de uolatilib. s. pp paupertatē offerentiū ponit modus cęremoniarum eius, & sic stat ista ratio. s. ꝙ nō offerantur in istis festiuitatibus aliqua volatilia, quia illa solum erant pp paupertatem offerentium, & in cōmutationem pro pecorib. Alii dicunt, ꝙ nō offerebātur aues in solennitatibus, quia aues significant uitam contemplatiuorum, qui quasi columbę ad astra volāt & manent in nidis suis. s. in celsitudine contemplatio-

F nis, de quibus Isa. c. 40. qui sunt isti, qui vt nubes uolant & quasi columbæ ad fenestras suas? oblationes autem factæ in magnis solennitatibus pro toto populo fiebāt qui contemplatiuus non est, sed implicitus actionibus. Ista causa tñ multum allegorica est: nam si pp hoc fieret ēt diceremus, ꝙ pauperes non offerrent columbas, quia non erat generale de oīb. pauperib. ꝙ essent magis cōtemplatiui, q̄ diuites: sed standum est primę rōni q̄ est literalis. Vitium est. n. in aliquo expositore sacræ scripturę si existente cā lr̄ali recurrat ad allegoricā: nā in metaphoris non est arguere: qa ꝼm Dionysiū mystica theologia nō arguit, i. illa q̄ fundatur sup sensu allegorico. *Arietē vnū*. Hoc erat generale in aliis festiuitatib. ꝙ offerret unus aries, ut patet hic, & p̄ced. c. Dicūt

G aliqui, ꝙ iste aries offerret in memoriam arietis immolati pro Isaac, cum ista festiuitas fieret in memoriam illius, & hoc satis rōnabile est. *Agnos anniculos immaculatos septem*. Qūo agni sint anniculi, & qūo immaculati p̄ced. ca. declaratū est. Etiā ponunt septem sicut ī oībus aliis festiuitatib. Ra. Sa. dicit ꝙ immolabantur ad significationem populi Israel, quia erāt Israelitæ tanq̄ agni dispersi. Sed hoc non conuenit omni tpe, immo in tpe illo, quo Israelitæ erant dispersi non poterant sacrificare, sicut nunc sunt: & qñcunq; ducebantur captiui extra terram suam: sed magis dicendum est, ꝙ numerus istorum animalium immolādorum erat ad placitum legislatoris. *Et in sacrificiis eorum*. i. in libamentis suis ponentur ea, q̄ hn̄t ꝟ. nunquam. n. accipitur hic nec in preced. c. sacrificium pro carnib. immolatis, sed pro libamentis, quamquā in hoc differt, quia aliqñ ac-

H cipitur multum stricte. s. pro sola simila, & tunc uinū oleum, thus, & sal uocantur libamina, sic patet. ꝟ. in oībus octo diebus tabernaculorum, & in festo expiationis. Aliqñ autem accipitur sacrificium magis generaliter. s. pro simila, & oleo saltem, ut hic, & præced. c. *Similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos uitulos*. i. sacrificia ista erant similæ. i. de simila conspersa oleo, & hoc tā in uitulis, quam in arietib. & agnis. Et dr̄ ꝙ in quolibet vitulo erunt tres decimæ de simila. de oleo autem ad conspergendum illam intelligendum est, ꝙ esset medietas hin, quia istud fiebat in omnibus uitulis, ut patet præced. c. & s̄. 15. c.

Quare dicatur per singulos uitulos cum unus tantum offerri iubeatur. Quæst. VI.

I QVAERETVR quare dr̄ hic p singulos uitulos cū iubeat offerri vnicus uitulus? Rñderi posset ꝙ ponitur hic plurale p singulari, & aliqñ ex mō loquēdi sic accidit, ut cū dicimus aliquē hr̄e filios, qui vnicū filiū hēt: sic. n. patet Ge. 46. c. vbi dr̄ Dan habuisse filios, & tñ unicus filius eius est. Itē s̄. c. 26. ponunt cognatiōes filiorū Dan, & tñ cognatio unica erat, ut patet ibidē. Sed ista rñsio nō multum stat, qa si poneret plurale pro singulari solū diceret per vitulos, & nō diceret p singulos, qa singulus est nomē distributiuū, & necessario signat multitudinē. Iō rñde-

K ri dēt ꝙ ponit p singulos uitulos non solū ad significādū istū uitulū huius diei, sed ēt ad signādū oēs uitulos aliarū solennitatū: qa generale erat ꝙ in quolibet uitulo qñcūq; offerret darēt tres decimę. Aliter aūt adhuc cōuenientius respondebitur. s. ꝙ in hac die offerebant tres uituli. s. unus, qui iubetur hic pp festum clangoris, & duo qui offeruntur pp festum calendarū, ut patet p̄ced. c. & quia oēs isti offerebantur cum libamētis suis p quolibet eorū dandæ erant tres decimę. *Per arietem duas decimas*. Etiā hoc generale erat, duo aūt arietes offerebantur in die hac. s. vnus pro festo clangoris, & alius pro calendis: hic autem solum dicitur de primo. *Vnam decimam per agnum*. i. vnā decimam ephi. s. Gomor vnum.

vnum, & non accipitur hic decima, ſicut præced.cap. quia ibi dicebatur decima decimæ offerenda p agnū, & illa erat reſpectu cori, & nō ephi. hic autem dicitur decima ephi. *Et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi.* Ideſt etiam offerretur vnus hircus pro peccato, & iſte erat ad expiationem peccati populi, quia ſacrificia iſta erant de communibus expenſis, cum eſſent de pecunijs Sanctuarij, & ille dabantur a toto populo: ergo pro expiatione totius populi immolari debebant. in hoc autem manifeſtum eſt, quod quærebatur præced.c.ſ.pro cuius peccato immolaretur iſte hircus. Dicēdum aūt, ꝙ ſicut iſte, de quo hic immolatur ad expiationem populi: ita & omnes alij, qui iubentur offerri in ceteris feſtiuitatibus ſunt ad expiandum pro toto populo. (Obiectio. Solutio) Sed arguetur, quia Leui.4.cap. iubetur, ꝙ pro peccato populi offerretur vitulus, & pro peccato principis hircus. Reſpondēdum, ꝙ illud tenet, qñ erat aliquod peccatum determinatum, ſ. populus ſciebat ſe offendiſſe in aliquo offerebat vitulum, cum autem iubetur hic offerri hircus intelligitur de peccatis non determinatis, ſ. totus populus nō erat ſibi conſcius alicuius peccati propter quod deberet ſm legem offerri ſacrificium, quia tamē manifeſtum eſt, quòd ſemper homines habēt aliquid, quod expiari poſſit, iubebatur in ſolennitatibus offerri hircus pro peccato populi, ſi tamen contingeret, ꝙ populus eſſet ſibi conſcius alicuius delicti pro quo ſm legem offerre deberet ſacrificium, & vellet offerre ſacrificium in die clāgoris, vel alterius feſtiuitatis, nō excuſabatur, ꝙ offerretur ſacrificium vituli, quod alias offerendum erat. *Præter holocauſtum calendarum.* Ideſt iſta omnia offerentur, quę dicta ſunt, & pręter hęc offeretur holocauſtum calēdarum, ideſt oīa ſacrificia, quę offerenda erant in calendis, nō ſolum holocauſta, ſed etiam pro peccato. Erat enim ſemper feſtum clangoris in die calendarum, cū iuſſum eſſet, ꝙ dies clangoris ſp eſſet prima dies ſeptimi menſis. Vnde crederet aliquis, ꝙ per ſacrificia feſtiuitatis clangoris, quę poſita ſunt excuſarentur ſacrificia calēdarū: erat enim ad hoc magna veriſimilitudo, quia eadē penitus ſacrificia erant diei clangoris, & feſti calendarum, ſolum erat exceſſus in uno uitulo, qa in die calendarum duo uituli offerebantur, ut patet p̄ced.c. die aūt clangoris unicus offerri iubetur, ut patet hic, ideo dr̄, quòd hæc offerrentur pręter ſacrificia calendarum, quia Deus nunquam uolebat aliquid iſtorum deficere, ſed magis abūdare ad gloriam ſuam, & ad utilitatem ſpiritualem totius multitudinis. *Cum ſacrificijs ſuis.* Ideſt cum libamentis, ſ. ꝙ etiam non omitterentur libamenta holocauſtorum diei calendarum. Accipitur tamen hic ſpecialiter ſacrificium pro ſimila, quia infra ponuntur libationes, q̄ ſunt alia libamenta, ſ. uinum, & oleum. Erant aūt in feſto calendarum multa holocauſta, in quorum quolibet erat ſacrificiū ponendum, & libamina, ut patet p̄ced.c. *Et holocauſtum ſempiternum.* Ideſt ēt offertur ſacrificium quotidianū, ſ. agnus matutinus, & ueſpertinus, qđ ſempiternum dr̄, quia ſp offerebatur nulla die interpoſita. Vel ſempiternum, quia uſq; ad ſemper duraturū erat. *Cum libationibus ſuis.* Ideſt ēt offerentur libamina cū his holocauſtis, & ſacrificijs. Per libationes intelliguntur hic uinū, oleum, thus, & ſal: ſimila aūt non intelligitur per hęc, ſed per ſacrificia, ut dictum eſt ſupra. *Eiſdem cæremoniis.* Ideſt oēs cæremoniæ, quæ aliàs obſeruabantur in iſtis uictimis quantum ad modum agēdi ſacerdotū obſeruabuntur hic, ſ. quantum ad immolationem, decoriationē, ſanguinis oblationē, partiū diuiſionem, & cremationē ſup altare. De his cæremonijs Leui.ca.1. iſta autem ſeruanda erant ęqualiter in oībus diebus, cum offerrētur uictimę. Dr̄ aūt hoc, quia crederet aliqs, ꝙ pp multitudinē ſacrificiorū eiuſdē diei, & magnam

A temporis moram in alijs deberent in iſtis cęremoniæ breuiari, vel aliquæ pretermitti. dicit ergo Deus, ꝙ nec breuiabuntur nec prætermittentur, ſed eędem erunt cęremoniæ, quę in aliis diebus, qñ fiebant pauca ſacrificia offerebantur obſeruabuntur. *Offeretis in odorem ſuauiſſimum.* Ideſt iſta omnia offeretis ad hoc, ꝙ ex eis cauſetur odor ſuauis domino, quando fuerint combuſta. *In incenſum domino.* Ideſt iſta ſupra poſita offerentur domino in incenſum ideſt incenſa ſcilicet ꝙ offerentur ad hoc ꝙ incendantur, & non accipitur hic incenſum pro thure.

Quot animalia immolabantur in die clangoris. Queſt. VII.

B QVAERET aliquis quot animalia immolabantur in die clangoris. Reſpondendum, ꝙ cum dies clangoris, & calendarum ſint idem, ex neceſſitate debent victimę utriuſq; computari ſimul. Erant autem duo uituli pro calendis, & vnus aries, & ſeptem agni, & unus hircus pro peccato, quę ſimul ſunt. 11. pro feſto autem clangoris erant. 10. animalia. ſ. omnia hæc præter unū uitulum, quæ ſunt. 21. animalia, addebantur autem duo agni pertinentes ad ſacrificium quotidianum, & erant ſimul. 23. hoc autē ſi non accideret feſtum clangoris in ſabbatho, ſi autē accideret in ſabbatho addebantur duo agni pertinentes ad ſabbathum, ut patet pręc.c. & ſic erant. 25.

C Decima quoque dies menſis huius ſeptimi erit uobis ſancta atque uenerabilis, & affligetis animas veſtras: omne opus ſeruile non facietis in ea. Offeretiſque holocauſtum Domino in odorem ſuauiſſimum, uitulum de armento vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptem, & in ſacrificiis eorum ſimilę oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos ſingulos, qui ſunt ſimul ſepte agni: & hircum pro peccato, (D) abſque his, quæ offerri pro delicto ſolent in expiationem, & holocauſtum ſempiternum, cum ſacrificio, & libaminibus eorum.

(De die expiationis.) DEcima quoque dies. Hic ponitur ſecundum huius.c. ſ. de die expiationis, uocatur autē iſta ſolennitas dies expiationis, vel dies propitiationis, uocatur dies expiationis ab expiando ideſt purgando, quia tunc fiebat purificatio pro omnibus peccatis populi, & fiebant ſacrificia, atque ſanguis introducebatur in ſancta ſanctorum, ut patet Leuit. 16. Dicitur autem dies propitiationis a propitiando (E) ideſt miſerendo, quia Deus miſerebatur die illo ſpecialiter Iſraeli remittendo omnia peccata illius.

Sciendum, quod de iſta feſtiuitate agitur in tribus locis ſcilicet Leui. 16. & 23. & hic. In primo horū ponit̄ de modo ſacrificiorum, quæ pertinent ad expiationē illius diei, & de ſanguine introducendo in ſancta ſanctorum, aliiſque cæremoniis pertinentibus ad ſacerdotem magnum, in ſecundo agitur de obſeruatione huius feſtiuitatis a laboribus, & de afflictione illius diei. Hic autem agitur de ſacrificiis, quæ pertinebant ad ſolennitatem huius diei, & non erant ad expiandū, & dicitur hic dies decima mēſis ſeptimi. ſ. ſeptembris,

qui septimus est apud iudæos, & non est dies decima
ista.quæ est decima dies mensis septembris apud nos,
quia ipsi incipiunt menses per lunationes, & contin-
git aliquando, ꝙ dies ista decima sit vltima dies men
sis septembris apud nos, vel sit in mense octobri: nam
lunatio illa est principium septembris apud iudęos, q̃
propinquior est æquinoctio autumnali. Est autem ęq-
noctium vltra medietatem septembris, ideo cõtinget,
ꝙ lunatio incipiat per.13.vel 14.dies post æquinoctiũ,
& tunc est principium septembris iudæorum in fine
septembris nostri, & coincidet tũc september eorum
cum toto nostro octobri, ideo omnes istæ tres festiui-
tates.s.clãgoris propitiationis, & tabernaculorum pos-
sunt accidere in octobri nostro vt communiter: tamẽ
dies clangoris est in septembri nostro, dies autem pro
pitiationis ęqualiter accidit, ꝙ sit in septembri, vel in
octobri, festum autem tabernaculorum, vt communi-
ter accidit in octobri nostro potissime extremitas eius
Sciendum tamen ꝙ prima dies septembris nostri nõ
potest esse dies clangoris, & festum propitiationis non
potest accidere die decima nostri septembris, quia ad
hoc oportebat, ut prima dies mensis hebræorum esset
eadem cum prima die septembris nostri, sed hoc est ĩ-
possibile, quia licet accideret lunatio prima die septẽ-
bris, tamen iudæi non inciperent ibi septembrem suũ.
Causa est, quia ista lunatio magis distaret ab ęquino-
ctio autumnali, quam sequens, quia prima dies mensis
septembris distat ab ęquinoctio plusquam per mediã
lunationem, ergo sequens lunatio erit principium se-
ptembris iudęorum. necesse est igitur ut nunquã sit
dies clangoris in prima die septembris nostri, & dies ꝓ
pitiationis nunquam sit in decima die septembris, &
festum tabernaculorum nunquam sit in die.15.sed sẽ-
per post.

Erit uobis sancta atque venerabilis. Idest erit vacatiua ab
omnibus laboribus, est autem sancta idest Deo appli-
cita, uenerabilis idest magnę venerationis. Et quam-
quam non dicatur hic de ista festiuitate plusquam de
aliis, tamen intelligendum est ꝙ magis venerabilis e-
rat, quam aliæ in vacatione a laboribus, vt infra pa-
tebit.

Et affligetis animas uestras. Idest affligetis vosipsos. Ista
afflictio est in priuatione omnium delectationum tã
licitarũ, quam necessariarũ, dico autem necessarias, ut
sumere cibum, & potum, dico autem licitas, vt exige-
re debitum, uel reddere, lauare corpus, & similia, quę
aliis temporibus licita erant. Hac autem die nullum
horum licebat: nã non debebant iudæi comedere aut
bibere toto hoc die, & quicunque comederet occide-
bat̄. Etiam cessabant a petitione, & redditione debiti
nam in hoc consistebat quædam recreatio quamquã
licita: sed iubebatur ꝙ omnes homines se affligerent,
& qui non affligeretur periret de populis suis Leuit.c.
23.ergo non debebat peti, aut reddi debitum. Et sic de
cęteris delectamentis humanis, vnde iudæi in hac die
nunc per totum diem sine cibo, & potu manent scili-
cet non comedentes in.24.horis, quia a pręcedenti no
cte a solis occasu incipiunt affligi non comedendo, &
bibendo, manent in hac afflictione vsque ad sequentẽ
diem ad solis occasum scilicet per unum diem natura
lem. Etiam in hac die non sumunt calceos, sed tota die
in synagogis manẽt orationi, & lectitioni vacantes. E-
tiam non exigunt debitum nec reddunt, nefas quoq;
apud eos est alicui delectamento vacare.

Omne opus seruile non facietis in eo. Vocatur opus serui
le sicut supra dictum est, omne quod est præter para-
tionem ciborum. Vnde quando solum uetatur opus
seruile non uetatur paratio ciborum. Non est tamen
intelligendum, ꝙ in hac die solum vetetur opus serui-
le, sicut in cęteris, sed etiam omnia opera, sic patet Le-
F uit.23.c.ubi in omnibus festiuitatibus iubetur, ne fiant
opera seruilia solum, in sabbatho autem, & in die ex-
piationis iubebatur ne fieret aliquod opus. s. quia nec
cibi parabantur, nec incendebatur ignis, aut aliquid al-
terum fiebat: in cęteris vero festiuitatibus licita erant
hęc: & sic videntur quantũ ad hoc sabbathum, & dies
expiationis æqualia in vacatione a laboribus, & tamen
non sunt penitus æqualia, quia in die sabbathi licet es-
sent cibi necessarii, non parabantur, nec succẽdebatur
ignis, in die autem propitiationis non parabantur cibi
quia non erant necessarii cum eadem die nihil come-
sturi essent iudæi, non licebat tamen parari cibos, si vel
lent eos pro sequenti die parare quia nullum opus fie
G ri debebat. *Offeretisque holocaustum.* s.omnia holocausta
quæ infra habentur. *Vitulum de armento vnum.* Hic po-
nuntur eadem sacrificia penitus, quæ in festo clango-
ris ablatis sacrificiis calendarum, quæ semper erant in
festo clangoris, & nunquam poterant esse in die expia
tionis, ponuntur quoque eadem libamenta, quia in il-
la regulariter offerebantur, quãdo talia animalia offer
rentur. *Et hircum pro peccato.* Iste est, qui offerebatur in
omnibus festiuitatib. ad expiationem, & nõ est specia-
liter pertinens ad expiationis festiuitatem. *Absq; his,
quæ offerri pro delicto solent in expiationem.* i.ista omnia of
ferentur, & præter hęc offerentur omnia alia, quæ ꝑ-
tinent ad expiationem. s. vnus uitulus, & unus aries. s. vi
tulus pro peccato, & unus aries pro holocausto: insup
accipiebantur duo hirci, vnus ad immolandum eum
pro peccato populi, & introducendum de sanguine in
sancta sanctorum, & alius ad mittendum in caprum e-
H missarium. De his Leuit.16.ca.

Quomodo dicitur, ꝙ offerebatur iste hircus in expiationem. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis quomodo dicitur, ꝙ offe-
rebatur iste hircus in expiationem præter a-
lia, quæ offerebantur in expiationem, oĩa.n.
videntur in expiationem oblata. Respondẽ-
dum est ꝙ in die expiationis fiebant sacrificia duplicia
quędam, quæ erant solum ad expiandum pro peccato,
& alia, quæ erant ad solennitatem ipsius festi, differe-
bant autem hęc quando vitulus, & aries, & duo hirci,
de quibus Leui.c.16.erant proprie ad expiandum, quę
autem habentur hic magis erant ad solẽnitatem festi:
I differebant quoque ex cæremoniis vestium. Nam sa-
cerdos magnus faciebat sacrificia illa de quib. Leu.16.
c.indutus uestib. minoris sacerdotis. s. feminalib. lineis,
& tunica linea, & zona linea, & cidari. Cũ uero offere-
bat sacrificia, de qb. hic erat indutus uestib. summi pon
tificis. Itẽ differebãt ista ex fine, quia prima erant solũ
ad expiandũ, secunda aũt q̃q̃ aliquo mõ expiarent, tñ
magis erãt ad honorẽ festiuitatis. Cęremonię erant
quoq; in eis diuersæ. Pro quo considerandum, ꝙ ordo
in celebrãdis sacrificiis huius festiuitatis erat, ꝙ primo
fieret sacrificiũ matutinũ, ꝙ ĩ nulla die dimittebãt, de
quo etiam dicitur immediate specialiter. Istud autem
K poterat facere quicũq; sacerdos minor, quia non per-
tinebat ad sacrificia diei expiationis: deinde sũmus sa-
cerdos induebãt feminalib. lineis, & tunica linea, & zo
na, & cidari, q̃ erant uestes sacerdotũ minorũ, & ĩ istis
ꝓcedẽs ĩmolabat unũ uitulũ, & unum arietẽ pro se, &
domo sua, s. uitulũ ꝓ pctõ. & arietẽ in holocaustum: e-
rant aũt ista aĩalia de expẽsis suis: deinde accipiebat a
ꝑplo duos hircos, super quos mittebat sortes duas, s.
vnã ad ĩmolandũ, & aliã ad mittendũ caprum in soli-
tudinem, & secundum has distinguebant illi duo hir-
ci, & tunc sacerdos confitebatur peccata totius popu-
li super hircum mittens eum in solitudinem prius im
molato alio hirco, & introeũdo in sancta sanctorũ ad
expian-

Ordo celebrãdi sacrificia huius festiuitatis

expiandum cum sanguine vituli, & hirci, quib. factis sacerdos magnus exuebatur vestibus prioribus, & lauabat ibi carnem suam: rursus autem induebatur vestes pontificales, & faciebat omnia sacrificia, quæ habentur hic, & illa iam non pertinebant ad expiationẽ, quia in prioribus sacrificiis facta est expiatio, quorum sanguis fuit introductus in sancta sanctorum. De hoc latius, & distinctius dictum est Leui. capit. 16. & quantum ad hoc patet, ꝙ omnia ista holocausta distinguantur a sacrificiis expiationis, de quibus Leui. ca. 16. quia ad expiationem directe pertinent sacrificia pro peccato, de quorum sanguine introducebatur in sancta sanctorum, hec autem holocausta erant quorum sanguis effundebatur per parietes altaris holocaustorum, sed de sacrificio isto pro peccato, de quo dicitur hic, ꝙ erat in expiationem est maius dubium, & dicẽdum est ꝙ iste hircus non erat aliquis de illis duob. qui habentur Leui. c. 16. illi enim proprie erant ad expiationem, quia unus erat ad expiandum scilicet ꝙ sacerdos confiteretur omnia peccata populi super ipsum, & portaret illa in solitudinem, ꝙ est expiare populum ab iniquitatibus: alius autem erat ad expiãdum, quia immolabatur, & de sanguine illius introducebatur in sancta sanctorum ad aspergendum coram propitiatorio, ꝙ erat proprie expiare. erant quoque isti hirci pro peccatis populi tam pro illis, quæ nesciebantur, quam pro illis, quæ confitebatur sacerdos super hircum, & erant determinata, iste autem hircus, de quo hic non erat pro aliquo peccato determinatè, quod sacerdos confiteretur, sed erat in generali. Nec fiebat directè, & principaliter istud sacrificium pro peccato ad expiationem, sed magis ad solennitatem festi, ideo preter istum hircum offerebantur alii duo pro peccato Leuit. 16. cap.

Et holocaustum sempiternum. Idest etiam præter ista offeretur holocaustum iuge scilicet matutinum, & vespertinum, quod ex nulla causa omittebatur.

In sacrificio, & libaminibus eorum. Idest offerentur omnia ista in sacrificio idest cum sacrificio. In enim significat cum, sic patet Gen. 32. capitu. scilicet In bacculo meo transiui iordanem istum idest cum baculo. Et uocatur hic sacrificium simila, quæ offerebatur cum quolibet istorum animalium, non quidem cum animalib. immolatis pro peccato, sed cum aliis, quia pro peccato non dabatur libamentum, sed solę carnes animalis.

Quot animalia offerebantur in die expiationis. Quæst. IX.

QVAERET aliquis quot animalia offerebantur in die expiationis.

Respondendum est, quod aut erat in die sabbathi aut non, si primo modo offerebantur. 18. animalia scilicet. 10. quę habẽtur hic, unus aries vnus vitulus, septem agni, & unus hircus, offerebãtur etiam quatuor pertinentia specialiter ad expiationem scilicet vnus uitulus, unus aries, & duo hirci. Sed vnus istorum non immolabatur, quia mittebatur in caprum emissarium, de his Leuit. capitulo 16. offerebantur etiam duo agni pertinentes ad sabbathum, & duo alii pertinentes ad quotidianum sacrificium, quę simul sunt. 18. si autem non accideret dies propitiationis in sabbatho offerebantur solum. 16. demptis duobus agnis pertinentibus ad sabbathum. In calendis autem nunquam poterat accidere festum expiationis, quia erat semper decima die mensis septimi, calendæ autem erant die prima.

(Sacrificii 15. diei mensis septimi.) Quintadecima verò die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis, omne

A opus seruile non facietis in ea, sed celebrabitis solennitatem domino septem diebus. Offeretisque holocaustum odorem suauissimũ Domino, uitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: & in libamentis eorum similæ oleo conspersę tres decimas per uitulos singulos, qui sunt simul uituli tredecim, & duas decimas arieti uno, idest simul arietibus duobus, & decimam decimæ agnis

B singulis, qui sunt simul agni quatuordecim & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine eius. (Sacrificiũ 16. diei mẽsis septimi.)
In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque, & libamine eius. Die tertio offeretis vitulos vndecim, arietes duos, agnos (Sacrificiũ die. 17. eiusdẽ mensis.)

C anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque, & libamine eius. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos rite celebrabitis, & hircum pro (Sacrificiũ diei. 18.)

D peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Die quinto offeretis vitulos nouem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: sacrificiaque, & libamina singulorum per uitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, sacrificiaque, & (Sacrificiũ diei. 19.) (Sacrificiũ diei. 20.)

E libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Die 7. offeretis vitulos septem, & arietes duos, agnos anniculos ĩmaculatos quatuordecim, sacrificia quoq;, & libamina singulorũ per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircum (Sacrificiũ diei. 21.)

hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Die octauo qui est celeberrimus, omne opus seruile non facietis, offerentes holocaustum in odorem suauissimum Domino vitulum vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, sacrificiaque, & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos ritè celebrabitis, & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius, & libamine. Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris, præter uota, & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostiis pacificis.

Sacrificiũ diei 23.

De festo tabernaculorum.

Quintadecima vero die. Hic ponitur tertium, scilicet de festo tabernaculorum, & collectionis: in isto festo considerabantur tria, scilicet cessatio a laboribus, & mansio in tabernaculis, & vacatio in victimis. De primo dicitur Leuit.c.23. scilicet ꝙ duo dies erant vacatiui primus, & octauus, omnes autem sex intermedii habebant sola sacrificia, ut patet hic: secundum erat in hac festiuitate habitatio in tabernaculis scilicet, ꝙ construebantur tabernacula de frondibus, & ramis arborum extra domos Israelitarum in loco patenti, & ibi manebāt Israelitę sumentes cibos, vel facientes aliqua opera, sicut in domibus. De quibus autem arboribus fieri debebant ista tabernacula, & de ceremoniis letitię, quæ præcedebant ad ista tabernacula, & de causa huius festiuitatis declaratum est Leuit. capitulo 23. an vero potuerit in deserto obseruari festum istud tabernaculorum ibidem declaratum est. Ista quintadecima dies, quæ hic dicitur mensis septimi, non est quintadecima in aliquo mense nostro, sed computatur quintadecima per mensem hebræorum, qui incipit in lunatione, & non in calendis nostris.

Erit uobis sancta atque uenerabilis. Idest cessabitis in ea a laboribus exponendo sicut supra declaratum est: erant enim octo dies in hac festiuitate, quorum duo erant ad sacrificia, & ad vacationem a laboribus scilicet primus, & octauus, & isti uocantur sancti, & venerabiles, alii autem erant ad sola sacrificia, & non vacabatur a laborib. ideo nō vocantur sancti, nec venerabiles.

Omne opus seruile non facietis in ea. Idest nullum de seruilib. operibus: omnia enim opera vocabantur seruilia quęcunque in sabbatho erant illicita, pręter ciborum parationes, quæ in sabbatho erant illicitæ, & licebant in aliis festiuitatibus: ideo de sabbatho non dicitur ꝙ nullum opus seruile fiat in eo, sed dr̃, ꝙ nullum opus fiet. in solennitate hac autem licebat ignem succendi, & parari cibos. Cætera vero opera illicita erant quia seruilia uocantur.

Dubita. Si autem aliquis dicat vnde constat ꝙ in his diebus poterant iudæi parare cibos?

Solutio. Respondendum est, ꝙ hoc habetur ex differentia obseruationis sabbathi, & aliarum solennitatum. Nam de sabbatho dr̃ ꝙ nullum opus fiet in eo, & declarauit scriptura ꝙ ēt ciborum paratio non debebat fieri in illo, nec succensio ignis, ut patet Exo.c.35. de festo autē azymorum dixit, ꝙ nullum opus seruile fieret in eo Leui.23.c.& tñ dr̃ de hoc festo, ꝙ poterant in eo parari oīa, quę pertinebant ad cibos Exo.c.12. ergo in cęteris festiuitatib. in quib. solum īterdum seruile opus po-

F terit esse paratio ciborum, qa illa non est sub operibus seruilib. alioquin cum dictum fuisset de festo azymorum ꝙ nullum opus seruile in eo fieri poterat non diceretur, ꝙ poterant parari cibi. *Sed celebrabitis solennitatem domino.7.dieb.* i. obseruabitis septem dies in festiuitate ista, non quidē vacando in eis a laborib. sed offerendo sacrificiũ in singulis, & istud est celebrare. i. facere aliq̃ festiuitatem, q̃m festiuitas inducit quendā honorem impensum Deo, qui nō impendebat̄ in dieb. ꝓ festis, & qa contingebat istum honorē esse duplicē. s. aliq̃n in sacrificiis, ut offerendo sacrificia, q̃ non offerebant̄ in aliis dieb. & licet hoc solum fieret erat celebritas, sic aũt fiebat in festo tabernaculorum per dies sex

G intermedios, in quib. sola sacrificia fiebant, & non uacabat̄ a laborib. & dñr oēs isti septē dies, & octauus iequēs solennes, aliq̃n aũt est festiuitas ī eo ꝙ impendit̄ Deo honor vacando a laborib. ꝑ ipsum, & intendendo in ipsum, hoc aũt nunq̃ erat solum, qa in oī festiuitate, q̃ esset vacatiua a laborib. offerebant̄ aliqua sacrificia spālia. Patet. n. de sabbatho, ī quo minus fiebat, q̃ in cęteris, tñ ibi offerebant̄ saltem duo agni pertinentes spālr ad festiuitatem istam, ut patet præce. c. Sed arguetur, qa dr̃ hic ꝙ septem dieb. celebrabit̄ solennitas tabernaculorum, & tñ postea singillatim ponũtur octo dies, in quorum quolibet designant̄ sacrificia, sic patet Leui.23.c. Rñdendum est ꝙ in festo tabernaculorum erant dies octo simul, sed octauus nō pertinebat ad festiuitatem tabernaculorum, sed vocat̄ dies cętus, atq; collectæ. i. ꝙ in die festo expleta iam festiuitate cōgregabat̄ totus cętus, i. totus populus, & de eis fiebat col-

Festum tabernaculorum durabat tm̃ per 7. dies.

H lecta pecuniarum pro expensis Sanctuarii, qa sumptus Sanctuarii erant magni, & reditus ordinarii parui erāt: iō recurrebatur ad elemosynas, & sic in die festo colligebat̄ de toto populo pecunia, & qa conuenerat totus Israel in locum Sanctuarii ad festum tabernaculorum cōuenienter fiebat collecta de ppl̃o cōgregato: fiebat aũt sequenti die post festum tabernaculorum; quia toto festo. 7. dierum manebant Israelitę in loco Sanctuarii, & discessuri erant die octauo, ideo fiebat ibi collecta antequam recederent. Ista tñ dies non est de festiuitate tabernaculorum, sed est festum coniunctum illi: quamquam large appellantes interdum dicimus festum istud habere dies octo. De isto die magis dicitur Leui.23.c. *Offeretisque holocaustum.* Idest offeretis oīa animalia, quę. s̃. habentur in holocaustum. Sciendum

I enim ꝙ in omnib. octo diebus celebrabant̄ sacrificia in festo tabernaculorum, & offerebantur de omnibus animalib. immolaticiis. s. de arietibus uitulis, & agnis, erant autem æqualia omnia sacrificia dierum septem in agnis, & arietib. sed differebant in vitulis, quia quotidie diminuebatur vnus uitulus de oblatione. *Vitulos de armento.13.* i. in prima die offerebantur. 13. vituli in holocaustum, & offerebantur arietes duo ut patet in littera: & agni. 14. In uitulis enim fiebat variatio, agni vero, & arietes totidē erant in una die, & ī alia. De causis autem quare tot, uel tot offerebantur, & quare de quibusdam animalibus plura, & de aliis pauciora exi-

K stimo ꝙ a sola uoluntate legislatoris dependeant, sicut est in iurib. humanis ꝑfixio terminorũ cum assignantur tot dies, aut anni, nam ī his ratio reddi nō ꝑt, potuissent enim esse plures, uel pauciores, & vtrobique esset rationabiliter factum. Considerandum tamen ꝙ Ra Sa. assignat aliquam causam istorum sacrificiorum: fiebant enim inquit quotidie per septem dies sacrificia de uitulis, arietib. agnis, & hircis, hircus autem qui offerebatur quolibet horum dierum erat ad expiationē populi, ꝑ pctō, ut patet s̃. iō in hoc non oportet assignari aliam cām, de aliis aũt dicit, ꝙ agni erant quotidie. 14. & multiplicati ꝑ septē dies efficiunt̄. 98. qui offerebantur pro populo, ut liberaretur a. 98. maledictionib.

Quare erat agnorum numerus 14. vitulorum aũt quotidie minuebatur.

scriptis

scriptis in lege Deuter.27.& 28. c. fuerunt autem istę maledictiones positæ super montem Hebal, & Garizim. Deuter.17.& Iosue.c. 8. Vituli autem offerebantur per singulos dies in minori numero,& de his dicit Rabbi Salomon ꝙ offerebantur pro populis gentiliũ, dicit.n.ꝙ orare debent iudæi pro regibus,& gentibus inter quas dispersi sunt: sic mandauit eis Ieremias, ꝙ dum in captiuitate Babylonica erant orarent pro rege Nabuchodonosor ne icideret ĩ aduersitates, qa illo ĩcidēte necesse erat ipsos incidere,dicit aũt ꝙ isti vituli minuebantur quotidie,quia iudæi rogant ꝙ gentes, quæ Israel destruunt breuiter a domino deleantur. Vel dicit ꝙ ista minoratio signat minorationem potestatis Gentium, nam quotidie dicit eas minorandas quousque ad vltimum totaliter subdantur Messiæ suo. Sed omnia ista aliena sunt,ideo non oportet eis insistere.

B *Et in libamentis eorum.* i.cum omnibus istis animalibus dabantur libamenta,sed vario modo,ut patet ĵ.hic accipitur libamentum large, tam pro simila vino oleo, & cęteris.s.tamen simila uocabatur sacrificium, uinũ autem,& oleum thus,& sal uocabantur libationes vel libamenta,ista autem ponebantur hic secundum eandem mensuram,secundum quam in præcedentibus, quia licet secundum varietatem festiuitatum ponerentur plura,aut pauciora animalia in sacrificiis,tamen libamenta cuiuslibet nunquam minuebantur,sed quantum ponebatur cum uitulo, vel ariete, de libamentis in vno festo tantum ponebatur in aliis. *Et hircum pro peccato.* Iste hircus erat communis in omnibus solennitatibus,siue vacatiuis,siue non uacatiuis, & nunquā

C fiebat aliquod augmentum,vel variatio in hircis sicut in cęteris animalibus,nisi per accidens, vtpote si aliqñ duo festa coincidebant,vt dies clangoris,& calendarũ, quia tunc pro quolibet festo vnus hircus immolabat, sic etiam in die expiationis iubetur offerri vnus hirc⁹ & Leuit.c.16.iubentur offerri duo alii, sed vnus occidebatur,& alius mittebatur in solitudinē. *Absque holocausto sempiterno.* i.hæc omnia fient,& pręter ipsa offerēt holocaustũ iuge,quod uocatur sempiternum ex causis supra assignatis,& istud nunquam cessabat propter aliquam solennitatem.

Et sacrificio,& libaminę eius. i. etiam offerretur sacrificium.i.simila debita holocausto quotidiano,& libamē

D idest uinum oleum,thus,& sal.& sic.ĵ.distinguitur sēper libamen,& sacrificium.

Quot animalia offerebantur in prima die tabernaculorum. Quæst. X.

QVAERETVR in hoc de prima die tabernaculorum,quot animalia offerrētur in illa,& quia contingeret plura,aut pauciora offerri secundum ꝙ dies ista coincideret cum aliqua alia solennitate,uel non. Aliquis distinguet, aut in calendis accidebat ista dies, vel non, sed ista distinctio non stat,quia impossibile erat,ꝙ prima dies tabernaculorum,vel aliqua de octo diebus illius accideret in calendis: possunt quidem omnes isti dies diuisim accidere in calendis nostris.s.in calendis octobris,quando ī-

E ceperit lunatio circa medium septembris, tamen de calendis nostris nihil ad Iudæos attinet, sed ipsi uocāt calendas,vel neomeniam primā diem cuiuslibet mensis sui,qui incipit cum lunatione,& de his erat impossibile,ꝙ aliqua dies tabernaculorum accideret in calendis,quia festum istud incipiebat die.15.mensis & durabat usque ad diem.22.vt patet hic,& Leui.23.c.ideo de calendis non est distinguendum.

Sed dicetur ꝙ aut accidebat ista prima dies in sabbatho aut non, si primo modo immolabantur in ea.34.animalia.s.13.vituli,arietes duo,agni.14.& vnus hircus pro peccato quę sunt. 30. animalia pertinentia ad istam diem specialiter. Offerebantur etiam duo vituli pertinentes ad sabbathum, & duo pertinētes ad iuge sacrificium,quæ simul sunt.34.si autem non accideret in sabbatho demebantur duo agni pertinentes ad sabbathum,erantque simul 32.animalia ex necessitate sacrificii.De spontaneè autem oblatis,vel quomodocũque alias non datur regula,quia illa sunt per accidens.

In die altero offeretis uitulos. Ista dies secunda erat æqualis in sacrificiis primi diei,& in libaminib.solum enim debebatur vnus uitulus, quia isti continuo decrescebant,offerebantur autem in die ista.33.animalia si eēt sabbathũ,vel.31.si nō esset sabbathũ.De isto die secũdo non dicitur ꝙ erat sanctus,& uenerabilis,sicut dicebatur de primo,quia non uacabatur hic a laboribus, sed omnia opera licita erant,quę in dieb. profestis fiebant.

Die tertio offeres uitulos. Iste tertius dies erat profestus quantum ad vacationem a laboribus,sed erat celebris quantum ad sacrificia,sunt autem eadem sacrificia in hoc die.quę in duobus præcedentibus:excepto, ꝙ semper diminuitur vnus uitulus.Sunt autem in hac die animalia.32.offerēda si sabbathum sit. Si vero dies profestus erunt.30. quia ea quę pertinent specialiter ad hunc diem sunt 28.quibus adduntur duo agni pertinentes ad iuge sacrificium. *Die quarto offeres.* Iste ēt dies erat profestus quantum ad labores, sed sacrificia erant solennia.s.totidem,quot in aliis diebus,pręter vitulum,qui diminuitur.sunt autem ĩ hac die.29.animalia offerenda,si non sit sabbathum.& 31.si sit sabbathũ quoniam.27.pertinent specialiter ad hunc diem, duo autem ad sabbathum pertinent,& duo ad iuge sacrificium.

Die quinto offeres. Sicut cęteri dies ita, & iste profestus est,sacrificia tamen eum celebrem faciunt,quæ in littera apparent,sunt autem animalia. 26. pertinētia specialiter ad hunc diem, & ex iuge sacrificio conueniunt ei alia duo,si autem fuerit sabbathum erunt. 30. animalia.Hęc autem omnia cum sacrificiis, & libamētis suis, de quibus nihil variabatur licet variaretur numerus animalium immolandorum.

Die sexto offeres. Erant sacrificia, & libamina in die sexto tabernaculorum,sicut in cęteris,& tamen profestus erat. animalia uero. 24. offerebantur ex lege diei huius. Addebātur autem duo ex iugi sacrificio,& duo si esset sabbathum,vt fierent.29.

Die septimo offeres. Iste erat dies vltimus festiuitatis tabernaculorum,quia solum dictum fuit, ꝙ celebraretur solennitas septem diebus, ut patet in littera & Leuit.23.c.erat quoq; profestus dies iste sicut, & pręcedētes,& sacrificia erant minora, nam semper diminuebatur unus vitulus,libamina autem manebant eadem.

Die octauo. Iste dies non pertinebat ad festum tabernaculorum sicut pręcedentes dies,cum de solis septē iussum esset,ꝙ fieret in eis solēnitas tabernaculorum: ideo quamquam iste octauus dies esset solennis non obligabantur iudæi manere in tabernaculis factis de ramis arborum,nec manebant,sed solum diebus septē ꝑcedentibus.Fuit autem iste dies additus ad faciendum collectam,ideo, uocatur dies cętus,atque collectæ Leuit.c.23.

Qui est celeberrimus. idest multum honorabilis scilicet quantum ad vacationem a laboribus,nam in cęteris pręcedentibus non uacabatur a laboribus, in hoc autem uacabatur. Cā erat quia iste dies erat assignatus ad faciendum collectam pecuniarũ de populo pro sumptibus Sanctuarii,si tamen non vacaretur a laboribus,dilaberetur populus ad opera sua, & non congregarēt ad eleemosynā faciendā ꝓ sumptib. Sanctuarii Ne ergo ex hac occasione diminuerēt eleemosyna

Sanctuarii factum est, vt esset dies iste vacatiuus. Vocatur autem apud nos dies cętus, & collectæ ex causa supra assignata, apud hebræos autem vocatur retentio, quia populus, qui conuenerat de diuersis partib. terrę promissionis ad Sanctuarium ī ista festiuitate, volebat die octaua redire in possessiones suas expleta festiuitate tabernaculorum, sed sacerdotes detinebant eum ad faciendum prædictam collectam. Vocat̄ autem dies iste celeberrimus, non ꝙ esset celebrior die primo festiuitatis huius, quia in illo vacabat̄ a laboribus, sicut in isto, sed uocat̄ celeberrimus respectu dierum p̄cedentium, qui erant profesti, iste autē octauus erat celebris quantum ad labores. *Omne opus seruile non facietis.* i. in isto die non fiet aliquod opus seruile. s. nullum opus p̄ter ciborum parationes. *Offerentes holocaustum.* i. & ī ista die octaua offeretis holocaustum. s. oīa aīalia, quæ hn̄tur. j. in isto autem die non fiebant tot sacrificia, sicut aliis dieb. vt patet in littera. & hoc quia iste dies octau⁹ non erat de præcedenti solennitate tabernaculorum; sacrificia autem fiebant ad celebritatem festi: nam in hoc octauo die nullum sacrificium pręter quotidianū fieri debebat, nisi fieret ibi collecta, & quia dies erat celebris ꝑꝑ collectam immolabantur aīalia, quæ hn̄r hic ad honorem festi: ponunt̄ aūt hic aīalia. 10. pertinentia ad istum octauum diem specialiter. s. agni septē, aries vnus, uitulus vnus, & hircus pro peccato. Offerebantur autem duo agni de iugi sacrificio, & si sabbat hū esset, offerebantur alii duo, ita vt essent. 14. *Absque holocausto sempiterno.* i. oīa prędicta offerebant, & præter hæc offerebat holocaustum sempiternum. i. iuge sacrificium, ꝙ solum erat holocaustum, ut patet pręced. c. nam licet in qualibet festiuitate offerret̄ vnus hircus pro peccato pręterquam in sabbatho, in profestis tn̄ diebus solum offerebatur holocaustum ex necessitate legis: secus autem de spontaneis oblationib. vel quibuscunque aliis per accidens oblatis. *Sacrificioque eius, & libamine.* i. offerretur cum iugi holocausto sacrificiū suū. i. simila ei debita, quę uocatur sacrificium, & libamen offerretur. i. uinum, oleum, thus, & sal: sed adhuc magis proprie libamen conuenit oleo, & uino: qm̄ libare ad res liquidas pertinet. *Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris.* Hic ponitur epilogus præcedentium. s. ꝙ oīa, quæ. s. dicta sunt debebant offerri in festiuitatibus iudæorum, & demonstratur hic ꝙ omnia. s. posita fuerunt data ad declarandum ritum festiuitatum quātum ad oblationes. De aliis autem cæremoniis, & obseruationib. nihil dicitur hic. Ponuntur autem hic oēs solennitates, & tempora quib. sacrificari debet. Alię autem nouem solennitates inter iudæos post tempora Moysi ex aliqua causa inter iudæos instituta sunt, de quibus declaratum est Leuit. c. 23. Illę autem non habebant determinata sacrificia ex lege sed instituentes illas festiuitates adiunxerunt eis sacrificia, quæ obseruabantur intra iudęos, & illa iam obligarent sicut priora hic expressa obligabant, quia omnes sacerdotes cū toto populo poterant constituere aliquod festum, & cęremonias eius, ad quod ipsi obligarentur.

Præter uota. i. hęc omnia tenebantur iudęi dare ex lege a Deo hic instituta, & hoc præter uota. i. dato ꝙ ipsi uouerent aliqua sacrificia facere, quæ vellent facere istis dieb. non propter hoc tollebatur quin darent omnia instituta a lege, tollitur autem in hoc dubium, qa existimaret aliquis ꝙ sacrificia, quę spontaneè fiebant a iudæis poterant facere ad supplementum sacrificiorum, quæ ex necessitate legis fieri debebant, contingebat tamen ꝙ in aliquo die festo offerrētur multa sacrificia ex deuotione populariũ, & ista omnia fiebant intra Sanctuariū, nā non poterat fieri sacrificium in aliqua ciuitate, vel quocunque alio loco terræ Chanaan, vt patet Leuit. 17. & Deuter. 12. cap. sed omnia fiebant F in loco Sanctuarii. Omnia tamen ista nihil excusabāt de sacrificiis institutis a lege, communiter autem in istis festiuitatibus fiebant sacrificia multa a popularib. potissimum in tribus earum. s. in festo azymorum, pētecostes, & tabernaculorum, quia cogebantur omnes viri Israelitæ ire in locum Sanctuarii, ut patet Exod. 23. & 34. & Deut. 16. c. *Et oblationes spontaneas.* i. nulla oblatio siue spontanea siue ex uoto poterat poni loco alicuius victimæ, quæ offerri deberet in festiuitatibus. Distinguuntur autem hic oblationes in uotiuas, & spōtaneas: oblatio enim quæ ex uoto est non uocatur spōtanea, quia licet a principio uotum sit spontaneum, tamen in solutione necessarium est, sacrificia autem cō- G siderantur hic tempore solutionis, ideo de uotiuis rectè dicitur, ꝙ distinguentur contra spontaneas.

Oblatio nū alia uotiua alia spōtanea

Sacrificium pro peccato sub qua specie oblationis ponitur. Quæst. XI.

De sacrificio pro peccato dubitabitur sub qua specie istarum ponatur. Dicendum, ꝙ non potest poni proprie sub uotis, quia illa non fiunt per uotum, sed ex necessitate legis. s. qa aliqs peccabat taliter vel taliter obligabat̄ ex lege ad offerendū tale, uel tale sacrificium secundum regulas, quæ habentur Leui. c. 4. & 5. vota autem aliquo modo sunt uoluntaria, nam antequam emittātur penitus voluntaria sunt. Item non potest poni sacrificium ꝓ peccato sub hostiis spontaneis, quoniam spontaneę uocātur hic quæ penitus sunt spontaneæ, cum uotiuæ ho- H stiæ non uocentur spontaneę, quia non sunt ex omni parte spontaneę, minus tamen spontaneæ sunt hostiæ pro peccato, quam uotiuę, quia in istis non est aliqua libertas offerentis, sed obligatio ex lege. Item non intelligitur sacrificium pro peccato per spontaneas victimas, quia hic ponitur in littera, quæ sint spontaneę, & ponuntur holocausta, & uictimæ pacificę solum. Rn̄dendum autem ꝙ hostię pro peccato dupliciter se habent, aliquando enim sunt ad solam emundationem alicuius immūditię, ubi non est peccatum aliquod, & interdum sunt pro aliquo, ꝙ est uerè peccatum. De primo patet, vt cum aliqua mulier pareret offerebat sacrificium pro peccato. Leu. ca. 12. & tamen manifestū est, ꝙ ibi non erat aliquod peccatum, sed solum immūdicia quędam prohibens eam ab accessu ad res sacras. I Idem patet de leprosis. Cum. n. purificabantur offerebatur sacrificium pro peccato Leuit. capitu. 14. fuisse tamen leprosum nullum peccatum erat. Idem est de Nazareo viro, coram quo moriebatur aliquis. nam ille erat confestim immundus, & offerebatur pro eo sacrificium pro peccato, ut patet supra. capitu. sexto illi tamen pec catum non erat, sed immundicia. De secundo patet exemplum Leuit. capitulo quarto, & quinto vbi ꝓ peccatis verè cōmissis imponitur sacrificium. Quantum ad primum modum dicendum, ꝙ sacrificia pro peccato non sunt spontanea, nec uotiua, sed pure necessaria ex impositione legis, & tunc nō oportet de K eis exprimi hic, quia sicut in omnibus sacrificiis necessariis ex positione legis, quę habentur præced. c. & hic, vnum nunquam impediebatur per alterum nec supplebat̄, sed si contigeret oīa uenire in eodem die oīa simul fiebant, ita de sacrificiis pro pc̄tō mō prædicto, qa simpl̄r erant necessaria vnum non supplebatur per alterum. s. ꝙ ista possent supplere locum alterius sacrificii, ꝙ fieri deberet in solēnitatibus. Secundo mō sacrificia pro peccato dicūtur esse illa, q̄ offeruntur ꝓ veris peccatis, & istud stat dupliciter, quia aut erant determinata a lege aut non. erant. n. sacrificia determinata a lege pro peccatis determinatis, ut patet Leui. cap. 4. & 5. aliquando autē non erant peccata determinata, sed aliquis

quis sciebat in vniuersali se peccasse, quanquam non erat sibi conscius specialiter alicuius delicti pro quo lex iuberet offerri. Quantum ad primum dicendum est, ꝙ sacrificia pro peccato non sunt votiua, nec spontanea, sed necessaria simpliciter, sicut sacrificia festiuitatum, quæ ponuntur hic, & præcedenti cap. ideo nõ fuit necesse exprimi de illis, sed sicut supra dicebatur, ꝙ sacrificia diei clangoris nõ impediebantur, nec supplebantur per sacrificia calendarum, cũ in eadem die essent, sed vtraque offerebantur: ita ista sacrificia pro peccato non supplebunt pro alijs sacrificijs, quę erant in festiuitatibus, quia vtraq; erant ex necessitate: si autem sacrificia pro peccato non essent determinata a lege, vt supra dicebatur, poterant aliquando esse votiua, & aliquando spontanea: si enim aliquis ad honorẽ Dei, & conscius sibi sceleris, quãquam non determinatè voueret offerre pro peccato erat sacrificium pro peccato votiuum: si autem offerret sine voto erat sacrificium pro peccato spontaneum, & tunc reducitur ad ista duo, vel ad alterum eorum, & dicetur etiam, ꝙ præter sacrificium pro peccato, quod offerebatur spõtaneè, vel votiuè, offerebantur in festiuitatibus oĩa sacrificia, quæ erant determinata. Considerandum autem circa prædicta, ꝙ vnum sacrificium suppleri per alterum solum poterat intelligi, quando vtrunq; erat eiusdem speciei, & de animali eiusdem speciei: vtpote si deberet fieri aliquod holocaustum in festiuitatibus potest intelligi suppletio illius si fieret aliqđ holocaustum spontaneum, vel votiuum in eadem die. De sacrificijs autem pro peccato manifestum est, ꝙ non potest intelligi, quomodo supplerentur per holocausta, & è conuerso.

Sacrificiũ vnum suppleri per alterũ quõ poterat.

Item requirebatur, ꝙ essent illa animalia eiusdem speciei, quia etiam si sacrificia essent eiusdem speciei, & animalia non, intelligi non poterat quomodo fieret suppletio: vtpote si iuberetur in festiuitatibus fieri holocaustum de agnis, vel arietibus, & aliquis in eisdem festiuitatibus spontaneè, vel votiuè offerret holocaustum de vitulis, non poterat intelligi, quomodo fieret suppletio: data tamen identitate speciei in sacrificio, & identitate speciei in animalibus videbatur esse dubium, an possit fieri suppletio: & de his dicit̃ hic ꝙ fieri non poterat.

In holocausto. Ponuntur hic partes hostiæ votiuæ, & spontaneæ: sub qualibet enim earum contingit dari holocaustum, & hostias pacificas: nam sicut interdũ vouet quis holocaustum, ita & pacificas hostias, & sacrificium pro peccato, vt dictum est. Spontaneè quoque hic offerri possent, & tamen neutro modo supplentur, vel impediuntur sacrificia festorum.

In sacrificio in libamine. Sacrificium dicitur simila oblata cum carnibus animalis: libamen dicitur oleum, vinum, thus, & sal: & est sensus, ꝙ sicut victimæ holocaustorum, & pacificorum non impediebãt victimas festorum, siue istę victimæ essent spõtaneæ, siue votiuæ: ita de libamentis eorum. s. ꝙ non impediebantur, vel supplebantur libamenta festorum per libamenta spontanea, vel votiua: cuilibet enim oblationi animalis, siue esset ex necessitate legis, siue spontanea, dũ tamen esset pro peccato, vel pacifica hostia correspondebat libamẽtum aliquod, & de isto dubitaretur. s. dato, ꝙ non supplerentur victimæ festorum per victimas spontaneas, vel votiuas an supplerentur libamenta festorum per libamenta spontanea, vel votiua, & dicitur ꝙ non. & hoc siue sit sacrificium. i. simila, siue sit libamen. i. vinum, oleum, thus, & sal. Aliqui autem accipiunt hic nomine sacrificij hostiam pro peccato, sed non conuenit, quia in omnibus diebus supra positis dicebatur de sacrificio, & libamine, & tamen ibi solũ accipitur sacrificium pro simila: ergo sic accipit hic:

A hostia autem pro peccato intelligitur nomine holocausti, vel victimæ pacificæ, quando est spontanea, vel votiua: cum autem est ex necessitate legis intelligitur per victimas festorum, vt supra declaratum est.

Considerandum autem cum dicitur hic de votis, ꝙ non intelligitur de omni oblatione votiua, vtpote si aliquis vouisset offerre pecuniam, vel aliquod aĩal, quod non licebat immolari, aut vestem, vel aliquid simile. Nam de isto non erat dubium hic enim ponebatur ad tollendum dubium, ꝙ vota, & hostiæ votiuæ non supplebant, nec impediebant oblationem, & victimas festiuitatum: dato tamen, ꝙ istud non diceretur, non erat dubium de oblationibus votiuis, quæ non erant victimæ, sed de sacrificijs videbatur esse dubium. s. an sacrificia votiua impedirẽt sacrificia festiuitatum, & de his intelligendum est.

B *In hostiis pacificis.* idest eodem modo obseruabitur hoc in hostijs pacificis. s. sicut in holocaustis, quòd siue sint votiuæ, siue spontaneę non omittebantur propter eas victimæ festiuitatum. Idem etiam de libaminibus eorum dicendum est.

CAP. XXX.

C NARRAVITQVE Moyses filijs Israel omnia, quę ei dominus imperarat: & locutus est ad principes tribuum filiorum Israel: iste est sermo, quem præcepit dominus: si quis virorum votum domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit.

Ritus uotorum, & iuramentorum.

NArrauitque. Supra dictum fuit de ordinatione possibili ad Deum, per ea, quæ erant de communi lege: hic ordinatur populus ad Deum per ea, quæ sunt in sola intẽtione. s. per vota: est enim votum obligatio quædam

D causata per solam voluntatem in his, in quibus prius liberi eramus aliquid promittendo. In toto autẽ hoc c. nihil agitur, nisi de votis, & conditione vouentium, & quando vota tenent, & quando non. Tanguntur autem quinque, secundum quinque conditiones ꝑsonarum vouentium. Primo de viris: secũdo de puellis nullo modo maritatis, aut despõsatis: tertio de puellis desponsatis, sed nondum viro traditis: quarto de viduis, vel repudiatis: quinto de mulierib⁹ viro traditis. Secunda ibi. *Mulier si quippiam.* Tertia ibi. *Si maritum habuerit.* Quarta ibi. *Vidua.* Quinta ibi. *Vxor in domo.*

Circa primum considerandum de eis, quæ dicuntur hic quãtum ad ordinem. s. an fuerint dicta post ea, quæ habentur præced. c. vel prius.

E Respondendum est, ꝙ in istis non potest per certitudinem cognosci ordo ipsorum: in historicis enim, quãquam aliquando sint anticipata, vel recapitulata, potest cognosci ista mutatio ordinis ex rebus gestis, q̃ narrantur, quia quædam sunt naturaliter priora alijs in operationibus: ista autem sunt præceptiua, & non habent inter se aliquam habitudinem cõtinuationis. & sic quamquam prius data fuerint ista, quam illa nõ potest cognosci ordo istorum. Dicendum tamen, ꝙ ista fuerint posteriora, quia nunquam aliquis debet recedere ab ordine litteræ, nisi ex causa. s. quando constat ex alio loco scripturæ, quòd non sit ille ordo, qui habetur in littera, vel fortè conuincitur per aliquam

rationem:

rationem: hic autem nihil tale est. Ideo dicendũ est ꝙ iste fuerit ordo.s.ꝙ postquam declarata sunt sacrificia adiuncta sunt vota.

An ista fuerint dicta immediatè post præcedentia. Quæstio. I.

QVAERETVR vlterius, dato ꝙ fuerint ista dicta post ea, quę habentur præcedenti cap. an fuerint immediatè dicta. Respondendũ est hoc etiam non posse constare per certitudinem, sed satis est verisimile, ꝙ fuerint immediatè dicta, vel saltem paruum tempus fuerit post inter hęc, & illa: in quo præsupponendum est ꝙ ista præcepta, & omnia superiora a cap. 20. vsque ad finem libri huius dicta fuerint anno 40. ab exitu de Aegypto, vt declaratum est, supra c.28. in princip. Præter hoc autem infra c.36. in fine dicitur. Hæc sunt pręcepta, atq; iudicia, quæ pręcepit dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab super Iordanem: in quo innuitur, ꝙ omnia ista præcepta fuerunt data in vltima mansione. quæ est in campestribus Moab, quę vocatur Bellethim, vt declaratum est supra cap.25.& 26. omnia namque præcepta ista, vsque in finem libri continuantur, sed in fine dicitur, ꝙ illa præcepta data sunt in campestribus Moab, ergo etiam ista data sunt ibi: fuerunt autem data in octauo, vel nono mense cõputatis omnibus, quæ facta sunt post mortem Aarõ, qui mortuus est mense quinto, vt patet ʒ.33.c.

Quare hic tractatur de votis, cum dictum fuerit sufficienter Leuitici.c.27. Quæst. II.

QVAERETVR amplius quare hic dicitur specialiter de votis in toto isto c. cum de eis sufficienter dictum fuerit Leuit.c.27. Respondendum est, ꝙ vota fiebãt dupliciter: primo modo cum aliquis seipsum vouebat: secundo modo cũ vouebat seipsum ad agendum aliquid solum, vel vouebat aliquam rem suam, & in istis votis considerabãtur duo.s. an vota tenerent, & quæ personæ possent vouere. Secundum erat dato, ꝙ votum tenuisset, qualiter erat solutio faciendi. De primo horum tractatur hic, & distinguuntur conditiones personarum vouentium, per quas notificatur, quando votum teneat, de quo nihil actum est Leuit. c.27. Secundum erat, quomodo solutio erat facienda in votis, dato ꝙ tenerent, & de hoc nihil agitur hic, sed Leuit.c.27. vbi distinguitur, sicut supra fuit dictum.s. an quis voueret seipsũ, vel aliquam de rebus suis. Si primo modo determinatur ibi quantum quis pro seipso dare deberet, & distinguuntur status personarum secundum sexum, & ætatem. Si vero voueret rem suam, etiam ponuntur ibi differentiæ de mobilibus, & immobilibus: nõ fuit autem positum ibi, quando quis voueret aliquid facere, vt ieiunare, vel affligere se, & sic de cæteris, quæ nõ sunt in dando seipsum, sed in agendo. Et de his agitur hic, & de distinctione votorum valentium, & non valentium: ideo fuit necesse, vt post illa ibi dicta adhuc ageretur hic de votis. Simile est in multis alijs: sic.n. de festo azymorum agitur. Exo. 12.c. & Leu.23. & supra 28. De ipso enim quantũ ad ceremonias agni paschalis, & panum azymorum agitur Exo. c.12. Quantum vero ad obseruationem aliquorum dierum festi huius & aliorum non: & quantum ad oblationem primitiarum de spicis virentibus agitur Leui.23.c. Quantum autem ad reliqua sacrificia pertinentia ad solennitatem huius festi, in omnibus diebus suis, agitur supra 28. Ita etiam de omnibus festiuitatibus, quæ habẽtur duobus pręcedentibus.c. agitur Leui.c.23.& tamẽ

Quare festiuitas phase tractatur in tot locis sacræ scripturæ.

F quantum ad diuersa: ideo omnia necessaria sunt.

Circa primum. *Narrauitq. Moyses filiis Israel.* Deus.n. loquebatur primo Moysi in secreto: deinde ipse proponebat toti populo.s. per angelum suum, quia in die dationis legis in monte Synai cum audierunt Israelitæ vocem terribilem timuerunt mori: ideo deprecati sunt, ne vltra Deus eis loqueretur, sed Moyses, vt patet Exo.c.20.& Deuteron.c.5. Deus autem cõcessit: ideo dixit, ꝙ daret eis prophetas, qui loquerentur nomine eius, ne ipse loqueretur, & illos audirent sicut ipsum, vt patet Deutero.18. c. non fuit tamen illa causa prima, propter quam Deus non loquebatur per angelum suum semper Israelitis, quin potius ipse fecit, vt vox quæ audiebatur in monte Synai in die datæ legis esset terribilis nimis, & continuè cresceret ad cẽ magis terribilem Exo.c.19. vt Iudæi compellerentur petere ab ipso, ꝙ non loqueretur Deus, sed Moyses: quare autem Deus ad hoc Iudeos induxerit declaratum fuit Exod.c.20. vnde post illam vicem, nunquam fuerunt data pręcepta Israelitis in sono tubę per angelos Dei, sed loquebatur Deus prophetis: ipsi autem enarrabãt populo: semel tamen legitur, ꝙ angelus domini locutus fuit ad totum Israel: non quidem pręcipiẽdo, sed increpando post mortem Iosue, vt patet Iudic. c.2. ideo tempore Moysi Deus loquebatur ad ipsum & ipse postea referebat verba illius ad populum.

Quare Deus loquebatur populo p Moysen & non per angelum.

G

Omnia quæ ei dominus imperarat. Hoc potest intelligi referendo ad superiora.s. Moyses locutus fuit omnia supra posita de sacrificijs, quæ Deus imperauerat loq, & postea locutus est ad principes ista, quæ habentur hic de votis, & tunc distinguuntur hic duæ sententiæ per duo verba, quæ habentur hic.s. narrauit, & locutus est referendo primum ad pręcedentia, & secundũ ad ea, quæ habentur hic. Alio modo potest esse sensus, ꝙ referatur vtrunque ad ea, quæ habentur hic.s.ꝙ Deus locutus fuerit Moysi ea, quę habẽtur hic de votis, & ipse narrauit ea multitudini, & tunc fuit locut⁹ isto modo describitur factum in vniuersali. Primo ꝑ hoc quod dicitur: narrauit omnia, quæ dominus imperauerat: secundo describit in particulari dicens. Iste est sermo, quem præcepit dominus, & iste secundus sensus est, quem facit littera. *Et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel.* Isti principes erant 12. viri in 12. tribubus Israel, tanquam duces, & veniebant a capitib⁹ ipsarum tribuum semper per lineam primogenitorum. De istis principibus, patet supra cap.1.& 2. Erant autem isti honorabilissimi in toto populo, quia erant principes totius multitudinis, & ob hoc in dedicatione sanctuarij ipsi soli leguntur obtulisse specialia dona, & sacrificia, vt patet supra c.7. poterat autem intelligi, ꝙ locutus fuit Moyses ad istos.s.ꝙ vocauerit eos specialiter, & proposuerit eis istas regulas de votis. Aliquando enim consuetum erat, quòd Moyses vocaret solos principes multitudinis ad consiliũ, & congregabantur intra atrium tabernaculi. Vocabantur tamen per quendam specialem sonitum tubarum, vt patet supra cap.10.s. si semel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis, & proponeret Moyses istis præcepta de uotis, quia erant principales in tota multitudine. Sed magis est dicẽdum, ꝙ Moyses locutus fuit ista ad totam multitudinem, quia ista pertinebant ad totum populum, sed nominantur hic soli principes specialiter, quia ipsi erant principaliores in populo. *Iste est sermo, quem præcepit dominus.* i. ista, quæ infra dicentur de votis, sunt, quæ Deus præcepit Israelitis obseruare. *Si quis uirorum uotum uouerit domino.* Ponitur hic prima regula de uotis circa viros, & dicit ꝙ omne uotum viri tenet. Dicitur autem de viro intelligendo de eo, qui est ætatis perfectæ, et sui iuris. Si.n. aliquis sit minor, & in potestate patris, non tenebit votum,

H

I

K

Regula de votis circa pueros. votum, sed dicendum est de illo, sicut de voto puellarum, ideo dicitur hic, si quis virorum quia vir denominat ętatem perfectam: paruuli autem non comprehēduntur nomine virorum. In hoc aūt est considerandū ꝙ iste, qui minor est, & vouet, pōt deficere in voto dupliciter. Primo si sit defectus ex parte consensus, vel voluntatis se obligandi. Secundo si deficiat, eo ꝙ si est iuris sui, q̄q̄ habuerit voluntatem se obligandi. De primo dicēdum est, ꝙ nullo mō tenet votum, siue sit de vouendo seipsum, siue de aliquid agendo, vel de dādo aliquid, vtpote si sit in ætate nimis imperfecta, cū non peruenerit ad rationis integrum, & habeat verba voti non obligabitur, si promiserit se futurum monachū, vel ieiunaturum, aut aliquid in pauperes impensurū, quia votum est causans obligationem per libertatē, & uoluntatem se obligandi: qui aūt nondum puenit ad ętatem perfectæ discretionis non hēt voluntatē se obligandi, q̄q̄ exprimat verba obligationis, sed est inuoluntarius per ignorantiam. Idem iudiciū est de viris magnæ ætatis, qui sunt furiosi, & qn̄ non hn̄t lucida interualla vouent. Ibi. n. non est voluntas se obligādi, cum non iudicent quid agant. Si aūt non deficiat votum ex defectu consensus, pōt deficere ex defectū potestatis se obligandi, & sic dr̄ hic de mulieribus cōiugatis, ꝙ votum earum non tenet, viro nolente. Idē de puellis, siue desponsatis, siue non desponsatis respectu patris sui. Sed in istis distingueret aliquis, ꝙ aut pueri, qui vouerunt, & habebant integram voluntatē se obligandi, vouerunt seipsos simpliciter, aut vouerunt aliquam rem daturos, aut vouerunt, ꝙ aliquid facerent: si vouerunt primo, & tertio modo, diceret aliqs ꝙ tenet votum: si secundo mō non tenet. Et ratio diuersitatis, quia quandocunque aliquis peruenerit ad ætatem discretionis, si est homo liber, habet potestatem super seipsum, licet non super aliquam rem, qa nihil adhuc administrat. Primum aūt, & secundū votum respiciunt ipsam personam: ideo qui pōt super seipsum poterit isto modo vouere, qui aūt est in ætate adulta super seipsum pōt si liber est, & non furiosus. Secundum votum respicit res, ideo qui nō habet aliquam ministrationem rerum, nō p̄t isto mō vouere. Ista distinctio fortè teneret fm nos, sed secundū hebreos non erat idem modus votorū, quia maior potestas dabatur patribus super filios in veteri testō, q̄ in nouo: nam nunc p̄t quilibet cōpletæ rationis, q̄q̄ non sit emancipatus, vouere seipsum, vt ꝙ efficiatur monachus, vel vouere se, ad aliquid faciendum, vt ꝙ ieiunet: non p̄t tn̄ vouere aliquid dare, quia nihil hēt, sed omnia sunt patris sui, nisi habeat peculium castrēse, quod lucratus est in bello, qa seruiuit dn̄o, vel habuit ab hostibus, vel quasi castrense, quod in docendo acquiritur, vel in causidicando, & in similibus, vbi filius acquirit aliquid, quia non datur sibi pp patrem, nec prouenit ex re patris administrando eam industriosè, vocabitur quasi castrense. Et de isto vouere pōt cum sit proprium peculium, & sui iuris non profectitium, nec aduentitium. Apud Iudęos tn̄ erant minus liberi filij existentes in potestate patris: ideo de eis vr̄, ꝙ non poterant vouere seipsos simpliciter, vel vouere ad aliquid agendum, sed iudicabitur, sicut de puellis. Nec valet si aliquis dicat, ꝙ cum filij non præiudicarēt patris iuri vouendo seipsos simpliciter, vel vouendo aliquid facere, ꝙ teneat votum, sicut iudicatur apud nos ꝙ filiusfamilias possit vouere religionem, vel ieiuniū, sed non dare eleemosynam, nisi habeat peculium castrense, vel quasi castrense. Nam si hoc mō diceretur, etiam de puellis Iudæorum, quæ erant in potestate patris diceremus, ꝙ tenerent vota patre inuito: sed falsū est, vt patet in littera. Consequentia apparet, quia nūc puella in potestate patris potest vouere continentiā,

A et patre inuito, vel vouere ieiunium, aut contrahere matrimonium: ergo conformiter de filijs familias, dicendum vr̄, ꝙ vota eorū non teneant ex lege ista, sed iudicentur p legē votorum puellarū: viri aūt sunt, qui sui iuris sunt, & illi hn̄t administrationem rerū: ideo possunt vouere seipsos simpliciter, vel ad aliqd agendum, vel ꝙ aliquid dent. *Votum domino vouerit*. Dr̄ de Deo, quia votum proprium non p̄t fieri, nisi Deo: alijs enim promissiones facere possumus, & oblōnes, atq; iura: vota aūt nequaq̄. Vnde dicimus votum esse promissionē factā Deo de aliquo licito ad qd̄ alias obligati non eramus. *Aut se constrinxerit iuramento*. i. dato ꝙ nō expresserit verba voti, si tn̄ iurauerit aliquid facere p Deū, aut pro Deo nō exprimēs verba voti, obligabitur, sicut si vouisset. Votum nō pōt fieri nisi Deo.

B Considerandum autem in hoc, ꝙ iste, q aliquid facere iurauit non exprimēs verba voti, aut iurauit illud proximo suo. f. volēs se ei obligare, vel iurauit Deo. Si iurauit proximo suo, q̄q̄ teneatur ad solutionē pp veritatem, & pp iurm tn̄ non est votum: ideo si violauerit istam promissionem nō dr̄ violator voti, sed periurus. Si autem ista obligatio sit ad Deum. f. ꝙ aliquis intendat se obligare Deo poterit esse tripliciter. f. exprimendo verba voti, vel solum iurando siue voto, vel vouendo, & confirmando votum iuro. Oēs autem isti modi dn̄r vota, q̄q̄ non appareat in quolibet eorum verbum vouendi: differt tn̄, quia maior obligatio inducitur, qn̄ votum est iuro firmatum, quam si sit simpliciter emissum. Rō huius est, quia vtrunque eorum per se importat vinculū: Votū Deo tripliciter fieri pōt.

C vnum ergo alteri additum efficit maiorem obligationem. Aliter patet, quia cum obligatio alicuius liberi ex sua voluntate nascatur ex volantate accipietur rō maioris, vel minoris obligationis: qui. n. magis se obligare intendit, magis obligatur. Cum ergo votum, & iurm simul maiorem, voluntatis conatum ad se obligandum demonstrant, magis obligabunt. Aliter. n. p̄t comparari iurm voto, prout iurm est aliquid quo affirmamus promissa facta proximo, & tūc dicendū, ꝙ non tn̄ obligat iurm, sicut votum simpliciter emissum. Rō est, quia votum est directe in Deum. Iurm aūt, vt dictum est directe est in proximum. f. ad vtilitatem illius, licet illam vtilitatem iurans speciali mō p iurm confirmat, prout ponit diuinam reuerentiā pro Quid magis est obligatorium votum an iuramētū.

D aliquo reductiuo sui ad firmam, & indubitatam promissorum executionem. Si ergo aliquis ꝯhat solum offendit diuinam reuerentiam, in qua nō per se, sed p accidens tendebat, qui autem votum non soluit directe magis Deum offendit, quia votum in eum directè tendebat: ideo fidelitas, quam Deo debemus magis offenditur hic, quam in fractione iuramenti, qd̄ erat factum in vtilitatem proximi, quamquam ibi offendatur Deus, & proximus, & in voto facto solum Deꝰ offenditur: iuramento enim facto contra reuerentiā Dei agitur, sed non contra fidelitatem, quia nihil Deo promissum erat, sed proximo, licet per Deū ꝑmissum esset: in voto autem agitur ꝯ fidelitatem, si frangatur:

E ideo dr̄ in Eccl. 4 c. Si aliquid voueris, ne moreris reddere: displicet. n. Deo infidelis, & stulta promissio. Vocatur autē ꝑmissio infidelis, qn̄ fides nō obseruatur. f. voto violato: vocatur stulta qn̄ fit indeliberate, vel de re vana, aut illicita, siue qn̄cunque non tenet: magis tn̄ offenderetur aliquis dn̄s temporalis, cum aliquis ageret ꝯ fidelitatem illi præstitam, q̄ si ageret ꝯ reuerentiam eius: iurm autem, de quo supra nullo modo potest totaliter tendere in Deum, sed fm aliquid: magis aūt in vtilitatem proximi: iurm autem est totaliter directè in Deum, qn̄ votum firmatur iuro, quia vtrunque tendit tunc totaliter in Deum.

Quid

Quid obligat magis iuramentum sine voto alicuius rei in Deum, vel è contra. Quæst. III.

QVAERETVR Tunc quid si iuramentum sine voto sit totaliter in Deum, sicut votũ sine iuramento: videtur tunc dubium esse, quid magis obligaret. Respondendũ est, ꝙ magis obligaret iuramentum, quia in voto violato agitur directè, & explicite contra fidelitatem Deo debitam, implicitè autem contra reuerentiam: nam cum quis vouet promittit reddere: cum aũt nõ reddit non obseruat fidelitatem in promissis, & hoc est agere ꝯ̃ fidelitatem Deo debitam, quæ iam per votũ debita est. Et dr̃ fieri ꝯ̃ hanc, quia votum s̃m se ꝓmissionem istam importat. Est aũt implicitè ꝯ̃ reuerentiam: nam cum iste promisit Deo, & non reddit non multum curat de eo, quia si curaret redderet ꝓmissum, & hoc est agi ꝯ̃ reuerentiam. In iur̃o aũt quod totaliter factum est ad Deum sit explicitè ꝯ̃ fidelitatem, & directe. Etiam explicite contra reuerentiam, quod patet, quia iste, qui iurauit aliq̃d facere pro Deo promisit, & in promissione attẽditur fidelitas. s. ꝙ sic fiat, vt promissum est. Qui aũt iuramentum infringit fidem non seruat, quia promissio perit, & hoc est directe frangere fidem, cum fiat hic ꝯ̃ promissionem, quę in iuramẽto firmatur. Fit ẽt directè, & explicitè ꝯ̃ reuerentiam, quia ille, qui iurat ꝯfirmat aliquid per Deum, quod si non obseruet reuerentia illius lędit̃: ideo nanq; res promissas per Deum ꝯfirmamꝰ, vt ꝑꝑ reuerentiam illius ꝯ̃rium non agamus, quod non accideret si iuraremus per creaturam, quia illa nullius reuerentiæ esset, aut paruæ. In voto aũt, & iur̃o cum vtrumq; per se totaliter in Deum est, dr̃ia manifesta est, quia votum pro Deo fit. i. ad honorem, vel cultũ illius; sed non per illum. i. non confirmat̃ per Deum, nisi intercedat ibi iur̃m, in quo Deus adducitur tanquam medium ꝯfirmatiuum. Iur̃m aũt in casu dicto est pro Deo, quia in ipso ꝓmittitur aliquid q̃d ꝓ Deo est. Etiam est per Deum, quia in nomine eius promittẽtes ꝯfirmamus; ideo si frangamus iur̃m huius maius esset, quam infringere votum. *Aut se constrinxerit iuramento.* Potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ iur̃m istud sit solum. s. ꝙ iste iurauit, & non expressit verba voti; tñ id quod iurabatur, erat solũ pro Deo, & sic obtinebit iuramentum illud locum voti, & distinguetur ista litera. s. si quis virorum votum vouerit. i. solũ expressit verba voti, nihil iurãs; aut se iur̃o ꝯstrinxerit. i. vel solũ expressit verba iur̃i, nõ exprimẽs verba voti, & dr̃, ꝙ vtroq; modo tenebitur ad id quod promisit. Aliter potest accipi ista litera, quòd ista clausula sit aliquid additum ad superiora, scilicet, siquis virorum votum vouerit, idest, si aliquis emiserit verba voti simpliciter non ꝯfirmans iuramento, vel iuramẽto se constrinxerit, idest si vouerit, & super hoc addiderit iuramentum, quasi dicat, quòd quantum ad valorem voti nihil differt an solum protulerit voce nõ iurans, vel quòd vouerit, vel iurauerit, quia vtroque modo tenetur reddere. Primo modo tamen est minoris obligationis votum, quàm secundo. *Non faciet irritum verbum suum.* Idest non retractabit promissiones. Est enim facere irritum, idest adnihilare, sic enim fit in verbis nostris, quando ea agimus, verbum quippe nostrum est signum rerum prout sunt in anima, & prout sunt extra iuxta Aristo. 1. Periher. (Cap. 1.) sunt ea, quæ sunt in voce earum, quæ in anima sunt passionum notæ, idest signa: de ratione autem signi est esse ad signatum, cum dicatur relatiuè. Cum vero dicta nostra non explentur opere, nihil correspondet verbo, quod est signum, & sic nihil est verbum in rõne signi. Sic autem est in omni iur̃o fracto, & in voto

F violato: ergo verbum est ibi irritum. *Sed omne quod promisit impleuit.* Idest, non retractabit vir promissiones, sed omnia, quæ dixit, faciet. Non est hoc intelligẽdũ absolutè, quia impossibile est, ꝙ aliquis vir quantũcũque sui iuris oĩa, quæ promisit adimplere debeat. Nã si vouit Domino, ꝙ occideret aliquem, non tenebitur implere, sed magis implendo peccaret, vel si vouit aliquod malum se facturum, aut si vonit se daturum in eleemosynam omnia, quę alius possidet, & sic de cęteris. Nihil enim horum implere tenetur, nec licitum est impleri, quamquàm posset, sed intelligendum est appositis conditionibus, quæ requirũtur ad votum, scilicet, quòd id, quod vouetur, sit licitum: illicita enim non cadunt sub voto. (Conditio voti prima.) Et propter

G hoc occidere, fornicari, furari contumeliari non cadunt sub voto, & vniuersaliter de omni illo, quod inhonestatem aliquam importat. (Illicita voueri non possunt.) Ratio est, quia votũ est promissio facta Deo ad magis colendum ipsum, quia est de operibus supererogationis: nullum tamen inhonestum est ad cultum Dei, sed magis illi repugnat; ideo de eo fieri votum non potest. (2. cõditio.) Secunda conditio est, quod sit votum cum deliberatione factum: nam siquis etiam si iuris repentina iracũdia stimulatus, aut nõ multũ aduertens ad ea, quæ dicebat, aliquid voueret, non tenebatur illud implere: ratio est; quia deficit ibi fundamentum voti, per votũ enim obligamur, & ista obligatio inducitur ex volũtate obligandi: in eo autem, quòd stimulatus ira, aut non aduertens ad id, quod dicebat, aliquid promisit,

H deficit voluntas se obligandi, quia verba illa voti nõ fuerunt emissa per deliberationem, sed ex quodam motu passionali, vel leuitate quadam.

(Tertia.) Tertia conditio est in voto, quòd sit sine præiudicio iuris alieni, & propter hoc siquis voueat id, quod non est iuris sui totaliter, vel nullo modo, votum non teneret, vt siquis voueret dare in eleemosynam omnia, quæ sunt in vna vrbe. Actus enim iste licitus est, & etiam potest fieri sine leuitate cum plena deliberatione: tamen non potest iste, qui vouit, implere, quia præiudicaret iuri alieno. Ista autem vocatur stulta promissio, quia promittitur quod non est in iure suo, & displicet Deo: nam dicitur in Ecclesiastico: (Cap. 5.) displicet Deo infidelis, & stulta promis-

I sio. Istud etiam est, vt siquis voueat ea, quæ sunt sui iuris aliqualiter, tamen non possit ea explere sine præiudicio iuris alieni, quia iste vouens non est penitus iuris sui in illis, quæ promittit, sicut siquis coniugatus voueat castitatem perpetuam: est enim in hoc aliqualiter sui iuris q̃tũ ad hoc, q̃d nõ est exigere debitũ sed nõ est sui iuris in reddendo, quia cõpellitur reddere, vxore petente: prima ad Corinth. capit. septimo. ideo huiusmodi vota non valent: sunt enim similia votis puerorum, quia sicut pueri, & puellæ voueant aliquid, non tenet votum, nisi pater voluerit, quia non sunt sui iuris: ita iste vir quamquàm sui iuris sit, non poterit vouere, quæ dicta sunt, quia illa

K non sunt iuris illius: oĩbus aũt his p̃suppositis intelligitur litera. s. quòd vir adimplebit oĩa, quæ ꝓmisit.

Circa hoc considerandum est, quòd tractatus iste de votis erat communis veteri testamento, & nouo, scilicet, quòd in veteri testamento vota fiebãt, & nũc fiunt: non tñ est idem modus votorum, quia quædã obligant nunc, quæ non obligabant in veteri teſtõ, cum nunc sit maior libertas vouendi, & plura cadãt sub voto, quàm cadebant in veteri lege, vt infra declarabitur: ideo quia ista præcepta data sunt directe Iudæis exponentur primo solum de voto ipsorum, & qualiter obligarentur: deinde tota litera applicabitur ad modũ votorũ nr̃orũ, quantũ applicari põt, & fiet magis distincta cognitio, cũ fuerint impermixta.

An

An aliquis vir potuisset se totaliter Deo vouere in lege veteri; etiam si esset coniugatus. Et de votis legis Moysi. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis prosequẽdo vota Iudæorū, an aliquis vir qui erat sui iuris inter Iudæos posset se totaliter Deo vouere. Ad hoc aliquis distinguet, an iste vir, qui erat iuris sui. s. emancipatus erat coniugatus, aut non: si autẽ esset coniugatus, non posset se vouere, quia agebat in præiudicium vxoris: si autẽ non esset coniugatus posset se vouere, vel si esset coniugatus nondum cōsummato matrimonio, quia adhuc erat iuris sui, quātum ad se vouendum. Respondendum est, ꝙ iste modus respondendi est secundum conditionem votorū nostrorum in statu noui testamenti, sed in veteri non erat sic: multum enim sunt dissimilia: primo quia dato ꝙ istud votum teneret secundum vetus testamentū, non præiudicaretur vxori: ideo compleretur votum non obstante matrimonio. In nouo autem testamento non sic. Ratio autem diuersitatis est, quia in veteri testamento, quantumcunque aliquis applicarẽt Deo, non impediebatur ab actu matrimonij: omnes. n. tam sacerdotes, q̃ Leuitæ, & sacerdos magnus, ẽt prophetæ sanctissimi vxores habebant. De sacerdote magno patet, quia filij sui succedebant ei. Exo. c. 29. & Leui. 6. & supra c. 20. Deus etiam promisit summum sacerdotium Phinees filio Eleazari summi sacerdotis, & omnibus successoribus eius vsque in æternum. s̃. 25. cap. De alijs sacerdotibus etiam patet, quia familia sacerdotum erat vna in tribu Leui, quæ non posset continuari, nisi sacerdotes haberent vxores. De prophetis patet, ꝙ haberent vxores, quia Moyses sanctissimus prophetarum vxorem habebat, & filios, vt patet Exo. c. 4. & 18. Isaias quoque vxorem habebat, & filios, vt patet Isaiæ c. 7. s. dixit dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est tibi Iasub filius tuus: alij etiam prophetæ, quasi generaliter filios habuerunt: sic patet 4. Reg. c. 2. vbi sæpe dicitur de filijs prophetarum, ꝙ venerunt ad Heliseum, vel adorauerunt eum: ergo licebat in veteri testamento homini quantumcunque se applicare vellet ad Deum, vti matrimonio: in nouo autem testamento non est sic: quia si aliquis totaliter se voueat Deo ad colendum ipsum, debet se transferre ad habitum monachalem, vel ad aliquam religionem, omnes aũt istę professiones repugnant matrimonio, quia qui hmōi est continentiam profitetur, in quo nimis præiudicarẽt vxori, si teneret votum: ideo non tenet, nisi pariter vxor ꝓfiteatur, vel det licentiam viro si ipsa manere potest in seculo sine suspitione sinistra: idem est autem si aliqs voueret assumere ordinem sacerdotalem, vel quemcunque sacrum qui laxior est: nam etiam iste ordo cōtinentiam habet annexam: non igitur pōt fieri votū, vel factum non tenet, si aliquis coniugatus sit, ꝙ totaliter se ad Deum transferat. In veteri autem testō nihil impedit, quin aliquis cōiugatus posset se totaliter applicare Deo, quia non est ibi aliquod præiudicium matrimonij: ideo non est respondendum, sicut nunc respondetur. Alia ratio diuersitatis est, quia in veteri testamento matrimonium non erat ratum, cum posset quilibet vxorem suam repudiare, etiã sine aliqua causa, vt declaratum est Deut. 24. c. ideo dato, ꝙ votū de applicando se specialiter Deo prǽiudicaret matrimonio, ita ꝙ vouens non posset vti actu matrimoniali votum teneret, quia poterat repudiare vxorem, & postea continentiam obseruare.

Vota noue legis valde dissimilia a votis antiquæ.

B C D E

In nouo autem testamento non est sic, quia matrimonium est ratum, nec potest quisquam repudiare vxorem suam ex aliqua causa etiam ex causa fornicationis accipiendo repudium, sicut in veteri testamento, quia Christus dixit: Quos Deus coniunxit homo non separet. Mat. 19. c. vbi voluit nullam causam esse repudij, nisi fornicationem, & istam non quidem simpliciter ad dirimendum matrimonium, sed ad tollendam cohabitationem: de his extra de diuor. in c. gaudemus. Ideo non potest quis nunc matrimonio consummato profiteri religionem, vel continentiā qualitercunque, quia non potest dissolui matrimonium per votum.

An in antiqua lege quis posset se Deo totaliter vouere, sicut nunc religiosi, vel clerici. Quæst. V.

QVAERETVR tamen adhuc circa hoc, an aliquis de viris in testō veteri posset Deo totaliter se vouere accipiendo vouere se Deo, sicut nunc. s. ad cultum specialem eius, sicut nunc religionem vouemus, vel statum clericalem. Rñdendum est, ꝙ non erat in veteri testō liberum cuilibet se vouere spāliter se ad cultum Dei, sicut nunc, q̃a nunc oīs hō, siue emancipatus, siue non emancipatus, dum tñ rationis cōpletè capax sit, & non sit vxori iunctus, potest vouere se, & domino applicare. s. assumẽdo ordinem sacrum in statu clericali, vel profitendo aliquā religionem. Cultus autem specialis, qui Deo exhibebatur in veteri testō erat in opere Leuitico, aut sacerdotali: nam sacerdotes ministrabāt Deo immediatè. s. in sacrificijs: in oblatione incensi, & candelarum, & panum propositionis, omniumq; ministeriorum sanctuarij, vt declaratum est. s̃. 18. c. Leuitæ autem subministrabant Deo. s. mediatè, quia non faciebant aliqđ ministerium in sanctuario cum esset solum sacerdotale, & si vellent facere, moriebantur, vt patet. s̃. ca. 3. sed habebant alias ministrationes magis remotas. s. ꝙ excubabant in circuitu sanctuarij, & ꝙ portabant illud de loco ad locum: & deponebant ipsum, quando castra mouenda erant, atque erigebant, quādo castra figenda essent. De his patet s̃. c. 1. omnes autem alij, q̃ non habebant statum Leuiticum, non faciebant aliquam ministrationem specialem cultus diuini: sicut nunc non potest dicere Missam, qui sacerdos non est. Hoc præsupposito dicendum est, ꝙ aut ille, qui erat vouens seipsum specialiter Deo erat de sacerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus: si esset primo modo, iam videbatur applicitus Deo. Si secundo modo dicẽdum, ꝙ non poterat aliquis seipsum vouere domino, vt esset Leuita, vel vt esset sacerdos. Causa est, quia Deus repulerat omnes tribus Israel a ministratione sua, & loco earum assumpserat tribum Leui, vt patet supra c. 3. & 8. & in ista tribu distinxit Leuitas, & sacerdotes: Leuitas quidem pro minoribus ministerijs, & magis remotis: sacerdotes autem pro maioribus, & immediatis, vt hic dictum fuit, & adiunxit, ꝙ soli Leuitæ tractarent ministeria sua. Si autem aliquis conaretur inter eos ministrare, occideretur, & Deus indignaretur toti populo. s̃. c. 1. De sacerdotibus aũt dictū est, vt Aaron, & filij sui soli ministrarent in officio sacerdotali, & nullus de extraneis accederet: qui autem accederet moreretur, supra cap. 3. & 18. & hoc etiam si esset de Leuitis, qui erant ministri Dei, vt patet de Core, & socijs suis: erat enim Core de genere Leuitarum, & tamen quia voluit ministrare in summo sacerdotio, a terra absorptus est, supra 16. & 26. cap. In laicis quoque hoc fiebat, qui non erant de stirpe Leui, vt patet de Dathan, & Abyron, qui erant de stirpe Rubẽ, & 250. viris socijs Core, qui aspirabant ad summum sacerdotium, qui omnes perierūt, quidam a terra absorpti, alij vero ab igne combusti. s̃. ca. 16. rex quoque

Ozias nolens vsurpare sacerdotium, sed solum ministrare, sicut sacerdos, percussus fuit lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem. 4. Regum. 16. cap. Non poterat ergo aliquis de laicis vouere hoc, quia lex interdicebat, & si voueret non tenebat votum, sed in vouendo grauiter peccabat, velut si quis nunc voueret adulterari. Nunc autem nobis licitum est vouere accipere ordinem sacrum, nisi sit aliquod impedimentũ iuris. Ratio diuersitatis est, quia in nouo testamento non est aliqua progenies, vel natio specialiter determinata ad cultum Dei, sicut in veteri testõ: sed omnibus indifferenter licet se ad cultum Dei applicare, nisi a iure prohibiti sint: laicis verò non licebat in veteri testõ se vouere hoc modo ad cultũ Dei.

An sacerdotes & Leuitæ possent vouere se specialiter ad cultum Dei, & ad faciendum sacrificia. Quæst. VI.

QVAERETVR amplius an sacerdotibus, & Leuitis liceret se specialiter vouere ad cultũ Dei. Respondendũ est, ꝙ non poterat fieri de hoc votum, quia necessaria non cadunt sub voto, cum vota sint supererogationis: sacerdotes autẽ, & Leuitæ obligati erant ad cultum diuinum specialiter, ita vt nequaquã liceret alicui Leuitę abstrahere se a ministerio suo. Idem de sacerdotibus, ẽt si quilibet horum vellet renunciare omnibus, quę proueniebant ei ex ministerio suo, vt declaratum est supra cap. 20.

Sed hoc non stat: poterant enim Leuitę, & sacerdotes vouere se totaliter Deo: nam licet ipsi essent necessario Deo applicati: non tñ erant totaliter applicati, & hoc quia sacerdotes, & Leuitę erant multi & locus ministrãdi erat vnicus, scilicet sanctuarium, quod vnicum erat in toto Israel, ideo isti erant distincti per vices, scilicet erãt factę. 24 sortes sacerdotum, qui ministrabant per diuersas partes anni, & dum ministrabant illi, qui erant in vna sorte non ministrabant illi, qui erant in alia: sed erant extra locum sanctuarij in vrbibus suis primo Paralipom. cap. 24. Leuitę quoq; diuisi erant per ministrationes suas, & tempora ministrandi: illi autem, qui non ministrabant ibant ad vrbes suas. De hoc primo Paralipo. 9. & 25. hoc autem fuit tempore Dauid, & semper post eum, quia ipse ordinauit istum statum sacerdotum, & Leuitarum, vt patet primo Paralipomen. 23. cap. semper tamen post datam legem fuit hoc, quòd nõ ministrarent omnes Leuitæ, vel omnes sacerdotes coram domino, sed aliqui essent in loco sanctuarij ad ministrandum, & alij in vrbibus suis, vt patet Deuteron. cap. 18. & sic quamquam aliquis Leuita, vel sacerdos esset domino obligatus, videtur quòd poterat vouere se magis obligans, quia non erat obligatus totaliter, sed solum ad tempus illud, in quo per sortem, vel aliàs ministrare debebat, & sic posset vouere, quòd semper esset coram domino ad ministrandum. Sic patet de Samuele, quia mater sua vouit eum, vt esset coram domino ad ministrandum omnibus diebus vitæ suæ, vt patet primo Reg. cap. 1.

Item apparet hoc, quia si aliquis Leuita esset, qui desideraret semper manere coram domino in loco sanctuarij, quamquam non obligaretur manere, nisi tempore sortis suæ, manere poterat, & iubebatur, ꝙ darentur ei iura, quæ dabantur omnibus alijs, qui manebant tunc in loco sanctuarij, vt patet Deuterono. cap. 18. Quod ergo poterat iste facere sine voto poterat cum voto, & tunc totaliter se Deo applicabat per votum, ad quod non erat obligatus: sic sacerdotes facere poterant, quia idem ius est cuilibet sacerdoti respectu aliorum sacerdotum, quod cuilibet Leuitæ respectu aliorum Leuitarum.

F *An liceret sacerdoti vouere sacrificare quotidie. Quæst. VII.*

QVAERETVR amplius an posset aliquis sacerdos in veteri testamento vouere facere quotidie sacrificium, vel offerre incensum aut ministrare in sanctuario. Rñdendum est quantũ ad primum de sacrificio, ꝙ aut intelligebatur istud votum, quod quotidie faceret sacrificium. i. offerret aliquod animal de expensis suis, & ipse immolaret illud atque faceret cęremonias illius, vel quòd quotidie sacrificaret. i. ꝙ de animalibus, quæ offerebantur quotidie ex necessitate dierum festorum, vel profestorum, de quibus in duobus præcedentibus cap. aut de animalibus, quæ offerebant sponte populares facere quotidie sacrificium immolando aliquod ipsorũ.

G Si primo modo intelligatur dicendum, ꝙ poterat vouere, quia facere sacrificium pertinebat ad sacerdotẽ, etiam in hoc nullius iuri præiudicabat. Si secundo modo intelligatur dicendum, ꝙ non poterat, quia in hoc præiudicabatur iuri aliorum sacerdotum: erant namque sacrificia distincta per dies, vel per genera sacrificiorum. s. ꝙ vni sacerdoti proueniebat vna die sacrificare, & alteri altera. Hoc autem erat, quia sacerdos, qui faciebat sacrificium habebat omnia iura illiꝰ. s. de holocausto solum proueniebat pellis, & ipsa dabatur sacerdoti immolanti solum Leui. cap. 6. de hostia pacifica proueniebat sacerdotibus pectusculum, & armus dexter, & solum dabantur sacerdoti immolanti hostiam Leui. cap. 7. De sacrificio pro pctõ pro-

H ueniebant oẽs carnes, & pellis qñ non introducebatur de sanguine illius in tabernaculum, sed istud proueniebat soli immolanti: Leuit. cap. 6. Idem quoque erat de oblationibus de simila, oleo, & vino, quia qui ponebat vnum pugillum de illis super altare accipiebat eas integraliter, alijs sacerdotibus nihil præcipientibus: Leui. ca. 6. Si ergo liceret alicui sacerdoti ministrare qñcunque vellet in sacrificãdo ipse perciperet omnia iura, in quo nimis pręiudicaretur alijs, & esset locus infinito litigio: ideo determinauit Deus, ꝙ esset ordo in ministrando inter omnes sacerdotes. i. ꝙ tot dies darentur vni ad ministrandum, quot alteri, vt sic iura æqualia eis prouenient. De hoc Leui. cap. 6. in fine dicitur: cunctis filijs Aaron æqua mensura per sin-

I gulos diuidetur, ꝙ ergo aliquis vellet quotidie facere sacrificiũ erat præiudicare iuri oĩum aliorum, quod non licebat ei: ideo non cadebat hoc sub voto. Ad secundam particulam, qñ quærebatur, an liceret sacerdoti vouere, ꝙ quotidie offerret thymiama.

An liceat sacerdoti vouere quotidie offerre thymiama.

Respondendum est, ꝙ non licebat, quia quamquã non pręiudicaretur hic iuri alterius tollendo ei aliq utilitatem; præiudicabatur tñ inquantum auferebat potestas aliorum: habebat. n. quilibet sacerdos ius offerendi thymiama dño aliquo die: cum sacerdotes essent distincti per vices. 24. vt patet. 1. Paralipo. c. 24. Si autem aliquis quotidie offerret thymiama, auferret alijs potestatem offerendi cum solum offerretur thy-

K miama intra tabernaculum bis in die, vt patet Exo. c. 30. Item non poterat voueri hoc, quia erat contra legem: iusserat. n. lex, vt sacerdotes offerrent thymiama, & facerent omnia alia ministeria distincti per 24. vices, & quando aliqua illarũ ministratura esset, sacerdotes ponebant inter se sortes, quis de illa vice ministraturus esset: sic patet Lucę. c. 1. de Zacharia ministrante: si ergo aliquis vellet quotidie offerre incensũ tolleret distinctiones istas, & sortes: ideo voueri hoc non poterat. Cum dicebatur aũt de positione panum propositionis: rñdendum ꝙ non poterat aliquis vouere quotidie ministrare in panibus illis, quia illi soli ponebantur de octo in octo dies. s. per singula sabbathi Leui. c. 24. & hoc vt cum quidã essent duri ponerent

alij

alij recentes, vt patet 1. Reg. 21. c. ideo non poterat vo ueri hoc quotidie explendum, ideo non poterat aliquis sacerdos vouere, vt de octo in octo dies, quia in hoc præiudicaret iuri aliorum sacerdotum, quibus cō petebat hoc facere per vices, sicut cætera ministeria, & generaliter de omnibus aliis ministeriis dicendum est, quòd non licebat alicui sacerdoti vouere facere alia, quam ei competant ex officio, nec pluribus vicibus, quam ei competant, quia sic præiudicabitur iuri aliorum.

An sacerdos aliquis posset vouere introire quotidie in sancta sanctorum ad orandum.
Quæst. VIII.

Qvaeretvr amplius an liceret alicui sacerdoti vouere introire in sancta sanctorū ad orandum, vel vouere facere sacrificia diei propitiationis.

Respondebit aliquis, quòd aut erat sacerdos magnus, aut minor: si esset magnus poterat ista vouere, quia competebat ei illuc introire: si autem esset de minoribus, non poterat vouere, quia soli sacerdoti magno ius erat illuc intrare. Leuitic. decimosexto, & ad Hebræ. capit. nono, de sacrificijs diei expiationis, idem iudicabitur, scilicet, quòd nemo de minoribus sacerdotibus illa possit vouere facere, quia soli sacerdoti magno competunt, cum illa exigant ingressum in sancta sanctorum, vt patet Leuitic. capit. decimosexto.

Sed aliter respondendum est, scilicet, quòd aut iste qui vouebat erat sacerdos magnus, aut minor: si minor nihil horum vouere poterat, quia lex auferebat ei hoc, vt declaratum est. Si autem esset sacerdos magnus, aut vouebat introire in sancta sanctorum ad orandum, aut volebat facere sacrificia diei propitiationis: si secundum istorum, dicendum quòd non poterat vouere, quia ipse obligatus erat ad faciendum hęc & in necessariis non est votum. Si autem dicatur de oratione intra sancta sanctorum, aut vouebat hoc in die propitiationis, aut pro aliis diebus: si pro die propitiationis dicendum, quòd non oportebat voueri, qa iam obligatus erat ad faciēdum, cum illa die summus sacerdos iuberetur introire in sancta sanctorum cum sanguine vituli, & hirci ad expiandum pro toto populo, & ibi orabat pro expiatione. De hoc Leuitic. decimosexto, & ad Hebrę. capit. nono. Hoc autem, quia necessarium erat, non poterat voueri, poterat tamen sacerdos vouere facere aliquam aliam orationē intra sancta sanctorum, quam facere non obligabatur per ritū expiationis, & istud votum tenebat. Si autem dicatur, quòd vouebat orare intra sancta sanctorum in aliquo alio die pręter diem expiationis, non poterat vouere, quia non licebat ei illuc ingredi alijs diebus, & si ingrederetur, moreretur, vt patet Leuitic. capit. decimosexto.

An aliquo modo laicus posset se vouere Deo totaliter, licet non administrandum.
Quæst. IX.

Qvaeretvr amplius cum non liceret alicui laico inter Iudęos vouere se totaliter Deo ad colendum ipsum ministrando in sanctuario, an liceret aliquo alio modo se totum Deo vouere.

In quo præsupponendum est, quòd contingit aliquem se Deo totum vouere, vel quantum ad aliquid: primum est, vt si quis voueat se futurum monachum, quia ibi vouetur de statu, in quo homo nihil sibi di-

A mittit, totum Deo tribuens: Monachi enim, & omnes religiosi nihil sibi penitus reliquerunt exterius cum abrenuncient omnibus, quæ possidebant per votum paupertatis: nihil quoque interius sibi relinquunt cum abrenuncient iuri possidendi, & voluntati aliquid habendi, aut aliquid ex seipsis faciendi, sed iam propter obsequium Christi ad voluntatem aliorum operentur. Aliquando autem aliquis vouet se Deo non totaliter, sicut si vouet se ad aliquid faciendum, vel non faciendum, vt ad dandum eleemosynam determinatam, vel ad aliqua ieiunia, aut ad abstinentiam a coitu, vel ab alijs actibus. Hic enim tribuit se homo Deo quantum ad id, quod vouit, sed plura alia sibi dimittit, in quibus penitus liber est.

B De hoc dicendum, quòd non erat inter Iudæos aliquod ministerium spirituale ad quod homo se voueret totaliter Deo, quia ista solum conueniebant sacerdotibus, & leuitis, vt supra declaratum est. Dicendum tamen, quòd erat aliquid alterum, in quo posset homo se totaliter vouere Deo, scilicet, quando aliquando voueret se non determinans aliquid, ad quod se vouebat, sed diceret, ego voueo me Domino, & tunc totus homo pertinebat ad ius Dei, & deberet applicari ei ad aliquod ministerium, quia tamen non erat aliquod tale in veteri testamento posuerat Deus precium, quod daretur pro quolibet se vouente totaliter Deo, & quādo illud soluebat erat, ac si totum Deo traderet. Istud precium distinguitur secundum varietatem sexuum, & ætatum: nam

C si esset masculus ab anno vigesimo vsque ad quinquagesimum dabat siclos quinquaginta: si vero esset fœmina huius ætatis dabat siclos triginta: ab anno autem quinto vsque ad vigesimū masculus dabat viginti siclos, & fœmina decem: ab vno mense vsque ad annum quintum pro masculo dabantur quinque sicli, pro fœmina tres. Si autem vir esset annorum sexaginta, vel amplius dabat siclos quindecim, fœmina autem decem, & hoc intelligitur, quando erant potentes reddere istam æstimationē. Si autem viri, vel fœminæ vouentes seipsos erant pauperes, veniebant coram sacerdote dicentes, quomodo vouissent seipsos: sacerdos autem considerans paupertatem determinabat quantum reddere

D deberet vouens. De hoc Leuit. capitu. vltimo. & sic habebant aliquem modum homines in veteri testamento, per quem se possent totaliter applicare Deo. Sed iste modus non est proprius applicandi, quia qui semel Deo se totaliter applicauerit, poterit se iterum applicare, scilicet, iterum faciendo simile votum, & redimendo se.

An pater posset vouere filium Deo totaliter.
Quæst. X.

E Qvaeretvr amplius, an vir, qui erat sui iuris posset filium suum Domino vouere totaliter applicando.

Respondendum est, quòd aut iste vir erat sacerdos, aut Leuita, vel erat de popularibus. Si primo modo dicendum, quòd poterat filium suum vouere Domino, & poterat dupliciter vouere, scilicet, modo voti laicorum, vel voto Leuitarum, & sacerdotum. Modus autem voti vulgaris erat, quòd quandocunque aliquis totaliter Domino voueretur, non applicaretur ad aliquod ministerium diuinum, sed daretur pro eo certa summa pecuniæ, de quo Leui. capitu. vigesimo septimo, & iste ita si vouisset modo popularium filium suum quamquàm esset Leuita, daret pro eo tantum, quantum determinatum erat a lege. Alius modus erat voti Leuitarum

tarum, & sacerdotum ad applicandum se Deo, scilicet, quòd applicarent se illi semper manendo coram eo. Et si voueret pater hoc modo filium, manebat semper filius coram Domino: poterat enim pater hoc facere. Quod patet, quia cum mater posset hoc facere a fortiori posset pater: de matre patet, quia Anna mater Samuelis vouit eum Domino ad hoc, quòd maneret semper coram illo, & ministraret, vt patet primo Regum cap. 1. & postea obseruatum est votum, quoniam traditus est puer, vt maneret semper coram Domino eodem cap.

Istam distinctionem faciunt quidam, sed non est recipienda: Leuitæ enim quando filios suos vouebãt debebant eos semper coram Domino ponere, quia aut isti Leuitæ, vel sacerdotes vouebãt filios suos Domino ad aliquid specialiter, vel vouebant totaliter Domino dicentes: ego voueo filium meum Domino. Si primo modo debebant complere, quod vouissent, sed non est illud vouere aliquem totaliter: si autem vouerent simpliciter dicentes: ego voueo filium meum Domino: non poterant dare precium pro illo, quod dabant vulgares, sed debebant illum dare ad seruiendum semper coram Domino. Positio autem superiorum fundatur in hoc, quòd Leuita, vel sacerdos haberet electionem, scilicet, an vellet filium suum dare modo Leuitarum, vt staret coram Domino, vel vellet redimere illum dando precium modo popularium. Sed non stat, quia popularibus dabatur, quòd darent pecuniam pro seipsis redimendo se, quia non poterant Domino applicari: si autem possent, non redimerentur. Sic patet de redemptione primogenitorum: omnes enim primogeniti erãt obligati Domino ad ministrandum ei, & quia primogeniti laicorum non poterant ministrare cum Deus vetuisset, dabatur pro eis preciũ, vt patet supra cap. 3. pro primogenitis autem Leuitarum non dabatur aliquod precium, sed omnes applicabantur Domino: ergo conformiter hic in votis cũ aliquis totaliter Domino voueatur, si applicari potest ei non dabitur precium, sed applicabitur. Idem patet penitus in animalibus, quæ vouebantur: si enim aliquis voueret animal, quod licebat immolari, nullo modo poterat illud mutare dando pro illo aliquod melius, vel peius, sed ipsum debebat applicari Domino ad immolandum: si autem non esset animal ad immolationem, scilicet, quia erat immundum secundum speciem, vel etiam erat maculatum, debebat constitui precium illius secundum arbitrium sacerdotis: Leui. 27. cap. Ita igitur si aliquis se voueret Deo, vel voueretur ab alio, & posset Deo totaliter applicari, non debebat pro Deo accipi aliquod precium, sed applicandus erat Deo: si autem non posset applicari, debebat precium recipi, secundum determinationem legis vel sacerdotis. Sic autem erat de filijs sacerdotum, & Leuitarum, quia illi poterant applicari Deo specialiter, sicut patres eorum: ergo non debebat accipi precium pro eis, & hoc tenendum est tanquam necessarium, quòd Leuita vouens filium suum Domino simpliciter debebat facere, ꝙ semper maneret coram illo sicut factum est de Samule. Sed tunc an ex voto patrum teneantur filij, dubium videtur, declarabitur autem primo Reg. capi. 1. quando agetur de Samuele, quem mater vouit coram Domino. Si autem iste vouens filium suum esset laicus tenebatur dare id, quod æstimatum erat a lege pro ipso secundum differentiam ætatis, & sexus, de quo Leui. 27. cap. & tunc magis erat notum, ꝙ poterat vouere, quia pater in vouendo filium hoc modo non obligabat filium suum, sed seipsum ad soluendum pecuniam determinatam a lege,

F

An potuisset vir vouere non accedere ad vxorem. Quæstio. XI.

QVAERETVR vlterius an posset vir in veteri testamento vouere domino non accedere ad vxorem. Respondebit aliquis, ꝙ non poterat, quia in hoc præiudicabatur matrimonio, sicut nunc fit, quòd nullus coniugatus potest vouere continentiam, & si voueat, non tenet votum, nisi pariter vxor voueat. Sed ad hoc rñdebit, ꝙ non erat simile de nouo, & veteri testamento, quia in nouo testamento matrimonium est ratum: in veteri autem non erat ratum, quia poterat vxor repudiari, & accipi alia, ergo posset etiam voueri continentia non curando de præiudicio vxoris, quia hoc lex permitteret

G sicut permittebat maius. s. repudium. Sed dicendum est, ꝙ ista solutio non tenet, quia matrimonium esse ratum, vel non ratum, facit ad hoc ꝙ posset dissolui, vel non: sed non ꝙ matrimonio existente vir posset præiudicare vxori negãdo debitum. Ideo dicendum ꝙ vir poterat in veteri testamento repudiare vxorẽ, sed retenta illa non poterat vouere continentiam. Ratio diuersitatis est, quia cum vir repudiaret vxorem accipiens aliam, vxor repudiata poterat accipere aliũ virum, & sic non præiudicaretur ei in reddendo debitum, vel exigendo: cum vir vxore retenta, vouebat castitatem, præiudicabat vxori, quia non reddebat ei debitum, & ipsa non poterat repudiare virum accipiendo alterum, ideo maneret semper in grauamine, qđ

H valde irrationabile erat, vt ex voto viri præiudicaretur vxori, & sic dicendum, ꝙ non poterat vouere castitatem. De femina autem a fortiori dicẽdum, ꝙ nõ licebat ei vouere continentiam, cum maneret cum viro suo, licet vir haberet aliqua remedia cõtra feminam, quæ non habebat femina contra virum. s. si fœmina voueret continentiam poterat vir repudiare eã accipiendo aliam vxorem, & sic non præiudicaretur viro quantum ad petendum, vel reddendum debitũ: fœmina autem nõ poterat illum repudiare ex aliqua causa: ideo non habebat remedium contra eum si voueret continentiam, nullo modo tamen licebat alicui eorum vouere continentiam cõstante matrimonio,

I si postea etiam constare deberet.

An in tempore legis antiquæ vir, vel mulier sui iuris posset vouere uirginitatem. Quæstio. XII.

QVAERETVR vlterius an in veteri testamento vir, vel femina, quæ essent sui iuris posset vouere virginitatem. Respondendum est, ꝙ in veteri testamento non erat vsus vouendi virginitatem, quia multiplicatio in filijs erat in veteri testamento, tanquam valde magnum bonum, vt patet cum Deus promitteret multiplicationem istã tanquam benedictionem, vt patet Genes. cap. 22. scilicet per memetipsum iuraui, dicit dominus, quia fe-

K cisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo propter me benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris. Ipsi quoque qui erant viri multum perfecti, desiderabant filios, & qui non habebant eos erant tanquam ignominiosi inter cæteros, & feminæ steriles in magno opprobrio: sic patet Genes. 30. cap. Rachel cernens quòd esset infecunda, ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cum vero postea peperit dixit: Abstulit dominus opprobrium meum, quasi ante hoc fuisset in opprobrio. Et sic fuit postea communiter in veteri testamẽto: nam quando Iepte Galadites vouit, ꝙ ĩmolaret primũ, qđ occurreret de do-

mo

mo sua,& occurrente filia dixit ei,quòd occideret eā, A ait filia,hoc solum mihi presta quod deprecor, dimitte me,vt duobus mensibus circueam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. Et postea:Cumque abijsset cum socijs,& sodalibus suis,flebat virginitatem suam in montibus:flere autem virginitatem est,quòd fleret,quia moriebatur in virginitate non genita prole. si tamen apud Iudæos obseruatio virginitatis fuisset aliquid laudabile, non plorasset ista, sed magis gauderet,quia moriebatur in virginitate.

Dicendum tamen, quòd quamquam rarissima esset virginitatis obseruatio in veteri testamento, non erat illicitum votum virginitatis, in mulieribus tamē in veteri testamento non reperitur obseruatio virginitatis cum voto,aut sine voto, sed omnes accipiebāt B viros: Domina autem nostra fuit prima, quæ virginitatem obseruauit & vouit: sic enim dicitur Lucæ cap. 1. ad Angelum ex verbo eius: Qm̄ virum non cognosco,idest proposui non cognoscere. Et Ecclesia cantat de ea, ꝙ in hac obseruatione fuerit prima dicens:

Dña fuit prima fœmina, quæ virginitatem obseruauit.

Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo.

Idest ante non fuit aliqua, quæ daret tibi exemplum virginitatis, sed tu fuisti prima in hoc voto. De viris autem magis reperitur, nam quamquam non habeatur expressum votum de virginitate, patet tamen, quòd aliqui obseruauerunt illā,sicut fuit Hieremias, qui sanctificatus fuit ab vtero Hierem. capitu. primo. & postea mansit in virginitate vsque ad mortem, vt ait Hieronymus in prologo super Hieremiam, idem patet de beato Ioanne Baptista,qui in virginitate mortuus est,& fuit in veteri testamento. C

Virginitas a multis viris obseruata fuit.

Idem autem dicunt de beato Ioanne Euangelista, sed non est simile,quia ipse non proposuerat obseruare virginitatem, quia contraxit matrimonium, sed Christus vocauit eum de nuptijs die, quo celebrabat nuptias, nondum consummato matrimonio, vt ait Hieronymus in Prologo super Ioannem.

Inter gentiles autem maius fuit istud votum, quia erant inter eos virgines, quæ vouebant virginitatem, & compellebantur eam seruare, scilicet virgines vestales,de quibus fuit mater Romuli, & Remi filia Minitoris regis Italiæ: fecerat enim eam auunculus suus Amulio virginem vestalem,vt nunquam ex ea nasceretur proles, quæ posset regnare, & sic ipse regnaret: D postea autem a quodam viro ignoto deflorata gemellos peperit Romulum, & Remum, quos Amulio in Tyberi exposuit,& postea a pastoribus inuenti enutriti sunt: matrem autem eorum Iliam nomine vouentem sepeliuit, iuxta legem virginum vestalium. Quid autem esset de ista, & de ritibus virginum custodientium eam ponit Ouidius in libris Fastorum.

De hoc Titus Liuius in primo ab vrbe cō di. in principio.

An domus,vel possessio posset Deo voueri in veteri lege.
Quæst. XIII.

QVAERETVR vlterius an vir, qui sui iuris erat, posset aliquem agrum, vel domum vouere domino, siue aliquid de immobilibus, & dicitur de istis, quoniam de E bonis mobilibus manifestum erat, quòd vouere posset, quia nulli præiudicabat in hoc, & bona illa erant sua.ergo poterat disponere de illis. De immobilibus autem videtur dubium, quia immobilia erant ad distinguendum tribus,& familias, & per ista cognoscebatur nomen cuiuslibet in familia sua, & satis latè declaratum est supra cap. 27. & ob hoc iubebat Deus de his,quod non transirent de tribu in tribum, vel de familia in familiam,vt patet ī. 36.ca.& ob hoc non vendebantur, & si aliquando venderentur poterant rediimi ab illo,qui vēdiderat, vel ab aliquo de cognatione illius, & si non redimerentur redibant saltem in iubileo ad venditorem Leui.c.25. si autem vouerentur domino bona immobilia transirent ab vna familia in alteram,& sic non maneret distinctio familiarum,& tribuum,ergo non poterant voueri. Respondēdum est, ꝙ poterat quilibet agrum suum,vel quodlibet de immobilibus vouere domino, sed propter hoc non fiebat confusio possessionum, nec tribus manebant sine possessionibus, quia quicunque vouisset domino aliquam rem immobilem non tradebat illam domino, sed sacerdos æstimabat illam, & precium illius cū quinta parte insuper dabat vouens, & retinebat sibi rem, quam vouerat,vt patet Leui.c.vlt. si autem fierent vota,sicut nunc,quòd ista res,quæ vouebatur nunquam rediret ad vouentem, esset turbatio possessionum, & familiarum,nunc autem votum nihil nocebat.

An aliquis posset vouere donare possessionem alteri.
Quæst. XIIII.

QVAERETVR amplius, an aliquis posset vouere Deo, ꝙ daret alteri aliquam rem immobilē donando. Ratio dubij est eadem, quæ in superioribus,s. quia per donationem transiret possessio ad alteram familiam,& iam confunderentur familię, & possessiones earum,sed hoc Deus nolebat. Respondēdum est, ꝙ accipiendo donare proprie secundum ꝙ nunc fit,vt trāsferatur dominium rei cum omnibus iuribus suis ad donatarium,nemo poterat donare aliquid immobile in veteri testamento,quia nunc donatio manet in perpetuum:poterat tamen largè accipi donatio prout est concessio rei ad usum. & sic poterat quilibet dare rem suam alteri toto tēpore,quo viueret, & sicut poterat dare simpliciter,ita poterat vouere,quòd daret: non tamen sequebatur ex hoc inconueniens,s. ꝙ confunderentur possessiones, quia isto mortuo filij eius poterant repetere rem, quam pater donasset sine voto,vel cum voto, quia in præiudicium eorum non poterat pater donare:ita etiam erat de rebus venditis, ꝙ post mortem aliquorum redibant ad filios eorum: vnde non confundebantur ex hoc possessiones tribuū, & familiarum. Similis autē modus erat de omnibus alijs votis virorum in veteri testamēto,s. quòd votum virorum valebat in eo,quòd erat iuris sui, & non erat contra legem,nec contra honestatem,& erat a voluntate deliberatum.

Mulier si quidpiam vouerit,& se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ętate adhuc puellari, si cognouerit pater votum,quod pollicita est, & iuramētum quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit.Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim vt audierit,contradixerit pater:& vota, & iuramenta eius irrita erunt,nec obnoxia tenebitur sponsioni,eo quòd contradixerit pater.

Mulier si quippiam vouerit. Hic ponitur secundum de puellis non maritatis,nec desponsatis,quæ erant in domo patrum,& dicitur:Si quippiam vouerit,scilicet ad ieiunium,vel orationem, aut aliquos labores, aut ad contrahendum,aut non contrahendum, quæ omnia sunt,vel esse possunt ad cultum Dei. Nam non omnia cadunt directè sub voto sicut ea, quæ sunt indifferentia,vt claudere oculum multotiens, vel raro, vel complodere utranque manum in meridie: ista enim penitus carent ratione voti,quia ipsa facta non habent aliq̄ ratio-

Secūda regula de votis circa mulieres non maritatas.

rationem boni, & non facta non habent aliquam rationem mali, vel diminutionis boni. Si tamen aliquando quis ista vouerit, videtur quod propter Dei reuerẽtiam debeat illa obseruare. *Et se constrinxerit iuramento.* Idest, si puella obligauerit se per iuramentum, non est intelligendum, quòd votum istud debeat fieri cum iuramento, & aliàs non stent ea, quæ dicuntur hic, quia siue votum fiat cum iuramento, siue sine iuramento obligat, licet maioris vinculi est, quando fit cum iuramento, & maioris peccati est infringere votum sic factum, sed est intelligenda ista litera copulatiuè, s. si fœmina quidquã vouerit, scilicet verbis simplicibus non addendo iuramentum, & si iuramento se constrinxerit, idest, vel vouerit confirmando votum iuramento, vel si iurauerit aliquid Deo reddere non exprimendo verba voti, quia omnibus his modis est obligatio voti, sicut supra declaratum est.

De votis puellarum qualiter tenẽt, & qualiter non, secũdm nouum testamẽtũ. & qualiter tenent ex lege Moysi.

Considerandum autem est, circa vota puellarum existentium in domo patris, quòd aut illæ sunt infra annos completæ discretionis, vel supra: si infra, non tenet votum, quia non est ibi voluntas se obligandi quæ attenditur principaliter in voto, ideo etiam si postea perueniat ad ętatem, in qua sit sui iuris totaliter, vt si sit vidua, vel repudiata non tenebitur obseruare istud votum, quia nullum fuit, si autẽ peruenerit ad annos completę discretionis, aut vouet ex aliquo impetu passionali, & indeliberatè, aut deliberate, si primo modo votũ nõ obligat, quia etiã non est ibi voluntas se obligandi, quæ tollitur per impetũ, vel furorem. Si autem deliberatè fiat, aut ista puella vouet aliquid, quod homini existenti totaliter sui iuris liceret, aut quod non liceret: dicitur autem hoc, quia viri emancipati sunt penitus sui iuris, ideo dicebatur supra, quòd quidquid vouerent, redderent: simile etiam de viduis, & repudiatis dicitur infra, & tamen istæ nõ poterant vouere quidquid voluissent, quia aliqua erãt illicita, vt quia inhonesta, vel non sui iuris, aut in pręiudicium aliorum, vt declaratũ fuit supra, & in istis non debet fieri votum, quod si fiat non tenet. Si autẽ puella prędicta faciat votum de his, quæ homini totaliter sui iuris vouere liceret, stat regula ista, scilicet, quia aut pater contradixit voto eius postquam sciuit, vel non: si contradixit rescinditur, si non contradixit tenet. Aliqui tamen distinguunt circa hoc, quòd aut puella huiusmodi vouit orationem, aut ieiuniũ, & similia, quæ dependent ex sola voluntate, nec requirunt aliquam materiam exteriorem dispensabilem, vel distribuibilem: & tunc tenet votum, etiã patre inuito, quia puella nulli iniuriam facit obligans quod suum est. Si autẽ voueret puella dare eleemosynam, quia hoc de bonis patris sui compleri debebat si teneret, & quia patrem obligare non poterat, ideo votum non tenet, nisi ex consensu patris.

Sciendum, quòd ista distinctio teneret quantum ad statum noui testamenti, in quo liberius est puellis, & pueris vouere manentibus sub potestate patris, q̃ in veteri testamento: ideo dicendum est, quòd siue sit votum de faciendo orationem, siue ieiunium, vel cõtrahendo, aut non contrahendo, puella nõ poterit vouere, secundum legem istam si pater ei repugnare voluerit. De voto autem circa eleemosynam magis manifestum est. De primo apparet, quia puellę non possunt facere vota valida, si patres non assentiant eo, ꝙ ipsæ non sunt sui iuris, ideo magis sunt inualida vota earum quam illorum, qui sunt sui iuris, & debet aliquid licere illis, quod non liceat istis, sed etiam existẽtibus sui iuris non licet vouere rem aliquam, ergo pueris, & puellis aliquid vltra hoc erit, quod nõ liceat: existentibus enim sui iuris, licet de se ipsis disponere, pueris autem, & puellis non licebit, vel saltem nõ valebit dispositio eorum si contradixerint patres: hoc enim

F habent super eos, q̃uia non sunt sui iuris. quantum vero ad eleemosynam dandam, vel aliquid donandum manifestum est, quòd facere non possunt etiam si patres non repugnẽt, quia nihil habent, quod erogent; ideo sicut quisquis homo sui iuris voueret dare bona alterius in eleemosynam istud votum non pręiudicabat illi, cuius erant bona, nec requirebatur aliquis dissensus, vel repugnantia illius, quia iste per votum non poterat constituere sibi aliquod ius super bona alterius, ideo sic erat de pueris, & puellis, ꝙ quamquam vouerent dare eleemosynam, & patres audientes non dissentirent, non tenebant vota, quia non habebãt aliquid istę puellę, vel pueri vnde soluerent. Si autem patres consentirent fauendo illis votum teneret. *Quæ est*
G *in domo patris sui.* Idest, quòd ista puella est sub potestate patris, nam si sit puella, & non sub potestate patris, sed tradita viro, non tenebit ista lex, quia consensus, vel dissensus patris nihil ad eam agit, sed solum cõsensus vel dissensus viri, vt patet infra.

Puella existens sub tutoribus sine patre an possit vouere aliquid. Quæst. XV.

QVAERET aliquis, quid si puella mortuo patre maneret sub tutoribus, vel curatoribus. Respondendum est, quòd aut ista puella erat infra annos discretionis perfectę, aut supra. Si infra, nõ teneret votum, etiam si curator,
H vel tutor non repugnaret, q͠a deficit ibi fundamẽtum voti, s. voluntas se obligandi, q̃ non possit esse in istis, q ĩ. discretionis annos sunt, sed inuolũtarij sunt ꝑ ignorantiam. Si aũt peruenisset ad annos perfectę discretionis prȩsupposito, ꝙ ageret ex deliberatione dicendũ, ꝙ non tenebat votum si tutor, vel curator postquã audiret, repugnaret, quia sicut puella erat sub potestate patris viuentis, ita datus est sibi tutor, vel curator sub cuius potestate sit: sed accipitur hic domus patris largè, s. ꝙ puella non sit sui iuris, nec transiret ad ius viri, sed sit in iure patris, vel sub aliquo qui habeat eam loco patris. *Et in ætate adhuc puellari*. i. nõ solum debet esse puella, sed ẽt in ętate puellari. Dr̃ enim ętas puellaris, i. status puellę, ideo interdũ aliqua est in ętate puel-
I lę, quę non in statu puellari, sicut illa, quę iam maritata est, vel desponsata uidua, vel repudiata, quia per hoc aliquo modo, uel totaliter exiuit potestatem paternã, & è ɔ̃trio, si sit aliqua manens in potestate patris, quę iam sit magnæ ętatis, nunquam uiro tradita nec uidua ta, aut desponsata dicetur esse in statu puellari, & de uotis illius ita iudicabitur, sicut de uotis puellarum secundũ ętatem, quia adhuc manet sub potestate patris.

An vidua reuersa in domum patris possit vouere sine eius consensu. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis, quid si puella mortuo uiro ma-
nens in uiduitate sua regrederetur in domũ pa-
tris, an esset eadẽ lex de uotis illius, quę de uotis puella
K rum manẽtium sub patria potestate. Aliquis ĩndebit,
ꝙ non erit eadem lex, quia istę puellę assumptis uiris
desierunt esse in patria potestate: postea aũt pater non
recuperat potestatem super illas, iõ uota earum erunt,
sicut uota hominis, qui totaliter est sui iuris. Itẽ patet,
quia istę habent iam bona distincta, quia eo ꝙ ductæ
sunt in matrimonium hñt aliqua bona dotalia, q̃ spe-
cialiter ꝑtinent ad eas, iõ cum habeant administratio-
nẽ bonorum illorũ poterunt uouere non solũ de seip
sis, s. ad aliq̃d faciendum, uel non faciendũ, sed ẽt de re
bus suis ad aliquid dandũ. Sed ɔ̃ hoc dicetur, ꝙ ista ra-
tio non tenet: & primo cũ dr̃, ꝙ istę puellę exuerũt pa
triã ꝑtatẽ, qñ ductę sunt in mr̃moniũ, iõ ꝙ postea non
recupe-

A recuperant illam patres; videbitur fortè è contrario, quia dicitur Leui.ca.22. de filiabus sacerdotum, quòd si mortuis viris redierint ad domos patrum, licebit eis comedere de cibis sanctificatis, sicut licuit, quando erant in potestate patris: & tamen dicitur, ꝙ non licet eis hoc, cũ sint traditæ viris: ergo videtur, ꝙ cum sunt sub potestate virorum, non sunt sub potestate paterna, & cum illam exuerint redeunt ad patriam potestatem, & consequenter vota earũ erunt, sicut vota puellarum. Item cum dicebatur, quòd istæ puellæ habent iam administrationem in bonis, cum habeant vota distincta, s. bona dotalia: ergo poterunt vouere: dicendũ quòd in hoc non videtur præsupponi verum, quia nõ recipiebant puellæ hæreditatem patrum in veteri testamento sicut nunc, sed soli filij succedebãt in bonis B paternis, vt in illis conseruaretur nomen patris; filiæ autem nunquam succedebant in totum, vel in partẽ, nisi non existentibus aliquibus liberis, vt patet supr. c. 27. Sed his non obstantibus dicendum est, quòd puella cum redibat in domum paternã post viduitatem, non erat sub potestate paterna, sed licebat ei vouere, sicut homini totaliter sui iuris, siue haberet bona, siue non haberet, quia si non haberet bona dotalia, siue alias constante matrimonio acquisita, vel quæ postea acquireret: poterat vouere de seipsa, s. ad aliquid agendum, vt ad ieiunandum, vel orandum, vel ad manendum in aliquo statu, vt in perpetua continentia, si autem haberet bona, quia administratio eorum pertinebat ad eam, licebat ei vouere de illis. Cum autem ar- C guebatur contra hæc, quòd puellæ in veteri testamento non habebãt aliqua bona. Respondendum est, ꝙ istæ puellæ viduatæ multis modis poterant habere bona, quæ pertinent ad earum ministrationem, s. quia poterant habere bona dotalia, vel alias acquisita.

Primus modus adhuc subdiuiditur, quia ista bona dotalia poterant esse immobilia, vel mobilia: immobilia quidem regulariter non pertinebant ad fœminas, si tamen pater moreretur sine liberis masculis hæreditas pertinebat ad filias, vt patet supra ca. 27. & illa dabatur eis in dotem. Sic fuit de filiabus Salphaad, quæ mortuo patre acceperunt hæreditatem illius, & illa diuisa in dotes earum nupserũt viris tribus suæ, vt patet infra 36. cap. ideo istæ possent, postea in viduitate vouere de bonis illis, sed in istis non tantum applicatur, D quia non poterant redire ad patriam potestatem, nec domum patre iam defuncto. Erit autem alius casus, vt puta si pater genuit filias, & iam productus ad magnam senectutem, in qua nullo modo speraret habere liberos, nec hẽre posset, traderet nuptui filias suas, daret eis de bonis immobilibus in dotem, cum ipsæ ei totaliter successuræ erant, si postea viri earum morerentur, poterant redire in domum paternam, & ibi habebant bona sub ministratione sua, de quibus vouere possent.

Quamquã fœminæ regulariter non habebant bona immobilia, tamen aliquando poterãt habere, & in quibus casibus.

Item poterant fœminæ habere bona dotalia inter Iudæos, quæ essent mobilia, & istud communiter fiebat, nam quamquam patres non possent eis dare de bonis immobilibus stantibus liberis masculis, poterãt E largiri bona de pecunijs, vel de alijs mobilibus, quæ vocarentur bona dotalia, sicut est de bonis, quibus seruatur ius primogenituræ, quoniam omnia pertinent ad primogenitum. Cæteri autem liberi solum suscipiunt dona quædam a patre de bonis mobilibus, vel de his, quæ alias nõ pertinebant ad primogenituram, & de istis bonis, adhuc liberius erat puellis manentibus in viduitate aliquid disponere, quia propter hoc non sequebatur confusio familiarum, vel tribuum, sicut datis bonis immobilibus.

Alio modo poterant istæ puellæ viduatæ habere bona, scilicet non dotalia, & hoc dupliciter, s. quia acquisierant ea constante matrimonio, sicut nũc fit per leges humanas, vel postea in viduitate existentes acquisierunt, & de his liberrimum est illis vouere, vel alias disponere. habebant igitur istæ puellæ viduæ aliquid, de quo possent disponere, quod non accidebat, si istæ nunquam fuissent traditæ viris, quia existẽtes in patria potestate non poterãt habere bona dotalia mobilia, vel immobilia, siue pater haberet liberos mares, siue non. Etiam non poterant habere bona alias acquisita, quia quandiu puellæ manent sub patria potestatẽ, nunquam habent peculium proprium, secus autem de filijs, qui nondum emancipati possunt habere peculium castrense, vel quasi castrense, sed etiam si istæ puellæ viduatæ, nulla omnino haberent bona, de quibus possent vouere, non sequebatũ ex hoc, quòd erant sub patria potestate, sed possent adhuc vouere de seipsis, s. quòd ieiunarent, vel orarent, vel vouere aliquem statum, vt continentiam perpetuam.

Cum autem arguebatur, quòd filiæ sacerdotũ mortuis viris, redibant ad domum paternam, & comedebant de cibis sanctificatis, viuentibus illis non poterãt hoc facere, ergo mortuis viris redibant puellæ in patriam potestatem.

Respondendum est, quòd non fiebat hoc propter puellas redire, vel non redire in patriam potestatẽ, sed quia de cibis sanctificatis volebat Deus, quòd non comederent, nisi illi, qui pertinebant ad familiam sacerdotum, ideo dicebatur Leuit. cap. 22. quòd vernaculi, & serui emptitij poterant comedere de sanctificatis, inquilini autem, & mercenarij nequaquam: eo quòd vernaculi, & emptitij erant aliquid proprium sacerdotis, & videbantur pertinere ad res eius, vel familiam, inquilini autem & mercenarij non erãt aliquid ipsius sacerdotis, sed venerunt conducti pro mercede, ideo non licebat eis de sanctificatis sumere. Ita de puellis filiabus sacerdotum, quando erant in potestate patris, erant in familia illius, cum autem tradebãtur nuptui, pertinebant ad familias virorum suorum, ideo mortuis viris licebat eis comedere de sanctificatis, nõ quidem quasi redirent in patriam potestatem, sed quia redibant ad familiam paternam, prius autem non erant de familia patrum, sed virorum. Hoc autem apparet ex duobus, quia si istæ filiæ sacerdotum nuberent alijs sacerdotibus, siue in ætate puellari, siue cõsistente matrimonio, licebat eis comedere de cibis sanctificatis in domo paterna, si autem nupsissent alicui de popularibus non licebat eis hoc, vt patet Leuit. ca. 22. s. si filia sacerdotis cuilibet de populo nupta fuerit de his, quæ sanctificata sunt, & de primitijs non vescetur. constat tamen, ꝙ siue filia sacerdotis esset tradita in vxorem alicui sacerdoti, siue populari, non erat sub potestate patris, ergo non priuabatur cibo sanctificatorum, quia exibat patriam potestatem, nec rursus licebat ei sumere de illo, quia rediret in patriam potestatem. Item patet hoc, quia dato ꝙ puella mortuo viro rediret in domum patris, si rediret cum liberis, nõ licebat ei comedere de sanctificatis, si autem sine liberis licebat, & tamen si puella rediens in domum patris iterũ esset sub patria potestate, & propter hoc liceret ei comedere de sanctificatis, fieret idem, si rediret habens liberos, non licebat tamen quia habebat liberos, quia tunc pertinebat ad familiam liberorum suorum, qui non denominantur de familia eius, sed de familia viri mortui, ideo tanquam extraneæ non licebat comedere de illis. Patet igitur, ꝙ puellæ viduatæ redeuntes ad domum paternam poterant vouere, quia erant sui iuris, & nõ manebant sub patria potestate, & vota obligabant illas simpliciter, sic patet infra, scilicet vidua, & repudiata quidquid vouerint reddent. *Si cognouerit pater votum, quod pollicita est.* Idest, quod promisit puella, intelligitur de

Filia sacerdotis vidua rediẽs ad domũ patris, an maneret sub patria potestate.

de voto, quod agit de seipsa, s. de orando, vel ieiunando. Secus autem si voueat dare eleemosynã, quia tũc etiam sine patris repugnantia non tenet votum, vt supra declaratum est. Cum autem dicitur hic: Si cognouerit pater, non magis differt, quòd cognoscat immediatè quàm post multa tempora: nam quocũque tempore cognouerit potest irritare votum per dissensum suum.

An puella existens sub potestate patris vouens aliquid teneatur illud adimplere ante patris contradictionem.

Quæst. XVII.

QVAERETVR circa hoc, si puella existens in patria potestate vouisset aliquid, an teneretur obseruare illud antequam pater retractaret, & an non seruans peccaret.

Respondẽdum est, quòd puella si vouisset aliquid, & postea pater retractaret, puella non tenebatur obseruare, & etiam si patre nesciente puella obseruare posset, non tenebatur, quia votum iam nullum erat per repugnantiam patris. Si autem pater nondũ repugnauerat, aut cognouerat votum puellæ, aut nõ: si autem cognoscens non repugnauerat puella erat simpliciter obligata, nec poterat pater iam repugnare, ideo tenebatur obseruare votum suum, quia iã erat effecta sui iuris per non repugnantiam patris. si autem pater nõdum cognouisset votum, dicendum, quòd aut puella erat supra annos discretionis, aut infra: si infra nullo modo tenebat, quia deficiebat ibi voluntas obligandi se, ideo etiam si pater non repugnaret, ideo etiã si confirmaret votum puellę per expressum consensum, artificari non poterat, quia quod ex seipso penitus nullum est, non potest postea ratum fieri, & sic pater non poterat validare votum puellæ per consensum suum: posset tamen ipse eam vouere ad aliquid faciendum, vel ad aliquem statum, & teneret votum, sicut Anna vouit filium suum Samuelem domino, & expleuit votum. Ratio diuersitatis est, quia vtile per inutile vitiatur hic. Votum enim puellæ infra annos discretionis est penitus inutile, consensus autem patris secundum se est vtilis, quia ipse sufficeret ad obligãdũ puellam ad aliquid, quia tamen fundatur hic super inutili, scilicet per votum puellæ: ideo vitiatur. Si autem consensus patris esset per se, quòd ipse voueret puellam per se non habẽdo respectum ad aliquod votum puellæ, tenebat votum patris, & erat vtile. Si autem puella vouisset existens supra annos discretionis, & faceret deliberate votum quãtum ad ipsam tenebat, licet pater posset illud infirmare per dissensum, ideo tenebatur obseruare quousque pater repugnaret, & si nõ obseruaret, erat tanquam rea voti fracti. Hoc autem est, quando votum erat tale, quod poterat in toto, vel in parte compleri antequam pater sciret, vtpote si puella vouisset orare per aliquot dies, aut ieiunare tenebatur orare, vel ieiunare in omnibus illis diebus quibus pater nondum cognosceret votum. Si autem non faceret, rea erat voti. Alia autem erant vota, quæ non poterant compleri in toto, vel in parte vsque ad aliquod magnum tempus, vt fortè postquam puella sumpsisset virum, vel alias post mortem patris, & de istis nihil attinebat, nunc ad puellam: si tamen pater sciens reuocaret illa adueniente tempore completionis, non tenebatur puella complere ista vota, etiam si esset iam effecta sui iuris, vt viduata, vel repudiata, quia antequam exiuerit de patria potestate cessauerat obligatio illorum.

F *An puella supra annos discretionis vouens aliquid in domo patris cupiens patrem retractare sit rea voti fracti.*

Quæst. XVIII.

QVAERETVR amplius, quid si puella supra annos discretionis vouisset aliquid in domo patris, & postea cupiens non complere notificaret patri, quod vouerat hac intẽtione, quòd pater retractaret votum, an ista esset voti fracti rea, vel obligaretur obseruare istud votum patre viuente, aut postquam exiuisset eius potestatem effecta sui iuris.

Respondendum est, quòd puella ista, aut voluit, ꝙ pater votum eius sciret, & infringeret, & tamen non
G notificauit illi, nec dedit operam aliquam, vt sciret, vel aut notificauit, siue dedit operam.

Si primo modo dicendum est, quòd puella ista peccauit eo, ꝙ desiderabat solui a voto suo, quod licite vouerat, tamen quamquam pater sciẽs, postea dissoluat non tenebitur puella ad votum, quia dissensus patris infringit votum, si autem ista puella nõ solum voluit, ꝙ votum retractaretur, sed etiam dedit aliquo modo operam, aut dedit ad hoc operam in aliquibus signis, ita vt post posset cognoscere votũ eius, aut ipsa significauit ei verbo. Si primo modo peccatum graue est, sed votum infringitur per patris dissensum; ideo puella non obligatur postea illo, nec tenebitur obseruare, siue quando est in potestate patris, siue quando extra
H illam. De primo apparet, quia si postquam perueniet hoc ad patris notitiam, quomodocunque perueniret, pater non posset retractare vota puellæ, iam priuaretur iure suo, quod habebat super puellam, & tamẽ nõ debebat ipse ex peccato puellę priuari iure, nec etiam ista puella obligabatur seruare votum istud, postquã esset effecta iuris sui, quia cum votum semel cessauisset obligare, quia penitus irritatũ fuerat ex repugnantia patris, nunquam vlterius resumebat vires, & sic manebat libera a voto: tenebatur tamen nimis dolere, ꝙ commiserat talem fraudem, & quamquam ex viribus voti non esset obligata conuenientissimum remediũ erat, quòd effecta sui iuris obseruaret illud, si adhuc obseruari poterat.

I Dico autẽ si poterat, quia aliqua vota sunt pro certo die, vel certa persona, aut certo actu, & cum transierint ista, iam non est locus voto. si autem puella ista significasset patri votum, quod fecerat, aut significabat solum, aut significabat, & dicebat, quòd absolueret eã a voto repugnando promissioni illius, vtroque modo erat peccatum graue, & magis quàm in duobus modis præcedentibus, quanto magis voluntas puellę erat peruersa ad non obseruandum votum: tamen ex hoc non tollebatur, quin pater per dissensum suum infringeret votum, & sic non manebat ipsa obligata ad cõpletionem voti tempore, quo erat sub patria potestate, nec post rationibus supra assignatis. Sed de peccato suo dolere obligabatur, & tanto acrius quanto in istis casibus maior erat iniquitas, quàm in præcedentibus.

K *Et iuramentum quo obligauit animam suam.* Non est intelligendum, quòd per solum iuramentum obligaretur puella ista, quia etiam per votum simplex sine iuramento esset obligatio: sed dicitur de iuramento, qa positum fuit ad maiorem fortitudinem voti: magis enim obligat iuramentum cum voto quàm alterum eorum, quodcunque tamen ipsorum per se prẽstitum in Dei fauorem solidè obligat. *Et tacuerit.* Idest si tacuerit pater obligabitur filia, & quãtum ad hoc nocetur ei, quia iam filia tenebitur ad aliquid alterum quã pater velit, & eo inuito faciet, quod ꝓmisit. Causa huius est, quia pater arguitur cõsentire per taciturnitatẽ istam, qñcũq;. n. agitur de prẽiudicio alicuius, si taceat consen-

Tacere, q̄si consen- tire.

... p̄r ta- ... audi ... voto fi- ... firma- ... voti.

consentire uidetur, & per consensum uerum, uel interpretatiuum causatur obligatio propter negligentiam subticentis. Si autem agatur de fauore alicuius, ut quòd aliquid dabit̄ ei, uel ad aliquem statum promouebitur ex taciturnitate non probatur, nec præsumitur consensus. Ratio diuersitatis est, quia ꝙ aliquis rem suam, uel ius suum perdat, vel ꝙ alius eū sine peccato lędere possit a uoluntate patientis depēdet, ideo per taciturnitatem cōsentire ex iure pręsumitur, quia contradicendo illa a se auertere posset. Quòd autem bonum mihi detur, uel quòd ad honorem ꝓmoueat, non dependet ex mea uoluntate, sed a uoluntate dantis vel promouentis, & quia per meum cōsensum nullum ius mihi acquiritur contra dantē, vel promouentem tacendo consentire non arguor: sed si de malo, vel præiudicio meo agatur, quia ex consensu meo ius alteri contra me acquiritur, ius præsumit, quòd si non consentirem manifestè repugnarem, & sic est ibi consensus interpretatiuus a iure factus, qui ad obligādum sufficit.

Voti rea erit. Idest puella obligabitur ad reddendum quidquid promisit, quod est esse obligatam voto. *Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit.* Idest omnia, quæ vouit, & iuramento confirmauit soluet. Et nō debet intelligi ista litera de copulato extremo, s. quòd omnia, quæ puella promitteret, & simul iuraret solueret, quia si nihil alterū soluere tenebatur, sed debet intelligi copulatiuè, s. quòd quidquid puella iurauit, vel quidquid puella vouit tenebitur reddere, si autem vtrunq; simul sit, s. iuramentum, & votum fortius vinculum est, & etiam reddet quę promisit. *Sin autem statim, vt audierit contradixerit pater.* Per istam contradictionem infringebatur votum puellarum, vel puerorum manentium in patria potestate: non quidē, ꝙ prius non tenuisset, sed quia obligatio ista cessauit per hoc, quòd pater repugnauit, sicut infra declarabitur de puella despōsata. Cum autem dicitur hic, quòd statim contradicat, non est intelligendum istud statim strictè, s. quòd nullo alio facto postquam pater audierit verba puellæ teneatur repugnare, sed debet intelligi pro tota illa die in qua audiuit, vel cognouit votum filiæ, si autem distulit sententiam vsque ad alteram diem non poterit postea reuocare, sic patet infra, de viro respectu vxoris qui in eadem die potest retractare votum: & dicitur retractare statim. cum vero ad alteram diem differt non potest retractare, & dicitur non facere statim. *Vota, & iuramenta eius irrita erunt.* Idest puella non tenebitur ad votum, quia iam vota & iuramenta irrita sunt, idest, nec obligatur per votum, nec per iuramētum. Dabatur autem patri ista potestas super filios & filias, quia quandiu manent in potestate eius non debent agere aliquid, quod sit contra voluntatem patris, si tamen pater non posset retractare vota filiorum, vel filiarum manentium in potestate sua agerent aliquid contra voluntatem eius, & indirecte subtraherent se a potestate patris saltem quantum ad multa, ideo ius est patri reuocare. nunc autem non est sic, quia ad ampliandum cultum diuinum liberior est potestas vouendi, & filius vel filia in potestate patris potest vouere religionem, vel alium statum perfectionis etiam patre inuito, vel potest accipere virum, aut vxorem. In veteri autem testamento minor erat potestas vouentium, & tamen adhuc dabatur aliquis locus cultui diuino per vota, quia sine consensu, vel iussu patris filius, vel filia existens in potestate patris poterat vouere, & teneret votum dum tamen pater non retractaret dissentiendo.

Nec obnoxia tenebitur sponsione. Idest, non tenebitur ista puella obligata ad explendam promissionem, quā fecit.

Eo quòd contradixit pater. i. dissensus patris erat causa sufficiens ad hoc, quòd nō teneret votum puellarum, vel puerorum existentium in potestate patris, cujus causa supra posita est.

An filius, vel filia sub potestate patris existens posset se vouere Deo totaliter, & quomodo vota a filijsfamilias emissa tenebant. Quæst. XIX.

QVAERETVR circa hoc, an filius vel filia existens in potestate patris posset se Deo vouere totaliter. In quo pręsupponendum est, ꝙ aliquem vouere se totaliter Deo in veteri testamento non erat vniuersaliter, sicut in nouo, s. applicare se ei ad ministrandum specialiter in cultu eius, vel ad manēdum in aliquo statu perfecto propter honorem Dei, sicut in monachatu, vel statu sacerdotali, sed cum aliquis se totaliter Deo vouebat dabat pro se certum precium determinatum a lege Leuitici capi. vltimo.

Hoc dato respondendū est, quòd aut ille, qui se totaliter Deo vouebat, erat puer, vel puella, si esset puer præsupposito, ꝙ fecisset istud votum in ętate perfectę rationis, & ex plena deliberatione, quę sunt communia in omnibus votis respectu omnium personarum ad valorem ipsorum, erat dicendum, quòd aut erat filius sacerdotis, vel Leuitę, aut alicuius laici. Si primo modo applicatio huius ad Deum debebat esse ad standum semper coram domino, vt ministraret, vel vt faceret quidquid sibi iuberetur, sicut declaratum est supra, & non poterat dari aliqua pecunia in commutationem, vel redemptionem voti istius: & tunc dicendum, quòd aut pater cognouit votum, vel non: si autem non cognouit, tenebatur iuuenis hoc obseruare vsquequo pater sciens retractaret illud: si autem sciēs non retractaret tenebatur iuuenis obseruare votum assistendo semper coram domino, & quamquam grauaretur pater in hoc, tamen sibi imputaret, qui noluit retractare votum filij cum potuit. Nec valet si dicas, quòd poterat hoc filius vouere etiam patre renuēte, sicut nunc filij, vel filiæ possunt vouere religionem, vel assumere sacros ordines etiam inuito patre: nam magna differentia est in potestate vouendi in nouo, & veteri testamento, vt supra declaratum fuit. Si autem iste iuuenis esset filius alicuius popularis, non poterat applicari Deo per votum suum, nisi quantum ad hoc, quòd daretur pro eo aliquod precium, quod taxatum erat a lege, nam omnes præter sacerdotes, & Leuitas prohibiti erant ministrare, vt supra declaratum est.

Et tunc dicendum, quòd votum istud compleri non poterat, nisi patre sciente, quia hic debebat dari pecunia pro isto voto, sed filius vel filia, qui sunt in potestate patris non habent aliqua bona: ergo ad hoc, quòd compleretur votum oportebat, quòd pater sciret votum emissum.

In alijs autem votis, vt in ieiunio, vel oratione, & similibus poterant filij, vel filiæ incipere obseruare antequam pater sciret: quia non requirebatur ibi aliqua materia distribuibilis, quam filij a patribus recipere deberent, & sic necesse erat patrem primo scire votum quam inciperet compleri. Hoc verū est, nisi filius haberet aliquod peculium castrense, vel quasi castrense, quoniam patre ignorante poterat ipse redimere votū suum de peculio illo, si autem pater cognosceret uotum emissum, aut repugnabat, uel non: si repugnabat votum non tenebat, siue filius haberet proprium peculium castrense, vel quasi castrense, siue non haberet.

De non hn̄te manifestū est, ꝙ p̄r ꝑ retractationē voti infringebat illud, q̄a ḡnale erat hoc, q̄tū ad oīa vota

filiorum etiam in alijs, in quibus non erogabatur aliqua pecunia, quam pater dare deberet, si autem filius esset habens peculium castrense, vel quasi castrense ẽt non tenebat votum, quia sicut si filius voueret ieiunare, vel orare, non tollebatur aliquid de bonis patris, & tamen non tenebat votum si pater retractaret, vt supra declaratum est, ita in peculio castrẽsi, vel quasi castrensi quamquam non lædantur bona patris filio distribuente illud, quia tamẽ sub patria potestate est, nõ tenebit votum cum pater retractauerit. Et si dicatur, quòd filiusfamilias, quantum ad peculium castrense, vel quasi castrense non est in patria potestate, ideo potest de illo disponere.

Respondendum est, quòd verum est in statu noui testamenti, vel secundum leges humanas, quæ nunc sunt, secus autẽ de statu veteris testamenti in quo erat maior patria potestas, & ad hoc dato, quòd filij in veteri testamento habentes peculium castrense haberent liberam administrationem super illud, tamẽ patris repugnantia infringebat votum, s. quòd si huiusmodi filius emitteret votum pro quo redimendo dari deberet pecunia, repugnantia patris infringebat votum: ita quòd non teneretur de peculio suo castrensi soluere precium ęstimatum a lege in tali voto: poterat tamen ipse dare de peculio illo æstimationem complendo, quod vouerat, licet obligatus non esset. Ratio diuersitatis est, quia licet pater non possit tollere filio liberã administrationẽ in peculio castrensi, vel quasi castrensi, tamen quandiu sub potestate patris erat, poterat pater infringere vota eius auferendo obligationem: prędictus tamen filius poterat, postea explere votum de peculio castrensi, quamquam non esset obligatus, q̃a sicut posset expendere illud in alios vsus, qui non essent tantum liciti, ita posset expẽdere in solutione voti, sed ista non erat iam propria solutio voti, sed magis libera oblatio. Si autem pater audiens votũ, vel sciens subticeret, tunc differt, quia aut ille, qui vouebat habebat proprium peculium, scilicet castrẽse, vel quasi, vel non habebat.

Quõ vota de aliquid dãdo emissa a filijsfamilias tenebant. & q̃n requirebat dissensus patris.

Si primo modo dicendum, quòd erat votum ratũ, & non poterat postea pater per dissensum retractare: tamen non tenebatur pater soluere quantitatem pecuniæ pro voto illo, sed filius soluebat de peculio castrensi, vel quasi. Si autem nõ habebat filius peculium castrense, nec quasi: si pater audiret, & subticeret non tenebat votum filij. Ratio diuersitatis in hoc voto a cęteris est: quia in cęteris vouebat filius, vel filia q̃d suum erat, s. orationem, vel ieiunium, in quo non præiudicabat patri auferendo aliquid de bonis illius, sed solum poterat præiudicari indirecte, inquantum per votum subtraheretur iste de potestate patria, quantum ad aliquid: ideo pater audiens, & non repugnãs fingitur cõsentiens, & validatur votum. Si autem filius existens in patria potestate vouisset dare eleemosynam, vel aliquid quod in pecuniam resoluendum esset, præiudicabatur patri dupliciter. Primo, quia filius existens in sua potestate faciebat aliquid quasi sui iuris existens: secundo, quia de bonis patris soluendum esset votum si teneret. Primum autem grauamen potest induci p̃ taciturnitatem si pater cognito voto subticeret, & sic erat in omnibus alijs votis. Secundum grauamen non poterat induci per taciturnitatem: quod patet, quia si aliquis voueat Deo aliquid quod meum est, & postea ego cognoscam votum, & non cõtradicam expresse, nõ propter hoc tenebit votum, nec grauabor in hoc, quòd res mea ad Deum transferẽda sit, in isto autem solo casu non tenebatur pater repugnare, sed cum filius vellet complere, non permitteret pater, quia filius nõ habebat vnde compleret, nisi fortè quis postea donaret ei, vnde posset soluere quantitatem æstimatam

F a lege. Si autem non daretur, & postea huiusmodi filius perueniret ad ætatem, in qua esset sui iuris, & haberet vnde soluere, tenebatur complere votum, quia votum fuit validum eo, quòd pater eo cognito subticuit, quamquam non valuit in præiudicium patris, & si filius mansisset semper in potestate patria vsque ad mortem, non habens aliquod proprium peculiũ non dicebatur mori fracto voto, quia cum iste non haberet vnde soluere, votum soluendum erat de bonis patris si teneret, sed in præiudicium patris votum, nunquam tenuit, vt supra dictum est, & quod nullum fuit infringi non potuit, ergò non moriebatur iste violato voto.

G Sed arguetur contra prædicta, s. quòd volente patre vel inuito teneret votum emissum a filio, quo se totaliter Deo vouet, quia Leui. c. vlt. ponuntur precia pro votis hominum diuersarum ætatum, s. ab vno mense vsque ad quinque annos, & a quinque annis vsque ad 20. & a vicesimo vsque ad 60. sed saltem in duabus ętatibus primis harum erant filij in potestate patris: ergo votum emissum a filijsfamilias tenebat in veteri testamento.

Respondendum est, ꝙ non tenebat, nisi secundum distinctionem supra positam: & non obstat, quod dicitur de istis precijs statutis a lege, quia intelligitur hoc, quòd omnes illi, qui ibi dicuntur vouerẽt seipsos, sed quòd voueant seipsos, vel ab alijs voueantur: nam ponitur ibi precium eorum, qui erant ab vno mense vs-
H que ad quinque annos: & tamẽ manifestum est, quòd isti non poterant seipsos vouere, quia vix quidquam loqui possunt, & intelligere saltem ea, quæ cõmunia sunt, & tamen pro illis dabatur pecunia, & cadebant sub voto, cum lex non ponatur de impossibilibus, vel superfluis: ergo intelligitur, quòd isti vouerentur a patre vel matre, & tunc solueretur illa summa pecuniæ. Si autem filia existens in potestate patris voueret seipsam Deo, non est distinguẽdum, sicut de filio, quia nihil differt hic, an esset filia sacerdotis, vel Leuitę, vel alicuius laici: vtroque enim modo erat votum simile. In viris autem secus, quia poterant applicari Deo filij sacerdotum, vel Leuitarum ad ministrandum coram ipso, filij autem laicorum non: sed in filiabus nõ erat sic,
I quia siue essent filiæ sacerdotum, aut Leuitarum, siue laicorum, non poterant applicari Deo ad aliquod speciale ministerium. De filiabus enim laicorum manifestum est, quoniam etiam non licebat filijs ipsorum applicari Deo ad ministrandum. De filiabus autem sacerdotum, & Leuitarum apparet, quia quando commutati sunt Leuitæ pro omnibus primogenitis Israelitarum computati sunt omnes masculi ab vno mense, & s̃. de fęminis autem nulla, ideo quamquam deficeret numerus Leuitarum a numero primogenitorũ Israel, s. in 275. nõ accepta fuit aliqua de fęminis loco illorum, nec omnes simul pro illis, sed pro quolibet illorum dati sunt 5. sicli, vt patet s̃. c. 3. ergo quãdo fęmina se totaliter Deo voueret non poterat ei applicari p̱ aliquod ministerium speciale, sed solum erat danda p̱
K ea aliqua summa pecunię, siue esset filia Leuitę, aut sacerdotis, siue hominis laici. Et tunc dicendum, ꝙ q̃n aliqua sic se vouebat posito, ꝙ esset in annis discretionis perfecte, & egisset deliberate votum, aut pater cognouit, vel non cognouit: si non cognouit manifestũ est, ꝙ non tenebat votum in pręiudicium patris, q̃a cũ ipsa non hẽret peculium proprium, si uotum soluere dẽret, oportebat, ut solueret de rebus patris, sed in alijs votis, q̃ minus pręiudicabant patri, non tenebat uotũ in p̃iudicium pr̃ię potestatis, quantomagis in isto, in quo op̱abatur magnum pręiudicium? si aũt pr̃ cognouisset, siue repugnasset, siue non, non tenebat uotũ, q̃tum ad hoc, ꝙ soluerẽ de pecunia ipsius, & cõsensus, qui

Filiæ non poterant Deo applicari.

qui erat interpretatiuus, siue taciturnitas nō obligabat A eum ad soluendum ex causis quæ supra dicebātur de filio. hoc tamen verū est si filia non haberet alias: non quidem ꝙ haberet peculiū castrense, vel quasi castrense, quia hoc solum tribuerunt iura filijs, sed quia aliqs fortè ei donauit, & non ex causa patris, ita vt non sit aduenticium, sed propter eam donauit, quia fortè voluit redimere votum illius, & tunc si pater tacuit, quāquam non obliget votum respectu patris, obligat tamen respectu puellæ inquantum ipsa potest soluere: ideo si tunc non potuerit, & postea effecta iuris sui habuit vnde soluat, tenebitur soluere, quia votum licet non fuit validum in præiudicium patris propter eius taciturnitatem, fuit tamen validum in præiudicium puellæ.

B Sed arguetur contra hoc, quòd puella in potestate patris posset Deo se totaliter vouere, quia Leuit. ca. vlt. ponitur summa, quam soluere debent fœminæ cū totaliter Deo vouentur, & ibi ponitur in fœmina ab vno mense vsque ad quinque annos, & de quinq; annis vsque ad viginti, constat tamen, ꝙ in aliquibus ętatibus harum fœminæ sunt in potestate patris, ergo nō obstante hoc possunt se vouere.

Respondendum est, sicut supra dicebatur de filio, s. quòd non intelligitur illud solum de se vouentibus, sed de illis, qui ab alijs vouentur, & sic puellæ possunt voueri a patribus suis, & dabitur pro ipsis illud preciū, ipsę autem non poterant se vouere, nisi pater expresse assentiret voto earum, quia tunc per hoc obligabat se ad soluendum. C

Si filij vel filiæ voueant patre non contradicente et ipso mortuo postea maneat obligatio sub qua æstimatione soluent.

Quæst. XX.

QVAERETVR vlterius in casu dato si filij existentes in potestate patris se vouerūt, vel filię, & patre postea sciente, & non contradicente, mansit obligatio voti respectu filiorum, vel filiarum licet nō respectu patris, & postea venientes ad ætatem, in qua sunt sui iuris, & habent vnde soluant, tenētur hoc soluere, sub qua ęstimatione soluent, s. sub æstimatione, quę conuenit tempori illi, quo votum factum est, vel sub illa, quę conuenit tem- D pori in quo fit solutio. Ratio dubitationis huius est, qa filius vel filia, cum faceret votum istud sub potestate paterna existens erat forte infra viginti annos. Cum aūt efficeretur sui iuris, & haberet vnde solueret erat forte inter 20. & 60. his aūt temporibus non debetur eadem summa pecunię in redēptione voti, sed vir inter annū 5. & 20. soluebat 20. siclos, & inter 20. & 60. soluebat quinquaginta: fęmina aūt inter quintum, & 20. soluebat 10. & inter 20. & 60. soluebat 20. vt patet Leui. c. vlt. iō dubitandum erat ſm ꝙ tp̄s horum fieri debebat solutio. Rñdendū est, ꝙ fieri debebat ſm conditionem tp̄is illius, in quo factum est votum, vt si filiusfamilias fecit illud in anno 18. & postea effectus sui iuris in anno 26. soluit votum, non debet soluere E siclos 50. sicut solui debebāt pro tempore illo, in quo facta est solutio, sed 20. siclos ſm cōditionem temporis, in quo votum emissum est. Et sicut nunc accidit, ꝙ aliquis melioret ſm tp̄s, ita aliquando accidit è contrario, s. ꝙ videatur grauari, vt siquis vouit in patria potestate existens s̄. annum 20. & postea effectus sui iuris in anno 60. vel vltra incipit habere vnde soluat, debet soluere 50. siclos, qui debentur ſm conditionem tp̄is illius. s. a 20. vsq; ad 60. & non soluet solum 15. siclos, q debentur ab anno 60. & vltra. De fęmina aūt eodem mō se hēt ſm summam, quę corrñdet ei: de qua Leu. c. vlt. Causa huius est, quia per votum causāt obligatio ad soluendum: ergo causabit ſm conditionem tp̄is illius, in quo fit: inter tp̄s aūt emissionis voti, & solutionis non causāt aliqua noua obligatio, cum ista sit pure voluntaria, ideo q̄q̄ aliquis differat solutionem voluntariè, vel alias, non obligabitur ad soluendum in maiori precio. Differt tñ, quia qui vouit si potens immediatè reddere non reddat, peccat, vt patet Deut. 22. c. s. cū votum voueris dño Deo tuo non tardabis reddere, qa requiret illud dñs Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Non causabatur tñ ex hoc obligatio ad soluendum maiora. Sed arguet aliquis, ꝙ mora facit aliquem esse in culpa, & constituit eū debitorē maioris rei, sicut patet in mutuatione siquis mutuauit aliquam rem, & adiūxit tp̄s, in quo deberet solui, si non soluit qui accepit in tempore illo, & postea B res sit effecta maioris valoris, nō debet soluere ſm valorem tp̄is illius, in quo reddit. E ꝯrio autem si accepit rem aliquam mutuo, & vltra tempus distulit solutionem, & precium rei minoratum est, non debet soluere ſm tempus in quo fit solutio, sed ſm valorem tēporis, in quo recepit, & hoc quia mora constituit eum in culpa. Rñdendum est, ꝙ in votis nō est simile, quia mora nocet alicui in rebus illis, quæ per varietatem tēporis accipiunt maiorem, uel minorem ualorem. In rebus autem, quæ semper sunt eiusdem ualoris mora nihil nocet quantum ad augmentum precij, licet noceat quantum ad hoc, ꝙ constituit hoīem reum alias: sic autem est in uotis, quę non accipiunt maiorem va- C lorem per tempus, cum non sint aliqua uenalia, quæ mutentur ex tempore: erit tamen reprehensibilis, qui non soluit immediatè, ut habuit facultatem ad soluēdum, & Deus requirit istud, ut patet Deuter. 23. cap.

An mora soluē. si in votis cōsti tueret aliquem in culpa.

An mulier posset se totaliter Deo applicari ad aliquem modum viuendi, licet non ad ministrandum.

Quæst. XXI.

QVAERETVR amplius cum dictum sit, ꝙ nulla mulier poterat Deo totaliter applicari ad aliquod ministerium faciendum in Sāctuario, nunquid posset totaliter applicari Deo aliàs.

D Respondendum est, quòd quando aliqua mulier nouebat se Deo, posito quòd illa esset sui iuris, aut vouebat se Deo simpliciter, aut ad faciendum aliquid. Si primo modo non poterat applicari ei ad faciendū aliquid spirituale, s. orandum, uel ieiunandum, aut manēdum in Sanctuario, ita ut per hoc satisfieret uoto, sed tenebatur pro se dare pecuniam determinatā a lege, de qua Leuiti. cap. ult. si autem uoueret se determinatè ad aliquid faciendum non dicebatur se totaliter uouere Deo, & tamen tunc poterat magis applicari Deo quàm alias, ut si aliqua mulier effecta sui iuris uoueret continentiam perpetuam, & quòd maneret semper in Sanctuario in ieiunijs, & uigilijs. Sic autem apparet de Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Asser, quæ māserat cum uiro suo septem annis a uirginitate sua, E hęc uidua erat usque ad annos 84. & non discedebat de templo nocte, & die seruiēs domino in ieiunijs, & orationibus, ut patet Luc. c. 2. sicut autem ista faciebat hęc sine uoto, ita poterat facere cum uoto, & istud erat magis applicare se Deo totaliter, quàm quòd daret pro se summam pecunię, quę habetur Leuit. cap. ultim. & tamen illud erat uouere seipsam absolute, & totaliter Deo. Hoc autem erat uouere cum quadam determinatione. Patet istud, quia cum aliqua fœmina uult se nunc totaliter applicare Deo, non est alius modus conuenientior quàm si uoueat castitatem perpetuam cū paupertate, & obedientia ſm regularē professionē monialiū, & sine opatione est hoc maius q̄ si ꝓ se

ſe daret quamcunque pecuniæ ſummam: huic aũt aſſimilatur magis modus applicandi ſe Deo, quẽ habuit Anna propheti ſſa, q̃ ſi ſolueretur precium determinatum a lege ꝓ illa muliere, q̃ ſe abſolute Deo vouebat.

An puella ſub poteſtate patris exiſtens poſſet vouere virginitatem. Quæſt. XXII.

QVAERETVR amplius, an iſta puella in veteri teſtamento poſſet vouere obſeruare virginitatem, cum eſſet in patris poteſtate. Reſpondendum eſt non eſſe dubiũ quin poſſet vouere, ſed an votum teneret, ſi pater ſciret, & repugnaret eſt difficultas: non enim erat aliquid illicitum virginitas in veteri teſtamẽto, cum aliqui viri, & fœminæ eam obſeruarent, vt ſupra declaratum eſt. Dicet aliquis, ꝙ puellæ poterant vouere virginitatẽ tunc etiam inuitis parentibus. Reſpondendum eſt non ſtare, quia quamquam nunc hoc fiat, quia eſt liberior poteſtas in nouo teſtamẽto, quàm in veteri reſpectu eorum, qui erant ſub patria poteſtate, vt ſupra declaratũ fuit. In veteri tamen nullum votum erat validum in filijs patre contradicente, dum eſſent in illius poteſtate, ideo diſtinguendum, ꝙ cum puellæ ſic emitterent votum virginitatis, aut pater ſciebat, aut non: ſi autem neſciret, tenebantur puellæ ſemper obſeruare votum quouſque patres ſcirent, & repugnarent, & ſi contrairent, habebantur tanquam violatrices votorum, ſi autem pater cognouiſſet votũ, aut repugnabat, aut non: ſi nõ repugnabat, tenebatur puella obſeruare votum, & erat iam ſimpliciter validum, nec poterat pater poſtea contraire: ſi autem pater ſciens repugnaſſet, non obligabatur puella ad votum, ſed iam licitè cuicunq; nuberet: poterat tamen puella obſeruare votũ ſi vellet, quia quamquam non obligaretur ex voto ad hãc obſeruationem, quia tamen pater nõ poterat eam inuitam matrimonio copulare obſeruaret virginitatẽ: ſemper enim matrimonia libera fuerunt, & hoc modo indirectè puella poterat vouere virginitatem non frangendo votum, quia licet pater poſſet votum eius infringere, non tamen poterat impedire obſeruationem, vel impellere ad contrarium actum.

An ſi puella conſtituta in patria poteſtate voueret matrimonium contrahere, pater poſſet impedire, & an requirebatur conſenſus patrum ad hoc, quòd filiæ contraherent. Quæſt. XXIII.

QVAERETVR amplius, quid ſi puella conſtituta in poteſtate patris voueret cõtrahere matrimonium, an pater poſſet impedire. Reſpondendum eſt, ꝙ iſtud votum poteſt dupliciter intelligi: vno modo, quòd puella voueret cõtrahere matrimonium indeterminatè: alio modo, quòd voueret cõtrahere cum iſto vel illo. ſi autem loquamur ſecundum conditionem temporis noſtri vtrunque liberrimum eſt, & puella vouendo poterit ſe aſtringere ad quodlibet eorum, nec pater poterit impedire, erat tamen in veteri teſtamẽto maior poteſtas patribus ſuper filios non emancipatos, quàm nũc, ſicut ex ſupra poſitis apparet: ideo etiam in iſtis videbitur aliqua ratio diuerſitatis. Vnde dicendum, quòd in primo caſu horum pater non poterat impedire, quin puella voueret ꝯtrahere matrimonium, quia hoc commune erat omnibus puellis, cum non eſſet obſeruantia virginitatis in veteri teſtamento, & ſi pater non poterat puellã obligare ad contrahendum infringendo obſeruationem virginitatis, multo minus poterat obligare eam ad obſeruantiam virginitatis infringendo votum de contrahendo matrimonium, ſed in hoc nullum erat

F votum in veteri teſtamento, quia votum non cadit ſuper ea, quæ homo alias facturus erat ſine voto, ſicut nemo vouet, ꝙ quotidie aliquid comedet, aut bibet, aut dormiet, quia iſta communia ſunt, & alias ſine voto quilibet hęc facturus erat. De contractu autem matrimonij ſic erat in veteri teſtamento, quòd quælibet puella perueniens ad annos nubiles cõtrahebat, ideo nulla vouebat contrahere. De ſecundo dicẽdum eſt, ꝙ eſt maius dubium, quia licet nunc pater non poſſet impedire quin puella accipiat in virum quem voluerit, nec cogitur accipere quem pater dederit, tamẽ in veteri teſtamento erãt puellæ magis ſubditę patribus, & recipiebant in viros quos voluiſſent parentes, nec videtur permitti hoc in poteſtate puellarum, ſic patet

G Exo. 22. cap. vbi dicitur de puella deflorata, ꝙ deflorãs dabit ei quantitatem pecunię in dotem ſi pater puellæ voluerit eam dare illi in vxorem, & non dicitur, ſi puella voluerit accipere illum in virum. Item quãdocunque dicitur de contrahendo matrimonium inter eos, qui ſunt in poteſtate paterna: dicitur quòd patres non darent filias ſuas in vxores filijs gentilium, nec acciperent pro filijs ſuis filias gentilium in vxores, & nõ dicitur, quòd fœminæ Iudæorum non accipiant in viros filios Gentilium, vel filij Iudæorum, quòd non accipiant in vxores filias Gentilium: ergo videtur, quòd poteſtas accipiendi hunc, vel illum in virum nõ ſit ex puella, ſed a patre, & conſequenter ſi vouerit accipere hunc, vel illum præiudicabit patri, ideo poterit infringere votum illius.

H In contrarium videbitur de filiabus Salphaad, quia dicitur infra 36. c. ꝙ nubant quibus voluerint: dumtamen accipiant viros de tribu ſua: ergo poteſtas cõtrahendi in puellis eſt, quantum ad determinandum ſibi hunc, vel illum in virum.

Reſpondẽdum eſt iſtud ſatis eſſe ambiguum, quia non videtur determinatus aliquis locus in veteri teſtamento, ex quo appareat puellas poſſe ſibi accipere in viros, quos voluerint, quòd patrum iſta poteſtas ſit. Videtur tamen dicendum, quòd poteſtas determinãdi erat in puellis ne matrimonia eſſent coacta, quia alias patres poſſent dare puellis viros, quos nullo modo vellent. Modus tamẽ erat, quòd patres determina-

I rent viros puellis, & illos accipiebant filiæ, ipſę autem non eligebant ſibi aliquos, ſi tamen puella aliqua totaliter repugnaret accipere in virum illum, quẽ ſibi pater traderet non poterat compelli ad accipiẽdum eũ. Cum autem arguitur de filiabus Salphaad, ꝙ illę ſolũ ſibi elegerunt viros, quia dicitur: Nubant quibus voluerint.

Dicendum, quòd iſtę puellę non erant ſub poteſtate patris, quia iam pater mortuus erat, vt patet ſupr. c. 27. nec erant ſub tutoribus, aut curatoribus, quia erãt maiores ætate, ideo poteſtas determinandi ſibi viros ab eis ſolum poterat dependere.

Cum autem arguebatur, quòd pater ſolum poſſet determinare viros puellis, vt patet Exodi capit. 22. Reſpondendum eſt, quòd illud non eſt vniuerſale, ſed ſo-

K lum in odium raptoris, & defloratoris, ſcilicet, ſiquis ſeduxerit puellam, quæ in poteſtate patris eſt, dormieritque cum ea, etiam ſi puella uelit illum accipere in uirum ſi pater noluerit eam dare ipſi non poterit accipere eum. Et cauſa eſt, quia iſte pręiudicauit ſpecialiter patri puellæ cum rapuit puellam de domo patris, uel ſeduxit eam, quæ erat ĩ poteſtate aliena, & ob hoc habet contra ipſum poteſtatem, ne puella poſſet accipere illum in virum patre inuito. De alijs autem nõ ſic, quia poterant puellę recuſare quos vellent, vel determinare quos vellent.

An ad filios patres ſpectaret determinatio virorũ

Cum autẽ obijcitur de eo, quod habetur Exo. 34. & Deuter. 7. c. 1. ꝙ patres non darent filias ſuas in uxores

filijs

filijs Gentilium, & non dicitur de ipsis puellis, ꝙ non acciperent filios Gẽtilium in viros. Dicendum, quòd hoc non ponitur tanquam potestas determinandi viros filiabus sit solum à patribus, & nequaquam filiabus, sed dicitur, quia non erat cõsuetudo, ꝙ puellę acciperent quos vellent, vel peterent, sed quos patres illis darent, si tamen puella repugnare vellet non accipiendo quem pr̃ dedisset in virum non cogebatur, & ad eam pertinebat potestas determinandi virum sibi. In reuerentiam tamen patrum puellę nunquam acciplebãt alios, nisi quos patres darent in viros, & ob hoc interdictum est, ne patres acciperent filiabus suis viros gentiles, & non fuit dictum de filiabus. Est tamen intelligẽdum, quòd etiam interdiceretur puellis, siue emancipatis, siue non emancipatis potestas accipiendi viros gentiles, non tamen colligitur ex illo dicto, ꝙ ad patres solos pertineret determinatio virorum pro filiabus, quia ibi non solum dicitur, ꝙ patres non acciperent in viros filiabus suis filios Gẽtilium, sed etiam, ꝙ non acciperent in vxores filijs suis filias Gẽtilium, & tamen filij Iudęorum positi in potestate paterna determinabant sibi vxores, vt paret de Samsone, qui dixit patri, & matri, ꝙ acciperent sibi vxorẽ de filiabus Philisthijm, quod quamquam displicuisset illis, tamẽ post fecerunt, vt patet Iudi. c. 14. ita ergo de puellis esset, ꝙ possent sibi determinare viros, quamquam consuetudo laudabilis inter Iudæos erat in contrarium, s. ꝙ ipsę non eligerent, sed patres. Dicendum igitur, ꝙ si puella vouisset accipere aliquem in virum non prohibitum a lege, scilicet qui non esset de gẽtilibus, vel de diuersa tribu, aut in tali gradu consanguinitatis, vel affinitatis, in quo non liceret matrimonium: Non poterat pater directe infringere votum puellę cogendo accipere alium in virum, cũ etiam sine voto non posset pater tradere filiæ in virum eum, quem nõ vellet, non erat tamen consuetudo, vt aliqua puella voueret accipere in virum aliquem. Et hoc propter duo: primo, quia ista nõ cadunt sub voto directe: est enim votum de meliori bono, idest de opere superogationis, vt infra declarabitur, accipere autem hunc, vel illum in virum, non est aliqua supererogatio, ideo in his nõ fiebat votum. Secundum est, quia puellę propter reuerentiam patrum non accipiebant in viros, nisi eos, quos patres illis tradidissent, si tamen votum emitterent de accipiendo hunc, vel illum in virum, per hoc astringerentur ad vnum, vt excluderent voluntatem patris, ideo non vouebant hunc, vel illum accipere in virum.

Si maritum habuerit, & vouerit aliquid, & semel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento, quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcunq; promiserat. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius verbaque, quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus.

Tertia regula de voto puellarum desponsatarum.

Si maritum habuerit. Hic ponitur tertium de puellis desponsatis, sed nõdum viro traditis. Vota autem ista tum differunt a votis puellarum, quæ sunt in potestate patris nondum traditarum, quia istæ iam non sunt penitus in potestate patris, vt pertineant ad sponsos propter contractum matrimonij, differunt etiam vota istarum a votis mulierum iam viris traditarũ, quia

A illę prorsus pertinent ad viros, ad patres autem nequaquam. De istis autem desponsatis dicitur communiter, ꝙ patres, & sponsi possent infringere vota earum, & hoc quia aliquo modo manent in potestate parentum, & aliquo modo pertinẽt ad ius virorum, & hoc satis uidebatur rationabile, litera tamen solum dicit de sponsis, quòd possent irritare vota earum.

Quare sponsi possint infringere vota sponsarum suarum. cum nondum sint sub potestate eorum. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis, quid attinet ad sponsos de votis, quę emittunt sponsę cum nondum sint in potestate eorum. Aliquis respondebit, quòd si permitteretur puellis desponsa-
B tis vouere præiudicaretur spõsis earum, quia possent vouere aliquid de bonis dotalibus, quæ iam assignata essent viris, ideo ne præiudicaretur illis debuit dari potestas infringendi vota sponsarum. Sic enim fuit de sponso beatę Lucię, qui accusabat sponsam suam, ꝙ venderet totum patrimonium, & pauperibus erogaret. Sed dicendum est hoc non intelligi vniuersaliter, scilicet, quòd puellę desponsatæ possent aliquid vouere de bonis dotalibus, nisi sponsi prohiberẽt, quia aut istæ puellæ habebant parentes, aut non, si haberẽt, nõ erat in potestate earum aliqua pars bonorũ dotaliũ, ideo non poterant vouere de ea quidquam, sicut nec puellę, quæ erant in potestate patris, quia nullam habebãt bonorum administrationem, potissimum, quia
C apud Iudæos puellæ non habebant possessiones, sicut nunc, quia non deriuabantur progenies, per fęminas, sed per viros, & ad illos pertinebat successio, vt patet supra capitulo 27. Si autem puellę non haberent parentes, nec tutores, aut curatores sub quorum potestate essent, habebant ipsę administrationem rerum suarum, & tunc dubium videtur, an possent aliquid vouere de bonis dotalibus, de quo infra declarabitur. Si autem dicatur, quòd poterant vouere esset istud remedium, quia sponsi possent infringere vota earum, ne lęderentur diminutis bonis dotalibus, si autem nõ poterant vouere de illis, dabatur istud in remedium aliorum votorum, quæ possent pręiudicare sponso.

Vnde dicendum, quòd vota quæ emitteret puella
D desponsata in domo patris, si eam obligarent posset præiudicari viro, vt si voueret, ꝙ affligeret qualibet hebdomada, vel multis diebus animam suã ieiunio, oratione, vigilia, vel per abstinentiam aliarum rerum si istud votum extenderetur ad tempus illud, in quo maneret iam tradita viro præiudicaretur illi, vtpote si per orationem frequentem se aliquantulum distraheret ab obsequio viri, vel si per ieiunium, & vigilias, aut labores alios efficeretur inepta ad concipiendum, & nutriendum, & obsequia viri, ideo debuit dari remedium sponso, vt in præiudicium illius non obligarẽt sponsa. Poterat autem tale esse votum, quod puella ꝯpleret antequam traderetur viro, & tamen adhuc in hoc poterat præiudicari viro, vt si ex laborib' magnis
E vigiliarum, vel ieiuniorum, quos puella desponsata in domo paterna sustineret, efficeretur inepta ad postea concipiendum, nutriendum, & obsequia viro pręstãdum, ideo debuit dari remedium sponso contra vota sponsę.

Si maritum habuerit. Accipitur autem hic maritus large pro sponso: nam proprie non dicitur maritus, nisi consummato matrimonio per copulam, vel saltẽ cum traduxit sponsam in domum suam, etiam si nõdum cognita sit, quia tamẽ desponsatio per verba de præsenti parum differt a matrimonio consummato, maxime secundum statum veteris testamenti, sponsi aliquando vocantur mariti. Alij tamen exponunt istã

literam

literam de maritis,quia iam acceperant vxores,& vocantur proprie mariti, & tunc ſtat conueniēter,quòd non fiat hic mentio de patribus puellarum ad infringendum vota earum. ſed ſolum de maritis, ſi tamen intelligeretur de puellis deſponſatis videretur etiam rationabile, quòd exprimerentur patres. Sed tunc ſtat litera ſuperabundans, quia infra ponitur de voto vxorum,quæ ſunt in domo virorum,ideo communiter exponitur iſta litera de puellis deſponſatis. *Et vouerit aliquid*. Intelligitur hoc de eo quod alias ſubiacet poteſtati puellæ: nā ſi ipſa uoueret aliquid, quod erat contra legem, etiam ſi ſponſus non repugnaret nō teneret votum,vt ſi eſſet id quod vouetur illicitū, ſicut occidere,vel furari, & omnia vetita a lege, ſed ſolum intelligitur de his,quæ licita ſunt, in quibus validaret votum ſtatim,ut puella vouiſſet, niſi ſponſus repugnaret cū cognoſceret. *Et ſemel verbum de ore eius egrediens animam illius obligauerit*. Ideſt immediate,vt puella emiſerit verba voti obligata eſt ad obſeruationem. Et dicitur de emiſſione verbi, quia vota fiunt in verbis communiter. An vero votum teneat ſine verbis, vel ſit neceſſaria ſemper verborum expreſſio infra declarabit: & dicitur, quòd verbum egrediēs obligauit animam puellę immediate,quia poſtquam puella emiſit votū, ſiue pater poſtea conſentiat, ſiue non: ſi nondum eſt deſponſata,vel ſi deſponſata eſt, ſiue conſentiat ſponſus,ſiue non, ipſa non poterit propria auctoritate contraire voto,vt ſi emiſit aliquod votum, cuius obſeruatio immediate incipienda eſt,& nondū cognouerunt pater,& ſponſus aut maritus de voto,tenetur puella illud obſeruare quouſque diſſentiant,qui poſſunt diſſentire, nam quantum ad ſeipſam obligādam ſufficit verbum ſuum,& nihil magis obligatur puella deſpōſata,quando emiſſo voto pater, & ſponſus ſciuerunt, & approbauerunt,vel non repugnauerunt, quàm cū ipſa emiſit votum nondum eis ſcientibus. Differt tamen in præiudicium ipſorum, quia quouſque pater vel ſponſus ſciat votum, non obligat in preiudicium ipſorum,cum autem ſcierit obligat, niſi repugnauerit, ideo ſi puella emiſſo voto antequam cognitum ſit viro, vel patri, veniat contra illud tenetur rea tanquam voti violatrix.

An puella vouens verba eius eam obligent immediate vel ſolum poſt conſenſum mariti. Quæſt. XXV.

QVAERET aliquis de obligatione verborum puellę, an immediate haberet efficaciam, vel ſuſpendatur quouſque ſponſus audiat, & non repugnet, ita vt ſi approbet,vel non repugnet incipiant ex tempore illo obligare verba,& ante hoc nūquam obligauerint,& ſi diſſentiant,quòd nunquam verba obligauerint. Dicendum eſt, quòd vt vult litera non ſuſpendebatur effectus verborum iſtorum vſque ad tempus,in quo pater, & ſponſus diſſentirent, aut conſentirent, ſed immediate erat obligatio,quod patet, quia ſi non obligaretur immediate poſſet deſiſtere a voto emiſſo antequam vir, vel pater conſentirent, vel diſſentirent, & tunc etiam ſi pater conſentiret non cōfirmaretur poſtea votum,quia ante hoc ipſa voluit non obligari. Sed falſum eſt,quia ſi pater,vel ſponſus velint,ſemper tenebitur voto. Hoc autem non eſſet ſi de nouo induceretur obligatio, ideo a principio obligatio fuit.

Quid cauſatur in votis puellarum per conſenſum patris, vel ſponſi poſt votum emiſſum. Quæſt. XXVI.

QVAERETVR amplius quid cauſatur per cōſenſum patris, vel ſponſi poſt votum emiſſum. Reſpondetur, ꝙ iſte conſenſus non eſt tanquam aliquid

F directe agens,ſed tanq̃ remouēs prohibens. Ratio eſt,
quia pater non poteſt filiam obligare,nec ſponſus ſpō
ſam,ſed poteſt obligationem deſtruere, vel non de-
ſtruere,prohibens autem iſtam obligationem votiuā
tenere eſt contradictio patris, vel ſponſi, ideo remo-
uens prohibens eſt cōſenſus iſtorum,ſicut in naturali
bus rebus res mouētur ab intrinſeco principio,remo
uens autem prohibens nihil in motu intrinſece cau-
ſat principatiue,vel intēſitiue, ſed facit ne deſtruatur:
vnde non eſt maior velocitas in motu remouente,p-
hibens adiuuante,niſi materialiter, ſm ꝙ tangitur ꝯ-
ditio medij,ita votum emiſſum de ieiunando,vel orā
do aut de ſimili ab vxore, vel filia nō habet maiorem
vim obligatiuam ante conſenſum patris, vel mariti,
G quam poſt. Quod patet, quia ſi aliqua mulier vouit ie-
iunare aliquod rationabile ieiunium viro neſciente,
ſi antequam vir,vel pater ꝯdicat ipſa agat ꝯ votū ſuū,
ita punitur,ſicut ſi poſt conſenſum patris, vel viri vo-
tum fregiſſet,ſi tñ conſenſus viri, vel patris obligatio-
nem aliquam ſuperadderet, magis puniretur agens ꝯ
votum poſt cōſenſum eorum, quàm ante. Et ſatis ap-
paret, quia ſi aliquod mobile moueatur per aliquod
ſpatium nō impeditum, deinde veniat ad partem ſpa-
tij,in qua ſit prohibens,& illud per aliquid extrinſecū
remoueatur, mobile non mouebitur velocius poſt re
motionem prohibentis, quàm ante, qñ per ſpatium
non impeditum mouebatur, ſic puella deſponſata cū
vouet non habet aliquod impedimētum huius voti,
donec veniat mariti, vel patris diſſenſus, qui tollit per
H conſenſum ꝯtrium,ergo nō minorem libertatem an-
tea quàm poſt habebit, quia prius diſſenſus non præ-
exiſtebat,ſi autē a principio voti fuiſſet diſſenſus,tunc
remouens prohibens fuiſſet ſimul cum principio mo
tus,& impoſſibilis fuiſſet motus, & ſic conſenſus, &
diſſenſus non ſunt hic tanquam aliquid agēs in voto
ſponſarum, vel filiarum, ſed tanquam remouens ali-
quid prohibens. In hoc tñ diſtinguēdum eſt de rebus,
quæ vouentur,quia quædam ſunt, in quibus vxor, vel
filia nihil vouere poſſunt ſine conſenſu patris,& viri:
Alia ſunt,in quibus poſsūt vouere, niſi maritus,& pa-
ter diſſentiant. De primo modo poterat filia, vel vxor
vouere pecunias in aliquos vſus pios in magnā quan-
I titatem dare, ſi actualiter pater, vel vir conſentiant.
De ſecundo vxor, vel filia poteſt ieiunium vouere,ni-
ſi vir,vel pater ꝯdicat: ideo in primo nunquam cauſa-
retur obligatio,donec vir, vel pater actualiter conſen-
tiant. In ſecundo autem immediate cauſatur obliga-
tio,& durabit ſemper niſi veniat patris, vel viri diſſen
ſus: & ſic in primo conſenſus nō eſt aliquid remouēs
prohibens,ſed aliquid intra concauſans, ita ꝙ conſen-
ſus patris,& filiæ, vel viri, & vxoris ſunt duo conſen-
ſus inducentes ſimul partialiter vnam obligationem
in filia,vel vxore. In ſecundo autem conſenſus patris,
vel viri eſt remouens prohibens ſolū, nec concauſat
aliquo modo. Rō autem diuerſitatis eſt, ſm ꝙ mate-
ria voti magis pertinet ad extrinſecam perſonam,uel
minus: magis enim pecuniæ quas maritus,& pater ha
bent,pertinēt ad eos,quàm caro filiæ, uel uxoris,quæ
K ieiunio,uel peregrinatione, aut ſimilibus maceratur.
Obligauerit iuramenta. Non eſt ſenſus, ꝙ ſolum obliga-
tio uoti iſtius inducatur per iurm, quia cum uotum
emittitur,ſiue iurō firmetur,ſiue non,dum alias licitū
ſit tenet,magis tñ obligat, qñ iurō firmatur, quàm ſi
nō firmetur,ut ſupra declaratum eſt, ſed ponitur hoc
ad ſignandum,ꝙ etiam quantumcunq; uotum ſit fir-
mum,ſi uir,uel pater repugnauerint non manet obli-
gatio. è contrario autem manebit. De uoto aūt alias
emiſſo idem eſt. *Quo die audierit vir*. Ideſt ſponſus,acci
pitur hic uir large:nam uir proprie maritū ſignat,qui
traduxit uxorem in domum ſuam. Sponſus autem, de
quo

quo hic nondum traduxit, vnum tñ pro alio ponitur. Dr̃ quo die audierit, & non ꝯdixerit, quia si uir una die audierit uotum uxoris, uel sponsus uotum spōsę, aut pater uotum filię, & immediate non ꝯdiceret, sed dif ferret rn̄sionem ad alteram diē, & sequenti die contradixerit, non ualet contradictio, ut patet in litera. Si tñ audiuit uir uotum uxoris in aurora, & nō repugnat immediate, sed post in uespere ante solis occasum, ualet contradictio, & non tenebitur uxor uoto. Vtrum autem iste dies sit naturalis, & computetur a momēto in momētum a tp̄e, quo cognitum est uotum fuisse emissum, vel vtrum sit dies artificialis, qui computetur ab ortu vsque ad occasum solis, ita ꝙ in quacunque hora diei pater, vel vir votum audierit, siue in aurora, siue in Meridie, siue in vespere teneatur repugnare ante solis occasum certum non est. Sed vr̃ intelligē dum de die, quæ cōputatur ab ortu solis vsque ad occasum, quia semper verba reducuntur ad intelligentiam, quam cōiter hn̄t, nisi loquens declaret. In communi tñ sermone magis sumitur dies ſm suos terminos ortum, & occasum quàm, ꝙ incipiamus a quocūque puncto peruenientes vsq; ad 24. horas sequentes, ideo modus iste verisimilior est. *Voti rea erit*. Non est sensus, ꝙ tunc qn̄ vir, vel pater audit verbum vxoris, vel filiæ, & non repugnat incipiat ipsa esse rea voti, idest obligata ad obseruationem, quia immediate, vt votum emisit, causatur obligatio, vt supra declaratum est, sed intelligitur, ꝙ tunc erit rea voti, idest erit immutabiliter obligata ad votum. Nā ante hoc licet mulier quantum ex seipsa est, obligasset se, tñ poterat votum infringi per dissensum viri, vel patris, ideo non erat votum simpliciter validum, quia pendebat ex futuro euentu, cum autem pater, vel vir audierit, & non repugnauerit est votum penitus firmatū, ita vt nequaquam infringi possit. *Reddet quodcunque promisit*. Idest obseruabit omnia, quę vouit. In voto enim hoc est generale, ꝙ si tenet solutio de necessario sequitur. *Sin autem audiens statim contradixerit*. Scilicet si sponsus audiēs votum sponsę. Idem de patre ad filiam, & viro ad vxorem, quia tunc si contradicit, irritabitur votū. Et non dr̃ audiens tanquam solum repugnare possit, s. qn̄ audierit sponsam vouere, sed quocūq; modo perueniat ad eum certificatio de voto sponsæ, debet immediate contradicere ad hoc, vt infringatur votum. Et dr̃ hic statim non stricte, prout importat valde paruum tp̄s a tp̄e cognitionis voti emissi. Et hoc modo dr̃ aliquis agere statim, qn̄ cognita aliqua re antequam diuertat ad alios actus incipit operari circa illam, sed nō requiritur tanta festinatio in patre, vel sponso cognoscente votum filiæ, vel sponsę, sed intelligitur illud statim pro toto illo die, in quo peruenit cognitio ad ipsum ex tūc vsq; ad solis occasum, siue modicum, siue multum tempus sit, & in quacunq; parte illius diei ꝯdixerit, dr̃ contradicere statim. *Et irritas fecerit pollicitationes eius*. Idest adnihilabit votum, s. ꝙ per istam repugnantiam non manebat obligatio votiua, & non ponitur hic per modum affirmandi, quia iam præsupponitur hoc ex superioribus, scilicet, quòd per contra dictionem patris sponsi, & viri irritētur vota filiæ spōsę, & vxoris, sed ponuntur ista continuatiuè ad regulā sequentem, scilicet, & propitius erit ei Deus. *Et verba quibus obstrinxerat animam suam*. Idem signat quod superiora: verba enim, quibus anima astringitur, idest obligatur sunt verba voti, & ista irritantur. Alio modo, & conuenientius intelligitur, quòd irritantur hic pollicitationes, idest votum, & verba quibus anima erat obstricta, idest iuramētum. Votum enim idem est, quod pollicitatio, vel promissio, quia nihil est ī voto nisi ꝓmittere. Iuramentum autem est vinculum astrictiuū, quod interdum superadditur voto ad maiorem obli-

A gationem, & istud etiam tollitur per repugnantiam supra dictam. Sciendum tamen, ꝙ tam votum, quàm iuramentum sunt obligatiua, iuramentum tamen directius obligat, quia in voto exprimitur quid intendimus pro Deo agere. In iuramento autem nihil, quod intendimus, exprimitur, sed quod intendimus, confirmatur. *Propitius erit ei Deus*. Idest quamquam mulier ista non obseruet votum post repugnantiam sponsi, Deus non irascetur ei, sed propitiabitur, idest miserebitur, quia si per vouentem non stetit quo minus votum compleret, sed per alium repugnatum est, vouēs nullam habet culpam etiam si non compleat: nā non est iuris sui hoc complere, vel non: sed iniquitas videtur viri, vel patris, qui cogunt feminam ad infringen-
B dum votum si aliqua iniquitas sit, de qua ī. declarabitur. Sciendum, ꝙ Iudæi totum istū §. exponunt de muliere, quæ domum habet, & in domo viri est, sed fecit votū in domo patris, & pater non repugnauit tenuitque votum, ita ꝙ mulier semper agebat ſm votū quousque venit ad domū viri, poterit postea vir repugnando votum illud īfringere etiam si mulier a multis annis ante votum illud obseruasset. Ista expositio ſm literam nostram non concordat multū, quia litera prę supponit, ꝙ prius vir habuit vxorem quàm ipsa vouerit, licet iste sensus aliqualiter reduci posset ad illam. Litera autem Hebraica multum concordat huic expositioni, quæ talis est. *Si autem virum habuit, & vota super ipsam*. Idest, ꝙ vota erant super ipsam feminam, vel iam obligauerant eam, quando virum accepit. Me-
C lius tamen est secundum literam nostram, quia litera Hebraica reducitur ad nostram.

An puella desponsata in antiqua lege posset vouere castitatem. Quæst. XXVII.

QVAERET aliquis, an puella desponsata inter Iudæos posset vouere castitatem perpetuam, vel per aliquod tempus. Aliquis forte respondebit, ꝙ aut erat consummatum matrimonium, aut non: si primo modo, non poterat inuito viro: si secundo modo, poterat, & iste modus obseruatur apud nos, vt patet extra, de conuers. coniug. in c. verum. Sed hoc non tenet in statu iudai-
D co: magna enim diuersitas est inter statum istum, & illum: nam nunc femina desponsata nondum consummato matrimonio potest iure suo nullo requisito vouere perpetuam continentiam ingrediendo religionem, & hoc modo dissoluitur præexistens matrimonium, si autem sit consummatum non potest illud efficere, si tamen velit fœmina ob aliam causam dissoluere matrimonium nondum consummatum nō poterit. In veteri aūt testamento non erat status religionis, in quo obseruaretur continentia, sicut nunc, ideo non poterat dissolui matrimonium propter obseruationem castitatis, sed manebat sponsa cum viro suo, manente aūt matrimonio non poterat femina vouere castitatem perpetuam, vel ad aliquod tp̄s, quia etiā
E uir nō posset hoc facere, cum nimis grauaretur unus coniugum ꝑ votum alterius. Sed dicet aliquis, ꝙ posset spōsa uouere castitatem, & obseruare eam, quia licet non posset directe dissoluere matrimoniū per uotum castitatis, ꝙ non teneret in præiudicium uiri, tñ poterat dissoluere illud per repudium, & tunc obseruaret uotum suum. Respondendum est, non stare, quia repudium non licebat uxori ꝯ uirum, sed uiro ꝯ uxorem: nulla enim lex, siue humana, siue diuina concessit unquā, ꝙ feminę possent repudiare uiros, quia daretur sibi locus omni turpitudini, maxime autem hoc erat in lege diuina: nam in ea erat permissum repudium ad duritiam cordis Iudæorū, ut patet Matth. cap. 19.

Istæ duæ qōnes sequentes multū differunt a q. 11. & 12. ideo lector attende.

Repudium licebat soli viro nō vxori.

cap.19. s. ut non occiderent uxores. Duritia tñ cordis
non attēditur in fœminis, sed in viris, qui viribus for-
tiores sunt,& possent fęminas occidere, si displiceret
in oculis eorum. fęminæ autem non possunt aliquid
tale super viros, ideo non debuit eis dari potestas re-
pudiādi viros, & sic lex de repudio solum expressit de
viris: Deut.24.c.Item dato, ꝙ puellis daretur potestas
repudiandi viros, non haberent eam dum essent de-
sponsatę,sed mrīmonio consummato, quia non lice-
ret eis plus quàm viris. Viri tñ non poterant repudia-
re sponsas,sed solum postquam traduxissent eas con-
summato matrimonio, vt patet Deute.24.c.s.si accę-
perit homo vxorem,& habuerit eam, & non inuene-
rit gratiam ante oculos eius scribet libellum repudij,
&c.ergo non poterat repudiare antequam acciperet,
& haberet vxorem,sed accipere est matrimonium ꝯ-
trahere,ꝙ per aliqua efficitur vxor, habere est eam in
domo ad cohabitationem tenere, ergo cum tpe de-
sponsationis quamquam vir acceperit vxorem non-
dum habuit eam, non poterat scribere libellum repu-
dij: a fortiori ergo de fęmina desponsata, quia quam-
quā posset fęmina repudiare virum, tñ non posset tpe
desponsationis, & consequenter non posset vouere
continentiam,dum esset desponsata.

An puella desponsata posset vouere castitatem de consensu
sponsi, & de differentia huius a nouo testamento.
Quæst. XXVIII.

QVAERET aliquis, an posset fęmina despon-
sata inter Iudæos vouere continentiam vo-
lente sponso,& fauente: nam inuito eo ma
nifestū est ex prædictis, ꝙ non poterat. Rñ-
debit aliquis,ꝙ poterat hoc fęmina, quia omnia vota
quæcunq; faceret sponsa teneret, nisi repugnaret spō
sus. Vnde ex die, quo primo audiebat spōsus votum,
& non repugnabat manebat sponsa obligata, vt patet
in īra. A fortiori ergo teneret votum si sponsus faue-
ret voto ꝯtinentiæ sponsę suę. Rñdendum est,ꝙ ēt vi-
ro volente non poterat sponsa vouere ꝯtinentiam,qa
istud votum dissolueret mrīmonium, sed nō poterat
matrimonium anteꝗ̃ consummaretur, dissolui inter
illos,ideo non poterat vouere sponsa ꝯtinentiam,nūc
aūt mrīmoniū nondum ꝯsummatum dissolui pōt ꝑ
votū castitatis, sed tunc non erat religio, in qua esset
istud votū,solū ergo mrīmonium poterat dirimi ī ve-
teri testamento per repudiū,sed repudium non pote-
rat dari ante matrimonium cōsummatum, vt s̄.decla
ratum est,ergo non poterat dissolui per votū continē
tiæ,sed si vir,& vxor desiderarent dissoluere matrimo
nium in veteri testamento,cum essent desponsati,de-
bebant consummare mrīmonium per copulam, vel
saltem vir traducere debebat sponsam in domum suā
ad mutuam cohabitationem, & tunc poterat repudia
re eam. Erat autem ē ꝯ̄rio in veteri testamento quam
nunc: quia nunc matrimoniū postquam consumma-
tum est,non pōt dirimi ex aliqua cā saltem ex volun-
tate vnius ipsorū, ita ꝙ quilibet eorū iure suo posset
dirimere,tñ ante consummatū mrīmonium quilibet
potest illud dissoluere inuito alio, si velit religionem
profiteri. In veteri aūt testamento mrīmonium ante-
quam ꝯsummaretur, erat ratū, ita ꝙ nullus coniugū
posset illud dirimere, siue ꝑ votū,siue ꝑ repudium,cū
autem est consummatū,poterat vir dirimere illud re-
pudiando vxorem. Causa aūt quare non permitteba-
tur repudium in veteri testō desponsationis, sed post
ꝯ̄ctum matrimonium, erat quia permittebatur libel-
lus repudij cum fœmina non inueniebat gratiam in
oculis viri ꝑꝑ aliquam fęditatem. Ista tñ non poterat
cognosci tpe desponsationis,qa tunc manebat puella

F in domo p̄ris, & sponsus parū communicabat cū ea.
Consummato aūt matrimonio cum fęmina cohabi-
taret viro, in omni cohabitatione tam domestica quā
in thoro posset cognoscere feditates illius, & abomi-
nari illam,ideo tunc debuit dari potestas repudiandi,
& non tempore desponsationis. Patet igitur,ꝙ sponsa
tempore desponsationis etiam cōsentiente viro non
poterat vouere continentiam.

An durante tempore desponsationis posset sponsus vouere ca-
stitatem. *Quæst.* XXIX.

QVAERET aliquis,an durante tpe desponsationis
posset sponsus in veteri testamento vouere ca-
G stitatem. In quo dicendum est, ꝙ licet votū
de castitate,aut virginitate,vel qualiscunq; obseruatio
illius raro esset in veteri testamēto aliqñ tñ erat,vt su-
pra declaratū est. Vnde interdum viri, & interdum fę
minæ poterant vouere continentiam. De viro tñ qui
habet sponsam, vel vxorem dicendū est,ꝙ cum hr̄et
vxorem poterat vouere ꝯtinentiam,sed non cum ha-
beret sponsam. Primū patet,quia habens vxorem po-
terat eam repudiare,ēt sine aliqua causa, vt declaratū
est Deut.24.c.ideo si vellet vouere ꝯtinentiam posset
repudiare vxorem, & tunc obseruaret votum,& quia
repudiare vxorem est in potestate illius, ita & vouere
continentiam, non poterat tñ hoc vouere perpetuo,
vel ad tp̄s,nisi repudiaret vxorem,quia si non repudia
ret illam cogeretur manere ipsa cum viro,& ꝑꝑ votū
H emissum, vir denegaret ei debitum, ergo grauaretur
nimis: ideo non poterat sic votum emitti, & si sic vo-
ueretur non tenebat, sed cogebatur vir reddere debi-
tum vxori. Secundū erat, quia vir non poterat tpe de-
sponsationis vouere continentiam, quia istud votum
continentiæ,aut esset tpale, vel perpetuum, si perpe-
tuum dirimeret simpliciter matrimonium,cum nun
quam esset ius sponsę petere debitum, si autem esset
temporale grauabatur sponsa, quia pro illo tempore
non posset petere debitum. Poterat tñ secundū isto-
rum facere sponsus consentiente sponsa, quia solum
præiudicabatur ipsi ad tempus, & non dissoluebatur
matrimonium. Primū autem fieri non poterat,quia
I sic dissoluebatur matrimonium, & tñ nullus modus
dissoluendi tunc erat, nisi per repudium,quod nō po
terat dari ante consummatum matrimonium, vt su-
pra declaratum est,ergo non poterat sponsus vouere
continentiam,siue volente, siue nolente sponsa.

Quomodo virgo gloriosa potuit vouere virginitatem, cum esset
in potestate patris, & desponsata. *Quæst.* XXX.

QVAERET aliquis de Domina nostra, q̄uo
vouit virginitatem in statu veteris testamē
ti,cum esset despōsata, vt patet Luc.1.cum
dr̄: Ad virginem desponsatam uiro, cui no-
men erat Ioseph,& nomen virginis Maria. Et postea
dr̄ ibidem: Quomodo fiet istud, quia virū non cogno
sco? idest proposui,vel voui non cognoscere? ergo de
K sponsata erat,& vouit virginitatem. Rñdēdum est,ꝙ
non vouit virginitatem postquam desponsata fuit,sed
ante. Et cum dr̄: quia virum non cognosco, nō debet
exponi de præsenti,sed de pręterito,s.proposui, vel vo
ui non cognoscere virum,quia non est sensus,ꝙ tunc
ipsa uoueret uirginitatem qñ Angelus loquebatur ei:
non enim poneretur tunc pro causa dubitationis,sed
quia ab antiquo uouerat uirginitatem, cui uidebatur
repugnare,ꝙ cōciperet,dixit: q̄uo fiet,quia uirum nō
cognosco? Sed tunc stat dubium, q̄uo Domina nostra
potuit uouere uirginitatem ante desponsationem,qa
tunc erat in potestate patris,& matris, & isti poterant
infrin-

infringere votum eius, sicut sponsus, quia vota facta ꝑ puellam existentem in potestate patris irritantur per dissensum patris, vt patet supra: vnde nihil vr̃ differre, ꝙ hoc vouisset dum erat in potestate patris, vel dum erat desponsata. Ad hoc rñderi posset dupliciter. Primo, quia Domina nostra emisit votũ virginitatis, sed hoc latuit parentes illius, ideo votum tenuit quantũ ad ipsam, & obligabatur illud obseruare quousq; parentes cognito illo per dissensum suum irritarent illud, sed nunquam cognouerunt parentes votum esse emissum, ideo nunquam irritauerunt, & consequenter ipsa mansit semper obligata. Iste modus est multũ cõueniens, quia cum Domina nostra desideraret obseruare virginitatem, non reuelaret votum parẽtibus sciens, ꝙ in potestate parentum erat irritare illud, immo si ipsa reuelaret votũ parentibus, videretur imprudẽs si obseruare vellet, vel iniqua si obseruare nollet, quorum vtrunq; nefas est: & est sensus si post emissionem voti Domina nostra reuelaret illud parentibus, & tñ ipsa desideraret semper seruare illud videbatur imprudens, quia parentes possent eam efficaciter impedire irritando votum illius. Si autem dicatur, ꝙ ipsa nollet obseruare votum, & ꝑꝑ hoc parentibus illud panderet, vt irritari posset, esset ipsa iniqua, quod nefas est, quin potius semper desiderauit obseruare istud votum. Et ꝑꝑ hoc qñ Angelus retulit, ꝙ conciperet, rñdit inquirens: Quomodo fiet istud, quia virum nõ cognosco? si tñ non curaret de obseruatione voti, nõ inquireret, qũo fieret istud nihil curans, an ope virili hoc fieret. Item hoc est valde verisimile, quia quædam vota sunt puellarum, quæ non possunt latere parẽtes, vt ieiunium, & similia, quæ requirunt actum frequentẽ, & valde manifestum. Alia autem sunt, quæ non possunt, ita cognosci faciliter, & ita est de voto virginitatis, quod nequaquam poterant cognoscere parentes, dum Domina nostra maneret in potestate eorum, s. ante desponsationem, & postquam desponsata esset. Et hoc propter duo: primo quia istud votum non requirebat aliquem actũ, sed magis priuationem actuũ, s. inexperiẽtiam actus venerei. Alia tñ vota, quę occulta sunt per actus suos interdũ manifestantur. Secũdo patet, quia cum votum istud cõsistat in priuatione, solum potest cognosci per habitum appositum, s. per actũ, qui repugnat actui priuatiuo virginitatis, s. per hoc quod est commisceri carnaliter viro, vel repugnare commisceri. Dũ enim Domina nostra nulli viro cõmiscebatur, nec commisceri repugnabat, nõ poterat apparere, an vouisset virginitatem, vel non, cum autẽ veniret tempus accipiẽdi virum ad cohabitationem, & thorum, si repugnaret accipere illum, vel consentiret, poterat cognosci, an vouisset, vel nõ, sed hoc iam esset quando esset Domina nostra extra potestatem parentum, ergo dum fuit in potestate eorum non potuerunt ipsi cognoscere, an vouisset, vel non, nisi ipsa reuelaret. Aliter autem ſm quosdam potest responderi, quòd Domina nostra vouit virginitatem dum esset in potestate parentum, & postea parentes cognouerunt votum illius, & non repugnauerũt, & per hoc confirmatum est, sicut patet supra de votis filiarum. Sed non multum stat, quia si parentes cognouissent votum puellæ, & approbassent, non traderent alicui viro in matrimonium, quia sciebant, quòd repugnabat status matrimonij voto virginitatis. Sed forte dicetur, quod parentes eius cognouerunt spiritu reuelante mysterium incarnationis verbi in filia sua, scientes quòd accipere virum non impediebat virginitatem illius, ideo tradiderunt ei virum. Sed hoc non stat, quia parentes virginis non cognouerunt hoc mysterium: nulli enim legitur reuelatum, nisi Marię, & Ioseph. De Maria patet Luc. c. 1. De Ioseph apparet Matth. c.

A 1. Et si adhuc velis proteruire, quòd fuit reuelatum illis dato, quòd hoc scriptura non exprimat, quia multa subticentur, dicendum est nõ stare, quia etiam Beatæ Virgini non fuit reuelatum hoc mysterium ante votum virginitatis, & desponsationem. Nam Angelus Gabriel reuelauit hoc, vt patet Luc. c. 1. & tamen dicitur ibi, quòd virgo illa erat desponsata, & quòd ꝓposuerat non cognoscere virum: nõ stat igitur, quòd parentibus eius reuelaretur istud mysterium ante desponsationem. Ideo dicendum, quòd parentes nõ cognouerunt votum puellæ, & ob hoc desponsauerunt eam non existimantes eam habere aliquod impedimentum ad matrimonium.

B *Quomodo virgo gloriosa contraxit matrimonium, cum vouisset virginitatem, & ad quid conueniebat ei accipere virum.* *Quæst.* XXXI.

Quaeretur autem tunc de Beata virgine quomodo ipsa consensit tunc accipere virum, cum vouisset virginitatem, & sciret se obligari ad reddendum debitum, si vir peteret. Aliquis respondebit, quòd Domina nostra consensit accipere virum, quia sciebat illum, cui tradebatur in vxorem esse impotentem ad generandum, vel qualitercunq; tangendum feminã carnaliter prę magnitudine ætatis. Erat enim Ioseph vir senex. Et ista fuit opinio quorundam Iudæorũ, cum dixerunt Christo, ꝙ erat natus ex fornicatione, vt patet Io. c. 8. s. Nos ex fornicatione nati non sumus, quasi dicat, tu natus es ex fornicatione. Hoc autẽ existimabant, quia scientes Ioseph esse virum grandęuum putabant illum ad generandum fuisse impotentem, & Dominam nostrã ab aliquo viro adulterino fuisse grauidatam. Sed istud non stat, quia matrimonium institutũ est a Deo ad multiplicationem generis humani, & ad hoc omnes gentes contrahunt istud vinculum, & est hic debitum vtrinque reddendum quando exigitur. non est ergo verisimile, quòd si Ioseph esset vir manifeste impotens ad generandũ propter magnitudinem ętatis, quòd accipere vellet vxorem, quia non posset debitũ reddere, nec consequeretur finem matrimonij, & dato, quòd diceremus, quòd Ioseph non curaret de seipso, an consequeretur finem matrimonij, sed vellet magis Dominam nostram habere in sororem quam in vxorem, tamen saltem propter eam non contraheret si impotens esset. Erat enim Domina nostra puella, & decora nimis de qua existimare deberet rõnabiliter Ioseph, quòd si ipse impotens esset illa alteri copularetur, & hoc, quia nondum cognouerat sanctitatem virginis, & mysterium Dei, non ergo acciperet eam si se impotentem putaret. Item dato, quòd Ioseph eam vellet accipere in vxorem tanquam sororem, tamen parentes illius non darent eam illi, si manifeste esset impotens, quoniam scirent, aut verisimiliter æstimarent, quòd dabant filiæ suæ occasionem fornicãdi tradendo eam viro impotenti, sed confidenter dederũt eam illi, nihil sciẽtes de mysterio Dei, cum etiam virgini nondum cognitum esset, ergo non erat Ioseph tam senex, vt verisimiliter impotens ad generandum videretur. Item patet hoc manifestius, quia si Ioseph manifeste appareret impotens, non arbitrarẽtur Iudæi Christum esse filium Ioseph: ergo non credebatur Ioseph impotens ad gignendum. Antecedẽs patet Luc. 3. c. s. & erat Iesus incipiens, quasi annorum 30. vt putabatur filius Ioseph, & Luc. ca. 4. dicitur, ꝙ mirabantur omnes de illo, & dicebant: nõne hic filius est Ioseph? nec solum hoc dicebant Pharisęi, & turbę, sed etiam Apostoli, vt patet Ioan. c. 1. cum dixit Philippus ad Nathanael: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, inueni-

An Ioseph esset senex cũ sibi Maria despon sata fuit.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

C, D, E

inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, ergo nō ęstimabatur Ioseph impotens ad gignendum, & consequenter non contraxit Domina nostra cum Ioseph quasi crederet eum impotentem, immo nequaquam cōueniebat, ꝙ esset Ioseph manifeste impotens, quia tunc nato Saluatore de virgine omnes Iudæi manifeste arguerent eum natum esse de fornicatione, quia cum nequaquam crederent aliquam mulierem concipere sine semine cum nunquam hoc vidissent, assererent Christum natum ex semine viri, sed si Ioseph esset manifeste impotens ad gignendum, ergo necessario inferri videbatur Christum genitum esse ex coitu adulterino, quod redundabat in maximam ignominiam matris. Nullum enim fęminæ magis dedecus est, quam infamia ex adulterio nata, etiam redundabat in magnam ignobilitatē Saluatoris: nimis enim diminuebat dignitatē Messię videri ex adulterio genitum. Item non solum sequebatur hoc incōueniēs, sed aliud maius, scilicet, quòd Iudæi nequaquam reciperent Christum in Messiā, quia Messias futurus erat de semine Dauid, sicut prędixerāt omnes Prophetæ. Si autem Christus genitus crederetur de coitu adulterino, pater eius esset incertus, & tunc non reciperēt eū in Messiam, qa nescirēt an esset de semine Dauid, vel de tribu Issachar, aut Zabulō, vel forte genitus ab aliquo viro gentili. Hoc autem maxime repugnabat intentioni Christi, qui volebat apparere Messias. Ideo dicendum, ꝙ nequaquam cōueniebat Ioseph esse ita grandęuum, vt ad generandum impotens crederetur. Sed dicendum est, ꝙ quamquam Ioseph esset aliqualiter senex, tamen adhuc erat potens ad gignendum, & manifeste apparebat omnibus ex habitudine corporis: Domina autem nostra, quamquam vouisset virginitatem, tamen accepit virum, & hoc, quia in veteri testamento nondum fuerat aliquis status, in quo fęminę permanerent in virginitate, sed solum erāt duo status, scilicet coniugatorum, & viduarum continentium: nam postquam aliqua mulier vidua efficeretur, etiam si puella esset, laudabile erat, ꝙ maneret in perpetua continentia. Sic patet de Anna filia Phanuel de tribu Aser, quæ a parua ętate acceperat virum, cum quo per annos septem manens, & postea vidua effecta vsque ad annos 84 permansit, vt patet Luc. c. 2. status autem virginalis nullus erat, ideo videretur aliqua nouitas, si Domina nostra vellet manere in statu virginali, crederetur enim ꝙ hoc faceret, vt liberius vacaret libidini, si autem fuisset status temporis huius, in quo sunt puellæ multæ Deo consecratæ in statu religionis in perpetua virginitate manentes, potuisset ꝯuenientius fieri. Sed dato, ꝙ Domina nostra haberet tunc aliquem statum virginum, sicut monialium, in quo posset honeste manere, adhuc non erat conueniens. primo quia ipsa cōcipere, & parere debebat Saluatorem, si tamen innupta esset crederetur ab aliquo deflorata, & inde concepisse, quia Iudæi non ęstimarent eam concepisse de Spiritu Sancto. Item cum nō haberet virum, & conciperet, crederetur pater incertus, & nesciretur de qua tribu erat Christus, quæ sunt magna inconuenientia, vt supra declaratum est, ergo nō debuit manere innupta, ꝗ̄ꝗ̄ voueret virginitatem.

Cōclusio.

An matrimonium virginis repugnaret suæ virginitati, vel è contrario, & quis fuit modus vouendi virginitatem in ipsa, & matrimonium contrahendi. Quæst. XXXII.

QVAERET tunc aliquis, an matrimonium, quod cōtraxit virgo repugnauit voto virginitatis, vel votū virginitatis repugnauit matrimonio, ita vt alterum eorum, vel neutrum integrum mane-

F ret. Pro cuius rn̄sione est sciendum, ꝙ votum virginitatis, & ꝯctus matrimonij aliqualiter repugnāt. Nam vt ait Hieronymus, in virgine non solum nubere, sed etiam velle nubere damnabile est, mulier tamen ꝯhēs proponit nubere, idest carnaliter cōmisceri, siue exigendo, siue reddendo debitū, ergo repugnatur in hoc voto virginitatis. Item votum virginitatis diminuit, vel destruit matrimonium. Nam matrimonium non est si aliqua mulier proponat nunquam cognosci a viro, quia finis matrimonij est prolis, & forma mr̄imonij est consensus in alterutrum, vt in virum, vel vxorem, & hoc est in copulam carnalem. Illa tamen, quę habet votum virginitatis proponit nunquam experiri actum venereum exigendo, vel reddēdo debitum, aut alias, ergo non potest intercidere ibi matrimoniū.

G Respondēdum est, ꝙ modus voti, & matrimonij beatæ virginis sic fuit, ꝙ ipsa a parua ętate cum peruenit ad annos discretionis a Deo multum illuminata vouit virginitatem obseruare, & tūc nihil suspicabatur de ꝯhendo matrimonium, sed vouit, quia Deus inclinabat eam ad vouendum, expediebat enim ꝙ in genitrice Dei esset perfectio voti virginalis, quæ est valde magna: cum fm Anselmum in virgine debuit esse tāta perfectio, vt maior ea sub Deo reperiri non posset. Non tn̄ est intelligendum, ꝙ tunc beata virgo cognosceret mysterium incarnationis, quod in ea celebrandum erat: nam postquam desponsata fuit, & votum virginitatis emisit, reuelatum est ei hoc, vt patet Luc. c. 1. immo qn̄ Angelus reuelauit ei, ꝙ conceptura esset quasi arbitrans hoc repugnare voto virginitatis, ait: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? Luc. c. 1. Sciendum tn̄ circa istud, ꝙ votum est duplex scilicet solenne, & simplex: votum solenne totaliter repugnat matrimonio, quia impedit contrahendum, & dirimit iam contractum: si ergo fuisset votum Dominæ nostræ solennizatum, non potuisset contrahere, & si contraxisset, non teneret, sed non fuit solennizatum, quia solennizatio voti requirit, ꝙ fiat publice, & quasdā alias cæremonias, quę tpe Dominę nostræ adhuc non erant, quia nulla adhuc fęmina in Iudaismo emiserat votum virginitatis solenne, vel simplex, potissime, quia dato, ꝙ essent tunc cæremoniæ solennizandi votū Domina nostra non solennizaret illud,

Modus vouendi virginis.

H

Votum solenne, & simplex. De hoc Scotus, & S. Tho. & Bonauen. 4. sen. dist. 30.

I quia tunc necessario cognoscerent parentes eius votum, & forte non permitterent, & in hoc ipsa esset imprudēs de quo supra declaratum est. Aliud est votum simplex, & istud non requirit aliquas cęremonias, sed quilibet potest emittere illud, siue solus sit, siue cum alijs. Et tale fuit votum virginis. Poterat enim simpliciter emitti, ita vt Domina nostra voueret, ꝙ nequaquam vnquam cognosceret virū. Et in tali voto emisso si aliquis matrimonium contrahat, tenet matrimonium, sed peccat contrahēdo. Domina autem nostra non peccauit contrahendo, ideo votum suū non fuit absolute de seruanda virginitate, scilicet, ꝙ voueret nunquam cognoscere virum, sed fuit cum conditione, scilicet nisi Deus aliter de ea disponere vellet, & tūc stat matrimonium, & votum de virginitate, quia

K si esset votum absolute peccaret cōtrahendo. Et quia Deus postea de ipsa ordinauit aliter, scilicet significādo ei, quòd acciperet virum, non fecit contra votum virginitatis. Item non erat istud votum contra matrimonium, nec è contrario, quia quando Domina nostra accepit Ioseph in virum nō consensit expresse in copulā carnalem, ita quòd proponeret debitum exigere, vel reddere, & hoc quia intelligebat, quòd Deus aliter de ea ordinauerat, & nunquam a viro cognoscēda esset, pro quo dicit sanctus Tho. in 4. sententiarum di. 30. quòd Domina nostra prius certificata fuit de ꝯditione Ioseph, quàm acciperet eum i virum, scilicet,

quòd

quòd sicut ipsa vouerat virginitatem, ita quęsiuit ab ipso an ipse vellet manere ī proposito virginitatis, vel saltem in continentia perpetua, & tunc accepit eum in virum, cognito ꝙ etiam Ioseph hoc vellet. Si autē noluisset manere in continentia, non consensisset in eum tāquam in virum, quod aliqualiter colligitur ex verbis eius ad Angelū Luc. c. 1. f. Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco, idest proposui non cognoscere, & tamen iam acceperat sponsum: nam ibidem dicitur, ꝙ missus est Angelus Gabriel ad virginem desponsatam, quæ tamen desponsata est intendit cognosci a viro, siue exigendo, siue reddendo debitum, ipsa tamen intelligebat, ꝙ nunquam cognoscenda erat, ergo iā certificata erat de viro, ꝙ ipse vellet manere in continentia perpetua. Aliter enim non dubitasset, vel saltem nòn admiraretur in verbis Angeli dicens: quomodo fiet istud, &c. quia iam ipsa habebat virū a quo posset cognosci, & ɔcipe, sed dixit, ꝙ non erat cognoscēda a viro. Et hoc modo apparet, ꝙ Domina nostra non se subiecerit alicui periculo virginitatis, quod timeri deberet, nisi certificata esset de viro.

Quomodo Ioseph ad hoc induci potuit, vt accipiens puellam in vxorem, seruaret castitatem. Quæst. XXXIII.

QVAERET aliquis, quomodo Ioseph ad hoc induci posset, ꝙ acciperet puellam in vxorem, & voueret castitatem. Aliquis forte dicet, quòd Deus reuelauit Ioseph illam fœminam concepturam esse Messiam filium Dei, & ꝙ ipse assumi deberet in custodem illius, & virum, & tamen, ꝙ non tangeret eam propter dignitatem Messię inde nascituri, quia ille sine opere virili gignendus erat, & tunc Ioseph hoc libenter faceret. Sed dicendū est nō stare, quoniā Ioseph non cognouit quidquam de virgine, & mysterio in ea celebrādo vsquequo Domina nostra iam conceperat: desponsatio tamen ad hoc præcessit. Apparet hoc, quia quando reuelatum fuit Dominæ nostræ, ꝙ concipere debebat Saluatorē erat desponsata, vt patet Luc. ca. 1. & tamen non erat tunc reuelatum Ioseph, quia postquam vidit eam grauidatam, doluit nimis putās, ꝙ esset cognita ab aliquo viro adulterino, cogitauitque eam occulte dimittere, & tunc reuelatum est ipsi, ꝙ de Spiritu Sancto conceperat, & non timeret accipere eā: Ergo ante hoc non cognoscebat mysteriū istud Matth. ca. 1. sed ante hoc erat certificata Domina nostra, s. a principio desponsationis, quòd Ioseph vellet perpetuam continētiam obseruare, vt patet ex prędictis. ergo non volebat hoc facere propter mysterium sibi reuelatum. Sed dicendum est, quòd Ioseph proposuit obseruare continentiam, quia Deus inclinabat eum ad hoc, nesciebat tamen ad quem finem, cum Deus vtatur hominibus tāquam instrumentis ipsis nescientibus interdum, quid Deus per eos vellet operari. Sic enim fuit in Beata Virgine: nam ipsa a principio virginitatem vouit, & hoc manifestum est, quòd fuit, quia Deus specialiter inclinauit eam ad faciendum hoc propter dignitatem Saluatoris inde nasciturı: nam nulla fęmina ante hoc virginitatē vouerat inter Iudęos, aut obseruasse legitur. Ita ergo nec ista fecisset, nisi Deus specialiter elegisset eam ad aliquod bonum, propter quod ad istam obseruationem eam inclinabat, ipsa tamen nesciebat ad qd Deus eam moueret, quia quādo reuelatū est ei, quòd concipere debebat Saluatorem adhuc aliqualiter dubitabat, an conceptio illa repugnaret voto virginitatis, & tamen virginitas erat propter illam conceptionem. Conformiter ergo de Ioseph dicendū est, quod Deus inclinauit eum ad votum cōtinentiæ perpetuę, & hoc solum erat ad custodiam matris suę, ideo le-

A uiter consensit, quādo Domina nostra ei significauit, quòd vellet manere in virginitate, quòd ipse maneret in perpetua continentia. Et hoc satis est verisimile, scilicet, quòd sicut filius Dei elegerat sibi matrem castissimam, ita eligeret custodem matris mansurum in castitate perpetua. Nam si haberet propositum cōsummandi matrimonium periculum immineret virginitati puellę, cum cogeretur ei reddere debitum. debuit ergo ipse manere in continentia, sicut ipsa in virginitate. Nesciebat tamen Ioseph ad quid Deus inclinaret eū ad hoc: nam ignorabat hoc esse, vt fieret custos matris Dei, & nesciebat illam futuram esse matrem Dei, sed postea cognouit reuelante Angelo. An vero dici posset, ꝙ a principio desponsationis Ioseph An Ioseph in principio desposationis habuerit intētionem cōsummandi matrimonium.
B habuerit intentionem consummādi matrimonium: postea autem suasione virginis, vel reuelatione Angeli proposuerit eam non cognoscere dubium videtur. Sed etiā hoc satis stare posset, scilicet, quòd a principio intendisset eam cognoscere affectu coniugali, & tamen, quia tempore desponsationis ipsa manebat in domo paterna, non poterat exigere debitum, nec erat consuetudo, donec traduceret eam in domum suam, interim autem cognouit eam esse grauidam, & cum vellet eā dimittere occulte, Angelus reuelauit ei, quòd conceperat de Spiritu Sancto, ideo non formidaret eam accipere. Et tūc verisimile est, quòd Angelus dixisset ei, ne vnquam accederet ad eam. Et dato, quòd non diceret, satis ipse cognoscere debebat, quòd non erat sibi licitum accedere ad illam, quam
C Deus sine virili semine impregnauerat, & acceperat in matrem, & tunc proponeret votum perpetuę castitatis obseruare. Hoc autem necesse est dici, nisi fortè dixerimus, quòd a principio desponsationis suasione virginis ipse vouerit castitatem.

Sed tūc dicet aliquis, quòd Domina nostra submittebat se periculo virginitatis: nam cum nondum certificata esset, an sponsus suus vellet obseruare castitatem, timendum sibi erat, quòd exigeret sponsus debitum, & ipsa reddere teneretur.

Respondendum est, quòd Domina nostra firmiter credebat, quòd nunquam carnaliter cognoscēda esset: sicut enim Deus inclinauerat eam ad vouendū virginitatem, ita & inclinabat ad hoc suspicandum,
D ideo quamquam traderetur viro, semper tamen credebat, ꝙ Deus aliter disponeret de ipsa, & sic vtrunque, scilicet votum, & matrimonium manebat sine præiudicio.

An teneri possit, quòd virgo vouerit post desponsationem. Quæstio. XXXIIII.

QVAERETVR vlterius, an dici posset, quòd Domina nostra vouerit virginitatem postquam desponsata est. Aliquis respondebit, quòd sic, quia non videtur innui contrarium ex sacra Scriptura: nam cum ipsa dixit ad Angelum: Quia virum non cognosco. significauit se emisisse votum virginitatis,
E & tamen iam desponsata erat, ideo potuit satis emitti votum istud post desponsationem.

Item videbitur hoc valde rationabile, quia tūc Domina nostra non se submitteret periculo virginitatis, sicut se subijcere videbatur, si emisso voto virginitatis, postea contraheret. Quod patet, quia post desponsationem posset cognoscere intentionem viri sui, & videns, quòd Ioseph vellet obseruare continentiam posset ipsa emittere votum de virginitate, & iam non erat periculum, quia nō erat exacturus debitū Ioseph, emisso voto continentiæ.

Sed arguet aliquis, quòd non potuisset hoc votum emittere post desponsationem, quia in potestate virorum

rum

rum est tunc infringere sponsarum vota, vt patet hic, ideo posset Ioseph infringere votum virginitatis Dominæ nostræ.

Ad hoc responderi posset dupliciter. Primò quia istud votum poterat emitti nesciente eo, quia erat tale, quod non requirebat aliquem actum, per quem cognosci posset, nisi ī tempore, in quo Ioseph vellet exigere debitum, & tunc nō infringeret illud, quia ignoraret eum emissum.

Aliter potest responderi, quòd emisit Domina nostra votū de virginitate, & in hoc consentiret Ioseph, vel expresse assentiēdo, vel non repugnādo, per quod firmaretur votum, vt patet in litera. Cum autem dicitur, quòd posset Ioseph infringere votum virginis.

Respondendum est, quòd poterat, & in hoc non differt an vouisset ante desponsationem, vel post, quia quocunq; modo obligabatur Domina nostra reddere debitum Ioseph si peteret, cum esset inter eos verum matrimonium, noluit tamen infringere, quia etiam ipse vouit continentiam aliquo de duobus modis supra positis.

Rñ. aucto. Respondendum est ad quæstionem, quòd non cōuenienter dicitur Dominam nostram vouisse virginitatem post desponsationem, quia tunc necesse erat dici, quod aliquo tempore illa habuisset intentionem experiendi actum venereum, siue exigendo, siue reddendo debitum, quia illa quæ matrimonium contrahit si non habet aliquod impedimentum, intendit vacare actui coniugali, sed hoc non est cōcedendum de virgine. Nam licet non esset peccatum ei, quòd ipsa a principio accepisset virum ad gignendum, quia non erat contra legem, erat tamen imperfectio quædam cum status virginitatis sit perfectior. De Domina autem nostra non solum peccata, sed etiam imperfectiones aliquas in moralibus prædicare nefas est. Dicendum igitur, quòd Domina nostra ante desponsationem virginitatem vouerit, & non fuit aliquod tempus in quo intenderet experiri actum venereum.

An vir posset infringere votum puellæ sibi traditæ confirmatum consensu patris. Quæst. XXXV.

QVAERETVR de votis sponsarū, an si puella in potestate patris voueret aliquid, vt de ieiunando, vel orando aut similibus, & firmaretur votum consensu patris, siue quia nō dissensit, & postea traderetur viro, an posset vir infringere votum illius.

Respondendum est, quòd de votis spōsarum quæ emittūtur cum desponsatę sunt manifestum est posse infringi per sponsos, vt patet hic. In casu tamē proposito est duplex diuersitas ad hoc. Prima est, quia vota, de quibus hic, emittuntur quando iam puellę pertinent ad potestatem sponsorum, vota autem, de quibus quæritur, fiunt extra potestatem sponsorum, ideo forte videbitur, quòd non habent potestatem ad irritandū ea. Secunda diuersitas est, quia vota, quę emittunt puellæ desponsatę nunquā sunt confirmata simpliciter quousque sponsi cognoscant, & approbent, vel saltem non repugnent. Vota autem, de quibus quæritur fuerunt simpliciter confirmata puellis manentibus in potestate patris, quia cum pater consenserit, vel non dissenserit, ratificatum fuit votum.

Respondendum est ad quæstionem, quòd vota emissa a puellis in potestate patrum poterant postea irritari per sponsos. Nam aliter magnum præiudicium pararet eis, vt si forte puellæ vouissent aliquid, quod erat contra bonum statum matrimonij, scilicet per, quod fierent ineptę ad concipiendum, vel nutriēdū, vel aliquid, per quod subtraherētur aliqualiter ab obsequio virorum. Sed hoc irrationabile erat, ideo debuerunt sponsi habere potestatem infringendi huiusmodi vota. Eadem enim ratio est in istis, & in illis, q̄ emittuntur post contractum matrimoniū, ideo enim data est potestas sponsis irritandi vota sponsarum, ne feminæ vouerent aliquid in præiudicium virorum, sed ita poterat parari præiudicium ex votis, quę emissa fuissent ante despōsationem, ideo etiam illa debuerunt posse infringi. Considerandum tamen, quòd in his attēditur eadem regula, quæ in votis emissis post desponsationem, s. ꝙ cum primum cognouerit sponsus emissum esse votum retractaret illud, si autem distulerit ad alterum diem non poterit irritare. potest tamen quocunque tempore cognouerit istud votum infringere illud, siue tempore despōsationis, siue post consummatum matrimonium: nihil enim differt lōgitudo temporis in obseruatione voti, dum tamē vir immediate, vt cognouerit votum emissum irritet illud. Causę autem diuersitatis non proficiunt. De prima, s. ꝙ quando emittebatur votum, de quo hic quęritur, non erat puella in potestate sponsi. est dicendū, quod non erat tunc in potestate illius, nec sponsus poterat tunc irritare, quia tamen postea transiuit in ius sponsi per contractum matrimonij, incępit hr̄e sponsus potestatem super eam, & votum fuit tāquam nouiter emissum, ideo potuit irritare illud sponsus. Secūda causa diuersitatis non prodest: quia s. illud votum iam fuerat firmatum, quia licet firmatum fuit per cōsensum patris, vel non dissensum, hoc fuit in præiudicium ipsius, sed in præiudicium sponsi non potuit firmari, quousque ipse consentiret, vel saltem non dissentiret cognito voto.

Vidua, & repudiata quidquid vouerint, reddent.

Vidua, & repudiata. Hic ponitur quartum huius. c. scilicet de votis viduarū, & repudiatarum, & in vtrisque datur idem ius, scilicet, quòd teneatur ad votum. *Quidquid vouerint reddent.* Idest non erit distinctio votorum in istis, sicut in puellis despōsatis, vel quæ sunt sub potestate patris, sed tenentur ad vota sua simpliciter, sicut viri. Dicitur autem vidua mortuo viro, repudiata autem cuius vir non est mortuus, sed repulit eā a se dans ei libellum. Istud autem erat vsitatū in veteri testamento, quia dabatur viris potestas repudiādi vxores Deuterono. c. 24. istæ autem duæ tenentur ad vota, quia puellæ desponsatę, vel nō desponsatę, & coniugatæ nō tenentur ad vota absolute, eo quòd non sunt penitus sui iuris. Vidua autem, & repudiata sunt sui iuris. De vidua patet, quia mulier mortuo viro soluta est a lege uiri, ita ut non iudicetur adultera, si cum alio uiro fuerit. sic patet ad Rom. 7. & prima ad Corin. c. 7. De repudiata eadem ratio est: quia cum vir scriberet ei libellum repudij poterat ipsa accipere alterum virum Deuterono. 24. cap. & consequenter facere poterat quidquid uellet nullius legi obligata. De istis dicitur, ꝙ reddent quidquid uouerint non uniuersaliter sed intelligendo de votis, quę alias sunt licita, sicut supra declaratum est de viris. Multa enim sunt, quæ sub uoto non cadunt, & quamquā aliquis ea voueat, non obligatur, sed magis in quibusdam peccatū est si voueamus. Sed intelligendum est hoc ad differentiam uotorum, quæ emittebant puellę desponsatę, vel non desponsatę, quia dato, ꝙ illa essent de rebus licitis, tamen ex defectu potestatis non tenebant, si patres uel sponsi uellent ea irritare. Hic autem dicitur, quòd omnia uota repudiatarum, & uiduarum tenent, s. quòd nullum eorum deficit saltem ex potestatis defectu, sicut deficiebant in illis, quæ non erant sui iuris.

Quarta regula de votis viduarum.

Mulier

Mulier habens virum si vouerit, & vir consenserit etiam post mortem eius obligatur voto. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, quid si aliqua mulier habēs virum vouit aliquid, quod complendum erat aliquo tempore post emissionem voti, & vir sciēs votum emissum non repugnauit, & sic firmatum est: postea vero ante completionem defunctus est vir; an teneatur mulier complere votum.

Respondetur, quòd tenebitur, nisi forte votum esset conditionale, & non impleretur cōditio, vel si esset votum, quod concerneret virum viuentem, vt si dicat vxor: voueo ieiunare semel in qualibet hebdomada dum vir meus vixerit. defuncto autem viro nō tenetur, quia ista licet non sit conditionalis emissio: redit tamen in modalem, & debet teneri, sicut conditio. Quod autem aliàs vota obligent apparet, quia viro viuente confirmatum est votum istius fœminæ ꝑ ꝯsensum eius: postea autem nullus est, qui possit infringere votum; ideo semper tenebitur, nec solum hoc est, cum vir ꝯsentit, & ꝯfirmatur votum; sed ēt cum mulier coniugata emiserit votum, etiam si nōdum vir cognouerit ipsa obligata est quantum ad seipsam.

An si vidua desponsetur, & habeat votum confirmatum per virum mortuum, & obseruatum possit irritari per secundum sponsum. Quæst. XXXVII.

QVAERETVR vlterius, quid si fœmina vouet cū esset ꝯiugata aliquid facere, vt quotidie orare certo tpe, vel quolibet anno ieiunare certis diebus, & ꝯfirmato voto per cōsensum viri obseruatum est aliquanto tpe, & postea mortuo viro etiam obseruatum est, nunquid si ista fœmina contrahat cum alio viro poterit secundus vir irritare votum illius. Respondendum est, ꝙ poterit, sicut dicebatur de puella, quæ in potestate pr̄is existēs vouit, & ꝯfirmatum est votum ꝯsensu patris: postea aūt accepto sponso si cognoscat votum poterit illud sponsus irritare. Sicut ergo ꝯsensus pr̄is non potuit præiudicare sponso in ꝯfirmando votum filię, ita nec ꝯsensus vnius viri pōt præiudicare alteri viro in confirmando votum vxoris, sed solum præiudicat cuilibet sibi per consensum suum: alioquin esset deterioris conditionis secundus vir, quàm primus. Etiā sequeretur inconueniens, scilicet, quòd præiudicaretur illi sine causa subtracta vxore de potestate illius, sed non stat. Ideo dicendum, quòd etiam si mulier habuisset tres, vel quatuor viros, & tempore omnium horum obseruasset aliquod votum confirmatum cō sensu ipsorum, alius vir superueniens poterit irritare votum, quia fœmina efficiebatur de potestate cuiuslibet eorum. Et sicut nouiter incepit esse fęmina de potestate viri, quando ꝯhit ita vota, quæ prius emiserat incipiebant esse tanquam noua respectu viri habētis super eam plenariam potestatem. Et cum sic fuerit votum irritatum non tenebitur ipsa ad obseruationem, sed propitiabitur ei Deus, vt dicitur in litera de puella desponsata, cuius votum irritat sponsus: iō si conaretur vlterius obseruare votum contra interdictum viri, peccabat, quia præiudicabat ei.

Si quis antequam contraheret cum aliqua puella, vel vidua sciret eam vouisse, an posset irritare votum, vel quomodo posset. Quæst. XXXVIII.

QVAERETVR Amplius quid si aliquis antequā contraheret cum aliqua puella, vel vidua

A cognosceret eam vouisse aliquid: an posset contrahere cum ea irritando votum, vel quomodo irritari deberet. In quo sciendum, ꝙ iste casus differt ab omnibus, qui ponuntur in litera, quia isti sunt qn̄ sponsus post acceptam sponsam, vel vir post acceptam vxorē cognouit votum emissum esse. hic aūt cognoscitur an̄ ꝯctū matrimonij, vel ante facta sponsalia. Est autē difficultas, quia vir vel sponsus debent irritare vota emissa ab vxoribus immediatè, vt sciuerint: hic autē primo cognoscunt quàm sint viri, vel sponsi.

Rn̄dendum est, ꝙ aut ista, q̄ vouerat, & ꝯhebat matrimonium, erat puella nūquam tradita viro, aut erat vidua. Si primo modo, aut erat votum de obseruāda continentia, vel aliquod alterum. Si primo modo peccabat puella si ꝯheret, siue pater sciret votū, siue non & tn̄ tenebat matrimonium, quia vota puellarū non solennizabantur tunc: immo nulla vnquam puella in Iudaismo vouit virginitatem ante Dominam nr̄am: si tn̄ aliqua vouere voluisset, esset votum simplex, & tunc non dirimeretur matrimonium postquam contractum esset. Si aūt esset aliud votum, aut pater sciebat votum puellæ, aut non: si primo mō, erat ꝯfirmatum ꝯsensu patris: si secundo mō, poterat irritare: iō in isto secundo mō erat facile, quia ille, qui ꝯhere vellet cum puella, notificaret uotum patri eius, & tunc pater irritaret, siue esset uotum perpetuæ continentiæ, siue aliud; & maneret puella absoluta a uoto, qn̄ ꝯheret: si autem pater sciuerat non poterat infringere, sed erat infringendum per sponsum si uellet: non

C tn̄ poterat infringere immediate cum sciebat, quia nondum erat puella in potestate eius per ꝯctum matrimonij: sed modus erat, vt acciperet eam in vxorē, & immediate post ꝯctum irritaret votum illius. nam si expectaret saltem per vnum diē, non posset postea irritare, sed in hoc est diuersitas ab alijs casibus; quia in illis immediate post votum cognitum vir poterat irritare illud, & debebat si forte vellet irritare: nam postea non poterat si elaberetur dies: hic aūt non poterat immediate postquam sciret votum emissum retractare illud, quia non erat puella in potestate ipsius, sed postquam esset, retractaret. Sed tunc obijcietur, ꝙ non posset, quia dr̄ in litera, ꝙ statim vt sponsus cognosceret votum sponsæ, uel uir uotum uxoris poterat repugnare, si aūt transiret una dies, non poterat, Obiectio.

D sed hic forte transissent multi dies, quia cognouerat sponsus istum votum antequam contraheretur matrimonium; ideo non posset etiam in die desponsationis retractare uotum sponsæ. Nisi forte daretur ꝙ in illa die, in qua matrimonium ꝯctum est, primo cognouisset sponsus de uoto sponsę, & tunc repugnaret. Respondendum est, ꝙ etiam si per multos dies ante desponsationem cognouisset uotum, poterat irritare illud in die desponsationis, quia intelligitur istud de scientia a tpe quo puella est in potestate uiri, siue matrimonio ꝯsummato, siue non: nam scientia, quę erat ante hoc nihil proficiebat, cū in toto tpe illo non hēret uir pt̄atem sup fęminā, quia nō erat cōtractum aliquod uinculū, & sic non currebat ꝯtra eū Solutio.

E tp̄s: sicut si aliquis nullo mō pōt interrūpere, nō currit ꝯ eum tp̄s p̄scriptionis. Si aūt esset ista mulier uidua, uel repudiata, non oportet poni distinctionem primam, quæ s̄. ponebat. s. an pater cognouerat uotū eius, uel non, quia quomodocunque ista mulier uouisset tenebat uotum, scilicet, siue uouisset tempore uiduitatis, uel ante, quia si primo mō uotū erat ratū, ut dr̄ hic, & nō poterat pr̄ uel aliqs alius irritare illud, dum ipsa maneret in uiduitate, quia erat penitus sui iuris: si aūt uotum fuisset prius emissum, siue cum erat in potestate pr̄is, siue in potestate uiri, erat iam uotum cōfirmatum. nam siue illi sciuissent & appro-

bauissent,

bauissent, cõfirmabatur, siue nesciuissent, erat ɔfirma tum nunc q̃n veniebat ipsa ad viduitatem, cum erat sui iuris, ideo si votum infringi debebat, oportebat ꝙ infringeretur per virum. Et tunc dicendum, quòd aut erat votum de continentia, aut non: si de cõtinentia, aut erat solennizatum, aut non: si solennizatum, non poterat ɔ̃here: & si contraheret, non teneret: si non solennizatum non debebat contrahere: si t̃n ɔ̃heret, tenet: sed vterque peccabat in contrahendo: fœmina quidem, quia votum infringebat: vir autem, quia ad infringendum eam inducebat volendo ɔ̃here cum illa, quę non posset contrahere, nisi violando votum. Si autem esset aliquod alterum votum non poterat vir antequam ɔ̃heret, dissoluere illud, quia nullũ ius habebat super eam. In ea t̃n die, in qua ɔ̃heret, posset dissoluere illud, sicut dicebatur supra de puella.

Si sponsa vouerit, & votum per sponsum irritatum fuerit, & moriatur ipse antequam contrahat, an teneatur ad votum. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR Amplius, quid si mulier viuente marito aliquid vouit, & vir sciens irritauit illud, vel sponsa vouit aliquid, & sponsus sciẽs dissoluit, & moriatur sponsus ante ɔsummatum matrimonium, an ista mulier vidua, vel puella, mortuo sponso, teneatur obseruare votum.

Rñdendum est, ꝙ non tenetur, quia licet tunc habeat tempus complendi votum, quia est effecta sui iuris: t̃n obligatio non manet, eo quòd illa obligatio, q̃ semel penitus extincta est, nunquam reuiuiscit, sed ꝑ dissensum viri, vel sponsi fuit votum penitus irritatũ in sponsa, vel vxore: ideo postea non obligatur. Erat t̃n valde conueniens, quòd obseruarent illud maximè si ipsa præstitit occasionem, vt vir vel sponsus sciret votum emissum, & dissolueretur, quia tũc quãquàm non maneat directe obligatio, t̃n ꝑꝑ culpam, in quã incidit non habet alterum melius remedium quàm vt votum obseruet, quod culpa sua dissolutum est.

Si puella desponsata vouerit, & sponsus consenserit: ipso mortuo an pater possit infringere votum. Quæst. XL.

QVAERET aliquis de puella desponsata, quæ viuente sponso aliquid vouit, & nesciente sponso obseruabat votum, an postea cum steterit in domo paterna mortuo sponso, pater possit irritare votum.

Respondendum est, quòd istud dubium consistit in hoc, scilicet, an puella desponsata mortuo viro maneat in potestate paterna, vel efficiatur sui iuris: si. n. redeat in potestatem paternam manifestum est, quòd votum poterit infringi per patrem, quia sicut cum puella existens in potestate patris vouebat aliquid, & postea ducta ipsa in matrimonium potest vir, vel spõsus infringere votum; ita cum puella redeat nunc ad potestatem paternam, poterit pater infringere. si autem dicatur, quòd per desponsationem emanciparetur puella a patria potestate, ita quòd nũquam postea sit subdita illi; dicetur quòd pater non poterit infringere votum: vnde in viduis hoc manifestum est, ꝙ quamquàm postea redeant ad domum paternam nõ poterunt patres dissoluere vota earum, quia non efficiuntur de iure patris. Nam per hoc, quòd traductæ sunt a viris, exierunt potestatem paternam: per solam autem desponsationem fœmina non traducitur, quia hoc est, quando vir vult consummare matrimonium, vel ducere sponsam ad domum suam ad cohabitationem. Per desponsationem aũt puella non exit penitus potestatem p̃rnam: ideo si antequã

F traducat̃ a viro moriatur sponsus, redit puella in potestatem p̃ris, & tenebit̃ eadem lex, quæ est in votis puellarum non desponsatarum. & ꝙ p̃r poterit infringere votum earum. Sed attendendum est, ꝙ immediate postquam redierit puella in p̃tãtem p̃nã mortuo sponso retractaret votum si illud ante cognoscebat, vel saltem immediate, vt ad eius cognitionem ꝑuenerit: si enim permiserit diem transire post cognitionem, non poterit postea retractare.

An omnia vota viduarum, & repudiatarum valeant. Quæst. XLI.

G QVAERETVR Amplius an gñale esset in omnibus viduis, & repudiatis, ꝙ vota earum valeant: vr̃ nanq; ꝙ aliquæ viduæ sint, in quibus non teneat votũ si p̃r illud irritauerit, eo ꝙ vr̃ redire in p̃riam potestatem, sicut est de filiabus sacerdotum, q̃n copulantur in matrimonium sacerdotib⁹, vel si copulantur viris popularibus, & t̃n redeunt postea sine liberis. Nam Leui. cap. 22. dr̃ ꝙ filia sacerdotis, si fuerit copulata in matrimonium alicui de populo, & defuncto illo redierit ad patrem sine liberis, vel repudiata fuerit, poterit comedere de sanctificatis, sicut q̃n erat puella in domo patris, & simile immo fortius est si contraxerit cum aliquo de sacerdotibus siue habeat filios, cum fuerit vidua, siue non. Si
H autem coniuncta fuerit alicui de populo, & mortuo viro redeat ad domum patris habens liberos, non poterit comedere de sanctificatis. In quo innuitur, quòd in casibus præcedentibus ista vidua est, sicut puella in domo patris, sed si esset puella, scilicet, ante desponsationem vota eius infringentur per dissensum eius.

Dicendum est, quòd quomodocunque redeat filia domum patris cum vidua est, non possunt vota illius infringi dissensu patris, siue sint vota, quę tunc emittat, siue illa viuente viro emiserit, vel antequam vir acciperet, quia non est in potestate patris, sed est sui iuris. & cum arguitur de puella viduata filia sacerdotis redeunte in domum patris, quòd in aliquo casu sit tanquam puella, & possit comedere de sanctificatis: dicendum, quòd non concluditur ex illo quòd puella redeat in potestatem paternam: nam postquã puella redit in domum patris mortuo viro, nihil magis est in potestate illius si non habeat liberos q̃ si hẽat: & t̃n si hẽat liberos ex viro, qui non sit sacerdos, non põt comedere de sanctificatis, & si non hẽat liberos põt comedere. Quòd aũt habere liberos, vel nõ habere non abstrahat filiam a potestate p̃ris, apparet, q̃a si puella in domo patris fornicet̃, & gignat liberos nõ est ꝑꝑ hoc emancipata: & t̃n filios habet. Dicendum igitur, ꝙ posse comedere de sanctificatis, vel non, nõ est ꝑꝑ hoc, ꝙ aliquis sit in potestate patris, vel non: sed ex hoc, quòd pertineat ad familiam, vel progeniem illius: cibi enim sanctificati pertinent ad sacerdotes, & ad eos, qui computantur in progenie illorũ.
K Filia autem sacerdotis aliquando pertinebat ad progeniem sacerdotum, aliquando non. Erat enim generale, ꝙ fœminæ in veteri testõ, cum erant in domo paterna computabant̃ de stirpe p̃ris: cum aũt essent traditæ viris computabantur de stirpe virorum: si vero fierent viduæ, & haberent filios computabantur de stirpe virorum ꝑꝑ filios: si autem non haberent filios computabantur de stirpe patrum, quia nihil relictum fuerat de viris, ꝑꝑ quod ad stirpem eorum pertinerent. Si aũt filia alicuius sacerdotis nuberet alicui sacerdoti, siue mortuo viro, siue viuente semper pertinebat ad familiam sacerdotum. Nam viuente viro pertinebat ad familiam eius, & ipse erat sacerdos;

Respõsio.

dos; mortuo autem illo, si cum filijs maneret pertinebat ad familiam viri, quia erat sacerdos; si vero sine liberis maneret, pertinebat ad familiam patris, quia etiam erat sacerdos, sed propter esse de familia sacerdotum competebat ei comedere de cibis sanctificatis: ergo non propter redire in potestatem patris, quia nihil magis redibat sic, quàm sic. Et sic generale est in omnibus viduis quòd pater non possit infringere vota earum, quando sunt in domo patrum, quia iam sunt sui iuris.

An si aliqua vidua antequam contraheret vouisset aliquid & latuerit votum reuersa in domum patris posset ab eo irritari votum. *Quæst. XLII.*

QVAERET Aliquis de aliqua vidua, quę antequam matrimonium ɔ̃heret voueret aliquid, & postea tp̄e viri latuit votum illud, & non fuit ɔfirmatum, sed ipsa postea obseruauit, an rediens ad domum patris possit infringere votum ex dissensu patris. Rō dubitandi vr̄ ex hoc, quia ista vidua emisit votum, qn̄ erat puella in ptāte patris, & tunc pr̄ poterat retractare votum si cognouisset, sed latuit eum. Etiam istud votum latuit virū, & non confirmatum est consensu patris, & viri: ideo redeundo in domum paternam videtur, ꝙ possit infringere illud pater, sicut si esset puella adhuc in statu illo, in quo vouerat, scilicet, antequam traderetur viro. Rn̄dendum est, quòd non pōt pr̄ istud votum dissoluere, & hoc quia non pertinet puella ad potestatem eius: nam quamquàm istud votum nunquam fuerit confirmatum in præiudicium patris cum manebat puella in potestate eius, quia latuit prem̄, nec fuit ɔfirmatum in præiudicium viri, quia nunquā sciuit illud esse emissum: tn̄ immediatè, vt ista fœmina est vidua votum fuit validum, quia ipsa incępit esse sui iuris; & dato, quòd non validaretur votum, pater non posset infringere votum eius, quia solum potest infringere quis votum illius, qui est in sua potestate, sed vidua non est in potestate patris, ergo manet votum ei⁹ ratum inuito patre, quamquàm a principio, patre nolente, non tenuisset.

Vxor in domo viri cum se voto constrinxerit, & iuramento, si audierit vir & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcunque promiserat. Sin autem extēplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si vouerit & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel cęterarum rerum abstinentiam affligat animā suam, in arbitrio viri erit, siue faciat, siue nō faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam, quidquid vouerat atque promiserat, reddet: quia statim, vt audiuit tacuit. Sin autem contradixerit postquam rem sciuit, portabit ipse iniquitatem eius. Istæ sunt leges, quas constituit Dn̄s Moysi inter virum & vxorem, inter patrem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

A *Vxor in domo viri*. Hic ponitur quintum huius cap. s. de mulieribus maritatis. s. qn̄ valeat votum earum, vel qn̄ non. Et s̄m istum modum, quem communiter tenent expositores differt votum desponsatarum a voto coniugatarū, & hoc, quia coniugatę pertinēt solum ad ius viri; desponsatæ autem aliqualiter pertinent ad ius patris, magis autem ad ius sponsorum. Sed s̄m expositionem Hebræorum. s. ꝙ tam hic q̄ in superioribus intelligatur de coniugatis, non ponuntur differre desponsatę a puellis, quæ sunt in potestate patris. *In domo viri*. Idest, existens in domo viri. s. quòd quamquàm desponsata sit vxor, quia tamen non est in domo viri, non pertinet totaliter ad ius viri. *Cum se voto constrinxerit, & iuramento*. Non est in- Quinta regula de votis factis p mulieres maritatas.

B telligendum, quòd votum nunquam fiat sine iuramento, sed ponitur hoc ad significandum maius vinculum, scilicet, quòd si vir potest infringere per dissensum suum votum factum cum iuramento, a fortiori poterit infringere votum factum sine iuramento, cum sit minoris vinculi. *Si audierit vir*. Non solum intelligitur, si audierit, sed etiam quomodocunque perueniat ad eius cognitionem uotum fœminæ si non repugnauerit, tenebit votum. *Et tacuerit*. Scilicet per taciturnitatem firmatur votum, quia hr̄ hic taciturnitas pro consensu interpretatiuo. Et dato, quòd non censeatur consentire, quia tamen non repugnat, ubi agitur de pręiudicio illius, valet quod fit. *Nec contradixerit sponsioni*. Idest non ɔ̃dixit uoto omne enim uotum est promissio, & tenetur illi vir ɔ̃dicere ad hoc, ꝙ vxor non obligetur. *Reddet quodcunque pro*

C *miserat*. Idest obligabitur reddere quod promisit, & in præiudicium uiri, ut si aliquid uouit ad cultum Dei per quod aliqualiter distrahitur ab obsequio uiri tenebit uotum. *Sin autem extemplo contradixerit non tenebitur promissionis rea*. Idest, si uir audiens repugnat immediate dissoluitur uotum uxoris. Et dicitur extēplo, idest, immediatè non accipiendo strictè, quia non tenetur immediate repugnare. s. non diuertendo ad alios actus postquam audierit, sed totum diem habet ad repugnandum, vt patet i̅. *Quia maritus contradixit*. Ista est causa quare uxor absoluitur a uoto, scilicet, quia uir repugnat. est enim fœmina in potestate viri, ideo non potest quidquam vouere in præiudicium

D eius: si autem aliquid tale uouerit, non tenet votum cum repugnat uir. In quibusdam autem simile est in viro ad fœminam. s. ꝙ si aliquid uouerit uir, non tenebit nisi fœmina consentiat, sicut si velit vouere castitatem, nec solum hoc si uelit uouere in perpetuū, sed etiam si voueat per aliquos dies abstinere, nam tunc fęmina poterit irritare votum illius, quia qn̄ petierit debitum, tenebitur uir, nisi forte fœmina consentiret expresse, vel tacitè renuncians iuri suo quantum ad aliquod tempus, in quo possit petere debitū. *Dominus propitius ei erit*. Idest si fœmina promiserit, & vir retractauerit, fœmina non debet complere votū: tamen non peccat, ex hoc, immo magis peccaret, si forte contra uoluntatem viri conaretur obseruare

E uotum, quia sic auferebat ei ius suum. Deus aūt propitiabitur fœminæ, scilicet, non imputans ei hoc ad peccatum, quia uiolatio ista non prouenit culpa eius.

An pater peccet infrigendo votum filiæ, & sic sponsus sponsæ, vel maritus vxoris. *Quæst. XLIII.*

QVAERET aliquis si uir contradicit uoto fęminæ, uel pater uoto filię, aut sponsus uoto sponsæ, an peccet contradicendo. Et uidetur quòd non, quia quod de uno dicitur, de alio negare uidetur, ut patet extra De præsump. in capitu. nonne. sed infra dicitur quòd si uir postquam

 scit

ſcit votum vxoris, & tranſit tempus, contradicit: portat ipſe iniquitatem ſuam: ergo videtur, quòd ſi nondum tranſiſſet tempus & repugnaret quòd non peccabat. Dicendum eſt, quòd non eſt peccatum patri ſponſo, vel viro reuocare vota ſponſæ vxoris, vel filię, quia lex concedit hoc, ſi tamen peccatum eſſet, pararetur laqueus. ſ. ꝙ peccaret aliquis faciendo per legẽ: id tamen quod iure fit iuſtè fit, & lex reddit actũ licitum, qui per eam, quia aliàs lex iniqua eſſet, nec differret facere aliquid per legem, vel contra legem, quia ſicut ſi vir reuocaret vota vxoris lege prohibente reuocationem, eſſet peccatum, ita lege concedente, peccatum eſſet, & tunc ſuperflua eſſet lex, quæ opus licitum non faciebat. Vnde dicendum, quòd omnia, quæ lege permittuntur, quamquàm non videantur ſecundum ſe eſſe iuſta, quia tamen lex iſta permittit, non eſt iniuſtum ſic operari. Sic fuit declaratum de vſuris Deuteron. capi. 24. nam vſuræ ſecundum ſe ſunt prohibitæ nunc, & videntur eſſe malæ, quia tamen lex permittebat eas in veteri teſtamento, non erat peccatum Iudæis dare ad vſuras. Idem autem de libello repudij erat, qui nunc illicitus eſt, vt patet Matth. cap. 19. permittebatur autem in lege veteri; Deuter. cap. 24. ideo Iudæi repudiantes vxores nõ peccabant. Conſiderandum tamen circa hoc, quòd agendo per legem, nemo peccat. Interdum tamen peccatum eſſe poteſt ex intentione agentis, vel ex modo, ſicut qui punit furem per legem, bonum agit, ſi tamen ſolo animo vindictæ agat, peccatum eſt: ita etiam ſiquis priuilegium habeat vtendo illo non peccat, quia vtitur iure ſuo: peccat tamen abutendo eo, ita eſt hic de viris, patribus, & ſponſis reſpectu uxorum filiarum, & ſponſarum, quia lex tradidit eis hoc quaſi priuilegium, ſcilicet, quòd poſſent reuocare vota ipſarum: ſi tamen iſti abutantur iure ſibi tradito peccant. Abuſio autem conſiſtit in hoc, ꝙ præter intentionem legis vtantur iſti priuilegio ſuo. Lex enim concedens iſtud ius viris ſponſis, & patribus, fecit, vt ipſi non grauarentur per vota vxorum, filiarum, & ſponſarum. Cum ergo ipſi ſine grauamine aliquo reuocant vota excedunt metas priuilegij, ideo non eſt dubium eos peccare. Ideo conſiderandum, quòd iſti ponuntur tanquam iudices votorum filiarum vxorum, & ſponſarum: ſi autem reperierint vota eſſe indiſcretè emiſſa habent ius reuocandi illa: ſi autem vota diſcreta ſint, aut læditur inde aliquid vir, pater, vel ſponſus, vel non. Si primo modo vtpote, quia vxor, vel ſponſa, aut filia vouens ſubtrahit ſe aliqualiter ab obſequio, quod impendi deberet viro ſponſo, & patri, vel quamquàm non tollatur aliquod ius iſtorum directè: tamen iſtę efficiunt̃ ineptæ ad ſtatum matrimonij, per impletionem votorum: & tunc quia iſtorum intereſt, quòd vxores filiæ, & ſponſæ ſint conuenientes ad ſtatum matrimonij, poterunt reuocare vota, per quæ aliqualiter læditur matrimonium, ſicut ſi per ieiunium, vel abſtinentiam aliquarum rerum, quamquàm fœmina non ſubtrahatur aliqualiter ab obſequio viri: ſi tamẽ ſit inepta ad concipiendum, vel nutriendum vir poterit rationabiliter reuocare votum: ſi tamen contingat votum eſſe, in quo nec vir lædatur, pater aut ſpõſus ſubtrahendo aliquid obſequij: nec præiudicetur directè matrimonio, aut ſtatui eius quantum ad aliquid, vt in orando aliquibus temporibus non in locis determinatis, ſed quibuſcunque, quamquàm per legem poſſint reuocare vir, ſponſus, & pater vota iſta: tamen illicitè agunt, quia diſtrahunt a cultu Dei vxores, filias, & ſponſas, & hoc ſine cauſa, quod non eſt paruum delictum. *Si vouerit, & iuramento ſe conſtrinxerit.* Hic ponitur exemplum de quibuſdam

Qñ agẽdo per legem poteſt eſſe peccatum.

F votis: non eſt enim legenda iſta litera tanquam tradatur hic aliqua regula præter ſuperiores, ſed eſt exemplum ſuperiorum, ſcilicet, de voto vxoris, nã id quod communiter vouere ſolent vxores, vel omnes fœminæ eſt ieiunium aut abſtinentia ab alijs rebus, vel peregrinatio & ſimilia: & de his ſubijcitur, quòd in poteſtate viri erit, an votum teneat, vel non. Quod etiam intelligitur de filiabus reſpectu patrum, & de puellis deſponſatis reſpectu ſpõſorum. Et dicitur ſi vouerit, & iuramento ſe ꝯſtrinxerit, ad ſignandum maiorem obligationem voti. Nam votum, ſiue ſimpliciter, ſiue cum iur̃o emittatur, tenet dum aliàs non ſit inualidum. Nec magis facit ad hoc, ꝙ votum teneat, emitti cum iur̃o, quàm ſine, quia ſi aliquid voueatur quod

G ſine iur̃o nõ tenet: idem etiam per iur̃m promiſſum non tenebit. Facit tamen iur̃m ad maiorem, vel minorem obligationem, quia ſi votum aliàs tenere poteſt magis obligabit, qñ fuerit cum iur̃o, quàm ſine. Ponitur autem hoc ad magis exprimendum. ſ. ꝙ ſi vir, pr̃, & ſponſus pñt retractare vota vxoris filiæ, & ſponſæ, a fortiori poterunt irritare vota non iurata. *Vt per ieiunium, vel certarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam.* Per ieiunium affligitur anima. i. homo, qui vocatur anima, vt patet Gen. 47. & Exo. cap. 1. Vel accipitur anima pro corpore animato, quod per ſubtractionem cibi affligitur, cum corpus per cibum nutriatur, augeatur, & ꝯſeruetur. Dr̃ etiam per abſtinentiam cę

H terarum rerum, quia præter ieiunium poteſt aliquis affligere ſe abſtinendo, vt ſiquis voueat non bibere vinum per menſem, vel non comedere carnes in tali, vel tali die, aut non dormire in lecto: & ſic de cęteris, quæ ieiunia non ſunt, ſed affligunt corpus. Ad hoc etiam reducitur votum de obſeruanda caſtitate perpetua, vel temporaliter, quia affligitur in quibuſdam per obſeruationem illius. Dicitur autem de iſtis, quia iſta ſunt in poteſtate vxoris, filiæ, & ſponſæ, dum tamen non repugnauerint vir pater, & ſponſus, & hoc, quia iſta obſeruantes in ſe agunt. Alia autem ſunt, in quibus materia voti pertinet ad patrem, & virum, vt dare eleemoſynam. Si autem iſta vota tenerent ſoluenda eſſent de pecunijs patris, & viri, ideo in iſtis alia ratio eſt: nullum enim ius vouendi habet filia,

I & vxor, & dato ꝙ vouerent, & pater non repugnaret, aut vir, non confirmaretur votum, ſicut in alijs: ſed oportebat eſſe expreſſum conſenſum, patris, & viri ad hoc, ꝙ votum vxoris, & filiæ de faciendo eleemoſynam teneat, & tunc incipit tenere votum, cum iſti confirmant, prius autem nequaquam, vt ſupra declaratum fuit de voto filiarum. *In arbitrio viri erit, vt faciat, ſiue non faciat.* Ideſt vir poterit irritare, vel confirmare votum uxoris. Confirmatio autem uoti, quam vir facit non eſt ſimpliciter confirmatio, quia ſine confirmatione illa tenebat votum in præiudicium uouentis: tamen nondum tenebat in præiudicium uiri. Confirmatio autem ſua efficit, vt ipſe poſtea reuocare non ualeat. Repugnantia au-

K tem viri eſt maioris efficacię, quia non ſolum tollit uotum, ne valeat in præiudicium ipſius, ſed etiam ne ualeat in præiudicium vxoris. Quod autem dicitur hic de uoto uxoris intelligendum eſt de uoto filiæ, & ſponſæ, quia pater non poteſt irritare votum filiæ de ieiunando, vel aliàs ſe affligendo. Item poterit ſponſus retractare uota ſponſæ: eadem enim ratio in omnibus eſt, & eędem regulæ ponuntur ſupra.

Quòd ſi audiens vir tacuerit. Hic ponitur caſus, in quo confirmatur uotum uxoris, ſcilicet, per taciturnitatem uiri uiro audiente, & non repugnante, quia per hoc præſumitur conſentire, uel dato, quòd non conſentiat, ſi tamen non reclamat, uel

non

non repugnat cum agatur de præiudicio eius, tenet votum. *Et in alteram diem distulerit sententiam*. In fauorem voti dabatur, quòd non posset reuocari nisi in ea die, qua primo cognosceretur: si autem prima die vir consentiret, vel non dissentiret, & postea videretur ei dissentiendum, non poterat reuocare, vel si deliberaret de hoc vsque ad sequentem diem, vt approbaret, vel reprobaret votum, non poterat reprobare.

Quidquid vouerat, atque promiserat, reddet. Idest, tenebitur vxor in præiudicium viri complere votum. *Quia statim, vt audiuit tacuit*. Redditur causa huius, scilicet, quia si vir vellet reuocare votum vxoris, debebat immediate, vt audiuit reuocare, scilicet, in eadem die: si autem postea reuocare volebat, non tenebat reuocatio.

Quis vir peccat contradicēdo voto vxoris.

Si autem contradixerit postquam rem sciuerit. Ponitur casus, in quo vir peccat contradicendo voto vxoris, scilicet, si contradicat post diem lapsum, qui sibi datur ad contradicendum: nam tunc si contradicat, & impediat fœminam obseruare votum suum, quia fęmina impotentior est non poterit obseruare votum: tamen peccatum est tunc in viro, qui reuocat, & impedit vota vxoris cum agat contra legem, & dicitur si contradixerit postquam rem sciuerit. Quod aliqui intelligunt, si contradicat quomodocunque, quòd peccatum est in viro. Sed falsum est, quia tunc lex daret occasionem peccandi, & facere secundum legem esset iniustum, quod falsum est. Etiam non est iste sensus literæ, quia ad hoc non oportebat dici: Si contradixerit postquam rem sciuerit. sed solum: Si contradixerit. Nam contradictio nunquam poterat esse nisi postquam perueniret ad eum, votum esse emissum; sed sensus est, quòd si contradicit postquā rem sciuit. i. si non c̄dixit immediate postquam sciuit rem, sed expectauit vltra diem a scientia voti, ideo iā non potest contradicere, quia tamen vxor timet virum, & inuito eo non est sibi tutum obseruare votū, si relinquat illud, peccatum est in viro, & non in vxore. *Portabit ipse iniquitatem eius*. Idest, vir portabit iniquitatem fœminæ, quasi dicat, propter non obseruari votum est inquitas aliqua: tamen ista non est in fœmina, sed in viro, qui reuocauit. Alio modo potest intelligi hoc quando vir in tempore, in quo reuocare potest votum reuocat: & tamen iniuste illud reuocat, vt si non erat votum in præiudicium eius, vel status matrimonialis. Tunc enim peccat vir licet habeat potestatem reuocandi, quia abutitur ea: & dicitur hic iniquitas eius, idest, fœminæ, quia directè pertinet ad fœminam cum ipsa infringat votum: tamen vir portat iniquitatem, eo quòd ipse cogit eam non obseruare uotum. *Ipsæ sunt leges, quas constituit Dominus Moysi*. Ista est recapitulatio superiorum, & dicitur, quod Deus constituit leges istas Moysi, idest, dedit eas illi, vt proponeret populo.

Inter virum, & vxorem, inter patrem, & filiam. Idest, quando teneant vota vxoris, & quando vir possit ea reuocare: quando etiam teneant vota filiæ in præiudicium patris: non tamen solum dicitur hic de istis, sed etiam de votis virorum, & de votis viduarum, & repudiatarum, quia tn̄ principaliter dictum est de votis istarum, quæ aliqn̄ retractantur, & aliqn̄ non dictū est de his. *Quæ in puellari adhuc ætate est*. Dicitur filia esse in ætate puellari, qn̄ nondum tradita est viro, nec desponsata, quia tunc est totaliter sub potestate p̄ris, quamquàm sit ætatis prouectæ. *Vel manet in parentis domo*. Hoc intelligitur de puella desponsata, quæ quamquàm puella sit, non dicitur esse in statu puellari, quia iam est alligata viro, & de voto huius etiam dictum est: nam vota eius retractat sponsus, & pater, vt aliqui volunt.

A *Quid sit votum noui testamenti tam secundū Theologos, quàm Iuristas. Et quæ conditiones requirantur ad votum. Et de votis legis Christi. Quæst. XLIIII.*

CVM Supra, litera ista fuerit exposita de votis secundum statum veteris testamenti, nunc applicanda erit aliqualiter ad modum obligationis votorum in nouo testamento: non enim est idem modus obligandi, vt supra declaratū est. Pro quo inquirenda sunt aliqua, & primò, quid sit votum. Aliqui dicunt, quòd votum est conceptio boni propositi cum deliberatione firmata, qua aliqs ad aliquid faciendum, vel non faciendū se Deo obligat, & isti dicunt votum consistere in sola conceptione interiori, scilicet, in solo proposito voluntatis, quia omnia, quę ponuntur in hac diffinitione reperiri possunt in voluntate. Item patet hoc ex nomine voti, quia votum a voluntate dicitur: sicut dicimus alicui esse prosperos successus ad uota, idest, habere bonam fortunam in omnibus secundum uoluntatē suam: ergo uotum nihil est nisi uolitio. & dicunt ad uotum non pertinere promissionem, quia promissio est actus rationis: uolitio autem est actus uoluntatis, uel propositum. Quid sit votum.

Item uidet̄ ex eo quod dr̄ Luc. ca. 9. scilicet. Nemo mittens manum ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei, sed aliquis ex hoc ipso, quòd habet ꝓpositum benefaciendi mittit manum ad aratrum: ergo si aspiciat retro desistens a bono proposito nō est aptus regno Dei, sed hoc non esset nisi fortè proponere esset uotum, quia aliàs non esset obligatio ex solo proposito faciendi bonum: ergo in solo proposito consistit uotum. Sed dicendum non stare istam diffinitionem, quia substantiale in uoto est promissio, sed hic non ponitur promissio, sed solum conceptio, uel propositio boni operis. Hoc patet Eccles. capit. 5. siquid uouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio: ergo uotum ꝓmissio est. sed propositio deficit a promissione, quia ubicūque est promissio præsupponitur propositum, nisi sit promissio fallax, scilicet, quòd aliquis promittit facere, quod non intendit facere.

D Ad colligendum autem particulas diffinitionis uoti: considerandum est, quòd uotum causat in nobis obligationem ad aliquid faciendum, uel non faciendum. In hominibus autem obligatio est per modum promissionis, quæ est rationis actus, ad quam pertinet ordinare: cum enim nos simus rationales omnis operatio nostra ad alios per rationem dirigenda est. Habet autem se aliquis ad maiorē, uel ad ęqualem promittendo, & habet se ad minores imperādo: utroque modo ordinatur actus noster, quia sicut imperando, & deprecando quid alij pro nobis facere debeant ordinamus, ita promittendo ordinamus quid nos pro alijs facere debemus. Sed promissio in hoc differt, quia illa, quæ fit homini ab homine non potest fieri nisi per uerba, uel aliqua signa exteriora designantia affectum nostrum, quia interiora non sunt nobis per se cognita, sed sunt ea, quæ sunt in uoce earum, quæ in anima, passionum notæ, ut patet 1. Perihermenias. Deo autem fieri potest promissio per solam interiorem cogitationem, quia Deus nihil minus cognoscit interiora, quàm exteriora: omnia enim nuda sunt, & aperta oculis eius. Ad Hebrę. c. 4. Ista differentia patet 1. Regum cap. 16. s. homines uident ea, quæ patēt, Deus autem intuetur cor. Et quātum adhoc non erat necessarium exprimi promissionem per uerba in uoto, & quęcunq; ad Deum haberemus, sufficiebat solo interiori affectu tractari. Interdum tn̄ uerba exprimuntur, sicut ad excitationem eius,

Promissio facta Deo & homini qūo differunt.

Cap. 1.

eius, qui loquitur, sicut fit in oratione: nam licet Deus intelligeret quid petamus sine verbo: Ecclesia tñ semper in verbo orat, & nos orare admonet, quia verba nostra excitant nosipsos: magnus.n. est effectus verborum in prouocatione ad passiones, quod apparet ex psuasione rhetorica. Interdum.n. si aliquid proponatur rusticano verbo, licet res, de qua agitur, satis animos ɔcitare posset: rusticanus tñ verborum stilus passionalem promotionem non promeretur. Interdum vero cum aliquid verborũ grauitate, & ornatu quo decet proponitur: licet fm se nimis non commoueret, verborum virtus efficit, ꝙ res ipsa efficere non valeret: vnde experimur interdum in nobis, ꝙ quãquàm ɔcepimus aliquam amaritudinem de inflicta nobis iniuria, vel de fortunę aduersitate non commoueamur in lachrymas: si aũt dolorem nostrum nobisipsis verbo explicare libuerit, vel literis, & stilo cõmendare hoc ipso in nobis magnum exaggerantes ɔcitemus dolorem, ita vt in lachrymas corruamus: sic enim signat Boet. de ɔsol. lib. 1. Metro. 1. dicens:

Ecce mihi lacere dictant scribenda camænæ:

Et veris elegi fletibus ora rigant.

Vbi vocat camenas, idest, scientiam poeticam, & dictatoriam laceram. i. lacerantem eum. Et dicit elegos. i. versus elegiacos rigare vultum suũ lachrymis. i. incitare eum ad lachrymas, quod non fieret, nisi proponerentur ista in verbo mõ rhetorico: vnde in orõne quanto valuerimus obseruandũ est, vt verba passionalia proponamus, quia sic magis ad deuotionem ɔcitabimur. De hoc dictum est Gen. ca. 32. Interdum aũt proponimus aliqua ad Deum in voce ad ɔtestandum alios. s. ꝙ notificem⁹ eis nos velle obligari Deo: & hoc pertinet ad votum, & ad similia, q̃ aliquis agere debet pp Deum, & nimis proficit ista exterior promissio. s. vt non solũ desistat hõ a fractione voti pp timorem Dei, sed etiam pp reuerentiam, & verecundiam hominum. Ista fuit causa potissima quare Ecclesia inuenit modum solennizandi vota, quia solennizatio fit publice, & cum multis cæremonijs: votũ autem simplex fit non publice, quia quilibet potest illud facere solus: & hoc siue exprimendo verba, siue non. Quod autem solus homo agit non verecundatur retractare, quæ autem publicè egerit infringere verebitur. Non est igitur de substantia voti expressio verbalis: est tñ communis modus, & vtilis, ꝙ promissio in verbo fiat. Ex hoc aũt colligi possunt ea, quæ necessaria sunt ad votum. Ponuntur autem tria necessaria, & duo de bene esse, quæ interdum veniunt, & interdum non. tria necessaria sunt promissio, propositum, deliberatio. Promissio erat necessaria, vt probatũ est, & tñ non põt esse sine proposito nisi sit fallax, ideo necesse est, vt qñcunque aliquis vouet quidpiam habeat intentionem illud complendi, quod pertinet ad propositum. Requirit autẽ propositum deliberationem, quia nemo põt quid proponere, nisi illud deliberauerit, & fm ista tria substantialia potest diffiniri votum, scilicet, votum est promissio ex proposito deliberato ad aliquid faciendũ, vel non faciendum Deo.

Quare Ecclesia inuenit modũ solennizãdi vota.

Qñoĩ voto sunt tria necessaria, & duo accidentalia de quo vide supra q. 3.

Alia aũt duo sunt accidentalia in voto. s. verborum expressio, & proficit ad quandam ɔfirmationem: sic dicitur in Psalm. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea, idest, quæ ore pronunciaui. Secũdum accidentale est testificatio, scilicet, quòd fiat votum coram alijs: & hoc est ad confirmationem, & quantum ad ista accidentalia diffinit Magister 4. Sent. dist. 38. s. votum est testificatio quædam promissionis spõtaneæ, quæ Deo, & de his, quæ Dei sunt, fieri debet. Potest tamen reduci ista diffinitio ad primam: ita ꝙ accipiatur ibi testificatio: non prout est confirmatio voti proferendo coram alijs, sed vt testificatio deno-

Diffinitio voti secundum Theologos.

F tet quandam firmitatem interioris propositi, & promissionis. Sed diffinitio prima est conueniens.

Aliter autem diffinit Host. in summa, scilicet, votum est alicuius rei licitæ ad faciendum, vel non faciendum cum deliberatione animi Deo facta pollicitatio. Ista diffinitio satis concordat primæ, & dicitur: Rei licitæ, quia in uoto non debet promitti aliquod illicitum, & si promittatur rescindendum est votum, iuxta illud: In malis promissis rescinde fidẽ: in turpi voto, muta decretum, vt patet in decretis 22. quæst. 4. cap. in malis. Et dato, quòd in talibus votis intercidat iuramentum, non sunt obseruanda: magis enim in his reputarentur rei obseruatores voti quàm transgressores, vt patet in Authen. scenicas

Quod diffinitio prima sit conueniens colligitur ex Scoto ibi. & S. Tho. 2. 2. q. 88. ar.

G mulieres. Dicitur etiam ad faciendum, vel non faciendum, quia votum est promissio, sed ista nunquã est, nisi de faciendo, vel non faciendo: dicitur etiã cum deliberatione, quia votum est promissio, quæ non est sine proposito, & deliberatione. Vnde si aliquis aliquid voueat ex facilitate animi nihil accedendo ad id quod vouet non obligaretur, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitu. venientis. & extra de regularibus. capitu. ad nostram: Dicitur etiã pollicitatio facta, quia si aliquis esset in deliberatione, an aliquid voueret, & nondum deliberasset non obligabatur, vel si deliberasset, & nondum proposuisset obseruare, non obligatur, vel etiam si propo-

H suisset, & nondum promisisset in corde, & hoc quia votum in promissione consummatur: ideo existentibus duobus primis, nondum erat obligatio, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitu. literaturam. Si autem aliquis promisisset, tenebatur.

Sed obijcietur, quia 17. quæstio. 1. capitu. qui bona dicitur, quòd illi, qui firmiter proposuerunt, & deliberauerunt iam obligantur.

Rñdendũ est, quòd ibi accipitur large propositũ. s. pro promissione. & hoc aliqualiter innuit, qa dr̃ firmũ ɔpositũ. Est autem propositum firmum, idest, firmatum, quando non licet recedere ab illo. Cum autem licuerit recedere nondum est firmatum, sed a proposito sine promissione recedere licet cum non

I acquiratur aliquod ius alicui ex proposito nostro, quod patet, quia dato, quòd aliquis iuret, quòd firmiter proponit dare alteri centum, non est facta aliqua obligatio: si tamen promittat dare obligabitur dare. Sic autem est ad Deum, quia si aliquis solum proponat, & deliberet aliquid facere non subijcit voluntatẽ suã alicui, sed significat id, quod intendit. Cum aũt ɔmittit iam se subijcit potestati alienæ, & tunc nõ licebit recedere, quia quęsitum est alteri ius.

Ad rationes autem probantes primam diffinitionem voti, scilicet, quòd votum esset sola deliberatio, & propositum, & quòd pertineret ad voluntatem respondetur. Ad primam cum dicebatur, quòd conceptio boni propositi sit uotum; & tñ ista est in sola voluntate. Dicendum ꝙ non sufficit ad rõnem

Ad rõnes primę op.

K voti, quia uotum importat quandam firmam obligationem, sed ɔceptio boni propositi quamquàm ex uoluntate sit, tñ non firmatur ex uoluntate, sed ex deliberatione ɔñte promissione. Ad secundam cũ dicebatur, ꝙ uotum a uoluntate dr̃: ergo in solo proposito est uotum. Dicendum, quòd uotum habet originem a uoluntate, sed ɔsummatur in intellectu. Nam uoluntas mouet rõnem ad repromittendum aliquid circa ea, quæ eius uolitioni subduntur. Et pro hoc uotum a uoluntate nomen accipit quasi a primo mouente, sed non recipit ab illa totum esse suum. Ad tertiam cum dicebatur de mittente manum ad aratrũ, & respiciẽte retro: dicẽdũ, ꝙ mittere manũ ad aratrũ, non est aliquid proponere solum, sed aliquid facere.

facere. Nam, sicut qui mittit manum ad aratrū, iam operatur, vel disponit se ad operandum dispositione immediata, ita ille, qui promittit iam operatur, quia incipit se exhibere promptum ad faciendum, licet nondum impleat, quod promittit, sicut ille, qui ponit manum ad aratrum nondum arat iam tamen apponit manum ad arandum, qui aūt solū proponit nihil adhuc agit nec exhibet se paratum immediata dispositione, ideo in proposito solo non consummatur votum, sed in promissione.

An vtile, & expediens sit hominibus aliquid facere per votum, vel omnia sine voto. Et quæ vtilitates sequuntur in vouendo. Quæst. XLV.

Primū argumētum. Cap. 4. QVAERET aliquis an vtile sit, & expediens hominibus aliqd vouere. Arguetur, quòd non, quia peccatum est per plura facere quod potest fieri per pauciora 8. Topico. sed omnia bona, quæ possumus facere per votū possumus etiam sine voto, ideo frustra est apponere obligationem, cum sine illa res bene fieret. (Secūdum argumentum.) Item non expedit alicui homini, ꝙ se priuet bono, quod ei Deus donauit, sed libertas est vnū de maximis bonis, quod videtur tolli per votum, quia inducitur necessitas. ergo vouere non expedit. (Tertiū argumētum.) Item nullus debet se immiscere periculis. sed quicunque vouet submittit se periculo: ergo nullus debet vouere. Hoc patet, quia ante votum poterat id, quod vouetur præteriri sine peccato: cum autem emittitur votum peccatum est non impleri. vnde Augusti. dicit in epistola ad Armentarium, & Paulinam: Quia iam vouisti, iam te astrinxisti, tibi facere non licet aliud: non talis eris, si non feceris, quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses, minor enim tunc esses, non peior, modo autē tanto miserior, quod absit, si fidem Deo fregeris, quā to beatior si solueris, ergo vouere non expedit.

(Quartū argumētum. Cap. 3.) Item qui operatur virtuosè, operatur cum delectatione, & liberrimè, quia signum generati habitus est delectationē fieri in operibus, vt patet 2. Ethi. sed qui operatur ex voto nō agit delectabiliter, & liberrimè, eo quòd iam non agit ex inclinatione, sed ex necessitate, ergo non expedit vouere.

(Quintū argumentū.) Item Apostolus dicit prima ad Corin. cap. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, sed non legitur Christum aliquid vouisse, nec Apostolus: ergo videtur, quòd non expediat aliquid vouere.

(Sextum argumentū.) Item Apostolus admonet ne agamus bonum ex tristitia, & necessitate, sed hilari mente, vt patet 2. ad Corin. cap. 9. scilicet, vnuquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus: sed qui agit ex voto, agit ex necessitate, ergo nihil est vouendum.

(Psal. 75.) In contrarium videtur, quòd votum sit expediens, quia Scriptura admonet vouere, vt patet in Psal. Vouete, & reddite. si tamen malum esset, non admoneret. Item si non expediret vouere, quamquàm interdum aliquid voueremus non oporteret illud solui: & tamen Scriptura nimis admonet solutionem votorum, & non esse tardandum in redditione eorum, vt patet Ecclesiast. capit. quinto. & Deuteron. 23. cap. ergo expedit vouere.

(Responsio ad quōnē.) Respondendum est, quòd cum in voto obseruantur omnes conditiones voti, scilicet, quòd fiat de rebus licitis, & discretè, valde expediens est. In quo considerandum, quod votum est promissio facta Deo, vt supra dictum est. Fit autem promissio interdum homini, & interdum Deo, sed ex diuersis causis, & in vtraque reperitur vtilitas. homini enim promittimus aliquid propter eius vtilitatem, quia id quod ei pro- A mittimus aliquid confert, & hic sunt duo, scilicet, exhibitio, & promissio: exhibitio enim utilis est, quia per ipsam transit res utilis ad eum, cui fit promissio. Est etiam promissio utilis, quia propter hanc non licet promittenti recedere ab eo quod dicit, & ille, cui facta est promissio habet certum ius ad rem, quod sine promissione non haberet: fit autem promissio Deo, & hic etiam duo sunt, scilicet, exhibitio, & promissio, sed neutrum fit propter utilitatem Dei: quod patet, quia exhibitio rei promissæ nō est vtilis ei cum bona utilia solum conferant ad supplendam negligentiam aliàs indigentiam. Deus autem bonorum nostrorum non indiget Psalm. 15. Etiam promissio B non est vtilis Deo, quia promissio est vtilis, inquantum per eam acquiritur aliquod ius, & certificatur is cui fit promissio de exhibitione, sed Deo non est utilis exhibitio: ergo nec promissio: est tamen vtrunque nobis utile. Vnde August. dicit in Epistola ad Armentarium, & Paulinam: Benignus exactor non est egenus, & qui non crescat ex redditis, sed in se crescere facit redditores, ea tamen, quæ nos reddimus sunt nobis vtilia, quia dum magis Deum colimus amplius apud eum promeremur. Promissio quoque nobis vtilis est ad multa, nam præter hoc, quòd est reddere id quod per votum promittitur ipsa promissio multum proficit, quia necesse est, ꝙ in eodem actu ille, qui vouet, plura Deo det, quàm qui non vouet. (Qui vouit plura Deo dat q̄ q̄ nō vouit.) Nam qui non vouet, exhibet actū, C sed manet ei libera voluntas ad continuandum, vel non continuandum actum: esse aut sui iuris est aliquid valde magnum, quòd ille, qui vouet Deo exhibet: nam non solum actum suum Deo impendit, sed etiam voluntatem, & libertatem suam faciens, quod nihil ei liceat, nisi quod Deus vult.

Item proficit promissio, quia inducit nos ad magis colendum Deum. Nam qui agit sine uoto, quia non obligatur interdum agit, & interdum cessat, & languet uoluntas eius ad aggressionem magnorum bonorum, qui autem uouit, quia scit sibi ex necessitate incumbere, quod agat disponit se ad agendum confortando se ad magna, & ardua, & sic nimis proficit. Hoc apparet in illis, qui solum ex delectatione student, vel, qui ex necessitate: nam abundan- D tius proficiunt quibus uisitandi libros necessitas inest.

Item proficit promissio ad maius firmamentum inducendum in opere bono, potissimùm cum ista promissio publicè fit; quia licet tunc promittens nō curaret obseruare promissum propter Deum: curabit tamen saltem obseruare propter humanam verecundiam, & quamquàm a principio sint actus isti difficiles, quasi non penitus uoluntarij: tamen assuetudo illos faciet delectabiles, & sic uotum erit in nobis occasio bonorum habituum, qui non fuissent causati sine uoto. Item proficit promissio ad aliorum ꝯcitationem, quia cum aliquis vouet quidpiam Deo impendere quantum ad illam partem se totum Deo E exhibet, nihil sibi iuris relinquens, quod alij uidentes magis ꝯcitantur ad Deum colendum, q̄ alias ꝯcitarētur, cum magis manifestet affectus nr̄ in Deum ꝑ uotum quàm sine uoto. (Ad rōnes ad primā.) Ad rationes in ꝯrium r̄ndendum: ad primam cum dr̄, ꝙ peccatum est per plura facere & c. ꝯceditur, sed negatur minor. Nam sicut in uoto plura sunt quàm in operatione sine uoto, ita plures utilitates sunt operantis cum uoto, quàm sine illo, & patet de omnibus supra positis, quarum nulla est in operatione sine uoto. (Ad 2.) Ad secundum r̄ndetur, cum dicitur, ꝙ nullus debet se priuare libertate & cōceditur. Cum aūt dr̄, ꝙ tollit per uotum negādū est, q̄a sicut q̄ sine uoto operat̄, liberè opat̄. s. a principio intrinseco

intrinseco nullo extra cogente, ita qui ex voto agit liberè agit, quia voluntati suę subijcitur complere votum, vel non. Si autem dicas, ꝙ ante emissionem voti libertas inest, post emissionem vero soluēdi necessitas manet: dicendum est verum esse de necessitate ex præsuppositione. s. ꝙ si non impleuimus, non habebimus vitam æternam; sed non est necessitas absoluta, sicut necesse est hominem esse mortalē, & hoc sufficit ad hoc, quòd non tollatur libertas.

Aliter rñderi potest, ꝙ votum causat necessitatem, sed non diminuit libertatem. quia solum inducit quādam firmitatem ad operandum, & non coactionem, sicut autem necessitas ad non peccandum non diminuit in Deo libertatem, nec in beatis, ita necessitas ad bene operandum non tollit aliquam libertatem. Et est ista cōfirmatio similis ɔfirmationi beatorum, sed ex illa non sunt minus perfecti. Vnde necessitas voti, quia est firmitas in bono melior est, quàm libertas. i. indeterminatio ad faciendum hoc, vel illud: vñ Aug. in Epistola supra nominata ait: Fœlix necessitas, quæ ad meliora compellit. Ad tertium cum arguebatur, ꝙ nemo debet se immiscere periculis, sed quicunque vouet, subijcitur periculo. Dicendum est ꝙ periculū habet se dupliciter: vno mō periculum oritur determinate ex ipso facto, quod quis aggreditur: alio mō oritur non ex ipso bono, quod quis incipit, sed eo, ꝙ deficit, vel errat a bono incepto. Primo modo nullus se debet immiscere periculis, sicut non est expediēs, ꝙ aliquis transeat flumen per pontem ruinosum, vel ꝙ habitet in domo disposita ad casum, quia ex ipsa re nascitur periculum. Secundo mō nō est inconueniēs ꝙ aliquis immisceat se periculis, sicut ascēdere equū ſm se non est periculum: pōt tñ inde cadere ascēsor, sed pp hoc non est cessandum ab operationibus, qa hoc modo cessandum esset ab omnibus operationibus bonis pp periculum, quia nō est aliqua operatio, ex qua non possit sequi periculum per accidens: sic enim dr̃ Eccle. 11. cap. Qui obseruat ventum, non seminat, & qui considerat nubes nunquam metet, sed oportet, ꝙ homo se exponat alicui periculo pp bonū cum ex re ipsa, cui se exponit non nascitur directe periculum, sed per accidens: in voto aūt sic est, quia non nascitur periculum ex eo, sed ex culpa hominis, qui voluntatem transmutat transgrediens votum: vnde Aug. in prælleg. Epistola ait. Non te vouisse pœniteat: immo gaude iam tibi non licere, quod tñ tuo detrimento licuisset. Ad quartum: Cum dr̃, ꝙ qui operatur virtuosè, operatur delectabiliter, & liberrimè, sed non est sic in voto, ergo &c. Dicendum, ꝙ operātes ex voto non minus liberè, & delectabiliter operātur, quàm cęteri: nam delectatio oritur ex habitu, sed si operans sit habituatus ad id, quod operatur, vt patet 2. Ethic. hoc autem per accidens se habet ad operari ex voto, vel sine voto, quia pōt vouens habere habitū perfectiorem, quàm non vouentes, & tunc delectabilius operabitur, si autem non vouentes habeant habitum ad id, quod operantur delectabilius operabunt̄: sed hoc totaliter est per accidens ad votum, ideo de eo non est curandum. Cum vero dicitur, quòd vouētes non operantur ita liberè, falsum est, quia votū nō tollit aliquam libertatem, nec diminuit: nam sicut ille, qui mouetur, & cadere non potest, non mouetur magis ex necessitate, quàm ille, qui mouetur, & frequenter cadit, sed habet aliquid excellentius. s. qa iste est ɔfirmatus ad non cadendum, & ille non: ita in vouente, & non vouente, quia vouens habet firmitudinem propositi ad operandum pp promissionem: nō vouens aūt nullam habet firmitudinem, cum nō sit determinatus ex proposito suo magis ad agere, q̄ nō agere, coactio tñ ad agendum nulla magis vni quàm

Ad tertiū. Exponere se periculo qñ licet & qñ non.

Ad quartum.

Cap. 3.

F alteri inest. Ad quintum, cum dicebat̄, ꝙ Christus nō vouit, nec Apostoli: ergo nec nos vouere debemus. Rñdendum est, ꝙ nō sequitur, quia quamquàm nos debeamus esse imitatores Christi, non tñ debemus omittere, vel non agere omnia, quę ipse non egit: nā tunc tollentur nobis multi actus boni. s. Christus nūquam doluit pro aliquo prauè commisso, quia nunquam peccauit: ergo nos non debemus dolere de aliquo commisso: sed falsum est: ergo, quamquàm ipse non vouit, nobis vouere expediens est. Aliter rñderi pōt, ꝙ quamquàm Christus in persona sua non vouit, dedit tñ nobis exemplum vouēdi: ipse enim erat Deus, & homo: & inquantum erat Deus non competebat ei vouere, quia votum semper fit alicui maiori.

G inquātum homo etiam non debuit vouere, quia votum fit ad firmandum voluntatē nostram in bono ꝑ promissionem, quæ aliàs firmata non est. Christus tñ inquantum homo habebat firmam voluntatem in bono, quia comprehensor erat, & oēs hi sunt ɔfirmati: dr̃ tñ nobis ex persona Christi id quod hr̃ in Psal. s. vouete & reddite. & illud. Vota mea reddam in cōspectu timentium eum. Cum aūt dicebatur de Apostolis, ꝙ non leguntur vouisse, dicendum, ꝙ nō apparet expresse eos vouisse, sed satis verisimile est, ꝙ vouerint oīa pertinentia ad statū perfectionis. s. qñ Christum relictis omnibus bonis secuti sunt. Ad sextum cum dicebatur, ꝙ Apostolus admonet ne agamus ex

H tristitia, aut ex necessitate, quia hilarem datorem diligit Deus. Dicendum est, ꝙ agentes ex voto non agūt ex tristitia, nec ex necessitate. nam tristitia causat̄ ex his, quæ nobis accidunt ɔ̄ voluntatem nostram: votū autem non est aliquid ɔ̄ voluntatem, sed ex voluntate habens originem: ideo non fit aliqua tristitia per illud. Etiā nō est aliqua necessitas, quia accipit Apostolus necessitatem coactionis, quæ tollit meritum, vel necessitatem inductionis magnę ab extrinseco, vt ꝙ aliquis operetur bonum pp solam magnā verecundiam. In voto aūt non est necessitas coactionis ad obseruandum illud, sed necessitas ex præsuppositione. s. si volumus saluari, ꝙ oportet obseruare votum: & ista necessitas non diminuit libertatem, quia tunc ēt diceremus, ꝙ non vouentes agebant ex necessitate, quia

I quædam sunt, quæ necesse est ipsos agere ex præsuppositione. s. obseruare omnem legem Euangelicam, alioquin non est salus, sed non dicimus pp hoc eos esse minus liberos in agendo: ergo nec vouentes propter hanc necessitatem sunt minus liberi.

Ad quintum.

2. solutio.

Psal. 75. Psal. 115.

Ad sextum.

Quæ sunt species voti. *Quæst. XLVI.*

QVAERETVR Vlterius de spēbus votorū. Rñdendū, ꝙ votū diuidit̄ primo per necessariū, & voluntariū, & hoc intelligit̄ cōparādo ad tp̄s emissionis. Nā post emissionē oē votū necessarium est. Dr̄ aūt votum necessarium id, quod necessarium est etiam antequam emitta-

K tur, & sic est votum, quod fit in baptismo, scilicet, abrenunciare Satanæ, & pōpis eius, & tenere fidem, & seruare decalogum, & alia, sine quibus non est salus, vt patet de conse. dist. 4. in c. prima. & 1. q. 1. §. ecce cum honoris: ideo cum homo peccat post baptismum ex duplici causa peccat, scilicet, quia malum simpliciter agit, & quia transgreditur votum: tamen sunt duo peccata, sed vnum grauius, quàm aliàs foret, si non voueretur. Votum voluntarium dicitur illud, ad quod quis non tenebatur ante emissionem, sed post emissionem astringitur ad obseruandum, sicut est votum continentiæ, & abstinentiæ a cibis, & peregrinationis, & similium. De his dicitur in Psal. vouete, & reddite. & ibi glosa,

Psal. 75.

glosa,idest si vouetis,reddite. Et sic primum ad consilium, & secundum ad imperium refertur, vt patet extra De voto,& voti redemptione.in cap.magnę.

Cum autem dicitur, quòd votum continentiæ est voluntarium intelligendum est quantum ad emissionem continentię perpetuæ,vel temporalis, per quod aliquis abdicat a se potestatem experiendi actum venereum,quem aliàs licite experiri posset, quilibet tamen obligatur continere,nisi contrahat: leges enim imposuerunt omnibus continentiam , quia sola potens est animas cum fiducia Deo præsentare, vt patet in Auctẽn. De lenonibus.§.sancimus.col.2.& per hoc corriguntur leges antiquæ, quæ concedebant concubinatum. Dicitur tamen votum continentiæ B voluntarium, quia quicunque vouet continere, posset contrahere,vel vti matrimonio iam contracto. Itẽ cum dicitur de abstinentia a cibis,scilicet,de ieiunijs, quòd votum istorum est voluntarium, intelligendũ est quantum ad illos dies, qui non sunt sub pręcepto Ecclesię,vt ieiunentur, quia quantum ad hos non est libertas,generaliter autem omne votum est voluntarium, quia de re licita fit ad quam ante emissionem voti non obligabamur,istud autem distinguitur,quia quoddam est simplex,aliud solenne, votum simplex dicitur,quod sine aliqua solennitate emittitur, scilicet,quia nõ fit in conspectu Ecclesię, vel in manibus alicuius prelati,aut per sumptionem sacri ordinis, vel professionem alicuius religionis approbatæ,sed fit absolutè,vt si apud se quis voueat,nemine audiente, & C hoc,siue in solo corde, siue in voce etiam si aliquis audiat,non tamen fiant vlteriores ceremoniæ. Votũ autem solenne est quod publice fit, vel in manibus prelati,qui suscipere potest votum. Et sic de alijs ceremonijs introductis iure, solennitatem enim votorũ iura introduxerunt, vt patet De voto, & voti redemptione ca.vnico in 6. Fuit autem ista sollennizatio propter maiorem firmitudinem in votis, quia vota solennia publicè emittuntur, ideo in his quãquàm Deus non moueat hominem ad complendum votum saltem ipse humana verecundia incitabit,& ob hoc generale est in istis votis,quòd sint publica, vota autem simplicia, vt communiter sunt occulta, & ob hoc maius delictũ est in trãsgressione voti solennis quàm simplicis, & in ipsis solennibus est differentia, quia D quanto aliquod magis publice emittitur tanto transgressio est damnabilior,& pœna infligẽda est maior, vt patet extra de voto, & voti redemptione cap. vnico in sexto,istorum autem votorum quędam consistunt in faciendo,vt ieiunare,peregrinari,orare offerre, alia consistunt in non faciendo,sicut non cõtrahere matrimonium, non accipere ordines sacros, non suscipere Episcopatum. Hęc autem voluntaria sunt, quia sine his est salus 1.q.1.cap.si qui.§.ecce cum honoris. Et potissimum dicitur hoc de sumptione sacrorum ordinum,& acceptione Episcopatus, quia quãquàm ista pertineant ad quandam excellentiam virtutis,& status, tamẽ sine his est salus,quia nõ in sublimitate graduum,sed in amplitudine charitatis acqui E ritur regnum Dei,vt patet extra de temporibus ordinãdorum cap.ad aures.

Votũ simplex & solenne quid.

Quãto votum est magis publi. tanto damnabilius frangitur.

An votum sit actus latriæ, & secundum se totum pertineat ad latriam. Quæst. XLVII.

QVAERETVR amplius circa votum, an sit actus latriæ. Pro quo considerandum, ꝙ latria,siue religio dicitur esse virtus, secundum quam Deo exhibemus debitum famulatum, scilicet, quod cognoscimus eum Dominum,& pro hoc impendimus ei cęremonias quasdã A famulatus. Differt autem ista virtus a charitate, quia secundum charitatẽ Deum super omnia diligimus, & colimus, tamen non inquantum Dominum, sed inquantum summum bonum, latria autem respicit Deum tanquam Dominum, & impendit ei cultum tanquam debitum. De hoc magister li.3.sententiarum dist.9. Et in hoc arguitur, quòd non sit votum actus latrię,quia omne opus virtutis cadit sub voto; sed ad eandem virtutem videtur pertinere primittere aliqui,& facere:illud ergo votum pertinet ad quãlibet virtutem,& non specialiter ad latriam. Item secundum, quòd ait Tullius ad religionem,vel latriam pertinet cultum,& cæremoniam Deo offerre, sed ille,qui vouet nondum aliquid offert, sed solum promittit,ergo votum non est actus religionis. Item cultus latrię, siue religionis non debet exhiberi alicui, nisi Deo,sed votum non solum fit Deo, sed interdũ fit sanctis,etiam fit prælatis quibus religiosi profitentur obedientiam vouentes, ergo votum nõ est actus religionis,vel latriæ. Sed contra hoc est, quia Isa.ca. 19.dicit. Colent eum in hostijs,& in muneribus,& vota vouebunt Domino, & soluent, sed colere Deum est actus proprius latrię, ergo votum cadit sub latria, vel religione. Item votum cum pertineat ad vnum genus operationis humanæ,& sit aliquod bonum, & dirigibile,impossibile est, quòd non pertineat ad aliquam virtutem,sed non est aliqua ad quam possit ꝑtinere,nisi sit latria, ergo sub latria poni debet. Nec C valet si dicas,quòd actꝰ cuiuslibet virtutis põt voueri, iõ ꝑtinebit votũ ad omnem virtutem. Dicendum,ꝙ quamquàm id quod vouetur possit pertinere ad omnem virtutem,tamen vouere dicit quandã cęremoniam specialem cultus diuini, scilicet, obligare se ei per promissionem,& hoc est generale in omni voto, ideo quantum ad hoc necessẽ est, vt votum determinet sibi aliquam specialem virtutem, & ista est latria,siue religio,quia non potest inueniri alia. Ad quęstionem respondendum, quòd latria ab alijs virtutibus differt,quia ipsa est virtus imperatiua, scilicet, secundum eam imperantur,& ordinantur omnia,quæ in Deum dirigi debent,cum Deus sub ratione Domini,& cui debetur famulatus sit id, quod intendit latria,virtutes autem aliæ sunt exequentes, vtpote ali- D quis propter Deum vult abstinere a libidine intendẽs per hoc impendere se Deo famulatum, istud pertinet ad duas virtutes, quia imperare, quòd abstineamus,& hoc propter Deum pertineret ad latriam, ipsum autem continere pertinet ad temperantiam, vel ad dispositionem,quę vocatur continentia. Sic ẽt apparet in operationibus potentiæ volitiuę,& intellectiuę,nam actus potentiarum executiuarũ sunt actus potentiæ intellectiuę,& volitiuæ, quia nihil potentiæ executiuę operantur,nisi illud intellectus decreuerit, & voluntas elegerit, & in hoc ponunt ordinem in potentijs inferioribus. Executio tamen actuum non pertinet ad intellectum, & voluntatem, sed ad inferiores potentias,sic autem de latria est, quoniam ipsa E ordinatur ad diuinam reuerentiam, quæ est proprius finis latrię,ordinare autem alios actus in suum finem pertinet ad virtutem imperantem, & non ad virtutẽ imperatam,ideo ipsa ordinatio actuum cuiuscunque virtutis in seruitium Dei est proprius actus latriæ, licet executio illius pertineat ad virtutes imperatas,sed manifestum est ex præcedentibus, quòd votum est, quædam promissio facta Deo, promissio autem importat ordinationem quandam eius, quod promittitur, vnde secundum quosdam votum est ordinatio quædam eorum,quæ quis vouet in diuinum cultum, ergo votũ est actus virtutis ordinatiuę, scilicet,latrię. Ad rationem primam respondetur, quòd votum cõsiderat

Charitas & latria quõ differunt.

Primũ argumẽtum.

Secũdum.

Tertium.

Respõsio.

Latria quõ differt ab alijs virtutibus.

Ad rõnem primam.

ſideratur dupliciter, aut quantum ad promiſſionem, qua quis Deo ſe obligat, aut quantum ad rem exhibitam per promiſſionem. Primo modo neceſſe eſt, vt vouere pertineat ad actum latriæ, quia non eſt aliqua virtus cuius actus ſit promittere aliquid Deo, vel ordinare in illum præter latriam, in omni tamen voto eſt iſta ordinatio, ergo quantum ad hoc pertinet ad latriam. Secundo modo, ſcilicet, quantum ad rē exhibitam poteſt dupliciter accidere, quia aliquando id quod promittitur eſt proprie materia religionis, vel latriæ, ſcilicet, quia pertinet ad quaſdam ceremonias, quæ ad ſolum cultum diuinum exhibentur, ſicut offerre ſacrificium, & orare, & ſimilia. Interdum autem res exhibita pertinet ad materiam alterius virtutis, vt ſi aliquis voueat ieiunare, vel continere, quod pertinet ad temperantiam, aut voueat dare eleemoſynam, quod pertinet ad liberalitatem, vel facere Eccleſiam aut monaſterium, quod pertinet ad magnificentiam, aut pugnare contra infideles, quod pertinet ad fortitudinem, vel non reſpondere maledicentib⁹, quod pertinet ad manſuetudinem, & ſic omnis actus virtutis poteſt cadere ſub voto. Primo modo votum pertinet ad latriam tam quantum ad materiā, quàm quantum ad promiſſionem. Secundo modo pertinet ad latriam quantum ad promiſſionem, & ad alias virtutes quantum ad executionem. Sed tunc dicetur, cum pertineat votum ad latriam quantum ad aliqd, & ad alias virtutes, quantum ad aliquid, a qua denominabitur? Reſpondendum eſt, quòd debet vocari actus latriæ, & hoc propter duo. Primo, quia interdū pertinet votum totaliter ad latriam, ſed nunquam totaliter ad alias virtutes, vt ſiquis voueat orare, vel dicere Miſſam, aut recitare horas canonicas. Iſte actus pertinet ad latriam quantum ad promiſſionem, quia ꝑ illam ordinatur actus in diuinum cultum, ſed ad nullam virtutem pertinet ordinare in diuinum cultum operationem, niſi ad latriam. Etiam pertinet iſte actus ad latriam ſecundum materiam ſuam, quia hoc quod eſt orare, vel Miſſam dicere, aut genua flectere, & ſimilia non eſt materia alicuius virtutis, niſi religionis, ſiue latriæ. In alijs autem virtutibus non ſic reperitur, quia licet materia, in qua fit votum pertineat interdum ad alias virtutes, vt ieiunare continere, & dare eleemoſynam. Ordinare tamen actum iſtum in Deum per promiſſionem non pertinet ad aliquam illarum. Item ſecundo apparet hoc, quia dato, quòd ſemper materia voti ꝑtineret ad alias virtutes, adhuc principale, quod eſt in voto pertinet ad latriam, quia ſubſtantiale, quod eſt in voto eſt promiſſio facta Deo. quòd autem promittatur hoc, vel illud, non tantum refert. & per hoc etiam votum diſtinguitur ab omnibus alijs operationibus, quia votum determinat ſibi promiſſionem. Debet ergo denominari votū actus latriç ad quam pertinet ſubſtantiale illius, & nō

Ad ſecūdā. actus aliarum virtutum. Ad ſecundam rationem, cum dicebatur, quòd ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & ceremoniam Deo offerre conceditur. Cum dicitur, quòd vouens adhuc nihil operatur dicendum, quòd eo, quòd exhibet ſe promptum immediata diſpoſitione ad aliquid Deo offerendum, cum Deo ſe obligat, quodammodo videtur iam offerre, ſic enim dicitur aliquid fieri, cum cauſa eius immediata ſit, quia effectus continetur virtualiter in cā.

Qūo in vouēdo ēt antequā op⁹ adueniat magnū meritum eſt. Sic etiam de eo, qui mittit manum ad aratrum licet nondum aret iam tamen arare videtur, quia illa eſt propinquiſſima diſpoſitio, & inde eſt, quod cum nos gratias agimus aliquibus propter bona, quę conferūt, non ſolum gratias agimus cum conferunt, ſed etiā cum conferre promittunt. Si tamen promiſſio non reputaretur aliqualiter, ipſe actus dandi non regratiaremur, & ſic etiam eſt quātum ad Deum in voto, nā

F non ſolum aliquis meretur apud Deum, qui votum complet, vel ſecundum votum ſuum agit, ſed etiam cum vouet, ideo ſiquis voueat cum plena intentione exequendi quod vouet, tantum meretur in ſola voti emiſſione, quantum in multis actibus poſterioribus, qui ſunt ad completionem voti, & hoc potiſſimum cum per votum inducitur magna obligatio, ſicut in vouentibus religionem, nam ibi profitentur, & promittunt ſe obſeruaturos continentiam, paupertatem, & obedientiam, quæ tria profecto maxima ſunt, & qui iſta vouet iam ſibi nihil vltra relinquit. Ideo dicēdum, quòd ſiquis ad ampliandum cultum Dei in ſeipſo cum firma, & pleniſſima intentione complendi

G iſta tria vouerit in hac ſola emiſſione voti ſine aliquo actu poſteriori magis meretur, quàm ſi multis dieb⁹ ieiunaret, aut contineret, ideo ſi omiſſo voto moriatur quis antequam incipiat exequi aliquam partem illius, per ſolam illam emiſſionem magnus gradus gloriæ ſibi debetur. Ad tertiam rationem reſpondendum, quòd votum ſoli Deo fit, ſed promiſſio poteſt fieri etiam homini, & ipſa promiſſio boni, quæ fit homini poteſt cadere ſub voto inquantum eſt quoddā opus virtuoſum. Intelligendū eſt aūt ꝑ hoc votū quo aliquis vouet aliqd ſanctis vel prelatis, vt ipſa ꝓmiſſio facta ſanctis cadat ſub voto materialiter. Eſt autē ſic intelligendum, quòd quando aliquis vouet alicui ſancto facere aliquid ꝑp illū, vt ieiunare in feſtiuitate illius, aut viſitare limina eius, votum fit hic Deo. Tamē

Ad tertiā.

An aliqd poſsit fieri votum ſanctis vel ꝑlatis. & an oē votum fiat Deo.

H exhibitio operis ſpecialiter eſt ꝓ iſto, vel illo ſancto.

Et cum aliquis dicit, ego voueo tali, vel tali ſancto ieiunare in feſtiuitate illius, eſt ſenſus iſtorum verborum, ego obligo me Deo ad ieiunandum in feſtiuitate huius ſancti, & pro honore huius ſancti, votum autem non recipitur hic a ſancto, ſed a Deo, quia ipſi fit obligatio, ſed exhibitio operis ſpecialiter dirigitur in ſanctum illum. Sic autem erat de latria reſpectu omnium aliarum virtutum in voto, quia promiſſio, quæ in voto fit ſemper ad latriam pertinet, opus tamen, quod promittitur ali quando pertinet ad vnam virtutem, & aliquando ad alteram, ſed propter hoc nihilominus pertinet votum ſemper ad latriam. De voto autem, quod fit prælatis dicendum eſt, quòd in profeſ-

I ſione religionis vouent religioſi continentiam, & paupertatem Deo, & obedientiam prælatis ſuis, non tamen eſt ſenſus, quòd votum obedientiæ directe, & ſolum tendat ibi in prælato, ſed eſt ſenſus, ego voueo obedientiam prælatis, ideſt ego voueo Deo obſeruabo obedientiam ad prælatos, & ſic promiſſio, quæ eſt ſubſtantia voti, dirigitur ibi in Deum, opus autem eſt ad prælatos propter Deum.

Votum de quibus rebus fieri debet, & quomodo concordetur opinio iuriſtarum cum opinione theologorum, quantum ad indifferentia an fiat Deis votum Et quid agendum eſt, quando votum eſt indiſ. retum, & nobis impoſſibile.

Quæſt. XLVIII.

K QVAERETVR vlterius de quibus rebus debeat fieri votum, ſcilicet, an fiat de bonis, & malis indiſtincte, & de indifferentibus, vel de ſolis bonis, & ſi de bonis, an de bonis, q̄ ſunt ſub libertate noſtra totaliter, ita quòd non cogimur ad illa, vel de omnibus bonis tā neceſſarijs quam voluntarijs. Dicitur autem communiter, quod votum fieri debeat ſemper de meliori bono, ideſt, de bono ſupererogationis. Vocatur autem bonum ipſum, per quod peruenimus in ſalutem eternam, & ſine illo impoſſibile eſt peruenire: ſic ſunt omnia præcepta neceſsitatis. Vocatur autem melius bonum id

Reſponſio communis.

pēr

per quod in vitam ęternam peruenitur, & efficacius peruenitur, quàm per primum bonum, & ita sunt bona, ad quæ non cogimur, sicut consilia Euangelica. Vocantur autem meliora bona, quia ad altiorem statum pertinent, quàm illa, quæ sunt bona sub necessitate, & communiter constituuntur vota in illis.

Infra.1.

Sed arguitur, quòd non solum fit votum de istis, sed etiam de illis, quæ pertinent ad necessitatem salutis, sicut in baptismo vouent homines abrenunciare Satanæ, & pompis eius, & fidem seruare, vt dicit Glosa super illud: vouete, & reddite Domino. Etiā Iacob vouit id quod erat de necessitate salutis, scilicet, quòd Deus verus esset sibi Deus, vt patet Gen. 28. cap. & tamen hoc est de necessitate salutis, ergo non fit votū semper de meliori bono. (Secundo.) Item videtur, quòd mala voueri possint licitè, quia Iepte Galaadites ponitur ab Apostolo in catologo sanctorum Ad Heb. 11. cap. ipse tamen vouit immolare quidquid sibi occurreret primum de domo sua reuertenti de bello, & immolauit tunc filiam suam vnicam innocentem, vt patet Iudi. cap. 11. sed occisio innocentis illicita est secundum se, & non redarguitur ille, qui vouit, ergo illicita cadunt sub voto. (Tertio.) Item ea, quæ redūdant in alicui᷒ detrimentum, vel quæ nihil sunt vtilia, non habent rationem melioris boni, sed aliquando fiunt vota de istis, vt de immoderatis ieiunijs, aut vigilijs, vel laboriosis peregrinationibus, quæ vertunt in magnum periculum personę, fiunt autem interdum vota de aliquibus indifferentibus, & ad nihil vtilibus, ergo non semper de meliori bono. (Quarto.) Item impossibilia nō sunt meliora bona, ideo non sunt bona, quia nunquam sunt, & tamen interdum aliquis vouet, quod sibi impossibile est, sicut aliquis vouet, dare pecuniam, ad quam reddendam postea est impotens, vel vouet ire in peregrinationem, & infirmitate grauatus habet hoc pro impossibili. ergo votum non est de meliori bono semper. Sed contra, quia Deuterono. 23. cap. dicitur, quòd vouentes non debent tardare reddere, & subditur, si nolueris polliceri absque peccato eris, ergo apparet, quòd qui vouet bene agit, sed qui non vouet non agit malum, & ob hoc non potest esse votum de illicitis, quia illicitè agere peccatum est, sed vouere est licitum. Etiam patet ex hoc, quòd non sit vouere de bonis, quæ cadunt sub necessitate, quia qui illa omittit peccat, & tamen non vouere non est peccatum, cum dicatur: Quod si nolueris polliceri absque peccato eris. Ergo solum est votum de meliori bono, quod sine peccato omitti potest.

(Responsio.) Respondendum ad quæstionem, quòd votum, sicut supra declaratum fuit, est promissio facta Deo. Promissio autem fit alicui in fauorem ipsius, & non principaliter in fauorem promittentis, ideo debet fieri de aliquo quod vtile est ipsi, cui promittitur, vel saltem gratum, & dicitur hoc, quia in hominibus fit promissio propter vtilitatem eorum, ad quos est, quia indigent in alterutrum vtilitatibus, promissio autem, quæ fit Deo non est de aliquo vtili, cum nihil sit sibi vtile, quia bonis nostris non indiget, vtilitas autem est ad supplendam indigentiam. Debet tamē id quod ei promittimus saltem esse ei gratum, mala tamen ei grata non sunt, quia non est Deus volens iniquitatē iuxta illud Psalm. 5. Quoniam Deus nolens iniquitatem tu es. Et iterum: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, ergo de malis non potest fieri votum. Itē repugnat hoc secundum rationem voti, est enim votum secundum se promissio, sed promissioni repugnat fieri de malo, quia siquis promitteret alteri, ꝙ inferret ei malum, non vocaretur ista promissio, sed magis comminatio.

Item ex causa superiori indifferentia non cadunt

A sub voto. Dico autem indifferentia ea, quæ sunt purè indifferentia, in quorum altero non potest maior bonitas, quàm in alio reperiri, nam dicimus, quòd contrahere, vel non contrahere indifferens est, scilicet, ꝙ ad salutem vitæ ęternæ non differt, cum per matrimonium, vel continentiam possit haberi vita ęterna: non tamen sunt ista purè indifferentia, quia in vno maius bonum reperitur, quàm in alio, quia licet vtroque modo perueniatur ad vitam æternam, tamen melius, & perfectius peruenitur per obseruationem continentiæ, quàm per contractum matrimonij. (Quę dicantur indifferentia.)

Alia sunt purè indifferentia, scilicet, in quorum altero non potest maius bonum quàm in alio reperiri, (3 Conclusio quò in differentia sunt duplicia quorū quędā obseruare stultitia est & superstitio.)
B & quòd in eis non reperitur directè aliquod bonum, vel malum, sicut quòd aliquis quotidie lauet manus quinquies, vel septies, vel quòd respiciat rem vno oculo, vel duobus. De primis indifferentib᷒ non est hic sermo, nam de illis est propriè votum, vt infra declarabitur, sed intelligitur de indifferentibus secundo modo, in quibus non potest reperiri bonum, vel malum morale, & de his dicendum, quòd non cadunt sub voto, quia votum est promissio facta Deo, quæ debet esse de aliquo, quod ei est gratum. Indifferentia autem non sunt Deo grata, sed solum opus virtutis, immo indifferentia, si astringantur ad certum modū arguunt quandam stultitiam aut superstitionem, nam indifferentia non habent in se aliquod bonum, vel malum, quia conferrent aliquatenus ad directionem vitæ, quòd ergo aliquis circa ea curam exhibeat
C determinando se ad talem, vel talem modum stultitia est, cum solicitudo nostra, quæ ad dirigenda necessaria, & conferentia, ad superflua, & inania distribuitur, vt si aliquis curam haberet oculos semper aperire velociter, vel semper in tarda successione, vel si adhiberet curam ad lauandum quotidie septies manus, & non pluries, nec etiam deficeret amplius, & obseruatio istorū indifferentiū inducit superstitionē, quę vitanda nimis est. Est enim superstitio obseruatio aliquarum cęremoniarū, quæ ad rem non ꝯferunt, vt siquis volēs dare pharmaca ęgroto daret ea manu dextra, & non sinistra, vel conuersus ad orientem, & non ad occidentem, ista enim nihil conferunt ad sanitatē, quia non habent aliquam efficaciam naturalem ad (Superstitio quid.)
D hoc. Sic autem est de omnibus purè indifferētibus respectu omnium bonorum humanorum, quia illa nihil ad rem conferunt, ideo siquis astringat se ad obseruandum aliquem modum indifferentium rerum propriè superstitiosus est. Cauendum ergo est, quia ista inutilia sunt, & speciem mali habent. Si autem ista obseruata sine voto non sunt licita, multominus licita erunt obseruata ex voto, quia maior solicitudo tunc ad obseruandum impenderetur, quàm si ea non voueremus, & hoc propter obligationem inductam ex voto, tanto tamen aliquis stultior est, quanto circa inutilia diligentiorem adhibet solicitudinem, ideo superstitiosum est siquis voueret, quòd quandocunque flecteret genua ad orationem, primo flecteret genu (4. Conclusio superstitiosa Deo dare vel vouere peccatum est.)
E dextrum, quàm sinistrum, vel primo declinaret oculos in terram quàm eleuaret in cœlum, ideo ista nec vouenda sunt, & si aliquando voueantur, obseruari non debent, quin potius videtur Deo, quædam irrogari iniuria, quando ista vouentur, quia videtur contēni, velut siquis alicui Domino promitteret aliquid dare, quod nihil penitus valeret, vt vnum capillum, vel vnum pugillum terræ, reputaret ille sibi hęc ac iniuriam, vel contemptum, ita Deus cum nos ei indifferentia voluerimus reputabit ad iniuriam si deliberato animo illa vouemus, vel reputabit ad stultitiam nostram si indeliberate promiserimus, manet ergo votum de solis bonis fieri posse. (Bonū exemplum.)

Sed

5. Conclusio votum non est de necessarijs.

Sed adhuc considerandum est, quòd votum promissio est. Fit autem promissio de voluntarijs, nam de simpliciter necessarijs nemo promittit, esset enim stultum si quis promitteret se esse moriturum, vel nõ esse volaturum in cœlum, aut non futurum asinum, ideo ista non cadunt sub voto. Si quis autem aliquod horum Deo voueret, vel non esset sanę mentis, ita ꝙ non intelligeret quid diceret, & tunc nulla est obligatio, vel peccatum, vel si esset sanę mentis irrideret Deum iocans ad illum, sicut in sociali collocutione fieri solet, sed hoc tollit reuerentiam, quæ Deo debetur, ideo culpabile est, & dolendum si quis aliquando taliter vouerit. Manet igitur votum de solo bono, & voluntario. Quia tamen necessarium non repugnat simpliciter voluntario, cùm in Deo sit necessitas bene agendi, tamen insit maxima libertas, distinguendum est de necessario, scilicet, quòd quoddam est necessarium in nobis, quod tollit omnem libertatem, sicut nos esse mortales, vel non esse incorruptibiles, & talia necessaria excludunt omnem libertatem, iõ de his votum fieri nequit. Alia sunt necessaria necessitate finis, vel præsuppositionis. s. sine quibus non potest esse salus, sicut tenere fidem, vel obseruare præcepta legis Euangelicæ. De istis autem potest fieri aliquo modo votum, quia licet non fiat votum de eis in quantum sunt necessaria, fit tamen inquantum sunt voluntaria, scilicet, quòd sit necessarium ad salutem eternam, quòd ego obseruem præcepta decalogi: tamen non est simpliciter necessarium, quòd ego obseruem, quia possum non obseruare, iõ quantum ad id, quod in hac parte libertatis meæ est, potero me astringere per votum. Alia autem sunt totaliter libera, scilicet, quæ non sunt simpliciter necessaria, nec etiam ex præsuppositione finis, sicut continere, vel peregrinari, & similia sine his salus esse põt, & de istis proprijssime est votum, & vocantur ista maiora bona. Nam ea, quæ sunt de necessitatte salutis inquantum nos ordinant ad vitam ęternam bona sunt, sed ista, quæ sunt supererogationis perfectius nos ordinãt in vitam ęternam, cum perfectior sit status cõsiliorum, quàm pręceptorum, ideo vocantur meliora bona esse illa, quæ propriè cadunt sub voto, & hoc est quod communiter dicitur, scilicet, quòd votum est de meliori bono. Potest autem magis particulariter dici, quòd votum propriè est de ieiunijs, & orationibus eleemosynis, peregrinationibus religionib⁹ abstinentijs, & continentijs, vt patet extra de voto, & voti redemptione per totum, & De statu monachorum per totum, & generaliter in omnibus pijs causis licitis, & honestis faciendis, vel in contrarijs non faciendis tenet votum.

Necessariũ duplex.

6. Conclusio: põt fieri votũ tenere fidem vel obseruare pręcepta.

Istud etiã colligit ex intentione S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 2. & Bona. 4. Senten. dist. 30.

Est tamen regula, quòd vbicunque aliquid fit, quo facto salus corporalis, vel spiritualis amittitur, non tenet votum, vel si aliquid fit, quod non faciendo incurritur mors temporalis, vel peccatum mortale nõ tenet votum de non faciendo, nec ad hoc est seruandum votum, nec iuramentum, nec peccatum, nec lex, nec consuetudo, nec aliquod aliud vinculum, vt patet extra de iureiuran. cap. quanto. hoc tenet Host. in summa. ti. de voto, & voti redemptione. Dicit autem de indifferentibus, quòd quamquàm non sit peccatum mortale de faciendo, vel non faciendo illa: tamen tenet votum, & obseruandum est argumento extra. de no. ope. nunc. cap. cum ex iniuncto. §. super eo. Nisi ratione personæ aliud dicatur, scilicet, quia inhabilis est ad vouendum, & tunc etiam non tenerent vota quæcunque alia emissa, etiam dum non sint cõtrarium alteri præcedenti obligationi licitę, & honestæ ar. extra de iureiuran. in capitu. eam te. & capitu. veniens.

Regula generalis qñ votum nõ tenet nec est seruandum.

Opi. Host. & Canonistarum an fiat votum de indifferentibus.

Opi Theologorum i 4. Sent. dist. 30. & S. Tho. 2. 2. q. 87. ar. 2. ad 3.

F Contra hoc autem est Beatus Tho. de Aquino secunda secundæ. vbi dicit, quòd vota de rebus vanis, & inutilibus magis sunt dimittenda quàm seruanda. Posset autem aliquis cõcordare forte istas opiniones per distinctionem, quam supra dedimus de rebus indifferentibus, scilicet, quòd intelligatur opinio Host. de indifferentibus, primo modo, quæ sunt bona licet non necessaria ad salutem, opinio autem beati Tho. intelligatur de secundo modo indifferentibus, quæ sunt vana, & inutilia. Sed non stat ista concordia, quia hoc modo ieiunium, abstinentia, peregrinatio, similia essent indifferentia, sed Host. distinguit ista ponẽs bona, & mala, & indifferentia. Dicendum ergo, ꝙ opinio Beati Tho. intelligitur de pure indifferentib⁹,
G quæ non possunt habere aliquam maliciam, & bonitatem, vt aperire oculum velociter, vel tarde, & inclinare primo genu dextrum, quàm sinistrum in orando, opinio autem Host. intelligitur de quibusdam indifferentibus parum excedentibus ad hęc, scilicet, ꝙ quamquàm non sint illa indifferentia, quæ ponuntur sub consilio, de quibus proprie est votum, sunt tamẽ quædam indifferentia, quæ aliqualiter possunt participare de bono quamquàm parum, & illa quãquàm aliàs inutilia sint propter aliquod bonum, tamẽ quod in eis reperibile est obseruanda sunt, si voueantur. prior tamen est modus loquendi sancti Tho. quia indifferentia propriè illa sunt in quibus nullum bonũ, aut malum reperitur, si autem aliàs se habeant iam aliquo modo ad bonum aut malum determinantur.
H & sic indifferentia iam non sunt.

Ad rationes in contrarium. Ad primam respondẽdum est, quòd quamquàm votum proprijssime fiat de meliori bono quod est supererogationis, tamen etiam fieri potest de bono, quod est necessarium cũ reperiatur in eo aliqua libertas, & sic est in eo, quod vouetur in baptismo, quia licet sit de necessitate salutis, quòd illud obseruemus, tamen possumus non obseruare, & quantum ad hoc cadit sub libertate.

Ad rõnes primę opi. ad primã.

Cum autem obijciebat de Iacob, qui vouit, quòd Deus verus esset Deus suus. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd necessarium erat, quòd Iacob coleret Deum verum ad vitam æternam habendã, tamen poterat non colere, sicut aliæ gentes non colebant, & quantum ad id quod liberum erat, colebat,
I & vouebat. Alio modo responderi potest, & melius, quòd Iacob non vouit, quòd Deus verus esset Deus suus, sed quòd acciperet eum in Deum quantum ad specialem cultum, & hoc apparet quia in eodem 28. cap. dicitur: Si fuerit Dominus mecum &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulũ, vocabit domus Dei, cũctorũque, quę dederis mihi decimas offeram tibi, & hoc modo liberũ erat Iacob vouere. quia non obligabat ad offerendum Deo istas decimas ante hoc. Simile autem apparet, quia Deus suadebat Israelitis, quòd acciperent eum in Deum. & hoc inducit per beneficia, quæ eis contulit Exo. cap. 19. Apparet autem, quòd ista fuerit intẽtio Iacob vouentis, qa vouit ꝯditionaliter. s. si fuerit Deus mecum,
K & custodierit me in via, per quam ambulo &c. vt patet in prævalle. cap. si tamẽ vouisset accipere Deũ verum in Deum absolutè non intelligens de speciali cultu non apposuisset conditionem, quia siue De⁹ faceret prosperum iter suum, siue non, semper coleret eum habendo in Deum cum patres sui coluissent eum.

Ad secundam rationem cum arguebatur de Iepte Galaadite, quòd vouit aliquid illicitum, & tamen non reputatur ei ad iniustitiam, quin potius dedit ei victoriam contra Ammonitas. Respõdendum, quòd Iepte non vouit aliquid illicitum, sed in completione

Ad 2. de voto Iepte Galaaditis.

voti

voti fecit aliquid illicitum, nam ipse vouit, ꝙ quidqd occurreret ei primo de domo sua redeunti de bello immolaret Domino: hoc autem absolute non erat malum, quia poterat ei occurrere aliquod pecus, & illud esset licitum ad immolandum, intentio autem sua non fuit ad malum, quia non fuit determinata ad occidendum filiam, quando vouit, immo non considerauit, quòd filia posset ei occurrere, sed existimauit de aliquo pecore, & quantum ad hoc votum erat licitum, & acceptabile. Deus quoque acceptauit illud, vnde dicitur Iudi. 11. cap. quod factus est spiritus Domini super Iepte, & tunc pugnauit, & vicit Ammonitas: si autem intentio sua fuisset determinata de occidendo filiam fuisset votum damnabile. Quòd autē non intenderit de filia apparet, quia Iudi. 11. cap. dicitur, quòd reuertente Iepte in domum suam, cum uideret filiam occurrentem sibi primò, scidit vestimenta sua, & ait: Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es. Deceptio tamen nunquam euenit nisi quando aliquid accidit præter id quod ęstimabamus. Circa votū Iepte dicit sanctus Tho. vbi supra, quòd quædā sunt, quæ in omnem euentum bona sunt, sicut opera virtutis, & alia huiusmodi, quæ absolute possunt cadere sub voto, quædam vero in omnem euentum sunt mala, sicut ea, quæ secundum se sunt peccata, & hæc nullo modo possunt cadere sub voto, quædam vero sunt bona, & secundum hoc possunt cadere sub voto; possunt tamen habere malum euentum, in quo non sunt obseruanda, sicut in voto Iepte accidit, qui vt dicitur Iudi. 11. cap. votum vouit Domino dicens, si tradideris filios Ammon in manus meas quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meæ mihique occurrerit reuertenti, eum offeram holocaustum Domino. Hoc enim poterat habere bonum euentum, vt si occurreret ei aliquod animal immolaticium, vel malum euentum, vt si occurreret homo, vel asinus, quæ non sunt immolaticia, & sic factū est. vnde Hiero. dicit, quòd in vouendo fuit stultus, & in reddendo fuit impius. præmittitur tamen ibidem, quòd factus est super eum spiritus Domini, scilicet, quia fides, & deuotio ipsius ex qua motus est ad vouendum fuit a Spiritusācto, propter quod ponitur in catalogo sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit. Dicit autem sanctus Tho. quòd verisimile est, quod Iepte pęnituerit de isto malo. Considerandū autem circa votum Iepte, quòd non fuit iniquum sed indiscretum, quia debuisset dicere, cum rediero de bello in pace quodcunque animal immolaticium primo mihi occurrerit egrediens de domo mea offeram illud in holocaustum, dixit tamen vniuersaliter. Fuit autem præter hoc impius in exequendo, quia licet vouisset indiscretè debebat interpretari votum in bonam partē, cum non attendisset specialiter ad filiam, & si ad eam attendisset debebat votum infringere, quia non teneret, peccauit tamen per ignorantiam non in vouendo, sed in exequendo, quia cum ipse vniuersaliter locutus fuerit, scilicet, quicunque

Ignorātia Iepte.

primus egressus fuerit &c. existimauit, ꝙ istud votū extendebat ad oīa, siue ad hoīes, siue ad quæcunq; pecora, & iumenta, ideo quamquàm nimis doleret pro filia, quia vnica sibi erat, quia tamen intelligebat se obligatum ad hoc, magis voluit quantum ad suam ęstimationem orbus manere, quàm Domino displicere. Sic patet Iudi. cap. 11. ex verbis Iepte, scilicet, Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es, aperui. n. os meum ad Dominum, aliud facere non potero. Filia quoque Iepte intellexit patrem obligari ex hoc voto, vt patet ibidem, cum dicitur: Cui illa respondit, pater mi si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es concessa tibi vltione de

A inimicis tuis. Hoc autem dato nō oportet dici, quòd Iepte doluerit de malo isto, quod fecit, quia non intelligebat se facere malum, immo existimabat, quòd si hoc non faceret, nimis peccaret contra Deum, & propter hoc, quamquàm cum graui amaritudine, filiam tamen occidit. Incidit autem Iepte in errorem, quia manifestum est, quòd non erat obligatus ad complendum votum, immo peccabat in complendo, nisi eum ignorantia excusaret, quia nemo potest per votum suum infringere legem Dei, alioquin tota lex faciliter aboleretur vouendo contra eam, fieretque nobis fornicari licitum per legem, quod aliàs illicitum erat. Sed istud incon-

B ueniens est, ideo nulli licet contra legem vouere, & si voueat peccat in vouendo, non tamen debet complere, & si compleuerit grauius peccat. poterat tamē accidere in voto Iepte, quòd occurreret ei aliquod brutum non immolaticium, vt asinus, si autem vellet illud immolare, peccaret, quia lex vetuerat immolari aliqua animalia immunda, ideo non poterat licite complere votum, a fortiori autem, cum immolaret filiam, quia ibi multipliciter peccabat, scilicet, quia occidebat hominem innocentem, & quia filiam, & qa immolabat animal non immolaticium. Compleuit tamen Iepte votum, quia ęstimauit se obligatū esse, quod fuit propter magnam ignorantiam legis peritorum temporis illius. Facile enim erat concludi, quòd istud votum non obligabat, erant tamen Iudęi

Quam rudes essent Iudęi.

C illi rudes circa legem vix ea, quæ clarissima erant intelligentes. Sic autem accidit, & alijs temporibus, nā cum in diebus Machabęorum pugnarent Gentiles contra Iudæos, qui volebant obseruare legem, inierunt bella in diebus sabbathorum, & illi existimantes sibi esse illicitum pugnare se defendendo non se defenderunt, nec saltem concluserunt loca, in quib' possent conseruari, sed dixerunt: Moriamur omnes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos cœlū, & terra, quòd iniustè perditis nos. Et occisi sunt quasi mille viri, vt patet primo Machabæo. capitu. 2. postea autem alij Iudæi videntes, quòd hoc modo omnes perire possent per fraudē, iudicauerūt, quòd in diebus sabbathorum pugnarent se defendendo. De isto autem voto Iepte magis declarabitur Iudic.

D 11. capitu.

Ad tertiam rationem, cum arguebatur, quòd aliquando fiunt vota, quæ vergunt in detrimentum personæ, dicendum, quòd maceratio proprij corporis ꝑ vigilias, & ieiunia non est Deo accepta, nisi inquantum est opus virtutis. Actus autem virtutis est secundum determinationem rectæ rationis, & quantum ad hoc sunt Deo accepta, quę fiunt, scilicet, inquantū fiunt ad refrenationem concupiscentiarum cum debita discretione. Cum autem exeunt metas rectę rationis, non cadunt sub voto, nec Deo placita sunt. Propter hoc Apostolus ad Roma. 12. cap. postquam, dixit, Exhibeatis membra vestra hostiam viuentem sanctam, Deo placētem; addidit: Rationabile sit obse-

Ad 3.

E quium vestrum. Sed quia quantū ad ea, quæ homo habet ad seipsum, faciliter fallitur cum interdum sit sibi fauorabilis, ista vota congruentius secundum arbitrium alterius iudicātur, ideo Ecclesia statuit, quòd in votis, quæ apparēt dura, secundum arbitrium eius, qui præest iudicentur, scilicet, an teneant, vel non, & an seruanda, vel mutanda sint, & in quid commutentur, vt patet extra de voto, & voti redemptione cap. de peregrinationibus. Cum vero arguebatur de indifferentibus, & vanis de quibus interdū fit votum, dicendum est, quòd non debent seruari si talia sint propriè indifferētia, quia in vouendo talia, & seruando esset homo superstitiosus, & stultus, ideo dicebat Beatus

Quō fiūt vota indiscreta qualiter obseruāda sunt.

tus Tho. de Aquino, quòd talia magis sunt dimittenda, quàm seruanda. Host. autem dicebat, quòd erant seruanda, sed hoc supra declaratum est. Ad quartã rationem cum arguebatur de impossibilibus, quę aliquando vouentur, & tamen illa non sunt meliora bona. Respondendum est, quòd voueri impossibile contingit dupliciter: vno modo, quòd res sit impossibilis, quando vouetur, & cognoscatur esse impossibilis: alio modo, quòd a principio fuerit possibilis, & leuis impleri, postea autem efficiatur a casu impossibilis. Si primo modo dicendum, quòd impossibile non cadit sub voto, sicut non cadit necessarium necessitate absoluta, immo minus cadit quàm necessarium, q̃q̃ non sit nobis liberum: tamen fit per nos, vel patimur nos illud. Quod autem est impossibile, nec agimus, nec patimur, stultum ergo foret, siquis voueret impossibilia. si autẽ id quod vouetur a principio erat possibile tamen postea efficiatur impossibile propter languorem, aut infirmitatem, vel paupertatem aut alias causas, sicut dicebatur in arguendo, votum tenuit a principio, quia factum est de re possibili licita, & honesta, ideo postea debet dare operam ipse, qui vouit, vt compleat: si autem efficiatur sibi impossibile, non tenetur, debet tamen aspicere an deuenerit in istam impossibilitatem ex culpa sua, & tunc dolebit, quòd per accidens ipse fuerit causa fractionis voti, & tamen nihil vltra agere tenebitur re facta impossibili: si autem non accidit impossibilitas ex culpa sua non tenebitur dolere, nec aliquid alterum agere.

Ad 4.

Impossibile non cadere sub voto. Vide infra q. 50, ad tertiũ.

An idem opus sit magis meritorium cum voto, quàm sine voto. Quæst. XLIX.

QVAERETVR amplius de voto, scilicet, an idem opus sit magis meritorium, vel min⁹ cum voto, an sine voto, sicut siquis obseruet castitatem ex voto, & alius sine voto cęteris paribus quis horum magis mereatur. Et arguitur, q magis meritorium est agere sine voto, quia omnis operatio humana habet rationem boni, vel mali, in quantum reperitur in ea ratio libertatis, & quanto est magis libera est magis bona, vel magis mala. Quod autem est totaliter inuoluntarium, non est laudabile, nec vituperabile, vt patet 3. Ethi. sed quod fit sine voto est pure liberum, quod autem ex voto habet necessitatem, ideo magis meritorium, vel demeritorium erit, quod fit sine voto, quàm cum voto. Et si aliquis respondeat, quòd votum non habet necessitatem absolutã, sed necessitatem finis, vel ex præsuppositione. Adhuc non videtur satisfacere, quia necesse est in voto dari aliquam necessitatem qualiscunque illa sit: sed sine voto non est aliqua necessitas, ergo magis liberum est agere sine voto, & consequenter magis laudabile cum bonum fuerit. Item patet hoc, quia dicit Prosper in. 2. li. De vita contemplatiua: Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt nos non necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus, sed ille, q vouet ieiunium subdit se necessitati ieiunandi, ergo melius esset, si ieiunaret sine voto. Item Apostolus 2. ad Corin. cap. 9. dicit. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut necessitate, hilarem enim datorẽ diligit Deus, sed quidam ea, quę vouẽt ex tristitia faciunt, & hoc videtur procedere ex necessitate, quam votum imponit, quia necessitas est contristans, vt patet 5. Meta. ergo melius est aliquid facere sine voto, quàm cum voto. Item votum necessarium est ad hoc, quòd firmetur voluntas ad rem, quã vouet, vt supra fuit declaratum, sed nullus potest magis firmari in aliquo operabili, quàm cũ illud actua-

Arguit 1.

Cap. 1.

F liter facit, ergo melius est sine voto agere, quia tunc inducetur necessitas, quam volebamus per votum inducere. Item quanto aliquod bonum opus est cũ maiori delectatione tanto est magis virtuosum, quia signum generati habitus est fieri delectationem in opere 2. Ethi. sed qui agit ex voto non agit ex tanta delectatione, sicut qui sine voto, quia qui non vouit operatur ex inclinatione, scilicet, quia vult, qui autẽ vouit iam ex necessitate operatur, ideo minus delectabiliter, quod patet, quia operatio illa est delectabilis, quæ est conformis naturæ, vt patet in fine 7. Ethi. sed esse liberum est naturæ humanæ conditio, & qui agit ex voto non agit ex plena libertate, qui autem sine voto agit liberrime, ideo delectabilius operabitur, qui sine voto, & consequenter virtuosius, & magis

Cap. 3.

G meritoriè. In contrarium videtur, quòd melius sit agere ex voto, quia magis meritoriũ est habere actũ duarum virtutum quàm vnius, sed qui agit ex voto habet actum duarum virtutum, & qui agit sine voto habet actum vnius tantum virtutis, ergo magis meretur, qui agit ex voto. Antecedens patet, quia qui agit ex voto, scilicet, vouẽdo continere habet primo actũ latrię inquantum ordinat istum actum in Deum per promissionem, & illa promissio est quoddam obsequium. Habet etiam actum secundæ virtutis, scilicet, temperantiæ cuius est continere, vel abstinere, si autẽ aliquis sine voto abstineret solũ haberet actum temporantiæ, ergo magis meretur, qui uouit. Item dato, quòd in actu votiuo esset actus vnius virtutis solum,

H adhuc illa perfectius operaretur, quàm sine voto, quia uouere pertinet ad principaliorem virtutem, scilicet, ad latriam, ut supra fuit declaratum, agere autem sine uoto pertinet ad alias uirtutes minores, scilicet, ad temperantiam, fortitudinem, & similes, habent se tamen sic actus uirtutis, sicut ipsę uirtutes, scilicet, quòd actus principalioris uirtutis est principalior, actus minoris uirtutis est minor, & propter hoc dicitur 1. Ethic. quòd fęlicitas sit act⁹ principalissimę uirtutis, quia est fęlicitas summum bonum. Etiam colligit hoc ex 8. Ethi. ergo uotũq đ est a latria, quæ est principalis erit excellentius quàm operatio sine uoto, quæ est a minoribus uirtutibus. Item dicitur in Psal. Vouete, & reddite Domino: si tamen non esset magis meritorium agere ex uoto, quàm sine illo non admoneret Scriptura ad hoc, quia esset uotum

I superuacuum. Item super istum locum Psalmi: Vouete, & reddite, Glosa dicit uouere uoluntati consulitur, sed consilium non est nisi de meliori bono. ergo melius est facere aliquid ex uoto, quàm sine uoto. Itẽ perfectius est complere actus duorum consiliorum, quàm unius, sed qui uouet complet in se duo consilia, qui autem sine uoto agit, unum tantum complet, ergo melius est uouere. Primum patet, quia quodlibet de consilijs dicit aliquam perfectionem, ergo melius est duo adimplere, quàm unum. Secundum patet, quia qui uouet complet duo consilia. Primum est, quia uouet, obligare autem se per uotum pertinet ad consilium, ut dictum est. Secundum consilium est quantum ad id, quod uouetur, quia uotũ propriè est de operibus supererogationis, ut supra fuit declaratũ,

K & ista cadunt sub consilio, qui autem operatur ista sine uoto solum complet unum consilium, scilicet, qa agit unum opus super erogationis. Respondendum ad quæstionem, quòd magis meritorium, & landabile est agere aliquid cum uoto, quàm sine uoto, ad quod possunt esse multæ rationes. Prima est, quod uouere est actus latriæ, quę est uirtus multum excellens, immo nobilissima inter oẽs morales, nobilioris autem uirtutis est opus melius, & magis meritoriũ, unde actus inferioris uirtutis est melior, & magis meritorius

Magis laudabile & meritoriũ est aliquid agere ex voto quàm sine.

ritorius ex hoc, quòd imperatur a superiori virtute, cuius actus sit per imperium. Patet autem hoc ex cōparatione theologicarum virtutum ad morales: sicut enim inter theologicas excellētior est charitas, ita inter morales nobilissima est latria, sed in theologicis sic est, quòd actus fidei, & spei, quæ sunt minores virtutes est perfectior quando imperatur a charitate, q̃ si non imperetur, ergo sic erit de latria ad virtutes minores morales. Assumptum patet, quia si aliquis habeat actum fidei per charitatem, scilicet, quòd assentiamus alicui articulo, quia charitas iubet captiuari intellectum in obsequium Christi, perfectior est ille actus fidei, quàm si solum esset ex fide sine charitatis imperio. Idem est de actu spei. De moralibus autem respectu latriæ sic se habebit: latria enim est excellentissima īter morales, & habet ordinare act⁹ oīum aliarū moraliū per imperium in Deum, qui est finis suus: ergo cum ille ordinatæ fuerint per latriam perfectiores erunt quàm sine latria, sed vouere est actus latrię, ergo cum aliquis ieiunauerit, vel continuerit ex voto melius operatur quàm sine voto: sic enim dicit Aug. in li. de virg. quòd nec ipsa virginitas, quia virginitas, sed quia Deo dicata est honoratur, quam vouet, & seruat continentia pietatis. Sed objicietur contra hoc, quia etiam si non voueamus possumus habere actum latrię, quia virtutes morales secundum se nō diriguntur in Deum, sed in quosdam alios fines magis particulares, sicut patet de temperantia fortitudine, iustitia, eutrapelia, quæ ordinantur ad quædam bona humana. Cum autem aliquis habuit actus istarum virtutum solum, non operabitur propter Deum, vt si contineat, vel ieiunet. Si tamen aliquis propter Deū ieiunet, vel exponat se ad mortem, aut elargiatur pauperibus eleemosynas, ordinabuntur hi actus trium virtutum moralium in Deum, & hoc per latriam, nā nulla virtus potest per seipsam ordinare actum suum, nisi in finem sibi præstitutum. Cum autem ordinatur ad finem altiorem eleuatur per aliam virtutem ordinantem ipsam, & vtentem ea per imperium: sic enim fit de iustitia legali respectu omnium virtutum moralium, quia aliæ sunt in bona particularia humana, iustitia autem legalis est in bonum commune, ideo ordinat actu omnium aliarum uirtutum in bonū commune, vt patet 5. Ethi. circa principium. Sic igitur latria erit ordinans actum omnium virtutum moralium in Deum, scilicet, faciens, quòd propter Deum iustè, tēperate, liberaliter, & fortiter agamus, & istud contingit sine voto, ergo ita diriget latria alias virtutes morales sine voto, sicut cū voto, & consequenter erit ita meritorium operari sine voto, sicut cum illo, quia ista perfectio voti solùm prouenit ex latria.

Respondendum, quòd sine voto possunt ordinari actus virtutum moralium in Deum, ideo generaliter quandocunque operamur secundum aliquam moralem virtutem propter Deum, est ibi operatio latriæ dirigentis actum illius virtutis moralis in Deum, sed adhuc magis meritorium est, cum agimus aliquid ex voto, quàm sine voto, & hoc, quia quando aliquis agit ex voto, habet duos actus latriæ, cum vero sine voto habet vnicum, vnde accipiendo, quòd aliquis contineat ex voto sunt hic tres actus: vnius est actus temperantię ad quam pertinet continere. Alius est actus latriæ inquantum propter Deum solum continemus. Tertius est etiam actus latriæ inquantum ei quandam aliam specialem cultus cęremoniam exhibemus obligantes nos ei ad continendum, quæ obligatio per seipsam solam est actus latrię, etiam sine actu priori. Cum vero aliquis continet propter Deū sine voto sunt duo actus virtutis, primus est temperā tiæ, cuius est continere. Secundus est latriæ, quæ ordi-

A nat istam continentiā in Deum. Perfectius ergo erat votum, in quo erant tres actus virtutis, & duo erant actus latriæ, quàm operatio sine voto, in qua sunt solum duo actus virtutis, & vnicus est actus latriæ. Alia ratio adhuc est, quia ille, qui vouet aliquid, & facit pl⁹ se Deo subijcit, quàm ille, qui solum facit, quia qui vouet subijcit se Deo non solum quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem agendi. s. vt non solum aliquid agamus pp Deum, sed etiam, q̧ de cętero nihil nobis facere liceat, nisi quod Deus vult, & hoc nimis est, plus enim quis donat voluntatem suā subijciendo Deo etiam si non voueat aliquem actū determinatè, quàm si multos actus faciat non obijciens voluntatem suam, sicut plus daret alicui, qui daret ei arborem cum fructibus quàm qui daret illi fructus tantum, vt dicit Anselmus in lib. de similitudinibus. Quòd etiam votum s̄m se sine aliqua operatione sequenti sit meritorium apparet, quia sic se habet votum nostrum ad Deum, sicut promissiones de benefaciendo inter homines, sed non solum alicui grās impendimus cum nobis benefacit, sed etiam cum benefacere promittit, ergo Deus nō solum acceptat cum aliquid agimus, sed ēt cum agere vouemus. Itē alia rō ad hoc est, q̧ voluntas nostra firmatur per votum immobiliter in bonum, facere aūt aliquid ex voluntate firmata pertinet ad perfectionem virtutis, vt patet 2. Ethi. vbi Philosophus ponit tria requisita ad virtutem. s. q̧ in operatione sit hō sciens, & volens, & impermutabiliter operans, sic autem è contrario peccatum, quod mente firmata fit in malo dr̄ fieri per obstinationem, & illud est nimis graue, ergo è ꝯrio mēs firmata in bonum faciet actum excellentiorē. Quod autem dr̄ de firmitate mentis in voto non est intelligendum solum quantum ad obligationem, per quā determinatur quis ad faciendum sic, & non aliter, sed intelligitur de quadam firmitate mentis, quæ est totaliter se disponere ad aliquid faciendum, & per hanc firmitatem nimis homo meretur, quia quanto aliquis est magis firmatus tanto est magis voluntari⁹. Cum enim quis nondum vouit habet voluntatem non firmam, ideo interdum operatur cum vult. rursus autem cum noluerit, non operatur, & sic fluctuat, qui autem vouet nisi forte indeliberato animo agat, quod propriè non est votū, primo se totaliter determinat ad semper sic faciendum, & quia sic deliberat vouet: ideo firmitas mentis est simul cum voto, & tamen est præter obligationem voti.

An sufficiat q̧ aliquis agat aliquid per habitū latriæ, & alteri⁹ virtutis, sicut si faceret ex voto, & q̧ magis proficit votū.

Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primā cum dicebatur, quòd quanto aliquid est magis liberum, tanto est magis meritorium cęteris paribus cōcedendum est. Cum vero objicitur, quòd ea, quæ sunt sine voto sunt magis libera, negandum est. Nā quamquàm aliqua necessitas sit in voto: tamē illa nō tollit, nec diminuit libertatem. Deus enim necessario bene se habet, & bene operatur: tamen liberrim⁹ est in operatione. Cum autem objiciebatur, quòd quamquàm non sit necessitas absoluta in voto, est tamen necessitas ex præsuppositione finis, ergo saltem ex hac parte minus liber est, qui vouet.

Ad 1. rōnē in principio.

Respondendum est non valere: hoc enim esset si necessarium per se opponeretur libero, vel voluntario, quia tunc quæcunque pars necessitatis diminueret aliquam partem libertatis, sed falsum est: est enim contrarium libero, uel uoluntario coactum, & de hoc uerum est, quòd coactio simpliciter aufert totaliter uoluntarium, & quæcunque pars coactionis aufert aliquid de libertate, sed in uoto nulla coactio est, nec ante emissionem uoti, nec post: licet sit ibi necessitas ex præsuppositione finis: ergo non tollitur libertatis aliqua pars per uotum. Aliter dici posset de

necessitate

necessitate voti, quòd etiam necessitas, quę est ex pręsuppositione finis non est simpliciter in vouente, qa vouentes aliquando fuerunt sine omni necessitate, ideo ex voluntate vouendi, quando erant purè absoluti a necessitate omnes actus posteriores sunt purè liberi: si enim illi, qui ex voto agunt semper fuissent necessitati ad agendum, verum esset, quòd per votũ esset operatio minus libera aliqualiter, quàm aliàs foret, & tamen ipsi se voluntariè subdiderunt, ideo ex hoc magis merentur. Sed prima responsio melior est.

Alia solutio. Aliter responderi potest, quòd illi, qui vouent non solum non sunt minus liberi, sed etiam sunt magis liberi, quia libertas pertinet ad voluntatem, ideo quantum aliquis agit rem magis voluntariè tanto magis libere, sed qui vouet agit magis voluntariè cum voluntas eius sit firmata, & determinata magis ad operationem, voluntas autem non vouentis non est tantum determinata, sed fluctuat, ideo ex hoc minus volens est.

Ad 2. Ad secundam rationem de auctoritate Prosperi quantum ad necessitatem ieiunandi, dicendum est, quòd intelligitur illa auctoritas quantum ad necessitatem coactionis, & non quantum ad necessitatem voti, ideo signanter dicitur in eadem auctoritate, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus, necessitas autem coactionis inuoluntariũ causat, & deuotionem excludit: necessitas vero voti est per immutabilitatem voluntatis, vnde voluntatē confirmat, & deuotionem auget, & sic ista non phibetur, sed magis consummatur.

Ad 3. Ad tertiam rationē de dicto Apostoli, dicendum quòd necessitas faciendi non causat semper tristitiam, quia in Deo est summa delectatio, vt probat Aristo. 12. Meta. & 7. Ethi. ipse tamen necessario bene agit, sed necessitas coactionis inquantum est contraria voluntati tristitiam causat secundum Philosophum 5. Meta. necessitas autem, quæ est ex præsuppositione finis non causat tristitiam in illis, qui bene dispositi sunt in anima, sed magis voluntatem confirmat, & gaudium generat. Si enim homines scirent in potestate sua simpliciter constitutum bonum agere, langueret virtus mentis circa istud. Cum vero sibi sciunt incumbere aliquid agendum, confortant se ad illud exequendum, & faciliter exequuntur, per hanc autem executionem bene dispositi postea in operatione gaudent, nam habitus ex operatione gignitur, sed habitus superueniēs facit delectationem esse in operibus, vt patet 2. Ethic. vnde Aug. dicit in Epistola ad Armentarium, & Paulinum: Non te pœniteat vouisse, immo gaude iam tibi sic non licere quod cum tuo detrimento licuisset. Sed adhuc posito, quòd aliquis a principio, qui fuit feruens in voto efficiatur tepidus, vel frigidus, ita vt doleat de voto emisso, si tamen adhuc maneat voluntas implendi votum, & impleat cum illa tristitia, magis meritorium esset, quàm si fieret sine voto, & hoc, quia licet ad actum materialem voti sit tristitia, tamen respectu voti non est aliqua, ideo ipse vouens vult explere votum cum expleat: tamen act[9] materialis est sibi difficilis, impletio autem voti est actus religionis, quæ est potior virtus, quàm abstinētia, cuius actus est ieiunare, vel quàm continētia, cui[9] est cohibere libidines, ideo magis meretur explens votum cum tristitia, quàm ille, qui non vouens facit quod facit vouens, etiam cum gaudio.

Actus voti completiuus licet aliqñ sit cum tristitia magis meritori[9] est q̃ actus delectabilis sine voto. & qño intelligit. vid' supra. Hoc idem tenent: Doctores aliqui. 4. Sentē. & S. Tho. 2. 2. q 88. ar. 6.

Ad 4. Quæ sit firmitas, quæ inducitur per votum in operatione. Ad quartam rationem respondetur, quando dicebatur, quòd votum est ad firmandũ voluntatē, sed non pōt magis firmari, q̃ cũ quis actualiter operat, ēt si sine voto. Dicendũ, ꝙ ille, qui facit aliqd sine voto, habet īmobilē voluntatē respectu illi[9] opis singularis quod facit, & tũc cũ facit solũ quod quidē nō est,

F ex aliqua firmitate voluntatis per libertatem, sed ex necessitate rei, quia voluntas dũ vult, necessario vult, & omne quod fit, vel est, dum fit, vel est, necessario fit vel est, quia ista sunt in sensu composito. & sic est accipiendum omnis propositio de pñti inquantum est de pñti. s. reduplicando conditionem tpis. s. cum, vel dum, & ista firmitas voluntatis non est aliqualiter meritoria, quia non est liberum voluntati sic se firmare. Qui autem facit ex voto aliter habet voluntatem firmam, nam cum agit est firma voluntas ex conditione rei, & hoc non attinet ad votum. manet etiam firmitas voluntatis pro futuro, qa firmiter determinat ille, qui aliquid vouet semper se sic facturum, sicut aliquando facit, & hoc qñ votum est perpetuum: si autē

G sit ad aliquod tempus durans, non solum firmatur voluntas vouentis in illo actu, quem actualiter habet, sed ēt ad omnes futuros actus, si vero votum sit de vnico actu, vt siqs vouit se vna die ieiunaturũ, manet voluntas firmata respectu futuri, quia quando ille actus vouetur, adhuc futurus est, tamen vouens firmiter se determinat ad illum firmiter exequendum.

Ad 5. Ad quintam rationem, cum dicebatur, quòd qui agit ex voto agit ex minori delectatione, negandum est, & cum dr̄, ꝙ est ibi aliqua necessitas. ergo minor libertas, & consequenter minor delectatio, negandā consequentia. Nā necessitas non repugnat libertati, sed coactio, vt supra declaratum est. Aliter poterat dici, ꝙ interdum contingit, ꝙ vouentes cum tristitia operentur, licet hoc sit nimis accidentale voto, tamē

H adhuc tunc dicebatur, quòd erat magis meritorium agere ex voto, & cum tristitia, quàm sine voto, & delectabiliter, ideo pro hoc negandum est antecedens, scilicet, quòd opus bonum tanto est magis virtuosum, quanto est cum maiori delectatione: intelligendum est enim cęteris paribus, vt scilicet, si sit idem actus, & ab eadem virtute, si tamen sint diuersæ virtutes, actus ille, qui est cum tristitia poterit esse excellentior eo, qui est cum delectatione, vt siquis operetur per fortitudinem circa magna terribilia, vel p temperantiam abstinendo a magnis delectabilibus, manifestum est, quòd nimis excedit ad eum, qui operatur per eutrapeliam, vel affabilitatem, etiam si delectabiliter, eo ꝙ fortitudo, & temperantia sint de maximis virtutibus eutrapelia autem fortè omnium minima est. ita de operatione, quæ est cum voto, & illa, quæ est sine vo-

I to, quia votum est actus latriæ, & completio eius inquantum est: votum etiam pertinet ad latriam, facere autem sine voto pertinet ad minores virtutes, ideo quamquàm sit actus uoti in complendo cum tristitia, est maior, quàm actus sine uoto cum delectatione, quia ille pertinet ad minores uirtutes

Nota qño intelligit, ꝙ delectabilis operatio in eodē gñe semp est magis meritoria, q̃ opatio tristis.

An omne votum factum ab eo, qui vouere potest, & non impedito obliget, & de votis obligantibus, & non obligantibus, ac de votis monachorum. Quæst. L.

Quæretur vlterius de uoto an omne uotum obliget, & non est intelligendum hoc absolute, quia sic manifestum est, quòd non obligat omne uotum, cum

K multa uota fiant ab illis, qui non possunt uouere, ut a paruulis, & furiosis, & generaliter ab omnibus, qui non sunt sui iuris quantum ad id, quod uouent. Etiam, quia aliquando fiunt uota de rebus illicitis, quæ non cadunt sub uoto, & de his nemo dubitat, quòd uotum non teneat: sed posito, quòd uotum fiat ab illo, qui uouere potest, & de re illa, quæ cadit sub uoto, & sic de cęteris conditionibus uoti, tunc est dubium, an omne uotum teneat. Et uidetur, quòd non, quia uotum est promissio facta Deo, per promissio-

Argum. 1. ꝙ non.

promissionem aũt acquiritur ius ei, cui fit promissio si acceptet promissionem: si aũt non acceptet nihil acquiritur, vt patet in stipulantibus, sed sic est de promissionibus, quæ fiunt inter homines, ꝙ nemo sanæ mentis curat acceptare promissionem illam, quæ est penitus de re inutili, & sic est de omnibus promissionibus nostris respectu Dei: ergo nullam acceptabit, & consequenter non manebit obligatio in voto. Antecedens patet, quia vtilitas est ad supplendam indigẽtiam: Deus aũt bonorum nr̃orum non indiget, iõ nõ acceptabit votum, quia erit sibi inutile. (Secundo.) Itẽ magis indiget hõ eis, quæ promittuntur sibi per alium hoĩem q̃ Deus eis, quæ nos ei vouemus, cum bonorũ nr̃orũ, nequaquam egeat, sed promissio simpl'r hoĩ facta nõ obligat ad obseruandum ſm constõnem legis humanæ, quia vr̃ esse pp mutabilitatem voluntatis humanę instituta: ergo multominus promissio simpliciter facta Deo, quia dr̃, votum obligabit ad obseruandũ. Itẽ nemo põt ad impossibile obligari: sed quandoque quis vouet id, quod fit ei postea impossibile, vt si aliqs promittat quidquam, postea nequaq̃ põt adimplere, & tñ a principio poterat: velut si quis ingrediatur religionem factis aliquibus votis in sęculo, postea nõ poterit illa complere, si prælatus repugnet: vel vouet peregrinationem, & efficitur ita languens, ꝙ nec per se, nec ab alijs portari põt: ergo vr̃ ꝙ non obliget oẽ votum. (Tertio.) Item id ad cuius solutionem est aliquis obligatus statim soluere tenetur, sed aliquis non tenetur soluere statim votum præcipue si sub conditione futura vouit: ergo non est semper obligatorium votum. In contrarium arguitur, quia dr̃ Eccl.c.5. quodcunq; voueris redde, multoq; melius est non vouere, q̃ post votum promissa non reddere: ergo omne votũ obligat. Item si non obligaret omne votum, non est peccatum in non reddendo, sed peccatum est cum non reddimus, & non solum cum non reddimus, sed etiã cum moramur in reddendo: ergo omne votum obligat. De hoc Deut.c.23.s. cum votum voueris domino Deo tuo non tardabis reddere, quia requiret illud Deus tuus, & si moratus fueris reputabit tibi in peccatum. Ad quæstionem respondendum est, ꝙ si obseruentur omnes conditiones voti.s. ꝙ fiat ab illo, q põt vouere, & de re, quæ sub voto cadit, & sic de omnibꝰ conditionibus obligabit. Hoc autem, quia ad fidelitatem hominis pertinet, vt obseruet illa quæ promisit: vnde dr̃ aliquis fidelitatem habere in hoc præcipuè, ꝙ non facit irritum verbum suum, & si homo obligatur homini reddere, quæ promisit, quia recta ratio dictat hoc esse seruãdum: multo magis debet homo obseruare promissa ad Deum, quia longe grauius est æternam, quam temporalem offendere maiestatem: extra de hæret.c. vergentis. Debet autem homo fidelitatem Deo, tum ratione domini, quia vniuersalis dominus est, tum ratione beneficii, quia quidquid sumꝰ & habemus ipse contulit: in ipso enim sumus, viuimꝰ & mouemur Actuum. 17. c. Ad hanc ergo fidelitatẽ pertinet, vt homo maxime obseruet vota facta Deo: ideo fractio voti est quædam species infidelitatis. Vnde Eccle.c.5. dr̃. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet.n. ei infidelis, & stulta promissio. Est autem promissio infidelis quando non seruatur, quod promittitur. Ad rõnem r̃ndendum. (Ad primã rationem.) Ad primam cum dicebatur ꝙ votum non obligat, quia Deus non acceptat illud: respondendum est, ꝙ acceptat: immo si vota fiant discretè Deus multum acceptat ea: & propter hoc sępe in scriptura consulitur, ꝙ voueamus. & cum dicitur, ꝙ promissio nostra est Deo inutilis, ideo non acceptat. Dicendum, ꝙ quamquam sit inutilis respectu Dei.s. ꝙ nulla indigentia eius subleuatur p votum nostrum, nec etiam aliquod bonum ei acquiri-

A tur: tamen est nobis vtilis promissio voti, quia per eã magis meremur, ideo Deus acceptat illam non vt ipse crescat ex bonis nostris, sed vt nos crescamus in eo p bona, quæ ei promittimus. Aliter dici potest, ꝙ licet votum nostrum non sit Deo vtile: est tamen ei gratum.s. quia votum fit de bonis, vt s̃. dictum est: Deus autem est summum bonum: ideo quantum ad hoc omnia bona habent quandam similitudinem cũ eo: ipse verò ea, quę sibi similia sunt diligit: ideo gratum est sibi votum nostrum & acceptat illud: nam ad acceptandum aliquid, non solum requiritur, ꝙ sit vtile: ideo interdum magis acceptamus ea, quæ grata sunt si sint delectabilia, quamquam inde nulla sequat̃ vtilitas. Sic autem est de votis nostris respectu Dei, ideo acceptat illa.

B Ad secũdam rationem dicẽdum, quòd homo obligatur Deo per promissionem, & obligatur homini etiam si promissio non habeat secum alias cęremonias iuris positiui: eo ꝙ ista promissio habet obligationem de iure naturali, cum ratio nostra dictet semper esse veritatem tenendam, & obseruandas promissiones. (Ad secundam.) Est autem ista promissio de iure naturali habens vigorem, & propter hoc si aliquis promiserit alteri aliquid dare, quamquam non sint alia verba, quæ inducant obligationem de iure ciuili: tamen tenetur dare, quod promisit, & peccat mortaliter si non dederit. De voto autem respectu Dei sic est, ꝙ obligatur homo ei per simplicẽ promissionem: quia respectu eius non sunt obseruandæ cæremoniæ iuris ciui-

C lis, sed sicut ipse dedit nobis ius naturale in cordibus nostris, quod est dictamen rationis, de quo Apostolus ad Roma.c.2. ita vult, vt nos per ius naturale.s. per dictamen conscientiæ nostræ nos ad Deũ habeamus, sed ſm ius naturale nihil magis obligat ꝑmissio simpliciter facta, quã si vestiatur verbis, vel aliis cæremonijs inducentibus obligationẽ de iure ciuili: ergo votum simpliciter emissum obligabit. Ad tertiam rationem cum dicebatur, ꝙ impossibilium non est obligatio: respondendum est, ꝙ vota si a principio fiant de impossibilibus nulla sunt, vt si aliquis voueat se nunquã moriturum, sed de hoc non arguebatur. (Ad tertiã.) fiũt autem aliquando res promissę impossibiles.s. ꝙ a principio erant possibiles: postea autem ex aliquo casu ef-

D ficiuntur impossibiles, & de hoc arguebatur. In quo dicendum est, ꝙ qui vouit, debet attendere, an culpa sua prouenit ista impossibilitas: si autem sine culpa satis est, ꝙ habeat animum paratum ad exequendum ista si aliquando redierit possibilitas faciendi. Si vero culpa sua ꝑuenit impossibilitas doleat, quia ipse fuit aliqualis occasio non implendi votum: semper tamẽ habeat animum paratum, vt si forte aliquando contigerit ista esse possibilia operetur ea. (Quid agẽdum sit de eo qui vouit aliq̃d, & non põt adimplere vide supra q.48.ad 4.) De duobus autem casibus, qui proponebantur dicendum est: & primo de ingrediente religionem dicetur, ꝙ si aliqua vota fecit in seculo si compleri possunt non repugnando statui religionis debet petere a prælato suo, vt cõcedat ei licentiam implendi hæc, quę si concedatur explebit illa: si autem non concedatur non tenebitur

E adimplere. Nec tamen multum dolendum est isti, ꝙ ipse sciens ingressus est religionem nondum expletis votis, quia obseruatio votorum religionis est maioris perfectionis, quam omnia vota, quę in sęculo fieri possunt: ideo non est aliquod votum, quod per ingressum religionis non possit commutari, vt patet extra de voto, & voti redemptione.c. scripturæ. De hoc autem magis infra dicetur. (Quid de illo qui vouit peregrinationem efficitur totaliter impotens.)

De secundo casu, scilicet de promittente peregrinationem, dicẽdũ est, ꝙ si impossibile est sibi illuc ire ꝓpriis pedibus, vtpote quia incidit in podagram, vel alios magnos languores, dẽt si potuerit saltẽ equitans pere-

peregrinari. Si autem nec sic potuerit dēt auctoritate diœcesani commutari votum in aliquem alterū piū actum, vt in ieiunia, orationes, vel eleemosynas, & similia, vt patet extra de voto, & voti redem. c. de peregrinatione. Quid aūt si iste totaliter fuerit factus impotens, vt si sit pauper & languens valde. s. ꝙ nec orare, nec ieiunare, nec similia facere possit? dicendū ꝙ tūc expletio voti est sibi penitus impossibilis, & impossibilibus deficit obligatio, & non est imponendum aliquid per superiorem, sed absoluetur a voto: cum hoc tñ ꝙ si peruenerit ad possibilitatem alicuius horū votum expleat, vel aliquid pro commutatione det.

Ad quartam rationem qñ dicebatur, ꝙ id ad cuius solutionem aliquis est obligatus immediate soluere tenetur, respondendum est, ꝙ si aliquis vouit, aut cū conditione vouit, aut non: si cum cōditione, nō tenetꝰ vsqueq̃ conditio fuerit adimpleta: si autem sine cōditione, aut limitauit tēpus, in quo redderet, aut non: si primo modo tenetur, qñ aduenerit tempus limitatum: si aūt non limitatum est tps ſm iura obligabatꝰ immediate soluere: Deus tñ magis respicit habitudinem conscientiæ, q̃ positionem iuris. Ideo dicendū, ꝙ aut intentio sua fuit ad immediate se obligandū ad soluendum aut non: si primo modo, debet immediate soluere: si aūt secundo modo, dēt tam citius soluere quam commode potuerit, de hoc tñ adhuc infra magis specialiter inquiretur.

De obligatione votorum. Quæst. L I.

QVAERETVR vlterius circa hoc de votis obligantibus, vel non obligantibus. s. quid si aliquis vouit intrare in aliquod monasterium, & fratres illius nolunt eum recipere. Dicendum ꝙ ipse iam non pōt implere votum, cum dependeat hoc ex ptāte alterius, qui non vult assensū dare: si tñ iste introiret in aliud monasterium satisfaceret, sed adhuc non obligatur ad hoc indifferenter. Pro quo sciendum, ꝙ aut iste qui vouit intrare aliqđ monasterium habuit principaliter intentionē se obligandi ad aliquam religionem, & tñ elegit sibi specialiter ex consequenti aliquod monasterium, tanquam locum magis sibi congruentem, & tunc si ibi non recipiatur tenetur intrare aliam religionem, & sufficiēs est: si autem principaliter intendebat se ad hanc religionem obligare, vel ad hunc locum pp specialē cōplacentiam huius loci, vel religionis: non tenetur aliquam reliquam religionem intrare, si illi, qui sunt in hac religione, vel monasterio eū recipere noluerint, hoc tenet S. Thom. 2. 2. q. 88. articu. 3. sanius tamen ↄsset, ꝙ iste ingrederetur aliquam religionem, sed necessitas nulla est.

Vouens intrare monasterium in quo nolunt eum recipere, an teneatur intrare aliud. Quæst. LII.

QVAERETVR amplius, quid si iste, qui vouit intrare monasterium, in quo non recipitur, vult intrare in alterum an possit intrare ī quocunque voluerit, vel in quamcunque religionem. Respondendum est, ꝙ de monasterio non est difficultas. s. an hic vel ibi. est autem difficultas aliqua de religione. s. an possit intrare in laxiorem, vel cogatur introire in strictiorem. Pro quo respondendū est, ꝙ aut iste qui sic intrat, habuit primo intentionem se obligandi ad aliquam religionem specialiter, & non ad aliam, vel principaliter voluit obligari religioni, & ex consequenti elegit sibi hanc, vel illam, tanquā magis conuenientem. Si primo modo, dicendum ꝙ pōt

F introire in quamcunque religionem voluerit, siue in strictiorem, vel in latiorem, & causa est, quia iste non obligabatur introire in aliquam religionem cum nō fuit receptus in illam, quam specialiter vouerat, & si intrat in aliquam magis est ex consilio, q̃ ex necessitate: ideo libertati eius relinquitur quam velit. Si aūt intentio sua erat principaliter se obligare ad religionē, consequenter aūt determinauit sibi hanc, vel illam tanq̃ magis ↄuenientē, videbitur esse dubiū, & tñ magis vr̄, ꝙ iste teneatur ad strictiorem, quā ad laxiorē religionē, & hoc quia semel cum se voluit obligare ad istā religionem specialiter disposuit se ad oēm asperitatē, q̃ erat in hac religione. Si aūt ad aliquam laxiorem re-

G diret, non staret votum in viribus suis, quia iam minꝰ ageret, q̃ vouerat. Rursus aūt vr̄ difficultas, quia iste solum habuit voluntatem obligandi se ad tantā asperitatem, quanta erat in hac religione, & forte si proponeretur ei aliqua strictior religio, nollet eam vouere. Quod ergo obligetur ad id, quod ipse nullo modo volebat, satis vr̄ esse difficile. Est aūt ista difficultas, qñ in tota illa religione, quam vouit non recipitur. Secus aūt si vouit introire in aliquo monasterio specialiter in casu dato, quia tunc si non recipiatur in illo, dēt inquirere omnia alia monasteria illius ordinis, quia est ęqualis strictio obseruationis: in casu tamen superiori, quando in tota religione non recipitur, quia vtrinque difficultas est: sanius videtur, ꝙ consulatur diœcesanus qui potestatem habet in votis, vt patet extra de voto, & voti redemp. c. 1.

H *Vouens intrare in vnum monasterium non receptus intrauit aliud, an teneatur redire ad illud volentibus illis monachis. Quæst. LIII.*

QVAERETVR vlterius quid si aliquis vouens introire in aliquod monasterium, vel religionem non receptus ēst, & introiuit in alterum monasterium, vel religionem, & postea fratres illius ordinis, vel monasterij eum recipere volūt. Respondendum est, ꝙ aut ille non receptus est in monasterio, quod vouerat, sed in altero monasterio eiusdem ordinis, aut in monasterio alterius ordinis. Si primo modo facile est compleri votum, quia aut ſm consuetudinem monasteriorum ipse propria auctoritate potest recedere ab vno eundo in alterum, aut

I requiritur auctoritas superioris ad mutandū locum. Si primo modo debet inde recedere eundo ad monasterium, quod vouerat; si secundo modo debet petere licentiam a superiore, qui si concesserit tenet implere. Si autem non, manebit vel transibit ad monasterium, ad quod destinauerit eū superior, nec in hoc infringit votum, quia iam non est sui iuris ad cōplendum illud. Si autem receptus est in alia religione, aut illa est strictior, aut laxior: si latior debet redire ad illam, quā vouerat, & hoc potest facere auctoritate sua a superiore suo petita licentia, licet non obtenta: si aūt

K religio, quam introiuit est strictior non pōt redire ad illam quam vouerat auctoritate sua, vel prælati sui sine summi pontificis licentia, qui etiam non dēt eam dare sine aliqua cā iusta. Si dices nunquid debet petere eam a summo pontifice, vt impleat votum? Respōdendum est, ꝙ non dēt, qm̄ vota introducta sunt in fauorem Dei, non quidē tanquam vtilia sibi, sed vt eum magis colamus: non debent ergo vota esse directe ad impediendum, vel diminuēdum cultum diuinum: iō cum iste transierit ad statum perfectiorē diuini cultus. non dēt petere licentiam redeundi ad statū imperfectiorē. Nec ēt ex hoc dr̄ infringere votum, quia nō est fractor voti, qui illud in melius commutauit, sed sic est hic, immo magis frangit si pp voti cōpletionē

velit

velit redire a statu perfectiori ad imperfectiorē, quia iste videretur mittens manū ad aratrum, & respiciens retro.

Vouens dare pecuniam & perdens, an teneatur voto.
Quæst. *LIIII.*

QVAERETVR vlterius quid si aliquis vouit pecuniam Deo dare in eleemosynā, & postea illam perdit, ita vt nequaquam possit dare? Rñdendum est, ꝙ aut iste vouit specialiter dare aliq̃ pecuniam, vt si diceret ego voueo Deo istum florenum, vel istam duplam, vel fuit intentio sua dādi certam summam pecuniarum, siue esset de istis, siue de illis: si enim sit isto secundo modo, dicendum, ꝙ si efficiatur pauper vouēs, ita ꝙ nullatenus reddere possit, aut istud venit propter culpam suam. s. ꝙ noluit votū soluere tempore, quo erat potens soluere, aut sine culpa: si ex culpa dēt dolere, ꝙ ipse fuerit causa huius non impletionis voti: & debet semper habere animū paratum ad implēdum si forte venerit ad pinguiorē fortunam. Si tamen vellet, ꝙ commutaretur istud votū in aliud melius auctoritate dioceſani, satisfaceret & cessaret obligatio primi voti, vt in orationem, vel in aliquid alterum quod melius esset: nō tamen tenetur si voluerit, sed spectabit semper an aliquando efficiatur potens ad complēdum votū, quod emisit. Si autē dicatur, ꝙ vouit aliquam specialem pecuniā dare. s. istum florenum, vel istam duplam, & non aliquid alterum, dicere poterit aliquis, ꝙ erit sicut de monasterio, vt sup. dicebatur. s. ꝙ si vouisset quis introire in aliqđ monasteriū spāliter, & ibi nō reciperet̄, nō erat obligatus ad introeundum in alterum, cum non fuerit intē tio sua principalis obligādi se religoni, sed solum de isto loco intendit. Ita de pecunia cū intentio alicuius fuerit spāliter dare aliq̃ pecuniam, & nō aliam, si illa ꝑdita fuerit: dicetur forte, ꝙ non teneatur ad aliā, q̃q̃ ad aliam dandā potens sit. Rñdendū est, ꝙ tenebitur ad aliam equalem illi, quā vouerat: nam sicut declaratū fuit supra illa, quę sunt purè indifferentia sunt supstitiosa: ideo non sunt talia obseruanda, sic autē ꝙ votū solum compleatur de ista pecunia, & non de aliqua alia, quę sit equiualens isti, superstitiosum est: & ob hoc non debet curari quantū ad hanc partem, an ista, vel alia detur, tanquam nulla fuerit determinata. Et cum inducitur simile de introitu in monasterium aliquod speciale non est simile; quia quòd aliquis introeat in istud monasteriū, & non in aliquod alterum non est superstitiosum, cū forte istud sit perfectioris vitæ oībus alijs, vel istud sit ꝯueniens ꝯditioni vouētis & nullum alterum: iō tunc non obligatur ad alterum si non ꝑt introire in istud. In pecunia aūt promissa secus est, quia superstitiosum est promitti spāliter istā, vel illam pecuniam, & ꝙ non possit dari aliqua alia equiualens: ideo si fuerit aliqua alia non est curandum an detur de illa, q̃ promissa est, vel de alia: immo existē te ipsa, quę promissa est, & aliquibus alijs, non multū differebat, ꝙ magis daretur de ipsa, quam de alijs si essent summę penitus æquiualentes.

An mulier vouens virginitatem, & postea deflorata violenter, teneatur obseruare continentiam.
Quæstio. *LV.*

QVAERETVR vlterius quid si aliqua mulier vouit virginitatem, & postea violenter deflorata est. Respōdendum est, ꝙ si forte ex aliqua culpa sua saltē leuissima data est occasio ad hoc, debet dolere, ꝙ aliquo mō ipsa fuerit cā non impletionis voti. si aūt non fuit ex cā sua q̃q̃ esset conueniēs

A dolere, ꝙ accidisset aliquid ꝯrium voto suo tñ nō cogit̄, quia ipsa nihil peccauit ꝑ quod doleat. Sed tunc quæretur an ista obseruare dēt postea continentiam, cum non possit iam obseruare virginitatem, vel possit ꝯhere. Aliquis forte dicet, ꝙ poterit ꝯhere. q̄a ista specialiter vouit virginitatem, & iam impossibile est impleri, nec debet spectari aliquod tempus, in quo efficiatur possibile, sicut dicebatur de vouentibus pecunias si postea efficiantur pauperes, ꝙ debent spectare, an postea perueniāt ad pinguiorem fortunam, q̄a ibi quod aliq̃ñ non est possibile, postea efficitur possibile: hic aūt non est sic, quia illa, quę semel virginitatem perdidit, impossibile est, ꝙ sit virgo: ideo ꝙ possit redire ad quodcunque voluerit, tanq̃ desperans de cōpletione voti. Rñdendum est falsum esse, quia si iam non
B potest obseruare virginitatem dēt saltem obseruare continentiam abstinens vlterius ab omni coitu. Et patet simile, si aliquis vouit dare mille, & efficiatur impotens ad illa, possit tñ dare quinquaginta, tenebitur ad ea. ēt si aliqua mulier inter moniales vouerit virginitatem suam Deo, & postea violenter, vel spōtaneè defloretur, non erit ꝑ hoc absoluta ab obseruatione continentiæ, sed tenebitur semper continere, q̃q̃ non sit virgo: alias. n. daretur occasio fraudi. s. ꝙ aliq̄s ageret semel ꝯ votum, vt dissolueretur obligatio eius, iō manebit. Item simile est si aliquis promittit alicui soluere centum in certa die, dato ꝙ non possit soluere in die illa, tenebitur vltra: ita ergo cum in virginitate sint duo. s. nunquam fuisse delectationem veneream,
C & nunquam vlterius experiri, si aliquis voueat vtrūq; q̃ñ vouere potest, & postea tollatur alterum eorum. s. ꝙ aliq̃ñ sit expertus delectationē venereā, dēt tñ obseruare s̄m. s. ꝙ nunq̄ vlterius eā experiat̄. Dicendum igit̄, ꝙ taliter vouens continentiam dēt iam obseruare, cum non possit seruare virginitatem.

Si aliquis voueat, quòd nunquam intrabit religionem, an teneat votum, & an peccabit si introierit.
Quæst. *LVI.*

QVAERETVR vlterius circa ea, quæ supra dicebantur de obligatione voti. s. an oīa vota obligarent: an si aliquis voueat, ꝙ nunquam intra
D bit religionem, an teneat votum. Et vr̄ ꝙ nō, quia vota introducta sunt ad amplificandum cultum diuinum, cum vouere sit actus latrię, sed in religione est perfectior modus viuendi, quam in sæculo: ideo si teneret istud votum tolleretur via per illud ad cultū Dei. Etiam tolleretur diuina inspiratio, quæ aliquando pulsat hominem ad religionem, cui resistendum non est, vt patet extra de regularibus. c. licet, & 19. q. 2. c. duæ sunt.

In ꝯrium dicet aliquis, ꝙ debeat obseruare votum, quia sine religione charitas est: absit. n. ꝙ omnes coniugatos dicamus esse sine charitate. Etiam quia ipsi p̄nt ex cōi consensu in domo propria obseruare continentiam, q̃ in religione obseruaturi erant 33. q. 1. c. ꝙ Deo pari. Ad hanc quęst. rñdet Gratianus. 22. q. 3.
E c. vlt. & 61. di. c. 2. s. ꝙ si aliquis cogebatur a parentib⁹, vt clericatus tonsuram, vel religionis vestem susciperet, & se neutrum iuramento firmauerit facturum, q̃uis aliquibus videatur hoc iuramentum reprehensibile, quia opus charitatis iuramento se non facturū promisit: nulla tamen auctoritate seruari prohibetur, & si nunquam hoc, vel illud faceret: non tamen ideo minus saltem promereri valet, cum & nonnulli in laicali habitu sanctissimi, & Deo dilecti inueniantur. Hostien. respondet in summa. tit. de voto, & voti redemptione, ꝙ licet istud votum indiscretum fuerit: tamen postea tenetur obseruare, nisi contrariū a domino inspiretur.

spiretur: illectus ergo non intret. 20.q.3. cap. ꝯstituit, & extra de conuer.coniug.c. dudum. Ex reuelatione autem secure intret, vt in c.s.allegatis, & extra de diuor.c.gaudemus. Hanc solutionem dicit Host. satis approbari.22.q.2.c.beatus.& 16.q.1.ca.in parochia. Sed istud est solum quātum ad illam partem.s.si Deus inspirauerit, ꝙ debeat introire religionem, q̄q̄ ꝯriū vouerit: sicut dr̄ de beato Paulo, ꝙ ipse promisit venire in Hispanias, & tñ postea a Deo prohibitus nō venit, ideo non est redarguendus de mendacio, vel de fracta promissione. Dicendum ꝙ solutio ista satis vr̄ dura esse.s.ꝙ non debeat intrare si vouit: fundamentum autem Gratiani est in hoc, ꝙ q̄q̄ sit perfectior status religionis, quam quicunque alius: tñ cum in aliquo alio possit esse salus: siquis vouerit non introire religionem, tenebit votum: vult.n.ꝙ non possit fieri aliquod votum, quod totaliter auferat viam charitatis, potest tñ fieri votum.ꝙ auferat viam maioris charitatis: ideo dat ipse regulam, ꝙ qn̄cunque aliquis vouet quidpiā, per quod impeditur via ad maiorem perfectionem, dum tñ alias possit homo manere in charitate, tenet votum, vt patet.22.q.4.c.vlt. Sed istud non vr̄ satis rationabiliter dictum: nam ꝙ ille, qui ista vouit cōplendo votum non peccet non est dubium, quia etiā sine voto poterat quis non introire religionem, & non facere alia opera perfectionis, cum ad hęc obligatus nō sit, sed ꝙ ille teneatur implere votum.s.non mutando religionem, vel non faciendo alia opera perfectionis satis videtur immo vr̄ esse ꝯ rōnem voti, quia votum est de meliori bono, qđ est bonum supererogationis, vt s.declaratum fuit, sed ꝙ aliquis non intret religionem, vel non faciet similia opera perfectionis, ꝯ opera supererogationis est. Item quia votum est promissio facta Deo, ideo fieri dēt de his, q̄ Deo placent: alioquin non acceptabit eam, sed talis promissio Deo non placet cum per hoc impediatur cultus diuinus, quia ipse hortatus est nos ad opera consiliorum: ergo non tenebit votum, quia introduceretur tunc vinculū ꝯ Deū, velut siquis promitteret alicui, ꝙ nunq̄ ei cō placeret, aut bonum faceret, nō acceptaret ille istam promissionem, ita nec Deus acceptabit talia vota nr̄a: & consequenter non erimus obligati ad illa seruāda. Item sicut supra declaratum est. q. 48. & tenet illud B.Tho.de Aquino, & alij de indifferentibus nō fiunt vota, & si fiunt magis sunt dimittenda, q̄ tenenda, & hoc quia ista non sunt placita Deo, cum non habeant aliquem actū virtutis: a fortiori ergo Deus non acceptat vota illa, p q̄ repugnat actui alicui⁹ magnę virtutis: & huiusmodi est vouere non introire religionē. Quod apparet, quia ea, q̄ pure indifferentia sunt non hn̄t in se aliquod bonū, vel malū, nec hr̄e pn̄t, & tñ nō repugnant alicui maiori perfectioni cum per illa vota nihil impediatur, impeditur tñ cultus Dei per votum de non intrando religionem: ergo minus obligabit istud votum, q̄ votum de indifferentibus. Ideo sine p̄iudicio sanæ maiorum vr̄ posse rationabiliter dici, ꝙ votum illud nequaquam teneat, sed potius qui sic vouit, penitere debet, quia sic vouerit, sicut qui iurauit facere aliquid illicitum, non debet complere, sed dolere, ꝙ sic iurauerit: manet tñ liber sicut prius.s.an intrare velit religionem, vel non. Cū aūt dicebat Host. ꝙ ex inspiratione intret secure, siue ex reuelatione, manifestum est, ꝙ intrare possit. Et cum dixit, ꝙ illectus non intret, dicendum ꝙ aut istud sonat, ꝙ nō intret per aliquam fraudem inductus, aut non intret, siquis monuerit, aut cōsuluerit, ꝙ intret religionē, si primo modo manifestum est, ꝙ non debet intrare. Nam & si introiuerit, & assumpserit habitum redire poterit postea ad seculū.20.q.3.c.constituit. Si aūt intelligat, ꝙ aliquo consulente introire religionem non intret: nō

F est satis rationabile, quia sicut fides in nobis ex auditu est, & nemo potest credere in eum, quem non audiuit ad Roman.c.10.ita bona opera, & proposita per consilium aliorum interdū in nobis sunt, & sicut per reuelationem de intrando religionem deberet aliq̄s intrare, etiam si cōtrarium vouisset, ita si per consiliū alterius incidat alicui desiderium religionis, non videtur quare non debeat intrare, etiam si contrarium vouerit. Item aliquando nemine cōsulente desiderat quis introire religionem, & illud non est ex reuelatione: nescitur autem an sit ex inspiratione, ideo in isto secundum sententiam Hostien. non videretur, an posset, vel non posset introire. Nam non est hic inductus ab aliquo, nec etiam est aliqua reuelatio. Dicen-
G dum videtur ergo quod prius, scilicet, quod possit intrare non obstante voto, quod tanquam nullum reputari debet.

Si aliquis vouit, aut iurauit non accipere episcopatum, aut curā animarum, & postea eligatur, aut præsentetur, an possit acceptare maxime si non sit necessitas accipiendi eū quia ecclesia potest inuenire alium idoneum. Quæst. LVII.

QVAERETVR vlterius quid siquis iuret, vel voueat, ꝙ nunquam efficietur ep̄s: an poterit assumere ep̄atum si eligatur. Videbit forte, ꝙ dēt votum obseruare, vt patet.85.di.c. Archidiaconum Florentinū. Sed arguetur ꝯ, ꝙ nō teneatur obseruare votum, quia sicut.s. dicebatur de re-
H ligione, ꝙ non teneret votum, siquis iurauit, ꝙ nunq̄ efficeretur monachus, quia impediebatur cultus Dei: ita si voueat nunq̄ fieri ep̄m, quia maioris perfectionis est gradus ep̄alis q̄ status monachalis, vt patet extra de renun.c.nisi cum pridē.§.nec putas, & de regularibus.c.licet.§.pen. Soluit istam q̄onem Huguitius distinguens an iste vouens intellexit, ꝙ in nullo casu efficeretur ep̄s, etiam necessitate instante, & tunc nō est seruandum votum arg.17.q.1.c.scias, & 8.q.1.c.in scripturis. Si autem intellexit, ꝙ non fieret ep̄s, nisi in magna necessitate instante, & sic venialiter peccauerit, quia non debet quis iurare, nisi necessitate vrgente, extra de iureiur.c.& si Christus, tñ non repelletur assumptione episcopalis gradus si necessitas instet, q̄a tunc non agitur contra votum. Si autem dubitet̄ qua-
I liter intellexit vouens.s.an in nullo casu efficeret̄ ep̄s, vel solum tempore necessitatis.s.cū nullus alius idoneus reperiretur, interpretandum est in secūdo casu: quia interpretatio benigna est facienda, vt extra de regu.iur.c.estote, & de iureiuran.c.ad nostram. Ista aūt solutio Huguitij stare satis videtur: nam in primo casu votum non videbatur tenerę, quia erat ꝯ charitatem.s.ꝙ ēt existente ecclesia in necessitate, non efficeretur ep̄s: iō non tenebat, quia se subtrahebat vtilitati proximorum. In secundo casu non agitur contra votum: quia si necessitas inest, qui iurauit nunquam se futurum episcopum, nisi tempore necessitatis, non agit
K contra votum. Vel dato ꝙ non expresserit, quia sic interpretatur non infringitur votum. Sed quid si aliquis iurauit, vel vouit modo prædicto, & post eligatur in episcopum, & non sit necessitas eius, quia potest etiam habere alium idoneum. Respondendum est, ꝙ non debet acceptare, quod si fecerit peccat.

Sed arguetur, q̄a qui vouit non introire religionē potest introire, & tamen nō est necessitas religionis, quòd aliquis intret in eā cum solū illa sit propter bonum cuiuslibet introire volentis. Respondendum est ꝙ non est simile de religione, & episcopatu, quia fieri religiosum est seipsum diminuere & priuare se omni bono humano, atque effici, tanq̄ mortuus, qui autem

episco-

episcopatum accipit ad maioris honoris gradū extollitur: ideo nō debet ad illum sic accedere, sicut ad religionem. Item patet differentia, quia nemini pmittit assumere episcopatum, vel alium honorem, aut cōcupiscere illum, nisi vocetur a Deo, vt Aaron ad Heb.c.5. religionem tamen intrare, & illā concupiscere cuilibet permittitur: ideo est laudabile si introierit, & laudabilius si a seipso moueatur, quam si alius eum incitauerit. Cum autem arguitur, ꝙ episcopalis status est maioris perfectionis, quam vita monachalis. Respondendum est, ꝙ non est simile, quia quamquam sit pfectior status ille, tamen istam perfectionem non dēt acquirere, qui efficitur eps postquam effectus est, sed debet eam habere antequam efficiatur, vt conuenienter gradum illum assumat. Vita aūt monachalis dicit perfectionem: nō quam aliquis habeat antequam intret religionem, sed quam acquirere debet postquam iurauerit: ideo ad epatum nullus se debet reputare dignum. ad suscipiendum aūt habitum monachalē quilibet pōt se ęstimare idoneum, ēt si semper fuerit pessimus, dum tn̄ ad bonitatem anhelet, quia in monacho nulla dignitas virtutis, nec scientiæ excellentia p̄exigitur. In ep̄o aūt sm̄ vtrumque maxima. Item perfectio vitæ ep̄alis habet secum annexum magnū periculum. s. excellentiam honoris, magnitudinem iurisdictionis, & abundantiam dispensandarum rerum: iō difficile est huic se labori submittere, vt bene cōmissa regantur, quia hęc oīa magnum incitamentū ad malum perhibent. In monacho aūt nihil horum est, sed magis vitæ, & status humilitas semper eum ad meliora instruit non habentem ex conditione vitæ aliqua offendicula, sicut eps habet ex statu suo: ideo ad religionem semper transire permittitur: ad ep̄atum autē nō semper. Cum vero arguebatur de c. Archi. 85. di. s. ꝙ ille qui iurauit non effici ep̄m, ꝙ non efficiatur: dicendum ꝙ intelligitur qn̄ nō est necessitas. s. ꝙ ecclesia potest inuenire alios idoneos: si tn̄ nullum aliū inuenire faciliter, & commode posset, non obstabit votum, nec iuramentum.

An vouens non esse episcopum si sine necessitate ecclesiæ Papa iubet, vt suscipiat episcopatum, teneatur obedire Papæ. Quæst. LVIII.

QVAERETVR amplius in casu prædicto, quid si non est necessitas ecclesiæ, & Papa iubet, ꝙ iste assumat episcopatum, quia forte non inuenitur alius melior, q̄q̄ sint alij boni, nunquid recipere debet qui vouit se non recepturum. Rn̄det Huguitius ego non obedirem Papæ, sed potius domino spiritus 11.q.3.c. si dn̄s, & c. qui resistit. & hoc quia redditio iuramenti est de lege naturali, cum p̄cipiatur de iure naturali, & non humana lege reddere dn̄o iuramenta tua. 22.q.1. si peccatum. posset tn̄ Papa talem absoluere a pęna periurii, & ab infamia quoad ecclesiam militantem, & sic per consequens non repellere tur ab aliquo actu publico. ff. ad municipales. l. Imperatores. Alii autem respondent, ꝙ indifferenter Papæ obediendum est in hoc voto. Ar. 15. q. 6. c. auctoritatem, & c. nos sanctorum, & c. iuratos. Respōdet Host. in summa tit. de voto, & voti redempt. ꝙ nisi expresse constet de voluntate diuina contraria mandato Papę semper est ei obediendum: & est ratio, quia auctoritas Papæ in votis, & in iuramētis ītelligitur exceptiue. Ar. extra de iureiuran. c. venientes, & rescriptis. c. constitutus. Vnde non est voti transgressor qui auctoritate sedis Apostolicæ illud distulit adimplere: extra de voto & voti redemp. c. non est. Item sicut si Deus dispensaret in voto nostro absoluens nos ab eo, vel iuberet non obseruari, debebamus non obseruare: ita

A cum Papa iusserit non obseruari, videtur Deus illud iubere: quia non intelligitur hoc fieri auctoritate puri hominis, sed Dei, cū Papa ipsius vices gerat in terris. extra de translatione episcopi, vel electi. c. inter corporalia, & in duobus sequentibus capitulis. Item quantumcunque iste exprimat vouendo, ꝙ non efficietur episcopus, sensus verborum est, ꝙ non fiet episcopus eo procurante, nec se deneget Deo vocante. 8. q. 1. c. in scripturis: ideo si sequatur electio inspirata a spiritu sancto de aliquo etiam si vouerit non debet resistere, quia non est resistendum spirituisancto. 22. q. 3. ca. qui resistit. Istud autem sic deberet intelligi, nisi aliq̄s exprimeret in voto, ꝙ nunquam fieret episcopus etiam si Deus inspiraret, vel reuelaret, & tunc non tenet votum, quia non poterat sine peccato mortali obseruari, nec emitti. Ideo tenendum breuiter, quòd si aliq̄ sic vouenti in casu posito Papa iuberet, ꝙ assumeret

B episcopatum non deberet immediate consentire, sed magis orare; vt eum ad hoc non compelleret: si tamen Papa insisteret, faciendum erat. Nunquam tamē iste vouens assumere debebat episcopatum, tanquam volens, sed tanquam obediens. Et quia respectu Papæ in similibus nemo est sui iuris, ista actio reputabitur inuoluntaria: ideo etiam si alias esset culpabilis, iam non erit.

Quid sit solennitas in voto, & an apud Deum magis obliget votum solenne, quam simplex. Quæst. LIX.

C QVAERETVR vlterius circa supradicta, quia dicebatur de solennitate quorundam votorū, & communiter dicitur, ꝙ solennizatur votū per susceptionem sacri ordinis, & per professionem ad certam regulam, quæreretur an sit verum. Et videtur ꝙ non, quia votū est promissio facta Deo: ea vero, quæ exterius aguntur pertinentia ad solennitatem non videntur ordinari ad Deum, sed ad homines: ergo per accidens se habent ad votum, & consequenter solennitas, quæ fit in susceptione sacri ordinis, vel in promissione certæ regulæ non pertinebit ad conditionem voti, & sic non dicetur votum diuidi per solenne, & non solenne. 1. argum.

D Item id quod pertinet ad cōditionem alicuius rei, videtur competere omnibus illis, quę sunt sub illa re, vel saltem poterit competere, sed multa possunt cadere sub voto, quæ non pertinent ad sacrum ordinē: sicut cum quis vouet peregrinationem, aut aliquid huiusmodi: ergo solennitas, quæ fit in susceptione sacri ordinis, vel in professione certæ regulæ non pertinet ad conditionem voti. 2. argum.

Item votum solenne idem videtur esse quod votū publicum, sed multa alia vota possunt fieri in publico quam votum, quod emittitur in susceptione sacri ordinis, vel professione alicuius ordinis, & è contrario ista vota possunt aliquando fieri in occulto. Non sunt igitur solum huiusmodi vota solennia. Sed cōtra hoc

E arguitur, quia ista duo solum impediunt matrimoniū contrahendum, & dirimunt iam contractum, quod est effectus voti solennis, vt patet in c. vnico, de voto, & uoti redemptione in sexto: ergo istis modis votum solennizatur. 3. argum.

Respondetur ad hoc, ꝙ solennitas est quędam cōditio rei faciens eam excellentiorē, vel dans ei aliquā vim ad subsistendum, sicut in omnibus rebus, q̄ solenniter fiunt. Nam habent maiorem auctoritatē, & necessitatē ad manendū, nec pōt ꝯ illas sic obijci, sicut si nō essent solēniter factæ, sicut patet in solēnitate mr̄imonii, & solennitate voti, q̄bus aliquid cōfert solēni- Solēnitas quid.

zatio in quibuſdam alijs ꝯctibus ſic eſt. Sed iſta ſolennitas non eſt eadem in oĩbus: cuilibet.n.adhibetur ſm̃ conditionem ipſius, ſicut alia eſt ſolennitas nouæ militiæ.ſ.in quodam apparatu equorum, & armorũ, & concurſu militum, & alia eſt ſolennitas nuptiarum, q̃ conſiſtit in apparatu ſponſi, & ſponſę, & in conuiuijs propinquorum. Votum aũt eodem mõ ſolennizat̃, & attenditur ſolennitas eius ſm̃ aliquid ſpũale, quod ad Deum pertinet.i.ſm̃ aliq̃ ſpũalem benedictionẽ, vel conſecrationem, q̃ ex inſtitutione apłorũ, & ſucceſſorum ſuorum adhibetur in profeſſione certæ rłę, vel in ſuſceptione ſacri ordinis, vt dicit Diony. 2. cap. eccleſiaſticę hierarchię. Et huius rõ eſt, quia ſolennitates non ꝯſueuerunt adhiberi, niſi qñ aliquis totaliter mancipatur alicui rei, & quia in votis aliarũ rerũ non fit mancipatio ad ſemper ſicut in profeſſione alicuius religionis, vel ſacri ordinis nõ ſolennizant̃ alia vota: ſic tenetur cõiter. Inducitur aũt exemplum, q̃a ſolennitas matrimonii non adhibet̃, niſi in celebratione matrimonii, qñ vterque cõiugum ſui corporis poteſtatem alteri tradidit: in ſuſceptione aũt ſacri ordinis ſic eſt, ꝙ aliq̃s mancipatur Deo in perpetuum per ſuſceptionẽ illam, & in ingreſſu religionis per ꝓfeſſionem regulæ, & mancipat ſe quis Deo, qñ per abrenũciationem ſæculi, & propriç voluntatis ſtatum perfectionis aſſumit. Iſte modus ſolennitatis voti eſt multum ſpecialis.ſ.ad dicendum votum aliq̃d ſolẽne, q̃d matrimonium fieri impediat, & dirimat iam contractum: ſunt tñ ſine his multa alia vota ſolennia: quorũ quædam perpetua ſunt, & alia ſunt, quæ non impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimũt iã ꝯctum, de quibus magis infra declarabitur, ſatis tamẽ eſt, ꝙ per iſta duo ſolennizatur votum.ſ.continentię, & propter hoc non licet contrahere: & ſi ꝯhatur, non tenet matrimonium. Ad rationes in ꝯrium reſpondẽdum: ad primam ꝙ ſolennitas non ſolum pertinet ad homines, ſed magis ad Deũ, quia ꝑ votũ ſolenne dat̃ quędam ſpiritualis benedictio, vel conſecratio, cuius Deus auctor eſt iuxta illud ſupra c.6. Inuocabo nomẽ meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis. Amplius autem votum ſolenne habet maiorem obłõnẽ, quam votum ſimplex: & iſta eſt reſpectu Dei, cũ cogatur manere ſemper in cultu Dei, qui ſolennizauit votum, ſed non qui emiſit votum ſimplex. Et iſta obligatio ad Deum eſt, cum per hoc dignior reddatur ei cultus, quam alias. Etiam ille, qui tranſgreditur votum ſolenne, grauius peccat, q̃ qui tranſgreditur votũ ſimplex. Si autem arguatur, ꝙ apud Deum nõ eſt differentia inter ſimplicem loquelam, & iuramentum, & votum ſolenne, & ſimplex, cum ipſe ſolũ reſpiciat voluntatem. Reſpondetur cõiter, ꝙ hoc verum eſt quantum ad hoc, ꝙ trangreſſor mortaliter peccet.ſ.ꝙ in vtroque voto tranſgreſſio eſt peccatum mortale: tñ non eſt ęquale peccatum mortale: ideo in hoc bñ differunt quantum ad Deum. Sed adhuc põt addi alterum, in quo magis differunt reſpectu Dei.ſ.ꝙ votũ ſolenne obligat ad ſempiternam obſeruationem: & ſi aliquis contrarium faciat ꝯhendo matrimonium, vel alias, ſemper reducetur ad obſeruantiam voti ex neceſſitate iuris: ſi aũt votum fuerit ſimplex non cogeretur manere in voto. Sed dicetur, ꝙ hoc eſt reſpectu iuris humani, ſed non quantum ad Deum. Dicendũ eſt, ꝙ ẽt eſt quantum ad Deum, quia ille, qui ſimpłr vouit, & poſtea matrimonium ꝯxit, q̃q̃ peccauit contrahendo, tñ ſi poſtea pœniteat, quia violauit votum ſecurus eſt. Sed ille, qui ſolenniter vouit, ẽt ſi doleat, ꝙ cõtraxit, nunq̃ erit ſecurus, quantum ad Deum, donec dimittat vxorem, & redeat ad obſeruationem voti. Et ſic q̃q̃ Deus non induxit per ius naturale, nec per aliquam legem ſuam poſitam dr̃iam obligationis voti

Solẽnitas multiplex.

Votũ ſolẽnizatur ꝑ ſuſceptionem ordinis.

Sic tenet S.Th. 2. 2. q.88. ar.7.

Votũ ſimplex, & ſolenne an differant.

F ſimplicis, & ſolennis, quia tñ iura humana conuenientiſſime hoc ſtatuerunt in fauorem cultus diuini, Deꝰ acceptauit iſtã obłonem inductã de iure: ſi tñ ſolum eſſet de iure humano iſta obło, & non quantum ad Deum, ſi aliq̃s ſolennizaret votũ, & poſtea ꝯheret, nemine ſciente, ꝙ ſolennizaſſet votũ, ita vt non poſſet ꝑ judicem eccleſiaſticum cõpelli, vt rediret ad obſeruantiã voti, facta pñia de hoc, ꝙ fregiſſet votũ, maneret ſecurus apud Deũ, ſicut in voto ſimplici, ſed falſũ eſt: magis ergo obligat apud Deũ votum ſolenne, q̃ ſimplex. Sed arguetur, q̃a extra q̃ cler. vel vo.c.rurſus, dr̃ ꝙ apud Deũ nihil magis obligat votum ſolẽne, q̃ ſimplex. Rñdetur, ꝙ intelligitur, ꝙ Deus non dedit

G aliquam legẽ naturalẽ in cordibus noſtris, vel aliquã poſitiuam in ſacra ſcriptura, per quam magis obligaret votum ſolenne, q̃ ſimplex. Et hoc quia q̃q̃ de iure naturali, & diuino ſit votum, & voti obło: tñ ſolennizatio ab eccleſia introducta eſt, vt patet in c.vnico, de voto, & voti redemp.in 6. Quia tñ poſtea eccleſiæ cõſtitutio determinauit in hoc diſtinguens obligationẽ vtriuſque voti, & Deus acceptat hoc tanquam recte factum, obligatio iſta eſt apud Deum. Ad ſecundam rationem reſpondendũ eſt verũ eſſe, licet in hoc magis poſſet diſtingui, ſed ad præſens non curatur. Et cũ arguitur de ſolennitate, ꝙ non cõueniat oĩbus votis. Dicendum ꝙ iſtud prouenit ex conſuetudine eccleſiæ, q̃ ſolum voluit ſolennizare votum in his duobus caſibus, & prouenit iſta ꝯſuetudo ex vſu humano: nõ enim conſueuit adhiberi ſolennitas alicui rei, niſi qñ aliquis totaliter ſe mancipat illi, inchoans nouum ſta-

H tum, vt dictum eſt, & ita cum quis vouet aliqua particularia opera, ſicut aliquam peregrinationem, vel aliquod ſpeciale ieiunium, tali voto non congruit ſolennitas, ſed illi voto, quo aliquis ſe totaliter ſubijcit diuino miniſterio, vel famulatui: in quo cum voto quaſi vniuerſali multa particularia opera comprehẽdunt̃. Ad tertiam rõnem, ꝙ votum ſolenne idem eſt, q̃d publicum, ſed multa vota fiunt in publico p̃ter iſta duo, &c. Rñdetur cõiter, ꝙ vota ex hoc, ꝙ ſunt in publico poſſunt habere quandam ſolennitatem humanam: non autem ſolennitatem ſpiritualem, & diuinam, ſicut habent vota præmiſſa religionis, & ſacri ordinis ẽt ſi coram paucis fiant: ideo aliud dr̃ eſſe votum publicum, & aliud ſolenne. Alio modo dici poteſt, ꝙ

I quamquam multa alia vota præter iſta in publico fieri poſſint: tamen non habent efficaciam iſtorum duorum ad impediendum matrimonium contrahendũ, & dirimendum iam contractum: ideo iſta duo ꝓpriè vocantur ſolennia, vt patet in c.vnico, de voto, & voti redempt. in 6.

Ad 2. rationem.

Ad tertiam. Solutio S. Thomæ ſupra.

Quæ & quot ſunt vota, quæ ſolennizantur, & quæ vocantur ab eccleſia ſolennia. Queſt. LX.

QVAERETVR amplius circa votorum ſolennitatem, quæ ſunt uota, quæ ſolennizãtur. Reſpondendum, ꝙ ſolennitas ſm̃ ſuã

K originẽ importat quandam cæremoniam, vel apparatum circa ipſam rem, quæ fit, & ſic dicũtur in eccleſia quędam feſta ſolennia, & quædam non, q̃a quædam magis honorantur, quam alia in apparatione eccleſiæ, & in veſtibus miniſtrorum, & in dr̃ia canẽdi alijſq; cæremoniis. Sunt autem alia feſta, q̃ in his valde minora ſunt. Iſta autem ſolennitas conuenit omni actui, quia non eſt aliquis actus, de quo non poſſimus dicere, quòd fiat ſolenniter, vel ſine ſolennitate, vt aliquis dicitur comedere ſolenniter, alius legere ſolenniter, vel indui, loqui, & ambulare, & ſic de cæteris. Non tamen eadem ſolennitas in his omnibus, ſed cuilibet actui conuenit ſolennitas ſm̃ naturã ſuã,

ſicut

sicut alia est solennitas in comedendo.s.apparatio mē A sæ, multitudo ministrorum, & varietas ferculorum, & alia est solennitas induendi.s.in varietate, preciositate, atque fulgore vestium, & sic de cæteris. Votum autem ex hac parte accepit solennitatem.s.ꝙ fiat cū quibusdam cęremonijs conferentibus ad honorem, vel firmitatem, aut sanctitatem voti, & sic cum votū sit quædam promissio causans obligationem, qa obligatio illa sit certior, vel magis valida solennitas quędam est. Et quantum ad hoc ꝙ aliquod votum fiat in conspectu multorum, vt omnes illi fidem perhibeant de voto emisso, & non possit retrocedere vouens solennitas quædam est. Et quantum ad hoc, ꝙ aliquis apud seipsum solum voueat, facit votū esse simplex. Vnde dato ꝙ aliquis voueat sacrum ordinem se susce B pturū, vel intraturum religionem, siue actualiter profiteatur religionem: si tñ apud seipsum solum hoc faciat, non dicetur votum solennizatum, ita vt possit dirimere matrimonium postea ꝯtum. Est ēt alius modus solennizandi, quia cum votum sit promissio facta Deo, pōt interuenire aliquis, qui suscipiat votū illud loco Dei, tanquam eius procurator, & hoc modo in votis solennibus fit promissio in manibus prelatorū, vt cum aliquis religionem vouet in manibus prælati promittit vota religionis: vota autem simplicia non sunt in manu alicuius. Item ad sanctificationem istorum votorum pertinet, ꝙ aliquę benedictiones fiant super vouentes, & hoc obseruatur in votis solennib⁹, ꝙ conferuntur aliquæ benedictiones, vt ait Diony. 2. c. ecclesiasticæ hierar. in voto autem simplici nihil ta C le fit. multa quoque similia fieri possunt, quę ad solēnizationem votorum pertinent. Et quantum ad istū modum omnia vota poterant solennizari, qa in quolibet omnes istę cęremonię, vel plures aliæ poterant adhiberi. Ecclesia tñ voluit accipere strictius votum esse solennizatum, vel non. Dicit enim beatus Tho. de Aquino, ꝙ solennitas non adhibetur cuilibet actioni, sed solum illi per quam aliquis se mancipat ad aliquem actum pro semper: ponens exemplum de noua militia, & de matrimonio, qñ nouiter consummatur, quia ista sunt ad semper. Etiam in istis inchoatur nouus status, & pp hoc dixit, ꝙ sola susceptio sacri ordinis, & professio religionis solennizant votum. Sed adhuc istud non sufficit, quia potest aliquis vouere pe D regrinationem perpetuam, vel semper pugnare ꝯ infideles, & hoc ēt in manibus prelati poterit vouere: tñ adhuc non sunt ista vota solennia sm modum ecclesiæ. Ideo dicendum, ꝙ ecclesia solum vnum votū solennizat, qq̄ omnia solennizari potuissent.s. votum continentiæ, & istud dr̄ esse solennizatum quantū ad hunc effectum, quia est impedire matrimonium con trahendum, & dirimere iam ꝯtum, vt quia aliqñ adhibitis quibusdam cęremonijs in voto continētię matrimonium impedit ꝯhendum, & dirimitur iam con tractum. Interdum aūt solū impeditur matrimoniū ꝯhendum: ideo aliqñ votum continentiæ dr̄ solennizatum, & aliqñ non: habito aūt hoc fundamento.s.ꝙ solenne votum dicatur respectu matrimonij dirimen di cum ꝯtum est, impossibile est, ꝙ aliquod votū sit E solenne, nisi votum continentiæ, quia nullum votum repugnat matrimonio, nisi continentiæ: ideo qq̄ aliqs voueat peregrinationem perpetuam, vel temporalē, & militiam cōtra infideles, orationem, ieiunium, &c. & ista fiant in manibus prælati cum quibuscunq; cæremonijs non dicuntur vota esse solennia, quia nō habent aliquam efficaciam contra matrimonium, s. qa nec impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimunt iam contractum. Vnicum est igitur votum solenne.

Opinio S. Tho.

Votū est unum solenne. C. cōtinentiæ.

Quibus modis votum solennizatur. Et an votum continentię siue simplex sit, siue solenne, dirimat matrimonium contractum, & impediat contrahendum. Quæst. LXI.

Quaeritur vlterius quibus modis votum solennizetur. Respondeo, quia de hoc fuerunt opiniones apud antiquos, de quo scribit Io. glossator decretorum. 27. q. 1. super cap. 1. scribit etiam Bernardus extra qui clerici, vel vo. super c. rursus. scribit etiam Host. in summa eo. titu. ponuntur autem aliqui modi solennizandi votum continētiæ. Primus est per susceptionem sacri ordinis. 32. di. c. placuit, & 28. di. diaconi. Item fit hoc secundo per professionem, vel susceptionem vestis, quę tm̄ profitentibus dari consueuit, & per introitum religionis, & anni lapsum, vt patet extra de regu. c. statuimus. Et maximè si cum aliis religiosis incipiat cantare, & oblationem facere in ecclesia. 22. q. 1. c. vidua, & 27. di. c. quod interrogasti. Et extra de regu. c. porrectū. Tertio modo fit cum per professionem deuouet se alicui religioni in manu abbatis, vel abbatissæ, vel alicuius monachi ad hoc destinati, vt patet extra de regu. c. statuimus, & extra qui cleri. vel vo. c. consuluit, & c. insinuante. Item solennizatur votum, si aliquis voueat su per altare quamuis in domo sua remaneat, erit votū solenne, vt patet extra qui cler. vel vo. c. meminimus, & c. consuluit, & c. insinuante, & ne aliquid istorum possit negari, quando fęminæ vouentes manēt in domibus suis, debet de hoc confici publica scriptura, in qua confiteantur fęminę vouentes se velle viuere religiosè. 27. q. 1. omnes fęminæ. & 20. q. 1. c. vidua. Vota autem taliter emissa impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt iam contractum. 27. q. 1. c. 1. & quasi per totum. Alias autem votum continentiæ factum quamuis coram multis fiat, non dr̄ esse solenne, & tale votum solū impedit matrimoniū ꝯhendū: tñ si fiat tenet extra qui cle. vel vo. c. consuluit, & c. veniens, & post istud votū continentiæ cū quis dicit voueo continentiā, ecclesia dabit licentiā ꝯhendi cū nō interuenerunt, q̄ dicta sunt, extra qui cle. vel uō. c. veniens. Ista aūt est opinio cōis apud doctores antiquos solenniores, & est hodie approbata per iura noua.

Prima opinio cōis, quę est hodie approbata.

Huguitius aūt dixit, quòd votū continentiæ, siue simplex sit, siue solenne dirimit matrimonium ꝯtū, & impedit ꝯhendum, quia apud Deum nō magis obligat, q̄ solenne. Solennitates aūt non sunt de substantia voti, sed signa & probationes si votum in dubium reuocet. De hoc extra qui cle. vel vo. c. rursus. Dicit ēt Huguitius, ꝙ refert an votum sit de præsenti, vel de futuro: de præsenti, vt si dicat: voueo continentiam ppetuam, & tunc impedit ꝯhendum, & dirimit iam ꝯctum: de futuro, vt si dicat lapso anno, vel post mortē vxoris meę perpetuam vouebo continentiā, & istud non est votū propriè, quia nihil tunc vouet, sed asseritur ꝙ vouebit. Idē est si quis diceret: promitto ꝙ intrabo religionē, vel profitebor illā, quia nō profiteť aliquid, & de isto dicebat ꝙ impedit ꝯhendum, sed non dirimit iam ꝯctum. Ista aūt opinio iam correcta est. Alii dixerunt, ꝙ votum continentiæ, siue simplex, siue solenne impedit matrimonium ꝯhi, sed non dirimit contractum, quia eadem rōne, qua solēne dirimeret, simplex ēt dirimeret cum solēnitates non sint de substantia, sicut dixit Huguitius, sed constitutio ecclesiæ dirimit. & hoc verum est, quia cum sit solennitas introducta ab ecclesia, & non de iure naturali, vel diuino oblo specialis, quæ est in voto solenni solum erit ex constitutione. Ioan. dixit, ꝙ nullum votum est solenne, nisi cum quis se deuouet alicui religioni, extra qui cle. vel vouen. cap. insinuante. Nec est differentia

inter simplex votum,& solenne, nisi inquantum pōt ecclesiæ constare de voto. Vnde si diceret coram tota ecclesia,voueo cōtinentiam, nisi aliquid de pdictis interueniat,& postea ɔ̄hat,tenet matrimoniū. Dubia aūt istarum opinionum sunt declarata hodie p c.vnicum De voto,& voti redemptione,in sexto,vbi dr̄,ꝙ in solis duobus casibus votum solenne est, ad hoc,vt dirimat matrimonium contractum.s. in sumptione ordinis sacri, vel in professione religionis alicuius approbatæ.Ordo enim non impedit,nisi sit sacer,quem clerici in minoribus coniugati sunt extra de clericis coniug.c.1.de religionibus. Etiam requiritur, ꝙ sint approbatæ: nam si aliquis profiteatur religionem nō approbatam,& postea ɔ̄hat matrimonium tenet.Sed dices quid si tempore, quo profitebatur credebat religionem illam esse approbatam,cum non esset.Dicendum,ꝙ ēt tenebit matrimonium. Idem est de ordinato in sacris si ordinetur ab illo,quem credebat esse episcopum,sed non erat.s.quia nunquam fuit factus eps, vel quia renunciauerat. Hoc tenet Bartholomæus Brixien.& Io.An.in glo.super alle.c. Et cū dr̄ ꝙ p professionem dirimit matrimoniū postea ɔ̄ctum, est idem intelligendū in oībus casibus,quos.s. posuimus de solennizatione voti,quia oēs illi reducunt ad professionem,s.quia hñt illi tanquam professi. Alio mō ēt si solennizaretur votū sine professione: siquis cum maior esset sponte,& sciens recepit habitum professorū, vbi est distinctus ab habitu nouitiorum in c.is qui monasterium,& c.constitutionem,de regular. in 6.vel cum aliquis ferret per annum habitum indistinctū religiosorum,vt patet eo.tit.c.1.

An sponsalia de presenti dirimantur per successionem sacri ordinis, sicut per ingressum religionis, cum vtroque modo solennizetur votum.
Quæst. LXII.

QVAERETVR autem quia dicebatur, ꝙ votum solennizatur per ingressum religionis & ordinis sacri susceptionem, an sicut sponsalia de præsenti dirimuntur per ingressum religionis,sic dirimantur per ordinem sacrum. De ingressu religionis patet extra de conuer.coniu.c. verū,& 27.q.2.c.desponsatam. Et dicet aliquis ꝙ sic, quia ista duo parificantur ad solennizandum votum continentiæ,vt in c.1.de voto,& voti redemp.in 6.ergo per vtrunque dissoluuntur sponsalia. Item ingressus religionis dirimit sponsalia contracta propter excellentiam vitæ.s.quia perfectior status est religionis, quam matrimonij,sed sic est de sacro ordine,ꝙ status perfectior est in ordinatis,quam in coniugatis: ergo poterunt dirimi sponsalia per sacrum ordinem susceptū. Respondendum est,ꝙ sponsalia de præsenti non possunt dirimi,nisi per ingressum religionis, susceptio autem sacri ordinis nihil agit : ideo quamquam aliquis suscipiat sacrum ordinem , qui desponsatus est coget consummare matrimoniū : nisi forte postea voluerit religionem profiteri , quia istud etiam sine aliquo ordine sacro sufficiebat ad dirimendum sponsalia . Et dato ꝙ aliquis consensu sponsæ suæ susciperet sacrum ordinem,nisi introierit religionem adhuc non soluerentur sponsalia.Causa huius est,quia sponsalia de præsenti semper manent, nisi cum ecclesia propter aliquem specialem Dei cultum voluit separari. Hoc autem solum concedit in ingressu religionis: ergo sumptio sacri ordinis non sufficit. Causa huius est,quia licet status sacri ordinis in clericis sęcularibus sit perfectior,quam status coniugatorum:tamen ecclesia noluit,quòd matrimonium dissolui possit, nisi pro maximo bono : istud autem solum est in religione, in

F qua reperitur status perfectissimus.

Cum autem arguebatur,ꝙ ingressus religionis, & sumptio sacri ordinis æquiparantur. Respondendum est,ꝙ non æquiparantur simpliciter,sed solum quantum ad hoc,ꝙ est solennizare votum,quia per vtrunque solennizatur, sed non quantum ad dirimendum sponsalia de pñti.Causa primi est,quia matrimonium impeditur ɔ̄hendum, & dirimitur iam ɔ̄ctum per votum continentiæ,qñ inuiolabile est.Sed sic est tam in sacri ordinis susceptione, q̄ in religionis ingressu, qa vtrobique vouetur castitas,& solennizatur votum,iō in hoc nihil differunt. Cum aūt dicebatur, ꝙ sponsalia de præsenti dirimūtur per ingressum religionis eo,
G ꝙ ibi est status perfectior,sed sic est in sacro ordine. Rñdendum est, ꝙ non conceditur infringi sponsalia de pñti per ingressum religionis solum,quia religio ꝑfectior est matrimonio, sed quia est status perfectissimus,in quo quis se totaliter Deo exhibet renunciando rebus suis,& voluntati suæ:alioquin per quodlibet votum continentiæ simplicis, ēt siquis non voueat intrare religionem,nec accipere sacrum ordinē, sed solum continere in sęculo manens dissolueretur matrimonium,quod absurdum est.De sacro ordine sic est, quia licet status eius sit perfectior statu matrimonii: tñ non est perfectissimus, ideo ecclesia non concessit infringi sponsalia in vtroq;. Istam qōnem mouet Io. An.in c.vnico de voto,& voti redem. & hoc tenet.

An vouens continentiam voto simplici, & quærat an possit contrahere contra hoc, an debet sibi responderi, vel tacere.
H *Quæst. LXIII.*

QVAERETVR vlterius si aliquis vouerit cōtinentiā in voto simplici, & quærat an possit licite ɔ̄here matrimonium, quid sibi debet rñderi. Dicunt aliqui, ꝙ respondebit, ꝙ non pōt eo,ꝙ mortaliter peccat infringendo votum: cum respectu Dei tñ dicatur obligare votū simplex, sicut solenne,extra qui cle. vel vo.c.rursus. Dicit Host. in summa.ti.de voto,& voti redē. ꝙ non est rñdendū, quia aut rñdebitur,ꝙ non,aut ꝙ sic: si dr̄ ꝙ non, mentimur,& pctm̄ est.22.q.2. primum, & c.oē genus.si rñdetur ꝙ pt datur ei occasio ɔ̄hendi, & per ɔ̄ns mortaliter peccandi in ɔ̄hendo, & sic respondens vr̄ peccare.arg.extra de homici.c,sicut dignum.§.qui vero. rñ
I det ergo Host. ꝙ tacendū est.22.q.2.c. ne quis, & hoc dicit f'm quosdam. Sed tunc arguetur,ꝙ Papa peccaret magis mortaliter, qñ fecit constitutionem, ꝙ qui vouisset continentiam non solennizans votum si cōtraheret teneret matrimonium, quia sic maiorem tribuit eis occasionem auctoritatem, & firmitatem. Rñdet Host. ꝙ Papa potest dispensare in his: ideo licet sic constituat non peccat: alij autem consulentes nō possunt constituere. Item dicit, Papa non intendit in isto casu ab initio dispensare. s. quamquam fecerit constitutionem, ꝙ teneat matrimonium contractum contra votum simplex,non intendebat permittere,quòd
K contraherent vouentes,nec fauere eis: sed solum ꝙ si aliquando contraxissent,teneret: qui autem respōdet alicui vouenti simpliciter, ꝙ potest contrahere, vel ꝙ tenebit contractus,tribuit ei occasionem contrahendi, quia ista a principio sunt: constitutio autem Papæ solum intendebat post contractum matrimonium illud validare.

Sed adhuc aliter rñderi potest. s. ꝙ Papa non peccauit ponendo istam constitutionem, quoniam ipse cū præsideat, debet in singulis prouidere de iure: ideo in isto casu aliquid determinari debuit, cum contingeret interdum vouentes continentiam contrahere, sed non debuit statuere, quòd omne votum continentiæ

tinentiæ impediret contrahendum, & dirimeret post contractum quia erat nimis durum: ideo oportuit ꝙ diffiniret vouentes simpliciter non debere contrahere: si tamen contraxerint, ꝙ teneat matrimoniũ. In eis autem qui respondent specialiter ad quæstiones vouentium, secus est: quia ipsi non coguntur respondere. & si respondeant, dabunt occasionem infringendi votum, ideo concludit Hosti. ꝙ nihil debent isti respondere. Aliter autem dicit ꝙ poterunt se habere. s. ꝙ considerent an illi qui uouerunt possunt continere, vel non, si autem possunt non respondeant, si non possunt poterunt respondere ꝙ scriptura dicit matrimonium tenere si fiat. De consilio tamen & consensu ipsorum respondentium, ꝙ uouentes non contrahent sed continebunt, quia si contraxerint mortaliter peccabunt, & grauiter Deum offendunt: dicit adhuc tamen ꝙ securius est ꝙ ad ista quæsita nõ respondeamus. Sed non multum differt in vtraque responsione, quia forte magis mouebuntur ad non contrahendum vouentes, si dicatur eis, ꝙ quamquam matrimonium teneat, tamen peccatur mortaliter in contractu, quam si nihil respondeatur, quia in taciturnitate reputatur dolus: ideo modicum differt: sed ꝙ aliquis responderet simpliciter, ꝙ poterant taliter uouentes contrahere, & ꝙ teneret matrimonium, occasio ad malum est, & peccatum.

Vtrum quilibet possit uotum emittere: vel solum sint sex personæ, quæ non habent ius ad uouendum.

Quæst. LXIIII.

QVAERETVR vlterius circa uotum, quis possit uouere. Et respondendum est ꝙ uouere pertinet ad cultum Dei specialem, ideo cuilibet libertas erat ad uouendum: quia tamen votum requirit solutionem, & ad soluendum quædam personę sunt impotentes de iure: ideo talibus adimit potestas uouendi absolutè. Sunt autem multi, qui non possunt liberè uouere. s. episcopus, clericus, monachus impubes, vxor, seruus: omnibus autem aliis est potestas uouendi, his autem non conceditur liberè uouere: quia non sunt sui iuris: & licet quantum ad Deum omnes sint liberi; qa q spiritu Dei aguntur non sunt sub lege. 19. q. 2. c. duæ sunt. & extra de regularibus. ca. licet. tamen quia in solutione præiudicaretur aliis ad quorum iura pertinent istæ personæ: ideo non conceditur istis libera potestas uouendi.

An existentes sub potestate aliena possint uouere.

Quæst. LXV.

1. Argu. QVAERETVR vlterius an illi, qui non sunt sui iuris sed subditi potestati alienæ uouere possint. Et arguetur ꝙ sic quia minus uinculum superatur a maiori, sed obligatio, qua quis subiicitur homini est minus vinculum, quam uotum, ꝑ quod aliquis obligatur Deo: ergo qui alienę potestati subiecti sunt, non impedientur a uoto.

2. Argu. Item filii sunt in potestate patris, sed tam filii, quam filiæ possunt profiteri aliquam religionem sine patris consensu etiam contra eius uoluntatem, ut patet. 20. q. 2. c. si in qualibet & c. puella: ergo subiectio ad potestatem alterius non impedit.

3. Argu. Item maius est facere aliquid, quam promittere illud, sed religiosi qui sunt sub potestate prælatorum possunt aliqua facere sine licentia suorum prælatorum, sicut dicere aliquos psalmos, vel facere aliquas abstinentias, idem de filio familias,

4. Argu. & de vxore, & seruo, quoniam isti possunt orare, ieiunare, & similia facere sine consensu illorum, quibus subditi sunt, ergo nõ impediuntur propter subiectionem. Item quicunque agit quod de iure facere prohibetur. peccat, sed nullus cuiuscunque conditionis dicitur peccare in uouendo: nec hoc reperitur aliquando scriptum: ergo in uouendo nemo prohibebitur. In cõtrarium arguitur, quia in hoc. c. dicitur de filiis famil. & de uxore, & de sponsa, ꝙ uota earum non tenent, nisi vir, sponsus, & pater consenserint: & hoc quia sub potestate illorum sunt istæ personę, ergo de omnibus aliis personis, quæ non sunt simpliciter sui iuris idem erit. Respondendum est, ꝙ uotum est promissio facta Deo, & pertinet ad latriam, & est actus meritorius pertinens ad consilium, & legem spiritus, ideo nullus debet ab hoc repelli: ideo nec est quisquam, qui simpliciter repellatur a uoto, Deus tamen per cultum suũ voluit præiudicare nobis: sed si omnibus daretur ius uouendi, & soluendi, præiudicaretur interdum aliis in solutione uoti, ideo non licet omnibus se simpliciter obligare. Requirit enim omne uotum solutionem, ad quam uouens obligatur: nullus tamen potest in alterum plus iuris statuere, quam in se habeat, sed aliquę sunt personæ, quæ non sunt sui iuris simpliciter, uel q̃tum ad multa: ideo isti non possunt se uoto obligare, quia tunc obligarent id quod est alterius, ideo quicunque subiecti sunt alteri simpliciter, vel quantum ad aliquid: quantum ad id in quo subiecti sunt non possunt se firmiter obligare sine consensu eorum, ad quorum ius pertinent, poterunt tamen se obligare quãtum ad quædam alia, quę sunt sui iuris: non est enim aliquis, qui non possit se obligare quantum ad aliquid: nam etiam seruus, qui totaliter pertinet ad alterum cum sit pecunia domini sui Exo. 21. c. vel sit possessio eius. 5. Ethi. siue homo simpliciter alterius primo Politic. aliquid potest uouere: nam poterit se obligare ad aliquã orationem faciendam singulis diebus, in qua non præiudicabitur domino, quia nihil de operibus domini ꝑdetur propter eam si istud uotum de orando non concernat determinatum tempus, vel locum. De aliis autem, qui sunt sui iuris magis patet, quia illis plura licent, quam seruis. Decisio quęst.

Sed obiicietur ꝙ quantum ad uotum omnes liberi sint tam in uouendo, quam in soluendo, quia ubi spiritus ibi libertas: & qui spiritu Dei aguntur, nõ sunt sub lege 19. q. 2. duæ sunt leges, sed uotum pertinet ad legem spiritus, cum per uotum se applicet quis Deo: magis ergo non poterit impediri vllatenus. Obiectio. Dicendum ꝙ lex spiritualis facit nobis libertatem non tamen ab obligatione ciuili, uel naturali, ideo quamquam aliqs incitetur ad meliora nõ debet aliis præiudicare per bonum, quod facere vult: nec lex spiritualis hoc intendit, sed multi sunt subiecti aliis, qui non possent sine eorũ preiudicio uota soluere, ideo non possunt firmiter se obligare, & lex spiritualis non soluit eos ab ista lege, immo facit ꝙ obediant ei, sic patet ad Ephe. cap. 5. vbi iubet Apostolus, ꝙ serui sint subditi dominis suis, seruientes eis ex animo, non tanquam hominibus, sed tãquam Deo, & ꝙ vxores sint subditę uiris, & filii parentibus. & istæ sunt obligationes partim legis naturalis, & partim legis ciuilis, ideo libertas spiritus non soluit ab istis legibus, sed magis obligat, ideo votum ab eis, q sunt iuris alieni non poterit firmum esse sine eorum consensu. Solutio. Ad rationes in contrarium respondetur, ad primam qñ dicebatur ꝙ maius vinculum tollit minus concedatur: & cum dr̃, ꝙ uinculum uoti, per ꝙ Deo, quis se obligat est maius, ẽt concedit̃, sed non sequitur qui alieni iuris sunt possint voto se obligare. Ad 1. rationem. Nam si uotum emissum ab istis teneret, tolleretur obligatio, quæ erat ad dominos saltem inquantum uotum impleri posset, sed non tenet, ideo non est ibi maius vinculum, & minus eo, ꝙ Deus non acceptat talia uota, quantũ ad obligationem, quia sub promissione Deo

facta

facta non cadit, nisi ꝙ est virtuosum cum votum sit de meliori bono, vt s. declaratum est. Est autem ꝙ virtutē si id ꝙ est ī potestate alterius aliquis Deo offerat: ideo non est votum perfectum in his, qui non sunt sui iuris nisi intelligatur sub conditione. s. qa non uouent tale, vel tale si illi, quibus subsunt nō repugnauerint, & tūc sicut in hoīb. q sunt totaliter sui iuris uotum cōdōnale obseruandum est adueniente conditione: ita in illis, qui sunt alieni iuris obseruabitur, qn̄ uenerit ista conditio. s. ꝙ non ꝯdicant illi, quibus subsunt. Ad secundā rōnem, cum dr̄ ꝙ filii sunt sub potestate patris, & tamē possunt uouere. Rn̄dēdum est ꝙ aut sunt masculi aut feminæ: si masculi non pn̄t vouere dum sunt in potestate patris, nisi religionem. Sed adhuc de hoc distinguendū, ꝙ aut isti sunt maiores. 14. aut minores: si maiores possunt vouere religionem, & etiam inuitis parētibus profiteri: si autem minores sunt. 14. non poterūt sine consensu patrum vouere. & si vouerint dato ꝙ ꝓfiteantur, immediatè vt parentibus hoc constiterit poterunt eos tollere de monasterio, ut patet. 20. q. 2. ca. si in qualibet: si autem sunt feminę aut maiores 12. aut minores: si minores non possunt uouere religionem, & si vouerunt atque acceperunt velum, parentes earū poterunt eas tollere de monasterio, nisi forte sub dissimulatione dimiserint per annum, & diem ibi manere: si autem puellæ sint maiores. 12. inuitis parentibus poterunt uouere. 20. q. 2. c. puella. Et qđ dr̄ de parentibus potētibus infringere votum filiorum, & filiarum educendo eos de monasterio: intelligi debet ēt de tutoribus, ut patet ꝑal. c. puella. Cum autem arguebat̄, ꝙ isti non obstante patria potestate pn̄t uouere, negandum est, sed est quilibet extra patriam potestatem anno. 14. ad uouendum religionem, & in puellis anno. 12. In aliis autem casibus non exuit quis ita cito patriam potestatem. Beatus Tho. de Aquino. & Bonauen. respōdēt aliter. s. ꝙ ex quo homo venit ad annos pubertatis, si sit liber est suæ potestatis quantum ad ea, quæ pertinēt ad personam, puta ꝙ obliget se religioni per uotum, vel ꝙ matrimonium contrahat, non est autem suę potestatis quantum ad dispensationem domesticam. Vnde circa hoc nō potest aliquid vouere, qđ sit ratū nisi de consensu patris: seruus aūt, qa est in potestate dn̄i tā quantum ad personales actus, q̄ ēt ad dispensationem rerum non poterit se obligare per uotum ad religionem, quia per hoc subtraheretur ab obsequi o domini nec poterit de rebus domini aliquid disponere in eleemosynam, vel alias sine domini consensu.

Alia resp. S Thom. 2. 2. q. 88. ar. 8.

Ad tertiam rationem, cum dicitur ꝙ maius est facere, quam promittere: sed religiosi possunt facere aliqđ sine licentia prælatorum, ergo uouere. respondendum est ꝙ religiosus subditus est prælato quantum ad operationes suas secundum professionem regulæ, & ideo si quis ad horam aliquid facere possit qn̄ ad alia non occupatur, pōt sine licentia prælati aliqua licita tunc facere, quia tamen nullum tempus est exceptum, in quo prælatus non possit religiosum circa aliquid occupare, nullum uotum religiosi est firmum, nisi de consensu prælati: sicut uota puerorū, & puellarum existentium in domo paterna non sunt ualida sine assensu patris. Idem de vxore respectu uiri.

Ad quartam rationem, cum dicebatur, ꝙ quicunq; facit quod de iure facere non potest, peccat, respondetur, ꝙ uouere non est illicitum alicui, quamquam sit subiectus alteri eo ꝙ per hoc exprimit uolūtatem suā de colendo Deum, & quātum in se est obligat se Deo & ad reddendum tenebitur si consentiat ille, cui subiicitur, uotum tamen firmum non est, quousq; ille, cui subiicitur per consensum votum istius firmauerit.

F *An episcopus possit absolute quęcunque vouere, & quæ uota episcoporum valeant, & quæ non. Quæst. LXVI.*

QVAERETVR vlterius, quia dictum est, ꝙ sex ꝑsonæ suprapositę non habebant ius simpliciter ad uouendum, quomodo quælibet earum ꝓhibeatur, & quid liceat ei uouere. Et primo de Episcopo, non est enim episcopus penitus sui iuris, qa sicut vxor respectu uiri est subdita, & uir respectu uxoris quantum ad aliquid est obligatus, & a quibusdam abstinere debet uouendo. s. ꝙ non potest illa uouere si ne licētia uxoris, ita cum inter episcopum & Ecclesiā suam sit matrimonium spirituale: extra de trans. epi uel ele. c. inter corporalia: in quibusdam non habebit
G libertatem uouendi, ideo dicendum ꝙ ep̄s non potest aliquid uouere per quod dissoluatur uinculum inter eum, & Ecclesiam suam, & si uoueat non tenet, sicut non potest uouere religionem, qa ibi cederet ep̄atui, nisi ad hoc habuerit auctoritatem Papę. Extra de regularibus. c. licet. §. illa semper. & de renunci. c. nisi cū pridēdem autē intelligendum si aliquo alio mō renunciare uellet ep̄atui, præter hoc ēt non pōt ep̄s aliquid facere, per qđ graue præiudicium sequatur Ecclesiæ suæ: & consequenter nec uouere. extra de iureiuran. c. sicut. & de precariis c. 2. unde non posset emittere uotum peregrinationis, per quod oporteret ipsum absentari aliquanto tempore ab Ecclesia sua, nisi de licentia speciali, uel generali Papę, ut patet extra de uoto, & uoti redem. c. magnę. §. uerum ętatis. Sic tenet Innocen.
H & Henricus in c. scripturæ de uoto, & uoti redē. & Hosti. in summa isto tit. pōt aūt ep̄s emittere tale uotum per ꝙ non fiat ꝑiudicium graue Ecclesię suę, sicut uouere abstinentiam, in quo nihil ꝑiudicat, & ad eleemosynam temperatam. Ar. 8. q. 1. c. clemens. & extra de testa. c. relatum. 2. §. licet autem. immensam aūt non pōt eleemosynam dare, uel donare, quia sic grauiter ꝑiudicaret Ecclesię. & generaliter ep̄s pōt uouere quidquid licet ei facere. sed quia uotum sp est de meliori bono pōt uouere quodlibet, per qđ bonę uitę exemplum aliis ꝓbeat, quia ad hoc tenetur extra de uoto, & uoti redē. c. magnæ. §. 1. & de sacra uncti. c. unico. §. ad exhibēdum.

I *Episcopus si uouit peregrinationem dum est episcopus, deinde cedit antequam faciat, an teneatur ad illud. Quæst. LXVII.*

QVAERETVR ulterius de ep̄o, si uouit peregrinationem dum erat ep̄s, & postea cedit ep̄atui, an teneat̄ ad illud uotum, si non impleuit dum esset ep̄s. Respondendum est, ꝙ aut iste ep̄s emisso uoto peregrinationis petiuit licentiam a summo pontifice ad implendum uotum, aut non, si petiuit, aut impetrauit, aut denegata est, si fuit denegata, uotum irritatum fuit, quia non poterat ipse sine Papæ consensu obligari ad uotū peregrinationis, extra de uoto, & uoti redē. ca. magnæ. §. uerum ętatis, ideo per repugnantiā
K Papę non manet iam aliqua obligatio, & sic dato ꝙ cedat ep̄atui intrando religionem, uel alias non tenet ad uotum, quia obligatio illius dissoluta est, si autem impetrauit licentiam peregrinandi a Papa, & non peregrinatus est, quamquam forte peccauerit differendo tāto tp̄e peregrinationem, si tp̄s conueniens habuit dū eēt in ep̄atu: tn̄ uotū ꝑ p hoc non expirat. Sed distinguendum ꝙ aut iste cedit ep̄atui intrando religionem, uel quia depositus est ex aliquo crimine, uel quia Papa forte concessit licentiam, ꝙ cederet non introeundo religionem. Si primo modo non tenet̄ implere uotum, quia per ingressum religionis oīa uota tollunt, cū possint oīa cōmutari in illam extra de uoto, & uoti redē. c. scripturæ. Si tn̄ postea ꝓlatus suus in monasterio dederit

derit ei licentiam peregrinandi tutũ est, ꝙ peregrina-retur: sed adhuc non obligaretur ad hoc, quia omnia vota per ĩgreſsũ religionis abolita ſunt. De hoc magis, ĩ. dicet cũ aget de uoto monachorũ. Si aũt ceſſit epa-tui, qa depoſitus fuit: vel alias ex licentia Papæ non in-trando religionẽ tenebit ad votũ, quia cũ ſit ſui iuris, & obligatio voti manet, tenebiẽ adimplere. Si aũt iſte vouit peregrinari dũ erat eps, & nunq̃ ſignificauit hoc Papæ: q̃q̃ ſine conſenſu Papę iſtud uotũ nõ erat firmũ qa tñ nunq̃ repugnauit Papa, cum neſciuerit, mãſit uo tũ ſp obligans q̃tum ad epm: iõ poſtea non fuit exu-tus ab onere epali & manebit obligatio, ſed tũc diſtin guendum eſt, ut prius. ſ. aut intrauit religionẽ, aut non & dicatur ſicut ibi.

Si episcopus vouerit ieiunare orare &c. & ceſſerit episcopatui an teneatur ad illa. Quæſt. LXVIII.

QVAERETVR vlterius circa vota eporũ, ſi aliqs uouit dare eleemoſynã, vel ieiunare, aut orare & ſimilia, dũ eẽt eps, an poſtea ſi ceſſerit epatui teneat ad iſta vota. Rñdendũ eſt, ꝙ aut iſte uo-uit religionẽ, aut aliqd alterũ, ſi prĩo mõ aut Papa hoc ſciuit, aut nõ, ſi ſciuit, & non repugnauit votũ mãſit fir mũ, iõ poſtquã ceſſerit epatui per depoſitionẽ, vel per licentiã Papæ alias tenebit ad ingreſsũ religionis, ſi aũt Papa ſciuit, & repugnauit uotũ irritatũ eſt, qa ſine Pa-pę licentia nõ pt eps introire religionẽ, nec uotũ eſt fir mũ extra de regularib. c. licet. §. illa ſp. & de renũ. c. miſ ſi cũ pridẽ: iõ poſtquã ceſſerit epatui, non tenebit in-trare religionẽ, qa votũ totaliter euacuatũ eſt diſſenſu Papæ. Si aũt Papa neſciuit votũ emiſſum, nõ potuit ir-ritare p diſſenſũ ſuũ, iõ ſp tenuit, & poſtquã ceſſerit, qualitercunq; cedat, tenebit intrare religionẽ. Si aũt i-ſte eps uouit orare, vel ieiunare non eſt diſtinguẽdũ, ſi cut in ſuperiorib. ſ. an Papa ſciuerit, vel nõ, qa ĩ iſtis eps hẽt liberã ptãtẽ uouẽdi, qa ſolũ aſtringit ptãs eius quã-tũ ad uota, q̃ cõcernũt diſſolutionẽ uinculi inter ipm & Ecclãm ſuã, & quãtũ ad illa in qb. parat graue præ-iudiciũ Ecclię. in his. n. nõ hẽt liberam ptãtẽ, in cęteris aũt hẽt: iõ ſine cõſenſu Papæ tenet uotũ, nec Papa põt repugnare. Iõ dicendũ ꝙ qñ iſte cedit epatui, aut itrat religionẽ, vel manet in ſeculo. Si primo mõ diſſoluit obligatio uoti extra de uoto, & uoti redẽ. c. ſcripturæ. cum tñ iſta uota poſſint honeſte ſeruari in religione. ſ. oratio & ieiunium, poterit illa ſeruare, niſi platus ſuus repugnet: ſi aũt manet in ſeculo tenebit ad uota indi-ſtinctẽ. Si aũt iſte eps fecit uotũ de faciendo eleemoſy nam, vel expẽdendum aliquid in pias cãs, ſi maneret ĩ epatu, erat diſtinguendũ, quia aut iſtud uotũ erat de e-leemoſyna ĩmoderata, per quã lęderet Eccła ſua, aut erat moderata, ſi primo mõ nõ tenet votũ. ſ. ꝙ non pt implere illud in ꝑiudiciũ Ecclę, ſi ſcđo mõ, tenet. Ar. 8. q. 1. clemẽs. & extra de teſta. c. relatũ. 2. §. licet & hoc tenet Hoſt. in ſumma tit. de uoto, & uoti redẽ. & Hen ricus e. ti. c. ſcripturę. Cũ tñ iſte eps ceſſerit epatui, nõ ẽ ſic diſtinguẽdũ, quia votũ iſtud de ĩmoderata eleemo ſyna nõ obligabat ſufficienter in ꝑiudiciũ Ecclæ, cum tñ in caſu dato ceſſerit epatui nõ parat ꝑiudiciũ Ecclæ in ſolutione voti, iõ tenebit ſoluere, ſed ad hoc diſtin-guendũ eſt, qa aut qñ cedit epatui intrat religionẽ, uel non, ſi intrat, ſiue eleemoſyna, quã iſte uouit, ſit mode rata ſiue ĩmoderata abſolut⁹ ẽ a voto, cũ ſit gñale, ꝙ ĩ greſſus religioĩs oĩa alia uota diſſoluat. nec ſolũ hoc ex gñali ꝓdõe aliorũ votorũ, ſed pp aliqd alterũ magis ſpã le, nã in cęteris uotis licet nõ maneat obligatio ĩ profi-tentib. ali ꝗ religionẽ ad obſeruandũ ea, pñt tñ de licen tia abbatis cõplere illa, ſicut dicebat de ieiunio, & orõ-ne, & interdũ ſine licentia abbatis, dũ tñ ipſe nõ repu-gnet. in hoc tñ voto non eſt ſic, qa nõ pt abbas diſpen

Quid ſi ali qs uouit dare elee moſynam, & poſtea ĩ trauit reli gionem an poſſit ab bas dare li centia q̃ i- pleat illud uo tum.

A ſare cũ monacho, ꝙ faciat eleemoſynã cõplendo uotũ qđ emiſit in ſeculo, qa eleemoſyna fit de ꝓprio licite acquiſito, religioſus tñ non pt hr̃e ꝓpriũ, & ſi diſpenſa ret abbas cũ monacho ꝙ faceret eleemoſynã, diſpen-ſaret cũ eo, ꝙ hr̃et ꝓpriũ, ſed non põt abbas in hoc di-ſpenſare, nec ẽt Papa, extra De ſta. mona. c. cũ ad mona ſteriũ. §. nec æſtimet. Et ſi dicas, ꝙ põt dare ei licentiã dandi de bonis monaſterii in elemoſynã tantũ quãtũ ipſe uouit. Adhuc dicẽdũ, ꝙ iſte nõ ĩplet uotũ, qa iſta eleemoſyna nõ dat noĩe eius, ſed noĩe monaſterii, cũ iſte nõ ſit dñs rei, quã dat ſed ꝓcurator. ſi aũt iſte non tranſeat ad religionem dicẽdũ, ꝙ ſiue eleemoſyna eẽt moderata, ſiue immoderata, tenet uotũ, & ſi hẽt vñ ſol uat poſt ceſſionẽ, uel depoſitionẽ tenet ĩplere uotum

B ſi aũt effectus eſt pauper faciet qđ poterit, & ſi nihil pt faciat ſicut. s. declaratũ eſt in q̃one de illo, q uouit da-re pecuniã in eleemoſynam, & poſtea illã perdidit.

Episcopus vouens ſi mutetur ad alium eiſcopatum an teneatur illud implere. Quæſt. LXIX.

QVAERET aliquis quid de epo, qui tranſlatus eſt ad aliũ epatũ, ut dũ eſſet in primo uouit ali-qd, an teneat illud ĩplere dum fuerit in ſecũdo Rñdẽdũ ẽ ꝙ quãquã hic ſit mutatus epatus, tñ nõ eſt mutatus ſtatus perſonæ, uel dignitas, qa ſp eſt eps, iõ ſicut cũ erat in primo epatu nõ poterat introi-re religionẽ, ſine licentia ſũmi põtificis extra de regu-larib. c. licet, ita cũ fuerit in ſecundo nõ tenebit intrare

C religionẽ ex uoto, qđ emiſit in primo, niſi ad hoc acce dat cõſenſus ſũmi põtificis, & ſicut in primo nõ pote-rat peregrinari ſine conſenſu, uel licẽtia ſpãli, uel gña-li Papæ. extra de uoto, & uoti redẽ. c. magnæ. ita ex uo-to, qđ emiſit in illo epatu, non tenebit, cum trãſierit ad ſm, niſi accedẽte Papæ conſenſu. De orõne eleemoſy na, ieiunio, & cęteris operib. q̃ cadunt ſub uoto epi. Di-cendũ, ꝙ ſi fecit uotũ in primo, tenet illud obſeruare ĩ ſcđo, niſi eleemoſyna ſit ĩmoderata, qa ſicut nõ potuit grauare primã Eccłã, ita nec ſcđam. Idẽ aũt eſt ſi eps aſcendat ad maiorẽ dignitatẽ, vt ſi efficiat patriarcha, Cardinalis, vel Papa. eadẽ. n. horũ cõdõ ẽ, quãtũ ad uo-uẽdũ pter hoc ꝙ Papa nõ requirit licentiã alicuius ad uouendum, & implendum uota, ſicut requirunt oẽs

D alii plati, & tñ non poteſt ipſe grauare immoderate Eccleſias per ſumptus ĩmoderatos, ſicut nec alii plati.

An clerici poſſint vniuerſaliter uouere. Et quæ uota eorum teneant, & quę non. Quæſt. LXX.

QVAERETVR vlterius circa clericos, de qb. di-cebat ꝙ nõ erãt ſimplr̃ ſui iuris ad uouendũ. Et dicendũ ꝙ in qbuſdã pñt uouere, in aliis aũt nequaquã, uñ nõ põt aliquis clericus indiſtinctẽ uoue re, ſed quantum ad hoc refert, qa aut clericus eſt in ſa-cris, aut nõ, ſi ĩ ſacris, dũ alias ſit ſui iuris, pt uouere libe rẽ cũ minores ordines nihil aſtringant, qa licet clericis

E in minorib. ꝯhere, ut patet extra de clericis ꝯiugatis p totũ. Si aũt ſit in ſacris, aut eſt beneficiatus, aut non, ſi nõ hẽt bñficium pt uouere ſicut laicus qđcũq; uolue-rit, ſiue pegrinationẽ ſiue ieiunium ſiue orõnẽ, & ſimi lia, si eſt bñficiatus, aut bñficium ſuum requirit aliquã reſidẽtiã, aut nõ, ſi nullã reqrit, erit idem ꝙ in caſu pdi cto, ſi uero reqrit aliquã, dicẽdum, ꝙ aut uult uouere peregrinationẽ, aut aliqd alterum. De peregrinatione dicẽdum, ꝙ nõ põt ſine licentia ſui ſuperioris de cõſe. di. 5. c. non oportet. & de uoto, & uoti redẽ. c. magnę. §. uotum. & de renunci. c. admonet. Si autẽ uelit ĩtrare religionẽ ſufficit, ꝙ petat licentiã ab epo, extra de regu larib. c. licet. & tunc ſiue obtineat, ſiue non, poterit in-trare. Et ſic ſi liberum eſt ſibi uouere religionẽ, ſine licentia

licentia tñ epi non dẽt introire,ut in p̃al.c.licet. qđ ĩtel ligiẗ de beneficiato, vt dixi:nã clericus non beneficiat⁹ p̃t uouere ſicut laicus:ſic tenet Rai.in sũma.tit.de impedimẽto voti,& fr̃ Io.in sũma cõfeſ.& Hoſt.extra.de uoto,& uoti redẽ.in ſumma.& Hẽricus.eo.ti. ſuper. c. ſcripturæ.Quãtũ verò ad alia uota,vt orationis,ieiunij, & eleemoſynę : põt abſolutè clericus beneficiatus vouere,nec exigiẗ ad uotũ,vel ſolutionẽ licentia ep̃i, qm̃ in iſtis liber eſt.Dñt aũt aliq ꝙ qlibet clericus põt votũ tranſmarinũ ſine p̃lati licẽtia emittere,& ſoluere.c.extra.de voto,& uoti redẽ.c.ex multa.&.c.fi.licet in hoc non eſt determinatũ:qm̃ alij ĩtelligunt illa capitula de licẽtia p̃lati,vel ſedis Apoſtolicę.Ar.extra. de cleri. nõ reſi.c.fr̃nitati;& de voto,& voti redẽ.c.magnæ §.verũ. & hoc videtur tenere Hoſti.

Clerici ſi degradentur, an teneantur complere uota. Quæſt. LXXI.

QVAERITVR de uotis clericorum,ſi degradẽtur,an debeant cõplere vota, q̃ emiſerunt, dũ eſſent in ſtatu clericali.Rñdendũ eſt, ꝙ aut iſti degradati traduñt ĩmediatè curiæ ſeculari puniẽdi pro delictis ſuis,aut nõ:ſi primo mõ aut ſunt vota p̃ſonalia.ſ.q̃ ipſi p ſe debeãt cõplere in ſucceſſione tp̃is,ut ſi nouerunt in qualibet hebdomada ſemel ieiunare,vel orare in quolibet menſe,vel qualibet die: vel ſunt vota,q̃ de reb.expleri debent.ſ.dando aliquã eleemoſynam:ſi primo mõ ſiue ſint uota condõnalia,ſiue abſoluta non pñt illa ĩplere,qa p degradatiõẽ traduntur curię ſeculari,a qua vltimo ſupplicio afficiunẗ:ſi ãt ſint uota ſolubilia de reb.vel eleemoſyna:dicendũ eſt, ꝙ ẽt poſt mortẽ talis clerici de bonis eius,ſi aliqua manẽt,ſoluendum eſt uotũ, qa eo uiuente illa bona fuerunt obligata:ſi aũt poſt degradatiõẽ nõ tradiẗ curię ſeculari,dicendum ꝙ aut fuit votum religionis, aut peregrinationis,aut de aliis reb.In duob. primis eſt maius dubiũ,nã ſi manſiſſet iſte clericus in ordine clericali nõ poterat peregrinari ſine licẽtia ep̃i,nec erat firmũ uotũ. Ad religionẽ ẽt reqrebaẗ petitio licentiæ : in cæteris aũt nihil;dicendum tñ ꝙ poſtq̃ fuerit degradatus uel depoſitus non ſubeſt ep̃o,ſicut clericus,ſed ſicut qlibet alius laicus:iõ ſi uotum religionis emiſit,teneẗ intrare in illam,nec dẽt ad hoc petere licentiã ab ep̃o,qa iam non eſt obligatus ad hoc cum ſit mere laicus,& ſi uouit peregrinatiõẽ teneẗ illã adimplere ſine aliqua licentia p̃lati.Niſi forte ante degradationem,uel depoſitionẽ ep̃s contradixiſſet ei in uoto,quia tunc ĩfringebaẗ uotum de peregrinatione emiſſum,ut non obligaretur poſtea complere.Si autem eſſent alia uota ſicut ieiunia,& orationes, & ſimilia indiſtinctè tenetur illa complere,quia uotum ſemper tenuit.

An monachi poſſint uouere aliquid, uel totaliter prohibeantur ſine prælati licentia uouere. Quæſt. LXXII.

QVAERETVR amplius de uotis monachorum, quia dicebaẗ,ꝙ iſti nõ erant ſui iuris ad uouendũ.Et dicendum ꝙ nullũ uotum monachi validũ eſt ſine licẽtia abbatis,& ſic de aliis religioſis.quãquam in hoc diſtinguendum eſt,quia aut iſtud eſt uotum qđ poteſt complere intra clauſtrum ſuum non p̃iudicãdo regulæ ſuę,nec mandatis ſuperioris: ſicut recitare quotidie aliquos pſal.ex ſuperogatione, uel ieiunare aliqua die:aut eſt tale,per quod cogeretur exire clauſtrum peregrinando . Si primo mõ uotum tenet reſpectu ipſius monachi:nec oportet ꝙ petat licentiã ad obſeruandum illud,non eſt tñ totaliter ualidum,qa ſi p̃latus uoluerit poterit infringere iubendo ɔ̃rium facere,uel aliqd diſparatum,per quod non poſſit imple-

F re uotum:nam licet aliquod tẽpus eſt, in quo nõ poſſit eum circa aliqua occupare.Sic tenet ſanctus Tho. 2.2.q.88.art.8.in ſolutione tertii argumenti . Si autem ſit uotum peregrinationis,uel cuiuſcunque alterius operis pij,per quod monachus cogeretur exire clauſtrũ non ſolum non poteſt ſine abbatis licentia complere, immo nec debet uouere.Ar.16.q.1.c.ſi cupis.& c. placuit.Quamuis dicat ſibi inſpiratum eſſe a Deo:timendum eſt enim ne angelus ſatanæ ſe transformet in angelum lucis.extra ne cle.vel mona.c.non magnæ opę. Poteſt tamen monachus uouere de tranſeundo ad aliam religionem ſtrictiorem:& ad dimittendum iſtud uotum non requiritur alia licentia abbatis. Ad exeundum tñ de clauſtro ad aliam religionem requiritur, ꝙ G petat licentiã, licet non obtineat extra de regularibus cap.licet.Item monachus non poteſt uouere uotũ abſtinentiæ ſingularis.ſ.ultra ordinem ſuum , & conſuetudinem monaſterij,nec pereginationis nec aliquod aliud regulariter in quo.ſ.appareat differens ab alijs eiuſdem conuentus ſine licentia abbatis,& ſi fecerit nõ debeat obſeruare,donec uideat , an abbas uelit, ne ſit ſcãdalũ aliis,qb. dẽt ſe ɔformare,uel ne dẽt ei occaſio euagãdi.20.q.4.§.2.& 3.& §.uerũ.ad hoc ar.41.di.qſqs.

An monachus poſſit tranſire ad aliam religionem indiſtincte. Quæſt. LXXIII.

QVAERETVR amplius cum monachus uouet tranſire ad aliam religionem an indiſtinctè poſ H ſit.Reſpondendum eſt,ꝙ tenetur licentiam petere,licet non obtineat extra de regularib.cap. licet.& tunc ſi non apparet ꝙ ipſe mouetur aliquo malo zelo debet ſibi concedi,an uero moueatur bono zelo,uel malo,determinatio pertinet ad illum, a quo petitur licentia,& hoc quia nõ debet permitti in iudicio eius,qui tranſire vult,cum interdum ſatanas ſe transformet in angelum lucis.c.præalle.licet.

Sed dices quid ſi ille a quo petitur licentia arbitreẗ iniquè?Dicendum ꝙ recurrendum eſt ad ſuperiorem illius ſuperioris:ar.de iure patro.c.nullus.& de cõceſſi. præben.c.2.ſic tenet Hoſti.in ſumma tit.de uoto,& uoti redẽ.poſſunt enim interdum religioſi tranſire de una religione ad alteram ex aliqua cauſa leuitatis. & ſi I iſta fuerit cognita etiam ſi licentiam petierint reuocari poſſunt de religione,ad quam tranſierunt.19.q.3.ca. mandamus &.c.ſtatuimus.& extra de ęta.& quali.c.intelleximus.Præſumitur autem leuitas,ſi aliquis ſic trãſiens non petit licentiam ad tranſeundum , ut patet in p̃alle.ſic tenet Hoſti. in ſumma in tit. de regularibus.

Si monachus ante ingreſsũ religionis aliquid uouit, an teneatur. Quæſt. LXXIIII.

QVAERETVR vlterius,quid ſi monachus antequam intret religionem aliquid uouit? Reſpõdendum ꝙ ſine licentia abbatis non debet aliquis exequi.Sic eſt ſententia omnium iuriſtarum. Sed K ad hoc magis diſtingui poteſt, ꝙ aut iſte uouit in ſeculo aliquid dare in eleemoſynam,uel emiſit aliqua alia uota.ſi primo modo dicendum , ꝙ nec ex licentia abbatis põt implere uotum nec ſine licẽtia põt implere uotum,quia eleemoſyna fit de propriis, & iſte iam nõ p̃t hr̃e proprium ex diſpenſatione abbatis, uel alicuius alterius,ẽt Papæ.extra de ſta.mona.c.cum ad monaſterium.§.vlt.Si aũt emiſit alia uota , ut peregrinationis, orõnis,ieiunij,& ſimilium:tunc dicendũ ꝙ non eſt obligatus illa obſeruare , qm̃ per ingreſſum religionis tolluñt oĩa uota, cum oĩa poſſint commutari in illam. extra de uoto.& uoti redemptio.c.ſcripturæ . Nec eſt neceſſaria aliqua ſatisfactio in monaſterio pro impletione

tione voti, quam omittit cum totum tps vitæ suæ Dei seruitio impendat. 33. q. 2. c. admonere. & de peni. di. 1. §. his auctoritatib. Host. tñ in summa ti. de uoto, & uoti redẽptio. distinguit. s. ꝙ iste, qui intrauit religionẽ intẽdebat qñ intrauit ꝙ oĩa uota cõmutarent in religionẽ, aut nõ aduertebat ad hoc. Si primo mõ solutus est si scdo mõ dẽt recurrere ad abbatẽ, qui poterit dispensare, cum illo ne ĩpleat uotũ, pp iura pall. si aũt velit ad huc obseruare uotum non petens dispensari, petat licentiã ab abbate sine cuius licentia nõ dẽt exeq bona, quæ emisit in sęculo. dicit tñ ꝙ tutius isti agerẽt, si primo q̃ intrarent religionem ĩplerent uotum, & postea intrarent: ar. extra de voto, & uoti redẽptio. c. per tuas. Sed in hoc dicendũ est modicũ differre, quia per religionem oĩa uota cõmutant̃, iõ ita securũ est, ꝙ aliqs intret religionẽ, si desiderat nõ ĩpleto uoto qđ emisit in sęculo: q̃ ꝙ spectet cõpletionẽ: nam uota sunt introducta ad cultũ diuinũ, cũ uouere sit act⁹ latriæ, ergo illud qđ magis cedit in cultum Dei melius est obseruari: sed si aliquis hẽt uotũ, qđ vsq; ad duos annos impleri non pt, & spectat ĩpletionẽ vt postea intret religionem melius est, ꝙ ĩmediate intret religionẽ, ẽt si postea nõ obseruet uotũ in monasterio q̃ ꝙ differat vsq; ad duos annos, qa magis colet Deũ ĩ his duob. annis in religione, q̃ colere poterit in sæculo in cõplendo votũ. Nisi forte dicas, ꝙ sit status perfectior in sæculo q̃ ĩ claustro qđ falsum est: si aũt ĩmediate introierit claustrum ĩ his duob. annis magis colet Deũ, q̃ in expletione uoti, iõ acceptabilius erit ei. Item melius est ex alia cã: quia forte nunc desiderat inspiratus a Deo intrare religionem, & in magnitudine tpis efficiet̃ tepidus cõuersus ad delitias huius sęculi, sicut dr̃ Mat. 13. c. de illis, q̃ suscipiũt cũ gaudio uerbũ Dei & tñ tpales sunt, qa cũ uenerit aliqua tribulatio desistunt. Et de semine, ꝙ cecidit inter spinas. s. ꝙ aliq suscipiũt verbũ Dei, sed postea a diuitijs & delectationib. huius sęculi suffocat̃, & hoc periculũ est: iõ cũ aliqs firmiter aliquid deliberauit, non dẽt multũ morari circa ea, q̃ ptinẽt ad cultũ Dei, ne postea desertus a grã Dei, nõ ĩpleat, & sit in culpa, qa cum habuit tps distulit adimplere. Sic ẽt Ari. admonet Ethic. lib. 6. ꝙ aliquis deliberando circa rem, & iudicãdo debet multũ morari quousq; mature cognoscat, sed postquam deliberauerit dẽt uelociter adimplere. Item patet hoc ex alia cã, quia consilium nobis est ꝙ ab occasionib. nociuorũ caueamus quantum poterimus, sed maior pmptitudo ad uitia est hoĩ in sęculo, quam in claustro, iõ si aliquis desiderat religionẽ citius quã potuerit data opportunitate cõueniẽs est intrare, ne tpe medio hẽat in sæculo occasionẽ ad peccandũ. De hoc aũt qđ dicebat supra si intrans monasterium, vult obseruare uota, q̃ emisit in sæculo: dicẽdũ ꝙ aut illa sunt talia, q̃ requirunt egressum a claustro, ut peregrinari, & talia non debent sine licentia abbatis cõpleri, si aũt intra claustrũ cõpleri pñt: aut sunt talia, in quib. monachus apparebit distinctus ab aliis monachis, & si vult comedere cibos strictiores, uel ieiunare frequentius, quam ieiunat̃ in claustro, & similia, q̃ necessario cognoscent ab alijs, & possunt eos scandalizare: aut sunt talia, quæ possunt fieri sine preiudicio regulæ, & sine scandalo alicuius, ita ꝙ fere nemo sciat. De primis dicendũ est, ꝙ monachus non dẽt aliquod exequi sine licentia abbatis: & de his intelligitur opinio Hostien. in summa. tit. de uoto, & uoti redemptio. & Henrici, & aliorum dicentium ꝙ sine licentia abbatis nullum uotum debet exequi eorum, quæ in sęculo emisit: & de hoc intelliguntur iura allegata per eos. Si tñ sint vota secundo modo sicut facere aliquam orationem spalem quotidie, uel ... aliquos psal. quæ non scandalizant alios, & ... non possunt: dicendum ꝙ non requiritur licentia abbatis ad explendum istud uotum, si tñ tempore

A quo monachus ista facit abbas aliqd iubeat debet monachus omittere obseruationem uoti. Hoc tenet sanctus Tho. 2. 2. q. 88. ar. 8. in solutione tertij argumenti.

An impuberes possint vouere intrare religionem, & quando possent educi de monasterijs, & de votis eorum, quando tenent, & quando non. Quæst. LXXV.

QVAERETVR vlterius de voto impuberis, qa supra dicebatur, ꝙ non erat sui iuris ad vouendum, & primo quæritur, an impuberes possent vouere religionem. Et videtur ꝙ non, quia ad vouendũ requiritur volũtas se obligandi, ꝙ nõ est, nisi in habẽtibus usum rõnis, & istud deficit in pueris, sicut in furiosis, ergo sicut furiosi amentes non pñt se uoto

B obligare, ita nec pueri poterunt uouere religionem. Item id quod põt ab aliquo fieri ritè nõ põt ab alio irritari, sed uotum religionis emissum a puero, uel puella ante annos pubertatis põt reuocari a parentibus, uel a tutoribus. 20. qõ. 2. c. puella. ergo impuberes non poterunt uouere religionem. Item intrantibus religionem datur annus probationis ante obligationẽ secundũ statutũ regulæ beati Benedicti, & sm̃ statutũ Innoc. quarti ad hoc, ꝙ probatio pręcedat obligationẽ uoti, ergo pueri, & puellę non pñt se ad religionem obligare ante annum probationis. In ꝯrium arguitur, quia id qđ non est ritè factum, non est ualidum, ẽt si a nullo reuocetur, sed uotum puellæ ante annos pubertatis emissum ualidum est, si intra annũ a parentibus

C non reuocet̃. 20. q. 2. c. puella. ergo impuberes religionem uouere pñt. Rñdetur ad qõnem, quia ut supra dictum est uotum est duplex. s. simplex, & solenne, & qa solennitas uoti in quadam spirituali benedictione, & consecratione consistit, quę fit per ministrũ Ecclesiæ, ideo solennitas uoti sub dispensatione Ecclesiæ cadit. Votum aũt simplex hẽt efficaciã ex deliberatione animi, qua quis se obligare intendit. Quòd aũt talis obligatio robur nõ habeat, dupliciter põt cõtingere. Primo mõ propter defectum rõnis, sicut patet in furiosis, & amentibus, qui se uoto non pñt obligare, dum sunt in furia & amẽtia. Alio mõ, quia ille, qui uouit est alteri⁹ potestati subiectus, & non põt firmiter obligare qđ in alterius ptãte est: ista duo concurrunt in pueris ante an-

D nos pubertatis, quia patiuntur adhuc rõnis defectũ, ut in plurimum, & sunt sub ptãte parentum naturaliter, uel sub potestate tutorum, qui sunt eis loco parentũ, ideo uota impuberum dupliciter non sunt solida. Cõtingit tñ propter dispositionem naturæ, quæ legibus humanis non subijcitur, ꝙ in aliquibus impuberibus acceleretur vsus rõnis: & isti dñr sm̃ iura capaces doli, nec tñ pp hoc eximunt̃ in aliquo a cura parẽtum, quæ subiacet legi humanæ respicienti ad id, ꝙ frequentius accidit, iõ dicit sctũs Thomas, ꝙ si puer, vel puella ante annos pubertatis nondum habeat vsum rationis nullo modo se põt ad aliquid uoto obligare. Si vero ante an-

E nos pubertatis attingit vsum rationis põt quidẽ quantum in se est obligari, sed uotum eius põt irritari per parentes, uel tutores. De uoto autem solenni secus est quia quantumcunque pueri, uel puellæ sint doli capaces ante annos pubertatis, non possunt obligari uoto solenni, & hoc propter statutum Ecclesiæ, ꝙ respicit id, quod in pluribus accidit: & pp hoc nõ fit professio ante annum. 14 pueri aũt, & puellæ post annos pubertatis possunt se uoto obligare alicui religioni, siue uoto simplici, siue solenni, & hoc sine consensu parentũ. Nec poterunt parentes irritare uota illorum. De puero apparet. 20. q. 2. c. si in qualibet. De puella apparet ibidem in c. puella. Dicendum tamen de uoto impuberis ꝙ non potest per uotum se obligare ad religionem etiam si ad hoc accedat consensus patris, uel tutorum,

Vota impuberum dupliciter nõ sunt solida.

torum,ut patet extra:de regularibus. c.2.& c.is qui. de
regu.in ſexto.ideo licet impuberes voueant religionẽ,
ſiue cum conſenſu parentum,vel tutorũ, uel ſine con
ſenſu non tenet votum,ideo licet maneant in mona-
ſterio poterunt poſtea exire ante annos pubertatis,vel
immediate cum ad illos peruenerint.Si autem dicatur
de aliquo alio uoto impuberum. Dicendum, ꝙ non
poſſunt ſine patris,uel tutoris licentia obligari,cum il-
la autem ſic,22.q.2.c.1.& 2.

Ad rationes in contrarium reſpondetur.ad primam
dicendum ꝙ uoluntas ſe obligandi deficit in illis, qui
non habent perfectum vſum rationis, quoniam inuo-
luntarium uno modo dicitur per ignorantiam iuxta
Capit. 1. Ariſto.3.Ethico.& quia pueri non habentes vſum ra-
tionis completum ſunt ignorantes,non habent uolũ-
tatem ſe obligandi nec obligantur,& quia in impube-
ribus hoc communiter accidit,uota impuberum non
tenent,niſi fortè ſint doli capaces,quia tunc quantum
ad eos tenet,licet parentes, vel tutores poſſint illa irri-
tare reuocantes eos de monaſterio ante annum, &
diem.20.q.2.capitu.ſi in qualibet.& cap.puella. ſi autẽ
puberes ſint,quamquam largè uocentur pueri,tamen
obligare ſe poſſunt.

Ad ſecundam rationem dicebatur, ꝙ ea, quæ ritè
fiunt,non poſſunt ab alio reuocari. Dicendum eſt, ꝙ
vota puerorum, & puellarum emiſſa ante annos pu-
bertatis ingrediendo religionem poſſunt irritari: &
hoc quia ſunt in poteſtate illorum pro tempore illo,
cum ad ingrediendum religionem cenſeatur maior
puer,qui eſt,14.annorum,& puella,quæ eſt. 12. & exi-
muntur a patria poteſtate quantum ad hoc, quod eſt
ſpeciale,quia quantum ad cetera durat patria poteſtas
maiori tempore.Sic dicit Ioan. gloſator decretorum.
ſuper.c.ſi in qualibet.20.q.2.ſi tamen impuberes ma-
neant per annum, & diem in monaſterio, non repu-
gnantibus parentibus,vel tutoribus: & tunc videntur
approbare uotum eorũ, uel religionis ingreſſum,iam
non poterunt reuocare illos de monaſterio.20.q.2. ca.
puella:ſi tamen adhuc poſt annum, & diem iſti ſunt ĩ-
puberes,licet parentes uel tutores non poſſint eos re-
uocare,poterunt ipſi exire.

Ad tertiam rationem dicendum, ꝙ uotum ad reli-
gionem eſt duplex.ſ.ſimplex,& ſolenne,eſt enim ſim-
plex illud,quo quis ſe obligat ad ingrediẽdum religio-
nem.Votum autem ſolenne eſt ipſamet profeſſio. De
primo uoto dicendum, ꝙ non datur annus probatio-
nis ad illud,ſed ipſe præcedit annum probationis. De
ſecundo autem intelligitur quod nunquam fit ſine an
no probationis,niſi forte aliquis maior effectus renun
ciet priuilegio,& uelit profiteri ante annum; alias ha-
bebit annum ad deliberandum.

An uota impuberum teneant tempore pubertatis.
Quæſt. LXXVI.

QVAERETVR vlterius de uotis impuberum an
valeant,quando ipſi fuerint facti puberes.

Reſpondendum eſt, ꝙ aut ipſi uenientes ad
pubertatem approbant iſta uota,quæ fecerunt
habentes ea rata:aut non.ſi non approbẽt cum a prin-
cipio non tenuerint non obligabuntur poſtea imple-
re,quia tunc cenſentur incipere habere vſum rationis
completum:& ſunt uoluntarii,uel inuoluntarii.Vnde
ſi approbent uota tunc cenſentur illa nouiter incipe-
re,uel ſi non approbent cenſentur nunquam uouiſſe.
vnde licet uouerit aliquid impubes conſentiente pa-
tre,vel tutore,& poſtea ueniat ad pubertatem,poteſt il
lud non hr̃e ratum,& non poterit eum pater, uel tu-
tor compellere ad impletionem, quia non põt com-,
pellere ad uotum emittendum.ff.de uerbo,obli. l. ulti.

F & in authen.de ſan.epiſ.§. interdicimus coll. 9. ſi autẽ
impubes ueniens ad pubertatem confirmet, uel rata
habeat uota emiſſa prius,aut iſta ſunt uota de religio-
nem intrando,vel alia. Si primo modo uotum tenet:
& inuitis parentibus, vel tutoribus complere poterit
illud puer effectus pubes.ſic intelligitur extra.de regu-
la.c.ſignificatum.& c.cum te.& c.cum ſimus. & ca.is
qui.eo.ti.li.6.Si autem ſint alia uota emiſſa ante puber
tatem:aut fuerunt cum licentia patris,uel tutoris emiſ
ſa, vel non:& hoc ſiue licentia illa ſit uera ſiue interp̃-
tatiua.Si primo modo non poterunt parentes, uel tu-
tores retractare uotum eius,qui peruenit ad pubertatẽ
quamquam maneat adhuc in poteſtate parentum,vel
curatorum.Et dixi de licentia uera,uel interpretatiua,
G quia aliquando interpretatiua ſufficit,quia ſi puer, uel
puella ante annos pubertatis ingrediatur religionem
non conſulto patre aut tutore, ſi ſcientibus his manſe
rit ibi per annum non poſſunt poſtea eum de mona-
ſterio reuocare.20.q.2. c. puella. & hoc quia iſta eſt li-
centia interpretatiua,cum ſciant eum in monaſterio:
& non repetant tempore aſſignato a iure.Si autem uo
ta impuberum fuerunt emiſſa totaliter ſine licentia pa
rentum,uel tutorum: ſi iſti peruenientes ad puberta-
tẽ ea approbent obligant quantum ad ipſos:ſi autem
uota facta poſt pubertatem interdum tamen poſſunt
reuocari a parentibus,uel curatoribus,in quorum po-
teſtate adhuc manent de quo immediate.j.uidebitur.

H *Puberes, qui ſunt ſub patris poteſtate an poſſint uouere.*
Quæſt. LXXVII.

QVAERETVR amplius de uoto puberum,qui ta
men adhuc ſunt in patria poteſtate,uel ſub cu-
ratoribus,an poſſint uouere. Reſpondendum
eſt,ꝙ aut intelligitur de uoto religionis, aut de
aliis.De primo dicendum, ꝙ ſiue patre ſiue curatore
volente,ſiue inuito uouere poteſt.extra de regu.c.2.&
c.is qui.eo.ti.li.6.Si autem quæratur de aliis uotis, aut
eſt tale uotum per quod totaliter patria poteſtas tollit,
aut non.Si primo modo non p̃t illud emittere, quia
non eſt ſui iuris ad ſimilitudinem uxoris,monachi, &
ſerui.extra.de ſententia excom.c.mulieres.&.ff.de po
li.l.2.§.1.qd̃ intelligitur niſi ad hoc accedat auctoritas
I patris,quia cum ipſe poſſit eum emancipare in præiu-
dicium ſui poterit ei concedere facere uotum, per qd̃
utat̃ iure emancipati. Si autem uotum hmõi non eſt
ad tollendum patriam ptãtem,aut eſt tale, per q' p̃iu-
dicaret̃ grauiter patriæ poteſtati aut non.Si primo mõ
non poteſt emittere uotum filius ſine conſenſu patris
vel ſi emittat non erit firma obligatio, donec pater cõ
ſenſerit,ideo non põt quidquam uouere dare in elee-
moſynam filius de bonis patris, quia per hoc grauiter
pręiudicaretur patri.Secus autem ſi habeat peculium
caſtrenſe,vel quaſi caſtrenſe,quia poterit de illo uoue
re,quia proprium eſt.& ob hoc non poterit filius uo-
uere longam peregrinationem ſine conſenſu patris,
K uel abſentiam a domo paterna ad aliquam cauſam prã
pro magno tempore,quia ſic indirectè ſe ſubtraheret
patriæ poteſtati,cui non debet præiudicare. Hoc uerũ
eſt,niſi in uoto trãſmarino,ut in cruce ſignatis ad ſub-
ſidium terræ ſanctę,quia iſtud uotum poteſt filius ſine
patre emittere.extra de uoto,& uoti redem.c. ex mul
ta.§.ꝙ autem.Fallit etiam hoc ĩ cauſa neceſſaria, & ine
uitabili,ut ſi filiusfamilias incideret in canonem, ita ut
abſolui non poſſit,niſi a Papa:etiam inuito patre ꝑote
rit uouere ire ad ſedem apoſtolicam.extra.de ſenten-
tia excommunica.c.relatum.alia autem ſunt, in quib.
nullum,vel paucum paratur pręiudicium patrię pote-
ſtati.& in his ſine licentia patris poteſt filius uouere,
ut orare,ieiunare,uigilare,aut ſimilia facere: quod in-
telligitur

telligitur tam in filio quam in filia. sic tenent omnes docto. iuristę. In hoc autem est maior libertas vouendi in nouo testamento, quam in veteri: quia in ueteri dum esset filius, vel filia sub patria potestate, siue esset pubes siue impubes, non poterat emittere aliquod uotum ualidum sine consensu patris: & si emitteret, poterat postea per patrem reuocari in illa die, in qua pater sciuisset, ut patet in hoc.c. Nunc autem multa licent filiisfamilias uouere, quæ non possunt infringere parentes etiam non requisito eorum consensu. quod autem dicebatur de oratione, & ieiunio, & uigiliis, & similib. operibus piis, ꝙ possint filii illa uouere: intelligendum est cum ista sint moderata. Si autem immoderata sint ita vt uerisimiliter præsumatur, ꝙ aliqua ęgritudo inde secutura sit, vel aliqua amentia, sed directè ista non repugnent patriæ potestati: tamen potest pater illa retractare, quia per accidens multum repugnant patriæ potestati filio incidēte in ægritudinem. Cum uero moderata sint, nihil repugnant, ideo pater non reuocabit.

An filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare eleemosynam de peculio profectitio: & quid potest de aduenticio: & quid de castrense, uel quasi.
Quæst. LXXVIII.

Peculium filiifamilias triplex.

QVAERETVR vlterius an filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare eleemosynam de peculio profectitio.

Pro quo considerandum est ꝙ peculium filiifamilias potest esse triplex. Primum est castrēse, uel quasi, s̄m est profecticiū, tertium est aduenticium. Primum dr̄ peculium, quod filiusfamilias militando acquirit, & inde dr̄ castrense. i. in castris acquisitum. Etiam uocatur quasi castrense, quod filiusfamilias taliter ex cā sua, & sine re patris acquirit, ut pecunia acquisita in docendo, in causidicando, & simılib. Secundum est peculium profectitium, & dr̄ esse illud, ꝙ filius acquirit per industriam suam in re patris, ꝙ alias prouenturum non erat, ut si pater cōmendet filio aliquam rē disponendam, sicut in negociationibus, & filius ex īdustria superlucretur, uocabit̄ illud profectitiū, quia de re patris proficiscitur. Tertium est peculium aduenticium, & istud est ꝙ aliquis donat filiofamilias ex cā patris. s. aliquis diligit p̄rem huius filiifamilias, & pp hoc aliqd confert isti qđ non esset collaturus, nisi pp p̄rem. Dr̄ aduenticium ab adueniendo, quia ab extrinseco uenit & nō proficiscit̄ de re patris. Secus autem siquis donet filiofamilias, pp seipsum non considerando p̄rem, quia istud ad peculium quasi castrense pertinet. Idem si donet ei pp aliquem alterum, & non pp patrem, quia tūc non poterit uocari aduenticium. De primo peculio, s. castrensi, uel quasi, habet filiusfamilias liberam administrationem, iō pōt uouere, & donare, quia propriū est nec pertinet ad patrem. De secundo scilicet profectitio, vł ꝙ non possit uouere, uel sine uoto eleemosynam dare, quia alienum est, & quodammō committit̄ furtum. ff. de furt. l. si pignore. §. 1. & ff. de pęnis. l. respiciendum. §. furta. est enim ista res quasi totaliter patris. Nam de re p̄ris proficiscit̄ cum uocet̄ lucrum ꝓfectitium: & si dicat̄ ꝙ ex militia filii prouenit, non sequit̄. ex hoc ꝙ possit filius eam liberè administrare, quia tenet industriē, & diligenter res patris tractare, dum adhuc est sub patria potestate, nec aliqua pars illius lucri pp hoc ei debet̄ tanquam mercenario: iō quod accipitur inde tāquam furtum est, & talis eleemosyna Deo non placet. 14. q. 5. eleemosyna. Dicendum, ꝙ in hoc est consideranda qualitas personæ patris, & filii, & industria filii ad lucrum profectitium, & quantitas eleemosynæ, & s̄m hoc potest reddere aliquam eleemosynam, nisi pater expresse ꝯdicat. Idem aūt intelligendū

A est de vxore, & mercenario porrigenti modicam eleemosynam indigenti: ar. ad hoc. ff. de dona. l. filius. §. 1. & 2. ff. de le. 3. l. si filiæ. ista autem est consuetudo laudabilis, ꝙ personæ istæ aliquid dare possint: ar. ad hoc. extra. de dona. c. ceterum. & de testa. ca. relatum. 2. §. 1. de hoc etiam Hosti. in sum. tit. de pęni. & remis. in §. quib. & qualiter sub. §. quid de facientib. eleemosynam. De tertio autem lucro: s. de aduenticio. Dicendum quasi de ꝓfectitio: habet tñ maiorē libertatē filiusfamilias in aduenticio, q̄ in profectitio, quia cum profectitium de re patris proficiscat̄, magis pertinet ad patrem, & consequenter minus ad filiūfamilias, ideo licet non possit filiusfamilias liberè uouere de aduenticio, sicut de castrensi, uel quasi, pōt tamē liberius uouere, quam

B de profectitio.

An filij teneantur obseruare uota quæ fecerunt, cum essent in potestate paterna cum facti sunt sui iuris.
Quæst. LXXIX.

QVAERETVR vlterius de uotis filiorumfamil. qñ deuenerint ad hoc ꝙ sint totaliter sui iuris, an debeant obseruare uota, q̄ emiserunt cū essent in ptāte p̄ria. Rñdēdum est, ꝙ aut isti erāt infra pubertatē, aut supra: si infra iam declaratum est, si supra pubertatē, aut uouerunt religionem, aut aliquid alterum. Si primo mō: dicendum ꝙ si nō cōpleuerint dum erant sub patria ptāte tenent̄ implere indistinctè dū illam exuerint: & hoc quia uotum istud tenuit, si-

C ue p̄r repugnaret siue non. Si aūt esset aliud uotū, aut erat de illis, q̄ non tenebant sine consensu patris, sicut uotum per qđ eximeret̄ filius a patria potestate, uel ꝑ ꝙ pararet̄ graue ꝑiudicium patri, aut de his, ꝑ q̄ nō parat̄ ꝑiudicium, ut ieiunare orare, & similia. Si secundo mō dicendum ꝙ tenet̄ cōplere illa postq̄ fuerit sui iuris si primo non ipleuit, qa ista uota simpl̄r tenuerunt cum p̄r non posset repugnare. Si aūt primo mō: vt si filius uoueret longam peregrinationem, per q̄ ꝑiudicaret̄ p̄ri, aut uouisset eleemosynam, q̄ facere nō poterat de rebus p̄ris: dicendū ꝙ aut p̄r sciuit ista uota, aut nō. Si non sciuit nunquā potuit repugnare, iō licet in ꝑiudiciū eius uota non tenerent, tñ in ꝑiudicium uouētis tenuerunt, quia erat in annis discretionis: cū ergo nun-

D q̄ retractata fuerunt, tenebit̄ illa obseruare, cum uenerit ad tp̄s, in quo sit sui iuris. Si autem pater sciuit uota, aut repugnauit illis, aut non, si non repugnauit, approbauit ea: iō tenebit̄ filiusfamilias, cōplere, cū fuerit sui iuris. Si autem repugnauit illis, irritauit ea, cum illa nō possint esse sine consensu patris, iō non manet aliqua obligatio. Exemplum, vt si uouerit filiusfamilias lōgā peregrinationem, vel magnam īmorationem circa aliqđ opus pium abstrahendo se a reliquis operationib. nam si p̄r repugnauit isti uoto, non tenebit̄ illud implere, dū fuerit sui iuris. In aliis aūt casib. tenet̄, secus est in uoto transmarino: quia si istud emiserit filius dum est in patria potestate, siue pater repugnet, siue non, tenet

E uotum. extra. de uoto, & uoti redem. c. ex multa: ideo si non impleuit istud, cum esset sub patre, tenetur postea implere.

An uxor possit aliquid uouere sine licentia uiri: & de uotis mulierum, & meretricum. Quæst. LXXX.

QVAERETVR amplius de uoto uxoris, q̄ dicebatur esse non sui iuris ad uouendū, an possit sine consensu uiri aliquid uouere. Rñdendū est, ꝙ aut est ista mulier desponsata, sed nondum tradita, aut est tradita cōsummato matrimonio. Si primo mō aut agit̄ de uoto religionis, aut de aliis: si primo mō dicendum, ꝙ pt uiro inconsulto introire religionē ēt repugnante.

gnante.extra de conuer.coniu. c. verum. & quasi per totũ. Idẽ est de viro quantum ad hæc. Si aũt q̃rat de aliis uotis, aut sunt talia, q̃ dẽnt continuari ẽt postquam matrimonium fuerit cõsummatum, aut q̃ pñt breuiter finiri ante cõsũmationẽ. Si primo mõ uir poterit illa retractare, & licet nõ retractet tp̃e despõsatiõis poterit retractare cõsũmato m̃rimonio. Si aũt sunt talia, q̃ pñt finiri breuirer ante cõsũmationem m̃rimonii, aut illa sũt talia q̃ possint p̃iudicare viro, & statui m̃rimonij vt si sint immoderata ieiunia, aut vigiliæ, vel similes labores, per quos indisponit̃ mulier ad concipiẽdũ. & nutriendũ, & obsequia uiro postea p̃stãda, & verisil̃r incurrere p̃t in aliquã ægritudinẽ, vel sunt talia, p̃ q̃ non p̃iudicat̃. Si primo mõ non poterit spõsa ista uouere. s. ꝙ non tenet uotũ sine consensu uiri, ita ꝙ si ipse repugnauerit infringet̃. Si aũt sint talia, q̃ nõ p̃iudicant statui futuro, vt ꝙ sponsa oret interdũ, vel ꝙ mediocriter ieiunet, non poterit sponsus retractare. Sed dicet: nunqd p̃t sponsa uouere eleemosynã? Rñdet̃, ꝙ aut uouet eã cũ intentione ĩplendi, q̃n fuerit in domo viri, vel q̃n fuerit in domo p̃ris. Si primo mõ, dicendũ est de isto uoto, sicut de uotis, q̃ emittit mulier in domo uiri. s. ꝙ si sit eleemosyna magna, non poterit eam uouere sine uiro, uel si uouerit, nõ poterit cõplere uotũ uiro nesciente, alioqn peccat, nisi credat uirum verisil̃r permissurum: & hoc q̃a p̃iudicat uiro administrando res, q̃ solum sunt sub administratione uiri. In parua aũt eleemosyna posset uouere mulier, & soluere non consulto: dum t̃n uir non ꝯdicat sibi. Si aũt ꝯdicat, vel si verisimiliter credit eum ꝯdicturum, quamuis nõ cõtradicat peccabit in faciendo qualẽcunq; eleemosynã nisi forte hẽat aliqua bona dotalia, & fructus eorũ: s. n. hæc acquirat non impeditis obsequiis, q̃ p̃standa sunt uiro poterit de illis eleemosynam facere, nec t̃n poterit simpliciter illa tribuere, nihil reseruans ad sustentationem oneris matrimonii. Si aũt puella despõsata uouit eleemosynam ea intentione, ut in domo paterna illam solueret, non teneret uotum, nisi patre cõsentiẽte, quia in puellis non distinguitur peculium castrense vel quasi sicut in filiisfamilias, si t̃n puella administraret aliquam rem patris, & ex industria sua in illa superlucraret̃, esset peculium illud quasi profectitium. & de illo posset aliquid in eleemosynam dare, alias aũt non posset. Generaliter t̃n dicendum, ꝙ puella desponsata nõ p̃t aliquid uouere, qđ sit ꝯ statum matrimonii, nisi forte uoueat religionem. Si t̃n uelit uouere continẽtiã & ꝙ maneat in sęculo, uel ꝙ cõiungat̃ uiro, & t̃n ꝙ nõ reddat debitum, & sic de aliis, ad q̃ teneat̃ uiro, non tenet uotum, nisi uir illud confirmauerit.

Vxor consummato matrimonio an possit uouere. Quæst. LXXXI.

QVAERETVR vlterius, de uoto uxoris post cõsummatum matrimonium. Et tunc aut est uotum de continentia obseruanda, vel sunt alia vota. De primo dicendum, ꝙ non p̃t uxor uouere continentiam perpetuam, vel temporalem, nisi vir consenserit. sed hoc stat dupliciter, quia aut istud uotum est de continentia obseruanda per ingressum religionis: aut de continentia, q̃ seruatur in sæculo. Si aũt primo mõ non p̃t vxor uouere continentiam sine uiri auctoritate, nec uir sine auctoritate uxoris, q̃a quãtum ad hoc pares sunt, nec etiam sufficit, ꝙ uir det licentiam uxori introeũdi religionem, sed etiam ꝙ ambo introeant, nisi forte, qui manet in sęculo sit talis, ꝙ nullo mõ de eo suspitio h̃ri possit p̃p magnitudinem ætatis, & tunc ẽt uouere debet continentiam, licet in sæculo maneat, nec poterit postea copulari alteri, intãtum ꝙ si copulatur, non tenet matrimonium. Põt t̃n

F aliqñ uir transire ad religionem vxore inuita, ut si adulterata est, & est adulterium notorium iuris, vel facti, non enim poterit tunc ipsa repetere eum, quia licet in sæculo manerent poterat uir procurare diuortium, fœmina tamen nõ poterit tunc inuito uiro introire monasterium, uel quomodocunque uouere castitatẽ. extra. de conuer. coniuga. c. constitutus. &. c. ueniens. & de diuor. c. significasti. Si autem quæratur de uoto cõtinentię quod potest emitti in sęculo. dicendum, ꝙ nõ potest uxor sine consensu uiri uouere continentiam temporalem, uel perpetuam. nec etiam vir sine cõsensu uxoris, quia quantum ad hoc æquales sunt prima ad Corin. c. 7. s. vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: mulier non habet potestatem corporis sui, sed

G uir. Ideo Apostolus ibidem admonet, ne uir, & uxor fraudent se debito adinuicem, nisi interdum, ut orationi simul uacent. Rursus autem redeuntes ad coniugale opus, ne tentet eos satanas. Hic tamen non requirit, sicut in uoto continentiæ in ingressu religionis, quia licet vir concedat fęminę licentiam uouendi castitatẽ non cogitur uouere ipse, & e contrario de ipsa si tribuat ei licentiam uouendi. Si tamen vir concesserit fœminæ licentiam uouendi in perpetuum, uel ad tẽpus, peccat postea si petat debitum pro tempore illo, & vxor non tenetur reddere. Si autem uxor sine licentia uiri, uel uir sine licentia uxoris uoueat castitatem perpetuam, uel temporalem, non tenet. Nam si uouerit castitatem, & introiuerit monasterium potest reuocari, si sine alterius licentia egit. ambo autem pote-

H runt uouere continentiam simul manentes in sæculo temporaliter, uel in perpetuum 33. quæstione quinta capitulo, quòd Deo. & extra de conuer. coniu. capitu. charissimus. Aliqui autem uolunt, quòd in uouendo castitatem uir sit superior uxore, sed falsum est, quia Apostolus iudicat eos ad paria in opere coniugali. De uoto tamen castitatis, quod emisit mulier temporaliter, uel in æternum consentiente uiro, quamquã postea non teneretur ei reddere debitum propter licentiam, quam tribuit: tamen si uir instanter petierit, quasi cogens permittitur, quòd reddat. & hoc propter pacem matrimonii. Alioquin uir cum potentior sit nocere possit, peccat tamen uir cogendo vxorem infringere uotũ cũ prius consenserit. 33. quæ-

I stione quinta capitulo noluit. Idem autem intelligunt quidam de uxore respectu uiri scilicet, quòd si ipsa concessit uiro licentiam uouendi, & postea petat debitum, quòd tenetur uir reddere, sed non est eadem causa. allegant tamen, quòd uir, & uxor ad paria iudicantur. 33. quæstione prima capitulo siquis vxorem prima quęstione prima capitulo præcepit, & hoc tenet Bar. brixi. & quidam alii. Sed non uidetur ualde rationabile: nam licet uir, & uxor ad paria iudicantur, ita quòd uterque agat ius petendi debitum, tamen quando alter eorum concedit alteri licentiam uouendi continentiam per aliquod tempus priuat se iure suo, ideo non potest rationabiliter postea petere & in hoc ad paria iudicantur, quia nemo eorum pete-

K re poterit, postquam licentiam concessit, Ecclesia tamen interdum consensit quædam fieri ne maiora mala sequantur absoluens mulierem a uoto si uir concessa licentia postea debitum petierit, & non quidem absoluit simpliciter, ita quod ipsa petere possit, sed quòd possit reddere, ne sequatur magna discordia cõiugum, & quia uir potest facere istam discordiam cum sit potentior, fuit rationabile, quòd concederetur hoc uxori petente uiro: non tamen uiro petente vxore, quia ipsa cum sit uiribus inferior non potest discordiam concitare inferendo aliqua mala uiro.

An

An aliquis coniugatorum possit vouere non reddere debitum, vel non petere. *Quæst. LXXXII.*

QVAERVNT quidā de redditione debiti,& petitione: an aliquis coniugū possit vouere non reddere debitum, vel non petere. De primo manifestum est, ꝙ nullus coniugum potest vouere non reddere sine alterius licētia, quia aliàs priuaret eum iure suo:si tñ vouerit obligat, quantum ad seipsum ita ꝙ non exigat debitum:& tñ cogitur reddere altero petēte. De scdo aūt.s.an possit aliquis vouere non petere, dubiū est: quidam enim dicunt ꝙ sic,quia quilibet coniugum quantū ad hoc est sui iuris,ideo pōt renunciare iuri suo per votum. Alij aūt dicunt,ꝙ neuter eorū pōt vouere de non petendo sine alterius consensu, quia in hoc aliquo mō præiudicaret alteri: nam vno eorū nunq̄ petēte matrimonium onerosum alteri redderetur: quia oportebat eum semper cum rubore debitū petere. Prima tamen positio est cōior, sed scda est aliquo mō rōnabilior. Nam sicut alter coniugum grauat alium si ei debitum reddere nolit: ita grauat si eum ad semper petendum cogat cum rubore, sed hoc manifestum est quòd si ex parte fęminę emittatur tolerabilius est: qm̄ non solum non grauat virum immo absoluit eū à grauamine: qm̄ aliàs poterat interdum debitū petere, qñ vir ad hoc ineptus esset. si aūt votum istud emittatur ex parte viri est matrimonium onerosum vxori,quia cogetur vxor cū rubore petere, vel nunq̄ recipere: ideo non videtur esse rationabile quòd vir hoc voueat,in vxore autem rationabile est.

An vxor possit vouere peregrinationem. *Qō. LXXXIII.*

QVAERETVR vlterius de voto peregrinationis an liceat vxori illud vouere. & dicendum ꝙ aut est votum transmarinum, aut alterius peregrinationis. De secundo dr̄,ꝙ nec viro,nec vxori licet istud vouere sine alterius cōsensu.ar.27.q.2.c.si tu.& 33.q.5.cap.qđ Deo. huius rō est: quia indirecte pręiudicatur alteri coniugū ex alterius discessu,cum priuetur debito,quod petere poterat. Sed hoc intelligendum est de peregrinatione, quæ est magni tpis: nam de peregrinatione breui,vt duorum vel triū dierum non vr̄, ꝙ vir debeat ab vxore petere licentiā: quia paruū grauamē in hoc vr̄,vel nullum. De fęmina aūt secus esset, quia nec ad paruā peregrinationē,nec ad distantē licitum est sibi sine licentia viri implere,& vouere cum fęmina sit subdita viro penitus quātū ad domesticā gubernationē,& in oībus sit inferior ꝑterq̄ in eis, q̄ directe, uel indirectè cōcernūt debitū cōiugale. Si aūt de voto trāsmarino q̄rat: aut q̄rit de viro an emittere possit,vel de vxore. Si de viro q̄ratur,dicendū ꝙ pōt vouere, & exeq̄ ꝑter voluntatē vxoris,vxor tñ admonenda est attentius,vt consentiat. Extra de voto & voti redem. c.ex multa. §.quòd autē. Si autem non vult remanere sine viro vir cōplebit votum, & ipsa sequetur virum suū peregrinantem.eo.tit.c.ꝙ super his. Si aūt de vxore q̄rat, an possit votum transmarinum emittere vr̄ ꝙ possit, quia nō ad imparia iudicant. In ꝯrium dicet, quia uir est caput uxoris prima ad Corin.c.11. Rñdet Host.in sum.ti.de uoto,& uoti redem. ꝙ mulier pōt emittere uotū istud etiā uiro inuito, sed an possit eo inuito explere dubiū est: & distinguit an mulier sit suspecta uel infamata uel nimis iuuenis, aut nihil horū habet. Si primo mō non debet uotū personaliter exequi: nam si ipsa uelit ire sine uiro suspecta est, quia mulier fragilis est. Quid ergo dicēdū? Rñdetur ꝙ debet redimere uotū. Qualiter aūt fiat redēptio uoti,ī.dicetur. Causa redēptionis est,quia ista mulier tam ad eūdū,q̄

A ad bellādū inhabilis est.de hoc.extra. de uoto, & uoti redēp.c.ꝙ super his.§.rursus. Si aūt nihil de superioribus habet: sed est antiqua & matrona, & bonæ famæ nō redimat uotū, sed eat: potissime si possit secū ducere multos bellatores, quia tunc eadē causa est, q̄ in uiro.s.in subsidiū terræ sāctæ. Sed quid si uir uouet uotū transmarinū, & uxor non pōt sequi uirū, qa hēt aliqđ impedimētū legitimū: & de eius cōtinentia timet,si maneat. Cōsulēdū est uiro,ꝙ non uoueat,nec accipiat crucē, uxore dimissa: secus si ipsa uoluntariè proponat cōtinere,& sequat uirū suū: uel si maneat, & non sit suspitio. Dicit.n. Albertus in 3.sent.dist.28. ꝙ si timeret probabiliter periculū uxoris futurum, melius faciet uir nō peregrinari,ēt in peregrinatione

B terræ sanctę,q̄ ꝙ uadat. Hoc idem tenet B.Thom.de Aquino in eodem loco. Cuius rō est: quia necessaria nō debēt ꝑtermitti pp ea,q̄ uoluntaria sunt. Imminet aūt uiro necessario uxoris curā agere, quia est caput illius.1.Corin.c.11.& 33.q.5.c.caput. sed crucē accipere est spōtaneū.ergo magis est uxori consulendū.

Meretrix an possit vouere,& soluere votum transmarinum. *Quæst. LXXXIIII.*

QVAERETVR de meretrice,quā multi seq pn̄t pp amorē, & irent ad bellādū trās mare,an uouere possit:& soluere debeat uotū transmarinū. Cā.n.huius uoti est defensio terræ sāctæ,q̄ olim fuit,cui nimis fauorabile erat subuenire. Vñ cum in alijs peregrinationibus ēt si ualde

C breuiores essēt,nō liceret uiro ꝑter uxoris cōsensum peregrinari, & è ꝯrio: hic aūt utriq; licet, ut s̄. declaratū est. Etiā uideret ꝙ meretrici pmittēdū esset, qa illa secū posset habere multos bellatores. Rñdendū est ꝙ nō licet ei illuc ire,nisi corrigat: nec ēt recipientur bellatores,q hoc mō eā sequunt amore corrupto: ar.extra.de uoto,& uoti redē.c.ꝙ super his.in fi. Et simile est de uoto meretricis, sicut de oblatione eius: nō.n.recipit oblatio illius, ut patet extra de deci.c.ex trāsmissa.ibi ī Glo.& sic hr̄ Deut.23.c. ꝙ merces prostibuli,& pciū canis nō sūt recipiēda: ergo nec uotū, qa abominabile est.hoc tenet Host.in summa in titu. de uoto,& uoti redē. & Henric.eo.tit.in c.scripturæ.

An liceat vxori sine consensu viri vouere,ieiunare,orare.&c. *Quæst. LXXXV.*

D QVAERETVR ulterius de alijs uotis uxoris.s.an liceat uxori sine consensu uiri orare, ieiunare, eleemosynā facere & similia, quæ opera pia sunt. Respondendum est secus esse in eleemosyna,& secus in alijs: nam de alijs dicēdum,ꝙ licet uxori uouere,& reddere etiam uiro inconsulto, dum tamen uir non repugnet. Si uero repugnauerit siue oratio siue ieiunium sit, siue alterū opus pium, qđ tamen non sit eleemosyna, infringet uotū:& nō tenebitur mulier ulterius ad hoc: immo si post uiri prohibitionē ista obseruare uoluerit, iam peccat: quia uiro obedire tenetur: sed in hoc attendere debet uxor, ut discretè uoueat: scilicet ne talia

E sint uota,per quæ impediantur obsequia impendēda uiro,utpote si ipsa uoueret quotidie ire ad oēs horas canonicas: quia sic multū de famulatu uiro subtraheret. Vel si uoueret quotidie ire,uel multoties ad uisitandum infirmos: in quo eodem modo impedirentur obsequia præstanda: talia enim uota indiscreta sunt in muliere coniugata: quamquam essent honesta, & deuota in uidua: eodem modo caueat ne sint talia, per quæ sequatur præiudicium matrimonio: ut in ieiunijs immoderatis, & uigilijs. Attendat quoque uir in repugnandis uotis uxoris: quia si illa sunt uota rationabilia, per quæ nihil impeditur

ditur de obsequijs ei⁹, nec repugnat̃ statui matrimoniali,& vxor vacat rei domesticę quãtum satis est ad sustentationẽ oneris matrimonij, nõ debet talia vota infringere: quia si irritauerit apud Deum reus est, q̃a diminuit cultum Dei. repugnat etiam charitati: qm̃ charitas nõ prohibet aliquẽ bene agere prima Corin, cap.13. sed iste prohibet bene agere eum, qui potest, sine causa. Si autem vota vxoris sint aliqualiter irrationabilia, vt quomodocunque vir grauetur, poterit ea iustè retractare, nec in hoc quidquam demeretur.

Vxor an possit dare eleemosynam.

Si autem votum vxoris sit de eleemosyna danda: aut est de parua eleemosyna, aut de magna, quæ magnitudo consideranda est ſm facultates viri: si magna fuerit non põt vxor sine viro vouere, & si vouerit nõ debet soluere, alioquin peccat, quasi furtum accipiẽs vsurpans rem quæ ad alterius administrationem pertinet. Si aũt sit eleemosyna parua q̃q̃ sanius esset ꝙ fęmina cõsuleret virũ, tñ si credit eũ verisimiliter cõcessurum põt vouere, & cõplere eo inconsulto. Fundamẽtũ huius est ex duobus: primo ex laudabili consuetudine, qm̃ sic est inolitũ ꝙ fęmina posset eleemosynã dare de rebus paruis, vel etiam aliàs donare rem paruam. Idem de filiofamilias. De hoc. ff. de dona. l. filius. & ff. de lega. 3. l. si filiæ. ar. extra de dona. c. cæterum. & de testa. c. relatum. 2. Consuetudines autem obseruandæ sunt: maxime cum sunt multum laudabiles. Aliud fundamentum huius est ex dispensatione rerum domesticarum: nam Arist. 7. Ethic. ponit comparationẽ œconomiarũ ad politias: & sicut in politijs sunt aliquę speciæ bonæ, & aliæ prauæ: ita & in œconomijs. Dicit enim ꝙ apud Persas, & Barbaros vxor accipitur vt ancilla, & principat⁹ totaliter est apud virũ, ita vt nec ĩ minimis ei disponere liceat: sed sit sicut seruus empticius: & de isto principatu dicit ꝙ est tyrãnicus, & errat. Dicit etiam ꝙ aliæ gẽtes sunt, apud quas si fęmina est ditior viro & hęres instituta a patre ipsa principatur, & iste principat⁹ est pessimus: quia ibi nihil iubet vir, sed oĩa iubet fęmina. & vocat̃ principatus oligarchicus: quia ibi q ditiores sunt principantur. est aũt oligarchia principatus pecuniosorũ, q̃ñ qui ditiores sunt principãtur in vrbe. De hoc tertio & quarto Politi. Concludit aũt philosophus ꝙ principatus œconomicus solum est conueniẽs, q̃ñ est aristocraticus, i. ſm virtutis differentiam. s. ꝙ ille qui virtuosior est maiorem partẽ accipiat regiminis, qui vero minus virtuosus accipiat minorem partẽ. & accipitur virtus solum pro virtute dispositiua ad regendũ, & quia viri naturaliter excellunt fęminas in prudentia, maior pars regiminis domestici viro tradita est: fęminis aũt, quia sunt minores in prudentia, & cõstãtia consilij minor pars tradita est. Nec tamẽ prorsus a dispositione domestica exclusæ sunt: sed sic circa minima licet eis disponere. Sic est conferendo paruam eleemosynam, vel aliàs donando. Si autem vir voluerit penitus interdicere vxori domesticam dispositionem, ita vt ei nihil dare liceat, q̃q̃ iura hoc concesserint, tamen grauat eam: potissimum si ipsa circa rem familiarem solicita, & industria est.

Vxor an post mortem viri teneatur soluere vota, quæ fecit, eo viuente. Quęst. LXXXVI.

QVAERETVR vlterius de votis vxoris, quę emisit viuente viro: an teneatur illa obseruare, eo defuncto. Et respondendum est ꝙ ad obseruandum aliqua vota, vel ad nouiter emittendum ea, liberior est vidua quàm coniugata: quia vidua tam secundum vetus, q̃ ſm nouum testamentum est sui iuris. De veteri apparet hic: nã de coniugata dicitur, quòd vota eius irritari possunt

F per virum. De vidua autem dicitur, quòd vidua & repudiata quidquid vouerint reddent. De nouo testamento patet ad Rom. 7. & prima ad Corint. 7. cap. quòd mortuo viro mulier est soluta a lege viri: Impedimentum tamen vouendi in coniugata erat propter hoc, quia ipsa erat subiecta viro, & mortuo viro non est subiecta illi: ergo liberior erit ad vouendũ, & ad obseruandum vota quàm viuente viro. Rñdẽdũ aũt ad q̃õnẽ, ꝙ vota illa, quæ emisit vxor viuẽte viro, aut tenuerunt simpliciter, aut tenuerũt respectu eius solum: aut nullo modo tenuerunt. Apparẽt membra ista, quia vxor viuẽte viro potest interdum vouere continẽtiam tẽporalem, vel perpetuam viro consentiente, & fortè quia ambo vouerũt. Idem si vouit

G ieiunare qualibet hebdomada aliqua die vel orare, & vir non repugnauit, quia non sciuit, vel fortè sciens consensit: tenuit enim tunc simpliciter, & sic de omnibus alijs. Alia autem sunt vota, quæ nullo modo tenuerunt, vt si mulier emitteret votũ de dando eleemosynam, & vir sciens repugnasset, vel vouit ieiunare, & sic de cæteris. Alia sunt vota, quę tenuerũt respectu vxoris, sed non respectu viri, vt si ipsa viro nesciente, nec consentiente, emisit votum continentię: nam quantum ad seipsam obligata fuit, & ob hoc nõ potuit petere debitum, viuente viro, licet posset reddere, vt supra dictum est. Si dicatur de votis, quæ non tenuerunt, viuente viro, dicẽdum est, ꝙ non compellitur vxor postea illo defuncto ea reddere, quia iã non manet aliqua obligatio, cũ viuente viro extincta fue-

H rit, siue hoc sit de ieiunio, siue de oratione, siue de cęteris, vt si vouit dare eleemosynam magnam viro nesciente, & postea cum cognouit vir repugnauit, irritatum est votum: ideo postea cum fuerit mulier vidua nõ obligabitur ad illud. Idem si vouit ieiuniũ, & vir sciens repugnauit: nam siue incęperit obseruare votum, siue nondum, postquam vir repugnauerit votum irritatur: ideo postea non obligat cum nullũ sit. Si autem sint vota, quæ viro viuente totaliter obligauerunt adhuc magis poterunt conseruari, & firmius obligabunt mortuo viro, quia viuente illo poterant retractari. Cum uero mortuus fuerit, quia mulier est sui iuris, nemo potest retractare ea: ideo tenetur obseruare: vt si voueat ieiunium, vel orationem, aut si-

I milia, quæ vir cognoscens non irritauit. Si autem sint vota, quæ viro viuente partim tenuerunt, & partim non: debet ea totaliter obseruare uxor post mortem uiri, quia iam nemo est propter cuius præiudiciũ efficiantur uota inualida quantum ad aliquid: utpote si mulier nesciente uiro uouit continere: si uir non consentiat ipsa cogitur reddere debitum: sed nõ potest petere: & sic uotum in præiudicium uiri non tenet, sed contra ipsam tenet, ideo postquam uir obierit cum ipsa sit penitus sui iuris, tenebitur obseruare continentiam totaliter, siue in æternũ, siue pro tempore illo, in quo uiro uiuente, uouit obseruare, nec poterit contrahere: quia iam aget contra uotum. Idẽ si uouit intrare religionem, & uir sciens non permi-

K sit, defuncto uiro tenebitur. De continentia autem, quam uir & uxor simul emittunt manentes in seculo, magis est manifestum, ꝙ uxor teneatur post mortem uiri illam obseruare, quia uotum illud totaliter tenuit: & sic de cęteris uotis iudicandum.

An serui possint aliquid vouere sine dominorum consensu. Quæst. LXXXVII.

QVAERETVR vlterius de seruis, qui erãt ad vouendum impotentes cum nõ essent sui iuris, an aliquid vouere possint. Respondetur, quòd regulariter serui nihil vouere possunt, quia nihil habent in potestate sua: dico autem

tem hoc quātum ad hoc quòd sint vota firma. Nam solum ad vouendum seruus potens est, sed executio voti pendet ex potestate alterius: & quia seruus est homo simpliciter alterius, iuxta Aristo. 1. Polit. nihil suipsius est: ideo non habet aliquid de quo libere vouere possit, quod intelligatur de illis in quibus præiudicatur domino. Nam in cæteris potest vouere sicut potest vouere facere orationem, si illa non impediat ad obsequia Domini: vt si nō voueat orare in loco determinato, vel in tempore determinato, quia per hoc posset impediri executio mandatorum domini: cum tamen non determinatur locus, nec tempus faciendo omnia, quæ dominus iubet poterit solui votum de orādo, præcipue si oratio modica est: & sic nullus est, qui non possit vouere aliquid quātumcunque sit iuris alterius, quia non possumus tantum alicui temporaliter obligari, quin maneat nobis aliquid quo Deo obligari possimus.

B

An seruus possit vouere religionem. Quæst. LXXXVIII.

QVAERETVR amplius an seruus possit vouere religionē. Et dicet aliquis quòd sic, quia obsequium perpetuum in votis recipitur loco obsequij temporalis. extra. de voto, & voti redem. c. scripturę. eodem modo maius recipietur loco minoris, sicut patet in commutationibus votorum: sed obsequium perpetuum Dei est maius, quàm obsequium debitum alicui homini: ergo poterit seruus per ingressum religionis liberari a seruitute domini: quia maior est seruitus Dei, & omnis obligatio recipit commutationem cum religione. Respondendum est, quòd votum est actus cultus Diuini: Deus autem non vult per cultum suū alicui pręiudicari, sed maximè pręiudicaretur, si serui possent exuere seruitutem per ingressum religionis: ergo nō licet eis sine domini cōsensu introire: alioquin dominus reducet de monasterio seruum professum. De hoc. 54. dist. cap. si seruo. & ar. extra de sent. excom. c. mulieres. Cum autem arguitur quòd minus obsequium recipit commutationem in maius, & omnia in religionē. Dicendum quòd intelligitur de obsequijs, quorum omnia Deo præstāda sunt, quia ibi religio maximum est: ideo omnia possunt commutari in illam: secus autem si vnum obsequium sit præstandum Deo, & alterum homini, quia tunc non est locus cōmutationi, cum præiudicaretur vni eorum. ita etiam est in obligatione serui ad dominum suum, ideo illa non potest commutari in aliam maiorem obligationem respectu Dei.

C

D

Si seruus ingressus est religionem professus ante tempus an debeat extrahi. Quæst. LXXXIX.

QVAERET aliquis, quid si seruus ingressus monasterium professus est ante tēpus, per quod spectari debebat de quo. 18. q. 2. siqs incognitus. nunquid debet inde extrahi, vel manebit in professione. Respōdendum est, quòd aut ille seruus erat cognitus monachis ꝙ esset seruꝰ, & receperunt eum ad professionem, aut non erat cognita conditio serui. Si secundo modo seruus dixit se esse liberū, & per falsos testes probauit se liberum nisi dominus ipsum de gratia dimittere voluerit habitu quē furtiue recepit spoliabitur: & tanquā indignus domino reddetur sicut de seruo, qui domino nesciente ordinatur ad sacros, quoniam ille redditur domino, & non ministrat in aliquo ordine. extra de serui. non ordi. cap. de seruorum. monasterium autē non habuit hic aliquam culpam, quia fuit probabilis

E

A ignorantia: ideo ad nihil tenebitur. Si vero monachi cognouerunt serui conditionem: & non obstante hoc receperunt in culpa sunt: ideo non poterit seruus educi de monasterio: sed satisfaciet monasterium domino: ar. 54. dist. c. si seruus. Ista est sententia Host. in summa tit. de voto, & voti. redēmp. & in titu. de regula.

An seruus possit vouere religionem vel alia vota. Quæst. XC.

QVAERETVR ampliꝰ an seruꝰ possit emittere votum religionis, vel alia vota præter religionem: & satis videtur differentia in his, quia religio totaliter abstrahit seruum a iure domini: alia autem vota nequaquam. Sed respondendum est, quòd aut quæritur de voto peregrinandi, aut de cæteris. Si de primo dicendum, ꝙ non potest emittere inuito domino, vel saltem non potest ipsum exequi, siue sit trāsmarinum, siue aliàs. & hoc nisi peregrinatio sit necessaria, sicut si seruus incidit in canonem cogetur ire ad sedem apostolicā absoluendus. extra de sententia excom. cap. relatum. nec poterit tunc dominus impedire seruum, ne eat prætextu obsequiorum perdēdorum: quia maior est obligatio iuris, quæ concernit bonū publicum, quàm obligatio priuata ad dominum: nec debet dominus dicere se grauari in hoc: quia sicut cū dominus emit seruum eum emit mortalē, & si breuiter moriatur dn̄s perdit pecuniam, sed nō conqueritur, quia sciebat eum esse mortalem: ita cū emit seruum sciebat eum esse potentem peccare, & legi subiectum, vt si peccaret per eam puniretur: ideo si seruus propter crimen occideretur, non habet ius conquerendi dominus, quia a principio sciebat se talē emere seruum, qui ista pati posset: alioquin dissoluerentur omnia iura, & daretur locus criminibus cū serui impune delinquere possent, quia erat contra iustum, & bonum, & statum publicum: ideo etiam serui subijci debuerūt legi quamquam dn̄i in hoc videantur grauari. Si aūt dicatur de alijs votis, vt ieiunio, & oratione, & alijs operibus pijs, dicendum ꝙ aut per illa grauatur dn̄s, & tunc nō pōt vouere, vel si vouerit non poterit soluere, sicut per ieiunia seruus efficitur debilior ad operationem: ideo nō tenet votum, si dominus repugnat. per orationem etiam, si cōcernat tempus, & locum, pręiudicabitur dn̄o: ideo nō poterit cōpleri votū: poterit tamē dn̄s repugnare cuicunque voto serui, siue rationabili siue irrationabili, quia vtitur iure suo: tamen est dicendum sicut de votis vxoris respectu viri: scilicet ꝙ si ista sunt talia, per quæ aliqualiter derogatur dn̄o pōt ea infringere pręter cōscientiam. Si aūt nullo modo impediūt operas dn̄o pręstandas, peccat dominus prohibendo votum serui.

An seruus factus liber teneatur ad vota quæ egit in seruitute. Quæst. XCI.

QVAERETVR vlterius, quid si seruus exeat in libertatem an teneatur obseruare vota, quæ egit dum esset in seruitute. Rn̄dendū est, ꝙ sicut supra fuit dictum dn̄s pōt reuocare votū serui, siue præiudicet sibi, siue non: ideo considerandum ꝙ aut vota fuerunt irritata tpe seruitutis, aut non. Si primo modo, nō obligatur ad obseruationem: quia nullum vinculum manet: si secundo modo obligatur. Pro quo sciendum, ꝙ cum seruus emisit votū aut dn̄s aliqn̄ sciuit, aut nō. si nunq̄ sciuit nunq̄ potuit retractare: ideo vota valuerūt respectu serui, qui erat ętatis discretę, & habebat voluntatē se obligandi: & sic siue religionem vouerit, siue

aliquid alterum votum tenuit, & seruabitur, immo nūc votum firmatur per hoc, quòd exit seruitutem: quia ante semper poterat Dominus repugnare, & infringere. Si autem istud votum cognitum est a domino, aut repugnauit, aut non. si non repugnauit tenet votum, quia per hoc cōsentit. si autem repugnauit, aut erat tale votum, ad quod se obligabat seruus postq̃ exiret seruitutē, vt si diceret voueo intrare religionem, vel ieiunare cum fuero factus liber: aut erat votum, ad cuius solutionē se obligare volebat dum maneret in seruitute. Si primo modo repugnantia dñi non irritat votum serui, quia pro tpe illo, quo solutio fieri debet nō est seruus obligatus Dño, ideo eo inuito poterit se obligare. Si autem dicas, ꝙ q̃q̃ solutio sit post extinctam seruitutem: tñ emissio voti est tpe seruitutis, ideo hanc poterit reuocare, vel irritare dñs. Dicendum ꝙ dñs habet potestatem super seruum, quantū ad id in quo pōt ei famulari, ideo pōt irritare quidquid seruus fecerit, quod tollat vel diminuat famulatum pręstandum: emissio autem voti, & obligatio ad soluendum non præiudicant obsequijs præstandis, sed solum solutio voti: ideo non poterit Dñs irritare votum quantū ad emissionem, s. faciendo ꝙ non teneat. Si aūt votum complēdum sit tpe seruitutis repugnantia Dñi irritat votum: quia obligatio illa est ad solutionem, sed tpe seruitutis solutio est impossibilis Dño inuito: ergo obligatio est inutilis, immo nulla: quia de re impossibili pactū, vel obligatio nulla oriri potest: ergo Dñs irritabit obligationem per repugnantiam suam, & tunc qñ venerit seruus ad libertatem nō tenebitur explere votum, quia non habet aliquas vires cum perierit.

An vota possint fieri cum conditionibus. Et quæ conditiones possunt apponi in votis: & an cum Deo possit committi simonia, vt dixit Innocentius. Quæst. XCII.

QVAERET aliquis de votis, an possint poni conditiones in illis, & si ponātur, an teneāt vota: vt si aliquis dicat voueo peregrinationem vel ieiuniū, si Deus contulerit mihi tale, vel tale bonum. s. si filius meus liberabitur ab ista infirmitate, offeram Dño agrum meum, vel domum. Dicit autem Innocentius ꝙ istud votū vr̄ esse illicitū, quia intēdit a Deo vel ab aliquo sancto emere sanitatem, quod esset simonia. 1. q. 1. c. qui studet: liberaliter ergo quisque offerre debet, & postea precibus, vel quouis alio modo supplicare pōt. 1. q. 1. c. iudices & q. 2. c. q̃ pio. & 38. dist. c. caue. Dicit etiam idem Innocentius ꝙ pp hoc non sunt simpliciter cōditiones reprobandæ in votis, nisi simoniacæ essent, qualis est prędicta: vel aliàs turpis fuerit, ar. ex. c. allegatis. & extra de iureiu. c. peruenit. Alij autē dicunt huiusmodi vota esse licita, nec est simonia, sed offert Deo iste vouens contritionem cordis sui, vel aliam deuotionem ex cā iusta, etiam sub conditione, siue in dicendo, siue etiam in faciendo, quia quidquid homo dat, vel facit pro Deo, nō facit de suo, sed de eo, quod est Dei: quia quidquid homo habet, a Deo habet. extra de deci. c. tua nobis. istud autem, quod videtur tenere Hosti. & Innoc. honestius iudicatur. Dicit tamē Henricus extra de voto, & voti redēp. c. scripturę ꝙ ista positio vltima non est reprobāda: immo credit ꝙ tale votum licitè emittatur: ar. 28. q. 1. § ex his, nec obstat quod dicit Innoc. hoc esse simoniacum, quia semper inter Deum & hominem nulla pactio intercedit, sine qua expresse non cōmittitur simonia, vt 1. q. 1. c. q̃ pio. & si de mente tali agatur vix est hō, qui pro Deo aliqd faciat, quin ab eo remunerationē spectet. Hanc sententiam Hostien. & Archid. reputāt veriorem. Cum

Opi. Inn. | Alia opi. | Opi. Hen.

F Deo enim dicunt non committi simoniam, & eadē est positio communis theologorum. Respōdendū ad quæstionem istam, ꝙ nemo dubitat in votis posse poni conditiones, qm̄ sacra scriptura plena est votis conditionatis. Sed dubium est de conditionibus, quę possunt apponi. Et dicendum est, ꝙ in voto non pōt poni turpis cōditio: vt si aliquis dixerit se vouere aliquid si dederit ei vxorem alterius: ideo istud votum non tenet. Idem si cōditio sit qualitercunque iniqua importans mortale pctm̄: nam volūtas istius est solum se obligare sub illa conditione: sed Deus nō acceptat conditionem turpem, ergo nō acceptabit istā obligationem. Item in voto reijcitur conditio impossibilis: & licet respectu Dei sint omnia possibilia,
G tamen aliqua sunt respectu nostri per causas naturæ impossibilia, & si talia apposuerimus in votis non tenent: vt si quis dicat vouo Deo hoc, vel illud si fecerit istam domum meam esse de auro. Aliæ autem sunt conditiones indifferentes, & istæ debent haberi pro non adiectis, & complebitur votum dum tamen votum sit de re non indifferenti: quia tunc etiā non teneret votum, quod debet esse de meliori bono, vt supra declaratum est. Aliæ autem sunt conditiones honestæ largo modo accipiendo honestatem, non solum pro eo quod est actus virtutis, vel pertinens ad virtutem, sed etiam pro eo, quod cum virtute haberi potest. De primo, vt si aliquis dicat: voueo Deo peregrinari ad talem ecclesiā, si concesserit mihi quod deuotè possim orare: vel si tribuerit vires ad repu-
H gnandum libidini. De secūdo, vt siquis dixerit: voueo ieiunare per vnum diem si Deus sanauerit me ab hac ęgritudine, vel si dederit, vt possim habere ordines sacros, aut si tradiderit hostes in manus meas, vel si multiplicauerit fructus agrorum meorum: ista enim non pertinent ad actum virtutis: sunt tamen talia, quę haberi possunt cum virtute, & respectu vitæ humanæ habent aliquod pondus. Indifferentia purè non sunt huiusmodi, quia illa non sunt actus alicuius virtutis, nec æstimantur ab homine habere aliquod bonum: immo nec habent, quia respectu vitæ humanæ nihil conferunt.

Nunc autem ad quęstionem respōdendum, quòd in casu proposito, scilicet si filius meus sanatus fuerit
I voueo Deo vnum pallium, vel ire in peregrinationē, tenet votum & est illicitum. simile patet de voto Iacob. Gen. 28. cap. scilicet si dederit mihi Dominus panem ad vescendum, & vestes ad induendum, reuersusque prosperè fuero in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum: & cunctorum quæ dederis mihi decimas offerā tibi. vbi sunt omnia quę in casu proposito. Nam dicendo si filius meus sanatus fuerit, voueo dare pallium est aliqua simonia, quia intendo sanitatem a Deo emere: ita erit cum dicitur: si Deus dederit mihi panem ad vescendum, & custodierit me in via. quia hic pactio est, & aliquid datur pro beneficio, quod a Deo recipere petimus. Simile patet supra cap. 21. vbi dicitur quòd Israel se obliga-
K uit voto dicens: Si tradideris populum istum in manus meas delebo vrbes eius, & sic factum est & Deus acceptauit votum: ergo licitum erat. Nam dicitur ibi: Exaudiuit Dominus Israel &c. si tamē male vouissent non exaudiret Deus illos, quia scimus, quòd peccatores Deus non exaudit Ioan. 9. cap. & Anna mater Samuelis dixit: si dederis famulæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino cunctis diebus vitæ eius. primo Regum cap. primo. Item si vota ista sunt illicita, in quibus apponūtur istæ conditiones: aut sunt illicita, quia est illicitū apponi cōditionē cū videatur esse pactio, vel sunt illicita, quia conditiones in se sunt turpes. Si primo modo non solum istud votum esset illicitum,

Ad q̃ n̄t de mente auctor. | Quæ conditiones possunt apponi votis.

illicitum, immo etiã omnia vota, quæ sunt cum conditione, quia in omnibus interuenit pactio: sed hoc falsum est: nam scriptura concedit vota ista tãquam licita, etiam ipsemet Innocentius & omnes alij doctores. Si dicatur secundo modo manifestum est, ꝙ ista conditio non est turpis: quia filium meum sanare non est turpe, sed valde honestum, & desiderabile: ergo tenebit istud votum. Item si argueretur, quòd votum istud non tenet, quia simoniacum, vt dicit Innocen. & assereremus esse simoniacum, quia ibi promittitur aliquid si Deus benefecerit nobis, diceremus omnia vota esse simoniaca, quando cum conditione emittuntur: & hoc ex duobus, primo quia ibi aliquid datur pro altero: secundo quia interuenit pactum, quod adhuc magis pertinet ad simoniam: sed hoc falsum est, quia non dicimus vota ista simoniaca: ergo nec istud, quod propositum est. Item patet adhuc magis istud in terminis, quia simile votum emisit Ionas cum esset in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus dicens: Si liberaueris me de loco isto offeram tibi holocausta, vt patet Ionæ 2. cap. Ego autem in voce laudis immolabo tibi, & quæcunque voui reddam pro salute mea Domino. Non est tamen dicendum quòd iste propheta voueret illicitum, maxime cum immediate sequatur quòd exaudiuit Dominus Ionam, scilicet quòd præcepit pisci, vt euomeret eum in aridam, & factum est. Sed forte dices, ꝙ votum istud non fuit conditionale, quia non apparet in litera, quòd posuerit conditionem. Respondendũ est, quòd nihil differt, quia licet concedamus illud nõ fuisse conditionale saltem tamen fuit modale, cum dicatur ibi: Quæcũque voui reddam pro salute mea. ideo necesse est vt dicatur quòd ille vouebat, vt liberaretur inde: & tunc stat inconueniens, quia quantũ ad committendum simoniam, nihil differt, si aliquis dicat: ego dabo tibi mille, si dederis mihi beneficium Ecclesiasticum: vel ego do tibi ista mille, vt des mihi beneficium: ergo si esset simonia in voto conditionali, erit quoque in modali: sed in isto voto Ionæ, qđ saltem dicetur modale non fuit simonia, quia licitè emissum est: ergo non fuisset simonia, etiam si emitteretur cum conditione. Cum autem dicebat Inno. quòd votum istud erat simoniacum: Respondebat Henricus quòd non erat simonia, quia inter Deum, & hominẽ nulla pactio intercedit, sine qua expressa non committeretur simonia. vt 2. q. 1. cap. quàm pio. Sed ista responsio nõ tenet, quia etiam si intercideret pactum inter Deum & hominem vouẽtem nõ esset simonia: vt si homo diceret Deo: ego dabo tibi pallium, si sanaueris filium meum: & Deus diceret: ego sanabo filium tuum, si dederis pallium: vel alio modo, si homo proponeret quòd daret pallium, & Deus sanaret filium eius: & Deus acceptans istam conditionem diceret: ego sanabo filium tuum. Similia. n. sunt in sacra scriptura: nam Exo. cap. 19. dicitur quomodo Deus iniuit pactum cum Iudæis, scilicet quòd ipse acciperet eos in populum peculiarem curando de illis specialiter in benefaciendo, & quod ipsi custodirent mãdata eius. Iudæi autem acceptauerunt istã conditionẽ, vt patet ibidem: & tamen quãdo postea Iudæi colebant Deum nõ erant simoniaci, quia Deus non incitauit eos ad simoniam. Similis modus fœderis habetur Deuter. cap. 29. vbi iterum Moyses ex parte Dei pepigit fœdus cum Iudæis: non ergo tenet solutio. Sed dicendum quòd non potest cum Deo committi simonia, siue conditionaliter, siue sub modo aliquid faciamus, siue interposito pacto vtrinque, siue nõ. Et rõ diuersitatis est, quia simonia est, cum spiritualia propriè vel impropriè venduntur: & hoc quia venalia non sunt. Istud aũt est respectu ministro-

De voto Ionæ an fuerit cōditionale.

Ad rōnem Inno. rñsio Henrici.

Rñ. autho. simonia nō potest committi cum Deo.

A rum Ecclesiæ, qui nõ sunt Domini rerum sacrarum, sicut sacramentorum: nec iurium ecclesiasticorum, sicut beneficiorum: sed sunt ministri, & etiam Papa respectu horum est minister, & non Dominus: maxime respectu sacramentorum: ideo non possunt dispensare res istas, nisi eo modo, quo eis constitutũ est, scilicet gratis dantes, & non ponentes in illis aliquam æstimationem. Deus autem est Dominus omnium rerum spiritualium, ideo potest disponere de illis ad libitum: ideo etiã si diceremus Deum esse subiectũ legi, quod est impossibile, tamẽ adhuc non est simoniacus, quãdo fieret cum eo pactum super rebus spiritualibus, quia ipse simpliciter est Dominus rerum: ideo potest illis vti ad placitum. Item non est simo-

B nia cum Deo, sed cum ministris, quia ideo dicitur simonia, quando aliquid datur pro rebus spiritualibus, quia illud potest mouere animum dantis ad dandam rem spiritualem. Si tamen nullo modo id, quod datur potest mouere conferentis animum ad conferendum spirituale bonum, & sic verisimile erat, non esset simonia. Sic patet extra de simo. c. & si ex feruore. vbi dicitur quòd parua bona, vt vinũ, & electuariũ, & similia, quæ versimiliter non possunt mouere mentem collatoris, non inducunt simoniam, sed sic est respectu Dei, quòd ipse propter omnia promissa nostra non moueretur, quoniam omnia bona nostra ei proficere nequeunt, cum eis nõ egeat Psal. 15. ideo ipse non cõfert nobis aliquid propter bona, quæ promittimus, sed ex immensa sua benignitate, acceptat

C tamen promissiones nostras, non quidem tanquam ei vtiles, sed quia nos per illas meliores efficiamur, sicut supra declaratum est in quæstione an expediens sit vouere. Sed obijcietur, quòd quamquam ex parte Dei nõ sit simonia, quia nõ mouetur propter promissa nostra, tamen erit simonia ex parte nostri, cum ei aliquid promittimus solum, vt cõsequamur ab eo aliquod spirituale bonum: sic enim est si aliquis parua dona episcopo impendat, quæ verisimiliter non possent mouere animum episcopi ad conferendum huic aliquid spirituale, nec etiam mouent: sed postea episcopus ex alia causa confert huic ecclesiasticum beneficium, quamquam ipse non sit simoniacus. Si tamen iste, qui contulit dona ideo contulit vt moue-

D ret animum episcopi, simoniacus est, nec potest beneficium sic obtentum securè possidere. Dicendum autem quòd non est simile, quia nos quando vouemus aliquid Deo, vt nobis bonum faciat, quãquam pro hoc tribuamus, tamen scimus quòd Deus non mutabitur propter ista, sed ex benignitate sua conferet, si conferre voluerit: ideo magis nos ista facimus, vt ei placeamus, quàm vt eum ad conferendum moueamus: cum sciamus talem motum animi in Deo esse impossibilem. Secus autẽ est in eo, qui aliquid contulit prælato volens sic obtinere ecclesiasticum beneficium, quia iste ea intentione dedit, vt collator moueretur, & dato ꝙ interdũ non moueatur ex his, tamen moueri poterat: ideo affectio corrupta insit aliquid conferentibus: nam directè, vel indirectè spi-

E ritualia emere volũt, ideo in istis est simonia, cũ Deo aũt nequaꝗ. Quod autem allegatur per Inno. de. c. ꝗ pio. 1. q. 2. non est simile: quia ibi dr̃ de Giezi ꝙ peccauit, quia ꝑ sanitate diuinitus collata petijt sibi dari vestes: qđ tenet in ministris, qa Deus causauit istam sanitatẽ: Elise⁹ aũt fuit minister illius, ideo ꝙ peteret aliqđ ꝑ illa uẽdẽdo id qđ erat Dei, & Deus gratis cõtulerat, peccatum erat: si tamen Deus dixisset Naaman Syro, qui curatus est a lepra, quia ego curaui te facias hoc uel illud, nemo diceret esse modicũ simoniæ: nam similia multoties Deus fecit inter Iudæos, cum conferret eis bona, & diceret postea

Obiectio.

Solutio.

quòd pro illis bonis collatis coleret eum, vt patet tam in libris Moysi, quã in libris historialibus veteris testamenti. Nullum ergo votum potest esse simoniacum, nec illicitum propter conditionem appositam, nisi conditio in seipsa sit mala. Patet ergo ex prædictis, ꝙ vota possint fieri cum conditione, & quæ conditiones recipiuntur, vel reprobantur a votis.

An vouens intrare religionem, & stans per annum, & exit, an satisfaciat voto, vel teneatur semper manere. Quæst. XCIII.

Arguit. 1. QVAERETVR vlterius si aliquis vouit intrare religionem, & intrat: & in anno probationis egredietur, an compleat votum, vel si tenetur semper manere. Et videtur primo quòd teneatur ibi semper manere, qa melius est religionẽ non ingredi, quàm post ingressum exire: sic patet secunda Petri. cap. 2. Melius erat illis viã veritatis non cognoscere, quàm post agnitã retroire: & Lucæ cap. 11. dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei: sed ille, qui voto se obligat ad religionis ingressum tenetur ingredi, ergo tenetur ibi perpetuò permanere.
Secundo, Item nihil agere, & inutiliter agere æquiparantur. de regu. iur. in 6. in regula. nihil & inutile, sed introire religionem, & egredi est inutiliter ingredi: ergo idem erit quod non ingredi: sed iste, qui vouit ingredi religionem infringit votum si non ingrediatur: ergo si ingrediatur & exeat, infringit votum.
Tertio, Item quilibet debet vitare id, ex quo scandalum sequitur, & alijs datur malum exemplum, sed ex hoc quòd aliquis post religionis ingressum egreditur, & ad seculum redit, malum exemplum, & scandalum alijs generatur, qui retrahuntur ab ingressu & prouocantur ad exitum: ergo videtur, quòd iste vouẽs tenetur manere in perpetuum in religione.
Quarto, Item votum religionis est perpetuum, & propter hoc præfertur alijs votis, & possunt alia communicari in ipsum extra de vo. & voti redemp. c. scripturæ. hoc tamen non esset, si aliquis voto religionis emisso, ingrederetur religionem, & postea egrederetur: ergo videtur quòd teneatur manere ibi perpetuo.
Quinto, Item qui vouit religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cum votum nõ sit irrisorium, vel de nihilo: sed qui ingreditur religionem, & immediatè exit, nihil Deo impendit: ergo violauit votum.

In contrarium arguitur, quòd non obligetur ibi semper manere, quia votum professionis, quod est solenne propter hoc, quòd obligat hominem ad manẽdum perpetuò in religione præexigit annum probationis, sed ad votũ simplex, quo aliquis se obligat ad religionis ingressum non præcedit annus probationis, nec exigitur: ergo videtur quòd hoc modo vouens non tenetur perpetuo manere in religione.

Ad qõnẽ, Respondendum ad quæstionem, quòd obligatio ex voto non causatur ex lege, sed ex voluntate; ideo ex ea legem accipit, scilicet ꝙ taliter obligetur aliquis qualiter voluerit a principio se obligare, & ad tanta. Pro hoc autem considerandum quòd vouens intrare religionem, sicut variè potest velle se obligare, ita variè obligabitur: nam huiusmodi vouens, aut non solum intẽdit se obligare ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuo manendum ibi, ita quòd quando vouet habeat determinatam istam intentionem, & tunc ad implendum votum tenetur manere in perpetuum in monasterio: aliàs infringit votum, nec prodest sibi annus probationis, qui conceditur a iure communi: quia iste est pro eis, qui habent libertatẽ in introeundo, & manendo: qui autem huiusmodi

F est cogitur manere; si tamẽ in anno probationis, vel ante factam professionem iste egrediatur, & contrahat, tenebit matrimonium quamquam peccat mortaliter: hoc est quia votum non est solennizatum: ideo licet impediat contrahendum, non dirimit iam contractum: extra. qui cler. vel vouen. c. rursus. aut quando vouit intẽdebat se obligare ad religionis ingressum causa experiendi, cum libertate remanendi, vel exeundi, scilicet quòd voueat intrare religionem: & tunc intendat, quòd non vult permanere in ea in perpetuum determinatè: quia si viderit sibi expedire manebit, sin autem egredietur: & tunc manifestum est, quòd iste complet votum etiam si exeat in anno probationis: & huic proficit annus probationis inductus a iure: aut iste, quando vouit introire religionẽ,
G nihil cogitauit de permanendo vel exeundo: sed solum vouit intrare: & tunc videtur iste obligari ad ingressum religionis secundum formam iuris communis, quæ est vt ingredientibus detur annus probationis, ideo non tenebitur perpetuo manere, nec infringet votum exeundo, ista est sentẽtia sancti Thomæ 2.2.q. vlti. articu. 4. Aliter autem distinguit Henricus extra. de vo. & voti redẽp. c. per tuas, & est distinctio Ascen. in summa, scilicet quòd qui vouit intrare religionem, aut actualiter proponit in religione permanere, ita tamen ꝙ propositum illud non cadit sub voto, sed ipsum comitatur: aut vouet & proponit experiri religionem: vt si placuerit ei, maneat ibi, & si displicuerit, exeat; aut de nullo eorum actualiter cogitauit, sed solum vouit intrare religionem existimans
H quòd bonum sibi esset: aut dum vouebat intrare, habebat actualiter propositum exeundi postquam intraret. Si primo modo vouit: aut tunc quando intrat habet propositum absolutè exeundi, & nũquam dandi operam, vt mutetur propositum istud, aut nõ. Si primo modo intrans non implet votum suum secundum iudicium Dei. In his autem, quæ Deo offeruntur Deus magis respicit intentionem, quàm factum. Tertio modo intrans votũ implet, licet postea egrediatur, quia non habet absolute nec ex malignitate propositum exeundi, sed magis ex infirmitate. Idem autem debet iudicari de tertio modo. Si autem vouit quarto modo, scilicet, quòd dum vouet, habet
I actualiter propositum exeundi potest tripliciter intelligi. Vno modo quòd iste, qui vouet intrare ita vouit intrare, vt exeat. Alio modo potest intelligi, quòd iste vouit introitum & exitum. Tertio modo quòd iste solummodo vouit introitum, & tamẽ tũc, quando vouet, habet actualiter propositum exeundi. De quolibet istorum modorum dicit Ascen. & Henricus quòd vouens peccat, & non tenet votum, quia est temerarium, vt patet intuenti: ergo vouens intrare religionem eo modo quo tenet votum, non implet illud, si ingrediatur cum proposito exeundi, & non dandi operam, vt mutetur illud propositum: & ista distinctio satis conuenit sententiæ sancti Thomę quam supra posuimus.

K Ad rationes autem in contrarium respõdendum. Ad primam quando dicebatur quòd melius est viam Domini non cognoscere, quàm post agnitam retroire. Dicendum quòd verum est, si aliquis intraret religionem, & esset certus, quòd non maneret in ea: melius esset non intrare quàm intrare, vt quando intrat cum proposito exeundi: cum tamen non habet tale propositum, sed intrat, vt experiatur: & si visa fuerit expediẽs religio, quòd maneat: sin autem quòd exeat: vel cum intrat religionem non habens aliquod propositum speciale manendi vel exeundi: sed intrat quia vr̃ sibi esse bonum, licet postea exeat, melius est intrare & postea exire, q̃ nunq̃ intrare: quia per

Aliter opi. Henri.

Ad primã rõnem.

per hoc ꝙ intrat, disponitur aliquis ad manendum ibi perpetuo: si autem nunquam intraret, nunquã posset ibi manere. Quod autem dicebat beatus Petrus intelligitur de via Domini, quæ est sub necessitate, sicut est fides catholica, quia melius fuisset alicui, ꝙ nunquam ad Christum fuisset cõuersus, quàm quòd cõuerteretur, & postea rediret ad infidelitatem. Cum autem est via Domini voluntaria, sicut est in voto religionis antequam sit solennizatũ, melius est quòd aliquis ingrediatur, dato ꝙ postea exeat quàm quòd nunquam introierit: & cum arguitur Lucæ c.9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Dicendum ꝙ mittere manum ad aratrum est, quando aliquis se totaliter disposuit ad aliquam rem, & postea retrocedit. Si tamen dispositio est imperfecta non iudicatur ex hoc ineptus ad regnum Dei: est autem dispositio totalis, quãdo aliquis per votum ad remanendum totaliter se obligaret, & tunc non liceret respicere retro: nam etiam si aliquis hoc vellet, non permitteretur: quia per votum solennizatum non potest aliquis redire ad sæculum: qui tamen vouit solum intrare religionem, & habet adhuc libertatem exeundi, vel manendi, non dicitur misisse manũ ad aratrum: ergo quamquam respiciat retro, non est ineptus regno Dei. Ad secundam rationem cum dicebatur, quòd non intrare, & inutiliter intrare æquiparantur, concedendum est. Cum autem dicitur quòd intrans & exiens inutiliter intrat: distinguendum, quia aut habuit intentionem obligandi se ad manendum ibi in perpetuum, quãdo vouit, aut nõ. Si primo modo, & postea exeat inutilis est ingressus: & tunc dicendum quòd æquiparantur non ingredi, & ingredi & immediate exire, quia vtroque modo votum infringitur. Si secundo modo. s. quòd non habuit intentionem se obligandi ad manẽdum in perpetuum in religione, siue quia proposuit ingredi, vt experiretur: siue quia nihil proposuit: sed solum ingressus: quamquam postea exeat non est ingressus inutilis, quia cum ingreditur quis habet voluntatem colendi Deum specialiter, quam non haberet, si non ingrederetur: etiam quia disponit se ingrediens ad manendum in perpetuum in religione nisi fortè videat esse non expediens: qui aũt non ingreditur non se disponit ad hoc: ergo melius est ingredi, quamquam non permaneatur ibi quam nunquam ingredi. Ad tertiam rationem quãdo dicebatur, ꝙ quilibet debet euitare id ex quo sequitur scandalum. Respondendum quòd siquis ingressus est religionem solennizato voto, & postea exeat, scandalum generat: & hoc nemini permittitur: quia etiã siquis exeat compelletur redire. Si tamen aliquis ingrediatur religionem, & nondum solennizato voto exeat, non est scandalum, quia iste vtitur iure suo. est autem concessus annus probationis cuilibet ad experiendum de religione, vt videat, an sibi conueniat: ꝙ aũt ante tempus illud quis egrediatur, quia fortè vidit, quòd sibi non expediebat, non est scandalum, nec malum exemplum: & si aliquis scandalizetur, non erit hoc scandalum actiuum ex parte eius, qui scandalizat, sed scandalum passiuum. s. ꝙ quis vult scandalizari, & ab hoc scandalo nemo potest cauere, cum non sit ex parte sua, sed ex parte patiẽtis: potissimum autem cum ille, qui egreditur habet causam rationabilem egrediendi. s. infirmitatem, debilitatem, aut aliquid huiusmodi. Ad quartã rationem cum dicitur ꝙ votum religionis est perpetuum, cõcedendum est postq̃ solennizatum est, quia est inducta obligatio ex iure Ecclesiæ. Si tamẽ votũ de religione sit simplex, nõ est perpetuum: nisi forte voluerit aliquis se obligare ad perpetuo manendum, vt in primo modo distinctionis supra datæ: sed in duobus modis sequentibus non est perpetuum: est tamen hoc generale ꝙ quicũque vouerit intrare religionem, ita quòd illud votum sit obligatorium ad intrãdum, tenetur intrare sine proposito exeundi: non quidem quòd habeat propositum non exeundi, quia hoc nõ requiritur, sed saltem ꝙ non habeat propositum exeũdi cũ intrauerit, quia in isto secundo mõ non satisfacit voto, & tenetur mutare propositum de exeundo: postea aũt si viderit expediẽs in anno probationis poterit exire, vel manere, nisi a principio intẽdisset se obligare ad semper manendum. Ad quintam rõnem cum dr̃ ꝙ ille, qui vouit intrare religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cõcedendum est: & cum dr̃ ꝙ intrãs, & immediate exiens non impendit aliquem cultum. Rñdendum ꝙ aut vouit cum intẽtione obligandi se ad semper manendum, & iste si exeat non impendit Deo cultum, ad quem se obligauit: ideo fractor est voti: si autem vouit intrare religionem cum proposito experiendi, an conueniret ei vel non, & sic maneret vel egrederetur: vel si intrauit sine aliquo determinato proposito solum intrans, quia religio bona erat, etiam si iste exeat impẽdit Deo aliquem cultum. Nam intrando monasterium cum voluntate manendi ibi, si sibi conueniens fuerit impendit Deo cultum, quia sicut manere in religione in ęternum est aliquis Dei cultus, ita ꝙ aliquis disponat se ad manendum ibi dispositione immediata est cultus Dei: sed quòd aliquis ingrediatur religionem, dum tamẽ non ingrediatur cum proposito exeundi, est dispositio immediata ad manendum in religione in perpetuum: ergo cultus aliquis Deo exhibetur, & sic completur votum.

Quid est mittere manum ad aratrum.

Ad secũdã.

Ad tertiã.

Ad quartam.

Ad quintam.

Rñ. Innoc. Quòd religiosus vt hic dicitur possit fieri eps intelligitur prĩmo cũ necessitate ecclesiæ & a papa cõpulsus. [illegible]

An vouens intrare religionem possit suscipere episcopatum, voto omisso. Quæst. XCIIII.

QVAERETVR vlterius si aliquis voueat intrare religionem, & antequam intret eligatur in episcopũ, an teneatur intrare religionem vel omisso voto possit suscipere episcopatũ. Dicet aliquis ꝙ non obligabitur intrare religionem, sed potest suscipere episcopatum: quia facilius est, ꝙ aliquis nondum monachus efficiatur episcopus, quã postquã fuerit monachus: sed postquam aliquis est religiosus potest dimittere religionẽ, & accipere episcopatum 18. q. 1. c. 1. ergo a fortiori poterit antequã intret. Respõdetur secundum Innoc. & Henricum, & alios, quòd iste tenetur cõplere votum ingrediendo monasterium non curando de electione. Si autẽ electores in eo perseuerauerint poterit exire, & accipere episcopatum. Ratio autem Innoc. est hęc: quia ex quo esset episcopus, nisi resignauerit episcopatui non posset fieri monachus, vel canonicus regularis extra de renuncia. c. post translationem. sed si primo fiat religiosus bene poterit postea fieri episcopus: & sic consuletur ei, quod primo votum suum impleat cum, & postea episcopatum suum habere possit, & sic vtrumque perficiet. Item secundum Host. ideo cõsulitur sibi perficere votum, vt in prelatura sit perfectior: nam & religio addit quendã gradum, & aliqua seculari prælato licent, quæ non licerent religioso. extra. de vi. & hone. cle. c. clerici. & de regula. c. cõsuluisti. Aliter dicit Ascen. quòd diuersitas est in istis: quia si sic vouens acceptaret episcopatum non intrans religionem, esset transgressor voti, ideo erat in peccato mortali: & electio talis est irritanda, quia ad sacrorũ administrationẽ eligit a quorũ pceptione tpe electionis est priuatus, sed professus primo in religione,

ligione, & postea episcopatum recipiens non defraudat religionem, quia ab ea nõ recedit: oportet enim eum habitum eius portare. extra de vi. & hone. cler. c. clerici. non debet etiam a primo proposito diuertere. 16. q. 1. cap. de Monachis: & hoc quantum ad ea, quę sunt de substantia monachatus. Dicẽdum autẽ pręter hęc ꝙ taliter vouens debet introire primo religionem non curando, an postea accipiat episcopatum, vel non: quia cum istud votum fuerit licitum tenetur iste explere illud: ad accipiendum autẽ episcopatum non tenetur, quamquam electus sit: ideo curandum sit de his, quæ sunt per se, & necessaria. Cum autem arguebatur ꝙ maius est aliquem extrahi de monachatu ad hoc quòd efficiatur episcopus, quàm quòd nondum monachus assumatur in episcopum, concedendum est quòd hoc maius est quantum ad ius. s. quòd a maiori strictione abstrahatur ille, qui erat in monachatu & sumitur in episcopum: quàm ille, qui nondum erat monachus, quamquam vouisset introire monasterium: tamen quantum ad istum, qui eligitur, non est maius. Nam ille, qui est in monasterio non est obligatus alicui voto, quod nondum compleuerit: nam erat obligatus ad obseruantiam regularem, & quotidie illam complet: qui aũt vouit, sed nondum introiuit monasterium, tenetur obligatus aliquo voto, quod nondum expleuit totaliter, vel in parte: ideo iste si assumat episcopatum est fractor voti: qui autem in monasterio iam est, nullum votum frangit.

An conueniens est quòd aliqui obligentur ad introitum religionis per votum. Quæst. XCV.

Qvaeretvr vlterius an cõueniens est ꝙ aliqui obligentur ad ingrediendũ religionem per votum. Et videtur quòd nõ, quia per professionem obligatur quis voto ad religionem: sed ante professionem conceditur annus probationis secũdum regulam Beati Benedicti, & secundum ius commune, quod etiam prohibuit aliquos astringi ad religionem ante completum annum probationis; ergo multo minus existens in seculo ad religionem per votum obligari. Item dicit Beatus Grego. in registro, & habetur in decretis dist. 48. ꝙ Iudæi nõ vi, sed libera voluntate, vt conuertantur, suaderi debent: sed implere id, quod vouetur, necessitas est: ergo non sunt aliqui obligandi per votum ad religionis ingressum. Itẽ nullus debet alteri præbere occasionẽ ruinæ, alioquin tenebitur ad restitutionem Exo. cap. 21. si quis aperuerit cisternam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternę reddet precium iumentorum. Idem etiam de iniur. & dam. da. c. si quis, sed ex hoc quòd aliquis obligatur ad religionem per votum, frequẽter quidam cadunt in desperationem, & alia peccata: ergo non sunt ad religionem voto obligandi. In contrariũ videtur, quia dicitur Psal. 75. vouete & reddite Domino. vbi dicit glossa ꝙ quædam sunt propria vota singulorum: vt castitas virginitas & huiusmodi. Ad hęc ergo vouenda nos inuitat sacra scriptura. Sed talia sunt vota religionis: ergo melius est, ꝙ aliquis se voto obliget ad ingressum religionis, quàm quòd non se obliget. Itẽ opus quod fit cum voto magis meritorium est, ꝙ̃ qđ fit sine voto, vt supra declaratum est in quadam quæstione. s. an magis meritoriũ sit agere ex voto, quàm sine voto: sed intrare religionem est opus bonum: ergo magis meritorium est, quòd voueat aliquis intrare, quàm quòd non voueat. Ad quęstionem respondendum quòd bonum est, quòd aliquis voueat intrare religionem: nam intrare religionem secun-

F dum se est bonum opus, & supererogationis. De talibus autem est votum, vt supra declaratũ fuit: ergo bonum est vouere: & non solũ est bonum: sed etiã melius est vouere intrare quàm intrare sine voto, cũ quodlibet opus bonum melius sit, quando fit cum voto, quàm sine voto. Item quãdo voluntas est magis parata ad aliquid faciendum cæteris paribus est ipsum opus magis meritorium: sed per votũ voluntas nostra magis paratur ad bonum, quia firmat se in proposito, cum sit votum ad firmandum mentem, vt patet ex supra dictis: ergo melius erit religionem vouere intrare quàm sine voto intrare. Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primam dicendum quòd votum est duplex, quo quis obligat se ad reli- (Ad primã rationem.)

G gionem. s. votum simplex, & solẽne. Dicitur votum solenne ipsa professio, quam emittit monachus, vel quicunque frater, in qua vouet ea, quæ consuetũ est voueri in qualibet religione: & ad tale votum debet pręcedere annus probationis. Et isto modo procedit argumentum, quia per istud votum fit aliquis firmiter monachus, ita quòd non liceat sibi postea egredi redeundo ad seculum. Aliud est votum simplex, per quod nõ fit aliquis monachus, sed solum est obligatus ad ingressum religionis, & postea potest adhuc egredi, nisi forte voluisset se obligare ad semper manendum in religione: & ante istud non pręcedit annus probationis. Ad secundam rationem quando dĩ (Ad secũdã.) ꝙ Iudęi non sunt inuolũtariè trahendi ad Christum, ergo nec monachi ad professionem. Dicendum ꝙ

H intelligitur illa auctoritas Gregorij de violentia absoluta, quæ excludit omne volũtarium, & tollit omne meritum. non est autẽ talis necessitas, quæ causatur ex voto ad introeundum religionem: sed est necessitas ex fine. s. ꝙ postquam aliquis vouit intrare religionem, nisi introierit, non potest consequi salutem, quia est fractor voti: talis autẽ necessitas ad bonum opus non est vitanda: quinimmo vt dicit August. ad Armentarium, & Paulinum: fęlix est necessitas, quę ad meliora compellit. Ad tertiam rationem cum (Ad tertiã.) dicitur, ꝙ nullus debet alteri prębere occasionẽ ruinę. Dicendũ ꝙ vouere ingressum religionis est q̃dã confirmatio voluntatis ad meliora, s. ad ingrediendũ religionem, ideo quantum est ex se nõ datur per hoc

I vouenti occasio ruinę, sed magis subtrahitur, cũ confirmetur per votum magis in bono. Quòd autem transgressor voti grauius ruat, quàm qui non vouit, non derogat bonitati voti: sicut non derogat voto baptismi ꝙ aliquis post illud grauius peccet, quàm si non fuisset baptizatus: & tamẽ melius fuit, baptizari, & vouere in baptismo, quàm non vouere.

An vouens teneatur immediatè adimplere votum, vel possit differre. Quæst. XCVI.

Qvaeretvr amplius de impletione votorum, an teneatur aliquis implere votum immediatè vt vouit, vel vsque ad quantũ

K tempus. Respõdetur quòd obligatio voti dicitur esse voluntaria: nam qui vouet, ante votum nullo modo erat obligatus, & per votum causauit obligationem: nõ poterit ergo maior obligatio causari in vouente, quàm ipse voluerit se obligare. Et sicut non potest obligari quis ad plura soluẽda quàm vouerit, ita nec poterit obligari ad soluẽdum illa alio modo, q̃ vouit, nec anteq̃ vouit. Iõ pro hoc ꝯsiderandũ ꝙ votorũ q̃dã sunt, quæ non obligant. Alia vero, quæ obligant. Prima autem sunt: quia emittuntur a psonis nõ potẽtib⁹ se obligare: vel quia fiũt de reb⁹, q̃ nõ cadũt sub voto: & sic de alijs causis: & q̃tũ ad illa (Votorũ aliud obligat aliud non.)

non

non est solutio. Alia vota obligant, sed ista dupliciter, quia quædam sunt, quæ a principio non obligant, sed postea obligant, sicut sunt vota impuberum, vel furiosorum, quia si impuberes, vel furiosi aliquid voueant, tunc non est votum solidum propter defectum consensus, sed cum peruenerint impuberes ad pubertatē, & furiosi ad lucida interualla firmantur vota emissa, vel simpliciter, vel quantum ad eos: dico autem simpliciter: vtpote si contingat alicui venienti ad pubertatem esse totaliter sui iuris, & idem de furioso cum habuit lucida interualla, quia tunc vota tenebunt simpliciter: si autem non simpliciter sui iuris saltem tenebunt vota quantum ad ipsos, cum habuerint voluntatem se obligandi, nisi ille sub cuius potestate sunt postea reuocauerit. De uoto autem isto, quod a principio non obligat, sed postea: etiam non est inquirendū tempore illo, quo non obligat: quia sicut votum absolutè nō tenet; ita nec obligatio ad soluendum in tali, vel tali tempore: sed quando sunt vota, quæ immediate obligant, cum emissa sunt, est de eorum solutione inquirendum. Et respondendum, ꝙ omnia vota, quæ fiunt ab aliquo, qui est sui iuris, & de re licita, & sic de alijs cōditionibus voti immediate obligant vouentem: non quidem ad soluendum immediate, sed ꝙ immediate sit obligatus, vt aliquando soluat. Fallit autem hoc in voto religionis, quod post triduum ab emissione sua obligat. extra de regularibus. cap. ad nostram. vbi dicitur, ꝙ si ille, qui suscepit habitum & ꝓfessus est ante triduum reiecit illum non videtur obligatus ad religionem, ex quo apparet, ꝙ si pluribus q̄ tribus diebus tenuisset habitum post professionem obligaretur ad manendum. esset tamen obligatio ad manendum si votum ante triduum tenuisset, ergo non erat validum ante illos tres dies. Istud tamen patitur fallentiam in multis, de quibus docto. super cap. illud ad nostram. De solutione ergo votorum, q̄ immediate obligant, dicendum, ꝙ aut vota emissa sunt conditionaliter, aut sine conditione. Si primo modo non est obligatio ad soluendum ante completionē conditionis, cum non fuerit intentio vouentis prius se obligare. Quod patet, quia alias posset soluere votū, & deinde non impletur conditio, quod est contra intentionem vouētis, qui voluit se obligare solum sub conditione: si autem vota non sunt conditionalia, aut in eis determinatur tempus solutionis, aut non: nam in quibusdam votis exprimitur tempus dicendo: voueo Deo talem rem pro tali tempore, & tūc tenetur pro illo tpe soluere: quia sic se obligauit. sic dicit̄ Deuteron. 23. cap. quod semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies, sicut promisisti domino Deo tuo: propria enim voluntate & ore locutus es. Si autem non expressum est tempus in uoto, aut vouens habuit voluntatem obligandi se ad aliquod certum tempus, aut non: si enim habuit voluntatem obligandi se ad certum tempus, quamquam hoc in voto expressum non fuerit, tenebitur in tempore illo soluere ex eadem ratione, quæ supra ponebatur: si autem de nullo horum cogitauit, sed solum voluit se obligare ad soluendum secundum iura humana esset obligatio ad immediate soluendum, quia qui se obligat sine temporis præfinitione, ad immediate tenetur. Secundum Deum autem non est tantus rigor: debet tamen ille, qui vouit, citius quàm commode potuerit, soluere: sic dicitur Deutero. 23. c. cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Ad hoc tamen. s. vsque ad quantum tempus obligetur, debet attendi conditio vouentis. s. vt in tempore tali, vel tali commodè soluere possit. & istud tempus d[illegible] ad arbitrium boni

Vota, quæ fiūt ab aliquo sui iuris, & de re licita immediate obligāt.

Resolutio

A viri: sic enim tenet sanctus Thom. 2.2. q. 88. artic. 3. & Guil. super Ray. in summa ti. de voto & vo. redemp. & frater Ioan. in summa confes. hoc ti. verbi gratia aliquis vouit dare magnam pecuniam ad redemptionē captiuorum, vel alias, & non præfixit tempus, & si forte daret immediate læderetur nimis in facultatibus suis, vt quia fortè oporteret eum distrahere aliquid de rebus suis infra precium rationabile, & tunc arbitrandum est, ꝙ soluat in tempore illo, in quo sic non lædatur. Idem si aliquis vouit introire religionem nō præfinito tempore, & habet parentes pauperes, quia sine eo vix poterunt viuere, non tenetur immediate ad completionem voti: si tamen verisimiliter timet ꝙ ex aliquali dilatione impedietur completio voti, B debet omnia relinquere, & illud implere. sic tenet sanctus Thom. 2.2. q. vltima artic. 6. & frater Ioan. in summa confes. sic autem circa vota cætera per arbitrium boni viri inspiciendum erit.

An quis possit exequi votum suum per alterum Quæstio. XCVII.

Qvaeretvr vlterius an aliquis possit votum suum exequi per alterum. Ad quod respondendum, ꝙ aut consistit votum in datione pecuniarum, vel alicuius rei conuertibilis in pecuniā, sicut vouere eleemosynam, vel dare domum aut agrum ad aliquam causam piam: aut consistit in alijs rebus. Si primo modo dicendū, C ꝙ nihil differt, an aliquis votum suum exequatur per se, vel alius loco eius: dum tamē nomine eius agat. s. propter hoc, ꝙ iste obligatus erat: & hoc siue istud votum compleatur de pecunia vouētis, siue alius, qui complet de pecunia sua, illud soluat. Ratio huius est, quia in votis realibus non attenditur actio personæ, vel industria eius: sed quantitas rei: huiusmodi autem est hic. Si autem sint alia vota, vt ieiunium, eleemosyna, oratio, peregrinatio, religio, & similia. Dicendum ꝙ aut illa sunt propter fauorem alicuius, aut solū cedunt ad cultum Dei. Pro quo intelligendum, ꝙ omne votum Deo fit & ad cultum eius; tamen quædam sunt quæ solum ad cultum Dei proficiunt, vt ꝙ aliqs voueat castitatem, vel voueat orare, quę soli Deo tri-D buuntur. Alia autem sunt, quę licet sint ad cultum Dei, tamen etiam sunt ad quandam vtilitatem proximorum, vt siquis voueret Deo, ꝙ iret ad subsidium terrę sanctę, vel voueret pugnare contra infideles in fauorem alicuius gentis. Ista enim vota, & similia, q̄ sunt de pręstando subsidium, vel obsequium aliquibus personis, quamquam nō sint, sicut vota purè realia: tamen aliquo modo consideratur in eis ipsum, qđ fit. Ideo ista interdum poterunt per alios impendi, q̄ per vouentes, & nomine ipsorum vouentium. Alia sunt vota, quæ solum cedebant in cultum Dei, vt orare, religionem intrare, & similia, de quorum quibusdam manifestum est, ꝙ nullo modo possint per alios compleri, sed per ipsos vouentes: si enim quis vouerit continentiam perpetuam, vel temporalem nō po-E test per alterum exequi. s. ꝙ alius cōtineat, & ipse nō: & alius nomine eius contineat, quia istud votum solum est propter bonitatem ipsius vouentis. Cum ergo ipse non continuerit, sed alius pro eo, nihil agitur. Item si aliquis vouerit introire religionem, non poterit compleri votum per alterum, ita ꝙ alius ingrediatur religionem pro eo, & ipse maneat in sęculo: & generaliter omne votum, quod solum dicit aliquem actum interiorem nostrum, vel habitudinem, & non aliquid quod extra nos sit, vt aliquis labor corporalis, vel erogatio alicuius rei, non potest compleri per alterum, ideo siquis voueat silentium per aliquod tempus per seipsum complere tenetur. Idem si voueat omnem

Siquis nouerit abstinere ab actu uenereo nō potest per alterum explere.

omnem iniuriam remittere, & sic de cęteris, quæ solum dicunt habitudinem nostram, vel actum interiorem: ideo si interdum aliquis non poterit ista per se complere, non obligabitur inducere alios ad faciendum pro eo: immo nec proficit vllatenus ad solutionem voti. De oratione autē & ieiunio, quæ sunt opera exteriora aliqualiter est maior difficultas, sed de oratione satis videtur, ꝙ aliquis non possit suum votū facere per alterum compleri, quia tanta est obligatio ordinati in sacris, vel beneficiati ad recitandum horas canonicas, sicut est cuiuscunque vouentis orare, quia prima est obligatio simpliciter ex necessitate a lege inducta: secunda est spontaneè causata: & tamen cum aliquis non valet per se horas canonicas recitare, vt ęgritudine detentus, vel alia occupatione, non tenetur alium dare, qui pro eo recitet: ergo nec vouens orare in casu, in quo ipse non potest orare non tenebitur dare alium orantem pro se, nec explebit votum: nam votum necessario obligat: si ergo votum de orando posset per alterum compleri obligaretur vouens dare alterum, qui pro se oraret, sed non obligatur, vt patet de necessitate recitandi horas canonicas, quę est maior, quàm necessitas voti: ergo nō poterit dare alium pro se orantem ad explendum votū. Item quandocunque in aliquo actu principaliter intēditur personę industria, vel habitudo: non potest id quod fieri debet, per alium expleri, quàm per eum, q obligatus est, vel fieri iubetur. Si autem principaliter attenditur ipse actus, licet ille, qui iubetur, vel qui ꝓmisit, non faciat, poterit alius adimplere, sicut dicebatur de eleemosyna: sed in oratione sic est, ꝙ attendit personæ habitudo principaliter, ideo nō sufficiet vnus pro alio. Patet hoc, quia si alicui iniungatur in pęnitentia, ꝙ oret: si orauerit antequam reincidat in peccatum satisfacit: si vero postq̃ reinciderit non satisfacit, sed tenetur iterum orare cum fuerit in pęnitentia, vt est determinatio omnium. De eleemosyna autē & peregrinatione non sic: quia siue fiat ab existente in vera pęnitentia, siue non, satisfactoria est: ergo in oratione non attēditur ipsum quod fit, sed habitudo personæ, & consequenter non poterit vnus pro altero satisfacere. Nō est autem sensus, ꝙ si vnus pro alio oret, vel ieiunet, non proficiat aliquid illi, sed ꝙ non videtur ille solutus ab obligatione, qua tenebatur ad recitandum, vel ad ieiunandum si alius pro eo ista faciat, quia ista sunt munera personalia. De ieiunio autem id quod de oratione videbitur dicendum, ꝙ vouens ieiunare nō possit per alterum explere, quod videtur, quia ieiunium principaliter est ad macerationem carnis, & vt passiones nobis subditæ sint. Cum ergo aliquis ista vouet, obligat se ad faciendum Deo sacrificium de corpore suo macerando illud, & reducendo illud in obsequium Christi iuxta dictum Apostoli ad Roma. 12. cap. obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam Deo viuentem sanctam, atq; placentem: rationabile sit obsequium vestrum. Ideo ꝙ aliquis faciat per alterum expleri ieiunium nō est cōplere, quod promisit, cum fructum illum, quem principaliter intendebat in voto non inducat, s. macerationem corporis, & reductionem in obsequiū Christi: ideo siquis vouerit ieiunare, & impeditus ęgritudine non valeat, non tenetur dare alium ieiunantem, immo nec expedit, vt illum det. Circa hoc grauius quidam errant, qui cum acceperint in pęnitentia ieiunia, ꝙ ieiunent aliquibus diebus, vel flagellent carnē suam certis temporibus, ne ipsi in hoc grauentur pecunias alijs erogant, vt pro eis ista impleant, de quibus manifestum est, ꝙ nequaquam expleant pęnitentiam sibi iniunctam, & hoc siue sint potentes hoc facere, siue non; quamquam debet pręsupponi eos esse

Tanta est obligatio cuiuscunque ordinati uel beneficiati ad recitandum quanta est uouentis, & adhuc maior.

An uotum de ieiunijs possit per alterū cōpleri.

Si alicui imponat in pęnitentia, ꝙ se flagellet aut similia nō potest per alterū complere.

F potentes, quia alioquin sacerdos nō deberet talia in pęnitentia iniungere. Manent aūt nunc vota de peregrinando, & de præstādo aliqua obsequia, & in his dicendum ꝙ cum ista attēdantur principaliter ex parte actus, quamquā multum ibi referat personę dispositio, dicendum ꝙ interdum possunt per alterum explere. Sed est regula generalis, ꝙ quandocunq; aliqs per seipsum potest votum explere non debet ꝑ aliū explere, & si vellet per alterum, non soluitur votum. extra. De voto, & voti redemptio. c. magnæ. §. 1. & nō solum hoc, immo etiam dicitur, ꝙ siquis non possit vtiliter explere uotum suum, dum tamen aliquo modo possit per seipsum explere, ut siquis uouit peregrinationem, & efficitur impotens ad ambulandum per se, melius est, ꝙ ipse ab alio portatus peregrinetur, q̃

G ꝙ alius nomine eius uadat in peregrinationem. Vnde Inno. Hostien. & alij Doctores dicunt, ꝙ si aliquis uouisset uotum transmarinū, etiam si inutiliter exeq possset, ut quia est claudus, uel mutilatus, per se exequi deberet, & tunc si uouisset illum peregrinari non ad subsidium terræ sanctę, sed ad deuotionem, per se sufficienter ibat, nec referebat eum esse claudum, uel nō claudum, quia utroque modo posset deuotè videre terram sanctam: & idem uidetur de alijs peregrinationibus, quæ communiter fiunt propter deuotionem, & non ad subsidium, ut ire ad sanctum Iacobum, uel ad limina Apostolorum, & sic de alijs, quia hic nō est pręstandum aliquod subsidium cum non sit pugna ꝯ hostes, sicut in terra sancta, ideo in uotis huiusmodi ex sola deuotione factis, nihil aut modicum uidetur

H proficere, si aliquo facto impotente ad reddendum uotum alius pro eo peregrinetur, ideo debet uotum illud commutari, & redemi. s. ꝙ expensę, quæ consumendæ erant in peregrinatione cōmutantur in alios usus pios. De modo autem redemptionis, & cōmutationis uotorum infra dicetur. Secus autem siquis uoueret ire ad sanctum Iacobū, uel ad aliā ecclesiā, & dare ibi aliquid pro fabrica ecclesiæ, uel dare aliqd pauperibus eiusdem loci, & tūc ipso impedito, & nequaquam ire potente, licet non teneatur mittere aliū peregrinantem pro se, tamen tenetur mittere summam pecuniæ illuc quam uouerat. De uoto tamen transmarino eius, qui non potest utiliter complere,

I ut si est claudus admittitur compensatio, uel redemptio uoti, siue propter deuotionem, siue in subsidium uouerit: extra de uoto, & uo. redemptio. c. magnæ. & sic tenet Innocentius & Hostiensis. Si autem nullo modo potest aliquis exequi uotum per seipsum utiliter, uel inutiliter, tunc aut est impeditus impedimēto perpetuo, aut temporali. Si perpetuo, aut quæritur nunquid possit implere uotum per alium, aut teneatur ad hoc: si primo modo dicendum, ꝙ potest, ut patet extra, De uoto, & uo. redemp. c. licet. & 13. q. 2. animæ. & 26. qō. 6. cap. siquis. Si secundo modo, dicendum ꝙ aut postquam uotū emisit impedimentum superuenit, aut tēpore, quo uotum emisit, erat

K impeditus, quod solum intelligo de peregrinatione in terram sanctam, quia de alijs dico, ut supra, & tunc differt in primo casu horum inter eos, qui uouent ꝓ subsidio terræ sanctæ, & eos, qui pro deuotione, quia primi in mortis articulo, uel alio impedimento detenti tenentur alijs committere completionem uoti, extra de uoto, & uo. redemp. cap. licet. immo quod plus est, si isti non commiserint alijs, hęredes eorum compellentur, vt ipsi uotum compleant eius, cui successerunt, uel expensas, & subsidium, quod testator facturus erat, ipsi faciant. Nam quis uouisse intelligitur terræ sanctæ subsidium, siue per se, siue per alium faciendum: vnde ad illud compellendi sunt hæredes, tamen ex uoto nulla obligatio nascitur. ff. de politi. l.

Quando aliquis potest uotū transmarinum per alterū explere.

2. in

2. in princip. & nulla promissio facta ciuitati obligat. ff.eod. titu. l. pactum. Fortius autem promissio facta Deo in subsidium terræ sanctæ. Si autem vouens ire in terram sanctam iusto impedimento, & perpetuo impediatur personaliter ire: videtur dicendum, ꝙ possit, & debet fieri commutatio. extra. De vo. & vo. redemp. cap. magnæ. Si autem ille, qui vouit tempore, quo vouit, erat impeditus tali impedimento, quod verisimiliter credebatur esse perpetuum, videtur vouere ea intentione, vt redimat, alioquin votum esset irrisorium. Secus autem de illo, qui quando vouit erat impeditus impedimento temporali, quia tunc datur ei dilatio, vsque quo cesset impedimentum. extra. De voto, & vo. redemp. c. super his.

An hæredes teneantur complere vota testatorum, & etiam debita. Quæstio. XCVIII.

QVAERETVR vlterius, an hæredes teneantur complere vota eorum, quibus succedunt. Respondendum ꝙ aut ista vota sunt talia, quæ expleri non possunt per alios, nõ potente explere illo, qui vouit: aut sunt talia, quæ possunt per alium expleri. Si primo modo dicendum, ꝙ non tenentur hæredes complere, quia completio sua non proficeret defuncto quantum ad hoc, ꝙ solueretur a voto, sicut si vouerit quis intrare religionem, & non expleuerit, non tenebitur aliquis de heredibus suis explere intrando religionem. Idem si vouerit cõtinentiam, non tenebitur aliquis pro eo continere: sic de oratione, & de ieiunio & similibus actibus, qui ꝓprie pertinent ad personas, in quibus magis attẽditur persona quã res, quæ fit. Si autem sint alia vota, per quæ acquiritur interesse alicui alteri, sicut est in voto de faciendo eleemosynam, & de subsidio terrę sanctę, quia in his alicui prouenit vtilitas, ad quam iam est obligatus vouens, & principaliter, ibi attenditur ipsum, quod fit, quàm habitudo personæ facientis, & talia poterant per alios expleri, vt in præcedenti. q. declaratum est. Ideo dicendum, ꝙ si testator vouisset aliquam peregrinationem, quæ erat solum ad deuotionem non tenebuntur hæredes implere votum, nisi forte testator iussisset, ꝙ hæredes sui complerent illud votum, quia tunc complebunt, non quidem ex iuribus voti, sed ex iuribus mandati, cum voluntas testatoris in omnibus seruanda sit. Item si forte votum sic fuisset emissum: voueo ire ad talem ecclesiam peregrinando, & tantum dare pro fabrica, vel pro ministris ecclesiæ, quia tunc licet non teneantur hæredes peregrinare, tenebuntur dare eleemosynam illi ecclesiæ, vel ministris. Si autem esset votum in subsidium terræ sanctæ, tenebuntur hæredes complere illud per seipsos, vel per alios: aut dando tantum in subsidium terrę, quantum expensurus erat vouẽs, vt patet extra. De voto, & voti redemp. c. licet. Idem est, si quis vouerit in subsidium alicuius terræ Christianorum pugnare contra infideles, quia tunc hæredes sui tenebuntur ad faciendum id, quod facturus erat vouens, vel ad ꝑstandas expensas. Si autem testator vouisset dare eleemosynam, vel quomodocunque erogare aliquid in causas pias inquantum facultates testatoris suppetũt, tenebuntur hæredes. Sed quid si votum transmarinum, quod vouit testator sit conuertendum in expẽsas erogandas pro subsidio terrę illius, & non sufficiant facultates testatoris ad soluendum illas expensas, vel si vouisset aliquam eleemosynam dare, ad quã facultates iam non sufficiunt? Dicendum ꝙ aut heres adijt hereditatem, aut non: si primo modo tenetur adimplere, si vires hæreditatis sufficiunt. Si vero non adijt, non tenetur, quia nec hæres est, nisi fortè

A sponte promiserit, & tũc in omni casu intellexit personam suam obligare, adimplere debet non solum propter promissionem factam a testatore, sed magis propter suam. Si tamen tanquam hæres promittebat expectans hæreditatem adire, postea tamen abstinuit mutato consilio, non tenebitur. ar. extra de elec. cap. per venerabilem. §. fin. Sed quicunque hæreditatem istam adierit obligatur. ar. extra de solut. capitu. 1. & de vsu. cap. tua. Si autem quis adierit hæreditatẽ non suppetentibus viribus ad suppletionem voti. Dicendum est, quòd quidam casus sunt, in quibus hæres postquam adijt hereditatẽ tenetur ad omnia debita testatoris, etiam si non suppetant facultates. Alij autem sunt, in quibus solum tenentur inquantum ad

An heres teneat satisfacere ad oĩa debita [redacted] torũ si nõ suppetant facultates.

B eum peruenerit, & hoc factis quibusdam protestationibus, & ceremonijs iuris. Et tunc dicendum est, ꝙ de completione voti, aut loqueremur in foro conscientiæ, aut secundum rigorem humani iuris. Primo modo nunquam tenetur hæres complere votũ testatoris supra facultates eius, siue hereditatem adierit, siue non. & adita hereditate, siue protestationes aliquas fecerit, & ceremonias iuris siue non, quia De' ista non respicit; sed sunt introducta de iure humano. Si autem loquamur secundum rigorem iuris, dicetur quòd si testator fecisset aliquod votum de dãdo eleemosynam alicui ecclesiæ, vel monasterio, vel alicui personę certæ, & heres adijsset hereditatem, non facta aliqua ceremonia, vel protestatione ad hoc, quòd solum teneatur ad ea, quæ ad ipsum peruenerunt, te-

C nebitur ad omnia vota, & consequenter ad istud votum, ita quòd illi, quibus ista eleemosyna danda erat poterunt petere ab hæredibus. De hoc Hostien. in summa. ti. de vo. & vo. redemptio. & Henricus eo. tit. super cap. licet.

An intrans religionem non obseruantium, si reducatur ad obseruantiam teneatur stare, vel possit exire. Quæst. XCIX.

QVAERETVR amplius de voto religionis: si quis videns aliquod monasterium, cuius monachi splendide comedunt, & bona indumẽta habent, & in similibus sunt satis soluti, & ip-

D se cogitat hanc regulam bene posse tolerare, quia hic forte melius sibi erit, quàm in seculo, & voueat intrare religionem illam, vel intrat & profiteatur, & postea accidit, quòd monasterium illud reformatur reducendo ad obseruationem regulæ, ita ut fiat modus viuendi austerior, & ille, qui vouit, videt se non posse tolerare hanc austeritatem, an poterit exire monasterium, si professus est, vel si poterit non introire, si nõdum introiuit.

Quod dr̃ de monachis clare constat, ꝙ intelligendũ de monialibus.

Dicet aliquis, quòd videtur quòd possit quodcunque horum. s. vel non introire, vel exire postquàm introierit, quoniam votum accipit vim obligandi ex voluntate, ideo non obligabitur magis aliquis, quàm velit se obligare: sed iste a principio introiuit, quia vidit modum viuendi satis esse leuem, & sibi tolerabilem,

E & si existimasset futurum esse modum, qui postea introductus est, facta correctione monasterij, non vouisset: ideo videtur quòd solum obligatus fuerit ad illud, quod tũc obseruabatur: quia ad illud solum voluit se obligare; ergo, adueniente maiori strictione, poterit resilire.

Item iste poterat a principio cogi nõ ad totum votum. 32. quęstio. 1. cap. integritas. ita nunc poterat non cogi ad augmentum eius, quod tunc non erat, quando vouit. Item non potest repugnare, quòd solum se obligaret quis ad obseruandum id, quod tunc obseruabant illi monachi: nam & ipsum votum potest diuidi.

uidi.s. ꝙ aliquis potest se obligare ad solam continentiam, vel ad solam obedientiam, vel ad solam carentiam proprietatis. 33. quæstio. 5. cap. ꝙ Deo pari. & 33. distin. cap. quamquam. & 19. q̃. 2. §. econtra Paulus. Respondendum est ad quæstionem, ꝙ aut iste vouit introire in religionem illam, & nondum introiuit, quando corrigitur monasterium, & reducitur ad seruationem regularem, vel iam professus fuerat. Si primo modo dicendum, ꝙ iste tenetur introire, & habet annum probationis indultum a iure, in quo potest exire si viderit sibi non expedire religionem illã: debet tamen introire non cum voluntate exeundi: nam si intendit exire, quando ingreditur non complet votum si postea exeat, sed semper tenetur reus voti violati. Sed licet videatur sibi dura illa religio, & aliquo modo repugnet menti suæ, ibi manere, debet

Authoris opinio.

G tamen quantum poterit pugnare secum, vt saltem, q̃n ingressus fuerit, non habeat intentionem determinatam exeundi, & si hoc modo faciat, dato ꝙ postea egrediatur compleuit votum, quia illud votum simplex non obligauit eum ad manendum perpetuo in religione, sed ad introeundum in illam. Nisi fortè quando iste vouit intrare religionem illam, habuerit voluntatem obligandi se ad manẽdum ibi perpetuo, quia tunc non complet votum, nisi ibi semper manserit. De hoc supra declaratum est in quadam. q. s. an vouens intrare religionem, & postea exiens cõpleat votum. Si autem iste iam introierat monasterium, aut erat professus, aut non. Si non erat professus poterit egredi quandocunque voluerit, nisi forte cum vouit intrare habuisset intentionem obligandi se ad semp

H ibi manendum. Si autem iste professus esset, cogebatur ibi semper manere in obseruãtia regulari quamquam a principio non fuisset sic. Et rõ huius est, quia licet vita dissoluta monachorum mouerit istum ad introeundum in monasterium: tamen ipse vouit substantialia regulæ, & sic tenebitur ad obseruantiam. Secus autem si non vouisset, sed solum ꝙ sic viueret, vt illi viuebant, quia tunc non teneretur ad ampliora: sed non fuit sic votum, cum ipse vouerit substantialia illius regulæ, & cum nihil exciperit obligatus est ad totam obseruantiam regularem. 49. distin. cap. si Romanorum. ff. de offic. præfe. vrb. l. 1. & etiam si iste monachus vouendo regulam expressisset, ꝙ sic vellet viuere, vt tunc illi monachi viuebant: habetur pro

I non expresso, quia est contra substantiam ordinis ar. extra de condi. apposi. cap. vltimo. non potest iste reuerti vltra ad sęculum. Sed est tunc dubium, an iste cogatur remanere in eodem monasterio, & distinguendum, ꝙ aut iste erat iuris peritus, s. vir prouidus & intelligens quomodo obligaretur, siue erat idiota, & non tantum intelligens. Si primo modo dicendũ, ꝙ cogitur tenere regulam, quia videtur ad eã se obligasse, nec debuit certiorari: quia ipse intelligebat, vel intelligere poterat quid erat ad quod se obligabat. Si autem erat simplex, & idiota, aut fuit ei regula lecta, & explanata ante professionem, aut nõ. Si primo

K modo idem est, ac si fuisset peritus. s. quòd tenebitur ad illam regulam. In auctoritate, quomodo opor. episcopos. §. igitur ordinandus col. 1. Si vero dixerit, quòd nolebat se obligare ad arctiorem vitam ducẽdam, quàm ibi duceretur, tempore quo ingressus est: poterit ad laxiorem vitam transire. Si autem lecta regula, & explanata nihil dixit, debet cogi ad manendum ibi, quamquam existimauerit semper esse se permansurum in vita illa soluta. Nec etiam prodest si dicat se dolo inductum ad hoc. s. quia monachi aliter viuebant, & spes talis vitæ duxit eum ad monasterium. & ratio est, quia per istum modum nõ efficitur conditio sua deterior. extra de conuer. con-

F iu. cap. dudum. & cap. ex parte. & de regula. c. consulti. Hoc tenet Hostien. & Ray. in summa.

Ad rationes in contrarium: ad primam quando dicebatur, quòd vouens nõ se obligat magis quàm vult se obligare cum votum accipiat vires a voluntate, sed iste non habuit voluntatem obligandi se ad maiora. Dicendum, quòd iste habuit voluntatem se obligandi, quamquam implicitè, & actualiter se obligauit: nã voluit profiteri & in professione vouit obseruãtiam regularem, ideo obligauit se ad totam regulam. Quòd autem intentio sua fuerit viuere in illa vita soluta, quam viuebant tunc monachi, & nollet strictius viuere, nihil iuuat cum contrarium monstrauerit in actu obligando se ad maiora. Et hoc est, sicut in protestantibus, quia protestatio releuat protestantem: si tamen agat contrarium actum protestationi non releuatur. Ad aliam rationem, cum dicitur, ꝙ a principio possit nõ cogi ad totum votum: ergo postea poterit non cogi ad maiora, quàm intellexerit. Dicendũ verum esse, quia iste a principio poterat uouere solã cõtinentiã, uel aliq̃d alterũ q̃d pertineret ad regularẽ obseruationẽ solũ, & ad illud obligaretur: si tamẽ sic vouisset non esset monachus, quia substantia monachatus, vel cuiuscunque religionis exigit omnia ista tria substantialia vota, sed iste cum professionem fecit, vouit omnia, quæ vouebant alij monachi, licet haberet intentionem manendi in illa vita soluta: ideo obligatus est ad religionem. Ad tertiam rationem, cum dicebatur, ꝙ aliquis potest obligare se separatim ad seruandum continentiam, vel solum ad carentiã proprietatis. Respondendum est, ꝙ illud intelligitur, quando non sunt illa vota ad monachatum, & sic intelligitur. cap. ꝙ Deo pari. 33. q. 5. s. de coniugatis, qui existentes in propria domo vouent cõtinentiam obseruare, & tamen isti non mutant statum, nec transeunt ad monachatum, & sic est de quolibet aliorum votorum, si solitarium emittatur. Iste autem, de quo dicitur, uouit omnia alia tria per professionem regularem, vel obligauit se per votum ad manendum in tali monasterio, in quo tacitè obligabatur ad totam professionem regularem, licet nondum profiteretur: ideo non poterit manere in vita illa soluta, quam a principio habuit.

An coniugatus consummato matrimonio possit vouere accipere ordinem sacrum, & an paretur per hoc aliquod præiudicium vxori. Quæst. C.

QVAERETVR vlterius quid si aliquis coniugatus cõsummato matrimonio uoueat accipere sacrum ordinem, & accipiat uxore sciente, & non contradicente, nunquid paratur ei aliquod præiudicium? Respondendum est, ꝙ quantum ad hoc non est idem de clericis Ecclesię orientalis. s. de clericis Gręcis, qui non consenserunt obligari ad continentiam ordinatos in sacris, & secus de clericis ecclesiæ occidentalis, qui in hoc consenserunt. Et sciendum, quòd isti clerici conueniunt in duobus, & differunt in alijs duobus. Primum in quo conueniunt est, quia tam apud clericos ecclesiæ orientalis, quàm occidentalis clerici in minoribus contrahere possunt. 32. distinctio. capitu. si quis. Secundo conueniunt, quia nec clerici Ecclesię orientalis, nec occidentalis postquam sunt in sacris possunt contrahere matrimonium, ut dicit constitutio synodi in orientali ecclesia celebratę. 32. cap. siquis eorum. & 31. distin. cap. in cęna. & 84. distinct. cap. cum in præterito. Nam clerici Græcorum, siue ante sacros ordines assumptos habuerint aliquã uxorem, siue non, contrahere postea non poterunt.

Clerici ecclesię orientalis & occidentalis quo conueniunt, & quomodo differunt.

Nam

Nam si ante habuissent uxores, & postea contraherent essent bigami: in ecclesia tamen nunquam permissa fuit bigamia in clericis, cum dixerit Apostolus, ꝙ oportet episcopum esse vnius vxoris virum. & sic intelligitur de omnibus ordinatis. Si autem ante sacrum ordinem nullas vxores habuerint, postea non accipiunt, quia apud eos sic constitutum est, vt patet in præalleg.c. Differunt autem in alijs duobus clerici Ecclesiæ orientalis, & occidentalis. Primum est, quia in orientali Ecclesia promouentur clerici, & nõ promittunt cõtinentiam. 31. distin. cap. quoniam. clerici autem occidentalis Ecclesiæ nunquam promouentur ad sacros ordines, nisi promissa primo continentia tacitè, vel expresſè. 28. dist. cap. nullum. 31. dist. cap. ante triennium. & extra De clericis coniuga. ca. cum olim. Secundum, in quo differunt est, quia clerici Ecclesię orientalis postquam promoti sunt ad sacros ordines possunt vti matrimonio prius cõtracto. 31. dist. cap. in cęna. clerici autem occidentalis nõ possunt vti aliquo matrimonio prius contracto, vel postea contrahendo cum fuerint in sacris extra de clericis coniuga. cap. 1. 2. & 3.

His præsuppositis rñdetur ad quæstionem, ꝙ aut iste, de quo quærebatur est clericus Ecclesiæ orientalis, aut occidentalis: si Ecclesię occidentalis, aut fecit se ordinari vxore inuita, vel ignorante, aut ea sciente & non repugnante. Si primo modo nullum paratur præiudicium vxori, quia licet vir non possit debitum petere, quia ordinatus est: tamen cum vxor petierit tenetur reddere. 38. distin. cap. diaconi. & 37. q. 1. c. multorum. Si autem iste coniugatus fecit se ordinari, vxore sciente, & non repugnante, si repugnare poterat, paratur ei duplex præiudiciũ. Primum est, quia oportebit ipsam viuente viro semper continere, cum nõ possit petere debitum, quia visa est dare ei licentiam, cum sciret eum vouere & ordinari, & non repugnauit, & tamen si dedisset licentiam non poterat petere debitum. Secundum præiudicium est, quia mortuo viro non poterit illa contrahere cum altero, & si cõtraxerit non tenebit matrimonium ſm quosdam, qa videtur in persona viri votum solennizasse. ar. 30. q. 4. cap. 1. & vlt. & extra de cognatis spirituali. c. Martinus Bertã. Alij autem dicunt, ꝙ non potest contrahere matrimonium mortuo viro impediente voto simplici, quod videtur emisisse permittẽdo, ꝙ vir promoueretur ad sacros ordines, & si contraxerit, non tenet mr̃imoniũ ex vi cõstitutionis Ecclesiæ. Sic tenet Rai. 38. dist. cap. quia sunt culpæ. Sed in hoc non differt, qa siue dicatur hoc induci propter votum solenne, siue propter constitutionem Ecclesiæ nullatenus poterit ista mulier contrahere mortuo viro, & si contraxerit, non tenet, sicut si ipsa solennizasset votum castitatis. Si autem iste, qui vouet, & ordinatur sit in Ecclesia orientali, aut vxore sciente fit, & cõsentiente, aut nõ. Si primo modo nullum paratur ei præiudicium, sicut dicebatur de clerico Ecclesiæ occidẽtalis. Si autem ipsa sciente, & consentiente, dixit Huguitius, ꝙ ẽt nullum pręiudicium paratur, cum clerici Ecclesiæ orientalis possint vti matrimonio contracto ante sacrum ordinem. Dicendum tñ, ꝙ paratur aliquod præiudicium, & est duplex. Primum est, quia ipso viuente tpe, quo ministraturus est per vicẽ suam in sacris non poterit ei commisceri. Nam sacerdotes Gręcorum, tunc abstinent ab vxoribus, sicut fiebat in veteri testõ, & vxores non hñt ius petendi debitum ab illis. 31. dist. c. qm̃. Secũdum præiudicium est, ꝙ, ipso mortuo, non poterit cum alio contrahere, vt patet. e. c. & causa huius est, quia cum ipsa permiserit eum ordinari renunciauit iuri suo, & visa est simul solẽnizare votum cum viro. Licuit tñ ei vti matrimonio viuente

A viro, quia hoc etiam licebat viro ex cõsuetudine Ecclesiæ orientalis: si tñ ipsa non consensisset eum ordinari non potuisset: nam etiam ad tempus orare, & abstinere ab opere coniugali non poterat sine eius licentia prima ad Corin. cap. 7. & 34. q. 4. cap. Apostolus. in vtroque igitur tam orientali, quàm occidentali clerico ordinato præiudicium causatur uxori.

Siquis emisit plura vota quorum quædam repugnant aliis, an omnia teneatur implere, vel quæ eorum.
Quæstio. CI.

QVAERETVR vlterius quid si aliquis plura vota emisit, an debeat omnia illa complere, vel aliquod eorum solum. Respondendum est, ꝙ aut ista vota omnia sunt simul
B compatibilia, aut non: si omnia simul compatiuntur omnia debent expleri, cum quolibet eorum firmiter obliget. Si autem non sunt compatibilia erit impossibile ipsi vouenti omnia obseruare: ideo tunc oportebit aliquod eorum, vel omnia irritari, aut cõmutari. Pro quo sciendum, ꝙ vota sunt incompatibilia dupliciter. s. ꝙ aut vnum alteri repugnat directè, aut per accidens se impediunt. Primus modus est, si actus vniꝰ est cõtrarius alteri, vt siquis vouit qualibet hebdomada dum viueret facere aliquam eleemosynam, & postea vouit introire religionem. Ista duo non se compatiuntur, quia qui est in religione non potest dare eleemosynam, cum eleemosyna fiat de proprio licitè
C retento. Monachi tñ non possunt aliquid proprium retinere etiam ex dispensatione papæ. extra. De statu mo. c. cum ad monasterium. Simile etiam est, siquis vouerit religionem, & rursus vouerit contrahere cũ tali, uel tali muliere. Secũdo modo vota sunt incompatibilia, quia indirectè sibi repugnãt propter aliquã circunstantiam, vt si forte duo vota sint, quæ in eodẽ tpe expleri debẽt, quia oportebit alterum eorum cessare, vel tot sunt, ꝙ non sufficit tp̃s homini ad illa cõplendum. Quocunq; autem istorum modorum necesse est alterum eorum, vel omnia cessare, quia efficietur solutio impossibilis ex natura rei: impossibiliũ tñ nulla est obligatio. Ideo dicendum, ꝙ respiciendũ est in his, quod sit melius. s. de incompassibilibus, & il
D lud debet seruari: alterum autem debet commutari, vel redimi, & ista commutatio, vel redemptio fiet ad arbitrium prælati, qui circa ista præest, vt patet extra. De vo. & vo. redempt. c. de peregrinationis. istud tenet sanctus Tho. 4. sententiarum, & Ascen. titulo De voto, & vo. redemptiõ. & Henricus eo. ti. cap. 1.

Vota esse incõpassibilia dupliciter.

An vota possint commutari, dispensari, & redimi.
Quæstio. CII.

QVAERETVR vlterius circa votorum commutationẽ dispensationẽ & redemptionẽ, an ista fieri possint, & qd differat inter hęc. Quantum ad primum videtur, ꝙ non possit fieri aliquid horum. Et primo de dispensari, quia
E minus est commutari votum, quàm in eo dispensari: sed non potest votum commutari, quia dr̃ Leui. c. 27. animal, quod potest immolari dño, siquis vouerit sanctum erit, & mutari non poterit melius malo, nec peius bono, ergo multominus poterit dispensari in voto. Item in his, quæ sunt de lege naturæ, & in p̃ceptis diuinis non põt per hoĩem dispensari, & præcipuè in præceptis primę tabulæ, quæ ordinãtur ad Dei dilectionem, sed implere votum est de lege naturę, & est pręceptum legis diuinę pertinens ad præcepta primæ tabulæ, cum sit actus latrię: ergo non poterit dispensari in voto. Item obligatio voti fundatur sup fidelitatem,

fidelitatem, quam homo debet Deo, vt dictum est su pra, sed in hac nullus hõ potest dispensare. s. absoluen do nos a fidelitate, qua Deo tenemur: ergo nullus po terit dispensare in voto. Item patet, ꝙ non possit vo tum commutari, quia Deus vetuit in veteri testamẽto Leui. c. 27. s. ꝙ siquis voueret dño animal, quod poterat immolari, nõ posset illud imutare, dando aliud animal. ergo in votis non poterit fieri commutatio. Fiebat interdum in veteri testõ, si illud quod debebat dari non erat dño acceptabile: sicut primogenitum asini non erat immolaticium, ideo quamq̃ Deo deberetur non dabatur in seipso, sed cõmutabatur oue: Exo. c. 13. & extra. De vo. & vo. redemptio. c. magnæ. Sed vota, q̃ nos emittimus, si tenent sunt licita, & a dño acceptantur: ergo non poterunt immutari. si autem essent illicita, sicut asinus, qui dicebatur esse animal immundum, vel non immolaticium, non cõmu tantur: immo nullo modo tenent. Confirmantur aũt prædicta, quia commutatio, vel redẽptio in votis noui testamenti venit ex similitudine votorum veteris testamenti, sic patet extra. De vo. & vo. redemp. c. magnę. vbi Papa volens probare, ꝙ posset fieri cõmutatio, & redemptio in votis noui testamenti induxit similitudinem de votis veteris testamenti. Item patet, ꝙ non possit fieri redemptio votorum, quia vota accipiunt obligationem ex voluntate, sicut ergo ex voto obligatur aliquis ad faciendum aliquid, ita ꝙ iam non liceat ei desistere quamq̃ prius esset liber, ita cũ aliquis obligauerit se ad faciendum aliquid per votũ cogetur illud facere, & non poterit aliquid alterum loco illius agere. sed in commutatione, & redemptio ne votorum semper fit aliud quàm id, quod vouet. ergo non licet fieri commutationem, vel redemptio nem votorum. Item probatur, quia votum in ueteri testõ; vel obligatio non redimebatur, nisi q̃n id quod obligatum erat non acceptabatur a Deo: sed vota nõ stra si licita sunt semper acceptant a Deo, ergo nunq̃ poterit aliquod de illis redimi. de illicitis aũt nihil interest, quia illa non tenent: ideo nec dispensatur in illis, nec redimuntur nec commutantur. Maior patet, quia primogenitus hominis erat obligatus Deo ex toto Israel, quia tñ primogeniti de 12. tribubus nõ acceptabantur a Deo, cum contaminati fuissent idolatria, sed soli Leuitæ, qui mundi erant, vt declaratũ est supra c. 3. iubebat Deus, ꝙ primogeniti hominum re dimerentur, & darentur pro quolibet quinque sicli. supra cap. 3. & 18. Idem patet de animalibus brutis: nam de primogenitis animalium mundorum iussit, vt non reciperetur pro eis redemptio vel commutatio: si tñ essent primogenita immunda redimerentur supra cap. 18. & Leui. 27. cap. In contrarium videtur, quia maioris firmitatis apparet esse id, quod procedit ex cõi voluntate, quam quod est ex singulari voluntate alicuius personæ, sed in lege, quæ habet robur ex cõi voluntate potest per hominem dispensari, ergo magis poterit de voto. Item patet, quia Ecclesia consueuit dispensare in quibusdam votis, & alia commutare, & alia redimere, sed ecclesia non errat in his, ergo licitum est dispensari. Item Papa dicit esse licitum vota commutari, & redimi probans auctoritate veteris testamenti. extra. De voto & võ. redemp. c. magnę. ergo licitum est. Rñdendum ad qõnem, ꝙ dispẽsatio cõmutatio, & redemptio in votis licita sunt. Dispẽsatio aũt votorum est intelligẽda ad modum dispensationis, q̃ fit in obseruantia alicuius legis: lex. n. ponitur respiciendo ad illud, quod est bonum in pluribus, sed quia contingit hmõi in aliquo casu non esse bonum, oportuit per aliquem determinari in illo particulari casu legem non esse seruandam, & hoc proprie est di spensare in lege. Nam dispensatio videtur importare

Dispensatio qd sit.

F quandam distributionem, vel applicationem cõmensuratam alicuius cõis ad ea, quæ sub ipsa continẽtur, & per istum modum dr̃ aliquis dispensare cibum familiæ dans eis quantũ oportet, qui in familia illa sunt s̃m habitudinem ad cibum distribuibilẽ, & sic est dñs super legem videns interdũ legem quantũ ad aliquid non concordare subditis, dispensat in illa. i. facit illam alio modo applicari subditis. s. ꝙ non intelligatur in casu illo, in quo ante intelligebat. In votis aũt sic est, quia ille, qui vouet, quodammodo sibi statuit legem obligans se ad aliquid, ad quod ante non erat obligatus, & quia votũ est de meliori bono, vt supra declaratum est, sed contingit interdum, ꝙ malum eueniat ex obseruatione boni promissi, licet vt in pluribus bo num sit, vel ꝙ causetur ex voto aliqđ impedimentũ

Dispensatio uoti quid.

G maioris boni, quod est cõtra rõnem eius, quod cadit sub uoto: ideo necesse est, ꝙ determinet in tali casu uotũ nõ esse seruandũ, & siquidẽ absolutè determinet aliqđ uotũ nõ esse seruandũ, dr̃ esse dispẽsatio uo ti, ita ꝙ loco illius uoti nihil aliud iniungat seruandũ: velut si aliquis vouisset continentiã perpetuam, uel tpalem, & Papa absolueret eũ ab isto uoto, nihil iniũgens, erat dispensatio, & ista non pertinet ad quemlibet, sed ad magnam ptãtem, sicut absoluere a peccatis nulla iniuncta pęnitentia nõ pertinet ad quẽlibet, licet hoc Christus aliq̃n fecerit. Si autem aliquis absoluatur a voto emisso, & tñ imponatur ei aliquod lo co illius obseruandum, vocatur redemptio uoti, uel commutatio, sed minus est utrunque istorum quàm dispensatio: ideo ista facilius fieri possunt, & a pluri-

Redemptio uoti quid.

H bus. Omnia tamen in potestate Ecclesię sunt, & sicut dispensatio non fiebat illicitè q̃n absoluebatur qs a uoto, cum uideretur illud uergere in deteriorẽ exitum, uel quia erat impedimentum maioris boni, ita commutatio & redemptio non fiunt iniustè, quia licèt vota licita sunt, tamen interdum alicui est impossibile complere omnia uota, vt quia forte emisit multa, & sunt inter se incompatibilia: tunc enim necesse est aliquod illorum commutari, vt dicebatur in quęstione præcedenti: alioquin peius fiet. s. quia aliquod de votis non complebitur. Item interdum fit alicui impossibile implere uotum ex debilitate, vel impedimẽtis plurimis, sicut siquis uouit ieiunare, & est ęger

I languore perpetuo, uel si vouit dare eleemosynam, & factus est impotens præ paupertate, vel si vouit peregrinationem, & nec per se ambulare potest, nec ab alio duci. Cum ergo ista fiant impossibilia, oportuit, vel ꝙ penitus omitterentur, vel ꝙ commutarentur, & redimerentur. Hoc autem abundauit ad maiorem cultum Dei: nam cum fit redemptio, vel cõmutatio uoti, impẽditur aliquis cultus Deo, qui aliàs impendendus non erat, vtpote in casibus supra positis. s. quando uotum redditur impossibile ad complendũ, nisi commutetur, uel redimatur. Ad rationes in contrarium respondendum. Ad primam cum dicebatur, quòd facilius est commutari uotum, quàm di-

K spensari, cõcedendum est, & rõ est, quia cum proprie dispensatur absoluitur quis a uoto, & nihil oneris ei imponitur. Cum uero fit redemptio, uel commutatio imponitur aliquid. & quando dicebatur ultra, ꝙ uotum non poterat commutari, ut patet de animalibus immolaticijs, quæ domino uouebãtur, ergo nec poterat dispensari. Respondendum, quòd in uotis de offerendo talia animalia reputabantur diuino cultui mancipata per solam emissionem uoti, ideo non poterant commutari, sicut nunc non posset commutari, siquis uouisset dare Ecclesiæ calicem, & dedisset, & ille cõsecratus esset semel in usus Ecclesiæ, quamq̃ uouens uellet dare meliorem, ut redderetur sibi ille nullatenus reciperetur compensatio. Secus autem si uo-

si uouisset argentum, & dedisset, & antequam fieret inde aliquod vas ecclesiasticum vellet dare maiorem summam pecuniæ, vel quantitatem argēti, vt redderetur sibi illud posset recuperare. Res autem aliæ per solum votum non censentur tantum dño applicitæ, ideo poterunt commutari vel redimi. Ad 5m argumentum cum dicebatur, ꝙ non poterat dispensari ꝯ ius naturale, & diuinum per hominē, sed vouere est sub iure naturali, & diuino. Respondetur communiter, ꝙ sicut ex iure naturali, & præcepto diuino tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdē obedire superiorum legi, vel mandato, & tamē cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit, vt legi humanæ non obediatur, quod est contra legem naturæ & mandatum diuinum: sed fit ex hoc, ꝙ illud, quod prius erat lex, fit in hoc casu non lex: ita & auctoritate superioris dispensantis fit, vt hoc quod cōtinetur sub voto non contineatur inquantum determinatur in hoc casu non esse congruam materiam voti, & ideo cum prelatus Ecclesię dispenset in voto, non dispensat in prcepto iuris naturalis vel diuini, sed determinat illud, quod cadebat sub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circunspicere, iā non cadere.

Aliter dici potest, quòd prælati dispensantes in voto nihil faciunt contra ius naturale, vel legem diuinā de vouendo, quia non vetant homines vouere, nec ēt dicunt vota quæcunque emissa esse nullius obligationis, sed solum limitant actus humanos, quod non est contra legem de vouendo, ideo multum adiuuat, qa si vota non essent dispēsabilia, vel commutabilia, interdum uenirent in peiorem exitum; quod est cōtra cultum Dei. Vota tamen fiunt ad colendum Deum: ideo ꝙ absoluatur quis in tali voto per dispēsationē, vel commutetur in melius, valde proficit ad cultum Dei: ideo non est contra intentionem legis naturalis vel diuinæ, sed magis adiuuat & supplet id, quod deficit istis legibus propter esse multum vniuersales, & interdum egent determinatione, sic autem est in qbusdam alijs legibus naturalibus, vel in iure gentium quod naturale est. nam reddere depositū de iure naturali est, & nullus potest dispensare, quin reddatur depositum: limitāt tamē hoc legislatores ad aliquos casus. s. ꝙ siquis deposuerit gladium penes alium, & efficiatur furiosus, non reddatur ei gladius, cum fuerit in furore. Idem si efficiatur hostis patriæ: nam tūc redundaret redditio depositi in damnū publicū. Sic aūt de uotis: interdū. n. redūdarēt in dānum vouētis, & in offensam Dei, iō debuit tunc esse potestas ad limitandum illa ad certum casum, vel totaliter ad illa tollendum, quod est absoluere vel commutare, aut dispensare. Hoc autem est cum dispensatio commutatio, & redemptio fiunt ex aliqua causa rationabili, quia tunc determinatur lex, & stant supra dicta: secus autem si sine vlla causa dispensatur, uel commutatur votum, quia tunc non est tutus apud Deum ille, qui dispensationem recipit. Ad tertium argumentum cū dicebatur, ꝙ in uoto attenditur fidelitas in reddendo Deo quod promissum est, sed ab ea nullus absoluit. Respondendum est, ꝙ nullus potest dispensare, ꝙ nō obseruetur Deo fidelitas, sed dispensat determinādo, quid est illud, in quo obseruari debet: nam Deus non vult quòd obseruentur propter fidelitatem ipsius ea, quæ ei displicent, vt siquis vouisset id cuius solutio postea induceret peccatum mortale, vel quòd seruentur ea, quæ penitus sunt inutilia, quia in hoc non impenditur ei aliquis honor, sed sic est in votis quòd interdum accidit, quod redeant illa in offensam Dei, aut in aliquid inutile, si soluantur, ideo conueniens fuit, vt tunc dispensaretur super eorum obseruatione.

A Ad quartam rationem respondendum, ꝙ non vetatur simpliciter commutatio voti, sed solum in rebus illis, quę iam essent Deo applicitę, sic enim erat siquis vouisset animal mundum, quia immediate per hoc erat Deo applicitum, tanquam si immolaretur: si tamen quis vouisset animal, quod non licebat immolari, poterat fieri commutatio, vel redemptio Leuit. cap. 27. Et hoc erat, quia animalia illa non erant Deo immediate applicita, sicut immolaticia. Ad quintam rationem, cum arguebatur, ꝙ non possit fieri redemptio in votis: quia sicut quis obligat se ad faciendum per uotum, & non licet ei iam non facere, ita se obligat voluntariè ad id, quod promisit, ita vt non possit facere alterum: concedendum est vtrunque, ꝙ vouēs

B ex se ipso ad utrunque obligatur, ideo ipse nō potest circa aliquid eorum tollere obligationem: non enim primo modo. s. faciendo, quòd ad nihil sit obligatus, quod erat dispensare: nec secundo modo faciendo, ꝙ sit obligatus ad aliud, & non ad id quod uouit, quod est commutare, vel redimere. Sed ista spectant ad potestatem alicuius prælati, qui circa vtrunque potest, siue dispensando, siue commutando, cum causa rationabilis subsit, vt patet extra. De voto, & voti redēptio. cap. 1. Ad sextam rationem, cum arguitur, quòd commutatio fiebat in ueteri testamento, quando id, quod uouebatur, non erat domino acceptabile, ergo quandocunque esset acceptabile, nunquam debebat commutari, ergo cum votum apud nos fuerit licitū, non commutabitur. Dicendum, ꝙ maior est falsa, qa

C in ueteri testō oē votū, siue redimebat̄, siue cōmutabatur, licitū erat, sicut nunc sunt vota nostra. Et cum dicitur de animali non immolaticio, ꝙ erat illicitum falsum est, quia licet esset ad immolandum illicitum, tamen non erat illicitum simpliciter ad vouendum, quia in se uel alio reddi poterat. Si enim illicita essent ista animalia, non iussisset sibi Deus ista reddi, sed sine uoto erant Iudæi obligati pro primogenitis animalium non immolaticiorum ad reddēdum illa domino, ut patet supra cap. 3. & 18. & Exo. 13. Deus tamen nollet habere obligationem super aliquam rem illicitam. Patet hoc de oblatione meretricis, & de p̄cio canis, quia iussit Deus, ne redderentur sibi Deuteron. cap. 23. ideo siquis uoueret Deo aliquid horum

D in ueteri testamento, non tenebat votum, nec erat soluendum, nec commutandum, aut redimēdum, sicut cum nunc fiunt vota simpliciter illicita, sed iubebantur in ueteri testamento quædam commutari & redimi, ergo licita erant. Causa tamen commutationis in quibusdam erat, ꝙ Deo erant magis acceptabilia alia, quàm illa: ideo faciebat dari alia pro ipsis, vt siqs voueret animal non immolaticium, quia animalia erant ad immolationem, licet illud animal secundū se licitum esset, quia aliquo modo poterat cedere in cultum Dei, tamen ad immolandum totaliter erat illicitum. Ideo Deus iubebat dari loco illius pecuniā, quæ erat magis acceptabilis ad cōuertendum in usus sacerdotum, & cultum Dei. Ita enim est in uotis in nouo testamento, quia si aliqua sunt, quæ nullo mo-

E do uergunt in peiorem exitum. s. in offensam Dei, vel damnum uouentis, aut impedimentum maioris boni, & similia, & faciliter solui possunt, non dispensatur in eis, nec commutantur, aut redimūtur: sed sunt sicut animalia immolaticia quę uouebantur. Siquis autem prælatorum dispenset in his, quamquam potestas Ecclesiæ contemnenda non sit, tamen non est tutus ille, cum quo dispensatur, quia nulla causa subest, quare non reddat domino quod promisit. Cum uero redeunt uota in peiorem exitum, uel impediunt maiora bona commutātur in alia bona, quę magis Deo grata sint, & ista sunt, sicut animalia, quæ non

Dispensatio Papę i uoto nulla est sine causa uide q. seq.

non erant immolaticia, & uouebantur, quoniam illa redimebantur, vel commutabantur.

Ad probationē maioris. Ad probationem maioris, cum dicebatur, ꝙ votū in veteri testamento, vel obligatio non redimebatur, nisi id, quod reddi debebat esset illicitum, vel immundum, vt patet de primogenitis. 12. tribuū. Respondendum est negando antecedēs, quoniam redemptio in veteri testamento fiebat de rebus licitis Deo obligatis, & huiusmodi erant primogeniti. 12. tribuum, qui si illiciti essent Deus noluisset illos sibi obligari, sicut nolebat fieri sibi oblationem, aut votum de pretio canis, vel mercede prostibuli. Nec valet, cum dicitur, ꝙ primogeniti de 12. tribubus nō poterant applicari ad diuina ministeria, sicut Leuitæ, ergo erant illiciti ad reddēdum domino: nam licet ad hoc essent inhabiles, quia Deus eos inhabilitauerat, tamen ad alia erāt habiles. s. vt daretur pro eis precium. Nec simpliciter Deus illos abiecerat tanquam illicitos, sicut precium canis, & mercedem prostibuli, cum iussit ꝙ sibi sanctificarentur Exo. 23. & 22. cap. Ideo sic erit in nouo testamento, ꝙ aliqua vota erunt licita, & tamen poterunt redimi vel commutari, vt dentur pro eis aliqua, quæ magis grata Deo sunt.

Dispensatio, commutatio, & redemptio votorum quomodo differunt: Et qualiter conueniant ista diuersis votis.
Quæstio. CIII.

Quaeretur vlterius de dispensatione, commutatione, & redemptione votorum quid inter ea differat. nam multoties de his fit mentio extra. De voto, & voti redem. cap. 1. & cap. magnæ. & quasi per totum.

Respondendum est, ꝙ ista non semper dicuntur uniformiter: ipsa enim secundum se aliquam differentiam habent, sed interdum accipiuntur pro eodē, vt patet extra. De voto & voti redemptio. cap. de peregrinationis. vbi dicitur de commutatione votorū & redemptione, & subditur ibi quomodo potest fieri dispensatio commutando votum in aliquid alterum, vel redimendo illud, ergo non differt dispensatio ab istis: proprie tamen possunt ista accipi tanquam differentia, & sic aliquo modo innuitur extra De voto, & voti redemptio. cap. magnæ. vbi Papa vult inducere, ꝙ in votis noui testamenti possit fieri dispensatio, vel commutatio, aut redemptio inducens per similitudinem votorum & præceptorum veteris testamenti.

In quo considerandum est, quòd uota nostra recipere poterant limitationem dispensando commutando, vel redimendo, & hoc secundum dictamen rationis, quæ est in nobis ius naturale, quia nisi hoc fieret, interdum militarent contra cultum Dei, quod est magnum inconueniens, & supra declaratum est. Assumitur tamen in his exemplum ex veteri testamento, vt firmius ista fiant. Reperiuntur autem hęc in veteri testamento circa obligationes, siue votiuas, siue non votiuas, scilicet quòd aliqd voueretur Deo quod nequaquam commutaretur, vel redimeretur, sicut animalia immolaticia. Alia autem erant ei debita ex voto, quæ non debebant in seipsis solui, sed dabatur redemptio pro illis, vt cum quis voueret animal quod non esset licitum immolari, debebat illud præsentari sacerdoti, & quantum ille statuisset reddendum esse pro animali, tantum reddebatur Leuit. 27. cap. Alia autem erant, quæ domino erant interdum debita sine voto, & non reddebantur in seipsis, sed commutabantur, vt patet in commutatione primogeniti asini, quando commutabatur oue. Exo. 13, & 34. Differentia autem erat inter ista duo: quoniam

F redemptio fiebat quandocunque pecuniæ dabantur pro animali, quia redemptio ab emptione dicitur. Emptio autem non fit proprie sine precio. Cum vero intercidit precium emptio est. Et sic erat primo modo, cum quis vouebat animal non immolaticiū, & postea sacerdos constituebat quantum pro illo dādum esset. Commutatio vero erat, quando nullum precium dabatur, sed animal pro animali, vt ouis dabatur pro primogenito asini: ad primum modum ꝑtinebat redemptio primogenitorum. 12. tribuum Israel, quoniam pro quolibet dabantur quinque sicli supra cap. 3. & 18.

Sciendum etiam quòd id, quod semel cadebat sub commutatione poterat cadere postea sub redēptione, sicut fuit de primogenitis. 12. tribuum Israel: quia G cum a principio essent obligati, Deus fecit illos commutari accipiendo pro eis omnes Leuitas. s. singulos Leuitas pro singulis primogenitis, sed quia fuerunt. 73. de numero primogenitorum Israel, qui excreuerunt ad numerum omnium Leuitarum, iussit Deus in his fieri redemptionem. s. ꝙ darentur pro singulis quinque sicli supra cap. 3. Sic autem factum est semper postea, ꝙ non commutarentur, sed redimerētur, quia nullus erat, pro quo commutari possent, cum omnes Leuitę iam essent obligati domino.

Vota ī nouo testō possunt dispēsari seu cōmutari. Nunc autem circa nouum testamentum considerandum est, ꝙ ista reperiuntur in uotis. Quędam. n. sunt, quæ si domino voueantur non possunt in aliqd alterum commutari. Sic enim est de uoto solenni H professionis: quoniam alia sunt minora vota, ideo possunt commutari: istud autem nullum habet maius, nec ęquale, ideo non commutabitur. Sic declarabitur magis infra. s. an votum castitatis sit dispensabile. Et propter hoc sunt alia uota, in quibus nequaquam potest dispensari, nec commutari, aut redimi, sicut sunt vota necessitatis, quæ emittuntur in baptismo. s. de tenendo fidem, & seruando legem: ideo ista proprie similantur animalibus immolaticijs, quæ cum vouerentur non poterant commutari, aut redimi. Alia autem sunt vota in nouo testamento, quæ non habent tantam firmitatem, sed possunt desinere obligare. Istud autem potest fieri tripliciter: primo modo, ꝙ aliquis absoluatur a voto, ita ꝙ dicatur nequaꝗ I obligari, & tamen non imponatur aliquid pro voto. Alio modo potest absolui quis a voto, & ꝙ aliquid ei imponatur, & istud est dupliciter, quia aut imponet ei soluere aliquam pecuniā, uel facere aliquod alterū opus pium. Primus modus horum trium dicitur dispensatio: secundus est redemptio: tertius est commutatio. Primus modus est maioris potestatis, eo ꝙ simpliciter tollitur obligatio non imposita alia: duo autem secundi modi sunt minoris, quia non tollitur simpliciter onus, nec minuitur: sed mutatur. Primū tamen ad hoc ꝙ rationabiliter fiat non debet fieri, nisi quando votum vergit in peiorem exitum, vtpote K siquis vouit aliquid quod a principio erat licitum, postea autem obseruatio illius est illicita inducens peccatum mortale, debet absolui ab obligatione illa, & non debet aliquid sibi imponi. Causa est, quia cum se iste obligauit intēdit se ad hoc solum obligare, postea autem tollitur ista obligatio non in fauorem ipsius, sed Dei. s. ne fiat aliquid contra cultum Dei. ideo non videtur rationabile, ꝙ aliquid isti imponatur. si autem tolleretur obligatio in fauorem vouentis, vt pote quia erat sibi difficile solui, & actus ille semper manebat licitus, non erat rationabile, quòd tolleretur simpliciter obligatio, sed imponeretur alia pro ea, quæ tollebatur. Fit etiam rationabiliter dispensatio quando solutio voti est impedimentum maioris boni: nam tunc si uouens vult aliud maius bonum subire, Dispensatio fieri q̄ possit.

subire, ad quod impeditus est per votum, licitum est, A quòd absoluatur a voto, & non imponatur sibi aliqd, vt siquis emisisset votum simplex de continendo in perpetuum, & si propter eius matrimonium si cōtraheret induceretur magna pax in ecclesia, vel multi infideles conuerterentur ad Christum, rationabile erat, vt fieret dispensatio in voto, non alligando istum ad soluendum aliquid alterum.

Secundum autem, scilicet redemptio voti dicitur esse, quando datur pecunia pro voto, s. vt siquis vouisset peregrinari, vel ieiunare, & ad hoc efficeretur impotēs, vel esset sibi grauissimum nimis: poterat ei imponi, quòd daret certam eleemosynam loco ieiuniorum, vel peregrinationis, & istud erat redimere.

Tertium autem, s. commutatio est quandocunque B votum alicui fit impossibile vel durum, & tamen licitum, & datur ei loco illius aliud opus pium, quod non sit erogare eleemosynam, vtpote orare, vel ieiunare, aut vigilare, si vouisset peregrinari, & commode facere non posset.

Considerandum autem circa hæc, quòd dispēsatio cum sit totaliter ablatio obligationis requirit maiorē causam, si autem fiat sine vlla causa, vel sine rationabili, quamquam non negemus prelatos Ecclesię posse dispensare maxime Papam: dicimus tamen eos irrationabiliter agere, & peccare, si de hoc eis constat, qa potestas non est eis data ad destructionem, sed ad ędificationem, vt patet secunda ad Corin. ca. 10. Ipsi etiā, cum quibus dispensatur nō sunt tuti apud Deum, sed debent explere votum suum, potissimum si ipsi istam C dispensationem procurauerint.

De redemptione autem, & commutatione dicendum est, quòd etiam sine causa fieri non debet. Nam siquis vouit peregrinari, & potest commode illud agere nullo existente impedimento non debet fieri redēptio, aut commutatio, sed soluendum est id, quod determinate vouebatur: siquis autem commutet, non rectè agit, & ille etiam, qui commutationem recipit. Solum enim ista introducta sunt propter necessitatē, scilicet, quando vota impleri non poterant, vel non commode, sicut patet. extra. de voto, & voti redemptio. vbi quidam Episcopus emisit votum transmarinum, quod Papa commutat, quia episcopus ille erat valde senex, & non posset sine graui dispendio peregrinari. Etiam quia oues destitutæ essent cura pastorali, quod inconueniens erat, & ex alijs causis ibi expressis.

Cum autem sine causa fit commutatio, aut redemptio votorum fit contra intentionem iuris, ideo non caret culpa agens, & recipiens.

Vota quando, & qualiter commutanda sunt, aut redimenda. Et quæ obseruanda sunt ad hoc, quòd ista conuenienter fiant. Quęst. CIIII.

QVAERETVR vlterius de modo commutationis votorum, & redemptionis, & quę debeant attendi in his. Et primo quæritur, quando vota commutanda, vel quando redimenda sunt.

Respondendum est, quòd in commutatione dispēsatione, & redemptione votorum est vnum commune, scilicet, quòd ista fieri non possint, aut aliquid eorum sine causa: alioquin tam qui agit, quàm qui recipit non est tutus, vt supra dictum est: differunt tamen hæc, quia dispensatio non debet fieri in rebus illis, in quibus commutatio, & redemptio, sed solum fieri debet dispensatio, quando solutio voti vergit in deteriorem exitum, scilicet in offensam Dei, vel ad impedimentum maioris boni, quia tunc est soluendus vouēs non manente aliqua obligatione, nec imposita.

Si autem votum semper manet licitum, nec impedit a maiori bono, sed solum est graue ipsi vouenti soluere, debet tolli illa obligatio, ne tamen tollatur cultus diuinus, ad quem iste obligatus erat, debet imponi ei aliquid alterum. De redemptione autem, & commutatione, non sic patet differentia, scilicet, quādo vnum vel alterum imponendum sit: si enim differrent, sicut dispensatio ab eis differt, pateret manifesta responsio, sed parum differunt, quia siue commutatio, siue redemptio est commutatio, cum in vtroq; aliquid detur pro priori voto, solum autem differt, qa in redemptione datur pecunia, in commutatione autem alia opera pia. Fiūt etiam commutatio, & redemptio ex eadem causa, scilicet, quando quis non potest obseruare votum sine magno labore, vt supra dictum est. Iura autem non faciunt differentiam magnam, an votum commutetur vel redimatur: ideo dicendum, quòd sicut ex potestate eius, qui pręsidet dependet cōmutatio, vel redemptio: ita ex eius prudentia dependet quid horum iniungere debeat, nam diligenter attendere debet ille, qui præsidet quando commutat, vel redimi facit votum, causam huius commutationis, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. capit. 1. Ideo etiam diligenter attendet qualiter commutandum sit, s. an commutetur in orationem, vel ieiuniū, vel alia opera pia, quę non sint erogatio pecuniæ. Et tunc dicitur proprie commutatio, vel an debeat iniūgere eleemosynam faciendam, & tunc vocabitur redemptio. Quid autem horum iniungi debeat considerari potest ex qualitate personę, & ex causa, pro qua fit ista commutatio, nam in quibusdam melius est iniungi eleemosynam, in alijs vero melius est iniungi orationem, vel alia opera. Quid autem conueniat non potest determinari in vniuersali, sed dato casu ipse, qui commutat, vel redimit, poterit iudicare quid melius honestius, & expedientius sit.

Quando fit commutatio in votis, quid debeat pro quo commutari. Et qualiter fit commutatio in voto transmarino. Quæst. CV.

D QVAERETVR vlterius de modo commutationis, & redemptionis votorum qualiter iniungi debeant. Respondendum est, quòd aut iniūgitur hoc in voto peregrinationis, aut in alijs: vtpote pro oratione, vel ieiunio, aut alijs operibus, quæ cadunt sub uoto. Secundo modo dicēdum, quòd si aliquis vouerit ieiunare, & propter languorem efficiatur impotens ad ieiunium, s. quia iam incurrit languorem, vel quia forte timetur probabiliter, ꝙ incurret si conetur explere ieiunia, quę vouit, & tunc debet imponi ei alterum opus pium, scilicet, vel ꝙ det Eleemosynam, vel ꝙ oret, vel ꝙ peregrinetur. Idem autem siquis vouit nimis orare, aut vigilare, & efficitur impotens, vel timetur defectus capitis, vtpote, E quia est complexionis siccæ, & adustę, & potest faciliter incurrere in amentiam, si est nimis attētus orationi, vel vigilijs. Nullum autem grauius damnum est, quàm hominem prudentem fieri stultū, vel amentem, ideo debet votum istud commutari in aliquid alterum, sicut in peregrinationem, vel debet redimi Eleemosynis. Similiter autem siquis vouerit dare Eleemosynam qualibet hebdomada, vel quolibet anno in certa quantitate, & ad hoc impotens efficiatur, debet sibi commutari in orationem, vel ieiunium, aut aliquid alterum. Si autem sit votum peregrinationis, siue sit peregrinatio transmarina, siue quæcunque alia, debet fieri hoc modo redemptio, vt tantum

detur in eleemosynam, quantum esset quis consumpturus in itinere. Pro labore autem, quem habiturus erat in itinere debet ieiunare, vel vigilare, aut orare, vel similia facere, quæ laborem illum æquiparare valeant. Sic patet extra, de voto, & voti redemptio. capi. magnæ. Si tamen aliquis peregrinaturus esset in terrã sanctam, & deberet redimere votũ, vtilius erat, quòd expensas, quas facturus erat in itinere, mitteret in terram illam, quàm quòd expenderet in alios pios vsus, sic enim iubetur in præalleg. cap.

De alijs autem peregrinationibus nõ refert, an mittantur expensæ in locum illum, ad quem quis peregrinaturus erat, vel quòd erogentur in alias pias causas, secundum arbitrium prælati commutãtis. Est autem inspicienda in voto transmarino vouentis intentio, s. vtrum intenderit peregrinari, vel bellare. In primo casu si aliquis habilis est ad pugnandum, non debet redimere votum, si autem in secundo casu, si est inhabilis vouens ad pugnandum, quamquam sit habilis ad eundum, redimet votum, nisi sit in consilio excellens vel secum ducere posset alios pugnatores, cũ primus consilio, secundus opere per alios pugnare posset. extra. De voto, & voti redemptio. cap. quòd super his, & cap. ex multa. Sic tenet Hostien. in summa eodem tit. hoc autem est verum, nisi iste, qui inhabilis esset ad pugnandum, sit agricola, vel artifex, qui ibi sit vtilis, quamquam multi talium necessarij non sint in terra illa: nec olim fuerunt, cum caperetur a Christianis ꝓpter breuitatem possessionum, & paucitatem habitantium extra. de voto, & voti redemptio. capit. quòd super his.

Considerandum est etiam circa eos, qui impediti sunt ire, an sit impedimentum perpetuum, vel temporale, si perpetuum, redimendum est votum; si temporale, expectandum est, quousque ille, qui vouit nõ habeat impedimentum, vt patet extra. de voto, & voti redemptio. cap. quòd super his. Hæc autem absoluta sunt in laicis. In clericis autem vouentibus considerari debet, an illi officium prædicationis, vel seruitium alicuius magni viri euntis in terram illam habeãt, vel si possunt secum ducere multos bellatores: isto enim modo vtilis est talis vouens, ideo nõ redimet votum. extra, de voto, & voti redemptio. cap. ex multa, & cap. postulasti. Alioquin autem per seipsos clerici in sacris pugnare non debent. distin. 50. cap. clericum. Nisi fortè spiritualiter pugnarent armis suis, quæ sunt orationes, & lachrymæ. 23. quæst. 8. §. 1. alioquin, licet isti possint ducere secum multos bellatores, permittitur eis redemptio voti, si fortè sint senes nimis, & nõ possint tolerare laborem itineris, vt patet de episcopo illo, vt patet extra de voto, & voti redemptio. cap. magnæ. Et extra, de renunciatio. cap. nisi cum pridem.

Circa votum transmarinum. Considerandum etiam est, quòd quamquam votũ transmarinum sit magni fauoris, quia multa conceduntur in eo, quæ non conceduntur in alijs præalleg. titu. cap. ex multa. si tamen ex absentia vnius personæ vouentis immineret periculum alicuius regionis, vel terræ, debebat expletio voti differri, quousque cessaret periculum illud, & reputaretur hoc tanquam impedimentum temporale, vel debebat votum commutari, ne reputaretur huiusmodi transgressor voti, si auctoritate sedis Apostolicæ distulerit adimplere, vel nondum impleuit præalleg. ti. cap. non est.

Considerandum etiam circa huius voti redemptionem, vel commutationem an ille, qui vouit, fecit hoc deliberato animo, vel ex leuitate iuuenili, nam in hoc secundo casu remittendum est votum recepta competenti redemptione præallegat. titulo, capitulo venientis.

Considerandum etiam generaliter circa commu-

F tationem, vel redẽptionem omnium votorum, quæ causa mouerit vouentem, & quæ sit qualitas vouẽtis, & secundum hæc iudicare poterit prælatus, an conueniens sit commutari, vel redimi votum, an non: & in quid commutari debeat præalleg. tit. ca. 1. causa namque mouens ad vouendum considerari debet, quia ipsa nimis agit ad facilius, vel difficilius commutãdum, nam si cessat causa voti, quamquam votum semper obliget, tamen facilius commutabitur, vel pręmittetur redemptio, velut si quis vouisset ire in terram sanctam, & moueretur ad hoc, quia erat ibi aliquis vir sanctus, vt eum visitaret. Si autem postea inde recederet facilius reciperetur redemptio in voto, quàm alias ꝑalleg. cap. magnæ, in fine. & sic de causis aliorum votorum.

G Qualitas etiam vouentis ad hoc nimis agit, nam secundum hanc iudicari potest, an debeat votum mutari, vel non, vt si quis vouit ieiunare, & robustus est, non debet votum commutari, si autem debilis, vel facilis ad incurrẽdum ægritudinem commutari potest. Etiam dato, quòd commutari debeat, ex qualitate vouentis iudicari poterit in quid debeat commutari, nã si pauper est, & vouit ieiunare, non debet commutari in eleemosynam ieiunium suum, sed in aliquid alterum, & sic de quolibet secundum dispositionem suã.

An vota per quemlibet dispensari, commutari, vel redimi possunt. *Quæst.* CVI.

H QVAERETVR vlterius, circa dispensationem, cõmutationem, & redemptionem votorum, per quem fieri debeat, s. an possit quilibet hoc facere, vel solum debet facere prælatus. Et videtur, ꝙ non requiratur auctoritas prælati, quia aliquis potest intrare religionẽ, sine auctoritate alicuius prælati, sed per introitum religionis absoluitur quis a votis in sęculo factis, etiam si sit votum terræ Sanctæ, vel quodcunque. extra. de voto, & voti redemptio. cap. scripturæ. ergo nõ requiritur auctoritas prælati ad dispensandum, vel cõmutandum.

I Item dispensatio voti in hoc consistere videtur, ꝙ determinatur in quo casu votum non sit seruandum, sed si prælatus malè determinat, non videtur vouens esse solutus a voto, quia prælatus non potest dispensare contra pręceptum diuinum de implendo votum. Similiter si quis propria auctoritate determinet, ĩ quo casu votum suum non sit tenendum, non videtur voto teneri, nec obligat in casu in quo habet peiorem exitum, ergo dispensatio pręlati non proficiet, & poterit quilibet in voto suo dispensare.

Item si dispensare in voto pertinet ad potestatem pręlatorum, pari ratione pertineret ad omnes, sed nõ dicitur, quòd omnes pręlati possent dispensare in votis, & illi qui possunt in aliquibus, non possunt in omnibus, ergo non pertinet ad pręlatum. In contrarium arguitur, quia extra. de voto, & voti redemptio. cap. 1. dicitur, ꝙ commutatio, vel redemptio votorum faciẽda ad auctoritatem eius, qui pręsidet, pertinet, s. ad episcopum: ergo videtur, ꝙ non pertinet ad eos, qui non

K sunt pręlati. Item sicut lex obligat ad aliquid faciẽdũ, ita & votum, sed lex habens præceptũ necessitatis, vel prohibitionem non potest recipere dispensationẽ, nisi per superiorẽ: ergo votum ẽt non recipiet dispensationem, nisi per pręlatum. Respondendum est, ꝙ votum est promissio facta Deo, secundum ꝙ s̃. declaratum fuit, promissio autem fit in fauorem illius, ꝓpter quem fit, oportet igitur, ꝙ qñcunq; aliqd Deo, ꝓmittitur considerẽt, an gratum illi sit, vt sic soluat. Considerari aũt, an sit gratũ, qđ promittit, vel nõ, non pertinet ad eum, qui promittit, sed ad illum cui fit promissio, ꝓpter ipsum. Dispensare ergo in voto, vel commutare, Dispensatio voti nõ pertinet ad vouẽtẽ, sed ad pręlatum.

aut

aut facere redimi, quod est propter inueniri id, quod A Deo gratum est, non pertinebit ad vouentem, & sic vouens non poterit dispensare in voto suo, vel commutare illud propria auctoritate, sed ad Deum, cui fit. Deus autem nobis non loquitur, vt dicat quid sibi magis gratum est, ideo recurrendum est ad illum, qui vices illius gerit: isti autem sunt prælati, ideo necesse est, vt ad illos pertineat dispensatio: ipsi enim in persona Dei determinabunt, quid sit Deo acceptũ, sic ait Apostolus secunda ad Corinth. capit. 2. §. Nam & ego propter vos donaui in persona Christi. Et dicitur signanter propter vos, quia omnis dispensatio fieri debet a prælato ad honorem Christi, in cuius persona dispensat, & ad vtilitatem Ecclesiæ, quæ est corpus eius. Propter hoc autem Ecclesia instituit, vt ad prælatos pertineret commutatio, & redemptio votorum extra, de voto, & voti redemptio. cap. 1.

Ad rationes in contrarium. Ad primam respondẽdum est, quòd in voto religionis est speciale, nam alia vota, vel sunt ad paucum tempus, vel si sunt ad totam vitam erunt respectu aliquorum actuum determinatorum, & non simpliciter: in religione autem è contrario est, quoniam ipsa ligat hominem ad omne tẽpus, etiam ligat simpliciter: ita quòd homo nullatenus est sui iuris, ideo prępõderat religio omnibus votis: quia manifestum est, quòd non potest esse aliquod votum tanti oneris, sicut religio, & ob hoc Ecclesia determinauit, quòd quicunque introiret religionem, esset absolutus ab alijs votis, quia commutauit obsequium temporale in perpetuum, extra de voto, & voti redemptio. capit. scripturæ. cum dicitur: Reus fracti C voti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam religionis obseruantiam commutauit. Cum autem introierit religionem, non tenetur adimplere aliquod de votis pręteritis, scilicet de ieiunijs orationib⁹ & similibus, quæ existẽs in sęculo fecit, quia religionẽ ingrediens moritur priori vitæ, & etiam singulares obseruantiæ religioni non competũt, & religionis onus satis hoĩem grauat, vt alia superaddere non oporteat.

Ad secundam rationem, cum dicitur, quòd votum dispensari consistit in hoc, quòd determinatur ad casum, in quo debet obseruari.

Opinio, φ prælatus φ libito pot dispensare vota.

Respondetur, quòd quidam dixerunt, quòd prælati possunt in votis pro libito dispensare, quia in quolibet D voto includitur conditionaliter voluntas prelati superioris, sicut est in iuramentis. Patet extra, de iureiurando, cap. venientes. Et sicut dicebatur supra, quòd in votis filiorum, & seruorum intelligitur semper, si pater voluerit, vel dominus, & si noluerint, quòd remittantur: & sic dicunt, quòd subditus sine omni remorsu conscientiæ posset votum prętermittere, quãdocunque sibi a prælato diceretur, siue cum causa, siue sine causa.

Sed ista positio non stat, quia innititur in similitudine prælati ad dominum, sed non est similitudo, quia seruus est totaliter domini sui: subditi autem non sunt totaliter ipsius prelati, quia prelatus non habet omnimodam potestatem super subditos, sed solum spiritualem, cum non sit dominus, sed procurator, ideo sicut E procurator non potest facere pro libito suo, sed quidquid ei iniunctum fuerit, ita & prælatus non potest quidquid voluerit, sed quidquid Deus iusserit, cuius vicarius est, vel quidquid rationabiliter creditur ei posse placere, cum potestas prelatorum non sit in destructionem, sed in ædificationem, secunda ad Corinth. capit. 10. Vnde prelatus non potest prçcipere ea, quæ secundum se Deo displicent, scilicet peccata, nec potest prohibere ea, quę secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera, ideo potest homo absolute ea vouere non spectando auctoritatem prelati. Pertinet tamen ad prelatum determinare, quid sit magis virtuosum, & magis acceptum Deo, vt secundum hoc possit commutare votum, vel facere redimi: iõ in manifestis dispensatio prelati non excusaret a culpa, vt puta si prelatus dispensaret cum aliquo super voto, de ingressu religionis nulla apparenti causa huius dispensationis. Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, an esset melius dispẽsari, quam non dispensari, iudicio prelati dispẽsantis, vel commutantis stari deberet, vel saltem posset: nullus tamen vouens iudicio suiipsius stare debet in dispẽsando in voto, vel redimendo, aut commutando, quia ipse nõ gerit vicem Dei, sed prelatus, nisi in casu, in quo illud qđ vouebatur esset manifestè illicitum, & non posset opportunè ad superiorem recurri, & tunc non vocabatur B dispensatio, nec commutatio, quæ ex aliqua potestate procedere debet, sed euitatio mali consequeretur implendo votum.

Ad tertiam rationem cum dicebatur, quòd si dispẽsare in voto pertineret ad prelatos, eadem ratione pertineret ad omnes prelatos, negãdum est, nam quamquam prelati multi sint non habent omnes equalitatem potestatis. Ratio huius est, quia prælati habent potestatem secundum quòd gerunt vices Christi, sed nõ gerunt omnes equaliter vices illius: ergo nec omnes poterunt equalia: summus enim pontifex plenariè gerit vicem Christi, cum ipse vocatus sit in plenitudine potestatis. Alij autem in partem solicitudinis, & ob hoc summus pontifex habet potestatem dispensandi in omnibus quęcunque dispensabilia sunt. Alij autem prelati inferiores habent potestatem dispensandi in quibusdam minoribus, quę magis assidua sunt, in quibus non poterat semper commodè cõsuli sedes Apostolica.

An Papa possit in omnibus votis dispensare, & de quatuor opinionibus circa hoc, & in quibus possunt dispensare episcopi, & archiepiscopi, & cardinales, & in quibus non. Quæst. CVII.

QVAERETVR vlterius cum dictũ sit, φ prælati soli debent dispensare in votis, vel commutare illa, aut facere redimi: quæritur, ad quos prelatos ista pertineant.

Respondendum est, φ accipiẽdo prelatos pro omnibus, qui in Ecclesia aliquo modo presunt, non potest pertinere ista potestas ad omnes, nam presbyteri curati prelati sunt, cum committatur eis custodia animarum, tamen ipsi non habent potestatem dispensandi, aut aliquid horum faciendi, & sic de multis alijs p̄latis paruis. Et quia sunt multi prelati in Ecclesia, quorum primus est Papa, de ipso primo quęritur, an possit in votis dispensare. Et ad hoc satis videtur, quòd sic: nam ipse dicit se posse dispensare, & commutare in votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itẽ ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. præalleg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis est Papa quàm episcopus, ergo poterit dispensare in omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, φ circa potestatem Papę in dispẽsando, & aliorum sunt quatuor opiniones. Prima est, quòd etiam Papa in votis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo contra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt quidam. & hãc opinionem tenuit Hugui. & multi alij cum eo. Si autẽ opponatur eis de commutatione, & redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de voto, & voti redemptio. per totum. respondent, φ ibi non est dispẽsatio voti, sed declaratio iuris, nam cũ qs

1. Opinio.

vouet peregrinari, vel abstinere, & sic de ceteris subintelligit, si commode potest ar. extra, de iureiurand. cap. Quinta vallis, & c. veniens. declarationem autem iuris Papæ concedunt, sed votorum dispensationem nequaquam.

2. Opinio. Secunda opinio, circa hoc fuit, quòd Papa potest dispensare in omnibus voluntarijs votis, excepto voto continentiæ. Dicitur autē de voluntarijs, quia quædam sunt vota necessitatis, sicut illa, quæ pollicemur in baptismo, & de his nullus dubitat, quòd nullo modo dispensabilia sint per hominem.

3. Opinio. Tertia opinio circa hoc idem tenet, quod secunda quantum ad votum continentiæ, s. quod Papa non posset in eo dispensare: ad alia vero distinguunt, scilicet vtrum vouens, vel iurans simpliciter, & determinate promiserit non excludendo, vel includendo auctoritatem Papæ, nec de ipsa forte cogitando, aut determinate vouit respiciendo ad auctoritatem Papæ. Si primo modo potest Papa dispensare, quia talia vota vaga, & indeterminata interpretationem recipiunt. Si autem determinatè aliquis vouit, s. intendens complere votum, nisi Papa cum eo dispēsaret, planum est, quòd tunc Papa dispensare poterit: simile. extra, De condi. apposi. ca. super eo. & cap. veniens. Si autem intendebat expressè se obligare in omnem euentum et si Papa secum dispensaret, aut erat licitum id, quod vouit, aut non. Si primo modo non est tutum contra venire, etiam si Papa dispenset, si autem votum erat de illicitis, nullo modo tenetur adimplere dispensante Papa, quia etiam si Papa non dispensaret, dum tamen constaret votum vergere in malum exitum, non debebat obseruari, cum teneatur quilibet vitare peccatum.

4. Opinio. Host. Quarta opinio circa hoc fuit, quòd Papa de plenitudine potestatis dispensare potest in omni voto, quod a principio voluntarium fuit. Peccat tamen si sine causa dispensat, nec ei obediendum est si manifeste appareat, quòd est contra voluntatem Dei. In alijs autem obediēdum est ei, in voto autem necessario nullo modo dispensare potest, quia necessaria sunt ea, quæ pertinent ad fidem, & ad legem diuinam, quæ determinata sunt ad bonum, & Deus illa determinauit, ideo nō potest Papa limitare, quod aliquando obseruāda sint, & aliquando non. secundum istam vltimam opinionem potest Papa dispensare cum vouente castitatem solenniter, siue per ingressum religionis, siue per susceptionem sacri ordinis. Istam opinionem vltimam tenet Host. in summa. ti. de voto, & voti redemptio. De hoc autem magis infra declarabitur.

Minores prælati in quibus votis dispensare possunt. Quæst. C VIII.

QVAERETVR vlterius de minoribus prælatis, quomodo & in quibus dispensare possint. In quo de Papa præsupponendum est, quòd ipse dispensare possit in omnibus votis voluntarijs, & commutare illa, & facere redimi, K siue sint ieiunia, siue orationes, siue peregrinationes, solum manente dubio de continentia. Sub Papa autē sunt alij minores prælati, vt archiepiscopi, episcopi, & similes, & isti omnes si habeant plebes, possunt dispēsare in votis. dico autem si habeant plebes, quia cardinales maiores sunt episcopis, tamen non possunt dispensare cum non habeant subditos. Episcopi autem & archiepiscopi habent. Et de his regulariter dicendū est, quòd episcopi, & omnes maiores episcopis dispēsare possunt in votis suorum suffraganeorum præterquàm in voto cōtinentiæ, de quo etiam dubitatur, an possint dispensare in voto transmarino, cuius dispen-

Epi, & archiepi pñt dispensare in votis pterquā in voto continentiæ.

F satio pertinet ad sedem apostolicam. extra. de voto, & voti redemptio. capit. ex multa. ideo de mandato eius remittitur, vel differtur, vel redimitur, & ipse de hoc interpretatur, vt patet, extra. de voto, & voti redempt. capitu. venientis, & capitu. non est. Idem autem est in voto crucis, scilicet, siquis vouit ire ad aliquem locū ad pugnandum, contra quem Papa crucem indulget: nam istud videtur equale voto transmarino, cum votum transmarinum sit de cruce signatis, & solus papa ista fieri iubet. extra. De hæreticis. capit. excommunicamus. Sic tenet Hostien. in summa tit. de voto, & voti redemptio. In his enim non potest dispensare episcopus facere redimi, vel commutari. in reliquis autē regulariter potest. Sic patet extra, de voto, & voti redemptio. capit. primo, vbi dicitur, quòd in votis pere- G grinationis ieiuniorum, & similium ad eum, qui presidet commutandi, vel dispensandi auctoritas pertinet, scilicet ad diœcesanum. De alijs autem minoribus prelatis, sicut de decanis, archidiaconis. & similibus, licet habeant curam animarum, dicendum est, quòd non possunt in aliquo voto dispensare, aut commutare, vel facere redimi, nisi forte habeant hoc ex speciali priuilegio sedis Apostolicæ, vt patet extra, de officio achid. cap. vltimo, & de excessione prelator. c. accedentibus. Item patet, quia auctoritas dispensandi, commutandi, & faciendi redimi solis episcopis commissa est. extra. de voto, & voti redemptio. capitu. primo. Alij autem non habent directe iurisdictionem, sicut episcopi. Idem tenet Hostien. in summa tit. de voto, & voti H redemptio. & Henricus eod. tit. c. 1.

Voti crucis quid.

Vtrum Papa possit dispensare in voto continentiæ solennizato. Et an possit dispensare cum monacho simpliciter super voto obedientiæ & paupertatis, & de positione theologorum, & iuristarum circa hoc, & de duabus rationibus Ioannis Calderini. Quæst. C IX.

QVAERETVR vlterius, circa votum continentiæ, an Papa posset in illo dispensare, vel illud commutare.

Arguit. 1. Et videtur quòd sic, quia vna ratio dispēsandi in voto est, si sit impeditiuum melioris boni, vt I supra dictum est, sed interdum votum continentiæ, siue sit solennizatum, siue non, potest impedire maius bonum, ergo in illo poterit dispensari. Antecedens patet, quia bonum commune est diuinius bono vnius hominis, vt patet primo Ethicorum. Potest tamē per continentiam alicuius impediri bonum totius multitudinis, vtpote si aliquando per contractum matrimonij aliquarum personarum, quæ continentiam vouerunt posset pax totius patriæ procurari, vel multi ad Christum conuerterentur.

Secundo. Item sicut potest dispensari in actu maioris virtutis, ita potest dispensari in actu minoris virtutis, sed latria est nobilior virtus quàm castitas, & dispensatur in actu illius, ergo poterit dispensari in castitate. Patet hoc, quia siquis voueat Deo aliquem actum latrię, vt puta offerre Deo sacrificium, vel orare, ergo poterit dispensari, siquis vouerit obseruare continentiam.

Tertio. Item sicut votum abstinentię obseruatum potest vergere in periculum personæ, ita & votum continētiæ, sed in voto abstinentiæ corporalis si vergat in periculum corporale vouentis potest fieri dispensatio, ergo pari ratione potest dispensari in voto continentiæ.

Quarto. Item sicut sub perfectione religionis, in qua solennizatur votum continentiæ, ita etiam votum paupertatis, & obedientiæ, sed in voto paupertatis, & obedientiæ potest dispensari, sicut patet in illis, qui post religionis professionem ad Episcopatum assumun-

assumuntur: ergo poterit pari ratione in voto continentiæ dispensari.

Item ista tria vota, scilicet continentię, obediẽtię, & paupertatis sunt æqualiter annexa regulæ monachali, sed potest in duobus eorum dispensari, vt probatũ est, ergo etiam in tertio, scilicet circa continentiam. In contrarium arguitur, ꝙ non possit dispensari, quoniã dispensatio in votis fit, quando ipsa vota incipiunt esse illicita, vel maioris boni impedientia, sed non potest esse continere illicitum, nec impeditiuum maioris boni, cum ipsum continere censeatur maximum bonum, iuxta illud Ecclesi. 26. cap. scilicet omnis ponderatio non est condigna animæ continẽtis, ergo nõ poterit dispensari circa continentiam. Item extra, de statu monach. in cap. cum ad monasterium, in fine dicitur, quòd abdicatio proprietatis, & custodia castitatis adeo sunt annexa regulæ monachali, quòd etiam summus pontifex non possit in his licentiam indulgere: ergo non poterit dispensari circa castitatem.

Respondendum est, quòd circa istam quæstionem multi diuersè opinantur. Beatus Thom. de Aquino, & Albertus, & communiter theologi tenent, quòd non possit dispensari, & ad hoc conantur inducere rationes. Dicunt enim, quòd in voto continentiæ solennizato, sicut fit per professionem, tria possunt considerari. Primo quidem materia voti, & ipsa continentia. Secundo perpetuitas voti, scilicet, quia cum quis profitetur religionem astringit se ad perpetuam obseruãtiam castitatis. Tertio attenditur solennitas voti, quæ fit per professionem, de qua supra dictum est. Dicunt autem quidam, quòd votum solenne continentię est indispensabile propter primum, s. propter continentiam, quæ non recipit condignam dispensationem, vt patet ex auctoritate inducta, s. omnis ponderatio non est condigna animæ continentis. Rationem autem huius assignant quidam, quia per continẽtiam homo triumphat de domestico inimico, vel quia per continentiam homo perfectè conformatur Christo secundum puritatem animæ, & corporis.

Sed istud non videtur sufficere, quia bona animæ vtputa contemplatio, & oratio sunt multum meliora bonis corporis, & magis nos Deo conformant, & tamen potest dispensari in voto orationis, vel contemplationis, ideo non videtur esse ratio, quare non possit dispensari in voto continentiæ si respiciatur absolute ad ipsam continentiæ dignitatem: potissimum cum Apostolus primo ad Corin. ca. 7. ad continentiam nos inuitet propter contemplationem, dicens, quòd mulier innupta cogitat, quę Dei sunt, mulier autem nupta cogitat quæ sunt viri: finis autem melior est semper his, quæ ad finem. si ergo potest dispẽsari circa orationem, & contemplationem, quæ sunt finis: poterit magis dispensari de continentia, quæ est ad finem.

Item quia si propter ipsam continentię dignitatem non possit dispensari in isto voto, nihil magis dispensaretur in voto simplici quàm solẽni, quia vtrobique est dignitas continentiæ, sed de voto simplici non est dubium quin possit dispensari in illo, nam etiam sine dispensatione poterit quis infringere votum contrahendo matrimonium, & tenebit matrimonium. extra qui clerici, vel vouen. cap. rursus. & in voto solenni non tenebit, ergo non fit propter dignitatem continentiæ.

Alij autem assignant rationem huius ex perpetuitate voti, & vniuersalitate. Dicunt enim, quòd votum continentiæ non potest prætermitti, nisi per illud, quod est omnino contrarium, quod nunquam licet in aliquo voto.

Sed hoc est manifestè falsum, quia sicut in carnali copula est contrarium continentiæ, ita comedere car-

A nes, vel bibere vinum est contrarium abstinentiæ, in talibus autem dispensatur, ergo etiam in huiusmodi votis potest dispensari, ideo non potest ex hoc statui causa.

Et sic quibusdam videtur, quòd in voto continentiæ possit dispẽsari propter aliquam communem vtilitatem, vel necessitatem, vt patet in exemplo proposito, scilicet, si aliquis rex infidelis offerret se cum populo suo ad fidem, si daretur ei in vxorẽ aliqua monialis, vel si non possent aliqua regna cessare a bellis, nisi per contractum matrimonij inter aliquos, qui vouerunt castitatem solenniter. 2. Positio iuristarum modernorum.

Sed cum decretalis cum ad monasterium extra de statu monach. dicat non posse Papam dispensare circa custodiam castitatis, & abdicationem proprietatis cum monacho, ideo aliter videtur dicendum, scilicet, quòd sicut habetur Leuitici ca. vltimo. illud quod semel sanctificatum est domino, nõ potest in alios vsus commutari. Vnde non potest facere aliquis Ecclesiæ prælatus, vt illud quod sanctificatum est sanctificationem amittat etiam in rebus inanimatis, vtpote quòd calix consecratus desinat esse consecratus, si maneat integer, vnde multo minus poterit facere aliquis prelatus, vt homo Deo consecratus quandiu viuat consecratus esse desistat, solennitas autem consistit in quadam consecratione, seu benedictione, vt dictum est. Ideo non potest fieri per aliquem Ecclesiæ prelatum, quòd ille, qui votum solenne emisit, desistat ab eo, ad quod est consecratus, vtpote quòd ille, qui est sacerdos non sit sacerdos, licet possit prelatus ob aliquam causam executionem ordinis inhibere, & simili ratione Papa non potest facere, quòd ille, qui est professus religionem, non sit religiosus. Opi. auct. & iuristarum antiquorum.

B (margin) — C (margin)

Est ergo considerandum, an continentia sit essentialiter annexa ei, ad quod votum solennizatur, quia si non est ei essentialiter annexa, potest manere solennitas consecrationis sine debito continentiæ, quod non potest contingere si sit essentialiter annexum ei, ad quod votum solennizatur, non est autem essentialiter annexum debitum continentię ordini sacro, sed ex statuto Ecclesiæ: vnde videtur, quòd per Ecclesiã possit dispensari in voto continentię solennizando per susceptionem sacri ordinis. Est autem debitũ continentiæ essentiale statui religionis, per quam homo abrenunciat sęculo totaliter, & Dei seruitio mancipatur, quod non potest simul stare cum matrimonio, in quo incumbit necessitas procurandæ vxoris, & prolis, & familię, & aliorum ad hoc requisitorum: vnde Apostolus prima ad Corinth. ca. septimo, dicit, quòd qui est cum vxore, solicitus est quę sunt mundi, & quomodo placeat vxori, & diuisus est. Nomen autem monachi ab vnitate sumitur per oppositum ad diuisionem prędictam. Ideo in voto continentię solennizato per professionem religionis non potest per Ecclesiam dispensari, & rationem assignat decretalis pręallegata cum ad monasterium, quia castitas est annexa ordini monachali. Istud tenet Beatus Thomas de Aquino, & Albertus, & Bona. & communiter plures theologi. Idem etiam tenet Bernardus, extra de voto, & voti redemptio. capitu. primo, & de statu monach. cap. cum ad monasterium. Idem docto. antiqui, scilicet Ioan. Ala. Tan. Gro. & cęteri. An cõtinẽtia sit essentialiter annexa monacho, vel presbytero.

Alij autem doctores noui, scilicet Innocent. & Hostiens. & Ioan. Andreas, Ioannes Calderin. Franciscus, & cęteri in duobus pręalleg. cap. tenent, ꝙ Papa possit dispensare in voto continentię solennizato, scilicet, quòd monachus accipiat vxorem, quia dicunt ad hoc posse esse causam rationabilem, vt patet in exemplo s. dato de conuersione infidelium ad fidem, & de pacificatione regnorum, idem autem dicit Inn. Dicit ẽt Alia opin. quę coincidit cum secunda.

circa votum paupertatis, scilicet quòd Papa possit dispensare, vt si aliquis monachus propter bonum concordię efficeretur rex, sicut in casu supra dato ille haberet regnum, quod est habere proprium, & siquis dicat, quòd rex non acquirit sibi, sed regno, non obstat, quia cum habeat successores filios suos nō potest tolli quin habeat proprium, quia nemo relinquit hęredem, nisi in eis, quæ sui iuris sunt. Ad illud autem cap. cum ad monasterium respondent, quòd intelligitur, quòd Papa non potest dispensare, idest non expedit, quòd dispenset. vel non potest, idest non est honestū, & tamen absolute accipiendo potest.

Duæ rōnes Ioan. Calder.

Item Ioan. Calder. dicit, quòd vel Papa non potest in aliquo voto dispensare, vel potest etiam in voto cōtinentiæ, sed prima pars est falsa: ergo poterit in voto continentiæ. Probatur ista disiunctiua, quia votū continentiæ est efficacius alijs votis, quando solennizatum est, sed solennitas est introducta ex Ecclesię statuto, ergo poterit Ecclesia dispensare in illâ.

Item dicit, quòd aut tota Ecclesia errat (quod est absurdū) aut summus Pontifex potest dispensare in voto continentiæ solennizato. quod probat, quia papa per constitutionem suam facere potuit, quòd si aliquis vouens continentiam simpliciter postea contraxerit teneat mrīmoniū ext. qui clerici. vel vouē. c. rursus. ergo quod potuit per modum constitutionis poterit per modum dispensationis. Nec obstat si sint diuersa vota, quia apud Deum ęqualiter obligat votum simplex, & solenne: solennitas autem ex constitutione ecclesiæ introducta est, extra de voto & voti redēptio. capitu. vnico, in sexto. Istas duas rationes inducit etiam Franciscus de Zabarellis. extra de voto, & voti redemptio. cap. 1. & dicit, quòd propter istas non poterit stare opinio beati Thom. de Aquino, & aliorum Theologorum.

Ad rōnes istorum. Ad primā.

Sed adhuc rationes istę non multum militant: immo nihil contra beatum Thom. & nos: & expositio doctorum ad c. illud, cum ad monasterium multum est aliena. Ad primam rationem Ioan. Calde. responderi potest, cum dicit, quòd aut papa non potest dispēsare in aliquo voto, aut potest in voto continentiæ: falsa est ista disiunctiua: quædam namque dispensabilia, & quædam indispensabilia sunt: nemo enim dubitat, ꝙ Papa in quibusdam dispensare potest, & tamen manifestum est, ꝙ non potest dispensare in votis, quæ emittimus in baptismo, scilicet de tenendo fidem, & seruando legem euangelicam. Similiter ergo in voto continentiæ dispensare non potest, quia est factum necessitatis: non quidem per se, sed quia est annexum regulæ monachali. Et cum dicitur, quòd ista vis obligandi est in voto continentiæ solennizato propter solennitatem eius solum, cum non sit in voto simplici continentiæ. sed solennitas est de statuto ecclesiæ: ergo poterit Papa dispensare circa obligationem illius. Concedendum est solennitatem esse introductam ab ecclesia, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. c. vnico in sexto. ideo ea, quæ ex sola Ecclesiæ solennitate habent vires dispēsabilia sunt. Vnde propter hoc quamquam solennizetur votum continentiæ per susceptionem sacri ordinis, vt patet præalleg. cap. tamen potest dispensare Papa cum aliquo ordinato in sacris, ꝙ habeat vxorem: nam quòd sacerdotes contineant non est ex natura, vel substantia ordinis, quin potius è contrario, quia a principio secundum pręceptum Apostoli poterant tam presbyteri, quàm diaconi, & subdiaconi contrahere, siue vti matrimonio contracto ante susceptionem sacri ordinis, vt patet ad Titum. cap. 1. postea autem Ecclesia ordinauit, quòd ordinati in sacris continerent, & quòd qui coniugatus esset, nō posset ordinari in sacris, & quòd in sumptio-

Papa pōt dispensare cum pśbytero, ut accipiat uxorem.

F ne ordinis tacitè, vel expresse continentia voueretur. 28. distinctio. cap. nullum. & 31. distinct. cap. ante triennium, & extra de cler. cōiuga. c. cum olim. Et propter hoc clerici Ecclesię orientalis non promittunt continentiam tacitè, nec expresè in sumptione sacri ordinis, quia non consenserunt a principio in constitutione Ecclesiæ circa 31. distin. cap. quoniam. ideo nemo dubitare debet, quin Papa posset, cum quolibet presbytero dispensare, quòd accipiat vxorem. vel ministret in sacris, quia ex sola Ecclesię cōstitutione hoc factum est. Cum autem dicunt plurimi doctores canonistarum, quòd obligatio ad continentiam in professis prouenit ex solennitate Ecclesiæ, errant, quoniā non factum est per aliquam constitutionem Ecclesię, G sed prouenit ex substantia regulę monachalis: in substantialibus autem Papa non poterit dispensare, quia includit contradictionem, quod aliquis sit talis qualis denominatur, & careat substantia rei, quæ eum talem fecit, scilicet aliquis est albus, includit autem contradictionem, quòd sine albedine sit albus, cum per albedinem quis albus sit: ita monachū esse oportet, quòd aliquid includat substantialiter, idest ꝙ habeat aliquid substantialiter requisitum ad hoc, quòd sit monachus, quia quælibet res habet aliquid substātiale sibi, sed nullum alterum est substantiale monacho, per quod differat a nō monachis, nisi per obligationem ad continentiam, & abdicationem proprij, & obedientiæ, ergo non poterit Papa dispensare fa- H ciendo, quòd aliquis sit monachus, & careat aliquo istorum. Istam rationem assignat manifeste Papa in alleg. c. cum ad monasterium. vbi cum dicitur, quòd summus Pontifex non potest super cōtinentia, & paupertate licentiam indulgere, & subditur causa: non dicitur ibi hoc esse, quia votum solennizatum est, sed quia ista annexa sunt regulæ monachali: ordini autē sacro non est annexa continentia, ideo potest dispensare in presbyteris secularibus, & non in religiosis, vt supra dictum est: occasio autem errandi iuristis est, quia vident ꝙ votum simplex continentiæ non dirimit matrimonium contractum: votum autem solēne dirimit, putant ergo obligationem voti esse ex solennitate eius. Sed falsum est, quoniam potius ex sub- I stantia religionis.

Quare in substātialibus regulæ Papa non pōt dispensare.

Sed tunc dicetur, quòd adhuc stabit argumentum, scilicet ꝙ si ista obligatio, non sit propter solennitatē voti, sed ex substantia religionis, cum quis vouerit religionem, quia ista tria vouet tantū obligabitur quantum si profiteatur solēniter, quia solum differunt ista vota per solenne, & non solenne. Sed manifestum est, quòd in voto simplici de religione potest dispensari, & siquis postea contrahat tenet matrimonium. extra qui clerici, vel vouen. cap. rursus. & non tenebit in voto solenni. eod. tit. cap. insinuante. ergo non sit, quia annexum est religioni obseruare continentiam, sed propter solennitatem voti.

Respondendum est, vt supra, quòd solennitas nihil confert ad istam indispensabilitatem, sed solum K substantia religionis, & cum dicitur, ergo tantum obligabit votum simplex de intrando religionem, sicut votum solenne, non valet consequentia. Ratio diuersitatis est, quia cum quis simpliciter vouet, non vouet religionem, idest non vouet aliquid eorum, quæ sunt in religione, sed vouet, quòd intrabit religionem, nec est obligatus per istud votum, nisi ad intrandum religionem, nisi fortè vouisset intrare, & perpetuo manere, aut quamquam non expressisset hoc in voto, habuisset tamen intentionem obligandi se ad hoc: & istud est speciale: si tamen solum voueat intrare religionem non obligatur, nisi ad intrandum, & cum introierit iam expleuit votum:

poteritq;

A poteritq; exire quandocunque voluerit infra annum probationis indultum a iure, & sic per istud votū non efficitur aliquis monachus, nec debet propriè vocari monachus, per professionem autem religionis efficitur aliquis monachus, quia ibi non vouet quis, quòd intret religionem, sed quòd maneat in obseruantia illa in perpetuum. Etiam ibi expresse vouet ea, quę sunt substantialia religioni, s. continentiam, paupertatem, & obedientiam: ideo postquam professio facta est, votum est indispensabile. prius autem erat dispensabile, immo sine dispensatione poterat licite infringi, vt siqs voueret religionem, & ingrederetur monasterium, atque postea exiret, vt supra dictum est. votum autem per professionem est indispensabile, nō quidem, quia solenne est, sed quia per illud efficitur aliquis monachus, & quia substantiale monachatui est esse obligatum ad continentiam, impossibile est, quòd dispensetur in voto, s. quòd aliquis sit monachus, & non esset obligatus ad continentiam. Vnde si posset esse professio non solennis non minus obligaret, nec ideo tantū obligat, quia solennis est, sed ideo solennis est, vel ab Ecclesia solennis vocatur, quia tantæ obligationis est, s. vt impediat matrimonium contrahendum, & dirimat iam contractum extra de voto, & voti redempt. c. vnico, in sexto.

Ad secundam rationem Io. Calde. quando dicebat, ꝙ aut tota Ecclesia errat, aut Papa poterit dispensare in voto continentiæ solennizato. Respondetur, quòd est falsa ista disiunctiua, & quando probat, s. quia summus pontifex potest dispensare in voto simplici, ergo poterit dispensare in voto continentiæ solennizato per professionem, negatur consequentia. Et dicendum, quòd manifestum est Papam posse dispensare in voto simplici de continentia, quia votum continentiæ secundum se non est indispensabile cum alia maiora bona sint dispensabilia, quæ cadunt sub voto, sed est indispensabile, quando est annexum alicui substantialiter, quia includit contradictionem fieri ibi dispensationem, vt supra dictum est. votum autem simplex de continendo non habet substātialem annexionem ad aliquem ordinem, vel ad religionem, cum per votum simpliciter emissum nō efficiatur aliquis religiosus: ergo est dispensabile.

Cum autem dicit Ioann. Calder. quòd Papa potuit per cōstitutionem suam facere, quòd votum simplex non dirimeret matrimonium cōtractum, ergo ita potest facere per dispensationem suam de voto solenni concedendum est. Et quando dicitur vltra, ergo poterit dispensari super continentiā religiosi, negatur consequentia, quia non est obligatio maxima continentiæ in religiosis ex solennitate voti, vt dictum est, sed quia est substantialiter annexa regulæ monachali.

In quo considerandum est, quòd aliqui falluntur existimantes speciale esse in continentia monachali, quòd sit indispensabilis. Sed falsum est, quia omnia tria vota, scilicet obedientiæ, castitatis, & paupertatis sunt indispensabilia, quia sunt annexa substantialiter regulæ monachali in cap. præallega. cum ad monasterium, in fine.

Si autem aliquis obijciet, quòd duo istorum sunt dispensabilia, scilicet paupertas, & obedientia, nam cū aliquis religiosus assumitur in episcopum eximitur ab obedientia, quia iam nemo in ordine suo ei quidquam iubet: etiam eximitur a paupertate, quia potest administrare, & administrat bona ecclesiastica, & habet reditus proprios, atque potest de eis donare, quæ non pertinent ad obseruationem paupertatis.

Respondendum est, quòd per promotionem monachi in episcopum non absoluitur a paupertate, & obedientia, quam vouet, sicut nec absoluitur a continentia. Et patet, quia iste est obligatus religioni: ergo est obligatus ad tria vota substantialia, nam impossibile est aliquem esse monachum, & non habere substātialia monachi. Quòd autem iste sit obligatus religioni patet, quia obligatur habitum portare religionis, & non diuertere a primo proposito, idest ab eis, quæ sunt de substantia monachatus decimasexta quæst. prima, de monachis, iuncta glo. ibi. & cum dicitur, quòd absoluitur ab obedientia, quando episcopus est negandum est, quia quamquā tunc nō teneatur obedire alicui pręlato ordinis sui, tamen non sequitur ex hoc, ꝙ non habeat votum obedientię, quo ligetur. Sic patet si aliquis sit religiosus, & efficiatur prælatus totius ordinis, ille nulli tunc obedit, nec obligatur obedire. Et

B tamen manifestum est, quòd iste non est exemptus a voto obedientiæ, quamquam per accidens tunc nulli obediat, quia nullum habet pręlatum superiorem in ordine suo. Si tamen iste deponat illam præposituram in ordine succedente alio: manifestum est, quòd obligatus est obedire, sicut cęteri monachi, ergo ante hoc quamquam nulli obediret, obligatus erat ad votum obedientiæ, seu nulli obediebat, quia non habebat prælatum, nunc autem obedit, quia habet. Sic etiā est de monacho, qui assumitur in episcopū: non enim liberatur a voto obedientiæ, sed Papa faciet, quòd illi qui prius erant sui superiores non sint, & sic eximit eū ab illo, vel ab isto prælato, sed non eximit eum simpliciter a voto obedientiæ. Quod patet, quia si iste monachus deponatur ab episcopatu, vel ex licentia Papæ il-

C lum relinquat: manifestum est, quòd obligabitur manere in religione, vt prius, & obedire prælatis ordinis sui. Si autem fuisset iste simpliciter absolutus a voto obedientiæ, quamquam deponeretur, vel resignaret episcopatui, non teneretur obligatus religioni, quia non poterat incipere noua obligatio, nisi per votum nouiter emissum: ibi tamen nullum est, ideo mansit votum a principio factum. Item quando arguebatur de dispēsatione super proprietate in monacho assumpto in episcopum.

Respondetur, quòd ille non habet proprium, quia episcopus non est dominus rerum ecclesiasticarum, sed procurator, & administrator, ideo non potest de eis libere testari: posset tamen liberè & ad plenum de

D omnibus rebus testari, si dominus esset, & non solum est hoc in moriente, sed etiam in viuente, quia episcopus viuens non potest donare in immensum, de rebus acquisitis intuitu dignitatis: procurationem autem, vel administrationem rerum potest monachus habere assumptus in episcopum, quamquam non possit habere proprietatem, nec in hoc conceditur ei aliquid magnum, quia etiam in religione poterit constitui procurator, vel administrator bonorum monasterij, sicut sunt prælati, qui etiam quædam donare possunt, quia administratores sunt, ergo religiosus assumptus in episcopum non absoluitur a voto paupertatis aliquatenus, & sic manent ista tria vota substantialia religioni penitus indispensabilia. Item cum docto-

E res exponunt capit. illud, cum ad monasterium, quòd papa non possit indulgere licentiam super proprietate, & continentia, idest, quòd non sit honestum, vel ꝙ non sit expediens, multum aliena, & distorta est expositio cum litera illa non induceretur ad propositum suum, si sic intelligeretur. Nam ibi intendit Papa probare, quòd nequaquam potest Abbas, cum monacho dispensare super habenda proprietate, & super continentia.

Et arguit ad hoc, qa obseruatio castitatis, & abdicatio proprietatis adeo sunt annexa regulę monachali, ꝙ ēt summus pontifex, non pōt in his licētiā indulgere. Si aūt accipiat nō pt, i. nō est honestū, nō est efficax

argumentum, quia quamquam non sit honestum Papæ facere hoc, non sequitur, quòd nullo modo posset illud facere Abbas, sequeretur tamen si intelligatur, ꝙ summus Pontifex non potest dispensare, quia tunc a fortiori nullatenus poterit Abbas: ergo debet sic intelligi, vt iacet. Item dato, quòd nō diceretur istud, manifestum est, ꝙ Papa non possit dispēsare, quia ista tria vota sunt substantialia religioni: ergo impossibile est, quòd aliquis sit religiosus, quin habeat ista: sequeretur tamen si fieret dispensatio cum existente monacho: ideo indispensabilia sunt. Sciendum autem, quòd Hostien. & alij doctores canonistę, vt communiter inducunt multa iura ad probandum, quòd super continētia non possit dispensari, & cum isti teneant oppositū respondent ad illa iura, sed quia illa iura nihil agunt ꝓ ista positione, nec in contrarium facilè est responderi ad illa, tanquam impertinentia, ideo nec nos illa pro ista parte inducimus: quæ autē illa sunt, patet per Hostien. in Summa tit. de Voto, & voti redempt. Satis ergo manet pro hac parte, quòd nullo modo votum cōtinentiæ sit dispensabile etiam, nec per Papam. Sed satis videtur difficile in casibus supra datis, quòd Papa non possit dispēsare, vtpote si multa terra infidelium converteretur ad Christum per talem dispensationē, vel magna regna pacificarentur, ideo beatus Thomas de Aquino ex hac causa solum tenet in 4. dis. 38. quòd probabile est posse dispensare. Et respondet ad argumenta in oppositum, quamquam in summa teneat contrarium. Intentio autem sua, magis videtur declarata in summa. Ideo satis videtur dicendum inter istas opiniones, quòd summus Pōtifex nullo modo potest dispensare cum monacho, vel moniali super continētia, si velit quòd maneant in religione, quia includit contradictionem, quòd aliquis sit monachus, & non sit obligatus ad ista tria. Papa autem non potest facere id quod includit contradictionem, immo nec est possibile per aliquam potentiam. Si autem Papa velit absoluere monachum penitus a monachatu, ita ꝙ nullo modo maneat monachus poterit dispensare super cōtinētia, immo super oībus votis, & sic poterit prouideri casibus ꝓpositis, s. si per absolutionē alicuius monachi, vel monachæ a voto continentiæ multi ꝯuerterētur ad Christum, vel pacificarentur magnæ discordię regnorum, quæ alias nequaquam tolli possent, quòd Papa faciat istum nō esse monachum, vel monialem, & sic erit absolutus a votis omnibus. Istā solutionem tenet Glo. extra, de statu monach. c. cum ad monasterium, s. quòd Papa potest facere de monacho nō monachū: & tamen non poterit facere, quòd monachus existens monachus non sit obligatus ad continentiā, vel paupertatem, & istud videtur esse rationabile, qa non includit contradictionem, quòd aliquis absoluatur penitus a monachatu, sed includit contradictionē absolui ab aliquo trium votorum, & nō absolui a monachatu.

S. Tho. in diuersis locis sibiipsi contrarius est, sed tenendū est quod vltimo scripsit.

Papa pōt facere de monacho non monachum.

Opi. auct. Hanc opi. tenet Vgutius, & antiqui iuristę, & San. Tho. 2. 2. q. 88. licet in 4. sentē. dist. 38. aliter dicat.

Ista opinio multum pia est propter casus allegatos: magis tamen videtur esse fundamentalis opinio aliorum, s. ꝙ Papa nequaquam possit dispensare in voto continentiæ, & hoc non solum, ꝙ aliquis existens monachus sit absolutus a votis, quia hoc manifestum est: sed etiam, quòd nullo modo Papa possit dispensare, ꝙ monachus non sit monachus, vel qualitercunque absoluere ab aliquo voto istorum, & tunc propter conuersionem multorum ad fidem, vel pacem multorū regnorum non poterit aliquis monachus, vel monialis absolui a voto continentię: non quidem, quòd nō esset honestum si fieri possit, sed quia per hominem est impossibile.

Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primā cum obijciebatur de conuersione infidelium procu-

F randa, vel pace: respondetur, quòd periculis rerum humanarum est obuiandum per res humanas, non autē per hoc, quòd res diuinæ conuertātur in vsum humanum, professi autem religionem mortui sunt mūdo, & viuunt Deo, vnde non sunt reuocandi ad vitam humanam occasione cuiuscunque euentus.

Ad secundam rationem, cum dicebatur, quòd potest dispensari in actu latriæ, quę est maior virtus: ergo potest in actu continentiæ. Dicendum est, quòd in ipsa continentia absolute dispensari potest ne obseruetur etiam cum ipsa pertinet ad latriam, s. per votum, quod est actus latriæ dispēsari potest si illud votum sit simplex, siue sit de temporali continentia, siue perpetua, quando tamen votum solennizatum est per pro-

G fessionem, non potest in illo dispensari, quia iam incipit pertinere ad substantialia religionis, in quibus non potest fieri dispensatio ex causis supra assignatis.

Ad tertiam rationem, cum dicebatur, quòd potest dispensari in voto abstinentiæ si vergat in periculum: ergo etiam in voto continentiæ. Respondendum, ꝙ cibus, a quo est abstinentia directè ordinatur ad cōseruationem personæ, ideo abstinētia cibi directè potest vergere in periculum personæ: ideo ex hac ratione recepit votum abstinentiæ dispensationem, sed coitus non ordinatur directe ad conseruationem personæ, sed ad conseruationem speciei. vnde abstinentia a coitu non vergit directè in periculum personæ, sed si per accidens ex ea aliquod periculum personale accidat,

H potest aliter subueniri, scilicet per abstinētiam a cibis, vel alia corporalia remedia: & dato quòd verisimiliter aliquis breuiter morietur, si a coitu similiter abstineat, non debet cum eo dispensari super voto continentiæ vt non moriatur, sed potius debet mori ne votum infringatur, nam in quibusdam alijs virtutibus actus est, quòd aliquis se exponat ad mortem non dubiam, sicut est in fortitudine, per quam martyres se exponebant ad mortem, & moriebātur: hoc patet extra, de pęniten. & remis. cap. cum infirmitas. cum dicitur: Cæterum cum anima sit multo preciosior corpore sub anathematis interminatione prohibemus, ne quis medicorū pro corporali salute aliquid ęgro suadeat, quod in animę periculum conuertatur, ideo pec-

I cat medicus si forte videns, quòd aliquis ęger sanari non potest, nisi experiatur illicitam libidinem, consulat ei, quòd vacet illi, & sic de alijs illicitis, quę fieri possent ad sanitatem habendam.

Ad quartam rationem, quando dicebatur, quòd sicut ad perfectionem religionis, in qua solennizatur votum pertinet continentia, ita & paupertas, & obedientia, sed ab istis soluitur monachus per sumptionē episcopatus, ergo & a continētia absolui potest, negetur antecedens: non enim absoluitur ab aliquo de tribus votis substantialibus religioni, nec absolui potest.

Cum vero dicitur de paupertate dicendum, quòd non soluitur ab illa, quia quamquam in episcopatu possit administrare bona temporalia, tamen non est

K dominus, sed procurator.

De obedientia autem dicendum, quòd non absoluitur ab illa, quamquam nulli obediat in religione, sed solum facit Papa, quòd isti, qui prius erant prælati huius monachi assumpti in episcopū, postea non sint prelati, & sic non habebit cui obediat: manet tamen semper obligatus ad votum obedientiæ, quia si relinquat aliquo modo episcopatum, vel deponatur, cogitur ad obedientiam seruandam quam vouerat, non tamen cogeretur si nō maneret votum, quod emissum fuerat, de quo magis supra declaratum est.

An liceat aliquando non implere votum, & in quibus casibus licet. *Quæst.* C X.

QVAERETVR vlterius, an a voto aliquando recedi liceat non implendo illud. Respondendum est, quòd votum inducit obligationem, & res antequam voueatur, est totaliter libera. Cum vero votum emittitur, necessitatur ad vnam partem contradictionis, scilicet dandum, vel non dandum: faciendum, vel nō faciendum. extra. de voto, & voti redemp. cap. licet, & 17. quęst. 1. ca. 1. Hoc autem verum est in votis, quæ simpliciter emittūtur, secus autē de illis, quæ cum conditione, quia illa nunquam obligant, nisi adueniente conditione, debet tamen ille, qui cōditionaliter vouit, se talem custodire, vt veniente conditione votum implere possit, si autē contrarium agat, peccat, licet non sit proprie trāsgressor, vt si quis vouit seruare continentiam perpetuam, si Deus ei tale, vel tale dederit, non debet contrahere quousque videatur an impleri possit conditio: nam si contraheret etiam si postea conditio impleretur, non posset seruari votum, quia matrimonium tenebat, & sic de omnibus alijs votis, scilicet, quòd nullus actus contrarius fiat voto, quousque sciatur, an conditio impleri possit. Cum vero cognitum fuerit, quòd impleri non potest, licite poterit, qui vouit, facere quod voluerit, hoc autem generale est. Sunt tamen aliqui casus, in quibus potest recedi a voto. Primus est si commutetur in melius, vt si quis omisso aliquo voto loco illius voluit religionem profiteri. extra. de voto, & voti redemp. cap. scripturę: nam tunc soluitur ab omnibus votis. Et in isto casu non est necessaria auctoritas superioris ad commutandum votum in melius, quia manifeste religio est sanctior omnibus alijs votis, sed fit commutatio auctoritate iuris. In quibusdam autē receditur a voto auctoritate superioris, interdum Episcopi, & interdum Papę, de quo supra declaratum est. Secundus casus est si votum non sit consummatum, dicitur autem cōsummari votum in deliberata promissione, & tunc est aliquis obligatus. Si autem quis solū inquirat, an expediat ei vouere, nihil vltra agens, non est obligatus, vel si proponat continere, non est obligatus ad continentiam. extra. de voto, & voti redemp. cap. literaturam, & 17. quæst. 1. cap. Gonsaldus. Ista autem nō vocantur proprie vota, sed vota inchoata, quia non est ibi id, quod perficit votum. Tertius casus est, si votum fuit conditionale, & conditio deficit 32. quæst. 8. cap. non solum, & hoc intelligitur, siue cōditio sit specialis, & expressa, siue sit generalis, & tacita. De prima. extra, de condi. appo. cap. verum, & cap. de illis, & ca. super eo. & de iureiur. ca. 3. Secunda conditio, quæ est generalis est, vt si quis dicat, faciam hoc, si vixero, vel si potero. Quartus casus est, vbi vouēs nō habet liberam potestatem vouendi, sicut dicebatur supra de sex generibus personarum, scilicet de Episcopo, clerico, monacho, impubere, seruo, & vxore, qui non sunt penitus sui iuris. Et quantum ad illa, in quibus non sunt sui iuris si votū emiserint, & ille ad cuius iura pertinent retractauerit, licite possunt recedere a voto. Quintus casus est, quādo auctoritate superioris, impletio voti ex causa differtur, vel commutatur, aut redimitur, quia non est dicendus voti trāsgressor, qui auctoritate sedis apostolicę illud distulit adimplere extra de voto, & voti redemp. cap. non est, & cap. licet. Sextus casus est, quando votum est illicitum ex natura sua, vt si res, quæ vouetur sit secūdum se illicita, de quo magis supra declaratum est. Septimus casus secūdum quosdam est, si causa, propter quam votū emissum est, cessat. extra, de voto, & voti redemp. cap. magnæ, in fine, sed hoc nō tenet in voto religionis, quod

In quibus casibus pt recedi a voto.

A etiam ex causa falsa non vitiatur. extra, de conuer. cōiuga. capit. ex parte 2. §. 1. in fine, & cap. dudum, sic tenet Gof. Non tamen est dicendū, quòd cessante causa cesset votum, sed quòd facilius admittitur redemptio, vel recompensatio, & hoc probat ca. allegatum magnę in fine, vbi Papa se dicit inductum specialiter ad commutandum votum, quia cessante causa facilius cessare potuit effectus. In omnibus autem alijs casibus votum generaliter seruandum est, cum obligauerit solidè, nec sine peccato ab illo recedi potest. De votis autem latissima inquisitio est, quæ ad multa alia extendi possit, sed ex dictis patet modus respondendi in cęteris, ideo sufficiant quæ dicta sunt.

B

CAP. XXXI.

LOCVTVS QVE est dominus ad Moysen, dicens: Vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moyses: armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis: mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel, qui mittantur ad bellum. Dederuntque millenos de singulis tribubus, idest duodecim millia expeditorum ad pugnam, quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasaque sancta, & tubas ad clangendum tradidit ei.

C Phinees I prelio occidit Madianitas.

LOcutus est. In præcedentibus posita fuit bellādi contra Madianitas admonitio, scilicet in c. 25. hic autem quibusdam interpositis subditur eius executio. Et diuiditur in tres partes. Primo ponitur apparatus pugnę: secundo obtentus victoriæ: tertio diuisio prædæ. Secunda ibi. *Cumque pugnassent*. Tertia ibi. *Egressi sunt*. Vel secundum alios D ibi. *Dixitque dominus ad Moysen*.

Quomodo se habeant quæ sequuntur ad præcedentia. *Quæst.* I.

CIRCA primum quæritur, an ista, quæ dicuntur hic habeant se in ordine consequenti ad præcedentia, vel sit aliqua recapitulatio, aut anticipatio. Respondendum, ꝙ non potest hic cognosci, an ordo sit mutatus, vel recte se habens, quia hęc, quę supra narrabantur erant pręceptiua, ea autem, quę habentur hic pertinent ad rerum gestarū historiam, & ista duo non cōiunguntur tanquam partes vnius rei, ita vt inter illa cognosci possit ordo, co-
E gnosceret autem si essent omnia historica, cum hæc habeant aliquid secundum, quod interdum scitur ordo mutatus. Satis tamen dicendum est rationabiliter, ꝙ hic sit ordo rectus: nam nunquam recedendum est ab ordine scripturæ sine aliqua necessitate, sed nihil est, quod inferat hic anticipationem esse, vel recapitulationem, ergo dicendum est esse ordinem rectum.

Sed arguet aliquis, quia supra 25. ca. dicitur de bello contra Madianitas agendo, hic autem dicitur, quomodo pugnatum fuerit, ideo ista, quæ intermedia sunt, videntur posita per ordinis mutationem.

Respondendum est non sequi ex hoc, quoniā potuit a Domino iuberi pugna contra Madianitas, & ꝙ

Moyses

Moyses non immediate exequeretur, sed interiecto quodam tēpore, & in illo fuissent data præcepta, quæ habentur hic. huius signum est, quia cum positū fuerit supra cap.25. preceptum de pugnando contra Madianitas hic repetitur, si tamen nihil intercidisset non fieret repetitio, sed posito præcepto immediate sequeretur executio, & istud est rationabiliter dictū. Siquis tamen velit, quòd ista, quæ supra dicta sunt a capit.25. vsque nunc nō interciderint inter præceptum de pugna cōtra Madianitas, & tempus, quo pugnatum est, de quo hic, sed a Moyse per mutationem ordinis interposita sunt non multum insistimus. & tunc dicere poterit, quòd cum repetitur hic præceptū de pugnando contra Madian non repetitur, quasi tēpus aliquod vel res gestæ interciderint inter præceptū de pugnando, & pugnam, sed quia legislator aliquid interposuit mutato ordine, & sic fit mutatio in scriptura sępius.

Locutus est dominus ad Moysen. Ista litera potest dupliciter exponi secundum duos modos continuationis superioris.

Si dicatur primo modo, scilicet, quòd post mandatum de pugnando contra Madianitas non fuit immediate secuta pugna, dicemus quòd quamquam Deus iussisset Israelitis, quòd pugnarent contra Madianitas supra capit.25. tamen non determinauit eis tempus, ideo non ausi fuerunt pugnare, quousque Deus determinauit eis tempus, & modum, & hoc fuit per locutionem factam ad Moysen, de qua hic. Simile fuit de bello cōtra Amalechitas, iussit enim Deus Israelitis, quòd delerent nomen Amalech de sub cęlo Deuter. ca.25. & tamen non pugnauerunt contra Amalechitas quousque Deus specialiter pugnari iussit tempore Saulis regis 1.Reg.cap.15. Tenendo secundū modum continuationis est sensus, quòd immediate, vt Deus admonuit Israelitas pugnare cōtra Madian, de quo supra c.25. ipsi pugnauerunt, ideo ista locutio domini ad Moysen de pugnando, quæ habetur hic, non erit distincta ab illa, quæ habetur supra c.25. sed repetitur hic propter interpositionem aliorum, quæ habentur a c.25. vsque hūc.

Qualiter Deus locutus est Moysi. *Quæst. II.*

QVAERET aliquis de locutione ista, qualiter fuerit Deus locutus Moysi. Respondendū quòd multipliciter loqui poterat. Primo modo si aliquis Angelus in assumpta effigie appareret Moysi, & loqueretur ei hęc. Secundo modo si Angelus ī assumpto corpore loqueretur Moysi, & vox eius audiretur, sed nulla corporis videretur effigies, sicut fuit in datione legis Deuterono. cap.4. cum totus populus audiuit voces, sed nullam figuram vidit, vel cum loquebatur Angelus de colūna nubis ad ostium tabernaculi, de quo supra c.12. & istæ duæ sunt locutiones reales. Tertio modo poterat fieri locutio imaginaria, scilicet in somnijs. Nam multa reuelantur Prophetis in somnio supra c.12. & tunc videtur Prophetæ, quòd aliquid audit, vel aliquid videt, sicut nobis videtur in somnijs nostris, tamen nihil horum est, quia occupata anima per soporem nihil per organa percipere potest, sed solum est ibi quędam immutatio phātastica, quam Deus facit, vel Angeli eius species nouas causando, vel antiquas nouiter componendo, & isto modo Prophetæ certissimas veritates iudicant, sicut si aliquid in vigilia audirent.

Quarto modo poterat Deus loqui Moysi immutādo intellectum eius, scilicet eleuando ad intelligendū aliqua supernaturalia, vt ea, quæ habentur hic, scilicet quòd Deus vellet pugnare Israelitas contra Madian, & in ista immutatione intellectus non fit aliqua mu-

F tatio in sensibus. Potest autem istud fieri dupliciter, scilicet, quòd rapiatur quis in ecstasim, vel sine raptu. De his omnibus modis magis declaratum est supra capitu.12. Quis autem modorum istorum fuerit, patere non potest, quilibet enim horum satis erat conueniens.

In quo loco locutus est Deus Moysi ista. *Quæst. III.*

QVAERETVR vlterius ī quo loco Deus ista Moysi locutus fuerit. Respondendū est, quòd ista quæstio præsupponit determinationem præcedentis: nam non inquiritur vbi Deus locutus fuerit, nisi cum locutio realis est in

G voce, sicut fit duobus primis modis, & tunc reperiuntur aliqua loca, in quibus Deus consuetus esset loqui Moysi. Ideo dicendum, quòd aut fuit ista locutio aliquo duorum primorum modorum, aut aliquo duorum secundorum. Si in primis dicendum, quòd aliqua loca erant specialia, in quibus Deus loquebatur Moysi, scilicet intra sancta Sanctorum super propitiatorium inter Cherubim: Exodi cap.25. & supra 7. & columna nubis ad ostium tabernaculi supra cap.12. vel colūna extra tabernaculum, quam mouebat Angelus in via: Exodi cap.14. simile Exodi ca.20. & Deuterono.5. Si autem fuerit locutio aliquo duorum secundorum modorum, non est inquirendus aliquis locus specialis, in quo ista fierent, quia scriptura nihil tale determinat, sed vbicunque conuenienter fieri pote

H rat. Tenendo autem, quòd fuit facta locutio aliquo duorum primorum modorum, dicendum est, quòd poterat fieri intra sancta Sanctorum, vel ad ostium tabernaculi, vel in columna nubis alias, & isti tres modi vsitati erant, vt supra dictum fuit, sed præter hos poterant esse alij, quia vbicunque vellet Deus, poterat Angelus assumere corpus aereum, & loqui, vel apparere Moysi.

Dicet autem aliquis, quòd quamquam multi modi possibiles essent ad hoc, tamen credendum est, aut saltem verisimilius est, quòd fuerit ista locutio super propitiatorium, quàm in aliquo alio loco, eo ꝙ Moyses solitus erat introire in sancta Sanctorum ad inqui

I rendum de dubijs, vt patet supra cap.7.

Respondendum est, quòd nullo modo est verisimile, ꝙ ista locutio fuerit facta intra sancta sanctorū, quia Moyses nunquam ingrediebatur illuc, nisi cum vellet quærere de aliquo dubio, vt colligitur supra ca. 7. nunc autem ipse nolebat quærere, sed Deus ei locutus est, ideo magis videtur, quòd fuerit in aliquo aliorum locorum, scilicet in columna nubis ad ostium tabernaculi, vel alibi.

Vlciscere filios Israel prius. Idest antequam moriaris da filijs Israel vindictam. Susceperant enim magnam offensam Israelitæ a Madianitis, cum deceperint eos ducendo fęminas in castra Israel, & inducendo populum ad fornicationem, & idolatriam, ꝓ quæ secuta est plaga magna super Israel supra c.25. de hoc habituri erant Israelitæ vltionem, si delerent gentem Ma-

K dian. Et dicitur: vlciscere. nō ꝙ Moyses expeteret istā vltionē tanquam vir pugnator per seipsum occidens Madianitas, sicut occidit propheta Samuel regem Amalec 1.Reg.15.c. cum Moyses non iuerit ad bellum, etiam non vltus est Israel tanquam dux, quia non fuit ipse dux belli, sed Iosue, vt patet in lrã, hoc tñ ad ducē pertinet, cui ascribuntur oīa facta in bellis, quia ipse est principium motiuum, & regulatiuum oīum aliorum operatio autem reducitur in principale agēs, vel mouens, Moyses tñ vltus est filios Israel de Madianitis, qa ipse ordinauit qui irent ad bellum, & elegit ducē belli, vt patet hic, iō licet Iosue esset dux belli immedia-

tus.

tus, tamen magis fuit dux Moyses, qui ordinauit ipsum Iosue, & totum populum, qualiter se deberẽt habere ad bellum, vt patet hic, ideo ipsi attribuitur vindicta, tanquam principali, & dicitur hic: Prius idest antequam moriaris, quasi dicat, licet posset vindicta expeti de Madianitis post mortem tuam ab alio duce, tamen volo, ꝙ ante mortem tuã hoc fiat. Fuit enim valde conueniens, s. ꝙ ista vindicta haberetur tempore Moysi, & ꝙ per ipsum Iosue, quia Iosue constitutus erat in ducem post mortem Moysi supra c.27. iõ vt populus confideret, ꝙ ipse posset subijcere hostes Iudęis expediebat, vt viuente Moyse prospere aliqua bella conficeret: nam sicut viuente Moyse loqui debebat Iosue ad populũ, & danda erat ei quędam pars gloriæ Moysi supra c.27. s. vt postea populus honoraret eum, ita viuente Moyse pugnare debuit Iosue cõtra hostes, & prospere bella finire, vt populus assuescet ei confidere. Rab. Sal. dicit, ꝙ Deus mandauerat Moysi per se ire contra Madianitas ad pugnã, sed non iuit mittens bellatores, vt patet infra, & dicit, ꝙ Moyses dixit Deo, domine non vr̃ mihi iustum, vt ꝯ illos pugnem, inter quos nutritus sum, s. quia fuerat conuersatus inter Madianitas, & ibi duxerat vxorẽ: Exodi c.2. Sed ista ridicula sunt, nec est verisimile, ꝙ Moyses repugnasset verbis Domini maxime, quia ista excusatio nulla erat, quia etiam Moyses inter Aegyptios magis nutritus est, & a filia regis adoptatus est, sed Aegyptium virum ibi occidit, vt patet Exo. c.2. etiam super Aegyptios decem plagas pessimas induxit, vt patet a c.7. Exo. vsque ad 12. Item sicut Moyses de populo Israel per se, & adiutorio Leuitarum occidit 23. millia hominum, quia peccauerãt in vitulum: Exo.32. ita occideret Madianitas, qui peccauerant ꝯ Deum Israel. Ideo a fortiori, quia si iura propinquissimę cõsanguinitatis non excusabant bellum cõtra peccatores, multominus excusarent illud connutritio, & conuersatio Patet hoc Exo.32. c. cum dicitur: Ponat vir gladium super femore suo, & occidat vnusquisq; fratrẽ suum, & de hoc laudantur nimis, ꝙ propter Deum occiderunt proximos suos: Deuterono.33. c. s. qui dixit patri suo, & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos. Fundamentum autem Rab. Sal. erat, quia dicitur hic: Vlciscere filios Israel, quod ad Moysen dirigitur, ergo ipse pugnaturus erat. Sed intelligendum est, vt supra diximus, s. ꝙ ipse iuberet alijs pugnare, & ordinaret, qui irent ad bellum.

Vindicta contra Madianitas conuenienter facta e[st] Moy-[si]

Rab. Sal. com. re[probatur].

De Madianitis. Iubet Deus vindictam haberi de Madianitis, quia offenderãt Iudæos nimis supra c.25. Sed dicetur quare non petitur vindicta de Moabitis, cum ipsi miserint virgines suas ad castra Hebręorum, & rex Balac, qui ista fieri iubebat erat rex Moabitarum supra c.22. Dicendum est, ꝙ ad hoc fuit responsum s̃. c.25. *Et sic colligeris ad populum tuum*. Idest immediate, vt feceris istam vindictam, morieris, & ibis ad populum tuum, scilicet ad sanctos, qui sunt in sinu Abrahæ. Et dicitur colligi, idest coniungi, quia qui moritur coniungitur alijs, qui mortui sunt. Potest autem accipi hic populus pro omnibus mortuis: nam sicut viuẽtes sunt vnus populus, ita omnes mortui sũt alius populus, & qui moritur aggregatur ad populum suum, idest ad omnes alios mortuos. Alio modo accipitur ad populum tuum, idest ad sanctos viros, qui sunt in sinu Abrahę: nam ante passionẽ Christi ibi erant omnes sancti, qui decesserant sine culpa, & sine onere alicuius satisfactionis explẽdæ, vel qui in purgatorio existentes inexpletam satisfactionem in sęculo expleuerant, & postea in sinum Abrahę transibant. Et iste modus est conuenientior, quia in sacra Scriptura reperitur hoc dictum de viris sanctis, & de alijs nunquam. Dicitur autem, & sic colligeris, idest immediate mo-

A rieris. Vel: & sic colligeris, idest faciẽdo istud morieris, quasi dicat, non poteris mori antequam habeas istam vindictam de Madianitis. Forte enim volebat Deus, quòd Moyses videret istam iocunditatem, vt sicut in plaga populi pro peccato, ad quod induxerũt Madianitæ tristatus est, sic gauderet in punitione eorum iusta, quia lętabitur iustus, cum viderit vindictã, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris. Psal. 57. & sic monstrata est terra promissionis Moysi ad gaudium suum ante mortem, vt habetur Deutero. 34. capitu. vel forte factum est hoc, vt viuente Moyse vltio expeteretur per manum Iosue, vt sic populus assuesceret ad confidendum, quando mortuo Moyse ipse efficeretur dux populi.

B *Statimque Moyses*. Idest immediate post præceptum Domini Moyses fecit, quod sequit, scilicet disposuit viros ad bellum. In quo apparet verus amor subditorum, & perfectio maxima pastoris, magis enim populi salutem, quam propriam diligebat, quia mors sua dilatabatur vsque ad consummationem illius belli, si autem salutem suam nimis dilexisset, dilatasset illam pugnam, vt diutius viueret.

Armate inquit ex vobis viros ad pugnam. Idest Moyses inquit, Immediate supple ad populum armate viros ex vobis, idest date viros armatos ad pugnam.

Qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis. Idest isti viri debent esse fortes ad pugnandum electi ex toto Israel. sic patet, quia dicitur immediate, quòd de qualibet tribu eligebantur mille viri.

C *Vltionem Domini expetere*. Vocatur vltio domini dupliciter. Vno modo, quia Deus istam vltionem concessurus erat, scilicet, quòd Israelitæ non potuissent vlcisci de Madianitis, nisi Deus adiuuisset eos ad vltionem, potissime cum essent pauci, scilicet duodecim millia virorum, & pugnabant contra totam gentem Madian, maxime autem, quia istud bellum, ita prospere gestum est, quòd manifestũ est illud a Deo specialiter fuisse factum, scilicet, quia cum Israelitę occidissent omnes Madianitas, & deleuissent terram eorum, nullus omnino de Israelitis bello corruit, vt patet infra in litera, sicut ergo dicitur esse quædam bella domini, quia ab ipso specialiter fiunt Exodi 14. cap. cum dicitur, dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Vel quia miraculose gesta sunt, sicut innuitur supra vigesimo primo capitu. vbi quidam vocatur liber bellorum domini, ita vltio Dei dici potest illa, quę a Deo specialiter fit, & sic ista facta est. Vel dicitur vltio domini, idest, quòd hic vindicabatur iniuria facta Deo. Vltio enim pro iniuria, vel pro damno datur, ideo ad illum pertinet, qui iniuriam, vel damnum passus est. Dicitur autem vltio Dei, quia ipsi offensa facta fuerat. Et hoc dupliciter, vno modo, quia Madianitę voluerunt Deum concitare ad iram contra Israelitas, & diminuere cultum eius inducentes Israelitas ad idolatriam, & fornicationem sup. c. vigesimoquinto, in quibus Deus nimis offenditur.

Vltio dñi dr̃ dupliciter hic.

D

Alio modo potest intelligi, quòd erat vltio Dei,

E quia fuerat ei illata iniuria, non quidem directe, sed quia Iudæis inflicta est, & ipsi erant populus peculiaris Dei: Exodi decimo nono, & Deuteronom. capitu. septimo, omnis iniuria, vel damnum datum Iudęis videbatur inflictum Deo, sicut iniuria irrogata alicui de familia alterius redundat in principem familiæ. Et isto modo dicitur accipere in hostes eos, qui sunt hostes Iudęorum, & accipit in amicos eos, qui benefaciebant Iudæis Exodi 23. capitu. cum dicitur, quòd si audieris vocem eius, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.

Mille viri de singulis tribubus eligantur. Hic ponit modus accipiendi bellatores, erant enim Madianitę multi, scili-

ti, scilicet tota vna gens habens quinque reges, vt patet infra ideo videretur Iudæis, quòd totus populus illuc ire debebat. Deus autē voluit, quòd pauci irent, vt manifestaretur, quòd magis erat victoria a Deo, quam ex hominibus, voluit tamen istos viros esse electos, ne essent pauidi corde, & facerent pauere corda aliorum Israelitarum si fugerent de bello Deuteronom. capitu. 20. Nec dicitur, quòd isti eligantur, ita quòd sint tales viri, qui quamquam pauci sint, tamen in virtute pugnæ sint maiores omnibus Madianitis, sed dicitur hoc, vt essent isti viri electi, ne essent corde pauidi, quamquam bellum non esset conficiendum viribus eorum: sic factum est in bello Gedeonis contra Madianitas: nam cum accepisset 32. millia virorū recesserunt 22. millia facta quadam electione inter eos, scilicet, quòd formidolosi, & timidi reuerterent, manserunt autem decē millia, & adhuc de illis Deus elegit solum 300. viros Iudi. capitu. septimo. Sed manifestum est, quòd illa electio non erat, vt essent illi viri valde strenui, & possent facere bellum, quia illi non pugnauerunt, sed tenuerunt manibus suis tubas, & amphoras, & lucernas, vt patet præall. capitu. Rabbi Salomon dicit, quòd erant tria milia virorum de qualibet tribu: & hoc ponit quia in litera hebraica triplicatur iste numerus mille: sic, mille de qualibet tribu mille de qualibet tribu: & iterum. Et si obijciatur cōtra eum, quòd solum duodecim millia virorum pugnauerunt, vt patet immediate in litera, respondet quòd duodecim millia erant ad pugnandum, & duodecim millia ad orandum, & duodecim millia ad custodiendas sarcinas bellatorum, sed nemo cogit eum ad hoc. Etiam non est istud verisimile, scilicet, quòd tot viri manerent ad custodiendas sarcinas, quot ibāt ad bellum.

An de qualibet tribu iuerint. 3. millia virorū ad bellum.

Item de orantibus non est verisimile, non enim oportuit separari duodecim millia virorum, sed magis reliquus populus orabat, vt cuncta prospere euenirent bellatoribus. Item si debuissent aliqui specialiter ad orandum separari, isti debuissent esse Leuitæ, vel sacerdotes, quia ipsi erant ministri Dei segregati a ceteris supra capitu. primo, & hoc ad faciendum sacrificia, & cetera, quæ pertinebant ad diuinum cultum, & ipsi pro populo orabant, scilicet sacerdotes in sacrificijs suis Leuiti. capitu. 5. duodecim, & 14. & per totū, sed ipsi non separati sunt, quia solum iubetur hic, quòd essent de tribubus Israel, ergo non fuerunt separati aliqui ad orandum. Item si fuissent aliqui de Israelitis ad orandum separati sufficiebat, vt iste fuisset Moyses cū iste esset sanctior toto populo, & Deo magis acceptus supra capit. duodecimo, & sic non expediebat aliquos de ceteris separari. Sic fuit in bello contra Amalechitas: nam cum pugnaret Iosue contra Amalec: Moyses existens in vertice montis orabat, & vincebat Israel Amalechitas: Exodi 17. capitu. Sed etiam nunc non legitur, quòd ipse specialiter orasset, ergo non fuerunt aliqui de Israelitis separati ad orandum.

Item non potest stare ista expositio, quia repugnat literæ, quia infra distinguitur præda inter eos, qui pugnauerunt, & reliquam multitudinem, ergo præter pugnantes nulli alij iuerunt ad bellum, nec separati sunt ad orandum, aut ad custodiendum sarcinas, sed computantur nomine multitudinis, solum ergo erant duodecim millia virorum de duodecim tribubus. Fundamentum autem Rabbi Salomon processit ex replicatione literæ, quia consuetum est in litera Hebraica, vt bis, vel pluries ponat eadem dictio pro simplici re, vt patet frequenter in isto libro, & in Leuitico, quia vbi nos dicimus: Vir, frequenter litera Hebraica dicit, vir vir.

F *De singulis tribubus*. Idest de qualibet tribu erant assumendi mille viri, quia bellum erat pro vtilitate publica, & ad vindicandum iniuriam irrogatam toti cōmunitati, ideo de tota communitate debebant aliqui mitti ad expetendum istam iniuriam, sed quælibet tribus erat vna de partibus principalibus totius multitudinis, ergo de qualibet tribu erant mittendi aliqui ad bellum.

An aliquis Leuita iuerit ad bellum. Quæst. IIII.

QVAERETVR circa hoc, an de Leuitis aliqui iuerint ad bellum. Respondendum est, quòd non missi fuerunt viri, sicut de qualibet alia tribu, quod patet quia præter Leui-

G tas erant duodecim tribus Israel supra capitu. primo, & 2. Sed iubetur, quòd mittantur mille viri de qualibet tribu, & fuerunt omnes, qui missi erant duodecim millia, vt patet immediate, ergo de Leuitis non fuerunt missi, sicut de alijs tribubus, alioquin essent 13. millia.

Item dicitur hic, quòd eligerentur mille viri de singulis tribubus Israel, sed Leuitæ non computātur nomine tribuum Israel, ergo non fuerunt missi de eis viri. Patet hoc supra capitu. primo, cum dicitur: Tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorū cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculū testimonij. Causa autem, quare Leuitæ nō ibant ad bellum cum ceteris, nec faciebant cetera, quæ erant

H publice vtilitatis, est quia ipsi fuerunt separati specialiter ad cultum Dei, & non ponebatur numerus eorum cum numero Israelitarum, ideo ipsi semper debebant vacare illi officio. Israelitæ autem mitti debebant ad ea, que erant publice vtilitatis, nec in hoc grauari poterant Israelitæ tanquam essent Leuite magis priuilegiati, quia ipsi separati fuerant ad cultum Dei nomine totius multitudinis, vt patet supra capitu. tertio, & octauo cum dicitur, quòd accepit Deus Leuitas pro omnibus primogenitis totius Israel. Cum ergo semper essent in ministerio totius multitudinis, non grauabatur multitudo, si mitterentur ad similia opera semper viri de duodecim tribubus, & nunquā

I de Leuitis, velut si aliqua de duodecim tribubus esset semper occupata in negocijs multitudinis, nunquam assignarentur illi officia.

Eligantur de Israel. Aliquando accipitur Israel stricte pro multitudine duodecim tribuum solum, aliquando autem pro tota congregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum. De primo patet, vt cum dicimus, quòd totus Israel diuidebatur in duodecim tribubus, vel cum dicitur, quòd Leuite assumebantur pro primogenitis totius Israel supra capitu. tertio, & octauo, vbi necesse est intelligi de solis duodecim tribubus. Aliquando autem accipitur Israel pro tota congregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum, vt cum sepe dicitur, quòd omnis homo de filijs Israel faciet hoc, vel illud, vel quòd nullus de Israelitis, vel de aduenis faciet tale, vel tale, sicut sepe

K habetur in Leuitico, & in hoc libro. Quando autem nomine totius Israel intelligantur Leuite, & quando non, declaratum fuit supra cap. primo.

Mittantur ad bellum. Secundum expositionem Rab. Salomon, dici debebat, quòd omnes missi fuerunt ad bellum, scilicet tria millia de qualibet tribu, sed non omnes pugnabant, sed solum duodecim millia, aliorum autem quidam orabant, & quidam custodiebāt sarcinas, sed istud improbatum est. Ideo dicendum, quòd solum erāt 12. millia virorum missa ad bellum. *Dederuntque millenos de cunctis tribubus*. Idest quælibet tribus dedit mille, & sic erant distincti bellatores per

millenos,

millenos, quia millenus est nomen ordinis, scilicet, quando plura miliaria sunt ordinata, & sic erat hic, cum quęlibet tribus daret mille viros. *Id est duodecim millia virorum expeditorum.* Declaratiuum est precedētis, scilicet, quòd omnes qui missi fuerunt de omnibus tribubus erant simul 12. millia virorum, qui erāt expediti ad bellum, id est dispositi, scilicet armati: cum dicatur supra Armate ex vobis viros. Vel dicuntur expediti ad bellum, id est non habentes aliquid, quod impediret eos pugnare. Et hoc dicitur ad differentiā reliquorum, qui manebant in castris: nam quamquā essent viri pugnatores cum sępe pugnassent, tamen non erant expediti ad bellum, quia habebant secum filios, & vxores, armenta, & cętera supellectilia, quæ impediunt hominem ad bellum. Isti autem, qui mittebantur, scilicet 12. millia virorum erāt expediti, quia nihil secum ferebant nisi arma bellica, relinquentes cętera, quæ sui iuris erāt in castris. Et isto modo cum Moyses dedit filijs Ruben, & Gad, & dimidię tribui Manasse terram, quæ erat ante Iordanē dixit eis, quòd expediti pergerent ante fratres suos, scilicet, quòd dimitterent vxores, & filios, & alia, quę possidebant in terra sua, & ipsi armati solum pergerent, vt patet sequenti cap. De cęteris autem non dicitur, quòd expediti pergebant, quia ferebāt secum vxores, & liberos & cętera, quæ possidebant, cum nondum accepissent terram, in qua morarentur.

Quos misit Moyses. Dicitur eos misisse, quia ipse erat princeps in castris, & ipse elegit bellatores, atq; misit ad pugnam. *Cum Phinees filio Eleazari sacerdotis.* Iste fuit velut vnus de ducibus belli, & præcipuus. Fuit autem missus, quia erat vir strenuus in armis, & zelabat pro domino, cum ipse occidisset principem tribus Simeon, & Madianitidem coeūtes, atque auertit iram Dei a populo supra cap. 25. Conuenienter autem iste ad bellum missus est, quia ipse fuit, qui maxime zelauerat in peccato facto ꝯtra dominum per industriam Madianitarum, vt supra dictum est. Fuit autem missus principaliter ad custodiam sacrorum vasorum, quæ mittebantur in bellum. Nam dicitur hic, quòd vasa sancta, & tubas tradidit ei. Sic autem erat in alijs bellis, quòd sacerdotes ibant ad custodiam arcę fęderis, quæ ferebatur in pugnam, vt patet de duobus filijs Eli sacerdotis, scilicet Ophni, & Phinees, qui iuerunt ad custodiendum arcam in bello 1. Reg. 4. capitu. iuit etiam Phinees ad admonendum cæteros Israelitas ad pugnam, quia quandocunque pugnare debebant Israelitę ibant sacerdotes aliqui cum illis ad faciendū quasdam admonitiones coram bellatoribus instante pugna, de quibus Deutero. ca. 20. ibat etiam Phinees sacerdos, & alij sacerdotes cum eo ad clangendum tubis in bello, quia quandocunque Israelitæ pugnare deberent contra aliquam gentem iubebat, quòd clangerent tubis argenteis supra capit. 10. & tamen in illis soli sacerdotes clangebant, vt patet eo. cap. *Vasa quoque sancta.* Ista secundum Hebreos sunt arca fęderis, & lamina. Dicit enim Rab. Sal. quòd ista duo ferebantur in adiutoriū belli. De arca fœderis patet quid sit Exo. cap. 25. De lamina aurea dicēdum, quòd erat quoddā ornamentum pontificis operiens frontem eius, & pueniens ab aure vsque ad aurem, de qua declaratum est Exodi cap. 28.

Dicit etiam Rabbi Salomō, quòd Balaam ariolus, qui stabat tunc cum Madianitis dixit eis: Non poteritis pręualere contra populum istū nisi armati, & pedestres occurramus eis. Fecit ergo, quòd magica arte omnes Madianitę bellarent armati, vt sic irruerēt desuper in Hebræos faciliter eos occidentes, tunc Phinees ponebat laminam in fronte in qua erat nomen Dei tetragrammatōn, qua visa omnes de sublimi vo-

A litantes super facies suas cadebant, & sic a Iudæis leuiter occidebantur. hoc autem vult Rabbi Salomon, quia ibi dicitur infra in litera nostra, quòd Israelitę occiderunt reges Madian. Dicitur in Hebręo, quòd occiderunt eos super interfectos. in quo innuitur, quòd ipsi cadebant volantes super alios interfectos. hoc enim patet Iosue capitu. 13. cum dicitur, Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israel gladio cū cæteris interfectis, & in Hebræo dicitur: Super interfectos.

Sed istud ridiculum est, nec etiam videtur, quòd portarent Israelitę secum laminam sacerdotis, quia nunquam legitur, quòd ad aliquod bellum portaret. De arca autem legitur, quòd portaretur, vt patet in

B bello facto contra Ierico vbi lustrabatur ciuitas, & ferebatur arca coram bellatoribus Iosue. cap. 6. patet et in bello contra Philisthijm quando duo filij Eli sacerdotis portauerunt eam illuc, & capta est a Philisthijm 1. Reg. cap. 4. ducebatur autem arca in bello, vt Deus liberaret Israelitas, quia confidebant, quòd cum esset arca inter illos, faciliter vincerent. Sic patet præall. cap. cum dicitur: Dixeruntque maiores natu Israel, quare percussit nos dominus hodie corā Philisthijm? afferamus ad nos de Silo arcam fęderis domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. Et sequitur ibidem, quomodo Israelitę confidentes de victoria clamauerunt nimis, & Philisthijm scientes esse arcam Dei in castris timuerunt valde. De illa igitur dicendum est, quod adducta

C fuerit in bellum hic, & ipsa vocatur vasa sancta, quia multoties in Hebræo ponitur plurale pro singulari. Vel vocatur vasa cum arca non esset vnum solum, sed in se multa continebat, scilicet propitiatorium, & Cherubim, & virgam Moysi, & Aaron, quę fronduerat, & vrnam cum manna, de quibus declaratum est Exodi cap. 25.

Item non potest stare, quòd tulisset Phinees laminam, & poneret in fronte, quia lamina erat ornamentum pontificale, & nullus alius vtebatur eo, nisi pontifex Exodi 28. cap. cum essent distincta ornamenta pōtificis, & minorum sacerdotum, vt patet ibidem: sed Phinees non erat summus sacerdos quousque moreretur pater eius Eleazarus, ideo non poterat vti lami-

D na pontificali: Eleazarus autem non fuit mortuus vsque ad multos annos post ingressum in terram Chanaan, vt colligitur Iosue cap. vltimo. Ipse namque cū Iosue diuisit terram illam, vt patet Iosue. 14. capit. sed nunc nondum ingressi erant Israelitę in terram Chanaan, ergo non erat mortuus. Etiam quia dicitur hic, quòd post pugnam egressus est Eleazarus sacerdos obuiam bellatoribus.

Et tubas ad clangendum tradidit ei. Istæ sunt tubę, quas fecit Moyses de argento ad congregandum populū ad consilia, vel ad mouendum castra, & ista proficiebant ad multos vsus, scilicet ad clangendum in festiuitatibus super holocaustis, & victimis, etiam ad clangendum in bellis, de quibus supra capitu. 10. Iussit au-

E tem Deus fieri duas, sed nunc verisimile est, quòd essent plures. Nam immediate, scilicet in anno sequenti post hoc ingressi fuerunt Israelitę terram Chanaā, & iam habebant tubas plures, quoniam septem tubis clangebatur in lustratione vrbis Ierico Iosue capitu. sexto, & sic est verisimile, quòd multę tubę ferrentur in bellum. Datę fuerunt autem istę tubę ad clangendum, quia Deus iussit semper illas ferri in bellū, dicens quòd recordaretur Israelitarum quando clangerent in illis tubis, & liberaret eos ab hostibus supra capitu. decimo. dicitur autem. tradidit ei, id est Phinees filio Eleazari, quia non debebant tradi alicui de popularibus, nulli enim illorum licebat clan-

gere in illis tubis, cum essent vasa sacra, sed solis sacerdotibus, vt patet præalleg. capitu.

Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt, & reges eorum Eui, & Recem, & Sur, & Vr, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos, omniaque pecora, & cunctam supellectilem: quidquid habere poterant depopulati sunt, tam vrbes quam viculos, & castella flamma consumpsit. Et tulerunt prædam, & vniuersa, quæ ceperant, tam ex hominibus, quàm ex iumentis, & adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israel. Reliqua autem vtensilia portauerunt ad castra in campestribus Moab: iuxta Iordanem contra Iericho. Egressi sunt autem Moyses, & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ in occursum eorum extra castra. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus, qui venerant de bello, ait: Cur fœminas reseruastis? Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & præuaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, vnde, & percussus est populus? Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in paruulis, & mulieres, quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & omnes fęminas virgines reseruate vobis, & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio, & septimo. Et de omni præda, siue vestimentum fuerit, siue vas, & aliquid in vtensilia præparatum de caprarum pellibus, & pilis, & ligno expiabitur. Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnauerant, sic locutus est. Hoc est præceptum legis, quod mandauit dominus Moysi, Aurum, & argentum, & ęs, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omne, quod potest transire per flammas, igne purgabitur, quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur, & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Balaā ario [redacted]

Supra 25. Iudi. 21.

Captiui oēs interficiunt exceptis mulieribus virginibus.

Cumque pugnassent contra Madianitas. Hic ponitur secundum, scilicet victoriæ obtentus: nam cum Deus misisset in bellum Iudæos tāquam ministros suos

F faciliter concessit eis victoriam, ita vt nullus eorum periret, vt patet infra: pugnauerunt autem contra Madianitas, tam bello campali, quàm in vrbibus eorum, cum dicatur infra, quòd deleuerunt omnes vrbes, & castella. *Atque vicissent*. Scilicet, quòd non poterāt Madianitæ resistere eis, & vertebantur in fugam faciente domino. *Omnes mares occiderunt*. Principaliter enim bellum est contra mares, contra fęminas autē nemo pugnat, nisi insanus, & sic faciebant Israelitę cōtra omnes gentes, & omnes gentes hoc faciūt inter se. Fallebat autem hoc in Chananęis. nam tam viros, quàm fęminas a paruulo vsque ad senē iubebat Deus occidi: Deuterono. capi. 20. & cum dicitur hic, quòd occiderunt omnes mares intelligitur de masculis ętatis adultę, paruulos autem, & omnes fęminas reseruauerunt, vt patet immediate, Moyses tamen postea iussit, vt paruuli occiderentur, & omnes fęminæ, quæ no uerant viros, vt patet infra. *Et reges eorum*. Non solum occisi sunt populares, sed etiam reges, omnes enim peccauerant, ideo omnes occisi sunt, & maxime peccauerant principes, ideo ipsi maxime debuerunt occidi. Ponūtur autem hic quinque reges terræ Madian, qui occisi sunt. Fuit enim diuisa tota illa terra in quinque reges, & isti erant parui reges, ideo aliquando vocantur reges, aliquando principes, & aliquādo duces, quod apparet hic, quia infra vocātur isti quinque principes terræ Madian, vocantur autem duces supra cap. 25. & Iosue 13. & isti dicuntur duces regis Sehō, idest, quòd erant sub potestate illius: Iosue capit. 13. & hoc,

H quia erat rex Sehon potens, & tota terra Madian seruiebat ei, sicut declaratum est eodem cap. & supra ca. 22. & inter istos quinque reges nobilior, & potentior erat rex Sur, vt patet supra cap. 25. cuius fuit filia Cozbi, quę occisa fuit a Phinees cum principe tribus Simeon, de quo eod. cap. *Quinque principes gentis*. Idest isti supra dicti erant quinque principes gentis Madiā, quia erat tota terra diuisa per principatus illorum. Vocantur autem isti principes dupliciter. Vno modo, quia omnis rex princeps est, isti autem erāt reges terræ Madian, ergo erant principes. Aliter autem possunt vocari principes ad significandum paruitatem principatus eorum, scilicet, quòd non erant isti quin-

I que reges magni, sed erant tanquam parui domini, qui alias vocantur reguli, vel duces. Et dicuntur principes gentis, idest totius gentis Madian, quia nullus alius pręter eos dominabatur in terra Madian. *Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio*. Iste est Balaam, qui iuit ad maledicēdum Israelitis ad vocationem regis Moab, & conatus est ter maledicere, sed Deus prohibuit supra 23. & 24. capit. hunc autem interfecerunt Iudæi cum cęteris Madianitis, quia ipse magis nocuit illis, quàm Madianitę, cum dederit consilium de prostituendis puellis Moabitarum, & Madianitarū apud castra Hebræorum, vt sic inducerētur Hebræi ad peccandum, vt patet supra cap. 24. & hic. Iste autem non fuit de terra Madian, sed de Mesopotamia Syrię, & de ipso loco fecit eum vocari Balac rex Moab: Deut. 23. & supra cap. 23. cum dicitur: De Haran adduxit me

K Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis. Erat tamen tempore belli huius Balaam in terra Madian, ideo interfectus est cum Madianitis. Morabatur autē tunc ibi, quia Madianitæ promiserant honorare eum, vt maneret apud illos, ideo deserta Mesopotamia venit in terram Madian.

Balaam occisus cum Madianitis

Si autem objiciatur, quòd Balaam cum recessit de terra Moab non iuit in terram Madian, sed in Mesopotamiam, quia dicitur supra capitu. 24. quòd iuit in terram suam.

Dicendum est, quòd iuit illuc ad disponendum ibi de rebus suis, sed postea reuersus est, vt moraretur in terra

terra Madian, vt declaratum fuit supra capit. 22. & 23. Dicunt autem Iudæi de isto Balaam, quòd audiuit, quòd consilio eius multi de Iudæis perijssent, ideo veniebat ad Madianitas, vt redderēt ei mercedem laboris sui, ipsi enim conduxerant eum ducentes in terrā Moab supra cap. 22. sed primum verius est. Non fuit autē mortuus hic Balac rex Moabitarum inter istos, quia licet ipse conduxisset Balaam ad maledicendum Israelitis, non erat tempore huius belli in terra Madian, sed in regno suo terræ Moab, contra Moabitas autem non pugnauerunt Iudęi, quia Deus vetuerat Deuterono. cap. 2. Etiam quia facta ista fraude contra Iudæos solum iussit Deus, quòd expeterent vltionem de Madianitis, de Moabitis autem nihil dixit, vt patet supra cap. 25. & hic.

Mulieres, & pueri similiter non occiduntur à bellis.

Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos. Idest apprehenderunt viuentes omnes mulieres terrę Madian, tam adultas, quàm paruulas tā cognitas a viris, quàm non cognitas, & omnes duxerunt in castra, vt cederēt eis loco prædæ putantes se bene agere. Egerunt enim secundum legem omnium Gentium pugnantium: nullus enim fœminā occidit in bello. Etiam erat hoc secundum legem Moysi, quia iussum erat, quòd quādocunque Iudæi pugnarent contra aliquam gentem, quæ non esset in terra possessionis eorum, quòd si illa gens reciperet pacem oblatam seruiret Iudæis sub tributo, & neminem occiderent. Si autem resisteret eis pugnando debebant occidere omnes masculos potētes pugnare, fęminas autē, & paruulos seruaturi erant. Si autem pugnarent contra gentem aliquam de Chananęis, cuius terram accepturi erant in hęreditatem, occidere debebant omnes tam masculos, quàm fœminas a puero vsque ad senem Deuterono. capit. 20. hic autem pugnabant Iudæi contra gentem, quę erat extra terram possessionis eorum: nam ipsi nihil accepturi erant de terra Madian, nec acceperunt licet pręualuerint contra Madianitas, sed omnia loca eorum igne combusserunt, vt patet infra: ideo iuste videbantur agere, quòd reseruarent omnes fęminas. Moyses tamen iratus dixit eis quare fęminas reseruauerant, & iussit iugulari fęminas cognitas a viris. Fuit autem hic speciale propter fraudem factam contra Israel: nā fœminę Madianitarum, & Moabitarum descendentes ad castra Hebręorum induxerunt eos ad idolatriā, & libidinem, & propter hoc Deus misit super eos plagam magnam supra ca. 24. De paruulis etiam fuit hic speciale: nam iussit eos occidi Moyses, secundū enim legem communem paruuli reseruandi erant, quia nō erant de terra Chanaan, quam Iudæi accepturi erant. Etiam, quia non ponebatur sub anathemate: nam terra, quæ ponebatur sub anathemate totaliter destruebatur, & omnes habitatores eius occidebantur supra cap. 21. & 1. Reg. 15. ca. iussit tamen Moyses paruulos etiam hic occidi in detestationem magni criminis cōmissi contra Iudęos, & etiam ne manerent Iudæis postea hostes, non tamen fuerunt penitus deleti omnes Madianitæ, quia post hoc adhuc fuit gens Madian, quæ sępe pugnauit contra Iudæos, vt patet Iudi. capi. 7. & 8. hoc autem fuit, quia aliqui fugerūt de terra Madian tempore belli, & isti postea redeuntes in terram suam restituerunt eam in pristinum statum.

Omniaque pecora. Ista acceperunt pro pugnatoribus, & postea diuisa sunt inter pugnatores, & reliquam multitudinem manentem in castris, vt patet infra.

Et cunctam supellectilem. Idest omnia alia mobilia pertinentia ad vsus humanos, & inanimata, quę appellantur supellectilia: nam duxerunt Israelitę in castra quidquid ducere potuerunt, scilicet aurum, & argentum, vestes, & omnia metalla, & quidquid aliud erat alicuius valoris, quod duci poterat.

A *Quidquid habere potuerant depopulati sunt.* Depopulari enim destruere est, hic autem accipitur pro prædari, quia Iudæi prædati sunt quidquid possidebant Madianitę: omnia autem alia, quę non potuerunt ducere, combusserunt.

Tam vrbes quàm viculos, & castella flamma consumpsit. Idest omnia loca terrę Madian combusserunt. Intelliguntur autem omnia loca per ista tria: nam in sacra Scriptura omnis locus munitus vocatur ciuitas, vic[redacted] li autem dicuntur parua loca nō murata, scilicet rura, castella autem sunt munitiones fortes in locis tutissimis, quæ magis sunt ad tutamentum, & confugium tempore belli, quàm ad habitationem, fuit autem facta combustio horum, ne venirent aliqui ad habitandum in terra illa propter desolationē illius. Sed hoc non obstante postea habitata fuit ab illis, qui fugerant de bello, & postea populum magnum Madianitarū propagauerunt.

B

Et tulerunt prædam. Idest acceperunt Israelitæ, omnia, quæ habere potuerunt in terra Madian, & portauerunt in castra, hoc autem fuit eis pręda. *Et vniuersa, quæ ceperant tam ex hominibus, quàm ex iumentis.* Ista est pręda, quæ supra dicitur, quæ fuit tam in hominibus quàm in iumentis, cum de hominibus reseruauerint omnes paruulos mares, & omnes fęminas cuiuscunque ętatis. De iumētis autem ceperunt quidquid habere potuerunt. Vocantur autem hic iumenta ea, quę vocantur supra pecora, & ponuntur generaliter ista nomina: nam iumentum designat proprie animalia, quę non sunt ad cibum, sed ad humanum adiutorium, sicut asini equi, & cameli, & ob hoc dicuntur iumenta quasi iuuamenta. erant tamen pręter hęc pecora multa, scilicet oues boues, & caprę. Interdum tamen pecora vocantur iumenta, vt patet Exodi cap. 13. cum dicitur, quòd sanctificetur domino omne primogenitum tam in hominibus, quàm in iumentis, & tamen sanctificatio non pertinebat ad iumenta, sed ad pecora, quę sunt immolatitia. De iumentis autem solus asinus sanctificabatur, non quidem, quòd immolaretur, sed commutaretur oue Exodi capitu. 13. & 34.

C

Etym. Iumenti.

Et adduxerunt ad Moysen. Hoc autem fecerunt nondum diuisa præda inter se, & hoc propter duo, primo quia forte nesciebant an illi, qui manebant in castris habituri essēt aliquid de pręda, quia si habituri essent superuacua erat diuisio. Secundo fecerunt hoc, quia dato, quòd ipsi solum habituri essent prędam, tamen forte non conuenirent super modo diuisionis: Moyses autem certissime concordaret eos.

D

Et Eleazarum sacerdotem. Idest sacerdotē magnum. Vocatur enim sacerdos per excellentiam, quia princeps erat omnium aliorum sacerdotum, fuit autem constitutus parum ante hoc in pontificem moriente patre suo Aaron, anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense quinto, vt patet infra 33. Et ponuntur isti duo, scilicet Moyses, & Eleazarus, quia erant principes maximi in toto populo, & ambo iudicabāt causas, & corā eis apparebant illi, qui habebant aliqua dubia, vt patet supra cap. 27. & infra 36.

E

Et ad omnem multitudinem filiorum Israel. Vocatur hic omnis multitudo illa, quę manebat in castris, & ad hanc multitudinem duxerunt prędam, quia coram illis constituerunt quidquid in bello acceperant.

Reliqua etiam vtensilia portauerunt ad castra. Vocantur vtensilia omnia supellectilia ab vtendo dicta, quia eis homo vtitur ad opportunitates suas. Dicitur autem: Et reliqua vtensilia, quia supra dicebatur, quòd duxerūt omnem prædam in castra, deinde specialiter expressum est de hominibus, & iumentis, hic autem suppletur de vtensilibus, quia in bello nihil acceptum

est,

est,nisi homines, & iumenta, & vtensilia. *In campestribus Moab.* Idest portauerunt omnia hęc ad castra, quę erant in campestribus Moab. Cum enim missi fuerunt isti Israelitę in bellum contra Madian erãt castra fixa in campestribus Moab, & ibi postea illa reperierunt: nam ista erat vltima mansio totius deserti, & in hac fęminæ Moabitarum, & Madianitarum deceperunt Iudæos supra capi.25.& non recesserunt de eadem mansione, vsqueququo redirent bellatores de terra Madian,immo non recesserunt,vsquequo mortuus est Moyses. Accipiuntur autem hic large campestria Moab: nam infra 33.capitu.distinguuntur cãpestria Moab, & planiora loca Moab, & in vtroque loco castrametati sunt Iudæi.campestria enim dicuntur loca non multum plana in descensu de montibus terræ Moab versus Iordanem, planiora autem loca Moab dicuntur esse loca humiliora apud Iordanem, hic autem nihil distinguitur, sed generaliter vocãtur ista loca campestria Moab. Non erant tamen Iudæi nunc in campestribus Moab, idest in prima parte,vbi proprie sũt campestria, sed in planioribus locis Moabitarum apud Iordanem, quod patet, quia erant tũc in Belsethim,cum etiam ante hoc fuissent ibi, quando deceperunt eos mulieres Moab, & Madian supra capitu.25.Belsethim tamen erat in planioribus locis Moabitarum infra 33.capitu.

Iuxta Iordanem contra Iericho. Idest ista campestria Moab,vbi erant castra sunt iuxta Iordanem:nam Iordanis labitur per quandam vallem, quæ est in extremitatibus terræ Moab, & terræ duorum regũ Amorrhęorum ex parte orientali: & ibi est planicies quędã quæ vocatur campestria Moab, vel planiora loca Moabitarum. Dicuntur autem esse ista campestria contra Iericho, quia a fronte respicit Iericho ista campestria Moab. Diuidit enim Iordanis terram Moab, & Chanaan:nam terra Moab,& duorum regum Amorrhęorum est ex parte Orientali Iordanis, vt patet Iosue capitu.13.terra autem Chanaan est ex parte occidentali infra 34.cap.& quia in terra ista ciuitas magis Orientalis est Iericho in introitu terræ Chanaan cõmunicat terram Moab, & Iericho Iordane intermedio.

Egressi sunt autem. Hic ponitur tertium, scilicet pꝫdę diuisio, & diuiditur in partes quatuor, quia primo ponitur fęminarum occisio. Secundo immundarum lustratio. Tertio prædæ diuisio,& primitiarum solutio. Quarto gratuita oblatio. Secunda ibi. *Manete septem diebus*. Tertia ibi: *Dixit quoque*. Quarta ibi. *Cumque accessissent*.

Quare Moyses,& Eleazarus egressi sũt extra castra in occursũ bellatorum.

Circa primum dicitur, quòd Egressi sunt Moyses, & Eleazar sacerdos in occursum bellatorum extra castra.

Dicunt autem Iudei, quòd causa huius egressionis fuit,quia tota multitudo,quę manserat in castris vidit bellatores veniẽtes cum pręda, & voluit eis exire obuiam ad arripiendum prędam: Moyses autem,& Eleazarus, & principes multitudinis exierunt priores, vt detinerent multitudinem ne faceret aliquem insultũ contra bellatores. Sed hoc nihil est, quia si multitudo, quæ manebat in castris voluisset accipere prædã bellatorum, etiam potuisset accipere eam in castris, ideo nihil proficiebat, quòd Moyses,& Eleazar⁹ egrederentur ad detinẽdum multitudinem, quia etiam si tunc eam detinerent, postea in castris multitudo eriperet prædam de manu Bellatorum.

Dicendum ergo, quòd egressi sunt isti principes ad honorandum bellatores, & congratulandum eis, quia prospere gesserant pro tota multitudine, & posuerunt animas suas in manibus suis. Vel forte egressi sunt isti ad loquendum aliquid bellatoribus,scilicet

F quòd purificarentur antequam ingrederentur in castra, vel quòd diuiderent prædam taliter, aut taliter, quæ omnia dicta sunt eis extra castra, vt patet infra. Et dicitur hic de Moyse, & Eleazaro, quòd egressi sunt, quia isti erant pręcipui in toto populo. Etiam quia vterque eorum locutus est ad bellatores:nam Moyses dixit de occisione mulierum, & paruulorum: Eleazarus autem de quadam purificatione, vt patet infra.

Et omnes principes Synagogæ. Idest omnes principes totius multitudinis, qui manserant in castris, multi enim de principibus iuerant ad bellum,vt patet infra, scilicet iratusque Moyses principibus exercitus tribunis,& centurionibus,qui venerant de bello, &c.erant
G autem isti principes viri proceres, qui habebant aliquam excellentiam inter cęteros Iudæos, & per hos regebatur populus, atque vocabantur isti ad consilia.

In occursum eorum extra castra. Ad magnum honorẽ ista pertinent, scilicet,quòd omnes principes irent in occursum bellatorum ad congaudendum eis, & vt magis honorarentur bellatores non exiuit in occursum eorũ vulgaris, & rustica multitudo,sed principes multitudinis, sic enim apud Romanos fiebat, cum quis reuertebatur de bello prospere gesto,quòd dabatur ei triunphus, qui erat magnæ solennitatis.

Iratusque Moyses principibus exercitus. Causa indignationis fuit, quia reseruauerunt fęminas, & paruulos, maxime autem propter fęminas iratus est,vt patet in
H litera.Et fuit iratus principibus, quia alij bellatores nihil in hoc deliquerant,cum ipsi nihil iuberent, aut facerent, sed exequebantur iussa principum.

Tribunis,& centurionibus, qui venerant de bello. Vocantũ tribuni principes super mille, & centuriones principes super centum. Isti enim iuerant ad bellum,quoniam tota gens duodecim millium bellatorum diuisa erat per hos,& similes principes. Non enim poterat conuenienter dirigi, si tota gens immediate subiecta esset vni principi.

An tribuni & cẽturiones illi fuerint, quos elegit Moyses cõsilio Iethro.

Ex hoc autem arguunt aliqui,quòd tribuni,& centuriones, quinquagenarij, & decani, quos ordinauit Moyses ad consilium Iethro in populo manebat vs-
I que ad tempus istud, scilicet in fine anni quadragesimi ab exitu de Aegypto, & hoc quidem verum est, quòd iste ordo principatuum durauit in toto deserto, vt declaratum fuit supra capitulo vndecimo, tamen non sequitur ex hoc, quòd manserint, quia ista litera non intelligitur de centurionibus,& tribunis,quos constituit Moyses ad cõsilium Iethro, sed de alijs,qui præpositi fuerunt bellatoribus tempore belli solum, quod patet, quia de omnibus tribubus accepti sunt bellatores mille, & isti erant per electionem, scilicet, vt assumerentur fortiores, & conuenientiores ad bellum: non cõtingeret ergo,quòd de qualibet tribu acciperentur mille viri,qui essent sub vno tribuno illius tribus: nam non contingeret, quòd omnes illi mille viri essent electi ad pugnam, cum frequenter inter mille non electos reperiantur pauci, qui ad pugnam
K conuenientes sunt, sicut patet de exercitu Gedeonis qui accepit trigintaduo millia virorum ad pugnandum contra Madian, & cum dixisset, siquis formidolosus est,& timidus recedat hinc.recesserunt vigintiduo millia, & manserunt solum decem millia, & adhuc de illis decem millibus manserunt, postea soli trecentum, vt patet Iudicum capitulo septimo. Sic ergo videtur, quòd quando Moyses eligeret viros bellatores contra Madian non accepit omnes, quotquot erant sub vno tribuno, vel sub vno centurione, sed eligebat aliquos de existentibus sub quolibet tribuno, vel centurione: postea autem cum col-

lecti

lecti essent mille viri de qualibet tribu præficiebatur eis vnus tribunus, & decem centuriones, qui non erant de prioribus tribunis, & centurionibus, sed nouiter instituti. & si contingeret aliquem de prioribus tribunis, vel centurionibus nunc esse tribunum, vel centurionem non fiebat hoc, quia primo fuerat tribunus, vel centurio, sed quia nunc nouiter institutus erat. Durauit autem iste principatus solum, dum gereretur bellum, & postea rediit principatus, qui primo erat, redeunte quolibet viro ad suum tribunum centurionem, & decanum: quilibet enim de populo habebat super se istos quatuor principes: nisi ipse de principibus esset, & hoc, quia isti principes erant subordinati, vt declaratum fuit Exo.cap.18.

Cur fœminas reseruastis. Quasi dicat, male fecistis, debuissetis enim illas occidere: intellexit autem hic Moyses solum de fœminis, quæ cognouerant viros: nam ipse postea iussit has solas occidi. Et increpat Moyses istos principes, non quidem quasi egerint cõtra legem, quia per legem non debebant occidi istæ fœminæ, cum non essent de terra Chanaan: Deuteronom.cap.20.sed increpat eos, quasi agentes contra intentionem Dei, & contra rationem: nam Deus iusserat, quòd pugnarent Israelitæ contra Madianitas, quia deceperant eos, & fecerant peccare in Deum suum. supra cap.25. vbi dicitur, quòd deceperunt eos per idolum Phegor, & Cozbi filiam principis nobilissimi Madian: sed ista deceptio facta est per fœminas: ergo ipsę debebant etiam occidi.

Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel? Quasi dicat, nunquid vos nesciebatis, quòd ista vindicta expetebatur propter peccatum ad quod Madianitæ induxerũt Israelitas? Sed istę mulieres sunt, quæ induxerunt Israelitas ad peccandum: ergo puniendæ erant. Dicitur autem quòd istæ deceperunt filios Israel, quia aliud agebant, & aliud se agere ostendebant: nam ipsę solum venerant, vt deciperent filios Israel prouocando eos ad idolatriam, & libidinem: finxerunt tamen se venisse ad vendenda cibaria: & sic faciebant, vt fraudem suam aliquo velamento obumbrarent. Etiam cum inducebant Israelitas ad immolandum dijs suis fingebant se hoc facere ad solatium, & sub spe libidinis; faciebant tamen ad hoc, vt Deus irasceretur illis, cum immolassent dijs alienis.

Ad suggestionem Balaam. Quasi dicat, istæ fœminę non imaginatæ sunt istam fraudem, nec viri Madianitæ, sed Balaam: nam cum non potuisset maledicere Israelitis ad petitionem regis Moab, dixit ei, quòd daret consilium quando iret in terram suam: consilium autem fuit istud, quod habetur hic, & supra cap. 25. Idem patet Apocali.c.2. vbi dicitur, quòd Balaam docuit mittere scandalum coram filijs Israel, scilicet, comedere de immolaticijs, & fornicari, quod versum fuit Iudæis in scandalum, idest, in causam mali.

Et præuaricari fecerunt vos in Deo. Idest, fecerunt, quòd peccaretis contra Deum vestrum. Vel præuaricari, idest, trãsgredi legem, vel pactum: est enim propriè præuaricari, quando ea, quæ promisimus non seruamus, & sic Iudæi pepigerant colere Deum verum, & non habere Deos alienos: & tamen non seruauerunt pactum cum immolauerint idolo Phegor: ideo præuaricati sunt.

Super peccato Phegor. Idest in peccato idoli Phegor. Fuit autem peccatum, quòd Iudæi coluerunt illud Idolum, quod vocatur Phegor, vel alio nomine Beel phegor. Vel est secundum quosdam Phegor nomen montis, & idolum quod colebatur in monte illo vocabatur Baal: dicitur tamen hic idolum Phegor, quia ponitur in genitiuo, scilicet, idolum, quod erat in monte Phegor. *Vnde, & percussus est populus.* Et

A propter istud peccatũ percussus fuit populus plaga magna: nam viginti quatuor millia virorum perierũt supra cap.25. *Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini.* Idest si aliqui manserunt de masculis Madianitis, qui occisi non sint, occidantur. Cum enim iste populus fecerit istam fraudem contra Iudæos: quamquàm non omnes fuerint in cõsilio hoc: tñ omnes mori debuerunt. *Etiam paruulos.* Idest etiam occidite paruulos, quasi dicat, si aliqui manserunt de adultis, occidite illos: sin autem saltim paruulos occidite. Istud autem fuit contra legem cõem, quia in alijs gẽtibus q̃q̃ pugnarent Iudæi, & vincerent non poterãt occidere paruulos nisi essent gentes illæ Chananęæ Deut.c.20. vel essent positę sub anathemate. Hic au-
B tem neutrum erat: fuerunt tamen occisi paruuli propter peccatum patrum ad magnam detestationem istius criminis: aliàs autem vendendi erant in seruos, vel accipiendi a Iudæis, sed non occidendi. *Et mulieres, quæ nouerunt viros in coitu iugulatæ.* Israelitæ enim bellatores nullam de fœminis occiderant, quia lex non iubebat, cum non essent de mulieribus terræ Chanaan. Moyses tamen iussit occidi de illis eas, quę cognitæ erant a viris. Causa autem quare occiderentur fœminæ istę, erat, quia per ipsas venerat malum. Sed quare magis occidantur illæ, quæ cognouerant viros. Dicunt aliqui, quòd volebant Israelitæ punire illas, per quas peccatum venerat in Israel, & istę erant, quæ cognitæ fuerant ab Israelitis.

Quare iussit Moyses q̃ occiderentur oẽs fœminæ, q̃ cognouerunt viros.

C Sed videtur hoc aliqualiter durum, quia non omnes fœminæ Madianitarum, quæ cognitæ erant a viris, fuerant cognitæ ab Israelitis, aut venerant ad decipiendum eos: ideo non debebant omnes occidi pro hoc scelere. Ideo dicunt quidam, quòd causa huius occisionis fuit, ne Israelitæ contaminarentur: nam si mansissent omnes illæ fœminæ in potestate Israelitarum pollueréntur cum eis accipiendo eas in vxores, vel concubinas, sed hoc non licebat quãtum ad omnes, sed solum quantum ad virgines, vt colligitur Deuteronom.cap.21. ideo occisæ fuerunt omnes fœminæ cognitæ a viris manentibus solis virginibus, & has poterant accipere Iudæi in vxores. Sed ista ratio non stat: nam si propter hoc occisæ fuissent fœminæ corruptæ, etiam occidi deberent in omnibus
D alijs bellis omnes fœminæ corruptæ, quas acciperent Iudæi in præda. Sed falsum est, quia nulla de fœminis corrupta, aut virgo occidi debebat, nisi esset pugna contra populos Chananęorum Deuteronom.capitu. vigesimo. Item non stat ista ratio, quia poterant Iudæi vendere omnes fœminas corruptas gentibus alienis, & sic non commiscerentur eis: sic enim faciebant, q̃n accipiebant in pugna mulieres, quæ non essent de genere Chananæorum, vt patet præallegato capitulo.

Sed dicendum, quòd causa fuit illa, quæ primo dicebatur, scilicet, quòd volebant Iudæi occidere illas, per quas venerat peccatum in Israel, & quia non
E poterant distinguere, quæ essent illæ, quę erant cognitæ à viris Israelitis, vel quæ ab alijs viris occidebant omnes fœminas cognitas a viris, & sic occidebantur ibi omnes, per quas malum venerat in Israel. Istæ fœminæ iugulatæ fuerunt extra castra, scilicet, antequam bellatores introirent in castra, nam quousque purificarentur manserunt extra castra diebus septem, vt patet infra in litera.

Puellas autem, & omnes fœminas virgines reseruate vobis. Idest seruate apud vos fęminas virgines. Dicebat hoc Moyses, quia ipse cum alijs principibus populi regressurus erat in castra, viri autem bellatores mansuri erant extra: ibi quoque occidere debebant fœminas cognitas a viris, & seruare virgines: nam etiam virginibus

ginibus ductis de terra Madian non licuit ingredi in castra vsque ad septem dies quousq; purificati essent bellatores, quia tam ipse quàm bellatores censebantur immundi ex contactu mortuorum, vel aliàs: & non dicitur hic: reseruate vobis, idest, seruate pro vobis, quia istæ puellæ virgines non solum cesserunt bellatorib⁹, sed medietas earum data est reliquę multitudini non pugnanti, vt patet infra, sed dicitur reseruate vobis, idest seruate apud vos, scilicet, per illos dies septem, in quibus purificabantur, vt patet infra. Ponuntur autem hic puellę, & virgines: puellæ enim vocantur illæ, quæ paruæ ętatis sunt, ita vt de eis nullo modo verisimile sit, quòd a viris cognitæ essent, & circa istas non fiebat aliqua inquisitio an essent virgines, sed reseruabantur tanquam manifestę virgines. Vocantur autem hic virgines illæ, quæ erant adultæ ætatis, ita vt a viris cognosci potuissent: erat tamen dubium an cognitæ essent: & de istis fiebat inquisitio, an essent virgines, & tunc seruabantur, alioquin iugulabantur.

Quomodo mulieres cognoscebantur, quæ essent virgines, & quæ corruptæ, & quot modis cognosci potest, quòd aliqua puella sit virgo. Quæst. V.

QVAERET Aliquis quomodo Iudæi cognoscebant, quæ mulieres essent virgines, & quæ corruptæ. Respondendum est, ꝙ multipliciter cognosci poterant tam diuinitus, ꝗ humanitus: dicunt autem quidam Iudæi, ꝙ ista cognitio fiebat per arcam fęderis. s. ꝙ presentabantur omnes fœminæ coram arca, & illę, quæ erant virgines nihil patiebantur, quæ autem defloratæ erant confestim cadere cogebantur. Alij autem dicunt, quòd cognoscebatur hoc per laminam sacerdotalem. s. ꝙ ponebatur in fronte sacerdotis, & fiebat id, quod dicebatur de arca. Sed istud secũdum non est ꝯueniẽs. non. n. potuerunt sic cognosci istę fœminę, quia ista cognitio non fuit facta intra castra, sed extra, & ibi iugulatę fuerunt fœminę corruptæ, & reseruatę virgines: ibi tñ non erat aliquis, qui posset lamina vti cum nõ esset ibi summus sacerdos, sed filius eius Phinees, qui non poterat vti ornamentis pontificalibus viuẽte patre suo Eleazaro. Alij dicunt, ꝙ fiebat ista inquisitio in rõnali, vel in lapidibus, qui erant super ephod. Nam, vt dicit Iosephus, & declaratum fuit Exodi 28. cap. per fulgorem duorum onychinorum, qui erant in ephod, & per fulgorem lapidum rõnalis demonstrabatur veritas rerum, de quibus quærebatur. ideo sicut de cęteris ibi poterat inueniri veritas, ita etiam de virginitate si inquireretur. Aliter aũt dici põt, ꝙ inquirebatur hoc in rõnali: nam illud erat ad declarandum veritatem rerum absconditarum: sic dr̃ Exo. ca. 28. Portabit in pectore suo iudicium filiorum Israel, idest, Aaron portabit rõnale in pectore, per quod iudicabatur de veritatibus rerum, quas inquirebant filij Israel. Et iste erat modus cõis inquirendi, vt patet de Dauid: nam cum esset in vrbe Ceila, & timeret quòd traderent eum viri vrbis in manus Saul, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod, & tunc quæsiuit Dauid an traderet in manus Saulis, & responsum est, ꝙ traderetur 1. Regum cap. 23. De modo autem, quo inquirebatur in rationali, scilicet, an inquireretur proposita quæstione in verbis, vel Scriptura in aliqua cedula, & posita in plicatura rationalis, declaratum est Exo. 28. cap. Iste modus erat valde conueniens ad inquirendas veritates: tamen hic non potuit esse, qa ista inquisitio fiebat extra castra ab ipsis, qui iuerant ad bellum. quod patet, quia dixit Moyses, quòd fœminas virgines reseruarent, & cognitas a viris iugula-

Primus modus inquirendi virginitatem.

2. modus.

3. modus

4. modus.

F rent: ergo ipsi debebant cognoscere, quæ erant virgines, vel quæ cognitæ a viris, sed non poterant ipsi cognoscere hoc in ephod, quia nullus erat inter eos, qui posset vti ephod cum istud esset ornamentum pontificale, & ibi non erat aliquis pontifex: ergo de istis quatuor modis inquirendi veritatem occultam, qui sunt ex parte Dei, nullus poterat stare, nisi primus, de quo dubium est, an fuerit.

Alio modo poterat inquiri veritas puellarum vel corruptio per tactum vasis genitalis, & hoc modo secundũ iura est approbata inquisitio, vt matronæ inquirant virginitatem, vel habitudinem vasis fœminei: extra de frigi. & male. cap. fraternitatis. quamquàm interdum matronæ inquirentes tam in tactu, quàm
G in visu fallantur, quia sępe manus fallitur, & oculus obstetricum extra de proba. cap. causa matrimonij. & hoc modo potuerunt Iudæi inquirere.

5. modus. Quo cognoscitur naturaliter an mulier sit virgo.

Alio modo potest inquiri virginitas, siue in viro, siue in fœmina per lapidem quẽdam preciosum, qui Gagates dr̃: aqua enim huius si bibatur virginitatem demonstrat: nam qui virgo fuerit non cogetur vrinare, qui verò non est virgo immediate cogetur vrinare. De hoc hr̃ in libro De proprietatib⁹ rerum in lib. 16. & de hoc loquitur Dioscorides in lapidario suo.

6. modus.

Alio modo potest inquiri virginitas modo medicinali ex aspectu vrinarum, secundum quòd dicit Arnaldus de villa noua in quodam libro De embrione,
H scilicet, quòd vrinæ virginum lucidæ, & claræ sunt, & quandoque albæ, & quandoque glaucæ. Si verò fuerint aurei coloris, & clarè animum coeundi significant. & hoc est verũ in incorruptis. Corruptarũ aũt mulierũ vrina turbida est propter fracturã himenis: ideo sperma apparet in fundo vrinæ mulieris corruptæ: & multa alia sunt signa secundum medicos, per quæ satis veraciter cognosci potest an mulier sit virgo, vel non.

7. modus.

Multi alij modi sunt inquirendi de virginitate, aut defloratione puellarum, quorum aliquo poterant Iudæi vti ad cognoscendum hoc, quod inquirebant: & dato, quòd nullum alium haberent sufficiebat ille, quem ius recipit, scilicet, per tactum matronarum. *Et manete extra castra septem diebus.* Hoc
I fiebat, vt purificarentur illi, qui immundi erant, quibus non licebat ingredi castra quousque purificarentur. Dicunt autem quidam Iudæi, quòd hoc intelligitur de castris deitatis. s. de Sanctuario, & volunt, quòd isti erant immundi per tactum mortuorum, & quia veniebant de bello volebant intrare in Sanctuarium gratias acturi de victoria, & offerre cupientes dona: ideo Moyses antequam fieret prohibuit. Et dicunt, quòd non vetantur isti ingredi castra multitudinis, aut castra Leuitarum, sed solum castra deitatis, a quibus excludebat immunditia contracta super mortuo.

An immũdi sup mortuo venientes de bello Madiã prohibiti fuerint ingredi castra deitatis, vel in castra multitudinis.

Sed istud non stat: nam necesse est, quòd dicamus istud intelligi de castris multitudinis, quia nulla alia
K vocantur castra.

Aliqui autem, vt Rabbi Salomon distinguunt triplicia castra, scilicet, multitudinis, Leuitarum, & deitatis. sed ista distinctio nullam habet rationem, aut fundamentum in sacra Scriptura, immo nec potest stare, quia si accipiantur castra aliquando pro castris deitatis necesse est, quòd omnis immunditia repellat a castris: quia nullus homo qualitercunque immundus immittebatur accedere ad altare. Leuit. capit. vndecimo, & decimoquinto: nam propter hoc dicuntur aliquæ esse immunditiæ, quia saltem repellũt hominem ab accessu ad Sãctuarium, sed cũ agitur de immũditiis, de quibusdam dr̃, ꝙ propter illas erit homo extra castra, & quædam

sunt

sunt de quibus nequaquã dr, ꝙ erit extra castra: ergo non accipiuntur castra pro castris deitatis, quia alioquin semper diceretur, ꝙ erit homo extra castra cũ immundus fuerit. Item patet hoc, quia supra cap. 5. iubebatur, quòd fluentes semine, & immundi super mortuo, & leprosi eijciantur de castris: sed manifestum est de leprosis, quòd eijciuntur de castris multitudinis: ergo idem modus erit de fluentibus semine, & de pollutis super mortuo: sed hic agitur de pollutis super mortuo; ergo isti non debebant recipi in castris multitudinis.

Item patet hoc, quia dicitur preallega. cap. quòd Israelitæ eiecerunt de castris omnem fluentem semine, & immundum super mortuo, & leprosum, sed nullus poterat eijci de castris deitatis, quia non potest aliquis eijci de loco, nisi in quo manet, sed in castris deitatis nullus manet, cum solum irent illuc homines ad offerendum, & orandum: ergo nemo poterat eijci inde, sed dicitur de pollutis super mortuo, quòd eiecti sunt de castris: ergo intelligitur de castris multitudinis, in quibus manebant, de quo magis declaratum est supra cap. 5. Item patet, quòd istud intelligatur de castris multitudinis, quia dicitur supra, quòd Moyses, & Eleazarus, & principes Synagogæ egressi sunt in occursum bellatorum extra castra; sed non potest intelligi de castris deitatis; quia non erant omnes isti in castris deitatis, scilicet, in Sanctuario; ideo necesse est intelligi de castris multitudinis. Dicitur etiam hic, quòd iussit Moyses bellatoribus, quod manerent extra castra, sed tunc erant extra castra multitudinis; ergo ibi manserunt, & nõ accesserunt in his septem diebus ad reliquam multitudinem tanquam coinquinati: non erant tñ oẽs coinquinati: quia ista immunditia septem dierum erat ex ꝯtactu mortuorum; sed aliqui erant de bellatoribus, qui nec tetigerant mortuos, nec occiderant: manserunt tñ oẽs quousque illi, qui immundi erant lustrarentur. Iussum est autem, ꝙ manerent per septem dies: quia totidem durabat immũditia super mortuo ꝯtcta supra cap. 19.

Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit. Hic ponitur a qua immunditia erant lustrandi isti, qui pugnauerant, scilicet, ab immunditia contactus morticini. Multæ autem aliæ immunditiæ sunt, de quibus Leui. cap. 11. & vsque ad 18. & supra capitu. 19. in quarum quibusdam homines manebant in castris: in alijs autem exibant de castris: non tamen fit hic mentio nisi de immunditia super mortuo, & hoc quia in bellatoribus ista manifestè erat. De alijs autem nõ patet: si tamen aliqua esset, deberent obseruare cæremonias purificationis illius. Et dicitur: Qui occiderit, idest, qui iam occidit, & qui tetigerit, idest, qui iam tetigit, quia est hic præteritum coniunctiui, & non futurum. Nam non datur hic regula pro immunditia contrahenda, sed pro iam contracta: æquiparantur autem ista duo quantum ad immunditiam, scilicet, tangere mortuum, & occidere. Aliqui enim occidebant, qui non tangebant, vt qui lapide, vel sagitta a longe percutiebant: & isti quamquam non cõtraherent aliquam realem immunditiam, tamen lex censebat eos esse immundos, ideo vtrique purificabãtur. *Lustrabitur die tertio & septimo*. Idest purificabitur in his diebus. Erat enim regula generalis, quòd quicũque tangeret aliquem hominem mortuum, vel introiret in tabernaculum eius, quando erat ibi cadauer; vel tangeret in agro cadauer hominis occisi, aut per se mortui, vel ossa illius, aut sepulchrum, erat immundus diebus septem, vt patet supra capitu. 19. & in istis diebus non licebat eis ingredi in castra, sed in die tertio lauabat homo corpus suum aspergendo aquã lustrationis; & non lauando, & ista aqua fundebatur

Regula generalis immunditię tãtis mortuum.

A super hominem, & vestes. Iste ritus fiebat etiam in die septimo, & post hoc ad vesperum lauabat homo corpus suum, & vestimenta sua in aquis viuentibus siue aquis lustrationis: & tunc erat totaliter mundus. Aquæ autem lustrationis, quæ aspergebantur sunt aquæ commixtæ cineribus vitulæ rufæ, quæ cremabatur pro purificatione totius populi. De huiusmodi ritu habetur supra capitu. decimonono. & istud vocatur hic lustrari, idest, purgari: nam verbum lustro significat purgare, vel circunspicere, vel illuminare. Hic autem solum tangitur de purificatione, quæ fiebat in aquis lustrationis, quæ in die tertio, & septimo aspergebantur, & non dicitur de lotione in aquis viuentibus, quæ fiebat in die septimo

Aquæ lustrationis, ꝗ dicant.

B ad vesperum, quia cum Legislator descripserit complerè istam cæremoniam supra capitu. decimonono. non curauit hic omnia exprimere, sed infra expressit post omnes istas cæremonias, cum dicitur: & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Et de omni præda. Hic ponitur purificatio omnium aliorum, quæ contaminata erant: homines enim cõtaminabantur in contactu mortuorum, & purificabantur ritu supra posito. Res autem inanimatæ immunditiam incurrebant ex contactu mortuorum. Pro quo sciendum, quòd non incurrebant omnes res immunditiam ex contactu mortuorum, sed solum illæ, quæ pertinebant ad aliquem vsum humanum: inquantum per eas poterat homo effici im-

Quę incurrebat immũditiã legalẽ, & ꝗ nõ.

C mundus: vnde animalia, quæ non veniebãt in vsum humanum, vt feræ, & volucres, antequam caperentur ab hominibus non incurrebant aliquam immunditiam, licet tangerent cadauera. Res autem humanæ aliquando incurrebant immunditiam, hoc autem erat non propter seipsas, quia immunditia erat quædam irregularitas, secundum quam excludebatur quis ab accessu, & ingressu Sanctuarij, & participatione aliorum sacrorum: nulla autem res humana potest priuari ista participatione sacrorum: ergo non incurrunt immunditiam propter se, sed secundum ꝙ possunt venire, & veniũt in vsum humanum, & possunt facere hominem immundum, sed adhuc non incurrebant omnes res humanę immunditiam ex cõ

D tactu mortui: nam nullum animal incurrebat immũditiam ex hoc: ideo quando supra cap. 19. datur regula de purificatione immunditiæ ꝯtcæ super mortuo solum dicitur de hominibus, & quibusdam rebus inanimatis: & ob hoc qñ bellatores duxerunt pecora, & iumenta de terra Madian, non debuerunt ea purificare nec iussum est, sicut fuit iussum, ꝙ purificarent res inanimatas. s. vestes, & metalla, & omnia vtensilia, vt patet hic. Item non poterant incurrere immunditiam omnes res inanimatę: nam fontes flumina cisternę lacus, & omnes congregationes aquarum non poterant pollui, quamquàm tangerentur a morticinis Leui. cap. 11. semina etiam q̃ sunt in granis non poterant pollui, quamquàm tangantur a morticinis, nisi

E forte respersa fuerint aqua, vt patet prealle. ca. omnia autem alia vtensilia, quæ in vsus humanos veniunt, siue metalla, siue vestes, siue aliæ res domesticæ polluuntur ex contactu mortui, vel saltem si sint in domo, in qua aliquis est mortuus, vt patet s. capit. 19. ista autem purificantur, sed non omnia. Quædam enim sunt, quæ cum semel polluta fuerint, nunquã ad vsus humanos redire debent, sed franguntur: sic est de omnibus vasis fictilibus, & de clibanis, & cytropodibus, vt patet Leui. cap. 11. aliquæ quoque res incurrunt immunditiam, & non purificantur, vt aqua, vel vinum, & reliqui humores si fuerint in aliquibus vasis, & ceciderit interius aliquid morticinum peni-

tus immunda sunt, & non possunt bibi, vt patet præal lega. capitu. sed effunduntur. sic quoque si in domo alicuius morientis essent vasa non habentia operculum, nec ligaturam, humores, qui ibi essent, efficiebantur immundi, & non purificabantur postea supra cap. 19. Aliæ autem res pertinentes ad vsum humanum, vt vestes, & quæcunque alia, quamquàm incurrerent immunditiam ex contactu mortui, vel quia erant in domo alicuius morientis, postea purificabantur, sicut hr̃ s.c.19. & patet ĩ. in litera. Iudicant̃ aũt oẽs res, quæ de præda adductæ sunt immundæ, quia erant in domibus morientium; & multa ipsorum ꝯtigerant ipsos morientes, sicut vestes mortuorum, ideo quamquàm aliquid esset in illa magnitudine prædę, quod non esset immundum, oĩa pp dubium debebãt purificari. *Siue vestimentum fuerit, siue vas.* Idest, quidqd sit de præda, sicut vestimenta mortuorum, vel vasa q̃cunq; aut aurea, vel argentea, vel alia ꝑtinẽtia ad alios vsus, purificabunt̃. De vestibus aũt erat magis manifesta rõ, qa Israelitę expoliauerant Madianitas mortuos. De his aũt vestibus manifestum est, ꝙ immunditiam ꝯxerint, quia non solum tetigerunt mortuos: se ẽt perfusę essent, vel respersę sanguine mortuorũ. De vasis aũt non erat eadem rõ: erant tñ immunda, quia erant in domibus, in quibus erant mortui, vel erant apud ipsos mortuos, & ex hoc censet lex ꝓctam esse immunditiam. Accipitur aũt hic vas gñaliter pro omni ꝯtentiuo, vel quod est ad aliquam ministrationem. Nam ſm modum Hebraicum arma vocantur vasa. s. vasa belli, & instrumenta musica vocantur vasa. s. vasa Psalmi: & sic intelligitur hic, ꝙ oĩa hæc purificarentur. Nam ẽt arma accepta de præda Madianitarum purificanda erant, vel quidquid aliud esset. Et intelligitur hoc de omnibus rebus duris. s. quæ non factæ sunt ex pilis, pellibus, vel lino; quia de istis immediate subditur. *Et aliquid in vtensilia præparatum.* Idest etiam si aliquid fuerit de præda præparatum in vtensilia. i. ad vsus expiabitur, sicut prædicta. & hoc si fuerit de pellibus caprarum, vel de pilis, vel de lino. Vtensilia aũt vocantur quęlibet instra præparata ad aliquos vsus; nam ab vsibus denominant̃, & pñt hic accipi vtẽsilia pro ipsis vasis, vel pro vsu. Primo mõ est sensus, ꝙ si erat aliquid de pellibus, pilis, & lino præparatum ad vtensilia. i. ad faciendum inde vtensilia, ꝙ purificaretur, & tunc intelligitur, ꝙ si lana, vel pili, aut pelles, vel linum erant ad faciendum inde aliqua supellectilia, quamquàm nondum esset quidquam factum ex illis, purificarentur. Secundo mõ intelligitur, quòd si aliquid erat de pellibus caprarum, & pilis, & lino præparatum in vtensilia. i. præparatum ad vsus. s. ꝙ essent facta aliqua vtensilia ex pellibus, vel pilis, & lino, quæ proficerent ad aliquos vsus, debebant expiari. & iste sensus magis conuenit, quia non dicitur hic: si fuerint pili, vel pelles, vel linum ad vtensilia, ita ꝙ non essent facta vtensilia, sed dr̃: si fuerit aliquid de pellib⁹, & pilis, & lino. s. quod iam sit factum ex his, purificabitur. Et istud est ad vtensilia. i. ad vsus: nam postquã ista fabricata sunt, vtensilia sunt: & non ad vtensilia, nisi accipiantur vtensilia pro vsibus. sed etiam in hoc nihil differebat, quia siue essent pelles, pili, & linum, ex quibus nihil factum esset, vel esset aliquid factum ex his, vtroque modo expiari debebat. *De caprarum pellibus, & pilis, & lino expiabitur.* Idest, quidquid fuerit factum de istis, & accipiatur de præda, purificabitur. Et cum dicitur de pellibus caprarum intelliguntur omnes aliæ pelles quorumcunque animalium, & pili quicunque: sed Scriptura exprimit causa exẽpli in paucis.

F *Quomodo fiat expiatio.* *Quæst. VI.*

QVAERET Aliquis de modo expiationis harum rerum. Et dicendum, quòd ista expiãtur dupliciter: quædam enim per ignem, scilicet si possunt transire per ignem: alia per aquam, sicut facta de pilis, vel pellibus, vt patet infra, & ista expiabantur aspergendo aquam lustrationis, secundum quòd fit in hominibus, scilicet, die tertio, & septimo: & sic erunt ritè purificata, vt patet supra 19. cap. manebant autem ista immunda omnibus istis septem diebus, ita quòd non liceret alicui homini mundo tangere illa, alioquin pollueretur, ita vt non posset accedere ad sacra.

G *An paruuli, & fœminæ ducti de præda Madian fuerint purificati aqua lustrationis.* *Quæst. VII.*

QVAERETVR Vlterius de paruulis, & fœminis ductis de præda Madiã an expiati sunt ista aqua lustrationis. Respondendum est, quòd nullus de paruulis fuit expiatus, quia iussit Moyses occidi omnes paruulos Madianitas, & occisi sunt immediatè antequam bellatores introirent in castra: ergo non fuerunt purificati, quia purificatio solũ erat respectu eorum, qui erant in castris. s. vt isti, q̃ immundi veniebant non polluerent eos, qui erant in ca-
H stris. De fęminis aũt Madianitarum dicendum, ꝙ quędam occisę sunt, & quædam seruatæ. De illis, quæ occisę sunt constat, quòd non fuerunt purificatæ, sicut nec paruuli, quia ad nihil opus erat purificari: & istud fuit in omnibus fœminis corruptis: virgines autem reseruatæ fuerunt, & diuisæ inter bellatores, & reliquam multitudinem, vt patet infra: ideo de istis est dubium an purificatæ fuerint.

Et dicet aliquis, quòd non fuerunt purificatæ, quia ista purificatio erat cęremonia Iudaica solum obligans eos, qui erant sub lege, sed virgines Madianitarũ erant in Gentilitate: ergo non erant purificandæ.

Respondendum est, quòd purificatæ sunt, & quando dicitur, quòd non erant sub lege, negatur: nam cum istæ essent captæ in bello, pertinebant totaliter
I ad ius, & potestatem Hebræorum: ideo obligabantur Iudæi facere eas redire ad cultum Iudaicum. Sic patet Exodi capitu. duodecimo, cum dicitur, quòd siquis de Iudæis habuit seruos empticios, scilicet, de Gentilibus circuncidat omne masculinum eorum, & sic manducabunt de phase. Si autem habet mercenarios, non poterit cogere eos ad circuncisionẽ: sed istæ fœminæ erant tanquam serui emptitij, cum captæ essent in bello: ideo Iudæi compellebantur illas reducere ad cultum Iudaicum; sed erat ista cæremonia Iudaica: ergo debebant purificari: nam qui erat obligatus ad vnam cæremoniam legis erat obligatus ad omnes, quia non poterat quisquam obligatus esse ad vnam cæremoniam, nisi esset obligatus
K ad legem. Si autem ad legem, ergo ad totam legem. Sic arguit Apostolus ad Galatas capitu. quinto, dicens: Testificor omni homini circuncidenti se, quòd debitor sit vniuersę legis faciendæ, idest, solum ex hoc, quòd accepit circuncisionem obligatur ad omnes cæremonias. Item patent prædicta, quia Hebræi poterant accipere istas fœminas in vxores secundum regulam datam Deuteronom. 21. cap. sed tunc necesse esset, vt istæ obseruarent omnem ritum Hebræorum: ergo oportebat, vt purificarentur.

Aliquis autem dicet, quòd non fuit necesse istas fęminas expiari, quia q̃q̃ obligarent̃ ad expiationẽ aliàs obseruationem cæremoniarum, si manerent inter

ter Hebræos:tamen poterant Iudæi illas vendere alteri genti:ergo non compellebantur illas facere obseruare cæremonias legales. Nam si vendere deberent non conuerterent eas ad ritum Iudaicum; quia postea non possent vendere alicui Gentili, cum esset dare occasionem, vt ille, qui semel effectus erat Iudęus rediret ad ritum Gentilium.

Respondendum est,quòd si Iudæi immediatè, vt venerunt de bello Madian vendidissent omnes fœminas, non cogerentur purificare aliquam earum,qa immundicia attendebatur respectu Sanctuarij, scilicet,ne pollueretur: & respectu eorum,qui erāt in castris, sed si venderētur istæ fœminæ immediatè, vt ductæ sunt de bello, non accederent ad Sanctuariū, nec ad eos,qui manebant in castris: ergo nihil prodesrat purificari. Dicendum tamen quòd purificatæ fuerunt,quia istæ fœminæ fuerunt introductæ in castra, & manserunt inter Iudæos habitantes cum eis. Quod patet, quia medietas earum data est bellatoribus, & medietas reliquæ multitudini,& quædam ex eis datæ sunt Eleazaro sacerdoti, sed ad hoc necesse erat,vt purificarentur, quia aliàs inficerent cęteros, cum quibus morarentur in castris; ideo ipsę quoque purificatę sunt eodem ritu,quo Iudæi. Et cum arguebatur,quòd purificatio est cæremonia Iudaica, & solum debebat seruari in Iudæis; sed istæ puellę non erant subiectę legi; ergo &c. Respondendum, ꝙ erant subiectæ legi: nam eo quòd erant captæ in bello obligabantur Iudæi facere, quòd seruarent cæremonias legis, sicut dicebatur supra de seruis empticijs. *Eleazar quoque sacerdos.* Supra ponebatur locutio Moysi de purificatione bellatorum: hic autem ponit alia ceremonia de eadē purificatione, quā ꝓtulit Eleazar,& nō est intelligēdū,ꝙ Eleazar quasi a seipso ista dixerit,sed qa Moyses iussit ei,ꝙ ista diceret, vt patet verbis eius.s.hoc est præceptum legis, quod mandauit Dn̄s Moysi, quare autem Moyses aliquid locutus fuerit, & aliquid Eleazar non potest penitus patere causa. Et forte causam non habet, nisi solam voluntatem; quia in multis, quæ indifferentia sunt ob solam voluntatem sic,vel sic agimus, vel potest dici,quòd Moyses fecit hoc ad honorandum Eleazarum,scilicet,quòd aliqua præcepta daret Moyses, & aliqua Eleazarus:dicitur autem hic Eleazar sacerdos, idest, sacerdos magnus per excellentiam, quia ipse successerat patri suo.supra cap.20. *Ad viros excercitus, qui pugnauerant sic locutus est.* Idest, mandatum istud de purificatione dirigebatur ad viros bellatores, & hoc quia ipsi facere debebant cęremonias purificationis cum manerent extra castra. Dicunt autem aliqui, quòd Eleazarus locutus fuit ista, quia ministratio legis in cæremonialibus magis pertinebat ad sacerdotem magnum,quàm ad Moysen, cum mundities, vel immunditia principaliter attendatur respectu Sanctuarij,cuius cura pertinet ad sacerdotes:ideo solus Eleazar dare debebat ista præcepta, & non Moyses, quia tn̄ sacerdotes noui erant, & nondum instructi; Moyses aliquando præcepta dabat. Sed ista ratio multum superficialis est, quia sicut Eleazarus dedit hic quædam præcepta de purificatione: ita poterat dare ea,quæ dedit Moyses. *Hoc est præceptum legis, quod mandauit Dominus Moysi.* Prius enim ponit auctoritatem dicti sui,quàm dicat.s.quòd istud non est ex voluntate sua factum,sed ex mandato Dei, & denūciauit Dominus istud per Moysen:ei enim loquebat̄, & postea Moyses ad populum,vel ad sacerdotes.

Duo elementa purificatiua.

Aurum, & argentum. Hic ponitur regula de purificatione,quæ non erat eodem modo celebrāda in omnibus, sed quædam purificanda erant per ignem, alia autem per aquam: sunt enim ista duo elementa

A purificatiua omnium immunditiarum:nam propter subtilitatem ignis, & viuacitatem caloris omnes impuritates consumit: nec est aliquid quod ita perfectè purificationem faciat. Vnde tota impuritas sęculi huius in iudicio per ignem purificabitur, vt patet prima Petri cap.3. & in istis elementatis quando aliquid penitus purificari debet,per ignem purificatur, si potest ignem sustinere. Secundum purificatiuum est aqua,quę sordes abluit, non quidem consumendo,sed abstergendo. & ista purificatio minor est, qa aqua solum tollit sordes, quæ superficietenus inhærent:& non multum radicatæ sunt:ignis autem quascunque tollit. Vnde & aqua vim purificatiuam ab igne suscipit: nam aqua si calida sit magis purificare B potest,quàm cum frigida est, hoc autem quia calor digerit, & subtiliat, & facit, quòd aqua magis penetrare possit,& consequenter efficacius sordes tollere. Purificatio ergo ignis est efficacissima: purificatio autem per aquam solum est in defectum, scilicet, cum non potest adhiberi purificatio per ignem,& hoc qa quędam res ignem non tolerant. Et sic dicitur hic, ꝙ omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur,& quod non potest sustinere ignem lustrabitur aqua,& quia omnia metalla possunt sustinere ignē, dicitur quòd aurum & argentum, & omnia metalla igne purgabuntur. *Aes & ferrum.* Aes aliquando est nomen generale ad alia metalla, & etiam monetę vocantur æs. quia fiunt de metallis. sic dicitur Lucę 21.cap.quòd vidit Christus quandam viduam mit- C tentem in Gazophylacium æra minuta duo, idest, duos paruos denarios. Alio modo accipitur ęs specialiter pro quodam metallo; & in ista significatione accipitur hic,cum nominentur sex metalla, septimū autem metallum,scilicet, cuprum subticetur hic, qa intelligitur per alia sex, vel per clausulam generalē, quæ sequitur, scilicet. Omne quod potest transire flammas. cuprum autem potest sustinere ignem, sicut cętera metalla.

Quare hic ponuntur omnia metalla purganda, & seruanda. in destructione vero Iericho tantum quatuor.
Quæst. VIII.

D QVAERET Aliquis quare hic ponūtur omnia metalla purganda per ignem, & seruanda, & in destructione vrbis Iericho solum accipiuntur aurum,argentum,æs,& ferrū; Iosue c.6. Rn̄dent aliqui, ꝙ ibi ēt reseruantur omnia metalla, sed non exprimunt spāliter cū intelligant ꝑ vasa ęnea,quia æs est nomen gn̄ale ad metalla. Sed istud non stat,quia ibi distinguit æs a ferro,auro, & argento: si aūt acciperetur gn̄aliter non distingueretur ab aliquo metallo,sed oīa assignaret. Iō aliter & melius rn̄dendum, ꝙ magna diuersitas est inter destructionem Iericho, & destructionem Madianitarum; quia Iericho ꝯsecrata fuit Deo,& anathematizata hominibus:ita ꝙ nihil liceret accipere eis inde, quod in E vsus humanos ꝓueniret,vt patet Ios. c.6. nā & Achā, q accepit palliū coccineū, & regulā aureā lapidat⁹ est Iosue c.7.iō illa, q̄ diuino cultui applicari nō poterant destruebant̄ totaliter: inter metalla aūt solū quatuor applicabant̄ cultui diuino in vasis & supellectilib⁹ Sāctuarij.s.aurū & argētū,es,& ferrū:iō ista quatuor reseruari debuerūt:patet hoc,qa aurū erat ad faciēdum duo Cherubī sup arcā,& ad faciēdū ꝓpitiatoriū,& ad cooperiēdū arcā, & altare thymiamatīs ꝑ totū, & ad faciendū candelabrū cū omnib⁹ vasis suis: argentum aūt erat ad faciēdū bases tabularū, & ad facienda capitella colūnarū. De his Exo.c.25.& 26. ęs erat ad faciēdū bases colūnarū atrij,& paxillos,& labrū ęneum, & coope-

cooperiendum altare holocaustorum, & ad faciendũ vasa eius. De his Exo. cap. 27. ferrum aũt erat ad faciẽdum instrumenta erigendi, & deponendi tabernaculum, vt martellos forcipes, & similia. Solum ergo ista quatuor iussa sunt seruari in destructione Iericho, & fuerunt posita in thesauris Domini: Iosue cap. sexto. destructio autem Madianitarum non fuit Domino consecrata, sed facta ad vtilitatem multitudinis Israel, ideo omnes greges, & armenta, iumenta, & omnia supellectilia, & omne metallum, & puellæ virgines, & generaliter quidquid ad vsum humanũ conferre potest conseruatum est præter omnes mares, & fœminas cognitas a viro, & apparet differentia, quia in destructione Iericho nihil acceperunt Israelitæ, sed omnia posita sunt in thesauris Domini. In præda autem Madian omnia prouenerunt populaбribus, & sacerdotibus, præter aurum, quod ipsi spõte Deo obtulerunt, vt patet infra. *Et omne quod potest transire flammas.* Idest, omne quod igne purificatur, & non consumitur, aut incineratur, & hoc fit dupliciter, quia quædam transeunt per ignem, & eliquantur in eo, sicut aurum, argentum, stannum, cupriũ, & plumbum: alia autem transeunt per ignem non eliquata, sed consumuntur in eis impuritates, sicut æs, calibs, & ferrum, quocunque autem horum modorum debebat fieri purificatio in igne. Alia autem sunt, quæ nullo modo sustinent ignem, vt vestes, pelles, lina, & similia. *Igne purgabitur.* Ista purificatio non est cæremonialis, sed naturalis, quia in ea adimuntur impuritates realiter, in purificatione autem legali non adimuntur impuritates, sicut in aspersione aquæ lustrationis: immo ibi maior causatur impuritas, cum illa aqua sit commixta cineribus vitulæ: ista tamen purificatio accipitur hic, vt cæremonialis. Censentur enim omnia ista fuisse immunda, ideo cum transeunt ad Iudæorum vsum debebant purificari. *Quidquid autem non potest sustinere ignem.* Ista sunt, quæ in igne posita in cinerem vertuntur, & fumum emittunt, quod est per resolutionem ipsorum, & sic est generaliter de omnibus, quæ non sunt metalla, vel non habent conformitatem magnam cum metallis. *Aqua expiationis sanctificabitur.* Ista purificatio ponitur in defectum, quia efficacissima purificatio est in igne: quæ autem non sustinent ignem possunt habere quandam leuem purificationem, in aqua vt dictum est. Ista tamen non purificabantur in aquã per ablutionem, & defricationem, sed per solam aspersionem aquæ cum cineribus: vnde ista non erat purificatio naturalis, sed cæremonialis, quia non erant purificata realiter ista, sed secundum opinionem legis: & non dicitur, quòd purificabuntur in aqua simpliciter quasi in quacunque aqua lauari possent, sed dicitur de aqua expiationis: ista enim est aqua commixta cineribus vitulæ rufæ. De cæremonijs autem faciendi, & conseruandi istos cineres patet supra capi. 19. Cum vero aliquis homo, vel aliqua supellex expiari debebat, ponebatur modicum de cineribus in aliquo vase, & superfundebatur aqua ad commixtionem, & tunc in vase illo tingebatur hyssopus, & aspergebantur ex illa aqua homines immundi, vel vtensilia supra capitu. decimonono. Vocatur autem aqua expiationis, quia ista sola est, quæ expiabat. Nam licet aqua pura naturaliter expiet abstergens sordes; lex tamen non iudicabat aliquem purificatum esse quousque aspergeretur ista aqua. Vnde siquis renuerit aspergi ista aqua, manebat immundicia sua super eum, & peribat de populo suo atque contaminabat Sanctuarium Domini supra 19. cap. Et dicitur hic sanctificabitur, idest, mundabitur, quia istæ res mundatæ erant, cum aspergerentur ista aqua. San-

F ctificare enim multipliciter accipitur, sicut sanctum esse: sanctus enim significant mundum, & firmum, & Deo applicitum, & sic sanctificare est mundare, confirmare, Deo applicare. De primo patet Leui. cap. 11. & 20. Sancti estote, quia ego sanctus sum, idest, estote mundi, quia ego sum mundus. De secundo sunt multa exempla, quia frequenter dicitur cum dãtur aliqua præcepta: erit hoc sanctum lege perpetua, idest, erit hoc firmum. De tertio patet Exo. capit. 13. Sanctifica mihi omne masculinum, idest, applica ad ad me. Idem de die sabbathi Exo. c. 20. hic autem accipitur sanctificare in primo modo: alijs modis accipitur sanctificare, sed non sunt ita vsitati. *Et lauabitis vestimenta vestra die septimo.* Istud intelligitur de lo-

Sanctificare quid significet.

G tione, quæ erat in aquis viuentibus: nam illi, qui erant contaminati super mortuo in die tertio, & septimo aspergebantur aquis lustrationis, & in fine diei septimi lauabantur in aquis viuentibus, & ista non erat aspersio, sed lotio per defricationem. Differebat autem ab aspersione aquæ expiationis, quia illa erat cum cineribus, & ista non. Etiam quia illa erat ad aspergendum guttatim, & non ad abluendum: alia autem erat ad abluendum. Etiam quia aquam lustrationis non poterat aspergere super immundum, nisi alius, qui esset mundus, poterat tamen ipse immundus lauare seipsum in aquis viuentibus. De hoc patet supra cap. 19. & cum dicitur hic, quòd lauabunt

Quo differenter vtebant aquis lustrationis a viuentibus.

H vestimenta etiam intelligendum est, ꝙ lauarent corpora, sic patet præalle. cap. Legislator tamen non curauit hic exprimere omnem ritum purificationis, cũ supra expressus fuisset. De supellectilibus dubium est, an lauari debuissent in aquis viuentibus post aspersionem aquarum lustrationis, sicut erat de hominibus, & de vestibus. Dicendum, ꝙ non, quia supra cap. 19. vbi ponitur complete iste ritus, non dr̃, ꝙ lauarentur supellectilia, sed solum homines & vestes. Circa cęremonialia tñ non obligabantur Iudæi plura facere, quàm iussum erat: immo nec debebant plura facere. Sic patet Deuter. 12. cap. s. quod pręcipio tibi, hoc tm̃ facito Dño: nec addas quidquam, nec minuas.

Et purificati postea castra intrabitis. Idest, cum feceritis omnia, quæ dicta sunt de purificatione intrabitis

I purificati in castra. s. ꝙ per cęremonias istas censebatur ablata omnis immunditia, & licebat introire istis in castra, vbi erant alij mundi: ante hoc autem non licebat ingredi in castra multitudinis, & multo minus in Sanctuarium: nunc autem ingredi poterant in Sanctuarium ad reddendum grates de victoria obtenta.

Dixit quoque Dominus ad Moysen: Tollite summam eorum, quæ capta sunt ab homine vsque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos, & omnes principes vulgi: diuidesq; ex æquo prædam inter eos, qui pugnauerũt, egressiq;

K sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem. Et separabis partem Domino ab his, qui pugnauerũt, & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tam ex hominibus quàm ex bobus, & asinis, & ouib⁹, & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimũ caput hominum, & boum, & asinorum, & ouiũ, cunctorumq; animantium, & dabis ea Le-

uitis,

uitis, qui excubant in custodijs tabernaculi Domini. Feceruntque Moyses, & Eleazar, sicut præceperat Dominus. Fuit autem præda, quam exercitus ceperat, ouium sexcenta septuagintaquinq; millia, boum septuagintaduo millia, asinorum sexaginta millia, & mille animæ hominum sexus fœminæi, quę non cognouerant viros trigintaduo millia. Dataque est media pars his, qui in prælio fuerant, ouium trecenta trigintaseptem millia quingentæ, è quibus in partem Domini supputatæ sunt oues sexcentæ septuagintaquinque. Et de bobus triginta sex millibus, boues septuaginta & duo: de asinis triginta millibus quingentis, asini sexagintaunus. De animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini trigintaduæ animæ. Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicuti fuerat ei imperatũ ex media parte filiorum Israel, quam separauerat his, qui in prælio fuerant. De media vero parte, quæ contigerat reliquæ multitudini, idest, de ouibus trecentis trigintaseptem millibus quingentis, & de bobus trigintasex millibus, & de asinis trigintamillibus quingentis, & de hominibus sedecim millibus, tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Leuitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus. Cumq; accessissent principes exercitus ad Moysen, & tribuni centurionesque dixerunt: Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, & ne vnus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donarijs Domini singuli, quod in præda auri potuimus inuenire periscelides, & armillas, anulos, & dextralia, ac murænulas, vt depreceris pro nobis Dominum. Susceperuntque Moyses, & Eleazar sacerdos omne aurum in diuersis speciebus pondus Sanctuarij sedecim millia septingẽtos quinquaginta siclos a tribunis & centurionibus. Vnusquisque.n. quod in præda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerũt in tabernaculum testimonij in monimẽtũ filiorũ Israel coram Domino.

[Præda ma... ne describitur.]

[In bello il... nullus ex Israelitis fuit occisus.]

Dixitque Dominus ad Moysen. Hic ponitur de præda facta diuisio, & primitiarum solutio. Nam quãquàm non iuissent omnes ad bellum; tñ omnes de præda aliquid suscipere debebant, & quia in diuidenda prẹda aliqui grauarentur, aut se grauatos putarent si hu-

A mano iudicio dirimeretur Deus dedit regulã de mõ diuidendi. *Tollite summam eorum, quæ capta sunt*. Erat.n. diuidenda præda, ideo oportebat, vt primo sciretur numerus rerum acceptarum, vt sic iusta fieret distributio. *Ab homine vsque ad pecus*. Idest, tollite summam oĩm hoĩm, & pecorum non solum tñ fuerant capti hoĩes, & pecora, sed ẽt aurum, & argentum, & alia metalla, atq; supellectilia. De his aũt non dr̃, ꝙ cõputentur, & rõ est, quia in illis non assumebatur distributio ſm numerum, sed ſm valorem: in pecoribus.n. & hoĩbus, q̃q̃ non essent oẽs æqualis valoris, tñ fiebat distributio ſm æqualitatem numeri: nec in hoc erat distributio iniusta, cum vtriq; parti possent dari hoĩes, & pecora magni valoris, & parui valoris: ideo posset

[Quare in diuisione [illegible] de supellectilibus non fuit facta diuisio, sicut in reliquis.]

B æqualitas esse valoris cum æqualitate numeri. In alijs aũt rebus.s.supellectilibus, & in metallis non põt sic accipi, quia ista non sunt ita determinata, vt numerari debeant, quia pñt esse plura, vel pauciora per subtractionem, vel diuisionem ꝯtinui: ideo non hñt noĩa distincta tanquam supposita, sed ꝯgregantur tanquam partes, & ꝑ ꝯgregationem iudicatur æqualitas, vel inæqualitas valoris. Item quia in istis est magna inęqualitas valoris: erit.n. aliqua supellex, q̃ valet plusquam mille supellectilia: iõ comparatio numeri in his nihil est, sed modus erat, ꝙ quilibet ꝯferret in cõe omnia, quæ in bello acceperat, & omnibus collatis fiebat diuisio.

Dicet aliquis, ꝙ solum ponitur hic de hominibus, & pecoribus, quia alia non sunt distributa inter pu-

C gnatores, & reliquã multitudinem, sed quod quisq; rapuisset suum erat, vt patet infra in litera.

Respondendum est falsum esse: nam tunc pecora, & iumenta, & homines non diuiderentur inter pugnantes, & non pugnantes, quia soli pugnantes acceperunt prædam, ergo ipsi soli accepturi erant eã. Sed falsum est: ideo dicendum, ꝙ illud solum intelligitur de auro.s.quòd omnia alia, quæ capta sunt in bello, erant communia, & æqualiter diuisa sunt inter bellatores: aurum autem non est diuisum, sed quod quisq; accepit hoc ei proueniebat: ideo qñ fieri debuit diuisio prædæ inter pugnantes, & non pugnantes, pecora & iumenta, & homines æqualiter diuisi sunt. Cętera autem supellectilia non diuisa fuerunt per nume-

D rum, sed ducta sunt ad collationem, & ibi secundũ æqualitatem valoris diuisa sunt. Aurum autem non fuit ductum ad collationem, sed quilibet sibi retinuit quod rapuerat: & postea Domino totaliter oblatum est, vt patet infra. *Tu & Eleazar sacerdos, & principes vulgi*. Isti debebant diuidere prædam, quia erant tanquam iudices populi, & erant viri honorabiles: iõ populus magis ꝯfideret de eis, ꝙ fideliter summam acciperent atque diuiderent. Vocantur principes vulgi principes multitudines, & possunt isti accipi pro 12. principibus.12.tribuum, qui erãt principes totius vulgi. Vel possunt accipi pro principibus, quos constituit Moyses consilio Iethro.s.pro tribunis, & Centurionibus, decanis, & quinquagenarijs, de quibus

E Exod.18.cap. Sed dicendum, ꝙ accipitur hic primo modo, quia quãdo facta est computatio totius populi, vel debebat facere aliquid Moyses cũ principibus semper assumebat principes 12.tribuum, vt patet s̃.c. 1. ideo ita acciperet hic ad computandũ prædam. Itẽ patet, quia si intelligeretur de tribunis, centurionibus, &c. non diceretur, ꝙ Moyses, & principes vulgi diuiderent prædam, sed Moyses, & Iudices vulgi, quia isti non erant principes, sed iudices. Item non erat cõueniens iudices istos assumi ad faciendum aliquid cum Moyse, quia præ multitudine ꝯuenire non pñt ad vnum actum, sicut non posset totus populus ꝯuenire ad aliquid vnum, quod patet, quia accipiẽdo oẽs

[Quare Moyses, & Eleazar, & principes populi diuiserũt ꝑdam.]

istos iudices, essent plures quàm 80. millia: nam paulo ante hoc computati fuerant in populo sexcenta millia virorum, & mille, & septigēti, & 30. ideo oportet, quia haberent isti sexcentos, & duos tribunos, & centuriones sex mille, & 17. & quinquagenarios 12. millia, & 34. & decanos sexaginta millia. & 183. qui sunt vltra 80. millia, qui non possent conuenire ad aliquē vnum actum, ergo non fuerunt isti congregati ad diuidendum prædam, & tollendum summam illius. Quòd autem tanta esset multitudo populi apparet in numeratione, quæ fuit facta pauloante hoc in eodē anno, de qua supra 26. cap. ideo accipiuntur hic principes pro 12. principibus 12. tribuum. *Diuidesque ex æquo prædam.* Idest diuides æqualiter: non solum ipse Moyses diuisurus erat prædam, sed etiam alij principes cum eo: & cum dicitur, ꝙ erat æqualis diuisio inter bellatores, & reliquam multitudinem non est sensus, ꝙ tantum daretur cuilibet de multitudine, quantum cuilibet bellatori, sed ꝙ tātum dabatur toti multitudini manenti in castris, quantum omnibus bellatoribus, & sic non erat diuisio per ęqualia respectu ꝑsonarum, quia bellatores erant 12. millia, vt patet supra in litera: reliqui autem manentes in castris erant quasi sexcenta millia virorum, vt patet supra c. 26. iō tantum dabatur vni bellatori, quantum 40. vel quinquaginta viris de illis, qui manserunt in castris. Sed arguetur, ꝙ deberet æqualiter diuidi præda inter eūtes ad bellū, & manētes in castris, qa dr̄ 1. Re. 30. ęqua ps erit eūtis ad bellū, & manentis ad sarcinas, & silr̄ diuiderēt spolia. Ad hoc rn̄deri pōt dupliciter: vno mō, ꝙ illa lex nō erat tp̄e belli huius, sed incępit tp̄e Dauid, qn̄ pugnauit contra Amalechitas. Vnde dicitur pręalle. cap. Et factum est hoc ex illa die, & deinceps constitutum, & præfinitum, & quasi lex in Israel vsquè ad diem hanc: ergo a principio non erat ista lex; alioqn non dubitassent super hoc viri, qui iuerunt cum Dauid. Alio modo & conuenientius rn̄detur, ꝙ dato, ꝙ ista lex fuisset a principio tempore huius belli cōtra Madianitas non obligarentur bellatores æqualiter diuidere prædam cum manentibus in castris, quia illa litera intelligitur de euntibus ad bellum, qui tamen postea manserunt ad custodiendas sarcinas bellatorum, & illi aliquo modo dicuntur pugnatores: nam necesse erat, quòd aliquis maneret ad custodiendas sarcinas, alioquin possent hostes irruere super sarcinas, & diripere illas sibi. Cum ergo isti sint occupati in rebus bellatorum debent habere mercedem bellatorum. Item si acciderit, quòd bellatores superētur ab hostibus, illi qui sunt in custodia sarcinarum ęqualiter erunt in periculo, quoniam hostes poterunt irruere super eos, & necesse est, vt succumbant, vel vt pugnent. hic autem est dissimile, quia isti, qui manserunt in castris non iuerunt ad pugnam in terram Madian ad custodiendas sarcinas bellatorum, nec accesserunt prope terram illam, & dato, quòd isti bellatores perirent non incumbebat eis aliquod periculum, quia remotissimi erant, ideo non debebant habere æqualem portionem cum bellatoribus, sicut si de regione aliqua irent quidam ad bellum, & alij manerent in vrbibus: manentes non debebant tantum recipere de pugna, sicut euntes ad bellum, vel fortè nihil. Hic tamen Deus iussit dari aliquid manentibus in castris: & hoc fortè nihil propter bonum pacis, quia qui manserunt in castris erant plurimi, & si euntes retinuissent sibi totam prædam irascerentur manentes, facerentque impetum in eis, & tumultuarentur castra. Datum autem est eis aliquid, scilicet, quòd quadraginta, vel quinquaginta de manentibus in castris reciperent tantum, sicut vnus de pugnatoribus. Vel potest dici, quòd fiebat hoc, quia

An deberent spolia æqualiter diuidi inter bellantes, & non bellantes.

F manentes in castris erant dispositi ad eundum in bellum, sicut illi, qui iuerunt: ideo aliquid habere debebant, vel quia licet ipsi mansissent in castris, tamen non erant penitus, sicut qui manent in vrbibus, sed aliquo modo erant in expeditione bellica, ideo aliquid habere debebant, licet non æquale.

Inter eos, qui pugnauerunt, & egressi sunt ad bellum. Hic est ordo præposterus, quia prius est, quòd aliqui irent ad bellum, quàm quòd pugnarent. hic autem dicitur primo de pugnatoribus, quàm de egredientibus ad bellum. iste modus loquendi est vsitatus apud poetas. Sic patet per Virgiliū secūdo Aeneidos.

Moriamur mediaque in arma ruamus.

Prius tamen dicere debuisset ruamus in arma, ꝙ̄

G moriamur. Istæ duæ clausulæ, scilicet, qui pugnauerunt, & egressi sunt ad bellum, non ponuntur tanquàm distinctę, quia tunc esset sensus, quòd illi, qui manserunt ad custodiendas sarcinas, & non pugnauerunt, non deberent habere aliquam partem de præda. Sed falsum est, ideo intelligendum, quòd vna clausula istarum nihil addit ad alteram, sed omnes, qui egressi sunt ad bellum habentur tanquam pugnantes, ideo omnes egredientes ad bellum acceperunt partem. Ponitur etiam alia clausula infra. Et fuerunt in bello: sed etiā ista nihil addit ad præcedentes, quia pro nullo alio accipitur hic fuisse in bello, nisi pro fuisse in numero bellatorum, licet actuali-

H ter non pugnassent.

Et inter omnem reliquam multitudinem. Vocatur reliqua multitudo virorum manentium in castris: fœminæ autem non computantur hic, nec assignata fuit eis aliqua pars, quia ipsæ nunquam egrediuntur ad opera bellica, nec sunt conuenientes ad hoc, licet in politia Socratis determinaretur, quòd fœminæ egrederentur ad bellum, sicut viri sumendo parabolam ab animalibus brutis, sed hoc improbat Aristo. 2. Polit. capitu. 2. ideo pars illa, quæ prouenit multitudini diuisa est inter solos viros, sed solum inter illos, qui erant potentes ad opera bellica, scilicet, viginti annis, & supra, in qua ætate ascribuntur homines militiæ secundum legem Mosaycam, vt patet s̄. ca. 1.

Fęminæ secundū politiam Socratis debebant ire ad bellum nō autem secundum Arist.

Et separabis partem Domino. Hic ponitur de primi-

I tijs dandis de rebus acquisitis in bello: Deus enim vult, vt gratulemur ei in singulis, in quibus nobis benefacit, sicut condignum est, vt omnibus benefactoribus nostris pro singulis beneficijs gratias impendamus, sed nihil in nobis est, quod Deo auctore non susceperimus: ideo in singulis ei gratias impendere deberemus: potissime tamen in eis, quæ maiora sunt, & magis a Deo conferri videntur: huiusmodi est de victoria belli: nam a Deo est, quòd vincamus, vel vincamur, & non dependet ex fortitudine bellica, vel ex multitudine bellatorum. Sic patet primo Regum decimoquarto capitu. ex verbis Ionathę ad armigerum suum, non est difficile saluare Domino, vel in multitudine, vel in paucis:

K & primo Machabæ. capitu. quarto: dicit Iudas facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cœlo fortitudo est: volebat ergo Deus, quòd pro hac victoria, quæ ab ipso collata fuerat, potissimum, quia miraculose collata fuerat, cum nec vnus de Iudæis perijsset destructis tot millibus Madianitarum, & desolata terra ei gratiæ fierent, & quia congratulatio licet in corde precipua sit maior apparet, cum aliqd exterius manifestatur in opere, ideo uoluit, ut in signo exteriori aliquid sibi fieret, quod denotaret interiorem gratulationem, & hoc fuit, quòd daretur aliquid de præda belli

Deō,

Deo, & quia Deus hoc recipere non poterat, nec eo indigebat, fecit, vt ministri eius. s. sacerdotes hoc reciperent, iubens, quòd tam bellatores, quàm reliqua multitudo manens in castris aliquid Domino impenderent de præda, & determinatur hic quantum isti impendere deberent, & quia non solum fuerat hic collata victoria, sed etiam miraculosè collata est, ipsi qui pugnauerant impenderunt omne aurum, quod acceperant in bello pro thesauris Domini, scilicet, quia nullus de euntibus ad bellum perierat, vt patet infra.

Considerandum autem, quòd istud quod separatū est de parte, quæ prouenit bellatoribus, & de parte, quæ prouenit reliquæ multitudini ad dandum Deo non fuit separatum post factam diuisionem per omnes, sed antequam daretur quidquā alicui, scilicet, quòd diuisa est præda in duas medietates equales, & de vna earum, quæ proueniebat toti multitudini data est quædam portio Deo, reliquum autem diuisum est inter reliquam multitudinem, & sic factum est de portione, quæ prouenit bellatoribus. Dicitur autem hic, & separabis partem Domino ab his, qui pugnauerūt, idest de parte, quæ prouenit pugnatoribus adhuc separabis partem vnam Deo, idest ad dandum sacerdoti magno loco Dei, quanta autem sit ista pars, immediatè patet. *Ab his, qui pugnauerunt, & fuerunt in bello.* Idest de parte, quæ prouenit pugnatoribus, istæ due clausulæ idem sunt, scilicet, pugnauisse, & fuisse in bello, quia nemo poterat pugnare, nisi sit in bello, existentes autem in bello pugnantes censentur, sed ponitur vtraque ex modo loquendi Hebraico, qui interdum superabundat. *Vnam animam de quingentis.* Idest de omnibus animabus, quæ prouenerint bellatoribus dabis partem Domino, & modus erit, quòd de quingentis animabus detur vna: accipitur autem hic anima pro re animata: nam, siue homo, siue pecora vocantur hic animæ, & hoc, quia homines accepti in bello, & pecora ex medietate prouenerūt bellatoribus, & de his dabat partem Domino, multitudo etiam dabat partem de portione sua, sed dabat de quinquaginta animabus vnam. Causa huius diuersitatis est, quia illi, qui manebant in castris, non pugnauerunt, nec posuerunt animam suam ad mortem, sicut bellatores, ideo rationabile erat, quòd plus acciperent bellatores de preda, quàm reliqui non pugnantes. Etiam excedebant eos in alio, scilicet, quòd tantum susceperant de præda pugnatores, qui erant 12. millia, sicut reliqui manentes in castris, qui erant quasi sexcenta millia. Item pugnatores dabant primitias suas summo sacerdoti, reliqua autem multitudo dabat primitias suas omnibus leuitis, vt patet in litera, sed omnes leuitæ erant multi: sacerdos autem magnus etiam cum omnibus alijs sacerdotibus faciebant paruum numerū, ideo maiores esse debebant primitiæ reliquæ multitudinis, quàm primitiç bellatorum. *Tam ex hominibus, quàm ex bobus, & asinis, & ouibus.* Per hæc intelliguntur omnia pecora quæcunque adducta sunt de terra Madian si aliqua alia fuissent, sicut capræ chameli, equi, & similia. Sed satis dici potest, quòd nulla alia fuerunt præter hæc, nam cum infra determinatur quantitas primitiarum tam de parte bellatorum, quàm de parte reliquæ multitudinis solū ponitur numerus ouiū, boum, asinorum, & hominum, si tamen fuissent aliqua alia pecora, vel iumenta capta in præda tangeret hic de eis, cum tam diligenter ponatur ibi numerus boum, & ouiū, ita vt nec vna ouis relinquatꝰ. Ideo dicendū, quòd nulla alia pecora fuerunt ducta de terra Madiā, sed satis mirabile est quōo in tota terra Madian non fuerunt saltē duæ capræ aut vnus equus, vel chamelus. *Et dabis eam Eleazaro sacerdoti.* Idest ista pars primitiarum cedet Eleazaro, qui est sacerdos magnꝰ,

A & hoc, quia ista pars cedebat Domino, sed Deus non poterat eam recipere, nec indiget ea, ideo aliquis loco eius recepturus erat, nullus autem propinquior erat quàm ministri eius, & quia sacerdotes sunt ministri eius principales commisit eam Eleazaro sacerdoti.

An sacerdotes minores acceperint aliquid de istis primitijs belli, sicut leuitæ, & sacerdos magnus. Quæst. IX.

QVAERET aliquis circa hoc an sacerdotes minores aliquid acciperent de istis primitijs pugnæ. Et videtur, quòd aliquid recipere deberent, quia omnes istę primitiæ, quæ B dabantur de parte bellatorum, quàm quæ dabantur da parte reliquæ multitudinis proueniebant Deo, ipse autem tradidit eas ministris suis, & quia sacerdotes minores, ita erant ministri Dei, sicut leuitę, & sacerdos magnus, debuit eis aliquid dari de ista præda. Quòd autē daretur sacerdoti magno patet hic, quòd verò daretur reliquis leuitis apparet infra, ideo necesse est intelligi, quòd etiam daretur aliquid sacerdotibus ne essent peioris conditionis, quàm leuitę, cum magis ministrarent Deo, quàm leuitæ.

In contrarium videtur, quia hic ponitur, quòd portio, quæ data est Domino de parte pugnatorum prouenit Eleazaro, & portio data de parte reliquę multitudinis prouenit leuitis, sed nihil aliud erat de quo primitię dari possent. Ergo sacerdotibus mino- C ribus nullæ primitię de præda datę sunt. Simile autem habetur in solutione decimarum, nam leuitis iubebantur dari omnes decimę Israel. summo autem sacerdoti dari debebat decima de decimis leuitarum, de quibus supra cap. 18. sacerdotibus autem minoribꝰ nihil dabatur de decimis, vt patet ibidem, ergo similiter nihil erat dandum hic de primitijs prædę.

Respondendum est, quòd sacerdotibus minoribus fuit datum aliquid de primitijs prædę, quia non debebant esse peioris conditionis, quàm leuitę, & fuit eis datum aliquid de parte, quæ prouenit Eleazaro sacerdoti, nam omnes sacerdotes minores computabātur de domo sacerdotis magni potissimum nūc, quia erant valde pauci, ideo de parte summi sacerdotis, quæ erat satis magna, debebat eis dari. Cum verò arguit, Ad rōnē in cōtrariū. D quòd hic dicitur de primitijs summi sacerdotis, & de primitijs leuitarum, & nihil agitur de primitijs sacerdotum, ergo nullæ dabantur eis. Respondendum est, quòd quamquàm non agatur mentio explicite, tamen subintelligitur, scilicet, quòd daretur eis de primitijs summi sacerdotis. Cum autem confirmatur, quòd summo sacerdoti dabantur quædam decimæ, & leuitis dabantur omnes aliæ, & nullæ proueniebāt sacerdotibus minoribus, ergo sic non proueniebant eis primitię hic, non tenet consequentia, quia ibi assignantur eis multa alia iura sufficientia illis, ideo de decimis nihil eis datum est, sed solis leuitis & sacerdoti magno, qui non habebant prouentus sufficientes aliunde: sed tempore huius belli nondum suscipiebant sacerdotes aliqua iura, nec Leuitæ, quia non E ministrabant Domino, nec habebant Israelitæ vnde soluerent, cum non colerent terram, nec vacarent laboribus, ideo si darentur aliqua iura de præda sacerdoti magno, & aliqua Leuitis, & nulla darentur sacerdotibus grauarentur nimis ipsi nō habentes aliūde aliquos prouentus. Et sic dicendum, quòd data fuit eis aliqua pars, scilicet, de hac, quæ data est sacerdoti magno. *Quia primitiæ sunt Domini.* Istud est redditiuum causę pro superiori, scilicet, quòd ideo datæ sunt istæ partes prædæ Eleazaro, quia primitiæ sunt Domini, idest, quædam partes separatæ pro Deo, quasi dicat, pro victoria cōcessa Israelitis debebat aliquid dari

dari Deo, & istud vocatur primitiæ. & quia Deus non suscipit, nec indiget his primitijs facit eas dari ministris suis. Eleazarus autem erat princeps sacerdotum, ideo fecit, quòd ei, & reliquis minoribus sacerdotib⁹ daretur vna pars primitiarum de præda. *Ex media quoque parte filiorum Israel.* Hic ponitur portio de præda, quæ data est Leuitis de parte, quæ prouenit multitudini manenti in castris, & dicitur, ex media parte filiorum Israel, idest ex medietate prædę, quæ prouenit filijs Israel. Non accipitur autem hic medietas secundum numerum hominum, sed secundum prędę magnitudinem, vocantur autem hic filij Israel illi, qui mãserunt in castris, non quidem, quòd bellatores non essent de filijs Israel, sed quia semper maior pars populi vocatur populus absolutè, vt cum dicimus populus facit hoc, vel populus locutus est, quasi alij non sint de populo, hoc modo etiam respectu leuitarum dicũtur omnes alij esse filij Israel in populo Iudæorum, quasi non sint leuitę de filijs Israel. *Accipies quinquagesimum caput.* Idest de quinquaginta capitibus accipies vnum. s. de hominibus, vel de pecoribus prouenientibus sibi accipies de quinquaginta vnũ, & istud pro leuitis. Causa autem quare de pecoribus, & hominibus prouenientibus toti multitudini dabat vnũ de quinquaginta, & de prouenientibus bellatoribus dabatur vnum de quingentis, supra assignata est. *Hominum, & boum, & asinorum, & ouium.* Ista quatuor genera exprimuntur hic fuisse accepta in præda de quorum quolibet designatur quot capita fuerint, & quot fuerint data Deo. *Cunctorumque animantium.* Ex hoc dicet aliquis, quòd præter homines, boues, oues, & asinos fuerint aliqua alia animalia tam de pecoribus, quàm de iumentis, cum dicatur hic, cunctorum, que animantium, quod videtur esse additum ad præcedentia, semper tamen videtur dicendum id, quod supra, scilicet, quòd nulla alia animalia ducta fuerunt de terra Madian, nisi de illis quatuor generibus, quia cum tam diligenter exprimatur numerus omnium animalium de his quatuor generibus, ita vt nec vnũ deficiat, aliquo modo tactũ fuisset de alijs animalib⁹, sed nihil oĩno tãgit. Cum vero dr̃ hic: Cunctorumq; animantium. Dicendum, quòd non ponitur hic additiuè, sed expositiuè, sicut interdum in Scriptura multę clausulæ ponuntur.

Quomodo fuerunt datæ primitiæ Domino de vtensilibus, & metallis. Quæst. X.

QVAERET aliquis circa prædicta de vtensilibus, & metallis, quæ accepta sunt in præda, quomodo fuerint datæ primitię Domino, vel quomodo diuisa fuerint. Ad hoc aliquis respondebit negando præsuppositum huius quæstionis, pręsupponitur enim, quòd vtensilia, & omnia metalla diuisa fuerint inter bellatores, & reliquam multitudinem, sicut homines, & pecora. Sed hoc non apparet, quia solum dicitur de diuisione hominum, & animalium brutorum. Item dicitur, quòd non stat hoc, quia infra dicitur, vnusquisque enim, quod in pręda rapuerat suũ erat, ergo non fuit facta aliqua diuisio. sed hoc non est conuenienter dictum, quoniam Deus volebat, quòd manentes in castris haberent partem de tota præda, sed in supellectilibus, & metallis esset magna pars prædę, ergo etiam de illis portio data fuit manentibus in castris. Cum vero arguitur, quòd non fuisset diuisa præda supellectilium, quia dicitur vnusquisque quod rapuerat suum erat, falsum præsupponitur, quia illud non intelligitur de tota pręda, sed solum de auro, vt patet infra. alioquin homines, & pecora non diuiderentur inter pugnato-

F res, & manentes in castris. Ideo satis rationabile est, quòd fuerit facta diuisio supellectilium, licet hic subticeatur, & causa subticendi est, quia supra dicebatur de modo diuidendi homines, & iumenta, & hoc erat secundum æqualitatem numeri: in supellectilibus autem non poterat poni conuenienter talis modus diuisionis, sed credendum est, quòd alio modo diuiderẽt, scilicet, ducendo omnia ad collationem, & diuidendo per medium secundum æqualitatem valoris. Quòd autem aliquid hic subticeatur necesse est dici, quia oportet, quòd aurum, & argentum, & cętera supellectilia diuiderentur, vel inter bellatores solum, vel inter bellatores, & reliquam multitudinẽ, quod patet, quia aurum, & argentum, & multa genera metallorum, & supellectilium in bello capta sunt, sed de his nihil prouenieba totaliter cuilibet capienti, nisi aurum, vt patet infra: oportet ergo, quòd argentum, & cętera metalla, & supellectilia capta diuisa fuerint, sed nihil de hoc exprimitur, ergo necesse est, quòd dicatur aliquid hic subticeri. Vnde rationabile est dici, quòd subticeatur diuisio facta supellectilium, & metallorum inter pugnatores, & reliquam multitudinẽ. Tunc autem stat dubium, de quo quęrebatur, scilicet, qualiter fuerint datæ primitię Domino de rebus illis. Responderi posset dupliciter, vno modo, quòd nullę primitiæ datæ sunt, quia sufficiens fuit, quòd darentur de hominibus, & pecoribus in signum gratiarum pro victoria, ideo de alijs non exprimitur. Alio modo potest intelligi, quòd fuerunt datæ primitię eo modo, quo de pecoribus, & hominibus, scilicet, quòd de medietate, quæ prouenit bellatoribus, datę sunt primitię Eleazaro, & de medietate prouenienti reliquæ multitudini datę sunt primitiæ leuitis, & sicut dabatur de pecoribus, & de hominibus quinquagesimũ caput de parte multitudinis, & quinquegesimũ de parte bellatorum, ita daretur hic pars quinquagesima in valore de medietate non pugnatorum, & pars quingentesima de medietate, quæ prouenit pugnatoribus. *Et dabis ea leuitis.* Nomine leuitarum intelliguntur hic soli Leuitæ, qui non erãt Sacerdotes, scilicet, Gersonitæ, & Meraritę, & pars quædam Caathitarum. Nam Leuita dupliciter dicitur, aliquando enim importat nomen progeniei, & aliquando nomen officij. Primo modo omnes, qui sunt de stirpe Leui, siue sint sacerdotes, siue non, vocantur Leuitę. Secundo modo vocantur Leuitæ illi solum, qui ministrabant in minoribus officijs, scilicet, qui non erant sacerdotes, & isto mõ accipitur hic: sunt enim distincta iura sacerdotum, & Leuitarum supra 18. ca. postea autem ista iura erant diuidenda inter Leuitas, sed an secundum ęqualitatem, vel secundum dignitatẽ, non apparet. *Qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.* Idest, qui vigilant in custodiendo tabernaculum Domini, in quo denotatur officium Leuitarum, pro quo recipiebant ista stipendia: erant enim Deo debita ista, quæ dabantur, sed quia ipse non indigebat his, dabat ministris suis: si autem Leuitæ non haberent aliquod ministerium, non darentur eis primitiæ istæ. & dicitur hic, ꝙ excubant in custodijs Domini, quia istud est vnum ex officijs Leuitarum, scilicet, quòd cũ castra essent fixa, ipsi castrametarentur in circuitu tabernaculi attente custodientes, ne quis de popularib⁹ accederet ad Sanctuarium, aut cõiungeret se illis, alioquin oriretur indignatio Dei super populum. Leuitæ etiam deponebant tabernaculum quando deponendum erat, & portabant illud in via, cum mouenda essent castra, & figebant illud erigentes cum castra figerentur. De his supra cap. 1. Dicitur autẽ hic in custodijs tabernaculi, idest totius Sanctuarij, quia non solum custodiebant Leuitæ tabernaculum, sed etiam

Rñ. Auct.

G

Ad q̃oné.

H

I

K

etiam atrium eius, sed accipitur hic large tabernaculum pro Sanctuario. *Feceruntque Moyses, & Eleazar, sicut præceperat Dominus*. Hic ponitur executio prædictorum, scilicet, de summa recipienda, & de facienda diuisione inter pugnatores, & reliquam multitudinē, & hoc fecerunt Eleazar, & Moyses, & non solum ipsi, sed etiam principes vulgi cum eis: sic enim iussum fuerat, vt patet supra. *Fuit autem præda quam exercitus ceperat*. Hic determinatur quantitas prædæ, vt sequatꝛ diuisio inter pugnatores, & non pugnatores. Et ex hoc confirmatur id, quod supra dicebamus, quòd in pugna contra Madian nulla animalia fuerunt capta præter homines, oues, boues, & asinos, quia hic dicit, quòd ista fuit præda, quæ sequitur, quasi ista sola esset præda, sed solum ponuntur hic quatuor genera animalium, ergo non fuerunt alia capta, alioquin superfluè diceretur, quòd ista fuit præda. Ponitur autem hic numerus determinatus boum, ouium, hominonum, & asinorum, vt sciatur quantum proueniebat cuilibet parti, & quantum Eleazaro, & quantum Leuitis. *Sexaginta millia, & mille animæ hominum sexus fœminei*. Ponitur hic numerus prædæ quantum ad homines. Et vocantur hic animæ ipsi homines ex modo scripturæ. Et dicitur sexus fœminei, quia quāquàm capti sunt homines sexus masculini in præda, tamen non venerunt in diuisionem, scilicet, quòd pugnatores acceperunt omnes paruulos, & fœminas ducētes in castra, sed Moyses fecit, quòd omnes masculi, siue magni, siue parui iugularentur, ideo nullus de eis hic computatur, sed solæ fœminæ. *Quæ non cognouerunt viros*. Dicitur hoc, quia omnes fœminæ Madianitarum captæ sunt a bellatoribus, & ductæ in castra, sed non fuerunt omnes reseruatę. Nam iussit Moyses, quòd omnes fœminæ, quæ cognouerant viros iugularentur solis virginibus reseruatis, & istæ diuisæ sunt inter pugnatores, & reliquam multitudinem, & de his dicitur, quòd non nouerunt viros. *Dataque est media pars his, qui in prælio fuerunt*. Idest medietas totiꝰ prædæ, scilicet, de omnibus hominibus, & pecoribus supra computatis in litera data fuit 12. millibus virorum, qui fuerunt in bello, & alia medietas data est reliquæ multitudini. *Ouium 337. millia quingentæ*. Ista est medietas totius prædæ quantum ad oues: erāt enim sexcenta septuaginta quinque millia, quarum medietas est 337. millia quingentæ. *Ex quibus in partem Domini supputatæ sunt oues sexcentæ septuaginta quinque*. Idest de istis ouibus, quæ prouenerunt bellatoribus venerunt in partem Domini, idest in partem Eleazari sacerdoti, & sacerdotum minorum sexcentę 75. dicuntur autem prouenisse in partem Domini illa, quę dabātur sacerdotibus, & Leuitis, qui erant ministri Dei, sed de parte, quę prouenit bellatoribus dabantur primitiæ Eleazaro, & minoribus sacerdotibus. Prouenerunt autem solum sexcentę 75. oues, quia de quingētis dabatur vna, vt patet supra, ideo de trecentis millibus ouium datæ sunt sexcentę, & de 37. millibus, & quingentis datæ sunt 75. *Et de bobus 36 millibus*. Tota præda boum fuit 72. millium, de quibus medietas prouenit bellatoribus, scilicet, 36. millia boum, & de his dederunt partem, quæ proueniebat Domino, scilicet, boues 72. nam de quingentis dabatur vnus, iō de 30. millibus darentur 60. & de sex millibus darentur 12. *De asinis 30. millibus quingentis asini 61*. Fuit autem tota præda asinorum 60. millia, & mille, ideo medietas, quæ proueniebat bellatoribus erat 30. milliū, & quingentorum asinorum, & cum de quingētis daretur vnus de 30. millibus, & quingentis proueniebant 61. *De animabus hominum 16. millibus*. Idest de puellis virginibus, quę diuisę sunt in pręda, & istę fuerunt 32. millia, de quibus proueniebant 16. millia pu-

A gnatoribus. *Cesserunt in partem Domini 32. animæ*. Idest prouenerunt Eleazaro, qui recipiebat istas primitias loco Dei 32. virgines, quia de 16. millibus proueniebant 32. cum daretur vna virgo de quingentis. *Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro*. Iusserat Deus, quòd primitiæ, quæ prouenirent ex parte bellatorum darentur Eleazaro, & aliæ, quæ proueniebant ex parte multitudinis darentur Leuitis, ita autē factum est hic, & non est intelligendum, quòd fuerint datæ istę primitiæ Eleazaro, idest soli Eleazaro, sed etiam sacerdotibus minoribus pars data est, vt supra declaratum fuit, sed dicuntur datæ Eleazaro istæ primitiæ, quia ipse erat princeps omnium sacerdotū.

B *Ex media parte filiorum Israel*. Idest ex medietate ꝓdæ, ꝙ prouenit filijs Israel, idest pugnatoribus, hic autem accipitur è contrario, quàm superius, quia supra vocabantur filij Israel tota multitudo, quæ diuidebatur contra bellatores: Hic autem accipiuntur filij Israel pro bellatoribus. Et necesse est sic dici, quia dicitꝛ hic, ꝙ primitiæ istorum traditæ sunt Eleazaro, sed supra dicebatur, ꝙ primitiæ bellatorum darentur Eleazaro, & primitiæ reliquæ multitudinis darētur Leuitis. Patet etiam ex eo quod sequitur, scilicet. *Quam separauerat his, qui in prælio fuerant*. Idest, ista media pars filiorū Israel fuerat separata pro his, qui in bello fuerunt, sed isti non possunt vocari multitudo, quæ erat in castris: ergo bellatores vocantur hic filij Israel, & in hoc est magna ęquiuocatio, & difficultas intelligēdi Scripturam.

C *De media vero parte, quæ contigerat reliquæ multitudini*. Hic ponuntur primitiæ, quæ datæ fuerūt Leuitis de medietate prædæ, quæ prouenit reliquæ multitudini, idest, multitudini virorum manenti in castris, & ponuntur hic omnia quatuor genera animalium, de quibus fuit præda, & quantum de quolibet prouenerit non pugnantibus. *Tulit Moyses quinquagesimum caput*. Idest tam de hominibus, quàm de bobus asinis, & ouibus dedit Moyses Leuitis de quinquaginta vnum, & istę erant maiores primitiæ, ꝙ̄ illę, quę datę sunt Eleazaro sacerdoti, scilicet, in decuplo, quia quinquaginta est sub decuplum quingētorum. Et secundum hoc patet, quot asini, quot boues, quot oues, quot homines venerint Leuitis accipiendo in decuplum eorum, quæ prouenerunt Eleazaro sacer-

D doti. Vnde de 337. millibus quingentis ouibus prouenerunt sex millia septingentę, & quinquaginta oues. De bobus autem 36. millibus prouenerunt Leuitis septingenti 20. boues. De asinis autem 30. millibus quingentis prouenerunt Leuitis sexcenti, & decem. De virginibus 16. millibus cesserunt Leuitis 320.

Dedit Leuitis, qui excubabant in tabernaculo Domini. Idest assignauit Moyses istam partem Leuitis minoribus pro eo, quòd excubabant in tabernaculo Domini, idest, erant vigilantes, vel attenti ad faciendum omnia ministeria in tabernaculo Domini, quæ pertinebant ad officium eorum, quæ supra assignata sunt. Vel dicitur, quòd excubabant in tabernaculo, idest, in circuitu tabernaculi, scilicet, Sanctuarij. Nam Leui-

E tæ erant diuisi in quatuor partes, & castrametabātur ad quatuor latera Sanctuarij, de quo patet supra cap. 3. istud autem erat, ne illi, qui non erant Leuitæ non accederent ad Sanctuarium. *Cumque accessissent*. Hic ponitur gratuita oblatio. Iusserat enim Deus de his, quæ in bello acquisita sunt dari primitias sibi, quæ supra datæ leguntur. Harum autem solutio erat sub necessitate, quia Deus iusserat; ideo eis solutis adhuc bellatores gratis alia obtulerunt, scilicet, totum aurū, quod in bello acceperant pro mirabili liberatione, quia nec vnus ex bellatoribus defuit. *Principes exercitus*. Multi enim fuerunt principes in exercitu cōtra Madian. Nam licet esset vnus dux omnium bellatorum,

rum, tamen sub eo erant multi principes minores, scilicet, tribuni, centuriones, & alia genera principatuum *Tribuni, & centuriones dixerunt*. Isti sunt de principibus belli, & non sunt tribuni, & centuriones, qui constituti sunt tanquam iudices per Moysen consilio Iethro, sed sunt alij principes belli, quibus committebantur multi viri regendi. Si autem diuisus esset totus exercitus per tribunos, oportebat, vt essent tribuni 12. in bello, & si per centuriones, oportebat, vt essent 120. & hoc. quia bellatores erant 12. millia. *Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum*. Hic ponitur causa istius oblationis, scilicet, pro admirabili victoria. quia nullus defuit in bello. Dicunt enim, quòd recensuerunt, Idest computauerunt bellatores, qui sub eis fuerunt, & nullus inuentus est defecisse. Dicunt autem. Nos serui tui, quia Moyses erant princeps totius populi, & Propheta Deo acceptissimus in signis atque portentis, ideo omnes timebant eum atque honorabant. *Quos habuimus sub manu nostra*. Idest in potestate nostra. Isti, qui loquebantur erant principes belli, & quilibet habebat sub se aliquos viros, scilicet, centuriones habebant centum, & tribuni habebant mille, quorum quilibet curam gerens de suis computauit eos finito bello. *Et ne vnus quidem defuit*. Idest nullus defecit de pugnatoribus, etiam nec vnus, quod mirabile erat: ideo tanquam pro admirabili specialiter Domino gratias offerebant. *Ob hanc causam offerimus in donaria Domini*. Idest, quia scimus hoc mirabiliter factum, offerimus Deo dona. Donaria enim, & dona idem sunt: dicitur autem aliquis offerre in donaria, idest offerre aliquid tanquam donum, & sic erat de auro, quod isti obtulerunt. *Singuli quod in præda auri potuimus inuenire*. Idest totum aurum, quod ex præda habitum est offerimus. Dubium enim est, an intelligatur de auro, quod prouenit solis principibus, vel de eo quod prouenit toti militiæ. Nam dicitur hic, quòd centuriones, & tribuni obtulerunt. Sed dicendum videtur, quòd non solum principes, sed omnes bellatores obtulerunt aurum suum, quod patet, quia istud offerebatur pro speciali beneficio, scilicet, quòd nullus in bello perijt. Sed istud beneficium non solum erat collatum principibus, sed etiam omnibus bellatoribus, ideo videtur, quòd omnes obtulerunt. Item patet, quia quod quisque inuenisset de auro in præda, suum erat, & non diuidebatur, nec deducebatur, ad collationem, vt patet infra, sed nō est verisimile, quod ipsi principes per se inuenissent istud aurum, quia ipsi non vacarent prædæ per seipsos, sed alij minores, & quod quisque inuenisset de auro suum erat, nec dabat inde aliqua iura principibus: ergo principes non poterant tantum de auro habere in iure suo de bello, sed videtur, quòd fuerit aurum omnium bellatorum. Principes tamen dicuntur obtulisse, quia forte omnes bellatores videntes miraculum Dei in victoria valde prospera inter se conuenerunt, quod totum aurum in bello acceptum Domino offerrent, & tunc principes collecto auro ab omnibus bellatorib⁹ suis, offerrent illud loco omnium bellatorum.

Periscelides. Hic ponuntur ornamenta, vel vtensilia, quæ de auro erant, & oblata sunt. Et primum est in periscelidibus. Ista enim sunt ornamenta brachiorum, scilicet, quidam circuli de auro, vel alterius rei, q circundantur brachijs, & dicuntur a peri quod est circum, & chelim, quòd est brachium, quasi in circuitu brachiorum. Nomen autem positum hic in Hebræo significat ornamenta crurum. Et similes habetur Isai. cap. 3. vbi ponuntur ista ornamenta, & multa alia. *Et armillas*. Idest ornamenta circa armos, & forte nō sunt in vsu talia ornamenta, cum quotidie mutentur noui cultus, & habitus mulierum, & virorum.

F *Annulos*. Ornamenta manuum sunt, quæ in communi vsu manent. *Ac dextralia*. Ornamenta sunt, q̄ in brachijs gestantur, & sunt in brachio dextro, & inde destralia appellantur. *Et murenulas*. Ornamenta sunt circa collum pendentia, quæ in modum cuiusdā piscis, qui murena dicitur fabricata sunt: vnde Cantico. primo dicit: Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. In Hebræo habetur hic. *Humam*. Idest clausura. erant ista genera ornamentorum ad tenendum, vel ligandum vestes ne ab inuicem separentur. Dicit autem Ra. Salo. quòd erant quædam clausuræ quas apponebant viri in membris genitalibus mulierum, ne ab alijs cognoscerentur facta quadam perforatione, sicut fit ad ponendum in aures, sed turpe est tale cogitare, nec est credendum aliquando tale fuisse. Delirium Rabi Salomonis.

G *Vt depreceris pro nobis ad Dominum*. Idest damus omnia ista ornamenta aurea, vt ores pro nobis ad Deum, scilicet, pro salute nostra. Pro duobus enim offerebant bellatores ista ornamenta aurea, scilicet, ad gratiarum actiones pro victoria miraculosè acquisita, cum nullus ex eis defecerit. Etiam, vt oraretur ad Dominum pro eis, vt semper vlterius prospere agerent, principaliter tamen offerebant ad gratiarū actiones. Sic est de holocausto. nam principaliter offertur ad laudem Dei: tamen proficit ad expiationē pro peccatis Leui. cap. 1. non tamen dabatur istud aurum Moysi, vel Eleazaro, vt oraret Dominū pro bellatoribus, sicut nunc datur alicui presbytero, vel viro religioso eleemosyna, vt oret pro aliquo, sed cedebat

H in ius Sanctuarij, vt fierent inde vasa pro Sanctuario, vt patet infra cum dicitur, & susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij in monimentum filiorum Israel: offerentes tamen posuerunt Moysi istud on⁹, vt oraret pro eis ad Dominum, quia ipsi offerebant hoc Deo.

An Moyses teneretur orare pro bellatoribus, cum offerrent aurum Domino. Quæst. XI.

Qværet aliquis, an cum bellatores taliter offerrent aurum Domino, teneretur Moyses orare pro eis. Respondendum est, quòd absolutè non tenebatur: nam non potest dici, quòd teneretur ex promissione, vel conuentione, quia non promisit Moyses nec conuenit,

I quòd oraret pro eis. Si autem data pecunia conuenisset cum eis, quòd oraret, licet conuentio esset illicita, scilicet, simoniaca, tamen obligabatur orare: hic autem nihil tale interuenit. Etiam non potest dici, q esset aliqua obligatio, quæ naturaliter oriretur, sicut bene passi naturaliter obligantur ad antidora benefactoribus, quia hic non erat aliquod beneficium collatum Moysi cum ipse nihil recepisset de auro illo, sed totum transijt in thesauros Sanctuarij, vt fierent inde aliqua vasa. Si autem data fuisset ista quantitas auri Moysi in toto, vel in parte, vt oraret Dñm pro bellatorib⁹ teneretur orare: tum quia naturaliter obligatus erat, tū qa ab offerētibus sic fuerat expressum. Cum tamen non peruenerit ad eum quidquam de eo, qđ

K oblatum est, nulla causa videbatur quare esset obligatus. Sic autem videtur de clericis nostri temporis, q si aliquid eis in eleemosynam cōferatur, vt orent pro aliquo tenentur orare pro illo, quod si non fecerint peccant: & si determinatum sit, quid debeat orare, & quando, & quanto tempore, & vbi, & sic de alijs circumstantijs, si in aliquo horum fiat transgressio, peccatum est. Si autem detur aliquid Ecclesiæ, vt clerici illius Ecclesiæ orent pro isto, vel illo, aut de illo, quod donatum est prouenit aliquid clericis, aut non: si autē prouenit siue in totum siue secundum aliquam partem

An cum datur alicui aliquid Ecclesiæ, vt oret pro datore an teneant clerici illius Ecclesiæ orare pro eo, siue aliquid de donato ad eos peruenerit siue non.

tem tenentur clerici orare, vt siquis instituerit Ecclesiam heredem, vel ei aliquid legauerit, vt de reditibus illius rei fiant aliqua anniuersaria, vel debeant dici Missæ, & similia, siue omnes fructus rei expendantur in hoc, siue solum quædam portio, & reliquum maneat Ecclesiæ ad fabricam, vel ad vsus suos, tenebunt isti clerici orare, alioquin peccabunt percipientes aliquos fructus, si non orent. Et non solum peccabunt in hoc, sed etiam si legatum sit paruum, & imponantur magna onera Ecclesiæ, scilicet, quòd dicant multæ Missę, vel multa anniuersaria, si clerici acceptauerint legata cũ oneribus, & postea non subierint onera in totum, vel in partem peccant, tum quia agunt contra conditionem, vel modum interpositum, in quo est quasi quædam vis pacti, & infringentes hoc sunt, quasi qui fidem datam violant. Peccant etiam, quia agunt contra naturalem obligationem. Nã eo, quòd receperunt beneficium, & recipiunt, obligant orare pro eo, a quo recipiunt etiam nullo interposito modo, vel conditione, si autem quis donauerit Ecclesiæ, vel legauerit quidquam quod penitus vertitur in vsus Ecclesiæ, & nullo modo in totum, vel in partẽ redit ad vsus clericorum, ipsi non tenentur orare in speciali pro illo donatore, cum ad eos nihil de hoc ꝑueniat, sed tenentur orare in generali, quia ipsi suscipiunt ab Ecclesia stipendia ad sustentationẽ, sed Ecclesia ditatur per tales donationes, ideo pro huiusmodi donatoribus orare tenentur clerici illius Ecclesiæ, sed hoc in generali. Quod verum est nisi donatio fuisset facta Ecclesiæ cum conditione, vel mõ, quòd oraretur taliter, vel taliter pro illo, qui donauit, quia tunc si clerici acceptarent tenerentur: cum tamen aliquid taliter donatur Ecclesiæ cum impositione certi oneris, scilicet, vt dicantur Missæ, vel fiant aliqua anniuersaria, quamquàm dicatur, quòd illud pertinet ad Ecclesiam tamen pertinet ad clerum, qui subit onera imposita illi legato, per accidens tamen proficit illa donatio Ecclesiæ: cum diuina ministeria magis in illa Ecclesia frequententur, quàm aliàs frequentanda essent propter tales donationes. Dicendum igitur hic, quòd Moyses non tenebatur directe orare Dominum pro istis, qui offerebant aurum pro thesauris Domini, quia nihil de illo perueniebat ad ipsum: nisi fortè dicatur, quòd tenebatur orare, quia ipse receperat partem primitiarum de præda. Nam erat ipse de Leuitis, vt patet primo Parali.cap.23.& isti susceperant omnes primitias de præda de medietate, quæ prouerant multitudini. Oportebat ergo, quòd aliquid de istis primitijs proueniret Moysi, & pro illo tenebatur orare, sed pro ista donatione auri non tenebatur directe. *Susceperunt Moyses, & Eleazar*. Isti duo susceperũt aurum quod pertinebat ad Sanctuarium, quia eorum erat cura præcipua de rebus Sanctuarij: Moysi quidẽ, quia ipse erat prępositus toti populo, & sacerdotibus, & ipse fecerat fabricari tabernaculum, atq; per eum Deus omnia loquebatur: ad Eleazarum autem pertinebat, quia Sanctuarium commissum erat sacerdotibus quantum ad omnia ministeria, quæ intus fiebant supra cap.18. & ibi declaratum est, sed inter sacerdotes Eleazarus erat sacerdos magnus, ideo ad eum pertinebat cura de rebus Sanctuarij, scilicet, quomodo conseruarentur thesauri eius. *Omne aurum in diuersis speciebus*. Idest totum aurum quod fuerat in bello acceptum, nam totum illud oblatum est Deo, vt patet supra, & dicitur in diuersis speciebus, idest in diuersis figuris vasorum, nam omne aurum vnius speciei est, sed quia variè erat figuratum dicebantur esse diuersę species, scilicet, in armillis, annulis, murenulis dextralibus, & periscelidibus, vt patet supra. *Pondere Sanctuarii 16. millia 750. siclos*. Idest totum aurum quod obla-

A tum est habebat in pondere id, quod dicitur hic, & dicitur pondere Sanctuarij, idest, quòd ista summa siclorum non pertinebat ad pondus vulgare, sed ad pondus Sanctuarij, quia quandocunque fit mentio de aliquo quod pertinebat ad Sanctuarium appreciabatur, vel ponderabatur siclo Sanctuarij, & non siclo vulgari. Sic patet Leui.cap.vltimo, scilicet, Omnis ęstimatio siclo Sanctuarij ponderabitur. De quantitate autem, vel valore sicli non patet: erat enim siclus moneta grossa, & dicitur, quòd continet 20. obolos: Leui.cap.vltimo, & supra 18. De quantitate autem, vel precio oboli non patet, quia monetę mutantur. Sciendum autem, quòd siclus aliquando accipitur

B pro moneta, & aliquando pro pondere. De primo patet Leui.cap.5. cum dicitur, quòd pro peccato dabatur aries, qui potest emi duobus siclis: moneta tamen est medium commutationis, & non pondus. Aliquãdo autem accipitur siclus pro pondere, & sic accipitur hic, scilicet, quòd aurum erat ponderis siclorum 16. milliũ, & 750. Cum tamen accipitur siclus pro moneta, dicendum, quòd erat moneta de argento, & non de auro. Sic patet Deuterono.32.cap. cum dicitur. Et dabit patri puellæ quinquaginta siclos argenti.

A tribunis, & centurionibus. Idest istud aurum susceptum est a tribunis, & centurionibus, qui erant principes belli, scilicet, quòd omnes, qui fuerunt in bello collegerunt aurum quod habere poterant de præda, & dederunt principibus suis, ipsi vero obtulerunt il-

C lud, vt patet hic. *Vnusquisque enim quod in præda rapuerat suum erat*. Intelligitur hoc de auro solum, scilicet, quòd fuit speciale in eo, quòd quicunque aliquid inueniret sibi retineret. In alijs autem non est verum, quia tũc nulla fuisset facta diuisio prędæ inter eos, qui fuerunt in bello, & eos, qui manserunt in castris. Sed falsum est cum supra ponatur, quòd medietas prædę data est manentibus in castris, & medietas euntibus ad bellum. Ponitur autem hoc ad tollendũ dubiũ, & significandum quomodo potuerint isti viri offerre omne aurum, quod inuenissent in bello, quia istud pertinere videbatur partim ad eos, qui manebant in castris: isti tamen non poterant prąiudicare illis offerendo ea, quæ erant iuris illorũ, sicut si voluissent fęminas, & omnia pecora accepta in bello offerre Do-

D mino, ideo respondetur, quòd bellatores potuerunt offerre aurum totum inuentum in bello, quia non debebat hoc cadere sub diuisione, sed quod quis rapuisset hoc suum erat, ideo poterat illud offerre, vel donare, aut quodcunque aliud facere. *Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii*. Idest, Moyses, & Eleazarus susceperunt istud aurum, & posuerunt in thesauris Domini: erant enim aliqua repositoria in Sanctuario, in quibus posuerunt aurum istud.

In monimentum filiorum Israel. Idest fuit positum ad memoriam, vel recordationem filiorum Israel. Monimentum enim dicitur recordatio, quasi monens mẽtem; ideo quando aliquid positum est in memoriã, vel in signum alicuius rei, vocatur monimentum: ob

E hoc etiam historiæ gestarum rerum vocantur monimenta, quia monent nos ad recordationem præteritarum rerum. Dicuntur autem Mansisse in monimentum filiorum Israel, idest, vt Deus recordaretur filiorum Israel, sicut dicitur de panibus propositionis, quòd erunt semper coram Domino in memoriã filiorum Israel: Leui.cap.24. & quòd summus sacerdos portaret duodecim lapides in rationali in memoriam duodecim filiorum Israel: Exo.capi.28. Est autem iste modus loquendi Scripturæ ad condescendendum modo intelligendi nostro vulgari: nã Deus nihil recordatur, cum nihil obliuiscatur, sed omnia semper sunt nuda, & pręsentia illi: Ad Hebrę. 4. cap.

quia

quia tamen nos recordamur rerum, quas aliàs cogitauimus, & obliti sumus, cum aliquod signum earum ante nos ponitur, statim recordamur illarum, ita & dicimus, quod aliquid sit coram Domino in memoriã, scilicet, vt ipse memoretur nostri. *Coram Domino*. Id est erat positum istud aurum coram Domino, quia erat positum intra Sanctuarium: Deus autem specialiter dicebatur esse intra sancta Sanctorum, quia ibi respondebat ad omnia, quæ inquirebantur de medio duorum Cherubim: Exo.25.cap.supra cap.7.& quia omnes aliæ partes tabernaculi erant in conspectu arcæ id, quod erat in Sanctuario, dicebatur esse coram Domino.

CAP. XXXII.

Tradit terra vltra Iordané duabus tribubus, & dimidiæ in possessionem.

FILII Autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Cumque vidissent Iazer, & Galaad aptas animalibus alendis terras, venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt: Ataroth, & Dibon, & Iazer, & Nemra, Hesebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon, terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio vberrima est ad pastum animalium: & nos serui tui habemus iumẽta plurima: precamurque si inuenimus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis eã in possessionem, nec facias nos transire Iordanem.

F*ilii autem*. Posito bello ɔtra Madianitas, quod fuit vltimum, quod fecerunt Israelitæ in via terræ promissionis, subditur de distinctione terræ quam habuerunt ante terram promissionis, vt post totum, quod sequitur fit de terræ promissionis acquisitione, & diuisione, quod fit in libro Iosue, quia historia ipsius libri est coniuncta isti: liber autem Deuteronomij, qui intercidit inter librũ istũ, & illum non continet historiam, sed præcepta, & cæremonias. Tanguntur autem hic quatuor: primo rationabilis petitio: Secundò increpatoria responsio: tertio communis disceptatio: quarto petitorum, concessio. Secunda ibi. *Quibus respondit*. tertia ibi. *At illi prope accedentes*. Quarta ibi. *Dedit itaque Moyses*.

Qualis sit ordo istorum ad præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum inquirendum est de eis, quæ habentur hic: an habeant rectum ordinem ad præcedentia, vel an sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio. Respondendum, quòd non potest totaliter patere, quia quamquàm hic, & in præcedenti cap. tractentur historiæ, tamen non depẽdet vna ex altera, ideo non potest cognosci ordo illarum: non potest tamen dici, quòd fuerit istud multo tempore ante præcedentia, quia fuit postquam capta est terra duorum regum Amorrhæorum, cum hic fiat mentio, quòd iam capta erat. Fuit autem capta

F ista terra anno 40. ab exitu de Aegypto, vt declaratũ fuit supra 21. cap. videtur autem satis rationabiliter dicendum, quòd ista petitio fuerit post omnia supra dicta. Primo ex ordine literæ à quo nunquam recedendum est, nisi propter aliquam causam manifestam. Secundo, quia videtur, quòd filij Ruben, & Gad non auderent petere terram istam quousque viderent omnia bella esse finita, quæ fieri debebãt ante ingressum terræ Chanaam, scilicet, bellum contra Madianitas, quod Deus fieri iusserat supra cap.25.& præcedenti cap.& quando viderent, quòd Israelitæ erant promptí ad recedendum de terra illa, vt intrarent in terrã Chanaan transeundo Iordanem. Ideo dicendum videtur, quòd fuerit ista petitio post omnia, quæ supra habentur circa finem anni 40. ab exitu de Agypto.

G *Filii autem Ruben, & Gad*. Hic ponitur motiuum ad petendum cum infra ponatur petitio, scilicet, quare petiuerunt filij Ruben, & Gad terram duorum regũ Amorrhæorum. Et quamquàm solum dicatur de Ruben, & Gad, tamen etiam dimidia tribus Manasse accepit hæreditatem cum eis in terra illa, vt patet infra. Ideo dicendum, quòd istæ duæ tribus, & dimidia petiuerunt terram hanc a Moyse, sed litera non curauit explicare per omnia modum petitionis, & petitores. Vel potest dici, quòd filij Ruben, & Gad solum petierunt terram istam, sed postea dimidia tribus Manasse fuit eis vnita, quia habebat multa pecora, sicut filij Ruben, & Gad, vel forte Moyses noluit dare illam terram duabus tribubus, quia existimauit eam

H magnam, ideo adiunxit ei mediam tribum, quãquàm illa nihil petierit, sed prima duo veriora sunt.

Habebant pecora multa. Ista est causa quare petierũt istæ duæ tribus terram hanc, scilicet, quia erat illa nimis pascualis, vt patet infra, & ipsi habebant pecora multa, ideo cõueniens erat statui, & vitæ eorum. Habebant autem istæ tribus plura pecora, quàm aliæ, quia fortè plura pecora duxerant de Aegypto, quàm cæteræ tribus, vel quia meliores pastores erant. Vel fortè, quia pecora aliarum tribuũ, quæ habita fuerãt de præda Madian emerant ab eis. *Et erat illis in iumentis infinita substantia*. Ista potest esse replicatio eiusdem sententiæ, quia Scriptura sæpe sic accipit pecora, & iumenta pro eodem. Quòd autem iumenta vocentur pecora patet præcedenti cap. vbi asini vocantur pecora, & tamen sunt iumenta. Quòd autem pecora vo-

I centur iumenta patet Exodi cap.13. cum dicitur: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluã tam in hominibus, quàm in iumentis. Et tamẽ primogenita, quæ sanctificabantur magis erant de pecorib', quàm de iumentis, cum de iumentis solus asinus sanctificaretur, vt patet ibidem. Si isto modo accipiantur iumenta, est repetitio sententiæ. Vel possunt accipi propriè iumenta pro animalibus non pertinentibus ad cibos, sed ad labores: sic vocatur asini, equi, cameli iumenta, & dicitur hic: Infinita substantia, idest infinita possessio, accipiendo infinitum hyperbolicè, quia non poterant habere infinitam substantiam.

Cumque vidissent Iazer, & Galaad. Hic ponitur causa, quæ mouit eos ad petendum terram, scilicet, quia viderunt illam valde pascualem, & ponuntur hic multa loca infra sed hic solum ponuntur duo, scilicet, Iazer, & Galaad. Est enim Iazer quædam ciuitas in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ pertinebat ad regem Og, & ad illam iuerunt ad explorandum Iudæi, vt patet supra cap.21. fuit autem ista ciuitas data dimidiæ tribui Manasses. Galaad autem non est nomen ciuitatis, sed terræ: est enim quædam regio magna in circuitu montis, in terra nanque duorum regum Amorrhæorum est quidam mons, qui vocatur Galaad, ꝙ nomen imposuit ei Iacob, vt patet Gen.31. cap.

K Iazer Galaad noia ciuitatis & regionis.

cap. & in circuitu isti' mõtis sunt multę vrbes, & terra pascualis valde. diuiditur autem in duo regna, nã mõs intercidit inter duo latera terræ, scilicet, quod ad vnã partem montis est terra Galaad pertinens ad regnũ Sehon Amorrhæi, & ad aliam partem pertinens ad regnum Og. Deuterono. 3. sic etiam diuisa fuit postea ista terra, quia medietas eius fuit data tribui Gad, & medietas eius dimidiæ tribui Manasses: Deuter. ca. 3. & Iosue 13. *Aptas alendis animalibus*. Quia forte sunt in vallibus, ideo sunt multum irriguæ, & herbosæ propter montem Galaad cui coniunctæ sunt.

Venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum. Ad istos venerunt, vt ab eis peterent, quia ad eos pertinebat concedere terram illam, vel non concedere: erat enim Moyses princeps totius populi, ideo nulla causa erat, quæ ad eum pertinere non posset, & sine eo non potuissent in hac petitione aliquid iudicare, quia ista erat de causis maximis, sed non poterant iudicare in causis magnis alij iudices, vel principes; sed solus Moyses Exodi 18. cap. & Deuterono. cap. primo. ad Eleazarum etiam pertinebat iudicare in ista causa, qa ipse erat summus sacerdos, & princeps populi, ideo ẽt in alijs causis magnis recurrebatur ad eũ, & ad Moysen: supra capit. 27. & infra vltimo capitulo. Fuit autẽ postea factus principalis diuisor terræ Canaan mortuo Moyse, vt patet infra capitu. 34. & Iosue 14. *Et principes multitudinis*. Idest etiam venerunt ad principes multitudinis. Erant enim isti principes cũ Moyse, & Eleazaro. Et quia agebatur de damno totius populi, scilicet, concedendo terram illam duabus tribubus & dimidiæ, requirebatur consensus populi: principes autem interueniebant loco totius populi, ideo etiam ipsi interfuerunt huic petitioni. Vocantur autem hic principes multitudinis duodecim principes, qui erant principes totius populi, & non accipitur pro principibus, qui sunt iudices, scilicet, decanis quinquagenarijs &c. eo, quòd isti propriè non vocantur principes, sed iudices. Etiam, quia potestas istorum erat in dirimendo causas, sed non in concedendo aliquid quod pertineret ad totum populum cum ipsi non haberent vicem populi in hoc. *Ataroth*. Hic ponitur petitio duarum tribuum. Dicunt enim, ꝙ istæ ciuitates, quæ nominantur hic, erãt valde pascuales: ipsi autem habebant multa pecora, ideo ꝙ darent eis. Nominantur autem supra duo loca, hic autem multa. Sed dicendum, quòd Galaad, quæ supra ponitur non est nomen ciuitatis, sed terræ habẽtis multas ciuitates, ideo volunt quidam, quòd omnes ciuitates hic nominatæ sint in terra Galaad præter vrbem Iazer, quæ hic computatur, & sic tot nominantur ibi, quot hic, sed ibi implicitè, hic explicitè. Sed ista respõsio non stat, quia omnia loca, quæ ponuntur hic non pertinẽt ad terram Galaad, quia hic ponitur Ataroth, & tamen non est in terra Galaad Iosue cap. 13. etiam hic ponuntur Dibon, & Hesebon, quæ pertinuerũt ad tribum Ruben Iosue cap. 13. & tamen terra Galaad non prouenit quantum ad aliquid tribui Ruben, sed medietas eius data est tribui Gad, & reliqua medietas dimidiæ tribui Manasses Deuterono. cap. 3. & Iosue 13. dicendum igitur, quòd duæ tribus intendebant dicere, quòd tota terra duorum regum Amorrhæorũ erat pascualis valde, & conueniebat valde eis, ideo quòd daretur ipsis. Ad hoc autem nominauerunt regiones magis pascuales in tota terra illa, & sunt regiones vrbium, quæ ponuntur: supra autem ponebantur duo, scilicet, terra Galaad, & vrbs Iazer, & in eis nõ includuntur omnes vrbes, quæ ponuntur hic, nec cogit nos aliquis ad hoc.

Petitio tribuum Ruben, & Gad.

Sed dicendum, quòd Scriptura quando debet narrare aliquid sępius, non narrat illud perfectè semper, ne cogatur sæpe illud inutiliter repetere, ponitur autem Ataroth prima ciuitas. Ista enim erat ciuitas præcipua in regno Og Amorrhæi. Vnde ipse dicebat regnare in Ataroth: Iosue c. 12. & 13. In ista ciuitate habitauerunt antiquitus gigantes, & fuit ibi bellũ factum contra eos, atque deleti sunt, vt patet Gen. 14. cap. cum dicitur de pugna facta in Ataroth Carnaim. Mansit autem de progenie istorum Og, qui postea fuit rex, & iste fuit vltimus gigantum, qui vocabantur Raphaim: Deuterono. ca. 3. & Iosue 12. & 13. Fuit autem ista ciuitas postea data per Moysen dimidię tribui Manasse Iosue 13. quamquàm infra dicatur in litera, quòd extruxerunt eam filij Gad. Quomodo autem hoc stet infra declarabitur. *Et Dibon*. Ista est quędam ciuitas, quæ fuit data filijs Ruben, vt patet Iosue cap. 13. infra tamen ponitur, quòd extruxerunt eã filij Gad: de quo infra videbitur. *Et Iazer*. Ista ciuitas erat valde pascualis, ideo specialiter fuit nominata supra cum terra Galaad, quæ etiam erat valde pascualis De hoc infra in litera. *Et Nemra*. Ista ciuitas fuit data filijs Gad, & ipsi extruxerunt eam, vt patet infra in litera. *Et Hesebon*. Ista erat ciuitas Metropolis in regno regis Sehon, & ab ista denominabatur ipse rex Hesebon. Pertinuit autem primo ad terram Moab, sed rex Sehon cepit eam cum multis alijs locis. De quo supra cap. 21. ista ciuitas fuit postea data tribui Ruben, vt patet infra in litera, & Iosue cap. 13.

Dibon. Iazer. Nemra. Hesebon.

Et Eleale. Ista est ciuitas pertinens ad regnũ Sehõ, quæ postea data est filijs Rubẽ, vt patet infra in litera. *Et Saban*. Ista est alia ciuitas regni Sehon, quæ prouenit filijs Ruben, & vocatur alio modo Sabama: de quo patet infra.

Eleale. Saban.

Et Nebo. Istud est nomen ciuitatis, sed non patet cui tribui data fuerit, eo quòd non reperitur infra in litera, nec Iosue cap. 13. vbi agitur de partibus possessionum tribuum istarum, & causa huius est, quia plurimæ harum vrbium erant multinomiæ, & in aliquibus locis Scripturæ ponuntur quædam nomina earum, & in aliquibus locis alia. Etiam quia non exprimuntur omnes ciuitates, quæ datæ fuerunt omnibus tribubus nominatim, sed aliquando intelliguntur per clausulam generalem.

Nebo.

Et Beon. Non habetur ista ciuitas sub isto nomine inter ciuitates, quæ infra exprimuntur pertinere ad istas tribus, sed potest dici, quòd sit aliqua de illis duabus, quæ ponuntur in tribu Ruben, scilicet, Bamo, & Baalmaon. *Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel*. Idest istæ ciuitates sunt terra, quam percussit Dominus, in quo innuitur, quòd non solum petebant istę tribus ciutates supra nominatas, sed totam terram duorum regum Amorrhæorum, quam Dominus tradiderat in conspectu Israelitarũ. Quod patet, quia duę tribus non peterent tam paucas vrbes ad habitandum, cum cuilibet tribui earum traditæ fuerint plures vrbes, quàm istæ omnes Iosue 13.

Beon.

Item quia si istas vrbes solum petijssent, cum Moyses assensit eorum petitioni non tribuisset illis totam terram duorum regum Amorrhæorum, sed solum has vrbes. Tribuit tamen totam terram: ergo totam illam petierunt. Dicitur autem, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, quia quamquàm Israelitæ occidissent habitatores illarum terrarum, tamen nunquam potuissent illos occidere, nisi Deus illos specialiter adiuuisset; quia isti duo reges Amorrhæi erant potentissimi, & omnibus gentibus formidabiles: est autem iste modus loquendi tanquam si Iudei nihil egissent, sed ipsis videntibus Deus occidisset habitatores harum terrarum: sic fuit in mari rubro quando Iudæis nihil agentibus Deus occidit omnes Aegyptios: vnde dixerat eis Moyses:

Moyses: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: Exo. cap. 14. Aliquando tamen Scriptura vtitur alio modo loquendi, scilicet, quòd omnia bella, quæ facta sunt ab aliqua gente dicat facta esse a Deo illius gentis: sic loquebatur Iepte Galaadites ad regẽ Ammon, scilicet, Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tibi iure debentur? quę autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem? vt patet Iudi. cap. 11. & iste modus conuenit hic, quia Iudæi per se pugnabant, & occidebant hostes, maius tamen erat quod faciebat hic Deus, quàm quod Iudæi.

Regionis vberrima est ad pastum animalium. Idest tota ista terra erat pascualis, ideo conueniebat eis, qui habebant multa pecora: nesciebant autem istæ duę trib9 an terra Chanaan, ad quam transiturę erant, esset magis pascualis, quam ista. Sed cum viderunt istam esse herbosam, nihil vlterius curauerunt.

Et nos serui tui habemus iumenta plurima. Quasi dicat, non petimus irrationabiliter, quoniã habemus multa pecora, quibus ista terra conuenit. accipiuntur autẽ hic iumenta large, scilicet, tam pro iumentis, quàm pro pecoribus, quia istæ duæ tribus non solum habebant iumenta multa, sed etiam pecora, vt patet supra.

Precamurque si inuenimus gratiam coram te. Idest si uis nobis in eo quod iustè petimus condescendere. Inuenire gratiam corã aliquo, vel in oculis eius est, quòd omnia, quæ facimus, vel petimus ei grata, & bona videãtur, & nosipsi ei videamur acceptabiles. Huic opponitur esse detestabilem, scilicet, quòd aliquis homo videatur in oculis alterius tanquam aliquid malum, & omnes actus eius sint illi detestabiles, ita isti dicebant, quòd si inuenerant aliquam gratiam coram Moyse, scilicet, si non habebat eos totaliter exosos, quòd concederet hoc, quia rationabiliter petebant.

Vt des nobis famulis tuis. Loquuntur ad Moysen tãquam ad magnum Dominum suadentes in verborũ facundia: nam etiam antiquum, & rude illud seculũ eloquentia non caruit penitus.

Eam in possessionem. Ex hoc patet, quòd totam terrã duorum regum Amorrhęorum petebant, quia cum supra dictum fuerit de terra, quam Dominus percussit in conspectu Israel: subditur, quòd daretur eis in possessionem, quasi totam petant.

Nec facias nos transire Iordanem. Idest non compellas nos ire vltra Iordanem ad habitandum cum hic habeamus locum conuenientem habitationi: Dicitur aũt de transitu Iordanis, quia Israelitæ ibant in terrã Chanaan, quæ promissa erat eis principaliter, & illa erat vltra Iordanem ad occidentalem plagam. Non est autem intelligendum cum dicitur, ne facias nos transire Iordanem, quòd nullo modo transire vellẽt Iordanem, cum immediatè obtulerint se transituros ante fratres suos ad pugnandũ, & non redituros quousque possiderent pacifice terram, sed intelligitur, ne faceret eos transire illuc ad habitandum: si autem totaliter vellent non transire, irrationabilis esset eorum petitio, quia qualibet tribus hoc vellet, & nulla transiret ad acquirendum terram Chanaan. Hoc tamen modo intellexit Moyses a principio, ideo increpuit eos nimis cum petierunt.

Quibus respondit Moyses: Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Cur subuertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus? Nonne ita egerunt pa-

F tres vestri, quando misi de Cadesbarne ad
explorandam terram? Cumque venissent
vsq; ad vallem botri lustrata omni regione,
subuerterunt cor filiorum Israel, vt non intra
rent fines, quos eis Dominus dedit? Qui ira-
tus iurauit, dicens: Si videbunt homines isti, Supra 14.
qui ascenderunt ex Aegypto a viginti annis,
& supra, terram, quam sub iuramento polli-
citus sum Abraham, Isaac, & Iacob, & no-
luerunt sequi me, pręter Caleb filiũ Iephõ-
G ne Cenezæum, & Iosue filium Nun. Isti im-
pleuerunt voluntatem meam. Iratusque Do-
minus aduersum Israel, circunduxit eũ per
desertum quadraginta annis, donec consu-
meretur vniuersa generatio, quæ fecerat ma
lum in conspectu eius. Et ecce, inquit, vos
surrexistis pro patribus vestris, incrementa,
& alumni hominum peccatorum, vt auge-
retis furorem Domini contra Israel. Quod
si nolueritis sequi eum in solitudine, populũ
derelinquet, & vos causa eritis necis omniũ.

H

Quibus respondit Moyses. Hic ponitur secundum, scilicet, increpatoria responsio. Istę duæ tribus petierunt coram Moyse, Eleazaro, & principibus populi, sed quia non poterant omnes simul respondere, respondit Moyses, qui præcipuus erat eorum. (Rñ. Moys. increpans duas trib.)

Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Rationabilis increpatio est, quasi dicat: Valde irrationabile est, quòd fratres vestri, idest omnes aliæ tribus vadant ad pugnandum, & vos quiescatis hic in terra, quam ipsi labore suo acquisierunt. Hoc respõdebat Moyses, quia intelligebat, quòd istæ tribus petębant manere in terra illa, & quòd non transirent Iordanem ad manendum, nec ad pugnandum, & tunc irrationabile erat, quod petebatur, sed non intendebãt hoc ipsi, vt infra patet.

I *Cur subuertitis mentes filiorum Israel?* Hic increpat eorum petitionem ex alia radice, scilicet, quia non solũ petebant iniustum, sed etiam faciebant scandalum. Vnde dicit Moyses: Cur subuertitis mentes filiorum Israel, idest per istam vestram petitionem subuertuntur mentes aliorum Israelitarum: incuterent enim timorem aliis. Existimarent enim cęteri, quòd isti non audebant transire Iordanem propter diffidentiã pugnandi contra hostes propter magnam potentiam illorum, & sic alij quoque transire nollent Iordanẽ impleturi præceptum Domini.

Ne transire audeant in locum, quem daturus est Dominus. Idest facitis, quòd non audeant transire in terrã Chanaan, quam Deus se promisit daturum. Et dicitur
K in locum accipiendo large locum pro regione, quia non erat aliquis vnus locus in terra Chanaan, ad quẽ transituri essent, sed tota terra Chanaan. Accipitur tamen locus pro tota illa regione, & sic multoties habetur in Scriptura.

Nonne ita egerunt patres vestri? Hic probat eorum petitionem esse iniustam exemplo antiquorum, scilicet, quòd parentes eorum sic fecerant, vt isti, & secutum est magnum scandalum in populo. Dicit autem, quòd sic fecerunt patres eorum, quoniam per verba sua fecerunt formidare populum dicẽtes, quòd

non

non ascenderent in terram Chanaan: quia nō possent pugnare contra habitatores terrę illius, qui erant robustissimi, & plurimi numero: & totus populus conterritus clamauit, & murmurauit contra dominum, ut patet. sup. cap. 14. petendo, ꝙ manerent in solitudine, & non introducerentur in terram Chanaan: isti autem, quamquam non dicebant explicite, ꝙ gens illa erat fortis, & non possent pugnare contra eam, dicebant ĩplicite cum nollent ascendere in terram illam. Dicitur autem, ꝙ sic fecerunt patres istorum idest exploratores: & nō uocant̃ patres, ita ꝙ istę duę trib. fuerint de semine eorū, qa in qualibet harū solū fuit unus explorator: sed dñr patres. i. prædecessores, & maxime cū isti sequerentur exēpla ipsorū, uidebant̃ esse filii eorum.

Quando misi eos de Cadesbarne ad explorandum terram. Idest istud scandalum factum fuit, cum missi sunt exploratores: non quidem cum missi sunt, sed cum uenerunt, quia uisa tota terra, & habitudine incolarum inceperunt murmurare in castris, dicentes, ꝙ non possēt pugnare contra gentem illam. Dicuntur autem missi exploratores de Cadesbarne, quia cum uenerunt ad illam mansionem, quę est circa terram Chanaan in extremitate terræ Edom, ut patet supra. ca. 20. miserunt exploratores, ut inquirerent de statu terræ supra capit. 13. & 14. & in eodem loco erant Israelitæ quando uenerunt exploratores, ut patet supra. c. 13. quia non fuerant mutata castra dum exploratores iuerunt, & redierunt. Dicit autem Rabbi. Sa. ꝙ exploratores missi sunt de mansione Aseroth, & redierunt in castra, quando erant Israelitę in Cadesbarne, & secundum hoc dum exploratores terram promissionis lustrauerunt mota sunt castra multitudinis per 20. mansiones, quæ sunt ab Aseroth vsque ad Cadesbarne, ut patet sequenti. c. Est autem Aseroth mansio, in qua Maria soror Moysi percussa fuit lepra, vt patet supra. c. 11. & 13. Sed istud patet falsum, quia hic dicitur ꝙ exploratores missi fuerunt de Cadesbarne, & idem habetur Deuter. c. 1. & si forte respondere uelit, ꝙ Aseroth uocatur alio nomine Cadesbarne, sicut plura loca sunt binomina, adhuc non stat ratio: quia dicitur supra. c. 13. ꝙ mouerunt castra Israelitę de Aseroth, & venerunt in desertum Pharā: & inde missi sunt exploratores, ergo nō de Aseroth.

Item quia quando uenerunt exploratores de terra promissionis ad locum castrorum in Cades, ut patet supra. 13. c. ibi data est contra populum sententia, & non transierunt ultra locum illum usquequo explerētur, quasi anni. 40. supra. cap. 14. Sed idem locus est, de quo missi sunt exploratores, & in quo postea manserunt magno tempore, ut patet Deut. capit. 1. quia vterque uocatur Cadesbarne, cum primo dicatur ꝙ missi fuerunt exploratores de Cadesbarne: deinde dicitur, ꝙ sederunt Israelitæ in Cadesbarne multo tempore: ergo idem locus est, de quo missi sunt, & ad quem redierunt. Ex hoc autem apparet esse falsam distinctionem, quam aliqui ponunt. s. ꝙ alius locus sit Cades, in quo Maria mortua est, & alius locus Cadesbarne, quia in uno apponitur, barne, & in alio non. Sed ista positio nihil agit, quia interdum uterq; locus uocatur Cades absolute, quia Cades in qua exploratores uenerunt ad castra uocatur Cadesbarne, ut patet Deuteron. ca. 1. & tamen locus, ad quem uenerunt exploratores uocatur Cades absolutè s̄. c. 13. & Cades ubi mortua est Maria uocat̃ Cades absolutè, s̄. c. 20. ergo locus, in quo mortua est Maria uocatur Cadesbarne, qa ēt de Cades missi sunt exploratores s̄. ca. 13. Variè tñ accipit̃ Cades, qa aliqñ dr̃ Cadesbarne, & aliqñ Cades deserti Sin: & aliqñ Cades deserti Pharam, & aliqñ Cades solū. De his declaratum est s̄. c. 13. & 20. *Cumque uenissent vsq; ad uallē Botri.* s. exploratores uenerunt ad locum istum, & fecerunt murmurare totum populū: uocatur. n. vallis Bo-

A tri quędam regio in terra Chanaan, quæ est uberrima uineis, & arboribus, ad quam accesserunt exploratores atque duxerunt inde ficus, & malogranata: abscinderuntq; Botrum cum palmite suo. Et uocatus est ille locus torrens Botri, s̄. c. 13. hic aūt uocat̃ uallis Botri, sed modicum differt, quia in loco illo vtrunq; erat. s. uallis & torrens. fit aūt mentio de torrente Botri, qa de loco illo adduxerunt fructus in signum ubertatis terrę, & p illos habuerunt colorem quendam mouēdi corda populi. s. quia exprimendo ueritatem unam de vbertate terræ multa mendacia interponebant, vel fit mentio de torrente Botri, quia ille fuit locus ultimus, ad quem accesserunt in terra Chanaan, & inde venerūt in castra subuerteruntque immediate corda populi.

B *Vallis Botri, an sit pars remotissima in terra Chanaā. Quest. II.*

Aliqui enim intelligunt, quòd ista vallis Botri fuerit remotissima pars in tota terra Chanaan, ad quam accesserunt exploratores, quia dicitur vsque ad vallem Botri: sed, vsque significat terminum motus, ideo remotissimū ad quod accesserunt, fuit ista vallis. Sed nō est verum, quia terra, ad quam vltimo venerunt exploratores in tota regione Chanaan fuit vallis Botri, & non fuit remotissima, sed propinquissima, quia Israelitæ circuierunt terram Chanaan, & in extremitate circuitus accesserunt ad vallem Botri, ideo oportet, ꝙ sit in parte propinqua, s. in ingressu terræ Chanaan. Item patet, qa de illa valle portauerunt viri Botrum pendentem in
C vite sua super vectem, vt patet supra capit. 13. si tamen esset locus distantissimus, nō potuissent de eodem loco portare: tum quia ficus malogranata, & vuæ perdidissent suam pulchritudinem, cū post multos dies redirent in castra. Item quia non possent conuenienter exploratores ducere istos fructus de extremitate terrę Chanaan transeundo per totam illam. nam viderētur ab incolis terræ, & caperentur. Cum vero de extremitate terræ propinquiori istos fructus caperent, non viderent Chananæi, quia cum caperent essent in exitu regni, ideo inde conuenienter caperentur.

Item videbatur esse superuacuum, quòd exploratores laborarent ducendo fructus istos de extremitate remotiori terræ Chanaan, cum possent eos ducere de
D extremitate propinquiori, ideo videtur dicendum, ꝙ torrens Botri fuit locus propinquissimus castris Iudæorum, quàm fuerit aliquis alius in tota terra Chanaan. Cū vero arguitur, quòd terminus motus maximè distat a principio secundum situm, vel locum, sed vallis Botri erat terminus: dicendum est verum esse de motu facto s̄m lineam rectam, sed ꝯriū est in motu p lineam circularem, qa qui per totā peripheriā circuli mouetur in nulla parte est ita propinquus principio motus sicut in fine, qa redit ad eundē punctum, sic aūt exploratores non ambulauerunt terrā Chanaā directe s̄m longitudinē, sed fecerūt quendā quasi circuitū, qd̄ patet hic, cū dr̃ in lr̄a: Lustrata oī regione. lustrare aūt circūdare est. Sic ēt patet s̄. c. 13. s. reuersiq; sunt exploratores terræ post 40. dies oī regione circūdata.
E Dicendum ergo, ꝙ vallis Botri est in extremitate terrę Chanaan apud partē illā, per q̄ introierunt exploratores, & postea faciētes quendā quasi circulū redierūt apud locūillū, p quē ītrauerāt. s. ad vallē Botri: iō dr̃ hic vsq; ad vallem, quia ibi finita fuit ambulatio per terrā Chanaan, non qdem s̄m longitudinem sed s̄m circuitū quendā. *Lustrata omni regione.* i. prius circūdederūt totam regionem Chanaan, q̄ uenirent in uallem Botri: lustrare. n. circundare signat. Non est tñ intelligendum, ꝙ Israelitæ perambulauissent terrā Chanaan proprie per circuitū, qa tunc non introissent in eam, sed ambulauissent p extremitates eius, quod nō cōueniebat

bat ad sciendum qualitatem locorum, & habitudinē incolarum sicut iusserat eis Moyses. Item non potest stare, quia supra. c. 13. dicitur ꝙ exploratores explorauerunt a deserto Sin vsq; Roob ad introitum Emath: sed desertum Sin est in parte meridiana: Emath autē est in parte aquilonari, ut patet. ī. c. 34. ergo non fuit lustratio per circuitum sed per lōgum ab uno latere terte ad alterum latus oppositum. Nec tñ intelligendum ꝙ fuerit penitus progressio per longum a latere in latus: quia tunc non dicerentur lustrasse terram exploratores, sed principium itineris sui fuit a parte meridiana, & extremitas remotior fuit in latere septentrionali apud Roob, & Emath, In medio tamen itinere non procedebāt directe, sed aliquando declinabant uersus occidentem, & aliquādo versus orientem, sicut declaratum est supra. c. 13.

Subuerterunt corda filiorum Israel. Idest Israelitæ habebant corda disposita ad ascendendum in terram Chanaan, & pugnandum contra Chananæos: isti autē subuerterunt corda Israelitarum, cum fecerunt eos pauitare: & hoc quia dixerunt gentes illas esse fortissimas, & ꝙ nequaquam possent pugnare contra eas.

Vt non intrarent fines, quos eis dominus dedit. Idest fecerunt, ne intrarent terminos terræ suę, quia quando exploratores locuti sunt, nondum accesserant Israelitæ ad limites terræ promissę, impediti sunt autem introire, quasi per 40. annos propter murmurationem exploratorum. Dicitur autem: Quos dominus dedit: non quidem secundum rem, sed secundum promissionē, & assignationem: quia quando ista loquebatur Moyses nondum fuerat data terra, quia tamen Deus nunq̄ mentitur, illa, quæ promittit se facturum, ita certa sūt ac si iam facta essent.

Qui iratus iurauit. Ista est pęna data pro murmuratione exploratorum: ex quo sequitur, ꝙ istæ duę trib. Ruben, & Gad mouerent corda populi per hoc, ꝙ nolebant transire Iordanem. Deus iterum iratus iuraret aliquid durum super populum, & infligeret. Dicitur aūt iratus non quidem realiter, quia impossibile est: sed se iratum demonstrauit, cum angelus, qui loquebatur loco eius uerba uiri irati protulerit. Eratq; dominus paratus ad infligendum mala Israelitis, & inflixit, qđ nos in Deo iram uocamus. Dicitur etiam ꝙ iurauit. s. ꝙ nemo de illis, qui murmurauerant introiret in terram Chanaan, uel uideret eam. sup. c. 14. iuramentum autē Dei habetur ibi, cum dicitur: Viuo ego, & implebitur gloria domini &c. Si uidebunt homines isti idest non uidebunt terram. & est hic figura aposiopesis. Sic habetur Psal. 94. Si introibunt in requiem meam. i. non introibunt. Modus autem iste loquendi figuratus nō distinguitur, nisi per modum prolationis, sicut est ī modo ironico.

Qui ascenderunt ex Aegypto a 20. annis. Ista est pęnalis sententia prolata super Israelitis. s. ꝙ nullus eorum, qui attigerant annos 20. posset intrare in terram Chanaā. Non est autem intelligendum, ꝙ isti, qui non intrare deberent, essent 20. annorum in ipsa egressione de Aegypto, & super alios minoris ætatis non ferretū sniā, qa etiam illi, qui erant 19. annorum uel 18. & 11. mensiū aut. 10. in exitu de Aegypto condemnati sunt hac sententia, & mortui sunt in deserto. Quod patet, quia oēs numerati in monte Synai condemnati sunt s. 26. c. & illi, qui computabantur ibi, erant ad minus annorum. 20. supra. c. 1. ab exitu tamen de Aegypto vsque ad diē illam transierunt unus annus, & unus mensis, cum fuerit inchoata computatio anno secūdo ab exitu de Aegypto mense secundo, ut patet supra c. 1. ergo illi, qui ī exitu de Aegypto erant. 19. annorum, uel uno mense detracto erant. 20. annorum tempore, quo facta est cōputatio, alioquin si incepisset computatio ab anno. 21. F oportet, ꝙ omnes, qui erāt annorum. 19. ī exitu de Aegypto ista sententia condemnati fuerint, & mortui in deserto, ideo non debet ista littera legi coniunctim. s. ꝙ in exitu de Aegypto essent annorum. 20. sed disiunctum. s.

Omnes qui ascenderunt ex Aegypto. Et fiat hic punctus *a 20. annis, & supra.* i. qui erāt. 20. annorum, uel ulterius non quando exierunt de Aegypto, sed quando cōputati sunt: mortui fuerunt.

Terram quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Iacob. i. terram Chanaan quam promisit Deus istis patriarchis, & iurauit super ea. De Abraham patet Ge. c. 16. & 22. nam fecit cum eo fędus de dando terrā hāc G Gen. 15. c. Isaac quoque promisit terram istam Gene. 26. c. & nō iurauit ei specialiter de hac re, sed promisit sub iuramento pręstito Abrahæ, ut patet. e. c. De iacob autem patet, ꝙ promiserit ei Gene. 46. sed non iurauit ibi. intelligitur tamen sub iuramento præstito patrib. eius, cum benedictiones eius fuerint maiores, quā patrum suorum, ut patet Gen. 49. c.

Et noluerunt sequi me. s. exploratores, & alii Israelitę non secuti sunt me confidentes uerbis meis, cum ego dixissem eis, ꝙ intrarent in terram illam, & ꝙ præualerent contra gentes illas: noluerunt autem introire, & in hoc non sequebantur dominum, quia Deum sequitur, qui ei tota mente adhęret obediendo omnib. præceptis eius, & confidendo omnibus promissionib. illis

Præter Caleb filium Iephonnę Cenezęum. Excluduntur duo ab omnibus computatis, qui adhæserūt domino. s. Caleb, & Iosue, & pugnauerunt in uerbis contra totam H multitudinem propter diffidentiam, unde uoluit eos totus populus lapidare supra. c. 14. Iste Caleb fuit filius Iephonne, quia pater eius sic appellabatur, & semper exprimebatur nomen patris ad differentiam, quia in tribu Iuda erant alii uocati Caleb. s. Caleb filius Esron, ut patet primo Paralip. 2. & 4. c. Vocatur autem Cenezæus, quia pater suus uocabatur Cenez, uel aliquis frater eius. De ueritate autem huius declaratum fuit Ios. cap. 15.

Et Iosue filium Nun. Iste Iosue fuit socius Caleb: & ambo secuti sunt dominum confidentes ei: nam ipsi fuerunt de duodecim exploratoribus, ut patet supra. c. 13. qui cum alii murmurarent noluerunt murmurare, sed restiterunt aliis dicentes, ꝙ possent præualere contra gentem terræ Chanaan: unde Deus perhibuit testi- I monium de eis, ꝙ secuti fuissent ipsum: s. c. 14. cum dicitur. Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuiuit, & semen eius possidebit eā. Vocatur aūt hic Iosue filius Nun, ad differentiam aliorū, q uocabant Ios. Iste. n. a principio uocabatur Osee, sed Moyses mutauit nomen eius uocando eum Iosue, quando misit eū in exploratorem supra. c. 13. vocatus fuit etiam Iesus, vt patet primo Macha. 2. c. & ad Hebr. 4. sed istud nomen est reducendo ad modum latinum, quia id quod in hebręo dicitur Iosue, uel Iosua apud nos dicitur Iesus, ideo nos corrupte proferentes nomen illius vocaK mus eum Iesum Naue idest Iosue filium Nun, vt patet per Hieronymum in prologo super Iosue. Iste autē Iosue fuit missus in exploratorē de tribu Ephraim, sicut Caleb de tribu Iuda. Ambo autem secuti sunt dominum, & fuerunt socii supra capitulo decimotertio, & 14.

Isti impleuerunt uoluntatem meā. i. fecerunt totaliter ꝙ volui. Deus. n. volebat, ꝙ Israelitę cōfiderēt uerbis eius ita isti fecerunt, & ad hanc confidentiam incitabāt totum Israel dicentes, quòd poterant deuorare Chananæos, sicut cibum panis, & si Deus eis propitius esset introduceret eos in terram illam supra. cap. 14. omnes autem alii exploratores murmurauerunt, & alios murmu-

murmurare fecerunt. *Iratusque dominus aduersum Israel* Ista est pena, quę secuta fuit ex diffidentia, & murmuratione. i. ꝙ Deus percussit populum occidendo omnes, qui murmurauerāt, & impediēdo reliquos ꝑ 40. annos, ne introirent in terram illam. Et dicitur iratus contra Israel. i. contra totum Israel, nam rari fuerunt, qui non condemnarentur. s. Iosue, & Caleb de omnib. duodecim tribubus. De leuitis autem an aliqui perierint propter murmurationem, vel oēs Deo adhæserint, non patet, constat tamen, ꝙ sententia non fuit lata contra eos, ut declaratum est supra. c. 14.

Circumduxit eum per desertum. 40. annis. s. totum Israel, nam licet aliqui fuerint, qui non peccauerunt: tamen ipsi propter cęteros per desertum vagati sunt annis. 40. sicut de Iosue, & Caleb patet, qui alias immediatè īgressuri essent nisi murmurasset Israel: filii etiam paruuli istorum murmuratorum puniti sunt pro patribus manendo. 40. annis in solitudine, ut patet sup. c. 14. s. filii uestri erunt uagi in deserto. 40. annis, & portabunt fornicationem uestram, donec consumantur cadauera patrum in solitudine.

De. 40. annis quibus steterunt Iudęi in deserto, & quomodo proficiscebantur, & quanto tempore fuerunt uagi. Quæst. III.

DICITVR autem ꝙ Deus circumduxit Israel s. ꝙ non duxit eum itinere recto in terram Chanaan: nam a principio exitus de Aegypto vsq; ad Cadesbarne, vbi fuit murmuratio transierunt Israelitæ itinere recto, & uelociter, qa multas mansiones transierunt paucis temporib. postquam autem murmurauerunt in Cades iussit Deus, vt reuerterentur uersus mare rubrum, ut patet s̄. c. 14. & ibi manserunt magno tempore. s. vsq; ad principiū anni. 40. & postea cum iterum uenirent in Cadesbarne non potentes transire per locum ipsum prohibente rege Edom, ut patet s̄. 20. c. coacti sunt redire in circuitu terræ Edom, & Moab, ut patet supra. c. 21. & durauit multum iste circuitus. Sic patet Deut. c. 2. s. circuiuimus montē Seyr longo tempore. i. montes terræ idumeæ, uel Edom. Si autem non murmurasset Israel immediate, ut exploratores redirent in castra, ingressuri erant itinere recto in terram Chanaan. Dicitur autē ꝙ 40. annis circumducti sunt, ꝙ intelligit computādo iter rectum, & iter obliquum, in quo uagati sunt propter murmurationem, si autem intelligatur solum de tempore, quo steterunt in deserto propter peccata, nō fuerunt 40. anni completi, quia deficit annus, & quasi dimidius, in quo uenerunt Israelitæ ab Aegypto vsq; ad Cadesbarne itinere recto per. 33. māsiones, quæ sūt a Ramesse, de qua recesserunt in Aegypto usq; ad Cadesbarne, ut patet. c. sequenti. nam ab Aegypto usquequo recesserunt de mōte Sinai fluxerunt unus annus, & duo menses, & dimidius. Nam recesserunt inde die. 20. mensis secundi anni secundi de Aegypto, ut patet supra capitulo decimo, & inde usque ad Cadesbarne uelocissime transierunt, ita ꝙ fuerunt ibi in principio mensis quarti, uel quasi anni eiusdem, ut declaratū est supra capitulo 13. & ab ipso loco totum reliquum tēpus fuit diuagationis, quia Cadesbarne est in extremitate terrę Chanaan, cum ponatur unus de terminis eius. infra capitulo. 34. & Iosue. 15. fuit autem reliquum tempus. 38. annorum, & dimidii, & modicum plus vsquequo Israelitæ transierunt Iordanem introeundo in terram Chanaan. sed adhuc non potest uocari proprie totum istud tempus diuagationis, nam ante finē anni. 40. acquisierunt terram duorum regum Amorrhęorum, quæ pertinuit ad Israel, ergo illa acquisita non diuagabātur, cum essent in terra sua, sed fuit tem-

A pus diuagationis propriè illud, quod fluxit ex tūc, quo murmurauerunt Israelitæ in Cadesbarne, usquequo mortui sunt omnes murmuratores scilicet ante transitum torrentis Zareth, & introitum in terram duorum regum Amorrhęorum, & istud fuit. 38. annorum, ut patet Deuter. c. 2. s. tempus, quo ambulauimus de Cadesbarne usq; ad transitum torrentis Zareth. 38. annorum fuit donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris: scriptura tamen accipit. 40. annos diuagationis, quia interdum de minimis nō curat, & sic addit, & tollit interdum de numeris.

Donec consumeretur uniuersa generatio, quæ fecerat malum in conspectu eius. i. tamdiu detinuit Deus Israelitas in deserto, quamdiu manebant aliqui de murmuratoribus:

B ideo toto tempore illo nunquam permisit Deus, ut transirent torrentem Zareth: mortuis autem illis immediate transierunt Deuter. c. 2. Causa huius erat, quia apud torrentem Zareth incipiebat terra duorum regū Amorrhęorum: & illa pertinere debebat ad Israelitas, sed Deus nolebat ꝙ peccatores transirent in terram, quam daturus erat, ideo fecit ut morerentur omnes ante torrentem Zareth. Et dicitur: Donec consumeretur uniuersa generatio idest omnes homines, qui fecerant malum idest, qui murmurauerant in conspectu eius idest Deo pręsente, quod potest intelligi de generali præsentia, quia nullus locus est, ubi Deus non sit, ideo ubicunque peccemus coram Deo peccamus. Vel potest intelligi de speciali præsentia: Deus enim specialiter esse dicebatur inter iudeos, & maxime in-

C tra Sanctuarium, murmuratio autem ista fuit coram Sanctuario, ut patet supra capitu. decimoquarto: ideo erat coram Deo.

Et ecce inquit, uos surrexistis pro patribus uestris. Applicat malum istorum ad malum exploratorum scilicet, ꝙ nunquā deficit, qui conturbet Israel. Et sicut exploratores conturbauerunt totum Israel, qui erant prædecessores istorum: ita isti turbant, ideo surrexerunt pro patribus suis idest loco ipsorum scilicet succedentes eis in malitia, & ista erat magna increpatio.

Incrementa, & alumni hominum peccatorum. Idest uos estis augmentū super pctm̄ patrum uestrorū. i. non estis contenti peccatis, quę fecerunt patres uestri subuertendo mentes Israelitarum, sed etiam vultis suppo

D nere, uel augere noua peccata. Vel dicuntur isti incrementa peccatorum. i. ꝙ isti faciebant maius peccatum quam patres sui: nam licet pręuaricatio exploratorū fuisset manifesta, quia tamen erat prima, & non habuerat aliam similem nec p̄cesserat aliqua punitio, non uidebatur esse ualde magna, nunc autem cum p̄cessisset illa, & pro ea fuisset data pęna diuagationis per annos 40. si iterum Israelitæ murmurassent, esset maior culpa, & sic uocaretur incrementum ad priora peccata. Vocant̄ ēt isti alumni hominum peccatorum. i. nutriti ab eis, & similes in peccatis. s. ꝙ illi prædecessores docuissent eos murmurare, & repugnare dño. *Vt augeretis furorem domini contra Israel.* i. ad nihil aliud surrexistis, nisi ut faciatis Deum irasci contra Israel. Nam si isti nollent transire Iordanem diffidentes de expugna-

E tione terræ Chanaan, & cęteri propter hoc formidarent, & nollent transire in terram illam Deus irasceret̄ Israelitis percutiendo, vt prius. Et dicitur: Vt augeretis furorem domini idest ut faciatis ꝙ maior sit q̄ fuit in prima punitione pro murmuratione in Cadesbarne: quia sicut maior esset culpa secunda, quam prior ut sup. declaratum est: ita pęna esset maior. Vel dicitur: vt augeretis furorem. i. vt continuaretis faciendo poni aliquid de pęna, & furore sup. id, quod iam inflictū fuit. s. in diuagatione. 40. annorum: intelligebat nunc Moyses, quòd si nunc Israelitæ murmurarent sicut in Cadesbarne, ꝙ Deus nunquam introduceret eos in ter-

ram Chanaan, vel faceret saltem eos manere in solitudine plusquam per alios.40.annos. Primum tamẽ magis credebat esse futurum, ut patet ex littera sequenti. *Quod si nolueritis eum sequi in solitudine populum derelinquet*, i. si nolueritis sequi Deum confidendo in eum, & eundo in terram, in quam iri iussit, derelinquet populum in solitudine. i. non curabit de eo tanquam non esset suus. s. non dabit ei manna, nec diriget per nubem, nec introducet in terram, quam iurauit, sed relinquet hostibus lacerandum, & uos eritis causa huius immensi mali, q. d. etiam si nullus peccet nisi uos, tamen totus populus peribit propter vos: hoc autem intelligebat Moyses, quia cum peccauit Israel adorando uitulum, uoluit Deus totum populum conterere, nisi Moyses precatus fuisset, ut patet Exo.c.32. Iterum autem cum murmurauerunt in Cadesbarne penitus delere uolebat omnes, & occidit ipsorum plurimos in solitudine nec relinquisset quemquam ex eis, nisi Moyses ualde institisset supra.c.14.

Et uos eritis causa necis omnium. q. d. si vos murmurare incipitis, & Deus omnes percutit propter uos percutit, & dicuntur causa dupliciter, uno modo. s. totalis: alio modo causa. i. occasio. Primo modo est sensus, ꝙ isti essent causa totalis, quare delerentur Israelitæ: nã dato ꝙ alii non peccarent istis peccantibus Deus deleret totum populũ, sic arguebat Iosue contra istas duas tribus post mortem Moysi, quando ędificauerunt altare magnum apud Iordanem, dixit. n. ꝙ eis solis peccantibus Deus desæuiret in totum Israel. Et probauit hoc, quia Acham vnicus fuit in peccato. s. quando furatus est regulam auream, & pallium coccineũ, & tñ perierunt.36.viri de Israel, & uolebat Deus totum populum destruere permittendo eum cadere in manib. hostium: Iosue.22.c. Secundo modo intelligitur, ꝙ isti essent causa. i. occasio necis omnium. s. ꝙ alii non morerentur propter peccatum istorum: tamen isti tribuerent aliis occasionem peccandi, & tunc Deus puniret omnes. intelligebat autem Moyses, ꝙ si modo peccarent morerentur, quia iam nollet remittere sicut prius fecerat dando quamcunque pęnam præter maximã, & hoc quia uiderat eum ualde iratum in aliis uicibus, quasi penitus delere uolentem totum populum, nec etiam auderet orare pro Israel si iam amplius murmuraret, ut prius.

I At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas ouium fabricauimus, & stabula iumentorum, paruulis quoque nostris vrbes munitas: nos autem ipsi armati, & accincti pergemus ad pręlium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis propter habitatorum insidias.

K Non reuertemur in domos nostras, usq; dum possideant filij Israel hæreditatem suam: nec quidquam quæremus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in oriẽtali eius plaga. Quibus Moyses ait: si facitis ꝙ promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam: & omnis vir bellator armatus Iordanem transeat, donec subuertat Dominus inimicos suos, & subiiciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabiles apud Dominum,

F & apud Israel, & obtinebitis regiones, quas vultis coram Domino. Sin aũt, quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est, quin peccetis in Deum: & scitote quoniã peccatum uestrũ apprehẽdet uos. Aedificate ergo urbes paruulis vestris, & caulas, & stabula ouib. ac iumentis: & qđ polliciti estis, implete. Dixeruntque filij Gad, & Ruben ad Moysen: Serui tui sumus: faciemus qđ iubet Dñs noster. Paruulos

G nostros, & mulieres, & pecora, ac iumenta relinquemus in urbibus Galaad: nos aũt famuli tui oẽs expediti pergemus ad bellũ, sicut tu Dñe loqueris. Præcepitq; Moyses Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Israel, & dixit ad eos. Si transierint filij Gad, & filij Ruben vobiscum Iordanem oẽs armati ad bellum coram Dño & vobis fuerit terra subiecta: date eis Galaad in possessionem. Sin autem noluerint transire armati vobiscum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca. Responde-

H runtq; filij Gad, & filij Ruben: sicut locutus est dñs seruis suis, ita faciemus: Ipsi armati ꝑgemus coram dño in terram Chanaã, & possessionem iam suscepisse nos confitemur trãs Iordanem.

Excusatio duarũ tribuum.

At illi prope accedentes. Hic ponit tertium. s. cõmunis disceptatio, vbi Moyses loquit, & duę trib. se excusant exponentes dicta sua. Viderunt. n. Rubenitę, & Gaditę, ꝙ iõ increpat eos Moyses, quia intelligebat ex eorum petitione uelle eos habitare in terra illa, & non transire ultra Iordanẽ, iõ ipsi accesserunt prope ad Moysen exponẽtes ei, ꝙ non erat intentio eorũ manere in terra illa, sed transire cũ aliis ad pugnandum donec pacificè possiderẽt totam terram, q̃ habituri erant, ꝙ sic factum est: nam iuerunt ad pugnã, & manserũt ibi quasi septem annis, quib. durauit pugna, ut s. declaratum est, & Ios. cap.14. manserunt ẽt toto tpe, quo diuisa est terra Chanaã. 9. tribub. & dimidię, ꝙ dñt aliq fuisse tps. 7. annorũ. postea vero redierũt in terrã suam ꝑcepto Iosue, ut patet Ios.22. Dr̃ aũt hic, ꝙ accesserunt ꝓpe: hoc aũt non erat quasi nõ audiret eos Moyses ex loco, in quo erãt pri⁹ cũ bene audisset qñ ꝓposuerunt petitionẽ, sed qa uiderãt istę duæ trib. ꝙ nõ erat bene intellecta eorũ intentio uidẽtes sibi disceptãdum esse cũ Moyse accesserũt ꝓpius, vt sic ꝓmptius loq possent, & intelligere, q̃ dicerent. *Caulas ouiũ fabricauimus*. i. nõ uolumus manere totaliter in terra ista, nõ transeundo Iordanem, sed uolumus facere caulas pro ouib. nostris, & disponere locũ vxoribus, & filiis ad manendum in terra ista, & trãsire cum aliis tribubus Iordanem ad pugnãdum. Dicit autem Ra. Sa. ex hoc ꝙ isti magis diligebant oues, q̃ filios, & uxores, qa primo caulas ouium, quam habitacula vxorum, & filiorum nominauerunt. Sed hoc nihil est, qa non ꝙ seruatur dignitas rerũ in ordinẽ loquẽdi, vt patet ꝑced. c. cum dr̃ de diuisione prædæ. Et primo ponuntur ibi asini, & boues, quam homines: uoluerunt autem isti fabricare caulas, quia intelligebant se

magno

magno tẽpore duraturos in terra Chanaan expugnan do hostes: ideo uoluerunt prius prouidere rei suæ familiari. Vocantur autem hic caulę ouilia gregum, ut ouium,& caprarum. De his autem nominauerunt, q̃a substantia eorum erat in pecoribus,& iumentis, ut patet. s̃. *Stabula iumentorum.* i. etiam parauimus stabula pro iumentis. Dicuntur autem stabula a stando, quia ibi iumenta stant. Nominauerunt quidem ista duo, quia in istis erat eorum substantia, ut patet supra, cum dicitur ꝙ habebant pecora multa,& erat illis in iumentis infinita substantia. *Paruulis quoque nostris urbes munitas.* i. parauimus pro paruulis vrbes. Intelligitur etiam de vxoribus,& reliqua familia, nam soli uiri pugnatores ibãt cum aliis tribubus trans Iordanem ad bellum. Cũ autem dicitur de vrbibus non intelligitur, ꝙ isti nouiter facerent aliquas vrbes, sed quia in terra duorum regũ Amorrhęorum cum pugnarent Israelitæ contra incolas regionis illius, vrbes quãtum ad aliquid dirutæ fuerant volebant illas restaurare propter insidias habitatorum terræ: & tunc quęlibet istarum duarum tribuum & dimidiæ accepit aliquas urbes, quas refecit pro familiis suis, de vrbibus autem cuiuslibet tribus, patet ĩ. in littera. *Nos autem ipsi armati, & accincti.* Respondẽt in hoc ad increpationem Moysi, quę fundabatur in hoc, ꝙ ipsi vellent totaliter cessare a bello,& ꝙ fratres sui pugnarent, quod irrationabile erat, ideo ipsi dicunt ꝙ nolunt manere in terra illa, sed solum ꝙ uxores eorum,& filii,& possessiones maneant, ipsi verò trãseant in quo nihil grauabant alias tribus immo faciebant cõditionem earum meliorem, quia omnes uiri bellatores de eis uolebant transire. Quod autem uxores manerent & res possessę, erat duplex vtilitas reliquis tribubus, prima ꝙ isti uiri essent magis expediti, & dispositi ad bellum, cum nihil secum ferrent, nisi bellicum apparatum: secũdum erat utile reliquis tribubus, quia non tantum grauarentur in prouidendo eis, quantum ad cibos, cum soli irent, quam si ferrent secum familias suas, iam enim non erant comesturi manna, quia illud cessauit immediatè, ut transierunt Iordanem. s. diebus quinque postea: ideo oportebat ꝙ amplius inquirerent cibos opere bellico, uel labore suo. Antecedens patet, quia Israelitæ transierunt Iordanem decima die mensis primi, ut patet Iosue. c. 4. & manna defecit die. 5. mensis eiusdem, & vltra nunquam comederunt de eo Iosue. c. 5. ideo magis alleuiabantur cęterę tribus in hoc quam grauarentur. Dicuntur autem isti transire armati, quia habebant multa arma iudæi, quę partim duxerant de Aegypto, cum dicatur Exo. c. 13. ꝙ armati ascenderunt filii Israel de terra Aegypti, partim etiam acceperunt post arma ex bellis, quæ uicerũt & primo dum contra Aegyptios, qui ibant armati, ut comprehenderent hebræos,& oẽs in mari rubro submersi sunt, atque ad aliam partem maris, in qua iudæi erant trãsductis illis acceperunt Israelitæ oĩa arma ipsorum, de quo Exo. c. 14. & 15. acceperunt quoq; arma ĩ bello ꝯ Amalechitas cum expugnauerunt eos in Raphidim, de quo Exo. c. 17. Acceperunt etiam arma in destructione terræ Chananæi regis Arad, ubi deletis omnibus habitatoribus,& vrbibus potuerunt iudęi accipere omnia arma terræ illius: quamquam magis ueri simile est, ꝙ ista combusta sint cum terra illa posita fuerit sub anathemate, de quo. s̃. c. 21. Acceperunt etiã arma multa in bello contra duos reges Amorrhæorũ Sehon,& Og, ubi totam terram depopulauerunt, & possederunt, de quo s̃. c. 21. & Deuter. c. 2. & 3. Acceperunt etiam árma in bello cõtra Madianitas, ubi omnia spolia cesserunt ipsis Israelitis, de quo. c. præcedẽti. Poterant ideo sufficienter armati esse omnes iudæi. Dicitur etiam ꝙ erant accincti. i. dispositi ad bellum, uel expediti. Dicitur autem accinctus. i. ad aliquid cinctus. s.

A ꝙ est dispositus ad faciendum aliquid, & hoc dicitur specialiter de istis duabus tribubus, & dimidia, quia aliç tribus portabant secum uxores,& filios, & omnia, quç possidebant,& illa impediebant aliquo modo ab actu bellico, duç autem tribus, & dimidia nihil secum portaturæ erant, sed uiri armati solum ibant.

Pergemus ad prælium ante filios Israel. i. ꝙ isti præcederent in progressu in itinere. Etiam in aciebus belli præcederent. s. ꝙ offerebant se ituros in principio acierũ. Hoc autem dicebant ad tollendũ dubium, nam si uellent manere in parte posteriori, esset periculum, quia forte retrocederent, siue ex itinere, siue ex bello. Etiã dicebant hoc ad significandum intentionem suã ꝓmptam cum in hoc offerrent se ad aliquid, quod non peterent filii Israel, erat tamen ad securitatem ipsorum, B ꝙ Moyses uidens rationabiliter dictum concessit, ut isti irẽt ante fratres suos. Mortuo quoq; Moyse Iosue, qui erat princeps populi hortatus fuit duas tribus, & dimidiam, ut præcederent, ut patet Iosue. c. 1. s. armati transite ante fratres uestros omnes fortes manu. Et sic postea fecerunt, quia transito Iordane pręcedebãt istæ duæ tribus,& dimidia ad omnes alias. Iosue cap. 4. cum dicitur, filii quoque Ruben,& Gad, & dimidia tribus Manasse armati pręcedebant filios Israel, dicuntur autem hic filii Israel nouem tribus,& dimidia, & duæ,& dimidia non uocantur filii Israel. Cuius causa est, quia quandocunque Israelitæ diuidebantur in duas partes, illa pars, quæ erat maior uocabatur de filiis Israel, quasi ipsi essent tota multitudo Israelitarum, & quia nouẽ C tribus,& dimidia erat maior pars uocantur filii Israel, & sic multoties Leuitæ comparati ad alias tribus nõ uocantur filii Israel.

Donec introducamus eos ad loca sua. i. semper præcedemus fratres nostros, donec introeant ad loca sua. i. ad terram Chanaan, quam possessuri sunt. Non est autẽ intelligendum ꝙ solum pręcederent eos, quousq; intrarent in terram, quam habituri erant, quia hoc nihil proficiebat, nam tunc solum transirent cum eis Iordanem, apud quem hoc tempore erant, & confestim reuerterentur, quia transito Iordane mox essent Israelitæ in terra Chanaan, quam habituri erant in hęreditatem. Sed debet intelligi ꝙ irent cum eis, & manerent sp quousque expugnatis hostib. possiderent Israelitæ D terram suam, quia licet prius introirent in terrã Chanaan, tamen non erat sua, iõ non dicebantur introduci in terram suam. sic patet ĩ. cũ dicitur, non reuertemur in domos nostras usq; dũ possideant filii Israel hęreditatem suã. Cum autem deletis hostibus possiderẽt terram illam, dicerentur introduci in terram suam.

Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbib. munitis. i. filii nostri manebunt hic in vrbib. Intelligitũ etiam de vxoribus, licet non dicatur hic. sic patet. ĩ. s. paruulos nostros,& mulieres ac iumenta, & pecora relinquimus in urbibus Galaad. Idem intelligitur de reliqua familia. Etiam de senibus intelligendum est, quia isti erant inepti ad bellum,& inutilis labor esset eos illuc ire, sed soli uiri pugnatores ibant, sic. n. dixit Moyses. ĩ. in littera. Omnis uir bellator armatus transeat E Iordanem. Idem patet Iosue. c. 1. s. transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu,& pugnate ꝓ eis. Dicitur: & quidquid habere possumus. i. omnia pecora,& iumenta,& facultates cæterę. *Propter habitatorũ insidias.* In hoc. n. reddũt causam, quare uelint cõstruere urbes, quia posset aliquis dicere, ꝙ relinquere paruulos,& uxores, & omnia, quæ habebant in terra illa non curantes de munitione urbium. Huic autem respondent ꝙ propter insidias habitatorum terræ opus erat poni res suas in urbibus.

Quare dixerunt, q̄ dimitterent uxores in urbibus muratis. Quæst. IIII.

SED fortè aliquis diceret, q̄ possent dimittere res suas sine timore in locis nō munitis, quamquā essent hostes in terra, quia dominus haberet curā illarū rerū, & nullus de hostibus auderet accedere ad eas: sic autem erat quādo ter in anno ascendebant omnes iudæi masculini generis in Sanctuarium, & quia tunc videbatur, q̄ hostes possent ascendere in terrā illam non existente aliquo defensore, dixit Deus q̄ nullus auderet accedere, de quo Exo. c. 34. cum tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente, & apparente te in conspectu domini Dei tui ter in anno. Ita ergo cum nunc res hebræorum manerent in locis non muratis non auderent hostes accedere ad illas. Respondendū est, q̄ non se debebant iudæi exponere huic periculo, quia semper homines debent agere secundum prudētiam humanam, & non committere se totaliter diuino regimini, nisi in rebus illis, ad quas nullo modo pertingit humana prudentia: uel in illis, in quib. Deus iussit q̄ nos totaliter permitteremus regimini illius. Causa huius est, quia Deus dedit homini intellectum tanquam primum principium motiuum, & regulatiuum operationum suarum, ideo vult q̄ per illud dirigatur. Cum autem homo totaliter se committit diuinæ dispositioni, non regitur per intellectū, sed per aliud principium superius non humanum, ideo contra rationē agit: nisi forte iudicium humanū non sufficiat ad hoc, quia tunc etiam si aliquis uelit se committere prudentiæ humanæ non pōt cum ad talem casum nulla sit: & in talibus semper nos debemus submittere Deo dirigendos alioquin diffidimus de bonitate Dei. Alius casus est, in quo non debet homo se committere prudētię humanæ. s. si Deus iusserit, q̄ aliquid totaliter ponamus in eius directione nihil agentes humano iudicio, & cura. Tunc autem licet per humanam prudentiam aliquid proficere possemus: tamen nullo modo curare debemus de humana prudentia: alioquin grauiter peccatur, quia tantum Deo diffiditur, quantum nobis committitur, sic patet in apostolis, quib. Christus dixit q̄ quando starent ante reges, & presides non premeditarentur, quid loqui deberent, quia in illa hora daretur eis, quid loquerentur: Mat. 10. & Luc. 21. c. Si ergo apostoli quando irent ad reges, vellent studere quid loquerentur, peccarent nimis, quia aut ipsi intelligebant, q̄ etiam si non studerēt, Deus daret eis plenissimè, quid loquerentur, & tunc stultitia magna erat studere, q̄a diceretur eis, quod petis intus habes. Esset etiam hoc contra rōnē naturalē. s. habitis habitibus cessat motus, sed ipsi habitis habitibus adhuc mouerentur ad illos: aut intelligebant, q̄ si non studerent, non hr̄ent quid rn̄derent, aut non p̄fectè rn̄derent, & tunc erant infideles nimis, cum Christus dixisset eis, quòd in illa hora daretur eis, quid loquerentur, & ipsi non crederent. Sic etiam est in proposito, quia dimittere in terrá hostili res sine defensore in locis non muratis est contra humanam prudentiam, per quam homo se dirigere debet semper, nisi in duobus casibus datis. Etiam quòd iudæi ascenderent in loco Sanctuarii ter in anno, quare nullo uiro manente in urbibus eorum uidebatur esset contra humanam prudentiam: ideo nisi sit aliquis de duobus casibus hic, illicitum est. In primo autem horum non est aliquis de duobus casibus cum non sit super humanam prudentiam, quia sciunt homines, per quem modum tolletur inconueniens, q̄d sequitur, relinquendo res apud hostes scilicet dimittendo ibi custodes, & hoc in locis munitissimis, quod poterant iudæi faciliter agere. Etiam non est hic secun-

Regulæ ad cognoscendū qn̄ nos debemus submittere diuino regimini, & non humanæ prudētię.

F dus casus scilicet, q̄ Deus prohibuerit inniti humanæ prudentię, quia non uetuerat dimitti pugnatores, & res in urbibus munitis, ideo istæ duæ tribus, & dimidia rectè agebant uolentes dimittere filios, & uxores in urbibus munitis, & ibi aliquos custodes, ideo si contrarium agerent, agebant contra prudentiam humanam, & peccabant exponentes se sine causa manifesto discrimini. In alio autem casu scilicet quando ascendebant ter iudæi in anno in Sanctuario secus est quia licet uideatur esse contra humanam prudentiam dimittere urbes, & facultates sine defensore, quia tamen Deus iusserat, quod ascenderent omnes non dimittentes aliquem defensorem, & quod ipse defen-

G deret urbes, & res eorum, esset magna diffidentia, q̄ ipsi uellent dimittere in urbe defensores. Rectè ergo dicebant duæ tribus, & dimidia, quòd uellent construere urbes filiis suis, & familiis, ut manerent ibi p̄pter insidias habitatorum terrę. Etiam quòd relinquerent ibi aliquos custodes, quia Deus non dixerat, quòd dimitterentur ista sine aliqua diligentia, ideo debebant inniti prudentię humanæ alioquin peccarēt & iudicarentur insipientes. Dicitur autem hic de insidiis habitatorum terræ illius, quoniam manebant aliquæ gentes in circuitu terræ illius, quam acceperant iudæi, quæ inuaderent urbes illorum, & res possessas si relinquerent illas sine custode, istæ autem erant Moabitæ ex parte meridiana, qui erant hostes iudæorum, & Madianitę ex parte septentrionali, & septem populi Chananæorum ex parte occidentali, Idumæi quoque aliquo modo contingebant terram illā

H ex parte meridiana in extremitate terrę Moab, & isti etiam pugnarent contra Iudęos.

Non reuertemur in domos nostras. Nondum habebant isti domos, sed dicebant se non reuersuros in domos præsupponentes id, de quo agitur, ipsi enim petebant quod daretur eis terra duorum regum Amorrhæorū, quod si fieret disponerent domos suas pro familiis, & irent ad bellum cum aliis tribubus, ad istas autem domos non reuerterentur, quousque alii Israelitæ haberent id quod possessuri erant.

Vsque dum possideant filij Israel hæreditatem suam. Hic autem declaratur magis, quam supra, quod non solum introirent istæ duæ tribus, & dimidia cum aliis associantes eas usque ad terram, quam habituri erant, sed etiam manentes cum illis in terra eadem

I quousque pacificè possiderent eam. Et dicitur hic hęreditatem suam idest, quam habere debent exclusis hostibus: & tunc erit sua. Vocabant tamen suam, quia cum Deus dixisset, quod habituri erant eam, nequaquam dubitabatur de hoc. Vel dicitur hęreditatem suam idest, quę est sua secundum proprietatem licet nondum eam possideant. Deus tamen promiserat illis dare terram istam, & ista promissio tradebat eis ius proprietatis, sicut per donationem transfertur dominium. Dicitur autem hęreditatem, quia Israelitę habituri erant terram istam non ad usum alicuius parui temporis tanquam coloni, uel aduenę, sed pro

K semper tanquam si terra esset iure hęreditario, per quod ius aliquis habet, & perfectum dominium super rem.

Cur terra Chanaan uocet hæreditas.

Nec quicquam quærimus trans Iordanem; Istud poterat nimis inclinare Moysen, & nouem tribus, & dimidiam ad concedendum faciliter id, quod petebatur ab his, quòd non uolebant aliquid habere trans Iordanem. Nam posset accidere, quòd terra, quæ erat trans Iordanem in terra Chanaan, esset ualde magna, & si illa diuideretur nouem tribubus, & dimidiæ, maiores sortes prouenirent cuilibet tribui, quam prouenissent duabus tribubus, & dimidię diuisa inter eos terra duorum regum Amorrhęorum,

&

& tunc manebat eis ius petendi sortē in terra illa: nūc autem dicunt, ꝙ nihil uolunt in terra Chanaan, nam dato, ꝙ eis aliquid posset prouenire, ipsi renunciant iuri suo. Intelliguntur autem ista uerba sp cum conditione: si daretur eis qđ petebant. In hoc aūt aliquaľr se habebant isti rationabiliter, quia terra ista duorū regū Amorrhæorum solum fuerat capta, & pertinebat ad oēs duodecim trib. ꝙ ergo permitteretur duabus tribub. & dimidiæ ius eligendi eam tanq̃ eis valde cōuenientē erat rōnabile, ꝙ ipsi aliquid permitterent reliquæ multitudini, ꝙ abrenunciarent eius possessioni trans Iordanē si aliquæ partes maiores eis possent contingere. Accipit aūt hic trans Iordanem. i. ad occidentalem partē Iordanis: trans. n. significat habitudinem situs, ideo non magis determinat id qđ est citra q̃ vltra & sic aliqñ accipit trans Iordanē pro parte occidētali, vt patet hic: cum isti haberent possessionem in parte orientali Iordanis, vt hř ex littera, & aliqñ signat partē orientalē, sic patet. ĩ. in littera, & Iosue. c. 1. cum dř, ꝙ acceperunt isti possessionem trans Iordanem, & tamē hoc fuit in parte orientali. *Quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga.* i. ad partem orientalem Iordanis. q. d. iō renunciamus iuri nostro, qđ hēmus ī terra Chanaan ad occidentem Iordanis, qa iā accepimus possessionem sufficientem pro nobis ad orientalē plagam Iordanis. s. in terra duorum regum Amorrhęorū Intelligitur aūt hoc, si feceritis qđ petimus dantes nobis terram hanc: alioquin nondum hēbant aliquā possessionem: nam Moyses nihil adhuc eis dederat, ut patet. ĩ. nam habita ista collocutione dř, ꝙ dedit eis Moyses terram duorum regum Amorrhęorum, & dř hic: ad orientalem eius plagam. quia terra duorum regum Amorrhęorum est orientalis respectu terræ Chanaā, quam accepturæ erant nouem tribus, & dimidia. Iericho ēt ciuitas terrę Chanaan, per quam intrauerunt, erat ad orientalē partem terrę Chanaan, quia licet Aegyptus, de qua veniebant iudæi, esset ad partem meridianam respectu terræ Chanaā, tñ non uenerunt Israelitę recto itinere de Aegypto in terram promissam: potuerunt. n. uenire citius per terram Philistinorum, & introissent per latus meridianum terræ Chanaā. De ista uia patet Exo. c. 13. per hanc. n. venerunt Ioseph, & fratres sui ad sepeliendum patrem suum in terrā Chanaan, & per eandem redierunt: ideo pauco tempore morati sunt. De hoc Gen. c. vltimo. Israelitæ tamen exeuntes de Aegypto, non uenerunt recto itinere uersus terram promissam, sed ascenderunt contra orientem ad mare rubrum, & solitudines Arabicas. Hoc autem, quia Deus uoluit ne irent Israelitæ per terram Philisthiim, quæ breuior erat, & populata: ideo cum viderent hostes contra se insurgere redirent in Aegyptum. Circunduxit autem eos per desertum transducens mare rubrum, ut quamquam pęniteret eos itineris, redire nō possent in Aegyptum. De hoc Exo. cap. 13. postquam autem introierunt in desertum, si ambulauissent recto itinere sicut ambulauerunt usq; ad Cadesbarne, introissent per partem meridianam terræ Chanaan. Quod patet quia in anno. 40. ab exitu de Aegypto Israelitæ peruenientes usq; ad Cadesbarne petierunt a rege Edom transitum per locum illum, quousque uenirent in terram suam, qui noluit eis dare. supra. c. 20. ideo coacti sunt circuire totā terram Edom ascendendo uersus orientem supra. c. 21. & in hoc circuitu manserunt multo tempore Deuterono. c. 2. s. circuimus montem Seyr longo tempore, & tunc coacti sunt introire per terram duorum regum Amorrhęorum, quæ est ad frontem orientalem terræ Chanaan, ut patet hic, & Iosue. c. 1. si autem trāsissent per Cadesbarne introibant per partem meridianam terrę Chanaan, quia Cadesbarne est in latere isto, ut patet.

A infra trentesimoquarto & Iosue. capitulo. 15.

Quibus Moyses ait. Hic ponitur responsio Moysi cognita intentione duarum tribuum, & dimidiæ.

Si facitis, quod promittis. s. ꝙ ibitis cum fratrib. vestris, & non redibitis quousque ipsi possideant terram suā. Et dicitur si facitis. i. si facere intenditis, quia an isti facerent, ꝙ promittebant depēdebat ex futuro euētu, iō dř, ꝙ si facere ītendebāt inciperent. s. eundo cum fratribus suis trans Iordanem. *Expediti pergite coram domino ad pugnam.* Dicitur autem expediti, quia non portaturi erant secum uxores, & filios, & cætera, quæ possidebant, sicut portabant nouem tribus, & dimidia, quæ nondum acceperant possessionem, ideo illi erant magis expediti ad bellum. Dř aūt pergite corā dño. i. corā
B arca. Deus enim uidebatur esse specialiter super arcam cum loqueretur de medio duorum cherubim existentium in extremitatibus arcæ supra. cap. 7. ideo quando ibant coram arca dicebantur ire coram domino. Istæ autem duę tribus, & dimidia magis appropinquabant arcę, quam cæterę. Nam in transitu Iordanis, & ultra arca præcedebat totum Israel per duo millia passuum Iosue. c. 3. deinde sequebatur totus populus: sed hic ante cæteros ibāt uiri de duab. tribub. & dimidia. s. 40. millia pugnatorū Iosue. ca. 4. vel dicebantur isti ire coram domino. s. in pręsentia ipsius: quia ēt si non præcederet arca, tamen angelus dñi pręcedebat castra. Dixerat. n. Deus ꝙ mitteret angelum suum in pręcursum eorū ad delendum Chananęos Exo. 23. c. Item patet Iosue. c. 5. cum apparuit quidam vir ipsi Iosue euaginato gla
C dio: a quo cū quęreret quis esset, ait. Princeps sum exercitus domini, & nunc uenio. Coram isto autem angelo semper incedebant bellatores, & iste uocatur in sacra scriptura Deus. Dicitur autem pergite ad pugnā, quia licet istæ duę tribus, & dimidia manserint in terra Chanaan toto tempore bellorum, & postea dum diuideretur terra per multa tempora: tamen principaliter uocabantur ad pugnandum, nam sine ipsis potuisset terra diuidi, pugna tamen non exerceretur conuenienter.

Et omnis vir bellator transeat Iordanem. i. omnes uiri pugnatores apti ad bellum transeant Iordanem cum fratribus suis ad pugnandum, idem autem iussit post mortem Moysi Iosue. s. uos autem transite armati an
D te fratres uestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis. Idē autem est esse fortem manu, & esse bellatorē.

An omnes bellatores duarum tribuum cum dimidia transierunt Iordanem. Quæst. V.

QVAERETVR circa hoc an omnes illi pugnatores, qui erant de duabus tribub. & dimidia transierint Iordanem ad pugnandum. Respondendum est, ꝙ non, sed aliqui illorum manserunt in ciuitatibus terræ illis traditę, alioquin enim frustra fuisset relinqui uxores, & paruulos in urbibus muratis, quia quomodocunque caperentur ab hostibus non habentes defensores: ipsi tamen reliquerunt in
E vrbibus munitis ista propter habitatorum insidias, quasi ibi possent euadere, ergo oportet, quòd relinquerentur aliqui viri bellatores ad excludendum insidias habitatorum terrę. Item si non relinquerentur aliqui potentes pugnare, quia essent ętatis robustæ non uacaretur agriculturę, quia nullus esset, qui vacaret: senes enim, & confracti, qui ad bellum inutiles sunt, etiam ad agriculturam sunt inepti, ideo oportuit relinqui aliquos uiros de cōputatis in militia ad agriculturam, ne si tāto tpe terra sine cultore relinqueret, redderet syluestris, & plena serpētib. atq; bestiis. Magno namque tempore mansuri erāt uiri isti pugnādo in terra Chanaan, durauit. n. pugna quasi ꝑ septem

 annos.

annos. Deinde in diuisione terræ manserunt aliquanto tempore, & semper fuerunt istæ duę tribus, & dimidia cum aliis, quousque Iosue eis redire iussit Iosue. c. 22. toto aũt hoc tempore terra culta fuit, alioquin ipsa perderetur saltem quantum ad possessiones arborum & uinearum: vxores quoque, & filii uirorum harum duarum tribuum, & dimidiæ non haberent vnde prouiderent sibi, nisi aliquis pro eis vacaret agriculturæ: nam iam non comedebant manna cum cessasset quinque diebus post transitum Iordanis .s. die. 15. mensis primi anni. 41. ab exitu de Aegypto Iosue. c. 5. Item patet hoc euidentius: nam de duabus tribubus, & dimidia solum iuerunt. 40. millia pugnatorum cum nouẽ tribubus, & dimidia ad terram Chanaan, ut patet Iosue, cap. 4. & tamen si iuissent omnes uiri pugnatores istarum tribuum fuissent ualde plures: nam essent ultra centum decem millia. Quod patet, quia de tribu Ruben in computatione, quę fuit facta pauloante hoc anno. 40. ab exitu de Aegypto fuerunt. 43. millia, & 730. virorum. in tribu autem Gad fuerunt. 40. millia. in tribu autem Manasse fuerunt quinquaginta duo millia, & septingenti, quorum debet accipi medietas. scilicet 26. millia, & vltra. Omnes autem isti sunt vltra centum decem millia uirorum. ideo necesse est, ꝙ plures de bellatoribus manserint in vrbibus, quam trãsierint Iordanem cum nouem tribubus, & dimidia. Item patet, ꝙ manserint aliqui bellatores in urbibus istis, quia quando Iosue finitis omnibus bellis, & diuisione terræ remisit bellatores de duabus tribubus, & dimidia ĩ terram suam, dixit illis: In multa substantia atque diuitiis reuertimini ad sedes uestras. & concluditur: Diuidite prędã hostium cum fratribus uestris. si tamen nõ mansissent aliqui uiri bellatores ĩ vrbibus traditis istis duabus tribubus, & dimidiæ, non manerent aliqui, cũ quibus præda diuidenda esset. Nam cum paruulis non erat diuidenda præda, cum illi essent filii horum bellatorum, & non esset aliqua causa quare paruulis quidq̃ proueniret. Etiam cum senibus totaliter inutilibus ad bellum non diuideretur præda, quia nulla ratio erat, quare ipsi aliquid percepturi essent, oportet ergo, ꝙ aliqui mansissent ibi de uiris bellatoribus, cum quibus posset, & deberet diuidi præda. Erant autem percepturi rationabiliter isti de præda, quia sicut alii ibant ad bellum, ita isti manebant in custodia bellica, quia manebant in urbibus propter insidias habitatorum terræ, & fortassis occurreret eis pugnare contra illos sicut pugnabant alii contra Chananęos. Dicendum ideo, ꝙ de qualibet harum duarum tribuum, & dimidia manserunt in urbibus suis uiri bellatores plures, quam iuerunt ad bellum, cum ipsi omnes essent plusquam centum, & decem millia, & solum iuerunt de eis. 40. millia ut s. declaratum est.

Sed dicetur contra, quia Moyses dixit hic: Omnis uir bellator armatus transeat Iordanem, & Iosue. ca. 1. dicitur: Transite ante frẽs uestros oẽs fortes manu. Respondeori põt dupliciter, uno modo ꝙ in sacra scriptura istud signum, omnis, non distribuit uniuersaliter sẽper sicut apud dialecticos: sed accipitur pro multis, sicut dicitur. Omnes prouinciæ ueniebant in Aegyptũ, vt haberent escas. Gen. 41. c. & in Psal. Omnis caro ad te ueniet. nulla tamen istarum est uniuersalis proprie, quia non stat adhuc pro centesima parte indiuiduorũ & sic dicitur hic, omnis bellator. i. multi de bellatorib. & idem modus est in uerbis Iosue. Alio modo põt dici ꝙ Moyses iussit, ut omnes irent: & ipsi uiri de duab. tribubus, & dimidia vniuersaliter se obligauerunt ad eundum postea tñ Israelitæ uidentes, ꝙ non erant omnes necessarii, sed sufficeret quosdam eorum ire, assumpserunt solum. 40. millia pugnatorum. Sed prima responsio uerius stat, q̃a non vr̃ rõnabile, ꝙ Moyses iube-

F ret oẽs pugnatores de his duab. tribub. & dimidia, aut ꝙ ipsi se ad hoc obligassent, q̃a uidebant manifestè ꝙ terra tradenda erat hostib. & uxores & filii captiuarẽtur si nulli bellatores manerent in custodia. *Armatus Iordanem transeat.* i. quilibet uir bellator solum accipiat arma ad transeundũ Iordanẽ. & Hoc q̃a bellatores de duabus tribubus, & dimidia debebant esse expediti, ut Moyses iusserat. *Donec subuertat dominus inimicos suos.* i. donec destruat. & non dr̃. donec destruamus inimicos nostros, quia uictoria quæ habenda erat de hostib. nõ erat ex uiribus iudęorum, sed ex uolũtate Dei, qui mittebat angelum suum ad subuertendum gentes illas, vt patet Exo. c. 23.

G *Et subiiciatur ei omnis terra.* Idest subiiciatur Deo. Est enim omnis terra Deo subiecta inquantum nullus ei repugnare põt, nec audet, & quodcunq; ipse uoluerit, faciet. Hic tamen innuitur, ꝙ non erat terra subiecta Deo, quia Deus accipitur hic tanquam dux spãlis iudæorum, & quia nondum erat terra subiecta iudæis, dicebatur nondum subiecta Deo. *Tunc eritis inculpabiles.* q. d. si sic feceritis non poterit uobis imponi aliqua culpa, quia custodiuistis quod promiseratis, etiã si sequeretur aliquis euentus aduersus. *Apud Deum, & Israel.* Non habebitis culpam apud Deum, nec apud Israel, quam haberetis si non custodiretis pactum: promiserant. n. duę trib. & dimidia istud ꝙ erat in fauorẽ nouẽ tribuum, & dimidiæ: iõ si promissa fallerent nocebant illis, & erant apud eos culpabiles: ẽt ista promissio fuit facta corã Deo ante atrium tabernaculi, & firmatum fuit sub inuocatione diuina, ideo qui infringe-
H rer illud agebat contra diuinam reuerentiã, & ob hoc erat culpabilis apud Deum. *Et obtinebitis regiones, quas vultis coram domino.* i. & tunc obtinebitis istam terram, quam petitis. q. d. licet nunc vobis detur, tñ non est vr̃a totaliter, quousq; ĩpleatis, ꝙ ꝑmittitis. Q̃d patet. ĩ. q̃a Moyses tradidit immediate terram regis Seon & Og duab. trib. & dimidiæ, tñ dixit ad Iosue, & ad principes Israel, ꝙ si duæ tribus, & dimidia nollent transire cum aliis tribub. ad pugnãdum ultra Iordanẽ ꝙ auferretur eis terra ista, & cogerent manere extra terrã illã inter alias tribus. & dicitur hic corã dño: q̃d põt referri ad vtrumq; de duob. uerbis hic positis. s. vultis, uel obtinebitis. Si referat ad primum est sensus, ꝙ obtinebitis regiones istas, quę dantur uobis iuste. s. quia impletis cõditionẽ, pro qua uobis dant, & sine uerecundia tenebi-
I tis illas, & Deus talem possessionem approbauit: illa enim coram Deo esse, uel fieri dicuntur, quæ Deus approbat. Quæ autem mala sunt coram Deo non sunt, sed abscondita dicuntur. Sic habetur Psal. 16. De absconditis tuis impletus est uenter eorum. Si autem referatur ad secundum. s. ad uerbum vultis, est sensus ꝙ obtinerent illam terram, quam uolebant coram domino. i. quam petebat coram eo. s. coram tabernaculo ad ostium illius, nam ad hunc locum Moyses conuenire solebat cum principibus ad aliquid expediendum. sic patet. supra capitulo decimo Congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fęderis: si semel clan-
K gueris uenient ad te principes, & capita multitudinis Israel. Ideo quando Moyses sedebat ad iudicandum vel ad consiliandum, ibi erat. Patet supra. capitulo 27. quando uenerunt ad eum filiæ Salphaad: & ĩ. 36. c. cũ uenerunt ad eum filii Manasse.

Sin autem quod dicitis non feceritis. Scilicet nolendo trãsire Iordanem. Vel si transieritis, & redieritis ante bella expleta, & possessam terram.

Nulli dubium est quin peccetis in dominum. Quasi dicat manifestum est, quod peccabitis, quia istud magnum nefas esset. Et dr̃, ꝙ peccarent in dñm, q̃a infringebãt illius reuerentiã, cũ fuisset pactũ firmatũ per diuinam reuerentiam. Nec solum peccabant ꝯ dñm, sed etiam contra

contra

contra Israel per violationem pacti interpositi: sic.n. dixit supra, ꝙ essent inculpabiles apud Deũ, & Israel cũ ista obseruarent: ergo culpabiles essent apud vtrũque, cum nihil seruarent, vel non plenè de interposito pacto. Et dicitur hic, ꝙ nulli dubium est, quin peccetis, quia peccatum erat hic manifestum. Est autem istud peccatum ex tribus: primo, quia aliquis agit contra determinationem rationis, quæ est ius naturale: determinat enim ratio veritatem esse tenendã, ideo si aliquis infringit illam, etiam si nihil alterum interpositum sit peccat, sicut in pacto nudo. Secundo isti peccabant, quia in damnum proximi resiliebant a ꝓmisso volentes infringere obligationem existentem: erant enim isti obligati transire Iordanem cum aliis tribubus ex pacto interposito, ideo si non seruarent peccabant contra proximos, quod non solum in foro animæ obligabat, sed etiam iure, & armis peti poterat. Tertio peccabant contra Deũ, quia ista promissa fuerunt sub protestatione diuinę reuerentiæ, quę lęderetur non obseruatis his. *Et scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos.* i. pœna debita pro peccato vestro veniet super vos: non enim potest accipi hic peccatũ pro actu, quia ille cum fit, transit: ideo neminem apprehendit. Etiam nec pro culpa, quia illa non est ens positiuum, vnde neminem apprehendere potest, nec pro macula, nec pro reatu, quæ consequuntur ad delictum, quia ista non sunt in nobis aliquid sensibile, sed accipitur peccatum. i. pœna, quæ est sensibilis, & dolorosa. Ista autem comminatur Moyses duabus tribubus, & dimidiæ, quia si propter Dei reuerentiã nõ obseruarent pactum, saltem obseruarent metu pęnę.

Q̃uo peccabãt tripliciter viri de duabus tribubus, & dimidia si ñ obseruarẽt ꝓmissionem.

A

Aedificate ergo vrbes paruulis vestris. Vidit Moyses, ꝙ rectè dixerant duæ tribus, & dimidia. s. ꝙ ędificarent vrbes pro filiis, & vxoribus, & caulas pro pecoribus, & tunc irent ad bellum, ideo admonet, vt hęc faciant immediate. s. vt postea habeant tẽpus transeundi Iordanem cum aliis tribubus. Et dicitur hic de paruulis non exprimendo vxores, quia subintelliguntur ipsæ, & tota alia familia. *Et caulas, & stabula ouibus, & iumentis.* Debet hoc intelligi reddẽdo singula singulis, scilicet ꝙ caulæ essent pro ouibus, & aliis pecoribus: stabula autem pro iumentis, in quibus ipsi nimis abundabãt, vt patet supra. *Et quod polliciti estis implete.* s. transite armati ante fratres vestros ad terram Chanaã, & pugnate ibi pro eis, quia hoc promisistis. *Dixerunt filij Gad.* Hic ponitur acceptatio duarum tribuum, & dimidię, scilicet, ꝙ se facturos concesserunt id quod Moyses iubebat. *Serui tui sumus.* Ex facundia loquuntur, quia non erant serui illius, nec vasalli, tanquam alicuius domini temporalis, sed Deus statuerat eum principem, & rectorem totius populi. *Faciemus quod iubet dominus noster.* i. istud qđ iubes est rationabile, ideo faciemus. Sed etiam si non esset tam rationabile, quia tu iubes, qui es dñs noster, faceremus illud. *Paruulos nostros, & mulieres.* s. relinquemus in terra ista. quod intelligitur ẽt de reliqua familia, & de viris senib⁹. Loquebantũ ãt hic duæ tribus, & dimidia, tanq̃ oẽs viri de ipsis ituri essent ad pugnandũ vltra Iordanẽ: nã licet ipsi scirẽt, ꝙ non erant oẽs ituri, qa tñ in potestate Moysi, & reliqui populi erat accipere de ipsis quotcunque vellent existimabant se velut omnes ituri essent.

B

C

D

E

Quomodo viri bellatores, qui dimiserunt vxores suas, tanto tẽpore fuerunt continentes, & an possent accipere vxores de uirginibus Chananæorum illo tempore, quo manebant in bello, aut de filiabus nouem tribuum, & dimidiæ. Quæst. VI.

QVAERET aliquis quomodo viri bellatores de duabus tribubus, & dimidia dimiserũt vxores suas tanto tempore, scilicet septem annis, quibus durauit bellum, & postea multo tempore, in quo facta est diuisio terræ, & incępit pacificè possideri: qũo.n. viri illi, qui imperfecti erant, poterant tanto tempore continere? Aliquis respondebit, ꝙ accipere poterant de virginibus terræ Chanaan in vxores, quia cũ iuissent Israelitæ in bellum si in numero captiuarum appareret aliqua decora fęmina poterat accipi in vxorẽ a quocunque Iudęo factis cæremonijs, quæ habentur Deuteron. 21. c. Sed non stat: quia non licebat aliquam de mulieribus Chananęorum accipere in vxorem, cum Deus nimis vetuisset. Exo. 34. c. & Deute. 7. Nec solum hoc, immo etiam in ancillas retinere non poterant Iudæi mulieres Chananęas, quia iussit Deus in terra Chanaan neminem permitti viuere siue masculum, siue fęminam, puerum, vel senem. Deut. c. 20. Item non poterant Israelitæ commisceri mulieribus terræ Chanaan sine fędere matrimonii, quia tunc venisset super eos ira Dei, sicut factum est in fornicatione cum mulieribus Moab, & Madian. supra cap. 25. Si autem dicatur, ꝙ nullam fœminam Gentilem, vel Hebræam isti accipiebant, sequebatur inconueniens, quia ex magna & diuturna continentia hominũ imperfectorum euenit interdum pollutio, & cõmixtio masculorum, vt ait Philosophus. 2. Politic. c. de politia Lacedemoniorum, ideo arguit Arist. Lacedæmonios, quia bellatores a fęminis totaliter abstinere cogebant nolentes, ꝙ aliqua fęmina esset in castris: ex quo inferre vult, ꝙ licet in exercitibus, & castris bellicis multitudo fęminarum esse non debeat, ne castra totaliter per libidinem dissoluantur, nec tamen totaliter subtrahi debent fęminę a castris, ne vitium infandissimũ subsequatur, maxime quando castra magno tempore durant. Fortè aliquis probabiliter dicet, ꝙ aliquanto elapso tempore aliqui de istis ad visitandũ vxores reuertebantur. Sed arguetur, quia Iosue. c. 22. dicitur de pugnatoribus istarum duarum tribuum, & dimidiæ quando data est eis licentia, vt redirẽt, quòd manserunt apud fratres suos, & non redierunt in tabernacula sua, nec reliquerunt fratres suos, vsque in illum diem præsentem. Poterit aliquis respondere, ꝙ non reliquerunt fratres suos toto illo tempore. s. animo non redeundi ad illos, sed bene reliquerunt eos animo eundi, & velociter redeundi. Videbatur autẽ hoc posse fieri, quia Israelitę non semper pugnabant contra Chananæos, sed factis aliquibus bellis redibãt in castra Galgalę, vt patet Iosue. c. 9. 10. & 21. & ibi declaratum est, & interim poterant bellatores de duab⁹ tribubus, & dimidia non simul, sed per vices suas venire ad visitandum vxores, & paruulos. Sed aliquis dicet non esse conueniens, quia tunc contingeret, ꝙ Israelitę irent ad bellum aliquãdo cum venissent bellatores istarum duarum tribuum, & dimidię in terrã suam: idèo ista positio indifferens est. Aliquis fortè dicet, ꝙ isti viri poterant accipere alias vxores de filiabus nouem tribuum, & dimidiæ, quę erant in castris, & hoc licebat Iudęis qui simul poterant habere plures vxores, sicut patet de Abrahã, qui duas habuit, & de Iacob, qui quatuor simul: potissimum, quia ad hoc suberat causa, quia periculum erat tanto tempore cõtinere, & non poterant redire ad vxores, quas relinquerant in terram suam.

1. Opin.

2. Opin.

3. Opin.

Sed ista positio non multum stat, quia tunc sequeretur id, quod prius isti volebant euitare, scilicet, quia volebant ire expediti ad bellum non habentes vxores, nec filios, nec possessa bona: nunc tamen si assumerent vxores, iam haberent filios, & vxores. Et sic non essent expediti, sed impediti, vt viri aliarum tribuum.

Aliter etiã quidam arguunt. s. ꝙ sequeretur idem inconueniens in fęminis, quod volebamus euitare in viris.

viris.s. quod ipsi per longam cōtinentiam inducerentur ad adulterium. & hoc quamquam verum sit, tamen non tantum curandum est, sicut de viris, quia feminę magis coguntur continere quam viri, quia in eis turpius est, & damnabilius fornicari, quam in viro. Ideo si tenere velimus, quod isti viri bellatores nūquam redierunt ad vxores suas, quousque finita fuerunt bella, & diuisa fuit terra, vt videtur significari Iosue.c.22. dicēdum, quod erant alia remedia, quæ quilibet imaginari potest pro incontinentia virorum, & illa non erant illicita sm statum Iudęorum. De hoc declaratum est Iosue.c.1.& 22. *Ac iumenta, & pecora relinquemus*. Ista erant bona possessa ipsorum. Alia autem bona mobilia non exprimuntur, quia ista erant quasi tota possessio eorum. *In urbibus Galaad*. Non accipitur hic ꝓpriè terra Galaad, sed large pro tota terra duorum regum Amorrhęorum, quam isti acceperant, quod patet, qa non solum isti cōstruxerunt ciuitates in terra Galaad. sed ēt extra, vbi reliquerunt familias suas, & pecora. Hoc apparet, quia vrbes Galaad dñr esse in circuitu montis Galaad, & istæ pertinuerunt solum ad tribū Gad, & dimidiā partem Manasses, quia fuit terra isti' montis diuisa in duas medietates.s.mons cum ciuitatibus, quæ erant in circuitu illius. Deut.c.3.& Iosue.c.14. Tribus ergo Ruben non suscepit ibi aliquas ciuitates: ergo non fuerunt relicta pecora, & iumēta, & paruuli istarum tribuum in vrbibus Galaad solum, sed ꝑ totam terram duorum regum Amorrhęorum. Item patet, quia infra ponitur quas vrbes cōstruxerunt istæ duæ tribus, & dimidia ad relinquendum ibi res suas, & tñ ibi ponuntur quædam vrbes, quæ nullo mō pertinent ad terram Galaad, vt Elebon Ataroth, Dibō, quia hñr Iosue.c.13. Sed dicendum, quod accipitur terra Galaad dupliciter: vno modo propriè pro terra, q̄ est in circuitu montis Galaad, & sic accipitur Deut.c.3.s. quod terra Galaad diuisa est in duas medietates pro duabus tribubus, & Iosue 12.dr, quod rex Og possidebat medietatem montis Galaad, & rex Sehon aliam medietatem. Alio modo accipitur large pro tota terra duorum regum Amorrhęorum: sic accipitur Iosue. c.22. vbi principes totius multitudinis duarum tribuum, & dimidiæ vocantur principes terręGalaad, & tota illa terra vocatur terra Galaad. Idem patet infra cum dixit Moyses principibus Israel, quod darent duabus tribubus, & dimidiæ terram Galaad in possessionē, & subditur immediatè quō data est eis terra regis Sehō, & Og: ergo pro eodem accipitur ibi terra Galaad, & terra duorum regum. *Nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum*. Sicut Moyses dixerat quod omnis vir bellator armatus transeat Iordanem, ita isti omnes obtulerunt se ituros: sciebant tñ quod non irent omnes, sed aliqui manerent ad custodiam terrę ꝑ habitatorum insidias. *Sicut tu domine loqueris*. Istud potest dupliciter legi: vno modo referendo ad illam particulam.s. omnes expediti.q.d.nos oēs ibimus, sicut tu dñe dicis, quod oēs armati transeamus. Alio modo potest referri ad totam clausulam, & ad oīa, quæ pręcesserūt.s.nos ibimus, sicut tu dñe loqueris.i.sicut dixisti, quod iremus, & pugnaremus, & non rediremus quousque terra subijceretur fratribus nostris: ita.n.faciemus. *Præcepit ergo Moyses*. Postquam consenserunt duæ tribus, & dimidia sentētiæ Moysi posuit ipse iudices executores pęnæ, si isti vellent infringere pactum, & hoc quia Moyses sciebat se moriturum, cum Deus dixisset ei, quod nō transiret Iordanem Deuter.c.3. & erexit Iosue, tanquam principem.s.c.27. ideo non poterat ipse punire duas tribus, & dimidiam si desererent pactum tollendo eis terrā, posuit ergo iudices, qui hoc facerent. *Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio Nun*. Istis duobus principaliter locutus est, qa isti fuerunt principes post mor-

Galaad dupliciter accipitur.

F tem Moysi. Fuit enim Iosue, tāquam Moyses rector totius multitudinis. Eleazarus autē erat sacerdos magnus. Etiam isti duo erant principes diuisorum terrę, vt patet ꞇ.34.c.& Iosue 14.iō ad istos pertinebat executio post mortem Moysi. *Et principibus familiarum per tribus Israel*. i.etiam iussit hoc principibus totius Israel, qui vocantur principes familiarum eo, quod erant principes super omnes familias Israel. Potest autem intelligi hoc de 12.principibus.12. tribuum, qui vocantur principes familiarum: non quod ipsi essent principes familiarum specialiter, quia principes familiarum erāt minores principibus tribuum, cum in qualibet tribu sint multæ familiæ, sed sunt principes familiarum, qa sunt principes totius Israel, & sic nulla familia erat extra potestatem eorum. Dicitur autem ꝑ tribus Israel,
G idest, quod isti principes erant diuisi per tribus.s.quod in qualibet tribu erat vnus princeps. His autem iubebatur, quod exequerentur ista, quæ habentur hic, quia cum ipsi essent principes totius populi possent mouere totum populum ad id, quod ipsi vellent. Alio modo pōt intelligi hoc de 12. principibus assignatis in diuisores terræ Chanaan: nam de qualibet tribu fuit assignatus vnus diuisor, vt patet infra 34.c.vbi ponuntur nomina eorum, & super istos Iosue, & Eleazarus erant, tanq̄ principes. Isti autem 12.assignati de tribubus Israel vocantur principes familiarum per tribus Israel, vt apparet Iosue 14.c.quia etiam si nō essent isti principes tribuum, tamen inquantum erant diuisores terræ ꝑ omnibus tribubus habebant principatum quendam
H super omnes familias, & tribus. Et dicuntur per trib' Israel, quia de qualibet tribu assignabatur vnus diuisor. *Si transierint filii Gad, & filii Ruben vobiscum*. Informabat enim Moyses istos qualiter punirent duas tribus, & dimidiam, si violarent pactum, & dicitur ad istos principes diuisores terræ, quia ad istos ordinariè pertinebat ista executio, cum ipsi essent iudices dati ad assignandum cuilibet tribui, & familię, quam possessionem habere deberet, ideo poterant eis tollere terram illam, quam habebant, & dare aliam, si non transirent cum cęteris. Et dicitur hic de filiis Gad, & Ruben, quia subintelliguntur viri de dimidia tribu Manasse: nam non solum istis duabus tribubus fuit data terra illa, sed etiam dimidię tribui Manasse, vt patet ꞇ.
I in concessione Moysi. & cum dicitur: Si noluerint transire. non solum intelligitur de transitu: sed etiam si transirent, & redire vellent ante consummata bella, fieri debebat hoc: quia transgrediebantur pactum. *Omnes armati ad bellum*. Non intelligitur vniuersaliter, quod oēs irent, quia multi manserunt, sed accipiunt omnes pro multis. Vel dicitur omnes armati.i. oēs quos vos determinaueritis, vt eant vobiscum: *Coram domino*. .i.si noluerit transire ad pugnandum coram domino: erat ista pugna coram domino.i.coram angelo, qui præcedebat castra eisque pręsens erat, cñ pugnabant. Ideo omnes qui ibant in exercitu dicebantur ire coram illo.i.in præsentia illius. *Et vobis fuerit terra subiecta*.
K idest subieceritis vobis terram Chanaan, quæ est vltra Iordanem: non dicitur hoc sub conditione, tanquam intelligeret Moyses, quod posset subijci, vel non subijci cum sciret certissimè subijciendam esse: ideo non debet referri illa conditionalis si ad istam clausulam. Sed debet intelligi, & fuerit vobis terra subiecta, idest quando fuerit terra subiecta facietis id, quod dicitur.s. *Date eis Galaad in possessionem*. i. date terram Galaad. Accipitur hic Galaad largè non solum pro terra, quæ erat in circuitu montis Galaad, sed etiam pro illa tota, quę fuerat duorum regum Amorrhæorum, Quod patet, quia Moyses dedit istis immediate totā terram duorum regum Amorrhæorum, vt patet infra. *Sin autem noluerint transire vobiscum in terram Chanaan*.

Non

Non solum intelligitur si nollent transire, sed etiam si quodcunque refutarent, quod fuisset in pacto positum, scilicet si nollent adiuuare eos ad pugnam, vel si nollent manere cum eis toto tempore bellorum. Et dicitur in terram Chanaan, quia terra, in qua nūc erāt Israelitæ non erat terra Chanaan, sed duorum regum Amorrhæorum, qui quamquam pertinerent ad genus Chananæorum: tamen terra eorū non fuit a principio de terra Chanaan, nec computatur cum illa, vt patet infra 34 c. vbi principium partis orientalis terrę Chanaan est in Iordane. Patet etiam Genesi. capit. 10. vbi ponitur terminus terræ Chanaan, qui fuit a principio ex quo gens Chananæorum cępit habitare in terra illa.

Inter uos habitandi accipiant loca. i. non detis eis istā terram, quam ego dedi. sed facite, ꝙ morent inter vos. s. diuidite istam terram, vt non cedat tota eis, & cōpellite illos, vt vadant ad bellum, & accipiant partem terrę, vbi vos acceperitis. Vnde hoc modo semper cogebantur duę tribus, & dimidia transire Iordanē ad pugnandum, quia aut obseruarent pactum, aut nō: si primo modo, cogerentur ex pacto transire: si non obseruarent, cogerent alii Israelitæ eos transire ad pugnandum, vt sic acquirerent locum, in quo habitarent. Si autem totaliter nollent transire istę duę tribus & dimidia cum aliis Israelitis, eriperetur de manibus eorū ista terra, quam possidebant, & nulla alia eis daretur tanquam manerent extra gentem Israelitarum.

Responderunt filii Gad, & filii Ruben. Intelligitur etiam hic de dimidia tribu Manasse: acceptauerunt n. istam sententiam Moysi, eo ꝙ habebant intentionē cōplendi ea, quæ dicebantur. *Sicut locutus est dominus seruis suis: ita faciemus.* i. sicut Moyses, qui est dominus noster dixit ita fiet. Quod potest intelligi dupliciter: vno modo quantum ad pactum superius positum. s. nos faciemus, quod locutus est Moyses. i. transibimus Iordanē cum aliis tribubus, & pugnabimus quousq: terra possessa sit ab Israel, & hoc dixit Moyses. Alio modo, sicut locutus est dominus, ita faciemus. i. ita consentimus, ꝙ transeat ista sententia, sicut ꝓnunciauit Moyses de dando nobis, vel auferendo terram istam. *Ipsi armati pergemus.* Hic fit locutio nomine duarum tribuum, & dimidię, quasi omnes, qui erant in illis tribubus transituri essent Iordanem ad pugnandum, sed solum transituri erant quidam quos vellent nouem tribus, & dimidia.

Coram domino. Idest coram arca fęderis, vel coram angelo pręcedente castra, vt supra expositum est.

In terra Chanaan. .s. vltra Iordanem, vbi incipit terra Chanaan: nam terra ista non pertinet ad regionem Chananæorum.

Et possessionem iam suscepisse nos confitemur trans Iordanem. Repetunt hic id, quod poterat inclinare cęteros Israelitas ad dandum his facilius, & securius terram Galaad, scilicet, quōd ipsi nolebant aliquam possessionem in terra Chanaan, etiam si proueniret eis aliquod ius ibi diuidendo terram in partem proportionalem, sed dicunt: confitemur nos suscepisse possessionem trans Iordanem. i. totam possessionem, quam habituri eramus: vnde renunciamus iuri nostro, siqđ nobis competere poterat in terra Chanaan, & dicitur possessionem, scilicet totam, quia si intelligat de parte nihil in hoc exprimebant, quod posset alios inclinare, ideo magis poterāt dissuadere, quia præsupponebant se adhuc aliquid habituros in terra Chanaan: hoc autem non consentirēt cęteri, quia tūc cum vellent habere æquale ius cum aliis, non permitterent eis electionē terrę huius, quæ erat pascualis, sed quælibet tribus similiter eligere vellet: ideo abrenunciauerunt hic toti iuri, quod vltra competere posset, confi-

A tentes se suscepisse possessionem. i. totam possessionem, quæ eis danda erat.

Dedit itaque Moyses filijs Gad, & Ruben & dimidiæ tribui Manasse filij Ioseph regnū Sehon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Basan, & terram eorum cum vrbibus suis per circuitum. Igitur extruxerunt filij Gad, Dibō, & Astaroth, & Aroer, & Etroth, & Sopham, & Iazer, Ieghaa, & Bethnemra, & Betharan vrbes munitas, & caulas pecoribus suis. Filij vero Ruben ædificauerunt Hesebon, & Eleale, & Cariatharim, & Nabo, & Baalmeon versis nominibus Sabama quoque: imponentes vocabula vrbibus, quas extruxerant. Porro filij Machir, filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam interfecto Ammorrhæo habitatore eius. Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitauit in ea. Iair autem filius Manasse abijt, & occupauit vicos eius, quos appellauit Auothiair, idest, villas Iair. Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cū viculis suis: vocauitq; eam ex nomine suo Nobe.

Iosue. 22. Gen. 50.

Dedit itaque Moyses. Hic ponitur quartum, scilicet petitorum concessio. Dedit enim Moyses terram illis, quam petierant, & fecit hoc Moyses, quia ipse erat iudex, & rector totius multitudinis, ideo ad eum pertinebat distribuere bona communitatis, scilicet illam terram, quę erat totius populi, & nulli adhuc data fuerat, & istam concessionem conditionalem, vel potius modalem, tanquam rectè factam tota multitudo approbauit.

Petitorum concessio p Moysen duabus tribubus.

Filiis Gad. Hic exprimuntur duæ tribus, & dimidia, & ante hoc solum exprimebantur duę tribus, quare autem factum fuerit in principio, c. declaratum est.

Filii Ioseph. Dicitur hoc de Manasse, qui fuit filius Ioseph: habuit namque duos filios, scilicet Ephraim, & Manasse. Genesi. 41. & 48. cap. Et diuisa fuit progenies Ioseph in duas tribus, quia Iacob pater Ioseph dedit filiis eius ius duarum sortium dicens. Duo filii tui Manasses, & Ephraim quos genuisti, antequam venirem ad te, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi Gen. 48. c. tribus autem Manasse diuisa est in duas medietates, & vna accepit possessionem ante Iordanem, & altera trans Iordanem.

Regnum Sehon regis Amorrhæorum, & regnum Og regis Basan. Idest ista terra duorum regum totaliter pertineat ad possessionem duarum tribuum, & dimidiæ. Hanc enim solam acceperant Iudæi de manu hostiū: ideo hęc sola concessa est eis: vocatur autem Sehon rex Amorrhęorum: non quōd ipse solus esset rex Amorrhæorum, quia etiam Og erat rex Amorrhęorū cum ambo vocentur reges Amorrhæi Deuterono. cap. 3. & Iosue. cap. 2. sed quia nominatur hic Og rex Basan positum fuit nomen regni Amorrhęorum soli Sehon. Vocatur autem Og rex Basan, quia Basan est nomen cuiusdam terræ in regno Og, & continet 60. vrbes munitas Deuteronom. 3. & Iosue. capit. 13.

Est

Est autem hęc Metropolis regni Og, quia ipse erat de gigantibus, qui vocantur Raphaim Iosu. 12. et. 13. c. & hoc, quia ipse solus restiterat de stirpe gigantum, vt patet Deute. c. 3. In terra autem Basan habitauerũt olim gigantes, vt patet Deute. c. 3. cum dicitur: Cũcta Basan olim terra gigantum reputata est. *Terra eorum cũ vrbibus suis per circuitum.* i. dedit Moyses istis duabus tribubus, & dimidię totam terram, quę fuerat duorum regum Amorrhęorum, & vrbes, quę erant in terra illa per circuitum, idest in toto circuitu, quo extendebatur regnum istorum regum. *Igitur extruxerunt filii Gad Dibon.* Dicebatur supra, quòd istæ duę tribus, & dimidia responderant se velle cõstruere ciuitates pro vxoribus suis, & paruulis, & facere caulas pro pecoribus, & tunc irent ad bellum, nunc ponuntur ciuitates, quas quælibet tribus earum extruxit pro paruulis suis.

An filij Gad restaurauerunt vrbes, vel illas de nouo construxerunt.
Quæst. VII.

ET dicitur, quòd extruxerunt. i. restaurauerunt: non enim potest poni pro nouiter construere, tanquam fuissent vrbes istæ, quas construxerunt, sed fuerunt istæ prius vrbes Amorrhæorum, sed in bello aliqualiter fuerant dirutę, ideo ad hoc, quòd essent ibi securi paruuli Iudæorum refecerunt illas, quod est restaurare: quod patet, quia hic ponuntur multę vrbes, quas dicuntur extruxisse istæ duæ tribus, & dimidia: tamen ipsę non poterant in tã paruo tempore illas construere, immo nec vnam, aut mediam illarum, quod patet, quia non fuit spatium quinque mensium in ista constructione, quod apparet, quia facta est ista constructio anno. 40. ab exitu de Aegypto, quia in illo capta est terra regum Amorrhęorum. Fuit autem in principio quinti mensis, anni huius mortuus Aaron, vt patet sequent. cap. & fleuerunt eum omnes Israelitæ mense vno, vt patet supra, cap. 20. scilicet vsque ad principium mensis sexti, & sic manebant ex eo tẽpore sex menses solum, vsque ad introitum in terram Chanaan: sed post planctum illum circuierunt Israelitæ montes terræ Edom, quia noluit rex Edom dare transitum illis. Et iste circuitus fuit per multos dies Deuter. c. 2. circuiuimus montẽ Seyr lungo tempore. Quod apparet, quia in circuitu isto dicitur, ꝙ cępit populum tędere itineris, & laboris, supra. c. 21. post hoc etiam pugnato contra regem Chananæum Arad transierunt ad terram duorum regum Amorrhęorum, vbi pugnauerunt, & obtinuerunt illam. ergo ad minus esset istud tempus mensis, & dimidij, vel quasi duorum mensium, & sic vsq; ad mensem. 8. anni eiusdem hoc duraret: vnde manerẽt solum quatuor menses, post quos fuit transitus Iordanis ad terram Chanaan: ergo istud tempus solum habuerunt duę tribus, & dimidia ad construendum ciuitates: sed manifestum est, ꝙ in tam paruo tempore nulla ciuitas quantumcunque parua a fundamentis construi poterat: ergo non construxerunt nouiter vrbes, sed restaurauerunt aliquid, quod diruptum erat: & ista restauratio non fuit magna. Item patet, quòd non fuerit a principio constructio, quia istud esset, si in terra regum Amorrhęorum non fuissent aliquæ vrbes, & Iudęi cogerentur facere noua habitacula: tamen fuerunt vrbes plurimę, vt apparet Deuteron. c. 2. & 3. & Iudęi illas ceperunt: ergo nullo modo videtur ꝙ ipsi a principio eas construxerũt: & apparet hic cũ dicitur, quòd Moyses dedit duabus tribubus, & dimidiæ terram duorum regum Amorrhæorum cum vrbibus suis per circuitum: ergo vrbes erant in terra il-

F la. Item patet, quia si aliquæ vrbes ponuntur hic fuisse constructæ, quæ tamen ante hoc erant vrbes, sicut patet de Ataroth, quæ fuit vrbs, ĩ qua regnabat rex Og, vt patet Iosue. c. 12. & 13. Item de Esebon, quæ fuerat primo ciuitas regni Moab, & accepit eam rex Sehon de manu Moab. Idem ferè de omnibus vrbibus, quæ habentur hic, quia de eis refertur partim, supra. 21. c. & Deuteronom. ca. 2. & 3. quòd fuerint duorum regum Amorrhęorum. Item patet, quia supra dicitur in litera, ꝙ duæ tribus, & dimidia viderunt Ataroth, & Dibon, &c. esse vrbes aptas alendis animalibus: & propter hoc desiderauerunt, & petierunt terram illam. & tamen ibi nominantur ferè omnes ciuitates, quæ habentur hic: ergo istę iam fuerant constructæ. Item

G patet, quia dicitur infra, quòd Israelitæ, quando construxerunt ciuitates istas verterunt nomina eorum appellantes eas nominibus alijs: si autem ciuitates istæ nouiter construerentur ante hoc nihil præfuisset de eis: vnde nec habuissent nomina, nec potuissent mutari, sed mutata fuerunt: ergo iam erant vrbes: non ergo construxerunt Israelitę a principio, sed dirutas restaurauerunt, & fortè fuit magis ista restauratio in domibus, quam in muris vrbium: nec est mirandum, ꝙ habuerint tam paruum tempus, scilicet quatuor mẽsium ad plus, vel ferè quinque ad restaurationem istarum vrbium, quia non oportebat, ꝙ viri bellatores, qui transituri erant Iordanem anteaquam transirent, restaurarent: nam manebant multi de viris bellatoribus in terra illa valde plures, quam irent ad bellum, vt

H supra probatum fuit. & illi poterant restaurare paulisper quidquid corruisset, etiam si alij pugnatores transissent Iordanem. Nicolaus autẽ videtur velle, ꝙ ista fuit totalis restauratio, non quidem ciuitatum, nunquam existentium, sed ciuitatum penitus destructarum. Dicit enim, ꝙ filij Israel a principio non putabant, quòd in terra illa duorum regum Amorrhæorum habitaturi essent, ideo destruxerunt penitus ciuitates. Postea autem scientes, ꝙ ibi habitaturi essent reędificauerunt illas, quasi a fundamentis. Sed hoc falsum est, quia Deuter. cap. 2. dicitur ad Moysen. Incipe possidere terram regis Sehon, & hoc dicitur anteq̃ pugnaret contra illam: ergo a principio sciebat, ꝙ terram illam possessurus erat Israel, & consequenter nõ

I destrueret illam. Item patet, quia istæ duæ tribus, & dimidia petiuerunt ad habitandum vrbes, quę nominantur supra in litera: si tamen illæ essent penitus destructę nihil magis eas peterent, quam partem quamcunque regni non determinantes aliquam vrbem: ideo dicendum est, vt prius. Ponuntur autem hic primo ciuitates, quas extruxerunt filij Gad pro familiis suis, quarum prima est Dibon. Sed sciendum, ꝙ ista vrbs non fuit in sorte Gad, sed in sorte Ruben, vt patet Iosue. capit. 13. vbi ponitur diuisio istorum duorum regnorũ inter duas tribus, & dimidiam. Erat autem ista ciuitas Dibon pertinens ad regnum Sehon, & ista olim fuit de terra Moab. Capta fuit autem a re-

K ge Sehon, de quo i nuitur supra ca. 21. Aliqui autem volunt istam esse ciuitatem, quę habetur sequen. cap. & ponitur tanquam mansio, cum dicitur. Dibongad, idest ciuitas Dibon, quæ erat de terra Gad. Dicendũ est, quòd ista terra fuit diuisa per Moysen duabus tribubus, & dimidiæ iuxta formam, quæ habetur Iosue. c. 13. & ibi non fuerunt datæ istæ ciuitates, quę habentur hic istis tribubus, sed quędam sunt è contrario. s. aliquæ ponuntur in tribu Gad, quę datæ fuerunt tribui Ruben, vel dimidiæ tribui Manasse, & è conuerso, vt patet de ista prima vrbe Dibon, & de quibuldã alijs infra patebit. Nunc tamen quando transituri fuerunt pugnatores de his duabus tribubus, & dimidia in terram Chanaan ædificauerunt, siue restaurauerunt vrbes,

Nic. opin. refellitur.

Prima ciuitas reparata per filios Gad est Dibon.

vrbes,& quia terra erat valde magna pro eis, qui tũc pauci erant,non curauerunt habitare distincti per vrbes suas,sicut acceperant: sed cõstruxerunt ciuitates illas,quę facilius poterant reparari,quia minus dirutę fuerant:& in quibus tutius poterant conseruari res eorum:& non fuerunt omnes vrbes eorum tunc cõstructę,sed illę,quę erant magis principales,& pro tũc necessarię,ideo non curauerunt, ꝙ quęlibet tribus cõstrueret vrbes terrę suę:sed si ĩ aliqua sorte plures vrbes facilius restaurabiles erãt, & meliꝰ defensabiles, ꝗ in alijs sortibus,omnes duę tribꝰ,& dimidia accipiebant tunc de illis vrbibus:& sic tribus Gad aliquid accepit de vrbibus Ruben,& dimidię tribus Manasse, & è conuerso. Postquam tamen redierũt pugnatores de terra Chanaan,& augmentata fuit multitudo istarum duarum tribuũ & dimidię, cępit quęlibet tribus habitare in vrbibꝰ suis. *Et Atarotb.* Ista ciuitas nõ erat de sorte Gad,sed de sorte dimidię tribus Manasse,vt patet Iosue.c.13.sed construxit eam pro nunc tribus Gad. Fuit autem ista ciuitas principalissima in regno Og regis Amorrhęi:vñ dicebatur ipse regnare in Ataroth Ios.12.et 13.erat autẽ causa huius, quia Ataroth erat caput terrę Basan,quę fuit olim terra gigantum Deute.c.3. & in ea habuerunt caput domini sui gigãtes:vnde in ipsa fuerunt olim expugnati a regibus,ꝗ veniebant cum Chodorlaomor.De quo Gen.c.14.l. Percusserũt Raphaim,i.gigãtes in Ataroth carnaim. Og autem rex erat de stirpe Raphaim Deu.c.3.& Iosue.12.ideo volunt in Ataroth habere principium regni sui.

Et Aroer. Ista est alia ciuitas, quam nunc restaurauerũt filij Gad:& ista est vna extremitas ĩ regno duorum regum Amorrhęorũ:est enim in principio partis orientalis regnorum illorum.Vnde quando ponũtur extrema regnorum duorum dicitur ab Aroer, vsque Galaad, quia Aroer est ibi principium orientale.Sic patet Deuteronom.capit.2. & similiter Deuteronom.capit.tertio,ponitur Aroer, tanquam principium orientale,& mons Hermon,tanquam occidentalis terminus: simile habetur Iosue, capit.12. & 13. De ista ciuitate non tantum patet,sicut de cęteris,cui tribui prouenerit,quia Iosu.cap.13.dicitur, quòd possessio tribus Ruben incępit ab Aroer, quæ est super torrentem Arnon,& de sorte Gad eodem modo dicitur, Vnde necesse est ponere, ꝙ sit Aroer in confinibus sortis Gad,& Ruben, pertinet tamen ad tribũ Ruben,vt aliqualiter apparet Iosue.c.13.

Et Etroth. Ista est alia ciuitas, quam construxerunt filii Gad, quę postea non reperitur in diuisione istarũ sortium Iosue.c.13.& hoc quia multæ vrbes subticentur,vel aliquarum nomina mutata sunt.

Et Sophan. Ista ciuitas pertinuit ad tribum Gad, vt patet Iosue capit. 13. & aliquando vocatur Saphon, vt patet eodem capitulo,sed in hoc non differt: quia scriptores nostri non multum curantes de proprietate nominum hebręorum interdum litteras mutãt, & corrumpunt.

Et Iazer. Ista ciuitas videtur esse de regno Og: nam quando Iudęi iuerunt ad explorandum illam, exiit rex Og in occursum illis pugnaturus, vt patet supra c. 21.sed non videtur,quòd faceret,nisi esset illa ciuitas sua. Ista ciuitas videtur fuisse multum pascualis: vnde cum supra exprimeretur causa, quare duæ tribus, & dimidia petierint terram istam duorum regum Amorrhęorum exprimitur sola ciuitas Iazer, & terra Galaad,vt patet in principio.

Iegbaa. Ista est alia ciuitas, cuius nomen non habetur in diuisione sortium Iosue.c.13. propter aliquam de duabus causis supra expressis. Alia autem est ciuitas,quæ sic uocat̃, scilicet Azecha, sed ista est in terra Chanaan apud vrbem Bethoron,& vsque ad hanc pluit dominus lapides magnos grandinis de cœlo super Chananæos,cum persequeretur eos Iosue, ca.10. Est autem illa ciuitas in sorte Iudę,vt patet Iosue. capitulo decimoquinto, sed differt ab ista cum illa sit in terra Chanaan,& ista in terra duorum regum Amorrhęorum.

A

Bethnemra. Ista est ciuitas, quam construxerunt filij Gad,& pertinuit ad sortem eorum.Iosue. capitul. 13. cum omnibus supra dictis, quæ non reperiuntur in aliis sortibus.

Et Betharam. Ista est alia ciuitas in eadem tribu Iosue capit. 13. multæ autem alię vrbes erant in ista tribu, sed non exprimuntur hic omnes,vt patet Iosue,capit. 13.Causa est,quia non curauit hic scriptura exprimere omnes ciuitates istarum tribuum, sed solum illas, quas nunc restaurauerant ad habitationem: sed non restaurauerunt omnes,quia erant nunc paruus populus duę tribus, & dimidia, ideo non fuerunt omnes ciuitates descriptæ.

B

Vrbes munitas. i.omnes istę vrbes, quæ hic nominãtur,erant munitę ad differentiam aliorum locorum non habentium muros:& in hoc patet, quòd istæ ciuitates non fuerant nouiter constructę a Iudęis, quia dicitur, quòd erant vrbes munitæ, sed solum eas restaurauerant.

Et caulas pecoribus suis. Idest etiam extruxerunt ouilia pro pecoribus. Vocantur autem caulæ propriè ouilia,quæ fiunt in campis ad receptãdum ibi pecora.

C *Filii uero Ruben.*

Ciuitates restauratæ per filios Ruben.
Quęst. VIII.

HIc ponuntur vrbes, quas restaurauerant filii Ruben pro paruulis, & vxoribus,cum transierunt Iordanem. *Esebon.* Ista ciuitas fuit prncipalis in toto regno regis Sehon,quam cepit de manu Madianitarum, supra cap. 21.& recidit in sortem Ruben,vt patet Iosue. capit. 13. *Et Eleale.* Ista est alia ciuitas ꝑtinens ad tribũ Ruben,quam supra petierunt duæ tribus, & dimidia in litera, & non habetur in diuisione sortium Iosue. capit. 13. scilicet,quia subticuit illam scriptura, vel mutatum est nomen eius. *Et Cariathaim.* Ista quoque est ciuitas in tribu Ruben, vt patet Iosue. capit.13. Aliqui autem scribunt eam Cariathiarim, sed corruptũ nomen est,quia Cariathiarim est ciuitas,quæ alio nomine vocatur vrbs syluarum, & est in terra Chanaan in sorte Iudæ,vt patet Iosue. capit. 15. *Et Bame.* Ista ciuitas est in sorte Ruben, & vocatur Hamath Baal, Iosue.capit.13. quia Baal videtur esse quædam adiectio. alijs namque vrbibus ibi additur. *Et Bameon.* Ista ciuitas vocatur Baalmaon. Iosue.capit.13. & pertinet ad tribum Ruben,vt ibi patet. *Sabama.* Ista est etiam ciuitas tribus Ruben,vt patet Iosue.capit.13. & vocatur supra Sabam. *Versis nominibus ponentes uocabula urbibus quas extruxerant,* i. istę vrbes vocabantur sic a principio,cum essent in potestate Amorrhæorum: Iudæi autem accipientes illas imposuerunt alia nomina iuxta conditionem linguæ suę, sed quæ fuerint ista nomina non apparet: nam rursus cum de istis ciuitatibus agatur Iosue. capitul.13.omnes fere nominantur his nominibus,quę habentur hic.Quòd tamen fuerit sacra mutatio apparet, quia infra dicitur de quodam viro nomine Nobe, qui cepit vrbem Canath, & vocauit eam ex nomine suo Nobe. Idem patet de Iair, qui occupauit vicos Galaad, & vocauit eos nomine suo Auothiair, idest villas Iair. Causa autem huius mutationis fuit,quia ista nomina Chananæorum nõ bene

D

E

Quare Iudæi mutauerunt nomina ciuitatũ terræ duorum regum.

bene sonabant in labijs hebræorum, ideo imposuerūt alia nomina in lingua sua. Vel, vt alij dicunt, quædam vrbes harum erant nominatæ ex nominibus idolorum, ideo mutata sunt nomina, vt non sonarent nomina idolorum per labia hebręorum, sic enim iusserat Deus. Exod. c. 23. Per nomen externorum Deorum non iurabitis, nec audietur ex ore vestro. Aliqua autem nomina harum vrbium videbātur esse ab idolis deriuata, vt Bamoth Baal, & Baalmaon, quę deriuantur de Baal, quod est nomen idoli, de quibus Iosue. c. 13. vel forte fuit mutatio ista, vt nomina hebręorum, qui tunc vincebant, imponerentur his vrbibus ad memoriam posterorum, sic patet de Nobe, & Auothiair. De quibus in litera. *Porro filii Machir.*

Ciuitates restauratæ per dimidiam tribum Manasse. Quæst. IX.

Hic ponuntur vrbes, quas construxerunt viri de dimidia tribu Manasse, & dicuntur filij Machir, quia iste fuit filius Manasse, & per eum deriuata est tota stirps Manasse, quantum ad omnes familias. *Filii Manasse.* Hunc solum habuit Manasses in filium, nec vnquam legitur alium habuisse, vt declaratum est supra capit. 26.

Terrexerunt in Galaad. Dicitur hic de filijs Machir, quòd pugnauerint contra Galaad, quod non est intelligendum de omnibus filiis Machir, quia Manasses solum legitur habuisse Machir, & dato quòd habuisset aliquem alium per illum non deriuata fuit aliqua posteritas Manasse, vt patet supra capitu. 26. vbi ponuntur omnes familiæ tribus Manasse deriuatæ a Machir. Si ergo filii Machir pugnauissent contra Galaad tota tribus Manasse pugnabat, tamen nō pugnauit tota, sed medietas, & medietati data est hic sors, vt patet supra. Reliqua autem medietas accepit sortem in terra Chanaan, vt patet Iosue capit. 17. & dicitur, quòd abierunt in Galaad, idest in totam terram, quæ coniuncta est monti Galaad: medietas enim huius terræ pertinebat ad regem Og, & medietas ad Sehon, vt patet Deuteronom. cap. 3. & Iosue 12.

Et uastauerunt eam. scilicet, non loca, sed habitatores, quia cum mansuri essent ibi Israelitæ reseruabant loca quantum poterant non incendentes ea, nec diruentes, nisi quantum necesse erat ad subuersionem hostium se tuentium in locis.

Interfecto Amorrhæo habitatore eius. i. ista vastatio fuit, quia destruxerunt Amorrhęos, qui habitabant ibi, scilicet nullum eorum relinquentes ad vitam, quia iusserat dominus de Chananęis Amorrhęis, cæterisque populis, quorum terram accepturi essent Iudei, quòd nullum omnino viuere permitterent masculum, aut fœminam Deuteronom. 20. cap. & dicitur, quòd erat Amorrhæus habitator, quia tota ista terra erat duorum regum Amorrhęorum. Et sic populi eorū erant Amorrhæi.

Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse. Ad Moysen pertinebat dare terram istam, cum eēt princeps populi, & ista fuit data dimidiæ tribui Manasse. Dicitur autem terra Galaad: nō quidem tota, sed medietas eius: nam alia medietas data est tribui Gad, vt patet Deuteronom. capitu. 3. & magis Iosue 13. hoc autem, quia terra Galaad erat diuisa in duas partes, & vna pertinebat ad regem Og, & alia ad regem Sehō, vt patet Iosue cap. 12. & dicitur, quòd data est ista terra Machir, idest filiis, vel nepotibus Machir, quoniam Machir non erat tunc viuus, sed eius posteritas, qua manente dicitur manere pater. Si autem diceremus, quòd Machir esset tunc viuus, esset ad minus 240. annorum, vel quasi, ad quam ętatem nullus homo illius

Quare Machir nō poterat viuere tempore quo capta est terra Galaad.

F temporis attingebat. Quod patet, quia 215. anni transierunt ex tempore, quo ingressus est Iacob in Aegyptum, vsque ad tempus exitus, vt probatum fuit Gen. 15. c. & Exod. c. 1. & 12. Ioseph autem vixit annis 110. vt patet Gen. capitulo vltimo, a quibus subtractis. 30. annis quos habebat, quando stetit interpretans somnia coram Pharaone, vt patet Gene. 41. cap. & septem annis fertilitatis proximo sequentibus, & duobus annis sterilitatis, ante quos nondum descenderat Iacob in Aegyptum, vt patet Genesi. 45. cap. manebunt anni 71. quibus vixit Ioseph post descensum patris sui Iacob in Aegyptum. Manent ergo post mortē Ioseph vsque ad exitum Israelitarum de Aegypto 144. anni demendo 71. de 215. quibus si addantur 40. anni, qui

G fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsq; ad tēpus, in quo Moyses istam terram diuisit, erunt. 184. & si addantur ad minus anni 25. quos haberet Machir, quando mortuus est Ioseph erunt anni 209. plures tamen debent addi: quoniam Ioseph tenuit filios Machir in genibus suis, antequam moreretur, vt patet Genesi. capitulo vltimo, cum tamen iste filios gigneret potissimum, quia significātur, multi esset annorum 30. vel plurium, aut 25. secundum modum generandi, & accipiendi vxores in illo tempore, & sic si Machir esset viuens illo tempore ad minus esset annorū. 210. & amplius. Sed ad istam ætatem nullus homo illius temporis accessit. Item non solum Machir non introiuit in terram istam duorum regum Amorrhęorum: immo non exiuit de Aegypto, sed mortuus est

H multo tempore ante. s. antequam inciperent persecutiones Israelitarum in Aegypto. Quod patet Exo. c. 1. scilicet, quòd postquam Ioseph mortuus est, & omnes fratres sui, & tota cognatio sua. s. quæ nata est tempore suo filii Israel incęperunt multiplicari: ergo Machir, qui erat de illis, qui nati sunt tēpore Ioseph, mortuus fuerat, antequam inciperet illa tribulatio.

Qui habitauit in ea. i. Machir habitauit in terra Galaad, quod intelligitur de posteritate eius: nā ipse non iuit illuc, vt dictum est.

Iair autem filius Manasse. Non est iste filius Manasse, idest immediate genitus a Manasse, sed est filius eius, idest de stirpe illius, & sic omnes descendentes ab aliquo dicunt esse filij illius: vnde Elisabeth mater beati Ioannis vocatur filija Aaron Luc. cap. primo, & tamen ipse distabat plusquam per 20. generationes ab

I Aaron, & Christus dicitur filius Abrahæ. Matth. cap. primo, & tamen non est immediate filius Abrahæ, quia sunt 42. generationes ab Abrahā, vsque ad Christum, vt patet prællegat. capitulo. Item hoc apparet, quia Iair erat nunc viuens, quando diuisa fuit ista terra Galaad, & ipse pugnauit contra quosdam Galaaditas, & accepit loca eorum, si tamen fuisset filius Manasse ad minus esset annorum 210. vel 220. sicut probatum fuit supra de Machir, qui erat filius Manasse, & non potuit attingere ad tempus istud.

Abiit & occupauit uicos eius. i. vicos terræ Galaad. Dicuntur vici loca non munita, & ista potuit faciliter oc-

K cupare Iair, & nominata sunt ex eo.

Quos appellauit Auothiair. i. uillas Iair. Istud ponitur ad laudem, & memoriam huius, scilicet, quòd nomē suum maneret in locis ab eo captis in æternum, sic patet Deuteronom. cap. 3.

Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cum uiculis suis. De isto Nobe non dicitur, de qua tribu fuerit, sed satis apparet, quòd fuerit de dimidia tribu Manasse cum terra Galaad dicatur cecidisse huic tribui, ipse autem pugnauit contra vrbem nomine Canath, quæ est in terra Galaad, & occupauit eam, & viculos eius. s. rura non murata, quæ erant in circuitu illius.

Vocauitq. eam ex nomine suo Nobe. i. imposuit nomē

vrbi,

vrbi, quæ prius vocabatur Canath. De viculis autem, quos apprehendit non curauit imponere illis nomen, quia honorabilius seruabatur nomen suum in vrbe illa, quam in viculis. Iair autem imposuit nomen suũ viculis, quia nihil præter quosdam viculos Galaad occupauit. Ista autem ciuitas Nobe est illa, ad quam venit Dauid ad sacerdotem Achimelech, & erat ibi sanctuarium de qua 1. Regum 21. Hanc autem vrbem postea deleuit Saul a sene, vsque ad puerum occidens in ore gladij, tam viros, quàm fœminas, boues, & oues, & omnia animantia. & hoc quia transierat Dauid per vrbem illam, & viri illius dederunt ei panes, & gladium. 1. Reg. c. 22.

Pulchra moralitas de statu Ecclesiasticorum super tribus duas, & dimidia.
Quæst. X.

QVAMQVAM autem intentionis nostrę nõ sit in hoc opere allegoriis insistere literali sensu contenti potissime cum hoc ad alia tempora differamus: potest tamẽ hic breuis assignari moralitas de istis tribubus petentibus, & accipientibus terram. Ruben enim Gad, & Manasse tres ecclesiasticos status adnotant. Ruben enim, qui visio, vel videns dicitur, vel filius visionis prælatorum gradum notat, qui aliorum vitam speculantur: vnde episcopi dicuntur, quia aliis superintendunt, & dicuntur speculatores domus Israel. Gad etiam qui fortissimus armis est, quia verticem cum brachio scindit, vt patet Deuteronom, cap. 33. principes notat. Manasse, qui obliuio dicitur signat religiosos, qui caduca, & fluxa mundi blandimenta contemnentes mundo, & põpis eius abrenunciauerunt: vnde dicitur eis: Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Psalm. 44. Istæ enim tribus, quamquàm ad terram promissionis tendant, tamen citra Iordanem manent, quia maximus numerus trium statuum ecclesiasticorum volentium terram lacte, & melle manantem. s. spiritualem Ierusalem adire circa Iordanis fluenta moratur, quia fluxibilia bona isti, nunquam transcendunt, qui miræ magnitudinis, & pulchritudinis palatia ad inanem gloriam construunt, vt vocentur nomina eorũ in terris suis. Psalm. 48. sicut illę carnales tribus vrbes munitissimas construxerunt, caulas etiam ouium ad gustus varias in cibis delectationes extruunt. Stabula iumentorum ad varia exercitiorum gloriosa studia inquirunt. Hi si aliquando ad terram promissionis ad proximorum subiectorum victoriam transeant aliquid de vita ęterna docendo, & commonendo, sed cum alios introduxerint ipsi citra Iordanẽ regrediuntur in fluxis operationibus manentes, & ad terrã promissionis. s. cęlestem Ierusalem, vt ibi morentur, nunquam euntes.

CAP. XXXIII.

Mansiones filiorum Israel post egressum de Aegypto.

HAE sunt mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moysi, & Aaron, quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca, quæ Domini iussione mutabant. Profecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase filij Israel in manu excelsa videntibus

A cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat dominus: nam & in dijs eorum exercuerat vltionem, castrametati sunt in Soccoth. Et de Socchot venerunt in Etham, quæ est in extremis finibus solitudinis. Inde egressi venerunt contra Phiairoth, quæ respicit Beelsephon, & castrametati sunt ante Magdalum. Profectique de Phiairoth, transierunt per mediũ mare in solitudinem, & ambulantes tribus

B diebus per desertum Etham castrametati sunt in Mara. Profectique de Mara: venerũt in Elim, vbi erãt duodecim fontes aquarum, & palmæ septuagiuta: ibique castrametati sunt. Sed & inde egressi, fixerunt tentoria super mare rubrum. Profectique de mari rubro, castrametati sunt in deserto Syn. Vnde egressi venerunt in Daphca. Profectique de Daphca, castrametati sunt in Alus. Egressique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, vbi populo defuit aqua ad biben

Exo. 15.

C dum. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Synai. Sed & de solitudine Synai egressi venerunt ad sepulchra cõcupiscentiæ. Profectique de sepulchris concupiscentiæ, castrametati sunt in Haseroth. Et de Haseroth venerunt in Rethma. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remonphares. Vnde egressi venerunt in Lebna. De Lebna castrametati sunt in Ressa. Egressique de Ressa, venerunt in Ceeletha. Vnde profecti castrametati sunt in mõ

D te Sepher. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth. Profectique de Maceloth, venerunt in Taath. De Taath castrametati sunt in Thare. Vnde egressi, fixere tentoria in Methca. Et de Methca castrametati sunt in Hesmona. Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth. Et de Moseroth castrametati sunt in Baneiachan.

E Profectique de Baneiachan venerunt in mõtem Gadgad. Vnde profecti, castrametati sunt in Iethebatha, & de Iethebatha venerunt in Hebrona. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber. Inde profecti venerunt in desertum Syn. Hæc est Cades. Egressique de Cades castrametati sunt in montem Hor in extremis finibus terræ Edom. Ascenditque Aaron sacerdos in mõ-

Sup. 30.

tem

tem Hor iubente domino, & ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Aegypto mense quinto, primo die mensis, cum esset annorum centum viginti trium. Audiuitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaan, venisse filios Israel. Et profecti de monte Hor castrametati sunt in Salmona. Vnde egressi venerunt in Phunon. Profectique de Phunon castrametati sunt in Oboth, Et de Oboth venerunt in Ieabarim, quæ est in finibus Moabitarum. Profectique de Ieabarim, fixere tentoria in Dibongad. Vnde egressi, castrametati sunt in Elmondeblathaim. Egressique de Elmondeblathaim venerunt ad montes Abarim contra Nabo. Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab supra Iordanem contra Iericho. Ibique castrametati sunt de Bethsimon vsque ad Belsatim in planioribus locis Moabitarum, vbi locutus est dominus ad Moysen.

H*AE sunt.* Enarratis illis, vsque huc, quæ acciderunt filiis Israel, veniendo ad terram promissionis: hic breuiter computantur seriatim loca suę mansionis.

Causa autem huius descriptionis fuit, quia in aliis libris incipiendo ab Exodo, vsque nunc gesta itineris dicuntur, sed aliquando loca seriatim non assignantur, vel non tot quot hic, vel alia ponuntur, quæ mansiones non fuerunt supra capitu. 21. ideo conueniens fuit, quòd hic sub quodam epilogo describerentur omnes mansiones Israelitarum. Ponuntur autē duo: primo mansionum loca enarrantur: secundo quędā pręcepta pro terra promissionis dantur: secunda ibi. *Præcipe filiis Israel.*

Qualem originem habeant, quæ sequuntur ad præcedentia. Quęst. I.

CIRCA primum quęrendum erat de ordine huius ad pręcedentia, sed hic oblata est quęstio, quoniam solum epiloganturhic mansiones, quę fuerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad Iordanem: ideo si respiciantur hic res gestæ non sunt ista post pręcedentia secundum ordinem: quoniam aliqua sunt hic, quę præcedunt totum istū librum, & Leuiticum. Nam isti duo libri inceperunt in monte Synai, scilicet res, quæ narrantur in eis gestæ, vel dictę, vt patet ex principiis eorum, & tamen in hoc capitulo enarrantur mansiones, quę fuerunt etiam ante montem Synai. incipiunt autem ea, quę habentur hic. capitulo duodecimo Exodi, quia prima mansio, quę ponitur hic est in Soccoth recedendo de vrbe Ramesse, sed de isto recessu dicitur Exod. capit. duodecimo, & decimotertio: ideo res gestę enarratæ hic non habent ordinem ad superiora, nec ad inferiora, sed simul currunt cum omnibus superiorib⁹. Si autem respiciatur tempus scripturæ, dicendum est quòd fuit scriptum istud capit. anno 40. ab exitu de

F Aegypto circa finem anni ipsius, quia hic agitur de omnibus mãsionibus, & de vltima, quę fuit apud Iordanem, sed ista fuit circa finem anni quadragesimi, & postea scripta sunt omnia hęc: ideo forte de rebus gestis a Moyse nihil fuit posterius scriptum vltimæ partis huius libris pręter Deuterono. quem scripsit, cum esset morti propinquus, & cum tradidisset illum sacerdotibus, & Leuitis Deuteronom. capitulo 31. admonito populo in cantico Deuteronom. capitul. 32. ascendit in montem, & mortuus est Deuteronom. capitul. 34. quamquàm secundum veritatem ordinis posterius fuit tradere librum Leuitis, quam admonere populum in cantico, & benedicere, cum admonitio, & benedictio in ipso libro describantur.

G *Hæ sunt mansiones filiorum Israel.* Istud capitulū vocatur catalogus mansionum, quia hic scribuntur omnes mansiones Israelitarum. Vocantur autem mansiones loca, in quibus Israelitæ manebant aliquanto tempore: nec tamen vocatur mansio vbicunque manebant, quia necesse est, vt quotidie quando mouerentur bis manerent saltem. s. ad sumendum cibum per diem, tam pro hominibus, quàm pro pecoribus, & ad quiescendum per noctem: modus autem mansionum fiebat sic, quòd Israelitæ dirigebantur in deserto per columnam nubis: erat. n. terra illa sine via; quia non transibant homines per eam eo ꝙ non erat terra habitata, vt patet Iere. c. 2. s. qui trāsduxit vos per desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, per terram, in qua

Catalogus mansionū.

Non vocatur hic mãsiones vbicunque nubes manebat per desertum, & qualiter causabant mãsiones.

H non ambulauit vir, nec habitauit homo: ideo indigebant Israelitę aliquo directore, & ad hoc fuit eis data columna nubis: si autē venissent per viam terrę Philisthijm, quę erat habitata, & breuis, non indiguissent aliqua columna, nec habuissent: nunc autem in deserto indigebant illa, & data est eis. Erat autem illa colūna per diem in colore nubis, & per noctem in colore ignis. De his Exo. c. 13. & quia ista columna cum eēt aliquid inanimatum, & non habens in se potentiā sui motus non poterat moueri motu progressiuo: ideo datus est aliquis motor illius nubis. s. angelus Dei, qui erat in nube, & mouebat eam ad quemcunque locū vellet, & in quacunq; velocitate, vel tarditate: de quo

I Exo. cap. 14. proficiebat autem ista nubes Israelitis ad duo quantum ad ipsum motum: primò, quia dirigebat eos ostendens viam, per quam ire deberent: secūdò, quia dabat eis certum locum manendi, quē forte Iudæi inquirere nō possent, scilicet, quia faciebat eos quiescere in loco aquarum, vel in locis bene dispositis ad castra, & ipsi hebręi cum non scirent loca terræ dato, quòd mouerentur per illud desertum, nescirent, quis esset locus melior ad castrametādum; ista autem nubes quiescebat quādo Iudęi habebant quietem necessariam, & hoc siue per diem, siue per noctem: & cum ipsa moueretur mouebantur Iudęi. Cū autem ipsa quiesceret quiescebant: sed non vocabantur mansiones omnia loca, in quibus nubes quiesceret, sed quandocunque nube quiescente Israelitę figebant castra: vnde si ad meridiem nubes quiesceret:

K non propter hoc figebant castra Israelitæ, quia tunc videbatur esse quies ad capiendos cibos. Si autem ad solis occasum quiesceret, non videbatur esse propter hoc locus mansionis, nec figebāt Israelitę castra, & tamen si mansisset per vnum diem, vel quasi, videbatur esse locus mansionis: ideo figebantur castra, & tabernaculum domini. Postea autem quandocunque nubes moueretur, erigebantur castra, & mouebātur Iudæi, & iam vocabatur mansio illa, siue modicum, siue multum nubes ibi mansisset. De modo autem huius magis declaratum est Exod. 14. & supra cap. 9. Generaliter autem dicendum, quòd non vocantur

tot

tot mansiones quoties quieuit columna, sed sunt mãsiones tot, quot fixiones, & depositiones castrorũ, & de his solum fuerunt istę quæ describunt̃ hic: fiebant aũt diuersimodè istę mansiones, qa aliqñ de vna mansione ad alterã solum erat ꝓfectio diei vnius, vel minus iter. Aliqñ aũt erat iter pluriũ dierum. s. triũ, vel quatuor, in quibus nõ fiebat aliqua mansio, vt patet qñ venerunt de mari rubro vsq; Mara. nam ambulauerũt diebus tribus per desertũ, vt patet Exo. 15. ẽt qñ mouerunt castra de mõte Sinai ambulauerũt diebus tribus, & postea requieuit nubes in deserto Pharan, vt patet s. c. 10 In alijs aũt mansionibus erat iter vnius diei, & aliqñ paucioris tpis. *Filiorũ Israel, qui egressi sunt de Aegypto.* Non solũ fuerunt istę mansiones illorũ, q. egressi sunt de Aegypto, sed ẽt aliorũ, qui nati sunt in deserto: sed quia populus Israeliticus per cõtinuationem, & successionem totus est vnus, & ipse exiuit de Aegypto, quicunq; sint in populo Israel dr̃, ꝙ ipse populus exiuit de Aegypto, siue essent aliqui de illis, qui exiuerunt ibi, siue non. *Per turmas suas.* i. Israelitæ exierunt de Aegypto dispositi per turmas suas. i. per multitudines. s. ꝙ non erat totus populus mixtus indifferẽter, sed erat ordo in motu, qm̃ quęlibet tribus erat per se in vna turma, & nõ cõiungebatur alteri tribui, & sub eadem tribu sunt multæ familię, quarũ q̃libet erat diuisa ab alia: rursus aũt istę tribus habebant specialiter ordinem, quia tres tribus erant sub vno vexillo, & alię tres sub alio, & sic erãt quatuor vexilla principalia totius Israel, & sub quolibet erant tres tribus. Cum autem figerẽtur castra erant disposita per quadrum. s. vnum vexillum ad orientem, alterum ad occidentem, reliquum ad meridiem, aliud vero ad aqlonem, & in medio huius quadraturæ erant Leuitæ cum sanctuario. De hoc patet supra cap. 2. In motu autem castrorum progrediebãtur primi, qui erant ad partem orientalẽ. s. tres tribus sub vno vexillo, & progrediebantur distinctè. s. vna post alteram non commixtę: deinde progrediebantur illę, quę erant ad meridiem, & sic de omnibus alijs. De isto ordine magis patet sup. c. 10. *In manu Moysi, & Aaron.* i. turmę Israelitarum progrediebantur in manu Moysi, & Aaron, idest per directionem, vel potestatem eorum, scilicet quòd secundum quòd isti dirigebant progressum, vel castrametationem, ita mouebantur Israelitæ, & illas turmas, in quibus mouebantur Israelitæ ipsi ordinauerunt. Præerant enim ambo populo. Moyses quippe præerat in temporalibus, & spiritualibus; Aaron verò quantum ad ea, quæ pertinebant ad sacerdotium, quia tamen erat vnus de honoratissimis a toto populo, fit mentio de ipso cum Moyse.

Quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca. Idest Moyses scripsit istas mansiones: nam ipse scripsit totum istum librum, & consequenter istam particulam de mansionibus. Dicitur autem iuxta castrorum loca, idest secundum numerum locorum castrametationis, scilicet quoties castrametati sunt tot mansiones describuntur hic.

Quæ Domini iussione mutabantur. Idest ista castra mutabantur mandato Dei. Nunquam enim sine mandato eius figebant castra, aut mouebant. Sic patet supra cap. 9. scilicet. Iuxta verbum Domini proficiscebantur, & per verbum illius figebant tentoria. Non est autem sensus, ꝙ quandocunque deberent figere castra, vel mouere, Deus loqueretur eis, vel angelus illius, sed solum mouebantur ad motum nubis, & quiescebant illa quiescente, & quia ista nubes mouebatur ad mandatum domini, dicebantur ipsi quoque moueri per Dei mandatum. Vel quia Deus a principio iussit, quòd quandocunque nubes moueretur, ipsi mouerentur, & quando nubes cessaret, ipsi quiescerent, & sic facientes dicebantur semper mouere vel quiescere per mandatum Domini.

Profecti igitur de Ramesse. Hic ponitur principium castrametationum. & ponitur primo locus, de quo recesserunt de Aegypto, scilicet de Ramesse. Non enim habitabant omnes Israelitæ in ista vrbe, sed qa a multis diebus ante petebant Israelitæ a Pharaone, ꝙ permitteret eis ire in desertum ad sacrificandũ domino, & aliquando Pharao concedebat, & aliquãdo negabat, cum iam scirẽt Iudęi diem exitus sui de Aegypto reuelãte domino per Moysen præmoniti sunt a Moyse, vt venirent omnes ad vrbem Ramesse ad diem. 14. mensis, & in illa fecerunt ibi Phase, sequenti autem die recesserunt.

Vrbs Rameße de qua recesserunt Iudæi exeuntes de Aegypto quomodo hodie appellatur, & quòd de illa fuit beatus Mauritius, & legio Thebęa. Quæst. II.

ERAT autem Ramesse ciuitas magna circa extremitatem Aegypti, per quam partem exituri erant Iudæi de terra illa, & istam ciuitatẽ fecerant Israelitæ: nam premebant eos Aegyptij, & coegerunt facere multa ædificia, inter quæ fuerunt duę vrbes, scilicet Phiton, & Ramesses, vt patet Exo. cap. 1. est autem ista ciuitas in terra Gessen, & vocatur nunc ab Aegyptijs Thebaida, vel Thebe, de qua vrbe fuit Mauritius, & sua legio quæ Thebęa dicitur, qui omnes martyrio pro Christi noĩe laureati sunt in Gallia apud flumen Rodanum. Apud istã ciuitatẽ Ramesses vixit aliquo tp̃e beatus Paulus primus Eremita, & Antonius, vt habetur in vitis patrũ. Ramesse autem aliqñ est nomen territorij, vt patet Gen. 47. s. in vrbe aũt illa, & in locis coniunctis habitabant Iudæi. Nam a principio ibi habitauerunt petentes a Pharaone, ꝙ ꝑmitteret eos habitare in Gessen: præalle. c. *Mense primo.* In isto egressi sunt de Aegypto. Non erat autem iste mensis primus secundũ computationem, quam tunc habebant Iudæi, vel Aegyptij, sed vocatur mensis primus, quia iussit postea Deus, vt iste mensis esset primus in quolibet anno ad honorem, & memoriam egressionis de Aegypto, sic patet Exo. c. 12. s. mensis iste vobis principium mensium primus erit in mẽsibus anni. Est tamen s̃m nos tertius mensis. s. Martius, quod patet, quia Iudæi in illo mense celebrant Phase: erat aũt mensis primus apud eos ipse September, vt declaratum fuit Exo. c. 12. *Quintadecima die mensis primi.* In ista die ad auroram recesserunt de urbe Ramesse incipientes proficisci de Aegypto. Cum enim media nocte percussisset dñs omnes primogenitos Aegyptiorum, Pharao iuit ad Moysen, & Aaron iubens, ꝙ immediate recederent, & non potentes Israelitæ ita cito se expedire, recesserunt ad auroram illius diei: non fuerunt tñ eadem die egressi de Aegypto, sed postea cum trãsierunt mare. *Altera die fecerunt Phase filii Israel.* s. die præcedenti. 14. ad vesperum, vt patet Exo. c. 12. Et dicuntur fecisse Phase. i. immolasse agnum: nam per singulas domos immolabatur ad hoc, ꝙ linirentur ostia sanguine, & angelus percutiens videns sanguinem in postibus nõ percuteret aliquem in domo, sed transiret ad aliam domum non signatam sanguine, & iste transitus vocatur Phase. *In manu excelsa.* Non refertur hoc ad clausulam immediatam. s. fecerunt Phase, quia nihil hoc signaret cum Phase nõ possit fieri in manu valida, vel debili, quia nõ est actus alicuius potestatis. Etiã quia dr̃: Videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos, sed manifestũ est, ꝙ qñ comedebãt Phase nõ videbant Aegyptij, quia hoc factum est per noctem. Etiam quando comedebatur Phase nondum fuerant

fuerant mortui primogeniti, ideo refertur hoc ad illam clausulam profecti sunt. & tunc stat quòd profecti sunt in manu excelsa, idest in magna potestate quasi non timentes aliquem, vnde quamquam egrederentur de terra hostium suorum, & illos viderent nō curabant, nec timebant, quia Deus percusserat Aegyptios occidendo primogenitos eorum, ideo potestas Iudæorum erat magna in egressu. Timuerunt tamē aliqualiter Iudęi cum egrediebantur, qa dicitur Deuteron. cap. 16. In pauore egressus es de Aegypto. Hoc autem erat, quia quamquam Deus faceret miracula magna pro eis, ita vt ipsi nequaquam timere deberent, tamen erant timidi corde, cum semper fuissent in seruitute Aegyptiorum, ideo adhuc metuebant, quòd Aegyptij irruerent super eos, & occiderent vel reducerent in Aegyptum ad seruiendum.

G *Videntibus cunctis Aegyptiis*. Idest quando egressi sunt Israelitæ erant præsentes multi Aegyptij, & videbant eos egredi, sed non tenebant. Quod innuitur hic esse miraculum. Nam cum iam recessissent Israelitæ, & sepeliuissent Aegyptij mortuos suos psecuti sunt Hebręos vsque ad mare rubrum, vt patet Exo. ca. 14. quanto magis ergo tenere debuissent eos, cum viderent egredientes in conspectu suo? sed Deus fecerat ne auderent eos tenere: immo vt non curarent de eis, quamquam exirent, & subditur causa. *Et sepelientibus primogenitos*. Idest omnes Aegyptij erant occupati circa funera primogenitorum: tanto enim illorum dolore, & sui timore Aegyptij tenebantur, vt viderēt Iudæos cum vasis auri, & argenti, & vestibus recedentes & tenere non curarent, sed potius ipsi eos ad velociter fugiendum incitarent, dicentes omnes moriemur: Exo. 12. cap. *Quos percusserat dominus*. Non enim erat aliqua plaga naturalis, quam passi sunt isti Aegyptij, sed Deus infixit eis mortem, quia angelus percussor ambulabat per omnes domos Aegyptiorum, & occidebat primogenitos tam hominum quàm pecorum, ita vt non esset aliqua domus in tota Aegypto, in qua non esset quispiam mortuus Exo. cap. 12.

H *Nam & in diis eorum exercuerat vltionem*. Idest non solū occidit primogenitos Aegyptiorum in vltionem sceleris ipsorum, sed etiam deos eorum exterminauit, quia idola comminuta sunt vsque ad puluerem nocte illa, in qua percussi sunt primogeniti, vt confiterētur Aegyptij hoc fuisse potestatis diuinæ. nemo enim alius tantam vltionem exercere potuisset. *Castrametati sunt in Socoth*. Idest fixerunt castra in Socoth. Castrametari idem est, quod castra ponere, & deriuatur de castrum, & metor metaris pro assignare, vel figere: aliquando enim declinatur tanquam vnum verbum compositum, scilicet castrametor, aris, & aliqñ declinatur per se metor, aris, & castra est accusatiuus pluralis numeri. Fuit autem prima mansio Socoth, quoniam Ramesse non fuit māsio, sed locus, de quo moueri ceperunt, & in ista prima ambulatione contra Socoth apparuit Israelitis columna ignis, & nubis, vt patet Exodi cap. 13. Est autem Socoth in Aegypto. Alius vero locus est, qui vocatur Socoth, & est in terra Israelitarum in sorte Gad, vt patet Iosue. capit. 13. accepit autem, vt quidam volunt locus ille nomen a Iacob, de quo Genes. 33. in isto autem loco cum transiret Gedeon persequendo Madianitas, & petijsset panes pro exercitu a senioribus loci illius dare noluerunt irridentes eum: in reditu autem occidit. 70. seniores vrbis illius: de hoc Iudic. cap. 8.

2. mansio. *Et de Socoth venerunt in Ethan*. Ista est secunda mansio Israelitarum, & ista est ēt intra Aegyptum: nam ante mare rubrum est. Est autem Ethan nomen deserti cuiusdam, vel montis vbi incipit solitudo Arabica, & in illo deserto fixerunt castra Israelitæ: non-

F dum enim suspicabantur quidquam mali, scilicet, quòd Pharao veniret post eos. De istis duabus mansionibus, scilicet Socoth, & Ethan habetur Exodi capitulo 13.

Quæ est in extremis finibus solitudinis. Idest Ethan est in extremitate, vel in fine solitudinis. Hoc dicitur, quia quando venerunt Israelitæ in Ethan, nondum introierant in deserta Arabica, quia vsque ad ipsum locum sunt aliqua loca habitata, & patet, quia adhuc post Ethan ponitur Phiairoth, & Beelsephon, & Magdalum, vt patet infra, quæ sunt loca terræ Aegypti coniuncta mari rubro, sed post hæc pertransito mari non reperitur aliquis locus Aegypti: sed solitudines Arabicę, & ista incipiunt in Ethan: ideo dicitur esse in extremis finibus solitudinis, quia extremitas non magis significat principium quàm finem. In Ethan autem est principium solitudinis, vel potest vocari extremitas, idest finis, quia proueniendo de terra Chanaan, vel de alijs terris magis orientalibus versus Aegyptum finis solitudinis est in Ethan. & tūc incipit terra populata Aegypti. Post Ethā an Israelitæ steterūt in alijs mansionibus.

Sed arguet aliquis, quòd post Ethan adhuc steterunt Israelitæ in alijs mansionibus, quæ sunt loca populata Aegypti, sicut in Phiairoth, & apud Beelsephon, & Magdalum, vt patet hic.

Respondendum est, quòd non steterunt ibi eundo via recta, sed Deus fecit eos redire illuc retrocedēdo, vt Pharao intelligeret, quòd nō habebant locum exeundi, & quòd inclinaretur ad persequēdum eos: nam si essent in Ethan magis videretur aliquis locus, per quem Israelitæ exirent in solitudines Arabicas non transeundo mare rubrum, & forte Pharao non persequeretur illos. Cum autem vidit ipsos apud Phiairoth intellexit, quòd nesciebant iter, & quòd erant conclusi a terra, & mari, & sic inciperet pugnare contra illos, & manifestaretur sibi gloria domini, & sic factum est. de hoc Exo. cap. quartodecimo. nam cum essent Israelitæ in extremitate solitudinis in Ethan, dixit Deus ad Moysen, loquere filijs Israel, vt reuersi castrametentur è regione Phiairoth, quod est inter Magdalum, & mare contra Beelsephon: in conspectu eius ponetis castra supra mare. Dicturus est enim Pharao coarctati sunt in terra, & conclusit eos desertum. Si autem Deus noluisset ostendere magnitudinem suam contra Aegyptios non fecisset redire Israelitas de Ethan versus Phiairoth, quod erat retrocedere, & tunc post Ethan non stetissent in aliquo loco Aegypti. Steterunt autem hoc modo.

Inde egressi venerunt contra Phiairoth. Scilicet reuertentes de solitudine Ethan venerunt contra Phiairoth, quod erat magis intra Aegyptum ex causa supra assignata, & ibi fuit vna mansio inter ista loca, quę habentur hic, scilicet Phiairoth Beelsephon, & Magdalum. De habitudine autem horum declaratum est Exodi cap. 14.

K *Quæ respicit Beelsephon*. Idest Phiairoth respicit Beelsephon: erat enim solitudo Ethan, in qua erant Iudęi, quando Dominus iussit retrocedere ad partem Septentrionalem, & inde cum redirent contra Aegyptum, reuertebantur contra meridiem, scilicet quod Beelsephon, & Phiairoth, & Magdalum sunt loca magis meridiana: sed adhuc Phiairoth, apud quem locum fixerunt castra Israelitę, est magis circa mare rubrum, quàm Beelsephon, & Magdalum. Est autem Magdalum ibi ad partem occidentalem, & Beelsephon ad partem meridianam, & inter illa loca, & mare rubrum posuerunt castra non accedentes ad aliquem locū istorū. De Beelsephon dicit Ra. Sa. q̄ erat quidam canis ęreus factus artificiose, & positus circa extremi-

extremitatem regni Aegypti, vt clamaret, qñ fugeret aliqs de Israelitis, sicut clamabat caput, quod erat ferreum in loco Tauarensi in territorio Numantino cum ingrederetur aliquis Iudæus. Et iste canis nõ clamauit in Aegypto in exitu Israelitarum, quia Deus impediuit eum. Et de isto dicit intelligi quod habetur Exodi cap. 11. scilicet inter filios Israel non mutiet canis, idest contra Israelitas non clamabit canis, qui vocatur Beelsephon. Sed istud ridiculum est, de quo magis declaratum est Exodi cap. 14. *Et castrametati sunt ante Magdalum.* Iste est quidam locus magnus in Aegypto, & est apud Phiairoth: est tamen magis occidentale, quàm Phiairoth, cum dicatur Exo. c. 14. quòd Phiairoth est inter Magdalum, & mare, sed mare est ad partem occidentalem respectu Phiairoth: ergo Magdalum est ad partem occidentalem respectu Phiairoth. *Profectique de Phiairoth transierunt per medium mare in solitudinem.* i. Israelitæ steterunt in Phiairoth apud mare rubrum, & quando Pharao venit psequens eos reperit in phiairoth, & inde viderunt Israelitæ castra Aegyptiorum, & timuerunt nimis: vnde dixerunt ad Moysen: forsitan non erant sepulchra in Aegypto: ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine, & non potuerũt accedere exercitus Pharaonis ad castra Israel, quia Deus iussit, quòd immediatè mouerent castra Israelitæ, & introirent per mare.

Quomodo transierunt Iudæi per mare rubrum per noctem, & Aegyptij post eos, & an transirent per medium maris. Quæstio. III.

ERAT autem istud in principio noctis, & quia voluerunt Aegyptij irruere super Israelitas ad percutiẽdum eos ante mare opposuit dominus nuben. Nam angelus qui præcedebat Israelitas in columna nubis relinquens partẽ anteriorem redijt ad posteriorem, & obscurata fuit illa nubes nimis ex parte Aegyptiorum, & fulgebat ex parte Iudæorum, ita vt quamquam Aegyptij essent apud Iudæos non auderent tota nocte accedere ad illos. & sic transgressis Iudæis mare per noctem, & Aegyptijs existentibus in medio maris apud vigiliã matutinam conuertit dominus aquas maris super illos, & perierunt omnes: Exodi cap. 14. Israelitæ autem dicuntur transisse per medium maris: non quidem, ꝙ via illorum esset vere in medio maris, sed per quandam extremitatem, cum ipsi non transiuissent mare a fronte in frontem. s. a parte meridiana in aquilonarem, vel è conuerso: sed ab occidente in orientem, vt declaratum est Exodi cap. 14. Sed dicũtur transiuisse per medium maris. i. per ipsum mare, quia quælibet interpositio in scriptura vocatur medium. Transierunt autem per mare in solitudinem, quia post mare rubrum immediatè sequitur tota solitudo Arabica, & illa habet multa nomina: nam immediate introierunt in quandam partem solitudinis, quæ vocatur desertum Sur, vt patet Exodi cap. 15. Sed sciendum, quòd immediatè, vt transirent mare rubrum, manserunt apud illud ad laudandum dominum, cum viderẽt omnes Aegyptios mortuos appulsos a littore maris, & ut ibi acciperent spolia eorum tam vestes, quã cætera: sed locus ille non vocatur mansio, quia nõ dicitur hic, ꝙ transierunt mare rubrum, & steterunt in solitudine: sed ꝙ ambulauerunt per solitudinem, & mansio ponitur postea in Mara. Licet autem aliqui manserint in littore maris, non vocatur ibi mansio, quia non faciebat quælibet quies Hebræorum mansionem, vt supra declaratum est. *Ambulantes per desertum Ethan tribus diebus.* Idest immediate, vt transierunt mare rubrum ambulauerũt tribus diebus per desertum Ethan, & in his tribus non fecerunt aliquã mansionem: nam licet in qualibet die aliquantulum manerent ad sumendos cibos, & per noctem manerent ad quietem hominum, & pecorum, tamen non erãt istę mansiones, quia non figebantur castra, neç deponebantur: ambulauerunt aũt Israelitæ tribus diebus non facientes mansionem, eo ꝙ loca ista non erant conuenientia ad manendum, quia non inueniebant aquam istis tribus diebus, vt patet Exodi 15. ca. quod intelligendum est ad abundantiam: nam aliqualiter inueniebant: alioquin enim nõ potuissent illis tribus diebus viuere homines, & pecora, sed quod parum est tanq̃ nihil videtur. Dicitur aũt hic, ꝙ ambulauerunt per desertum Ethan, & Exo. c. 15. dr̃, ꝙ ambulauerunt per desertum Sur. Aliquis forte rñdebit, ꝙ ista sunt duo deserta, vel duæ partes eiusdem deserti, & Exo. 15. c. solum ponitur de deserto Sur, quia ibi non fit perfecta mentio de oĩbus mansionibus, & itineribus Israelitarũ: sed hic perfectè dr̃, cum sit catalogus mansionũ. Sed non põt stare, oportet enim, ꝙ dicat desertum Ethan & desertum Sur, quod ponitur Exo. c. 15. esse idem: sed mutari noĩa, quia ſm morẽ sacræ scripturæ eadem res sæpe habet multa noĩa. Et patet hoc, quia hic dicitur, ꝙ exeuntes de mari rubro ambulauerunt per solitudinem Ethan, & Exodi capitu. 15. dicitur, quòd exeuntes de mari rubro ambulauerunt per desertum Sur: sed non poterunt esse duo deserta coniuncta mari rubro, per quæ simul ambularent Iudęi immediatè, ideo idem sunt, quia dr̃ hic, ꝙ ambulauerunt tribus diebus per desertum Ethan, & Exo. c. 15. dr̃. ꝙ ambulauerunt tribus diebus per desertum Sur, & isti tres dies sunt ijdem: ergo idem desertum est Ethan, & Sur. Item quia dr̃ hic, ꝙ post desertum Ethan venerunt in Mara, & Exo. c. 15. dr̃, ꝙ post desertũ Sur venerunt in Mara: ergo idem desertũ est. Dicendum est, ꝙ idem desertum est Ethan, & Sur, sed scriptura sæpe mutat noĩa cum res habeant multa noĩa: vocatur aũt ista solitudo Ethan, sicut vocat Exo. 13. vbi ponebatur secunda mansio. s. in extremis finibus, & illa solitudo dicitur esse Ethan. Si aũt Deus non iussisset Israelitas retrocedere. s. de Ethan redeundo in Phiairoth contra mare rubrum, immediatè, vt steterunt in secunda mansione, quæ erat Ethan ambulauissent per solitudinem Ethan, per quam nunc ambulauerunt tribus diebus, quia ab illo loco incipit solitudo, quę dicitur Ethan, & continuatur versus interiora desertorũ Arabicorum. Quia tñ de Ethan recesserunt Israelitæ declinando versus Aegyptum ad Phiairoth, erant extra solitudinem Ethan. Cum uero redierunt transeuntes mare rubrum introierunt in solitudinem Ethan, de qua primo recesserant, & ambulauerunt per eam diebus tribus, sicut hic dicitur. *Castrametati sunt in Mara.* Ista est mansio, scilicet quarta, & est ultra mare rubrum, in qua Israelitæ inuenerunt aquas abundanter, sed erant amarę, ideo populus non poterat bibere, vnde murmurauit contra Moysen, qui iussu Dei accepit lignum, & misit in aquam, quę conuersa est in dulcorem: in ipso autem loco dedit dominus præcepta Israelitis, & iudicia. De hoc Exo. cap. 15. vocatur autem ista mansio Mara, idest amaritudo propter aquarum amaritudinem: vnde dicitur Exodi cap. 15. quòd congruum nomen loco impositum est, scilicet propter amaritudinem aquarum. *Profectique de Mara, venerunt in Elim, vbi erant. 12. fontes. & 70 palmæ.* Ista mansio est in deserto Ethan, & ibi requieuerunt Israelitæ, quia erat locus conueniens, tam propter aquas ad bibendum, quàm propter palmas ad vmbram, sed pauca aqua erat in fontibus, ut ait Iosephus, ideo pauco tempore ibi morati sunt. De ista mansione habetur Exodi

Desertum per qđ ambulauerũt an dicatur Ethan uel Sur, & an sint idem ista duo deserta.

3. mansio.

4. mansio.

5. mansio.

Exodi cap. 16. & exprimitur hic, quòd erant ibi palme, & fontes ad designandum, ꝙ erat ibi locus cõueniens ad castrametandum. *Ibique castrametati sunt.* Idest fixerunt castra in eodem loco, vt aliquantulum ibi requiescerent eo ꝙ nubes ibi quieuerat. *Sed inde egressi fixere tentoria super mare rubrum.* Ista est sexta mansio Israelitarum, & fuit apud mare rubrum, non quidem ꝙ Israelitæ redirent ad mare rubrum, quod ante reliquerant per tres mansiones, sed quia nunc iterũ accesserunt ad illud, sed quia maria sunt sinuosa & diuersis terrarum curuantur anfractibus, potest aliquis rectè incedens multoties eundem fluuium, vel idem maris brachium pertransire, & sic fuit nunc de Israelitis, qui non transierunt mare rubrum, sed accesserũt ad illud, & adhuc iterum steterunt apud mare rubrũ, quando in secundo anno ab exitu de Aegypto retrocesserũt de Cadesbarne versus mare rubrum, de quo supra capitu. 14. iterum etiam in anno. 40. ab exitu de Aegypto steterunt Israelitæ apud mare rubrum, scilicet quãdo Moyses morti propinquus recitauit Deuteron. coram toto Israel, vt patet Deuteron. cap. 1. scilicet hæc sunt verba, quę locutus est Moyses ad omnem Israel in solitudine campestri contra mare rubrum. Nam & ipsum mare rubrum accedit ad limites terræ promissionis, cum ponatur tanquam terminus orientalis eius Exo. cap. 23. scilicet ponam terminos tuos a mari rubro vsque ad mare Palesthinorũ; & a deserto vsque ad fluuium. *Profecti de mari rubro castrametati sunt in deserto Sin.* Ista est septima mansio; & istud iam est alterum desertum a deserto Ethan, Differt etiã a deserto Sinai, ad quod postea venerunt, vt patet infra. Accesserunt autem ad istam mansionẽ Israelitæ. 30. diebus post exitum de Aegypto, quod patet, quia die. 15. mensis primi fuit egressio de Aegypto, vt patet supra in litera, sed die. 15. mensis secundi venerunt in desertum Sin Exo. cap. 16. & sic in 30. diebus ambulauerunt per septem mansiones. Defecit autem in eadem mansione panis, quẽ tulerant de Aegypto, & non habebant vltra quidquam ad comedendum: ideo tota multitudo murmurauit contra Moysen & Aaron. s. ꝙ eduxissent eos in locum, vbi morerentur fame. Dedit autem ibi Deus manna, & leges de colligendo illud, & obseruationem sabbathi: dedit etiam coturnices populo ad comedendum. De hoc Exo. 16. c. Dr̃ autem in eod. cap. ꝙ de Elim venerunt Israelitæ in desertum Sin, & subticetur ibi mansio, q̃ facta est super mare rubrum. Hic autem exprimit, quia est epilogus, & catalogus omnium mãsionum; ibi namque solum curabat Moyses describere mansiones illas, in quibus acciderat aliquid notabilius, sed super mare rubrum nihil acciderat; ideo non expressit ibi, sed hic, vbi vniuersaliter ponuntur omnes.

6. mansio.

Qũo Iudæi steterunt sępe iuxta mare rubrũ, sed solum semel transierunt ꝑ illud.

7. mansio.

Vnde egressi venerunt in Daphca. Ista est mansio octaua, & non exprimitur in Exodo, quia nõ fuit in ea aliquid notabile, sed post desertum Sin ponitur mansio Raphidim, & iam in ista mansione comedebant Israelitæ manna, & comederunt annis. 40. quousq; introierunt in terram Chanaan post transitum Iordanis, ibi enim cessauit die. 15. mensis primi anni. 40. ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue. cap. 5.

8. mansio.

Profectique de Daphca castrametati sunt in Halus. Ista est mansio nona, & ista similiter subticetur in Exodo, quia non fuit ibi aliquid notabile. *Egressique de Halus in Raphidim fixere tentoria.* Ista est mansio decima, de qua habetur Exodi capitulo 17. de duabus autem mansionibus præcedentibus non fit mentio in Exodo: sed aliqui dicunt, quòd istæ duæ mansiones sunt in deserto Sin, & quãdo dicitur de deserto Sin, quòd castrametati sunt ibi Iudæi, dicunt debere intelligi de prima mansione harum duarum Daphca. Sed hoc

9. mansio.

10. mãsio.

F non stat, quia distinguuntur hic istę mansiones, cum dicatur, quòd ꝓfecti de deserto Sin castrametati sunt in Daphca, ergo ista mansio est extra desertum illud, & sic dicendum, quòd mansio in deserto Sin, de qua habetur Exodi. cap. 16. non sit Daphca, nec Halus: illa enim subticentur ibi.

An sint duæ mansiones in deserto Sin. *Quæstio. IIII.*

Argvet autem aliquis de deserto Sin, scilicet quòd non potuerunt ibi castrametari Iudæi ante Raphidim, & montem Sinai, quia istud desertum est, vbi est Cadesbarne, quæ alio nomine vocatur Cades deserti Sin supra cap. 20. & ad illud desertum multo post venerunt

G quia multæ mãsiones sunt inter locum istum, & Cades deserti Sin de qua infra.

Aliquis respondere posset ad hoc, quòd desertum Sin est aliqua magna solitudo, quasi a principio maris rubri vsque ad terram Chanaã, sicut dicitur de deserto Pharan, ꝙ incipit post montem Sinai, & accedit vsque ad terram Chanaan. Nam Cadesbarne, quę est in termino terræ Chanaan, vt patet sequen. cap. dicitur esse in deserto Pharan, vt patet supra ca. 13. Quòd autem incipiat istud desertum circa montem Sinai patet supra cap. 10. quia cum recessissent Israelitæ de monte Sinai dicitur, quòd requieuit nubes in solitudine Pharan.

H Sed non stat ista responsio, quia tunc postquam ingressi fuissent Israelitæ in desertum Sin, nunquam egressi fuissent de illo. Sed dicit, quòd de deserto iuerunt in Daphca, ergo iam illud reliquerant. Alio ergo modo respõdendum est, scilicet ꝙ desertum Sin erat duplex: primum erat quædam terra non valde magna, quæ est inter Elim, & montem Sinai, & notanter dixit scriptura, quòd erat inter ista duo loca Exodi 16. cap. ad designandum, quòd ibi terminatur, & differt ab illa magna solitudine, in qua est Cadesbarne, quæ uocatur Sin, vel desettum Pharan. Secundum desertum Sin est ipsum desertum Pharan, & ad istud postea venerunt cum steterunt in Cadesbarne.

Vbi aqua populo defuit ad bibendum. Erat enim in Raphidim pauca aqua, ideo cum non haberent aquam

I Israelitæ clamauerunt contra Moysen, qui eduxit eis aquam de petra Oreb, vt patet Exodi 17. cap. & in eadem mansione pugnauit contra Israel Amalec: qui superatus fuit orante Moyse & pugnante Iosue, vt pater eodem capitu.

Profectique de Raphidim castrametati sunt in deserto Sinai. Aliud enim est desertum Sinai, & aliud desertum Sin. Nam dicitur Exodi 16. quòd desertum Sin est inter Elim, & Sinai. Est autem in hoc deserto mons, qui dicitur Sinai, & ab isto monte appellatur totum desertum. Venerunt autem Israelitæ in istam mansionem prima die mensis tertij ab exitu de Aegypto Exodi capit. 19. scilicet mense & dimidio postquam egressi sunt de Aegypto. Nam die. 15. mensis primi

K egressi sunt de Aegypto, vt patet supra in litera, ideo vsque ad principium mensis tertij manebat mensis, & dimidius. Venerunt autem a deserto Sin vsq; ad montem Sinai diebus. 15. nam die. 15. mensis secundi ab exitu de Aegypto venerunt Israelitæ in desertum Sin Exodi cap. 16. prima autem die mensis tertij venerunt in desertum Sinai Exodi cap. 19. ergo 15. dies erant ad plus quibus Israelitę comederant manna quando venerunt in desertum Sinai. Est autem ista mansio. 11. Hebræorum, & nulla inter omnes est celebrior, nec fuit vtilior Iudęis: ibi enim omnia bona receperunt: fuit enim ibi populus ordinatus quãtum ad iudices, scilicet decanos quinquagenarios cẽturiones,

11. mãsio. Desertum

Quãto tẽpore manserunt Iudæi in deserto Sin, & qd ibi toto tẽpore egerũt.

Bona collata tudæis in monte Sinai. turiones, & tribunos cõsilio Iethro veniẽtis ad Moysen ad ipsum montem Sinai. De quo Exo.c.18. mansit autem ibi cum illo postea quousque Israelitæ recedere debuerunt de eodẽ monte, & requisitus a Moyse, an vellet ire cum eis, noluit: de quo supra cap. 10. in hoc monte Israelitæ receperunt decalogum in vocibus angelorum, & clangore, & tonitruis: Exo. cap. 19. & 20. & Deuter. cap.4. & 5. ibi etiam receperunt præcepta multa tam cærimonialia, quàm iudicialia quæ Deus dedit soli Moysi super montem, & ipse postea populo annunciauit. De hoc Exodi a medietate. cap.20. vsq; ad 24. ibi etiam confirmata fuit lex inter Deum, & Israelitas facto fędere, & effuso sanguine super populum & altare & librum legis. De quo Exodi cap.24. In eo etiam monte Moyses vocatus a Deo super cacumen ipsius stetit. 40. diebus, & noctibus. 40. accipiens oĩa præcepta de mõ fabricãdi tabernaculũ, & res eius: de his habetur Exo. a.c.25. vsque ad 32. In eodem etiam monte Israelitæ absente Moyse fecerunt vitulum aureum, & adorauerunt ibi fractis primis tabulis legis, & comminuto in puluerem ipso vitulo aureo bibit omnis populus, & occidit Moyses. 23. millia virorum Exo. cap.32. In eodem etiam monte reuersus Moyses iterum ad dominum oraturus pro peccato populi mansit. 15. diebus iterum cum domino, & portauit secundas tabulas legis, de quo Exo. cap.33. & 34. In eo quoque monte tabernaculum domini cum omnibus vtẽsilibus fabricatum est, de quo Exo. a.c. 35. vsque ad finem libri. Facto autem tabernaculo consecratus est ibi Aaron in sacerdotem magnum, & filij sui in sacerdotes minores per dies. 7. de quo Leuit. cap.8. Ibi quoque Leuitæ minores in gradu secundum purificationes eis debitas consecrati sunt, de quo supra cap.8. ibi etiam totus Israel celebrauit secundum Phase iuxta cęremonias, quæ fuerant in Aegypto die. 14. mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. 9. Ibi etiam purificatum fuit, & consecratum sanctuarium, & obtulerunt per duodecim dies in consecratione eius munera. 12. principes. 12. tribuum Israel, de quo supra capitu.7. In hoc etiam monte datæ sunt omnes leges, quæ habentur in toto Leuitico, vt patet Leuit. 26. & 27. cap. Ibi quoque numeratus fuit totus populus, & diuisus per loca castrorum supra cap.1. & 2. ibi etiam officia Leuitarum distincta sunt, & traditi fuerunt Leuitæ sacerdotibus in ministros, vt patet supra cap.3. & 4. & ibi generaliter facta sunt omnia, quę habẽtur a.c. 19. Exodi, & per totum Leuiticum, & in isto libro vsque ad c.11. Recesserunt autem Israelitæ de monte hoc anno secundo ab exitu de Aegypto mẽse secundo die.20. mensis supra cap.10. fuit autem mora Israelitarum in monte isto magna, scilicet vnius anni dẽptis diebus. 10. quod patet, quia ipsi venerunt in montem Sinai anno primo ab exitu de Aegypto prima die mensis tertij Exodi cap. 19. & recesserunt de eodem monte die.20. mensis secundi anni secundi exitus de Aegypto. 10. ergo dies, qui deficiebant ad completionem mensis secundi deerant ad complendum annum vnum, quo stetisset populus in monte illo. Causa autem tantæ morę fuit, quia Deus voluit informare in lege & præceptis Israelitas manentes in deserto ante introitum in terram Chanaan: ne cum introirent, si nondum haberent legem, adhærerent cęremonijs incolarum terræ. Dedit ergo totam legem Iudęorum Deus in hoc monte pręter pauca pręcepta, quæ habentur hic a. cap. 27. vsque ad finem libri. Moyses autem postea cum moriturus fuit repetijt totam legem in Deuteron. Ob hoc igitur post recessum de monte Sinai anno eodem ante quatuor vel quinque menses ingressuri erant Israelitæ in terram Chanaan si non murmurassent in Cadesbarne, de quo supra capit. 14. nam vsque ad Cadesbarne ex monte Sinai transierunt valde velociter: nam ante finem mẽsis quarti fuerunt ibi secundum quosdam, vel in fine mensis quinti, sicut declaratum est supra cap.13. & tamẽ Cadesbarne est in terminis terrę Chanaan, vt patet sequen. cap. & Iosue. cap.15. ergo immediate introiuissent: sed propter murmurationem promulgatum est, quòd 40. annis manerent in solitudine.

Sed de solitudine Sinai egressi venerunt ad sepulchra concupiscentiæ. Ista est mansio. 12. Israelitarum, & est in monte Pharan: nam cum recesserunt Israelitę de monte Sinai dicitur, quòd recubuit nubes in solitudine Pharan, vt patet supra cap.10. ambulauerunt autem tribus diebus Israelitæ inter montem Sinai, & sepulchra concupiscentiæ non facientes aliquam mansionem, & tunc præcedebat eos arca domini ad disponendum locum castrorum: de quo eodem cap. Venerunt autem Israelitæ in mansionem istam die. 23. anni secundi ab exitu de Aegypto. Quod patet, quia de monte Sinai recesserunt die.20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto supra cap. 10. & post tres dies venerunt in desertum Pharan, & recubuit ibi nubes, & illa est mansio sepulchrorum concupiscentiæ, ergo.23. die mensis ipsius venerunt illuc. Vocatur autem ista mansio dupliciter, scilicet incensio & sepulchra concupiscentiæ, & vtrunque nomen impositum est ex euentu aliquo in ipsomet loco: fuit enim vocatus locus incensio, quia Israelitæ dolentes murmurauerunt ibi pro labore itineris, & surgens ignis combussit extremitatem castrorum supra capit. 11. Post hęc autem Israelitæ fleuerunt nimis, quia non habebant cibos quos habuerant in Aegypto, sed solum manna. Deus autem misit illis coturnices multas, sed cum comedissent & saturati essent occidit Deus illos, qui murmurauerant pro desiderio carnium, & vocatus est locus sepulchra concupiscentiæ, quia ibi sepultus est populus, qui comederat carnes supra cap. 11. mansit autem nomen istud secundum loco huic, quia fuit impositum a secundo euentu, & fuit maior afflictio quàm in primo euentu.

12.

Profectique de sepulchris concupiscentiæ castrametati sunt in Aseroth. Ista est mansio. 13. alia autem est mansio infra, quæ uocatur Moseroth, vel Maseroth: sed illa multo post hoc fuit. In ista mansione murmurauerunt contra Moysen Aaron, & Maria fratres eius: percussaque est Maria lepra, & mansit.7. diebus leprosa extra castra, quibus non mota fuerunt castra supra cap. 12.

13.

Et de Aseroth venerunt in Rethma. Ista est mansio.14. & quamquam duę mansiones pręcedẽtes Aseroth, & sepulchra concupiscentię essent in monte Pharan, tamen magis proprie incipit desertum Pharan in ista mansione: ideo supra cap. 13. dicitur, quòd profectus est populus de Aseroth, & fixit tentoria in deserto Pharan: quamquam ibi potest accipi desertum Pharan pro mansione Cadesbarne subticendo omnes alias. Et causa patet, quia immediate dicitur: Ibique locutus est dominus ad Moysen de mittendo viros ad explorandum terram: sed hoc factum est in Cadesbarne. Quomodocunque tamen accipiatur desertum Pharan continet istam mansionem, & omnes, quæ sunt usque Cadesbarne, cum ipsa sit in deserto Pharan, vt patet supra cap. 13. & sepulchra concupiscentiæ sint in eodem deserto, vt colligitur supra capitu.10. iuncto 11. *Profectique de Rethma castrametati sunt in Remonphares*. Ista est mansio. 15. & est Remonphares nomen cuiusdam partis deserti Pharan. Est etiam Remon nomen cuiusdam lapidis, uel terrę

14.

15.

terræ in regione Chanaan in ſorte Beniamin: vnde dicitur de ſexcentis viris fugientibus de Gabaa tempore belli, ꝙ ſederunt in petra Remmon Iudi. cap. 20. hic autem non ſignatur idem cum ſit iſtud deſertum extra terra Chanaan. *Et inde egreſſi venerunt in Lebna.*
16. Iſta eſt manſio. 16. & eſt nomen deſerti, vel alicuius partis in deſerto: non quidem ꝙ iſta eſſent aliqua loca habitata, quia ante tempora illa nullus hominum ibi habitauerat, vt patet Le. ca. 2. ſed partes deſerti ſic vocantur. Eſt etiam Lebna nomen cuiuſdam ciuitatis in terra Chanaan, quæ aliquando vocatur Lobna. Hanc autem cepit Ioſue de manibus hoſtium: Ioſue. cap. 10. & poſtea cecidit in ſortem tribus Iudæ: Ioſue. cap. 15. ſed hic non ſtat pro vrbe. *Et de Lebna caſtra-*
17. *metati ſunt in Reſſa.* Iſta eſt manſio. 17. Iſraelitarum. Subticentur autem ſupra in proceſſu libri omnes mãſiones, quæ habentur poſt Aſeroth, & Rethma vſq; Cadesbarne, de quarum nulla fit mentio ſupra in narratione rerum geſtarum, eo quòd in iſtis non accidit aliquid ſcriptura dignum: vnde in proceſſu libri ita ſubticentur tanquam nequaquam fuerint. Hic tamen, quia erat catalogus manſionum omnes deſcriptæ fuerunt. *Egreſſi de Reſſa uenerunt in Ceeletha.* Iſta
18. eſt. 18. manſio. omnes autem iſtę 20. manſiones, quę ſunt inter Aſeroth, & Cadesbarne fuerunt per quandam terram magni deſerti, & horribilis, in quo erant multi ſerpentes, & defectus aquarum, quod colligitur Deuter. cap. 8. ſcilicet ductor tuus fuit in ſolitudine magna atque terribili, in qua erat ſerpẽs flatu adurens, & ſcorpio, ac dipſas, & nullæ omnino aquæ. Ob hoc autem fecit Deus, vt Iſraelitæ tranſirent velociter per iſtum eremum, ne fatigarentur, & faſtidirent prauam illam regionem. In omnibus autem alijs manſionibus magis morabantur. *Vnde profecti*
19. *caſtrametati ſunt in monte Sepher.* Iſta eſt manſio. 19. eſt autem mons Sepher pars quædam illius eremi, ſcilicet deſerti Pharan: & dicitur mons Sepher. i. mons libri, vel literarum, quia Sepher in Hebręo ſignat librum, vel literas. Et inde dicitur Cariathſepher, ideſt ciuitas literarum: de qua Ioſue. 15. & Iudi. capit. 1. quæ alio nomine uocatur Dabir, ut patet eiſdem capitulis. Hic autem uocatur mons Sepher. Et forte non accipitur Sepher pro nomine appellatiuo ſignante literas, vel librum, ſed pro nomine proprio, & ſic interdum illa nomina, quę aliàs erant appellatiua ponuntur tanꝗ nomina propria aliquorum locorum: nam ſi ſtaret ꝑ nomine appellatiuo eſſet impoſitum ab aliquo euentu, ſed non uidetur, quia tunc oporteret, quòd ante tranſitum Iudæorum ibi accidiſſet aliquid de libro, vel literis, ſed hoc non apparet, quia illa regio erat penitus inhabitata. & nemo per eã ambulabat, vt patet Iere. cap. 2. vel oportebat, quòd accidiſſet aliquid ibi de Iudæis propter quod impoſuiſſent iſtud nomen huic monti, ſed non videtur, quòd cum Iudæi tranſiſſent velociter per illum eremum non vacabant literis, nec dabantur eis ibi aliqua præcepta. Si tamen aliquis velit dicere, quòd ſit Sepher nomen appellatiuum literarum, vel libri dicemus quòd fuit impoſitum huic monti ad placitum, ſicut interdum imponuntur aliqua nomina appellatiua aliquibus locis tanquam propria, & nõ propter aliquam cauſam ſui primi ſignificati.

Egreſſique de monte Sepher venerunt in Arada. Iſta
20. eſt manſio. 20. & differt Arada ab Arad: eſt enim Arad quædam terra apud terram Chanaan, & circa Cadesbarne, in qua habitabãt quidam de Chananęis. Et vocatur rex illius terræ Chananeus rex Arad. contra iſtum regem pugnauerunt Iſraelitæ, quia ipſe primo pugnam fecit contra illos. Poſtea verò Iſraelitę deſtruxerunt terram eius, ponentes illam ſub anathemate: de qua ſupra cap. 21. Differt etiam iſta terra a quadam inſula parua, quæ uocatur inſula Aradiorum, & eſt in mari mediterraneo non longe a Tyro, & Sidone: Arada eſt pars deſerti Pharan, per quã tranſierunt hic Iſraelitæ. *Inde proficiſcentes caſtrametati*

Arada differt ab Arad.

ſunt in Maceloth. Eſt manſio. 21. & in qualibet harum 21.
manſionum nubes quieſcebat, & Iſraelitæ figebant caſtra, atque erigebant tabernaculum: nam non ſolum quieſcebat ibi nubes, ſicut quieſcere ſolebat, qñ Iſraelitę per noctem accubabant ad quietem ſumendam, vel per diem ad ſumendos cibos, ſed quodam alio modo ſpecialiori, ita vt Iſraelitæ cognoſcerent, quòd aliquo tempore ibi manendum eſſet, de quo ſupra declaratum eſt. *Profectique de Maceloth uenerunt*
in Taath. Iſta eſt. 22. manſio, & eſt quædam pars de- 22.
ſerti Pharan ſic dicta. Sciendum autem, quòd in iſtis manſionibus quamquam Iſraelitæ erigerent, & deponerent tabernaculum: tamen non faciebant ſacrificia iugia, quia iſta non obligauerunt in deſerto, ſed ſolum in terra Chanaan, nec facta ſunt in toto deſerto, niſi in monte Sinai: nam ibi conſecrati ſunt ſacerdotes, & fiebant ſacrificia ad honorem conſecrationis eorum, & præter hęc ſacrificia, quæ vocantur iugia: Exodi cap. 29. & Leui. 8. Quòd autem nõ fuerint facta in alio loco deſerti apparet, quia in anno. 40. circa finem cum Deus dedit præcepta de modo ſacrificiorum, quæ poſtea fieri deberent in terra Chanaan dixit: Holocauſtum iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinai ſupra cap. 28. ſi tamen in toto deſerto oblatum fuiſſet illud, non diceretur ſpecialiter, quod obtuliſtis in monte Synai. ergo videtur, quòd in nullo alio loco obtulerant: nam nec legitur, quòd obtulerint, & hoc erat, quia lex non obligabat eos. Et etiã quia ipſi non habebant diſpoſitionem ad faciendum hoc, cum in omni ſacrificio iugi requireretur animal immolandum, & farina, oleum, & vinum. Iſta tamen non poterant haberi realiter in omnibus locis, cum non communicarent aliquibus gentibus, a quibus hęc habere poſſent. *De Taath caſtrametati ſunt in*
Thare. Iſta eſt manſio. 23. & vocatur Thare quædam 23.
pars deſerti Pharan. Eſt autem alio modo Thare nomen viri: nam pater Abrahæ vocabatur Thare Gen. 11. & Ioſue. 24. cap. *Vnde egreſſi fixere tentoria in Metcha.* 24.
Iſta eſt 24. manſio, quæ eſt pars deſerti, & vocatur Methca. Dicitur autem, quòd fixere ibi tentoria, in quo differunt manſiones ab alijs quietibus. Nam interdum quieſcebat nubes, vt Iſraelitæ ſumerent cibos per diem: & tamen tunc non figebantur tentoria. Etiam ſi per noctem manſiſſet nubes in aliquo loco, non erat ibi manſio, nec figebantur caſtra, ſed ſi ad meridiem vnius diei, vel ante noctem quieuiſſet nubes non figebantur caſtra immediatè, ſed manebant Iſraelitæ quomodocunq; in eodem loco. Cum autẽ exſpectaſſet per totam noctem vſque ad auroram, ſi tunc non moueretur exiſtimabant Iſraelitæ, quòd eſſent ibi manſuri aliquanto tempore, & tunc figebant caſtra: poſtea autem uocabatur illa manſio etiam ſi immediate poſt fixionem caſtrorum nubes moueretur. In omnibus autem iſtis manſionibus caſtra fixa ſunt.

Profectique de Methca caſtrametati ſunt in Eſmona. Iſta 25.
eſt. 25. manſio, quæ eſt pars quædam deſerti, & habet vrbes quaſdam ſimiles in nomine in terra Chanaan, ut patet in diuiſione ſortium in libro Ioſue. Eſt enim quidam locus in latere meridiano terræ Chanaan, quod eſt latus ſortis Iudæ, qui vocatur Semona, vel Aſemona, & eſt infra Cades. De hoc patet ſequen. cap. ſed differt ab iſta manſione, quia iſta ſatis diſtans eſt a terra Chanaan: alia autem eſt in latere eius. *Profectique de Eſmona venerunt in Moſeroth.*

Quamquã in qualibet manſione deponerent tabernaculum non faciebant ſacrificia.

Iſta

Ista est mansio.26.& de ista dicitur Deuter. cap. 10.ꝙ sepultus fuerit ibi & mortuus Aaron : quomodo autem hoc verum sit,quia supra c.20. dictum est, ꝙ fuit mortuus Aaron in monte Hor: declaratū est Deute. c.10.etiam dr̄ ibi, ꝙ filij Israel castra mouerunt ex Beroth filiorum Iachan in Mosera: & tñ hic habetur ꝑ ꝯtrium,quia primo ponitur Moseroth: & deinde Baneiachan quod signat Beroth filiorum Iachan.Quomodo aūt hoc stet declaratū fuit eod.c.procedunt.n. hæc per diuersitatē nominum, quia eadē res hēt sæpe multa noīa, & in vno loco scripturæ ponitur sub vno noīe,& in alio loco sub alio noīe, ex quo prouenit magna ambiguitas. Quid aūt dicat Ra.Sal.de tribu Leui, & Beniamin quō pugnauerint ī Moseroth, & quō ibi defleuerint mortē Aaron, diximus Deute.
27. cap.10. *Et de Moseroth castrametati sunt in Beneiachan*. Ista est mansio.27.& vocatur alio noīe Beroth filiorū Iachan.i.putei filiorum Iachan:sed Deuter.c.10.primo ponitur Beroth Iachan,quàm Moseroth. Causa autē
28. declarata est ibi. *Egressique de Vaneiachan venerunt in monte Gadgad*. Ista est.28.mansio & Deuter. cap. 10. ponitur post Moseroth. Hic autem videtur esse mutatus ordo,quod forte aliquis concederet,sed hoc videtur repugnare scripturæ. Ideo melius dicendum, ꝙ ista ambiguitas introducitur per multitudinem nominū eiusdem rei. Est autem ista mā sio quidam mons paruus in deserto Pharan,& ille specialiter vocatur Gad-
29. gad. *Vnde profecti castrametati sunt in Iethebatha*. Ista est mansio.29.& ista ponitur Deuter.cap.10. eodem ordine,quo hic.s.post montem Gadgad. Et dicitur ibi, ꝙ ista mansio est in terra aquarum, & torrentium.i. ꝙ ibi sunt aquæ multæ tam fluentes, quàm non fluētes. Et hoc dicitur ad differentiam aliarum mā sionū deserti Pharan, vbi erat terra sine aqua: Deuter. cap. 8. Ductor tuus fuit in solitudine magna, atque terribili,in qua erat serpens flatu adurens,& dipsas,& nullæ omnino aquæ.Quòd autem in ista mā sione essent
30. multæ aquæ erat aliquid speciale. *Et de Iethebatha venerunt in Hebrona*. Ista est.30. mansio,& differt Hebrona ab Hebron,quia Hebron est quædam ciuitas in terra Chanaan in sorte Iudæ,quæ alio noīe vocatur Mambre,vel Cariatharbe,in qua erant gigantes tres, quos expulit Iosue de terra. de quo Iosue. cap. 14. & 15.
31. *Egressi de Hebrona castrametati sunt in Asiongaber*. Ista est. 31.mansio. Est autem Asiongaber quædam ciuitas terræ Idumeæ in littore maris rubri, & ibi ponebat rex Salomon classem suam, vt irent in terrā orientalem pro auro. De hoc 4.Reg.ca.9. dicitur:Classem quoque fecit rex Salomon in Asiōgaber,quæ est iuxta Hailam in littore maris rubri in terra Idumeæ.

Hebrona & Hebrō differunt.

An bis steterunt Iudæi in Cadesbarne. Quæst. V.

SED arguet aliquis,ꝙ non possit stare, quia primo steterunt Israelitæ in Cadesbarne quàm in Asiongaber,vt patet Deuter. cap.1. iuncto. cap.2. nam dicitur Deuter.cap.1.in fine, ꝙ steterunt Israelitæ in Cadesbarne multo tempore,& immediate in principio secundi. c. dicitur, ꝙ inde.i. de Cadesbarne venerunt Israelitæ in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuierunt montem Seir longo tempore. Et tunc dixit dn̄s, ꝙ transirent per terminos filiorum Esau,& postea subditur: Cumq; transissemus fratres nostros filios Esau,qui habitabāt in Seir per viam campestrem de Helath,& de Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertū Moab: ergo primo steterunt in Cadesbarne quàm in Asiongaber: hic autem ponitur è contrario.

Respondēdum ꝙ Israelitæ steterunt bis in Cadesbarne. Primo steterunt anno.2.ab exitu de Aegypto. Secundo steterunt anno. 40. De primo patet, quia Israelitæ recedentes de deserto Sinai anno.2.mēse.2. breuiter peruenerunt in Cadesbarne.s. ante quatuor menses,vt supra declaratum est, & magis supra c. 13. sed ibi cum murmurauissent contra dominum condemnati sunt ad manendum.40.annis in deserto supra capitu.14. & tunc Deus iussit, ne procederent itinere recto versus terram Chanaan,sed reuerterentur per viam maris rubri in solitudinem, & sic factum est supra cap.14. deinde cum mansissent ibi vsque ad annum.40.nihil ambulantes redierunt in anno.40.in Cadesbarne,& tunc circuierunt terram Seir,& venerunt per terram duorum regum Amorrhęorum in terram Chanaan. Istud autem apparet: nam ꝙ directe venerint in Cadesbarne apparet supra cap. 14. & tunc iuerunt ad mare rubrum, quod apparet ibidem & Deuter.cap. 2. cum dicitur, ꝙ Deus iusserit ire de Cadesbarne versus mare rubrum, & cum Asiōgaber sit in littore maris rubri. 3. Reg.c. 9. steterunt Israelitæ apud Asiongaber, non tamen in ipsa vrbe Asiongaber. Et hoc fuit toto tempore,quod fluxit inter annum secundum,& mensem primum anni 40. ab exitu de Aegypto: deinde in principio huius.40. anni.s. mense primo venerunt Israelitæ iterum in Cadesbarne supra ca.20. & postea cum circuirent terram Seir, iterum venerunt in Asiongaber, & sic fuerunt Israelitę bis in Cadesbarne, & bis in asiongaber.s. anno.2. & anno. 40. & in quolibet horum annorum primo fuerunt in Cadesbarne, quàm in Asiongaber, vt patet ex dictis, & secundum hoc cōcordantur ista duo loca:nam cum dicitur hic, quòd primo steterunt in Asiongaber, & postea in Cadesbarne, intelligitur de prima vice,qua steterunt in Asiongaber,& de secunda vice, qua steterunt in Cadesbarne.Si tamen vtrunque intelligatur quantum ad primā vicem,vel vtrunque quantum ad secundam semper fuerunt primo in Cades quàm in Asiongaber. Quod autem habetur Deuteron.cap.2. intelligitur de prima vice,qua steterunt Israelitæ in Cadesbarne, & de secunda, qua steterunt in Asiongaber, & tunc adhuc magis manifestum est, quòd primo fuerunt in Cades, quàm in Asiongaber. *Inde profecti venerunt in desertum Sin: hæc est Cades*. Ista est mansio.32.scilicet Cadesbarne:stete- 32.
rant autem Israelitæ bis in Cades, scilicet in anno secundo. & 40. ut supra declaratum est. Hic autem intelligitur de secunda vice, qua steterunt in Cades. Primam autem non computat litera, quia quamuis ibi manserint Israelitæ, tamen idem locus mansionis est, ponitur autem Asiongaber, quia ista est vna mansio, quam fecerunt Israelitæ retrocedendo,vel diuertendo,& in illa manserunt ab anno secundo vsque ad principium. 40. & hoc modo nulla mansio Israelitarum in deserto prætermittitur hic, siue recte eundo, siue retrocedendo. Et dicitur hic, quòd mansio deserti Sin est Cades, quia Cadesbarne est in deserto Sin. Est autem desertum Sin quædam pars solitudinis in deserto Pharan, & in illa est locus dictus Cadesbarne.

An desertum Sin, & Pharan sint idem, & quomō se hēant.

Aliqui autem dicunt desertum Sin, & Cadesbarne conuerti quasi nihil magis per vnum, quàm per alterum importetur. Sed falsum est, quia desertum Sin est magna solitudo, quæ porrigitur per latus meridianum terræ Chanaan a principio partis orientalis versus occidentem, sed Cadesbarne est quidam locus specialiter in deserto illo, vt patet sequen.c. cum dicitur, quòd pars meridiana incipit a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom: deinde interpositis quibusdam locis ponitur Cadesbarne, & tamen Cades est in deserto Sin,vt patet hic.& s.c.20.ergo desertū Sin, & Ca-

& Cades non conuertuntur: sed desertum est aliquid magnum: Cades autem est quidam locus specialis: sed an sit vrbs, vel aliqua pars deserti non apparet penitus. Satis autem potest dici, ꝙ sit vrbs, vt patet supra cap. 20. cum dicitur: ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis positi obsecramus. Etiam patet, quia ponitur tanquam latus terræ Chanaan quãquam istud non est totaliter efficax. Tenendo tamẽ ꝙ sit ciuitas, dicendum est, ꝙ Israelitæ non castrametati sunt in Cadesbarne. i. intra vrbem illam, sed apud eam: nam illa pertinet ad regnum Edom, vt patet supra cap. 20. rex tamen Edom non permisit transire Iudeos per terram suam, vt patet præalle. c. ergo apud ipsam steterunt. *Egressique de Cades castrametati sunt in monte Hor.* Ista est mansio. 33. & ad istam venerunt Israelitæ, cũ inciperent vagari in circuitu terræ Edom: nam cum steterunt in Cadesbarne erant in extremitatibus terræ Chanaan, & de ipso loco transituri erãt in terram illam, vt patet supra c. 20. rex tamen Edom non permisit eos transire in terram Chanaan per extremitatem terræ suæ, ideo coacti sunt ascendere versus orientem circuendo terram Edom. Et prima mansio harum ad quam venerunt fuit mons Hor, qui est in extremitate terræ Edom, vbi mortuus est Aaron: deinde in circuitu terrę illius vagati sunt, quousque venerũt ad terrã duorum Reg. Amorrhęorũ. *In extremis finibus terrę Edom.* Idest mons Hor est in extremitate terræ Edom, scilicet in extremitate illa, apud quam Iudæi intraturi erant terram illam. Dicitur autem de Cadesbarne, quòd est in extremis finibus terræ Edom supra cap. 20. & hic. Eodem modo dicitur de monte Hor, quòd sit in extremis finibus: nec tamen ista aliquo modo repugnant; quia multa loca sunt in extremitate eiusdem regni. Est tamen Cadesbarne in extremitate Edom ad partem occidentalem, & mons Hor est in extremitate Edom magis ascendendo contra orientem, quod patet, quia transire voluerunt Israelitæ per Cadesbarne in terrã Chanaan: & est Cades terminus terræ Chanaan: cum ponatur in latere eius, vt patet sequenti cap. ergo necesse est, ꝙ sit Cadesbarne in loco, vbi coniungitur terra Edom terrę Chanaan in parte occidentali: nam non potest intelligi de parte oriẽtali, cum terra Edõ sit in parte orientali lateris meridiani terræ Chanaan, vt patet sequen. cap. & Cadesbarne est in descensu eiusdem lateris meridiani. Mons autem Hor est in extremitate terræ Edom ascendendo versus Orientem, quoniam de Cadesbarne inceperunt Israelitæ circuire terram Edom, vt colligtur supra cap. 20. iuncto. 21. & Deuter. c. 1. iuncto. 2. Sed non poterant circuire versus occidentem, cum sit Caedesbarne in parte magis occidentali terræ Edom, vt declaratum est, ergo circuierunt versus orientem. *Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente domino, & ibi mortuus est.* In mansione montis istius fuit mortuus Aaron, & nõ intrauit in terram promissionis, nec vidit illam, aut partem illius cum nõ transierit Iordanem, nec etiam venerit in terrã duorum regum Amorrhęorum, sed sepultus est in desertis Edom: dicitur autẽ ꝙ ascendit in montem Hor, quia Israelitæ fixerunt castra apud montem: super ipsum autem nemo fixit castra, quia non erat locus conueniens. Cum autem debuit mori Aaron iussit Deus illi, ꝙ ascenderet in montem, vt ibi moreretur, & tumularetur absente populo in pręsentia Moysi, & Eleazari filij eius: iussit autem hoc Deus, quia Moyses & Aarõn deliquerunt contra dominum in Cades deserti Syn ad aquas contradictionis supra cap. 20. & 27. ideo dixit eis Deus, ꝙ non introirent in terram Chanaan: sequenti autem mansione mortuus est Aarõ. Moyses vero mortuus est post

F menses sex. s. mense. 11. anni eiusdẽ, vt colligitur Deuter. cap. 1. *Anno 40. egressionis filiorum Israel ex Aegypto.* Limitatur tps, in quo mortuus est Aaron. s. in anno 40. & hoc eodem mortuus est Moyses, cuius est causa, quia peccatum ipsorum fuit anno. 40. non. n. peccauerunt, sicut cęteri murmurando ꝯ dñm anno secundo ab exitu de Aegypto, de quo supra c. 14. sed in Cades deserti Syn ad aquas ꝯdictionis sup. cap. 27. & istud fuit anno. 40. exitus de Aegypto: ideo pro peccato non potuerunt mori ante annũ. 40. *Mense quinto prima die mensis.* In hoc apparet, ꝙ mortuus fuit Aaron ante Moysen ad minus per sex menses completos, quia Moyses anno. 40. egressionis de Aegypto mense 11. die prima mensis cępit exponere Deut. ut patet Deut. c. j. Sed ista expositio durauit ad minus ꝑ duos, vel tres dies, ergo iam erant completi menses sex a morte Aaron. Facta aũt ista explanatione immediate Moyses mortuus est, vt colligitur Deut. 31. iuncto 34. c. vbi recitato Deut. & tradito in manibus Leuitarum ascendit Moyses in montem, & mortuus est. Differt tñ inter mortem horum, quia Moyses vidit aliquam partem terrę promissionis, & ꝑ se illam acqsiuit. s. terram duorum regum Amorrhęorum, sup. c. 21. Aaron aũt non intrauit, nec vidit aliquid horum. *Cum esset annorum. 123.* His tribꝰ annis excedebat Aarõ Moysen, quia Moyses vixit annis. 120. Deut. cap. 31. & Aaron. 123. ut patet hic. Etiam ex his apparet, ꝙ Moyses, & Aarõ mortui sunt in eodẽ anno, quia Aarõ natus fuit annis tribus ante Moysen, vt patet Exo. ca. 7. cum dr̃, ꝙ in die, qua steterunt coram Pharaone erat Moyses annorũ. 80. & Aaron. 83. Sed cum mortuus est Aaron erat annorũ. 123. & Moyses. 120. ergo mortuus est uterque anno eodẽ. sed prius Aaron, vt dictũ est. *Audiuitque Chananæus rex Arad.* Ista est gens, q̃ pugnauit ꝯ Israelitas in deserto, & bis pugnauit. s. primo in anno secundo ab exitu de Aegypto, cum fuerunt Israelitę in Cadesbarne: nam Amalechitę, & Chananęi descendentes de montibus percusserunt eos usq; Horma sup. c. 14. & illi Chananęi sunt, qui erant sub Chananęo rege Arad, vt declaratum est. e. c. deinde pugnauerũt isti Chananęi ꝯ Israelitas, & ceperunt ꝑdam ex eis supra c. 21. postea Israelitæ vouerunt dño vrbes populi illius, si traderet eas in manus Israel, qui postea posuerunt eas sub anathemate, vt patet. e. c. & ibi dicitur de Chananęo rege Arad, sicut hic. Iste. n. erat princeps Chananęorum, & ob hoc uocatur rex Chananęus: terra autem eius vocabatur Arad, quæ non est de terra. 7. populorum Chananęorum, sed extra illam ad partem meridianam illius. ideo Israelitæ, licet obtinuerunt terram istorum non habitauerunt in ea. habitauissent tamen si fuisset de promissa.

Quo tpe mortui sunt Moyses & Aaron.

Quid audiuit Chananeus rex Arad post mortem Aaron. Quæst. VI.

DICITVR autem, ꝙ iste rex Chananæus audiuit, & non dr̃ quid audierit. Ra. Sal. dicit, ꝙ audiuit, ꝙ post mortem Aaron recesserat columna nubis desuper Israelitas, ideo putauit eos diuino auxilio destitutos, & pugnauit ꝯ illos. Sed hoc falsum est, quia nubes non recessit post mortem Aaron: nam Exo. cap. 13. dicitur, ꝙ nunquã defuit eis columna nubis per diem, & columna ignis per noctem. Alij dicunt, quòd audiuit Chananeus rex Arad, quòd mortuus fuerat Aaron, qui erat summus sacerdos, & orabat pro populo: ideo ad inuadendum Israel audacior fuit: nam immediate fecit bellũ, ꝯ Israel sup. c. 21. Alio mõ exponi dẽt, & cõueniẽtius, ꝙ audiuit rex Arad. s. venisse Israel ꝑ viã exploratorũ apud terrã ipsorũ Chananęorũ, iõ inierũ bellũ ꝯ Israel. Ista

Iſta eſt ſentētia literæ noſtrę ſupra.c.21. cum dicitur,
quod cum audiſſet Chananæus Rex Arad.ſ.veniſſe
Iſrael per exploratorum viam., illud autem non ha-
betur in Hebręo,ſed ſuppletū eſt a ſcriptore noſtro:
idem habetur hic, ſed non curauit tantam facere ſup
pletionem: quod patet ex litera Hebraica,quæ habet
eadem verba hic, & ſupra cap.21. & quia non expri-
mitur in ea quid auditum fuerit, Hebręi variè expo-
nunt. ſecundum tamen literam noſtram manifeſtū
eſt quid intelligi debeat, vt patet ſupra cap.21. *Qui
habitabat ad Meridiem in terra Chanaan.* Non erant iſti
Chananæi intra terminos illorum ſeptem populorū,
quos Deus promiſerat Iſraelitis, ſicut declaratum eſt
ſupra cap.14.ſed erant apud illos & de genere ipſorū,
ſicut duo reges Amorrhei nō erant in terra Chanaā,
quæ Iordane clauditur, & tñ erāt de genere Amor-
rhęorum,qui erat vnus de ſeptem populis: & dicun-
tur habitare iſti ad meridiem in terra Chanaan,i.ad
meridiem ipſius terrę Chanaan. Nā vltra latus me-
ridianum habitabāt iſti cum Amalechitis ſupra c.14.
& tamen Amalechitæ etiam non ſunt in terra Cha-
naan, ſed habitabant ad partem meridianam.1.Reg.
15.cap. *Veniſſe filios Iſrael.* Ideſt audiuit rex Chana-
næus ꝙ Iſraelitę veniebant.ſ.appropinquantes ad ter-
ram illorum Chananæorum: ideo ipſi exiuerunt in
pugnam contra Iſrael putantes, quòd vellet Iſrael
occupare regiones illorum: ſic enim iterum pugna-
uerant contra illos, vt patet ſupra cap.14. hic tamē ſo-
lum intelligitur de illa pugna, quæ fuit ſupra cap.21.
quia talia verba habentur hic, ſicut ibi. Etiam quia
ſupra cap.14. non fuit ſolum pugna Chananæorum
contra Iſrael, ſed Chananæorum, & Amalechitarū,
vt patet ibidem. *Et profecti de monte Hor caſtrametati ſunt*
34. *in Salmona.* Iſta eſt manſio 34. & eſt vna de illis, quæ
factæ ſunt in circuitu terræ Edom. Et ſatis dici pōt,
ꝙ in manſione iſta,vel circa iſtam dedit Deus contra
populum ſerpentes ignitos, qui percutiebant illum
plagis magnis ad mortem: quouſque Moyſes poſuit
ſerpentem Aeneum,ad quem omnes reſpicietes ſa-
nabantur a morſibus. Fuit autē iſta plaga poſt mon
tem Hor ſupra cap.21. quia cū dicatur ſupra cap.20.
de morte Aaron in monte Hor. dicitur in 21.cap.de
ſerpentibus ignitis: & poſtea in eodem dicitur quòd
poſt plagam ſerpentum venerunt in Ieabarim: ergo
neceſſe eſt quòd plaga iſta fuerit inter montē Hor,&
Ieabarim,ſed ſolum ſunt tres māſiones intermedię,
ſcilicet Salmona, Phinon, & Oboth, vt patet infra in
litera: ergo in aliqua harum trium aut in omnibus
fuit plaga ſerpentum. *Vnde venerunt in Phinon.* Iſta eſt
manſio 35.quæ videtur eſſe manſio ſerpentum,& eſt
35. in circuitu terræ Edom: nam vſque ad Ieabarim nō
acceſſerunt ad terram Moab, vt patet infra. *Profecti-*
36. *que de Phinon caſtrametati ſunt in Oboth.* Iſta eſt 36. man-
ſio & eſt in circuitu terrę Edom: nam multo tēpore
circuierunt Iſraelitę montem Seir,vt patet Deut.c.2.
Et de Oboth venerunt in Ieabarim. Iſta eſt manſio 37. in
37. extremitate terræ Edom, & Moab. & iſta fuit poſtq̄
ceſſauit plaga ſerpentum, vt patet ſupra cap.21. cum
dicitur ꝙ egreſſi filij Iſrael caſtrametati ſunt in Ieaba-
rim: & ſicut non fuerūt ſerpentes in manſione iſta,
ita non fuerunt in Oboth: ſed ſolum manent duæ
manſiones.ſ.Salmona,& Phinon: quia poſt ceſſatio-
nem ſerpentum venerunt Iſraelitæ in Oboth, vt pa-
tet ſupra.c.21.ſ.profectique filij Iſrael caſtrametati ſūt
in Oboth: & ante hoc dictum fuerat de percuſſione
ſerpentum. *Quæ eſt in finibus Moabitarum.* Ideſt man-
ſio Ieabarim eſt in confinio terræ Edom, & terrę
Moab. Eſt namque ad partē orientalē terræ Moab,
quia primo Iſraelitæ circuierunt mōtem Seir ad par-
tem meridianam quouſque aſcenderent ad partem

A orientalem apud mare rubrum, & tunc circueuntes
partem oriētalem.ſ.a latere meridiano verſus ſeptem-
trionale venerunt in terram Moab. Satis hoc ſigni-
ficatur Deut.c.2. vbi cum dictum fuerit de circuitu
montis Seir ſubditur: dixit Dominus ad me ſufficit
vobis circuire montem iſtum: ite contra aquilonē,
& tunc habetur ibi quomodo venerūt ad terrā Moa-
bitarum, & caſtrametati ſunt in Ieabarim: ergo Iea-
barim eſt ad orientalem partē terræ Moab, & eſt in
deſerto. ſic patet ſupra cap.21.ſ.Vnde egreſſi fixerūt
tētoria in Ieabarim in ſolitudine, quæ reſpicit Moab
contra orietalem plagam: & ſic licet magno tpe cir-
cuierint Iſraelitæ montem Seir: tamē ſolum fecerūt
manſiones quinque in circuitu illius.ſ.mōtem Hor,
B Salmona,Phinon, Oboth, Ieabarim. *Profectique de Iea-* 38.
barim fixere tentoria in Dibongad. Hic incipit eſſe varie-
tas in locis,quæ ponuntur hic tanquam manſiones,
& ſupra cap.21.nam ibi ponūtur multa loca, de quo-
rum quibuſdam dictum eſt,ꝙ erant manſiones coin-
cidentes cum iſtis, quæ habentur hic: tamen vocanē
alijs nominibus. De alijs vero diximus, ꝙ non erant
manſiones,ſed loca,per quæ tranſierunt Iſraelitæ.Iſta
autem māſio Dibongad eſt in terra duorum regum
Amorrhæorum: & ſecundum quoſdam eſt vna di-
ctio.ſ.quòd ſit aliquis locus vocatus Dibongad, apud
quem Iſraelitæ caſtrametati ſunt. Alio modo dici
poteſt, ꝙ Dibon eſt nomen vrbis terræ regis Sehon,
quæ olim pertinuit ad Moabitas: de qua etiam præ-
cedenti cap.& Ioſue cap.13.Gad eſt nomen vnius tri-
C bus de Iſrael: & dicitur Dibōgad.i.ciuitas Dibō per-
tinens ad tribum Gad. Hoc autem quia tribus Gad
conſtruxit illam ad ponendū ibi vxores, & filios præ-
cedenti cap.tamen in diuiſione data fuit iſta ciuitas
tribui Ruben, vt patet Ioſue 13. cap. ponitur autē ſu-
pra cap.21.poſt Ieabarim torrens Zareth,qui eſt ante
introitum terræ duorum regum Amorrhęorum ad
partem orientalem: ad quem locum ſolum acceſſe-
runt aliqui de murmuratoribus:nemo tamē de ipſis,
qui condemnati ſunt in Cadesbarne tranſijt torrentē
Zareth Deut.cap.2.eſt autem iſta manſio 38.& q̄q̄ ſit
intra terram, quæ pertinuit ad Iudęos, computatur
tamen manſio, quia ſemper vſque ad Iordanem de-
ſcribuntur manſiones tāquam ibi eſſet finis itineris,
D cum ſit principium terrę Chanaan.

Vnde egreſſi caſtrametati ſunt in Elmondeblathaim. Iſta
eſt manſio 39.quæ eſt intra terram duorum regum 39.
Amorrhęorum in regno Sehon. Nam quamquam
Iſraelitę poſtquam fuerunt in terra illa mouerentur
variè,cum irent ad diuerſa loca ad pugnandum per
totam terram illorum duorum regum:tamen caſtra
non mouebantur cum eis, ſed aliquando manebant
hic,& aliquando alibi. & ſic factæ ſunt omnes man-
ſiones,quę habentur hic poſt Ieabarim vſque ad vlti-
mam. *Egreſſique de Elmondeblathaim venerunt ad montes
Abarim contra Nebo.* Iſta eſt manſio 40. quæ fuit ad 40.
radices montis Abarim circa terram Moab: fuerunt
enim olim iſti montes totaliter in terra Moab: ſed
poſtea cum rex Sehon accepiſſet partem illius terræ
E manſerunt montes Abarim diuidētes terram Moa-
bitarum, & duorū regum Amorrhęorum, & ſuper
iſtos montes aſcēderunt rex Balac, & Balaam ariolus
ad videndum caſtra Iſrael, & maledicendum inde il-
lis: ſunt autem magni iſti mōtes, nam vſque ad Ior-
danem extenduntur: & in diuerſis partibus accipiūt
diuerſa nomina: nā aliquādo vocantur mōs Phaſga,
& aliquādo Nebo, & alijs nominibus: eſt autem vna
pars illius montis Nebo, circa quam poſita fuerunt
nunc caſtra. De hoc etiam habetur Deuter. cap.34.
*Profectique de montibus Abarim tranſierunt ad campeſtria
Moab.* Iſta eſt manſio 41. quæ fuit in campeſtribus 41.
Moab,

Moab, & est in terra regis Sehon. Vocantur autem
campestria loca, quæ planiora sunt montibus: & tamen non sunt totaliter plana. In his campestribus
fuerunt factæ duæ mansiones, de quibus patet infra,
& vtraque dicitur esse in campestribus accipiendo
largè campestria prout sunt loca extenta a descensu
montium Abarim vsque ad Iordanem. Dicũtur autem ista esse campestria Moab, idest existentia in terra Moab: quia licet illa terra esset tunc Sehon regis
Amorrhei: tamen ipse accepit eam de manu Moabitarum: supra cap. 21. ideo mansit nomen primum
terrę illi. Alio modo potest dici, quòd vocãtur campestria Moab, quia illa sunt apud quendam mõtem,
scilicet Abarim, qui diuidit inter terram Moab, & regis Sehon: & denominãtur campestria ab illo monte, cum descendant ab ipso, & ille est mons Moabitarum: sed primus sensus est melior. *Super Iordanem
contra Iericho.* Dicitur esse ista mansio super Iordanẽ,
non quòd sit coniuncta Iordani, quia vltra illam est
alia mansio, quæ est magis cõiuncta Iordani: & tamẽ
illa non est penitus apud Iordanem, quia etiam vlterius est alius locus, in quo manserunt Israelitæ, licet
non vocetur mansio: & hoc tempore Iosue in ripa
Iordanis: de quo Iosue cap. 2. sed dicĩt esse super Ior-
41. danem, quia Iordanis est in vallibus: & ista mãsio. 41.
est in descensu mõtis Abarim in loco eminẽtissimo,
ideo Iordanis sub illa dicitur esse. Etiam dicitur de
ista mansione, quæ est cõtra Iericho, quia Iericho est
ciuitas in terra Chanaan circa Iordanem: nulla enim
magis coniuncta est Iordani. Vnde erat in cõspectu
montium Abarim. *Ibique castrametati sunt de Bethsimon
vsque ad Belsethim.* Idest in istis campestribus ponũtur
duę mãsiones. s. Bethsimon, & Belsethim: & dicitur
ibi. i. in cãpestribus Moab castrametati sũt de Bethsimon vsque ad Belserhim, idest primo posuerũt castra
in Bethsimon: deinde in Belsethim. Est autem ista
42. mansio. 42. & vltima. In hac enim erant Israelitæ qñ
maledicere voluit illis Balaam: & quando venerunt
ad eos virgines Moabitarum, & Madianitarum supra
cap. 25. *In planioribus locis Moabitarum.* Idest ista mansio Belsethim erat in locis planiorib⁹, quod dicitur de
campestribus, quia illa cõtinuantur a montibus Abarim vsque ad Iordanem, & pars prima campestrium
est in locis asperis, quia ibi est descensus montis: pars
verò secunda, quæ est apud Iordanem est in locis planioribus, cum distet magis à montibus. In prima autem est Bethsimon, & in secũda Belsethim, & dicuntur planiora loca Moabitarum, non quòd sint in terra Moabitarum cum illa esset terra Iudęorum, quando ibi castrametabantur, & prius fuisset terra regis
Sehon, sed quia primo fuit terra Moabitarum, mansit ibi nomen illud. Dicunt autem aliqui ꝙ Bethsimõ, & Belsethim sunt duo loca, inter quæ claudebatur exercitus Israelitarum ab vno ad alium: & forte
erant ibi tria vel quatuor milliaria terrę, quia multitudo magna erat hominum pecorũ, & iumentorum.
Rab. Sal. dicit quòd durabat ille exercitus per 12. milliaria: sed non est verisimile, quia erat dispositus in
modo quadraturę, vt declaratum fuit supra cap. 2. sed
quidquid sit de magnitudine castrorum non est sensus, quòd castra Israel durabant de Bethsimon vsque
ad Belsethim, sed quòd castrametati sunt de Bethsimon, vsque ad Belsethim, idest quòd prius fixerũt castra in Bethsimon, deinde in Belsethim; alioquin darentur, quòd essent 41. mãsiones præcise, Sed falsum
est: quia 42. ponuntur ab omnibus.

Bethsimõ, & Belsethim an sint duo loca.

F *Quid dicat Nicolaus de tota ambulatione Iudæorum per desertum, quomodo fecerint mansiones: & an sit verum quod dicit. Quæst. VII.*

CIRCA istud dicit Nicolaus quòd Israelitæ
ambulauerunt omnes istas mansiones a primo anno vsque ad finẽ 40. exitus de Aegypto: sed differenter, quia in primo anno, &
in principio secundi vsquequo missi fuerunt exploratores transierunt Israelitæ quatuordecim mansiones, & in anno 40. transierũt mãsiones octo. s. a monte Hor vsque ad Iordanem: & tempore intermedio,
quo fuerunt vagi in deserto ambulauerunt per omnes alias mansiones intermedias. Ponit autem fuisse
mansiones primi, & secundi anni vsque Rethma, &
G quòd inde missi sunt exploratores. Vult etiam quòd
omnes mansiones, quæ habẽtur de Rethma, quæ est
14. vsque ad mõtem Hor fuerint post missionem exploratorum in anno secũdo vsque ad annum 40. Sed
ista falsa sunt: præsupponitur enim, quòd missi sunt
exploratores de Rethma, sed falsum est. Causa erroris est, quia supra cap. 13. dicitur quòd missi sũt exploratores de deserto Pharan, & tamen in illud venerũt
post Aseroth, vt patet eod. cap. sed post Aseroth venerunt in Rethma, sed veritas est, ꝙ missi sunt exploratores de Cadesbarne: sic enim patet Iosue cap. 14.
sed quia Cadesbarne est in deserto Pharan, vt patet
supra cap. 13. dicuntur missi de deserto Pharan cum
missi sunt de Cadesbarne. Item patet hoc Deut. c. 1.
vbi ponitur Cadesbarne, de quo missi sunt. & supra
H 13. cap. dicitur quòd venerunt in Cades: ergo idem
locus est, de quo missi sunt, & ad quem redierunt. Itẽ
supponitur hic quòd in tempore, quo ambulauerũt
vagi transierunt de Rethma vsque ad montem Hor.
Sed hoc est contra literam Deut. cap. 2. vbi dicitur ꝙ
tempus, quo ambulauerunt vagi de Cadesbarne vsq;
ad transitum torrentis Zareth, fuit 38. annorum: &
nunquàm ipsi vagati sunt, nisi in istis 38. annis: ergo
vagatio incępit a Cadesbarne, quæ est per 18. mansiones post Rethma. Fuit autem ordo, quòd Israelitæ
ambulauerunt in primo anno vsque ad desertum Sinai, & in secundo in paruo tempore ambulauerunt a
monte Sinai vsque Cadesbarne, in quo sunt mansio-
I nes 22. deinde incęperunt vagari post reditum exploratorum: & hoc fuit vsque ad principium anni 40.
Prior autem positio Nicolai erat ipsius Rab. Sal. quẽ
Nicolaus sequitur ad literam. *Vbi locutus est Dominus
ad Moysen.* Scilicet in mansione vltima in Belsethim
locutus est Dominus ista, quæ sequuntur.

Præcipe filijs Israel, & dic ad eos: Quãdo
transieritis Iordanem intrãtes terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores terræ
K illius: confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, mundantes terram, & habitãtes in ea. Ego enim
dedi vobis illam in possessionem, quam diuidetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorẽ,
& paucioribus angustiorẽ. Singulis vt sors
ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus
& familias possessio diuidetur. Sin autem
nolueritis interficere habitatores terræ: qui
remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur
vobis

vobis in terra habitationis vestræ: & quidquid illis cogitaueram facere, vobis faciam.

Præcepta data filijs Israel i vltima mansione.

Tracipe filijs Israel. Hic ponitur secundum huius cap. in quo præcepta dantur, & dicitur. *Tracipe filijs Israel & dic ad eos*. Idest denuncia illis hoc per modū præcepti obligatiui. *Quando transieritis Iordanem*. Istud præceptum est pro terra Chanaan, ad quam transituri erant Iudæi, & moraturi ibi, & q; destruerent habitatores, & idola. & quamquã dicatur de transitu Iordanis, etiam intelligitur ante tẽpus istud in terra duorum regum Amorrhęorum. Nam illa pars pertinebat ad terrã promissionis, sicut terra Chanaan, ideo Iudæi debebãt delere omnes habitatores terræ illius, & confringere idola, sicut factum est: sed solum dictum fuit de terra Chanaan, quia quando Israelitæ manebant in Belsethim, & data sunt ista præcepta fuerat iam capta terra duorum regum Amorrhęorum, & occisi habitatores atque cõfracta idola, ideo de eo quod pręcesserat nõ poterat dari lex, sed transitus in terram Chanaan nondum fuerat, ideo conueniebat lex pro illo tempore: etiam quia dum Israelitæ fuerunt in terra duorum regum Amorrhęorum Moyses viuens erat: vnde non oportebat dari præceptũ pro his, quia sine pręcepto ipse faceret hoc. Post transitum autem Iordanis Moyses nõ poterat superuiuere secundum Dei sententiam Deut. cap. 4. ideo danda erat lex. *Intrantes terram Chanaan*. Dicitur hoc, quia post transitum Iordanis sequebatur terra Chanaan: est enim Iordanis terminus orientalis terræ illius, vt patet sequen. cap. nunc autem cũ essent Israelitæ in terra duorum regum Amorrhęorum non dicebantur esse in terra Chanaan, quia licet isti duo reges essent de terra Chananæorum, quia erant Amorrhęi: tamen non erant in terra Chananæorum, cum essent extra antiquos terminos terræ Chanaan. Ponuntur autem isti termini Gen. 10. cap. & magis determinate seq. cap. Dicitur autem terra Chanaan non specialiter a populo Chananęo, qui est vnus de septem, sed generaliter ab omnibus septem populis, qui vocantur communi nomine Chananæi. *Disperdite cunctos habitatores regionis illius*. Idest occidite omnes tam masculos, quam fęminas, paruulos, & veteres. erat enim hoc speciale in terra, quam Iudæi accepturi erant in possessionem, quia cum pugnarent contra aliquam de alijs gentibus, siue illæ gẽtes vellent gratis subijci Iudæis, siue non, solum poterant occidere viros pugnatores: fęminarum autem nullam occidebant, nec paruulos: sed accipiebant in seruos. Sic patet Deuter. cap. 20. in terra autem Chanaan debebant occidere omnes tam masculos, quàm fęminas a sene vsque ad paruulum, vt patet eod. cap.

Quare Deus iussit, quòd occiderentur omnes Chananæi tam magni, quàm paruuli. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quare fiebat vniuersalis mors in Chananæis. Respondendum est quòd triplex ratio erat, quare in his fieret mors vniuersalis, & non in alijs gentibus.

Prima rō.

Prima est, quia peccata istorum magis quam peccata aliarum gentium vicinarum creuerant: vnde peccata patrum demeruerant filios nõ viuere: maximè quia Deus nouerat nullum de illis (vt cõmuniter dicam) ad eum pertinere: sciebat enim eorum extrema in malo concludenda. De infantibus loquor, quorum nullus vitam æternam adipisci poterat, quia originali peccato obligati liberi arbitrij actum nullum adhuc

A habuerant, quo vita æterna digni iudicari possent: nec etiam eos parentum fides adiuuabat ad deletionem maculæ originalis, cum parẽtes infideles essent. Adulti autem de Chananęis, qui gladio perierunt nobis in dubio sunt: potuerunt enim esse inter eos aliqui viri iusti, qui vitam æternam cõsequerentur: plurimos enim gentilium ante prædicationem euangelij credimus hoc modo vitam æternam fuisse assecutos: quia quantum ad fidem solum obligabãtur credere, quòd Deus est, & quòd in se sperantibus remunerator sit, Ad Hebręos cap. 11. Ista autem faciliter sciri possunt, quia naturaliter cognoscuntur: Ad Romanos cap. 1. scilicet inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt a creatura mundi intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus & deitas.

Quõ antiqui per fidem Dei poterant saluari.

B Intantum autẽ ista naturalis cognitio valet, vt aliqui propter defectum credulitatis perierint, quia quod notum est Dei manifestum est illis. Patet eod. cap. maxime autem, quia inter istos Chananęos, scilicet in extremitate terræ Chanaan, & terræ Edom dicunt fuisse beatum Iob. Sepulchrum namque eius in magna veneratione apud Iordanem in terra Chanaan demonstratur. Sic namque multi alij gentiles esse potuerũt. Et credendum est, quòd fuerunt. De quibus declaratum est latius in libro nostro de quinque metapho. paradoxis. in paradoxa. 5. in particula, quæ volauit: potuerãt igitur hoc modo multi de Chananæis salui esse. De rarissimis tamen hoc credi debet: nam isti populi erãt maximè peccatores dediti omni immunditiæ libidinis: erant quippe concubitores masculorum, pecorũ, & iumentorum: & cum sororibus alijsque coniunctissimis personis.

De vitijs spurcissimis Chananęorũ.

C De his & alijs generibus impudicitiæ eorum patet Leuit. 18. cap. vnde concluditur in fine. c. Omnia hæc fecerunt accolæ terræ huius, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo, ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomuit gentem, quę fuit ante vos: signans quòd ibi fuit maxima peccatorũ multitudo: vnde tẽpore Abrahæ vel Isaac non fuit data eis terra ista, quia nondum iniquitates Chananæorum tantum creuerant, vt demererentur occidi, & terram perdere. Sic dicitur Gen. 15. cap. Nondum impleta sunt peccata Amorrhęorũ vsque ad pręsens tempus.

Secũda rō.

D Secunda ratio quare tota ista gens debuit occidi, erat quia in terra illa moraturi erant Iudæi, & si ibi manerent aliqui de Chananęis possent eos ad idolatriam, & alia vitia trahere, ideo prohibebantur ducere vxores de mulieribus terræ illius: Exo. 34. cap. & Deut. cap. 7.

Tertia rō.

Tertia ratio est, quia si aliquæ gentes de Chananęis relinquerentur in terra insurgerent postea contra Iudæos. Sic patet infra, scilicet erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestrę: & sic factum est, quia cum Iudęi non expulissent omnes Chananęos de terra, ipsi postea repugnabant contra illos, vt patet in libro Iudicum, & Regum.

Tituli differunt a statuis.

E *Et confringetis titulos*. Idest frangite imagines. Tituli dicuntur lapides erecti in venerationem Dei veri, vel idolorum. & differunt tituli a statuis, quia statuę sunt lapides, vel ligna aut metalla lineata ad figuram alicuius rei, quę colitur, siue viuentis siue nõ viuentis. Titulus autem est lapis impolitus. Isti tituli aliquando erigebantur ad Dei reuerentiam, vt patet de titulo, quem erexit Iacob, de quo Gen. 28. dicitur: Surgens mane tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo: & erexit in titulum fundens oleum desuper. Et iterum ibidem: Et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei. Aliquando autem titulus accipitur pro lapidibus, qui ponũtur ad significationẽ alicuius idoli: sic patet Leuit. cap. 26. cum dicitur:

dicitur: non facietis vobis idolum, nec sculptile: nec titulos erigetis: nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Aliquando autem vocatur titulus quicũque lapis, vel alia res erecta ad memoriam alicuius præteriti: sic enim dicitur Gen.35. scilicet mortua est Rachel, & sepulta in via, quæ ducit Ephrata: erexitque Iacob titulũ super sepulchrũ eius: Hic est titulus monumẽti Rachel vsque in pręsentem diem. Accipitur autem hic titulus secundo modo, vt pertinet ad idolatriam. *Et statuas comminuite.* Comminuere est in partes minutas frangere: sic enim futurum erat de statuis, scilicet vt in partes valde minutas frangerentur. Hoc autem erat vt non non maneret aliquid, quod haberet vim repręsentatiuam statuæ.

Dij apud antiquos colebãtur in locis excelsis & separatis duobus rationibus.

Atque omnia excelsa vastate. Dicuntur excelsa altaria, vel quæcunque ædificia facta in montibus altis ad cultum idolorum, vel Dei: colebantur enim apud antiquos dij in montibus excelsis, & locis separatissimis: quod propter duo accidebat. Primo quia reputabantur loca illa religiosiora, & conuenientia sacris deorum. Secundo quia quidam dij erant, quorum sacra erant turpia, sicut sacra dei Priapi: ideo in locis separatis, scilicet in montibus inter condensas arbores optimè fiebant. Talia enim ibi agebantur, quæ alibi fieri pudor esset: vnde si aliquando contingeret sacra dei Priapi fieri intra vrbem fiebant in subterraneis locis: sic enim apud Iudęos vsitatũ fuit: nam Asa rex amouit matrem suam Maacha, ne esset princeps in sacris Priapi & in luco eius, quem consecrauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum. 3.Reg.15.cap. erãt autem ista excelsa apud Gentiles nimis in vsu: nam supra cap.22. dicitur quòd rex Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest ad loca excelsa, in quibus colebatur Baal: & iterũ de excelsis Phegor dicitur supra 23.c. Apud Iudæos erant quoque ista excelsa, sed diuersimode, quia aliqui colebant Deum verum in excelsis, alij autem colebant idola: sed vtrunque erat prohibitum, cum non liceret fieri sacrificium Deo extra atrium tabernaculi: Leuit.cap.17. Quòd autem etiã coleretur Deus verus in excelsis patet, quia 4. Regũ 23. dicitur de Iosia rege, quòd contaminauit omnia excelsa, in quibus sacrificabant sacerdotes de Gabaa vsque Bersabee: & postea dicitur: Verũtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem, sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum. Si tamen isti sacerdotes excelsorum essent sacerdotes idolorum non permitterentur viuere, & comedere inter alios sacerdotes Domini: præcipuè quia dicitur eod.cap. quòd deleuit de terra aruspices, qui positi erant ad immolandum dijs, & signis cœli. Et iterum dicitur, quòd Iosias occidit omnes sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, & combussit ossa humana super ea præalleg.cap. excelsa tamen quæcũque essent, destrui debebant. Nam si essent excelsa, in quibus colerentur dęmones destrui debebant, quia cultus iste soli Deo impendendus erat: si vero excelsa, in quibus coleretur Deus verus destrui debebant: quia licet coli Deum licitum sit, tamẽ locus illicitus erat, cum Deus iussisset, quòd nõ immolaretur quidquam extra atrium tabernaculi, & quicunque immolasset, esset reus mortis, tanquam si sanguinem effudisset Leuit.cap.27. vnde reges Israel, & Iudæ quando erãt boni, dicitur de illis quomodo facerent multa opera laudabilia: & tamen subditur, quòd excelsa non abstulit: de optimo autem rege dicitur, quòd excelsa demolitus est. De primo habetur 4.Regum 25.cap. de secundo. Regum 24.cap. & per processum ter-

F tij, & quarti Regum. Vnde de Iosia, qui optimus fuit inter reges Iuda dicitur, quòd destruxit excelsa. 4 Regum 24.cap.

Mundantes terram. Idest tolletis omnem immunditiam idolorum de terra. Etiam cũ hac fiebant multæ immunditiæ libidinum: potissimum in sacrificijs Priapi. Ablato autem cultu idolorum tollebatur occasio aliarum immunditiarum.

Et habitantes in ea. Idest habitabitis in terra illa, cum eam mundaueritis, scilicet quia aliàs non possetis habitare in ea mundè. *Ego enim dedi vobis illam in possessionem.* Istud est redditiuum causæ superiorũ, scilicet debetis eam mundare curantes de illa tanquam vestra, quoniam vestra est cum ego dederim eam vobis in possessionem, idest vt possideatis in æternum.

G Vel refertur ad illam particulam: & habitantes in ea, scilicet, quòd habitabitis in terra ista eo quòd vestra est, & ego assignauerim illam vobis in possessionem ad habitandum.

Quam diuidetis vobis sorte. Idest inter omnes vos diuidetur terra ista per sortem intelligendo de nouem tribubus, & dimidia, quia duę tribus, & dimidia iam acceperant possessionem suam in terra duorum regum Amorrheorum: & nihil vltra accepturæ erãt, vt ipsę confessę sunt pręceden. cap. scilicet nec quidquam quęrimus trans Iordanem: quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. De sortibus autem quid operentur, & an habeant aliquid efficaciæ, & quare Deus iubebat Iudęis, vti sortibus circa ista declaratum est Leuit.cap.16.& supra 26.

H *Pluribus dabitis latiorem: paucioribus autem angustiorem.* Scilicet terra diuidẽda erat per tribus, & familias, sed non erant omnes tribus ęquales, nec familię: ideo non erat danda ęqua portio, sed secundum differentiam multitudinis, & paucitatis. Quomodo autem ista stare possint, quòd per sortem omnia diuidantur, & tamen quòd cuilibet familię & tribui secundum multitudinem, & paucitatem detur conueniens portio, declaratum est supra 26.cap. & magis Iosue 15.c. *Singulis, vt sors ceciderit ita tribuetur hæreditas.* Idest cum posiię fuerint sortes, siue aliquibus multum de terra prouenire videatur, siue paucum nihil erit immutandum: sed sicut sors dederit, ita tribuetur, & hoc quia

I sors erat regula certissima, cum dirigeretur a Deo ad hoc quòd eueniret isti, vel illi, vt declaratum est supra cap.26. & Iosue 15.

Per tribus, & familias possessio diuidetur. Idest terra, quę accipienda est in possessionem diuidetur primo per tribus, & postea per familias. Nam cum in terra Chanaan accepturę essent possessionem solum nouem tribus, & dimidia, diuidenda erat terra primo in decem partes tanquam inęquales: deinde cum in qualibet tribu sint multæ familię, vt patet supra cap. 26. diuidi debebat possessio cuiuslibet tribus in tot partes, quot erant familię tribus illius: & si essent familię ęquales in multitudine erant partes inęquales: in omnibus tamen his sors ponebatur.

K *Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ.* Iusserat Deus Israelitis, quòd occiderent omnes habitatores terrę: si autem nollent sequeretur inconueniens, quòd habetur hic: & istud erat in pœnam datum Iudęis: fuit autem postea secutum, quod Israelitę noluerunt expellere omnes Chananęos, quos poterant de terra, sed multos eorum acceperunt tanquam tributarios. De his patet Iosue. cap.17. & 16. & Iudi.cap.1. de filijs Ioseph, & Manasse, & Ephraim: qui non deleuerunt Chananęos, sed acceperunt eos in tributarios.

Qui remanserint erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus. Idest illi qui mãserint de stirpe Chanaan

facient

facient mala hæc. Et dicitur de residuis, quia non erat verisimile, quòd Israelitæ relinquerent omnes Chananæos sine bello, quia tunc non possent habitare in terra eorum cum alij non concederent: sed aliquos eorum occisuri erant: reliqui vero, quia pauci essent non possent præualere contra Iudæos: & isti traderent se in tributarios Iudæis, in quibus possent peccare Israelitæ relinquendo eos. Dicitur autem erunt vobis, tanquam claui in oculis, scilicet semper vos infestando, & pungendo ad eruendum oculos, & lanceę in lateribus, scilicet ad pungēdum, & transfigendum, quasi dicat non permittent vos quietos in terra, sed semper solicitabunt pugnis: idem repetit Iosue, licet per alia verba admonens, quòd expellerentur gentes illæ de terra Chanaan Iosue cap. 23. scilicet Erunt vobis in foueam, & laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris.

Et aduersabuntur vobis in terra habitationis uestræ. Idest licet vos maneatis in terra vestra, tamen adhuc in ea non relinquent vos quietos: sed semper aduersabuntur, & meritò quia vos domesticos hostes vobis relinquitis: sic enim factum est: nam sæpissimè insurgebant gentes istæ relictæ contra Iudæos, & affligebant eos plaga magna, potissimè cum recessissent a Deo: quia tunc tanquam ministri illius præualebant gentes istæ contra Iudæos. Sic enim patet sæpissime tempore Iudicum, cum Iudæi subditi sunt dominio Chananæorum, vt patet ex processu libri Iudicum. Sic etiam tempore Regum Israel: nam pugnabant contra eos Philisthijm, qui erant de genere Chananæorum, & relicti fuerant in terra. Nam toto tempore Saulis fuit bellum potens contra Philisthijm. primo Regum cap. 14. Dauid quoque tempore regni sui pugnauit contra eos, & tulit dominiū, quod habebant super Israel, scilicet, quia erant Israelitę tributarij eorum, & ipse è contrario fecit eos tributarios. secūdo Regum cap. 8. tempore autem Salomonis iam istæ gentes non repugnabant, quia subditæ erant. secundo Paralipom. cap. 8. ideo tempore posteriorum regum non legitur, quòd pugnauerint Philisthijm contra Iudam, vel Israel.

Et quidquid illis facere cogitaueram vobis faciam. Idest omnes pœnas, & mala, quæ illaturus eram super eos inferam super vos. Deus enim adiuturus erat Iudæos ad expellendum de terra Chanaan gentes illas, & facturus erat illis mala, scilicet tradendo ipsos in manus Iudæorum. Nunc autem quia Iudæi deliquerunt nolentes obedire Deo excludendo gentes illas, tradidit eos sępe in manus illarum gentium, vt patet ex dictis: reliquerunt autem Israelitæ multos de Chananęis cupiditate tributorum, vt patet de filijs Ephraim, & dimidia tribu Manasse; Iosue 16. & 17. cap. & Iudicum cap. 1.

Gentes Chananæorum relictæ sunt in terram Chanaan: partim ex Dei voluntate: partim ex Iudæorum negligentia.
Quæst. IX.

ISTAE tamen gentes partim manserunt ex Dei voluntate, & præcepto, partim ex Iudæorum iniquitate. Primum patet quia dato quòd Iudæi voluissent a principio in ducatu Iosue excludere omnes Chananæos de terra, non potuissent, immo peccarent si vellent, quia Deus hoc vetuerat Exodi 23. cap. & Deuter. 7. scilicet non eijciam eos a facie tua anno vno ne terra in solitudinem redigatur: & crescant contra te bestiæ: paulatim expellam eos a conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram: & ideo quando Iosue pugnauit contra Chananæos cessante eo a pugna manebat adhuc latissima

A regio Chananæorum non subdita Israel, de quo Iosue cap. 13. sed adhuc non peccabant Iudæi non pugnantes contra gentem illam: sed potius exequebantur mandatum Domini nolentes terram vno anno acquirere, sed successiuè quousque augerentur, & ob hoc Deus dixit: ego sum, qui delebo gentes istas a facie tua Iosue capitulo decimotertio. postea autem relictæ sunt gentes in terra ex iniquitate Iudęorum: nam licet a principio non possent sibi subijcere, nec deberent omnes gentes Iosue cap. 17. & Iudicum capitulo primo. tamen cum postea paulisper confortati sunt præualuerunt contra gentes: noluerunt tamen excludere de terra, sed fecerunt eas tributarias præallegato capitulo. postea autem

B merito huius iniquitatis, quamquam vellent aliquando Iudęi subijcere sibi gentes illas non valebant, quia a principio cum potuissent, noluerunt. Quia tamen ad Deum pertinet, vt ea, quę ex nobis mala sunt per immensam sapientiam suam ad aliquem bonū vsum conuertat, ita vt non sit aliquid in toto orbe, nec in actionibus humanis, quod directè, vel indirectè non tendat in bonum iuxta Boetium de consolatione lib. quarto prosa 6. Quamquam Iudęi malum egissent relinquendo gentes istas in terra sua, tamen Deus conuertit hoc ad aliquod bonum, scilicet ad duos fines conuenientes. Primo ad correctionem Iudæorum, scilicet, quòd quando conuerterentur ad idola gentes illæ, quę erant in terra ipsorum insurgerent contra eos, & affligerent, & sic cogerentur clamare

Chananæi inter Iudæos duabus rōnib. reliquunt.

C ad Deum, vt eriperet eos de manu illarum, & colerent ipsum: sic patet Iudi. capitulo secundo, scilicet Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue & mortuus est, vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum an nō. Secundus finis fuit ad vtilitatem Iudęorum: nam ipsi si viuente Iosue subiecissent sibi omnes gentes Chananęorum, nulla eis in posterum relinquerentur bella: vnde prę defectu exercitij desides, & inertes fierent, & inepti ad omne bonum multumque recedentes a perfectione virili, cuius actus magis proprius est pugnare: reliquit ergo Deus aliquas gentes

D Chananæorum in terra Iudęorum, cum quibus posteri eorum possent habere consuetudinem præliandi: & sic non degenerarent a probitate virili: noluit tamen dimittere valde multas gentes, ne istę pro robore suo possent sibi subijcere Israel. De hoc Iudic. cap. 3. Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananęorum: & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere cōsuetudinem pręliandi: ista autem ad bonum Iudęorum erant, quę non fuissent, nisi gentes istę relinquerentur in terra: non tamen tollitur ex hoc quin Israelitę peccauerint relinquendo eas, quia bonum quod postea est secutum non prouenit ex opere eorum, sed ex conditione Dei ordinantis in bonū omnia etiam si mala sint,

E

CAP. XXXIIII.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filijs Israel, & dices ad eos; Cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus termi-

Termini terrę promissionis.

terminabitur. Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom, & habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita vt transeant in Senna, & peruenient ad meridiem vsque ad Cadesbarne, vnde egredietur confinia ad villam nomine Adar, & tendent vsque Asemona. Ibitque per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Ægypti: & magni maris littore finietur. Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipient, peruenientes vsque ad montem altissimum, a quo venient in Emath vsque ad terminos Sedada: ibuntque confinia vsque ad Zephrona, & villam Enan. Hi erunt termini in parte Aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan vsque Sephama, & de Sephama descẽdent termini in Rebla contra fontem Daphnim. Inde peruenient contra Orientem ad mare Cenereth, & tendent vsque ad Iordanem, & ad vltimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

LOCVTVS *est*. Secundum quosdam incipit hic cap. secundum alios incipit supra. *Præcipe filijs Israel*. Et vtrunque esse potest: quia vtrobique noua sententia incipit. hic tamẽ communius assignatur capitulum. In superioribus egit Legislator de mansionibus, per quas deuenerunt Israelitæ in terram promissionis. Hic ponit terminos eius, & capita diuisionis, & tanguntur duo: primum quos terminos terra ista habeat. secundum quibus diuidi debeat, ibi. *Præcepitque Moyses*.

An ista consequantur superiora. *Quæst. I.*

CIRCA primum de hoc sicut de cæteris dubitari posset: an istud capitulum habeat ordinem consequentem ad superiora, vel sit facta aliqua transpositio ordinis. Satis autem dici potest, quòd consequenter se habeat ad superiora: nam hic dantur duo præcepta Moysi, scilicet, qui termini sint terræ Chanaan, & qui eam diuidere debeant. Istæ autem sunt dispositiones populi transire volentis in terram illam, ideo videtur quòd paulo ante transitum data fuissent, & sic erit ordo consequens ad præcedentia: potissimum, quia omnia, quæ habentur in scriptura debent intelligi esse sub ordine consequenti, nisi contrarium pateat aliunde, quia aliàs daretur incertitudo in toto ordine procedendi.

Locutus est Dominus ad Moysen. Istud generale erat sicut in cæteris, quia præcepta non dabantur toti populo in voce angeli, cum hoc solum fuerit semel,

F scilicet in monte Sinai, sed Moyses a Deo recipiebat in secreto leges, & deinde toti populo proponebat.

Vbi autem fuerint data ista præcepta. Responderi potest, scilicet, quòd in sanctuario super propitiatorium potuerit a Deo recipere, quia ibi loquebatur Deus, idest angelus eius Exodi cap. 25. & supra cap. 7. potuit etiam audire ad ostium tabernaculi, quia ibi Deus se locuturum promisit Exodi capitulo vigesimonono. hoc autem erat, quia descendebat in columna nubis Angelus Domini ad locum illum, & loquebatur supra capitulo duodecimo. poterat etiam audire vocem istam extra castra in multis locis apparente sibi Domino. Posset etiam dici quòd Moyses recepisset ista in reuelatione nocturna, scilicet per somnium, sicut accipere solebant alij prophetæ de quo supra cap. 12. *Vbi fuerit data ista præcepta.*

G

In qua mansione audiuit Moyses pręcepta, quę consequuntur. *Quæst. II.*

QVAERETVR vlterius dato quòd Moyses audiuisset verba ista in voce, in quo loco audierit: accipiendo locũ large pro mansione, in qua castrametarentur Israelitæ.

Et dicendum quòd fuerunt dicta ista in mansione vltima Israelitarum, scilicet in planioribus locis terræ Moab in Belsethim. Nam cum dictum sit quòd istud capitulum, habet se consequenter ad pręcedentia, sed omnia pręcedentia ex cap. 22. vsque huc pertinent ad vltimam mansionem, vt in principijs eorum declaratum est: ergo etiam istud pertinebit ad illam. Item quod dicitur sequenti cap. hęc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab. ideo oportet quòd ea, quæ ante ipsa erant, facta fuissent in campestribus Moab, quia aliàs non diceretur. Hęc quoque. sed campestria Moab sunt vltima mansio, vt patet pręcedenti cap. ergo in vltima mansione dicta sunt hęc.

H

Præcipe filijs Israel. Hic datur primo tota terræ limitatio in terminis suis, & dicitur: Pręcipe, idest declara, quia istud non erat pręcipere, cum non esset aliquid agibile, quòd termini essent hic, vel ibi: vel accipiuntur termini proprie: & tunc est sensus pręcipe filijs Israel, scilicet ne contendant habere amplius de terra, quam ego eis assigno sub his terminis.

I

Cum ingressi fueritis terram Chanaan. Dicitur hoc, quia nondum ingressi fuerant: nam erant nunc in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ nõ computatur de terra Chanaan: quod patet, quia terminus orientalis eius ponitur Iordanis infra in litera. sed post mortem Moysi transierunt Israelitę Iordanem Iosue cap. 3. ideo nondum introierant in terram Chanaan: & dicitur quando ingressi fueritis, quia antequam ingrederentur non poterant habere plus, vel minus de terminis terrę Chanaan: postquam autem ingrederentur possent illos transgredi pręuaricando, vel intra illos manere implẽdo pręceptum: ideo pro terra illa solum dabatur: dicebatur autem terra ista terra Chanaan, non quidem quòd solum in ea essent Chananęi, quia etiam erant Chananęi in terra duorum regum Amorrhęorum: sunt enim Amorrhæi vnus de septem populis Chananæorum: & isti obtinuerunt duo regna ad orientalem partem Iordanis accipiendo partem regni Moab, & partem regni Ammon, vt declaratum est supra vigesimoprimo, & Iosue cap. decimotertio. erant etiam alij Chananæi in terra Arad ad meridianam partem terrę Chanaan supra capitulo vigesimoprimo, & pręcedenti cap. cum quibus pugnauerunt Israelitę terram

K

ram eorum ponentes sub anathemate. Erant autem isti de genere aliorum Chananæorum: sed terra sua erat extra terram istam, quæ nunc designatur, vt declaratum est eisdem capit. sed vocatur ista terra Chanaã, quia à principio in hac solum habitauerunt Chananæi: postea autem dilatauerunt se occupando loca aliarum gentium, sicut patet de Amorrheis, qui occupauerunt terram Moabitarum, & Madianitarum.

Et in possessionem vobis sorte ceciderit. Dicitur hoc, quia terra illa diuidenda erat per sortes, vt præcedenti cap. iubetur: & post hoc moraturi erant Iudæi ibi. dicitur autem de diuisione, quasi dicat quando terram istam diuidere debueritis per sortes nescietis quantum est quod cadere debet sub diuisione, ideo habebitis istos terminos, qui sequuntur, & sic scietis quid est quod sorte diuidere debeatis. Vel potest dici hoc ad instruendum Iudæos, ne pugnarent contra omnes gentes quando introirent in terram Chanaan: sed solum contra eas, quæ his finibus claudebantur, quia contra alias non adiuuaret Deus Israelitas ad pugnam: sicut dicitur de Idumęis, Moabitis, & Ammonitis Deuteronomij capitulo secundo. nõ pugnetis contra eos, quia non dabo vobis de terra eorum quantũ vnius pedis potest calcare vestigium. Poterant tamen Iudæi interdum pugnare contra gentes extra terram Chanaan, sicut frequenter pugnauit Dauid contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos: quia gentes istæ offensam forte intulerant Israelitis, sed cum pugnarent Israelitæ contra gentes extraneas non erat eis idem bellum, quod contra Chananæos, quia non accipiebant terram eorum ad habitandum, nec occidebant omnes sicut fiebat in Chananæis: sed si sponte se gens traderet Iudęis efficiebatur illa ciuitas tributaria Iudæorum: si autem resisteret eis pugnãdo occidebantur omnes viri pugnatores, fœminæ autem, & paruuli reseruabantur in seruos, & ancillas: Deuteronomij capitulo vigesimo. ciuitas tamen nunquam pertinebat ad Iudæos. Nam primo modo manebant gentes tributariæ in vrbe illa, quæ a principio habitauerant. Secundo modo delebatur vrbs, sed Iudæi non habitabant in ea, quia non licebat eis ire extra terram Chanaan ad habitandum.

His finibus terminabitur. Idest habebit terminos istos, qui sequuntur, & ponuntur hic termini ex omni parte, scilicet ex quatuor lateribus.

Pars meridiana. Hic incipit primus latus descriptionis huius, & est a parte meridiana, in qua habitabat tribus Iudæ quoniam sorte ei contigit Iosue decimoquinto. ideo quando describuntur loca, quæ erant in latere meridiano illius sortis ponuntur eadem, quæ habentur hic, vt patet comparando hic, & Iosue cap. 15.

Incipiet à solitudine Sin. Cum describatur hic latus meridianum ponuntur loca illius, & quia clauditur istud latus inter orientale, & occidentale incipit descriptio a parte orientali: & hoc est in solitudine Sin, idest in principio solitudinis Sin. Est enim ista solitudo magnum desertum, & vocatur alio nomine solitudo Pharan. Extenditur autem a latere orientali versus occidentale terræ illius, quod patet, quia Cadesbarne est in solitudine Sin supra capitulo vigesimo, & vigesimoseptimo. & tamen ponitur infra in latere isto computando versus terram occidentalem. Est autem ista solitudo in via venientibus de Aegypto in terram promissionis per locum, per quem venerunt Iudæi, & sic in terminis terræ Chanaan. tamen Iudæi non introierunt in eam per istam

A solitudinem. Causa est, quia ipsi venerunt vsque Cadesbarne, quæ est in solitudine Sin: supra capitulo vigesimo. & ibi cum transire vellent, petierunt licentiam a rege Edom in cuius terrã erat Cadesbarne, qui concedere noluit: ideo coactus est Israel circuire montem Seir magno tempore, & terrã Moab, & postea introiuit per terrã duorum regum Amorrhęorum in latere orientali cum aliàs ingredi deberet per latus meridianum. Hęc patent supra capitulo vigesimo, & vigesimoprimo, iuncto cap. secundo Deuteronomij.

Quæ est iuxta Edom. Idest solitudo Sin est iuxta terram Edom, scilicet, quòd terra Edom est orientalis magis quàm desertum Sin: & incipit in extremitate

B eius occidentali desertum Sin, & ibi quoque incipit terra Chanaan. Dicitur autem terra Edom, idest terra Idumeæ. habet enim ista terra tria nomina, scilicet Edom, & Idumęa, & Seir. Et hoc est quia descendit de nomine Esau cum habitauerint ibi filij eius: ipse autem vocabatur Edom, Esau, & Seir: & sic terra habet ista nomina: & nomen Idumęę quòd deriuatur ab Edom. de his declaratum est supra cap. 20.

Et habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Istud dicitur de terra Chanaan, & non de deserto Sin, scilicet, quòd in latere meridiano eius, vbi coniungitur orienti, est mare salsissimum: istud est mare Sodomorum: nam Sodoma, & Gomorrha, & aliæ tres ciuitates erant in extremitate terræ Cha- Quomodo aqua maris sodomorum est salsissima: & quare vocatur salsissimum.

C naan ad partem orientalem. Quod patet, quia Iordanis est in latere orientali terræ huius, vt patet infra, & tamen ipse fluit per vallem Sodomorum, & irrigabat vrbes illas, antequam subuerterentur Genesis cap. 13. postea autem misso igne de cœlo, & subuersis vrbibus illis facta est ibi lacus magna, quę vocatur morę hebręo mare, & in eam nunc quoque intrant aquæ Iordanis, & absorbentur ibi, vt patet Iosue capitulo tertio, & decimoquinto. istud mare habet multa nomina: nam aliquando vocatur mare salsissimum, sicut hic, & Iosue decimoquinto. eo quòd istud mare sit salsius omnibus alijs. Cuius causa est, quia causatur salsedo ex quodam calore, sed tota aqua illa est sulphurea, cum facta fuerit misso igne Mare mortuum multis nominibus nominatur.

D de cœlo & sulphure: manetque ibi adhuc conditio illius ignis, & propter hoc necesse est, vt aqua illa sit grossior omnibus alijs aquis, quia sulphur est ibi multum, quod grossum est, vnde magis videtur illa aqua esse lutum, quàm aqua, & vestes ibi tinctæ magis sordidantur, quam abluantur: sic ait Aristoteles secundo Meteororum: vocatur autem istud mare solitudinis, vel deserti, vt patet Deuteronomij capitulo tertio, & Iosue tertio cap. & hoc est, quia est coniunctum solitudini Sin, vt patet hic ad differentiam maris Genezareth, quod est in terra multum populata in terra Galilææ intra terram Chanaan. Vocatur etiam istud mare mortuum, quia in eo non potest gigni aliquid viuens, scilicet non gignuntur pisces propter sulphureitatem aquarum, Cap. 3.

E quia etiam non possent ibi habere conueniens alimentum. Etiam vocatur mortuum, quia nihil viuens ibi mergi potest, sed omnia supernatant, vt ait Isidorus 13. Etymolo. Vocatur etiam mare diaboli vulgariter, quia Sodoma, Gomorrha, Seboim, & Adama permanentes in peccato suo igne, & sulphure de cœlo cadente a dæmone submersę sunt, & illud mare ibi factum est. Vocatur etiam mare Sodomorum, quia est vbi fuit ciuitas Sodomæ, & alię quatuor vrbes, licet vna earum, scilicet Segor non subuersa fuerit, vt declaratum est Genesis deci- Cap. 19.

monono

mono no capitulo. De his magis dictum est Iosue cap.12.

Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis. Hoc refertur ad terminos, scilicet termini circuibunt australem plagam, idest erunt in circuitu illius. Dicitur autem hoc, quia incipiendo a terra Edom versus terram occidentalem Chanaan linea describens terminum australem non est recta; sed aliquando arcuatur declinando nunc ad vnam partem, & nunc ad aliam: & tunc facit circuitum, vel egressionem, vt patet hic, & Iosue decimoquinto, vbi ponuntur isti termini, & dicitur esse circuitus per ascensum Scorpionis, quia declinando a terra Chanaan versus desertum venitur ad locum, qui dicitur ascensus Scorpionis. Et vocatur sic locus iste, quia sunt ibi quidam montes altissimi in latere meridiano, vbi multi scorpiones sunt. Et vocantur isti montes ascensus, quia terra alta est, & ad eam est ascensus. Vel vocatur sic a casu, & sine causa, sicut multoties multa nomina locorum, & virorum imponuntur.

Ita vt transeant in Senna. Iste est locus in eodem latere meridiano, & descendendo de ascensu scorpionis in Senna itur versus occidentem. Iste locus vocatur Iosue decimoquinto Sina, & aliqui putant esse montem Sinai. Sed falsum est cum ille non accedat ad terminos terrę Chanaan: sed est locus, de quo hic dicitur, vt declaratum est eod. cap.

Et peruenient in meridiem vsque ad Cadesbarne. Idest termini isti de Senna venient vsque ad Cadesbarne, quę est in parte meridiana, Et non dicitur Cadesbarne in meridie tanquam hic transeatur de latere non meridiano ad latus meridianum, sicut aliqui intellexerunt, scilicet, quòd poneretur hic circuitus omnium laterum terrę Chanaan, q̄q̄ subticeantur loca, per quæ fuit circuitus: & cum incipiatur in deserto Sin in latere meridiano circuitus fit reditus ad partem meridianam iterum in Cadesbarne. Sed hoc non potest stare, quia hic describuntur omnia quatuor latera terræ huius distinctæ, & loca quæ ponuntur hic ponuntur tanquam partes lateris meridiani: ergo non pertinent ad circuitum, qui fit per alia latera.

Item quia Iosue capitulo decimoquinto, ponitur sors tribus Iudæ in latere meridiano: & ob hoc describitur extremitas meridiana, atque ponuntur eadem loca, quæ hic: ergo nullum eorum pertinet ad alia latera: & dicuntur tamen termini peruenire de Senna in Cadesbarne ad meridiem; quia Cadesbarne erat multum meridiana, licet omnia alia loca hic posita essent meridiana: erat autem Cadesbarne, quasi in medio lateris meridiani, & ibi magis propriè vocatur meridies. Vel forte dicetur ad meridiem, quia Cadesbarne non est in terra Chanaan, sed est extra illam ad partem meridianam.

De alijs autem terminis hic positis aliqui sunt intra terrã Chanaan, & alij extra, & iste est sensus literę. In Chaldæo dicitur. *Raquan guen.* Vbi nos dicimus Cadesbarne, & interpretatur vallis vacua, quia forte erat aliqua magna vallis, & lata arboribus carens. In hac autem steterunt Israelitæ bis. Primo enim steterunt anno secundo ab exitu de Aegypto, quando miserunt inde exploratores in terram Chanaan: & reuersis illis murmurauerunt. Vnde fecit Dominus, ne ingrederentur immediate, sed manerent quadraginta annis in solitudine, supra capitulo decimoquarto. Secunda vice fuerunt in Cadesbarne anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, quando iterum volebant transire in terram Cha-

F naan, sed prohibuit eos rex Edom transire per locum ipsum supra cap.20.

Vnde egredientur confinia ad villam nomine Adar. Ista villa est quidam alius locus in meridiano latete terræ Chanaan & pertinet ad sortem Iudæ, cum sit intra ipsam terram Chanaan: & dicitur quòd egrediuntur confinia, idest termini, & vocatur egressio curuitas lineę meridianæ, quę aliquando declinabat magis ad meridiem comprehendendo maiorem terminum, & aliquando magis ad terram Chanaan coarctando eam. Egressio autem significat hic dilatationem.

Et tendent vsque Asemona. Iste est alius locus in latere meridiano terræ Chanaan descendendo versus occidentem, & ponuntur ista locá Iosue capitulo decimoquinto. sed adduntur ibi alia, scilicet Esrom,

G & Cariathaa, eo quòd non enarrantur hic omnia locá, quę sunt in latere illo.

Ibique per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Aegypti. Semper declinatur magis contra occidentem: & fit hic circuitus, quia terminus dicitur ire per gyrum, idest non linea recta, sed arcualiter; Aliquando flectitur ad vnam partem, aliquando ad aliam. Est etiam torrens Aegypti, de quo hic dicitur in latere Chanaan apud mare: quia ibi absorbetur a mari meridiano, & licet hic vocetur torrens tamen aliquando vocatur fluuius Genesis decimoquinto capitulo. scilicet semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Et tamen illemet terminus est ibi, qui ponitur hic. est autem fluuius irrigans Aegyptum

H Iosue decimoquinto & decimotertio capitulo, cum dicitur: A fluuio turbido, qui irrigat Aegyptum vsque ad terminos Acharon. Et ponitur ibi fluuius ille pro latere meridiano.

De isto fluuio dubitatur, quoniam aliqui volunt eum esse quendam paruum fluuium de Aegypto fluentem per deserta Arabica, & peruenientem ad latus meridianum terrę Chanaan, & vocatur fluuius ille Reinocurula, sicut dicit Magister in historia scholastica. *De fluuio Aegypti dubitatio qualis sit.*

Alij autem dicunt, quòd iste fluuius est Nilus, qui est fluuius magnus in Aegypto: & irrigat totam Aegyptum, quod videtur innui Iosue capitulo decimotertio. vbi dicitur: A flumine turbido, qui irri-

I gat Aegyptum: sed hoc maxime videtur conuenire fluuio Nilo. De hoc autem declaratum est Iosue cap.13.

Et maris magni littore finietur. Idest terminabitur istud latus in mari magno. Istud est mare Mediterraneum, quod nos non vocamus mare magnum, cum magis hoc dicamus de mari Oceano, sed sacra scriptura vocat istud mare magnum, quia solum considerat respectu terrę Chanaan: erant autem in terra illa tria maria, scilicet mare Mediterraneum, mare Cenereth, & mare Sodomorum, quæ omnia habentur in hoc capitulo, sed duo eorum non sunt

K propriè maria, sed lacus, scilicet mare Cenereth, quod aliquando vocatur stagnum Genezareth: & est quædam magna lacus in Galilæa, vt infra dicetur. Mare autem salsissimum non est mare, sed lacus magnum in valle Sodomorum: ideo respectu istorum marium dicitur mare Mediterraneũ esse mare magnum, sed in modo nostro loquendi secus est.

Plagæ autem occidentalis à mari magno termini incipient, & in ipso fine claudentur. Hic ponitur secundum latus terrę Chanaan, scilicet occidentale: & istud non habet diuersa loca descripta sicut alia latera, quia totum clauditur a mari Mediterraneo, quod terminat ibi Asiam diuidens ab Europa, & Aphrica: & quia totum

tum latus comprehenditur non assignantur alia loca, quia non potuit dari melior descriptio. Sunt aũt multa loca circa littus istius maris: nam Ioppen ciuitas q̃dam est in littore maris, & ista vocatur vulgariter Iapha, ad quem locum omnes, qui de Hispania proficiscuntur in terram sanctam naues applicant, ideo scriptura vtens hoc modo ponit semper mare pro termino occidentali, & cum debet dicere ab occidente, dicit a mari. Dicitur autem, quòd termini occidentales incipiunt a mari, s. quòd in loco, vbi coniungitur latus occidentale terræ Chanaã, cum latere merediano est mare Mediterraneum, & ibi incipit latus occidentale. Etiam dicitur, quòd ipso fine clauditur, idest ipso existente fine, s. quòd etiam mare est finis lateris occidentalis, quia vbi coniungitur locus occidentale cum septentrionali est mare. A

Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipiunt. Latus Septentrionale clauditur inter orientale, & occidentale, & principium eius est in quacunque partium harũ. Dicitur autem incipere a mari magno, quia mare magnum est in latere Occidentali, vt dictũ est, ideo oportet, quòd ibi incipiat latus Septentrionale. *Peruenientes vsque ad montem altissimum.* Idest de mari magno extenditur latus Septentrionale versus Orientem, & venit ad montem altissimum, s. ad Libanum, qui est altissimus, & est in parte Boreali contra Tyrũ, & Sidonem. Et aliqui dicunt, ꝙ non erat in terra promissionis, sed erat de terra Phęniciæ: quod patet, quia Salomon mittebat ministros suos ad regem Hirã regem Tyri, & Sidonis, vt daret ei de lignis cedrinis, & abiegnis, quæ erant in monte Libano, vt patet 3. Reg. ca. 5. quod non fuisset si esset Libanus in terra promissionis. B

Mons Libanus vbi sit.

Sed hoc falsum est, nam Libanus, & Tirus, & Sidõ erant in terra Chanaan: nam & Chananęi erant habitatores terræ illius, cum dicatur Matth. 15. cap. ꝙ cum ambularet Christus per partes Tiri, & Sidonis, venit ad eum mulier Chananęa de finibus illis egressa, sed errant isti, quia cum sciãt Libanum esse in terra regis Hiram existimant ex hoc, quòd non erat in terra promissionis, & tamen non valet consequentia: nam ea, quæ erant in terra Philisthijm erant sub alijs regibus, quàm Iudæis, tamen erant in terra promissionis, mãserunt quippe multę de gentibus tempore regis Salomonis, & post, quę non fuerunt expulsę de terra Chanaan, sed ibi manentes subditæ fuerunt tributis, vt patet secundo Paralipomen. capi. 8. sic patet de Philisthijm. Nam licet tunc subditi fuerint cum regnauit Salomon: tamen postea de eis prophetatum est per minores prophetas, qui fuerũt post tempora Salomonis: sic patet Zacha. ca. nono, ergo tunc manebant gentes illę: sic enim mansit terra regis Hiram. nam ipse erat amicus Dauid, & propter hoc rex Salomon noluit contra eum pugnare, sed amicabiliter se gessit, & petiuit ab eo ligna pro ędificatione templi tertio Reg. capit. 5. & sic postea mansit, & habitauerunt in terra illa Chananęi vsque ad tempus Saluatoris, cum dicatur tunc, quòd egressa est mulier Chananæa de finibus illis: tamen propter hoc non tollitur quin Libanus non esset in potestate Salomonis: nam licet esset sub rege Hiram, quia tamen ille rex manebat in terra illa ex permissione Salomonis alioquin de iure, & de facto eum excludere potuisset, dicebatur terra illa esse in potestate Salomonis, & patet expresse de Libano, ꝙ esset in potestate Salomonis secundo Paralipomen. capit. octauo, scilicet omnia, quæ voluit Salomon rex fecit atque disposuit, ædificauit in Ierusalem, & in Libano, & in vniuersa terra potestatis suæ. Quod autem etiam Tyrus, & Sidon, quæ erant capita regni Hiram essent in terra promissionis patet, quia ista loca posita C D

sunt in diuisione sortium, & ceciderũt in sorte tribus Aser. Iosue capit. 19. Dicendum etiam de isto monte Libano, quòd erat valde magnus, & quædam partes eius erant planæ, & aliæ excelsæ: vnde populi multi habitabant in monte hoc, quod colligitur Iosue 11. & 13. *A quo venient in Hemath.* Iste est alius locus in isto latere Septentrionale, & est nomen ciuitatis, quæ vocatur Hemath, & est post montem Libanum, qui in Hebręo vocatur Mons montis, in quo idẽ signatur, quod mons altissimus, sicut dicimus homo hominum, idest qui inter alios homines excellentior est, sic dicitur mons montium, qui inter alios montes est altior, sed litera Hebraica habet modum loquendi valde separatum.

An Hemath sit ciuitas, quę nunc vocatur Antiochia, Christianorum nomen in Antiochia sumpsit originem.

Quęst. III.

EST autem ista ciuitas Hemath, quæ vocatur alio nomine Reblatha secũdum quosdam, & volunt, quòd Hemath magis sit nomen terrę quàm ciuitatis, & in illa terra est Reblatha. Est autem ista ciuitas nobilis, per quam venit Nabuchodonosor de Chaldęa in Ierusalem, & vocatur nũc Antiochia, in qua beatus Petrus septem annis episcopatum obtinuit, & post sedes Apostolica Romã translata est. In Antiochia enim primum Apostoli Christiani appellari sunt, vt habetur Actuum c. 11. hoc nomen Antiochus rex sibi posuit mutans pristinum nomen vrbis. Dicitur autem in libro de diuisione Terræ sanctę, quòd Antiochia est famosissima ciuitas, circa quam fluit Euphrates distinguẽs terram istam ab alijs terris a parte Septentrionali, & fluuius iste est terminus terræ Chanaan. Gen. c. 15. vbi assignantur duo termini, s. fluuius Aegypti, & Euphrates, sed fluuius Aegypti est a parte meridiana: ergo Euphrates est a parte septentrionali, maxime quia Euphrates transit p̃ Chaldęam intra ciuitatem Babylonis. Chaldęa autem est magis septentrionalis quàm terra Chanaan, quia latitudo ab ęquinoctiali in Babylone Chaldęę est 33. graduum, latitudo autem Ierusalem est 32. ideo Babylon respectu Ierusalẽ septentrionalis dicitur, vt patet Hierem. c. 1. s. Ollam succensam ego video, & faciem eius contra Aquilonem, ab Aquilone pandetur omne malum, quia ecce ego cõuocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, & ponet vnusquisq; solium suũ in introitu portarum Ierusalem. *Vsque ad terminos Sedaba.* Idest a terra Hemath ascendet latus septentrionale versus terram Sedaba, & ista est magis Orientalis, quã terra Hemath. *Ibuntque confinia vsque Hebrona, & villam Henan.* Hic est finis termini septentrionalis: est enim Hebrona nomen terræ, vt aliqui dicunt, & Henan est nomen villæ in terra illa. *Hi erunt termini in parte Aquilonis.* i. per ista loca extendetur terminus Aquilonaris. Non est autem sensus, ꝙ solum essent ista loca in latere septẽtrionali: multa enim alia sunt, sed scriptura solũ curauit ista enarrare. *Inde metabuntur fines contra orientalem plagam.* Hic incipit latus orientale terræ Chanaã, & istud clauditur inter latus meridianum, & septẽtrionale, sed hic ponitur principium eius in latere septentrionali, & dicitur ꝙ inde metabuntur fines, idest locabuntur termini contra partem orientalẽ, s. descendendo per latus orientale, & dicitur ꝯ orientalẽ plagam, quia iste locus, qui hic ponitur est in parte septentrionali, s. villa Henã. & ista significatur cum dicitur: Inde metabuntur, idest de villa Henan, quod patet immediate, scilicet. *De villa Henan vsque Sephama.* Est villa Henã in duobus lateribus, nam est in latere Aquilonari, & orientali, s. quia est in angulo, vbi ꝯiungunt ista duo E

Aa latera,

latera, & potest de vtroque computari, sicut patet de angulis quadratorum. Sephama est in latere ipso Oriẽtali totaliter descẽdendo versus terram Meridianam.

Et de Sephama descendent termini in Rebla. Iste locus est in latere Orientali, & magis declinat ad meridiem, quàm Sephama. Voluit autem aliqui, quòd Rebla sit ciuitas, quæ vocatur Reblatha. Sed falsum est, quia ista est Antiochia, & est in latere Septẽtrionali terræ Chanaan: Rebla autem est in latere Orientali, & dicitur descendere terminus de Sephama in Rebla, quia iste est processus de Septentrione ad Meridiem: terra autem Septentrionalis altior est terra Meridiana.

Contra fontem Daphnis. Aliquæ literæ habent contra fontem Phen. & iste fons est in Orientali parte magis versus Meridiem quàm Rebla. In Hebræo non exprimit hic nomẽ fontis, sed litera nostra apposuit illud, quia Hieronymus sciebat istum fontem, cum ipse perambulasset totam terram promissionis, vt testatur in quodam Prologo super Paralipom. ideo suppleuit, quod deficit in Hebræo.

Nico. opi. de fonte Daphnis. Cap. 21. Nicolaus vult, quòd iste fons sit caput Iordanis. Sed repugnat Isidoro. 13. Etymol. & libro de proprietatibus rerum. 13. & libro de diuisione Terræ sanctæ: & beato Hieronymo in quadam Homilia, in quibus habetur, quòd ad radices Libani montis nascitur Iordanis: Libanus autem multum est ad Septẽtrionalem plagam, vt patet ex supra declaratis, & iste fons est in Orientali plaga declinans versus Meridiem, ideo videtur dicendum, quòd iste fons sit quidam alius a fonte, qui est origo Iordanis.

Inde peruenient contra Orientem ad mare Cenereth. Idest de fonte Daphnis venient termini ad mare istud, & hoc ad partem Orientalem.

De mare Galilææ, quod vocatur mare Cenereth, & mare Genezareth, & Galilææ, & Tiberiadis, et in qua regione est. Quæst. IIII.

ALIQVI habent occasionẽ errandi ex hac litera dicentes, quòd incipiat hic latus Oriẽtale, sed falsum est, quia supra dicitur, quòd de villa Henan incipiunt termini Orientales, sed dicitur contra Orientem, idest, quòd termini perueniunt vsque ad mare Cenereth, & de hoc contra Orientem, idest ad partem Orientalem istius maris, & hic tollitur dubium, nam cum dicatur, quòd termini Orientales peruenient ad mare istud, dubitaretur an transirent per partem superiorem maris, ita quod includeretur mare in terra Chanaan, & tunc linea termini est Orientalis respectu maris istius, vel transirent termini infra istud mare, scilicet, quod maneret mare extra terram Chanaan. Hic autem dicitur, quòd transibat terminus in mare Cenereth contra Orientem, idest ad partem Orientalem istius maris, ita quod mare maneat clausum intra terram Chanaan, & sic dicitur supra de Cadesbarne, quod erat ad meridianam partem terræ Chanaan, s. quod ipsa erat extra terram Chanaã ad meridiem illius: mare autem istud erat in terra Chanaan, s. in terra Galilææ, & vocatur mare Cenereth a quadã ciuitate, quæ est apud mare illud, & vocatur Cenereth. Vocatur autem nũc istud mare alijs nominibus, s. mare Tiberiadis, vt patet Ioan. 21. c. & de hoc frequenter in Euangelio, quia ciuitas illa, quæ olim vocabatur Cenereth, postea vocata est Tiberias in honorem Tiberij Imperatoris, cuius tempore Christus mortuus est: & hoc quia Tiberius in iuuentute sua multum cõuersatus fuit in ista vrbe. Durat autem istud mare secundum quosdam non per quinque leucas. De locis autem, quæ sunt apud istud mare, scilicet de Magdalo, & Nazareth, & Capharnaum, & similibus, quæ enarrantur in Euangelio, declaratum est Iosue cap. 12. Vocatur etiam mare istud Galilææ, vt patet Ioann. cap. 6. vbi idem dicitur esse mare Galilææ, & Tiberiadis. Habet autem istud nomen, quia est in terra Galilææ. sic patet Matth. 3. & 4. cap. apud istud mare fuit Christus nutritus, cum ciuitas Nazareth, in qua ipse educatus est a pueritia sit apud istud mare. Vocatur etiam istud mare Genezareth, sicut frequenter vocat beatus Matth. 8. ca. & alijs locis. Vocatur etiam interdum stagnum Genezareth. Et causa est, quia non est mare, sed quædam magna lacus.

Et tendent vsque ad Iordanem. Scilicet continuabũtur isti termini vsq; ad locum, in quo Iordanis distinguit terram promissionis a terra duorum regum Amorrhæorum, & a Moabitis, & hoc est in Oriente descendente contra meridiem infra montes Gelboe. Et non intelligitur de capite Iordanis, cum nascatur intra ipsam terram Chanaan, & non in latere Orientali.

De capite, & fluxu Iordanis, & septem priuilegijs eius. Quæst. V.

NASCITVR autem Iordanis ad radices Libani, qui est ad Septẽtrionem terræ huius: est ciuitas, quæ Cæsarea dicitur, & olim Samaria vocabatur, de qua in tertio, & quarto libris Regum, apud quam nascuntur duo fontes, s. Ior, & Dan, quorum Dan subterraneo meatu labitur vsque ad planitiem Medan, in qua in vere multi Arabes, & Parthi conueniunt ad pascua conseruanda, qa in vere semper Dan crescit, sicut Nilus quolibet mense, & est ibi herbarum vbertas, ĩ qua planicie est sepulchrum Iob alta pyramide constructum, sicut fiebant sepulchra nobilum antiquorum, & inde fluit versus Galilæam, & infra montes Gelboe apud balnea medicabilia spineti Ior ei copulatur, & sic Iordanis conficitur. Deinde per vallem magnam, quæ Aulon Hebraicè dicitur, labitur, & infra Iericho mari mortuo absorbetur. Habet enim iste fluuius septem priuilegia super alia flumina. Primum quòd diuidit terram Sanctam ab alia terra, s. Moabitarum, & aliarum gentium, s. Arabum. Secundum quòd transeunte arca Dei fluenta eius steterunt in parte superiori defluẽte inferiori, vt habetur Iosue capit. 3. Tertium fuit, quia per eum Eliseus, & Elias siccis pedibus transierunt, cum raptus est Elias per turbinem, quarto Regum, capit. 2. Quartum, quod in eo Naaman Syrus a lepra mundatus est cum septies lauaretur, quarto Regum cap. 5. Quintum, quòd in eo ferrum securis ad mandatum Elisei superenatauit, quarto Regum cap. 6. Sextum, quòd ibi Christus baptizatus est, & tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam omnibus aquis tribuit Matth. 3. & Marc. cap. 1. Septimum quòd ibi Ioannes existens vidit cœlum apertum, & audiuit vocem patris, & vidit spiritũ descendentem in columbæ specie super Christũ præalleg. cap. De alueo huius fluminis ablati sunt duodecim lapides, quos tulerunt Israelitæ ad ponendum titulos in Galgalis, de quibus Iosue capitulo quarto, & quinto. est igitur iste fluuius multum famosus in sacra Scriptura: aqua etiam eius satis salubris est, vt ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudæa.

Sepulchrũ Iob in planicie Medan.

De isto fluuio Iordanis, vide latius auctorem Gen. Cap. 13.

Et ad vltimum salsissimo claudentur mari. Idest postea finientur termini Orientales in mari salsissimo. Istud est mare Sodomorum, quod est salsissimum, vt supra declaratum est, & est in latere Orientali, scilicet in angulo, vbi se contingunt latus Meridianum, & Orientale, sic autem est perfecta determinatio terminorum terræ Chanaan, quia in eodem loco finitur, in quo cœpit, s. incœpit in mari salsissimo, vt patet supra, & ibi terminatur. Hoc autem est, quia narrantur loca,

quæ

quæ sunt in quatuor lateribus claudentibus totam ter A ram Chanaan.

Hanc habebitis terram per fines vestros in circuitu. Posita descriptione terræ subditur hic, quod intenditur, scilicet ista est terra, quam habebitis per fines suos, idest clausam per terminos suos in circuitu, idest per omnia quatuor latera, quæ descripta sunt hic, scilicet, q non contenderent Iudæi habere plus de terra, quàm id, quod claudebatur intra ista latera. Et intelligitur hoc de nouem tribubus, & dimidia, quia duæ tribus, & dimidia extra terram istam habebant possessionem suam, scilicet in terra duorum regum Amorrhæorū, quæ non est in terra Chanaan. Est autem terra ista satis parua in longitudine, & latitudine, licet fuerit populosior antiquitus propter vbertatem eius: Iudæi autem miserrimi, & mendaces errant dicentes habere eam in longitudine leucas quadringētas, & quòd qua drata sit, in quo requireretur valde magna capacitas.

Qūo assignant quatuor latera in qualibet regione. Considerandum autem de positione istorum laterum terræ Chanaan, quæ nominantur secundum quatuor puncta cęli, scilicet Orientem, Occidentem, &c. quòd non vocatur aliquod latus Orientale, quia respicit punctum illud proprie. Nam hoc modo non posset assignari in qualibet terra ista descriptio laterum, vel modicum esset, quod respiceret ista puncta, sed debet ad hoc fieri quidam circulus, secundum comparationem ad Orientem, qui est circulus planus, in quo sunt quatuor puncta, scilicet oriens, & occidens, &c. & iste circulus diuidatur intra per chordas abscindentes arcus, & sint quatuor chordæ constituentes quadratum intra circulum, tunc quęlibet chorda est latus quadrati, & respicit vnum de quatuor punctis mundi, & longitudo illius lateris quadrati, vel arcus, quem abscindit, vocatur latus Occidentale, vel Orientale, & sic de cęteris, & isto modo considerantur hic quatuor latera.

Præcepitque Moyses filijs Israel, dicens: Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, & quam iussit Dominus dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse, idest, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Iordanem cōtra Iericho ad Orientalem plagam. Et ait Dominus ad Moysen: Hæc sunt nomina virorum, qui terram vobis diuident, Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & singuli principes de tribubus singulis, quorum ista sunt vocabula: De tribu Iuda, Caleb filius Iephonne. De tribu Simeon, Samuel filius Amiud. De tribu Beniamin, Helidad filius Caselon. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Iogli. Filiorum Ioseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod. De tribu Ephraim: Camuhel filius Septhan. De tribu Zabulon, Helisaphan filius Pharnach. De tribu Issachar dux Phaltihel filius Ozan. De tribu Aser, Abiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Amiud. Hi sunt, quibus præcepit Dominus, vt diuiderent filijs Israel terram Chanaan.

Ioan. 4. Diuisores terræ a domino constituti.

Præcepitque Moyses. Istud est secundum huius capit. scilicet quibus terra ista diuidi debeat, & diuiditur in duo: primo ponuntur illi, quibus terra diuidenda est: secundo illi, a quibus diuisio facienda est, ibi. *Et ait dominus*. Circa primum dicitur. *Præcepit Moyses filijs Israel*. Scilicet, & ipse ex mandato Dei iussit Israelitis, ne aliam terram possiderent præter eam, quæ eis hic datur, nec etiam aliter possiderent, quàm hic describitur. *Hæc erit terra, quam sorte possidebitis*. Idest ista terra, cuius termini supra descripti sunt, erit terra, quam possidebitis vltra Iordanem, & diuidetis eam īter vos B sorte: intra istos terminos non includebatur regnum Sehon, & Og, in quibus habitabant duæ tribus, & dimidia, ideo illa terra sorte non est diuisa: terra autem vltra Iordanem diuisa est per sortes, vt hic dicitur.

Circa sortes igitur aliquid dicendum est, & primo in sortibus consideratur, an habeant aliquam efficaciam, & an significent nobis voluntatem Dei. De hoc autem declaratum est Leuitici decimosexto capitu. Etiam consideratur in sortibus, quare Iudæi illis vsi fuerunt, & quare Deus hoc iusserit, & quomodo stare poterat, quòd positis sortibus daretur cuilibet tribui terra secundum exigētiam suam, scilicet pluribus maior pars, & paucioribus minor. De quo supra 26. c. declaratum est.

C

An vti sortibus sit licitum, & quare in sacra Scriptura multoties positæ sint, & de quatuor modis, quibus aliquis potest errare vtendo sortibus.

Quæst. VI.

QVAERITVR autem nunc, an sortibus vti licitum sit, scilicet, an sortes malæ sint.

Sors quid, & quotuplex. Pro quo sciendum, quòd sors est determinatio alicuius dubij ex euētu aliquarum rerum motarum, vt per lapides, vel taxillos, per paleas, vel aliquid tale aliquando dubia deciduntur. Est autem ista sors duplex, scilicet consultoria, & diuisoria: diuisoria quidem, per quam inquirimus quid cuique de aliquibus rebus diuidendis eueniat, & ista sem D per est inter duos ad minus, nec determinat aliquod occultum, sed solum tollit litigium. ista autem non potest esse culpabilis, sicut consultor: est autem consultoria sors, quando aliquarum rerum motu aliquorum factorum veritatem inquirimus, vt qui sortibus exquirunt, qui furtum fecit, vel quid facere quis debeat.

Vti sortibꝰ non est de se malum. Et dicitur, quòd vti sortibus de se malum non est, sed malum interdum accidit ex intentione vtentis, vel occasione: si enim sortes de se malæ essent ex genere, sicut fornicari, vel furtum facere, non inuenirentur toties in sacra Scriptura factæ, scilicet Iosue capit. septimo. vbi per sortes consultorias quæsitum est, quis tulisset de anathemate Iericho, donec inuentus E est reus sceleris. Item Saul per sortem consultoriam inquisiuit quis gustasset aliquid ante tempus assignatum, & inuentus est Ionathas filius eius, primo Regū capit. 14.

Item crimen Ionæ Prophetæ sorte consultoria a nautis deprehensum est, vt habetur Ionæ capitu. 1. & Zacharias pater beati Ioannis sorte incēsum Deo obtulit, vt habetur Lucę capit. 1. & ita omnes alij offerebant, vt ibi significatur. Item Matthias sorte in apostolatum electus est Actuum capitu. primo. & de his habetur in Decretis. 26. quæstione secunda, capitulo primo.

Sed dicet aliquis, ꝙ sors de se mala est, sed aliquando ex diuino mandato licita erat, sicut furtum de se illicitum est, sed Iudæi mandato Dei Aegyptiorum vasa, & vestes furati sunt, vt habetur Exodi capitulo duodecimo.

Mala nunquam sunt facta ab aliquo viro sancto sine expresso Dei mandato.

Respondendum, quòd hoc nihil est, quia quandocunque aliqua de se mala sunt, nunquam fiebant ab aliquo viro sancto, nisi de mandato expresso Dei, de quo alijs constaret: sic enim Iudæi furati non fuissent, nisi Deus expresse mandasset, vt habetur Exodi capitulo tertio. quia furari de se malum erat, nec Abraham elegisset filium suum immolare, nisi Deus id mandasset, vt patet Genesi. capitu. vigesimo secundo, quia talis electio per se mala erat.

Et si arguas, quòd sancti patres plures vxores simul habuerunt, quod malum erat, vt patet de Abraham, qui habuit Saram, & Agar: Gene. decimosexto. sic de Iacob, qui habuit Liam, & Rachel, Zelpham, & Balã: Genesi cap. vigesimonono, & trigesimo. Dauid quoque habuit Michol, Abigail, & Achinoë, & Maacha, & Agith. secundo Regum, cap. tertio. & tamen non fuit in istis specialiter mandatum Dei de habendo plures vxores.

Hĕre plures vxores simul an sit de se malum.

Respondetur, quòd habere plures vxores simul de se malum non est, sicut nec habere plures successiuè, sed habere plures violato fœdere matrimonij, & fornicari propter carnis illecebras malum est, ideo in decalogo non prohibetur aliquis habere plures vxores, quod est dictum, sed fornicari, quod est vel cum vna, vel cum pluribus sine matrimonij fœdere copulari. Nunc autem si malum est, ideo est, quia prohibitum est, ideo non requirebatur speciale mãdatum Dei ad habẽdum illas. Et si arguas de Moyse, qui sine diuino præcepto Aegyptium occidit, vt patet Exodi cap. 2. & tamen istud erat de per se malum.

Respondetur, quòd sine mãdato Dei licebat Moysi Aegyptium occidere, quia iudex erat, qui in occidendo non peccat, & Moyses sciebat se esse iudicem, & defensorem populi, quia fuerat reuelatum ipsi, ꝙ futurus esset defensor, & ipse putabat, quòd omnibus alijs cognitum erat: sic patet Actuum capit. septimo, scilicet existimabat autẽ intelligere fratres suos, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt.

Si obijcias de Elia, qui quadringentos prophetas Baal manu sua iugilauit, vt habetur 3. Regum decimo octauo cap.

Respõdetur, quòd hoc licitè fieri poterat, quia erat ꝓpheta Domini, & iudex in tali causa: potuisset enim per se illos occidere, sicut occidit Mathatias sacrificãtem idolis super Aram, quia sacerdos magnus erat, maxime quia prophetæ quadringenti occisi sunt ex decreto regis Achab, & totius populi, viso miraculo facto per Eliam: vnde & ipse populus comprehendit prophetas, & tradidit Eliç, qui iugilauit eos. Itẽ quod maius est, Deus dixerat hæc Eliç, scilicet, vt omnia ista faceret, vt patet præalleg. 18. cap.

De furto autẽ Aegyptiorum facto per Iudæos etiã aliter dici potuisset, scilicet, quòd cum Iudęi magno tempore seruiuissent Aegyptijs, & bona eorum ablata fuissent in parte, Iudæi poterant proprio motu ab eis licitè per iustum bellum ista repetere, sed quia publicè non audebant poterãt occulte, quia nullus erat, qui eis iustitiam faceret si vellent iudicio contendere: sed quantum accipere debebant hoc ignorabãt, ideo Deus dixit eis, quòd acciperent quantum possent in auro, & argento, & vestibus. Si enim Deus volebat aliquem Aegyptiorum bona sua perdere mouebat eum, vt quæ Hebræi petebant, libenter accommodaret. Si autem aliquis nondum demerebatur perdere

F re bona sua, Deus non inclinabat cor eius, vt daret, ne illa perderet.

Eodem modo respõderi potest de Abraham, cum voluit immolare filium suum, nam hoc erat de per se malis, ideo non fecit, nec aggressus est quousq; Deus iussit, & sic manet ista regula vera, quòd quandocunque est aliquid de per se malis, nunquam aliquis de sanctis patribus faciebat illud, nisi Deus ei specialiter iuberet.

Viri sancti poterãt aliqũ facere aliqua quę erant prohibita.

Alia regula, circa hoc est, quòd in his, quæ mala sunt, quia prohibita, viri sancti, de quibus præsumptio mala non erat, sine mandato speciali Dei facere poterant, vt ædificare altare, vel offerre extra Sanctuarium, quod Deus prohibuerat: Exodi capit. vigesimo, & Le-
G uitici decimoseptimo, & Deuteronom. duodecimo, sed viri sancti, & magnæ auctoritatis aliquando ista faciebant, vt patet de Dauid secundo Regum, cap. vlti. & de Elia sacrificante in monte Carmeli. 1. Regum, decimo octauo cap. Si autem esset aliquis, de quo præsumptio idolatriæ esse posset, sine manifesto mandato Dei non permittebatur hoc facere: sicut patet de duabus tribubus, & dimidia ædificãtibus altare prope Iordanem, quia propter hoc aliæ tribus pugnare volebãt contra eas, vt habetur Iosue cap. 22.

Respondendum ad argumenta secundũ istas duas regulas datas, dicendum, quòd si vti sortibus de se malum fuisset, oporteret, quòd quandocunque licitè fieret specialiter a Deo mandaretur, sed non fuit sic in omnibus istis vicibus.

H De prima sorte missa in Iericho legitur, quòd mandato Dei missa fuerit, vt habetur Iosue capit. septimo. de ea, quam misit Saul super Ionathan. vel nautæ, & Ionas, vel sacerdotes de vice Abia, de quibus erat Zacharias, vel Apostoli super Matthiam: non legitur, quòd Deo mandante hoc fecerint, ideo illicitum non erat, immo nec prohibitum in illa intentione, qua isti faciebant, quia omnes isti expectabant Deum sortes moturum; & ideo sortes quasi per seipsum determinaturum, vnde & in omnibus his determinauit per sortes, iuxta illud Prouerb. capitu. decimosexto. sortes in sinum mittuntur, sed a domino temperantur. Si enim sortes istæ a sola fortuna, vel dæmone mouerentur, non fuissent semper veræ, sed semper verę inuen-
I tæ sunt, sicut patuit in Acham, siue Achor, qui idem confessus est, quod sors innuebat: patet etiam in Ionatham, qui reuelauit se modicum mellis prægustasse prædicente sorte. Hoc idem in Iona, qui confessus fuit nautis se peccasse contra dominum. sed licet antiquitus licuit sortibus veritatem inquiri, nunc non licet simpliciter, quia ad deterius inducere possent, multa quoque antiquitus permissa sunt, quæ nunc non licent, vt habetur in Decretis. 26. quæstio. secunda. cap. his namque.

Sed obijciet aliquis, quòd Matthias in nouo testamento sorte electus est ad apostolatum: Actuum capitu. 1.

K Respondendum est, quòd ea, quæ in quibusdam personis specialiter facta sunt in consequentiam trahi non debent, vt extra. De electio. capitu. cum in cunctis. quia specialis casus non facit legem. Quamquam ad hoc aliter respõderi posset, scilicet, quòd sortes ex imperfectione permissæ sunt, & quia antiquorum erat status imperfectus concessę sunt illis: Apostoli vero ante aduentum Spiritus Sancti super eos imperfecti erant; ideo sortibus Matthiam elegerunt sequẽtes antiquorum ritum, sed postquam venit Spiritus Sanctus, iam non elegerunt aliquem per sortem, sed ex votis, iuxta consuetudinem Ecclesiasticæ electionis. Sic patet de electione septem virorum, qui prçerant viduis: Actuum octauo capitulo. Distinguendum

Quid sortes ꝓderãt & cur in sacra Scriptura multoties positę sunt.

dum ergo est in hoc de vsu sortium, quia qui sortem A mittit, siue consultoriam, siue diuisoriam, vel intendit ꝙ sic, vel sic euenire est a fortuna, vel rerum temeritate, & tunc peccatum nō est in diuisoria sorte projiciendo taxillos, vel accipiēdo lapides, vel festucas, nisi per accidens, scilicet si aliquis eorum, ita cupidus est, quòd cum alio conuenire non potest, nisi factis sortibus. Sed quod dicitur, quòd sortes proueniant a fortuna, aut rerum temeritate non est simpliciter sic assumendum, quia fortuna aut temeritas non sunt aliquę causę nisi accipiendo in sensu sano, scilicet, quòd euētus fortuitus sit ex causis procedens, tamen sunt nobis incognitę, & euētus inopinatus. Causę autem istę partim sunt ab homine, & partim a Deo, sicut declarat Boetius, de consolatio. libro 5. prosa prima. Sed dicitur esse sortium euentus a fortuna, idest, quòd non erat specialiter a Deo mouente, sicut in quibusdam alijs operari solet. In sorte autem consultoria magis periculum est, quia quæritur de actu nostro, & non de re possessa, ideo quando quæritur de actu alicuius, vel quis hoc, aut illud agere debeat circa ardua, & sancta, non debet iudicium a sola fortuna spectari. B

Si autem motus, vel dispositio sortium spectetur a causa naturali, scilicet a motu celi, superstitiosum est, quia corpus cœleste non valet agere super actus liberi arbitrij, & in hoc errant illi, qui nolunt sortes mittere, nisi in certo tempore, & contra determinatam partē cœli, quasi intelligētes corpus celeste in tali tempore, & versus talem partem ad sic, vel sic mouendum influere. Si autem tales motus sortium a demone expectentur valde illicitum est, & inter nequissimas artes computatur, & tales propriè sortilegi vocantur prout sortilegus sonat in vitium. si autem motus, vel iudicium sortium a Deo per Angelum suum expectetur, vel per seipsum, habita debita reuerentia vti sortibus illicitum non est, & isto modo sors bona est, vt ait Augustin. super Psalm. sors non est aliquid mali, sed res in humana dubietate diuinam requirens sententiam. Et habetur in Decretis. 26. q. 2. cap. sors. C

In sortib⁹ quadruplex error accidere potest. Expectando autem in sortibus a Deo iudicium potest in consultorijs quadruplex error accidere: primus est si sine necessitate ad sortes recurratur: quærere enim Dei iudicium sine euidenti necessitate est tentare Deum, sicut quærere aliqua a Deo, quando via humana haberi possunt, vt siquis non vult effugere periculum expectans, quòd Deus eum liberet. Apostoli autem si in sortibus diuinum iudicium quæsiuerunt, licitè fecerunt, quia in magna necessitate, & dubio erant: erat enim necessitas, quia duodecim Apostoli esse debebant. Dixerat enim Christus ego duodecim elegi vos, ideo quando beatus Petrus, qui tunc tanquam caput omnium mouit alios ad hanc sortiariam electionem præposuit necessitatem eligendi dicens: Viri fratres oportet impleri scripturam, quam prædixit dominus per os Dauid de Iuda: Fiat habitatio eius deserta, & non sit qui habitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter: Actuum primo. Ecce necessitas eligēdi. Maximum quoque dubium erat, quia officium apostolatus excellentissimum erat, nec illud congrue habere poterat, nisi homo cordis puri, quem Spiritus Sanctus replere sua gratia dignaretur, talem autem inquirere humanum excedit ingenium, quia Deus solus nouit, quos elegit, nos autem ex parte cognoscimus, cum eos viderimus in officijs instirutos, cum principatus ostendat virum, iuxta Aristotelem, Ethicorum, libro quinto. non videbat autem beatus Petrus aliquem modum tutum, per quem ipsi eligerent non repugnando voluntati diuinæ, nisi per sortes diuinum inuocare auxilium, vt ipse ostendere dignaretur, quem elegisset, ideo conclusit. Oportet ergo ex D his viris, qui nobiscum sunt congregati vnum testem resurrectionis fieri, & tunc patet, ꝙ Apostoli quantum potuerunt humana perscrutatione fecerūt, quia licet multi viri essent in comitate eorum Sancti, & religiosi, scilicet, centum viginti, tamen quia istos duos inter alios sanctitate valde excellere conspiciebāt hos duos elegerunt ab omnibus alijs, & hoc sine sortibus. Sed quia inter istos exterius modica differentia videbatur, diuinum iudicium inquisiuerunt dicentes: Tu Domine, qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris ex his duobus: de hoc Actuum capitu. primo. & in Decretis. 26. quæstio. secunda, cap. non statim, & cap. non exemplo.

Secundus error in sortibus est si sine reuerentia sortes mittantur etiam in magna necessitate, quia Deus multum rogari vult: & ea, quæ nobis ab æterno dare promisit, orationibus assequi docet, vt habetur per Gregorium primo Dialogorum, quòd Deus promiserat de semine Isaac multas gentes processuras, sed vxorem ei sterilem dedit, nec ante ei filios habere cōcessit, quàm suppliciter, & diutinis precibus eos a Deo poposcit: ideo Apostoli volentes diuinam sentētiam per sortes inquirere, prius orationibus, & ieiunijs cum dulcissima matre Christi vacauerunt, vt habetur Actuum cap. 1. 2. Error in sortibus.

Tertius error in sortibus est si diuinam sententiam in paruis rebus temporalibus expectemus, quia hoc contra reuerentiam est, vt in minimis quoque rebus maiestas regia consulatur, ideo & si in omnibus rebus etiam minimis diuinum auxilium inuocare debeamus, primo ad Corinth. capit. decimo. sed non in omnibus rebus diuinam debemus expectare sentētiam, sed solum in maximis, & necessarijs, quæ humano iudicio imperscrutabiles sunt: in paruis autem, vel temporalibus, Deum quidem adiutorem inuocare debemus, sed opus, secundum quòd Deus intellectui nostro dederit, regulabimus, nihil vlterius spectantes, & hoc vult Augustinus ad inquisitiones Ianuarij. Et habetur in Decretis, vigesimasexta quæstio. 2. capitu. hi quippe. de paganis euangelici sortes legunt, & si optandum sit, vt hoc potius faciant, quàm ad dęmonia consulenda concurrant: tamen mihi displicet ista cōsuetudo ad negocia sęcularia, & vitæ huius vanitatem diuina oracula velle conuertere. 3. Error.

Quartus error in sortibus est, si contra Ecclesiæ statutum eis vtamur, vt in electionibus ecclesiasticis, in quibus Ecclesia prohibuit sortes intercidere, sed solam intellectionem inuocato ad hoc Dei nomine, vnde Beda vult innuere, quòd Apostoli per sortem elegerunt; quia nondum erant viri perfecti, cum non superuenisset Spiritus Sanctus, dicens: Matthias ante Pētecostem ordinandus sorte quæritur, scilicet, quia nō erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa: septē diaconi postea non sorte, sed electione Apostolorum sunt ordinati. 4. Error.

Istis tamen non obuiando posset forte aliter dici, scilicet, quòd Matthias per sortem, & electionem assumptus est, quia instituere aliquem in Apostolum altissimi negocij est: & ideo post suam electionem diuinam sententiam per sortem inquisierunt: eligere autem septem diaconos non erat tantæ difficultatis, quia ad ministrandum mensis viduarum solum eligebantur, vt patet Actuum cap. 6. in dignitatibus autem temporalibus, quæ officia sunt, & iurisdictionem non habent non refert sortibus vti, vel non: immo aliquando bonum est sic vti, vt contentio tollatur: sors enim in eo aliquid mali habet, quòd tollit eligentium libertatem, vt aliquos non eligant, quos dignos eligi esse putabant, obuiante sorte. In dignitatibus autē temporalibus, quæ iurisdictionem habent aliquid refert E

vtrum sorte, an electione iudices assumantur, quia forte talis iudex euenire poterit, qui ad hoc ineptus sit, nisi sors inter paucos, & aptos ponatur, vt primo aliqui assignentur electione digni iudicatura, vel principatu: deinde inter eos sors mittatur. Sed quomodocunque fiat sors prohibita non est, quia ius diuinum non obligat hominem ad aliquod genus politiæ: nō enim magis ad monarchicam quàm aristocraticam, oligarchicam, timocraticam, democraticam obligat politiam: tamen obligat, ne in aliqua specie istarum politiarum rector iniuste agat. Aliquando autem in alijs rebus ecclesiasticis magnum dubiū euenit, quod non potest aliquo modo concordari. Vnde tunc sortibus cum reuerentia vtendum est, vt ait August. in epistola ad Honoratum: Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorum tempore persecutionis maneant, ne fuga omnium eorum, vel morte deseratur Ecclesia, si hæc disceptatio aliter non poterit determinari, quantum mihi videtur qui fugiant, & qui maneant sorte legendi sunt. Patet igitur de sortibus quando licitę, & quando illicitę sint, Iudæis autem sortes licitę erant, immo necessariæ, quia cum Deus iussisset sorte terram diuidi, si alio modo Iudæi eam vellent diuidere transgressores essent. Sed quare Deus iusserit sorte diuidi, cum posset aliter satis conuenienter diuidi declaratum est supra cap. 26. & Iosue cap. 15. *Quam iussit dominus dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui.* s. ꝙ ista terra cuius termini supra assignati sunt, solum pertinebat ad nouem tribus, & dimidiā: erant enim duodecim tribus Israel: duæ autē, & dimidia. s. Ruben, & Gad, & dimidia Manasse acceperunt possessionem ante Iordanem: ideo nouem tribus, & dimidia, quæ supererant accipere debebant terram istam, quæ diuidenda erat. *Tribus enim filiorum Ruben per familias suas.* Hic datur causa eius quod dictum est. s. quare daretur terra nouem tribubus, & dimidiæ, quia aliæ duæ, & dimidia iam susceperant possessionem. & dicitur tribus Ruben per familias suas. i. diuisa per familias: nam quælibet tribus diuiditur in familias, quæ sunt minores cognationes in ipsa, & de familijs singularum tribuum, quæ sunt, habetur supra cap. 26. Cum autem Moyses dedit tribui Ruben possessionem, non dedit eam confusè, sed cuilibet familiæ distinxit partem suam. *Et tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum.* i. etiam tribus Gad, quæ est vna de duabus, & dimidia recepit possessionem diuisam secundum numerum cognationum. s. ꝙ tot partes factæ sunt in possessione eius, quot in ea erant cognationes. & vocantur cognationes. i. familiæ, quāquàm cognatio est nomen generale ad tribum, familiam, & domum. Et dicitur secundum numerum cognationum dupliciter. vno modo ꝙ numerus partiū fuit secundum numerum cognationum dando cuilibet partem. Alio modo refertur ad quantitatem continuam. s. secundum numerum cognationum. i. inquirebatur de qualibet cognatione quantus esset numerus eius ad hoc, ꝙ daretur pluribus maior pars, & paucioribus minor, vt patet supra 26. c. *Media quoque tribus Manasse.* Ista accepit possessionem suam cum aliis duabus. Quare autem fuerit hoc declaratum est sup. c. 32. *Acceperunt partem suam trans Iordanem.* i. ante transitum Iordanis. Non est autem hic trans propriè, quia Moyses cum ista diceret erat in terra istarum duarum tribuum, & dimidiæ nondum transito Iordane, sed consueuit dici trans Iordanem, nisi ab eo qui est ad vnam partem Iordanis pro re, quæ ad aliam partem est. Sed accipitur hic trans solum pro ante. *Contra Iericho ad Orientalem plagam.* i. terra duarum tribuum, & dimidiæ est disposita contra Iericho. Nā Iericho est in principio terræ Chanaan in parte orientali eius apud Iordanem, & declinat ad partem meridianam: Israelitæ au-

Casus in quo possumus vti sortibus.

F tem quando introire debuerunt in terram Chanaan introierunt per illam partem, vt patet Iosue capit. 2. & tunc quando erant in castris ante Iordanem erant cōtra Iericho, vt patet supra in litera, & præcedenti capi.

Et ait dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet a quibus terra diuidenda esset: iusserat enim dominus terram diuidi per sortem, sed quia in positione sortium posset suboriri quæstio, indigebat determinatore, & ob hoc Deus posuit iudices diuisores terræ, de quibus hic.

Hæc sunt nomina virorum, qui terram vobis diuident. Assignati sunt isti, qui sequuntur in diuisores, in quo certificati fuerunt de vita per aliquantum tempus. Nam diuisio terræ futura erat post omnia bella, sed isti diuisu-

G ri erant terram: ergo oportebat, vt viuerent vsque ad bellorum consummationem saltem, quod eis satis magnum gaudium erat: nam cum pugnaturi essent contra gentes multas satis rationabiliter timere poterant, quòd aliqui eorum morerentur.

Eleazar sacerdos. Isti sunt, qui diuisuri erant terram. Et sciendum est, quòd ponuntur hic quatuordecim viri. Nam Deus voluit dare diuisores, & principes diuisorum, fuerunt autem diuisores duodecim viri, de duodecim tribubus, ita vt nulla tribus excluderetur ab hac iurisdictione, & omnes isti duodecim erant ęquales potestate, fuerunt autem duo principes horum Iosue, & Eleazarus: Iosue quidem, quia erat dominus totius populi: Eleazarus autem, quia erat summus sacerdos, & ob hoc honoratissimus in populo. Nam tem-

H pore Moysi etiam ipse habebat auctoritatem: nam coram eo, & Moyse determinabantur magnæ causæ, vt patet de filiabus Salphaad supra cap. 27.

Et Iosue filius Nun. Iste erat secundus princeps diuisorum, & iste erat excellentior, cum Deus fecisset eū principem populi supra capitu. 27. & Deuteronomij capitulo vltimo: ideo ad istum principaliter accedebant illi, qui petebāt possessionem, sic patet de Caleb Iosue capitu. decimoquarto. vbi accessit ad Iosue petens hæreditatem, ipse quoque iussit, vt omnes tribus venirent ad ponendum sortes coram domino in Sylo Iosue capit. decimo octauo, cum tamen debebat aliquid fieri de diuisione oportebat omnes conuenire, qui nominantur hic.

I *Et singuli principes de tribubus singulis.* Idest, quòd de qualibet tribu acciperetur vnus vir, qui esset princeps in diuisione hac secundum quòd in litera exprimitur positis nominibus eorum.

Quare de qualibet tribu ponebatur vnus iudex ad distribuendum terram Chanaan. Quæst. VII.

QVAERET aliquis, quare de qualibet tribu ponebatur vnus.

Respondendum est, quòd hoc fiebat ꝓpter duo. Primo ne aliqua tribus videretur esse cæteris despicabilior, sed necesse erat, quòd ponerentur de aliquibus tribubus, aut de aliqua viri quidā, qui essent diuisores terrę, ideo si de omnibus alijs non

K ponerentur viderentur cęterę tribus neglectę, aut minoris auctoritatis, quàm illę, de quibus ponebātur aliqui viri, & sic esset locus inuidię, & contentioni. Hanc autem Deus voluit euitare, ideo quandocunque de aliqua tribu mittebantur viri ad aliquid etiam de omnibus alijs mittebantur, vel si fiebat aliquid, quod pertineret ad honorem vnius tribus, etiam fiebant alia similia, quæ pertinerent ad honorem aliarum tribuum. Patet hoc tempore confirmationis legis: nā positi fuerunt in mōte Synai lapides erecti in titulos ad memoriam, ꝙ accepisset Israel legem ibi, & ne aliqua tribus videretur esse deterior cęteris, duodecim tituli positi sunt

sunt Exodi 24. Item ibidem cum deberent fieri sacrificia pro toto populo, duodecim iuuenes de duodecim tribubus Israel illa fecerunt eodem capi. Item in duobus onychinis superhumeralis duodecim tribuũ nomina posita sunt,& in duodecim lapidibus rationalis earundem duodecim tribuum nomina sculpta fuerunt: Exodi 28. Item cum in dedicatione Sanctuarij principes populi offerrẽt, omnium duodecim tribuũ principes obtulerunt per dies duodecim supra capi.7. Item cum mitterentur exploratores in terram Chanaan, de qualibet tribu vnus vir missus est supra capit. 13. Item cum assignarentur Israelitæ ad ponẽdum benedictionem, & maledictionem super montem Hebal,& Garizim pro obseruatoribus,& violatoribus legis, omnes duodecim tribus ad hoc opus destinatæ sunt Deuteron.27. Ita igitur cum aliquibus committenda esset terræ diuisio debuit committi viris,qui essent de omnibus tribubus. Nec solum obseruatum fuit hoc in ducatu Moysi, sed etiam in ducatu Iosue, nam cum in Iordane erigẽdi essent lapides in memoriam transitus Israel per locum ipsum positi fuerunt duodecim lapides in memoriam duodecim tribuũ: Iosue ca.4.& cum voluisset Deus,quòd in prima mansione eorum in terra Chanaan, scilicet in Galgalis maneret eorum memoria fecit, ꝙ adducerentur duodecim lapides de Iordane, & ponerentur ibi, & pro illis introierunt duodecim viri de duodecim tribubus, vt patet præalleg.cap. Secunda causa fuit ad tollendum grauamen, vel suspitionem grauaminis a qualibet tribu:si enim de aliquibus tribubus viri ponerentur diuisores terræ,& non de alijs, cum quilibet sibiipsi bonũ velit,possent isti inter se diuidere alias colludere, & distribuere tribubus suis magnas sortes, alijs autem tribubus darent paruas,& illę non possent habere ius cõtra eos,quia licet reclamarent isti erant iudices, & nulli alij superiores, ideo non esset, qui tolleret grauamẽ factum ab eis.Cum autem positi essent iudices diuisores de omnibus tribubus non poterat hoc fieri, quia nullus illorum permitteret tribum suam grauari, & omnes erant ęquales in iure,ideo non posset committi fraus. Et dato quòd hic non committeretur aliqua fraus,vel grauaretur aliqua tribus,poterat tamen grauari,& satis erat suspitio,quòd grauaretur, cum quædam de tribubus haberẽt iudices pro parte sua,& aliæ non. Ad tollendum ergo omnia hæc conueniẽs fuit, vt de qualibet tribu ponerentur diuisores.

Quare de omnibus tribubus positi fuerunt diuisores, cum tamen non essent omnes habituri sortes. Quæst. VIII.

QVAERETVR vlterius, quare de omnibus duodecim tribubus ponebantur diuisores, cum nõ essent habiturę omnes duodecim tribus aliquas sortes, sed solum nouem, & dimidia,vt patet supra in litera.Causæ autem supra assignatæ solum militant pro illis tribubus,quę receptu ræ erant sortem, pro alijs autem, ad quas non attinebant sortes,nihil agunt.

Respondendum est, ꝙ tres fuerunt causæ ad hoc. Prima fuit propter honorem, nam vt dictum est si aliqua tribus de Israelitis non haberet æqualitatem honoris cum cęteris videretur esse despicabilior,& quia hoc Deus tollere volebat,ne orirentur inuidiæ & scandala,de omnibus tribubus fecit esse diuisores. Nec valet cum dicitur, quòd ad duas tribus & dimidiam nihil pertinebat de hoc, cum ipsæ nõ essent suscepturæ hæreditatem,quia licet non pertineret ad eas hæreditas poterat pertinere iudicium de hæreditate, immo melius ad ipsas quàm ad omnes alias, quia quilibet melius iudicat in causa aliena,quã in sua: propter hoc,

A quia non habet amorem ita ordinatum ad alterum,sicut ad seipsum secundum Arist.9.Ethico.ideo istæ tribus melius iudicarent,quia nihil ad eas pertinebat, & etiam illi viri, qui ponebãtur de singulis alijs tribubus quamquam ad ipsas tribus pertineret hæreditas, tamẽ illi non ponebantur,vt habentes ius in re, sed vt penitus alieni,nam non erant,vt procuratores, sed vt iudices. Secunda causa fuit, quia ista diuisio fiebat a tota communitate,ideo debebant poni iudices nomine totius communitatis,sed hoc erat, quòd ponerentur ali qui de singulis tribubus,ergo sic poni debuerunt. Patet hoc, quia quamquam terra Chanaan solis nouem tribubus,& dimidiæ diuidenda esset,tamen ad totum Israel pertinebat, & totus Israel iuit illuc ad pugnandum contra incolas terræ illius, cum iuerint illuc viri

B de duabus tribubus,& dimidia Iosue c.4.terra quoque duarum tribuum, & dimidię erat totius Israel, quia quamquam duæ tribus, & dimidia illam susciperent in hęreditatem,tamen totus Israel eis illam dabat, sic patet supra cap.32.cum dixit Moyses ad totum Israel, quòd si filij Gad, & Ruben, nollent transire Iordanẽ cum eis ad pugnandum darent illis locum habitandi inter seipsos in terra Chanaan, & si transirẽt cum eis, darent illis terram duorum regum Amorrhęorum, sed si non esset totus Israel non posset eam dare, ergo ad totum populum pertinebat, & pręcipue quia licet terra post diuisionem pertineret specialiter ad aliquas tribus, tamen ante diuisionem non pertinebat ad aliquam,sed ad totum populum, ideo ad diuisionem fa-

C ciendam non debebant poni viri specialiter de aliquibus tribubus,sed de toto populo, & hoc erat poni de singulis tribubus.Tertia ratio erat, quia conueniẽtius ponebãtur hic iudices de duabus tribubus, & dimidia quàm de omnibus alijs, quia pertinebat vtilitas diuisionis ad alias,& non ad duas, & dimidiam.Melius autem, & liberius quis iudicat cum neutra pars causę ei vtilis,vel inutilis est,quam cum aliquid eorum accidere potest,ideo conueniens fuit,vt de his duabus tribubus, & dimidia, sicut de cęteris assignarent diuisores.

Quare de tribu Leui nullus diuisor positus fuit. Quæst. IX.

D QVAERETVR amplius, quare de tribu Leui non fuit positus aliquis diuisor. Respondderi potest,ꝙ tribus Leui non erat susceptura aliquam sortem in aliquo loco terrę ꝓmissionis s̃.c.18.& Iosue c.13.ideo ad eam nihil pertinebat de his iudicare,aut diuidere: ad reliquas autem tribus pertinebat aliquid de possessione,ideo de qualibet earum debet poni iudex. Sed arguet aliquis, quia hoc modo non deberet poni aliquis diuisor de tribu Ruben,& Gad,quia istæ nullam partẽ accepturæ erãt, & tamen fuerunt positi aliqui.Dici potest igitur aliter ꝙ ad tribum Leui non pertinuit, ꝙ esset aliquis iudex de illa, quia non solum Leuitę non erant suscepturi sortem,sed etiam non erant ipsi de populo,nec includebantur nomine filiorum Israel: sic.n. Deus iusserat s̃.c.1.ꝙ non poneretur summa Leuitarum cum sum-

E ma filiorum Israel. Nec etiam de ipsis aliqui accipiebantur ad faciendum quidquam quod ꝑtineret ad populum,sicut patet de missione exploratorum,& similibus s̃.c.13.Etiam dato,ꝙ deberent poni aliqui diuisores de singulis tribubus, non debebant poni de Leuitis,qa Leuitę nõ faciebant tribũ, cum diuiderẽt Israel per 12.tribus,& nulla earum erat de Leuitis. Si tñ vellemus largè loqui aliquis de diuisoribus erat de tribu Leui cum Eleazar esset de Leuitis, & ipse ponitur hic vt principalis diuisor,sed nõ proprie est ipse de diuisoribus tribuũ. Et si de tribu Leui aliquis ponendus fuisset ꝑter Eleazarũ alius poneretur,sicut patet de Iosue,

qui erat de tribu Ephraim, & tamē præter ipsum fuit alius diuisor eiusdem tribus, vt patet in litera, eo quòd Iosue magis erat princeps diuisorum, quàm diuisor.

Ad quid ponerentur diuisores, cum diuisio futura esset per sortes. Quæst. X.

Qvaeret aliquis, quid proderat, quòd ponerentur diuisores terræ, quia concordia ꝑ eos facta nihil valeret, cum omnia postea sortibus dirimenda essent. Respondēdum est, quòd isti diuisores erant necessarij, & multum cōferebant, immo totum conferebant, quia dato, quòd sortes istæ, quæ ponebantur essent sortes communes, sicut istę quas nos ponimus, quæ a Deo specialiter nō reguntur, sed magis quadam temeritate fortunæ, adhuc essent necessarij diuisores: nam sortes nō possunt poni, nisi super aliquas partes diuisionis. Ista autem diuisio ab aliquo fieri debebat, & isti sunt, qui assignantur hic, ideo aliquid conferebant, quia necessarij erāt. Nec solum aliquid, sed totum, quia præter istorum diuisionem sortes nihil faciebant, isti namque primo diuidebant terram in tot partes, quot erant tribus, & secundum magnitudinem earū sic faciebant pro portione in ipsis partibus diuisionis, & tunc positis cedulis sortium proueniebat cuilibet tribui illa pars, quę assignata fuerat a diuisoribus, nec errabat vnquam sors, vt declaratum fuit supra cap. 26. & Iosue ca. 15. Oportuit igitur ad hoc assignari viros peritos, & circa hæc expertos, ne aliquam tribum grauarent. Nam si ipsi errarent in assignatione possessionum quantum ad magnitudinem, & paruitatem pro qualibet tribu, necesse erat, vt sortes etiam si a Deo mouerentur errarēt, sicut patet de sorte, quæ primo data fuit tribui Iudæ, & tamen erratum est in illa, ideo postea reducta est ad proportionem cum alijs, & quædam pars de ipsa decisa est, quam accepit in possessionem tribus Symeon, de quo late declaratum est Iosue capitu. 15. & 19.

An isti diuisores sint illi qui lustrauerunt terram describendo eam. Quæst. XI.

Qvaeretvr vlterius, an isti Diuisores terræ, qui hic ponuntur sunt illi, qui lustrauerunt terram describentes eam in volumine ad ponendum postea sortes, de quibus Iosue 18. cap. Dicet aliquis, quòd sic, quia isti diuisores positi fuerunt ad aliquid, sed non videtur esse aliquis actus proprius eorum, nisi describere terrā in partes, ergo ipsi fuerunt, qui descripserunt. Respondendum est, quòd non fuerunt isti, quia Iosue fuit de istis diuisoribus, vt patet hic, sed Iosue non iuit ad describendum terrā, vt patet Iosue c. 18. cum ipse dixerit viris, qui ibant ad describendum, quòd irent per talem, vel talem partem, ergo non fuerunt ipsi diuisores descriptores terrę. Itē patet hoc, quia dicitur ibi, quòd postquam isti viri descripserunt terram, redierunt ad Iosue, qui erat in Silo in castris, ergo non iuit cum eis. Item patet hoc, quia dicitur prælle. c. Eligite, de singulis tribubus viros, vt mittam eos, & describant terram, sed isti duodecim non poterant eligi, quia iam a Deo electi fuerāt, ideo oportet intelligi de alijs, quòd fuerint electi. Item patet, quia dicitur ibi, quòd de singulis tribubus eligerent viros ternos, sed hic de qualibet tribu solum fuit vnus acceptus, ergo non sunt isti, qui diuiserunt terram. Cum autem arguitur, quòd non videtur esse alius actus proprius istorum diuisorum, nisi describere terram, ergo ipsi descripserūt. Respondendum, ꝙ præter hoc ipsi habebant alios actus,

F scilicet facere diuisionem quando vellent, & ponere cedulas sortium, & assignare cuilibet tribui suam partem facta diuisione, sicut cum quis mittitur in possessionem iudicis auctoritate. Et hoc etiam, quod erat mittere viros ad describendum terram, pertinebat ad eorū iurisdictionem: nam cum ipsis delegatum esset, quòd terram diuiderent delegabantur omnia, sine q̄bus non poterat hoc commode finiri. sic extra de offic. deleg. c. pręterea.

Quare in tribu Ephraim positi fuerunt duo, in alijs autem vnus. Quæst. XII.

G Qvaeretvr vlterius, quare in tribu Ephraim fuerunt positi duo diuisores, scilicet Iosue, & quidam alius, vt patet infra, cū in qualibet tribu vnicus esset diuisor. Respondendum est, quòd diuisores erant proprie duodecim, quorū de qualibet tribu vnus erat, & in hoc non excedebat tribus Ephraim alias tribus, sed pręter hos fuerunt positi quidam principes, qui nō proprie sunt diuisores, sed principes diuisorū, & isti oportet, quòd essent de aliqua tribu, ideo in aliqua essent geminati. Sic fuit de tribu Ephraim, in qua specialiter datus est vnus diuisor, sicut in cęteris, & præter hoc fuit Iosue de eadem tribu. Iosue tamen non ponitur specialiter, vt diuisor, sed vt dominus diuisorum. Et patet, quia alias sicut ille vir, qui ponitur de tribu Ephraim nomi-
H natur specialiter diuisor pro illa tribu, ita etiam nominaretur ibi Iosue, sed non fuit nominatus.

Quare in tribu Ephraim fuerit positus præter Iosue alius diuisor. Quæst. XIII.

Qvaeretvr vlterius cum Iosue esset princeps diuisorum, & nihil minus haberet de iure in hac re quàm vnus de alijs diuisoribus, immo magis, quare fuit positus alius diuisor in tribu Ephraim pręter Iosue? Respondendum est, ꝙ Deus voluit de qualibet tribu dare vnum diuisorem, ideo debuit de tribu Ephraim dari vnus, sicut de cęteris, alioquin grauaretur ista tribus, fuit er-
I go assignatus specialiter vir, de quo infra, Iosue autem non fuit assignatus in diuisione specialiter, sed etiam si non assignaretur pertineret ad eum, quia ipse erat princeps populi, nihil ergo speciale dabatur tribui Ephraim, quòd Iosue esset diuisor, cum hoc competeret ei ex principatu suo. Non erat etiam conueniens, quòd ipse solus esset diuisor in tribu Ephraim: nam tunc videretur ipse esse tanquam vnus de diuisoribus aliarum tribuum, cum specialiter esset constitutus, sicut quilibet de illis: sed hoc non erat, quia Iosue habebat maiorem potestatem, quàm alij diuisores cum ipse iuberet alijs, & posset eos cogere ad describendū terram si ipsi essent negligentes. Hoc aliqualiter patet Iosue capitu. 18. vbi cum nec tribus peterent posses-
K siones, nec diuisores eis assignarent, Iosue dixit supplens negligentiam eorum, vsquequo marcetis ignauia, & non intratis ad possidendam terram, eligite de singulis tribubus ternos viros, &c. Itē non erat aliquid speciale in tribu Ephraim, quòd sumeretur Iosue in diuisorem tanquam si nullus sumeretur: sic enim de tribu Leui nullus fuit assumptus in diuisorem, & tamē Eleazar erat de diuisoribus, & erat de tribu Leui. Ideo dicendū, ꝙ duodecim viris assignatis, primo ꝓprie conuenit, ꝙ essent diuisores, quia præter istam assignationem non habebant aliud ius, Iosue tñ, & Eleazarus, quia erant principes populi, etiam si nō fuissent specialiter assignati in diuisores, cōueniret eis propter principatum suum.

An

An isti duodecim diuisores sint illi, qui iuerunt ad explorandum terram. Quæst. XIIII.

QVAERETVR vlterius, an isti duodecim viri, qui ponuntur hic sint duodecim, qui missi sunt in terram Chanaan ad explorandum eam, de quibus supra cap. 13. Dicet aliquis, ꝙ sic, quia ibi ponitur Caleb de tribu Iuda, & ipse ponitur hic. Sed dicendum, ꝙ nõ sunt isti viri, nam diuersa sunt nomina hic, & ibi, vt patet inspiciendo literam. Sed dicet aliquis, quòd non sequitur, quoniam interdum in scriptura nomina virorum, vel locorum sunt multiplicia, & cum in vno loco vnum nomen habuerint, alibi alijs nominibus appellantur, sicut sæpe dictum est. Sed hoc stare non potest, nam si esset vnus vir, aut duo quorũ nomina mutata essent, forrassis esset opinabile, sed hic sunt duodecim viri, & duodecim patres eorum, & supra ca. 13. ponuntur totidem viri, & patres sui, & non est cõcordia in aliquo nomine hic, & ibi, nisi in Caleb & patre eiꝰ: ergo satis videtur, quòd non sint ijdem viri. Sed quia adhuc ista probatio calumniabilis esset: dicendum aliter, scilicet, quòd isti non sunt illi, qui habentur ibi, nã de duodecim exploratoribus soli duo superfuerunt decem quippe coram toto populo subito perierunt, quando venerunt de explorando supra ca. 14. ideo alij viri sunt. Sed dicetur nunquid isti viri sunt duodecim principes tribuum duodecim, de quibus habetur supra ca. 1. Respondendum est, ꝙ non, quia nullum nomen eorum, quæ habentur hic ponitur ibi. Item solidius hoc probatur, nam omnes illi principes iam perierant, quia supra ca. 14. dicitur, ꝙ omnes qui erant a 20. anno supra numerati perituri essent, sed principes, q habentur s̃. ca. 1. computati fuerunt. Ergo iam mortui fuerant, quod patet, quia supra cap. 26. dicitur, ꝙ in numeratione ibi facta nullus fuit de viris, qui computati sunt in mõte Sinai, sed manifestum est, ꝙ illi principes, qui habentur supra c. 1. computati fuerunt ibi, ergo iam non erant superstites.

An isti duodecim possent esse principes tribuum, ita quòd essent filij præcedentium. Quæst. XV.

QVAERETVR amplius, an isti duodecim principes essent filij duodecim principum virorum, qui prius fuerant principes, ita vt isti possent esse principes tribuum. Ad hoc autem non sequitur inconueniens, quod ad præcedẽtia, quia licet principes, de quo supra cap. 1. nunc non superuiuerent propter sententiam datam, tamen filij eorum poterant superuiuere. Sed dicẽdum est, quod isti non erant filij eorum, quoniam hic ponuntur duodecim viri, & nomina patrum ipsorum, ergo deberẽt esse nomina principum, quæ habentur supra c. 1. & tamen nullum nomen istorum ponitur ibi: ergo videtur, quòd isti principes non habuerunt illos pro patribus, sed alios valde distinctos. Et si dicatur, ꝙ possunt esse nomina mutata, sicut sæpe eiusdem viri sunt multa nomina: dicendum non posse stare, quia forte hoc concedi posset in vno, vel in duobus: sed hic ponũtur nomina patrum duodecim principum, & nullum eorum est idem cum illis, quæ habentur supra ca. 1. ideo nõ sunt isti filij eorum, & hoc necessarium est, & hoc fortassis aliquis concedet. Sed dicet, ꝙ isti sunt nepotes illorum principum, qui habentur supra cap. 1. & sic ponuntur hic, tanquam principes tribuum, cum veniant de progenie principum, & tamẽ nomina patrũ suorum non sunt illa, quę habentur supra c. 1. quia illi non sunt patres eorum, sed aui. Sed hoc non est satis verisimile: nam dato quòd multorum istorum patres perijssent & aui, ita ꝙ isti essent nepotes illorum prin-

A cipum, qui habentur s̃. c. 1. tamen quòd omnium eorum patres perijssent non est verisimile, & tunc stantibus patribus aliquorum, s. ꝙ essent filij principum, q habentur s̃. c. 1. ponerentur hic nomina aliquorum illorum cum hic describantur isti principes cum patribus suis, sed non est, quoniam nullius eorum ponitur hic nomen, ideo isti nõ sunt filij, nec nepotes illorum.

Item patet, quia licet de cęteris esset aliqualiter calumniabile, tamen de Caleb manifestum est, ꝙ nõ sit de progenie illa, nam ipse ponitur tanquam princeps tribus Iudæ: ergo deberet esse filius, vel nepos Naason qui fuit princeps in tribu Iuda. s̃. c. 1. sed non est, quia filius Naason fuit Salmon, vt patet Matt. c. 1. in Genealogia Saluatoris. Et ipse hoc tempore viuens erat, etiã
B tempore, quo Israelitę venerunt in Iericho cum accepit Raab Ierichontinam in vxorem, ex qua genuit Booz Matt. c. 1. ergo debebat ille poni tanquam princeps in tribu Iuda cum esset filius illius, qui principatus est in monte Sinai. Et iste principatus veniebat per lineam generationis, s. secundum familias, ideo viuente Salmon non fieret princeps Caleb. non debet ergo dici, ꝙ isti duodecim viri sunt duodecim principes tribuum Israel: sed vocantur hic duodecim principes de singulis tribubus, non ꝙ assumerentur principes ipsarum tribuum, sed quòd de qualibet tribu assumptus fuit hic vnus vir, & ille erat princeps, s. diuisionis terrę, nam quia isti diuisuri erant totam terram Israelitis, & assignaturi eam, erant iudices ipsorum & principes. Vel dicitur, ꝙ isti erant principes de singulis tribubus,
C s. principes familiarum, vel domorũ: non tamen erant principes tribuum, & hoc sufficit. Si aliquis autẽ semper contenderet, ꝙ isti essent principes tribuum, oportebat ꝙ diceret, ꝙ principatus in Israelitis non veniebat per progeniem ĩ qualibet tribu, quia cum Naason fuisset princeps, vt patet s̃. ca. 1. debebat filius eius Salmon esse princeps, sed non ponitur hic ipse, & tũc superuiuebat, vt dictũ est. ergo necesse est, ꝙ vel isti non sint principes tribuum, vel principatus non veniat per lineam progeniei. Sed hoc falsum est, quia in veteri testamento omnia per progeniem deriuabãtur, tam in spiritualibus, quam in temporalibus. Nam in spiritualibus summo sacerdoti succedebat filius eius in summum sacerdotem: Exodi 29. & Leui. c. 6. etiam in mi
D noribus sacerdotibus hoc apparet, quia non erant minores sacerdotes, nisi qui essent de stirpe sacerdotum. Siquis autem de alijs conaretur accedere ad ministrãdum moriebatur, vt patet supra ca. 3. In temporalibus quoque idem modus erat. nam reges per successionẽ veniebãt, vt patet ex processu tertij, & quarti libri Regum, ergo isti principes per successionem quoque venirent, & consequenter non essent isti principes tribuum, vt dictum est, sed essent alij aliqui principes ad hoc assignati, vt diuiderent terram.

CAP. XXXV.

E HÆC quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribꝰ Moab supra Iordanem contra Iericho: Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis, quæ a muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur. Contra Orientem duo millia erunt cubiti,

Iosue 21.

Vrbes Leuitarum.

cubiti, & contra Meridiem similiter erunt
duo millia, ad mare quoque, quod respicit
ad Occidentem, eadem mensura erit, & se-
ptentrionalis plaga æquali termino finietur.
Vrbes fugitiuorū. Iosue 2. Eruntque vrbes in medio, & foris suburba-
na. De ipsis autem oppidis, quæ Leuitis da-
bitis sex erunt in fugitiuorum auxilio separa
ta, vt fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem:
& exceptis his alia quadragintaduo oppida,
id est, simul quadraginta octo cum suburba
nis suis. Ipsæque vrbes, quæ dabuntur de
possessionibus filiorū Israel, ab his, qui plus
habent, plures auferentur, & qui minus, pau
ciores. Singuli iuxta mensuram hæredita-
tis suę dabunt oppida Leuitis.

H*Aec quoque*. Dicto de diuisione terrę quæ
fiebat per sortem. Hic agitur de diuisione
terrę sine sorte, & tangūtur duo: primum
de Leuitarum habitaculis: secundo de fu-
gitiuorum receptaculis, ibi. *Ait dominus ad.*

An quæ sequuntur fuerint post præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum de ordine huius ad præcedē-
tia dubium est, an fuerint ante illa, vel post.
Et dicendum, quòd tam istud quam illa di-
cta sunt in eadem mãsione, scilicet in vltima.
Quod satis apparet ex principio literæ, scilicet. Hæc
quoque locutus est dominus in campestribus Moab,
ergo etiam præcedentia ibi fuerat locutus. Et ex hoc
etiam patet, ꝙ non fuerunt hæc in temporibus mul-
tum differentibus, quia tempus quo in mansione vlti
ma Israelitę steterunt antequam ista dicerentur, fuit
minus quàm quatuor mensium, quia Moyses dixit
ista, & ipse mortuus est in principio mensis 11. post
recitationem Deuteronomij, quam fecit prima die
mensis. 11. Deuterono. capit. 1. sed ad mansionem istā
vltimam venerunt Israelitę forte in septimo mense,
vel in octauo. Nam in principio mensis quinti anni
huius 40. erant Israelitę in monte Hor, cum hoc tem-
pore mortuus fuerit ibi Aaron supra capit. 33. & post
hoc circuierunt multo tempore montem Seir, vt col
ligitur supra cap. 21. & Deuterono. ca. 2. Etiam pugna-
uerunt contra Amorrhæos, & ambulauerunt per plu
res mãsiones, ergo pro omnibus istis flueret tempus
duorum mensium, aut amplius, & sic in septimo mē-
se venerunt ad mansionem vltimam, vel aliquantum
post, ergo in tempore intermedio septimi, & vndeci-
mi mensis dicta fuerunt, & facta omnia, quæ haben-
tur a cap. 22. vsque ad finem: ergo non fuit multum
tempus inter ista, & illa quomodocunque se habeāt.
Satis tamen dicendum, ꝙ hic sit ordo consequens, li-
cet constare non possit: nam ista sunt præceptiua pu-
re, & non est in eis aliquid historicum ſm quod co-
gnosci possit de ordine pręcedentium ad hoc, in scri-
ptura tñ nunquam est recedendum ab ordine eius, ni
si propter aliquam causam apparentem, s. ꝙ ex aliquo
loco appareat, ꝙ non fuerit ille ordo rerum gestarū,
qui mõstratur in litera: potissime, quia hic videtur fie-
ri quædam continuatio, cum dicatur: Hęc quoque lo-
cutus est, idest non solum præcedentia Deus manda-
uit Moysi, sed etiam ista, ergo prius illa quàm ista di-
cta videntur. *Hæc quoque locutus est dominus ad Moysen.*

F Idest etiam ista præcepta, quæ habentur hic dedit illi,
nam generale erat, ꝙ Deus non loqueretur ad popu-
lum per seipsum, vel per Angelum, sed loquebatur
ad Moysen, & ipse illud populo significabat. *In cam-
pestribus Moab*. Ista est mansio vltima in deserto apud
Iordanem, & vocantur campestria quædam loca non
penitus plana, quę sunt inter descensum de mõtibus
Abarim, & Iordanem, & sunt ibi duę mansiones, s. cā
pestria, & planiora loca, vt patet supra cap. 33. Istud au
tem intelligitur de vltima mansione: quæ erat in Bel-
sethim in planioribus locis Moab. Vocantur autem
campestria Moab, quia ista terra pertinuit olim ad ter
ram Moab, sed rex Sehon tulit eam de manu Moabi-
tarum. *Contra Iericho.* Idest ista campestria sunt dispo-
G sita contra vrbem Iericho, s. ꝙ est Iericho occidenta-
lis respectu istorum campestrium, quia Iericho est in
parte Orientali terrę Chanaan, terra autem campe-
strium Moab est magis Orientalis, quàm tota terra
Chanaā, & est in extremitate Occidentali ipsius, ideo
erat contra Iericho, s. ꝙ ista sunt coniuncta Iordane in
terposito. *Super Iordanem.* Idest mansio ista erat su-
per Iordanem, s. apud illum. Et dicitur esse supra, quia
erat in locis eminentioribus, cum Iordanis fluat per
humiliora loca, sic enim dicitū semper de aqua, ꝙ est
sub terra, quia descendit ad partes eius proniores, sic
dicitur Psal. 23. quia super maria fundauit eum, & su-
per flumina præparauit eum, idest orbis terræ est sup
maria, & flumina. *Præcipe filiis Israel*. Ista, quę sequū-
tur dabantur per modum præcepti, quia obligabant
H totam multitudinem, & sic poni oportuit: nam si ista
spontanea essent, fortassis non darent Israelitę Leui-
tis de vrbibus suis ex auaritia, & sic non haberent Le-
uitę locum manendi in terra Chanaan. *Vt det Leui-
tis de possessionibus suis*. Hic vocantur Leuitę omnes, si-
ue de genere sacerdotum, siue de simplicibus Leui-
tis, aliquando tamen soli minores Leuitæ vocanī Le-
uitę, & alij vocantur sacerdotes, sed hic Leuita signifi-
cat stirpem, & non ministrationis gradum. Istis iube-
bat Deus dari vrbes ad habitandum, & suburbana ad
alenda pecora, quia ipsi non habebant aliquam partē
terræ eis correspondentem: tota quippe terra diuisa
fuit per duodecim sortes, secundum numerum duo-
I decim tribuum Israel. Pro Leuitis autem nihil resta-
bat, quod diuidi posset, sed quælibet tribus dare debe-
bat Leuitis de vrbibus suis ad habitandum, vt infra
dicitur.

*Quare Leuitæ non acceperunt sortem cum alijs tribubus, cum ip
si essent vna tribus de tribubus. Quæst. II.*

QVAERET aliquis, quare Leuitę non acce-
perunt sortem cum cęteris Israelitis, cum
essent vna de tribubus Israel.
Respondetur, quòd hoc factum est, ne
grauarentur cæteræ tribus, nam nihil habebant Israe-
litæ, nisi terram illam de cuius fructibus alerentur: Le
uitis autem datum fuit aliquod ius speciale super reli-
quas tribus, s. ꝙ acciperent ab eis omnium fructuum
K decimas, & primitias, & redemptiones primogenito-
rum, & iura sacrificiorum, & reliqua, de quibus supra
cap. 18. Ista autem, vt declaratum fuit ibidem, sunt ma
ioris precij, quàm fructus vnius, vel duarum sortium
quolibet anno. Nam etiam solæ decimæ erant plus,
quàm fructus vnius sortis, quia erant duodecim sor-
tes, & dabātur decimę de illis: si ergo superadderetur
Leuitis sors terrę efficerentur diuites in immensum,
& essent multo excellentiores reliquis tribubus, & da-
retur locus inuidiæ illis. nunc autem cum Leuitę nō
haberent aliquam partem terrę, reliqui Israelitæ spon
te dabant sibi iura, quæ valerent plus quàm vna sors,

&

& etiam ipsi non grauabantur: nam alio modo quantum dabatur Leuitis adimebatur alijs tribubus, nunc autem nihil illis tollebatur. Item non debuerunt Leuitę accipere sortem, quia nihil profecisset eis, erat ꝗ pe terra ista ad colendum, sed Leuitæ non poterant occupari in cultu cum haberent ministeria Dei in sanctuario, maxime autem sacerdotes, qui nimis occupabantur, ideo perderetur terra sine cultore, reliquæ autem tribus terram colebant, quia non vacabant alijs operibus, ideo eis conueniebant sortes. Ob hoc autem Leuitis solum datę sunt vrbes ad habitandum, & suburbana ad pascendum pecora: nullę autem segetes, vel vineæ ad colendum traditę sunt. Item si Leuitis fuisset data aliqua sors, illi habitassent simul, sicut quælibet alia tribus accipiebat simul totam sortē suam, sed hoc non conueniebat, quia tunc nō possent ire faciliter ad ministrandum ad Sanctuarium domini: nam mutabatur Sanctuarium de loco in locum, ideo cum ad vnam extremitatem, vel partem regni Sanctuarium moueretur, esset difficile sacerdotibus & Leuitis ire ad illam partem, si autem loca sua essēt dispersa per terram Israel ad quamcunque partem Sāctuarium moueretur semper essent ibi aliqui Leuitę, & sacerdotes, & sic conuenienter fieri debuit, vt nihil haberent, sed ab alijs reciperent, & tamen non erant vrbes istæ datę penitus in Eleemosynam, cum cogerentur Israelitæ dare ex mandato Dei, & Leuitę habētes vrbes illas erant domini earum, sicut quęlibet tribus erat domina vrbium suarum. Erant tamen priuilegiatę vrbes Leuitarum, quòd non possent vendi alijs tribubus. De quo Leui. cap. vlti.

De possessionibus suis vrbes ad habitandum. Idest non accipiebant Leuitę partem aliquam terræ per seipsos a principio, quia hoc esset accipere sortem, sed solum recipiebant de possessionibus Israelitarum, scilicet, ꝙ inter Isaelitas primo diuidebatur sorte tota terra, & cum prouenisset tribui cuilibet pars vna de illa accipiebantur aliquę vrbes pro Leuitis. Et quamquam Leuitę haberent vrbes 48. sicut infra patet, tamen non dicebantur habere possessionē, sicut Israelitę, & hoc propter duo. Primo quia licet Leuitę haberent vrbes, tamen non habebant eas per sortem tanquam competeret eis ius diuidendi terram primo, & accipiendi partem, sed accipiebant vrbes istas per dationem aliarum tribuum, quęlibet enim dabat aliqua loca. Secūdo non dicebantur Leuitę habere possessionem, quia possessio, vel sors magis pertinet ad agros, vel vineas quàm ad ciuitates, & habitacula, cum ex illis habeatur vitę sustentatio, ex his autem non, sed Leuitę non acceperunt aliquos agros, sed solas vrbes, & suburbana, vt patet infra, ideo non dicebantur habere possessionem. & dicitur hic, quòd erunt vrbes ad habitandum, scilicet, quòd non indigebant eis Leuitę ad aliquem alium vsum, nisi ad habitationem, ideo quamquam nomine ciuitatis intelligerentur termini eius, tamen cum dabatur ciuitas aliqua Leuitis non dabantur agri, nec rura illius vrbis, quia ad habitandum solum erant vrbes datę, & non simpliciter. Dicitur autem, quòd si in istis vrbibus essent aliqui reditus, vt pote vectigalium, vel aliorum modorum, non pertinebant ad Leuitas sed ad tribum quę dedisset talem vrbem, etiam si intra ciuitatem essent aliquę lapidicinę, vel aurifodinę, vel minerę aliorum metallorum, vel similia non pertinebāt illa ad Leuitas, sed ad illos, qui dederant vrbem. Etiam totum territorium cuiuslibet vrbis vinearum, & agrorum, & viculorum non pertinebat ad Leuitas, sed ad dantes vrbem pręter mille passus in circuitu vrbis ad quamlibet partem, vt infra patet.

Quo Leuitæ habēdo 48. vrbes non dicebantur habere possessionem.

Et suburbana eorum per circuitum. Dicuntur suburba-

A na spatia adiacentia vrbi, quasi sub vrbe posita, & erāt ista suburbana mille passuum versus omnem partem, vt patet infra, & erant ad alenda pecora.

Vt ipsi in oppidis maneant. Idest vrbes erant, vt habitarent in eis Leuitę. Vocantur hic oppida vrbes, & villę: nam scriptura non distinguit vrbes a villis, sicut nos vulgariter loquentes distinguimus, sed omnia loca murata vrbes vocantur. In istis manebant Leuitę, & in his, vt communiter erat Sanctuariū domini, vel locus sacrificandi.

Sed dicet aliquis quomodo Leuitę manebant in diuersis vrbibus, quia ipsi debebant esse in Sanctuario ad ministrandum coram Domino semper?

Quo Leuitę stabant in diuersis vrbibus, cum debebant esse ī Sāctuario.

Respondendum est, ꝙ Leuitę, & sacerdotes erant B valde multi, scilicet tota vna tribus, & non possent capi in aliquo loco quantumcunque ille esset magnus, sed erant diuisi per plura loca. Etiam ista diuisio erat quoniam Leuitę non debebant semper esse in loco Sanctuarij ad ministrandum, sed seruiebant per vices tam sacerdotes, quàm Leuitę minores, vt colligitur primo Paralipo. a cap. 23. vsque ad 26. nam erant factę sortes inter sacerdotes, & vna ministrabat vno tempore, & alia alio, inter Leuitas quoque eodem modo erant diuisiones. Istud fuit tempore Dauid, qui hęc ordinauit primo Paralipo. cap. 26. sed etiam tempore Moysi, & toto tempore ante Dauid fuerunt inter sacerdotes, & Leuitas diuisiones ministrorum, scilicet, quòd non ministrabant omnes semper, sed qui ministraturi erant veniebant de vrbibus suis, & manebant C in Sanctuario statuto tempore, deinde reuertebantur in oppida sua succedentibus alijs in ministratione. Sic patet de Zacharia patre beati Ioannis, qui fuit de sacerdotibus, & ministrauit, Luc. cap. 1. sed completo tempore ministrationis suę dicitur ibidem, quòd iuit ī domum suam, quę erat in deserto Iudęę. De tempore etiam Moysi dicitur, quòd si Leuitę, qui manerent in vrbibus desiderantes locū Sanctuarij vellent illuc ire, & ibi semper manere, daretur eis semper portio, quę consueuerat dari assistentibus, & pręter hoc id, quod debebatur eis in vrbibus suis, ergo non obligabantur Leuitę sacerdotes manere in loco Sanctuarij semper, nec manebant, vnde oportebat, quòd haberent alia D oppida.

Et suburbana sint pecoribus, atque iumentis. Idest suburbana vrbium assignabuntur pro pecoribus, & iumentis. Differunt enim pecora a iumētis, quia pecora sunt animalia pertinentia ad cibum: sicut bos, ouis, & capra, dum non sint volatilia nec aquatilia: iumenta vero sunt animalia pertinentia ad humanum adiutoriū ab adiuuando dicta, & ad cibum non pertinent, sicut equus, mulus, asinus, & chamelus. Indigebant autem Leuitæ suburbanis ad pascua istorū animalium, quia in istis abundabant nimis, & non indigebāt agris, nec vineis. Cuius causa patet, quia Leuitę accipiebant omnes decimas, & primitias de omnibus fructib⁹ terrę, & de animalibus, ideo sufficienter inde haberent alimentum, nec oportebat, quòd aliquam terram colerent ad habendum fructus, ideo non fuerunt dati a- E gri nec vineę, sed sola suburbana ad pascua. Etiam non possent sacerdotes, & Leuitę vacare culturę terrę ad plenum propter ministrationem, quam habebant in Sanctuario, pascuis autem egebant, quia habebant multa pecora, & iumenta super alias tribus: nam recipiebant Leuitę decimas omnium animalium, de quo Leuitici capitu. vigesimoseptimo. habebant etiā animalia de primitijs, multa quoque de votis, & oblationibus alijsque iuribus sacerdotalibus, de quibus supra capitu. decimo octauo. Vnde necesse erat abundare nimis in animalibus, & pro his danda erat Leuitis terra multum pascualis, habebant autem Leuitę ciuitates

tates breuiorum terminorum. Nam quæcunque ciuitas ipsorum habebat solum in circuitu mille passus siue magna, siue parua esset. Aliæ autem ciuitates Israelitarum habebant maiores terminos, & hoc, quia vrbes Leuitarum non habebāt agros, & vineas ad colendum, sed solum loca pascualia, vrbes autem aliarum tribuum habebant agros, & vineas, & pascua, & in hoc Leuitę non erant multum onerosi alijs Israelitis cum parum acciperent de terra, quam ipsi colere possent.

Quæ a muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tenduntur. Ponitur mensura suburbanorū, scilicet, quòd non acciperent Leuitę totum terminū ciuitatis cuiuslibet, quæ daretur eis pro pascuis, sed erat determinatum spatium, scilicet mille passuū ad omnem partem, reliquum autem de terminis vrbiū istarum pertinebat ad illas tribus quarum erāt vrbes, & in hoc non erat differētia, siue essent vrbes magnę, siue paruę, quia quęlibet solum habitura erat mille passus per circuitum.

Quomodo computarentur suburbana ciuitatum, quæ dabantur Leuitis. Quæst. III.

QVAERET aliquis de istis vrbibus, quæ dabātur Leuitis: quomodo computarentur suburbana earum per mille passus, scilicet si in hoc medio essent agri, vel vineę, an deberent computari de suburbanis, vel non. Si enim dicatur, quòd debebant computari, videbitur fortassis inconueniens, quia Leuitę non habituri erāt agros, aut vineas, sed solum pascua, & hoc modo haberent agros, & vineas. Etiam grauarentur Israelitę cum Leuitę reciperent agros eorum. Si autem dicatur è contrario, quòd non computabantur agri, & vineę, stat inconueniens, quia tunc non possent habere Leuitæ loca pascuorum: nam debebant computari isti mille passus a męnibus vrbium, vt patet in litera, sed contingit, vt communiter in locis coniūctis vrbi esse agros, & vineas, ergo possent habere Leuitę mille passus in circuitu vrbium, ī quibus pauca essent loca pascualia, & sic fraudarentur Leuitę.

Sciēdum igitur, quòd computatio ista fiebat a męnibus vrbium continue vsque ad mille passus per circuitum ad omnem partem, & omnia loca media debebant redigi in pascua, vnde licet ibi essent agri, vel vineę aut arbusta, quando istę ciuitates datę sunt Leuitis, debebant relinqui omnia pro pascuis, ita vt amplius non essent ibi vineę, vel segetes. & sic non fraudabantur Leuitę quantum ad suburbana eis debita.

Et quando arguitur, quòd Leuitę non debebant habere agros, aut vineas, verum est quantum ad hoc: quòd non colerent illos ad percipiendum inde fructus, sed bene poterant habere ad redigendum in pascua pecorum, & iumentorum.

Et quando dicitur, quòd grauarentur alij Israelitæ quia tollerentur eis agri: dicendum, quòd grauamen est si præsupponatur, quòd ipsi habituri erant omnes agros, sed hoc modo etiam dicetur, quòd grauarentur cum darentur Leuitis aliquę vrbes, vel suburbana cum primo pertinerēt omnia ad Israelitas, sed in hoc nemo dicit eos grauatos cum Deus sic statuerit, vt darentur quędam vrbes Leuitis cum suburbanis, ergo nec debent esse grauati, si darentur eis agri, qui erant apud vrbes ad redigēdum in pascua pecorum.

Sed arguetur, quòd nullo modo conuertebantur isti agri in pascua, quia isti dabantur tribubus, ad quas pertinebant vrbes illę, ergo non conuertebantur in pascua. Antecedens patet, quia Iosue 21. capit. cum dicitur, quòd ciuitas Hebron pertinebat ad Caleb, &

F postea fuit data sacerdotibus, sed agros eius, & viculos possedit Caleb.

Respondendum est, φ hoc intelligitur de agris illis, qui non erant suburbana: nam ciuitas ista habebat rura multa, & magnum territorium: demptis ergo mille passibus in circuitu ciuitatis reliqua pertinuerūt ad Caleb siue agri, siue territoria, agri tamen qui erant in istis mille passibus redacti in pascua, & isti non pertinuerunt ad Caleb.

An si in suburbanis essent aliqua rura essent Leuitarum. Quæst. IIII.

G QVAERETVR vlterius, si in istis suburbanis vrbium essent aliqua rura an pertinerēt ad Leuitas, scilicet, vt habitarent in eis, sicut in vrbibus, vel non.

Respondendum est, quòd rura, & viculi adiacentes vrbibus non pertinebant ad Leuitas, sed ad illos, quorum erant illę vrbes, sic patet de Hebron: nam Iosue capitu. 21. dicitur, quòd Caleb possedit agros Hebron, & viculos eius, & vrbs mansit Leuitis. Videtur ergo, quòd licet essent viculi in territorijs vrbium, nō pertinerent ad Leuitas, sed ad Israelitas. Et causa est, quia non dabantur Leuitis, nisi vrbes, & suburbana ad alenda pecora, sed non poterant conuenienter viculi, vel rura redigi in suburbana, ergo licet essent intra suburbana non pertinerent ad Leuitas, erat tamē hoc, quòd si illi viculi haberent prædia quęcunque,
H vel territoria, quę non distarent ab vrbe per mille passus, computabantur etiam illa in suburbanis Leuitarum, & sic per accidens nocebatur talibus locis, quia licet non essent ipsa loca danda Leuitis, tamen partes territoriorum suorum auferebantur eis, & incipiebant habere ista loca territoria sua distantia ab eis, nullus tamen viculorum, vel rurum cedebat Leuitis ad habitationem, quia iam haberent vltra id, quod Deus dederat, scilicet vltra 48. vrbes, quas solum tradidit ad habitationem illis.

Contra Orientem duo millia erunt Cubiti. Hic determinatur magis in speciali mensura suburbanorum, scilicet, quòd quęlibet ciuitas haberet contra Orientem
I duo millia cubitorum pro suburbanis, & totidem versus omnem partem.

Quare deberent describi suburbana, vbi non essent per mille passus. Quæst. V.

QVAERET aliquis quid si istę vrbes essent in extremitatibus regnorum, ita quòd aliqua earum non haberet duo millia passuum vsque ad cōfinia alterius regni, quomodo debebant ibi describi suburbana.

Respondendum est, quòd vrbes datæ Leuitis non fuerunt datę per sortem, quia tunc potuisset euenire, quòd aliquę vrbes fuissent eis datę in extremitate regnorum, vel in locis separatis, sed fuerunt datæ ex electione, scilicet, quòd ipsi, qui erant de aliqua tribu
K de vrbibus suis eligebant aliquas, quas darent Leuitis, vt declaratum fuit Iosue capitu. 21. & tunc poterant eis dare tales vrbes, quę non essent in extremitatibus regnorum, nec paterentur istud inconueniens. Sic quoque esset de vrbibus, quę erant in visceribus ipsius terrę Chanaan, quia aliquę essent, ita coniunctę alijs ex aliqua parte, quòd non possent ibi assignari spatia suburbanorum, quin alijs vrbibus aliquid adimeretur de territorijs suis.

Et tunc dicendum, quòd aut istę vrbes erant in extremitatibus sortium, scilicet, quòd illa vrbs, quę deberet dari Leuitis de tribu Iudæ esset in confinio sortis

tis Beniamin, & essent, ita coniuncta, quòd non possent assignari i suburbana, nisi adimeretur aliquid de terra sortis Beniamin.

Et tunc dicendum, quòd tales vrbes non poterant dari Leuitis, quia aut fraudarentur Leuitę, scilicet si darentur eis suburbana non habentia duo millia cubitorum, vel grauarētur, qui essent de tribu Beniamin cum tolleretur eis aliquid de territorijs suis ad dandum Leuitis. Si autem essent istæ vrbes in medio sortium, vtpote in sorte Beniamin essent aliquę duæ vrbes, quarum territoria vnius versus aliam non erāt duorum millium cubitorum.

Tunc dicendum, quòd bene poterant dari tales vrbes Leuitis, quia id quod deficiebat vni vrbi de territorio, suppleret de territorio alterius vrbis, & in hoc nulli præiudicabatur, quia tota gens vnius tribus poterat mutare terminos vrbium antequam esset ius alicui quęsitum specialiter, scilicet ante diuisionem factam, & sic accidit in vrbibus datis Leuitis, quoniam cum Israelitę acceperūt sortes suas antequam specialiter possiderent separauerunt vrbes, quas daturi erāt Leuitis, vt colligitur ex processu Iosue decimonono, & vigesimoprimo capitu. vbi post factam diuisionē terræ Chanaan inter tribus Israel in Silo ponitur de separatione vrbium pro fugitiuis, & de vrbibus Leuitarum, & hoc antequam recederent Israelitę de Silo, sed antequam inde recederent, nondum acceperat aliquis specialiter possessionem, ergo ante diuisiones speciales tribuum quantum ad partes correspondentes in familijs suis, & domibus fuit facta separatio ciuitatum pro Leuitis, & sic potuerunt hęc conuenienter fieri.

Quomodo concordari debent ista dicta quòd suburbana sint extensa per mille passus, & post dicat per duo millia cubitorum. Quæst. VI.

QVAERET aliquis, quomodo ista litera stare possit, quia supra dicitur, quòd suburbana extendebantur spatio mille passuum, & hic dicitur, quòd extendebātur spatio duorum millium cubitorum.

Aliqui respondent, quòd tantum continetur in mille passibus, sicut in duobus millibus cubitorum, & sic est eadem mensura, licet nomina sint diuersa.

Sed hoc non tenet Nicolaus nec Hebręi. Etiam arguunt, quia hoc est contra quantitatem quam cōmuniter assignamus passui, scilicet quinque pedes, cubito autem damus duos pedes, ideo mille passus essent duo millia, & quingenta cubitorum.

Ad hoc respondent isti, quòd passus solum continet quatuor pedes, & sic mille passus sunt duo millia cubitorum.

Sed contra hoc stat argumentum, quia in Hebræo semper ponitur cubitus: nam primo nominantur mille cubiti, & deinde duo millia cubitorum, & sic non stabit, quòd ista mēsura sit eadem, ideo aliqui Hebręi dicunt, quòd ciuitates Leuitarum habebant in circuitu mille cubitos, deinde duo millia cubitorum, & sic habebat quodlibet oppidum in circuitu tria millia cubitorum, siue leucam, & dimidiam, vt aliqui computant.

Sed ponuntur mille cubiti distincti, quia in primis mille cubitis, qui erant coniuncti ciuitati non plantabantur vineę, nec colebantur agri, sed solum erant ad recreationem hominum, & ad pastum animalium, alij duo mille cubiti poterant esse pro plantationibus, vel quibuscunque vsibus, & sic dicunt, quòd potest concordari litera Hebraica cum litera nostra dicendo, quòd accipiatur passus, & cubitus pro eodem, vt

A sicut in Hebręo dicitur mille cubitorum, ita dicatur hic mille passuum. Et si arguatur, quòd valde maior est quantitas passus, quàm cubiti.

Respondetur, quòd passus secundum aliquos est quinque pedum secūdum alios est quatuor. & potest accipi passus dupliciter, scilicet aut pro quantitate occupata inter pedem, & pedem mouentis se, aut pro quantitate ista addita quātitate, quæ sub pedibus est. *Passus quātitas.*

Secundo modo passus continet quatuor pedes, & est duplex ad cubitum, primo modo accipiendo passus continet duos pedes, quia inter pedem, & pedem duo pedes spatij continētur, & isto modo cubitus est equalis passui, & sic volunt intelligere quod litera nostra accepit, scilicet, quòd per mille passus intelligeret

B mille cubitos. Sed in hoc est duplex error, primus quia iste sensus non potest applicari literę nostrę: secundus quia non potest stare secundum veritatem.

De primo patet, quia in Hebræo ponitur hic cubitus tam in primo quàm in secundo, & nunquam ponitur passus. Si autem litera nostra voluisset intelligere cubitos per passus quare vteretur ista obscuritate loquendi, potissimum quia deuiat ab Hebręo, & non erat aliqua causa ad deuiandum, immo clarior sententia erat ponendo cubitos quàm passus? si forte vellet litera nostra intelligere sensum illum, quem litera Hebraica facit in cortice: ideo sensus literæ nostrę est, quòd solum essent mille passus, & isti sunt duo millia cubitorum: nam cubitus continet duos pedes, & pas-

C sus continet quinque si accipiatur vnus passus, & tamen quando accipiuntur multi continue passus continet quatuor pedes. Et causa est, quia inter pedem, & pedem mouentis se sunt tres pedes, & duo pedes terrę sub pedibus eius erunt quinque, sed si hoc accipiatur in vno passu non poterit accipi in multis continuatis, quia iam pro sequenti passu solum manerent quatuor pedes, ideo in mouente se continue si accipiantur passus vniformiter necesse est accipi quatuor pedes in quolibet passu, scilicet tres pedes terræ inter pedem, & pedem mouentis se, & quantitas terrę sub vno de pedibus eius, terra autem sub alio pede computabitur pro sequenti passu, & sic fieret continue in omnibus, ideo hoc dato sunt passus dupli ad cubitos,

D & ob hoc cum ponantur in Hebręo supra mille cubiti, & hic iterum duo millia cubitorum visum est impossibile literę nostræ, ideo concordando transtulit passus pro cubitis, in primo, & in secundo posuit cubitos eo, quòd tantum continet mille passus, sicut duo millia cubitorum. litera autem Hebręa est interdum multum confusa, & ponit vnum pro altero, & sic posuit cubitos primo quàm si posuisset passus, litera autem nostra voluit eam exponere, & posuit passus, & cubitos: manifeste autē apparet, quòd sit vtraque sententia supra, & hic, & isti cubiti non sint aliquid additum ad præcedentia, quia supra ponebatur terminus suburbanorum, scilicet, quòd essent mille passus. Hic autem declarat quomodo sint, scilicet ad Orientem duo millia cubitorum, idest mille passus, & totidem

E ad occidentem, & sic de alijs.

Secūdum horum erat, quòd sensus quem isti faciebant non potest stare: dicebant enim quòd erant tria millia cubitorum versus omnem partem, & in primis mille cubitis non poterant Leuitę aliquid colere de agris, vel de vineis, sed relinquebant pro pascuis, in duobus millibus autem cubitis sequētibus dicunt, quòd poterant plantare, & similia facere.

Sed hoc non stat, quia Leuitę non erant habituri agros, & vineas, sed solum pascua, alioquin non fieret aliquid speciale in eis magis quàm in alijs tribubus, sed darentur eis vrbes cum territorijs suis ad plantandum, serendum, & pascendum.

Sed

Sed hoc falsum est, quia non acceperunt ipsi hereditatem, sicut ceteræ tribus, sed solum ciuitates ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora Iosue capit. decimoquarto, ergo non poterant poni illi duo mille cubiti.

Item adhuc concesso, quòd Leuitę possent habere agros, & vineas, quod falsum est non deberet esse talis distinctio, scilicet, quòd in mille cubitis haberent pascua, & in alijs quodcunque vellent, siue agros, siue vineas, quia hoc nihil agit ad rem: nam dato, quòd possent habere agros, & vineas ipsi prouiderent sibi quantum de agris, & vineis, & quantum de pascuis habituri essent, sicut viderent expedire. Nec erat determinatio illa conueniens, quia alicubi sufficeret habere minus quàm mille cubitos, & alicubi non sufficerent. Item similiter debuisset esse in alijs Israelitis: nam ipsi habebant agros, & vineas, & pascua, & tamē fuit determinatum illis quantū haberent de pascuis, & quantum de agris, ita igitur fieret in Leuitis.

Ideo dicendum, quòd non potest stare sensus, sed redeundum ad sensum supra assignatum, ita quòd solum essent mille passus in circuitu, & isti sunt idem quod duo millia cubitorum per modum dictum, & hic solum explicatur, quod dicebatur supra.

Et contra Meridiem similiter duo millia. Scilicet duo millia cubitorum versus omnem partem. Ponuntur hic duo millia cubitorum, & quamquam ponantur hic solum versus quatuor puncta cęli, tamen intelligendum est ad omnem partem, quę est inter ista quatuor puncta, verbi gratia si fieret circulus, cuius centrum esset ciuitas, & semidiameter esset cubitorum duorum millium, tunc in omni parte arcus circunferentię distaret a cētro per duo millia cubitorum, & illud esset assignatio suburbanorum.

Ad mare quoque quod respicit occidentem. Idest ad partem Occidentalem. Sacra enim scriptura accipit mare pro occidente, quia loquitur secundum consuetudinem terrę Chanaan, quia in terra illa latus Occidentale clauditur a mari mediterraneo totaliter, vt patet præcedenti capitu. ideo nihil magis est dici ad occidētem, quàm ad mare, litera tamen nostra communiter transtulit ad occidentem quamquam in Hebræo ponatur ad mare. Et ratio est, quia licet respectu Hebręorum habitantium in terra Chanaan esset mare pars Occidentalis, tamen respectu nostri non est, ideo non esset cognitum quid significaret mare, hic tamē clarius ponitur, quia nō dicitur ad mare absolute, sed ad mare, quod respicit Occidentem, & tunc est sensus, quòd in terra Chanaan erant tria maria, duo ab Oriente, & vnum ab Occidente, ab Oriente namque vbi copulatur latus Oriētale lateri Meridiano est mare Sodomorum, quod alias vocatur mare mortuum, vel mare salsissimum, de quo præcedenti capitu. In eodem autem latere Orientali magis circa medium lateris est mare Genesareth, quod vocatur præcedenti capitu. mare Ceneret, & est in terra Galileæ, vnde vocatur mare Galilęę, vel Tyberiadis: Ioann. capit. sexto. tertium mare est ad Occidentem, & istud claudit totum latus Occidentale, est autem istud mare magnum, quia est Mediterraneū egrediens de Oceano. Alia duo maria non sunt proprie maria, quia nec sūt ipsum mare magnum, nec brachia eius, sed quędam magnę lacus. Hic autem intelligitur de mari magno, quod est ad Occidentem.

Eadem mensura erit. Scilicet duorum millium cubitorum. *Et a septentrionali plaga.* Scilicet a parte aquilonari: plaga enim significat partem mundi, & aliquādo significat vulnus, aliquando armaturam ceruorū, vel aliorum brutorum capiendorum.

Aequali termino finietur. Scilicet duobus millibus pas-

F sibus, ita quòd ex omni parte suburbana essent ęqualia. *Eruntque vrbes in medio, & foris suburbana.* Idest nō assignabuntur suburbana solum ad vnam partem vrbis, scilicet ad Occidentem, vel ad Orientem, sed ad omnem partem, & sic erant vrbes in medio, idest ex omni parte æquidistantes termino suburbanorum, sicut facto circulo centrum ab omnibus partibus eius æquidistat, & sunt suburbana foris, idest in circuitu.

De ipsis autem oppidis. Secundum aliquos incipit hic secunda pars capituli, scilicet de fugitiuorum receptaculis, secundum alios incipit infra. *Ait dominus ad Moysen.* Sed in hoc modicum differt. Et ponitur hic modus accipiendi vrbes pro Leuitis.

G Dictum enim fuerat, ꝙ de possessionibus Israelitarum darentur vrbes Leuitis cum suburbanis, hic autem determinantur, quot vrbes essent, & a quibus acciperentur, & quid de eis fieret. Et dicitur, quòd de vrbibus Leuitarum acciperentur ciuitates pro fugitiuis.

Quæ Leuitis dabitis. Scilicet, quando diuiseritis vobis terram etiam assignabitis vrbes pro Leuitis, & accipiuntur hic Leuitæ non pro ministerio, sed pro genere, quia omnes tam sacerdotes, quàm Leuitæ accipiebant vrbes.

Sex erunt in fugitiuorum auxilia separata. Idest sex vrbes erunt, ad quas possint confugere fugitiui. Isti sunt, qui fuderunt sanguinem inuoluntarij, ideo datur eis locus, in quo possint securi viuere vsque ad mortem summi sacerdotis, & postea redire in terram suam, vt H patet infra. Erant autem istę vrbes priuilegiatę, quòd homicidę ad eas confugientes non possent inde educi, nec ibi occidi: aliquando si aduersarius occideret hostem suū ibi dato, quòd iste reus esset, quia infringebat īmunitates locorum, iste occisor erat reus mortis, in quocunque tamē alio loco proximus occisi apprehenderet occisorem, poterat eum occidere impune, etiam si apud portam ciuitatis vrbis refugij, dum tamen non esset ingressus in eam, etiam si iste non esset reus mortis, vt patet infra. De istis autem sex oppidis sciendum, quòd non debebant vbicunq; signari, sed in locis proportionabilibus secundum distantiam, scilicet, quòd non ponerentur omnes sex vrbes I simul, vel in partibus separatissimis terræ Chanaan, sed terra illa mensuraretur, & assignarētur istę sex vrbes in ea secundum ęquidistantiam, scilicet, quòd essent diffusæ istæ vrbes per totam terram Chanaan. & tātum distaret vna ab alia, sicut alia ab altera, ita quòd non esset aliqua regio in terra Chanaan, quę haberet valde multū distantes omnes vrbes refugij. Causa huius est, quia aduersarius, scilicet propinquus occisi poterat persequi occisorem, & interficere eum, vbicūque apprehenderet ante vrbem refugij, ideo si multum distarent omnes vrbes refugij ab aliquo loco contingeret, quòd multi occisores innoxij antequam peruenirent ad vrbem refugij, occiderentur a propinquis occisorum, quod erat inconueniens. Ista causa redditur Deuteronom. capitu. decimonono.

K Sciendum vlterius, quòd istæ sex vrbes non solum fuerūt assignatę pro fugitiuis, sed etiam aliæ tres, quia iussit dominus Deuteronom. decimonono capit. tres alias assignari: fuit enim istud mādatum datum a principio de sex vrbibus, deinde Deuteronom. decimonono capitu. iussit Deus, quòd assignarentur tres alię vrbes pro fugitiuis cū dilataret Dominus terminos terrę Hebręorum.

Sciendum vlterius, quòd de istis sex vrbibus tres erant ante transitum Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidię, & alię tres in terra Chanaan. Primę tres fuerunt assignatę per Moysen, scilicet Bosor, Ramoth, & Gaulon Deuterono. capitu. quarto, alias autem

Sex vrbes fugitiuorum.

autem tres in terra Chanaan non assignauit Moyses, quia non transiuit Iordanem, sed precepit Israelitis, quod assignarent eas infra, cum dicitur: Quando trãsgressi fueritis Iordanem decernite que vrbes esse debeant in presidia fugitiuorum. ponitur tamen de illis vrbibus Iosue capitu. 20.

Quare vrbes refugij assignatæ fuerunt in terra Leuitarum, & non in terra aliarum tribuum. Quæst. VII.

QVAERET aliquis, circa hoc quare assignabantur vrbes refugij in terra Leuitarum, & nulla earum assignabatur in terra Israelitarum.

Respondendum, quòd hoc videbatur conuenire propter duo. Primo quia istæ vrbes non debebant esse coniunctę nimis, nec multum distantes, sed dispersę proportionaliter per ipsam terram Chanaan, & sic erat de vrbibus Leuitarũ, quia ipsi non habebant omnes vrbes simul, sed dispersas per terram omnium tribuum, ideo ibi conuenienter ponerentur, ideo pertinebat ad Leuitas habere vrbes istas, qa liberare a morte magis pertinet ad ministros Dei, quàm ad alios populares, ideo postea inolitum est, vt qui occiderint, vel aliquid praue commiserint ad ecclesias fugiant, vt ibi saluentur, non erant tamen eadem priuilegia ciuitatum refugij, & Ecclesiarum nostrarum. Nam in Ecclesijs liberantur homines quodcunque delictum fecerint exceptis quibusdam, de quibus extra, de immunitate Ecclesiarum per totum, & pręcipue in cap. inter alia. De hoc autem an esset eadem immunitas ciuitatum refugij, & Sanctuarij in veteri testamento, & an esset eadem immunitas Sanctuarij veteris testamenti, & Ecclesiarum nostrarum, & dato, quòd non esset, quare non fuit eadem immunitas ibi quæ hic, & an licuit, & quare in veteri testamento fuerunt vrbes refugij, & solum habuerunt priuilegia, quę habentur infra late declaratum est Iosue 20. capitu.

Quare primo assignatæ fuerunt sex ciuitates refugij, postea tres, & non omnes simul. Quæst. VIII.

QVAERETVR amplius circa assignationem ciuitatum refugij cũ assignatę fuerint sex a principio, & postea iussũ est de tribus, quare non assignatę fuerunt omnes nouem a principio.

Respondebit aliquis, quòd hoc fuit, quia a principio non habuerunt Iudæi terram, in qua assignarent istas tres vrbes. Nam viuente Iosue non fuit capta tota terra de manu hostium, sed latissima regio derelicta est hostibus, Iosue capitu. 13. & Iudi. cap. 3. Cũ autem illa terra capta esset, vel magna pars eius, debebant assignari tres vrbes, & hoc est, quod dicitur Deuteronomij decimonono ca. scilicet cum disperdiderit dominus Deus tuus gentes, tres ciuitates separabis tibi in medio terrę.

Sed arguetur, quòd debuissent ciuitates istę a principio designari quamquam non caperẽtur de manu hostium, postea autem cum essent captę deseruirent, vt ciuitates fugitiuorum: sic enim factum est de magna parte terrę Chanaan: nam tempore Iosue nõ erat capta tota terra. Iussit tamen dominus, quòd tota diuideretur, quia postea capienda erat: Iosue 13 capitu. & sic factum est: nam in sorte Iudæ prouenerunt ciuitates terræ Philisthijm Iosue cap. 15. & tamen illa non erat capta tũc, nec legitur fuisse capta, quin potius mãsit vsque ad destructionem Babylonicam, cum de ea prophetauerit tunc Zacharias capitu. 9. sic etiam fuit de terra Tyri, & Sidonis, quæ prouenerunt in sortem

A tribus Aser, & tamen non fuerunt captę, sed manserunt vsque ad tempus Saluatoris ibi Chananei: Iosue 19. & Matth. capitu. 15. & sic in ceteris tribubus.

Respondendum est, quòd non debuerunt tres ciuitates vltimę separari a principio, sed postquam esset tradita terra in potestate Iudæorum. Pro quo sciendum, quòd istarum nouem ciuitatum tres primę assignatę sunt ante transitum Iordanis, & alię sex assignãdę erant in terra Chanaan. De istis sex assignatę sunt tres immediate, vt Iudæi introierunt in terram illam, de quibus Iosue capit. 20. alię autem tres non fuerunt assignatæ, nec legitur, quòd postea fuerint assignatę, creditur tamen, quòd fuerint assignatę tempore Salo-
B monis, vel pauloante, cum tunc Iudęi peruenerint ad suam maximam potestatem. sed a principio non conueniebat, quòd assignarentur istę tres ciuitates, quia nescirent Iudei quantum de terra Chanaan prouenturum erat eis, nunquam enim fuit in eorum potestate tota terra Chanaan, quantum ad hoc, quòd ipsi habitarent in tota illa, licet fecerint sibi gentes illas tributarias. Si igitur a principio assignassent omnes vrbes, quæ assignandę erant, distinxissent eas secundum proportionem totius terrę Chanaan, & hoc non conueniret, quia cum nunquam fuit tota terra in potestate eorum, contingeret, quòd aliquę vrbes de assignatis essent in terra, quæ non caperetur, & non proficerent pro fugitiuis, ideo oportebat iterum assignari. Fuit ergo conueniens, vt a principio assignarentur tres vr-
C bes, & deinde cum peruenirent Iudæi ad maximam potestatem suam assignarentur alię tres secundum ꝓportionem illius terrę captæ, & non secundum proportionem ipsius terræ Chanaan: quæ si tota fuisset Iudęis tradenda ad habitationem eorum, forte non iussisset dominus solum nouem vrbes assignari, sed forte duodecim aut plures. De diuisione autem totius terrę Chanaan inter tribus, etiam si non esset capta terra illa, aliud est, quia non sequebatur aliud incõueniens ad istam diuisionem: immo si non fuisset tũc diuisa tota terra, oportebat quòd Iudæi sępissime facerent diuisiones, quod erat difficillimum, & contentiosum valde. Hoc patet, quia solum fuisset diuisa terra, quę acquisita fuit tempore Iosue, & deinde acqui-
D rerentur quatuor, vel quinque vrbes, & oportebat illas iterum diuidi, & si post hęc acquirerentur decem vel duodecim oportebat rursus diuisionem fieri, & sic toto tempore, si autem a principio tota terra diuideretur proportionaliter inter tribus, tollerẽtur multi labores, qui inessent in frequẽtissimis diuisionibus, etiam si fieret melius, quia cum tres, vel quatuor vrbes diuiderentur nouem tribubus, & dimidię, non poterant diuidi proportionaliter, sed necesse erat, quòd aliquę tribus grauarentur, & sic in partialibus diuisionibus fierent multa grauamina. Cum semel tota terra diuideretur, fieret hoc per partes proportionales secundum numerositatem cuiuslibet tribus, ideo melius erat sic.

Item tollebatur inconueniens, quia facta totali di-
E uisione, quamquam non esset tota terra acquisita, determinatum esset de quolibet loco, qui acquireretur ad quem peruenire deberet: nam ad illos perueniebat in quorum sorte erat, & non fiebat amplius aliqua diuisio. Item incitabantur tribus ad facilius acquirẽdam terram, nam cum cuilibet tribui esset assignata terra sua solicite agebat, vt erueret terrã suam de manibus hostium, & sic quælibet tribus pugnabat contra Chananęos illos, qui erant in sorte sua, si autẽ non esset facta diuisio totalis, terra quę nondum esset acquisita non pertineret ad aliquam tribum specialiter, sed ad totum populum, totus populus nõ moueretur ita faciliter, nec solicite curam haberent rerum com-

munium

munium ad pugnandum pro illis, ficut faceret quæli bet tribus pro terra fua, cum fciret eam fpecialiter ad fe pertinere. Et fic fiebat, quia quçlibet tribus pugna bat contra hoftes terrç fuç, & vna adiuuabat aliam, vt adiuuaretur ab ea, fic patet Iudi. cap. 1. fcilicet, & ait Iudas Simeoni fratri fuo, afcende mecum in mea forte, & pugna contra Chanançum, vt & ego pergam tecũ in forte tua. De omnibus alijs etiam tribubus ibidẽ habetur, quòd pugnauerint fpecialiter contra hoftes fuos. Fuit igitur conueniens, quòd tota terra Chanaan a principio diuideretur, licet non effet tota acqui fita. De vrbibus tamen refugij non fuit conueniens, quòd a principio affignarentur, fed poftea cum Iudæi peruenirent ad maximam poteftatem.

Occifores inuoluntarij erant tuti in ciuitatibus refugij folũ, & de diftinctione inuolũtarij.

Vt fugiat ad ea, qui fuderit fanguinem. Hic ponitur abfolute de effufore fanguinis, fed Iofue capit. 20. folum dicitur de eo, qui effudit fanguinem nefciens, & infra in litera dicitur in præfidio fugitiuorum, qui nolentes fanguinem fuderint. Idem autem eft ibi effe nolentem, & effe nefcientem, quia dicitur agere nefcius, q̃ agit propter ignorantiam tanquam propter caufam, nolens autem fecundum Arifto. 3. Ethico. magis dicitur de coacto, vel violentato quam de ignorante, quorum vterque vocatur inuoluntarius, fed hic non poteft accipi nolens pro coacto, quia nullus poteft effe coactus ad occidendum alterum, nifi multum a cafu, vt fiquis haberet gladium euaginatum nihil malum cogitans, & aliquis impelleret eum fuper alium, & occideret, vel fortis ventus impellens faceret, quòd transuerberaret alium gladio, diceretur effe fimpliciter violentia, & iftud exemplum de homine portato a vento ponit Ariftotel. 3. Ethicor. cum dicit: Si fpiritus hominem alicubi tulerit, ideft ventus, fed ad hoc non attẽdebat legiflator, quia ifta rariffima funt, ideo accepit nolentem, & nefcium pro ignorante, & ifta ignorantia non eft fimpliciter, fed folum ipfius finis, vt patet in cafu dato Deuteronomij, decimonono capitulo, fcilicet fi aliquis iuit cum alio in fyluam ad fcindendum ligna, & exiliens ferrum de fecuri percuffit proximum fuum, non eft reus. Ifte enim eft ignorans circa finem, quia bene fcit quid agit, fed ignorat quid fequetur ex illo, ignorantia autem circunftantiarum particularium facit aliquem inuoluntariũ, tertio Ethicorum. hic autem non ponitur de occidente voluntarie, vel inuoluntarie, fed de occidente fimpliciter.

Fugientes ad vrbes refugij qua gaudebant im munitate.

Et verum eft, quòd occidentes quomodocunque occiderent fi ad vrbes refugij confugerent liberarentur ibi, poftea tamen ventilabatur caufa, & fi reperiebantur innocentes manebãt in eadem vrbe, fi autem reperirentur nocentes iugulabantur. fi vero folum in vrbibus iftis cogerentur qui occiderant nefcientes, & conftare deberet antequam reciperentur in vrbem, quòd nefcientes occiderent, non poffet poftea caufa ventilari, tamen poftquam ifti confugiebãt ad vrbes, ventilabatur caufa, quia ducebantur ad locum, vbi perpetratum fuerat homicidium, & ibi fi reperirentur rei occidebantur, fin autem reducebantur in vrbem, ad quam confugerant, vt patet infra, ergo quando aliqui fugiebant ad vrbes iftas adhuc dubium erat, an voluntarij, vel inuoluntarij homicidium perpetraffent, & tamen tempore ifto gaudebant immunitate vrbiũ quoufque accufati a propinquis occifi agerent caufam fuam in loco, vbi patratum eft homicidium. ergo non folum occidentes per ignorantiam, fed etiã quomodocunque poterant confugere in vrbes iftas.

Et cum dicitur infra de occidentibus nefcienter, vel inuoluntarie, intelligitur quantum ad hoc, quòd plene gaudent immunitate, fcilicet ante ventilationẽ caufç, & poft: nam ifti ante agitationem caufç mane-

F bant in vrbibus cõfugij, & poftquam ventilatç effent reducebantur per fententiam in eafdem vrbes manfuri ibi vfque ad mortem fummi facerdotis gaudentes femper immunitate locorum. Sed quantum ad hoc quod eft gaudere immunitate ante agitationem caufç commune erat omnibus, fiue occidentibus voluntarie, fiue inuoluntarie. Hoc quippe difcutiendũ erat in agitatione caufç, & qui rei erant iugulabantur agitata caufa, ideo fcriptura, vt communiter ponit de occidentibus nefcienter, quia intelligitur, quòd gaudere debeant immunitate totaliter.

Siquis occidiffet alterũ fciẽs, & volens, tamen in defenfionẽ fui ipfius, an gauderet immunitate vrbis.

Confiderandum, quòd quamquam ifti fugientes ad vrbes refugij, fiue voluntarie, fiue inuoluntarie occidiffent gaudebant immunitate locorum quoufque

G diffiniretur eos reos effe, tamen immediate, vt irent ad vrbes proponere debebant coram iudicibus loci, quòd ipfi occidiffent inuoluntarie non facta difcuffione vlteriori fufcipiebant eum illi iudices, & dabãt locum ad habitandum in vrbe, Iofue capitulo vigefimo, fcilicet ftabitque ante portam ciuitatis, & loquetur fenioribus vrbis illius ea, quç fe comprobent innocentem, & fic fufcipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.

Sciendum etiam, quòd iftud quod dicitur de effufione fanguinis intelligitur de occifione: nam fiquis percufferit aliàs proximum fuum non occidens non debebat confugere ad iftas vrbes, fi tamen confugeret, gaudebat pro tunc immunitate. Caufa huius erat,

H quia vrbes refugij affignatæ erant ad vitandam occifionem hominum innocentum. Deus enim permiferat Iudæis ad duritiam cordis fui, quòd fi proximus alicuius occideretur ille poffet immediate interficere occiforem vbicunque eum reperiret, antequam iudicaretur, quòd non erat reus effufi fanguinis, fi autẽ non effent aliqua loca, in quibus fe poffent tueri tales occifores quoufque caufa eorum ventilaretur, cõtingeret multos eorum occidi ab hoftibus, ideo affignata funt loca refugij. fiquis autem percuteret alterum non occidens, non permittebatur proximo viri percuffi, quòd poffet occidere percufforem, quia etiam fi conftaret, quòd hoc egiffet per infidias, non erat iudicialiter occidendus: non ergo magis licebat proxi-

I mo viri percuffi occidere percufforem, quam aliquẽ alium innoxium, & ob hoc proximi percufforũ non perfequebantur ad mortem percuffores, ficut fiquis occifus fuiffet, & confequenter non erant neceffaria oppida refugij.

Et exceptis his alia quadraginta duo oppida. Ideft fine iftis fex vrbibus fupra datis, quæ erant ad refugia fugitiuorum, habebant Leuitç alia quadraginta duo, ita vt fimul effent quadraginta octo vrbes Leuitarum. Et nõ eft intelligendum, ꝙ ifta quadraginta duo nullo modo pertinerent ad vrbes refugij, quia de eis affignãdæ erant adhuc tres vrbes, poftea pro fugitiuis Deut. c. 19. & fic manerent 39. vrbes Leuitis, quæ non effent pro fugitiuis. Sed dicitur hic, ꝙ 42. alia oppida erunt fine vrbibus fugitiuorũ, ideft fine illis, quæ immediate datç funt, quç fuerunt fex. poftea vero cum nimis dilata

K ti effent Ifraelitæ debebant alias tres fuperaddere, quç erãt de iftis 42. *Simul quadraginta octo cum fuburbanis fuis*. Ideft omnia oppida, quç Leuitç habebũt erunt fimul quadraginta octo, & habebunt ea cũ fuburbanis fuis, ideft cum territorijs mille paffuum in circuitu vrbiũ, vt fupra dictum eft.

An Leuitæ grauarentur, quia ponebantur omnes vrbes refugij in terra eorum.

Confiderãdum eft circa hoc, quod hic dr̃, quia ponuntur oẽs vrbes fugitiuorum in poffeffione Leuitarum. Aliqui enim exiftimabunt eos ex hoc grauari, cũ nulli alteri tribui imponatur onus, fed in hoc non grauabantur quin potius melius agebatur cum eis, quia ipfi nihil compellebantur dare de rebus fuis, &

rurfus

rursus eorum ciuitates fiebant melioris conditionis cum gauderent multis priuilegijs. Sciendum etiam, quòd istę 48. vrbes solum dabantur Leuitis, & cum eis non dabatur alius aliquis locus paruus aut magnus, & vocantur hic vrbes non, vt nos accepimus pro locis magnis, quæ distinguuntur, & contra villas, & rura, sed omnis locus muratus dicitur esse vrbes. Sciendum est, quòd Leuitis fuerunt assignatæ istæ vrbes immediate, vt fuit diuisa terra Chanaā alijs tribubus, quia tunc quælibet illarum dedit de suis aliquas secundum proportionem, quę simul peruenerunt ad 48. vt patet Iosue cap. 21. & tamen non fuerũt omnes istæ vrbes immediate illis traditæ, sed sicut in alijs tribubus factũ est, scilicet, quòd diuideretur tota terra tam capta, quàm non capta, & multæ vrbes proueniebant cuilibet tribui, quæ nondum captæ erant, ita & Leuitis fuerunt traditę quædam vrbes de non captis, aliæ autem de captis, vt patet in tribu Ephraim. Nam data est ciuitas Gazer, vt patet Iosue 21. cap. & tamen in ista habitauerunt Chananęi postea multo tempore post introitum Israelitarum in terram Chanaan Iosue 16. cap. sic etiam fuit vsque ad tempus Salomonis quando rex Pharao ascendit de Aegypto, & percussit Chananæum, qui habitabat in Gazer: tertio Regum cap. 9. Fuit etiam sic in dimidia tribu Manasse, de qua data est ciuitas Tenach: Iosue 21. & tamen ista fuit multo tempore in potestate Chananæorum quousque confortati filij Manasse excluserunt de terra Chananeos Iosue 17. & Iudi. cap. 1.

Quare Leuitis fuerunt datæ tot vrbes, cum aliæ essent tribus maiores, quæ non habebant tot vrbes, nec dimidium Quæst. IX.

QVAERET aliquis quare fuerunt datæ tot vrbes Leuitis: nam de alijs tribubus iusserat Dominus, quòd daretur cuilibet possessio secundum multitudinem suam, sed Leuitæ non erant maiores alijs tribubus, immo nec æquales alicui tribui, ideo non debebant accipere tot vrbes, quot aliæ tribus, sed acceperunt plures. Antecedens patet supra cap. 26. & 33. scilicet, pluribus maiorem partem dabitis, & paucioribus minorem. Quòd autem Leuitæ essent minores omnibus tribubus apparet in descriptione, quæ habetur supra cap. 26. quia in omnibus tribubus computando viros a 20. annis, & supra reperiebantur communiter quinquaginta millia vel 60. millia aut 40. in minima autem tribu, scilicet, Symeon fuerunt reperti viri 22. mille ducenti, & hoc propter quandam destructionem specialem, de qua ibi dictum est. In tribu autem Leui cum computati essent omnes masculi ab vno mense, & supra inuenti sunt 23. millia solum, qui si computarentur a 20. annis, & supra fortè non reperirentur 10. millia, sicut apparet in alia computatione facta in monte Sinai, in qua inuenti sunt 22. millia ab vno mense, & supra, & tamen cum de istis accepti sunt viri portantes onera a 30. anno & supra, inuẽti sunt octo millia quingenti octoginta supra 3. & 4. cap. ergo tribus Leuitarum erat minor omnibus tribubus, & consequenter debebat recipere pauciores vrbes: tamen alię tribus susceperunt pauciores, sicut tribus Zabulon solum habuit 12. & tribus Issachar solum 16. & sic de alijs, de quibus Iosue 19. cap.

Respondendum est, quòd Leuitæ acceperunt plures vrbes q̃ aliæ tribus, & in hoc non erant sine proportione ad alias tribus: hoc autem in duobus. Primo, quia forte istæ vrbes erant minores alijs vrbibus, quia vt dictum est vrbs in Scriptura significat omnem locum muratum, siue magnum, siue paruum, & sic po-

A test interdum vna vrbs esse maior 30. vrbibus. ista ratio æqualiter est apparens, sed non multum est efficax: nam, si quando Israelitæ diuiderent terram, & assignarent Leuitis possessionem, contingeret, quòd darent eis de minoribus vrbibus, & propter hoc darent, adhuc aliqualiter staret, sed antequam fieret aliqua diuisio Deus iussit, quòd darentur 48. vrbes Leuitis, non distinguens an essent magnę, vel paruæ: ideo videtur ex alia causa hoc procedere.

Dicendum igitur aliter, scilicet, quòd quamquàm Israelitæ suscipiebant pauciores vrbes numero quàm Leuitæ, tamen non suscipiebant pauciora loca, aut minorem terram ad habitandum, est autem diuersitas in hoc, quia Leuitæ solum accipiebant vrbes, & in
B eis habitare debebāt: Israelitæ autem de alijs tribubus accipiebant vrbes, & rura, & viculos cum omnibus territorijs suis, & hoc modo cõtingeret, quòd 10. vrbes cum ruribus, & viculis suis haberent maiorem locum ad habitationem, quàm quinquaginta vrbes sine territorijs, quia contingebat interdum multa esse rura, & pręter hoc si terra esset latissima, etiam si pauca rura essent, possent construi noua loca ad habitandũ tã vrbes, quàm viculi. Et ista est causa, quare etiam aliquando vna tribus de Israelitis acciperet plures vrbes, quàm alia, & tamen esset minoris numeri. Sic patet de Zabulon, & Issachar, & Aser. Nam Zabulon habebat sexaginta millia virorum, & quingentos supra cap. 26. & tribus Aser habebat quinquagintatria millia quadragintos: eo. cap. tamen in sorte Za-
C bulon solum fuerunt 12. vrbes, & in sorte Aser fuerunt 32. Iosue cap. 19. tribus etiam Issachar habuit. 64. millia virorum & 300. supra cap. 26. & Aser quinquaginta tria millia quadraginta: tamen habuit Issachar solum 16. vrbes, & tribus Aser 32. Iosue 19. cap. sic patet de alijs tribubus in eodem loco, hoc autem erat, quia solum computabatur latitudo terræ ad agros, & vineas habendum, & fabricandum habitationis loca, & non pluralitas vrbium ab antiquo constructarum: nam data aliqua terra satis lata facile erat ibi construi habitationis loca. Sic igitur cum Leuitæ non essent habituri aliquam terram ad construendum nouiter loca, sed solum erant habituri in vrbibus iam fabricatis, oportebat, quòd darentur eis multæ vrbes: ideo
D fuerunt quadragintaocto, licet essent Leuitæ pauciores multitudine qualibet alia tribu.

Ipsæque vrbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israel. Scilicet, quadragintaocto vrbes, quæ dabuntur Leuitis auferentur de possessionibus filiorum Israel scilicet, quia primò possidere debebant Israelitæ, deinde daturi erant vrbes istas. Non est autem intelligẽdum, quòd primo haberent possessionem realem Israelitæ, quæ est per positionem pedum, & postea darent vrbes istas Leuitis, sed solum possidebant primò ciuiliter, & in animo. Quod patet, quia Iosue fecit congregari omnes Israelitas in Silo, vt diuideretur ibi terra, & ponerentur sortes coram Domino, quod factum fuit Iosue 18. & 19. capitu. deinde in eodem
E loco priusquam recederent, fuerunt datæ Leuitis vrbes de singulis tribubus, & fuerunt separatæ vrbes refugij Iosue cap. 20. & 21. ergo nondum recesserant de ipso loco Israelitæ ita, vt iret quilibet ad possidendum actualiter sortem suam, sed solum possidebant ciuiliter, scilicet, quia ex eo, quòd susceperunt titulum dominij per diuisionem factam habuerunt animum possidendi tanquam aliquid proprium. Et accipitur hic possessio non prout est actus possidentis, & distinguitur per naturalem, & ciuilem possessionem, sed prout est res possessa, & hęreditas, possessio autem naturalis fuit simul tradita Leuitis, & Israelitis aliarum tribuũ. Nã cũ venissent de Silo facta

Iudæi non dederunt vrbes Leuitis postquam possederfit eas sed ante.

diuisione, & assignatione vrbium, inceperunt singuli possidere vrbes suas: non tamen possederunt à principio Leuitæ simul omnes vrbes suas 48. quia multæ earum adhuc tenebantur ab hostibus, vt supra declaratum est, sed sicut aliæ tribus non possederunt immediatè totam terram Chanaan, sed successiuè secundum ordinem acquirēdi, ita & Leuitę, quia cum acquireretur aliqua ciuitas de manu hostium de his, quæ pertinebant ad Leuitas incipiebant ipsi possidere eam. Erat autem aliquid speciale in omnib⁹ Leuitis magis q̄ in alijs tribubus. s. quia postquam diuisa est terra per sortes quęlibet tribus habebat curam de sorte sua, & pugnabat ꝯ hostes. Aliæ autem non tenebant̄ adiuuare, nec adiuuabant, nisi gratia compugnationis. i. vt adiuuarentur ab illa, sic patet Iudic. cap. 1. s. & ait Iudas Simeoni fratri suo: ascende mecum in sorte mea, & pugna ꝯ Chananæum, vt & ego pergam tecum in sorte tua. In Leuitis autem non fiebat sic: sed omnes eos adiuuabant ad pugnandum ꝯ gentes possidētes loca eorum, & causa est, quia id quod possessuri erant Leuitę partim pertinebat ad alias tribus: Leuitæ enim non accipiebant vrbes cum territorijs suis, & viculis, sed solum ipsas vrbes cum suburbanis. Cętera vero proueniebant viris illius tribus in cuius sorte erat illa ciuitas: ideo sicut directè pugnare deberent Israelitæ pro suis vrbibus, ita pugnare debebant pro vrbibus Leuitarum, quia inde aliquid acquirebant: ita vt quasi nihil videretur Leuitis competere, ꝙ pugnarent ad acquirendum vrbes quas possessuri erant, quàm alijs Israelitis: inter Israelitas autem, & seipsos non consistebat ista habitudo, quia nihil ꝓderat directè vni tribui, quod alia tribus acquirebat, quia totum illud ad seipsam pertinebat, & nihil ad aliam: ideo non se iuuabant ad inuicem, nisi gratia cōpugnationis, vt dictum est. *Ab his, qui plus habent plures auferentur*. Idest, istę 48. vrbes, quæ dantur Leuitis dabuntur a toto Israel, sed non æqualiter ab omnibus tribubus, sed proportionaliter, scilicet, quòd tribus, quæ plures vrbes haberet plures daret, & quæ pauciores daret pauciores, & hoc vt non videretur aliqua tribus magis grauari alijs si omnes darent æqualiter.

An tribus darent Leuitis ciuitates secundum proportionem. Quæst. X.

QVAERET Aliquis, an istud stet, scilicet, quòd tribus daret secundum proportionē ciuitatum. Et videtur, quòd non: nam ad hoc requiritur, quòd si aliquæ tribus haberent æquales vrbes numero, darent æquales, & illę, quæ plures haberent, semper darent plures, & in ipsis habentibus ciuitates inæqualiter esset, quòd sicut se habebant in proportione excessus ciuitatum possessarum, ita vrbes ab eis datæ se excederent secundū hanc proportionem, sed ꝯ omnia hęc factum reperitur, scilicet, quòd aliq̄n tribus, quæ habebāt ciuitates inęquales numero dabant eas æquales; sicut patet de tribu Issachar, & Aser, & Zabulon: nam de qualibet harū datæ sunt ciuitates quatuor solum Leuitis: Iosue ca. 21. & tamen istæ tribus habebant ciuitates inæquales numero, quia Zabulon habebat solum 12. Issachar 16. Aser 32. Iosue 19. cap. interdum autem ciuitates, quæ habebant plures vrbes dabant pauciores, sicut patet de Nephtali: solum enim dedit tres vrbes, & Issachar, & Zabulon dederunt quatuor: Iosue 21. ca. Nephthali tamen habebat 19. vrbes, Issachar 16. & Zabulon 12. Iosue cap. 19. Item tribus illę, quæ habebant ciuitates plures, quamquàm darent plures, q̄ aliæ tribus, tamen non dabant secundum proportio-

F nem, vt patet de tribu Iuda, & Simeon respectu aliarum tribuum quarumcunque: quia istę duæ tribus simul dederunt 9. vrbes, aliæ autem tribus, vt communiter dabant quatuor, vel tres vrbes: Iosue cap. 21. Tribus tamen Iudæ cum tribu Simeon excedebat in proportione alias tribus, quia computādo vrbes vtriusq; simul sunt plures q̄ 120. Iosue cap. 15. in alijs aūt erāt paucę vrbes. s. ad plus ad 20. vel 30. ſm ꝙ ī tribu Aser: ergo deberent decies plures vrbes dari de tribu Iudæ, & Simeon q̄ de tribu Zabulon, in qua solum erāt 12.

Rn̄dendum est, ꝙ obseruata fuit proportio in istis vrbibus dandis, non quidem ſm pluralitatem vrbiū, sed secundum magnitudinem terræ possessæ, quia inter Israelitas non dicebatur aliqua sors magna, vel par
G ua propter hoc, quòd habebat multas, vel paucas vrbes, sed quia terra possessa erat breuis, vel latissima; & sic interdum aliqua tribus possidebat plures vrbes, & tn̄ minus de terra: sic enim declaratum fuit supra de Israelitis inter se, quia Deus iusserat, quòd pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, tamen in sorte Zabulon erant 12. vrbes solum, & in sorte Aser 32. Iosue 19. cap. sed erat Zabulon maior multitudine habens 60. millia virorum, & quingentos, & Aser 53. millia quadringentos. Ita ergo hic illa tribus, quę haberet plures vrbes non dabat plures, sed si haberet maiorem terram, & quia contingebat aliquas tribus habētes inæqualitatem in vrbibus habere quasi ęqua
H litatem in terra, dabant æquales vrbes, sicut Issachar, Zabulon, & Aser, de quibus dictum est: & aliæ tribus hn̄tes plures vrbes ꝯtingebat minus habere de terra; ideo dabant pauciores vrbes: sic patet de Nephthali respectu Issachar, & Zabulon. Eodem modo cum dicebatur, quòd tribus Iudæ excedebat nimis ad omnes alias tribus in numero vrbium, ergo deberet secundum eandem proportionem excedere in dando: dicendum, quòd hoc non tenet: nam si haberet eandem habitudinem ad alias tribus in pluralitate vrbium, & magnitudine terræ possessæ esset verum: sed fortè quamquàm esset plusquam decupla sors Iudæ ad aliquam de alijs sortibus in numero vrbium, forte non erat plusquam dupla in terræ latitudine, & sic quando dicitur hic, quòd auferen-
I tur plures ab alijs, quæ habent plures, non accipitur ibi plures secundum eundem modum, sed dicitur, quòd accipientur plures, idest, plures vrbes ab alijs, qui habent plures, idest, maiorem partem terræ.

Aliquę tribus habētes paucas ciuitates dabāt plures q̄ aliæ habentes multas.

Et qui minus pauciores. Eadem sententia est, sed non oportet, quòd seruaretur totaliter eadem proportio in omnibus his, scilicet, quòd si aliqua tribus modicum excederet aliam in magnitudine sortis, quòd deberet excedere aliqualiter in pluralitate vrbium datarum: non enim poterat hoc seruari, sed in his, quæ habebant excessum aliquantum hoc fiebat.

Singuli iuxta mensuram hæreditatis suæ dabunt oppida Le-
K *uitis*. Idest singuli de Israelitis dabunt plura, vel pauciora oppida secundum, quòd habuit maiorem hęreditatem, & hic accipitur proprie, quia non dicitur de pluralitate vrbium, sed de maioritate hæreditatis, quæ signat terræ latitudinem, & iuxta hoc considerantur.

Ait Dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan, decernite, quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint. In quibus cum fugerit profugus, cognatus

Deut. 19.

gnatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur. De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tàm filijs Israel, quàm aduenis atque peregrinis, vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit. Siquis ferro percusserit, & mortuus fuerit, qui percussus est: reus erit homicidij: & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi homicidam interficiet, statim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor homicidij reus erit. Cognatus occisi statim, vt inuenerit eum iugulabit. Quod si fortuitu, & absque odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem, & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiã in vrbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo, qui vltor est sanguinis: absque noxa erit, qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vsque ad mortem Pontificis in vrbe residere. Postquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hęc sempiterna erunt, & legitima in cũctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur: non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis, statim, & ipse morietur: exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israel.

Exo. 21. Iosue 20. Iudicia diuersorum criminum.

Deute. 19.

Vnius testimonio nullus condẽnetur.

A *Ait Dominus ad Moysen.* Hic ponitur secundum huius cap. de fugitiuorum receptaculis, & tanguntur duo: primò ciuitatum separatio, secundò profugorũ conditio. ibi. *Siquis ferro.* Circa primum *Ait Dominus ad Moysen.* Hic datur præceptum de vrbibus separandis pro ipsis fugitiuis. Et hoc diligenter Deus seruari iussit. *Loquere filiis Israel.* Quia Deus primo loquebatur Moysi nõ proponens toti populo verbũ, necesse erat, quòd ipse postea loqueretur toti populo diuulgando legem datam. *Quando transgressi fueritis Iordanem.* Hortatur hic Moyses Israelitas, quòd diligenter se habeant in assignando, quæ vrbes debeant esse ad præsidia, & dicitur de transitu, quia licet aliquę vrbes refugij essent ante transitum Iordanis in terra B duarum tribuum & dimidiæ, illę iam assignatæ fuerant, quia Moyses assignauerat eas Deuterono. capi. 4. supererat ergo, quòd assignarentur vrbes post trãsitum Iordanis. *In terra Chanaan.* In ista erant assignandę vrbes fugitiuorum tres ad præsens: postea autem dilatatis terminis debebant aliæ assignari, & hoc volebat Moyses fieri cito, ne mora medij temporis esset occasio alicuius mali, scilicet, quòd occiderentur interim aliqui innocentes non habentes locum, ad quem confugerent. *Decernite quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum.* Idest, quæ vrbes debent seruire ad hoc, quòd recipiantur in eis fugitiui. fuerunt assignatæ istæ vrbes immediate, de quibus Iosue cap. 20. scilicet, vrbem Cades in Galilea in sorte Nephthali, & Sichem in sorte Ephraim, & Hebron C in sorte Iudæ. Aliæ autem tres fuerant ante hoc a Moyse separatę, de quibus ibi. Fuit facta ista separatio in diuisione sortium, scilicet, quòd immediatè, vt Israelitæ diuiserunt terram sibi in Silo coram Domino assignauerunt vrbes Leuitis, & de ipsis statuerunt sex vrbes ad præsidia fugitiuorum, scilicet, tres, quæ ab antiquo statutę fuerant, & tres nouiter.

Præceptũ de separandis vrbiu refugij.

Qui nolentes sanguinem fuderint. Idest, in istis vrbibus habebant præsidium illi, qui occiderunt aliquos non data opera ad hoc, sed nesciendo, vel non volendo. Sed adhuc non debet intelligi simpliciter de istis, quia si aliquis propulsando iniuriam, & se defendendo alterum occideret in hac vrbe refugij liberabatur. Quod patet, quia si in quocunque alio D genere homicidij erat aliquis tutus in vrbe refugij, etiam si occidisset voluntariè, vel per insidias quousque ventilaretur causa, & sciretur de qualitate homicidij, vt supra probatum est: quantomagis hoc fieret in eo, qui occidisset alterum se defendens? iste tamen sciens, & volens occidebat alterum. Dicendum igitur, quòd huic proderant vrbes confugij, tamen non propriè: quia aliquis dicitur habere præsidium in his vrbibus quando totaliter gaudet immunitate earum ante ventilationem causæ, vel post, sicut patet de illo, qui occidens non est reus homicidij, & postea ventilata causa reducitur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, manetque ibi vsque ad mortem summi sacerdotis. De eo autem, E qui occidit alium se defendens non est sic, quia licet a principio ante causæ ventilationem ille gaudeat immunitate locorum, sicut generaliter omnes alij homicidæ: tamen ventilata causa, & cognito hoc non reducebatur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, sed absoluebatur simpliciter, ita vt liceret ei tutum ire quòcunque vellet.

Si aliquis defendendo se occideret alterũ an gauderet immunitate vrbium refugij.

Causa huius est, quia licet ille, qui aliàs occidebat a casu, nihil peccauisset occidẽdo: tñ lex imponebat, q̃ non posset exire de vrbe ɔfugij vsq; ad mortẽ summi sacerdotis: & quia qui sic occisus erat nihil peccauerat ɔ̃ occisorem, ideo licet occisor non peccaret tamen dabat ei aliqualis pœna. s. quòd non posset reuerti

uerti in terram suam, qui autem occidisset alium se defendens ipse quidem nihil peccauerat contra occisum, & occisus peccauit contra ipsum, scilicet, inuadendo, ideo comperta veritate immediate liberatur non reductus ad vrbem confugij. *In quibus cum fuerit profugus cognatus occisi non poterit eum occidere.* Ista erat immunitas vrbium refugij, quòd cognati hominis occisi non possent occidere occisorem, dū ibi esset.

Quare Deus concessit q̄ Iudæi possēt occidere impune occisores cognatorum suorum.

Pro quo sciendum, quòd perpetrato homicidio, qualecunque illud esset, cognati hominis occisi vbicunque apprehenderent occisorem poterant eum occidere impunè, siue in via, siue in aliqua vrbe. In his autem vrbibus non poterant: si tū aliqū reperirentur extra portas vrbis poterant occidi impune, vt patet infra, & dicitur de cognatis hominis occisi, quia ad eos pertinebat prosecutio facti, & quicunque eorum poterat vlcisci de hoste: alijs autem non dabatur ista actio, quamquàm essent amici hominis occisi. Causa huius concessionis est, quia Israelitæ erant duri corde, & si Deus non permisisset, quòd occiderent hostes suos isto modo ipsi non possent sustinere legem, sed infringerent: ideo melius fuit, quòd daretur eis lex ista etiam si esset remissa, quàm quòd quācunque bonam datam infrigerent, sicut dicebatur Matthę. 19. cap. quòd ad duriciam cordis eorum libellus repudij datus est. s. ipsi non potuissent tolerare legem de indiuisibilitate matrimonij, sed magis occiderent vxores: ideo melius fuit, quòd daretur eis lex de repudiando vxores, ne occiderent eas. Sciendum autem quando dicitur hic, quòd proximus occisi non poterat occidere occisorem, poterat tamen accusare eum, & cogere, quòd educeretur ab vrbe ad locum illum, in quo patratum fuit homicidium, & ibi ventilaretur causa, & si reperiretur reus, quòd occideretur. etiam istæ vrbes refugij habebant immunitatem contra aduersarios, sed non contra iudices, qui poterant inde educere fugientes. In hoc autem immunitas Ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij, quia non potest aduersarius cogere, quòd educatur occisor de Ecclesia ad ventilandū causam: nec etiam iudex hoc potest. Etiam maius priuilegiū est, quia non solum in occisoribus, sed in alijs delictis Ecclesia habet immunitatem. An vero debuit in veteri testamento esse tanta immunitas, quanta nunc est Ecclesiastica, vel non; & an debuit esse aliqua qualiscunque, & an Sanctuarium gauderet immunitate, qua gaudebant vrbes refugij, vel maiori, aut minori declaratum est Iosue cap. 20. & ibi etiam an fuit conueniens in nouo testamento esse tantam immunitatem, quanta est. Circa hoc etiam sunt dubia multa, scilicet, si aliquis occidisset aliquem in vrbe confugij, vel in territorio illius, an posset confugere ad illam. Etiam si aliquis extra territorium vrbis confugij occideret aliquem, qui esset de vrbe illa habens ibi cognatos, an posset ad illam confugere. Etiam postquam aliquis est in vrbe confugij si occiderit ibi aliquem an posset manere in eadem vrbe, vel debet fugere ad aliam. Etiam dato, quòd aliquis patrans homicidium in vrbe confugij deberet confugere ad aliquam aliam, si patraret homicidium in omnibus vrbibus refugij, quo deberet confugere. De his omnibus & multis alijs multum particularibus dubijs declaratum est Iosue cap. vigesimo.

Immunitas ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij.

Donec stet in conspectu multitudinis. Idest, occidere poterit proximus occisi occisorem postquam steterit coram multitudine, & iudicata fuerit causa, in qua condemnetur tanquam reus; nam tunc traditur occidendus manibus hostis sui. Et dicitur hic de conspectu multitudinis, quod potest referri ad duo, scilicet, ad multitudinem vrbis illius, ad quam aliquis

F confugit, vel ad multitudinem populi, in quo homicidium patratum est. Primo modo est sensus, quod debet stare occisor coram multitudine, scilicet, petens, quòd traderetur ille, qui confugerat ad vrbem examinaturus causam suam in loco patrati homicidij, & tunc iudices vrbis illius remittebant confugiētem ad locum patrati delicti, præmissa tamen securitate, ne quid noceri possit ipsi confugienti. Et dicitur hic de multitudine non pro toto populo, sed pro multitudine iudicum sedentium ad portam ciuitatis. Alio modo potest intelligi de multitudine iudicum loci illius, in quo patratum est homicidium, scilicet, quòd ibi debet stare propinquus occisi examinans causam coram iudicibus: & tunc poterit occidere occisorem si reperiatur reus.
G

Et causa illius iudicetur. Scilicet, an egerit hoc volens occidere, vel nesciens, aut nolens.

De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur. Ponitur hic distinctio regionum, in quibus esse debebant vrbes refugij, scilicet, tres in terra Chanaan, & tres trans Iordanem, & intelligitur hoc de primis sex vrbibus, quia de tribus, quæ addendæ erant, quando Dominus dilataret terminos Israel, non fit hic mentio, sed Deuteronom. cap. 19.

Tres erunt trans Iordanem. Idest, ad partem Orientalem Iordanis, scilicet, in terra duorum regū Amorrhęorum, vbi erant duæ tribus, & dimidia. Accipitur autem aliquando trans Iordanem pro parte Orietali, & aliquando pro Occidentali. De primo apparet hic, & Iosue cap. 1. De secundo apparet Iosue capit. 5. vbi dicitur de regibus Amorrhæis, qui habitabant trans Iordanem ad Occidentalem plagam. De vtroque modo habetur supra cap. 32.
H

Istæ tres ciuitates vocabantur Bosor, Gaulon, & Ramoth. Prima in sorte Ruben, secunda in dimidia tribu Manasse, tertia in sorte Gad: Deutero. cap. 4. & Iosue 20. De his autem sciendum, q̄ assignatæ fuerunt Leuitis antequam fieret aliqua diuisio terræ inter tribus, & istud erat speciale: nam primò fuit facta diuisio inter omnes tribus, deinde Leuitæ petierunt ciuitates eis debitas Iosue capitu. 21. & tunc assignatæ sunt. Ante hoc tamen, scilicet, ante transitum Iordanis erant pro eis separatæ tres vrbes supra positæ.
I Quod patet quia Moyses separauerat illas in fugitiuorum subsidia, sed istę sex vrbes fugitiuorum debebāt esse de vrbibus Leuitarum, vt patet supra: ergo istæ tres ante transitum Iordanis pertinuerunt ad Leuitas.

Et tres in terra Chanaan. Istæ tres nondum erant separatæ, quia Israelitæ nondum transierant Iordanem: postea autem separauerunt eas, scilicet, de tribu Iuda vnam, & de Ephraim alteram.

Quare ponuntur tot ciuitates refugij trans Iordanem, sicut in terra Chanaan. *Quæst. XI.*

QVAERET Aliquis quomodo ponuntur tot ciuitates fugitiuorum trans Iordanem, vbi solùm erant duæ tribus, & dimidia, sicut in terra Chanaan, in qua erant nouem tribus, & dimidia.
K

Respondet Rabbi Salomon: ideo esse hoc, quia habitantes trans Iordanem erant viri multum occisores: maxime, quia erant in ciuitatibus Galaad, & sic tot ciuitatibus indigebant ipsi, sicut omnes aliæ tribus, & hoc patet Oseę capit. 6. vbi vocatur Galaad ciuitas supplantata sanguine, idest, calcans sanguinem sub plantis. Nicolaus dicit, quòd ideo fiebat, quia ciuitates illæ erant elongatę a Sanctuario: ideo multiplicabantur ne occisores accederēt ad terram, in qua est Sanctuarium.

Opin. Rab. Salomo.

Opi. Nicolai Lyrani.

Sed hoc non videtur, quia in Hebrōn, quæ erat vna

vna de ciuitatibus fugitiuorum, vt patet Iosue ca.20. erat Sanctuarium, vt habetur 3.Reg.15.ca.& dicit ibi esse Sanctuarium, quia ibi sacrificia fiebant Deo communiter a toto populo:& dato, quòd non esset ibi arca, nec tabernaculum debebat ab illo loco pcul esse omnis immunditia: vnde si immundum esset, q aliqua esset ciuitas refugij nunquã in ea fierent sacrificia. Item si Deus nollet, q ad ciuitatem, vbi erat tabernaculum, irent occisores, non pstituisset oẽs ciuitates fugitiuorum esse de ciuitatibus Leuitarum: cum isti debebant esse mundiores, quia pertinebant specialius ad Sanctuarium. Item sequeretur, q in Sanctuario non defenderẽtur occisores, sed falsum est, quia quicunque vr, q defendebat ibi præter occisores p insidias: Exo.21.c.vbi iubet, q occidentes per insidias ab altari extraherentur, & morerẽtur. Item hoc nõ stat, quia dato, q in terra, in qua est Sanctuarium, non deberent esse multæ ciuitates refugij, tamen Moyses, q separauit istas tres vrbes nesciebat, an futuro tempore deberet esse Sanctuarium magis in terra Chanaã, quàm in terra duarum tribuum, & dimidiæ.

Item non stat, quia ciuitates istę debebant poni secundum æqualem distãtiam, ita vt tota terra Chanaã haberet aliqua loca refugij coniuncta: si aũt alicubi ciuitates refugij essent multum coniunctæ sequeretur inconueniens.s.longitudo viæ ab aliquibus partibus terræ ad vrbes refugij, sed Dominus hoc vetuit Deuter.cap.19.iubens, q essent in distantia æquali. Aliqui respondẽt dicentes, q post dilatationẽ terræ promissionis erant addendæ alię tres vrbes in terra Chanaã, de quibus Deuter.cap.19. quibus positis esset conueniens habitudo terræ Chanaan, & terræ ante Iordanem. Sed quidam redarguunt istos dicentes, quòd illæ tres ciuitates, de quibus Deuterono.cap.19. non sunt distinctæ ab istis sex, de quibus hic. & probant, quia Moyses constituerat tres ciuitates ante transitũ Iordanis: ideo mandabat constitui alias tres: & apparet hoc Iosue cap.20.vbi Dominus mandauit Iosue, quòd separaret ciuitates, quas iusserat per Moysen separari, sed ibi separatæ sunt solum sex.s.tres, quæ ante separatę fuerant a Moyse, & tres postea in terra Chanaan; ergo non erant plures vrbes.

Alia opin.

Positio Auctoris. Ista positio aliqualiter esset sustentabilis: magis tamen consonat, quòd essent vrbes refugij nouem. sex a principio constitutæ, & tres constitui debebãt multo tempore post dilatatis terminis. Et tunc respondẽdum est, quòd causa huius est duplex; prima quia in terra Chanaan non solum fuerunt statutæ tres vrbes, de quibus hic; sed etiam postea aliæ tres. Secunda causa est, quia tres vrbes, quæ positæ sunt trans Iordanem non solum proficiebant pro habitantibus trans Iordanem, sed etiam pro multis, qui morabantur in terra Chanaan; quia aliqui illorum propinquiores erant ciuitatibus trans Iordanem, quàm ciuitatibus fugitiuorum in terra Chanaan: si enim tres ciuitates trans Iordanem essent in medio terræ duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, respectu Orientis, & Occidentis procederet illa ratio, quia solum deseruirent pro terra trans Iordanẽ, vel saltẽ valde modicum pro terra Chanaan. Si vero ciuitates istæ essent in extremitate terræ duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, apud Iordanem, æqualiter essent pro terra Chanaan, & pro terra trans Iordanem, & sic magna pars terræ Chanaan non indigeret alijs ciuitatibus refugij præter illas: ideo reliqua terra Chanaan sufficienter haberet in alijs vrbibus, quæ in ea constitutæ sunt: etiã si essent solum tres. Nec est nimis difficile dici omnes vrbes refugij fuisse solum sex, nisi communis opinio esset in ɔ̃rium, quæ rõnabilis satis est. *Tam filiis Israel, quàm aduenis atque peregrinis.* Idest, istæ ciuita-

A tes æqualiter erant pro filijs Israel.s.qui erant de genere Iacob, sicut pro conuersis ad Iudaismum: quicunque enim eorum ad has vrbes confugeret gaudebat immunitate locorum: eadem enim erat lex quantũ ad conuersos ad Iudaismum, & quantum ad istos Iudæos.s.quantum ad omnia cæremonialia, in quibus erat obligatio faciendi, vel non faciendi, & quantũ ad iudicialia: sic patet Leui.cap.24.s.ęquum erit iudicium inter vos, siue ciuis siue peregrinus peccauerit. Idem patet Deut.cap.1. Fallit autem hoc in quibusdam, quæ pertinebant ad priuilegium, sed non ad obligationem; quia his gaudebant Iudæi ex genere, & non conuersi, sicut patet de honoribus quibusdã, & de principatibus, quos non poterant percipere quidam de conuersis, de quibus Deuter.cap.23. Idem est

Aliquibus priuilegijs gaudebãt Iudęi, quib' nõ gaudebant cõuersi ex gẽtilitate.

B in priuilegio Iubilęi.s.q Iudæi, qui vendebantur in seruos, siue venderentur Iudæis, siue conuersis ad Iudaismum saltem liberabantur in Iubilęo: conuersi tamen, & filij conuersorum, quando emebantur a Iudæis manebant serui in æternum: Leui.cap.25. Idem patet quantum ad septimum annum remissionis, in quo Iudæi liberabantur a seruitute, si erant empti ab alijs Iudæis: nisi fortè accepissent vxores a dominis, & vellent educere eas in libertatem, & filios: nam tunc manebant vsque ad Iobelæum in seruitute: Exodi cap.21. & Deuterom.15. conuersi autem ad Iudaismum in nullo casu liberabantur a seruitute anno septimo. Item non gaudebant priuilegio remissionis debitorum anno septimo, sicut Iudæi, quia cum aliquis mutuasset alteri pecuniam, & ante annum septimum non solueret, non posset postea exigere ab

C eo, nisi esset aduena, scilicet de conuersis: Deut.c.15.

Item Iudæi non poterant dare inuicem ad vsuram, poterãt tamen dare conuersis ad Iudaismum Deute. cap.24. & Leui.25. In cęteris autem erant eis leges æquales, & dicitur hic aduena, & peregrinus ipse, qui de gentilitate conuersus est. Aliqui autem volunt, quòd aduenæ dicantur esse conuersi ad Iudaismum, & peregrini sint ipsi Gentiles non conuersi.

Sed hoc non stat, quia Deus sæpe ponit aduenas, & peregrinos in alijs locis, & ibi solum intelligitur de conuersis, vt patet supra cap.15. vbi dicitur de le-

D ge sacrificiorũ, scilicet, quæ libamẽta essent ponenda in singulis, & concluditur, quòd illa lex esset, tàm pro Israelitis, quàm pro aduenis & peregrinis: tamẽ manifestum est, quòd non potest ibi intelligi de Gentilibus, quia Gentiles non faciebant sacrificia: nam etiam si vellent non permitterentur: Leui.22.vbi dicitur: De manu alienigenæ non accipietis panes Domino Deo vestro, aut quidquid aliud dare voluerit: contaminata sunt enim omnia: ergo necesse est, q accipiatur ibi aduena, & peregrinus pro conuerso de Gentilitate, qui recipiebatur, & cogebatur ad omnes cæremonias legis, sicut ipsi Iudæi ex genere: vocanť aũt ɔuersi aduenę, & peregrini. Aduenę quidem ab aduenniendo.s.quia ad legẽ Iudæorũ, & Deũ eorũ

E venerunt: peregrini autem dicunť a peregre manẽdo, quia quandiu ipsi erant inter Iudæos nõ erant tanquã in lege sua, aut terra sua, sed tãquã in aliena. *Vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit.* Idest, in istis vrbibus solũ gaudebunt ĩmunitate, qui homicidium inuoluntariè patrauerunt, quod intelligendum est, vt supra.s.quatũ ad plenã ĩmunitatẽ tã ante vẽtilatã causam, q̃ post vsq; ad mortẽ summi sacerdotis: ante causam autem ventilatam omnes gaudebant immunitate quicunque confugissent ad has vrbes, vt supra declaratum est. Etiam intelligendum est quantum ad alios, qui non occiderunt se defendendo, quia isti, quamquàm voluntariè occiderint, non sunt rei sanguinis.

guinis. Etiam non obligantur manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, sed mox, vt causa cognita esset, absoluebantur isti, & poterant redire in terram suam, vt supra declaratum est. & quando hic dicitur de nolentibus occidere tollitur omnis voluntas occidendi, scilicet, tam absoluta, quàm conditionata, vel secundum quid. Voluntas simpliciter, vel absoluta occidendi dicitur intendere occidere nõ ex aliqua causa compellente conditionaliter, & isto modo occidit ille, qui inimicus erat, vel iniuriam receperat, vel qui aliquem occidit, vt rapiat quidquam ab eo. Voluntas conditionata dicitur quandocunq; quis non intendit occidere alterum directe, & tamen postea ex aliqua causa eũ occidit, & occidere vult: sic patet de illo, q defendẽdo se alterũ occidit: iste quidẽ inuoluntarius est, quia si alius nõ persequeretur eũ ad mortem ipsum occidere nollet, & dato alio casu nõ occideret. Dicitur autem voluntarius inquantum per imperium voluntatis mouentur partes organicę in pugnando, & ꝯ illum ictus dirigendo, in quibus scit se alium occidere. Sic ponit exemplum Philosophus de voluntario mixto de proijciente merces in mare propter periculum 3. Ethi. nullus autem istorum plenè pertinebat ad immunitates harum vrbium: nam ille, qui occidebat volũtariè simpliciter, quamquàm a principio antequam ꝯstaret per ventilationem causę an voluntariè, vel inuoluntariè patratum esset homicidium, gauderet immunitate vrbis, causa tamen ventilata, non gaudebat, quia tradebatur occidendus hosti suo, vt patet infra. Etiam ille, qui occidebat voluntate conditionata non pertinebat ad huiusmodi immunitatem, quia licet gauderet priuilegio vrbis antequam discuteretur causa: ea tamen discussa non erat mansurus in vrbe refugij, sed ibat quocunque volebat, vt supra declaratum est: illi vero ad quos pertinebat immunitas hæc a principio ante ventilatam causam, gaudebant, & ventilata causa reducebantur in eandem vrbem vsque ad mortem summi sacerdotis, vt infra patet. & isti sunt, qui totaliter ignorantes aliquem occidebant. *Si quis ferro hominem percusserit*. Hic ponitur secundum. ∫. de fugitiuorum cõditione: & ponuntur hic aliqui modi, in quibus mors inflicta erat imputanda occisori, & in quibus nõ erat imputãda, & dr̃ de occidente ferro, ꝙ occidetur: hoc aũt intelligitur de percutiente cum intentione percutiendi. Siquis. n. præter intentionem percutiendi data opera licitę rei aliquem occideret, nõ erat reus, sicut patet de scindente ligna, & de manubrio eius ferro exiliente, quo alius occisus est: Deuter. 19. capitu. Si tñ non ꝯstaret an aliquis habuisset voluntatem occidendi alium, vel non, & tamen percussisset ferro, præsumebatur, ꝙ voluisset occidere: ideo reus erat mortis, & tñ siquis leuiter percussisset manu quamquàm ꝑcussus moreretur, non erat reus. Causa præsumptionis, quia ferrum est tale instrumentum, quo quis verisimiliter faciliter occidi potest, manus autem non est huiusmodi. ideo considerantur præsumptiones ex instrumentis percutiendi ſm ꝙ apparet ex litera.

Voluntas absoluta, & cõditionata, quæ dicatur.

Quõ ex instrumento occidendi lex arguat occisionẽ voluntariã vel inuolũtariam.

Aliquis arguet, quòd non stet ista distinctio de occidente voluntariè, vel inuoluntariè, quia quomodocunque aliquis occidat alterum a proposito, siue ferro, siue lapide, vel pugno reus est mortis: hic tñ distinguitur de percussione facta per diuersa instrumenta: ergo oportet, quòd intelligatur siue voluntariè, siue inuoluntariè causetur occisio. Responderi potest aliqualiter, quòd secundum literam nostram non multum videtur differre occidens ferro, & baculo, quia pro vtraque occisione mors infligitur, sed in litera Hebraica fit differentia, quia lapis, & lignum ponuntur cum quibusdam determinationibus, &

F ferrum non ponitur cum determinatione: dicitur enim in lapide manus, & in ligno manus, idest, in lapide, vel ligno replente manum: quasi dicat, cum ferro quantęcunque quantitatis potest aliquis occidi, sed non cum lapide cuiuslibet quantitatis, sed lapide replente manum. Sic etiam de ligno dicendum. Ad argumentum dicitur, quòd quicunque voluntatem habet occidendi, & actualiter occidit, quacunque re hoc peragat, mortis reus est, sed aliqui sunt, qui voluntatem percutiendi habent, & non occidẽdi, & isti si ferro percutiant, & accidat mors, rei sunt: quia quocunque ferro occidere poterant. Etiam consistit hoc magis in præsumptione, quia quando non constat, an aliquis habeat voluntatem occiden-
G di, si ferro rem peragat præsumitur voluisse, quia a causa immediata non abstinuit: etiam si ligno, aut lapide magno, quis alium occidat volens præsumitur, nisi contrarium constet, quia talia mortem inferre poterant. Si autem paruo lapide, aut paruo ligno hoc faciat, nisi probetur voluisse, præsumitur nolens occidere, quia ex talibus non consueuit inferri mors.

Et mortuus fuerit, qui percussus est. Quia licet aliquis percusserit voluntate occidendi ferro, vel lapide, & non occisus fuerit percussus, non occidetur percussor, etiam si per insidias hoc egisset, sed infligebatur alia pœna, scilicet, quia aut percutiebat hominem liberum, aut seruum: si liberum soluebat im-
H pensas in medicos, & opera perdita vulnerati: Exodi capit. vigesimo primo: si autem percuteret seruum, aut erat seruus suus, aut alienus: si erat alienus, aut mutilabat eum, aut non, scilicet, faciendo cęcum, aut claudum, aut abscindendo aliquã partẽ corporis necessariã ad motũ, vel operationẽ, aut solũ ꝑcutiebat infligens vulnus, & sanato vulnere nõ manebat impedimentũ ad operationem aliquam, sed sola cicatrix.

Si primo modo quamquàm plenè non exprimatur in lege Mosayca ad quid teneretur percussor: tamen videretur, quòd teneretur ad omnia, quæ perdebat Dominus. Quod apparet ex homine libero: nam ibi percussor soluet impensas, & opera perdita: ita hic ęstimabitur damnum quod incurrit dominus propter mutilationem serui: si vero seruus ex
I vulnere factus est totaliter inutilis ad operationẽ, videtur, quòd teneretur ille ad totam æstimationem serui domino; quia seruus pecunia dñi est: Exodi capitu. vigesimoprimo: ideo in pecunia æstimari debet: si autem ex vulnere non sequeretur mutilatio, sed maneret sola cicatrix tenebatur percussor, sicut in libero, scilicet, soluere impensas in medicos, & opera perdita. Si autem aliquis percussisset seruum suum non occidens, aut solum infligebat vulnus, aut mutilabat, vt supra dictum est: si primo modo non est expressa aliqua pœna in lege Mosayca: & etiam satis videtur, quòd nulla deberet infligi: quia siquis percuteret seruum suum, & non moreretur immediate in manibus eius, sed post vnum, vel duos
K dies nihil patitur dominus, quia seruus pecunia illius est: Exodi vigesimoprimo: quanto minus ergo patiet̃, si solum percutit: si autem Dominus seruum suum mutilauerit eruendo oculum, vel amputando manum, aut etiam si dentes ei excusserit, exibit seruus in libertatem: Exodi capitu. vigesimoprimo: pro hoc malo quod dominus ei intulit. Quod quidem intelligitur de seruo conuerso de Gentilitate: in seruis aũt, qui erant de stirpe Iudęorũ non erat hoc, sed fiebat de eis, sicut de liberis, vt præalleg. c. declaratũ est. *Homicidii reus erit*. Idest, tenebitur de homicidio, scilicet, quia voluit occidere: vel etiam si non constet præsumitur voluisse, quia tali instrumento rem peregit. *Et ipse morietur*. Scilicet, occisor: & hoc siue confu-

Ad quid tenebatur in lege veteri percussor non occidens.

gerat in vrbem refugij, siue non: nam si non ꝯfugerit in vrbem refugij cognati viri occisi possunt eum occidere vbicunque inuenerint, vt patet infra: & si forte ponat se in manu iudicum, ventilabitur causa, & hoc comperto occidetur. Si vero confugerit ad vrbes fugitiuorum ad petitionem cognatorum occisi trahi debebat de vrbe ad locũ patrati homicidij, vt ibi ventilaretur causa. ista autem occisio fiebat per cognatum viri occisi, scilicet, quia diffinito in causa iudices tradebant virum occisorem in manus aduersarij, & ipse occidebat, erat autem ista mors iugulatio, vt patet infra. *Si lapidem iecerit.* Hic ponitur de morte, quæ fit per ictum lapidis, & dicitur, quòd occisor similiter morietur, sicut qui ferro percutit: in hoc semper presupponendum quod supra dicebatur, scilicet, an voluerit occidere, vel non. Si voluit manifestum est, quòd reus est: si noluit vtpote, quia a casu occidit, aut dabat operam licitę rei, aut non: si dabat operam licitę rei, & ipse tantum diligenter se habuit quantum satis erat, non tenebitur: si vero erat res illicita, vtpote quia lapides iaciebat ad locum non conuenientem, nec adhibuit diligentiam, an aliquis ibi esset, tenebitur, quia in culpa est. Si autem aliàs occidit lapide. s. quia sciebat quem percutiebat, & tamen putabat, quòd fortè non occideret, quia lapide rem peragebat, & erat tale instrumētum, quo aliquis mori possit, tenebitur; quia præsumitur voluisse, vel saltem in culpa fuit, cum tali instrumento vteretur. In Hebræo tamen hoc magis declaratur, cum ponitur lapis manualis, & hoc est ad causandam præsumptionem, quia si esset lapis paruulus, qui aliàs non posset inferre mortem, non videretur præsumendum. Sciēdum autem, ꝙ in omnibus istis, in quibus infligitur mors occisori est presupponendum, ꝙ aut iste occisus mortuus est ex percussione illa, scilicet, quia postquam percussus est satis breuiter mortuus est, vel si multis diebus mansit nunquam cōualuit, aut iste cōualuit, & postea mortuus est. Primo modo tenebitur de occiso percussor. Secundo modo non tenebitur, sed solum restituet impensas in medicos, & opera perdita tanquam teneatur solum de vulnerato: Exo. cap. 21. hic autem cum non distinguatur presupponitur, quòd ex vulnere inflicto percussus occubuerit nunquam conualescendo ad hoc, quòd ambularet super pedes suos, vel super baculum. *Et ictus occubuerit.* Idest, mortuus fuerit, quia si non occubuerit tenebitur solum percussus de vulnerato. s. ad impensas, & opera ꝑdita: Exo. 21. cap. *Similiter punietur.* Scilicet, sicut qui ferro aliquem percutit, quia occidetur. *Si ligno percussus interierit percussoris sanguine vindicabitur.* Idest, occidetur percussor ad vindictam occisi. Non est aũt intelligendum, ꝙ hoc fiat solum ad vindictã, aut principaliter: sed ad distributionē iustitiæ, quia ęquũ est ne crimina remaneant impunita: mors tamen ista erat etiam simul vindicta occisi, sed adhuc dato, ꝙ nullus esset qui vindictã expeteret, iudex debebat occidere huiusmodi percussores. Quod autem dicitur hic de ligno, subintelligendum est, sicut de lapide, & ferro præsupponendo omnia, quæ de illis dicebantur. Ponitur aũt de ligno, quia præsumptionem facit voluntatis occidendi, vel saltem ꝯstituit in culpa eũ, qui tali instrumento vtebatur. *Propinquus occisi homicidam interficiet.* Scilicet, qñ causa fuerit ventilata, & aliquis cōdemnetur debet tradi ꝯsanguineis occisi viri, vt ipsum occidant. Hoc etiam faciebat Deus ad duriciem cordis Iudæorum; quia si ipsi manibus suis vindictam non expeterent, aliquo modo putarent nihil esse factum: ideo ad satiandum iram suam permissum est hoc: non tamen concedebatur, quod infligerent consanguinei viri occisi quodcunque genus

Nota qñ tenetur de occiso qui lapides iaciens alisi occidit.

mortis vellent occisori, sed solum quod determinatum est a lege, scilicet, iugulationem. Intelligitur etiam ista occisio de illa, quæ fiebat ab aliquo tanquã a persona priuata sine ventilatione causæ, scilicet, ꝙ quandocunque consanguineus occisi inueniret huiusmodi occisorem posset eum occidere, dum tamē esset extra vrbem refugij, quod significat litera sequens, scilicet. *Statim vt apprehenderit eum percutiet.* Idest, non indigebat iste cōsanguineus occisi, quòd sententietur in causa, sed vbicunque reperierit occisorē poterit iure suo vtens occidere illum, & hoc quia habet auctoritatem a lege faciendi hæc: quod intelligitur extra vrbem refugij, & etiam quando non ventilatur causa. Nam cum aliquis confugiens ad vrbem refugij, & ad petitionem aduersarij inde tractus est & ductus est ad ventilãdam causam, percusserit eum aduersarius tenebitur: etiam si iste occisor per insidias, vel aliàs indebite homicidium patrasset, quia tempore ventilationis causæ securus esse debebat. Et hanc securitatem ei præstare debebant iudices vrbis refugij, qui eum trahebant ad locum patrati homicidij.

Si occisor interfecerit cognatum occisi eum persequentem se defendendo, an teneatur pro ista secunda occisione secundum legem foralem. Quęst. XII.

QVAERET aliquis si cognatus occisi persequens occisorem in via antequam perueniret ad vrbem refugij, occidatur ab ipso ꝑcussore defendente se solum, & non haben do aliàs voluntatem occidendi illum: an teneatur occisor pro ista secunda occisione secundum legem foralem. Respondebit aliquis, quòd non tenetur, quia cuilibet permissa est defensio corporis sui, & quod quis agit ob tutelam corporis sui, iure egisse dicitur. In contrarium dicetur, quòd iste tenebitur de occiso, quia quamquàm alicui competat defensio suiipsius, hoc est contra priuatas personas non habentes auctoritatem puniendi, vel conijciendi in vincula: & tamen contra personam publicam, si agat vt persona publica, nulli est permissa defensio: nam in hoc perturbaret iurisdictionem iudicis, & incurreret pęnam, quia agit contra statum publicum, & leges humanę magnas pœnas inferunt his, qui contra personam publicam defensionem volunt: sed iste videtur esse huiusmodi, scilicet, cognatus occisi, quia ex auctoritate legis istud agere potest, vt patet hic: ergo qui restiterit ei pœnam incurrit.

Respondendum est, quòd occisor defendens se a cognato occisi si moderate se defendat, quamquàm occidat eum non tenetur de occiso, nec de vulnerato, quia non agit ibi, nisi ob tutelam corporis sui, quæ sibi permissa est. Et cum arguitur, quod agitur contra personam publicam resistendo illi: ergo incurrit pœnam. respondetur, quòd non agit contra personam publicam. Nam quamquàm iste habeat auctoritatem ex lege, non agit, vt persona publica, quia non agit ex officio suo ex necessitate, sed ex concessione legis: multum autem ista differunt, quia iudex non punit reos, quia sibi concessum est, sed quia sibi ex necessitate impositum est, & si non agat mortaliter peccat, & tenetur etiam secundum leges humanas de officio male administrato. s. quia nimis læsit rempublicam, cum vitia reliquerit impunita, & deliquentibus audaciam magnam præbuerit: iste aũt cui est ꝯcessum ex lege non habet ex necessitate, nec ex officio, ꝙ percutiat hostem suum: nã melius ageret si non vteretur ista concessione legis, ꝗ cũ vtitur, immo lex non tribuit hoc sibi tanquam bonum esset, sed tributum est propter duriciam cordis humani

humani ad placandum iram eius, ideo sic agentes nō agunt tanquam personę publicæ, sed tanquam priuatæ prosequentes causam suam. Solum autem hoc habent, quia lex permittit eis occidere hostes illos: poterit igitur resisti istis, & qui occiderit aliquem horū se defendendo nihil magis incurrit pœnam, quàm si occideret aliquam personam priuatam. Si igitur occisores se defendendo occiderint proximos ipsorum primò a se occisorum: cum postea ventilaretur causa sanguinis pro isto secundo homicidio nihil passuri erat cum vterent̄ iure suo, sed de primo erat quæstio.

An innocens pugnando contra iudicem, vel executorem iniustè eum volentem punire, peccet in foro conscientiæ, & contra leges humanas. *Quæst.* XIII.

QVAERET aliquis vlterius si aliquis se defendendo pugnet contra iudicem, vel executorem in casu in quo non est dignus puniri, nec conijci in vincula, vel pugnet contra huiusmodi persequentem iure suo vtentem, an peccet in foro conscientiæ. Est autem diuersitas in hoc, nam supra quantum ad forum iudicialem humanum determinatum est, quòd incurrebat pœnam, qui resistebat iudici, vel publico executori, & hoc, siue quando dignus est puniri, vel capi, siue quando nō: in foro autem conscientiæ poterit esse dubium, nam quamquàm, vt communiter forum conscientię strictius sit quàm forum legum, scilicet, quòd in plurib' aliquis peccat secundum dictamen conscientiæ, quā secundum legem humanam, quæ multa non ęstimat esse peccata, vel saltem non punit, vt peccata, tamen interdum accidere poterit, quòd aliquis sit dignus pęna secundum legem humanam, qui non est dignus secundum forum conscientię, & potissimum in quibusdam causis, quæ concernunt publicam vtilitatem, nam interdum licet quis secundum forum conscientiæ non peccet, tamen lex humana puniet eum, quia sic procuratur pax publica. Et quoniam bonum publicum consistit in habitudine iudicis, vel personarū publicarum ad inferiores regulatos, posset aliquis dicere, quòd quamquàm lex humana puniat omnem hominem resistentem iudici, siue cum dignus est puniri, siue quando non, tamen quòd secundum forum conscientiæ aliquando non sit peccatum. Respondendum est, quòd in foro conscientiæ peccatum est iudici resistere, vel quòd aliquis se defendat ab eo armis, cum ille, vt iudex procedit, secus cum procedit, vt persona priuata, & præter legē. nā p̄ter determinationem legis humanę recta ratio dictat bonum publicum esse diligendum super bona particularia, quia iuxta Aristo. 1. Ethi. in principio. bonum commune amabilius, & diuinius est bono particulari, sed pax publica, & status eius est bonum commune: ergo quicū que tollere vult ista, magis peccat quàm si tolleret aliqua bona particularia: huiusmodi autem est in habitudine iudicis ad partes reipublicæ, scilicet, quòd per hoc consistit pax publica, quòd omnes de vrbe iudici singulariter obediunt, scilicet, quòd nullo modo se defendendo armis contra ipsum, quia si aliquis se defenderet tolleretur status causarum, scilicet, quòd non posset de causa huius iudicari cum iste habeat iudicem iam tanquam partem: ideo si resistatur iudici quomodocūque antequam constaret dignum esse, quòd puniretur, vel caperetur, maxima pars executionis iustitiæ, & ferè totum bonum publicum destrueretur: nimis ergo agit contra rationem qui contra iudicem armis se defendit, vel contra publicum executorem: ideo agit contra conscientiam, & sic erit peccatum. Item quicunque Deo resistit, peccat, sed

De hoc latius loquit Iosue 11. cap.

F qui resistit iudicibus, resistit Deo, ergo peccat se defendendo a iudice, sicut a parte. Hoc patet ad Roma. cap. 13. scilicet, Omnis potestas non est nisi a Deo, oīs anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quæ autem sunt a Deo ordinata sunt, itaque qui resistit potestati Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt. Item qui ex consciētia tenetur aliquid agere, & non agit, peccat: sed f'm conscientiam nos tenemur obedire iudicibus, & non solum f'm legem humanam: ergo quicunque resistit iudici volenti capere, vel punire armis agit contra conscientiam, ergo peccabit: sic patet ad Roma. cap. 13. scilicet, Dei enim minister est vindex in iram Dei, q male agit: ideo necessitate subditi estote non solum

G propter iram, sed & pp conscientiam, ideo enim, & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Item voluntas Dei est, vt iudicibus subiecti simus: ergo quicunque repugnat illis, agit ꝯ Dei voluntatem, & consequenter peccat, patet hoc prima Petri. c. 2. scilicet subiecti estote oī humanæ creaturæ propter Deum, scilicet, præsidenti. Et patet cum immediate subditur, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum laudem verò bonorū, quia sic est voluntas Dei vt benefacientes obmutescere faciatis impudentiā hominum. Patet ergo, ꝙ iudici armis resistere peccatum est. Nisi forte aliquis manifestissime sciret, ꝙ iu-

H dex habebat eum exosum, & sub colore iudicis volebat capere, & qualitercunque morti tradere, tunc si non sequatur magnum scandalum ex resistentia poterit quis resistere armis, & hoc quidem solum qñ putabat, ꝙ si caperetur occideretur. Circa ciuiles aūt causas secus est: simile autem est velut si iudex, vel publicus executor agat ꝯ aliquē non vt gerens personā publicā, sed vt aliquis priuatus gerens causam suā, & hoc manifestum sit, poterit ei resisti armis ēt f'm legem humanam, sed in foro cōscientiæ nihil aliud est quod ego sciam iudicem procedere indigne contra aliquē solum, vt occidat eum propter odium quamquàm videatur agere, vt pars publica quamquàm agat, vt ꝑsona priuata: ergo tunc resisti sibi armis peccatū non est, nisi sequeretur valde magnum scandalum. Hoc

I tamen est generale, quòd cum iudex procedit contra aliquos, vt iudex ad puniendum, vel capiendum, & illi nullo horum digni sint, & iudex non agat hoc ex odio, sed vt persona publica sic informata, vel volens de veritate ingrere resisti sibi armis peccatū est in foro conscientię. De eo autem, qui habens potestatem a lege persequitur hostem suum ad occidendum, sicut in casu dato, dicendum, quòd non est peccatum resisti illi armis, quia in hoc non resistitur iudici, nec alicui publicæ personæ, sed personæ priuatæ volenti prosequi ius suum, & cum ille, qui se defendit sciat, quòd non inuaditur ab illo tanquam a iudice volente punire, aut corrigere, sed tanquam ab hoste volēte hostiliter occidere; peccatum nō est illi resisti armis.

K Sed arguetur, quòd iste habet potestatem a lege ad occidendum, & quantum ad hoc est minister legis: ideo sibi resisti peccatum est: ad Roma. cap. 13. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui male agit. Et iterum: ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & propter conscientiam: ministri enim Dei sunt.

Respondendum est, quòd iste nō est minister Dei secundum, quòd loquitur Apostolus, quia ipse intelligit de iudicibus positis tanquam executoribus iustitiæ, quicunque autem causam suam egerit, nō est minister Dei: ideo potest sibi resisti, tanquam non ministro. Quòd aūt auctoritas Pauli & Petri itelligat de his ministris, & non de illis, qui sunt hostes, apparet,

paret,quia ad Roma capit. 13. dicitur de poteſtatibus ſublimioribus,& ibi ſequitur : Non ſine cauſa gladiũ portat.quod de ſolis iudicibus,& executoribus intelligitur.& 1.Pet.cap.2.de regibus, & ducibus agitur, & alijs iudicibus,& omnes iſtæ ſunt perſonę publicæ.ergo reſiſti armis ei qui perſequitur occiſorem cognati ſui peccatum non eſt, & ſi occidatur in hac defenſione, dumtamen defenſio ſit moderata, peccatum nullum eſt. *Si per odium hominem quis impulerit.* Ponuntur alij caſus,in quibus quis ſine vulnere occidit,ſicut ſi impellat alium ad cadendum de eminenti loco,vel ſi iaciat in aquam,aut ignem,vel aliquid alterum vbi poſſit cauſari mors:& de iſto dicitur, quòd ſi fuerit p̃ odium patratum homicidium,occidetur, qui ſic impulit.Et dicitur per odium,quia fortè aliquis alterum coactus eſt impellere, vtpote ſiquis ab alio impulſus eſt, & ex illa impulſione ipſe alium impellit : impulſio eſt ſimpliciter inuoluntaria,ſicut de eo,qui a vento educitur 3.Ethi.& eſt ſimpliciter violentia. Ideo quãquàm ſequatur hic homicidium non eſt imputabile ei,qui immediate impulit:ſed ei,q̃ primò. Eodẽ mõ ſi q̃s aliũ nõ vidẽs,vel aliàs neſciẽs impulerit non eſt reus, quia non fit ex odio, licet ſequatur homicidium:ſi autem non conſtet,quòd ex odio factum fuerit,& occiſor alleget ſe non feciſſe ex odio,accuſatori incumbit probare, quòd ex odio factum ſit. Hoc autem ex præſumptione poterit induci,vt ſi ante hoc eſſet inimicus:quoniam omnia mala,quæ hoſtis inſligit etiam ſi a caſu ſint præſumuntur ex animo. Sic patet immediate de illo,qui percuſſit alterum manu, & mortuus eſt,ſi fuerit inimicus ſententiatur contra ipſum,alioquin non:idem de ſcindente ligna de cuius manubrio ferrum exiliens percuſſit proximum : ſi hoſtis erat,quamquàm non conſtet de voluntate occidendi,condemnatur,aliàs minime:Deuter.cap.19. *Vel iecerit quippiam in eum per inſidias.* Scilicet,ſiquis deiecerit parietem ſuper alterum, aut aliquam partẽ domus,vel quodcunque alterum, quod antea ſtans impulſu concutitur, & nocere poteſt: ſi enim per odium fecerit, & mors ſequatur tenebitur: ſecus autem ſi non ex odio, vt ſiquis ab alio impulſus parietem impulit,vel aliquam aliam rem,& illa cadens,vel exiliens alterum occiderit, iſte qui immediate eiecerit,reus non eſt,quia ſimpliciter eſt coactus:ſimiliter autem de ignorante,& dicitur hic per inſidias. nõ eſt autem intelligendum,quòd quandocunque non fit per inſidias non eſt punibile,vt hic:quia ſi fiat ex induſtria,vel qualitercunque ex voluntate nocendi etiam ſi manifeſte fiat,nihil differt,ſed accipitur hic generaliter per inſidias contra hoc, quod eſt per ignorãtiã, vel non eſt ab intentione,quamquàm id quod eſt p̃ inſidias ſemper ſit magis punibile, quàm cętera etiã ſi voluntaria ſint. *Aut cum eſſet inimicus manu percuſſerit.* Scilicet,ſiquis alterum manu percuſſerit ſolum non præſumitur, quòd ex tali percuſſione ſequatur mors,& ſi aliquando percuſſus moriatur, magis præſumitur mori ex alia cauſa,quàm ex percuſſione,nec condemnabatur percuſſor, quoniam non præſumitur,quòd voluerit occidere,quia ſi hoc voluiſſet,vteretur alio inſtrumento, cum ex percuſſione manus ſola non ſoleat mors ſequi : ſi tamen percuſſor hoſtis erat,præſumitur,quòd occidere voluerit, & ob hoc ita durè percuſſerit,vt quiſpiam mori poſſit,vel forte in percuſſione manuali aliqua fraude vſus eſt ponendo aliqua,quibus mors faciliter cauſaretur:ideo licet percuſſerit ſine intentione occidendi, nec ſequatur mors ex percuſſione, ſed ex alia cauſa, condemnabitur quod verum eſt, niſi hoſtis probauerit, quòd mors nullo modo ſequitur ex percuſſione illa, vt ſiquis cõualuerit ex percuſſione illa ambulans ſuper pedes

A ſuos,vel ſuper baculum,& poſtea moriatur,præſumitur mori ex alia cauſa,& nullo modo condemnatur occiſor; etiam ſi confiteatur ſe voluiſſe occidere, ſicut in publicè rixantibus : Exo.cap. vigeſimoprimo. *Et ille mortuus fuerit.* Iſtud intelligitur in omnibus ſupra poſitis, quia quodcunque ſit genus vulneris, vel impulſionis,ſi non ſequatur mors ex illo percuſſor non tenetur de occiſo, ſed ſolum ad impenſas in medicos,& opera perdita Exo. capi. vigeſimoprimo.

Percuſſor homicidii erit reus. Quia occidit, & voluntatem occidendi habuit,quod requiritur ad completum homicidium, quòd autem habuit voluntatem occidendi patet ex verbis,& ex præſuppoſitis iſtarum

B legum. *Cognatus occiſi ſtatim, vt inuenerit eum iugulabit.* Hoc dicit de quocunque cognato, quia cuicunq; iſta actio competit, licet magis conueniat alicui ſecundum quòd magis,vel minus propinquus eſt, non cognatis autem non conuenit hoc, licet ipſi velint proſequi defunctorum cauſas. Ratio huius eſt, quia lex non iuſſit hoc,tanquam ſecundum ſe bonum eſſet, ſed conceſſit illud propter duriciam cordis humani, quia ſi hoc non permitteretur conſanguineis viri occiſi ipſi proſequerentur ſine iure durius cauſam ſanguinis. Vt ergo non daretur locus inobedientiæ legũ permiſſum eſt iſtud cognatis occiſi.in reliquis autem non ſubſiſtit eadem cauſa, quia illi non mouentur ita efficaciter ad vlciſcendum iniuriam defuncti, ſed cognati propter vnitatem ſanguinis & radicis, nulli

C ergo alteri quàm cognatis hoc permittitur, & dicitur, quòd immediatè, vt inuenerit eum iugulabit, ſcilicet,patrato homicidio antequàm occiſor peruenerit ad vrbem refugij ſi inuenerit eum cognatus occiſi poterit eum occidere vbicunque inuenerit. Vel ſi forte ſemel introiens vrbem refugij aliquando extra reperiatur,poterit impune occidi,quia nunquam debebat exire de vrbe refugij vſque ad mortem ſummi ſacerdotis,vt patet infra.hoc autem verum eſt,niſi cum occiſor ex ſententia iudicum vrbis refugij ducitur ventilaturus cauſam ſuam cum cognato occiſi ad locum patrati homicidij : nam tunc lex ſecuritatem tribuit, & ſi cognatus occiſi aliquid attentauerit in occiſorem reus mortis eſt. De hoc autem, quod dicitur, aliqui dubitant, an ille, qui ſic occideret oc-

D ciſorem cognati ſui perſequens ipſum ante vrbem refugij, peccaret, & videtur quòd non, quia iſte agit per legem,ergo iuſte agit. Sed aliquis arguet hoc nõ valere,quia multa ſunt,quæ leges permittunt, & interdum facere compellunt, in quibus homo peccat, vt cum aliquem cogunt ad periurium,& ad ſimilia.

Cognatis occiſi quare non licebat vindicare iniuriam.

Ad hoc reſpondetur,quòd non eſt ſimile de lege humana,& diuina,quia lex humana non poteſt corrigere omnem actum malum,ideo multa permittit,& dato quòd lex humana aliquid approbaret,nõ ſequitur,q̃ ſine peccato fieri poſſit,quia non poteſt ipſa facere eſſe licitum quod ſecundum ſe eſt illicitum. in lege autẽ diuina ſecus eſt,quia Legiſlator illius Deus eſt,& omnia opera noſtra ſunt bona, vel mala in cõ-

E paratione ad ipſum, ſcilicet, inquantum ipſe acceptat, vel non acceptat ea : ſi ergo aliquid Deus conſtituit, vel expreſſe permittit etiam ſi ſecundum ſe bonum non ſit,Deus facit illud eſſe bonum,ideſt, nõ malum,& nullo modo punibile, velut ſi Legiſlator aliquid iuberet,vel permitteret,quamquàm illud nõ eſſet bonum,tamen agens per illud non punietur lege humana, ita ſi Deus aliquid approbet in lege ſua, vel ſaltem fieri permittat,illud iam non eſt malum, nec punibile ſecundum Deum, aut conſcientiam, quia alias non differret inter illa,quæ videbantur illicita,& a Deo permiſſa ſunt in lege, & ea, quæ nullo modo permiſſa ſunt,ſed expreſſe prohibita, quod videtur

Licet lex humana aliqua permittat, q̃ ſunt peccata non tamẽ diuina.

detur esse inconueniens magnum. Sic declaratum est Deuterono.cap.24 de libello repudij, & de dando vsuras alienis, nam ista secundum se non erant licita, & tamen, quia Deus illa approbauit declaratum est ibi, quòd non peccabat mortaliter hæc faciens: ita igitur erit hic cum Deus permiserit, quòd occisi propinquus occidere posset occisorem vbicunque reperiret, scilicet, quòd non peccet. Sed videtur contrarium, quoniam occisio fiebat ex rancore, sed ira est peccatum mortale, ergo ista occisio illicita erat potissime, quia Deus iussit etiam in veteri testamento, quòd homo non quæreret vltionem Leui.cap.19.f. non oderis fratrem tuum in corde tuo. Et iterum ibidem: Non quęres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Sed ista sunt pręcepta moralia: ergo tenebatur quilibet ad ea: occidens tamen occisorem cognati sui non agebat zelo iustitiæ, quia hoc modo iure contenderet, cum posset aliàs assequi iustitiæ executionem educto occisore de vrbe refugij: iō videtur, quòd peccabat faciens hæc: potissimum, quia isti cognati occisorum non solum poterant occidere occisores cognatorum in via ante vrbem refugij si illi occidissent iniuste, sed etiam si non essent rei, vtpote, quia casu, & per ignorantiam fecerunt, & in hoc non distinguebatur cum permitteretur consanguineo occisi sine causæ ventilatione occidere percussorem: ergo videtur, quòd sit peccatum. Respondendum est, quòd ea, quæ Deus approbat etiam si aliàs essent illicita, fiunt per hoc licita, sed permittendo expresse in lege approbat: ergo licita sunt. iste modus arguendi erat de libello repudij, & de vsuris: Deuterono.cap.24. sed manifestum est, quòd istud factum approbatur hic a Deo cum expresse permittatur: ergo licitū est, nec de hoc aliquis dubitabit: est tamen distinguendū, quia Deus aliqua approbabat in lege, vel permittebat solum inquantum erat legislator specialis populi Iudaici: illa tamen secundum, quòd Deus erat, & dans præcepta bona secundum naturam reprobabat: alia autem sunt, quę Deus approbabat propter infirmitatem populi Iudaici illa permittens, & alibi non reprobans, & ista simpliciter erant licita.

Si cognatus occisi occideret interfectorem cognati sui ante vrbem qsi ille non volūtarie occiderat an peccaret.

Primum autem est hic de occisione percussoris cognati, quę permittitur, siue prior occisio iusta, vel iniusta fuerit: & tamen alibi contrarium iubetur, scilicet, Leui.cap.16. vbi dicitur, quòd debemus tollere omne odium, & obliuisci iniurias: ergo necesse est, quòd ista lex solum intelligatur in foro suo, scilicet, in iudiciali, quòd quicunque occiderit occisorem fratris sui non sit reus mortis in foro iudiciali veteris testamenti, & tamen si ex odio agit reus est mortis ęternæ, qa agit contra legem datam Leui.cap.19. De libello autem repudij, & vsuris non est sic, quia quamquàm ista secundum se non essent licita Deus illa permisit propter infirmitatem Iudæorum, & postea alibi non reprobauit, ergo non sunt punibilia, nec peccata apud Iudæos, quia alioqui Deus poneret illis laqueum. De hoc etiam declaratum est Leui.19. *Quia si fortuitu, & absque odio, & inimicitiis quidquam horum fecerit.* Limitātur hic superiores leges, scilicet, quòd intelligantur, quando aliquis habet voluntatem occidendi, si tamē agit fortuitu, vel sine odio, & inimicitijs non est reus, omnia enim ista requiruntur: siquis enim agat sine inimicitijs, idest, quòd ante hoc nunquam fuit inimicus, adhuc non liberatur, nisi egerit fortuitu, quia poterit aliquis ex subita ira alium occidere, & non est inimicus, quia tamen agit ab intentione, reus est. Etiā requiritur, quòd non solum agat fortuitu, nam dato, quòd aliquis agat a casu, si ille erat inimicus occisi ante hoc condemnatur, quia non præsumitur agere a casu cum inimicus sit, & hoc, siue sit publicè inimicus,

F quod vocatur hic agere ex inimicitijs, vel non tam manifeste, quod dicitur agere ex odio. Cum ergo omnia ista tria habuit, non iudicabitur reus mortis.

Et hoc audiente populo fuerit comprobatum. Idest, quòd probetur in iudicio coram populo, quòd egit a casu, & non erat inimicus nec odiosus occiso. Dicitur autem coram populo, idest coram iudicibus ciuitatis, & senioribus, qui vocantur populus, vel multitudo: non enim oportebat totam populi multitudinē, quæ grādis est ad iudicia conuenire, maximè, quia tota nec audire potest, nec sententiare. vocantur autem rectores multitudo, quia totum populum virtualiter, vel eminenter continent, & isto modo rex est totum regnū.

G *An causa homicidij tractanda erat coram iudicibus ciuitatis refugij, vel coram iudicibus loci, in quo patratum est homicidium, & quomodo differat immunitas Ecclesiastica ab immunitate locorū refugij veteris testamēti. Quæst. XIIII.*

QVAERETVR tamen de ista multitudine, quę esset, quoniam aliqui dicūt, quòd erāt iudices illius ciuitatis, ad quam confugerat occisor: alij volunt, quòd essent iudices loci, in quo patratum est homicidium. Primi dicunt, 1. Opinio.
quòd cognatus occisi persequebatur occisorem ad Secunda.
vrbem refugij, & proponebat querelam coram iudi- Rō.1. Opin.pri-
cibus, & senioribus ciuitatis. tunc decreto eorum pręmæ.
sentabatur occisor, & contendebant de iure: si autem inueniretur, quòd occisor volens occidisset, tradebatur accusatori, & iugulabat eum: si autem inuenirēt, quòd inuoluntarius egit, sententiabatur, quòd maneret in vrbe refugij occisor vsque ad mortem summi sacerdotis. Et probāt isti, quòd intelligebatur de iudicibus vrbis refugij, quia dicitur supra, quòd cū fuerit occisor in vrbe refugij cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur: ergo videtur, quòd corā multitudine vrbis illius stare debebat, & ibi iudicanda erat causa. Hoc magis probant ex eo, quod habetur Iosue ca.20.f. cum ad vnam harum ciuitatum cōfugerit, stabit ante portam ciuitatis, & loquatur senioribus vrbis illius ea, quę se comprobent innocētem: ergo videtur, quòd ibi causa agenda erat, quia adducere probationes pars iudicij est. Item probant, quia 3.Rō.
quòd occisor extraheretur de vrbibus refugij, erat cōtra immunitatem ciuitatum, cognoscere ergo vtrum extrahi deberet, vel non ad iudices illius ciuitatis pertinet, quod nesciretur, nisi cum probatum esset, an iste gaudere deberet immunitate vrbis vel non, & hoc includit causam ipsam principalem. s. an occisor esset reus mortis, vel non: ideo primo quàm isti iudices vrbis refugij permitterent extrahi de vrbe sua occisorem, oportebat, q̄ cognoscerent, an reus esset: sed hoc cognito nihil supererat, nisi vt sententiaretur tradendus aduersario ad iugulandum, vel mansurus in vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis; ideo non oportebat, quòd duceretur occisor ad aliam ciuitatem. Item si educeretur occisor de vrbe refugij, vt 4.Rō.
alibi cum aduersario causam ageret, hoc non esset ei tutum: in vrbe autem refugij tutum erat. Etiā euitaretur maior circuitus, & expensæ, quæ in legibus rectè ordinatis multum attendi debent.

Alij autem in contrarium dicunt, quòd debebat Rōnes 2. opi.
ista causa agitari in loco vbi patratum est homicidiū, & quòd educeretur occisor de vrbe refugij: & ista est veritas, vt patet infra cum dicitur, & reducetur per sententiam in vrbem, ad quam confugerat: ergo videtur, quòd causa, in qua sententiabatur, quòd occisor reduceretur in vrbem refugii, non agitabatur in vrbe refugij, sed in loco patrati homicidij. Item videtur

videtur hoc rationabile, quia secundum leges humanas ratione delicti quis sortitur forum, scilicet, ratione loci, in quo delictum patratum est: ergo causa isti' homicidij non erat ventilianda in vrbe refugij cum ibi non acciderit delictum. Item iura prouidere debēt in causis eum modum, quo causæ optimè tractentur: hoc autem est ne occultetur veritas facti, & vt non subtrahatur alicui opportunitas probandi, nam arctatio probationum nimis est iuri inimica, sed non est aliquis locus in quo melius de veritate delicti patere possit, quàm locus, in quo patratum est cum ibi possit esse testium copia: ducere autem testes multos ad alium locum difficile est, & iudices etiam non ita plenè informantur, cum non cognoscant conditiones particulares tangentes delictum fortè propter ignorantiam conditionis locorum delicti: ideo melius fuit, quòd de delicto ageretur in vrbe, in qua patratum est, quàm in vrbe refugij, & sic erat. Mod' autem huius est, quòd cognatus occisi ibat ad vrbē refugij, & proponens querelam de occisione, petebat eum tradi, vt responderet in causa sua coram iudicibus vrbis patrati delicti: tunc iudices vrbis refugij concedebant remittentes occisorem cum perfecta securitate, ne quidquam in eo committi posset dum agitabatur causa, qua expleta diffiniebatur, quòd occideretur, si reus esset, vel reduceretur in vrbem refugij, si esset innocens, quod satis apparet infra, & isto modo non sequebatur aliquod inconueniens, nec inferebatur aliquod damnum ipsi occisori. Ad rationes in contrarium respondendum, & ad primam cum dicitur, quòd cognatus occisi non poterit occidere percussorem postquam fuerit in vrbe refugij, donec stet coram multitudine, & iudicetur causa illius: Dicendum, quòd multitudo potest ibi accipi dupliciter, scilicet, pro multitudine iudicum vrbis refugij, vel iudicū vrbis patrati delicti, primo modo est sensus, quòd non poterit occidere illum quousque stet corā multitudine, idest proponat querelam suam coram iudicibus vrbis refugij, & causa illius iudicetur, scilicet, coram iudicibus vrbis delicti cum fuerit remissus occisor ab vrbe refugij ad vrbem delicti. Secundo modo est sensus, donec stet coram multitudine, scilicet, coram iudicibus vrbis delicti proponens accusationem suam contra occisorem iam reductum de vrbe refugij, & causa iudicetur, idest diffiniatur, vel terminetur ibi in loco delicti, & sic in quocūque sensu præsupponitur, quòd causa agitetur in loco delicti.

Ad rōnes 1. opi.

Ad secundam.

Ad secundam rationem, quando dicitur Io. ca. 20. quòd stabit occisor ante portam ciuitatis refugij, & loquetur senioribus vrbis illius: dicendum, quòd non intelligitur de agitatione causæ homicidij, sed solum erat propositio occisoris ad hoc, quòd reciperetur in vrbe, nam vsquequo ista diceret non sententiaretur, quòd gauderet aliqualiter immunitate locorum, nec assignaretur sibi locus ad manendum in vrbe: his tamen propositis compellebantur iudices ad assignandum ei locum, vt patet præallega. cap. cum dicitur: sic suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum. Quòd autem non intelligatur ista propositio verborū de agitatione causæ homicidij, patet, qa post receptionem istam dicitur eodem cap. & habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur Sacerdos magnus, qui fuerit illo tempore: ergo post propositionem occisoris, & receptionem in vrbe habitare debebat in ea, & postea ventilanda erat causa: ideo prima positio erat in vrbe refugij, de ventilatione tamen causæ nihil ibi dicitur vbi esse deberet. Item patet, quòd illa propositio occisoris non pertineat ad aliquam agitationem causæ homicidij, quia in ista causa occisor est reus: reus autem

A non proponit, sed respondet: ideo non potest intelligi de ventilatione causæ, cum dicatur præalle. cap. ꝙ occisor loquetur verba sua coram senioribus vrbis. Fundamentum rationis huius patet eo. cap. vbi ponuntur duæ propositiones, & in prima dicitur, quòd loquetur occisor coram senioribus vrbis refugij, in secunda dicitur, quòd stabit ante iudicium reddens causam facti sui, & sic in prima constituitur tanquam per se agens, in secunda vero tanquam reus, & de ista non dicitur, quòd deberet esse in vrbe refugij: ergo de vētilatione causæ homicidij, in qua occisor erat reus, nō dicitur, quòd fieret in vrbe refugij. Cum vero magis obijcitur eodem cap. quòd iste occisor loquetur ea,

B quæ se comprobent innocentē, & probationes sunt quædam pars iudicij, ergo ibi agitabatur causa. Dicendum, quòd non intelligitur hoc de probationibus inductis in causa principali, sed in propositione, quam faciebat occisor, vt reciperetur in vrbe refugij, & in ista solum dicebat, quòd ipse occiderit a casu, & non habens inimicitias nec odium, ideo quòd reciperetur in vrbe. Hæc autem talia erant, quę si probarentur facerent eum gaudere immunitate vrbis: probationes autem in causa principali inducebantur in loco patrati delicti, vbi agitabatur lis, quòd autem non possit intelligi hoc de probationibus causæ principalis apparet, quia istæ fiebant per iudices inductos ab alterutra partium, & non per verba ipsius occisoris, quia nullius testimonium est conueniens pro seipso,

C quando contra ipsum agitur. probationes tamen istæ fiebant ex solis verbis occisoris cum dicatur, & loquetur coram senioribus vrbis ea, quæ se comprobent innocentem: ergo probationes illę non erant in causa principali, sed in prima positione, & sic non ventilabatur ibi causa.

Ad tertiā. An sit contra immunitatem vrbium refugij, ꝙ educeret inde occisor ad ventilandū alibi causam, vel ꝙ iugularet si re' erat.

Ad tertiam rationem dicendum, quòd extrahi occisorem ad occidendum illum ab vrbe nullo alio præmisso, erat contra immunitatem vrbis, & hoc non permittebatur, nam Deus dixit, quòd non posset cognatus occisi occidere percussorem postquam esset in vrbe refugij, donec staret coram multitudine, & causa illius iudicaretur: nunc autem non extrahebatur ad occidendum simpliciter, sed ad ventilādum causam in loco delicti, & si reperirietur inno-

D cens, quòd reduceretur ad vrbem refugij. hoc autem non erat contra immunitatē vrbis. Et si dicas quòd etiam, istud est contra immunitatem, quia Ecclesia non solum est contra immunitatem eius, quòd aliquis inde trahatur ad occidendum, sed etiam, quòd trahatur ad ventilandum causam homicidij, & si fuerit repertus reus, quòd occidatur, quia tunc solum peccaret, & esset fractor immunitatis Ecclesiasticę ille, qui tanquam persona priuata hostem inde educeret, vel ibi occideret, & non iudex secularis si educeret inde occisorem ad iudicandum de eo an esset re' mortis, sed hoc falsum est, quia quicunque confugiētem ad Ecclesiam inde traxerit, siue sit iudex secularis, siue Ecclesiasticus, siue persona priuata est fractor

E immunitatis Ecclesiasticę nisi in casibus a iure permissis; ergo sic esset hic, quòd ad nihil posset educi occisor de vrbe refugij. Respondendum est non esse simile, quia non est æqualis immunitas ciuitatum refugij in veteri testamento, & nunc Ecclesiarum nostrarum, & cœmeteriorum: non enim fuit concessa absolutè immunitas ciuitatibus istis, sed solum, quòd confugientes ad eas gauderent immunitate quousque ventilaretur causa, & postea si rei erant, occidebātur, vt patet hic, & Iosue cap 20. siue igitur dicatur, ꝙ fiebat discussio causę in vrbe refugij, vel in loco delicti, nihil refert quantum ad esse, vel non esse immunitatem perfectam: quia vbicunque ventilareт causa

Qūo differat immunitas ecclesiastica ab immunitate locorū refugij.

cum

eum occisor esset occidendus si reperiretur nocens non erat immunitas, sicut est nunc Ecclesiastica, quia nec intra Ecclesiam, nec extra potest iudicari de aliquo confugiente ad hoc, quòd occidatur, vel si aliqs iudex hoc iudicauerit Ecclesia non permittet tradi executioni, quandiu confugiens ibi manere voluerit, sed ciuitatibus refugij non fuit data ista immunitas: ergo non fiebat contra earum immunitatem si extraherentur inde occisores ad ventilandū causas in locis delictorum. Et quando dicitur, ꝙ ad iudices ciuitatis refugij pertinebat cognoscere an occisor extrahi deberet de vrbe. Respondetur, quòd sine licētia istorum iudicum non educebatur aliquis de vrbe, & tamen ad sciendum, an deberet inde trahi, vel nō: non requirebatur aliqua causæ cognitio, sed ad solā petitionem aduersarij, vel iudicum loci delicti remitti debebat occisor, eo quòd non erat contra immunitatem vrbis, quòd pro quacunque causa inde educeretur ad sistendum iudicio: secus autem esset in cōfugiente ad Ecclesiam, vtpote si peteret iudex secularis, vel aduersarij, quòd inde educeretur proponens, quòd per insidias occiderat, vel erat publicus latro, aut nocturnus depopulator agrorum, in quibus casibus iura permittunt aliquem de Ecclesia educi: non deberet ille sine causæ cognitione inde trahi: nam si non esset verum, quod proponebatur infringeretur Ecclesiastica immunitas educendo hunc de Ecclesia. sed de ciuitatibus refugij quomodocūque aliquis inde educeretur ad cognoscendum causam non erat contra immunitatem ciuitatis: ideo non oportebat esse causæ cognitionem, ideo falsum isti præsupponūt, scilicet, quòd deberent cognoscere iudices vrbis refugij, an iste mereretur gaudere immunitate vrbis, vel non.

Ad quartā. Ad quartam rationem cum dicebatur, quòd si educeretur occisor de vrbe refugij, vt alibi cum aduersario causam ageret, hoc non esset ei tutum, respondetur, quòd tutum erat tam de facto quàm de iure. De facto quidem, quia mittebatur iste occisor cū aliquibus de senibus vrbis refugij ad tractandam causam, qui eum tutum reddebant, De iure etiam erat tutus, quia dum causa ventilabatur erat inducta securitas a iure, & si vellet aduersarius percutere occisorē, reus erat, ac si in vrbe refugij eum occidisset. Cum autem dicitur, quòd euitarentur expensę, & circuitus cū agitaretur causa in loco refugij, respondendum est, ꝙ non euitantur immo maiores causantur, quia si ventilaretur causa in loco refugij, oporteret adduci testes multos de loco delicti, & in hoc erant magnæ expensæ potiusquam si reduceretur occisor de vrbe refugij ad locum patrati homicidij. Et dato, quòd esset aliquis maior circuitus vel expensæ, adhuc iura tolerare debebant propter maiorem certitudinem inducendā in causis ex abundantia probationum.

(Quis erat modus, quo ducebatur occisor de vrbe refugij, & reducebatur ad eā ventilata causa.)

Dicebatur autem supra, quòd fuerit hoc comprobatum, scilicet, quòd non esset iste occisor hostis, nec odium habens, sed fortuitu agens, & hoc probaretur coram multitudine, scilicet, coram iudicibus vrbis delicti. Sed dicet aliquis quomodo probabitur istud, quia est negatiua, scilicet, quòd non erat hostis, vel quòd non egit ex odio? respondetur, quòd negatiua non potest probari directè, quia negatio est non ens, & non ens non habet causas, sed probatur indirectè per affirmatiuam oppositam, scilicet, probatur, quòd aliquis non est inimicus, quia probatur, quòd est amicus, sicut probabitur de aliquo, quòd non est intemperatus si probatur, quòd est temperatus; ita etiam probabitur, quòd non egit ex odio si probatur, quòd semper amabat. aliquando autem probatur negatiua non per aliquam contrariam, sed per aliam proportionem incompossibilem, sicut probatur sufficienter

(Nō esse inimicū quō pbari posset cum sit negatiua.)

F de aliquo, quòd nunc non est Salamanticę, si nunc est Hispalis, & tamen non sunt contrarię. Alio modo potest dici, quòd non requiritur, quòd occisor probaret se non egisse ex odio, sed solum, quòd allegaret; ꝙ non egerat ex odio, nec ex inimicitijs, sed fortuitu, & tunc aduersarius tenetur probare, quòd egit ex odio, & si non probauerit succumbet, & absoluetur occisor quia necesse erat, quòd aduersarius allegaret occisorē egisse ex odio, vel inimicitijs, & tūc, sicut qui allegat dolum tenetur illud probare, ita tenebitur hic probare aduersarius. *Atque inter percussorem, & propinquum sanguinis quæstio ventilata.* Idest si tractata fuerit causa de homicidio inter occisorem, & propinquum occisi. De quolibet propinquo hoc intelligitur, quia cuili-
G bet competebat petere iniuriam cognati sui vindicari. *Liberabitur innocens de vltoris manu.* Idest liberabit occisor de manu cognati occisi, scilicet, ne tradatur ei ad iugulandum, sicut tradendus erat si reperiretur nocens, & hoc, quia compertum, quia fortuitu, & absque odio, & inimicitijs iste egit, vt supra dicitur. *Et reducetur per sententiam ad vrbem ad quam confugerat.* Hic patet quòd supra dicebatur, scilicet, quòd non ventilaretur causa in ciuitate refugij in loco delicti, alioquin non posset reduci in vrbem, ad quam confugerat, cū non educeretur de illa: erat autem modus, quòd aduersarius posita querimonia coram iudicibus ciuitatis refugij peteret trahi occisorem ad locum delicti acturum causam suam, & tunc mittebatur cū aliquibus senibus vrbis sub custodia, non quidem ne fuge-
H ret, quia nō erat præsumptio, quòd fugeret ad aliquē locum, sed ne aduersarius irrueret in eum: finita autē causa, si reperiretur innocens iudicabat iudex vrbis delicti istum reducendum esse in vrbem, ad quam confugerat, scilicet, vt maneret ibi, quia non pronunciabatur simpliciter absolutus, ita vt liceret ei redire in terram suam quocunque vellet, nam si post causam ventilatam reperiretur extra vrbem refugij posset propinquus occisi eum impune occidere, vt patet infra.

Causa autem quare immediatè non absoluebatur simpliciter ad redeundum in terram suam erat propter duriciem Iudæorum. Nam sicut concessum est Iudæis propter duriciem cordis, ꝙ possent occidere percussores fratrum suorum, etiam sine causę cognitione, & propria auctoritate vbicunque reperirēt ante causam ventilatam pręterquam in vrbe refugij, ita
I permittebatur, ꝙ etiam post ventilatam causam possent eos occidere, & hoc, quia erat recens odium, & non possent ipsi sustinere si forte permitteretur hosti suo, quòd immediatè post causę ventilationem ambularet vbicunque vellet, & ne daretur locus iniusti homicidij iussum est, ꝙ maneret occisor in vrbe refugij magno tempore, & interim tepescebat furor, & odium aduersarij, ita vt iam posset secure occisor regredi in terram suam. Quòd autem dicitur, ꝙ reducatur occisor in vrbem, ad quam confugerat: non est sensus, ꝙ non posset redire nisi in illam, quoniam in quamcunque aliam vrbem refugij redire posset. Omnes enim ęqualis immunitatis erant: sententiabat tamen iudex, ꝙ reduceretur in vrbem illam: eo ꝙ senio-
K res, qui duxerant eum de vrbe refugij non cogebātur reducere ad aliā vrbē nisi ad eā, de qua duxerāt. Si tū ipse vellet ire ad aliam, & ipsi eum portare vellent poterat ire in quamcunque. Postquam tamen erat occisor in vrbe refugij si vellet ire ad aliam, & reperiret eum hostis in itinere posset occidere, quia non debebat exire de vrbe vsq; ad mortem summi sacerdotis.

(Quare cū cōperiret aliquē esse innocentē non absoluebat immediate, vt rediret in terram suam, sed manebat i vrbe refugij.)

Circa hoc aliquis dubitabit an Sanctuarium in veteri testamento haberet maiorem immunitatem, q̄ vrbes refugij, vel è contrario. Item dubitabitur quare non fuit data ista immunitas Sanctuario, sed vrbi-

(An Sāctuarium haberet maiorē immunitatem q̄ ciuitates refugij.)

bus

bus in veteri testamento, & an expediret, ꝙ daretur Sanctuario. Item an fuit conueniens, quòd in nouo testamento esset aliqua immunitas locorum, & an fuerit conueniens, ꝙ esset maior quàm immunitas veteris testamenti. Item an debuit dari immunitas aliquibus ciuitatibus, vel Ecclesijs: & quare cum in veteri testamento fuerit principaliter immunitas in vrbibus data est in nouo testamento in Ecclesijs, & non in vrbibus. De his omnibus declaratum est Iosue cap. 20. *Manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui oleo vnctus est moriatur.* Idest, non poterat exire de illa vrbe refugij, vsque ad mortem summi sacerdotis alioquin vbicunque reperiretur occideretur. Dicitur qui oleo vnctus est ad differentiam aliorum sacerdotum, quoniam alij sacerdotes non vngebantur, sicut summus sacerdos licet haberent alias vnctiones, differebant autem quia sacerdotes minores vngebantur in extremitate auriculæ dextræ, & pollicis pedis dextri, & manus dextræ: summus autem sacerdos non solum vngebatur in his partibus, sed etiam super caput eius fundebatur oleum Exo.29.cap.& Leui.8.cap. ista autẽ vnctio faciebat eum multum differre ab alijs: ideo denominat̃ ab illa multoties, vt patet hic, & Leui.c.21. Secundo differebat ista vnctio, quia sacerdotes minores vngebãtur oleo mixto sanguini arietis immolati: summus autem sacerdos vngebatur in capite oleo puro non mixto sanguini, quamquàm illud esset cõpositum ex multis speciebus. De hoc Exo.29.& Leui.cap.8. de compositione huius olei habetur Exo.c.30. istæ duæ differentiæ vnctionis sacerdotis magni a minoribus habentur Leui.cap.21. cum dicitur: Pontifex, idest sacerdos maximus inter fratres suos super cuius caput fusum est vnctionis oleum.

De hac re vide in Iosue ca.20.

Vnctio sacerdotis magni ab alijs quõ differebat.

Sed aliquis arguet, quòd etiam sacerdotes minores erant vncti in capite, sicut pontifex, quia Moyses dixit ad Aaron, & omnes filios eius, qñ consecrati fuerũt: Vos autem non egrediemini fores tabernaculi alioquin peribitis, oleum quippe sanctæ vnctionis est super vos. ergo super capita erat oleum in sacerdotibus: Leui.cap.10. Responderi potest, quòd istud intelligatur de vnctione manuũ, & pedum, & auricularum sacerdotum, & quantum ad hoc erat oleum super eos, idest in eis. Aliter dici potest, quòd super omnes sacerdotes minores erat oleum in capitibus: istud tamen non erat per effusionẽ, vel vnctionẽ, sed aspersionem, vt patet Leui.cap.8.& Exo.29. solus autem summus sacerdos erat vnctus oleo in capite per effusionem, vt patet eisdem cap. Et ista vocatur vnctio.

An si quis occidisset summum sacerdotem a casu deberet ista facere. Quæst. XV.

QVAERET aliquis quid si aliquis occidisset summum sacerdotem a casu, an fieri deberent ista? Respondendum est, quòd quantum ad hoc, quòd aliquis gauderet immunitate vrbium, nihil differebat, quòd occideret summum sacerdotem aut regem, vel quẽcunque de populo, quia occidens a casu nunquam erat reus: ideo debebat gaudere immunitate. Sed tunc dicetur cum vẽtilata fuerit causa, & iste reperiatur innocens an debebit immediate redire ad terram suam postquam sententiatum fuerit in causa, vel debet redire ad vrbẽ refugij. Dubium autem est pro tanto, quia iste debet manere in vrbe refugij quandiu viuit summus sacerdos, sed iam ille mortuus est, cum iste illum occiderit: ergo non apparet an immediate rediturus sit in vrbem suam, vel exspectaturus vsque ad mortẽ sequentis summi sacerdotis. Sup hoc multa dicta sunt Iosue cap.20.& ibi declaratum est, quod debebat manere in vrbe illa refugij vsque ad mortem sequentis summi sacerdotis. Quid si aliquis occideret alium dum viueret aliquis summus sacerdos, & postea incepta causa homicidij, & nondum ventilata moriatur summus sacerdos, & cum sententiatur in ea est alius summus sacerdos succedens, an debeat immediate reduci in terram suam si reperiatur innocens occisor, vel debet expectare vsque ad mortem summi sacerdotis cuius tempore causa finita est. Quid ẽt si aliquis occidit alium tempore summi sacerdotis, & antequam causa inchoetur ad ventilandum accipiatur alius summus sacerdos, & iste reperiatur innocẽs: an manebit tempore huius in vrbe refugij, vel redibit immediate in terram suam diffinita causa. Quid etiam si aliquis occidit alium tẽpore, quo nullus erat summus sacerdos, & postea ventiletur causa tempore aliorum sacerdotum, vel forte sit ventilata antequam assumatur alius sacerdos successor. De his omnibus Ios.cap.20. dictum est.

Quare occisor debebat manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis. Quæst. XVI.

QVAERETVR autem quare dictum est, ꝙ debeat manere homicida in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis. Multi Iudæi variè rñdent, sed eorum dicta sunt multum friuola de quibus non est curandum.

Rab.Salo. dicit, hoc fieri propter summum sacerdotem. debebat quippe summus sacerdos ad Deũ interpellare, ne mala venirent in populo, sicut faciebat Aaron supra cap.16. Cum ergo in diebus istius summi sacerdotis fieret homicidium, debebat homicida manere in vrbe refugij vsque ad mortem eius. Opi. Rab. Salomonis.

Sed ista ratio non habet aliquid verisimilitudinis. Alij autem dicunt, & dant causam allegoricam, scilicet, quòd nullus de exulibus in patriam suam reuerti poterat, scilicet, in vitam æternam ingredi, vel nõ poterat fieri plena remissio peccatorum quantum ad omnem pœnam, quousque summus sacerdos, idest Christus qui fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, vt patet ad Hebræ.cap.6:& 7.& Psal.108. moreretur. Fuit autem iste summus sacerdos unctꝰ oleo, scilicet, oleo lætitiæ inuisibiliter præ participibꝰ suis. Psal.48.& Isa.61.cap. spiritus Domini super me eo, quòd vnxerit me: ideo sicut aliquis per sententiã innocens iudicabatur, tamen quandiu exilium patiebatur, exiliũ patiebatur quousque sacerdos magnus moreretur, ita licet per circuncisionem originalis peccati reatus tolleretur, & per contritionem oĩa actualia: tamen tandiu in exilium detinebantur animę Sanctorum in lymbo, qui dicitur sinus Abrahæ, donec pontifex noster Christus Iesus moreretur: tunc enim omnes sancti patres veteris testamenti exierũt de sinu Abrahæ ingredientes in vitam ęternam. 2. Opin.

Dicendum tamen, quòd causa literalis huius fuit, q̃a Deus volebat tollere homicidia innocentum, q̃ propter duriciam cordis Iudæorum sequerentur, & ob hoc permisit, quòd cognatus occisi posset impunè percutere occisorem vbicunque eũ reperiret antequam introiret in vrbem refugij, quia si aliter mandatum fuisset, nõ potuissent Iudæi sustinere illam legem, ita igitur cum causa nouiter post mortem occisi ventilaretur, si immediatè diffinita illa deberet redire occisor in terram suam, esset adhuc furor recẽs in cognatis occisi, & non potentes eum tolerare occiderent occisorem. Debuit igitur dari aliquod tempus magnum, in quo cessare posset ira cognatorum occisi, & istud assignatum fuit vsque ad mortem summi sacerdotis: sicut enim potuissent assignari anni 10. vel 20. Opi. Auct.

so.exilij,qui erat terminus certus, ita assignatum est vsque ad mortem summi sacerdotis, qui erat terminus incertus. De hoc magis Iosue capitu.20. Item an conueniens fuit, quòd assignaretur istud exilium vsque ad mortem alicuius sacerdotis minoris, vel alterius,declaratum est eodem cap. *Si interfector extra vrbium fines*. Hic ponitur casus,in quo poterat occidi ille,qui confugerat ad vrbem refugij,scilicet,si reperiretur aliquando extra vrbem,non quidem,quòd exiret extra solum, sed quòd aduersarius eius reperiret eum extra. Nam etiã si multoties reperiretur exisse, & tamen nulla vice eum inueniret aduersarius,non occideretur propter hæc, & dicitur extra fines vrbiũ, idest extra terminos,scilicet,extra muros:nec accipitur terminus pro toto territorio, quia aliàs cum quælibet vrbs refugij haberet mille passus suburbanorũ, cum esset de vrbibus Leuitarum,vt supra patet:in toto illo spatio gauderet immunitate occisor, sed hoc nullus concedit: ideo litera videtur contrarium innuere cum infra dicatur,quòd debebat profugus residere in vrbe vsque ad mortem pontificis. Etiam non est intelligendum magis de vna vrbe, quàm de alia, quia licet a principio aliquis fugerit ad vnam vrbem deinde transiret ad aliam:dumtamen illa esset de vrbibus refugij, gaudebat ibi immunitate, quia omnes vrbes refugij æqualis immunitatis erant: si tamen in itinere transeundo de vna vrbe ad alteram aduersari⁹ reperiret occisorem poterat eum licitè occidere.

Quæ exulibus deputatæ sunt. Istæ sunt omnes vrbes refugij, quæ erant ad custodiam exulum. Vocantur autem isti exules, & profugi, sed hoc secundum diuersa:primò enim tempore, quo manebant in vrbe refugij ante ventilationem causæ vocabantur profugi,quia ipsi illuc profugerant,scilicet,vt liberarentur, & nemo eos illuc ire compulerat:nec ibi manebant in pœnam aliquam;sed in conseruationem: Exilium autem nomen pœnæ est. Vocabantur verò exules tempore, quo manebant post diffinitam causam vsque ad mortem summi sacerdotis: nam tunc non erant profugi,sed reducebantur illuc per sententiam, vt declaratum est supra etiam manebant isti tunc in pœnam,nam a principio cum nesciretur an isti occidi deberent, vel seruari, manebant in vrbe refugij ex causa sua,ne occiderentur ab aduersario:nunc autem iam non manebant propter crimen, quia absoluti erant,sed manebant propter legem in pœnam; quia diffinierat lex, quòd manerent vsq; ad mortem summi sacerdotis,& istud erat propriè exilium inductum a lege.

Et percussus ab eo, qui vltor est sanguinis. Idest ab eo, cui competit vindicare iniuriam sanguinis effusi: iste autem erat cognatus occisi,cui competebat accusare, & occidere percussorem. Quicunque autem aliorum percuteret occisorem inuentum extra vrbes refugij, reus erat sanguinis tanquam si quemlibet alium occideret, quia vendicatio non pertinebat ad illum.

Absque noxa erit qui eum occiderit. Idest cognatus occisi percutiens occisorem inuentum extra vrbes refugij innocens iudicabitur, quia propter hoc nihil punietur.

Debuerat enim profugus vsque ad mortem pontificis in vrbe residere. Ista est causa quare,potuit impunè percuti occisor, scilicet, quia fuit in culpa: debuerat enim manere semper in vrbe refugij,quia lex hoc iusserat: ideo cum exierit poterit occidi. Vocatur hic pontifex summus sacerdos, quia istud nomen ponitur ad differentiam ab alijs: multi enim erant sacerdotes,& ad differentiam huius sacerdotis ab illis vocatur iste sacerdos magnus, vel summus sacerdos: pontifex

F autem præter istum nullus erat, ideo non oportuit adiungi aliquam ꝯnotationem,scilicet, põtifex summus,vel pontifex magnus: in Ecclesia autem hoc rectè assignatur,quia multi pontifices, & multi gradus pontificum sunt. *Postquam autem ille obierit*. Scilicet, summus sacerdos. *Reuertetur homicida in terram suam*. Idest poterit iam exire vrbem refugij, & ire quocunque voluerit, & hoc siue pauco tempore post occisionem factam,siue multo moriatur summus sacerdos:nam quantum ad hoc non differt.Quid autem si aliquis de homicidis confugientibus in vrbem refugij reperiretur nocens,& deberet iugulari, cui de cognatis occisorum trahi debebat iugulãdus,quia multi occisi multos cognatos habebant, & cuilibet illo-

G rum competebat ius istud, vt supra patet. de hoc declaratum est Iosue capit.20.multa quoque alia dubia pertinentia ad hoc ibidem declarata sunt.

Hæc legitima sempiterna. Idest ista præcepta supra posita erunt legitima sempiterna, idest, leges semper durantes, vel in æternum obligantes, non quidem, quòd semper manserint, quia iam non manent,cum perierit status Iudæorum, sed dicebantur manere in æternum, si tandiu manerent inter Iudæos quandiu status ipse Iudæorum manebat. Si vero legibus illis nunquam aliæ inter Iudæos successerunt,sed leges simul cum populo abolitæ sunt,semper dicuntur æternæ, tunc autem propriè dicuntur deficere si existente statu Iudæorum mutarẽtur illæ succedentibus alijs legibus, & iste est modus, quo multoties dicitur in

H veteri testamento, quòd aliqua lex erat sempiterna, & sic fuit de ista iudiciali: nam semper mansit quandiu Iudæi manserunt.

In cunctis habitationibus vestris. Idest erit lex ista vniuersalis in tota terra vestra:si enim Iudæi ducerentur in terram aliam extra terram Chanaan, sicut nunc sunt,non haberent vrbes refugij, quia non permittitur eis iurisdictio aliqua ita quòd viuant legibus suis, sed etiam si iurisdictionem haberent non distinguerent vrbes tales,quia hoc solum erat in terra Chanaã in vrbibus, quas Deus separauerat. Extra terram autem illam non debebat seruari iudicium istud. Sic patet de multis alijs cæremonialibus, & iudicialib⁹, quæ determinationem loci requirunt, & non poterant obseruari extra terram Chanaan.

I *Homicida sub testibus punietur*. Hic ponitur determinatio superiorum: fuerat enim dictum, quòd homicidæ ventilarent causam suam cum cognatis occisorum, & debebat probari an egissent voluntariè, vel a casu, & an ante hoc fuissent inimici, vel non, & multa huiusmodi,sed aliquis putaret, quòd ista qualitercunque possent probari, scilicet, per vnum testem; ideo dicitur, quòd non, sed morietur sub testibus, idest ad dicta multa testium.

Ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Quantũcunque enim aliquis sit excellens persona, non creditur ei soli si accipitur in testem ad condemnationẽ cuiuscunque, nec etiam hoc solum in criminalibus, sed etiam in ciuilibus tenet: sic patet Deuteronom. capitu.19.scilicet. Non stabit testis vnus contra ali-

K quem: quidquid illud peccati, aut facinoris fuerit, sed in ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum.

Causa autem quare testimonium vnius nunquam admittatur si solus est, prouenit ex hoc, quia non potest haberi de illo firma suspitio, quòd verum, vel falsum dicat: facile enim est, quòd aliquis fingat quæcunque voluerit, & non potest deprehendi, an verum vel falsum dicat, nisi ex alijs testibus, vel ipse includat in verbis suis contradictionem. Testimonium vni⁹ non admittitur.

Cum autem sunt multi testes, & distinctè interrogati

gati

gati idem dicunt, signum est, quòd illud sic occiderit, quia aliàs videbatur difficile quomodo isti concordarent. Etiam hoc apparet ex alio, quia testes quando multi sunt poterunt variare, & ex dictis eorum colligi potest, an isti verum, vel falsum dicant: Existente autem vnico teste hoc non apparet. Et dicitur hic de condemnatione, quia condemnatio est odiosa, ideo nunquam debebat aliquis condemnari, nisi ex magna solennitate iuris, & cum multis testib[9], ad absolutionē autem alicuius secus est: nam si aliquis habeat causam, quæ in nullius præiudicium vertitur non oportebat esse tantam probationem, ideo interdum recipitur vnus testis, & quòd cum hoc deponat ille cuius causa est, & ista est plena probatio, quæ in nulla alia causa agitata contra aliquem difficeret.

Non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis. Istud documentum est pro iudicibus, quia dicebatur supra de ventilatione causarum occisoris, cum cognatis occisi, & si reperiretur reus, quòd traderetur iugulandus aduersario. Circa hoc autem aliquis iudex forte errabit pro pecunia liberans eum, qui reus est, scilicet, decernens, quòd non sit reus mortis, quòd est contra ius litigatoris, & præstatur hic audacia ad aggrediendum iterum similia, ideo non debent recipi munera in tali casu, nec vnquam in alijs. vnde Deus vniuersaliter vetuit iudicem accipere munera Exo. capitu.23. & Deuteronom. capitu.16. scilicet. Non suscipies munera, quæ excęcant oculos, & peruertūt verba iustorum. Et sicut intelligitur hic, quòd non debet aliquis propter pecuniam absoluere eum, qui reus est, ita non debet è cōtrario propter pecuniam iudicare reum eum, qui non est, quia interdum forte cognati occisi exhiberent munera iudici, vt iudicaret reum esse mortis occisorem, etiam si ille egisset inuoluntariè. Et hoc adhuc deterius est, quia melius est nocentem absoluere, quàm innocentem condemnare, expressit autem Deus de eo, quod erat minus, quia si hoc prohibebatur, a fortiori censebatur prohibitum, quòd quis acciperet munera ad iudicandum contra innocentem. De hoc Psalm.13. Et munera super innocentem non accepit. Accipere autē munera super innocentem est, quòd aliquis accipiat pecuniam, vt occidat innocentem.

Sed statim ipse morietur. Idest postquam probatum fuerit de aliquo, quòd est reus mortis, non differatur vlterius eius mors, sed statim morietur. Vnde etiā recipere pecuniam pro dilatione sententiæ, vel executionis peccatum est, & hoc vetatur cum dicitur, sed statim morietur.

Exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt. Repetitio est sententię superioris, quod fit ad maiorem cautelam, scilicet, ne aliquo modo auderent exire occisores de vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, qui vocatur hic pontifex, & intelligendum est de illo summo sacerdote, non in cuius tempore causa diffiniebatur, vel inchoabatur inter occisorem, & propinquum occisi, sed de illo pontifice cuius tempore patrabatur homicidium. Nam si aliquis occideret alium, & immediatè moreretur summus sacerdos, vel saltem antequam iste inciperet causam cum aduersario suo, lata sententia pro eo non debebat manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, qui iam institutus erat, quia non fuit tempore huius patratum homicidium, sed immediatè, vt diffinita fuerit causa reuerteretur iste in terram suam, quia iam mortuus est summus sacerdos, & quando dicitur de terra sua, non est magis intelligendum de sua quàm de quacunque alia, quoniam nullo modo exire debebat de vrbe occisor vsque ad mortem summi sacerdotis, vt supra patet, sed lex expressit hic, quod communius est, scilicet, quia magis inclinarentur isti fugitiui ad redeundum in terram suam, quàm in aliquam aliam. Vocantur autem hic exules, & profugi ex eadem causa supra, scilicet, profugi ante ventilatam causam, & exules post ventilationem.

Ne polluatis terram habitationis vestræ. Ista est causa præcedentis dicti, scilicet, ideo non reuertentur homicidæ in terram suam, ne polluatur terra. Sed quomodo polluitur per reditum eorum ante mortem summi sacerdotis? Aliqui autem volunt, quòd hoc fiebat, quia homicida censebatur immundus, & terra, ad quam veniret, ex aduentu eius efficeretur immunda. Sed hoc non stat, quia esse homicidam non est aliqua immunditia legalis, nisi saltem in 7. diebus primis post sanguinis effusionem: nam ibi debebat homicida expiari secundum ritum eorum, qui mortuos tetigerunt, sic patet supra capitu.21. vbi iussit Deus venientes de bello contra Madian manere 7. diebus extra castra, vt ibi expiarentur. Sed hic non stat istud, quia etiam si reuerterentur homicidæ in terram suam viuente summo sacerdote, si hoc esset post ventilatam causam, iam multi dies trāsissent, & sic non pollueretur terra propter aduentum eorum. Item, quia si homicidæ propter præsentiam suam terram polluerent, maximè videretur terra maculata, quæ erat in vrbibus refugij, cum illuc cōfugerent omnes homicidę: & tamen ibi debebat obseruari maxima puritas, quia sacerdotes, & Leuitæ, qui erant ministri Dei debebant abstinere ab omni immunditia tam morali quàm legali: ergo præsentia homicidarum non polluebat vrbes refugij, alioquin Deus non iussisset ibi esse homicidas. Item si præsentia homicidæ terram pollueret, magis pollueretur quando reduceretur homicida de vrbe refugij ad locum delicti ad agitandum causam cum recēsior esset occisio, sed intelligitur, quòd per reditum homicidæ polluetur terra sanguine, scilicet, quia quando rediret homicida in terram suam ante mortem summi sacerdotis, aduersarij sui occiderēt eum, & sic effunderent sanguinem innocentem, quia occisor in morte alterius prioris nihil peccauerat cum fortuitu, & absque inimicitijs occidisset, nunc autem magis terra polluebatur in morte huius, & hoc significatur in litera sequenti, cum dicitur, quæ insontium cruore maculatur, idest terra contrahit maculam per effusionem sanguinis innocentis: ideo nimis caueri debebat, ne homicidæ redirent in terram suam vsque ad mortem pontificis, & sic terra non macularetur.

An pp aduentū homicidę terra polluetur.

Quæ insontium cruore maculatur. Idest principalis macula quam terra Iudæorum incurrebat, erat per sanguinem innocentem effusum in ea, per sanguinem autem hominis nocentis terra maculari non dicitur, quia iustum est sanguinem illum effundi. Et hoc non solum intelligitur quantum ad eos, qui innocenter alios occiderunt, & postea occiduntur, sed etiam ad quoscunque alios, qui iniustè occiduntur, immo magis de illis intelligitur, quia isti, qui occisi sunt, redeuntes de vrbe confugij ante mortem summi sacerdotis, licet innocentes sint inquantum sanguinem alienum effuderunt, tamen non sunt prorsus innocentes, quasi nequaquam mortem istam mereantur. Nam merentur illam inquantum exierunt de vrbe refugij ante tempus determinatum a lege, cum dixerit supra lex, quòd debuerat profugus vsque ad mortem summi sacerdotis in vrbe refugij residere, & ob hoc cognati viri occisi impunè possunt percutere istos occisores: quia tamen isti sic exeuntes de vrbe cōstituuntur magis rei ex quodam priui-

legio

legio, quod lex tradidit cognatis viri occisi, quàm ex aliqua actione sua, vocat eos lex adhuc innocentes.

Quomodo dicitur terra pollui, quando funditur sanguis innocens. Quæst. XVII.

CVM autem dicitur, quòd terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non est intelligendum de pollutione reali, nec de hoc curat Scriptura; quia quantum ad istam non magis polluuntur istæ terræ per effusionem sanguinis innocentis, quàm nocentis, nec etiã intelligitur de pollutione legali. Vocatur autem legalis pollutio, vel immunditia quandocunque res non habebat aliquam immunditiam realem, sed solum vocabatur immunda propter aliquid constitutum a lege, sicut qui tetigisset tabernaculum, in quo erat aliquis homo mortuus, vel sepulchrum hominis, aut ossa arida reperta in agro, & multa alia, de quibus supra decimonono capitu. Omnes isti vocabantur immundi: tamen ista immunditia non erat aliqua realis pollutio per contagionem, vel aliàs: sic etiam patet de pollutionibus, quæ habentur Leuiti. capitu. vndecimo, & in alijs locis: ista autem pollutio legalis quamquàm realiter nihil esset, sed ex legis positione; tamen habebat hunc effectum, quòd homines habentes eam, non permittebantur accedere ad Sanctuarium, aut ad aliquas res sacras, & si aliqui immundi ingererent se his, Deus comminatur eis mortem inferendam Leuiti. capitu. decimo quinto; aliquando autem istæ immunditiæ excludebant hominem a rebus sacris, & etiam a communicatione aliorum hominum, ita vt extra castra isti immundi habitarent, sicut patet de fluentibus semine, & de leprosis, & immundis super mortuo supra capitulo quinto: & licet duæ harum immunditiarum essent naturales, scilicet, esse leprosum, & fluentem semine: tamen esse immundum super mortuo non erat aliqua realis immunditia. De nulla harum duarum partium immunditiæ legalis potest fieri applicatio ad pollutionem terræ, de qua hic dicitur. Nam res inanimatæ non dicebantur esse pollutæ eo modo, quo homines, quia homini polluto non licebat accedere ad Sanctuarium, res autem pollutæ hoc habebant, quòd non licebat homini illis vti ad ministerium suum, sicut vasis, vel vestibus pollutis: Leuit. capitu. vndecimo; & supra capitu. decimonono: terra autem si esset polluta, non poterat esse quantum ad aliud polluta, nisi quia homines non deberent habitare in illa, sicut dicitur de domo, in qua apparebat lepra in parietibus, quòd nullus moraretur in illa: Leuiti. capitu. decimoquarto, ita ergo si terra Iudæorum pollueretur, non liceret eis habitare in ea, sed inquisituri essent alia loca.

Hoc autem ex nulla causa accidebat, quia nunquam exituri erant Iudæi ad habitandum terram aliam, ideo terra non erat verè maculata secundum legalem immunditiam, hoc namque Deus prouidit vti res illæ, quæ multum necessariæ erant nunquam polluerentur, sicut patet de fontibus, fluminibus, & congregationibus aquarum, quia etiam si caderent aliqua morticina super hæc, non polluebãtur: Leuiti. capitu. vndecimo: terra autem erat summæ necessitatis ad habitandum, ideo pro nulla causa pollui poterat, ita quòd non liceret in ea semper, vel pro aliquo tempore habitari: est ergo ista pollutio, quæ hic dicitur minor pollutione legali, quia nullum effectum illius habet, sed dicitur pollutio

Terra quare dicatur immunda.

F quantum ad quandam reuerentiam, scilicet, quòd Deus habitabat inter Israelitas: ideò debebat esse terra mundissima, quòd verò in ea quodcunque immundum esset: erat nimis contra Dei reuerentiam: ideo etiam si non esset magna immunditia iudicabatur esse immunditia propter præsentiam Dei. Vel aliter dicitur terra immunda esse, quia recipit sanguinem iniuriosè effusum, vt patet; quia dicitur immediatè, quòd non potest aliter expiari, nisi per effusionem sanguinis illius, qui effudit sanguinem, & tamen effusio sanguinis secundi non est aliquid mũdum. Dicitur tamen mundificare, quod solum refertur ad hoc, quòd est vindicta sanguinis primo effusi, inquantum fit ibi quædam commutatio iusta

G in pœnis: sic autem dicitur terra aliquando clamare propter sanguinem effusum: Genes. capitu. quarto, scilicet, vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

Nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem effuderit. Idest, si terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non potest aliter expiari, nisi per alium sanguinem, qui nocens est. Hoc ideo est, quia ista immunditia non est naturalis, quæ tollitur per ablutionem: nec est legalis, quæ tollitur per quasdam cæremonias, de quibus Leuiti. capitulo vndecimo, vsque ad decimũoctauũ. & supra capitulo decimonono, sed est immunditia, quæ est iniustitia in effusione sanguinis innocentis: iniustitia autem non tollitur nisi quando actus ille, qui

H est iniustus, reformatur per iustitiam oppositam, & hoc est per pœnam inflictam malè agenti, & iam erit ablata præuaricatio: sic est hic, scilicet, quòd immunditia sanguinis innocentis effusi expiatur per effusionem sanguinis nocentis: nec aliter expiari potest, quia non est alius modus, per quem reducatur operatio illa ad iustitiam, nisi per hunc. Sciendum autem, quòd non debet ista litera referri ad casum præcedentem, scilicet, de occisione homicidarum redeuntium in terram suam de vrbe refugij, quando occiduntur ab aduersarijs suis si redierint ante mortem summi pontificis, quia tunc quamquàm isti homicidæ innocentes sint, possunt eos aduersarij sui occidere impunè, quia ante tempus determinatum a lege exierant de vrbe refugij: vnde sanguis istorum non effundetur, sed refertur litera ista ad

I alios effundentes sanguinem innocentem, scilicet, si quis occiderit aliquem nihil meritum contra legem, terra immunda erat, & non expiabatur, nisi morte occisoris, idest, quòd terra semper manebat polluta cum maneret iniustum illud quousque reduceretur ad iustitiam per mortem occisoris. Terra autem dicitur specialiter polluta per vitium istud, quia horribilius est istud vitium alijs, & minus terra illud sustinet, vnde dicitur clamare pro illo, sic patet de sanguine effuso Abel iusti, quoniam clamauit de terra Genes. capitulo quarto. Alia duo vitia dicuntur clamare ad Deum, quia magna sunt, quorum vnum est sodomiticum, de quo Genes. capitulo decimooctauo. Aliud est retentio mercedis opera-

Quæ vitia dicãtur clamare ad Dominũ.

K riorum; Iacobi capitulo quinto: primum tamen, quia est magis horribile dicitur terram polluere.

Atque ita emundabitur vestra possessio. Scilicet, terra, quam vos possidetis, & in qua habitatis, effundendo sanguinem illius, qui sanguinem fudit.

Me commorante vobiscum. Idest hoc potissimum facere debetis, quia ego habito vobiscum in terra hac. Dicebatur Deus habitare cum Iudæis, non quidem quòd magis esset in terra illa, quàm in alijs: vbique enim totus est, sed habitat specialiter in quibusdam tàm hominibus, quàm terris: in hominibus quidem,

Deus quare dicatur habitare ĩ aliquo loco magis, q̃ in alio.

scilicet,

ſcilicet in iuſtis, quia templum Dei eſt mens iuſti,& altare optimum cor eius. ſic enim ait Apl's tēplū Dei Sanctū eſt, quod eſtis vos. 2. Corin. c. 4. ibi enim De' eſt ſpecialiter, ſcilicet per gratiam, & quia vnit ſibi viros iuſtos, tanquam vnum ſint cum eo. 2. ad Corinthio. c. 6 qui diligit Deum vnus ſpiritus eſt cum eo. In locis autem Deus ſpecialiter eſſe dicitur, quia aliqua loca ſunt, in quibus ſpecialiter virtutem ſuam monſtrat: ſic erat in terra Iudęorum, & potiſſimum in ſanctuario, vbi loquebatur Angelus loco eius, & erant ibi omnia vaſa miniſterij Dei, & ſedes eius inter duo cherubim: atq; exhibebatur ei cultus ſpecialis ibi, q non exhibebat in aliquo loco alio: vnde illud ſanctuarium vocabatur tabernaculum, ideſt domus, & non erat domus alicuius alterius, niſi Dei, qui cenſebatur ibi habitare: nunc aūt Deo habitante inter Iudęos debebat tota terra eorum munda eſſe, & principaliter a vitijs, quę magis repugnant Deo, quam quęlibet alię immūditię cuiuſmodi erat occiſio innocentis. Debebat etiam terra eſſe munda quantum ad munditias, vel ſordes corporales, quia licet Deus cum incorporeus ſit non poſſit tangi, nec offendi his immunditiis, tamen nos inquantum plus ab immunditijs abſtinuerimus facientes loca noſtra eſſe mūda propter ipſum maiorem ei honorem impendimus, & eſt iſte ſibi gratus. etiam conuenit hoc propter ſanctuarium Dei, quia ille erat locus corporalis, & ſuper omnia mundiſſimus: ita propter reuerentiam eius alia loca apud ſanctuarium munda eſſe debebant, & hanc munditiam Deus iuſſit, quia cum erant Iſraelitę in deſerto, & arca domini erat in caſtris inter illos, iuſſum erat, ne quis in caſtris releuaret ventrem, ſed extra caſtra: ibi terram fodiens operiebat id, quo venter releuatus erat. De hoc Deutero. ca. 23. ſcilicet, habebis locum extra caſtra, ad quem egrediaris ad requiſita naturę gerēs paxillum in baltheo: cumque ſederis fodies per circuitum, & egeſta humo operies, quo releuatus es (dominus enim Deus tuus ambulat in medio caſtrorum, vt ſint caſtra tua ſancta) & nihil appareat in eis fęditatis, ne derelinquat te.

Quare De' faciebat, vt loca, in q-bus eſſet ſanctuariū haberent ſpecialem munditiā.

Ego enim ſum dominus qui habito inter filios Iſrael. Redditur hic ratio præcepti, ſcilicet ego, qui moror inter vos, & iubeo iſta, ſum dominus, ideo facere debetis: nam diceret aliquis, quis eſt iſte, qui inter nos habitat, & iubet tantam obſeruari munditiam? ipſe autem reſpondet, ego ſum dominus, quaſi dicat: ideo debetis me honorare in hoc. Etiam refertur ad aliud, ſcilicet non debetis dubitare facere hoc, quia obligamini facere, cum ego iubeo, qui ſum dominus. Quomodo autem Deus habitet in medio Iſraelitarum ſupra declaratum eſt.

CAP. XXXVI.

Supra.

ACCESSERVNT autem, & principes familiarum Galaad, filij Machir, filij Manaſſe, de ſtirpe filiorum Ioſeph, locutique ſunt Moyſi coram principibus Iſrael, atque dixerunt: Tibi domino noſtro præcepit Dominus, vt terram ſorte diuideres filijs Iſrael, & vt filiabus Salphaad fratris noſtri dares poſſeſſionē debitam patri: quas ſi alterius tribus homines vxores acceperint, ſequetur poſſeſſio ſua, & translata ad aliam tribum de noſtra hæreditate minuetur. Atque ita fiet, vt cum iobelæus, ideſt quinquageſimus annus remiſſionis aduenerit, confundatur ſortium diſtributio, & aliorum poſſeſſio ad alios tranſeat.

A*ccesserunt.* Poſitis legibus de ciuitatibus fugitiuorum, hic agitur de quodam dubio incidenti circa permutationem prędiorum, & tanguntur tria. Primum dubij propoſitio: ſecundum reſponſio: tertium executio. Secunda ibi. *Reſpondit Moyſes.* Tertia ibi. *Feceruntque filiæ.*

Qualis ſit ordo eorum, quæ ſequuntur ad præcedentia. Quæſt. I.

CIRCA primum dubium eſt, ſicut circa ſuperiora de continuatione huius ad præcedentia, an ſit ordo rectus, vel anticipatio, & recapitulatio.

Hoc autem conſtare non poteſt per certitudinem, quia ſuperiora ſunt purè præceptiua, iſtud autem eſt aliqualiter hiſtoricum, ſcilicet de quadam propoſitione filiorum Manaſſe coram Moyſe propter filias Salphaad: inter hiſtoricum autem, & præceptiuum non poteſt patere ordo, quia non eſt aliquid in ipſis, per qđ conuincatur vnum eſſe poſterius, vel prius altero. In hiſtoricis autem eſt, quia quædam ſunt, quæ neceſſario pręponi debent ad alia, & licet ſint poſtpoſita manifeſte videtur mutatus ordo: ſicut ſi prius deſcribatur hiſtoria mortis alicuius, poſtea verò enarrentur accidentia natiuitatis ſuæ, & geſta per vitam. Hic tamen ſatis rationabile eſt dici, ꝙ ſit ordo continuatus, quia cum non apparet aliqua cauſa, quare ab iſto ordine recedere debeamus, dicendum eſt res accidiſſe eo ordine, quo ſcriptura eas narrat: potiſſimum, quia iſta, quæ habentur hic acciderunt in vltima manſione ſcilicet apud Iordanem, vbi acciderunt ea, quæ habentur in capitulis immediatè præcedentibus, & ſic ſaltem apparet, ꝙ fuit iſtud factum in loco vltimo, & nō poteſt dici, ꝙ alia fuerint in locis poſterioribus, ita vt arguatur, ꝙ ſit mutatus ordo.

Acceſſerunt principes. Conſiderandum eſt quòd iſta, quæ habentur in hoc capitu. acciderunt propter filias Salphaad: dictum enim fuerat, ſupra cap. 27. quòd Salphaad, qui fuit de tribu Manaſſe mortuus eſt ſine filiis maſculis: erat autem conſuetudo apud antiquos, quòd filii maſculi ſuccederent: ideo cum iſte non haberet filios, non videbatur, quòd habiturus eſſet hęreditatem aliquis nomine eius: filiæ autem conqueſtæ ſunt, quòd tollebatur nomen patris earum de familia ſua propter non habere filios maſculos, ideo quòd daretur eis hęreditas loco patris ſui: Deus autem iuſſit, quòd daretur: nunc autem filii Manaſſe, qui erant de tribu iſta, de qua erant filiæ Salphaad conquerun tur dicentes, quòd ſi non prouidetur eis, fraudabuntur, ſcilicet, quòd filię Salphaad nubant cui voluerint, & filii earum ſuccedent ipſis, ſed filii ſequuntur familiam virorum: ergo tranſibat hęreditas ad aliam tribū ſi ipſe accipiant viros de alia tribu: in quo Deus prouidet, ꝙ accipiant viros de tribu ſua, & tunc non tranſibit hęreditas ad alias tribus.

Principes familiarum Galaad.

Galaad an sit nomen viri, vel ciuitatis hic.

Quæst. II.

ALIQVI dicunt, ꝙ Galaad non est nomen viri, sed nomen terræ, quia quidam mons vocatur Galaad. Gene. c. 31. & ab isto terra coniuncta denominatur terra Galaad, de qua. s̃. c. 31. dicunt aũt isti, ꝙ principes familiarũ Galaad. i. principes familiarum, qui habitabant in Galaad accesserunt ad Moysen. Dicunt aũt, ꝙ in ista terra Galaad habitabant filii Manasse, cum terra quæ erat ante Iordanem fuerit data tribui Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manasse. s̃. c. 32. Sed dicendum, ꝙ hoc nõ põt stare, necesse. n. est, ꝙ accipiatur hic Galaad ꝓ viro, quia dr̃ hic, ꝙ principes familiarũ Galaad filii Machir accesserunt ad Moysen: ergo Galaad erat filius Machir, quod non pertinet alicui terræ: nisi forte aliquis dicat, ꝙ filii, est hic in nominatiuo pluralis numeri, & refertur ad principes familiarum terrę Galaad, q erant filii Machir. Sed hoc non stat, quia ex hebręo apparet, ꝙ hic non sit pluralis numeri, sed singularis, & referatur ad ipsum Galaad. Item apparet, quia dato, ꝙ dicamus, ꝙ filii Manasse, qui habitauerũt in terra Galaad petierunt, istud non poterit stare, quia hic cõquerebantur filii Manasse de dimidia tribu, quòd filiæ Salphaad acceperant hęreditatem loco patris, & illa periret de tribu ipsorum si possent illę accipere viros de alia tribu: ergo oportet, ꝙ illi filii Manasse cõquererẽtur, cum quibus filiæ Salphaad suscepturę erant hereditatem: fuit aũt tribus Manasse diuisa in duas partes. Quædam. n. pars eius accepit hęreditatẽ in terra duorum regum Amorrhęorum cum tribu Gad, & Ruben, de quo. s̃. c. 32. alia aũt medietas accepit possessionem in terra Chanaã per Iosue: de quo hr̃ Iosue. c. 17. constat tñ, ꝙ filię Salphaad acceperunt possessionem in terra Chanaan: ergo illa pars Manasse, quæ erat in terra Chanaã ꝯqueri debebat propter filias Salphaad, & non familię de tribu Manasse, quæ essent in terra duorum regum Amorrhęorũ in terra Galaad, vt isti volunt, & tñ hic dr̃, ꝙ principes familiarũ Galaad conquesti sunt ꝑ filias Salphaad: necesse est igitur dici ꝙ Galaad accipiatur hic pro viro, & vocantur principes familiarum Galaad. i. principes familiarum descẽdentium a Galaad. Pro quo sciendum, ꝙ non fuit, nisi vnus filius Manasse, qui denominaret familiam. s. Machir: ideo si a filijs eius denominarentur familiæ, esset vnica familia in tribu Manasse, sed Machir genuit Galaad nepotem Manasse, & ab hoc deriuata est familia Galaaditarum: Galaad aũt genuit filios multos pronepotes Manasse, & ab istis deriuatæ sunt sex familiæ: de quibus. s̃. cap. 26. Fuerunt igitur octo familię in tribu Manasse, & istę diuisę sunt in duas partes. s. ꝙ q̃dam posederunt terram ante Iordanem, & alię post, vt dictum est: illi vero, qui posederunt in terra Chanaan erant de stirpe Galaad. s. ꝙ aliquę familiæ ab eo venientes acceperunt possessionem ibi: omnes. n. nõ poterant ibi accipere, quia tunc non diceretur, ꝙ dimidia tribus Manasse accepit possessionem añ Iordanem cum tribu Gad, & Ruben: sed solũ familia Machiritarum: oẽs autẽ septẽ aliæ familiæ Manasse deriuatæ sunt a Galaad, vt patet. s̃. c. 26. ergo dicendum, ꝙ familia Machir cum aliquibus familiis descendentibus a Galaad acceperint possessionem añ Iordanem cum Ruben, & Gad, & reliquæ familiæ venientes de stirpe Galaad. s. quatuor, vel quinque acceperint possessionem in terra Chanaan, & istæ conquestæ sunt pro filiabus Salphaad, quia cum illæ acciperent possessionem cum ipsis, si ducerentur a viris alterius tribus, diminueretur possessio earum quantum ad aliquam

F partem, ꝙ aũt Galaad sit nomen viri, patet. s̃. c. 26. vbi dr̃ esse nepos Manasse, & Iosue. c. 17. dr̃ ꝙ Galaad fuit vir bellator. *Filij Machir filij Manasse*. i. iste Galaad fuit filius Machir, & Machir fuit filius Manasse, vt patet. s̃. c. 26. principes aũt familiarum Galaad dicebantur esse maiores in familiis illis: forte illi soli, qui erant capita familiarum: nam sicut a principio filij Iacob fuerunt capita. 12. tribuum, & deinde primogeniti deriuati ab eis semper per lineam primogenitorum vocabantur principes tribuum, ita nepotes Iacob fuerunt principes familiarum, quæ denominatæ sunt ab eis, descenderunt alij per lineam primogenitorum, qui semper erant principes familiarum, & oportebat, ꝙ

G omni tp̃e essent aliqui veniẽtes directe a capitibus familiarum per lineam primogenitorum, & isti erant principes familiarum: hoc modo semper erant 12. tribuum, & isti quia continebant sub se ipsas familias loco illarum petierunt coram Moyse, quod habetur. j. *De stirpe filiorum Ioseph*. i. isti erant de tribu Ioseph. Accipitur hic stirps pro tribu, & non dr̃ de stirpe Ioseph: sed de stirpe filiorum Ioseph, qa Ioseph non erat vna tribus, sicut quilibet alius de filiis Iacob faciebat vnã tribum: dedit. n. a principio Iacob filio suo Ioseph ius duarum sortium: ideo diuisit eum in duas tribus ad hoc ꝙ reciperet possessiones duas, sicut duę tribus Gen. 48. cap. s. duo filii tui Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi, reliqui autẽ quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis: ideo quando enarrantur. 12. tribus Israel, licet ponantur nomi-

H na omnium aliorum filiorum Iacob, non ponitur nomen Ioseph, quia non est aliqua tribus, sed ponuntur nomina duorum filiorum eius. s. Ephraim, & Manasse, & sic dr̃ hic de stirpe filiorũ Ioseph. i. de tribu vnius de filiis Ioseph. s. Manasse. *Locuti sunt Moysi*. idest proposuerunt petitionem suam coram Moyse: ad ipsum enim pertinebat dirimere omnia litigia, & dubia soluere, cum esset princeps populi: potissimum, quia ipse dixerat, ꝙ ad eum recurreretur in causis magnis, & aliqui iudices iudicarent solum parua. Exod. 18. & Deutero. c. 1. negocium autem de diuisione terræ, & de ꝑmutatione hęreditatis erat de maximis, ideo ad eum pertinebat. *Coram principibus Israel*. Istud potest intelligi de principibus tribuum, & familiarum. qui cum essent super omnes familias, & tribus erant prin-

I cipes super totum Israel: isti autem forte conuenerãt coram Moyse, quia erant viri honorabiliores in populo, & assistebant illi, & sic fuit proposita quęstio in cõspectu illorũ, vel potest intelligi de principibus Israel, idest de principibus assignatis ad diuisionem terræ Chanaan. Et vocabantur principes Israel, quia ipsi habebant quodammodo iurisdictionem super totum Israel quantum ad diuisionem terræ: & tunc erit sensus, ꝙ quia ista erat quęstio de diuisione sortium, vel de aliquo appenditio ad diuisionem, fuerunt omnes isti principes congregati ad audiendum de iure.

Tibi domino nostro. Ista est forma petitionis filiorum

K Manasse, qui vocant Moysen dominũ, qui erat princeps super totum populum, & ad eius imperium cũcta regebantur. Etiam quia erat nimis Deo familiaris, & ob hoc a cunctis reuerendus, & amabilis, ita vt etiam sine principatu eum dominum vocarent.

Præcepit Deus, vt terram sorte diuideres filijs Israel. In hoc assignant quare Moyses deberet in hoc prouidere, scilicet, quia Deus mandauerat ei, ꝙ diuideret terram, sed ista quæstio erat emergens de diuisione terræ: ideo ad eum spectabat illius diffinitio.

In

An ad Moysen pertineret diuisio terræ.
Quæst. III.

SED dicet aliquis, quòd isti falsum proposuerunt, quia non pertinebat ad Moysen diuidere terram, nec Deus ei hoc iusserat, sed magis dictum est ad Iosue. Deuteronom. cap. tertio, & trigesimoprimo: fuerunt etiam dati ei alii coadiutores de omnibus tribubus, vt patet supra vigesimoquarto cap.

Respondendum, quòd a principio istud pertinebat ad Moysen: ipse enim erat princeps totius populi, & iudicans in omnibus causis, ipse quoque diuiserat terram duorum regum Amorrhęorum, duabus tribubus, & dimidiæ, supra trigesimosecundo, & Iosue capit. duodecimo, & decimotertio. Et si Moyses superuixisset, ipse diuisurus erat totam terram Chanaan Israelitis, & nullus cum eo esset adiutor. sed quia moriturus erat ante Iordanem, dixit dominus, quòd Iosue, & viri supra. c. 34. diuiderent terram Chanaan. Ad Moysen ergo principaliter pertinuit diuidere totam terram ex iussu Dei: ad alios verò solum in defectum ipsius, ideo quia nunc ipse viuens erat ad nullum pertinebat diuidere, aut diffinire de quęstionibus incidentibus ad diuisionem, nisi ad ipsum: & sic rectè dixerunt isti, scilicet: quòd Deus mandauerat Moysi, vt diuideret terram sorte. Vel aliter potest intelligi, quòd Deus iussit Moysi diuidere terram sorte, idest per eum præcepit dominus, quòd terra sorte diuideretur, quamuis executio per eum futura non erat: saltem tamen nunc, cum viueret ipse solus de rebus pertinentibus ad diuisionē tractaturus erat: simile patet ex litera sequenti, scilicet, quod iussit dominus ei, vt daret possesionem filiabus Salphaad: & tamen ipse non erat traditurus, sed Iosue cum acceperint possessionem in terra Chanaā Iosue. 17. ita ergo iussit Moysi, quòd sorte terram diuideret, idest, quòd iuberet alijs hoc diuidere: ad intentionem tamen istorum satis erat, ꝙ Moyses tunc erat ad quē pertinebāt oēs causę: siue ergo in posterum ipse diuisurus esset terram, siue non ad eum solum pertinebat nunc diffinire istā q. *Et vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possesionem.* Dixerunt de filiabus Salphaad, quia quæstio ista oriebatur propter eas: ipsę enim petierant a Moyse, vt daretur eis possessio, ne periret nomen patris earum in cognatione sua cum non haberet filios masculos: Deus autem iussit hoc fieri dicens: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hr̄ditate succedant, supra c. 27. oriebatur autem nunc quęstio propter istarum possessionem in cōparatione ad terrā aliarum tribuū, ideo tactum est vtrunque in litera, scilicet de diuisione terrę inter tribus, & de datione possessionis filiabus Salphaad. & dicitur fratris nostri, quia isti qui proponebant hoc erāt de tribu Manasse, & Salphaad erat de illa tribu, cum esset filius Epher, qui erat princeps vnius de familijs Manasse, vt patet supra. c. 26. *Debitā patri,* idest iussisti dari filiabus Salphaad possessionem, quę debebatur patri earum: ipsę namque puellę directe non poterant habere possessionem, quia inter Iudęos solum fuerat consuetudo ab antiquo, vt filij masculi succederēt patribus in possessionem, filię autem non succedebant in toto, vel in parte: iō defuncto patre ab intestato, vel alijs non cōpetebat eis aliquid in successione paterna. In illis tm̄ nouiter incępit lex. s. ꝙ quando aliquis non haberet filios masculos, succederent ei filię: & quia Salphaad fuerat in deserto, & ex hoc erat debita ei aliqua pars terrę ꝑmissionis, petierunt filię, vt succederent in parte illa; non quidē quasi ex iure suo, sed iure patris: ideo si patri non esset

A iam debita ista possessio, filię non peterent eam: & ob hoc dicitur debitam patri, idest, quę iam debebatur patri: & ponitur ad differentiā virorum, quia si istę filię Salphaad fuissent viri a 20. anno. & supra: cuilibet earum iure suo competeret hęreditas in terra Chanaan, & nō peterent hęreditatem debitam patri. Reliquę autem mulieres hebręorum, quæ tunc erant, nō petierunt aliquam partem possessionis sibi dari, nec successerunt alicui, quia eis per se non erat aliquid debitum: patribus aūt earum etiam non succedebant, quia vel patres viuentes erant, vel habebant filios aliquos successores. *Quas si alterius tribus homines vxores acceperint.* Ante hoc non erat cautum an de vna tribu, viri, & fęminę contraherent mutuo matrimonium,
B & non liceret diuersarum tribuum hominibus coniungi, sed indifferenter fiebant connubia, ideo isti ex hoc habuerunt occasionem querendi, quia videbatur sequi inconueniens, s. de variatione possessionum per tribus. *Sequetur possessio sua.* idest, ibit possessio sua cum eis, idest si istæ puellę accipiantur in vxores a viris aliarum tribuum, ipsæ transibunt in tribus illas, & hoc quia fœmina non denominat aliquam cognationem, sed ipsa transit in familiam viri, sed istę habebāt possesiones, ergo necesse est, ꝙ transirent ad tribus illas, de quibus accipiebant viros. & quia filij earum successuri erant illis, & isti nominabantur de tribu patrum suorum, necesse erat, ꝙ ista possesio iam semper pertineret ad aliam tribum.

Et translata ad aliam tribum de nostra hæreditate minuetur.
C idest cum transierit hæreditas filiarum Salphaad ad tribus virorum suorum, necesse est, vt minuatur possesio tribus nostræ: nam a principio danda erat possesio dimidię tribui Manasse in terra Chanaan, sicut reliquis tribubus dabatur: & de hac partem quādam suscepturæ erant filiæ Salphaad, scilicet debitam patri, & cum transiret tota ista pars ad possesionem aliarum tribuum, efficeretur minor possesio Manasse, nec isti principes conquęrebantur, quòd possesio alicuius eorum diminueretur, vel alterius de tota tribu: nam etiam si transiret possesio ad aliam tribum, personę nihil perdebant, quia non transibat possesio, nisi transeunte domino, sed perdebatur aliquid ipsi tribui, quia fuerunt factæ diuisiones inter tribus, & cuilibet proueniebat vna pars terræ: si autem viri de
D vna tribu transirent ad aliam, diminueretur quantitas partis asignatę illi tribui. Sic apparet in asignationibus terminorum vrbium quantum ad agros, quia alia est diuisio agrorum inter personas, & alia est diuisio territoriorum inter vrbes, potest autem diminui possesio alicuius personæ non diminuto territorio vrbis, & potest diminui territorium vrbis non diminuta possesione alicuius personę, vtpote si transiret vnus de vna vrbe ad alteram, & propter hoc prędia sua, quæ habebat in alia vrbe efficerentur de territorio illius vrbis, ad quam transibat, & sic aliquando videmus contendere vrbes de limitibus territoriorum nō contendentibus personis, quorum sunt prędia sita in limitibus, quia istæ sunt quæstiones multum separa-
E tæ: & licet illa prędia dicātur esse de territorio huius, vel illius vrbis, non propter hoc dominus eorum aliquid perdit: ita igitur singulę tribus habebant determinatas possesiones, quæ pertinebant ad personas illarum tribuum, & ꝙ minueretur vni, & accresceret alteri tribui, licet non esset damnum alicuius de tribu: erat tamen damnum totius tribus, sicut dictū est de territorio vrbium. Differt tamen adhuc aliquid, quia in vrbibus ille, qui moratur in vna vrbe, pōt possidere aliquid in territorio alterius vrbis: in sortibus autem tribuum è contrario, quia illi, qui erant de vna tribu non poterant posidere aliquid, quod esset de sorte

Qūo principes non conquerebantur de possessione ipsorūmet, sed suæ tribus.

sorte alterius tribus, quia possessiones istæ erant sic distinctæ inter tribus, & familias, vt per eas cognoscerētur qui essent de tribubus, vel familiis illis, quod alias non poterat fieri, vt declaratum est supra capitulo 27.

An sit verum, quòd si filiæ Salphaad accepissent uiros de alia tribu, transisset possessio ad aliam tribum. Quæst. IIII.

QVAERET autem aliquis quomodo dixerunt hic principes familiarum Manasse, ꝙ si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus transiret possessio ad tribus illas: nā iam videbatur in hoc esse prouisum, quia cum supra 27. capitulo, filiæ Salphaad petiuissent hæreditatem debitam patri, ne nomen eius periret in familia sua, intelligebant, quòd accepta possessione conseruaretur nomen patris, & istam earum sententiam Deus approbauit, dicens: Da eis possessionem inter cognatos patris sui: & tamen non videbatur, quòd alio modo maneret nomen Salphaad in cognatione sua, nisi illi, qui nascerentur de filiabus, vel saltem aliqui eorū retinerent nomen stirpis Salphaad: ergo sic futurum erat, & tunc siue transirent filię Salphaad ad alias tribus, siue non, nihil referebat, quia filii nati ex eis, vel aliqui eorum succedebant auo materno. s. Salphaad in hereditatem, & isti nominabantur semper de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, quamquàm filię Salphaad iam pertinerent ad alias tribus, de quibus viros acceperant. Si autem non dicatur isto modo, dabitur ꝙ etiam si filię Salphaad acciperent viros de tribu sua, non maneret nomē Salphaad in cognatione sua, quia non esset aliquis natus de filiabus Salphaad, qui nominaretur de cognatione Salphaad, sed omnes nominarentur de cognationibus patrum suorum: ergo oportuit, ꝙ aliquis daretur, qui succederet Salphaad, & nominaretur de stirpe eius, siue filię eius acciperēt viros de tribu sua, siue de alia: litera autem ista videtur in contrarium, quia isti principes inuenerunt, ꝙ si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus trāsirent possessiones suæ ad alias tribus, & diminueretur possessio tribus Manasse. Deus etiam approbauit dictum istorum, quia iussit fieri, sicut isti petierant, & ꝙ feminę de vna tribu non possent accipere viros de alia tribu: ergo videtur, ꝙ transibat possessio si istæ feminę acciperent viros de aliis tribubus, & nemo esset de cognatione Salphaad.

Posset aliquis respondere verum esse, quod dicitur hic de transitu possessionum, & quando obiicitur, quod habetur supra cap. 27. dicetur, quòd intelligitur in casu isto. s. quando filię Salphaad acciperent de tribu sua viros: tunc enim filii ipsarum, vel aliqui eorū succederent Salphaad.

Sed istud non multum stat, vel saltem non intellexerunt Israelitę determinationem factam de filiabus Salphaad in isto sensu, quia tunc non peterent, ꝙ filiæ Salphaad non acciperent viros de alia tribu: ideo dicendum, ꝙ cuicunque nuberent filiæ Salphaad, siue esset de eadem tribu, siue de alia semper maneret aliquis, qui denominaretur a Salphaad, & succederet illi, & tamen adhuc esset confusio possessionis tribuū, quia postquam istæ fœminæ transirent ad alias tribus aliqui de filiis earum pertinerent ad tribum viri, & alii ad cognationem Salphaad, & sic extra tribum Manasse manerent mixti aliqui, qui essent de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, & alii, qui essent de aliis tribubus, quod faciebat confusionem: ideo ad tollendum hoc oportebat ne fœminæ vnius tribus tran-

F sirent ad aliam tribum accipiendo viros, sequebatur autem aliud maius inconueniens, quia si istæ filiæ Salphaad acciperentur a viris alterius tribus, posset esse casus, in quo viri alterius tribus succederent in possessionem Salphaad, sicut declaratum est, supra capitu. 27. vbi agitur de successionibus hebræorum. Cum autem acciperent viros de tribu sua, quomodocunq; se haberent, nunquam posset hæreditas earum transire ad aliam tribum, ideo non debuerunt fœminæ, de vna tribu accipi in vxores a viris alterius tribus.

Atque ita fiet, vt cum iobelæus. i. quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio. i. sequitur ex hoc, quòd si filiæ Salphaad accipiunt viros de

G aliis tribubus, quando venerit annus remissionis, erūt iam confusæ hæreditates. Dicitur hæreditas confusa quandocunque hæreditas vnius tribus ab alia possidetur: sic autem fieret si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus, quia tūc viri earum possiderent, sed ipsi erant de alia tribu, ideo possessiones filiarum Salphaad iam essent mixtę possessionibus aliarum tribuum. Et dicitur hic, quòd ista confusio manebit, quando venerit iobelæus, idest annus quinquagesimus remissionis. Dicitur autem de isto anno, quia vsque ad istum annum non erat confusio: nam sicut habetur Leuitic, capit. 25. seruitutes, & alienationes factæ inter Iudæos solum manebant, vsque ad annum quinquagesimum, qui dicitur iobelæus; quia qui vendebat possessionem suam poterat eam redimere quocunque tempore dato pretio, secundum tp̄s, in quo fiebat redemptio, & computatis in sortem fructibus

H præteritorum annorum, si autem non poterat redimere possessionem vsque ad iobelęum, in ipso redibat ad eum quidquid vendiderat, & non erat daturus aliquod pretium, & non poterat aliqua venditio excedere tempus iobelæi cum dicitur. In ipso enim omnis venditio redit ad dominum, & ad possessionē pristinam. Ideo quamquàm fieret confusio possessionū per quamcunque possessionem, quia transibat possessio vnius familiæ ad alteram, tamen non poterat manere vltra iobelęum confusio: quia tunc redibat possessio ad pristinum possessorem, & integrabantˮ omnes familiæ, & tribus; ita vt nihil maneret mutatum a conditione antiquitatis. Si autem aliquid vltra iobelæum maneret confusum, durabat in æternum illa cōfusio, quia nunquam redibat illa res ad pristinos pos-

I sessores, sicut patet de illo, qui vouebat dn̄o agrum, & postea nolebat redimere illum de manu sacerdotum, manebat ille ager in æternum pertinens ad ius sacerdotum Leu. c. 27. ita ergo conquerebantur principes familiarum Manasse. s. ꝙ per hoc, ꝙ filiæ Salphaad ducerentur in vxores a viris aliarum tribuum transirent possessiones earum ad alias tribus, & sic erit facta confusio; si tamen ista confusio dissolueretur in iobelęo non curarent, sed non dissoluebatur, quia non transierant istæ possessiones ad alias tribus per modum venditionis, sed transierunt cum domi-

K nis suis: ideo non est aliquid quare redire deberent, & sic maneret confusio ad semper: dicunt tamen isti, ꝙ ista confusio erit facta in iobelæo, quia ante iobelęū non censetur aliquid esse confusum, cum iobelæus omnia certificaret faciendo redire ad priores dominos, quæ autem in iobelæo confusa erant, manebant in æternum confusa.

Et aliorum possessio ad alios transeat. i. per talia matrimonia transibunt possessiones de tribu in tribum. Non accipitur hic alius, prout dicit personam, quia ꝑpter talia matrimonia nulli perdebatur ius possessionis suæ, nec acquirebatur alteri, sed perdebatur alteri tribui, quod erat inconueniens, quia tunc nihil proficiebat distributio a principio, in qua singulis tribubus

An in iobelæo oia confusa redirent ad pristinam certitudinem, & si aliquid in iobelęo manebat confusum illud in æternū erat cōfusum.

bus dabantur determinatę partes terrę: cum possessiones istæ postea confundendę essent,& per istum modum posset confundi totus Israel, ita vt omnes essent quasi aborigines, quia possessio vnius tribus transiret ad alteram,& alterius ad alteram, ita vt non maneret alicui tribui nomen suum, nec distinctio ad alias tribus: cum non maneret possessio determinata, per q̃ distinguebatur tribus, ad quam distinctionem conseruandam multa Deus fecerat ponens leges de iobeleo. Leu. c. 25. ideo non debebat permitti ex aliqua occasione confusio possessionum,& tribuum.

Respondit Moyses filijs Israel, & Domino præcipiente, ait: Recte tribus filiorum Ioseph locuta est, & hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est: nubant quibus volunt, tantum vt suæ tribus hominibus: ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent vxores de tribu & cognatione sua, & cunctæ fęminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, vt a Domino separatæ sunt.

Tob. 7.

Viri de tribubus suis ducēt uxores,& similiter fęminæ viris suę tribus copulabuntur.

Respondit Moyses. Hic ponitur secundum. s. dubii responsio. Et quia fuit proposita ista quęstio Moysi, ipse respondit. *Et domino pręcipiente ait.* i. dominus pręcepit hoc, quod Moyses respondit hic. In quo sciendū, quòd Moyses inquisitus super hoc, nesciuit respondere, sed consuluit dñm quid respondendum esset: ipse autem dixit, quæ sequuntur: sic enim acciderat iterū circa hoc in quæstione filiarum Salphaad: nam Moyses non respondit eis, sed retulit quęstionem ad dominum, supra cap. 27.

Recte tribus filiorum Ioseph locuta est. Vocat Deus tribum filiorum Ioseph tribum Manasse: nam Ioseph non erat vnica tribus, vt supra declaratum est, sed diuidebatur in duas, scilicet Ephraim & Manasse: & supra dicitur, quòd tribus Manasse petiit. Sed aliquando largè accipitur tribus Ioseph pro Manasse solum, vel Ephraim solum: & exprimitur immediate, quæ sit tribus illa, pro qua accipitur. Sic patet supra ca. 13. s. de tribu Ioseph sceptri Manasse,& supra cap. 34. filiorum Ioseph de tribu Manasse, &c. Aliquando autem accipitur tribus Ioseph simul ꝓ Manasse,& Ephraim eo quòd est ibi Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui ponitur tanquam alia tribus: sic patet Apocal. c. 7. sic etiam generaliter vbicunq; ponuntur duodecim tribus,& ad aliquid spirituale ponitur Ioseph, tanquam vna tribus,& Leui, tanquam alia. sicut erat in duodecim lapidibus rationalis, vbi scribebantur. 12. nomina filiorum,& in duobus onychinis positis sup Ephod, vt declaratum est Exo. c. 18.

Et hæc lex super filiabus Salphaad a domino promulgata est. s. lex, quę sequitur de non accipiendo viros alterius tribus. Non fuit autem propter eas solum promulgata lex, sed etiam propter omnes fęminas hebręorum. Primò tamen ponitur sententia specialis ad ipsas, deinde promulgatur lex vniuersalis ad alias ibi.

Omnes enim uiri. Sic factum fuit supra capitu. 26. vbi primo posita fuit sententia specialis de successione filiarum Salphaad; deinde de successionibus omnium hebręorum.

A *Nubant quibus uolunt.* Dedit Deus libertatem filiab⁹ Salphaad accipiendi in viros quos vellent: in quo innuitur matrimonia debere esse libera, & licet in omnibus contractibus requiratur libertas contrahentiū, magis tamen in matrimonio: nam in quibusdam aliis etiam si intercidat aliquid de metu, valebit contractus, in matrimonio autem nequaquam, quia si metus quicunque vel coactio intercidit, non erit locus matrimonio extra de spon. capitu. cum locum. solum autem limitauit hic Deus tribum filiarum Salphaad, sed viros nequaquam.

Matrimonium non debet esse coactum.

Tantum ut suæ tribus hominibus. i. solum ad hoc maneant obligatę, quòd accipiant viros de tribu sua, scilicet Manasse. Ista autem non erat aliqua coactio, quoniam non determinabatur eis penitus quos deberet habere in viros, ita quòd nullos præter eos accipere liceret, sed solum dictum est de tribu, in qua erant valde multi viri, scilicet plures, quam triginta millia: in quibus plena manebat electio.

B *Ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.* i. istud fiet, vt possessio filiorum Israel non commisceatur. s. possessio vnius tribus possessioni, & hoc de tribu in tribum. i. transeundo de vna tribu in alteram. Quare autem nō debebat transire possessio unius tribus ad alteram, & ad quid hoc proficiebat declaratū est satis late s. cap. 27. & Leu. 25. *Omnes enim uiri ducent uxores de tribu, & cognatione sua.*

C

An Iudæi cogerentur non solum accipere uxores de tribubus suis, sed etiam de familijs suis. Quęst. V.

ISTA est lex ad omnes Israelitas, quia idem poterat fieri in cęteris, quod in filiabus Salphaad, & ponitur lex tam viris, quàm fœminis, quia non potest poni vni, quin ponatur alteri, cum matrimonium in vtroque consistat, & dicitur de cognatione, quod secundum aliquos significat familiam, & sic est sensus, quòd non solum fœminæ acciperent viros de tribu sua, sed etiam de familia, & hoc fortè erat, vt non transeat possessio de familia in familiā, sicut nec de tribu in tribum: videtur hoc etiam colligi, quia infra dr̄ de filiabus Salphaad, ꝙ acceperunt viros,& mā-

D sit possessio earum in tribu,& familia patris sui: ergo videtur, quòd requiratur etiam vnitas familiæ. Sed hoc non stat, quia supra in litera dicitur, quòd filię Salphaad nubant quibus volunt, tantum vt hominibus suę tribus: ergo præter hoc non requirebatur aliquid alterum, scilicet, quòd acciperent de eadem familia, vel de eadem domo:

Item ratio quam dant, scilicet, quòd non debeat transire possessio de familia in familiam, sicut nec de domo in domum non stat, quia solum iubetur, vt nō commisceantur hæreditates tribuum, supra cum dicitur, scilicet ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.

Item quia si non deberet transire possessio de vna familia in alteram, sicut nec de vna tribu in aliam: filii

E Manasse quando proposuerunt quæstionem de incōuenienti, quod sequebatur si filię Salphaad acciperēt viros de alia tribu, ēt proposuissent si acciperent viros de alia familia, qa inconueniens equale esset, & tñ nihil ꝓposuerunt de familia: ergo bñ poterat trāsire possessio de vna familia in alterā, vel saltē nō videbatur esse hoc inconueniens, qđ est transeunte possessione de tribu in tribū,& ꝯn̄r nō erit illicitū, ꝙ viri vnius familiæ accipiant vxores de alia familia. Cū aūt arguit, ꝙ hic dicitur de tribu,& cognatione,& necessario accipitur cognatio pro familia. Dicendum, quòd non accipitur, quia cognatio aliquando significat tribum, ali-

aliquando autem familiam, & aliquando domum, & generaliter omnis habitudo consanguineorum significatur per cognationem: sic patet supra cap. 1. vbi accipitur cognatio pro tribu, s. Eruntque vobiscũ principes tribuum, & domorum in cognationibus suis. i. in tribubus. s. ꝙ quilibet princeps in tribu sua adiuuaret Moysen ad computationem. Et necesse est accipi ibi pro tribu: quia cum ponantur ibi nomina principum cognationum ponũtur. 12. qui sunt principes tribuum, & non familiarum. Cum autem arguitur, ꝙ filiæ Salphaad acceperunt viros de tribu, & familia sua, & mansit hęreditas in tribu, & familia patris sui. Dicendum est, ꝙ hoc non fuit ex necessitate, sed per accidens. s. ꝙ elegerunt accipere sibi in viros cognatos suos de eadem familia magis quã de alia; potuissent tamen accipere de alia: ab eo autem quod est per accidens non debet accipi id, quod est per se. i. concludi aliquid necessario: alioquin si arguamus ex facto filiarum Salphaad, dicetur ꝙ cum ipsę acceperint in viros cognatos suos in secundo gradu. s. filios patrui sui, vt patet infra, ꝙ cogerentur illos accipere, quod falsum est, quia ẽt si obligarentur accipere viros de eadem familia possent accipere non cognatos, vel saltẽ cognatos in gradu magis remoto.

An Iudæi cogerentur accipere vxores de tribubus suis, quando illæ succedebant patribus, & alias possent accipere vxores de alijs tribubus.
Quæst. VI.

SCIENDVM vlterius, ꝙ quando dicitur, ꝙ viri non accipiant vxores de alia tribu, & fœminæ non accipiant viros de alia tribu, quidam intelligunt quando istę fęminę succedunt patribus sicut fuit in filiabus Salphaad, quæ successerunt patri suo supra. c. 27. Causam huius dicunt esse, quia fœminæ si acciperent viros de alia tribu, vel viri vxores de alia tribu commiscerẽtur possessiones tribuum inter se: & tamen hoc non stat in mulieribus, quę non succedebant, quia ad quamcunque tribum illę transirẽt non transibat cum eis possessio aliqua de tribu sua, nihil differebat, ꝙ transirent, vel manerent in tribu sua. Quęretur autem circa hoc quid verum sit de mulieribus accipientibus viros, an possent accipere de alia tribu si ipsę non succederent patri. Videtur dicendũ, ꝙ non licebat alicui fœminæ accipere virum de alia tribu, siue illa mulier succederet patri, siue non: quod patet ex litera, quia hic generaliter dicitur, ꝙ omnes fœminæ accipient viros de eadem tribu, ꝙ autem limitetur istud vniuersale solum ad fœminas illas, quæ succedebant patribus, non videtur satis rationabiliter dictum, quia illę valde paucę erant in comparatione aliarum fœminarum: quia etiã si aliquis haberet 20. filias, & vnicum filium, succederet filius in solidum, & filiæ nihil habebant: ideo non loqueretur scriptura tam vniuersaliter, pro tam paucis fœminis. Etiã quia si de hoc intelligeretur ipse expressisset. Item non potest hoc stare, quia si intelligeretur de illis, quę nõ succedebant patri, non posset aliqua fœmina vnius tribus nubere viro alterius tribus, nisi expectaret vsq; ad mortem patris, vel vsque ad mortem omnium fratrum suorum, quod patet, quia si aliquis hebræus haberet filias, aut ille habebat filios simul, aut non, si nullum filium haberet, debebant filię succedere patri: erat tamen dubium de successione, quia poterat aliquis filius nasci, & ille successurus esset cum fęminę nunquam succederent, nisi in defectum filiorum: ergo necesse erat, ꝙ filię expectarent vsque ad maximã senectutem patris, in qua nequaquam gignere posset, vt tunc scire possent, an ipsę succedere deberent,

F vel aliquis alius, & tunc possent determinate scire si contingeret coniungi viris tribus suæ, vel alterius. Sed hoc modo necesse erat expectare fœminas, vsq; ad magnam ętatem suam, interdum quasi vsque ad senectutem, & sic prius elaberetur eis gignendi, & cõcipiendi tempus, quam in matrimonium ducerent, quod erat valde magnum inconueniens, & cõtra bonum publicum; quoniam sic adimeretur bonum prolis, quòd maxime conuenit tempori iuuenili. Si autẽ diceremus, ꝙ istę fęminę haberent aliquem fratrem, oportebat eas adhuc amplius expectare. s. vsque ad mortem fratrum, vel progeniei fratrum, nam quamquam existentibus filijs non succedere debebant filię: tamen si morerentur filii ad eas pertinebat succes-

G sio: ideo necesse erat, vt ad hoc, ꝙ fęminę scirent si possent cõtrahere cum viris alterius tribus, expectarent vsque ad mortem fratrum: nam vsque illuc incertum erat an ipsę succedere possent, & dato, ꝙ morerentur fratres si relinquerent prolem: adhuc spectare debebant vsque ad mortem prolis, quia si tota proles moreretur ad ipsas redibat hæreditas, & hoc modo prius morerentur, vel efficerentur vetustissimæ. Si autem dicas, ꝙ in aliquo casu istorum istę fęminę acciperent viros, antequam moreretur pater earum, vel fratres, & tota cognatio, & isti viri essent de alia tribu: contingeret, ꝙ ad eas perueniret successio, vtpote, quia morerẽtur fratres, & tunc sequebatur inconueniens. s. ꝙ ipsę succederent patri, & tamen acciperẽt viros de alia tribu, ideo impossibile est, ꝙ isti fugiant inconueniens legis huius. Si dicant, ꝙ fœminæ pote-

H rant contrahere cum viris alterius tribus, siue illæ essent succedentes patri, siue non (& hoc apparet aliqualiter ex litera ista cum dicatur, ꝙ viri semper accipiant vxores de eadem tribu, & fęminę semper accipiant viros de eadem tribu. Si enim solum voluisset litera, ꝙ fœminę succedentes patribus non acciperent in vxores a viris alterius tribus) sufficiebat dicere, ꝙ fœminæ maritos de tribu sua accipiant, & non oporteret dicere, ꝙ omnes viri accipiant vxores de tribu sua, quoniam omnes viri succedunt patribus, siue habeant filios simul, siue non: ideo ex parte ipsorum nõ poterat esse aliquis error quantum ad legem istam, quia quęcunque fœminę eis iungerentur semper ipsi manebant in tribu sua, & hæreditas eorum nõ transibat ad aliam tribum, ideo non solum voluit exclu-

I dere commixtionem fęminarum succedentium, cũ viris alterius tribus, sed etiam fœminarum non succedentiũ, & sic necesse est dici. Et ista positio licet multum conueniat literæ, magis tamen adhuc conuenit modo exponendi catholicorum super capitulum primum Matthæi. Dicunt enim ferè omnes veteres, ꝙ Domina nostra fuit de tribu Iuda, & sic Christus fuit de tribu Iuda. Nec de hoc est dubium, cum Lucę. 1. dicatur, ꝙ ista virgo erat de domo Dauid, sed domus Dauid est in tribu Iuda: ipsi tamen conantur probare Dominum nostrum fuisse de tribu Iuda ex genealogia, quam describit Matthæus. cap. 1. Et videtur eis ꝙ

Pro intellectu primi. c. Matthei Iacob genuit Ioseph virũ Marię.

K non potest concludi, nisi hoc præsupposito: ibi nãque solum ponitur genealogia Ioseph viri Mariæ, qui ad generationem Saluatoris secundum veritatem nihil attinet, cum non fuerit pater Christi, ergo de Virgine non apparet, ꝙ fuerit de tribu Iuda, nisi quia ipsi pręsupponunt legem istam. s. ꝙ omnes viri ducebãt vxores de tribu sua: sed Ioseph erat de tribu Iuda, vt patet ex genealogia illa, & duxit Mariam in vxorem: ergo oportebat, ꝙ ipsa esset de eadem tribu. Si autem dicant, ꝙ poterat fœmina non succedens patri accipere virum de alia tribu, non probabitur etiam ex modo isto arguendi, ꝙ esset Domina nostra de tribu Iuda, qa nõ patet an ipsa successerit patri. Oportet ergo

eos dicere ꝙ hoc intelligatur de omnibus fęminis tā succedentib. q̃ non succedentibus. Sed adhuc isto pręsupposito an modus eorum arguendi sit conueniens, fortè satis videtur ꝙ non. De quo magis dicetur Matt. c. 1. ad hoc autem videntur esse quędam obiectiones, quæ infra soluentur in alia quæstione. *Et cunctæ feminæ maritos de eadem tribu accipient.* Istud idem est cum sententia superiori: nam nihil aliud est, ꝙ oēs uiri accipiāt fęminas de tribu sua, quam ꝙ oēs fęminæ maritos accipiant de tribu sua. Nam si aliquis uir accipit uxorem de alia tribu, oportet ꝙ aliqua fęmina accipiat uirum de tribu nō sua, quia hic vterq; simul est, & nō potest aliquis accipere, quin accipiat. Proficit tñ ista replicatio ad maiorem expressionem. s. ꝙ nullo mō personæ vnius trib. cōmisceantur personis alterius tribus, ut s. declaratum est. *Vt hereditas permaneat in familijs.* Ista est cā, quare non debebant misceri personæ diuersarum tribuum, quia tunc transiret hæreditas unius trib. ad alteram, ꝙ Deus nolebat. Qūo autem sequatur ꝙ transirent s. declaratum est, ꝙ uero inconueniens sequatur si commiscerentur hęreditates tribuum, s. declaratū fuit. c. 27. Et accipiuntur hic familię pro tribubus, ꝙ patet immediate cum dicatur immediate, ne sibi immisceantur tribus: & tñ ista necessario est eadem sententia, quia permanere hæreditatem in tribubus faciebat non permisceri tribus, & manere hæreditatem ī familiis faciebat non permisceri familias: sed hic dr̃, ꝙ eo ꝙ permanet hæreditas in familiis non permisceatur tribus, ideo necessarium est dici, ꝙ accipiantur familiæ ꝑ tribubus, alioquin diceretur, ne sibi immisceātur familiæ. Sed obiicietur ꝙ iste sēsus est distortus a litera, qm̄ familia dicit quandam congregationem specialē sub tribu, & sic reperitur sp: ergo sic debet hic exponi. Rñdetur ꝙ sacra scriptura variat nomina utendo eis interdum, ut vult: & sic quamquam cōiter accipiatur familia pro congregatione speciali sub tribu: tñ hic accipit pro tribu: simile apparet ī. cū dr̃, ꝙ filię Salphaad nupserunt filiis patrui sui de familia Manasse. Manifestum tñ est ꝙ Manasse non est familia sed tribus, iō non possunt ex hoc loco habere fundamentum, qui opinant, ꝙ uiri unius familiæ non poterant accipere vxores alterius familiæ in eadem tribu, de quo s. declaratū est. *Nec sibi misceantur tribus.* s. quantum ad personarū coniunctionem, nec quantum ad sortium determinationem, duæ. n. simul fierent coniunctiones, & quamquā vtraque non esset æqualiter prohibita, tñ prohibebat prima ꝑꝑ secundam, ideo in illis tribubus, in quib. posset fieri coniunctio personarum sine coniunctione hęreditatum, nec sequeretur aliquod inconueniens ex hęreditatibus fiebat ut ī. declarabit. *Sed ita maneant, ut a domino separatæ sunt.* Idest maneant tribus semper distinctæ sicut Deus distinxit eas.

Circa quæ fuit distinctio tribuum. Quæst. VII.

FVIT autem ista distinctio quantum ad possessiones, qm̄ Deus specialiter distinxit, uel operatus est in distinctione ista: fuerūt quippe possessiones distinctæ inter Israelitas per sortes s. c. 26. & 33. istas autem sortes Deus mouebat, quia cū positę essent sortes in quodam īuolucro, quælibet tribus mittebat manum, Deus vero dirigebat eam ad accipiendum sortem, quę illi conueniebat, & sic omnes nutu diuino acceperunt sortes, quę præordinatæ erant a diuisorib. & quas Deus uolebat eis euenire: de quo declaratum est s. 26. & Iosue. c. 15. ideo istam separationem Deus fecisse dicitur. Alia autem erat separatio inter tribus. s. ꝙ plures personę eiusdem tribus inter se essent coniunctę, & separatæ a personis aliarum tribuū, ista autē separatio naturaliter efficitur, quia naturaliter pater genuerat filium suum. & sic extenduntur lineę, & distinguuntur, & licet Deus istam secundam separationem faciat tanquam prima causa, & primum mouens: tamen solum proprie agere dicitur ea, quæ per se totaliter agit, ut creare, beatificare mirabilia agere. Vnde agere de aliquo prædicatur propriè dupliciter ſm ꝙ loqui consueuimus, primo si res illa totaliter producat effectum, & sic Deus solus agere dicitur quia solus creat, solus gratiam donat, & nulli creaturæ sic agere conuenit. Nulla quippe creatura aliquē effectum per se totaliter producit quin Deus concurrat primo causans ad minus, ut Ioan. cap. 1. scilicet sine ipso factum est nihil. In aliquibus autem effectibus, vt in corporalibus generationibus, non solum Deus, sed ēt tota connexio agentium vniuersi ad hoc concurrit, & hoc nō solum est in actione humana, sed etiam in Angelo, & corpore cęlesti, & ēt in lapide. Nam operatio naturæ ſm Commentatorem. 2. Physico. est opus intelligentiæ, & ſm ordinem naturæ in omnibus operationibus causarum particularium inferiorum concurrunt simul operationes causarum superiorum vsque ad primam causam, quæ in quolibet effectu magis influit, quàm agentia particularia, & quęcunq; causæ secundarię, vt patet in prima propositione libri de causis. Secundo modo aliquid agere propriè dicitur, quia effectum vltimate complet, vel quia vltimū est in catena ordinatorum agentium: ideo si Socrates gignitur non dicimus, ꝙ Deus eum genuerit, vel Saturnus, vel alia corpora cœlestia ad hoc concurrentia, sed ꝙ Plato eum gignit, qui in ista generatione vltimus est. Ratio aūt, quare vltimum agere dicatur, & non primum, cum primum magis agat, quam secundum, vt patet in prima propositione libri de causis est, quia vltimum assimilat vel vniuocat sibi genitum, & non primum: Deus enim pater vniuocè solum filiū genuit, alia autem equiuocè causat communicando eis imaginem, uel similitudinem, uel uestigium suę bonitatis. Causa autem particularis immediata assimilat sibi passum faciens esse in eadem specie, & tamen quamuis omnis natura a Deo ęquiuocè deducatur ad esse, illa tamen perfectior est, quę minorem habet æquiuocationem. Illa autem imperfectissima, quæ maximā hēt equiuocationem, unde materia prima, quę imperfectissima est, maximum gradum habet æquiuocationis & sic conformiter dicendum est de mediis, & ab hoc est ꝙ omnes species sunt sicut numeri: ut vult philosophus, quia æquiuoca communicatio bonitatis gradualiter differt, ut numerus: & tamen speciem distinctam facit. hoc uero firmiter notum est, ꝙ communicatio bonitatis diuinæ æquiuoca in creatura perfectissima ī infinitum differt ab uniuoca communicatione, qua pater suum esse communicat filio, quia dato opposito sequeretur, ꝙ aliqua creatura distaret a Deo solum per finitam perfectionem, & tunc apponendo creaturas perfectiores possemus deuenire ad equalitatem diuinam, quod absurdissimum est. Deus enim si semper crearet creaturas excedentes se inuicem, sicut numeri se excedunt: nunquam tamen creando ad ęqualitatē suam deueniret: infinitum enim a quolibet finito in infinitum differt. Concluditur ergo ex superioribus, ꝙ Deus non dicitur separare tribus secundum carnalē propagationem, quia naturaliter separantur: sed dicitur separare per sortes, quia ipse faciebat ꝙ talis sors hęreditatis ad talem, uel talem tribum perueniret.

Feceruntque filiæ Salphaad, vt sibi fuerat imperatum, & nupserunt Mala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa filijs patrui sui de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph: & possessio,

poſſeſſio, quæ illis fuerat attributa, manſit in tribu, & familia patris earum. Hæc ſunt mandata atque iudicia, quæ mandauit Dominus per manum Moyſi ad filios Iſraęl in campeſtribus Moab ſupra Iordanem contra Iericho.

F*Eceruntq; filię Salphaad.* Hic ponitur tertiū.ſ.pręcepti executio:nam filiæ Salphaad obedierūt Moyſi quantum ad omnia, quæ iuſſit de matrimonio contrahendo.

Vt fuerat imperatum. i.ſicut iuſſerat Moyſes,uel Deus per Moyſen.

Et nupſerunt Maala, & Egla. Ponuntur hic quinq; nomina filiarum Salphaad,quæ omnes petierunt hæreditatem,& omnes acceperunt: nam ſicut ſi fuiſſent filii ſuccederent patri ſecundum partes ſibi debitas, ita & iſtę quinque filiæ ſucceſſerunt patri in tota hęreditate quę ei proueniebat. Differt tamen ſucceſſio iſtarum a ſucceſſione filiorum,quia quando filii ſuccedunt,aſſignatur in eis ius primogenituræ: nam primogenitus duplum habet ad quemlibet de filiis tam in bonis mobilibus,quam in immobilibus,ut patet Deut.cap. 21.ſ. dabitque ei de his, quæ habuerit cuncta duplicia: iſte eſt enim principium liberorum eius. In filiab. autem non aſſignantur iura primogeniturę:ideo cum ſuccedunt omnes æqualiter ſuccedere debent: omnes autē iſtæ quinque filiæ Salphaad nupſerunt:& non apparet quando,ſed ſatis uidetur dicendum ꝙ nupſerunt poſt verba iſta Moyſi valde cito:nam antequam loquerētiſta Moyſes nondum ſumpſerant uiros,quia tunc ſupfluum fuiſſet,ꝙ conquererentur filii Manaſſe, cū non poſſet matrimonium propter hoc dirimi,& tamen cōqueſti ſunt:ideo uidetur ꝙ nondum nupſerant, & ſic ipſi loquuntur de eis,quaſi nondum nupſerint dicētes ſupra: Quas ſi alterius tribus homines in vxores acceperint ſequetur poſſeſſio translata ad aliam tribum. Etiam patet ex uerbis Dei,cum dicitur. Nubant quib. uoluerint.ergo nondum nupſerant, acceperunt tamē viros ſatis breuiter fęminæ iſtę poſt pręceptum Moyſi cum potuerit Moyſes ſcribere hic ꝙ aſſumpſiſſent iā viros,& tamen Moyſes ſatis cito iſta ſcripſit, poſtquā facta ſunt:nam factis his modico tempore uixit, fuerunt enim hæc in ultima manſione in qua ipſe mortuus eſt.

Filijs patrui ſui. Ideſt acceperūt uiros filios patrui ſui. Dicitur patruus frater patris:erat autem pater iſtarum Salphaad:& filios eius aſſumpſerunt, qui erant cōſanguinei iſtarum in ſecundo gradu inter tranſuerſales: erat autem iſte gradus licitus apud iudęos inter cōſanguineos,ut patet Leuit.c.18.

De familia Manaſſe. i.erat iſte frater Salphaad in familia Manaſſe. Accipitur hic familia largè pro tribu contra modum communem loquendi ſacræ ſcripturæ,& neceſſarium eſt ſic accipi:quia Manaſſe non eſt familia,ſed tribus.Ita etiam aliquando accipitur tribus pro familia è contrario ſupra.c.1.cum dicitur Leuitæ autē in tribubus familiarum ſuarum non ſunt numerati: ſed manifeſtum eſt, ꝙ Leuitę non habebant inter ſe multas tribus, ſed vnam, ſed dicuntur tribus ideſt familiæ.

Qui fuit filius Ioſeph. Hoc non refertur ad patruum filiarum Salphaad,quia non fuit filius Ioſeph: ſed refertad Manaſſe, qui fuit immediate filius Ioſeph:alioquin etiam diceretur, ꝙ Salphaad fuiſſet immediate filius Ioſeph,cum pater iſtarum puellarum, & patruus earū eſſent fratres,& ſic ambo iſti eſſent fratres Manaſſe,& non de tribu, vel familia eius, quod eſt cōtra litteram

F ſed fuit Salphaad filius Epher,filii Galaad filij Machir
filij Manaſſe,ut patet ſupra 27.c.
*Et poſſeſſio,quæ eis fuerat attributa manſit in tribu, & fami
lia patris earum.* i.poſſeſſio,quæ aſſignata fuit iſtis puel
lis nomine patris ſui Salphaad manſit in familia,& tri
bu patris.De tribu manifeſtum eſt,quia tam Salphaad
quam frater eius patruus iſtarum puellarum erant in
tribu Manaſſe, ideo accipiendo in uiros filios patrui
ſui tranſibant ipſę ad uiros eiuſdem tribus. Et quia ſi
cut ipſę ueniebant ad poteſtatem uirorum, ita & earū
poſſeſſio tranſibat ad manentes in eadem tribu. De fa
milia autem,ꝙ eſſet eadem apparet,quia Salphaad, &
frater ſuus patruus iſtarum puellarum erant in eadem
familia,nam computabatur Salphaad de familia Ephe
G ritarum,cum ſit Epher pater Salphaad ſupra 27. ca.&
ſit Epher familia una de Manaſſe ſupra.c.26.& ſic Sal
phaad & frater eius erant filii ipſius primi principis fa
miliæ,& conſequenter omnes deſcendentes ab eis e
rant in eadem familia, cum poſt Epher nullus fecerit
familiam de deſcendentibus ab eo ſupra.c.26.ergo fi
liæ Salphaad unitę in matrimonium patruelibus ſuis
manebant in eadem familia,& etiam poſſeſſiones ea
rum dicebantur manere in eadem familia, cum tran
ſeat poſſeſſio cum femina ad familiam, & tribum ui
ri,quem accepit.
Dicet autem aliquis ꝙ ex hoc apparet filias Salpha
ad accepiſſe poſſeſſionem uiuente Moyſe,cum ipſe di
cat, ꝙ manſit poſſeſſio earum in tribu ſua,& familia:
Sed hoc non uidetur ſtare,quia ipſę acceperunt poſſeſ
H ſionem in terra Chanaan poſt tranſitum Iordanis Io
ſue.17.c.Moyſes autem tunc non erat uiuens,quia an
te tranſitum Iordanis mortuus eſt,cum non tranſierit
Iordanem,ideo non acceperunt poſſeſſionem eo ui
uente, ſed dicitur ꝙ manſit poſſeſſio earum in tribu,
& familia ſua, quia poſtquam ipſę accipiebant uiros
de tribu, & familia ſua, etiam ſi nondum accepiſſent
poſſeſſionem, manifeſtum erat, ꝙ illa poſſeſſio erat
manſura in tribu,& familia earum,quia poſſeſſio earū
non poterat tranſire niſi ad uiros ipſarum,& filios eo
rum. Sed quandocunque hoc fieret erat tranſitus ad
uiros eiuſdem familiæ,ideo neceſſe erat ut filiab. Sal
phaad habentibus iſtos uiros,quos nunc habebāt, ma
neret poſſeſſio earum in tribu ſua, & ſic quamquam
I nondum haberent poſſeſſionem,Moyſes locutus fuit
de hoc tanquam de re certa, quia quandocunque poſ
ſeſſionē haberent illa maneret in tribu ſua,& familia.

An iſta lex de accipiendo vxores de eadem tribu in ſuccedentibus, uel non,fuerit inter iudęos ſemper ſeruata.
Quæſt. VIII.

Q
VAERET aliquis circa prędicta: an lex iſta
de accipiendo vxores de eadem tribu, ſiue
in ſuccedentibus, ſiue in non ſuccedentib.
fuerit ſemper ſeruata inter iudęos.
Et reſpondendum eſt,ꝙ ſic, quia iudæi obſeruabāt
K leges datas ſibi a domino,quarum iſta erat una, & nō
magis iſtam infringerent quam alias:potiſſimum, quia
iſta lege uiolata confunderetur denominatio tribuum
propter confuſionem hæreditatum, ſed iſta confuſio
non fuit facta:ideo lex iſta obſeruata eſt.
In contrarium tamen arguitur ꝙ non obſeruaretur
lex iſta,quia illi, qui erant de tribu iuda poterant acci
pere uxores de tribu Leui,ſicut declaratum eſt Leuit.
c.21.& patet in ſacerdote Ioiada,qui accepit filiam re
gis Ioram in uxorem,& tamen rex Ioram erat de tri
bu Iuda de hoc.4.Reg.c.11.
Item patet iſtud,quia duo filij Elimelech aſſumpſe
runt duas mulieres Moabitidas, ſ. Ruth, & Orpha; &
iſtæ non erant de tribu ſua,ſed de gentilitate,& adhuc
quando

quando acceptę sunt in vxores,& toto tempore, quo eas habuerunt manserunt in ritu gentilicio, ut colligitur Ruth.cap.1.cum Noemi mortuis duobus filiis suis.s. Maalon,& Chelion rediens de terra Moab,dixit ad nurus suas,ꝙ reuerterentur,& reuersa est Orpha: & cum eundem sermonem precaretur ad Ruth ait illi:En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos:ergo adhuc manebat illa in cultu deorum Moab & hoc erat post mortem duorum uirorum istarũ puellarum. ergo uidetur ꝙ semper manserant istæ puellę in cultu deorum in gentilitate dum habitę sunt in vxores.

Item patet quia licebat iudæis quando ibant ad bellum de virginibus,quas acciperent in bello ducere aliquas in vxores,ut patet Deuter.c. 21. & istæ non erant de tribubus uirorum suorum.

Item patet quando erant conuersi Gentiles ad Iudaismum poterant accipere vxores de filiabus Israel, & filii Israel poterant accipere uxores de filiabus illorũ ut patet de Booz,qui accepit ĩ uxorem Ruth postquã conuersa est ad Iudaismum,ut patet Ruth.c.4. Salmõ etiam princeps in tribu Iuda accepit Raab Ierichontinam in uxorem Mat. ca. 1. & tamen ipsa erat de Chananæis.

Item patet quia Dauid accepit diuersas uxores,quarum quædam erant de Gentilitate,sicut filia regis Iessuri: alię autem erant de Iudaismo, & istę erant de diuersis tribubus,sicut accepit Michol filiam regis Saulis in vxorem.1.Reg.c.18.& 19.erat tamen Saul de tribu Beniamin,& Dauid de tribu Iudæ.de Saul patet. 1. Reg.19.de Dauid manifestum est:& hoc licitum erat.

Item apparet,ꝙ solum erat prohibitum accipere vxores alterius tribus cum illæ erant succedentes patribus suis, nam omnes uiri de tribubus Israel promiserunt,& iurauerunt non dare filias suas in uxores filiis Beniamin Iudic.c. vlt.si tamen a lege cogerentur,frustra ipsi promitterent nõ dare,quia sicut quod aliquis tenebatur facere,non poterat uouere facere illud: Leui.c.27.vbi dicitur ꝙ primogenita, quæ domino debebantur nullus poterat uouere, sed isti filii Israel omnes iurauerunt non daturos se filias suas in uxores filiis Beniamin,alioquin frustra iurarent.

In contrarium tamen dicendum ꝙ Israelitæ nõ poterant accipere uxores de tribubus non suis, & fęminę eodem modo non poterant accipere uiros de aliis tribubus,sicut hic dicitur, & supra declaratum est.cũ vero arguitur,ꝙ illi,qui erant in tribu Leui accipiebãt vxores de tribu Iuda,& econtrario:aliqui respondent, ꝙ istud fuit factum ex dispensatione. s. propter nobilitatem istarum duarum tribuum,ut possent coniungi: nam de sacerdotibus magnis dictum fuit Leui.c.21.ꝙ non coniungerent stirpem suam vulgo gentis suę,sed innuitur ꝙ acciperent vxores de magno genere, hoc autem maxime contingebat, cum acciperent vxores de tribu Iuda,quæ erat tribus nobilissima, & regia: & sic accipiebant,sicut positum fuit exemplum de Ioiada sacerdote.Sed dicendum est, ꝙ non fuit in hoc aliqua dispensatio,nec solum licuit uiris de tribu Iuda accipere vxores de tribu Leui,& e contra: sed omnibus tribubus licuit accipere vxores de tribu Leui, & dare eas Leuitis. Causa huius est, quia Deus prohibuit hic commixtionem personarum diuersarum tribuum,& hoc ne possessiones miscerentur,ut patet in litera,sed quandocunque uir de aliqua tribu accipiebat uxorem de alia: siue illa succederet patri suo,siue non, sequebatur commixtio possessionum, uel aliqua inconuenientia pertinentia ad istam commixtionem, ut supra declaratum est.ideo fęminę vnius tribus de duodecim tribubus Israel non poterant accipi in vxores a uiris alterius tribus de istis duodecim: Leuitæ autem nõ habebant aliquam possessionem,nec fuit eis assignata aliqua sors terrę,vt patet supra 18.& Iosue 13.c.ideo poterant omnes tribus vniuersaliter dare, & accipere vxores a Leuitis, quia etiam si acciperent Israelitę vxores de Leuitis,non fiebat commixtio possessionum: cum filię Leuitarum,nunquam possent succedere,qa non habebant patres earum terrę possessionem, Leuitæ quoque poterant accipere vxores de alijs tribubus & non fieret commixtio possessionum, quia Leuitæ non habebant possesiones. Etiam quia vxores illę essent de non succedentibus: in nulla autem alia tribu erat hoc determinatum, quia quęlibet habebat possesiones, ideo mutatis vxoribus, & viris de diuersis tribubus,esset necessarium sequi cõfusionem, vel saltem esset periculum de confusione possesionum.

Cum autem dicitur,ꝙ hoc erat speciale inter tribũ Iudæ, & Leui ex priuilegio quodam propter dignitatem tribuum,Dicendum hoc non stare: solum enim hoc dicunt,quia reperiunt aliqua exempla de cõmixtione tribus Leuiticæ cũ tribu Iuda, & non reperiunt de alijs tribubus,ratio tamen eadem est.

Ad aliam rationem quando dicebatur, ꝙ duo filij Noemi acceperunt duas puellas Moabitidas in vxores,& illæ manebant adhuc in ritu gentilicio: dicẽdũ, ꝙ in istis fuit aliqua ratio, quare acciperent vxores de alienigenis: nam fugerunt de terra Israel propter sterilitatem terræ, & manserunt multo tempore in terra Moab,& ne elaberetur tempus generãdi viris istis acceperunt vxores, & quia ibi non habebant vxores de genere suo,acceperunt de alienigenis: debuissent autem conuertere eas ad cultum Dei sui: & tamen quia erant in terra natali earum, nõ valuerunt propter cognatos ipsarum,vnde manserunt in cultu Deorũ suorum vsque ad mortem virorum,vt dictum est. Quod autem isti acciperent vxores de Moabitis non videbatur contra legem,sed solum quia accipiebant eas manentes in Gentilitate:nam ista lex quamquam dicat, quòd viri accipiant vxores de tribu sua,& fœminę de tribu sua viros accipiant,tamen debet intelligi negatiuè,s.viri non accipiant vxores de tribu aliena, & fęminæ non accipiant viros de tribu aliena. Cum autem aliquis Hebræus assumebat vxorẽ de Gentilitate,non accipiebat eam de tribu aliena,cum non sit Gentilitas in aliqua tribu de his,quæ computãtur hic. Et apparet ꝙ non agat contra legem qui taliter accepit vxorem: nam ista lex ponebatur, ne commiscerentur inter se possesiones tribuum:sed manifestum est,ꝙ accipiendo vxorem de Gentilibus, non commiscebantur tribus cum non haberent Gentiles asignatam aliquam sortem de duodecim sortibus Israel, nec solũ erat hoc cum viri Iudæi accipiebãt fęminas de Gentilitate, sed etiam cum fęminę Iudęorum accipiebantur a viris de Gentilitate,quia illi viri non habebant aliquas possesiones,nec erant de aliqua tribu determinata, ideo si acciperent vxores de Israelitis, siue de succedentibus, siue de non succedentibus, non erat aliquod periculũ quia si non esset fœmina succedens,nihil differebat, ꝙ denominaretur fęmina a viro,vel vir a fęmina quãtum ad posteritatem causatam eis:nam neutro modo permiscerentur tribus, nec turbarentur possesiones. Si vero esset fęmina de succedentibus,vir Gentilis trãsibat in tribum,& familiam fęminę quam accipiebat, & non permiscebatur possesio tribuũ: hoc enim modo omnes Gentiles conuersi ad iudaismum erãt sub aliquibus tribubus Israel, cum incipiebãt habere vxores de illis tribubus. In vna autem tribu respectu alterius non contingit hoc,quia vir nunquã poterat transire in familiam, & tribum fęminę,cum viri succederent. accipi ergo vxorem de Gentilitate non est cõtra istam legem,nec contra aliquã,sed accipi vxores manentes

nentes in ritu Gentilicio erat contra Dei mandatum, quia ipsę poterant conuertere filios hebræorum ad ritum Gentilium.

Ad aliam rationem cum dicitur, ꝙ iudæi euntes ad bellum poterant accipere vxores de uirginibus, quas in bello accipiebant cōcedendum est. nec est aliquo modo contra istam legem, ꝙ aliquis iudæus accipiat uxorem conuersam de Gentilitate, vel conuersus de Gentilitate accipiat vxorem de iudæis, sed est contra istam legem, ꝙ vir de una tribu accipiat vxorem de alia tribu, causa autem supra expressa est. s. ne ꝑmiscean tur tribus.

Ad aliam rationem, quando arguitur ꝙ poterant iudæi accipere fęminas Gentiles conuersas ad iudaismū concedendum est, quia non est contra hanc legem, cū non sint de diuersis tribubus, & quando dicitur de Salmon, ꝙ accepit Raab Ierichontinam in vxorē, nō est simile, & de Booz q̄ accepit Ruth: nā Ruth erat đ terra Moab, & non erat iudæis illicitū accipere uxores de Moabitis, cum non esset prohibitum. erat tamen illicitum, ꝙ acciperetur vxor aliqua de Chananæis, quia de his expresse Deus vetuerat. Exo. 34. ca. & Deuteron. 7. potissimum quia Deus iussit omnes Chananæos occidi tam masculos, quā fęminas vsq; ad paruulos: Deut. c. 20. fuit tamen Raab quamquam esset Chananęa cōseruata, ne occideretur: & hoc propter pactum, quod interposuit cum exploratoribus hebræorum. Iosue ca. 2. deinde propter beneficium, quod toti populo egit datus est sibi locus optimus in medio Israel; Iosue capitulo sexto.

Ad aliam rationem de Dauid, qui accepit uxores uarias. s. quandam de gentilibus filiam regis Iessuri, & alias de Israelitis. Quantum ad filiam regis Iessuri dicēdum est, ꝙ licuit sibi accipere vxorem de gentilitate, si illa esset cōuersa ad iudaismum: huiusmodi autem credendum est de ista. Sed tunc obiicietur de Salomone, qui accepit vxores plurimas de Chananęis, & Hethęis adhuc manentibus in Gentilitate, quod patet. 3. Regū. cap. 11. Dicendum est ꝙ ex hoc non debet argui: nam Salomon reprehensibiliter egit, tum quia accepit uxores plurimas, quod erat contra præceptum Dei in regibus, tum quia accepit eas de Chananęis, & Hethęis, de quibus Deus uetuerat, tum quia illę adhuc manebant in gentilitate, & ipse construxit templa diis earum, unde ualde uituperatur in sacra scriptura pręallega. ca. & Ecclesiastici. 47.

Inter principes multa dispensant, q̄ nō in aliis.

Cum autem arguitur de Michol filia regis Saul, quā accepit Dauid in uxorem, & tamen illa erat de alia tribu. s. de Beniamin, Dauid erat de tribu iuda: dicendū, ꝙ hoc erat directe contra istam legem, sed in quibusdam recipiebat dispensationem ista lex. s. in uiris magnis, ut in regibus, & in aliis similibus: sic enim nunc consueuit etiam in regibus, & ī magnis uiris circa matrimoniales leges, ꝙ possint ducere cognatas suas in tali gradu, in quo nequaquam licet aliis nubere nec dispensatur.

Ad aliam rationem cum dicitur de Israelitis iurantibus sub graui maledictione ꝙ non darent de filiab. suis vxores filiis Beniamin: dicendum ꝙ ipsi a lege ista ꝓhibiti erant dare vxores illis: & tamen superuenerat necessitas magna propter quam dispensandum esset in lege ista. s. ꝙ omnes uiri, & fęminæ paruuli, & magni corruerant gladio in tribu Beniamin pręter sexcentos viros: quibus si cęteri Israelitæ non darēt uxores oportebat, ut periret una de tribubus Israel, vel ꝙ irent ad habēdum uxores de Gentilitate, quę forte nequaquā eis darent: licitū ergo erat eis interpretari se nō teneri hac lege in hoc casu, sed ante istud, cum esset bellum grauissimum inter filios Beniamin, & reliquos filios Israel corruissentq; quam plurimi de filiis Israel, reliq

F cohortantes se contra filios Beniamin parauerunt difficillimum bellum: & nimia ira commoti atque dolore occisorum iurauerunt se non daturos uxores filiis Beniamin, postea uero deleta fere tota tribu Beniamī relictis duntaxat sexcentis uiris, doluerunt Israelitæ, ꝙ periret una tribus, uoluerunt que illis dare uxores, quia putabant sibi esse licitum propter necessitatem: quia tamen se graui iuramento constrinxerant, crediderūt, ꝙ non poterant, unde inquisierunt si essent aliqui, qui non iurauissent, ita ut non possent dare filias suas, & datæ sunt fęminę quadringentę de Iabes Galaad, quia uiri loci illius non iurauerunt, de quo Iud. c. 21.

Sed contra hoc arguitur, quia si lex ista obligabat, non poterant contra eam licite agere, nisi in necessitate, si autem erat necessitas non obligabat eos iuramentum, quia non est maioris obligationis iuramentum, quam lex, ideo magis obligat lex, quæ a Deo datur, quam iuramētum, quod nos facimus, si ergo cessabat obligatio legis cessaret obligatio iuramenti, sed ipsi nō crediderunt se absolutos a iuramento, & crediderunt eos esse liberos, qui non iurauerunt, quia tradiderunt filiis Beniamin uirgines, quæ erant in Iabes Galaad, q̄ patres earum non iurauerant: filias autem suas non dederunt, ergo uidetur, ꝙ nulla lex erat, quæ obligaret, quia tunc etiam non potuissent eis dari uirgines Iabes Galaad, cum similiter essent obligatæ. Item quia quādo dixerunt isti, ꝙ non poterant dare filias suas filiis Beniamin, allegauerunt, ꝙ erant maledictione constricti dicentes: filias nostras eis dare non possumus constricti maledictione iuramento, qua diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis uxores Beniamin. Ad istam rationem respondetur, ꝙ in isto casu tam lex, quam iuramentum erant dispensabilia, quia causa erat nimis urgens: intellexerunt tamen Israelitæ, ꝙ facilius erat dispensare in lege, quæ multo tempore ante hoc data fuerat, & non respexit specialiter istum casum, quā in iuramento: ideo uisa necessitate filiorum Beniamin putauerunt se posse dare illis uxores, sed propter malitiam eorum uoluerunt ipsos priuare hoc beneficio legis iurantes, ꝙ non darent eis filias suas, unde quia iurauerant super isto facto quasi iam conscii totius euētus uidebatur eis grauissimum, ꝙ agerent contra iuramentum: secus autem si iurauissent multo tempore ante non attendentes ad istum casum, & postea superueniret: nam tunc certissime crederent, ꝙ erat dispensabile. Sed adhuc isto dato, dicemus ꝙ iuramentū non obligabat: & hoc siue quia forte ex magna ira factum est, quam acceperant de filiis Beniamin, & cum hac non potest stare perfecta deliberatio, siue dicamus, ꝙ isti iurauerunt deliberate, & tunc erat illicitum, quod iurauerunt, ideo non debebat obseruari. Iudęi tamen non erant tantum eruditi illo tempore, ut scirent, q̄d iuramentum esset obligatorium, & quod non, ideo putauerunt se obligatos, sic. n. accidit tempore illo de Iepte Galaadite iudice Israel, qui uouit immolare, quid quid primum ei occurreret de bello reuertenti in domum suam, occurritque ei filia sua unica, & putauit se obligatum ad immolandum eam, atque immolauit. Iud. c. 11. sic quoque fuit tempore Machabæorum, nā tunc cum Gentiles serui regis Antiochi intulissent bellum iudæis in montibus diebus sabbathorum, putauerunt se non posse defendere propter obligationes sabbathi, & permiserunt se occidi non defendētes, corrueruntq; hoc modo quasi mille animæ. 1. Macha. c. 2. ꝙ uidentes cęteri existimauerunt licere sibi pugnare die sabbathorum, ne delerentur faciliter de terra, & sic non dubium, quoniam isti propter imperitiam le[illegible] & obligationis iurisiurandi putauerunt se astri[illegible] ad id, ad quod non erant. nec tamē isti iuramētum obseruauerunt dantes ducentas de filiabus suis in uxores fi-

lijs

lijs Beniamin, quas ipsi non dederunt, sed dixerunt filijs Beniamin, ꝙ raperent eas, & sic putabãt se liberatos a iuramento: Iudi.c.vltimo. Sed cuilibet patet, ꝙ non erãt liberati, quia ista erat quædam friuola fraus, quæ in foralibus non admitteretur, quantominus admittetur in obligatione iuramenti istius, quod erat ad solum Deum, qui intentionem nostram solum respicit? per imperitiam tamen se liberatos existimauerunt, & cum dicitur, quod isti dixerunt non posse dare filias suas, quia erant obligati maledictione, & iuramento, verum est, ꝙ ipsi sic intelligebant, sed nõ erat verum, quod putabant. Patet ergo inductum ex superioribus, ꝙ apud Iudęos ista lex de non commiscendo tribus seruabatur, & ꝙ non solum fœminæ succedentes patribus non poterant accipi in vxores a uiris aliarum tribuum, sed etiam fœminę non succedentes. *Hæc sunt mandata atque iudicia.* Hic ponitur epilogus præcedentium, & refertur istud ad omnia, quæ habẽtur supra a c.22. vsque hic, quia omnia dicta sunt in mansione ultima apud Iordanem, de qua habetur hic, & dicitur: hęc sunt mandata, solum referendo ad ea, quę sunt præceptiua, multa autem sunt historica intermedia, & ista non exprimũtur hic. Verum est tamen ꝙ omnia, quæ habentur a capitulo 22. usq; huc siue sint historica, siue præceptiua, acciderunt in ultima mansione, quæ erat apud Iordanem in campestribus Moab, quod patet, quia eadem mansio, quę nominatur hic, in qua ista facta referuntur nominatur etiam s̃.c.22. & in aliis capitulis fere in omnibꝰ. Non potest tamen intelligi, ꝙ iste epilogus sit generalis ad totum librum: sicut ille, qui habetur Leui.ca.vlti. cum dicitur: hęc sunt pręcepta, quę mandauit dominus Moysi, & filijs Israel in monte Sinai, & refertur ad totum librum, quia omnia, quę in illo libro habentur, dicta fuerunt, & facta in monte Sinai, vt in eodem loco declaratum est: in hoc tamen libro continentur gesta multorum temporum. s. 39. annorum: nam ab exitu de Aegypto vsque in transitum Iordanis fluxerunt anni. 40. quibus dicunt̃ ambulasse Israelitæ per desertũ Exo.c.16. & Deutero.8. sed vsque ad finem illorum annorum est historia libri huius, quoniam mansio ista ultima, quę hic dicitur fuit super Iordanem: & cõfestim mortuo Moyse transiuit Iosue Iordanem: & illud iam erat ultra annum. 40. s. die decimo anni. 41. Iosue cap. 4. deficit tamen huic libro historia primi anni ab exitu de Aegypto, quoniam principium eius est in mense. 2. anni secundi ab exitu de Aegypto, ut patet supra ca. 1. ideo gesta, & dicta huius libri non fuerũt in vnica mansione sicut ea, quæ habentur per totũ Leuiticum sed in multis mansionibus. Nam ea, quæ habentur a capite primo vsque ad caput decimum inclusiue fuerunt facta in monte Sinai, cum in primo capite dicatur de numeratione exercitus facta in monte Sinai, & in capite decimo dicatur de recessu de monte illo, a capite autem decimo usque ad 13. continetur transitus per mãsiones duas, s. per sepulchra concupiscentiæ, & per Aseroth, & quid in eis factum sit, in capite autem. 13. dicitur de mansionibus, quæ factæ sunt in monte, uel deserto Pharan. Istę autem fuerũt quasi. 20. s. ab Aseroth usque Cadesbarne, ut patet supra. ca. 35. sed in eodem 13. solum exprimitur Aseroth, & Cades. continetur tamen in decimoquinto quid in eadem mansione factum sit, & hæc omnia pertinent ad secundum annũ exitus de Aegypto, ut supra. 13. c. declaratum est deinde c. 15. vsque ad. 20. exclusiue narrantur quædam partim pręceptiua, partim historica, quæ dicuntur fuisse in mõte Sinai primo anno ab exitu de Aegypto. in capitẽ. 20. & 21. continetur progressio per multas mansiones. s. a Cadesbarne usque ad mansionem ultimam, ubi sunt mansiones decem, & fuit illud a princi-

A pio anni. 40. vsque ad magnam partem eiusdem anni: historia autem medii temporis. s. quasi a medio anni 2. usque ad principium anni. 40. subticetur, quia tunc fuerunt Israelitę semper in una mansione apud mare rubrum, ut declaratum est s̃.c.14. A c. autẽ. 22. vsq; huc enarrantur gesta, & dicta in ultima mansione apud Iordanem, ideo istud pronomen demonstratiuum hæc, solum demonstrat ea, quæ habentur a 22. vsque huc. *Mandata atque iudicia.* Solum refertur ad præceptiua non demonstrando historias. vocantur hic mandata tam moralia, quàm cæremonialia, quia distinguuntur contra iudicia, quæ sunt præcepta iudicialia, & istud nomen accipitur aliquando pro præcepto cæremoniali, & aliquando pro morali, pro iudicialibus autem B rarissimè reperitur: nisi cum dicatur vniuersaliter, custodite mandata mea nihil vltra addendo, quia tunc necesse est intelligi de moralibus, cæremonialibus, atque iudicialibus. *Quæ præcepit Dominus per manum Moysi.* Idest, quæ præcepit per Moysen. s. quòd omnia, quæ dicta sunt hic præcipiebat Deus, sed non iubebat illa per se populo, quoniam potius iubebat Moysi, & ipse proponebat populo. dicitur autem per manum Moysi, idest, per Moysen, quia non poterat Deus aliquid præcipere per manus Moysi cum manus non sit organum interpretatiuum, sicut lingua, sed istud prouenit ex vulgato modo loquendi, vt cum dicimus ista negocia expedientur per manus vestras, & tamen forte negocia illa solum pertinent ad opus rationis, & ad propositionem verbalem: est tamen manus organum organo- C rum, & maxime operatiuum, ideo attribuuntur ei operationes aliarum partium, sicut potentiæ visiuę, quia est excellentior inter omnes sensitiuas attribuuntur actus aliarum potentiarum, vt cum dicimus ego video istum saporem esse amarum, aut vocem esse acutam, vel odorem esse fętidum, & tamen ista ad alias potentias pertinent. *Ad filios Israel.* Idest, Deus præcepit ista ad filios Israel. Ad ipsos enim dirigebantur ista pręcepta, quia ipsi seruaturi erant: licet Moyses illa proponeret tanquam mediator inter Deum, & illos. *In campestribus Moab.* Idest, fuerunt ista præcepta data in cãpestribus terræ Moab: ista est vltima mansio, quæ vocatur Belsethim: supra capit. 33. vocantur campestria Moab, quia terra ista, in qua castrametati sunt Israeli- D tæ venientes de montibus Abarim versum Iordanem non est terra plana, nec penitus montuosa, sed est inter valles, & descensum montium: talis autem vocatur in Scriptura terra campestris. Et vocantur campestria Moab, quia erant in terra Moab, non quidem in terra, quæ esset tunc terra Moab, cum Israelitæ non introierint in terram Moab, nisi a principio eius apud ciuitatem nomine Ar, de qua Deuteronom. capit. 2. istud autem erat in fine terræ Moab apud Iordanem, vbi est latus occidentale terræ Moab, sed erant in terra Moab, scilicet, quæ olim pertinuit ad Moab, quoniam rex Sehon Amorrhæus accepit magnam partem de regno Moab, vt patet de vrbe Esebon, & de alijs, de E quibus supra cap. 21. & per quandam partem terræ huius nunc transibant Israelitæ, quæ erat coniuncta terrę Moab, quæ tunc possidebatur a Moabitis, & isto modo est intelligendum quandocunque dicitur, quòd Israelitæ steterunt, vel transierunt per terram Moab: sic etiam quando dicitur, quòd Moyses sepultus est in valle terræ Moab Deuteronom. capit. 34. nam non est sepultus in terra, quæ tunc possidebatur a Moabitis, sed quæ possidebatur ab Israelitis, scilicet, in sorte Gaad, vt colligitur Deuteronom. cap. 33. cum dicitur: Et vidit principatum suum, quòd in parte sua Doctor esset repositus, qui fuit cum principibus populi super Iordanem. Ista mansio erat super Iordanem. s. quòd erat in quibusdam campestribus, per quæ Iordanis labitur.

labitur. Et quoniam profundus locus est ipsius fluminis, & excelsior locus mansionis, uidetur esse mansio illa super Iordanem, sicut dicimus terram esse super maria Psalm. 23. & tamen non est super maria, sed uidetur imminere terra ad aquam, quæ per profundas concauitates labitur.

Contra Iericho. Idest ista campestria, per quæ fluit Iordanis sunt contra Iericho idest ex opposito illius, scilicet, quod Iordanis est medius inter locum illum castrorum, & urbem Iericho, cum sit illa urbs orientalis in terra Chanaan, & Iordanis sit caput orientale terræ Chanaan supra. 34. capitu. nulla quoque ciuitas in tota terra Chanaan est ita propinqua mansioni illi, nec ita directè opposita: ideo sola Iericho semper nominatur apud istam mansionem, & tamen ista mansio est in terra duorum regum Amorrhæorum, & Iericho est in terra Chanaan.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in secundam partem Numer. Finis.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, A a B b C c.

Omnes sunt Quaterniones, preter C c, qui est Ternio.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.

ABVLĒ
SIS. S. Ī
& Ž. P. NV
MEROR.
4

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm